W767
4° B. rel.
9 S

Digitized by Google

Digitized by Google

ex Libris Joannes Jacobus de Bruyne

Jamis Sc

DEN BIBEL IN-
HOVDENDE HET OVDT
ENDE NIEV TESTAMENT.

Met cort beduytsel voor elck Capittel, ende ghetal aen de canten, tot elcker bevvijsinghe der concordancien.

TANTVVERPEN.
By Philips Nuyts, inde tvvee Oeuaers.
M. D. LXVI.

Met Gracie ende Preuilegie.

Digitized by Google

DE Coninclicke Maiesteyt heeft toeghelaten Christoffen Plantijn ghesworen boeckdrucker binnen de stadt van Antwerpen, te drucken den Bibel in nederduytsche sprake ouergheset, met ghetal der veersen aen-de canten ghestelt: Verbiedende allen anderen boeckdruckers ende boeckvercoopers den seluighen Bibel in ses Iaren gheensins na te drucken: oft te laten erghens na drucken, oft de ghene die elders souden moghen na ghedruckt worden, binnen desen landen herwaerts ouer te vercoopen, op de verbuerte van de seluighe boecken, ende daer en bouen d'amende in sijnen breeue breeder begrepen.

Ghegheuen te Brussel An. 1564. stylo Brabant.
In den Secreten Raedt, den 13. Meerte.
De Langhe.
In den Raedt van Brabant, den 17. Meerte.
De Langhe.

Bayerische Staatsbibliothek München

Digitized by Google

Beyer. Mus.
Staatsbibliothek
München

H. Nicolaus van Vlinghe Regulier, den goetvvillighen Leser Saluyt.

NAe dat onlancks int Jaer M.D.xlvi. byder Key. Ma. wtghegeuen is een seer profijtelick eñ nootelick Mandement der printerijen aengaende/ waer mede onder al verboden warē alle walsche ende Duytsche Bibelen binnen xx. iaren herwaerts in Brabant ghedruct/ met vele nieuwe Testamenten hier te lande/ ende oock elders wtghegeuen/ waer in bevonden waren veel fauten/ende valscheden niet accorderende/ maer dat meer is/ somtijts contrarie ghestelt den gemeynen Latijnschen text der Bibelen/ die ouer duysent iaren in de ghemeyn Roomsche Kerstē Kercke gehouden is geweest/ Ende nae dien dat voorts by sonderlinge Priuilegie der Keyserlicker Maiesteyt in synen Rade verleent is geweest/ den Eersamen Bartholomeo van Graue/ ghesworen Printer der Vniuersiteyt van Lueuen/ dat hy alleen int gheheel ende by deelen soude moghen drucken den Bibel in Latijnsche/ walsche ende Duytsche tale/ by also de selue te voren souden gheco[r]rigeert/ gheexamineert/ eñ by hantteeckenen gheadmitteert zijn by sekeren gheleerden Doctoren inder Facultey der heyligher Godtheyt te Lueuen/ daer toe vande Keyserlycke Maiesteyt commissie hebbēde: So heeft my de voorseyde Printere/ by aduijs vanden voorschreuen Commissarisen/ aengesocht/ de Duytsche Bibele te willen co[r]rigeren/ nae den ghemeynen Latijnschen text/ te Lueuen onlancs gheco[r]rigeert/ ende by den voorseyden Bartholomeus aldaer ghedruct. welck werck ick niet gheerne en heb willen aennemē/ eñ dat om verscheyden redenen. Ten eersten/ om myn onbequamicheyt tot soo grooten swaren werck. Ten anderen/ om des tijts co[r]theyt. Ten derden/ om de verscheyden oordeelen der menschē vā dat oversetten der Heyligher Schrifturen in ghemeyner talen. want als ic dit werck wel bedachte/ so bevonde ick inder waerheyt wel/ dat dit eens menschen werck alleen niet en was/ al waer die oock seer geleert. Besonder aengemerct/ dat de Heylighe Schrifture niet alleen en is diep van verstande/ maer oock te veel plaetsen seer vreemt in manierē vā spreken wt de Hebreeusche tale comende is/ die seer vremdelick luyden in gemeynder talen/ ende quact zijn om ouer te setten. Oock soo spreect de Schrifturere dickmael (besonder int oude Testament) van sommige vremde cruyden/ boomen/ beesten/ gesteenten/ die in desen onsen Duytschen landen niet bekent en zijn. Item van verscheyden instrumenten eñ gereetschappen van oorloghen/ eñ vanden dienst Gods inden tempel/ die nu ter tijt nerghens ghebruyct en worden/ eñ daerom ooc als onbekende dinghen gheen duytsche termen en hebben/ daermen nochtans die soude behooren mede te noemen. Daer en bouen/ so is de Duytsche tale seer ongheliick den Latijne/ so wel in maniere van spreken/ als in woorden. want het is een eyghen tale/ niet ghemaeckt oft ghesproten wten Latijne/ als de Italiaensche/ Spaensche/ eñ walsche spraē/ die wten Latijne comen zijn/ eñ daerom meer dan half Latijn zijn/ waerom dat het Latijn oock veel lichtelicker ende beter mach ouergeset worden in een van dien talen dan int duytsche. wantmen dickmael geen bequaem duytsche woorden vinden en can/ om de Latijnsche woorden oprechtelick te vertalen. Also oock veel gheleerde dickmael bevinden eñ bekennen/ dat sy veel woorden eñ sentencien/ die sy int Latijn wel verstaen/ niet bequamelick en connen verduytschen om de groote ongelijcheyt der talen. Ooc aengemerct dattet gheen cleyn saken is/ noch van cleynen perijckel de Heylighe woorden Gods/ door den Heyligher Gheest gedicht/ vā d'een tale in d'andere te stellen/ welck sonder speciale gracie des selfs Heylichs Gheests niet wel doenlic en is. Het welck ooc wel bevroedt was voor Christus gheboorte/ als d'eerste ouersettinge der Heyligher Schrifturen wten Hebreeusschen in de Griecksche tale ghedaen worde/ door begheerte van Ptolomeus den Coninc van Egypten/ die dat sonderlinghe vanden ouersten Priester der Joden Eleazarus genaemt met grooter beden ende veel ghifte begheerde ende vercreech. want de voorschreuen Priester wel verstaēde/ dat dit eens menschen werck niet en was/ heeft wt Judeen in Egypten daer toe gheseonden/ niet eenen/ oft twee/ oft seuē/ maer lxxij. wijse geleerde mannen/ om dat werck oprechtelick te volbrenghen/ de welcke t'samen in een sale met ghemeynen raedt dat deden/ Alsoo Aristeas een gheleert man van dien tyden wt des conincs Ptolomens hof diet ghesien hadde/ dat beschrijft. Hoe wel dat sommighe andere contrarie willen segghen/ dat sy elck besonder in verscheyden camerkens saten. Ooc weet ick wel datter veel gheleerde ende experte gheweest hebben/ ende al noch zijn/ hier ende elders/ diet grootelick misprijsen/ datmen den blooten text der Heyligher Schrifturen den gemeynen menschen in de handen gheeft/ de welcke meestendeel niet bequaem en zijn om dien te verstaen by henselven/ ende vele van dien/ door onbequaemheyt haers verstanes/ oft door verkeertheyt ende vermetelickheyt haers herten/ trecken de Schrifture ten quaden sinne/ ende misbruycken die grootelick. Maer wat isser soo goet dat de menschen/ besonder die hooverdich ende vermetelick zijn niet en misbruycken? Oock aengemerct dat den Bibel ouer langhe in ghemeynder talen ouergeset/ eñ wijt verbreyt is gheweest niet

Digitized by Google

oprechtelick/so duncket den sommigen anderen by na nootelick te wesen/datmē een goede ongheualschte Duytsche Bibel soude wtgeuen/om de andere incorrecte ēn verualschte Bibelen beter wten handen der slechter menschen te crijgen. Ēn aengaende dat misbruyck der quader menschen/ seyden sommige andere/datmen noch vele goede menschen vint/ die de heylighe Schrifture met behoorlicke weerdicheyt ēn ootmoedicheyt lesen/ter goeder meyningen/ om dat sy de sermoonen der Predicanten/ vanden welcken de heylighe Schrifture wtgeleyt woort/te beter soudē verstaen ende onthouden/ als sy den text der Schrifturen te vozen doorlesen oft hoozen/in memorie begrepen hadden/want also plegen de heylige Leeraers ēn Bisschoppen het ghemeyn volck te vermanen/ dat sy de heylighe Schrifture te vozē lesen souden/ diemē t'landerdaechs oft corts daer na by costuyme ende by deelen in de sermoonen verclaren soude/ Als blijct int derde sermoon vanden weerdighen Leeraer sint Jan/diemen noemt Buldemont/ dat hy beschreuen heeft vanden armen Lazarus/ēn den rycken Dzecke. Gelijck oock hedendaechs de Schoolmeesters den leerkinderen den blooten text oft materie doen te vozen lesen/ēn oock van buyten leeren die sy hen namaels willen declareren in de lesse. Maer bouen al nochtans heeft my van dit werck verwaert de swaricheydt des wercks/ēn cortheyt des tijts/ want de Printer seer haestich was/eendeels want hem beuolen was dat hy hem haesten soude/ om dat de valsche ēn incorrecte Bibelen te eer wter lieden handen souden ghenomen worden/ēn eendeels om dat hy oock vernomen hadde/ datter sommighe ondercruypers op handen hadden delghelicks werck buytens lants te doen printen/ te synen grooten achterdeele/ alst namaels ghebleken heeft. Maer hier tegen is my beloeft ēn ghedaen groot behelp/ daer toe dienende. want sonder een duytsche Bibel ouer tseuentich iaer in Hollant ghedruckt: item noch twee verscheyden hoochduytsche Bibelen/ waer af de eene ouergeset was vanden hoogen geleerden Heere Joannes Eckius/ de ander vanden eerweerdigen Joannes Ditenbergius/vanden Predicaren orden/beyde Doctoren inder Godheyt/ende Beschermers des Christen gheloofs:soo heb ick noch sonderlinghe behelp ēn onderwys gehadt van twee eerweerdighe wel geleerde Heeren ende Meesters/M. Peeter de Corte/ ouer Prochiaen der ouerkercken van S. Peeters te Louen/ ende als nu Rectoor der Uniuersiteyt/ ēn van M. Godenaert Strijrode/ Regent der Studenten des conuents vanden Predicaren orden te Louen/ beyde Doctoren inder Godheyt/die d'woort Gods ende de heylighe Schrifture den ghemeynen volcke ouer langhen tijt in ghemeyner talen met grooten lof ēn vrucht ghepredict hebben ēn verclaert/ De welcke oock van der K. M. besonder commisse hadden dit werck te examineren/te approberen oft reproberen. Aldus door Gods gracie ēn door dese redenen/ middelen/ ēn helpen heb ick dit swaer werck aenueert/ēn ten eynde gebracht/ ēn den gheheelen Bibel onergheset ēn geschreuen in de ghemeyn Brabantsche tale/alsmen die vleert te Louen/ daer ick gebozen ende eenpaerlick residerende ben. Volghende seer scherpelick den voorseyden Latijnschen text/ niet alleen inden sin der redenen/ maer oock in de maniere van spreken der heyligher Schrifturen/ ende int vervolch der woorden/ so verre alst de Duytsche tale lyden mocht/ gelijc my van den voorseyden Heeren Commissarisen in desen beuolen was: de welcke lieuer hadden een ghetrouwe ende warachtighe translacie/ al waer die niet seer conslich van talen/ dan contrarie. Ende hoewel sy de geschreuen coppe heel gheleesen/ gheexamineert ende gecorrigeert hadden voor den druck/ so hebben sy nochtans de gheheel ghedruckte Duytsche Bibel wederom doen confereren teghen den Latijnschen text/ ēn de Duytsche coppe/ ende de fauten doen vergaderen die voor oft int drucken niet wel genoech gemerct en waren. Ende om de slechte menschen te verhoeden van onwijslick lesen ende quaedt verstant/ oft oock vermetelick wtleggen der heyligher Schrifturen/so heb ick een corte instructie oft onderwys onder luttel Capittelen wt de boecken der Leeraers vergadert/ leerende daer in/ hoe datmen de heylighe Schrifturen behoort te lesen/te verstaen/ende te volghen/ ter sielen salicheyt/ sonder perikel van dolinghen. Maer wat grooten arbeyt ende neerstigheyt dat ghedaen is geweest int doorsoecken van veel boecken der Leeraers/ die den sin der Bibelen wtleghden/om den rechtsten ende warachtichsten sin der Schrifturen te vinden/ende hoe veel plaetsen der heyligher Schrifturen hier te recht verduytscht zijn/ die in ander translacien qualick ende verkeerdelick ghestelt waren:dat sal elck verstandich Leser wel lichtelick bevinden. Dus bidden wy Gode/ende alle Godvruchtighe Christen menschen/ om der welcker liefden dit werck ghedaen is/ dat sy desen onsen arbeydt ende ionste goedertierenlick willen in dancke nemen: ende ist dat sy eenighe meer fauten daer in vinden dan wy ghestelt hebben/ dat sy dat ons willen vergheuen/ aenghemerckt des tijdts cortheyt/ ende des werks grootheyt ende swaricheyt. Hier mede blijft Gode beuolen. Geschreuen te Louen in sinte Martens Clooster. Anno M. CCCCC. ende XLVIIII. den sesten dach van Augusto.

Digitized by Google

Hier beghint de Tafel om te vinden de Epiſtelen ende Euangelien, alſoomen die binnen den gheheelen iare inder kercken houdt.

Om die lichtelick te vinden, ſo ſuldy ſien op de punct letteren, A, B, C, D, te vveten die op de canten van deſen hoeck ſtaen. Altoos aen oft onder de letter daer d'Euangelie oft d'Epiſtel beghint, daer ſuldy vinden alduſdanigen teecken, ✝. Ende daer ſy eynden, alduſdanighen teecken, ✱. Ende den eerſten teghel is altijt d'Epiſtel in deſer tafelen, ende den tvveeden d'Euangelie.

Den eerſten ſondach inden Aduent.

Epiſtel. Eñ ſonderlinge wetende Rom.xiij.C.11.
Euangelie. Eñ als hy te Jeruſ. Matth.xxj.A.1.

Opten tvveeden ſondach inden Aduent.

Want alle datter gheſchreuen is Rom.xv.A.4.
oft/Siet ick ſende mijnen Enghel Mala.iij.A.1.
Ende daer ſullen teeckenen zijn Luc.xxj.C.25.

Opten derden ſondach inden Aduent.

Alſoo ſal ons een menſch houden j.Cor.iij.A.1.
Maer als Johannes in de Matth.xj.A.2.

Opten quatertemper des vvoonſdaechs.

De Heere ſprack tot Achas Iſai.vij.B.10.
In de ſeſte maent is de Enghel Luc.j.C.26.

Des vrijdaechs.

Ende daer ſal een roede wtgaen Iſai.xj.A.1.
Ende Maria opſtaende in dien Luc.j.D.39.

Des ſaterdaechs.

Want wy bidden v hoeders j.Theſſ.ij.A.1.
Int voſthienſte iaer Luc.iij.A.1.

Opten vierden ſondach inden Aduent.

Weeſt blijde inden Heere altijt Phil.iij.A.4.
Eñ dit is Johannes ghetuy. Johan.j.C.19.

Opten Kerſauont.

Paulus een dienaer Jeſu Chriſti Rom.j.A.1.
Als ſyn moeder Maria Matth.j.C.17.

Opten Kerſnacht in de eerſte miſſe.

Want de gracie Gods Tit.ij.C.11.
Ende het is geſchiet in dien daghen Luc.ij.A.1.

In de tvvoede miſſe.

Maer doen de goedertierenheyt Tit.iij.A.4.
De herders ſprake tot malcanderen Luc.ij.B.15

In de derde miſſe.

Na dien dat Godt hier voormaels Heb.j.A.1.
In den beghinne was d'woort Johan.j.A.1.

Op S. Steuens dach.

Maer Stephanus vol Act.vj.C.19.vij.F.51.
Daerom ſiet ick ſende tot v Matth.xxiij.D.33.

Op S. Ians Euangeliſten dach.

Die Godt vreeſt Eccle.xv.A.1.
Soo ſeyt hy tot hem/volcht my Johan.xxj.D.19.

Op alder kinderen dach.

Ende ick heb gheſien/ende Apoc.xiij.A.1.
Ende als ſy wech ghereyſt waren Mat.ij.C.13.

Opten ſondach nae Kerſdach.

Alſo langhen tijt als de erf- Galat.iij.A.1.
De ſon bader ende moeder Luc.ij.E.33.

Selfde Epiſt. ende Euang. leeſtmen ock van onſer Vrouvven tuſſchen Kerſmis ende Lichtmis.

Opten Iaerſdach.

Want de gracie Gods Tit.ij.C.11.
Ende nae dat verdult waren Luc.ij.C.21.

Opten Derthienauont.

Want doen de goedertierenheyt Tit.iij.B.4.
Ende als Herodes doot was Matth.ij.D.19.

Opten Derthiendach.

Staet op eñ werdt verlicht Jeruſalem Iſa.lx.A.1
Als dan Jeſus gheboren was Matth.ij.A.1.

Opten eerſten ſondach nae Derthiendach.

Hierom bidde ick v lieden broeders Rom.xij.A.1.
Ende als hy oudt ghewordē was Luc.ij.F.41.

Op de Octaue van Derthiendach.

Ick ſal v beliuden Heere Iſai.xij.A.1.
Doen quam Jeſus van Galileen Matth.iij.C.13.
Des anderen daechs Johan.j.D.29.

Opten tvveeden ſondach nae Derthiendach.

Ende hebbende verſcheyden gauen Rom.xij.B.6.
Ende op den derden dach Johan.ij.A.1.

Opten derden ſondach daer nae.

En wilt niet wijs zijn Rom.xij.C.16.
Ende doen hy vanden berghe Matth.viij.A.1.

Opten vierden ſondach daer nae.

En weeſt niemanden yet ſchuldich Rom.xiij.B.8.
Ende als hy in een ſchipken Matth.viij.C.23.

Opten v. ſondach daer nae.

Daerom doet v ſeluen aen Coloſ.iij.B.12.
Op dien tijt heeft Jeſus Matth.xj.D.25.

Opten beſloten tijt gheheeten Septuageſima.

En weet ghy niet dat de ghene j.Cor.ix.D.24.
Het rijck der hemelen Matth.xx.A.1.

Opten ſondach Seragesima.

Want ghy verdraecht geerne ij.Cor.xj.C.19.xij.A.1
Maer alſſer een groote ſchare Luc.viij.a.4.

Opten ſondach Quinquageſima.

Waert dat ick ſprake met j.Cor.xiij.A.1.
Ende Jeſus heeft de twelue Luc.xviij.F.31.

Opten Aſſchenvvoonſdach.

Daerom nu ſeyt de Heere bekeert v Joel.ij.C.12.
Ende als ghy vaſtet Matth.vj.B.16.

Des donderdaechs.

In die dagen was Ezechias ſiech Iſa.xxxviij.A.1
Ende doen hy in Capharnaum Matth.viij.A.5.

Des vrijdaechs.

Dit ſeyt de Heere Godt/roept Iſai.lviij.A.1.
Ghy hebt ghehoort datter Matth.v.F.43.

Des ſaterdaechs.

Dit ſeyt de Heere/Iſt dat ghy Iſai.lviij.C.9.
Ende alſt auont was Marc.vj.F.47.

Opten eerſten ſondach inde vaſten.

Ende wy mede helpende ij.Cor.vj.A.1.
Doen werde Jeſus gheleydt Matth.iij.A.1.

Des maendaechs.

Siet ick ſelue ouer de herders Ezech.xxxiij.C.10.
Maer als de ſone des Matth.xxv.C.31.

Des dinxdaechs.

Soecket den Heere Iſai.lv.B.6.
Ende als hy in Jeruſalem Matth.xxj.A.10.

Des vvoonſdaechs quatertemper.

Elias is gecomē in Berſabee Juda ij.Con.xix.a.3
Doen hebben hem gheantwoort Matth.xij.C.38.

Des donderdaechs.

Des Heeren woort is tot my Ezech.xviij.A.1.
Hierom heeft Jeſus geſeyt Johan.viij.D.31.

Des vrijdaechs quatertemper.

Een ſiele die ſondicht Ezech.xviij.D.20.
Daer na waert eenen feeſtdach Joan.v.A.1.

Des ſaterdaechs quatertemper.

Ende wy hebben v broeders j.Theſſ.v.C.14.
Ende nae ſes daghen Matt.17.A.1.

Opten ij.ſondach in de vaſten.

Daerom vooztaen broeders j.Theſſ.iiij.A.1.
Ende Jeſus van daer wtghegaen Matt.xv.C.21.

Des maendaechs.

Ende nu o Heere onſe Godt Dani.ix.D.15.
Ick ben d'licht der werelt Joan.viij.B.12.

Des dinxdaechs.

Hierom is d'wooꝛt Gods ij.Con.xvij.A.8.
Doen heeft Jeſus gheſpꝛoken Matt.xxij.A.1.

Des vvoonſdaechs.

Mardocheus heeft den Heere gheb. Eſter.xiij.C.8.
Ende Jeſus opwaerts gaende Matt.xx.b.17.

Des donderdaechs.

Dit ſeyt de Heere: Vermaledijt Jere.xvij.A.5.
Daer was een ryck menſch Luc.xvj.E.19.

Des vrijdaechs.

Eñ Joſeph ſeyde tot ſynẽ broeders Ge.xxxvij.B.6.
Daer was een menſch een vader Matt.xxj.b.33.

Des ſaterdaechs.

Rebecca ſeyde tot Jacob haren Gen.xxvij.A.5.
Ende hy ſeyde: Een menſch Luc.xv.C.11.

Opten iij.ſondach in de vaſten.

Daerom weeſt Gods navolghers Ephe.v.A.1.
Ende hy was wtwoꝛpende Luc.xj.B.14.

Des maendaechs.

Naaman des conincks van iij.Con.v.A.1.
Voꝛwaer ghy ſult tot my Luc.iij.D.23.

Des dinxdaechs.

Een vꝛouwe vanden ꝓpoph. iij.Con.iij.A.1.
Waer iſt dat v broeder Matt.xviij.B.15.

Des vvoonſdaechs.

Dit ſeyt de Heere: Eert uwẽ vader Exo.xx.B.12.
Doen zyn tot hem comen van Matt.xv.A.1.

Des donderdaechs.

In dien dagen is d'wooꝛt des Heeré Jere.vij.A.1.
Ende Jeſus opſtaende van de Luc.iij.f.38.

Des vrijdaechs.

In dien daghen alſt volck waters Num.xx.A.2.
Waer hy moeſt gaen dooꝛ Joan.iij.a.4.

Des ſaterdaechs.

In dien dagen waſſer een man Dan.xiij.A.1.
Waer Jeſus is gherepſt totten Joan.viij.A.1.

Opten iij.ſondach in de vaſten.

Abrahe zyn beloften toegeſ. Gal.iij.C.22.eñ v.A.1.
Hier na is Jeſus wech gherepſt Joan.vj.A.1.

Des maendaechs.

In dien tyden quamen daer iij.Con.iij.C.16.
Ende der Joden Paeſſchen Joan.ij.B.13.

Des dinxdaechs.

In dien daghen heeft de Heere Exod.xxxij.B.7.
Als nu dan den feeſtdach Joan.vij.B.14.

Des vvoonſdaechs.

wooꝛt ghewaſſchen/wooꝛt ſuyuer Iſai.j.E.16.
Ende Jeſus vooꝛby gaende Joan.ix.A.1.

Des donderdaechs.

In dien dagen quam de vꝛouwe iij.Con.iij.D.25
Myn vader weꝛet tot nu toe Joan.v.C.17.

Des vrijdaechs.

In dien tyt iſt geſchiet dat der iij.Con.xvij.C.17.
Ende daer was eenen ſiecken Joan.xj.A.1.

Des ſaterdaechs.

Dit ſeyt God de Heere inden aeng. Iſa.xlix.C.8.
Ick ben d'licht der werelt Joan.viij.b.12.

Opten v.ſondach in de vaſten.

Waer Chriſtus een aencomende Hebr.ix.C.11.
Wie van v lieden ſal my beriſpen Joan.viij.F.46.

Des maendaechs.

Des Heeren wooꝛt is gheſchiet tot Jone.iij.A.1.
Ende de Pꝛincen ende Phariſeen Joan.vij.E.52.

Des dinxdaechs.

In die daghen zyn die van Babyl. Dan.xiij.E.28.
Nae deſen wandelde Jeſus Joan.vj.A.1.

Des vvoonſdaechs.

In dien dagen ſpꝛac de Heere Leu.xix.A.1.C.11.
Ende t'is ghewoꝛden de feeſt Joan.x.E.22.

Des donderdaechs.

Izarias heeft den Heere ghebeden Dan.ix.C.25
Hierom als de ſommighe Joan.vij.F.40.
oft/Ende een vanden Phariſeen Luc.vij.c.40.

Des vrijdaechs.

In dien dagen heeft Jeremias Jerem.xvij.B.13.
Hierom hebben de Joan.xj.F.47.

Des ſaterdaechs.

In dien dagen ſeyden de ongodde. Jere.xviij.C.18.
T'en zy dat ghy eet het vleeſch Joan.vj.F.55.

Opten Palmſondach.

Want gheuoelt in v lieden Phtlip.ij.A.5.

Euangelie gheluck als op den eerſten ſondach inden Aduent.

Ende t'is gheſchiet Matt.xxvj.eñ xxvij.

Des maendaechs.

De Heere Godt heeft my de ooꝛe Iſai.l.C.6.
Aldus is Jeſus ſes daghen Joan.xij.A.1.

Des dinxdaechs.

Waer ghy Heere hebbet my getoont. Jere.xj.C.18.
Ende het was Paeſſchen Marc.xiij.A.1.

Des vvonſdaechs.

Wie heeft onſen ghehooꝛ ghelooft Iſai.liij.A.1.
Ende het hoochtyt vanden Luc.xxij.A.1.

Opten vvitten donderdach.

Aldus wanneeer ghy lieden j.Coꝛ.xj.D.20
Ende vooꝛ den feeſtdach van Joan.xiij.A.1.

Opten goeden vrijdach.

Als Jeſus deſe woꝛden Joan.xviij.ende xix.

Opten Paeſchauont.

Daerom iſt dat ghy mede Coloſſ.iij.A.1.
Waer opten ſabboth auont Matt.xxviij.A.1.

Opten Paeſchdach.

Suyuert reyn wt den ouden j.Coꝛ.v.B.7.
Ende als den Sabboth Marc.xvj.A.1.

Des maendaechs.

Ende Petrus ſynen mont Act.x.E.34.
Ende ſiet twee van dien Luc.xxiij.B.13.

Des dinxdaechs.

Ghy mannen ghy broeders Act.xiij.C.16.D.26.
Ende als ſy deſe dingen ſpꝛaken Luc.24.d.36.

Des vvoonſdaechs.

Godt van Abꝛaham/ende Act.iij.B.11.
Daer nae heeft hem Jeſus Joan.xxj.A.1.

Opten eerſten ſondach na Paeſſchen.

Alle die ghelooft j.Joan.v.A.4.
Aldus doent auont was Joan.xx.D.19.

Opten ij.ſondach na Paeſſchen.

Want Chriſtus heeft gheleden j.Pet.ij.D.21.
Ick ben een goet herder Joan.x.B.11.

Opten iij.ſondach.

Myn alderlieffſte ick bidde v j.Pet.ij.B.11.
Een luttel tyts ende ghy en Joan.xvj.B.16.

Opten iiij.ſondach.

Alle de beſte gaue Jacob.i.C.17.
Ende nu gae ick tot hem Joan.16.A.5.

Opten v.ſondach.

Waer weeſt doenders des woꝛts Jacob.j.D.22.
Voꝛwaer voꝛwaer icp ſegghe v. Joan.xvj.B.23.

Des maendaechs in de Cruyſdaghen.

Daerom biecht malcanderen Jacob.v.B.16.
Wie van v lieden ſal eenen dꝛient Luc.xj.A.5.

Digitized by Google

Des dinxdaechs.

Daerom bidde ick j.Tim.ij.A.1.
En wilt niet oyderen/op dat Hat.vij.A.1.
Des vvoonſdaechs.
Ende de menichte der gheender Act.iij.F.52.
Dese woyden heeft Jeſus Johan.xvij.A.1.
Op ons Heeren Hemelvaert dach.
De eerſte woyden Act.j.A.1.
Een laetſten heeft hy Marc.xvj.C.14.
Des ſondaechs nae Hemelvaert.
Daerom weeſt voyſienich j.Pet.iij.B.7.
Maer als de trooſter ſal gee. Joh.xv.D.26.xvj.A.1
Opten Pinxter auont.
Ende het is gheſchiet Act.xix.A.1.
Iſt dat ghy my lief hebt Johan.xiij.B.15.
Opten Pinxter dach.
Ende als de daghen Act.ij.A.1.
Iſt ſake dat yemandt my lief heeft Joh.xiij.C.23.
Des maendaechs.
Petrus ſynen mont open Act.x.E.42.
Want alſo lief heeft Godt de Johan.iij.B.16.
Des dinxdaechs.
Maer doen de Apoſtelen Act.viij.C.14.
Voywaer voywaer ick ſegghe Johan.x.A.1.
Des vvoonſdaechs inden quatertemper.
Maer voyr de handen Act.v.C.12.
Niemandt en mach tot my comen Joh.vj.E.44.
Des donderdaechs.
Ende Philippus neder Act.viij.A.5.
Ende als ſy t'ſamen gheroepen Luc.ix.A.1.
Des vrijdaechs.
Ghy Iſraelitſche mannen Act.ij.D.22.
Ende het is gheſchiet op een Luc.v.D.17.
Des ſaterdaechs.
Maer op den naeſten Act.xiij.G.44.
Ende Jeſus opſtaende Luc.iij.F.38.
Op den Heylighen Dryvuldicheyts dach.
Is dat wi Godt ghecozen is j.Joh.v.A.4.
oft/O diepte der ryckdommen Rom.xj.D.33.
Maer als de trooſter ſal gee. Joh.xv.D.26.xvj.A.1
oft/Daer was een menſche vanden Joh.iij.A.1
Op den Heylighen Sacraments dach.
Alsoo wanneer ghylieden te j.Cor.xi.D.23.
Want myn vleeſch is warachtelick Joh.vj.F.56.
Item vvanneer meer ſondagen comen tuſchen Dryvuldicheyts dach, ende den Aduent dan xxv. die en hebben Epiſtel noch Euangelie, ende men houtſe gheheynlick ontrent den x. oft xij. ſondach, ende ontrent den xviij. oft xx. ſondach, ende int letſte by dē Aduent, ende die ſondaghen en vvorden hier niet ghetelt.
Opten eerſten ſondach nae Dryvuldicheyts dach.
Want Godt is de liefde j.Johan.iij.B.8.
Daer was een ryck menſch Luc.xvj.E.19.
Opten ij. ſondach nae Dryvuldicheyts dach.
En wilt v niet verwonderen j.Johan.iij.C.13
Een mēſch heeft eē groot auontmael Luc.xiiij.D.16
Opten iij. ſondach nae Dryvuldicheyts dach.
Daerom verootmoedicht v j.Pet.v.B.6.
Ende de Publicanen ende ſondaers Luc.xv.A.1.
Opten iij. ſondach nae Dryvuldicheyts dach.
Want ick houde dat inden Rom.viij.D.18.
Daerom weeſt barmhertich Luc.vi.E.36.
Opten v. ſondach nae Dryvuldicheyts dach.
Ende weeſt alle int gheloove j.Pet.iij.B.8.
Ende het is gheſchiet Luc.v.A.1.
Opten vj. ſondach nae Dryvuldicheyts dach.
En weet ghy niet dat wy alle Rom.vj.A.3.
Want ick ſegghe v dat Matth.v.C.20.
Opten vij. ſondach nae Dryvuldicheyts dach.
Ick ſwithe menſchelick Rom.vj.D.19.
In dien daghen als daer Marc.viij.A.1.
Opten viij. ſondach nae Dryvuldicheyts dach.
Daerom broeders zijn wy Rom.viij.C.12.
wacht v voor de valſche Matth.vij.C.15
Opten ix. ſondach nae Dryvuldicheyts dach.
Ende deſe dinghen zijn j.Cor.x.B.6
Ende hy ſeyde tot ſynen diſcipulen Luc.xvj.A.1.
Opten x. ſondach nae Dryvuldicheyts dach.
Ghy weet wel hoe dat j.Cor.xij.A.2.
Ende het is gheſchiet doen hy Luc.xix.C.29.
oft/Ende als hy nae by Luc.xix.F.41.
Opten xj. ſondach nae Dryvuldicheyts dach.
Maer ick make v kentick j.Cor.xv.A.1.
Ende hy heeft gheſeyt tot de Luc.xviij.B.9.
Opten xij. ſondach nae Dryvuldicheyts dach.
Ende wy hebben alſulcken ij.Cor.iij.A.4.
Ende hy wederom wtgaende Marc.vij.D.31.
Opten xiij. ſondach nae Dryvuldicheyts dach.
Abraham zijn beloften Galat.iij.C.16.
Salich zijn de ooghen Luc.x.D.23.
Opten xiiij. ſondach nae Dryvuldicheyts dach.
Wandelt inden gheeſt/ende Galat.v.C.16.
Ende het is gheſchiet doen hy Luc.xvij.C.11.
Opten xv. ſondach nae Dryvuldicheyts dach.
Iſt dat wy na den geeſt leuen Gal.v.D.25.vj.A.1
Niemandt en can twee heeren Matth.vj.C.24.
Opten xvj. ſondach nae Dryvuldicheyts dach.
Waerom bidde ick v Ephe.iij.C.13.
Ende het is gheſchiet daer nae Luc.vij.B.11.
Opten xvij. ſondach nae Dryvuldicheyts dach.
Daerom bidde ick v lieden Ephe.iij.A.1.
Ende het is gheſchiedt Luc.xiij.A.1.
Des vvoonſdaechs inde quatertemper.
Ende alle het volck is vergadert ij.Eſd.viij.A.1.
Ende een wt de ſcharen Marc.ix.C.17.
Des vrijdaechs.
Bekeert v Iſrahel totten Heere Oſee xiiij.A.2.
Ende een vanden Phariſeen badt Luc.vij.C.36.
Des ſaterdaechs.
Want het tabernakel is een Heb.ix.A.2.
Maer hy ſeyde deſe ghelickeniſſe Luc.xij.B.6.
Opten xviij. ſondach nae Dryvuldicheyts dach.
Ick dancke mynen Godt altyt j.Cor.j.A.4.
Maer de Phariſeen hoyrende Matth.xxij.D.34.
Opten xix. ſondach nae Dryvuldicheyts dach.
Maer woyrdt vernieut Ephe.iij.E.23.
Ende Jeſus opclimmende Matth.ix.A.1.
Opten xx. ſondach nae Dryvuldicheyte dach.
Daerom ſiet broeders Ephe.v.C.15.
Het ryck der hemelen is ghelick Matth.xxij.A.1.
Opten xxj. ſondach nae Dryvuldicheyts dach.
Voyrts broeders woyrdt Ephe.vj.B.10.
Ende daer was een conincsken Johan.iij.F.46.
Opten xxij. ſondach nae Dryvuldicheyts dach.
Betrouwende dat ſelue Philip.j.A.6.
Daerom is het ryck der hemelen Mat.xviij.C.23
Opten xxiij. ſondach nae Dryvuldicheyts dach.
Weeſt myn navolghers broeders Philip.iij.D.17.
Doen hebben de Phariſeen Matth.xxij.B.15.
Opten xxiiij. ſondach nae Dryvuldicheyts dach.
Daerom van dien dach Coloſ.j.B.9.
De wyle dat hy deſe dinghen Matth.ix.C.18.
Opten xxv. ſondach nae Dryvuldicheyts dach.
Siet de daghen comen ſeyt de Jere.xxiij.A.5.
Hier nae is Jeſus weech Johan.vj.A.1.
Op de kerckwijdinghe.
Ende ick Johannes hebbe Apoc.xxj.A.2.
Ende inghegaen synde Luc.xix.A.1.

Hier eynden de Epiſtelen ende Euangelien vanden ſondaghen ende vvereckendaghen.

Hier

Hier beghint de Tafel om te vindē de Epiſtelen ende Euangelien vanden Heyligen, diemen op de heylighe daghen houdt binnen den Iare.

Op ſinte Andries dach.

Want iſt ſake dat ghy — Rom.x.B.9.
Ende Ieſus wandelende — Mat.iij.C.18.

Op ſinte Barbaren dach.

Heere Godt ghy hebt op de aerde — Eccle.ij.B.13.
Dan ſal het ryck der hemelen — Mat.xxv.A.1.

Op ſinte Nicolaes dach.

Siet den grooten Prieſter — Eccle.xliij.C.17.
Laet v lendenen omgort weſen — Luc.xij.D.35.

Op onſer Vrouwen ontfanckenis dach.

Ick heb als eenen wyngaert — Eccl.xxxij.C.23.
oft/De Heere heeft tot Achas — Iſa.vij.B.10.
Den boeck der generacien — Mat.j.A.1.
oft/Ende in de ſeſte maent — Luc.j.C.26.

Op ſinte Thomas dach.

Dacrom en zijt ghy nu gheen gaſten — Eph.ij.D.19.
Maer Thomas een vanden — Johan.xx.F.24.

Op ſinte Pauwels bekeeringhe.

Ende Saulus noch blaſende — Act.ix.A.1.
Doen heeft Petrus antwoordende — Mat.xix.D.27

Op onſer vrouwen Lichtmis dach, als voor des vvoonſdaechs inden Aduent.

Siet ick ſende mynen Enghel — Malach.iij.A.1.
Ende nae dat vervult waren — Luc.ij.D.22.

Op ſinte Peeters verheffinghe.

Want een yeghelick biſſchop — Heb.v.A.1.
oft/Peeter een Apoſtel — j.Pet.j.A.1.
Ende als Ieſus gecomen was in — Mat.xvj.C.13.

Op ſinte Mathijs dach.

Eñ in die dagen Petrus opſtaende — Act.j.C.15.
Op dien tijt heeft Ieſus antwoordt. — Mat.xi.D.25.
oft/Deſe twelue heeft Ieſus — Mat.x.A.5.

Op onſer vrouwen bootſchap dach, als voor op onſer vrouwen ontfanckenis dach.

De Heere heeft tot Achas geſprokē — Iſa.vij.B.10.
Ende in de ſeſte maent is — Luc.j.C.26.

Op ſinte Ioris dach.

Den rechtveerdighen heeft de — Sap.x.C.10.
Ick ben eenen warachtigē wynſtock — Joh.xv.A.1.

Op ſinte Marcus dach.

Ick betuyghe voor Gode — ij.Tim.iij.A.1.
Ende nae deſen ſo heeft de Heere — Luc.x.A.1.

Op ſinte Philips ende Iacobs dach.

Dan ſullen de rechtveerdighe ſtaen — Sap.v.A.1.
En laet v herte niet ontſteit — Johan.xiiij.A.1.

Op de vindinghe des heylichs Cruys.

Ick heb betrouwē dā v liedē — Gal.v.B.10.vj.C.12
Daer was een menſche — Johan.ix.A.1.

Op ſinte Ian Baptiſten gheboorten dach.

Dit ſeyt de Heere: Hoort ghy eylant. — Iſa.xlix.A.1
Ende ōn tijt des baerns — Luc.i.F.57

Op ſinte Peeters ende Pauwels dach.

Ende op den ſelven tijt — Act.xij.A.1.
Ende Jeſus is comen in die — Mat.xvj.B.13.

Op onſer vrouwen viſitatien dach.

Siet deſe comt ſpringhende — Cantic.ij.B.8.
Ende Maria opſtaende — Luc.j.D.39.

Op ſcheydinghe der Apoſtelen.

Want iſt ſake dat ghy beidt — Rom.x.B.9.
Ende t'ſamen gheroepen hebbende — Mat.x.A.1.

Op ſinte Maria Magdalenen dach.

Wie ſal een ſtercke vrouwe vinden — Pro.xxxi.B.10
Ende een vanden Phariſeen badt — Luc.vij.F.36

Op ſinte Iacobs dach.

Hy is van Godt bemint — Eccle.xlv.A.1.
Doen is tot hem ghecomen die — Mat.xx.C.20.

Op ſinte Peeters banden dach, Ghelijck op ſinte Peeters ende Pauwels dach.

Op ſinte Laureys dach.

Ende dat ſeg ick, die ſpaerlick — ij.Cor.ix.B.6.
Voorwaer voorwaer ſeg ick v liedē. — Joh.xij.D.24.

Op onſer lieuer vrouwen hemelvaert dach.

In alle dinghen heb ick ruſte — Eccl.xxiiij.A.11.
Ende het is ghebeurt doen ſy ghingen — Luc.x.G.38

Op ſinte Bartholomeus dach.

Ende wy weten dat den ghenen — Rom.viij.E.28.
oft/Daerō en zijt ghy nu geē gaſtē — Eph.ij.D.19
Maer daer is een ghedachte in — Luc.ix.F.46.
oft/Eñ climmende op eenē berch — Mar.ix.B.15

Op ſinte Ians onthoofdinghe dach.

Der gherechtigher verwach. — Pro.x.D.22.xj.A.1.
Want de ſelue Herodes heeft — Mare.vj.C.17.

Op onſer Vrouwen gheboorten dach, ghelijck op onſer Vrouwen ontfanckenis dach.

Op heylich Cruys verheffinghe.

Want gheuoelt in v lieden — Philip.ij.A.5.
Daer was een menſche — Johan.ix.A.1.

Op ſinte Mattheus dach.

Maer een yeghelicken van — Ephe.iiij.A.7.
Ende doen Ieſus van daer — Mat.ix.A.9.

Op ſinte Michiels dach.

Ende daer is eenen grooten — Apoc.xij.A.7.
In die ure zijn de diſcipelen — Mat.xviij.A.1.

Op ſinte Lucas dach, ghelijck op ſinte Marcus dach.

Op ſinte Simon ende Iudas dach.

Eñ wy weten dat de ghene die — Rom.viij.E.28.
Dit is mijn ghebodt dat ghy — Johan.xv.B.17.

Op alder heyligher dach.

Ende ick heb ghezien eenen — Apoc.vij.A.2.
Ende ſiende de ſcharen — Matth.v.A.1.

Op alder ſielen dach.

Want wy en willē niet broeders — j.Theſſ.iiij.C.13.
Maer als de ſone des menſchen — Mat.xxv.C.31.

Op ſinte Martens dach, ghelijck op ſinte Nicolaes.

Op ſinte Lebuijns dach.

Mijn herte ſal hy gheuen — Eccli.xxxix.A.6.
Want ghelijck een menſch — Mat.xxv.B.14.

Op ſinte Katerijnen dach.

Heere Godt ghy hebt op de aerde — Eccle.ij.B.13.
Dan ſal het ryck der hemelen — Mat.xxv.A.1.

Hier eyndet de Tafel vanden Epiſtelen ende Euangelien / diemen binnen den ghehēelen Iare in de kercke houdt.

Dat eerſte boeck Moyſi, int Hebreeuſch ghenoemt Bereſchith, Int Griecx Geneſis, int Duytſche, den Boeck van dat Maeckſel, oft der Scheppinghen.

Hoe Godt Hemel ende aerde, ende al datter in beuanghen is, gheſchepen heeft, Ende hoe hi den menſche gheſchepen heeft, hem gheuende ouerhandt ouer alle ſijn vvercken.

Dat eerſte Capittel.

IN den * beginne ſchiep Godt Hemel eñ Aerde / † maer de Aerde was ydel ende ledich / eñ de duyſternuſſen waren op dat aſchyn des afgronts / eñ dē Geeſt Godts dreef op de wateren. Eñ Godt heeft gheſeyt: Laet ghemaect worden het licht / eñ het licht worde ghemaect. Eñ Godt heeft dat licht gheſien dattet goet was / eñ hy heeft dat licht vā de duyſternuſſe geſcheydē / eñ hy heeft dat licht genoemt den dach / eñ de duyſternuſſen den nacht / eñ tis geworden vandē auont ende morgen eenen dach. Eñ Godt heeft gheſeyt: * Laet een firmament gemaect worden int midden der wateren / eñ ſcheyde de wateren vande wateren. Ende Godt heeft dat firmament gemaect / eñ heeft de wateren die onder dat firmament waren / gheſcheyden vā de wateren die bouē dat firmament waren / eñ het is alſo geſchiet. Ende Godt heeft dat firmament genoemt den Hemel / eñ het is geworden vanden auont ende morgen den tweeden dach. Eñ Godt heeft gheſeyt: Laet de wateren die onder den Hemel zijn vergadert worde op een plaetſe / dat het drooge geſien worde / Eñ het is alſo geſchiet. Eñ Godt heeft het drooge genoemt Aerde / eñ de vergaderinge der waterē heeft hy genoēt Zee. Eñ Godt heeft geſien dattet goet was / eñ hy heeft geſeyt: Laet de aerde voorts brenghen groeyende cruyt / ende ſaet voorts brengende / eñ vrucht dragende boomen die vrucht voorts brengen nae haer nature / dwelck ſaet in ſy ſelven zy opter aerdē. Eñ het is alſo geſchiet. Eñ de Aerde heeft groeyēde cruyt voorts gebracht / ſaet voorts brengende na ſijn nature / eñ boomen vrucht voortbrengende / dat elck ſijn ſaet hadde nae ſijn byſonder nature. Eñ Godt heeft gheſien dattet goet was / eñ het is geworden vanden auont eñ morgen den derden dach. Eñ Godt heeft gheſeyt: Laet ghemaect worden lichten int firmament des Hemels / ende dat die ſcheyden den dach eñ den nacht / eñ laetſe zijn tot trecken eñ tyden eñ dagen / eñ iarē / dat ſy ſchynen int firmamēt des Hemels / eñ de aerde verlichten: Ende het is alſo geſchiet. Eñ Godt heeft twee groote lichten gemaect / dat grootſte licht om dattet ouer dē dach zijn ſoude / ende het minſte licht / dattet ouer den nacht zijn ſoude / eñ ſterren: Eñ hy heeft die gheſtelt int firmament des Hemels / dat ſy opter aerden ſouden lichten / eñ dat ſy ſouden ouer den dach ende nacht zijn / eñ dat ſy het licht eñ duyſternuſſen ſcheyden ſoudē. Eñ Godt heeft geſien dattet goet was. Eñ tis geworden vanden auont eñ morgen den vierden dach. Eñ Godt heeft oock geſeyt: Laet de wateren voorts brengen cruypende dieren die leuende ſielen hebben / eñ vliegende gedierte bouen de aerde onder dat firmamēt des Hemels. Eñ Godt heeft groote walruſſchē geſchapen / eñ alderhande leuende eñ roerēde ſielen / welck de wateren voorts ghebracht hadden nae haer byſonder nature / eñ alle gevogelte elck na ſijn byſonder nature. Eñ Godt heeft geſiē dattet goet was / eñ hy heeft die gebenedyt / ſeggende: wallet eñ wert vermenichſuldicht / eñ vervult de wateren der zee / eñ de vogelen werden vermenichſuldicht op de aerde. Eñ het is geworden vanden auont eñ morghen den vyfften dach. Eñ Godt heeft oock geſeyt: Laet de Aerde voorts brengē leuende ſielen / elck nae hare nature / behulpſame beeſten / eñ cruypende dieren / eñ beeſten der aerden nae hare byſonder nature. Ende het is alſoo geſchiet. Eñ Godt heeft ghemaect de beeſten der aerden nae haer byſonder nature / eñ behulpſame dieren ende alderhande cruypende ghedierte der aerden / elck na ſijn nature. Eñ Godt heeft geſien dattet goet was / eñ heeft geſeyt: Laet ons den menſch maken * na ons beelde eñ ghelyckenuſſe / eñ dat hy heerſchappye hebbe ouer de viſchen der zee / ende ouer dat gheuogelte der locht / eñ ouer de beeſten / eñ ouer alle de aerde / eñ ouer alle dat cruypende gedierte / welchem op de aerde roert. Eñ Godt heeft den menſche geſchapen na ſijnen beelde eñ ghelyckenuſſe / na Godts ghelyckenuſſe heeft hy hem gheſchapen / † man eñ vrouwe heeft hyſe geſchapen. Ende Godt heeftſe gebenedyt eñ gheſeyt: wallet eñ wont vermenichſuldicht / eñ vervult de aerde / ende brengetſe onder / ende hebt heerſchappye ouer de viſchen der Zee / eñ ouer dat gheuoghelte des Hemels / eñ ouer alle ghedierte dat hem op de Aerde roert. Eñ Godt heeft gheſeyt: Siet ick heb v gegeue alle cruyt / ſaet voorts brengende op der Aerden / eñ alle boomē die in haer ſelven ſaet nae hare nature hebben / * dat dte zijn tot een ſpyſe voor v / eñ voor alle gedierte der Aerden / eñ voor alle de vo-

ghelen des hemels / ende voor alle dat hem op de aerde roert / ende daer een leuēde ſiele in is/dat ſy moghen eten hebben. Ende het
Eccle.39.c.21 Mat.7.d.17. is alſoo gheſchiet. Ende Godt heeft ghe- 31
ſien al dat hy ghemaeckt hadde/ende waren alle ſeer goet/ende het is gheworden vanden auont ende morghen den ſeſten dach.

Hoe Godt den ſeuenſten dach ruſte, eñ den ſeluen benedijde: Adam int Paradijs ſtelde,ende hem ghelelſchap verleende,ende den houwelijcken ſtaet in ſtelde. Dat ij. Capittel.

A ALſo werdt volmaect hemel eñ aerde eñ 1
Exo.20.b.11. 31.d.17. Heb.4.b.4. alle haer verciering he/ eñ Godt heeft 2
op den ſeuenſten dach voldaen alle ſyn werc dat hy volmaect hadde/ eñ hi heeft geruſt op den ſeuenſten dach van alle de werckē die hy volmaect hadde. Eñ hi heeft den ſeuenſten 3
dach gebenedijt/eñ heeft dē geheylicht/ wāt hy in dien hadde opgehouden van alle ſynen wercke welck Godt gheſchapen hadde om te maken. Dit zyn de voorſchreuenſelen vā he- 4
mel eñ aerde als ſy geſchapen zyn gheweeſt: Inden dach als Godt de Heere hemel ende aerde heeft geſchapen/ ende alderley ſpruy 5
ten des velts/eer dat wies opter aerden/eñ alderley cruyt des lants eer dat groeyde. wāt God de Heere en hadde niet geregent op der aerden/ eñ daer en was geen menſch die dat landt houde. Maer daer ginck een ſonteyn 6
wter aerden op / vochtich makende alle dat
B ouerſte der aerden. Aldus heeft dan Godt 7
de Heere den menſch ghemaect vanden ſlym der aerden/eñ hy heeft in ſyn aenſicht gheblaſen een adem des leuens/ ende de menſch is ghewoorden tot een leuēde ſiele. Eñ Godt 8
hadde vanden beghinne gheplant een paradys der welluſticheden / waer in hy gheſtelt heeft den menſch die hy gheſchapē hadde.
Eñ de Heere Godt heeft wter aerdē voort- 9
bracht alderley boomen luſtich om te ſien ende ſuet om eten/eñ ock den boom des leuens int middē des Paradys/ ende den boom der wetenheyt van goet eñ quaet. Eñ eenen 10
vloedt ginc wt dier plaetſen der weiden om dat Paradys te wateren/ de welck van daer voorts gedeylt woordt in vier hoofdē/ deene 11
is genoemt Phiſon/deſen is die omgaet alle
C dat lant van Heulach/ daer waſt gout/ eñ 12
t gout vā dien lande is dalder beſte/eñ aldaer vintmen Bdelliū / eñ den ſteen Onichinus.
Eñ den naem vanden tweeden vloedt is 13
Gehon/deſe is die daer omme loopt alle dat Mooziaē landt. Maer dē naem vandē der- 14
den vloedt is Tygris/deſe gaet tegē die van Aſſyrien. Eñ dē vierdē vloedt vā Euphrates.
Aldus heeft Godt de Heere den mēſche ge- 15
nomē/ eñ heeft hem geſtelt int Paradys der welluſticheden/dat hy dat bouwen eñ bewaren ſoude/ eñ hy heeft hem benolē ſeggende: Eet van alle de boomen des Paradys/ 16
maer vanden boom der wetenheyt van 17
goet eñ quaet ſo en eet niet/wāt op wat dach dat ghy daer af eet/ſo ſuldy de doot ſteruen.
Eñ Godt de Heere heeft oock geſeydt: Ten 18
is niet goet/ den menſch alleen te zyn / laet ons hem een helpe make ſyns gelycke. Als 19
dan Godt de Heere vander aerden ghemaect hadde alle ghedierte der aerden / eñ alle dat ghenoghelte des hemels/ſo heeft hy die ghebroght voor Adam/dat hy ſonde beſien hoe hi die noemen ſoude/want alle leuēde gedierte is genaēmt geweeſt/alſo Adam dat heeft ge-
10 noemt. Eñ Adam heeft alle ghedierte ghe- D
noemt elck met ſynen name/ eñ alle dat ghenoghelte der locht/eñ alle de beeſten der aerdē/ Maer men vant geen helper die Adams
21 gelijck was. Dus heeft Godt de Heere ee- 20
nen grooten ſlaep in Adam geſonden/ eñ als hy in ſlape was/ſo heeft hi een van ſynē ribben genomen/eñ heeft de plaetſe met vleeſch
22 gevult/ eñ Godt de Heere heeft een vrou- 21
we geſticht vander ribben die hy van Adam genomen hadde/eñ hy heeftſe tot Adam ghe-
23 bracht/ eñ Adā heeft geſeydt: Dat is nv een 22 1.Cor.11.b
been van mynē beenen / eñ vleeſch van my- Matt.19.a Marc.10.a.7.
nē vleeſche/Deſe ſal Manninne genaēt woꝛ Ephe.5.b.31
24 dē/om dat ſy vandē man genomē is. Daer 1.Cor.6.d.16
om ſo ſal een menſch verlaten ſynē vader/eñ moeder/eñ ſal ſyn wijf aenhanghen/ ende ſy
25 twee ſullē weſen een vleeſch. Eñ ſy waren 23
n beyde naeckt/ te weten Adam ende ſyn wijf/ ende ſy en ſchaemden henlien niet.

Van de beroringhe ende ouerredinghe van Adam eñ Eua, van tvermaledijden der ſlanghen, eñ tverdoecken van de menſchen, ende tverjaghen uten Paradijſe.

Dat iij. Capittel. iii.

1 MAer oock de ſlange was liſtiger dan alle A
gedierte der aerden/die Godt de Heere gemaēt hadde/Dwelck heeft geſeydt totter vrouwen: waerom heeft v Godt ghebo-
den/dat ghy niet eten en ſoudt van alderley
2 boomen des Paradys? Den welcken heeft 2
de vrouwe geantwoordt: Wā de vruchtē der
3 boomē die int Paradys zyn eten wy/ maer 3
van de vrucht des booms die int midden des Paradys is/heeft ons Godt gheboden / dat wy niet eten en ſouden/eñ dat wy dat niet en ſouden aentaſten / op dat wy by auenturen
4 niet en ſteruen. Maer de ſlange heeft ghe- 4 B
ſeydt totter vrouwen: † Ghi en ſult geenſins 1.Ca
5 de doot ſteruen/ want Godt weet/ dat/ in 5
wat dage ghy daer af eten ſult/ ſo ſullē v oogen geopēt woꝛdē/eñ ghy ſult weſen als go-
6 den/ wetende goet eñ quaet. Dus ſo heeft 6
de vrouwe geſien dat deſen boom goet was om te eten/eñ ſchoon den oogen eñ luſtich te aenſien/eñ heeft van ſyn vrucht ghenomen/
† eñ heeft dat gheten / eñ heeft dat haren man Eccl.1.d.1 1.tim.2.d.1
7 gegeuen/de welcke dat heeft geten. Eñ de 7
oogē van haer beyden zyn geopent/eñ als ſy kenden dat ſy naeckt waren/ ſo hechtē ſy tſamē vijgebladeren / eñ hebbē hen ſeluen gemaect
8 voordeckels. Eñ als ſy gehoort hadden de 8
ſtemme vā Godt dē Heere wandelēde in dat Paradys ter locht na middach / ſo heeft hem Adam met ſynē wijue geborgen int midden vanden boomē des Paradys vā dat aenſicht
9 Gods des Heerē. Eñ Godt de Heere heeft 9
Adam geroepen eñ hem geſeydt: waer zydy?
10 De welck antwoordde: Ick heb v ſtemme Eth.1.
gehoort int Paradys/eñ ic heb gevreeſt/ om
11 dat ic naeckt was/eñ ic heb mi geborgē. Tot 11
wien de Heere ſeyde: Maer wie heeft v te

kennen

kennen gegruē dat ghy naect waert / anders dan dat ghy hebt gheten vanden boom daer ic v af beuolē hadde dat ghy daer af niet eten en ſout. Eñ Adam heeft geſeydt: Dat wijf 12 dwelck ghy my tot een geſellinne hebt gegeuen / die heeft my vanden boom gegeuen / eñ ic hebt geten. Eñ doen ſeyde God de Heere 13 totter vrouwē: waerom hebdy dit gedaē? De welcke heeft gheantwoordt: De ſlanghe heeft my bedrogen / eñ ick hebt gheten. Eñ 14 God de Heere heeft geſeydt tot de ſlanghe: want ghi dat gedaen hebt / ſo zydy vermaledijt onder alle ghedierten eñ beeſten der aerden / op v boſſt ſuldy gaen / eñ ghy ſult aerde eten alle de dagē wes leuens. Ic ſal viantſchap ſtellē tuſſchē v eñ der vrouwen / eñ tuſſchen v zaet eñ haer zaet. Hy ſal v hooft verpleten / eñ ghy ſult haerder verſenen laghen leggē. Eñ totter vrouwen heeft hy oock ge- 16 ſeydt: Ic ſal v allendichedē eñ v ontfangeniſſe vermenichfuldigē / met pijnē ſuldy v kinderen baren / eñ ghy ſult onder de macht des mans weſen / eñ hy ſal heerſchappije ouer v hebbē. Maer tot Adā heeft hy geſeydt: Om 17 dat ghi gehoort hebt de ſtēme vā uwer huyſvrouwe / eñ geten hebt vandē boome vandē welcke ic v geboden hadde dat ghy daer niet af eten en ſoudt / vervloeckt zy de aerde in v werck / in arbeyden ſuldy daer af eten alle de dagen wes leuens / doornen eñ diſſelen ſal 18 hy v voortbrengen / eñ ghy ſult eten de cruyden der aerdē. In ſweet wes aenſichts ſul- 19 dy v broot eten / tot dat ghy wederkeert in de aerde daer ghy af genomē zijt / want ghy zijt ſtof der aerden / eñ ſult wederom ſtof wordē.

Eñ Adam heeft genoemt den naem ſijnder 20 huyſvrouwen Heua / om dat ſy een moeder was vā alle leuēde menſchen. Eñ God de 21 Heere heeft Adam eñ ſijnder huyſvrouwē gemaect pels rocken / eñ trockte hen aen. Eñ 22 hy ſeyde: Siet Adam is geworde als een van ons / wetende goet eñ quaet. Dierom op dat hy nv by auenturē ſijn hant niet wt en reyke / eñ neme vandē boom des leuēs eñ ete / eñ leue inder eewicheyt. De Heere God heeft 23 den geſondē wten Paradijſe der wellуſtichēden / dat hy de aerde ſoude wercken / daer hy af genomen is / eñ hy heeft Adam daer wt 24 geworpen / ende heeft voor het Paradijs der weelden geſtelt Cherubim / ende een vlammich ſwaert licht om keeren / om te bewaren den wech totten boom des leuens.

Hier dat menſchelijcke geſlachte vermenicht wordt, Cain Abel vermoordt, ende wordt vluchtich ende vervloeckt, ende vā ſijn zaet.

Dat iij. Capittel.

1 ENde Adam heeft ſijn huyſvrouwe Euam bekent / de welcke heeft ontfangē eñ gebaert Cain / ſeggende: Ick heb eenen menſch verweghen door Godt. Eñ anderwerven 2 heeft ſy ghebaert ſijnen broeder Abel. Maer Abel was een ſchaepherder / eñ Cain een ackerman. Eñ tis gebeurt na veel dagen dat 3 Cain offerde gaben den Heere vā de vruchtē der aerdē. Eñ Abel offerde ooc vā de eer- 4 ſte gheborenen ſijnder cudden / eñ van haren vetten. Eñ Godt ſach tot Abel ende tot ſijn 5 gaben / maer tot Cain eñ tot ſijn gaben en ſach hy niet / eñ Cain is ſeer machtelijck ghe- ſtoort gheweeſt / eñ ſijn aenſicht veranderde hem. Eñ de Heere heeft tot hem gheſeydt: 6 waerom zydy gram / eñ waerom verandert hem v gelaet? Iſt ſake dat ghy wel doet / en 7 ſuldy dat niet ontfangē: maer iſt dat ghi qualijck doet / en ſal v ſonde niet terſtont weſen by v? Maer onder v ſal haren luſt weſen / eñ ghy ſult daer heerſchappije ouer hebbē. Eñ B Cain heeft gheſeydt tot Abel ſijnen broeder: Laet ons buytē gaen / eñ als ſy op den velde waren / ſo is Cain opgeſtaē tegē ſijnē broeder 8 Abel / eñ heeft hem doot gheſlagen. Eñ de Heere heeft gheſeydt tot Cain: waer is Abel v broeder? De welcke antwoordde: Ick en weets niet / ben ick myns broeders bewaerder? Eñ de Heere heeft tot hē geſeydt: wat 10 hebdy gedaen? ws broeders bloedt roept tot my vāder aerdē. Nu dan daerom ſuldy vermaledijt weſen op der aerden die haer muyl heeft opengedaen / eñ het bloet ws broeders 11 ontfangē vā uwer handt. Als ghy de aerde ghebouwet hebbē / ſo en ſal ſy haer vruchten niet geuen / ongedurich eñ voorvluchtich 12 ſuldy weſen op der aerden. Eñ Cain heeft geſeydt totte Heere: Myn boosheyt is meerder / dan dat ic genade mach verdienē. Siet 13 ghy verjaecht my heden vā daenſicht der aerden / eñ ick ſal verborgen worden van uwen aenſicht / eñ ick ſal ongeduerich eñ voorvluchtich weſen op de aerde / daerom ſoo wie my 14 vint die ſal my doodſlaē. Eñ de Heere heeft tot hem geſeydt: Neen ſal alſo niet geſchiedē. Maer ſo wie Cain doodſlaet / die ſal ſeuēmael gewroken werdē. Eñ de Heere heeft een tee- C ken in Cain geſtelt / dat een yegelijcke die hē 15 vonde hem niet en ſoude dooden. Eñ Cain is wechgegaen van daenſicht des Heeren / eñ hy heeft vluchtich gewoont op de aerde / aen 17 de ooſtſijde van Eden. Eñ Cain heeft ſijn huyſvrouwe bekent / de welcke heeft ontfangen eñ gebaert Henoch. Eñ hi timmerde een ſtadt / eñ hy noemde die na den naem van ſij- 18 nen ſone Henoch / Eñ Henoch heeft gewonnen Irad / eñ Irad heeft gewonnē Maniael / eñ Maniael heeft gewonnen Mathuſael / eñ 19 Mathuſael heeft ghewonnen Lamech / de welcke heeft genomen twee huyſvrouwen / den naem der eender was Ada / eñ den naem 20 der ander was Sella / eñ Ada baracht voort Jabel / de welcke een vader was der gheender die in tenten woondē / eñ der herders. Eñ 21 den naem ſijns broeders was Jubal / die een vader was van die ſongē eñ ſpeeldē met herpen / eñ orgelen. Eñ Sella die wan Tubal- D 22 cain die een ſmit was eñ een cōſtenaer in alle wercken van metael eñ van yſere. Eñ de ſuſter van Tubalcain was Noema. Eñ La- 23 mech ſeyde tot ſijne huyſvrouwē Ada eñ Sella: Voort mijn ſtēme ghy huyſvrouwē vā Lamech / neemt waer mijn woordē / want ic heb eenen man verſlagen tot mijnder wondē / eñ 24 eenē iongeling tot mijnder quetſurē / ſeuenſout wrake ſal gedaē worde van Cain / maer van Lamech ſeuentichwerf ſeuenfout. Eñ

Adam heeft noch ſijn huijsvrouwe bekent/ end̄ ſy heeft eenē ſone gebaert/ end̄ hier ſijnē naem Seth/ ſeggēde: Godt heeft my een ander zaet gheſtelt voor Abel/ den welcken Cain verſla gen heeft. End̄ Seth worde oock eenen ſoon geboren/ den welcken hi noemde Enos/ deſe begonſte aen te roepē den naem des Heeren.

Hier werdt verhaelt dat ghellachte van Adam, end̄ doullerdom der mannen tot Noe. Dat v. Capittel.

DIt is den boeck van Adams gheboorte: In den dach als Godt den menſche geſchapen heeft/ ſo heeft hy hem ghemaect na Gods gelyckenilſe. End̄ hy heeftſe gheſchapen een man end̄ een vrouwe/ end̄ hy heeftſe gebenedyt/ end̄ heeft harē naem genoēt Menſch op den dach dat ſy geſchapen waren. Ende Adam heeft geleeft hondert end̄ dertich iaren/ end̄ heeft gewonnē eenen ſone na ſijnen beelde end̄ gelyckenilſe/ end̄ hy heeft hem ghenoemt Seth. End̄ de daghen van Adam (na dat hy Seth gewonnen hadde) zijn ghewordē acht hondert iaren/ end̄ hi heeft ſonen end̄ dochteren gewonnen. End̄ allen den tijt die Adam geleeft heeft/ is geworden negen hondert ende dertich iaren/ end̄ hy is geſtoruen. End̄ Seth heeft geleeft hondert ende vijf iaren/ ende hy heeft Enos gewonnen. End̄ Seth heeft geleeft na dat hy Enos hadde gewonnen/ acht hondert ende ſeuen iarē/ ende hy heeft ſonen end̄ dochteren gewonnen. End̄ alle de dagen van Seth zijn ghewordē negen hondert ende twelf iaren/ ende hy is gheſtoruen.

End̄ Enos heeft negentich iaren geleeft/ end̄ heeft gewonnē Cainan/ na wiēs geboorte heeft hy gheleeft acht hondert end̄ vijfthien iaren/ end̄ heeft ſonen end̄ dochteren gewonnen.

End̄ alle de dagē vā Enos zijn ghewordē negen hondert end̄ vijf iarē/ end̄ hy is geſtoruē.

End̄ Cainan heeft geleeft ſeuentich iaren/ end̄ hy heeft gewonnē Malaleel/ end̄ Cainan heeft gheleeft na dat hy Malaleel ghewonen heeft/ acht hondert end̄ veertich iaren/ end̄ heeft ſonen end̄ dochteren gewonnen/ End̄ alle de dagen van Cainan zijn gewordē negen hondert end̄ thien iaren/ end̄ hy is geſtoruen. End̄ Malaleel heeft geleeft vijf end̄ ſeſtich iarē/ end̄ heeft gewonnē Jared/ End̄ Malaleel heeft gheleeft na dat hy Jared ghewonnen hadde/ acht hondert end̄ dertich iaren/ end̄ heeft ſonen end̄ dochteren gewonnen/ End̄ alle de dagen van Malaleel zijn gewordē acht hondert vijf ende negentich iaren/ ende hy is gheſtoruen.

End̄ Jared heeft geleeft hondert twee ende ſeſtich iaren/ end̄ hy heeft gewonnē Henoch.

End̄ Jared heeft geleeft na dat hy Henoch gewonnen hadde acht hondert iarē/ end̄ heeft ſonen end̄ dochteren gewonnen. End̄ alle de dagen van Jared zijn geworden negen hondert twee end̄ ſeſtich iaren/ end̄ hy is geſtoruē:

End̄ Henoch heeft geleeft vijf end̄ ſeſtich iaren/ ende hy heeft gewonnen Mathuſalam.

Eccl. 44. Gen. Heb. 11. 2. 5. End̄ Henoch heeft met Godt ghewandelt. End̄ Henoch heeft geleeft na dat hi Mathuſalam gewonnē hadde/ drij hondert iarē/ end̄ hy heeft ſonen end̄ dochteren gewonnē/ end̄ alle de daghen van Henoch zijn ghewordē drij hondert vijf end̄ ſeſtich iaren/ ende hy heeft met Godt ghewandelt/ end̄ hy en is niet meer geſien geweeſt/ want Godt heeft hē gehaelt.

End̄ Mathuſala heeft geleeft hondert ſeuen end̄ tachtentich iarē/ end̄ hy heeft gewonnē Lamech/ end̄ Mathuſala heeft geleeft na dat hy Lamech hadde gewonnē/ ſeuen hondert twee end̄ tachtentich iarē/ end̄ hy heeft ſonē end̄ dochteren gewonnē. End̄ alle de dagen van Mathuſala zijn geworden negen hondert negen end̄ ſeſtich iaren/ end̄ hy is geſtoruen. End̄ Lamech heeft geleeft hondert twee end̄ tachtētich iaren/ end̄ hy heeft eenen ſone gewonnen/ end̄ hem genaēt Noe/ ſeggēde: Deſe ſal ons vertrooſten van de wercken end̄ arbeyden onſer handē op de aerde/ de welcke God vermaledyt heeft. End̄ Lamech heeft gheleeft na dat hy Noe gewonnē hadde/ vijf hondert vijf end̄ negentich iaren/ end̄ hy heeft ſonē end̄ dochterē gewonnen. End̄ alle de dagen van Lamech zijn geworden ſeuen hondert ſeuen ende ſeuentich iaren/ end̄ hy is geſtoruen. End̄ Noe als hy vijf hondert iaren oudt was/ ſoo heeft hy ghewonnen Sem/ Cham/ ende Japhet.

Van de oorſaken des ouerluoeds, waer door al dat op der aerden was verghinck, wtghenomen Noe met hen achten, ende van het maken der arcken. Dat vj. Capittel.

ALs nv de menſchen begonſtē te vermenichfuldigen op der aerden/ ende dat ſy dochteren gewonnen hadden/ de kinderen Gods ſiende de dochteren der menſchen dat ſy ſchoon waren/ ſy hebben wt alle de huysvrouwen genomen die ſy vercoren hadden.

End̄ Godt heeft geſeydt: Mijnen gheeſt en ſal eewelyc inden menſch niet blijnen/ want hy vleeſch is/ end̄ ſijn dagen ſullen weſen hondert end̄ twintich iaren. End̄ daer waren in dien tijden reuſen op der aerdē/ want na dat de kinderen Gods met de dochterē der menſchen verſaemt zijn/ ende ſy kinderen voortbrachten/ deſe warē geweldige in de werelt/ end̄ vermaerde mannen. Ende Godt ſiende dat der menſchen booſheyt veel was op der aerden/ end̄ dat alle der herten ghedachten tot quaet genegen waren tot allen tijden/ ſo iſt hem berouwen dat hy den menſch op de aerde ghemaect hadde. End̄ om dat te verhoeden in toecomende tijden/ end̄ beroert zijnde met eenen rouwe ſijns herten van binnen/ heeft hy geſeydt: Ic ſal den menſch die ic geſchapen hebbe te niet doen vander aerden/ vandē menſch voorts aen totten beeſten/ end̄ vanden cruypēde dieren totte vogelē der locht/ want het berout my dat ick die ghemaeckt hebbe.

Maer Noe heeft gratie geuōdē voor Godt.

Dit is tghellachte van Noe: Noe was een rechtueerdich end̄ een volmaect man in ſijn gheſlachten/ met Godt heeft hi gewandelt/ End̄ hi heeft gewonnē drij ſonen/ Sem/ Cham/ end̄ Japhet. Ende de aerde is verdoruen voor Godt/ end̄ vermult met booſheyt. Als Godt dan geſien hadde dat de aerde verdornē was (want alle vleeſch hadde ſijnen ganck verarghert op der aerden) ſoo ſeyde hy tot Noe: Het eynde vā alle vleeſch is voor my comē/ de aerde is met booſheyt vermult met haren aen-

aenſchyn / eñ ick ſalſe verderuen metter aer-
den: Maect v een Arcke van ghelchaefden
houte / eñ ghy ſult in de Arcke woonſtedekēs
maken / eñ ghy ſultſe met lym beſtrychē van
binnen eñ van buyten / eñ aldus ſuldy die
maken: De lengde der Arcken ſal weſen van
dry hondert cubitus / de wydde van vyftich
cubitus / eñ de hoochde van dertich cubitus.
Een venſter ſuldy inder Arcken makē / eñ
ghy ſult die in haer opperſte tot eenen cubi-
tus volbrenghen / Maer de doze der Arcken
ſuldy ter ſyden nederwaerts ſtellen / eñ ghy
ſult daer cenacnerē eñ dry ſtagien in maken.
Siet ick ſal eenen oueruloedt der wateren
aenbrengen op der aerdē / om te dooden alle
vleeſch daer eenen geeſt des leuens in is on-
der den hemel / ende alle dat op der aerden is
ſal te niet gebracht worden: Eñ ic ſal myn
verbondt met v makē / eñ ghy ſult in de Arc-
ke gaen / ghy eñ v ſonen / v huyſvrouwe ende
uwer ſonen huyſvrouwen met v / Eñ wt
allen ghedierte van allen vleeſche ſuldy by
paren in de arcke brenghen / op dat ſy met v
leuen beyde manneckens eñ wyfkēs. Van-
den voghelen na haerder nature / eñ van dat
vee na haerder nature / eñ wt allen cruypen-
de dieren der aerden na haer nature. Deſe
ſullen elck een paer met v daer in gaē / op dat
ſy moghen leuen. Daerom ſuldy oock met
v nemen van alderley voetſelen diemen eten
mach / ende ſult die by v by een dragen / ende
die ſullen alſoo wel v / als den beeſten weſen
tot ſpyſe. Dus heeft Noe ghedaen alle dat
hem Godt gheboden hadde.

Noe is in de Arcke ghegaen, ende Gode liet dwater comen op der aerden. Dat vij. Capittel.

Ende de Heere heeft tot hē geſeyde: Gaet
ghy eñ allen v huyſghelin in de Arcke /
want ic heb v rechtueerdich voor my geſien
in dit geſlachte. Van allen reynen dieren ſo
neemt met v ſeuen eñ ſeuen / manneken ende
wyfken: maer vandē onreynen dieren twee
eñ twee / manneken eñ wyfken: Eñ van-
den vogelē des hemels / oock ſeuen eñ ſeuen /
manneken eñ wyfken / op dat het zaet mach
onderhouden worden / op dacnſchyn vander
gantſcher aerden. Want noo na ſeuen dagen
ſal ick op der aerden regenen veertich dagen
eñ veertich nachten lanck / ende ick ſal te niet
doen vander aerden alle dat weſen heeft / dat
ick ghemaeckt hebbe. Dus heeft Noe ghe-
B daen alle dat hem Godt benolē hadde / Eñ
hy was ſes hondert iaren oudt / als de wate-
ren des oneruloedts vloeyden op der aerdē.
Eñ Noe eñ ſyn ſonen / ſyn huyſvrouwe /
eñ ſynder ſonen huyſvrouwen zyn met hem
gegaen in de Arcke om de wateren des oner-
uloedts. Eñ vande ſuyueren eñ onſuyue-
ueren dieren eñ vande voghelen / eñ van alle
dat hem roert op der aerden / zyn twee eñ
twee ghegaen binnen in de Arcke tot Noe /
manneken ende wyfken / alſo de Heere Noe
hadde geboden. Ende als de ſeuen dagen
voorby waren / ſo zyn de wateren des ouer-
uloedts gecomē op der aerdē. In dat ſeſhon
derſte iaer des leuēs van Noe / in de tweede
maent / den ſeuenthienſten dach der maent /
ſo zyn gheborſten alle de fonteynen des groo
ten afgronts / ende de ſluyſen des hemels
zyn open ghedaen / eñ het heeft gherreghent
op der aerden veertich daghen ende veertich
nachten. Eñen int beghinſel des ſeuen C
daechs / ſo zyn Noe / ende Sem / eñ Cham / eñ
Japhet ſyn ſonen / ſyn huyſvrouwe / eñ ſyn-
der ſonen huyſvrouwen met hem in de Arc-
ke ghegaen / ſy ende alle ghedierte elck na
ſyn nature / eñ alle dat vee na ſyn nature / eñ
alle dat hem roert op der aerden / elck na ſyn
nature / ende alle gheuogelte / elck na ſyn na-
ture / alle voghelen / ende alle vlieghende
dieren zyn by Noe in de Arcke gegaen / twee
eñ twee van allen vleeſch / daer eenen gheeſt
des leuens in was. Ende die daer in ghe-
gaen zyn / die ginghen daer in manneken eñ
wyfken / van alle vleeſch / gelyck hem Godt
beuolen hadde / ende de Heere ſloot hem van
buyten daer inne. Ende den oneruloedt is
gheweeſt op de aerde veertich daghen / eñ de
wateren zyn vermeerdert / eñ hebben de Arc-
ke gheheuen in de hoochde bouen de aerde:
Want ſy vloedden ſeer crachtelyc / ende ſy
ouerdeckten alle dat oneſte der aerdē / maer
de Arcke dreef bouen de wateren / ende de
wateren worden ſeer machtich op de aerde /
ende alle de hooghe berghen zyn ouerdeckt on
der den gheheelen hemel. Ende het water
was vyfthien cubitus hooghet bouen alle de D
berghen welcke ſy bedeckte. Eñ alle vleeſch Gen. 10. 2. 4.
dat hem op der aerdē roerde is vernielt / van Eccl. 39. c. 32
vogelen / dieren / beeſten / ende van allen cruy
pende ghedierte dat op der aerden cruypt.
Alle de menſchen ende alle daer eenen le-
uenden adem in is / op der aerden / zyn ghe-
ſtoruen. Ende Godt heeft vernielt alle dat
weſen hadde op der aerden / vanden menſche
totten beeſten / ſo wel het cruypēde gewor-
te / als dat gheuogelte des hemels / ende zyn
alle vergaen vander aerdē / maer Noe is al-
leen ouerbleuen ende die met hem inder Arc-
ken waren. Ende dwater ſtont op der aer-
den hondert ende vyftich daghen.

Van Noes wtganck wter Arcke, van ſyn offerandē ende Gods beloften. Dat viij. Capittel.

Maer Godt heeft gedacht op Noe / eñ op A
alle dat gedierte / eñ alle dat vee / dwelc
met hem was inder Arckē / eñ hy heeft eenen
wint op de aerde gebracht / ende de wateren
zyn ghemindert / ende de fonteynen des
afgronts / eñ de ſluyſen des hemels zyn ghe-
ſloten / ende den regen vanden hemel wordt
opghehouden / ende de wateren zyn weder
gekeert / vander aerden gaende eñ wederco-
mende / ende begonſten te minderen na hon-
dert eñ vyftich daghen. Eñ de Arcke heeft
geruſt in de ſeuenſte maent / den ſeuenthien-
ſten dach der maent / opt ghebercchte van Ar-
menien / Maer de wateren ghinghen ende
minderden tot de thienſte maent / want in de
thienſte maēt / den eerſtē dage vāder maent /
ſoo worden gheſien de toppen der berghen.
Eñ doen veertich dagen ouerledē waren /
Noe opendoende de venſter die hy gemaect

hadde/ heeft een Raue wt gelaten/ de welc
ginck wt/ eñ ſy en keerde niet weder tot dat
de wateren verdroocht waren op de Aerde.
Eñ hy heeft na de Raue ooc een duyue wt-
gelaten/ om dat hy ſien ſoude oft de wateren
nv wech waren van dat aenſicht der aerden.
De welcke(doen ſy niet en vant daer haer
voet ruſten mocht)is weder tot hem gecomẽ
inder Archen/ want de watere waren op al-
le aertrijck. Eñ Noe ſtack ſijn hant wt/ ende
greep de duyue/eñ brachtſe weder in de Arc-
ke. Maer verbeydede voort noch ſeuen da
gen/ſo heeft hy weder de Duyue wter Archẽ
gelaten/ eñ ſy quam tot hem ſaemens/dra-
gende eenen olijftack met groeyende bladerẽ
in haren beck. Dus ſo heeft Noe verſtaẽ dat
de wateren vergaen waren op der aerden/
Eñ niet te min heeft hy noch ſeuen ander
dagen gebeydt/eñ heeft de duyue wtgelaten/
de welck niet meer en is tot hem wedergeco-
men. Aldus dan in dat ſeſhondertſte ende
eenen iare/ter eerſter maent/ op den eerſten
dach der maent/ ſo ſijn de wateren ghemin-
dert op der aerdẽ. Eñ Noe open doende het
dack vander Archen/ heeft aengemerct ende
gheſien dat het ouerſte der aerden gedroocht
was. Ter tweeder maent/op den ſeuen eñ
twintichſten dach dyer maent/ſo is het aert-
rijck ghedroocht. Eñ Godt heeft tot Noe
gheſproken/ſeggende: Gaet wter Archen
ghy eñ v huyſvrouwe/ v ſonen/ eñ de huyſ-
vrouwen van uwe ſonen met v. Alle die-
ren die by v ſijn/van alderley vleeſch/ſo wel
van de voghelen als van de beeſten/ eñ van
alderley cruypende dieren/ die op der aerden
cruypen/leyder wt met v/ende gaet in op der
aerden/ waſt eñ wort vermenichfuldicht op
de aerde. Soo is dan Noe wtgegaen/ſijn
ſonẽ eñ ſijn huyſvrouwe/ eñ de huyſvrouwẽ
van ſijne ſonen met hem/ maer ooc alle
leuende ghedierte/ver/eñ ghewormte welck
op der aerden cruypen elck nae haer nature/
zijn wter Archen ghegaen. Eñ Noe heeft
den Heere eenen outaer ghemaect/ ende ne-
mende van alle de ſuyuere beeſten ende vo-
ghelen/ heeft hy die op den outaer gheoffert
tot eenen brantoffer/ eñ de Heere heeft ge-
roken den rueck der ſoetichept/ende heeft tot
hem gheſeyt: Ick en ſal voortaen niet meer
de Aerde vermaledijdẽ om der menſchẽ wil-
le/want de ſinnen eñ het ghedachte van des
menſchen herte zijn tot quaet ghenegen van
haer iongheyt. Daerom ſo en ſal ick niet meer
verſlaen alle leuende gedierte/als ick gedaen
hebbe. Alle de dagen des aertrijcx ſo en ſul-
len niet ruſtẽ den ſaeyrijt eñ dẽ maeyrijt/cou-
we eñ hitte/ſomer eñ winter/ nacht eñ dach.

Godt ghebenedijt Noe ende zijn ſonen, ende maeckt met hen een verbont, hy laet hen tot de ghedierte tot ſpijſe. Noe plant den wijngaert, ende naeckt liggende vvert beſpot, daerom vvert den ſpotter vervloeckt.

Dat ix. Capittel.

ENde Godt heeft Noe gebenedijt/eñ ſijn
kinderen/eñ heeft tot hem gheſeyt: waſt
eñ wordt vermenichfuldicht/ eñ vervult dat
aertrijck. Eñ de vreeſe eñ gronwel van v
lieden ſy op alle dat ghedierte der aerden/ eñ
op alle dat ghenogelte des Hemels/ met alle
dat hem roert op der aerden/ alle de viſchen
der Zee zijn uwer hant gheleuert. Eñ al dat
hem roert eñ dat leeft ſal v weſen tot een ſpy
ſe. Ick heb v alle deſe ghegheuen als groene
cruyden/ wtghenomen dat ghy het vleeſch
niet en ſult eten metten bloede/ want het
bloet van uwe ſielen ſal ick verſoecken van
alderley beeſten hant/ ende vander hant des
menſchen/van de hant des mans/ ende van
ſijns broeders hant ſal ick verſoecken de ſie-
le des menſchen. So wie menſchen bloet
ſtort/ diens bloet ſal oock gheſtort worden/
want de menſche is ghemaect nae dat beelde
Gods/ maer waſt ghy/ en wordt vermе-
nichfuldicht/ eñ gaet in op de aerde/ eñ ver-
mult die. Dit heeft Godt oock gheſeyt tot
Noe/eñ tot ſijne ſonen met hem: Siet ic ſal
een verbont vaſt maken met v lieden/eñ met
uwen zade nae v/ eñ tot elcke leuende ſiele
die met v is/ ſo wel tot de vogelen als tot de
behuipelijcke dieren eñ beeſten der aerden/
eñ tot alle dat wter Archen gegaen is/ eñ tot
allen gedierte der aerden. Ick ſal mijn ver-
bont met v lieden vaſt makẽ/ alſo dat voort-
aen niet meer en ſal ghedoot worden alle
vleeſch met de wateren des oueruloets/noch
daer en ſal voortaen geenen ouerulоet meer
weſen die daertrijck verderuen ſal. Ende
Godt heeft geſeyt: Dit is het teecken des ver
bonts dat ick gheue tuſſchen my eñ v/ eñ tot
alle leuende ſiele/die met v lieden is in eewi-
ger geboorten. Ick ſal mijnen boge ſtellen
in de wolcken/ eñ die ſal een teecken des ver-
bonts zijn tuſſchen my eñ tuſſchen de aerde.
Ende ſoo wanneer ick den Hemel ſal met
wolcken ouertrocken hebbẽ/ dan ſal mijnen
boghe hem openbaren in de wolckẽ/ Eñ ic
ſal gedachtich weſen mijns verbonts welc ic
gemaect heb met v eñ met alle leuende ſielen
die eenich vleeſch leuẽde maect. Eñ de wate-
ren des ouerulоets en ſullẽ niet meer weſen
om alle vleeſch te bederuen. Ende mijnen
boge ſal in de wolcken weſen/ eñ ick ſal dien
ſien/eñ ick ſal gedachtich weſen des eewigen
verbonts dat vaſt gemaect is tuſſchen Godt
ende tuſſchen alle leuende ſielen van alderley
vleeſch/welck op der aerden is. Eñ Godt
heeft gheſeyt tot Noe: Dit is het teecken des
verbonts dat ick vaſt gheſtelt hebbe tuſſchen
my ende alle vleeſch op der aerden.
Aldus waren de ſonen van Noe die wter
Archen gegaen waren/ Sem/ Cham/ eñ Ja-
phet. Voorts Cham die is vader van Cha-
naan. Deſe drij zijn de ſonen van Noe/ eñ
van deſe zijn breedt gheſaeyt alle ghellachten
van menſchen ouer dat gheheele aertrijck.
Eñ Noe een ackerman heeft begoſt de aer-
de te oeffenen/ende hy heeft eenen wijngaert
gheplant/ eñ als hy wijn gedroncken had-
de/ſo is hy dronckẽ ghewordẽ/ eñ hy lach
naect in de tente. Het welck als Cham de
vader van Chanaan geſien hadde/te weten/
dat ſijns vaders ſchamelheyt ontdeckt was/
ſo heeft hy dat ſijnẽ twee broeders te kennen
ghegheuen die buyten waren. Maer Sem
ende

ende Japhet die leyden eenē mantel op haer ſchouderen / eñ achterwaert gaende hebbē ſy haers vaders ſchamelheyt bedect / ende haer aenſichten waren om ghekeert / eñ haers vaders ſchamelheyt en hebben ſy niet gheſien.

Maer als Noe ontwaecte vanden wyne / eñ hy vernaem wat hem ſyn ionſte ſone ghedaē hadde / ſo heeft hy geſeyt: Vermaledijt zy Chanaan / een knecht der knechten ſal hy ſynen broeders weſen / eñ hy heeft ooc geſeyt: Gebenedijt moet weſen Godt de Heere van Sem / Chanaan moet ſyn knecht weſen / Godt wil verbreyden Japhet / eñ dat hy woone in de tenten van Sem / ende Chanaan zy ſyn knecht. Ende Noe heeft gheleeft na den oueruloet / drij hondert eñ vyftich iaren / ende alle ſyn daghen zyn vermilt tot neghen hondert ende vyftich iaren / ende hy is gheſtoruen.

Van ghefſlachte van Noe ende ſijn kinderen, vvten vvelcke zijn gecomen alle natien des vvereldts. Dat x. Capittel.

Para. 1. d. A DIt zyn de afcoemſtē der ſonen vā Noe / Sem / Cham / eñ Japhet / ende hen zyn kinderen gheboren nae den oueruloet. De kinderen van Japhet / Gomer / eñ Magog / eñ Madai / eñ Javan / eñ Thubal / ende Moſoch eñ Thiras. Voorts waren de kinderē vā Gomer / Aſcenez / eñ Riphat / eñ Thogorma. Eñ de kinderen van Javan / Eliza eñ Tharſis / Cethim eñ Dodanim / van deſen zyn gedeylt deylanden der Heydenen in hare lantſchappen / een yeghelyck na ſyn tale / eñ na ſyn familie in ſyn natie. Eñ de kinderen van Cham waré Chus / eñ Meſraim / eñ Phut / eñ Chanaan. Maer de kinderen vā Chus / Saba / eñ Heuila / eñ Sabatha / eñ Regma / ende Sabathacha. De kinderen van B Regma / Saba / ende Dadan. Maer Chus die heeft ghewonnen Nemrod / deſe begonſt machtich te worden opter aerden / eñ was een geweldich iager voor den Heere / eñ van deſen is gecomen een ghemeyn ſeggen: Tis een gheweldich iaghet voor den Heere als Nemrod. Eñ het beghinſel van ſyné ryche was Babilon / eñ Arach / eñ Achad / eñ Chalanne int lant vā Sennaar / wt dien lande is Aſſur comē / eñ hy heeft getimmert de ſtadt Ninive / eñ de ſtraten vāder ſtadt / eñ Chale / C Reſen ooc tuſſchen Ninive eñ Chale / dit is een groote ſtadt. Voorts ſo heeft Meſraim gewonnen Ludim / eñ Anamim / eñ Labim / eñ Nephthuim / eñ Phetruſim / ende Chaſſuim / waer wt comen zyn Philiſtijm / eñ Caphtorim. Maer Chanaan die heeft gewonnen Sidon ſynen eerſten ſone / eñ Hetheum / eñ Jebuſeum / eñ Amorrheum / eñ Gergeſeum / eñ Heueū / eñ Araceū / Sineū / eñ Aradium / Samareum / eñ Hamatheū. Van deſen zyn geſaeyt verſcheyden volc der Chananiten. Eñ de palē vā Chanaan zyn gheworden alſmen coemt van Sidon na Geraram tot Gaza / tot datmen coemt int lande van Sodoma eñ Gomorcha / eñ Adama / eñ Seboim / tot Laſa toe. Dit zyn de kinderē van Cham in hare maetſchappen / talen / eñ afcoemſten / landen ende natien van volcke.

D Eñ van Sem / die een vader was van alle de kinderen van Heber / eñ een broeder van Japhet den outſten / zyn ooc kinderen geboren. Eñ de kinderē vā Sem waren Elam / ende Aſſur / ende Arpharad / eñ Lud / ende Aram / de kinderen vā Aram / Hus / eñ Hul / eñ Gether / eñ Meſes. Maer Arpharad heeft ghewonnen Sale / daer Heber af geboren is. Eñ Heber zyn twee ſonen geboren / waer af de eene was ghenoemt Phaleg / om dat in ſynen dagen het lant geſcheyden was / ende ſyn broeders naem was Jectan / welcke Jectan heeft ghewonnen Elmodad / eñ Saleph / eñ Aſarmoth / Jare eñ Adoram / ende Uzal / eñ Decla / ende Hebal / eñ Abimael / ende Saba / ende Ophir / ende Heuila / eñ Jobab / Dit waren alle Jectans kinderen. Eñ haer wooninge is gheworden / alſmen gaet van Meſſa / totten berch Sephar inden ooſten. Dit zyn Sems kinderen na hare geſlachten / eñ talen / ende lantſchappen in hare volcken. Dit zyn de familie van Noe na haren volcke ende natien. Van deſen zyn gheſproten de lieden na de dilunie.

Vanden torre van Babel, ſijn timmeragien, eñ vervverringe der talen, Endē van Sems gheſlachte. Dat xj. Capittel.

A Maer het lant was al van eender talen / ende van eender ſpraken. Eñ doen ſy vanden ooſten vertrocken / ſoo hebben ſy een velt vonden int lant vā Sennaar / eñ ſy hebben daer gewoont. Eñ de een ſeyde totten anderen ſynen naeſten: Coemt / laet ons ſteenen van aerde makē / eñ die wertē vierr backen. Aldus hebben ſy die gebackē aerde voor harde ſteenen ghehadt / eñ hyn voor mortel / eñ ſy hebben geſeyt: Coemt / laet ons een ſtadt maken / eñ eenen torre / wiens hoochde den Hemel raken mach / ende laet ons onſen naem vermaert maken / eer dat wy van malcander verſcheyden worden in alle de landē. Doen is de Heere neder gecomen / dat hy die ſtadt eñ dien torre ſien ſoude / welc Adās kinderen maecten / eñ hy ſeyde: Siet het is B al een volck / eñ ſy zyn al van eender talen / eñ ſy hebben dit begonſt te maken / eñ ſy en ſullen niet ophouden van hare ghedachten / tot dat ſy die metten wercken volbracht hebben. Hierom coemt / eñ laet ons nederwaerts gaē / eñ laet ons daer haer ſprake verwerrē / ſo dat deen danders ſtemme niet en verſtae. Eñ alſo heeftſe de Heere ghelcheyden van dier plaetſen / in alle landen / ende ſy hebben opgehouden te timmerē die ſtadt / eñ daerom is den naem van haer ghenoemt Babel / om dat de ſprake van alle lantſchappen daer verwerret is / ende van daer heeftſe de Heere verſtroyt ouer daenſchyn van alle landen.

Dit zyn de afcoemſten van Sem.

Sem was hondert iaren out / als hy Arpha Para. 1. d. rad gewonnē heeft / twee iaren na den oueruloet / eñ Sem leefde vyf hondert iaren na dat hy Arpharad ghewonnen hadde / eñ hy heeft ghewonnen ſonen ende dochteren.

Voorts ſo heeft Arpharad geleeft vyfender tich iarē / eñ heeft gewonnē Sale / eñ na dat hi Sale gewonnē hadde / ſo heeft Arpharad

gheleeft dry hondert ende dry iaren/ eñ wan
C ſonen eñ dochteren. Ende Sale leefde ooc
dertich iaren/ eñ hy heeft gewonnen Heber/
eñ Sale heeft geleeft/ na dat hy Heber ge-
wonnen hadde/ vier hondert eñ dry iaren/ eñ
wan ſonen eñ dochterē. Maer Heber leefde
vierendertich iaren/ eñ heeft gewonnen Pha
leg/ eñ na dat hy Phaleg gewonnē hadde/
ſo leefde Heber vier hondert eñ dertich iarē/
eñ wan ſonē eñ dochterē. Phaleg leefde ooc
dertich iaren/ eñ heeft gewonnen Reu/ eñ
Phaleg heeft geleeft nae dat hy Reu gewon-
nen hadde/ twee hondert eñ negheniaren/ eñ
wan ſonen eñ dochteren. Voorts ſoo heeft
Reu geleeft tweendertich iaren/ eñ heeft ghe-
wonnen Sarug/ eñ Reu leefde nae dat hy
Sarug ghewonnen hadde/ twee hondert eñ
ſenen iaren/ eñ wan ſonen eñ dochterē. Eñ
Sarug heeft gheleeft dertich iaren/ eñ heeft
gewonnen Nachor/ ende Sarug leefde na
dat hy Nachor gewonnen hadde/ twee hon-
dert iaren/ eñ wan ſonen eñ dochterē. Na-
chor leefde negen ende twintich iarē/ eñ heeft
gewonnē Thare/ eñ na dat hy Thare ghe-
wonnen hadde/ heeft Nachor gheleeft hon-
dert eñ negenthien iaren/ eñ hy wan ſonen eñ
D dochteren. Ende Thare leefde tſeuentich
1. Par. 4. b. 18 iaren/ * eñ heeft gewonnē Abram eñ Nachor
Ioſu. 24. a. 2. eñ Aran. Ende dit zyn de ghelachten van
Thare/ Thare heeft gewonnen Abram/ Na-
chor/ eñ Aran. Voorts ſo heeft Aran gewon-
nen Lot/ eñ Aran is geſtoruē voor Thare
ſynen vader/ in dlant daer hy geboren was/
te Ur der Chaldeen.

Maer Abrā eñ Nachor hebbē huyſvrouwē
genomē. Den naem van Abrams huyſvrou-
we was Sarai/ eñ den naem van Nachors
huyſvrouwe was Melcha/ een dochter van
Aran/ die vader was van Melcha/ eñ vader
Ioſu. 24. a. 2. van Jeſcha/ Maer Sarai was onvrucht-
Nehe. 9. b. 7. baer eñ ſy en hadde gheen kinderen/ * Aldus
Iudit. 5. a. 6. ſoo heeft Thare genomen Abram ſynē ſone/
eñ Lot ſyns ſoons Arās ſone/ eñ Sarai ſyn
behoude dochter/ Abrams ſyns ſoons huyſ-
vrouwe/ eñ hy heeft die gheleyt van Ur der
Chaldeen/ dat ſy ſoudē int lant vā Chanaam
gaen/ eñ ſy zyn ghecomen tot Haran/ eñ heb-
ben daer ghewoont. Ende de daghen van
Thare zyn ghewonden twee hondert eñ vyf
iaren/ ende hy is gheſtoruen te Haran.

Abram treckt door Godts beuel wt ſijn lande met Sarai ſijn huysvrouwe, ende Lot ſijn neue naer Egypte, daer hy ſeydt dat Sara ſijn ſuſter was. ℣. Dat xij. Capittel.

A Ende de Heere heeft geſeydt tot Abram:
4. Eſd. 3. b. 11 Act. 7. Gaet wt uwē lande/ eñ wt uwen maech-
ſchappe/ eñ wt ws vaders huys/ eñ coemt in
een lant dat ick v thoonen ſal/ Eñ ick ſal v
maken tot een groot volck/ eñ ick ſal v gebe-
nedyden/ eñ uwē naem groot maken/ eñ ghy
ſult gebenedyt zyn/ Eñ die v gebenedyde/
Gala. 3. b. 1. die ſal ick ghebenedyden/ eñ ick ſal vermale-
Gen. 18. c. 18 dyde die v vermaledyde/ Eñ in v ſullen alle
22. c. 17. 26. a. de geſlachten der aerden gebenedyt worden.
Heb. 11. b 8. Aldus is Abram wt gegaen gelyck hem de
Heere bevolen hadde/ eñ Lot is met hem ghe-
gaen. Abram was vyfentſeuentich iarē out/
doen hy wt Haran ginc. Eñ hy nam Sarai
ſyn huyſvrouwe/ eñ Lot ſyns broeders ſo-
ne/ eñ alle hueriedē haue welc ſy beſeten had-
den/ eñ de ſielen die ſy ghemaect haddē te Ha-
ran/ eñ ſy zyn wtgegaē om te reyſen int lant
van Chanaan. Eñ als ſy daer gecomē warē/
ſo heeft Abrā het lant doorgaē/ tot de plaet-
ſe van Sichē/ eñ tot dat ſeer vermaert dal. In
diē tydē ſo woondē de Chananitē in dat lat.

Ende de Heere heeft Abram geopenbaert/
eñ tot hem geſeyt: Dit lant ſal ick uwen zade
geuen. Eñ hy ſtichte aldaer eenen outaer den
Heere die hem geopenbaert hadde. Eñ van
daer is hy ouergheteyſt na den berch die daer
was tegben de Ooſtzyde van Bethel/ aldaer
ſloech hy ſyn tente/ hebbēde Bethel ten we-
ſten/ eñ Hai ten Ooſten. Eñ hy heeft daer ooc
den Heere eenē outaer geſticht/ eñ heeft ſynē
naem aengeroepen. Eñ Abram is ghereyſt
gaende eñ voorts treckende na den Suyden.

Maer daer is eenen dieren tyt opghelaen C
int lant. Eñ Abram is nederwaerts ghereyſt
na Egypten/ dat hy daer ſoude een vreemde-
linck weſen/ want den dieren tyt hadde de
ouerhant int lant gheregen. Eñ als hy ſo
na by Egyptē was/ dat hy daer in comen ſou-
de/ ſoo heeft hy gheſeyt tot Sarai ſyn huyſ-
vrouwe: Ick weet wel dat ghy een ſchoon
vrouwe zyt/ eñ dat de Egyptenaers (als ſy
v ſullen ſien) ſeggen ſullen: Dit is ſyn huyſ-
vrouwe/ eñ dan ſullen ſy my doodē/ eñ v be-
houden. Daerom bid ick v/ ſegt dat ghy
myn ſuſter zyt/ op dat my wel gheſchiede om
uwē wille/ eñ dat myn ſiele mach leuende blij
uen ter gratien van v.

Als dan Abram in Egypten comē was/ ſo
hebben de Egyptenaers de vrouwe ghe-
dat ſy ſchoon was boue matē/ eñ de Prin-
cen hebben dat Pharao gheboodtſchapt/ eñ ſy
hebben haer ſeer ghepreſen voor hem/ eñ de
vrouwe is opgenomen/ eñ gebracht int huys
vā Pharao/ eñ ſy dedē Abrā wel om haren
wille. Eñ hy heeft ghehadt ſchapen eñ oſſen/
ezelen/ eñ knechtē/ dienſt vrouwen eñ ezelin-
nen/ eñ kemels. Maer de Heere heeft Pha D
rao eñ ſyn huys geſlagen met de aldergroot-
ſte plagē/ om Sarai Abrās wyfs wille. Eñ
Pharao heeft Abram geroepē/ eñ heeft tot hē
geſeyt: Wat is dit dat ghy my ghedaen hebt?
Waerom en hebdy my niet te kennē gegeuen
dat ſy v huyſvrouwe was? By wat laken
hebdy gheſeyt dat ſy uwe ſuſter was/ om dat
ick haer my tot een huyſvrouwe ſoude nemē.
Nu dā ſiet/ daer is v huyſvrouwe/ neēme eñ
gaet weech. Eñ Pharao heeft ſynē mannen
bevolen van Abram/ eñ ſy hebbē hem eñ ſyn
huyſvrouwe eñ alle dat hy hadde wtgheleyt.

Hoe Abram vertrack wt Egypten, ende dlant deelde met Lot, Ende hoe hy de belofte ontfinck van Godt, dat hy eñ ſijn zaet dat lant ſouden beſitten, eñ ontfanghen inder eewicheyt. Dat xiij. Capittel.

A Bram is dan opgetrockē wt Egypten A
hy eñ ſyn huyſvrouwe/ eñ al dat hi had-
de/ eñ Lot met hem na de Suytzyde. Ende
Abram was ſeer rijck int beſitten van gout
eñ ſiluer/ ende is wederghekeert door den
wech daer hy door gecomē was vandē Suy-
den

den tot Bethel/ totter plaetſen daer hy te vo
ren ſijn tente gheſteit hadde/ tuſſchen Bethel
Gen.12.b.8. eñ Hai/ ter plaetſen vanden outaer die hy
B te voren hadde ghemaect/ eñ heeft daer aen-
geroepen den naem des Heeren. Eñ Loth
die met Abram was/ hadde oock cudden van
ſchapen/ eñ groot vee/ eñ tenten. Eñ dlant
Gen.36.a.7. en mochte henlieden niet houden/ dat ſy ſou-
den ſamen woonen/ want haerlieder haue
was ſeer vele/ eñ ſy en mochten niet ſamen
woonen. waerom dat oock eenen twiſt is
opgheſtaen tuſſchen de herders van Abrams
cudden eñ Lots cudden. In dien tijdē woon
den dē Chananitē eñ Pphereſiten in dat lant/

Dus ſo heeft Abram gheſeyt tot Lot: Ick
bidde v/ en laet gheenen twiſt weſen tuſſchen
my eñ v/ eñ tuſſchen mijn herders ende uwe
herders/ want wy ſijn broeders/ Siet alle
dlant is voor v/ ſcheyt van my/ dat bidde ick
v/ iſt dat ghy gaet ter ſlincker zyden/ ſoo ſal
ick dē rechte zyde behouden/ eñ iſt dat ghy de
rechte zyde kieſen wilt/ ſo ſal ick ter ſlincker
zyden trecke. Loth dan opheffende ſijn oo-
gen/ heeft aengheſien alle dlandt omtrent der
Jordanen/ welck ſeer bewaſſert was (eer de
L Heere Sodomam eñ Gomorrham verdorf)
ghelijck het Paradijs des Heeren/ eñ gelijck
dlant vā Egypten alſmen coemt tot Segor.

Eñ Lot heeft voorhen ghecoſen het lant
omtrent der Jordanen/ eñ hy is gheſcheyden
vanden ooſten/ eñ alſoo zijn ſy deen broeder
vanden anderen geſcheyden/ Abram heeft
ghewoont int lant van Chanaan/ maer Lot
heeft ghewoont in de ſteden die omtrent der
Jordanen waren/ eñ heeft ſijn wooninghe
gheſteit te Sodoma. Maer de luyden van
Sodoma waren de quaetſte/ eñ boven maten
groote ſondaers voor den Heere. Ende de
Heere heeft geſeyt tot Abram/ na dat Lot vā
Gen.11.b.7. hem geſcheydē was: † Heft op v oogen recht
Gen.13.c.14. wt voor v/ eñ ſiet vander plaetſen daer ghy
1444. nu in zijt/ noortwaerts eñ zuytwaerts/ ooſt-
waerts eñ weſtwaerts/ Alle dlant dat ghy
ſiet/ ſal ick v ghenen/ eñ uwen zade tot inder
D eewicheyt. Eñ ick ſal v zaet maken als dat
ſtof der aerden. Iſſer eenich menſch die getel
len can dat ſtof der aerden/ die ſal oock v zaet
moghen tellen. Daerom ſtaet op/ eñ door-
wandelt dlant/ in ſijn lengde ende breydde/
want ick ſal v dat geuen. Dus heeft Abram
vernoert ſijn tente/ eñ is ghecomen/ eñ heeft
ghewoont by dat dal van Mambre/ dwelck
is tot Hebron/ ende aldaer heeft hy den Hee-
re eenen outaer ghеſticht.

Hoe dat Loth ghevanghen werdt, ende hoe hem Abrā ver-
loſt, wien Melchiſedech broodt ende wijn gheuende ghebene-
dijde. Dat xiiij. Capittel.

A MAer het is gheſchiet in dien tijden/ dat
Amraphel de Coninck van Sennaar/
eñ Arioch de Coninck van Ponti/ eñ Cho-
dorlahomor de Conine vanden Elamiters/
eñ Thadal de Conine der Heydenen/ aen-
namen een oorloghe tegen Bara den Conine
van Sodoma/ eñ tegen Berſa den Coninck
van Gomorrha/ eñ tegheñ Senaab den Co-
ninck van Adama/ eñ tegheñ Semeber den
Coninck van Seboim/ eñ tegen den Conine
van Bala/ welck is Segor. Alle deſe qua-
men te ſamen in dat wilde dal/ welck nu is
de ſoute zee. want ſy hadden twaelf iaren
Chodorlahomor gedient/ eñ ten derthienſten
iare ſcheyden ſy van hem. Aldus dan ſo is
Chodorlahomor in dat veerthienſte iaer ge-
comen eñ de coninghen die met hem waren/
eñ ſy hebben geſlagen Raphaim tot Aſtaroth
eñ Carnaim/ eñ Suſim met haer/ eñ Emim
tot Save Cariathaim/ Ende de Chorrheen
int gebergte van Seyr/ tot dat plat lant van
Pharan/ welck is in de woeſtijne. Ende ſy
zijn wedergheкeert/ eñ zijn gheсomen tot de
fonteyne van Miſphat/ welck is Cades/ eñ
ſy hebben geſlagen alle dat lant vanden Ama
lechiten/ eñ vandē Amorriten die daer woon
den tot Aſaſon Thamar. Eñ de Conine vā B
Sodoma/ eñ de Coninck van Gomorrha/ eñ
de Coninck van Adama/ eñ de Coninck van
Seboim/ eñ oock de Conine van Bala/ welc
is Segor/ zijn wtgetrocken eñ hebben haer
heyr gheſteit tegheñ henlieden int wilde dal/
te weten tegheñ Chodorlahomor den Co-
ninck vanden Elamiten/ eñ Thadal den Co
ninck der Heydenen/ eñ Amraphel den Co-
ninck van Sennaar/ eñ Arioch den Coninck
van Ponti/ vier coningen tegen vijue. Eñ
dat wilde dal hadde veel ſijm putte. Maer de
Coninck van Sodoma/ eñ de Coninck van
Gomorrha hebben den rugghe gheкeert/ eñ
hebben daer de nederlaghe ghehadt/ ende die
daer ouergheblenen waren/ zijn gheuloden
na tgebergte. Eñ ſy hebben genomen alle
de haue vanden Sodomiters eñ Gomorrhi-
ters/ eñ alle dat der ſpijſen aengaet/ ende zijn
wech getrocken. Eñ ſy namen ooc met hen
Lot Abrams broeders ſone/ eñ ſijn haue die
daer woonde te Sodoma. Eñ ſiet/ een diet C
ontloopen was heeft dit te kennen gegeuen
Abram den Hebreeuſchen die daer woonden
in de dalinghe van Mambre des Amorrhi-
ters/ die een broeder was van Eſchol/ eñ een
broeder van Aner/ want deſe hadden een ver
bont ghemaect met Abram.

Als Abram dit gehoort hadde/ te weтē dat
Lot ſijn broeder ghevangen was/ ſo heeft hy
gheteit ralſche dienſtknechten ſijns eyghen
huyſghelins/ drij hondert ende achthien/ eñ
hy heeftſe vervolcht tot Dan toe. Ende
deylende ſijn geſcilē heeft hy die overvallen
des nachts/ ende hy heeftſe gheſlagen/ ende
heeftſe vervolcht tot Hoba toe/ ende tot Phe
nicen/ welck is ter ſlinker zyden van Dama-
ſcus. Ende hy heeft weder gebrocht alle de
haue/ ende Lot ſijnē broeder met ſijnder ha-
uen/ eñ de vrouwen metten volcke. Eñ de
Conine vā Sodoma is hēre gemoete gegaē/
na dat hy gecomē was wt den ſlage vā Cho-
dorlahomor/ eñ der coningē die met hem wa
rē int dal vā Save/ welc is des Conincx dal.
Maer Melchiſedech de Conine vā Salem Heb.7.a.1.
voortbrengēde broot eñ wijn (want hy was
een prieſter vanden alderoppерſten Godt)
heeft hem gebenedyt eñ geſeyt: Gebenedyt
is Abram den hoogen Godt/ die hemel ende

aertrijck geſchapen heeft/ eñ gebenedijt is den hooghen Godt/ door wiens beſchermen de vianden in uwen handen zijn/ Eñ hy heeft hem thienden van alles gegeuen. Maer de Conine van Sodoma ſeyde tot Abram/ geeft my de ſielen/ eñ alle dandere neemt voor v. De welcke hem antwoorde: Ick hef myn hant op tot den hooghen Heere Godt/ beſitter van hemel ende aerde/ dat ick vanden draet des onderſleedts tot den riem der ſchoenriemen niet nemen en ſal van alle dat v is/ op dat ghy niet en ſeggher: Ick heb Abraham rijck gemaect/ wtgenomen tghene dat de ionghelinghen verteert hebben/ eñ de deelen der mans die met my geweeſt hebben/ te weten Aner/ Eſchol/ ende Mambre/ deſe ſullen haer deelen nemen.

Hoe dat Abram ten derde male de beloften ontfangen heeft, van theſitten des landts, ende hem voorſeyde van ſijn zaet.

Dat xv Capittel.

ALs deſe dingen aldus geleden waren/ ſo is dat woort des Heeren tot Abram geſchiet door een viſioen ſeggēde: En wilt niet vreeſen Abram/ ick ben v beſchermer/ ende uwen loon groot bouē maten. Eñ Abram heeft geſeydt: O Heere Godt/ wat ſuldy my gheuen? Ick ſal wech gaen ſonder kinderen/ eñ de ſone vandē beſorger mijns huysgeſins deſe Damaſcus Eliezer. Eñ Abram heeft daer toe noch gheſeydt: Maer my en hebdy geen zaedt ghegheuen/ eñ ſiet mijn knecht in mijn huys gheboren ſal mijn erfgenaem weſen. Eñ terſtont is dat woort des Heeren tot hem gedaen ſeggende: Deſe en ſal v erfgenaem niet zijn/ maer die wt uwen lichaem comen ſal/ dien ſuldy tot eenen erfgenaem hebben. Eñ hy heeft hem buyten gheleydt/ eñ heeft tot hem geſeydt: Aēſiet opwaerts den hemel eñ telt de ſterren/ iſt v mogelijck/ eñ hy ſeyde tot hē: Alſo ſal v zaedt weſen. Abram heeft Gode ghelooft/ eñ het is hem gherekent tot rechtveerdicheyt. Eñ hy ſeyde tot hem: Ick ben de Heere die v geleydt hebbe wt Ur der Chaldeen/ om dat ic v dit lant genē ſoude/ eñ dat ghy dat beſitten ſoudt/ Ende hy heeft geſeydt: O Heere Godt waer wt mach ick dit weten/ dat ick dit beſitten ſal? Eñ de Heere antwoorde eñ ſeyde: Neemt voor my een drijarighe koe/ eñ een drijarige gheyte/ eñ eenen ram van drij iaren/ eñ een torteldruyne met een ander druyne. Ende hy deſe alle nemende heeftſe gedeylt ouermidts/ ende hy leyde beyde de deelen deen teghen dandere/ maer de voghelen en heeft hy niet ghedeylt.

Eñ de vogelē zijn nedergedaelt op de doode beeſten/ eñ Abram ioechte daer af. Ende als de ſonne ondergegaē was/ ſo heeft eenen grooten vaeck Abram ouerualle/ eñ eenen grooten duyſteren grouwel heeft hem beuangen. Eñ daer is tot hem geſeydt: weet van te voren bekennende dat v zaedt ſal vreemdelinck weſen in een lant dat ſijn niet weſen en ſal/ ende ſy ſullen hen tonderbringhen tot ſlauernije/ eñ ſy ſullenſe ſwaerlijck quellen vier hondert iaren. Maer nochtans ick ſal recht doen ouer het volc dien ſy dienē ſullen/ eñ daer na ſullen ſy wtrecken met grooten ſchatte/ maer ghy ſult varen tot uwen vaders in vrede/ ende ſult begrauen worden in goeden ouderdom. Eñ ten vierdē geſlachte ſullen ſy hier wederkeeren/ want de booſheden der Amorrheen en zijn nv noch niet volbracht. Als dā de ſonne ondergegaē was/ ſo iſſer een ſeer doncker duyſternuſſe gecomē/ eñ daer is vertoont eenē roockenden ouen/ eñ een brennende lampe/ doorgaende tuſſchen de deelen. Op dien dach maecte de Heere een verbondt met Abram ſegghende: Uwen zade ſal ick dit landt gheuen/ van de riuiere van Egypten/ totte groote riuiere Euphrates/ de Cineen eñ Geneſeen/ de Cethmoneen/ eñ Hetheen/ eñ Pherezeen/ Raphaim oock metten Amorrheen/ ende Chananeen/ ende Gergeſeen ende Jebuſeen.

Hoe dat Agar bevrucht werdt van Abram, Eñ hoe ſy vliedt haer vrouwe Sarai, Ende vanden Enghel Gods vertroost werde.

Dat xvj. Capittel.

ALdus en hadde Sarai Abrams huysvrouwe hem geen kinderen gewonnen/ maer ſy hadde een dienſtmaecht wt Egypten geborē/ Agar genaemt/ eñ ſy ſeyde tot haren man: Siet de Heere heeft my geſlotē/ dat ick niet baren en mach/ gaet verlaemt v met myn ioncwijf/ oft ick by auenturen van haer mocht kinderen crijgen. Eñ als hy haer bede verhoort hadde/ ſo heeft ſy genomen haer dienſtmaghet Agar de Egyptenerſſe/ na dat ſy thien iaren hadde gewoont in dlandt van Chanaan/ ende ſy heeftſe haren man ghegeuen tot eender huysvrouwe/ Die welcke met haer verlaemt is. Maer doen ſy ſach dat ſy ontfanghen hadde/ heeft ſy haer vrouwe verſmaet. Eñ Sarai heeft gheſeydt tot Abram: Ghy doet my onrecht/ Ick heb myn dienſtmaghet in uwen ſchoot ghegheuen/ de welcke ſiende dat ſy ontfanghen heeft/ verſmaedt my/ de Heere zy een rechter tuſſchen my eñ v. Ende Abram heeft haer gheantwoort: Siet (ſeyt hy) v dienſtwijf is in v hant/ ghebruyckſe alſo v dat belieft. Als Sarai dan haer caſtijde/ ſo is ſy wech gheloopen. Eñ als de Enghel des Heeren haer vonden hadde by de water fonteyne in de woeſtijne die daer is op den wech van Sur in de wildernijſſe/ ſoo heeft hy tot haer gheſeydt: Agar dienſtwijf van Sarai/ van waer coemdy/ eñ waer gaet ghy henen? de welcke heeft geantwoordt: Ick vliede van Sarai mynder vrouwen aenſichte. Ende de Enghel des Heeren ſeyde tot haer: Keert weder tot uwer vrouwen/ eñ verootmoedicht v onder haer hant. Eñ noch ſo ſeyde hy: Ick ſal menichfuldelijck vermenichfuldigen v zaedt/ eñ ten ſal niet geteelt mogen worde/ om ſijn groote menichvuldicheyt. Ende voorts ſeyde hy: Siet ghy hebt ontfangē/ eñ ſult baren eenen ſone/ eñ ghy ſult hem noemen Iſmahel/ om dat Godt v lijden verhoort heeft/ Dit ſal een wilt menſch weſen/ ſijn handt ſal weſen teghen een yeghelijcken/ ende een yeghelijcx handt tſeghen hem/ ende tegen alle ſijn broeders ſal hy tenten ſtellen. Ende ſy heeft den

den naem des Heeren die tot haer ſpraeck genoemt: Ghy Godt die my gelien hebt. want ſy heeft gheſeydt: Voorwaer hier heb ick het achterſte ghelien van hem die my ſiet. Eñ
14 daerom ſoo noemde ſy dien put/ den put des
Gal.4.c.25 lenende die my ſiende was/ de welck is tuſſchen Cades eñ Barad. Ende Agar baerde
15 Abram eenen ſone/ eñ hy noemde ſynē naem
16 Iſmahel. Des ende tachtentich iaren oudt was Abram als Agar hem baerde Iſmahel.

Van veranderen der namen van Abram ende Sarai, Van de beſnijdeniſſe, ende beloften Abrahe van Godt ghedaen.

Dat xvij. Capittel.

A ALs hy dan begonſte negen ende negen-
1 entich iaren oudt te worden/ ſoo heeft hem Godt geopenbaert/ eñ ſeyde tot hem: Ick ben de Heere almachtich/ wandelt voor my/ ende weeſt volmaeckt/ eñ ick ſal mijn verbondt
2 ſtellen tuſſchen my eñ v/ eñ ick ſal v vermenichfuldigen weer maten ſeer. Abram viel
3 plat neder op ſijn aēſicht. Eñ Godt heeft tot
4 hem gheſeydt: Ick bent/ eñ mijn verbondt
Iſa.44.c.28 Iom.4.c.17 is met v/ ende ghi ſult weſen een vader van
5 verſcherande volck/ Eñ uwen naem en ſal voortaen niet meer genoemt weſen Abram/ maer ghy ſult ghenoemt worden Abraham/ want ick heb v geſtelt een vader vā verſcherande volck. Eñ ick ſal v doen waſſen weer
6 maten ſeer ſterckelijck/ eñ ick ſal v ſtellen in veel volck/ eñ coninghen ſullen uit v comen/
7 Eñ ick ſal mijn verbondt vaſt maken tuſſchen my eñ v/ eñ tuſſchen v zaet na v/ in ſijne generatien/ met een eewighe vaſtichcyt/ alſoo dat ick v Godt ſal zijn/ eñ vā zaedts na
8 v/ eñ ick ſal v eñ uwen zade dat landt/ daer ghy een vreemdelinck in zijt/ geven/ alle dat landt van Chanaan tot een eewige beſittinghe/ eñ ick ſal haer Godt weſen. Eñ Godt
9 B heeft wederom tot Abraham gheſeydt: Ende
Ie.7.a.23. daerom ſo ſuldy oock mijn verbondt onderhouden/ eñ v zaedt na v/ in ſijnen geſlachten.
10 Dit is mijn verbondt dat ghy onderhouden ſult tuſſchen my eñ v/ eñ v zaet na v. Alle
11 mans perſoon onder v ſal beſneden worden/ ende ghy ſult beſnijden het vleeſch van de
12 voorhuyt vā manlijcx lidts/ op dattet mach
Iom.4.b.11 Act.10.a.9. Iom.c.11. weſen een teecken des verbondts tuſſchē my eñ v. Een kint van acht daghen ſal beſneden worden onder v lieden/ alle mans perſoonen in v gheſlachten/ ſo wel die in v huys
13 geboren is/ als die ghecocht is/ ſal beſneden worden/ eñ oock die van uwen geſlachte niet
14 en is. Ende mijn verbondt ſal in v vleeſch weſen tot een eewich verbondt. Een mans perſoon/ wiens vleeſch vā de voorhuyt zonder manlijcheyt niet beſneden en is/ diens ziele ſal wtgedaen worden wt ſijnen volcke/ om dat hy mijn verbondt te niet ghedaen heeft.
15 C Eñ Godt heeft ooc tot Abraham geſeydt:
Sarai v huys wouwe en ſuldi niet meer noemen Sarai/ maer Sara. Eñ ic ſal haer ge-
16 benedyden/ eñ van haer ſal ick v eenen ſone geven/ den welcken ick ſal gebenedyden/ eñ hy ſal worden in veel natien/ eñ coninghen van verſcherande volc ſullen van hem ghe-
17 boren worden. Eñ Abraham viel op ſijn aenſicht/ eñ heeft ghelachen in ſijn herte ſeggende: Meyndy dat een man vā hondert iaren eenen ſoon geboren ſal worden? eñ dat
18 Sara negentich iaren oudt ſijnde baren ſal?
Eñ hy heeft tot hem geſeyt: Och oft Iſmahel mocht leven voor v. Eñ Godt ſeyde tot
19 Abraham: † Sara v huys wouwe ſal v eenen Gen.17.b.16 ſone baren/ eñ ghy ſult ſijnen naem noemen Iſaac/ eñ ick ſal mijn verbondt met hem ſtellen tot een eewighe vaſticheyt/ eñ met ſijnen
20 zade na hem. Van Iſmahel heb ick v oock verhoort/ ſiet ick ſal hem gebenedyden/ eñ ic ſal hem ſeer vermeerderen eñ vermenichfuldigen/ twelf voſten ſal hy voortbrengen/ eñ
21 ic ſal hem maken tot een groot volc. Maer D mijn verbondt ſal ick vaſt makē met Iſaac/ den welcken v Sara baren ſal op deſen tijt
22 tanderen iare. Eñ als de ſpraeke des gecus die met hem ſpraeck voleyndt was/ ſo ghinck
23 Godt opwaerts van Abraham/ Eñ Abraham nam Iſmahel ſynē ſone/ eñ alle de knechten ſyns huysgeſins/ die in ſijn huys ghebooren waren/ eñ alle die hy gecocht hadde/ ende alle dat manlijc was vandē mans ſyns huysgeſins/ eñ hy beſneet dat vleeſch vā de voorhuyt haerder manlijcheyt/ terſtont op den ſelven dach/ ghelijck hem Godt bevolen hadde.
24 Abraham was negen eñ neghentich iaren oudt/ als hy beſneet dat vleeſch van de voor-
25 huyt: ſynder manlijcheyt. Eñ Iſmahel ſijn ſone hadde derthien iarē verruilt ten tijde vā
26 ſijnder beſnijdeniſſen. Op eenē dach is Abraham beſnedē eñ Iſmahel ſijn ſone/ eñ al
27 de mans ſyns huysgeſins/ ſo wel die daer by hem geborē warē/ als die gecocht waren/ eñ oot de vreemdelingē zijn al te samē beſnedē.

De ſinghelen Gods werden van Abraham ongaſte ontfangen die hem in Gods beloften verſtercken, ende condigen van verderven van Sodoma eñ Gomorra, voor de welcke Abrahā bidt.

Dat xviij. Capittel.

1 ENde de Heere opēbaerde hem in dat dal A van Mambre/ als hy ſadt in de doore ſyn-
2 der tenten/ in dat heetſte vanden daghe/ eñ als hy ſijn oogen ophief/ ſo openbaerdē hem dry mannen ſtaende by hem. Ende als hy die
3 geſien hadde/ ſo liep hy hen te ghemoete van de doore ſynder woninghen/ eñ hy aenbadt
4 neder ter aerdē waert/ eñ hy ſeyde: O Heere/ heb ick ghenade vonden voor v oogen/ ſo
5 en wilt uwē dienaer niet voorby gaē/ maer laet my halen een luttel waters/ op dat v lieder voeten ghewaſſchen worden/ eñ ruſt onder den boom/ Eñ ic ſal v lieden een mont vol broodts voor ſetten/ op dat v lieder hertten verſterct worde/ eñ daer na ſuldy voorts doorgaen/ want dacrom zydy ter zydē afgegaen tot uwen dienaer. De welcke ſeydē:
6 Doet alſo ghy geſeydt hebt. Eñ Abraham is haeſtelijck gegaen in de tente tot Sara/ eñ heeft tot haer geſeydt. Haeſt v/ eñ beſlaet drij maten bloeme vanden mele/ eñ maect aſſche
7 coecken. Eñ hy liep tot dat groote vee/ eñ haelde van daer een ſeer teer calf vanden beſten/ eñ hy gaft ſijnen knecht/ de welcke dat
8 haeſtelijck heeft gecooct. Eñ hy haelde ooc boter eñ melck/ eñ dat calf welck hy ghecooct hadde/ eñ hy ſtelde henlieden dat voor/ maer

hy

hy ſtont voor henlieden onder den boom. Eñ
B als ſy gheten hadden/ ſo ſeyden ſy tot hem:
waer is Sara v huyſvrouwe? Hy antwoor-
de: Siet ſy is binnē in de wooninge. Doen
Gene. 17. c. 21. a. 1. Rom. 9. b. 9. ſeyde hy tot hem: Ick ſal wederom heerēde
tot v comen te deſer tijt (is men leuende) eñ
dan ſal Sara v huyſvrouwe eenē ſoon heb-
ben. Eñ als Sara dit hoorde/ ſo loech ſy ach-
ter de doze vander tente. Eñ ſy waren hey-
de oudt ende ſeer bedaecht/ ſoo dat Sara niet
meer en ginck na der vrouwen aert/ Daer-
om loechſe by haer ſelven ſegghende: Sal ick
my ter welluſtigheyt gheuen na dat ick oudt
ben geworden/ eñ mijn heere oock een oudt
man is? Eñ die Heere heeft geſeydt tot A-
braham: waerom heeft Sara ghelachen/ ſeg-
gende: Sal ick inder waerheyt oot baren die
een oude vrouwe ben? Meyndy dat Gode
oot yet ſwaer is? Dus ſo ſal it weder tot v co
men/ op deſen ſelven tijt (is men leuende) eñ
dan ſal Sara eenen ſone hebben. Eñ Sara
heeft dat geloochent ſeggēde wt vreeſen ver-
ſchrict: Ic en heb niet gelachē. Maer de Hee-
re ſeyde: Ten is alſo niet/ maer ghy hebt ge-
C lachen. Als dan de mans van daer opghe-
ſtaen waren/ ſo keerden ſy haerlieder oogen
tegen Sodoma/ ende Abraham ginck mede/
doende hem geleyde. Eñ de Heere heeft ge-
ſeyt: Sal ick ooc mogen voor Abraham ver-
bergen tgene dat ic doen ſal/ aengeſien dat
hy ſal worden tot een groot eñ ſeer machtich
volck/ eñ dat door hem alle de geſlachten des
aertrijcx gebenedyt worden ſullen? want
ick weet wel dat hy ſyne kinderen eñ ſynen
huyſe na hem bevelen ſal/ dat ſy bewarē ſul-
len den wech des Heerē/ eñ dat ſy recht oor-
deel eñ rechtueerdicheyt doen ſullen/ op dat
de Heere mach volbrenghen om Abrahams
wille/ alle tgene dat hi tot hem geſeydt heeft:
So heeft die Heere dan geſeydt: Den roep
der inwoonders vā Sodoma eñ Gomorrha
is vermenichfuldicht/ eñ haer miſdaet is do-
nē matē ſeer ſwaer geworden. Dus ſal ic ne-
derwaerts gaē/ eñ beſien/ oft ſy mettē werc-
ken oock volbracht hebben den roep die tot
my ghecomen is/ oft dat ſo niet en is/ op dat
ict mach weten. Eñ ſo zijn ſy van daer om-
me gekeert/ eñ wech gegaē na Sodoma. Eñ
Abraham ſtont noch al voor den Heere. Eñ
naerder comende heeft hy geſeydt: Suldy ooc
de rechtueerdighen met den booſen te mete
doen: Iſt ſake datter vyftich rechtueerdi-
gen inder ſtadt zijn/ ſullen die ooc mede ver-
loren gaen: en ſuldy dier plaetſen niet ſparen
om vyftich rechtueerdigen/ iſt dat ſy daer in
zijn? Verre moet dit van v weſen/ dat ghy
dat doen ſoudet/ eñ dat ghy den rechtueerdi-
gen ſoudt doodſlaen metten booſen/ eñ dat de
rechtueerdige ſoude weſen als de booſe/ dat
en betaemt v alſo niet te doene/ die alle aert-
rijck recht doet/ ghi en ſult geenſins dit von-
D niſſe geuen. Eñ de Heere heeft geſeydt tot
hē: Iſt ſake dat ick te Sodoma vyftich rechte-
ueerdige menſchen vinden mach int midden
der ſtadt/ ſo ſal ict alle der plaetſen vergeuen
om haren wille. Eñ Abraham antwoorde/
eñ ſeyde: Aengeſien dat ick eens begonſt heb-
be/ ſoo ſal ick ſpreken tot mijnen Heere/ hoe
wel ick ſtof eñ aſſchen ben. Ende ofter vyf
min dan vyftich rechtueerdigē gevondē wor-
den/ ſuldy dan de heel ſtadt bederuen om die
vyf ende veertich wille? Ende hy ſeyde: Ick
en ſalſe niet verderuen/ iſt dat ick daer vyf eñ
veertich rechtueerdigē vinde. Eñ noch an-
derwerf heeft hy tot hem gheſeydt: Eñ ofter
veertich gevonden worden/ wat ſuldy doen?
Hy ſeyde: Ick en ſalſe niet ſlaen/ om de veer-
tich. Ick bidde v Heere (ſeyt hy) en willet
niet onweerdelijck nemen/ al iſt dat ick ſpre-
ke: En ofter dertich gheuonden worden? Eñ
hy antwoorde: Ick en ſalt niet doen/ iſt dat
icker dertich vinden mach. Aengeſien (ſeyt
hy) dat ick eens heb begonſt/ ſo ſal it ſpreken
tot mijnen Heere. Eñ ofter twintich geuon-
den wordē/ wat ſuldy doen? Hy antwoorde:
Ick en ſalſe niet doodſlaen/ om der twintich
wille. Ick bidde v herteliic o Heere (ſeydt
hy) en wilt niet gram weſen al ſpreke ic noch
eens: Eñ ofter thien geuonden worden? Eñ
hy ſeyde: Ick en ſalſe niet verderuen om de
thiene. Eñ de Heere is wech gegaen na dat
hy ophielt met Abraham te ſpreken/ eñ Abra-
ham keerde weder tot ſynder woonſtede.

Sodoma ende Gomorrha werden grouwelijck vernielt, Lot werdt van de Enghels beſchermt, met ſijn huyſvrouwe eñ kinderen, maer ſijn huyſvrouwe werdt verandert in eenē ſoutſteen, Ende droncken zijnde ſliep hy by ſijn twee dochters.

Dat xix. Capittel.

1 ENde de twee Enghelen zijn te Sodoma A
ghecomen des auonts/ doen Lot ſadt in Hebr. 13. a. 2
de poorte der ſtadt. Eñ als hy die ſach/ ſoo is
hy henliedē te gemoete gegaen/ eñ hy aēbadt
2 ſeer neder ter aerden/ eñ ſeyde: Ick bidde v
heeren/ wilt v vernederē te comen ten huyſe
van uwen dienaer/ eñ daer blijuen: wallcher
v voeten/ eñ morgen vroech ſo ſuldy voorts
reyſen uwen wech. Sy ſeyden: Gheenſins/
3 maer wy ſullē op de ſtrate blijnen. Maer hy
dwanckſe ſeere/ dat ſy te ſynent ſoudē comen/
eñ als ſy in ſijn huys waren gegaen/ ſo heeft
hy een maeltijt bereydt/ eñ hy heeft ongeder-
ſeemt broodt ghebacken/ eñ ſy hebben gheten.
4 Maer eer ſy ſlapen ginghen/ ſo hebben de
mannen vander ſtadt dat huys omleyt/ van-
den iongſten totten outſten/ alle t volck te ſa-
5 men/ eñ ſy riepen Lot/ eñ ſeyden tot hem:
waer zijn de mans die deſen nacht tot v co-
men zijn: brengtſe hier buyten wt/ op dat wy
6 die mogen bekennen. Eñ Lot is tot henlie B
den wt gecomen/ eñ ſluytēde de deure achter
7 hem/ heeft geſeydt: Mijn broeders en wilt
8 (dat bidde ick v) dit quaet niet doen/ Ick
hebbe twee dochteren die noch gheenen man
bekent en hebben/ die ſal ick tot v hier buy-
ten brenghen/ ende mit buyten deſe alſo v dat
belieft/ behoudelijck dat ghy deſen mannen
geen quaet en doet/ want ſy zijn incomen on-
9 der de ſchaduwe mijns dacx. Maer ſy ſey-
den: Gaet henen van hier. Eñ wederom ſey-
den ſy: Ghy zijt hier in comen als een vreem
delinck/ wildy nv ons rechter weſen? Dus
ſullen wy v meerder lijden aendoen dan deſe
mannen. Eñ ſy deden hem ſeer crachtelijck 2. Pet. 2. b. 8.
ghewelt

gewelt aen / eñ het waſſer al ſeer by dat ſy de deure ſoudē open gebroké hebbē. Eñ ſiet de mannen reyeten wt haer hant/eñ ſy brachten Loth binnen by henlieden / ende ſy ſloten de deure/ eñ ſy ſloegen met blintheyt alle die daer buyten waré vandē minſten totē meeſten/alſo dat ſy de deure niet vindē en mochten. Eñ ſy ſeyden tot Loth: Hebdy hier yemant die v aengaet? te weten eenigen behouden ſone/oft eenige ſonen oft dochteren/alle die v toebehoorē/leydt wt deſer ſtadt/ wāt wy ſullen deſe plaetſe te nichte doen / om dat haren roep te groot gheworden is voor den Heere/die ons geſondē heeft/ dat wy die ſouden te nichte doen. Aldus is Lot wtgegaē/ eñ heeft ſyn behoude ſonen aengeſproken die ſyn dochters trouwen ſouden / eñ hy ſeyde: Staet op eñ gaet wt deſer plaetſen / want de Heere ſal deſe ſtadt te nichte doen/ Eñ henlieden dochte dat hy in boerden ſprac. Alſt nv vroech morgē was/ ſo dwongē hem de Engelen ſegghende: Staet op/eñ neemt v huysvrouwe/eñ *uwe* twee dochterē die ghy hebt/ op dat ghy oock niet mede en vergaet in de booſheyt/vander ſtadt. Ende doen hy dat *noch* niet en achte/ſoo namen ſy ſyn hant/ eñ de hant van ſynder huysvrouwē/ eñ van ſynen twee dochteren / om dat God hem ſparen wilde / † eñ ſy leyden hem wt/ eñ ſiedden hem buyten der ſtadt. Eñ aldaer ſpraken ſy tot hem ſeggēde: Bewaert v ſiele/eñ wilt achter rugghe niet omme ſien / noch en ſtaet niet in alle dlandt hier omtrēt / maer behoudt v op dē berch/ op dat ghy ooc tſamen niet en vergaet. Eñ Loth ſeyde tot hem: Ick bid v mijn Heere/ wāt v dienaer gratie by v gevonden heeft / eñ ghy v barmhertigheyt hebt groot gemaect die ghy met my gedaen hebt/ om dat ghy mijn ſiele ſoudt behouden/ Eñ ic en mach niet behouden wordē op den berch/ want my mocht by auenturen eenich quaet overcomē/alſo dat icket af ſtorue. Siet by is een cleyn ſtadt/ daer ic toe vliedē mach/eñ ſal haer behouden worden. En is ſy niet cleyne op dat mijn ſiele daer mach te leven bliuen? Eñ hy heeft tot hem geſeydt: Siet in dit heb ick v gebedt ooc ontfangen/dat ick de ſtadt niet en ſal verderuē/ daer ghy voor geſprokē hebt. † Haeſt v eñ behoudt v aldaer/ want ick en ſal niet mogē doen/ voor dat ghi daer binnē comen zijt. Dacrom ſo is de ſtadt genoemt Zegor. De ſonne is opgegaen op der aerden/ eñ Lot is gegaen binnen Zegor.

† Aldus heeft de Heere op Sodoma eñ Gomorrha geregent ſolfer eñ vier vandē Heere wten hemel/ eñ hy heeft deſe ſteden omgeworpen/eñ alle dat landt daer omtrent/ alle den woonders der ſteden / eñ alle dat op der aerden groeyende was. Eñ ſyn huysvrouwe achterwaerts omſiēde/is verheert in een ſoutteens beelde. Maer Abraham vroech opſtaende ter plaetſen daer hy te voren met den Heere geſtaen hadde/ heeft aengheſien Sodomam eñ Gomorrhā/ eñ alle dat landt daer omtrentliggēde/eñ hy heeft de voncken vander aerden ſien opgaē / als den roock van eenen ouen. Want als de heere verdorf de ſteden vā dien lantſchappe/ ſo heeft hy Abrahams gedachtich gheweeſt/eñ heeft Lot verloſt wt de verderfeniſſe der ſteden / daer hy inne gewoont hadde. Eñ Lot is opwaerts gereyſt van Zegor / eñ heeft ſyn wooninghe genomen inden berch/ eñ ſyn twee dochters oock met hem/ want hy vreeſde tot Zegor te blijnen/eñ hi woonde in een ſpelonche/ende ſyn twee dochteren met hem. Eñ de outſte dochter ſeyde totter ionckſter: Ons vader is oudt/eñ daer en is geen man overbleuen op de aerde/die hē ſoude mogen met ons verſamen/na de gewoonte alder landē/ Coemt/ laet ons hem met wijne droncken maken/eñ laet ons by hem ſlapē/op dat wy mogē zaedt behouden van onſen vader. Dus ſo hebbē ſy haren vader wijn te dricken gegeuē dien nacht. Eñ de outſte is ingecomen/eñ heeft by haren vader geſlapen/ maer hy en gewaerdes niet wāneer ſyn dochter haer by hem leyde/ noch wanneer ſy op ſtont. Des anderen daechs ſeyde de outſte totter ionckſter: Siet ick heb ghiſteren by mijnen vader geſlapen/ laet ons hem noch wijn te dricken gheuen oock deſe nacht/eñ dan ſuldy by hem ſlapen/ op dat wy mogen zaedt behouden van onſen vader. Ende ſy hebben oock dien nacht haren vader wijn te dricken gheghenen/ ende de ionckſte dochter is inghegaen/ ende heeft by hem geſlapen/ende doen en gheweerde hijs noch niet/ wanneer ſy haer by hem leyde/ oft wanneer ſy op ſtont. Aldus hebben Loths twee dochteren ontfangen van haren vader/ ende de outſte baerde eenen ſone/ ende ſy noemde hem Moab / hy is de vader der Moabyten / tot deſen dach toe. Ende de ionckſte baerde oock eenen ſone / ende ſy noemde hem Ammon/dat is te ſeggen/ een ſone mijns volcx/deſe is de vader vandē Ammoniten tot op deſen dach.

Abraham wandelt in dlandt Gerare, Eñ Abimelech neemt ſijn huysvrouwe, om dwelck hy gheplaecht werdt, maer Abraham verſoende hem. † Dat 21. Capittel.

Ende Abraham is vā daer gereyſt na dat Suyden landt/ ende heeft gewoont tuſſchen Cades eñ Sur/ eñ hy is een vreemdelinck geworden te Gerara. Ende hy heeft geſeydt van Sara ſynder huysvrouwē: Sy is mijn ſuſter. Dus heeft Abimelech de Coninc van Gerara gheſonden/ ende haer doen halen. Maer God is tot Abimelech gecomē/ doot eenen droom des nachts/ ende heeft tot hem gheſeydt: Siet/ ghy ſult ſterven om de wouwe die ghy genomen hebt/want ſy heeft eenē man. Maer Abimelech en hadde haer niet aengherast/ende hy ſeyde: Heere / ſuldy dan een onwetende ende rechtveerdich volc doodē? En heeft hy my niet gheſeydt: Het is mijn ſuſter? En heeft ſy oock niet geſeydt: Het is mijn broeder? Ick heb dit gedaen met ſimpelder herten/ende met ſuyverheyt mijnder handen. Ende God heeft tot hem geſeydt: Ick weet ooc wel/dat ghy dat met ſimpelder herten gedaen hebt / ende dacrom heb ick v behoedt/dat ghy tegen my niet en ſout

ſondi-

ſondighen/ end ick en hebs niet toegelaten dat ghy haer genaken ſoudt. Nu dan ſo gheeft
7 de huyſvrouwe haren man wederom/ want hy een prophect is/ end hy ſal voor v bidden/ dat ghy ſult mogen te leuen blijuen/ maer iſt ſake dat ghi hem die niet wedergeue en wilt/ ſo weet dat ghi de doot ſterue ſult/ end alle dat uwe is. End terſtont Abimelech opſtaende
8 inder nacht/ heeft alle ſijn dienaers geroepe/ end heeft alle deſe woorden geſproke in haerlieder ooren/ end alle de mans hebben ſeer gevreeſt. Maer Abimelech heeft Abraham ooc
9 L gheroepen end hem gheſeydt: wat hebdy ons gedaen? wat hebben wy tegen v geſondicht/ dat ghi op my end op mijn rijck een ſo grooten ſonde hebt gebracht? Ghy hebt ons ghedaen dat ghy niet en behoordet te doen. End wo-
10 derom vereyſchende heeft hy noch gheſeydt: wat hebdy verſien/ dat ghy dit hebt gedaen?
Ende Abraham heeft gheantwoordt: Ick
11 dachte in my ſelven/ ſeggende: Mijſchien en is op deſe plaetſe de vreeſe Gods niet/ end ſullen my doodſlaen om mijnder huyſvrouwen
12 wille/ maer anders ſoo is ſy ooc warachtelijc mijn ſuſter/ een dochter mijns vaders/ maer niet mijns moeders dochter/ end ick hebſe tot eender huyſvrouwe genomen. Maer
13 na dien dat my Godt geleydt heeft wt mijns vaders huys/ ſo heb ick tot haer geſeydt: Deſe barmhertigheyt ſuldy my bewijſen/ in alle plaetſen/ daer wy ſullen comen/ ſuldy ſeggen dat ick v broeder ben. Dus heeft Abi-
14 melech genomen ſchapen end oſſen/ end knechten end dienſtvrouwen/ end heeft die Abraham ghegeuen/ end heeft hem Sara ſijn huyſvrouwe weder gegeuen/ end geſeydt: Het landt
15 is voor v/ waer dat v belieft/ daer maeckt v wooninge. End tot Sara heeft hy ooc ghe-
16 ſeyt: Siet ick heb uwen broeder duyſent ſilueren penningen ghegeuen/ dat ſal v weſen tot een deckſel uwer ooghen voor alle die met v zijn/ end waer dat ghy reyſt/ weeſt ghedachtich dat ghy benonden zijt gheweeſt. Ende
17 als Abraham biddende was/ ſoo heeft Godt gheneſen Abimelech/ ende ſijn huyſvrouwe/ ende ſijn dienſtvrouwen/ end ſy hebben ghebaert/ want Godt hadde beſloten alle de vrouwen lichamen des huyſgeſins van Abimelech om Sara Abrahams wijfs wille.

Hoe dat Iſaac gheboren wordt na Gods beloofte, Ende Agar met haren kinde verworpen, Ende van verboot tuſſchen Abraham ende Abimelech. Dat xxj. Capittel.

A Ende de Heere heeft Sara beſocht/ ghe-
Gen. 17. c. 19 18. b. 10. Galat. 4. c. 23 Heb. 11. c. 11. Math. 1. a. 1. lijck hy belooft hadde/ end volbracht dat hy geſeydt hadde/ end ſy heeft ontfangen end
2 gebaert eene ſone in haer ouderdom/ ten tijde als Godt haer dat te voren geſeydt hadde/
3 end Abraham heeft den naem van ſijnen ſone/ die hē Sara voortbracht hadde genoemt Iſaac/ ende hy heeft hem beſneden op den
4 achtſten dach/ alſo hem Godt gebodē hadde/
5 doen hy hondert iaren oudt was/ want in deſen ouderdom des vaders is Iſaac geborē.
6 End Sara heeft gheſeydt: Een lachen heeft my Godt gemaect/ end ſo wie dat hoort die ſal
7 met my lachen. End noch heeft ſy gheſeydt: wie ſalt Abraham gelouē/ als hy ſal hooren dat Sara eenen ſone ſooghet/ den welcken ſy
8 hem ghebaert heeft nu out zijnde: Dus is B het kint op gewaſſen/ end tis gheſpeent. Ende Abraham heeft een groote maeltijt gehouden
9 op den dach van ſijnder ſpeeninghen. Ende als Sara den ſone vā Agar der Egyptenerſſen heeft ſien ſpelen met haren ſone Iſaac/
10 ſo heeft ſy gheſeydt tot Abraham: worpt Galat. 4. d. 30. wt deſe dienſtvrouwe met haren ſone/ want der dienſtvrouwen ſone en ſal gheen erfghenaem weſen met mijnen ſone Iſaac. Dat
11 heeft Abraham ſeer hardelijck ghenomen om ſijnē ſone. Tot wien Godt heeft geſeydt: End laet v niet duncken dat dit ſcherp is/ ouer uwen ſone/ end ouer v dienſtvrouwe. In alles dat v Sara ſeyt verhoort haer woordē/ want
12 † door Iſaac ſal v zaet vernaemt worden/ Rom. 9. b. Heb. 11. d. 18.
13 Maer der dienſtvrouwen ſone ſal ick oock maken tot een groot volck/ om dat v zaet is.
14 Derom is Abraham vroech op geſtaen/ end nam broodt/ end een leyren vleſche waters/ end heeft dat gheleydt op haer ſchouderen/ end hy heeft haer dat kint ghegeuen/ end alſo heeft hy haer doen wech gaen. End als ſy wech gegaen was/ ſoo doolde ſy in de woeſtijne van Barſabee. Als dan het water der leyren vleſchē
15 al wt was/ ſo heeft ſy dat kint van haer geworpen onder een van de boomen die daer
16 waren. End ſy is wech ghegaen/ end is daer teghen ouer gheſeten/ ſoo verre van daer als eenen boge ſchieten mach. want ſy ſeyde: Ick en ſal dat kint niet ſien ſteruen/ ende teghen ouer ſittende/ heeft ſy haer ſtemme opgheheuen/ end gewent. End Godt heeft verhoort L
17 de ſtēme des kints/ end de Engel Gods heeft Agar uyten hemel gheroepen/ ſeggende:
18 wat maery Agar? En wilt niet vreeſen/ want Godt heeft de ſtemme des kints verhoort vander plaetſen daer it is/ Staet op/ end haelt dat kint/ end houdt ſijn handt/ want ick
19 ſal dat maken tot een groot volc. End Godt heeft haer oogen open gedaē/ end ſiende eenen waterput/ is ſy derwaerts ghegaen/ end heeft haer leyren vleſche geuult/ end heeft den kinde
20 te drincken ghegeuen. End Godt heeft met hem geweeſt/ de welcke is opgewaſſen/ ende heeft gewoont in de woeſtijne/ end het is een
21 ionck ſchutter geworden. End hy heeft gewoont in de woeſtijne tot Pharan/ ende ſijn moeder heeft hem een huyſvrouwe genomen
22 uyten lande van Egypten. Op den ſelven tijt ſo ſeyden Abimelech end Phicol ſijn veldhooftman tot Abraham/ Godt is met v in al-
23 les dat ghy doet/ Sweert my dan by Gode/ dat ghy my/ noch mijne nacomelingheu end mijnen geſlachte geen hinder en ſult doen/ maer dat ghy my end deſen lande daer ghy als een vreemdelinck in verkeert hebt/ ſult doen na de barmhertigheyt die ick v gedaen hebbe.
24 End Abraham heeft geſeydt: Ick ſalt ſweeren. End hy heeft Abimelech gheſtraft om
25 den waterput/ den welcken ſijn knechte met ghewelt hadden ontnomen. Ende Abime- D
26 lech heeft geantwoort: Ick en heb niet geweten wie dat dit gedaē heeft/ end ghy en hebbes

my

my oock niet te kennen ghegeuen/ eñ ick en
hebs niet gehoort voor deſen dach. Dus ſo
heeft Abraham ghehaelt ſchapen eñ oſſen/eñ
heeftſe Abimelech gegeuen/eñ ſy hebbē bey-
den tſamen een vaſt verbondt gemaect. Eñ
Abraham heeft op een zyde geſtelt ſeuen oy-
lammeren wt de cuddē. Tot wien Abime-
lech heeft geſeydt: wat beduyden deſe ſeuen
oylammeren/die ghy daer bezydē hebt doen
ſtellen? Eñ hy ſeyde: Deſe ſeuen oylamme-
ren ſuldy nemen vā myn der hant/om dat ſy
my mogen weſen tot een ghetuygeniſſe/ dat
ick deſen put gegrauen hebbe. Daerom is
de ſtede genoemt Berſabee/ want daer heb-
ben ſy beyde geſwozē/ eñ ſy hebbē een ver-
bondt gemaect om dē put des eedts. Doen
is Abimelech eñ Phicol ſyn veldhooftman op
geſtaē eñ ſy zyn wedergekeert int lant van-
den Paleſtynē. Maer Abrahā heeft een bol-
ſchagie geplant te Berſabee/ eñ daer aenghe
roepen den naem vanden eewighen Heere
Godt. Eñ hy is een wtlander geweeſt int
landt vanden Paleſtynen eenen langen tijt.

Abraham was Godt gehoorſaem int offeren ſijns ſoons, waer-
om hy anderwerf de beloſte ontfinck.

Dat xxij. Capittel.

NA dien dat deſe dingen gebeurt zyn/ ſo
heeft Godt Abrahaam gheproeft/ eñ tot
hem gheſeydt: Abraham/Abraham. Ende hy
heeft gheantwoozdt: Ick ben hier. Eñ hy
ſeyde tot hem: Neemt uwen eenigē geboren
ſone/den welckē ghy lief hebt Iſaac/ eñ gaet
in dat landt des geſichts/ eñ offert hē aldaer
tot een brantofferande/op een vandē bergen
dē ic v ſal thoonē. Hierom Abraham des
nachts opſtaēde/ heeft ſynē ezel bereyt/ley-
dende met hem twee iongelingen/ eñ Iſaac
ſynen ſone/eñ als hy het hout hadde gehou-
wen tot den brandtoffer/ ſo is hy gegaen ter
plaetſen die hem Godt beuolen hadde. Eñ
op den derden dach opheffende ſyn ooghen/
heeft hy de plaetſe vā verre geſien/ eñ ge-
ſeydt tot ſynen dienaers. Verbeyt hier mettē
ezel/ic eñ het kint die ſullē haeſtelijc tot daer
gaen/eñ weder tot v liedē comē/als wi aen-
gebeden hebben. Eñ hy nam ooc dat houdt
totten brandtoffer/ eñ leyde dat op ſynē ſone
Iſaac/ maer hy droech in ſyn handē/ vier eñ
tſweert. Eñ als ſy beyde tſamen voorts gin-
gē/ ſo ſeyde Iſaac tot ſynē vader: Myn va-
der/ Eñ hi heeft geāntwoort: wat wildy ſone?
Siet (ſeyt hy) hier is vier eñ hout/ waer is de
offerande des brantoffers? Maer Abraham
heeft geſeydt: Godt ſal hē vander offeranden
des brantoffers voorſien myn ſone. Alſo zyn
ſy beyde tſamen voorts gegaen/ eñ zyn ge-
comen ter plaetſen die hem Godt ghethoont
hadde/eñ hy heeft daer eenē outaer gemaect/
eñ heeft daer op/dat hout op eenen hoop ge-
leyt/eñ als hy ſynē ſone Iſaac gebondē had-
de/ſo ſtelde hy hem op den outaer/boven op
den tas des houts/ eñ hy reyete wt ſyn hāt/
eñ nam dat ſweert/om ſynen ſone teenen of-
fer te doodē. Eñ ſiet den Enghel des Hee-
ren heeft wten hemel geroepen ſeggende: A-
braham Abraham. De welcke heeft gheant-
woordt: Ick ben hier/ Eñ hy heeft tot hem
gheſeydt: En ſteect v hant niet aen dat kint/
noch en doet hem niet/ nu heb ick bekent dat
ghy Godt vreeſt/ eñ dat ghy uwen eenighen
ſone niet en hebt geſpaert om mynen wille.
Abraham heeft ſyn oogen opgheheuen/eñ
hy heeft achter rugge geſien eenen ram ver-
werret tuſſchē de doornē met ſynē hoornen/
den welcken hy heeft genomen/ eñ tot eenen
brantoffer geoffert voor ſynen ſone. Eñ hi
heeft de plaetſe genoēt: De Heere ſiet: waer-
omme datmen ſeydt totten dach van heden/
Op den berch die Heere ſalt ſien. Ende de
Engel des Heeren heeft Abraham de tweede
reyſe vanden hemel gheroepen/ ſeggende:
Ick heb by my ſelven geſwozē (ſeydt de Hee-
re) om dat ghy dit dinck gedaen hebt/ eñ dat
ghy uwen eenigen ſone niet en hebt geſpaert
om my/ ſo ſal ick v gebenedijdē/eñ v zaedt
ſal ick vermenichfuldigen als de ſterren des
hemels/ ende ghelijck het zandt datter is aen
den ouer der zee. Uwzaet ſal beſittē de poo-
ten ſynder vianden/ ende alle dat volc der
aerden ſal ghebenedijt wozden in v zaet/ om
dat ghy myn der ſtemmen hebt ghehoorſaem
geweeſt. Abraham is weder ghekeert tot
ſynen knechten/ende ſy zyn tſamen ghegaen
tot Berſabee/ende hy heeft daer ghewoont/
Na dat deſe dingen gheſchiet waren/ſo is
Abrahammen geboodſchapt/hoe dat Melcha
ooch hadde kinderen gebaert ſynen broeder
Nachor/ Dus den eerſten ghebozenen/eñ
Bus ſynen broeder/ende Camuel den vader
van die van Syrien/ ende Caſed/eñ Azan/
Peldas ooch/ende Jedlaph/ eñ Bathuel/
daer af dat geboren is Rebecca. Deſe achtſte
heeft Melcha ghebaert Nachor Abrahams
broeder. Maer ſyn concubine ghenaemt
Roma/ die heeft hem ghebaert Thabee ende
Gaham ende Thaas/ende Maacha.

Van de doot van Sara ende haer begrauinghe.

Dat xxiij. Capittel.

SAra die heeft gheleeft hondert eñ ſeuenen-
twintich iaren/ eñ ſy is geſtozuen in de
ſtadt van Arbee/ welck is Hebron int landt
van Chanaan/eñ Abraham is ghecomen om
dat hyſe beclaghen eñ beweenen ſoude. Eñ
als hy opgeſtaen was vandē dienſt des lijcx/
ſoo heeft hy ghelproken tot de kinderen van
Heth/ſeggende: Ick ben een wtlander eñ
een pelgrim by v lieden/ gheeft my een recht
van een begrauenniſſe te hebben met v lidē/
dat ick myne dooden mach begrauen. Eñ
de ſonen van Heth hebben gheantwoordt/
ſegghende: Hoort ons heere/ ghy zijt een
prince Gods by ons/dus begraeft uwe doo-
den in onſe wtnemende grauen/eñ niemant
en ſal v mogen verbieden dat ghi uwe doo-
den niet en ſult mogen in ſyn graf begrauen.
Doen ſtont Abraham op/ende hy heeft het
volck des landts aenghebeden/ te weten de
kinderen van Heth/ ende heeft tot haerlie-
den gheſeydt: Iſt dat uwer ſielen beliefft dat
ick myne dooden begraue/ ſoo hoort my/
ende bidt voor my aen Ephron de ſone van
Zeor/ dat hy my geue de dobbel ſpelonche
die

D
Pſal. 104. a.p.
Luc. 1. f. 73.
Eccl. 44. d. 21
Heb. 6. c. 13.
1. Mac. 2. f. 52
Luc. 1. f. 73.
Gene. 12. a. 1.
22. c. 18.
26. a. 4.
Act. 3. d. 25.

A

B

die hy heeft op dat wterſte van ſynen acker/ eñ dat hyſe mi leuere voor de weerde vanden gheldc/ tot een beſittinghe der begrauenuſie.

Eñ Ephron woonde int midde van Heths kinderen. Eñ Ephron heeft tot Abraham geantwoort dat syt alle hoorden die daer quamen in de poorte van dier ſtadt/ ſegghende:

Neen myn Heere ten ſal alſo geenſins geſchieden/ maer wilt doch ghy liever aenhooren dat ick ſegge: Den acker leuere ic v ouer/ eñ de ſpeloncke die daer in is/ in de teghenwoordicheyt van de kinderé myns volcx begraeft uwen dooden. Abraham heeft aenbeden voor dat volc des lants/ eñ hy heeft geſeydt tot Ephron/ daer syn volck al omme ſtont: Ick bidde v wilt mi hooren/ Ic ſal gelt voor den acker geuen/ ontfangt dat/ eñ alſoo laet my mynē doodē daer in begrauen. Eñ Ephron heeft gheantwoordt: Myn heere hoort my/ het landt dat ghy begheert/ is vier hondert ſiclen ſilvers weert/ dit is den prys tuſſchen v eñ my/ maer hoe veel dat is? Begraeft uwen dooden. Als Abraham dit gehoort hadde/ ſo woech hy dat gheit welck Ephron geeyſcht hadde/ daert alle de kinderen van Heth hoorden/ te weten vier hondert ſiclen ghekeurt ſilvers/ eñ gancbaerder munten. Ende den acker die wylen Ephron toebehoorde/ daer inne een dobbel ſpeloncke was/ teghen ouer Mambre/ ſo wel den acker als de ſpeloncke met allen synē boomē ſtaende int ronde aen alle syn zyden/ is Abrahams beſittinge geworden/ daert aenſaghen de kinderen van Heth/ eñ alle die daer quamen in de poorte van dier ſtadt. Eñ aldus ſo heeft Abraham Sara ſyn huysvrouwe begrauen in de dobbel ſpeloncke des ackers/ die ſtont tegen ouer Mambre/ dit is Hebron int landt van Chanaan. Ende dien acker met dat hol dwelck daer inne was/ is Abrahams beuſtichde erue geworden tot een erfbegrauenuſſe van Heths kinderen.

Hoe Abraham ſynen knecht ſande om een huysvrouwe voor ſynen ſone Iſaac, ende hoe hyſe vercreech.

Dat xxiij. Capittel.

MAer Abraham was oudt/ eñ van veel dagen/ eñ de Heere hadde hem in alles gheſeghent. Ende hy heeft gheſeydt tot den ouſten knecht van ſynen huyſe/ die ouer alle Gen. 47. 8. 29 ſyn goet was dat hy hadde: † Legget v hant onder myn dgye/ dat ick v mach beſweeren by den Heere Godt des hemels eñ der aerden/ dat ghy voor mynen ſone gheen huysvrouwe en neemt van de dochteren der Chananeen/ daer onder ick woonachtich ben/ maer dat ghy ſult gaen tot myn landt/ eñ myn maeſtchap/ eñ van daer ſuldy voor mynen ſone Iſaac een huysvrouwe nemen. Eñ de knecht heeft geantwoordt: Iſt ſake dat de vrouwe niet en wilt met my comen in dit landt/ ſal ick dan uwen ſone moeten wederleyden ter plaetſen daer ghy wtghegaen zyt? Eñ Abraham heeft geſeydt: wacht v daer voor/ dat ghi nemmermeer mynen ſone derwaerts wederom en leydt. Gene. 11. b. 7 De Heere Godt van hemelryck eñ aertryck/ die my wt myns vaders huyſe genomen heeft/ eñ wt den lande van mynder geboorten/ die my heeft gheſeydt/ eñ my geſworen ſeggende: Dit landt ſal ick uwen zade geuen/ die ſal synen Engel voor v ſeyndē/ eñ ghy ſult van daer een huysvrouwe nemen voor mynen ſone/ maer ſo by alſo dat v de vrouwe niet en wilt volgen/ ſo en ſuldy inden eedt niet gehouden weſen/ alleen ſo en leydt mynen ſone derwaert niet weder. Dus heeft de knecht syn handt gheleydt onder de dgye vā Abraham ſyns heerē/ eñ hy heeft hem geſworen op deſe woorden.

Eñ hy heeft genomen thien kemels wt dat cudde van ſyne heere/ eñ hy is wech gegaen/ dragende met hem van alderley ſyns heeren goedt. Eñ wech reyſende is hy getrocken in Meſopotamien tot de ſtadt Nachor. Ende als hy de kemelen hadde doen nederligghen by de ſtadt/ by eenen waterput/ des auonts/ ter tyt als de vrouwen pleghen wt te comen om water te ſcheppen/ ſo heeft hy den Heere gebeden ſeggende: O Heere Godt myns heeren Abrahams/ ic bidde v wilt my heden ontmoeten/ eñ doet bermhertichcyt met mynen heere Abraham. Siet ic ſta hier by deſe water fonteyne/ eñ de dochteren van de inwoonders deſer ſtadt ſullen wtcomē om water te ſcheppene. Aldus dan de ionge dochter daer ick toe ſeggen ſal: Neycht v cruycke neder/ dat ick dincken mach/ ende dat ſy dan ſegge: Drinct/ eñ daer toe ſal ick uwen kemelen oock te dincken geuen/ dat is de ſelue die ghy bereydt hebt voor Iſaac uwen dienaer/ eñ daer door ſal ic verſtaen dat ghy bermhertichcyt gedaen hebt met mynen Heere. Hy en hadde noch deſe woorden niet volſeydt in ſy ſelven/ eñ ſiet Rebecca quam wt/ de dochter van Bathuel een ſone van Melcha der huysvrouwen van Nachor Abrahams broedere/ hebbende een cruycke op haer ſchouderē/ een ionge dochter weſelyck boven maten/ eñ een ſeer ſchoone maget/ die noch van gheenen man bekent en was. Ende ſy was nederwaerts ter fonteynen gegaen/ eñ hadde haer cruycke gevult/ eñ quam wederomme. Eñ de knecht is haer te ghemoete gheloopen/ eñ heeft geſeydt: Gheeft my een luttelken waters te dincken wt uwer cruycke. Ende ſy heeft gheantwoordt: Drinct myn Heere/ ende haeſtelyck ſette ſy de cruycke neder op haren arm/ ende gaf hem te dincken. Eñ als hy ghedroncken hadde/ ſo ſeyde ſy daer toe: Noch ſal ick oock v kemels te dincken ſcheppen/ tot dat ſy alle gedronckē hebben. Eñ ſy heeft haer cruycke wtghegoten in de dranck backen/ ende is wedergeloopen totten put/ om water te ſcheppen/ eñ als ſyt geſchept hadde/ ſo heeft ſy dat alle dē kemels gegeuen. Eñ hy ſach haer aen al ſtille ſwyghende/ begheerende te weten/ oft Godt ſyn reyſe gheluckich hadde ghemaeckt/ oft niet. Maer na dat de kemels ghedroncken hadden/ ſo heeft de man wt gehaelt gulden oorringen wegende twee ſiclen/ eñ ſo veel armringen wegende thien ſiclen/ ende hy heeft tot haer geſeydt: wiens dochter zydy? ſegget my/

my is in ws vaders huys oock plaetſe om te herberghen? Eñ ſy antwoorde: Jck ben de dochter vã Bathuel Nachors ſone: dẽ welcken hẽ gebaert heeft Melcha. Eñ daer toe heeft ſy ooc geſeydt eñ tot onſent is veel caſs eñ hoys eñ ruyme plaetſe om te herberghen.

De man heeft hem nedergeboocht eñ heeft den Heere aenbedẽ/ ſeggende: Gebenedyt is Godt de Heere myns heeren Abrahãs/ die ſyn bermhertigheyt eñ warachtigheyt niet en heeft ontnomen vã mynẽ heere/ eñ heeft my door den rechten wech gebracht ten huyſe vã myns heeren broedere. Eñ aldus is de ion ge dochter geloopẽ/ eñ heuet gebootſchapt in haers moeders huys alle dat ſy gehoort hadde. Eñ Rebecca hadde eenen broeder ghenaemt Laban/ de welcke is haeſtelijc wtghegaen totten man daer de fonteyn was. Eñ als hy gelien hadde in ſyns ſuſters handẽ de gulden oorringen eñ armringẽ/ eñ als hy gehoort hadde alle de woorden die ſy vertelde/ ſeggẽde: Deſe dingen heeft my de menſch geſeydt ſo is hy by den man gecomen/ die daer ſtont by de kemels/ eñ by de water fonteyne/ eñ hy heeft tot hem gheſeydt: Coemt binnen ghy ghebenedyde des Heeren/ waerom ſtaet ghy buyten? Jc hebbe dat huys bereydt/ eñ de plaetſe voor de kemels. Eñ hy heeft hem ter herberghen inne gebracht/ eñ de kemels ontladen/ ende caf ende hoy ghegeuen/ ende water om te waſchẽ de voeten der kemelen/ eñ der mans die met hem comen waren/ eñ hem is broodt voor gheleyt. Maer hy ſeyde: Jck en ſal niet eten tot dat ick myn redenen geſeydt hebbe. Eñ Laban antwoorde hem: Spreect. Eñ hy ſeyde: Jck ben een knecht vã Abraham/ eñ de Heere heeft mynen heere ſeer ghebenedyt eñ hy is machtich geworden/ eñ hy heeft hem gegeuen ſchapen/ eñ ossen/ ſilver/ eñ gout/ knechten/ eñ dienſtwouwẽ/ kemels/ eñ ezels. Eñ Sara myns heeren huyſvrouwe heeft myñẽ heere eenen ſone gebaert in ſyn oude daghen/ eñ hy heeft dien ghegeuen alle dat hy hadde. Eñ myn heere heeft my beſworen ſegghende: Ghy en ſult voor mynen ſone geen huyſvrouwe nemen vã de dochteren der Chananeen/ in welcker lant ick woone/ maer ghy ſult reyſen tot myns vaders huys/ eñ ghi ſult voor mynen ſone een huyſvrouwe nemen vã myner maeſſchap/ maer ic antwoorde myñẽ heere: Oft ſo waer/ dat de vrouwe niet en wilde met my comen? De Heere (ſeydt hy) voor wiens aenſchyn ic wandele/ ſal synen Engel met v ſeyndẽ/ eñ hy ſal uwen wech voorſpoedich maken/ eñ ghy ſult myner ſone een wyf nemen vã myner geſlachte/ eñ vã myns vaders huys. Eñ als ghy coemt tot myn magen/ eñ ſy v geen en geuen/ ſo ſuldy myns eeds ontſlegẽ zyn. Dus ben ic heden gecomen tot by de water fonteyne/ eñ ick heb geſeydt: Heere Godt myns heerẽ Abrahã hebdy mynen wech beſchict dien ic nu wandele/ Siet ick ſta by deſe water fonteyne/ eñ de maget die wtcomẽ ſal om water te ſcheppen/ eñ dan my hooren ſal: Gheeft my een luttel ken te drincken wt uwer cruycken/ ende ſy my ſeggen ſal: Drinct ghy/ eñ ick ſal uwẽ kemelẽ ooc ſcheppẽ/ dat is de vrouwe/ de welcke de Heere bereydt heeft voor myns heeren ſone. Eñ doen ick dit ſtillyck by my ſelven peyſ de/ ſo is Rebecca geliẽ comẽde met eender cruyckẽ/ die ſy droech op haer ſchoudere/ eñ ſy ginc nederwaerts ter fonteynẽ eñ heeft water geſchepen. Eñ ic ſeyde tot haer: Geeft my een luttelken te drincken/ Eñ ſy heeft haeſtelijc haer cruycke afgeſedt vã haer ſchoudere/ eñ heeft tot my geſeydt: Drinct ghy/ eñ uwen kemelen ſal ick ooc te drincken geuen/ Jc heb gedroncken/ eñ ſy heeft de kemels gewatert/ eñ ic heb haer geuraecht eñ geſeydt: wiẽs dochter zydy? eñ ſy heeft geantwoordt: Jc ben Bathuels dochter/ die een ſone is van Nachor/ welcke hem Melcha gebaert heeft. So heb ic haer oorringen aengehangen/ om haer aenlicht te verchieren/ eñ ic heb armringen aen haer handen gedaen/ eñ ic heb my neder ghebooght/ eñ den Heere aenbeden/ eñ ick heb ghebenedyt den Heere myns heeren Abrahãs Godt/ die my door den rechtẽ wech gebracht heeft/ dat ick ſoude nemen de dochter van myns heerẽ broeder voor ſynẽ ſone. Daerom iſt ſake dat ghy met mynen heere bermhertigheyt eñ warachtigheyt doet/ ſo ſeg ghet my: maer iſt dat v anders believt/ ſegget my dat ooc/ dat ick nach gaen wech ter rechter oft ter ſlincker zyden. Eñ Laban ende Bathuel hebben geantwoordt: Dit woort is vanden Heere comen/ daerom ſo en moghen wy buyten ſyn welbehagen met v niet ſpreken. Siet Rebecca is voor v neemt/ ende reyſt wech ende laetſe weſen de huyſvrouwe van ws heeren ſone/ gelijck de Heere geſproken heeft. Als de knecht van Abraham dit ghehoort heeft/ ſo is hy neder ghevallen/ ende heeft den Heere aenghebeden. Eñ hy heeft wtghehaelt ſilueren eñ gouden juwerlen/ eñ cleederen/ eñ heeftſe Rebecca ghegeuen voor een ghifte. Ende haren broeders eñ moeder heeft hy ooc ghiften ghegeuen. Ende eer maeltijt houdende/ eñ ſamen etende eñ drinckende zyn ſy daer gebleuen. Maer de knecht ſmorghens opſtaende heeft gheſeydt: Gheeft my oorlof dat ic mach reyſen tot mynen heere. Ende haer broeders ende haer moeder hebben geantwoordt: Laet de ionge dochter ymmer thien dagen by ons blijnen/ ende dan ſal ſy wech reyſen. En wilt my (ſeydt hy) niet houdẽ/ want de Heere heeft myñẽ wech voorſpoedich gemaect/ geeft my oorlof dat ic mach reyſen tot mynen heere. Eñ ſy hebben geſeydt: Laet ons de ionge dochter roepen/ eñ laet ons haren wille vragen/ eñ als ſy gheroepen eñ gecomen was/ ſo hebben ſy geuraecht: wildy met deſen man gaen? Eñ ſy ſeyde: Jck ſal gaen. Dus hebben ſy haer laten gaen/ eñ haer voeſtere Debora/ eñ Abrahams knecht met synen geſellen/ biddende Godt om voorſpoet voor haer ſuſtere/ eñ ſeggende: Ghy zijt ons ſuſtere/ wallen moet ghi tot duyſentich duyſenden/ eñ v zaet moet beſitten de poorten van ſyne vianden. Aldus

is Rebecca met haren dienſtmaechden op de kemelen gegaen/ en is alſo dē man gevolcht/ die ſeer haeſtelyck wederom reyſde na ſynen heere. Op dien tyt ſo wandelde Iſaac ouer den wech die gaet na den put/ diemen noemt Gene.16.d. des Leuendē ēn ſiendē/ want hy woonde int Suydē lant. Eñ hy was wtgegaē tot den acker om te ouerdencken als den dach bynden auont was ēn als hy ſyn oogē ophief/ ſo heeft hy van verre de kemels ſien comē/ Eñ als Rebecca hadde Iſaac geſien/ ſoo is ſy vanden kemel gegaē/ ēn ſy ſeyde totten knecht: wie is de man de daer op dat velt ons te gemoete coemt? Eñ hy heeft haer geſeydt: Dat is myn heere/ Doen nam ſy terſtont den mantel ēn bedeckte haer/ maer de knecht vertelde Iſaac ſynen heere al dat hy gedaen hadde. Doen bracht Iſaac haer in de wooninge van Sara ſynder moeder/ ende hy nam haer tot eender huyſvrouwe/ ēn hy hadde haer ſoo lief/ dat hy daer door verſaechte den rouwe / die hem vā ſyns moeders doot comen was.

Hoe dat Abraham na de doot Sara Ceturam troude. Van Iſmahels geſlachte. Van Rebeccans dracht. Ende hoe Eſau ſyn eerſte gheboorte vercoopt. Dat xxv. Capittel,

A 1 MAer Abraham heeft eē ander huyſvrou
1.Par.1.c.32 we genomen / Cetura ghenaemt/ de 2 welcke hem baerde Zamram/ ēn Jeclan/ ende Madan/ ēn Madiā/ ēn Jeſboc/ ēn Suc. Jec- 3 ſan heeft ooc gewonnē Saba/ ēn Dadan. De kinderen van Dadan waren Aſſurim/ ēn Latuſſim/ ēn Laomim. Eñ voorts vā Madian 4 is geboren Epha/ ēn Epher/ ēn Henoch/ ende Abida/ ende Eldaa/ alle deſe waren kinderen van Cetura. Eñ Abraham heeft Iſaac ge- 5 geuen alle dat hy beſeten hadde/ maer den 6 kinderen vande byſlaperſſe / heeft hy giften ghegeuen/ ēn hy heeft die geſcheyden van ſynē ſone Iſaac/ de wyle dat hy noch leefde/ ter ooſtwaert. Eñ de dagen van Abra- 7 hams leuen/ zyn geweeſt hondert ende vyfentſeuentich iaren. ēn gebreckelyc werdē- 8 de is hy geſtorue in goeder outheyt/ weſende verre voort gegaen in ouderdom/ ēn vol van daghen/ ēn hy is verſaemt met ſynen volcke.

B 9 Eñ Iſaac ende Iſmahel ſyn ſonen hebben hem begrauē in de dobbel ſpeluncke/ die daer gelegen is inden acker van Ephron Schoos Gen.23.d.19 des Hethiters ſone/ tegen ouer Mābre/ den 10 welcken hy gecocht hadde vā Heth kinderē/ daer is hi begrauē/ ende Sara ſyn huyſvrouwe. Ende na ſyn doot ſo heeft Godt Iſaac 11 ſynen ſone gebenedyt/ die daer woonde ontrent den put diemē noemt des Leuenden ēn Gen.16.d.14 ſienden. Dit zyn de geſlachten van Iſma- 12 hel Abrahams ſone / den welcken hem Agar de Egyptenerſſe Sara dienſtvrouwe gebaert heeft/ ēn dit zyn de namen van ſynen ſone/ 13
1.Par.1.b.29 eick by haren namen/ ēn geſlachten: De eerſte gheboren van Iſmahel was Nabaioth/ daer na Cedar/ ēn Adbeel/ ēn Mapſam/ Maſma 14 ooc/ ēn Duma/ ēn Maſſa/ Hadad / ēn The- 15 ma/ ēn Jetur/ ēn Naphis/ ende Cedma/ dit 16 zyn de ſonē van Iſmahel/ ēn dit zyn haer namen/ in haer caſteelen ende ſteden/ twelf prin cen van haren geſlachten. Eñ de iaren van 17 Iſmahels leuen zyn wordē hondert ēn ſeuen endertich ēn gebreckelyc werdende is hy geſtorue/ ēn verſaemt met ſynen volcke/ Eñ hy heeft gewoont van Euila tot Sur/ welck daer is tegen ouer Egyptē alſmen coemt int lant van Aſſyrien / voor alle ſyn broeders is 18 hy geſtorue. Ende dit zyn de geſlachten C van Iſaac/ Abrahams ſone/ Abraham heeft ge- 19 wonnen Iſaac/ die welcke als hy veertich iaren out was/ heeft tot eēder huyſvrouwen genomē Rebecca Bathuels dochter van Sy- 20 rien tot Meſopotamien/ Labans ſuſter: Eñ Iſaac heeft den Heere gebedē voor ſyn huyſvrouwe/ om dat ſi onvruchtbaer was/ de welke hem verhoort heeft/ ēn heeft Rebecca ver- 21 leent dat ſy ontfinc/ maer de kinderkēs wor den van deen dander geſtooten in harē buyc/ de welcke heeft geſeyt: Stont my dit alsus te geſchiedē/ wat noot waſt dat ic ontfinc: Daer om ſo is ſy gegaen om vanden Heere raet te 22 vragen/ de welck haer heeft geantwoort ēn Rom.9.c.10 geſeydt: Twee derhande volc is in uwen lichaem/ ēn twee derhande lieden ſullē hē ſcheeden wt uwē buyc/ ēn dat een volc ſal dat ander volc te bouen gaen / ēn het meeſte ſal den 23 minſten dienen/ Als nu dē tyt des baerens D comen was/ ſiet ſo zynder tweelingen in ha- Oſee 11.8.9. 24 ren lichaē beſondē: Die voor wtcomē is/ die was roodtuerwich/ ēn alle heel gehaert ge- lyck een harich vel/ ēn hy is ghenoemt Eſau. 25 Terſtont daer na de ander wtcomēde/ hielde plante van ſyns broeders voet metter handt/ ende daerom hiet hi hem Jacob. Iſaac was tseſtich iarē oudt als hem de kinderkēs 26 geboren worden/ De welcke (als ſy groot gewaſſen waren) ſo is Eſau ghewordē een liſtich iager ende een ackerman/ maer Jacob was een ſlecht man/ woonende in de tenten. 27 Iſaac beminde Eſau/ om dat hy adt vā dat wiltbraet ſynder iacht / ēn Rebecca beminde 28 Jacob. Ende Jacob heeft gekoket een ge- recht/ ēn Eſau is by hem ghecomen al moede 29 wt den velde/ ēn heeft geſeydt: Gheeft my van deſer rooder colunghen/ want ic ben ſeer 30 vermoeyt/ daerom is hy Edom genaēt/ ēn Heb.12.d.16 Jacob heeft tot hem gheſeydt: Vercoopt my Abdi.1.b.6. 31 de voordeelen van v eerſte geboorte/ Eñ hy heeft geantwoort: Siet ick ſterue/ wat ſullen my baten de voordeelen van myn eerſte ghe- 32 boorte? Eñ Jacob ſeyde: Sweeret mi dan/ ēn Eſau heuet hem gheſworen/ ende hy heeft de voordeelen van ſyn eerſte gheboorte ver- 33 cocht. Eñ aldus nemende broodt ende dat moes gerechte/ hy heeft geten ende gedron- cken/ ende is wech gegaen/ cleyn achtende dat hy de voordeelen van ſynder eerſter gheboor- ten vercocht hadde.

Iſaac treet om den dieren tyt na Gerar. Ende hy ontfanet de belofte van Abraham ſyn vader. Abimelech beriſpt hem om dat hy Rebeccam ſyn ſuſter huet, Syn herders hebben geſchil, ēn hy maect een verbont tuſſchen Abimelech ende hem ſelven.

Dat xxvj. Capittel,

1 MAer doen daer eenen dieren tyt opghe- A ſtaen was opt landt/ na dē onvruchtba ren tyt/ die geweeſt was in Abrahams tyde/ ſo is Iſaac wech ghereyſt tot Abimelech den Coninck van den Paleſtynen / te Gerara/

Ende

Eñ de Heere heeft hem geopẽbaert/eñ ge-
ſeydt: Een gaet niet neder waerts in Egyptẽ/
maer ruſt int landt dat ick v ſeggen ſal/ eñ
weeſt daer een vreemdelinc/ eñ ick ſal met v
zijn/eñ ic ſal v gebenedijdẽ/ want v eñ uwen
Gene. 22.b. zade ſal ick alle deſe landen geuen/ volbien-
17.d.15. gende den eedt dien ic geſwoꝛẽ hebbe Abra-
17.d.18. hã uwẽ vader/ Eñ ic ſal v zaet vermenich-
fuldigẽ gelijc de ſterren des hemels/eñ ick ſal
uwen nacomelingẽ alle deſe landen geuẽ/ eñ
Gene. 22. door v zaet ſal alle volck des aertrijcx gebe-
18.c.18. nedijt woꝛdẽ/ om dat Abrahã mijne wooꝛ-
17.d.27. den is gehooꝛſaem geweeſt/eñ heeft bewaert
mijn geboden/ eñ mijn beuelen/eñ heeft on-
derhouden mijn godſ dienſtige inſettingen/
eñ mijn wetten. Dus is Iſaac bleuen tot
Geraris/ eñ doen hem de mans van dier
plaetſen vraechden vã ſijnder huyſ vrouwẽ/
ſo antwooꝛde hy: Het is mijn ſuſter/ want hi
vreeſ de henliedẽ te kennen te geuen dat ſijn
huyſ vrouwe was/ meynende dat ſy hem by
auentueren mochtẽ doodẽ/ om haer ſchoon-
heyt wille. Alſt nu lange leden was/eñ hy
daer woonde/ ſo heeft Abimelech de coninck
vandẽ Paleſtijnẽ/ dooꝛ een vẽſter ſiende/ ge-
merckt/ dat hy boerde met Rebecca ſijnder
huyſ vrouwẽ/ eñ heeft hẽ geroepẽ eñ geſeyt:
Is claer dat dit v huyſ vrouwe is/waerom
hebdy gelogẽ ſeggẽde/ dat v ſuſter is? Eñ hy
heeft geantwooꝛdt: ick vreeſ de dat ick ſoude
ſterue om haerẽ wille. Eñ Abimelech heeft
geſeydt: waerõ hebdy ons bedrogẽ? wãt daer
hadde yemãt vandẽ volcke mogẽ met v huyſ
vrouwe verſaken/ eñ alſo ſoudy op ons een
groote ſonde gebracht hebbẽ. Eñ hy heeft
alle den volcke gebodẽ/ſeggende: So wie de
huyſ vrouwe vã deſen man aentaſt/die ſal de
dood ſterue. Eñ Iſaac heeft in dat lãdt ge-
ſaeyt/eñ hi heeft op dat iaer geuondẽ hõdert-
fout/eñ de Heere heeft hẽ gebenedijt/ eñ de
man is rijc geworꝛdẽ/eñ hy is voortgegaẽ toe
nemende/ eñ wallende/ tot dat hy ſeer groot
geworꝛdẽ is. Eñ hy hadde groot goet van
ſchapen/ eñ groot vee/ eñ veel huyſghelins/
waerom dat de Paleſtijnẽ hem benijt hebbẽ/
eñ hebbẽ op dien rijt geſtopt alle de putten
de welcke ſijns vaders Abrahams dienaers
gegraue haddẽ/vullẽde die met aerdẽ/ Alſo
dat Abimelech ſelfer oock ſeyde tot Iſaac:
Treet weeh van ons/ want ghy zijt ſeer veel
machtiger geworꝛdẽ dan wy zijn. Eñ hy is
weeh ghegaen om te comen aen de beke van
Gerare eñ aldaer te woonẽ/ eñ hi heeft we-
deromme ander putten gegraeuen/de welcke
Abrahã ſijns vaders dienaers gegraue had-
den/ eñ de welcke na ſijn dood de Philiſtijnẽ
wijlen geſtopt haddẽ/eñ hi noemde die met-
ten ſelfden namen/ſoo ſijn vader die te voren
genoẽt hadde. Eñ ſy groeuen ontrent der
beken/eñ ſy vonden leuende water. Maer
daer was ooc eenẽ twiſt der herders vã Ge-
rare tegẽ de herders vã Iſaac/ wãt ſy ſeydẽ:
Dat water is onſe/waerom ſo heeft Iſaac dẽ
naem vandẽ put genoẽt/Sedert bedroch om
tgene dat daer geſchiet was. Eñ ſy hebben
noch eenen anderen gegraeuen/ende daerom
hebben ſy ooc gekeuen/eñ hy heeft dien ge-
noemt Vianſchappen. Eñ hy is van daer
gereyſt/eñ heeft eenen anderẽ put gegraeuen/
daer ſy niet om gekeuen en hebben/ ende hy
noemde dien Bleetheyt/ſeggende: Nu heeft
ons de Heere verbreyt/eñ heeft ons doẽ waſ
ſen op de aerde/ Maer Iſaac is van dier
plaetſen opwaerts ghetrocken na Berſabee/
daer hẽ de Heere op dien nacht opẽbaer-
de/ſeggende: Ick ben Abrahams ws vaders
Godt/en wilt niet vreeſen/ want ic ben met
v/eñ ic ſal v gebenedijdẽ/ eñ ic ſal v zaet ver-
menichfuldigen om Abrahã mijnen dienaer.
Aldus ſo heeft hy daer eenen outaer ghe-
timmert/eñ aenroepẽde den naem des Hee-
ren/ſo heeft hy ſijn tentẽ daer wt geſpreyt eñ
geſtelt/eñ hi heeft ſijnẽ knechtẽ beuolẽ dat ſy
eenẽ put graeuẽ ſouden. Eñ als Abimelech
eñ Ochozat ſijn vrient/ eñ Phicol ſijn capi-
teyn vandẽ oorloochs volc van Geraris tot
dier plaetſen gecomẽ warẽ/ ſo heeft Iſaac
tot henliedẽ geſeydt: waer toe coemdy tot mi
eenen menſch die ghi hatet/eñ vã v verdreuẽ
hebt? De welcke hebbẽ geantwooꝛdt: wy
hebbẽ geſien dat de Heere met v is/eñ daer-
omme hebbẽ wi geſeydt: Laet daer eenẽ eedt
weſen tuſſchen ons/ eñ laet ons een verbont
makẽ/ op dat ghy ons geen quaet en doet/
gelijc wy ooc niet vandẽ uwẽ en hebben aen
getaſt/noch wy en hebben niet gedaen dat v
hinderẽ mocht/ maer wy hebbẽ v met vrede
laten gaen vermeerdert dooꝛ de benedictie
des Heerẽ. Dus heeft hi henliedẽ eẽ mael-
tijt gedaen/eñ na dat ſy geten eñ gedroncken
haddẽ/ ſmoꝛgẽs vroech opſtaẽde/hebben ſy
malcanderẽ eedt gedaẽ/ eñ Iſaac heeftſe vre-
delijc laten gaẽ tot haerlieder ſtede. Maer
ſiet/ op dien ſelfden dach zijn Iſaacs knechten
gecomẽ/eñ hebbẽ hem gebootſchapt vanden
put die ſy gegraue haddẽ/ſeggẽde: wy heb-
ben water vondẽ/ waer af dat hy dien put
heeft genoẽt/Overulocdicheyt/eñ de ſtadt is
ghenoemt Berſabee/ tot op deſen dach toe.
Maer Eſau veertich iaeꝛ oudt zijnde/heeft
twee huyſ vrouwen genomen/Judith Beeri
des Hethiters dochter/eñ Baſemath Eloms
dochter vander ſelver ſteden/ die alle beyde
haddẽ droeꝛnt dẽ moet vã Iſaac eñ Rebecca.

Iacob werdt door ſijns moeders raet voor Eſau gebenedijt,
vã wiens haet te ſchouwene, treckt hy (midts ſijns moeders raet)
na Laban ſijn oom. Dat xxvij. Capittel.

Iſaac die is oudt geworꝛden/ eñ ſijn oogen
zijn verduyſtert/ eñ hy en conſte niet ghe-
ſien/ Eñ hy heeft Eſau ſijnen grootſten ſone
gheroepen eñ tot hem gheſeydt: Mijn ſone?
De welcke antwooꝛde: Ic ben hier/Doen
ſeyde hẽ ſijn vader: Ghy ſiet wel dat ic oudt
ben geworꝛden/ ende dat ick mijnen ſterfdach
niet en weet/ Dus neemt v wapenẽ/uwen
pijlkoker/eñ boghe/ende gaet wtwaerts/ eñ
als ghy met iagen yet gheuanghen ſult heb-
ben/ ſo maect daer een ſpijſe af gelijck ghy
weet dat ic begeerte/eñ bringet mi dat ick eten
mach/eñ dat mijn ſiele v gebenedijde eer ick
ſterue. Als Rebecca dit ghehoort hadde/
ende dat hy te velde was wech ghegaen/

om ſyns vaders ghebodt te volbringen/ ſo
heeft ſy geſeydt tot Jacob haren ſone: Jc heb
uwen vader hooren ſpreken met Eſau uwen
broedere/ ẽn ſeggen: Haelt my van uwen
beſtaechden wiltbaet/ ẽn maect daer ſpyſe af
dat ic die mach eten/ ẽn v gebenedyden voor
den Heere eer ic ſterue. Nu dan myn ſone
volcht myne raet/ ẽn gaende tot dat caudde/
haelt my twee de beſte boockens dat ick daer
af uwe vader mach ſpyſe make die hy geerne
B eedt/ De welcke (na dat ghi dit ſult tot hem
ingebroght hebben/ ẽn hy daer af ſal gegeten
hebbe) v gebenedye eer hy ſteruen ſal. De
welcke tot haer antwoorde: Ghy weet wel
dat Eſau myn broeder een rouharich menſch
is/ẽn ick ſaechte/ dus iſt dat myn vader mi
aentaſt/ẽn dat genoelt ic vreeſe dat hy meyne
mocht dat ic hẽ wilde beſpotte/ ẽn dat hy dan
ouer mi een vermaledydinghe bringhe voor
een ghebenedydinge. Tot den welcken de
moeder/de vermaledydinge zy op my (ſeyde
ſy) myn ſone/alleen hoort doch myn ſtemme/
ẽn gaet/ haelt tghene dat ick v geſeydt hebbe.
Hy is wech gegaen ẽn heuet ghebracht/ẽn
ſynder moeder gegeuen. Ẽn ſy heeft de ſpyſe
bereyt gelyt ſy wel wiſte dat ſyn vader wil-
de/ Ẽn ſy heeft hẽ gecleet met die ſeer goe-
de cleederen van Eſau die ſy thuys by haer
hadde/ ẽn de vellekẽs vandẽ boockẽs heeft
ſy om ſyn handẽ gedaen/ẽn her bloot vã ſynẽ
C halſe bedect. Ẽn ſy gaf hem de ſpyſe/ ẽn de
brooden die ſy gebackẽ hadde/ heeft ſy hẽ ge-
geuen. Ẽn als hy die binnẽ gebracht had-
de/ſo ſeyde hi: Myn vader: Ẽn hy antwoor-
de: Jc hoore/wie zydy myn ſone? ẽn Jacob
ſeyde: Jc ben v eerſte geboren ſone Eſau/ick
heb gedaen alſo ghi my bevolẽ hebt/ ſtaet op/
ſidt ẽn eet vã mynder iacht op dat v ſiele mi
mach gebenedyden. Ẽn Jſaac heeft weder
geſeydt tot ſynẽ ſone. Hoe hebdy dat ſo haeſt
connẽ vinden myn ſone? Ẽn hy heeft geant-
woordt: Het is den wille Gods geweeſt/ dat
my haeſt ontmoeten ſoude dat ick begeerde.
Ẽn Jſaac heeft geſeydt: coemt tot hier dat
ic v mach taſten myn ſone/ẽn dat ick proeuen
mach oft ghi ooc myn ſoon Eſau zyt oft niet.
D Ẽn hy is tot by ſynẽ vader gegaen/ ẽn als
hem Jſaac getaſt hadde/ſo ſeyde hi: De ſtẽme
is warachtelijc Jacobs ſtẽme/maer die handẽ
zyn Eſaus handen/ Ẽn hy en heeft hẽ niet
gekẽt/ om dat die haerachtige handẽ wtgauẽ
die gelyckenillen vandẽ grootſtẽ ſone. Ẽn hi
heeft hem gebenedyt ẽn geſeydt: Zydy myn
ſone Eſau? Ẽn hy heeft gheantwoordt: Jck
bent/ Ẽn hi ſeyde: Gheeft my de ſpyſe van
uwer iacht myn ſone/ op dat v myn ſiele
mach gebenedyden. Ẽn als hem de ſpyſe ge-
bracht was/ẽn hy die gheten hadde/ ſo gaf hy
hem ooc wyn/ẽn als hy dien gedroncke had-
de/ ſo heeft hy tot hem gheſeydt: Coemt by
my ẽn cuſt my/ myn ſone/ Hy is by hem ge
comen ẽn heeft hẽ gecuſt/ Ẽn terſtont als hy
genoelde den goeden reuck vã ſynen cleede-
ren/heeft hy hẽ gebenedydende geſeydt: Siet
den reuck van mynen ſone/ is gelyc den reuc
van eenen vollen acker/ den welcken Godt
gebenedyt heeft/ Godt gene v vanden dau-
we des hemels/ ẽn vã de vettichevt der aer-
den ouervloedicheyt vã coren/ ẽn wyn ende
olie/ Ẽn v ſullen de lieden dienẽ ẽn de ge-
ſlachten aenbedẽ: weeſt een heere ouer uwe
broeders ẽn ws moeders kinderen ſullẽ hen
voor v buygen. Vermaledyt moet hi zyn/die
v vermaledyt: ẽn die v benedyt/ die moet met
benedydinge vervult wordẽ. Nauwelijcx E
hadde Jſaac ſyn woorden voleyndt/ ẽn doen
Jacob wtgegaen was/ ſo is Eſau gecomen/
ẽn hy bracht ſynen vader binnẽ de gecoo-
cte ſpyſen vã ſynder iacht ſeggende: Staet op
myn vader/ẽn eet vã ws ſoons wiltbaet/ op
dat v ſiele my gebenedyde. Ẽn Jſaac heeft
tot hem geſeydt: Waer wie zydy: Ẽn hi heeft
geantwoordt: Jck ben v eerſte geboren ſone
Eſau. Jſaac die verſchrickte hẽ met grooter
vervveerden/ ẽn meer dan men gelooue mach/
verwonderende/ heeft hy geſeydt: wie is dan
de gene die my nu cortz gebracht heeft gevan
gen wildbaet/ ẽn ick heb daer af van als ghe-
ten/eer dat ghi quaemt: Ẽn ic heb hẽ gebene-
dyt/ẽn hy ſal gebenedyt zyn. Als Eſau ſyn
vaders woorden ghehoort hadde/ ſo heeft hy
met een groot gerruſch vreeſelyt geroepẽ/ ẽn
ſeer verſlagen weſende/ heeft hy geſeydt: Ge-
benedyt my oock myn vader/ Ẽn hy heeft F
geſeydt: U broeder is met liſte ghecomen/ẽn
hi heeft v benedydinge genomẽ. Ẽn Eſau
ſeyde daer na: Te recht is ſynen naem Jacob
genoemt/want ſiet/ hy heeft my nu vertredẽ
de tweede reyſe/ myn voordeelen van myn Gen.25.d.26
eerſte geboorte/ heeft hy my te voren ontdra
gen/ẽn nu ten tweedẽ heeft hi myn benedic-
tie ontnomen. Ẽn hy heeft wederom tot ſy-
nen vader geſeydt: En hebdy voor my oock
niet een benedydinge behondẽ? Ẽn Jſaac
heeft geantwoordt: Jc heb hẽ geſtelt een hee-
re ouer v/ ẽn alle ſyn broeders heb ick onder
ſyn bedwanck ten dienſte geſtelt: met coren/
wyn ẽn olie heb ick hem gheveſticht/ ẽn wat
mach ick v na deſen meer doen myn ſone?
Ẽn Eſau ſeyde tot hẽ: En hebdy dan maer
een benedictie vader? ick bidde v wilt my ooc
benedyden/ Ẽn doen hy met een groot iamer
weende/ ſo is Jſaac bevveecht ghevveeſt/ẽn
heeft geſeydt tot hẽ: In de vettichevt der aer- Heb.11.d.19
den/ẽn inden dauwe des hemels van bouen/
zy v benedydinge/ Ghi ſult met den ſvveer-
de leven/ẽn uwen broeder dienen/ ẽn den tijt
ſal comẽ dat ghi syn iock ſult ontbindẽ/ẽn vã
uwen halſe ſchudden. Daerom haette alrijt G
Eſau Jacob/om der benedydinge wille/daer
hem ſyn vader mede gebenedyt hadde/ẽn hy
heeft geſeydt in ſyn hertte: De dagẽ vã myns Abdi.1.c.10.
vaders rouwe ſullen comen/ẽn ick ſal Jacob
mynen broeder doodſlaen. Ẽn deſe woondẽ
zyn Rebecca gebootſchapt/ẽn ſy heeft geſon-
den ẽn doen roepen haren ſone Jacob/ ende
heeft tot hem gheſeydt: Siet v broeder Eſau
dreycht v doot te ſlaen/ Daerom myn ſone
hoort nu myn ſtẽme/ ẽn ſtaet op/ ẽn vliet tot
Laban mynẽ broeder te Haran/ ẽn ghy ſult
by hem woonen een luttel dagher/tot dat de
hitnige gramſchap ws broeders geſwicht zy/
ende

eñ dat ſyñe tozen ophoudt/ eñ dat hy ver-
gete alle tgene dat ghi tegen hem gedaē hebt/
daer na ſal ick ſeynden eñ v van daer doen ha-
len/ waerom ſal ic van beyde myn ſonen be-
rooft wozden op eenen dach? Eñ Rebecca
heeft gheſeydt tot Iſaac: Myn leuen verdziet
my om de dochteren van Heth/ iſt dat Jacob
een huyſvzouwe neemt vandē geſlachte deſ-
ſes landts ſo en begheer ick niet te leuen.

Iacob reyſende tot Meſopotamien, heeft ſlapende geſien een leeder, op wiens opperſte ruſte Godt, die hem vernieude de beloften ſijne voorvaders ghedaen, waerom hy ontwaeckt, Gode wederom gheloofte doet. Dat xxviii. Capittel.

A Iſaac heeft dan Jacob geroepē eñ hem ge-
benedyt/ eñ beuolen ſeggēde: En wilt geen
huyſvzouwe nemen vandē geſlachte vā Cha
naan/ maer gact eñ reyſt tot Meſopotamiē
int landt van Syzien ten huyſe van Bathuel
ws moeders vadere/ eñ neemt vooz v daer
een huyſvzouwe van Laban ws ooms doch-
teren/ Eñ de almachtige Godt wil v gebe-
nedyden/ eñ doe v wassen eñ vermenichful-
dige v/ op dat ghi moecht wesen tot veel ſcha
ren van veel volck/ Eñ hy geue v de bene-
dydinghe van Abzaham eñ uwen zade na v/
op dat ghi moecht besitten dat landt daer ghi
een vzeemdelinc in zijt/ dwelc hi uwē groot-
Oſee. 12. d. vader belooft heeft. Eñ als hē Iſaac hadde
B laten gaen/ ſo is hy ghereyſt eñ gecomen tot
Meſopotamien in Syzië/ tot Laban Bathu-
els ſone vā Syzien/ den broeder van Rebec-
ca ſynder moeder. Maer Eſau ſiende dat
ſyn vader hadde Jacob gebenedyt/ eñ hadde
hem geſondē tot Meſopotamien in Syzien/
dat hy van daer een huyſvzouwe nemen ſou-
de/ eñ dat hy hem na de benedydinge beuolē
hadde/ ſeggende: En neemt geen huyſvzou-
we van de dochteren van Chanaan/ eñ dat
Jacob ſynē ouders onderdanich weſende ge-
gaen was na Syzien/ eñ beuindende dat
ſyn vader niet gheerne en ſach de dochterē vā
Chanaan/ ſo is hy gegaen tot Iſmahel/ eñ
hy heeft tot eender huyſvzouwen ghenomen
(ſonder die hy noch te vozē hadde) Mahaleth
de dochter vā Iſmael Abzahams ſone/ de ſu-
C ſter van Nabaioth. Aldus dan Jacob wt-
gegaen zynde vā Berſabee/ is gereyſt na Ha
ran/ eñ als hi op een plaetſe gecomen was
daer hy ruſten wilde/ na der ſonnen onder-
gane/ ſo heeft hy genomen vande ſteenen die
daer lagen/ eñ dien onder ſyn hooft gheleyt/
eñ op de ſelue plaetſe geſlapen/ Eñ in ſynē
droom heeft hy een leere geſien opter aerden
ſtaende/ die menen opperſten eynde den he-
mel raecte/ eñ de engelen Gods clommē daer
langs opwaerts eñ nederwaerts/ ende den
Heere ruſtende op de leere/ ſeggende tot hē:
Ic ben de Heere Abzahās ws vaders Godt/
eñ Iſaacs Godt Dit landt daer ghi op ſlaept
ſal ic v geuen/ eñ uwen zade/ Eñ v zaet ſal
zyn als dat ſtubbe der aerden/ ghy ſult ver-
breydt wozden/ Ooſtwaert/ eñ weſtwaert/
Deu. 11. d. 12. Noortwaert/ eñ Suytwaert/ eñ in v eñ in v
Iſa. 54. Geneſ. 16. 2. zaet ſullen alle de geſlachten der aerden gebe-
nedyt wozden/ Eñ ick ſal v behoeder we-
ſen/ weerwaert ghy henen gaet/ eñ ſal v we-
der brenghen in dit landt/ eñ ick en ſal v niet
verlaten tot dat ic volbracht hebbe dat ic ge-
ſeydt hebbe. Eñ als Jacob wten ſlape ont-
ſprongē was ſo ſeyde hy: Voorwaer de Hee-
re is op deſe plaetſe/ eñ ick en wiſt dat niet.
Eñ beureeſt weſende heeft hi geſeydt: Hoe D
vervaerlijc is deſe plaetſe/ ten is hier anders
niet dan thuys Gods/ eñ een poozte des he-
mels. Hierom Jacob vroech opſtaēde heeft
den ſteen genomē/ den welcken hy onder ſyn
hooft gheleyt hadde/ eñ recht op geſtelt tot
eenen tyteke/ ghietēde olie daer op/ Eñ hy
noemde de ſtadt Bethel/ die te vozē Luza ge-
noemt was. Eñ hy heeft den Heere oock
een ghelofte ghelooft ſegghende: Iſt dat de
Heere met my zy/ eñ my bewaert op dē wech
dien ick wandele/ eñ my broodt geuet om te-
ten/ ende clederen om aen te doen/ eñ dat
ick voorſpoedelijck weder tot myns vaders
huys come/ ſo ſal de Heere my tot eenē Godt
zyn/ ende deſen ſteen die ick opgericht heb-
be tot een ghedenckeniſſe/ ſal genoemt wor-
den het huys Gods/ Ende ick ſal v thiende
offeren van alle dat ghy my gheuen ſult.

Iacob ontfangen van Laban, heeft ſeuen iaren om Rachel ge dient, voor welcke hem Lia is gegeuen, waerom hy noch ander ſeuen iaren heeft gedient om haer, die onvruchtbaer bleef, als Lia vier ſonen baerde. Dat xxix. Capittel.

A Aldus reyſende is Jacob ghecomen int A
ooſtenlandt/ eñ hy heeft opt velt eenen
put geſien eñ dry cudden ſchapē daer by lig-
ghende/ want wt dien put wozde den vee te
drincken ghegeuen/ eñ den mont vanden put
was met eenen grooten ſteen geſloten/ Eñ
het was de maniere datmē dien ſteen afwen-
telde als alle de ſchapen vergadert waren/ eñ
als de cudden verſaet warē/ ſo leyden ſy den
ſteen weder op den mont vanden put. Eñ
hy ſeyde tot de herders: Broeders van waer
zydy? Ende ſy hebben gheantwoozdt: Van
Haran. Ende hy heeft hen gheſtaecht ſeg-
ghende: En kendy Laban niet Nachors ſo-
ne? Eñ ſy hebben gheſeydt: wy kennen hem.
Is hy ooc geſont (ſeydt hy?) Sy ſeyden: hy
is welnarende/ ende ſiet Rachel ſyn dochter
coemt met haren cudde. Ende Jacob heeft
gheſeydt: Het is noch langhe dach/ eñ ten is
noch gheen tyt om de cuddē ter koyen te dry-
uen/ gheeft de ſchapen eerſt te drincken/ ende
leydtſe alſo weder ter weyden. De welcke
hebben geantwoozdt: wy en mogen/ tot dat
alle dat vee vergadert is/ ende dat wy dā den
ſteen vanden mont des puts afleggben/ om
de cudden te drincken te gheuen. Eñ ſiet de
whle dat ſy noch ſpraken/ ſoo quam Rachel
met haers vaders ſchapen/ want ſy hoede een
cudde. Ende als Jacob haer geſien hadde/ B
eñ wiſte dat ſyns ooms dochter was/ eñ dat
dit waren Labans ſyns ooms ſchapen/ ſoo
heeft hy den ſteen afghedaen daer den put
mede beſloten was/ Ende als hi dat cudde
hadde te drincken ghegeuen/ ſoo heeft hi haer
gecuſt/ eñ heeft met luyder ſtemen geweent/
Eñ hy heeft haer te kennen gegeuen dat hy
haers vaders broeder was/ eñ een ſone van
Rebecca/ ende ſy heeft dat haeſtelijc haren va
der te kennen ghegheuen/ De welcke ghe-
hoozt hebbende dat Jacob ſyns ſuſters ſone

comen was/ſo is hy hē te gemoete geloopē/ eñ heeft hē omuangē/eñ gecuſt/eñ geleydt in ſyn huys/ Eñ als hy gehoort hadde de ſaken vā ſynder reyſen/ ſo heeft hy geantwoordt: Ghy zyt myn ghebeente eñ myn vleeſch. Eñ als de dagē vā eender maent ouer waré/ ſo heeft hi tot hem geſeydt: Suldy my voor niet dienen om dat ghy myn broeder zyt? Segt/ wat loon dat ghy hebbē ſult/ Eñ hy hadde twee dochterē/ de meeſte was genaemt Lia/ maer de ioncſte hiet Rachel/ maer Lia hadde leepe ooghen/Rachel die was ſchoon van van aenſicht/eñ fraey vā gedaēte/ de welcke Jacob lief hebbende heeft geſeydt: Ic ſal v ſeuen iaren dienē om Rachel v ioncſte dochter. Eñ Laban antwoordde: Tis beter dat ic v die gene/dan eenen anderē man/blijft by my. Dus heeft Jacob om Rachel ghedient ſeuen iaren/ eñ het dochte hem luttel dagē te zyne/ ouermidts de grootheyt der liefden.

Eñ hy heeft tot Laban geſeydt: Gheeft my myn huysvrouwe/ want den tijt is nu volbracht dat ic met haer verſamen ſoude/ De welcke veel ſcharē vā vriendē ter maeltijt geroepen hebbende/ heeft de bruyloft gemaect.

Eñ ſlaonts heeft hi Liam ſyn dochter by hem binnē gebracht/ geuēde ſynder dochter een dienſtvrouwe Zelpha genaēt. Eñ doen Jacob na der gewoontē met haer verlaēt is geweeſt/ heeft hy des morgens vroech geſien Liam/ eñ hy heeft tot ſynen ſwager geſeydt: Wats dit dat ghy hebt willen doen? En heb ic v niet om Rachel gedient? waerom hebdy my bedrogen? Laban heeft gheantwoordt: Ten is in ons plaetſe gheen ghewoonte/dat wy de ioncſte voze ten houwelijcke gheuen: Volbrēgt de weke met deſen houwelijc/eñ ic ſal v deſe ooc geuē/voor twerck dat ghi my noch ſeuē ander iarē dienē ſult. Eñ hy was daer mede te vreden/Eñ als de weke voorleden was/ſo heeft hy Rachel tot eender huysvrouwē genomen/ der welcker haer vader hadde gegeuen een dienſtvrouwe Bala ghenaemt. Als hy dan ten laetſten vertreghen hadde de begeerde bruyloft/ſo heeft hi de liefde der laetſter/ voorgheſet der liefden van de eerſte/dienende by hem noch ander ſeuen iaren. Maer de Heere ſiende dat hy Liam verachte/ſo heeft hy haer lichaē ontſlotē haer ſuſter blijuende onvruchtbaer/ de welcke heeft ontfangē eñ gebaert eenē ſone/ eñ heeft hē genoēt Ruben/ſeggende: De Heere heeft myn verworpenheyt aēſien/nu ſal myn man my lief hebben. Eñ ſy heeft wederom ontfangen/eñ gebaert eenē ſone/eñ ſy ſeyde/ om dat de Heere ghehoort heeft dat ick verſmaet worde/ſo heeft hy my deſen ooc gegeuen/eñ ſy heeft hem genoemt Simeon. Eñ ſy heeft ten derden male ontfangē/eñ eenen anderen ſone ghebaert/eñ gheſeydt: Nu ſal hem myn man oock met my verſamen/om dat ick hem drij ſonen ghebaert hebbe/eñ daerom heeft ſy ſynen naem genoēt Leui. Ten vierdē heeft ſy ontfangen eñ eenen ſone gebaert/ eñ gheſeydt: Nu ſal ick den Heere louen/eñ daerom noemde ſy hē Judas/eñ ſy hiele op vā baren.

Rachel onvruchtbaer zijnde, eñ Lia ophoudende van baren hebben huerlieder dienſtvrouwen Iacob ouerghegeuen, van de welcken ſy ſonen ontfanghen hebben, Rachel baert oock eenen ſone, eñ Iacob wilt na huys. Maer hy ontfangt loon voor dieſt.

Dat xxx. Capittel.

MAer Rachel ſiende dat ſy onvruchtbaer was/heeft haer ſuſter benijdt/ eñ heeft tot haren man geſeydt: Gheeft my kinderen/ oft anders ſal ic ſterven. Eñ Jacob op haer gram weſende/heeft geantwoordt: Ben ic in Gods ſtede/ die v benomen heeft de vrucht vs lichaems: Eñ ſy heeft geſeydt: Jck heb een dienſtvrouwe Bala/verlaēt v met haer/ op dat ſy mach op mynen ſchoot baren/eñ ick van haer kinderen hebben/ eñ ſy gaf hem Balam ten houwelijc/ Ende als de man met haer verlaemt is/ ſo heeft ſy ontfanghen eñ gebaert eenē ſone/ eñ Rachel heeft geſeydt: De Heere heeft mi recht gedaen/eñ myn ſtemme verhoort/geuēde mi eenen ſone/eñ daerom heeft ſy hem genoemt Dan/ Eñ Bala wederomme ontfanghende heeft noch eenen ſone gebaert/ waerom dat Rachel heeft geſeyt: De Heere heeft mi gelijc gemaect myn der ſuſter/eñ ick ben vroom geworden/eñ ſy heeft hē genoēt Nephthali. Eñ Lia genoe lende dat ſy niet meer en baerde/ heeft Selpham haer dienſtvrouwe harē man gegeuē/ eñ als die ontfangen hadde/ eñ eenen ſone baerde/ ſo heeft Lia geſeydt: Geluckelijck/ eñ daerō gaf ſy hē den naem/Gad/ Eñ Selpha heeft noch eenen ſone gebaert/ Eñ Lia heeft geſeydt: Dats voor myn ſalicheyt/ wāt nu ſullēde vrouwē my ſalich heeten/ eñ daerom heeft ſy hē Aſſer genoēt. Eñ als Ruben wtgegaē was te velde/ten tijde vandē terwē oogſt/ſo heeft hy vruchten van Mandragora vondē/de welcke hi Lia ſynder moeder heeft ghebracht/ Eñ Rachel ſeyde: Gheeft my een deel vā vs ſoons Mandragoren/ Eñ ſy antwoordde: Dlicket v een cleyn dinc/dat ghi my mynē man ontnomē hebt/ ten zy dat ghy my oock ontneemt myns ſoons Mandragoren: Eñ Rachel ſeyde: Laet hē deſen nacht bi v ſlapen voor vs ſoons Mandragoren. Eñ doē Jacob des auonts wten velde quā/ſo is Lia hē te gemoete gegaē/eñ heeft hē geſeydt: Ghi ſult v met mi verſamē/wāt ic heb v met eenē loon gehuert/ om myns ſoons Mandragoren. Eñ hy heeft dien nacht by haer geſlapen.

Eñ Godt heeft haer gebedt verhoort/eñ ſy heeft ontfangē/ eñ gebaert den vijfden ſone/ eñ ſy ſeyde: Godt heeft mi geloont om dat ic myn dienſtwijf mynē man gegeuē hebbe/eñ ſy heeft hē genoēt Jſſachar/ Eñ Lia wedervomme ontfangende/heeft den ſeſten ſone gebaert/ eñ ſy ſeyde: Godt heeft mi begift met een goede ghifte/ dus ſal deſe reyſe myn man ooc met mi weſen/ om dat ic hem ſes ſonen heb voortgebracht/ eñ daerom heeft ſy hē genoemt Zabulon/ Eñ na dien ſoo baerde ſy een dochter ghenoemt Dina. Eñ de Heere denckende op Rachel heeft haer verhoort/eñ haer lichaem ontſloten/ eñ ſy heeft ontfanghen eñ gebaert eenen ſone ſegghende: Godt heeft my myn verwijt wech genomen/ eñ ſy heeft hem genoemt Joſeph/ſeggēde: Godt

ghem

ghene my hier toe noch eenen anderen ſone.
Maer als Joſeph gheboren was/ ſo heeft 25
Jacob geſeyt tot ſyné ſwager: Geeft mi oor-
lof dat ic mach wederō gaē na myns vaders
lādt/ eñ na myn aertryche: Geeft my myn 26
huyſvrouwen eñ myn kinderen/ daerom ick
v ghedient hebbe/ dat ick wech ga/ want ghy
weet den dienſt daer mede ick v gedient heb-
be. Eñ Laban heeft tot hem geſeydt: Laet 27
my gratie vindē voor v aenſicht/ Ick heb by
experientie bevonden dat my Godt gebene-
dyt heeft door v/ Stelt uwen loon die ic v 28
gene. Eñ hy heeft geantwoordt: Ghy weet 29
wel hoe dat ick v gedient hebbe eñ hoe groot
dat v goet geweeſt is in myn handē/ Ghy
hadt luttel eer ic by v quam/ eñ nu zydy ryck
ghewordē/ eñ de Heere heeft v gebenedyt te
mynder incomſten/ daerō iſt recht dat ic ooc
E eens myn huys beſorge. Eñ Laban ſeyde: 30
wat ſal ic v ghenen? Eñ hy ſeyde: Ick en be-
geer niet/ maer iſt dat ghy doē wilt dat ic be
geere/ ſo ſal ic weder v vee voedē eñ hoeden.
Gaet allē v cudden omme/ eñ ſchept wt/ al- 31
le de bōte ſchapē/ eñ welcker vlies vā meni-
gerley verwē is/ eñ alle datter rootachtich eñ
bepleet/ eñ van verſcheyder verwē is/ ſo wel
onder de ſchapē als onder de gheyten dat ſal
mynen loon weſen/ Eñ morghen ſal myn 33
rechtveerdicheyt my antwoordē/ als den be-
haechden tyt comen ſal voor v/ eñ alle datter
niet menigerley en is/ eñ bepleet eñ rootach-
tich/ ſoo wel onder de ſchapen als onder de
gheyten/ daer af ſuldy my vā dieften ſtraffen.
F Eñ Laban heeft geſeydt: Je neēt in dācke 34
dat ghy begheert. Eñ hy heeft opdien dach 35
wtgeſcheydē de bonte eñ bepleete gheyten eñ
ſchapē/ bockē/ eñ rammē/ maer alle de cuddē
vā render verwē te weten vā witte oft ſwerte
vellen/ gaf hy in ſynder kinderē handt/ Eñ 36
hy ſtelde een ruymte vā dry dachreyſen tuſ-
ſchen hem/ eñ ſynen behoudē ſone die ſyn an
der cuddē weyde. Doen heeft Jacob geno 37
men groen roeykens vā populier bodmē eñ
van amandel boomen/ eñ van platanus boo
men/ eñ ſcheidese eenſdeels/ eñ als de ſchorſ-
ſen af getrocken warē/ ſachmē in de geſchel-
de rocdē witcheyt/ maer daer ſy geheel wa-
ren/ daer bleuē ſy groen/ eñ aldus is de ver-
we verſcheyden gewordē. Eñ hy leyde de 38
roedē in de waterbackē/ daer het water inne
ghegoten worde/ dat de cudden ſouden deſe
roeden voor oogen hebbē als ſy quamē dyne
G ken/ eñ int aenſien van dien ontfangē. Eñ 39
het is geſchiet/ dat de ſchapen hebben aenſien
deſe roeden in de hitte des beſpringhens/ eñ
hebbē voortbracht bonte vā verſcheydē ver-
wen/ eñ van bepleete vellen. Ende Jacob 40
ſcheyde de cudden/ eñ hy leyde de roeden in
de waterbacken voor de oogen vandē ram-
men/ eñ alle dat heel wit eñ ſwerdt was dat
behoorde Laban toe/ ende dandere behoorde
Jacob toe/ in verſcheydē cuddē vā malcāde-
ren. Dierōmme wanneer dat indē voorſten 41
tyde de ſchapen beſprongē worden/ ſo leyde
Jacob de roeden in de waterdackē/ voor der
rammen eñ der oyen oogē/ dat ſy ontfangen
H ſouden int aenſien vā dien. Maer alſt den
ſpadē loop was/ eñ den laetſtē ontfangt/ dan
en leyde hy de roeden niet/ Eñ het is geſchiet
aldus dat de ſpadelingē worden Labans/ eñ 42
de voechtyghe worden Jacobs/ Eñ de
menſch is boven maten ſeer ryck gewordē/
ende hy hadde veel cuddē veets/ veel dienſt-
vrouwen ende dienaers/ kemels ende ezels.

Iacob die gaet ſonder oorlof te nemen aen ſijnē ſweer, na ſijn vader, wien Laban na volcht, Rachel bedriecht haer vader int ſoecken der afgoden, naderhant maken Iacob ende Laban onderlinghe een verbondt. Dat xxxj. Capittel.

MAer als Jacob gehoort heeft de woor- A
den van Labans kinderen/ die ſeyden:
Jacob heeft ghenomen alle dat onſen vader
toebehoorde/ eñ van ſynen goede is hy ryck
2 eñ heerlic geworden/ Doe ſo heeft hy ge-
merct het aenſicht van Laban/ dat tot hē niet
en was/ als ghiſteren eñ eerghiſteren eñ al-
3 dermeeſt/ want hem de Heere ſeyde: Keert
wederom in uwer vaderē landt/ eñ tot uwē
4 geſlachte/ eñ ick ſal met v weſen. Dus heeft
hy geſonden/ eñ doen roepen Rachel eñ Lia
5 opt velt daer hy de cudden weyde/ eñ hy
heeft tot henlieden geſeydt: Je ſie ws vaders
aenſicht/ dat niet en is te mywaerts als ghi-
ſteren eñ eerghiſteren/ maer myns vaders
6 Godt heeft met my geweeſt/ Eñ ghy weet
wel dat ic na alle myn vermogen uwen va-
7 der gedient hebbe. Eñ ooc ſo heeft v vader
my bedrogen/ eñ hy heuet mynen loon thien
reyſen verandert/ eñ nochtans en heeft hem
Godt niet toegelatē dat hy my ſchadē ſoude.
8 So wanneer hi ſeyde: dat vee vā verſchey B
den verwe ſal uwen loon weſen/ ſo brachten
alle de ſchapē bonte eñ bepleete iongē. Eñ als
hy contrarie ſeyde ghi ſult alle de witte voor
uwen loon nemen/ ſo brachtē alle de cudden
9 witte iongē voorts: Eñ Godt heeft ws va
10 ders goet genomē/ eñ my dat gegeuē/ wāt
na dat den tyt gecomen was/ dat de ſchapen
ontfangen ſoudē/ ſo hief ic myn oogen op/ eñ
ick heb in eenen droom geſien/ de mannekēs
climmende op de wyfkens menigherley be-
11 pleete/ eñ van verſcheyden verwen. Eñ de
Engel Gods heeft indē droom tot mi geſeyt:
12 Jacob: Eñ ic antwoorde: Je ben hier/ Eñ
hy heeft geſeydt: Heft op v oogen/ eñ ſiet alle
de mannekēs climmēde op de wyfkēs meni-
gerley van verwe/ bepleet/ eñ beſpinckelde/
want ic heb geſien alle dat v Laban gedaen
13 heeft/ Je ben de Godt vā Bethel/ daer ghi Gen. 28. d. 9
den ſteen gheſalft hebt/ eñ my een ghelofte ge-
looft. Daerom nu ſtaet op/ eñ gaet wt deſen
lande/ wederkeerēde tot het landt daer ghi ge
14 boren zyt. Eñ Rachel eñ Lia hebbē geant-
woordt: wi en hebbē doch geen deel noch er-
15 fenis meer in ons vaders huys/ eñ hy heeft
ons doch gehoudē als vreēde/ eñ hi heeft ons
16 vercocht/ ende onſen pris verteert? Maer
Godt heeft ons vaders rycdommē genomē/
eñ die ons eñ onſen kinderē gegeuē/ daerom
17 doet al dat v Godt gebodē heeft. Dierōme C
is Jacob opgheſtaen/ eñ als hy ſyn kinderen
ende huyſvrouwen hadde op kemels geſet/
18 ſoo is hy wech ghereyſt/ ende hy nam alle
ſyn haveliyck goet/ ende ſyn vee/ ende al dat

by te Meſopotamien vertrecken hadde / reyſende na Iſaac ſynen vader int landt vã Chanáan. Op dien tyt was Laban gegaen om ſyn ſchapen te ſcheren/eñ Rachel heeft haers vaders afgoden geſtolen. Eñ Jacob en heeft ſynen ſwager niet willen te kennẽ geuen dat hi weth vloot/ Eñ als hy wech gereyſt was/ſo wel hy/als alle dat hem na recht toebehoorde/eñ hy ouer de vloet was gaẽde tegen den berch Galaad/ ſo iſt Laban op den derden dach gebootſchapt/ dat Jacob vloot/

Die welcke heeft ſyn broeders met hem genomen/ eñ hem vernolcht ſeuen dagen lanc/ eñ heeft hem achterhaelt opt gheberchte van Galaad/ Eñ hy ſach Godt in ſynẽ droom tot hem ſeggende: wacht v dat ghy niet ſcherpelyc tegẽ Jacob en ſpreect. Eñ Jacob hadde op dien tyt ſyn tente wtgeſpannen op den berch/eñ als hy hẽ achterhaelt hadde met ſynen broeders/ſo heeft hy op den ſeluen berch Galaad ooc ſyn tente geſticht/ Eñ tot Jacob geſeydt: waerom hebdy aldus gedaẽ/dat ghy ſonder myne weten hebt myn dochters wech ghedreuen/recht oft ſy metten ſweerde gheuangen waren? waerom hebdy willen vlieden ſonder myne weten / eñ waerom en hebdys my niet willen ſeggen/dat ic v hadde mogẽ wtgeleyde doen/ met blyſchappẽ/met ſange/met bommen eñ herpen: Eñ ghy en hebt niet toegelaten dat ic myn ſonẽ eñ myn dochterẽ hadde mogẽ cuſſen/ghi hebt dwaeſlyck gedaen/ eñ voorwaer nu is myn hant wel machtich v met quaet weder te loonen/ maer ws vaders Godt heeft my ghiſterẽ geſeydt: wacht v dat ghy niet ſtraffelyc tegẽ Jacob en ſpreect/ Eñ genomẽ dat ghi begeerdet tot v vrienden te reyſen/ende dat ghi begheerte hadt na ws vaders huys / waerom hebdy myn goden geſtolen: Eñ Jacob antwoordt: Dat ick ſonder uwe weten ghereyſt ben: Ic vreeſde oft ghy met ghewelt my had v dochters willen ontrecken/ Maer dat ghy my diefte aentijcht/ by den welckẽ ghy v goden beruint/laet dien dooden voor onſe broeders. Onderſoect/eñ wat ghy by my vint dat v toebehoort/neemt dat wech/eñ dit ſeggende/en wiſt hy niet dat Rachel de afgoden geſtolen hadde. Dus is Laban ghegaen in de tente vã Jacob/eñ Lia eñ vã beyde der dienſtwyuen/eñ hy en heeft die niet vondẽ. Eñ als hy in Rachels tente quam/ ſo heeft ſy haeſtelyc de afgodẽ geborgẽ onder der kemelen ſtroo/eñ heeft daer op geſetẽ/eñ doen hy alle haer tente onderſocht ende niet en vaut/ ſo ſeyde Rachel: Myn heere en belge hem niet/ dat ic voor v niet en can opſtaen/want my is nu geſchiet na der vrouwen gewoonte/ende alſo is de neerſticheyt des onderſoeckers bedroghen. Eñ Jacob ophauich zynde heeft geſeydt met kyuende woorden / wat heb ick miſdaen oft geſondicht/dat ghi ſo op mi verhit zyt/ eñ hebt alle myne huyſract onderſocht: wat hebdy vondẽ van alle de haue ws huys? legt dat hier voor myn broeders ende voor v broeders / op dat ſy het recht vonnis mogen gheuen tuſſchen v eñ my. Daerom heb ic twintich iarẽ by v gewoont/v ſchapen eñ gheyten en hebben niet onvruchtbaer geweeſt/ Ic en heb de rammen van uwen cudden niet geten/ noch v getoont dat vanden beeſten genomen was. Ic betaelde v weder alle de ſchade / eñ wat by diefte verlorẽ worde/ſy ſochte ghy vã my/ dach eñ nacht heb ic gelee̅ ſwaer hutte eñ coude/eñ den ſlaep vergine vã mynen oogẽ. Aldus heb ic v twintich iaren in v huys gedient/veerthien iaren om v dochteren/eñ ſes om v vee/eñ ghi hebt ooc mynen loon thien mael verandert/ En hadde Abrahams mijns vaders Godt/ eñ de vreeſe van Iſaac my niet by geſtaẽ/ghi ſoudt my nu by aventurẽ bloot hebbẽ laten gaen: Maer Godt heeft myn allẽdicheyt/ ende den arbeyt van myne handen aẽgeſien/ eñ heeft v ghiſteren geſtraft. Eñ Laban heeft hem geantwoordt: Myn dochteren ende ſonen/eñ v cudden/ende alle dat ghy ſiet/die zyn myne/ wat mach ic myne kinderen eñ mynder kinderen ſonen doen? Daerom coemt eñ laet ons een verbondt maken/ op dat een getuygenuſſe mach weſen tuſſchẽ v eñ my. Hieromme heeft Jacob eenen ſteen gehaelt/ ende heeft dien opgerecht tot eenen tytel/ Eñ hi ſeyde tot ſynen broeders: Haelt ſteenen/ Eñ ſy hebben ſteenen vergadert/ eñ eenen hoop gemaect/eñ daer op gheten/ Den welcken Laban heeft ghenoemt eenen hoop des ghetuychs/ eñ Jacob eenen hoop des getuychenis/elc na de maniere ſynder talen. Eñ Laban heeft geſeydt: Deſen hoop ſal hedẽ een getuyge weſen tuſſchen v eñ my/ eñ daerom is hy genaẽt Galaad/dat is eenen hoop des getuychs. Die Heere wil aenſien eñ oordeel geuen tuſſchen ons als wy van malcanderen ſullen gheſcheyden weſen/ iſt ſake dat ghy myn dochters lyden aendoet/eñ ander wyuẽ daer toe inne brẽget / niemant en is getuyge van onſe woorden ſonder Godt/ die hier tegenwoordich aẽſiet. Eñ hy heeft wederom tot Jacob gheſeydt: Siet deſen hoop/eñ den ſteen die ic opgerecht hebbe/ſal een ghetuyge weſen tuſſchen v eñ my: deſen hoop ſeg ic/ eñ deſen ſteen zy tot een ghetuychenis. Maer iſt dat ick dien ouerga/tuwaert trechẽde/ oft dat ghyen voorby gaet/ quaet tegẽ my denckẽde/ den Godt vã Abraham eñ den Godt van Nachor / eñ huerlieder vader Godt die zy een rechter tuſſchẽ ons. Daerom heeft Jacob geſwoꝛẽ/ by ſyns vaders Iſaacs vreeſe/ eñ als hi ſyn offeranden geoffert hadde op den berch/ ſoo noode hy ſyn broeders dat ſy ſoudẽ broot eten/eñ als ſy geten haddẽ ſo bleuẽ ſy daer. Maer Laban des nachts opſtaẽde heeft ſyn ſonen eñ dochteren gecuſt/eñ gebenedyt/ eñ is wederghekeert tot ſyn ſtede.

Iacob ontmoet de Engelen, hy ſeynt ghiſten aen ſynen broeder Eſau, hy worſtelt tegen den Enghel, ende hy werdt van hem ghebenedijt. Dat xxxij. Capittel.

ENde Jacob is ghereyſt voorts ouer den wech die hi begonſt hadde/eñ hẽ hebben Gods Enghelen ontmoet/ Eñ als hy die geſien hadde/ſo ſeyde hi: Dit zyn Gods heyren/eñ hi noemde de plaetſe Mahanaim/dat

is heyleger. Maer hy heeft oock boden ge-
sonden tot Esau synē broeder voor hem / int
landt van Seyr / in dat lantschap vā Edom /
eñ henlieden gebodē seggēde: Aldus sullyp
myncn heere Esau seggē: Dit seyt v broeder
Jacob: Jck heb een vreemdelinc geweest by
Laban / eñ daer ben ic geweest tot desen dach
toe / Jck heb ossen / eñ esels / eñ schapen / eñ
knechten / eñ dienstvrouwē / eñ ick seynde nu
een beuelbootschap tot mynē heere / op dat ic
B mach gratie vinden voor v ooghen. Eñ de
boden zyn wedercomen tot Jacob seggende:
wy hebbē geweest by Esau uwē broeder / eñ
siet hy coemt haestelyc v te gemoete met vier
hondert mannen. Ende Jacob die vreesde
seer / eñ verualet zynde heeft hy dat volc dat
met hem was / gedeylt / eñ oock de cudden / eñ
de schapen / eñ de runderen / eñ de kemels in
twee scharen seggēde: Jst dat Esau tot deen
schare coemt / eñ die verslaet / soo sal de ander
schare die daer ouerblyft / behouden worden.
Eñ Jacob seyde: Godt myns vaders Abra-
hā / eñ Godt myns vaders Jsaac / Heere die
C my geseydt hebt / keert wederōme in v landt /
eñ in de stede daer ghy geboren zyt / eñ ic sal v
wel doen. Jck ben minder dan alle uwe
bermhertichedē ende der waerheyt / die ghy
voldaen hebt uwē dienaer / Met mynē stock
ben ic doōr dese Jordane gegaen / eñ nu come
ic wederōme met twee scharē / verlost my
wt Esau myns broeders hant want ic vreese
hem seere / op dat hy by auenturen comende /
niet en verslae de moeder met de kinderen /
Ghy hebt gheseydt dat ghy my wel doen
soudt / eñ myn zaet verbreyden als dat zant
der zee / welc men vā grooter menichten niet
tellen en mach. Eñ als hy daer dien nacht
geslapen hadde / so heeft hy ghiften gescheydē
wt alle dat hy hadde / voor Esau synen broe-
D der / twee hondert gheyten / twintich boc-
ken / twee hondert schapen eñ twintich ram-
men / dertich suygende kemelen met haren
iongen / veertich koeyen eñ twintich verren /
twintich ezelinnen eñ haer thien iongē. Eñ
hy heeft dese cudden elck bysonder gesonden
met synē knechtē / eñ hy seyde tot synē knech
ten: Gaet voor my / op darter mach ruymte
wesen tusschen deen cudde eñ dander. Eñ
hy heeft den ersten beuolen seggēde: Jst dat
myn broeder Esau v te gemoete coēt / eñ dat
hi v vraecht: wiē gaet ghi aen: oft wiewaert
gady: oft wien behoozen desen toe die ghy
E volcht: so sullyp antwoorden: Sy behoozen
toe Jacob uwē broeder / hy heeft synen heere
Esau ghiften gesonden / eñ hy coemt ooc ach-
ter ons. Desgelyex gebiet hy ooc dē twee-
sten eñ den derden / eñ allen den genen die de
cudden volchden / seggende: Dese selue woor
den sullyp ooc seggen tot Esau als ghi hē von
den hebt / eñ dit noch daer toe segghen: Eñ
hy v dienaer Jacob die volcht seluer ooc ons
sen gane / want hy seyde: Jck sal hem versoe-
nen met ghiften die daer voorgaē / eñ daer na
sal ic hem sien / misschien sal hi mynder gena-
F dich wesen. Dierōmme zyn de ghiften voor
hem gegaen / maer hi is dien nacht indē leger
bleuen / Eñ als hy des morgēs vroech op-
gestaen was / so heeft hy syn twee huysvrou-
wen genomen / eñ so veel dienstvrouwē / met
elf sonen / eñ hy reyste ouer dat gront water
van Jaboc / Ende als hyt al ouer gebracht
hadde dat hem aengine / so bleef hy alleen.
Eñ siet daer worstelde een man met hem tot
sinorgens toe / De welcke als hi sach dat hi
hem niet en const verwinnen / so raecte hy de
zenue vā synder dgyen / eñ terstont verdorde
die. Eñ hi seyde tot hem: Laet my gaē: wāt
de dageraet is opgegaē. Eñ Jacob heeft ge-
antwoordt: Jc en sal v niet laten gaen / ten zy
dat ghi mi gebenedyt. Doē seyde hi: Hoe is
uwē naem? Hy antwoorde / Jacob / Eñ hy
seyde: Ghy en sult voortaen niet meer Jacob
heeten / maer Jsrahel / wāt hebdy tegē Godt
sterck geweest / hoe veel te meer sullyp mach-
tich wesen teghen de menschen. Jacob die G
vraechde hē: Segget my met wat naem zydy
genaēt? Hi antwoorde: waerom vraechdy na
mynē naem? Eñ hy gebenedyde hē op de sel-
ue stede. Eñ Jacob noemde de stede Pha-
nuel / seggēde: Jc heb Godt geſiē / aēsicht tegē
aēsicht / eñ myn siele is salich geworde. Eñ
als hy Phanuel door geleden was / so is hem
terstont de sonne opghegaen / maer hy hinete
met den eenē voet. Daerom en eten de kin
deren van Jsrahel de zenue niet die daer ver-
dorret is in de dgye van Jacob / tot op desen
dach toe / om dat hy de zenue synder dgyen
raecte / eñ dat die ongenoechlyck geworden is.

Esau ontfangt Iacob vriendelijck, ende nauwe (bedwonghen zijnde) en ontfangt hy sijn ghiften, Esau vertreckt na huys, en Iacob coopt wat landts, eñ slaet omtrēt Salem sijn tente, eñ maeckt eenen outaer. Dat xxxiij. Capittel.

I Acob opheffende syn oogen / heeft Esau sien A
comen / eñ vier hondert mannē met hē / Eñ
hy heeft de kinderē vā Lia eñ Rachel / eñ van
de twee dienstvrouwen gescheyden / eñ hy
stelde beyde de dienstvrouwen met harē kin-
deren int voorste / eñ Liam met haer kinderē
in de tweede plaetse / maer Rachel eñ Joseph
in de alder laetste / Eñ hy is voortgegaen /
eñ heeft seuenmael aenbedē neder ter aerden-
waert / tot dat syn broeder aenquā. Aldus
is Esau synen broeder te gemoete gelooper /
eñ heeft hem omuangē / eñ ombelsende synen
hals / eñ cussende heeft hy geweent / Eñ als B
hy syn ooghen ophief / so sach hy de vrouwen
met haren kinderkens eñ hy seyde: wat wil-
len dese zyn? behoozen dese v toe? Eñ hy ant-
woorde: Het zyn de kinderkēs die Godt my
uwen dienaer gegeuen heeft. Eñ de dienst-
vrouwen met haren kinderen syn nader ge-
comen / eñ hebben hen neder gebuycht / Eñ
Lia is ooc by comen met haren kinderen / eñ
als sy ooc also aenbeden hadden so hebbē ten
lesten Joseph eñ Rachel ooc aenbeden. Eñ
Esau heeft gheseydt: wat scharen zyn dit die
my te gemoete comen zyn? Eñ hy antwoor-
de: Om dat ic voor mynē heere soude mogen
ghenade vinden. Eñ hy seyde: Jck heb seer
vele myn broeder / behoudt ghy dat v toebe-
hoort. Eñ Jacob heeft geseydt: Jc bidde v
en wilt so niet doen / maer heb ick gratie in v
oogen vonden / so ontfangt dese cleyn ghifte

van mijnen handen/wāt ic heb v aēſieht alſo
L aenſiēlijcken oft ic Gods aēſchijn aenſiāge/
weeſt my genadich/ eñ ontfangt mijn gifte
die ic v brocht hebbe/eñ die my Godt verleēt
heeft/die alle dingē verleent. Eñ als hy van
ſijnen broeder gedwongē worde/ ſo heeft hy
nauwelijcx dat willen ontfangen/ eñ heeft
geſeydt: Laet ons tſamē gaen/ eñ ic ſal v een
geſelle weſen ouer uwen wech. Eñ Jacob
ſeyde: Mijn heere ghi weet wel dat ic teeder
kinderkēs hebbe/eñ ſchapen eñ runderen die
beurucht zijn met mi eñ doe ic deſe int voort-
gaen te ſeer arbeydē/ ſo ſullen alle de cudden
ſterue op eenen dach. Mijn heere ga voor
ſijnē dienaer/ eñ ic ſal allenerkens ſijn voet-
ſtappen volgē na dat ic ſie dat mijn cleyn kin
deren ſullē vermogen/ tot dat ich by mijnen
heere comē ſal te Seyr. Eñ Eſau antwoor-
de: ic bidde v/ laet ymmer eenige vandē luy-
den die met my zijn uwe geſellen blijuē ouer
uwen wech. Ten is (ſeydt hi) vā geenē noo-
D de/alleen behoef ick mijn heere/dat ick mach
genade vindē voor uwen oogen. Aldus is
Eſau wedergheckeert den wech daer hy door
comē was tot Seyr. Eñ Jacob is gecomē
te Socoth/ eñ als hi daer een huys gemaect/
eñ ſijn tenten gheſlagen hadde/ ſo heeft hi de
plaetſe ghenoemt Socoth. Eñ hi is voort
getrocke tot Salem een ſtadt der Sichimitē/
die daer leydt int landt van Chanaan/na dat
hi comē was vt Meſopotamien in Syrien/
eñ hi heeft gewoont by de ſtadt. Eñ hi heeft
een ſtuc landts gecocht daer hi ſijn tenten op
geſlagē hadde vā de kinderen vā Hemor die
Sichems vader was/ om hondert lammerē.
Ende als hi daer eenen outaer opgheticht
hadde/ ſo heeft hi daer op aengheroepen den
alder ſterckſten Godt van Iſrahel.

Dina de dochter vā Iacob is vanden iongen prince des landts met cracht genomen eñ geſchendt, waer vt een groote bloet-ſtorminge noch geſchiede. Dat xxxiiij. Capittel.

A MAer Dina de dochter vā Lia is wtge-
gaen om te ſien de vrouwen van dien
lande. Eñ als Sichem de ſone van Hemor
des Euiters/een prince van dien lande/haer
geſien hadde/ ſo heeft hy daer liefde toe ghe-
cregen/eñ heeftſe met cracht genomē eñ be-
ſlapē/ verſmaetheēde de maget. Eñ ſijn ſiele
is met haer aenghecleeft/ eñ met ſmeeckende
woorden heeft hy de bedroefde verſmeeckt.
Eñ hy is gegaen tot Hemor ſijnen vader/
ſeggende: Neemt my deſe ionge dochter tot
eender huyſmouwē. Eñ als Jacob dit ge-
hoort hadde/dewijle dat ſijn kinderē vā daer
waren/eñ becommert met dat vee te weydē/
ſo heeft hy geſwegē tot dat ſy weder quamē.
Eñ als Hemor de vader vā Sichem wt co-
men was/om te ſpreke met Jacob/ ſiet/ ſo
quamen ſijn ſonē vanden velde/eñ als ſy ge-
hoort hadden datter ghebeurt was/ ſo zijn ſy
ſeer gram geweeſt/ om dat hy een leelijc dinc
bedreuen hadde tegen Iſrahel/eñ dat hi ver-
crachtende de dochter van Jacob/ een onbe-
hoorlijc dinck gedaen hadde. Hierom heeft
Hemor tot henlieden geſeydt: Sichem mijns
ſoons ſiele die is vaſt aēgecleeft aen v doch-
ter/gheeft hem die tot eender huyſvrouwen/
Eñ laet ons van beyden zijden houwelijc-
ken maken/gheeft ons v dochter/ eñ neemt
onſe dochteren/ Eñ woont met ons/Het B
landt is in uwer macht/bouwet dlandt/doet
comenſchap/eñ beſidt dat. Eñ Sichem die
ſeyde ock tot haren vader eñ broeders: Laet
mi gratie voor v vindē/eñ ic ſal gentē wat dat
ghy eyſchen ſult/ vermeerdert de houwe-
lijcke gaue/ eyſchet ghiften eñ ick ſal geerne
geuen wat dat ghy lieden begheeren ſult/al-
leen gheeft my deſe ionge dochter tot eender
huyſvrouwen. Eñ de kinderen van Jacob
hebbē geātwoordt met bedroch tot Sichem/
eñ ſijnē vader wreet zijnde om dat verſmach-
ten van haerlieder ſuſter. wy en mogē niet
doen dat ghy begeert/noch onſe ſuſter geuen
eenen man die onbeſneden is/ dweic by ons
verboden/ ende een onbehoorlijck dinck is:
Maer daer door mogē wy ons met v ver-
binden/ſo ſake dat ghy wilt worden gheluck
wi zijn eñ dat onder v lieden alle dat manlijc
is beſneden worde/ Dan ſullen wy onder- L
linge geuen eñ nemen uwe eñ onſe dochterē/
eñ wy ſullen met v lieden woonen/ ende een
volc werden/ Maer iſt ſake dat ghy v niet
en wilt laetē beſnijdē/ſo ſullen wy onſe doch-
ter wech nemen/ende gaen vā hier. Deſen
eyſch behaechde Emor eñ Sichem ſijnē ſone
wel/ Eñ de ionghelinck en verbeyde niet/
maer hy heeft terſtont volbracht datter be-
gheert was/want hy was ſeer verlieft op de
ionge dochter/eñ hy was de heerlijcſte in alle
ſijns vaders huys. Eñ ſy zijn gegaen in de
poorte vāder ſtadt/ eñ hebbē totē volcke ge-
ſeydt: Deſe mannen zijn vredelijc/ende be-
gheeren bi ons te woonē. Laetſe comēſchap-
pen opt landt/eñ het landt bouwē/ want tis
groot eñ wijdt/eñ theeft werdlijdē gebreck/
haer dochters ſullē wi tot huyſvrouwē nemē/
eñ de onſe ſullen wy henlieden ock gheuen.
Maer daer is een dinck waer door dat ſoo
groot goet wtgeſtelt wordt. Iſt ſake dat wy
willē beſnijdē alle dat onder ons manlijc is/
volgēde de coſtume vā deſen volcke/ ſo ſal
haer goet/eñ haer vee/ eñ alle dat ſy beſitten
onſe weſen/alleen laet ons hem believen in
dit ſtuck/ſo ſullen wi tſamen woonē/eñ ma-
ken een volck. Eñ ſy hebben alle te ſamen
daer mede te vredē geweeſt/eñ hebbē alle dat
manlijc was beſnedē. Eñ (ſiet) op den der- D
den dach als de pijne der wondē ten ſwaer- Iudith 7.12.6.
ſten is/ſo hebbē de twee ſonē vā Jacob Sy-
meon eñ Leui de broeders vā Dina/ſweerdē
genomen/eñ zijn ſtoutelijc in de ſtadt gegaē/
eñ hebben verſlagen alle dat manlijck was/
eñ daer mede hebbē ſy Hemor eñ Sichem
ock verſlaghen/ nemende Dina haer ſuſter
wt Sichems huys. Ende als ſy wter ſtadt
ghecomen waren/ ſoo zijn de ander Jacobs
kinderen metter macht gheualle op de ver-
ſlagenen/eñ hebben de ſtadt ghepluyſtert ter
wraken vāder maget verſtachtinge. Haer
ſchapen/ende runderen/ende ezels/ende alle
datter opt landt/ eñ in de huyſen was/ heb-
ben ſy gherooft/ ende haer kinderen ende
huyſ-

huyſvrouwen hebben ſy geuangen wech geleydt. Eñ als ſy dit ſtoutelijc bedrijfñ hadde/ ſo ſeyde Jacob tot Simeon eñ Leui: Ghi hebt my verſtoort/ eñ gemaect dat ick gehaet ben vanden Chananeen/ eñ Pherezeen/ die in dit landt woonen. wy en zijn niet vele/ eñ ſy ſullẽ tſamen vergaderẽ/ eñ verſlaẽ my/ eñ ſo ſal ick eñ mijn huys te niet gedaen worde. 30

Eñ ſy hebben ghantwoordt: waert behoorlijck/ dat ſy onſe ſuſtere alſoo miſ bruycken ſouden ghelijck een ghemeyn vrouwe? 31

Iacob na dat hy de afgoden onder eenen boom begraue hadde, hy clam na Bethel, Debora Rebeccams voeſter ſterft, Rachel die haert Benjamin, eñ ſy ſterft inden arbeydt, Ruben ſlaept by Bala, Iſaac die ſterft. Dat xxxv. Capittel.

A DAer en tuſſchẽ ſo heeft Godt geſeydt tot Jacob: Staet op/ eñ climt op na Bethel/ eñ woont daer/ eñ maect Gode eenen outaer 1
Gen. 28. c. 35 die v openbaerde doen ghy vloot voor uwẽ broeder Eſau. Dus heeft Jacob alle ſijn huyſgeſin tſamẽ roepẽde geſeydt: Doet wech alle de vreemde godẽ/ die onder v lieden zijn/ eñ wordt ſuyuer/ eñ verandert v cleederen. 2

Staet op/ eñ laet ons opwaerts trecken na Bethel/ eñ daer eenen outaer maken Gode/ die my verhoort heeft op den dach mijns lijdẽs/ eñ die met my was over wech. Hierom̃e hebbẽ ſy hem gegeuẽ alle de vreemde goden die ſy hadden/ eñ de oorringhen die in haer ooren waren/ eñ hy heeftſe begraue onder eenẽ Therebenthijn boom/ die is achter de ſtadt Sichem. Eñ als ſy vertrocken waren/ ſo heeft den grouwel des Heeren alle de ſteden benangẽ/ die daer rontſomme waren/ alſo dat ſy niet en dorſten henlieden vervolgen doen ſy wech reyſden. Aldus is Jacob B gecomẽ tot Luza/ welc is int Lant van Chanaan toeghenaemt Bethel/ hy eñ alle t volck met hem. Eñ hy heeft daer eenẽ outaer getimmert eñ hi heeft den naem van de plaetſe 3 4
Gen. 28. c. 11. genoemt Gods huys/ want daer openbaerde hem Godt/ doen hy vloot van ſijnẽ broeder. 5 Op den ſeluen tijt is geſtorẽ Debora de voeſter vã Rebecca/ eñ ſy is begraue aen dat nederſte van Bethel onder een eycke/ eñ de plaetſe worde genoemt de eycke des weenẽs. 6 7 8 Maer Godt heeft wederom geopenbaert Jacob/ na dat hy gecomẽ was vã Meſopotamien in Syrien/ eñ hi heeft hem gebenedijt/ ſeggende: Ghy en ſult voortaen niet meer Jacob heeten/ maer Iſrahel ſal uwen naem weſen. Eñ hy heeft hẽ Iſrahel genaẽt/ 9 10
Gen. 35. c. 1. eñ hem geſeydt: Ick ben Godt almachtich/ waſt eñ wordt vermenichfuldicht/ want lieden eñ volc vã verſcheydẽ geſlachten ſullẽ vã v comen/ eñ coningen ſullẽ vt uwen lendenen comen. Eñ het landt dat ick Abraham eñ Iſaac gegeuen hebbe/ ſal ick v gheuen/ eñ C uwen zade na v. Ende hy ginck van hem/ 11 12 13
maer hy rechte een tytele van ſteenen/ ter plaetſen daer hem Godt aengeſproke hadde/ eñ ſtorte daer op natten offer/ eñ ſtorte daer olie vt/ ende noemde de plaetſe Bethel. 14 15
Maer doen hy van daer vertrocken was/ ſo is hy inden voorſomer gecomen int landt van daermen gaet na Ephrata/ tot welcker plaetſen/ doen Rachel den arbeydt creech/ 16
begonſte ſy in perijckel te comen/ om de ſwaricheyt des barens. Eñ de vroede vrouwe ſeyde tot haer: En wilt niet vreeſen/ wãt 17
ghy ſult deſen ſoon ooc hebben. Maer als haer de ſiele ontgaet van pynen/ eñ dat ſy by na doot was/ ſoo noemde ſy haren ſone Benoni/ dat is te ſeggen: mijnder pynen ſoon/ maer ſijn vader noemde hem Beniamin/ dat 18
is een ſoon der rechter handt. Aldus ſo is Rachel geſtorẽ/ eñ ſy is begraue indẽ wech/ die gaet na Ephrata/ dit is Bethlehem. Eñ 19
Jacob heeft eenen tytel op haer graf gericht/ eñ dits den tytel vã Rachels graf tot op deſen dach toe. Eñ hy is van daer gegaen/ eñ D 20 21
heeft ſijn tenten geſlagen leden den toren der cudden. Eñ als hy in dat lantſchap woonde/ ſo is Ruben gegaen/ eñ heeft geſlapẽ met 22
Bala ſijns vaders concubine/ dwelck hẽ niet verholen en bleef. Eñ Jacob hadde twelf ſonen/ de ſoon van Lia/ Ruben deerſte gheboren/ eñ Simron/ eñ Leui/ eñ Judas/ eñ Iſ 23
ſachar/ eñ Zabulon. De ſonen vã Rachel/ 24
Joſeph/ eñ Beniamin. De ſonen vã Bala 25
Rachels dienſtvrouwe/ Dan/ eñ Nephthali/ De ſonen vã Selpha/ Lia dienſtvrouwe/ 26
Gad eñ Aſer. Dit zijn Jacobs ſonen die hem gheboren zijn te Meſopotamien in Syrien. Eñ Jacob is ooc gecomen by Iſaac ſijnen 27
vader te Mambre/ een ſtadt des landts Arbee/ dit is Hebron/ daer Abraham ende Iſaac 28
vreemdelingẽ geweeſt zijn. Eñ Iſaacs dagen zijn verruilt geweeſt hõdert eñ tachtentich iaren. Eñ van onthedẽ verteert/ is hy 29
geſtorven/ eñ hi is verſaemt met ſijnen volcke/ out weſende eñ vol van dagen/ eñ Jacob ende Eſau ſijn ſonen hebben hem begrauen.

Van de vorſten ende princen vt het ghelachte van Eſau. Dat xxxvj. Capittel.

1 DIt zijn de generatien van Eſau/ die ooc A
2 is Edom: Eſau heeft tot huyſvrouwẽ genomen/ van de dochters vã Chanaan/ Ada Elons des Hethiters dochter/ eñ Oolibama een dochter vã Ana/ Sebeons des Heuiters
3 dochter/ eñ ooc Baſemath Iſmahels doch-
4 ter Nabaioths ſuſter. † Eñ Ada baerde Eli- 1. Par. 1. c. 35.
5 phas/ Baſemath die baerde Rahuel Oolibama die baerde Jehus/ eñ Jhelom/ eñ Core/ dit zijn Eſaus ſonen/ die hem geboren zijn
6 int landt van Chanaan. Maer Eſau heeft genomen ſijn huyſvrouwẽ/ eñ ſijn ſonen/ eñ ſijn dochteren/ eñ alle de ſielen ſijns huys/ eñ ſijn hauelijck goet/ eñ ſijn vee/ eñ alle dat hy hebben mocht int landt van Chanaan/ eñ hy is in een ander landtſchap ghetrocken/ eñ hy heeft hẽ geſcheyden vã ſijnen broeder Jacob/
7 * want ſy waren ſeer ryck/ eñ ſy en conſten Gen. 13. c. 6.
tſamen bi een niet woonen/ eñ dlandt daer ſy als vreemdelingẽ verkeerdẽ/ en mocht henlieden beyden niet verdragen/ om de groote
8 menichte der cudden vã haren beeſten. Eñ Eſau heeft ſijn wooninge genomen int gheberchte vã Seyr/ welck men noemt Edom.
9 Eñ dit zijn de generatien van Eſau/ der Edomiten vader/ opt gheberchte van Seyr/ B
10 eñ dit zijn de namen van ſijnẽ ſonen: Eli- 1. Par. 1. c. 35.
phas een ſoon van Ada Eſaus huyſvrouwe/

Ende

Eñ Rahuel Baſamaths ſhinder huyſvrou-
wen ſoon. Ende Eliphas hadde deſe ſonē/
Theman/Omar/Sepho/eñ Gathan/eñ Ce
nes/ maer Thamna was een concubine vā
Eliphas Eſaus ſone/ de welcke hem baerde
Amalec/ Dit zyn de ſonen van Ada Eſaus
huyſvrouwe. Maer de ſonen van Rahuel
waren Nahath eñ Zara/ Samma eñ Meza/
dit warē de ſonē vā Baſemath Eſaus huyſ-
vrouwe. Dit warē ooc de ſonen van Oolī-
bama/die een dochter was vā Ane/Sebeons
dochter/Eſaus huyſvrouwe/die ſy hē voort-
brocht heeft/Jehus/eñ Jhelom/ende Core.
Dit zyn de voꝛſten van Eſaus-kinderen/
De kinderen vā Eliphas Eſaus eerſte ſone/
De voꝛſt Theman/ de voꝛſt Omar/de voꝛſt
Sepho de voꝛſt Cenes/ de voꝛſt Core/de
voꝛſt Gathan/ de voꝛſt Amalec. Dit waren
Eliphas ſonen int landt van Edom/ eñ dit
waren de ſonen vā Ade. Dit waren ooc de
ſonen vā Rahuel Eſaus ſone/De voꝛſt Na-
hath/ de voꝛſt Zara/ de voꝛſt Samma/ de
voꝛſt Meza/ eñ dit waren de voꝛſten vā Ra-
huel int landt vā Edom/ deſe waren de ſonē
van Baſemath Eſaus huyſvrouwe. Maer
dit waren de ſonen van Oolibama Eſaus
huyſvrouwe/De voꝛſt Jehus/de voꝛſt Jhe-
lom/de voꝛſt Core. Dit waren de voꝛſtē van
Oolibama dochter vā Ane/Eſaus huyſvrou
we. Dit zyn Eſaus ſonen/ eñ dit zyn haer
voꝛſten/welck is Edom. Dit zyn de kinde
ren van Seyr des Hoꝛriters/des landts be-
woonders/Lotan eñ Sobal/eñ Sebeon/ eñ
Ana/ eñ Diſon/eñ Aſer/eñ Diſan. Dit wa
ren de voꝛſten der Hoꝛriters/ ſonē vā Seyr/
int landt van Edom. Eñ de kinderen van
Lotan waren Hoꝛi/eñ Heman/ eñ Thamna
was Lotans ſuſter. Eñ dit zyn de kinderē
van Sobal/Aluan/eñ Manahath/eñ Ebal/
eñ Sepho/ eñ Onam. Eñ dit waren de ſo-
nen van Sebeon/Aia eñ Ana. Dit is Ana die
heete watеren genonden heeft inder woeſtij-
nen/ als hy Sebeon ſyns vaders ezelinnen
weyde. Eñ hy hadde eenen ſone Diſon/eñ
een dochter Oolibama. Eñ dit zyn Diſans
ſonen/Hamdan/ eñ Eſeban/ eñ Jethran/ eñ
Charan/ Dit waren ooc Eſers kinderen/
Balcan/ eñ Zauan/ eñ Acan. Ende Diſan
hadde ſonen Hus/eñ Aram. Dit waren de
voꝛſten vandē Hoꝛriters/ De voꝛſt Lotan/
de voꝛſt Sobal/ de voꝛſt Sebeon/ de voꝛſt
Ana/ de voꝛſt Diſon/ de voꝛſt Eſer/ De
voꝛſt Diſan. Dit warē de voꝛſten vandē Hoꝛ
riters/die ghеregneert hebben int landt van
Seyr. Maer de Coningen die geregneert
hebben int landt van Edom/eer de kinderē
van Iſrael enē coninc hadden/ waren deſe:
Bala de ſoon van Beoꝛ/ eñ ſyn ſtadt was
genoemt Denaba/ Maer Bala is geſtoꝛuē/
eñ na hē heeft geregneert Jobab/ de ſone vā
Sare van Boſra. Eñ als Jobab geſtoꝛuen
was/ſo heeft na hem geregneert Buſam wt
den lande der Themanuters. Eñ als deſe ooc
doot was/ſo heeft in ſyn plaetſe geregneert
Adad de ſoon vā Badad/ de welcke Madian
verſloech int landt van Moab/ eñ ſyn ſtadt
was genoemt Anith. Ende als Adad doot
was/ſo heeft in ſyn ſtede geregneert Semla
van Maſreca. Eñ als deſe ooc geſtoꝛuen
was/ſo heeft in ſyn ſtede ghеregneert Saul
vandē vloede Rohoboth. Eñ als deſe ooc
geſtoꝛuē was/ſo heeft in ſyn ſtede geregneert
Balanan een ſoon van Achoboꝛ. Eñ als
deſe geſtoꝛuē was/ ſo heeft in ſyn ſtede gere-
gneert Adar/eñ ſyn ſtadt was genoēt Phau/
eñ ſyn huyſvrouwe hiet Meetabel een doch-
ter vā Matred/ die een dochter was vā Me-
zaab. Dit zyn de namen van Eſaus voꝛſtē/
elck na haer geſlachten/eñ ſteden/eñ namen/
de voꝛſt Thamna de voꝛſt Alua/ de voꝛſt Je
theth/ de voꝛſt Oolibama/de voꝛſt Ela/de
voꝛſt Phinon/ de voꝛſt Cenes/ de voꝛſt
Theman/de voꝛſt Mapſar/ de voꝛſt Mag-
diel/de voꝛſt Hiram. Dit warē de voꝛſtē vā
Edom/woonēde int landt vā harē heerlyche
den/dit is Eſau de vader vandē Idumiters.

Ioſeph des vaders lieffſte ſoon wordt van ſyn broeders behaet eñ in eenen ouden put ghеſteken, eñ worde den coopluden in Egypten vercocht. Dat xxxvij. Capittel.

Maer Jacob woonde int landt van Cha
naan/ daer ſyn vader een vreemdelinc
geweeſt hadde/ Eñ dit ſyn ſyn geſlachten/
Joſeph doen hy ſeſthien iarē out was/voed-
de ſyns vaders cudde met ſynen broeders/
doen hy noch een kint was/ eñ hy was by de
kinderen van Bala/ eñ Selpha ſyns vaders
huyſvrouwen/ eñ hy beſchuldichde ſyn broe-
ders by ſynē vader van een de alder quaeſte
ſonde. Eñ Iſrahel hadde Joſeph lief bouē
alle ſyn kinderē/om dat hy hem in ſyn oude
dagen gewonnē hadde/eñ hy heeft hem cenē
rock gemaect vā verſcheyden verwē. Maer
ſyn broeders ſiende dat hy van haren vader
bouen alle ſyn ſonen bemint was/ſy hebben
hem gehaet/eñ ſy en conſten hem niet vrede-
lyc toe ſpꝛycken. Eñ het is gebeurt dat hy
ſynе broeders vertelde cenē droom die hy ge
ſien hadde/welc was een oꝛſake dat ſy noch
meerder haet tegen hem cregē. Eñ Joſeph
ſeyde tot henliedē: Hoꝛt mynen droom die
ic geſien hebbe: My dochte dat wy opt velt
ſchouuen bonden/eñ mynē ſchoof rechte hem
op/eñ ſtont/eñ v lieder ſchouuen daer rontſ-
omme ſtaende aenbadē mynen ſchoof. Eñ
ſyn broeders hebbē hem grantwoꝛdt: Sult
ghy dan ons coninc weſen?oft ſullen wy on-
der v macht comen? Daerom heeft deſe ſake
van deſen droomen eñ woꝛden een voetſel
geweeſt van nydicheyt/eñ van hate. Noch
heeft hy eenen anderen droom geſiē dē welc-
ken hy ſynen broeders ooc heeft vertelt/ende
geſeydt: Ick heb doꝛ eenen droom geſiē/als
oft de ſonne eñ mane eñ elf ſterren my aenba
den/ dwelck als hy ſynen vader eñ ſynen
broeders vertelt hadde/ ſo heeft hem ſyn va-
der geſtraft eñ geſeydt: wat betreeckent deſen
droom die ghi gedꝛoomt hebt: wat meyndy/
ſullen it eñ v moeder/eñ v broeders v aenbid
den op aertrycke? Daerom benyden hem ſyn
broeders/maer ſyn vader bemerrte deſe ſake
al ſwygēde. Eñ als ſyn broeders om haers
vaders cuddē te weydē woondē te Sichem/

ſo

ſo ſeyde Iſrahel tot hem: Mijn broeders voe-
den de ſchapen te Sichem / coemt ick ſal v tot
henlieden ſeyndē. Ēn als hy antwoorde / ic
ben hier / ſo ſeyde hy tot hem: Gaet henen / en
beſiet oft niet uwe broeders / en met dat vee
al wel gaet / en brengt my die boodſchap we-
derom / hoet daer gaet. Als hy dus gheſonden
was wt die dellinge van Hebron ſo is hy ge-
D comen tot Sichem / en een man heeft hem
vonden dolende opt velt / en hem gevraecht /
wat hy ſochte / Ēn hy antwoorde: Ic ſoeck
myn broeders / ſegt my doch waer ſy de ſcha-
pen voeden. Ēn de man heeft tot hem ge-
ſeyde: Sy zijn van hier gegaen / want ick heb
henlieden hooren ſeggben: Laet ons gaen te
Dothaim. Aldus is Joſeph ghegaen na ſyn
broeders / en hy vantſe te Dothaim. Ende
als ſy hem van verre ghelien hadden / eer dat
hy by henliedē quam / ſo peyſdē ſy / dat ſy hem
dooden ſouden. Ēn ſy ſpraken tot malcan-
deren: Siet dē droomer coemt daer / coemt
laet ons hem doodſlaen / en worpē hem in ee-
nen ouden put / en wy ſullen ſeggē / Een alder
quaetſte wilt dier / heeft hem verſlondē / en dā
E ſalmē ſien wat hem ſyn droomē bate. Doen
Ruben dit hoorde / ſo arbeyde hy om hem te
verloſſen wt haren handen / en hy ſeyde: en
laet ons ſyn ſiele niet doodē noch geen bloet
ſtorten / maer werpt hē in deſē oudē put die in
de woeſtijne is / ende hout v handen onſchul-
dich / maer dit ſeyde hy om dat hy hem wilde
verloſſen wt haren handen / ende hem ſynen
vader wederom leuerē. Hierom alſo haeſt
als hy by ſyn broeders gecomē was / ſo heb-
ben ſy hem gebloot van ſynen rock totte voe
ten comende / ende van verſcheyden verwen:
en ſy wierpen hem in dien ouden put / daer
gheen water in en was. Ende ſittende om
F broodt te etē / hebbē ſy de Iſmahelijters ouer
dlant reyſende ſien comē van Galaad met ha
ren kemels / dragende ſpeecerie / herſt / en myr-
re na Egypten. Hieromme heeft Judas
geſeyt tot ſynē broeders: wat ſalt ons batē /
eeſt dat wie onſen broeder dooden / ende dat
wy ſyn bloet verborgē? Tis beter datmen
hem den Iſmahelitē vercoope / ende dat ons
handen niet beſmet en worden / want het is
doch ons broeder ende ons vleeſch. Ēn ſyn
broeders warē te vreden met ſynē woorden.

Supra 30. c. 11. Pſal. 104.

Ēn doen de cooplyedē van Madian daer
voorby quamē / hem wten put trecktē / heb-
ben ſy hem dē Iſmahelitē vercocht om twin
tich ſilverē penningē / de welcke hem hebben
in Egypten geleydt. Ēn Ruben wederge-
gaen zynde totten put / en vant dat kint niet
ēn met geſcheurde cleederē gaende tot ſyn
broeders / heeft geſeydt: Dat kint en ſiemen
nergers / en waer ſal ick henen gaen? Maer
ſy hebben ſynen rot genomen / ende hebben
dien geſtecken int bloet van een ionck boc̄kē /
dat ſy gedoot haddē / ſeyndende de gene die
dat tot haren vader dragben ſouden / ende ſeg
gben: Deſen rock hebben wy vonden / beſiet
oft ws ſoons rock is oft niet. Ende als de
vader dien kende / ſo ſeyde hy: Het is myns
ſoons rock / een alderquaetſte wilt dier heeft
hem verbetē / een beeſte heeft Joſeph verſlon
den. Ēn ſyn cleederen ſcheurende / heeft hy
een harich cleet aengedaē / beſchreyēde ſynen
ſone menighen tyt. Ende als alle ſyn kin-
derē vergadert waren om haers vaders rou
we te verſlueten ſo en wilde hy geenen trooſt
ontfangen / maer hy ſeyde: Ic ſal nederdalen
by myncn ſone al weenende ter hellē waert.
Ende de wijle dat hy in ſynen rouwe bleef /
ſo hebben die Madianiters Joſeph in E-
gyptē vercocht Putiphar die een gheſneden
man was / ende een rytmeeſter van Pharao.

Hoe Iudas houde eñ ſijn kinders mede, eñ hoe hy by ſijnder ſonen wijf ſlaept, daer af twee knapelijcke kinderen gheboren worden. Dat xxxviij. Capittel.

OP den ſelvē tyt is Judas afgeweyſt van A
ſynen broeders / ende is gekeert tot ee-
nen man van Odollam Hyras ghenaemt /
ēn aldaer ſach hy een Chananeus mēſchen 1. Para. 2. a.
dochter genaemt Sua / ende als hy die hadde
tot eender huyſvrouwen ghenomen / ſo heeft
hy hē met haer verſaemt. De welcke heeft
ontfangen ēn gebaert eenē ſone den welcken
ſy noemde Her. Ende doē ſy wederomme
ontfangē hadde / heeft ſy dien ſone als hy ge-
boren was genaemt Onan. Ende ſy heeft
noch den derden ſone ghebaert den welcken
ſy genoemt heeft Sela / en doen dien geboren
was / ſo en baerde ſi voorts niet meer. Maer
Judas heeft ſynen eerſte geboren ſone Her
een huyſvrouwe gegeuē Thamar genaemt. Nu. 26. c. 19.
Ēn Her Judas eerſte geboren ſone was B
erch voor dē Heere / en hy is vā hem gedoot.
Daerom heeft Judas geſeydt tot Onan ſy-
nen ſone: Gaet verſaemt v met ws broeders
huyſvrouwe / op dat ghi uwē broeder moecht
ſaet verwecken. Maer hy wel werende dat
de kinderen hem niet en ſoudē geborē wor-
den / verſaemde hem met ſyns broeders huyſ
vrouwe / ſtorte hy tzaet op daerde / om datter
geen kinderen en ſouden af geborē wordē in
ſyns broeders naem. Ēn daerom heeft hem
God geſlagen / want hy een afgrijſelijc dinck
dede / Daerom ſo heeft Judas gheſeyt tot
Thamar ſyn behoude dochter: Blijft wedu-
we in ws vaders huys / tot dat Sela myn
ſone groot gewaſſen zy / want hy ſorchde dat
hi ooc ſterue ſoude gelijc ſyn broeders. Ēn ſy
is wech gegaē / en heeft gewoont in haers va
ders huys. Ēn alſt veel daghen voorleden
was / ſo is Sua Judas huyſvrouwe gheſtor-
uen / en als hy na den rouwe getrooſt was / ſo
is hy opwaerts ghereyſt tot ſynder ſchapen C
ſcheerders hi en Hyras ſyn ſchaepherder vā
Odollam zyn ghegaen tot Thamnas. Ēn
het is Thamar gheſeydt: hoe dat haer ſwecr
opwaerts reyſde tot Thamnas om ſyn ſcha-
pen te ſcheeren. Ēn doen ſy afgeleydt had-
de de cleederē vā haren weduwelijcken ſtaet /
ſo heeft ſy eenen wimpildoeck aengedaen / en
aldus verandert hebbēde haer cleederē / heeft
ſy geſeten int ſcheydē vā twee wegen / aldaer
men gaet na Thamnas / om dat Sela gewaſ-
ſen was / en dat ſy dien niet en hadde ontfaen
tot eenen man. Ēn als Judas haer ſach / ſo D
meynde hy dat een gemeyn vrouwe geweeſt
hadde /

hadde / want ſy hadde haer aenſicht bedeckt/ datmen haer niet kennē en ſoude/ Eñ hy tot haer incomende heeft geſeydt: Laet mi met v verſamē/ maer hy en wiſt niet dat ſijn behoude dochter was. Eñ doen ſy antwoorde: wat wildy my gheuen/ dat ghy mijns verſamens moecht gebruycken? ſo heeft hy geſeydt: Ic ſal v wten cudden eenen bock ſeyndē/ Ende doen ſy ſeyde: Ic ſal gedoogen dat ghy wilt/ iſt dat ghy my eenen pant gheuet/ tot dat ghy my ſeynt dat ghy belooft/ So heeft Judas geſeydt: wat wildy v voor eenē pant gegeuen hebbē? Sy antwoorde/ uwen vinger ringhe eñ uwen arm ringh/ eñ uwen ſtock die ghy in v hant hebt. Dus heeft de vrouwe met een verſamen ontfangen/ eñ ſy is opgeſtaen/ eñ wech gegaen/ eñ als ſy afgeleyt hadde het habijt dwelc ſy aengedaē hadde/ ſo heeft ſy haer weder met weduwelijcken cleedere gecleedt.

Ende Judas heeft een boeckken geſonden met ſijnen ſchaepherder den Odollamiter/ dat hy weder halen ſoude den pant die hy der vrouwen ghegeuen hadde/ ende als hy haer niet en vant/ ſo heeft hy de lieden van dier plaetſen ghevraecht: waer is de vrouwe die hier gheleden heeft op den tweeſcheydighen wech? Ende doē ſy alle ſeyden: Hier en heeft gheen ghemeyn vrouwe geweeſt/ ſo is hy wedergekeert tot Judas/ ende heeft geſeydt: Ic en hebſe niet vonden/ ende oock ſo ſeyden my de lieden van dier plaetſen/ dat daer noyt ghemeyn vrouwe gheleden en heeft. Ende Judas ſeyde: Laetſe dat houden voor haer/ ſy en ſal ons emmer niet connē van logenen ſtraffen: Ick heb eenen boc geſonden/ dwelc ick beloeft hadde/ eñ ghy en hebtſe niet ghevonden. Maer ſiet na drij maenden/ ſo wert de Judas ghebootſchapt vanden ſommigen die ſeyden: Thamar v behoude dochter heeft oncuyſheyt bedreven/ eñ men ſiet dat haren buyck groot wordt/ Eñ Judas heeft geſeydt: Brengtſe voort/ dat ſy mach verbrant worden. Ende als ſy ter pijnen wtgeleyt worde/ ſo ſandt ſy tot haren ſweer/ ſeggende: Ick heb ontfangen vanden man die deſe dingen toebehooren/ Beſiet wien dat deſen ringher ringh/ ende armringh/ eñ deſen ſtoc toebehooren/ Ende als hy de ghiften kende/ ſo ſeyde hy: Sy is rechtueerdigher dan ick/ want ick en heb haer Sela mijnen ſone niet gegeuen. Maer nochtās en heeft hy haer niet meer bekent. Eñ als dē tijt van barē naecte/ ſo zijn der tweelinghen in haer lichaem gheuonden. Matth. 1. 2. 1.

Eñ in dat voortcomen der kinderē/ ſo ſtac die een ſijn hāt voorts/ eñ daer bant die vroede vrouwe eenen purpurē draet aen ſeggende: Deſe ſal voor wtcomen/ eñ doen die ſijn hant wederom trac/ ſo is dander wtcomē/ eñ de vrouwe heeft geſeydt: waerō is om uwen wille die rieſe geſchoort? Eñ om deſe ſake ſo noemde ſy hē Pharés/ Ende daer na is ſijn broeder wtgecomen/ aen wiens hant was dē purpurē draet/ den welcken ſy noemde Zara/ 1. Par. 1. 2. 4.

Hoe Joſeph van ſijnen heere in Egypten bemint wordt, Ende van ſijns heeren huyſ vrouwe tot oncuyſheyt verſocht, dwelck als hy niet doen en wilde, hy wert gevangen inden kercker.

Dat xxxix. Capittel.

1 MAer Joſeph die is geleydt in Egypten A
lant/ eñ Putiphar een gheſindē Pharaons een prince vanden heyre/ een Egyptiſch man heeft hem gecocht wt der Iſmahelieters handen/ vanden welcken hy daer ghebracht
2 was/ Ende de Heere was met hem/ eñ hy was een geluckich menſch in alles dat hy dede/ ende hy woondē in ſijns heeren huys/ die
3 wel wiſte dat de Heere met hem was/ eñ dat al vanden Heere gheuoordert woorde in ſijn
4 handē/ wat hy hantcerde/ Eñ Joſeph heeft gratie geuondē voor ſijnē heere/ eñ hy diende hem/ eñ is van hem ouer al geſtelt/ eñ alſo regeerde hy dat huys welc hem beuolē was/
5 eñ alle dat hem ouergegeuen was/ ende de B
Heere heeft des Egyptenaers huys gebenedijt om Joſephs wille/ eñ hy heeft vermenich fuldicht/ ſo wel in huyſen als in lādē/ alle ſijn
6 goet/ eñ hy en nam gheen kenniſſe anders dan van broodt dat hy adt. Eñ Joſeph was
7 ſchoon van aenſicht/ eñ fraey vā aenſien. Eñ na veel dagen/ ſo heeft ſijn vrouwe haer oogē op Joſeph geſlagen/ eñ heeft geſeydt: Slaept
8 by my. Maer hy weenſins willende hooren na dat onbehoorlijc were/ heeft tot haer gheſeydt: Siet/ mijn heere en weet niet wat hy in ſijn huys heeft/ wāt hy heuet my al ouergeg
9 geuē/ ende daer en is nietten is al in mijnder macht/ oft ten is my al van hem ouergegeuen/ wtgenomen ghy alleen/ die ſijn huyſvrouwe zijt: Hoe ſoude ic dā mogē dit quaet bedrijuē/ eñ ſondigē? Sulcke woordē heeft
10 hy alle dage geſproken/ Eñ die vrouwe was den iongelinc ſeer laſtich maer hy ontſeyde
11 die onerlijcheyt. Ende het is gheberurt op C
eenen dach dat Joſeph in huys quam/ eñ een derhande werc dede/ ſonder yemants bi zijn/
12 eñ ſy grijpende de ſlippe van ſijnē cleede/ ſeyde: Slaept by my: Eñ hy heeft dē mantel in haer handen gelaten/ eñ is geuloodē/ eñ wt
13 geloopen. Eñ als dat wijf ſach den mantel
14 in haer handen/ eñ dat ſy verſmaet was/ ſo heeft ſy by haer geroepē de lieden van haren huyſe/ eñ geſeydt tot henliedē: Siet/ hy heeft ons deſen Hebreeuſchen man hier inne ghebracht/ dat hy ons beſchamē ſoude: Hy is binnen by my gecomē/ om hem met my te verſa-
15 mē/ eñ doen ic riep/ eñ hy mijn ſtēme hoorde/ ſo liet hy achter den mantel dien ic behiel/
16 eñ liep wech daer buyten. Dieromme tot een ſeker beſcheet der waerheyt/ heeft ſy den mantel behouden/ eñ dien harē man getoont
17 als hy weder thuys quam/ eñ ſy ſeyde: De- D
ſen Hebreuſſchē knecht dē welckē ghy hier gebracht hebt/ is binnen by my gecomen om
18 my te beſchamē/ eñ als hi my hoorde roepē/ ſo liedt by ſijnē mātel achter dien ic behiel/ eñ
19 vloot buytē weeh. Als die heere deſe dingē gehoort hadde/ eñ te ſeer geloofde ſijns wijfs woorden/ ſo is hy ſeer ghetoort gheweeſt/
20 Eñ hy heeft Joſeph ouer ghegeuen inden Pſa. 104. b. 18
kercker/ daer des Conincx ghevanghenen bewaert worden/ ende daer was hy geſloten.
21 Maer die Heere was met Joſeph/ eñ hy heeft barmhertichcyt met hē gedaen/ eñ hem gratie verleent/ in de oogē vanden ouerſten

des

des kercкers. De welcke heeft hē in ſyn han-
den gheleuert alle de gheuangenen die daer int
ghegaenisse warē/ ēn wat daer geſchiede/ dat
was onder Joſeph. Ēn de ouerſte des kerc-
kers en nam gheen kennisse ergens af/ want
hy hadt hem al beuolen/ ende de Heere was
met hem/ ēn alle syn wercken beſtierden hy.

Hoe Ioſeph beduyt de twee geuangenen huerlieder droom.
Dat xl. Capittel.

ALs deſe dingen dan gebeurt warē/ ſo iſt
geſchiet datter twee geſneden dienaers
tegen haren heere misdeden/ te weten des co
nincx van Egypten ſchēncker ende de backer.
Ēn Pharao op hen gram zynde (want de
eene was douerſte vanden ſchenckers/ ende
dander vandē backers) heeftſe beyde doen
ſteken indē kercker vanden rinmeeſter/ daer
Joſeph ooc in gheuanghen was. Waer de
kerkermeeſter heeftſe Joſeph in ſyn hādt ge-
leuert/ de welcke henliedē ooc gedient heeft/
ēn alſt nu eenen cleynen tijt voorleden was/
ſo zyn deſe int gheuangenisse gebleuen. Ēn
ſy hebbē beyde gedroomt op eenen nacht na
de beduydenisse die hen diende. Ēn als Jo
ſeph des morgens by henliedē gecomē was/
ēn ſach dat ſy droeuich waren/ ſoo heeft hy
henlieden geuraecht ſeggende: Waeromme v
B aenſicht hedē droeuer dant plach? De welc-
ke hebben gheantwoordt: wy hebben eenen
droom geſiē/ ēn daer en is niemandt die ons
deſen mocht beduyden. Ēn Joſeph heeft tot
henliedē geſeyt: En behoort de beduydenisse
Gode niet toe? ſegt my wat ghy geſiēn hebt.
Ēn de ouerſte der ſchēckers heeft eerſtmael
ſynen droom verteit: Ic ſach voor my eenen
wijnſtruyck (daer drij ranckē aen waren)
allenſkēs wallen/ ēn botten cruyen/ ēn na de
bloemen druyuen rijpen/ ēn Pharaos cop
in myn handt/ Dus nam ic de druyuen/ ende
doude die wt inden cop/ den welcken ic hiel/
ēn ick gaf Pharao den cop. Ende Joſeph
antwoorde: Dit is de beduydenisse vanden
droom: De drij rancken ſijn noch drij dagen/
C na de welcke ſal Pharao ws dienſts ghe-
dachtich weſen/ ēn hy ſal v weder ſtellē in u-
wen eerſten ſtaet/ ēn ghy ſult hem weder den
cop geuen na uwer officien/ gelijck ghi te vo-
ren plechte te doene. Alleene wilt mijnder
gedachtich weſen alſt v wel gaet/ ēn ghy ſult
bermhertichеyt met my doen/ dat ghy Pha-
rao vermaent/ dat hy my wt deſen kercker
verloſſe/ want ic den dieflijc wech geuoert
wt den Hebreeuſchen lande/ ēn hier ſonder
myn ſchult in deſen put geſteken. De mee-
ſter der backers (ſiende dat hy wijſſelijc dien
droom verclaert hadde) heeft geſeyt: Ēn ick
heb eenen droom gheſien/ dat ick drie coruen
meels hadde op myn hooft/ ēn dat ic inden
eenen corf (welck den alder opperſten was)
droegh alderhande ſpijſen/ welck men maken
mach na de backers conſte/ ēn dat de vogelen
D daer wt atē. Ēn Joſeph heeft geantwoort:
Dit is de beduydenisse des drooms: De drij
coruen/ dat zijn noch drij dagē/ na de welc-
ke ſal Pharao v hooft af nemen/ende hi ſal v
hangen aen een cruys/ ēn de vogelē ſullen v
vleeſch verſcheurē. Ēn daer na op den der-
den dach/ ſo waert den dach vā Pharaos ge-
boorte/ de welcke doen gaf een groote maei-
tijt ſynen dienaers/ ēn ouer maeltijt ſo woz-
de hy denckēde op den meeſter vandē ſchenc
kers/ ende op den ouerſten vanden backers.
Ēn hi heeft den eenen weder geſtelt in ſyn
plaetſe/ dat hy hem ſoude te drincken geuen/
Ēn den anderen hinck hy aen een galghe/
om dat de waerheyt des beduyders ſoude
ghetoont worden. Nochtans de ouerſte
der ſchenckers (alſt wel met hem ginck) heeft
ſynen beduyder vergheten.

Hoe Ioſeph beduyt Pharao ſijnen droom, ende werdt een
heere ouer Egypten gheſtelt, Ende hoe den dieren tijt beghint.
Dat xli. Capittel.

NA twee iaren/ ſoo heeft Pharao eenen A
droom geſien/ ēn hē dochte dat hy ſtont
by eenē vloet/ waer wt dat op quamē ſeuen
ſchoon runderen ſeer vet/ ēn ſy weyden in de
broeckachtige plaetſen. Ēn noch ander ſeuen
quamen wten vloet op/ die leelijck ende ſeer
mager warē/ ēn ſy weyden opten oeuer van-
der vloet/ in de groene plaetſen/ ēn ſy heb-
ben verſlondē de andere oſſen/ die ſeer won-
derlijcke ſchoon vā gedaente/ ēn wel gheſtelt
vā lichamē waren. Doen wert Pharao wac-
ker/ Ēn hy ontſliep wederomme/ ēn doen
ſach hi eenē anderē droom: ſeuen aerē groey-
den wt een ſtroo/ vol/ ēn wel gedaen/ ende
noch ander ſeuen dunne aeren die verſengt
waren wieſſen op/ de welcke verſlondē al- B
le de ſchoonheyt vanden eerſten aeren. Als
Pharao ontſpranc na ſynder ruſten/ ēn alſt
dach was/ ſo is hy wt wieſen veruaert ghe-
weeſt/ ēn heeft gheſonden tot alle de waerſeg-
gers van Egypten/ ēn tot alle de wijſen/ende
als hy die hadde doen halen/ ſoo vertelde hy
henlieden den droom. Maer daer en was nie
mandt die dien beduydē conſte. Doen woz
de de meeſter vandē ſchēckers gedachtich/ ēn
hy ſeyde: Ick belijde myn mis daet: De co-
minc cēs gram weſende op ſyn knechtē/ dede
my/ ēn dē meeſter vandē backers/ ſtootē indē
kercker des rinmeeſters/ daer wy op eenen
nacht beyde ſagē elc eenen droom/ de welcke
ſekerlijc te vorē wtwees dat ons toecomēde
was. Ēn daer was een Hebreeuſch iongе-
linc des ſelue rinmeeſters dienaer/ dē welckē
wy onſen droom verteldē/ ēn wy hoorden
al datter namaels af geſchiet is/ want ic ben
weder geſtelt in mijnē dienſt/ ēn hy is gehan
gen aent cruyce. Terſtont ſo hebben ſy (na
coninex gebodt) Joſeph wtē kercker bracht
ēn hem geſchorē/ ēn ſijn cleederen verandert
ſijnde/ ſo hebbē ſy hem bracht voor Pharao:
Tot wien hy ſeyde ick heb droomen ghe-
ſien/ ēn daer en is niemant die deſe beduyden
can/ ēn ick heb ghehoort dat ghi die ſeer wijſ-
ſelijc condt geradē. Ēn Joſeph ſeyde: Godt
ſal Pharao wel gelucкige dingen antwooz-
den ſonder my. Dus heeft Pharao vertelt C
dat hy gheſien hadde: Hy docht dat ick ſtont
op den oeuer van eenen vloet/ ende datter
ſeuē runderē wten vloede op quamē/ die ſeer
ſchoon waren bouē maten vet vā vleeſche/ de
welcke

welcke in die weyde van dat broet het groene weyden / eñ ſiet na deſe volchden ſeuen
" ander runderen ſo ſeer leelijck eñ mager / dat ic noyt ſulcke en heb geſien int lãt vã Egypten / die welcke (als ſy deerſte runderen al
" geten eñ verteert haddẽ) en thoonden niet
" dat ſy verſaedt waren / maer bleuẽ noch ſo ma ghet ende van ſo quader gedaenten als ſy te
" voꝛẽ waren: Eñ na dat ic ontſpraut ſo woꝛde ick weder vanden ſlaep ouerualleñ / eñ ic
" ſach eenen droom: Seuẽ aerẽ wiellen op eenen ſtruyc vol / eñ ſeer ſchoone / eñ noch ſe-
" uẽ andere dunne eñ verſengt quamen ooc wt dat ſtroo / de welcke hebbẽ der eerſter aerẽ
" ſchoonheyt verteert. Ic heb dẽ bedruyders dẽ droom gheſeyt / eñ daer en is niemant die my deſe can wtleggẽ / Eñ Joſeph heeft geſeyt:
" Des Coninc droom is een / Godt heeft Pharao gheroont / wat hy doen ſal: Die ſeuen
" ſchoon runderen / ende die ſeuen volle aeren / dat zyn ſeuen vruchtbarige iaren / eñ ſy begrijpẽ een gelijcke macht des drooms. Eñ die
" ſeuẽ dunne eñ magere runderẽ welc na de andere op quamen / eñ de ſeuen dunne aerẽ vãden doꝛren wint verſengt dat zyn ſeuen toecomende iaren van dieren tijt / Die welcke
" in duſdaniger voegen ſullẽ vervult woꝛden.

D Siet daer ſullẽ ſeuen iaren comẽ van groo
" ter vruchtbaerheyt in alle dat lant van Egypten / na de welcke ſullẽ andere ſeuen iaren
" volgen vã ſo grooter onvruchtbaerheyt / dat alle de voorleden ouervloedicheyt ſal vergeten woꝛden / want den honger ſal alle het lãt wt teerẽ / eñ de groote nauolgende armoc-
" de ſal te niet brengen alle de groote voorleden vruchtbaerheyt: Eñ dat ghy ter tweeder reyſen geſiẽ hebt eenen droom tſelue dinc aengaende / dat is een teeken van vaſticheyt / om dat Gods woꝛt gheſchieden ſal / eñ corts volbracht woꝛden. Daerom ſo laet mijnen
" heere nu beſorgẽ eenẽ wijſen eñ neerſtighen man / den welcke hy ouerſte make van alle dlant van Egypten. Die welcke ooc ouer-
" ſte ſtellen mach in alle de lantſchappẽ / eñ dat hy het vijffte deel vande vruchtẽ der ſeuẽ iaren die nu corts comen ſullẽ / vergadere in
" de ſchueren / eñ laet alle dat coꝛen onder Pharaos macht opleggẽ eñ bewaren in de ſtedẽ.

Eñ laet die te voꝛen bereyden tegẽ dẽ die-
" ren tijt vande ſeuen iaren die dlandt van Egyptẽ ſeer verlaſten ſal / op dat het landt niet
E heel te nierte en ga vã honger. Deſen raedt
" heeft Pharao wel behaecht / eñ alle ſyne dienaren / eñ hy heeft tot henliedẽ geſeyt: Sullen wy ooc mogen eenen ſulckẽ man vindẽ / die ſo vol zy vanden gheeſt Godts: Dier-
" om heeft hy geſeyt tot Joſeph: Aengeſien dat God v gheroont heeft alle dat ghy geſproken hebt / ſal ick dan yemant mogen vinden wijſer dan ghy ende wo gelijcke: Ghy ſult die
" ouerſte van mijnẽ huyſe zijn / eñ alle t volc ſal gehoorſaem weſen den gebodẽ wo monts / alleen ſal ic bouẽ v weſen indẽ ſtoel des rijcx.

Eñ Pharao heeft wederom tot Joſeph ge
" ſeyt: Siet ick heb v ouerſte gemaect van alle dlandt van Egypten. Eñ hy nam eenẽ ring
" van ſijnder hant / eñ gaf hem dien in ſijn hãt / eñ cleede hem met een ouercleedt vã witter ſyden eñ hy dede eenen gouden hals bant om
" ſijnen hals. Eñ dede hem clommẽ op ſijnen tweeden wagen eñ dede wtroepẽ dat ſy alle haer kniedẽ voor hem boogẽ ſoudẽ eñ weten dat hy was gemaect die ouerſte van heel E-
" gypten lant. Eñ de Conine van Egypten F heeft tot Joſeph geſeydt: Ic ben Pharao ſonder v beuel ſo en ſal niemãt hant oft voet roe-
" ren int gheheel landt van Egypten. Eñ hy heeft ſijnen naem verandert eñ heeft hem na die tale vã Egyptẽ genaemt dẽ Salichmaker der werelt. Eñ hy heeft hem tot eender huyſvrouwen ghegeuen Aſeneth de dochter van Putiphar des Prieſters van Heliopolis. Aldus dan is Joſeph wtgereyſt int landt van
" Egypten (want dertich iaren was hy oudt doen hy in de tegenwoordicheyt vandẽ Conine Pharao ſtont) eñ hy is allen de landen
" van Egypten conſomme dooꝛ gereyſt. Eñ de vruchtbaerheyt van de ſeuen iaren is gecomen eñ dat graen is in ſchoouen gebondẽ eñ
" vergadert in de ſchueren van Egyptẽ. Eñ alle de ouervloedicheyt des graẽs is ooc op-
" geleyt geweeſt in elcke ſtadt / Eñ de ouervloedicheyt der terwen was ſo groot als het ſant der zee alſo dat de menichte bouen mate
" ginck. Eñ Joſeph zijn twee ſonẽ gebooꝛen / Gen. 46. e. 20. 41. a. 1.
eer dẽ dieren tijt quam die welcke hẽ gebaert heeft Aſeneth de dochter van Putiphar des
" prieſters tot Heliopolis. Eñ hy heeft dẽ eerſten gedoꝛen Manaſſes genaemt / ſeggende: Die Heere heeft my doẽ vergeẽ alle mijnen
" arbeyt eñ mijns vaders huys. Eñ dẽ tweeden ſo noemde hy Ephraim / ſegghende: Die B
Heere heeft mi doẽ wallen in dlandt mijnder
" armoeden. Als dan ouerleden waren de ſeuen vruchtbarige iaren die in Egypten gheweeſt hadden / ſo begonſten te comen de ſeuẽ iaren der armoeden / de welcke Joſeph te voꝛẽ geſeydt hadde eñ den dierẽ tijt is machtich groot geworꝛdẽ ouer alle de werelt / maer ouer alle dlandt van Egypten was broodt.
" Eñ als dat landt ooc begonſt honger te crijgen / ſo heuet volc Pharao aengeroepen / biddende om voetſel. Den welcken hy heeft geantwoordt: Gaet tot Joſeph / eñ doet al dat
" hy v ſegghen ſal. Eñ den dieren tijt wordc daghelijcx meerder in allen landen: Eñ Joſeph heeft alle de ſchueren open gedaen / ende den volc van Egypten coꝛen vercocht / want den dieren tijt hadde henlieden ooc ouervallen. Eñ alle andere landẽ quamẽ in Egypten / om teren te coopẽ dat ſy de plage vanden dieren tijt mochten verdraghelijck maken.

Hoe dat de broeders van Ioſeph in Egypten comen om coꝛen te coopen, ende hoe ſy van huerlieder broeder Ioſeph verſchrict worden. Dat xlij. Capittel.

" Ende Jacob hooꝛende datmen in Egyp- A
ten voetſel vercocht / heeft tot ſijnẽ ſonen
" geſeydt: waerom zydy ſo onachſaem? Ick heb ghehooꝛt datmen in Egypten coꝛen vercoopt / Reyſt nederwaerts / eñ coopt dat ons van noode is / op dat wy mogen te leuen blijnen / eñ dat wy vã armoedẽ niet en vergaen.

Pſal. 104. b. 21. 1. Macha. 5. 11. Act. 7. b. 10.

Dierom-

Dieromme zyn Joſephs thien broeders nederwaerts gereyſt / om coren te coopen in Egypten / maer Beniamin worde van Jacob thuys gehoudē want hy geſeyt hadde tot ſynen broeders: Hem mocht onder wegē eenich ongeluc by auenturē ouercomē / dus zyn ſy gecomen int landt van Egypten metten anderen die ooc reyſdē om te coopē. wāt den dierē tyt was ooc int lant van Chanaā.

Eñ Joſeph was een prince int lant vā Egyptē / eñ na ſynē wille worde het graen den volcke verocht. Als nu ſyn broeders hē aenbedē hadde / eñ hy die gekent heeft ſo ſprac hy ſtraffelic henlieden aen als tot vreembelingen / eñ hy vraechde van henlieden: Van waer zydy comē: Eñ ſy hebbē geantwoordt: wy comen vt den lande van Chanaan / om ons leuens noodruft te coopen. Eñ noch eens al kende hy ſyn broeders / hy en is van henlieden niet gekent. Eñ gedachtich weſende der droomē die hy ſomtyts geſien hadde ſo heeft hy tot henlieden geſeydt: Ghi zyt beſpieders / eñ ghy zyt gecomē om het tranſte vanden lande te beſien. Eñ ſy hebbē geſeyde: Tē is alſo niet myn heere / maer v dienaers zyn gecomē om ſpyſe te copē. wi zyn allegader cēs mās kinderē / eñ wy zyn vreedſaemicht gecomē / eñ v dienaers en hebbē geē quaet op handen. Den welckē hy heeft geantwoort: Het is anders / ghy zyt ghecomen om te beſiercken de onſtercke placetſen des lādes. Maer ſy hebben geſeydt: wy v dienaers zyn twaelf gebroeders / cēs mans kinderen int lādt vā Chanaā de alder ionckſte is by onſen vader / eñ dāder en leeft niet. Het is (ſeyt hi) dat ic geſeyt hebbe: Ghi zyt beſpieders. Daeromme ic ſal nu van v liedē een onderſuct doen / by de ſalicheyt vā Pharao / ghy en ſult hier niet vytgaē / tot dat v ionckſte broeder hier comt. Send eenē vā v allen die hē hier brenge / maer ghy ſult int gevanckeniſſe weſen tot dat bewceſen worde oft warachtich oft valſch is dat ghi geſeyt hebt / Oft anders (bi der ſalicheyt vā Pharao) ſo zydy beſpieders.

Hieromme ſo heeft hy henliedē der gevanckeniſſen geleuert dry dagē / maer op dē derden dach dede hy die wrē herecker brengē / eñ hy heeft geſeyt: Doet dat ic geſeydt hebbe / ſo ſuldy te leuen blijuen / want ic vreeſe Godt.

Jſt dat ghy vreedſamich zyt / ſo laet een vā uwē broeders indē kercker gebondē blijuē / eñ treet ghy lieden wech eñ voert dat coren / welc ghy gecocht hebt in v huyſen / eñ brēgt uwen ionckſten broeder tot my met v / op dat ick v woorden mach bewijſen eñ dat ghy niet en ſterft. Sy hebben gedaen alſo hy geſeyt hadde / eñ tot malcanderē geſeydt: Wy recht te lydē wy dit / want wy tegē onſen broeder misdaen hebbē ſiende de benautheyt ſyn der ſielen / als hy ons ſeere bad / eñ wy en verhoorden hem niet / daeromme is deſe tribulatie op ons gecomen. Maer een van henliedē Gen. 37. d. hadden genaemt / heeft geſeyt: En heb ic niet geſeyde: * en wilt tegē het kint niet misdoen / eñ ghi en hebt mi niet gehoort / Siet nu wort ſyn bloet verſocht. Maer ſy en wiſten niet dat Joſeph dit verſtont / aengeſien dat hy henlieden door een bedieder toeſprac. Eñ hy keerde hem een weynich omme / eñ heeft geweent / eñ wederō keerēde heeft hy henliedē toegeſproke. Eñ opnemende Simeon en bindende in haer tegēwoordicheyt / beual hy ſynen dienaers dat ſy heurlieder ſacken met tarwen vullen ſouden / eñ dat ſy elcx gheit in ſyn ſacken leggen ſouden / eñ geuen henliedē daer toe prouande indē wech de welcke hebben alſo gedaē. Eñ ſy zyn wech gereyſt voedē coren op heurlieder eſels. Eñ als daer een ſynen ſac open gedaen hadde / om ſynen eſel voeder te geuen in de herberghe / ſo heeft hy dat gheit geſien int opperſte vanden ſack / eñ heeft geſeyt tot ſynē broeder: Myn geit is my wedergegeuen ſiet het is inden ſac. Eñ ſy alle te ſamē verwōdert eñ onſtelt weſende hebben tot malcanderen gheſeydt: wat is dit dwelc ons God gedaē heeft: Aldus zyn ſy voorts comen by Jacob harē vader int lāt vā Chanaan / eñ ſy vertelde hem alle dat henlieden geſchiet was / ſeggēde: De heere des lādts heeft ons hert aengeſproke eñ hi meynde dat wy beſpieders des lādts warē. Den welcken wy antwoorden: wy zyn vreedſamich / eñ wy en hebben geen liſten op handē. wy zyn twaelf broeders al vā eenē vader gewonnen / die eenē en leeft niet / eñ de ionckſte is by onſen vader int lant van Chanaan. Eñ hy ſeyde tot ons: Aldus ſal ic bemerken dat ghi vreedſamich zyt: Laet een van uwen broeders bi mi eñ neēt noodruft voor v huſ geſinnē / eñ gaet wech / eñ brengt uwē ionckſtē broeder by my / dat ic weten mach / dat ghy geen beſpieders en zyt / eñ dat ghy dan deſen moecht weder hebbē / die hier gevangē blijft / eñ voortaen moecht oirlof hebbē te coopē van als dat v believē ſal. Eñ als ſy deſe dingen geſeyt haddē / eñ ſy huerlieder cozē wtſtorten ſoudē ſo heeft een yegelic van henlieden ſyn geit vondē gebondē int opperſte vande ſackē / eñ als ſy al te ſamen verſchict waren / ſo ſeyde huerlieder vader Jacob: Ghy hebt gedaen dat ic van mynen kinderē beroost ben Joſeph en leeft niet / Simeon is gevangē / eñ Beniamin ſuldy wech leyden / alle dit quaet is op my gevallen. Eñ Rubē heeft hem geantwoort: Doodet beyde myn ſonē / iſt dat ic v deſen niet weder en brenghe / leuert hem in myn handen / eñ ic ſal hem v weder leueren. Eñ hy ſeyde: Myn ſoon en ſal met v niet nederwaerts reyſen / ſyn broeder is doot / eñ hy is alleen bleuē waert ſake dat hem eenich ongeluc toe quame int landt daer ghy henen reyſt ſo ſoudy myn grijs haer met rouwe ter hellen waerts leyden.

Hoe Beniamin met ſynen broēdern om coren na Egypten reyſt, ende hoe ſy nu noch meer vervaert worden.

Dat xliij. Capittel.

BJnnen deſen middelen tyt / ſo heeft dē honger alle het lādt ſeer verdruct. Eñ als alle den coſt verteert was die ſy wt Egypten bracht hadden / ſo heeft Jacob geſeydt tot ſynē kinderē: Gaet weder om eñ coopt ons een luttel etens. Eñ Judas heeft geantwoort:

De man heeft ons beuolen met eenē eedt ſeg
gende: Ghy en ſult myn aenſicht niet ſiē/ ten
zy dat ghi uwē ionſtē broeder met v brēget.
Dacrom wildy hem met ons ſenden/ ſoo
ſullē wy tſamē gaen/ eñ coopen dat ghy van
doene hebt. Maer en wildy dat niet doē/ ſo
en ſullē wy niet gaen/ want (alſo wy dienaet
geſeyt hebben) de man heeft ons beuolē ſeg-
Gen.44. d.26 gēde: Ghi en ſult myn aēſchyn niet ſien/ ſon
B der uwē ionſtē broeder. Eñ Iſrahel heeft
tot henliedē geſeyt: Dit hebdy tot mynder al
lendicheyt gedaē/ dat ghy hē te kennē gaeft/
dat ghy noch eenē broeder hadt. Eñ ſy ant
woorden: De man vraechde ons van ſtuc te
ſtuck alle ons gheſlachte/ oft ons vader noch
leefde/ oft wy noch eenen broeder hadden/ eñ
wy hebbē hem vermolgens gheantwoort na
dat hy gevraecht hadde. Conſtē wy wetē dat
hy ſeggen ſonde/ Brenget uwen broeder met
v? Eñ Iudas heeft noch tot ſynē vader ge
ſeyt/ Sent dat kint met my/ dat wy mogen
reyſen/ eñ dat wy mogen het leuen onderhou
den op dat wy niet en ſteruen met onſen cley
ne kinderē. Ic neem dit kint te mywaerts
eyſchet vā mynder hant/ iſt ſake dat ict v niet
weder en brenge eñ weder en leuere ſo ſal ic
der ſonden ſchuldich zyn eewelijc. want en
hadde dit niet wtgeſtelt geweeſt/ wy waren
C nu de tweede reyſe van daer comen. Dier-
om heeft Iſrahel heurlieder vader tot henlie
dē geſeit Moet emmer te male alſo weſen/ ſo
doet dat v belieft/ Neemt vādē beſte vruchtē
des lants in v vaten/ eñ draecht den man gif-
ten een luttel herſts/ eñ honichs/ wierooc/ eñ
myrre/ eñ thermenthyns/ eñ amandelen. Eñ
draecht oock dobbel gelt met v liedē/ eñ tgelt
dat ghy in v lieder ſacken vondt/ draecht we-
der derwaerts/ dat by auentuere by dolinge
niet en zy gedaen. Eñ uwen broeder neemt
wech/ eñ reyſt tot den man. Eñ myn Godt
almachtich make hem tot v verſoēlijc/ eñ dat
hy met v weder ſende uwen broeder dien hy
daer genangē houdt/ eñ ooc deſen Beniamin/
maer ick ſal ſonder kinderen weſen/ als een
D die van ſynen kinderen berooft is. So heb
bē dan de mās giftē genomē eñ dobbel gelt/
eñ Beniamin/ eñ ſy zyn nederwaerts gereyſt
in Egypten/ eñ hebben geſtaen voor Ioſeph.
Eñ als hy die gheſien hadde eñ Beniamin
tſamen/ ſo heeft hy ſynen hofmeeſter gebodē/
ſeggende: Leyt de mannē in huys/ ende ſlaet
offerandē doot/ eñ bereyt een maeltyt/ want
ſy ſullen ten middage met my eten. Eñ hy
heeft gedaen alſo hem beuolen was/ ende de
mans in huys geleydt. Eñ daer vermaert
zynde/ ſeydē ſy tot malcanderen/ wy worden
hier binnen geleydt om tgelt dat wy in onſe
ſacken weder brocht hebben/ om dat hy ons
met bedeerde valſcheyt ſoude beſtrickē/ eñ dat
hy ons/ eñ onſe eſels ſoude met gewelt bren-
F gen onder ſyn bedwang. Dacrom ſo hebbē
ſy int portael vanden huyſe den hofmeeſter
E aengegaen/ eñ geſeydt/ wy bidden v heere
wilt ons hooren. Hier voortyts hebben wy
Gene.43.a.3. hier geweeſt/ om noodruft te coopē/ eñ als
wy dat gerocht hadden/ eñ inde herberge co-
men waren/ ſo beden wy onſe ſacken opē/ eñ
vonden het gheit int opperſte van de ſacken/
dwelc wy int ſelue gewicht weder ghebrocht
hebben. Oock ſo hebben wy ander gelt me-
de gebracht om te cooper dat ons van noo-
de is. wy en weten niet wie dat gelt weder in
onſe ſacken heeft geleydt. Maer hy heeft ge
antwoort. Vrede zy met v liedē/ en wilt niet
vreeſen. U Godt/ eñ ws vaders Godt heeft
v deſe ſchatten in v ſacken gegeuen/ wāt het
gelt dat ghi mi gegeuen hebt van weerdē/ dat
heb ic. Eñ hy leyt Symeon wtē kercker by
henlieden gebracht. Eñ als hy henliedē in
huys geleydt hadde/ ſo bracht hy water/ eñ ſy
hebben heurlieder voeten gewaſſchen/ eñ hy
heeft haren eſels voeder gegeuen. Maer ſy
bereyden haer giften teghen dat Ioſeph ten
middage thuis comen ſoude/ want ſy hadden
gehoort dat ſy daer broot eten ſoudē. Dier- K
om is Ioſeph in ſyn huys gecomē eñ ſy heb-
ben hem de giften gheoffert houdende die in
haer handen/ eñ ſy aenbaden nedergeboocht
ter aerden. Eñ als hy henlieden goeder-
tierlijckē gegroet hadde/ ſo vraechde hy hen-
lieden ſeggende: Is den ouden man v vader
noch wel varēde daer ghy my af geſeyt hadt:
Leeft hy noch: Eñ ſy hebben geantwoort/
Onſe vader v dienaer is noch geſont/ hi leeft
noch/ eñ nederbuygende hebben ſy hem aen-
beden. Eñ Ioſeph ſyn oogen opheffende/
heeft geſien ſynen broeder Beniamin wt ſyn
der moeder lichaem geboren/ eñ heeft geſeyt/
Is dit v ionſte broeder daer ghy my af ghe-
ſeyt hadt: Ende wederom ſeyde hy/ God ſy v
ghenadich myn ſone. Ende hy haeſte hem/ G
want de binnenſte ſynder herten waren be-
roert ouer ſynen broeder/ eñ de tranē borſten
hem wt/ eñ in ſyn ſlaepcamer gaēde heeft hy
geweēt. Eñ anderwerf (na dat hy ſyn aen-
ſicht gewaſſchen hadde) wtcomende heeft hy
hemſelue bedwongē/ eñ geſeyt/ Legt broodt.
Eñ als dat voorgeleyt was/ Ioſeph beſon
der/ eñ ſynē broeders beſonder/ eñ den Egyp
tenarē die daer mede ter maeltyt warē oock be
ſonder (want tis dē Egyptenarē ongeorloft
metten Hebreeuſſchē te eten/ eñ ſi houdē ſul-
ken maeltyt voor ontamelijc) ſo zyn ſy geſe
ten in ſynder tegēwoordicheyt/ de eerſte ge-
boren na ſyn eerſte geboorte eñ de ionſte na
ſyn ouderdom. Eñ ſy verwonderdē hen bo-
uen matē ſeere vande deelē die ſy van hem
ontfangen hadden/ eñ dat meeſte deel quam
voor Beniamin/ alſo dat hy vijf deelen meer
hadde/ ende ſy hebben gedroncken/ ende zyn
met hem verhuecht gheworden.

Hoe Ioſeph ſijn broeders wederom doet halen, wt welck ſy met grooter angſt beuanghen werden.

Dat xliiij. Capittel.

1 MAer Ioſeph heeft ſynen huis hooſmeeſter A
gheboden ſeggende. Vult heurlieder ſac-
kē met corē/ alſo vele als daer in mach gaen/
eñ legt het gelt van eenen yegelicken bouen
2 in haer ſacken. Maer mynen ſilueren cop/
eñ den prijs vanden coren/ welc hy gegeuen
heeft/ ſuldy leggen bouen inden ſack vanden
3 ionſten/ eñ tis alſo gedaen. Ende als den
dach

dach opgereſen was / ſo heeftmen henlieden laten gaen met haren eſelen. Eñ als ſy nu wter ſtadt waré / eñ een lutteken vooꝛts gereyſt ſo heeft Joſeph gheroepen ſynen hooſmeerſter / eñ geſeyt: Staet op / eñ vervolcht de mans / eñ als ghy die achterhaelt hebt / ſo ſeggetwaerom hebdy goet met quaet geloont?
B Den cop die ghy gheſtolen hebt / dat is den genen daer myn heere wt dꝛinct / eñ daer mede dat hy te pꝛopheteren plach / ghy hebt een ſeer quaet ſtuc gedaen. Eñ hy heeft gedaen als hem benolé was. Eñ als hi de mans achterhaelt hadde / ſo heeft hy henliedé dit al vanwoꝛde te woꝛde geſeydt. De welcke hebben geãtwoꝛdt / waerom ſpreect onſe heere aldus / dat ſyn dienaers alſulcken quaet werc ſouden gedaé hebbé? Het gelt dat wy vonden bouen in onſe ſacken / dat hebben wy v weder gebꝛocht wt den lande van Chanaan / eñ hoe ſoudet mogen warachtich zyn / dat wi ſouden ſilueꝛ oft gout wt ws heerẽ huys geſtolen hebben? Aldus by den welcken van uwen dienaren benondé woꝛt tgene dat ghy ſoect / laet dien dooden / eñ wy ſullen ons heeren ſlauen blyné. Eñ hy heeft tot henliedé geſeyt / Laet dit geſchiedé na v woꝛt / by den welcké dat dit vonden woꝛt / die ſal myn dienaer weſen / maer ghy lieden ſult onſchuldich weſen. Aldus ſo hebben ſy haeſtelyck haer ſacken afgeleyt ter aerden / eñ een yegelyc den ſynen open gedaen. Eñ die beginnende te onderſoecken vanden outſté totten ioncſten / ſo heeft hy den cop gevonden in Beniamins ſack. Eñ hebbende haer cleederé geſcheurt / haer eſels weder geladen / zyn ſy weder in de ſtadt ghecomen. Eñ Judas is deerſte met ſynen broeders binnen ghegaen by Joſeph / want hy en was noch van dier plaetſen niet gegaen / eñ ſy zyn alle tſamen vooꝛ hem plat
D ter aerden neder gevallen. Tot den welcké hy ſeyde / waerom hebdy aldus ghedaen? en weet ghy niet datter niemandt myns gelyck en is in de conſte vã waerſeggé? Tot wien Judas heeft geſeydt / wat ſullen wy myneñ heere antwoꝛdé? oft wat ſullé wi ſeggen? oft wat mogé wi na recht vooꝛtbꝛingen tot onſer onſchult. Godt heeft de onrechtueerdicheyt van uwé dienaers vondé / Siet / wy zyn allegader ſlauen myns heeren / wy eñ ooc degene by den welcken den cop gheuonden is.

Eñ Joſeph antwoꝛde / Dat zy verre van my / dat ic alſo ſoude doen: maer die den cop geſtolen heeft die ſal myn ſlaue weſen maer gaet ghy wy wech tot uwen vader. Gaet Judas naerder comẽde / heeft cloeckelyc geſeydt: Ick bid v myn heere / laet doch uwen dienaer een woꝛt in v oꝛen ſpreken / eñ en wilt niet gram weſen op uwen dienaer / wãt
E ghy zyt doch naeſt Pharao myn heere. Ghy vraechde eerſtmael uwen dienaers / Hebdy noch eenẽ vader oft eenigẽ broeder? Eñ wy hebbé v myné heere geantwoort / wy hebbé eenẽ vader die out is / eñ een cleyn kint dat welc hẽ geboꝛen is in ſyn onderdõ / wiens moeder van eender moeder geboꝛé / is geſtoꝛué / eñ deſe heeft ſyn moeder alleene: eñ ons vader heeft dat kint ſeer tevederlyckẽ lief. Eñ ghi ſeyt tot uwé dienaers / Bꝛengt dien by my / eñ ic ſal myn oogen op hem leggen. Eñ wy gauen myné heere te kennen: Dit kint en mach ſynen vader niet latẽ: wãt laet hy hem ſo ſal hy ſterven. Eñ ghy hebt tot uwé dienaers geſeyt / Ten zy dat v ioncſte broeder met v come / ſo en ſuldy niet meer myn aenſchyn ſien. Hierom doen wy op gecomen waren tot uwen dienaer onſen vader / ſo hebbé wy hẽ geſeydt alle dat myn heere geſpꝛoké hadde. Eñ ons vader heeft geſeydt / Gaet wederõme / eñ coopt ons eẽ weynich terwe. Eñ wi hebbé tot hẽ geſeyt / wy en moghen niet gaen / ten is dat ons ioncſte broeder met ons aftreet / ſo ſullen wy tſamen reyſen / anders ſo en doꝛré wy vooꝛ des mãs aenſicht niet comen / als deſe daer niet by en ware. Eñ hi heeft daer op geãtwoꝛt / Ghi weet wel dat myn huyſvꝛouwe my twee ſonen gebaert heeft. Den eenẽ is wtgegaé / eñ ghi hebt geſeydt: Een beeſte heeft hẽ verſlondẽ / eñ tot noch toe en is hy nergés geſiẽ. Gen.37.c.33. & 44.

Jſt ſake dat ghy deſen ooc wech leyt / eñ dat hẽ yet ouer wech miſcoemt ſo ſuldy myn grys haer met dꝛuc ter hellen waerts leydé.
Hieromme iſt dat ic by uwé dienaer / onſen vader come / eñ dat het kint daer bi niet en zy (aengheſien dat ſyn ſiele aen de ſiele van dit kint hãget) eñ hy ſiende woꝛt / dat het kint met ons niet en is / ſo ſal hy ſterven / eñ v dienaers ſullé ſyn grys haer met dꝛucke ter hellen waerts leyden. Dus laet my v eygen knecht weſen / die dit kint op myn trouwe ontfangẽ hebbe / eñ daer vooꝛ geſpꝛoké / ſeggẽde. Jſt ſake dat ic hẽ niet weder en bꝛẽge / ſo ſal ick der ſonden regẽ myné vader eewelyc ſchuldich weſen. Daerõ ſal ic v dienaer vooꝛ dit kint in myns heeren dienſt blyuen / eñ laet dat kint met ſinẽ broeders opwaerts reyſen / wãt ic en mach tot myné vader niet weder comẽ / als tkint daer niet by en ware / op dat ic daer niet by en ſta / als een getuyge des tãmers / welc myné vader ouerualle ſal. Gen.44.b.3.

Hoe Joſeph hem ſelven ſyn broeders kenlijc maeckt, Eñ ſeynt om ſynen vader, die hẽ ſeer verblijde dat ſyn ſoon noch leefde.

Dat xlv. Capittel.

NJet langer en mocht hẽ Joſeph bedwingen / daer veel liedé by hem ſtondé / waerom heeft hy benolen / dat ſy allegader daer buyten gaen ſoudé / eñ datter niemant vreemders by weſen en ſoude als ſy malcanderen ſouden kennen. Eñ hy heeft ſyn ſtemme opgeheué eñ geweent / welc de Egyptenaers eñ alle Pharaos huyſgeſin gehoꝛt hebben / eñ hy ſeyde tot ſynẽ broeders / Jc ben Joſeph / leeft myn vader noch? Eñ ſyn broeders en condé hem geen antwoꝛde geuen / ſo verſchꝛict waré ſy wt grooter vreeſen. Tot dẽ welckẽ hy heeft goedertierlyc geſeydt / Coẽt hier by my. Eñ als ſy by hem comen waren / Jc ben (ſeyt hy) Joſeph v broeder / den welcken ghy in Egyptẽ vercocht hebt. En wilt niet beſchꝛict weſen / noch en laet v niet ſwaer duncké / dat ghy my vercocht hebt in deſe landé / wãt God heeft my om v ſalicheyt vooꝛ v

hier gelonden in Egyptē. Het is nu twee
iarē voorledē/dat dē dierē tijt begonſt is opt
lādt/eñ daer volgē noch vijf iarē/ inde welc-
ke men niet en ſal connē ackerē noch macyē.
Eñ Godt heeft my hier voor v gelonden/ 7
om dat ghy ſoudt op aertrijc behouden wor-
dē/eñ dat ghy ſout mogen v noodzuft hebbē
L om te leuen/ Ick en ben herwaerts niet ge- 8
ſondē door uwē raet/maer door Gods wille/
die my gemaect heeft als een vader vā Pha-
rao eñ een heere van alle ſijnen huyſgeſin eñ
een prince ouer alle dat landt van Egypten.
Daerom ſo haeſt v/ eñ reyſt opwaerts na 9
mijnen vader/eñ ſegget hē:Dit ontbiet v ſo-
ne Joſeph/Godt heeft my gemaect een heere
ouer alle dat landt van Egypten/ Coemt ne-
derwaerts by my/ en verbeyt niet/ eñ ghy 10
ſult woonē int lādt van Geſſen eñ by my we
D ſen/ghy eñ v kinderē/ eñ uwer kinders kinde
rē/ v ſchapē eñ v groot vee/eñ alle dat ghy be
ſit. Eñ daer ſal ic v voedē(wāt daer comen 11
noch vijf iaren vanden dierē tijt) op dat ghy
oock niet en vergaet/eñ v huiſgeſin/eñ alle dat
ghy beſidt. Siet v oogen eñ de oogen van 12
mijnē broeder Beniamin ſiē dat mijnē mont
tot v lieden ſpreect. Bootſchapt mijnen va
der alle mijn glorie/eñ alle dat ghy in Egyp-
tē geſien hebt/ Haeſt v eñ brengt hem by my.
Eñ doen hy Beniamin ſijnen broeder om 14
helſende gevallen was op ſijnē hals/ ſo heeft
hy ghweent/ eñ delgheliex heeft Beniamin
ooc geweēt op ſijnē hals. Eñ Joſeph heeft 15
alle ſijn broeders geuſt/eñ op eenen yegelic
hē geweēt eñ daer na zijn ſy verſtout om met
E hem te ſpreken. Eñ het is gehoort/ eñ met 16
een feeſtelijcke ſprake vernaert in des Co-
nincx hof/Joſephs broeds zijn comē/ eñ Pha
rao heeft blijde geweeſt/ eñ alle ſijn huyſghe-
ſin. Eñ hy heeft tot Joſeph geſeyt/dat hy ſij 17
nen broeders ſoude gebieden/ ſeggende:La-
det v beeſtē/ eñ reyſt na dlandt vā Chanaan/
eñ haelt van daer uwē vader/ eñ v geſlach 18
te/eñ coemt tot my/eñ ick ſal v geuen alle dat
goet van Egypten alſo dat ghy ſult moghen
eten het merch vandē lande. Gebiet hen- 19
lieden ooc dat ſy wagenen nemen uyten lan-
de van Egypten om heurlieder cleyn kinde-
rē/eñ huyſ vrouwen ouer te voeren:eñ ſegget
henlieden/ Neemt uwē vader/eñ coemt haeſ-
telijc herwaerts/ noch en laet niet achter 20
van uwen huyſraet/want alle de rijcdommē
F vā Egyptē ſullē v toebehoorē., Eñ de kin- 21
deren van Iſrahel hebben ghedaen alſo hen
bevolen was/den welcken heeft Joſeph wa-
genē gegeuē na Pharaos gebot eñ prouande
onder wegen. Eñ hy dede voor een yege- 22
lijcken halen twee eerlijcke cleederen/ maer
Beniamin gaf hy drij hondert ſilverē penning
gen met vijf vandē alderbeſte cleederen/ eñ 23
ſo veel gheits eñ cleederē ſant hy ſijnen va-
der ooc/ ſendende daer toe noch thien ezelen
de welcke overvoeren ſouden alderhāde goet
van Egypten/ eñ ooc ſo veel ezelinnen dra-
gende terwe eñ brooden onder wegē. Hier 24
om heeft hy ſijn broeders latē gaen/ eñ henlie
dē geſeyt doē ſy wech trocken/ En wilt onder
25 wegen niet vergramt worde/ Eñ ſy wt E- G
gyptē opwaerts reyſende zijn gecomē in tlāt
26 van Chanaan tot haren vader Jacob. Eñ
hebbē hem gebootſchapt ſeggende: Joſeph v
ſone leeft/ eñ hy heeft heerſchappije ouer alle
dat lādt van Egyptē. Als Jacob dit hoorde/
ſo was hē als oft hy wt eenen ſwaren droom
ontſprongen hadde/nochtans en geloofde hy
27 henliedē niet: maer ſy verteldē hem daer te
gen alle dat vernoich van deſer ſakē. Eñ als
hy geſien hadde de wagenen/ eñ alle dat Jo-
ſeph geſonden hadde/ ſo is ſijnen geeſt weder
28 om leuende geworde/ eñ hy ſeyde/ Tis my
genoech/ iſt dat Joſeph mijn ſoon noch leeft/
Ick ſal gaen ende hem ſien eer ick ſterue.

Hoe dat Iacob treft na Egypten, ende Godt doet hem ſijn be-
loofnen,Ende ſijn geſlachte wort verhaelt.

Dat xlvj. Capittel.

1 ENde Iſrahel reyſende met al dat hy had- A
de/is gecomen by den put des eedts/ende
als hy daer offeranden geſlagen eñ gheoffert
2 hadde ſijns vaders Iſaacs Godt/ loo heeft
hy hem gehoort door een viſioen des nachts
roepende/eñ ſeggēde tot hem/ Jacob Jacob:
Ende hy heeft hem geantwoort/ Siet ic ben
3 hier: Eñ Godt heeft tot hē geſeydt/ Ic ben
de alderſterckſte God ws vaders/en wilt niet
vreesen/gaet nederwaerts in Egyptē/ want
4 ic ſal v daer maken tot een groot volc/ Ic
ſal met v aftrecken derwaerts/eñ ic ſal v van
daer wederom leyden als ghy weder ſult kee
ren. Eñ Joſeph ſal ſijn handen ooc op v oo-
5 ghen leggben. Ende Jacob is opgheſtaen
vanden put des eedts/ende ſijn kinderē heb-
ben hem wech ghevoert met haren cleyne
kinderen/ende huyſ vrouwen op de waghe-
nen die Pharao geſonden hadde/om den ou-
6 den man te voeren/ met alle ſijn goet dat
hy beſeten hadde int landt vā Chanaan. Eñ
hy is in Egypten gecomē met alle ſijnen za-
7 de/ ſijn ſonen/eñ ſynder ſonen kinderē/ ſijn
8 dochteren/eñ alle ſijn geſlachte tſamen. Eñ B
dit zijn de namen der kinderen van Iſrahel
die in Egypten gekreyſt zijn/ hy met alle ſijn
9 kinderen. Dierſte geborene Rubē/ De kin Exod.1.a.a.
deren van Ruben waren Henoch/ eñ Phal- 6.b.14.
10 lu/eñ Heſron/eñ Charmi. De kinderen van Num.26.a.f.
Symeon/Jamuel/ende Jamin/ende Ahod/ 1.Par.4.a.1.
11 eñ Jachin eñ Sohar ende Saul/de ſone van 4.1.6.a.1.
der Chananeeuſſcher vrouwen. De kinde-
12 rē vā Leui/Gerſon/eñ Chaath/eñ Merari.
13 De kinderē van Judas/Her/eñ Onan/eñ
Sela/eñ Phares/eñ Zara:maer Her eñ Onā
14 zijn geſtorē int lant van Chanaan. Eñ Pha
res zijn kinderen geborē/ Heſron eñ Hamul.
15 De kinderē vā Iſſachar Thola/ eñ Phua/ 1.Par.2.a.1.
16 eñ Job eñ Symeon. De kinderē van Za- 4.d.21.
17 bulon/Sared/eñ Elon/eñ Jahelel/ Dit wa Gen.30.a.1.
18 rē de kinderen van Lia/de welck ſy ghebaert
hadde te Meſopotamiē int landt vā Syrien/
met Dina haer dochter. Alle de ſielē van ha- 1.Par.7.a.1.
19 re ſonen eñ dochteren waren dryendertich.
20 De kinderen van Gad/Sephon/eñ Aggi/
eñ Eſebon/eñ Suni/eñ Heri/eñ Arodi/ende
21 Areli. De kinderen van Aſer/Jamna/ende
Jeſua eñ Jeſſui/ende Beria/eñ Sara/haer- 1.Par.7.f.
lieder

lieder ſuſter. De kinderen van Beria/ Heber
ẽn Melchiel/ Dit waren de kinderen van
Zelpha/ de welcke Laban Lia ſynder dochter
gaf/ ende deſe ſelfthien sielen heeftſe Jacob ge-
baert. De kinderẽ vã Rachel Jacobs huyſ-
Gen. 41. f. vrouwe/ Joſeph ende Beniamin. Eñ Jo-
ſeph zyn kinderẽ geboren int lant van Egyp
ten de welcke hem gebaert heeft Aſeneth die
dochter van Putiphar/ des prieſters van He
2. Par. 3. c. liopolis/ Manaſſes eñ Ephraim: De kin-
8. 2. 2. deren van Beniamin/ Bela ende Bechor eñ
Aſbel eñ Gera/ende/ Naaman eñ Echi ende
Ros ende Mophim/ eñ Ophim/ende Ared/
Dit waren de kinderen van Rachel/ welck
Jacob gewonnen heeft/ alle te ſamen veer-
thien sielen. De kinderen van Dan/ Hu-
ſim/ De kinderen van Nephtali/ Jaſiel eñ
Guni ende Jeſer/ende Sallem/ dit warẽ
de kinderen van Bale de welcke Laban ſyn
der dochter Rachel gaf/ eñ deſe heeft Jacob
gewonnen al te ſamen ſeuen sielen. Eñ al
le de sielen die met Jacob in Egyptẽ gegaen
zyn/eñ de wt ſynder dyen gecomen zyn wt
genomẽ ſynder kinderẽ huyſ vrouwẽ/ warẽ
ſamẽ ſeſtienſeſtich sielẽ. Maer Joſephs ſo-
Deu. 10. d. nen die hẽ int lant vã Egyptẽ geborẽ zyn/
warẽ twee sielẽ. Alle de sielẽ vã Jacobs huys
die in Egyptẽ gegaen zyn waren ſeuentich/
Maer hy heeft Judã voor hẽ geſonden tot
Joſeph/dat hy hem ſeggen ſoude dat hy hem
te gemoete comen ſoude int lant vã Geſſen.
D Eñ als hy daer gecomen was ſo heeft Jo-
ſeph ſynen wagen doen inſpannen/ eñ hy is
opwaerts getrocken ſynen vader te gemoe-
te ter ſelver plaetſen. Ende als hy hem ſach/
ſo viel hy op ſynẽ hals/eñ int omhelſen ween
de hy. Eñ de vader ſeyde tot Joſeph/ Nu
ſal ick blydelyc ſterven om dat ick v aenſicht
geſien hebbe/ eñ dat ic v leuende na my laten
ſal. Maer hy heeft geſeydt tot ſynen broe-
ders ende tot alle ſyns vaders huyſgeſin/ Ic
ſal optrecken de ende gheuen Pharao dit te
kennen eñ ick ſal hem ſeggẽ Myn broeders/
eñ alle myns vaders huyſgeſin die in dlandt
van Chanaan waren zyn tot my gecomen/
ende het zyn mans die ſchapen voeden/eñ
ſy geteren hen met vee te voedẽ/ haer cleyn
vee ende haer groot vee eñ alle dat ſy hebbẽ
mochten hebben ſy met hen bracht. Ende
als hy v roepen ſal eñ ſeggen/ wat is v hante
ringe? ſo ſuldy antwoordẽ/ wy v dienaers
zyn mannen die ſchapen voeden van onſer
iongheyt aen tot deſen dach toe/ beyde wy eñ
onſe vaders mede. Dit ſuldy ſeggen/ op dat
dat ghy moecht v wooninghe crygen int
landt van Geſſen/want de Egyptenaẽ ver-
ſmaden alle ſchaepheyders.

Hier Pharao Joſephs vader met ſynen kinderen geeft dlandt van Geſſen. Den dieren tyts woon ioo groot, dat de Egyptenaren al heurlieder landt Joſeph verrochten.

Dat xlvij. Capittel.

A Joſeph is dan ingegaẽ tot Pharao eñ heeft
geboodſchapt ſeggende: Myn vader/ ende
myn broeders haer ſchapen ende haer groot
vee/ met alle dat ſy beſitten zyn gecomen wt
den lande van Chanaan/ ende ſiet ſy zyn
verſaemt int landt van Geſſen. Ende hy
heeft vyf mans van de wterſte ſynder broe-
ders voor den Coninck gheſtelt/ de welc-
ke hy gevraecht heeft/ wat is v werc? Sy heb
bẽ geantwoort/ wy uwe dienaers zyn ſchaep-
herders/ wy ende onſe vaders/ wy zyn in v
landt gecomẽ/ om aldaer gelyc vreemdelin-
gen te woonen/ want daer en is gheen wey-
de voor uwe dienaers vee in alle dat lãdt vã
Chanaan/ om dat den dierẽ tyt daer ſo groot
geworden is/ Eñ wy bidden v/ dat ghy ghe-
bieden wilt/ dat wy v dienaers mogen woo-
nẽ int landt vã Geſſen. Aldus heeft de Co B
ninc tot Joſeph gheſeydt/ Uw vader eñ v broe
ders zyn tot v gecomẽ/ Dat lant vã Egyptẽ
is voor v/ doetſe woonen in de beſte ſtede/ eñ
geeft henlieden het landt van Geſſen. Ende
iſt dat ghy weet datter verſtandighe mans
onder henliedẽ zyn/ maect die meeſters van
myne vee. Daer na heeft Joſeph ſynen va
der binnen brocht by den Coninck/ ende hy
heeft hem voor den Coninck gheſtelt/ eñ hy
benedyde hem/ eñ hem worde gevraecht vã
Pharao hoe veel zyn de daghen wes leuens?
Eñ hy antwoordde/ De dagẽ van myns le-
uens pelgrimagie/ zyn hondert ende dertich
iaer/ cleyn eñ quaet/ eñ ſy en zyn noch niet ge-
comen tot mynder vaders dagẽ/ in de welc-
ke ſy pelgrimagie gedaen hebben. Eñ als
hy den Coninc gebenedyt hadde/ ſo is hy wt
gegaen. Eñ Joſeph heeft ſynen vader eñ C
broeders ghegeuen in een beſittinge in E-
gypten lãt de beſte ſtede des lãts Ramelles/
gelyc Pharao bevolen hadde. Eñ hy voe-
de henlieden/eñ alle ſyns vaders huyſgeſin/
gevende eenen yegelyckẽ ſynen noodruft.
Wãt in alle de werelt was broodts gebrec/
eñ den dierẽ tyt hadde dlandt verdruct/ maer
aldermeeſt dlandt van Egypten eñ van Cha
naan/ wt welckẽ lande hy vergaders heeft
alle tgheit van dat vercoopen des corens/ eñ
heuet al gedragẽ in des Coninc ſchatcamer.
Eñ doen den coopers geit gebrac ſo zyn al
le die van Egypten gecomen tot Joſeph ſeg
gende: Geeft ons broodt/ waerom moetẽ wy
ſterfẽ voor v/ by gebrecke vandẽ gelde? Tot D
ten welckẽ hy heeft geantwoordt/ Brengt v
vee hier eñ ic ſal v lieden daer voor geven ge-
nen/ iſt ſake dat ghy geen geit en hebt. Eñ
als ſy die gebracht haddẽ ſo heeft hy henliedẽ
ſpyſe gegeuen voor peerdẽ eñ ſchapen/eñ oſ-
ſen/ eñ sielen/ eñ hy heeftſe dat iaer onderhou
den/ voor de mangelinge van haren beeſten.
Eñ ſy zyn weder gecomen ten tweeden ia-
re/ eñ hebben hem gheſeydt: wy laten onſen
heere weten dat ons (na het gebrec van gel-
de) nu ooc vee gebreect eñ ten is v niet onbe-
kent dat wy anders niet meer en hebbẽ dan
onſe lichamen en landẽ. Waerom ſullẽ wy
dan ſterven daer ghy dat ſiet? eñ wy eñ ons
lant ſullẽ v toebehoorẽ/ coopt ons ten dien-
ſte vandẽ conine/ eñ geeft ons ſaetcorẽ/ op dat
(by gebrecke van ackerliedẽ) het lãt niet beri
woeſt en worde. Hierom heeft Joſeph al
dlandt vã Egyptẽ gecocht/ want een yegelyc E
vercocht ſyn erue/ om den grooten honger.
Ende hy heeft dat landt Pharaos eygedom

ghemaect/ eñ alle des landts volc vanden
wterſten palen van Egypten tot ſynē leſten
eynden toe/ ſonder der prieſters landt dat
henlieden vanden conine gegeuen was/ den
welcken ooc wt de gemeyn ſchueren ghelette
ſpyſe gegeuē wozde/ eñ daerom en zyn ſi niet
bedwongē geweeſt haer eruen te vercoopē.
Dacrom heeft Joſeph geſeydt tot dat volc/
Siet(als ghy nu aenmerct) Pharao beſidt v
lieden eñ v landt neemt ſaetcozen eñ beſaeyt
de velden/ op dat ghy vruchtē moecht heb-
ben. Det vyfte deel ſuldy den Conine geuē/
de ander vier deelen laet ick v lieden tot ſaet-
cozen eñ om teten vooz v huyſgelin eñ v kin
deren. De welcke hebben gheantwoozdt/
Onſt ſalicheyt is in v handen/ alleen bidden
wy/dat ons heere op ons wil ſien eñ wy ſul-
len den Conine blydelyc dienē. Tā diē tyt
voozts tot deſen dach toe/ ſo wozt den Conin
gen in alle dat landt van Egypten het vyfte
deel betaelt/ eñ dat is gewozden als een wet/
ſonder dat landt der prieſterē/ welc wy was
vā deſer inſettingē. Aldus heeft Iſrahel ge
woont in Egypten/dat is int landt vā Gel-
ſen/eñ hy heeft dat beſeten/eñ hy is boué ma-
ten ſeer vermeerdert eñ vermenichfuldicht:
Eñ hi heeft in dat landt geleeft ſeuenthien
iaren/eñ alle de dagen ſyns leuens zyn ghe-
wozdē hondert eñ ſeuentien veertich iarē. Eñ
als hy ſich dat hem ſynen ſterfdach naecte/ſo
heeft hy ſynē ſoon Joſeph geroepen/ eñ hem
geſeydt/Iſt dat ick gratie vooz v vondē heb-
be/ſo legget v handt onder mijn dgye/eñ ghy
ſult my bermhertichcyt eñ waercheyt doen/
dat ghy my niet en begraeft in Egypten/
maer laet my ſlapen by mijn vaders/ende
voert my wt dit landt/ eñ begraeft my in de
begrauenuſſe van mijne ouders. Eñ Joſeph
heeft hē geantwoordt/Ic ſal doen dat ghi mi
gebodē hebt. Hierom ſeyde hi. Sweert my
dat. Eñ als hi ſwoer/ſo aēbadt Iſrahel Godt/
keerde hē tot het hooftreynde vandē bedde.

Hoe Iacob cranck wordt, ende benedijt Ioſephs kinderen.
Dat xlviij. Capittel.

ALs deſe dingen aldus geſchiet waren/ſo
wozde Joſeph gebootſchapt/ dat ſyn va-
der cranck was/ de welcke heeft met hem ge-
nomē beyde ſyn ſonen/Manaſſes eñ Ephra-
im/eñ heeft beſtaē te reyſen. Eñ het is den
ouden man geſeydt/Siet/v ſone Joſeph coēt
tot v/eñ hi wozde verſterct/eñ ganc opt bedde
ſitten. Eñ als Joſeph binnen by hem comē
was/ſoo heeft by gheſeydt/Godt almachtich
heeft my gheopenbaert te Luza/welck is in
dlandt van Chanaan/eñ hi heeft my gebene-
dijt eñ geſeydt/Ick ſal v vermeerderen eñ
vermenichfuldigen/ende ick ſal v maken tot
groote menichte vant volcke/eñ ick ſal v dit
landt geuē/eñ uwē zade na v tot een ewige
beſittinge. Daerom v twee ſonen die v ge
bozen zyn int landt van Egypten/eer ie hier
tot v quam/ſullē mijne weſen/ Ephraim eñ
Manaſſes/die ſullen mijne gerechē wozden/
gheluck Ruben eñ Symeon. Maer de an-
dere die ghy crygben ſult nae deſe die ſullen
uwe zyn/ende ſy ſullen met haerder broede-
ren naem genoemt wozden in haer beſittin-
gen/ want doen ick quam van Meſopota-
muen/ſo is my Rachel afgeſtozuen int landt
van Chanaan op den ſelue wech/eñ het was
in de lenten tyt/eñ ick quam doen in Ephra-
ta/eñ ic begroefſe omtrent den wech van E-
phrata/die anders genoēt wozdt Bethleem.
Eñ als hy Joſephs ſonen ſach/ſo ſeyde hy
tot hem/wie zyn deſe? Eñ hy heeft gheant-
woordt/ Dit zyn mijn ſonen die my Godt
gegeuē heeft te deſer plaetſen/Bzēgtle(ſeydt
hy)tot my/dat ick mach gebenedyden. Want
Iſrahels oogen waren verduyſtert van groo
ten ouderdom/eñ hy en conſte niet claerlyck
gheſien. Eñ als de kinderē by hem gebzocht
waren/ſo heeft hy die ghecuſt/ende ombeſlt/
eñ geſeydt tot ſynen ſoon/Ick en ben niet
bedzogen geweeſt van v te acuſchouwen/eñ
daer toe heeft my Godt oock v zaet getoont.
Eñ als Joſeph de kinderen van ſyns va-
ders ſchoot genomen hadde/ſo heeft hy aen-
beden neder ter aerdē/ Eñ hi ſtelde Ephra-
im aen ſyn rechte handt/dat is aen Iſrahels
ſlincke hant/maer Manaſſen ſtelde hi aen ſyn
ſlincke hant te weten aen ſyns vaders rechte
hant eñ alſo bzacht hy die beyde aen hē. De
welcke heeft wtgereyct ſyn rechte hant/ende
die geleydt op Ephraims hooft des ionckſten
broeders/ende ſyn ſlincke hant op Manaſſes
hooft/die deerſte geboren was/verandercēde
ſyn handen. Eñ Jacob heeft Joſephs ſo-
nen gebenedijt/eñ geſeydt: Godt/ vooz wiēs
aenſchyn myn vaderen Abzaham eñ Iſaac
gewandelt hebben/ Godt die my voedt van
myndere joncheyt af tot deſen dach toe/ De
Enghel die my verloſt heeft vā allen quade/
wil deſe kinderen gebenedyden/eñ laet my-
nen naem aen geroepen wozden ouer hen-
lieden/ende oock de namen myndere vaderen
Abzaham/eñ Iſaac/ eñ laetſe waſſen tot groo
te menichte op de aerde. Maer Joſeph(ſien
de dat ſyn vader ſyn rechte hant geleydt had
de op Ephraims hooft)heeft dat ſwaerlyc ge
nomen/ende hy heeft ſyns vaders hant ghe-
nomen/willende die opheffen vā Ephraims
hooft/ende die verleggben op Manaſſes
hooft. Ende hy heeft tot ſynen vader ghe-
ſeydt/Ten behoort alſoo niet vader/want dit
dit is dierſte ghebozen ſoon/leggbet v rechte
hant op ſyn hooft. Maer hy en wildet niet
doen/ſeggende: Ick weet wel(myn ſoon)ic
weet wel deſe ſal ooc vooztwaer tot veel volcx
weſen/eñ vermenichfuldicht wozden. Maer
ſyn bzoeder die ionger is/ ſal meerder wozdē
dan hy/eñ ſyn ſaet ſal waſſen tot veel natien.
Eñ hy heeft de kinderen op dien tyt gebe-
nedyt/ſeggende: Dooz v ſal Iſrahel gebene-
dijt wozden/eñ men ſal ſeggben/ Godt wil v
doen alſo by Ephraim/eñ Manaſſes gedaen
heeft. Eñ hy heeft Ephraim vooz Manaſſes
geſtelt. Eñ hy heeft tot Joſeph ſynen ſoon
geſeyt/Siet ick ſterue/ eñ Godt ſal met v we
ſen/ eñ v weder leyden tot uwer vaderē lant.
Ic geue v een deel buyten uwē bzoeders/
dat ick met mijnen ſweerde ende boge wt der
Amozrhiters handen verwozuen hebbe.

Doe

Gen.11.c.29

Gen.11.d.22.
11.2.b.
Mat.11.b.10

Heb.11.d.22

Gen 41.f.50.
Ioſ.13.b.7.d
19.16.a.17.a.

Ioſ.14.b.1.

Hoe Iacob alle ſijn kinderen bysonder gebenedijt, ende henlieden voorſeyde huerlieder gebeurte, Ende hy ſtiert.

Dat xlix. Capittel.

1 ENde Jacob heeft ſijn kinderē geroepen
Deu. 33. a. b. eñ geſeydt tot henlieden: Vergadert v/ dat ic v te kennen gene dat v toecomende is in de laetſte dagen. Vergadert v/ hoort Jacobs kinderen / hoort Iſrahel uwen vāder.
3 Ruben mijn eerſt geboren ſoon / ghy zijt mijn ſterckheyt eñ beginſel van mijnē lijden. Verſte in de gauen / die meeſt van beucle.
Gen. 35. d. 22. 1. Par. 5. a. 1. 4 Ghy zijt wtgheſtort gelijc water / en waſt niet / wāt ghy hebt geclommē op wās vaders bedde eñ ſijn ruſtplaetſe beſmet.
5 Symeon eñ Leui gebroeders / ſtrijdēde vaē der boosheyt / In haren raet en moet mijn ſiele niet comē eñ in haer vergaderingē en zy mijn glorie niet / want in haer ſalende gramſchap hebben ſy den man gedoot eñ met haer wille hebben ſy dē muer ondergrauē / vermaledijt zy haer ſalende gramſchap / wāt die herneckich is / eñ haer verbolgentheyt / want die hart is /
Iaſu. 13. a. 1. mac. 2. 6 ick ſalſe verdeylen in Jacob / eñ verſtroyen in Iſrahel / Juda v broeders ſullen v loue / v handē ſullē in de necken uwer viandē weſen / wās vaders ſonen ſullē v aenbiddē / Ju-
1. Par. 5. a. 2. das ghy zijt een welpen van eenen leeuwe / mijn ſone ghy zijt opghegaen totten roof / eñ ruſtende zydy neder gelegen als eenen leeu / eñ gelijck een leeuwinne / wie ſal hē ontwecken?
Ioan. 1. f. 41. 7. 8. Matth. 2. a. 4 Den Conincklicken ſceptер en ſal van Juda niet af genomē worde / noch vorſt van ſonder dgyen / tot dat hy come die geſonden ſal worden / eñ hy ſal het verbeyden der Heydenen zijn / Bindēde ſijn veulē aenden wijn gaert / eñ aenden wijnſtock (o mijn ſone) ſijn ezelinnen hy ſal ſijn oerlijc cleedt inden wijn waſchen eñ ſijnen mantel in dat bloedt vanden wijndruyue / Syn ooghen zijn ſchoon der dan wijn / eñ ſijn tandē witter dan melc.
13 Zabulon ſal op den oeuer vāder ze wonen eñ in de hauene der ſchepen genakende tot Sydon. Iſſachar eenen ſtercken eſel liggende tuſſchen de palen / Hy heeft de ruſte gheſien dat ſy goet was / eñ de aerde dat ſy de beſte was / ende hy heeft ſijn ſchouder daer onder geſteit om te dragen / eñ is geworden dienende onder tribuyt. Dan ſal ſijnē volc recht doen / gheliic oock een ander geſlachte in
C Iſrahel: Laet Dan worde een ſlange inden weech eñ een Ceraſtes in de pade bijtende des peerts clauwē / dat de berijder van dien achterwaerts valle. Heere ic ſal uwen ſalichgheuer verwachten. Gad ſal ghegort voor hē vechtē eñ hy ſal van achter gegort worde:
20 Aſer ſijn broot is vet / eñ hi ſal den coninge wellusticheden gheuen. Nephtali is eenen
1. Par. 5. a. 2. wtgelaten hert / eñ gheuende wtſpraken der ſchoonheyt. Een aewaſſende ſoon is Joſeph / een aenwaſſende ſoon / eñ ſchoon van aenſiē. De dochteren hebbē geloopen op de mueren / maer ſy hebben hen vergramt / eñ gheſtreē / eñ hebbē hē benijt / de gene die ſchichten hebben / Synē boge is inden ſterckē geſeten / eñ de banden van ſijnen armē eñ handen zijn ontbonden / voor de hant des machtigen van
Gen. 49. c. f. d. Jacob / daer wt is de herder comen den ſteen van Iſrahel / wās vaders God ſal v helper weſen / eñ de almachtige ſal v ghebenedijden / met de benedictien des hemels vā bouē / met de benedictien des afgronts nederwaerts lig gēde / met de benedictien der borſten ende des
26 buycks / De gebenedijdinghen wās vaders zijn verſterct boor ſonder vaderē benedijdingen / tot dat comen ſouden de begeerte der eewiger hoeuelen / Laetſe worde int hooft van Joſeph eñ op den top des hoofts vāden Nazareus / onder ſijn broederen / Beniamin een grijpende wolf / des morghens vroech ſal hy den roof eten / eñ des auonts ſal hy de rooD
28 uen verdeylen. Alle deſe zijn in de twaelf geſlachten van Iſrahel. Deſe woorden heeft heurlieder vader tot henlieden geſproken / eñ hy heeft elck gebenedijt met haer eygen bene
29 dictie (eñ henlieden beuolen / ſeggende: Ic worde verſaemt met mijnen volcke / begraeft my met mijne vaderen in de dobbel ſpelunche die daer is op den acker Ephron des Hethiters / tegē ouer Mābre int landt vā Cha Gen. 23. d.
30 naan / welcke ſpelunche metten Acker Abrahām gheeocht heeft van Ephron den Hethiter / tot een erfbegrauenſſe / Daer hebbē ſy hem begrauē ende Saram ſijn huyſvrouwe / Daer is Iſaac begraben met Rebecca ſijn huyſvrouwe / eñ daer leydt Lia oock begrauē.
31 Eñ als volcynt waren de gheboden / waer mede hy ſijn kinderen leerde / ſo heeft hy ſijn voeten vergadert opt bedde / ende is geſtoruen / ende verſaemt met ſijnen volcke.

¶ Hoe Joſeph ſijns vaders lichaem voert na Chanaan, beweent ſijn doodt, Troost ſijn broeders, Eñ laſt gegeuen hebbende vā ſijnder begrauinge ſterft. Dat L. Capittel.

1 ALs Joſeph dat ſach / ſo viel hi op ſijns vaA
ders aenſicht weenēde eñ cuſſende hem.
2 Ende hy heeft ſijns dienaers de medecynē beuolē dat ſy ſijnen vader met coſtelijcke ſpecien ſaluen ſouden. Ende als ſy dit deden
3 na dat gebot ſo zijnder veertich dagē ouergē gaen / want dit was de maniere der geſalfder doodder lichamē / eñ die vā Egypten bewee-
4 den hem ſeuentich dagē. Eñ als de dagen der beſchreydingen ouer waren / ſo ſeydē Joſeph tot dat huyſghelin van Pharao / Iſt dat ick gratie voor v oogen vondē hebbe / ſo ſeg-
5 ghet in de ooren van Pharao / dat mijn vader my beſwoorē heeft / ſeggēde: Siet ic ſterue / ghy ſult mi begrauē in mijn graf het welc ic voor mi gegrauen hebbe int landt vā Chanaan. Daerom laet my opterecken / eñ mijnen Gen. 47. g. 29.
vader begrauen / eñ dan ſal ick weder comen.
6 Eñ Pharao heeft tot hē geſeydt / Treet op waerts eñ begraeft uwen vader / alſo ghy beſworen zijt. Eñ als hy opwaerts reyſde ſo B
7 zijn alle de onders van Pharaos huyſgeſin met hē gegaē / eñ alle de outſte des landts vā
8 Egyptē / eñ Joſephs huyſgeſin met ſijnen broeders ſonder haer cleyn kinderē eñ cleyn vee / eñ groot vee / de welcke ſy int landt van
9 Gheſſen ghelaten hebben. Ende hy hadde ooc in ſijn geſelſchap wagenen / ende volc te peerde / alſoo dat eenen grooten hoop volcks
10 geworden is. Eñ ſy zijn ghecomen op den Iudit. 16. b.

dorschuloer van Atad/ welck gelegen is ouer de Jordane/ ẽn daer hebbẽ sy seuen dagẽ lanc de wtuaert ghehouden met een seer groot ẽn machtich geschrey. Dwelck als de ingesetenen des landts van Chanaan gesien hadden/ so seyden sy/ Dits een seer groote beschreyinge voor de Egyptenarẽ. Ẽn daerom hebben sy de plaetse genoemt de Beschreyinge vã Egypten. Dierom hebben Jacobs kinderen gedaen gheluck hy henlieden bevolen hadde/ Act.7.b.16. ẽn sy hebben hem ghedragen int landt van Chanaan/ ẽn begrauẽ in de dobbel spelunche/ welck Abraham mettẽ Acker gecocht hadde tot een erf begrauenisse/ van Ephron den Hethiter/ tegen ouer Mambre. Ẽn Joseph is wederom in Egypten gegaẽ met synen broeders/ ẽn met alle dẽ gesellschappe/ doen hy synen vader begrauen hadde. Ẽn doen henlieder vader doot was/ soo hebben Josephs broeders geureest/ ẽn tot malcanderẽ gesept/ Op dat hy by auenturen niet ghedachtich en zy des onrechts dat hy gheleden heeft/ ẽn ons loone van alle tquaet dat wy hem gedaẽ hebben/ dus hebbẽ sy hem te kennen gegeuen/ seggende: Ti vader heeft ons bevolen eer hy storf/ dat wy v dit met synen woorden seghen souden/ Ick bidde v/ dat ghy vergheten wilt het groot misdaet uwer broederen/ ende de groote sonde ende arbeyt die sy v gedaen hebben/ ẽn wy bidden v oock/ dat ghy Gods knecht/ uwen vader/ dit onrecht vergheuen wilt. Als Joseph dese woorden hoorde/ soo weende hy ẽn syn broeders quamen tot hem/ ende aenbiddende gebuycht ter aerden/ hebbẽ sy geseyt/ wy zyn v dienaers. Totten welcke hi antwoorde/ En wilt niet vresen mogẽ wy Gods wille wederstaẽ? Ghy D hebt ghedacht my quaet te doen/ maer Godt Gen.45.b.5. heeft dat int goede verkeert/ om dat ghy my verheffen soude/ alsoo ghy siet te deser tot/ ẽn om dat hy veel volcx behouden sonde. En Gen.49.c.11 wilt niet vresen/ ick sal v voeden/ ende uwe cleyne kinderen/ ẽn hy heeftse ghetroost/ ende soetelijc ẽn saechtelijc aengesproken. Ende Joseph heeft in Egypten ghewoont met alle synes vaders huysghesin/ ẽn gheleeft hondert ẽn thien iaren. Ẽn hi heeft Ephraims kinderen gesien tot de derde afcomste. Ẽn de kinderen van Machyr sone wan Manasses/ zyn gheboren op Josephs schoot. Ẽn als dese Nu.32.g.39. Heb.11.d.22. dingen voorleden waren/ so heeft Joseph geseyt tot synen broeders/ Na myn doot sal v God besoecken/ ẽn v doen optrecken wt dit landt/ nae dat landt/ welc hy Abraham Isaac/ ẽn Jacob beloofd heeft. Ende doen hi henlieden besworen hadde/ ẽn gheseydt/ Godt sal Exo.13.d.19. Iosu.24.g.32 v lieden besoecken/ draecht myn gebeente met v wech van hier/ so is hy gestorven/ na dat hy hondert ende thien iaren gheleeft hadde. Ẽn met costelijcke specien gheslalft/ is hy gheleyt in een kiste int landt van Egypten.

Hier volcyndt dat boeck welck Genesis woordt ghenoemt/ het eerste boeck Moysi.

Het tweede boeck van Moyses, int Hebreusch ghenaemt Veelleſemoth, int Griecx Exodus, int Duytsche, Den boeck des vvtgancx vvt Egypten.

Hoe de kinderen van Israel vermenighen, ende hoe dat een coninck die Ioseph niet en kende, opstaende in Egypte, de selue kinderen seer verdruckt heeft.

Dat eerste Capitel.

A Gene.46.a.8. DIt zyn de namen der kinderen van Israhel/ die met Jacob in Egypten gegaen waren/ een yegelijck is met syn huysgesinne daer inne gecomen/ Ruben/ Symeon/ Leui/ Judas/ Issachar/ Zabulon/ ẽn Beniamin/ Dan/ ẽn Nephtali/ Gad/ ẽn Aser. Aldus waren alle de sielen vã die wt Jacobs dyge gecomen waren tseuentich. Act.7.c.14. Maer Joseph was in Egypten. Ẽn als hy gheslotten was met alle synen broeders/ ẽn alle syn ghesiachte/ so zyn de kinderen van Israhel gewassen ẽn vermenichfuldicht/ gelijck oft sy gegroeyt hadden/ ẽn zyn boue maten seer sterck gworden/ ẽn hebben het landt B verruilt. Ende binnen middelen tyden/ so is daer een nieuwe coninc van Egypten opgestaen/ die Joseph niet en kende/ ende hy seyde tot synen volcke: Siet/ het volc der kinderen van Israhel is seer veel/ ende stercker dan wy zyn. Dus coemt/ ende laet ons dat wijsselijck verdrucken/ op datter by auonturen niet vermenichfuldicht en worde/ ende waert datter een oorloge tegen ons opstonde/ dat sy henlieden dan met onse viandẽ niet en vuegen/ ende ons verwonnen hebbende wt lande gaen. Dierom heeft Pharao ouer henlieden wercmeesters gestelt/ dat die henlieden soude quellen met ouerlastinghe/ ende sy hebben voor Pharao gebouwert de steden der tabernakelen/ Phiton/ ende Rameses. Ende hoe sy die meer verdruckten/ soo die C meer vermenichfuldicht ende grooter worden. Ende de Egyptenaren haetten de kinderen van Israhel/ ẽn sy benaudense/ henlieden bespottende ende benijdende/ brochten henlieder leuen tot bitterheyt door harde wercken van cleem ende backsteenen/ ende Sap.11.b.5. door alderhande dienst/ daer sy mede gheplaemt worden/ om in de aerde te wercken. Ẽn de Coninck heeft geseydt tot de vroede vrouwen der Hebreusche/ waer af de eene hiet Sephora/ ende dander Phua/ ghebiedende haerlieden/ wanneer ghi de Hebreusche vrouwen als vroede vrouwen bystaen suit/ ende den tijt des barens nakende is/ ist dat een knechtken is/ soo doodet/ maer ist een meysken/ so behouder. Maer de vroede D vrouwen

vrouwē vreesden God/ eñ sy en dedē niet na des conincx van Egypten gebot/ maer sy behielden de knechtkens. Eñ de Coninck de
" vroede vrouwen ontboden hebbende tot hē/ heeft geseyt/ wat is dit dat ghi hebt willē doē/ dat ghy de knechtkēs behoudt? Eñ sy hebbē
" gheantwoort/ De Hebreeusche vrouwen en sijn niet geijc de Egyptische vrouwen/ want sy hebbē seluer de conste der vroede vrouwen/ eñ sy baren eer dat wy by haerlieden comen.
Daerom heeft God de vroedevrouwē wel
" gedaen/ eñ dat volc wies eñ worde versterct hauē maē seer/ Eñ om dat de vroede vrou
" wen God gevreest hebbē/ timmerde hy haer lieder huysen. Dus heeft Pharao alle sijnē
" volcke geboden/ seggende: Al watter geborē wort dā mās natuere dat worpt inde vloet/ eñ so wat dā vrouwe natuer is dat behoudt.

Hoe Moyses gheboren wordt, ende door Pharaos dochter uyten water geuischt, Hoe hi vloot wt Egypten, Ende hoe hy des priesters van Madian dochter Sephoram troude.

Dat ij. Capittel.

Exod. 6. c. 2. Nu. 25. g. 29. 1. par. 23. d. 13.

A Ende na desen ilser een man vanden huyse Leui gecomen/ eñ heeft een huysvrouwe genomen van sijnē geslachte/ de welke heeft ontfangen eñ gebaert eenen sone/ eñ siende dat hy fraey was heeft sijt dry maendē gebongen. Eñ doen sy dat niet langher en
" conste verborgen/ so heeft sy genomē en corfken van bieten gemaect/ eñ dat met lijm ende peck bestreken/ ende dat kindeken daer inne gheleydt/ ende also stelde sy hem int riet by den oeuer des vloets/ ende sijn suster stont
Act. 7. c. 22. Heb. 11. d. 23.
" van verre/ gaede slaende hoe dat dit vergaen soudt. Eñ siet de dochter van Pharao is
" nederwaerts gecomē om inde vloet gewaschen te worden/ ende haer ionckvrouwen die ghingen op den oeuer vanden vloet. Eñ als sy dat corfken int riet ghesien hadde/ soo sandt sy eene van harē dienstvrouwen/ Ende dede dat halen/ eñ als gehaelt was/ so dede
" sy dat open/ ende siende daer inne een weenende kindeken/ ende sijns ontfermende sey de sy. Dits een vandē Hebreeusche kinder-
B kens. Doē seyde de suster des kindekens/
" wildy/ dat ick gae een Hebreeusche vrouwe halen/ die dit kindeken sal mogen voesteren?
Sy antwoorde/ Gaet henē de ionge dochter is wech ghegaen/ ende sy heeft haer moeder gheroepen. Tot de welcke sprekende
" de dochter van Pharao/ Neemt (seyde sy) dit kint/ ende voestert my dat/ Ick sal v uwē loon geuen. De vrouwe heeft dat kint genomē/ eñ ghevoestert. Eñ als groot gewassen was/
" heeft sy dat der dochter vā Pharao geleuert/ Der welcke sy aengenomen heeft inde plaetse van eenen sone/ ende hem genoemt Moyses seggende: Ick heb hem wten water ghe-
Hebr. 11. c. 24 " nomen. In dien tyden als Moyses groot
" ghewassen was/ soo is hy wt ghegaen tot sijn broeders/ ende hy sach haer groot lyden/ ende eenen Egyptischen man die sloech eenen vanden Hebreeusschen sijnen broeders.
Ende doen hy herwaerts ende derwaerts
" omme gesien hadde/ ende niemant daer omtrent en sach/ verloech hy dien Egyptenaer/
C ende berchdde dien int sant. Ende des an-
" ders daechs is hy wtgegaen/ ende wert siende datter twee vanden Hebreeusschen keuen/ eñ hy seyde tot hem die onrecht dede/ waer-
" om slaty nwē naesten? De welcke heeft geantwoort/ wie heeft v ēē overste eñ een rechter over ons gemaect? wildy my ock doodslaen ghelijck ghy ghistern den Egyptenaer doot gheslagen hebt? Moyses die vreesde eñ seyde/ Hoe is dit woort int openbaer comen?
" Eñ Pharao heeft dit ghehoort/ eñ hy socht Moysen om te dooden/ de welcke is wt sijn oogen geuloden/ eñ heeft hem onthouden in dlandt vā Madian/ eñ sadt daer by eenē put.
" Eñ de priester van Madiā hadde seuē doch terē/ de welcke gecomen waren om water te scheppen eñ als sy de waterbackē gevult hadē so begeerden sy haers vaders cuddē te wa
" teren/ maer de herders quamen hen overeñ verjaechdese van daer/ eñ Moyses is opgestaē eñ heeft de ionge dochters beschermt/
" ende haer schapen ghewatert. Ende als sy tot Raguel haren vader weder comē waren/ so seyde hy tot haerlieden/ waerom zijdy nu
" vroeger gecomen dan ghy pleecht? Sy antwoordē Een Egyptisch mā heeft ons verlost wt der herderē hat/ eñ daer en bouē met ons oot water geschepen/ eñ den schapen te drinc
" ken gegeuē. Eñ hy seyde/ waer is de man? D waerom hebdy hem laten gaen? Roept hem/
" dat hy mach vroodt eten. Dus heeft Moyses geswoē/ dat hy by hem soude blijnē woonende. Eñ hy heeft Sephora sijn dochter tot
" eender huysvrouwe ghenomen/ de welcke Gene. 1. 2. 2. 13. 2. 16. 2. Pa. 93. b. 25
hem eenen soon heeft ghebaert/ ende hy hiet dien Gersam/ seggende/ Ick heb een vreemde linde geweest in een vreemt lant. Eñ sy heeft noch eenen sone gebaert/ den welcken hy genaemt heeft Eliezer/ seggende: want mijns vaders Godt is mijn helper/ eñ hy heeft my
" verlost vt Pharaos hant. Maer na veel tijts is de Coninc van Egypten gheslotnen/ Eñ de kinderen van Israel suchtende om heurlieder werckē hebbē gerepen/ en haren roep is tot God opgeclommen vandē werē-
" kē. Ende God heeft heurlieder suchtē gehoort/ ende hy is gedachtich worden des verbonts dat hy gemaect hadde met Abraham/
" Isaack/ eñ Jacob. Ende de Heere heeft de kinderen van Israel aengesien/ ende hy hemse verlost.

Hoe Godt Moysi openbaerende hem last gaf tot de kinderen van Israel, ende totten Coninck Pharao.

Dat iij. Capittel.

A Moyses voede de schapen Jethro sijns sweers/ des priesters van Madian. Eñ als hy de schapen gevreuē hadde tot dat diepste der woestijnen/ soo quam hy by den berch
" Gods Horeb. Ende de Heere openbaerde Act. 7. c. 22.
hem daer in een vlamme viers/ wt dat midden vanden doorn/ ende hy wert siende dat den doorn brande/ ende nochtans niet verbrandt en worde. Dierom seyde Moyses/ Ick sal gaen/ eñ besien dit groot visioen/ waer omme dat den doorn niet verbrant en wordt/
" Maer de Heere siende dat hy voortquam om te besien/ heeft hem wt het midden des

doons geroepen/ en geseydt: Moyses Moyses: En hy antwoorde: Ic ben hier. Maer de Heere/ En coemt (seyt hy) hier niet nader/ doetdine de schoenen vā uwen voeten/ want de plaetse daer ghy staet/ is heylighe aerde.

Mat. 22. c. 32. Mar. 12. c. 26 Luc. 20. f. 37. Ende hi seyde/ Ick ben de Godt uws vaders/ de Godt van Abraham/ de Godt vā Isaac/ de Godt van Jacob/ Moyses berchte sijn aensicht/ want hy en verstoute hem niet tegen Godt op te sien. Ende de Heere seydt tot hē/ Ick heb gesien dat groot leyden mijns volcx in Egypten/ ende ic heb heurlieder geroep gehoort/ om de herdicheyt der geēder die ouerste vanden worden sijn/ ende wetende haer verdriet/ ben ick nedergedaelt/ om herlieden te verlossen uyt de handen vanden Egyptenaers/ ende uyt dien lande te leyden in een goet ende groot uyt/ in een land dat vloeyt vā melck ende honich/ tot de plaetsen der Chananeen/ ende Hetheen/ ende Amorrheen/ ende Pherezeen/ ende Heuen/ ende Jebuseen. Alsus is dat geroep der kinderen van Israhel tot my gekomen/ ende ic heb heurlieder swaer verdriet gheseen/ daer sy vanden Egyptenaers mede bedruckt worden/ Maer coemt ghy/ ende ick sal u tot Pharao senden dat ghy mijn volck de kinderen van Israhel leyden moecht uyt Egypten. Ende Moyses heeft tot Godt geseydt: Wie ben ick doch dat ic soude tot Pharaō gaen/ ende de kinderē vā Israhel uyt Egypten leyden? De welcke heeft tot hē geseydt: Ic sal met u wesen/ ende dat sulcx voor een teecken hebben/ dat ic u gesonden hebbe. Als ghy mijn volck sult uyt Egypten geleydt hebben/ so sultyp Gode een offerande offeren op desen berch. Ende Moyses heeft tot Godt geseydt: Siet ick sal tot de kinderen van Israhel gaen/ ende hemlieden seggen: Uwer vaderen Godt heeft my tot u lieden gesonden/ Ist dat sy mi leggen/ Hoe is synen naem: wat sal ick hemlieden seggen? Ende de Heere heeft de Moyses geseydt Ic ben die ic ben. Ende hy heeft geseydt: Alsus sultyp den kinderen van Israhel seggen/ Die is/ heeft my tot u gesonden. Ende Godt heeft wederom tot Moysen geseydt/ Dit sultyp den kinderen van Israhel seggen/ De Heere Godt van uwē vaderen/ de Godt van Abraham/ de Godt van Isaac/ de Godt van Jacob/ heeft my tot u lieden gesonden/ dats mijnen naem inder eewicheyt/ ende dat is mijn gedenckenisse vā geslachte tot geslachte/ Gaet ende vergadert de ouders van Israhel ende segget tot hen/ De Heere uwer vaderen Godt/ heeft my geopenbaert/ Abrahams Godt/ ende Isaacs Godt/ ende Jacobs Godt/ seggende: Besoeckende/ heb ic u besocht/ ende gesien alle dat u in Egypten geschiet is/ ende ick heb geseydt/ dat ick u leyden soude uyt dat verdriet van Egypten int landt der Chananeen/ ende Hetheen/ ende Amorrheen/ ende Pherezeen/ ende Heueen/ ende Jebuseen/ tot een landt dat vloeyt van melck ende honich/ Ende sy sullen u stemme hooren/ ende ghy metten ouders van Israhel sult gaen binnen by den Coninc van Egypten/ ende tot hem seggen/ De Heere Godt der Hebreen heeft ons geroepen/ wy sullen gaen dry dachreysen inder woestijnen/ om daer offerande te doen den Heere onsen Godt. Maer ick weet dat de Coninck van Egypten u niet en sal laten gaen/ dā door een machtige hant/ Ende ick sal mijn hant uytreycken/ ende Egypten slaen met alle mijne wonderlicheden/ die ic doen sal/ int midden van henlieden. Daer nae sal hy u laten gaen/ Ende ick sal desen volcke gratie gheuen voor de Egyptenaers/ ende als ghy uytgaen sult/ soo en sultyp niet ydel uytgaē. Maer een vrouwe sal begheeren van haerder ghebuerinne/ ende van haerder weerdinne/ gouden ende silueren vaten ende cleederen/ ende die sultyp uwen sonen ende dochteren opleggen/ ende also sultyp Egypten beroouen.

Exod. 11. a. 2. 11. c. 11.

Hoe Godt de Heere Moyses ten teekenen ende wonderwercken, oock hoe hy oorlof nemende aen sijnen swaer, na Egypten ghereyst is, ende van dat hem inden weech ghebeurde.

Dat iij. Capittel.

MOyses antwoordede ende seydt: Sy en sullen my niet gelooven/ noch mijn stemme hooren/ maer sy sullen seggen/ De Heere en heeft u niet geopēbaert. Waerom heeft de Heere tot hem geseydt/ wat is dat ghy in u handt hebt: Ende hy antwoordede/ Een roede/ Ende de Heere heeft geseydt/ werpt die op de eerde/ Hy heeftse ghe worpen/ ende sy is verkeert in een slāge/ also dat Moyses wech vloot. Ende de Heere seyde. Reyckt u hant uyt/ en grypt haer steert. Hy reyckte sijn hant uyt/ en hielse/ ende sy is verkeert in een roede. Ende hy seyde: Op dat sy mogen gheloouen dat de Heere uwer vaderen Godt u geopenbaert heeft. De Godt van Abraham/ de Godt vā Isaac/ de Godt vā Jacob. Ende de Heere heeft wederomme geseydt/ Steeckt u hant in uwen boesem. Ende als hy die in synen boesem ghesteken hadde/ bracht hy die uyt melaetsch gelijck sneeu. Ende hy seyde/ steeckt u hāt wederom in uwen boesem. Hy heeft die wederom in synen boesem ghesteken/ ende hi bracht die wederom uyt/ ende sy was doen ghelijck dat andet vleesch.

Ende hy seyde ist lake dat sy u niet en gelooven/ ofte niet hooren en willen de reden van dat eerste teecken/ soo sullen sy gheloouen het woort van dat nachnolgēde teekē. Maer ist dat sy oock dese twee teekenen niet en gelooven/ ende u woorden niet en hooren/ so neemt water van de vloet/ ende stort dat uyt op droge/ ende dat ghy uyt de vloet scheppen sult/ dat sal in bloedt verkeert worden. Ende Moyses heeft geseydt: Ick bid u Heere/ want ick en ben niet wel sprekende/ van ghisteren ende eergh isterē/ ende dat dien tijt dat ghy tot uwen dienaer gesproken hebt so ben ick meer belet ende traegher gewordē in mijn tonge. Ende de Heere heeft tot hem geseydt/ wie heeft des menschen mont gemaect? Ofte wie heeft den stommen ende doouē/ den sienden/ ende den blinden gemaect: en ben ick dat niet? Daerom gaet derwaerts/ ende ick sal in uwen mont wesen/ ende u leeren wat ghi spreken sult. Ende hy seyde/ ick bidde u Heere seynt die ghi seynden sult. Ende de Heere gram wesende op Moyses heeft geseydt/ Ick weet wel dat Aaron u broeder/ wt dat geslachte vā Leui wel

Mat. 10. c. 19.

sprekende

ſpreckende is/ Siet hy ſal wtcomē v te gemoe
te ende als hy v sien ſal ſo ſal hy hem vā her=
D ten verblijden/ Spreect tot hem ende ſtelt 15
mijn woorden in synen mont/ eñ ic ſal in u=
Gene 7.2. wen mont eñ in synen mont zijn/ eñ ick ſal v
thoonen wat ghy ſult moeten doen/ Eñ hy 16
ſal voor v tot den volc ſpreken ende hy ſal in
uwen mont wesen/ Maer ghy ſult voor hem
wesen in de dingen die Godt aengaen/ Eñ 17
dese roede neēt in v hant/ waer mede dat ghy
de teckenen doen ſult. Moyses is wech ge 18
gaen/ ende weder gheckeert tot Jethro synen
sweer/ eñ heeft tot hem geseyt/ Laet my gaen/
eñ ic ſal weder keeren tot mijnen broeders in
Egyptē op dat ic sien mach oft sy noch leuē.
Eñ Jethro heeft tot hem geseyt/ Gaet in vre
E den. Doen heeft de Heere tot Moyses ghe 19
seyt int lāt vā Madian/ Gaet henen eñ keert
weder in Egyptē/ wāt sy zijn alle doot die v
siele socchten. Aldus nam Moyses sijn huys= 20
vrouwe eñ sijn sonē/ eñ hy setteſe op eenē esel/
eñ hy is weder gegaen na Egypten dragen=
de Gods roede in sijn hāt/ Eñ de Heere sey 21
de tot hem doen hy wedercheerde na Egyptē.
Siet dat ghy alle de wonderlijcke teckenen
(die ic in v hant gestelt hebbe) voor Pharao
doet/ Ick sal sijn herte verharden/ eñ hy en sal
dat volc niet latē gaē/ Eñ ghy ſult tot hem 22
seggen. Dit seyt de Heere/ Mijn eerste gebo=
F ren soon is Israhel/ Ic heb v geseydt/ Laet 23
gaen mijnen soon dat hy my diene/ eñ ghy en
hebt hem niet willen laten gaen. Siet ick ſal
uwen eerſten geboren soon doodſlaen. Eñ 24
als Moyses op dē weeh in de herberge was/
ſo quam hem de Heere te ghemoete/ eñ wilde
hem doodſlaen/ Sephora nam terſtont ee=
nen ſeer ſcherpē steen/ eñ sy besneedt de voor 25
huyt van haers soons manlijcheydt/ eñ sy raect
tot sijn voeten eñ seyde/ Ghy zijt my een bruy=
degom des bloets/ Doen liet sy hem na dat 26
sy geseydt hadde/ Ghy zijt my een bruydegom
G des bloets om der besnydenissen. Ende de 27
Heere heeft geseyt tot Aaron/ Gaet henen in
de woestijne/ Moyse te gemoete/ De welcke
ke is hem te ghemoete ghegaen inden berch
Gods/ eñ hy heeft hem gekust. Ende Moy 28
ses heeft Aaron vertelt alle de woorden des
Heeren daer hy hem om gesonden hadde/ eñ
de teckenen die hy hem bevolē hadde/ Eñ 29
sy zijn te samen gecomen/ ende hebben verga
dert alle de ouders der kinderē van Israhel.
Ende Aaron heeft alle de woorden gespro 30
ken die de Heere tot Moysen geseydt hadde
ende hy heeft de teckenē voor t volc gedaen/
ende het volck heeft geloofd/ Ende sy heb 31
ben gehoort dat de Heere de kinderē van Is=
rahel besocht hadde/ eñ haer swaere verdruc=
heyt aensien/ ende sy hebben aengebeden ne=
derbuygende.

Hoe Moyſe ende Aaron ghingen voren Coninck wt bevel des Heeren, ende hoe de Coninc voortvaert wederende, volc noch meer dede overlasten. Dat v. Capittel.

A Daer nae zijn Moyses en Aaron binnē ge 1
gaen/ eñ hebben tot Pharao geseydt/ Dit
seyt de Heere Godt van Israhel/ Laet mijn
volck gaen dat sy my moghen sacrificie doen
in de woestijne. Eñ hy heeft ghecantwoort/ 2
Wie is die Heere dat ick sijn stemme hooren
soude/ ende Israhel laten gaen? Ick en ken=
ne den Heere niet/ ende ic en sal Israhel ooc
niet laten gaen/ Sy hebbē geseyt/ Der He= 3
breeusscher Godt heeft ons geroepen/ dat wy
soudē gaen eenē wech van drie dachreysen in
de woestijne/ eñ dē Heere onsen God sacrifi=
cie doen/ dat ons by auenture geen pestilē=
cie oft swaert en gheschiede. Eñ de coninck 4
van Egyptē heeft tot henliedē geseydt/ waer
om benemet ghy Moyses eñ Aaron het volc
van haren werche? gaet henen tot uwē lastē.
Eñ Pharao heeft geseyt/ Het volc des lāts 5
is vele/ ende ghy siet dat de menichte gewal=
sen is/ hoe veel te meer/ ist dat ghy henliedē
ruste geeft van harē werckē. Daerom heeft B
hy op die dach den meesters der wercken/ eñ
den schatters des volcx bevolen/ seggbende:
Ghy en sult den volc voortaen gheensins 7
meer caf geuen om backsteenen te backē gelijc
ghy te voren dedet/ maer laet henlieden gaen
stroo vergaderen. Eñ ghy sult henlieden 8
oplegghen tselue ghetal der backsteenen dat sy
te voren maeckē/ eñ daer niet af verminderen/
want sy zijn ledich/ eñ daerom roepen sy/ seg=
gende: Laet ons gaen eñ sacrificie doē onsen
9 Godt/ Laetſe verdruckē met wercken/ dat
sy die volbringhen/ op dat sy niet en volghen
10 de loghentalen. Hierom zijn de wercmee=
sters ende de schatters des volcx wtgegaen
totten volcke/ ende hebben geseydt/ Aldus
seydt Pharao/ Ick en geue v geen caf meer
11 Maer gaet eñ vergadert dat/ daer ghy dat
erghers vinden moecht/ ende daer en sal niet
12 gemindert worden van uwen wercke. Eñ C
t volc is verstroyt ouer allet landt van Egyp
13 ten/ om caf te vergaderen/ Eñ die oversten
des werx praemden dat volc ooc/ seggende:
Voldoet v werc alle dage/ gelijck ghy te voren
14 pleecht te doen/ als v lieden caf gegeuen wor
de. Ende de wercmeesters der kinderen
van Israel worden ghelagen van Pharaos
schatters/ de welcke seyden/ waerom en heb=
dy dat ghetal der backsteenen niet voldaen/
noch gisteren noch heden gelijc ghy te voren
15 pleecht? Ende de oversten der kinderen van
Israhel zijn gheromen/ eñ hebben gheroepen
tot Pharao seggbende/ waerom doedy soo
16 tegen v knechten? Het caf en wort ons niet
gegeuen/ ende de backsteenen worden ons
ghebooden ghelijck te voren/ Siet v knechten
worden met gheesselen ghelaghen/ eñ uwen
17 volcke wort groot onrecht aengedaen. Eñ
hy seyde: Ghy zijt ledich/ ende daerom seggy/
Laet ons gaen/ eñ den Heere sacrificie doen/
18 Daerom gaet wech/ ende werct/ mē en sal D
v gheen caf geuen/ eñ ghi sult het gewoonlijc
19 getal der backsteenen leueren. Eñ de werc=
meesteren der kinderen van Israhel/ saghen
hen selven qualijc staende/ om dat henlie den
geseyt werde/ Daer en sal niet vandē backsteē
20 nen gemindert worden tot elckē dage. Eñ
sy zijn te ghemoete ghecomen Moysen ende
Aaron die stonden tegen henlieden ouer co=
21 mende van Pharao/ eñ sy hebben tot hem
gheseydt/

gheleydt / Die Heere wil aenſien ende recht doen / want ghy hebt onſen reuck doen ſtincken voor Pharao eñ voor ſyn dienaers / ende hem een ſweert gegeuē om ons doot te ſlaen.

Eñ Moyſes is wedergekeert totten Heere / eñ heeft geſeydt / O Heere / waerom hebdy den volcke dit ydē aengedaē? waerom hebdy my ghelonden? want ſedert dat ick tot Pharao ben gegaen om te ſpreken in uwen naem / ſoo heeft hy uwen volcke veel ydens aenghedaen / ende ghy en hebtſe niet verloſt.

Hoe Moyſes van Godt noch breeder onderweſen werdt, beuel ontfangt tot tvolck van Iſrahel, eñ den coninck Pharao, eñ van het tellen der ghellachten. Dat vj. Capittel.

DE Heere heeft geſeydt tot Moyſen: Nu ſuldy ſien wat ick Pharao doen ſal / wāt door een ſtercke handt ſal hyſe laten gaen / eñ door een machtighe handt ſal hyſe van ſynen lande werwerpen. Ende de Heere heeft tot Moyſen geſproken ſeggēde: Ic ben de Heere die geopenbaert hebbe Abraham Iſaac / eñ Jacob inden almachtigen Godt / Eñ mynen naem Adonai en heb ic henlieden niet te kennen gegeuen / Eñ ick heb een verbont met henliedē gemaect dat ick henlieden ghenen ſoude het landt van Chanaan / het landt vā haerder pelgrimagien / daer ſy vreemdelingen in geweeſt hebben. Ic heb gehoort het ſuchten der kinderen vā Iſrahel / daer de Egyptenaren henlieden mede verdruct hebben / eñ ic ben gedachtich worden myns verbonts. Daerom ſegt den kinderē van Iſrahel: Ic ben de Heere / die v leydē ſal wt den werckercker der Egyptenaren / eñ wt de ſlauernie verloſſen / eñ ick ſal v verloſſen door eenen hoogē arm / eñ met groote vonniſſen / Eñ ick ſal v te mywaerts nemen tot een volc / eñ ſal v Godt weſen. Eñ ghi ſult weten dat ick ben de Heere v Godt die v ſal wtgeleyt hebben wt den werckercker der Egyptenaren / eñ gebracht int landt daer ic myn handt heb opgeheuen / dat ic ſoude geuen Abraham Iſaac / eñ Jacob / Ende ick ſal v dat landt geuē te beſitē / ic ben de Heere. Hierom heeft Moyſes alle deſe woorden den kinderen van Iſrahel verteit / de welcke hem niet en hebbē aenhoort / om de benautheyt haers geeſts / eñ om de wtneemende harde werckē.

Eñ de Heere heeft tot Moyſes geſprokē / ſeggende: Gaet binnen eñ ſpreect tot Pharao den coninc vā Egyptē / dat hy de kinderen van Iſrahel laet gaen wt ſynen lande / Eñ Moyſes antwoorde voor den Heere / Siet de kinderen van Iſrael en hooren my niet / hoe ſal my Pharao willen hoorē / byſonder aengeſien dat ick onbeſneden van lippen ben. Eñ de Heere heeft geſprokē tot Moyſen eñ Aaron eñ henliedē een beuel gegeuen aen de kinderen van Iſrahel eñ aen Pharao den Coninck van Egypten dat ſy de kinderen van Iſrahel ſouden leyden wt dat landt van Egyptē. Dit zyn de princen der huyſen na haren huyſgeſinnen / De kinderē van Ruben Iſrahels eerſte ghebooren ſoon / Henoch eñ Phallu Heſron eñ Charmi. Dit zyn de geſlachten van Ruben. De kinderē vā Symeon Jamuel eñ Jamin / ende Ahod eñ Jachin / eñ Sohar / eñ Saul eender Chananeenſcher vrouwen ſoon / dit zyn de geſlachten van Symeon. Eñ dit zyn de namē der kinderen Leui na haren geſlachten / Gerſon / eñ Chaath eñ Merari / Eñ de iaren des leuēs vā Leui warē hondert ſeuenendertich. De kinderen van Gerſon Lobni eñ Semei nae haren geſlachten / De kinderē vā Chaath / Amram eñ Iſaar eñ Hebron / eñ Oziel / Eñ de iaren van Chaaths leuen waren hondert dryendertich. De kinderen van Merari / Mooli eñ Muſi: Dit zyn de geſlachten van Leui na haren familien. Eñ Amram nam tot eender huyſvrouwe Jochabed ſyns ooms dochter / de welcke hem baerde Aaron ende Moyſen / Eñ de iaren van Amrams leuē waren hondert ſeuen eñ dertich iaren. Eñ de kinderen van Iſaar / zyn geweeſt Chore / eñ Nepheg / eñ Zechri / Ende de kinderen van Oziel / Miſael / ende Elſaphan / ende Sethri. Maer Aaron nam tot eender huyſvrouwē Elizabeth Aminadabs dochter / de ſuſter van Naaſon de welcke hem baerde Nadab ende Abiu / eñ Eleazar / eñ Ithamar: Eñ de kinderen van Chore / Azar eñ Elcana / eñ Abiaſaph / Dit zyn de geſlachtē vanden Choziten: Maer Eleazar Aarōs ſoon nam een huyſvrouwe van Phutiels dochteren / de welcke hem Phinees gebaert heeft. Dit zyn de princen van de huyſgeſinnen der Leuiten na haren ghellachten. Dit is Aaron eñ Moyſes den welcken de Heere beuolē heeft dat ſy de kinderē van Iſrahel wt Egypten ſoudē leyden na haren ſcharen. Dit zyn de gene die tot Pharao den coninc van Egyptē ſprekē / dat ſy de kinderen van Iſrahel wt Egypten ſouden leyden. Deſe Moyſes eñ Aaron / op den dach als de Heere gheſproken heeft tot Moyſes int landt van Egypten / Ende de Heere heeft tot Moyſen geſproken ſeggēde: Ick ben de Heere / Spreect tot Pharao den coninc van Egypten al dat ick v ſegge. Eñ Moyſes ſeyde voor dē Heere / Siet ic ben onbeſnedē vā lippē hoe ſal mi Pharao hooren.

Hoe Moyſes ende Aaron totten coninck gaen, eñ thoonen teekenen, maer hy blijft alnus verhardt. Dat vij. Capittel.

ENde de Heere heeft geſeyt tot Moyſen / Siet ic heb v Godt gemaect ouer Pharao / eñ Aaron v broeder ſal v propheet weſen / Ghy ſult hem ſeggen alle dat ick v bevele / hy ſal tot Pharao ſpreken / dat hy de kinderen van Iſrahel wt ſynē lande laet gaen. Maer ick ſal ſyn herte verharden / eñ ic ſal veel myndet teekenen eñ wonderlyckheden doen int landt van Egypten / eñ hy en ſal v niet hooren / ende ick ſal myn handt op dat landt van Egypten ſeyndē / eñ myn heyr eñ myn volc de kinderen vā Iſrahel leyden wt dat landt van Egyptē / door de alder grootſte vonniſſen. Eñ dan ſullen de Egyptenaren weten dat ick de Heere ben / die myn handt wtghereyct hebbe op Egypten / eñ de kinderē vā Iſrahel geleydt wt het middē vā henliedē. Aldus hebben Moyſes eñ Aaron ghe-

Gen. 46. b. 9. Num. 26. a. 1 1. Par. 4. d. 24 5. a. 1.

1. Par. 6. a. 1. 23. a. 6. Num. 3. c. 17

Num. 26. g. 57. 1. Par. 6. a. 1. 23. b. 12.

D

Num. 3. a. 2.

gedaen/ gelijc de Heere bevolē hadde/ so hebben sy gedaen. Eñ Moyses was tachtēnich iaren oudt/ eñ Aaron dryentachtentich/ als sy tot Pharao gesprokē hebbē. Eñ de Heere heeft gheseydt tot Moysen eñ Aaron/ Als Pharao v seggē sal thoont teekenen/ so suldy tot Aaron seggē Neemt v roede/ eñ worptse voor Pharao eñ datse in een slange verkeere/ also dat Moyses eñ Aaron by Pharao gegaen zynde/ sy hebben ghedaen alsoo hen de Heere bevolē hadde. Eñ Aaron nam de roede voor Pharao eñ syn knechten/ eñ sy wert verkeert in een slanghe. Eñ Pharao heeft geroepē de wysen eñ tooneraers/ eñ sy dedē oock delgelijcx door haer Egyptische tooverie eñ sommige verholenthedē/ Eñ sy hebben elc haer roeden oock wech gheworpē/ de welcke zyn verkeert in draken. Maer Aarōs roede verslinde hare roeden/ Eñ het herte van Pharao is verherdt geworde eñ hi en heeftse niet gehoort/ gelijc de Heere bevolen hadde.

Maer de Heere heeft tot Moyses geseydt/ Dat herte van Pharao is verswaert/ hy en wilt dat volc niet laten gaen. Gaet tot hem morgen vroech siet hy sal wtgaen na de wateren eñ ghy sult staen in syn gemoet op den ouer vāder riuierē eñ ghy sult de roede in v handt houdē die verkeert is geweest in eenē draet/ eñ ghy sult tot hem seggē/ De Heere der Hebreeuscher Godt heeft mi aen v gesonden seggende: Laet myn volc gaen dat sy mi mogē sacrificie doen inder woestijnen/ eñ ghi en hebt tot den tegenwoordigē tijt niet willen hoorē. Daerō seyt de Heere dese woorden Daer aen suldi weten dat ic de Heere ben/ siet ic sal metter roede die in myn hant is slaē dwater vandē vloet/ eñ tsal verkeert worde in bloet/ Eñ de visschen die inden vloet zyn sullen sterven/ eñ de waterē sullē vuyl stinckende worden/ eñ de Egyptenaers sullen te lijden hebbē/ drinckēde dwater vandē vloet.

Eñ de Heere heeft tot Moyses geseyt/ Segget tot Aaron/ Neemt v roede eñ reyct wt v handt op de wateren van Egypten/ ende op hare vloeden/ eñ riuieren eñ broecken eñ alle staende waterē dat sy in bloet verkeert worden/ eñ dat bloet zy ouer alle dlandt van Egypten so wel in de houten als in de steenen vaten. Eñ Moyses eñ Aaron hebben ghedaen also de Heere bevolen hadde/ eñ opheffende syn roede heeft hy geslagē dwatter vandē vloet/ voor Pharao eñ syn knechtē/ dwelc is verkeert in bloet/ eñ de visschen die indē vloet waren zyn gestorven/ ende de vloet is vuyl stinckende geworden/ eñ de Egyptenaren en mochten dwater vandē vloet niet gedrincken/ eñ het was bloet ouer alle dlandt van Egypten. Eñ de tooneraers van Egypten deden delgelijcx met haer toouerien/ ende het herte van Pharao is verherdt geworden/ ende hi en heeft henlieden niet gehoort gelijck de Heere bevolen hadde. Eñ hy heeft hem af gekeert eñ is in syn huys gegaen/ eñ hy en heeft dese reyse syn herte daer aen noch niet gheleyt. Maer alle de Egyptenaren hebben gegraven al omtrent der riuieren na water/ om te drincken/ want sy en mochten dat water vanden vloet niet drincken. Eñ daer zyn seuen dagen ouergheleden/ na dat de Heere de vloet gheslaghen heeft.

Hoe Pharao gheslaghen zijnde met de tweede plage, met de derde, ende vierde, belooft dat volck te laten gaen, maer als de gheesselē vanden rugghe is, soo blijft hy goddeloos.

Dat viij. Capittel.

Ende de Heere heeft tot Moysen geseydt/ Gaet in tot Pharao/ eñ ghy sult tot hem segghen Dit seydt de Heere/ Laet myn volck gaē dat mi sacrificie doe. Maer ist dat ghyse niet en wilt laten gaen/ siet so sal ic alle de palen ws landts met vorsschen plaghen. Eñ den vloet sal vorsschen opworpen eñ die sullen opcomē eñ in v huys comē eñ in v slaepcamer/ eñ op v bedde/ ende in uwer dienaers huysen/ eñ in v volck eñ in v bacouens/ eñ in de bleuclingē vā uwer spysen. Eñ de vorsschen sullen tot v/ eñ tot v volc eñ tot allen v knechten incomen. Eñ de Heere heeft tot Moysen geseydt: Segt tot Aaron/ Reyct wt v hant op de vloeden eñ op de riuieren/ ende staende waterē eñ brengt voorts de vorsschē op dlandt van Egypten. Eñ Aaron reyctе syn handt wt ouer de wateren van Egyptē/ eñ de vorsschen zyn opcomē eñ hebbē dlandt van Egypten bedect. Maer de tooneraers deden ooc delgelijcx door haer toouerien/ eñ sy brachtē ooc vorsschē voorts opt landt van Egypten. Maer Pharao heeft Moysen eñ Aaron geroepē eñ tot henliedē geseydt Bidt den Heere dat hy de vorsschen van my eñ vā mynen volcke neme/ eñ ick sal het volc laten gaen/ dat sy den Heere mogē sacrificie doen.

Eñ Moyses heeft tot Pharao geseyt/ Stelt my tijt/ wanneer dat ich voor v bidden sal/ eñ voor v dienaers eñ voor v volc/ dat de vorsschen mogē verdruē worde vā v/ eñ vā uwē huyse eñ vā uwē dienaers/ eñ vā uwē volcke/ eñ dat sy alleen bliue indē vloet. Eñ hy antwoorde/ Morgē. Eñ Moyses seydt: Na v woort sal ic doen/ op dat ghy wetē mocht/ datter niemandt en is gelijck de Heere onse Godt. Eñ de vorsschē sullen wech gaen vā v/ eñ van uwen huyse/ eñ van uwen knechtē/ eñ van uwen volcke/ eñ sy sullen alleen indē vloet bliuē. Eñ Moyses eñ Aaron zyn wt gegaen vā Pharao/ eñ Moyses heeft tot den Heere geroepē om de belooftе der vorsschē/ die hy Pharao toegeseyt hadde. Eñ de Heere heeft na Moyses woort gedaen/ eñ de vorsschen zyn ghestorven uten huyse/ eñ vanden lanthuysen/ eñ vanden velden. Eñ sy hebben die vergadert in seer groote hoopen/ eñ het landt is daer af verrot. Ende Pharao siende/ dat hem ruste gegeuen was/ heeft syn herte beswaert/ eñ en heeft henliedē niet willen hooren/ gelijck de Heere bevolen hadde.

Eñ de Heere heeft tot Moysen gheseydt/ Segt tot Aaron/ Reyct wt v roede/ ende slaet het stof der aerdē en laet daer meuzyē weſen ouer alle dlandt vā Egyptē. Eñ sy hebben also gedaen/ eñ Aaron heeft syn handt wtgereyct houdende de roede/ eñ hy heeft dat stof der aerdē geslagē/ eñ daer zyn meuzyen gecomen op de menschē/ eñ op de beesten/ alle dat

stubbe

ſtubbe der aerden is menzyen verkeert/ouer alle dlandt vā Egypten. Eñ de tooueraers hebben dieſgelyc gedaē met haer tooneriē/ om menzyen vooꝛts te brenghen/maer ſy en conſtē dat niet doen. Eñ de menzyen waren E ſo wel op de mēſchē als op de beeſtē. Eñ de tooueraers ſeyden tot Pharao/ Dit is Gods vinger. Eñ Pharaos herte is verhardt ghewoꝛdē/ eñ hy en heeft hēlieden niet gehooꝛt/ alſo de Heere bevolē hadde. Eñ de Heere ſeyde tot Moyſes/ſtaet morgen vroech op eñ ſtaet vooꝛ Pharao/ want hy ſal wtgaen tot dat water/eñ ghy ſult tot hem ſeggē/Dit ſeyt de Heere/Laet myn volc gaen/ dat my ſacrificie doe. Maer iſt dat ghy dat niet en laet gaē/ ſiet ſo ſal ic ſendē op v eñ op v dienaers/ eñ op v volc/ eñ in v huyſen/ alderhande nature vā vliegē/eñ de huyſen der Egyptenarē ſullen vol vliegen woꝛden/ van verſcheyden F naturē/eñ op alle dlādt daer die in zyn. Eñ op dien dach ſal ic het landt vā Geſſen wonderlyck maken/daer myn volck woont/ dat daer geen vliegē zyn en ſullē/ op dat ghi wetē moecht dat ic de Heere ben int middē der Sap. 16. b. 9. aerden. Eñ ic ſal een onderſcheet ſtellen tuſſchen myn volc eñ v volc/morgen ſal dit teeken weſen/ eñ de Heere heeft alſo gedaen. Eñ daer zyn ouer ſwaer vlieghen gecomen in dat huys van Pharao/eñ ſynder knechtē/ eñ ouer alle dlandt van Egyptē. Eñ het lādt is bedoꝛuen van alſulcken vliegē. Eñ Pharao heeft Moyſen eñ Aaron geroepen eñ tot hen geſeyt/ Gaet henen eñ doet uwen Godt ſacrificie in dit lāt. Eñ Moyſen ſeyde/Ten mach alſo niet geſchieden/ want ſullē wy dē Heere onſen God offerē tgene dat dē Egyptenaren een walginge is? Eñ waert ſake dat wy doodſloegen vooꝛ de Egyptenarē tgene dat ſy God dienſtelyc eeren/ſo ſouden ſy ons B met ſteenen doot werpen. wy ſullen dry dach reyſen verre reyſen in de woeſtyne/ eñ daer ſullē wy dē Heere onſen God ſacrificie Exod. 3. c. 11 doen/gelyc hy ons bevolen heeft. Eñ Pharao heeft geſeyt/Ick ſal v laten gaen om den Heere uwen God ſacrificie te doen inde woeſtyne/ Maer nochtans en gaet niet voꝛder/ bidt vooꝛ my. Eñ Moyſes ſeyde/Als ic vā v gegaen ben ſo ſal ick den Heere bidden/ eñ de vliegen ſullen van Pharao eñ van ſynen knechten/eñ van ſynen volcke morgen wech gaen. Maer en bedrieght ons niet meer/ dat ghy het volck niet en laet gaen den Heere ſacrificie doen. Eñ Moyſes ginc wech van Pharao/eñ hy heeft den Heere gebedē. Die welcke heeft na zyn woꝛt gedaē/ eñ de vliegen wech genomen van Pharao/ eñ van ſynen knechten/eñ van ſynē volcke/alſo datter niet eē ouer en bleef. Eñ het herte vā Pharao is beſwaert gewoꝛden/alſo dat hy ooc deſe reyſe het volc niet en heeft laten gaen.

Hoe de vijfſte,eñ ſeſte,ende ſeuenſte plage op Egypten coꝛt, ende hoe Pharao altijt euen verhardt blijft, eñ de kinderen van Iſrahel en lijden gheen ſchade.

Dat ix. Capittel.

A MAer de Heere heeft tot Moyſen geſeyt/ Gaet innewaerts by Pharao/ ende ſegt hem/ Dit ſeydt de Heere der Hebreenſcher Godt/Laet gaen myn volc dat ſy my mogen ſacrificie doē. Eñ iſt dat ghy dat noch weyghert/eñ henlieden houdet/ ſiet ſo ſal myn hādt weſen ouer v ackers eñ ouer uwe peerden eñ ezelen/eñ kemelē eñ ſchapen eñ oſſen/ een ſeer ſwaer peſtilentie. Eñ de Heere ſal wonder doen tuſſchen de erue der kinderen van Iſrahel eñ de erue der Egyptenaren/alſo datter niet en ſal verdoꝛuen woꝛden van alle dat den kinderē van Iſrahel toebehooꝛt. Eñ de Heere heeft dē tyt geſtelt ſeggēde: Morgē ſal de Heere dit woꝛt doē opt lādt/ Dus heeft de Heere des anderen daechs B dit woꝛt gedaen/ eñ alle gedierte der Egyptenaren zyn geſtoꝛuen/ maer vanden gedierten der kinderen van Iſrael/en iſſer niet met allen geſtoꝛuen. Eñ Pharao ſant om dit te beſien/ maer daer en was niet een doot van tgheen dat de kinderen van Iſrael beſaten. Eñ Pharaos herte woꝛde verhart/ eñ hy en heeft dat volc niet laten gaen. Eñ de Heere heeft geſeydt tot Moyſes eñ Aaron/ Neēt v handen vol aſchen wten ſchoꝛſteen/ ende laet Moyſes de ſnaeyen inden hemel vooꝛ Pharao/ ende laet ſtubbe werden ouer alle dlant van Egypten/ want het ſullē zyn in de menſchen eñ beeſten/ ſweerē eñ opgheuen puyſten/ in alle dlandt van Egypten. Eñ C ſy hebben aſchen wt den ſchoꝛſteē genomē/ eñ hebben vooꝛ Pharao geſtaen/ eñ Moyſes ſtroeyde de aſchen inde locht/eñ het zyn woꝛden ſweeren met ſwellende puyſten/ op de menſchen eñ beeſtē/ alſo dat de tooueraers niet en condē ſtaē vooꝛ Moyſen/ om de ſweeren die op henlieden waren/ ende ouer alle dlandt van Egypten. Eñ de Heere heeft dat herte van Pharao verhart/ende hy heeft henlieden niet gehooꝛt gheliic de Heere tot Moyſen geſeydt hadde. Eñ de Heere heeft tot Moyſen geſeydt/ Staet morghen vroech op:eñ gaet ſtaē vooꝛ Pharao/ eñ ghy ſult tot hem ſeggen/Dit ſeyt de Heere der Hebreuſcher Godt/Laet myn volc gaen/ dat ſy my mogē ſacrificie doen. want te deſer reyſen ſal ic alle myn plagen ſeynden op v herte/ eñ op v dienaers/ende op v volc/ dat ghy weten moecht datter op heel aertryc niemant en is myns gelyc. want ic ſal nu myn hant wtreyckē eñ ſlaen v/eñ v volc met de peſtilentie eñ ghy ſult vergaen vander aerden. want D ic heb v daeroin geſtelt/ dat ic myn ſtercheyt Rom. 9. d. 17 aen v wil thoonen/eñ dat myn̄ naem mach vermaert woꝛdē ouer alle aertryc. Houdt ghy noch myn volck/eñ en wilt ghy dat niet laten gaen? Siet ick ſal morgen te deſer ſelner uren/eenen ſeer grootē hagel van bouen laten vallen/dat deſgelyc noyt in Egypten gheweeſt en is/vanden dach dat ghefticht is/ tot deſen tyt toe. Daerom ſeyndt nu wt/eñ vergadert alle v beeſten/ eñ alle dat ghy opt velt hebt/ want de menſchen eñ de beeſten/eñ alle dat buyten gevonden ſal woꝛden/ eñ wten velde niet gehaelt en ſal weſen/ eñ dien hagel daer op vallet/ ſullen ſterven. Ende wie van Pharaos knechten het woꝛt des Heeren vreeſde/die dede ſyn knechten eñ ſyn beeſten

beesten in de huysen vlieden. Maer die op des Heeren woort niet en achte / heeft syn knechten ẽn beesten op de velden ghelaten.

Ẽn de Heere heeft tot Moysen gheseydt: Reyct wt v handt ten hemelwaert/dat hagel worde ouer alle dlandt van Egypten op de menschen / ẽn op de beesten / ẽn op alle cruyt der velden int landt van Egypten. Ende Moyses heeft de roede ten hemelwaerts wt gesteken/ ẽn de Heere heeft gegeuen donder ẽn hagel ẽn blixemen ouer dacrtryck omloopende ẽn de Heere heeft eenẽ hagel doen vallen op dlandt vã Egyptẽ. Ẽn dẽ hagel met vier gemẽget dieuẽ tsamẽ / ẽn den hagel was so groot dat desgelijcx te vorẽ noyt gesien en was in alle dlandt van Egypten/vander tijt dat dit volc gemaect was. Ẽn den haghel heuet al verslagẽ in alle dlandt vã Egypten/ datter op de veldẽ was / vandẽ menschẽ totten beesten/ ẽn alle cruyt des velts verslocch den hagel/ ẽn brac alle de boomẽ des landts.

Maer alleen int landt van Gessen daer de kinderen van Israhel waren / en is gheenen hagel gevallen. Ẽn Pharao heeft wtgesonden ẽn Moysen ẽn Aaron doen roepen/ seggende tot henlieden/Ick heb nu oock gesondicht de Heere is rechtueerdich / maer ick ẽn myn volc zijn ongoddelijc. Bidt den Heere dat de donderslagen Gods/ ẽn den hagel wil ophouden op dat ic v liedẽ mach laten gaen/ ẽn dat ghi hier niet langer en blijuet/ Moyses seyde: Als ic wter stadt sal gegaen wesen/ so sal ic myn handen tot den Heere wtreyckẽ/ ẽn dan sullen de donderen ophouden / ẽn ten sal niet meer hagelẽ op dat ghy wetẽ moecht dat het aertrijc dẽ Heere toebehoort. Maer ic weet wel dat ghi ẽn v knechten Godt den Heere noch niet en vreest. Aldus is het vlas ẽn de gherste geschent/ aengesien dat de gerste groeyẽde was/ ẽn dat vlas hadde bollekens voortbracht. Maer de terwe ẽn den rogge en zijn niet geschent/ om dat sy spade gelacyt waren. Ẽn als Moyses van Pharao ghegaen was wter stadt / so heeft hy syn handen totte Heere wtgesteken ẽn den donder ẽn hagel hebben opgehouden / noch daer en druypte geenen regen meer op der aerdẽ.

Maer Pharao siende dat den regẽ/ ẽn hagel ẽn donder ophielen/ heeft syn sonde vermeerdert/ ẽn syn herte ẽn de hertẽ van synen dienaers zijn swaer geworden / ẽn wter maten seer verhardt ẽn hy en heeft de kinderen van Israel niet laten gaen also de Heere geboden hadde door de handt van Moysen.

Hoe Godt met de achste, ende negenste plagen Egypten slaet, ende hoe Pharao noch verhardt blijft.

Dat x. Capittel.

Ende de Heere heeft tot Moysen gheseydt: Gaet in by Pharao/ want ic heb syn herte ẽn synder knechten herten verhardt / om dat ick dese myn teeckenen aen hem doen sonde/ Ẽn dat ghi dat sout vertellen in de oren vã uwen kinderẽ ẽn ws kinders kinderen/ hoe dicmael dat ic de Egyptenaers gheslagen hebbe/ ẽn myn teeckenẽ op henlieden gedaẽ hebbe/ ẽn dat ghy weten moecht dat ic de Heere ben. Moyses ẽn Aaron zijn dan binnen gegaen by Pharao/ ẽn hebben tot hem geseydt/ Dit seydt de Heere der Hebreuischer Godt/ Hoe lange en wildy mi niet onderdanich wesen? Laet myn volc gaen dat sy my mogẽ sacrificie doen. Maer ist sake dat ghi weder spannich valt ẽn dat ghi dat volc niet en wilt laten gaen/ siet so sal ick morgen sprinchanen bringen ouer alle v palen/ de welcke sullen dat opperste der aerdẽ bedecken also datmen van de aerde niet met allen sien en sal / maer tsal geten wordẽ alle dat na den hagel overbleuen is/want sy sullen af knagen alle boomen/ die op de velden groeyende zijn. Ẽn sy sullen v ẽn uwer knechtẽ ẽn alle der Egyptenaren huysen vervullen / met soo grooter menichte als v vaders ẽn oude vaders noyt gesien en hebben/ van der tijt dat sy geboren waren op der aerden tot op desen dach toe. Ẽn Moyses heeft hem omme gheckeert/ende hi is van Pharao wtgegaen. Maer de dienaers van Pharao hebben tot hem gheseydt/ Hoe langhe sullen wy dit hinder lyden/Laet de lieden gaen dat sy den Heere haren Godt moghen sacrificie doen/ en siedy niet/ dat Egypten heel verdoruen is? Ende sy hebben Moysen ẽn Aaron wederom gheroepen/ ẽn doen comen voor Pharao/de welcke tot hen geseydt heeft/Gaet ẽn doet sacrificie den Heere uwen Godt/maer wie zijnse die gaen sullen? Moyses heeft geseydt/ wy sullen repsen met onsen cleyne kinderen / ẽn ouders/ met onse sonen ẽn dochteren / met onse schapen ẽn groot vee/ want het is een hooge feeste des Heeren ons Gods. Ende Pharao heeft geantwoordt/ De Heere zy also met v/ gelijc ic v ẽn v cleyn kinderen sal laten gaen/ wie twijfelt daer aen/ghy en peyst wtmenẽde qualijc: Ten sal also niet geschiedẽ/Maer gaet ghi mans alleene/ẽn doet den Heere sacrificie/ wãt dat hebdi selver begeert. Ẽn terstont wordẽ sy wt gestootẽ vã Pharaos aensicht. Ẽn de Heere heeft tot Moyses gheseydt/Reyct wt v handt op dlandt vã Egypten tot de sprinchanen dat die daer opcomen/ ẽn verslindẽ alle cruyt dwelc den hagel ouerbleuen is. Ẽn Moyses heeft de roede wt gesteken opt landt van Egyptẽ/ẽn de Heere heeft ghebracht eenen doozen wint alle dien dach ende dien nacht/ẽn des morghens heeft dien doozen wint de sprinchanen opgchenẽ/ De welcke gecomen zijn ouer alle dlandt van Egypten ẽn gheseten op alle palen der Egyptenaren ontellijcke vele/soo dat sulcke niet gheweest en hebben voor dien tijt/noch namaels en sullen zijn. Ẽn sy hebben alle dat ouerste der aerdẽ bedeet/ alle dingen bedruẽde. Aldus is verslint alle het cruyt der aerdẽ / ẽn wat vruchten op de boomẽ waren die den haghel gelaten hadde/ Ende daer en is ooc niet groens gebleuẽ aen de boomen/ oft cruyden der aerden/ in gheheel Egypten landt. waeromme heeft Pharao haestelijc gheroepen Moysen ẽn Aaron/ende heeft tot henlieden geseyt: Ic hebbe gesondicht tegen den Heere uwen Godt/ende tegen v lieden/

Maer

Maer wilt my de ſonde ooc deſe reyſe vergeuen/ eñ bidt den Heere uwen Godt dat hi my deſe doot wil afnemen/ Eñ Moyſes is gegaen wt Pharaos aenſicht/ eñ hi heeft den Heere gebeden/ De welcke heeft eenē ſeer ſtercke wint doen wayen wt den weſten/ eñ die heeft de ſprinchanen opgenomen/ eñ gewozpen in de roode zee/ eñ daer en bleef niet F een ouer in alle de palen vā Egypten. Eñ de Heere heeft het herte van Pharao verherdt/ eñ hy en heeft de kinderē van Iſrahel niet laten gaen. Ende de Heere heeft tot Moyſen gheſeydt/ Reyct wt v handt ten hemelwaert/ datter duyſternuſſen zyn int landt van Egypten/ ſo dicke datmē die taſtē mach/ Eñ Moyſes heeft ſyn handt ten hemelwaert wtgereyct/ eñ daer zyn grouwelycke duyſternuſſen gecomen ouer alle dlandt van Sapi. 17. a. 1. 18. a. 1. Egypten dry dagen lanck. Niemandt en ſach ſynē broeder/ noch hy en roerde hē niet vander plaetſen daer hy was: Maer waer dat de kinderen van Iſrahel woonden daer G waert licht. Eñ Pharao heeft Aaron ende Moyſen geroepen/ eñ tot henlieden geſeydt/ Gaet eñ doet den Heere ſacrificie/ laet v ſchapen eñ v groot vee alleen hier blijnen/ laet v kinderkens ooc met v gaen. Eñ Moyſes heeft geſeydt/ Ghy ſult ons ooc geuen ſlachofferanden/ eñ brantofferanden/ die wy den Heere onſen Godt offerē mogen/ Alle de onſe ſullen met ons trecken/ eñ daer en ſal niet een clauwe achterblijnen/ die ons noodelijc is tē dienſte vandē Heere onſen Godt/ byſonder aengeſien dat wy niet en weten wat ter ten dienſte Gods noodelijck is/ voor dat wy totter plaetſen ſullē comē. Eñ de Heere heeft Pharaos herte verherdt/ ende hy en wilde ſe niet laten gaen/ Eñ Pharao heeft tot Moyſen geſeydt/ Gaet van my/ eñ wacht v dat ghy voortaen niet meer myn aenſicht en ſiet/ want op wat dach dat ghy voor myn ooghen coemt ſo ſuldy ſteruen. Eñ Moyſes heeft gheantwoordt/ Ghelijcken moet/ alſo ghy gheſeydt hebt/ Ick en ſal voortaen niet meer v aenſicht ſien.

Hoe Godt Moyſes ghebiedt dat ſy van rvole ſiluer eñ gout ontleenen ſouden. Dat xj. Capittel.

Exod. 3. g. 11. 12. c. 33. A Ende de Heere heeft tot Moyſen geſeydt: Ick ſal Pharao eñ dlandt van Egypten noch met eender plagen rakē/ eñ daer na ſal hy v laten gaen/ eñ dwingē om wt te gaen/ Hieromme ſuldy alle den volcke ſeggen/ dat 2 elck man van ſynē vrient/ eñ elc vrouwe vā haer gebuerinne ontleene ſilueren eñ gouden B vaten/ Eñ de Heere ſal ſynen volcke gratie geuen voor de Egyptenaren. Eñ Moyſes was een ſeer groot geacht man int landt van Egyptē/ eñ voor Pharaos dienaers eñ Eccl. 45. a. 1. voor alle dat volck. Eñ hy heeft gheſeydt/ 4 Dit ſeydt de Heere/ Te middernacht ſal ick ingaen in dat Egypten landt/ eñ alle dat 5 eerſt geborē is inder Egyptenarē landt dat ſal ſteruen van Pharaos eerſte geborē ſoon die op ſynen ſtoel ſidt/ tot deerſte geborē der dienſt vrouwē die aen den molen is/ eñ alle deerſte geboren van de behelpighe beeſten/

6 Eñ daer ſal een ſo groote gheroep weſen C in alle dlandt van Egyptē/ als daer te voren 7 noyt en was noch namaels zyn en ſal. Eñ by alle de kinderen van Iſrahel en ſal niet eenen hont kicken/ vandē menſchen aen tot de beeſten toe/ op dat ghy weten moecht/ met hoe wonderlyckē were dat de Heere die E8 gyptenarē van Iſrahel verſcheyt. Eñ alle deſe uwe knechtē ſullen af comen tot by my eñ ſullen my aenbidden/ ſeggende: Gaet wt ghy eñ alle t volck dat onder v is/ eñ daer na ſullen wy wt gaen. Eñ hi is van Pharao wt 9 gegaen bouen maten ſeer gram. Maer de Heere heeft tot Moyſen geſeydt/ Pharao en ſal v lieden niet hoorē/ om datter veel teckenen mogen gedaen worden int landt vā E10 gypten/ Maer Moyſes eñ Aaron hebben D alle de teckenē eñ wonderlycke dingen gedaen voor Pharao die geſchreuen zyn/ ende de Heere heeft dat herte van Pharao verherdt/ ende hy en heeft de kinderen van Iſrahel niet laten gaen wt ſynen lande.

Hoe Godt Moyſen te kennen geeft, hoe tvole het Paeſchlam eten ſal, eñ de ongedeeſende broodē, &c. Eñ als deerſte geborenen geſtoruen waē, ſo het Pharao de kinderen van Iſrahel wt ſynen lande te trecken. Dat xij Capittel.

1 E Nde de Heere heeft ooc geſeydt tot Moyſen ende Aaron/ int landt van Egypten/ A 2 Deſe maent/ een beghinſel der maenden/ ſal v lieden deerſte maent weſen van alle de 3 maendē des iaers/ Spreect tot alle de vergaderinge der kinderen van Iſrahel eñ ſeggget henlieden: Op den thienſten dach vā deſer maent ſo ſal een yegelyc na ſyn geſlachte 4 eñ huyſgeſin nemen een lam/ Maer iſt dat ſyn getal niet ſo groot en is/ datter genoech waren om een lam te eten/ ſo ſal hy ſynē gebuer tot hem nemen/ die naeſt ſynen huyſe woont tot een ghetal der ſielen/ welck groot 5 genoech is om een lam te etē. Eñ dat lam ſal weſen ſonder ſmette/ een manneken een iaer oudt. Na welcke maniere ſuldy ooc een 6 ionck boczken nemen/ eñ dat bewaren tot den veerthienſten dach van deſer maent/ eñ dan ſal de geheel gemeynte der kinderē van 7 Iſrahel dat offeren des auonts. Eñ ſy ſul B len van ſynen bloede nemen/ eñ dat ſtrychē aen beyde de ſtylen/ eñ aen de ouerſte dorpelen van dier deuren der huyſen/ daer ſy dat 8 eten ſullen. Ende ſy ſullen dien nacht dat vleeſch eten gebraden aent vier eñ ongedeeſende broodē met wilde latuwe. Ghy en ſult daer af niet rou eten/ noch met water geſoden/ maer alleen doorr vier gebraden/ ende ghy ſult dat hooft metten voeten/ eñ inghe11 want al heel verſlinden. Ende daer en ſal niet ouerblijnen tot des morgens toe/ maer blijfter yet ouer dat ſuldy int vier verbernē. 11 Maer ghy ſult dit eten aldus: U lendenen ſuldy toe gorden/ eñ ſchoenē ſuldy aen v voeten hebben/ houdende eenen ſtock in v handen/ eñ ghy ſult haeſtelycken eten (want het is Phaſe) dat is den doorganck des Heeren. 12 Eñ ick ſal dien nacht het landt van Egypten door gaen/ eñ verſlaen alle dat eerſte geboren is int landt van Egyptē/ vandē menſchen totten beeſtē toe/ eñ ouer alle de goden

van

van Egypten sal ic rechte ordeelē doē ic ben
de Heere. Eñ dat bloet sal v tot een teckē
wesen aen de huysen daer ghi binnē zyn sult/
eñ ic sal dat bloet sien/ eñ v liedē voorby gaē/
eñ onder v liedē en sal geē verderuēde plage
wesen als ic het lant van Egypten slaen sal.
Maer ghy sult desen dach hebbē in een ge
dēckenisse/ eñ diē suldi hoochlyc vierē dē Hee
re tot eenē feestdach/ in allen v geslachtē met
eenen eewigē dienst. Seuē dagē lanc suldy
ongedeesemde brooden etē/ op dē eerstē dach
en sal daer geē deesem wesen in v huysen. Eñ
wie gedeesemt broot eet/ diēs siele sal vergaē
wt Israhel/ vanden eersten dach aen tot den
seuensten toe. Den eersten dach sal heylich
eñ feestelyck wesen/ eñ den seuensten dach sal
met de selue hoocheyt eerweerdich wesen.
Geen werc en suldi op die dagē doē/ wtgeno
men de dingē die dē etē aengaē. Eñ ghy sult
dat ongeheeft broot onderhoudē wāt op diē
seluē dach sal ic v heyr wtē lādе vā Egypten
leydē/ eñ ghy sult desen dach bewarē onder v
geslachten met een eewige maniere. In de
eersten maent op den veerthiensten dach der
maēt tsauonts suldy ongheefde broodē etē/
totte eenentwintichstē dach der seluer maent
des auonts. Seuen dagen lanc en salmen
geen gedeesemt broot vindē in v lieder huy-
sen/ So wie gedeesemt broot eet/ diens siele
sal vergaē wt de vergaderinge van Israhel/
so wel vande vreemdelingen/ als vande in-
geborenen des lants/ Alle dat gedeesemt
is en suldy niet eten/ maer in alle v woonste
den suldy ongedeesemt broot eten. Ende
Moyses heeft alle de ouders der kinderen
van Israhel geroepen/ eñ hy heeft tot henlie
dē geseyt/ Gaet eñ neemt een dier/ na v huys-
gesinnen/ eñ offert Phase. Eñ een bondel-
ken hyssopē doopt int bloet dat aendē dorpel
is eñ besprayt daer mede den ouerdorpel eñ
beyde de stylē. Niemant vā v liedē en sal wt
de dore syns huys gaen tot smorghens toe.
Want de Heere sal door gaen slaēde de E-
gyptenaren/ endeals hy het bloet sien sal aen
den ouerdorpel/ eñ beyde de stylen/ so sal hy
de dore des huys voorby gaē/ eñ hi en sal den
slager niet laten in v lieder huysen gaen/ eñ v
liedē quetsen. Bewaert dit wettelyc woort/
voor v/ ende v kinderen tot inder eewicheyt.
Eñ als ghy sult zyn int lant/ welc de Hee-
re v geuen sal gelyc hy gelooft heeft/ so suldy
dese ceremonien onderhouden. Eñ so wan
neer v kinderen v seggen sullen/ wat Gods
dienst is dit? so suldy henlieden seggen/ Het
is een offerande van Gods doorgang/ als hy
ginc voor by de huysen der kinderē van Is-
rahel int landt vā Egyptē slaende de Egyp
tenarē/ eñ onsen huysen vry houdende/ Ende
het volc nederbuygende/ heeft aengebeden.
Eñ de kinderen van Israhel zyn wtghe-
gegaen/ eñ hebben gedaē also de Heere Moy
sen ende Aaron geboden hadde. Eñ het is
ghebeurt inder middernacht/ ende de Heere
heeft verslagē alle deerste geborenē int landt
van Egypten/ vanden eersten geboren Pha
raos die op synen stoel sadt/ tot den eersten
geboren van de gevangen vrouwe die inden
kercker was/ eñ alle de eerste geborene van
de behelpige beesten. Ende Pharao is des
nachts opgestaen/ eñ alle syn knechtē mede/
eñ alle die van Egyptē/ eñ daer is een groot
geroep opgestaen in Egypten/ want daer en
was geē huys/ daer en lach eenē doodē inne.
Eñ doen Pharao Moysen eñ Aaron had-
de geroepē seyde hy/ Staet op/ eñ gaet wech
van mynen volcke/ ghy eñ de kinderen van
Israhel/ gaet eñ doet sacrificie den Heere ge-
lyc ghy segget. Uwe schapen eñ groot vee
neemt met v gelyc ghy begeert hebt/ eñ wech
gaende gebenedyt my. Eñ de Egyptenarē
dwongen met machte het volc dat sy haeste-
lyc wten lande gaen soudē seggēde: wy sul-
len allegader sterven. Dus heeft het volck
beslagen meel genomen/ eer dat ghedeesemt
was/ eñ sy bonden dat in mantels/ eñ leydent
op haer scouderē/ Eñ de kinderē van Isra Exod.12.a.1.
hel hebben gedaē gelyc de Heere Moysen be
nolen hadde/ eñ sy hebben vande Egyptena-
ren geeyscht silucrē eñ gulden vaten/ eñ seer
veel cleederē. En de Heere heeft dē volcke F
gratie verleent voor de Egyptenaren dat syt
henlieden leendē/ eñ sy hebben de Egyptenarē
berooft. Eñ de kinderē vā Israhel zyn ge-
reyst van Ramesse tot Sochot/ by na sesyon
dert duysent mannē te voet/ sonder de cleyn
kinderē/ eñ de vrouwē. Eñ met henliedē is
ooc een ontellycke menichte van alderley ge
meyn volc opgetrocken/ eñ schapen/ eñ groot
vee/ eñ bouē maten seer veel beestē van ver-
scheyden naturē. Eñ sy hebbē dat meel ge
backē/ dwelc sy te voriē beslagen wt Egyptē
gedragen haddē/ eñ sy hebben ongedeesemde
asschē coeken daer af gemaect/ want sy en con
den dat niet deesemen om dat de Egyptena
ren henlieden dwongē wtē lande te gaen/ eñ
hem niet en lieten beyden/ ende sy en hadden
ooc geen stade gehadt/ om eenige toespyse te
bereyden. Den tyt dat de kinderē van Is-
rahel in Egypten gewoont hebben/ heeft ge
weest vierhondert eñ dertich iarē. Eñ als
de iaren ouer waren/ op dē seluen dach is alle
dat heyr des Heeren wt dat landt van Egyp
ten gegaen. Dit is den nacht des Heeren
diemen onderhouden moet/ als hy henlieden
wt Egypten geleyt heeft/ Desen nacht moe-
ten alle de kinderē van Israhel onderhoudē
in hare geslachten. Eñ de Heere heeft ghe G
seyt tot Moysen eñ Aaron/ dit is den Gods-
dienst van Phase/ Geen vreedelinc en sal daer
af eten/ maer so wie een gecocht knecht is/
dien sal men besnyden/ eñ dan sal hy daer af
eten/ Een vreedelinc eñ een huerlinc en sal
daer niet af eten. Het moet geten worde in
een huys/ noch ghy en sult van synē vleesche
niet buyten dragen/ noch ghy en sult syn ge Num.9.b.12.
beēte niet breken. Alle de vergaderinge der Ioh.19.f.36.
kinderen van Israhel sal dit doē/ Maer ist
dat yemant vanden vreemdelingen begeert
in v lant ouer te comen om te woonē/ en ooc
het Phase des Heerē maken/ so sal eerstmael
besneden worden al dat manlyc is vandē sy-
nen/ eñ dā sal hy dat Phase wettelyc vierē eñ
Exo.12.b.5.

weſen als een ingeborē des lants/ maer iſſer
ymant die niet beſnedē en is/ die en ſal daer
niet af eten. De ſelue wet ſal den ingeborē
weſen eñ den inwoonder die by v als vreem
delinc is. Eñ de kinderē van Iſrahel hebbē
gedaē alſo de Heere Moyſen eñ Aaron beuo
len hadde. Eñ op den ſeluen dach heeft de
Heere de kinderen van Iſrahel wt den lāde
van Egypten geleyt met haren heyrſcharen.

Hoe Godt beuolē heeft de heylichmakinghe van Phaſe ende der eerſte geborenen, ter gedenckenſſe des wtganck van Egypten, als ſy Ioſephs ghebeenten mede droegen, ende geleyt worden metter vierigher colomne ende wolcke.

Dat xiij. Capittel.

Exod.34.c.19 Num.8.c.16 Luc.2.d.23. Leu.27.c.26.

A ENde de Heere heeft tot Moyſen gheſpro-
ken ſeggēde/ Heylicht my alle eerſte ge-
borene/ dat des moeders lichaem open doet
onder de kinderen van Iſrahel/ ſo wel van-
den menſchen/ als vanden beeſten/ want ſy
zyn alle myne. Doen ſeyde Moyſes totten
volcke/ Gedenct deſen dach/op den welcken
ghy wt Egypten ghegaen zyt/ wt den huyſe
der ſlauernyen/ want de Heere heeft v met
machtiger hant wt deſer plaetſen geleyt/ dat
ghy geen gedeeſemt brood en eet. Heden
gaet ghy wt in de maent der nieuwer vruchtē/
eñ als v de Heere ſal ghebracht hebben int
landt vanden Chananeen ende Hetheen/ eñ
Amorrheen eñ Heuēē eñ Iebuſeen/ waer af
dat hy uwen vaderen geſworen heeft/ dat hy
v geuē ſoude een landt vloeyende van melc
eñ honich/ ſo ſuldy feeſtelijc onderhouden de
ſe maniere van Godts dienſtē op deſe maēt.
Seuen dagē ſuldy ongedeeſemde vrooden
eten/eñ op den ſeuenſtē dach ſal des Heeren
hoochtyt weſen. Ongedeeſemde vrooden
ſuldy ſeuen dagen eten/ eñ daer en ſal geen ge
B deeſemt brood by v liedē geſien worde/ noch
oock in allen uwen palen. Eñ ghy ſult u-
wen ſone op dien dach vertellē ſeggēde/ Dit
is tgene dat my de Heere gedaen heeft doen
ic wt Egypten ghinck. Eñ dit ſal v weſen
als een teckē aen v hant/eñ als een gedencke
niſſe voor v oogen/eñ op dat de wet des Hee
ren altyt mach in uwen mont zyn/ wāt door
een machtige hāt heeft v de Heere wt Egyp
ten geleyt. Ghy ſult deſen dienſt onderhou
den te geſetten tyde van daghen te daghen.
Eñ v als de Heere ſal gebracht hebben int
lant der Chananeen/gelyc hy v eñ uwen va-
deren geſworen heeft eñ dat hy v dat lant ſal
gegeuē hebben/ ſo ſult ghy wtſcheyden alle
dat des moeders lichaem open doet/ voor dē
Heere/ eñ alle dat eerſt geborē wort in v vee/
eñ van al wat ghy hebt/ dat een mannekē is/
dat ſuldi dē Heere voor heylich geuē. Deer-
ſte geboren van eenen ezel ſuldy wisselē voor
een ſchaep/ maer iſt ſake dat ghy dat niet en
verloſt/ ſoo ſult ghy dat doodſlaen/ Maer alle
deerſte geboren der menſchē van uwe ſonen/
ſuldy loſſen om eenen prijs. Eñ als v ſoon
C v morgen vragen ſal/ ſeggende/ wat is dit?
ſo ſuldi hem antwoordē. De Heere heeft ons
met een machtige hant wt dat lant vā Egyp
ten geleyt/wt dat huys der ſlauernē. Wāt
doen Pharao verhardt was/ eñ ons niet en
wilde laten gaen/ſo heeft de Heere verſlagen
alle deerſte geboren des landts van Egyptē/
van de eerſte geborē des menſchē tot het eer
ſte geboren der beeſten daerom offer ick den
Heere al wat de moeder eerſt open doet dat
manlyc is eñ alle deerſte geboren van myne
ſonen de loſſe ic. Hierom ſal v dit weſen als
een teckē in v hāt eñ als een aēhancſele voor
uwen oogē tot gedenckenuſſe om dat de Hee
re ons met machtiger hant gheleyt heeft wt
Egypten. Als dan Pharao het volc hadde
laē gaen ſo en heeftſe Godt niet geleyt door
den weeh vander Philiſtinen lant welc daer
by is/ Denckende dat by auēturē henlieden
beronden mocht hadden ſy eenige orlogen te
gen henlieden ſien opſtaē eñ dat ſy dan ſoudē D
wederghekeert hebben na Egypten. Maer Gen.10.d.15
hy heeft henliedē omme geleyt door dē weeh Num.14.c.25
der woeſtynē die daer is by de roode zee. Eñ 1.Cor.10.a.1
de kinderē van Iſrahel trockē op wtē lande Nehe.9.c.11.
van Egyptē gewapēt. Eñ Moyſes droech d.19.
Ioſephs gebeēte met hē/ om dat hy de kinde
ren vā Iſrahel beſworē hadde ſeggēde/ God
ſal v beſoeckē draecht myn gebeēte met v vā
hier. Eñ als ſy getrockē waren vā Sochot/
ſo maectē ſy harē heyrleger tot Etham/ in de
wterſte palē der woeſtynē. Maer de Heere
ginc voor henliedē om henliedē den weeh te
thoonē des daechs door eē colomne der wolc
kē/ eñ des nachts door eē colomne des viers/
om dat hi op beyde de tyden ſoude henlieden
leytſmā zyn ouer weeh. Nēmermeer en ge-
brack de colomne der wolcken ſdaechs/ noch
de colomne des viers ſnachs voor dat volch.

Hoe Phatah de kinderen van Iſrahel verualcht, maer Godt die bevrijdē, ende verdrinct Pharaonem met ſijn heyr.

Dat xiiij. Capittel.

A ENde de Heere heeft tot Moyſen geſpro-
ken ſeggende/ Segget den kinderē van
Iſrahel dat ſy wederomme keerende/ haren
heyrleger makē tegē ouer Phihahiroch/ welc
is tuſſchen Magdalum eñ de zee/ tegen ouer
Beelſephon recht daer voor ſuldy uwē heyr-
leger maken aen de zee. Ende Pharao ſal
ſeggben vanden kinderen van Iſrahel/ Sy
zyn int lant benauwt/ de woeſtyne heeftſe be
ſloten. Eñ ic ſal zyn herte verharden/ eñ hi
ſal v vervolgen/ eñ ick ſal hoochlycken geeert
worden aen Pharao eñ aen alle ſyn heyr/ eñ
de Egyptenaren ſullen wetē dat ic de Heere
ben. Ende ſy hebbē alſo gedaen: Eñ het is
den coninck van Egypten gebootſchapt dat
t volc geulodē was/ eñ het herte van Pharao
eñ van ſynen dienaers is verandert op dat
volc/ eñ ſy hebben geſeyt/ wat hebbē wy wil- B
len doen/ dat wy Iſrahel hebbē laē gaen/ dat
hy ons niet meer dienen en ſoude? Hierom
heeft hy ſynen wagen ingeſpannē eñ alle ſyn
volc met hem genomen. Eñ hy heeft geno-
men ſeshondert wtgeleſen wagenen/ eñ alle
de wagenen die in Egypten warē/ eñ de ca-
pitrynē van alle dē heelē heyr. Eñ de Hee-
re heeft dat herte vā Pharao des coninex vā
Egypten verhardt/ eñ hy heeft de kinderen
van Iſrahel vervolcht/ maer ſy waren wtge
gaen met een hooge handt. Ende doen de C
Egyptenarē der voorgaender voetſlappen 1.Mac.4.a.3
achter-

achterwolchden/ soo hebben sy die vonden in haren legher by de zee/ alle dat ros volck eñ de waghenen van Pharao/ ende alle syn heyr wart te Phihahiroth tegen ouer Beelsephon. Eñ doe Pharao bi gecomē was/ eñ de kinderē van Israhel haer ooghē op hieuē/ so hebbē sy de Egyptenaren achter henliedē ghesien/ eñ sy zijn seer bevreest geweest/ ende hebbē tot den heere geroepē/ eñ tot Moysen geseyt: In Egypten en waren by anontuerē geē grauē/ eñ daerom hebdy ōs wech geleyt/ dat wy sterue soudē in de woestijne/ waerom hebdy dit gedaen dat ghy ons wt Egypten geleit hebt? En is dit niet het woort dat wi tot v seyden in Egypten/ seggēde/ Gaet vā ons/ dat wy de Egyptenaren mogen dienē? want het is veel beter henliedē te dienē/ dan te sterue in de woestijne. Eñ Moyses heeft totten volc geseyt/ En wilt niet vervaert wesen/ blijft staende eñ aensiet de grootdadige wercken des Heeren die hy heden doen sal/ wāt de Egyptenarē die ghy nu siet en sultdy voortaē niet meer siē inder eewicheyt. De Heere sal voor v strijden eñ ghy sult swijgē.

D Ende de Heere heeft geseyt tot Moysen/ wacrom roept ghy tot my? segt den kinderē van Israhel dat sy voorts trecken. Maer heft ghy v roede opwaerts/ ende reyt wt v hant op de zee eñ scheyt die/ dat de kinderen van Israhel gaen mogen int midden der zee door droge. Eñ ic sal dat herte der Egyptenaren verharden dat sy v sullē vervolgen/ eñ ic sal glorie verwerue aen Pharao eñ aen alle syn heyr/ eñ aen syn wagenen eñ aen syn rosvolc/ Eñ de Egyptenaers sullē wetē dat ic de Heere ben/ als ic sal groote eere verwerven hebben aen Pharao eñ aen syn wagenē/ E eñ aē syn volc te peerde. Eñ de Engel des Heeren die voor dat heyr van Israhel ginc/ hiet hem op/ ende is gegaen achter henliedē/ eñ met hē is vlamē ooc gegaē de colomne der wolckē/ latēde die voorste achter rugge/ eñ hy heeft gestaen tusschē den heyrleger vandē Egyptenaren eñ den heyrleger van Israhel/ eñ het was een duyster wolcke eñ verlichtēde dē nacht/ alsoo dat sy alle dē tijt vāder nacht tot malcanderē niet comen en mochtē. Eñ als Moyses syn hant op de zee wtghestecken hadde/ so heeft de Heere die wech ghenomen door eenen stercken doosten wint/ die alle dē nacht waeyde/ eñ maecte de zee droge/ ende het water is gescheyden. Eñ de kinderen van Israhel zijn ingegaen door midden vā der drooger zee/ want het water was henlieden gelijc eenen muer aen haer rechte eñ aen F haer slincke syde. Eñ de Egyptenaers vervolghende zijn achter henlieden inghegaen/ Eñ alle de peerdē van Pharao/ syn wagenē/ eñ ruiters te peerde zijn ooc gegaē door mid den vander zee. Eñ de morgen wake was nu gecomen/ ende siet de Heere siende op dat heyr vanden Egyptenarē/ door de columne des viers eñ der wolckē/ heeft haer heyr verslagen/ eñ de raders der wagenē om gewonden/ eñ sy voeren in de diepte. Hiervom seydē de Egyptenaren/ Laet ons vlieden van Israhel/ wāt de Heere strijdt voor haerliedē tegē ons. Eñ de Heere heeft tot Moysen geseyt/ Reyt v hant wt ouer de zee/ dat de wateren wederkeerē mogē op de Egyptenaers/ op haer waghenen ende ruyters te peerde.

Eñ als Moyses syn hant tegen de zee wtgereyt hadde/ so is die tē vroechtē dageraet wederghekeert tot haer eerste plaetse/ eñ als de Egyptenaers vloden/ so hebbē henlieden die wateren teghen gecomen/ ende de Heere heeftse omwolue int middē der vloedē/ Eñ de wateren zijn weder gekeert/ ende hebben die wagenen eñ dat ros volc van dat heel heyr van Pharao ouerdeckt die gevolcht waren/ eñ in de zee gegaen/ eñ daer en bleef niet een ouer. Maer de kinderē vā Israhel gingen door midde der drooger zee/ eñ de wateren waren henliedē als voor muerē ter rechter eñ ter slincker syde eñ de Heer heeft op dien dach Israhel verlost wt de handen vanden Egyptenaren/ Eñ sy hebben de Egyptenarē sien doot liggē op dē ouer vāder zee/ eñ de groot dadige hant welck de Heere gebesicht hadde tegen henlieden. Eñ dat volc heeft den Heere ghevreest/ ende sy hebben den Heere ghelooft/ ende Moysi synen dienaer.

Moyses ende wolc Gods eenen loffsanc gesongē hebbēde comen in Marath, daer twater versoet wert, eñ vñ daer in Helim.

Dat xv. Capittel.

1 DOen sanck Moyses eñ de kinderen van Israhel dē Heere dit liet/ ende sy hebben geseydt/ Laet ons den Heere singen/ want hi is glorioselic grootdadich gewordē/ het peert metten ruyter heeft hy in de zee afgeworpen. Sap. xv. d. 14.

2 De Heere is mijn sterckheyt eñ mijnen lof/ ende hy is my geworden ter salicheyt. Dit is mijn God/ eñ ic sal hem glorie bewijsen/ dit is mijns vaders God/ eñ ic sal hem verheffen. Is. xii. a. 2. Psa. cxvij. c. 14.

3 De Heere is gelijc een strijtbaer man/ almachtich is synē naē.

4 De wagenen van Pharao eñ syn heyr heeft hy in de zee geworpen/ syn wtgelesen princen zijn verdroncken inde roode zee.

5 De afgronden hebbense bedect/ sy zijn inde diepte nedergedaelt gelijc eenē steē.

6 O Heere v rechterhant is grootdadich geworde door haer sterckheyt/ v rechter hāt Heere heeft den viant verslaghen.

7 Eñ door de menichvuldicheyt uwer glorien hebdy mijn vianden nedergeleyt/ ghy hebt v gramschap wtgestondē/ de welc hem verslonden heeft gelijc stroo.

8 Eñ door dē geest uwer rasender gramschappen zijn de wateren vergadert/ dat vloedende water is bijnen staende/ ende de afgronden zijn vergadert int midden vander zee.

9 De viant heeft geseyt/ Ic salse vervolgen/ ende bevangen/ ic sal de rooven doylen/ mijn siele sal verlaet worden/ Ick sal mijn sweert wt der scheyden trecken/ mijn handt salse dooden/

10 Uwen wint heeft gewaeyt/ eñ de zee heeftse bedect/ sy zijn verdroncken gelijc loot in geweldige wateren.

11 Wie is ws gelijc onder de sterche o Heere? wie is ws gelijc? grootdadich in heylichedē/ vreeselijc eñ loffelijc/ wonder doende/

12 Ghy hebt v hant wtgereyt ende de aerde heeftse verslonden.

13 Ghy hebt een leytsman ghewesen in uwe Iudith. 7. b. 14.

bermhertigheyt dē volcke/ dwelc ghy verloſt hebt/ eñ ghy hebt die gedragen dooꝛ v ſterckheit tot uwer heiliger woonſtedē. De volcken zyn opgeclommē eñ gram gewoꝛdē/ die ingeſetenē dā Philiſtijm zyn met wee benangen. Doen woꝛden de voꝛſten van Edom verſtoꝛt/ ende de ſtercke dā Moab zyn met ☙ angſte benangen/ eñ alle de ingeſetenen des lants van Chanaan/ zyn van vervaerte ſtijf gewoꝛden. Laet den angſt eñ de beuinghen ouerualle dooꝛ de grootheyt van uwē arm/ laetſe onberoerlijc woꝛden gelijc eenen ſteen/ tot dat v volc dooꝛ gegaen zy o Heere/ tot dat v volc gepaſſeert zy dit lieue dwelck ghy beſeten hebt. Ghy ſultſe inleydē/ eñ planten opden berch van uwer erffenillen/ in v alder ſterckſte woōſtadt/ die ghi Heere gemaect hebt in v heylige plaetſe Heere/ welc v handē vaſt gemaect hebben. De Heere ſal regneerē in der eewicheyt eñ daer ouer/ wāt Pharao te peerde is met ſynen peerde volc eñ wagenen inde zee gegaen/ ende de Heere heeft de wateren der zee wederom op henlieden bꝛocht/ maer de kinderen van Iſrahel hebben dooꝛt dꝛooge gewādelt/ int middē dā haer. Hierom heeft Maria Aarons ſuſter die prophetereſſe/ een bomme in haer hant genomen/ eñ alle de vꝛouwē zyn haer na gegaen met bommen eñ met danſen/ den welcken ſy vooꝛ ſanck ſeggende: Laet ons den Heere ſingen wāt hy is glorioſelijc grootdadich gewoꝛdē/ dat peert met den ruyder heeft hy in de zee gewoꝛpē. Eñ Moyſes heeft Iſrahel genomen van de roode zee/ eñ ſy zyn gegaen in de woeſtijne van Sur/ eñ hebben gewandelt dꝛy dagen lanck dooꝛ de woeſtijne/ ende ſy en vonden gheen water. Eñ ſy zyn gheꝛomen tot Marath/ maer ſy en mochten dat water van Marath niet gedꝛincken/ want het was bitter. waerō heeft hy dier plaetſen eenē bequamen naem gegeven noemēde die Maria/ dat is bitterheyt. Eñ het volc heeft tegē Moyſes gemurmureert ſeggende: wat ſullen wy dꝛinckē? Maer hy heeft totte Heere geroepen/ de welc heeft hem gheꝛoont een hout eñ als hi dat hadde int water gewoꝛpen/ * ſo is dat in ſuetigheyt verkeert/ Daer heeft hy henlieden gebodē eñ oꝛdeelē geſtelt/ eñ dat volc geproeft/ ſeggende: Iſt ſake dat ghy de ſtēme vanden Heere uwen Godt hooꝛt/ eñ dat ghy doet vooꝛ hem dat recht is/ eñ dat ghy ſynen geboden gehooꝛſaem zyt/ eñ dat ghy alle ſijn beuelingen onderhout/ ſo en ſal ic gheen van de ſiecten op v hꝛengen/ die ick op Egypten geſtelt hebbe/ want ic ben de Heere Godt v geſontmaker. Eñ de kinderen van Iſrahel zyn gecomen tot Elim/ daer warē twelf water fonteynen/ ende tſeuentich palmboomen/ eñ ſy hebben haren heyꝛlegher gemaect ontrent de wateren.

Judit. 7. a. 13.

Hoe dat volck gemurmureert heeft tegen Moyſen ende Aaron, ende hoe henlieden Godt quackelen ende Man ſent.

Dat xvj. Capittel.

Exod. 11. a. 6.

ENde ſy zyn ghetrocken van Elim/ eñ alle de menichte der kinderen van Iſrahel is gecomen inde woeſtijne Sin/ welc is tuſſchē Elim ende Sinai/ op den vijfthienſten dach der tweeder maent/ na dat ſy wt Egyptē gegaen waren. Eñ alle de vergaderinge der kinderen van Iſrahel hebbē gemurmureert tegen Moyſen ende Aaron in de woeſtijne. Eñ de kinderen van Iſrahel hebben tot henlieden gheſeyt/ Och oft wy geſtoꝛuen waren dooꝛ des Heeren hant int lant dā Egypten/ als wy ſaten op de vleeſch potte eñ aten bꝛoot met verſaetheden/ waerom hebdy ons in deſe woeſtijne bꝛacht/ dat ghi alle deſe menichte ſout met hōger doodē? Eñ de Heere heeft tot Moyſen geſeyt: Siet ic ſal v bꝛoodt vanden hemel regenē/ Laet het volc wtgaen/ eñ vergaderen dat hen tot elcken dage ghenoech zy dat ic mach pꝛocuen oft in mijn wet wādelt oft niet. Maer op dē ſeſtē dach ſullē ſy bereydē dat ſy binnē dꝛagē ſullē/ eñ dat ſal noch ſo veel zyn/ als ſy plegē te vgaderē teliker dage. Eñ Moyſes eñ Aarō hebbē geſeyt tot alle de kinderē dā Iſrahel/ Tauōt ſuldy weten dat v de Heere geleyt heeft wt dat lant van Egypten/ eñ moꝛgē vꝛoech ſuldy ſien de glorie des Heeren/ want ic hebbe gehooꝛt v murmuratie tegē den Heere. wāt wat zyn wy dat ghy tegen ons murmureert? Ende Moyſes heeft geſeyt/ De Heere ſal v tauont vleeſch teten genen/ eñ moꝛgen bꝛoot tot verſadinge om dat hy v murmuratien gehooꝛt heeft/ dooꝛ de welcke ghy tegē hē gemurmureert hebt. wāt wat zyn wi? daerō v murmuratie en is tegē ons niet/ maer tegē den Heere. Eñ Moyſes heeft noch tot Aarō geſeyt: Segget der geheelder vgaderingē der kinderē van Iſrahel. Coēt vooꝛts vooꝛ dē Heere/ want hy heeft v murmuratien ghehooꝛt. Eñ als Aaron ſpꝛack tot alle de vergaderinge der kinderen van Iſrahel/ ſo hebben ſy omme gheſien na de woeſtijne/ ende ſiet de glorie des Heerē openbaerde in een wolcke/ Eñ de Heere heeft tot Moyſen geſpꝛoken ſeggende: * Ic heb gehooꝛt de murmuratiē der kinderē dā Iſrahel/ ſegt tot henliedē/ Tauont ſuldy vleeſch eten/ eñ moꝛghen vꝛoech ſuldy van bꝛooden verſaet woꝛdē/ ende ghy ſult weten dat ic ben de Heere v Godt. Aldus ſo iſt auont gewoꝛden/ eñ daer zyn quackelen opgecomen/ de welcke hebben den leger ouerdect/ Ende des moꝛgēs ſo lach daer eenen dauwe alomme de tenten/ Eñ als dien dauwe dat ouerſte der eerdē bedect had de/ ſo ſachmē daer inde woeſtijne wat cleyns liggen/ recht oft met eenē ſtamper hadde geſtooten geweeſt/ gelijc den rijm op de aerde/ dwelc als de kinderen van Iſrahel ſagen/ ſo ſeyden ſy tot malcanderen/ Manhu? (dat beteekent) wat is dit? want ſy en wiſten niet wat dat was. Totten welcken heeft Moyſes geſeyt/ Dit is het bꝛoot dat v de Heere gegeuen heeft om teten. Dit is dwoꝛt dat v de Heere beuolen heeft/ Een yegelijc ſal hier af vergaderē ſo vele alſt hem genoech is om teten/ een Gomoꝛ vol elck hooft/ na dat ghetal van uwen ſielen die inde tabernakelen woonen ſuldy dit nemen/ Eñ de kinderen van Iſrahel hebben alſo gedaen/ ende ſy hebben ver-

Eccl. 45. a. 6.

Eccl. 45. a.

Num. 11. b. 7. Pſal. 77. c. 24. Sap. 16. c. 20. Ioan. 6. d. 32.

1. Cor. 10. a. 3.

E vergadert deen meer dāder min/ Eñ sy heb
ben dat gemetē nader maten Gomor eñ die
meer vergadert hadde en vont niet meer/eñ
die min derept hadde en vont niet minder/maer
sy hebben elc vergadert na dat sy eten moch=
4.Reg.4.d 19 ten. Ende Moyses heeft tot henlieden ge
seyt/Niemant en late daer af yet ouerblyuen
tot morgen vroech/ Eñ sy en hebbē na hem
niet gehoort/ maer de sommige hebben daer
af wat ouergelaten tot smorgens/ eñ het be=
gonste vol wormen te worden eñ verrotte/
eñ Moyses is op henlieden gram geworde/
Maer des smorgēs vergaderde daer af een
yegelic so vele alst hē genoech wesen mocht
om tetē eñ als de sonne heet worde/ so smalt
dat. Maer op den sesten dach so vergader=
den sy dobbel spyse/ te weten twee Gomor
voor elcken menschē. Eñ alle de princen der
gemeynten zyn gecomen/ eñ hebben Moy=
si dit verteit. Eñ hy heeft tot henlieden ge
seydt/ Dit is tgene dat de Heere ghesproken
heeft/ Morghen ist de ruste vanden sabboth
den Heere ghebeylicht/ al wat ghy morghen
doen moet dat doet nu eñ wat ghy dan koke
moet/ koet nu/ eñ datter ouerblyft/ legt dat
weeh tot morgen vroech. Eñ sy hebben al
so gedaen ghelic Moyses bevolen hadde/ eñ
ten is niet verrot geworden noch daer en is
F gheen gewormte in genonden. Eñ Moy=
ses heeft geseydt Eet dat heden/ want het is
des Heerē sabboth/ men en sal dit heden opt
veld niet vinden. Op de ses daghen suldyt
vergaderen/ maer den seuensten dach is des
Heeren sabboth/ ende daerom en salmen dat
niet vinden/ Eñ den seuenstē dach is geco=
men/ eñ vandē volcke isser sommige gegaen
om te vergaderē eñ sy en hebbē niet vonden.
Eñ de Heere heeft tot Moysen gheseydt/
Hoe lange en wildy myn geboden/ eñ myn
wet niet onderhouden? Siet/ hoe dat v de
Heere dē Sabboth gegeuē heeft/ eñ daerom
heeft hy v liedē op dē sestē dach dobbel spyse
ghegeuen/ een yeghelyck blyue by sy selues/
niemāt en gae wt synder plaetsen op dē seuē=
sten dach. Eñ het volc heeft dē sabboth ge=
houdē op dē seuenstē dach. Eñ het huys vā
Israhel heeft dese spyse genoēt Man/ dwelc
was gelic wit coriander saet eñ synen smaec
G was gelic terwē bloeme met honich. Maer
Moyses heeft geseyt/ dit is het woort dat de
Heere ghebeden heeft/ Vult daer mede een
Gomor eñ laet dat bewaren voor de geslach
ten toecomende na ons op dat sy mogen ken
nen het broot daer ick v lieden mede genoet
hebbe inde woestyne/ als ghy wt dat lāt van
Egypten geleyt waert. Eñ Moyses heeft
tot Aaron geseyt Neēt een vat/ eñ doet daer
Mā inne so veel als in eē Gomor gaē mach/
eñ legget weeh voor den Heere om dat te be
waren tot in uwe nacomēde geslachtē/ ge=
lyck de Heere Moysi bevolen heeft. Eñ Aa=
ron heeft dat geset in dat tabernakel om te be
Num.16.d 33 waren. Eñ de kinderen van Israhel heb
Iudit.7.c.33. ben Man getē veertich iaren lant/ tot dat sy
quamē aen tbewoondt landt. Met deser spy=
sen zyn sy genoedt tot dat sy quamen aen de
palen des landts van Chanaan. Eñ een
Gomor is het thiende deel van een Ephi.

Hoe tvolck tegen Moyses twist om dwater, Eñ hoe Godt wt eenen steen water gheeft, ende vechten tegen Amalech.
Dat xvij. Capittel.

ALdus is alle de menichte der kinderē vā A
Israhel/ ghereyst wt de woestyne Sin/
door haer woonstedē na des Heeren woort
hebben sy haren heyrleger ghemaect in Ra=
phidim/ daer geen water en was voor tvolc
3 om te drincken. Ende sy hebbē tegē Moy= Num.20.2.4.
sen gekeuen/ ende geseyt Gheeft ons water
dat wy drinckē mogen. Ende Moyses heeft
henlieden geantwoort/ wat kyfdy tegē my/
3 waerom tempteerdy den Heere? Dacrom
heeft dat volck aldaer dorst gehadt by gebre=
ke van water/ eñ sy hebben teghen Moysen
ghemurmureert segghende: waerom hebdy
ons doen wt Egypten gaen dat ghy ons eñ
onse kinderen ende ons vee soudt van dor=
4 ste doen sterue? Maer Moyses heeft tot dē B
Heere geroepen seggende: wat sal ick desen
5 volcke doen? By na sullē sy my steenē. Eñ
de Heere heeft tot Moysen geseit Gaet voor
dit volck/ ende neemt met v vanden ouders
van Israhel/ ende neemt in v hant de roede
daer ghy den vloet mede geslagen hebt ende
4 gaet henen/ Siet ick sal voor v staen daer Exod.14.c.16
op de steenrootse Horeb eñ ghy sult de steen= Psal.77. b.15
rootse slaen eñ daer sal water wtgaen datter 1.Cor.10.2.4
tvolc sal mogen drincken. Eñ Moyses heeft
7 also gedaē voor de ouders van Israhel/ Eñ
hy heeft de plaetse genoemt Bezoinghe/ om
dat ghekyf der kinderen van Israhel/ eñ om
dat sy den Heere ghetempteert hadden/ seg=
ghende: Is de Heere onder ons/ oft niet?
8 Maer Amaleck is ghecomen/ ende streedt C
9 tegen Israel in Raphidim. Ende Moyses Iudi.4.c.11.
heeft geseyt tot Iosue: Kiest mannen wt/ eñ Sap.11.2.3.
wtgaende strydt tegen Amaleck/ morgen sal Deut.25.c.17
ick staen op dopperste vanden heuuele/ heb=
10 bēde Godts roede in myn hant. Eñ Iosue
heeft gedaen also hem Moyses bevolen had=
de/ eñ hy heeft gestreden tegē Amalec. Maer
Moyses eñ Aaron/ende Hur zyn gegaen op
11 dopperste vanden heuuele. Eñ als Moy=
ses syn handē ophief so verwā Israhel maer
als hy die een weynich nederliet/ so verwan
12 Amalec. Eñ Moyses handen warē swaer/
dacrom hebben si eenen steē genomē eñ dien
onder hem geleyt ende daer is hy opgeseten/
Maer Aaron eñ Hur onderhielē syn handen D
vā beyde sydē. Eñ het is geschiet dat syn han Iudit.4.c.11.
dē niet en zyn moede geworde/ totte onder=
13 gane der sonnen toe. Eñ Iosue heeft Ama
lec eñ syn volc door tscherp vanden sweerde
14 verlaecht. Eñ de Heere heeft tot Moysen
geseyt Schryft dit in eenē boec tot eender ge
denckenissen/ eñ gheeft dat oock in de oozen
van Iosue. want ic sal de gedenckenisse van
15 Amelec onder den heuel te niet doē. Ende
Moyses heeft eenen outaer gemaect/ eñ dien
genoemt/De Heere is myn verheffinge seg=
16 gende/ want de hant van dē stoel des Hee
ren eñ des Heeren orloge sal teghen Amalec
wesen van geslachte totten ghenachten.

Hoe Iethro Moyses ſweet hem ſijn huysvrouwe eñ kinderen brengt, ende hem raet gheeft om ſijnen laſt te verlichten.

Dat xviij. Capittel.

1 ENde als Iethro de prieſter van Madian Moyſes maech gehoort hadde alle de dinghen welc Godt Moyſi ende ſijnē volcke gedaen hadde / ende hoe dat de Heere Iſrahel wt Egyptē geleyt hadde / ſo heeft hi Sephora Moyſes huysvrouwe genomē de welcke
Exod. 2. d. 2 Moyſes wederom geſonden hadde / ende 3 haer twee ſonē waeraf die een hiet Gerſam / om dat de vader ſeyde: Ic heb een vreemdelinc geweeſt in een vreemt landt / eñ de ander hiet Elieſer / wāt hi ſeide Mijns vaders Godt is mijn helper / eñ hy heeft my verloſt van Pharaos ſweert. 4 Hierom is Iethro Moyſes maech gecomē ende ſijn kinderen / eñ ſijn huysvrouwe tot Moyſen inde woeſtijne daer hy dē heyrleger geſtelt hadde / by Gods berch. 5 Eñ hi ontboot Moyſi ſeggēde / Ic Iethro v maech coē tot v / en v huysvrouwe / eñ v twee ſonē met haer. 6 Eñ hy is wtgegaen ſijnen maech te gemoete / eñ hy heeft aenbedē / eñ hem gecuſt / eñ ſy hebben malcan derē gegroet met vriendelijcke woorden. 7 Eñ
B als hy int tabernakel gegaē was / ſo heeft
Exo. 1. b. c. d. eñ 3. b. c. d. eñ 14. b. Moyſes ſijnen maech verteilt / alle tgene dat de Heere Pharao ende den Egyptenaren ghedaen hadde / om Iſraels wille / ende alle den arbeyt die ſy onder wegē gehadt hadde / ende dat de Heere henlieden verloſt hadde.

Ende Iethro heeft hem verblijt van alle 9 tgoet dat Godt Iſrahel gedaē hadde / om dat hyſe verloſt hadde wt de handt der Egyptenaren / eñ hi heeft geſeyt / Gebenedijt moet 10 de Heere weſen / die v verloſt heeft wt de hāt der Egyptenarē / eñ wt de hāt van Pharao / die ſijn volc verloſt heeft wt de hant van Egypten / 11 Nu hel ic bekent dat de Heere groot is bouen alleb godē / om dat ſy houerdelijck tegen hem gedaen haddē. 12 Daerom heeft Iethro Moyſes maech dē Heere hāt-offerandē geoffert: eñ Aarō eñ alle de ouders der kinderen van Iſrahel zijn gecomen om
C broot met hem te eten voor Gode. 13 Des anderē daechs is Moyſes geſeté om den volcke recht te doen / dwelc by Moyſen ſtont van ſmorgens totten auont toe. 14 Ende als ſijn maech dit geſien hadde / te weten alle dat hy onder t volc dede / ſo heeft hi geſeit: wat is dit dat ghi onder t volc doet? waerō ſit ghi alleē / eñ alle dat volc verwacht van ſmorgens totten auont? 15 Eñ Moyſes heeft hem geantwoort / Het volck coemt tot my vraghende Gods ſententie. 16 Ende als daer eenighen twiſt tuſſchen henlieden opſtaet / ſo comen ſy tot my / dat ick tuſſchen henlieden vonniſſen ſoude / eñ dat ic hen thoonen ſoude Godts gheboden / eñ ſijn wetten. 17 Eñ hy ſeyde: Ten is niet goet dat ghy doet / 18 ghy verderft v ſelué met eenen onwijſen arbeyt / ſoo wel ghy / als dit volck dat met v is / dit werck is bouen v
Deut. 1. b. 12. macht / † ghy en moecht dit alleē niet verdragen / 19 maer hoort mijn woorden / eñ raden / eñ de Heere ſal met v weſen. Weeſt ghy den volc in de dingē die Godt aengaen alſo dat ghy ouermaget tgene datter geſeyt wort tot
20 hem / eñ thoont ghi dē volcke de ceremonié / D eñ de maniere hoemen Godt dienen moet / eñ den wech daer ſy in wandelen moetē / eñ
21 het werc dat ſy doē moetē. Maer beſoycht wt alle dat volc wijſe mannē / die Godt vreeſen daer de waerheyt in is / eñ die de giericheyt hatē / eñ maect vā henliedē hooftmannē ouer duyſent / eñ honderſte māns / eñ vyftichſte mans / eñ thiende mans. 22 Die welcke den volcke tot allen tyden recht doen mogen / eñ alle de meeſte ſakē ſullē ſy v ouerbrengē / eñ ſi ſullen alleē de minſte ſakē ſlichtē / op dat v dit mach lichter om doen zijn / als dē laſt den an
23 deren ſal mede gedeelt zijn. Iſt dat ghy dit doet / ſo ſuldy Godts gebot voldoen / eñ ghy ſult dan ſijn geboden mogen ſtaende houdē / eñ alle dit volc ſal met vrede wederkeerē tot
24 ſijnder ſteden. Eñ als Moyſes deſe redenē gehoort hadde / ſo heeft hy gedaen alle dat hy
25 hem ingegeuen hadde. Eñ hy heeft cloecke mannen gecoſen wt alle dat volck van Iſrahel / ende die des volcx hooftlieden gemaect / te weten / ouer duyſent / ende ouer hondert / ende ouer vyftich / eñ ouer thien. 26 De welcke hebben den volcke recht gedaen tot allen tyden / maer al dat te ſwaer was / broegen ſy tot hem ouer / alleen ordeelende de lichſte ſaken.
27 Ende hy heeft ſijnē maech laten gaen / die welcke is wedergekeert in ſijn lant.

Hoe de kinderen van Iſrahel aenden berch Sinai comen, Eñ tvolck wort geheylicht, Ende Moyſes climt op den berch.

Dat xix. Capittel.

1 IN de derde maent na dat de kinderen van A Iſrahel wt dat landt van Egypten gegaen Nu. 33. c. 3. waren / zijn ſy op dien ſeluen dach gheco-
2 men in de woeſtijne vā Sinai. 3 want doen ſy gereyſt waren van Raphidim / eñ gecomen tot in de woeſtijne van Sinai / hebben ſy haren leger gemaect ter ſelver ſteden / ende daer hebben die van Iſrahel haer tentē geſlagen /
3 teghen ouer den berch. Maer Moyſes is Act. 7. c. 22. opwaerts gegaen tot Godt. Ende de Heere heeft hem geroepen van op den berch / eñ geſeyde / Dit ſuldy den huyſe van Jacob ſeggē / eñ den kinderen van Iſrahel vercondighen /
4 Ghy hebt ſelver geſien al dat ic den Egyptenaers gedaen hebbe / hoe dat ic v gedragen hebbe op de vlogelen vanden aernē / ende te
5 mywaerts genomen hebbe. † Daerom iſt Deut. 10. d. 8. Pſalm. 43. d. 3. 1. Pet. 2. b. 9. ſake dat ghy hoort na mijn ſtemme / ende dat ghy mijn verbont onderhoudet / ſo ſuldy my weſen tot een eyghendom wt alle volcken / want gheheel aertrijck behoort my toe. 6 Eñ ghy ſult my weſen tot een prieſterlijc conincrijck / ende een heylich volc / dit ſijn de woorden die ghy ſpreken ſult tot de kinderen van
7 Iſrahel. Moyſes is gecomē / eñ als hy ver B gadert hadde de outſte vandē volcke / ſo heeft hy henlieden wtgeleyt alle de woorden welcke de Heere bevolē hadde. 8 Eñ alle dat volc heeft ſamen geantwoort / Alle dat de Heere geſeydt heeft / dat ſullen wy doen. Ende als Moyſes des volcx woordē tot dē Heere ouergedragen hadde / 9 ſo heeft de Heere tot hem geſeyt / Ick ſal nu terſtont by v comen in de duyſter-

duysterheyt der wolcken / dat het volck my mach hooren tot v spreken/ end dat sy v eewelic mogen geloouen. Daerom heeft Moyses dē Heere gebootschapt de woordē des volcx.

10 Ende de Heere heeft gheseydt. Gaet tot den volcke/ end maecte heylich heden end morgen/ end laetse haer cleederen wasschē/ 11 End laetse bereedt zijn tegen den derden dach/ want op den derden dach sal de Heere voor alle dat volck nederdalen op den berch van Sinai.

L 12 End ghy sult den volc palen setten int ronde / end hen seggben/ wacht v dat ghy op den Heb. 12. c. 20 berch niet en climt/ of en coemt by syn eyndē niet: Alle die den berch ghenaect / sal de doot steruen. 13 Gheen hant en sal hem aentasten/ maer hy sal gheſteent worden/ oft met pylen doorschotē/ tzy een beeste oft een mensch/ ten sal niet leuende blijuē. Alst trompet sal beginnen te luydē/ dat sy dan op dē berch climmē.

14 End Moyses is vandē berch totte volc gecomen/ end hy heeftse gheheylicht. End doen sy haer cleederen gewasschen hadden/ 15 soseyde hy tot henliedē/ weest bereedt tegen den derden dach/ end en wilt v huysvrouwen niet genaken. 16 End den derdē dach was nu gecomen/ end den morgenstont was claer gewordē/ end siet/ doen begonstmen te hoorē donder slagē/ end blixemē sien blickē / end een seer dicke wolcke/ begonst den berch te ouerdecken/ end het geclanc vā dat trompet gaf lancs so meer der geluit/ end alle dat volc dat indē leger was beeft seer bevreest geweest. 17 End als Moyses henliedē hadde wtgeleyt Gode te gemoete/ wt de plaetse des heyrlegers/ so zijn sy bliuen staēde onder aen theginsel vandē berch.

Deut. 4. b. 11. 18 Maer alle den berch Sinai roocte/ om dat de Heere daer op neder ghedaelt was inden viere/ end den rooc ghinck van dien berch opwaerts/ als van eenen ouen / end alle dē berch was vermaerlijc. 19 End het geluyt vanden basuyne wordē allens kēs meerder/ end het strecte hem lanck so verder wt: Moyses die sprac/ end Godt die antwoordē hē. 20 End de Heere is neder gedaelt op dē berch Sinai/ op dopperste vanden berch/ end hy heeft Moysen geroepen op dat opperste vanden berch. Ende als hy daer op geclommē was/ 21 so heeft hy tot hem geseyt / Gaet nederwaerts end getuyget den volcke / dat sy by auentueren niet ouer en treden die palen/ om den Heere te sien/ end datter van henlieden geenen grooten hoop 22 en sterue. End de Priesters die tot den Heere gaen/ laet ooc geheylicht worde/ op dat hy 23 die niet en verslа. End Moyses seyde totten Heere/ Dat gemeyn volck en sal niet mogen climmen op den berch van Sinai/ want ghy hebt ghetuycht ende gheseyt/ segghende/ Stelt palen omtrent den berch/ ende heylicht 24 dien. Ende de Heere heeft tot hem gheseyt/ Gaet henen ende daelt neder / ende ghy sult opcomen / ende Aaron met v / maer de priesters end dat volck en laet ouer de palen niet treden/ noch tot den Heere opclimmen/ dat hyse by auentueren niet doot en slae. 25

End Moyses is tot dat volck gegaen/ ende heeft henlieden dit al verteit.

Hoe Godt sijn geboden den volck vertoochte.

Dat xx. Capitel.

1 Ende Godt heeft gesproken alle desc woorden/ 2 Ick ben de Heere v Godt/ die v geleyt hebbe wt den lande van Egypten/ wten 3 huyse der slauernijē. Ghy en sult geē vreem de goden hebben voor my. 4 Ghy en sult v gheen gesneden beelt/ oft cenige gelyckenisse maken van tghene dat bouen in den hemel is/ ende op de aerde beneden/ oft ooc van tgene dat onder daerde is in de wateren/ 5 Ghy en sult die niet aenbiddē/ oft Gods dienst aen doen. Ick ben de Heere v Godt/ sterc/ end een ialours liefhebbere / versoeckende der vaders boosheyt in haer kinderen tot inde derde end vierde afcoemste/ der geender die my haten. 6 End ick ben bermhertigheyt doende in veel duysenden/ den genen die my liefhebben end myn gebodē onderhoudē. Ghy en sult dē naem vanden Heere uwen Godt niet ydelijc aennemen/ wāt de Heere en sal hem niet onschuldich houden die dē naem vā synē Heere 8 God te vergeefs aennemēt. 9 Weest gedachtich dat ghy dē sabboth dach heylich maect/ 10 Ses dagen sultyy werckē/ end allen v werckē doen/ maer den seuensten dach is den sabboth des Heeren ws Godts/ Ghy en sult geē werc op diē dach doen/ ghy/ end v sone/ end v dochter/ v knecht/ end v dienstvrouwe/ v behelpige beestē/ end de vreēdelinc die binnē v poortē woōt.

11 Want op de ses dagē heeft Godt hemel/ end aerde/ end de zee ghemaect / end alle dat daer in is/ end hy heeft gherust op den seuensten dach/ daerom heeft de Heere dē sabboth dach gheheylicht. 12 Eert uwē vader end v moeder/ op dat ghy lange moecht leuen op der aerden / welc v Heere v Godt v ghegeuen sal. 13 Ghy en sult niet doot slaen.

14 Ghy en sult gheen overspel doen.

15 Ghy en sult niet stelen.

16 Ghy en sult tegen uwē naestē geen valsch getuygenisse spreken.

L 17 Ghy en sult ws naesten huys niet begerē. Ghy en sult syn huysvrouwe niet begerē/ noch synē knecht/ noch syn dienstwijf/ noch synen osse/ noch synē ezele/ noch yet vā alle dat hem toebehoort.

18 End alle t volc sach de stemmen/ end de blinckende lichten/ end dat geclanc vander basuynen/ ende den roockenden berch/ ende vermaert zijnde/ ende van anxt verslagen/ hebben sy van verre gestaē/ 19 seggēde tot Moyses/ Spreect tot ons ghi end wy sullen daer na hoorē/ maer en laet dē Heere tot ons niet sprekē/ op dat wi bi 20 auentuerē niet en sterue. End Moyses heeft totten volcke geseydt/ En wilt niet vreesen/ want Godt is gecomen/ om dat hy v proeue soude/ end om dat syn vermaertheit in v lieden zijn soude/ end dat ghi niet soudigen en soudt.

21 End het volc heeft van verre gestaen/ maer Moyses is gegaē tot inde donckerheyt daer 22 Godt in was. End de Heere heeft daer toe noch tot Moysen geseydt/ Dit sultu den kinderen van Israhel seggben/ ghy hebt gesien/ dat ic vanden hemel v aengesproken hebbe.

D 23 Ghy en sult geen silueren godē makē/ noch ghi en sult voor v geen gulden goden makē.

Ghy ſult my make eene outaer van aerde / ende ghy ſult daer op offeren u brandtoffer ende u vreedtſamige offerande / u ſchape ende u oſſen / op alle plaetſen daer gedenckeniſſe weſen ſal van mijnen naem / Ic ſal tot u comen / ende u ghebenedijden. Maer iſt dat ghy my eene ſteenen outaer maect / ſo en ſuldy die niet maken van ghehouwen ſteenen / want iſt dat ghy u mes daer op heft / ſo ſal hy beſmet zijn. Ghy en ſult tot mijne outaer niet gaē met trappē / op dat u ſchamelheyt niet ontdect en worde.

Hoe God lichamelijcke ſtatuē ende vonniſſen de volcke gheeft. Dat xxj Capittel.

DIt zijn de rechte die ghy hen voorleggen ſult. Iſt dat ghy eenen Hebreeuſſchen knecht coopt / die ſal u ſes iaren dienen / int ſeuenſte iaer ſoo ſal hy om niet vrij wtgaen. Met hoedanige cleedt dat hy ingheco men is / met ſodanige laet hem wtgaen / is hy inco men hebbende een huyſvrouwe / ſo ſal de huyſ vrouwe oock met hem wtgaen / maer iſt dat ſijn heere hem een huyſvrouwe gheghe uen heeft / ende dat die ſonen ende dochteren ghe baert heeft / ſo ſal de vrouwe met haer kinde ren de heere toebehoore / maer hy ſal met ſij nen cleederen wtgaen. Maer iſt ſake dat de knecht ſeyt / Ic heb mijnen heere lief ende mijn huyſvrouwe / ende mijn kinderen / ick en ſal niet vrij wtgaē / ſo ſal hem de heere brengē voor de goden / ende men ſal hem aen de doze ende aen de poſten voegen / ende hy ſal hem met eenen priem ſijn oore doorſteken / ende het ſal hem een eerſmecht weſen inder eewicheyt. Iſt ſake dat yemant ſijn dochter vercoopt tot eender dienſtvrouwen / die en ſal niet wtgaen gelijc de dienſtwijuen plegen wt te gaen. Iſt ſake dat ſy den heere oogen miſnoeget / den welcken ſy ouergeleuert was / ſo ſal hy haer laten gaen / maer hy en ſal geen macht hebben haer te vercoopen eenighen vreemden volcke / iſt dat hy haer verſmaet. Maer iſt ſake dat hy haer ſijnē ſoon ten houwelijcke beloeft heeft / ſo ſal hy haer doen alſmen de dochterē pleech te doen. Ende iſt dat hy ſijnen ſoon een ander wijf neemt / ſo ſal hy der tonger dochteer duy loft beſorgē / ende hy en ſal haer niet weygeren cleederen te geuen / ende den pijs van haerder eerbaerheyt. Iſt dat hy deſe drie dingē niet en doet / ſoo ſal ſy vrij wtgaen ſonder ghelt.

So wie eenen menſch ſlaet / willende hem doodtſlaen / die ſal de doot ſteruen / maer die niet en heeft daer toe lagē geleyt / maer God heeft hem in ſijn handen gheleuert / ick ſal u een plaetſe ſtellen daer hy toe vlieden moet.

Iſt ſake dat yemant al willens ende wetens ſijnen naeſten doodtſlaet / ende hy beſpieden / dien ſuldy van mijnen outaer trecken / dat men hem doode. So wie ſijnen vader oft moeder ſlaet / die moet de doot ſteruen. So wie ſijnen vader oft moeder vermaledijt / die moet de doot ſteruen. Die eenē menſch geſtolen heeft / ende dien vercocht als hi van dier ſchult verwonnen is / ſo moet hy de doot ſteruen. Iſt datter eenige mans tegen malcanderen kijuen / ende dat de een den anderen ſlaet met eenen ſteen / oft met een vuyſt / ende dat die niet en ſterft / maer te bedde leyt / iſt dat hy opſtaet ende buyten wandelt op ſijnen ſtock / ſo ſal hy ontſchuldich zijn / die hem geſlagen heeft / behoudelijck nochtans / dat hy hem betale ſijn weert dat hy verlet heeft / ende den coſt aen de medecijns ghehangen. So wie ſijnen knecht / oft ſijn dienſtwijf met een roede ſlaet ende dat ſy doot bliuen onder ſijn handen ſo ſal hy des miſdaets ſchuldich weſen / maer leeft ſulc noch een oft twee dagē / ſo ſal hy dyer pijnē ontſlagē weſen / want tis ſijn ghelt. Iſt datter mannen kijuen / ende datter yemant ſlaet een vrouwe die bevrucht is / ende dat haer daer een miſboorte af coemt / maer ſy te leuen blijft / ſo ſal hy ſchade hebbē / ſo veel als de man vander vrouwen eyſſchen ſal / ende de middelaers dat orderen ſullen / maer iſt dat der vrouwen doot daer nae volcht / ſo ſal hy geuen ziel voor ziele / ooge voor ooghe / tant voor tant / hant voor hant / voet voor voet / verbrātheyt voor verbrantheyt / wonde voor wonde / buyle voor buyle.

Iſt ſake dat yemant ſlaet de ooge van ſijnen knecht oft dienſtwijf / ende dat hy die blint in deen ooge maect / ſo ſal hy die vrij latē gaē / voor de ooghe die hy henlieden wtgeſmeten heeft. Delgelijck oock iſt dat hy ſijnē knecht oft dienſtwijf eenen tant wtſlaet / ſo ſal hy die oock inſgelijcx laten vry gaen. Iſt dat eenen oſſe metten hozne eenigen man oft vrouwe gequetſt heeft / ende dat die geſtozuen is / ſo ſal dien oſſe met ſteenen ghedoot wozden / ende ſijn vleeſch en ſalinē niet eten / ende de heere van dien oſſe ſal onſchuldich weſen / Maer is dien oſſe metten hozuen ſtootachtich geweeſt van giſterē / ende eergiſterē / ende dat ſy ſijnen heere daer af vermaent hebbē / maer hy en heeft dien niet opgeſlotē / ende die doodet eenigen man oft vrouwe / ſo ſalmen dien oſſe ſteenen / ende ſijnen heere oock dooden / maer iſt datmen hem eenen pijs van gelde daer op ſtelt / ſo ſal hi voor ſijn ſiele geuen watmen van hē eyſſchen ſal. Iſt dat hy ooc eenen ſoon oft dochter metē hozuen ſtoot / ſo ſal hem deſgelijcx gheſchieden. Iſt dat hy eenen knecht oft dienſtwijf oploopt / ſo ſal hy dē heere van dē knecht oft dienſtwijf geuē dertich ſicken ſilueren / maer den oſſe ſalmen ſteenen. Iſt dat yemant eenen put open doet ende graeft / ende die niet en bedect / ende daer eenigē oſſe oft eſel inne valt / ſo ſal de heere vandē put betalen de weerde van dien beeſtē / maer datter doot is dat ſal ſijn weſen. Iſt dat yemants oſſe eēs anders oſſe quetſt / ende dat dien oſſe ſterft / ſo ſullen ſy dien leuenden oſſe vercoopen / ende dat ghelt vanden coop ſullen ſy deylen / ende dat doode lichaem ſullen ſy ooc tuſſchen hen tweten deylen / maer iſt dat hy wel wiſt dat dien os metten hoornen ſtekende was van ghiſteren ende eergiſteren / ende dat hem ſijn heere niet en heeft bewaert / ſoo ſal hy eenen oſſe voor dien oſſe geuen / ende het lichaem vanden dooden ſal hy geheel behouden.

Hoe daimen met dieuen oft dieſen leuen ſal / ende metten gheleuſen ende verpanden.

Dat xxij. Capittel.

Iſt

3]Se ſake dat yemandt eenen oſſe oft ſchape gheſtolen heeft/ eñ dat gedoot oft vercocht/ ſo ſal hy vijf oſſen voor eenen oſſe weder ge-
4.Re.11.b.11 uen/ eñ vier ſchapen voor een ſchaep. 3 Iſt dat een dief wordt benonden een deure open breckende oft ondergrauende/ ende dat hy een wonde crijcht/ eñ daer af ſterft ſoo ſal hy des bloedts ontſchuldich weſen die hem geſlagē heeft. 4 Maer heeft hy dat gedaen na der ſonnen opgange ſo heeft hy eenen dootſlach ghedaen eñ hy ſal oock ſteruen. 5 Iſt ſake dat een dief niet en heeft om voor zijn dieuerie weder te geuen ſo ſal hy vercocht worden/ 6 Iſt datmen by hem leuende vint tgene dat hy geſtolen heeft/ tſy eenen oſſe/ oft ezel oft ſchaep/ ſo ſal hy dat twee dobbel betalen. 7 Iſt ſake dat yemandt ſchade doet in eenen acker oft wyngaert/ eñ dat hy ſijn beeſte heeft laté gaé om yemandts anders goet af te eten/ dalderbeſte dat hi heeft in ſijnē acker oft wyngaert/ ſal hy geuen na de weerde van dier ſchaden.
8 Iſt datter een vier ergens wt coemt/ ende vaet de aerden/ eñ dat in de hoopen der ſchoonen coemt/ oft ooc int coren opt velt ſtaende/ ſo ſal hy deſe ſchade oprechten/ diet vier ontſticken heeft. 9 Iſt dat yemandt ſijnen vrient heeft te bewarē gegeué eenich gelt oft vat/ eñ dat dit dieſelfde hem ontdragen is diet te bewaren hadde/ iſt dat de dief bevondē wordt/ ſo ſal hyt dobbel weder geuen/ 10 maer iſt dat de dief verborgē blijft/ ſo ſal de heere vanden huyſe gebracht worden by de goden/ ende hy ſal ſweeren dat hy ſijn hant niet en heeft wtgherecpt tot ſijns naeſten goet/ 11 om eenich bedroch te doen/ ſy/ wel aen eenen oſſe als aen eenen ezel/ eñ aen een ſchaep eñ cleedt/ eñ alle vaermen ſchade aen doen mach/ de ſake van hen beyden ſal voor de goden comen/ ende iſt dat ſijt alſo oordeelen/ ſo ſal hyt ſijnē naeſten dobbel weder geuē. 12 Iſt dat yemant ſijnen naeſten te bewaren heeft gegeuen eenen ezel/ oſſe ſchaep/ eñ eenigerhāde beeſte/ eñ dat ſulc gheſtoruen is/ oft cranck worden/ oft vanden vianden genomen/ eñ dat niemandt dat geſien en heeft/ 13 ſo ſal tuſſchen hen een middel weſen dē eedt dat hy ſijn hant niet wtgereyet en heeft tot ſijns naeſtē goet/ eñ de Heere ſal dan eedt ontfangen/ eñ hi en ſal dit ſijnē naeſten niet moeten oprechten/ 14 maer iſt dieſlijt weech genomen/ ſo ſal hy den Heere de ſchade
Gen.31.f.39. oprechten/ 15 Iſt van eenige beeſten verbeten ſo ſal hyt tot den heere dragen datter gedoodt is/ eñ hy en ſal dat niet moetē oprechten. 16 Die van ſijnen naeſten eenige van deſen ontleent/ eñ dat crāt wordt oft het ſterft/ daer de heere niet by en is/ ſo ſal hy gedwongen wordē dat op te richten/ 17 maer iſt dater de heere by is/ ſo en ſal hi dat niet oprichten/ byſonder als hy dat gehuert hadde voor
Deu.11.d.28 ſijnen arbeyts loon. 18 Iſt dat yemandt een maget verleydt die noch niet verlooft en is aen eenen man/ eñ dat hy met haer ſlaept/ ſo ſal hy haer begiften/ eñ hy ſalſe houden voor ſijn huyſvrouwe. 19 Iſt dat de vader der magēt haer niet geuē en wilt/ ſo ſal hi gelt geuē/ na dat de maechdē voor een huyt gifte plegē
20 te hebben. 21 Een toouerares en ſuldy laten
22 leuen. 23 So wie hē verſaemt met eender beeſten die ſal de doot ſterué. 24 So wie den go- Leuit.17.a.4.
den offerande doet/ ſonder den Heere alleene dien ſalmen doot ſlaen. 25 Den vreemdelinc en ſuldy niet bedroeué noch hē verdrucken/ want ghy hebt ooc vreemdelingen ghe-
26 weeſt int landt vā Egyptē. 27 Den wedunwē Zach.7.c.10.
eñ weeſen en ſuldy gheen ſchade doen. 28 Iſt ſake dat ghy henlieden hinder doet/ ſo ſullen ſy tot mi roepen/ eñ ic ſal haren roep hooren/
29 eñ mijnen tooren ſal ſeer gram wordē/ eñ ic D
ſal v metten ſweerde verſlaē/ eñ v huyſvrouwen ſullen weduwen worden/ eñ v kinderē
30 weeſen. 31 Iſt ſake dat ghy ghelt leent mijnē armē volc dat by v woont ſo en ſuldy henlieden niet laſtich zijn als een ſchatter/ noch ghi en ſult hen niet verdrucken met woecherie.
32 Iſt ſake dat ghy vā uwē naeſten een cleet te pande neemt ſo ſuldy hem dat wedergeuē
33 voor der ſonnen ondergane/ want dat is het eenich cleet ſijns lichaems/ daer hy mede gedect wordt/ eñ hy en heeft geen ander daer by in ſlapen mocht/ 34 Iſt ſake dat hy tot my roept/ ic ſal hem verhooren/ want ic bermher
tich ben. 35 De goden en ſuldy niet vloecké/ Act.23.a.5.
eñ den prince vs volcx en ſuldy niet verma- Leuit.24.b.8.
ledijen. Exech.44.g.
36 Uwe thienden eñ eerſte vruchten 10.11.
en ſuldy niet vertrecké te offerē. Den eerſte geboren van uwen ſonen ſuldy my gheuen/
37 Vanden oſſen eñ ſchapen ſuldy ooc deſgelijcx doen/ ſeuen daghen laet by ſijn moeder zijn/ op den achſten dach ſuldy my dat betalen. 38 Ghy ſult weſen heylige mannen voor my: vleeſch dat vanden beeſten te voren geproeft is/ en ſuldy niet eten/ maer ghi ſult dat den honden voor worpen.

Hier worden veel gheboden ende oordeelen onder meſcandeten beſchreuen. Dat xxiij. Capittel.

1 GHy en ſult gheen loghentale ontfangen/ A
noch ghy en ſult v hant daer niet toe voegen dat ghi voor eenen ongoddelijckē ſoudt
2 valſch getuygenis seggen. Ghy en ſult de menichte niet volgē om quaet te doen/ eñ int recht ſo en ſuldy niet volgen dat ſeggē vanden meeſten hoop/ dat ghi daerom ſoudt van
3 de waerheyt ſcheydē. Ghy en ſult int recht Deut.16.d.19.
geen bermhertigheyt hebben metten armen.
4 Iſt ſake dat ghy te gemoete coemt vs vijants oſſe oft ſijnen ezel/ buyten wegē dolen-
5 de ſo leydt die wederom tot hem. Iſt dat ghy den ezel vā eenē die v haet ſiet liggē onder eenen laſt/ ſo en ſuldy niet voorby gaen/
6 maer ghy ſult hem ſijnē laſt op helpē. Ghy
7 ſult dat recht des armen niet buygen. Ghy Dan.11.f.11.
ſult logenen ſchouwen. Den onnoſelē eñ rechtuerdigen en ſuldy niet dooden/ want
8 ick ben den ongoddelijcken tegen. Ghi en ſult oock gheen ghiften ontfangen/ de welcke B
verblenden de oogen oock vandē wijſen/ eñ verkeeren de woorden vanden rechtuerdi-
9 ghen. Den wtlander en ſuldy niet laſtich Gene.46.2.7.
weſen/ want ghy kent de zielen vanden wt- Deut.10.d.19
landers wel/ aenghezien dat ghy ſeluer oock Eccl.20.d.11
hebt vreemdelingen gheweeſt int landt van
Egypten. 10 Ses iarē ſuldy v landt beſaeyē/

eñ syn vruchten vergaderen / maer int se-
nenste iaer suldy dat laten liggen/eñ doen ru
sten/ op dat de arme menschen ws volcx ooc
mogen eten/ eñ alle datter ouerblyft laet dat
de beesten des velts eten/alsoo suldy doen in
L uwen wyngaert/eñ in uwē olyfgaert. Ses
dagen suldy wercken/ op den seuensten dach
suldy ophoudē dat uwen osse eñ ezel mogen
rusten/eñ dat uwer dienstvrouwē sone/ ende
de vreemdelinc hem mach vermakē. Alle
dese dingē die ic v geseydt hebbe suldy bewa-
ren/eñ ghy en sult niet sweeren by de namen
der vreemder godē/noch dat en sal wt uwen
Exod.13.a.3. monde niet gehoort worden. Alle iarē sul-
34.c.22. dy my dry reysen feeste houden. Ghy sult
Deu.16.d.16 onderhouden dat hoochtyt vandē ongedee-
Eccl.35.a.6. sembe broode/ Seuen dagen lanc suldy onge
deesembe brooden eten/gelyck ick v beuolen
hebbe / op den tyt der maent van de nieuwe
vruchten/als ghy wt Egypten guet/ Ghi en
sult v voor myn aēsicht niet ydel verthoonē.
Eñ dat hoochtyt vanden oogst der eerster
vruchtē ws werck/van alle dat ghi inden ac-
D ker gesaeyt sult hebben. Eñ den feestdach ooc
int wtgaen vanden iare/als ghy allē v vruch
ten sult wten velde vergadert hebbē. Dry-
mael des iaers so sal hem verthoonen voor
den Heere Godt alle dat onder v liedē man-
lyck is. Ghy en sult het bloet vā uwer of-
feranden niet offeren opt deesem / eñ het vet
van mynē hoochtyde en sal niet ouerblyuen
Exo.34.c.16. tot smorgens toe. Deerste van de vruchten
Deu.26.c.2. ws landts/suldi dragē int huys vandē Hee-
re uwen Godt. Ghi en sult een ionc boexken
niet coken int melc vā synder moeder. Siet
ic sal mynē Engel seyndē die voor v gaē sal/
eñ v bewarē sal indē wech / eñ v leyden in de
E plaetse die ic v bereyt hebbe/ Slaet hē ga-
de/eñ hoort syn stemme/ noch en meynt niet
dat ghy hem sout mogen verlinadē/ want hy
en sals niet vergeuen als ghy sonde doet/ eñ
mynen naem is in hem. Maer ist dat ghy
syn stemme hoort/ eñ dat ghi doet alle dat ick
spreke/so sal ic een viant uwen vianden zyn/
Exod.23.a.1. eñ ic salse verdrucken die v verdrucken/ Eñ
Deut.7.c.22. mynen Engel sal voor v gaen/eñ hi sal v in-
Iosu.24.c.11 leydē tot de Amorrheen/eñ Hetheen/eñ Phe
reseen/eñ Chananeen/eñ Heueen / eñ Jebu-
seen/de welcke ic vernielen sal. Ghy en sult
heurlieder goden niet aenbidden / noch ghy
en sultse geenen Gods dienst aendoen/ noch
ghy en sult heurlieder wercken niet doen/
Maer ghy sultse verderuen/ eñ haer beelden
suldy breken. Eñ ghi sult den Heere uwen
Godt dienen/op dat ick v brooden eñ v wa-
teren gebenedyden mach/ eñ dat ick de sieete
F van v mach nemē. Daer en sal geen vrou-
Deut.7.c.14. we sonder vrucht oft onvruchtbaer in v lant
wesen/het getal van uwē dagen sal ic vol ma
ken. Ic sal mynen grouwel voor v sendē/
eñ ick sal alle dat volc doodslaen/daer ghi toe
comen sult/ eñ ick sal allen v vianden voor v
doen te rugghe keeren/ eñ ick sal te voren
horselen wtseynden/de welcke sullen de He-
ueen eñ Chananeen/eñ Hetheen verjaghen/
eer ghy daer in comen sult/ Ick en salse op
een iaer van uwē aensichtyn niet verdryuen/
op dat het landt niet en verwoeste/ eñ dat de
wilde beestē tegen v niet vermenichfuldicht
en worden. Allenskens sal ic die vā v aen- G
schyn verdryuen / tot dat ghy vermeerdert
worst/ eñ het landt moecht besitten/ Eñ ic
sal v palen stellen van de roode zee/tot de zee
der Palestynen toe / eñ vander woestynē tot
den vloet/ic sal de ingeseetenen des landts in
v handen leueren / eñ ic salse van v aensichtyn
verdryuen. Ghy en sult met henliedē geen Exo.34.b.15.
verbont maken/noch met haren goden/ En Deut.7.a.2.
laetse int landt niet woonen/op dat sy v mis-
schien niet en doen sondighen teghen my/ist
sake dat ghy haren goden dient/ dwelck v se-
kerlyck sal wesen tot een verergheren.

Hier werdt wederom verhaelt datter boven inden xix. cap. gheseydt is van dbloedt der verbondts, ende hoe Moyses xl. da-ghen ende xl. nachten by den Heere op den berch is.

Dat xxiiij. Capittel.

ENde de Heere heeft oock tot Moysen ge- A
seydt: Climt opwaerts tot den Heere ghi
eñ Aaron/ Nadab eñ Abiu / ende tseuentich
ouders van Jsrahel ende ghy sult van verre
aenbidden/ Eñ Moyses sal alleene tot den
Heere opgaen/eñ sy en sullen niet by comen/
noch ooc het volc en sal met hem niet opclim
mē. Aldus so is Moyses gecomen/eñ heeft
den volcke geseyt alle des Heeren woorden/
eñ vonnissen/eñ alle dat volck heeft met een-
der stemmē geantwoort/Alle de woordē des
Heerē die hy gesprokē heeft sullen wy doen/
Maer Moyses heeft alle de woorden des
Heeren geschreuen / eñ des morgens vroech
opstaende/ heeft hy eenen outaer getimmert
aen dat onderste vandē berch/eñ twaelf tite-
len na de twaelf geslachtē van Jsrael/ Eñ B
heeft jongers gesonden van de kinderē van
Jsrael/eñ sy hebben brantofferen geoffert/eñ
sy hebbē oock vreedsamige offerande geoffert
den Heere twaelf calueren. Ende Moyses
heeft die heylicht des bloets genomen/eñ hy
heuet in groote bekers gedaen/ende dat an-
der deel storte hy op den outaer. Ende hy
heeft dat boeck des verbonts genomen ende
dat gheleesen/daer dat volc hoorde/de welcke
hebben geseydt/Alle dat de Heere gesproken
heeft dat sullen wy doen / eñ wy sullen ghe-
hoorsaem wesen. Maer hy nam dat bloet
eñ spraeyde dat opt volck/ eñ hy seyde/Dit is Heb.9.c.20.
het bloet des verbondts welck Godt met v
lieden vast gemaect heeft op alle dese woor-
den. Dus zyn Moyses eñ Aaron/ Nadab/
eñ Abiu/eñ tseuentich vanden ouders vā Js-
rahel opwaerts gegaen/ eñ sy hebben Js- C
rahels Godt gheuen/ende onder syn voeten
waert gheluyck het werc van eenen Saphier
steen/eñ gelyc den hemel als hi claer is/ Eñ
hy en heeft syn hant niet geleydt op de gene
die vande kinderen van Jsrahel/verre wech
ghegaen waren / Eñ sy hebben Godt gesien
eñ hebben geten eñ gedroncken. Maer de
Heere heeft tot Moysen geseydt/Coemt ghy
by my boven op den berch / eñ blyft daer / eñ
ick sal v steenen tafelen gheuen/eñ de wet/eñ
de gheboden/die ic v geschreuē hebbe/dat ghy
henliedē die leeren moecht. Eñ Moyses eñ

Josue

Josue sijn dienaer sijn opgestaē / eñ Moyses op den berch Gods climmende / heeft totten ouders gheseydt: Verbeyt hier tot dat wy tot v wederkeeren / ghy hebt Aaron eñ Hur met v lieden / ist datter eenich geschil opstaet / dat suldy tot henlieden overdraghen. Ende als Moyses op den berch ghecomen was / so bedeckt een wolcke den berch / eñ de glorie des Heeren heeft haer stadt ghenomen op Sinai / bedeckēde die met eender wolckē ses daghen. Maer op den seuensten dach so riep hy hem wt dat middē der duysterheyt. Eñ de ghedaente van de glorie des Heeren was gheliyck een brennende vier / op den top vanden berghe in dat aensien der kinderen van Israhel. Eñ Moyses is ghegaen int midden vanden neuel ende is op den berch gheclommen / eñ is daer bleuen veertich daghen / ende veertich nachten.

Hoe Godt last gheeft van de vroech offerande, ende van de ghiften, om den tabernakel Gods te maken, ende de tafel, candelaren, ende alle datter toebehoort.

Dat xxv. Capittel.

ENde de Heere heeft gesproken tot Moysen segghende: Spreect tot de kinderen van Israhel dat sy my brengen de vroech offeranden / eñ ghy sult die ontfangen van een yegelijc diese vrywillichlijck offert. Eñ dit is tgene dat ghy nemē moet: Gout / eñ siluer / eñ metael / hemels blau zijde / purpur zijde / eñ roode zijde tweemael geverwet / ende wit lijnwaet / geyten hayr / eñ rams vellen root geverwet / eñ hemels blau vellen / eñ Sethim hout / olie om de lampen te onderhouden / specien tot salue / eñ tot substancie om goeden reuck te geuen / Onychinus steenen / eñ costelijcke steenen om den witten lijfroc / eñ dat borstlinc des verstants te verrieren. Eñ sy sullen voor my een heylige plaetse makē / eñ ic sal int middē vā henlieden woonē / na alle de ghelijckenisse des tabernakels dat ic v thoonen sal / ende alle der vaten tot sijnē dienste. Eñ ghy sult dat maken aldus: Voecht tsamen een arcke vā Sethim hout wiēs lengde sal wesen van twee cubitus eñ eenen haluen / de breyde van onderhaluen cubitus / ende de hoochde deselijcx ooc vā eenē onderhaluen cubitus / eñ ghy sult de arcke verguldē met dat alderpuerste gout binnen eñ buyten / eñ ghy sult daer bouen int ronde een gouden croone maken / eñ vier gulden ringhen / de welcke ghy stellen sult aen de vier hoecken vander arcken. Twee ringhen sullen wesen aen deen zijde / eñ twee ringē aen dander zijde. Eñ ghy sult ooc hantboomē makē van Sethim hout / eñ die met goude bedeckē / eñ ghy sultse steken in de ringē die aen de zijden der arcken zijn / datmē die daer mede dragen mach / De welcke sullen eewelijc in de ringen wesen / eñ sy en sullen daer nemmermeer wt ghetrocken worden / Eñ ghy sult in de arcke leggen tgetuygenisse dwelc ic v geuen sal. Ghy sult ooc eenen genaden stoel maken van dat alderpuerste gout. Syn lengde sal wesen twee cubitus eñ eenen haluen / eñ syn breyde onderhalf cubitus. Ghi sult ooc twee cherubinnē maken vā goude geslagen / op beyde de zijden vanden ghenaden Stoel.

Den eenen cherub zy aen deen zijde / ende den anderen aen dander zijde / laetse beyde de zijden vandē Stoel der genaden bedeckē / wtreyckende haer vleugels / eñ der genaden stoel bedeckende / eñ laetse malcandrē aēsien metten aensichten ghekeert op den genaden stoel daer de arcke mede ghedect sal worden / daer ghy dat getuygenisse in leggen sult / dwelc ic v geuen sal. Van daer sal ic gebieden eñ tot v spreken op den stoel der genadē / eñ wt het middē vandē twee cherubinnē / die daer op de arcke des getuygenissen zijn sullen / alle dat ich door v kinderen van Israhel gebieden sal. Ghy sult ooc een tafel maken vā Sethim hout hebbēde twee cubitus in de lengde / eñ eenen cubitus in de breyde / eñ onderhaluen cubitus in de hoochde / eñ ghy sult die verguldē met dat alderpuerste gout. Eñ ghi sult dien makē eē guldē lijste int ronde / eñ op de lijste suldy maken een wtgegroefde croone / vier vingeren hooghe / eñ op die noch een ander gulden croonken / Ghi sult ooc bereydē vier guldē ringē / eñ ghy sult die stellē in de vier hoeckē der selver tafelen / aen elcken voet / Onder de croone sullē de gulden ringen wesen / datmen daer hantboomen door steke mach / eñ datmen de tafel dragen mach. Eñ de hantboomen suldy oock maken vā Sethim hout / eñ ghy sult die met goude omleggen / om de tafel te dragē / Ghy sult ooc gereet maken schotelen / schalē / wierookvaten / croesen / daermen de vochtige offeranden in offerē sal / vanden alderpuersten goude / ende ghy sult op de tafel altijt voor myn aensichyn de brooden der voorleggingē stellen. Eñ ghi sult ooc eenen geslagē candelaer maken vanden alderfijnuerstē goude / sijnen standaert / eñ schachten / coppē / eñ lelie / eñ ronde clootkens sullen wt hem spruyten / Ses schachtē sullen wt syn zijdē spruytē / drij wt de een zijde / eñ drij wt dandere / drij nappen in de maniere van noten / aen elcken schacht / eñ ronde clootkens / eñ lelien / eñ deselijcx drij nappen gelijc een not indē anderen schacht / eñ daer ooc tsamen ronde clootkens / eñ lelien. Dit sal het werck vanden ses schachten wesen / die gebracht sullen worden wt den standaert. Eñ indē seluē candelaer sullē vier nappē wesen in een manier vā noten / eñ bi een yegelijc ronde clootkēs eñ lelie / De ronde clootkens sullē wesen onder de twee schachtē te drij plaetsen / de welc tsamen ses worde comēde wt eenē standaert. Dus sullen de ronde clootkens eñ de schachtē aen dien standaert comen / al te samen gheslagen vanden alderfijnsten goude. Ghy sult ooc seuen brennende lampen maken / eñ ghy sultse op den candelaer stellē / dat sy daer tegē lichten / eñ ooc snutters / eñ vatē daermē in versmachtē sal datmē affnut / laet maken vanden alderpuersten goude. Dat heel ghewicht vanden candelaer / met alle syn toebehoorte sal hebbē int gewichte een talent vandē alderpuersten goude. Siet wel aen / eñ maket na tvoorbeelt dat v op den berch ghetoont is.

Heb. 8. b. 5. Act. 7. f. 44.

Van

Van de forme eñ maniere van het tabernakel, de Arcke, ſeyl, genaden ſtoel, tafel, candelaer, eñ tente, yeghelijck na zijn mate.

Dat xxvj. Capittel.

1 MAer het tabernakel ſuldy aldus maken. Ghy ſult maken thien gordynen vā wit 2 getweernt lijnē garen/ eñ van blau eñ roode zyde/ eñ vā roode zyde die tweemael geuerwet is geſchakiert met borduerwerck. De 3 lengde van eender gordynen ſal hebben achtentwintich cubitus/ eñ de breyde ſal vā vier cubitus weſen/ eñ alle de gordynē ſullen van eender maten weſen. Vyf gordynen ſullē 4 aen malcanderen gehecht worden/ eñ de ander vijne ſullen met gelycker vuegingen aen malcanderen gehecht zyn. Eñ ghy ſult ooc 5 lief kens maken van blauwer zyden aen de zyden eñ opperſten der gordynen/ datmē die tſamen aen een ſal moghen vuegen. Vyftich lief kens ſal elc gordyn hebben aen beyde de zydē/ alſo aen gemaect dat de eene liefe aen dander liefe come/ eñ dat deen aen dāder B 6 mogen gehecht worden. Ghy ſult ooc vyftich gouden ringen maken/ daer mede dat de gordyn deeſels aen een geuoecht ſullen worden alſo datter een tabernakel wordē mach.

7 Ghy ſult ooc elf hairen cleederen maken/ om het dac vā dat tabernakel mede te deckē/

8 De lengde van een hairen cleet ſal hebben dertich cubitus/ eñ de breyde vier/ eñ alle de hairen cleederen ſullen van gelycker maten zyn/ Daer af ghy de vijne ſult aen malcanderen voeghen op deen zyde/ eñ de ſes ſuldy ooc aen malcanderē hechten/ alſo dat ghy dat 9 ſeſte hairē cleet dobbel ſult leggē aent voorſte vanden dake. Ghy ſult ooc vyftich oo- L 10 gen makē aen de lyſte van eenē hairē cleede/ datmen dat aen dander hechten mach/ ende noch vyftich oogen in de lyſte van dat ander hairen cleet/ datment met dat ander vaſt maken mach. Eñ ghi ſult ooc vyftich copere 11 haecxkens makē/ daermen de maelgien mede mach aen een vaſt makē dat van allen een deeſel werden mach. Eñ datter ouerſchiet 12 vanden hairen cleederē/ die voor het dac bereyt worden/ welc is een hairen cleet datter meer is/ van dier helft ſuldy bedeckē het achterſte des tabernakels/ eñ den eenen cubi- 13 tus ſal hangen ter eender zyden eñ den anderen ter ander zyden die in de lengde der hairen cleederen ouerſchiet/ bedeckende beyde D de zyden van dat tabernakel. Eñ ghy ſult 14 noch een ander deeſel voor het dac makē van roode rams vellen/ eñ daer bouen noch een ander deckſel van hemelblau vellen. Ghy 15 ſult oock ſtaende berderen des tabernakels maken vā Sethim hout/ die elc in de leng- 16 de hebben moetē thien cubitus eñ in de breyde elck onderhaluen cubitus. Aen de zyden 17 van de berderen ſalmen twee ſchroeuen maken waer mede dat het een bert aen dander mach geuoecht worden. Eñ op deſe maniere ſullen alle de berders bereyt wordē/ waer 18 af dat de twintich ſullen weſen aen de ſuytzyde/ welck na den ſuyden ſtreet/ den wel- 19 cken ſuldy veertich ſilueren baſementen ghieten alſo datter twee baſementen geleyt mo-

20 ghen worden onder elck bert aen beyde ſyn hoecken/ deſghelijcx ooc in de tweede zyde des tabernakels dat nae den noorden ſtaet/ 21 ſullen oock twintich berderen weſen/ de welcke ooc ſullen veertich ſilueren baſementen hebbē/ twee baſementen ſullen onder elc 22 bert gheleyt worden. Maer ter weſtzyden E des tabernakels ſuldy ſes berderen maken/ 23 eñ noch ander twee die gericht ſullen worden in de hoecken achter den rugghe des ta- 24 bernakels. Eñ ſy ſullen aen een gheuoecht worden van beneden tot bouen toe eñ ſy ſullen alle ghehecht worden met een voechſele. Eñ in de twee berderē die op de hoeckē geſtelt ſullen worden ſal ooc deſgelycke voegin 25 ge gehouden worden. Eñ het ſullē tſamen zyn acht berders/ eñ haer ſilueren baſementen ſeſthien altyt twee baſementen gerekent 26 voor elck bert. Eñ ghy ſult ooc vyf richelen maken van Sethim hout/ om de berders tſamen te houdē aen de een zyde des taber- 27 nakels/ eñ vyf ander aen de ander zyde/ eñ 28 ooc ſo vele aen de weſtzyde/ welcke richelen ſullen geſteken worden door het midden vanden berderen vanden eenen zyde totten 29 anderen. Eñ de ſelue berderen ſuldy vergulden eñ ghy ſult daer guldē ringen in gieten door de welcke de hantboomen ſullen de berderen tſamen houden/ de welcke ghy be- Exo. 26. c. 29.
30 decken ſult met guldē platen. Eñ ghy ſult dat tabernakel oprechten nac dat voorbeelt/ 31 dat op den berch gethoont is. Ghy ſult ooc F een voorhancſel makē van hemels blau zijde eñ purpur/ eñ van roode zyde die tweemael geuerwet is/ eñ van getweernt wit lijnen garen conſtelijc geborduert met ſchoone 32 verſcheyden verwen/ dwelc ghy hanghen ſult voor vier colommen van Sethim hout/ de welcke ooc ſullen vergult weſen/ eñ ſy ſullen guldē capiteelē hebbē/ maer ſilueré baſe- 33 menten. Eñ dat voorhancſel ſal ingeregen worden met ringē. waer binnen ghi ſtellen ſult de arcke des ghetuyghenis. waer mede ooc de heylighe plactſe/ eñ de alderheylichſte der heyligher/ gheſcheyden ſullen worden.

34 Ghy ſult ooc den Stoel der genadē ſtellen op de arcke des getuyghenis in de alderhey- 35 lichſte plactſe/ eñ de tafel buyten dat voor- G hancſel/ eñ tegben de tafel den candelaer aen des tabernakels ſuytzyde/ want de tafel ſal 36 ſtaen aen de noortzyde. Ghy ſult oock een voorhancſel maken aen den inganck des tabernakels/ van hemels blau zyde eñ purpur zyde ende roode zyde/ tweemael geuerwet/ ende van wit lijnen garen gherweernt/ na der 37 borduerwerckers conſt. Ende vyf colommen van Sethim hout ſuldy vergouldē (waer voor datter voorhancſel ſal gheleyt worden) der welcker colommen hooſdē ſullen gulden zyn ende de baſementen metalen.

Hoe Godt doet gheteet maken den outaer, de tente, den voorganck des tabernakels, ende de olie der lampen.

Dat xxvij. Capittel.

1 GHy ſult ooc eenen outaer maken vā Se- H thim hout de welcke ſal hebben vyf cubitus in de lengde eñ ſo veel in de breyde/ dat

is vierrantich/ eñ dry cubitus in de hoochde.
Eñ hoornē sullē aen de vier hoecke wt den
seluen wesen/ eñ ghy sult dien met metale be
decken. Eñ ghy sult tot synen gebruyc ma-
ken coperen potten/om de asschen te ontfan
gen/eñ tangen/eñ crauwelkens/eñ vierpan-
nen. Alle de gereetschappe suldy van metael
maken. Ende ghy sult ooc maken een me-
talen roosterken op een manier vā een nette/
aen wiens vierhoecken sullen vier metalen
ringen wesen/ de welcke ghy stellē sult on-
der dat vloerken vanden outaer/eñ dat roo-
sterken sal reyckē tot dat middē des outaers.
Eñ ghy sult des outaers tweehantboomē
makē van sethim hout/die ghy ooc bedecken
sult met metalen platen/ eñ die steken inde
ringen / ende sy sullē aen beyde de syden zyn
om te dragen. Hier dichte maer ydel eñ hol
suldy dien outaer van binnen maken gelyc v
opden berch getoont is. Ghy sult ooc een
voorhof des tabernakels maken / in welcks
suytsyde tegē dē middach sullē wtgespannen
voorhancsels wesen vā wit getweernt linē
garē gemaect/ hōdert cubitus sal de een syde
hebben in de lengde. Eñ twintich colom-
nen met so veel metalen basementē/de welc-
ke sullen hebben silueren capiteelen/met ha-
ren gheineden wercken/ desgelyex ooc aen
de noortzyde inde lengde sullen zyn voor-
hancselen van hondert cubitus/twintich co-
lomnen/eñ also vele metalen basementen/eñ
harē silueren capiteelen met haren geineden
wercke. Maer in de breyde des voorhofs/
welck westwaerts siet/sullen voorhancsels
zyn/houdende vyftich cubitus / eñ thien co-
lomnen / eñ so veel basementen. Ende aen
de breyde des voorhofs die oostwaerts siet/
sullen vyftich cubitus zyn. Vanden wele-
ken voorhancsels van vyfthien cubitus der
eender syde toegeschict wordē/ eñ dry colom
nen met so veel basementē/ eñ op de ander
zyde/ sullen voorhancsels zyn/ houdende ooc
vyfthien cubitus/ dry colomnē eñ so veel ba-
semēten/ Maer indē ingane des voorhofs
sal gemaect wordē een voorhancsel vā twin-
tich cubitus/vā hemels blau zyde/eñ purpur
zyde eñ roode zyde tweemael gheuerwet/ eñ
vā wit getweernt linen garē/ met borduer-
werc/eñ tsal hebbē vier colomnē met so veel
basementē. Alle de colomnē des voorhofs
rōtsomme sullē becleet wesen met siluerē pla
tē/ siluerē capiteelē/eñ metalē basementē/ In
de lēgde sal dat voorhof hebbē hondert cubi-
tus/in de breyde vyftich/ de hoochde sal van
vyf cubitus zyn / eñ tsal ghemaeckt worden
vā wit getweernt linē garen/ eñ tsal hebben
metalē basementē/ Alle de gereetschappē des
tabernakels tot alle syn behoefte ceremo-
niē so wel syn spannagelē als des voorhofs/
suldy vā metael makē. Gebiet den kinderē
van Jsrahel/ dat sy v olie brengē vā olysboo-
men van dalder suyuerste / eñ metten stam-
per gestooten dat den lichter altyt mach ber-
nē in dat tabernakel des getuychenis/ buy
ten dat voorhancsel datter gespannē is voor
getuychenis/Eñ Aaron met synē sonē sullē
dien stellen dat die tot smorghens toe mach
lichten voor den Heere / Dit sal eenen eewi-
ghen Godsdienst wesen by haren veruolgin
ghen voor de kinderen van Jsrahel.

Hoe Godt belast dattmen des priesters Aarons ende synder kin
deren cleederen maken sal. Dat xxviij. Capitel.

NEemt tot v ooc Aaron uwē broeder met A
synē sonen/wt dat midden der kinderen
van Jsrahel/dat sy het priesterschap voor my
bedienen/Aaron/ Nadab/ eñ Abiu/ Eleazar/
eñ Jsthamar/ Eñ ghy sult een heylich cleet
maken voor Aaron uwē broeder/ter glorien
eñ cierlycheyt. Eñ ghy sult spreken tot alle
de ghene die wys van herten zyn/de welcke
ick vervult hebbe metten gheest der voorsie-
nicheyt/ dat sy de cleederen maken voor Aa-
ron / in de welcke hy gheheylicht zynde my
diene. Eñ dit sullen de cleederen zyn die sy
maken sullen een borststuck der redelycheyt/
een cleet ouer de schouderen / eenen rock / eñ
een enghe linen cleet/eenen mytер/eñ eenen
gordel: Sy sullen de heylige cleederē maken
voor uwen broeder Aaron/ eñ syn sonen dat
sy tpriesterschap voor my bedienen/ Eñ sy
sullen nemen gout / eñ hemelblau eñ purpur
zyde/ende roode zyde tweemael gheuerwet/
eñ syn wit linwaet. Eñ sy sullen dat cleet
ouer de schouderen makē / van goudē draet/
ende van hemelblau ende purpur zyde/ ende
van rodde zyde tweemael geuerwet/ eñ van
wit ghetweernt linen garen / met borduer-
werck/ Het sal twee lysten hebben tsamen B
ghenoecht aen beyde zyden van de eynden/
dat die te samen comen mogen/ Eñ dat sel-
ue maecsel/ ende alle de verscheydenheyt des
werex sal zyn van goude / eñ van hemelblau
eñ purpur zyde / eñ vā roode zyde tweemael
geuerwet/eñ wit linē garen getweernt met
borduerwerck/ Ende ghy sult nemen twee
onix steenen / eñ daer in graueren de namen
der kinderen van Jsrahel/ ses namē inden
eenen steen / eñ de ander ses inden anderen
steen/na tveruolch van heurlieder geboorte/
met eens steensnyders werc/eñ na de gra- Sap. 11. d.
neringe vandē bereyders der costelycker stee
nen suldy de steenen doen snyden met de na-
men der kinderē van Jsrahel / besloten eñ al
om beleyt met gout/ eñ ghy sult die stellen
op beyde de zyden van douercleet der schou-
deren/tot een gedenckenisse der kinderen vā
Jsrahel / Ende Aaron sal heurlieder namen
draghen voor den Heere/ op beyde syn schou
deren ter ghedenckenissen/ Ghy sult oock C
maken haecxkens van goude/ eñ twee ke-
tenkens vanden alder puersten goude / aen
malcanderen hanghende/ de welcke ghy ste-
ken sult in de haecxkēs/ Ghy sult dat borst-
stuc der redelycheyt ende des oordeels maken
met borduerwerck / gheluyck dat maecsel van
dat cleedt der schouderen van goudraet/he-
melblau/ ende purpur zyde/ ende roode zyde
tweemael gheuerwet/ eñ van wit linen ga-
ren gherweernt/ Vierrantich salt zyn/ende
dobbel/ hebbende de mate van een palme/ so
wel in de lengde als in de breyde/ Ende
ghy sult daer in stellen vier ryen costelycker
steenen/

steenē in de yerste ryhe sal wesen den steen sar
dix/ eñ topasius/ eñ smaragdus/ In de an- 19
der ryhe eenen carbunckel steen/ eenē saphir/
ende Jaspis/ In de derde/ ligurius/ acha- 20
tes/ eñ amethistus/ In de vierde chrisolitus/
onychinus/ eñ berillus/ dese sullen mit gout
besloten wesen na haer vernolgingen. Eñ 21
sy sullen hebben die namen der kinderē van
Jsrahel/ met tweik namē sullē sy ingesneden
worden/ elcken steen met eenen besonderen
D naem na haer twelf ghesla chten. Eñ ghy 22
sult in dat borststuc der redelycheyt ketenen
maken aen malcanderen gheecht vanden al-
derpuerstē gonde/ eñ twee gulden ringē/ 23
die ghy stellen sult aen beyde de opperste hy-
sten des borststucs/ eñ ghy sult de goudē ke
tenen aen de ringen vast maken/ die aen syn
hystē zyn/ eñ de eyndē van dien ketenē sullen
met twee haken aen een makē aen beyde die
sydē des ouercleeds der schouderē dwelc is
tegen ouer van dat borststuc der redelycheyt. 24

Eñ ghy sult oock twee gulden ringen ma
ken die welcke ghy vast makē sult aē de ouer
ste hoeckē van dat borststuc der redelycheyt
aen de systē die daer tegē ouer zyn des ouer-
cleeds vandē schouderē/ eñ tegen syn achter-
ste zyn/ eñ noch twee ander gulden ringen/ 25
die gestelt moeten worde aen beyde de sydē
vm dat ouercleet der schouderē benedē/ dwelc
ceemt tegē dat onderste hechtsel op dat mach
geuoecht worden met dē ouercleet der scou-
deren. Ende dat het borststuc der redelyc- 26
heyt met syner ringen aen de ringē van dat
ouercleet der schouderen vaste mach vast ge
maect worden met eenen blauwen linte/ op
dat het costelijc hechtsel aen een blijue mach/
eñ dat het borststuc der redelycheyt ende het
B ouercleet der schouderen/ van een niet scheyē
den en mogen. Ende Aaron sal de namen 29
der kinderen van Jsrahel dragē in dat borst-
stuc der redelycheyt ende des oordels/ op syn
borst als hy inde heylichste plaetse gaē sal/ tot
een gedechtenisse voor dē Heere inder eewic
heyt. Eñ in dat borststuc der redelycheyt eñ 30
oordels sullen gestelt leeringe eñ warachtcheyt
de welcke sullen zyn in Aarons borst/ als hy
voor den Heere gaen sal/ eñ hy sal het oordel
der kinderen van Jsrahel in syn borst voor
daeschyn des Heere altijt dragē. Eñ ghy 31
sult maken eenen roc van dat ouercleedt der
schouderen/ geheel van hemelblauwe sijde/ eñ 32
hoofd aen syn midde sal wesen een hoofslip-
pe/ ende eenen geboeyde boort daer rondom-
me/ gelijcken pleech te makē aen de weerste
eynden der cleederen/ dat niet lichtelijc van
een en berste. Daer beneden aen de voetē 33
F des selfs lijfroc sullen maken int ronde gelijck
granaet appelē vā sijde hemelblauw/ purpur/
eñ roode sijde cowerwaert gemengt tusschē bey
de onderschotē met bellē/ te weten also dat eē 34
guldē belle sal wesen eñ eenē granaet appel/
eñ dan weder een ander guldē belle/ eñ eenē
Exod. 41. b. granaet appel/ Eñ Aaron sal daer mede ge- 35
cleet wesen in de dienē vā synē officē/ op dat
mē dat gelupt mach horē als hy in oft wt de
heilige plaetse gaet voor daeschyn des Heerē/
eñ dat hi niet en sterue. Ghi sult ooc een pla
te makē vandē alderpuerstē gonde/ daer ghy
in graueren sult voor dwerk vā eenē graueer-
der/ het heylich den Heere. Eñ ghy sult de 36
plate binden met een hemelblau sijden lint/
eñ sal wesen opten muter recht voor voor-
hoofd des ouerste bisschops. Ende Aaron sal
huerlieder hooft heyt dragē/ wtc de kinderen
van Jsrahel geoffert eñ heylich gemaect heb
dē in allē huerlieder offeranden ende gaben/
Eñ de plate sal altijt aen syn voorhoofd we-
sen/ op dat de Heere hē genadich wesen mach
Ende ghy sult den lijfroch toebinden met 39
eenen witten synen lijnen bant. Eñ ghy sult B
ooc eenen muter van wit lijnwaet makē/ eñ
eenen riem/ na de conste der borduerwerc-
kers. Voorts sullen Aarons kinderen ma- 40
ken/ lijnen rocken ende goedelen/ ende mu-
ters ter glorien eñ tot verciering hen. Eñ
met alle desen sullen Aaron uwen broeder eñ
syn sonē met hem cleedē. Eñ ghy sult de han-
den van henlieden allen wijen/ eñ ghy sultse
heylich makē op dat sy my int priesterschap
dienen mogē. Ghy sult ooc lijnen broeckē 42
makē/ op dat sy het vleesch haerder schamel-
heyt mogen bedecken/ vanden lendenē tottē
dgyen toe/ eñ Aaron eñ syn sonen sullen dese
ghebruyckē als sy gaen sullē in dat taberna-
kel des getuychenis/ oft wanneer sy ontrent
den outaer comē/ om te dienē in die heylighe
plaetse/ op dat sy niet en sterven door schult
der hoosheyt. Dit sal een eewige wet wesen
voor Aaron ende synen sade nae hem.

Hoe Godt last gheeft, hoemen Aaron syn kinders, ende syn
set wijen sal, ende oock den outer.

Dat XXIX. Capittel.

1 MAer ghy sult dit oock doen/ op dat sy my A
mogen in dat priesterschap gewijt wor-
den. Neemt een calf vten tumberen/ eñ twee
2 onbesmette rammē/ eñ ongedesemde broo-
den/ eñ een coostroecxken sonder deesem dat
met olie gemenget zy/ eñ vladen met olie be-
streken. Van terwen bloeme sullyt al makē/
3 eñ ghy sultse offeren gheleyt in eenen corf/
4 maer dat calf eñ de twee rammen/ eñ Aaron
met synen sonen sullyt brenghen aen de doze
van dat tabernakel des getuygenisse. Eñ als
5 ghy den vader met synen sonen sult gewas-
schē hebbē met water/ dan sullyt Aaron clee
den met synen cleederen/ te weten/ den lijnen
roc eñ den anderen roc/ eñ dat ouercleedt der
schouderen/ eñ dat borststuc der redelycheyt/
dwelc ghy tsamen binden sult met den goe-
6 del/ eñ ghy sult den muter op syn hooft set-
7 tē/ eñ de heylige plate op dē muter/ Eñ ghy
sult op syn hooft gieten de olie der salvingē/
8 eñ in dese wijsen sal hi gewijt wordē. Syn
sonen sullyt oock hier toe voegē/ eñ die cleedē
9 met lijnē rocken/ eñ ghy sultse omgorden
met eenen goedel te weten Aaron eñ syn kin
deren/ ende ghy sult hem muters opt hooft
stellen/ eñ sy sullen mijn priesters wesen tot
eewighen Godts dienst. Ende als ghy hier- 10
lieder handen ghewijt hebt/ soo sullyt dat B
calf oock aenbrenghen voor dat tabernakel
des getuyghenis/ Eñ Aaron met synē sonen

sullen

ſullen haer handē opt hooft van dat calf leggen/ eñ ghy ſult dat voortlaē voor daenſchyn des Heeren/ by de doze van dat tabernakel des ghetuygenis/ Eñ ghy ſult nemen van 12 des calfs bloet/ eñ dat met uwen vinger ſtrijken aen de hoornen des outaers. Maer alle dat ander bloet ſuldy beneden aen den voet des outaers gieten. Ghy ſult ock nemen 13 alle dat vet/ welc het ingewant bedect/ eñ dat netticken vander leueren/ eñ beyde de nieren metté vette dat daer ouer is/ eñ ghy ſult dat offeré tot eené brāntoffer op dē outaer/ maer 14 het calfs vleeſch ende tvel metten meſt ſuldy buyten den leger verbernen/ om dat voor de ſonde is. Ghy ſult ock eenen ram nemē/ 15 op wiēs hooft ſullen Aaron eñ ſyn ſonē haer handē leggē. Eñ als ghy dien doot geſlagē hebt/ ſo ſuldy nemē van ſynē bloede/ eñ gie- L ten dat omtrent dē outaer/ maer dē ram ſul 16 dy in ſtuckē ſnyden/ eñ ghy ſult ſyn ingewāt gewaſſchen metten voeten leggen op dat gheneden vleeſch eñ opt hooft vanden ram/ eñ 17 ſo ſuldy dien ram geheel tot eenē brantoffer op den outaer offerē. Dits den Heere een offerande/ eñ eenen alder ſuerſten reuc van des Heeren ſlachofferande. Ghy ſult ooc eenen 18 anderen ram nemen/ op wiens hooft ſullen Aaron ende ſyn ſonen haer handen legghen/ ende als ghy dien doot gheſlaghen hebt/ ſo 19 ſuldy van ſynen bloede nemen/ ende ſtrijken dat aen dat ſloppken der rechter oozen van Aaron eñ ſynder ſonen/ eñ aen de duymē van den rechte hant/ ende den grootſten teen van huerlieder rechten voet/ eñ ghy ſult dat bloet op den outaer ſtozten int ronde/ Eñ als ghy 20 ſult van dien bloede genonnen hebbē welc op den outaer is/ eñ vander olien der ſalvingen ſo ſult ghy daer mede beſprayen Aaron ende ſyn cleederen/ ſyn ſonen ock eñ haer cleederen/ Eñ als ghy hen/ eñ haer cleederē ſult ge- D heylicht hebben/ ſoo ſuldy het vet vanden 21 ram nemen/ eñ den ſteert eñ het vet welc dat ingewant bedect eñ het netticken der leuerē/ eñ de twee nieren metten vette dat daer ouer is ende de rechte ſchoudere/ om datter eenen ram der wydinge is/ ende eenen wrongel 22 broots/ een coꝛſtken met olie beſlagen/ eñ een vlade wt den coꝛf vanden ongheeſdē broode/ dwelc in de tegēwoordicheyt des Heeren is geſtelt. Ende ghy ſult deſe alteſamen op 23 Aarons eñ ſynder ſonen handen ſtellen/ ende ghy ſultſe heylichmakē/ opheffende voor den Heere. Eñ ghy ſult alle deſe dingē van ha- 24 ren handen nemen ende ontſtekē die op den outaer/ tot eenen brantoffer/ eenen ſteer ſuerē reuc voor daenſchyn des Heeren/ om dat ſyn offerande is. Ghy ſult ooc nemē dat boꝛſtkē 25 vanden ram/ daer Aaron mede gewyt is/ eñ ghy ſult dat ooc heylichmaken/ heffende dat voor den Heere/ eñ dat ſal v te deele comen. E Eñ ghy ſult heylichmakē dat gewyde boꝛſt 26 kē eñ de ſcoudere die ghy vanden ram genomen hebt/ daer Aaron met ſynen ſonē mede gewyt is/ eñ deſe ſullen Aaron eñ ſyn kinderen voor haer deel hebben/ met een eewich recht vandē kinderen van Iſrahel/ want het 27 zyn de voorgauen eñ de beginſelē van haren vreedtſamige offerandē die ſy dē Heere offe- 28 ren. Maer het heylich cleedt dwelc Aaron ghebruycken ſal/ ſullen ſyn kinderen na hem hebbē dat ſy daer in mogen geſalft worden/ eñ dat huerlieder handen mogen gewyt wor- 29 den. Eñ ſo wie van ſynen kinderen in ſyn plaetſe ouerſte prieſter gemaect wort/ die ſal dit cleedt ſeuen dagen gebruycken/ die welck ſal gaen int tabernakel des getuygeniſſe/ om 30 te dienen in de heylichſte plaetſe/ Maer dē ram der wydingen ſuldy nemen/ eñ ghy ſult ſyn vleeſch coken op de heylige plaetſe/ dwelc Aaron ende ſyn kinderen eten ſullen/ Eñ de broden die inden coꝛf zyn/ ſullen ſy eten int 31 poꝛtael van dat tabernakel des ghetuyghenis/ om dat mach een verſoenende offerhande weſen/ eñ dat de handen der geender diet offeren mogē geheylicht worden. Gheen vreemdelinck en ſal daer af eten/ want ſy zyn 32 heylich/ Eñ iſt ſake datter vandē geheylichdē vleeſche oft broden ouerblijuen tot ſan- F derdaechs ſmorghens/ ſoo ſuldy de bleuclinghen int vier verbernen/ men ſal die niet etē/ 33 want ſy zyn geheylicht. Alle dat ic v beuolen hebbe ſuldy doē ouer Aaron eñ ſyn kinderen/ Seuen daghen lanck ſuldy huerlieder 34 handen wyden/ eñ ghy ſult een calf voor de ſonde offeren/ telcken dage/ om te ſuyueren/ Ende ghy ſult den outaer ſuyuer makē/ als ghy de offerande der ſuyueringhen ghedoot hebt/ ende ghy ſult dien outaer oock ſalven Num.28.2.4. 35 tot eender heylichmakingen. Seuē dagen ſuldy den outaer ſuyueren eñ heylich makē/ ende die ſal weſen heylich der heyligen/ ende alle die dien aentaſt ſal geheylicht worden. 37 Dit is tghene dat ghy opden outaer doen ſult/ Twee eeniarige lammerē/ ſuldy telcken 38 daghe eewelick offeren/ dat een lam ſmorghens/ ende dat ander tſauonts/ een thiende deel terwen bloeme met geſtooten olie beſlagen/ welc houde het vierde deel vā een Hin/ G ende wyn om te offeren nader ſelver maten 39 ſuldy doen tot eenen lamme. Eñ dat ander lam ſuldy tſauonts offerē/ na de maniere der morgēſtonts offerande/ eñ na dat wy geſeyt 40 hebben/ tot eenen reuc der ſueticheit/ Dit is den Heere een ſacrificie tot een eewige offerande in uwe gheſlachten aen de doꝛe van dat tabernakel des getuygeniſſe voor dē Heere/ 42 daer ſal ic ordineren om v aen te ſprekē/ Eñ aldaer ſal ic dē kinderen van Iſrahel gebieden/ ende dien outaer ſal gheheylicht worden 43 tot myn glorie. Ic ſal ooc heylichmakē dat tabernakel des teſtaments/ metten outaer/ eñ Aaron met ſynē ſonē dat ſy mi mogen in dat 44 prieſterſchap dienen/ Eñ ick ſal int midden der kinderen van Iſrahel woonen/ eñ ic 45 ſal huerlieder Godt zyn/ ende ſy ſullen weten dat ic den de Heere huerlieder Godt/ die henlieden geleyt hebbe wt dat landt van Egypten/ dat ick onder henlieden blijuen ſoude/ ick de Heere huerlieder Godt.

Van dat metalen hantvat ende outaer des wieroocx, van de wijdinge des ſalfolis ende reuck werck.

Dat xxx. Capittel.

Ghy

A Ghy ſult ooc eenen outaer makē om reuc-
werre daer op te ontſtekē vā ſethimhout/
eenen cubitus lanc eñ eenen breedt/ dat is
viercantich eñ twee cubitus hooge. Daer ſul
lē hoornē wt diē comē/ eñ ghi ſult diē outaer
decleedē met dē alder ſuyuerſtē goude ſo wel
ſyn rooſterken/ als ſyn wanden int omgaen/
eñ ſyn hoornen/ eñ ghy ſult aen dien ooc een
cleyn goudē croonkē makē rontſomme/ eñ
twee guldē ringen onder de croone op elcke
ſyde/ op datmen daer hantboomen in ſteken
mach/ eñ den outaer alſo draghē/ Eñ de ſelue
hantboomen ſuldy van ſethim hout makē/ eñ
ghi ſult die verguldē. Eñ ghy ſult dē outaer
ſtellē tegen dat voorhancſel welc daer hanct
voor de arcke des ghetuygeniſſe eñ voer der
Genadē ſtoel daer het getuygeniſſe mede ge
dect wort daer ic v toeſpricken ſal. Eñ Aa-
ron ſal op diē outaer reuc offerande ontſtekē/
ſueten reuc genēde des morgēs/ Als hy de lā
pen bereyt ſo ſal hi dat ontſtekē/ eñ ſlaōts
als hy die ſtelt dan ſal hy den eewigē reuc of-
fer ontſteken voor den Heere in uwe geſlach
ten. Ghy en ſult op dien outaer geen reuc
werre offeren op enige andere maniere ghe-
maect noch geenē anderen offer/ noch ſpyſof
fer noch dranc offer en ſuldy daer op ſtorten/

B Eñ Aaron ſal eēs ſlaers op de hoornē des
outaers biddē int bloet datter voor de ſonde
geoffert is eñ hy ſal daer op genade verwer
uen in uwē geſlachtē dien outaer ſal dat Hey
lich der heyligē zyn voor den Heere. Eñ de
Heere heeft tot Moyſen geſproké ſeggende:
Num. 1. 2. Als ghy de ſomme der kinderen van Iſra
hel by getale ſult genomen hebben/ ſo ſullen
ſy elck den Heere eenē prijs genē voor heur-
lieder ſielen/ eñ dan en ſalder geen plage on-
der henlieden weſen/ als ſy getelt zyn/ Eñ
dit ſal een regelre genē die te name comt/ ee-
nen haluē ſiclus na des tempels mate/ Eenē
Leui. 27. c. 1. ſiclus heeft twintich hellingen eenen haluen
Num. 3. 47 ſiclus ſalmen den Heere offerē/ Die int ge-
Eccl. 47. d. 11. tal gehouden wort/ te weten van twintich ja
ren/ende daer oner die ſal deſen prijs geuen.
De ryche en ſal niet meer genē dan eenen
haluen ſiclus/ eñ de arme en ſal niet min ge-
uen: Eñ als ghy dit gelt vanden kinderen
van Iſrahel geoffert/ ſult ontfangen hebbē/
ſo ſuldy dat ouergheuen totten behoeue van
dat tabernakel des getuygenis/ dat dit mach
weſen huerlieder gedenckeniſſe voor dē Hee
re/ eñ dat hy haerder ſielen ghenadich mach
C weſen. Eñ de Heere heeft tot Moyſes ge-
ſproké ſeggende: Ghy ſult ooc een metalen
waſch vat maken met ſynen baſemente/ om
te waſſchen/ende ghy ſult dat ſtellen tuſſchen
dat tabernakel des ghetuygenis/ eñ den ou-
taer/ Ende als daer water in gedaen is/ ſo
ſullen Aaron eñ ſyn ſonen daer in waſſchen
huerlieder handē ende voeten/ als ſy gaen
ſullen in dat tabernakel des ghetuyghenis/
ende als ſy ten outaer gaen ſullē/ om daer op
reuckwerre den Heere te offeren/ dat ſy by
auenturen niet en ſteruen/ dit ſal een eewi-
ge wet zyn voor hem eñ ſynē ſade in toecomē
de tyden. Eñ de Heere heeft tot Moyſen
geſproken ſeggēde: Neemt by v coſtelyc-
ke ſpeceryen te weten vyf hondert ſiclē/ van
de beſte wtgeleſen myrrhe eñ half ſo veel ca-
neels dat is twee hondert eñ vyftich ſicles/
deſgelyck ooc twee hondert eñ vyftich ſicles
calmos/ eñ vyf hōdert ſicles caſſien na tge-
wicht der alder heylichſter plaetſen/ Eñ een
mate Din olie van olyfboomē. Eñ ghi ſult
maken de heylige olie der wydingē een hey-
lige ſalue gemenget na de conſte eens apote-
kers/ eñ ghy ſult daer mede ſaluen dat ta-
bernakel des ghetuygeniſſe/ eñ de arcke des
teſtaments/ ende de tafel met haer gereet-
ſchap den candelaer met ſynen gereetſchap-
pen/ de outaren vandē reucoffer/ eñ vandē
brantoffer/ eñ alle de gereetſchappen die tot
haren dienſt behooren/ eñ ghy ſult dit alle
heylich maken/ eñ ſo ſullen die weſen heylich
der heyligen ſo wie dat deſe dingē actaſt die
ſal geheylicht wordē. Aaron met ſynē ſonē D
ſuldy ſaluē eñ heylich makē/ op dat ſy my int
prieſterſchap dienen mogē. Eñ den kinde-
ren vā Iſrahel ſuldy ooc ſeggē/ Deſe olie ſal
heylich gehoudē wordē voor my/ onder uwe
geſlachten. Geen vleeſch vā menſchē en ſal
daer mede geſalft wordē eñ ghy en ſult geen
ander ſalue makē na dit maeckel: wāt deſe is
geheylicht/ eñ ghy ſult die altyt voor heylich
houdē. So wāt menſch ſulcke ſalue maect/
eñ daer af eenen vremden geeft die ſal ver-
drieuen worden van ſynen volcke. Eñ de
Heere ſeyde tot Moyſen/ Neemt by v coſte-
lycke ſpeceryen/ te weten/ ſtacten eñ onicha/
galbanum vā goedē reuc/ eñ vandē claerſten
wierooc eñ deſe ſullē alle van eenē gewichte
weſen/ eñ ghi ſult een reucwerre daer af ma
ken na de conſte van eenē apotecaris/ neer-
ſtelyc gemenget eñ geſuyuert/ eñ ſeer weer-
dich om heylich gemaect te wordē. Eñ als E
ghy alle deſe dingen tſamen ſult gheſtooten
hebbē tot een ſeer cleyn poeyer ſo ſuldy daer
af ſtellen voor dat tabernakel des ghetuyge-
nis/ Daer ick v openbaren ſal/ ende dit reuc-
werre ſuldy houden voor een heylich der hey-
ligher/ Sulcken maeckel en ſuldy niet ma-
ken om voor v ſelues dat te ghebruycken/
want het is geheylicht den Heere/ Soo
wat menſche deſgelyck maken ſal/ om den
reuck van dien te ghebruycken/ die ſal ver-
gaen van ſynen volcke.

Hoe Godt twee werckmans verkieſt tot ſynen wercke, van
donderhouden der ſabboths, ende hoe Godt Moyſi de ſteenen
tafelen gheeft.

Dat xxxj. Capittel.

Ende de Heere heeft tot Moyſen geſpro- A
ken ſeggende: Siet ick heb namelyck ge-
roepen Beſeleel/ de ſoon vā Uri/ Hurs ſoon/
wt dat geſlachte van Iuda/ eñ ick heb hem
vervult mettē geeſt Gods/ eñ met wyſheyt/
verſtandicheyt eñ kenniſſen in alderhande
werck/ om te verdencken alle dingen die-
men conſtelyc makē mach/ van goude ſilver/
metale/ marmor/ eñ coſtelycke gheſteente/
ende van verſcheyden manieren van houte.
Eñ ick heb hem tot eenen geſelle ghege-
uen Doliab Aliſamechs ſoon wten geſlachte
Dan. Eñ ick heb int herte vā alle den wyſen
men-

menschen gestelt wijsheyt om te mogen maken alle de dinghen die ick v beuolen hebbe/
dat tabernakel des verbonts/ende de arcke des testaments/ eñ der ghenaden stoel die bouen haer is/ eñ alle de vaten des tabernakels/ eñ de tafel met haer gereetschappen/ den alder puersten candelaer/ met zynen gereetschappen/eñ den outaer der welrieckenderofferanden/ eñ des brantoffers/eñ alle haer gereetschappen/ dat was dat met synen bedienente/ de heylige cleederen ten dienste van Aaron den priester/ eñ syn sonen/om daer mede haer officie te bedienen in de heylighe plaetsen/ de olie der salvingen/eñ den welrieckenden offer van costelycke specerie gemaect in dalder heylichste plaetse. Alle dese dingen die ic v beuolen hebbe/ sullen sy maken. Eñ de Heere heeft tot Moysen gesproken seggende: Spreect tot de kinderē van Jsrahel/ eñ ghy sult henlieden segghen: Siet dat ghy myne sabboth onderhout/ want het is een teecken tusschen v eñ my/onder v ghenachten / op dat ghy weten moecht dat ic de Heere ben die v heylich make. Onderhout myne sabboth/ want hi is heylich voor v lieden/soo wie dat dien besmet sal de doot sterue/ so wie op dien eenich werck doet/ diens ziele sal vergaen wt het midden van synen volcke. Ses dagen suldy wercken/op den seuensten dach so ist den sabboth een heylige ruste den Heere. Alle die eenich werck doet op desen dach / die sal de doot sterue. De kinderen van Jsrahel sullen den sabboth onderhouden/ ende dien vieren in haer geslachten. Het is een eewich verbont tusschē my eñ de kinderen van Jsrahel/ende een eewich teecken/wāt de Heere maecte hemel eñ aerde op de ses dagen / eñ op den seuensten dach so hiel hy op van wercke. Eñ als dese woorden voleynt waren/ so heeft de Heere Moysi ghegheuen twee steenen tafelen des ghetuyghenis/ghescheuen met Gods vinger.

Hoe tvolck het gulden calf oprecht,eñ hoe Moyses vergramt zijnde de twee steenen tafelen breeckt,ende de ouertreders straft.

Dat xxxij. Capittel.

ALs dat volt sach dat Moyses lange vertrach vanden berch te comē / so zyn sy tegen Aaron vergadert/ eñ hebben geseyt/ staet op/ eñ maect ons godē die voor ons gaen mogen. want wy en weten niet wat Moysi desen man die ons wt Egypten gheleydt heeft geschiet is. Eñ Aaron heeft tot henlieden geseydt / Neemt de guldē oorringē vā uwer huysvrouwen/ eñ van uwer sonē eñ dochteren oren/eñ brengtse tot my. Eñ het volc heeft gedaen dat hy beuolen hadde/brengēde de oorringen tot Aaron/ Eñ als hy die ontfanghen hadde/ so heeft hy die met ghegoten werck geformeert/ eñ daer af gemaect een gegoten calf/ Eñ sy hebbē geseydt/ Dit zyn uwe goden Jsrahel/ die v geleydt hebben wt dat landt van Egypten/ Ende als Aaron dit gesien hadde/so heeft hy daer voor eenen outaer ghemaect/ende hy heeft door de stemme van eenen wtroeper gheroepen seggende: Morgen ist de hoochtijdt des Heeren/ Eñ sy zyn smorgens opgestaen / ende hebben geoffert brantofferē ende vreedtofferanden/ ende het volc is geseten om teten eñ te drincken/ eñ sy zyn opgestaen om te spelen. Eñ de Heere heeft tot Moyses gheseyt segghende: Gaet ende dalt nederwaerts/want v volck dat ghy wt dat landt van Egypten geleydt hebt/ heeft gesondicht. Sy zyn seer vroech gescheyden vandē wech die ghy henlieden gheboont hebt/eñ sy hebben voor henselven een gegoten calf gemaect/ eñ dat hebben sy aenbeden / ende hebben dien offeranden gheoffert ende gheseydt/ Jsrahel dit zyn uwe godē die v wt dat landt vā Egyptē geleydt hebben. Ende de Heere heeft wederom tot Moysen gheseydt/ Jck sie wel dat dit volck hertneckich is/ laet my gheworden/ dat mijnen toorn syn gramschap barē mach teghen henlieden / eñ dat icse vernielē mach/ ende ick sal v maken ouer een groot volck/ Maer Moyses badt den Heere synē Godt segghende: Heere waerom is uwen toorn gram teghen v volck welck ghi wt dat landt van Egyptē geleydt hebt/ met grooter sterckheyt eñ met een machtige hant? Jck bid v en laet de Egyptenaren niet seggen/ listelijck heeft hyse wt gheleydt / om dat hyse int ghebercht doot slaen soude/eñ also vander aerden vernielen soude . Laet v gramschap rusten/eñ weest versoenelijck ouer de boosheyt vws volcx/ Denckt op Abraham eñ Jsaac/ Jsrahel uwe dienaren/ den welcken ghi hebt ghesworen/by v selven segghende: Jck sal v zaet vermenichfuldighen als de sterren des hemels/ende alle dit landt daer ick af gesproken hebbe/ sal ick uwen zade gheuen/ eñ ghy sult dat eewelijck besitten. Ende de Heere is te vreden ghewordē/dat hi dat quaet niet doen en soude / dwelck hy teghen syn volck gheseyt hadde. Ende Moyses is weder comen vanden berch dragende twee tafelen des ghetuyghenis in syn hant op beyde syden beschreuen/ ende ghemaect door des Heeren werck / Eñ Gods schrift was in de tafelen geschreuen. Maer Josue hoorende tgheruchte vanden cryschenden volcke/ soo seyde hy tot Moyses: Men hoort inden leger ghecrijsch van stryde/ De welcke heeft geantwoort: Ten is gheen gheroep der geender die stryde verwecken / noch ten is gheenen roep der geender die ter vlucht dryuen/ maer ick hoore een stemme der singender lieden. Ende als hy by den legher ghecomen was so sach hi dat calf/ ende de danseryen/eñ seer ghestoort zynde heeft hy de tafelen wt synder handt geworpen/ende die gebroken beneden aent onderste vanden berch. Eñ hy grijpende het calf welck sy ghemaect hadden/heeft dat verbrant ende tsamen gebroken te puluer/ dwelck hy int water stroyde/ ende gaf den kinderen van Jsrahel daer af te drincken/ Ende hy heeft tot Aaron geseyt: wat heeft dit volck v ghedaen / dat ghy dese alder grootste sonde op henlieden hebt ghebracht? Eñ hi antwoorde hem: Myn Heere en verbelghe hem niet/ want ghy kent dit

volck

volc wel dat tot quaet geneycht is/ſy hebben
tot my geſeyt: Maect ons goden/die voor
ons gaen mogen/wāt wy en weten niet wat
dat deſen Moyſes geſchiet is/die ons wt E-
gypten geleyt heeft. Eñ ic ſeyde tot henlie
den/wie iſſer van v liedē die gout heeft? Sy
hebbēt bracht eñ my gegeuē/ eñ ic heb dat int
vier gworpen/eñ daer is dit calf wtgecomē.
F Eñ Moyſes ſiende dat het volc bloot ge-
maect was (want Aaron haddeſe berooft om
de ſchandelicheyt der ſinetten/ eñ onder haer
viandē bloot geſtelt) ſo heeft hi geſeyt ſtaen-
de in de poorte des legers: So wie dē Heere
toebehoort die voege hem tot my/ eñ alle de
kinderen van Leui ſijn by hem vergadert/
totten welcken hy ſeyde: Dit ſeyt de Hee-
re Godt van Iſrahel: Elck neme ſijn ſweert
op ſijn dgie/gaet eñ coēt wedercomme vander
eender poorten totter ander poorten/ doort
midden vandē leger/eñ een yegelijc ſlae doot
ſijnen broeder/ende vrient eñ ſijnen naeſten.
Eñ de kinderen van Leui hebben gedaen
na Moyſes woordē eñ op dien dach worden
verſlaghen omtrent dryentwintich duyſent
menſchē/ eñ Moyſes ſeyde/Ghy hebt hedē
uwe handen den Heere gheheylicht een ye-
gelijc aen ſijnen ſone eñ aen ſijnē broeder/ ſo
B dat v de benedictie gegeuen ſal worde. Eñ
als den anderē dach comē was/ſo heeft Moy
ſes totten volc geſeyt. Ghy hebt een de alder
ſwaerſte ſonde geſondicht/Ic ſal totten Hee-
re climmen/ oft ic hem eenichſins ſoude mo-
gen verbidden voor v boos quaet. Eñ als
Moyſes weder bi den Heere comen was/ſo
heeft hy geſeyt/Ic bidde v/ dit volc heeft een
aldergrootſte ſonde gedaen/eñ ſy hebbē voor
henlieden gulden goden gemaect/ vergeeft
henlieden deſe miſdaet/oft en doedy dat niet/
ſo vaecht my wt uwen boec die ghy geſchre-
uen hebt/ Den welcken heeft de Heere ge-
antwoort: So wie tegen my ſondicht/ die ſal
ic wt mijnen boec vagē. Maer gaet henen
ghy/ende leyt dit volc daer ic v geleyt hebbe/
mijnen engel ſal voor v gaen/Maer ic ſal de-
ſe haer ſonden verſoeckē inden dach der wra
ken. Daerom heeft de Heere het volc geſla
ghen voor dat miſdaet des calfs welc Aaron
ghemaect hadde.

Hoe Godt ſijn dreyghen laet, ende hoe Moyſes begheert ſijn aenſicht ende ſijn glorie te aenſien, als hy hem aenſicht aen aenſicht geſproken heeft.

Dat xxxiij. Capitrel.

A Ende de Heere heeft tot Moyſes gheſpro-
ken ſeggende: Gaet ende treet opwaerts
van deſer plaetſen/ ghy eñ v volck welc ghy
wt het lant van Egyptē geleyt hebt/ int lant
welc ic Abraham/Iſaac eñ Iacob by eede be-
loeft hebbe ſeggende: Uwen zade ſal ic dit ge
uen/ eñ ic ſal v tot eenē voorlooper ſenden
eenen engel/ om wt te worpē de Chananeē/
eñ Amorheen/eñ Hetheen/eñ Pherezeen/ eñ
Heueen/eñ Iebuſeen/ ende dat ghy ingaen
moecht int landt welc vloeyt van melc ende
honich/want ick en ſal met v niet gaē/ want
het is een hartneckich volc/ op dat ic v by a-
nonturē onder wegē niet en verderue/ Eñ
als tvolck deſe ſeer quade tydinge hoorde/ſo
waſt rouwich/ eñ niemāt en dede ſijn cierlij-
ke cleederē aen als hi pleech. Eñ de Heere
heeft tot Moyſen geſeit: Segget tot de kinde
rē vā Iſrahel/ Ghi zijt een hartneckich volc/
Ic ſal eens opcomen int middē van v liedē/
eñ v vernielen. Legget nu terſtont v cieraet
af/ dat ic wetē mach wat ic v doen ſal. Dus
hebben de kinderen van Iſrahel haer cieraet
nedergheleyt vanden berch Horeb. Ende B
Moyſes nemende het tabernakel/ heeft dat
geſlagen verre buyten den heyrleger. Eñ hy
noemde dat/ het tabernakel des verbonts.
Ende alle dat volc dat eenich geſchil hadde/
ghinck tot het tabernakel des verbonts buy
ten den leger/ Eñ als Moyſes wtwaerts
ginc tot dat tabernakel/ ſo ſtont alle dat volc
op/eñ ſy ſtonden in de dore van haerder ten-
ten/eñ ſagen achter den rugge van Moyſes/
tot dat hi int tabernakel gegaē was. Maer
als hy int tabernakel des verbonts gegaen
was/ſo quam de columne der wolckē neder/
eñ ſy ſtont by de dore/ ende de Heere ſpraeck
tot Moyſen/ dat zijt alle ſaghen/ dat de co-
lomne der wolcken ſtont by de dore des ta-
bernakels/Eñ ſy ſtondē oot/ ende aenbaden
voor de doren van haren tabernakelē. Eñ C
de Heere ſprac tot Moyſen/aenſicht aen aen-
ſicht/ gelijc een menſch pleech teghen zijnen
vrient te ſpreken. Ende als hy wederkeerde
tot den heyrlegher/ ſo en ghinck ſijn dienaer
Joſue Nuns ſone dat kint vanden taberna-
kel niet. Ende Moyſes heeft totte Heere
geſeyt: Ghy gebiet mi/dat ic dit volc wtley-
den ſoude/eñ ghy en ſegget mi niet/wien dat
ghy met my ſeynden ſult/ſonder want ghi
hebt geſeyt: Ic ken v wten naē/ eñ ghy hebt
gratie voor my vondē/ Daerom heb ic gra
tie voor v aenſchijn vonden/ ſo thoont my v
aenſicht/dat ic v kennē mach eñ laet my gra-
cie vinden voor v oogen/aenſiet doch v volc/
deſe lieden. Eñ de Heere heeft geſeyt: Mijn
aenſicht ſal voor v gaen/ ende ick ſal v ruſte
gheuen. Ende Moyſes ſeyde: Iſt ſake dat
ghi ſelue niet voor en gaet/ſo en leydt ons vā
deſer plaetſen niet/ want waer aen ſullen
ic eñ dit volc mogē weteē/dat wy gratie voor
v oogen vonden hebben/ ten ſy dat ghy met
ons wandelt/ op dat wy moghen met eeren
verheuen worde vanden allē volcke die op aert-
rijc woonē? Eñ de Heere heeft tot Moyſen D
geſeyt: Ic ſal ook doen dit woort dat ghy ge-
ſeyt hebt/want ghy hebt gracie voor my von
dē/ eñ ic heb v gekent wt uwen name. Eñ
Moyſes ſeyde: Thoont my v glorie/ Ende
hy antwoorde: Ic ſal v alle goet thoonen/ eñ
ic ſal inden naem Gods roepen voor v/ende
ic ſal bermhertigheyt doen/dien ic wille/ende
goedertieren weſen op den ghenen diet my
believen ſal. Eñ wederom ſeyde hy: Ghy
en moghet mijn aenſchijn niet ſien/ want
gheen menſche en ſal my ſien/eñ leuen. Eñ
wederom ſeyde hy: Siet daer is een plaet-
ſe by my/ende ghy ſult op den ſteen ſtaen.
Eñ als mijn glorie voor by gaen ſal/ ſo ſal
ic v ſtellen int gat vanden ſteene/ ende ick ſal
v bedecken met mijn rechte handt/tot dat ick

voor

Gen.12.b.7. Exod.23.c.20 Ioan.14.c.21 Deut.7.c.22. Exod.32.b.9.

Rom.9.c.15.

vooz by gegaen ben/ eñ dan sal ic mijn hant
nemen/eñ dan suldy mijn achterste sien/want
mijn aensicht en suldy niet mogen sien.

Hoe Godt Moysi andere tafelē geeft, ende hoe hy sommige statuten vernieut. Ende hoe het volck hem verschrict in de claricheyt van Moyses aensicht.

Dat xxxiij. Capittel.

Ende vooztes houwet(seyt hi)vooz v twee
Deut. 10. a. 1. tafelen/gelijc de eerste/ ende ic sal daer op
schrijuen de woozden/welc in deerste tafelen
warē/die ghy gebrokē hebt. Syt morghen
vroech bereedt/dat ghy terstont gaen moecht
op den berch Sinai/eñ ghy sult met my staen
op den clop vanden berge. En laet niemāt
met v opwaerts gaen/ noch en laet daer nie-
mant gesien wesen ouer alle den berch/ ende
de schapen ende ossen en laet daer tegen ouer
niet weyden. So heeft Moyses dan twee
stenen tafelen gehouwen/ gelijc de ander te
vozen geweest warē. Eñ des nachts opstaē-
de so is hy ghedommen op den berch Sinai/
gelijc hem de Heere bevolen hadde/ dragen-
de met hem twee tafelen. Eñ als de Heere
dooz een wolcke nedergedaelt was/ so stont
Psal. 110. a. 2. Moyses aldaer met hem/ aenroepende den
naem des Heerē. Ende als de Heere vooz-
by ginck/so seyde hy: Heerschappije hebbēde
Heere God bermhertich ende goedertieren/
ydelmich/eñ veel van genaden/ eñ warach-
tich/ die bermhertichen bewaert in veel du-
senden/ die de boosheyt/misdaden eñ sonden
Lev. 11. c. 11. afneemt/ ende niemant en is by hem seluen
Deut. 5. b. 9. vooz v onnoosel/Die der vaderē onrechtuer
dicheyt betaelt haren kinderen eñ kints kin-
derē/tot dat derde eñ vierde geslachte. Eñ
Moyses heeft hem haestelijc nedergeboocht
B ter aerden/eñ aenbiddende heeft gheseyt:
Heere heb ick ghenade vonden vooz v aen-
schijn/so bidde ic v dat ghi met ons wandelt/
wāt dit een hardneckich volc is. Eñ om dat
ghy soudt afnemē onse onrechtueerdicheden
eñ onse sonden/ eñ dat ghy ons sout besitten.

Ende de Heeere heeft geantwoort: Ic sal
een verbont maken dat een yegelijc sien sal/
eñ ic sal teekenen doen/die noyt op aertrijc ge
sien en zijn/ oft ooch by geen volc/ op dat dit
volc(daer ghy int midden zijt)mach sien/ dat
vervaerlijck werc des Heeren/dwelc ic doen
sal. Onderhoudt alle dese dingen die ick v
heden bevolen hebbe. Ic sal selue vooz v aen-
schijn verdrijuen de Amorrheē/eñ Chananeē
eñ Hetheen/eñ Pherezeen/ eñ de Heueen/eñ
Iebuseen. Wacht v dat ghy nemmermeer
vrientschap en maect met de ingesetenē van
Exod. 23. d. dien lande/ welc v soudē wesen tot eenē val-
le/ maer ghy sult haer outaren afwerpen/
haer beelden suldy breckē/ eñ houwet af haer-
lieder bosschagien. En wilt geenen vrem-
den God aenbiddē/ De ialouersche Heere is sij-
nen naem/ende Godt is een sterc liefhebber.
Deut. 7. a. 2. En maect geen verbont met de menschen
vanden landen/ op dat yemant vā henliedē
v by aenvaerden niet en noode om te etē vā
haren offeranden/ als sy onsuyuerheyt bedre
uē hebbē met harē godē/ eñ haer beeldē aen-
1. Reg. 11. a. 2. gebedē hebben. Ghi en sult ooc vooz uwen
soon geen buyt vrouwe nemē van harē doch-
teren op dat sy v sonen ooc niet en doen on-
cuyscheyt bedrijuen met haren goden/ als sy
daer onsuyuerheyt mede bedreuen hebben.
17 Ghy en sult geen ghegoten goden vooz v
18 maken. Ghy sult dat hoochtijt vandē onge C
deesemden broode onderhoudē. Seuen dagē
lant suldy ongedeesemt broot etē also ic v be
nolen hebbe ten tijde van de maēt der nieu-
wer vruchten. want inde maēt van dē vooz-
19 somer zydy wt Egyptē gegaen. Alle man- Exod. 13. a. 2.
lijcke geboozte/ welc synes moeders lichaem b. 13. 11. d. 12
eerst open doet dat sal mijn wesen/ ooch van
allen uwen beesten/so wel vanden ossen/ als
20 vandē schapē sal mijne wesen. Deerste ge-
boozte van eenen ezel suldy met een schaep
lossen/maer ist dat ghy daer geenē prijs vooz
geuen en wilt/ so salment doodtslaen. Deerste
geborenen van uwen sonē suldy lossen/ eñ ghy
en sult vooz mijn aenschijn niet ydel comen.
21 Ses dagen suldy werckē ten seuenstē da-
ge suldy ophoudē van ackerē eñ van macyē.
22 Dat hoochtijt der weckē suldy vooz v hou- Exod. 23. b. 16
den in de vroege vruchten van uwē tarwen Deut. 16. d. 16
oochst/ende dat hoochtijt als na dat verloop Eccl. 35. a. 6.
van den iare alle vruchten opgeleydt worde. Exo. 23. b. 16.
23 Ten drij tijden vanden iare so sal alle dat
manlijck is onder v lieden/ hem vertoonen
vooz dat aenschijn vandē almachtigen Hee-
24 re den God vā Israhel. Wāt als ic de Hey
denē sal verdrijuē hebbē wt uwen aenschijn/
ende dat ic uwe palen sal verbreyt hebben so
en sal niemant lagē leggen om v lant te crij-
gen/als ghy drymael des iaers optreet/ eñ v
vertoont vooz dat aenschijn vā uwen Heere
25 God. Ghi en sult het bloedt vā mijnder of- Exod. 23. c. 18
ferandē niet offerē op gedeesemt broot noch D
daer en sal ooc niet ouerblijuen van de offer-
26 hāde vā paesschē tot smorgēs toe. De vooz-
vruchten van wes lants vruchten suldy offe-
ren in dat huys des Heeren wes Gods. Ghy
en sult gheen ionck boecken coken in synes Deut. 14. c. 21
27 moeders melck. Ende de Heere heeft tot Exo. 34. d. 28.
Moysen geseyt: Schrijft vooz v dese woozdē/
dooz de welcke ic eē verbont gemaect hebbe
28 met v eñ met Israhel. Dus so heeft Moy- Deut. 4. b. 13.
ses daer met den Heere geweest veertich da-
gen eñ veertich nachten/ geen broot en heeft
hy geten/eñ geen water gedroncken ende hy
schreef in de tafelē de thien woozdē des ver-
29 bonts. Eñ als Moyses van den berge Si-
nai quā/so hadde hy de twee tafelē des getuy
genis/ eñ hy en wist niet dat syn aensicht ge-
hoornt was wt dat verlamē vā Gods woort.
30 Eñ als Aaron eñ de kinderē van Israhel
sagē Moyses ghehoornt aensicht/ so ontsagen
31 sy hen nader te comen. Eñ als sy van hem
geroepen waren/so syn sy wederghekeert so
wel Aaron als de princen der synagogē. Eñ
32 als sy tot hem ghesproken hadden/ so qua-
men tot hem ooc alle de kinderen van Isra-
hel/den welckē hy geboden heeft alle dat hy
vandē Heere gehoort hadde op dē berch Si-
33 nai. Eñ als hy syn woozdē voleynt hadde/ 2. Cor. 3. c. 13
34 so leyde hi eē deesel op syn aēlichte/ welc dee
sel hi af nam als hy by dē Heere binnē ginc/
eñ met hem sprac/ tot dat hy weder wt ginck/

ende dan ſprac hy totten kinderen van Iſrahel alle dat hem beuolē was/ de welcke ſaghen dat Moyſes aenſicht hornen hadde/ als hy wtquam/ maer hy decte wederomme ſyn aenſicht als hy tot henlieden ſprack.

Hoe Godt noch eenighe geboden verhaelt, ende hoe tvolck meer gheeft tot dwerc des tabernakels dant van noode was, ēn hoe datter werclieden geſtelt worden.

Dat xxxv. Capittel.

ALſo dan alle de menichte der kinderē vā Iſrahel vergadert ſynde/ ſo ſeyde hy tot henlieden: Dit zyn de dingen welcke de Heere geboden heeft te doen: Ses dagen ſult hy v werc doen/ maer den ſeuenſten ſal v lieden heylich weſen eenen ſabboth ēn een ruſte des Heeren/ ſo wie eenich werck op dien doet/ dien ſalmen doodē. Ghy en ſult geen vier ontſteken in alle uwe woonſtedē op dē ſabboth dach. Ēn Moyſes heeft geſeyt tot alle de vergaderinge der kinderē vā Iſrahel: Dit is dwoort dat de Heere beuolen heeft/ ſeggende: Scheyt wt by v ſelucu de eerſte gauen voor dē Heere. Alle die willich is/ ēn metter herte daer toe geneicht/ die ſal dē Heere offeren gout ēn ſiluer ēn metael/ blauwe ēn purpur ſyde/ ēn roode ſyde die tweemael geuerwet is/ ēn wit lynen garen getweernt/ gheyten haer/ ēn roode rams vellē/ ēn iachinen vellen/ ſethim houtē/ ēn olie om de lampen te onderhouden/ ēn om ſalue ēn zeer ſueten rueckoffer te maken/ onix ſteenen/ ēn coſtelycke ſteenen tot ciraet vanden ouercleet der ſchouderen/ ēn van dat borſtſtuc der redelycheyt. So wie onder v lieden wys is/ die come ēn make tgene dat de Heere gebodē heeft/ te werē/ het tabernakel/ ēn ſyn dac ēn de becleedinghe/ de ringen ēn de berders met harē rycheldē/ de ſpannagelē ēn baſementen/ de arcke met haren handtboomen/ der ghenaden ſtoel/ ēn dat voorhanckſel/ dwelck daer voor ghelpannen wort/ de tafel met haren hantboomen/ ēn haer ghereetſchap/ ēn met den brooden der voorleggingen/ Den candelaer om de lichten te onderhouden/ ſyn gereetſchap/ met ſynen lichtnaten/ ēn olie tot dat vuetſel des viers/ den outaer vanden reucoffer/ ēn de hantboomē/ ēn de olie der ſaluingen/ ēn den rueoffer van ſpeceriēn ghemaect/ dat voorhancſel aen de doze des tabernakels/ den outaer des brantoffers/ ēn ſyn metalen rooſterkē met ſynen hantboomē ēn gereetſchappen/ dat waſchvat met ſynen baſementen/ de behanckſelen des voorhofs met de colōnen ēn baſementē/ het voorhāncſel in de doze des portaels/ de ſpannagelē des tabernakels ēn des voorhofs met harē coordekens. De cleederē dienen beligen moet tot dē dienſt van de heylichſte plaetſe/ te werē/ Aaron des oberſtē prieſters ēn ſynder ſonen cleederen/ dat ſy my tprieſterſchap bedienen.

Ēn alle de menichte der kinderen van Iſrahel is wtgegaen van Moyſes aenſicht/ ēn hebbē den Heere voorgauē geoffert/ met een zeer bereet ēn deuoet herte/ om het werc van dat tabernakel des ghetuygenis te makē. Al wat totten ciraet/ ēn tot de heylige cleederē vā noode was/ dat hebbē de mans metten vrouwen gegenē armringen/ ēn oorringen/ vingerringen ēn vercieringen vanden rechten arm ēn alderley guldē inwecelē ſyn wtgeſcheyden tot des Heeren gauen. Soo wie hadde blau ēn purpur ſyde/ ende roode ſyde tweemael geverwet/ wit lynen garē/ ēn geyten haer/ roode ēn blauwe rams vellen/ ſiluer ēn eeren metael/ dat hebben ſy den Heere geoffert/ ēn ſethim hout tot verſcheydē oorboor. Maer de conſtighe vrouwen hebben ooc geoffert dwelc ſy geſponnen haddē blau purpur/ ēn roode zyde ēn ſyn wit lynwaet/ ēn geyten haer/ gheuende dit al wt haren vryen ombedwongen wille. Maer de prinсen offerdē onix ſteenē/ ēn coſtelyck geſteente tot dat ouercleedt der ſchouderē/ ēn tot dat borſtſtuc der redelycheyt/ ſpeceriēn/ ēn olie om de lichten te bereyden/ ēn om de ſalfolie te bereyden/ ende om te maken den reuckoffer vanden alder ſuetſten rueck. Alle de mans ēn vrouwen hebbē met denoter herte giften geoffert dat de wercken gemaect ſoudē worden/ welc God geboden hadde door Moyſes handt. Alle de kinderen van Iſrahel hebben den Heere willighe gauen geheylicht. Ēn Moyſes heeft tot de kinderē van Iſrahel geſeyt: Siet de Heere heeft by namen geroepen Beſeleel den ſone van Uri Hurs ſone wten geſlachte van Juda/ ēn hi heeft hē vervult mettē gheeſt Gods met wyſheyt ēn verſtandicheyt/ ēn wetenheyt/ ende alderley geleertheyt/ om te bedencken ēn te maken wercken van gout ende ſiluer/ ende metael/ ēn om coſtelyck geſteente te graueren/ ēn houtwerc te maken/ watmen coſtelyck verlieren mach/ dat heeft hem de Heere in ſyn herte gegenē. Ēn daer toe Oliab Aiſamechs ſone/ vā Dans geſlachte/ deſe heeft hy beyde geleert door wyſheyt/ dat ſy konnē makē ſouden verſcheyden wercken der timmerlieden/ tapyt werckers ende borduerwerckers/ van blau ēn purpur ſyde/ ēn vā roode ſyde tweemael geuerwet/ ēn van fynen lynen draet/ ēn dat ſy alle dingen wenē/ ēn alderhande nieuwicheden vinden ſouden.

Exod. 25. 2. a.

Exod. 35. 8. a.

Hier wort vertelt wat ſy gemaeckt hebben.

Dat xxxvj. Capittel.

ALdus ſo hebben gedaen Beſeleel ēn Oo- Aliab/ ende alle wyſe mannen/ den welcken de Heere wyſheyt ende verſtant ghegeuen heeft/ dat ſy ſouden connen conſtelyck werckē alle datter nootelyc was tot behoef vander heyliger plaetſen/ ēn al dat de Heere beuolen hadde. Ēn als Moyſes henlieden geroepen hadde/ met alle de andere conſtige mannen/ den welckē Godt wyſheit gegeuen hadde/ ēn die vrywillichlyc henſelue hadden ghepreſenteert/ om dit werc te makē/ ſoo heeft hy henlieden ouergeleuert alle de giften der kinderē vā Iſrahel: Ēn als ſy dagelycx neerſtelyck haer werc deden/ ſo offerde dat volc ſmorgens ſyn gelocften. waerom dat de werclieden bedwongen waren te comen/ ēn hebbē tot Moyſen geſeyt: Het volc offert meer dant van noode is. Daerom heeft Moyſes door eens wtroepers ſtemme doen

doen roepē: Noch man noch vrouwe en offer yet voorts meer totte werc der heyliger plaetsen. Ende alsoo en heeftmen niet meer giften geoffert / om dat die geofferde ghiften ghenoech waren/ende ouerschoten. Ende alle die wijs van herten waren/ hebbē (om te volbrengen het werc des tabernakels) gemaect/ thien gordijnen van gherweernde witten lijnen draet/ende van blau ende purpur syde/ ende vā roode syde tweemael geverwet/een werc vā verscheyden verwen / nae de conste der borduerwerckers/ waer af de eene was achtentwintich cubitus lanck/ ende vier cubitus breet/ende alle de gordijnen waren van eender maten/ ende hi voechde vijf gordijnen tsamē een aen dandere/ende noch ander vijue hechte hy ooc aen malcanderen. Ende hy heeft blau lisen gemaect aen den cant der eēder gordijnen/aen beyde de zyden/ ende aendē cant vander ander gordijnē desgelijcx/ dat de lisen tegen malcanderen comen soudē/ ende also aen malcanderen hechten/ ende daeromme heeft hy ooc vijftich guldē ringen gemaect/ die der gordijnen lisen tsamen aen een hechtē souden/ende also een tabernakel worden. Ende hi heeft ooc elf hayren cleedercē gemaect vā geyten hayre/om dat dac des tabernakels te bedecken/ een hayren cleet was dertich cubitus lanc/ende vier cubitus breet/ alle de hayren cleederen waren vā eender maten/ waer af dat hy de vijue tsamē voechde op deen zyde/ ende de ander sesse verscheyden. Ende hy heeft vijftich lisen aen den cant van dat een hayren cleet gemaect/ende noch vijftich aendē cant van dat ander hayren cleedt/ dat sy aen malcanderen souden mogē gehecht worde. Ende vijftich metalen haecskens daermen dat dac mede soude tsamen hechten/also dat van alle de hayren cleederen een ouerdecsel soude gemaect worden. Hy heeft ooc een ouerdecsel des tabernakels gemaect vā roode rams vellen/ende noch een ander decsel daer ouer vā hemelblau. Ende hy heeft ooc ghemaect de staende plancken des tabernakels van Setim houtē. Thien cubitus was een plancke lanc/ende onderhalf cubitus was die breet/ twee groeuen warē aen elcke plancke/ dat die een aen dander soude moghen ghevoecht worden/ende also heeft hy ghemaect aen alle de plancken des tabernakels/ waer af datter twintich waren op de zuytzyde / teghen den zuyden/ met veertich silueren basementen/ twee basementen worden gestelt onder eic plancke aen beyde de hoetzydē/ daer de groeuen der zyden een eynde nemen in de hoecken. Ende aen de zyde des tabernakels die tegen den noorden staet/heeft hy ooc twintich plancken gemaect met veertich silueren basementē/ twee basementē tot eicker plancken. Waer tegen den westen/ welc was de zyde des tabernakels / die ter zeewaert siet/ heeft hy ses plancken ghemaect/ ende noch twee andere aen eicken hoec vanden tabernakel achter/ die aen een genoecht waren/vā beneden tot boven toe/ende also quamen sy tsamen aen een voechsel. Ende aldus heeft hy gemaeckt aen beyde de zyden aen de hoecken/ datter tsamen acht plancken waren/ de welc hadden sesthien silueren basementē/te weten twee basementen onder elc tafel. Ende hy maecte ooc vijf rychelen vā Setim hout/om de plancken vā de een zyde des tabernakels tsamen aen een te houdē/ ende noch vijue om de plancken vander ander zydē ooc aen een te houden. Ende buytē dese vijue heeft hi noch ander rychelen gemaect aen de westzyde des tabernakels teghen de zee. Oock heeft hy een ander rychel ghemaect/die doorr midden der plancken/vanden eenen hoeck totten anderen comen soude. Ende alle dese plancken heeft hy verguit/ende heeft haer basementen van siluer ghegoten. Ende haer ringhen heeft hy van goude gemaect/daermen de rychelen soude moghen doorsticken/ de welcke hy met gulden platen ouerdect heeft. Hy heeft ooc een voorhancsel gemaect van hemelblau ende purpur syde/ ende van roode syde/ ende vā wit lijnen garen gherweernt/ na de conste der borduerwerckers / een constich werck van verscheyden verwen/ ende vier colomnen van Setim hout/de welck hy met haren capiteelen vergult heeft/ ende haer basementē heeft hy van siluer ghegoten. Hy heeft oock een voorhancsel inden inganck des tabernakels ghemaect van blau ende purpur syde / ende roode syde / ende van wit fijn lijnen garen gherweernt / met borduerwerck/ ende vijf colomnen met haren capiteelen/ welc hy met goude ouerdect heeft/ ende haer basementen heeft hy van metael ghegoten.

Hoe de arcke den ghetuyghenisse ghemaect wort van Beseleel, ende al datter toebehoort, met noch meer ander.

Dat xxxvij. Capittel.

Ende Beseleel heeft ooc een arche gemaect vā Setim hout/ de welcke hadde twee cubitus/ende eenen halue in de lengde/ende onderhalven cubitus in de breyde / ende de hoochde was ooc van onderhalven cubitus/ ende hy heeft die becleet metten alder puerstē goude/van binnen ende van buyten / ende heeft daer op int ronde een guldē crooneme̅t gemaect/ ghierende ooc vier gulden ringē aen haer vier hoecken/twee ringen aen deen zyde/ende twee ringen aen dander zyde. Ende hy heeft ooc twee banchoomen gemaect van Sethim houte/de welcke hy met goude becleet heeft/ ende die hy in de ringhen gesteken heeft/ die daer waren aen de hoecken vander archē/om haer te draghen. Ende hy heeft ooc gemaect der Genaden stoel/ dat is de plaetse der antwoorde Gods/vanden alder suyuersten goude/twee ende een half cubitus lanc/ ende onderhalf cubitus breet. Ende oock twee Cherubim van ghedlaghen goude/ de welcke hy gestelt heeft aen beyde de zyden vāder Genaden stoel/ Deen Cherub op dopperste vā deen zyde/ende den anderen Cherub aen dat opperste vander ander zyden / twee Cherubim aen beyde de hoochden vander Genaden stoel/ haer vlenghelen wtreyckende/ ende bedeckende der Genaden stoel / malcanderen/ende dien aensiende. Ende hy heeft

ooc een tafel gemaect vã Sethim hout / twee cubitus lanc / ẽ̃ eenen cubitus breet de welcke hadde onderhalf cubitus in de hoochde/

ẽ̃ hy heeft die omleyt met den alderfuyuerſten goude / ẽ̃ hy heeft haer een guldẽ liſte int ronde ghemaect/ ẽ̃ op de liſte een gulden wrgeſteken croone van vier vinghe-ren / ende op de ſelue noch een ander gulden croone. Hy heeft ooc vier gulden ringhen gegotẽ / welc hi geſtelt heeft aen de vier hoecken / aen elcken voet vander tafelen teghen de croone / ẽ̃ hy heeft daer de hantboomẽ in geſteken / datmen de tafel ſoude moghen dragen. Ende de hantboomen heeft hy van Sethim hout ghemaect / ẽ̃ hi heeftſe met goude omleyt. Ende ooc gereetſchap tot verſcheydẽ gebruyc ter tafelen / te weten ſchotelẽ / ẽ̃ ſchalen ẽ̃ croeſen / ẽ̃ wieroockuaten van ſuyuer goude / daermen de vochtighe offeranden in offeren moet. Ende hi heeft ooc eenen geſlagen candelaer gemaect vandẽ alderpuerſten goude / wt wiens ſtandaert quamen ſchachten nappen / ronde clootkens / ẽ̃ ooc lelien:

ſes aen beyde de zyden / dry ſchachtẽ wt de een zyde / ẽ̃ dry wt de ander zyde / dri nappen in de manier van een not waren aen elcken ſchacht / ẽ̃ deſgelijcx ooc mede clootkens ẽ̃ lelien / ẽ̃ dry nappen gelijc een not waren aen den anderen ſchacht / ẽ̃ ooc mede clootkens ẽ̃ lelien. Al gelijc was het werc vandẽ ſes ſchachten / die wten ſtandaert des candelaers quamen. Ende inden ſeluen ſtandaert waren vier nappẽ in manier vã noten / ẽ̃ na elcken nap cloochẽs ẽ̃ lelien / ẽ̃ onder de twee ſchachtẽ warẽ cloochẽs te dry plaetſen / welc ſamen worden ſes ſchachten comende wt eenẽ ſtandaert. Dierom warẽ de cloot-kens ẽ̃ de ſchachtẽ wt een comende / al te ſamen geſlagen vanden alder puerſten goude.

Ende hy heeft ſeuen lichtmaten gemaect met haren ſnutters / ẽ̃ vaten daermen het ſnuſel in verſmachtẽ ſoude / al vandẽ ſuyuẽ goude.

Den candelaer met allẽ ſijnẽ gereetſchappen woech een talent int goude. Hy heeft ooc gemaect dẽ outaer des welrieckendẽ offers / vã Sethim hout / hebbẽde in ſijn vierckãt aen elcke zyde eenẽ cubitus / ẽ̃ in ſijn hoochde twee cubitus / wt wiens hoecken quamen hoornen / ẽ̃ hy heeft die bedeet metẽ alderpuerſtẽ goude / met ſijnẽ rooſterken / ẽ̃ wanden ẽ̃ hoornẽ. Ende hi heeft dien outaer een cleyn gulden croonement gemaect rontſomme / ẽ̃ twee gulden ringhen onder dat croonement aen elcke zyde / datmen daer hantboomen in ſteken ſoude / ẽ̃ datmen den outaer ſoude mogẽ dragen / ẽ̃ de hantboomẽ heeft hy van Sethim hout gemaect / ẽ̃ hy heeft die met gulden platen ouerdeckt. Ende hy heeft ooc olie gemaect tot de ſalue der wydingen / ende welrieckenden offer van de alder ſuyuerſte ſpeceryen / na de conſt der apotekers.

Hoe den brantoffers outaer ghemaeſt wort, met ſijn toebehoorten, ende wat de kinderen van Iſrahel gheoffert hebben.

Dat xxxviij. Capittel.

ENde hi heeft gemaect des brantoffers outaer vã Sethim hout van vijf cubitus int vierckãt / ẽ̃ dry cubitus in de hoochde. wiẽs hoornen quamẽ wten hoeckẽ / ẽ̃ hi ouerdecte dien met metalen platen. Ende tot ſijnẽ gebruyck ſo bereyde hy verſcheydẽ gereetſchap van metale / ſiepotten / tangen / cranwels / haken ẽ̃ vierpannen. Ende hi maecte het roo-ſterken des outaers op een maniere van een net al metalen. Ende daer onder int middẽ des outaers een vloerken / ẽ̃ hy heeft ooc vier metalen ringen gegoten / aen de vier wterſte eyndẽ des netteckẽs / om de hantboomẽ daer in te ſteken / om te dragen / dwelck hy ooc heeft van Sethim hout ghemaect / ẽ̃ heeftſe met metalen platen bedect / ẽ̃ hy heeftſe in de ringen geſteken / die aen de zyden des outaers wtſtake. Maer dit outaer en was niet dichte / maer hol van plancken gemaect / binnen ydel. Hy heeft ooc een metalẽ waſchvat gemaeckt met ſijnen baſemente / vander vrouwen ſpiegelen / die daer waeren aen de doze des tabernakels. Ende hy maecte dat voorhof / aen wiẽs zuytſyde warẽ voorhangheſels van wit lijnẽ garen / tweemael gedraeyt / houdert ellen lanck / twintich metalen colomnen met haren baſementẽ / de capiteelen der colomnẽ met alle dat geſnedẽ werc was van ſuuer. Deſgelijcx aen de noortſyde waren ooc voorhangheſels / colomnen ẽ̃ baſemẽten / ẽ̃ capiteelen der colomnẽ / vander ſelue maten ẽ̃ werck ẽ̃ metael. Maer aen de zyde die tegen den weſten ſtaet / warẽ voorhangheſels vã vyftich ellẽ lanc / thien colomnen met haren baſementẽ van metale / ẽ̃ de capiteelen der colomnẽ / ẽ̃ den heelen ſnede van den wercke was van ſuuer. Maer tegheu den ooſtẽ / ſo maecte hy voorhangheſels vã vyftich cubitus / waer af de vyfthien cubitus der dry colomnen met haren baſementen hielden de een zyde / ẽ̃ aen dander ſyde (want hy tuſſchen die twee maecte des tabernakels ingane) waren deſgheliex ooc voorhangheſels van vyfthien cubitus / ẽ̃ dry colomnen / ẽ̃ ſo veel baſementen. Alle de voorhangheſels des voorhofs hadde hy geweuen van wit lijnen getweernt garen. De baſementen der colomnen warẽ metalẽ / maer haer hoofdẽ met allen haren geſneden werc waren van ſuuer / ẽ̃ de colomnen vandẽ voorhoue heeft hy bedeet met ſuuer. Ende in ſijnen inganck heeft hy een voorhangheſel gemaect borduerwerck / van hemelblauwe ende purpur ſyde / ẽ̃ van roode ſyde tweemael ghecuerwet / ẽ̃ van wit lijnen garen ghetweernt / dwelc hadde twintich cubitus in de lengde / ẽ̃ de hoochde was vyftich cubitus / nae de mate welck alle de voorhangheſels des voorhofs hadden / maer inden inganck waren vier colomnen met haren metalen baſementen / ende haer capiteelen metten geſneden werc waren van ſuuer.

Ende de ſpannagelen des tabernakels ende des voorhofs int rõde maecte hy vã metale.

Dit zyn de gereetſchappẽ vandẽ tabernakel des getuygenuſſen / die getelt zyn na Moyſes beuel / tot de inwendighe Gods dienſten der Leuiten / door de handt van Ithamar / Aarons des Prieſters ſoon / de welcke

Bele-

Exo. 17. b. 1.

Beseleel de soon van Uri Hurs soon uyt ge
slachte vā Juda/ volmaect hadde Gode door
Moysen also beuelende/ hebbēde met hem
tot eenen geselle Ooliab den soon van Achi-
samech/ wt Dans geslachte/ die welc ooc een
sonderlinghe groote constenaer was in hout
werc ende een borduerwercker ēn een tapyt
maker van blau/ende purpur syde/ ēn roode
syde/ ēn van wit lynē garē. Alle tgout dat-
ter verwrocht is int werc vander heyligher
plaetsen/ēn datter in de giften geoffert is/ dat
was negenentwintich talentē ēn seuen hon-
dert ēn dertich sicken na dat gewicht der hey
ligher plaetsen. Ēn dat is geoffert van de ge
ne die ten getale comen waren/ vā twintich
iaren/ ēn daer ouer/ te weten vā ses hondert
duysent/ ēn drij duysent ēn vijfhondert ende
vijftich gewapēder mannen. Ēn daer wa-
ren ooc noch hondert talenten silvers/ waer
af gemaect zijn de basēmenten vander heyli-
ger plaetsen/ ēn vandē ingange/ daer dat voor-
hancsel hanget. Hondert basementen zijn ge-
maect van hondert talentē/ voor elc basemēt
een talent gerekent. Maer van de duysent
seuenhondert ēn vijfentseuentich sicklē/ heeft
hy de capiteelen vandē colomnē gemaect/ de
welcke hy ooc met silver beleet heeft. Ēn
daer zijn ooc geoffert tweentseuētrich duysent
talentē/ ēn daer bouē noch vierhondert sicken
metaels/ waer af de basementē gegoté zijn/
inden ingane van dat tabernakel des gerech-
genis/ ēn den metalē outaer met sijn rooster
ken. Ēn alle de gereetschap die tot synen be-
hoefden behoorende is/ ēn de basementen
des voorhofs so wel in synen omgane als in
synen inganck/ ende de spanmagelen des ta-
bernakels ende des voorhofs int ronde.

Hoe de priesterlijcke clederen gemaect worden.
Dat xxxix. Capittel.

Maer van hemels blau ēn purpur syde ēn
van roode syde/ ēn van witē garē weuen
den synen daer heeft hy de clederē gemaect/
daer Aaron mede gheclect soude worden/ als
hy riende inde heylige plaetsen gelijc de Hee
re Moysi beuolen heeft. Dus heeft hy dat
ouerclet der schouderen gemaect van gou
de ēn van blau ēn purpur syde ēn van roode
syde twee mael geuerwet/ ēn van wit lynen
garen geverwet/ na de conste der tapytwerc
kers. Ende hy heeft gesneden geslagen gout/
ende maecte daer af dunne draeyen/ dat men
die mocht int werc slaen met den inslach van
de voorgenoemde verwen/ ēn hy maeckte
twee zoomen die aen malcanderen gemaect
waren aen beyde de syden vanden ouden/
ēn eenen riem vanden selue verwē gelijc de
Heere Moysi beuolen hadde. Ēn de beryl-
de doctsce onix steenen gebonden ēn gesla-
ten in goude/ ēn daer in gegraueert de namē
der kinderē van Israhel/ na de conste der co-
stelijcke steen grauerders. Ēn hy heeft de
gestelt aen de syden vanden ouerclede der
schouderē tot een gedenckenisse der kinderen
van Israhel/ gelijc de Heere Moysi beuolen
hadde. Ēn hy heeft ooc ghemaect dat borst
stuc des verstants/ borduerwerck/ ghelijc dat
werc van dat ouerclede der schouderen van
goude/ blau/ ēn purpur syde/ ēn vā roode sy-
de tweemael geverwet/ ēn van wit lynen ga
ren gewerckt/ gemaect vierkāt ēn dobbel/
ēn palm groot/ ēn hy heeft daer in gheselt
vier rijen costelijcker steenen. In de eerste rije
was eenen sardius topasion ēn smaragdus.
In de tweede was eenen carbunckel sap-
phier/ ende iaspis. In de derde rije was li
gurius achates ēn amethistus. In de vier-
de rije was chrisolitus/ onichinus/ ēn beril-
lus/ al omleyt ēn besloten in goude/ elc na sijn
ordinantiē. Ēn in dese twelf steenē waren
gesneden de twelf namen der kinderen van
Israhel/ elcken steē met eenen sonderlingen
naem. Ēn sy hebbē in dat borststuc des ver
stants/ ooc ketēkens gemaect die aen malcan
deren hechten vanden alder puersten goude/
ēn twee hartkens ende so veel guldē rin-
gen. Maer de ringē hebben sy gestelt aen bey
de de syde van dat borststuc der redelijcheyt/
daer de twee gulden ketenen aen hingen/
de welcsy hechten aen de haecken die aen de
hoecke van dat ouerclede der schouderē wt
stondē. Dese quamē voor ēn achter also aen
een/ dat het ouerclede der schouderē/ ēn dat
borststuc der redelijcheyt aen malcanderē ge-
hecht worden/ gebonden aenden gordel/ ēn
met ringen noch sterckere geknocht/ de welc-
ke riamē worden genoecht voor een blau lint/
op dat sy ongebonden zijnde niet ontwoppen
en souden/ ēn van malcanderen scheyden alsō
de Heere Moysi beuolen hadde. Ende sy
hebbē ooc gemaect den lijfroc vā dat ouer-
cleedt der schouderen/ gheheel blau/ ēn een
hooftslippe int opperste tegen dat midde/ ēn
eenen gewenē boorde rondomme de hooft-
slippe/ ēn beneden aen de voeten/ gemaect
appelen ghemaect van blau syde ēn purpur
syde/ ēn van roode syde tweemael geverwet/
ēn van wit lynen garen geverwet/ ēn schel
lekens vanden alder puerstē goude/ die welc
sy gestelt hebbē tusschē de gemaect appelen/ in
dat wterste vanden lijfroc/ rontsomme/ een
gulde clocxken/ ēn daer na eenen gemaect ap
pel/ wat meer de outerste priester versiert
ginc/ als hy sijn officie dede/ gelijc de Hee-
re Moysi beuolen hadde. Sy hebben ooc
witte rocke gemaect van synen lijnwaet na
der weneren were/ voor Aaron ēn sijn sonen.
Ēn mijters met haren croonbēs van wit
sijn lijnwaet/ ēn daer toe ooc lijnē broecke
van synen lijnen witē draet. Ēn den riem
van sijn wit lijnē garen dat geverwet was/
ēn van blauwe ēn purpur syde ēn van roode
syde met verscheyden verwen onderschoten
na de conste der borduerwerchers/ gelijck de
Heere Moysi beuolen hadde. Sy hebben
ooc de plate vander heyliger verwoerdicheyt
gemaect vanden alderfijnsten goude/ ende sy
hebben daer in geschreuen na de conste der co
stelijcker steengrauerders/ Dat heylich des
Heeren/ ēn sy bondē die aen de mijter met
een blau lint/ gelijc de Heere Moysi beuolen
hadde. Aldus dan so is volmaect geweest
alle dat werck des tabernakels van dat dack

des getuygenis. Ende de kinderē van Iſrahel hebben gedaen alle dat God Moyſi beuolen hadde/ ende ſy hebben geoffert dat tabernakel/ende het dac/ende alle de gereetſchap/ ringen/ plancken/hantboomen/colomnen baſementen/ het deckſel van rooden rams vellen/ en het ander deckſel vanden blauwē vellen/ dat voorhancſel/de arcke/de hantboomē/ der genaden ſtoel/ de tafel met haer gereetſchappe/ende metten brooden der voorleggbingen/ den candelaer/de lampē met haren gereetſchappen/ met de olie/ den gulden outaer/ ende de olie der ſaluingen/ den welrieckendē offer van coſtelijcke ſpecien gemaect/ ende dat voorhancſel inden inganc des tabernakels/ den metalen outaer/dat netrekē/ die hantboomē ende alle ſyn gereetſchappē/ dat waſchvat met ſynen baſemente/ de voorhanckſels des voorhofs/ ende de colomnen met haren baſementen/ dat voorhancſel inden ingang van dat voorhof/ ſyn ſeerkēs ende ſpannagelē. Daer en gebrac niet van alle de gereetſchappe vanden welcken geboden was/ datmenſe maken ſoude tot den dienſt des tabernakels/ ende tot het dack des verbonts. Oock mede de cleederen/welcke de prieſters gebruycken in de heylige plaetſe/te wetē/ Aaron met ſynen ſonen/ hebben de kinderen van Iſrahel geoffert/ gelijc de Heere beuolen hadde. Ende als Moyſes gheſien heeft dat alle deſe dinghen volmaeckt waeren/ſo heeft hy henlieden ghebenedijt.

Hoe Godt beuelt Moyſi,dat hy den tabernakel oprichte, ende alle dinck daer inne ordinere ende bereede.

Dat xl. Capittel.

DE Heere heeft gheſproken tot Moyſen ſeggende: In de eerſte maent / op den eerſten dach der maent/ſo ſuldy dat tabernakel des getuygenis oprichten/ ende ghy ſult de arcke daer inne ſtellen/ ende ghy ſult daer voor een voorhancſel laten comē/ ende als ghy de tafel daer in gebracht hebt / ſuldy daer op ſetten alle tgene dat wettelijc beuolen is. Dē candelaer ſal ſtaen met ſynen lampen/ ende den gulden outaer daer dē welrieckendē offer op ontſteken wort voor de arcke des getuygenis. Ende ghy ſult een voorhancſel ſtellē aen den ingang vā dat tabernakel/ ende daer voor dē outaer des hantoffers/ dat waſchvat ſuldy ſtellen tuſſchen den outaer / ende dat tabernakel/ende ſult ghi met water vullen ſult.

Ende ghy ſult dat voorhof alomme behangē met voorhancſels/ ende ſynē ingang. Ende ghy ſult nemen de olie der ſalueringen/ ende ſalben dat tabernakel met alle ſynē gereetſchappē/ dat ſy mogē geheylicht worde/ des hantoffers outaer met alle ſyn gereetſchap/ dat waſchvat met ſynen baſemente. Ghi ſullet al heylich maken met de olie der ſalueringhen/op dat die mogen weſen heylich der heyligher.

Ende ghy ſult Aaron ende ſyn ſonen brengen aen de doꝛe vā dat tabernakel des getuygenis/ ende als ghy die met water gewaſchen hebt/ ſo ſuldy den aendoen de heylige cleederen dat ſy my dienen/ ende haer ſalueringhe mach verderen tot een eewich prieſterſchap.

Ende Moyſes heuet al ghedaen dat hem de Heere geboden hadde. Aldus dan in de eerſte maent vanden tweeden iare / op den eerſten dach der maent/ ſo is dat tabernakel geſtelt. Ende Moyſes heeft dat opgericht/ ende hy heeft de plancken/ baſementen ende tychelen gheſtelt/ende hy heeft de colomnen oock opgericht/ ende hy heeft het dack geſpannen ouer dat tabernakel/ ende het deckſel daer op geleyt/alſo de Heere beuolen hadde. Num.7.1.

Ende hy heeft dat getuygenis oock in de arcke geleydt / ende daer onder de hantboomen gheſtelcken/ ende den ſtoel der ghenaden daer bouen geleyt. Ende als hy de arcke gebracht hadde in dat tabernakel / ſoo heeft hy voor haer een voordeckſel ghehangen / dat hy Gods gebodt volbrengen ſoude/ Hy heeft L oock de tafel geſtelt in dat tabernakel des getuygeniſſen/aen de noꝛtſyde/buyten de goꝛdine/ ende ſchickte daer op de brooden der voorleggingen/gelijc de Heere Moyſi beuolen hadde. Hy heeft den candelaer oock geſtelt in dat tabernakel de ghetuygenis tegen ouer de tafel/aen de zuytſyde/ daer op ſtellēde de lampē vernolgēs na des Heere gebot.

Ende hy heeft den gulden outaer geſtelt onder dat dack des getuygenis tegē dat voorhanckſel/ ende hy heeft daer op ontſteken den welrieckenden offer der ſpeceriен/ gelijc de Heere Moyſi beuolen hadde. Ende hy heeft oock een voorhancſel geſtelt aenden ingancк van dat tabernakel des ghetughenis/ ende den hantoffers outaer in dat poꝛtael des ghetuygenis/offerende daer op hantoffferen ende ſacrificien / als de Heere geboden hadde. Ende hy heeft ooc het waſchvat geſtelt tuſſchen dat tabernakel des ghetuyghenis / ende den outaer/ vullende dat met water. Ende daer hebbē haer handen en voeten in ghewaſchen Moyſes ende Aaron ende ſyn ſonē/ als ſy int tabernakel des verbōts ghinghen/ende totten outaer ghinghen/ alſo de Heere Moyſi beuolen hadde. Ende hy rechte oock op dat voorhof rontſomme den tabernakel ende den outaer / ende hy ſpande een voorhancſel voor dē ingang. Alſt al volmaect was/ ſo heeft een wolcke dat tabernakel des ghetuygheniſſen bedeckt/ende des Heeren glorie heeft dat vervult. Ende Moyſes en conſte in dat dack des verbonts niet gaen/de wijle dat de wolcke dat al bedeckte/ ende de maieſteyt des Heeren daer blinckte/ want de wolcke hadde et al bedeckt. Ende als de wolcke van dat tabernakel ſcheyde/ ſo reyſden de kinderen van Iſrahel voorts na haren herſcharen/ maer als ſy daer bouen hinck/ſo bleuen ſy in de ſelue plaetſe. want des Heeren wolcke ruſte des daechs op dat tabernakel / ende het vier des nachts / daert alle de kinderen van Iſrahel ſagen / in allen haer woonſteden. Num.9.c.15. 1.Cor.10.b.11

Hier voleynt dat tweede boeck Moyſi Exodus ghenaemt.

Dat

Dat derde boeck Moyſi, int Hebreeuſch ghenaemt Vaicra, int Griecx ende Latijn Leuiticus, int Duytſche, het boeck der Leuiten dienſt.

Van de ordinantie der brantofferen, ende vee, oft voghelen. Dat eerſte Capittel.

A ENde de Heere heeft Moyſen geroepen/ende tot hem geſproken van dat tabernakel des ghetuygenis/ ſeggende: Spreeckt tot de kinderen van Iſrahel/ ende ghy ſult tot henliedē ſeggē: Een menſch van v liedē/ die den Heere een ſlachofferande offert vanden vee/dat is vanden oſſen ende ſchapen/offerende ſlachofferanden. Iſt ſake dat ſijn offerande is brantoffer/ ende vanden vee/ ſoo ſal hy een onbeſmet manneken offeren aen de doꝛe van dat tabernakel des ghetuyghenis/ om ſy ſeluen aen den Heere te verſoenen/ ende hy ſal ſijn handen leggen opt hooft vander offerande/ ende die ſal ontfanckaer zijn ende tot ſijnder verſoeninge profijtelijc. Ende hi ſal een calf ten offer doot ſlaen voꝛ den Heere/ende Aarons ſonen de Prieſters ſullen bloet van dien offeren/ ſtoꝛtende dat al omme den outaer die daer is aen de doꝛe des tabernakels. Ende als dat vel vander offerande afghetrocken is/ ſo ſullen ſy de leden in ſtucken ſnyden/ ſonder inden outaer vier ſteken/ als ſy daer te voren eenen tas houts ghemaect hebben/ ende de leden die ghedeylt zijn daer op leggende/ te weten het hooft/ende al dat aen de lenden hanget/ dat ingewant ende de voeten met water gewaſſchē zijnde/ende de Prieſter ſal deſe verbeternen op den outaer tot eenen brantoffer/ende tot eenē ſueten reuck den Heere. Maer ſijn offerande vanden cleynen vee/ te weten brantoffer vanden ſchape oft bocken/ſo ſal hi een eeniarich lammeken ſonder ſmette offeren/ ende hy ſal dat ten offer dooden aen de noꝛtſijde des outaers voꝛ dē Heere/ maer dat bloet vā dien ſullen Aarons ſonē op den outaer ſtoꝛten al contſomme/ ende ſy ſullē de leden deylē/ dat hooft met alle dat aen de lenden hangt/ ende dat leggen opt hout/ daermen vier onder ſteken ſal/ maer dat ingewant ende de voeten ſullē ſy met water waſſchē. Ende alle deſe ſal de Prieſter op den outaer offeren ende ontſtecken tot eenē brantoffer/ende tot eenen alderſueteſten reuc voꝛ den Heere. Maer iſt dat die offerāde des brantoffers is vandē voglen/van toꝛteldueuē oft ionge duyuen/ ſo ſal de Prieſter die offerē op den outaer/ ende als hy dat hooft achter aen den hals omghewrongen heeft/ende de plaetſe der wonden opgheholſten is/ſo ſal hy het bloet doen druppen op dē cant des outaers/ maer dat croppeken vander ſtroote/ende de pluymen ſal hy by den outaer woꝛpen aen de noꝛtſijde/ op de plaetſe daermen de aſchen pleech wt te ſtoꝛten/ ende hy ſal daer vloghelkens breken/ ende hy en ſal die niet dienen/ oft met yſere af ſnyden/ende hy ſalſe ontſteken op den outaer/ſtekende vier onder dat hout/ het is een brantofferande/ ende een offerande vanden ſueteſten reuck voꝛ den Heere.

Van ſpijſofferen met bloemen vanden thele, ende menigerley ghebacx ooghedreſent. Dat ij. Capittel.

A ALs een ſiel offert den Heere een ſacrificie/ ſo ſal ſijn offerande weſen terwen bloeme/ende hy ſal daer olie op ghieten/ende wieroock daer op leggheu/ ende hy ſalt dꝛaghen tot de ſonen van Aaron des prieſters/ waer af dat de eene ſal nemē een hantuol bloeme ende olie/ ende alle dat wieroock/ende hy ſal dat ſtellen tot eender ghedenckeniſſen op den outaer/ tot eenen alderſueteſten reuck voꝛ den Heere: Eccl. 7. d. 14.
maer datter ouerſchiet van dat ſacrificie/ dat ſal Aaron ende ſyne ſonen toebehoꝛen/een heylich der heyligen vanden offeranden des Heeren. Maer als hy een ſacrificie offert B inden ouen gebacken vā bloeme des meels/ te weten ongheheeſde bꝛooden/ met olie beſlagen/ende ongedeeſende vladen met olie beſtreken. Iſt dat v offerande is weer pannen van terwen bloeme met olie beſlaghen/ ende ſonder heef/ ſo ſult ghi die in cleyn ſtucxkens ſnyden/ende ghy ſult daer olie op gieten. Maer iſt dat v ſacrificie is vanden rooſter/ ſoo ſal deſelghelijcx de terwen bloeme met olie beſlagen woꝛden/ de welcke ghy den Heere offerende/ ſult in des prieſters handen geuen. De welcke als hy die gheoffert heeft/ ſa ſal hy van dat ſacrificie een ghedenckeniſſe nemen/ende dat ontſteken op den outaer tot eenen reuck der ſueticheyt voꝛ den Heere/ maer wat daer ouerblijft/dat ſal Aaron ende C ſyne ſonen toebehoꝛen/ theylich der heyligen/van des Heeren offeranden. Alle offerande die den Heere geoffert woꝛt/ſal ſonder beef geſchieden/ ende daer en ſal gheen beef oft honich ontſteken woꝛden in des Heeren ſacrificie/ maer ghy ſult daer af alleen offeren beerſte vruchten ende ghiften/maer op den outaer en ſullen ſy niet geſtelt woꝛdē tot eenen reuck der ſueticheyt. wat ſacrificie ghy offert dat ſuldy ſouten/ noch ghy en ſult ſoudt des verbonts vvs Gods van uwen ſacrificie niet af nemen. In allē offerande ſuldy ſout offerē. Maer iſt ſake dat ghy offert een gif D te van v eerſte vruchten vvs coꝛens dē Heere van arē die noch groen zijn/ ſo ſuldy die aent vier dꝛoogen/ende breken die op een manier van mele/ ende alſo ſuldy v vroege vruchten den Heere offeren/ ſtoꝛtende daer olie op/ ende wieroock op leggēde/ want het is offerande des Heeren/ waer af ſal de prieſter tot een gedenckeniſſe der giften een deel van den ghebroken mele ende van de olie ende dat heel wieroock verbranden.

Hoemen offert vreedtoffer, van offen, schapen, lammeren ende gheyten. Dat iij. Capittel.

A Maer is syn offerande eenen vreedtoffer/ ende dat hy vanden rinderen wilt offeren/ tzy eenen osse oft een coe/ soo sal hy die voor den Heere offeren sonder vlecke/ ende hy sal 2 syn hant leggē op dat hooft vā synder slachofferanden/ dwelc ten offer sal doorgeslagen worden indē ingane van dat tabernakel des getuygenis/ ende Aaron des priesters sonen sullen dat bloet stozten alomme den outaer/ ende vanden vreedoffer sullen sy den Heere 3 offeren het vet dat dingewant bedeckt/ ende Exo.29.b.13. watter vets binnen is/ de twee nierē met- 4 ten vette daer de lendenen mede bedeckt worden/ ende dat netteken vander leueren met de B nierkens. Ende sy sullen dat doen verbran- 5 den op dē outaer tot eenē brantoffer/ stekende vier onder dat hout/ tot een offerande des aldersuetsten reuck dē Heere. Maer is syn 6 offerande vanden schapen/ ende een vreedtofferande/ tzy oft hy een manneken offert oft een wyfken/ sy sullen onbelmet wesen. Ist 7 dat hy een lam voor dē Heere offert/ so sal hy syn hant leggen op dat hooft van synder slachofferanden/ welck sal gheslagen worden ten offer int portael van dat tabernakel des verbonts/ ende Aarons sonen sullen dat bloet stozten rontsomme den outaer/ ende sy sullen 8 offeren van den vreedofferanden den Heere een sacrificie/ dat vet ende dē heelen streert C met de nierē ende dat vet welc den buyc binnen ende alle dat ingewant bedeckt/ ende beyde de nierkens/ met dat vet dat aen de lendenen is/ ende dat netteken der leueren met de nierkens ende de priester sal dese al ontsteken op den outaer tot eē vuerstel des viers ende des Heerē offerande. Ist sake dat syn offerande is een 12 gheyte/ ende dat hy die den Heere offert/ so 13 sal hy syn hant op haer hooft leggen/ ende hy sal die offeren aen dē ingane van dat tabernakel des getuygenis/ ende de sonen van Aaron sullen dbloet van dien rontsomme den outaer D stozten/ ende sy sullen daer af nemen tot een 14 vuerstel van des Heeren vier/ tvet dat dē buyc ouerdeckt/ ende dat alle dingewant bedeckt/ de twee nierkens metten netteken dat ouer die is by de lendenen/ ende dat vet vander leueren met de nierkēs/ ende de priester sal dese opden outaer ontstekē tot een vuerstel des viers/ ende tot eenen alderstuetsten reuck. Alle dat vet sal dē Heere toebehoorē met een eewich recht 17 in alle onsē geslachtē/ ende in alle onsē woonsteden/ ende gy en sult geenins bloet oft vet eten.

Wanneē offeren moet voor de sonde in onwetheyt gedaen, so vanden priester, prince, ende ghemeynte. Dat iiij. Capittel.

A Ende de Heere heeft tot Moysen ghespro- 2 ken seggende: Segt den kinderen van Israhel: Een ziele als sy gheselndicht heeft door onwetēheyt/ ende die yet gedaē heeft van allen Godts geboden die hy geboden heeft datmēniet doen en sonde. Ist dat een prie- 3 ster die gheselfst is gheselndicht heeft/ doende het volck sondighen die sal voor syn sonde den Heere offeren een calf sonder smette/ 4 ende hy sal dat brenghen voor de doze van dat tabernakel des getuyghenis/ voor den Heere/ ende hy sal syn hant leggē op dat hooft/ 5 ende hy sal dat doodslaen voor den Heere. Ende B hy sal nemen van des calfs bloet dragende int tabernakel des getuygenis/ ende als hy synen vinger int bloet gheslecken heeft/ so sal hy hem daer mede besprayē seuenwerf voor den Heere tegen dat voorhancsel der heyliger plaetsen/ ende hy sal vandē seluen bloede doen op de hoornē des outaers vandē welriechendē offer/ die dē Heere alder genaemst is/ den welcken is in dat tabernakel des getuygenis/ maer alle dander bloet sal hy stozte aenden voet vandē outaer des brantoffers/ inden ingane des tabernakels. Ende dat bin- 7 nenste vet van dat calf sal hy offeren voor de sonde/ so wel tghene dat het ingewant ouerdeckt/ als alle dat daer binnen is/ de twee nierkens/ ende dat netteken dat daer ouer is by de lendenen/ ende dat vet der leueren met de 8 nierkens/ gelijc dat geoffert wort van dat calf der vreedofferanden/ ende hy sal die ontste- 9 ken op den outaer des brantoffers. Maer C dat vel ende alle dat vleesch metten hoofde ende met de voeten/ ende dat ingewant/ ende met dat 10 mest/ ende met alle dander deel vandē lichaē/ sal hy wech wten leger dragen/ op een suyuer plaetse daermen de asschen pleech wt te stozten/ ende hy sal die daer ontsteken op eenen tas houts/ de welcke sullen op de plaetse der wegestozten asschen verbrant worden. Maer 12 ist hy also dat alle de gemeynte der kinderen van Israhel onwetende geweest is/ ende dat sy by onwetenheyt yet gedaen heeft dat tegheu Godts gebodt is/ ende dat sy daer na haer sonde bekent/ soo salse voor de sonde een calf offeren/ ende dat brenghen aen de doze des ta- 13 bernakels/ ende de ouders des volcx sullen haer handē leggen opt hooft des calfs/ voor den Heere. Ende alst calf ten offer doot gheslagē 14 is voor des Heere aschte/ so sal de gesalfde D priester van des calfs bloede dragē in dat ta- 15 bernakel des getuygenis/ ende synen vinger daer in nat makende/ sal hi seuēwerf besprayē tegen dat voorhancsel/ ende hy sal vandē sel- 16 uen bloede doen aen de hoornē des outaers/ welck voor den Heere is int tabernakel des getuygenis/ ende het bloet datter ouerblijft/ sal hi stozten by dat balement vandē brantoffers outaer/ welck daer is in de doze van dat ta- 17 bernakel des ghetuygenis/ ende alle syn vet sal hy nemen/ ende dat aensteke op den outaer/ 18 als ooc boende van desen calue/ gelijck hy te voren gedaē hadde/ ende als de priester voor henlieden bidt/ sal de Heere henlieden genadich wesen. Maer dat selue calf sal hy dra- 19 gen buyten den heyrleger/ ende dat verbernen gelijck dat eerste calf/ want tis voor de sonde der gemeynte. Ist dat een prince sondicht/ E ende wt onwete vele sonden yet doet door on- 22 weetenheyt/ dwelck voor de wet des Heeren verboden wort/ ende dat hy namaels syn sonde bekent/ die sal den Heere een slachofferande offeren/ eenen bock van de gheyten/ sonder 24 smette/ ende hy sal syn handt legghen op des

bocx

hoꝛ hooft/ ende als hy dien heeft doodgeſla-
gen ter plaetſen daermen pleech die brantof-
ferande te dooden vooꝛ den Heere (want
vooꝛ de ſonde is) ſo ſal de prieſter ſijnē vin
ger nat maken in dat bloedt der offerandē
vooꝛ de ſonde/rakēde de hoꝛnen des brant-
offers outaer/eñ dat ander bloet wtgietende
aen des outaers voet. Maer het binnenſte
vet ſal hy verbrandē bouen/gelijcmen pleech
te doen inde vreedtſamige offerandē/ eñ de
prieſter ſal vooꝛ hem biddē eñ vooꝛ ſijn ſonde
eñ ſal hem vergheuen woꝛden. Maer iſt
datter een ziele vanden volc des lants dooꝛ
onwetenheyt geſondicht heeft/alſo dat ſy yet
doet van tgene dat dooꝛ des Heerē wet ver-
boden is/ eñ darſe alſo miſdoet/ ende haer
ſonde bekent/ſo ſal die offerē een ondeſmette
gheyte/ eñ die ſal ſijn handen legghen opt
hooft der ſlachofferanden/ welc vooꝛ de ſon-
de is/eñ ſal die ten offer dootſlaen inde plaet
ſe des brantoffers/ eñ de prieſter ſal vandē
bloede nemē aen ſijnen vinger ende rakende
de hoꝛnen van des brantoffers outaer/ dat
ander bloet ſal hy wtgieten aent baſement
van dien. Ende alle dat vet afneмende/al-
ſomen dat pleech af te nemen van de vreedt-
offerandē/ ſal hy dat ontſteken opdē outaer
tot een reuck der ſuerichеyt den Heere/ eñ hy
ſal vooꝛ hem bidden/ eñ tſal hem vergheuen
woꝛden. Maer iſt dat hy van den cleenen
vee offert vooꝛ de ſonde/te weten een ſchaep
ſonder ſmette/ ſo ſal hy ſijn hant leggen op
des offers hooft/eñ hy ſal die doodē ter plaet
ſen daermen pleech te doodē de brantofferan
den/ ende de prieſter ſal van ſijnen bloede
nemen met ſijnen vinghеr/ende rakende die
hoꝛnen des brantoffers outaer/ dat ander
bloet ſal hy ſtoꝛten aent baſement van dien/
eñ alle t vet afdoen/gheliјcmen pleech af te
doen het vet vanden ram die vooꝛ dē vreedt-
offer geoffert woꝛdt/ſal hy dat verbrandē op
dē outaer tot een reuc offerande des Heerē/
eñ hy ſal vooꝛ hem biddē/ eñ vooꝛ ſijn ſonde/
ende tſal hem vergeuen woꝛden.

Waer geoffert ſal worden voor eenen valſchen eedt, voor een dwalinge, oft voor een onwetenheyt.

Dat v. Capittel.

IOt ſake dat eē ziele ſondicht/eñ dat ſy hooꝛt
de ſtemme van yemāt die ſweert/ende dat
hy des een getuyge is dat hy dat gheſien oft
geweten heeft/ ten zy dat hy dat te kennen
gheue/ ſo ſal hy ſijn boosheyt dragen. Een
ziele die yet onſuyuers raeet/tzy oft van een-
der beeſten gedoot is/oft van ſelfs geſtoꝛuē/
oft eenich ander cruppende dier/ende dat die
haer onſuyuerheyt vergeſſen heeft/ die is ſchul
dich ende heeft miſdaen. Eñ dat die yet dē
des menſchen onreynicheyt raeet/na alle on-
ſuyuerheden/waer mede men pleech onſuy-
uer te woꝛden/ ende dat ſy dat vergeten heb-
bende namaels bekent/ ſoo ſal ſy der ſonden
ſchuldich weſen. Een ziele die gheſwoꝛen
heeft/ ende heeft wat met haren lippen wt-
gheſproken/ dat ſy yet qualijc ſonde doen oft
wel/eñ dat ſi het ſelue heeft vaſt gemaect met
eede/eñ met een woꝛde/ eñ ſy dat vergheten
hebbende/namaels bekēt haer verſnemeniſ-
ſe/ die ſal penitencie doen vooꝛ haer ſonde/
eñ ſy ſal woten cuddē offeren een oylam oft
een gheyte/ende prieſter ſal vooꝛ haer biddē/
eñ vooꝛ haer ſonde. Maer iſt ſake dat hy
geen cleyn vee geofferen en can/ ſo ſal hy offe
ren twee toꝛteluuyen oft twee ionge duyuē
den Heere/de eene vooꝛ de ſonde/ ende dan-
der tot eenen brantoffer/ eñ hy ſal die den
prieſter geuē/ de welcke deerſte vooꝛ de ſon-
de offerende/ ſal het hooft van dien omwrin-
gen aen ſijn vlogelen/alſo datter aen dē hals
blijft hangēde/eñ dat niet geheel af en breke/
ende hy ſal vanden bloede beſprayen den
wādt des outaers/ maer datter vādē bloede
noch ouerblijft/ dat ſal hy doē druppē aen dat
fundament des outaers/want het is vooꝛ de
ſonde: Maer dat ander duyfken ſal hy ver-
branden tot eenen brantoffer/ gheliјcmen dat
pleech te doene/ Eñ de prieſter ſal vooꝛ hem
bidden/ende vooꝛ ſijn ſonde/eñ tſal hem ver-
geuen woꝛden. Maer iſt dat ſijn hant niet
en can twee toꝛteluuyen geofferen/oft twee
ionghe duyuen/ſo ſal hy vooꝛ ſijn ſonde offe-
ren terwen bloeme/het thiende deel van een
ephi/hy en ſal daer gheen olie in doen oft yet
wieroꝛ daer op legghen/ want het is vooꝛ
de ſonde/ eñ hy ſal dat den prieſter gheuen/
de welcke daer een handt vol af nemende/ſal
dat verbranden opdē outaer tot een gedenc-
teniſſe van hem diet geoffert heeft/ biddēn-
de vooꝛ hem ende hem ſuyuerende/maer het
ander deel ſal hy hebbē tot een gifte. Eñ de
Heere heeft tot Moyſen geſproken ſeggēde:
Een ziele iſt dat ſi ouertredēde de ceremo-
nien dooꝛ dolinge haer beſondicht in de din-
gē die dē Heere geheylicht zijn/ ſo ſal ſy vooꝛ
haer miſdaet wt de cuddē offeren eenē ram
ſonder ſmette/diemen coopen mach om twee
ſicken/na dat gewichte der heyliger plaetſen/
ende de ſchade welc hy gedaen heeft/ ſal hy
weder oprichten/ende ſal het vijfte deel daer
toe leggen/ geuēde dat den prieſter/ de welc-
ke ſal vooꝛ hem biddē/offerende den ram/ eñ
tſal hem vergheuen woꝛden. Een ziele iſt
dat ſy dooꝛ onwetenheit ſondicht/eñ yet doet
van tgene dat dooꝛ de wet des Heeren ver-
boden is/ eñ der ſonden ſchuldich zijnde haer
ſonde bekent/ die ſal eenē ram ſonder ſmet-
te wt de cuddē offeren den prieſter/ nae de
mate ende ſchattinge der ſonden/ de welc ſal
vooꝛ hem bidden/om dat hy dat heeft onwe-
tende gedaen/eñ tſal hem vergeuen woꝛden/
om dat hy dooꝛ dolinghe teghen den Hee-
re miſdaen heeft.

Van brantofferen, ende ander offeren, oock wat een prieſter offeren ſal inden dach ſonder ſaluingen.

Dat vj. Capittel.

DE Heere heeft tot Moyſen geſproкē ſeg-
gende: Een ziele die geſondicht heeft/
ende den Heere verſmadende/ loochent ha-
ren naeſten eenen pandt/ den welckē hy ſyn-
der trouwen te bewaren hadde gheghеuen/
oft die met gheweld yet ontnomen heeft/ oft
eenich onrecht dooꝛ bedꝛoch gedaen/ oft ee-
nich verlozen dinck gevonden/eñ dat ſy daer
bouen

bouen tſelue loochenende eenē valſchen eedt doet/ eñ yet anders gedaen heeft van allē den dingen daer de menſchen plegen in te ſondigen/ als ſy verwonnen is van dat mis daet/
2 ſo ſal ſhr al geheel wedergeuen dat ſy voor valſch bedroch heeft willen behouden/ eñ het vyfſte deel daer toe den Heere dien ſy ſchade gedaen hadde. Daer voor ſyn ſonde ſal hi
3 offeren eenen onbeſmettē ram wt dat cudde/ eñ hy ſal dien dē prieſter geuen/ na dat ſchatten/ eñ de mate der ſonden/ die weic ſal voor
4 hem bidde voor dē Heere/ eñ ſal hem vergenen worden voor elc dat hy doende misdaen
5 heeft. Eñ de Heere heeft tot Moyſen ghe-
6 ſproken ſeggēde: Gebiedt Aaron eñ ſynen ſonen: Dit is de wet des brantoffers/ men ſal op dē outaer branden allē den nacht tot ſmorgens toe/ het vier ſal in den ſelue outaer weſen. De prieſter ſal met den roc gecleet zyn/
7 eñ met een lynē broecke/ eñ hy ſal de aſſchen nemen/ de welcke dat verſlindende vier ghebrant heeft/ ende leggende die by den outaer/
8 ſal hy de eerſte cleederen wt doen/ eñ met
9 anderen cleederen gecleet/ ſal hy de aſſchen wt draghen buyten den heyrleger/ in de alder ſuyuerſte plaetſe/ eñ ſal die daer doē verteren tot den vonchen toe. Daer t vier ſal inden
10 outaer alto os bernen/ dwelc de prieſter voeden ſal/ ſchietende daer hout onder des morgens alle dage/ ende als hy daer een brandtofferāde op geleyt heeft/ ſo ſal hy daer op onſteken de vetten der vreedtofferen/ dit vier
11 is eewelijc duerendē dat nemmermeer en ſal wt den outaer gheheē/ Dit is de wet van-
12 den ſpijs offer/ eñ der vochtiger offeranden/ welc de kinderen van Aaron offeren ſullen voor den Heere/ ende voor den outaer. De
13 prieſter ſal nemē een handt vol terwen bloeme/ die met olie beſlagen is/ eñ alle dwierooc dat op de terwen bloeme geleyt is/ eñ hy ſal dat ontſteke op den outaer/ tot een gedencke
14 nille van eenen alderſuerſten reuc dē Heere/
15 eñ dat ander deel vā de bloeme des meels ſal Aaron met ſynen ſonen eten ſonder heue/ eñ ſal dat eten in de plaetſe van de heyligher wooninge des tabernakels/ eñ dacrom en
16 ſalt niet ghedeeſemt worden/ want een deel daer af geoffert wort tot eenē brantoffer des Heeren/ het ſal heylich der heyligen zyn/ gelijck is voor de ſonde eñ verſuemenille. De
17 mans van Aarons geſlachte ſullen dat allen eē/ Det ſal een wettelijc eñ eewich recht weſen in uwe geſlachten van des Heeren ſacrificien/ alle die deſe raect/ ſal geheylicht worde.
18 Ende de Heere heeft tot Moyſen geſpro-
19 ken/ ſegghende: Dit is Aarons eñ ſynder kinderen offerande/ die ſy moeten offeren op den dach van haerder ſaluinghen. Sy ſullen offeren bloeme vā mele/ het thiende deel van een ephi/ tot eē eewich ſacrificie/ de helft daer af ſmorgens/ ende de helft des auonds/ de
20 welcke ſal in een panne met olie beſlagen ge rooſt worden. Eñ de prieſter die na recht
21 in ſyns vaders ſtadt ſal weſen geſtelt/ ſal deſe bloeme al werm den Heere offeren/ tot eenen ſeer ſueten reuck den Heere/ die ſal op
22 den outaer heel verbrandt worden. want alle de ſacrificien der prieſteren ſullen metten vier verteert worden/ ende niemant en ſal
23 daer af eten. Eñ de Heere heeft tot Moyſen gheſproken ſeggende: Segt Aaron eñ D ſynen ſonen: Dit is het recht vander offeran den voor de ſonde. Ter plaetſen daermen offert den brantoffer/ ſalmen die ten offer dooden voor den Heere/ het is heylich der heyligen. De prieſter diet offert/ ſal dat eten op
24 de heylige plaetſe/ in dat voorhof des tabernakels/ So wat van ſynen vleeſch raeckt/
25 dat ſal geheylicht worden. Iſt ſake dat vandē bloede der offerandē eenich cleet beſpiene
26 keit wort/ dat ſalmen waſſchen op de heylige
27 plaetſe. Een eerden vat daert in gheſoocht is ſalmen breken maer iſt eenen metalē pot/ ſo ſalmen dien ſchueren/ eñ met water afwaſſchen. Alle dat manlijc is van dat prieſterlijc geſlachte/ ſal van dien vleeſch eten/ want
28 het is een heylich der heyligher. want de Hebr.13.d.
29 ſlachofferande die voor de ſonde doot geſlagen wort/ wiens bloet gedragen wort in dat tabernakel des ghetuygenis/ in de heylichſte plaetſe/ om te ſuyueren/ die ſal niet geē wor- Leuit.6
30 den/ maer mē ſal die metten vier verbrandē.

Van den danckoffer van dat vette ende bloet, eñ van de ſal-uinge der prieſters. Dat vij. Capitel.

1 DIt is oock de wet der ſlachofferanden A voor de verſuemenille/ ſy is heylich der
2 heyligen/ eñ daer om ſalmen de offerande voor de verſuemenille ſlaen daermen den brantoffer doorſlaet/ dbloet van diē ſal op dē
3 outaer rontſom geſtort wordē. Eñ ſy ſullē daer af offerē den ſteert eñ het vet dat op dat
4 ingewant is/ de twee nierkens/ eñ het vet dat aen de lendenen is/ eñ het netteken van-
5 der leueren metten nierkens/ eñ de prieſter ſal die op den outaer ontſteken/ Det is des Heeren reuck offer voor de verſuemenille.
6 Al wat manlijc is vanden prieſterlijckē geſlachte ſal van deſen vleeſch eten op de heyli-
7 ge plaetſe/ want het is een heylich der heyligen. Gelijcmen de ſlachofferande voor de ſonde offert/ ſo doetmen ooc voor de verſuemenille. Der beyder offeranden ſal een wet weſen/ eñ ſalt toebehoozen den prieſter die ſe
8 geoffert heeft. Een prieſter die een offeran de des brātoffers offert die ſal dat vel der of-
9 ferande hebben. Eñ alle offerande van bloeme des meels welcmen indē ouen bact/ eñ wat datmē op den rooſter/ oft in een rooſt panne bereyt/ dat ſal dē prieſter toebehoozen
10 vanden welcken dat geoffert wort/ tzy oft met olie beſlaghen is/ tzy oock oft drooge is. Allen den ſonen van Aaron ſalmen een gelijc
11 deel eenen yegelijckē deelen. Dit is de wet B vander vreedtſamigher offeranden/ die den
12 Heere geoffert wordt. Iſt dat de offerande is voor danckbaerheyt/ ſo ſullen ſy offeren brooden ſonder deeſem met olie beſlagen/ eñ vlaeyen ſonder heue met olie beſtreken/ eñ gebocte bloem vā mele/ eñ gewrongē broodt
13 met mengſel van olien beſlagen/ eñ ooc ge heeſde broodē met de ſlachofferādē der danckbaerheden/ die voor den vreedtoffer doot ge-

ſlagen

slagen wordt/ vanden welcken broodē het
eene den Heere geoffert wordt voor deerste
vruchten/ eñ het sal den priester toebehoozen
die des slachoffers bloet stort/ wiēs vleesch
men oock eten sal op den seluen dach/en daer
afen sal niet ouerblijuen tot smorghens toe.
Ist sake dat yemant wt belofte oft vrijwil-
lichijc een slachofferande offert/die sal desge-
lijcx op den seluen dach geten worden/ maer
ist sake datter oock yet ouerblijft tot des an-
ders daechs/ soo machmen dat oock wel eten/
maer watter op den derdē dach af geuondē
wort/ dat sal vier verberren. Ist sake dat
yemant van des vredtoffers vleesch eet op
den derden dach/so sal die van onweerdē we
sen/eñ sy en sal hem niet baten diese geoffert
heeft. Maer dat meer is/ so wat siele haer be
smet met sulcker spisen/die sal der ouertredin
gē schuldich wesen. Het vleesch dat yet on
reyns genaect heeft/en salmen niet etē/ maer
men sal dat metē vier verbranden: die suy-
uer is/die sal daer af etē. Een besmette ziele
die eet van dat vleesch der vredtofferandē/
welc dē Heere geoffert is/ sal van harē volc-
ken vergaen/ Eñ die genaect heeft eenige
oureynicheyt van menschen/oft van beesten/
oft van eenich dinck dat besmetten mach/ eñ
eet van alsulckē vleesch/die sal vergaen van
haren volckē. Eñ de Heere heeft tot Moy
sen gesproken/ seggende: Segt den kinde-
ren van Israhel: Het vet des ingewāts van
den ossen eñ schapen eñ geyten en suldy niet
eten/ Het vet des ingewants vā een ghe
die van selfs gestoruen is/oft van sulckē dier
dat van een beeste gevangen ende verbeten
is/dat suldy houden tot verscheydē gebruyc.
Ist dat yemāt eet het vet des ingewants
welcknen moet offeren tot eenen brantoffer
des Heeren/ die sal vergaen wt synen volc-
ke/ Ghy en sult ooc geen bloet van eenigē
beesten tot v spyse nemen/ so wel vanden vo
gelen/als vanden vee/ So wat ziele bloet
eet/sal vergaen van haren volcke. Eñ de
Heere heeft tot Moysen gesprokē seggende:
Spreect tot de kinderen van Israhel/seg-
gēde:Die den Heere offert een slachofferan-
de des vredoffers/die offer ooc mede een sa-
crificie/ dat is syn spijs ende drancofferande/
hy sal des ingewāts vet van synē slachof-
fer in syn handē houdē/ eñ dat borstkē/eñ als
hy die beyde geoffert den Heere gheheylicht
heeft/so sal hy die dē priester geuen/ de welc
sal het vet des ingewants op dē outaer ont-
steken/ maer dat borstkē sal Aaron eñ synen
kinderen toebehoozen. Eñ de rechte schou-
dere van haren vredtofferanden sal den prie
ster toecomen tot een voorgifte. So wie
dan Aarons sonen het bloet ende het vet des
ingewāts offert/die sal ooc voor syn deel heb
ben de rechte schoudere/ want het borstkē
der opheffingen/eñ de schoudere der afdeelin
gen heb ic van den kinderen van Israhel ge
nomen/van haren vredtofferanden/ eñ ick
heb die Aaron den priester/ eñ synē sonen ge
geuen met een eewich recht vā alle dat volc
van Israhel. Dit is de saluinge vā Aaron
ende synер sonen in de ceremonien des Hee-
ren op den dach als Moyses henlieden offer-
de/dat sy tpriesterschap bedienē souden/ eñ
welc de Heere beuolē heeft dat henliedē sou-
de gegeuen worden van de kinderē van Is-
rahel tot eenen eewigen Gods dienst in ha-
ren geslachtē. Dit is de wet vandē brandt-
offer/eñ vanden sacrificie voor de sonden eñ
bluymenissen/eñ voor de wydinghe/eñ voor
de slachofferanden der vredtofferē/ welcke
de Heere Moysi gheseit heeft op den berch
van Sinai/als hy den kinderen van Israhel
beuolen hadde/dat sy haer offerandē dē Hee-
re offeren soudē in de woestijne van Sinai.

Hoe dat Aarons kinderen heurlieder cleederen, het tabernakel, ende al datter toebehoort, geheylicht ende gesalft werden.

Dat viij. Capittel.

ENde de Heere heeft tot Moyses gespro- A
ken seggende: Neemt Aaron met synen
sonen/hueriieder cleederē/ eñ de olie der sal-
uingen/een calf voor de sonde/twee rammē/
eenen corf met ongedeesemde broodē eñ ghy
sult alle de ghemeynte vergaderen voor de
doze des tabernakels. Eñ Moyses deet ge
daen also de Heere beuolen hadde. Ende als
hy alle de schare der kinderē vā Israhel voor
de doze des tabernakels vergadert hadde/
so heeft hy geseyt: Dit is het woort dwelc
de Heere geboden heeft te doen. Eñ ter-
stont heeft hy Aaron ende syn sonen voorts
bracht. Ende als hy henlieden ghewasschen
hadde/ so heeft hy den ouersten gecleet met
eenen linē hemde/ gordende hem met eenen
gordel/ eñ doende hem aen den blauwen sy-
den rock/ eñ daer bouen dede hy hem aen
dat ouercleedt der schouderen/ dwelc hy vast
toe heeft gebonden met eenen gordel/ eñ ge-
uuecht aen dat borststuc der redelicheyt/ daer
inne dat was leeringe eñ warachticheit. Eñ B
hy heeft syn hooft met eenen ronden myter
gedeet/eñ daer op tegen dat voorhooft heeft
hy een gulden plate gestelt/ gewyt in de hey-
lichmakinge/ gelijc dē de Heere beuolē had-
de. Eñ hy heeft oock genomen de olie der
saluingen/daer hy het tabernakel mede ghe-
salft heeft met alle synen huysraet. Eñ als Psalm.133.
hy wydēde den outaer seuē reysen bespraeyt Eccl.45.c.15.
hadde/so salfde hy dien/ ende alle syn gereet-
schap/ende het waschvat met zynē baesment
heeft hy oock met olie gheheylicht. welcke
olie hy storzende op Aarons hooft/heeft hem
gesalft eñ gewyt/ eñ syn sonen heeft hy ooc
geoffert/eñ ghecleet met linen ouerrocken/
eñ hy heeftse omgort met gordels/eñ hi heeft
hen myters opt hooft gheseit/also de Heere
gheboden hadde. Ende hy heeft oock een C
calf geoffert voor de sonde. Ende als Aaron
eñ syn sonen haer handen op des calfs hooft
gheleyt hadden/ soo heeft hy dat voor ghe-
slaghen ten offer/batende dat bloet eñ synen
vingher daer in doppende/ heeft hy gheraect
de hoornē des outaers/rontsomme/ ende als
dien gheseyuert ende gheheylicht was/ soo
heeft hy het ander bloedt ghegoten aen dat
fundament des outaers. Maer het vet dat
op het inghewandt was/ ende het netticken
der

der leueren/ eñ de twee nierkens met haren
vetteken heeft hy op den outaer ontsteken/
verbernēde het calf mettē velle eñ vleesche
ende metten meste buyten den leger/ gelyck
de Heere bevolen hadde. Hy heeft ooc eenē
ram geoffert tot eenen brantoffer/ op wiens
hooft als Aaron ende syn sonen haer hāden
D geleyt hadden/ so heeft hy dien geslagen/ eñ
syn bloet gestort rontsomme den outaer/ eñ
den seluen ram heeft hy in stucken gesneden/
syn hooft metten leden ende het vet des in-
gewants heeft hy ontstekē mettē viere/ als
te vozen het ingewant ende de voetē gewas-
schen waren: eñ den heelen ram heeft hy sa-
men opden outaer ontsteken/ om dat eenen
brantoffer was tot eenen aldersuetsten reuc
den Heere/ gelyc hy hem bevolē hadde. Eñ
hy heeft oock den tweeden ram geoffert tot
de wydinghe der priesteren/ ende Aaron met
syne sonen hebben haer handen op syn hooft
geleyt/ ende als Moyses dien ten offer doot
geslagen hadde/ soo nam hy van dien bloede
ende raeckte daer mede het wterste van Aa-
rons rechte oore/ ende den duym vā synder
rechter hāt/ ende desgelyckes oock dē groot-
E sten teen van synen rechten voet. Ende hy
heeft de sonen van Aaron oock geoffert. Eñ
als hy metten bloede vanden doodē ram ge-
raect hadde het wterste van haerlieder rech-
te oozen/ eñ den duym van haerlieder rech-
te hant/ ende den grootstē teen van den rech-
ten voet/ so heeft hy het āder bloet op dē ou-
taer gestort al rontsomme/ maer het vet des
ingewants/ ende den steert/ ende alle dat vet
dat de darmen bedeckt/ ende dat netteken
der leueren/ ende de twee nieren met haren
vetten/ ende met de rechte schoudere heeft
hy afghescheyden. Ende nemende wt den
coxf der onghedeesselder brooden/ die vooz
den Heere was/ een brood sonder deessem/ eñ
een gewzongen brood/ met olie beslaghen/ eñ
een vlade/ ende heeft dat op tvet geleyt/ eñ de
F rechte schoudere/ geuende dese alteseamen
Aaron eñ synen sonen/ de welc (na dat sy dese
vooz den Heere opgeheuen hadden) heeft
Moyses weder wt haren handen genomen/
eñ die ontsteken op den outaer des brantof-
fers/ om dattet was eē offerande der wydin-
ghen/ tot eenen reuck der suetigheyt van des
Heeren sacrificie. Eñ hy heeft dat borstken
ghenomen/ hessende dat op vooz den Heere/
vanden ram der wydingē/ vooz syn deel/ ge-
lyck hem de Heere bevolen hadde. Eñ ne-
mende de salfolie eñ het bloet dat op den ou-
taer was heeft hy dat gespraeyt op Aaron eñ
op syn cleederen/ ende op syn sonen/ ende op
haer cleederen. Eñ als hy die in haer clee-
derē geheylicht hadde/ so heeft hy henliedē be
volen seggēde: Coct dat vleesch vooz de doo-
re des tabernakels/ eñ eet daer/ eñ de brood-
den der wydingen suldy ooc eten/ de welc in
den coxf geleyt zyn/ gelyc de Heere my bevo
len heeft/ seggende: Aaron eñ syn sonen sullen
G die eten/ ende wat daer ouerblyft van den
vleesche/ ende vanden broode/ dat salmen int
Exod. 29. f. 32 vier verbernen. Ende ghy en sult binnen
seuen dagen niet gaen van de doze des taber
nakels totte dage dat den tyt van uwer wy-
dinghen sal volbracht wesen: want op seuen
dagen voleynt de wydinghe/ gelyc dat nu
ter tyt geschiet is/ op dat de maniere van dat
sacrificie soude volbracht wordē. Dach eñ
nacht suldy int tabernakel blyuen/ onderhou
dende de bewaringen des Heerē/ op dat ghy
niet en sterft: want also is my bevolen. Eñ
Aaron ende syn sonen hebben ghedaen alle
dat de Heere ghesproken heeft doo2 de hant
van Moyses.

Hoe Aaron ende syn sone eerst dat sacrificie voor de sonden gebruyckt hebben, ende hoe datter een vier van Gode ghesonden is, die dat sacrificie verbrant heeft.

Dat ix. Capittel.

1 ALs nu den achsten dach ghecomen was/ A
so heeft Moyses gheroepen Aaron ende
syn kinderen/ ende de ouders van Israhel/
2 eñ hy heeft tot Aaron geseyt: Neemt wt dat
groot vee een calf vooz de sonde/ eñ eenē ram
tot den brantoffer/ beyde sonder smette/ ende
3 offert die vooz dē Heere. eñ ghy sult tot de
kinderen van Israhel seggen: Neemt eenen
bock vooz de sonde/ eñ een calf/ eñ een iarich
4 lam/ eñ sonder smette tot eenen brandtoffer/
eenen osse eñ eenen ram vooz den vreedof
fere/ eñ slaet die doot vooz dē Heere/ offeren-
5 de in een yeghelyck sacrificie/ tarwen bloeme
met olie beslagen/ want heden sal hē de Hee-
6 re vooz v openbaren. Dus hebbē sy bracht
vooz de doze des tabernakels alle dat Moy-
ses bevolen hadde/ eñ doen daer alle de ghe-
7 meynte by stont/ so seyde Moyses: Dit is B
het woordt dat de Heere bevolen heeft/ doet
dat/ ende hy sal vooz v syn glorie vertoonē.
8 Eñ hy heeft tot Aaron gheseydt: Gaet tot
den outaer/ eñ slaet een offerande vooz v son-
de/ offert brandtoffer/ eñ bidt vooz v/ eñ vooz
9 vvolc/ eñ als ghy de slachofferande des volcx
sult geslagen hebben/ so bidt vooz hen/ gelyck
10 de Heere bevolē heeft. Eñ terstont is Aa-
ron gegaen totte outaer/ eñ heeft doodgesla-
ghen een calf vooz syn sonde/ wiens bloet
hem syn sonen gebracht hebbē: eñ daer in sy-
nen vinghet doopende/ heeft hy gheraect de
hoznen des outaers. Eñ hi stozte datter ouer
11 bleef aen dat onderste vanden outaer. Eñ
dat vet des ingewants metten nieren/ ende
dat netteken der leueren/ die vooz de sonde
zyn/ heeft hy op den outaer ontsteken/ gelyck
12 de Heere Moysi bevolen hadde/ maer syn
vleesch eñ vel heeft hy buyten dē leger mettē
13 vier verbrant. Eñ hi heeft ooc geoffert een C
slachofferande des brantoffers/ eñ syn sonen
hebben hem dat bloet bracht/ dwelc hy heeft
14 gestort aenden omgane des outaers/ eñ de
selue slachofferande in stuckē gesneden/ heb-
ben sy geoffert met den hoofde/ ende met alle
de leden/ welck hy al op den outaer metten
15 vier verbrant heeft/ als hy te vozē dat in-
gewant metten voeten hadde int water ge-
16 wasschen. Eñ om offerande te doen vooz
de sonde des volcs/ so heeft hy cenē boc doot-
ghesslagen/ ende als hy den outaer gesuyuert
17 hadde/ so heeft hy de brantofferande gedaē/
toedoende int sacrificie de natte offeran-
den

den/welc tſamen geoffert worde/ eñ die ontſtekēde op den outaer/ ſonder de ceremonien
D van des morghenſtouts brantoffer. Eñ hy heeft cenen olle eñ cenē ram ten offer gedoot tot weerdſamige ſlachofferanden des volcx/ eñ ſyn ſonē hebbē hē dat bloet geoffert/ dwelc hy gheſtort heeft op den outaer rontſomme.
Maer dat vet des ingewāts vandē olle/ eñ den ſteert vandē ram/ eñ de nierkēs met haren vettē/ eñ het nettekē der leuerē hebbē ſy op de borſtē geleyt/ eñ als dat vet al verbrant was op dē outaer/ ſo heeft Aarō haer borſtē eñ rechte ſchouderē afgeſcheydē/ heffende die op voor dē Heere/ gelyc Moyſes bevolē hadde. Eñ reyckēde ſyn handē wt totē volcke/ ſo heeft hy dat ghebenedyt. Eñ als alſo volbracht warē de ſlachofferandē voor de ſonde/ eñ de brantofferē/ eñ de vreedtofferandē ſo is hy nederwaerts gecomen. Eñ Moyſes eñ Aaron zyn gegaē in dat tabernakel des getuygenis/ eñ daer na zyn ſy wtcomē/ eñ hebbē volc gebenedyt. Eñ de glorie des Heerē heeft haer bloont voor alle de menichte/ eñ ſiet een vier is vandē Heere wtcomē/ dwelck heeft vlīnt dē brātoffer/ en de vettē des ingewāts die daer op dē outaer warē. Eñ als dat volc dit geſien hadde/ ſo hebben ſy den Heere gelouet/ vallende op haer aenſichten neder.

Hoe Nadab ende Abin Aarons kinderē van Godt door vier verſlagen worden, ende hoe ſy van volck, eñ niet vanden prieſters beclacht worden, eñ van eenighe belaſtinghe den prieſters ghedaen. Dat x. Capittel.

A ENde Nadab eñ Abin Aarons ſonen/ nemende haer wierooctvatē/ hebbē daer vier ingedaē/ eñ leyden dat wierooc op offerende voor dē Heere vreemt vier/ dwelc henlieden niet bevolē en was. Eñ daer is een vier vā den Heere wtgeſlagē/ dwelc heeft hen vlīnt/ eñ ſy zyn voor den Heere gheſtorven. Eñ Moyſes heeft tot Aaron geſeyt: Dat is tgene dwelc de Heere geſeit heeft: Ic ſal geheylicht worde in de gene die my genakē/ eñ ic ſal geglorificeert worden voor aenſchyn van alle volc. Dwelc hoorende Aaron/ heeft geſwegen. Eñ als Moyſes geroepē hadde Miſael eñ Elizaphan de ſonē vā Oziel/ die Aarons oom was/ ſo ſeyde hy tot hen: Gaet henen/ eñ draecht v broeders wech wt dat aenſchyn der heyligher plaetſen/ ende draechtſe wech buyten den heyrleger. Eñ ſy terſtont derwaerts gaēde hebbē die genomē gelyc ſy daer lagē gecleet met lynē rockē/ eñ hebbenſe wt geworpē/ gelyc henlieden bevolen was.
B Eñ Moyſes heeft geſeyt tot Aaron eñ tot Eleazar/ eñ Ithamar ſyn ſonē: Ul hooſdē en wilt niet ontdeckē/ eñ v cleederē en wilt niet ontwer ſcheydē/ op dat ghy by auontuerē niet en ſterft/ eñ dat de gramſchap come ouer alle de vergaderinge. Ul broeders eñ alle dat huys vā Iſrahel moetē beclagē den brant/ dē welcken de Heere verwect heeft/ maer ghy en ſult wt de dorē des tabernakels niet gaen/ oft anders ſuldy vergaē/ want de olie der heyliger ſalvingē is op v. Eñ ſy hebben alle dingē gedaen na Moyſes ghebodt. Eñ de Heere heeft tot Aaron gheſeyt: wyn eñ alle dat dronckē maken mach en ſuldy niet dincken ghy eñ v ſonē/ als ghy ſult gaen in dat tabernakel des ghetuyghenis/ op dat ghy niet en ſterft/ want dit is een ewich gebodt in v geſlachtē/ eñ op dat ghy ooc moecht hebbē de wetēheyt vā te onderſcheydē tuſſchē dat heylich is/ eñ dat niet heylich en is/ tuſſchē dat bemet is/ eñ dat onbemet is/ eñ dat ghy den kinderē vā Iſrahel moecht leeren alle myne wettelicke geboden die de Heere geſproken heeft tot henliedē/ door Moyſes hant. Eñ L Moyſes heeft geſproken tot Aaron eñ Eleazar eñ Ithamar ſyn ſonē/ die overbleuē waren: Neemt dat ſacrificie dat overgebleuē is vā des Heerē offerādē/ eñ eet dat ſonder deeſem by dē outaer/ wāt het is ē alderheylichſte der heyligē. Eñ ghy ſult dat eten op de heylige plaetſe/ alle dat v gegeuē is/ eñ uwen ſonen vā des Heerē offerandē gelyc mi bevolen is/ eñ het borſtkē ooc dwelc geoffert is/ eñ de ſchoudere die afgedeylt is/ ſuldi eten in de alderſuyverſte plaetſe/ ghy eñ v ſonen/ eñ v dochterē met v/ wāt v eñ uwē kinderē zyn deſe dingē bewaert vā de ſalige ſlachofferanden der kinderē vā Iſrahel. Om dat ſy de ſchoudere eñ dat borſtſtuc/ eñ de vettē des ingewants/ die op den outaer verbrāt worde/ hebbē voor den Heere opgheveē/ eñ dat die v toebehoorē ſoudē/ eñ uwē ſonē/ door een ewige wet/ gelyc de Heere bevolē heeft. Tuſ D ſchen deſe dingē als Moyſes ſocht dē boc die voor de ſonde geoffert was/ ſo heeft hi bevonden dat hi verbrant was/ eñ gram zynde tegē Eleazar eñ Ithamar Aarons ſonē/ die daer overbleuē warē/ heeft hy geſeyt: waerō en hebdy de ſlachofferande voor de ſonde in de heylige plaetſe niet geten/ die een dalder heylichſte der heyligē is/ eñ v gegeuē om dat ghi de ſonde der menichten dragen ſoudt/ eñ dat ghy daer voor biddē ſoudt voor des Heerē aenſicht/ byſonder aengeſien dater vā zynē bloede niet en is gedragē in de heylige plaetſe/ eñ dat ghi die hadt moetē etē in de heylige plaetſe/ gelyc my bevolē is: Aaron heeft geantwoort: Dact is hedē een ſlachofferāde geoffert voor de ſonde/ eñ cenē brantoffer voor den Heere/ maer my is geſchiet alſo ghy ſiet/ Hoe ſoude ic die hebben mogen eten/ eñ den Heere in de ceremonien behaghen met een droevich herte? Dwelck als Moyſes gehoort hadde/ ſo liet hy hem ghenoeghen.

Vanden onderſcheyde tuſſchē de ſuyuer ende onſuyuer ghedieren. Dat xj. Capittel.

E ENde de Heere heeft geſproken tot Moyſen eñ Aaron/ ſeggēde: Segget den kinderen vā Iſrahel: Dit zyn de dieren die ghy eten moet van alle gedierte der aerdē. Alle dat van den vee heeft geſpleten clauwen/ eñ herknauwet/ dat ſuldy eten/ maer wat ooc herknauwet/ eñ clauwē heeft/ maer en ſcheyt die niet/ gelyck eenen kemel eñ diergelycke/ dat en ſuldy niet eten/ eñ ghy ſullet onder de onſuyuer dieren houden. Den Cherogrillus die herknauwet/ maer ſynen clau niet en cliefr/ is onſuyuer. Eñ den haſe ooc/ wāt hi herknauwet/ maer hy en cliefr ſynē clau niet. Deut. 14. a. 4.
Ende een verckē/ dwelck al cliefr ſynen clau 2. Mach. 6. b.

clauw/ nochtans niet en herknauwet. Dan
deſer dieren vleeſch en ſuldy niet eten/ noch
haer doode lichamē aentaſten/ want ſy zyn v
B onſuyuer. Dit ſyn ooc die int water voort=
comen/ welc ghy eten moecht: Alle dat vlim=
meckens ende ſchellen heeft/ ſoo wel in de zee
als inde vloeden ende in de ſtaende wateren
ſuldy eten. Maer wat gheen vlimmeckens
oft ſchellē en heeft/ vanden dieren die hen int
water roeren ēn leuen dat ſal v lieden afgry
ſelyc ēn verſmadelyc ſyn/ der dierē vleeſch
en ſuldy niet eten/ ēn haer doode pzyen ſul=
dy ſchouwē. Alle dierē die geen vlimmeckēs
oft ſchellen en hebben int water/ ſullen be=
ſmet zyn. Deſe zyn die ghy vanden vogelen
niet eten en moecht/ ēn ſchouwen moet. Den
aern ēn den griffoen/ den ſpaerwaer/ ēn dē
wouwe/ ēn den gier na ſyn natuer/ ēn alle
dat van rauen natuer is in ſyn gelyckeniſſe/
den ſtruys/ ēn den nachtwol/ ēn den vlant=
uogel/ ēn den hauic na ſyn natuere/ dē vle/
ende dat duyckerken/ den ibin/ ēn de ſwa=
ne/ ende den onocrotalus/ ende den pellicaē/
L den herodioen/ ende dē charadzion na ſyn
natuere/ de hoppe ooc ende de vledermuys.
Alle dat van den vogelen is/ ende gaet op
vier voetē/ dat ſal v lieden afgryſelyc weſen.
Maer wat dat op vier voeten wandelt/
maer heeft achter langer beenen/ daer mede
dat op deerde ſpringt/ dat ſuldy eten/ ghe=
lyc is den bzeemſen in ſyn natuere/ ende den
attacus ēn ophiomachus/ ēn den ſprinchaen/
een vegelyc na ſyn natuere. Maer wat vā=
den vlieghenden dieren alleen vier voeten
heeft/ dat ſal v lieden ſmadelyc weſen/ ende
ſo wie haer doode pzyen genaect/ die ſal be=
ſmet wozden/ ende ſal onſuyuer ſyn totten
D auont toe/ ēn iſt nootelyc dat hy eenich van
deſen dooden pzyen draghen moet/ ſo ſal hy
ſyn cleederen waſſchē/ ēn hy ſal onſuyuer we
ſen tot der ſonnen onderganc. Alle ſulcke
ghedierte dat clauwē heeft/ maer die niet en
clieft/ oft niet en herknauwet/ dat ſal onreyn
weſen/ ēn ſo wat dat ſulcke raeckt/ ſal onſuy=
uer weſen. So wat op handē gaet van alle
gedierte die met vier voetē gaen/ dat ſal on=
ſuyuer weſen/ ſo wie dat haer doode pzyen
raect/ die ſal beſmet ſyn totte auont toe. Ēn
ſo wie dat ſulckē pzyē draget/ die ſal ſyn clee=
deren waſſchē/ ēn hy ſal onſuyuer weſen tot=
ten auont toe/ want alle deſe dingē ſyn voor
E v onſuyuer. Itē vā alle dat hem op deerde
roert/ ſo ſullen deſe ooc met de onſuyuer die=
ren gherekent wozden/ een weſelken/ ēn een
muys/ ēn een crocodilus/ een vegelyc na ſyn
natuere. Migale ēn chamelion/ ēn ſtellio/ ēn
een haechdiſſe/ ēn eenē mol. Deſe ſyn al on=
ſuyuer. So wie dat haer doode pzyen raket/
ſal onſuyuer weſen totten auont toe/ ende
daer yet van haren pzyen op valt/ dat ſal be=
ſmet wozdē/ ſo wel een houten vat ende een
cleet/ als eenige pelſſen oft hayzen cleederen/
ēn alle dinghen daermen eenich werck mede
doet/ deſe ſalmē met water nat maken/ ēn die
ſullen beſmet weſen totten auont toe/ ēn ſoo
ſullen ſy namaels geſuyuert wozdē. Maer
een eerden vat daer yet van deſen ingenallen
is/ dat ſal beſmet wozden/ ende daer om moet
dat gebzokē zyn. Alle ſpyſe die ghy etē ſult/
iſt datter ſulckē water op gegotē wozt/ ſo ſal
die onreyn weſen/ ēn alle nattichеyt datmen
dzincket wt alderhande ſulcke vaten/ dat ſal
onreyn weſen. Ēn ſo wat vā deſen dooden F
pzyen daer op valt/ dat ſal onreyn weſen/ tſy
ouens oft potten op voeten ſtaende/ die ſal=
men bzeken ende ſy ſullen onſuyuer weſen/
maer fonteynen oft putten/ ēn alle verga=
deringe van wateren ſullen reyn weſen. So
wie dat yet van de doode pzyen aentaſt/ die
ſal onſuyuert wozden. Iſt dat op enich
ſaet valt/ ten ſal dat niet beſmetten/ maer iſt
ſake dat yemandt dat ſaet met water begiet/
ēn dat namaels geraect wozt vā doode pzyē/
ſo ſal dat terſtont beſmet wozden. Iſt ſake
datter eenich dier geſtozuē is/ dwelc ghy eten
moecht/ ſoo wie de doode pzye raket/ die ſal
onreyn weſen totten auont toe. ēn ſo wie
daer af yet eet/ oft draecht/ die ſal zyn cleederē
waſſchen/ ēn ſal onreyn weſen totten auont.
Alle dat op der eerden cruypt dat ſal v een
walginge weſen/ ēn dat en ſuldy in uwer ſpy
ſen niet nemen. wat dat op zyn bozſt met B
vier voeten voortgaet/ ēn vele voeten heeft/
oft dat hem langer de eerde voozts gaēde wt=
reckt/ dat en ſuldy niet eten/ want het is af=
gryſſelyc. En wilt uwe zielē niet beſmetterē/
noch en raect niet eenich vā dien/ op dat ghy
niet onſuyuert en wozt. want ick ben de
Heere v God. weeſt heylich/ want ic ben hey
lich. En wilt uwe zielē niet beſmetterē aen ee=
nich cruypende dier/ welc hem op der eerden
roert. want ic ben de Heere/ die v geleydt
hebbe wt dat landt van Egypten/ dat ic v lie
dē God ſoude weſen. Ghy ſult heylich zyn/
wāt ic bē heylich. Dit is de wet vandē die=
ren ēn vogelē/ ēn vā alle dat leuē heeft/ dwelc
hē roert int water/ ēn dat op deerde cruypt/
op dat ghy ſout wetē dat onderſcheit vā ſuy
uer ēn onſuyuer/ ēn dat ghi wetē moecht wat
ghy eten moet/ ēn wat ghy verſpouwen ſult.

Hoe een vrouwe die gebaert heeft, ghereynicht werden ſal.
Dat xij Capittel.

EN de de Heere heeft geſproken tot Moy= A
ſen ſeggende: Spreect tot de kinderen Luc.2.c.22.
van Iſrahel/ ēn ghy ſult ſeggen tot henliedē: Iob 7.c.14.
Iſt dat een vrouwe die ſaet ontfangē heeft/
een knechtken baert/ ſo ſal ſy ſeuen dagē on=
ſuyuer weſen/ ſo lange als ſy haer crancheyt
lydet/ ēn ten achten dage ſalmen dat kinde
hen beſnyden/ maer ſy ſal driendertich da= B
gen bliuen int bloet van haerder ſuyuerin= Luc.2.c.22.
gen. Sy en ſal niet aentaſten yet dat heylich
is/ noch ſy en ſal in de heylighe plaetſe niet
gaen/ tot dat de dagen haerder ſuyueringen
ghenult ſyn. Maer iſt dat ſy een dochterkē ge=
baert heeft/ ſo ſal ſy twee weken onreyn we=
ſen/ ſo lange als ſy haer crancheyt lydt/ ēn ſy
ſal ſes en tſeſtich dagen bliuen int bloet van
haerder ſuyueringē. Ēn als de dagē haer= C
der ſuyueringen voleynt ſyn/ tſy voor eenen
ſone oft voor een dochter/ ſo ſal ſy een iarich
lammeken brengē tot een brantofferande/ ēn
een

een ionge duyue/oft een tortelduyue voor de sonde/ aen de doze van dat tabernakel des getuygenis/ eñ sy sal dat den priester geuen/
de welcke dat offeren sal voor den Heere/ eñ hy sal voor haer biddē/ eñ also sal sy gesuy uert worden vanden vloedt haers bloets/ dit is de wet van een vrouwe die eenen sone oft
D dochter baert. Maer ist dat haer handt niet
Lau. 12. eu vint/ eñ dat sy geen lam en can offeren/ so sal sy nemen twee tortelduyuen oft twee ion ge duyuē/ die een tot eenē brādtoffer/ eñ dander voor de sonde/ eñ de priester sal voor haer bidden/ ende also sal sy gesuyuert worden.

Hoemen bekennē sal de lazerije in menschē oft in cleederen. Dat xiij. Capittel.

AEnde de Heere heeft gesproken tot Moy sen ende Aaron seggende: Een mensch in wiens vel ende vleesch opgestaen is ver scheyden verwe oft een puystken oft yet dat claerlic blinct/ dat is de siecte der lazerijē/ die salmen brengē tot Aaron den priester/ oft tot yemant van synē sonen. De welcke als hy de lazerije gesien sal hebben inde huyt/ ende thayr verandert in witte verwe/ eñ dat de ge daēte der lazerijen neerder is/ dan dat ander vel oft vleesch/ so ist de siecte der lazerijen/ eñ die sal na des priesters oordeel gescheydē wor
B den. Maer ist sake datter opt vel eenighe blinckende witticheyt ware/ eñ niet neerder dan dander vleesch/ eñ de hayren van hare eerste verwe so sal hem de priester seuen da gen opsluyten/ ende den seuensten dach sal hyt besiē/ eñ ist dat de lazerije niet voorts ge wassen en is/ eñ dat die int vel niet neerder en is geworden/ dan die te voren was/ so sal hy hem weder seuen dagē opsluyten/ eñ ten seuensten dage sal hyt besien/ eñ ist dat de la zerije noch duysterder is/ eñ dat si int vel niet voorder gewassen en is/ so sal hy hem suyue ren want tis een schorfheyt/ ende de mensch sal syn cleederen wasschen/ ende hy sal suyuer wesen. Maer ist sake/ dat de lazerije noch ge wassen is na dat hy van den priester besien ende gesuyuert is/ so salmen dien totten prie ster weder brenghen/ ende hy sal als on reyn verwesen worden. Ist dat de plaghe der lazerijen in eenen mensch is/ soo salmen hem totten priester brengen/ eñ hy sal hem besien/ Eñ ist datter witte verwe in syn huyt is/ eñ dat de gedaēte des hayrs verandert is/ ende dat het vleesch ooc hem vertoont leuē dich/ soo salmen dat veroordeelen voor een seer onde lazerije/ die int vel veroudert is. Hierom sal hem de priester onreyn makē/ eñ hy en sal hem niet opsluytē/ want het is claer
C dat hy met onsuyuerheyt besmet is. Maer ist datter eenich bloetsel vā een loopende la zerije in t'vel comē is/ eñ dat die alle t'vleesch bedect heeft/ vanden hoofde tot de voetē/ wat datmen metten oogen sien mach/ so sal hem de priester wel besien/ ende hy sal wy sen/ dat sulck met een seer suyuer lazerije beuanghen is/ om dat alle t'vleesch in blinckende witte heyt verkeert is/ ende daerom sal de mensch suyuer wesen. Maer als daer eenich leuē de vleesch in hem gesien wordt/ dan sal hy na dat oordeel des priesters besmet wordē/ eñ hy sal onder de onreyne gherekent worden/ want het leuende vleesch alst met lazerije be spraypt wort/ is onsuyuer. Maer ist sake dat tet weder verkeert wort in witticheyt/ ende dattet den heelen menschē bedecket/ so sal de priester hem al om besien/ eñ hy sal verkla ren dat hy suyuer is/ Maer eenich vleesch oft vel/ daer eenen sweer in gewassen eñ ge neesen is/ eñ dat in de plaetse vandē sweer een wit oft rootachtich littreckē gesien wort/ so sal de mensch totten priester gebracht wor den/ de welck als hy de plaetse der lazerijen siet neerder dā dat ander vleesch/ eñ thayr ver keert in witticheit/ so sal hy hem voor onreyn verwysen/ wāt de siecte der lazarijen is indē sweer gecomen. Maer is dat hayr van syn eerste verwe/ eñ dat het littreecken doncker achtich is/ eñ dat oock niet neerder en is dan dat ander vleesch daer omtrent/ so sal hi hem seuen daghen opsluyten/ Eñ ist sake datter gewassen is/ so sal hy hem voor lazerich ver wysen. maer ist dat in syn plaetse is staen de bleuen/ so ist een littreecken vandē sweer/ eñ de mensche sal suyuer wesen: Maer sulck D vleesch oft vel welck vanden vier gebrāt is/ eñ dat genesen zynde/ daer na heeft behoudē een wit oft root littreckē/ so sal de priester dat besien/ eñ siet/ tis verkeert in witticheyt/ eñ syn plaetse is neerder dan dander vel/ so sal hy hem onreyn maken/ want de plage der lazerijē is in dat littreecken opgestaē. Maer ist dat de verwe des hayrs niet verandert en is/ noch oock niet neerder dan het ander vleesch/ eñ dat de selue gedaēte der lazerijen donckerachtich is/ so sal hy hem seuen dagen opsluyten/ eñ op den seuensten dach sal hy hem besien/ ist sake dat de lazerije in de huyt gewassen is/ so sal hy hem onsuyuer maken/
maer ist dat de witticheyt op haer plaetse is blyuen staēde niet claer genoech/ so ist een teeckē des brants/ eñ daerom sal hi gesuyuert worden/ want het is een littreecken vanden brandt. Een man oft een vrouwe/ op wiēs hooft oft baert de lazerije gegroeyt is/ dien sal de priester besien. Ende ist dat de plaetse neerder is dan het ander vleesch/ eñ dat het hayr gheel eñ veel dunner is dan dat pleech te zyne/ so sal hi dien onsuyuer oordeelen/ wāt het is de lazerije des hoofts ende des baerts.
Maer siet hy de plaetse vander smetten ef sen ende gelyck dat ander vleesch daer by/ eñ thayr swert/ so sal hy dien opsluyten seuen da gen/ eñ ten seuensten dage sal hyse besien. E
Ist dat de vlecke niet meerder geworden en is/ eñ dat het hayr syn verwe behoudē heeft/ eñ dat de plaetse der plaghen ghelyck effen is met dat ander vleesch/ so salmen dē mēsch scheren/ sonder de plaetse der vleckē/ eñ men sal hem noch seuē ander dagē besluytē. Eñ ist hy also datmen dan ten seuenstē dage siet/ dat de schorfheyt is blyuen staende op haer plaetse/ ende dat sy niet neerder ghewor den en is dan het ander vleesch so sal hy dien suyuer maken/ ende als hy syn cleederen ge wasschen heeft/ soo sal hy suyuer wesen.

Maer ist sake dat na de suiueringe de smet-
te int vel weder wast/ so en sal hy niet meer
onderscheē/ oft dat hayr in gheel verwe ver
andert is/ want hy is openlick onsuyuer.
Maer ist sake dat de vlecke is blyuen staē-
de/ eñ dat de hayren swert syn/ so sal hy weten
dat de mensch gheneesen is/ eñ hy sal van dien
cloecklick wtseggē dat hy suyuer is/ Een
man oft een vrouwe in wiens huyt eenich
blinchēde witticheyt gesien wordt/ dese sal
de priester beseē/ eñ ist sake dat hy beuint dat-
ter een doncker achtighe witticheyt blinct in
de huyt/ so moet hy weten/ dat gheen lazerye
en is/ maer een smette van witter verwē/ eñ
de mensch suyuer. Een man wiens hayr
van synen hoofde rijst/ die is calu eñ suyuer/
F eñ ist dat syn hayr van syn voorhooft wt-
rijst/ so is hy voor calu ende suyuer/ Maer
ist dat in de caluheyt oft in de voorcaluheyt/
eenighe witte oft roode verwe opgestaen is/
ende dat de priester dat siet/ soo sal hy hem
verwysen van een onwysselicke lazerye/ de
welcke in syn caluheyt opgestaen is. Hier-
om so wie met lazerye besmet is/ ende nae
dat verwysen des priesters gheschey den is/
die sal ontnacyde cleederē hebbē zyn hooft
bloot/ synen mont met een cleedt bedeckt/ eñ
hy sal van hemselven wtroepē dat hy besmet
eñ vuyl is. Alle den tijt dat hy lazerisch eñ
onsuyuer zyn sal/ so sal hy alleen woonē buy
ten den heyrlegher. Een wullen oft linnen
cleet dwelck lazerye heeft inden wtslach oft
inden inslach/ Oft seker een vel/ oft wat van
vellen ghemaect is. ist datter een witte oft
roode plecke in is/ so sal dat gehouden wor-
den voor besmet van de lazerye. Eñ men sal
dat den priester toonē/ de welck dat sal op-
slupten seuen dagē/ eñ wederom op den se-
uensten dach dat besiende/ beuint hy dat de
smette voorts verbreyt is/ so ist een gedueri-
ge lazerye/ hy salt cleedt onsuyuer oordelen/
eñ alle daert in genondē is/ eñ daerō salmē
G dat met de vlamme verbernē. Maer ist dat
hi siet dat de lazerye niet gewasschē en is/ so
sal hy beuelē/ eñ sy sullē wasschen/ daer de la-
zerye in is/ ende dan sal hy dat seuen ander
dagen opslupte. Eñ als hi siet dat de eerste
gedaente niet wedercomē en is/ maer dat de
lazerye nochtans niet ghewassen en is/ so sal
hy wtwysen dat dit onreyn is/ eñ hy salt int
vier verbernē/ om dat de lazerye int ouerste
vā dē cleede/ oft ouer al besprayt is/ Maer
ist dat de plaetse vander lazerye donckerder
is geworden na dat het cleet gewasschen is/
so sal hy de plecke af scheuren/ eñ van dē gehee
len scheydē. Maer ist sake dat daer voorts
gesien wort inde plaetsen die te voren onbe-
smet waren een vliegende ongestadige laze-
rye/ soo moet dat verbrant wesen int vier/
maer ist dat ophout/ so sal hy noch eēs met
water wasschen de stucken die suyuer syn/
eñ so sullē die suyuer wesen. Dit is de wet
vander lazerye der wullen eñ linnen cleederē
des inslachts ende wtslachs/ eñ alderhande
cleederen van vellen ghemaect/ hoe datmen
die moet suyueren oft onreyn maken.

Hoe de lazerije inden mensche ghereynicht wort, Eñ wat of-
fer dat een lazenich mensch offeren moet.

Dat xiiij. Capitel.

1 Ende de Heere heeft tot Moysen gesprokē A
2 seggende: Dit is de wyse van eenē me- Matth. 8. a. 1.
lactschē als hy gesuyuert sal worden: Hy sal Marc. 1. d. 40.
3 totten priester gebracht worden/ de welcke Luc. 5. c. 12.
(wt den leger gegaē synde) ist dat hy beuint
4 dat de lazerye gesuyuert is/ sal hē beuelē die
daer gheslupuert wordt/ dat hy twee leuende
musschen voor hem seluen offere/ de welcnē
5 eten mach. Ende cederen hout/ ende root ga-
ren/ ende hysope/ ende een vanden muss-
chen sal hy ghebieden te dooden in een aer-
6 den vat/ op leuende wateren/ maer de an-
der sal hy leuēde met dat cederē hout eñ niet-
ten rooden garen ende hysope doopen in dat
7 bloedt vander mussche die gedoot is/ waer
mede hi hem seuēwerf besprayē sal/ die daer
te reynigen is/ op dat hy na recht mach ghe-
reynicht wordē/ eñ hy sal de leuende mussche
8 latē wech int velt vliegē. Eñ als de mensch
syn cleederen sal gewasschen hebben so sal hi
alle dat hayr syns lichaems afscheren/ ende
men sal hem int water wasschen/ eñ alsoo sal
hy gheslupuert inden legher gaen also dat hy
noch seuen dagē blyue buytē syn tabernakel/
9 ende op den seuensten dach sal hy scheren B
het hayr van synen hoofde/ eñ synen baert eñ
syn wynbrauwen/ eñ alle dat hayr syns lich-
aems. Eñ als hy dan wederom syn cleederē
10 eñ syn lichaem ghewasschen heeft/ so sal hy
op den achsten dach nemen twee onbesmet-
te lammerē eñ een iarich schaep sonder smet-
te/ eñ drie thiende deelē bloems van mele tot
een sacrificie/ de welck met olie beslagen zy/
11 eñ besonder een sester mate olien. Eñ als
de priester den mensch suyuer makende hem
ende alle dese dingen voor den Heere sal ge-
stelt hebbē in de doze van dat tabernakel des
12 getuygenis/ so sal hy een lam nemen ende
offerē dat voor de verslypenisse eñ de sester
mate olie. Eñ als hyt al voor dē Heere geof-
13 fert heeft/ so sal hy dat lam ten offer doodē/
ter plaetsen daerinnē pleech de slachofferandē
voor de sonde eñ de brantofferanden te doo-
den dat is in de heylige plaetse. want gelyck
voor de sonde also oock voor de verslypenisse
behoort de slachofferāde den priester toe/ wāt
14 sy is een heylich der heyligen. Eñ de prie-
ster te hē nemende van den bloede der slach-
offeranden die daer doot geslagen is voor de
verluchenisse/ sal dat leggen op dat wterste
van der rechter oozen des geens die daer ge
suyuert wort/ eñ op den duyme synder rech-
terhant ende den grootsten teen des rechten
15 voets/ eñ vander sester maten olien/ sal hy C
16 doen in syn slincke hant/ eñ hy sal synē rech
ten vinger daer in doopen/ eñ daer mede be-
17 sprayē seuēmael voor dē Heere/ eñ de olie
die daer in syn slincke hāt ouerblyft/ sal hi stor
ten op het wterste vander rechter oozen des
geēs die daer gesuyuert wort eñ op dē duym
synder rechter hant eñ voet/ eñ op dat bloet
18 datter gestort is voor de verslypenisse/ en-
19 de op syn hooft. Ende de priester sal

voor

voor hem bidde voor dē Heere/ eñ hy sal sacrifi-
ce voor de sonde doen/ dan sal hy de brant-
offerande dooden/ eñ sal die op den outaer
leggē met syn vochtige offerāde/ eñ de mēsch
sal behoorlick ghesuyuert syn. Maer is hy
arm/ eñ dat syn handt niet vinden en can die
voorseyde dingē/ so sal hy voor de versuec-
nisse met hem nemē een lam tot eender offer-
anden/ dat de priester voor hem bidde/ eñ een
thiende deel bloemē van meel met olie bela-
gē tot een sacrificie/ eñ een sester mate olien/
eñ twee torteldruyē/ oft twee ionge druyē/
waer af de eene sal wesen voor de sonde/ eñ
de ander tot eenen brantoffer/ eñ hy sal dit
al den priesters offerē op dē achtstē dach van
synder suyueringen/ aen de doren van dat ta
bernakel des ghetuygenis voor den Heere/
De welcke nemēde het lam voor de versue- D
menisse eñ de sester mate oliē sal die tsamē op
heffen/ eñ als hy dat lam sal tē offer gedoot
hebben/ so sal hy vā dien bloede doen op dat
wterste der rechter ooren/ van hem die daer
gesuyuert wort/ eñ op den duym synder rech
ter hāt eñ voet/ maer een deel vander olien
sal hy in syn slincke hant doen/ waer in dat
hy den vinger vā synder rechter handt doo-
pēde/ sal seuēmael sprenckelē voor dē Heere/
eñ hy sal raken dat wterste van synder rech
ter oorē die daer gesuyuert wort/ eñ dē duym
syns rechter handts ende voets op de plaetse
des bloets datter voor de versuemenisse ge-
stort is. Maer dat ander deel der olien/
welck in syn slincke hant is/ sal hy storten op
thooft vandē gesuyuerdē/ op dat hy den Hee
re voor hē verloene/ eñ hy sal de torteldruy
ue oft de ionge druye offeren/ de een voor
de versuemenisse/ eñ dandere tot eenē brant-
offer met synen vochtigē offerandē/ dit is
het sacrificie van den melaetschē die alle din
gen niet hebben en can voor syn suyueringe.
E Eñ de Heere heeft gesproken tot Moysen E
eñ Aaron seggende: Als ghy sult gecomen
syn int lant vā Chanaā dwelck ick v tot een
besittinge geuen sal/ ist sake datter een plage
der lazerye in eenich huys is/ so sal hy die
dat huys toebehoort/ gaē/ eñ den priester dat
te kennen geuen/ seggēde: Hy dunct/ datter
wat in myn huys is gelyck een plecke der la
zerye. Eñ de priester sal gebieden datmēt
al wten huyse drage/ eer hy daer in come/ op
dat hy sien mach oft lazerich is/ dat al niet be
smet en worde datter int huys is. Eñ daer na
sal hy binnen gaen/ om de lazerye des huys
te besiē/ eñ als hy sien sal aen de wandē des
huys gelyck dellingē doorbleecheit oft root-
heyt leelick eñ neerder dan dat ander huytē-
stē des wā[…]/ so sal hy wter dorē des huys
gaen eñ terstont sal hy dat huys sluytē seuen
F dagē lanck. Eñ als hy op den seuenstē dach F
weder gecomen is/ so sal hy dat besien/ eñ ist
dat hy vindt dat de lazerye gewassen is/ so
sal hy de steenen doen wt trecken daer de la-
zerye in is/ eñ doen die wech worpen buyten
der stadt op een onsuyuer plaetse/ maer dat
selue huys sal hy vā binnē int rōde doē schra-
ben/ ende dat ghemul vander schrabbinghen
sal hy doen wech sprayen buyten der stadt op
een onsuyuer plaetse/ ende andere steenen
doen leggen voor de gene die wtghenomen
syn/ eñ dat huys met anderen leem beplaestse
ren. Maer ist sake dat (nae de steenen wt-
genomen syn/ eñ dat stubbe wtgedragen is/
eñ dat huys met anderen leem belet is) die
priester daer in comende/ siet dat de lazerye
weder gecomen is/ eñ de muerē met smetten
besprayt/ so ist een ghedruerige lazerye/ ende
thuys is onsuyuer/ het welck sy terstōt sullē
af breken/ eñ de steenen/ eñ het hout met alle
dat gruys van dien sullen sy buyten de stadt
worpen op een onreyn plaetse. So wie in
dat huys gaet alst gesloten is/ die sal onsuyuer
wesē totten auont toe/ eñ so wie daer in slaept/
oft yet inne eet/ die sal syn cleederē wasschē.
Maer ist dat de priester daer inne comende G
siet dat de lazerye niet ghewassen en is int
huys nae dien dat wederom beplaestert is
geweest/ so sal hi dat suyuerē als syn gesont-
heyt hem weder gegeuen is/ Ende in des
huys suyueringhe sal hy twee musschen ne-
men/ eñ cederen hout/ eñ eenē purperē draet/
eñ hysope/ ende als hy de een musschē ge-
doot heeft in een aerden vat op leuende wa-
terē/ so sal hy nemē dat cederen hout/ eñ de
hysope/ eñ den purperen draet eñ de leuende
musschē/ eñ hi sal die alteсamē doopē int bloet
vander musschen die ghedoot is/ eñ in de le-
uende wateren/ eñ hy sal dat huys seuenmael
besprayen/ eñ hi sal dat suyuer maken so
wel met dat bloet vander musschē als met de
leuende waterē/ eñ door de leuende musschē/
eñ door het cederen hout/ eñ de hysope ende
den purperen draet. Eñ als hy de musschē
sal hebben laten vry int velt vliegen/ so sal hi
voor dat huys bidden/ eñ het sal te rechte ge
suyuert wordē. Dit is de wet vā alderhāde
lazerye eñ quetsuerē/ vāde lazerye der cle-
derē/ eñ der huysen/ des litteckens eñ der
wtbreckēder puystē/ der blinckēder smetten/
eñ als de verwen in verscheyden gedaenten
verandert worden/ op datmen wetē mach
wanneer yet suyuer oft onsuyuer is.

Van alderhande onsuyuer vloedē in mannen ofte vrouwen, Ende hoe sy ghesuyuert worden.

Dat xv. Capittel.

1 Ende de Heere heeft tot Moysen eñ Aa- A
2 ron gesproken seggende: Spreect tot
de kinderen van Israhel eñ segget tot hen-
lieden: Een man die den loop syns saets lij-
3 det die sal onsuyuer wesen. Eñ dan salmen
hem orderlē onderhouich te wesen vā desen
gebrycke als tot allen stonden aen syn vleesch
de wuyle vochticheyt cleeft/ eñ dat die dick ge
4 worden is. Alle bedden daer hy op slaept
die sullen onsuyuer wesen/ eñ waer op dat hi
5 sit. Ist dat eenich mēsch dies bedde aentast/
die sal syn cleederen wasschen/ ende als hi int
water gewasschen is/ so sal hy onsuyuer we-
6 sen totten auont toe. Ist sake dat hy sit
daer die gheseten heeft/ soo sal hy syn cleede-
rē wasschē/ eñ als hi met water gewasschen
is/ soo sal hy onsuyuer wesen tot den auont
7 toe. Soo wie syn vleesch genaect/ die sal syn

cleederen wasschen / en̄ als hy met water gewasschen is so sal hy onsuyuer wesen tot den auont toe. Jst dat alsucken mensch syn speetsel worpt op yemāt die suyuer is die sal syn cleederē wasschen en̄ als hy int water gewasschen is so sal hy onsuyuer wesen totten auont toe / en̄ alle sadelen daer hy op geseetē heeft sullen onsuyuer wesen / en̄ wat onder hem gheweest heeft die desen vloet lydt / dat sal onsuyuer wesen totten auont toe. So wie dat yet sulcks gedragen heeft / die sal syn cleederē wasschen en̄ als hy int water gewasschē is so sal hy onsuyuer wesen totten auont toe.

En̄ alle die hy genaect die alsulck is en̄ syn handen te voren niet gewasschen en heeft die sal syn cleederen wasschen en̄ als hi met water gewasschen is / so sal hy onsuyuer zyn totten auont toe. Een aerden vat dat hy aengetast heeft salmen breken / maer een houten vat salmē met water wasschē. Jst sake dat hy gesont wort die alduysdanich ghebreck lydet so sal hy seuē dagen tellen na syn suyueringe en̄ als hy syn cleederē en̄ alle syn lichaē sal gewasschen hebben in leuende wateren / so sal hy suyuer zyn / maer op den achtsten dach so sal hi nemē twee tortelduyuē en̄ twee ionge duyuē en̄ hy sal voor dat aensichtyn des Heeren comen aen de dore van dat tabernakel des getuygenis / en̄ hy sal die dē Priester geuen / de welcke sal die een offerē voor de sonde ende dat ander tot eenē brantoffer / en̄ hy sal voor hem bidden voor den Heere / dat hy mach gesuyuert worde van tgebrec syns vloets. Een man wt wiē claet der natuerlycker versamingen gaet / die sal syn gheheel lichaem met water wasschen / en̄ hy sal onsuyuer wesen tot dē auont toe / het cleet en̄ vel dat hy aen heeft sal hy met water wasschē en̄ die sulē onsuyuer wesen tot den auont toe.

De vrouwe daer hy mede versaemt is geweest sal met water gewasschen worde / en̄ sy sal onsuyuer wesen totte auōt toe. Eē vrouwe die na tverloop van eender maendt haer cranckheyt lydet / die salmen seuen dagen verscheyden: Alle die haer genaket / sal onsuyuer wesen totten auont toe / En̄ tgene daer sy op geslapen oft geseten heeft / in die dagen als sy verscheyden is / dat sal besmet worde.

Die haer bedde genaeckt die sal syn cleederen wasschen en̄ als hy met water gewasschē is / so sal hy onsuyuer wesen totte auont toe.

Alle gereetschap daer sy op geseetē heeft / so wie sulcks aentast / die sal syn cleederen wasschen / en̄ als hy met water gewasschen is / so sal hy onsuyuer wesen totte auont toe. Jst dat een man hem met haer versaemt ten tyde van haren cranckten so sal hy seuen dagen onsuyuer wesen / ende op wat bedde dat hi gheslapen heeft / dat sal onsuyuer wesen.

Een vrouwe die veel daghen cranck is / ende niet ten natuerlycken tyde maer oock ouer den gewoonlycken tyt / also langhe als sy van desen ghebreke onderdanich is / sal sy onsuyuer zyn / ghelyck oft sy ware inden tyt van haren maendtonden. Alle sulck bedde daer sy op geslapen heeft / en̄ alle gereetschap daer sy op sit sal onsuyuer wesen / soo wie dat haer genaect die sal syn cleederē wasschē / en̄ als hy met water gewasschen is / so sal hy onsuyuer wesen totten auont toe. Jst sake dat het vloet staende blyft ende niet meer en vloeyet so sal sy tellen seuen daghen na haer suyueringe / ende op den achsten dach sal sy voor haer seluen / den priester offeren twee tortelduyuen oft twee ionge duyuen aen de dore vā dat tabernakel des getuygenis / de welck sal deen offeren voor de sonde / en̄ dander tot een brāntofferande en̄ hy sal voor haer biddē voor den Heere / en̄ voor den vloet van haerder onsuyuerheyt. Dierom suldy den kinderen van Jsrahel leerē dat sy schouwen alle onsuyuerheden / ende dat sy niet en sterue in haer vuylichedē / als sy myn tabernakel besmet soudē hebbē dweick onder v liedē is.

Dit is de wet vanden genen die den vloet syns sacts lydet / en̄ die door natuerlicke verseminge besmet wort / en̄ vā de vrouwe die ten tydē van haren maendtondē verscheyden wort oft die eenē geduerigē loop des bloets heeft / en̄ des mans die hy haer geslapē heeft.

Wanneer dat de Priester in de heylighe plaetse gaen sal. Van de twee bocken, Van het vasten der seuender maent.

Dat xvj. Capittel.

ENde de Heere heeft tot Moysen gesproken / nae de doot van Aarons twee sonen doen sy verslagen waren / om dat sy vreemt vier offerden / en̄ hy heeft hem geboden / seggende: Spreect tot Aaron uwen broeder dat hy tot allen tyden in de heyligbe plaetse niet en gae / die daer binnen dat voorhanckel is / voor der Genaden stoel / daer de arcke mede bedect is / op dat hy niet en sterue (want ick sal door een wolcke gesien worde op der Genadē stoel) ten sy dat hy dese dingen te voren gedaen hebbe / Hy sal een calf voor de sonde offeren / en̄ eenen ram tot eenē brantoffer / Hy sal met eenen lynen ouerrock gecleedt wesen / en̄ met een lynen nedercleet sal hy syn schamelheyt bedeckē hy sal omgordt zyn met eenē lynē gordel / en̄ eenen myter van lynen sal hy op syn hooft stellē / want dese cleederen syn heylich / met alle den welckē hy aengedaē sal worden als hy gewasschen is / En̄ hy sal van alle de menichte der kinderen van Jsrahel nemen twee bocken voor de sonde en̄ eenen ram tot eenen brantoffer. Ende als hi dat calf sal geoffert hebben / en̄ voor sy seluen gebeden en̄ voor syn huys / so sal hy de twee bocken doen staen voor den Heere in de dore van dat tabernakel des getuygenis / en̄ worpēde op beyde vlot / dat een lot voor den Heere / ende het ander op den bock diemen wech sendē sal / en̄ den bock wiens lot valt voor den Heere dien salmen offeren voor de sonde / en̄ wiens lot valt opden wtgeschicten bock dien sal hy leuende voor den Heere stellen / dat hy op hem mach gebeden storten / en̄ dat hy dien dan wtseynde inde woestyne.

Dese dingen wettelick ghedaen zynde / so sal hi tcalf offerē en̄ biddēde voor hem seluen en̄ voor syn huys / sal hy dat fin offer doorsteken / en̄ hy sal nemen een wierooch vat / dweick

A Leuit. 10. a. a.

B

C

D

dwelck hy sal vullē met de vierige colen des outaers/ eñ scheppende metter handt dat gemaeckt reuerwerck tot eenen welrieckenden brantoffer/ so sal hi gaen binnē dat voorhancsel in de heylichste plaetse/ op dat/ als hi de welrieckende specerijen opt vier gheleyt sal hebbē/ den neuel eñ den rooc daer af bedecke den stoel der genaden/ welck op dat ghetuygenis legt/ eñ dat hy niet en sterue. Eñ hy sal oock nemen vanden bloede des calfs/ eñ seuenwerf met synen vinger sprayen tegen der Ghenaden stoel ten Oosten. Eñ als hi den bock sal ten Oosten gedoot hebben voor de sonde des volcs/ so sal hy diens bloedt draghen binnen dat voorhancsel/ gelijck daer geboden is van des calfs bloede/ dat hy daer mede soude besprayen tegen ouer de plaetse vanden stoel der Ghenaden/ eñ dat hy de heylige plaetse suyuere van de onsuyerheden der kinderen van Israhel/ eñ van harē ouertredingen/ eñ allen sonden. In deser voegen sal hy doen in dat tabernakel des ghetuygenis/ dwelck vast gheset is onder henlieden int midden der vuylichedē vā haerder woningen. Gheen mensch en sal in dat tabernakel wesen/ als de oudste priester gaet in de alderheylichste plaetse/ om te bidden voor hemseluen eñ voor syn huys/ eñ voor alle de vergaderinge vā Israhel/ tot dat hy wtcoēt.

Maer als hy wtcomen sal zijn totten outaer/ welck voor den Heere is/ so sal hy voor hemseluen bidden/ eñ als hy ghenomen heeft het bloedt van dat calf/ eñ vanden bock/ so sal hy dat ghieten op de hoornen des outaers al rontsomme/ eñ sprayende metten vinger seuenmael/ sal hy dien suyueren ende heylich maken van de onsuyerheden der kinderen van Israhel. Maer na dat hy de alderheylichste plaetse eñ dat tabernakel/ eñ den outaer sal gesuyuert hebben/ dan sal hy den leuendē bock offeren/ eñ leggende beyde syn handen opt hooft vanden bock/ so sal hy belijden alle de boosheden der kinderen vā Israhel/ eñ alle haer verzuymenissen eñ sonden/ welcke hy hem sal op syn hooft toe wenschē/ eñ hy sal hem dan met eenen bereyden man schicken wech in de woestijne. Eñ als den bock alle haer boosheden gedragen sal hebben in een verlaten landt eñ gelaten is in de woestijne/ soo sal Aaron wederkeeren int tabernakel des ghetuyghenis. Eñ als hy syn cleederen sal wtgedaen hebben die hy te voren aen hadde/ doen hy in de alderheylichste plaetse ghinck/ eñ hy die daer ghelaten heeft/ so sal hy syn vleesch wasschē op de heylige plaetse/ eñ hy sal syn cleederē aendoen. Eñ als hy wtgecomen is/ eñ geoffert sal hebben syn eñ des volcs brantofferandē/ so sal hy bidden soo wel voor hemseluen/ als voor het volck/ eñ dat vet des ingewants dwelck voor de sonden gheoffert is/ sal hi op den outaer ontsticken. Maer de gene die den wtgelonden bock wtgeleydt heeft/ die sal syn cleederē wasschen/ eñ syn lichaem met water/ eñ also sal hi inden legher gaen. Maer dat calf ende den bock die voor de sonde geoffert waren/ ende der welcker bloedt is in de alderheylichste plaetse ghedraghen/ om dat de suyueringhe soude volbracht worden/ die sullen sy buyten den leger wech draghen/ eñ verbernen die int vier/ soo wel haer vellen als haer vleesch/ eñ haer mest/ eñ soo wie die verberret/ die sal syn cleederen wasschen ende syn vleesch met water/ ende alsoo sal hy inden legher comen.

Ende dit sal v lieden wesen een eewich recht. In de seuenste maent op den thienden dach der maent/ soo suldy v sielen pynigheu/ ende ghy en sult gheen werck doen/ tzij een inghebozen/ oft een wtlander/ die een wreem delinck onder v lieden is. Op desen dach salt v lieder verzoeninge ende suyuermakinghe wesen/ van allen uwen sonden/ voor den Heere suldy gesuyuert wesen/ want het is eenen sabboth der rusten/ eñ ghy sult v sielen pynigen met eenen eewighen godsdienste.

Eñ dese verzoeninghe sal de Priester doen die gesalft is/ eñ wiens handen ghewyt zijn daer toe/ dat hy het priesterschap bedienē sou de voor synen vader/ ende hy sal met een lijnen onderkleedt ghekleedt worden/ eñ met de heylighe kleederen/ ende hy sal suyueren de alderheylichste plaetse/ eñ dat tabernakel des ghetuygenis/ ende den outaer/ ende de priesteren oock/ ende allen tvolck. Ende dit sal v lieden wesen voor een eewige wet/ dat ghi bidden sult voor de kinderen van Israhel/ eñ voor allen haer sonden eens binnē den iare. Hierom heeft hy ghedaen ghelijck de Heere Moyse bevolen hadde.

Hoe dannen sacrificie doen sal aen de slote des tabernakels, Ende hoe dannen van het bloedt, ende dat van selfs gestorue is, niet eeten en sal.

Dat xvij Capittel.

Ende de Heere heeft tot Moysen gesproken seggende: Spreeckt tot Aaron eñ tot syn sonen/ eñ tot alle de kinderē vā Israhel/ seggende tot henlieden: dit is dwoort dat de Heere bevolē heeft seggēde: So wat mēsch wt den huyse vā Israhel doodet eenē osse oft schaep oft een ghepte inden leger/ oft buyten den leger/ eñ de offerande voor den Heere niet en brenget aen de doze van dat tabernakel des ghetuyghenis/ soo sal hy des bloedts schuldich wesen/ recht oft hy bloedt ghestort hadde/ soo sal hy vergaen wt dat midden van synen volcke. Daerom moeten de kinderen van Israhel haer slachofferande den priester offerē/ de welck sy opt veldt ten offer doden/ op dat die den Heere geheylicht worden voor de doze van dat tabernakel des ghetuyghenis/ ende dat sy die den Heere offeren tot vredtsamighe slachofferanden. Eñ de priester sal het bloedt storten op den outaer des Heeren/ aen de doze vant dat tabernakel des ghetuyghenis/ ende hy sal dat vet des ingewants ontsteken tot eenen reuck der suetigheyt voor den Heere. Eñ sy en sullē voortaen haer slachofferanden/ geenlins meer den duyuelē offerē/ met wo welcke sy ontuyscht bedreuē hebbē. Dit sal eenē eewige wet wesen voor henlieden eñ voor haer nacomelingen.

Eñ ghi sult tot henliedē seggē: Een mēsch van dat huys van Israhel/ eñ vandē wtlanders/

ders/ die als vreemdelingē by v verkeerē die een brantofferande oft een slachofferande offert/ eñ die niet en brengt voor de doze van dat tabernakel des getuygenis/ om den Heere geoffert te worden/ die sal vergaen van synen volcke. ¶ Een mēsch wie hy zy wē huyse van Israhel oft vandē wtlanders die by v lieden als vremdelingē verkeerē ist sake dat hy bloet eet/ so sal ick myn aensicht tegē syn siele stellen/ eñ ick sal die heel verderuen wt haren volcke/ want de siele des vleeschs is int bloet/ eñ ick heb v dat gegeuē om dat ghy daer mede voor v sielē die verssoeninge doen soudt op den outaer/ ende dat het bloet soude wesen tot eē verssoeninge der sielen. Ende daerom so heb ick den kinderē van Israel geseyt/ Geen siele van v lieden en sal bloet eetē/ noch oock vandē wtlanders/ die als vreemt by v verkeerē. So wat mensch van de kinderē van Israhel oft vā de wtlanders die onder v als vremdelingen woonen/ ist dat hy door iagen oft vliegē cenich wilt dier oft vogel gevangen heeft welc men eētē mach so sal hy dbloedt van dien storte/ eñ dat met aerden bedecken/ want de siele van allen vleesche is in dbloet/ waeromme so heb ick den kinderen van Israhel geseyt: Ghi en sult geē bloet eten van enigen vleesche/ want de siele des vleeschs is int bloedt/ eñ so wie datter eet die sal steruen. Een siele die eet een ding die van selfs gestoruen oft van eenige beesten gevangen is/ tzy oft hy is vanden ingeborenen oft vanden vremdelingen/ die sal syn cleederen wasschen/ eñ sy selue met water/ eñ hy sal besmet syn totten anont toe/ ende by deser voegen sal hy suyuer worden. So wie dat syn cleederen oft syn lichaem niet en wascht/ die sal syn misdaet draghen.

Van de graden der maetschappe, Eñ hoe Godt gebiedt, dat de kinderen van Israhel der Heydenen wercken schouwen sullen.

Dat xviij. Capittel.

ENde de Heere heeft tot Moysen gesproken seggende: Spreect tot de kinderen van Israel/ eñ ghy sult henlicdē seggen: Ick ben de Heere v Godt/ ghi en sult niet doen na de gewoonten des landts van Egypten/ daer ghy gewoont hebt. Eñ ghy en sult oock niet doen na de maniere des lants van Chanaan daer ick v in brenghen sal/ noch ghy en sult na haer wettē niet wandelē. Ghy sult na myn rechten doen eñ myn gebodē onderhouden eñ daer in wandelē. Ick ben de Heere v Godt. Bewaert myn wetten eñ myn rechten/ de welcke een mensch doēde sal daer door leuen/ Ick de Heere. ¶ Een man en sal gaen tot een naeste vrouwe van synē bloede om haer leelicheyt te ontdecken. Ick ben de Heere/ ¶ vs vaders leelickheyt ende vs moeders leelicheyt en sulcy niet ontdecken/ Het is v moeder/ ghy en sult haer leelicheyt niet ontdecken. De leelicheyt van vs vaders huysvrouwe en sulcy niet ontdecken/ wāt het is vs vaders leelicheyt. De leelicheyt van uwer suster/ die vs vaders oft vs moeders dochter is/ thuys oft buyten huyse geboren/ en sulcy niet ontdecken. De leelicheyt van vs soons dochter/ oft vs dochters dochter en sulcy niet ontdecke/ want het is v leelicheyt. De leelicheyt vā vs vaders huysvrouwen dochter/ die sy uwen vader gebaert heeft eñ v suster is en sulcy niet ontdecken. De leelicheyt vā vs vaders suster en sulcy niet ontdecke/ want het is vs vaders vleesch. De leelicheyt vā vs moeders suster en sulcy niet ontdecke/ want het is vs moeders vleesch. De leelicheyt van vs vaders broeder en sulcy niet ontdecke/ noch ghy en sult tot syn huysvrouwe niet gaen die v aengaet in naerderschappe. De leelicheyt van v behoude dochter en sulcy niet ontdecken/ want het is vs soons huysvrouwe/ daerom en sulcy haer schandelicheyt niet ontdecken. ¶ De leelicheyt van vs broeders huysvrouwe en sulcy niet ontdecken/ want het is vs broeders leelicheyt. De leelicheyt vā uwer huysvrouwe eñ haerder dochter en sulcy niet ontdecken/ Haers soons dochter/ oft haers dochters dochter en sulcy niet nemē om haer schamelheyt te ontdecken want die zyn haer vleesch/ eñ sulcke verslaminge is een schandelicke oncuyscheyt. Ghi en sult vs wyfs suster niet nemen tot hoerdom/ noch ghi en sult haer leelicheit niet ontdecke alsō lange als v huysvrouwe noch leuet. Ghy en sult v niet verslamē met eē vrouwe die in haer maēsticheyt is/ noch ghi en sult haer vuylicheyt niet ontdecke. Ghi en sult v niet verslamen met vs naestē huysvrouwe/ noch v besmettē met mingelinge des sacdts. Ghy en sult vā uwe sade niet geuē/ dattet geoffert worde dē afgod Moloch/ eñ ghy en sult dē naē vs Gods niet ontsuyueren. Ick ben de Heere. Ghy en sult v met geenē knechtē verslamē alsoomen pleech met de vrouwē/ wāt dat is afgryselijc. ¶ Ghy en sult v met geender beesten verslamē noch ghy en sult v daer mede niet besmet tē. Een vrouwe en sal haer onder geen beeste leggē oft haer daer mede verslamē wāt dat is een gronwelicke boosheyt. Ende wilt v niet besmetten met eenige vā desen dingen/ daer alle de heydenen mede besmet syn/ de welcke ick voor v aēschyn wtdrijuē sal/ eñ daer het lāt mede besmet is/ wiens grouwelycke sonde ick verssoechē sal/ alsō dattet syn inwoonders wtworpē sal. Bewaert myn wettige gebodē eñ myn rechten/ eñ en doet niet van allē desen eyselicken soudē tsy een ingeboren oft een vremdelinck/ die als vreemt onder v verkeert. Wāt alle dese afgryselichedē hebben de ingesetenē van desen lande gedaē/ die hier voor v gewoont hebben eñ sy hebbē het lant ontsuyuert. Daerō wacht v dat dit lāt v oock niet wt en worpe als ghy desgelycks doet/ gelyck sy t volck wtghespogen heeft dat vor v was. So wat siele yet doet vā desen afgryselichedē/ die sal vergaē van dat middē synre volcke. Bewaert myn gebooden/ En wilt niet doen dat sy gedaen hebben die voor v geweest hebbē/ ende en wilt v in de dingen niet besmetten. Ick ben de Heere v Godt.

Rom. 10. a 5. Leuit. 20. b. 22. Gala. 3. b. 12.

In dit Capittel zijn menigherley ghebooden, ende inseringen.

Dat xix. Capittel.

Die

A DE Heere heeft tot Moysen gesproke/ seggende: Spreect tot alle de vergaderinge der kinderen van Israhel/ eñ ghy sult tot henlieden seggen: weest heylich/ want ic ben
1. Pet. 1. d. 16. heylich v Heere v Godt. Een yeghelick vreese synen vader eñ syn moeder/ Bewaert myn sabboth dagen/ Ick ben de Heere uwe Godt. En wilt v niet keeren tot de afgoden/ noch en maect voor v geen gegoten goden. Ick ben de Heere uwe Godt. Ist dat ghi den Heere offert een vreedtofferande/ op dat sy mach versoenlick wesen/ so sultdy dic
eten op den selven dach dat sy een vreedtofferande geworden is/ eñ des anderē daechs/ maer watter overblyft tot op dē derdē dach/
B dat sultdy int vier verbranden. So wie na dien tweeden dach daer af eet die sal ontsuyert wesen/ eñ der ongodlicheyt schuldich/ eñ hy sal syn miſ daet dragē/ om dat hy dat heylichdom des Heeren ontsuyvert heeft/ eñ de siele sal vergaē vā harē volcke. Als ghy het coren ws landts mayen sult/ so en sultdy dat tot aen de aerde niet affnydē/ noch ghi en sult den afval vandē aeren niet vergaderen/
Exod. 22. 7. & 17. Deut. 5. b. 11. & 20. Eccl. 10. a. c. Deut. 22. c. 14 Tob. 4. c. 15. eñ in uwē wyngaert en sultdy ooc niet vergaderen de achtergelatē druyuē/ oft afgevallen besiēs vergaderē/ maer ghy sult den armen eñ den vrlanders die latē afplucke/ Ick ben de Heere v Godt. Ghi en sult geen dienerthe doen. Ghi en sult niet liegē/ eñ niemāt en sal synen naesten bedriegē. Ghy en sult geenē valschē eedt doen by myne naem/ noch ghi en sult den naem ws Gods niet besmetten/ Ick ben de Heere. Ghy en sult uwen naesten geen onrecht doen/ onder schyn van recht/ noch hem met gewelt verdrucke. Den loon vā uwē gehuerdē werckman en sal by v
C tot smorgēs niet blyuē. Ghi en sult dē doouen niet veruloeckē/ voor den blindē en sultdy geen struycsel stellē maer ghi sult dē Heere uwē Godt vreesen/ want ick ben de Heere. Ghy en sult niet doen dat onrecht is/ noch ghy en sult geen onrechtuerdich vonnisse gheven. En aenneert niet den persoon vanden armē menschē/ noch en eert dat aenschyn vanden machtighen niet/ gheest uwen naesten rechtuerdich vonnisse. Ghi en sult geen achterclapper wesen/ oft geen heymelic twistmaker onder tvolck. Ghy en sult niet staen teghen vbloedt ws naesten/ Ick ben de
D Heere. Ghi en sult uwē broeder in v herte niet haten/ maer straft hem int openbaer/ op dat ghy v aen hem niet en besondicht. En soect geen wrake/ noch ghy en sult niet onthouden het onrecht vā uwen borgeren. Ghy sult uwē vrient beminnē gelyck v selvē/ Ick ben de Heere. Bewaert myn wettē. U beheipige beestē en sultdy niet doē versamē met eenige beestē van een ander naturē. Uwen acker en sultdy niet besayē met verscheyden saet. Ghy en sult geen cleedt aendoen/ dat vā tweederhande draet gheweven is. Ist dat een man by een vrouwe slaept met versamē des saets/ die een dienstwyf is/ al is sy ooc edel/ maer nochtās niet verlost met gelde/ oft niet vry gemaect/ die sullen beyde gheslagen
Iud. 20. a. 13. Matth. 18. a. 15. Luc. 17. a. 3. Rom. 12. c. 19. Galat. 5. c. 14. Deuc. 2. b. 9. worden/ eñ sy en sullen niet sterue/ om dat de vrouwe niet vry en was/ maer hy sal voor E syn miſ daet den Heere voor de doze van dat tabernakel des genuygenis offerē eenē ram/
" eñ de Priester sal voor hem biddē/ eñ voor syn sonde voor den Heere/ eñ hy sal hem genadich wesen/ eñ de sonde sal vergeven worden. Als ghy int landt comen zyt/ eñ ghy daer sult vruchtbare boomen geplant hebbē/ so sultdy haer eerste wtschietsels afnemē. De vruchten die sy voortbrengē/ sullen v lieden onsuyver wesen/ ende ghi en sult daer niet af eten. Maer int vierde iaer/ soo sullen allen haer vruchtē geheylicht wordē/ lofflic voor den Heere/ Maer ten vyfften iare sultdy de vruchten eten/ vergaderende de vruchten die si voorts brengē. Ick ben de Heere v Godt.
" Ghy en sult niet metten bloede eten. Ghy F en sult geen waersseggerye doen noch vogelen sanck/ noch geen droomen waer nemen.
" Noch ghy en sult dat hayr ws hoofts int ronde niet scheren noch uwen baert scheren.
" Eñ over eenen dooden en sultdy v vleesch niet snydē/ noch ghi en sult v geen figueren oft litteeckenen maken/ Ick ben de Heere.
" Ghy en sult v dochter niet gemeyn makē/ op dat het landt niet ontsuyvert/ eñ vol sonden en worde. Bewaert myn sabboth daghen/ eñ vreest myn heylige plaetse/ Ick ben
" de Heere. En gaet niet af tot de toouenaers/ noch ghy en sult niet begheeren te weten vanden waersseggheers dat ghi door henlieden beſmet wordt/ Ick ben de Heere uwe
" Godt. Voor een grys hooft sultdy opstaē/ eñ eert den persoon vanden ouders/ eñ vreest uwen Heere Godt/ Ick ben de Heere. Ist G
Exod. 22. c. 21 sake dat een vrlander in v landt woont/ eñ dat by onder v lieden verkeert/ soo en sultdy
" hem niet verwyten/ maer laet hem onder v lieden wesen als een ingeboren/ ende ghy sult hem lief hebben gheluck v selven/ want ghy hebt selver ooc vreemdelingen geweest int landt vā Egypte/ Ick ben de Heere uwe
" Godt. En wilt gheen ongheluck doen int rechte/ in de elle/ int ghewicht/ in de mate.
" U waghe sal rechtuerdich zyn/ ende de gewichten sullen geluck zyn/ dat mudde dat sal rechtuerdich zyn/ ende stiefter dat oock rechte/ Ick ben v Heere Godt/ die v wt dat
" landt van Egypten gheleydt hebbe. Bewaert alle myn ghebooden eñ alle myn rechten/ ende doet die/ Ick ben de Heere.

Hoe Godt verbiedt den afgodt Moloch de kinderē te offeren, Eñ syn ouders te vloecken, Ende waersseggheers te rade te gaen.

Dat xx. Capittel.

E Nde de Heere heeft tot Moysen gheſproken seggēde: Dit sultdy den kinderē vā A
Leuit. 18. c. 21 Israhel seggē: Een mensch vandē kinderen van Israhel/ oft vanden vreemdelingen die in Israhel woonen/ ist dat yemandt van synen zade geeft den afgodt Moloch/ die sal de doot sterue. Het volck des landts sal hē steenen/ Eñ ick sal myn aensicht tegē dien stellen/ eñ ick sal hem affnyden wt dat midden van synen volcke/ om dat hy den afgodt Moloch van synen zade ghegeven heeft/ eñ myn

heylige plaetſe ontſuyuert/ eñ mijnẽ heyligen naem beſmet heeft. Eñ iſt dat het volck des lãdts hier in verſuymelick waer/ eñ recht oft ſy mijn gebodt luttel achten / laten gaen den menſch die van ſijnẽ ſade Moloch ghegeuen heeft/ eñ dat ſy hem niet en willen dooden/ ſo ſal ick mijn aenſicht op dien menſch ſettẽ / eñ op ſijn geſlachte/ eñ ick ſal hem/ eñ alle die met hem daer in medeplegers zijn geweeſt/ dat hi oncuyſcheyt met Moloch doen ſoude / wtroeyen wt dat middẽ vã ſijnẽ volcke. Een ſiele die haer afkeert tot de tooueraers ende waerſeggers eñ haer met henlieden ontſuyuert/ ick ſal mijn aẽſicht tegen haer ſtellen/ eñ ick ſal die doodſlaen wt dat midden van harẽ volcke. Wordt geheylicht eñ weeſt heylich/ wãt ick ben de Heere uwe Godt. Bewaert mijn gebodẽ/ eñ doet die. Ick bẽ de Heere die v heylichmake. So wie ſijnen vader oft moeder vloect/ die ſal de doot ſteruẽ/ eñ ſo wie ſijnẽ vader oft moeder geuloect heeft/ ſijn bloet zij op hem. Iſt ſake dat yemãt oncuyſcheyt bedreuẽ heeft met eens anders huyſvrouwe/ eñ ouerſpel ghedaen heeft met ſijns naeſten wijf/ ſo ſullẽ de ouerſpeelder eñ ouerſpeeliſtere de doot ſteruen. Soo wie ſijn ſtiefmoeder beſlaept/ eñ ſijns vaders ſchamelheyt ontdeckt/ die ſullen beyde de doot ſteruen / haer bloet zij op haerliedẽ. Iſt dat yemãt ſijn behoude dochter beſlaept/ die moetẽ beyde ſteruen / want ſy hebben een ſchandelicke ſonde gedaen/ haer bloet zij op henlieden. So wie een knechtken beſlaept/ ghelijckuen met een vrouwe pleech te verſamen / die hebben beyde een onſprekelicke groote ſonde ghedaen/ de doot moeten ſy ſteruen / heurlieder bloet zij op henliedẽ. So wie eẽ dochter ter huyſvrouwen heeft / eñ daer bouen haer moeder oock tot eẽ huyſvrouwe neemt/ die heeft een grouwelicke booſheyt bedreuen / hy ſal lenende met de wijuen ghebrant worden/ eñ ſo grootẽ ouerdaet en ſal onder v liedẽ niet blijnen. Soo wie hem met een beeſte vanden grooten oft cleynen vee verſaemt/ die moet de doot ſteruen/ eñ de beeſte ſuldy ooc doodẽ.

Een vrouwe die haer eeniger beeſten onderleyt die ſal ooc metter beeſtẽ gedoot worden/ huerlieder bloet come op heurliedẽ. So wie dat ſijn ſuſter te wijue neẽt die ſijns vaders oft ſijns moeders dochter is / eñ dat hy haer leelicheyt ſiet / eñ dat ſy ooc haers broeders leelicheyt ſiet / die hebbẽ een ongeorloft dinc gedaẽ/ ſy ſullẽ gedoot worden voor daenſchijn haers volcs/ om dat ſy malcanders leelicheyt ontdeet hebbẽ/ eñ ſy ſullẽ haer miſdaet dragen. So wie hẽ verſaemt met een vrouwe ten tijde van haer cranckheyt / eñ haer leelicheyt ontdeet/ eñ dat ſy oock dẽ vloet haers bloets opẽ doet/ die ſullẽ beyde gedoot worden wt het midden van haren volcke. De ſchamelheyt van ws moeders eñ ws vaders ſuſter en ſuldi niet ontdeckẽ/ ſo wie dat gedaẽ heeft / die heeft ontdeckt ſijns vleeſchs ſchamelheyt/ ſy ſullen beyde haer miſdaet dragen

So wie hem verſaemt met de huyſvrouwe vã ſijns vaders oft moeders broeder/ eñ ontdeet de ſchamelheyt vã ſijnẽ geſlachte/ die ſullen beyde haer ſondẽ dragẽ / ſonder kinderen ſullẽ ſy ſterue. So wie ſijns broeders huyſvrouwe trouwet / die doet een ongheorloft dinc/ die heeft ſijns broeders ſchamelheit ontdeet/ ſy ſullẽ ſonder kinderẽ weſen. Onderhout mijn wettẽ eñ rechtẽ/ eñ doet die/ op dat het lant v niet wt en ſpouwe daer ghy ſulet in gaen/ eñ in woonẽ. En wilt niet wandelen na de wettẽ der Heydenẽ / de welck ick voor v liedẽ wt drijuen ſal. want alle deſe dingen hebben ſy ghedaen/ ende ick hebſe verſmaet.

Maer ick ſegge tot v liedẽ: Beſit heurlieder lãdt dweick ick v geue ſal voor een erffenille/ een lant vloeyende vã melck eñ honich/ Ick bẽ de Heere v God die v geſcheydẽ hebbe van alle andere volcken. Daerom ſoo ſcheyt ghy oock een ſuyner beeſte vã een onſuyuer/ eñ eenen ſuyuerẽ vogel van ernẽ onſuyueren / op dat ghy v ſielen niet en beſmet aen eenige beeſten oft vogelẽ/ eñ aen yet van alle dat hem op daerde roert/ eñ de welcke ick v gheroont hebbe dat ſy onreyn zijn. Ghy ſult voor my heilich weſen / wãt ick de Heere ben heylich/ ende ick heb v geſcheyden van alle andere volcken / om dat ghy my toebehoorẽ ſoudt. Een man oft vrouwe daer eenen geeſt van waerſeggerije oft wichelrije in is/ doet die de doot ſteruẽ/ men ſalſe met ſteenen doot werpẽ/ haer bloet zij op henlieden.

Deu.18.b.10.
1.Reg.28.b.7

Hoe dat de Prieſters reyn ende onbeſmet zijn ſullen, eñ hoe ſy behoeden ſe leue , eñ haer dergeſ mede en ſullẽ ontſuyueré.

Dat xxj. Capittel.

Ende de Heere heeft tot Moyſen gheſeyt: Spreect tot de prieſters Aarons ſonen/ ende ſeggher henlieden: Een prieſter en ſal hem niet beſmettẽ aen de doodẽ zijnder borgers/ dan alleen aen ſijn gheſlachte/ ende ſijn naemaſchap/ dat is aen ſijnen vader ende moeder/ ende aen ſijn ſoon eñ dochter / aen ſijnen broeder eñ ſijn ſuſter/ die noch maget is/ die gheenen man getrout en heeft. Noch oock en ſal hy hem niet onreynigen aen dẽ prince ſijns volcs. Sy en ſullẽ haer hooft oft baert niet ſcheren/ noch ſy en ſullen in heurlieder vleeſch geen ſneden maken. Sy ſullen voor harẽ Godt heylich weſen/ eñ ſy en ſullẽ ſijnen naem niet beſmettẽ/ want ſy offerẽ den welrieckenden offer des Heerẽ eñ haers Godts broodẽ/ eñ daerom ſullen ſy heylich weſen.

Lev.19.f.27.

Sy en ſal gheen hoer oft ſmoode ghemeyn vrouwe tot eender huyſvrouwẽ neme / noch oock ſulcke die van haren man verſtooten is/ want hy is ſijnen Gode gewijt/ eñ hy offert de voorgheleyde broodẽ. Dus moet hy heylich zijn/ wãt ick ben heylich de Heere die v heilich make. Iſt dat des Prieſters dochter bevonden wort in oncuyſheyt / ende dat ſy haers vaders naem beſmet / die ſalmen metter vlammen verbrandẽ. De Biſſchop/ dat is de oerſte prieſter onder ſijn broeders/ op wiens hooft de olie der ſalvingen geſtort is/ eñ wiens handen tot dat prieſterſchap gewijt zijn/ ende die metten heyligen cleederen gherleedt is/ die en ſal ſijn hooft niet ontdecken/ eñ ſijn cleederen en ſal hy niet ſcheuren.

Ende

Ende hy en sal gheensins gaen by eenighe dooden/ oock en sal hi hem ouer synen vader ende moeder niet ontsuyuerē/ noch hy en sal oock wt de heylighe plaetse niet gaen/ op dat hy de heylige plaetse des Heeren niet en besmette/ want de olie van synre Gods heylige L saluinge is op hem/ Ick ben de Heere. Een Exec.44.f.22. maghet sal hy tot een huysvrouwe nemen/ maer een weduwe oft een verlaten/ oft onreyn vrouwe/ oft een hoere en sal hy niet nemen/ maer een ionge dochter van synē volcke/ op dat hy den stam synes geslachts niet en menge met de gemeyn lieden synes volcks/ want ick ben de Heere/ die hem heylich make. Ende de Heere heeft tot Moysen ghesproken seggēde: Spreect tot Aaron: Een mensch van uwen zade/ door uwe familien/ die een smette heeft/ en sal synen Gode geen brooden offeren/ noch hy en sal tot synen dienste niet gaen/ ist dat hy blint oft cruepel is/ ist dat hy eenichte cleynen/ oft te grooten/ D oft ghewronghen nuese heeft/ oft heeft hy eenen gebroken voet/ oft handt/ ist een bultenaer/ oft leepooge/ ist dat hi een witte schelle op syn ooghe heeft/ oft heeft hy een byblynende/ oft drooghe/ oft vochtige schorftheyt/ oft is hy geschuert. So wie vā Aaron des Priesters zade smette heeft/ die en sal niet by comen om te offeren de slachofferanden den Heere/ noch de thoonbrooden synen Gode.

Maer hy sal nochtans mogen eten van de brooden/ die in de heylighe plaetse gheoffert worden/ also nochtans dat hy binnen dat voorhancsel niet en gae/ eñ dat hy totten outaer niet en gae die een smette heeft/ eñ hy en moet myn alderheylichste plaetse niet besmettē. Ick ben de Heere diese heylich make.

Hierom heeft Moyses tot Aaron/ eñ tot syn sonen/ eñ tot alle die van Israhel gesproken/ alle dese dinghen die hem gheboden waren.

Hoe de Priesters ende haer huysghesin zijn sullen, ende wat daruen offeren moet. Dat xxij. Capitel.

A Ende de Heere heeft oock tot Moysen ghesprokē seggende: Spreect tot Aaron eñ synen sonen/ dat sy hen wachtē vā tgene dat de kinderē vā Israhel geheylicht hebben/ eñ dat sy niet en besmettē den naem der dingen die my geheylicht zijn/ welck sy offeren. Ick ben de Heere/ segt tot henlieden/ eñ tot haren nacomelingē: So wat mensch vā uwen ghesslachte gaet tot de dinghen die geheylicht zijn/ eñ welck de kinderē vā Israhel den Heere geoffert hebbē/ indē welckē eenige onsuyerheyt is/ so sal hi vergaen voor den Heere. Ick ben de Heere. Een mensch vā Aarons zade die lazerich is/ oft lydēde dē vloedt des zaedts/ die en sal niet eten vā tgheen dat my geheylicht is/ voor dat hi genesen is. So wie yet onreyns genaeckt ouer den dooden eñ wt wien zaet coemt/ als des nachtelicken verlamens/ eñ die eenich cruypende ghedierte raect/ oft yet dat onsuyuer is/ welcs handelinge dat onsuyuer is/ die sal onsuyuer wesen totten auont/ ende hy en sal niet eten van de dinghen die geheylicht zijn/ maer als hy syn vleesch sal met water gewasschē hebben/ eñ dat de sonne onder gegaen is/ dan sal hy ghesuyuert eten van dat geheylicht is/ want het is syn spyse. Gheen dier van selfs gestoruen oft vanden beesten geuangē/ en sullen sy eten/ noch sy en sullen henliedē daer aen niet besmetten. Ick ben de Heere. Dat sy myn B gheboden houden/ op dat sy der sonden niet Exod.28.d.38. schuldich en worden/ eñ steruen in de heylige Exec.44.g.31. plaetse/ als sy die ontsuyuert hebbē. Ick ben de Heere diese heylicht. Geen vreedelinck en sal vā dat geheylichde eten/ Des Priesters huysknecht/ noch syn ghehuerde werckman en sal daer niet af eten. Maer den welcken de Priester gheeocht heeft/ eñ die in syn huys geboren is/ die sullen daer af eten. Ist sake dat des Priesters dochter ghehout is aen yemant vandē gemeynē volcke/ so en sal sy niet eten vandē genē dat geheylicht is/ noch oock vanden offeranden der eerster gauē/ maer ist dat sy een weduwe/ oft van harē man verworpen/ eñ sonder kinderen wederom gecomen is tot haers vaders huys/ so sal sy gheuoedt worden van haers vaders spyse/ gelyck sy pleecht/ doen sy een ionghe dochter was. Maer gheenen vreemdelinck en salt geoorloft wesen daer af te eten. So wie door onwetentheyt eet vanden geheylichden/ die sal het vyfste deel daer toe doen met het gene dat hy gheten heeft/ eñ dat sal hy den Priester genen in de heylichste plaetse. Ende sy en sullen C niet besmetten de geheylichde dinghen der kinderen vā Israhel/ die sy den Heere offerē/ op dat sy by auontueren de boosheyt van haer mis daet niet en draghen/ als sy die geheylichde dingen geten hebben/ Ick ben de Heere diese heylighet. Ende de Heere heeft tot Moysen gesproken/ seggende: Spreect tot Aaron eñ tot synen sonen eñ tot alle de kinderen van Israhel/ eñ ghy sult tot henlieden seggen: Een mensch vanden huyse van Israhel/ eñ vanden vreemdelingen die by u woonen/ de welck syn offerāde offert/ tsy beloften betalende/ oft vrywillichlick offerende/ wat dat hi van dies brenget tot des Heerē brandoffer/ om dat door u lieden soude gheoffert worden/ dat sal een onbesmet mannecken wesen/ vanden runderen eñ vanden schapen/ eñ vanden gheyten/ ist sake dat eenige smette heeft/ so en suldy dat niet offeren/ noch ten sal niet ontfanckaer wesen. Een mensch die dē Deut.15.d.20. Heere offert een vreedtofferāde/ oft beloften betalēde/ oft al willens offerēde/ so wel vanden ossen als vanden schapen/ sal hy sonder smette offeren/ eñ op dat mach ontfanckbaer wesen/ gheen smette en sal daer aen wesen. Ecclc.35.b.14. Ist blint/ ist gebroken/ heuet eenich littekē/ oft heuet eenich puystkē/ oft schorftheyt/ oft grillicheyt/ so en suldy dat den Heere niet offeren/ noch ghy en sult daer af niet ontstekē op des Heeren outaer. Eenen osse eñ D een schaep/ welcs oore oft steert afgesnedē is/ moechdy wel offeren wt eenen vryen wille/ Maer een beloste en moechdi daer mede niet betalē. So wat dier syn manlicke leden onder zijn gewreuē/ ist gepiet/ gesnedē/ oft afgenomen/ dat en suldy den Heere niet offeren/

ende in v landt en ſuldy dat gheenſins doen.

Ghy en ſult uwen Godt geen brooden of-
feren van eens vreemdelincs handt/ Eñ wat
anders dat hy geuen wilt/ want ſulcke dingē
ſyn al bedorue eñ beſmet/ ghy en ſult die niet
ontfangen. Ende de Heere heeft tot Moy
ſen geſproken ſeggende: Eenē oſſe ſchaep/
oft gheyte als ſy geboren zyn / ſo ſullen ſy ſe-
uen dagē weſen onder haers moeders mam
men/ maer op den achtſten dach / eñ daer na
machmen die den Heere offerē. Ende het
zy een coe/ oft eē ſchaep men en ſal die op ee-
nen dach niet dooden om te offeren met ha-
ren iongen. Iſt dat ghy een ſlachofferan-
de dē Heere offert tot danckbaerheyt/ op datſe
mach verſoēlic weſen/ ſo ſuldy die opdē ſel
uen dach eten/ daer en ſal niet af ouerblyuen
tot des anderē daechs ſmorgens/ Ick ben de
Heere. Bewaert myn geboden/ ende doet
die/ ick ben de Heere. En beſmet myné hey
ligen naem niet/ op dat ick mach gheheylicht
worden int middē der kinderē van Iſrahel/
Ick ben de Heere die v heylige/ eñ die v ge
leyt hebbe wt dat landt van Egyptē/ dat ic v
lieder Godt ſoude weſen/ ick de Heere.

Van de vierdagen, ende hooge feeſtdaghen, als den Sabboth, paeſſchen, pinxteren, &c. Dat xxiij. Capittel.

ENde de Heere heeft tot Moyſen geſpro-
ken ſeggende: Spreect tot de kinderen
van Iſrahel/ eñ ghy ſult tot henlieden ſeggē:
Dit ſyn des Heeren vierdaghen / de welcke
ghy heylich noemen ſult. Ses dagen ſuldy
werck doen/ den ſeuenſten dach (om dat dien
des Sabboths ruſte is) ſo ſal hy heylich ge-
noemt worden. Geen werc en ſuldy op dien
dach doen / het is des Heerē Sabboth in al-
len uwen woonſtedē. Dit zyn dan de hey-
lige vierdaghen des Heeren / die ghy vieren
moet/ tot haren tyden. In de eerſte maent
op den veerthienſtē dach der maēt tſanonts/
ſo iſt des Heerē Paeſſchen/ eñ op den vyf-
thienſten dach van deſer ſelner maent / ſo iſt
feeſt des Heeren van de ongheeſde broodē.
Seuen dagen lanc ſuldy ongheeſt broot etē/
den eerſten dach ſal v lieden den alder fee-
ſtelicſten eñ heylich weſen / op dien dach en
ſuldy geen ſlauelycke wercken doen/ maer
ghy ſult den Heere ſacrificien offerē int vier
ſenen dagen lanc/ maer den ſeuenſtē dach ſal
den feeſtelicſten eñ den heylichſtē weſen / eñ
op dien dach en ſuldy geē ſlauelic werc doē.

Eñ de Heere heeft tot Moyſen geſproken/
ſeggende: Spreect tot de kinderē vā Iſra-
hel/ende ghy ſult tot henlieden ſeggben: Als
ghy ſult comē zyn int lant dat ick v geuē ſal/
ende dat ghy v coren ſult gemaeyt hebben/ ſo
ſuldy ſchoouen der aeren draghen deerſte
vruchten van uwen oogſt / totten Prieſter/
de welcke ſal den ſchoof voor den Heere
opheffen/ op dat voor v liedē mach ontfanc-
baer weſen/ des anderdaechs na dē Sabboth
dach/ ende hy ſal dien heylich maken/ eñ op
den ſeuen dach / dat den ſchoof gheheylicht
wort/ ſo ſalmen ooc den offer doodſlaen een
iarich onbeſmet lammeken/ tot eenen brant-
offer des Heeren. Ende daer mede ſalmen
ooc ſpyſoffer offeren / twee thiende deelen
bloeme van mele met olie beſlagē / tot eenen
ruckoffer des Heeren/ ende tot eenen alder
ſuerſten ruec ende tot dranckoffer des wyns
een vierendeel van de mate hin. Ghy en
ſult gheen broot noch bry coken/ noch gheen
pappen eten van uwen coren/ voor den dach
dat ghy daer af uwen Godt ſult geoffert heb
ben. Dit is een eewich gebodt / in allen uwē Deut. 16. b. a.
geſlachten/ende woonſteden. Daerom ſul
dy tellen van des anderen daechs na den
Sabboth op den welcken ghy uwen ſchoof
der eerſter vruchten geoffert hebt ſeuē volle
weken tot des anderdaechs/ na dat de ſeuē-
ſte weke ſal heel volcomē weſen / dwelc ma-
ken vyftich daghen / eñ alſo ſuldy den Heere
een nieuwe offerande offeren wt allē uwen
woonſteden/ twee brooden der eerſten vruch
ten gemaect van twee thiende deelen gedee-
ſemde bloeme / de welck ghy ſult backen tot
deerſte vruchten des Heeren. Eñ ghy ſult
met de brooden offeren ſeuen onbeſmette
lammekens van eenen iare / eñ een calf wt
de runderen/ende twee rammē/ eñ die ſullen
weſen tot brantoffer/ met haren ſpyſoffer/ tot
cenē alderſuerſten ruech den Heere. Ghy
ſult ooc eenen bock bereyden voor de ſonde/
ende twee lammeren van eenen iare / tot de
vreedtofferande. Ende als de prieſter deſe
metten broode der eerſter vruchten voor den
Heere opgheheuen heeft / ſo ſullen die comen
tot ſynē gebruycke. Eñ ghy ſult deſen dach
noemen den alderfeeſtelicſtē ende den alder
heylichſtē/ Geen ſlauelick werck en ſuldy op
dien dach doen/ Een eewige wettelicke ma-
niere ſal dit weſen in alle uwe woonſteden
ende ghellachten. Maer als ghy dat coren Leuit. 19. b. 9.
wes lants ſult maeyen/ ſo en ſuldy dat niet af-
ſnyden tot aen die aerde toe/ noch ghy en ſult
die achterbleuē aeren niet vergaderen/ maer
ghy ſult die laten voor de arme eñ vreemde-
lingen/ Ic ben de Heere v Godt. Ende de Deut. 24. c. 19.
Heere heeft tot Moyſen geſproke ſeggende:
Spreect tot de kinderen van Iſrahel / In
de ſeuenſte maent op dē eerſtē dach der maēt
ſalt v weſen den ſabboth der gedenckenuſſen Num. 29. 2.
met ſlaende trompetē/ eñ ſal heylich genoēt
worde/ geen ſlauelic werck en ſuldy op dien
doen/ eñ ghi ſult dē Heere brantofferāde of-
feren. Eñ de Heere heeft tot Moyſen ge-
ſproken/ ſeggēde: Den thienden dach deſer
ſeuēſter maent ſalt weſen den alder feeſtelic- Leui. 16. g. 29.
ſten dach der verſoeninge/ eñ ſal heylich ge Num. 29. b. 7
noemt worden. Eñ ghy ſult v ſielen pynigē
op dien dach/ eñ den Heere brantoffer offerē.
Geen ſlauelick werck en ſuldy doē ten ty-
den van deſen dach/ want het is dē verſoen-
dach/ op dat de Heere v Godt v genadich zy.
So wat ſiele op deſen dach niet en wordt
gepynicht/ die ſal vergaen wt haren volcke/
eñ ſo wie dat eenich werck doet/ dien ſal ick
roeyen wt haren volcke. Daerom en ſuldy
geen werc op dien dach doen/ het ſal v lieden
weſen een eewige wet / in allē uwē geſlachtē
eñ woonſtedē. Het is den ſabboth der ru-
ſten/ eñ ghi ſult uwe ſielē pynigen op den ne-
ghenſten

ghenſten dach der maent/ vanden auont tot-
ten auont ſuldy v ſabboth dagen houdē. Eñ
de Heere heeft tot Moyſen gheſproken/ ſeg-
gende: Segget den kinderen van Iſrahel/
Vanden vyfthienſten dach deſer ſeuenſter
maent ſullent feeſten der tabernakelē weſen
ſeuen dagen lanc. Den eerſten dach ſal den
feeſtelicſten eñ heylichſten genoemt worde/
gheen ſlauelick werck en ſuldy op dien dach
doen/ eñ ſeuen dagē lanck ſuldy brantoffe-
Exo.29.f.17. randē den Heere offerē. Eñ den achtſtē dach
ſal den feeſtelicſten eñ den heylichſten zyn/ eñ
ghy ſult den Heere brantofferanden offeren/
want het is der vergaderingen eñ des verſa
mens dach/ geen ſlauelick werck en ſuldy op
dien dach doen. Dit zyn de feeſtdagen des
Heeren/ die ghy dalder feeſteliclſte eñ heylich-
ſte noemen ſult eñ ghy ſult op deſe den Hee-
re offerandē offeren brantofferandē eñ ſpyſ-
offeranden/ na de behoorte van elcken dage/
wtgenomen des Heeren ſabboths dagen/
eñ oock v lieder gauen/ eñ die ghy wt beloften
ſult offeren/ oft die ghy vrywillichlick den
F Heere offeren ſult. Dacrom vanden vyf-
thienſtē dach der ſeuēſter maēt/ als ghy alle
de vruchtē vs landts ſult vergadert hebbē/
ſo ſuldy ſeuen vierdagen des Heeren onder-
houden. Op den eerſten eñ op den achtſten
dach ſalt ſabboth weſen/ dat is ruſte. Eñ ghi
ſult voor v nemen de vruchten van de alder
ſchoonſte boomen eñ tyſeren van palmboo-
men/ eñ tacken van boomen die veel eñ dick
van bladeren zyn/ eñ wilgen vanden beken/
eñ ghy ſult v verblydē voor den Heere uwē
Godt/ eñ ghy ſult zyn hoochtyt houden ſe-
uen dagen int iaer/ dit ſal een ewelicke wet-
tige maniere weſen in uwen geſlachten. In
de ſeuenſte maent ſuldy feeſtdaghen vieren/
eñ ghi ſult ſeuen dagē lanck in loouerhut-
ten woonē. So wie dat vā Iſrahels geſlach-
te is die ſal woonen in de tabernakelen/ op
dat v nacomelingen mogē leeren/ hoe dat ick
de kinderen van Iſrahel heb doen woonen
in tabernakelen/ als ick henlieden leyde wt
dat lant vā Egyptē/ ick ben de Heere v Godt.
Eñ Moyſes heeft tot de kinderē vā Iſra-
hel geſproken vā de hoochtyden des Heeren.

Vande olie voren lampen ende kandelaren. Vanden thoon-
brooden. Ende de ſtraffinghe des laſterens ende vloeckens.

Dat xxiiij. Capittel.

ENde de Heere heeft tot Moyſen gheſpro-
ken ſeggēde: Gebiedt den kinderē van
Iſrahel dat ſy v olie brenghen van olyfboo-
men dalder puerſte eñ cleer/ om de lampen
ewelick te bereydē/ buyte dat voorhanghſel
des ghemytgenis/ in dat tabernakel des ver-
bonts. Eñ Aaron ſal die ſtellen vā ſtanonts
tot ſinorgens toe voor den Heere tot eenen
ewigen Godt dienſt eñ ghewoonte in uwe
geſlachten. Eñ die ſullen altyt geſtelt wor-
den op den alder ſuyuerſten kandelaer voor
des Heeren aenſchyn. Ghy ſult oock bloe-
me van meel nemē/ eñ daer af twaelf broodē
backen die een yeghelick ſullen hebben twee
thiende deelē/ waer af ghy de ſelue ſult ſtellē
acn deen ſyde/ eñ ſes aen dander ſyde/ op de
alder puerſte tafele voor den Heere/ eñ ghy
ſult daer op ſtellen vandē alder claerſtē wie-
roock/ op datter broodt weſen mach tot een
gedenckeniſſe vā des Heerē offerande. Tot
eicken ſabboth dach ſullē die voor den Heere
verandert worden/ eñ ſy ſullē ontfangē voz
den vanden kinderē vā Iſrahel door een ee-
wich verbondt/ eñ ſy ſullen Aaron eñ ſynē
ſonen toebehoozen/ dat ſy die eten ſullē op de
heylige plaetſe/ wāt het is een alderheylich-
ſte van des Heerē ſacrificien met een eewich
recht. Eñ ſiet/ daer is eēder Iſrahelytſcher
vrouwen ſoon wtgegaen/ den welckē ſy ge-
baert hadde van eenē Egyptſchen man onder
de kinderē vā Iſrahel/ eñ hy heeft gekeuē in-
den heyleger tegē eenē Iſrahelytſchē man.
Eñ als hy den naem des Heeren ghebla-
phemeert hadde eñ dien vermaledyt/ ſo is hy
tot Moyſen ghebracht (Eñ ſyn moeder hiet
Salumith Dabzis dochter van Dans ghe-
ſlachte) eñ ſy hebbē hem in de geuāckeniſſe
geſtelt/ tot dat ſy wetē ſouden/ wat de Heere
gebiedē ſoude. Eñ de Heere heeft tot Moy
ſen geſproken ſeggēde: Leyt wt dē Gods la- C
ſteraer wtē leger/ eñ alle diet gehoort hebbē/
ſullē haer handen op ſyn hooft leggen/ eñ alle
dat volck ſal hem ſteenē. Eñ totte kinderē
vā Iſrahel ſuldy ſeggē: Een menſch die ſynē
Godt veruloert/ die ſal ſyn ſonden draghen/
eñ ſo wie den naem des Heeren laſtert/ ſal
de doot ſteruen/ Alle dat volc ſal hē met ſtee-
nen doot werpē/ tzy oft hy een ingeborē boz-
ger is oft een wtlāder. So wie den naem des
Heeren laſtert/ ſal de doot ſteruen. So wie Exo.21.b.12.
ſlaet eñ doodet eenen menſch/ die ſal de doot
ſteruen. So wie een beeſte dootſlaet/ die ſal
een ander in de ſtadt gheuen/ dat is ſiele om
ſiele. So wie yemandt van ſynen borgers
eenich letſel aendoet/ gelyck hy gedaen heeft/
alſo ſal hem geſchieden/ te weten breuc om D
breuck/ooge om ooge/tant om tant/ſal hi we Matt.5.f.38.
derom geuen/ hoedanich letſel hy yemanden Exo.21.f.24.
aendoet/ ſal hy ghedwongen worden te ver- Deu.19.d.21.
draghen. Die yemandts behelpighe beeſte
dootſlaet ſal een ander wederom geuen. Dit
eenen menſch ſlaet/ ſal gheſtraft worden/
Ghelyck recht laet weſen onder v lieden/
tzy oft een wtlander/ oft een ingheborē des
landts geſondicht heeft/ wāt ick ben de Hee-
re uwe Godt. Eñ Moyſes heeft tot de kin
deren van Iſrahel ghеſproken/ eñ ſy hebben
den Gods laſteraer geleydt wt den leger/ eñ
met ſteenen doot ghewozpen/ ende de kinde-
ren van Iſrahel hebben ghedaen/ ghelyck de
Heere Moyſi bevolen hadde.

Van de vieringe des ſeuenſten iaers/ ende van de vrijheyt des
vijfychſten iaers/ daermen nu ſgulden iaer heet.

Dat xxv. Capittel.

ENde de Heere heeft tot Moyſen geſproke A
op dē berch vā Sinai/ ſeggēde: Spreect Exod.23.b.
tot de kinderē vā Iſrahel/ eñ ghy ſult henlie-
den ſeggheu: Als ghy ſult ghecomen zyn int
landt dat ick v geuen ſal/ ſo ſuldy dat landt la
ten ruſten/ eñ des Heeren ſabboth houden.
Ses iaren ſuldy uwen acker beſayen ende
ſes iaren ſuldy uwen wyngaert ſnydē/ ende
ſyn

ſyn vruchtē vergaderē/ Maer int ſeuenſte iaer ſalt des landts Sabboth weſen van des Heeren ruſte/ het landt en ſuldy niet beſayē/ noch den wyngaert ſnyden. Al wat de aerde van ſelfs vooꝛts bꝛengen ſal/ dat en ſuldy niet maeyē/ eñ de druyuen der eerſten vruchten en ſuldy niet vergaderē/ gelyc een wynſnydinge/ want het is een iaer der lantruſtē/ maer die ſullen v lieden weſen tot eendt ſpyſen/ v eñ uwē knecht/ uwer dienſtvrouwē/ eñ uwen huerlinck/ eñ den vreemdelinck die bi v verkeert. Alle dat wallet ſal ſpyſe geuē uwē grootē vee eñ cleynē vee/ Oock ſuldy vooꝛ v tellen ſeuen weken der iaren/ welck ſyn ſeuen werf ſeuen iaren/ die ſamen makē negen en veertich iaren/ eñ ghy ſult ter ſeuenſter maent met trompetten ſlaen op den thiendē dach der maent/ ten tyde vander verſoeningē ouer alle v lant. Eñ ghy ſult dat vyftichſte iaer heylich makē/ ende ghy ſullet noemen een vryheyt vooꝛ alle den genen die in v lant woonen/ want dit is het iubileus iaer. Een menſch ſal dan wederkeeren tot ſyn beſittinge/ eñ een yeghelick ſal wederom gaen tot ſyn eerſte familie/ want het is dā het iubileus eñ vyftichſte iaer/ ghi en ſult dā niet ſaeyen noch maeyē/ datter van ſelfs opt lant waſt/ eñ deerſte vruchtē van uwē wyngaert en ſuldy niet vgaderē/ om de heylichmakinge van dat iubileus iaer/ maer ghi ſult eten/ dat v terſtont ſal in handen comē. Int iubileus iaer ſal een yegelick wederkeerē tot ſynder eruen. Als ghy uwen borghet yet vercoopen ſult/ oft yet van hem coopen/ ſo en bedroeght uwē broeder niet/ maer ghy ſult dat van hem coopen na tgetal van dat iubileus iaer/ eñ hy ſal v dat vercoopen na de ſchattinge vanden vruchten/ hoe daer meer iaren blyuen ſullen na dat iubileus iaer/ ſo den pryſ meerder weſen ſal/ eñ ſo ghy min tyts rekenen ſult/ ſoo den coop oock van minder pryſe weſen ſal/ wāt hy ſal v dē tyt der vruchten vercoopē. En wilt den naeſtē van uwē geſlachte geen lyden aendoen/ maer een yegelyc ſal synen Godt vreeſen/ want ick ben de Heere v Godt. Doet myn geboden eñ onderhoudt myn oꝛdeelen eñ volbrengt die/ op dat ghy ſonder eenige vreeſe int lant moecht woonē eñ dat de aerde v mach haer vruchten vooꝛts bꝛengen/ die ghy tot verſaethedē moecht eten/ niemandts oploop vreeſende/ Ist dat ghy ſegt: wat ſullen wy op dat ſeuenſte iaer eten/ iſt dat wy ons coꝛen niet en ſaeyen of en maeyē? Ic ſal v myn benedictien geuē opt ſeſte iaer/ eñ die ſal makē vruchten vooꝛ dry iaren/ eñ ghy ſult op dat achſte iaer ſaeyē/ eñ de oude vruchten noch eten tot dat negēſte iaer/ tot dat de nieuwe vruchten gewaſſen ſyn/ ſuldy de oude eten. Het lant en ſal oock niet vooꝛ ewelick vercocht worden/ wāt tis myne/ eñ ghy ſyt myn aencomelingen eñ vreemdelingen/ Eñ daerom ſal alle dat landt dat ghy beſit vercocht worden op de vooꝛwaerde van te mogen loſſen.

Ist ſake dat v broeder arm geworde is/ eñ ſyn deelkē eruē vercoopt/ eñ ſyn naeſte maeſchap wilt/ ſo mach hi loſſen tgene dat die vercocht hadde/ maer en heeft hy geenen naeſten eñ dat hy ſelue den pryſ vindē can om te loſſen/ ſo ſalmen de vruchten ſchattē van dien tyt/ als hy dat vercocht heeft/ eñ datter ouerblyft ſal hy den cooper geuen/ ende alſo ſal hy ſyn erue wederom ontfangen. Maer iſt ſake dat ſyn handt ſo vele niet vinden en can dat hy den pryſ mach wederom gheuen/ ſo ſal de cooper behoudē dat hy gecocht heeft/ tot dat iubileus iaer/ want op dat iaer ſal alle vercochte erue weder tot ſynē heere comen/ eñ tot dē eerſtē beſitter. So wie een huys vercoopt binnē der ſtadt muerē/ die ſal orlof hebben dat te loſſen/ tot dat een iaer ouerleden is/ iſt dat hy dat niet en loſt/ eñ dattet iaer omme is verloopen ſo ſal die cooper dat beſitten/ eñ ſyn nacomelinghen inder ewicheyt/ ende men en ſal dat niet mogen loſſen/ ooc in dat iubileus iaer. Maer iſt dat huys in een dorp dat geen mueren en heeft/ ſo ſalt vercocht worden na der landen recht/ iſt ſake dat te vozen niet geloſt en is/ ſo ſalt int iubileus iaer wederom comen tot ſynen heere.

Der Leuiten huyſen die in beſloten ſteden ſyn/ die mogen altyt geloſt wordē/ iſt ſake dat ſy niet gheloſt en worden/ ſo ſullen ſy int iubileus iaer weder tot haer heeren comen. want de huyſen vander Leuiten ſteden zyn vooꝛ haer erfbeſittingē onder de kinderē vā Iſrahel. Maer heurlieder erue inde vooꝛſteden en ſullen niet vercocht worden/ want het is een ewige beſittinge: Iſt ſake dat v broeder verarmt is/ eñ cranck inde handt/ eñ dat ghy hem opgenomen hebt als eenē vreēdelinck oft wtlander/ eñ dat hy by v leeft/ ſo en neemt geenē woecker van hem/ noch yet meer dan ghy ghegheuen hebt. Vreeſt uwen Godt/ dat v broeder by v mach leuen. Ghy en ſult hem v gelt te woecker niet geuen/ eñ ghy en ſult vā hem geen woecker des graēs eyſchen. Ick ben de Heere uwe Godt/ die v geleyt hebbe wt dat landt van Egyptē dat ick v ſoude geuen het lant van Chanaan/ eñ dat ick v Godt weſen ſoude. Iſt dat v broeder vooꝛ armoede bedwongen ſynde/ hemſelfden verkoopt/ ſo en ſuldy hem niet verdruckē met de ſlauernye der knechtē/ maer ghy ſult hem houden als eenen huerlinck eñ een huyſghenoot/ eñ hy ſal by v wercken tot dat iubileus iaer. eñ daer na ſal hy wtgaē met ſynen kinderē/ eñ hy ſal wederkeeren tot dat geſlachte ende beſittinge van ſynē vaderen. want het zyn myn knechtē eñ ick hebſe geleyt wt dat lant van Egyptē/ ſy en ſullē niet vercocht wordē na de maniere der knechtē/ noch en ſynichtſe niet met ghewelt/ maer vreeſt uwē Godt. Ghy ſult knechten ende dienſtwyuen hebben/ van dien natiē die omtrent v rontſomme woonē/ eñ vandē aencomelingē die by v verkeerē/ oft die van deſe gebozen ſyn in v landt/ deſe ſuldy vooꝛ ſlauē hebben/ eñ die ſuldy met erfrechte uwē nacomelingē achterlatē eñ die eewelick beſitterē/ Maer uwe broederen kinderen van Iſrahel en ſuldy met gewelt niet verdrucken. Iſt

dat by v lieden machtich wordt de handt van
tenigen vreemdelinck oft wrlander/ eñ dat v
broeder van armoedē benaut sy selnen dien
vercoopt oft yemandē van sulcs geslachte/ so
machmen hem altoos lossen nae dat hy ver-
cocht is. So wie dat wilt vā synē broeders
die mach hem lossen/ eñ synes vaders broe-
der eñ synes ooms sone/ ende syn neue/ende
maech. Maer en is dat niet/ soo mach hy hem
selnen lossen/ can hy dat doen/ alleen reke-
nende de iarē vandē tyde dat hi vercocht was/
tot dat iubileus iaer/ eñ tghelt daer hy mede
vercocht was/ sal hi rekenen na dat getal der
iaren/ eñ na de rekeninghe der huerlinghen.

Ist sake datter noch veel iaren syn eer dat
iubileus iaer comē sal daer na sal hi den prys
geuen/ ist datter luttel iaren syn/ soo sal hy
met hem rekenen na tghetal der iaren/ eñ hy
sal den cooper geuē de iarē die daer noch co-
mende syn/ hem afgherekent den loon der
iaren die hy hem te vozen gedīēt heeft/ Hi en
sal hem niet met gewelt verlatē voor v aen-
schyn. Maer ist sake dat hi door dese nidde-
len niet en can bloot wordē so sal hi int iubi-
leus iaer vyt wegaē met synē kinderē. wāt
de kinderen van Israhel syn myn dienaers/
die ick weer lande vā Egyptē geleyt hebbe.

Hoe Godt de volbrengers syns wets veel goets beloeft, maer de overtreders veel leeds. Dat xxvj Capittel.

ICk ben de Heere v Godt/ ghy en sult voor
v geenen afgodt oft gesnedē beelt maken/
noch ghy en sult geen tytelen oprichtē/ noch
gheenen wtnemenden steen stellen in v lant/
om dien te aenbidden. want ick ben de Hee-
re v Godt. Bewaert myn sabbothdagē eñ
vreest myn heylige plaetse/ ick ben de Heere.
Ist sake dat ghy na myn gebodē wandelt/
eñ dat ghy myn beuelinghen bewaert eñ die
doet/ so sal ick v regenen geuen te synē ty-
de/ eñ de aerde sal haer groeysel geuen/ eñ de
boomen sullen vol vruchten wordē. Den
dorschryt sal den wynoyt achterhalen/ eñ tsuy
den des wyngaerts sal dē saeyyt genakē eñ
ghy sult v broot eten met verlaethedē/ eñ ghi
sult sonder vreese in v landt woonen. Ick
sal v vrede geuen in allen v palen/ ghi sult sla
pen/ eñ daer en sal niemant zyn die v verna-
ren sal. Ick sal de quade dieren van v nemē/
eñ tsweert en sal door v palen niet gaē. Ghi
sult v vianden vervolgen/ eñ sy sullē voor v
vallen/ eñ vyue vanden uwen sullen hon-
dert vreemde vervolghen/ eñ hondert van v/
thien duysent v viandē sullen mettē sweerde
vallē voor v lieden aēsicht. Ick sal v lieden
aēsien/ eñ v doē wassen/ ghy sult vermenich-
uuldicht wordē/ eñ ick sal myn verbondt met
v lieden vast maken. Ghy sult dat oudste
vanden ouden eten/ eñ ghy sult dat oude(als
de nieuwe ouer comen sullen) wech worpē.
Ick sal myn tabernakel stellē int middē vā
t lieden/ eñ myn siele en sal v niet verworpē.
Ick sal onder v lieden wandelē/ eñ ick sal v
Godt zyn/ eñ ghy sult myn volc wesen. Ick
ben de Heere uwe Godt/ die v gheleyt hebbe
vt dat landt der Egyptenarē/ dat ghy henlie
den niet dienen en soudet/ eñ die van uwen
necken de kerene gebrokē hebbe/ dat ghy op-
gerecht soudt gaē. Maer ist dat ghy my niet
en hoort/ eñ alle myn ghebodē niet en doet/
ist dat ghy myn wetten versmaet/ eñ myn
rechten veracht/ dat ghy niet en doet de din-
gen die van mi ingestelt zyn/ eñ dat ghi myn
verbondt breket/ so sal ick v liedē dese din-
gen doen: Ick sal v haestelick versoeckē met
armoede/ eñ met hitten/ de welcke v oogben
verdernen eñ v sielen verteeren sullen. Ghy
sult v saet verloren saeyen/ dwelck sal vandē
vianden verslonden worden. Ick sal myn
aensicht tegen v stellen/ eñ ghi sult voor uwe
vianden vallen/ eñ ghi sult t'onder geworpen
worden henliedē die v haten/ ghi sult vlieden
als v niemant en vervolcht. Eñ ist sake dat
ghy my noch also niet onderdanich en zyt so
sal ick v straffinge seuenmael meerder makē
om uwer sondē wille/ eñ ic sal de houerdye
van uwer verhertheyt heel in stuckē breken.
Eñ ick sal v den hemel vā bouē makē gelyck
yser eñ de aerde metalen. Uwen arbeyt sal
te vergeefs gedaen worden/ De aerde en sal
gheen groeysel voort brengē eñ de boomen
en sullen geenen oogst geuen. Ist sake dat
ghy teghen my wandelt/ eñ dat ghy my niet
hoozen en wilt/ so sal ick noch seuēmael v pla
gen vermeerderē om uwer sondē wille/ eñ
ick sal de wilde beesten des velts op v lieden
seyndē/ de welck v sullen vernielen/ eñ v vee/
eñ sullen alle dinghen brengen tot een cleyn
ghetal/ ende v weghen sullen woest worden.
Eñ ist sake dat ghy also v noch niet en wilt
laten onderwysen/ maer dat ghy teghen my
wandelt/ soo sal ick oock tegen v wandele-
len/ eñ ick sal v seuenmael meer slaen/ om u-
wer sonden wille/ eñ ick sal op v liedē bren
gen een wrekende sweert myns verbonts.
Eñ als ghy in de steden gheuloden sult zyn/
so sal ick de pestilencie int midden van v lie-
den seynden/ eñ ghy sult in uwer vianden han
den ghelevert worden/ als ick den staf wa
broots sal ghebroken hebben/ alsoo dat seuen
vrouwē broodē backen sullen in eenē ouen/
eñ dat sy die sullen met gewichte weder ghe-
uen/ eñ ghy sult eten/ eñ niet versaet worden.
Maer ist dat ghy oot hier door my niet en
hoort maer dat ghy tegē my wandelt/ so sal
ick oock tegen v liedē wandelē met een con-
trarie rasende gramschap eñ ick sal v straffen
met seuen plagen/ om v lieder sonden wille/
also dat ghy eten sult het vleesch vā uwen
sonen/ eñ van uwen dochteren/ ick sal uwe
hoochden afworpen/ eñ uwer afgodē beeldē
in stucken breken. Ghy sult doot vallen tus-
schen de veruallingen van uwen afgoden/ eñ
myn siele sal v verfoeyen/ also seere dat ick
v steden sal brengen tot woestheyt/ eñ ick sal
v heylige plaetsen verlaten maken/ noch ick
en sal niet meer den aldersuetsten reuck ont-
fangen. Eñ ick sal v landt verderuē eñ v
viandē sullē henliedē daer af seer verwōde-
ren als sy des bewoonders zyn sullē. Maer
v lieden sal ick verstroyē onder de Heydenē/
eñ ick sal een sweert achter v wtrecken/ eñ
v landt sal woest zyn/ eñ v steden afgeworpen.

Dan

Dan ſal dat landt behagen hebben in ſyn-
der ruſten / alle de dagē ſynder woeſtheden/
als ghy ſult inder vianden landt zyn dan ſalt
ſyné Sabboth houdē eñ ruſten/ in de Sab-
both dagen van ſynder woeſtheden / om dat
niet ghe ruſt en heeft op v ſabboth tyden/ als
ghy daer in woondet/ eñ den genē die daer
van v liedē ſullē ouerblyuē ſal ick vreeſe ge-
Fuen in haer herte in de landen vā harē vian-
den . Denlieden ſal vernaren tgeluyt vā een
vliegende loof eñ ſy ſullen alſo vliedē als vā
eē ſweert ſy ſullē vallen alſſe niemāt en ver-
nolcht/ eñ ſy ſullen vallen een yegelyc ouer
ſyn broeders / gelyck die wter orlogē vliedē/
niemant van v lieden en ſal syn vianden doz
een wederſtaen. Ghy ſult onder de heyde-
nen vergaen eñ der vianden landt ſal v ver-
nielen. Ende ist datter ſommige van dien
ouerblyuē die ſullē verdwynē in haer booſ-
heden int landt vā harē viandē eñ om haer-
der vaderen eñ om haer ſonden ſullen gepy-
nicht wozdē/ tot dat ſy haer eñ haerder ou-
ders miſdaden belyden ſullē/ daer mede dat
ſy ouertreden hebben tegen my/eñ tegen my
G gewandelt. Daerom ſal ick oock tegē hen-
lieden wandelen eñ ick ſalſe brenghen in een
viandich landt tot dat haer onbeſneden her-
te hem ſchame. Dan ſullē ſy vooz haer booſ-
heden bidden/ eñ ick ſal myns verbondts
gedachtich weſen dat ick vaſt gemaect hebbe
met Jacob eñ Iſaac eñ Abraham/ Eñ ick ſal
haers landts oock ghedachtich weſen/ dat
welck alſt verlatē ſal zyn van hen/ ſo ſalt ſyn
behagen hebben in ſynder ruſtē tydēde ver-
woeſtheyt om harē wille/ Maer ſy ſullē vooz
haer ſonden biddē/ om dat ſy myn rechtē ver
wozpen hebben/ende myn wetten verſmaet.
Maer nochtās doen ſy oot inder vianden
landt warē/ ſo en heb icſe niet heel t'wozpen/
noch ick en hebſe alſoo niet verſmaet / dat ſy
heel vernielt ſoudē wozdē / eñ dat ick bzeken
ſoude myn verbont met hen/ wāt ick ben de
Heere haerlieder God/ eñ ick ſal gedachtich
weſen myns voerledē verbōts/ doē icſe leyd
de wt dat lāt vā Egypten int aēſien der hey-
denen/ om dat ic haerlieder God weſen ſou-
de. Ick bē de Heere Godt. Dit ſyn de rech
ten eñ gebodē eñ wettē / welc de Heere gege
uē heeft tuſſchē hem eñ tuſſchē de kinderē vā
Iſrael opdē berch Sinai dooz Moyſes hant.

Van beloften, ende hoemen die volbrengen ſal, eñ de thienden betalen.

Dat xxvij Capittel.

AEnde de Heere heeft tot Moyſen geſpzo-
ken/ ſeggende: Spreect tot de kinderē
van Iſrahel/ende ghy ſult henlieden ſeggen:
Een menſch die een ghelofte gedaen heeft / eñ
ſyn ziele Gode beloeft heeft die ſal de weerde
gheuen/ na de waerdeeringhe. Iſt dat een
man is van twintich iaren tot dat ſeſtichſte
iaer/ſo ſal hy vyftich ſicken geuen ſiluers nae
tgewicht der heyliger plaetſen/ iſt een vzou-
we / dertich/ Maer van twyffte iaer tot dat
twintichſte/ ſo ſal een mās perſoon twintich
ſicken geuen een vzouwe thien. Van een-
der maent oudt tot dat vyffte iaer ſo ſalmen
vooz een knechtken geuen vyf ſicklē/vooz een
meyſken dry. Een man die tſeſtich iaren eñ
daer bouen out is/ſal vyfthien ſicken gheuen
een vzouwe thien/ Iſt dat die arm is/ende
dat hy niet machtich en is deſe geſette weer-
de te geuen/ſo ſal hy vooz den prieſter ſtaen/
eñ hoe veel dat die waerdeeren ſal eñ ſien ſal
dat hy geuen can/ſo veel ſal hy geuē. Maer
iſt dat yemant dē Gode beloeft een beeſte de
welcken den Heere offeren mach/ dat ſal hey
lich weſen/ eñ tē mach niet verwiſſelt vooz
dē/dat is geen beter om een quaet noch geen
arger om een goet. Eñ iſt dat hy dit verwiſ-
ſelt ſo ſullen ſy den Heere gheheylicht ſyn ſo B
wel tghene dat verwiſſelt is/ als dat daer de
wiſſelinge vooz gedaen is. Iſt dat yemant
gheloeft een onſuyuer beeſte welckmen den
Heere niet offeren en mach/ die ſalmen vooz
dē Prieſter brengē/ de welcke onderſchey-
dende oft goet oft quaet is/ ſal den prys ſtel-
len/ eñ iſt dat hy dat geuen wilt diet offert/
ſo ſal hy het vyffte deel daer op leggen bouen
de waerdeeringhe. Iſt dat een menſch ſyn
huys beloeft eñ den Heere geheylicht heeft/
ſo ſal de Prieſter dat beſien oft goet oft quaet
is/eñ na den prys die van hē geſtelt ſal wor-
den/ ſalt vercocht wozdē/ maer iſt ſake dat
de gene die beloeft heeft tſelue wilt loſſen/ ſo
ſal hy het vyffte deel vander waerdeeringen
daer toe leggben eñ hy ſal dat huys hebben.
Iſt ſake dat hy eenen acker van ſynder be
ſittingen den Heere beloeft/ ende geheylicht
heeft na de mate ſyns ſaetcozens/ſal dē prys
gewaerdeert wozdē / iſt ſake datter lant met
dertich maten gerſten beſaeyt wozdt / ſo ſal-
men dat vercoopē vyftich ſicken ſiluers. Iſt
dat hy terſtont na tbeginnende iaer vanden
iubileus eenen acker geloeft heeft ſo ſalment
waerdereē ſo veele als die ſoude mogē geldē/
maer iſt na een luttel tyts / ſo ſal de Prie-
ſter het gelt rekenen na dat getal der iaren/
die noch te comen zyn/ tot dat iubileus iaer/
eñ dat ſalmen vanden prys af nemen/ maer
iſt dat hy den acker loſſen wilt / dien beloeft
hadde ſo ſal hy het vyffte deel vā dat geſchat
gheit daer toe leggen eñ hy ſal dien beſuten.
Maer iſt ſake dat hy diē niet en wilt loſſen/ C
maer dat hy yemandt anders vercocht wozt/
ſo en ſal hy dien beloeft heeft/ den ſeluen niet
meer mogē loſſen/ want als den dach van
dat iubileus iaer comē ſal ſo ſal dē acker den
Heere geheylicht ſyn eñ de geheylichde erue
behoozt der Prieſters recht toe. Iſt ſaecke
dat eenen acker gecocht is ende niet vander
ouders erfgoedē den Heere geheylicht wozt/
ſo ſal de Prieſter den prys rekenen na tge
tal der iarē tot dat iubileus iaer/eñ die dē ac
ker den Heere beloeft heeft ſal dien geuē den
Heere/ maer int iubileus iaer/ ſo ſal diē ac-
ker wedercomen tot ſynē eerſten Heere dien
vercocht hadde/eñ dien gehadt heeft ten lote
ſynder beſittingē. Alle waerdeeringe ſal ge
wegen wozdē na den ſicle der heyliger plaet-
ſen/ eenen ſicle heeft twintich hellingē. De Exod. 30. b. 12
eerſte gebozenen de welcke den Heere toebe Num. 3. g. 47.
hoozen/ en ſal niemandt moghen den Heere Exec. 45. d. 12.
heylich

heylich maken ẽn belouen/ tzy oft eenen osse oft een schaep is/ sy zyn des Heeren/ Maer ¶ 27
ist sake dat eẽ onsuyuer beeste is/ so sal hy dat lossen diet geoffert heeft/ na syn waerderinge/ ẽn hy sal daer toe doen het vyfste deel vãden prys/ Maer en wilt hy dat niet lossen so salt yemanden anders vercocht worden/ soo vele alst te vorẽ gewaerdeert was. Alle dat ¶ 28
den Heere geheylicht wordt tzy oft eẽ mẽsch is/ oft een beeste/ oft eenen acker/ dat en salmẽ niet vercopen noch lossen mogẽ. So wat eẽs geheylicht is/ dat sal een heylich der heyligen
Ieruscha- dis. weesen den Heere/ Eñ al dat geheylicht is/ ¶ 29
dat van eenen mensch geoffert wordt/ en sal niet gelost worde/ maer tsal de doot sterruen.

Alle de thienden des landts tzy vandẽ coren wuchtẽ oft vandẽ oogst der boomen behoorẽ dẽ Heere toe/ eñ die worde hem gehey ¶ 30
licht/ maer ist sake dat yemant syn thienden wilt lossen die sal het vyfste deel vãden daer ¶ 31
toe doen. Vã allen thiendẽ vã ossen schapẽ/ eñ gheytẽ/ de welck onder des herders rocde gaen so wat het thiende coẽt/ dat sal den Hee ¶ 32
re geheylicht wesen/ Men sal niet kiesen noch goet/ noch quaet/ noch men en sal dat een voor dander niet verwisselẽ maer ist dat yemant verwisselt so sal tgene dat verwisselt is/ eñ tghene daer voor dat verwissels is den Heere geheylicht zyn/ ende men en sal dat ¶ 33
niet lossen. Dit zyn de gheboden welck de Heere Moysi beuolen heeft totten kinderen van Israhel op den berch van Sinai.

Hier eyndet dat derde boeck Moysi/ Leuiticus ghenaemt.

Dat vierde boeck Moysi, int Hebreeusch ghenaemt Vaiedabber, int Latijn, Numeii, int Duytsche, het boeck der Tellinghen.

Hoe de strijdbaer mannen vt den ghesla chte der kinderen van Israhel ghetelt worden, ende hoe de kinderen Leui ghestelt worden, om het tabernakel te draghen.

Dat eerste Capittel.

ENde de Heere heeft tot Moysen gesproke in de woestyne Sinai/ in dat tabernakel des verbonts op den eersten dach vander tweeder maẽt/ int tweede iaer na dat sy vt Egypten gegaen waren segghende: Neemt de somme vander ghecelder vergaderingẽ der kinderen vã Israhel na harẽ geslachtẽ eñ huysen/ eñ de namen vã een yeghelick/ wat datter is vã mans persoonẽ/ van twintich iarẽ eñ opwaerts/ van alle der stercker mannen vã Israhel/ eñ ghy sultse tellen nae haren scharen/ ghy ende Aaron. Eñ met v sullen wesen de Princen vanden geslachten eñ huysen in haren maesschappẽ/ der welcker namen zyn dese: Van Ruben Elisur Sedeurs sone. Vã Simeon Salamiel Surisaddais sone/ Van Judas/ Naason Aminadabs sone/ Van Issachar/ Nathanael Suars sone/ Vã Sabulon Eliab Helons sone/ maer vã Josephs sonẽ/ vã Ephraims geslachte/ Elisama Ammiuds sone/ Vã Manasse Gamaliel Phadassus sone/ Vã Beniamin Abidan/ Gedeons sone/ Van Dan/ Ahieser/ Amisaddais sone/ Van Aser/ Phegiel/ Ochrans sone/ Van Gad/ Eliaph/ Duels sone/ Van Nephtali/ Ahira/ Enans sone. Dese waren de alder edelste Princen der menichten in harẽ geslachtẽ eñ maesschappẽ/ eñ hoofdẽ vã Israels heyr/ de welck Moyses eñ Aaron hebbẽ genomẽ met alle de menichte des gemeynẽ volcs/ eñ sy hebbẽ die vergadert op den eersten dach vander tweeder maent/ tellende die na haren geslachten/ huysen eñ huysgesinnẽ eñ de hoofden eñ namen van een yeghelick/ van dat twintichste iaer eñ daer bouẽ/ gelijck de Heere Moysi beuolen hadde. Eñ daer zyn getelt in de woestyne Sinai/ van Ruben Israels eerste geboren sone by haren geslachten eñ familien/ eñ huysen/ eñ namen van yegelics hoofden/ alle dat is vã mans persoonẽ/ van twintichste iaer/ eñ daer bouen die ter oorloghen trecken/ sessen veertich duysent eñ vyf hondert. Van Symeons kinderẽ/ by harẽ geslachten familien/ eñ huysen van harẽ maetschappen/ waren ghetelt by de namen eñ hoofden van een yeghelick alle dat vã mans persoon is/ van twintich iaren eñ daer bouen/ die ter oorloghen gingen/ negen eñ vyftich duysent/ eñ dry hondert. Van Gads kinderẽ by haren geslachten eñ familien/ eñ huysen van haren maetschappen zyn ghetelt by elcs namen van twintichste iaer/ eñ daer bouen alle die ter oorloghen gingen/ vyf eñ veertich duysent/ ses hondert eñ vyftich. Van Judas kinderen by haren geslachten eñ familien eñ huysen van haren maetschappen/ by elcs namen van twintichste iare eñ daer ouer/ alle die ten stryde trecken mochtẽ/ zynder getelt vier eñ tseuentich duysent eñ ses hondert. Van Issachars kinderen by den geslachten eñ familien eñ huysen vã harẽ maetschappen by elcks namen van twintichste iaer ende daer bouen/ alle die ten stryde trecken/ zynder getelt vier eñ vyftich duysent ende vier hondert. Van Sabulons kinderẽ by haren geslachten eñ huysen van haren maetschappen zynder getelt by elcks namen/ van dat twintichste iaer eñ daer ouer alle die ter oorlogen mochtẽ gaen/ seuen eñ vyftich duysent/ eñ vier hondert. Vã Josephs sonen/ Van Ephraims kinderẽ by harẽ geslachtẽ eñ familien eñ huysen vã haren maetschappen/ zynder getelt by elcks namen vã twintichste iaer eñ daer ouer alle die mochten ter oorlogẽ trecken/ veertich duysent eñ vyf hondert.

Voorts

E Voorts van Manasses kinderē by haren
geslachten eñ familien / eñ huysen van haren
maetschappen zynder getelt by elcks namen
van twintich iaren eñ daer boue / alle die ter
orlogen gaen mochtē / twee eñ dertich duy-
sent eñ twee hondert. Vā Beniamins kin
deren by harē geslachten eñ familien / eñ huy-
sen van haren maetschappen zynder ghetelt
by elcks namen van dat twintichste iaer eñ
daer bouen / alle die ter orloghen gaen moch
ten / vyf eñ dertich duysent / eñ vier hōdert.
Van Dans kinderen by haren geslachten
eñ familien eñ huysen van haren maetschap-
pen zyn getelt by elcks namen vā twintich-
ste iaer eñ daer bouē alle die ten strydе moch
ten trecken / twee eñ tseftich duysent eñ se-
F uen hondert. Van Asers kinderen by ha-
ren geslachten eñ familien / eñ huysen van ha
ren maetschappē / zyn getelt by elcks namen
van twintich iarē eñ daer ouer / alle die moch
ten ter orlogen trecken / eenen veertich duy
sent / eñ vyf hondert. Van Nepthali kinde-
ren by haer geslachten eñ familien / eñ huysen
van haren maetschappen / zynder ghetelt by
elcks namen / vā dat twintichste iaer eñ daer
bouen / alle die ter orlogen trecken mochten /
vyf eñ vyftich duysent / ende vier hondert.
Dit zyn de gene die Moyses eñ Aaron / eñ
de twaelf Princen van Israhel getelt hebbē /
eenē yegelichē bysonder / by de huysen vā ha
ren maetschappen. Eñ alle tghetal der kin
deren van Israhel / nae haer huysen / eñ fami-
lien van twintich iaren eñ daer ouer / die ter
orloghen trecken mochten / waren ses hon
dert duysent / eñ vyf duysent vyf hondert / eñ
B vyftich mannen. Maer de Leuiten en wa
ren int geslachte van harē familien met hen-
lieden niet getelt. Ende de Heere heeft tot
Moysen gesprokē / seggende: Dat geslacht
vā Leui en wilt niet tellē / noch en telt haer-
lieder somme niet by de kinderen van Isra-
hel / maer stelt se op dat tabernakel des ge-
tuygenis / eñ alle syn vatē / eñ alle dat tot den
ceremonien toebehoort. Sy sullen dat taber-
nakel dragen / eñ alle syn ghereetschap / eñ sy
sullen inden dienst wesen / eñ sy sullen haren
legher maken rontsomme den tabernakel.
Eñ alsmen sal moetē voorts reysen / so sul-
len de Leuiten dat tabernakel af legghen / eñ
alsmen sal den legher neder slaen / so sullen sy
het tabernakel oprechten / So wie datter an-
ders toe gaet / dien salmē doodē. Eñ de kin
deren van Israhel sullen haer legers makē /
een yegelyck na syn scharen / vergaderinghe
ende heyzen. Maer de Leuiten sullen haer
tenten slaen rontsomme den tabernakel / op
dattet gheen gramschap en come op de me-
nichte der kinderen van Israhel / eñ sy sullen
de wake houden in de bewaringen / van dat
tabernakel des ghetuygenis. De kinderen
van Israhel hebben dan ghedaen na alle dat
de Heere Moysi beuolen hadde.

Hoe dat den legher der kinderen van Israhel beslegē worde.
Dat ij. Capittel.

A Ende de Heere heeft gesprokē tot Moy
sen eñ Aaron / seggēde: Alle de kinderē
van Israhel sullen elck haren legher maken
rontsomme den tabernakel des verbonts / by
heurlieder hoopen / teekenen / eñ banieren / eñ
huysen van haren geslachten. Ten Oosten
sal Judas syn tenten slaen / na de hoopē van
synen heyre / eñ de Prince van synen kinderē
sal zyn Nahasson / Aminadab sone / eñ alle
de somme der strydbaer mannen van synen
geslachte vierentseuentich duysent ende ses
hondert. Neffens hem hebben haer tenten
geslagen die van Issachars geslachte / wiens
Prince was Nathanael Suars sone / eñ al-
le tghetal van synen strydbaer mannē was
vier eñ vyftich duysent / vier hondert. Int
geslachte vā Zabulon was de Prince Eliab /
Helons sone / eñ alle dat heyr der strydbaer
mannen van synen ghesslachte seuen eñ
vyftich duysent / eñ vier hondert. Alle die
in Judas heyr getelt zyn / waren hondert eñ
sessentachtentich duysent eñ vier hondert / eñ
na haer scharen sullē sy deerste wtgaen. In B
den leger vā Rubens kinderē aen de Suyt-
syde sal de Prince zyn Elisur Sedeurs sone /
eñ alle dat heyr van synē strydbarē man-
nen die getelt zyn / waren sessen veertich duy
sent / eñ vyf hondert. By hem hebben ten-
ten ghesslagen die van Symeons ghesslachte /
wiens Prince was Salamiel Surisaddais
sone / eñ alle dat heyr van synen strydbaren mannen die getelt zyn / waren negen eñ
vyftich duysent / eñ dry hondert. In dat ge-
slachte van Gad / was de Prince Eliasaph
Duels sone / eñ alle dat heyr vā synē strydt-
baren mannen die getelt syn / waren vyfen-
veertich duysent / ses hondert ende vyftich.
Alle die ghetelt waren in Rubens legher /
waren hondert eenen vyftich duysent / vier
hondert ende vyftich by harē hoopen sy sul-
len in de tweede plaetse voorts trecken. Eñ
het tabernakel des getuygenis sal opgehenē
worden door der Leuiten dienst / eñ by haer
hoopen / alsomen dat oprechten sal so salmen
dat oock nederleggen / sy sullen elck bysonder voorts trecken na haer plaetsen eñ ordi-
nancien. Aen de westsyde sullen wesen de C
legheren der kinderen van Ephraim wiens
Prince was Elisama Ammiuds sone / tge-
heel heyr van synen strydbaer mannē die ge-
telt syn / waren veertich duysent eñ vyf hon-
dert. Eñ met henlieden het ghesslachte van
Manasses kinderen / wiens prince was Ga-
maliel Phadassurs sone / eñ alle dat heyr vā
synen strydbaren mannen die getelt zyn / wa-
rē twee eñ dertich duysent / eñ twee hondert.
Int geslachte der kinderē van Beniamin
was de Prince Abidan Gedeons sone / eñ
tgheel heyr vā synē strydbarē mannē die ge-
telt zyn / warē vyfendertich duysent vierhon
dert. Alle die in Ephraims leger getelt zyn /
warē hondert duysent ende acht duysent / eñ
een hondert by haren hoopen sy sullē de der-
de int voorts trecken zyn. Aen de Noort- D
syde hebben haren legher gesslagen de kinde-
ren van Dan / wiens Prince heeft ghewest
Ahieser / Amisaddais sone / eñ alle dat heyr
van synen strydbaren mannen / die ghetelt

zyn /

zijn/waren twee ende tseſtich duysent/ ende seuen hondert. By hem hebbē die van Aſers geſlachte haer tente geſlagen/ wiens prince was Phegiel Ochrans sone/ ende alle dat heyr van synen strijtbaren mannē/ die gereit zijn/ waren een ende veertich duysent/ ende vijfhondert. Van dat geſlachte der kinderen vā Nephtali was de prince Ahira Enās sone/ ende alle dat heyr van synen strijtbarn mannen/ warē drij en vijftich duysent ende vier hondert. Alle die in Dans leger geſtelt zijn/ waren hondert duysent/ seuē ende vijftich duysent/ ende ses hondert ende sy sullē de leste voorts trecken. Dit is t'getal der kinderen van Jſrahel/ by de huysen van haren geſlachten/ ende scharen/ ende vanden verscheyden heyren/ ses hondert duysent ende drij duysent vijf hondert ende vijftich. Maer de Leuiten en zijn niet gereit onder de kinderē vā Jſrahel/ wāt alſo hadde de Heere Moyſi bevolē. Ende de kinderen vā Jſrahel hebben gedaen na alle dat de Heere gebodē hadde. Sy hebbē haer legers geſlagē na heurlieder hoopē/ ende zijn voort getrocken by haer familien/ ende haerder vaderē huysen.

Hoe Aarons kinderen ende den Leuiten haré dienſt beſchikt worde. Dat iij Capitel.

DIt zijn de geſlachten van Aaron ende Moyſes/ op den dach doen de Heere tot Moyſen geſproken heeft/ op dē berch van Synai.

Ende dit. Ende dit zijn de namen van Aarons kinderen: Zijn eerſte geboren sone was Nadab/ daer na Abiu/ ende Eleaſar/ ende Jthamar. Dit zijn de namen van Aarons sonē der priſteren die geſalft zijn/ ende der welcker handen gevult ende gewijt zijn/ om dat sy het prieſterſchap souden bedienen. Want Nadab ende Abiu zijn geſtorven/ doē ſy vreemt vier offeranden voor des Heeren aenſchijn in de woeſtijne van Synai sonder kinderē/ ende Eleaſar ende Jthamar hebben dat prieſterſchap bedient/ voor Aaron harē vader. Ende de Heere heeft tot Moyſen geſproken/ ſeggende: Maect by v dat geſlachte van Leui/ ende doet die staen voor Aarons aenſicht/ dat ſy hem dienen/ ende dat ſy waken ende gade ſlaen al wat den dienſt der gemeynten aengaet/ voor dat tabernakel des getuygenis/ ende dat ſy de gereetſchappen des tabernakels bewaren/ diende in synen dienſt. Ende ghy ſult de Leuiten tot eender ghiften geuen Aaron ende synen sonen/ den welcken ſy vanden kinderen van Jſrahel geleuert zijn. Maer Aaron ende ſijn sonen ſulcx ſtellē ouer dē dienſt des prieſterſchaps. Een vreemde die tot dien dienſt gaet/ ſal gedoot worden. Ende de Heere heeft tot Moyſen geſproken/ ſeggende: Jck hebbe de Leuitē wt de kinderen van Jſrahel genomen voor alle de eerſte geboren/ die der moeder lichaem eerſt opē doet/ onder de kinderen van Jſrahel. Ende de Leuiten ſullen my toebehooren/ want myne is alle d'eerſte geborē/ van dien tijt dat ich alle d'eerſte geboren van Egypten verſloech in't lant van Egypten/ ſo heb ich my geheylicht alle dat eerſte geboren wordt in Jſrahel/ vanden menſche aen tot dat deyn toe/ ſy zijn myne/ Jck ben de Heere.

Ende de Heere heeft tot Moyſen geſproken inde woeſtijne van Synai/ ſeggende: Telt de kinderē van Leui/ door haer vaderen huyſen ende familien/ alle mans perſonen van eender maent ende daer bouen. Ende Moyſes heeftſe getelt/ gelijck de Heere bevolē hadde. Exod. 6. c. 17.

Ende de ſonen van Leui zijn genoemt by haer namen/ Gerſon/ ende Caath/ ende Merari.

De ſonen van Gerſon/ Lebni/ ende Semei.

De ſonen van Caath/ Amram ende Jeſaar/ Hebron ende Oziel. De ſonen van Merari/ Moholi/ ende Muſi. Van Gerſon waren twee familien/ te weten der Leuiten ende der Semeitē/ waer af dat getelt is het volc van mans perſonen/ van eender maent ende daer bouē/ tot ſeuen duyſent ende vijf hondert.

Deſe ſullē achter het tabernakel harē leger makē ten weſtē/ onder den prince Eliaſaph/ Laels sone. Ende ſullē de wake hebben in dat tabernakel des verbonds/ vā dat ſelue tabernakel/ ende ſijn deſel/ dat voorhāgſel darinnē treet voor de doze vā dat dack des verbonts/ ende de gordijnē vā dat voorhof/ ende oock mede dat voorhāgſel/ daruan hāget acndē ingāt vā dat voorhof des tabernakels/ ende al dat tot dē dienſt des outaers toebehoort/ de zeilen des tabernakels/ ende alle ſijn gereetſchappen.

Dat geſlachte vā Caath ſal tot natien hebbē de Amramitē/ ende Jeſaritē/ ende Hebronitē/ ende Oziciten. Dit zijn de familien der Chaathiten/ getelt by harē namē/ alle mans perſonen van eender maent ende daer ouer/ acht duyſent ende ſes hondert/ ſy ſullen te bewaren hebben de heylichſte plaetſe/ en ſy ſullen haren leger ſtellen aen de Zuytſijde. Ende den prince ſal weſen Elizaphan Oziels ſone/ ende ſy ſullen de arcke bewaren/ ende de tafele/ ende candelaer/ de outarē/ ende de gereetſchappen van de alderheylichſte plaetſe/ daer in gedient wordt/ ende dat voorhancſel/ ende alle deſe ſelue huyſraet. Maer de prince vanden der Leuitē prince/ Eleazar Aarōs des prieſters ſone/ die ſal weſen ouer de bewaerders van de hoede der heyliger plaetſen. Maer van Merari ſullē natien zijn/ die Moholitē/ ende Muſiten gereit by haren namen/ alle mans perſonen/ van eender maent ende daer ouer/ ſes duyſent ende twee hondert/ Den prince was Suriel Abihaels ſone/ ſy ſullen haren leger maken aen de Noortſijde. Ende onder haer bewaringe ſullen weſen de planchē des tabernakels/ ende de ruchelē/ ende de colomnē/ ende haer baſementen/ ende alle dat tot deſer dingen cieraet toebehoort/ ende de colomnen van dat voorhof int ronde/ met haren baſementen/ ende de ſpannaghelen met harē zeilen.

Moyſes ende Aaron met den ſonē ſullen harē leger makē voor dat tabernakel des verbonts/ dat is aen de Ooſtſijde/ nemlijck de bewaringe vā de alderheylichſte plaetſe/ int midde der kinderē vā Jſrael/ ſo wie anders daer by coemt/ die ſal ſterven: Alle de Leuiten die Moyſes ende Aaron/ na des Heeren gebot gereit hebben/ by haer familien/ der mans perſonen/ van eender maent ende daer bouen/ waren twee ende twintich duyſent. Ende de

Heere heeft tot Moysen geseyt: Telt de eerste geborenē der mans persoonen / van de kinderen van Israhel / vā eender maent / eñ daer bouen / eñ ghy sult haerlieder somme hebben /
Eñ ghi sult voor my nemen de Leuitē voor alle d'eerste geborene der kinderen vā Israel / Ic ben de Heere. Eñ heurlieder vee / voor alle d'eerste geborene vā de beesten der kinderen vā Israhel. Moyses heeft gedaen ghe de Heere gebodē hadde / d'eerste geborē der kinderen vā Israhel / eñ de mans persoonē by heurlieder namen van eender maent out eñ daer ouer / waren twee eñ twintich duysent twee hondert eñ dryentseuentich. Eñ de Heere heeft tot Moysen gheſprooken / seggende:
Neemt de Leuiten voor d'eerste geborenen der kinderen van Israhel / eñ dat vee der Leuiten voor haer vee / eñ de Leuiten sullē myne wesen: Ic ben de Heere. Maer indē pris van de twee hondert eñ dryentseuentich / de welcke te bouen gaen t'ghetal der Leuiten van d'eerste geborenen der kinderen vā Israhel / sult dy nemen voor eick hooft vyf sicken / na t'ghewichte der heyliger plaetsen. Eenen sicle gelt twintich cleyn penningē. Eñ ghy sult dat gelt Aarō eñ synen sonen geuen den pris der gheender die daer ouer zyn. Dus heeft Moyses genomen het gelt der geender die daer meer waren / eñ die hy gheloſt hadde vanden Leuiten / voor de eerste geborenen der kinderen van Israhel / van duysent dryhondert eñ vyfentseuentich sicken na dat gewichte der heyliger plaetsen / eñ hy heeft dat Aaron gegeuen ende synen sonē na dat woort / welck hem de Heere bevolen hadde.

Exod. 30. b. 13. Leui. 27. c. 25. Exec. 45. d. 12.

Hoe den Leuiten by haren huysghesinnen, heurlieder dienst beſtelt wordt. Dat iij. Capittel.

Ende de Heere heeft gesprooken tot Moysen eñ Aaron seggende: Neemt de somme van Caaths sonen / wt dat middē der Leuiten / by haren huysen eñ familien / van dat dertichſte iaer eñ daer ouer / tot dat vyftichſte iaer / van alle die gaen om te staē eñ te dienen in dat tabernakel des verbonts. Dit is den dienst van Caaths sonen: Als den leger sal vertrecken / dan sal Aaron eñ syn sonē gaen in dat tabernakel des verbōts / eñ inde heylichſte plaetse / eñ sy sullē dat voorhancsel af doē / dat voor dē inganck hanget / eñ daer in sullen sy vinden de arcke des getuygenis / eñ sy sullen dat noch bedecken met een deckelt van hemelblau vellen eñ sy sullen daer ouer trecken noch een deksel geheel hemelblau / eñ sy sullen de hantboomen daer in steken. Eñ de tafel des voorleggens sullen sy oock vinden in een hemelblau deckelt / eñ sy sullē bi haer leggen de wierooctvatē eñ de muytertuens / croelen eñ bekers / om de vochtige offeranden te schenckē / de brooden sullen altoos op de tafel wesen. Eñ sy sullē daer ouertrecken een root deksel / d'welck sy noch eens ouertrecken sullen met een deksel vā hemelblau vellē / eñ sy sullen de hantboomen daer in steken. Eñ sy sullen een hemelblau deckelt nemē / daer sy den candelaer mede bedeckē sullē / metē lampen eñ met synen schaerkens eñ bluschvaten / eñ alle de olie vatē / die om de lampē te onderhouden nootelick zyn / eñ ouer alle dese sullen sy een deksel trecken vā hemelblau vellen / eñ sy sullen de hantboomen daer in steken.
Eñ oock den gulden outaer sullen sy winden in een hemelblau cleet / ende sy sullē daer ouer trecken een deksel van hemelblau vellē / eñ de hantboomen daer in steken. Alle de geereetschappe daermen inde heylichſte plaetse mede dient sullen sy windē in een hemelblau deckelt / eñ daer ouer sullen sy een deksel van hemelblau vellen trecken / eñ sy sullen de hantboomen daer in steken. Eñ den outaer sullen sy ooc van de asschen suyueren / eñ sy sullen dien in een purpuren cleedt windeu / eñ sy sullen by hem leggen alle de gereetschappen / de welcke sy beligen tot synen dienst / te weten de vierpannē / crauwels eñ de vorckē / de hakē eñ vierschuppē. Alle de gereetschappen des outaers sullen sy t'samen ouerdeckē / met een deksel vā hemelblau vellen gemaect / eñ sy sullē de hantboomen daer in steken. Eñ als Aaron eñ syn kinderen de heylige plaetse sullen ouerdeckt hebben / eñ alle syn gereetschappen int oprechten vanden legers / dan sullen Caaths kinderen binnen comen / om de bedeerte dingen te draghen / eñ sy en sullen de gereetschap van de alderheylichſte plaetse niet handelen / op dat sy niet en steruen. Dit zyn de lasten vā Caaths kinderen / in dat tabernakel des verbonds / waer ouer dat zyn sal Eleazar Aarons des Priesters sone / tot wiens sorge ooc toebehoort de olie / om de lampen te onderhouden / eñ het gemaect reuoofer / eñ het sacrificie daermen eerwelick offert eñ de olie der salvingen / eñ al wat tot den dienst des tabernakels behoort / eñ van alle den gereetschappen die in de heyligh plaetse zyn.
Eñ de Heere heeft gesprooken tot Moysen eñ Aaron / seggende: En wilt dat geslachte van Caath niet te niete doen wt het midden vanden Leuiten / maer dit sult dy henlieden doen dat sy mogen leuen / eñ niet en steruen / ist dat sy dat heylich der heyligher handelen / Aaron met synen sonen sullen binnen gaen / eñ sy sullen eicken syn werck bestellen / en beschedē / wat een yegelick sal moeten draghen / maer de ander en sullen wt geen nieuwigierichept beſien de dingen / die in de heyligh plaetse zyn / voor dat sy ouerdeckt zyn / oft anders sullē sy sterue. Eñ de Heere heeft tot Moysen gesprokē / seggēde: Neemt ooc het heel getal vā Gersons sonē by hen huisen eñ familien / eñ geslachtē / vā dertich iarē eñ daer ouer / tot de vyftich iarē. Telse allegader die daer in gaen / eñ dienen in dat tabernakel des verbonts. Dit is dat officie vāder Gersonitē familie: dat sy sullen dragen de gordynē des tabernakels / eñ dat dac des verbōts / dat ander deksel / eñ bouē al dat hemelblau ouerdeksel / eñ dat voorspātsel datter hangt voor den ingāc vā dat tabernakel des verbonts / de gordynen des voorhofs / eñ dat voorhancsel aen den ingāc / welck daer is voor dat tabernakel. Alle dat tot den outaer toebehoort / de seckens / eñ de gereetschappen des dienſts

sullen

ſullen Gerſons ſonen dragē na t'gebot vā
Aaron eñ ſyn ſonē / eñ een yegelick ſal weten
tot wat laſt dat ſy moeten geſtelt zyn. Dit
is den dienſt vā de familie der Gerſoniten/
in dat tabernakel des verbonts / eñ ſy ſullen
weſen onder de hant van Ithamar Aarons
des Prieſters ſone. Eñ de kinderen van
Merari/by de familien eñ huyſen vā harē va
ders ſullen tellen vā dertich iaren eñ daer
ouer tot vyftich iarē alle die daer binnē gaen
tot dat officie vā harē dienſt/eñ tot den dienſt
van dat verbont des getuygenis. Dit zyn
haer laſten: Sy ſullen dragen de planckē des
tabernakels eñ haer tychelen/ de colomnē eñ
haer baſementen/ eñ de colomnen ooc des
voorhofs int ronde/ met haren baſementen/
ſpannagelē eñ coorden/ Alle de vaten eñ den
dienſtaet ſullē ſy by getale ontfangen/ eñ alſo
ſullen ſy die dragen. Dit is dat officie der
familien vāden Merarīten/ eñ harē dienſt in
dat tabernakel des verbonts. Eñ ſy ſullē we
ſen onder de hant vā Ithamar/ Aarons des
Prieſters ſoon. Dus hebben Moyſes ende
Aaron eñ de Princen der Synagen Caaths
ſonen geteilt/ by haren geſlachten eñ haerder
vaderen huyſen van dertich iaren eñ daer
bouē/tot dat vyftichſte iaer/ alle die daer gaē
tot den dienſte van dat tabernakel des ver-
bonts/ eñ daer ſynder vondē twee duyſent/
ſeuſhondert eñ vyftich. Dit is dat getal des
volcks van Caath die in dat tabernakel des
verbonts gaē/ deſe hebbē Moyſes eñ Aaron
geteilt na des Heerē woort/ door Moyſes hāt.

Eñ de kinderē vā Gerſon ſyn ooc geteilt
by haren maeſchappē ende haerder vaderen
huyſen/ vā dertich iarē eñ daer bouē/tot dat
vyftichſte iaer alle die ingaen om te dienē int
tabernakel des verbonts/ eñ daer zynder
vondē twee duyſent ſeſhondert / eñ dertich/

Dit is t'volck vandē Gerſoniten/ de welc
Moyſes eñ Aaron geteilt hebben/na des Hee
ren woort. Ock waren daer geteilt de ſo-
nen van Merari by haren geſlachtē eñ haer-
der vaderen huyſen/ van dertich iaren eñ
daer bouē tot dat vyftichſte iaer/alle die daer
gingen om te volbrengen de Gods dienſten
vā dat tabernakel des verbonts/ eñ daer is-
ſer vondē dry duyſent eñ twee hondert. Dit
is tgetal vā Merarīs kinderē/ de welc Moy
ſes eñ Aaron ouerteilt hebbē / na des Heeren
gebodt door Moyſes hant. Alle die geteilt
zyn vandē Leuiten/ende die by namen heeft
doen tellen Moyſes eñ Aaron/met de Prin-
cen van Iſrahel/by haren ghelachten/ eñ by
haerder vaderen huyſen/ van dertich iaren
ende daer bouen / tot dat vyftichſte iaer / in-
gaende totten dienſt des tabernakels/eñ om
de laſten te dragen/ waren t'ſamē acht duy
ſent/vyf hondert eñ tachentich. Nae des
Heerē woort heeft Moyſes die geteilt/ eenen
yegelicken nae ſynen dienſt/ende laſten/ alſo
de Heere hem beuolen hadde.

Wie datter worn leger verlaecht wordt, ende hoe ghegeten
werdtren wet der ialouzijen. Dat v. Capittel.

AEnde de Heere heeft tot Moyſen geſpro-
ken ſeggende: Gebiedt den kinderen van
Iſrahel / dat ſi wten legher worpen alle dye
melaetſch zyn/ eñ die dē vloet des ſaets hebben/ende die ouer eenen dooden beſmet zyn/
Beyde man eñ vrouwe dryft wt dē heyli-
ger op dat ſy dien niet en ontſyueren / als ſy
by v lieden woonen. Eñ de kinderen van
Iſrahel hebben alſo gedaen / ende ſy hebben
die wten legher verdreuen/ gheluck de Hee-
re tot Moyſen gheſeyt hadde. Eñ de Hee-
re heeft tot Moyſen gheſproken ſeggende:
Spreect tot de kinderē van Iſrahel: Een
man oft een vrouwe als ſy gedaē hebbē een
van allen den ſondē die den menſchē plegen
te geſchiedē/ eñ dat ſy door verſuemenuſſe het
gebodt des Heeren ouertreden hebben/ ende
miſdaen/ ſo ſullen ſy haer ſonde beliyden eñ
ſy ſullen wederom gheuen het principael/ eñ
het vyfſte deel noch daer bouē hē / den wel-
ken ſy miſdaen hebbē/ maer en iſſer niemāt
diet ontfange ſo ſullen ſy dat den Heere ge-
uen eñ het ſal den Prieſter toebehoorē / wt-
genomen den ram die voor dat verſoenē ge-
offert wordt op datter een ſoenlicke ſlachtoffe
rande weſen mach. Eñ alle de eerſte vruch
ten welc de kinderen van Iſrahel offerē be-
hoorē den Prieſter/ eñ wat vā een yegelick
beſonder in de heylichſte plaetſe gheoffert
wort/ eñ den Prieſter in ſyn handē gheuert/
dat ſal zyn weſen. Eñ de Heere heeft ghe-
ſproken tot Moyſen ſeggende: Spreect tot
de kinderē vā Iſrahel/ eñ ghy ſult tot henlie
den ſeggen: Een man wiens wyf ghedoelt
heeft/ eñ haren man verſmadēde/ by eenen
anderen geſlapen heeft/ ende dat de man dat
niet en can bevinden/ maer het ouerſpel blijft
verborgē eñ men en can dat door geenen ge-
tuygen bewyſen/ om dat ſy int werck der on
cuyſheyt niet bevonden en is: Iſt ſake dat
den geeſt der ialouſheit dē man verweect te-
gē ſyn huysvrouwe die ontſuyuert is/ oft met
valſchen vermoedē daer af betegē wort/ ſo
ſal hy die voor den Prieſter brengen. Eñ hy
ſal voor haer een offerande offerē het thiende
deel van een ſatum gherſten meels/ hy en ſal
daer gheen olie op gieten/noch geen wieroock
op leggen/ want het is een ſacrificie der ia-
louſheyt / eñ een offerande onderſoeckende
d'ouerſpel. Hierom ſalſe de Prieſter offerē/
eñ voor den Heerē ſtellē/ eñ hy ſal nemen
heylich water in een aerdē vat / eñ eē luttel-
ken aerden vandē vloer des tabernakels ſal
hy daer inne doen. Eñ als de vrouwe voor
d'aenſchyn des Heeren ſtaē ſal dā ſal hi haer
hooft ontdeckē eñ dat ſacrificie der gedencke
niſſen/ eñ de offerāde der ialouſheyt op haer
handen ſtellē/ eñ hi ſal die alder bitterſte wa-
teren houden/ daer hy met verualockinge die
maledictien tſamen ingebracht heeft/ ende
ſalſe beſweren ende ſeggen: En heeft gheen
ander man by v gheſlapen noch en zydy niet
beſmet verlatende wt mans bedde ſo en ſul
len v deſe bitter waterē niet hinderē daer u
de verualockingen tſamen ingebracht hebbe.
Maer zydy van uwen man geſcheyden eñ
zydy ontſuyuert eñ hebdy by eenen anderen
man geſlapen/ ſo ſullen deſe vermaledydin-

gen op v comē. De Heere geue v tot eē verbloeckinge / eñ tot eenē exempel vā alle synē volcke. Hi doe v dgye verrottē eñ uwē buyc moet swillēde bersten / eñ de vermaledyde wateren moeten in uwen buyck gaen / ende als uwen buyck geswollē is / so moet v dgye verrottē. Eñ de vrouwe sal antwoordē Amē Amen. Eñ de Priester sal dese verualoeckinge in een boeckxken schrijuē eñ die afwaschen met de alderbitterste waterē / daer hy de vermaledydingen tsamen ingebracht heeft / eñ hy sal haer dat te drincken gheuen. Eñ als sy die wtghedroncken heeft / so sal de priester wt haer hant nemen de offerāde der ialoursheyt / eñ hy sal die opheffen voor dē Heere / eñ op den outaer stellen. Alsoo nochtans dat hy eerstmael neme een hantvol vā t'sacrificie datter geoffert wordt / eñ ontsteecx dat op dē outaer eñ dat hy alsdā der vrouwen de bitterste wateren te drincken gene. Eñ als sy die gedroncken heeft / ist sake dat sy besmet is / eñ dat sy harē man versmaet heeft / eñ des overspels schuldich is / so sullen de waterē der vermaledydingen door haer gaen / eñ harē buyck geswollen zynde / sal haer dgye verrottē. Eñ die vrouwe sal wesen tot vermaledydinge / eñ tot een exempel alle den volcke. Maer ist sake dat sy niet besmet en is / soo sal sy ongeschendt zyn / ende sal kinderē voorts brengen. Dit is de wet van de ialoursheyt. Ist saecke dat sy van haren man beslydē gegaen is / ende dat sy besmet is / eñ dat haer man door den gheest der ialoursheyt teghen haer verwect zynde / haer brengt voor d'aensichtē des Heeren / eñ dat haer de priester ghedaen heeft na allē dat voorschreuen is / soo sal de man onschuldich wesen / ende sy sal haer boosheyt ontfanghen.

Van de heylichmakinge der Nazareen, ende van heurlieder offer, ende hoe de priesters t'volck benedijden sullen.

Dat vj. Capittel.

ENde de Heere heeft tot Moysen ghesproken seggende: Spreeckt tot de kinderen van Israhel ende ghy sult tot henlieden seggen: Een man oft vrouwe als sy een geloefte gedaen hebben om geheylicht te worden / eñ dat sy henlieden willen dē Heere heylich maecken / so sullen sy henlieden onthouden van wyn ende van alle dat droncken maken mach / Edick van wijne eñ van eenigē anderen dranck gecomen / eñ alle datmē wt wijndruyuen perst / en sullē sy niet drincken / sy en sullen oock geen versche noch droogē druyuen eten / alle de dagen dat sy door geloefte den Heere geheylicht zyn. Alle dat vanden wijngaert wesen mach / vandē geperstē druyuen tot den keerenkens toe / en sullen sy niet eten. Alle dē tijt van synder afscheydingen sal geē schaers ouer syn hoofd gaē / tot dat volcomen is den dach daer in hy den Heere gheheylicht wordt. Sy sal heylich wesen dewijle dat het hayr synes hoofts wassē. Alle den tijt dat geheylicht is / so en sal hy tot geenen dooden gaen / noch hy en sal hem niet ontsuyueren aen syn vaders / oft moeders / oft broeders / oft susters lijck, want synes Godts wijdinge is op syn hooft / Alle de dagen vā synder verscheydingē sal hy den Heere heylich wesen. Maer ist sake datter yemāt onuersienlic voor hē sterft / so sal t'hooft synder wijdingē besmet worde / d'welck hy dan terstont sal scherē op den seuēden dach van synder suyueringhen eñ wederom op den seuensten dach / maer op den achtstē dach so sal hi offeren twee toortelduyuē / oft twee ionge duyuen den priester aendē ingaenck van dat verbont des getuygenis / eñ de priester sal determineren voor de sonde / eñ dander tot eenē brandoffer / eñ hy sal voor hē biddē / om dat hy over eenen dooden gesondicht heeft / eñ hy sal syn hooft heylich maken op dien dach / eñ hy sal den Heere heyligen de dagen van synder afscheydingen / offerende een iarich lammeken voor de sonde / alsoo nochtans dat de voorleden daghen van geender waerden en sullen wesen / want syn wijdinghe is besmet. Dit is de wet der wijdinge. Als de dagen sullen vervult zyn / die welcke hy met geloefte gestelt hadde / so sal hy hem aenbrengen voor de doore van dat tabernakel des verbonts / eñ hy sal syn offerande den Heere offeren / een iarich lammeke sonder smette tot eenen brandoffer / eñ een iarich schaep sonder smette voor de sonde / ende eenen onbesmetten ram voor een vreedtsamige slachofferande / ende oock mede eenen corf met ongheesde brooden / die met olie beslagen zyn / eñ vladen sonder heue met olie bestreken / eñ de vochtighe offerande van ricks / welck de priester voor den Heere offeren sal / ende sult maecken soo wel voor de sonde / als tot eenen brandtoffer. Act. 21. c.

Maer den ram sal hy doodē tot een vreedt offerande / voor den Heere / offerende daer mede den corf der ongheesder brooden / eñ haer vochtighe offerande die daer na coomē toebehoorē. Eñ dan sal den Nazareus thayr van synder wijdinge gheschoren worden voor de doore van dat tabernakel des getuyghenis / ende hy sal syn hayr nemen / ende salt opt vier leggen welck gestaen is onder den vreedtoffer / ende de gecorte schouder van den ram / ende eenen wronckel broots sonder deesem / wt den corf / ende een ongedeesemde vlade / eñ hy sal dat in des Nazareus handē geue / na dat syn hooft geschoren is. Eñ als hy dat weder van hem ontfangē heeft / soo sal hy dat opheffen voor d'aensichtē des Heerē / eñ die geheylicht zynde sullē des priesters zyn / gelijck dat borstē waer af geboden is datmēt afscheydē soude / eñ de huepe. Ende hier na so mach de Nazareus wijn dronckē. Dit is de wet vanden Nazareus / als hy syn offerande den Heere belooft heeft / den tijt van synder wijdingen / sonder de dingen welck syn hant vindē sal / na dat hy metter herten gheloeft hadde / also sal hy doen tot volmaecktheyt van synder heylichmakingen.

Ende de Heere heeft tot Moysen gesproken seggende: Spreeckt tot Aaron eñ syn sonen: Aldus sultdy de kinderen van Israhel benedyden / ende ghy sult tot henlieden seggen: De Heere gebenedyde v / eñ bewaere v.

De

De Heere toone v ſijn aeſicht/ ende zy ws
Leui. 26. bermhertich. De Heere keere ſijn aenſicht
tot v/eñ gheue v vrede/ Ende ſy ſullen my-
nen naem op de kinderen van Iſrahel aen-
roepen/ ende ick ſalſe ghebenedyden.

Hoe de princen der geſlachten offeren in het wijden der tabernakels, ende des outaers. Dat vij. Capittel.

ENde het is gebeurt op den dach als Moy-
ſes dat tabernakel volmaect heeft/ eñ dat
opgericht/eñ dat oock geſalft ende geheylicht
met allen ſijnẽ gereetſchappen/ eñ deſgelijcs
oock den outaer met allen ſijnen gereetſchap
pen. So hebben gheoffert de princen van
Iſrahel/ eñ de hoofde der familien die wa-
ren van elcken geſlachtẽ d'overſte der geen-
der die gheteelt waren/ ganen voor den
Heere ſes gedeckte wagenẽ met twaelf oſſen/
Twee hooftluyden hebben eenen wagen ge
offert/eñ elck eenen oſſe/eñ ſy hebben die ge-
offert voor d'aeſchijn des tabernakels. Eñ
de Heere heeft tot Moyſen gheſeyt: Ont-
fanet deſe van henlieden/ datſe dienen mogen
totten dienſt des tabernakels/eñ ghy ſult die
den Leuiten geuen na de ordinancie van ha
ren dienſt/ Als dã Moyſes de wagenen eñ
oſſen ontfangẽ hadde, ſo heeft hy die dẽ Leui
ten geleuert/ de twee wagenẽ eñ vier oſſen
heeft hy Gerſons kinderen gegeuen/ na dat
den nootelick was/ de ander vier wagenen
eñ acht oſſen heeft hy dẽ ſonẽ vã Merari ge-
geuen na haer officien eñ dienſten onder de
hant vã Ithamar Aarõs des prieſters ſone.
Maer Caaths ſonen en heeft hy geen wa-
genen noch oſſen gegeuẽ want ſy dienẽ inde
heyligha plaetſe/ eñ de laſtẽ dragen ſy op hen
B eygen ſchouderen. Aldus ſo hebbẽ de hooft-
luyden heurlieder offerande geoffert tot des
outaers wijdinge(opden dach als dien ghe-
ſalft worde)voor den outaer. Eñ de Heere
ſpraeck tot Moyſen: Elck hooftman ſal gaſten
offeren tot ſijnen beſonderẽ dach/tot de wij-
dinge des outaers/ Op dẽ eerſtẽ dach heeft
ſijn offerande gedaẽ Nahaſſon Aminadabs
ſone vã Judas geſlachte/ eñ daer in waren
een ſilverẽ ſchotele/wegẽde hondert eñ der-
tich ſicken een ſilueren ſchale wegende tſeuẽ-
tich ſiclẽ na dat gewichte der heyliger plaet-
ſen/alle beyde vol bloeme van mele/met olie
beſlagen tot een ſacrificie/ een gulden moz-
tierkẽ hebbende thien ſicken vol reuckwers/
eenen oſſe vanden runderen/eñ eenẽ ram/
eñ een iarich lam tot een brantofferande/ eñ
eenen boc voor de ſonde/ eñ tot eenẽ vreet-
offer/twee oſſen/vijf ramnen/vijf bockẽ eñ
vijf eeniarige lammeren/ dit is de offerande
van Nahaſſon Aminadabs ſone/ Opden
tweedẽ dach/offerde Nathanael Suars ſoõ/
hooftman van Iſſachars geſlachte/ een ſil
ueren ſchotele/wegende hondert eñ dertich
ſicken/een ſilueren ſchale wegende tſeuentich
ſicken/na dat gewichte der heyliger plaetſen/
alle beyde vol bloeme vã mele met olie beſla
gen tot een ſacrificie/ een gulden moztierkẽ/
hebbende thien ſicken/vol reuckwerks/ eenen
oſſe vanden runderẽ/eenẽ ram/eñ een iarich
lammecken/tot eenen brantoffer/ eñ eenen
bock voor de ſonde/ eñ tot eenẽ vreedtoffer
twee oſſen/vijf rammen/vijf bocken/eñ vijf
eeniarige lammeren/ dit is de offerande van
Nathanael Suars ſone. Op dẽ derdẽ dach
heeft de prince van Zabulons kinderen Eli-
ab Helons ſone/ geoffert een ſilueren ſcho C
tele wegende hondert eñ dertich ſiclẽ/ een ſil
ueren ſchale wegende tſeuentich ſiclẽ/ na dat
gewicht der heyliger plaetſen/alle beyde vol
bloeme van mele met olie beſlaghen/tot een
ſacrificie/ een guldẽ moztierkẽ wegẽde thiẽ
ſicken vol reuckwerks/ eenen oſſe wt dẽ run
deren/ eenen ram/eñ een iarich lammekẽ tot
den brantoffer/ eñ eenen bock voor de ſon-
de/ eñ tot een ſacrificie des vreedtoffers/
twee oſſen/vijf rammẽ/vijf bocken/ vijf een-
iarige lammerẽ/dit is de offerande vã Eliab
Helons ſone. Opden vierden dach ſo heeft
de Prince van Rubens kinderen Eliſur Se
deurs ſone/ geoffert een ſilueren ſchotel we
gende hondert eñ dertich ſicken/ een ſilueren
ſchale wegende tſeuẽtich ſicken/ na t'gewicht
der heyliger plaetſen/ alle beyde vol bloeme
van mele met olie beſlagen tot een ſacrificie/
een gulden moztierken wegende thien ſi-
cken vol reuckwerks/ eenen oſſe wt den run
deren/eñ eenen ram/ eñ een iarich lammekẽ/
tot eenen brantoffer/ eñ eenẽ bock voor de
ſonde. eñ tot dẽ vreedtoffer/twee oſſen/vijf
rammẽ/ vijf bockẽ/ eñ vijf eeniarige lamme-
ren/dit was de offerande vã Eliſur Sedurs
ſone. Opden vijfſtẽ dach heeft de prince der
kinderẽ vã Simeon/Salamiel Suriſaddais
ſone geoffert een ſilueré ſchotele wegende
hõdert eñ dertich ſiclẽ/ een ſilueré ſchale heb-
bende tſeuẽtich ſiclẽ/na dat gewicht der hey-
liger plaetſen/beyde vol bloeme vã mele met
olie beſlagẽ tot een ſacrificie/ een guldẽ moz
tierken wegende thien ſicken/vol reuckwers/
eenen oſſe wten runderen/eñ eenẽ ram/eñ
een iarich lammekẽ tot den brantoffer/ eñ
eenen bock voor de ſonde. Eñ tot dẽ vreed-
offer/twee oſſen/vijf rammen/vijf bocken/eñ
vijf eeniarige lammerẽ. Dit was de offeran-
de van Salamiel Suriſaddais ſone. Op dẽ D
ſeſten dach de Prince der kinderen van Gad/
Eliaſaphs Duels ſone heeft geoffert eẽ ſilue
ren ſchotele/wegẽde hondert eñ dertich ſiclẽ/
een ſilueré ſchale/hebbende tſeuentich ſicken/
na tgewicht der heyliger plaetſen/beyde vol
bloeme van meel met olie beſlagẽ tot een ſa-
crificie/ een guldẽ moztiercken wegende thiẽ
ſicken/vol reuckwers/ eenen oſſe wten run-
derẽ/eenen ram/ eñ een iarich lammeken tot
den brantoffer/ eñ eenen bock voor de ſon-
de/ eñ totten vreedtoffer twee oſſen/vijf
rammẽ/vijf bocken/eñ vijf eeniarige lamme
ren/Dit was de offerande vã Eliaſaph Du-
els ſone. Op den ſeuenſten dach de prince
van Ephraims kinderen Eliſama Ammiuds
ſone heeft geoffert een ſilueré ſchotele/wegẽ-
de hondert eñ dertich ſicken/een ſilueré ſchale
hebbende tſeuentich ſicken/ na t'gewicht der
heyliger plaetſen/ beyde vol bloeme vã mele
met olie beſlagen tot een ſacrificie/ een gul-
den moztierkẽ wegẽde thien ſicken/ vol reuc-

werts/ eenē olle wtē runderē/ eenē ram eñ
een iarich lammeken totten brandtoffer/ eñ
eenē boc voor de sonde/ eñ tot eenē vreedt-
offer/ twee ossen/ vijf rammen/ vijf bockē eñ
vijf eeniarige lammerē/ Dit was de offeran
de van Eliama Ammiuds sone. Op den
achtsten dach de prince van Manasses kinde
rē Gamaliel Phadassurs sone heeft geoffert
een silverē schotele wegēde hondert eñ der-
tich sicken/ een silverē schale/ wegende tseuē-
tich sicken/ na t'gewichte der heyliger plaet-
sen/ beyde vol bloeme vā mele/ met olie bess
gē tot een sacrificie/ een guldē mortierkē we
gende thien sicken/ vol reuckwercs. eenen
olle wt den runderē/ eenē ram/ eñ een iarich
lammeken totten brandtoffer/ eñ eenē bock
voor de sonde/ eñ tot den vreedtoffer/ twee
ossen/ vijf rammen/ vijf bocken eñ vijf eenia-
rige lammerē. Dit was de offerande vā Ga
maliel Phadassurs sone. Op dē negensten
dach heeft de prince vā Beniamins kinderē/
Abidan Gedeons sone/ geoffert een silverē
schotele wegende hondert eñ dertich sicken/
een silveren schale hebbēde tseuentich sicken/
na t'gewicht der heiliger plaetsen/ beyde vol
bloem van mele met olie beslagen tot een sa
crificie/ een guldē mortierkē wegēde thien
sicken/ vol reuckwercs/ eenen olle wten run-
deren/ eenen ram/ eñ een iarich lammekē tot-
ten brantoffer/ eñ eenen bock voor de son-
de/ ende tot den vreedtoffer twee ossen/ vijf
rammen/ vijf bocken/ eñ vijf eeniarige lam-
meren/ Dit was de offerande van Abidan
Gedeons sone. Op den thiensten dach de
prince van Dans kinderē Ahieser Amisad-
dais sone. heeft geoffert een silveren scho-
tele wegēde hondert eñ dertich sicken/ een sil-
veren schale hebbende tseuentich sicken/ na
t'gewichte der heyligher plaetsen/ beyde vol
bloemen van mele/ met olie beslagen tot een
sacrificie/ een gulden mortierken wegēde
thien sicken/ vol reuckwercks/ eenen olle
wten runderen/ eenē ram/ eñ een iarich lam
meken totten brantoffer/ ende eenen bock
voor de sonde/ eñ tot den vreedtoffer twee
ossen/ vijf rammē/ vijf bocken/ ende vijf eenia
righe lammeren. Dit was de offerande van
Ahieser Amisaddais sone. Op den elfsten
dach de prince van Asers kinderen Phegiel
Ochrans sone/ heeft gheoffert een silveren
schotele weghende hondert eñ dertich sicken/
een silveren schale/ wegēde tseuentich sicken/
na dat gewicht der heyligher plaetsen/ bey-
de vol bloeme van mele met olie beslaghen
tot een sacrificie/ een gulden mortierken
wegende thien sicken/ vol reuckwercks/ ee-
nen olle wten runderen/ eenen ram/ ende een
iarich lammeken totten brantoffer. eñ ee-
nen bock voor de sonde/ eñ tot den vreedt-
offer/ twee ossen/ vijf rammen/ vijf bockē/ eñ
vijf eeniarige lammerē/ Dit was de offeran
de vā Phegiel Ochrās sone. Op dē twaelf-
sten dach de Prince van Nephtalims kinde-
ren Ahira Enans sone heeft geoffert eē sil-
veren schotele weghende hondert eñ dertich
sicken/ een silveren schale hebbēde tseuentich
sicken/ na dat gewicht der heyliger plaetsen/
beyde vol bloeme vā mele met olie beslagen
tot een sacrificie/ een gulden mortierkē we
gende thien sicken vol reuckwercs/ eenē olle
wt den runderē/ eenē ram eñ een iarich lam-
meken tot eenen brantoffer/ eñ eenen bock
voor de sonde/ eñ tot dē vreedtoffer/ twee os-
sen/ vijf rammen/ vijf bocken/ eñ vijf eeniar-
ge lammeren/ Dit was de offerande van A-
hira Enans sone. Dese zijn gheoffert inde
wijdinghe des outaers van de Princen van
Israhel op dē dach als dit geheylicht worde/
te weten twaelf silverē schotelē/ twaelf silve-
ren schalē twaelf gulden mortierkens/ also
dat een schotel hadde int ghewichte hondert
eñ dertich sicken/ eñ een schale hadde int ghe-
wichte tseuentich sicken/ dats te samen vā al-
le den silverē vatē twee duysent eñ vier hon
dert sicklē/ na dat gewicht der heyliger plaet-
sen/ eñ twaelf guldē mortierkens vol reuc-
wercks/ weghende eick thien sicken na dat
gewicht der heyliger plaetsen/ dat is t'samen
hondert eñ twintich sicken gouts/ twaelf os-
sen wt de runderē tot den brantoffer/ twaelf
rammē/ twaelf eeniarige lammerē/ eñ heur-
lieder vochtige offerandē twaelf bockē voor
de sonde/ eñ tot den vreedtoffer vierentwint
tich ossen/ tsestich rammē/ tsestich bocken/ eñ
tsestich eeniarige lammeren. Dese dingē zijn
geoffert inde wijdinge des outaers/ als dien
gesalft was. Eñ als Moyses in dat taber-
nakel des verbonts ginck/ om raet te vragē
van Godts antwoorde so hoorde hy de stem
me tot hem sprekende vanden stoel der gena
den/ welck daer was bouen de arche des ge-
tuygenis tusschen de twee Cherubims/ van
daer hy tot hem sprack.

Vanden kandelaer/ eñ hoe hy gestelt is/ eñ de lampē/ eñ van-
den ouderdom der Leuiten. Dat viij. Capittel.

A EN dede de Heere sprac tot Moysen seggen-
de: Spreect tot Aaron/ eñ ghy sult tot hē
seggen/ als ghi de seuen lampen gestelt hebt/
so sal den kandelaer opgericht worde aen de
zuytsijde. Daerom beueelt dit/ dat de lampē
tegen den noorden/ regē ouer sien tot de ta-
fel vande voorgheleyde broodē/ teghen de
sijde die tegen ouer den kandelaer is/ sullen
die moeten lichten. Ende Aaron heeft dat
gedaen/ ende hi heeft de lampen op den kan-
delaer gestelt/ also de Heere Moysi beuolen
hadde. Eñ dit was het maecsel vandē can-
delaer/ van geslagen goude so wel den mid-
delsten staech/ als alle d'ander werck dat wt
beyde de sijden der schachtē quam/ na dat re-
empel welck de Heere Moysi getoont heeft/
also maecte hy dē kandelaer. Ende de Hee
re heeft tot Moysen ghesproken segghende:

B Neemt de Leuiten wt dat midden der kin
deren van Israhel/ ende ghy suldse suyueren/
na dese wijse: Laetse besprapē met dat wa-
ter der suyueringen/ eñ sy sullen alle dat hayr
van haren vleesch afscheeren. Eñ als sy haer
cleederen sullen gewasschen hebben/ ende sy
gesuyuert sullen wesen/ so sullē sy eenē olle
wt dat groot vee nemen/ met sijnē spijsoffer/
bloeme van mele met olie beslaghen/ maer

ghy

ghy ſult eenen anderen oſſe wten grootē vee nemen voor de ſonde. Eñ ghy ſult de Leuiten in brengē voor dat tabernakel des verbonts/ als ghy alle de menichte der kinderen vā Iſrahel t'ſamē geroepē ſult hebben. Eñ als de Leuiten voor den Heere ſullen zyn ſo ſullen de kinderē van Iſrahel haer handē op henlieden leggen/ eñ Aaron ſal de Leuiten offeren tot eender ghiften voor dat aenſchyn des Heeren/ vā de kinderen van Iſrahel om te dienen in ſynen dienſt. Eñ de Leuitē ſullen ooc haer handē leggē op der oſſen hoofden waer af dat ghy den eenē ſult maken tot een offer voor de ſonde/ eñ den anderē tot eenen brandtoffer des Heeren/ dat ghy voor henliedē bidder. Eñ ghy ſult de Leuitē ſtellen voor Aaron/ eñ ſynder kinderē aenſicht/ eñ als ghy die den Heere geoffert hebt/ ſo ſul dyſe wydē/ eñ ghy ſultſe ſcheydē wt dat midden der kinderē vā Iſrahel dat ſy myne weſen mogen/ eñ daer na gaen int tabernakel des verbōts dat ſy my dienē. Aldus ſuldyſe ſuyuerē eñ wyden tot een offerande des Heeren/ wāt ſy my tot een gifte vāden kinderē vā Iſrael gegeuē zyn. Voor de eerſte gheborene die haers moeders lichaē eerſt ontluyten in Iſrahel heb ickſe ghenomen/ want myne zyn alle d'eerſte geborene der kinderē van Iſrahel/ ſo wel vandē menſchen als van den beeſtē. Tā dien dach doen ick alle d'eerſte geborene int lant van Egyptē verſloech/ heb ickſe voor my geheylicht/ eñ ick heb de Leuiten genomē voor alle d'eerſte geborene der kinderē vā Iſrahel/ eñ ick hebſe Aaron eñ ſynen ſonē voor een gifte gegeuen wt dat midden des volcs/ dat ſy my ſoudē dienen in dat tabernakel des verbonts voor Iſrael eñ dat ſy voor henlieden bidden datter geen plage en come onder t'volc/ waert ſake dat ſi henliedē verſtoutē te gaē tot de heylige plaetſe.

Eñ Moyſes met Aaron eñ alle de menichte der kinderē vā Iſrahel hebbē ouer de Leuiten gedaen alle dat de Heere Moyſi beuolen hadde/ eñ ſy zyn geſuyuert eñ ſy hebbē haer cleederen gewaſſchen. Eñ Aaron heeftſe opgheheuen in dat aenſchyn des Heeren eñ hy heeft voor henlieden gebeden/ dat ſy geſuyuert ſouden mogen gaen tot haren dienſten in dat tabernakel des verbonts/ voor Aaron eñ ſyn ſonen/ Gelyck de Heere Moyſi beuolen hadde vanden Leuiten alſoo iſt ghedaen.

Eñ de Heere heeft tot Moyſen geſproken/ ſeggende: Dit is de wet der Leuiten/ Van vyfentwintich iaren eñ daer bouen/ ſullen ſy inne gaen om te dienē in dat tabernakel des verbonts. Ende als ſy dat vyfticſte iaer vā haren ouderdom volcyndt hebben/ ſo en ſullē ſy niet meer dienen/ eñ ſy ſullē haerder broeders dienaers weſen in dat tabernakel des verbonts/ op dat ſy bewaren t'gene dat henlieden beuolen ſal worde/ maer de wercken en ſullen ſy niet doen: alſoo ſuldy de Leuiten beſchicken in haer bewaringhen.

Hoemen de Paeſchfeeſte houden ſal, ende hoe datſe de onſuyuere houden ſullen, ende hoe de wolcke bleef ſtaende boue de tente.

Dat ix. Capittel.

ENde de Heere heeft tot Moyſen geſproken in de woeſtyne Synai/ int tweede iaer na dat ſy wt dat landt van Egypten gegaen waren in de eerſte maent/ ſeggende: Laet de kinderen van Iſrahel Phaſe maken te ſynen tyde/ op den veertienſten dach van deſer maent ontrent den auont na alle ſyn ceremonien eñ gerechtichedē. Eñ Moyſes heeft den kinderen vā Iſrahel beuolen dat ſy Phaſe ſoudē maken. Eñ ſy hebben dat gedaen te ſynen tyde op den veerthienſten dach der maent aen den auont op dē berch vā Synai. Na alle dat de Heere Moyſi beuolen hadde/ ſo hebben de kinderen van Iſrahel gedaen.

Eñ ſiet ſommige die onſuyuert warē ouer de ſiele van eenen menſche/ de welck op dien dach geē Phaſe en hadde mogē makē/ comēde tot Moyſen eñ Aaron/ hebbē henlieden geſeyt: wy zyn onſuyuer ouer eens menſchē ſiele/ waerō wort ons benomen dat wy niet en mogen den Heere de offerande offeren te ſynen tyde onder de kinderen van Iſrahel?

Den welcken heeft Moyſes geantwoort: Staet op/ dat ick mach raet vraghen wat de Heere van v lieden ſal gebieden. Ende de Heere heeft tot Moyſen geſproke/ ſeggēde: Spreect tot de kinderen van Iſrahel: Een menſch die onſuyuer is ouer een ſiele/ oft die ouer wech is/ verre onder v volc/ die ſal den Heere Phaſe maken in de tweede maent/ op den veerthienſten dach der maent des auonts/ met ongheheefde brooden/ ende met wilden latuwen ſullē ſy dat eten/ ſy en ſullen datter af niet ouerlaten blyuē tot des morgens/ eñ ſy en ſullen ſyn ghebeente niet breken/ eñ ſy ſullen alle de behoorlicke maniere van Phaſe onderhouden. Maer iſt dat yemandt ſuyuer is/ ende dat hy ouer wech niet en is geweeſt eñ nochtās geenen Phaſe gemaect en heeft/ die ſiele ſal wt harē volckē verdiuē worde/ om dat ſy dē Heere dat ſacrificie niet geoffert en heeft te ſynē tyde/ ſyn ſonde ſal hy dragē. Iſt dat by v woont eenich vremdelinck oft wtlander/ die ſullē dat Phaſe makē nae alle ſyn behoorlicke ceremonien eñ alle ſyn rechtē. T'ſelue gebot ſal by v lieden zyn ſo wel dē wtlander als den ingeboren: Aldus op den dach als dat tabernakel opgericht was ſo heeft eē wolcke dat bedect. Maer vanden auont ſo was op dat tabernakel een gedaēte des viers tot t'ſmorgēs toe/ eñ alſo gheſchiedet altyt/ inden dach ſo bedecte dat een wolcke/ eñ nachts als een gedaēte des viers. Eñ als de wolcke wech genomen worde die het tabernakel ouerdecte/ dā reyſden de kinderē vā Iſrahel voorts/ eñ ter plaetſen daer de wolcke bleef ſtaēde/ daer maecten ſy haren heylleger. Nae dat ghebodt des Heeren reyſden ſy voorts/ ende na ſyn ghebodt ſoo ſlooghen ſy haer tenten. Alle de dagen dat de wolcke op dat tabernakel bleef ſo bleuen ſy op de ſelue plaetſe/ eñ alſt ſo geuiel dat de wolcke langē tot daer op bleef/ ſoo waren de kinderen van Iſrahel in des Heeren wake ende ſy en reyſden niet voorts/ hoe veel dagē dat de wolcke op dat

D tabernakel was. Na des Heeren gebodt so richten sy haer tenten ende na synen gebodt so leyden sy die oock neder/ waert sake dat de wolcke staende bleef vanden auondt totten morgen/ eñ dat sy des morgens ter stont dat tabernakel verliet/ so reysde sy voorts ende waert dat sy wech ginck na eenen dach ende nacht/ so brakē si haer tentē weder op/ Maer bleef sy twee dagen oft een maent/ oft noch langer tyt op dat tabernakel/ so bleue de kinderē van Israhel ter selver plaetsen eñ sy en reysdē niet voorts maer ter slōt als de wolcke wech gegaen was/ so vertrocken sy haren leger. Door dat woort des Heeren so sloegen sy haer tentē eñ door synen woort so reysdē sy voorts/ eñ sy warē in de wake des Heeren na synen gebot/ door de hant vā Moyses.

Van de silueren trompettē, hoe datmen die gebruycken sal, Hoe de kinderen van Israhel op braken, eñ met Hobab Moyses swager wech toghen.

Dat x. Capittel.

AEnde de Heere heeft tot Moysen gesproken/ seggēde: Maer voor v twee trompetten vā geslagen siluer/ waer mede dat ghi sult de menichte mogen tsamen roepen/ als den heyrlegher optrecken sal. Eñ als ghy met de trompetten sult trompē/ so sal alle de schare vergaderen by v voor de doze van dat tabernakel des verbonts/ Ist dat ghy eens trompt so sullen de princen eñ de hooftliedē der menichtē van Israhel by v comē. Maer ist datter een langer geclanc der trompettē/ eñ met poosen geluyt maect so sullē haren leger op brekē d'eerste die aen de oostsyde liggen/ maer in dat tweede geluyt eñ geluyt gehuyl der trompetten/ sullen sy haren leger opbrecken die aende zuytsyde ligghen/ eñ na dese maniere sullen de ander doen/ wanneer de trompettē sullen huylē ter reysen. Maer alsmen dat volck vergaderen moet/ so sal der trompetten een simpel geluyt wesen/ eñ si en sullē met geen poosen huylen/ Eñ Aarons B des priesters sonen sullen met trompetten trompen ende dit sal een eewige wettelicke maniere wesen in v geslachten. Ist sake dat ghy ter oorlogen treet wt uwen lande tegen v vianden die tegen v strijden so suldy gheclanck maken met dat gehuyl der trompettē/ eñ v lieder gedenckenisse sal voor den Heere uwen Godt wesen/ dat ghy moecht verlost worden wt de handen van uwen vianden.

So wanneer ghy hebbē sult eenige blijde maeltyden oft feestelicke daghen eñ nieuwe maenden so suldy met de trompetten blasen op uwē heelē brantoffer eñ ouer uwe vreedt offers/ dat sy v wesen mogen tot een gedenckenisse ws Gods. Ic ben de Heere v lieder Godt. Op dat tweede iaer/ in de tweede maent/ op den twintichsten dach der maent/ so is de wolcke opgeheuē/ van dat tabernakel des verbonts. eñ de kinderē van Israhel syn gereyst by haer liender scharen wt der woestynē Sinai eñ de wolcke heeft gerust in de woestyne van Pharan. Eñ d'eerste hebben haren leger opgetrocken na des Heeren Num. 2. 9. gebodt door de hant vā Moyses/ de kinderen vā Judas by harē scharen wiens prince was Nahassen Amminadabs sone. Int geslachte der kinderē vā Issachar was de prince Nathanael Suars sone. In Zabulons geslacht was de prince Eliab Helons sone. Eñ dat tabernakel is nedergeleyt het welke dragende de kinderē van Gerson eñ Merari syn wt gegaen. Eñ de kinderen van Ruben zyn ook getrocken met haren scharen/ eñ ordinancie/ der welcker prince was Delisur de sone vā Sedeur/ Maer int geslacht der kinderen van Symeon was de prince Samaliel Surisaddais sone. Eñ in Gads geslachte was de prince Eliasaph Ducis sone. Eñ de Caathitē syn ook voorts getrocken dragende de alderheylichste plaetse. Eñ dat tabernakel worde so lange gedragē/ tot dat sy quamen ter plaetsen der oprechtingen. Eñ de kinderē van Ephraim hebben ook haren leger opgetrockē by haren scharen/ in wiens heyr was de prince Elisama Amminds sone. Maer in dat geslachte vā Manasses kinderē was de prince Gamaliel Phadassurs sone. Ende int geslachte van Beniamin was de hooftmā Abidā Gedeons sone. Eñ de leste van allen den legers zyn voorts gereyst de kinderen van Dan by haren scharē/ in wiens heyr heeft de prince geweest Ahieser Amisaddais sone. Maer int geslachte van Asers kinderen was de prince Phegiel Ocrans sone/ Eñ int geslachte der kinderē van Nephtali was de prince Ahira Enans sone/ Dit zyn de heyren eñ de reysen der kinderen van Israhel by haren scharē/ als sy vertrockē. Eñ Moyses seyde tot D Hobab Raguels sone den Madianiter synē maech: wy reysen ter plaetsen welck ons de Heere geuen sal comt met ons op/ dat wy v weldoen mogen/ want de Heere heeft Israhel goede dingen beloeft. Tot wien hy heeft geantwoort: Ick en sal met v niet gaē/ maer ick sal wederomme keerē in myn lant daer ick geboren ben. Eñ hy seyde tot hem: En wilt ons niet verlaten/ want ghy weet wel op wat plaetsen dat wy in de woestyne moeten onsen leger makē ende ghy sult ons leytsman wesen. Eñ als ghy met ons sult gecomen zyn/ so sullen wy v gheuen alle dat beste/ vā alle den rijcdom welck ons de Heere geuē sal. Aldus zyn sy gereyst vā dē berch des Heeren/ eenen weeh van drij dagē: eñ de arcke vā des Heerē verbont ginc voor henliedē drij dagē beschickēde de plaetse des heyrlegers. Eñ de wolcke des Heerē was op henlieden inden dach als sy voorts trocken.

Eñ als de arcke opgeheuē worde/ so seyde Moyses: Staet op Heere eñ laet v vianden Psal. 67. 2. verstroyt worden/ eñ laetse van v aenschijn vliedē die v haten. Eñ als dat nedergeleyt worde/ so seide hi: O Heere keert wederomme tot de menichte des heyrs van Israhel.

Hoe t'volck wt onlijdsaemheyt murmureert tegē Moysen, Eñ hoe sy begeeren vleesch te eten, Ende hoe sy gestraft wordē.

Dat xj. Capittel.

BInnen desen tyt so is daer een murmuracie des volcs opgestaē (als bedroeft zynde om den arbeyt) tegen den Heere. Eñ als de

Heere

Heere dat ghehoort heeft so is hy gram ghe-
weest. Eñ dat vier des Heeren tegen henlie-
den ontstekē / heeft dat achterste deel des le-
gers verslondē. Eñ als dat volc tot Moy-
sen geroepen hadde / so heeft Moyses totten
Heere gebeden / eñ dat vier is verslondē ge-
weest. Eñ hy heeft de plaetse genaemt ont-
stekinge / om dat aldaer het vier des Heeren
tegen henliedē ontstekē is geweest. want
alderhande gemeyn volck / d'welck met hem
opgetrocken was / worde ontstekē van lust /
sittende eñ weenende t'samen met de kinderē
vā Israhel eñ sy seyden: wie sal ons vleesch
1.Cor. 10.a. teten geuē? wy zyn gedachtich der visschē
die wy in Egypten om niet aten eñ ons co-
men te voren de concommerē / eñ pepoenen /
dat pourloock / eñ den ayn / eñ dat clyster-
B loock. Onse siele is dorre / want ons oogen
Eccl. 16.c. 11 Sap. 16.c.20. Psal. 77.c.24. Iohan. 6.d.35 en sien anders niet dan Man. Eñ dat Man
was ghelyck het coriander saet van verwen
gelyck d'bellion saet. Eñ dat volck ghinck
omme / vergaderēde dat / eñ brakent met den
mueleusteen oft sy stietent in eenē mortier al
cleyn van een / eñ sy cotten dat in eenen pot /
makende daer af koeckēs vā smake als oli-
koecken. Eñ als den dauwe des nachts op
dē leger neder viel / so viel dat Man ooc me-
de vā bouē. Aldus so heeft Moyses t'volc
hooren weenen by haren familien eenen ye-
gelicken by de doren vā haren tabernakelen.
Eñ de heere gramschap des Heeren is seer
toornich geworde eñ het dochte Moyses ooc
een onverdraechelick dinck te wesen / eñ hy
heeft totten Heere geseyt: waerom hebdy u-
wen dienaer ghepijnicht? waerom en vinde
C ick gheen gracie voor v? Eñ waerom hebdy
den last vā allen desen volcke op my geleyt?
Heb ick alle dese menichte ontfangen / oft
heb icse ghewonnen dat ghy tot my segghen
mocht: Draechtse in uwē schoot gelyck een
voester pleech een cleyn kindeken te dragen /
eñ draechtse tot in dat landt dacrom dat ghy
haren vaderen gesworen hebbet. Vā waer
mocht my so veel vleesch comen / dat ickt soo
grootē menichte geuen mochte? Sy weenen
voor my / seggende: Gheeft ons vleesch / dat
wy eten mogen. Ick en can alleen alle dit
volck niet verdragē / wāt het is my te lastich.
Maer duncket v anders / so bidde ick v dat
ghy my doodslaet / eñ laet my gracie verwer-
uen in uwē oogē / dat ick so veel quaets niet
meer en lyde. Eñ de Heere heeft tot Moy-
sen geseyt: Vergadert my t'seuētich mannē /
vā de ouders vā Israel / welck ghy kent dat-
ret des volcs ouders zyn eñ meesters eñ ghi
sultse leydē aē de dore vā dat tabernakel des
D vbonts / eñ ghi sultse daer by v doē staen / op
dat ick mach nederdalē eñ v toespreke eñ ick
sal vā uwē geest afnemē / eñ dien henliedē ge
uen dat sy met v dē last des volcs verdragē /
eñ dat ghi alleene niet verlast en worde. Eñ
totten volcke sultdy ooc seggen: Heylicht v
morgen ghy sult vleesch eten / wāt ick heb v
hooren seggē: wie sal ons vleesch t'eten ge-
uen? wel was ons in Egyptē. Daerom sal v
de Heere vleesch geuē dat ghyt etē sult / niet
eenen dach oft twee / oft vijf / oft thien / noch
" ooc twintich / maer een maent der dagen /
tot dat t'uwen nuesgatē wt ga eñ dat v ver-
keere in walginge / om dat ghi dē Heere ver-
dreuen hebt / die int midden van v is / eñ hebt
voor hē geweent seggēde: waerom zyn wy
" wt Egypten gegaē? Eñ Moyses heeft ge- C
seyt totte Heere: Ses hondert duysent voet-
gangers zyn onder dit volc eñ ghy segt: Ick
sal henliedē vleesch teten geuen een gheheel
" maent lanck? Salmen dan een groote me- Iohan.6.b.7.
nichte van ossen eñ schapen slaen / dat die ge-
noech mochtē zyn ter spysen? oft sullē alle de
vissche der zee t'samen vergadert wordē / om
" henliedē te versadē? Eñ de Heere heeft hem
geantwoort: Is de haut des Heerē onmach
tich? Nu terstont suldy sien / oft myn woordt
" mettē wercke sal volbracht wordē. Moyses
is dan gecomē eñ heeft den volcke des Hee-
ren woordē verteit / vergaderēde t'seuentich Isa.33.a.
mannē vandē ouders des volcx vā Israhel /
de welcke hi heeft doen staen ontrent dat ta-
" bernakel. Eñ de Heere is nederghecomen
door een wolcke / eñ hy heeft tot hē gesprokē /
nemende vāden geest die in Moyses was eñ
geuende dien den t'seuentich mannē. Eñ als
de geest in henliedē gerust hadde / so hebbē sy
geprophetееrt eñ en hebbē voortaen niet op
" gehouden. Maer daer warē twee mannen F
inden leger bleuē waer af de een hiet Eldad /
eñ de ander Medad daer op dat de geest ooc
gerust heeft. want sy waren ooc beschreuen /
eñ sy en waren niet wtcomen tot dat taber-
nakel. Eñ als sy nu inden leger prophetееr-
" den / so isser een knechtken geloopen / eñ he
uet Moysi gebootschapt / seggēde: Eldad eñ
" Medad prophetееren indē leger. Terstont
so seyde Iosue Nuns sone Moyses dienaer /
ende wt vele vercrē: Myn Heere Moyses
" verbiedt henlieden. Maer hy antwoorde:
waerom zydy voor my besorcht? wie gaue /
dat alle t'volc prophetееrde eñ de Heere hem
" synē geest gaue? Eñ Moyses eñ de ouders
van Israhel zyn wedergegaen inden leger.
" Eñ eenen wint vanden Heere voorts co- G
mende heeft quackelē opgenomē eñ die ge- Psal.77.d.31.
bracht ouer de zee / eñ heeft die nedergheleyt
indē leger / een strecke so groot / alsmē op eenē
dach gaen mach / aen alle de syden des heyde
gers rontsomme / eñ de quackelen vlogen in
de locht twee cubitus hooge bouen de aerde.
" Het volck dan opstaende alle dien dach eñ
nacht eñ den anderen dach / heeft een groote
menichte der quackelen genangen: die lutter
vergadert hadde / die hadde thien chorus ma
ten / eñ sy hebben die ghedroocht rontsomme
" den leger. Noch was dat vleesch in haerlie
der tanden / eñ alduse dunge spyse en gebrack
hen noch niet / eñ siet den valendē toorn des
Heeren verweet tegen t'volc / heeftse gedaē
" met een swaere plage groot bonē maer. Eñ
de plaetse is ghenaemt de grauen der quat-
lustigheyt / want daer hebben sy t'volc begra
" uen dat lust gehadt hadde. Eñ wtgherezyt
zynde vā de grauen der quatlustigheyt zyn
sy gecomē tot Haseroth / eñ zyn daer bleuen.

Hoe Aaron eñ Maria tegen Moyſen murmureerden, eñ hoe Maria met lazernje gheſlaghen werdt.

Dat xij. Capittel.

1 ENde Maria ende Aaron hebben geſpro-
2 ken teghen Moyſen om ſyns wyfs wille
de Mozianmne/ eñ ſy hebben geſeyt: Heeft
3 de Heere alleen dooz Moyſen geſprokē? En
heeft hy tot ons oock niet dergelyes geſpro-
4 ken? Eñ als de Heere dit gehooꝛt hadde/ ſo is
hy gram gheweeſt/ want Moyſes was de
5 alder saechtmoedichſte man bouen alle men-
B ſchen die op aertryck woonden. Terſtont
6 heeft de Heere geſprokē tot hem/ eñ tot Aarō
eñ tot Mariā: Gaet ghy dry alleene wt totē
tabernakel des verbonts: ende als ſy wtge-
7 gaen warē/ ſo is de Heere nedergedaelt in
8 de colomne der wolcken/ eñ hy heeft geſtaen
inden inganck des tabernakels roepede Aa-
9 ron en Mariam. Ende als ſy gegaen warē/
ſo ſeyde hy tot hen: Hooꝛt myn woozden/
10 Iſſer yemant onder v liedē een prophecet des
Heerē die ſal ick openbarē dooꝛ een viſioen/
oft ick ſal hem aenſpreken dooꝛ eenē droom/
Hebr. 3. 5. maer ſulc en is Moyſes myn dienaer niet/
11 die d'alder ghetrouſte is in alle myn huys/
C wāt ick ſpreec hem toe mont aen mont eñ
hy ſiet dē Heere opēbaerlick niet dooꝛ donc-
kerheyt oft bi gelyckenuſſen. waerō en hebdi
dan niet gevreeſt te laſteren Moyſes mynen
12 dienaer? Eñ de Heere gram tegē hen zynde
13 is wech gegaē. Eñ de wolcke is oock wech
gegaen die op dat tabernakel was. Ende ſiet
Maria is geſchenen wit van lazerȳē gelyck
ſneen. Eñ als Aaron haer aenſiē hadde/ eñ ge
ſien dat ſy met lazeryen al ouer beſmet was/
D ſo ſeyde hy tot Moyſes: Ic bid v myn Hee
14 re/ en wilt ons deſe ſonde niet opleggen/ de
welcke wy ſottelic gedaē hebbē/ op dat deſe
15 niet en wozde als een doode/ eñ gelyc een on
uoldragē kint dat van ſynder moeder lichaē
gewozpen wozdt/ ſiet nu de helft van haren
vleeſch is verſlint vāder lazerȳē. Eñ Moy
16 ſes heeft totē Heere geroepen/ ſeggende: O
Godt/ Ic bidde v/ geneeſt haer. Eñ de Hee
17 re heeft hē geantwoozt: Hadde haer vader in
haer aenſicht gheſpogen/ en ſoude ſy niet te
minſten ſeuen dagē moeten beſchaemt zyn?
Laetſe wtſcheydē wt den leger ſeuen dagen
lanck/ eñ daer na ſal ſy wederom gheroepen
wozden. So is Maria dan buyten den le-
18 ger geſloten ſeuen dagen lanck/ eñ het volck
en is van dier plaetſen niet gheruert tot dat
Maria wederomme gheroepen was.

Hoe darter mans geſondē worden om d'landt te beſpiedē, eñ hoe ſy wedercomende, t'volck verueert maken met heurlieder quade roepen, wtgenomen Joſue ende Caleph Iephones ſone.

Dat xiij. Capittel.

1 ENde het volck is vooꝛts gereyſt vā Aſe-
2 roth ende hebben haer tenten geſlagē in
3 de woeſtyne Pharan. Eñ aldaer heeft de
4 Heere tot Moyſen gheſproken/ ſeggende:
5 Seyndt mannē die d'landt van Chanaan
beſpieden d'welck ick den kinderen van Iſ-
rahel gheuen ſal/ wt elcken gheſlachte eenen
6 man vanden hooftliedē. Eñ Moyſes heeft
gedaen dat de Heere gebodē hadde/ ſeyndē-
de hooftmannen wt de woeſtyne Pharan/
7 waer af dit de namen zyn: Van Rubēs ge
8 ſlachte Sammua Zethurs ſone/ Van Sy- B
9 meons geſlachte Saphat Huris ſone/ Van
10 Judas geſlachte Caleb Iephones ſone/ Vā
11 Iſſachar Igal Joſephs ſone/ Van Ephra-
12 ims geſlachte Oze Nuns ſone/ Vā Ben-
13 iamins geſlachte Phalti Raphurs ſone/ Vā
Zabulons gheſlachte Gediel Sodis ſone/
14 Vā Joſephs geſlachte des ſcepters vā Ma
15 naſſes Gaddi Suſis ſone/ Van Dans ge-
16 ſlachte Ammiel Gemallis ſone/ Van Aſers
17 geſlachte Sthur Mychaels ſone. Vā Neph-
18 talis geſlachte Nahabi Vapſis ſone/ Van
19 Gads gheſlachte Guel Machis ſone. Dit C
zyn de namē der mannē welc Moyſes geſon
den heeft om dat landt te beſpiedē: Eñ heeft
20 Oſee Nuns ſone Joſue genaemt. Hieroꝛn
ſo heeftſe Moyſes wtgeſonden om dat landt
van Chanaan te beſpieden/ eñ tot henlieden
geſeyt: Treet opwaerts na dat ſuytſyde eñ
21 als ghi totē geberchte comen zyt/ ſo beſpiet
dat lāt hoedanich dat is eñ t'volck dat daer
in woōt oft ſterc is oft cranck/ oft ſy veel vā
22 getale zyn oft luttel/ eñ dat landt goet oft
quaet/ eñ wat ſtedē daer zyn bemuert oft ſon
23 der muerē/ eñ oft de aerde vet oft onvrucht D
daer is wel beplant met boomen oft ſonder
boomen/ weeſt vroom eñ brengt ons vande
vruchtē des landts. Wāt het was dē tyt all-
men nu de druyuē etē moecht die vroech ryp
24 wordē. Eñ als ſy opgetrockē warē ſo heb-
ben ſy dat lant beſpiet/ vā de woeſtyne Sin/
25 tot Rohob alsmē comt in Amath. Eñ ſi zyn
opwaerts gegaē tot de zuytſyde eñ gecomen
tot Hebron daer Achimā eñ Siſai eñ Thol
mai Enacs kinderē warē. Wāt Hebron was
getimmert ſeuen iaer vooꝛ Thanim de ſtadt
26 van Egyptē lādt. Eñ vooꝛts gaende tot de Deut. 1. c. 24.
beke der druyuē hebbē ſy een wyngaertrāc-
ke afgeſneden met ſynen druyf den welcken
twee mans droegen met eenē hātboom. Eñ G
ſy hebbē oock mede genomen vā de granaet
appelen eñ vanden vygen vā dier plaetſen/
27 de welcke is genoēt Nachel Eſchol dat is/
de beke der druyuen/ om dat de kinderen vā
Iſrahel den druyf vā daer gedragen hadden.
28 Eñ de beſpieders des lants na veertich da
gen wedercomen zynde als ſy alle dat landt
29 haddē rontſomme doorgaē/ zyn gecomen bi
Moyſes eñ Aaron/ eñ by alle de vergaderin
ge der kinderen van Iſrahel in de woeſtyne
te Pharan/ welck is in Cades. Eñ ſy hebben
tot henlieden ende tot alle de menichte ghe-
ſproken ende henlieden ghetoont de vruch-
30 ten des landts/ eñ verteldē ſeggende: wy F
zyn gecomen int lant daer ghi ons heenen ge
ſonden hadt d'welck inder waerheyt vloeyt
vā melck eñ honich/ alſomen aen deſe vruch-
31 tē wertē mach/ maer het heeft ſeer ſtercke in
woonders/ eñ ſeer groote eñ bemuerde ſte-
den. wy hebben daer geſien het geſlachte vā
32 Enack/ Amaleck woont in de zuytſyde eñ
de Hetheen/ eñ Jebuſeen/ ende Amoꝛrheen
woonen int geberchte/ maer de Chananeen
woonē by de zee/ eñ ontrēt dē vloet der Joꝛ
33 danen/ Hier en tuſſchē Caleb bedwingende

de

de murmuracie des volcs die tegen Moyſen opſtont ſeyde: Laet ons optrecken/ eñ beſitten dit landt/ want wy ſullen dat mogen crijgen. Maer de andere die met hem geweeſt hadden/ ſeyden: wy en zijn geenſins machtich genoech om opwaerts teghen dit volck te trecken/ want het is veel ſtercker dan wy.

Eñ ſy hebben dat landt (d'welck ſy beſien hadden) gelaſtert by de kinderen van Iſrahel/ ſeggende: Het landt dat wy beſpiet hebben/ verſlint ſijn inwoonders/ het volck dat wy geſien hebben/ is van grooter hoochden/ wy hebben daer ſommighe monſtren geſien der kinderen van Enac/ vander cruelen ghellachte/ by de welcke wy gheleken/ ſchenen ſprinchanen te weſen.

Hoe t'volck weent, ende murmureert. Ioſue ende Caleb prijſen het landt, Gods dienſt werdt verſtoort, ende hy doet de beſpeders inde wilderniſſe ſterven.

Dat xiij Capittel.

DE ſchare dan inyde roepende heeft ghe-
weent op dien nacht/ eñ alle de kinderen van Iſrahel hebbē gemurmureert tegē Moyſen eñ Aaron ſeggende: Och oft wy in Egypten geſtoruen waren/ ende niet in deſe groote wilderniſſe. Och oft wy vergaen mochten/ eñ dat de Heere ons niet en leydde in dit landt/ dat wy metten ſweerde niet en vallen/ eñ onſe huyſvrouwē eñ kinderē wā den gevangen wech geuoert. En iſt niet beter dat wy wederom keerē na Egyptē? Eñ ſy ſeydē d'een tot den anderē: Laet ons eenē leydtſman maken voor ons/ eñ laet ons wederom gaen na Egypten. Als Moyſes eñ Aaron dit ghehoort hadden/ ſo vielen ſy plat neder ter aerden voor alle de menichte der kinderen van Iſrahel. Maer Ioſue Nunsſone eñ Caleb Iephones ſone/ die ſelver oock het landt beſpiet hadden/ hebben haer cleederen gheſcheurt/ eñ geſeyt tot alle de vergaderinge der kinderē van Iſrahel: Het landt dat wy alomme doorgaē hebbē/ is ſeer goet/ ſi dat de Heere onſer genadich is/ ſo ſal hy ons daer in brenghen/ eñ hy ſal ons de aerde geuen van melck eñ honich vloeyende. En wilt tegē den Heere niet wederſpannich weſen/ noch en wilt dat volck van deſen lande niet ontſien/ want wy moghenſe verſlinden ghelijck broodt. Alle byſtant is van henlieden ghegaen. De Heere is met ons/ en wilt niet vreeſen. Eñ als alle de gemeynte riep/ eñ wilde hen met ſteenē doot werpē/ ſo heeft haer de glorie des Heerē geopēbaert/ bouen dat dack des verbonds/ dat alle de kinderen van Iſrahel ſagen. Eñ de Heere heeft tot Moyſen geſeyt: Hoe lange ſal dit volck my laſteren? Hoe langh en ſullen ſy my niet geloouē door alle de teekenē die ick voor henlieden gedaen hebbe? Daerom ſal icſe metter peſtilencien ſlaen/ eñ vernielen/ maer ick ſal dē een prince maken outer een groot volck/ eñ veel ſtercker dan dit is. Eñ Moyſes ſeyde tottē Heere: Iſt dat de Egyptenaren dit hooren wt wiens midden ghy dit volck geleyt hebt/ eñ de inwoonders dā deſen lande/ de welck ghehoort hebben dat ghy Heere in dit volck zijt/ ende aenſicht tegen aenſicht geſien wordt/ eñ dat v wolcke henlieden bedect/ eñ dat ghy henlieden voorgaet door een colomme der wolckē inden dach/ eñ door een colomme des viers inden nacht/ dat ghy ſo grooten menichte verſlaghen hebt als eenen menſch/ ſo ſullē ſy ſeggen: Hy en was niet machtich t'volc te brengē int landt/ waerom dat hy geſworen hadde/ eñ daerom heeft hyſe verſlagē inde woeſtijne. Daerom laet des Heeren ſterckheyt groot geacht worden/ ghelijck ghy geſworē hebt/ ſeggēde: De Heere is ſachtſamich eñ ſeer veel van barmhertichheden/ afnemende de boosheden eñ groote miſdaden/ niemanden die onſchuldich is verlatende/ die der vaderen onrechtueerdicheyt verſoect op de kinderē tot dat derde eñ vierde geſlachte/ Ick bid v/ wilt verghenen de ſonde deſe vs volcks/ na de grootheyt vwer barmhertichheyt/ gelijck ghy henlieden genadich hebt geweeſt/ doen ſy wt Egypten gingen tot deſer plaetſen toe. Ende de Heere heeft geſeyt: Ick hebt vergeue na v woordt/ Ick leue/ ende geheel aertrijck ſal vervult worden vande glorie des Heeren. Maer nochtans alle de menſchē die mijn maieſteyt geſien hebbē eñ de teekenen die ick in Egypten gedaen hebbe eñ inde woeſtijne/ eñ hebben my nu thienwerf getenteert/ eñ en hebben mijnder ſtemmen niet gehoorſaem geweeſt/ en ſullen dat landt niet ſien/ daerom dat ick haren vaderen geſworen hebbe/ noch daer en ſal niemandt vā alle de gene die my gelaſtert hebben dat landt ſien. Maer mijnen knecht Caleb die vol van eenē anderen gheeſt my gheuolcht heeft/ ſal ick leyden int landt d'welc hy al om doorwandelt heeft/ eñ ſijn zaet ſal dat beſitten. want de Amalecitē eñ de Chananeen woonē inde valleyen. Morgen vervoert dē leger/ eñ keert wederomme inde woeſtijne door den wech van de roode zee. Eñ de Heere heeft geſproke tot Moyſen eñ Aaron ſeggende: Hoe lange ſal deſe alderquaetſte menichte tegen my murmureren: Ick heb de clachten der kinderē vā Iſrahel gehoort/ Daerom ſegt hen: Ick leue/ ſeyt de Heere/ gelijck ghy geſproke hebt daer ick hoorde/ alſo ſal ick v doen. In deſe woeſtijne ſullen v doode lichamen liggen/ alle die getelt zijt van twintich iaren en daer bouen/ eñ tegen my gemurmureert hebt/ en ſult int landt niet comen daer ick mijn handt opgeheuen hebbe/ dat ick v daer ſoude doen woonen/ ſonder Caleb Iephones ſone/ ende Ioſuē Nuns ſone. Maer v cleyn kinderē (daer ghy af geſeyt hebt/ dat ſi ſoudē der vianden roof worden) die ſal ick daer in leydē dat ſy dit landt ſien ſullen/ d'welck v miſbaecht heeft. Maer v doode lichamen ſullen inde woeſtijne liggen/ U kinderen ſullen ongeſtadich weſen in de woeſtijne veertich iaren lanck/ eñ ſullen v oncuyſheyt dragen/ tot dat haerder vaderen doode lichamen ſullen vergaen weſen in de woeſtijne/ nae dat ghetal der veertich dagen/ op welcke ghy dat landt hebt beſien. Een iaer ſal voor eenen dach gherekent worden. Eñ op de veertich iarē ſuldy ontfan-

Pſal. 102. b. a.

Ioſu. 14. b. 6.

Pſal. 105. c. 27

Deut. 1. f 35.

Ioſu. 5. c. d.

ontfangen uwe boosheden / eñ ghy sult myn
wrake bekennē/ want also ick geseyt heb-
de/soo sal ick doen deser alder quaetster me-
nichten/die tegen my opgestaen is/sy sullen
1.cor.10.b.10 vergaen eñ sterue in dese woestyne. Alle de
mannen dan die Moyses gesondē hadde om
dat landt te bespieden eñ die wederomme co
men zynde/alle de menichte hebbē doē mur-
mureren tegē hem lasterēde het landt/dattet
quaet was/ zyn gestoruē eñ geslagen voor
Heb.3.d.17. d'aenschyn des Heerē. Maer Josue Nuns
Iud.1.b.1. sone eñ Caleb Jephones sone / zyn te leuen
gebleuen van alle die gereyst waren om dat
B landt te besien. Eñ Moyses heeft alle dese
woordē gesproken tot alle de kinderē vā Is-
rahel/ eñ t'volck is bouē maten seer truerich
geweest. Eñ siet des morgens vroech op-
staende/ zyn sy geclommē opt hoochste van-
den berge/eñ hebben gheseyt: wy zyn bereet
opwaerts te treckē ter plaetsen daer de Hee
re af gesprokē heeft/want wy hebben geson-
dicht. Tot den welcken Moyses: waerom
(seyt hy) ouertredy dat woort des Heeren/
d'welck v niet tot gheluck vergaen en sal?
Eñ wilt niet opwaerts trecken / want de
Heere en is met v lieden niet/op dat ghi niet
en valt voor uwe viandē. De Amaleciten
eñ Chananeen zyn voor v/door wiēs swaert
ghy vallē sult/om dat ghy na den Heere niet
en hebt willen hoorē/eñ de Heere en sal met
v niet wesen. Maer sy zyn al verduystert
opgetrocken op dat opperste vanden berch/
maer de arcke vā dat testament des Heeren/
ende Moyses en zyn vanden legher niet ge-
gaen. Ende de Amaleciter ende Chana-
neus die opt geberchte woonde/ is neder ge
comen/eñ hy heeftse ghelagen/ende t'samen
verslaghen/ ende veruolcht tot Horma.

Van menigerhanden offer, Ende hoe eenen ghestraft wordt die de ghesteent, die op den sabboth hout raepte.

Dat xv. Capittel.

A DE Heere heeft tot Moysen ghesproken/
seggende: Spreect tot de kinderē van
Israhel/eñ ghy sult henliedē seggen: Als ghi
sult gecomē zyn int landt vā uwer woonin-
gen/d'welck ick v geuen sal/ eñ dat ghy den
Heere eenige offerāde doē sult/ tot eē brant-
offerāde ofte vredtofferāde/t'zy geloofte be-
talende/ofte vry willichlick offerende ghiften/
ofte in v hooge feestdagē ontstekēde dē Heere
eenē reuc der suetigheyt/ t'zy vandē ossen ofte
vandē schapen/ so sal alle die een slachoffe-
rande ten offer doodet/ oock offerē een sacri-
ficie vā bloemen des meels / het thiende deel
van een Ephi mate/met olie beslagē/welcke
olie sal de mate hebbē t'vierdedeel vā eē Hin/
eñ wyn tot drancofferanden/om te storten
vander seluer maten sal hy oock gheuen tot
de brandtofferāde/ ofte tot de slachofferande.
Tot elcken lam/ eñ tot elcken ram/sal we-
sen een sacrificie van twee thiende deelē blot
men vā mele/die beslagen zy met olie t'der-
dendeel van een Hin/ eñ wyn totte drane-
offer/vā t'derdendeel der seluer maten sal hy
offeren tot eenen reuck der suetigheyt voor
B den Heere. Maer wanneer ghy vandē of-
sen doen sult een brantofferande ofte slachof-
ferande/om te voldoē v belooste/ ofte vredt-
offerandē/ so suldy geuē tot elcken offe dry
thiende deelen bloemē vā mele / beslagē met
olie/d'welck hebbe een helft vā een Hin/ eñ
wyn om den drācoffer te storte vāder seluer
maten/tot een offerande vā eenen alderlue
sten reuck voor den Heere. Also suldy doen
tot elcken osse ende elcken ram/ eñ lam/eñ
ionck boockē. Soo wel de inghebozene/
als de wtlanders/ sullen op een gelycke
maniere van doen / haer sacrificien offeren.
Een gebodt sal wesen eñ een recht/so wel
v liedē als den vremdelingē wo lants. Eñ
de Heere heeft tot Moysen gesprokē/seggē-
de: Spreect tot de kinderen vā Israhel eñ
ghy sult henlieden seggē: Als ghi sult comen
zyn int landt d'welck ick v geuē sal/ eñ dat
ghi sult geten hebbē vā de broodē des lants/
so suldy den Heere d'eerste gauen vā uwē
spysen wtscheyden / Gheluck ghy wt uwen
doorschvloeren d'eerste vruchten wtscheyden/
also suldy oock vanden toespysen d'eerste
ganen den Heere geuen. Maer ist sake dat
ghy by onwetentheyt yet achterlaet vā desen
dingen/welck de Heere tot Moysen gheseyt
heeft/ eñ v lieden door hem bevolē/vanden
dach dat hi heeft begonst te gebieden/eñ daer
na voorts/ eñ dat de menichte yet vergeten C
heeft te doen/so sal die een calf offerē / vandē
runderē eenē brantoffer tot eenē alderlue-
sten reuck voor dē Heere/eñ syn sacrificie eñ nat-
te offerandē / gelyck de ceremonien wetyt-
schē/eñ eenē bock voor de sonde/ eñ de prie-
ster sal bidden voor alle de menichte der kin
deren vā Israhel/eñ het sal henliedē vergeuē
worden/ om dat sy willēs eñ wetēs niet ge-
sondicht en hebbē. Nochtās niet te min den
Heere offerende een welrieckende offerāde/
voor henseluen eñ voor haerlieder sonden eñ
dolingen/ eñ het sal den heelen volcke der
kinderen van Israhel vergeuen worden/ eñ
den vremdelingen / die als vremt by henlie-
den verkeeren/ want het is de schult vā alle
t'volck door onwetentheyt. Maer ist sake
dat een siele onwetende sondicht / soo sal die
een iarich geytken offeren voor haer sonde/
eñ de priester sal voor haer biddē dat sy on-
wetēde gesondicht heeft voor den Heere/ eñ
hy sal haer genade verwerue / eñ het sal haer
vergeuen worde/ So wel den ingebozenen
als dē wtlanders sal een wet zyn vā hen allē
die door onwetētheyt misdaē hebbē. Maer
een siele die yet mit daē heeft door houerdye/
t'zy oft dat hy een boorger is oft eē wtlander/
aengesien dat hy tegen den Heere rebel ge-
weest is/ die sal van synen volcke vergaen/
wāt hi heeft dat woort des Heerē vmaet/
eñ syn gebot gebroken/daerom sal hy voge-
roeyt worden/eñ syn voosheyt dragen. Eñ D
het is geschiet als de kinderen vā Israhel in
de woestyne waren/eñ dat sy geuondē haddē
eenen menschē hout vergaderende op den
Sabboth dach / so hebben sy dien gebracht
voor Moysen eñ Aaron/ eñ voor alle de me-
nichte. De welcke hebbē hem indē kercker

beslo-

besloten/niet wetende wat sy van hem schuldich waren te doen. Ende de Heere heeft tot Moysen gheseyt: Laet desen mensch de doot sterue/ alle de vergaderinge sal hem met steenen doot worpen buyten de legheren. Ende als sy hem wtgeleydt hadde/ so hebbe sy hem met steenen gewoppe/ en hi is gestoruen/ gelijck de Heere bevolen hadde. Ende de Heere heeft oock tot Moysen geseyt: Spreeck tot de kinderen van Israhel/ en gy sult henluede segghen/ dat sy voor henluede frengien maken an de hoecke vā hare mantels/ stellende daer in hemels blau linten/ de welcke als sy sien sullen/ so mogen sy gedachtich wesen alle des Heeren gebode/ en dat sy niet en volghen heurlieder gepeysen ende oogen/ de ouerspeyt de onsuyscheyt door verscheyde dinge/ maer dat sy meer gedachtich wesende der gebooden des Heeren/ die doen mogen/ en dat sy dare Godt mogen heylich wesen. Ick ben de Heere uwe Godt die v geleydt hebbe wt dat lant vā Egypte/ om dat ick v lieder God wesen soude.

Deut. 22. b. 11. Matth. 23. a. 5

Hoe Chore, Dathan ende Abiron zijn opgestaen tegen Moysen, ende hoese de aerde leuende verslinde, ende hoe daer veel meer Gods niet verbrandt worden.

Cap. xvi. Dit is het. Capittel.

1 Maer siet Chore Izaars sone/ die Caaths sone was/ den sone vā Leui/ en Dathan en Abiron Eliabs sonen/ en Hon Pheleths sone van Rubens kinderen/ sijn opgestaen tegē Moysen/ en mit twee honderd en vijftich andere mannen wt de kinderen van Israhel/ ouerste der Synagogē en dienaers tot de van rade by name geroepē worden. Als sy gestaen waren teghen Moysen en Aaron/ so hebben sy geseyt: Laet v genoech wesen/ dat alle de vergaderinghe der heyligen is/ en dat de Heere in henluede is/ warom verheft ghy v ouer dat volck des Heeren? Doe dit Moyses gehoort hadde/ viel hy plat neder op syn aensicht ghenaken/ ende sprack tot Chore en tot alle de menichte/ Morgen vroech (seyde hy) sal de Heere henluede maken/ wie dat hem toebehoort/ en de heylige sal hy by hem brenghen/ en die hy verkiesen sal/ die sullen by hem comen. Doet dit doen/ Chore en alle syn vriendt gelijck/ neme synne vierpot/ en legghet daer op reuckwerck voor den Heere/ en soo wien dat de Heere verkiest die sal heylich wesen. Ghy verheft v/ ghy kinderen van Leui. Ende hy heeft wederom tot Chore gheseyt: Hoort ghy kinderen van Leui. Is v dit luttel/ dat ghy vā Israhel v wtgekeyden heeft/ om hen den volcke/ en heeft v tot hē doen gheden/ dat ghy hem dienen soude/ en dat ghy staen soudt voor de vergaderinge des volcks/ en hem dienen? Heeft hy dē alle uwe broeders kinderen van Leui/ darom doen tot hem comē/ dat ghy dorstont het priesterschap voor v nemen soudt? en dat alle uwe hoop tegen den Heere staen soude: want wie is Aaron/ dat ghy tegen hem murmurert? Daerom heeft Moyses gesonden om te roepē Dathan en Abiron/ de kinderen van Eliab. De welcke hebben ghantwoort:

Exod. 25. c. 12. Iud. 3. d. 11. 2. Cor. 10. b.

Wy en comen niet/ Is v dit luttel/ dat ghy ons gelevdt hebt wt dat lant/ welck vloyde vā melck en honich/ dat ghi ons doodē soudt inde woestijne/ ten zij dat ghy oock heerschappije hebbet ouer ons? Hebt ghy ons wtgebracht in dat landt/ welck vloeyt met vloeden vā melck en honich/ en ons besittingen van ackers en wijngaerden gheghenen? wildy oock ons oogen wt trecken? wy en comen niet. Ende Moyses seer gram wtsende heeft tot den Heere gheseyt: Ende wilt haer sacrificien niet aensien/ want ghy weet wel dat ick noyt eenigen van henlieden genomen en hebbe/ noch wy yemant gheplaecht vā henlieden. Ende hy heeft tot Chore ghe seyt: Ghy ende alle uwe vergaderinge staet op by/ voor den Heere/ en Aaron morgē op den selven dach. Neemt elck syn wierooch-vat/ en doet daer reuckwerck op/ en offert de Heere voor hondert en vijftich wierooch-vaten/ ende Aaron/ al dat hare wierooch-vat. Ende als sy dit gedaē hadde/ stonden Moyses en Aaron/ en sy tegen henlieden vergadert hadden alle de menichte voor de deure des tabernakels des ghetuyghenisse. Ende de Heere heeft ghesproken tot Moysen en Aaron/ en gheseyt: Scheyt v vander menichte van deser vergaderinghe/ dat ick die nu verdelghe. Maer sy vielen plat neder op hare aensichten/ en baden/ en seyden: O Godt/ die de gheesten vader alder creaturen Godt/ sal dē ghenen/ die tegen v gesondicht heeft/ alleen toornich worden/ en over alle gheen vergaderinghe? Ende de Heere heeft tot Moysen gheseyt: Beneemt alle dese volcke dat sy hen niet en rechten vā Chore/ en Dathan/ en Abiron/ en wijcken. Ende Moyses is opgherecht/ en is gegaen tot Dathan en Abiron/ en als hem de oudtsten van Israhel volghden/ so sprack hy tot de menichte: Wijcket vander hutten dese godtloose mensen/ en rijcket niet aen alles dat henlieden toebehoort/ dat ghy niet ghedoot en worden in alle haer sonden. Ende sy wijckende van de hutte Chore/ Dathan en Abiron/ stonden voor de deure haerder hutten/ met haer wijf en kinderen/ en alle haer ghesin. Ende Moyses heeft ghesproken/ en gheseyt: Hier aen sult ghy weten dat de Heere my ghesonden heeft/ om alle dese werken te doen/ en dat ick niet van mijn selven en hebbe/ alle dat ghy hier en daer ick sie/ wie mijn eygen hooft is/ en dat ick niet en hebbe/ dat dese niet en gewoonlijcke doot der menschen sterue/ en wt hen verlore en plaghe daer meer andere menschen versocht plegen te worden/ soo en heeft my de Heere niet ghesonden. Maer als dat de Heere een nieuwe dinck doet/ so dat de aerde haren mont wijt opent/ en verslinde henlieden en alle dat henlieden toebehoort/ en dat sy leuendes inder hellen nederdalē/ so sult ghy weten dat sy den Heere ghelastheert hebben. Ende als hy dese woorden alle gesproken hadde/ Psal. 105. c. 17. Deut. 11. b. 6.

verſlonden met haren tabernakelen / eñ met alle haer ſubſtantie / eñ ſy zyn leuende ter hellen neder gedaelt onderdeel metter aerden / ende ſy zyn vergaen van dat midden der menichten. Maer alle tvolck van Iſrahel dat daer rontſomme ſtont / vloodt wech vanden geroep der geender die daer vergingen / seggende: Dat ons by auontureé de aerde oock niet en verſlinde. Eñ oock een vier vanden Heere wtcomẽde heeft gedoot twee hondert eñ vijftich mannen / die rueckwerck offerden.

Eñ de Heere heeft tot Moyſen geſproken seggẽde: Gebiedt Eleazarus Aarons ſone den prieſter dat hy op neme de wieroockvaten die daer inden brande liggen / eñ het vier herwaerts eñ derwaerts verſtroye / want ſy zyn geheylicht in de dooden vanden ſondaren / eñ dat hy die wtſmede tot platẽ ende die vaſt make aenden outaer / om dat daer in rueckwerck den Heere gheoffert is eñ dat ſy geheylicht zyn / op dat de kinderen van Iſrahel die mogen ſien voor een teecken ende tot een gedenckeniſſe. Ende Eleazar heeft de metalen wieroockvaten ghenomen / daer ſy in geoffert hadden die vanden brant verſlonden waren / ende hy heeft die tot platen wtgheſlagen / makende die vaſt aenden outaer / op dat de kinderen van Iſrahel namaels hebben ſouden / waer door ſy ſouden vermaent worden / dat nirmant vremdts daer toe en gae / ende die van Aarons ſade niet en is / om den Heere dat rueckwerck te offerẽ / op dat hy niet en lyde / gheliick Chore gheſeden heeft eñ alle ſyn vergaderinge / alſo de Heere tot Moyſen ſprack. Maer alle de menichte der kinderen van Iſrahel hebben des anderen daechs gemurmureert tegen Moyſen eñ Aaron seggende: Gy hebt dat volck des Heeren gedoodt. Ende als daer eenen oploop opſtont / eñ t'gheruchte meerder wordde / ſo zyn Moyſes eñ Aaron gevloden tot dat tabernakel des verbonts. Eñ als ſy daer binnen ramen waren / ſo heeft de wolcke dat bedeckt eñ de glorie des Heerẽ is geopenbaert.

Ende de Heere heeft tot Moyſen gheſeyt: Gaet wech wt het midden van deſer menichten / want ick ſalſe nu oock vervelen. Eñ als ſy op de aerde lagen / ſo ſeyde Moyſes tot Aaron: Neemt een wieroockvat eñ neemt vier vanden outaer / eñ legget daer rueckwerck op / gaende haeſtlick totten volcke / dat gy voor henlieden bidde moecht / want de gramſchap is nu vanden Heere wtgecomen / ende de plage wort woedich. Eñ als Aaron dit ghedaen hadde / ende gheloopen was tot dat midden der menichte / de welcke nu vanden brant verdooruen wonde / heeft hy dat rueckwerck geoffert / eñ ſtaende tuſſchen de doode eñ leuende / heeft hy voor dat volck gebeden / ende de plage hielt op. Ende die daer verſlagen zyn / waren veertich duyſent menſchen eñ leuenhondert / ſonder de gene die vermelt waren in die muyterie van Chore. Eñ Aaron is weder by Moyſen comen aen die doore van dat tabernakel des verbonts / na dat de plaghe des ſterfens opgehouden was.

Hoe Gods beual dat de tweelf Princen elck een roede brenghe ſouden: Ende Aarons roede alleen bloeyde, eñ is bewaert in dat tabernakel des ghetuyghenis.

Dat xvij. Capittel.

ENde de Heere heeft tot Moyſen geſproken seggende: Spreeckt tot de kinderen van Iſrahel ende neemt van henlieden ſonderlinge roeden / na haren geſlachte van alle de princen der geſlachten twaelf roeden / eñ ghy ſult eens yegelicx naem ſchryuen op ſyn roede / eñ Aarõs naem ſal weſen int geſlachte van Leui eñ een roede ſal alle haer hooftmannen tſamen begrypen / eñ ghy ſult die ſtellen in dat tabernakel des verbonts voor dat getuygenis daer ſal ick tot v ſpreken / dē welcke ick van deſen verkieſen ſal / diens roede ſal groeyen / eñ ick ſal de clachten der kinderen van Iſrahel van my heerē daer mede ſy tegen v murmureert. Eñ Moyſes heeft geſprokē tot de kinderē van Iſrahel / eñ alle de princen hebbē hem roeden gegeue by elcken geſlachten / eñ daer waré twaelf roeden / ſonder Aarons roede. Eñ als Moyſes deſe geſet hadde voor den Heere in dat tabernakel des getuygenis / des anderdaechs wedercomen zynde heeft hy gevonden dat Aarons roede gegroeyt was int huys dā Leui / eñ met opgeſ wollen bolten waren daer bloemen wtgebozſten / de welcke met verheyde bladerkens in anandelen geſpeent waren.

Hierō heeft Moyſes alle de roedē gebracht van dat aenſchyn des Heerē tot alle de kinderen van Iſrahel / eñ ſy hebbent geſien / eñ hebben elck haer roeden weder ontfangen. Eñ de Heere heeft tot Moyſen gheſeyt: Draecht Aarons roede wederō in dat tabernakel des ghetuyghenis / op dat ſy daer mach bewaert worde tot een teecken der wederſpannigher kinderen van Iſrahel / eñ dat hen clachtē van my mogen ruſten / op dat ſy niet en ſteruen. Eñ Moyſes heeft gedaē alſo hem de Heere geboden hadde. Eñ de kinderen van Iſrahel hebben tot Moyſen gheſeyt: Siet / wy zyn te niet gegaē / wy ſullē alle gader verloren gaē. wie dat aen dat tabernakel des Heeren genaect / die ſterft. Sullen wi dan alle verniet wozden totten leſten menſche toe?

Vanden laſt der Prieſteren, ende de wake der Leuiten, Ende hoe henlieden de thienden toegeſchict worden.

Dat xviij. Capittel.

ENde de Heere heeft tot Aaron gheſeyt: Ghy ende v ſonē ende ws vaders huys met v / ſult de onrechtmeerdicheyt der heyliger plaetſen dragen ende ghy eñ v ſonen ſult tſamen de ſonden wes prieſterſchaps dragen / eñ v broeders oock van dat geſlachte vā Leui / eñ dē ſcepter wes vaders neemt met v / eñ laet die altyt by v weſen / eñ v dienē / maer ghy eñ v ſonen ſult dienen in dat tabernakel des getuygenis. Eñ de Leuitē ſullē de wacht houden tot alwen ghebodē / eñ tot alle de werckē des tabernakels / alſo nochtās dat ſy aen de gereetſchappen der heyliger plaetſen eñ tot den outaer niet en comen / op dat ſy oock niet en ſteruen / eñ dat ghy oock niet mede en vergaet. Maer laetſe by v weſen / eñ laetſe waken inde bewaringhen des tabernakels / ende

eñ in alle ſijen ceremonien. Een vreemdelinck
en ſal hem met v liedē niet mengen. Houdt
de wake in de hoede der heyligher plaetſen/
eñ inden dienſt des outaers/ op datter gheen
gramſchap op en ryſe ouer de kinderen van
Iſrael. Ick heb v lieden gegeuen de Leui-
ten v broeders wt dat midden van de kinde-
ren van Iſrahel eñ ick hebſe den Heere voor
een gaue gegeuen/ dat ſy in de dienſten van
ſynen tabernakel dienē ſouden. Maer ghy
eñ v ſonen bewaert v prieſterſchap: ende alle
dat tot den dienſt des outaers behoort/ ende
binnē dat voorhanckſel is/ die ſullen by de prie
ſters bediēt worde. Iſt dat yemant meemts
daer aen gaet/ die ſal doot geſlagen worden.
B Eñ de Heere heeft tot Aaron geſeyt: Siet
ick heb v ghegheuen de bewaringe van myn
eerſte vruchten. Alle dingen die vanden kin-
deren van Iſrahel geheyliche worde/ heb ick
v eñ uwen ſonen gegeuen voor dat prieſter-
lick officie/ tot een eewich wettich recht.
Hierom ſuldy deſe dingē ontfangē vā dat
geheylicht worde eñ den Heere geoffert. Alle
offerande eñ ſacrificie/ eñ wat voor de ſonde
oft verſuyninciſſe my gegeuen worde eñ dat
den heylich der heyligē een deele valt/ dat ſal
uwe zijn eñ uwer kinderen. Ghy ſult dat
eten/ in de heylige plaetſe: de mans perſoonē
ſullen alleen daer af eten/ want het is voor v
geheylicht. Maer de eerſte vruchten welck
de kinderen van Iſrahel gelouen eñ offerē/
die heb ick v gegeuē/ eñ uwen ſonē eñ uwen
dochteren/ tot een eewich recht/ ſo wie dat in
v huys ſuyuer is/ die ſal daer af eten.
Alle dat merck der olien eñ vanden wijn/ eñ van-
der terwen/ wat eerſte vruchtē ſy den Heere
offeren/ die heb ick v gegeuen. Alle d'eerſte
vruchten welck de aerde voortbrēgt/ eñ den
Heere gebracht worden/ die ſullen tot uwen
gebruycke comē/ ſo wie ſuyuer is in v huys/
die ſal daer af eten. Alle dat de kinderē van
Iſrahel van geloften betalen/ dat ſal uwe we
ſen. So wat eerſtmael coemt wt moeders
lichaem vā allen vleeſch/ dat ſy den Heere of
feren/ zijn oft is vanden menſchē/ oft vanden
C beeſten/ dat ſal v recht zijn/ Alſo nochtāns/ dat
ghy voor d'eerſte geboren van eenen menſch
ſult prijs nemen/ eñ alle beeſte die onreyn is/
ſuldy doen louē/ waer af de loſſinge weſen
ſal na een maēt met vijf ſicken ſilvers/ na dat
Num. 3. 47. ghewicht der heyligher plaetſen. Eenen ſicke
hout ſwintich heilingen. Maer d'eerſte ge-
boorte van eenen oſſe eñ ſchaep eñ ghey te en
ſuldy niet doen loſſen/ wāt ſy zijn den Heere
geheylicht. Maer ghy ſult alleen haer bloedt
op den outaer ſtorten/ eñ dat vet des inghe-
wants ſuldy ontſticken tot eenen aenemelij-
ken reuck den Heere. Maer dat vleeſch ſal
comen tot uwen gebruycke/ gelijck dat ghe-
heylicht borſtbeē eñ de rechte ſchoudere/ ſullē
uwe zijn. Alle d'eerſte vruchtē der heyliger
plaetſen/ welck de kinderen van Iſrahel den
Heere offeren/ die heb ick v gegeuen eñ uwē
ſonen eñ uwē dochterē tot een eewich recht.
Het verbondt des ſouts is eewich voor den
Heere/ v eñ uwē ſaten.
Eñ de Heere heeft
tot Aaron geſeyt: Ju hen landt en ſuldy niet
beſittē noch ghy en ſult geen deel onder hen-
lieden hebbē/ Ick ben v deel eñ v erfdom int
midden der kinderen van Iſrahel. Maer Deut. 10. b. 9.
den kinderen van Leui heb ick alle de thien- 18. b. 1.
den van Iſrahel gegeuen tot een beſittinghe
voor den dienſt die ſy my dienē in dat taber-
nakel des verbonds/ op dat de kinderen D
van Iſrahel voortaen niet meer comē en ſou
den tot dat tabernakel/ eñ dat ſy gheen doot-
ſonde doen en ſouden/ maer alleen den kin
deren vā Leui/ die my in dat tabernakel die-
nen eñ de ſonden des volcks dragen/ dit ſal
een eewige wettelicke ghewoonte weſen in
uwen geſlachten: Sy en ſullē anders niet be-
ſitten/ te weten weſende met de offerandē
der thienden/ die ick tot haren ghebruycken
ende noodtelickheden wtgeſcheyden hebbe.
Eñ de Heere heeft tot Moyſen geſproken/
ſeggende: Gebiedt den Leuiten eñ verton-
dicht henlieden: Als ghy vandē kinderē van
Iſrahel ontfangen ſult hebben de thienden/
welck ick v ghegeuen hebbe/ ſo ſuldy daer af
d'eerſte vruchten den Heere offerē dat is/ het
thiende deel der thienden/ op dat v lieden
nach gherekent worden voor de offeranden
der eerſter vruchten/ ſo wel wter ſchuerē als
vanden perſſen/ eñ van allen dingen daer
ghy eerſte vruchten af ontfangt/ offert den
Heere/ eñ geeft die Aaron den prieſter/ alle
dat ghy vanden thienden offeren ſult/ eñ dat
ghy tot Gods gauen geſchydē ſult dat ſullē
weſen alle de beſte eñ wtgeleſen dingen.
Eñ ghy ſult tot hen ſeggheu: Iſt ſake dat
ghy de ſchoonſte eñ beſte dingen van uwen
thienden offert/ dat ſal v gherekent worden
als oft ghy van uwen dorſchvloeren eñ van
uwen perſſen de eerſte vruchten gheghēuen
hadt/ eñ ghi ſult die eten in alle uwe plaet-
ſen ſo wel ghy als uwe huysgeſinnen/ want
het is den loon/ voor den dienſt die ghi dient
int tabernakel des ghetuygenis/ eñ en be-
ſondert v daer niet aen te weten/ behoudēde
de beſte eñ verſte vanv ſelues/ op dat ghi de
offeranden der kinderen van Iſrahel niet en
beſmet/ ende ſterft.

Hoe d'eerſte der fruyten ghemaeckt worde, in het welck menighe ceremonyen by ghenaſchen worden.

Dat xij. Capittel.

Ende de Heere heeft geſproken tot Moy- A
ſen ende Aaron ſeggheude: Dit is den
Godsdienſt vā eender ſlachofferandē/ welck
de Heere opgeſtelt heeft. Gebiedt dē kinde-
ren van Iſrahel/ dat ſy v brengen een roode
koe vā volcomē ouerdom/ daer geen ſmet
aen en zy/ eñ die gheen iock gedragen en
heeft/ eñ ghy ſult die Eleazarus den prie-
ſter geuen/ eñ die ſalſe wten legher leyden/ eñ
aldaer doorſlaen in alle des volcs aenſchou-
wen/ ende ſynen vinger doopende in haer Heb. 9. b. 13.
bloedt/ ſal beſprengen daer mede ſeuenwerf
tegheu de voorſe des tabernakels/ eñ hy ſal
die verbranden daer zyt alle ſien ſullen/ voor
pende in de vlamme ſoo wel haer vel metten
vleeſche/ als t'bloedt van die metten meſte.
Eñ de prieſter ſal oock cederen hout ende
hyſops

hyſope met eenen rooden draet tweemael ge
nerwet in de vlamme worpen/ daer de koe in
verbrant wort. Ende als hy daer na ſijn cle-
deren ende ſijn lichaem ſal gewaſſchen hebben/
ſo ſal hy inden leger comen/ ende ſal beſmet we
B ſen totten auont toe/ deſgelijcks die deſe koe
ock verbrant heeft ſal ſijn cleederen ende ſijn
lichaem ock waſſchē/ ende onſuyuer weſen tot-
ten auont toe. Maer een man die ſuyuer is
ſal de aſſchē vander koe vergaderē/ ende ſal die
wt ſtoten op een ſeer ſuyuer plaetſe buyten
den leger/ dat die den kinderen van Iſrahel
mogen weſen tot een bewaringe/ ende tot wa-
ter der beſprayinge/ want de koe is voor de
ſonde verbrant. Ende als hy ſijn cleederē ſal
gewaſſchen hebben/ die d'aſſchen vander koe
gedragen heeft/ ſo ſal hy onſuyuer weſen tot-
ten auont toe. Dit ſullen hebbē de kinderen
van Iſrael ende de vremdelingen die onder
henlieden woonē voor heylich met een eewich
recht. So wie genaect heeft een doot lich-
aem van eenē menſch/ ende dat hy daerom ſeuē
dagen lanck is onſuyuer gheweeſt/ die ſal
met deſen water beſprayt worde op de der-
C den ende den ſeuenſte dach/ ende alſo ſal hy ſuy
uer worden: maer ſo ſake dat hy op den der-
den dach niet beſprayt en is/ ſo en ſal hy op
den ſeuenſten dach niet moghen ghe ſuyuert
worden. So wie genaect een doot lichaem
van eens menſchē ſiele/ ende niet en worde be-
ſprayt met deſen meſgſel/ die ſal dat taberna-
kel des Heeren beſmetten/ ende hy ſal wt Iſra
hel vergaē/ om dat hi niet en is beſprayt met
dat water der ſuyueringen: hy ſal onſuyuer
weſen/ ende ſijn onſuyuerheit ſal op hem blijue.
Dit is de wet van eenē menſche die in ta-
bernakel ſterft. Alle die in ſijn tente gaen/ ende
alle dingen beſiget/ dat daer binnen is/ ſullē
beſmet weſen ſeuē dagē lanck. Een vat dat
geen verſel oft geen ouerbintſel en heeft/ dat
ſal onſuyuer weſen. Iſt dat yemāt opt velt
genaect een doot lichaem van eenē menſche/
die verſlagen oft van ſelfs gheſtorue is/ oft
ock yet vā ſijnen gebeente/ oft ſijn graf/ die
ſal ſeuen dagen lanck onreyn weſen. Ende hy
ſullen nemen van de aſſchen des brandts/ende
der ſonden/ ende ſullen daer op leuende water
D gieten in een vaetken/ in de welcke als een
ſuyuer meſch ſal hyſope gedoopt hebben/ ſal
hy daer mede beſprayen alle de tente/ ende alle
den huyſraet/ ende alle de menſchen die met
deſer onſuyuerheyt beſmet zijn/ ende met ſulc-
ker maniere ſal een ſuyuer menſche eenē on-
ſuyuere ſuyuer makē op den derdē ende ſeuen-
ſten dach/ ende als hy aldus geſuyuert is opte
ſeuenſten dach/ ſo ſal hy hem ſeluen ende ſijn
cleederen waſſchen/ ende onſuyuer weſen tot
den auont toe. Iſt ſake dat yemāt met de-
ſe maniere niet geſuyuert en wort/ dien ſiele
ſal vergaen wt dat middē der vergaderin-
gen/ om dat hy de heylige plaetſe des Heeren
beſmet heeft/ ende want hy niet en is beſprayt
met dat water der ſuyueringen/ dit ſal een
eewich wettelick gebodt weſen. Ende die dit
water ſprayt/ ſal ſijn clederē ock waſſchē.
Alle die het water der ſuyueringen geraect/
die ſal onſuyuer weſen totte auōt toe/ Wat
de onſuyuere genaect/ dat ſal hi onſuyuer ma
ken/ ende een ſiele die yet van deſen dingen ge-
naket ſal onſuyuer zijn totten auont toe.

Maria ſterft, Tvolck murmureert om dat ſy gheen water en
hebben, D'water vloeyt wt eenen ſteen, Hoe Edom paſſagie wey
gert, Eleazarus wert prieſter, Aaron ſterft.

Dat xx. Capittel.

ENde de kinderen van Iſrael ende alle de A
menichte zijn ghecomen in de woeſtyne
Sin op deerſte maent/ ende het volck is in Ca
des bleuen. Ende Maria is daer geſtoruen/
ende op de ſelue plaetſe begrauen. Ende als het
volck waters gebreck hadde/ ſo ſijn ſy tſamē
vergadert tegen Moyſen ende Aaron/ ende
gekeert tot eenen oploop/ hebben ſy geſeyt:
Och oft wy geſtoruen waren onder ons broe
ders voor de Heere. waerom hebdy de ver Exod. 17. a. 1.
gaderinge des Heerē wtgeleydt in de woe-
ſtyne/ dat wy ende onſe beeſten ſouden ſterue:
waerom hebdy ons doen wt Egyptē op-
trecken/ ende hebt ons bracht in deſe alder quaet-
ſte plaetſe diemen niet en mach beſaeyen/ de
welcke geen vijchboomen voorts en brengt/
noch wijngaerden/ noch granaet appelen/
ende daer toe ock gheen water en heeft om
te drincken? Ende Moyſes ende Aaron la
tende de menichte/ zijn gegaen in dat taber-
nakel des verbonts/ ende plat neder ter aer-
den gevallen/ ende hebben tot de Heere gero-
pen/ ende geſeyt: Heere God/ hoort dit ge-
roep van deſen volcke/ ende wilt hen uwē ſchat
ontſluyten/ de fonteyn des leuende waters/ B
op dat (als ſy verſaet zijn) haerlieder murmu
ratie op houde/ ende de glorie des Heerē heeft
geopenbaert boven henlieden. Ende de Hee
re heeft tot Moyſen gheſproken ſeggende:
Neemt v roede ende vergadert dat volc ghy
ende Aaron v broeder/ ende ſpreect in haerlie der
tegenwoordicheyt tot den ſteen/ ende dit ſal wa
ter geuen. Ende als ghy water uyten ſteen ſult
hebbē gebracht/ ſo ſal alle de menichte drin-
cken/ ende heurlieder beeſten. Aldus ſou heeft Sap. 11. a. 4.
Moyſes de roede genomē die voor dat aen-
ſchijn des Heeren was/ gelijck hy hem beuo-
len hadde/ ende als hy alle de menichte voor
den ſteen vergadert hadde/ heeft hi tot henle
den geſeyt: Hoort ghy wederſpannige ende on- Pſal. 77. b. 15.
geloouige/ Sullē wy voor v lieden wt deſen 104. d. 40.
ſteen water mogen doen comen? Ende als 1. Cor. 10. a. 4.
Moyſes ſijn handt hadde op geheuen/ twee-
mael ſlaende den ſteen metter roedē zijns haer
euerluedige wateren wtgecomen/ alſo dat
het volck manc/ ende oot de beeſtē. Ende de Hee
re heeft geſeyt tot Moyſen ende Aaron: Want Deut. 1. f. 37.
ghy mi niet en hebt gelooft/ om my heylich te
maken voor de kinderen vā Iſrahel daerom
en ſullyp dit volck niet brengen in dat landt/
welcks henlieden geuen ſal. Dit is dat wa
ter des weder ſeggens/ daer de kinderen van
Iſrahel gheeuen hebben tegen den Heere/ ende
hy wonde in henlieden geheylicht. Hier en C
binnen ſo heeft Moyſes van Cades bodē ge
ſonden aendē coninck van Edom/ de welcke
ſeggen ſoudē: Dit ruchtet v broeder Iſrahel:
Ti is wel bekent alle dē arbeyt die ons druc-
gen heeft/ hoe dat ons vaders nedergedeelt

zijn

zyn in Egypten / eñ hoe dat wy daer langen tyt gewoont hebben eñ dat de Egyptenaers ons hebben gepynicht / eñ onse vaders / eñ hoe dat wy totten Heere hebbē geroepen / eñ hoe hy ons verhoort heeft eñ heeft synē Engel gesonden / die ons wt Egypten gheleydt heeft. Siet wi zynde nu te Cades in de stadt / welck gelegē is opt wterste vā uwen palen / bidden v herteliick dat ons georloft worde te gaen door v landt / wy en sullen door de velden oft wyngaerden niet gaen / wy en sullen oock geen water drincke wt uwē putte / maer wi sullē door de gemeyn heyrbane gaē / ter rechter noch ter slincker syden afgaende / tot dat wy door v palen gepasseert sullen wesen. Eñ Edom heeft hen geantwoort: Ghi en sult door mijn landt niet passeren oft anders sal ick v gewapent tegen comen. Eñ de kinderen van Israhel hebben geseyt: wy sullen ouer den gebaenden wech gaen / eñ isset sake dat wy eñ ons beesten van uwen water drincke so sullen wy geuen dat recht is / daer en sal gheen swaricheyt zyn aen de betalinge vanden prijs / alleenlick laet ons snellick passeren. Maer hy heeft geantwoort: Ghy en sult niet passerē. Eñ terstōt is hy te gemoete wtgetrocken met een ontellicke menichte eñ een machtige handt / eñ hy en wilde de biddende niet verhooren / dat hy henlieden sonde orlof geuen om door syn palen te passerē: Eñ daerom so is Israhel vā hem afgekeert.

Eñ als sy haren leger opghetrocken hadden van Cades soo zyn sy ghecomen op den berch Hor / die daer is in de palen vā Edom / daer heeft de Heere tot Moysen gesproke: Laet (seyde hi) Aaron reysen tot synē volcke / want hy en sal int lant niet comē / dwelck ick den kinderen van Israhel gegeuē hebbe / om dat hy mynē mont niet gelooft en heeft / aen de wateren des wederseggens. Neemt Aaron eñ synen sone met hem / eñ ghy sultse leyden op den berch Hor / eñ als ghy den vader sult van syn cleedt gebloot hebben / so suldy Eleazarus synen sone daer mede cleeden / eñ Aaron sal verlaemt worden / eñ daer sterven. Moyses heeft gedaen also de Heere geboden hadde / eñ sy zyn opghetlommen op den berch Hor voor alle de menichte. Eñ als hy Aaron berooft hadde van synē cleederen soo heeft hy daer mede gheclect Eleazarus synen sone. Ende als Aaron gestorven was op dat hoochste vanden berge so is hy met Eleazarus nedercomen. Ende alle de menichte siende dat Aaron gestorvē was / hebben sy ouer hem gheweent dertich dagen lanck / by allen haren familien.

Num. 16. d. 17.

Deut. 32. 51.

Deut. 10. b. 6

De Chananeus Coninck van Arad werdt van Israhel verwonnen, ende hoe de vierighe slanghen tvolck plaechden, ende hoe Moyses dat metalen serpent oprechte.

Dat xxj. Capittel.

ALdwelck als ghehoort hadde de Chananeus Coninck vā Arad / die aent suyden woonde / te weten dat Israhel gecomen was door den wech der bespieders / so heeft hy tegens henlieden ghestreden / eñ de ouerhandt crijgende / heeft hy van henlieden eenen roof gebracht. Maer Israhel heeft hem met een beloste aen den Heere verbonden seggende: Ist saecke dat ghi dit volc leuert in mijn handen / so sal ick haer steden te niete doen. Eñ de Heere heeft dat ghehoort van Israhel verhoort eñ hy heeft dat Chananeus volck geleuert / de welcke sy verslagē hebben / eñ haer steden verdoruen / eñ hy heeft de plaetse ghenoemt Horma / dat is te seggen een verdoet kinghe. Ende sy zyn voorts gereyst van den berch Hor / door den wech die daer gaet nae de roode zee / dat sy het landt van Edom ommegaē soudē. Eñ het begonste den volck te verdrieten vanden wech ende den arbeyt / eñ sy hebben teghen den Heere eñ teghen Moysen gesproken seggende: waerom hebdy ons wt Egypten gheleydt / dat wy in de woestijne soudē sterue? Hier gebreect broot / hier en is gheen water onse siele walcht van dese alderslechtste spyse. Ende daerom heeft de Heere onder t'volc vierige serpenten gesonden / om welcker plagen / ende veel lieden doot / quamen sy tot Moysen eñ seydē: wy hebben gesondicht / dat wy tegen den Heere gesproken hebben eñ teghen v / bidt dat hy de serpenten van ons neme. Eñ Moyses heeft voor tvolck gebeden / eñ de Heere heeft tot hem gheseyt: Maect een metalen serpent / eñ stelt dat voor een teecken / so wie geslagē dat aensiet / die sal leuē. Hierom heeft Moyses een metalen serpent gemaect / ende heeft dat voor een teecken gestelt / eñ als de geslagene dat aensagē worden sy genesen. Eñ de kinderen vā Israhel voorts gereyst zynde / hebben haren leger geslagen te Oboth. Ende van daer ghegaen zynde / hebbē sy haer tenten ghestaghen te Jeabarim in de woestijne / welck is tegen ouer Moab / tegen de oostijde. Eñ van daer treckende zyn sy gecomen totter beken Zared. Eñ die oot verlatende hebben sy haren legher gemaect teghen ouer Arnon / welck is in de woestijne / ende streckt hem hooghe wt tot de palen vanden Amorrheen / want Arnon is de pale van Moab / scheydende de Moabyten eñ de Amorrheen / waer af datmen seyt int boeck vā des Heeren strijden / Welck hy gedaē heeft inde roo de zee / soo sal hy oock doen in de beken van Arnon / de hooghe steenrootsen der beken zyn neder ghebooght / dat sy in Arnon rusten sonden eñ nederliggen inde palen der Moabiten. Eñ van dier plaetsen sachmē den put / daer af dat de Heere tot Moysen gesproken hadde: Vergadert dat volc eñ ic sal henliedē water geuen. Doen sanck Israhel dit liedeken: Laet opcomen dē put. Ende sy songen: Den put welc de princen hebben gegraue / eñ den welcken de hoofdlieden der menichten bereyt hebben inden gheneere der wet eñ met haren stocken. Ende sy zyn ghereyst wter woestijnē van Mathana tot Nahaliel / van Nahaliel tot Bamoth / Bamoth is een dal int landt van Moab opt hoochste van Phasga / welck is teghen ouer de woestijne. Ende Israhel heeft boden gheſonden aen Sehon den Coninc vandē Amorrheen seggende: Jck bidde dat my georloft zy te passeren

Num. 21. d. 17.

Deut. 2. 30.

Deut. 10. b. 6

Sap. 16. a. 1. 1. Cor. 10. b. 9

Iohan. 3. b. 14

Deut. 2. f. 24. Iudic. 11. b. 19

leren door v lant / wy en sullen niet besijden
afgaen inde velden ẽn wijngaerden / wy en
sullen geen water uten putten drincke door
de heyrbane sullen wy gaen / tot dat wy door
v palen gepasseert zijn. Maer hy en wil- 22
der niet toelaten dat Israhel door sijn palen
passeren soude / maer dat meer is / hi heeft een
heyr vergadert / ẽn is hem te gemoete gegaẽ
in de woestijne / ẽn is comen te Jasa ẽn heeft
Amos 2.c.9. aldaer tegen Israel gestredẽ / van dẽ welc- 24
Psal.134.c.11 ken hy met de scherpten vandẽ sweerde ver
slagen is / ẽn sijn landt is beseten van Arnon
tot Jeboc toe / ẽn tot de kinderẽ vã Ammon /
want de palen der kinderen van Ammon
warẽ met seer stercke hoede bewaert. Aldus 25
heeft Israel alle sijn steden in genomen / ẽn
heeft gewoont inde stedẽ vandẽ Amorrheen
te weten in Hesebon ẽn in haer dorpkens.
F De stadt vã Hebeson behoorde Sehon der 26
Amorrheen coninck toe / de welcke heeft ge-
stredẽ tegen den conine van Moab ẽn heeft
ingenomen alle d'landt wele sijnder heerlic-
heyt toebehoort hadde tot Arnon toe / ẽn 27
daerom seytmen int ghemeyn woort: Comt
te Hesebon / ẽn laet timmeren ẽn oprichten
de stadt Sehon. Een vier is comẽ wt He- 28
sebon een vlãme wter stadt Sehon / ẽn heeft
verslonden Ar der Moabiten stadt ende de
Deut.2.c.9. inwoonders der hoochdẽ vã Arnon. wee 29
2.Reg.11.b.7 v Moab / ghy volc vã Chamos zijt verloren
gegaen / Hy heeft haer sonen ghegheuen ter
vlucht / ẽn haer dochterẽ der gevanckenissen
Sehon den conine vã Amorrheen / Haer- 30
lieder tock is vernielt van Hesebon tot Di-
G bon toe / die vermoedt zijn comẽ tot Nophe /
ẽn tot Medaba. Aldus heeft Israhel ghe- 31
woont int lant vanden Amorrheen. Ende 32
Moyses heeft wtghesonden sommighe die
Jaser bespieden souden / wiens dorpẽ sy in-
Deut.2.c.32. genomen hebben / ẽn hebbẽ de inwoonders
beseten. Ẽn sy hebben hen gekeert / ẽn sijn 33
opgetrocken door den weth van Basan / ẽn
de conine van Basan is henliedẽ te gemoete
gecomẽ met alle sijnẽ volcke om te strijdẽ in
Edrai. Ẽn de Heere heeft tot Moysen ge 34
seyt: En vreest hẽ niet / want ic heb hem in v
handt gelevert ẽn alle sijn volc ẽn sijn landt /
ẽn ghy sult hem doẽ gelijc ghy gedaen hebt
Sehon den Conine vanden Amorrheen / die
tot Hesebon woonde. Hierom so hebbẽ sy 35
desen oock verslagen met sijnen kinderen ẽn
alle sijn volck / alsoo datter niet een ouer en
bleef ende sy hebben sijn landt beseten.

Van Balac den Conine van Moab, ẽn Balaam den waersegger. Dat xxij Capittel.

A Lde sy zijn voorts getrocken / ẽn hebben 1
haren leger gemaect op dat plat lant vã
Moab / waer ouer de Jordane Jericho gele-
ghen is. Maer Balac Sephors sone sien- 2
de alle dat Israhel den Amorrheen gedaen
hadde / ẽn hoe dat de Moabitẽ van hen ver
uaert waren geweest ẽn dat sy heurlieder ge
welt niet en souden connen verdragen / so 3
heeft hy geseyt tot de ouders van Madian:
Dit volc salse alle vermeten die in onse palẽ
woonen / gelijc eenen osse pleegh de cruyden
tot de worteken al te weyden / Ẽn hy was te 4
dier tijt de Coninck van Moab. Daerom
heeft hy boden gesondẽ aen Balaam Beors Iosu.13.b.22
sone / den waersegghere / die daer woonde by B
dẽ vloet des lants der kinderẽ vã Ammon /
dat sy hem roepẽ soudẽ ẽn seggẽ hem: Siet
daer is een volc wt Egypten comẽ d'welck
alle d'overste vander aerdẽ bedect heeft sit- 5
tende tegẽ my / Daerom comt ẽn vermaledijt
dit volc / want het is stercker dan ick
ben / oft icse eenichsins slaen mocht / ende wt
mijnen lande verdrijven. want ic weet wel
dat hy gebenedijt is dien ghy benedijt ende
vermaledijt / daer ghy maledictien t'samen
toedraecht. Ẽn de ouders van Moab ẽn 6
die meest bejaerde der Madianiters zijn ge-
reyst / hebbende den loon vanden waersegg-
gerien in haer handẽ. Ẽn als sy tot Balaam
comen waren ẽn hem vertelt hadde alle die
woordẽ vã Balac / so heeft hy geantwoort:
Blijft hier desen nacht ẽn ic sal antwoorden
soo wat my de Heere seggen sal. Ẽn de wij- 8
le dat sy by Balaam bleuen / so is Godt ge-
comen ẽn heeft tot hem geseyt: wat willen 9
dese lieden hebben by v: Ẽn hy heeft ghe-
antwoort: Balac Sephors sone der Moabi 10
ten Conine heeft aen mi gesondẽ / seggẽde: C
Siet / t'volc d'welck wt Egypten comen is
heeft al dat overste des lants bedect / coemt
ẽn vermaledijt dat / oft ic eenichsins strijdẽ- 11
de dat mocht verdrijven. Ẽn Godt heeft
tot Balaam geseyt: En wilt met hen niet
gaen / noch en vermaledijt dit volc niet / wãt
het is gebenedijt. Ende hy des morgens 12
vroech opstaende heeft tot de princen geseyt:
Gaet weth na v landt / want de Heere heeft
my verbodẽ met v te gaen. Ẽn als de prin 13
ten wedey getomen waren so hebben sy tot
Balack geseyt: Balaam en heeft niet willen
met ons comen / Ẽn hy heeft wederom ge 14
sonden veel meer ẽn edelder dan hy te voren
gesonden hadde. Ẽn als dese by Balaam
comen waren / so seydẽ sy: Aldus seyt Balac
Sephors sone: En wilt niet vertrecken tot
my te comen: Ic ben bereedt v eere te be- 16
wijsen ẽn wat ghy wilt dat sal ick v geven /
comt ẽn vermaledijt dit volc. Balaam heeft D
geantwoort: Al gaue mi Balac sijn huys vol Nu.24.c.13.
gouts ẽn silvers / so en sal ic niet mogẽ ver-
anderen dat woort van den Heere mijnen
Godt also dat ic yet meer oft min spreckẽ sou 17
de / Ic bidde v dat ghy hier ooc blijft desen
nacht op dat ic mach weten wat my de Hee 18
re wederom antwoorden sal. Aldus so is
Godt des nachts tot Balaam gecomen / ẽn
hy heeft hem geseyt / ist sake dat dese menschẽ
v comen roepẽ / so staet op ẽn gaet met hen-
lieden also nochtans dat ghy doẽ sult t'gene 20
dat ic v beveelen sal. Balaam is des mor-
gens vroech opgestaen / ẽn als hy sijn ezelin-
ne geladen hadde / so is hy met henlieden ge
reyst. Ẽn Godt is gram geworden. Ẽn de 22
Engel des Heeren stont in den weth tegen
Balaam die op een ezelinne sat / ẽn hy had-
de twee knechten met hem. Ẽn de ezelin- 1.Pet.2.c.16.
ne siende den Engel staen inden weth met

een

E een bloot ſweert / ſoo keerde ſy haer wt den
wech / eñ ginck dooꝛ t'velt. Eñ als Balaam
die ſloech / eñ wilde die wederom op dē wech
brengen / ſo ſtont de Engel in de beuauthe-
den van twee mueren / waer mede de wyn-
gaerden beheymt waren / den welcken de
ezelinne ſiende / heeft haer gedꝛongen tegen
den muer eñ querſte ſynen voet die op haer
ſat. Eñ hy ſloechſe wederom: eñ niet te min
de Engel vooꝛts gaende tot op een enghe
plaetſe / daermen noch ter rechter noch ter
ſlincker ſydē en mocht wtē wech garn / heeft
in haer gemoet geſtaē. Eñ als de ezelinne
ſach den Engel ſtaende / ſo is ſy genallē on-
der ſyn voeten die op haer ſat. De welcke
gram zynde / ſloechſe noch crachtelicker met
F cenē ſtoc op haer zyden / Eñ de Heere heeft
den muyl vander ezelinnen open gedaen eñ
ſy heeft geſpꝛokē / wat heb ic v gedaē? waer-
om ſlady my / ſiet nu tot de derde reyſe: Eñ
Balaam antwoꝛde: Om dat ghy dit wel
verdiēt hebt / eñ dat ghi met my geſpot hebt:
Och oft ic een ſweert hadde dat ick v mocht
ſlaen. Eñ de ezelinne heeft geſeyt: En ben
ick niet v diet / daer ghy altoos pleecht op te
ſitten tot op deſen dach toe? Segt wanneer
dat ick v yet deſgelyks gedaen hebbe: Eñ hy
ſeyde: Neyt. Eñ terſtont heeft de Heere
Balaams oogen open gedaen / ende hy heeft
den Engel gheſien ſtaende inden wech met
eenen blooten ſweerde / eñ hy aenbadt hem
plat neder op d'aerde. Den welckē de En-
gel ſeyde: waerom ſlady v ezelinne de derde
reyſe: Ic ben comen / om dat ic v wederſtaen
ſoude / want uwen wech is verkeert / eñ te-
gen my / eñ en hadde de ezelinne niet gewe
ken vanden wech geuende my plaetſe als ic
haer tegē ſtont / ic ſoude v doot geſlagē heb-
ben eñ ſy ſoude leuen. Balaam ſeyde: Ick
heb geſondicht / niet wetende dat ghy tegen
my ſtont: eñ ſiet nu / iſt ſake dat v miſhaecht
dat ick gae / ſoo ſal ick wedꝛomme keeren.

Ende de Enghel heeft gheſeyt: Gaet met
deſe lieden / eñ wacht v dat ghy anders niet
en ſpreect dan ic v beuelē ſal. Hierom ſo is hy
G met de Pꝛincen gegaen. Eñ als Balac dat
gehooꝛt hadde ſo is hy wtgegaen hem te ge
moet / in een ſtadt der Moabiters die ghele-
ghen is in de wterſte palen van Arnon.

Eñ hy heeft tot Balaam geſeyt: Ic heb bo-
den geſonden dat ſy v roepen ſoudē: waer-
om en quaēdy terſtont tot my niet? Meyn-
dy dāt ic niet en ſoude loon mogen gheuen
vooꝛ v comſte? Eñ hy heeft tot hem ghe-
antwoꝛt: Siet ic ben hier / ſal ic yet anders
mogen ſeggen / dan dat Godt my in mynen
mont ſtellen ſal? Hierom zyn ſy beyde t'ſa-
men gereyſt / ende ghecomen in een ſtadt de
welcke gelegē is inde wterſte palē van ſynē
rycke. Eñ als Balac oſſen eñ ſchapē doot-
geſlagē hadde / ſo heeft hy geſonden aen Ba-
laam / eñ aen de princen die met hem waren /
giften. Maer des moꝛgens vꝛoech ſo heeft
hy hem geleyt tot de hoochdē van Baal / eñ
heeft aenſien dat wterſte deel des volcks.

Balaam die benedijt tot twee reyſen het volck van Iſrahel.

Dat xxiij. Capittel.

1 ENde Balaam heeft tot Balac gheſeydt: A
Maect my hier ſeuen outarē / eñ bereydt
ſo veel calueren / ende oock alſoo veel ram-
2 men. Ende als hy na Balaams woꝛden
gedaen hadde / ſoo hebben ſy tſamen een calf
3 eñ eenen ram op eenen outaer geleyt. Eñ
Balaam heeft gheſeyt tot Balac: Staet lut-
tel tyts by uwē bꝛantoffer / tot dat ick wech
ghegaen ben / oft de Heere by auonturē my
te gemoete quame / eñ al dat hy my gebieden
4 ſal dat ſal ic v ſeggen. Eñ als hy haeſtelyc
wech gegaē was / ſo is hem God te gemoe-
te gecomen / Eñ Balaam heeft tot hem ghe-
ſpꝛoken: Ick heb (ſeyt hy) ſeuen outaren op
gheꝛicht / eñ heb daer op een calf eñ een ram
5 geleyt. Eñ de Heere heeft het woꝛdt in
zynē mont geſtelt / eñ heeft geſeyt: Gaet we-
derom tot Balac / eñ ghy ſult hem deſe din-
6 gen ſeggē. Eñ als hy wedergecomē was /
ſo vant hy Balac ſtaende by zynē bꝛantoffer
7 eñ alle die Pꝛincen der Moabiters. Ende
ſyn gelyckenille op nemende ſeyde hy: Vā
Aram heeft my gebꝛacht Balac de Coninck
der Moabiten van de bergen van ooſten:
Coēt (ſeyde hy) eñ vermaledyt Jacob / haeſt
8 v eñ veruloect Iſrahel. Hoe ſal ic hē ver- B
maledyden den welckē God niet vermale-
dyt en heeft? Eñ met wat redenen ſal ic dien
veruloecken / den welckē die Heere niet en
9 veruloect? Vā op de hoochſte ſteērootſen
ſal ic hē ſien / eñ vā op de hueuelē ſal ic hem
aenmercken. Dit volc ſal alleen woonen / eñ
t'en ſal onder die heydenē niet gereket woꝛ-
10 den. Wie ſoude connē tellē het geſtubbe vā
Jacob / eñ wetē dat getal van Iſrahels ge-
ſlachte? Myn ſiele ſterue de doot vanden
rechtueerdigen eñ myn wterſte moet woꝛ-
dē gelyck de wterſtē vā deſen. Eñ Balac
ſeyde tot Balaā: wat is dit dat ghy doet? Ic
heb v doē halē om dat ghy myn vyāden ſoudt
vermaledyden / eñ ghy ter contrarie gebene
11 dyte. Totē welckē hy heeft geantwoꝛt:
Mach ic yet anders ſpꝛekē dā de Heere ge-
12 boden heeft? Hierom heeft Balac geſeyt:
Coemt met my op een ander plaetſe / vā daer
ghi een deel vā Iſrahel ſult ſien / eñ niet heel
en ſult connē ſien / vā daer vermaledyt hem.
13 Eñ als hy hem geleydt hadde op een hoo-
ge plaetſe op dat opperſte vādē berch Phal-
ga ſo heeft Balaam ſeuē outarē getimmert /
eñ als hy daer op calueren eñ rammē gheleyt
14 hadde / ſo heeft hy tot Balaac geſeyt: Staet
hier by uwen bꝛantoffer tot dat ic gae te ge-
15 moete. Eñ als die Heere hem te gemoete C
gecomen was / eñ d'woꝛt in zynē mont ge-
ſtelt hadde / ſo ſeyde hy: Keert weder tot Ba
16 lac / eñ ghy ſult hem dit ſeggen. Eñ als hy
wedercomen was / ſo vont hy Balac ſtaēde
by zynē bꝛantoffer / eñ die Pꝛincē der Moa-
biten by hem. Totten welcken Balac: wat
17 heeft (ſeyt hy) die Heere geſpꝛoken? Maer
hy ſyn parabole opnemende heeft gheſeyt:
Staet Balac eñ luyſtert hoort ghi Sephoꝛs
18 ſone: God en is niet ghelyck een menſch /
dat hy liegen mach / noch oock niet als eens

menſchen ſone/ dat hy verandert mach wor-
den. Hy heuet geſeyt/ en ſal hys niet doē? hy
heuet geſproken/ en ſal hys niet volbrengē?
Ic ben hier gebracht om te gebenedyдē. 20
Ic en can de benedictie niet beletten. Daer 21
en is geenen afgodt in Jacob noch geen ge-
lickeniſſe en ſietmen in Iſrahel. Maer de
Heere ſyn Godt is met hem/ eñ dat geclanc
vā des Conincs victorie is in hem. Godt 22
Num. 24. b. a heeft hem geleyt wt Egyptē/ wiens ſtercheit
D is gelyc de ſtercheyt vandē eenhoornē. Daer 23
en is geē waerſeggerye in Jacob noch geen
wichelye in Iſrahel. Te ſynen tyden ſalmen
ſeggen Jacob ende Iſrahel/ wat Godt ghe-
wracht heeft. Siet dit volck ſal op ſtaen als 24
een leeuwinne/ eñ het ſal hem opzechten als
eenē leeuwe/ t'en ſal niet gaen liggē ter ru-
ſten/ voor dat eenen roof verſlint heeft ende
tot dat der gedoodē bloet gedroncken heeft.
Eñ Balac heeft tot Balaam geſeyt: En 25
wiltſe noch vermaledyden noch gebenedy-
den. Eñ hy heeft geſeyt: En heb ick v niet 26
geſeyt/ dat ic doen ſoude al dat my de Heere
gebieden ſoude? Eñ Balac ſeyde tot hem: 27
Comt ic ſal v leydē tot een ander plaetſe/ oft
den Heere by auontueren beliefde/ dat ghy
hen van daer ſoudt vermalendyden. Eñ 28
als hy hem geleydt hadde op den t'ſop van-
den berch Phogor/ die daer is tegen ouer de
woeſtyne/ ſo heeft Balaam tot hem geſeyt: 29
Maect my hier ſeuen outaren/ eñ bereydt ſo
veel caluēren ende oock ſo veel rammen.
Ende Balac heeft ghedaen alſo Balaam 30
geſeyt hadde/ ende hy heeft caluēren ende
rammen gheleyt op elcken outaer.

Balaam benedijt de derde reyſe Iſrahel, ende hy propheteert
veel van Chriſto, de Amalechiten, Cineen ende Romeynen.

Dat xxiiij. Capittel.

ALſe dit Balaam geſiē heeft dat dē Hee- 1
re beliefde dat hy Iſrahel ſoude gebene
dyдē/ ſo en is hy niet meer wech gegaen als
te voren/ om de waerſeggherye te ſoecken/
maer ſtellende ſyn aenſicht tegē de woeſtyne/
eñ ſyn oogen opheffende heeft hy Iſra- 2
hel geſien woonende in de tenten na haren
ghellachten. Ende als den gheeſt Gods in
hem gecomen was/ ſo heeft hy ſyn parabel 3
op genomen eñ geſeyt: Balaam Beors ſone
heeft geſeyt: Een menſch diens ooghe ver-
ſtopt is heeft geſproken/ ende een hoorder 4
van Gods woorden heeft geſeyt/ die geſien
heeft dat viſioen vanden almachtighen/ die
valt/ ende alſo worden ſyn ooghen opengе-
daē. Hoe ſchoone zyn uwe tabernakelē Ja- 5
cob/ eñ uwe tenten Iſrahel/ gelyc de delin 6
gen des wouts/ ghelyck boomgarden by de
vloeden wel gewatert/ gelyc tabernakelen
welc de Heere geueſticht heeft/ gelyck de ce-
derboomen by de wateren/ daer ſal water 7
van ſynen eemer vlieten/ eñ ſyn ſaet ſal tot
veel wateren weſen. Om Agags wille ſal
ſynen Coninck wech genomen worden/ eñ
B ſyn ryck ſal afghenomen worden. Godt 8
Nu. 23. d. 22. heeft hem wt Egyptē geleyt/ wiēs ſtercheyt
is gelyc de ſtercheyt van den eenhoren. De
Heydenen ſullen ſyn vianden verſlinden/
eñ ſy ſullen haer beenderen breken/ eñ die
met ſchichten doorſchieten. Neder liggēde
heeft hy geſlapen als eenen leeuwe/ eñ gelyc
een leeuwinne welck niemant en ſal doorren
wecken. So wie v gebenedyt die ſal ooc ge
benedyt weſen: eñ die v vermalēdyt/ die ſal
dat tot eender maledictien gerechent worde.
Eñ Balac geſtoort zynde tegen Balaam 10
heeft met ſlamen geſlagen handen gheſeyt:
Ic heb v geroepen om myn vianden te ver-
malendyden/ de welcke ghy nu ter contrarie
drymael ghebenedyt hebt/ gaet wederom
tot uwe ſtede. Ic hadde waerlic voor my ge
nomen dat ic v grootelick ſoude eeren/ maer
de Heere heeft v berooft van de eere die v
toegeſchict was/ Eñ Balaam heeft tot Ba- C
lac geantwoort: En heb ic uwen boden die Nu. 22. d. 18.
ghy tot my ſant niet geſeyt: al gaet my Ba-
lac ſyn huys vol gouts eñ ſilvers/ ſo en ſal ic
niet mogē achter laten dat woort van my-
nen Heere Godt/ alſo dat ick yet goets oft
quaets ſoude mogen ſpreken wt myn herte/
maer wat de Heere ſeggen ſal/ dat ſal ic ſpre
ken? Maer nochtans ic gaende tot mynen
volcke ſal raet geuē/ wat v volc deſen volc-
ke doē ſal ten laetſtē tyde. Hierom ſyn pa-
rabele opnemēde heeft hy wederom geſeyt:
Balaā Beors ſone heeft geſeyt: Een mēſch
wiens ooge verſtopt is heeft geſproken/ eñ
een hoorder van Gods woorden heeft ge-
ſeyt/ die wel weet de leeringe des alderhooch
ſten ende die des almachtigen viſioenē ſiet/
die vallende heeft open ooghen. Ic ſal hem
ſien/ maer nu niet: Ic ſal hem aenſchouwen/
maer niet by. Daer ſal een ſterre opgaen wt Mat. 2. a.
Jacob/ eñ een roede opryſen van Iſrahel eñ
D die ſal verſlaen de hooftmannen van Moab/
eñ verwoeſten alle de kinderen van Seth/
ende d'landt van Edom ſal ſyn beſittinge
weſen ende de erfelicheyt van Seir/ ſal ha-
ten vianden toecomen: Maer Iſrahel ſal
vromelic doen. Van Jacob ſal een weſen
die heerſchappie hebbē ſal eñ vnielen de bie-
uelingen der ſtadt. Eñ als hy Amalec ge-
ſien hadde/ ſo heeft hy ſyn parabele opgenо-
men eñ geſeyt: T'beginſel der Heydenen is
Amalec/ wiens wortele ſullen vernielt wor-
den. Eñ hy heeft ooc geſien de Cineen/ eñ
opnemende ſyn parabele heeft hy geſeyt: U
wooninge is waerlick ſterck/ maer al ſtelder
ghy uwē neſt in de ſteenrootſe/ eñ al waer-
dy ghecozen wt Cins ghellachte/ hoe lange
ſuldy mogen blyuen? want Aſſur ſal v van-
ghen. Ende opnemende de parabel heeft
hy wederom geſproken: Ay wie ſal dan le-
uen als Godt deſe dinghen doen ſal? Sy
ſullen in groote ſchepen comē van Italien/
ſy ſullen de Aſſyrien verwinnē/ ende de He-
breeuſſche verderuen/ ende ten leſten ſullen
ſy oock vergaen. Ende Balaam is opge-
ſtaen/ ende wedergegaen tot ſynder ſteden/
ende Balac is oock wedergekeert door den
wech die hy ghecomen was.

Hoe de kinderen van Iſrahel oncuyſch zijn, eñ hoe Godt de
princen doet hanghen, ende Phinees gheeft dat eewich prieſter-
ſchap om de ialourzie die hy voor Godt hadde.

Dat xxv. Capittel.

A Israhel woonde op dien tijt in Setim. Eñ het volc heeft oncuyscheyt bedreuē met de dochteren van Moab/ de welcke henliedē geroepen hebben tot haer sacrificien / Eñ sy hebben daer af geten eñ hare Goden aenbeden. Eñ Israhel heeft aengenomen de afgoderie van Beelphegor: eñ de Heere vergramt wesende/ heeft tot Moysen geseyt: Josu.22.d.17. Deut.4.d.3. Neemt alle de Princē des volcs/ eñ hangtse tegē de sonne aen galgē / op dat myn gramschap mach van Israhel ghekeert worden.

Eñ Moyses seyde tot de Richters vā Israhel: Een yegelick slae doot synen naesten/ die Beelphegor gheoffert hebben. Eñ siet een man vanden kinderē van Israhel is int aenschouwen van synē broeders in gegaen tot een Madianitsche gemeyn vrouwe/ daer het Moyses eñ alle de schare der kinderē vā Israhel saghen / die daer weenden voor de L doze des tabernakels/ D'welck als Phinees 2.Mac.1.f.14. Eleazarus sone/ Aarons des Priesters sone Psal.105.c.30 1.Cor.10.b.8 gesien hadde / so stont hy op wt dat midden der menichten/ eñ nemende een dagge/ is binnen gegaen na den Israheli, tschen man int bedeel/ eñ hy doorstacse alle beyde te samen/ te weten den man eñ de vrouwe/ in de plaetse van haren schamelheden. Eñ de plage is opgehouden vandē kinderen van Israhel/ eñ daer zyn vierentwintich duysent menschen doot geslagē. Eñ de Heere heeft tot Moysen geseyt: Phinees de sone van Eleazarus / Aarons sone/ heeft myn gramschap afgekeert vandē kinderen van Israhel / want hy is wt mynder grammer liefden beroert geweest tegen henliedē / dat ick seiner de kinderen van Israhel niet vernielen en soude door myn gramme liefde.

D Daerom segt tot hem: Siet/ ick geue hem 2.Ma.11.f.14. den vrede vā myn verbondt / eñ de beloste Eccl.45.d.24. des priesterdoms sal eewich wesen/ soo wel voor hem als voor syn zaet. wāt hy wt liefden gram is gheweest voor synen Godt eñ heeft versoent de groote boosheyt der kinderen van Israhel/ eñ den naem vanden Israhelytschen man die daer doot gesteken was met de Madianytsche vrouwe/ was Zambri Salu sone / een hooftman van Symeons geslachte ende afcomste. Maer de Madianytsche vrouwe die oock mede doot gesteke was/ hiet Cozbi/ de dochter vā Sure alder edelste Prince der Madianitē. Eñ de Heere heeft tot Moysen gheseyt/ seggende: Num.31.a.1. Laet de Madianiten genocken dat ghy haer viandē zyt/ eñ slaetse/ wāt sy hebben vyandelick gedaen teghen v lieden/ eñ v bedroghen met listen door den afgodt Phogor eñ Cozbi eens Princen dochter vā Madian haerlieder suster die verslagē is op den dach der plagē/ om de afgoderie vā Phogor.

Hoe gheteelt worden de Israhelyten bequame ter oorlogen, die souden moghen in het lande der beloften gaen.

Dat xxvj. Capitel.

A Nae dat der mis dadigher bloet gheslort was/ so heeft de Heere geseyt tot Moysen ende Eleazar Aarons sone den Priester: Telt alle de somme der kinderē vā Israhel/ van twintich iaren eñ daer boven / by haer huysen eñ geslachten/ alle die ter oylogē trecken mogen. Aldus so hebben Moyses eñ Eleazar de Priester gheseyt in de platte landen van Moab in de Jordane tegē over Jericho/ tot de gene die van twintich iaren waren eñ daer over/ gelyck de Heere beuolen hadde/ waer af dit t'getal is: Ruben Gen.46.b.9. d'eerste gheboren van Israhel / wiens sone Exod.6.b.14. was Henoch/ waer af gecomen is de familie 1.Par.5.a.1. der Henochiters: eñ Phallu waer af is gecomen de familie der Phalluiters: eñ Hesron waer af is gecomen de familie der Hesroniters: eñ Charmi waer af is gecomen de familie der Charmiters / dit zyn de familien van Rubens geslachte/ waer af het getal is geuondē dryen veertich duysent seuen hondert/ eñ veertich. De sone van Phallu was Eliab/ eñ syn kinderē warē Namuel eñ Datan eñ Abiron. Dit zyn Dathan ende Abiron/ de princen des volcs/ die tegē Moysen ende Aaron opstonden/ indē oploop van Chore/ als sy tegē den Heere opstondē/ eñ B de aerde dede harē muyl open eñ verslonde Num.16.a.1. Chore/ doender seer veel storvē/ als dat vier 8.49. verbrande twee hondert eñ vyftich mannē. Eñ daer is een groot mirakel geschiet/ dat doen Chore verginc/ syn kinderen niet vernielt en worden. De kinderē vā Symeon by haren geslachtē waren Namuel/ waer af is comē de familie der Namueliters eñ Jamin/ daer af is gecomē de familie der Jaminiters/ Jachin waer af is gecomē de familie der Jachiniters/ Zare/ waer af is gecomē de familie der Zareiters / Saul / waer af is gecomē de familie der Sauliters. Dit zyn de familien vā Symeons geslachte: waer af alle t'ghetal was tweentwintich duysent eñ twee hondert. De kinderē vā Gad by harē geslachtē warē Sephon vā desen is de familie der Sephoniters: Aggi/ waer af is gecomen de familie der Aggiters: Suni waer af is de familie der Suniters: Ozni waer af is ghecomen de familie der Ozniters: Her/ waer af is de familie der Heriters: Arod/ waer af is de familie der Aroditers: Ariel/ waer af is de familie der Ariciiters. Dit zyn Gads familien/ waer af alle t'getal was veertich duysent/ eñ vyf hondert. De kin- Genes.38.a.3. deren vā Juda/ Her/ eñ Onan/ die beyde ge- b.7. storven zyn int landt vā Chanaan/ Eñ de kinderen vā Juda by harē geslachten waren Sela/ waer af is t'geslachte vādē Selaiters/ Phares/ waer af is de familie der Phareliters/ Zare/ waer af is de familie der Zareiters. Voorts warē de kinderē vā Phares Hesron/ waer af is de familie der Hesroniters/ eñ Hamul/ waer af is de familie der Ha- C muliters. Dit zyn Judas familiē/ waer af alle t'getal was seshentseuentich duysent / eñ vyf hondert. De kinderē vā Issachar by haren geslachten Thola/ waer af is de familie vanden Tholaiters/ Phua/ waer af is de familie der Phuaiters/ Jasub/ waer af is de familie der Jasubiters/ Semran/ waer af is de familie der Semraniters. Dit zyn de

ghelachten vã Iſſachar waer af t'getal was vierentſeſtich duyſent/eñ vyf hondert. Ia-
bulons kinderen by haren gelachtẽ/ Sared
waer af is de familie der Sarditers/ Elon/
waer af is de familie der Eloniters/ Jalel/
waer af is comen de familie der Jaleliters.

Dit zyn de gelachtẽ vã Zabulon/ waer af
t'getal was t'ſeſtich duyſent eñ vyf hondert.

Joſephs kinderẽ by harẽ gelachtẽ / warẽ
D Manaſſes eñ Ephraim. Van Manaſſe is
gheboren Machir/ waer af is de familie der
Machiriters/ Machir heeft Galaad gewon
nen/waer af is comẽ de familie der Galaa-
diters/ Galaad hadde ſonẽ Jezer/ waer af
is de familie der Jezeriters eñ Helec/ waer
af is de familie der Helecciters / eñ Aſriel/
waer af is de familie der Aſrieliters / Ende
Sechem/waer af is comẽ de familie der Se-
chemiters/ eñ Semida/waer af is de fami-
lie der Semidaiters/ eñ Hepher/ waer af is
Num.27.a.1. de familie der Hepheriters/ Ende Hepher
was Salphaads vader/die geẽ ſonẽ en had-
de/maer alleen dochters / waer af dit de na-
men zyn: Maala eñ Noa eñ Hegla eñ Mel-
cha/eñ Therſa. Dit zyn Manaſſes familiẽ/
eñ t'getal vã haerlieden/tweenvyftich duy-
ſent eñ ſeuẽ hondert. Maer Ephraims kin
deren by harẽ gelachtẽ warẽ deſe: Suthala/
waer af is de familie der Suthalaiters/Be-
cher/ waer af is de familie der Becheriters/
Thehen/waer af is gecomen de familie der
Theheniters. Voorts was eẽ ſone vã Su-
thala Heran/waer af is de familie der Hera-
niters. Dit zyn de gelachtẽ vã Ephraims
kinderen/waer af t'getal was tweendertich
duyſent eñ vyf hõdert. Dit zyn Joſephs kin
E derẽ by harẽ familiẽ. De kinderẽ vã Ben-
iamin in haren gelachtẽ Bela/waer af is de
familie der Belaiters / Aſbel / waer af is de
familie der Aſbeliters / Achiran / waer af is
de familie der Achiraniters/ Suphã/waer
af is de familie der Suphamiters/Supham/
waer af is de familie der Suphamiters/

De kinderẽ vã Bela Hered eñ Noeman/
Vã Hered de familie der Herediters / Van
Noeman de familie der Noemaniters. Dit
zyn Beniamins ſonẽ by harẽ gelachtẽ/waer
af het getal was vyfenveertich duyſent / ſes
hondert. Dans kinderẽ by harẽ gelachtẽ/
Suham/ waer af is de familie der Suhamiters.
Dit zyn Dans gelachtẽ by harẽ familien/
ſy warẽ alle Suhamitẽ. waer af t'getal was vierentſeſtich duyſent/ eñ vier hon-
dert. Aſers kinderẽ bi harẽ gelachtẽ/ Jem-
na/daer af de familie der Jẽnaiters / Jeſſui/
daer af de familie der Jeſſuiters Bzie/ daer
af is comẽ de familie der Bzieiters/ De ſo-
nen vã Bzie Heber waer af is de familie der
Heberiters/ Melchiel / daer af is de familie
der Melchieliters/ Eñ den naem vã Aſers
F dochter was Sara. Dit zyn de maetſchap-
pen vã Aſers kinderen/waer af t'getal was
dryenvyftich duyſent/eñ vier hondert. De
kinderẽ vã Nephtali/by harẽ gelachtẽ wa-
rẽ Jeſiel/waer af de familie der Jeſieliters/
Guni / waer af de familie der Guniters/

Jeſer/ waer af de familie der Jeſeriters/
Hellẽ / waer af de familie der Selleniters.
Dit zyn de gelachtẽ der kinderẽ vã Neph
tali by harẽ familiẽ/waer af t'getal was vyf
enveertich duyſent eñ vier hõdert. Dit is
de ſomme der kinderẽ vã Iſrahel/ die ouer-
telt zyn ſes hondert duyſent eñ eẽ duyſent/
ſeuen hõdert eñ dertich. Eñ de Heere heeft
tot Moyſen geſprokẽ ſeggẽde: Deſen ſal-
men d'lant wtdeylẽ/ na dat getal der namen
tot haerder beſittinge. Den meeſtẽ vã ge-
tale ſuldy meerder deel geuẽ/ eñ die minder
zyn eẽ minder . Elckẽ ſalmẽ haer beſittinge
geuẽ gelyck ſy nu getelt zyn. Alſo nochtãs
dat het lot d'lant wtdeyle den gelachten eñ
den familien. wat datter met loten vallen
ſal dat ſullẽ de meerdere oft de mindere van
getal nemen. Dit is ooc t'getal der kinderẽ
vã Leui na harẽ familien. Gerſon/ waer af Exod.6.c.17.
is de familie der Gerſoniters/Caath/ waer
af is de familie der Caathiters / Merari/
waer af is de familie der Merariters. Dit G
zyn de familiẽ vã Leui. De familie vã Lob-
ni/ De familie vã Hebroni / De familie van
Moholi/ De familie vã Muſi/ De familie vã
Core. Maer Caath heeft Amram gewonnẽ/
de welcke hadde tot eẽder huyſ vrouwẽ Jo Exod.6.a.2.
chabed/de dochter vã Leui/die hẽ in Egyptẽ & c.20.
geborẽ is. Deſe heeft harẽ man Amran kin-
derẽ voort bracht Aaron eñ Moyſen eñ Ma
riam hen ſuſter / Van Aaron zyn geboren Num.3.a.2.
Nadab eñ Abiu eñ Eleazar ende Ithamar/ Leui.10.a.2.
1.Par.24.a.1.
waer af dat Nadab eñ Abiu geſtorue zyn/
doen ſy vyemt vier voor den Heere geoffert
hadde. Eñ waren alle die daer getelt zyn/
dryentwintich duyſent vã mans perſoonen
vã eender maent oudt/eñ daer ouer/ die niet
getelt en zyn onder de kinderẽ vã Iſrahel/ eñ
hen en is geẽ beſittinge gegeuẽ mettẽ ande-
ren. Dit is t'getal der kinderẽ vã Iſrahel/ 1.Cor.10.a.5
die beſchreuẽ zyn vã Moyſen eñ Eleazar dẽ Nu.14.d.29.
Prieſter in de platte landẽ van Moab/op de
Jordane tegen ouer Jericho/ waer onder
dat niemant en was vandẽ genẽ die te voren
vã Moyſes eñ Aaron getelt warẽ inde woe
ſtyne Synai/ wãt Godt hadde te voren ge-
ſeyt/dat ſy alle ſteruẽ ſoudẽ in de woeſtyne.
Eñ daer en is vã dien niemãt ouerbleuẽ/ dã
Caleb Jephones ſone/eñ Joſue Nuns ſone.

Hoe Salphaads dochters een erfbeſittinge ghegeuen wordt, Ende Moyſi gheſeyt wordt dat hy ſteruen moet, naer dat hy het Landt van beloften aenſien heeft.

Dat xxvij. Capittel.

A Maer daer zyn voortcomẽ de dochterẽ vã Nu.26.d.33.
Salphaad Ephers ſone / Galaads ſo- Num.36.a.2.
ne/Machirs ſone/Manaſſes ſone/de welcke Ioſu.17.a.3.
was Joſephs ſone: wiens namen waren/
Maala eñ Noa eñ Hegla / eñ Melcha ende
Therſa. Eñ ſy ſtonden voor Moyſes eñ
Eleazar den Prieſter / eñ alle de Prince des
volcx aen de doze vã dat tabernakel des ver
bonts/eñ ſy hebbẽ geſeyt: Ons vader is in
de woeſtyne geſtoruen/ eñ hy en heeft inden
oploop niet geweeſt die daer tegẽ den Heere Num.16.a.2.
opgheſtaen was onder Core/ maer hy is in c.32.
ſyn ſonde geſtoruẽ/ deſe en hadde tot kinde-
ren geen mans perſoonẽ/ waerom ſal synẽ

naem

naem dan vergaen wt ſynder familien / om dat hy gheenē ſone en heeft: Gheeft ons ooc eē erfbeſittinge onder ons vaders geſlachte. Eñ Moyſes heeft haerlieder ſake ouer ghedragen ten vonniſſe des Heeren / De welcke heeft tot hē geſeyt: De dochteren vā Salphaad begeerē eē rechtveerdich dinc / geeft huerliedē eē erfbeſittinge onder haers vaders maeſchap eñ laetſe in ſyn plaetſe comen tot ſyn erfdeel / Eñ tot dē kinderē vā Iſrahel ſuldy deſe dingē ſeggē: Als eē mēſch ſonder ſone gheſtoruen is / ſo ſal ſyn erfdeel voortgaē tot ſyn dochter: iſt ſake dat hi geē dochter en heeft / ſo ſal hi ſyn broeders voor ſyn erfgenamē hebbē / Eñ iſt ſake dat hi geē broeders en heeft / ſo ſuldy ſyn erfdeel ſyns vaders broederē geuen. Maer iſt ſake dat hy ooc geen ooms en heeft / ſo ſalmē ſyn erue geuē ſynē naeſtē maeſchap / Eñ dit ſal dē kinderen vā Iſrahel heylich weſen met een ewige wet / gelyc de Heere Moyſi beuolen heeft. Eñ de Heere heeft ooc tot Moyſen geſeyt: Climt op deſen berch Abarim eñ beſiet vā daer d'lant welc ic dē kinderē vā Iſrahel geuē ſal / eñ als ghi dat geſien hebben ſult ſo ſuldy ooc tot uwen volcke gaē gelyc Aaron v broeder gegaen is: wāt ghy hebt my ſtoorlyc in de woeſtyne Sin / in dat wederſeggen der menichten / eñ ghy en hebt my niet willen heylich makē voor henlieden op de wateren. Dit zyn de wateren der wederſeggēs tot Cades / in de woeſtyne Sin. Eñ Moyſes heeft hē geantwoort: De Heere Godt der gheeſten vā allē vleeſche wil beſorgen eenē man die ouer deſe menichte weſen mach / ende die voor hen wt eñ ingaen mach / ende hen wtleyden oft inleyden / op dat des Heeren volc niet en zy gelyck ſchapen ſonder herder / Eñ de Heere heeft tot hem gheſeyt: Neemt Joſue Nuns ſone / den man daer Gods geeſt in is eñ legget v hant op hem. De welcke ſal ſtaen voor Eleazar dē prieſter eñ voor alle de menichte / eñ ghi ſult hem gebodē geuen daer ſyt alle lien / eñ ghy ſult hem geuē een deel vā uwer gloriē / op dat hem alle de vergaderinge der kinderen vā Iſrael hoorē mach. Iſt ſake datter yet voor deſen te doen ſal weſen / ſo ſal Eleazar de prieſter dē Heerē te rade gaē / Na ſyn woort ſal hy wtgaen / eñ incomen hy eñ alle de kinderen van Iſrahel met hem eñ de ander menichte. Moyſes heeft ghedaen alſo hem de Heere beuolē hadde. Eñ als hy Joſue gehaelt hadde ſo ſtelde hy hē voor Eleazar dē prieſtere / eñ voor alle de vergaderinghe des volcks. Ende als hy ſyn handen gheleyt hadde opt hooft van Joſue / ſoo verhaelde hy alle dat de Heere beuolen hadde.

Deut. 3. 27. Num. 20. 12.

Deut. 3. d. 28.

Eenen yeghelicken tijdt, wordt ſynen offer beſtelt.
Dat xxviij. Capitel.

ENde de Heere heeft ooc tot Moyſen geſeyt: Gebiedt den kinderē vā Iſrahel / eñ ghy ſult tot henlieden ſeggen: Myn offerande eñ de broodē / eñ dat reucwerck vandē alderſuetſtē reuck ſuldy te ſynē tydē offerē. Dit zyn de ſacrificien die ghy offerē moet / Twee onbeſmette lammekens vā eenē iare ſuldy alle dage offeren / tot eenen eewighen brantoffer / dat een ſuldy ſmorgens offerē / eñ d'ander t'ſauonts: het thiende deel van een Ephi bloeme vā meel / die beſlagē zy met de puerſte olie / eñ hebbe t'vierendeel vā een hin / dit is een eewige heel brantofferande / welck ghy hebt geoffert op dē berch Synai / tot eenen alderſuetſtē reuc van des Heeren brantoffer. Eñ ghy ſult brancoffer doen het vierendeel vā een hin wyns / op elck lam / in de heylige plaetſe des Heeren / Eñ dat ander lam ſuldy deſgelyes offeren ontrent den auont na alle de maniere vā de morgēſtont offerande / eñ haer brancofferande een offerande des alderſuetſtē reucs voor dē Heere.

Mathe. 12. d. 5.

Maer op dē ſabboth dach ſuldy twee onbeſmette lammerkēs vā eenen iare offeren / eñ twee thiende deelen bloemē vā mele met olie beſlagē / tot een ſacrificie / eñ de brancofferanden / die na behooren geſtort worde / in alle ſabbathen / tot eenen eewigen heelen brantoffer. Maer in de calenden / dat is in de beginſelen der maendē / ſo ſuldy dē Heere eenen heelen brantoffer offeren / twee calueren wt de runderen / eenen ram / ſeuen eeniarige lammeren onbeſmet / eñ drie thiende deelen bloeme vā mele / met olie beſlagē tot een ſacrificie tot elcken calue / eñ twee thiēde deelē bloeme met olie beſlagē tot elckē ram / ende het thiende deel vā een thiende deel bloeme wter olyen tot een ſacrificie op elck lam. Dit is eenen heelen brantoffer vanden alderſuetſtē reuck / eñ vā eenen reucoffer den Heere. Maer den brancoffer des wyns / welcmen tot elcke ſlachoffetāde ſtortē moet / ſullē deſe zyn: De helft vā een hin / tot elcken calue / een derdendeel tot eenen ram / eñ een vierēdeel tot een lam. Dit ſal dē heelē brāt-offer weſen tot elcker maent / de welc na mal canderen comen int ommegaen des iaers / Eenen bock ſal oock den Heere voor de ſonde geoffert worden tot een eewighe heel brantofferande met ſynen dranck offeren.

Exod. 12. c. 18. Leuit. 23. d. 5.

Maer in d'eerſte maent op dē veerthienſten dach der maent / ſo ſalt des Heerē phaſe zyn / eñ op dē vyfthienſtē dach ſalt hoochtyt weſen / ſeuen dagē lanc ſullē ſy ongedeeſemt broot eten. Maer af den eerſten dach ſal eerweerdich eñ heylich weſen: geen werc vā ſlauernye en ſuldy op diē dach doen. Eñ ghy ſult offerē ontſtekē heel brantofferande den Heere / twee calueren wt de runderen / eenen ram / eñ ſeuen onbeſmette lammeren van eenen iare / eñ de ſacrificie van elcken van bloemē die met olye beſlagen is / tot elcken calue drie thiende deelē eñ twee thiende deelen tot eenen ram / ende tot elcken lam het thiende deel vā een thiēde deel / dat is tot de ſeuen lammeren: Eñ eenē bock voor de ſonde / om voor v te verſoenen / ſonder den heelen brantoffer des morgēſtonts / diemen altyt offerē ſal. Alſo ſuldy doen alle de dagen / vandē ſeuen dagen / tot een voetſel des viers / eñ tot eenē alder ſuetſtē reuc voor den Heere / die opgaē ſal vandē heelē brantoffer /

eñ vã eics natte offerãden/ Eñ dẽ ſeuenſtẽ dach ſal v liedẽ weſen den alder feeſtelicſten eñ heyligen dach. Geen werck der ſlauen en ſuldy op dien dach doen. Eñ den dach der eerſter vruchtẽ als ghi den Heere ſult nieuwe vruchten offerẽ wanneer de weken ſullen verloopen zyn/ ſal eerweerdich eñ heylich weſen/ geen ſlauelick werck en ſuldy op dien dach doen. Eñ ghy ſult heelen brantoffer offeren tot eenen alderſuetſten reuck den Heere/ twee calueren vt den runderen/ eenen ram/ eñ ſeuen onbeſmette lammeren vã eenen iare: eñ tot haré ſacrificien bloeme met olie beſlagẽ/ drie thiẽde deelẽ tot elcken calue/ twee tot eenẽ ram/ eñ tot elcken lam het thiende deel vã een thiende deel/ die t'ſamen zyn ſeuẽ lammerẽ/ eñ eenẽ bock die doot geſlagen wordt voor de ſuyueringhe/

Sonder den eewigen heelẽ brantoffer eñ ſyn drancofferandẽ. Deſe ſuldy al onbeſmet offeren met haren verſſchen offeranden.

Van de feeſte der ſeuenſter maent, eñ van haer offeranden. Dat xxix. Capittel.

DEn eerſten dach der ſeuenſter maent/ ſal v lieden oot eerweerdich eñ heylich weſen/ gheen ſlauelick werck en ſuldy op dien dach doen/ want t'is eenẽ dach des geclancs eñ der trompettẽ. Eñ ghy ſult offerẽ heelẽ brantoffere den Heere tot eenen alderſuetſten reuc een calf vt de runderen/ eenẽ ram/ eñ ſeuen iarige onbeſmette lammerẽ/ eñ tot haren ſacrificien/ drie thiende deelẽ bloemẽ met olie beſlagẽ tot elckẽ calue/ twee thiẽde deelen tot eenẽ ram/ een thiende deel tot elck lam de welck t'ſamen zyn ſeuẽ lammeren/ eñ eenen bock voor de ſonde/ de welck geoffert wordt tot eẽ ſuyueringe des volcs/ ſonder de heel brantofferande vã de nieuwe maendẽ met ſynẽ ſacrificien/ eñ den eewigen brãtoffer met ſynẽ gewoonlickẽ drancofferandẽ. Met de ſelue ceremoniẽ ſuldy ooc offerẽ reucwerck den Heere tot eenẽ alderſuetſten reuck. Eñ den thienden dach van deſer ſeuẽſter maent/ ſal v liedẽ heylich weſen eñ eerweerdich eñ ghi ſult v ſielen ponigẽ/ geen werc vã ſlauernije en ſuldy op dien dach doen. Eñ ghy ſult den Heere heelen brantoffer tot eenẽ ſeer ſoetẽ reuc offerẽ/ een calf vt dẽ grootẽ vee/ eenẽ ram/ ſeuen iarige lammerẽ ſonder ſmette/ eñ tot haren ſacrificien drythiende deelẽ bloeme met olie beſlagẽ/ tot elckẽ calue twee thiende deelen tot eenen ram/ eñ een thiende deel des thiende deels tot elckẽ lam/ welck t'ſamen zyn ſeuen lammerẽ/ eñ eenẽ bock voor de ſonde/ ſonder t'gene datmen pleech te offeren voor de verſuymeniſſe/ tot een ſuyueringe eñ eenen eewigen brantoffer/ met haren ſacrificien eñ drancofferandẽ. Maer op den vyfthienſten dach der ſeuẽſter maent/ de welck v liedẽ ſal heylich eñ eerweerdich weſen/ en ſuldy geen ſlauelic werck doen/ Maer ghy ſult des Heeren hoochtyt vieren ſeuen dagẽ lanck. Eñ ghy ſult heelen brantoffer den Heere offeren tot eenẽ alderſuetſtẽ reuck/ derthien calueré vanden runderẽ/ twee rammen/ eeniarighe lammeren ſonder ſmette veerthien/ eñ tot haren drancofferandẽ dry thiende deelẽ bloeme met olie beſlagẽ tot elckẽ calue/ welc t'ſamen zyn derthien calueren eñ twee thiende deelẽ tot eenẽ ram/ dat is t'ſamẽ twee rammen/ eñ een thiende deel vã eẽ thiẽde deel/ tot elcken lamme welck te ſamen zyn veerthien lammeren/ eñ eenẽ boc voor de ſonde ſonder den eewigẽ heelẽ brantoffer/ met ſynẽ ſacrificie eñ drancoffere. Op den anderẽ dach ſuldy offerẽ twaelf calueren vandẽ runder ẽtwee rammen veerthien eeniarige lammerẽ ſonder ſmette/ Eñ de ſacrificien eñ drancofferandẽ vã elcken totten calueré eñ rammen eñ lammeren ſuldy behoorlick vieren/ eñ eenen bock voor de ſonde ſonder den eewigẽ brantoffer/ met ſyn ſacrificie eñ drancofferande. Op den derdẽ dach ſuldy offeren elf calueren twee rammen/ veerthien eeniarige onbeſmette lammeren/ eñ de ſacrificien eñ drancofferanden vã elcken beſonder totten calueren eñ rammẽ eñ lammeren ſuldy behoorlickẽ vieren/ eñ eenen bock voor de ſonde/ ſonder de eewige brantofferande eñ ſyn ſacrificie eñ drãcoffer. Op den vierden dach ſuldy offeren thien calueren twee rammen/ veerthien eeniarighe eñ onbeſmette lammeren/ eñ de ſacrificien eñ drancofferandẽ van elcken beſonder totten calueren eñ rammen/ ende lammeren ſuldy behoorlicken vieren/ eñ eenen bock voor de ſonde/ ſonder de eewighe brantofferande/ met ſyn ſacrificie eñ natte offerande. Op den vyfften dach ſuldy offerẽ negen calueré/ twee ramnẽ veerthiẽ eeniarige onbeſmette lammerẽ/ eñ de ſacrificiẽ eñ drancofferanden vã elckẽ beſonder totten calueré eñ rãmen eñ lammerẽ ſuldy behoorlyckẽ vieren/ eñ eenẽ bock voor de ſonde/ ſonder de eewige brantofferande met ſyn ſacrificie eñ drãcofferande. Op den ſeſten dach ſuldy offerẽ acht calueré twee rammẽ eñ veerthien eeniarige onbeſmette lammerẽ/ eñ de ſacrificien eñ drancofferanden van elckẽ beſonder totten calueren eñ rammen ende lammeren ſuldy behoorlycken vieren/ eñ eenen bock voor de ſonde/ ſonder de eewighe brantofferande met haren ſacrificie eñ drancofferande. Op den ſeuenſten dach ſuldy offerẽ ſeuen calueré/ twee rammẽ eñ veerthien eeniarighe onbeſmette lammeren/ eñ de ſacrificien eñ drancofferanden van elcken beſonder/ totten calueren eñ rammen eñ lammeren ſuldy behoorlyckẽ vieren/ eñ eenẽ bock voor de ſonde ſonder de eewighe brantofferande met ſyn ſacrificie eñ drancofferande.

Op den achtſtẽ dach welc is den alderfeeſtelicſtẽ/ en ſult ghy geen ſlauelyc werc doẽ/ offerende brantofferãde tot eenẽ alderſuetſten ruecк den Heere een calf eenẽ ram/ ſeuẽ eeniarige onbeſmette lammeren/ eñ de ſacrificien eñ dranc offerandẽ van elckẽ beſonder/ totẽ calueré eñ rammen/ eñ lammeren ſuldy behoorlyckẽ vierẽ eñ eenẽ bock voor de ſonde/ ſonder de eewighe brantofferande met ſyn ſacrificie ende drancк offerande.

Dit

Dit ſuldy dē Heere offerē in v hooge feeſt-
dagen/ ſonder de vrywillige beloften eñ of-
ferandē in de brant offerande int ſacrificie /
in de dāckofferandē / eñ in de vreedtofferen.

Van de gheloften die van man ende wijf ghedaen worden.
Dat xxx. Capittel.

EN de Moyſes heeft den kinderē vā Iſ-
rahel verteit alle dat hem de Heere be-
nolē hadde/ eñ hi heeft geſprokē tot de Prin-
cen der geſlachten der kinderē van Iſrahel:
Dit is d'woort dat de Heere geboden heeft:
Iſt dat eenich man dē Heere een gheloſte ge-
loeft heeft/ oft ſy ſelue met eenen eede ver-
bonden/ ſo en ſal hy ſyn woordt niet breken/
maer hy ſal volbrenghen alle dat hy beloeft
heeft. Iſt dat een vrouwe yet gheloeft / eñ
haer met eede verbint /die noch in haers va
ders huys is/ eñ noch in de ouderdom vā cē
ionge dochter is/ iſt dat haer vader verneēt
de belofte/ welck ſy beloeft heeft/ eñ den eedt
daer ſy haer ſiele mede verbonden heeft / eñ
dat hy ſwycht / ſoo ſal ſy de beloſte ſchuldich
zyn. Alle wat ſy beloeft eñ geſworen heeft/
dat ſal ſy mettē werckē volbrengē/ Maer
iſt dat haer vader daer tegen ſeyt/ terſtōt als
hy dat gehoort heeft/ ſo en ſullē haer geloftē
eñ eeden vā geender weerdē weſen /eñ ſy en
ſal de beloften niet ſchuldich weſen / om dat
haer vader daer tegen geſeyt heeft. Iſt dat
ſy enē getroudē man heeft/ eñ dat ſy yet be-
looft/ eñ dat het woort eens wt haren mont
gaende haer ſiele met enē eedt verbonden
heeft/ op dē dach alſt haer mā hoort eñ daer
niet tegen en ſeyt/ ſo ſal ſy der beloftē ſchul-
dich weſen/ eñ ſy ſal betalē al dat ſy gheloeft
heeft. Maer iſt dat hy terſtont als hyt hoort
daer tegen ſeyt/ eñ haer beloftē vā onweer-
den maect/ eñ haer woorden daer ſy haer ſie-
le mede verbonden hadde / ſoo ſal de Heere
haer genadich weſen. Een weduwe eñ een
vrouwe die vā harē mā verſtootē is/ die ſul-
len betalē wat ſy gheloven. Een gehoude
vrouwe in haers mās huys als ſy haer ver
bint met een belofte eñ by enē eede/ iſt dat
haer man dat hoort eñ ſwycht eñ dat hy te-
gen de belofte niet en ſeyt / ſo ſal ſy betalen
al dat ſy geloeft hadde: maer iſt dat hy ter-
ſtont daer tegen ſeyt / ſo en ſal ſy de beloefte
niet ſchuldich weſen/ om dat haer man daer
tegen geſeyt heeft/ eñ de Heere ſal haer ghe-
nadich weſen. Iſt ſake dat ſy geloeft heeft
eñ haer by eede verbondē / dat ſy door vaſtē
oft abſtinencie vā eenigen anderen dinghen
haer ſiele pynigen ſoude/ dat ſal inden wille
vandē mā ſtaē/ oft ſy dat doē ſal oft niet doē/
maer iſt dat haer man dit hoorende ſwycht
eñ ſyn meyninghe wtſtelt tot des anderen
daechs al wat ſy beloeft eñ toegeſeyt hadde
dat ſal ſy betalen / om dat haer man ſweech
terſtont doen hy dat hoorde: maer iſt dat hi
daer tegen ſeyt als hy dat gehoort heeft/ ſoo
ſal hy haer boſheyt dragen. Dit zyn de
werren welck de Heere Moyſi gheſtelt heeft
tuſſchen man eñ wyf/ tuſſchē vader eñ doch-
ter die noch in haer ionghe iaren is / oft die
noch in haers vaders huys woont.

Hoe Iſrahel teghen de Madianiten ſtrijt, ende die verwint, ende hoe den buet ende roof ghedeelt wordt.

Dat xxxj. Capittel.

EN de Heere heeft tot Moyſen geſpro- A
ken ſeggende: wreect eerſt de kinderen Num. 25. d.
vā Iſrahel vā de Madianiters eñ alſo ſuldy
verſaemt worden tot uwē volcke. Eñ ter-
ſtont ſeyde Moyſes: wapent van v lieden
mannē ten ſtryde die des Heerē wraet mo-
gen doen over de Madianiters/ laet kieſen
duyſent mannē wt elcken geſlachte van Iſ-
rahel/ welcmē ten ſtryde mach ſendē. Eñ ſy
hebbender duyſent geleuert wt elcken ghe-
ſlachte/ dat is twelf duyſent gereet ten ſtry-
de/ de welcke Moyſes heeft ghelonden met
Phinees/ Eleazarus des Prieſters ſone'/ eñ
heeft henliedē geleuert de heylige vatē met-
ten trompettē om geclanc te makē. Eñ als
ſy tegen de Madianiters gheſtreden eñ die
verwonnen haddē ſo hebbē ſy alle de mans
perſoonen doot geſlagen/ eñ huerlieder co- Ioſue. 13. c. 21
ningen/ Eui eñ Recem eñ Sur/ eñ Ur/ ende
Rebe/ vyf princen des volcks ende Balaam B
Beors ſone hebben ſy oock metten ſweerde
verſlaghen eñ ſy hebben haer vrouwen eñ
cleyn kinderen ghevangen genomen / ende
alle haer vee / ende alle den huyſraet / ende
wat ſy hebben mochten/ dat hebben ſy al ge-
rooft/ ſo wel de ſteden als de dorpkens eñ
caſteelen heeft de vlamme te niet gebroght /
Eñ ſy hebben den roof ghenomen/ eñ alle
dat ſy gerooft hadden/ ſo wel van menſchen
als van beeſten/ eñ ſy hebbē dit al gebroght
voor Moyſen / ende Eleazar den Prieſter /
ende tot alle de menichte der kinderen van
Iſrahel/ Maer alle dē anderē huyſraet heb-
ben ſy gedragen indē leger/ in de platte lan-
den van Moab/ by de Iordane teghen over
Iericho. Maer Moyſes ende Eleazar de
prieſter eñ alle de Princen der vergaderin-
gen zyn wtgegaen henlieden te ghemoete
buyten den heyrleger/ Eñ Moyſes is gram
geworden op de Princē ende duyſent man-
nen eñ hondert mannē des heyrs / die wten
ſtryde comē warē/ eñ ſeyde: waerom heb-
dy de vrouwen behoudē? En zyn deſe niet
de gene die bedrogen hebben de kinderē vā C
Iſrahel door dat ingeven van Balaam / eñ Num. 25. 2.
die v hebbē doen overtredē tegen den Hee-
re door de ſonde van Phogor/ waerom dat-
ter volc vlagē is gheweeſt? Dacrō ſlaetdoot
al watter is van mans perſoonen/ oock de
cleyn kinderen/ eñ de vrouwē die van mans
bekent zyn door natuerlyck verſamen ſteect
den hals af: maer de ionge dochters / eñ de
vrouwē die noch maecht zyn behoudt voor
v/ eñ blyft buyten den leger ſeuen daghen.
So wie enē menſche doot ſlaet/ oft wie ee-
nē die doot geſlagen is genaeckt /die ſal ge-
ſuyuert worde op den derden eñ ſeuenſten
dach/ Eñ van alle den roof tzy een cleet oft
eenige gereetſchap oft yet tot huyſraet ghe-
maeckt van gheyten vellen ende van hayr/
oft van houte/ dat ſalmen ſuyueren. Ende
Eleazar de Prieſter heeft aldus gheſpro-
ken tot de ſtrytbaer mannen des heyrs die

B v geſtreden

gestredē haddē: Dit is t'gebot der wet/ welc
Lev.c.d.11.c. Godt Moysi bevolē heeft/ gout eñ siluer/ 22
metael eñ yser eñ loot ende ten/ eñ al wat 23
door de vlāme passerē mach/ dat salmē door
t'vier suyuerē/ Maer wat dat geē vier ver-
dragē en mach dat salmē heylich makē/ met
dat water der suyueringē: eñ ghi sult v clee 24
deren wasschē op den seuensten dach/ eñ als
ghi gesuyuert zyt/ so suldy daer na inden le-
D ger comē. Eñ de Heere heeft tot Moysen 25
geseyt: Neemt de somme vā alle datter ge- 26
rooft is vandē menschē aen tot dat vee/ ghy
eñ Eleazar de priester/ eñ alle de princen der
gemeyntē/ eñ ghy sult den roof gelyckelick 27
deylen tusschē de gene die gestredē hebbē eñ
ter orlogē geweest hebbē/ eñ tusschen alle de
andere menichte/ eñ ghy sult een deel voor 28
dē Heere wtscheydē/ vā dié die gestredē heb-
ben/ eñ in de orloge geweest hebbē/ een siele
vandē vyf hondert/ so wel vandē menschē/
als vandē ossen/ eñ eselē eñ schapē/ eñ ghy 29
sult die Eleazar den priester geuē/ want het
zyn de eerste vruchtē des Heerē/ Eñ wt dat 30
half deel der kinderē vā Israel suldy nemen
het vyftichtichste hooft vandē menschen/ eñ
vandē ossen/ eñ vandē ezelen eñ schapen/ eñ
van allen beesten/ eñ ghy sult die den Leui-
ten genē/ die daer waken in de bewaernisse
E vā des Heerē tabernakel. Eñ Moyses met 31
Eleazar hebben gedaē gelyck de Heere be-
volen hadde/ Eñ dē roof welc het heyr ge- 32
rooft hadde/ was ses hondert duysent ende
vyfentseuentich duysent schapē/ tweentse- 33
nētich duysent ossen/ eenentsestich duysent 34
ezelen/ eñ tweendertich duysent sielen der
menschē vā vrouwē persoonen/ die geenen
man bekent en haddē. Eñ de helft is gege- 35
uen dē genē die indē strydt geweest haddē/
te weten dry hondert duysent eñ seuenen-
dertich duysent/ ende vyf hondert schapen/
F waer wt gelt zyn tot des Heerē deel/ ses 36
hondert eñ vyfentseuētich schapē/ eñ vandē 37
sessendertich duysent ossen/ zyn wt gherelt
tweentseuētich ossen: eñ vandē dertich duy- 38
sent eñ vyf hōdert ezelē zyn wt gelt eenē-
tsestich ezelē: eñ vandē sesthiē duysent men- 39
schē sielē zyn tot des Heerē deele comē twee
endertich sielē. Eñ Moyses heeft dat getal 40
vā de eerste vruchtē des Heerē Eleazar den
Priester geleuert gelyc hē gebodē was/ vā 41
dat half deel der kinderē vā Israhel/ welck
hy afgedeelt hadde voor de ghene die inden
strydt geweest haddē/ Maer vander helft/ 42
welck te deele gecomen was der ander me-
nichten des volcs/ dat is vandē dry hondert
duysent/ eñ seuenendertich duysent/ eñ vyf
hōdert schapē. Itē vandē sessendertich duy- 43
sent ossen/ eñ vandē dertich duysent eñ vyf 44
hondert ezelē/ eñ vādē sesthiē duysent men- 45
schē/ heeft Moyses genomē het vyftichste 46
hooft eñ heeft dat den Leuiten gegeuen/ die
daer waectē in des Heerē tabernakel/ gelyc
G de Heere gebodē hadde. Eñ als de hooft- 47
liedē des heyrs/ eñ de capitreynē vā duysent
eñ vā hondert knechtē by Moysen geromē
waren/ so hebbē sy geseyt: wy v dienaers 48
hebbē overtelt dat getal der strydtbaer man-
nen welc wy onder ons hant gehadt hebbē/
eñ daer af en is niet eē achterblevē. Om de- 49
se sake so offerē wy elck tot des Heerē giftē
alle t'gout dat wy indē roof hebben mogen
vindē gulden voetbanden eñ ringē der ar-
men eñ der vingerē eñ cieraten der rechter
hant eñ half bandē dat ghy den Heere voor 50
ons biddet/ Eñ Moyses ende Eleazar de
Priester hebbē alle t'gout ontfangē vā ver- 51
scheyden fatsoenen/ in ghewichte sesthien
duysent seuen hondert eñ vyftich sielē van-
den hooftliedē over duysent/ eñ over hōdert
mannen. want alle t'gout dat een yegelic 52
indē roof gecregē hadde/ dat behoorde hem
toe. Eñ als sy dat ontfangen haddē/ so heb- 53
ben sy dat ghedragen in dat tabernakel des
ghetuygenis/ tot een gedenckenisse der kin-
deren van Israhel voor den Heere.

Hoe de geslachten van Ruben ende Gad, ende de helft van Manasses d'landt ontfangen hebben over de Iordaen: so nochtans datse voor heurlieden broeders ghewapent voorgaen.

Dat xxxij. Capittel.

1 MAer de kinderē vā Ruben eñ Gad had- A
den seer veel veedts/ ende sy haddē een
ontallic goet van behelpige beesten. Eñ als
sy gheluen hadden Jazer eñ Galaad seer be-
2 quame landē om beestē te voeden/ so zyn
sy gecomē tot Moysen eñ Eleazar den Prie
ster eñ tot de Princen der menichtē eñ heb-
3 ben geseyt: Ataroth eñ Dibon/ eñ Jazer/
eñ Nemra/ eñ Heschebon/ eñ Elcale/ ende Sa-
4 bam eñ Nebo/ ende Beon/ d'landt dat de
Heere verslagē heeft voor de kinderen van
Israhel is een seer vruchtbaer landt/ om de
beesten te weydē/ eñ wy uwe dienaers heb-
5 ben seer veel beestē/ eñ wy biddē v/ ist dat
wy gracie voor v vondē hebbē dat ghy ons
uwen dienarē dit landt wilt tot een erfbesit-
tinge geuē eñ dat ghi ons niet en doet over
6 de Iordane gaen/ Eñ Moyses heeft hen
geantwoort: Sullen v broeders ten strydt
7 gaen/ eñ ghy sult hier stil sitten? waerom B
keerde ghy de hertē der kinderē vā Israhel
omme/ dat sy niet en souden derren voorts
gaē ter plactsen/ de welc henliedē de Heere
8 geuen sal: En hebben v vaders desgelycs
niet gedaen/ doen ick sant van Cadesbarne
9 om het landt te bespiedē? Eñ als sy comen Nu.13.c.28.
waren tot der druyuen dal/ doen sy alle het
landt bespiet haddē/ so hebbē sy het hertte der
kinderen van Israhel ommegekeert/ dat sy
niet en souden gaen in de palen des landts/
10 welck hen de Heere ghegeuen hadde/ Eñ
11 de Heere gram zyndē swoer/ seggēde: Dese Num.14.c.22.
menschē die wt Egyptē opgetrockē zyn vā
twintich iaren out eñ daer bouen/ en sullen
niet sien het landt/ welck ick beloeft hebbe
met eede Abraham Isaac eñ Jacob eñ sy en
12 hebben my niet willē volgen/ sonder Ca-
leb Jephones sone de Cenezeus/ eñ Josue
Nuns sone/ Dese hebben mynen wille vol-
13 bracht. Eñ de Heere gram zyndē teghen C
Israhel/ heeftse omgheleyt door de wilder-
nisse veertich iaren lanc/ tot dat alle dat ge-
slachte vergaē was/ die t'quaet gedaē hadde
14 voor syn aensicht. Eñ siet (seyde hy) ghy zyt

voor

voor v vaders opgheſtaen als groeytſel eñ voetſel der ſondigher menſchen/ dat ghy de raſende gramſchap des Heerē tegē Iſrahel ſout vermeerderē. wāt eeſt ſake dat ghi hē
" niet volgen en wilt/ ſo ſal hy het volc verlaten in de woeſtijne/ eñ ghy ſult de ſake weſen vā alle haerlieder doot. Maer ſy zijn
" naerder gecomē eñ hebbē geſeyt: wy ſullen ſchaepſtallen makē eñ ſtallingē voor de behelpige beeſtē vā dat groot vee/ eñ voor ons cleyn kinderē ſullē wy beſloten ſtedē makē/
" maer wy ſullē ſeluer gewapēt eñ omgordt ten ſtrijde trecken voor de kinderen vā Iſrahel/ tot dat wy henliedē gebracht hebbē in haer plaetſen/ Ons cleyn kinderē eñ alle dat wy hebben mogen/ ſullen bliuen in de bemuerde ſteden tegen dē liſtigen oploop vā
D de ingeſetenē des lāts. wy en ſullē in ons
" huyſen niet comen voor dat de kinderē van Iſrahel haer erfdom beſitten ſullen/ eñ wy
" en ſullē niet ſoeckē ouer de Iordane/ want wy hebben nv ons erfdeel aen de Ooſtijde der Iordanē/ Den welcken Moyſes ſeyde:
Ioſua.1.c.13 Iſt dat ghi doet het ghene dat ghi beloeft/
" ſo treckt al gereet voor den Heere te ſtrijde/ eñ laet allē v ſtrijtbaer mannen gewapent
" trecken ouer die Iordane/ tot dat de Heere ſijn vyandē heel ter neder gworpē ſal hebben/ eñ dat alle d'lant onder ſijn bedwanck
" ſal comē weſen/ dan ſuldy by den Heere onſchuldich weſen/ eñ voor Iſrahel/ eñ ghi ſult behoudē de landē die ghy begeert voor den Heere. Maer eeſt dat ghy niet en doet dat
" ghy ſegt/ ſo en twijfelt daer niemāt aen/ ghy
E en miſdoet tegē dē Heere/ eñ weet dat v miſ
" daet v bevangē ſal/ Ons maeckt ſtedē voor v cleyn kinderē/ eñ coyen ende ſtallen voor v ſchapē eñ behelpſaem beeſten/ eñ volbrengt dat ghy beloeft hebt. Eñ de kinderen vā
" Gad eñ Ruben hebben tot Moyſen geſeyt: wy zijn v dienaers/ wy ſullen doē dat onſe Heere gebiet: Ons cleyn kinderē eñ vrouwen/ eñ cleyn vee eñ behulpſaem beeſtē ſullen wy achterlaten in de ſteden vā Galaad/
" maer wy v dienaers ſullē al bereet trecken
Ioſua.4.c.12. ter orlogen/ gelijc ghy Heere ſegget. Hier
" om heeft Moyſes gheboden Eleazaro den Prieſter eñ Joſue Nuns ſoon/ eñ den hooftmannen van de familien der geſlachten vā
" Iſrahel/ eñ heeft tot henlieden geſeyt: Iſt
" ſake dat Gad eñ Rubēs kinderē met v trecken ouer de Iordane al gewapent ter orlo
F gen voor den Heere/ eñ dat v d'lant onderdaen wort ſo gheeft henlieden het lant van Galaad tot een beſittinge. Maer eeſt dat
" ſy met v liedē niet en willen treckē gewapēt int lant vā Chanaan/ ſo laetſe onder v liedē plaetſe hebben om te woonē. Eñ de kin
" derē vā Gad eñ Ruben hebbē geantwoort: Gheliic onſe Heere ſijnen dienaers gheſeyt heeft/ alſo ſullē wy doē/ wy ſullē ſelver ge
" ghewapent trecken voor dē Heere int lant vā Chanaan/ eñ wy beliyden dat wy nv ons erffelijcke beſittinge ontfanghen hebbē herIoſ. 13. b. 8 waerts ouer de Iordane. Aldus heeft
Deu. 3. b. 20. " Moyſes den kinderē vā Gad eñ Ruben/ eñ

der helft vā Manaſſes Joſephs ſoons ghe
ſlachte gegeuē het rijc vā Schon der Amorrhiters coninc/ eñ het rijck van Og des coninc vā Baſan eñ haer lant met haren ſtedē
" al rontſomme. Hierom ſo hebbē de kin
deren vā Gad getimmert Dibon/ eñ Atha
" roth/ eñ Aroer/ eñ Roth/ eñ Sophan/ eñ Ja
" zer/ eñ Jegbaa/ eñ Bethnēra/ eñ Betharan/ G beſlotē ſteden/ eñ ſtallingē voor haer beeſtē/
" Maer Rubens kinderē timmerdē Heſe
" bon/ eñ Eleale/ eñ Chariathaim/ eñ Nabo/ eñ Baalmeon verānderende haer namē/ eñ ooc Sabama/ gheuende namen den ſtedē die
" ſy getimmert hadden. Eñ voorts ſoo zijn Gen.30.d.13 de kinderen vā Machir Manaſſes ſone getrocken te Galaad/ eñ ſy hebbē dat lant verwoeſt/ verſlagen hebbende de Amorrhiters
" des lants ingeſetenē. Hierom heeft Moyſes het lant Galaad gegeuen Machir Manaſſes ſone/ de welc daer in gewoont heeft.
" Maer Jair Manaſſes ſone is wech gegaē eñ heeft alle zijn dorpē ingenomen/ welc hy genoemt heeft Anothiair/ dat is/ Jairs dor
" pen/ Ende Nobe is oock wtghetrockē eñ heeft ingenomen Canath met ſijnen dorpkens/ ende hy heeft die nae ſijnen naem genoemt Nobe.

Hier werden verhaelt alle de plaetſen, daer de kinderen van Iſrahel haren legher gheſlaghen hebben.

Dat xxxiij. Capittel.

" DIt zijn de woonſteden der kinderē van A
Iſrahel/ die wt Egypten getrocken zijn Exod.12.f.
" by haren hoopē voor de hant vā Moyſes eñ
" Aaron/ welck Moyſes beſchreuē heeft na de plaetſen der legeren/ welc ſy na des Heeren
" gebot verſtelden. Aldus zijn ſy wech gereyſt vā Rameſſe/ op d'eerſte maent/ op den vijfthienſtē dach der eerſter maent/ d'welc ſy gedaen hebbē des anderen dachs na Phaſe voor een hooge hant/ dat alle de Egyptenaren ſagen/ eñ huerlieder eerſte geborenē de
" groeuen/ welck de Heere verſlaghen hadde (want ouer haer godē hadde hi ooc wraecke gedaen) ſo hebben ſy haren leger gemaeckt
" te Sochot. Eñ vā Sochot zijn ſy gecomē Exo.13.d.20. tot Etham/ welc is in de wterſte palen der
" wildernijſſen. Eñ als ſy vā daer vertrockē Exo.14.c.2. warē/ ſo zijn ſy gecomē tegen Phihahiroth/ welc is tegen ouer Beelſephon/ eñ ſy hebbē haren legher ghemaeckt voor Magdalum. B
" Eñ als ſy ghetrocken waren van Phihahiroth/ zijn ſy ghepaſſeert door dat midden der zee tot in de woeſtijne/ eñ dry dagē wā- Exo.15.d.19.
" delende door de woeſtijne van Etham/ hebben ſy haren legher gemaect te Mara. Eñ van Mara reyſende zijn ſy comen te Elim/ daer twaelf water fonteynen waren/ eñ ſeuentich palmboomen/ eñ daer hebben ſy ha
" ren leger ghemaeckt. Maer van daer zijn Exod.15.a.8
" ſy oock getrocken/ ende hebben daer tenten
" gheſlaghen aen die roode zee. Ende van der roode zee ghegaen zijnde/ ſoo hebben ſy haren legher ghemaeckt in de woeſtijne
" Sin. Ende als ſy van daer ghetrocken
" waren/ ſoo zijn ſy comen te Daphca. En
de van Daphca ghereyſt zijnde/ hebben Exod.17.a.1.
ſy haren

sy haren leger gemaect te Alus. Eñ als sy van Alus getrockē zyn hebben sy haer tenten geslagen te Raphidim daer gebrack den volcke water om te druckē. Eñ als sy gereyst waren van Raphidim / hebbē sy haren legher ghemaect in de woestyne te Synai.

Exod. 17.a.

L Maer als sy oock wt de woestyne vā Synai gereyst waren / so zyn sy comē tot de graue der begeerlycheyt. Eñ als sy van de graue der begeerlycheyt gereyst waren / soo hebbē sy harē leger ghemaeckt te Haseroth.

Nume. 11.a.

Eñ vā Haseroth zyn sy gecomē te Rethma. Eñ als sy vā Rethma gereyst zyn soo hebbē sy harē leger gemaect te Remmōphares. Eñ als sy vā daer gereyst warē so zyn sy comen te Lebna. Eñ vā Lebna hebbē sy harē leger gemaect te Ressa. Eñ wtgegaē zynde van Ressa / zyn sy comen te Ceelatha.

Nume. 33.a

Eñ vā daer gegaē zynde hebbē sy harē leger gemaect op dē berch Sepher. Eñ als sy vertrocken waren vā den berch Sepher / so zyn sy comē te Harada. Eñ vā daer reysende hebben sy harē leger gemaect te Maceloth. Eñ ghereyst zynde vā Maccloth / zyn sy comen te Thahath. Van Thahath hebben sy haren leger ghemaeckt te Thare.

Eñ als sy van daer gereyst warē / so hebben sy haer tentē geslagen te Methca. Eñ van Methca hebben sy harē leger gemaeckt te Helmona.

D

Eñ als sy vertrockē waren van Helmona / so zyn sy comē te Moseroth.

Deut. 10.b

Eñ van Moseroth / hebben sy haren leger gemaect te Beneiaacan. Eñ vertrocken zynde van Beneiaacan zyn sy comen totten berch Gadgad. Eñ vā daer reysende / hebbē sy harē leger gemaect te Jetebatha. Eñ van Jetebatha / zyn sy comen te Hebrona: Eñ wtgegaen zynde vā Hebrona / so hebben sy haren leger gemaect te Asiongaber.

Nume. 20.a 20.d. 21. 33. Deut. 2. g. 3.

Eñ vā daer gereyst zynde / zyn sy gecomen in de woestyne Sin / dat is Cades. Eñ als sy vertrocken warē vā Cades / so hebben sy haren leger gemaect op den berch Hor / in de wterste palen des landts van Edom. Eñ Aaron de oudste Priester is op den berch Hor geclommē na Gods beuel / eñ hi is daer gestorben op dat verrichste iaer dat de kinderen vā Israhel wt Egypten gegaē warē / op de vyfste maent op den eersten dach der maēt / als hy was hondert eñ dryentwintich iarē out. Eñ Arad een Coninc der Chananiters die ten Suyden woonde int lant van Chanaan / heeft ghehoort dat de kinderen van Israhel comen waren. Eñ ghereyst zynde vandē berch Hor / hebbē sy harē leger gemaect te Salmona.

E

Nume. 21.a

Num. 21. f. 10

Eñ als sy van daer ghegaen warē zyn sy gecomen te Phunon.

Eñ van Phunon reysende / hebben sy harē leger gemaect te Oboth. Eñ vā Oboth zyn sy gecomē te Jeabarim / welc is in de palen der Moabiters. Ende van Jeabarim reysende / hebben sy haer tenten geslagen te Dibongad. Eñ van daer wtghegaen zynde / hebben sy haren legher gemaect te Helmon deblathaim. Ende als sy wtgegaen waren van Helmon deblathaim / zyn sy gecomen aen t'gheberchte vā Abarim tegē ouer Nabo. Eñ als sy wt dat geberchte vā Abarim gereyst waren / so zyn sy doorgereyst tot dat plat lant van Moab / by de Jordane tegen ouer Jericho. En daer hebbē sy harē leger gemaect vā Bethsimoth tot Abelsatim op de eerste plaetsen der Moabiters / daer heeft Godt tot Moysen gesproken: Ghebiedt dē kinderē vā Israhel eñ segget tot hēliedē: Als ghy ouer de Jordaē sult gepasseert zyn comēde int lāt vā Canaā / so verderft alle de ingeseetenē des lants / breeckt hueliedert tytelen / eñ vernielt der afgoden beelden / eñ bederft allē hen hoochdē / suyuerende d'lant eñ woonende daer in / want ic heb v dat gegeuen tot een erue te besittē / d'welcke ghy voor v lieden metten lote deylen sult. Der meeste menichten sult dy het breetste lant geuen / ende der minste menichten dat engste / Eenen yeghelycken na dat d'lot vallen sal / alsso sal de erfenisse ghegeuen worden. De erue sal wtgedeylt worde na de geslachten ende familien. Maer ist sake dat ghy de ingheseetenen des lants niet en wilt verslaen / die daer ouerblyuen sullen / die sullen v lieden wesen als naghelen in v ooghen / eñ als speeren in v syden / ende sullen v tegen wesen int lant uwer wooninghen / ende al dat ick ghedacht hadde henlieden te doen / dat sal ick v lieden doen.

B

D'lant van Canaan wert wtghedeylt met sijnen palen, ende de namen dier wtdeylen sullen, werden ghenoemt.

Dat xxxiiij. Capittel.

ENde de Heere heeft tot Moysen gesproken seggende: Ghebiedt dē kinderē van Israhel / eñ segget henliedē: Als ghy sult int lant van Canaan gecomen zyn / eñ dat v'dit by lote ghenallen sal wesen tot een besittinge / so sal dat lant tusschen dese palen besloten worden. De Zuydtsyde sal beginnen van de woestyne Sin welc is by Edom / eñ het sal syn palen hebben teghen den Oosten aen de soutste zee / welcke palen sullen ommegaen de Zuytsyde / door den opgang des schorpions also dat die sullē gaen voorts tot Senna / eñ comen aen de Zuydtsyde tot Cadesbarne toe / waer wt dat comen sullen de naeste palē tot dat dorp Adar ghenoemt / eñ sullen strecke voorts tot Asemona / ende dese pale sal int ronde gaen vā Asemona tot de beke vā Egypten / eñ sal een eynde nemē aen den oeuer der grooter zee / Maer de westsyde sal beginnen van de groote zee / eñ met diē eynde sal die besloten worde. Maer aen de Noortsyde sullē vā de groote zee de palē beginnē / comēde totte alderhoochstē berch / eñ van daer sullē sy comē in Emath tot aen de palen vā Sedada / eñ de palen sullē gaen tot Zephrona / eñ tot dat dorp Enan / dit sullen de palē wesen aen de Noortsyde. Vā daer sullen sy haer palē slaen tegen de Oostsyde van dat dorp Enan tot Sephama / ende van Sephama / sullen de palē nederdalē tot Reblatha / tegē de fonteyn Daphnim / eñ van daer sullen sy doorcomen teghen den Oosten / aen de zee Cenereth / ende sy sullen

C

vooꝛts gaen tot de Joꝛdane/ eñ ten leſte ſul-
L len ſy beſtoté woꝛden met de ſoutſte zee. Dit
lant ſuldy hebbé achtervolgende haer palen
int ronde. Eñ Moyſes heeft den kinderen
van Iſrahel bevolé ſeggende: Dit ſal het lãt
zyn welc ghy metten lote beſitten ſult/ ende
het welc de Heere bevolen heeft datmen den
negen geſlachten geuen ſoude/ eñ den haluen
Num. geſlachte/ want het geſlachte van Ruebens
kinderen by haren familien/ eñ het geſlachte
van Gads kinderen/ na dat getal der maet-
ſchappé eñ het half geſlachte van Manaſſes
oot/ dat zyn twee geſlachté eñ een half heb-
ben haer deel ontfangé ouer de Joꝛdane te-
ghen ouer Jericho/ aen de Ooſtzyde. Eñ
Iſa. 14. 1. de Heere heeft tot Moyſen geſeyt: Dit zyn
de namen der mannen die v het lant ſullen
wtdeylen/ Eleazar de Prieſter/ ende Joſue
Nuns ſone/ eñ elcken Prince vã elckẽ ge
D ſlachte/ waer af dit de namen zyn. Van Iu
das geſlachte Caleb Jephonés ſone/ Van
Symeõs geſlachté Samuel Ammiuds ſone/
Van Beniamins geſlachte Elidad Chaſe-
lons ſone/ Van dat geſlachte der kinderen
vã Dan Bocci Joglis ſone/ Van Joſephs
kinderé wt Manaſſes geſlachté Haniel E-
phods ſone. Vã Ephraims geſlachte Ca-
muel Sephtãs ſone/ Vã Zabulons geſlach
te Eliſaphan Pharnachs ſone. Vã Iſſa-
chars geſlachte de voꝛſt Phaltiel Ozans ſo-
ne/ Vã Aſers geſlachte Ahiud Salomis ſo-
ne/ Vã Nephtali geſlachte Phedael Ammi-
uds ſone. Dit zyn de gene wiẽ dat de Heere
bevolen hadde dat ſy het lant van Chanaan
den kinderẽ van Iſrahel wtdeylen ſouden.

Hoe Godt belaſt dat men den Leuiten ſteden wt ſoude houden. Ende ooc ſes ſteden om de dootſlagers vryheyt te hebbene.

Dat xxxv. Capittel.

A DEſe woꝛdẽ heeft de Heere ooc tot Moy-
ſen geſeyt/ inde platte landen/ van Mo-
ab op der Joꝛdanen teghen ouer Jericho:
Bſa. 21. 1. Gebiedt den kinderen van Iſrahel/ dat ſy
den Leuitẽ van haren beſittingẽ geuen ſte-
dẽ om te woonẽ eñ hare voꝛſtedẽ al rontſ-
omme dat ſy in de ſteden mogẽ woonẽ/ eñ
de voꝛſteden ſullen weſen voꝛt haer cleyn
vee eñ groot vee/ de welcke ſullen buyten
vanden muꝛen der ſtedẽ moetẽ wtſtrecken
duyſentrich ſchredé verre int ronde. Tegen
den Ooſten ſullen weſen twee duyſent cu-
bitus/ eñ tegen de Zuytſyde ſullẽ ooc deſge-
lycs zyn twee duyſent cubitus eñ aen de zee
ooc die tegen den weſtẽ is/ ſalt de ſelue ma-
te weſen eñ de Noꝛdtſyde ſal ooc met gelyc-
ken palen haer eynde nemen eñ de ſtedẽ ſul-
len int midden weſen/ eñ de voꝛſtedẽ buy-
Ioſ. 21. 2. ten. Maer vanden ſteden die ghy den Le-
Deut. 4. 41. uiten geuẽ ſult/ ſullender ſes wtgeſcheyden
woꝛdẽ tot behelp der geender die vluchtich
zyn/ dat tot dien vlieden mach/ die bloet ge-
ſtoꝛt heeft/ eñ ſonder deſe ſuldy noch twen-
tertich ander ſteden wt ſcheyden/ welck
ſtamen maken achtentwintich ſtedẽ met ha-
B ren voꝛſtedẽ. Eñ deſe ſteden dienen van-
der kinderen van Iſrahels beſittinge geuen
ſal/ ſalmen meeſt deel nemen vanden geuen
die meeſt hebben/ ende vanden ghenen die
minſt hebben/ ſalmen minſt nemen. Sy ſul-
len eick den Leuiten ſteden gheuen/ na de
mate van haerlieder erue. De Heere heeft
tot Moyſen geſeyt: Spreect tot de kinderen Deut. 19. 2. 4.
van Iſrael/ eñ ghy ſult tot henlieden ſeggen: Ioſu. 20. 2. 4.
Als ghy ouer de Joꝛdane ſalt ghepaſſeert
zyn int lant vã Chanaan/ ſo oꝛdineert wat
ſtedẽ dat daer weſen ſullẽ tot beſcherme der
geẽder die vluchtich zyn/ die onwillés bloet
geſtoꝛt hebbẽ/ eñ als de vluchtige menſche
in een van dien ſteden gevloden is/ ſo en ſal
de maech vanden genẽ die verſlagen is/ hem
niet mogen dootſlaen/ voꝛ dat hy ſtae voꝛ
de menighte/ eñ ſyn ſake geoꝛdeelt ſal weſen.
Ende van dien ſteden die wtgeſcheyden.
woꝛden voꝛ dat beſcherme der vluchtiger/
ſullender drye weſen ouer de Joꝛdane/ eñ
drye int lant van Chanaan/ ſo wel voꝛ de
kinderen van Iſrahel als voꝛ dẽ vremde-
lingen eñ wtlanders/ dat by tot de ſtedẽ vlie
den mach die onwillens bloet geſtoꝛt heeft.
Iſt dat yemant met een yſeren wapẽ ge-
ſlagen heeft eñ dat hy doot is die geſlagẽ is/ C
ſo ſal hy des dootſlachs ſchuldich weſen/ eñ
oock ſterven. Iſt dat hy met eenen ſteen
woꝛpt ende dat hy die geraect is ſterft/ ſo ſal
hy deſgelycks gedoot woꝛdẽ. Iſt dat ye-
mant ſterft die met eenen houte geſlagen is/
ſo ſalt gewoꝛpẽ woꝛdẽ met den bloede van-
den ſlagher. Den naeſte des verſlagens ſal
den dootſlager dootſlaẽ terſtont als hy hem
achterhalẽ ſal/ ſo ſal hy dootgeſlagẽ woꝛden.
Iſt dat yemant wt hate yemant ſtoot/ oft Deut. 19. 5. 6
yet op hem woꝛpt met luſtigheyt/ oft heeft
hy hem (doen hy viant was) metter hant ge
ſlagen ende dat die ſterft/ ſo ſal de ſlager des
dootſlachs ſchuldich weſen. De maech des
verſlagens ſal hem dootſlaen/ alſo haeſt als
hy hem vint. Maer iſt ſake dat hy yet deſge
lycs gedaen heeft anontuerlic/ ſonder haet
eñ viãtſchap/ eñ dat dit getoont woꝛde/ dat-
ter volc voꝛt/ eñ dat de ſake tuſſchẽ den ſla-
ger eñ den maech des verſlaghens na rechte
onderſocht is/ ſoo ſal de onnooſele verloſt
woꝛden wt des wraeckloeckers hant/ eñ hy
ſal met vonniſſe wederomme gebꝛacht woꝛ
den tot der ſtadt daer hy toe gevloden was/
eñ daer blyné tot dat de opperſte prieſter die
metter heyliger olien geſalft is/ ſterve. Iſt D
dat de dootſlager bevonden woꝛdt buytẽ de
palen der ſteden/ die den ballinghen toege-
ſchict zyn/ eñ geſlagen woꝛdt van hẽ die des
bloets wieker is/ ſo ſal hy onſchuldich weſen
die hẽ dootſlaet/ wãt de ballinc hadde moe-
ten blyuen in de ſtadt tot de doot des ouer-
ſtẽ Prieſters. Maer als die geſtoꝛné is/ ſo ſal
de dootſlager wederom comen in ſyn landt.
Deſe dingẽ ſullé eewich weſen/ eñ wette-
lic in allẽ nwẽ woonſtedẽ. Een dootſlager
ſal onder getuygen gepuniceert woꝛden: met
eens ghetuygenis en ſal niemant verweſen
woꝛden. Ghy en ſult gheen gheit nemen
vandẽ genẽ die des bloets ſchuldich is/ maer
hy ſal ſelue ooc terſtont ſterven. De ballin-
gen ende vluchtige en moeten in gheender

manie-

manieren wederkeeren tot haren stedē voor de voet vanden opperſten Priester/ op dat ghy het lant uwer wooningen niet en ontſuyurt/ welck besmet wordt met dat bloet der onnoosselē eñ men mach dat anders niet suyueren/ dā door syn bloet die erns anders bloet ghestort heeft. Eñ also sal v erfbesittinge gesuyuert worden daer ic met v woone/ want ick ben de Heere die woone onder de kinderen van Israhel.

Hoe Godt beuelt dat de geslachten niet t'samen en worden gemingelt, maer dat yeghelick in syn gheslachte houwen soude.

Dat xxxvj. Capittel.

A DOen quamen de princen van Galaads familie Machirs sone/ die een sone was van Manasse/ vā Josephs kinderē geslachte/ eñ sy hebben gesproken tot Moyses voor de Num.27.d.1. Princen vā Israhel/ eñ geseyt: De Heere heeft beuolen v onsen heere/ dat ghy d'landt mettē lote den kinderē vā Israhel wtdeylen soudt/ eñ dat ghy Salphaads ons broeders dochterē geuē soudt de erue/ welck men harē vader schuldich was. De welcke/ ist sake dat eenige mans vā een ander geslachte tot B huysvrouwen nemen/ so sal haer besittinghe volgē: eñ als die in een ander geslachte ouer ghedragen sal wesen/ so salt van ons erfdeel gemindert worde/ eñ also salt geschiedē dat so wanneer het inbileus/ dat is t'vyfftichste iaer der verlatenissen sal gecomen zyn so sal de wtdeylinge der loten gemingelt worden/ eñ de erue vā d'een geslachte sal tot in d'andere comē. Eñ Moyses heeft geantwoort den kinderē vā Israhel eñ door t' gebodt des Heeren gheseyt: Het geslachte van Josephs kinderen heeft recht gesproken/ eñ dit is de wet/ welck vanden Heere vertondicht is ouer Salphaads dochteren Lactse ten houC welic nemen wat mans dat sy willen alleen Tob.7.b.15. datse mans nemen vā harē geslachte/ op dat de erue der kinderen van Israel niet gemenget en worde vā d'een geslachte in d'andere/ want alle de mans sullē huysvrouwē nemen vā harē geslachte eñ maegschap/ eñ alle de vrouwē sullē mans neme vanoē selnen geslachte op dat de erfelicheyt in de familien blyuē mach/ eñ dat de geslachtē henlieden onder malcanderen niet en mengen/ maer dat sy so blyuen mogen/ also sy vanden Heere gescheyden zyn. Eñ Salphaads dochteren hebben ghedaen also dat beuolen was/ eñ Maala eñ Thersa eñ Hegla ende Melcha eñ Noa/ hebben getrout haers vaders broeders sonen/ wt Manasses gheslachte die Josephs sone was/ eñ aldus so is dat erfdeel (welck hem gegeuē was) bleuen in haers vaders geslachte eñ familie. Dit zyn de geboden eñ rechten welck Godt beuolen heeft door Moyses hant/ tot den kinderen vā Israel op dat plat landt vā Moab/ by de Jordane teghen ouer Jerichos.

Hier volcyndt dat vierde boeck Moysi/ ghenaemt t'boeck der tellinghen.

Dat viiffte boeck Moysi, int Hebreeusch ghenaemt Ellehaddebarim, int Grieex, Deuteronomium, int Latijn, Secunda lex, int Duytsche, De tweede wet, waer in dat alle de voorseyde dinghen verhaelt worden.

Hoe int corte verhaelt wordt het ghene dat Israel in de woestijne gheschiedt is.

Dat eerste Capittel.

A DIt zyn de woorden die Moyses gesprokē heeft tot alle die vā Israhel ouer de Jordane inde veltachtige woestyne/ tegen ouer de roode zee tusschen Pharan ende Thophel eñ Laban/ eñ Haseroth/ daer seer veel gouts is/ elf dagē vā Horeb door den weeh gaende vanden berch Seyr tot Cadesbarne. Int veertichste iaer inde elfste maēt/ op dē eerstē dach der maēt/ so heeft Moyses gesprokē tot de kinderen vā Israhel/ alle de dingē/ welc hē de Heere beuolē hadde dat hy Num.21.c.24. henliedē seggē sonde/ na dat hy Seon der Amorrhiters Coninc verslagē hadde/ die te Hesebon woonde eñ Og dē Coninc vā Basan/ die te Astaroth woonde/ ende te Edrai B ouer de Jordane/ int lant van Moab. Eñ Moyses heeft begonst de wet te verclarē eñ te seggē: Ons Heer Godt heeft tot ons gesprokē in Horeb seggēde: T'is v lieden genoech dat ghi op desen berch gewoont hebt: keert wederō eñ comt totte Amorrhiters berch/ eñ tot de ander die daer ontrent liggē/ platte velden eñ geberchten/ eñ neder plaetsen teghen de Zuytsyde eñ omtrent den oeuer der zee/ d'lant der Chananeen ende van Libanus tot den groote vloet Euphrates: Siet (seyt hy) ick hebt v gegeuē/ gaet daer inne/ eñ besit dat waer af de Heere uwē vaderē Abrahā Isaac eñ Jacob gesworē heeft/ dat hy dit landt henliedē geuen sonde eñ haren zade na henlieden. Eñ ick seyde v lieden in dien tyde: Ick en mach v alleen niet onderhoudē/ want de Heere v Godt heeft v vermenichfuldicht ende ghy zyt op desen dach gelyck de sterren des hemels seer vele. De Heere uwer vaderen Godt wil noch C veel duysendē tot desen getale doē eñ hy gebenedyde v also hy gesprokē heeft: Ick en can alleē v sakē niet verdragē eñ uwē last eñ kyuagien. Gheeft wt v liedē wyse eñ verstandige mannen der welcker wandelinghe vā weerdey is in v gheslachten/ op dat ick v die stelle tot Princē. Doen antwoorde ghy my: T'is cē goet dinc dat ghi doen wilt/ eñ ick heb wt uwe gellachtē genomen wyse eñ edel mannen/ eñ daer af gemaect Princen eñ hooftluyden ouer duysent/ ende hooftluyden ouer hondert/ eñ ouer vyftich/ eñ ouer thien

thien mannen / die v alle dingen leeren sou-
den. Eñ ic heb henlieden geboden seggē-
Lebit. 19. d. 14 de: Hoortse ende oordeelt dat recht is / t'zy oft
Deut. 16. d. 19. een borgher is / oft een vreemdelinck oft een
Leuit. 19. c. 15 wtlander. Daer en sal geen onderscheyt der
Prou. 24. c. 24 persoonē zijn maer ghy sult den cleynen also
Iud. 11. d. 27. wel hooren als dē grooten / eñ niemāts per-
Iacob. 2. d. soon wtnemen / want het is Gods oordeel.
Maer dunct v eenige sake swaer te wesen / so
brengt die ouer tot my / eñ ic salse hoorē. Eñ
D ic heb bevolē alle de dingē die ghy soudt moe
ten doē. Eñ als wy van Horeb vertrocken
warē / so zijn wy gegāē door een vervaerlic-
ke wildernisse / eñ door een seer groote woe-
stijne / de welcke ghy gesiē hebt ouer dē wech
des berchs vandē Amorrheen / gelijc de Hee
re onse Godt ons bevolē hadde. Eñ als wy
gecomen waren te Cadesbarne / so heb ic v
geseyt: Ghy zijt gecomen tot den berch van
den Amorrhiters / den welcken de Heere on-
se Godt ons genē sal / Besiet het lant dat de
Heere v Godt v geeft / treet op eñ besit dat /
gelijc de Heere onse Godt geseyt heeft uwē
vaderen en wilt niet vreesen / noch erghens
voor vervaert zijn. Eñ ghi zijt allegader by
Num. 13. d. 4. my comē / eñ ghy hebt geseyt: Laet ons mā-
E nē sendē die d'lant mogē besien / eñ ons we-
derom rydinge brengen / door welckē wech
dat wy optrecken moeten / eñ na wat steden
wy reysen moeten. Eñ doen my dit woort
wel behaechde / so heb ic wt v lieden twaelf
mannen gesondē / wt elcken geslachte eenen
Num. 1. d. 4. besonder. De welcke als sy wech gereyst
waren / eñ geclommen tot opt geberchte / so
zijn sy comen tot der windzyuen dal / eñ als
sy d'lant besien hadden / so hebben sy van des
lāts vruchtē genomē / dat sy vruchtbaerheyt
thoonen soudē / eñ hebben die tot ons ghe-
bracht eñ geseyt: Het is een goet lant / welc-
ke de Heere ons Godt ous geuen sal. Eñ
ghy en hebt niet willen opgaen maer onge-
loouich zijnde den woorden des Heerē ons
Gods / hebdy gemurmureert in v taberna-
kelen eñ geseyt: De Heere laet ons / eñ daer-
om heeft hy ous wt dat lant van Egypten
geleydt / dat hy ons soude leverē inde handt
vanden Amorrheen / eñ te niet doen. waer
henen sullen wy optrecken? De boden hebben
ons herte vervaert gemaect seggēde: Daer
is een seer groote menichte / ende hooger vā
lingden dan wy zijn / de steden zijn groot eñ
tonen hemel toe gemuert / wy hebben daer
Enacims kinderen gesien / Eñ ic seyde v lie-
den: En wilt niet vervaert wesen / noch en
ontliet henlieden niet / Godt de Heere die
v leytsman is / die sal seluer voor v vechten /
gelijc hy in Egypten gedaen heeft / daert alle
menschen sagen / ende in de woestijne hebt
ghy selver gesien. De Heere v Godt heeft
v ghedragen gelijck een mensch pleech sijn
F cleyn kint te dragen / op alle de wegben daer
ghy doorghewandelt hebt / tot dat ghy co-
men waert tot deser plaetsen. Ende ghy
en hebt uwen Heere Godt alsoo noch niet
willen gelooven / de welck ouer wech voor
v ghinck / ende heeft v de plaetse ghethoont

daer ghy uwe tenten slaen moest / des nachts Exod. 13. d. 21
wijsende v den wech duer een vier / ende des Num. 14. d. 14.
daechs door een columne der wolcken. Eñ
als de Heere de stemme vā uwē woordē ge-
hoort hadde so is hy gram geworde / eñ heeft
gesworen eñ geseyt: Niemant van dit al-
derquaetste geslachte en sal dat goet lant sie /
d'welc ic met eede uwē vaderē gelooft hebbe /
sonder Caleb Jephones sone / want hy sal
dat sien / eñ ic sal hem het lant geuē dat hy be
treden heeft eñ sijnē kinderen om dat hy den
Heere gevolcht heeft. Eñ de verbolgent-
heyt des Heeren tegē t'volc en is niet te ver
wonderen / aengesien dat de Heere ock op
my gram wesende om uwen wille / gheseyt
heeft: Ghy en sult ock daer in niet comen /
Maer Josue Nuns sone v dienaer sal voor Num. 26. d. 65.
v daer ingaen: desen vermaent eñ verstercket /
eñ hy sal Israhel het lant mettē lote wtdey-
len. Et iongst kinderen daer ghy af geseyt
hebt / dat sy souden ghevangen wech gheleyt
worden / ende v kinderen die hedē noch geen
onderscheyt en wetē tusschen goet eñ quaet /
die sullen daer ingaen / eñ dien sal ic dat landt G
geuen / ende sy sullent besitten. Maer ghy
keert wederomme eñ gaet henen inde woe-
stijne door den wech der roodder zee. Ende
ghy hebt my ghetwomt: wy hebben te- Num. 14. d. 40.
gen den Heere misdaen: wy sullen opclim-
men eñ strijdē / gelijck de Heere onse Godt
bevolen heeft. Ende als ghy wel gewapent
trockt op den berch / so seyde de Heere tot
my: Segget tot henlieden: En wilt niet op-
waerts trecken noch en vecht niet / want ic
en ben met v niet / dat ghy niet en valt voor
v vyandē. Ic heb gesprokē eñ ghy en heb-
bes niet gehoort maer ghy Gods gebooden
wederspānich / eñ opgeblasen vā houerdyē /
zijt op den berch geclommē. Aldus so is de
Amorrhiter wtgecomen / die opt geberchte
woonde / eñ v te ghemoet comende heeft hy
v vervolcht / gelijck de byen plegen te ver-
volgē / eñ heeft v geslagē van Seyr tot Hor-
ma toe. Eñ als ghy weder gecomē waert /
eñ weendet voor den Heere / so en heeft hy v
niet ghehoort / noch hy en heeft uwer stem-
men niet te wille geweest. Aldus so heb-
dy te Cadesbarne langhen tijt gheseten.

Hoe Moyses noch voorts vertelt de weldaden Gods van Sehon den Conincx, ende het vetwinnen sijns landts.

Dat ij. Capittel.

ENde van daer gereyst / zijn wy gecomen A
in de woestijne die daer leydet tot de
roode zee / gelijc de Heere my geseyt hadde /
eñ wy hebbē den berch Seyr langē tijt om-
megegaen. Eñ de Heere heeft tot my ge-
seyt: Ghy hebt genoech desen berch om ge-
gaen / gaet henen noortwaerts / eñ gebiet
den volcke seggēde: Ghy sult passeren door
de palen van uwen broeders Esaus kinde-
ren die te Seyr woonen / eñ sy sullē v vree-
sen. Hierom siet neerstelick toe / dat ghy v
tegen henliedē niet en roert: want ick en sal
v van haren lande niet gheuen soo veel als
den slap van eenen voet betreden mach /
want ick heb Esau gegeuen den berch Seyr

tot

tot eender beſittingen. Ghy ſult ſpyſen vã henlieden om gelt coopen eñ eten/ Oet water ſuldy gecocht ſcheppen eñ drincken. De Heere v Godt heeft v gebenedyt in alle dat werc uwer handen/hy kent uwen wech hoe dat ghy gegaen zyt door deſe groote woeſtyne deerlich iarẽ lant/de Heere v Godt woonde met v/ eñ v en ghebrack niet. Eñ doen wy voorby ghegaen waren/ onſe broeders Elaus kinderẽ die in Seyr woondẽ door dẽ veltachtigẽ wech van Elath eñ van Aſiongaber/ſo zyn wy gecomen totten wech/welck leydt na de woeſtyne van Moab. Eñ de Heere heeft tot my geſeyt: En vecht tegẽ de Moabiten niet/ noch en neemt geenẽ ſtrydt aen tegen henlieden/want ic en ſal v niet geven van haren lande/want ic heb Ar Loths kinderen gegenẽ tot een beſittinge. Emim waren d'eerſte inwoonders van dien/ een groot eñ machtich volc/eñ ſo hooge vã lingben/datmen gheloofde dat ſy van Enacims geſlachte waré gelyc reuſen/eñ waré gelyc Enacims kinderẽ. Voorts ſo heeten henlieden de Moabiten Emim. Maer in Seyr woonden eerſtmael Horim/eñ doen die verdryeuen eñde niete gedaen waren/ ſo hebben Elaus kinderẽ daer gewoont/gelyc Iſrahel gedaẽ heeft int lant van haerder beſittingẽ/ dat de Heere henliedẽ gegeuẽ heeft. Dierom opſtaende dat wy ſouden gaen ouer de beke Zared/zyn wy tot daer gecomen/ eñ den tyt dat wy gewandelt hebbẽ vã Cadesberne/ tot den overgang der bekẽ vã Zared/ heeft ghewerelt achtendertich iaren/ tot dat alle de generatie der ſtrydbaer mannẽ vergaen waré wt de legeren/gelyc de Heere gezwoyẽ hadde/ wiens hant tegen henliedẽ geweeſt is dat ſy vergaen ſoudẽ wt dat middẽ des heyrlegers. Maer na dat alle de ſtrydbaer mannen geſtoruen waren/ ſo heeft de Heere tot my geſprokẽ/seggende: Ghy ſult hedẽ door Moabs palẽ gaen/ door een ſtadt die Ar genoẽt is/ eñ comdet aen de naeſte plaetſen der kinderen van Ammon/wacht v dat ghy tegen henlieden niet en ſtrydt/noch en ruert v niet ten ſtryde/ want ick en ſal v niet geuen van Ammons kinderẽ lant/ wãt ic heb Loths kinderẽ dat gegeuẽ tot een erfelicke beſittinge. Oet is geacht voor der Ruſen lãt/eñ daer hebbẽ voortyts Ruſen in gewoõt/welc de Amoniters heetẽ Zomzommim/ een groot volc van hooger lẽgden gelyc Enacim/ welc de Heere vernielt heeft van hen aenſicht/ eñ hy heeftſe daer in doen wooné inde plaetſe van dien/ gelyc hi Elaus kinderen ghedaen hadde die te Seyr woonen/vernielende de Horrhiters/eñ hen lant haerlieden geuende/ welc ſy beſittẽ tot op deſen tyt. Eñ die Heveen die te Hazerim woonden tot Gaza toe zyn verdryeuen vanden Capadocianẽ die welcke wt Capadocien zyn gegaen/ eñ hebbenſe vernielt/eñ voor henlieden alsaer gewoont. Staet op eñ gaet ouer de beke Arnon/Siet/ic heb in v hant geleuert Sehon den Coninc vã Heſebon den Amorrhiter/eñ ſyn lant begint te beſitten/eñ ſtrydt tegẽ hem. Heden ſal ic uwen grouwel eñ anxt beginnen te ſenden op alle t'volc d'welc onder dẽ geheelẽ hemel woont/ alſo dat ſy beven ſullen van anxt/ als ſy van uwen naem gehoort ſullen hebben/ eñ henlieden verſchricken/gelyc de vrouwen die in barens noode zyn/ende met pynen beuangẽ worde. Aldus ſo heb ic bodẽ wtgeſonden wt de woeſtyne Cademoth tot Sehon den Coninc van Heſebon/ met vreedſamigheu woorden ſeggendet wy ſullen door v lant passeren/door de gemeyn heyrbane ſullẽ wy gaen/wy en ſullen niet beſyden af treden ter slincker oft ter rechter ſydẽ. Vercoopt ons ſpyſe om prys dat wy eten mogen/ eñ geeft ons water om gelt/eñ alſo ſullent wy drincken. Alleen iſt dat ghy ons wilt toelatẽ eenen doorgane/ gelyc de kinderen van Elau gedaen hebbẽ die in Seyr woonen/eñ de Moabiters die te Ar woonen tot dat wy comen zyn aen de Iordane/eñ daer ouertreckẽ mogen tot in dat lant/welc de Heere ons Godt geuen ſal. Eñ Sehon de Coninc van Heſebon en heeft ons niet willẽ laten doorgaẽ/ wãt de Heere v Godt hadde ſynen geeſt verhardt/ eñ ſyn herte verſtoct dat hy in v handen geleuert ſoude worden/gelyc ghy nu ſiet. Eñ de Heere heeft tot my geſeyt: Siet/ic heb v begonſt te leueren Sehon eñ ſyn lant/ begint dat te beſitten. Eñ Sehon is tegen ons te ſtryde gecomen met alle ſynẽ volcke te Iaſa. Eñ de Heere ons Godt heeft ons dien geleuert/ eñ wy hebben hem verſlagen met alle ſynen ſonen/ eñ met alle ſynẽ volcke. Eñ op dien ſelven tyt wonnen wy alle de ſtedẽ/ als wy alle haer ingeſetenen verſlaghen hadden/ mannen eñ vrouwen met den clepnen kinderen/ eñ wy en hebbẽ daer niet in laten bliuẽ ſonder dat vee/welc tẽ deele quam den genen dieſe roofdẽ/ eñ de rooven der ſteden/ welc wy in namen van Aroer/ welc gelegen is byden oeuer der beken van Arnon der ſtadt/welc in de dellinge leyt/tot Galaad toe. Daer en was geen dorp eñ ſtadt die onſen handen ontvlieden mocht/wãt de Heere onſe Godt heeftſe ons al gheleuert:

Sonder het lant van Ammons kinderẽ/ daer wy niet toe gegaen en zyn/ende alle de landen die daer liggen ontrent de beke Jeboc/ende de ſteden der gebercht en/ende ſonder alle de plaetſen/ daer onſe Heere Godt ons af verboden hadde.

Tverhalen vanden ſtrydt tegẽ Og den coninc ende van dat lant ouer de Iordane, Ruben, Gad, ende half Manaſſes geſlachte gheghenen.

Dat iij. Capitel.

HIerom zyn wy wedergekeert/ ende opwaerts gereyſt door den wech van Baſan/eñ Og de Coninc van Baſan is met ſynen volcke ons tegen gecomen/ om te ſtrydẽ in Edrai. Eñ de Heere heeft tot my gheſeyt: En vreeſt hem niet/want hy is in v hant geleuert met alle ſynen volcke/ eñ met alle ſynen lande/eñ ghy ſult hem doen gelyc ghy Sehon der Amorrheen Coninc gedaen hebt die te Heſebon woonde. Dierõ heeft de Heere onſe Godt in ons handen ooc geleuert

Num.21. leuert Og dē Coninc vā Basan / eñ alle syn volck/eñ wy hebbense geslagen tot dē laetsten man toe/ berouuende alle syn stedē op tenē tyt. Daer en was niet een stadt die ons ontvlieden mocht/ t'sestich steden/ alle d'lant vā Argob des Coninckrycx vā Og in Basan.

Alle de steden waré besloté met seer hooge mueren/eñ met poorté eñ grendelé / sonder ontelijcke steden die gheen muren en haddé. Eñ wy hebben die verdoruē ghelyck wy gedaē hadden Sehon den Coninck vā Hesebon/verderuende alle de stedē/eñ de B mannē/eñ vrouwē/eñ cleyne kinderē/ maer dat vee/ eñ de rouué der stedē hebbē wy genomen. Eñ wy hebbé d'lant ingenomen op dien tyt/wter hant vā de twee coningen der Amorrhen/die ouer de Jordane waren/ vā de beke Arnon tot dē berch vā Hermon toe/ dē welckē die vā Sidoniē Sarion hieten/eñ de Amorrheen Sanir/ alle de steden die opt plat lant ligghen/eñ alle dat lant vā Galaad/ eñ Basan/ tot Selcha / eñ Edrai de steden vā Ogs coninckryc in Basan/ want Og de coninck vā Basan was alleē overbleuen vāder ruesen geslachte. Eñ men thoont syn yseren bedde/ dweick is te Rabbad een stadt der kinderen Ammon/ hebbende negē cubitus in de lengde / eñ vier in de breydde/ nae de maete des cubitus van eens mans hant. Eñ wy hebbē op dien tyt beseté het lant van Aroer/welc is gelegen op dē ouer vander beké Arnon / tot de helft vādē berch Galaad / eñ de stedē des lants heb ic Ruben eñ Gad gegeuen. Maer dat ander deel van Galaad/eñ geheel Basan van Ogs coninckryck heb ic gegeuen den halven geslachte vā Manasse alle dat lantschap van Argob. Eñ L geheel Basan heet der Ruesen lant. Jair Manasses sone besat alle dat landt van Argob tot aen de palen vā Gessuri eñ Machati. Eñ hy heeft Basan nae synen naem ghenoemt Bauothiair/ dat/is de dorpē vā Jair/ tot desen dach toe. Eñ Machir heb ic ock Galaad gegeuen. Eñ dē geslachté vā Ruben eñ Gad/heb ic van dē lande vā Galaad gegeuen vander beken Arnon / dat midden vander beken/eñ dat daer by leyt/ totter beken Jeboc toe / welc is de pale der kinderen van Ammon. eñ dat plat lant der woestynen/eñ de Jordane/eñ de palē vā Cenereth tot aen de zee der woestynen/welc is d'alder soutste/aen dat beginsel vanden berch Phasga/tegen den Oosten. Eñ ic heb v beuolé op dien tyt seggēde: De Heere v God geeft v dit lant tot een erfbesittinghe. Gaet al bereyt voor v broeders de kinderen vā Israhel alle vrome mannē/ sonder v huysvrouwen/kinderē eñ vee/ want ick weet wel dat ghy veel beesten hebt/eñ dat die sullen moeten in de stedē blyué/die ic v lieden gegeuen hebbe/ tot dat de Heere uwen broederē ruste sal gegeuen hebben/ gelyc hy v ghegeuen heeft / eñ dat sy ooc d'lant besitten moghen/ d'welc hy hen geué sal ouer de Jordane /dan sal een yegelyck wedercomen tot syn besittinge/de welcke ick v gegeuen hebbe. Eñ ic heb op dien tyt Josue ooc beuolē seggende: Ghy hebt ogen hebbē gesien tgene dat de Heere uwe God gedaē heeft desen twee coningen/also sal hy ooc doen alle den coninckryken daer ghy heuen trecken sult. En vreest henlieden niet / want de Heere v God sal voor v lieden vechtē. Eñ ic heb den Heere op dien tyt gebedē seggende: Heere God ghy hebt uwen dienaer begonst te thoonē v grootdadicheyt/eñ v aldermachtichste hant/ want daer en is geen God ryy inden hemel oft inder aerdē/die v wercken soude connen gedoen/oft by v stercheyt mogē gelekē worden. Darom sal ic voorts trecké eñ besiē dit alderbeste lant ouer de Jordane/eñ desen treffelyckē berch/eñ dē berch Libanus. Eñ de Heere is tegē my gram geweest om uwē wille/eñ hy en heeft my niet gehoort / maer heeft my geseyt: Laet v ghenoegen/noch en wilt my voortaen in grender manieren vā desen dinge meer seggen/ Climt op d'opperste vā Phasga / eñ keert v oogē al rontsomme na dē weste ende Noordē/ eñ nae den Suydē/eñ Oostē/eñ aensieget/ want ghy en sult ouer dese Jordane niet comē. Gebiedt Josue eñ versterct hem/eñ geeft hem vromē moet/want hy sal voor dit volc gaē/ eñ henlieden d'lant deylē d'welc ghy sien sult. Eñ wy zyn gebleuen inde dellinge teghen ouer den tempel vanden afgod Phogor.

Deut.11. 8.1. 34.4.1.

Hoe Moyses vermaent t'volck om Gods beuelen te onderhouden, Ende waerom dat Godt hem niet en heeft verhoont op den berch van Oreb in eenighe gelyckenisse ofte ghedaente, Ende hy voorseyt syn doot, Ende hy stelt dry voorsteden.

Dat iiij. Capittel.

A Ende nv hoort Israhel de geboden ende rechtē die ic v leere/ op dat ghy die doende moecht leué/eñ dat ghi in gaende moecht besitten d'lant het welck de Heere uwer vaderen God v geuen sal. Ghy en sult totten woorde dat ic v segge niet toedoen/ noch ooc yet daer af doen/ bewaert de gebodē vāden Heere uwē God die ic v gebiede. Uwe oogen hebben gesien alle tgene dat de Heere ghedaen heeft tegen Beelphegor/ hoe dat hy alle syn dienaers wt dat midden van v lieden vernielt heeft. Maer ghy die uwen Heere God by bleft/leeft noch allegader tot op desen dach toe. Ghy weet wel dat ic v geleert hebbe geboden ende rechtē ghelyck de Heere myn God my beuolen heeft/ alsoo suldy doen int lant welck ghy besitten sult. ende ghy sult dat onderhouden eñ metten wercken volbrengen. want dit is uwe wijsheyt eñ verstandicheyt voor de volcken/ op dat sy alle gader hoorende dese geboden/ mogen seggē: Siet dit is een wys eñ verstādich volc/een groot volck. Eñ daer en is B geen ander natie so groot die syn godē heeft hem so by comende/ gelyc ons God teghenwoordich is allen onsen gheboden. want wat ander volc isser so heerlick dat ceremonien eñ rechtueerdige ordeelē/ eñ de gheele wet heeft / die ick heden voor v oogen leggen sal? Daerom bewaert v selven/ende v siele soerchvuldichlick. En wilt de woordē niet vergheten / welck uwe ooghen gesien

Num.21.24. Deut.2.36.

Exod.19.6.

kincker hant / Maer dooz den wech die de
Heere uwe Godt v gebodē heeft / suldy wan
delē op dat ghi leuē moecht eñ dat v wel ge-
schiede / eñ dat de dagen ws leuēs mogē ver-
lengt wozden int landt uwer besittinghen.

Hoe Godt wt alder herten te beminnen is, ende hoe sijn ge-
boden neerstelick te onderhouden zijn.

Dat vj. Capittel.

A DIt zijn de geboden eñ ceremonien / ende
vonnissen / welc de Heere uwe Godt ge-
boden heeft / dat ick v leerē soude dat ghy die
soudt doen / int landt daer heuen ghy ouer-
treet om te besittē / Op dat ghy den Heere
uwē Godt soudt vreesen / eñ alle sijn beuelin
gen eñ gebodē bewarē welck ick v gebiede /
eñ uwen kinderen eñ kints kinderē alle de
dagē ws leuēs / op dat v dagē mogē verlēgt
wozdē. Dooz Israhel eñ onderhoudt dat
ghi doet t'gene dat de Heere v gebodē heeft /
eñ dat v wel geschiede / eñ noch meer mocht
vermenichfuldicht wesen / ghelijck de Heere
uwer vaderē Godt v geloeft heeft een landt
Mat.11.d.17. vloeyēde vā melck eñ honich. Dooz Israe-
Mat.11.c.29. hel / de Heere onse Godt is eē eenich Godt /
Luc.10.e.27. Deut.11.c.18 Ghy sult lief hebbē den Heere uwē Godt
wt uwer geheeler hertē / eñ wt uwer gehee-
ler zielē / eñ wt alle uwe stercheyt. Eñ dese
woozden die ick v heden beuele / sullē wesen
in v herte / eñ ghy sult die uwē kinderē ver-
tellen eñ die ouerdenckē sittende in v huys /
eñ wandelende ouer wech / slapende / eñ op-
B staende / Eñ ghy sultse binden / als een tee-
ken aen v hant / eñ sy sullē wesen eñ gerdert
wozdē tusschē v oogē / eñ ghy sult die schry-
uen op dē dozpel eñ de dozen ws huys. Eñ
als de Heere v Godt v sal gebracht hebben
int landt waerom dat hy uwen vaderen A-
braham / Isaac eñ Jacob geswozen heeft / eñ
dat hy v sal gegeuen hebben groote eñ scer
goede stedē die ghi niet getimmert en hebt /
eñ huysen vol vā alderhande rijchdommē /
die ghi niet gemaect en hebt / waterputtē die
ghy niet gegrauen en hebt / wijngaerden eñ
olijfgaerden die ghy niet geplant en hebt / eñ
als ghy sult geten hebben eñ versaet wesen /
so wacht v neerstelick dat ghy den Heere
C niet en vergheruet die v gheleyt heeft wt dat
landt van Egypten / wten huyse der slauer-
Mat.4.b.10. nijen. Ghy sult dē Heere uwē Godt vree-
Luc.4.b.8. sen / eñ diē alleē dienē / eñ by synē naem suldy
sweren. Ghy en sult niet gaē na de vreēde
goden vā alle de heydenē / die rontsomme v
zijn / wāt de Heere v Godt is een ialours
Godt int middē vā v liedē op dat de rasen-
de gramschap des Heeren op eenigē tijt te-
gen v niet gestoort en wozde / eñ v vā bouen
Num.21.b.5. der aerdē wech hale. Ghy en sult dē Heere
uwen Godt niet tenteeren / gelijck ghy hem
ghetenteert hebt op de stede der tentacien.

Bewaert de gebodē vanden Heere uwen
Godt / eñ de getuygenissen / eñ de ceremoniē
die hy v beuolē heeft / eñ doet dat behaech-
lick eñ goet is voor d'aensicht des Heeren /
dat v wel zy / eñ dat ghy incomende moecht
besittē dat alder beste landt waer af de Hee-
re uwen vaderē geswozē heeft / dat hy alle
uwe vyandē soude voor v verniclen / gelijck
hy gesproken heeft. Als v morgen v sone D
vragen sal seggende: wat willē dese getuy-
genissen eñ ceremonien / eñ rechte ordenen /
welc de Heere onse Godt ons beuolē heeft:
So suldy henliedē seggē: wy warē slauen
van Pharao in Egypten / eñ de Heere heeft
ons wt Egyptē geleydt met een geweldige
hant / eñ heeft gedaen groote teeckenen / eñ
d'alder quaetste wonderē in Egyptē / tegen
Pharao eñ alle sijn huysgesin voor ons ac-
sicht / eñ hy heeft ons vā daer geleyt dat hy
ons (daer in gebracht hebbēde) geuen soude
dat landt daer hy onsen vaderē af geswozen
heeft. Eñ de Heere heeft ons beuolen dat
wy alle dese wettelicke geboden soudē doen /
ende onsen Heere Godt vreesen op dat met
ons wel zy alle de dagen ons leuens gelijck
dat heden is. Eñ hy sal onser bermhertich
wesen / ist sake dat wy bewaren eñ volbren-
gen alle sijn geboden / voor den Heere onsen
Godt / ghelijck hy ons gheboden heeft.

Hoe den volcke verboden wordt met de Heydenen niet al-
leen gheen manghelinghe te maken, maer oock belast wordt
haerlieder afgoden te breken, ende bosschen af te houwen.

Dat vij. Capittel.

A ALs de Heere uwe Godt v sal ghebracht A
hebbē in dat landt daer ghy ingaen sult / Deut.31.a.3.
om dat te besittē / ende als hy veel heydenen
voor v sal wtgeroeyt hebbē / de Hetheen / eñ
Gergezeen / eñ Amorrheen / Chananeen / eñ
Pherezeen / eñ Heueen / eñ Jebuseen / seuen-
derley volc veel meerder dan getale dā ghy
zijt eñ stercker dā ghy / eñ dat de Heere uwe
Godt v die geleuert sal hebben / so suldy die
doot slaen datter niemandt ouer en blijue.
Ghi en sult met henliedē geen verbont ma-
kē noch henliedē geen bermhertigheyt doē /
noch met henliedē geen houwelickē ma-
kē. Ghy en sult v dochter sijnē sone niet ge-
uen noch ghy sijn dochter nemen voor uwē
sone: want sy sullen uwen sone verleyden
dat hy my niet en volghe / maer dat hy meer
sal den vremden goden dienen: eñ dan sal de
rasende gramschap des Heeren vertoornt
wozden / eñ v haestelick verniclen. Maer
beter suldy henlieden dit doen: Heurlieder
outarē werpt om / eñ breect heurlieder staē-
de afgods beeldē ende heurlieder bosschens
houwet af / eñ heurlieder ghesneden beelden
verberret / want ghy zijt een heylich volc Deut.14.a.2.
den Heere uwē Godt. U heeft vercoren de 16.d.11.
Heere v Godt dat ghy hem wesen soudt een
eygen volck vā alle den volcken die op der
aerden zijn. De Heere en is met v niet
verlaemt eñ en heeft v niet vercoren / om dat
ghy alle de volcken in getale te bouen ginct / B
aengesiē dat ghy de minste vā allen volcken
zijt / Maer om dat de Heere v lief ghehadt
heeft eñ heeft gehoudē dē eedt / den welcken
hy uwen vaderē geswozē heeft / Eñ heeft v
wtgeleyt met eē stercke hant / eñ verlost wt
dat huys der slauernijē wt de hant vā Pha-
rao den coninc vā Egypten. Eñ ghy sult
weten dat de Heere v Godt selue een sterc eñ
getrouwe Godt is bewarēde t'verbondt eñ
bermhertigheyt den genē die hem lief hebbē /
ende

eñ sijn geboden bewarē/ in duysent geslachten: eñ weder loonende terstont den genē die hem hatē/ also dat hy die vernielt eñ niet langher en vertreckt/ terstont hem wederom geuende dat sy verdienē. Hierom bewaert de geboden eñ ceremonien eñ vonnissen die ick v heden beuele/ dat ghy die doen soudt.

Ist dat ghi dese rechten (na dat ghy die gehoort hebt) bewaert eñ doet/ so sal de Heere v Godt v ooc bewarē t'verbont eñ de barmhertigheyt die hy uwen vaderen geswozen heeft/ eñ hy sal v lief hebbē eñ vermenichfuldigen eñ gebenedijdē de vrucht ws lichaems/ eñ de vrucht ws landts/ v cozen eñ v wijnvruchtē eñ v olie/ eñ groot vee/ de cudden vā uwē schapē opt lant/ waerom dat hy uwen vaderen geswozen heeft/ dat hy v dat gheuen soude. Ghy sult gebenedijt wesen onder allē volckē: Daer en sal by v niet onvruchtbaer wesen vā beyde natuerē/ so wel onder de menschē als onder v cudden. De Heere sal v af nemen alle qualen eñ alle de seer quade siecten vā Egypten (die ghy wel gekēt hebt) en sal hy op v niet brengē/ maer op allen v vyanden. Ghy sult alle dat volc verslinden/ welc de Heere uwe Godt v geuē sal. Vl ooge en salse niet sparen noch ghy en sult harē goden niet dienen/ op dat sy v niet en zijn tot eenen valle. Ist dat ghy in v herte segghet: Dese volcken zijn meerder in getale dan ic/ hoe sal icse mogē vernielē: en wilt niet vreesen/ maer gedenct wat dingen dat de Heere uwe Godt Pharao eñ alle den Egyptenarē gedaē heeft/ de ouergrootste plagē/ welc v oogē gesien hebbē/ eñ de teckenen/ eñ de wonderlicke werckē/ eñ de geweldige hant/ eñ den wtgestrecten arm/ om dat de Heere uwe Godt v soude wtleyden. Aldus sal hi ooc doen allē den volckē die ghi ontsiet. Daer toe sal de Heere uwe Godt hozselen op henlieden sendē/ tot dat hyse alle vernielt eñ verdozuē sal hebbē/ die v ontvloden sullen wesen eñ vooz v hebben moghen verborgen blijnē. Ghy en sultse niet vreesen/ want de Heere uwe Godt is int middē van v/ een groot eñ verbaerlick Godt/ Hy sal dese nacien der heydenen vooz v aēschijn allinckens/ eñ by deelen vernielen. Ghy en sult die alteſamen niet mogen te niet brengen/ dat by anontueren de wilde dieren des lants tegē v niet vermenichfuldicht en wozden. Eñ de Heere uwe Godt salse geuen in v aēschijn/ eñ hy salse doodē tot dat sy geheel vernielt sullē zijn/ eñ hen Coningen leueret in v handē/ eñ ghy sult haerlieder namen van onder den hemel te niet doen: niemandt en sal v mogē wederstaen tot dat ghi die heel vernielt sult hebben. Haerlieden gesneden beelden sultdy int vier verbrandē/ ghy en sult dat gout oft siluer niet begeerē/ daer sy af gemaect zijn/ noch en neemt daer af niet tot uwen behoene/ op dat ghy niet en mis doet/ want t'is een afgrijselicheyt vooz den Heere uwē Godt. Noch ghy en sult niet vandē afgodē brengē in v huys/ op dat ghy niet en wozdt vā Godt verbannē/ gelijt dat is/ Ghy sult dat verachten gelijck onsuyverheyt/ eñ daer een walginghe af hebben/ gelijck van een smettelick dinck ende vuylicheyt/ want het is van Gode verbannen.

Hoe Moyses henlieden vermaent, datse Gods geboden niet en sullen vergheten, maer de weldaden ghedachtich zijn, die heurlieder Godt ghedaen heeft. Eñ hoe hy het landt prijst daer sy in comen sullen. Dat viij. Capittel.

1 ALle de geboden die ick v heden gebiede/ wacht neerstelic dat ghy die doet/ op dat ghi leuē moecht/ eñ vermenichfuldicht wozden/ eñ comen int landt eñ dat besittē/ waer af de Heere uwen vaderen geswozen heeft.

2 Eñ ghy sult ghedachtich wesen alle des weechs daer dooz dat v de Heere uwe God ghebracht heeft verlich iaren lanck dooz de woestijne/ om dat hy v soude quellē eñ tenteeren/ eñ dat kenlick soudē wozden alle de dingē die in v herte warē/ oft ghy sijn gebodē onderhielt oft niet. 3 Hy heeft v verdruct met armoedē eñ v Manna tot een spijse gegeuē d'welc ghi noch v vaders niet en kendet/ om dat hy v bewijsen soude/ dat de menschē niet alleen vandē broode en leeft/ maer Mat.4.a.4. Luc.4.a.3. oock vā alle woozdt/ welck wt des Heeren 4 mont gaet. Vl cleedt daer ghy mede bedeckt waert/ en is van outheyt gecrijts vergaen/ eñ uwen voet en is onder niet gesleten geweest/ siet het is nu dat veertichste iaer/ 5 Op dat ghy onerdenckē soudt in v herte/ dat gelijck een menschē sijn kint leert/ also heeft de Heere v Godt v geleert/ dat ghy bewarē soudt de gebodē des Heerē ws Gods/ eñ in sijn wegen wandelē/ eñ hē vreesen. 7 Wāt de Heere uwe Godt sal v leydē in eē goet lant/ een landt der vlocdē/ eñ der wateren/ eñ der fonteynen/ Jn wiens velden eñ bergē spruyten wt afgrondige aderen der vlietēder wa- 8 teren/ een landt der terwen/ gerſten ende wijngaerden/ daer in dat vijgen eñ granaet appelē eñ olijfboomē wassen/ een landt van 9 olie eñ honich/ Daer ghy v broot eten sult sonder cenich gebreck/ eñ alder dingē overvloedicheyt gebruycken wiens stecnen yser zijn eñ wt sijnē bergē wozdē des copers metalen gegrauē. 10 Op dat ghy dē Heere uwē Godt moecht gebenedijden vooz dat ouergoet landt dat hi v gegeuē heeft als ghi sult 11 etē eñ versaet wozdē. Slact gade eñ wacht v/ dat ghi nēmermeer den Heere uwē Godt en vergetet eñ dat ghi niet en verſuymt sijn gheboden eñ rechten eñ sijn ceremonien die 12 ick v heden ghebiede/ Op dat na dien dat ghy sult gheten hebben eñ versaet wesen eñ schoon huysen ghetimmert/ eñ daer in ghe- 13 woont/ eñ sult hebbē groot vee vā ossen/ eñ cuddē schapē/ vā gout eñ siluer eñ vā alderhande dingē groote menichte/ 14 dat dan v herte hē niet en verheffe eñ dat ghi dā niet en dēcket op den Heere uwē Godt die v wt dat lant vā Egyptē geleyt heeft wt dat huys 15 der slauernijen/ eñ die v leytsman geweest heeft in de groote eñ vreesselicke wildernisse/ daer serpentē waren die dooz haré adem verbrandē eñ scozpioenē eñ dipsadē eñ daer Nu.20.b.11. 21.b.5. Exo.16.d.17. 17.a.1. met allen geen water en was. Die wt eenen seer herdē steen vloeyēde waterē dede comē

eñ v met Manna gespijst heeft in de woestijne/ welck v vaders niet en kendē. Eñ na dat hi v vdmet eñ geproeft hadde/ so heeft hi v ten lesten genadich geweest/ om dat ghy in v herte niet en soudt segghen: Mijn vromicheyt/ eñ de macht vā mijnder handt hebben my alle dese dingen gegeuē/ maer dat ghi soudt denckē op dē Heere uwē God dat hy v dese macht verleent heeft/ om dat hi syn verbondt sonde volbrengē/ waer af hy uwen vaderen geswozē hadde/ gelijck den dach vā hedē bewijst. Maer anders is dat ghy dē Heere uwen Godt vergheet/ eñ de vremde goden volget/ eñ die dient eñ aenbidt/ siet so segge ick v nu te vozen/ dat ghy heel te niet sult gaen/ Gelijck de heydenen/ welcke de Heere vernielt heeft tot uwer incomstē also sulck ooc vergaē is/ sake dat ghy der stēmen vandē Heere uwē Godt ongehoorsaem zyt.

Hoe Moyses t'volck in ootmoedicheyt stichte, dat sy henselven niet, maer Godt de victorie opdraghen sullen.

Dat ix Capittel.

A HOort Israhel: Ghy sult heden ouer de Jordane gaen/ dat ghy besittē soudt seer groote natien van volc eñ veel stercker dan ghy/ groote steden/ eñ totten hemel toe bemuert/ een groot eñ lanck volc/ Enacims kinderē die ghy selue gesiē eñ gehoort hebt/ den welcken niemandt en can wederstaen.

Daerom sulck heden weten/ dat de Heere uwe God selue voor v gaen sal/ een verslindēde eñ verterēde vier/ diese bederuē sal eñ vernielē/ eñ verstroyē voor v aēsicht seer haestelick gelijck hy v geseyt heeft/ En segt niet in v herte (als de Heere v Godt die sal vernielt hebben voor v aensicht) Om mijn rechtveerdicheyt heeft de Heere mi gebracht in dit landt/ dat ickt besitten soude/ daer dese geslachtē vernielt zyn om haerlieder booshe dē wille. wāt ghi en sult in heurlieder lādt niet comē eñ dat besitē/ om uwer rechtveerdichedē/ oft om de gerechticheyt ws herten/

B maer wāt sy ongoddelic gedaē hebbē/ daerom zyn sy vernielt als ghy daer in quaemt/ om dat de Heere syn woort soude volbrengen d'welc hy by eede geswozen heeft uwen vaderē Abraham/ Isaac eñ Jacob/ Daerom weet dat de Heere uwe God dit seer goet landt v niet en heeft gegeuē tot een besittinge om uwe rechtveerdichedē/ aengesien dat ghy een seer herneckich volc zyt. Gedenct eñ en verghetes niet/ hoe dat ghy den Heere uwen Godt tot gramschap verweckt hebt in de woestijne/ Van dien daghe af dat ghy wt

Exod. 14. b. 10. 16. a. 17. a. Egypten gegaē zyt tot op deser plaetsen toe hebdy altoos tegē dē Heere gemeuē/ wāt te Horeb hebdy hē getreyt/ eñ hy wilde v wt gramschappē vernielen/ doen ick op den berch clam/ om dat ic ontfangē soude de stee-

Exod. 24. d. 12. 34. d. 28. nen tafelē des verbōdts d'welc Godt met v lieden vast gemaect heeft/ eñ ick bleef op den berch veertich dagē eñ nachten/ geen broodt

Exod. 34. d. 28. etēde noch water dzinckēde. Eñ de Heere heeft mi twee steenē tafelē gegeuē beschreuē met Gods vinger/ inhoudēde alle de woorden die hy v geseyt heeft op dē berch/ wt het midde des viers/ als de gemeynte des volcs vergadert was. Eñ als de veertich dagen eñ so veel nachten ouerledē warē/ so gat my de Heere de twee steenen tafelen/ de tafelen des verbondts/ eñ hy heeft tot my geseyt: Staet op eñ gaet haestelick van hier neder-waerts/ wāt v volc dat ghy wt Egyptē geleyt hebt/ die hebben seer haest verlaten den weeh die ghi henliedē geleert hebt eñ hebbē voor henlieden een gegoten beeldt gemaect.

Eñ de Heere seyde wederomme tot my: Ic C sie wel dat dit volc herneckich is/ gedoocht dat ic se mach verderuē/ eñ harē naem te niet brengen vā onder dē hemel/ eñ ick sal v makē ouerste vā een volc dat meerder eñ sterker sal wesen dan dit is. Eñ als ick vandē bernendē berch gecomē was/ eñ de twee tafelen des verbondts met mijn beyde handē hiel/ eñ ghesien hadde dat ghy teghen den Heere uwen Godt hadt gesondicht/ eñ ghemaect een gegoten calf/ eñ seer haestelic verlaten den weeh die hy v gewesen hadde/ so wierp ick de tafelen wt mijnen handen/ ende braeckse voor v oogen. Eñ ick heb neder geuallen voor den Heere/ gelijck ick te vozen gedaen hadde veertich dagen ende veertich nachten lanc geen broodt etende/ noch geen water dzinckende om alle uwe sondē die ghi tegen den Heere gedaen hadt/ ende hem tot gramschap verweckt/ want ick vreesde syn verbolgentheyt eñ syn grāschap/ waer mede hy teghen v lieden verweckt was/ eñ wilde v verderuen. Eñ de Heere heeft my dese reyse ooc verhoort. Eñ hy was ooc tegē Aaron so seer gestoort/ dat hy hem wilde verderuē/ eñ voor dien heb ick desgelijcs ooc gebeden.

Maer v sonde die ghy gedaen hadt (dat is t'calf) heb ick gegrepen eñ int vier verbrant/ eñ dat al in stucken brekende/ eñ heel ten puluer brengende/ heb ick gestroyt in de beke die vanden berch af comt. Ooc indē mant D eñ in de tentacie/ eñ aen de granē der quaet-

Num. 11. a. 1. 11. a. 3. Exod. 17. b. 7. 11. a. lustigheyt hebdy den Heere getreyt/ ende als hy v sandt van Cades barne/ segghende: Treckt opwaerts/ eñ besit dat landt d'welck ick v gegeuen hebbe/ eñ ghy hebt dat gebodt van uwen Heere Godt verswaert/ eñ en hebt hem niet gheloost/ noch syn stemme willen hoozen/ maer ghy hebt altijt wederspannich geweest/ vā dien dach dat ick v heb bekent te kennē. Eñ ic heb voor den Heere gelegen veertich dagē eñ veertich nachten/ in de welcke ick hem ootmoedelick badt/ dat hy v niet en soude te niete doen/ gheluck hy ghedreycht hadde/ ende biddende heb ick gheseyt: O Heere Godt en wilt v volc niet heel verderuen/ ende v erfelickheyt/ welck ghy verlost hebt door v grootheyt/ die ghy wt Egypten gheleyt hebt met gheweldiger handt. Wilt gedenckē op v dienaers Abraham Isaac/ ende Jacob/ En wilt niet aensien de herdheyt van desen volcke/ eñ haerlieder booshcyt ende sonde/ dat by auonturē de bewoonders des landts/ daer wy wt gheleyt zyn/ niet en segghen: De Heere en mocht henliedē niet brengē int landt dat hy

henlie-

henlieden beloeft hadde/ eñ hy haetteſe/ ende daerom heeft hyſe wtgeleyt/ dat hyſe verſlaē ſoude in de woeſtyne/ de welcke v volc eñ v verfoecl zyn/ die ghy wtgeleyt hebt dooz v groote macht eñ uwen wtgeſtrecten arm.

Hier wort verhaelt, hoe Moyſes twee andere tafelē maecte, Van d'officie der Leuiten, Hoe ſy de vremdelinghen bemmnen ſullen, ende by Gods naem ſweeren.

Dat x. Capittel.

A Exod.34.1. OP dien tyt ſeyde de Heere tot my: Maect v twee ſteenē tafelē/ gelyc de erſte waren/ eñ coemt tot my op den berch/ eñ ghy ſult een houtē arcke makē/ eñ ick ſal in de tafelē ſchryuē de woozdē die in d'ander tafelen waren/ welc ghi te vozē gebzokē hebt/ eñ ghy ſult die leggen in de arcke. Ic heb dan een arcke ghemaect vā ſethim hout. Eñ als ic twee ſteenē tafelē effen gemaect gadde/ gelyc de erſte waren/ ſo ben ick op den berch geclommē/ hebbende die in myn handen/ Eñ hy heeft in de tafelē geſchreuē t'ſelue dat hy te vozē geſchreuē hadde/ de thiē woozden/ welc de Heere tot v geſpzokē hadde op dē berch wt dat midden des viers / als het volc vergadert was / eñ hy heeft my die gegeuen. Eñ als ic vandē berch wedercomē was/ ſo ben ic nederwaerts ghegaen/ eñ heb de tafelē geleyt in de arcke welc ic gemaect hadde/ de welcke tot noch toe daer zyn/ ghelyc de Heere my beuolē heeft. Maer de kinderen vā Iſrahel vertrocken haren leger vā Beroth der kinderen vā Jaran in Moſera/ Num.20. daer Aaron geſtozuen eñ begrauen is/ Dooz wien dat Eleazar ſyn ſone opperſte prieſter gewozdē is/ Van daer zyn ſy comē te Badgad/ eñ als ſy van dier plaetſen voorts ghereyſt waren/ hebben ſy harē leger gemaect te Jetabatha int lant der wateren eñ der beken.

Op dien tyt ſo heeft hy t'geſlachte vā Leui wtgeſcheydē/ dat ſy de arcke des verbonts dragen ſoudē/ eñ voor hem ſtaen indē dienſt/ eñ dat ſy gebenedyden ſouden in ſynē naem/ tot op den dach van heden toe. Daerom en heeft Leui geen deel noch beſittinge gehadt met ſynen broeders / want de Heere is ſyn erfdeel / ghelyck de Heere uwe Godt hē beC loeft heeft/ Maer ick ſtont op den berch gelyc te vozē veertich dagen eñ veertich nachten/ eñ de Heere heeft my deſe reyſe ooc verhoort/ eñ hy en heeft v niet willē doot ſlaen.

Eñ hy heeft tot my gheſeyt: Gaet henen/ eñ reyſt voor dit volc/ dat ſy mogē comē int lant eñ dat beſitten d'welc ic haren vaderen geſworen hebbe/ dat ick henlieden ſoude lenerē. Eñ nv o Iſrahel wat begeert de Heere v Godt van v / anders dan dat ghy den Heere uwen Godt ſoudt vreeſen / eñ in ſyn wegen wandelen/ eñ hem lief hebbē/ eñ dienen den Heere uwen Godt in v geheel herte/ eñ in v geheel ſiele/ eñ dat ghy des Heeren geboden ſoudt onderhoudē/ eñ ſyn ceremonien die ick v heden beuele/ op dat v wel zyn mach. Siet dē hemel/ eñ dē hemel der hemelen / de aerde eñ alle dat daer in is behoort den Heere uwē God toe/ eñ nochtās heeft hē de Heere uwē vaderen aengecleeft/ ende hy heeftſe lief gehadt/ eñ haerlieder ſaet na hem verkoren d'welc ghy zyt/ wt allē den volcken/ gelyck dat heden wel thoonlick is.

Daerom ſo beſnyt dat voorſloofkē vā uwer herte/ eñ en wilt v neckē niet meer ſtyf makē/ wāt de Heere uwe Godt/ die is een Godt boue alle goden / eñ een Heere bouen alle die heerſchappye hebbē/ een groot ende machtich eñ veruaerlic Godt/ die geen perſoonē wt en neēt noch giftē. Maer hi doet den weeſen eñ weduwē recht / eñ hy bemint den wtlander eñ geeft hem coſt eñ cleedertē/ Daerom ſo hebt ooc de wtlāders lief/ wāt ghi hebt ſelue ooc vreembelingē geweeſt int landt vā Egypten. Ghy ſult dē Heere uwē Godt vreeſen eñ hem dienē/ hem ſuldy aenhangē eñ by ſynē naem ſweerē. Hy is uwē lof eñ uwe God/ die v alle deſe grootdadige eñ veruaerlicke dingē gedaē heeft/ welcke v oogen geſien hebbē. In t'ſeuentich ſielen reyſt dē uwe vaderē nederwaerts in Egypten eñ nu heeft de Heere uwe Godt v vermenichfuldicht gelyc de ſterrē des hemels.

a.Par.19.c.7. Iob.34.b.16. Sap.6.b.8. Eccl.35.b.16. Rom.2.b.11 Gal.2.b.6. Deu.c.13. Mat.4.b.10. Luc.4.b.8. Gen.46.c.27

Hier worden veel Gods weldaden verhaelt, ende veel beloften ghedaen den volbrenghers der gheboden Gods.

Dat xj. Capittel.

DAerom hebt lief den Heere uwen Godt/ A eñ onderhoudt ſyn gebodē eñ ceremoniē/ rechte oꝛdeelen eñ wetten / tot allen tyden.

Bekent heden dat v kinderē niet en weten/ de welcke niet en hebbē geſiē de leeringe vanden Heere uwen Godt/ ſyn heerlicke wercken/ eñ ſyn machtige hant/ eñ ſynē wtgereyctē arm/ de teeckenē eñ werckē die hi gedaē heeft int middē vā Egypten/ den Coninc Pharao eñ alle ſynē lande/ eñ alle den heyre der Egyptenaren / eñ den peerden/ eñ wagenen/ hoe dat de wateren der rooder zee henliedē ouerdect hebbē / als ſy v veruolchden/ ende hoe de Heere henliedē verdoꝛuen heeft/ tot op deſen dach toe: eñ wat hy v gedaen heeft in de woeſtyne/ tot dat ghy comē zyt te deſer plaetſen. Eñ Dathan eñ Abiron Eliabs kinderē/ die Rubens ſone was/ de welcke d'aerde haren mont open doende verſlondē heeft met haren huyſgeſinnen / eñ tabernakelen/ eñ allen haer goet dat ſy hadden int midden vā Iſrahel. Voogē hebbē B alle de groote werckē des Heeren geſiē / die hy gedaen heeft/ om dat ghy alle ſyn gheboden onderhouden ſoudt / die ic v hedē gebiede/ eñ dat ghy ſoudt mogē comē/ eñ beliten d'landt daer ghy in treckt / eñ dat ghy daer in langen tyt moecht leuen/ d'welck de Heere uwen vaderen beloeft heeft by eede/ eñ harē ſade/ vā melcke eñ honich vloeyēde.

Num.16.c.31

want het landt daer ghy in gaet om dat te beſittē/ en is niet gelyck dat landt vā Egypten/ daer ghy wtcomē zyt/ daermē (als t'zact geworpē is) waterē moet leyden om te ververſchen / in de maniere vanden houen/ maer het is berchachtich ende veltachtich/ verwachtēde regenē vandē hemel/ d'welck de Heere uwe Godt altyt beſoect / ende ſyn oogen zyn daer op/ van t'beginſel des iaers tot dē eynde toe. Daerom iſt dat ghy mynen gebodē onderdanich zyt/ die ick v heden

ghebiede/dat ghy den Heere uwẽ Godt be-
mint/eñ hem dient in v geheel herte/ eñ in v
geheel ſiele/ ſo ſal hy uwen lande vroegẽ eñ
ſpaden regen geuẽ/alſo dat ghy ſult mogen
vergaderen coren/eñ wyn eñ olie/ eñ hoy
wen veldẽ om vee te voedẽ/eñ dat ghi ſelue
eten eñ verſaedt worde. Wacht dat
herte by auonturẽ niet bedrogẽ en worde/
eñ dat ghy vandẽ Heere ſoudt ſcheydẽ/eñ dẽ
vremden goden dienẽ/eñ die aenbiddẽ/ eñ
dat de Heere vergramt zynde/den hemel toe
ſluyte/eñ datter geenẽ regen neder en valle/
eñ het landt syn groeyſel niet en geue/eñ dat
ghy dã terſtõt ooc vergaet vã dat alderbeſte
landt/d'welck de Heere v geuen ſal. Dus
Deut.6.b.c. ſtelt deſe woordẽ in v hertẽ eñ in v gemoet/
eñ hangt die voor een teeckẽ aen v handẽ/eñ
ſtelt ſe tuſſchen v oogẽ. Leert uwẽ kinderẽ
dat ſy deſe ouerpeyſen/ als ghy ſult ſitten in
v huys eñ gaẽ ouer wech/ eñ als ghy ſult ter
ruſten nederliggẽ eñ opſtaẽ/ Ghy ſult die
ſchrijuẽ op de poſten eñ dorẽ ws huys: op
dat ghy eñ uwe kinderen lange leuẽ moecht
int landt waer af dat de Heere uwẽ vaderẽ
geſworẽ heeft/ dat hy henliedẽ dat ſoude ge-
uen/ſo lange als den hemel bouen de aerde
ſtaet. Want iſt ſake dat ghy de gebodẽ be-
waert die ick v gebiede/eñ dat ghy die doet/
op dat ghy den Heere uwen Godt bemint/
eñ wandelt in alle syn wegẽ/ hem aẽcleuen-
de/ ſo ſal de Heere alle deſe nacien voor v
v aenſicht verdrijuen/eñ ghy ſult die beſittẽ/
de welcke meerder eñ ſtercker zyn dan ghy.
Ioſu.1.a.j. Alle de plaetſe die uwẽ voet ſal betreden/
D ſal uwe weſen/Ilander woeſtijnen aen ende
vanden berch Libanus/eñ vanden grooten
vloet Euphrates/ totter weſtzee toe/ ſullen
uwe palen weſen. Niemandt en ſal v tegẽ
ſtaẽ:de vreeſe eñ anxt vã v liedẽ ſal de Heere
v Godt geuen voor alle d'landt dat ghy be-
treden ſult/gelyck hy v geſeyt heeft. Siet/
ick ſette heden voor v aẽſicht de benedydin-
ge eñ de maledydinge/ De benedydinge iſt
ſake dat ghy onderdanich zyt den ghebodẽ
vandẽ Heere uwẽ Godt/die ick v heden ge-
biede/ De maledydinge iſt dat ghy dẽ ge-
bodẽ vandẽ Heere uwẽ Godt niet gehoor-
ſaem en zyt maer wech gaet vandẽ wech/ dẽ
welcken ick v nu bewyſe/ eñ wandelt na de
vremde goden die ghy niet en kent. Maer
als v de Heere uwe Godt gebracht ſal heb-
ben int landt daer ghi henen reyſt/om dat te
Deu.27.b.c.d bewoonẽ/ ſo ſuldy de benedydinge ſtellẽ op
den berch Garizim/ eñ de maledydinghe op
den berch Ebal/ de welcke zyn ouer de
Iordane/achter den wech die gaet nae der
ſonnẽ onderganck/ int landt vandẽ Chana-
neen/die daer woonẽ op dat plat landt/ tegẽ
ouer Galgala/welck is gheleghen neuen de
bellinge verre ſtreckende eñ binnenwaerts
gaende/ want ghy ſult ouer de Iordane
gaẽ/ om te beſittẽ dat landt/d'welc de Heere
uwe Godt v gheuen ſal/ dat ghyt hebben eñ
beſitten ſoudt. Daerom ſiet toe/dat ghy
volbrẽget syn ceremonien eñ rechte ordee-
len/die ick heden voor v ooghen ſtellen ſal.

Hy ſchrijft haer wedet de ghebodẽ des Heeren.

Dat xij. Capittel.

DIt zyn de gheboden eñ rechte ordeelen/ A
die ghy doen moet int lãdt dat de Heere
uwer vaderẽ Godt v liedẽ geuẽ ſal dat ghyt
ſoudt beſittẽ alle de dagen in de welcke ghy
op d'aertryck gaen ſult: Worpt omme alle
de plaetſen daer de Heydenen(die ghi beſit-
ten ſult)haerlieder goden dienen hebbẽ op
de hooge berghen eñ heuuelen eñ onder alle
loouerachtige boomẽ/ Werpt omme haer-
lieder outare eñ breect haerlieder ſtaẽde beel
den/ haer boſſchelkẽs verbrant metter viere/
eñ haer afgoden breect al in ſtucken eñ doet
te niete haerlieder namen vã dien plaetſen.
Ghy en ſult den Heere uwen Godt alſoo
niet doen/ maer ghi ſult comen ter plaetſen
welck de Heere uwe Godt verkieſen ſal wt
allen uwen geſlachten/om synen naem daer
te ſtellen eñ daer in te woonen/ eñ ghi ſult
op de plaetſe offeren v brantofferanden eñ v
ſlachofferanden/de thienden eñ eerſte vruch-
ten van uwẽ handẽ/ eñ v geloften eñ willi-
ge giften/ d'eerſte geborene vanden oſſen eñ
ſchapen/ ende ghy ſult daer eten voor dat
aenſchyn des Heerẽ ws Gods eñ v verbly-
den in alle de dingen daer ghy v handẽ aen
ſteken ſult/ghy eñ v huyſgeſin/ in de welcke
de Heere uwe Godt v gebenedyt ſal hebbẽ.
Ghy en ſult daer niet doẽ dat wy hier he-
den doen/ een yegelick dat hem recht dunct.
Wãt ghy en zyt tot op deſen tyt noch niet
comen ter ruſten eñ tot de beſittinge/ welck
de Heere uwe Godt v geuen ſal. Ghy ſult B
ouer de Iordane gaen eñ woonen int landt
welck de Heere uwe Godt v geuẽ ſal/ om te
ruſten van allẽ uwẽ vyandẽ al rontſomme/
eñ dat ghi ſonder eenige vreeſe moecht woo
nẽ/ op de plaetſe welc de Heere uwe Godt
verkieſen ſal/dat synen naem daer in ſal we-
ſen. Derwaerts ſuldy al dragen dat ick ghe-
biede/brantofferanden eñ ſlachofferandẽ/ eñ
thiendẽ/ eñ d'eerſte vruchten van uwẽ han-
den eñ alle dat d'beſte is onder de giften die
ghy den Heere gheloeft hebt. Daer ſuldy
vrolicke maeltyden houdẽ voor den Heere
uwen Godt/ ghy eñ v ſonen/ eñ dochteren/
knechten eñ dienſtvrouwẽ/ eñ de Leuitẽ die
in uwe ſteden woonẽ: want die en heeft an-
ders geen deel eñ beſittinge onder v lieden:
wacht v dat ghi uwe brantofferandẽ niet
en offert op allen plaetſen die ghy ſien ſult/
maer in de plaetſe welc de Heere verkoſen
ſal hebbẽ in een vã uwen geſlachtẽ ſuldy de
ſlachofferandẽ offerẽ/ eñ doẽ alle dat ic v be-
uele. Maer iſt ſake dat ghi eten wilt eñ luſt
hebt int vleeſch te eten/ ſoo ſlacht doot eñ eet
na de benedydinge des Heeren ws Gods/
die hy v gegeuen heeft in uwe ſtedẽ/ t'zy oft
dat onſuyuer is dat is beſmet oft cranc/ t'zy
oft ſuyuer is dat is ganſch eñ ſonder ſmette/
darmẽ offerẽ mach/ gelyc eẽ capriet oft hert/
ſuldyt eten/ ſonder alleene dat bloet te etẽ/
d'welc ghy op de aerde ſtorẽ ſult gelyc wa-
ter. Ghy en ſult niet mogẽ eten in v ſtedẽ C
de thiende vã uwẽ corẽ eñ wyn eñ van uwe
olie/

olie d'eerſte gheboꝛē van uwen rundꝛeren eñ cleynē vee/eñ alle dat ghi beloeft hebt/eñ dat ghy vꝛywillichlick offeren wilt/eñ d'eerſte vinchtē vā uwen handē: maer ghi ſult die eten voꝛ den Heere uwē Godt ter plaetſen welck de Heere uwe Godt ſal verchoꝛē hebben/ghy eñ uwe ſone/eñ uwe dochter/eñ v knecht eñ dienſtvꝛouwe/eñ de Leuyt die in uwe ſteden woont: eñ ghy ſult vꝛolick zyn/eñ geſpyſt woꝛdē voꝛ dē Heere uwē Godt in alle de dingen daer toe ghi v handt wꝛeken ſult. wacht v/dat ghy den Leuyt niet en verlaet/alle dē tyt dat ghi op d'aerde verkeeren ſult. Als de Heere v Godt uwe palen ſal verbꝛeydt hebben/gelyck hy v geſeyt Gene.28.c.14 Deut.12.c.5. heeft/eñ dat ghi ſult willē vleeſch eten/daer v ſiele luſt toe heeft: ende iſt dat de plaetſe welck de Heere uwe Godt verchoꝛē heeft dat ſynē naem daer zyn ſoude/verre is/ſo ſuldy vandē rundꝛerē eñ cleynen vee dootſlaen die ghy hebt/gelyck ick v beuolen hebbe/eñ die eten in uwe ſtedē/alſoot v belieft/ Gheluck men een wilt boꝛckē oft hert eet/alſo ſuldy deſe etē/eñ die ſuyuer is/eñ die onſuyuer is/ ſullen daer t'ſamē af eten. Maer wacht dat alleen/dat ghy geen bloet en etet/wāt haerlieder bloedt is voꝛ de ſiele/eñ daerom en moechdy de ſiele metten vleeſch niet eten/

Maer ghy ſullet op de aerde ſtoꝛtē gelyck D water/ dat v wel zy/eñ uwē kinderē na v/ als ghy doet t'ghene dat behaechlick is voꝛ dat aenſchyn des Heerē. Maer ſulcke dinghen die ghy geheylicht hebt/eñ den Heere beloeft/ſuldy nemen/eñ comen ter plaetſen welck de Heere verchoꝛen ſal hebbē/ eñ daer ſuldy v offerandē offerē/vleeſch eñ bloed op den outaer des Heerē wꝛ Gods. Het bloet vandē gedoodden offerandē ſuldy op dē outaer ſtoꝛtē maer het vleeſch ſuldy ſelue eten.

Neemt waer/eñ hoꝛt alle deſe dingē die ick v beuele/op dat v wel zy/eñ uwē kinderen nae v inder eewicheyt/als ghy ghedaen hebt dat goet eñ behaechelic is voꝛ dat aenſchyn des Heerē wꝛ Gods. Als de Heere uwe Godt voꝛ v aēlicht ſal verdoꝛnē hebben de Heydenen daer ghy ingaet om die te beſitten/eñ ghy die ſult beſeten hebben/eñ in haer landt gewoont/ wacht v/dat ghy henlieden niet en volcht/nae dat ſy tot uwe incomſt ſullē verdoꝛnē zyn/eñ dat ghi haer ceremonien niet en begeert te wetē/ſeggēde: Gelyck dit volck haer goden gedient hebbē/ alſo ſal ick die ooc dienen. Ghy en ſult deſghelycks den Heere uwen Godt niet doen/ want alle de afgꝛyſelicheden/die den Heere teghen zyn/hebben ſy haren goden gedaen/ offerende haerlieder ſonen eñ dochterē/verbꝛandende die metten vier. Dat ick v gebiede/doet dat alleen dē Heere: en doet daer niet toe/noch en mindert niet.

Hoemen de valſche Propheten kennen ende ſtraffen ſal. Dat xiij. Capittel.

ISt datter een Pꝛopheet onder v lieden opſtaet/oft pemādt die ſeyt dat hi eenē dꝛoom geſien heeft/eñ te voꝛē ſeyt eenich teckē/oft eenich wonderlick dinck/eñ dattet ſoo comt als hy voꝛſeyt hadde/ eñ hy v ſeyt: Laet ons gaen eñ volgē de vꝛemde goden die ghi niet en kent/eñ die dienen: ſo en ſuldy nae de woꝛden van dien pꝛopheet oft dꝛoomer niet hoꝛē/wāt de Heere uwe God tentceert v om dat opēbaer woꝛdē ſoude oft ghy hem lief hebt/oft niet/in v geheel herte/ende in v geheel ſiele. Den Heere uwē Godt volcht eñ vꝛeeſt hem/eñ bewaert ſyn gheboden/ende hoꝛt ſyn ſtemme/hem ſuldy dienen/eñ hem ſuldy aencleuen. Maer de pꝛopheet oft dꝛoomverſierder ſal gedoot woꝛdē/want hy heeft geſpꝛoken/om dat hy v ſoude afkeeren vandē Heere uwē Godt/die v wten landen van Egypten gheleyt heeft/eñ v verloſt wt dat huys der ſlauernyen: om dat hy v ſoude doen dolen vandē wech/den welcken v beuolen heeft de Heere uwe Godt: eñ ghy ſult het quaet wech doen wt het middē vā v lieden. Iſt ſake dat v broeder ws moeders ſone/oft v ſone/oft dochter/oft v huysvꝛouwe die in uwen ſchoot is/oft v vꝛient dien ghy bemint gheluck v ſiele/v daer toe raden wilt/ſeggende al heymelick: Laet ons gaen/ eñ dienen den vꝛemden goden/die ghy eñ v vaders niet en kent/ van alle den heydenē die rontſomme ons zyn/t'zy by oft verre/vā dat beghin totten eynde der aerden/ ſo en weeſt hem niet gewillich/noch en hoꝛt hem niet/noch v ooge en ſpare hem niet dat ghy hem ſondt ghenadich weſen/eñ verbꝛygen/

Maer ghy ſult hem terſtont doot ſlaē: laet Deut.17.b.7. v handt eerſtmael op hem weſen/eñ nae v ſo ſal alle dat volck de handt daer toe ſteken/

Met ſteenē ouerwoꝛpē ſal hy gedoot woꝛden/om dat hy v heeft willen treckē vanden C Heere uwē Godt/die v geleyt heeft wt dat lāt vā Egyptē wt dat huys der ſlauernyē/

op dat alle Iſrahel hoꝛēde vꝛeeſen mach/ eñ dat ſy voꝛtaen geenſins deſgelycx yet en doen. Iſt ſake dat ghy in een vā uwē ſtedē/ welc de Heere uwe Godt v geuen ſal om te bewoonē hoꝛt ſommige ſeggende: Daer zyn Belials kinderē wt dat middē vā v gegaē/eñ ſy hebbē de inwoonders vā haerlieder ſtadt afgekeert/eñ geſeyt: Laet ons gaen eñ dienen de vꝛemde goden/die ghy niet en kent: ſo onderſoecht ſeer ſoꝛchuldelick/eñ als ghy neerſtelic de waerheyt vāder ſaken doꝛgrē hebt/iſt dat ghi beuint warachtich te zyn t'gene darmen ſeyt/eñ dat deſe afgꝛyſelicheyt mettē weckē volbꝛacht is/ ſo ſuldy terſtont de ingeſetenē vā dier ſtadt verſlaen met t'ſcherp vanden ſwoerde/eñ de ſtadt te D niet doē/eñ alle dat daer binnē is totte cleynen vee toe: eñ al watter vā huyſraet zyn ſal/dat ſuldy vergaderē int middē vā ſynen ſtratē/eñ dat metter ſeluer ſtadt ontſtekē/alſo dat ghyt al te niet ſult bꝛengen voꝛ den Heere uwē Godt/eñ dat mach weſen eenen eewigē hoop: men en ſal die niet meer optimmerē/ eñ daer en ſal niet vā dien vermaledydē goedē aen v hant cleuē/op dat de Heere vā de gramſchap ſynder verbolghentheyt mach afgekeert woꝛdē/eñ dat hy uwer beꝛm hertich zy/eñ v vermenichfuldige/gelyck hy

uwen vaderen geſwozen heeft. Als ghy de
ſtẽme des Heeren ws Gods ſult hoozen/ be-
warende alle ſyn gebodẽ die ick v heden ge-
biede/op dat ghi doet dat behaechelic is vooz
dat aenſchyn vanden Heere uwen Godt.

Hoe ſy een reyn volck zijnde, henlieden wachten moeté van alle onreynicheyt der heydenen, ende alle onſuyvere ſpijſe.

Dat xiiij. Capitel.

A VVeeſt kinderẽ des Heerẽ ws Gods: ghi
Deut.7.a.6. en ſult v niet ſnyden / noch v voozhooft
Deu.26.d.18 caluwe makẽ ouer eenen doodẽ / wãt ghy
zyt een heylich volc dẽ Heere uwẽ Godt/ eñ
v lieden heeft hy wtvercozen / dat ghy hem
ſoudt weſen een eygẽ beſonder volc wt allẽ
den volcken die op aertryck zyn. Eñ etet
Leuit.11.a.1. geen dingen die onreyn zyn. Dit is t'ge-
dierte welck ghy eten ſult: Eenẽ oſſe/ eñ een
ſchaep/eñ een gheyte/ eñ eenen hert/eñ een
capzet/eenẽ buffel/eenẽ bochert/ dẽ eẽhoorn/
eenen oryx/den cameellupaert. Alle dieren
die in twee deelen harẽ clau clieuen / eñ her-
knauwẽ die ſuldy eten. Maer vã de gene
die herknauwẽ/maer den clau niet en clieuẽ/
ſo en moet ghi deſe niet eten/den kemel/den
haſe/dat conynken: want die herknauwen/
maer harẽ clau niet en clieuen/ ſo ſullen ſy v
lieden onreyn weſen. Eñ het verckẽ/want
dat ſhnen clau clieft/ maer niet en herknau-
wet/ſo ſalt onſuyuer weſen. Ghy en ſult vã
deſer vleeſch niet eten / eñ haer doode pzyen
B en ſuldy niet genaken. Deſe dieren ſuldy
etẽ vã alle die int water wooné: Al wat vlim
mekẽs eñ ſchellen heeft/dat ſuldy etẽ/ maer
die ſonder vlimmekẽs eñ ſchellẽ zyn/en ſul-
dy niet eten/want die zyn onſuyuer. Alle
ſuyuer vogelen etet/ Maer en eet geen on-
ſuyuere/te wetẽ den arent/ den griffoen/den
zee arent/ den yron eñ dẽ gier/eñ den wou-
we na ſyn verſcheyden nature/ eñ alle dat
vãder rauen nature is/ den ſtruys vogel/
den nachtuyl/eñ dẽ laer/eñ dẽ hanick / na ſyn
verſcheydẽ nature/ den valc/den ſwaen/eñ
ſbin/ eñ dat duyckerken/ den pellicaen / de
nachtraue/ den eſelſchreyere/ eñ den cara-
dzium/een yegelick na ſyn verſcheyden na-
ture/de hoppe oock ende de vledermuys.

C Eñ alle dat cruypt eñ vederkens heeft/ſal
onſuyuer zyn/eñ men en ſal dat niet etẽ. Al
dat ſuyuer is / ſuldy eten. Maer wat van
ſelfs geſtozuen is/ daer af en ſuldy niet eten.
Den wtlander die binnen uwen poozten is
geeft dat hy ete/oft vercoopet hem/wãt ghy
zyt een heylich volc des Heeren ws Gods.
Ghy en ſult een ionck boczken niet coken in
Exod.23.c.19 ſyns moeders melck. Ghy ſult dat thiende
34.d.26. deel vã allẽ uwẽ vuchtẽ wtſcheyden/ die op
der aerden wallen t'allen iaren/ eñ ghy ſult
die eten vooz dat aenſchyn des Heeren ws
Gods/ter plaetſen die hy vercozẽ ſal hebbẽ/
dat daer ſhnẽ naem aengeroepen ſal wozdẽ:
dat thiende deel vã uwen cozen/eñ wyn/eñ
olie/eñ de eerſte geboozten vã uwẽ runderẽ/
eñ ſchapẽ/op dat ghy moecht leerẽ dẽ Heere
uwẽ Godt vreeſen/ tot allen tyden. Maer
als dẽ wech ſeer verre is / eñ de plaetſe welc
de Heere uwe Godt ſal vercozen hebben/ eñ
dat hy v gebenedyt ſal hebben/ende ghy alle
deſe dingen niet en condt tot hem gedzagen/
15 ſo ſuldy die al vercoopen eñ te gheldemaken eñ dat ſuldy dragen in v hant/ eñ reyſen ter plaetſen / welc de Heere uwe Godt ver-
26 cozen ſal hebben/ eñ ghy ſult vã dien gelde coopen wat v belieft/ t'zy vanden runderen oft vandẽ ſchapen/ t'zy ooc wyn oft eenigen verheugelickẽ dranc/ eñ alle daer v ſiele luſt toe heeft/ eñ ghy ſult dat eten vooz den Heere uwen Godt/ende blydelick maeltyt hou-
27 den / ghy ende v huyſghelin / ende de Leuyt die binnẽ uwe poozten is: wacht dat ghy hem niet en verlaet/want hi en heeft anders
28 geen deel in v erfbeſittinge. Ten derdẽ iare ſuldy een ander thiẽde wtſcheydẽ wt alle de dinghen die v wallen op dien tyt/ende ghy ſult die bezyden leggen binnen uwe dozen.
29 Eñ dã ſal de Leuyt comẽ/die anders geen deel oft beſittinge met v en heeft / eñ de wt-lander/eñ de weeſe/ eñ de weduwe/ die binnen uwen poozten zyn / eñ ſy ſullen eten/eñ verſaedt wozden / op dat de Heere v Godt v ghebenedyden mach in alle de wercken uwer handen die ghy doen ſult.

Van dat ſeuenſte iaer, ende hoemen tegen ſynen euen menſche leuen ſal. Dat xv. Capitel.

1 TEn ſeuenſtẽ iare ſuldy verlateniſſe doen/ A
2 dwelcken in deſer voegen houdẽ ſal/ wiemen yetſchuldich is / die en ſal dat niet mogẽ eyſſchen vã ſynẽ vrient/ oft maeſchap/ oft ſynẽ broeder/wãt t'is het iaer vã de ver-
3 lateniſſe des Heeren. Van eenẽ wtlander eñ vremdelinck ſuldyt eyſſchen / maer van eenẽ bozger oft naeſtẽ en hebdy geen macht
4 toeyſſchẽ. Eñ geenſins en ſal onder v lieden yemant zyn gheel arm / eñ een broodtbiddere/ op dat de Heere uwe Godt v mach gebenedyden int landt welck hy v geuen ſal
5 tot een erfbeſittinge. Iſt nochtans dat ghy hoozt de ſtemme vandẽ Heere uwen Godt/ eñ dat ghy bewaert alle dat hy gebodẽ heeft/ eñ dat ick v heden gebiede/ ſo ſal hy v ghebe-
6 nedyden/gelyck hy beloeft heeft. Ghi ſult veel volcs leenen/ ende ghy en ſult van niemant ontleenẽ. Ghy ſult heerſchappye hebben ouer veel nacien/eñ niemant en ſal ouer
7 v heerſchappye hebben. Iſt ſake datter yemandt van uwẽ broeders/ die binnen uwer ſtadtpoozten woonen / int landt welck de Heere uwe Godt v geuen ſal/tot armoeden ghecomen ſal weſen/ ſo en ſuldy v herte niet verherden / noch v handt niet toe ſluyten/
8 maer die den armẽ menſche open doen/eñ hem leenẽ t'gene dat ghy ſiet dat hy behoeft.
9 wacht v/dat v by auontueren gheen on- Mat.1.g.21. genadich gedachte ouer en come/ eñ dat ghy Luc.6.c.34. in v herte niet en ſegt: Het ſeuenſte iaer der vryheyt is nakende/ eñ dat ghy v ooghen af keert van uwẽ armen broeder / niet willẽde hem leenen dat hy begheert/ op dat hy tegen v niet en roepe aen den Heere / eñ dat v dat
10 ter ſonden gherekent woꝛde / Maer ghy ſullet hem geuẽ: noch ghy en ſult niet ſchalckelick met hem leuen in ſynen noot te verlichten / op dat de Heere uwe Godt v gebe-

nedyden

nedyden mach in allē tydē eñ in allen dingē
Mat.26.a.11. daer ghy v handē aen steken sult. Daer en
" sullē geen arme menschē gebrekē in d'landt
uwer wooningen. Daerom so gebiede ick v/
dat ghy v hant opent uwē behoeuigē eñ ar-
L mē broeder die met v int lant verkeert. Als
Exod.21.a. v broeder een Hebreeusch man oft vrouwe
Ier.34.c.14. v vercocht sal wesen/ eñ v ses iaren lanck sal
gedient hebbē/ so suldy hem int seuenstē iaer
vry laten gaen/ eñ wien ghy vry maect diē
" en suldy niet ydel latē wech gaen/ maer ghy
" sult hē geuē om op dē wech te teerē vā uwē
cuddē eñ dorschvloer/ eñ van uwer persen/
waer mede dat de Heere uwe Godt v gebe-
nedyt heeft. Weest gedachtich dat ghy sel-
" uer ock gedient hebt int lant vā Egypten/
eñ dat de Heere uwe God v verlost heeft eñ
daerom beueel ick v dit nu. Maer ist sake
" dat die seyt: Ick en wil niet wech gaen om
dat hy v eñ v huys lief heeft eñ ghenoeght dat
hem wel by v is/ so suldy eenē priem nemē/
" eñ syn oore doorstekē/ in de dore van uwen
huyse/ eñ hy sal v dienē tot inder eewicheyt/
eñ uwer dienst vrouwen suldy desgheyckes
doen. En wilt v oogen van henliedē niet
" keeren als ghy die sult laten vry gaen/ wāt
hy heeft v ses iaren lanc gedient na dē loon
der huerlingen/ op dat de Heere uwe Godt
v gebenedyde in allen uwen werckē die ghi
D doet. Vanden eersten geboorten die gebo-
" ren worde vā uwen runderē eñ schapē/ wat
een mannekē is/ dat suldy den Heere uwen
Godt heyligē. Ghy en sult niet werckē met
d'eerste geborene vandē osse/ eñ de eerste ge-
Leui.27.c.26. borene vandē schapē niet scherē/ Maer ghi
Deut.15.b.19 " sult die eē voor d'aēschyn vandē Heere uwē
Godt t'allen iaren ghy ende v huysgesin ter
plaetsen welck de Heere vercoren sal hebbē.
Maer ist sake dat dit eenige misnaectheyt
" heeft eñ dat creupel oft blint is oft aē eenich
let misnaect oft cranck/ so en salmen dat den
Heere uwen Godt niet offerē/ Maer ghy
" sult dat eten binnen uwer stadtpoorten/ soo
wel de suyuere als de onsuyuere sullen daer
af eten/ recht oft waer vā een capret oft van
een hert. Alleen suldy dit onderhouden/
" dat ghy haer bloedt niet en etet/ maer ghy
sult dat storten op der aerden gelyck water.

Van de dry feestdaghen der kinderen van Israhel, Ende hoe de rechters hemliedē hebben sullen.

Dat xvj. Capittel.

A Onderhout de maēt der nieuwer vruch-
ten eñ den eersten tyt vandē Lenten dat
Leui.23.a.5. ghy phase maket den Heere uwē Godt wāt
in dese maent so heeft de Heere uwe Godt v
wt Egypten geleyt inder nacht: Eñ ghy
sult uwen Heere Godt dat phase offerē van
uwen schapen eñ van uwen ossen ter plaet-
sen welck de Heere uwe Godt vercozen sal
hebben om dat synen naem daer soude woo
nen. Ghy en sult op dien tyt geen gedee-
semt broodt eten. Seuen dagen lanck suldy
eten sonder heue dat broot des lydēs/ want
met angst zydy wt Egypten gegaen: dat ghi
alle de dagen ws leuens moecht gedachtich
wesen des daechs/ inden welcken ghy wt
Egypten ghinct. Daer en sal geen gedee-
semt broodt gesien worden in allen v palen
seuen dagen lanck. Eñ vanden vleessche dat
t'sauonts op den eersten dach geoffert is/ en
sal daer niet ouerblyuen tot smorghens toe.
Ghy en sult dat phase niet mogen offerē/
in alle uwe stedē welck de Heere uwe Godt
v geuen sal. Maer op de plaetse welck dē B
Heere uwe Godt verkiesen sal/ dat synen
naem daer woonen soude/ daer suldy dat
phase doodē ten offere t'sauonts/ omtrēt der
sonnē ondergane als ghy wt Egyptē ginct.
Eñ ghi sult dat coken eñ eten ter plaetsen/
welck de Heere uwe Godt vercozē sal heb-
ben eñ des morgēs opstaende suldy in uwe
tabernakelen gaen. Ses dagen suldy on-
gedeesemt broodt eten. Eñ op den seuensten
dach/ om dat dā is de vergaderinge des Hee-
ren ws Gods/ en suldy gheen werck doen.
Ghy sult by v seuen reysen seuen weken/
vā dien dach aen als ghy de seysene eerst int
" coren slaet/ eñ ghy sult vieren dē feestdach
der wekē den Heere uwē Godt/ een vry wil-
lige offerhande vā uwer handt die suldy bē-
ren na dat v de Heere v Godt gebenedyt
" heeft/ eñ ghy sult vrolick maeltyt houden
voor den Heere uwē Godt/ ghi eñ v sone/ eñ
v dochter/ eñ v knecht/ eñ v dienstvrouwe/ eñ
de Leuyt die binnen uwen poorten is/ eñ de C
vremdelinc eñ de weese/ eñ wedouwe die by
v woonen/ ter plaetsen welck de Heere uwe
Godt verkiesen sal dat synē naem daer woo
" nen sholde. Eñ ghy sult gedachtich wesen/
dat ghy een slaue geweest hebt in Egypten/
eñ ghi sult bewarē eñ doen al dat gebodē is.
" Ghy sult voe vieren den feestdach der ta-
bernakelen seuen dagē lanc als ghy v vruch
ten vandē dorschvloer eñ vāder persen sult
" vergadert hebbē/ eñ ghi sult op uwē feest-
dach vrolicken maeltyt houden/ ghy eñ uwe
sone/ eñ v dochter/ eñ v knecht/ eñ v dienst-
wyf eñ ooc de Leuyt eñ de vremdelinck/ eñ
de weese eñ wedouwe/ die binnē uwē poorē
" zyn. Seuen dagē lanc suldy dē Heere uwē
Godt feestdagē vieren ter plaetsen welck de
Heere vercozē hebbē sal eñ de Heere v God
sal v gebenedydē in allē uwē vruchten eñ in
allen de werckē uwer handen/ eñ ghy sult in
" vruechden wesen. Driemael t'iaers sullen
alle uwe manlicke persoonen henliedē ver-
thoonen voor dat aensehyn des Heeren ws
Gods ter plaetsen die hy vercozē sal hebbē: D
Int hoochtyt vandē ongedeesemden broo-
dē eñ int hoochtyt der wekē eñ int hoochtyt
der tabernakelē. Niemandt en sal hem ydel
" voor den Heere verthoonen/ maer een ye-
gelic sal offerē na dat hy heeft/ eñ na de bene-
dictie des Heerē synes Gods die hy hem ge-
" uen sal. Rechters eñ meesters suldy stellen
binnen allen uwe poorten/ welck de Heere
uwe Godt v geuen sal nae allen uwen ghe-
slachten besonder dat sy t'volc mogē oordelē
" met rechtveerdigen vonnissen/ eñ sy en sul-
len op gheen syde wycken. Ghy en sult nie-
mants persoon wtnemē/ oft ghiften ontfan-
gen/ want de ghiften verblinden de oogen

der

der wysen ẽ verkeeren der rechtueerdiger woozden. Rechtueerdelick sulcy vervolgē dat recht is op dat ghy leuen moecht ẽ besitten het landt welc de Heere v God v gegeuen sal hebben. Ghy en sult gheen bosschelken ẽ boomen planten ontrent dē outaer des Heeren ws Gods/ Noch ghy en sult v geen staende beelt maken noch letten/ de welcke de Heere v God hatet.

Hoemen afgodenye straffen sal, ende in groote swaricheyt den opperſten priester ende sijnen raet vragen, Ende hoemen den Coninck kiesen sal.

Dat xvij. Capittel.

A GHy en sult den Heere uwē God tot slacht offere geenen osse oft schaep offerē / daer een smette oft eenich ghebreck aen is / want dat is een afgrysclickheyt den Heere uwen God. wanneer by v binnē eenige vā uwē poozten (welc de Heere uwe God v gheuen sal) ghevonden wozden man oft vrouwe die quaet doen vooz de ooghen des Heeren ws Gods ẽ overtreden sijn verbont/ also dat sy gaen ẽ dienē den vremden goden / ẽ die aenbidden de sonne ẽ de mane / ẽ alle dat heyr des hemels dwelc ick niet geboden en hebbe/ ẽ dat v dit gebootschapt wozdt ẽ ghy dit hoorende neerstelick sult onderzocht hebbē ẽ warachtich bevondē / ẽ dat de afgrysclicheyt in Israhel geschiet is/ so sulcy de vrouwe ẽ man wtleyden/ die suke alderquaetste dinc bedreuē hebben tot uwer stadt poozten ẽ sy sullē met steenē dood gewozpen worden. Dooz den mont vā twee oft drye getuygē sal hi sternē die gedoot sal wozden. Niemant en laet ghedoot wozden als daer maer een tegen hem ghetuyghenis en spreect. De hant der getuygen sal d'eerste zyn om hem te dooden / ẽ dan sal de handt vā d'ander volc ten laetstē daer toe gedaen wozdē/ dat ghy t'quaet moetet wech doē wt dat midden vā v. Jst sake dat ghy siet dat eenich vonnisse by v swaer ẽ twyfelachtich is tusschen bloet ẽ bloet/ tusschen sake ende sake lazerye ẽ geē lazerie/ ẽ dat ghi siet dat de woozdē der rechters binnē uwē poozten bescheydē zyn/ so staet op ẽ reyst opwaerts ter plaetsen welc de Heere uwe God vercozen sal hebbē/ ẽ ghy sult comē by de priesters vā dat geslachte der Leuiten / ẽ tot dē rechter die in dien tydē wesen sal ẽ ghi sult vā henliedē vragen / ẽ sy sullen v de waerheyt vā dat vonnisse segghen. Ẽ ghy sult doē al dat sy v seggē / die overste zyn vā dier plaetsen/ welc de Heere vercozē sal hebben/ ẽ dat sy v leeren sullen na syn wet ẽ ghi sult huerlieder vonnisse volgen ẽ daer niet bestydē af gaē ter rechter oft ter slincker hāt.

Maer so wie hē verhoueerdicht niet wilende onderdanich wesen des priester gebode die dien tyde dē Heere uwē Godt dient/ die mensche sal dooz des rechters vonnisse sterven ẽ ghy sult dat quaet wech doen vt Jsrahel/ ẽ alle t'volc dit hoorende sal vreesen/ op dat niemāt voortaē dooz hoogeerdye opgeblasen en worde. Als ghy int lant sult gecomē zyn/ welc de Heere v God v geuen sal/ ẽ ghy dat beseté ẽ daer in gewoont sult hebbē ẽ dan seggē sult: Jc sal eenen coninc over my stellen gelyc alle de naciē hebben die rontsomme liggē/ so sultu dien coninc stellē dē welckē de Heere uwe God kiesen sal vt dat getal vā uwen broeders. Ghy en sult geenē mensch mogē coninc makē die vā een ander volck is/ die uwe broeder niet en is. Ẽ als de coninc sal gestelt zyn so en sal hy vooz hē niet veel peerdē houdē/ ẽ hy en sal dat volc in Egyptē niet weder leydē/ verhoogeerdicht zynde dooz dat getal der peerden besonder want de Heere v benolē heeft/ dat ghi geensins meer en soudt dooz dē selvē wech wederkeerē. Hy en sal niet seer veel huysvrouwē hebben die syn gemoet mochten aenlocken / noch hy en sal ooc geen onmetelycke gewichtē vā silver ẽ gout hebbē. Maer als hy indē stoel syns rycx gezetē sal zyn / so sal hy vooz hē beschryuē een wtschrift vā deser wet in eenē boec nemēde dat exemplier vandē priesters die vander Leuitē geslacht zyn/ ẽ hy sal dat by hem houden ẽ lesen alle de dagen syns leuens/ op dat hy dē Heere synen God mach leerē vreesen/ ẽ bewaren syn woozdē ẽ ceremonien die in de wet geboden zyn. Ẽ syn herte en sal dooz hoogeerdie niet verheuen wozden over syn broeders. Noch hy en sal niet beslydē gaē ter rechter oft ter slincker sydē op dat hi lāgētyt regneren mach / hi ẽ syn sone over Jsrahel.

Hoe de priesters ende Leuiten, voor huerlieder landt den offer hebben. Van den warachtighen Prophect, ende vanden valschen.

Dat xviij. Capittel.

A DE priesters ẽ Leuiten ẽ alle die vā dē selven geslachte zyn/ en sullen geen deel/ oft erfelicheyt hebben met de ander vā Jsrahel/ want sy sullen des Heeren sacrificien ẽ syn offerhandē eten/ ẽ sy en sullen anders niet ontfangē vā haerder broeders besittinge/ wāt de Heere is selve haerlieder erue gelyc hy hēliedē geseyt heeft. Dit sal der priesters recht zyn vanden volcke ẽ vandē genen die slachofferhandē offeren / tzy oft sy eenen osse/ oft een schaep offeren so sullen sy den priester geuen de schouder/ ẽ de mage/ de eerste vruchtē vā corē wyn ẽ olie/ ẽ een deel der wollen vā dat scheersel der schapen. want hem heeft de Heere uwe Godt vercozen vt allen uwē geslachtē dat hi staen sonde ẽ dienen den naem des Heerē/ hy ẽ syn kinderē inder eewicheyt. Jst sake dat ter een Leuyt gegaen is vt een vā uwē steden van gheheel Jsrahel daer hy in woont/ ẽ dat hy comen wilt begeerende de plaetse/ welck de Heere vercozen sal hebben/ so sal hy dienen inden naem des Heeren syns Gods gelyck alle syn broeders de Leuiten/ die op dien tyt staen sullen vooz den Heere.

Dat selve deel der spysen sal hy ontfangē/ dat de andere hebben sonder t'gene datmen hem nae recht schuldich is in syn stadt van syns vaders versterfenisse. Als ghy sult comen zyn in d'landt welck de Heere uwe Godt v geuen sal so wacht v dat ghy niet en wilt na volgē de afgrysclichedē vā dē volcke/ noch en laet niemāt onder v gevonden

wozden

Deut. 19. d. 15. Mat. 18. b. 16. 2. Cor. 13. a. 1 Deut. 19. b. 9

2. Par. 9. b. 8.

Deut. 12. b. 5.

Nu. 18. c. 20. 1. Cor. 9. b. 13

worden/die synē sone oft dochtere suyuere/ leydende die dooz t'vier: oft die yet vraghe vandē waersseggers wtē ingewant der beesten/ eñ de vroomen oft vogelen sanc waerneemt: noch en laet niemant zyn een tooueraer/ oft besweerder noch die raet vrage vanden genē die eenē waersseggendē vyant binnē hebbē/ oft mettē vyant gemeynschap hebben/ eñ die vanden dooden de waerheyt vragē. want alle dese dingē zyn den Heere afgrysselick/ eñ om alsulcken booshēden sal hy dese lieden vermelen tot uwer incomsten: ghy sult volmaeckt wesen eñ sonder smette met den Heere uwen Godt. Dese lieden/der welcker lant ghi besittē sult hooren nae waersseghers eñ tooueraers/ maer ghy zyt anders geleert vanden Heere uwen Godt. De Heere uwe Godt sal v eenē Vzopheet verweckē wt uwē volcke/ eñ wt uwē broeders/ myns gelyck/ desen suldy hooren/ gelyck ghy vandē Heere uwen Godt begeert hebt te Hozeb/ als de menichte vergadert was eñ ghy seyt: Ic en sal voortaē niet meer hoorē des Heeren myns Gods stēme/ eñ dit ouergroot vier en sal ic niet meer siē/ dat ic niet en sterue. Eñ de Heere seyde tot my: Sy hebbēt al wel geseyt: Ick sal hen eenē propheet verweckē wt dat middē van harē broeders wo gelyc eñ ic sal myn woord den in synē mont stellē eñ hy sal tot hen spreē alle dat ick hē gebiedē sal/ Eñ so wie syn woordē die hy in mynē naem sprekē sal/ niet en sal willē hoorē/ daer sal ic wzeker af zyn.

Maer eē propheet die door vermetelicheyt verargert wilt spricken in mynē naem dat ic hem niet en hebbe beuolen te seggen/ oft wt den naem der vreemder goden/ dien salmen doodē. Maer ist dat ghy door heymelicke gedachtē antwoort: Hoe sal ic mogē kennen welck woort dat de Heere niet gesprokē en heeft: so sulcx dat voor eē tecken hebbē: So wat de propheet indē naem des Heerē te voren seyt d'welc niet en geschiet dat en heeft de Heere niet gesproken/ maer de propheet heeft dat vliert door de opgeblasenheyt synes hertē/ eñ daerom en sulcx hem niet vreesen.

Van de ses steden der toevluchte, Ende de warachtige ende valsche ghetuyghen. Dat xix. Capittel.

ALs de Heere uwe Godt sal de Heydenē verdzuē hebbē/ wiēs landt dat hy v geuen sal eñ als ghi dat sult besittē eñ in haerlieder steden eñ huysen woonen/ so sulcx voor v dry stedē wtscheydē int midden des lants/ dat de Heere uwe Godt v geuen sal/ tot besittinge/ banende neerstelic de wegē/ eñ ghy sult v geheel landt deylen in dry gelycke deelē/ op dat een mensch die vluchtich is om eenē doodslach/ mach na by hebbē een stadt/ daer hy ontgaen mach. Dit sal dat recht wesen vā eenen vluchtigē doodslager/ wiens leuen behouden sal worden: So wie synen naesten onwetens ghesslagen heeft eñ datmen niet en can thoonē dat hy ghisteren oft eerghisteren daer tegen eenigē haet gehadt heeft/ maer dat hy simpelic met hem int bosch gegaē is om hout af te houwen eñ int afhouwen des houts de byle wt synder handt gevlogē is/eñ het yser wten stele vallende synen vrient geraect/ eñ doot geslagen heeft/ dese sal vliedē tot een vā de voorseyde steden/eñ leuende blyuē/ op dat by auontueren de naeste vandē genen wiens bloedt gestort is/ wt droeuer gramschap verweckt zynde/ hē niet en vervolge eñ grype (waert dat den wech verre ware) eñ doech de siele vā hem die der doot niet schuldich en is: wāt men thoont dat hy te voren tegen hem die doot geslagē is/ geenē haet en heeft gehadt.

Daerom gebiede ick v dat ghy dry steden bedeylt gelyckelycken verre van malkanderen. Maer als de Heere uwe Godt v palen sal verbreydt hebben/ gelyck hi uwē vaderen gesworen heeft/ eñ dat hy v sal gegeuē hebbē alle dat landt welck hy henlieden geloeft heeft (ist nochtans also dat ghy oock syn gebodē onderhoudt/ eñ doet alle dat ick v heden ghebiede/ dat ghy den Heere uwen Godt beminт eñ wandelt in syn wegen tot allen tyden) dan sulcx daer toe doen voor v dry ander steden/ eñ ghy sult het getal vandē voorseydē dry steden dobbel maken/ datter geen onnoosel bloedt ghestort en worde int middē des lants/ welc de Heere uwe Godt v sal te besitten geuē/ op dat ghy des bloets niet schuldich en wordt. Maer ist datter yemandt is die haet hebbende tegen synen naestē lystē leyt synē leuē/ eñ dat hy opstaēde dien slaet/ eñ dat die sterft/ eñ dat hy dā vliet tot een vā de voorseyde steden/ so sullen de ouders vā dier stadt wtsenden eñ hem trecken wt de vlucht stede/ eñ hem leueren in de handē van syn naeste maegschap/ wiēs bloet gestort is/ eñ hy sal sterue. Ghy en sult synes niet ontfermē/ eñ ghi sult dat onnoosel bloet wt dat midden vā Israhel wech nemen op dat v wel zy. Ghy en sult tot v niet nemen oft verstellē de palen vā uwen naestē welck uwe voorsatē gestelt hebbē in uwe besittinge welcke de Heere uwe Godt v geuen sal int landt dat ghy sult ontfangen om te besitten. Gheen ghetuyge en sal alleen opstaen tegen yemanden/ t'zy vā wat sonde oft misdaet dattet is/ maer indē mondt vā twee oft dry getuygē sal alle woort staen. Ist sake datter een valsch getuyge tegen eenē mēsche opstaet/ hem aenthgende eenige ouertredinge/ so sullē sy beyde (dien de sake aengaet) voor den Heere staē/ voor dat aensichtyn des priesters eñ rechters die te diē tydē zyn sullen. Eñ als sy seer neerstelic onderloeckēde bevonden hebbē dat de valsche getuyge een logene geseyt heeft tegen synē broeder/ so sullen sy hē wederom doen gelyck hy synen broeder ghedacht hadde te doen/ eñ ghy sult t'quaet wech doen wt dat middē vā v: op dat de andere dit hoorēde mogē vreese hebben/ eñ geensins sulcke dingē en dorrē doen.

Ghy en sult synder niet ontfermen/ maer ghy sult eysschē siel om siele/ooge om ooge/ tant om tant/handt om hādt/voet om voet.

Hoe datmen eenen strijdt handelen sal, ende hoemen het belech voor een stadt maken sal. Dat xx. Capittel.

Als

A Ist dat ghy ter oorlogen treet tegē v vyanden/ eñ dat ghy siet dat het rosvolc eñ wagenen/ eñ de menichte des heyrs vandē vyandē veel grooter is dan ghy hebt/ so en sult dy henlieden niet vreesen / want de Heere uwe Godt is met v/ die v gheleyt heeft wt dat lant vā Egypten. Eñ als nv den strydt nakende is/ soo sal de priester staen vooz dat heyr/ eñ aldus seggen tottē volcke: Hoort Israhel/ ghy strydt hedē tegen v vyandē/ en laet v herte niet vervaert wesen/ en wilt niet vreesen/ noch en wilt niet wycken / noch en ontsiet hen niet/ want de Heere uwe Godt is int midden van v/ eñ hy sal vooz v teghen uwe wederpartije strydē om v wten perykel te verlossen. Eñ de hooftmannē sullē ooc dooz elckē hoop dat alle t'heyr hooze wt roepē: wie isser die een nieuwe huys getimmert heeft / ende dat noch niet ghewydet en heeft: die gae wech eñ keere wederom in syn huys/ dat hy by auontureren indē strydt niet en sterue/ eñ dat een ander dat wyde. wie isser die eenē wyngaert geplant heeft/ eñ die noch niet gemeyn gemaect en heeft/ daer een yegelic sonde mogē af eten: Die gae wech eñ keere wederom in syn huys/ dat hy by auontureren indē strydt niet en sterue/ eñ dat eē ander man syn officie niet en ondergae. wie isser die hē aen een vrouwe verloeft heeft/ eñ die noch niet tot een huysvrouwe genomen en heeft: die gae wech ende keere wederom thuyswaerts/ dat hi by auontureē indē stryt niet en sterue/ eñ een ander haer tot eē huysvrouwe neme. Als dit geseyt is/ so sullē sy de ander dingē noch daer toe seggē/ eñ spreкē tot dē volcke: Isser yemāt die bloode is/ eñ vervaert vā herten die gae wech/ eñ keere wederom nat syn huys/ dat hy de hertē van synē broederē niet vervaert en make/ gelijck hy met vreesen bvaert is. Eñ als de hooftmannē des heyrs swygē eñ al volseyt hebbē sullē so sal een yegelic syn hoopē ten stryde bereyden. Als ghy comt om een stadt te benechten so suldy hen eerstmael paeys biedē.

Ist dat sy dien ontfangen/ eñ v de poorten open doen/ so sal alle t'volck datter in is/ behoudē zyn/ eñ v dienē onder tribuyt: Maer ist dat sy geē verbondt makē en willē/ eñ tegē v oorloge aennemē/ so suldyse bestormē.

Eñ als de Heere v Godt de stadt in v hāt geleuert sal hebben/ so suldy alle mans persoonen die daer binnē zyn/ doot slaen mettē scherpen vandē sweerde/ sonder de vrouwen eñ kinderē/ eñ dat vee mettē anderē dingen die in de stadt zyn. Alle dē roof suldy dē heyre deylē/ eñ ghy sult eten vā uwer viandē roof den welckē de Heere uwe Godt v gegeuen sal hebbē. Aldus suldy doen alle dē stedē die seer verre vā v gelegen zyn/ eñ niet en zyn vandē steden die ghi tot een besittinge ontfangē sult. Maer vandē stedē die v sullē gegeuē worde/ en suldy geenlins yemandt laten lenē/ maer ghy sultse dooden met dat scherp vandē sweerde/ Te weten de Hethiters/ eñ Amorrhiters/ ende Chananiters/ Pherezeiters/ eñ Heuiters eñ Jebusiters/ gelijck de Heere uwe Godt v geboden heeft/ dat sy v by auontureē niet en leeren doen alle de afgrysselicheden die sy harē goden gedaē hebbē/ eñ dat ghy also niet en sondicht tegen den Heere uwen Godt. Als ghy een stadt langen tyt belegget/ eñ de stercten omlegget om die te winnen/ so en suldy de boomen niet afhoudē daermē af eten mach/ noch ghy en moet dat lant met bylen rontsomme niet verdernē/ want het is een hout eñ geen mensche/ noch t'en can t'getal niet vermeerderen der geender die tegē v strydē. Maer zynder eenige boomē die geē eetlicke vrucht en dragen/ maer zyn wilt ende bequaem tot anderen gebruyck houwet die af/ eñ maeckt daer af schutgheweer/ tot dat ghy de stadt in ghenomen hebt/ daer ghy teghen strydt.

Hoemen leuen sal met eenen bedeesten doodslach: met een vrouwe die gheuanghen wordt in de oorloghe: met een wederspannich sone, ende met eenen die aen de galghe hangt.

Dat xxj. Capittel.

A Vanneer een doot lichaem gevondē is van eenen mensch die verslaghen is int landt welck de Heere uwe Godt v geuē sal/ eñ men niet weten en sal wie des dootslachs schuldich is / so sullē uwe ouders eñ rechters wtgaen/ eñ meten vander plaetsen des doode lichaems/ tot alle de stedē die daer int ronde ontrent liggē/ eñ welcke stadt sy sien sullen dat dier plaetsen alder naest is/ dier stadtouders sullē nemen een veerse wtē runderen/ die noch geen iock getrockē en heeft/ noch dat landt mettē ploech geackert/ eñ sy sullē die leyden tot een scherpe eñ steenachtighe valleye/ die noyt gheackert en is gheweest noch geen sact ontfangen en heeft/ eñ sy sullē daer de veerse den neck doorslaē/ eñ de priesters de kinderē vā Leui sullē daer by comen/ welck de Heere uwe Godt vercozen heeft/ dat sy hem dienen souden/ eñ in synen naem gebenedyden/ eñ dat alle saken souden hangen aen heurlieder woort/ eñ geoordeelt worden al wat suyuer oft onsuyuer is. Eñ dan sullē de ouders vā dier stadt comen tot den verslagenen/ eñ haer handē wasschen op de veerse/ die in de valleye geslagen is/ eñ B seggben: Onse handen en hebben dit bloedt niet gestort noch ons oogē en hebē dat niet gesien/ wilt uwen volck Israhel genadich wesen Heere/ welcke ghy verlost hebt/ eñ en wilt niet eyschē dit onnooselbloedt int midden vā uwen volcke Israhel/ Eñ dan sal de schult vā dien bloede henlieden afgenomen worden/ eñ ghy sult ontslagen worde van des onnooselbloedt/ welck daer gheschort is/ als ghi gedaē sult hebbē dat de Heere bevolen heeft. Ist sake dat ghy tegē v vyandē ten stryde wttreckt/ ende dat de Heere uwe Godt die in v hant leuert eñ ghy eenige gevangenen met leydt/ eñ dat ghi onder den hoop der gevangenen siet een schoon vrouwe eñ ghy daer op verlieft ende wilt die tot een huysvrouwe hebbē/ so suldyse leydē in v huys/ eñ sy sal het hayr vā haren hoofde af scheren eñ haer nagelen cozten/ eñ het cleet C daer sy in gevangen is afleggen: eñ sy sal in v huys sittēde een maent lanc harē vader eñ moeder

moeder bewerenen/ eñ daer na ſuldy tot haer
comẽ eñ by haer ſlapẽ/ eñ ſy ſal v huyſ vrou-
we zyn. Maer iſt dat ſy naemaels uwer
hertẽ niet en behaecht/ ſo ſuldy haer latẽ vrij
gaen/ eñ ghy en ſultſe om gelt niet moghen
vercoopẽ/ noch met gewelt verdruckẽ/ wãt
ghy hebtſe vernedert. Iſt ſake dat eẽ man
twee huyſvrouwẽ heeft een die hi lief heeft/
eñ een ander die hy haet/ eñ dat by vã die kin
derẽ gewonnẽ heeft/ eñ de ſone vãder huyſ-
vrouwẽ die hy haet d'eerſte geboren is/ eñ
dat hy ſyn goet deylen wilt tuſſchen ſynen
kinderen/ ſoo en ſal hy den ſone vander be-
minder vrouwen niet mogen den eerſtẽ ge-
boren maken/ eñ dien ſtellen voor den ſone
der ghehaetter vrouwen/ maer hy ſal den
ſone vander gehaetter huyſvrouwẽ kennen
voor den eerſten geboren/ eñ dien van allen
dat hy heeft twee dobbel gheuen. want deſe
is t'beghinſel van alle ſynen kinderẽ eñ dat
recht der eerſter geboortẽ behoort hem toe.

Iſt dat een man eenen ſone ghewonnen
heeft die wederſpannich eñ ſpytich is/ die na
ſyns vaders eñ moeders geboden niet hoo-
ren en wilt/ ende niet en wilt onderdanich
zyn na dat hy geſtraft is/ ſo ſullen ſyn ou-
ders hem opnemen/ eñ brengen voor de ou-
ders vã dier ſtadt/ eñ aen de poorte daermen
recht doet/ eñ ſy ſullen tot henliedẽ ſeggẽ:
Deſe onſe ſone is ſpytich eñ ongehoorſaem/
onſe vermaninge en wilt hy niet hooren/ hy
hantiert braſſerijen ende onkuyſcheyt ende
dronckenſchappen/ het volc vander ſtadt
ſal hem met ſteenen worpẽ/ eñ hy ſal ſteruẽ/
dat ghy t'quaet weck doet wt dat middẽ vã
v lieden/ eñ dat alle die van Iſrahel dit hoo-
rende vreeſen mogen. Als yemandt ſulck
miſdaet heeft gedaen dat metter doot moet
geſtraft worde eñ dat hy ter doot verweſen
wordt/ eñ aen een galge ghehangen/ ſo en
ſal ſyn doot lichaem aen dat hout niet bly-
uen maer op den ſelue dach ſalment begra-
uen. want vã Gode is hy vermaledijt/ die
aent hout hanget/ eñ ghy en ſult gheenſins
v landt ontſuyueren/ d'welck de Heere uwe
Godt v ghegeuen ſal hebben om te beſitten.

Hoe daermen de liefde tegen den naeſten bewijſen ſal, ende hoe hem een man hebben ſal teghen het wijf die hy gheen maecht bevonden heeft.

Dat xxij. Capitel.

GHy en ſult den oſſe oft ſchaep van uwen
naeſten niet ſien dolen/ eñ daer voorby
gaen/ maer ghi ſult dat tot uwẽ broeder we-
der leyden. Al iſt ooc dat v broeder v na-
gebuer niet en is/ oft dat ghy hẽ niet en kẽt/
ſo ſuldy die in v huys leyden/ eñ ſy ſullẽ by v
blijnẽ tot dat v broeder die ſoeckẽ ſal/ eñ alſo
die weder crijgẽ. Deſgelijcs ſuldy ooc doen
van eenen ezel eñ van een cleedt/ eñ van alle
wes broeders dingẽ die verlozen zyn/ iſt dat
ghy ſulcs yet vint/ ſoo en ſuldy dat niet on-
geacht laten/ als oft v vreemt ware. Iſt dat
ghy ſiet dat wes broeders oſſe oft ezel op den
weck genallẽ is/ ſo en ſuldy dat niet verach-
ten maer ghy ſult met hem die opheffen.

Een vrouwe en ſal geen mannelicke cleed-
deren aendoẽ/ eñ een man en ſal geen vrou-
wen cleederen beſigen/ want hy is verſmaet
voor Godt die deſe dinghen doet. Iſt dat
ghy ouer weck gaende den neſt vã eenẽ vo-
gel vint op eenẽ boom/ oft op d'aerde/ eñ de
moeder broedende op haer iongen oft eyerẽ/
ſo en ſuldy de moeder niet vanghen metten
iongen/ maer ghy ſult de moeder latẽ vlie
gen eñ de iongen geuangẽ behoudẽ op dat
v wel geſchiede/ eñ dat ghy langen tyt leuen
moecht. Als ghy een nieuwe huys tim-
mert/ ſo ſuldy eenẽ muer maken rontſomme
dat dack/ op datter gheen bloedt in v huys
geſtort en worde/ eñ dat ghi niet ſchuldich en
wordt alſer een ander af viele vã bouẽ ne-
derwaerts. Ghi en ſult uwẽ wyngaert met
geen ander ſact beſaeyẽ/ op dat t'ſact d'welc
ghy geſaeyt hebt/ eñ datter op dẽ wyngaert
waſſet beyde niet gheheylicht en worden.

Ghy en ſult niet ackeren met eenẽ oſſe eñ
ezel t'ſamen. Ghy en ſult geen cleet aẽdoen
dat vã wolle eñ linnen geweuen is. Coor-
dekens ſuldy in de boordẽ makẽ aen de vier
hoeckẽ vã uwẽ mãtel/ daer ghy mede bedeckt
zyt. Iſt dat een man getrout heeft eẽ wijf/
eñ dat hy die daer na haet/ eñ ſoect oorſa-
ken om haer te verlaten/ worpende haer op
eenen alder quaetſten naem eñ ſeyt: Ick heb
deſe vrouwe ter huyſvrouwen genomen/ eñ
als ick met haer verſaemt ben/ ſo en heb icſe
geen maecht gevondẽ/ dan ſullẽ de vader
eñ moeder haer nemẽ/ eñ met henliedẽ bren
gen de teeckenen vã harẽ maechdom tot de
ouders vã dier ſtadt welck in de poorte zyn/
eñ de vader ſal ſeggẽ: Ick heb myn dochter
deſen man tot een huyſvrouwe gegeuen eñ
om dat hy die haet/ ſoo leyt hy haer eenen
ſeer quadẽ naem op/ alſo dat hy ſeyt: Ick en
heb v dochter gheen maecht gevondẽ eñ ſiet
hier dit zyn de teeckenen vã mynder doch-
ter maechdom. Eñ ſy ſullen dat cleedt wt-
ſpraeyen voor de ouders vander ſtadt/ eñ
de ouders vã dier ſtadt ſullẽ dien man aen-
grijpen eñ hem ſlaen/ verdoemende hem
daer bouẽ in hondert ſickẽ ſilvers/ welck hy
den vader vander ionger dochter geuen ſal/
om dat hy een maget vã Iſrahel met eenen
ſeer quaden naem beſaemt heeft: eñ hy ſalſe
tot een huyſvrouwe hebbẽ eñ haer niet mo-
ghen verlaten alle de daghen ſyns leuens.

Maer iſt warachtich dat hi haer opleyt eñ
dat in de iongedochter den maechdom niet
en is gevonden/ ſo ſullẽ ſy haer wt haers
vaders huys ſtootẽ eñ de mans vã dier ſte-
den ſullẽ haer met ſteenẽ worpẽ eñ ſy ſal ſter
uen/ wãt ſy heeft een onbehoorlick ſtuck ge-
daẽ in Iſrahel in dien dat ſy onkuyſcheyt be-
dreven heeft in haers vaders huys/ eñ ghy
ſult dat quaet weck doen wt dat midden
van v. Iſt dat een man by eens anders
huyſvrouwe ghevaepen heeft/ die ſullen
beyde ſterven/ dat is de overſpeelder ende
overſpeelſtere/ ende ghy ſult dat quaet van
Iſrahel weck nemen. Iſt dat een man
met een ionghe dochter die noch maghet
is/ verloeft is/ ende dat yemandt haer vindt
in de ſtadt/ ende hem met haer verſaemt/

ſal

so sulcy die beyde leydē tot dier stadt poor-
D tē/ eñ men salse met steenē doot worpē: De
ionghe dochter om dat sy niet gheroepen en
heeft daer sy in een stadt was: de man/ om
dat hy synes naesten huysvrouwe vernedert
heeft/eñ ghy sult dat quaet wech nemen wt
dat middē van v lieden. Maer ist dat een
man opt velt vint eē ionge dochter die ver-
looft is/eñ dat hy haer aenveert eñ hem met
haer versaemt/ soo sal hy alleen sterven.
de ionge dochter en sal niet lyden noch sy
en is de doot niet schuldich/ wāt gelyck een
moordenaer opstaet tegen synen broeder eñ
slaet syn siele doot/ alsoo heuet dese ionghe
dochter gedē: sy was alleen opt velt/ sy
heeft geroepē/ eñ daer en was niemant on-
trent die haer hadde mogē verlossen. Ist
dat een man een ionge maget vint die noch
geenen bruydegom en heeft/ eñ dat hy haer
aenneerdt eñ hem met haer versaemt/ eñ de
Exo. 22. 6. 16. sake voor t'recht comt/ so sal hy (diese bela-
pen heeft) harē vader geuē vyftich sicken sil-
vers/eñ hy salse tot een huysvrouwe hebbē/
want hy heeftse ter schanden bracht/ende en
salse niet mogen verlaten alle de dagē syns
leuens. Geen menschē en sal syns vaders
huysvrouwe nemē noch syn decksel ontdeckē.

Hier worden sy ghenoemt die in de vergaderinge des Heeren niet gaen en sullen. Dat xxiij. Capittel.

A EEn geschent man/wiens mannelicke le-
den onder gebrokē oft afgehaelt zyn/ oft
diēs mannelicheyt voze afgesnedē is/ en sal
in de vergaderinge des Heeren niet comē.
Een bastaert/ dat is/ van een oncerbaer
vrouwe geboren/ en sal in de vergaderinge
des Heerē niet comē tot de thienste generā-
tie/ Een Ammoniter eñ Moabiter (ooc na
de thienste generacie) en sullē in des Heeren
vergaderinge niet comen inder eewicheyt/
Num. 22. 2. 5. Num. 22. 4. 6. om dat sy v niet en wildē te gemoete co-
men met broot eñ water op dē wech als ghy
wt Egyptē gecomē waert/eñ om dat sy Ba-
laam Beors sone van Mesopotamien des
landts van Syrien tegen v gehuert haddē/
dat hy v soude vermaledydē: eñ de Heere
uwe Godt en heeft niet willē Balaam hoo-
rē/eñ hy keerde syn maledydinge in v be-
nedydinge/ om dat hy v lief hadde. Ghy en
sult met henliedē geenen pacys makē/ noch
en soect henliedē geen goet/alle de dagē ws
B leuens inder eewicheyt. Ghy en sult den
Edumiter niet versmadē/wāt het is v broe-
der/noch ooc den Egyptenaer/wāt ghy hebt
een vremdelinc geweest in syn landt. Die
vā henliedē geborē zyn/ sullē ter derder ge-
neratiē mogē comē in de vergaderinge des
Heeren. Als ghy tegen v vyandē sult trec-
ken ter orlogē/ so sulcy v bewarē van allen
quadē dingē. Ist sake datter onder v liedē
yemant is die door eenē droom des nachts
besmet is/die sal buytē den leger gaen/ eñ
niet wederkeerē/voor dat hi tegē den avont
hē met water gewaschē heeft/eñ na der son-
nē ondergane sal hy wederomme indē leger
comē. Ghy sult een plaetse hebbē buytē dē
leger/daer toe ghy wtgaē sult ovn uwer na-
tueren gheuoech te doen/ een schuppeken
aen uwē riem dragende/ eñ als ghy geseten
zyt soo sulcy rontlomme graven/ eñ metter
aerden die ghi wtgegravē hebt/sulcy bedec-
ken t'gene daer ghy af verlicht zyt/ want
de Heere uwe Godt wandelt int middē vā
den leger/ om dat hy v verlossen soude/ eñ v
vyandē in v handē leverē/ eñ dat uwē leger
mach heylich wesen/eñ datter gheen vuylic-
heyt in gesien en worde/ op dat hy v niet en
verlate. Den knecht die tot v gevlodē is/
en sulcy synē heere niet wederom leveren/
maer hy sal by v bliuē woonēde/ter plaet-
sen daert hem believen sal/ eñ hy sal rustē in
een van uwen steden/ en wilt hem niet be-
droeven. Daer en sal geen gemeyn vrou-
we wesen vā de dochterē vā Israhel/ noch
geen hoereerder vandē sonen van Israhel.
Ghy en sult den loon vā een hoere/ oft de
weerde van eenen hont niet offeren in des
Heeren ws Gods huys/eñ wat dat is dat sy
gheloven/want het is beyde een afgrysselic-
heyt voor den Heere uwen Godt. Ghy en
sult uwen broeder gheen gelt oft graen/ oft
eenich ander dinck op woecker leenē/ maer
eenen vremdē/ maer uwē broeder sulcy lee-
nen alle dat hem vā noode is/ sonder woec- D
ker/ dat de Heere uwe Godt v gebenedyde/
in allen v werck int landt daer ghy incomē
sult om dat te besitten. Als ghy den Heere
uwen Godt een gelofte doet/ so en sulcy dat
niet worstellen te betalē/want de Heere uwe
Godt sal dat verloeckē/ eñ ist dat ghy lange
beydt/so sal v dat tot eē sonde gerekēt wor-
den. Ist dat ghy niet gelooven en wilt so
sulcy sonder sonde zyn/ maer dat eens wt
uwen lippen gegaē is/ dat sulcy onderhou-
den eñ doen/alsoo ghy dat den Heere uwen
Godt beloeft hebt/eñ gelyck ghy met uwen
eygenen wille ende monde gesproken hebt.
Als ghy gaet in ws naesten wyngaert/ so
etet wyndruyuen so vele alst v lust/maer en
draechter geen met v buyten. Ist sake dat
ghy comt in ws vrients coren/ soo sulcy de
aeren breken eñ metter hant wryuen/ maer
metten seysenen en sulcy die niet af piken.

Den scheybrief wordt toeghelaten, bermhertigheyt teghen de schuldenaers ende den armen wordt gheboden te doen.

Dat xxiiij. Capittel.

I Ist dat een man een wyf trout/ eñ dat hy A
die ghehadt heeft/ eñ die synen ooghen niet Matth. 5. a. 32
wel en behaecht/ om eenighe vuylicheyt/ soo 19. b. 7.
sal hy eenen scheybrief schrijven/ eñ dien in Marc. 10. a. 4.
haer handt geuen eñ latense wt synen huyse
gaen/ Eñ als sy wtgegaen zyn sal/eñ eenen
anderen man sal getrout hebben/ eñ dat die
haer doch haet/ eñ haer ooc eenen scheybrief
gheeft/eñ laetse wt synen huyse gaen/oft dat
hy ymmer gestorven is/ so en sal de eerste
man haer niet moghen wederom tot synder
huysvrouwen ontfangē/ want sy is besmet/
eñ afgrysselick geworden voor den Heere/ op
dat ghy v landt niet en doet sondigē/ d'welc
de Heere v Godt v sal gheven te besitten.
Als een man onlanx eē huysvrouwe ge-
trout heeft/ so en sal hy ter orlogē niet trec-
ken/

ken noch hem en sal niet nootelijckx vander gemeynten wegen benolē worden: maer hy sal sonder schult hem t'huys ledich houden / dat hy eē iaer met synder huysvrouwē mach
B vrolijck wesen. Ghy en sult dē onderstē eñ den opperstē molensteē niet nemē te pāde want sulc heeft v syn siele by gestelt. Ist datmen yemant beuint verleydende synen broeder vā den kinderen vā Israhel / eñ dat hy dien verrocht hebbende dē prijs ontfangen heeft / dien salmē doodē / eñ ghy sult dat quaet wech doē wt dat middē vā v. wacht v neerstelijck dat ghy de siecte der lazeryen niet en crijcht / maer ghy sult doen alle dat v de priesters vander Leuitē geslachtē leeren sullen / na dat ick henlieden bevolen hebbe:
Num.2.10. eñ volbrengt dat sorchvuldelick. weest gedachtich wat de Heere uwe God Mariē gedaen heeft onder wegē / doē ghi wt Egypten ginet. Als ghy vā uwen naestē eenich dinc weder eyschen sult dat hy v schuldich is soo en sult by in syn huys niet gaen om eenē pant te halen / maer ghy sult buyten staē eñ hi sal
L v voortbrengē dat hi heeft. Maer ist dat hy arm is / so en sal dien pānt by v niet vernachten / maer ghy sullet hem terstont wedergeven voor der sonnē ondergane / op dat hy in syn cleet slapende mach v ghebenedyden eñ dat ghi moecht rechtuerdicheyt hebbē voor den Heere uwē Godt. Ghy en sult dē loon niet weygeren vā uwen behoeftigen eñ armen broeder / eñ den wtlander die met v int lant woont / eñ is binnē uwe poorten: maer
Leu.19.c.13. op den selven dach sult hy hem dē loon vā synen arbeyt geuē voor der sonnē ondergane / Tob.4.c.15. want hi arm is / eñ onderhout daer mede syn leuen dat hy teghen v niet en roepe aen den Heere eñ v dat voor een sonde gerecht worde. De vaders en sullen voor de kinderen
4.Reg.14.6. niet gedoot worden / noch de kinderē voor de 2.Par.25.4. vaders: maer een yegelijc sal voor syn sonEzec.18.c.17. de sterven. Ghy en sult dat recht vanden vremdelinc eñ weese niet verkeerē noch ghi en sult t'cleet vā eē weduwe voor eenē pant
D niet nemē. Gedenct dat ghi in Egyptē gedient hebt eñ dat de Heere uwe God v daer wt verlost heeft. Dacrom beuel ic v dat ghi dit dinc doet. Als ghy v coren sult gemaeyt hebbē op uwē acker / eñ dat ghy eenē schoof daer vergetende ghelaten hebt / so en sult gy niet wederom gaen om dien te halen / maer ghy sult den vremdelinc eñ de weese eñ weduwe dien laten wech halen / dat de Heere uwe Godt v mach ghebenedyden in alle de wercken uwer handen. Ist dat ghy de vruchten vanden olyfboomen vergadert / so en sult gy niet wederkomen om te vergaderē al datter achter bleuen is / maer ghy sult dat den vremdelingen / weesen ende weduwen laten. Ist dat ghy uwē wyngaert afsnydt / soo en sult gy de achterghebleuen druyuē niet vergaderen / maer die sullen comen ten behoeue vanden vremdelingen / weesen eñ weduwen. Ghedenct dat ghy oock gedient hebt in Egypten / ende dacrom beuele ich v dat ghy dit dinck doet.

Hoe de rechters den misdadighen straffen sullen, Ende hoe den broeder sijns overleden broeders wijf trouwen sal.

Dat xxv. Capittel.

1 Ist datter eenige sake is tusschē de sommige / eñ dat sy de rechters aenroepen so sullē sy de victorie der rechtuerdicheyt geuē den genen dien sy sien sullē dat rechtuerdich is / wien sy sien ongoddelijc / dié sullē sy der ongoddelicheyt doemē. Maer ist dat sy siē dat de misdadige slagen verdient heeft so sullen sy hem neder worpen / eñ voor henliedē doē slaen na de mate der sonden sal de mate der
3 slagen wesen / also nochtans dat die bonen t'getal vā veertich niet en gaē op dat v broe- 1.Co.11.f.14
der niet misnaectelijc gequetst voor v oogen 1.Cor.9.a.9.
4 wech en gae. Ghy en sult den muyl vanden 1.Ti.5.c.18.
osse niet toe binden die v coren op dē dorsch Mat.11.c.11.
5 vloer wttredēde is. Als twee broeders t'sa- Mat.22.b.19
men woonen / eñ dat de een vā henliedē son- Luc.20.d.27.
der kinderen gestoruen is / so en sal de huysvrouwe vanden overledenē geenē anderen man nemen / maer syn broeder sal haer ne-
6 men / eñ synes broeders saet verwecken / eñ B
den eersten sone die hy vā haer wint / sal hy noemen met en naem vā dien doodē / dat sy-
7 nen naē niet en vergae wt Israhel. Maer ist dat hy synes broeders huysvrouwe niet en wilt nemen / die hem van der wets wegē toebehoort / soo sal de vrouwe gaen ter stadt poorten / eñ aenroepen de ouders eñ seggen: Mijns mans broeder en wilt synes broeders saet niet verwecken in Israhel / noch my tot
8 een huysvrouwe nemē / eñ sy sullen terstont Ruth.4.b.7.
dien man doen by henliedē halen / eñ hē vragen. Ist dat hy antwoort: Ick en wil haer
9 tot een huysvrouwe niet nemen / so sal die vrouwe by hem comen voor de ouders / eñ synen schoen van synen voet nemē / ende in syn aensicht spouwen / eñ segghen: Alsoo sal dien man geschiedē / die synes broeders huys
10 niet op en timmert / Ende synen naem sal in Israhel ghenoemt worden het huys van
11 den ontschoyden. Ist sake datter twee mans C
teghen malcanderen eenigen twist hebben / ende dat den eenen teghen den anderen beghint te kijuen / eñ dat de huysvrouwe vandē eenen haren man wilt verlossen wt de hant des gheens die stercker is / eñ dat sy haer hāt
12 wtreyt / ende grijpt syn schamelheyt / soo sulcx haer de hant afsnijden / eñ v oock haer niet latē boogē door eenige barmhertigheyt.
13 Ghy en sult in v sacken geen verscheydē
14 gewichtē hebbē meerder eñ minder: noch in v huys en sal geē meerder eñ minder mate wesen: ghy sult een rechtuerdich eñ warachtich gewicht hebben eñ v mate sal gelijc eñ warachtich wesen / op dat ghy moecht lāgen tijt leuē op d'lant d'welc de Heere uwe
15 God v sal gegeuen hebben. want v Heere D
verontwaerdicht den genē die sulcke dingen doet / eñ hy heeft een afkeeren van allen on-
16 rechtuerdicheyt. Ghedenct wat v Amalec op den weech gedaē heeft als ghy wt Egyp- Exod.17.c.8.
ten quaemt / hoe dat hi v te gemoete quam
eñ versloech die achterste van uwē heyr die van vermoetheden achterbleuen sittende /

Als ghy vã honger eñ arbeyt mat waert/ eñ dat hy God niet gevreest en heeft/ Daerõ so wanneer de Heere uwe Godt v sal ruste gheghenen hebben/ende alle de nacien der heydenen rontsomme onder v bedwanc gebrocht int lant dat hy v beloft heeft/ so suldy Amalecs naem te niet doen van onder den hemel, wacht v dat ghy dit niet en vergetet.

Hoe men de eerste vruchten ende thienden sal brenghen voor Godt. Dat xxvj. Capittel.

A ENde als ghy int landt sult gecomen zyn/ d'welc de Heere uwe Godt v te besitten sal geuen/ eñ ghy dat sult vercregẽ hebben/ eñ daer in gewoont/ so suldy vã allẽ uwen vruchten neme de eerste vruchten/ eñ die in eenen corf leggen/ eñ gaẽ ter plaetsen welck de Heere uwe God vercorẽ sal hebbẽ datmẽ sijnẽ naẽ daer aenroepen soude/ eñ ghy sult gaen aen den priester/ die in dien dagẽ zyn sal/ eñ hem seggẽ: Ic belyde heden voor den Heere uwẽ God/ dat ic gecomẽ ben int lant/ waer af dat hy onsen vaderẽ gesworẽ hadde/ dat hy ons dat geuen soude/ Eñ de priester dien corf wt uwer handt ontfangẽde sal dien stellẽ voor dẽ outaer des Heerẽ ws Godts/ eñ ghy sult seggen voor dat aenschyn des Heeren ws Godts: De Syrer vervolchde mynen vader/ de welcke is nedergegaen in Egypten eñ daer heeft hy een vremdelinck geweest in seer cleynen getale eñ hy is ghewassen tot een groot eñ sterc volc eñ vã ontellycker menichten. B Eñ de Egyptenaers hebben ons swaerlyc verdruct eñ ons vernolcht seer swaer lastẽ op leggende/ eñ wy hebben geroepẽ tot den Heere onser vaderen God/ de welck heeft ons verhoort/ons oodmoedicheyt aenghesien/ eñ onsen arbeyt eñ benautheyt/ eñ hy heeft ons wt Egyptẽ gheleyt door een sterche hant/ eñ met eenen wtgestrecten arm/ met grooten angst/ door veel teekenen eñ wonderlyche werchẽ/ eñ hy heeft ons gebracht tot in dese plaetse/ eñ ons geleuert een landt vloeyende vã melck eñ honich: eñ daerom offere ic v nv de eerste gauen van de vruchten des lants/ d'welc de Heere my gegeuen heeft/ Eñ ghy sult die laten voor dat aenschyn des Heeren ws Gods: eñ als ghy dẽ Heere uwen Godt sult aenbedẽ hebbẽ/ dan suldy met vruechden maclyt houden van allen den goede dat de Heere uwe Godt v gheghenen sal hebben/ ende uwen huyse/ ghy ende de Leuyt ende C de vremdelinck die met vis. Als ghy de thiẽde vã allen uwẽ vruchtẽ heel vergadert hebt soo suldy die ten derden iare der thienden gheuen den Leuyt den vremdelingheu ende weesen ende der weduwen/ dat sy die eten moghen binnen uwe poortẽ/ ende versaet worden/ ende ghy sult seggheu voor dat aenschyn des Heeren ws Godts: Ick heb van mynen huyse ghebracht dat ghoeylicht is/ende heb dat ghegheuen den Leuyt ende vremdelinck/ ende weese ende weduwe/ gheluck ghy my geboden hebt/ ick en hebbe v gheboden niet ouertreden/ noch v bruel vergheten/ Ick en heb daer af niet ghetẽ in mynen rouwe/ noch die wtgedeylt tot eenige onsuyuerheyt/ noch daer af yet gedaẽ tot eeniger dooder wtvaert/ Ic heb des Heeren myns Godts stemme onderdanich geweest eñ alle dingẽ gedaẽ also ghy my bevolẽ hebt. Siet nederwaerts vã uwer heylichster plaetsen/ eñ vã de hooge wooninge der hemelen eñ gebenedyt uwen volc Israhel eñ dat lant d'welc ghy ons gegeuẽ hebt/ gelyc ghy onsen vaderẽ gesworẽ hebt dẽ lãde dat van melc eñ honich vloeydt. Heden heeft de Heere uwe Godt v gebodẽ/ dat ghy doen soudt dese gebodẽ eñ rechte oirecle/ eñ dat ghy die bewarẽ eñ volbrengẽ soudt/ wt v geheel herte eñ wt v gheheel siele. Ghy hebt hedẽ den Heere vercorẽ/ dat hy v Godt soude zyn/ eñ dat ghi soudt in syn wegẽ wãdelen/ eñ syn ceremonien eñ gebodẽ eñ rechten bewarẽ/ eñ dat ghy synẽ beuele soudt gehoorsaem zyn. Siet de Heere heeft v hedẽ vercorẽ dat ghy syn eygẽ volc soudt zyn/ gelyc hy v geseyt heeft/ eñ dat ghy alle syn gebodẽ soudt onderhoudẽ: eñ hy sal v stellen bouen alle nacien/ de welcke hy gheschapen heeft tot synen loue ende naem ende glorie: dat ghy soudt een heylich volck des Heeren ws Godts zyn gheluck hy gheseyt heeft.

Deut. 7. a. 6.

Hoe datmen steenẽ ouer de Iordane op rechten sal, en te daer op de gheboden des Heeren screyuen sal, ende hoemen op de twee berghen goet ende quaet wenschen sal.

Dat xxvij. Capittel.

A ENde Moyses metten ouders van Israhel hebben den volcke geboden/ seggende: Bewaert allen het ghebodt dat ick v heden ghebiede/ Ende als ghy ouer de Iordane sult ghegaen zyn in d'lant dat de Heere uwe God v geuen sal/ so suldy seer groote steenen oprechtẽ/ ende die met calck effen maken/ also dat ghy daer in moecht screyuẽ alle de woorden van deser wet/ als ghy ouer de Iordane sult gecomẽ zyn/ om te gaen int lant dat de Heere v God v genẽ sal een lant van melck eñ honich vloeyende/ gheluck hy uwen vaderen gheswozen heeft. Daerom als ghi ouer de Iordane gepasseert sult zyn/ so recht op de steenẽ de welcke ic v hedẽ beuele op den berch Hebal/ eñ ghy sultse met calck effen maken/ eñ daer eenẽ outaer timmeren den Heere uwen God/ vã steenẽ daer geen yser aen geraect en heeft/ eñ vã rouwẽ eñ ongehouwen steenen eñ ghy sult daer op den Heere uwẽ God offerẽ brantofferandẽ/ eñ ghy sult hem ock offeren vredtofferandẽ/ eñ ghy sult daer eten eñ wolyc maclyt houden voor den Heere uwẽ God/ Eñ B ghy sult screyuen op de steenen alle de woorden van deser wet beschedelick ende claerlyck. Ende Moyses met de priesters van der Leuiten geslachte hebben geseyt tot alle die van Israhel: Aenmerckt ende hoort toe Israhel: Heden zydy ghemaect des Heeren ws Godts volck/ ghy sult na syn stemme hoozen/ende doen de geboden/ eñ rechte oirdeelen die ick v hedẽ ghebiede. Eñ Moyses heeft den volcke op dien dach geboden seggheude: Dese sullen staen om den Heere te gebenedydẽ op den berch Garizim/ als ghy

Exod. 20. d. 15. Iosu. 8. f. 33.

ghy ouer de Jordane sult gegaen zyn: Symeon/ Leui/ Judas/ Jssachar/ Joseph ende Benjamin. Eñ daer tegen ouer sullen dese staē op dē berch Hebal om te vermaledyděn Ruben/ Gad/ eñ Aser/ eñ Zabulon/ Dan eñ Deut. 27. Nephtali. Eñ de Leuiten sullē wtspreken/ eñ met luyder stemmē seggen tot alle de mānen vā Jsrahel. Vermaledyt zy de mensche/ die eenich gesnedē oft gegoten afgodts beelt maket/ een afgryselicheyt des Heeren/ een handtwerc der constenaren/ eñ dat stellē sal int heymelyck/ eñ alle t'volc sal antwoorden ende seggen/ Amen. Vermaledyt zy hy die niet en eert synen vader/ eñ moeder/ eñ alle t'volck sal seggen/ Amen.

Vermaledyt zy hy die syns naesten palen verstelt/ eñ alle t'volc sal seggen/ Amen.

Vermaledyt zy hy die eenen blinden in den wech doet dolen/ eñ alle t'volck sal seggen/ Amen.

Vermaledyt zy hy die dat recht verkeert vanden wtlander/ weese ende weduwe/ eñ alle t'volck sal seggen/ Amen.

D Vermaledyt zy hy die by syns vaders huysvrouwe slaept/ eñ ontdect dat decksel vā synen beddecken/ ende alle t'volck sal seggen/ Amen. Vermaledyt zy hy die hem met eenige beeste verslaept: ende alle t'volck sal seggen/ Amen.

Vermaledyt zy hy/ die by syn suster slaept/ die syns vaders oft syns moeders dochter is/ eñ alle t'volc sal seggen/ Amen.

Vermaledyt zy hy/ die by syn swerinne slaept/ ende alle t'volck sal seggen/ Amen.

Vermaledyt zy hy/ die al heymelyc synē naesten slaet/ eñ alle t'volc sal seggen/ Amen.

Vermaledyt zy hy die eenige gifte neemt/ om te slaen de siele van d'onnoosel bloet/ eñ alle t'volck sal seggen/ Amen.

Vermaledyt zy hy/ die niet en blyft in de woorden van deser wet/ eñ merten wercken die niet en volbrenget/ ende alle t'volck sal seggen/ Amen.

Veel goede vermaledyckingen worden den volcke beloft die Gods gheboden onderhouden, ende vermaledyckinghen den ghenen diese niet en houden.

Dat xxviij. Capittel.

A Maer ist dat ghy hoort de stēme des Heeren wes Godts/ also dat ghy doet eñ bewaert alle syn geboden/ die ich v hedē gebiede/ so sal de Heere v God v hooghet maken dan allē natien die op aertryck verkeeren/ Ende alle dese ghebenedyckingen sullen op v comen/ ende v begrypen/ ist dat ghy synen gebodē hoort. Ghebenedyt sultdy wesen in de stadt/ ende gebenedyt opt veldt. Ghebenedyt sal wesen de vrucht wes lichaems/ ende de vrucht wes lants/ ende de vruchten van uwen lastdragende beesten/ de cudden van uwen runderen/ ende de copen van uwen schapen. Ghebenedyt sullē gebenedyt zyn/ eñ uwe overschot sal gebenedyt wesen. Ghebenedyt sultdy wesen incomende eñ wtgaende. De Heere sal v verlossen dat v vyanden die tegen v op staē/ vallen sullē voor v aensichte: door eenen wech sullen sy tegen v comen/ ende door seuen wegē voor v aensicht vlieden. De Heere sal de gebenedyckinge wesenden op v schelders/ ende op allen dowercken uwer handen/ ende hy sal v gebenedyden int lant dat ghy sult vercreghen hebben/ De Heere sal v verwecken voor zy selven tot een heylich volc/ gheluyck hy v gesworē heeft/ ist dat ghy de geboden van uwē Heere God bewaert/ ende in syn wegen wandelt. Ende alle volcken der aerden sullen sien dat des Heeren naem ouer v aengeroepen is/ ende sy sullen v vreesen: De Heere sal v weeldich ende ryck maken van alderley goet/ van de vruchten wes lichaems/ ende van de vruchten wes beests/ eñ van de vruchten wes lants/ waer af dat de Heere uwē vaderen gesworen heeft/ dat hy v dat gheuen soude/ Ende de Heere sal synē besten schat den hemel open doen/ om uwen lande te synen tyde regen te gheuen/ ende hy sal alle de wercken uwer handen gebenedyden. Eñ ghy sult veelderhande nacien van volcke op woeckere leenen/ ende vā niemant te woecker nemen. De Heere sal v stellen tot dat hooft/ ende niet tot den steert/ ende ghy sult altyt bouen/ ende niet onder wesen/ ist dat ghy nochtans hoort na de gebodē des Heeren wes Gods/ die ich v heden gebiede/ ende dat ghy die bewaert/ ende doet/ ende daer niet af en gaet ter rechter noch ter slincker hant/ ende dat ghy de vremde goden niet en dolcht noch dient. Maer ist sake dat ghy na de stemme vandē Heere uwen God niet hoozen en wilt/ om alle syn geboden ende ceremonien te bewaren ende te doen die ich v heden beuele/ So sullen alle dese vermaledyckinghen op v comen/ ende v benangen. Ghy sult vermaledyt zyn in de stadt/ eñ vermaledyt opt veldt. Vermaledyt sal uwe schuere zyn/ eñ alle v bleuckinghen sullen vermaledyt zyn/ Vermaledyt sal zyn de vrucht wes lichaems/ ende de vrucht wes lants/ ende dat ver van uwen ossen/ ende de cudden vā uwē schapen/ Ghy sult vermaledyt zyn incomende/ ende vermaledyt wtgaende/ Ende de Heere sal v verscheydē dieren tot/ ende honger/ ende berispinge in alle uwen wercken die ghy doen sult/ tot dat hy v verdoruen eñ vernielt sal hebben haestelyck/ om v alderquaetste vonden door de welcke ghy my verlaten hebt. De Heere schicket v toe een pestilencie/ tot dat hy v verslindē vanden lande daer ghy henē gaet om dat te besitte. De Heere slae v met armoeden/ tysicken/ ende couwe/ brant ende hitte/ eñ met swarte quade loche/ eñ verseuentheyt/ ende hy vervolge v tot dat ghy vernielt zyt. Dē hemel die bouē v is worde metalē/ eñ de aerde welcke ghy betreedt/ yseren. De Heere gheue dat den regen wes lants zy stof der aerden/ ende dat vanden hemel op v asschen comen mogē/ tot dat ghy vernielt sult worden. De Heere leuere v vallēde voor uwe vyanden: door eenen wech moetty wtrechē tegen henlieden/ ende door seuen wegen vlieden/ eñ wordet verstroyt alle de conin-

Leu. 26. b. 16. Thren. 2. f. 19 Mala. 2. a. Baru. 1. d. 12. Tob. 3. a. c.

Leuit. 26. c. 19.

rycken der aerdē dote/ eñ v doode lichaem
ty een aes alle den vogelen des hemels/ eñ
den beesten der aerdē/ eñ daer en sy nemāt
diese verjage. De Heere slae v niet swer
van Egypten/ eñ dat deel ws lichaems daer
den dieck door coemt met schorfheyt dōr eñ
huerssel/ also dat ghy niet en moecht ghene-
sen worden/ De Heere slae v met onsin-
nicheyt/ eñ blintheyt/ eñ raserye des herten/
eñ dat ghy tasten moet indē middach/ ge-
lyck een blinde pleech te tastē in de duysterni-
ssen/ also dat ghy uwē wech niet en mocht
recht houden/ ende t'allen tyden moetty val-
scheyt lyden/ eñ verdruct worden door ghe-
D welt/ eñ niemant hebbē die v verlosse/ Een
huysvrouwe moet ghy trouwen/ eñ een an-
der moet sy haer slapen/ Een huys moetty
timmeren/ eñ daer niet in woonen/ Eenen
wyngaert moetty plantē/ eñ daer geē vrucht
af lesen/ Uwen ossel moet voor v ten offer
geslagen worde/ eñ ghy en moet daer niet af
eten. Uwen ezel moet voor v oogē geroost
worde/ eñ en worde v niet weder gegeuen/
Uwe schapen moeten uwen vyanden gege-
uen worden/ eñ daer en is niemant en sy die v
helpe/ Uwe sonen ende dochteren moetē ge-
leuert worden eenen anderen volcke/ daer
v oogen sien sullen/ eñ v begeuē alle dē dach
in hueren aensien/ eñ datter ghen macht
en sy in v hāt/ Een volc dat v onbekent
is moet eten de vruchten ws lants/ eñ alle
uwen arbeyt/ eñ ghy moet alcht wesen val-
scheyt lydende/ eñ verdruct/ eñ verbaest dā-
nen grouwel der dingen welck uwe ogen
sien sullē. Sinen moet v de Heere met seer
quade swerē aen v knien eñ braeyen/ also
dat gy nyet en sult moghen genesen/ vandē
hoet uwer voeten totten top ws hoofts toe.
De Heere sal v eñ uwen coninck die ghy
ouer v stellen sult/ voeren tot een volc welc
ghy niet en kent/ ghy noch v vaders/ eñ al-
daer sult dy den vreemden goden dienē/ steenē
Mich. 4. d 13. Agge. 1. b. 6. eñ houtē/ Eñ ghy sult verlorē zijn/ eñ voor
een gemeyn seggen eñ een fabule wesen al le-
den volck daer v de Heere onder brenghen
sal/ Ghy sult veel saets in de aerde werpē/
eñ luttel vergaderen/ want de sprinckhanen
sullent al verslinden. Ghy sult eenē wyn-
gaert planten eñ graven/ maer daer geenen
wyn af drincken/ noch ghy en sult daer niet
af vergaderen/ want den wormen salt
verdoruen worden. Ghy sult olyfbomen
hebben aen allen uwe palen/ eñ nochtā v sullen
niet gesalfd worden/ want de olyuen v sullē
af vallen eñ verloren gaen. Ghy sult soneē
ende dochteren winnen/ ende daer geen ge-
nuechte ws herten af hebben/ want sy sullen
E gheuangen weech gheleyt worden. De doo-
re verseynghcyt sal alle v boomen ende dat
coren ws lants verderuē/ De wendelinc
die met v uut lant woont/ die sal boven v op
gaen ende sal hooghe zijn waer ghy sult ne-
derdalē eñ neerder zijn. Hy sal v lee-
ner leenen eñ ghy en sult hē te woecker
leenen. Hy sal tot hooft zijn eñ ghy sult ondē
steert zijn. Eñ alle dese vermaledijdinghen
sullen op v comen/ eñ v vervolgen eñ gry-
pen tot dat ghy vergaen sult wesen/ om dat
ghy niet ghehoort en hebt de stemme vandē
Heere uwen God/ ende sijn gheboden ende
ceremonien niet ghehouden en hebt/ die hy
v beuolen heeft. Ende daer sullen onder v
teeckenen ende wonderlycke dinghen zijn/
eñ onder v saet tot under eewicheyt/ om dat
ghy den Heere uwen God niet ghedient en
hebt met blyschappen eñ met ghenuchte ws
herten/ om de overvloedicheyt van alle din-
ghen. Ghy sult uwen vyant dienen/ den
welcken de Heere op v senden sal met hon-
gher ende dorst eñ naecktheyt eñ alle gebreck/
eñ hy sal een yseren yoek op uwen necke leg-
gen/ tot dat hy v vernielt sal hebben. De
Heere sal een volc op v sendē wt verrē lan-
den eñ vanden wterstē eynden der aerden/
ghelyck eenen arent metter macht vliegen-
de/ wiens tale ghy niet en sult connen ver-
staen/ een seer wreet spytich volc/ die eenē
ouden man niet toeghreuen en sullen/ noch
des cleynes kints ontfermen/ eñ sy sullen
verslinden alle de vrucht van uwen lastdra-
gende vee eñ de vruchten ws lants/ tot dat
ghy vergaen sult zijn/ eñ sy en sullē v niet la-
ten coren/ wyn eñ olie/ vee vā ossen eñ oui-
den/ noch schapen/ tot dat sy v bedorven eñ ver-
nielt sullen hebben/ in alle uwe stedē ende F
tot dat v sterckē hooge muren sullē ge-
broken zijn/ dē daer ghy v betrouwt op hebt
in alle v lant. Ghy sult vruchten uwe poorten
beleyt worden/ over alle dat lant welck de
Heere uwe God v geuē sal: ende ghy sult
dē vrucht ws lichaems eten/ ende uwer sonen
ende dochterē vleesch/ de welcke v de Heere
uwe God sal gegeuen hebben in de benaut-
heyt ende verwoestheyt daer v vyāt v ma-
de verdrucken sal. Een teer ende wellus-
tich man binder v lieden/ die sal seer benijdē
synen moeder eñ sijn huysvrouwe die in sy-
nen schoot slaept/ dat hy henlieden niet en
gheue van synder kinderen vleesch d'welck
hy eten sal/ om dat hy anders niet en sal heb-
ben om te eten/ in dat beleggher ende inden
dierē tyt/ waer door v vyandē v verdrucken
sullen hebben binnen v poorten. Een teer F
eñ wellustighe vrauwe/ die op de aerde niet
gaē en mocht/ oft eenen voetslap van seven/
om haer seer groote weeshcyt eñ teerheyt/
die sal harē man benijden/ die in harē schoot
slaept op haer soons eñ dochters vleesch/ eñ
vā de onreynicheyt der moeden ires lichs dat
sy uut middē vā haren vrygen comen/ eñ op
de kinderkens die sy daer selver uere gebo-
ren zijn/ Want sy sullen dese heymelyckheyē/
wt groten gebrecke van alderley dingen in
dat beleggher/ eñ verwoestheyt daer door d'
vyanden v verdrucken sullen binnen uwen
poorten. E En zy dat ghy bewaert en doet
alle de woordē vā dese wet die in dit boeck
geschreuen zijn eñ t'een zy dat ghy sulcx eerbie-
den eñ weselycken naem vreest/ dat is den
Heere uwē God/ so sal de Heere verwon-
deren uwe plaghen/ ende de plaghen uwes
saets seer groote ende langhedurighe pla-

ghen

plagen/ de alderquaetſte ſiecten altijt dueré-
de/ eñ hy ſal op v keeren alle de plagen van
Egypten die ghy gevreeſt hebt/ eñ die ſullé
B v aencleuen: Ende daer toe noch alle de
ſiecten eñ plagen die int boec van deſer wet
niet gheſchreuen en zijn/ ſal de Heere op v
brenghen tot dat hy v vernielen ſal: ende
ghy ſult luttel van ghetale ouerblijuen/ die
te vozen waert gheljck de ſterren des he-
mels in menichten/ om dat ghy de ſtemme
des Heerē wz Gods niet gehoozt en hebt.

Eñ gheljck de Heere te vozen hem ver-
blijt heeft op v lieden/ v weldoende eñ v ver-
menichvuldighende/ alſoo ſal hy hem ver-
blijden v vernielende eñ verderuende/ dat
ghy wech gehaelt wozdt van dat landt daer
ghy in gaen ſult/ om dat te beſitten. De
Heere ſal v verſtroyen onder allen volcken
van dat wterſte der aerden/ tot aen ſijn eyn-
den toe/ eñ ghy ſult daer den vreemden godē
dienen die ghy eñ v vaders niet en kent/ den
houten eñ ſteenen. Eñ onder dat volck en
ſuldy gheen ruſte hebben/ noch v voetſtappē
en ſullen daer niet raſten: want de Heere
ſal v daer een vermaert herte gheuen/ eñ ge-
breckelijcke oogen/ eñ een ziele verteert van
onghenoechten/ eñ v leuen ſal weſen als
hangende voor v. Ghy ſult nacht ende dach
vreeſen/ ende uwen leuen niet betrouwen.

Des morgens ſuldy ſeggen: wie ſal my
den auont verleenen? Eñ des auonts: wie
ſal my den morgen geuen? om de verbaert-
heyt wz herte: waer mede ghy ſult verſtrict
zijn/ eñ om de dingen die ghy met uwē oo-
gen ſien ſult. Eñ de Heere ſal v met veel
ſchepen weder in Egypten voeren/ door dē
wech daer hy v afgeſeyt heeft/ dat ghy dien
niet meer ſien en ſoudt/ Daer ſuldy uwen
vyanden vercocht worden tot ſlauen/ ende
dienſtwijuen/ ende daer en ſal niemant ſijn
die v coopen ſal.

Hoe t'verbont vernieut wordt inden lande van Moab, eñ
hoe Moyſes verhaelt de weldaden ende goedertierenheyt
Gods, ende datſe op den Heere hen vaſt blijue betrouwende.

Dat xxix. Capittel.

A
Deut. 11. 2. 4. DIt zijn de woordē des verbonts welck
de Heere Moyſi geboden heeft/ dat hy
maken ſoude mettē kinderē vā Iſrahel/ int
lādt vā Moab: behalue dat verbont d'welck
hy met henlieden ghemaeckt hadde in Ho-
reb. Eñ Moyſes heeft geheel Iſrahel ge-
roepen eñ tot henlieden gheſeyt: Ghy hebt
gheſien alle de dingen/ welck de Heere ghe-
daen heeft voor v int lant van Egypē Pha-
rao eñ alle zijnē dienaers/ eñ alle ſijnen lan-
de: groote becoozinghen de welcke v oo-
gen gheſien hebben/ de teeckenen eñ ouer-
groote wonderlijcke wercken. Ende de
Heere en heeft v gheen verſtandich herte/
noch ſiende ooghen/ noch oozen die hoozen
mochten gegeuē/ tot op den dach van heden
Deut. 8. 2. 4. toe. Hy heeft v veertich iaren geleyt door
de woeſtijne/ v cleederen en zijn niet verſle-
ten/ eñ de ſchoenen van uwē voeten en zijn
van ouderdom niet vergaen. Ghy en hebt
gheen broot gheten/ noch gheenen wijn oft
verhuegelijcken dranck gedroncken/ om dat
ghy weten ſoudt dat hy de Heere v lieder
7 God is. Eñ ghy ſijt tot deſer plaetſen ge-
comen/ eñ Sehon de Coninck van Heſebon
is wtgetrocken/ eñ Og de coninck van Ba-
ſan/ comende ons tegen ten ſtryde/ ende wy
8 hebbenſe verſlagen/ eñ haer landt inghe-
nomen/ eñ dat te beſitten gheghenen Ruben
eñ Gad/ eñ den halven gheſlachte van Ma-
9 naſſe. Daerom bewaert de woozden van B
deſen verbont/ eñ volbrenget die/ op dat ghi
10 verſtaen moecht al wat ghy doet. Ghy
ſtaet heden al te ſamen voor den Heere uwē
God/ v princen eñ geſlachten ende ouders/
11 eñ leeraers/ alle dat volck vā Iſrael/ uwe
kinderen eñ huyſvrouwen eñ de vreemde-
lingen die by v inden leghere woonen/ wt-
genomen de boſchhouwers eñ de ghene die
12 water aenhalen/ dat ghy ſoudt ouercomē
in dat verbont des Heeren wz Gods/ ende
inden eedt den welcken de Heere uwe god
13 heden met v lieden vaſt maeckt: om dat hy
v ſoude verwecken tot ſijn volck/ eñ uwe
God ſoude weſen/ gelijck hy v geſeyt heeft/
ende gheljck hy uwen vaderen gheſworen
14 heeft/ Abraham/ Iſaac/ eñ Jacob. Ende ick
en maeck dit verbondt ende deſen eedt niet
15 vaſte met v lieden alleen: maer met allen
den ghenen die hier tegenwoordich zijn/ eñ
16 die hier niet tegenwoordich en zijn. Wāt C
ghy weet wel hoe dat wy gewoont hebben
int landt van Egypten/ eñ hoe wy ghegaen
zijn doort midden der nacien/ doorde welc-
17 ke gaende/ hebdy geſien haerlieder afgry-
ſlicheden eñ vuylicheden/ dat is/ haerlie-
der afgoden/ hout eñ ſteen/ ſiluer eñ gout/ de
18 welcke ſy eerden: op datter by auontu-
ren onder v lieden niemandt en zy/ man oft
vrouwe/ familie oft geſlachte/ wiēs herte he-
den vanden Heere onſen Godt afghekeert
is/ dat hy ſoude willen gaen eñ dienen den
goden van dien nacien/ eñ dat alſoo onder v
lieden ſoude weſen een woztel voortbren-
19 gende galle ende bitterheyt. Eñ als hy de
woozden van deſen eedt ſal gehoozt hebbē/
dat hy dan ſy ſelven in ſijn herte gebenedij-
de ſeggende: Jck ſal vrede hebben/ eñ wan-
delen in de quaetheyt mijns herten/ eñ dat
de dronckenſſe tot haer neme den dorſtigen/
20 eñ dat de Heere hem die niet en vergeue:
Maer dan ſal ſijn heete gramſchap ende ſijn
ialouſheyt aldermeeſt roockē tegē dié men
ſchē/ alſoo dat op hem ſullen ſitten alle de
vermaledijdinghen die in deſen boeck ghe-
ſchreuen zijn: eñ dat de Heere ſijnen naem
21 doe vergaen onder den hemel/ ende hem
verderue/ tot dat hy hem vernielt heeft wt
alle de geſlachten van Iſrael/ nae de ver-
maledijdingen die in den boec deſer wet eñ
22 verbonts begrepē zijn. Eñ dat nacomen- D
de geſlachte/ eñ de kinderē die daer nae ſul-
len gheboren wozden/ eñ de vrelanders die
van verre ghecomen zijn/ ſullen ſeggen/ als
ſy ſien ſullen de plaghen van dien lande/ eñ
de ſiecten daer de Heere die mede gepijnicht
23 ſal hebben/ met ſolpher ende mettē brandt
der ſonnen die verbrandende/ alſoo datmen

dat niet meer en beſaeye / ende datter niet groens wt en waſſe na de gheluckenuſſe der verderffenuſſen vã Sodoma eñ Gomorrha/ Adama eñ Seboim/ welck de Heere ongekeert heeft in ſynẽ tooren eñ heete gräſchap/

Gen. 19 c. 13. 5. Reg. 2. b. 2. Iaer. 22 c. 8.

Eñ alle de liedẽ ſullẽ ſeggẽ: waerom heeft de Heere deſen lande aldus gedaẽ? Eñ wat is deſen grooten tooren vã ſynder ongemetender gramſchappẽ? Eñ ſy ſullẽ antwoorden: Om dat ſy des Heerẽ verbondt verlaten hebben/ dat hy met harẽ vaderẽ vaſt gemaect heeft / als hy die leydde wt d'landt vã Egyptẽ/ eñ ſy hebbẽ den vremdẽ godẽ gedient/ eñ henlieden aenbeden die ſy niet en kenden/ eñ dien ſy niet en warẽ toegeſchict/

Daerom is de gramſchap des Heerẽ verſtoort tegen dit landt/ dat hy daer op brengẽ ſoude alle de vermaledydinghen / die in dit boeck geſchreuẽ zyn/ eñ hy heeftſe wt haren lãde verdreuẽ met gramſchappẽ eñ met eenẽ raſendẽ moet/ eñ met de alder grootſte verbolgentheyt/ eñ hy heeftſe verworpen in een vreemt landt/ gelyck dat heden blyckelic is. De verborgen dinghen behooren den Heere onſen Godt toe/ die opẽbaer zyn ons eñ onſen kinderẽ tot inder eewicheyt/ dat wi doen ſouden alle de woorden vã deſer wet.

Van Gods barmhertigheyt in dien ſy heurlieden bekeeren, Ende van ſynder ſtraffinge, in dien ſy niet gehoorſaem en zyn.

Dat xxx. Capittel.

Deut. 4. b. 29. Pſal. 105. f. 41

A SOo wanneer dan dat alle deſe woordẽ op v comen ſullẽ, de benedydinge oft de vermaledydinge/ welcke ich voor v aenſicht geleyt hebbe/ eñ dat ghy beweecht zynde door heron ws hertẽ onder alle de heydenẽ/ daer v de Heere v Godt onder ſal verſtroyt hebben/ eñ ghy v weder tot hem keerẽ ſult/ eñ onderdanich weſen ſynẽ gebodẽ/ gelyck ich heden ghebiede v eñ uwen kinderen / met v geheel herte eñ met v geheel ſiele: ſo ſal de Heere uwe Godt v wederom leyden wt uwer gheuanghenuſſen/ eñ uwer bermhertich weſen/ eñ v weder vergaderen wt allẽ volcken/ daer hy v te vorẽ onder verſtroyt hadde/ Eñ al waerdy verſtroyt aen de wterſte des hemels / van daer ſal v de Heere uwe Godt wederom trecken/ eñ te hemwaerts nemen/ eñ brenghen int landt dat v vaders beſeten hebben/ eñ ghi ſult dat wederom beſitten/ eñ hy ſal v gebenedyden/ eñ maken v meerder van getale, dan v vaderen geweeſt hebben. Ende de Heere uwe Godt ſal v herte beſnydẽ eñ dat herte ws zaets/ dat ghy den Heere uwen Godt ſult mogen lief hebben met v geheel herte eñ met v geheel ſiele/ dat ghy moecht leuen. Maer alle deſe vermaledydinge ſal hy keeren op uwe vyandẽ/ eñ op de ghene die v haten eñ vervolghen.

a. Mac. 1. f. 44 3. c. 18.

Maer ghy ſult wederkeerẽ / eñ hooren de ſtemme des Heeren ws Gods/ eñ doen alle de geboden die ich v heden beude/ ende de Heere ſal v maken overvloedende in alle de wercken uwer handẽ/ in de vrucht ws lichaems/ ende in de vrucht van uwen behelpighen vee/ in de vruchtbaricheyt ws landts/ ende in overvloedicheyt van allen dingen/ want de Heere ſal wederkeerẽ / dat hy hem verblyde van v in alle goede dingen/ gelyck hy hem verblydt heeft in uwe vaderen: ist ſake nochtans dat ghy hooren ſult nae de ſtemme des Heeren ws Gods / eñ ſyn ghebodẽ eñ ceremonien ouderhoudt/ die in deſe wet geſchreuen zyn eñ dat ghy tot den Heere uwen Godt wederkeert met uwen gheheelen herte ende met v gheheel ſiele. Dit ghebodt welck ich v heden gebiede en is bonen v niet/ oft verre gelegen / noch inden hemel geſtelt/ dat ghy ſoudt mogen ſeggen: wie ſiet van ons lieden die inden hemel opclimmen mach/ dat hi dit tot ons brenge/ dat wy dat mogen hooren/ eñ metten werken volbrengen? noch t'en is ouer de zee niet gheleghen/ dat ghy moecht clagen ende ſeggen: wie ſiet van ons lieden die ſal mogen ouer de zee varen/ eñ dat tot by ons haſen/ op dat wy mochten hooren eñ doen datter gebodẽ is? Maer dat woort is ſeer by v/ in uwen mont/ eñ in v herte / op dat ghy doen ſoudt. Aenmerct dat ick heden voor v aenſicht geſtelt hebbe d'leuen eñ dat goet/ eñ daer tegen de doot eñ het quaet/ om dat ghy den Heere uwen Godt ſoudt lief hebben/ eñ wandelen in ſyn wegen/ eñ ſyn ghebodẽ eñ ceremonien eñ ordeelẽ ſoudt bewaren eñ leuen/ eñ dat hy v vermenichfuldige/ eñ v gebenedyde int landt daer ghy in gaet/ om dat te beſitten. Maer iſt dat v herte afgekeert wordt/ eñ ghy niet hooren en wilt/ eñ dat ghy door verdooltheyt bedrogen zynde vremde goden aenbidt/ eñ henlieden dient/ ſo ſegge ich v heden te voren/ dat ghi vergaen ſult/ eñ luttel tyts blyuẽ int landt daer ghy nu ouer de Iordane gaende ſult ingaen/ om dat te beſitten. Ich aenroep heden hemel eñ aerde tot ghetuygen/ dat ich v te voren geleyt hebbe het leuen eñ dat goet/ de benedydinghe ende de vermaledydinge. Daerom ſo verkiest dat leuen/ op dat ghi eñ v zaet leuẽ moecht/ eñ beminnt den Heere uwẽ Godt eñ weeſt ſynder ſtemmẽ gehoorſaem eñ blyft hem by (want hy is v leuen eñ de langheyt uwer dagen) op dat ghy moecht woonẽ in d'lãdt/ waervan dat de Heere uwẽ vaderen geſworen heeft Abraham/ Iſaac eñ Jacob/ dat hy henlieden dat gheuen ſoude.

Hoe Ioſue in Moyſes ſtede den volcke wordt voor eenen hooftman ghegheuen. Ende dat boeck der tweeder wet wordt geſchreuen, ende in de arcke geleyt.

Dat xxxi. Capittel.

A ALdus is Moyſes wech ghegaen/ eñ heeft alle deſe woorden geſproken tot alle die van Iſrahel/ eñ henlieden geſeyt: Ick ben heden hondert eñ twintich iarẽ oudt / ick en can niet meer wt eñ ingegaẽ, beſonder want de Heere oock tot my gheſeyt heeft: Ghy en ſult ouer deſe Iordane niet gaen. Daerom ſal de Heere uwe Godt voor v ouertrecken/ ende hy ſal alle deſe volcken vernielen in v aenſchyn/ ende ghy ſult die beſitten: eñ deſen Ioſue ſal voor v ouertrecken / gheluck de Heere gheſeyt heeft. Ende de Heere ſal henden doen gheluck hy Sehon ende Og der Amorrheers coninghen ende haren lande ghe-

Deut. 1. d. 22. Nu. 27. c. 12.

Nu. 21. c. 24.

ghedaen heeft/ende hy salse te niet brengen.
Hierom als hy v dese oock sal geleuert hebben/so suldy hem desghelijckx doen/ also ick
B v bevolen hebbe. Doet manlijck/eñ weest
vroom/en wilt niet vreesen/ noch en verwaert v niet tot haren aenschouwē/ want de Heere v God is v leytsman/ende hy en sal v niet verlaten oft af gaen. Ende Moyses heeft Josue geroepē/ende hem geseyt voor gheheel Israhel: Hebt stercken moet/ende weest vroom/ want ghy sult dit volck brenghen int lande/waer af de Heere ghesworen heeft haren vaderen/dat hi henliedē dat sonde gheven/ende ghy sult dat metten lote wt deylen. Ende de Heere die v leytsman is sal met v wesen/hy en sal v niet verlaten oft af gaē/en wilt niet vreesen oft verschrict zijn.
Hierom heeft Moyses dese wet gheschreuen/ende die den priesters gheghenen/ den kinderen van Leui/die dagr droegen de arcke van dat verbont des Heeren/ende alle dē ouders van Israhel. Ende hy heeft henlieden geboden seggende: Na seuen iaren int iaer der quytscheldingē op het hoochtyt
C der tabernakelen/ als alle die van Israhel tsamen comen sullen/ om henlieden te verschoonen voor dat aenschijn vanden Heere uwen Godt/ ter plaetsen welck de Heere sal verkoren hebbē/ so suldy de woorden vā deser wet lesen voor alle die van Israhel/ daer sijt hooren/ ende daer t'volck al te samē sal vergadert wesen/ soo wel de mans als de vrouwen/ kinderen ende vremdelingen/die binnen uwer poorten zijn/ op dat zijt hoorēde mōghen leeren/ende vreesen den Heere uwen God/ende bewaren ende volbrengen alle de woorden van deser wet/ eñ dat haer kinderē diet noch niet en weten/mogē hooren/ende vreesen den Heere haren God/alle de daghen dat sy verkeerē sullen opt lant/ waer toe ghy nv oner de Jordane gaende reyst/om dat te besitten. Eñ de Heere seyde tot Moysen: Siet de dagē uwer doot zijn nakende/roept Josue/ eñ staet in dat tabernakel des ghetuyghenissen/ op dat ick hem
D gebiede. Moyses dan ende Josue zijn weeh gegaen/ ende stonden in dat tabernakel des ghetuygenis/ ende de Heere heeft hem selnen daer gheopenbaert in een calomne van eender wolcken/de welcke heeft gestaen inden ingane des tabernakels. Eñ de Heere heeft tot Moysen gheseyt: Siet/ghy sult slapen met uwen vaderen/eñ dit volc opstaende sal ontuysheyt bedrijuen met de vremde goden int lant daert inne gaet om daer in te woonen/daer sullen sy my verlatē/ eñ t'verbont breken/het welck ick met henliedē gemaect hebbe. Ende mijn heete gramschap sal haer seer verstooren teghen henlieden in dien dage/eñ ick salse verlaten/eñ mijn aenschijn van henlieden verberghen/ eñ sy sullē verslint worden/ eñ alle quade dingen ende tribulacien sullen henlieden vinden/also dat sy op dien dach seggen sullen: Inder waerheyt om dat God met my niet en is/daerom hebbē my alle dese quade dingen geuonden.

Ende ick sal mijn aenschijn verbergen/eñ E
bedeckē op dien dach/ om alle het quaet dat sy gedaen hebben/ om dat sy de vremde goden geuolcht hebben. Daerom so schrijft nv voor v dit liedeken/eñ leeret dē kinderē van Israhel/dat sy dit onthoudē mogen in haer memorie/ eñ metten monde singhen/ eñ dat dit liedeken my mach zijn voor een ghetuygenisse onder de kinderē vā Israhel. want ic salse brengen int lant/daerom dat ic haren vaderen geswoorē hebbe/ vā melc eñ honich vloeyende. Eñ als sy sullen gheten hebben/ eñ verset/ende vet geworden zijn/so sullen sy afgekeert worden tot de vremde goden/ ende henlieden dienen/ende sy sullen my lasteren/ende mijn verbont breken. Als hen- F
lieden dan veel quaets ende lijdens vonden sullen hebben/so sal henliedē dit liedekē antwoorden voor een getuygenis/ d'welc geen vergetelicheyt en sal verdrijuen wt dē mont wes saets. want ic kenne huerlieder gedachten/die sy noch heden doen sullen/eer icse sal brengen int lant dat ic henliedē beloeft hebbe. Hierom so heeft Moyses den lofsanck geschreuē/eñ den kinderē van Israhel geleert.
Eñ de Heere heeft Josue Nuns sone geboden eñ geseyt: woet versterct/ ende weest vroem/want ghy sult de kinderen vā Israhel brengen int lant welc ic henliedē gelooft hebbe/eñ ic sal met v wesen. Daerom nae dat Moyses de woordē vā deser wet in eenē boeck geschreuen eñ voleynt hadde/ so heeft hy den Leuitē geboden/ die d'Arcke vā des Heeren verbont droegē/seggende: Neemt desen boeck eñ legt dien binnen aen de sijde der Arckē des verbonts/ vandē Heere uwē God/dat dien aldaer tegen v liedē mach zijn tot een ghetuyghenis. Want ick kenne v wederspannicheyt wel/eñ uwen seer harden necke/want de wijle dat ic noch geleuet hebbe eñ met v gegaē/ so hebdy altijt wederspānichlijck gedaen tegē den Heere/ hoe veel te
meer als ic doot sal zijn? Vergadert by my B
alle de ouders by uwen geslachten eñ v leeraers/ eñ ick sal dese woorden sprekē dat zijt hooren/eñ it sal hemel ende aerde tegen henlieden aenroepen/ want ick weet wel dat ghy na mijn doot boosijck doen sult/eñ seer coers sult afkeeren vanden wech dien ick v gheboden hebbe/ ende dan sal v veel quaets ouercomē ten laetstē tijdē als ghy sult quaet gedaen hebbē voor d'aenschijn des Heeren/ om hem te creytē door uwer handē werckē.
Hierom heeft Moyses(daert alle de vergaderinghe van Israhel hoorde)de woordē van desen liedeken ghesproken/ende tot den eynde toe volbracht.

Hoe Moyses een ghedenck liedeken singhet, wt welcke hy Gods weldaden verhaelt, ende vermaent t'volck tot danckbaerheyt. Ende hoe hy op den berch climt, daer hy d'landt der belofte siet. Dat xxxij. Capittel.

HOort ghy hemelen dat ick spreke/ eñ de aerde hoore de woorden mijns monts.
Mijn leeringhe renne tot eenen reghen/ ende mijn spraeke vloeye als den dauwe/ gelijck den reghen opt cruyt/eñ gelijc de druppelen opt gras. want ic sal den naem des

Heeren aenrotten: gheeft onsen Godt de heerlicheyt. Gods wercken zyn volmaect/ ¶ eñ alle syn wegē zyn rechte oordelen. Godt is getrouwe eñ sonder eenige onrechtueerdicheyt rechtueerdich eñ recht. Dat quaet ⁵ eñ verkeert geslachte heeft tegē hem gesondicht in vuyligheden maer syn kinderē niet.

Loondc ghy hier mede den Heere/ o ghy ⁶ dwaes eñ onwys volc:en is hy niet v vader die v besceten heeft eñ gemaect/ eñ v geschapen heeft? Ghedenct der ouder dagē ouer- ⁷ peyst alle de geslachtē besonder: vraget uwē vader eñ hy salt v verkondighen/ uwen ouders eñ sy sullent v seggē. Doen de alder- ⁸ hoochste de heydenē bedeylde/ als hi Adams kinderē van een scheydde/ doen steide hy de palen der volckē na t'getal der kinderē van Israhel. Maer des Heeren deel was syn ⁹ volc: Jacob was dat coorden van synder erue. Hy heeft hem vonden in dat woc- ¹⁰ ste lant in de gronwelicke plaetse der grooter wildernissen. Hy heeft hem al omme geleyt ende geleert/ ende bewaert als den appel synder ooghen. Ghelijck eenen Arent ¹¹ die syn ionghen tot vlieghen verweet/ eñ op henlieden vliegende/ so heeft hy syn vlogelē wt geslagen/ eñ hy nam hem op/ ende droech hem op syn schouderē. De Heere heeft al- ¹² leene syn leytsman geweest/ eñ daer en was gheen vremt God met hem. Hy heeft hem ¹³ gheseten op een verheuē lant/ om dat hy eten soude der velden vruchten/ ende suygen honich wt den steen/ eñ olye wt den alder hart- L sten steen. Boter vanden coeyen/ eñ melck ¹⁴ vanden schapen/ met dat vet vandē lammeren ende rammen der kinderē vā Basan/ eñ bocken met dat merch der tarwen/ eñ dat hy d'alder puerste bloet vanden wyndruyuen drincken soude. Myn beminde is vet ghe- ¹⁵ worden ende hy heeft teghen gesporret/ Hy is weeldich gewordē/ vet ende dicct: hy heeft verlaten Godt synen schepper/ eñ hy is van God synen salichmaker ghescheyden. Sy ¹⁶ hebben hem getreyt door de vremde goden/ ende door de afgrijselicheden hebben sy hem tot gramschappen verwecht. Sy hebben ¹⁷ slachofferanden geoffert den duyuelen ende niet Gode den goden die sy niet en kenden/ die nieuwe ende versch zyn comē den welcken haer vaderen niet ghedient en hebben.

Den Godt die v ghewonnen heeft hebdy ¹⁸ verlaten/ eñ den Heere uwen schepper hebdy vergheten. De Heere heuet gesien/ eñ ¹⁹ hy is tot gramschap verweet/ want syn sonē ende dochteren hebben hem ghetreyt. Eñ ²⁰ hy heeft geseyt: Ic sal myn aensicht vā henlieden verbergē eñ haer wterste aenmerckē/ want het is een verkeert ghestachte/ eñ t'zyn ongetrouwe kinderen. Sy hebben my op ²¹ getreyt door den ghenen die geen God en was eñ sy hebbē my met haren ydelheden getreyt: eñ ic salse op treyen door de ghene die ghern volck en zyn/ eñ door een dwaes volc D sal ichse treyten. Daer is een vier ontste- ²² ken in mynder heeter gramschappē/ eñ t'sal bernen tot dat wterste der hellen/ ende d'lant met synen groeysel verslindē/ eñ t'sal de fun- ²³ damenten der bergen verbranden. Ic sal op henlieden veel quaets vergaderē eñ myn ²⁴ schichten in henlieden al verschieten/ Sy sullen vā honger vergaē eñ de vogelē sullese verslinden met de alderbitterste beten: der beesten tanden sal ic henlieden toe seynden/ met een raesende verwoetheyt der treckēder ²⁵ dieren op de aerde eñ der cruppender. Van buyten salse t'sweert bederuen ende vā binnen den anxt/ beyde den iongelinck metter maghet/ dat suyghende kint metten ouden ²⁶ mensch. Eñ ic heb gheseyt: waer zyn sy? ic sal hueliedet gedenckenisse doē vergaen ²⁷ vā onder de menschen. Maer om der vyanden gramschappe heb ict wtgestelt op dat haer vyanden by auontuerē henlieden niet verhoouerdigen en souden/ eñ seggen: ons hant is verheuen/ eñ de Heere en heeft dit ²⁸ niet al gedaē. Het is eē volc sonder raet eñ ²⁹ sonder voorsienicheyt. Och oft sy wys waren eñ verstondē eñ dat sy haer wterste voorsagē. Hoe geschiedder datter een vervolchde duysent eñ datter twee thien duysent deden vlieden: en is dat niet om dat haer God henliedē vercocht heeft/ eñ de Heere henlieden bevangē? Wāt ons God en is niet gelijc hen goden/ eñ ons vyandē zyn rechters.

Harē wyngaert is vāder Sodomitē wyn- E ³² gaert/ eñ vā de voorsterdē vā Gomorrha. Haer een druyf is eenen druyf der gallen/ eñ haer ³³ wyndruyuē zyn douē matē seer bitter. Der drakē galle is harē wyn/ eñ een venyn van ³⁴ aderslangen ongenesselijc. En zyn dese omgen by my niet verborgē eñ besegelt in myn ³⁵ schatten? Myne is de wrake eñ ic salt henlieden loonen ten tyde alsoo dat haren voet Eccl. 11. a. a. Ro 11. d. 19. Heb. 10. c. 30 strupckelē sal: dē dach der verdertsenen is ³⁶ by eñ de tyden haestē hē om by te zyn. De Heere sal ouer syn volck recht doen/ eñ met syn dienaers sal hy bermhertich wesen. Hy sal aensiē dat haerlieder hant onmachtich geworde is eñ dat de besloetene vergaē zyn/ eñ ³⁷ de ouerbleuene vermelt zyn. Eñ hi sal seggen waer zyn haer goden daer sy betrouwē ³⁸ in hadden? Vander welcker slachofferandē sy t'vnnēste vet aten/ eñ dronckē dē wyn vā harē drancofferen. Laetse opstaē eñ v helpen ³⁹ eñ v beschermē in uwen noot. Siet dat ict F alleen ben eñ datter anders geen God en is 1. Reg. 2. b. 6 Tob. 13. a. 2. dan ic Ick sal doodē eñ doē leuen/ Ic sal slaē Sap. 16. b. 13. eñ ic sal genesen/ eñ daer en is niemant diet ⁴⁰ wt mynen handē sonde mogen trecken. Ic sal myn hant totten hemel heffen/ eñ seggen/ ⁴¹ Ick leue inder eewicheyt. Als dat ick myn swcert scherp slype ghelijck eenē blixem/ eñ dat myn hant dat recht oordeel aengrypt/ soo sal ic met de wrake myn vyandē betalen/ eñ den genen die my haten sal ic weder loonē. ⁴² Ic sal myn pylē met bloede dronckē maken eñ myn swcert sal vleesch verslindē vāden bloede der verslagenē/ eñ der gevangenissen van dat gebloot hooft der vyanden. ⁴³ Loeft ghy heydenē syn volck want by sal dat bloet vā synē dienaers wreken eñ haren vyandē metter wrakē betalē/ eñ syns volcs

landt

lant genadich zyn. Aldus so is Moyses ge-
comē eñ heeft alle de woorden vā desen lof-
sant gesprokē in de oore des volcx/ hi eñ Jo-
sue Nuns sone. Eñ hi heeft alle dese woor-
den volsept/ sprekēde tot alle die vā Jsrahel/
B eñ tot henliedē geseyt: Stelt v herte op alle
de woordē die ic v lieden heden getuyge/ dat
ghi die uwē kinderē voorts gebiet te bewa-
ren/ eñ te doen/ eñ te volbrengen alle datter
geschreuē is vā deser wet/ want sy en zyn v
te vergeefs niet gebodē/ maer om dat eē ye-
gelyc daer door leeren soude: de welcke ghy
volbrengende langē tyt moecht blyuē int lāt
daer ghy incomē sult om dat te besitten/ als
ghy ouer de Jordane sult ghepasseert zyn.

Eñ de Heere heeft tot Moysen op dē selue-
dach ghesprokē/ seggende: Gaet op dit ge-
berchte Abarim/ dats te seggen/ der ouergā-
gen/ tot op dē berch Nebo/ die daer is int lāt
vā Moab/ tegen ouer Jericho/ eñ besiet dat
landt vā Chanaan/ d'welc ic den kinderē vā
Jsrahel gheuen sal om te behouden/ eñ sterft
daer op dē berch: Eñ als ghi daer op sult ge-
comē zyn/ so suldy by uwen volcke versaemt
worden/ gelyc v broeder Aaron gestorue is
Num. 33. op den berch Hor/ eñ versaemt by synē volc-
31 Exo. ke/ want ghy hebt tegē my ouertreden int
Nu. 20. 8. 10. midde der kinderē vā Jsrahel/ aen de wate-
27. 14. ren des wederseggens te Cades in de woe-
styne Sin: eñ ghy en hebt my niet geheylicht
onder de kinderē vā Jsrahel. Ghy sult tegē
v ouer d'lant sien/ ende ghy en sult daer niet
gaen/ d'welck ick den kinderen van Jsrahel
gheuen sal.

Hoe Moyses als hy steruen soude, Israhel ghebenedijt, elck
geslachte besonder.

Dat xxxiij. Capittel

A DIt is de gebenedydinge daer Moyses de
man Gods de kinderē vā Jsrahel mede
gebenedyde voor syn doot. Eñ hy heeft ge-
seyt: De Heere is vā Sinai gecomē eñ van
Seyr is hy ons op gestaē: hy heeft hem ver-
thoont vandē berch Pharā eñ met hem veel
duysentich heyligē. Jn syn rechte hant was
een vierige wet. Hy heeft de volckē lief ge-
hadt/ alle de heyligē zyn in syn hant/ eñ die-
Sy. 14. n. by syn voetē comē sullē vā syn leeringē ont-
fangen. Moyses heeft ons de wet gebodē
een erfelycheyt der menichten van Jacob.
By dē alder rechtstē sal een Coninc wesen
als de Princen des volcx mettē gellachtē vā
Jsrahel sullen vergadert wesen. Leuē moet
Ruben eñ niet sterue/ eñ laet hem cleyne vā
ghetale wesen. Dit is Judas benedictie:
Heere hoort de stemme vā Judas/ eñ brengt
hem tot synen volcke syn handen sullē voor
B hem strydē eñ syn hulper sal tegē syn vyan-
den zyn. Eñ tot Leui heeft hy gheseyt: U
volmaectheyt eñ v geleertheyt is uwē heyli-
gen man/ den welcken ghy in de beconinghe
geproeft hebt/ eñ geoordeelt aen de kyfwate-
ren/ Die synen vader ende moeder geseyt
heeft: Jc en ken v niet/ ende synē broeders:
Jc en hense niet/ ende die haer kinderē niet
gekent en hebben. Dese hebben v woorden
bewaert/ ende v verbondt onderhouden/
v rechten o Jacob/ eñ v wet o Jsrahel: sy
sullen welrieckendē offer stellen in v gram-
schappe/ ende brandtoffer op uwen outaer.
Gebenedyt Heere syn stercheyt/ eñ ont-
fangt de wercken synder handen. Slaet de
ruggen vā synen vyandē/ eñ die hem haten
en laet niet opstaen. Ende tot Beniamin
heeft hy geseyt: De alderliefste des Heerē sal
in hem met betrouwē woonē/ eñ daer blyuē
als in een slaepcamer alle dē dach/ eñ tusschē
syn schouderen sal hy rusten. Eñ tot Jo-
seph heeft hy ooc geseyt: Van des Heerē be-
nedictie is syn landt/ vanden appelē des he-
mels/ eñ vandē dauwe/ eñ vandē afgrōt die
daer onder leyt/ Vā de appelē der vruchtē
der sonnen eñ der manen/ Van de toppen
der ouder bergē/ eñ van de appelē der ewi-
ger heuuelen/ eñ van de vruchten der aer-
den eñ vā haer volheyt. De benedictie van- Exod. 33. 2.
den gheuen die inden doorne openbaerde/
moet comen op Josephs hooft/ ende op den
tsop vandē Nazareus onder syn broeders/
Syn schoonheyt is gelyck d'eerste geborē
vandē stiere syn boornē zyn gelyc de hoor-
nen vandē eenhoren/ met dien sal hy de Hey
denē verstroyē tot de wterste eyndē der aer-
den: dit zyn de menichtē vā Ephraim/ eñ de
duysenden vā Manasse. Eñ tot Zabulon
heeft hi geseyt: Verblydt v Zabulon in uwē
wtgane/ eñ Jssachar in v tabernakelē/ Sy
sullen de volckē totte berch roepen/ daer sul-
len sy offerē de slachofferandē der rechtveer-
dicheyt. Dit dese ouervloet der zee sullē suy-
gen als melck eñ de verborgen schatten des
zants. Eñ tot Gad heeft hy geseyt: Gebe-
nedyt is Gad in de breetheyt als eenen leeu
heeft hy gerust eñ hy heeft genomē dē arm/
eñ den top des hoofts. Ende hy heeft syn
heerlicheyt gesien/ dat in syn deel de leeraer
gestelt was/ die daer was met de hooftliedē
des volcs/ eñ hy heeft de rechtveerdicheden
des Heeren gedaen eñ syn oordeel met Jsra-
hel. Tot Dan heeft hy ooc geseyt: Dan is D
een ionc welpen vā eenē leeuwe/ hy sal mil-
delick van Basan vloeden. Eñ tot Neph-
tali heeft hi geseyt: Nephtali sal de ouervloe
dicheyt ghebruycken/ eñ vol wesen van des
Heeren benedictien/ hi sal de zee/ eñ de zuyt-
syde besitten. Eñ tot Aser heeft hy ooc ge-
seyt: Gebenedyt is in de kinderen Aser/ laet
hem synen broeders behaechlick zyn/ eñ sy-
nen voet in de olie doopē/ Yser eñ metael
is synen schoen/ Gelyck de dagen der ionc-
heyt/ also sal ooc v onderdom wesen. Daer
en is gheen ander Godt/ gheluck den Godt
des alder rechtsten/ de opclimmer des he-
mels is v hulper/ Door syn heerlicheyt dry-
uen de wolcken/ syn woonstadt is boven/
ende beneden de eewighe armen/ hy sal den
vyandt van uwen aenlicht verdryuen/ ende
segghen: weest vernielt. Jsrahel sal met Ier. 23. b.
betrouwen woonen eñ alleen. Jacobs ooge 11. Esa.
is in d'landt van terwe ende wyn eñ de he-
melen sullen vandē dauwe doncker wesen.
Salich zydy Jsrahel: wie is ws gheluck
ghy volc die door dē Heere behoudē wordt:

die daer is den schilt vã uwer hulpen / ende dat swoert vã uwer glorien / v vyanden sullen v verlaken / ende ghy sult haerlieder halsen met voeten treden.

Moyses climt op den berch, ende hy besiet het lant, ende hy sterft daer, ende hy wordt beweent van dat volck.

Dat xxxiiij. Capittel.

1 ALdus is Moyses opgeclommen vã dat plat landt van Moab op den berch Nebo op den top van Phasga tegen ouer Jericho: ende de Heere heeft hem gheroont alle het landt van Galaad tot Dan toe / ende alle het landt van Nephthali ende het landt van Ephraim ende Manasse / ende alle het landt tot aen de wterste zee / eñ tot de zuytsyde eñ de breetheyt van dat plat landt van Jericho der palmen stadt / tot Segor toe.

4.Mac.1.4.4.

Deut.3.d.27.

2 Ende de Heere heeft tot hem ghesept: Dit is het landt daerom dat ick Abraham / Isaac ende Jacob gesworen hebbe / seggende: Ick sal dit uwen sade gheuen / Ghy hebt dat met uwen ooghen ghesien / ende ghy en sult tot daer niet ouergaen. Ende Moyses des Heeren dienaer is daer gestoruen in d'landt van Moab / door des Heeren beuel / ende hy heeft hem begrauen in dat dal des landts van Moab tegen ouer Phogor / ende gheen mensch en heeft syn graf geweten tot op desen dach toe.

Gene.12.b.7. 13.d.15. 15. d.18.22.24.

Iude 9.

3 Moyses was hondert ende twintich iaren oudt als hy sterf / syn ooghen en waren niet verduystert noch syn tanden en waren niet vertroert.

4 Ende de kinderen van Israhel hebbẽ hem beweent in dat plat landt van Moab dertich daghen lanck / ende de schreydaghen der gheender die Moysen beschreyden zyn volbracht geweest. Maer Josue Nuns sone is met dẽ gheest der wysheyt vervult / want Moyses hadde syn handen op hem gheleyt. Ende de kinderen van Israhel hebben hem onderdanich geweest / ende ghedaen alsoo de Heere Moysi beuolen hadde.

D 5 Ende daer en is voorts noyt sulcken Prophect in Israhel opghestaen als Moyses was / den welcken de Heere kende van aensicht te aensichte / door alle de teeckenen ende wonderlicke wercken / welck de Heere door hem gesonden heeft om te doen in het landt van Egypten Pharao ende alle synen knechten ende alle synen lande / ende alle de machtighe handt eñ de groote wonderen die Moyses ghedaen heeft voor alle de kinderen van Israhel.

Hier voleyndt dat boeck Deuteronomium / dat vyfste ende laetste boeck Moysi.

Den vvech der kinderen van Israhel, van vvt Egypten tot int landt van Chanaan: ghelijck Num. xxxiiij. beschreuen is.

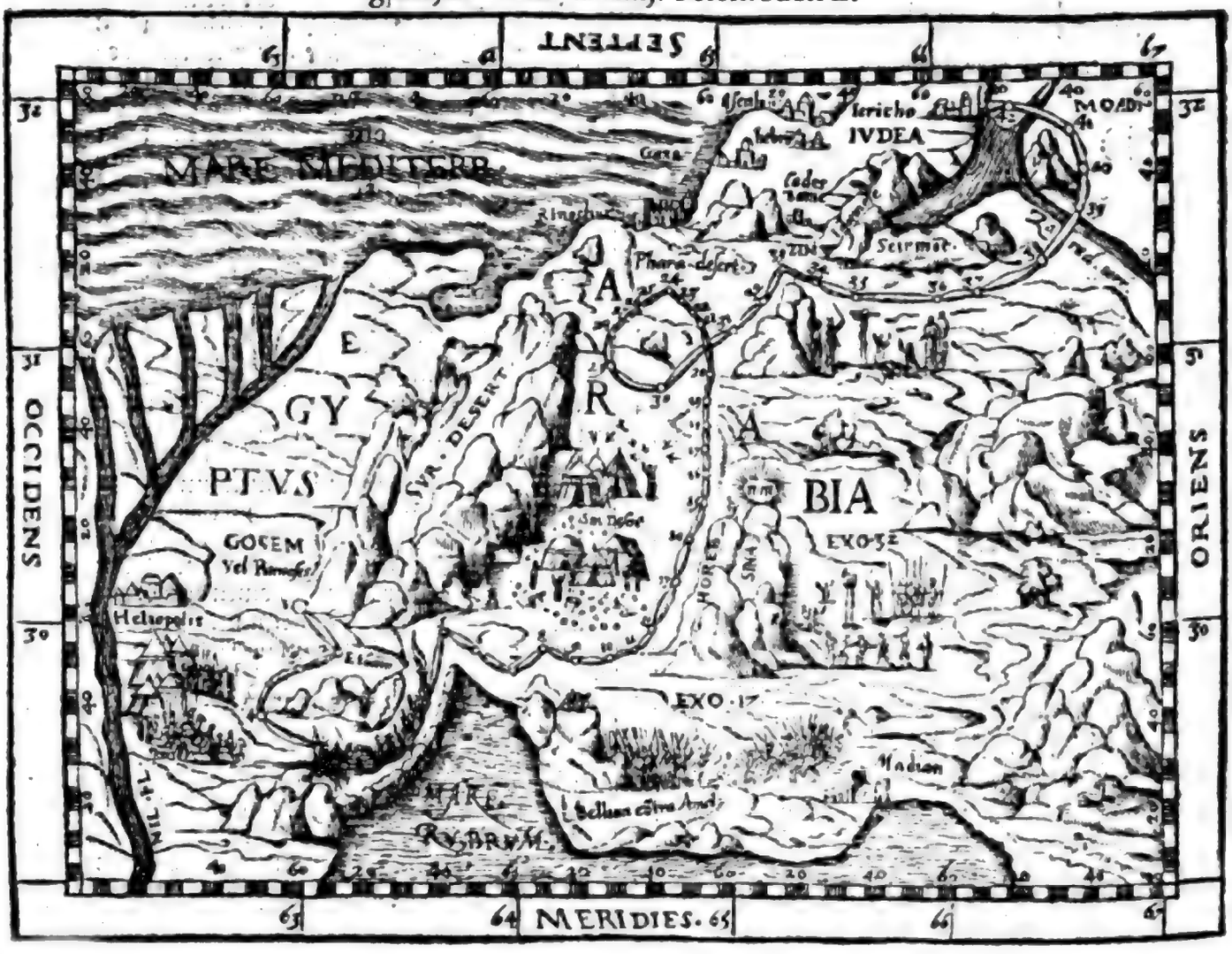

Dat boeck Iosue, sprekende hoe dat volck Gods ouer de Iordane ghinck int landt van beloften.

Hoe Iosue nae Moyses doot t'volck vermaent datse henlieden gherest maken souden om ouer den Iordaen te reysen.

Dat eerste Capittel.

A ENde t'is geschiet na de doot vã Moyses des Heerẽ dienaer/ dat de Heere ghesproken heeft tot Iosue Nuns sone/ Moyses dienaer/ ende hem seyde: Myn dienaer Moyses is gestorue/ Staet op/ eñ reyst ouer dese Iordane/ ghy ende alle t'volck met v int landt dat ick den kinderen Deut.11.c.24. van Israhel gheuen sal. Alle de plaetsen welck de voetstappẽ uwer voeten betreden sullen die sal ick v gheuen/ ghelijck ick Moysi geseyt hebbe/ Vander woestijnen eñ Libanus/ totter grooter riuiere Euphrates/ alle dat landt vandẽ Hethiters tot de groote zee/ tegen der sonnẽ ondergane sal v pale wesen. Niemant en sal v mogẽ wederstaẽ alle de dagen ws leuẽs: gelijck ic met Moyses geweest hebbe/ also sal ic oock met v zijn/ Heb.13.5. Ick en sal v niet verlatẽ/ noch vã v scheydẽ.

B Wordt versterct/ eñ zijt vroom/ want ghy sult desen volcke het landt metten lote wedeylen daerom dat ick uwen vaderen ghesworen hebbe/ dat ict henliedẽ leueré soude.

Daerom wordt versterct/ ende weest seer vroom/ dat ghi bewaert eñ doet alle de wet/ welc Moyses myn dienaer v beuolẽ heeft/ en wilt daer niet af gaen ter rechter oft ter slincker syden/ op dat ghy verstaen moecht alle dingen die ghy doet. En laet dat boec van deser wet van uwen monde niet gaen/ maer ghy sult daer op dencken by dagen eñ nachtẽ/ op dat ghy bewarẽ eñ doen moecht alle de dingen die daer inne geschreuẽ staen/ Dan sultgy uwen weeh recht maken eñ dien verstaen. Siet ick gebiede v: wordt versterct/ eñ weest vroom/ En wilt niet vreesen/ eñ en wilt niet verraert zijn/ want de Heere v Godt is met v in alles daer ghy toe gaen C sult. Eñ Iosue heeft den Princẽ des volcs geboden/ seggende: Gaet door midde vanden leger eñ gebiedet den volcke eñ segget: Versiet v van spijse/ want na den derden dach sultgy ouer de Iordane trecken/ eñ ingaen om te besittẽ dat landt/ welc de Heere uwe Godt v geuẽ sal. Eñ tot de Rubenijten eñ Gaditẽ/ eñ tot dat halue geslachte vã Manasse heeft hy geseyt: weest gedachtich Num.32.c. der woordẽ de welcke v Moyses des Heeren dienaer gheboden heeft/ seggende: De Heere uwe Godt heeft v lieden ruste gegeuen/ eñ alle dat landt/ Uw huysvrouwẽ eñ v kinderen/ ende v vee sullen blijuen int landt welck Moyses v gegeuẽ heeft aen dese syde der Iordanen/ maer gaet ghy ouer gewapẽt voor uwe broeders alle die sterck van han- D den zijt/ eñ strijdt voor henlieden/ tot dat de Heere uwen broederen rust geue/ gelijck hy v ghegeuen heeft/ eñ dat sy ock moghen besittẽ dat landt/ welck de Heere uwe Godt henlieden geuen sal/ eñ also keert wederom in d'landt van uwer besittingen/ eñ ghy sult daer in woonen/ welc Moyses des Heeren dienaer v gegeuẽ heeft ouer de Iordane tegen der sonnen opganc. Eñ sy hebben tot Iosue geãtwoort eñ geseyt: Alle dat ghi ons beuolẽ hebt sullẽ wy doẽ: eñ werwaerts dat ghy ons sendẽ sult sullẽ wy gaen/ Gelijck wy in alle dingen Moysi onderdanich geweest hebbẽ/ also sullẽ wi voor onderdanich zijn/ alleen so zy de Heere v God met v gelijck hy met Moyses geweest heeft/ So wie dat teghen uwen mont spreeckt/ eñ niet onderdanich en is alle den woorden die ghi hem gebieden sult/ die moet steruen: alleenlijck weest ghy vroom ende doet manlijck.

Hoe dattet nae Iericho bespieders gheſonden zijn, ende hoe Rahab de weerdinne die vandet doot beschermt heeft, eñ hoe sy haer ende haren vrienden hen lijf beloofden.

Dat ij. Capittel.

A ALdus so heeft Iosue Nuns sone vã Sethim gesondẽ twee mannen/ bespieders int heymelick/ eñ tot henliedẽ geseyt: Gaet/ eñ besiet dat landt/ eñ de stadt van Jericho. Eñ sy zijn ghereyst eñ gegaen int huys van Iaco.2.d.25. een ghemeyn weerdinne die Rahab hiet/ eñ Heb.11.c.22. sy hebben by haer gherust. Eñ het is den coninck van Jericho ghebootschapt/ eñ geseyt: Siet hier zijn inder nacht mannen incomen vanden kinderẽ van Israhel om het landt te bespieden. Eñ de coninck vã Jericho heeft gesonden tot Rahab/ seggende: Brengt de mans wt/ die tot v gecomẽ zijn/ eñ in v huys ghegaen zijn/ want het zijn bespieders ende sy zijn ghecomen om alle het landt te besien. Ende de vrouwe nemẽde de mannen heeftse geborgen/ eñ geseyt: Ick bekijdt sy zijn by my ghecomen/ maer ick en wist niet van waer dat sy waren/ ende alsmen de poorte sloot in de duysternisse soo zijn sy t'samen wtghegaen/ ick en weet niet waer henẽ dat sy gegaẽ zijn: bvolchtse ralschelick/ eñ ghy sultse achterhalen. Maer sy dede de mannen bouen gaen op den solder van haren huyse/ eñ bedecktese met stoppelen van vlas/ dat daer was. Maer de ghe- B ne die wtgesonden warẽ zijn henlieden gevolcht door dẽ wech die daer leyt na de ondiepte der Iordanen/ eñ als sy wtgegaẽ waren so is terstont de poorte gesloten. Sy en waren noch niet in slape die daer geborgen lagẽ/ eñ siet de vrouwe is opwaerts by henlieden gecomẽ eñ seyde: Ick weet wel/ dat de Heere v liedẽ d'landt gheleuert heeft/ wãt dẽ grouwel vã v liedẽ heeft ons overvallẽ/ eñ alle d'ingesetenẽ des lãts zijn heel onmachtich geworde/ wy hebbẽ gehoort dat de Heere de wateren vander rooder zee verdroocht heeft/ doen ghy daer in ginget/ als ghy wt Egypten gegaen waert/ eñ wat Num.21.c.24. ghy

ghy gedaen hebt dē twee coningē der Amorrhitē die woondē ouer de Iordane/ Schon eñ Og de welcke ghy verslagen hebt. Eñ
" dese dingē hoorende/hebbē wy seer gevreest/ eñ ons herte is heel flau geworde eñ daer en is geenen geest in ons geblenen tot uwe incoemste/want de heere uwe Godt/is Godt bouen inden hemel/ eñ beneden op der aerdē. Daerom so sweert my nu by dē Heere/
" gelijck ick met v bermhertigheyt gedaē hebbe/dat ghy oock also doē sult met myns vaders huys/eñ dat ghy my geuē sult een warachtich teekē: dat ghy sult behoudē mynē
" vader eñ moeder / myn broeders eñ susters eñ al dat henliedē toebehoort/ eñ dat ghi onse sielen sult van der doot verlossen. De
" welcke hebbē haer geantwoordt: Onse siele moet voor v lieden ghedoot worden ist sake nochtās dat ghi ons niet en verradet:eñ als de Heere ons dit landt sal gheleuert hebbē/ so sullen wy aen v genade eñ warachtigheyt doē. Hierō soo heeft sy die mannen neder-
" gelatē met een coorde door een venster/wāt haer huys was vast aen der stadt muer.

Eñ sy seyde tot henliedē: Treet opwaerts
" na t'gebergte/op dat si v int wederkeerē by auontuerē niet en ontmoetē/eñ houdt v daer drij dagen verborgē/tot dat sy weder comen zijn/eñ also suldy uwen wegh gaen. Eñ sy
" hebbē tot haer geseyt: wy sullen onschuldich zijn vā desen eede/daer ghi ons mede besworen hebt/ so wāneer wy int landt comen/ist
" dat in een teekē niet zijn en sal dit root coordeken/ende dat ghy dat bindet in de venster door de welcke ghy ons neder gelaten hebt/ eñ dat ghi v vader eñ moeder/eñ v broeders/ eñ allē v maetschap vergadert hebt in v huys.

So wie wt de doore ws huys ghegaen sal
" zijn/diēs bloet sal op syn hooft wesen/eñ wy
D sullē daer vreēt af zijn. Maer het bloet vā alle de gene die by v in v huys sullē wesen/ sal op ons hooft comen/ist dat henliedē yemant genaket. Maer ist dat ghy ons sult willen
" verradē/eñ dese woordē int opēbaer brengē/ so sullē wy vā desen eede suyuer wesen/daer ghy ons mede beswozē hebt. Eñ sy heeft
" geantwoort: Het geschiede alsoo ghy gheseyt hebt:eñ latēde henlieden gaen dat sy voorts treckē soudē/ heeft sy dat root coordekē in de venster gehangen. Eñ wandelende sy zijn
" gecomē tot dz gebergte/eñ zijn daer drij dagen lanck gebleuē tot dat sy wederō gecomē warē die henliedē veruolcht haddē:wāt doē sy henliedē door alle de wegē sochtē/en hebbē sy die niet gevonden. Eñ als die in de
" stadt gecomē warē/ so zijn de bespieders weder gekeert/ eñ neder gegaē vandē berch:eñ als sy ouer de Iordane gepasseert waren/so zijn sy tot Iosue Nuns sone gecomē/eñ hebben hē vertelt alle de dingē die henliedē gebuert waren/ eñ hebben geseyt: De Heere
" heeft alle dit lādt in onse handē geleuert / eñ alle de ingesetenen des landts zijn vā vreesen heel verslagen.

Hoe t'volck gaet door de Iordaen droochs voets, want hy heel gedroocht was door Gods miracel. Dat iij. Capittel.

" [Iosue dan des nachts opstaēde heeft dē le- A
ger doen optreckē:eñ van Setim vertreckende zijn sy gecomen by de Iordane/ hy eñ alle de kinderē vā Israhel eñ sy zijn daer ge-
" bleuē drij dagen lanck. Eñ als die overleden warē/ so zijn de wtroepers gegaē door
" middē vanden heyrlegers/ eñ hebben begonst te roepē: Als ghy de arcke des Heerē ws Godts sien sult/ eñ de Priesters vander Leuitē geslachte de arcke dragende / so start ghy oock op/ eñ volcht henliedē die v voor-
" gaen sullen: eñ laet tusschen v eñ de arcke een ruymte wesen vā twee duysent cubitus/ op dat ghy verre sien moecht/ eñ kennē door welckē wech dat ghy sult moetē gaen:want ghy en hebt door dien te vorē noyt gewandelt:eñ wacht v dat ghy der arckē niet by en
" coemt. Eñ Iosue heeft tot dat volc geseyt: B
wordt geheylicht/ wāt morgen sal de Heere onder v lieden wonderlijcke dinghen doen.

" Eñ hy seyde tot de Priesters: Neēt op de arcke des verbōdts/ eñ gaet voor t'volc. De welcke t'gebot volbrengende/ hebbē de arcke opgenomē/ eñ voor henliedē gewandelt.

" Eñ de Heere heeft tot Iosue geseyt: Hedē sal ick v beginnen te verheffen voor gheheel Israhel/ op dat sy wetē mogen / dat ick met v ben gheluck ick met Moyses was:

" Maer gebiedet ghi dē priesters die de arcke des verbonts dragē/ eñ segget henlieden: Als ghy sult comē zijn in een deel vā den wāter der Iordanen/ soo blijft daer in staende.

" Eñ Iosue heeft geseyt tot de kinderē van Israhel: Comt herwaerts/ eñ hoort d'woort
" des Heerē ws Godts. Eñ wederō: Daer C
aen(seyt hy)suldy weten/dat de Heere de leuende Godt int middē onder v lieden is/ eñ dat hy voor v aenschyn sal verdernē de Chananeen/ eñ Hetheen/ Heuee/ eñ Pherezeen/ de Gergeseen ooc/eñ de Iebuseen / eñ de A-
" morrheen. Siet de arcke des Heeren van alle der aerdē/sal voor v lieden gaen door de
" Iordane. Bereyt twaelf mannen van de geslachten van Israhel/ wt elcken geslachte
" eenē besonderen. Eñ als de priesters die de arcke des Heerē Godts vā haren voeten sullē geset hebbē in de waterē der Iordanē/ so sullē de wateren die beneden zijn neder-
" waerts afloopē eñ heel te niet gaen/ eñ die vā bouē comen/sullē op eenē groten hoop staē- Psal. cxiv. v. 3.
" de blijnē. Dat volck is dan wt syn tenten Act. 7. f. 47.
gegaē/ om dat sy door de Iordane gaē soudē:eñ de priesters die de arcke des verbōdts
" dragē/gingen voor henliedē. Eñ als sy in D
de Iordane gecomen waren eñ dat hueliedē voetē eēs deels mettē water nat gewor-
den waren(wāt de Iordane hadde de oene- Eccle. 24. v. 36
ren van haren loop gevult ten tyde vanden
" oogst) soo bleuen de nederloopende waterē op een plaetse staende / eñ opswellende gelijc eenē berch / wordē gesien vā verre/ vā der stadt die Edom genoēt is / tot de plaetse van Sarthan: maer de waterē die beneden wacren zijn nederwaerts af gheloopen in de zee der woestijnē (welck nu genoemt woort de doode zee) tot dat sy heel vergaen waren.

ware. Maer het volc ginck tegen de Iordane/ eñ de priesters die de arche des verbōts droegen/ stondē op de drooge aerde int midden vander Iordanen opgeschort eñ alle dat volck ghinck door den drooghen gront.

Hoe datter twaelf steenen ghedraghen worden wt de vloet des Iordaens, ter ewigher ghedenckenissen, ende ock twaelf ander in ghestelt.

Dat iiij. Capittel.

A ENde als sy ouer ghegaen waren so seyde de Heere tot Iosue/ Kiest twaelf mannen wt elcken ghelachte eenen besonderen man/ eñ gebiedt henlieden dat sy wt dat midden vandē gront der Iordanē daer der priesters voetē gestaē hebbē/ weth dragē twaelf seer harde steenen de welcke ghy stellen sult op de plaetse des legers/ daer ghi desen nacht de tentē slaen sult. Eñ Iosue heeft twaelf mannē geroepē/ die hy gecosen hadde wt de kinderē vā Israhel wt elckē gelachte eenen besonderen man. Eñ hy heeft tot henliedē gheseyt: Gaet voor de arche des Heeren wts Gods tot int middē der Iordane eñ draecht vā daer elc eenen besonderen steen/ op uwe schouderen/ na dat getal der kinderē vā Israhel/ op dat een teerkē sy tusschen v liedē. Eñ als v kinderen v morgen vragen sullen/ seggende: wat willen hem dese steenen? so suldy henlieden antwoorden: De wateren vander Iordanen zyn vergaē voor de arche vā des Heerē verbōt/ als die daer doorgingh/ daerom zyn dese steenen/ daer gestelt tot een gedenckenisse der kinderen van Israhel/ tot inder eewicheyt. B De kinderen vā Israhel hebben dan gedaen also henliedē Iosue gheboden hadde/ dragende wt dat midden vanden gront der Iordanen twaelf steenen/ gelijck de Heere henlieden bevolen hadde/ na dat ghetal der kinderē vā Israhel/ tot op de plaetse daer sy haren legher gemaect hebbē/ eñ daer hebben sy die ghestelt. Eñ Iosue heeft noch twaelf andere steenen gestelt int midden vandē gront der Iordanen/ daer de priesters gestaen hadden die d'arche van dat verbont des Heeren droegē/ eñ die zyn daer tot op den dach vā hedē toe. Maer de priesters die d'arche droegen/ stonden int middē vander Iordanen/ tot dat al volbracht worde d'welc de Heere Iosue bevolē hadde/ dat hy den volcke seggen soude/ eñ ghelijck hem Moyses gheseyt hadde. Ende t'volck heeft hem ghehaest/ ende is door gegaen. Ende als sy allegader ouer waren/ soo is de arche des Heerē ock door gegaen/ eñ de priesters C gingen voor dat volck. Eñ de kinderē vā Ruben eñ Gad eñ dat half geslachte vā Manasse zyn al gewapent getrocken voor haer broeders de kinderē vā Israhel/ gelijck henlieden Moyses bevolē hadde/ eñ veertich duysent strijdbaer mannē by haren hoopē/ eñ scharen gingen door de eersten plaetsen/ eñ Num. 32. d. platte velden der stadt vā Jericho. Op dē dach heeft de Heere Iosue groot ghemaeckt door alle die van Israhel/ datse hem ontsien soudē gelijck sy Moysen ontsien hadden/ den hy noch leefde. Eñ hy heeft tot henliedē gheseyt: Ghebiedt dē priesters die de arche des Heeren dragen dat sy opgaen wter Iordanen/ De welcke heeft henlieden bevolen seggende: Climt opwaerts wter Iordanen/ Eñ als sy op gecommē warē dragende de arche des Heeren/ eñ begonsten de drooghe aerde te betredē/ so zyn de wateren wederom comen in haer plaetse/ eñ vloeydden gelijck sy te voren plegen. Eñ het volc clam wt de D Iordane op den thienden dach der eerster maēt/ eñ sy hebbē haer leger gemaect in Galgalis/ tegē de oostsyde der stadt vā Jericho. Eñ de twaelf steenen die sy wtē gront der Iordanen genomē hadden/ heeft Iosue gestelt in Galgalis/ ende tot de kinderē van Israhel gheseyt: Als v kinderen morgē van haren vaders vraghen sullen/ ende henliedē seggē: wat beduedē dese steenē? so suldy henliedē leerē eñ seggen: Door den droogē grōt is Israhel gegaen door dese Iordane/ als de Heere onse Godt de waterē vā dien verdroochde voor ons aensicht/ tot dat ghi door waert gegaē/ gelijck hi te vorē gedaē hadde in de roode zee/ de welcke hi ooc drooghe heeft gemaect/ tot dat ghy daer door waert gegaē/ op dat alle het volck der aerden soude leerē kennen de aldersterckste hant des Heeren/ eñ om dat ghi ock soudt vreesen den Heere uwen Godt tot allen tyden.

Hoe dat alle de Coninghen henlieden verschricten: Ende hoe t'volc hem anderwerf beschijdt: ende t'paeschlam eet, ende ongedeesemde brooden.

Dat v. Capittel.

A NA dat dā gehoort hadde/ alle de coninge der Anworthē die ouer de Iordane voōrdē aen de westsyde/ eñ alle de coningen van Chanaan/ de welcke belatē de plaetsen omtrent de groote zee/ dat de Heere de vloeden der Iordanē drooge gemaect hadde voor de kinderē vā Israhel/ tot dat sy door gegaē warē/ so is hāerlieder herte verschrickt/ ende daer en is geenē geest in henliedē bleuē vierlende voor de incomste der kinderē vā Israhel. Op dē tyt seyde de Heere tot Iosue: Maect voor v sterkē messen/ eñ beschijdt anderwerf de kinderē van Israhel. Eñ hy heeft gedaē dat de Heere bevolē hadde/ eñ de kinderē vā Israhel beschredē op den hutsele der voorhoedekens. Eñ dit is de sake B van der tweeder beschijdenissen/ Alle dat volc vā mans personen die wt Egypte gegaē waren/ alle strijdbaer mannē die van in de woestijne gedoopt waren/ door de seer langhe mangē des wegens/ de welcke alle gader doodē waren. Maer het volc dat in de woestijne geboren was/ binnē de veertich jaer vā de reyse der kinderen Israhel/ de woestijne by was onbeschredē tot dat sy al vermoort warē/ volmaect des Heeren woort/ met ghesworen eedē/ dien hy te voren gesworē hadde/ dat hy henlieden soudē sonde vlaet vān dat lant/ eñ ronch vloeyende. Dese kinderē zyn geroē wt de plaetse vā haer vaderē/ eñ vā Iosue beschreē/ want sy warē noch onbeschredē/ also sy geboren waren/ eñ niemāt en hadde henlieden onderwegen beschreden. Maer na dat sy alle C beschreden waren/ soo bleuen sy op de selue plaetse des legers/ tot dat sy genesen waren.

Ende

Eñ de Heere heeft tot Josue geseyt: Dedē heb ic t'verwijt vā Egyptē v liedē af genomē. Eñ die plaetse is genoemt Galgala tot op den dach vā hedē toe. Eñ de kinderē vā Israhel zijn te Galgala bleuē/ eñ hebbē daer Phase gehoudē/ op dē veertienstē dach der maent/ des auonts/ op dat plat lant vā Jericho/ eñ sy hebbē des anderē daechs geē vā de vruchtē des lants/ onghedeesemde brooden/ eñ gherosten pappen vanden seluen iare. Ende het Manna heeft opgehouden/ nae dat sy van de vruchten des lants geten hadden/ eñ de kinderen van Israhel en hebben de spijse niet meer gehuyct/ maer sy aten vā de vruchten vā dien iare/ des lants vā Chanaan. Maer doen Josue was op dat acherlant der stadt vā Jericho/ so heeft hy sijn ogen opgheheuē/ eñ gesien eenen man tegē hem staende/ houdende een bloot swaert/ eñ hy is tot hem gegaen/ eñ heeft geseyt: Sy dy onse oft onser vyanden? Eñ hy antwoorde: Neensins/ maer ick ben een Prince vā des Heeren heyr/ eñ ick come nv. Eñ Josue viel op sijn aensicht gebooght ter aerdē. Eñ aenbiddende heeft hi geseyt: wat seyt myn Heere tot sijnen dienaer? Ontbint (seyde hy) de schoenen van uwen voeten/ want de plaetse daer ghy op staet is heylich. Ende Josue heeft ghedaen alsso hem bevolen was.

Josue. 5. b.

Hoe t'volck rontsomme de stadt gaet, ende de mueren vallen, ende hoe datter al vermoort blijft, ende de stadt ten grunde toe neder geworpen, wtghenomen Rahab de ghemeyn vrouwe. Dat vj. Capittel.

MAer Jericho was ghesloten eñ bewaert om dē grouwel vā dē kinderē vā Israhel/ eñ niemant en dorste daer wt oft ingaen.

Eñ de Heere heeft tot Josue geseyt: Siet ic heb Jericho gegeuen in uwe handen/ ende haren coninc/ ende alle de stercke mannen.

Gaet omme de stadt alle ghy strijdbaer mannē des daechs eens/ eñ also suldy ses dagen lanc doen/ Maer op dē seuensten dach sullē de priesters seuen trompettē nemē/ die men int iubileus iaer gebruyct/ eñ voor de arcke des verbōts gaē/ eñ seuē werf de stadt omme gaē/ eñ de priesters sullē mettē trompetten geluyt makē. Eñ als de stemme der trompettē langer/ eñ met meer poosen gheluyt geeft/ eñ in v oozen geclanc maect/ so sal alle t'volc claemē roepen met een seer groot geschrijsch/ eñ de mueren der stadt sullē tottē gronde toe sullen neder vallen/ eñ dan sal een yegelijck daer inne gaen voor de plaetse daer hi tegen staet. Do heeft dan Josue Nuns sone de priesters geroepen/ eñ tot hen geseyt: Neemt de arcke des verbōts/ eñ seuē ander priesters laet nemē de seuē basoenen vandē iubileus iaren/ eñ laet die gaen voor de arcke des Heeren. Eñ tot den volcke heeft hy ooch geseyt: Gaet henen eñ wandelt rontsomme de stadt al gewapent/ gaende voor de arcke des Heerē/ Eñ als Josue sijn woordē voleyndt hadde/ eñ de seuen priesters met de seuen trompetten gheclanck maecten voor de arcke des Heeren verbont/ eñ alle dat heyr ghewapent voor ghinc/ so is dat ander gemeyn volck achter de arcke gevolcht/ eñ merē trompetten woorde ouer al geluyt gemaect. Maer Josue hadde den volcke gebodē seggende: Ghy en sult niet roepē/ noch v stemme en sal niet ghehoort worden/ noch geen woordt en sal wt uwen monde gaen/ tot dat den dach comen sal op dē welckē ic v seggen sal: Roept eñ maect groot geschrijsch.

So heeft de arcke des Heerē eens daechs rontsomme de stadt ghegaen/ eñ weder gheheert zijnde indē leger/ is sy daer bleuē. Eñ als Josue des nachts op stont/ so hebben de priesters de arcke des Heeren gedragen/ eñ seuen vā henliedē de seuen trompettē/ welcmen opt iubileus iaer besicht/ eñ sy ginghen voor de arcke des Heeren/ gaende/ eñ groot geclanc makende/ eñ alle dat gewapent volc ghinck voor henlieden/ maer dat ander gheneyn volc volchde de arcke/ eñ maecten geluyt met trompetten. Eñ sy gingē rontsomme de stadt op den tweeden dach eens/ eñ sy zijn wederomme inden leger gecomē. Eñ also hebbē sy ses dagē gedaē. Maer op den seuenstē dach smorghens vroech opstaende/ hebben sy de stadt omme gegaen (also dat te voren beschict was) seuenwerf. Eñ als de priesters inden seuensten ommegane metten trompetten groot geclanc maecten/ so seyde Josue tot alle die van Israhel: Roept/ want de Heere heeft v liedē de stadt geleuert/ eñ met dese stadt wesen verbannē met alle dat-ter binnē is/ Alleen laet leuen Rahab de gemeyn weerdinne/ met alle die by haer in huys zijn/ wāt sy heeft de boden geborgē die wy beschict haddē. Maer wacht v dat ghy niet aen en tast vā alle de dingē die v geboden zijn/ op dat ghy niet schuldich en worde dē ouertredingē/ eñ dat dē leger vā Israhel onder de sonde niet en zy/ eñ niet verstoort en worde: Maer watter is van gout eñ silueren/ eñ vā metalē gereetschap/ eñ vā yser/ laet dat den Heere heyligen/ eñ geleyt worden in sijn treselren. Als dan alle het volc groot geschrijsch maecte/ eñ de trompetten groot geclanc gauen/ na dat geroep eñ geclanck in de oozen der menichten quam/ soo zijn de mueren terstont nedergheuallen/ eñ een yegelick is daer opgeclommen ter plaetsen die tegen hem ouer was/ eñ sy hebben de stadt ingenomen/ eñ al verslagen wat daer binnē was vanden mans totten vrouwē/ vanden jongen kinderen totten ouden menschen. Eñ de ossen eñ schapē/ eñ ezels hebbē sy oor met dat scherp vandē sweerde verslagē. Eñ totten twee mannē/ de welcke bespieders wtgesonden warē/ heeft Josue geseyt: Gaet int huys der gemeynder weerdinnen/ eñ brengtse wt/ eñ alle dat haer toebehoort/ gheluyt ghy haer by eede vast beloeft hebt. Ende de jonghelingen zijn daer in ghegaen/ eñ hebben daer wt gebracht Rahab ende haer ouders/ ende haer broeders met allē harē huysraet eñ haer maetschap/ eñ sy dedē die buytē dē heyr leger vā Israhel. Maer de stadt met alle dat daer binnē vondē is/ hebbē sy verbrant/ sonder dat gout ende siluer/ ende de metalen varen/ ende yser/ welck sy ghebeyligt hebben

Num. 31. c. Deut. 2. c. 3. a.

Iosue. 2. a. 4. Hebr. 11. f. 30.

Iosue. 2. a. Mat. 11. a. 1.

hebben inden treſoir des Heeren. Maer Rahab de gemeyn vrouwe/ ende haers vaders huys met alle dat ſy hadde/ heeft Josue doen leuë/ eñ ſy hebbë int middë vã Jſrahel gewoont/ tot op deſen dach toe/ om dat ſy de boden verborgen hadde/ die hi geſondë hadde om Jericho te beſpiedë. Op dien tyt heeft
1.Reg. 6 Josue eenen vloet geſproke̅ ſeggëde: Vermaledyt moet de man weſen voor den Heere die weder oprechten eñ timmeren ſal de ſtadt vã Jericho/ in ſynen eerſtë geborë ſone moet hy de fundamenten legghen/ eñ inden ionckſten vã ſynë kinderë moet hy haer poorten ſtellen. Aldus ſoo heeft de Heere met Josue geweeſt/ eñ ſynen naem is vermaert ghworden in allen landen.

Hoe de kinderen van Iſrahel tegben het ghebodt ghedaen hebben, ende van het vervloeſt goet ghenomen hebben, eñ hoe ſy ghellaghen worden, ende Achan ghelteent.

Dat vij. Capittel.

Maer de kinderen vã Jſrahel hebbë t'gebot gebroken/ eñ vã dat vervloect goet henſeluë toegeeygent/ want Achan de ſone van Charmi/ des ſoons Sabdy/ des ſoons Zare wt Judas geſlachte/ heeft wat ghenomen van dat vervloect goet/ eñ de Heere is gram geworden tegen de kinderen van Jſrahel. Eñ doen Josue mannen wtſant vã Jericho tegen Hai die by Wethanen gelegë is/ aen de ooſtſyde der ſtadt van Bethel/ ſoo ſeyde hy tot henlieden: Climt opwaerts eñ beſpiet dat landt. Eñ ſy volbringhende dat henlieden geboden was/ hebbë Hai beſpiet.

Eñ wedercomen zynde/ hebbë ſy tot hem geſeyt: En laet alle t'volck niet opclimmen/ maer laet twee oft dry duyſent mannë derwaerts trecken/ eñ de ſtadt heel verderuen/ waerom ſal alle t'volck te vergeefs gequelt worden tegen ſo ſeer luttel vyandë? Hierom ſo zynder dry duyſent ſtrydtbaer mannë opwaerts getrockë/ De welcke terſtont den rugge keerende/ zyn geſlagen vã de mannen der ſtadt van Hai eñ daer zyn van henlieden ſeſſendertich mannen verſlagë/ eñ de vyanden hebbenſe vervolcht vander poortë tot Sabarim toe/ eñ ſy vielen verſlagë/ vliedende door de neder plaetſen. Eñ het herte des volcs is vervaert geworde̅/ eñ geſmolten gelyck water. Maer Josue heeft ſyn
B cleederen ghelcheurt/ eñ is plat op ſyn aenſicht ter aerden neder gevallen voor de arcke des Heeren totten auont toe/ ſo wel hy als alle de ouders van Jſrahel/ eñ ſy hebbë geſtubbe vander aerden op haer hoofden ghewerpen/ eñ Josue heeft geſeyt: Ach Heere Godt/ waerom hebdy dat volc willen brengen over den vloedt der Jordanen/ dat ghy ons ſoudt leueră in de handë vandë Amorrheen eñ verderuen? Och oft wy over d'ander ſyde der Jordanë bleuë warë ſo wy begonſt haddë/ Myn Heere God wat ſal ic ſeggë ſiende dat Jſrahel ſynen vyanden den rugge keert/ De Chananeen eñ alle de inwoonders des landts ſullë hoorë eñ t'samë gehoopt ſullen ſy ons omringhen/ eñ onſen naem te niet doen op der aerdë: eñ wat ſuldy nwë grootë naem doen? Eñ de Heere heeft tot Joſue geſeyt: Staet op/ waerom ligt ghy gebuycht op v aenſicht ter aerden? Jſrahel heeft geſondicht eñ myn verbondt overtreden/ eñ ſy hebbë vã dat verbannen goet genomen/ eñ geſtolen/ eñ gelogë/ eñ dat onder haer gereetſchap geborgen. Eñ Jſrahel en ſal niet mogë ſtaë de blyuë voor ſyn vyandë/ eñ ſy ſullen daer voor vlieden/ om dat ſy beſmet zyn met dat vervloeckt goet/ ick en ſal voortaen met v niet weſen/ tot dat ghy hem ſult vernielt hebben die deſes groots miſdaets ſchuldich is. Staet op/ heylicht dat volc/ eñ ſegget henliedë: Heylicht v tegë morgen/ wãt dit ſeyt de Heere Godt vã Jſrahel: Jſrahel daer is verbannë goet int middë vã v/ ghi en ſult niet mogë voor v vyandë ſtaë de blyuë tot dat hy wt v liedë vnielt worde die met deſer grooter ſondë beſmet is. Eñ C ghy ſult morgë moeth een yegelic aencomë door nwë geſlachtë: eñ wat geſlachte dat het lot vindë ſal/ dat ſal met ſynë maetſchap aencomë/ eñ elc maetſchap by huyſgeſinnë eñ elc huyſgeſin by mannë/ Eñ ſo wie bevondë wordt in dit groot miſdaet/ die ſal int vier verbrant wordë/ met alle ſyn hanelick goet/ om dat hy t'verbont des Heerë overtreden heeft/ eñ een ongeorloeft ſtuck gedaen in Jſrahel. Josue dan des morgens opſtaende heeft Jſrahel aen gebracht by haren geſlachten/ eñ t'geſlachte vã Juda worde bevondë. Eñ als dat geſlachte by ſyn familien aengebracht was/ ſo is de familie van Zare bevonden. Eñ die by ſyn huyſgeſinnen offerë de heeft hy bevonden Zabdi. welck huys by mannen elck bysonder deylende/ ſo be eſt hy bevondë Achan dë ſone van Charmi/ des ſoons Zabdi/ des ſoons Zare/ vã Judas geſlachte. Eñ Josue heeft tot Achan geſeyt: Myn ſone ghe eft den Heere Godt vã Jſrahel glorie/ eñ belydt/ eñ ſegghet my wat ghy gedaen hebt en wilt dat niet verborgë. Eñ Achan heeft tot Josue geantwoort eñ hë geſeyt: Voorwaer ic heb geſondicht tegen den Heere Godt van Jſrahel eñ aldus eñ alſoo gedaen/ want ic ſach onder den roof eenen rooden mantel ſeer goet/ ende twee houdert ſicken ſilvers/ eñ een guldë rye vã vyftich ſicken/ eñ begeerende heb ic die wech gedragë/ eñ geborgë in de aerde tegen dat midden vã myndet tentë/ eñ dat ſilver heb ic in de aerde gegrauen eñ bedect. Aldus ſo heeft Josue dienaers geſonden/ welcke loopende tot ſyn tente/ hebbent al verborgen vonden ter ſelver ſteden/ eñ dat ſilver mede. Eñ ſy namen dat wter tentë/ eñ brachtent tot Josue/ eñ tot alle de kinderen vã Jſrahel eñ ſy hebben dat voor dë Heere gewerpen. Aldus ſo D heeft Josue genomen Achan Zares ſone/ eñ dat ſilver/ ende den mantel/ ende de gulden rye/ ende ſyn ſonen oock/ eñ dochterë/ oſſen/ ende ezelen/ ende ſchapen/ ende oock dat ſelve tabernakel/ ende alle dë huyſraet (eñ alle die van Jſrahel met hem) hebben die gheleydt tot Achors dal/ daer heeft Josue geſeyt: want ghy ons verſtoort hebt ſo verſtoore v Godt op deſen dach/ Ende gheheel

Jſrahel

Israhel hebbē hem gesteent/ eñ alle dat hem toebehoorde is mettē viere verdaen. Eñ sy hebben op hem eenē grootē hoop steenen vergadert/ die noch blyft tot op dē dach van heden. Eñ de rasende gramschap des Heerē is vā henlieden afgekeert. Eñ de plaetse is ghenoemt Achors dal/ tot desen dach toe.

Hoe Hai inghenomen wordt, ende alle t'volck verslaghen, ende den Coninck ghehangen. Ende vanden Deuteronomium die inden steen gheschreuen wordt.

Dat viij. Capittel.

1 ENde de Heere heeft tot Iosue geseyt: En vreest niet/ noch en weest niet verbaert: Neemt met v alle de menichte der strydtbaer mannē/ eñ opstaēde reyst opwaerts na de stadt Hai/ siet ic heb haren Coninck gelevert in v hant eñ t'volc eñ de stadt eñ d'lant.

Iosue.c.d.10. 2 Eñ ghy sult der stadt Hai eñ harē coninck doen/ gelyc ghy Iericho eñ harē coninc gedaen hebt/ Maer den roof met alle den beesten sult ghy voor v lieden nemen/ legt lagē der stadt achter haer.

3 Eñ Iosue is opgestaen eñ alle dat heyr der vechtēder mannē met hem/ om op te trecke na Hai/ eñ hy heeft wtgecoren dertich duysent stercker mannen gesondē des nachts/ eñ henliedē geboden/ seggende: Legget lagē achter de stadt/ eñ en vertreet niet verder vā daer/ eñ ghy sult alle gader bereet zyn/ maer ick eñ de ander menichte die met my is/ sullē recht tegē de stadt

B opcomē. Eñ als sy tegen ons sullen wtgecomen zyn so sullē wy vliedē gelyc wy te voren gedaē hebbē eñ onse ruggen keerē/ tot dat sy vervolgēde verre vāder stadt vertrocke sullē zyn wāt sy sullē meynē dat wi vlieden/ gelyc te vorē.

4 Dierom de wyle dat wi vlieden eñ sy ons vervolgen/ so sult ghy opstaen vā de lagen/ eñ de stadt verderuē eñ de Heere v God sal v die in uwe handē leverē.

5 Eñ als ghy die ingenomē hebt/ so suldy die ontsteken/ eñ al doen gelyc ic geboden hebbe.

6 Eñ hy heeftse laten gaen/ eñ sy zyn gereyst ter plaetsen vā de lagen/ eñ nedergelegen tusschen Bethel eñ Hai/ aen de westsyde der stadt Hai. Maer Iosue is dien nacht int middē des volcx bleuē/ eñ des morgens

7 vroech opstaende heeft hy syn gesellen ghetelt/ eñ is mettē ontstē op getrockē int vorste vanden heyre/ omringelt met de helpe

8 der strydtbariger mannē: Eñ als sy gecomē waren eñ opgegaen tegen ouer de stadt/ soo stondē sy aen de Noordtsyde der stadt/ daer een dellinghe was tusschen de stadt eñ henlieden. Maer hy hadde vyf duysent mannen ghecosen die hy ghestelt hadde in de laghen tusschen Bethauen ende Hai/ aen de

C westsyde der selver stadt. Maer alle dander heyr stelden haer slachoorden teghen de Noortsyde der selver stadt/ also dat de vorste vander menichtē quamē tot aē de westsyde der stadt. Soo is dan Iosue dien nacht voorts ghegaen/ ende stont int midden der dellinghen. Ende als de coninck van Hai dit ghesien hadde/ so heeft hy hem des morgens vroech gehaest/ eñ is wtgetrocken met alle dat heyr vander stadt. Eñ hy heeft syn slachoorden ghestelt teghen de woestyne/ niet wetende datter achter rugge lagē verborgē warē. Maer Iosue eñ alle die vā Israhel hebbē vā die plaetse geweken/ gelatēde hen als oft sy geveruest hadden/ eñ sy vloeden voor dē wech der woestynē. Maer die vā Hai tsamen groot gecryisch makende/ eñ malcanderen moet geuende hebbē henliedē vervolcht. Eñ als sy vander stadt afgetrocken waren/ eñ datter niet een in de stadt vā Hai eñ Bethel ghebleuen en was die Israhel niet en vervolchde (latende de stede opē also sy daer wt geloopen waren) heeft de Heere tot Iosue gheseyt: Heft op den schilt die in v hant is teghen de stadt Hai/ want ic sal v die leveren. Eñ als hy den schilt op D ghehouen hadde teghen ouer de stadt/ so zyn de laghen die daer verborghen waren terstont opghestaen ende gaende nae de stadt/ hebbē sy die ingenomē eñ ontstekē. Maer de mannen vander stadt die Iosue vervolch dē (om siende eñ siende dē roock vander stadt opgaende totten hemel toe) en consten niet meer herwaerts eñ derwaerts ghevlieden/ besonder om dat de ghene die te voren de vlucht geveynst hadden/ eñ liepē na de woestyne/ nv tegen de vervolgers seer vromelic wederstonden. Ende Iosue ende alle die E van Israhel siende dat de stadt inghenomen was/ eñ dat dē roock vander stadt opginck/ soo is hy wederom ghekeert/ ende heeft de mannen van Hai ghslaghen/ want de ghene die de stadt inghenomen ende ontsteken hadden/ warē ock wter stadt comē tegen haerlieden/ ende begonsten int midden de vyanden te slaen. Als dan de vyandē van beyde de syden geslaghen worden/ also datter niemant vā die groote menichte behouden en bleef/ hebbē sy ooc dē coninc vander stadt Hai leuēde gevangē/ eñ dien voor Iosue gebracht. Als sy dan al verslagen waren die Israhel na der woestynen vliedende vervolcht haddē eñ ter selver plaetsen metten swoerde gevallē warē/ so zyn de kinderē vā Israhel weder gecomē eñ hebbē de stadt geslagen. Eñ alle die op dien dach verslagen zyn vandē mans totten vronwē/ warē twaelf duysent menschē/ alle liedē der stadt vā Hai. Maer Iosue en heeft zyn hāt niet wederom getrockē die hy hooge opgeheuē hadde/ houdende dē schilt tot dat alle die inwoonders vā Hai verslagē waren. Maer F de beesten eñ dē roof vander stadt/ hebbē de kinderē vā Israhel onder malcanderen gedeylt gelyc de Heere Iosue bevolen hadde.

8 Eñ hy heeft de stadt verbrant/ eñ daer af gemaect eenē ewigen hoop/ eñ haren Coninck aen een galge gehangen tot dē auont eñ totter sonnen ondergane toe. Eñ Iosue heuet gebodē eñ sy hebbē syn lichaem vanden cruyce gedaen/ eñ dat geworpen in den ingane der selver stadt/ vergaderēde daer op hem eenē grootē hoop steenē/ die daer blyft tot op den dach vā hedē. Doē stichte Iosue den Heere dē Godt vā Israhel eenē outaer op dē berch Hebal/ gelyc Moyses des Heeren dienaer den kinderē vā Israhel geboden

Exod.20.d. Deut.17.a.
boden hadde/ eñ so dat geschreuē is int boeck van Moyses wet/ eenen outaer van onghehouwen steenen/ de welcke ghen yser ghenaect en heeft/ eñ hy heeft daer op dē Heere heel brantofferande geoffert/ eñ oot vreedtoffers geoffert. Eñ hy heeft op de steenen geschreuen de tweede wet vā Moyses die hi geschreuen hadde voor de kinderen vā Israhel. Maer alle dat volc eñ alle de oudste eñ de hooftmannē eñ rechters stondē aen beyde de syden vāder archē/ voor d'aensicht der Priesters die de archē van dat verbont des Heeren droegen/ so wel de wtlanders als de ingeborene. De helft van henlieden stont by den berch Garizim/ eñ d'ander helft by den berch Hebal ghelijck Moyses des Heeren dienaer geboden hadde. Eñ ten eersten so heeft hy dat volc van Israhel gebenedijt.

Ende daer na so heeft hy gheleſen alle de woorden vander benedijnghen/ eñ maledijnghen/ eñ alle de woordē die daer geschreuē waren in dat boec der wet: eñ hy en heeft niet ongheuuert gelatē vā alle dat Moyses beuolen hadde/ maer hy heuet al verhaelt voor alle de menichte vā Israhel/ voor de vrouwen/ kinderen/ ende vremdelingen die onder henlieden woonachtich waren.

Hoe alle de Coninghen vergaderen teghen Iosue, Ende hoe de Gabaonniten listelick hueriieder lijf behielden.

Dat ix. Capittel.

ALs dit gehoort hebben alle de coningen ouer de Jordane/ die daer woonden opt gebercht/ int plat lant/ aen de zee canten eñ aen dē ouerr vander grooter zee/ eñ dat mede die daer woondē by Libanus/ de Hethiters eñ Amorrhiters/ Chananiters/ Pheresiters/ eñ Heueuiters/ eñ Iebuzeiters/ soo zijn sy al te samē vergadert/ dat sy tegē Iosue eñ Israhel stryden soudē met eenē mode eñ met ghelijcken sinne. Maer die daer woonden te Gabaon hoorende alle dat Iosue hadde gedaen dē steden Jericho eñ Hai/ schalckelick denckende/ hebbē met hen spijse genomē/ leggende oude sackē op esels eñ wynflesschen gescheuē/ eñ wederom toegenaeyt/ eñ seer oude schoenē die tot een teecken der outheyt met lappekens samen genaeyt waren/ gheclet met ouden cleederen/ eñ de broodē die sy om te teeren ouer weeh droegen/ waren hart eñ in stuckē gebroken/ eñ sy zijn gecomen tot by Iosue die doe int leger was te Galgala eñ hebbē tot hem geseyt eñ samen tot alle die vā Israhel: wy zijn vā seer verren lande comē/ begerrende met v lieuē peys te makē. Eñ de kinderē vā Israhel hebben henlieden geantwoort/ eñ gheseyt: Iby moechte by auonturē woonē int lant welck ons metten lote toeghedeylt moet worden eñ so en souden wy gheen verbont met v mogē makē. Maer sy seydē tot Iosue: wy zijn v dienaers. Eñ Iosue sepde tot henlieden: wie zijdy/ oft vā waer coemdy?

Sy hebben geantwoort: wy v dienaers zijn van seer verren lande comen inden naē des Heeren vās Gods/ want wy hebbē gehoort de vermaertheyt vā synder macht/ alle dat hy in Egypten gedaen heeft/ ende den twee Coninghen der Amorrhiters die ouer de Jordane warē/ Sehon dē Conine vā Hesebon/ eñ Og dē Conine vā Basan/ die daer waren in Astaroth/ eñ de ouders eñ alle de inwoonders vā onsen lande hebbē tot ons geseyt: Neemt spijsen in v handē om dē seer langen wech/ eñ gaet henliedē te gemoete/ eñ segget/ wy zijn v dienaers/ wilt een verbont met ons makē. Siet dese broodē namē wy al heet doen wy wt onsen huysen gingē om tot v te comē/ nu zijn sy al droogh gewordē eñ vā te groote outheyt in stuckē gebrosele: dese wynflesschē vulden wy al nieuwe nu zijn sy gebrosteē eñ ontbondē: de cleederen eñ schoenē die wy aen hebbē eñ die wy aen onsē voeten hebben/ die zijn van de langheyt des wechs verleten/ eñ by nae al heel te niete: Hierom so hebbē sy vā haerliedē spijsen genomē eñ dē mont des Heerē niet gevraecht. Eñ Iosue heeft vrede met hē gemaect eñ makēde eē verbōt/ heeft hy henliedē gelooft dat sy niet gedoot en soudē worden/ eñ de Princen der menichtē hebbē henliedē oec gewoē. Eñ na dry dagen dat dit verbont gemaect was/ so hebben sy gehoort dat sy daer by woondē/ eñ dat sy onder henliedē soudē woonē. Eñ de kinderē vā Israhel hebben harē heyrleger verrocktē/ eñ zijn in haerlieder steden gecomē op den derdē dach/ waer af de namē zijn Gabaon/ eñ Caphira/ eñ Beroth/ eñ Cariathiarim. Eñ sy en hebbense niet verslagē om dat de Princē der menichtē henliedē gesworē haddē mdē naem des Heeren vā Israhel. Eñ alle t'gemeyn volc heeft gemurmureert tegē de Princen/ de welcke hebben henliedē geantwoort: wy hebbē henē geswoorē mdē naem des Heerē Gods van Israhel/ eñ daerom en mogen wy henlieden niet genaken. Maer dit sullē wy henlieden doen: Laetse behondē dat sy te leuē blijuē mogen/ op dat de gramschap des Heeren tegen ons niet verwect en worde/ waert sake dat wy onsen eedt brakē. Maer laetse also leuē dat sy tot behoeue vāder gheelder menichtē hout houwē eñ water aenbrengē. Eñ als sy dit seydē/ so riep Iosue de Gabaonniters en seyde tot henliedē: waerom hebdy ons niet bedroth willē bedriegē also dat ghi seyt: wy woonen seer verre vā v lieden/ daer ghy int middē vā ons woōt: Daerom sijdy ondert den vloet stam/ eñ daer en sal nemmermeer yemant gebrekē vā uwen geslachte die hout houwe eñ water aēhale in dat huys vā myne Godt. Eñ sy hebbē geantwoort: Het was ons uwen dienaers gheboodschapt/ hoe dat de Heere v Godt Moysi synen dienaer gelooft hadde/ dat hy v alle dit lāt sonde leuerē/ eñ alle des landts bewoonders vernielen. Daerom warē wy seer duarrt/ eñ hebbē voorsiē voor onse sielē bedwongē zijnde wt den grouwel vā v liedē/ eñ hebbē desen raet ouer een gedragen. Maer nu zijn wy in v handē/ doet ons dat v goet eñ recht dunct te wesen. Hierom heeft Iosue gedaen also hy geseyt hadde/ eñ heeftse verlost wt de handē

Exod. 34. b. Deut. 7. a. b.

Ghelijc de Heere Moysi sijnē dienaer ge
boden hadde / alſo heeft Moyses Josue ge-
boden eñ die heuet al volbracht: hy en heeft
van allen den gebodē niet achtergelatē / ooc
niet een woort dat de Heere Moysi beuolen
hadde. Aldus heeft Josue ingenomē alle
dat lant der geberchten eñ dat zuydtlant / eñ
d'lant vā Gessen / eñ dat plat lant / eñ de west
zijde / eñ den berch Israhel / eñ syn veltachti-
ge landē / eñ eē deel des berchs die opclimt
tot Seyr tot Baalgad toe / door dat plant lāt
van Libanus / onder den berch Hermon / al-
le haer Coningen heeft hy genangen / gesla-
gen / eñ gedoot / Langen tijt heeft Josue ge-
D streden regē dese Coningen. Daer en was
niet een stadt die haer niet ouer en gaf dē kin
deren van Israhel sonder de Heueeters die
te Gabaon woonden / want hy heeftse alle
strijdende gewonnen / Want het was des
Heeren vonnisse dat hueliedēr herten sou-
den verhert worden / eñ dat sy strijdē souden
regē Israhel / eñ vallen / eñ dat sy geen gena-
dicheyt en soudē verdienen / eñ dat sy vergaē
soudē gelijc de Heere Moisi beuolen hadde.

Jn die tijt is Josue gecomē / eñ heeft doot-
gellagē Enacim van t'geberchte vā Hebron /
eñ Dabir / eñ Anab / eñ vā alle t'geberchte vā
Juda eñ Israhel / eñ heuliedēn steden heeft
hy vnielt. Hy en heeftēr niet eenē ouerge-
latē vā Enacims geslachte int lādt der kin-
derē van Israhel / sonder de steden van Ga-
za eñ Geth eñ Azoto / in de welcke sy alleen
gelatē syn. Aldus heeft Josue alle d'lāt in-
genomen gelijc de Heere gesprokē heeft tot
Moysen ende hy heeft dat tot een besittinge
geleuert den kinderen vā Israhel / na huer-
lieder decten ende geslachten / ende het lant
heeft gherust van oorloghen.

Hier worden xxij. Coninghen geteelt, die Moyses eñ Iosue so op deen zijde als d'ander sijde verslaghen hebben.

Dat xij. Capittel.

A DJt zijn de Coningē de welcke de kinde-
ren vā Israhel verslagē hebben / eñ heb-
ben heurlieder landt beseté ouer de Jordane
tegen der sonnen opgane / vāder beken Ar-
non totté berch Hermon eñ alle de oostsijde
die daer siet na de woestijne / Sehon de Co
ninck der Amorrheen / die woonde in Hese-
bon heeft heerschappije ghehadt van Aroer /
welck gelegē is op den ouer der beken Ar-
non / eñ van dat middelste deel in de valleye /
eñ der helft vā Galaad tot aen de beke vā Je
boc / welck is de pale der kinderen van Am-
mon / eñ vander woestijnē totter zee Ce-
neroth tegen den oosten / ende tot de zee der
woestijnē welc is d'alder soutste zee / aen de
B oostsijde door den wēch die leyt tot Bethsi-
moth eñ van de zuytsijde die leght beneden
Asedoth Phasga. De pale van Ogdes co-
nincs vā Basan vā de bleuclingen van Ra-
phaim die gewoōt heeft in Astharoth / eñ in
Edrai / eñ heeft heerschappije gehadt op dē
berch Hermon eñ in Salecha / eñ ouer ghe-
heel Basan tot aen de palen van Gessuri eñ
Machati eñ vā dat half deel van Galaad / de
palen vā Sehon des conincs van Hesebon /

Moyses des Heerē dienaer / eñ de kinderē
vā Jsrahel hebbense geslagen / eñ haerlieder
landt heeft Moyses gheleuert tot een besit-
tinge der Rubenitē eñ Gaditen eñ der helft
van Manasses geslachte. Dit zijn de Co- C
ningē des landts die Josue verslagen heeft /
eñ de kinderē van Jsrahel / ouer de Jordane
aen de westsijde. Vlan Baalgad int velt van
Libanus totten berch / welcks deel opclimt
tot in Seyr / eñ Josue heeft dat geleuert tot
een besittinge den geslachte vā Jsrahel / elckē
besonder heurlieder deelē / so wel in de ge-
berchten als in de platte eñ veltachtige lan-
den / Jn Aseroth eñ in de woestijne / eñ in de
zuytsijde / waren de Hethiters / eñ Amorrhi-
ters / Chananiters / eñ Pherezeiters / Heuei-
ters eñ Jebuzeiters. De Coninc van Je-
richo was een / De coninck vā Hai / welck is
ter zijden van Bethel een / de coninck van
Jerusalem een / De coninc van Hebron een /
De coninck vā Jerimoth een / De coninc
van Lachis een / De coninck van Eglon D
een / De coninc van Gazer een / De coninc
van Dabir een / De coninck van Gader een /
De coninc vā Herma een / De coninc van
Hered een / de coninck van Lebna een / De
coninc vā Adullā een / De coninc van Ma-
ceda een / De coninc vā Bethel een / De co-
ninc vā Taphua een / de coninck van Ophir
een / De coninc vā Aphec een / De coninck
vā Saron een / De coninc vā Mador een /
De coninc vā Asor een / De coninc vā Se-
meron een / De coninc vā Aclaph een / De
coninc van Thenac een / De coninc vā Ma-
geddo een / De coninck van Cedes een / De
coninck van Jachanam vanden Carmelus
een / De coninck van Dor ende des landt-
schaps van Dor een / De coninc der Heyde-
nen vā Galgal een / De coninc van Thersa
een. Alle de coninghen waren eenendertich.

Hoe God Iosue belast, dat hy de kinderen van Israhel heur-lieder landt bedeylen sal. Dat xij. Capittel.

Josue was oudt eñ vā grooter ouderdom / A
eñ de Heere heeft tot hem gheseyt: Ghy zijt
oudt geworden eñ vā grooter ouderdom / eñ
daer is een seer breedt landt gelatē dat noch
niet metten lote gedeylt en is / te weten ge-
heel Galilee Philisthijm / eñ geheel Gessuri /
Vlanden turbelen vloet die Egypten wa-
tert tot aen de palen van Accaron tegen den
noorden / d'landt vā Chanaan / d'welc in vijf
cleyn coninghen der Philisthijnen ghedeylt
wordt De Gazeiters eñ Azotters / eñ Asca-
loniters / Getheiters ende Accaroniters:
Maer aen de zuytsijde zijn de Heueiters /
alle d'landt van Chanaan / ende Maara der
Sidoniters / tot Apheca / ende de palen der
Amorrhiters / eñ haer regenooten. Eñ ooc
d'landtschap vā Libanus / tegen den oosten
van Baalgad onder den berch Hermon / tot
dat ghy comt in Emath. Vlan allē den ge-
nen die daer woonen op den berch vā Liba-
nus tot de wateren Masrephoth eñ alle de
Sidoniters / Jc ben de gene diese vnielē sal
voor d'aēsicht der kinderē vā Jsrahel. Daer-
om laet dit lādt comē int deel der erffenissen

der

NOORDT.

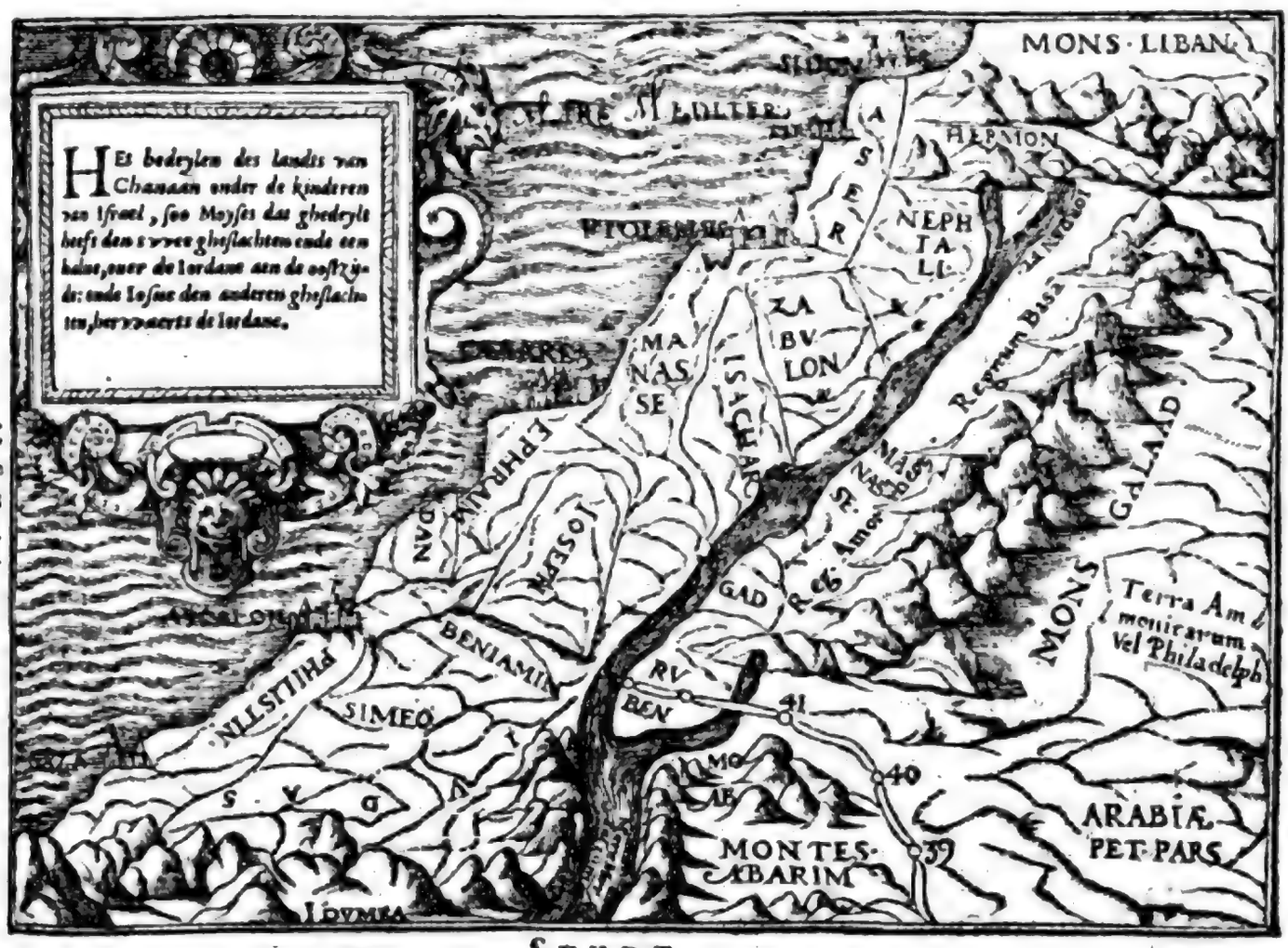

SVYDT.

der kinderē van Israel/ gelijck ick v beuolen
V hebbe. Eñ nu deylt dat landt tot een beſit-
tinge den negen geſlachtē/ eñ den haluē ge-
ſlachte van Manaſſes/ met den welcken
Ruben eñ Gad het landt beſeten hebbē/ het
welck hen Moyſes des Heeren dienaer ge-
Num.32.f. leuert heeft ouer de vloeden der Iordanen
aen de Oostsyde/ van Aroer/ welck gheleg-
ghen is aen den oeuer der beken Arnon/ eñ
int midden der valleyē/ eñ alle de platte lan-
den van Medaba tot Dibon toe/ eñ alle de
ſteden van Sehon den coninc vandē Amor-
rhiters/ die geregneert heeft in Heſebon tot
aen de palen der kinderen van Ammon/ eñ
Galaad/ eñ de pale vā Beſſuri/ eñ Machati/
eñ alle den berch Hermon/ eñ geheel Basan
tot Saletha toe/ alle het conincryck van
Og in Basan/ die geregneert heeft in Aſta-
roth eñ Edrai/ hy was vā de ouergebleuene
van Raphaim eñ Moyſes heeft deſe verſla-
gen eñ vernielt. Eñ de kinderen van Is-
rahel en hebben niet willē heel te niet doen
Beſſuri eñ Machati/ eñ sy hebben gewoont
int midden van Israhel tot op den dach van
Num.21.c. heden toe. Eñ den geſlachte van Leui en
heeft by geen beſittinge gegeuē: maer de ſa-
crificien eñ ſlachofferanden des Heeren des
Gods van Israhel/ deſe zyn haer erfenisse/
L ghelyck hy henlieden geseyt heeft. Aldus
heeft Moyſes een beſittinge gegeuē den ge-
ſlachte der kinderē van Ruben nae heurlie-
der maegſchappen. Ende heurlieder pale
was van Aroer/ welck gheleghen is op den
oeuer der beken van Arnon/ eñ int midden
van de valleye der ſelver beken/ alle dat ef-
fen landt d'welck leyt tot Medaba/ eñ He-
ſebon/ eñ allen haer dorpkens/ welck zyn in
de veltachtige landen. Eñ oock Dibon ende
Bamoth Baal/ eñ de ſtadt Baalmeon/ ende
Iaſſa/ eñ Cedemoth/ eñ Mephaath/ eñ Cha
riathaim/ eñ Sabama/ eñ Sarathaſar op den
berch der valleyen/ Bethphogor eñ Ale-
doth/ Phaſga eñ Bethieſimoth/ eñ alle de
ſteden des platten landts/ eñ alle de rycken
van Sehon der Amorrhiters coninc/ die ge-
regneert heeft in Heſebon/ den welckē Moy Num.21.a.
ſes verſlagen heeft met de princen van Ma-
dian/ den Heueliter/ ende Reken/ eñ Sur/ eñ
Hur/ ende Rebe de vorſten van Sehon in-
woonders des landts. Eñ Balaam den
ſone van Beor den waerſeggher hebben de
kinderen van Israhel metten ſweerde ver-
ſlagen metten anderen verſlaghenen. Eñ
de pale der kinderen van Ruben is gewor-
den de vloet Iordanis. Dit is de beſittinge
der Rubeniters by haerlieder maegſchap-
pen der ſteden eñ dorpkens. Eñ Moyſes
heeft ghegeuen den geſlachte van Gad ende
haren kinderen by haerlieder maegſchappe
een beſittinghe/ waer af dit is de deylinghe:
De pale van Iaſer/ eñ alle de ſteden van D
Galaad/ eñ dat half deel van d'landt der kin

L ij deren

deren van Ammon/ tot Aroer/ welck is te-
ghen Rabba/ ende van Hesebon tot Ra-
moth/ Maspha eñ Betonim/ eñ vã Manaim
tot de palẽ vã Dabir. Eñ in de valleye Be-
tharam eñ Bethnemra/ eñ Socoth eñ Sa-
phon dat ander deel des ryes vã Sehon des
coninx vã Hesebon/ eñ het eynde van desen
is oock de Iordane/ tot dat wterste deel der
zee Cineroth ouer de Iordane aen de Oost-
syde. Dit is de besittinge der kinderẽ van
Gad by haren familien/ hen stedẽ eñ dorpẽ.

Ooc heeft hy den haluẽ geslachte vã Ma-
nasse eñ synẽ kinderen/ na heurlieder maeg-
schappẽ een besittinge gegeuẽ/ waer af dit
her beginsel is: Vã Manaim geheel Basan/
eñ alle de ryckẽ vã Og/ den Conine vã Ba-
san/ eñ alle de dorpen van Iaïr die in Basan
zyn c'sestich steden/ eñ dat half deel van
Galaad eñ Astaroth/ eñ Edrai de steden des
ryes vã Og in Basan: den kinderẽ vã Ma-
chir des soons vã Manasse/ den haluẽ deele
der kinderẽ vã Machir by harẽ maegschap-
pen. Dese besittinge heeft Moyses gedeylt
in de veltachtige landen van Moab/ ouer de
Iordane/ tegẽ ouer Iericho/ aen de Oostzy-
de. Eñ den geslachte van Leui en heeft hy
geen besittinge gegeuen/ want de Heere de
Num. 18.c.20. God van Israhel is seluer haerlieder besit-
tinge gelyck hy henlieden gesproken heeft.

Caleb die ontfangt Hebron dat hem beloeft was, om dat de
ander bespieders lachterden het landt van beloeften, ende hy
volchde den Heere.

Dat xiiij. Capittel.

DIt is t'gene dat de kinderen vã Israhel
beseten hebbẽ int landt vã Chanaan/ welc
henliedẽ gegeuẽ hebbẽ Eleazar de Priester/
eñ Iosue de sone vã Nun/ eñ de Princen der
familien na de geslachten vã Israhel/ met-
ten lote dat al deylende gelyck de Heere be-
Nu.14.g.34. nolen hadde doot de handt vã Moyses den
negen geslachten/ eñ den haluen gheslachte/
want den twee geslachten eñ den haluen
hadde Moyses ouer de Iordane eẽ besitti-
ge gegeuẽ/ sonder de Leuiten/ die geen landt
en hebben ontfangẽ onder heurlieder broe-
ders/ maer in heurlieder plaetse quamen
de kinderen vã Ioseph in twee geslachtẽ ge-
deelt Manasse eñ Ephraim: eñ de Leuiẽ en
ontfingen geen ander deel des landts dã al-
leen steden om in te woonen/ eñ haer voor-
stedẽ om te voedẽ haerlieder groot eñ cleyn
vee/ gelyck de Heere Moysi beuolẽ had-
de/ also hebbẽ de kinderẽ vã Israhel gedaen/
eñ sy hebben d'landt gedeylt. Hierom zyn
de kinderen vã Iuda gecomen tot Iosue in
Galgala/ eñ Caleb de sone Iephone de Ce-
nezeus heeft tot hem gesproken: Ghy weet
Nu.14.d.24. wat de Heere gheſproken heeft tot Moysen
den man Gods vã my eñ v/ in Cadesbarne/

Tiertich iaren oudt was ick doen Moy-
ses des Heeren dienaer my sandt van Ca-
desbarne dat ick d'landt beluen soude/ eñ ick
heb hem ghebootschapt/ dat my warachtich
dochte/ Maer myn broeders die met mi op-
getrocken waren hebbẽ het herte des volcs
onmachtich gemaect/ eñ niet te min ick heb
genolcht den Heere mynen God/ Ende
Moyses heeft geswoꝛẽ op dien dach/ seggẽ-
de: D'landt het welc twẽ voet betredẽ heeft/
dat sal v besittinge wesen eñ uwer kinderẽ/
onder eewicheyt om dat ghy ghenolcht hebt
den Heere mynẽ God. Hierom heeft my
de Heere d'leuẽ verleent/ gelyck hy beloeft
heeft tot op desen dach toe/ Het zyn vyf eñ
veertich iaren vooꝛleden van dat de Heere
dit woort gesproken heeft tot Moysen doen
Israhel wandelde dooꝛ de woestyne Heden
ben ick vyfentachtentich iaren oudt/ also
welvarende als ick wel varẽde was op dien
tyt doen ic om te bespiedẽ wtgesondẽ was/
de vromicheyt van dien tyt blyft in my tot
op desen dach toe soo wel om te stryden/ als
om te reysen. Darom so gheeft my desen
berch dẽ welckẽ de Heere beloeft heeft doen
ghyt ooc hoorde daer Enacim op zyn/ ende
groote stedẽ en vast bestotẽ/ oft de Heere by
auonturẽ met my ware/ eñ dat ic se mocht te
niet doen gelyc hy my beloeft heeft. Eñ Io
sue heeft hẽ gebenedyt/ eñ hem geleuert He- 1. Mac. 2. f. 16
bron tot een besittinge/ Eñ vã dien tyt heeft
Hebron toebehoort Caleb den sone vã Je-
phone den Cenezeus tot op dẽ dach vã hedẽ
toe/ om dat hy gevolcht heeft den Heere den
God vã Israhel. Den naem vã Hebron
worde te voꝛẽ genoemt Cariatharbe/ Adam
de alder meeste is daer onder de Enacims
gheleyt ende d'landt hiel op van stryden.

Van d'landt den geslachten van Iuda gevallen, eñ hoe Otho-
niel Calebs dochter trout. Dat xv. Capittel.

ALdus is het deel der kinderẽ vã Iuda by A
haren maegschappẽ geweest dit: Van de Num. 34.a.
palc Edom tot aen de woestyne Sin tegen
den zuydẽ/ ende tot aen dat wterste deel der
zuytsyde. Syn begin sel was vã dat wter-
ste der alder soutster zee/ eñ van haer tonghe
die zuytwaerts siet/ eñ gaet wt tegen den
opgãc des scorpioẽs/ eñ gaet voorts doꝛe tot
in Sina eñ climt opwaerts in Cadesbarne/
eñ comt dooꝛ tot in Esron/ opgaende tot in
Addar/ eñ gaẽde rontsomme Carcaa/ eñ vã
daer voorts doorgaende in Asemona/ eñ co-
mende tot aen de beke vã Egypten/ eñ haer
palen sullẽ zyn de groote zee dit sal d'eynde
wesen vãder zuytsydẽ. Maer vandẽ Oostẽ
sal t'beghinsel wesen vã de alder soutste zee/
tot aen de wterste der Iordanen: eñ t'ghene
datter siet nooꝛtwaerts vã de tonge der zee
tot den seluẽ vloet der Iordanẽ: eñ de pale
gaet opwaerts in Bethhagla/ eñ gaet dooꝛ B
nooꝛtwaerts in Betharaba/ opclimmẽde tot
den steen Boen des soons vã Ruben/ eñ
streckẽde voorts tot de palen vã Debeta vã
de valleye Achoꝛ/ tegẽ dẽ nooꝛden siende te-
gen Galgala welck is tegẽ ouer dẽ opganc
Adommim vã de zuytsyde der bekẽ en gaet
dooꝛ de waterẽ die genoemt worde der son
nen fonteyne/ eñ syn wtgangen sullẽ wesen
totter fonteynẽ Rogel eñ climt op dooꝛ de
valleye der kinderen vã Ennom vã de syde
der Iebuzeiters zuytwaerts/ dit is Ieruza-
lem eñ vã daer haer oprechtende tot op den
top vandẽ berge die daer is tegẽ Gennom
westwaerts/ in dat wterste der valleyẽ Ra-

phaim

phaim noortwaerts/ eñ gaet voorts doze
vā d'opperste des berchs/ tot aen de fonteyne des waters Nephtoa/ ende comt voorts tot aen de dorpen des berchs Ephron/ ende wordt gheneycht in Baala welck is Cariathiarim dat is/ de stadt der bosschagien: eñ het gaet omme van Baala westwaerts totte berch Seir eñ gaet voorts door neffens der syden des berchs Jarim noortwaerts tot in Chellon/ eñ daelt neder in Bethsames/ ende gaet voorts doze in Thamna: ende comt voorts tegen den noorden des deels vā Accaron vā besyden/ eñ het wordt geneycht tot Sechrona eñ gaet ouer den berch Baala/ eñ comt tot in Jebneel toe/ ende wordt metten eynde der grooter zee tegē d'westē besloten.

Dit zyn de palen der kinderen vā Juda rontsomme in harē maegschappen. Maer Caleb den sone vā Jephone heeft hy eē deel gegeuē int middē der kinderen vā Juda/ gelyck hē de Heere gebodē hadde Cariatharbe des vaders van Enac/ dese is Hebron/ Eñ Caleb heeft daer wt verdreuē dry sonen van Enac/ Cesai eñ Ahiman/ ende Tolmai van Enacs geslachte. Eñ van daer optreckēde is hy gecomē tot de bewoonders vā Dabir/ de welcke te vorē genoemt worde Dariathsepher/ dat is der letteren stadt. Eñ Caleb heeft geseyt: So wie Cariathsepher slaet eñ die inne neemt/ dien sal ic Aram myn dochter tot een huysvrouwe geuē. Eñ Othoniel de sone van Cenez Calebs ionckste broeder heeft die ingenomen/ eñ hy heeft hem Aram syn dochter tot eē huysvrouwe gegeuē. De welcke als sy t'samē reysdē/ so is haer geraden vā harē man dat sy vā harē vader sonde begeerē een ackerlandt/ Eñ sy versuchte als sy op dē esel sat. Tot de welcke Caleb: wat heddy? (seyt hy) Eñ sy heeft geantwoort: Geeft my eē benedictie: een zuydich eñ dorre landt heddy my gegeuē geeft daer toe ooc eē versch landt. Hierom heeft haer Caleb ghegeuen dat gewatert worde bouē eñ benedē.

Dit is de besittinge des geslachts der kinderen van Juda by harē maegschappē/ Eñ de steden vā de wterste zyden der kinderen vā Juda waren by de palen vā Edom vanden zuyden/ Cabseel eñ Eder/ eñ Jagur/ eñ Cina eñ Dimona eñ Adada/ eñ Cedes eñ Adoz/ eñ Jetnan/ Ziph eñ Telem eñ Baloth/ Nieu Azor eñ Carioth/ Hesron/ dit is Azor: Amam Sama/ eñ Molada/ ende Asergadda/ eñ Hassemon/ ende Bethphelet/ eñ Hasersual/ eñ Berssabee/ eñ Baziothia/ eñ Baala/ eñ Jim eñ Esem/ eñ Eltholad/ eñ Cesil eñ Harma/ eñ Siceleg/ eñ Medemena/ eñ Sensenna/ Lebaoth/ eñ Selim/ Eñ Aen/ eñ Remon: alle de steden warē negen eñ twintich/ eñ hare dorpen. Maer in de veltachtighe landen Estaol eñ Sarea eñ Asena/ ende Zanoe/ eñ Enganim/ ende Taphua/ eñ Enaim/ ende Jerimoth/ ende Adullam/ Socho/ eñ Azecha/ eñ Saraim/ eñ Adithaim/ eñ Gedera eñ Gederothaim/ veertien steden eñ hare dorpen/ Sanam/ ende Hadalla/ eñ Magdalgad/ Delean/ eñ Maspha/ eñ Jethel/ Lachis/ eñ Baschath/ eñ Eglon/ Chebbon ende Lehenan ende Cethlis/ ende Gideroth/ eñ Bethdagon/ eñ Naama eñ Maceda/ sesthien steden ende haer dorpen: Labana ende Ether/ eñ Asan/ Jeptha ende Esna eñ Nesib/ eñ Keila/ eñ Achzib eñ Maresa neghen steden eñ haer dorpen/ Accaron met synen vryheden eñ dorpkēs. Van Accaron totter zee alle dat ter street na Azoten eñ haer dorpkēs/ Azoten met synen vryheden eñ dorpkens/ Gaza met synen vryhedē/ eñ dorpkens/ tot aen de beke van Egypten/ eñ de groote zee is syn pale/ Eñ inden berch Samir eñ Bether/ eñ Sochot/ eñ Danna ende Chariathsenna. Dit is Dabir/ Anab eñ Jsthemo eñ Anim/ Gosen eñ Olon/ eñ Gilo/ elf steden eñ haer dorpen/ Arab eñ Duma/ eñ Esaan/ ende Janim/ eñ Bethtaphua/ eñ Apheta/ Athmatha eñ Cariatharbe. Dit is Hebron ende Sior negen steden eñ haer dorpen/ Maon/ eñ Charmel eñ Ziph eñ Jota/ Jezrael eñ Jucadam ende Zanoe/ Accain/ Gabaa/ eñ Chamna thien steden eñ haer dorpē/ Halhul eñ Bethsur/ eñ Gedor/ Marech ende Bethanot eñ Elthecon/ ses steden ende haer dorpen/ Cariathbaal/ dit is Cariathiarim de stadt der bosschagien/ eñ Arebba twee steden eñ haer dorpen. In de woestyne Betharaba Meddin eñ Sachacha/ eñ Nebsan/ eñ de stadt des souts/ eñ Engaddi/ ses steden eñ haer dorpen: Eñ de kinderē vā Jsrahel en hebbē de Jebuzeiters de inwoonders vā Jerusalē niet connē verniele/ eñ de Jebuzeiters hebbē gewoont met de kinderē vā Juda in Jerusalē/ tot op dē dach vā heden toe.

Van de steden der ghesla chten van Ephraim. Dat xvj Capittel.

Ende dat lot der kinderē vā Joseph is gevallen vā de Jordane tegen Jericho aen syn waterē vandē oostē: de woestyne die op climt van Jericho totten berch van Bethel/ eñ gaet wt van Bethel tot Luzan/ eñ het gaet voorts door de pale vā Archi Ataroth: eñ daelt neder westwaerts by de pale van Jephleti tot aen de palen vā neder Bethhoron eñ Gazer: eñ haer landtschappē eynden aen de groote zee/ eñ dit hebben beseté de kinderē vā Joseph/ Manasses eñ Ephraim/ Eñ de pale der kinderē vā Ephraim is geworden by haren maegschappē: eñ haerlieder besittinge is teghen den oosten vā Ataroth addar/ tot aen de ouerste Bethoron/ Eñ de eyndē gaē wt de zee/ Maer Machmethath siet tegen Noorden/ eñ gaet omme de palen tegen den oosten in Thanathselo/ eñ het gaet doze vandē oostē tot Janoe/ eñ het gaet neder van Janoe in Ataroth/ ende Naaratha eñ het comt door tot in Jericho/ ende het gaet wt tot aen de Jordane/ Van Taphua gaet dat voorts/ door tegen de zee in de riet valleye/ eñ syn wtgangen zyn tot de alderseoutste zee. Dit is de besittinge van t'geslachte der kinderē van Ephraim by haren familien/ Eñ daer zyn steden wtghescheydē der kinderē vā Ephraim int midden

van de beſittinge der kinderen vā Manaſſe/ eñ haer dorpē. Eñ de kinderē vā Ephraim
en hebben de Chananiters niet ghedoot die in Gazer woonden: eñ de Chananiter heeft ghewoont int midden van Ephraim tot op deſen dach tributyt gheuende.

Hoe der helft van Manaſſes ghellachte, ende den dochteren van Salphaad landt ghegheuen wordt.

Dat xvij. Capittel.

A ENde d'lot is geuallen den geſlachte van Manaſſe (want hy is Joſephs eerſte geboren ſone) Machir den eerſten geborenē vā Manaſſe den vader van Galaad / de welcke heeft gheweeſt een ſtrydtbaer man/ eñ heeft gehadt tot een beſittinge Galaad eñ Baſant
Nu.26.d.29. eñ den anderē vā Manaſſes kinderen by haren familien/ Den kinderē vā Abiezer eñ den kinderē vā Helec/ eñ den kinderen van Eſriel/ eñ den kinderen van Sichem/ eñ den kinderen van Hepher/ eñ den kinderen van Semida Dit zyn de kinderen van Manaſſe Joſephs ſone/ de mannē by harē maeſchappen/ Maer Salphaad de ſone vā Hepher/
Num.27.d.1. 36.d.1. des ſoons Galaad/ des ſoons Machir/ des ſoons Manaſſe/ en hadde gheen ſonen/ maer alleen dochterē / der welcker namen waren deſe/ Maala/ eñ Noa/ eñ Hegla / eñ Melcha/ eñ Thersa/ eñ ſy zyn gecomen int aeſchyn Eleazari des prieſters/ eñ Joſue Nuns ſone/ eñ der princen/ ſeggende: De Heere heeft gebodē doōr de handt van Moyſes/ datmen ons een beſittinge geuen ſoude int midden van onſen broederen/ Eñ hi heeft henlieden na des Heerē gebodt gegeuē een beſittinge int middē vā haers vaders broederen/ Eñ
B de coordekens van Manaſſe zyn thien ghenallen ſonder d'landt vā Galaad eñ Baſan ouer de Jordane/ want de dochteren van Manaſſe hebben een erfelicheyt beſeten int midden van ſynen ſonen/ Maer d'landt van Galaad is ten deele geuallen den kinderen vā Manaſſe die daer noch ouer warē/ Eñ
de pale van Manaſſe was van Aſer/ Machmathath die ſiet teghen Sichem/ eñ gaet wt ter rechter zyden by de bewoonders der ſon teynen Taphue/ want in Manaſſes lot was genallē d'landt vā Taphue/ welc is by de palē vā Manaſſe der kinderē Ephraim/
Eñ de pale vander riet valleye gaet nederwaert na de zuytſyde der beken vā Ephraims ſtedē / de welcke zyn int middē vā Manaſſes ſtedē/ De pale vā Manaſſe is van de noortſyde der beken/ eñ harē wtgāc gaet tot de zee/ Alſo dat het erfdeel vā Ephraim zy vanden zuydē/ eñ Manaſſes erfdeel vanden noorden/ eñ beyde de deelen beſluytē de zee/ eñ dat ſy met malcander aen eē comē int geC ſlachte van Aſer vanden noorden/ eñ int geſlachte vā Iſſachar vandē ooſtē/ Eñ de erfenille vā Manaſſe was in Iſſachar/ ende in Aſer/ Bethſan eñ ſyn dorpkens/ eñ Jeblaam met ſynē dorpkēs/ eñ de ingeſetenē vā Dor/ met harē ſtedē/ eñ daer toe ooc de bewoonders van Endor met haren dorpkens/ Melgelyks ooc de inwoonders van Tenac met haren dorpkens / ende de inwoonders van Mageddo met ſynen dorpkēs/ eñ dat derde deel vāder ſtadt Nopheth. Eñ Manaſſes kinderē en conſten deſe ſtedē niet verderuē/ maer dat Chananeus volck beſtonſte in dit landt te woonē. Maer na dat de kinderen van Iſrahel machtich ghewordē waren/ ſo hebben ſy dat Chananeus volck onder hen bedwanc gebracht eñ ſy hebbenſe tributariſen gemaect/ eñ ſy en hebbēſe niet verſlagē.
Eñ de kinderen van Joſeph hebben tot Joſue geſproken/ eñ geſeyt: waerom hebdy my een beſittinge vā eenen lote eñ vā eenen coordeken gegeuen daer ick van ſo grooten menichte ben/ eñ my de Heere ghebenedyt
D heeft: Den welckē Joſue heeft geſeyt: Zydy eē groot volc/ ſo gaet opwaerts inde bollchagie eñ houwet ruymte af vooꝛ v ſelue in dat lādt vandē Pherezeiters/ eñ Raphaim/ wāt de beſittinge van Ephraims geberghte v te cleyne is/ Eñ de kinderē vā Joſeph hebbē hem geantwoort: wy en ſullen niet connen opt gheberchte comē/ aengeſien dat de Chananiters yſeren wagenē gebruyckē die opt black landt woonē / daer Bethſan gheleghē is met ſynē dorpkēs/ eñ Jezrael beſittende de
helft vāder valleyen/ Eñ Joſue ſeyde tot den huyſe vā Joſeph/ Ephraim/ eñ Manaſſe: Ghy zyt een volc veel van getale/ eñ van groote macht/ ghy en ſult niet eē lot hebbē/
Maer ghy ſult trecken opt geberchte./ eñ daer vooꝛ v afhouwen/ eñ ſuyueren ruymte om te woonen/ eñ dan ſuldy mogen vooꝛts trecken / als ghy dat Chananeus volck ſult verdryuen hebben / de welcke ghy ſegt dat yſeren wagenen hebben/ eñ ſeer ſterck zyn.

Hoe datter eenige geſonden wordē om d'landt te beſchrijuene, ende de ruymte te weetene, ende van d'lot van Benjamin.

Dat xviij. Capittel

A ENde alle de kinderē vā Iſrahel zyn vergadert te Silo/ eñ ſy hebben daer dat tabernakel des ghetuygenis vaſt gemaect/ eñ het landt was onder henlieder bedwanck/
Maer daer waren noch ſeuen geſlachten der kinderen vā Iſrahel ouerbleuē / die hen beſittingen noch niet ontfangen en hadden/
Tot de welcke ſeyde Joſue: Hoe langhe ſuldy vergaen van traecheyt/ dat ghy niet en trect in d'landt om dat te beſitten/ het welck de Heere uwer vaderen Godt v lieden gegeuen heeft: Kieſt wt eicken geſlachte dry mans/ dat ſy die ſeynden dat die wtreyſen eñ het heel landt omme gaen/ eñ dat beſchryuē na t'getal vā een yegelicks menichte/ eñ dat ſy tot my brengen t'ghene dat ſy beſchreuen
ſullen hebben / Deylt vooꝛ v het landt in ſeuen deelen/ Laet Judas in ſyn palē weſen van de zuytſyde / eñ Joſephs huys vanden nooꝛden/ het landt dat midden tuſſchē deſe leyt/ ſuldy in ſeuen deelen beſchryuē/ eñ ghy ſult hier by my comē/ op dat ic vooꝛ dē Heere uwē Godt mach vooꝛ v hier het lot wooꝛpē/
want de Leuiten en hebbē onder v geen B erfdeel/ maer de Prieſterſchap des Heerē is hen erfdeel/ Maer Gad eñ Ruben/ eñ dat halfgeſlachte vā Manaſſe haddē nu te vooꝛē haer beſittingē ontfangē ouer de Jordane/ aen de

ooſt-

oostzyde / welc hen Moyses des Heers dienaer gegeuē heeft. Eñ als de mannen opgestaen waren dat sy reysen souden / om dat landt te beschrijuen / so heeft Josue henlieden beuolen / segghende: Gaet rontsomme door d'landt eñ beschrijft dat / eñ comt wederom tot my / op dat ic hier voor dē Heere te Silo mach het lot voor v worpen. Aldus zyn sy gereyst / eñ dat lādt al omme doorsiēde / hebben sy dat gedeelt in seuen deelen / schrijuēde dit in eenē boeck / Ende sy zyn wederom tot Josue gecomē inden legher te Silo / eñ hy heeft de loten geworpen voor den Heere te Silo / eñ den kinderen van Israhel het landt gedeelt in seuen deelen. Eñ het eerste lot is opcomen den kinderen vā Beniamin / na haren familien / dat sy souden besitten het landt tusschen de kinderen van Juda / eñ de kinderē van Joseph / Eñ haerlieder palen waren tegen den noorden vander Jordanē / voortgaende by de zyde vā Jericho noordtwaerts / eñ van daer opwaerts gaende nae t'geberchte tegē den westē / eñ voorts doorcomende tot de woestijne van Bethaven / eñ voorts doorgaēde by Luza aen de zuytsyde / dese is Bethel / ende het daelt voorts tot Atarothadar op dē berch die gelegē is aē dat suyden vā neder Bethoron / ende wort geneycht gaende omme tegē de zee / tot aen de suytsyde vandē berch die tegen ouer Bethoron staet zuydtwaerts / eñ syn wtgangē zyn te Cariathbaal / welc ooc genoēt wort Cariathiarim / der kinderē vā Juda stadt / dit is de syde tegen de zee westwaerts. Maer vanden zuydē vander sydē vā Cariathiarim / so coēt de pale wt tegē de zee / ende gaet voorts tot de waterfonteyne van Nephthda / ende daelt neder op eē deel vā dat geberchte welc is tegē ouer de valleye vā Ennons kinderē / ende het is tegē de noortsyde / in dat wterste deel vā Raphaims valleye / ende gaet neder waerts tot Gennom (dat is de valleye vā Ennom) by de syde vandē Jebuseen / aen dē zuydē / ende coēt voorts tot de fonteyne Rogel / doorgaende na dē noordē / ende wtcomende tot Ensemes / dat is de fonteyne der sonnen / eñ t'gaet voorts doze tot de tombē die daer zyn tegē ouer dē opganc vā Adommim / eñ gaet nederwaerts tot Aben Boen / dat is dē steen vā Boen Rubens sone: ende gaet voorts doze vāde noortsyde tot de platte ackerlanden / ende gaet nederwaerts tot dat effen lant / ende gaet voorby tegen den noordē vā Bethhagla / ende syn wtgangen zyn tegē ouer de tonge vander soutster zee / vanden noorden / ten eynde vander Jordanen / aen de zuytsyde / welc zyn pale is vanden oosten. Dit is de besittinghe der kinderen vā Beniamin / nae harē palen int ronde / eñ harē familien / Eñ hare steden warē Jericho / eñ Bethhagla / eñ Calis dal / Betharaba / eñ Samaraim / eñ Bethel / eñ Aum / ende Aphara / eñ Ophera / dat dorp vā Bemona eñ Ophni / eñ Gabee / twaelf stedē eñ haer dorpen / Gabaon / eñ Rama / eñ Beroth / eñ Mesphe / eñ Caphara / ende Amosa / eñ Rechem / eñ Jarephel / eñ Thacla / ende Sela / Eleph / eñ Jebus / welc is Jerusalem / Gabaath / eñ Cariath veerthien steden ende haer dorpen. Dit is de besittinge der kinderen van Beniamin / na haren familien.

Hier worden de loten verhaelt van de ses ghesla chteñ.

Dat xix Capittel.

ENde het tweede lot is wt comen der kinderen vā Simeon na harē maetschappē / eñ huerlieder erfdeel was int middē van de besittinge der kinderē vā Juda / Bersabee / eñ Sabee / eñ Molada / eñ Hasertual / Bala / eñ Asem / eñ Eltholad / Bethul / eñ Harma / eñ Siceleg eñ Bethmarchaboth / eñ Hasersusa / eñ Bethlebaoth / eñ Sarohen / derthien steden eñ haer dorpen / Ain / eñ Remmon / eñ Athar / ende Asam / vier steden ende haer dorpen / alle de dorpkens die rontsomme dese stedē liggen tot Baalath toe / Beer Ramaath tegen de suytsyde. Dit is de erfelicheyt van Simeons kinderen na harē maetschappen / in de besittinge eñ coordekē der kinderen vā Juda / om dat die grooter was / eñ daerom hebben Simeons kinderen beseten int middē vā haerlieder erfdeel. Eñ dat derde lot der kinderē vā Zabulon na haren geslachten is gevallen / Eñ de pale vā haerlieder besittinge is geworden tot Sarid / eñ het climt opwaerts vander zee / eñ vā Medalaa / eñ coemt voorts door tot Debbaseth / totter beken welc tegen ouer Jeconam is. Eñ het keert wederom van Sarid tegen dē oostē tot aen dat eynde vā Chesleth thabor / eñ t'gaet wt tot Dabereth / eñ het climt opwaerts tegen Japhie / Eñ vā daer gaet dat voorts door de oostsyde vā Gethhepher eñ Tacasim / ende t'coemt wt tot Remmon / Amthar / eñ Noa / Eñ het gaet omme tot de noortsyde vā Hanathon / eñ zyn wtgangen zyn de valleye Jephthael / eñ Caleth / ende Naalol / eñ Semeron eñ Jedala / eñ Bethlehem / twaelf stedē eñ haer dorpen. Dit is het erfdeel vā dat geslachte der kinderen vā Zabulon / na haren familien haerlieder stedē ende dorpen: Issachar is dat vierde lot wt comen by synē familien / ende syn erfdeel was Jezrahel / eñ Casaloth / eñ Sunem / eñ Hapharaim / eñ Seon / eñ Anaharath / ende Raboth / eñ Cesion / Abes / eñ Rameth / eñ Enganim / eñ Enhadda / ende Bethpheses / Ende syn pale coemt door Thabor eñ Sehesima / eñ Bethsemes / eñ syn wtgangen sullen zyn de Jordane / sesthien stedē eñ haer dorpē / Dit is de besittinge der kinderē vā Issachar nae haren maetschappē / haerlieder steden eñ dorpē. Ende het vyfte lot is gevallen den geslachte der kinderē van Aser / by haren familien / eñ huerlieder pale was Halcath / ende Chali / eñ Bethen Araph / eñ Elmelech / eñ Amaad / ende Messal / eñ coemt door totten Carmelus der zee / ende tot Sihor / ende Labanath / Ende het keert wederom teghen den oosten van Bethdagon / eñ t'gaet voorts tot Zabulon toe / eñ tot dat dal vā Jephthael / tegen den noorden te Bethemec eñ Nehiel / Ende het gaet voorts

wt der ſlincker zyde van Cabul/ eñ Abran/ eñ Rohob eñ Hamon ende Cana tot groot Sidon toe/ eñ het keert wederom na Horma tot de alderveſte ſtadt Tyrus/ eñ tot Hoſa toe/ eñ haer wtgangen ſullen weſen tot de zee van dat coordecken Achziba/ eñ Amma eñ Aphec eñ Rohob/ twcentwintich ſteden eñ haer dorpē. Dit is dat erfdeel der kinderē van Aſer na haren maeſtſchappē eñ haerlieder ſteden eñ dorpkēs. Dat ſeſte lot viel der kinderē van Nephthali na harē familiē/ eñ haerlieder pale begonſte vā Heleph eñ Elon tot Saananim/ eñ Adami welc is Neceb/ eñ Jebnael tot Lecum/ eñ haer wtganghen zyn tot de Jordane/ eñ de pale keert daer omme tegē dē weſtē tot Azanothabor/ eñ vā daer gaet die voort wt tot Hucuca/ eñ gaet voorts voor te Zabulon tegē den zuyden/ eñ in Aſer tegen den weſten eñ tot Juda aen de Jordane tegē dē opgāc der ſonnē: ſeer vaſte ſtedē Aſſedim Ser/ eñ Emath/ eñ Rettath/ eñ Cenereth/ eñ Edema eñ Arama/ Aſor/ eñ Cedes eñ Edrai Enhaſor/ eñ Jeron eñ Magdalel/ Horem eñ Bethanath/ eñ Bethſames/ neghenthien ſteden eñ haer dorpen. Dit is de beſittinge vanden geſlachte der kinderen Nephthali/ na harē familien/ hāer ſteden eñ dorpkens. Den geſlachte der kinderē van Dan by haren familien is wtcomen het ſeuenſte lot/ eñ de pale vā haerlieder beſittinge was Saraa/ Eſtaol eñ Hirſemes/ dat is der ſonnen ſtadt/ Helebin eñ Aialon/ eñ Jethala/ Elon eñ Thēna/ eñ Acron/ Elthece/ Gebbethon/ eñ Balath/ eñ Jud/ eñ Bane eñ Barac/ ende Gheziemmon/ eñ Meaiarcon eñ Arecon met de pale die tegē Joppe ſiet/ eñ met dat eynde wordt belooten/ Eñ de kinderē Dan zyn opgetrocken eñ hebben geſtreden tegē Leſem/ ende ſy hebben de ſtadt inghenomen/ ende met dat ſcherp vanden ſweerde verſlagen eñ ſy hebbē die beſeten/ eñ daer in gewoont/ noemende haren naem Leſemdan/ vanden naem Dan haers vaders. Dit is de beſittinge vanden geſlachte der kinderen van Dan/ by harē maeſtſchappē/ haer ſteden eñ dorpkēs. Eñ als Joſue al voldaē hadde/ eñ elcken na haren geſlachte het lant metten lote gedeylt/ ſo hebben de kinderen van Iſrahel Joſue Nuns ſoon een beſittinge gegeuen/ int midden van haerlieden/ na dat gebot des Heerē de ſtadt die hy begeert heeft/ Thamnathſara int geberchte vā Ephraim/ eñ hy betimmerde de ſtadt/ eñ heeft daer in gewoont. Dit zyn de beſittinghen welck metten lote gedeylt hebbē Eleazar de prieſter eñ Joſue Nuns ſoon/ eñ de princen der familien eñ geſlachten der kinderen van Iſrahel/ te Silo/ voor den Heere/ aen de doze van dat tabernakel des getuygenis/ ende ſy hebben het landt ghedeylt.

Hoe datter ſeſſē ſteden des toevluchts gheſtelt zijn, eñ wie tot die ſal moghen vlieden, ende hoe langhe datmen daer inne blijuen ſal.

Dat xx. Capittel.

ENde de Heere heeft tot Joſue geſprokē ſeggende: Spreect tot de kinderen van Iſrahel eñ ſegget henlieden: Scheyt wt de ſteden voor de vluchtige daer af dat ick geſproken hebbe door de handt van Moyſes/ Num. 35. a. Deut. 19. a. dat tot die vlieden mach/ ſo wie een ſiele onwetens geſlagen heeft/ ende dat hy mach ontvlieden den toorne van den naeſten die des bloets wreker is/ als hy tot een vā deſen ſteden gevloden ſal zyn/ ende hi ſal staen voor de poorte der ſtadt/ eñ ſeggē tot de ouders van dier ſtadt alle de dinghen die hem thoonen ſullen ontſchuldich/ en alſo ſullē ſy hem ontfangen/ eñ hem plaetſe geuen om te woonē. Eñ als de wreker des bloets hem vervolgē ſal ſo en ſullē ſy dien in ſyn handē niet leueren/ om dat hy ſynē naeſten onwetens geſlagen heeft/ eñ wantmē niet gethoonen en can dat hy twee oft dry dagē te voren ſyn vyant geweeſt is/ Eñ hi ſal in dieſtadt woonen tot dat hy ſtae voor het recht reden geuende vā ſynen ſeyten/ eñ tot dat de ouerſte prieſter ſterue/ die in dien tyde zyn ſal/ dā ſal de doodſlager wederom comē/ eñ gaen in ſyn ſtadt eñ in ſyn huys/ daer hy wt gevlodē was/ Eñ ſy hebbē daer toe geſchict Cedes int landt van Galileen des gheberchte van Nephtali/ eñ Sichem int geberchte van Ephraim/ eñ Cariatharbe/ welc is Hebron int geberchte van Juda/ Eñ ouer de Jordane tegen de ooſtſyde van Jericho/ hebbē ſy daer toe geſchict Boſor die gelegen is in de platte neder woeſtijne van Rubens ghelachte/ eñ Ramoth in Galaad van Gads geſlachte/ eñ Gaulon in Balan van Manaſſes geſlachte. Deut. 4. §. 41.

Dese ſteden zyn geſtelt allen den kinderē van Iſrahel/ ende aencomelingen die onder henlieden woonden/ dat daer toe vlieden ſoude/ ſo wie een ſiele onwetens gheſlagen hadde/ eñ dat hy niet en ſoude ſteruen in des naeſten handt/ die begheert wraeck te doen ouer dat wtgheſtort bloedt/ tot dat hy voor het volck ſtonde om ſyn ſake te verclaren.

Hoe den Leuijten gegeuen worden xlviij ſteden met haren prochien, ende als Gods beloften voldaen waren, ſoo hadden de kinderen van Iſrahel paeys ende ruſte.

Dat xxj. Capittel.

ENde de princē vandē familien der Leuiten zyn gegaen tot Eleazar den prieſter/ eñ tot Joſue Nuns ſone/ ende tot de hooftmannen vandē maegſchappē ouer elck ghelachte der kinderē vā Iſrahel/ eñ hebben tot hem geſprokē te Silo int landt vā Chanaan eñ geſeyt: De Heere heeft gebodē door de handt vā Moyſes/ datmē ons ſteden geuen ſoude om te woonē/ eñ haer voorſteden om beeſten te voeden. Eñ de kinderē van Iſrahel hebben van harē beſittingen ſteden gegeuen met haren voorſteden na des Heeren ghebodt. Eñ dat lot is wtcomen voor de familie van Caath Aaron des prieſters kinderen/ wt Juda eñ Symeon eñ Benamins ghelachte derthien ſteden: Eñ den anderen kinderen vā Caath/ dat is den Leuiten die daer noch ouerbleuē waren/ vielen te lote/ wt de geſlachtē van Ephraim Dan/ eñ des haluē geſlachte vā Manaſſe/ thē ſteden. Voorts den kinderen vā Gerſon is het lot wtcomen/ dat ſy ſoudē nemen wt de ghelach-

geslachtē vā Jssachar/ eñ Aser/ eñ Nephtali/ eñ vā dat half geslachte vā Manasse int lant vā Basan/ derthien stedē in getale. Eñ den kinderen vā Merari na haren familien zyn geuallen wt de geslachtē vā Ruben/ eñ Gad eñ Zabulon twaelf steden. Aldus hebben de kinderen vā Jsrahel den Leuitē stedē eñ voorsteden gegeuen/ gelyck de Heere beuolen hadde/ door de hant van Moyses/ eenen yegelyckē die mettē lotē geuende. Vandē ghеslachten der kinderen van Juda eñ Symeon heeft Josue steden gegeuen der welcker namen zyn dese: voor Aarons kinderen na de familien vā Caath/ vander Leuiten ghеslachte (want het eerste lot is hen wt comē) Cariatharbe die Enacs vader was/ de welcke genaēt is Hebron op dat gebercht vā Juda met harē voorstedē rontsomme/ Maer de ackerlandē eñ haer dorphuysen hadde hy gegeuē Caleb Jephones sone/ om te besittē. Hierō heeft hy Aarons des priesters sonen gegeuen Hebron de vluchtstedē met haren voorstedē/ eñ Lobnam met haren voorstedē/ eñ Jether/ eñ Esthemo/ eñ Holon/ eñ Dabir/ eñ Ain eñ Jetha eñ Bethsames met harē voorstedē/ neghē stedē vā die twee geslachten (alst voorseyt is.) Maer vā dat geslachte der kinderē vā Beniamin gaf hy Gabaon/ eñ Gabae/ eñ Anathoth/ eñ Almon/ vier steden met harē voorsteden/ Alle de stedē t'samē vā Aaron des priesters kinderē/ warē derthien met haren voorsteden.

Maer dē anderē na de familiē vā Caaths kinderē/ vander Leuitē geslachtē is dese besittinge gegeuen: Van Ephraims geslachte de vluchtstedē Sichem met synē voorsteden int gebercht vā Ephraim eñ Gazer/ ende Cibsaim/ eñ Bethoron met haren voorsteden vier steden. Eñ van Dans ghеslachte Eltheco eñ Gabathon/ oñ Aialon eñ Gethzemmon/ met harē voorsteden vier stedē/ Maer van dat half geslachte vā Manasse/ Thanach eñ Gethzemmon/ met harē voorsteden twee stedē. Alle de thien steden eñ haer voorstedē zyn gegeuē Caaths kinderē die van nederen graet warē. Eñ den kinderen van Gerson vander Leuitē geslachte heeft hy wt dat half geslachte van Manasses gegeuen de toevlucht steden Gaulon in Basan eñ Bosram met haren voorsteden twee stedē/ Maer wt dat geslachte vā Jssachar/ heeft hy gegeuen Cesion eñ Dabereth/ eñ Jaramoth eñ Enganim met harē voorsteden vier steden/ Maer vā Asers geslachte Masal eñ Abdon/ ende Helcath eñ Rohob met haren voorsteden vier steden. Eñ wt dat geslachte vā Nephthali heeft hi gegeuen de toevluchtsteden Cedes in Galilea/ ende Hammothdor/ eñ Carthan/ dry stedē met haren voorstedē. Alle de steden der familien van Gerson warē derthien met harē voorsteden. Maer den kinderē van Merari den Leuiten die van nederen graet waren/ nae haren familien is ghegeuen wt dat geslachte vā Zabulon/ Jecnam eñ Charta/ eñ Damna/ eñ Naalol/ vier steden met harē voorsteden/ Van Gads geslachte de toevluchtstedē/ Ramoth in Galaad/ eñ Manaim eñ Beschon eñ Jaser/ vier steden/ met haren voorsteden/ Van Rubens ghеslachte over de Jordane tegen over Jericho zyn gegeuē de toevluchtsteden Bosor in de woestyne Misor/ eñ Jazer/ eñ Jethson/ eñ Nephaath vier steden met haren voorstedē/ Alle de steden der kinderen van Merari by haren familien eñ maegschappen/ waren twaelue. Aldus alle de steden der Leuiten int middē der besittinghen der kinderen van Jsrahel waren achtēveertich/ met harē voorstedē. De welcke al besonder warē gedeelt na de familien.

Eñ de Heere Godt heeft Jsrahel gegeuen alle dat landt dat hy haren vaderen gesworen hadde/ dat hy henlieden dat gene soude/ eñ sy hebben dat beseté eñ daer in gewoont/ Eñ daer is vā hem paeys gegeue in alle de nacien rontsomme/ ende niemandt vanden vyanden en heeft henlieden dorren weerstaen/ maer sy zyn allegader onder haerlieder heerschappye comē/ Daer en was niet een woordt te vergheefs van alle t'gene dat hy henlieden beloeft hadde te gheuen/ maer het is al metten wercken volbracht geweest.

Hoe dat de twee ghеslachten Gad eñ Ruben, ende het half ghеslachte van Manassēs thuyswaerts ghesonden zyn, ende van haerlieder outaer.

Dat xxij. Capittel.

TEn seluen tyde heeft Josue geroepen de Rubeniten/ eñ Gadditen/ eñ dat half geslachte van Manasse/ eñ hy heeft tot henlieden geseyt: Ghy hebbet al gedaē dat Moyses des Heeren dienaer v beuolen hadde/ eñ my ooc in alle dingen gehoorsaem geweest/ eñ ghy en hebt v broeders binnen langen tyt niet verlaten/ tot op desen dach toe/ onderhoudende dat ghebodt des Heeren wos Gods. Hieromme aengesien dat de Heere uwe Godt uwen broeders rust eñ vrede verleent heeft gelyck hy geloeft hadde/ keert wederomme/ eñ gaet in uwe tabernakelen/ eñ uyt landt vā uwer besittingē/ welc Moyses des Heeren dienaer v gegeuē heeft over de Jordane/ alsso nochtans/ dat ghy neerstelic bewaert eñ metten wercken volbrenget t'gebodt eñ de wet/ welck Moyses des Heeren dienaer v beuolen heeft: Dat ghy den Heere uwen Godt bemint/ eñ wandelt in alle syn wegen/ eñ dat ghi syn geboden onderhoudt/ eñ hem aencleeft/ eñ hem dient in alle v herte eñ alle v siele. Eñ Josue heeftse ghebenedyt/ eñ laten gaen. Eñ sy zyn wederom gekeert tot haerlieder tabernakelen. Maer den halue geslachte vā Manasse hadde Moyses een besittinge ghegeuen in Basan/ ende daerom heeft Josue der ander helft die daer overbleef een lot gegeuen onder henlieder ander broeders over de Jordane aē de westsyde. Eñ als hy henlieden liet gaen in haerlieder tabernakelen/ eñ hy henliedē gebenedyt hadde/ soo seyde hy tot hen: Met veel goets eñ rycdōmen keerdy wederō tot uwer steden met silver/ eñ gout/ metael eñ yser/ eñ met veelderhāde cleederē/ Deylt der vyandē roof met uwen broeders. Eñ de kinderen

van

van Ruben eñ vã Gad/eñ dat halue geſlachte vã Manaſſe zyn wederõ gekeert/eñ wech gegaen vandẽ kinderẽ vã Iſrahel wt Silo/ die gelegẽ is int lant vã Chanaã/ dat ſy ſouden gaen in Galaad d'lant vã haerlieder beſittinge/d'welc ſy verceregẽ haddẽ/na dat gebodt des Heeren dooꝛ de hant van Moyſes.

L Eñ als ſy gecomẽ waꝛẽ aen de tombẽ der Iordanẽ int lant vã Chanaan/ ſo hebben ſy by de Iordane eenẽ outaer opgerecht vã onmetelycker grootheyt: d'welc als de kinderen vã Iſrahel gehooꝛt haddẽ/ eñ ſeker bodẽ henliedẽ dit ouerbracht haddẽ/dat de kinderẽ vã Rubẽ/Gad/eñ dat half deel vã Manaſſes geſlachte eenẽ outaer opgerecht hadden int lant vã Chanaan/ op de tomben der Iordanẽ tegẽ de kinderẽ vã Iſrahel/ ſo zyn ſy al teſamen vergadert te Silo/ dat ſy ſouden optreckẽ eñ ſtrydẽ tegen henliedẽ. Eñ by middelẽ tyde ſo ſondẽ ſy aen henliedẽ int landt vã Galaad Phinees Eleazarus ſone dẽ prieſter/ eñ thien hooftmannẽ met hẽ/wt elcken geſlachte eenen man beſonder. De welcke zyn gecomẽ by de kinderẽ vã Ruben eñ Gad/eñ dat half geſlachte van Manaſſe/ int lant vã Galaad/eñ ſy hebbẽ tot henliedẽ geſeyt: Dit ontbiet alle dat volc des Heerẽ: wat ouertredinge is dit? waꝛom hebdy dẽ D Heere den God vã Iſrahel verlatẽ timmerende eenen gode laſterlyckẽ outaer/eñ van ſynẽ dienſt ſcheydende? Duncket v cleyn te zyn/dat ghy mildaẽ hebt mettẽ afgod Beelphegoꝛ/eñ dat die ſmette van dat groot mildaet noch op v blyft tot deſen dach toe/ eñ dat daeꝛomme veel vandẽ volcke verſlagen zyn? Eñ ghy hebt hedẽ dẽ Heere verlatẽ/eñ morgen ſal syn gramſchap ouer geheel Iſrahel haeꝛ waeꝛtheyt openbaꝛẽ. Iſt ſake dat ghy v laet dunckẽ dat het lant vã uwẽ erfdeel onſuyuer is/ſo coemt ouer tot het landt daeꝛ des Heerẽ tabernakel is/ eñ woõt onder ons/alleẽlyc op dat ghi vandẽ Heere eñ vã onſen geſelſchap niet en ſcheyt/ eenẽ outaer getimmert hebbẽde buytẽ dẽ outaer vãdẽ Heere onſen God. En heeft Achã Zares ſone het gebot des Heeren niet ouertreden/ daeꝛõ dat ſyn gräſchap ouer t'geheel volc vã Iſrahel viel? Eñ hy was een mã/ eñ och oft hy alleẽ in ſyn miſdaet vergaẽ ware. Eñ de kinderẽ vã Rubẽ eñ Gad/eñ dat half deel vã Manaſſes geſlachte hebbẽ geantwooꝛt den E princẽ die vã Iſrahel wtgeſondẽ waꝛẽ/ De alderſterckſte God de Heere/hi kent/eñ Iſrahel ſalt mede verſtaẽ/iſt dat wi deſen outaer gemaect hebben ter meyningen vã eeniger ouertredingen/ſo en wil ons de Heere niet bewaꝛen/maeꝛ plagẽ moet hi ons nv op deſen tyt: eñ iſt ſake dat wy deſen wt ſulcken vooꝛnemẽ gemaect hebben/dat wy daeꝛ op ſouden heel bꝛantofferandẽ/oft ſpyſoffer/oft vreetſamige offerandẽ op leggen/ſo moet de Heere dat verſoecken eñ vonniſſen: eñ en hebbẽ wy dat niet principalic gedaẽ wt ſulckẽ gepeyſe/eñ onderlingẽ raet/dat wi ſeydẽ: Morgẽ ſullẽ v kinderẽ tot onſen kinderẽ ſeggẽ: wat hebt ghy mettẽ Heere dẽ God van Iſrahel te doẽ? o ghi kinderẽ vã Ruben eñ vã Gad/ de Heere heeft tuſſchẽ ons eñ v tot een pale geſtelt den vloet der Iooꝛdanen/ eñ daeꝛom en hebdy geen deel indẽ Heere. Eñ dooꝛ deſe ooꝛſake ſullen v kinderẽ onſe kinderẽ af keeren vã de vreeſe des Heerẽ. Dus heuet ons beter gedocht/ eñ wy hebbẽ geſeyt: Laet ons vooꝛ ons eenẽ outaer maken/ niet tot heel bꝛantofferanden/oft om ſlachofferandẽ te offerẽ/ maeꝛ tot een getuygeniſſe tuſſchẽ ons eñ v/eñ tuſſchẽ ons kinderen/eñ uwẽ geſlachte dat wy dẽ Heere mogẽ dienẽ/ eñ dat wy ooc een recht behoudẽ ſoudẽ/om te offerẽ heel bꝛantofferandẽ eñ ſlachofferãden eñ vreetſamige offerandẽ/ eñ dat v kinderẽ geenſins moꝛgẽ en mogẽ ſeggẽ tot onſe kinderẽ: Ghy en hebt geen deel indẽ Heere. Maeꝛ iſt ſake dat ſy dat ſeggen willen/ ſo ſullẽ ſy hen ſeggen: Siet daeꝛ den outaer des Heerẽ den welckẽ ons vaders gemaect hebbẽ/niet tot bꝛantofferen oft tot ſacrificie/ maeꝛ tot een getuygenis tuſſchen ons eñ v. Veꝛre moet de groote miſdaet vã ons weſen/dat wy ſoudẽ vandẽ Heere ſcheyden/ eñ ſyn voetſtappen verlatẽ/ eñ dat wy daeꝛom ſoudẽ eenẽ outaer opgetimmert hebben/ om heel bꝛantofferandẽ eñ ſacrificiẽ/ oft ſlachofferandẽ daeꝛ op te offerẽ/ buyten den outaer des Heeren ons Gods/ die daeꝛ gemaect is vooꝛ ſyn tabernakel. welcke dingẽ gehooꝛt hebbende Phinees de prieſter/eñ de princen die met hẽ wtgeſondẽ waꝛẽ vã Iſrahel/ zyn ſy gepaeyt geweeſt/ eñ ſy hebbẽ de wooꝛden der kinderen vã Ruben eñ Gad/ eñ van dat half geſlachte vã Manaſſe ſeer gheerne ontfangẽ. Eñ Phinees Eleazarus ſone de prieſter heeft tot henliedẽ geſeyt: Nu weten wy wel dat de Heere met ons is/ aengeſien dat ghy vzemt zyt van deſer ouertredinghen/eñ hebt de kinderen van Iſrahel verloſt wt de hant des Heerẽ. Eñ hi is met de princẽ wedergekeert vanden kinderen van Ruben eñ Gad/wt dat landt vã Galaad/ der palen vã Chanaan/ tot de kinderẽ van Iſrahel/ eñ hy heuet henliedẽ verteit. Eñ de redene ghenoechde wel alle dẽ genẽ dieſe hooꝛdẽ. Eñ de kinderẽ vã Iſrahel hebbẽ dẽ Heere geloeft/ eñ ſy en hebbẽ geẽnſins meer geſeyt/dat ſy tegen henliedẽ ſondẽ optreckẽ eñ ſtrydẽ eñ het lãdt vã haer beſittinge bederuẽ. Eñ de kinderẽ vã Rubẽ/eñ de kinderẽ vã Gad hebbẽ den outaer die ſy gemaect haddẽ/ genoemt: Ons getuygeniſſe/dat de Heere ſelf God is.

Hoe Ioſue t'volc vermaent tot d'onderhouden der geboden Gods. Dat xxiij. Capittel.

A Maeꝛ doent langen tyt geleden was/nae dat de Heere den volcke van Iſrahel vzede verleent hadde/ doẽ alle de naeien int ronde onder haerlieder bedwanc waren/ eñ doen Ioſue nu ſeer lange gheleeft hadde/ eñ ſeer oudt was vã iaren/ ſo heeft Ioſue geheel Iſrahel geroepẽ/ eñ de outſte des volcs/ eñ de princen/hooftmannen/eñ meeſters/eñ hy heeft tot henlieden geſeyt: Ick ben oudt geworden eñ ſeer ouertydich vã ouderdom/ eñ ghy ſiet alle de dingen welck de Heere uwe

uwe Godt gedaen heeft alle den nacien des volcs die rontsomme gelegē zyn/hoe dat hy seluer voor v lieden gestredē heeft. Eñ nu aengesien dat hi v mettē lote alle d'landt gedeylt heeft/ van de oostsyde der Jordanē tot de groote zee toe/ eñ wāt daer noch veel nacien ouerbleuen zyn/ so sal de Heere uwe Godt die ooc verderuē eñ van uwen oogen weech nemē/ eñ ghy sult dat landt besittē/ gelyck hy v beloeft heeft: alleen hebt v vromelick/ eñ zyt sorchfuldich/ dat ghy bewaert alle de dingen die daer geschreuen zyn in dat boeck van Moyses wet/ eñ en gaet daer niet bezydē af/ ter rechter noch ter slincker hant/

Op dat (als ghi incomē sult zyn tot de heydenen/ die onder v liedē zyn sullen) ghy niet en sweert by den naem vā harē godē/ eñ dat ghy die niet en dient oft en aenbidt/ maer dat ghy den Heere uwē Godt vast by blyft/ d'welc ghy gedaē hebt tot op desen dach toe/

eñ dā sal de Heer v Godt voor v aenschyn wech nemen groote eñ seer machtige nacien vā volcke/ eñ niemāt en sal v liedē mogē weerstaē/ Een vā v liedē sal vāder vianden duysent mannē wech iagē/ wāt de Heere uwe Godt sal seluer voor v liedē stryden also hy geloeft heeft/ Alleenlic siet seer neerstelick voor v dat ghy dē Heere uwē Godt beminт. Maer isst sake dat ghy wilt aenhangē de dolingē vā desen volcke die onder v liedē woonē/ eñ met henliedē onderlinge houwelicken versamē eñ vrientschappē maken/ so weet nu dat de Heere uwe God dese nacien niet en sal vernielē voor v aensicht/ maer sy sullē v liedē wesen tot eē grachte/ eñ tot eenē stric/ eñ tot een struyselele aen v sydē/ eñ eenē scherpē staet in v oogē/ tot dat hy v sal wech genomē eñ verdoruen hebben vā desen seer goedē lande/ welc hy v gegeuē heeft. Siet ick sal hedē ingaē dē wech vā alder aerdē/ eñ ghy sult met geheelder herten bekennē dat-zer niet een woordt voorby verloren en is gegaē/ vā allē den woordē welck de Heere v beloeft heeft te doē. Daerom gelyc hi mettē werckē volbracht heeft dat hy geloeft heeft/ eñ gelyck dat alle dingē geluckelich gecomē zyn/ also sal hi ooc op v bringē alle dat quaet daer hy v mede gedreycht heeft/ tot dat hy v sal wechgenomē eñ vernielt hebbē vā desen seer goedē lande d'welck hy v gegeuē heeft/

om dat ghi sult ouergetredē hebbē het verbondt des Heerē ws Gods/ d'welck hy met v lieden gemaert heeft/ eñ den vremden goden gedient hebt/ eñ die aenbedē. De gramschap des Heerē sal haestelic tegē v opstaen/ eñ ghy sult vā desen seer goeden lande wech genomen wordē d'welc hy v geleuert heeft.

Hoe Iosue verhaelt alle Gods weldaden den volcke, van het verbondt Gods metten volcke, van Iosue doot, van t'begraeuen der geberenten Ioseph, ende de doot van Eleazarus den priester.

Dat xxiij. Capittel.

ENde Iosue heeft alle de geslachtē vā Israhel vergadert te Sichem/ eñ hy heeft de ouders/ eñ princen eñ rechters/ eñ meesters geroepen/ eñ sy hebbē gestaen voor dat aenschyn des Heeren/ eñ hy heeft totten volcke gesproke aldus: Dit seyt de Heere de God vā Israhel: U vaders hebben van eerst gewoont over den vloedt/ Thare Abrahams vader eñ Nachors/ eñ sy hebben den vremdē goden gedient/ Daerom heb ick Abraham uwen vader genomen wt de palen vā Mesopotamien/ eñ ic heb hem gebracht int landt vā Chanaan/ eñ syn saet vermenichfuldicht/

eñ hem Isaac gegeuē/ eñ dien heb ick noch voorts ghegheuen Jacob eñ Esau/ Vanden welckē heb ick Esau dat geberchte vā Seir gegeuē te besittē. Maer Jacob eñ syn sonen reysden nederwaerts in Egypten/ Eñ ick heb gesondē Moysen eñ Aaron/ eñ Egypten geslagen met veel teeckenen/ eñ wonderlicke wercken/ Eñ ick heb v lieden eñ uwe vaders wt Egypten geleyt/ eñ ghy zyt comen tot aen de zee/ eñ de Egyptenaren hebben v vaders vervolcht met wagenen eñ rosvolc tot aen de roode zee toe. Eñ de kinderē vā Israhel hebben totten Heere geroepē/ eñ hy stelde duysternissen tusschē v eñ de Egyptenaren/ eñ hy heeft de zee op hen gebracht/ eñ hy heeftse bedect. U oogen hebbē gesien alle de dingē die ic in Egypten gedaen hebbe/ eñ ghy hebt seer langē tyt in de woestyne gewoont/ eñ ick heb v bracht int landt vā de Amorrheen de welcke woondē over de Jordane/ Eñ als sy tegen v streden so heb icse in v handen gheleuert/ eñ ghy hebt heurlieder landt beseten/ ende henlieden verslaghen.

Maer Balac Sephors sone de coninc van Moab is opgestaen/ eñ heeft teghen Israhel gestreden. Eñ hy heeft wtgesonden eñ doen roepē Balaam Beors sone/ dat hy v vermalendyden soude: eñ ick en wilde hem niet hooren/ Maer daer tegen heb ick v gebenedyt door hem eñ ick heb v wt synen handen verlost/ Eñ ghy zyt door de Jordane gegaen eñ gecomē tot Jericho Eñ de mannen van dier stadt hebben tegen v gestreden/ de Amorrhiters eñ Pherezeiters/ eñ de Chananiters eñ Hethiters eñ Gergeseiters/ eñ Heueiters eñ Jebuseiters/ eñ ick heb die in v handen geleuert/ Eñ ick heb voor v horsten gesonden/ eñ ick hebse wt harē plaetsen verdreuen twee coningen der Amorrhiters niet met uwen swoerde/ oft met uwen boge.

Eñ ick heb v een landt gegeuen daer ghy niet in ghearbeyt en hebt/ eñ steden die ghy niet getimmert en hebt/ dat ghy daer in woonen soudt/ wyngaerden eñ olysgaerden die ghy niet gheplant en hebt/ Daerom nu so vreest dē Heere/ eñ dient hem met een volcomen eñ seer waerachtich herte/ eñ doet wech de goden/ den welcken uwe vaders gedient hebben in Mesopotamien/ eñ in Egyptē/ eñ dient dē Heere. Maer isst dat v quaet dunct dat ghy dē Heere dienē sondt/ v wordt huese gegeuen/ Kiest heden dat v belieft/ wien dat ghy aldermeest schuldich zyt te dienē/ t'zy de godē den welckē v vaders gedient hebbē in Mesopotamien/ oft den godē vandē Amorrhiters/ in wiēs lādt dat ghi woont. Maer ic eñ myn huys sullē dē Heere dienē/ Eñ dat volc heeft geārwoort eñ gesept: Verre zy dat vā ons/ dat wy den Heere soudē verlaten eñ den

Gen. 11. d. 26. d. 31.

Gene. 21. d. 2. 25. d. 26. Gen. 36. d. 8. Gen. 46. d. 6. Exod. 3. c. 10. Exod. 11. f. 17.

den vremden godē dienen/ De Heere onse
God heeft ons eñ onse vaders geleyt wt dat
landt vā Egyptē eñ wt dat huys der slauer-
nyen eñ heeft (daer wyt sagē) gedaē groote
teeckenē eñ hy heeft ons bewaert in alle de
wegē daer wy door gereyst hebbē eñ onder
alle de nacien daer wy door gepasseert zyn/
Eñ hy heeft alle de volcken verdreuen de
Amorrhiters des lāts ingeseteně in d'welc-
ke wy gecomē zyn. Hierom sullē wy dē Hee
E re dienē/ want hy is onse Godt. Eñ Josue
heeft totten volcke gheseyt: Ghy en sult den
Heere niet mogē dienē/ wāt Godt is heylich
eñ een sterck wreker/ eñ hy en sal v sondē eñ
misdadē niet vergeuē/ Ist dat ghi dē Heere
verlaet/ eñ den vremden goden dient/ so sal
hy hem omkerē/ eñ v pynigē eñ verderuen
na dat hy v veel goets sal gedaē hebbē. Eñ
dat volck heeft tot Josue gheseyt: Het en sal
geensins also wesen gelyck ghi segget/ maer
wy sullen den Heere dienen. Ende Josue
totten volcke: Ghy zyt getuygē (seyt hy) dat
ghy seluer voor v den Heere verkoren hebt
om hē te dienen/ Eñ sy antwoordē: wy zyn
getuygē. Daerom doet nu (seyt hy) wech de
vremde goden wt dat midden van v lieden/
eñ boocht v herten tot den Heere den Godt
vā Israhel/ Eñ dat volck seyde tot Josue:
Den Heere onsen Godt sullē wy dienen eñ
F synē gebodē gehoorsaem wesen. Aldus so
heeft Josue op dien dach een verbondt ghe-
maect/ eñ den volcke te vorē geleyt de gebo-
den eñ rechten in Sichem. Eñ hy heeft ooc
alle dese woordē geschreuē int boec van des
Heerē wet/ eñ heeft eenen seer grooten steen
ghenomē/ eñ dien gestelt onder den eycken
boom die in de heylighe plaetse des Heeren
was/ eñ hy seyde tot allē den volcke: Siet
desen steen sal v liedē wesen tot eē getuyge-
nisse/ dat ghy alle de woordē des Heerē ge-
hoort hebt die hy v gheseyt heeft/ op dat ghy
by auonturē dat namaels niet en soudt wil-
len loochenē eñ liegē den Heere uwē God.
Eñ hy heeft dat volc latē gaen eē yegelickē
in syn besittinge. Ende na desen is Josue
Nuns sone des Heerē dienaer gestorvē out
zynde hondert eñ thien iarē. Eñ sy hebbē hē G
begrauē in de palē vā synder besittingen in
Thamnathsare/ die leyt opt gheberchte van
Ephraim/ aē de noortsyde vādē berch Gaas.
Eñ Israhel heeft den Heere gediēt alle de
dagē vā Josue eñ der ouders die langen tyt
na Josue leefdē/ eñ die alle des Heerē werckē
kendē die hy in Israhel gedaē hadde. Eñ
dat gebeente van Joseph het welcke de kin-
derē vā Israhel wt Egyptē gebracht haddē/
hebbē sy begrauē te Sichem in eē stuc vandē
acker/ dē welckē Jacob vā Emors kinderen
gecocht hadde/ om hondert ionge schapē/ eñ
desen acker was inde besittinge der kinderē
vā Josephs. Eñ Eleazar Aarōs sone is ooc
gestorvē/ eñ sy hebbē hē begrauē in Gabaath
toebehoorēde Phinees synē sone/ welc hem
ghegeuen was int gheberchte van Ephraim.

Hier volcyndt dat boeck Josue.

Dat boeck der Rechteren, int Hebreeusch ghenaemt Sophetim, int Latijn Iudicum.

Hoe Iudas werdt een leydsman des volcx, ende hy brengt t'onder de Chananiten, Ende hoe Israhel de Chananiten niet en verderft, soo Godt beuolen hadde.

Dat eerste Capitel.

A Na de doot van Josue/ so hebben
de kinderē vā Israhel raet van-
den Heere gevraecht/ seggende:
wie sal voor ons optrecken te-
gen de Chananiten/ eñ der orlo-
gen leydtsman zyn? Eñ de Heere heeft ge-
seyt: Judas sal optreckē/ Siet ic heb d'landt
in syn handen geleuert. Eñ Judas seyde
tot Symeon synen broeder: Comt met my
opwaerts in myn lot/ eñ strydt tegē dē Cha
naneus/ op dat ick met v trecke in v lot/ Eñ
Symeon is met hē wech gegaē. Eñ Judas
is opwaerts tē strydē getrockē/ eñ de Heere
heeft de Chananiters eñ de Pherezeiters in
haer handen geleuert/ eñ sy hebben te Bezec
B thien duysent mannē verslagē/ Eñ sy hebbē
geuonden Adonibezec te Bezec/ eñ sy hebbē
teghen hem ghestreden/ ende sy verstoeghen
de Chananiters ende Pherrzeuters. Maer
Adonibezec vluchtede/ dien sy vervolgende
hebben gheuanghen/ afsnydende d'wterste
van syn handen eñ voeten/ Eñ Adonibe-
zec heeft geseyt: T'seuentich coningen afge-
snedē hebbēde d'wterste vā handē eñ voetē/
vergaderdē onder myn tafel de bleuelingē
vā mynder spysen: gelyck ic gedaen hebbe/
also heeft my de Heere wederom gedaē. Eñ
sy hebbē hem gebracht binnen Jerusalem/ eñ
daer is hi gestorvē. Aldus dā de kinderē vā
Juda de stadt vā Jerusalē bestrydēde hebbē
die ingenomē eñ verslagen met dat scherpe
vanden sweerde/ verbrandende de gheheele
stadt/ Eñ daer na zyn sy nederwaerts ge-
trocken/ eñ hebbē tegē de Chananiters ghe-
strydē/ die opt gheberchte woondē/ eñ na den
zuyden in de platte nederlandē. Eñ Judas C
reysende tegē de Chananiters die te Hebron
woondē (welcs naem vā outs was Caria-
tharbe) heeft verslagen Sesai eñ Ahiman/ eñ
Tholmai/ eñ vā daer vertrockē zynde/ is
hy ghereyst tot de inwoonders van Dabir/
welcs oudē naem was Cariathsepher/ dat is
der letterē stadt/ eñ Caleb heeft geseyt: So Iosu. 15. d. 14.
wie Cariathsepher slaet eñ die bederft/ dien
sal ic Aram myn dochter tot een huysvrou-
we genē. Eñ als Othoniel de sone vā Ce-
nez Calebs ioncste broeder die inghenomen
hadde/ so heeft hy Aram syn dochter hē tot eē
huysvrouwē gegenē/ De welcke als sy ouer
wech reysde/ so vermaēde haer man haer dat
sy vā harē vader soude eenē acker begeeren/

De

De welcke als sy versuchte sittede op eenen
D ezel/ so seyde tot haer Caleb: wat is v? Eñ
sy antwoorde: Gheeft my een benedydinge/
want ghy hebt my een droogh landt ghegeuen/ geeft my ooc een watervloedich landt.
Dus heeft haer Caleb een landt ghegeuen
watervloedich vã bouen/ eñ watervloedich
van beneden. Maer Cinens kinderé van
Moyses maegschap zyn opgetrocken vãder
Palmen stadt met de kinderé vã Juda in de
woestyne van haren lote/ welck is gelegen
aen de zuytsyde van Arad/ eñ sy hebben met
hem gewoont. Eñ Judas is wech getrocken met Symeon synẽ broeder/ eñ sy hebbẽ
t'samen de Chananiters geslagẽ/ die te Sephath woondẽ/ eñ die gedoot/ Eñ de naem
vãdier stadt is genoemt Horma dat is verdoemt van Godt. Eñ Judas heeft Gaza
ingenomen met synen palen/ eñ Ascalon eñ
Accaron met synen palen. Eñ de Heere is
met Juda geweest/ eñ hi heefde geberchten
besetten/ eñ hy en heeft de bewoonders vander valleyen niet mogen te niet doen/ want
sy hadden ouervloedelick veel wagenẽ met
E yseren seylenen/ Eñ hebben Caleb gegeuẽ
Nu.14.d.24. Hebron/ghelyck Moyses gheseyt hadde/ de
welcke heeft daer wt dry kinderen vã Enac
vernielt/ Maer den Jebuseiter bewoonder van Jerusalem en hebben Beniamins
kinderé niet heel vernielt: eñ de Jebuseiters
hebben gewoont metten kinderé van Benjamin binnen Jerusalem/ tot op den dach vã
heden toe. Eñ dat huys van Joseph is opgetrocken tot Bethel/ eñ de Heere heeft met
henliedẽ geweest/ want als sy de stadt beleyt hadden die te voren Luza hiet/ so hebben sy eenen man gesien wter stadt comẽde/
eñ sy hebben tot hem geseyt: Thoont ons dẽ
ingane vander stadt/ eñ wy sullẽ met v berm
hertigheyt doen/ Eñ als hy henlieden dien
gethoont hadde/ so hebbé sy de stadt geslagẽ
metté scherpe vandé swerde/ maer dié man
met alle synẽ geslachte hebbé sy laten gaen/
De welcke (als hy bloot was) is wech ge-
gaen int landt vã Hethim eñ heeft daer een
stadt gherimmert/ eñ die Luza ghenoemt/ de
welcke also genoemt is tot op den dach van
F heden toe. Eñ Manasses en heeft Bethsan
eñ Thanach met harẽ dorpkẽs niet heel vernielt/ eñ de ingesetenẽ vã Dor/ eñ Jeblaam/
eñ Mageddõ met harẽ dorpkẽs/ eñ de Chananiters hebben begonnen by henlieden te
wooncn. Maer als Israhel machtich geworden was/ so hebbé sy die gedwongẽ tributyt te genẽ/ eñ sy en hebbẽse niet willẽ heel
te niet doen. Ephraim en heeft ooc de Chananiters niet gedoot die in Gazer woondé/
maer sy hebbé met hem gewoont. Zabulon
G en heeft ooc niet heel te niet gedaen de ingesetenen van Cethron/ eñ Naalon: maer dat
Chananiters volck heeft gewoont int midden van hem/ eñ sy gaen hem tribuyt/ Eñ
Aser en heeft niet heel te niet gedaen de inwoonders vã Accho/ eñ vã Sidon/ eñ Achalab eñ Achazib eñ Helba/ eñ Aphec eñ Rohob/ Ende hy heeft gewoont int midden
vanden Chananiters bewoonders vã dien
landen/ noch hy en heeft die niet ghedoot.
Nephthali en heeft ooc niet heel te niet ge-
daen de inwoonders van Bethsemes eñ vã
Bethanath/ eñ hy heeft ghewoont onder de
Chananeen des landts bewoonders/ Eñ de
Bethsemiters eñ Bethaniters zyn tributa-
risen geweest/ Eñ de Amorrhiten hebben
de kinderen van Dan benaut int geberchte/
Eñ sy en hebben henlieden geen plaetse gegeuen dat sy souden nederwaerts comẽ tot
de platte nederlanden/ eñ sy hebben ghewoont opt geberchte Heres/ welc te seggen
is/ een ghetuygenis/ in Aialon/ eñ Salebim.
Maer de hant van Josephs huys is machtich geworden/ eñ sy hebben de Amorrhiten
onder tribuyt gebracht. Eñ de pale van
den Amorrhiten is geweest vandé opganck
der schorpioens/ de steenrootse eñ de plaetsen daer ouer ligghende.

Hoe de kinderen van Israhel Gode verlaten/ ende hoe den Enghel Gods hierlieden ontdanckheydt straft.

Dat ij. Capittel.

EN de daer is eenẽ Engel des Heeren op-
gecomen van Galgalis tot de plaetse der
weenender/ eñ heeft geseyt: Ic heb v wt Egypten geleyt/ eñ v gebracht int landt daerom dat ic nwé vaderé gesworé hadde/ eñ ich
heb geloeft dat ic mijn verbondt met v liedé
niet breken en soude maer eewicheyt/ alsnochtans dat ghy gheen verbondt en soudt
maken met de ingesetenẽ vã desen landt/ eñ
dat ghy haerlieden outaren afwerpé soudt/
eñ ghy en hebt mijn stemme niet willé hooren/ waerom hebdy dit gedaen? Daerom
en heb ickse niet willen heel te niet doen wt
uwen aensicht/ om dat ghy vyanden hebben
soudt/ eñ dat haerliedé godé v souden wesen
tot eenẽ valle. Eñ als de Engel des Heere
dese woordẽ spnac tot alle de kinderé vã Israhel/ so hebben sy haer stemme opgeheué eñ
gheweent/ Eñ de plaetse is ghenoemt de
plaetse der schreyender oft der trauen/ eñ sy
hebbé den Heere aldaer slachofferanden ge-
offert. Aldus so heeft Josue het volck laten Iosu.24.28.
gaen/ eñ de kinderen van Israhel zyn wech
gegaen/ een yegelick in sijn besittinghe/ om
dat sy die besitten souden/ eñ sy hebben den
Heere gedient alle synẽ dagẽ lanc/ eñ der ou-
ders die langen tyt nae hem leefden/ eñ die
alle des Heeren wercken wel wisten die hy
met Israhel ghedaen hadde. Maer Josue
Nunsone des Heeré dienaer is gestoruen
out synde hondert eñ thien iaren/ ende sy
hebben hem begraben in de pale van synder
besittingen in Thamnathsare opt geberchte
vã Ephraim aen de noortsyde vandé berch
Gaas. Eñ alle dat geslachte is tot harẽ va-
ders vergadert/ eñ daer zyn andere opgestaé
die den Heere niet ghekent en hebben noch
syn wercken die hy met Israhel gedaé hadde/ Ende de kinderen van Israhel hebben
quaet bedreuen voor dat aensicht des Hee-
ren/ eñ Baalim gedient/ Ende sy hebben
den Heere haerder vaderé Godt verlatẽ die
henlieden wt dat landt van Egypten geleyt
hadde/

hadde / ende sy hebben de vremde goden ghe-
noleht / ende de goden vande volcke die rontsom-
ommē vā hen woondē / ende sy hebbē die aen-
bedē / ende den Heere tot gramschap verwect /
verlatede hem ende dienede Baal ende Aſtha-
roth. Ende de Heere is gram gheworden te-
gen Iſrahel ende hy heeftse gheleuert in de han-
den vande vooders de welcke hendieder ge-
naetigen hebben ende hebbense vercocht haren
vyanden die rontsomme hendiedē woondē /
ende sy en mochte haer wederpartyen niet re-
genstaē / maer waer henē dat sy trecken wil-
dē daer was de hant des Heere op hendiedē
gheeck by ghesproken heeft / ende hendieden ge-
sworen ende sy zhaer ghepynight ghewerdt.
Ende de Heere heeft rechters verwecke / die
hendiedē verlossen soudē wt der verderners
hande / maer sy en wildē die ooc niet hoo-
ren ouslupē hēre hendiedē merren vremden
goden / ende die aenbiddende / Sy hebben seer
cort dē weech verlaē / doot dē welckē heur-
lieder vaders gewandelt hadde / ende de gebo-
den des Heeren hoorēde / deden sy heel daer
teghen. Ende als de Heere de rechters ver-
weckte / so worde hy in de dagē vā dien oech
rechts tot dermherticheyt ghebooght / ende hy
hoorde dat suchten vanden verdruchē / ende hy
verloste sy vā t'verdriet hyr verderners. Maer
als de rechter doot was / so keerden sy we-
derom / ende deden veel arger dan haer voor va-
ders gewaen hadde / volghēde de vremde go-
den die dienende / ende die aenbiddēde / Sy en
hebben hare vonden niet gelaten / noch den
stoffherden weeh daer sy doot plegen te wan-
dele / ende de ralende graimschap des Heeren
is gheworē gheweē tegē Iſrahel / ende hy heeft
gheseyt / Aengesien dat dit volck myn verbondt
gebroken heeft dat ic met haren vaderē dade
gemaect hadde / ende hebbē verſmaet te hooren
na myn stemme / daerom en sal ick de hey-
denen niet heel te niete doen / die Joſue ge-
laten heeft doen hy ghestoruen is / op dat
ic door dese mach Iſrahel onderſoecken of sy
des Heeren weeh bewarē / ende daer in wande-
len gelijc haer vaderē dien bewaert hebben /
ofte niet. Hieromme heeft de Heere alle dese
nacien vā volcke laten blijnen / ende hi en heeft
die niet verdoruen willen verdruyē noch hi en
heeft die in de hande vā Joſue niet geleuert.

Iſrahel voeth een herroot, ghedient hebben den Coninck
Chuſan Raſathaim, maer doen Othoniel worden sy verloſt, en
doot Aod ende Samgar dry rechters.

Dartig Capittel.

Dese sijn de heydenen de welcke de Heere
heeft laten blijnē om dat by Iſrahel daer
doot leeren soude / ende alle de gene die der
Chananiters stedē niet gekent en hadden /
op dat haer kinderē namaels oock souden
leeren strijden tegen hē vyandē / ende dat sy de
gewoonte vaſt stijfde die hebbē soudē / De
vijf vorsten der Philiſtijnen / ende alle de Cha-
naniters / ende de Sidoniters / ende Heveniters /
die op t'gheberchte vā Libanō woondē vanden
berch Baalhermon tot den ingange vā
Emath / Ende hy heeft die gelaten om dat hy
doot die sonde Iſrahel proeuen / ofte sy oock na
des Heeren gebodē houden die hy haer va-
deren gebodē hadde doot Moyſes dienaer.
Alsoo so hebben de kinderen van Iſrahel ghewoont int midden vanden
Chananiters / ende Hethiters ende Amorhi-
ters / ende Pheresiters / ende Heviters / ende Je-
busiters / ende sy namen haer heurder dochters
tot hare vrouwē / ende gauen haerlieder doch-
ters den sonen vā dien volcke / ende sy hebben
haren goden gedient. Ende sy hebben quaet
gedaen doot des Heeren aenschijn / ende hebbē
haer Goot vergheten / dienende Baalim ende
Aſtharoth / ende de Heere tegē Iſrahel gram
synde / heeftse gheleuert in de hant van Chu-
ſan Raſathaim des conincs vā Mesopotami-
en / ende sy hebben hem gedient acht iaren.
Ende sy riepen totte Heere / de welcke heeft
hendiedē verwect eenē verloſter / ende die hoedde
verloste te weten Othoniel Cenez sone den
ionghsten broeder van Caleb / ende den geest
Gods was in hem / ende hy heeft een richter
gheweest ouer Iſrahel. Ende hy is wtgetoghen
ten strijde / ende de Heere heeft Chuſan Ra-
ſathaim den coninc vā Syrien in syn handen
gheleuert / ende hy heeft dien verwonnen. Ende
het landt heeft verruſt waren in ruſten ghe-
weest. Ende Othoniel Cenez sone is gestorue.
Ende de kinderē vā Iſrahel hebbē wederom
quaet gedaē voor dat aenschijn des Heeren /
De welcke heeft tegē hendiedē verſterct
Eglon de coninc vā Moab / om dat sy quaet
gedaen hadde voor syn aensicht. Ende hy ver-
ſamende met hem de kinderē vā Ammon ende
Amalec / ende Eglon is wtgetoghen / ende hi heeft
Iſrahel geslagen ende der Palmē stadt beseten.
Ende de kinderē vā Iſrahel hebben gedient
Eglon den coninck van Moab achtien iarē /
ende daer na hebben sy totten Heere gheroe-
pen / de welcke hendiedē eenē verloſter heeft
verweckt genoemt Aod de sone vā Gera des
soons van Jemini / die beyde syn handē voor
de rechte hande gebruyckte. Ende de kinderē vā
Iſrahel hebben doot hem ghiften gesonden
Eglon den coninck vā Moab / De welcke
maecte hem een swaert op beyde syden snij-
dende hebbende int midden eenen handt lanc /
ende hi is daer mede oingot onder
syn cleedt op syn rechte dije. Ende hy pre-
senteerde de giften Eglon den coninck van
Moab / maer Eglon was boven maten seer
vet. Ende als hy hem de gauē gepresenteert
hadde / so is hi syn gesellen ghenicht die niet
hem gecomen waren. Ende wederom ge-
keert synde vā Galgalis / daer de afgoden ſta-
ren / so heeft hi totten coninc geseyt: Ick heb
aen v een verborgen heymelick woort / o co-
ninck. Ende hy gebood dat men swijgen soude /
ende als sy allegader wt gegaen waren die by
hem waren / so is Aod by hem inghecomē / ende
hy sat alleen in de sonder oetsaillier. Ende Aod
seyde: Ick heb aen v d'woort Gods. De welc
verhief hem terstont wt syne throon. Ende
Aod stac syn linckerhandt wt / ende nam dat
steecswaert vā syn rechte schoe / ende hy stac dat
in synē buyc / so dat het yser in de wōde volchde / ende met de alder die-
ste vercheyt des ingewants daer in beslotē
worde /

woyde/ Eñ hy en track dat steecksweert niet weder wt/ maer hy liet dat int lichaem also hyt daer in gestickē hadde/ eñ terstōt so berste den dyeck des buycks wt de secrete plaetsen der natueren. Eñ als Aod seer neerstelick de doze vander eertcamerē gesloté hadde/ eñ metten slote vast gemaect/ so is hy dooz de achter doze wtgegaen/ Eñ als des conincks knechten in quamen/ so sagen sy dat de doze vander eertcamerē gesloten was/ eñ sy seydē: Hy maect by auontuere syn geuoech in de souer eertcamer/ Eñ verbeydende so langt tot dat sy henliedē schaemdē/ eñ siende datter niemant open en dede/ so hebbē sy den sluetel gehaelt/ eñ open doende hebbē sy vonden haren Heere op de aerde doot liggēde. Eñ de whle dat sy verbaest warē/ so is Aod ontvloden/ eñ is vooz by ghegaen de plaetse der afgoden/ vā daer hy weder gecomē was/ Eñ hy is gecomē te Seriath/ eñ terstont heeft hy met een trompet groot geclanc gemaect op t'geberchte vā Ephraim/ eñ de kinderen vā Israhel zyn met hem nederwaerts ghereyst/ eñ hy ghinck vooz hen allen int vozste vandē heyze/ de welcke seyde tot henliedē: Volcht my/ wāt de Heere heeft onse vyandē de Moabiten in ons handē geleuert. Eñ sy zyn hem nederwaerts ghevolcht/ eñ hebben inghenomen de passagien der Jordanen die overletten na Moab/ eñ sy en lieté niemant passeren/ maer sy verslocgē de Moabiters op dien tyt tot omtrent thien duysent/ alle vyome eñ stercke mannen/ niemant vā henlieden en mocht ontgaē. Eñ de Moabiter is op dien dach vernedert onder de hant vā Israhel/ eñ het landt heeft gerust tachtentich iaren. Nae desen was Samgar Anaths sone/ die ses hondert mannen vanden Philistynen verstoech met eenen ploechoutere: ende hy beschermde oock Israhel.

Hoe de kinderen van Israhel noch quaet doende, gheleuert zijn in de handen van Iabin. Maer Barach metté raedt van Debora wederstaet hem, ende Iahel doodt Sisaram.

Dat iiij. Capittel.

A Ende de kinderē van Israhel hebbē noch daer toe gedaen quaet vooz dat aenschyn des Heeren nae de doot van Aod/ ende de Heere heeftse geleuert in de hant vā Jabin des conincs van Chanaan/ die te Azoz regneerde/ eñ hy hadde eenē ouercapiteyn synes heyrs Sisara genaemt/ maer hy woonde in Haroseth der heydenē. Eñ de kinderē vā Israhel hebbē totten Heere geroepē/ want hi hadde negen hondert wagenē met yseren seylenen beslagē/ eñ hy hadde henliedē twintich iarē lanc seer swaerlic verdzuct. Maer in dien tyden was Deboza een pzopheterisse Lapidoths huysvzouwe/ die t'volck in dien tyden recht dede/ Eñ sy sat onder dē palmboom/ die met harē naem genoemt was/ tusschen Rama eñ Bethel/ opt gheberchte van Ephraim/ eñ de kinderē vā Israhel gingen opwaerts tot haer in alle vonnisse/ De welcke heeft gesonden/ eñ geroepen Barac/ Abinoems sone vā Cedes Nephthali/ eñ sy heeft tot hem geseyt: De Heere de Godt vā Israhel heeft v gebodē: Gaet henen eñ leyt een heyr op den berch van Thabor/ Eñ ghy sult met v nemen thien duysent strydbaer mannen vandē kinderen Nephthali eñ van Zabulons kinderen/ Eñ ick sal tot v bzengen ter plaetsen vander beken Cison/ Sisaram den ouercapiteyn vā Jabins heyr/ ende syn waghenen/ eñ alle de menichte/ eñ ick sal die leueren in uwe handē. Eñ Barac heeft tot haer gheseyt: Ist sake dat ghy met my comt/ so sal ick gaen/ Ist dat ghi met my niet comē en wilt/ so en sal ick niet reysen/ Eñ sy heeft tot hem geseyt: Ic sal voozwaer met v trecken/ maer te deser reysen en sal de victozie v niet toe geschzenen wozden/ want in eender vzouwen handt sal Sisara gheleuert wozden. Hierom is Deboza opgheslaen/ eñ met Barac ghereyst tot Cedes/ de welcke heeft by hem gheroepen Zabulon eñ Nephthali/ eñ is opwaerts ghetrocken met thien duysent vechtender manné/ hebbēde Deboram in syn gesel schap. Maer Haber de Cineus man was voozsyts vertrockē vanden Cineen synen vzoeders Hobabs kinderen Moyses maech/ eñ hy hadde syn tabernakelen wtgespannen tot aen de valleye/ die men noemt Sennim eñ die was by Cedes. Eñ het is Sisare geseyt hoe dat Barac Abinoēs sone gecomē was op den berch vā Thabor/ Eñ hy heeft vergadert negen hondert wagenen met seylenen beslagē/ eñ alle dat heyr van Haroseth der heydenen/ tot de beke vā Cison. Eñ Deboza seyde tot Barac: Staet op/ want dit is den dach/ op den welcken de Heere Sisaram in v handen geleuert heeft/ Siet hy is vleydtsman. Aldus soo is Barac af getrocken vandē berch Thabor/ eñ thien duysent strydbaer mannē met hem. Eñ de Heere heeft Sisaram eñ alle syn wagenē eñ de gheheel menichte dvaert met dat scherpe vandē swerde ten aēsien vā Barac/ so seere dat Sisara vanden waghen springhende te voete vluchte/ eñ dat Barac vervolchde de vliedende waghenen eñ dat heyr tot Haroseth der heydenē toe eñ dat alle de menichte der vyanden verslagē wozden totté laetsten man toe. Maer Sisara vliedēde quam tot de tente vā Jahel/ Haber des Cineus huysvzouwe. Eñ het was paeys tusschen Jabin den conine vā Azor/ eñ dat huys van Haber den Ceneiter. Aldus so is Jahel Sisara te gemoet gegaen/ eñ heeft tot hē geseyt: Comt by my binnen myn Heere/ comt binnen en vreest niet. De welcke is in haer tente ghegaen/ eñ doen hy met eenen mantel bedeckt was/ so seyde hy tot haer: Ic bidde v geeft my een luttelkē waters/ want ic heb grootē dozst/ Eñ sy dede een sleschie melcs open/ eñ gaf hem te dzinckē/ eñ sy bedeckte hem/ Eñ Sisara seyde tot haer: Staet vooz de doze vāder tentē/ eñ als daer yemant comt v vragende eñ seggende: Is hier niemant? So suldy seggē: Niemant en is hier. Aldus so heeft Jahel de huysvzouwe van Haber gehaelt eenē spannagel vāder tentē/ nemende daer mede eenē hamer/ eñ sy quam al bedectelic eñ swygēde binnē/ eñ stelde op dē slaep

van ſynen hooſde den ſpannagel/ eñ ſlaende
daer op mettē hamer/ heeft ſy dien doo3 ſyn
herſſenē geſlagē tot in de aerde toe/ eñ aldus
heeft hy dien ſlaep metter doot verlaeut/ eñ
hy is crane gewo3dē eñ geſto3uen. Eñ ſiet
Barac is gecomen volghende Siſaram: eñ
Jahel is hem te gemoet gegaen/ eñ ſeyde tot
hem: Comt/ eñ ic ſal v den man thoonē dien
ghy ſoect. Eñ als hy by haer binnē der tentē
gecomē was/ ſo heeft hy Siſaram geſlē doot
liggende/ eñ den ſpannagel in ſyn hooft ge-
ſlagen. Aldus ſo heeft Godt op dien dach
Jabin den Coninck vā Chanaan vernedert
voo3 de kinderē vā Iſrahel: de welcke da-
gelics wiedden/ eñ ſy verdru3tē Jabin dē co-
ninc vā Chanaan met geweldiger hant/ tot
dat ſy hem gheheel te niet gebracht hadden.

Den loffanck van Debora ende Barach.

Dat v. Capittel.

EN de Debora eñ Barac Abinoems ſone
hebben geſongen op dien dach/ ſeggēde:
Ghy die vry willichlic wt Iſrahel v ſielen
totten perickel gheoffert hebbet/ gebenedyt
dē Heere. Hoo3t ghy coningē/ eñ vaet met
uwen ooren ghy princen/ Ick bent/ ick bent/
die den Heere ſinghen ſal een pſalter liedt/
ſinghen den Heere den Godt van Iſrahel.
O Heere doen ghy wt ginct vā Seir eñ
ginct voo3ts doo3 de landē vā Edom/ doen
wo3de de aerde beroert/ eñ de hemelen eñ de
wolcken druypten vā wateren. De bergen
vloeyden voo3 dat aenſicht des Heeren/ eñ
Synai vā dat aenſicht des Heerē des Gods
vā Iſrahel. In de dagē vā Sangar Anaths
ſone/ in de dagen vā Jahel hebbē de wegen
geruſt/ eñ die daer ouer gingē hebbē gewan
delt doo3 doolwegen. De ſtercke in Iſra-
hel hebbē op gehoudē/ eñ geruſt tot dat De-
bora opſtont/ tot dat opſtont de moeder in
Iſrahel. Nieuwe ſtryden heeft de Heere
verco3ē/ eñ hi heeft ſelver der vyandē poo3tē
omgewo3pē/ daer en was ſchult noch ſpeere
geſiē onder de veertich duyſent vā Iſrahel.
Myn herte bemint de princē vā Iſrahel:
die v ſelven met uwē eygenen wille hebt int
perickel gheoffert/ ghebenedyt den Heere:
Die op witte ezels climt/ eñ int recht ſit eñ
wandelt ouer den wech/ ſpreect. Daer de
wagenē tegen malcanderē gebro3kē zyn/ eñ
dat hey3 der vyanden verſmacht is/ laet t aer
bielt wo3dē des Heerē rechtveerdicheyt/ eñ
de goedertierēheyt tot de ſtercke vā Iſ ael.
Doen ginc des Heeren volc beneden a:n
de poo3ten/ eñ ſy creghen de heerſchappye.
Staet op/ ſtact op Debora/ ſtaet op/ ſtact
op/ eñ ſpreect dat liedeken ſtaet op Barac/ eñ
aenveert v gevangenen/ ſone vā Abinoem.
De bleuelingen des volcs zyn verloſt/ de
Heere heeft met de ſtercke geſtreden. wt
Ephraim heeft hi die vernielt in Amalec/ eñ
na dien wt Beniamin in uwe volckē o Ama
lec: van Machir zyn de princen neder ghe-
comen eñ van Zabulon/ die dat hey3 leyden
ſouden om te ſtryden. De ouercapitcynen
van Iſſachar hebben met Debora geweeſt/
ende ſy hebben de voetſtappen van Barac
gevolcht/ de welcke hem ſelven int perickel
ghegeuen heeft/ als een die vāder hoochden
in een groote diepte hem nederworpt: als
Ruben tegben ſy ſelven geſcheyden was/ ſo
is der grootmoedigher twiſt bevonden.
Waerom woondy tuſſchē twee palen/ om
dat ghy der endden geblaes ſoudt hoo3ē: als
Ruben tegen ſy ſelvē gedeylt was/ ſo is der
grootmoediger twiſt bevonden. Galaad
ruſte ouer de Jordane eñ Dan becommerde
hem met de ſchepen/ Aſer woonde indē oe-
uer der zee/ eñ woonde in de hauenē: maer
Zabulon eñ Nephthali hebben haer ſielē ter
doot ouergegeuē/ int lātſchap vā Merome.
De coningen zyn gecomen eñ hebben ge-
ſtreden/ de coningē van Chanaan hebben in
Tanath geſtreden/ by de wateren van Ma-
geddo/ Maer ſy en brochten niet van dat ſy
gerooft hadden. Vanden hemel werdt te-
gen henlieden geſtreden/ de ſterrē blyuende
in haer ordinancie eñ in haren loop hebben
tegben Siſaram geſtreden. De beke van
Liſon heeft haer doode lichamen wech ghe-
trocken/ de beke Cadumim/ de beke vā Cy-
ſon: o myn ſiele vertreedt de machtige. De
clauwen vander peerden voeten zyn afghe-
vallen/ doen ſy met ghedruyſſche vloden/ eñ
doen de ſterckſte vanden vyanden vā boven
nederwaerts vielē. Vermalendyt d'landt
van Meroz ſprac de Engel des Heerē/ ver-
malendyt haer ingheſeetenen/ om dat ſy tot
des Heeren helpe niet ghecomen en zyn/ ter
helpen vā ſynen alder ſterckſten. Gebene-
dyt moet onder de vrouwen weſen Jahel
de huyſvrouwe van Haber den Cenetter/ eñ
gebenedyt moet ſy zyn in haer tabernakel.
Den ghenen die water begheerde/ gaf ſy
melck/ eñ inder princen ſchale gaf ſy boter.
Sy heeft haer ſlincke hant aen den ſpan-
nagel geſteken/ eñ haer rechte handt aen der
ſmeden hamer/ eñ ſy heeft Siſaram geſlagē/
ſockēde in ſyn hooft een plaetſe om hem te
quetſen/ eñ den ſlaep ſyns hoofts machtelick
doo3ſtekēde. Tuſſchē haer voetē is hy ge-
vallen/ hy is onmachtich gewo3dē eñ geſto3
uen. Hy wentelde voo3 haer voeten/ eñ lach
daer doot ſeer deerlic. Syn moeder ter ven
ſterē wtſiēde/ huylde iammerlic/ eñ vā bouē
op de eetcamer heeft ſy geſproken: waerom
toeft ſynē wagen wederom te comē/ waer-
om hebbē de voeten vā ſynen wagen peer-
den traech geweeſt. Een d'alder wyſte vā
ſynē huyſvrouwē heeft deſe woo3den haers
mans moeder geantwoort: By auonturē
hy deylt nu de rouuen ende de ſchoonſte der
vrouwē wo3dt voo3 hem wtgeco3ē: cleederē
vā verſcheydē verwē wo3dē Siſara gegeue
voo3 eenē roof eñ verſcheydē cieraet wo3dt
vergadert om de halſen mede te verciere.
O Heer alſo moetē vergaē alle v vyandē/
maer alle die v lief hebbē die moetē blinckē
als de ſonne in haren opganck ſchynt. Ende
het landt heeft gheruſt veertich iaren lanck.

Hoe den kinderen van Iſrahel verdruckt zynde van de Ama-
lechiten, Gedeon door veel teeckenen een verloſſer gheſonden
wordt.

Dat vj. Capittel.

Maer

A Maer de kinderē vā Iſrahel hebbē quaet gedaen voor dat aenſicht des Heerē. Ēn hy heeftſe geleuert in de hant vandē Madianiters/ ſeuē iarē lanc/ ēn ſy zijn ſeer verdruct geweeſt vā henliedē. Ēn ſy hebben voor hen ſeluen gemaect holen ēn ſpelunkē in de bergen ēn ſeer ſtercke plaetſen om te wederſtaē/

ēn als die van Iſrahel geſaeyt hadden ſo quamē die vā Madian ēn vā Amalec/ ēn de ander vandē ooſterſchen nacien/ ēn ſy ſloegen haer tenten by henliedē/ ēn ſy verdorueē al alſo dat noch groen was/ tot den inganck vā Gaza. Ēn ſy en lieten in Iſrahel niet met allen dat den lyfrocht aen gaet/ noch ſchapē/ noch oſſen/ noch ezels/ want ſy ēn alle hare cuddē quamen met haren tenten/ ēn bedeckēt al gelijc ſprinchanē/ een ontelijcke menichte vā menſchen/ ēn vā kemels/ al bederuende wat ſy genaecten. Ēn Iſrahel is ſeer verB nedert voor d'aēſicht vandē Madianiters.

Ēn ſy hebben totten Heere geroepen/ begeerende helpe tegē de Madianiters. De welcke heeft eenen man eenen Propheet tot henlieden geſonden/ ēn die heeft geſeyt: Dit ſeyt de Heere de Godt vā Iſrahel: Ic heb v doen t'ſamē opcomē wt Egypten ēn ick heb v geleyt wt dat huys der ſlauernhen/ ēn ic heb v verloſt wt de handt der Egyptenarē ēn allen uwer vyandē die v verdruckten/ ēn ic heb die tot uwer incomſt verdreuē/ ēn v lieden haer landt geleuert/ ēn ick heb geſeyt: Ic ben de Heere/ v lieder Godt/ en wilt niet vreesen der Amorrhiters goden/ in wiekter lant dat ghy woont. Ēn ghi en hebt na myn ſtemme niet willē hooren. Maer de Engel des Heeren is gecomē/ ēn hi heeft geſeté onder den eyckē boom/ die daer was te Ephra/ welc toebehoorde Joas den vader der familien van Ezri. Ende doen Gedeon ſijn ſone doorſchte eñ ſuyuerde de terwe inder perſſen/ om dat hi ſoude ontvliedē de Madianiters/

C ſo heeft hem de Engel des Heerē geopēbaert/ ēn geſeyt: De Heere zy met v ghy alder ſterckſte der mannē. Ēn Gedeon ſeyde tot hem: Ic bidde v myn Heere/ is de Heere met ons/ waerom hebbē ons alle deſe dingē bevangē? waer zijn ſijn wonderlicke dadē/ de welcke onſe vaders ons verteit hebbē/ ēn geſeyt wt Egypten heeft ons de Heere geleyt? Maer nu heeft ons de Heere verlaten/ ēn ons geleuert in de hāt der Madianiters.

Ēn de Heere heeft hē aengeſien/ ēn geſeyt: Gaet henē met deſer uwer macht/ ēn ghi ſult Iſrahel bloſſen wt der Madianiters hāden/ weet dat ick v geſonden hebbe. De welcke antwoordēde ſeyde: Ic bidde v myn Heere/ waer mede ſal ic Iſrahel verloſſen? wāt ſiet myn familie is d'alder nederſte vā Manaſſes geſlachte/ ende ick ben d'alder minſte in myns vaders huys. Ēn de Heere heeft tot my geſeyt: Ic ſal met v weſen/ ēn ghy ſult de Madianiters verſlaen ghelijck eenen man.

Ēn hy ſeyde: Heb ic gracie voor v gevonden/ ſo geeft mi een teecken dat ghyt zijt die tot my ſpreect/ Ēn en gaet vā hier niet tot Dat ick weder by v come/ brengēde ſacrificie/ ēn v dat offerende. Ēn hy antwoordē: Ic ſal v comſte verwachtē. Aldus is Gedeon in D gegaen/ ēn heeft een ionc boeskē gecooct/ ēn vā eē mate meels heeft hy ongheeſde broodē gebackē/ ēn dat vleeſch leggēde in eenen corf/ ēn het ſop vandē vleeſch doende in eenē pot/ bracht hy dat al onder de eycke/ ēn heuct hem geoffert. Ēn de Enghel des Heeren ſeyde tot hem: Neemt dat vleeſch/ ēn de ongheeſde broodē/ ēn legget die op dien ſteen/ ēn dat vleeſchſop ghiet daer op. Ēn doen hy alſo gedaen hadde/ ſo ſtac voorts des Heeren Engel dat wterſte van ſynder rocdē die hy in ſyn handt hadde/ ēn raecte dat vleeſch ēn de ongheeſde broodē/ ēn daer is een vierwen ſteen opcomen/ ende heeft dat vleeſch metten ongheeſden broodē heel verteert. Maer des Heeren Engel is verſwenen wt ſyn oogen. Ende Gedeon ſiende dat des Heeren Enghel was/ heeft geſeyt: wee my Heere Godt want ic heb des Heerē Engel E geſien aenſicht tegen aenſicht. Ēn de Heere heeft tot hē geſeyt: Wrede zy met v en vreeſt niet/ ghy en ſult niet ſterven. Ēn hierom heeft Gedeon daer eenē outaer op gericht dē Heere/ ēn die genoemt des Heerē vrede/ tot op den dach vā hedē toe. Ēn doen hi noch te Ephra was/ welck der familien vā Ezri toe behoort/ op dien nacht heeft de Heere tot hē geſeyt: Neemt wt vaders ſtier/ ēn noch eenē anderen ſtier vā ſeuē iarē/ ēn ghy ſult Baals outaer breken/ die uwen vader toebehoort/ ēn den boſch die rontomme den outaer ſtaet ſuldy af houwē/ ēn ghi ſult uwē Heere uwē God eenen outaer makē op hoochte vā deſer ſteenrootſen daer ghy te vozen dat ſacrificie op geleyt hebt. Ēn ghy ſult dien tweeden ſtier nemen/ ēn dien offeren tot eenen heelen brantoffer/ op den tas vanden houte/ welck ghy van dat boſch ſult afgehouwen hebben.

Gedeon dan nemende met hē thien mans vā ſynen knechten/ heeft gedaen alſo hem de Heere geboden hadde. Maer vreeſende ſijns vaders huys/ ende lieden van dier ſtadt/ en heeft hy dat niet willen by dage doen/ maer heeft dat al by nachte gedaen. Ēn doen de F lieden vā dier ſtadt des morgens op ſtaen waren/ ſo hebben ſy geſien Baals outaer afgeworpen/ ēn dat boſchelken af gehouwen/ ēn eenen anderen ſtier geleyt op den outaer die doē gemaect was/ Ēn ſy hebbē tot malcanderē geſeyt: Wie heeft dit gedē? Ēn als ſy onderſochten den genen die dat gedaē hadde ſoo iſſer geſeyt: Gedeon Joas ſone heeft dit al gedaen. Ēn ſy hebbē tot Joas geſeyt: Wrengt wyts uwen ſone herwaerts dat hi ſterue/ wāt hy heeft Baals outaer gebroken/ ēn dat boſch af gehouwen. Ēn hy heeft henlieden geantwoort: Zijt ghy de wraeckſters ters van Baal/ dat ghy voor hem ſtrijden moet? ſo wie Baals vyant is/ ſterven moet die eer dat t'licht vā morgen op gaen ſal/ Is hy Godt/ ſo laet hem ſy ſelue wreken over den genen die ſijnen outaer om gheworpen heeft. Van dien dage voorts/ ſo is Gedeon genoemt ghe weeſt Jerobaal/ om dat Joas

gheseyt hadde: Laet Balaal voor sy seluen wraet doe ouer dē gene die synē outaer omme gworpē heeft. Aldus zyn alle de Madianiters/ eñ de Amalecciters/ eñ de volcken wt oostlant t'samen vergadert/ eñ comende ouer de Jordane hebbē sy harē heyrleger gemaert in de valleye vā Jezrael. Maer des Heerē geest heeft Gedeon omvāgē de welcke met een trompet groot geclanc makēde/ heeft te samē geroepē t'huys vā Abiezer dat sy hem volgen soudē. Eñ hy heeft boden wt gesonden in geheel Manasses de welcke ock hem gevolcht in. Eñ hy heeft noch ander boden gesondē tot dat geslachte vā Aser eñ Jabulon eñ Nephthali de welcke hem te gemoet comen zyn. Eñ Gedeon heeft tot dē Heere geseyt: Ist sake dat ghy door myn hant het volc vā Israhel verlost/ gelyck ghy geseyt hebt: so sal ic dit vlies metter wollen op den dorsch vloer leggen/ ist dat den dauwe op dat vlies alleen zyn sal eñ in alle d'lāt droochte/ so sal ick weten dat ghy door myn hant (gelyc ghy geseyt hebt) Israhel suit verlossen. Ende het is also geschiet. Ende des nachts Gedeon opstaende wranck dat vlies wt/ eñ vulde een schelpe metten dauwe. Eñ hy heeft wederom totten Heere geseyt: Een laet v vrasende grauschap tegē my niet verstoort wesen/ al ist dat ick noch eens tentere/ begeerende noch een teecken int vlies. Ic bidde dat het vlies alleen mach drooge wesen eñ dat alle dat aertryc vādē dauwe voch tich zy. Eñ de Heere heeft gedaē op dié nacht als hy begeert hadde: eñ de droochte was alleen int vlies/ eñ den dauwe op alle d'lant.

Hoe Gedeon syn volck proeft aen de wateren/ ende hoe hy sen deyt deyle, ende leuesch de Madianiten.

Dat vij. Capitel.

A Also dā Jerobaal die oock Gedeon is/ des nachts opstaende/ eñ alle t'volc met hem is gecomē by de fonteyne die genoemt wort Harad. Eñ den leger van den Madianiters was in de valleye aen de noortsyde vanden hoogē hueuele. Eñ de Heere heeft tot Gedeon geseyt: Daer is veel volcx met v/ eñ de Madianiters en sullē in haerlieden handen niet gelevert worden/ op dat Israhel tegen my niet en gloriere seggende: Ick hen door mijn macht verlost. Spreect totten volc/ eñ
Deut. 20. b. 3. 2. Mac. 3. g. 16 roepet wt dat sye allegader hoozen: So wie angst heeft eñ verbaert is/ die keer weder. Eñ daer isser vandē berch vā Galaād wech gegaen/ ende vandē volc isser wedergekeert tweeēntwintich duysent mannen/ eñ daer en
B isser maer thien duysent bleue. Eñ de Heere seyde tot Gedeon: Noch is t'volck vele/ leyt se aen de waterē/ eñ daer sal icse proeuen; eñ vanden welckē ic v seggē sal dat hy met v gae/ die reyse zen dié ic verbiede met v te gaē/ die keere wt der. Eñ als dat volc beneden aen de waterē gecomē was/ so seyde de Heere tot Gedeon; Die metter tongen d'water lecken gelyc de honden plegen te lecken/ die sulcx op een syde stellen/ Maer die met geboochde kniēn dincken/ die sullen op d'ander syde zyn. Aldus so was t'getal vandē
genen die d'water gelect hadden/ wesende dat metter handt inden mondt/ dry hondert mannen maer alle de ander menichte hadde met geboochden kniēn gedronckē. Eñ de Heere seyde tot Gedeon: Met de dry hondert mannē die dat water gelect hebbē sal ic v verlossen eñ de Madianiters in v hant leueren. Maer alle de ander menichte keere weder in syn stede. Als hy dan victalie genomen hadde eñ trompettē/ na t'getal synes volcks/ so gheboot hy dat alle de ander menichte des volcx wech gaen soude nae haer tabernaclē/ eñ hy heeft hem met de dry hondert mannē tē strijde gegeuē. Maer den leger vandē Madianiters was benedē in de valleye. Op den seluē nacht heeft de Heere tot hem geseyt: Staet op/ eñ gaet beneden in de legerē/ wāt ic heb die in v handē geleuert/
Maer ist dat ghy v ontsiet alleen te gaen/ so laet Phara v knecht met v nederwaerts gaē. Eñ als ghy geboort suit hebbē/ wat sy leggē/ dan sullē uwe handē versterct worde/ eñ dā suldy vryicker tot der vyandē heyrleger afdalen. Aldus is hy met Phara synen knecht nederwaerts gegaē in eē deel vandē leghere/ daer der ghewapender wake was.
Maer de Madianiters eñ Amalechiters met alle dat volc wt oostlāt lagē verspraeyt in de valleye/ gelyc een menichte vā sprinckhanen eñ de kemels warē ontelliche/ gelyck dat zant/ welck aen den oever der zee leyt.
Eñ als Gedeon daer gecomē was/ so vertelde daer een synē droom tot synē maesten/ eñ op dese maniere vertelde hy dat hy gesien hadde: Ick heb eenen droom ghesien/ eñ my dochte dat een gerstē broot onder de asschen gebackē wērelde/ eñ inder Madianitē leger af quam: eñ alst comē was aen dat tabernakel so sloeche dat eñ wierpt daer neder/ ende maerte dat effen ten gronde gelyc der aerdē.
De gene daer hy toe spraec/ antwoordde: Dat en is anders niet dā het sweert vā Gedeon Joas sone des Israelytschen mans/ want de Heere heeft de Madianiters in syn handen geleuert/ eñ allē harē heyrleger. Eñ als Gedeon gehoort hadde den droom met synē bedietsel/ so heeft hi aenbedē/ eñ is wederom gekeert tottē leger vandē Israelitē/ eñ heeft geseyt: Staet op/ wāt de Heere heeft der Madianiters heyrleger in onse handē geleuert.
Eñ hy heeft de dry hondert mannē in dry deelē gedeylt/ eñ hi heeft trompetten in haer handē gegeuē eñ ydele flesschē/ eñ lampē int middē der flesschē. Eñ hy heeft tot henlieden geseyt: Dat ghy my suit sien doen doet dat oock. Ic sal in een deel vandē leger gaen/ eñ dat ick doen sal/ volcht dat na. Als dat trompet in myn handt gheluyt geuen sal/ so maert ghy oock rontsomme de legers geclāc/ eñ roept al te samē: Den Heere eñ Gedeon.
Aldus so is Gedeon metten dry hondert mannen gecomē in een deel vandē leger/ als de wake vāder middernacht begōste/ eñ als de wakers opgewect warē/ so begonsten sy met de trompetten groot geclanc te maken/ eñ de flesschen teghen malcanderen te slaen.

Ende

Eñ doen ſy rontſomme den legher te dry ſtaden groot geclanc maecten/ eñ haerlieder cruycken gebroke hadde/ ſo hielen ſy de berrende lichte in haer ſlincke handē/ eñ met de rechte handē maecten ſy met de trompetten groot geclanc/ eñ riepē: Dat ſweert des Heeren eñ Gedeons/ ſtaēde elck op ſyn plaetſe rontſomme vander vyandē legere. So zyn dā alle de legerē verbaeſt geweeſt/ eñ al roepende eñ huylende zyn ſy gevloden/ ende nochtans ſo bleuen de dry hondert mannen ſtaende/ eñ haer trompetrē ſlaende. Ende de Heere heeft het ſweert in alle de legeren geſondē/ eñ ſy ſloegē malcanderē doot/ vliedende tot Bethſeta/ eñ totte ouer vā Abelmehula in Tabbath. Maer t'ſamen roepēde de mannen vā Iſrahel/ vā Nephthali/ eñ vā Aſer/ eñ van gheheel Manaſſes/ hebben de Madianiters vervolcht. Eñ Gedeon heeft bodē wtgeſondē ouer alle dat geberchte vā Ephraim/ ſeggēde: Comt nederwaerts tegē de Madianiters/ eñ ondergaet henlieden de waterē tot Bethbera/ eñ totter Jordanē toe. Eñ alle die vā Ephraim hebben geroepē/ eñ hebben henlieden ondergaen de waterē/ eñ de Jordane tot Bethbera toe. Eñ doen ſy geuangen hadden twee mans vanden Madianiters/ Oreb ende Zeb/ dooden ſy Oreb/ aen dē ſteen Oreb/ eñ Zeb aen de perſſe Zeb. Ende ſy vervolchden de Madianiters/ de hooſden van Oreb ende Zeb draghende tot Gedeon ouer de vloeden der Jordanen.

Hoe Gedeon Salmana ende Zebee verſlaet/ ende de mans van Socoth ende van Phanuel te niete brengt/ hoe dat hy lxx. ſonen wan/ ende eenen by ſyn concubine.

Dat viij. Capittel.

ENde de mannen vā Ephraim hebdē tot hem geſeyt: wat is dit dat ghy hebt willen doen? dat ghy ons niet en riept doē ghy ten ſtrijde ginct tegen de Madianiters/ eñ ſy keuen ſeer ſterckelic/ eñ by na geweld doēde.

Maer hy ſeyde tot henlieden: wat heb ick connen doen ſulcs als ghy gedaē hebt/ zen is eenen druyf vā Ephraim niet beter dan dat heele wynſtockſel van Abiezer? de Heere heeft de princen der Madianiters Oreb eñ Zeb in v handen gelcuert/ wat heb ic connen doen ſulcks als ghy gedaen hebt? Eñ als hy dat geſeyt hadde/ ſo is haren gheeſt geſonken/ waer mede ſy te voré tegen hem opgeheuen waren. Eñ als Gedeon by de Jordane quam ſo is hi daer ouer gegaē met dry hondert mannē die met hē warē/ eñ vā vermoetheden de vluchtende niet vervolgē en conſten. Eñ hy ſeyde tot de mannē vā Socoth: Ic bidde v/ geeft toch deſen volcke dat met my is broodē/ want ſy zyn ſeer machteloos geworden/ op dat wy mogen Zebee eñ Salmana der Madianiters coningē vernolgen. Eñ de princen vā Socoth hebben geantwoort: By anontuerē zyn nu in v handē de palmen vā Zebee eñ Salmana handē/ eñ dacrom begheerdy dat wy uwen heyr brooden gruē ſouden. Ende Gedeon heeft tot henliedē geſeyt: So wanneer dat de Heere Zebee eñ Salmana in myn handen ſal gheleuert hebbē/ eñ dat ic met victorie in vreden weder gecomē ſal weſen/ ſo ſal ick v vleeſch in ſtucken wtſnē met de doornen eñ dyſtelen der woeſtynen. Eñ vā daer opwaerts treckende is hy gecomen te Phanuel/ eñ hy ſeyde tot de mannē vā dier ſtedē deſgelychē/ Den welcken die ock geantwoort hebben/ alſo de mannē vā Socoth geantwoort hadden. Hierom ſo heeft hy tot henlieden geſeyt: Als ic met vrede victorioes verwinne wederom ſal comē zyn/ ſo ſal ick deſen toren verderuen. Maer Zebee eñ Salmana rusten met alle haren heyr/ want daer waren vyfthien duyſent mannē ouerbleuē/ vā alle de ſcharen des ooſtlantſchen volcks/ na dat ter verſlaghen waren hondert eñ twintich duyſent ſtrijdtbaer mannen/ eñ ſweerdē wt trechende. Eñ Gedeon opwaerts gaende na den wech der geender die in de tabernakelen woondē aen de ooſtſijde vā Nobe eñ Jegbaa/ heeft de legeren der vyandē geſlagen die ſonder ſorge waren/ eñ gheen quaet vermoet en haddē vā eenich tegēſpoet. Eñ Zebee eñ Salmana vluchten/ de welck Gedeon vervolgende heeft genangen/ verſtooreude alle haerlieder geheel heyr. Eñ wederkeerende wt den ſtrijdt vooz der ſonnen opgant/ nam hy geuangen eenē knecht der mannē vā Socoth/ eñ hy vraechde van hem de namen vandē ouerſten eñ outſtē vā Socoth/ eñ hy heeftet ſeuen eñ ſ'ſeuētich mans beſchreuē. Eñ hy is te Socoth gecomē/ eñ hi ſeyde tot henliedē: Siet hier Zebee eñ Salmana/ om de welcke ghy my verſmaedet/ ſeggēde: By anontuerē zyn de handē vā Zebee eñ Salmana in uwe handen/ eñ daerom begeerdy dat wy uwē mannē die vermoeyt eñ machteloos geworde zyn/ broodē ſoudē geuen? Hierom nam hy de ouders vander ſtadt/ eñ doornen eñ dyſtelen wter wildernissen/ eñ wreef de mannen vā Socoth daer mede/ eñ mineerdeſe al in ſtucken. Eñ den toren vā Phannel heeft hy ock omgeworpē/ na dat hy alle de ingeſetene der ſtadt verſlagen hadde. Eñ hy ſeyde tot Zebee eñ Salmana: Hoedanich waren de mannē dē ghy doot ſloecht te Thabor? Eñ ſy antwoorden: ws gelycke/ eñ de een vā dien was als eens conincs ſone. Eñ hy heeft henliedē geantwoort: Dat warē myn broeders myn moeders ſonen/ Soo warachtelick als de Heere leeft/ hadde ghy dien t'leuen behondē/ ick en ſoude v niet doodē. Eñ hy ſeyde tot Jether ſynē eerſtē geborē ſone: Staet op/ eñ ſlaetſe doot. Maer hy en track ſyn ſweert niet wt/ wāt hy vreeſde/ acngeſien dat hy noch ioncx was/ eñ Zebee eñ Salmana ſeyden: Staet ghi op/ eñ ſlaet op ons/ wāt na dē ouderdom heeft een mēſch cracht. Gedeon is opgeſtaē/ eñ hi heeft Zebee eñ Salmana dootgeſlagē/ Eñ hi heeft genomē de cierlicke uweelē/ eñ de coſtelicke ſpanſelē daermē de halſen vanden coninclichē kemels mede te cierē pleech.

Eñ alle de mannen vā Iſrahel ſeyden tot Gedeon: Hebt heerſchappije ouer ons ghy eñ v ſone/ eñ ws ſoons ſone/ want ghy hebt ons bloſt wt de hant vandē Madianiters.

Tottē welckē hy seyde: Ic en sal geen heere wesen ouer v lieden/ noch myn sone en sal ooc v ouerheere niet zyn/ Maer de Heere sal ouer v lieden heerschappye hebben. Ēn hy seyde tot henliedē: Een bede begeer ic vā v/ Beeft my vā uwē roof de oorringen/ want de Jsmaheliters plegen guldē oorringen te hebben. Ēn sy hebbē geantwoort: wy sullē v die seer geerne geuē. Ēn spreydēde eenen mantel op de aerde/ wierpen sy daer op alle de oorringē vāden roof: ēn dat gewicht vā de oorringē die hy begeert hadde was duysent ēn seuē hondert sicken silvers/ sonder alle de ander cieraden/ ēn hals banden/ ēn purpuren clederē/ die der Madianiters coningen plegen te dragē/ ēn sonder de guldē hals banden der kemelē. Ēn Gedeon heeft daer af gemaeckt eenen Ephod/ ēn heeft dien gestelt in syn stadt Ephra. Ēn alle die van Jsrahel hebbē hen daer mede ontsuyuert/ ēn t'is Gedeon met alle synen huyse tot eenen valgeworden. Ēn de Madianiters zyn vernedert geweest voor de kinderē vā Jsrahel/ ēn sy en constē niet meer haer neckē oprichten: maer het landt was in rusten veertich iaren lanck/ de wyle dat Gedeon de ouerste was.

Aldus so is Jerobaal Joas sone gegaen woonen in syn huys/ ēn hi hadde t'seuētich sonē die wt synē dgyen comē warē/ om dat hy veel huysvrouwē hadde. Maer syn concubine die hi hadde te Sichem/ die bracht hē voorts eenē sone Abimelech genoemt. Ēn Gedeon Joas sone is gestorvē in goedē ouderdom/ ende begravē in Joas syns vaders graf te Ephra/ vāde familie vā Ezri. Maer na dat Gedeon gestorvē was/ so zyn de kinderē vā Jsrahel afgekeert/ ēn hebbē hē ontsuyuert met Baalim. Ēn sy hebbē een bont met Baal gemaect/ dat hy haerlieder Godt zyn soude/ ēn sy en hebbē niet gedacht op den Heere harē Godt/ die hen verlost hadde wt de handē vā allē harē vyandē rontsomme liggēde/ ooc en hebbē sy geen barmhertigheyt gedaen met dat huys van Jerobaal Gedeon/ nae alle de weldaden die hy den huyse van Jsrahel ghedaen hadde.

Hoe Abimelech syn broeders ghedoot hebbende, ghere-geert heeft, ende wat hy al bedreef, ende hoe hy van eender vrouwē met een stuck vā eenen muelensteen doot geworpē is.

Dat ix. Capittel.

MAer Abimelech Jerobaals sone is ghegaen in Sichem tot syns moeders broederen/ ēn hy heeft met henlieden gesproken/ ēn met alle dat geslachte van syns moeders vaders huys/ seggende: Seeckt tot allen de mannē vā Sichem: wat is v beter/ dat t'seuentich mannen alle de kinderen vā Jerobaal heerschappye ouer v hebbē/ oft dat een man heerschappye ouer v hebbe? Ooc mede so aenmerckt/ dat ick v gebeente ēn v vleesch ben. Ēn syns moeders broeders hebbē vā hem gesprokē tot alle de mannē vā Sichem alle dese redenē/ ēn sy hebbē haerlieder hertē geneycht na Abimelech/ seggēde: Het is ons broeder/ Ēn sy hebbē hem gegeuē t'seuentich pondē silvers wt den tempel vā Baalberith. Ēn hy heeft daer mede voor hem gehuert sommighe arme ēn ongeslachte mannen/ ēn die zyn hem gevolcht. Ēn hy is gecomen in syns vaders huys te Ephra/ ende heeft syn broeders gedoot Jerobaals sonen/ t'seuentich mannen op eenen steen. Ēn Joatham de alder ioncste sone vā Jerobaal is te leven bleven/ ēn is verborgē geweest. Ēn alle de mannen vā Sichem/ ēn alle de familien der stadt vā Mello zyn vergadert ende wech gegaē/ ēn hebbē Abimelech coninc gemaeckt by den eycken boom die te Sichem stont. D'welc als Joathā vercōdicht was/ so is hy gegaen/ ēn heeft gestaen op den cop vandē berge Garizim. Ēn met opgheuēder stemmen heeft hi geroepen ēn geseyt: Hoort na my ghy mannen van Sichem/ also dat v Godt hoore/ De boomen zyn gegaen dat sy eenen coninc ouer henliedē saluen soudē/ ēn sy hebben geseyt totten olyfboom: weest ons coninc. De welcke heeft geantwoort: Mach ic myn vetticheyt verlaten/ welck de goden ēn de menschen gebruyckē/ ēn comen dat ick onder de boomē mach verheuē worden? Ēn de boomē hebbē totte vychboom geseyt: Comt ēn ontfangt dat coninckryc ouer ons/ den welcken antwoorde hen: Sal ick mogen myn soetigheyt verlaten/ ende myn ouersoete vruchtē/ ēn gaen om onder de ander boomen verheuen te worden? Ēn de boomen hebben gesproken totten wynstock: Comt ende weest ons ouerste/ de welcke antwoorde hen: Sal ic mogen mynen wyn verlaten/ den welcken verblydt Godt ēn de menschē/ ēn onder de ander boomen verheuen worden? Ēn alle de boomen hebben geseyt totten wilden doornboom: Comt ēn weest ons ouerheere. Ende dien heeft hen geantwoort: Jst sake dat ghy warachtelick my tot eenen Coninck stelt voor v/ so comt ēn vlucht onder myn schaduwe/ maer en wildy dat niet doē/ so come daer vier wt dē doornboom/ ēn verslinde de cederboomen vā Libanus. Nu dan hebdy na recht ēn sonder sonde Abimelech ouer v lieden Coninck gemaect/ ēn hebdy wel ghedaen met Jerobaal/ ende met synē huysen/ ende hebdy hem wel gheloont voor syn weldaden/ die voor v ghestreden heeft/ ēn syn siele in de perycklen ghestelt heeft/ om dat hy v soude verlossen wt de handt vanden Madianiters/ ghy die nu opghestaen zyt teghen myns vaders huys/ ēn hebt syn sonen ghedoot t'seuentich mannen op eenen steen/ ēn hebt Coninc gemaect Abimelech synder dienstvrouwē sone ouer de ingeseetenē vā Sichem/ om dat hy v broeder is: Hierom hebdy rechtveerdelick ēn sonder sonde wel gedaen met Jerobaal/ ēn met synen huyse/ soo weest heden vrolick in Abimelech/ ēn laet hem ooc vrolic wesen in v lieden. Maer hebdy daer qualick aen gedaen so come een vier wt hem/ ende verslinde alle de inwoonders van Sichem/ ēn de stadt Mello/ Ēn daer ga ooc een vier wt de mannē vā Sichem ēn vāder stadt Mello/ ēn verslinde Abimelech. Ende als hy dese dingen gheseyt hadde/ so is hy gevloden/ ēn wech

wech gegaen te Bera / eñ hy is daer bliuen
woonende wt vreesen vā Abimelech synen
broeder. Aldus heeft Abimelech ouer Is-
rahel geregneert dry iaren. Eñ de Heere
heeft eenen seer quaden geest gesonden tus-
schē Abimelech eñ de inwoonders van Si-
chem / de welcke begonstē hē te verachtē / eñ
de groote misdaet vā de moort der t'seuen-
tich sonen vā Jerobaal / eñ de bloetstortinge
vā diē te leggē op Abimelech haré broeder /
eñ op de ander princen der Sichemiters die
D hem geholpen haddē. Eñ sy hebbē tegen
hem listige lagē gestelt opt hoochste vanden
bergē / eñ de wyle dat sy syn comste bbeyd-
den / so deden sy rooueryen / nemēde rooven
vā de gene die voorby gingē. Eñ het is Abi
melech gebootschapt. Eñ Gaal Obeds so-
ne met synē broeders is getomē / eñ voorts
doorgegaē door Sichem / tot wiens comste
die vā Sichem vercloect zynde / zyn wtge-
trockē in de ackers / bderuēde de wyngaer-
den / eñ de druyuen vertredēde: eñ als sy ge-
maect haddē dansen vā langers / so gingē sy
indē tēpel vā haren Godt / eñ de wyle dat sy
atē eñ dronckē / so vervloectē sy Abimelech /
als Gaal Obeds sone was roepēde: wie
is desen Abimelech / eñ wat is Sichem / dat
wy hem dienen soudē? En is hy niet Jero-
baals sone / eñ die Zebul synē knecht eē prin
ce gemaect heeft op de manné vā Emor Si-
chems vader: waerō sullē wy hē dā dienen?
Och oft yemāt my dit volc onder myn hāt
gane dat ic Abimelech vā cante helpē mocht.
Eñ t'is Abimelech geseyt: Vergadert eē me-
nichte vā eē heyr / eñ comt / want als Zebul
de prince vāder stadt de woorden van Gaal
Obeds sone gehoort hadde / so is hy seer grā
geweest / eñ hy heeft heymelicke boden tot
Abimelech gesonden / seggende: Siet Gaal
Obeds sone is tegē Sichem getomē met sy-
nē broeders / eñ hy bestormt de stadt tegē v.
E Daerom staet inder nacht op met dē volc
dat met v is / eñ houdt v verborgen opt velt /
eñ ten eerstē vandē dageraet / als de sonne
opgaet / so ouerualt de stadt / eñ als hi met sy-
nen volcke wtcomt tegē v / so doet hē dat ghi
moecht. So is dan Abimelech met alle syn
heyr des nachts opgestaen / eñ hy heeft lagen
geleyt omtrēt Sichem te vier plaetsen. Eñ
Gaal Obeds sone is wtgegaen / eñ stont in-
den ingant vāder stadtpoorten. Eñ Abime-
lech eñ alle dat heyr met hem is opgestaē vā
de plaetse der lagen. Eñ als Gaal dat volc
gesiē hadde / so seyde hy tot Zebul: Siet daer
comt een groote menichte vā dat geberchte /
Dien hy antwoorde: Ghy siet de schaduwen
vandē bergen gelyck menschen hoofden / eñ
met dese dolinghe woordy bedroghen. Eñ
Gaal seyde wederom: Siet daer comt een
volc vandē naucl der aerdē nederwaerts / eñ
den eenen hoop comt door den wech die te-
gen ouer dē eyckē boom staet. Doen seyde
Zebul tot hem: waer is nu uwē mont daer
ghy mede seyt: wie is Abimelech / dat wy hē
dienen souden? En is dit niet t'volc dat ghy
versmadet? Treet wt / eñ strydt tegen hem.
Hierom so is Gaal wtgetrocken de wyle
dat t'volc vā Sichem dat aensach / eñ hi heeft
tegen Abimelech gestredē / De welcke hem
heeft vervolcht doen hy vloot / eñ hy heeft hē
in de stadt gedreuē / eñ daer viel seer veel vā
synder sydē verslagē tot aen der stadtpoortē
toe. Eñ Abimelech is neder gesetē te Ru- F
ma. Maer Zebul heeft Gaal eñ syn gesellen
wter stadt verdreuen / eñ hy en heeft niet ge-
doocht dat sy daer in bliuē soudē: Hierom
so is het volc des andere daechs te velde wt
getrockē: d'welc als Abimelech geboodtschapt
was / so nam hy syn heyr / eñ deylde dat in
dry scharen / leggēde listige lagen in de vel-
den. Eñ siende dat t'volc wter stadt guic / so
is hy opgestaen / eñ heeftse ouerualle met
synen hoope / bestormende eñ beleggende de
stadt / eñ de twee ander hoopē / loopēde her-
waerts eñ derwaerts ouer de velden ver-
volchdē de vyandē. Maer Abimelech heeft
alle diē dach lanc de stadt bestredē / de welcke
hy heeft ingenomē / verslaende de inwoon-
ders / eñ hy heeft die alsoo verdoruen / dat hy
daer in t'sout bstroyde. Eñ als sy dit hoor-
dē die indē toren vā Sichem woondē / so zyn
sy gegaen indē tempel vā haren afgodt Be-
rith daer sy verbont met hem gemaect had-
den / eñ daer af de plaetse haren naem gecre-
gen hadde / dē welckē seer gesteert was. Eñ
Abimelech hoorende dat de ingeseteně van-
den toren te Sichem alteſamē vergadert wa
ren / so is hy gegaē met alle synē volcke op
den berch Selmon / eñ nemēde een byle heeft
hy eenen tac vā eenen boom afgehouwē / eñ
opleggende droech hy dien op syn schouder /
eñ hy seyde tot synē gesellē: Dat ghi mi hebt
sien doen doet haestelic ooc. Hierom heb- G
ben sy elck om d'meerste tackē vā de boomen
gehouwē / eñ also volchdē sy harē leydūman.
Eñ omleggēde de stercte / hebben sy die ont-
sticken / eñ also ist geschiet datter vandē rooc
eñ viere gedoot zyn duysent menschē / t'samē
mans metten vrouwē / ingeserenen vanden
toren van Sichem. Maer Abimelech van
daer gaende / is ghecomen tot de stadt The-
bes / het welck hy ooc omleggende besloten
heeft met synē heyre. Maer daer was eenē
hoogen toren int middē vāder stadt / daer op
dat t'samen gevloden warē mans eñ vrou-
wen / eñ alle de ouerste vāder stadt hebbende
de doze seer vast gesloten / eñ staende bouen
opt dack vandē toren op de voorgeweeren.
Eñ Abimelech comēde by den toren heeft
vromelic gestreden / eñ comende aen de doze /
so arbeyde hy om t'vier daer onder te stekē:
eñ siet een vrouwe worpende vā bouē een 1. Reg. 11.
stuc vā eenē mueleensteen raecte Abimelechs
hooft / eñ brac hem syn herssenē. Eñ hi riep
terstont synē wapendrager / eñ seyde tot hē:
Treckt wt v sweert / eñ slaet my / datmen by
auonturē niet en segge / dat ic vā cēder vrou-
wen verslagē ben. Eñ hi doende dat hē beuo
len worde / sloech hem doot / eñ als hy doot
was / so zyn alle die met hē warē vā Jsrahel
wederom tot henlieder steden gegaen. Eñ
Godt heeft Abimelech gelooni vāden quade

dat hy gedaē hadde tegē ſynen vader / doen hy ſyn tſeuentich broeders doot ſloech. Eñ den Sichemiters is oock wederom geloont dat ſy gedaen haddē eñ dē bloet vā Ioathan Ierobaals ſone is op henlieden gecomen.

Thola wordt een Rechtere, ende daer na Iair: Ende hoe de kinderen van Iſrahel vallen in afgoderyen, ende ghelevert worden in de handē der Philiſteen, ende Ammoniters, ende hoe God henlieden beurijt ende verloſt.

Dat x. Capitel.

ANA Abimelech ſo iſſer eē ander leytſman op geſtaē in Iſrahel / Thola de ſone vā Phua Abimelechs oom een man van Iſſachar / die woonde te Samir / des geberchten vā Ephraim / eñ hy dede Iſrahel recht dryentwintich iarē / eñ hy is geſtorue eñ begranen te Samir / in wiens plaetſe is geuolcht Iair van Galaad / de welcke Iſrahel recht dede tweentwintich iarē / hebbende dertich ſonen ſittende op dertich vuclens vā ezelinnen / eñ warē ouerſte vā dertich ſtedē die vā ſynen naem zyn genoemt Anothair / dat is / de ſtedē vā Iair / tot op deſen dach toe int lāt vā Galaad. Eñ Iair is geſtorue eñ begranen ter plaetſen dicmē noēt Camon. Maer de kinderen vā Iſrahel doende tot harē onden ſonden noch nieuwe / hebben quaet bedreuen voor dat aenſicht des Heeren / eñ ſy hebben gedient den afgodē Baalim eñ Aſtaroth / eñ den afgoden vā Syrien / eñ Sidon / eñ vā Moab / eñ der kinderen van Ammon / eñ der Philiſtynen. Eñ ſy hebben den Heere verlaten / eñ ſy en hebben hē niet gedient.

Eñ de Heere is tegē henlieden gram geworden / eñ heeftſe geleuert in de handē der Philiſtynē / eñ der kinderē vā Ammon. Eñ ſy zyn gepynicht geweeſt eñ ſeer verdruckt achthien iaren lanc alle die ouer de Iordane woonden inder Amorrhiters lant / welck is in d'lant vā Galaad / alſo ſeere dat de kinderen vā Ammon ouer de Iordane trecken de verdoruen Iudam eñ Beniamin / eñ Ephraim / eñ Iſrahel heeft groot verdriet geleden. Eñ roepende tot den Heere hebbē ſy geſeyt: wy hebbē tegē v geſondicht / want wy hebben dē Heere onſen God verlatē / eñ Baalim gedient. Ende de Heere heeft tot henliedē geſeyt: En hebbē de Egyptenaers eñ de Amorrhiters eñ de kinderē vā Ammō eñ de Philiſtynen / eñ die vā Sidon eñ van Amalec / eñ vā Chanaan v niet verdruct / eñ altyt hebdy my aengeroepen / ende ick heb v verloſt wt haren handen: Ende nochtans hebdy my verlaten / ende den vremden godē gedient / daerom en ſal ic niet meer daer toe doē / om v te verloſſen / gaet henē eñ roept v goden aen die ghy vercoren hebt / laet v die verloſſen inden tyt van uwer benautheyt.

Eñ de kinderen vā Iſrahel hebben totten Heere geſeyt: wy hebben geſondicht / doet met ons dat v beliefft / allēlyc wilt ons doch nv verloſſen. Eñ als ſy dit ſeydē ſo wierpen ſy wt hare palē alle de beeldē der vremder goden eñ ſy hebben den Heere God gedient / de welcke medelydē gehadt heeft ouer haer allendichedē. Alous de kinderen van Ammon te ſamen roepende hebben haer tenten neder geſlagen int landt vā Galaad. Eñ de kinderē vā Iſrahel daer tegen vergadert hebben harē leger gemaect te Maſpha.

Eñ de princē vā Galaad hebbē elc tot harē naeſten geſeyt: So wie vā ons eerſte begint te ſtrydē tegē de kinderē vā Ammon / die ſal een princē weſen des volcx van Galaad.

Hoe Iephte een leytſman ghemaect wordt, Ende hoe hy Iſrahel verloſt, ende hoe hy ſyn dochter offert.

Dat xj. Capitel.

ALdus ſoo was in dien tyden Iephte de Galaditer een ſeer vroom eñ ſtrydbaer man een ſone van een gemeyn vrouwe die geboren is vā Galaad. Maer Galaad hadde een huyſvrouwe daer hy ſoné af gecregē heeft / de welcke als ſy op gewaſſen warē / ſo verdreuen ſy Iephte ſeggende: Ghy en ſult geen erfgenaem mogen zyn in ons vaders huys / want ghy zyt vā een ander moeder geboren. De welcke hy vliedēde eñ ſchoudēde heeft gewoont int lant van Tob / eñ veel arme mannē eñ ſtraetroquers zyn by hē vergadert volgende hē als haren princē. In dien tyden ſo ſtredē de kinderē vā Ammon tegen Iſrahel. Eñ als die ſeer ſtrangelic dē ſtrydt veruolchdē ſo zyn de ouders vā Galaad gegaē dat ſy Iephte ſouden wt dat lant vā Tob nemen tot haerlieder helpe / ende ſy hebben tot hem geſeyt: Coemt ende zyt ons princē eñ ſtrydt tegen de kinderē vā Ammō.

Totten welckē hy antwoorde: En zyt ghy niet de gene die my gehaet hebt / eñ hebt my wt myns vaders huys geſtooten / eñ nv zydy tot my comen vā noode bedwongē? Eñ de princen vā Galaad hebben tot Iephte geſeyt: Om deſe ſake zyn wy tot v gecomē / om dat ghy met ons trecken ſoudt / eñ ſtrydē tegen de kinderen vā Ammon / eñ dat ghi ſout zyn de princē vā alle die in Galaad woonē.

Eñ Iephte heeft tot hen geſeyt. Iſt dat ghi warachtelyc tot my gecomē zyt / dat ic voor v lieden tegen de kinderē vā Ammon vechten ſoude / eñ dat de Heere die in myn handē leuert / ſal ick dan v princē weſen? De welcke hebben hem geantwoort: De Heere die dit hoort / die is een middelaer / eñ een getuyge / dat wy ons beloften voldoē ſullen. So is dan Iephte weech gegaen met de princen vā Galaad / eñ alle dat volc maectē harē princē vā hem. Eñ Iephte heeft alle ſyn woorden geſproken voor den Heere in Maſpha.

Eñ hy ſandt boden totten coninck der kinderen vā Ammon / die vā ſynen wegen ſeggen ſouden: wat hebdy met my wtlaende / dat ghy tegen my ghecomen zyt om myn landt te bederuen? Totten welcken hy geantwoort heeft: Om dat Iſrahel myn landt genomē heeft doen ſy wt Egypten quamē / vā de palen vā Arnon af tot Iaboc eñ totter Iordanen toe / Daerom geeft my nu dat met vreden wederom. Eñ Iephte heeft voor de ſelue boden wederom ontboden / ende benal henlieden dat ſy ſegghen ſouden den coninc van Ammon. Dit ſeyt Iephte: Iſrahel en heeft het landt vā Moab noch d'landt der kinderen van Ammon niet ghenomen / Maer

Nu.21.c.24

Maer als sy wt Egypten neder waerts quamen/ so gingen sy door de woestyne tot aen de roode zee/ ẽn zyn gecomen te Cades/

Nu. 20. c. 14. Ẽn sy sonden boden totten coninck van Edom/ seggende: Beeft ons oorlof dat wy mogẽ door v landt gaẽ/ ẽn hi en wilde haer lieder beden niet verhooren. Ẽn hy sant ooc aen dẽ Conine vã Moab/ de welck ooc versmaedde passagie te geue. Hierom bleef Israhel te Cades/ ẽn ginc omme vã beyde dat landt vã Edom/ ẽn t'landt van Moab/ ẽn is gecomẽ tot de oostzyde des lants vã Moab/ ẽn hy heeft synẽ leger gemaect ouer Arnon/ ẽn hy en wilde inde palẽ vã Moab niet gaẽ/ want Arnon is gheleghen aen de palen des landts van Moab. Hierom heeft Israhel bodẽ gesondẽ aen Sehon dẽ Conine vandẽ Amorrhiters/ die te Hesebon woonde/ ẽn sy hebbẽ tot hẽ geseyt: Beeft my oorlof dat ick mach door v landt gaẽ tot aen dẽ vloet toe.

Nu. 21. f. 14. 21. c. 13.

De welcke Israhels woordẽ ooc versmaende en heeft hẽ niet laten passerẽ door syn palẽ/ maer hy heeft een ontellicke menichte vã volc vergadert/ ẽn is tegen hem gecomẽ in Jasa ẽn heeft sterckelic wederstaen. Ẽn de Heere heeft hẽ geleuert in de handẽ van Israhel/ met alle synẽ heyr/ ẽn sy verslogen hẽ ẽn sy hebben beseté alle der Amorrhiters lant die in dat lantschap woondẽ/ met allẽ darẽ palen/ vã Arnon tot Jeboc toe/ ẽn vãder woestynẽ totter Jordanen toe. Aldus so heeft de Heere Israhels Godt de Amorrhiters verdorvẽ als dat volc vã Israhel tegen hem streedt/ en wilde ghy nu syn landt besittẽ? Ẽn behoort v niet met recht toe dat Chamos v God beseté heeft: Maer de landen welc de Heere onse God verwinnende gecregẽ heeft/ sullen ooc tot onser besittinge comen/ t'en zy dat ghy by auonturẽ beter zyt dan Baal Sephors sone de Conine van Moab/ oft dat ghi mocht thoonẽ/ dat hy tegen Israhel twist gehadt heeft/ ẽn tegẽ hem gestredẽ heeft/ doe hy te Hesebon woonde/ ẽn in haer dorpkes ẽn in Aroer ẽn in haren dorpkes oft in alle stedẽ by de Jordane/ ouer dry hõdert iarẽ. waerom en hebdy binnẽ so langẽ tyt niet begonst te doe om dese landẽ weder te crygẽ? Daerom ic en sondige tegen v niet/ maer ghi doet tegen my qualick/ beroepẽde my tot onrechtveerdige oorloge. De Heere die een rechter is vã desen dage/ die doe recht tusschen Israhel ẽn de kinderẽ vã Ammon. Maer de conine der kinderen van Ammon en wilde nae de woorden van Iephte niet hoorẽ/ welc hy hem door de boden hadde doen seggen. Hierom so is den geest des Heerẽ op Iephte wordẽ/ ẽn gaẽde rontsomme Galaad ẽn Manasse/ Maspha ooc ẽn Galaad/ ẽn vã daer passerende nae de kinderen vã Ammon/ heeft hy den Heere een gelofte geloeft seggẽde: Ist sake dat ghi de kinderen vã Ammon in myn handen leuert: soo wie eerst wt de dore van mynen huyse comẽ sal/ ẽn my te gemoete comet als ick met vrede sal wederom comẽ vã de kinderẽ vã Ammon/ diẽ sal ic tot eenẽ brãtoffer den Heere offerẽ. Ẽn Iephthe is ouergetrockẽ tot de kinderẽ vã Ammon dat hy tegen henliedẽ strydẽ soude: de welcke de Heere in syn handẽ geleuert heeft. Ẽn hy verslocchte van Aroer af tot daermen comt te Mennith/ twintich stedẽ/ ẽn tot Abel/ die al rontsomme met wyngaerdẽ beplant is met eenen bouẽ maten seer grooten slach. Ẽn de kinderen vã Ammon zyn vernedert van de kinderẽ vã Israhel. Ẽn als Iephte wederom quam te Maspha na syn huys/ so is hem syn eenige dochter te gemoete gecomẽ/ met bommen ẽn dansen/ wãt hi en hadde anders geen kinderẽ. Ẽn als hy haer gesien hadde/ so scheur de hy syn cleederẽ ẽn seyde: wee my myn dochter/ ghy hebt my bedrogen/ ẽn ghy zyt selue bedrogen/ want ic heb mynen mont open gedaen totten Heere/ ẽn ic en sal anders niet mogen doen. Den welckẽ sy antwoorde: Myn vader hebdy uwen mont totte Heere opẽgedaẽ/ so doet my al wat ghi geloeft hebt/ als v wrake ẽn victorie vã uwẽ vyandẽ verleent is. Ẽn sy heeft tot haren vader geseyt: Verleent my alleen daer ick v om bidde/ Beeft my oorlof dat ic twee maẽden mach rontsomme de bergen gaen/ ende mynen maechdom beclagen met mynẽ gespelinnen. Ẽn hy heeft haer geantwoort: Gaet henen/ ẽn hy heeftse twee maendẽ lanc laten gaen. Ẽn als sy weech gegaen was met haren gesellinnẽ ẽn gespelinnẽ/ so beweende sy haren maechdom op de bergen. Ẽn als de twee maenden ouerledẽ waren/ so is sy weder by haren vader gecomẽ/ ẽn hi heeft haer gedaẽ gelyc hi geloeft hadde/ de welcke en hadde geenen man bekent. Vã dien tyde voortaen ist wyf een maniere opgestaen/ ẽn voor een gewoonte onderhouden/ dat de kinderẽ va Israhel (alst iaer omgeloopẽ is) t'samen vergaderen/ ẽn bewenen Iephte des Galaaditers dochter vier dagen lanck.

Hoe t'volck van Ephraim opstaet tegen Iephte, ende hoe sy ghesla ghen wordẽ, Ende hoe Abesan, Ahilon, ende Abdon dry rechters d'een na d'ander volchden.

Dat xij. Capittel.

ENde siet in Ephraim is eenen twistigen strydt opgestaen/ want die van Ephraim ouer trockẽde tegen den noorden hebbẽ tot Iephte geseyt: waerom en hebdy ons niet willen roepen/ doen ghi ten stryde trockẽde waert tegen de kinderẽ vã Ammon/ dat wy met v haddẽ gegaẽ daerom sullẽ wy v huys aensteken. Den welcken hy antwoorde: Ick ẽn myn volck hadden een twistige sake seer machtich wstaende tegen de kinderen vã Ammon/ ẽn ic heb v geroepẽ dat ghy my soudt te helpe comen/ maer ghy en hebt dat niet willen doen/ Ẽn dat siende heb ic myn siele in myn hãden gestelt/ ẽn ben ten stryde ouergereyst tegen de kinderen vã Ammon/ ẽn de Heere heeftse in myn hãden geleuert. Wat hebbe ick nu daen dat ghy tegben my soudt opstaen ten stryde? Hierom als hy tot hem geroepen hadde alle de mannen vã Galaad so streedt hy tegen Ephraim/ ẽn de mannen van Galaad hebben die vã Ephraim ghesla ghen/ om dat sy gheseyt hadden/

Galaad is verloopen van Ephraim / eñ hy woont int middē vā Ephraim eñ Manaſſe.

Eñ de Galaaditers hebben beſet de paſſagien vander Jordanē daer door dat Ephraim wederkeeren ſoude. Eñ als tot de plaetſe yemāt quam vt t'getal vā Ephraim vliedende / ende ſeyde: Ic bidde dat ghy my laet door gaē ſo ſeydē de Galaaditers tot hē: Eñ zydy geē Ephrateus mā: Eñ als hi ſeyde: Ic en bens niet / ſo vraechdē ſy hē: Segget dā Schibbolet welc beteekēt een aer. Ende hy antwoorde: Sibbolet niet connende een aer metter ſelver letter wt ſpreken. So greepē ſy dien terſtont eñ keelden hē daer aen dē ſelue doorgane vander Jordanen. Eñ op dien tyt zynder verſlagen tweenveertich duyſent vā Ephraim. Aldus ſo heeft Jephte de Galaaditer een rechter ouer Iſrahel geweeſt ſes iaren / eñ hy is geſtoruen / eñ begrauen in zyn ſtadt Galaad. Nae deſen ſo heeft een rechter in Iſrahel geweeſt Abeſan vā Bethlehē / die hadde dertich ſonē / eñ ſo veel dochteren / welcke dochteren hy wt geſtelt heeft / eñ mans gegeuen / eñ hy nam ſo veel huyſvrouwē voor ſyn ſonē brengende die in ſyn huys. Deſe heeft Iſrahel geoordeelt ſeuen iaren lanc / eñ hy is geſtoruen eñ begrauen te Bethlehem. Eñ na hem is comen Ahialon vā Zabulons geſlachte / die Iſrahel eecht gedaen heeft thien iaren / eñ hy is geſtorue eñ begrauen in Zabulon. Nae deſen heeft een rechter in Iſrahel geweeſt Abdon Eleis ſone / een Pharathoniter / die hadde veertich ſonē eñ vā dien dertich ſoons ſonē / rydende op t'ſeuētich ionge veulens vā ezelinnen: eñ hy heeft Iſrahel recht gedaē acht iarē / eñ hy is geſtorue eñ begrauen in Pharathon des lants van Ephraim op t'gebercht Amalec.

Hoe de Iſraheliten wederom afgoderije doen, ende geleuert worden in de handen der Philiſtijnen. Hoe Samſon geboren wordt ende ghebenedijt vanden Heere.

Dat xiij. Capittel.

ENde de kinderen vā Iſrahel hebbē wederom quaet bedreuen voor dat aenſicht des Heerē eñ hy heeftſe geleuert inder Philiſtijnē handē veertich iarē lanc. Maer daer was een man van Saraa / eñ wt Dans geſlachte Manne genoēt / hebbēde eē onvruchtbaer huyſvrouwe / der welcker een Engel des Heerē opēbaerde eñ ſeyde tot haer: Ghi zijt onvruchtbaer / eñ ſonder kinderen maer ghy ſult ontfangē eñ barē eenē ſone / daerom wacht v dat ghy geenē wyn oft ſicere en drinct / ende dat ghy niet onſuyuers en etet / want ghy ſult ontfangē eñ baren eenē ſone / wiens hooft gheen ſchaers genaken en ſal / want hy ſal van ſynder kintſchept / ende wt ſyns moeders lichaem een Godts Nazareus weſen / eñ hy ſal Iſrahel beginnē te verloſſen wt der Philiſtijnen hant. De welcke als ſy by haren man gecomē was ſo heeftſy tot hem geſeyt / Daer is een man Godts tot my gecomē / hebbende een Engels aenſicht / bouen maten ſeer verſaerlic. Eñ als ic hem gevraecht hadde / wie hi was / eñ vā waer dat hy quam / eñ hoe dat hy genaemt was / ſo en wilde hy my dat niet ſeggen / maer hy antwoorde my dit: Siet ghy ſult ontfangen eñ baren eenē ſone / wacht v dat ghy geenē wyn en drinct oft eenigen ſicere / eñ dat ghy niet onſuyuers en etet / wāt dat kint ſal ee Gods Nazareus weſen vā ſynder kintſchept ende vā ſyns moeders lichaem / tot op dē dach vā ſynder doot toe. Aldus ſo heeft Manue den Heere gebeden eñ geſeyt: Ick bid v Heere / dat de man noch eens comen mach die ghy geſonden hebt / eñ dat hy ons leere wat wy met deſen kinde ſullen moeten doen / datter geboren ſal worden. Eñ de Heere heeft dat gebet van Manue verhoort / ende de Engel Godts heeft hē wederom ſynder huyſvrouwen geopenbaert / daer ſy opt velt ſat / maer Manue haer man en was met haer niet. De welcke als ſy den Engel geſien hadde / ſo heeft ſy haer gehaeſt / eñ is geloopē tot haren man / eñ gaf hem dit te kennē ſeggende: Siet de man heeft my wederom geopēbaert / dien ic te voren geſien hadde. De welcke is opgeſtaen / eñ ſyn huyſvrouwe gevolcht / eñ comende by den man heeft hy tot hem geſeyt: Zyt ghy die met deſer vrouwen gheſproken hebt? Eñ hy heeft geantwoort: Ic bent. Eñ Manue ſeyde: Als v woort ſal volbracht weſen / wat wildy dat dit kint doē ſal? oft waer af ſal hy hem moetē wachten? Eñ de Engel des Heeren heeft tot Manue geſeyt: Hy moet hem wachtē vā alle dat ic uwer huyſvrouwen geſeyt hebbe / eñ wat vten wyngaert ſpruyt dat hi dat niet en ete / noch geenen wyn eñ ſicere en drincke / eñ dat hy oock niet onreyns en ete. Eñ dat ic haer bevolen hebbe / moet hy volbrengen eñ onderhoudē. Eñ Manue ſeyde totten Engel des Heerē: Ic bidde v dat ghy wilt myn gebet verhooren / eñ dat ghi ons laet voor v eenē bock vanden geyten bereyden. Den welckē de Engel antwoorde: Iſt dat ghi my dwinget / ſo en ſal ick v brooden niet eten / maer wildy een heel brandtofferande doen / ſo offert die den Heere. Ende Manue en wiſt niet dattet een Enghel des Heeren was / eñ hy ſeyde tot hem: Hoe is uwē naem? op dat wi v mogen eeren / iſt dat v woort volbracht worde? Tottē welckē hy heeft geātwoort: waerom vraechdy na mynē naem / die wonderlic is? Aldus heeft Manue gebracht eenē bock vandē gheyten met natte offeranden / eñ hy leyde die op dē ſteen / offerēde den Heere die wonderlicke dinghen doet. Maer hy eñ ſyn huyſvrouwe ſagē dat aen. Eñ als de vlamme vanden outaer opwaerts na den hemel ginc ſo is de Engel des Heerē in de vlamme t'ſamen oock opgeclommen. D'welck als Manue eñ ſyn huyſvrouwe ſagen / ſo vielen ſy op haerlieder aēſicht plat neder ter aerdē / eñ de Engel des Heeren en opēbaerde hē voorts niet meer. Eñ terſtont heeft Manue verſtaē dattet eē Engel Gods was / eñ hy heeft tot ſyn huyſvrouwe geſeyt: wy ſullen de doot ſterue om dat wy den Heere geſien hebbē. Tottē welckē heeft de vrouwe geantwoort: Hadde de Heere ons willē doden hi en ſoude de heel brantofferande eñ de

natte

natte offeranden vā onſer handt niet ontfan
gen hebben/ Noch hy en ſoude ons alle deſe
dingē niet getoont hebbē/ noch ons de din-
gē die toecomēde zyn/geſeyt hebbē. Aldus
ſo heeft ſy eenē ſone gebaert/eñ hē genoemt
Samſon. Eñ dat kint is gewaſſen/ ende de
Heere heeft hem gebenedyt. Eñ den geeſt
des Heerē begonſt met hem te zyne in de le-
geren vā Dan/ tuſſchen Saraa eñ Eſthaol.

Hoe Samſon een Philiſtynſche vrouwe trout, ende hoe hy
inden weeh eenen leeuwe verſcheurt, ende daer nae honich in
ſynen muyl vint, wt welck hy den iongers een geraetſel gheeft.
Dat xiiij. Capittel.

A ALdus is Samſon nederwaerts gegaen
in Thamnatha/eñ ſiende daer een vrou-
we vander Philiſtynē dochters/ is hy op-
waerts gecomē/eñ heeft dat ſynen vader eñ
ſynder moeder te kennē gegeuē/ſeggēde: Ic
heb een vrouwe gheſien in Thamnatha vā-
den Philiſtynē dochterē/ De welcke ic bid-
de dat ghy my wilt nemē tot een huyſvrou-
we. Tot wien ſyn vader eñ ſyn moeder
hebbē geſeyt: En iſſer geen vrouwe onder
uwe broeders dochterē/eñ onder allē v volc/
dat ghy wilt een huyſvrouwe nemē van de
Philiſtynē/die onbeſnedē zyn? Eñ Samſon
heeft tot ſynē vader geſeyt: Neēt deſe voor
my/want ſy heeft mynen ooghen behaecht.
Maer ſyn ouders en wiſtē niet dat dit dinc
vandē Heere geſchiede/eñ dat hy een oorſa-
ke ſocht tegen de Philiſtynē/want in diē ty-
den haddē de Philiſtynē heerſchappye ouer
Iſrahel. Dierō ſo is Samſon nederwaerts
gegaē met ſynē vader eñ moeder in Tham-
natha. Eñ als ſy gecomē warē aen der ſtadt
wyngaerden/ſo is daer gheſien een ionc wel-
pen vā eenē leeuwe wreet eñ brieſchēde/ eñ
B quam hem tegen. Maer dē geeſt des Hee-
ren viel haeſtelyck in Samſon/ eñ hy ver-
ſcheurde den leeuwe/recht oft hy eenē boc in
ſtucken getrockē hadde/ niet met allē in ſyn
handen hebbende: eñ dit en heeft hy ſynen
vader eñ moeder niet willen te kennē geuē.
Eñ hy is nederwaerts ghegaen/ eñ heeft
de vrouwe aen geſproken die ſynen ooghen
behaecht hadde. Eñ na ſommige daghen
wederom comende dat hy haer trouwē ſou-
de/ ſo ginc hy beſyden vanden wech af/om te
beſien dat doode lichaem vanden leeuwe/ eñ
ſiet daer was eenē ſwerm byen inden muyl
vanden leeuwe/eñ honichraten/ De welc-
ke als hy in ſyn hant ghenomen hadde/ ſoo
at hy die onder weghen: eñ comende by ſyn
vader eñ moeder heeft hy henliedē een deel
gegeuen/eñ ſy hebben dat geten/ Nochtans
en wilde hy henlieden niet ſeggē/ dat hy dit
honich wt dat lichaem vanden leeuwe ghe-
nomen hadde. Aldus is ſyn vader neder-
waerts gereyſt totter vrouwen/ eñ hy heeft
Samſon ſynen ſone eenē maeltyt bereydt/
want alſo plegen de [illegible]

C Als dan de bor[illegible]
geſien hadden/ſo h[illegible]
ſellen ghegheuen
Totten welc[illegible]
v een geraetſ[illegible]
ke dat ghy

ſeuen dagen dā deſer bruyloft maeltyden ſo
ſal ic v dertich ſyn lynen hemden geuen/ eñ
11 alſo veel ouerclederen: maer iſt ſake dat
ghy dat niet en condt geradē eñ verclaren/
ſo ſuldy my dertich ſyn lynen hemden geuē
eñ ſo veel ouerclederen. De welcke hebben
tot hem gheſeyt: Bzengt voozts v geraet-
12 ſel/en laet ons hooren: Eñ hy heeft tot
henlieden geſeyt: Wt dē etende is ſpyſe ge-
comen/eñ wt den ſtercken is ſoeticheyt ghe-
gaen. Maer ſy en condē binnē dry dagē dat
15 geraetſel niet geraden. Eñ als den ſeuen-
ſten dach gecomē was/ſo hebbē ſy tot Sam-
ſons huyſvrouwe gheſeyt: Smeeckt uwen
man eñ onderwyſt hem/ dat hy v te kennen
geue wat dit geraetſel beteekent: Oft iſt dat
ghy dit niet doen en wilt/ſoo ſullen wy v eñ
ws vaders huys verbrandē. Oft hebdy ons
16 daer om ter bruyloft geroepen/dat ghy ons D
berouē ſoudt? Eñ ſy ſtorte tranē by Sam
ſon/eñ claechde/ſeggende: Ghy haet my/eñ
ghy en hebt my niet lief/eñ daerom het ghe-
raetſel dat ghy den kinderē myns volcks te
voren geſeyt hebt/ en wildy my niet wtleg-
gen. Eñ hy antwoorde: Ick en hebs mynen
vader eñ mynder moeder niet willē ſeggen/
17 eñ ſal ict v mogē ſeggen? Dierom ſo ween-
de ſy voor hem de ſeuen dagen vander bruy-
loft maeltyden lanck/ eñ ten laetſten op den
ſeuenſtē dach als ſy hem ſeer queide/ſo heeft
hyt verclaert. Eñ ſy heeft dat terſtont haren
18 borgers te kennen gegeuē. Eñ ſy hebben
hem dat geſeyt op dē ſeuenſtē dach voor der
ſonnē onderganc: wat is ſueter dan honichē
eñ wat is ſtercker dā eenē leeuwe? De welc-
ke ſeyde tot henlieden: En haddy met myn
veers calf niet gheackert/ghy en ſoudt myn
19 geraetſel niet geuondē hebdē. Aldus ſo is
den gheeſt Gods haeſtelic in hem geualle/
eñ hy is nederwaerts getrockē tot Aſcalon/
eñ heeft daer dertich mans verſlaghen/ Der
welcker cleederē afgenomen hebbēde/ heeft
hy die gegeuen den genen die ſyn geraetſel
geraden haddē. Eñ bouen maten ſeer gram
zynde/is hy wederom opwaerts gegaen tot
20 ſyns vaders huys. Maer ſyn huyſvrouwe
heeft eenē man genomē/ een vā ſynē vrien-
den die ouer de bruyloft gheweeſt hadden.

Samſon ontſteeckt de coren velden der Philiſtynen met een
menichte van voſſen, Ende met eens eſels kaecxbeen doot hy
duyſent Philiſtynen, wt wiens backtant een fonteyne ſpruyt.
Dat xv. Capittel.

1 MAer na een luttel tyts als de dagē van- A
den terwen oogſt aenſtaende waren/ſo
is Samſon gecomē willende ſyn huyſvrou-
we beſoecken/ eñ hy bracht haer eenen bock
vanden gheyten. Ende doe hy in haer ſlaep-
camer na gewoonte wilde gaē/ ſo heeft haer
2 vader hem dat verboden/ſeggbende: Ick
hadde ghemeynt dat ghy haer ghehaet hadt/
ende daerom heb ickſe ghegheuen uwen
vrient maer ſy heeft een ſuſter die noch ſon-
gher ende ſchoonder is dan ſy/ laet die voor
3 haer v huyſvrouwe weſen. Ende Sam-
ſon heeft hem gheantwoort: Van deſen da-
ghe en ſalt myn ſchult niet zyn teghen de
[illegible]ynē/want ic ſal v lieden quaet doen.

Ende

Eñ hy is wech gegaen / eñ heeft dry hondert vossen genangen / eñ bantse steert aen steert / eñ int midde van dien heeft hy sackelen gebondē / de welcke hy mettē vier ontstekende heeft laten gaen dat sy herwaerts eñ derwaerts loopen soudē. De welcke zyn terstont geloopē int coꝛē vandē Philistynē. B Eñ als dat ontstekē was / so ist al verbrant / so wel het coꝛen dat te hoop gedragen was / als dat noch op syn stroo staēde was / so vele dat de vlamme ooc verslinde de wyngaerdē eñ de olyfgaerdē. Eñ de Philistynē hebbē gheseyt: wie heeft dit dinck bedreuen? Den welcken is geseyt: Samson de behoude sone van Thamnatiter / om dat hy syn wyf hē ontnomen heeft / eñ die eenen anderen man gegeuen heeft / dese dinghen ghedaen. Eñ de Philistynen zyn opgetrockē / eñ hebbē verbrant so wel de vrouwe als harē vader. Eñ Samson seyde tot henlieden: Al hebdy dit gedaen / nochtans sal ic noch een wrake vā v lieden nemen / eñ dan sal ick rusten. Eñ hy sloechse met eenen swaren slach / alsoo dat sy verbaest zynde hen draeyē op hen dyē leyden. Eñ neder waerts gaende heeft hy ghewoōt in eē spelōcke der steērootsen Etam.

Dierom zyn de Philistynen opgetrockē int lant van Juda / eñ hebben harē leger gemaect ter plaetsen die namaels ghenoemt worde Lechi / dat is te seggen / een kinnebacken / daer is hen heyr meet wtgespreyt. Eñ die van Juda geslachte hebbē tot henlieden geseyt: waerom sydy tegen ons opgetrocken? Eñ sy hebbē geantwoort: wy zyn gecomen om Samson te binden / eñ dat wy hem souden betalen dat hy tegen ons ghedaen heeft. Dierom zynder dry duysent mannen van Juda nederwaerts ghegaen tot aen de spelōcke der steenrootsen van Etam / eñ sy seydē tot Samson: En weet ghy niet dat de Philistynen ons onerheeren zyn: waerom hebdy dit willē doē? Eñ hy heeft tot henlieden geseyt: Gelyck sy my gedaen hebben / so heb ic henlieden gedaen. Wy zyn gecomē (seyden sy) om v te binden / eñ te leueren in de handen der Philistynen. Samson seyde tot henliedē: Sweert my dan eñ geloeft my / dat ghy my niet doodē en sult: Sy seyden: wy en sullen v niet dooden / maer wy sullē v gebondē leuerē. Eñ sy hebben hē met twee nieuwe coꝛden gebondē / eñ hem also ghebracht wt de steērootse vā Etam. De welcke als hy comen was ter plaetsen vanden kaecxbeen / eñ dat de Philistynē al cryschende hē tegen quamē / so is den geest des Heeren in hem gevallē / eñ gelyc dat hout pleech vergeert te worde dooꝛ den reuck des vyers / also zyn de bandē / daer hy mede ghebonden D was in stucken geborstē eñ ontbondē. Eñ opnemēde een kaecke / dat is een kaecxbeen van eenen ezele / dat hy daer vant liggende / heeft daer mede duysent mans doot gheslagen / eñ hy seyde: Met de kake vā eenē ezel / eñ met dat kaecxbeen vander ezelinnē veulen heb icse verniele / eñ heb verslagē duysent mans. Eñ als hy dese woordē al singende volseyt hadde / so wierp hy dat kaecxbeen wt synder hant / ende hy noemde de plaetse Ramathlechi dat is te seggē / de opheffinge van den kaecxbeen. Ende seer doꝛstich zynde / heeft hy totten Heere gheroepen ende gheseyt: Ghy hebt ghegeuen dooꝛ ws dienaers hant dese groote verlossinghe ende victorie / ende siet ick sterue van doꝛst / ende sal vallen in de handen van de onbesnedenen. Dierom heeft de Heere eenē kaecxbeen open ghedaen / ende daer is veel waters wtcomē. Ende als hy dat gedroncken hadde / so heeft hy synen geest vermaect / ende wederom macht ghecregen. Ende daerom is den naem van dier plaetsen genaemt de fonteyne des aenroepers vanden kaecxbeen / tot op den dach van heden toe. Ende hy heeft Israhel recht gedaen ten tyde vanden Philistynen twintich iaren.

Hoe Samson met de poorten van Gaza op den bersch climt, ende hoe hy van Dalila bedroghen zijnde ghevanghen wordt. Ende hoe dat hi sterwende, der Philistijnē menichte vermoort. Dat xvj. Capittel.

A Samson is ooc gegaen te Gaza / eñ hy sach daer een gemeyn vrouwe / eñ hy is by haer in gegaen. Eñ als de Philistynen dit gehoort hadden / eñ dat de nieu marr ouer al by henlieden verbreydt was / dat Samson in de stadt ghecomen was / so hebben sy hem omleyt / ende wachters in de poorten gestelt / eñ aldaer wachtende met stillicheyt den heelen nacht / dat sy des morgens alst dach waer hē souden doodtslaen / als hy wtcomen soude.

Maer Samson heeft geslapen totte middernacht / ende van daer opstaende / heeft hy beyde de deren vander poorten met haren stylen eñ slote gegrepē / eñ die op syn schouderē gelept / eñ gedragē tot opt hoochste vanden berghe / die tegen ouer Hebron staet.

Daer nae heeft hy een vrouwe lief gehadt die woonde in de valleye van Sorec / eñ hiet Dalila. Eñ de Princen der Philistynen quamē tot haer / eñ seydē: Bedriecht hē / ende verneemt vā hem waer in dat hy so grooten sterckeyt heeft / eñ hoe dat wy hē soudē mogē verwinnen / eñ gebonden pynigen / eñ ist sake dat ghy dit doet / so sullen wy v elck duysent eñ honderd silueren penningen geuen. B

Dierom so heeft Dalila tot Samson gheseyt: Ick bid v segt my doch / waer in dat v ouergroote macht gelegē is / eñ waer mede datmen v mocht also binden dat ghy niet en soudt connē ontcomē. Tot de welcke Samson heeft geantwoort: waert sake dat ic met seuen zeelen vā senuen die noch niet droogh en waren / maer noch versch gebondē ware / so sal ic onmachtich zyn gelyc ander menschen.

Eñ de vorsten der Philistynen hebben tot haer seuē zeelen gebracht / also hy geseyt hadde / met de welcke sy hē gebondē heeft / wesende by haer verborgē lagē / eñ in de camer na dat eynde van dit dinck wachtende / eñ sy riep tot hem: De Philistynen comen op v Samson. Ende hy brack de banden / gelyck oft yemant eenen draet brake / die van vlas met speecksel ghesponnen is / als die den reuck vanden viere ontfanghen heeft / ende

aldus

aldus en iſt niet beuonden waer in dat ſyn
L ſterckeyt was. Eñ Dalila ſeyde tot hē: ſiet/ ghy hebt met my geſpot / eñ hebt ghelogen/ ſegt my ymmers nu / waer mede datmen v binden moet. Doen antwoordē hy haer: waert ſake dat ic gebondē waer met nieuwen zeelen die noyt in geen werck geweeſt en waren ſo ſal ic onmachtich weſen/ eñ andere menſchē gelijck. Eñ Dalila heeft hem wederom daer mede gebonden/ eñ heeft geroepen: De Philiſtijnen comen op v Samſon als de lagen in de camer liſtelick geſtelt waren. Eñ hy brac de banden gelijc webben draet. Eñ Dalila ſeyde wederom tot hem: Hoe lange ſuldy my bedriegen eñ loghenen ſeggen: thoont my doch waer mede ghi gebonden moet zijn. Eñ Samſon heeft haer geantwoort: waert ſake (ſeyt hy) dat ghi ſeuen hayren vā mynē hooſde vlechtedet met eenen dromdraet/ eñ dat ghi eenē nagel daer mede al om gebondē zijnde/ in de aerde vaſt maectet/ ſo ſoude ick onmachtich zijn. Eñ als Dalila dat gedaen hadde ſo ſeyde ſy tot hem: De Philiſtijnē zijn op v Samſon. Eñ hy ſtont op wt ſynē ſlaep / eñ trock den nagel wt met den hayre / eñ met den dromdraet.

D Eñ Dalila ſeyde tot hem: Hoe moechdy ſeggen dat ghy my lief hebt/ als v herte met my niet en is? Drymael hebdy my gelogen/ eñ ghy en hebt my niet willen ſeggen waer inne dat v ouergroote cracht gelegē is. Eñ doen ſy hem ſeer quelde eñ hem veel dagen lanc altijt aenhinck/ geenē tijt hem geuende om te ruſten ſo wort ſijn ſiele machteloos/ eñ hi is totter doot toe vermoeyt geworde.

Doen opende hy haer de waerheyt vāder ſaken/ eñ ſeyde tot haer: Noyt en quam ſijer op mijn hooft/ want ick ben een Nazarenus/ dat is/ Gode geheylicht vā mijnder moeder lichaem aen: worde mijn hooft geſchoren/ ſo ſal mijn ſterckeyt vā my gaen/ eñ ic ſal crane
E worden/ eñ zijn gelijck ander menſchē. Eñ als ſy ſach dat hi haer alle ſijn herte beleden hadde ſo heeft ſy geſonden tot de princē der Philiſtijnen/ eñ henlieden ontboden: Comt noch eens opwaerts / want hy heeft my nu ſijn herte geopent. Eñ ſy zijn opwaerts gecomen/ mede nemēdt het gelt dat ſy beloeft hadden. Ende ſy dede hem ſlapen op haer knien/ eñ ſijn hooft in harē ſchoot nederleggen: eñ ſy dede eenen barbier halen/ eñ die ſchoer ſeuen vā ſijnen hayren/ eñ ſy begonſte hem wech te dryuen eñ van haer te ſtooten/ want ter ſtont is ſijn ſterckeyt vā hem ghegaen. Eñ ſy ſeyde: De Philiſtijnen comen op v Samſon. Eñ hi ſtont op wt ſynē ſlaep/ eñ ſeyde in ſijn herte: Ick ſal wtgaen alſo ic te voren gedaen hebbe ende ſal my daer wt ſlaen / niet wetende dat de Heere van hem gegaen was. Den welckē als de Philiſtijnen gevangen haddē / ſo hebben ſy hem terſtont ſijn oogen wtgeſteken/ eñ hem geleyt te Gaza met ketenen gebonden/ eñ in eenen kercker beſloten / eñ doen malen. Eñ ſijn hayren begonſten nu weder te waſſen: eñ de princē der Philiſtijnē zijn t'ſamen gecomen dat ſy ſeer hoogelicke offeranden ſouden offerē harē God Dagon/ eñ blijde maeltijden houdē leggēde: Onſe God heeft onſen vyant Samſon in onſe handē geleuert/

24 D'welc t'volc ooc ſiende heeft harē God ooc geprieſen/ eñ het ſelue geſeyt: Onſe God heeft onſen vyant in ons handē geleuert die ons landt verdoruen heeft eñ ſeer veel verſlagen. Eñ blijde zijnde in haren maeltijden/ als ſy nu goede chiere gemaect hadden/ ſo hebben ſy geboden datmen Samſon roepen ſoude/ dat hy voor haerlieder ſpelē ſoude. De welcke wten kercker gebracht zijnde ſpeelde voor haerliedē/ eñ ſy dedē hem ſtaen
27 tuſſchen twee colomnen. Eñ hy ſeyde tot den iongē die hem leyde: Laet my gaen/ dat ic mach genaken de colomnen daer alle dat huys op ruſt/ op dat ic daer tegē wat leenen
29 mach/ eñ een luttel ruſten. Ende dat huys was vol mans eñ vrouwen/ eñ daer waren alle de princen der Philiſtijnen / eñ van dat dack eñ vanden ſolder omtrent drij duyſent menſchen beyde mans eñ vrouwen ſiende
30 Samſon ſpelen. Maer hy aēriep dē Heere eñ ſeyde: O Heere myn God weeſt mijns gedachtich/ eñ gheeft my nu wederom mijn eerſte ſterckheyt/ mijn God/ dat ick my van G mijnen vyanden wreken mach/ ende dat ick voor t'verlies van mijnen twee oogen een
31 wraeck weder crijgen mach: eñ grijpende beyde de colomnen daer het huys op ruſte/ eñ houdende de een met ſijn rechte handt/ eñ
32 de ander met de ſlincke hant/ heeft hy geſeyt: Laet mijn ſiele ſterue met de Philiſtijnen. Eñ als hy crachtelick de colomnē t'ſamen geſtootē hadde ſo is dat huys gevallen op alle de princen / eñ op de ander menichte die daer was / eñ hy heefter veel meer ſteruende gedoot/ dan hyre voretijdē gedoot
33 hadde. Eñ ſijn broeders met alle ſijn maeſchap nederwaerts comēde hebbē ſijn lichaē gehaelt eñ dat begrauen tuſſchen Saraa eñ Eſthaol in Manue ſijns vaders graf/ eñ hy heeft Iſrahel recht ghedaen twintich iaer.

Hier Michas hemſelue eenen afgoet maeckt ende een prieſterlick cleedt, ende ſijnen ſone ſtelde hy als prieſter, ende nader hant ſtiecht Leuijt wt Bethlehem.

Dat xvij. Capittel.

1 IN dien tijden was een man vandat ghe- A
2 berchte van Ephraim/ Michas ghenaemt/ die tot ſijnder moeder ſeyde: De duyſent eñ hondert ſilueren penningen die ghi voor v wtgeſcheyden hadt/ eñ daer ghy ouer ghe-
3 ſworen hadt dat ict hoorde/ ſiet die heb ic/ eñ ſy zijn by my. Eñ ſy ſeyde: Gebenedijt moet
4 mijn ſone weſen den Heere. Aldus ſo heeft hy die ſijnder moeder wederom gegeuē die hem geſeyt hadde: Ic heb dit gelt den Heere geheylicht eñ beloeft/ dat mijn ſone dit van mijnder handt ontfangē ſoude/ eñ makē een
5 geſneden eñ ghegoten beelt/ eñ nu leuere ick v dat. Aldus dā gaf hy die ſijnder moeder B
6 wederom. Eñ ſy nam twee hondert ſilueren penninghen/ eñ gaf die eenen ſilverſmit dat hy daer af een gheſneden ende ghegoten beelt makē ſoude/ d'welck in Michas huys
7 is gheweeſt. Eñ hy heeft dien God oock

een

eē cleyn tempelkē daer in beſonder gemaect/ eñ eenen witten lyfroc eñ eenē Theraphim/ dat is een prieſterlyc cleedt ghemaect eñ afgoden eñ hy vulde de handt van een ſynder ſonen eñ die is ſyn prieſter geworde. In dien dagē en waſſer geen conine in Iſrahel/ maer een yegelyc wat hem recht dochte dat
L dede hy. Eñ daer was noch een ander iongelinc vā Bethlehem Juda vā ſynen maeſtſchap eñ die was ſelue eē Leuyt/ eñ hy woōde daer. Eñ wter ſtadt vā Bethleem gaende/ om erghers als vremdelinck te woonen/ daer hy ſyn geriet ſoude mogen vinden. Eñ als hy reyſende gecomen was opt geberchte van Ephraim/ eñ een luttel int huys vā Michas was ter herbergen gegaen/ ſo vraechde hē Michas vā waer hy gecomē was / Eñ hy antwoorde: Ic ben een Leuyt vā Bethlehem Juda/ eñ ick gae om erghers te woonen daer ic ſal mogen woonen / ende daer ic
D ſien ſal dat my profytelic ſal weſen/ Ende Michas ſeyde tot hē: Blyft by my/ eñ weeſt my een vader eñ een prieſter/ eñ ick ſal v tot allen iaren geuen thien ſilueren penningen/ ende een dobbel cleedt / ende alle dat nootelyck is om te leuen. Hy heeft te vredē geweeſt ende is by dien menſch bleuen / eñ hy heeft hem geweeſt als een van ſynen kinderen. Ende Michas vulde ſyn handt/ ende ſo hadde hy eenē dienaer die eē prieſter was by hem/ ſeggende: Ick weet nv wel dat God my wel doen ſal / als ick eenen prieſter by my hebbe/ die vā der Leuitē geſlachte is.

Hoe dat ghoſlachte van Dan noch niet geheel van lande beſorcht en was, Ende hoe ſy Michas afgod ende Prieſter namen, ende met hen leyden, ende wonnen de ſtadt Lais.

Dat xviij. Capitel.

A IN dien dagen ſo en was in Iſrahel gheen Conine/ eñ het geſlachte vā Dan ſocht een beſittinge voor haer dat ſy daer in woonen ſoudē/ want tot op dien dach toe ſo en hadden ſy noch gheen erfdeel ontfangen onder de ander geſlachtē. Alſus ſo hebbē Dans kinderē wtgeſondē vyue ſeer ſtercke mans van haren geſlachten eñ familie/ van Saraa eñ Eſthaol/ dat ſy het landt ſoudē beſpiedē/ eñ ſeer neerſtelic beſien eñ ſy hebbē tot henlieden geſeyt: Gaet henen/ eñ beſiet d'landt.
L De welcke als ſy reyſende comen warē opt geberchte vā Ephraim / eñ gegaen int huys van Michas/ ſo hebben ſy daer geruſt: eñ kennende de ſtemme vandē iongelinck den Leuyt/ eñ gebruyckende ſyn herberge/ hebben ſy tot hē geſeyt: wie heeft v hier bracht: wat maect ghi hier: by wat ſakē hebdy hier
B willen comen? Eñ hy heeft henlieden geantwoort: Deſe eñ deſe dingē heeft my Michas gedaē eñ hi heeft my om loon gehuert/ dat ic ſyn prieſter weſen ſoude. Sy baden hem dat hy vandē Heere raet vragē wilde/ eñ dat ſy weten mochten oft ſy opt een gheluckige reyſe deden/ eñ oft de ſake te wercke gaen ſoude. Eñ hy heeft tot henlieden geſeyt: Gaet henen met vredē/ de Heere aſſiet uwen wech eñ v reyſe daer ghy henen gaet.

Hierom ſoo zyn de vyf mannen voorts gaende gecomen te Lais/ eñ ſy hebbē geſien het volck daer in woonende ſonder eenighe vreeſe/ nae de coſtumme vanden Sydoniters/ vry eñ geruſt: den welckē met allē niemant en wederſtont/ eñ ſy hadde groote ryckdommen/ eñ warē verre verſcheydē vā Sydon/
' eñ van alle menſchē. Eñ als ſy weder gecomen waren tot haren broeders te Saraa eñ Eſthaol/ eñ die henlieden vraechden wat ſy gedaen haddē/ ſo hebbē ſy geantwoort: Staet op/ eñ laet ons tot henliedē optreckē/ want wy hebben daer gheſien een ſeer ryck eñ vruchtbaer lant: en wilt niet traech zyn/ en wilt niet ophouden laet ons gaen eñ dat beſittē t'en ſal geenē arbeyt zyn/ wy ſullen daer binnē comē tot een volc dat ſonder ſorghe is/ in een ſeer breedt landt / eñ de Heere ſal ons de plaetſe leueren/ daer geender din ghen gebreck en is die wter aerden waſſen.

Hierom ſo zyn wech gereyſt die vā Dans geſlachte te weten die vā Saraa eñ Eſthaol ſes hondert mannē/ omgort met orloochſche wapenē/ eñ optreckēde zyn ſy bleuē in Cariathiarim Juda/ welcke plaetſe vā dier tyt voorts heeft den naem gecregen van Dans heyrleger / eñ het is achter rugge vā Cariathiarim. Eñ vā daer zyn ſy voorts gegaē D opt geberchte van Ephraim. Eñ als ſy gecomen warē tot aen Michas huys/ ſo ſeydē de vyf mannē die te voren geſonden waren om te beſien het landt vā Lais/ tot harē anderen broeders: weet ghy wel dat in deſe huyſen een Ephod is eñ een Theraphim/ eñ een geſnedē eñ gegoten beelt? Beſiet wat v belieft. Eñ als ſy een luttelkē afgeweken warē/ ſo zyn gegaen ſy int huys vandē iongelinc den Leuyt die in Michas huys was/ eñ ſy hebbē hem gegroet met vreedtſamige woorden. Eñ de ſes hondert mannen al gewapēt alſo ſy warē / ſtondē voor de doze/
' Maer de gene die int huys vandē iongelinc gegaen warē die arbeydden om wech te dragē dat geſneden beelt / eñ den Ephod eñ Theraphim/ eñ dat gegotē beelt; eñ de prieſter ſtont voor de doze / de wyle dat de ſes hondert ſeer vrome mannē niet verre van daer verbeydde. Alſus ſo hebben deſe die E binnen gegaē waren / gehaelt dat geſneden beelt/ dē Ephod eñ de afgodē/ eñ dat gegotē beelt. Totten welckē de prieſter ſeyde: wat maecty? Eñ ſy hebbē geātwoort: Swycht eñ legt uwē vinger op uwen mont/ eñ comt met ons/ dat wy v mogē hebbē tot eenē vader endē prieſter: wat is v beter dat ghy de Prieſter zyt int huys vā eenē man / oft in eē geſlachte eñ familie vā Iſrahel? Eñ als hi dat gehoort hadde/ ſo is hi met harē woordē te vreden geworden eñ hi nam den Ephod/ eñ de afgoden/ eñ dat geſnedē beelt / eñ hy is met henlieden gereyſt. Ende als ſy wech voorts crockē eñ voor henliedē haddē doen gaen de cleyn kinderē eñ dat vee/ eñ alle dat coſtelic was/ eñ ſy nu verre van Michas F huys warē ſo hebbē de mans die in Michas huys woondē t'ſamē roepende henliedē nagevolcht/ eñ hebbē achter rugge begonſt te roepē. De welcke als ſy hen omme gekeert hadden/

hadden ſo ſeyden ſy tot Michas: wat wildy
v: waerō roept ghy? De welcke antwoor-
de: Ghy hebt myn goden ghenomen/die ick
voor my gemaect hadde/ eñ dē Priester/met
alle dat ick hebbe eñ ghy segghet: wat is v?
Eñ de kinderē van Dan ſeyden tot hem:
wacht v dat ghi voorts niet meer en ſpreect
tot ons/ eñ dat de mannen wt eenen gram-
men moede tot v niet en comen/ eñ dat ghy
met allen uwē huyſgeſinne niet vernielt en
woordt. Eñ alſoo zyn ſy dien wech voorts
ghegaen die ſy begonſt hadden. Eñ Michas
(ſiende dat ſy ſtercker waren dan hy) is we-
derom in ſyn huys gekeert. Maer de ſes
hondert mannē hebbē den prieſter genomen
eñ alle dat wi voorſeyt hebbē/ eñ zyn gecomē
te Lais/tot een ruſtende volc eñ ſonder ſor-
ge/eñ ſy hebben die metē ſweerde verſlagē/
eñ de ſtadt verbrandt/ eñ daer en was nie-
māt die henliedē helpe dede/om dat ſy verre
B vā Sidon woondē/ eñ dat ſy geen gemeyn-
ſchap oft comenſchap en hielen met eenighe
menſchē. Eñ de ſtadt was gelegen int landt
vā Rohob de welcke ſy weder op timmerē-
de/hebbē daer in gewoont/ eñ ſy noemden
de ſtadt Dan nae haers vaders naem/ den
welckē Iſrael gewonnē hadde/welcke ſtadt
te vorē Lais hiet. Eñ ſi hebbē voor hen ge-
ſtelt dat geſnedē beeld/eñ Ionathan Gerſams
ſone/des ſoons Moyſi/eñ ſyn ſonē tot prie-
ſters int geſlachte vā Dan/tot op dē dach vā
haerder gevangenißen toe. Eñ dat afgods
beelt vā Michas is by henliedē bleuē alle dē
tyt/dat het huys Gods te Silo was: in dien
daghen en was gheen Coninck in Iſrahel.

Hoe een Leuijt ſyn huyſvrouwe t'huys gehaelt heeft, eñ hoe
ſy ghedoot is grouwelick, ende ſchandelick van de Gabaoniten.

Dat xix. Capittel.

A DAer is een man gheweeſt die een Leuijt
was/woonende op de ſyde van dat ge-
berchte van Ephraim/ die een huyſvrouwe
genomē heeft vā Bethlehē Iuda/ de welc-
ke hem verlatē heeft/ eñ is wederom gegaē
tot haers vaders huys te Bethlehem/ eñ ſy
bleef by hem vier maendē. Eñ haer man is
haer ghevolcht/ willende ſynen paeys met
haer maken/ eñ haer ſneecken eñ wederom
met hem leyden hebbende in ſyn geſelſchap
eenen iongen eñ twee ezels/ eñ ſy heeft hem
ontfangen ende ghebracht in haers vaders
huys. Eñ als ſyns wyfs vader dat gehoort
hadde/eñ hem geſien hadde/ ſo is hy hē blij-
delick te gemoete gegaen/ eñ heeft dē man
ſijnthelſt. Ende de behoude ſone is in ſyns
ſweers huys bleuen dry dagē gemeynſaem-
lick met hem etende eñ drinckende. Maer
ten vierden dage des nachts opſtaēde heeft
hi willē wech reyſen/Den welckē ſyn ſweer
heeft gehoudē/eñ tot hē geſeyt: Proeft eerſt-
mael een luttelken broodts/ eñ verſterckt v
B mage/eñ alſo ſuldy reyſen. Eñ ſy zyn t'ſa-
men geſeten/eñ hebben geten eñ gedroncken.
Eñ de vader vander iongher dochter ſeyde
tot synen behouden ſone: Ick bid v dat ghy
heden hier blijft/eñ dat wy t'ſamen moghen
vrolick weſen. Maer hy opſtaēde begonſte
willen te reyſen/Eñ niet te min ſyn ſweer
heeft hem met gewelt gehouden/ eñ by hem
doen blijvē. Maer alſt vroech dach was/ſo
heeft de Leuijt hem bereydt te reyſen: Tottē
welckē ſyn ſweer wederom: Ic bidde v her-
telic(ſeyt hy)dat ghy een luttel ſpyſe neemt/
v verſterckende eñ cracht aennemende/ tot
dat den dach ſal opgegaen zyn/daer na ſuldy
reyſen. Aldus aten ſy te ſamen/ eñ de ion-
geling ſtont op/dat hi wech reyſen ſoude met
ſynder huyſvrouwē/ ende met ſynē knecht.
Tottē welckē de ſweer heeft wederom ge-
ſeyt: Aēmerct dat den dach nu ſeer neder is/
eñ ten auont waert gaet/ dus blijft noch he-
den by my/eñ macct eenē blydē dach/eñ mor-
gē ſuldy reyſen om na v huys te gaē. Maer C
de behoude ſone en wilde ſyns ſweers woor-
den niet volgen maer hy is terſtont gereyſt
eñ gecomē tegē over Iebus/ die anders ge-
noemt woordt Ieruſalem/leydende met hem
twee geladen ezelen/eñ ſyn concubine. Eñ
als ſy nu warē by Iebus/ſo veranderde den
dach indē nacht. Eñ de knecht ſeyde tot ſynē
heere: Coēt(bidde ic v) laet ons in deſe ſtadt
der Iebuſitē bezydē af gaen eñ daer in blij-
uen. Tottē welckē de heere antwoordē: Ic
en ſal niet gaē in de ſtadt vā een vremt volc/
de welcke vāder kinderē vā Iſrahels ſtedē
niet en is maer ic ſal voorts gaē tot Gabaa/
eñ als ick tot daer comē ben ſo ſullen wy
daer in blijvē/oft ymmer in de ſtadt vā Ra-
ma. Aldus zyn ſy voorby Iebus gegaē/eñ
zyn voorts getrockē over dē wech die ſy be-
gonſt haddē/eñ de ſonne ginc henlieden on-
der by Gabaa/welcke is int geſlachte van
Beniamin/ eñ ſy wekē daer inne om daer D
te blijvē. Eñ als ſy daer in gecomen waren/
ſoo ſaten ſy op de ſtrate vander ſtadt/eñ nie-
mant en wilde henlieden ter herbergē ont-
fangen. Eñ ſiet daer openbaerde een ande-
man wedercomēde wt den velde eñ vā ſynē
wercke t'ſauonts/ de welcke oock was van
t'gheberchte vā Ephraim/ende woonde als
vremdelinc te Gabaa eñ de luyden van dien
lande waren kinderē van Iemini/ Eñ de
oude man ſyn oogē opheffende heeft geſien
den man ſittende met ſynē pacskens op de
ſtrate vāder ſtadt/eñ hy ſeyde tot hem: Wan
waer comdy? eñ waer gaedy henen? Eñ hy
antwoordē hem: wi zyn gereyſt vā Bethle-
hem Iuda/eñ wy gaen na ons plaetſe/ welc
is ter ſyden vandē berch van Ephraim/ van
daer wy ghegaen waren tot Bethlehem/ eñ
nu gaen wy na dat huys Gods/eñ niemant
en wilt ons onder ſyn dac ontfangē/ heb-
bende cak eñ hoy tot voeder vanden ezels/eñ
broot eñ wyn voor my eñ uwer dienſtvrou-
wen behoeften eñ voor dē iongē die met my
is: wy en hebbē geens dincs gebrech dan al-
leen herberge. Den welcken de oude man E
heeft geantwoort: Wrede zy met v. ic ſal v ge-
nen al dat vā noode is alleen bid ic v dat ghi
op de ſtrate niet en blijft. Eñ hy leyde hē in
ſyn huys/eñ gaf dē ezelē voeder/eñ als ſi haer
liedē voetē gewaſſchē haddē/ſo heeft hi hen-
liedē ter maeltyt ontfangē. Als ſy nu etēde

waren

Totte welcke hy seyde: Ic en sal geen heere wesen ouer v liede/ noch myn sone en sal ooc v ouerheere niet zyn/ Maer de Heere sal ouer v lieden heerschappije hebben. Ende hy seyde tot henliedē: Een bede begeer ic vā v/ Geeft my vā uwē roof de oozringen/ want de Ismaheliters plegen guldē oozringen te hebben. Ende sy hebbē geantwoozt: wy sullē v die seer geerne geuē. Ende spreydēde eenen mantel op de aerde/ wierpen sy daer op alle de oozringē vāden roof: ende dat gewicht vā de oozringē die hy begeert hadde was duysent ende seuē hondert siclen siluers/ sonder alle de ander cieraden/ ende hals banden ende purpuren clederē/ die der Madianiters coningen plegen te dragē/ ende sonder de guldē hals banden der kemelē. Ende Gedeon heeft daer af gemaeckt eenen Ephod/ ende heeft dien gestelt in syn stadt Ephra. Ende alle die van Israhel hebbē hen daer mede ontsuyuert/ ende t'is Gedeon met alle synen huyse tot eenen valgewozden. Ende de Madianiters zyn vernedert geweest vooz de kinderē vā Israhel/ ende sy en conste niet meer haer neckē opzichten: maer het landt was in rusten veertich iaren lanck/ de wyle dat Gedeon de oudste was.

Aldus so is Ierobaal Joas sone gegaen woonen in syn huys/ ende hi hadde t'seuētich sonē die wt synē dgyen comē warē/ om dat hy veel huysvzouwē hadde. Maer syn concubine die hi hadde te Sichem/ die bzacht hē voozts eenē sone Abimelech genoemt. Ende Gedeon Joas sone is gestozuē in goedē ouderdom/ ende begranē in Joas syns vaders graf te Ephra/ vāde familie vā Ezri. Maer na dat Gedeon gestozuē was/ so zyn de kinderē vā Israhel afgekeert/ ende hebbē hē ontsuyuert met Baalim. Ende sy hebbē een bbont met Baal gemaect/ dat hy haerlieder Godt zyn soude/ ende sy en hebbē niet gedacht op den Heere harē Godt/ die hen verlost hadde wt de handē vā allē harē vyandē rontsomme liggēde/ ooc en hebbē sy geen bermherticheyt gedaen met dat huys van Ierobaal Gedeon/ nae alle de weldaden die hy den huyse van Israhel ghedaen hadde.

Hoe Abimelech syn broeders ghedoot hebbende, ghercgeert heeft, ende wat hy al bedreef, ende hoe hy van eender vrouwē met een stuck vā eenen mueleensteen doot geworpē is.

Dat ix. Capittel.

MAer Abimelech Ierobaals sone is ghegaen in Sichem tot syns moeders bzoederen/ ende hy heeft met henlieden gesproken/ ende met alle dat geslachte van syns moeders vaders huys/ seggende: Sweert tot allen de mannē vā Sichem: wat is v beter/ dat t'seuentich mannen alle de kinderen vā Ierobaal heerschappije ouer v hebbē/ oft dat een man heerschappije ouer v hebbe? Doet mede so aenmerct/ dat ick v gebeente ende v vleesch ben. Ende syns moeders bzoeders hebbē vā hem gesprokē tot alle de mannē vā Sichem alle dese redenē/ ende sy hebbē haerlieder hertē geneycht na Abimelech/ seggēde: Het is ons bzoeder/ Ende sy hebbē hem gegeuē t'seuentich pondē siluers wt den tempel vā Baalberith. Ende hy heeft daer mede vooz hem gehuert sommighe arme ende ongeladige mannen/ ende die zyn hem gevolcht. Ende hy is gecomen in syns vaders huys te Ephra/ ende heeft syn bzoeders gedoot Ierobaals sonen/ t'seuentich mannen op eenen steen. Ende Joatham de alder iongste sone vā Ierobaal is te leuen bleuen/ ende is verborgē geweest. Ende alle de mannen vā Sichem/ ende alle de familien der stadt vā Mello zyn vergadert ende wech gegaē/ ende hebbē Abimelech coninc gemaeckt by den eycken boom die te Sichem stont. D'welc als Joathā vercōdicht was/ so is hy gegaen/ ende heeft gestaen op den clop vandē berge Garizim/ Ende met opgheuēder stemmen heeft hi geroepen ende geseyt: Hoozt na my ghy mannen van Sichem/ also dat v Godt hooze/ De boomen zyn gegaen dat sy eenen coninc ouer henliedē saluen soudē/ ende sy hebben geseyt totten olyfboom: weest ons coninc. De welcke heeft geantwoozt: Mach ic myn vetticheyt verlaten/ welck de goden ende de menschen gebruyckē/ ende comen dat ick onder de boomē mach verheuē wozden? Ende de boomē hebbē totte vychboom geseyt: Comt ende ontfangt dat coninckryc ouer ons/ den welcken antwoozde hen: Sal ick mogen myn soeticheyt verlaten/ ende myn ouersoete vzuchtē/ ende gaen om onder de ander boomen verheuen te wozden? Ende de boomen hebben gesproken totten wynstoc: Comt ende weest ons ouerste/ de welcke antwoozde hen: Sal ic mogen mynen wyn verlaten/ den welcken verblydt Godt ende de menschē/ ende onder de ander boomen verheuen wozden? Ende alle de boomen hebben geseyt totten wilden doornboom: Comt ende weest ons ouerheere. Ende dien heeft hen geantwoozt: Ist sake dat ghy warachtelick my tot eenen Coninck stelt vooz v/ so comt ende rust onder myn schaduwe/ maer en wildy dat niet doē/ so come daer vier wt dē doornboom/ ende verslinde de cederboomen vā Libanus. Nu dan hebdy na recht ende sonder sonde Abimelech ouer v lieden Coninck gemaect/ ende hebdy wel ghedaen met Ierobaal/ ende met synē huysen/ ende hebdy hem wel gheloont vooz syn weldaden/ die vooz v ghestreden heeft/ ende syn siele in de perycklen ghestelt heeft/ om dat hy v soude verlossen wt de handt vanden Madianiters/ ghy die nu opghestaen zyt teghen myns vaders huys/ ende hebt syn sonen ghedoot t'seuentich mannen op eenen steen/ ende hebt Coninc gemaect Abimelech synder dienstvzouwē sone ouer de ingeseetenē vā Sichem/ om dat hy v broeder is: Hierom hebdy recht veerdelick ende sonder sonde wel gedaen met Ierobaal/ ende met synen huyse/ soo weest heden vzolick in Abimelech/ ende laet hem ooc vzolic wesen in v lieden. Maer hebdy daer qualick aen gedaen so come een vier wt hem/ ende verslinde alle de inwooners van Sichem/ ende de stadt Mello/ Ende daer ga ooc een vier wt de mannē vā Sichem ende vāder stadt Mello/ ende verslinde Abimelech. Ende als hy dese dingen gheseyt hadde/ so is hy gevloden/ ende wech

wech gegaen te Bera/ eñ hy is daer blijnen woonende wt vreesen vā Abimelech synen broeder. Alsus heeft Abimelech ouer Israhel geregneert drij iaren. Eñ de Heere heeft eenen seer quaden geest gesonden tusschē Abimelech eñ de inwoonders van Sichem/de welcke begonstē hē te verachtē/ eñ de groote misdaet vā de moort der t'seuentich sonen vā Jerobaal/eñ de bloetstortinge vā diē te leggē op Abimelech harē broeder/ eñ op de ander princen der Sichemiters die hem geholpen haddē. Eñ sy hebbē tegen hem listige lagē gestelt opt hoochste vanden bergē/eñ de wijle dat sy syn comste verbeyden/so deden sy rooueryen/ nemēde rooven vā de gene die voorby gingē. Eñ het is Abimelech gebootschapt. Eñ Gaal Obeds sone met synē broeders is getomē/ eñ voorts doorgegaē door Sichem / tot wiens comste die vā Sichem vercloect zijnde/ zijn wtgetrockē in de ackers/ doertuēde de wyngaerden/eñ de druyuen vertredēde: eñ als sy gemaect haddē dansen vā sangers / so gingē sy indē tēpel vā haren Godt/eñ de wijle dat sy atē eñ dronckē/ so vervloectē sy Abimelech/ als Gaal Obeds sone was roepēde: wie is desen Abimelech / eñ wat is Sichem/dat wy hem dienen soudē? En is hy niet Jerobaals sone/ eñ die Zebul synē knecht eē prince gemaect heeft op de mannē vā Emor Sichems vader? waerō sullē wy hē dā dienen? Och oft yemāt my dit volc onder mijn hāt gaue dat ic Abimelech vā cante helpē mocht. Eñ t'is Abimelech geseyt: Vergadert eē menichte vā eē heyr/eñ comt/ Want als Zebul de prince vāder stadt de woorden van Gaal Obeds sone gehoort hadde/so is hy seer grā geweest/ eñ hy heeft heymelicke boden tot Abimelech gesonden/segghende: Siet Gaal Obeds sone is tegē Sichem getomē met synē broeders / eñ hy bestormt de stadt tegē v. Daerom staet inder nacht op met dē volc dat met v is/ eñ houdt v verborgen opt velt/ eñ ten eerstē vandē dageraet/als de sonne opgaet so ouernalt de stadt/eñ als hi met synen volcke wtcomt tegē v/so doet hē dat ghi moecht. So is dan Abimelech met alle syn heyr des nachts opgestaen/eñ hy heeft lagen geleyt omtrēt Sichem te vier plaetsen. Eñ Gaal Obeds sone is wtgegaen/eñ stont inden inganc vāder stadtpoorten. Eñ Abimelech eñ alle dat heyr met hem is opgestaē vā de plaetse der lagen. Eñ als Gaal dat volc gesiē hadde so seyde hy tot Zebul: Siet daer comt een groote menichte vā dat gheberchte/ Dien hy antwoorde: Ghy siet de schaduwen vandē bergen gelijck menschen hoofden/ eñ met dese dolinghe worde hy bedroghen. Eñ Gaal seyde wederom: Siet daer comt een volc vandē nauel der aerdē nederwaerts/eñ den eenen hoop comt door den wech die tegen ouer dē eyckē boom staet. Doen seyde Zebul tot hem: waer is nu uwē mont daer ghy mede seyt: wie is Abimelech/ dat wy hē dienen souden? En is dit niet t'volc dat ghy versmadet? Treet wt/ eñ strijdt tegen hem. Hierom so is Gaal wtgetrocken de wijle dat t'volt vā Sichem dat aensach/eñ hi heeft tegen Abimelech gestredē/ De welcke hem heeft vervolcht doen hy vloot/eñ hy heeft hē in de stadt gedrevē/ eñ daer viller seer veel vā synder sydē verslagē tot aen der stadtpoortē toe. Eñ Abimelech is neder gesetē te Numa. Maer Zebul heeft Gaal eñ syn gesellen wter stadt verdreuen/eñ hy en heeft niet gedocht dat sy daer in blijnē soudē: Hierom so is het volc des anderē daechs te velde wt getrockē: d'welc als Abimelech geboodschapt was/ so nam hy syn heyr / eñ deylde dat in drij scharen/ leggēde listige lagen in de velden. Eñ siende dat t'volc wter stadt quic / so is hy opgestaen/eñ heeftse ouerualle met synen hoope/bestormende eñ beleggende de stadt/eñ de twee ander hoopē/ loopēde herwaerts eñ derwaerts ouer de velden vervolchdē de vyandē. Maer Abimelech heeft alle diē dach lanc de stadt bestredē/ de welcke hy heeft ingenomē / verslaende de inwoonders/ eñ hy heeft die alsoo verdoruen/ dat hy daer in t'sout bstroyde. Eñ als sy dit hoordē die indē torre vā Sichem woondē/so zijn sy gegaen indē trimpel vā haren afgodt Berith/ daer sy verbont met hem gemaect hadden/eñ daer af de plaetse haren naem gecregen hadde/dē welckē seer gesteret was. Eñ Abimelech hoorende dat de ingeseteně vanden torre te Sichem altesamē vergadert waren/ so is hy gegaē met alle synē volcke op den berch Selmon/eñ nemēde een bijle heeft hy eenen tac vā eenen boom afgehouwē/ eñ opleggende droech hy dien op syn schouder/ eñ hy seyde tot synē gesellē: Dat ghi mi hebt sien doen doet haestelic ooc. Hierom hebben sy elck om d'meeste tackē vā de boomen gehouwē/ eñ also volchdē sy harē leydīnan. Eñ omleggēde de sterete/ hebben sy die ontsteken/eñ also ist geschiet datter vandē rooc eñ viere gedoot zijn duysent menschē/ t'samē mans metten vrouwē/ ingeseteněn vanden torre van Sichem. Maer Abimelech van daer gaende/is ghecomen tot de stadt Thebes/het welck hy ooc omleggende besloten heeft met synē heyre. Maer daer was eenē hoogen torre int middē vāder stadt/ daer op dat t'samen gevloden warē mans eñ vrouwen/eñ alle de ouerste vāder stadt hebbende de doze seer vast gesloten / eñ staende bouen opt dack vandē torre/op de voorgeweeren. Eñ Abimelech comēde by den torre heeft vromelic gestreden/eñ comende aen de doze/ so arbeyde hy om t'vier daer onder te stekē: eñ siet een vrouwe worpende vā bouē een stuc vā eenē mielensteen racte Abimelechs hoofd/eñ brac hem syn herssenē. Eñ hi riep terstont synē wapendrager/ eñ seyde tot hē: Treckt wt v swoert/ eñ slaet my/ datmen by auonturē niet en segge/ dat ic vā eēder vrouwen verslagē ben. Eñ hi doende dat hē beuolen worde/doech hem doot/ eñ als hy doot was/so zijn alle die met hē warē vā Israhel wederom tot henlieder steden gegaen. Eñ Godt heeft Abimelech geloont vāden quade

dat hy gedaē hadde tegē ſynen vader / doen hy ſyn tſeuentich broeders doot ſloech. Eñ den Sichemiters is oec wederom geloont dat ſy gedaen hadde eñ dē vloec vā Joathan Jerobaals ſone is op henlieden gecomen.

Thola wordt een Rechtere, ende daer na Lair : Ende hoe de kinderen van Iſrahel vallen in afgoderyen, ende ghelevert worden in de handē der Philiſteen, ende Amoniters, ende hoe God henlieden beurijt ende verloſt.

Dat x. Capitel.

NA Abimelech ſo iſſer eē ander leytſman op geſtaē in Jſrahel / Thola de ſone vā Phua Abimelechs oom / een man van Iſſachar / die woonde te Samir / des geberechten vā Ephraim / eñ hy dede Jſrahel recht drientwintich iarē / eñ hy is geſtorwē eñ begraven te Samir / in wiens plaetſe is geuolcht Jair van Galaad / de welcke Jſrahel recht dede tweentwintich iarē / hebbende dertich ſonen ſittende op dertich vuelens vā ezelinnen / eñ warē ouerſte vā dertich ſtedē die vā ſynen naem zyn genoemt Anothiair / dat is / de ſtedē vā Jair / tot op deſen dach toe int lāt vā Galaad. Eñ Jair is geſtorwē eñ begraven ter plaetſen diemē noēt Camon. Maer de kinderen vā Jſrahel doende tot harē ouden ſonden noch nieuwe / hebben quaet bedreuen voor dat aenſicht des Heeren / eñ ſy hebben gedient den afgodē Baalim eñ Aſtaroth / eñ den afgoden vā Syrien / eñ Sidon / eñ vā Moab / eñ der kinderen van Ammon / eñ der Philiſtynen. Eñ ſy hebben den Heere verlaten / eñ ſy en hebben hē niet gedient.

Eñ de Heere is tegē henlieden gram geworden / eñ heeftſe geleuert in de handē der Philiſtynē / eñ der kinderē vā Ammon. Eñ ſy zyn gepijnicht geweeſt eñ ſeer verdruckt achtthien iaren lanc alle die ouer de Jordane woonden inder Amorrhiters lant / welck is in d'lant vā Galaad / alſo ſeere dat de kinderen vā Ammon ouer de Jordane trecken de verdoruen Judam eñ Beniamin / eñ Ephraim / eñ Jſrahel heeft groot verdriet geleden. Eñ roepende tot den Heere hebbē ſy geſeyt: wy hebbē tegē v geſondicht / want wy hebben dē Heere onſen God verlatē / eñ Baalim gedient. Ende de Heere heeft tot henliedē geſeyt: En hebbē de Egyptenaers eñ de Amorrhiters eñ de kinderē vā Ammō eñ de Philiſtynen / eñ die vā Sidon eñ van Amalec / eñ vā Chanaan v niet verdruct / eñ altijt hebdy my aengeroepen / ende ick heb v verloſt wt haren handen: Ende nochtans hebdy my verlaten / ende den vremden godē gedient / dacrom en ſal ic niet meer daer toe doē / om v te verloſſen / gaet henē eñ roept v goden aen die ghy vercoren hebt / laet v die verloſſen inden tijt van uwer benautheyt.

Eñ de kinderen vā Jſrahel hebben totten Heere geſeyt : wy hebben geſondicht / doet met ons dat v believt / allēlijc wilt ons doch nv verloſſen. Eñ als ſy dit ſeydē ſo wierpen ſy wt hare palē alle de beeldē der vremder goden eñ ſy hebben den Heere God gedient / de welcke medelijdē gehadt heeft ouer haer allendichedē. Alſo de kinderen van Ammon te ſamen roepende hebben haer tenten neder geſlagen int landt vā Galaad. Eñ de kinderē vā Jſrahel daer tegen vergadert hebben harē leger gemaect te Maſpha.

Eñ de princē vā Galaad hebbē elc tot harē naeſten geſeyt: So wie vā ons eerſte begint te ſtrydē tegē de kinderē vā Ammon / die ſal een princ weſen des volcx van Galaad.

Hoe Iephte een leytſman ghemaect wordt, Ende hoe hy Iſrahel verloſt, ende hoe hy ſyn dochter offert.

Dat xj. Capitel.

ALdus ſoo was in dien tyden Iephte de Galaditer een ſeer vroom eñ ſtrydtbaer man een ſone van een gemeyn vrouwe die gebozen is vā Galaad. Maer Galaad hadde een huyſvrouwe daer hy ſonē af gecregē heeft / de welcke als ſy op gewaſſen warē / ſo verdruenen ſy Iephte ſeggende: Ghy en ſult geen erfgenaem mogen zyn in ons vaders huys / want ghy zyt vā een ander moeder gebozen. De welcke hy vliedēde eñ ſchondē de heeft gewoont int lant van Tob / eñ veel arme mannē eñ ſtractrooners zyn by hē vergadert volgende hē als haren princ. In dien tyden ſo ſtredē de kinderē vā Ammon tegen Jſrahel. Eñ als die ſeer ſtrangelic dē ſtrydt vervolchdē / ſo zyn de ouders vā Galaad gegaē dat ſy Iephte ſouden wt dat lant vā Tob nemen tot haerlieder helpe / ende ſy hebben tot hem geſeyt: Coemt ende zyt ons princ eñ ſtrydt tegen de kinderē vā Ammō.

Totten welckē hy antwoorde: En zyt ghy niet de gene die my gehaet hebt / eñ hebt my wt mijns vaders huys geſtooten / eñ nv zydy tot my comen vā noode bedwongē? Eñ de princen vā Galaad hebben tot Iephte geſeyt: Om deſe ſake zyn wy tot v gecomē / om dat ghy met ons trecken ſoudt / eñ ſtrydē tegen de kinderen vā Ammon / eñ dat ghi ſout zyn de princ vā alle die in Galaad woonē. Eñ Iephte heeft tot hen geſeyt. Iſt dat ghi warachtelijc tot my gecomē zyt / dat ic voor v lieden tegen de kinderē vā Ammon vechten ſoude / eñ dat de Heere die in mijn handē leuert ſal ick dan v princ weſen? De welcke hebben hem geantwoort: De Heere die dit hoort / die is een middelaer / eñ een getuyge / dat wy ons beloften voldoē ſullen. So is dan Iephte wech gegaen met de princen vā Galaad / eñ alle dat volc maectē harē princ vā hem. Eñ Iephte heeft alle ſyn woorden geſproken voor den Heere in Maſpha.

Eñ hy ſandt boden totten coninck der kinderen vā Ammon / die vā ſynen wegen leggen ſouden : wat hebdy met my wtſtaende / dat ghy teghen my ghecomen zyt om mijn landt te bederuen? Totten welcken hy geantwoort heeft: Om dat Jſrahel mijn landt genomē heeft doen ſy wt Egypten quamē / vā de palen vā Arnon af tot Jeboc eñ totter Jordanen toe / Dacrom geeft my nu dat met vreden wederom. Eñ Iephte heeft voor de ſeine boden wederom ontboden / ende benaī henlieden dat ſy ſeggben ſouden den coninc van Ammon. Dit ſeyt Iephte: Jſrahel en heeft het landt vā Moab noch d'landt der kinderen van Ammon niet ghenomen / Maer

Num. 21. c. 13

Maer als sy wt Egypten nederwaerts quamen/ so gingen sy door de woestyne tot aen de roode zee/ eñ zyn gecomen te Cades/

Nu.20.c.14. Eñ sy sonden boden totten coninck van Edom/seggende: Geeft ons oorlof dat wy mogē door v landt gaē eñ hi en wilde haer lieder beden niet verhooren. Eñ hy sant ooc aen dē Conine vā Moab/ de welck ooc verſmaedde passagie te geuē. Hierom bleef Jſrahel te Cades/ eñ ginc omme vā beſydē dat landt vā Edom/eñ t'landt van Moab/ eñ is gecomē tot de oostsyde des lants vā Moab/ eñ hy heeft synē leger gemaect ouer Arnon/ eñ hy en wilde inde palē vā Moab niet gaē/ want Arnon is gheleghen aen de palen des landts van Moab. Hierom heeft Jſrahel bodē gesondē aen Sehon dē Conine vandē Amorrhiters/die te Heſebon woonde/ eñ sy hebbē tot hē geseyt: Geeft my oorlof dat ick mach door v landt gaē tot aen dē vloet toe.

Nu.21.c.21. De welcke Jſrahels woordē ooc verſmadende en heeft hē niet laten passerē door syn palē/maer hy heeft een ontellicke menichte vā volc vergadert/ eñ is tegen hem gecomē in Jaſa eñ heeft sterckelic wederſtaen. Eñ de Heere heeft hē geleuert in de handē van Jſrahel/met alle synē heyr/ eñ sy verſloegen hē eñ sy hebben beseté alle der Amorrhiters lant/die in dat lantſchap woondē/ met allē harē palen/vā Arnon tot Jeboc toe/ eñ vāder woestynē totter Jordanen toe. Aldus ſo heeft de Heere Jſrahels Godt de Amorrhiters verdorue als dat volc vā Jſrahel tegen hem streedt/ en wilde ghy nu syn landt besitté? En behoort v niet met recht toe dat Chamos v God beseté heeft: Maer de landen welc de Heere onſe God verwinnende gecregē heeft/ sullen ooc tot onſer beſittinge comen/ t'en zy dat ghy by auonturē beter zyt dan Baal Sephors sone de Conine van Moab/ olt dat ghi moecht thoonē/ dat hy tegen Jſrahel twist gehadt heeft/ eñ tegē hem gestredē heeft/ doē hy te Heſebon woonde/ eñ in haer dorpkēs eñ in Aroer eñ in harē dorpkēs oft in alle stedē by de Jordane/ouer dry hōdert iarē. waerom en hebdy binnē ſo langē tyt niet begonſt te doē om dese landē weder te crygē? Daerom ic en ſondige tegen v niet/ maer ghi doet tegen my qualick/ beroepēde my tot onrechtveerdige oorloge. De Heere die een rechter is vā desen dage/ die doe recht tuſchen Jſrahel eñ de kinderē vā Ammon. Maer de conine der kinderen van Ammon en wilde nae de woorden van Iephte niet hoorē/ welc hy hem door de boden hadde doen seggen. Hierom ſo is den geeſt des Heerē op Iephte wordē/ eñ gaēde rontſomme Galaad eñ Manaſſe/ Maſpha ooc eñ Galaad/eñ vā daer passerende nae de kinderen vā Ammon/ heeft hy den Heere een gelofte gelooft seggēde: Jſt sake dat ghi de kinderen vā Ammon in myn handen leuert: ſoo wie eerſt wt de dore van mynen huyſe comē sal/ eñ my te gemoete comet als ick met vrede sal wederom comē vā de kinderē vā Ammon/dié sal ic tot eenē brātoffer den Heere offerē. Eñ Iephthe is ouergetrockē tot de kinderē vā Ammon dat hy tegen henlicdē strydē ſoude: de welcke de Heere in syn handē geleuert heeft. Eñ hy verſloechſe van Aroer af tot daermen comt te Mennith/twintich stedē/ eñ tot Abel/ die al rontſomme met wyngaerdē beplant is met eenen boué maten ſeer grooten āach. Eñ de kinderen vā Ammon zyn vernedert van de kinderē vā Jſrahel. Eñ als Iephte wederom quam te Maſpha na syn huys/ ſo is hem syn eenige dochter te gemoete gecomē/ met bommen eñ danſen/wāt hi en hadde anders geen kinderē. Eñ als hy haer geſien hadde/ſo scheu de hy syn cleederē/eñ seyde: wee my myn dochter/ghy hebt my bedrogen/ eñ ghy zyt ſelue bedrogen/ want ic heb mynen mont open gedaen totten Heere/eñ ic en sal anders niet mogen doen. Den welckē sy antwoorde: Myn vader hebdy uwen mont tottē Heere opēgedaē/ ſo doet my al wat ghi geloeft hebt/ als v wrake eñ victorie vā uwē vyandē verleent is. Eñ sy heeft tot haren vader geseyt: Verleent my alleen daer ick v om bidde/ Geeft my oorlof dat ic twee maēden mach rontſomme de bergen gaen/ ende mynen maechdom beclagen met mynē geſpelinnen. Eñ hy heeft haer geantwoort: Gaet henen/eñ hy heeftse twee maendē lanc laten gaen. Eñ als sy wech gegaen was met haren geſelſinnen eñ geſpelinnē/ſo beweende sy haren maechdom op de bergen. Eñ als de twee maenden ouerledē waren/ ſo is sy weder by haren vader gecomē/eñ hi heeft haer gedaē gelyc hi geloeft hadde/de welcke en hadde geenen man bekent. Vāden tyde voortaen iſt vpor een maniere opgestaen/eñ voor een gewoonte onderhouden/ dat de kinderē vā Jſrahel(alſt iaer omgeloopē is) t'ſamen vergaderen/ eñ bewerenen Iephte des Galaaditers dochter vier dagen lanck.

Hoe t'volck van Ephraim opſtaet tegen Iephte, ende hoe sy gheſlaghen wordē, Ende hoe Abeſan, Ahialon, ende Abdon dry rechters d'een na d'ander volchden.

Dat xij. Capitel.

A ENde siet in Ephraim is eenen twistigen strydt opgestaen want die van Ephraim ouer trockēde tegen den noorden hebbē tot Iephte geseyt: waerom en hebdy ons niet willen roepen doen ghi ten strydē trockēde waert tegen de kinderē vā Ammon/ dat wy met v haddē gegaē daerom sullē wy v huys aensticken. Den welcken hy antwoorde: Jck eñ myn volck hadden een twistige sake seer machtich wtstaende tegen de kinderen vā Ammon/eñ ic heb v geroepē dat ghy my ſoudt te helpe comen/ maer ghy en hebt dat niet willen doen/ Eñ dat siende heb ic myn siele in myn hāden gestelt/ eñ ben ten strydē ouergereyst tegen de kinderen vā Ammon/ eñ de Heere heeftse in myn hāden geleuert. B wat hebbe ick mis daen dat ghy tegheu my ſoudt opstaen ten strydē? Hierom als hy tot hem geroepen hadde alle de mannen vā Galaad ſo streedt hy tegen Ephraim/ eñ de mannen van Galaad hebben die vā Ephraim gheſlaghen/ om dat sy gheseyt hadden/

Galaad is verloopen van Ephraim / eñ hy woont int middē vā Ephraim eñ Manaſſe.

Eñ de Galaaditers hebben beſet de paſſagien vander Jordanē daer door dat Ephraim wederkeeren ſoude. Eñ als tot de plaetſe yemāt quam wt t'getal vā Ephraim vliedende / ende ſeyde: Ic bidde dat ghy my laet door gaē. ſo ſeydē de Galaaditers tot hē: Eñ zydy geē Ephrateus mā? Eñ als hi ſeyde: Ic en bens niet / ſo vraechdē ſy hē: Segget dā
L Schibbolet / welc beteekēt een aer. Ende hy antwoorde: Sibbolet niet connende een aer metter ſelver letter wt ſpreken. So greepē ſy dien terſtont / eñ keelden hē daer aen dē ſelvē doorgang vander Jordanen. Eñ op dien tyt zijnder verſlagen tweenveertich duyſent vā Ephraim. Aldus ſo heeft Jephte de Galaaditer een rechter over Iſrahel geweeſt ſes iaren / eñ hy is geſtorven / eñ begrauen in zijn ſtadt Galaad. Nae deſen ſo heeft een rechter in Iſrahel geweeſt Abeſan vā Bethlehē / die hadde dertich ſonē / eñ ſo veel dochteren / welcke dochteren hy wt geſtelt heeft / eñ mans gegeuen / eñ hy nam ſo veel huyſvrouwē voor ſyn ſonē / brengende die in ſyn huys. Deſe heeft Iſrahel geoordeelt ſeuen ia-
D ren lanc / eñ hy is geſtorven eñ begrauen te Bethlehem. Eñ na hem is comen Ahialon vā Zabulons geſlachte / die Iſrahel eecht gedaen heeft thien iaren / eñ hy is geſtorvē eñ begrauen in Zabulon. Nae deſen heeft een rechter in Iſrahel geweeſt Abdon Eleis ſone / een Pharathoniter / die hadde veertich ſonē eñ vā dien dertich ſoons ſonē / rydende op t'ſeuētich ionge veulens vā ezelinnen: eñ hy heeft Iſrahel recht gedaē acht iarē / eñ hy is geſtorven eñ begrauen in Pharathon des lants van Ephraim op t'gebercht te Amalec.

Hoe de Iſraheliten wederom afgoderije doen, ende geleuert worden in de handen der Philiſtijnen. Hoe Samſon geboren wordt ende ghebenedijt vanden Heere.

Dat xiij. Capittel.

A Ende de kinderen vā Iſrahel hebbē wederom quaet bedreuen voor dat aenſicht des Heerē / eñ hy heeftſe geleuert inder Philiſtijnē handē veertich iarē lanc. Maer daer was een man van Saraa / eñ wt Dans geſlachte Manue genoēt / hebbēde eē onvruchtbaer huyſvrouwe / der welcker een Engel des Heerē opēbaerde eñ ſeyde tot haer: Ghi zijt onvruchtbaer / eñ ſonder kinderen maer ghy ſult ontfangē eñ barē eenē ſone / daerom wacht v dat ghy geenē wijn oft ſicere en drinct / ende dat ghy niet onſuyuers en etet / want ghy ſult ontfangē eñ baren eenē ſone wiens hooft gheen ſchaers genaken en ſal / want hy ſal van ſynder kintſcheyt / ende wt ſyns moeders lichaem een Godts Nazareus weſen / eñ hy ſal Iſrahel beginnē te verloſſen wt der Philiſtijnen hant. De welcke als ſy by haren man gecomē was / ſo heeftſy tot hem geſeyt / Daer is een man Godts tot my gecomē / hebbende een Engels aenſicht /
B bouen maten ſeer vervaerlic. Eñ als ic hem gevraecht hadde / wie hi was / eñ vā waer dat hy quam / eñ hoe dat hy genaemt was / ſo en wilde hy my dat niet ſeggen / maer hy antwoorde my dit: Siet ghy ſult ontfangen eñ baren eenē ſone / wacht v dat ghy geenē wijn en drinct oft eenigen ſicere / eñ dat ghy niet onſuyuers en etet / wāt dat kint ſal ee Gods Nazareus weſen vā ſynder kintſcheyt ende vā ſyns moeders lichaem tot op dē dach vā ſynder doot toe. Aldus ſo heeft Manue den Heere gebeden eñ geſeyt: Ick bid v Heere / dat de man noch eens comen mach die ghy geſonden hebt / eñ dat hy ons leere wat wy met deſen kinde ſullen moeten doen / datter geboren ſal worden. Eñ de Heere heeft dat gebet van Manue verhoort / ende de Engel Godts heeft hē wederom ſynder huyſvrouwen geopenbaert / daer ſy opt veld ſat / maer Manue haer man en was met haer niet. De welcke als ſy den Engel geſien hadde / ſo heeft ſy haer gehaeſt / eñ is geloopē tot haren man / eñ gaf hem dit te kennē ſeggende: Siet de man heeft my wederom geopēbaert / dien ic te voren geſien hadde. De welcke is opgeſtaen / eñ ſyn huyſvrouwe gevolcht / eñ comende by den man heeft hy tot hem geſeyt: Zyt ghy die met deſer vrouwen gheſproken hebt? Eñ hy heeft geantwoort: Ic bent. Eñ L
Manue ſeyde: Als v woort ſal volbracht weſen / wat wildy dat dit kint doē ſal? oft waer af ſal hy hem moetē wachten? Eñ de Engel des Heeren heeft tot Manue geſeyt: Hy moet hem wachtē vā alle dat ic uwer huyſvrouwen geſeyt hebbe / eñ wat vten wijngaert ſpruyt dat hi dat niet en ete / noch geenen wijn eñ ſicere en drincke / eñ dat hy ooc niet onreyns en ete. Eñ dat ic haer bevolen hebbe / moet hy volbrengen eñ onderhoudē.

Eñ Manue ſeyde totten Engel des Heerē: Ic bidde v dat ghy wilt myn gebet verhoozen / eñ dat ghi ons laet voor v eenē bock vanden geyten bereyden. Den welckē de Engel antwoorde: Iſt dat ghi my dwinget / ſo en ſal ick v brooden niet eten / maer wildy een heel brandtofferande doen / ſo offert die den Heere. Ende Manue en wiſt niet dattet een Enghel des Heeren was / eñ hy ſeyde tot hem: Hoe is uwē naem? op dat wi v mogen eeren / iſt dat v woort volbracht wordt?

Tottē welckē hy heeft geātwoort: waerom vraechdy na mijnē naem / die wonderlic is? Aldus heeft Manue gebracht eenē bock D
vandē gheyten met natte offeranden / eñ hy leyde die op dē ſteen / offerēde den Heere die wonderlicke dinghen doet. Maer hy eñ ſyn huyſvrouwe ſagē dat aen. Eñ als de vlamme vanden outaer opwaerts na den hemel ginc ſo is de Engel des Heerē in de vlamme t'ſamen ooc opgeclommen. D'welck als Manue eñ ſyn huyſvrouwe ſagen / ſo vielen ſy op haerlieder aēſicht plat neder ter aerdē /

eñ de Engel des Heeren en opēbaerde hē voorts niet meer. Eñ terſtont heeft Manue verſtaē dattet eē Engel Gods was / eñ hy heeft tot ſyn huyſvrouwe geſeyt: wy ſullen de doot ſterue om dat wy den Heere geſien hebbē. Tottē welckē heeft de vrouwe geantwoort: Hadde de Heere ons willē doden hi en ſoude de heel brantofferande eñ de

natte

natte offeranden vã onſer handt niet ontfangen hebben/ noch hy en ſoude ons alle deſe dingẽ niet getoont hebbẽ/ noch ons de dingẽ die toecomẽde zyn/geſeyt hebbẽ. Aldus
" ſo heeft ſy eenẽ ſone gebaert/eñ hẽ genoemt Samſon. Eñ dat kint is gewaſſen/ ende de Heere heeft hem gebenedyt. Eñ den geeſt
" des Heerẽ begonſt met hem te zyne in de legeren vã Dan/ tuſſchen Saraa eñ Eſthaol.

Hoe Samſon een Philiſtijnſche vrouwe trout, ende hoe hy inden wech eenen leeuwe verſcheurt, ende daer nae honich in ſynen muyl vint, wt welck hy den iongers een geraetſel gheeft.

Dat xiiij. Capittel.

A ALdus is Samſon nederwaerts gegaen
in Thamnatha/eñ ſiende daer een vrouwe vander Philiſtijnẽ dochters/ is hy opwaerts gecomẽ/eñ heeft dat ſynen vader eñ
ſynder moeder te kennẽ gegeuẽ/ſeggẽde: Ick heb een vrouwe geſien in Thamnatha vãden Philiſtijnẽ dochterẽ/ De welcke ic bidde dat ghy my wilt nemẽ tot een huysvrouwe. Tot wien ſyn vader eñ ſyn moeder
hebbẽ geſeyt: En iſſer geen vrouwe onder uwe broeders dochterẽ/eñ onder allẽ v volc/ dat ghy wilt een huysvrouwe nemẽ van de Philiſtijnẽ/die onbeſnedẽ zyn: Eñ Samſon heeft tot ſynẽ vader geſeyt: Neẽt deſe voor my/want ſy heeft mynen ooghen behaecht.

Maer ſyn ouders en wiſtẽ niet dat dit dinc
vandẽ Heere geſchiede/eñ dat hy een oorſake ſocht tegen de Philiſtijnẽ/want in diẽ tyden haddẽ de Philiſtijnẽ heerſchappye ouer Iſrahel. Dierõ ſo is Samſon nederwaerts
gegaẽ met ſynẽ vader eñ moeder in Thamnatha. Eñ als ſy gecomẽ warẽ aen der ſtadt wyngaerden/ſo is daer geſien een ionc welpen vã eenẽ leeuwe wreet eñ brieſchẽde/ eñ
B quam hem tegen. Maer dẽ geeſt des Heeren viel haeſtelyck in Samſon/ eñ hy verſcheurde den leeuwe/recht oft hy eenẽ boc in ſtucken getrockẽ hadde/ niet met allẽ in ſyn handen hebbende: eñ dit en heeft hy ſynen vader eñ moeder niet willen te kennẽ geuẽ.

Eñ hy is nederwaerts ghegaen/ eñ heeft
de vrouwe aen geſproken die ſynen ooghen behaecht hadde. Eñ na ſommige daghen
wederom comende dat hy haer trouwẽ ſoude ſo ginc hy beſyden vanden wech af/om te beſien dat doode lichaem vanden leeuwe/ eñ ſiet daer was eenẽ ſwerm byen inden muyl vanden leeuwe/eñ honichraten/ De welcke als hy in ſyn hant ghenomen hadde/ ſoo at hy die onder weghen: eñ comende by ſyn vader eñ moeder heeft hy henliedẽ een deel gegeuen/eñ ſy hebben dat geten/ Nochtans en wilde hy henlieden niet ſeggẽ/ dat hy dit honich wt dat lichaem vanden leeuwe ghenomen hadde. Aldus is ſyn vader neder-
" waerts gereyſt totter vrouwen/ eñ hy heeft Samſon ſynen ſone eenẽ maeltyt bereydt/ want alſo plegen de ionghelingen te doen.

C Als dan de borghers van dier ſtadt hem
" geſien hadden/ſo hebben ſy hem dertich geſellen ghegheuen die met hem zyn ſouden.

Totten welcken Samſon ſeyde: Ick ſal
" v een geraetſel te voren leggen/ ende iſt ſake dat ghy my dat condt geraden binnen de ſeuen dagen dã deſer bruyloft maeltyden ſo ſal ic v dertich ſyn linnen hemden geuen/ eñ
" alſo veel ouerclederen: maer iſt ſake dat ghy dat niet en condt geradẽ eñ verclaren/ ſo ſuldy my dertich ſyn linnen hemden geuẽ eñ ſo veel ouerclederen. De welcke hebben tot hem geſeyt: Brengt voorts v geraet-
" ſel/en laet ons hooren: Eñ hy heeft tot henlieden geſeyt: wt dẽ etende is ſpyſe gecomen/eñ wt den ſtercken is ſoetichcyt ghegaen. Maer ſy en coudẽ binnẽ dry dagẽ dat
" geraetſel niet geraden. Eñ als den ſeuenſten dach gecomẽ was/ſo hebbẽ ſy tot Samſons huysvrouwe geſeyt: Smeeckt uwen man eñ onderwyſt hem/ dat hy v te kennen geue wat dit geraetſel beteekent: Oft iſt dat ghy dit niet doen en wilt/ſoo ſullen wy v eñ ws vaders huys verbrandẽ. Oft hebdy ons daer om ter bruyloft geroepen/dat ghy ons
" berooue ſoudt? Eñ ſy ſtorte tranẽ by Samſon eñ claechde/ſeggende: Ghy haet my/eñ ghy en hebt my niet lief/eñ daerom het ghe-
" raetſel dat ghy den kinderẽ myns volcks te voren geleyt hebt/ en wildy my niet wtleggen. Eñ hy antwoorde: Ick en hebs mynen vader eñ mynder moeder niet willẽ ſeggen/
" eñ ſal ict v mogẽ ſeggen? Hierom ſo weende ſy voor hem de ſeuen dagen vander bruyloft maeltyden lanck/ eñ ten laetſten op den ſeuenſtẽ dach als ſy hem ſeer quelde/ſo heeft hyt verclaert. Eñ ſy heeft dat terſtont haren
" borgers te kennen gegeuẽ. Eñ ſy hebben hem dat geſeyt op dẽ ſeuenſtẽ dach voor der ſonnẽ ondergane: wat is ſueter dan honich? eñ wat is ſtercker dã eenẽ leeuwe? De welcke ſeyde tot henlieden: En haddy met myn
" veers calf niet gheackert/ghy en ſoudt myn geraetſel niet geuondẽ hebbẽ. Aldus ſo is den gheeſt Gods haeſtelic in hem geualleñ/ eñ hy is nederwaerts getrockẽ tot Aſcalon/ eñ heeft daer dertich mans verſlaghen/ Der welcker cleederẽ afgenomen hebbẽde/ heeft hy die gegeuen den genen die ſyn geraetſel geraden haddẽ. Eñ bouen maten ſeer gram zynde/is hy wederom opwaerts gegaen tot
" ſyns vaders huys. Maer ſyn huysvrouwe heeft eenẽ man genomẽ/ een vã ſynẽ vrienden die ouer de bruyloft gheweeſt hadden.

Samſon ontſteeckt de coren velden der Philiſtijnen met een menichte van voſſen, Ende met eens eſels kaeckbeen doet hy duyſent Philiſtijnen, wt wiens backtant een fonteyne ſpruyt.

Dat xv. Capittel.

A MAer na een luttel tyts als de dagẽ vanden terwen oogſt acnſtaende waren/ſo is Samſon gecomẽ willende ſyn huysvrouwe beſoecken/ eñ hy bracht haer eenen bock vanden gheyten. Ende doe hy in haer ſlaepcamer na gewoonte wilde gaẽ/ ſo heeft haer
" vader hem dat verboden/ſeggbende: Ick hadde ghemeynt dat ghy haer ghehaet hadt/ ende daerom heb ickſe ghegheuen uwen vrient maer ſy heeft een ſuſter die noch ſongher ende ſchoonder is dan ſy/ laet die voor
" haer v huysvrouwe weſen. Ende Samſon heeft hem gheantwoort: Van deſen daghe en ſalt myn ſchult niet zyn teghen de Philiſtijnẽ/want ic ſal v lieden quaet doen.

Ende

Eñ hy is wech gegaen / eñ heeft dry hondert vollen genangen / eñ bantſe ſtreng aen ſteert eñ int middē van dien heeft hy fackelen gebondē / de welcke hy mettē vier ontſtekende heeft laten gaen dat ſy herwaerts eñ derwaerts loopen ſoudē. De welcke zyn terſtont geloopē int coꝛē vandē Philiſtynē. B Eñ als dat ontſtekē was / ſo iſt al verbꝛant / ſo wel het coꝛen dat te hoop gedꝛagen was / als dat noch op ſyn ſtroo ſtaēde was / ſo vele dat de vlamme ooc verſlinde de wyngaerdē eñ de olyfgaerdē. Eñ de Philiſtynē hebbē gheſeyt: wie heeft dit dinck bedꝛeuen? Den welcken is geſeyt: Samſon de behoude ſone van Thamnatiter / om dat hy ſyn wyf hē ontnomen heeft / eñ die eenen anderen man gegeuen heeft / deſe dinghen ghedaen. Eñ de Philiſtynen zyn opgetrockē / eñ hebbē verbꝛant ſo wel de vꝛouwe als haꝛē vader. Eñ Samſon ſeyde tot henlieden: Al hebdy dit gedaen / nochtans ſal ic noch een wꝛake vā v lieden nemen / eñ dan ſal ick ruſten. Eñ hy ſloechſe met eenen ſwaren ſlach / alſoo dat ſy verbaeſt zynde hen haeyē op hen dyē leyden. Eñ nederwaerts gaende heeft hy ghewoōt in eē ſpeloncke der ſteērootſen Etam.

Hierom zyn de Philiſtynen opgetrockē int lant van Juda / eñ hebben haꝛē leger gemaect ter plaetſen die namaels ghenoemt woꝛde Lechi dat is te ſeggen een kinnebacken / daer is hen heyr heet wtgeſpreyt. Eñ die van Juda geſlachte hebbē tot henlieden geſeyt: waerom ſydy tegen ons opgetrocken? Eñ ſy hebbē geantwooꝛt: wy zyn gecomen om Samſon te binden / eñ dat wy hem ſouden betalen dat hy teghen ons ghedaen heeft. Hierom zynder dry duyſent mannen van Juda nederwaerts ghegaen tot aen de ſpeloncke der ſteenrootſen van Etam / eñ ſy ſeydē tot Samſon: En weet ghy niet dat de Philiſtynen ons ouerheeren zyn? waerom hebdy dit willē doē? Eñ hy heeft tot henlieden geſeyt: Gelyck ſy my gedaen hebben / ſo heb ic henlieden gedaen. wy zyn gecomē (ſeyden ſy) om v te binden / eñ te leueren in de handen der Philiſtynen. Samſon ſeyde tot henliedē: Sweert my dan eñ geloeft my / dat ghy my niet doodē en ſult: Sy ſeyden: wy en ſullen v niet dooden / maer wy ſullē v gebondē leueꝛē. Eñ ſy hebben hē met twee nieuwe cooꝛden gebondē / eñ hem alſo ghebꝛacht wt de ſteērootſe vā Etam. De welcke als hy comen was ter plaetſen vanden kaecxbeen / eñ dat de Philiſtynē al cryſchende hē tegen quamē / ſo is den geeſt des Heeren in hem genallē / eñ gelyc dat hout pleech verteert te woꝛdē dooꝛ den reuck des viers / alſo zyn de bandē / daer hy mede ghebonden D was in ſtucken geboꝛſtē eñ ontbondē. Eñ opneemēde een kaecke / dat is een kaecxbeen van eenen ezele / dat hy daer vant liggende / heeft daer mede duyſent mans doot geſlagen / eñ hy ſeyde: Met de kake vā eenē ezel / eñ met dat kaecxbeen vander ezelinnē beulen heb icſe verniele / eñ heb verſlagē duyſent mans. Eñ als hy deſe woꝛdē al ſingende volſeyt hadde / ſo wierp hy dat kaecxbeen wt ſynder hant / ende hy noemde de plaetſe Ramathlechi dat is te ſeggē / de opheſſinge van den kaecxbeen. Ende ſeer doꝛſtich zynde / heeft hy totten Heere gheroꝛpen ende gheſeyt: Ghy hebt ghegeuen dooꝛ ws dienaers hant deſe groote verloſſinghe ende victoꝛie / ende ſiet ick ſterue van doꝛſt / ende ſal vallen in de handen van de onbeſnedenen. Hierom heeft de Heere eenē baecktant in dat ezels kaecxbeen open ghedaen / ende daer is veel waters wtcomē. Ende als hy dat gedroncken hadde / ſo heeft hy ſynen geeſt vermaect / ende wederom macht ghecregheu. Ende daerom is den naem van dier plaetſen genaemt de fonteyne des aenroepers vanden kaecxbeen / tot op den dach van heden toe. Ende hy heeft Iſrahel recht gedaen ten tyde vanden Philiſtynen twintich iaren.

Hoe Samſon met de poorten van Gaza op den berch climt, ende hoe hy van Dalila bedroghen zynde gheuanghen woꝛdt. Ende hoe dat hi ſterwende, der Philiſtynē menichte vermoort.

Dat xvj. Capittel.

A Samſon is oꝛ gegaen te Gaza / eñ hy ſach daer een gemeyn vꝛouwe / eñ hy is by haer in gegaen. Eñ als de Philiſtynen dit gehoort hadden / eñ dat de mēn maer ouer al by henlieden verbꝛeydt was / dat Samſon in de ſtadt ghecomen was / ſo hebben ſy hem omleyt / ende wachters in de poꝛten geſtelt / eñ aldaer wachtende met ſtillicheyt den heelen nacht / dat ſy des moꝛgens alſt dach waer hē ſouden dooꝛſlaen / als hy wtcomen ſoude.

Maer Samſon heeft geſlapen totte middernacht ende van daer opſtaende / heeft hy beyde de doꝛen vander poꝛten met haren ſtylen eñ ſloten gegrepē / eñ die op ſyn ſchouderē geleyt / eñ gedꝛagē tot opt hoochſte vanden berghe / die teghen ouer Hebron ſtaet.

Daer nae heeft hy een vꝛouwe lief gehadt die woonde in de valleye van Sorec eñ hiet Dalila. Eñ de Princen der Philiſtynen quamē tot haer eñ ſeydē: Bedꝛiecht hē / ende verneemt vā hem waer in dat hy ſo grooten ſterckheyt heeft eñ hoe dat wy hē ſoudē mogē verwinnen eñ gebonden pynigen / eñ iſt ſake dat ghy dit doet / ſo ſullen wy v elck duyſent eñ hondert ſilueren penningen geuen. B

Hierom ſo heeft Dalila tot Samſon gheſeyt: Ick bid v ſegt my doch / waer in dat v ouergroote macht gelegē is / eñ waer mede datmen v mocht alſo binden dat ghy niet en ſoudt conne ontcomē. Tot de welcke Samſon heeft geantwooꝛt: waert ſake dat ic met ſeuen zeelen vā ſenuen die noch niet dꝛooge en waꝛē / maer noch verſch gebondē ware / ſo ſal ic onmachtich zyn gelyc ander menſchen.

Eñ de voꝛſten der Philiſtynen hebben tot haer ſeuē zeelen gebꝛacht alſo hy geſeyt hadde / met de welcke ſy hē gebondē heeft / weſende by haer verborgē lagē / eñ in de camer na dat eynde van dit dinck wachtende / eñ ſy riep tot hem: De Philiſtynen comen op v Samſon. Ende hy bꝛack de banden ghelyck oft yemant eenen dꝛaet bꝛake / die van vlas met ſpeckſel ghelponnen is / als die den reuck vanden viere ontfanghen heeft / ende

aldus

aldus en ist niet bevonden waer in dat sijn
L sterckheyt was. Ende Dalila seyde tot hē: siet/ 14
ghy hebt met my gespot / ende hebt ghelogen/
segt my ymmers nu / waer mede datmen v
binden moet. Doen antwoorde hy haer: 15
waert sake dat ic gebondē waer met nieu-
wen zeelen die noyt in geen werck geweest
en waren / so sal ic onmachtich wesen / ende an-
dere menschē gelijck. Ende Dalila heeft hem 16
wederom daer mede gebonden / ende heeft ge-
roepen: De Philistijnen comen op v Sam-
son / als de lagen in de camer listelick gestelt
waren. Ende hy brac de banden gelijc webben
draet. Ende Dalila seyde wederom tot hem: 17
Hoe lange suldy my bedriegen ende loghenen
seggen: thoont my doch waer mede ghi ge-
bonden moet zijn. Ende Samson heeft haer
geantwoort: waert sake (seyt hy) dat ghi se-
uen hayren vā mijnē hoofde vlechtedet met
eenen dromdraet / ende dat ghi eenē nagel daer
mede al om gebondē zijnde / in de aerde vast
maectet / so soude ick onmachtich zijn. Ende 18
als Dalila dat gedaen hadde / so seyde sy tot
hem: De Philistijnē zijn op v Samson. Ende
hy stont op wt sijnē slaep / ende trock den nagel
wt met den hayre / ende met den dromdraet.
D Ende Dalila seyde tot hem: Hoe moechdy 19
seggen dat ghy my lief hebt / als v herte met
my niet en is: Dry mael hebdy my gelogen/
ende ghy en hebt my niet willen seggen waer
inne dat v ouergroote cracht gelegē is. Ende 20
doen sy hem seer quelde ende hem veel dagen
lanc alijt aenhinck / geenē tijt hem geuende
om te rusten / so worde sijn siele machteloos /
ende hi is totter doot toe vermoeyt geworde.
Doen opende hy haer de waerheyt vāder 21
saken / ende seyde tot haer: Noyt en quam yser
op mijn hooft / want ick ben een Nazarenus /
dat is / Gode geheylicht vā mijnder moeder
lichaem aen: worde mijn hooft geschoren / so
sal mijn sterckheyt vā my gaen / ende ic sal cranc
E worden / ende zijn gelijck ander menschē. Ende 22
als sy sach dat hi haer alle sijn herte beleden
hadde / so heeft sy gesonden tot de princē der
Philistijnen / ende henlieden ontboden: Comt
noch eens opwaerts / want hy heeft my nu
sijn herte geopent. Ende sy zijn opwaerts ge-
comen / mede nemēdt heer gelt dat sy beloeft
hadden. Ende sy dede hem slapen op haer 23
knien / ende sijn hooft in harē schoot nederleg-
ghen: ende sy dede eenen barbier halen / ende die
schoor seuen vā sijnen hayren / ende sy begonste
hem wech te dryuen ende van haer te stooten /
want ter stont is sijn sterckheyt vā hem ghe-
gaen. Ende sy seyde: De Philistijnen comen 24
op v Samson. Ende hi stont op wt sijnē slaep /
ende seyde in sijn herte: Ick sal wtgaen also ic
te voren gedaen hebbe ende sal my daer wt
slaen / niet wetende dat de Heere van hem
gegaen was. Den welckē als de Philistij- 25
nen gevangen haddē / so hebben sy hem ter
stont sijn oogen wtgesteken / ende hem gelept
te Gaza met ketenen gebonden / ende in eenen
kercker besloten / ende doen malen. Ende sijn 26
hayren begonsten nu weder te wassen: ende 27
de princē der Philistijnē zijn t'samen geco-
men dat sy seer hoogelicke offeranden son-
den offerē harē God Dagon / ende blijde mael-
tijden hondē seggēde: Onse Godt heeft on- F
sen vyant Samson in onse handē geleuert/
D'welc t'volc ooc siende heeft harē Godt 28
ooc gepresen / ende het selue geseyt: Onse Godt
heeft onsen vyant in ons handē geleuert die
ons landt verdoruen heeft ende seer veel ver-
slagen. Ende blijde zijnde in haren maeltij- 29
den / als sy nu goede chiere gemaect hadden /
so hebben sy geboden datmen Samson roe-
pen soude / dat hy voor haerlieder spelē son-
de. De welcke wten kercker gebracht zijnde
speelde voor haerliedē / ende sy dedē hem staen
tusschen twee colommen. Ende hy seyde tot 30
den iongē die hem leyde: Laet my gaen dat
ic mach genaken de colommen daer alle dat
huys op rust / op dat ic daer tegē wat leenen
mach ende een luttel rusten. Ende dat huys 31
was vol mans ende vrouwen / ende daer waren
alle de princen der Philistijnen / ende van dat
dack ende vanden solder omtrent drij duysent
menschen beyde mans ende vrouwen siende
Samson spelen. Maer hy aēriep dē Heere 32
ende seyde: O Heere myn Godt weest mijns
gedachtich / ende gheeft my nu wederom mijn
eerste sterckheyt / myn Godt / dat ick my van G
mijnen vyanden wreken mach / ende dat ick
voor t'verlies van mijnen twee oogen een
wraeck weder crijgen mach: ende grijpende 33
beyde de colommen daer het huys op rustē /
ende houdende de een met sijn rechte handt / ende
de ander met de slincke hant / heeft hy ge-
seyt: Laet myn siele sterue met de Philistij-
nen. Ende als hy crachtelick de colommē t'sa-
men gestootē hadde so is dat huys gevallen
op alle de princen / ende op de ander menschte
die daer was / ende hy heeftter veel meer ster-
uende gedoot / dan hyre voorleuende gedoot
hadde. Ende sijn broeders met alle sijn mae- 34
schap nemen wt / ende comēde hebbē sijn lichaē
gehaelt ende dat begrauen tusschen Sarea ende
Esthaol in Manue synes vaders graf / ende hy
heeft Israhel recht ghedaen twintich iaer.

Hoe Michas hem stelde een afgode maecte ende een prie-
sterlick cleedt, ende sijnen sone stelde hy als priester, ende nader
handt eenen Leuijt wt Bethlehem.

Dat xvij. Capittel.

IN dien tijden was een man van dat ghe- A
berchte van Ephraim / Michas ghenaemt /
die tot sijnder moeder seyde: De duysent
ende hondert silueren penningen die ghi voor
v wtgesteyden hadt / ende daer ghy ouer ghe-
sworen hadt dat ict hoorde siet die heb ic / ende
sy zijn by my. Ende sy seyde: Gebenedyt moet
mijn sone wesen den Heere. Aldus so heeft
hy die sijnder moeder wederom gegeue die
hem geseyt hadde: Ick heb dit gelt den Heere
geheylicht ende beloeft / dat mijn sone dit van
mijnder handt ontfangē soude / ende makē een
gesneden ende ghegoten beelt / ende nu leuere ick
v dat. Aldus dā gaf hy die sijnder moeder B
wederom. Ende sy nam twee hondert silue-
ren penninghen / ende gaf die eenen siluersmit
dat hy daer af een ghesneden ende ghegoten
beelt makē soude / d'welck in Michas huys
is ghewest. Ende hy heeft dien Godt ooc

een

eē cleyn tempelkē daer in beſonder gemaect/ eñ eenen witten lyfroc eñ eenē Theraphim/ dat is een prieſterlyc cleedt ghemaect eñ afgoden eñ hy vulde de handt van een ſynder ſonen eñ die is ſyn prieſter geworde. In dien dagē en waſſer geen conine in Iſrahel/ maer een yegelyc wat hem recht dochte dat dede hy. Eñ daer was noch een ander iongeline vā Bethlehem Juda vā ſynen maeſchap eñ die was ſelue eē Leuyt/ eñ hy woōde daer. Eñ wter ſtadt vā Bethleem gaende/ om erghers als vremdelinck te woonen/ daer hy ſyn gerief ſoude mogen vinden. Eñ als hy reyſende gecomen was opt geberchte van Ephraim/ eñ een luttel int huys vā Michas was ter herbergen gegaen/ ſo vraechde hē Michas vā waer hy gecomē was / Eñ hy antwoorde: Ic ben een Leuyt vā Bethlehem Juda/ eñ ick gae om erghers te woonen daer ic ſal mogen woonen / ende daer ic vien ſal dat my profytelic ſal weſen/ Ende Michas ſeyde tot hē: Blyft by my eñ weeſt my een vader eñ een prieſter/ eñ ick ſal v tot allen iaren geuen thien ſilueren penningen/ ende een dobbel cleedt / ende alle dat nootelyck is om te leuen. Hy heeft te vredē geweeſt/ ende is by dien menſch bleuen / eñ hy heeft hem geweeſt als een van ſynen kinderen. Ende Michas vulde ſyn handt/ ende ſo hadde hy eenē dienaer die eē prieſter was by hem/ ſeggende: Ick weet nv wel dat God my wel doen ſal / als ick eenen prieſter by my hebbe/ die vā der Leuitē geſlachte is.

Hoe dat ghellachte van Dan noch niet gheheel van lande beſorcht en was, Ende hoe ſy Michas afgod ende Prieſter namen, ende met hen leyden, ende wonnen de ſtadt Lais.

Dat xviij. Capittel.

IN dien dagen ſo en was in Iſrahel gheen Conine/ eñ het geſlachte vā Dan ſocht een beſittinge voor haer dat ſy daer in woonen ſoudē/ want tot op dien dach toe ſo en hadden ſy noch gheen erfdeel ontfangen onder de ander geſlachtē. Aldus ſo hebbē Dans kinderē wtgeſondē vijue ſeer ſtercke mans van haren geſlachten eñ familie/ van Saraa eñ Eſthaol/ dat ſy het landt ſoudē beſpiedē/ eñ ſeer neerſtelic beſien eñ ſy hebbē tot henlieden geſeyt: Gaet henen/ eñ beſiet d'landt. De welcke als ſy reyſende comen warē opt geberchte vā Ephraim / eñ gegaen int huys van Michas/ ſo hebben ſy daer geruſt: eñ kennende de ſtemme vandē iongelinck den Leuyt eñ gebruyckende ſyn herberge/ hebben ſy tot hē geſeyt: wie heeft v hier bracht? wat maect ghi hier? by wat ſakē hebdy hier willen comen? Eñ hy heeft henlieden geantwoort: Deſe eñ deſe dingē heeft my Michas gedaē/ eñ hi heeft my om loon gehuert/ dat ic ſyn prieſter weſen ſoude. Sy baden hem dat hy vandē Heere raet vragē wilde/ eñ dat ſy weten mochten oft ſy opt een gheluckige reyſe deden/ eñ oft de ſake te wercke gaen ſoude. Eñ hy heeft tot henlieden geſeyt: Gaet henen met vredē/ de Heere aſſiet uwen wech eñ v reyſe daer ghy henen gaet.

Hierom ſoo zyn de vijf mannen voorts gaende gecomen te Lais eñ ſy hebbē gheſien het volck daer in woonende ſonder eenighe vreeſe/ nae de coſtume vanden Sydonniers/ vry eñ geruſt: den welckē met allē niemant en wederſtont/ eñ ſy hadde groote rycdommen/ eñ waren verre verſcheydē vā Sydon/ eñ van alle menſchē. Eñ als ſy weder gecomen waren tot haren broeders te Saraa eñ Eſthaol/ eñ die henlieden vraechden wat ſy gedaen haddē/ ſo hebbē ſy geantwoort: Staet op/ eñ laet ons tot henliedē optreckē/ want wy hebben daer gheſien een ſeer ryck eñ vruchtbaer lant: en wilt niet traech zyn/ en wilt niet ophouden laet ons gaen eñ dat beſittē t'en ſal geenē arbeyt zyn/ wy ſullen daer binnē comē tot een volc dat ſonder ſorghe is in een ſeer breedt landt/ eñ de Heere ſal ons de plaetſe leueren/ daer geender din ghen gebreck en is die wter aerden waſſen.

Hierom ſo zyn wech gereyſt die vā Dans geſlachte te weten die vā Saraa eñ Eſthaol ſes hondert mannē/ omgort met orlooghſche wapenē eñ optreckēde zyn ſy bleuē in Cariathiarim Jude/ welcke plaetſe vā dier tot voorts heeft den naem gecregen van Dans heyrleger / eñ het is achter rugge vā Cariathiarim. Eñ vā daer zyn ſy voorts gegae opt geberchte van Ephraim. Eñ als ſy gecomen warē tot aen Michas huys/ ſo ſeydē de vijf mannē die te vozen geſonden waren om te beſien het landt vā Lais/ tot haré anderen broeders: weet ghy wel dat in deſe huyſen een Ephod is eñ een Theraphim/ eñ een geſnedē eñ gegoten beelt? Beſiet wat v believt. Eñ als ſy een luttelkē afgeweken warē/ ſo zyn gegaen ſy int huys vandē iongeline den Leuyt die in Michas huys was/ eñ ſy hebbē hem gegroet met vreedtſamige woorden. Eñ de ſes hondert mannen al gewapēt alſo ſy warē / ſtondē voor de doze/ Maer de gene die int huys vandē iongeline gegaen warē die arbeydden om wech te dragē dat geſneden beelt / eñ den Ephod eñ Theraphim/ eñ dat gegotē beelt: eñ de prieſter ſtont voor de doze / de wyle dat de ſes hondert ſeer vrome mannē niet verre van daer verbeyddē. Aldus ſo hebben deſe die binnen gegaē waren / gehaelt dat geſneden beelt/ dē Ephod/ eñ de afgodē/ eñ dat gegotē beelt. Totten welckē de prieſter ſeyde: wat maecty? Eñ ſy hebbē geantwoort: Swycht eñ legt uwē vinger op uwen mont/ eñ comt met ons/ dat wy v mogē hebbē tot eenē vader ende prieſter: wat is v beter dat ghy de Prieſter zyt int huys vā eenē man / oft in eē geſlachte eñ familie vā Iſrahel? Eñ als hi dat gehoort hadde/ ſo is hi met haré woordē te vreden geworden eñ hi nam den Ephod/ eñ de afgoden/ eñ dat geſnedē beelt / eñ hy is met henlieden gereyſt. Ende als ſy wech voorts trockē eñ voor henliedē haddē doen gaen de cleyn kinderē eñ dat vee/ eñ alle dat coſtelic was/ eñ ſy nu verre van Michas huys warē ſo hebbē de mans die in Michas huys woondē t'ſamē roepende henliedē nagevolcht/ eñ hebbē achter rugge begonſt te roepē. De welcke als ſy hen omme gekeert hadden/

hadden/ſo ſeyden ſy tot Michas: wat wildy
v: waerō roept ghy: De welcke antwoor-
de: Ghy hebt myn goden ghenomen/die ick
voor my gemaect hadde/ eñ dē Priester/met
alle dat ick hebbe eñ ghy ſegghet: wat is v:
Eñ de kinderē van Dan ſeyden tot hem:
wacht v dat ghi voorts niet meer en ſpreect
tot ons/ eñ dat de mannen wt eenen gram-
men moede tot v niet en comen / eñ dat ghy
met allen uwē huyſgeſinne niet vernielt en
woꝛdt. Eñ alſoo zyn ſy dien weeh voorts
ghegaen die ſy begonſt hadden. Eñ Michas
(ſiende dat ſy ſtercker waren dan hy) is we-
derom in ſyn huys gekeert. Maer de ſes
hondert mannē hebbē den prieſter genomen
eñ alle dat wi voorſeyt hebbē/ eñ zyn gecomē
te Lais/tot een ruſtende volc eñ ſonder ſoꝛ-
ge/eñ ſy hebben die mettē ſweerde verſlagē/
eñ de ſtadt verbꝛandt/ eñ daer en was nie-
māt die henlidē helpe dede/om dat ſy verre
B vā Sidon woondē/ eñ dat ſy geen gemeyn-
ſchap oft comenſchap en hielen met eenighe
menſchē. Eñ de ſtadt was gelegen int landt
vā Rohob/de welcke ſy weder op timmerē-
de/hebbē daer in gewoont/ eñ ſy noemden
de ſtadt Dan nae haers vaders naem/ den
welckē Iſrael gewonnē hadde/welcke ſtadt
te voꝛē Lais hiet. Eñ ſi hebbē voor hen ge-
ſtelt dat geſnedē beelt/eñ Ioathan Gerſams
ſone/des ſoons Moyſi/eñ ſyn ſonē tot prie-
ſters int geſlachte vā Dan/tot op dē dach vā
haerder geuangeniſſen toe. Eñ dat afgods
beelt vā Michas is by henliedē bleuē alle dē
tyt dat het huys Gods te Silo was: in dien
daghen en was gheen Coninck in Iſrahel.

Hoe een Leuijt ſijn huyſvrouwe t'huys gehaelt heeft, eñ hoe
ſy ghedoot is grouwelick, ende ſchandelick van de Gabaoniten.

Dat xix. Capittel.

A DAer is een man gheweeſt die een Leuijt
was/woonende op de ſyde van dat ge-
berchte van Ephraim / die een huyſvrouwe
genomē heeft vā Bethlehē Iuda/ de welc-
ke hem verlatē heeft / eñ is wederom gegaē
tot haers vaders huys te Bethlehem / eñ ſy
bleef by hem vier maendē. Eñ haer man is
haer ghevolcht / willende ſynen paeys met
haer maken/ eñ haer ſmeecken eñ wederom
met hem leyden hebbende in ſyn geſelſchap
eenen iongen eñ twee ezels/ eñ ſy heeft hem
ontfangen ende ghebꝛacht in haers vaders
huys. Eñ als ſyns wyfs vader dat gehoort
hadde/eñ hem geſien hadde/ ſo is hy hē blij-
delick te gemoete gegaen/ eñ heeft dē man
ontheelt. Ende de behoude ſone is in ſyns
ſweers huys bleuen dry dagē gemeynſaem-
lick met hem etende eñ dꝛinckende. Maer
ten vierden dage des nachts opſtaēde heeft
hi willē weeh reyſen/Den welckē ſyn ſweer
heeft gehoudē/eñ tot hē geſeyt: Sterckt eer-
maet een luttelken bꝛoods / eñ verſtercket v
B mage/eñ alſo ſuldy reyſen. Eñ ſy zyn t'ſa-
men geſeten/eñ hebben geten eñ gedꝛoncké.
Eñ de vader vander iongher dochter ſeyde
tot ſynen behouden ſone: Ick bid v dat ghy
heden hier bliyft/eñ dat wy t'ſamen moghen
vꝛolick weſen. Maer hy opſtaēde begonſte
willen te reyſen / Eñ niet te min ſyn ſweer
heeft hem met gewelt gehouden/ eñ by hem
doen bliyē. Maer alſt vꝛoech dach was/ ſo
heeft de Leuijt hem bereydt te reyſen: Tottē
welckē ſyn ſweer wederom: Ic bidde v her-
telic(ſeyt hy)dat ghy een luttel ſpyſe neemt/
v verſterckende eñ cracht aennemende/ tot
dat den dach ſal opgegaen zyn daer na ſuldy
reyſen. Aldus aten ſy te ſamen/ eñ de ion-
gelinc ſtont op dat hi weeh reyſen ſoude met
ſynder huyſvꝛouwē/ ende met ſynē knecht.
Tottē welckē de ſweer heeft wederom ge-
ſeyt: Aēmerct dat den dach nu ſeer neder is/
eñ ten auont waert gaet/ dus bliyft noch he-
den by my/eñ maect eenē bliydē dach/eñ moꝛ
gē ſuldy reyſen om na v huys te gaē. Maer C
de behoude ſone en wilde ſyns ſweers wooꝛ
den niet volgen maer hy is terſtont gereyſt
eñ gecomē tegē ouer Iebus/ die anders ge-
noemt woꝛdt Ieruſalem/leydende met hem
twee geladen ezelen eñ ſyn concubine. Eñ
als ſy nu warē by Iebus/ſo veranderde den
dach indē nacht. Eñ de knecht ſeyde tot ſynē
heere: Coēt(bidde ic v) laet ons in deſe ſtadt
der Iebuſeitē bezydē af gaen eñ daer in bly-
uen. Tottē welckē de heere antwooꝛde: Ie
en ſal niet gaē in de ſtadt vā een vremt volc/
de welcke vāder kinderē vā Iſrahels ſtedē
niet en is maer ic ſal voorts gaē tot Gabaa/
eñ als ick tot daer comē ben/ſo ſullen wy
daer in bliyē/oft ymmer in de ſtadt vā Ra-
ma. Aldus zyn ſy voꝛby Iebus gegaē/eñ
zyn voorts getrockē ouer dē weeh die ſy be-
gonſt haddē/eñ de ſonne ginc henlieden on-
der by Gabaa/ welcke is int ghellachte van
Beniamin/ eñ ſy wekē daer inne om daer D
te bliyē. Eñ als ſy daer in gecomen waren/
ſoo ſaten ſy op de ſtrate vander ſtadt/eñ nie-
mant en wilde henlieden ter herbergē ont-
fangen. Eñ ſiet daer openbaerde een oude
man wedercomēde wt den velde eñ vā ſynē
wercke t'ſauonts / de welcke ooek was van
t'gheberchte vā Ephraim/ende woonde als
vremdelinc te Gabaa eñ de luyden van dien
lande waren kinderē van Iemini/ Eñ de
oude man ſyn oogē opheffende heeft geſien
den man ſittende met ſynē pacskens op de
ſtrate vāder ſtadt/eñ hy ſeyde tot hem: Van
waer comdy?eñ waer gaedy henen? Eñ hy
antwooꝛde hem: wi zyn gereyſt vā Bethle-
hem Iuda eñ wy gaen na ons plaetſe/ welc
is ter ſyden vandē berch van Ephraim/ van
daer wy ghegaen waren tot Bethlehem/ eñ
nu gaen wy na dat huys Gods/eñ niemant
en wilt ons onder ſyn dac ontfangē/ heb-
bende caf eñ hoy tot voeder vanden ezels/eñ
bꝛoot eñ wyn voor my eñ uwer dieſtvꝛou-
wen behoeſten eñ voor dē iongē die met my
is: wy en hebbē geens dincs gebꝛeck dan al-
leen herberge. Den welcken de oude man E
heeft geantwooꝛt: Uiede zy met v ic ſal v ge-
nen al dat vā noode is alleen bid ic v dat ghi
op de ſtrate niet en bliyft. Eñ hy leyde hē in
ſyn huys/eñ gaf dē ezelē voeder/eñ als ſi haer
liedē voetē gewaſſchē haddē ſo heeft hi hen-
liedē ter maeltyt ontfangē. Als ſy nu etēde

waren

waren/ eñ na den arbeydt des reyſens haer lichamen vermaecten met ſpyſe eñ dranc/ ſo quamē de mannē vā dier ſtadt de kinderen vā Belial/ dat is ſonder bedwanc/ eñ omleggende dat huys vandē oudē man/ hebbē aen de doze begonſt te cloppen roepende tot den weert vandē huyſe/ eñ ſeggēde: Brengt den man buytē/ die in v huys gegaē is/ dat wi hē miſbruyckē mogē. Eñ de oude man is tot
F henlieden buytē gegaen/ eñ heeft geſeyt: En wilt niet broeders/ en wilt dit groot quaet niet doen/ wāt deſe man is in myn herberge comen/ eñ wilt ophoudē vā deſe dwaeſheyt.

Ic heb eē dochter die noch maget is/ eñ deſe man heeft een concubine/ ic ſal die tot v lieden buytē brengē/ dat ghy die vernedert/ eñ v welluſticheyt volbrenget/ Alleenlic bidde ick/ dat ghy deſe groote ſonde tegen nature met den man niet en doet. Maer ſy en wilden na ſyn woordē niet hooren/ D'welck de menſch ſiende/ heeft ſyn concubine tot hem buytē gebracht/ eñ hy heeftſe henliedē geleuert/ om ſchandelic te hanterē: eñ als ſy den heelen nacht die miſbruyet haddē/ ſo hebben ſy haer des morgens laten gaen. Maer de vrouwe (als de duyſternillen wech gingen) is comē aen de doze vandē huyſe/ daer haer heere ghelogeert was/ eñ daer viel ſy neder.

Alſt n v morgēſtont gewordē was/ ſo is de man op geſtaen/ eñ heeft de doze open gedaē/ om dat hy ſynē wech voorts gaen ſoude/ die hi begonſt hadde/ eñ ſiet ſyn concubine lach voor de doze met harē handē vā een geſlagē
G op dē dorpel. Tot de welcke hy ſprac meynende dat ſy geruſt hadde/ Staet op/ dat wy voort gaē mogē. Eñ doē ſy niet en antwoorde/ ghewaer wordende dat ſy doot was/ ſoo heeft hy haer genomē eñ op ſynē ezel geleyt/ eñ hi is wederom tot ſyn huys gegaē. Eñ als hi daer in gecomē was/ ſo nā hi eē ſweert eñ het doode lichaem vā ſynder huyſvrouwē met ſynen gebeente in twaelf deelē eñ ſtucken ſnydende heeft die geſonden in alle de palen van Iſrahel/ Eñ als ſy dat elc geſien hadden/ ſo riepē ſy te ſamen: Noyt en is ſulc dinc geſchiet in Iſrahel/ vā dié dach dat ons vaders wt Egypten op trockē tot op deſen tyt toe/ geeft het vonniſſe eñ draget ouer een t'ſamen/ wat hier toe van noode is te doen.

Hoe de kinderen van Iſrahel ter wrake van dat ſchandelijck ſtuck, verbrende tegen Beniamin, ende twee mael geſlagen zijnde, ten derden de Beniamiten ſo gheſlagen hebben, dat ſy al het gheſlachte, wtghenomen ſes hondert mannen, ter doot ghebrocht hebben. Dat xx. Capittel.

Wlce 20.1.2. ALdus zyn alle de kinderē vā Iſrahel wt getrockē eñ t'ſamē bgadert/ als een man/ van Dan tot Berſabee toe/ eñ tot dat landt vā Galaad/ tot dē Heere in Maſpha/ eñ alle de boetcken der volckē/ eñ alle de geſlachtē vā Iſrahel/ zyn t'ſamen gecomē in de vergaderinge vā Gods volck vier hondert duyſent ſtrydtbaer mannen te voete. Eñ de kinderen van Beniamin hebbē vernomen dat de kinderen van Iſrahel te Maſpha op comen waren/ Eñ de Leuyt der vrouwen man die daer ghedoot was/ ondervraecht zynde in wat manieren ſo groote booſheyt bedreuen is geweeſt/ heeft geantwoort: Ick quam te Gabaa Bēiamin met mynder huyſvrouwen/ eñ daer ben ick ghegaen ter herbergen/ ende ſiet des nachts hebben de lieden van dier ſtadt het huys omleyt daer ic in was ter herbergē/ willende my doodē/ eñ myn huyſvrouwe met een ongheloofflicke raſernye der onſuyerheyt quellende/ die daer na geſtorue is/ De welcke ic heb gegrepē eñ in ſtuckē gehoudē/ eñ heb de deelen geſondē tot alle de palē vā uwer beſittingen: want noyt ſulcke onſprekelicke booſheyt/ eñ ſo groote onſuyerheyt gedaē en is in Iſrahel. Ghy zyt alle hier ghy kinderē vā Iſrahel/ gheeft vonniſſe wat dat ghy behoort te doen. Eñ alle t'volc ſtaēde heeft geantwoort als metten woorde vā eenē mēſche: wy en ſullen in ons tabernakelē niet wech gaē/ noch eē yegelic en ſal in ſyn huys niet gaē/ Maer wy B
ſullē dit tegē Gabaa int gemeyn doen/ Laet thien mannen kieſen wt hondert wt alle de geſlachten vā Iſrahel/ eñ hondert van duyſent/ eñ duyſent vā thien duyſent/ dat ſy den heyre mogē victalie aenbrengen/ eñ dat wy mogē ſtrydē tegē Gabaa Beniamin/ eñ henlieden loonen voor dat groot miſdaet dat ſy verdient hebbē/ Eñ geheel Iſrahel is vergadert aen de ſtadt als oft een mēſch hadde geweeſt/ met eender meyningē eñ met eenē raet/ eñ ſy hebbē boden geſonden aen alle dat geſlachte vā Beniamin/ die ſeggen ſouden: waerom is ſulcke onſprekelicke booſheyt onder v lieden bevonden? Leuert de lieden vā Gabaa/ die dit leelick ſeyt bedreuē hebbē/ dat ſy ſterue/ eñ dat ſulck quaet mach vā Iſrahel wech gedaē worden/ Maer ſy en hebben niet willen hoorē nae dat gebodt vā haren broeders der kinderen van Iſrahel/ maer wt alle de ſteden die vā harē erfdeel waren/ zynder t'ſamen gecomen vā Gabaa/ dat ſy henliedē ſoudē te helpe comē/ eñ tegen alle dat volc vā Iſrahel ſtryden. Eñ daer zyn gevondē vā Beniamin vyfentwintich duyſent mannē die t'ſwaert wt trockē ſonder de ingeſetenē vā Gabaa/ de welcke wa C
ren ſeuē hondert ſeer ſtercke mannē/ ſo wel metter ſlincker hant als metter rechter hant vechtende/ eñ ſo ſekerlick ſteenen worpende met de ſlingere/ dat ſy oock een hayr ſouden hebbē connē raken/ eñ dat dē ſteen geenſins beſyden en hadde gevlogē. Eñ vandē hun derē vā Iſrahel/ ſonder de kinderē vā Beniamin zynder gevondē vier hondert duyſent die ſwaert wt trockē eñ bereydt waren ten ſtryde/ De welcke opſtaende zyn gecomē int huys Gods/ dat is in Silo/ eñ hebbē den Heere gevraecht eñ gheſeyt: wie ſal in ons heyr de prince des ſtrydts weſen teghen de kinderen vā Beniamin? Totten welckē de Heere heeft geātwoort: Laet Judas v leydſman weſen/ Eñ terſtont de kinderē vā Iſrahel smorgēs vroech opſtaēde hebben haer legheren gemaect by Gabaa/ eñ van daer voorts ten ſtryde treckende tegē Beniamin hebbē ſy de ſtadt begōſt te beſtormē/ Eñ de kinderen vā Beniamin comēde wt Gabaa/

hebben

hebben op dien dach verſlagen vanden kinderen van Iſrahel tweentwintich duyſent mannen. Eñ de kinderē vā Iſrahel weder-
" om betrouwen hebbende in haerlieder vromicheyt ende groote menichte/ hebben haer ſlachoꝛden geſtelt ten ſtryde op de ſelue plaetſe daer ſy te voꝛē geſtredē hadden/ alſo
" nochtans dat ſy te voꝛē op gingen tñ weenden voꝛ den Heere totte nacht toe/ eñ hem
D vraechden eñ ſeyden: Moet ick voorts noch ten ſtryde gaen tegen de kinderē vā Beniamin myn broeders oft niet? Totten welckē hy geantwoꝛt heeft: Treckt opwaerts tot henlieden/ eñ beſtaet te ſtryden. Eñ als de
" kinderen vā Iſrahel des anderē daechs tegen de kinderē vā Beniamin ten ſtryde gegaen waren:
" ſo zyn de kinderē vā Beniamin wt de pooꝛten van Gabaa met eenen gedruyſch gecomen/ eñ henlieden te gemoet comende/ hebbē ſy ſo grooten moꝛt in henlieden gedaen/ dat ſy neder wierpē achthien duyſent mannen/ die alle ſwaert wt trocken.

Om welcke ſaken zyn alle de kinderē vā
" Iſrahel gecomen in dat huys Gods/ eñ ſittende weendē ſy voꝛ den Heere/ eñ ſy hebben dien dach geualt tot den auont toe/ ende hebbē hem geoffert heel vrantofferanden eñ
" vreedſamige offerandē/ eñ hē gheuraecht van haren ſtaet. Op dien tydē was daer de arcke des Heeren/ eñ Phinees de ſone vā
" Eleazarus Aarons ſone de ouerſte vanden huyſe. Dierom hebbē ſy dē Heere geuraecht eñ geſeyt: Sullen wy noch meer moeten wt trecken ten ſtryde tegen de kinderē vā Beniamin onſe broeders/ oft ruſtē? Totte welcken heeft de Heere geſeyt: Treet opwaerts/ want morgen ſal ic die in y handen leueren/

Eñ de kinderen vā Iſrahel hebben lagen
" geleyt rontſomme der ſtadt vā Gabaa/ eñ
" ſy hebben ter derder reyſen hen heyr wegebracht eñ geſtelt tegen Beniamin/ gelyck ſy ter eerſter eñ tweeder reyſe gedaen hadden.

E Eñ de kinderē vā Beniamin zyn ſeer ſoutelic̃ met eenē gedruyſch wter ſtadt geloopen/ eñ hebben haer vyanden (die vluchtich waren) verre verualcht/ alſo dat ſy de ſommige van henlieden queſtē/ als op den eerſten eñ tweeden dach/ eñ dat ſy die ſloeghen doꝛ twee wegen den rugge keerende/ waer af den eenen ghinc na Bethel/ eñ den anderē na Gabaa/ alſo dat ſy neder wierpen ontrēt dertich mannen: want ſy meynden dat ſy
" na de gewoonlycke manieren vlieten/ De welcke veynſdē hen liſtelyc als oft ſy geuloden hadden/ eñ ouerdroegen dien raet/ dat ſy die ſouden verre vander ſtadt af trecken/ eñ als vluchtige henliedē brengen tot de vooꝛſeyde wegen toe. Aldus dan alle de kinderen vā Iſrahel op ſtaende/ tot harē plaetſen/ hebben haerlieder ſlachoꝛdenen gheſtelt ter plaetſen die genoemt is Baalthamar/ Eñ de lagen die ontrent der ſtadt waren begonſten hen allingskens te ontdecken/ eñ vooꝛts te
" comen vā de weſtſyde der ſtadt/ Maer oock de ander thien duyſent mannē vā geheel Iſrahel hebben de ingeſetenen der ſtadt beroepen ten ſtryde/ Eñ den ſtryd is ſeer ſwaer gewoꝛden tegen de kinderen vā Beniamin/ eñ ſy en mercten niet dat henlieden de doꝛ
" van alle ſyden naecte/ Eñ de Heere heeftſe geſlagen in dat aenſchyn der kinderen van Iſrahel/ eñ ſy hebben verſlagē op dien dach vā haerliedē vyfentwintich duyſent eñ hondert mannē/ alle vechtēde mannē eñ ſwaert
" wt treckēde. Maer als de kinderē vā Ben- F
iamin ſagen dat ſy de nederlage hadden/ ſoo begonſten ſy te vlieden. Het welc de kinderē vā Iſrahel ſiende hebben henlieden plaetſe gemaect om te vlieden/ om dat ſy comen ſouden tot de bereyde lagen/ de welcke ſy by de
" ſtadt geleyt hadden/ Eñ als die onuerſins opgeſtaen warē wt de plaetſen daer ſy verboꝛgen lagē/ eñ Beniamin den rugge keerde den genē dieſe ſloegē/ ſo zyn ſy in de ſtadt gegaen/ eñ hebben die al verſlaghen met dat
" ſcherp vanden ſwoerde/ Maer de kinderen van Iſrahel hadden een teeken gegeuē den genen die ſy in de lagen geſtelt hadden/ dat ſy t'vier ontſteken ſouden als ſy de ſtadt in genomen hadden/ op dat ſy/ (als den rooc hooge op ginck) thoonen ſouden dat de ſtadt in
" genomen was. Eñ als de kinderē vā Iſrahel dat ſagen die inden ſtrydt waren geſtelt (want de kinderē van Beniamin meynden dat ſy geuloden hadden/ eñ ſy veruolchdenſe te neerſtelycker/ van harē heyr dertich man-
" nen verſlagen hebbende) eñ hebben gelien vander ſtadt op gaen gelyc een colomne vā rooc/ Eñ Beniamin ooc achterwaerts omme ſiende/ doen hy ſach dat de ſtadt ingenomen was/ eñ dat de vlammen hooge opgin-
" gen/ ſo hebbē de gene die hen te voꝛē veynſden als oft ſy geuloden hadden/ met omgheкeerden aenſicht vromelycker weder ſtaen. Als dit de kinderē van Beniamin ſagen/ ſo
" zyn ſy gheкeert ter vlucht/ eñ begonſten te gaen na den wech ter woeſtynen/ ende derwaerts veruolchden henlieden haer vyanden ooc/ eñ die de ſtadt aen gheſteken hadden
" quamen henlieden ooc tegen/ Ende alſo iſt geſchiet dat ſy aen beyde de ſydē van haren vyanden geſlagen woꝛden/ alſo dat den ſtervende geen ruſte en woꝛde gegeuē/ Ende ſy zyn geualle eñ verſlaghen aen de ooſtſyde
" der ſtadt vā Gabaa. Eñ der gender die in G
de ſelue plaetſe verſlagen warē/ waſſer achthien duyſent/ alle gader ſeer ſtercke vechtē-
" de mannen: d'welc als gheſien hadden die daer ouerbleuen waren van Beniamin/ ſoo vloden ſy in de woeſtyne/ ende gingē na de ſteenrootſe die Remmon genoemt woꝛt/ Eñ in de vluchte hebben ſy die ongeſchickelyck loopende/ eñ na verſcheyden plaetſen trecкende vyf duyſent mannen verſlagen/ Ende doen ſy noch voꝛder trockē/ ſo hebbē ſy die ooc verualcht/ eñ noch ander twee duyſent
" verſlagen. Eñ alſoo iſt geſchiet/ dat alle die van Beniamin op verſcheydē plaetſen verſlagen waren vyfentwintich duyſent vechtender mannē/ die ſeer bereet waren tē ſtry-
" de. Aldus ſo zynder van alle den getale vā Beniamin ouerblenē die ontgaen mochten

eñ vliedē in de wilderniſſe ſes hondert mā-
nen: eñ ſy ſaten in de ſteenrootſe van Rem-
mon viet maenden. Eñ de kinderē vā Iſ-
rahel wederom gekeert zynde hebben al dat
in de ſtadt ouerbleuen was metten ſwaerde
verſlagen vanden mans totten beeſten toe/
ende alle de ſteden ende dorpen van Beni-
min heeft de verſlindēde vlamme verteert.

Hoe de kinderen van Iſrahel het ghelachte van Beniamin huyſvrouwen ghegheuen hebben wt Iabes Galaad, eñ wt Silo.

Dat xxj. Capittel.

A OOck ſo hebbē de kinderen vā Iſrahel in
Malpha geſwozē eñ geſeyt: Niemandt
vā ons en ſal den kinderē vā Beniamin een
huyſvrouwe geuen vā ſynen dochterē. Eñ
ſy zyn al te ſamen comen in dat huys Gods
in Silo/ eñ in ſyn aenſicht ſittende totte auōt
toe/ hebben ſy haer ſtemme opgheheuē eñ met
grooten gehuyl begonſt te weenen/ ſeggē-
de: waerom (Heere God vā Iſrahel) is dit
groot quaet in v volc geſchiet/ datter heden
een van onſen geſlachten ſoude wech genō-
men wozdē wt ons? Maer t'ſanderdaechs
vroech opſtaende hebbē ſy eenen outaer op
gericht eñ daer op geoffert heel brantofferā-
den eñ vreedſamige offerandē/ eñ hebben
geſeyt: wie iſſer vā alle de geſlachtē vā Iſra-
hel die in des Heeren heyr niet op getrockē
en is? want ſy hadden hen ſelven met eenē
grooten eedt verbonden / doen ſy waren in
Malpha dat ſy ſoudē gedoot wozdē die daer
niet geweeſt en hadden. Eñ de kinderē van
Iſrahel beweecht zynde door beron ouer ha
rē broeder Beniamin / hebbē begonſt te ſeg-
gen: daer is een geſlachte van Iſrahel wech
genomē/ Van waer ſullen ſy huyſvrouwen
crygen? want wy hebben int gheheyn alle
gader geſwozen/ dat wy ons dochters deien
B niet geuen en ſouden/ Daerom hebben ſy
geſeyt: wie iſſer vā alle de geſlachtē vā Iſra-
hel/ die totten Heere te Malpha niet op ge-
trockē en is geweeſt? Eñ daer zyn bevondē
de ingeſeetenen vā Iabes Galaad/ dat ſy int
heyr niet geweeſt en hadden. Eñ op dē tyt
als ſy te Silo waren ſo en is daer niemāt vā
haerlieden gevonden. Aldus ſo hebben ſy
thien duyſent ſeer vrome mannē wtgheſon-
den eñ henlieden bevolē: Gaet henen / ende
verſlaet de ingeſeetenen van Iabes Galaad
met dat ſcherp vandē ſwaerde / ſo wel haer-
lieder huyſvrouwen als haerlieder kinderē/
eñ dit ſal weſen dat ghy onderhoudē moet:
Alle dat mans perſoon is eñ alle de vrouwē
die mans bekent hebben ſlaet doot/ maer de
maechden behoudt te leuē. Eñ daer zyn vā
Iabes Galaad gevondē vier hondert maech-
den/ die geen mans bedde bekent en hadde/
eñ ſy hebben die tot de legerē bracht te Silo/
C int lant vā Chanaā. Eñ ſy hebbē bodē ge-
ſonden tot de kinderē vā Beniamin die daer
in de ſteenrootſe van Remmon waren / eñ
henlieden geboden dat ſy de maechden ont-
fangen ſouden in vrede. Eñ de kinderē van
Beniamin zyn op dien tyt gecomen/ eñ hen-
lieden zyn huyſvrouwen gheghevven van de
dochteren van Iabes Galaad: maer ſy en
hebben geen ander vonden die ſy henlieden
alſo hadden mogē geuen/ Eñ geheel Iſra-
hel hadde grootē rouwe/ eñ deden penitē-
cie om datter een geſlachte in Iſrahel ver-
ſlagen was/ Eñ de ouders ſeydē: wat ſul-
len wy den anderē doen die geen huyſvrou-
wen gerregē en hebbē? alle de vrouwen vā
Beniamin zyn verſlagen/ eñ wy moeten
met grooter ſorgē eñ neerſticheyt voorſien/
datter een geſlachte vā Iſrahel niet heel en
vergae/ want ons dochters en mogen wy
henliedē niet geuen/ om dat wy verbonden
zyn met dē eede/ eñ de vermaledydinge door
dē welckē wy ſeydē: Vermaledyt moet hy
zyn ſo wie vā ſynen dochterē dien vā Ben-
iamin een huyſvrouwe geeft/ Eñ ſy hebben
eenen raet genomē eñ geſeyt: Siet het is een
iarich hoochtyt des Heerē te Silo/ welc ge-
legen is aen den noozden der ſtadt vā Be-
thel/ aen de ooſtſyde vandē wech die vā Be-
thel gaet tot Sichima toe/ eñ aen de ſuytſyde
der ſtadt vā Lebona/ eñ ſy hebbē dē kinderē D
van Beniamin bevolen eñ geſeyt: Gaet he-
nen eñ berecht v in de wyngaerden/ Eñ als
ghy de dochterē van Silo ſult ſien/ na de ge-
woonte voorts comen om danſen te gaē / ſo
gaet onverſienlyc wt de wyngaerden / ende
neemt gheldelyc vā dien elc een huyſvrou-
we/ eñ reyſt wech int landt van Beniamin/
Eñ als haer vaders eñ broeders ſullen co-
men eñ beginnen tegen v lieden te claghen/
eñ te kyven/ ſo ſullen wy henlieden ſeggen:
wilt ontfermen ouer henlieden / want ſy en
hebben die niet metter macht genomen/ naer
t'recht van vechters oft verwinners: maer
want ghy henlieden v dochters niet ghege-
ven en hebt/ als ſyt v baden/ eñ daer is mis-
daen van uwer ſyden. Eñ de kinderen van
Beniamin hebben gedaen alſo hen bevolen
was/ eñ na hen getal ſo hebben ſy voor hen
ſelvē elc een huyſvrouwe genomen van die
daer danſten / eñ ſy zyn wech getrocken nae
haerlieder beliefvingen/ timmerende ſtedē/ eñ
daer in woonende: Eñ de kinderen vā Iſ-
rahel zyn oock by haren geſlachten eñ fami-
lien wederom gheheert in hen tabernake-
len. In dien dagen en was daer geen co-
ninck in Iſrahel / maer een yeghelyck dede
dat hem recht dochte.

Hier eyndet dat boeck der Rechteren.

Dat boeck van Ruth.

Hoe Elimelech met Noemi ſyn huyſvrouwe ende twee ha-
ren ſonen, trect na de Moabiten mids dieren tyts: Waer ſyn twee
ſonen ghehoudt ende geſtoruen zyn, ende hy oock. Ende Noe-
mi coemt met Ruth haers ſoons huyſvrouwe was, na huys.

Dat eerſte Capittel.

IN de dagen eens rechters / als de A
rechters overſte waren / ſo iſt eenē
dieré tyt geworden int landt / Eñ
daer is eē mā vā Bethlehē Iuda
wech gegaē om een vremdelinck
te zyne inder Moabiten landt met ſynder
huyſvrouwen

huysvrouwen eñ twee ſonen. Dy hiet Elimelech eñ ſyn wyf Noemi / eñ ſyn twee ſonen de eene hiet Mahalon eñ de ander Chelion Ephratiters vã Bethlehem Juda / Eñ als ſy gecomẽ waren int lant vandẽ Moabiters ſo woonden ſy daer/ Eñ Elimelech de man vã Noemi is geſtoruen/ eñ ſy is bleuen met harẽ ſonẽ/ De welcke hebbẽ Moabytſche huysvrouwen genomen/ waer af de eene hiet Orpha/ eñ de ander Ruth/ Ende ſy zyn daer bleuen thien iaren/ eñ beyde ghe-
ſtoruen te weten Mahalon eñ Chelion/ Eñ de vrouwe is ouerbleuen berooft vã haren
B twee ſonen eñ vã haren man. Eñ ſy is op geſtaen dat ſy in haer lant ſoude trecken met beyde haer behoude dochteren wt dat landt van Moab / want ſy hadde ghehoort dat de Heere syn volck aengeſien hadde/ eñ dat hy henlieden ſpyſe gegeuẽ hadde. Aldus ſo is ſy gegaen wt de plaetſe van haerder pelgrimagien met beyde haer behoude dochters/ eñ als ſy nv was op den wech om weder te comẽ int lant vã Juda/ ſo heeft ſy tot haerlieden gheſeyt: Gaet henen in uwer moeder huys / De Heere wil bermhertigheyt met v doẽ gelijc ghy metten dooden gedaẽ hebt eñ met my/ De Heere wil v verleenen dat ghi ruſt vindẽ moecht in de huyſen vandẽ mãs die ghy crijgen ſult/ Eñ ſy heeftſe geruſt/ De welcke begonſtẽ met luyder ſtemmẽ te weenen/ eñ te ſeggẽ: wy ſullẽ met v gaẽ tot uwen volckẽ/ Totẽ welcken ſy grantwoort
L heeft Heere wederom myn dochters/ waerom coemdy met my: Sal ic voortaen kinderẽ hebben in mynen lichaem/ dat ghy vã my ſout mogen mans hopen te crijgen: Heere wederom myn dochters eñ gaet wech/ wãt ic ben nv vã onderdom getrenct/ eñ niet bequaem tot den bant des houwelijcx/ Oock al mocht ic deſen nacht ſonen ontfangẽ eñ baren/ wilde ghy die verbeydẽ tot dat ſy waſſen eñ comẽ tot harẽ mannelijcken taren/ ſo ſuldy ooc oude vrouwẽ zyn/ eer ghy houwen ſoudt/ Daerom myn lieue dochters en wilt alſo niet doen/ want v benauwtheyt beſwaert my meer/ eñ de hant Gods is tegben my wt gegaen/ Eñ ſy begonſtẽ wederom met luyder ſtemmen te weenen / Orpha heeft haer mans moeder gruſt eñ is wederom gegaẽ/ Ruth is by haers mãs moeder bleuẽ/ Tot de welcke ſeyde Noemi :: Siet v nichte is wederom gekeert tot harẽ volcke eñ tot haren goden gaet henẽ met haer/ De welcke antwoorde: En wilt my niet tegẽ zyn dat ic v ſoude latẽ eñ wech gaẽ / want werwaerts dat ghy gaet/ ſal ic ooc gaẽ eñ daer ghi woonen ſult/ daer ſal ic woonen. Uw volc is myn volc eñ v God is myn God/ So wat aerde dat v ontfangẽ ſal als ghy ſteruẽ ſult daer ſal ic ooc ſteruẽ/ eñ daer ſal ic de plaetſe mynder begrauingen nemen/ Dit moet my God doẽ eñ dat noch daer toe doen / ift ſake dat v eñ my yet ſcheyden ſal / dan alleen de doot.
D Hierõ Noemi ſiende dat Ruth met eenen vaſtẽ moede op geſet hadde met haer te reyſen/ ſo en heeft ſy haer niet willen tegen zyn/ noch niet meer radẽ dat ſy tot harẽ vriendẽ wederom keerẽ ſoude/ eñ ſy zyn t'ſamẽ gereyſt eñ gecomẽ te Bethlehẽ/ Eñ als ſy in de ſtadt comen waren/ ſo is terſtont de tydinge ouer al verbreyt eñ de vrouwẽ ſeydẽ: Dit is Noemi. Totten welckẽ ſy ſeyde: En heet my niet Noemi/ dat is ſchoone/ maer noemt my Mara/ dat is bitter/ want de almachtige heeft my met bitterheden ſeer vervult/ Ic bẽ vol wt gegaẽ/ eñ de Heere heeft my ydel wederom ghebracht/ waerom noemdy my dan Noemi: de welcke de Heere vernedert heeft/ eñ de almachtige bedruct? Aldus ſo is Noemi comẽ met Ruth de Moabitinne haer behoude dochter van dat lant haerder pelgrimagien/ eñ is weder gekeert in Bethlehem/ allinen eerſt begonſt de geerſte te maeyen.

Hoe Ruth de achterghelaten aeren vergadert, ende hoe ſy Booz gracie verchijgende, niet veel graens, ende verſiet van ſpyſe t'huyswaerts keert.

Derd. Capittel.

DE man Elimelech hadde eenẽ maech die A een machtich man was/ eñ van grooten
2 rijcdominen genaemt Booz/ Eñ Ruth de Moabitinne ſeyde tot haer mãs moeder: Iſt dat ghyt gebiet / ſo ſal ic te velde gaẽ eñ vergaderẽ de aren die achter der maeyers handẽ blijuẽ daer ic ergers vindẽ mach de gracie vã eenẽ genadigẽ vader des huyſgelincx te my waerts/ Eñ ſy antwoorde: Gaet henẽ myn dochter. Aldus is ſy wech gegaen/ eñ heeft de aren vergadert achter de ruggẽ vandẽ maeyers/ Eñ het geuel dat dien acker toebehoorde den man Booz ghenaemt/ die vã Elimelechs geſlachte was/ Eñ ſiet hy quã vã Bethlehem eñ ſeyde tot de maeyers: De Heere zy met v: De welke hẽ antwoordẽ: De Heere moet v gebenedyden. Eñ Booz ſeyde tot den ſpitgẽ die over de maeyers geſtelt
5 was: wiens is deſe ionge dochter: Eñ hy antwoorde hem: Dit is de Moabitinne die met Noemi gecomen is vã dat Moabiters
7 lant/ eñ ſy heeft gebedẽ dat ſy ſoude mogen de achterblijuende aren vergaderẽ volgẽde de voetſtappẽ vandẽ maeyers/ Eñ vã innorgẽs tot nv toe blijft ſy opt velt/ eñ ſy en heeft niet een weynich tyts wederom t'huys ge- B
8 gaẽ. Eñ Booz ſeyde tot Ruth: Hoort dochter/ en gaet op gẽ ander velt dan te vergaderẽ noch en gaet vã deſer plaetſen niet / maer
9 blijft by myn ionghe dochters/ Eñ volcht die daer ſy maeyen / want ick heb inthnen knechten geboden dat v niemant moeyelijc en zy. Maer ock ift dat ghy dorſt crijcht ſoo gaet tot de patrkens / eñ drinckt water daer
10 de knechten af drincken. De welcke op haer aenſicht nederuallende eñ aenbiddẽde op der aerden ſeyde tot hem: waer af coemt my dit dat ic gracie ſoude vinden voor v oogen/ ende dat ghy v geweerdigen ſout my te
11 kennen een vremde vrouwe? Der welcker hy antwoorde: Het is my al te kennen gheſchiet wat ghy ws mans moeder gedaẽ hebt na de doot vã uwen man / eñ dat ghy v ouders verlatẽ hebt / eñ d'lant daer ghy in geboren zyt/ eñ comen zyt tot een volc d'welck
12 ghy te voren niet en kendet/ De Heere moet

v loonē voor v were / ende ghy moet vollen loon ontfangē vandē Heere dē God vā Israhel tot wiē ghy ghecomen zyt / eñ onder
L wiens vlogelē ghy geuondē zyt. Eñ sy seyde: Ic heb gracie geuondē voor uwē oogen
" mijn Heere die my vertroost hebt / eñ gesproken tot dat herte vā uwer dienstvrouwē die niet en ben gelijc eē vā uwē dienstvrouwē.
Eñ Booz heeft tot haer geseyt: Als etens
" tijt sal wesen so coemt herwaerts / ende eet broot eñ dopt uwē bete indē edick / Aldus so is sy gesetē aē de syde vandē maeyers / Eñ sy maecte eenē bry voor haer seluē / eñ sy heeft gete eñ is versaet geworde / eñ sy nam weth de bleuchingen / eñ stont op vā daer dat sy
" de aren soude vergaderen na de gewoonte / Maer Booz beual synen knechten seggēde: Al waert ooc dat sy wilde met v liedē maryē so en verbiet haer dat niet / ende van uwen
" schooven werpt al willens wat besyden / eñ laet dat ligghen / op dat sy sonder schaemten mach rapen / eñ niemant en berispe haer als sy raept. Aldus so heeft sy opt velt vergadert totten anont toe / ende dat sy vergadert hadde met eender roeden wt slande ende wt dorsschende / vant sy by na een ephi mate / dat
" zyn dry vaten gerstē / het welcke sy dragende / is wederom gegaē ter stadt / eñ sy thoonde haers mans moeder: daer eñ bouen soo bracht sy doc vooris eñ gaf haer van de bleuelingen van haerder spysen / daer sy mede versaet hadde geweest / Eñ haers mās moe-
" der seyde tot haer: waer hebdy heden gheraept / eñ waer hebdy gewracht: ghebenedijt moet hy zyn die v bermhertich geweest is. Eñ sy seyde haer by wien dat sy ghewracht hadde / eñ sy seyde des mās naē dat by Booz
D hiet / Der welcker heeft Noemi geant-
" woort: Ghebenedijt moet hy zyn vanden Heere / wāt de selue gracie die hy den leuende hadde gedaē heeft hy ooc gehouden den doodē Eñ wederom seyde sy: Dese man is ons na maetschap / Eñ Ruth Wāt (seyt sy)
" heeft hy my ooc beuolē dat ic so lāge by synē maeyers blijuē soude tot dat alle het coreē gemaeyt waer / tot de welcke haers mās moe-
" der heeft geseyt: T'is beter mijn dochter dat ghy met synē dienstmaechdē wt gaet / om te maeyē / op dat v niemāt en wederstae in eēs anders acker / Aldus soo is sy bleuen by de
" dienstmaechdē vā Booz / eñ sy heeft so lange met henlieden gemaeyt / tot dat de gerste eñ de tarwe in de schuere gedragen waren.

Hoe Ruth haer te voeten van Booz werpt, ende hoe sy veel vaten gherste tot Noemi brengt, ontfanghen hebbende goede antwoorde. Dat iij. Capittel.

A MAer na dat sy wedercomē was by haers
" mans moeder / soo hoorde sy van haer: Mijn dochter ic sal ruste voor v soetheē eñ ic sal v voorsien dat v sal mogē wel zyn / Dese
" Booz met wiens dienstmaechdē ghy opt velt versaemt zyt / is onse na maetschap / eñ desen nacht wannet hy zyn wt gedorsschen gerste.
Dierom so waschi v / eñ salft v / ende doet v
" cierlijcste cleedere aen / eñ gaet nederwaerts tot den dorsschvloer / geen mensch en sie v tot
" dat hy al gegetē eñ gedroncke heeft / Maer als hy sal slapen gegaen zyn soo slaet gade de plaetse daer hy slaept / eñ ghy sult comen eñ ontdecken dē mantel daer hy mede gedect is aen dat eynde vandē voetē eñ ghy sult v nederleggen / eñ daer liggen / eñ sal v seggē wat
" ghy doen moet / De welcke antwoorde: Al B
" wat ghy my gebiet / dat sal ic doen / Eñ sy is nederwaerts gegaen indē dorsschvloer / ende heuet al gedaen dat haer mans moeder haer
" beuolen hadde. Als Booz nv geten eñ gedroncken hadde / eñ verhuecht was / eñ gegaē was om te slapen by dē hoop der schooven / so quam sy bedectelijck: eñ als sy den mantel aen zyn voeten op geslagē hadde / so heeft sy
" haer daer neder geworpen / Eñ siet nv inder midder nacht / so verschrickte hē de man / eñ was verbaest eñ by heeft gesien een vrouwe
" liggen aen syn voeten / eñ hy seyde tot haer: wie zydy? Eñ sy antwoorde: Ick ben Ruth v dienstvrouwe / spraeyt uwen mantel wt op v dienstvrouwe / wāt ghy zyt ons maetschap / Eñ hy seyde. Dochter gebenedijt zydy vandē Heere / eñ ghy hebt de eerste bermhertigheyt met de laeste te boue gegaen / wāt ghy geen ionghelingen genolcht en zyt / t'sy
" arme oft ryche / Daerom en wilt niet vreesen maer wat ghy my seggen sult dat sal ick doē / wāt alle t'volc dat binnē mijnder stadt poortē woont / weet wel dat ghy een duech-
" deliche vrouwe zyt / Eñ ick en loochen niet C
" dat ic maetschap ben / maer daer is een ander
" die naerder is dan ic / Rust desen nacht / eñ als morgē geworden sal zyn / ist dat hy v behoudē wilt na maetschaps recht / so is de saeke wel ghaen / maer ist dat ghyt niet en wilt / so sal ic v sonder eenigen twyfel ontfangen / also warachtelic als de Heere leeft / slaept tot
" dē morgenstont. Dierō heeft sy by syn voeten gheslapen / tot dat den nacht ouer was. Aldus is sy op gestaen eer de menschen mal- D
" canderen kennen mochten / eñ Booz seyde: Wacht dat niemāt en wete dat ghy hier gecomen zyt / Eñ wederom: Spraeyt (seyt hi)
" uwen mantel breedt wt daer ghy mede bedect zyt / eñ houdt dien met beyde uwe handen / Eñ als sy dien wtspraeyde / eñ hiel / soo heeft hy gemetē ses matē gerste eñ haer die op gheleyt. De welcke draghende is sy in de
" stadt gegaen / eñ gecomen by haers mans moeder / De welcke heeft tot haer gheseyt: wat hebdy gedaen dochter? Eñ sy vertelde
" haer alle dat de man haer gedaē hadde / Eñ sy seyde: Siet hy heeft my ses maten gerstē gegruen eñ heeft geseyt: Ick en wil niet dat ghy ydel sult wederō gaē tot vs mās moe-
" der / Eñ Noemi seyde: Dochter verbeyt tot dat wy sien mogē hoe dit dinc eyndē sal: wāt dese mā en sal niet op houdē voor dat hy volbracht sal hebbē t'gene dat hi gesprokē heeft.

Hoe Booz ontfangt het landt van Elimelech, ende Ruth wort tot een huysvrouwe, wt welcke Obed geboren worde een vader van Isai.

Dat iiij. Capittel.

A HIerom is Booz opwaerts ter poorten
" ghegaen / ende heeft daer geseten / Ende doen hy den naestē vandē bloede sach voor-
" by

by gaē daer te vorē af geseyt is/seyde tot hē: Comt beslyden een luttelkē eñ sit hier / noemende hē met synen naem: de welcke is beslyden gegaen eñ heeft geselcē. Eñ Booz nemende thien mannē vandē ouders der stadt seyde tot henliedē: Sit hier/Eñ als die gheseten warē/ so heeft hy geseyt totten naestē vandē bloede: Noemi sal vercoopē een stuck vanden acker ons broeders Elimelech / die wederō gecomē is wt der Moabitē lātscap/ het welc ic wilde dat ghy hoozen soudt / eñ dat ic v dit seggē soude voor alle die hier sittende zyn/eñ de outste vā mynen volcke/die hier by sitten / Jst dat ghy dien wilt besitten na t'recht des maelschaps/so coopt eñ besitten / Maer ist sake dat v dit selue misbaecht/ so geeft my dat te kēnē/ op dat ic werē mach wat my te doē staet / wāt daer en is geen na maelschap sonder v die de naeste zyt / eñ ick die de tweede ben. Eñ hy heeft geantwoort:
B Jc sal dē acker coopē. Doē seyde Booz tot hē: Als ghy dē acker wter hant vāder vrouwen suilt gecocht hebbē so zydy schuldich tot een huysvrouwe te nemen Ruth de Moabitinne/welc de huysvrouwe is des gestorues/ op dat ghy moecht verweckē ws naestē naē in zyn erfdeel. De welcke antwoorde: Jck scheyde vā dat recht des maelschaps/ wāt ic en behoore de nacomelingen vā mynder familiē niet heel te niet te doene/Gebruyct ghi myn priuilegie/ d'welc ic belyde dat ict geerne derue. Eñ dit was vā oudts cē gewoōte in Jsrahel tusschē de naestē vā eenē bloede / dat so wanneer de eene den anderen syn recht ouer gaf op dat suilc onegeuē vast wesen soude so ontbant suilc menich synē schoē eñ gaf diē synē naestē maelschap/ dat was cē getuygenisse vanden afscheyden in Jsrahel.
C Hierō so heeft Booz geseyt tot synē naestē: Doet uwen schoen wt eñ hy ontbont synen schoen terstont vā synē voet/ Eñ Booz seyde tot de ouders eñ tot alle dat volc: Gi zyt hedē getuygē/ dat ic beseten hebbe alle dat toe behoort heeft Elimelech eñ Chelion eñ Mahalon het welcke Noemi my ouergeeft/ eñ dat ic Ruth de Moabitinne Mahalōs huysvrouwe ten houwelycke genomē hebbe/ op dat ic des gestorues naē mach verwecken in syn erfdeel/ op dat synē naem niet en vergae wt synder familiē / eñ wt synē broeders eñ synē volcke. Hier af (seg ic) zydy getuygē.

" Eñ alle het volc dat in de poorte was / eñ de ouders hebben geantwoort: wy getuygent/ de Heere make dese vrouwe (die in v huys coemt) gheluck Rachel ende Lia waren/ die het huys van Jsrael opgesticht hebben/ op dat sy mach wesen eenen spiegel der deucht in Ephrata eñ dat sy mach hebbē eenē " eerlicken vermaerdē naē in Bethlehem/ eñ dat v huys van dē sade dat v de Heere genē sal van deser ionger vrouwen mach worden gelyt dat huys Phares/ dē welckē Thamar " Jude baerde. Hierom heeft Booz Ruth ge Gen. 38 v. 29.
nomē/eñ heeftse getrout tot eēder huysvrouwen eñ heeft hem met haer versaemt / eñ de Heere heeft haer verleent dat sy ontfinck eñ " baerde eenē sone/ Eñ de vrouwē hebbē ge- D
seyt tot Noemi/ Gebenedyt zy de Heere die niet en heeft gedoocht dat de nacomelingen van uwer familien vergaen soudē/ eñ op dat synen naē in Jsrahel niet vergaen en soude/ " eñ dat ghy hebben soudt eenen die v sicke vertroosten soude / eñ v ouderdom op voeden wāt vā v behoude dochter is hy geborē/ die v lief hebben sal / eñ dese is v veel beter " dan oft ghy seuē sonē hadt/ Eñ Noemi dat kint ontfangende heuet in haren schoot geleydt/ eñ was hē in de plaetse vā eē voestere " eñ vzagerisse. Eñ de vrouwen haer gebuerinnen (met haer blyde zynde ende seggēde: Noemi is eenē soon geboren) hebben synen naem ghenoemt Obed / dit is de vader van " Jsai des vaders van Dauid. Dit zyn de generacien vā Phares Phares heeft gewō- " nen Esron/ Esron heeft gewonnen Aram/ " Arā heeft gewonnē Aminadab/ Aminadab heeft gewōnē Nahasson/ Nahasson heeft gewonnē Salmō/ Salmō heeft gewōnē Booz/ " Booz heeft gewonnē Obed/ Obed heeft gewonnen Jsai/ Jsai heeft gewonnen Dauid.

Hier voleyndt dat boeck van Ruth.

Dat eerste boeck van Samuel, den vvelcken vvy noemen den eersten boeck der Coninghen.

Hoe Anna huysvrouwe van Elcana doot tranen ende bedinge Samuelen den Propheet baert.

Dat eerste Capittel.

A DAer was een man vā Ramathaim-sophim wt dat geberchte van Ephraim/ ende synen naem was Elcana Jerobams sone/ die een sone was van Elin/ des soons Thohu des soōs Suph een Ephraimiter/ eñ hy hadde twee huysvrouwen/ den naem der eēder was Anna/eñ dē naem der ander Phenenna/Eñ Phenenna hadde kinderen maer Anna en hadde geen kinderen/ Eñ de man ginc opwaerts van synder stadt ten geseiten dagen/ om den Heere der heyrscharē te aenbidden eñ hem sacrificie te doē in Silo maer daer waren doen priesters des Heerē twee sonen vā Heli Ophni eñ Phinees. Aldus so is den dach gecomen/ eñ Elcana heeft syn slachoffrande gedaen/ Eñ hy gaf Phenenne synder huysvrouwē eñ allen haer sonen eñ dochteren deelen/ Maer Anna gaf hy een B deel dzoefsynde/want hy hadde Annam lief/ Maer de Heere hadde haer lichaem beslotē/

Eñ haer bonyderse quelde haer eñ vorderese seer machtelick/ also seere dat sy haer ooc verweet dat de Heere harē lichaem besloten hadde/ ende also dede sy alle iare/ als sy na t'verloop des tyts opwaerts trockē totten tempel des Heerē/ eñ aldus creytte sy haer/

Maer Anna die weende / ende ſy en at niet.
Hierom heeft Elcana haer man tot haer geſeyt: Anna waerom weendy? eñ waerom en eet ghy niet? ende waerom wordt v herte bedruct? en ben ic v niet beter dã thien ſonẽ?
Maer Anna is opgeſtaẽ na dat ſy gegeten eñ gedroncken hadde te Silo. Eñ de wyle dat Heli de prieſter op ſynen ſtoel ſat voor de doorſtylẽ vã des Heerẽ huys / doen Anna bitter vã herten was ſo heeft ſy totten Heere gebeden ouervloedelic weenende / eñ een gelofte geloeft ſeggẽde: O Heere der heyrſcharen iſt dat ghy aenſiẽde ſiet dat verdruet vã uwer dienſt vrouwẽ / eñ dat ghy mynder gedachtich weeſt / eñ uwe dienſtvrouwe niet en vergetet / eñ uwer dienerſſen gheuet een mannelicke vrucht / ſo ſal ick dien den Heere genen alle de daghen ſyns leuens / eñ gheen ſcheere en ſal op ſyn hooft comẽ / Eñ het is geſchiet (doen ſy haer ghebedt lange maecte voor den Heere) dat Heli harẽ mont waernam / Maer Anna die ſprack in haer herte / eñ haer lippen die worden alleenlic geroert / maer haer ſtẽme en hoordemen niet. Aldus ſo meynde Heli dat ſy droncken hadde geweeſt / eñ hy ſeyde tot haer: Hoe lange ſuldy noch droncken zyn? Vernuchtert v eẽ luttelken vandẽ wyn daer ghy droncken af zyt.
Anna antwoorde eñ ſeyde: Het en is alſo niet myn Heere / Maer ick ben een al te ſeer onſalige vrouwe / eñ ic en hebbe geenẽ wyn gedroncken oft eenigẽ ſterckẽ drãc die droncken maken mach / Maer ic heb myn ſiele wt geſtort voor dat aenſchyn des Heeren / En wilt v dienerſſe niet achten als een vã Belials dochterẽ / wãt wt de menichfuldicheyt vã mynen rouwe eñ bedroefdheyt heb ic geſproken tot nu toe. Doen ſeyde Heli tot haer: Gaet in vredẽ / eñ God vã Iſrahel wil v geuẽ v begeerte daer ghy hẽ om gebeden hebt / eñ ſy ſeyde: Och oft v dienſt vrouwe mocht gracie vinden voor v ooghen. Eñ de vrouwe is haren wech henen ghegaen / eñ ſy heeft geten eñ haer aenſicht en is niet meer verandert geweeſt in verſcheydẽ gedaentẽ.
Eñ ſy zyn des morgẽs vroech opgeſtaen / eñ hebbẽ aengebedẽ voor den Heere / eñ zyn wederom gekeert eñ tot harẽ huyſe gecomẽ te Ramatha. Ende Elcana heeft Anna ſyn huysvrouwe bekẽt / eñ de Heere heeft haers gedachtich geweeſt / eñ het is geſchiet na eenen omloop vã dagẽ / dat Anna heeft ontfangen eñ gebaert eenẽ ſone / eñ ſy heeft hem genoemt Samuel om dat ſy hẽ vandẽ Heere begeert hadde. Ende Elcana haer man met allen ſynen huyſgeſin is opwaerts getrocken / dat hi den Heere een ſeſtelicke offerande offeren ſoude / eñ ſyn beloſte / ende Anna en is niet mede opwaerts getrocken / wãt ſy ſeyde tot harẽ man: Ic en ſal niet gaẽ tot dat t'kint geſpeẽt zy / eñ dat ict mach leyden dat mach verthoont wordẽ voor d'aenſchyn des Heeren / eñ daer eewelick blyuen / Eñ Elcana haer man ſeyde tot haer: Doet dat v goetduncket / eñ verbeyt tot dat ghi hẽ geſpeent hebt / eñ ick bidde dat de Heere ſyn woort wilt volbrengẽ. Aldus is de vrouwe t'huys bleuen eñ ſy heeft harẽ ſone geſoocht tot dat ſy hem vandẽ melc ſpeende / Eñ ſy bracht hem met haer na dien dat ſy hem geſpeent hadde met dry calueren eñ dry vaten meels eñ een cruycke wyns / ende ſy bracht hem totten huyſe des Heerẽ te Silo / Maer dat kint was noch een ſeer ionck kinderken / eñ ſy hebbẽ een calf geoffert eñ dat knechtken voor Heli gebracht / Eñ Anna ſeyde: Ick bidde v myn heere / alſoo warachtelick als v ſiele leeft heere / ick ben de vrouwe die hier voor v geſtaẽ hebbe dẽ Heere biddẽde.
Om dit kint heb ick gebeden / eñ de Heere heeft my gegeuẽ myn begeerte / daer ic hem om badt / Eñ daerom heb ick dit kint den Heere tot ſynen dienſt toegheſchickt / alle de dagen dat hy den Heere oirbaerlick zyn ſal. Eñ ſy hebbẽ aldaer den Heere aengebeden / Ende Anna heeft ghebeden ende gheſeyt:

Vanden loflanck Anne, eñ hoe ſy noch kinderen verrijcht, Van de groote boosheyt der kinderen Heli, ende hoe de Heere henlieden dreycht.

Dat ij. Capittel.

A MIjn herte heeft hem verheucht inde Heere / eñ mynen hoorn is verhoocht in mynen Godt / mynen mont is wyde gheopent ouer myn vianden / want ic ben verblijt gewoorden in uwe ſalicheyt. Daer en is niemant heylich gelijc de Heere / wãt daer en is oot geen ander buyten v / Eñ daer en is geen ſterc als onſe God. En wilt niet veel ſpreckẽ hooghe dinghen v beroemende / laet de oude dingen van uwen mont gaen / want de Heere is de Godt der wetenheyt / ende hem woorden de gedachten bereydt. Den boge vanden ſtercken is verwonnen / ende de cranche ſijn omgort met vromicheyt. Die te voren verſaedt waren hebben henſelues om brooden verhuert / ende de hongherige zyn verſaet geworde / tot dat de onvruchtbaer vrouwe veel kinderen baerde / eñ die veel kinderen hadde cranck geworden is. De Heere ſlaet doot ende maect leuende / hy leydt tot inder hellen / ende brengt daer weder wt. Deut. 32. f. 39. B
De Heere maect arm / ende maect ryc / hy vernedert / eñ verheft. Hy verweet den hoeftigen wt dat ſtubbe der aerdẽ eñ wt den dreck verheft den arme / dat hy ſitten ſoude met de princen / eñ den ſtoel der glorien houden / want de herren van aertrijc behoorden den Heere toe / eñ hy heeft de werelt daer op geſtelt. Hy ſal ſynder heyligen voeten bewaren / ende de booſe ſullen inde duyſternuſſen tſamen ſwijgen / wãt een man en ſal door ſyn eygen ſterckheyt niet machtich worden. Tob 12. a. 2. Sap. 16. b. 13.
Den Heere ſullen alle ſyn vianden ontſiẽ / op henliedẽ ſal hy inde hemelen donderẽ / de Heere ſal recht doẽ ouer alle de hoecken van aertrijcke / eñ hy ſal ſynen coninc de heerlicheyt gheuen / ende hy ſal verheffen den hoorn van ſynen geſalfden. Eñ Elcana is wech gegaẽ te Ramatha in ſyn huys maer dat kint was eẽ dienaer voor dẽ Heere / voor dat aenſicht des prieſters Heli / Maer de ſonẽ van Heli warẽ Belials kinderẽ / die dẽ Heere niet en kendẽ / noch ooc dẽ dienſt der prieſteren totten

totten volcke / Maer als daer yemant een
slachofferande offerde/so quam des priesters
knecht de wyle datmen het vleesch coste/eñ
hy hadde een crauwelken met dry tacken in
syn hant/ eñ dat stac hy indē metalē pot/oft
inden ketel/oft in dē acrdē pot/ oft in de troy-
le/eñ al dat hy met dat crauwelken opbracht
dat nam de priester voor hem: eñ alsо deden
sy alle die vā Israhel der geēder die te Silo
quamē/ Desgelycs oock eer sy t'vet des in-
gewants ontstekē haddē/so quam des prie-
sters knecht/ eñ seyde den genē die syn offe-
rande dooddc:Geest my vleesch dat ict voor
den priester mach coken/ want ic en sal vā v
D gen gecoct vleesch ontfangē/maer rou/ Eñ
de gene die syn offerāde sloech/ seyde tot hē:
laet dat vet des ingewants heden eerstmael
ontstekē worde/ na de gewoonlicke manie-
re/eñ dan neemt voor v alsoo vele als v siele
begeert/Eñ hy antwoorde eñ seyde tot hem:
Ten sal so geensins zyn/maer ghy sullet my
nu geuen / oft anders ict salt met gewelt ne-
men. Aldus so was de sonde der kinderen
bouē matē seer groot voor den Heere / wāt
de menschen versmaedden dat sacrificie des
Heeren. Maer Samuel diende voor dat
aensicht des Heeren / een kint omgort met
eenen lynē Ephod/ Eñ syn moeder maecte
hem eenē cleynen roc/ den welcken sy bracht
ten geseetten daghen/als sy opwaerts quam
met harē man om de feestelicke offerande te
offeren / Eñ Heli gebenedyde Elcana/eñ
syn huysvrouwe/ eñ hi seyde tot hē:De Hee-
re moet v sact wederom geuē vā deser vrou-
wen/ voor t'gewin/d'welck ghy den Heere
geleent hebt/ Eñ sy zyn wederom gegaē tot
E haer woonstede/ Hierō heeft de Heere An-
nam besocht/ eñ sy heeft ontfanghen eñ ghe-
baert dry sonē eñ twee dochterē/ Eñ dat kint
Samuel is groot geworden by den Heere/
Maer Heli was seer oudt/eñ hy heeft ge-
hoort alle de dingē die syn sonē dedē alle dē
volcke vā Israhel/eñ hoe dat sy sliepen by de
vrouwē/die wake hieldē aen de doze des ta-
bernakels/ eñ hy seyde tot henliedē: waer-
om doedy alsulckē dingē/ seer quade dingen
dit ic hooze vā alle den volcke: En wilt so
niet doen myn kinderē/ want t'en is gheen
goet gerucht dat ic hooze/ dat ghy t'volc des
Heeren doet onertreden. Ist sake dat een
man tegē enen man mis doet/ so mach hem
Godt versoent worde/ Maer ist sake dat een
man tegen den Heere mis doet/ wie sal voor
hē bidde? Eñ sy en hebbē nae haers vaders
stēme niet ghehoort/want de Heere wildet
doodē. Maer dat kint Samuel nam toe eñ
wies/eñ behaetde so wel Gode/als dē mē-
F schen. Maer daer is een man Gods geco-
men tot Heli/eñ heeft tot hē geseyt:Dit seyt
de Heere: En ben ic niet openlic vertoont
ghewest den huyse wes vaders/ als sy in E-
gypten warē in Pharaos huys: Eñ ic heb
hem vercoren wt alle de geslachtē vā Isra-
hel voor my tot enē priester/dat hy opgaen
soude tot mynē outaer/eñ dat hi my de wel-
rieckende offerande ontsteken soude/ eñ dat
Ephod voor my dragen/ eñ ick hebt wes va-
ders huyse al gegeuē vandē sacrificie der kin-
deren van Israhel. Waerom hebdy myn
slachofferande metten verstenē wech gestoo-
ten/eñ myn giften/ waer af ic gebodē hebbe
datmē die indē tempel offerē soude / eñ hebt
v sonē meer geeert dan my/om dat ghy eten
soudt de beste gauen vā allen den sacrificien
myns volcks Israhel: Daerom so seyt de 1.Reg.2.c.19.
Heere de Godt vā Israhel: Ic heb spekēde
geseyt:dat v huys eñ wes vaders huys voor
myn aēschyn dienē soudē inder eewicheyt/
Maer nu seyt de Heere: verre zy dat vā my/
Eñ so wie my eere bewyser/ dien sal ic glori-
ficeren:maer die my versmadē/ die sullē on-
edel wesen. Siet de dagen comē eñ ick sal
uwē arm afsnydē/ eñ dē arm vā wes vaders
huys / alsо darter geen oudt man in v huys
en zy/ Eñ ghy sult uwē benyder sien indē B
tempel in alle de voorspoedichedē vā Isra-
hel/eñ daer en sal geen oudt man in v huys
wesen tot allē dagen. Maer nochtās en sal
ick niet alle man vā uwē geslachte wech ne-
men vā mynē outaer/maer om dat v oogen
mogē vergaen/eñ v siele verdwynē / eñ een
groot deel vā uwē huyse sal sterue/als sy sul
len comē zyn tot dē mannelickē ouderdom/
Eñ dat sal v voor eē teekē wesen/dat uwē
twee sonen toecomē sal Ophni eñ Phinees/
Opernē dach sullē sy beyde sterue/ Eñ ick
sal voor my verwekē eenē getrouwē prie-
ster/die na myn herte eñ nae myn siele doen
sal/ Eñ ick sal hem een getrouwe huys tim-
meren/eñ hy sal voor mynē gesalfden wan-
delē tot allē dagē/ Maer het sal noch comē/
dat so wie vā uwen huyse sal overblene zyn
die sal comē/om datmē voor hem biddē son-
de/eñ dat hy eenen silueren penninc offere/
eñ eenen wrongel broots eñ segge: Ic bidde
v laet my comen tot een priesterlick deel op
dat ick een mont volle broots eten mach.

De openbaringhe ende visioen die Samueli gheschieden, die
by Heli openbaert. Dertiēde Capittel.

MAer dat kint Samuel diende dē Heere A
voor Heli/ eñ t'woort des Heeren was
costelick in dien daghen/daer en was gheen
opēbaer visioen/ Aldus dan ist gebeurt op
eenen dach als Heli lach op syn bedstede/eñ
syn oogen warē verdonkert/eñ hy en conste
des Heeren lichtvat niet gesien voor dat
wt ging/Maer Samuel sliep inden tempel
des Heeren/daer Gods arcke was/ Eñ de
Heere riep Samuel/de welcke antwoordē-
de heeft geseyt:Siet ic ben hier/ Eñ hy liep
tot by Heli/eñ seyde: Siet ic ben hier/ want
ghy hebt my geroepen/ Eñ hy seyde: Ick en B
heb v niet geroepē/keert wederom eñ slaept/
Eñ hy is wech ghegaen/eñ heeft gheslapen/
Eñ de Heere heeft daer toe ten tweeden
Samuel geroepē/eñ Samuel opstaēdts tot
Heli gegaē/ eñ heeft geseyt:Siet ic ben hier/
wāt ghy hebt my geroepē/ Eñ hy antwoor-
de:Ic en heb v niet geroepē / myn sone gaet
wederom ende slaept/ Maer Samuel en
kende den Heere noch niet/eñ t'woorde des
Heeren en was hem noch niet geopēbaert/

Eñ de Heere beder noch toe / eñ hy heeft Samuel noch geroepen ten derdē male/ De welcke opstaende is gegaen tot Heli/ ende seyde: Siet ic ben hier/ want ghy hebt my geroepen. Aldus so heeft Heli verstaen dat de Heere het kint riep/ eñ hy seyde tot Samuel: Gaet henē eñ slaept eñ ist dat hi v noch eens roept/ so suldy seggen: Spreect Heere/ want v dienaer hoort. Aldus is Samuel wech gegaen/ eñ heeft geslapen op syn plaetse. Eñ de Heere is gecomen eñ heeft gestaen/ eñ geroepen gelijc hy hem ten tweeden geroepen hadde/ seggende: Samuel Samuel. Eñ Samuel seyde: Spreect Heere/ want v dienaer hoort/ Eñ de Heere seyde tot Samuel: Siet ic doe een woort in Israhel / dat (so wie dat hoort) hem sullē beyde syn oorē tuyten/ Op dien dach sal ic doen opstaen tegen Heli alle de dingen die ick tegen syn huys gesproken hebbe/ ic salt beginnen eñ volbrengen/ Wāt ick hebt hem te voren geseyt/ dat ic ouer syn huys recht doen soude inder eewicheyt/ om de boosheyt/ want hy wel wiste dat syn kinderen onweerdelick deden/ eñ hy die niet en strafte. Daerom heb ic den huyse van Heli gesworen/ dat de boosheyt van synen huyse niet en sal gesuyuert worde/ noch met slachofferanden/ noch met giften tot inder eewicheyt. Eñ Samuel sliep tot den morgē stont toe/ eñ hy dede de doré van des Heeré huys open/ Eñ Samuel vreesde dat visioen Heli te kennē te geuen/ Heli die heeft dan Samuelem geroepen eñ gheseyt: Samuel myn sone/ Eñ hy antwoorde eñ seyde: Ic bē hier/ Eñ hy vraechde hem: welcs het woort dat de Heere tot v gesproken heeft/ Ick bidde v en wilt dat voor my niet verborgen/ Godt moet v dese dingen doē/ eñ die noch daer toe doen/ ist sake dat ghy een woort voor my verborgen van alle de woorden die v geseyt syn.

Aldus so heeft hē Samuel alle de woordē te kennen gegeuen/ eñ hy en heeft niet voor hem verborgen/ Eñ hy antwoorde: Hy is de Heere/ hi doe dat goet is in syn oogē/ Maer Samuel is opgewassen/ ende de Heere was met hem: eñ daer en viel geen van allen synē woordē op de aerde. Eñ geheel Israhel van Dan aen tot Berlsabee heeft gekent/ dat de getrouwe Samuel eē prophete des Heeren was/ Eñ de Heere beder noch tot dat hy hem openbaerde te Silo/ want de Heere was Samuel gheopenbaert te Silo / na dat woort des Heeren / Ende Samuels woort is geschiet voor alle die van Israhel.

How the children of Israhel are slayen of the Philistijnen, ende how Gods arche genomen wordt, eñ Heli kinderen doot ghelaghen.

Dat iiij. Capittel.

ENde het is geschiedt in dien dagen/ dat de Philistijnē syn vergadert ten stryde/ Eñ Israhel is den Philistijnen tegē gegaen ten stryde / ende sy hebben haren leger ghemaect by den steen der helpen/ Maer de Philistijnen quamen te Aphec/ eñ sy stridē haer slachoorden teghen Israhel/ Maer als den stryt begonnē was / so hebbē die vā Israhel den Philistijnen den rugge gekeert/ ende in dien stryde syn der verslagen hier en daer op de velden by na vier duysent mannen/ Eñ dat volc is wederom gegaen tot de legeren/ Eñ de ouderen van Israhel seydē: Waerom heeft ons de Heere heden geslagen voor de Philistijnē: Laet ons halē by ons vā Silo de arcke van dat verbont des Heerē/ eñ laet die comē int middē van ons/ op dat sy ons mach verlossen wt onser vianden handē/ Hierom heeft dat volc te Silo gesondē/ eñ sy hebbē vā daer gehaelt de arcke van t'verbont des Heeren der heyrscharē/ sittēde op de Cherubins. Eñ de twee sonē van Heli waren metter arcken van dat verbont des Heerē/ Ophni eñ Phinees/ Eñ als de arcke des verbonts in den heyrleger comen was/ so hebben alle die van Israhel geroepē met eenē grootē roep/ eñ de aerde gaf gelupt/ Eñ de Philistijnen hoorden de stemme des geroeps/ eñ sy seydē: wat is doch dese stemme des grooten ghecryschs inder Hebreeuschē legere: Eñ sy hebben vernomē dat de arcke des Heerē indē leger gecomē was/ Eñ de Philistijnē hebben gevreest/ seggēde: Godt is inden legere gecomen/ Eñ sy versuchten/ seggēde: wee ons/ want so grooten violicheyt en heeft ghistē ren eñ eerghisteren niet geweest/ wee ons/ wie sal ons behouden wt de handt van desen hoogen goden: Dit zyn de goden die Egypten sloegen met alderhande plaghen in de woestyne/ O ghy Philistijnen versteret v eñ weest mannē/ op dat ghi den Hebreen schen niet en dient/ gheliick sy ons ghedient hebben/ hebt v vromelick eñ strydt. Aldus so hebben de Philistijnen gestredē/ eñ Israhel werdt verslagen/ eñ een yegelick is ghevloden in syn tabernakel/ eñ daer is een seer groote nederlaghe geschiet/ eñ daer isser van Israhel gheuallen dertich duysent mannen te voete/ Eñ de arcke Gods is genomen/ eñ de twee sonen vā Heli zyn oock gestorven Ophni eñ Phinees. Eñ een man vā Benjamin woen stryde loopende / is gecomen te Silo op dien dach / met geschoorden cleede/ eñ met aerde op syn hooft gestraeyt/ Eñ als hy ghecomen was / soo sat Heli op eenen setel tegen den wech verbeydende / want syn herte was beanxt voor de arcke Gods. Eñ als de mā binnē gecomē was/ so heeft hy der staedt dit te kennen ghegeuen/ eñ alle de staedt heeft iammerlick gehuylt/ Eñ als hy heeft dat gelupt des geroeps gehoordt/ eñ hi heeft gheseyt: wat is dit gheluyt van desen geruchte? Eñ de man is haestelic gecomen/ eñ heeft dit Heli geboodtschapt/ Eñ Heli was achtende neghentich iaren oudt / ende syn oogen waren verduystert/ ende hy en mocht niet sien/ Ende hy seyde tot Heli: Ick ben de ghene die wten stryde gecomen ben/ ende ick ben die wt de slachoorden heden gevloden ben/ Totten welcken hy seyde: wat isser gheschiet myn sone? Eñ die de boodtschap brachte heeft geantwoort: Israhel (seit hy) is geuloden voor de Philistijnē/ eñ oock is een groote nederlaghe gheschiet onder t'volck: ende daer toe soo zyn beyde v sonen

oock

oock doot/Ophni/ eñ Phinees/ eñ de archt
D Gods is genomen/ Eñ als hy Gods arc= a
ke genoemt hadde/so viel Heli vanden setel
achterwaerts ouer/by de doze/ eñ bzekende
synen hals is hy gheslozuen/want het was
een oudt man die lange geleeft hadde/ eñ hy
heeft Israhel gozdeelt veertich iaren lanck.
Maer syn bejoude dochter Phinees huys= "
vrouwe was bevzucht/eñ seer by den tyt vã
baren:eñ de bootschap hoozde dat de arcke
Gods genomen was/eñ dat haren sweer eñ
haer man doot waren/so heeft sy haer neder
gebooght eñ gebaert/wãt sy was ouervallẽ
met hartlige eñ onuersiende pyne/ Eñ op "
de selue stonde vã haer doot/so seydẽ haer de
vrouwen die by haer stondẽ:En vreest niet/
want ghy hebt eenẽ sone gebaert/ De welc=
ke hen niet en antwoozde/noch en bemerckte
dat niet/ Eñ sy noemde dat kint Ichaboth/ "
seggẽde:De glozie is wech genomẽ vã Isra
hel/om dat de arcke Gods genomen is/ Eñ
vooz haers mans vader/ eñ vooz harẽ man/
seyde sy:De glozie is vã Israhel wech ge= "
nomẽ/ om dat de arcke Gods genomẽ was.

Hoe Dagon der Philistijnen godt gebroken wordt van Godt, Ende hoe de arcke van d'een stadt in d'ander gedragen wordt, ende hoe t'volck ghestraft wordt.

Dat v. Capittel.

A MAer de Philistijnen namen Gods arc= A
ke/eñ bzoegen die wech vandẽ steen der
helpen tot in Azoten/ Eñ de Philistijnen
namen Gods arche eñ bzoeghen die in Da=
gons tempel/eñ steldẽ die by Dagon/ Eñ
als die van Azoten des morgẽs vroech op=
gestaen waren/ Siet so lach Dagon plan=
der ter aerden op syn aẽsicht/ vooz des Heꝛ=
ren arche/ Eñ sy namen Dagon/ eñ steldẽ
hem weder in syn plaetse/ Eñ als sy des
anderen daechs ooc vroech weder opstondẽ/
so vonden sy Dagon liggende op syn aen=
sicht op de aerde vooz des Heeren arcke/
maer Dagons hooft/ eñ beyde de palmẽ vã
synen handen waren afgesneden op den dꝛy=
pel/ Maer Dagon den blot alleen was bie
nen in syn plaetse/ Om dese sake en terdẽ de
priesters vã Dagon/eñ alle die in synen tem
pel gaen op den dꝛypel van Dagon niet in
B Azoten/ oꝛ op den dach vã hedẽ toe. Maer B
de handt des Heeren is swaer ghewoꝛden
ouer die vã Azoten/ eñ hy heeftse verdoꝛuẽ/
Ps.77.f.46. eñ hy sloech die vã Azoten eñ alle die vã ha=
ren palen in de verboꝛgẽ plaetse der billen/
Eñ de doꝛpen eñ de ackers wierpen op int
midde des lãts/ eñ daer zyn muysen vooꝛts
gecomen/ eñ daer is een verschrickinghe van
een groote sterfte af ghecomen in de stadt.
Eñ de mannen vã Azoten aldus dangh=
plaghe siende seyden: Een laet de arcke des
Gods vã Israhel by ons niet blyuẽ/ wãt syn
hant is op ons verhaet/ eñ op Dagon onsen
God/ Eñ sendẽde hebbẽ sy vergadert alle de
vorsten der Philistijnẽ tot henlieden/ eñ hebbẽ
geseyt:wat sullẽ wy met dese arche vã Isra
hels Godt doen? Eñ die vã Geth hebbẽ ge=
C antwoozt:Laet de arcke van Israhels God C
omme gedragẽ worde/ Eñ sy hebbẽ de arcke
vã Israhels Godt omgedragen/ Maer als

sy die omme droegen/ so quam de handt des
Heeꝛẽ ouer alle de stedẽ doꝛ een seer groote
moort/eñ sloech de mannẽ van elcker stadt
vandẽ minstẽ totte meestẽ eñ de eynden van
harẽ eyndel dermen wtstekẽde verrottẽ/ Eñ
die vã Geth hebbẽ eenẽ vact t'samen vondẽ
eñ hebbẽ voor haerlieder stocke vã pelsen ge
" macet/ Hierom so hebbẽ sy de arcke Gods
gesondẽ tot Accaron/ Eñ als de arcke Gods
tot Accaron gecomẽ was/so hebbẽ de Acca=
roniten seer geroepen/seggende: Sy hebbẽ D
de arcke vã Israhels God by ons gebꝛocht/
" dat sy ons eñ ons volc doot slaẽ soudẽ. Al=
dus so hebbẽ sy wtgesondẽ eñ vergadert al=
le de vorsten der Philistijnẽ/ de welcke heb=
ben geseyt:Laet de arcke vã Israhels Godt
gaẽ eñ laetse wederom keerẽ tot haer plaet=
se/dat sy ons met onsen volcke niet dꝛdt en
slae/ want ouer alle de steden quam eenen
groote angst vãder doot/ eñ eẽ alder swaer=
" ste hant Gods/ eñ de mans die niet gestoꝛ=
uen en waren/worden geslagẽ in de verboꝛ=
gen plaetse van haren billen/eñ het geroepsch
van elcker stadt ghinck op totten hemel.

Hoe de Philistijnen Gods arcke wedercomme senden na Israhel met sommighe ghiften ende offeranden.

Dat vj. Capittel.

ALdus was des Heeren arcke inder Phi A
listijnẽ landt seuen maendẽ/ Eñ de Phi
listijnen hebben geroepen de priesters ende
waersseggers/seggende: wat sullẽ wy vã de
arcke des Heeren doen? Segt ons hoe wy
die mogẽ wederom tot haer plaetse senden?
" De welcke hebben geseyt: Ist sake dat ghy
de arcke des Gods vã Israhel wedercomme
sent/so en wilt die niet ydel laetẽ wech gaen/
maer betaelt haer dat ghi schuldich zyt voor
de sonde/eñ dan sultdy ghenesen worden/eñ
ghy sult weten waerom dat syn hant van u
lieden niet en gaet. De welcke hebbẽ geseyt: C
" Wat ist dat wi hẽ voor ons sul daer beta=
len moeten: Eñ sy hebben geantwoort. Na
dat getal der tauschappẽ vandẽ Philistijnẽ:
sultdy makẽ vyf guldẽ billen/ eñ vyf gulden
muysen/wãt ouer u eñ ouer u vorsten alle te
samen was een plage/ Eñ ghi sult maken
de gelijckenissen vã uwen aerssbillen/ eñ de
gelijckenissen vanden muysen die het landt
bedoruen hebbẽ/Eñ ghi sult Israhels Godt
glorie geuẽ/ oft hy by auontueren verlichte
syn hant vã u lieden eñ vã uwen goden eñ vã u
" lande/ Waerom beswaert dy u herte gelijck
Egypten eñ Pharao haer heꝛren verswaert Exod.11.d.12
hebben: En doe sy Pharao dã niet laet gaẽ/ B
eñ en zyn sy niet wech gereyst na dat hy ge=
" slagẽ was? Hiervom gaet toe/eñ maect eenẽ
nieuwẽ wagẽ eñ neemt twee coeyẽ die on=
ge calueren sugen/ den welckẽ noyt gaet=
oppe geleyt en is/eñ spant die aen den wagen
" te samen/ eñ stuyt haer calueren t'huys. Eñ
ghy sult de arcke des Heeren nemen/ eñ du=
op den wagen leggẽ/eñ de gulden inweelen
die ghi hem voor u mis daet hebt betaelt sul=
dy in een cofferken aen haer syde stellen/ eñ
" laetse alsu varen/ datse wech gae/ Eñ ghy
sult toesien: eñ by alsu dat sy door den wech

vā haré palē opwaerts gaet recht na Beth-
ſames ſo heeft hi ons dit groot quaet gedaē/
Maer iſt ſake dattet alſo niet en geheurt / ſo
ſullen wy weten dat ſyn hant ons grenſins
geraect en heeft/maer dat dit by geualle ge-
ſchiet is. Hierom hebbē ſy in deſer manierē
gedaen/ēn nemende twee coeyen die calueré
ſoochden/ſpanden ſy die aenden waghen/ēn
haer calueré hebbē ſy t'huys geſloten/ ēn ſy
ſtelden de arche Gods op den wagen/ēn dat
cofferken d'welck hadde de gulden muyſen
ēn de gelſchenisſe vanden aerſbillen/ Ende
de coeyen gingen al recht voorts door den
wech die daer leydt na Bethſames/ ēn ſy gin
gen eenen wech voorts gaende ēn loeyende/
ēn ſy en wycken ter zyden niet af ter rechter
noch ter ſlincker hant/ Ēn de vorſtē vanden
Philiſtynen volchden tot na de palen van
Bethſames/ Ēn de Bethſamiters maeyden
tarwe in de valleye/ēn opheffende haerlieder
oogen hebben ſy de arrke geſien / ēn ſy waré
blyde doen ſy die ſagen/ Ēn den wagen is
gecomen in Joſue des Beth ſamiters acker/
ēn daer bleef hy ſtaende. Ēn . aer was eenen
grooten ſteen/ ende ſy hebben dat hout van
den wagen in ſtucken gehouwen/ ēn leyden
de coeyen daer op den Heere tot eenen heelē
brantoffer/ Maer de Leuiten namen de
arche af ēn dat cofferken welch by haer was
daer de gulden in weelē inne waren/ēn ſtel-
den die opden grooten ſteen/ Ēn de mannen
van Bethſames hebben heel brantoffe randē
geoffert/ ēn hebben op dien dach den Heere
ſlachoffe randen ten offer gedoot/ Ēn de vyf
vorſten der Philiſtynē hebbēt aenſiē/ēn zyn
wederom geheert na Accaron op dien dach.

Dit zyn de gulden aerſbillē welc de Phi-
liſtynen den Heere betaelt hebbē voor haer-
lieden mitdaer: Azotus een/Gaza een / Aſco-
lon een/Geth een/ Accaron een/ ēn gulden
muyſen/na dat getal vāder Philiſtynen ſte-
den der vyf verſcheyden lantſchappē van de
bemuerde ſtadt aen tot dat dorp welc ſonder
muerē was/ēn tot groot Abel toe/daer ſy de
arche des Heeren opgheſtelt hadden/die tot
dien daghen toe bleuen was op Joſue des
Bethſamiters acker. Maer hy heeft ſomma-
ge vandē Bethſamiters mannē geſlagen / om
dat ſy des Heeren arche gelien haddē/ēn ver
ſloeth vanden volcke ſeuentich mannen/ēn
vandē gemeynē volcke vyftich duyſent/ Ēn
het volc heeft ſeer rouwich geweeſt / om dat
de Heere het volcxnet de groote plage gela-
gen hadde/ Ēn de mannen van Bethſames
ſeyden: wie ſal mogen ſtaen voor d'aēſchyn
vā deſen Heere dē heyligē Godt/ ēn tot wie
ſal die vā ons opwaerts trecke? Ēn ſy heb-
bē boden geſonden tot de ingheſetenen van
Cariathiarim/ſeggēde: De Philiſtynē heb-
ben de arche des heeren wederom gebracht/
comt af ende haelſe wederom tot u waerts.

Hoe Godts arcke in Aminadabs huys ruſt, ende hoe Samuel t'volc raedt de afgoden wech te werpen, ende henlieden te bete-ren. Ende hoe ſy de Philiſtynen vē wonnen.

Dat vij. Capitel.

HIerom zyn de mannen van Cariathia-
rim geromē/ ēn hebben des Heerē arcke
wederom gebracht/ēn die gedragen in Ami-
nadabs huys te Gabaa/ Ende Eleazar ſynē
ſone hebbē ſy geheylicht/om dat hi des Hee
ren arcke bewaren ſoude/ ēn het is geſchiet
vanden dage dat des Heeren arcke tot Cha-
riathiarim bleef/ darter veel dagē verliepen/
wāt het was nu t'wintichſte iaer/ēn t'geheel
huys van Iſrahel ruſte na dē Heere/ Maer
Samuel ſprac tot dat geheel huys vā Iſra-
hel/ſeggende: Iſt dat goy met geheelder her
ten tot dē Heere wederkeert/ſo neemt wech
alle vreemde goden wt dat middē van d lie-
den/Baalim ēn Aſtharoth/ ēn bereyt v herte Deut.6.c.13.
den Heere ēn dient hem alleene/ ēn hy ſal v Matt.4.c.10.
verloſſen wt der Philiſtynē hāt. Aldus heb
ben de kinderen van Iſrahel Baalim ende
Aſtharoth wech genomē/ēn hebben den Hee
re alleen gedient. Maer Samuel heeft ge- B
ſeyt: Vergadert geheel Iſrael in Maſphath/
dat ic dē Heere voor v mach bidden/ Ēn ſy
zyn te Maſphath vergadert/ ende ſy hebben
water geſchept/ ēn dat gegoten voor dat aē-
ſicht des Heeren / ēn ſy hebben op dien dach
gevaſt/ēn aldaer geſeyt: wy hebbē den Hee-
re ghelondicht. Ēn Samuel heeft de kinde-
ren van Iſrahel recht gedaen te Maſphath.

Ende de Philiſtynen hebben gehoort/ dat
de kinderē van Iſrahel te Maſphath verga-
dert waren/ ēn de vorſtē der Philiſtynē zyn
opgetrockē tot Iſrahel/ Als de kinderē van
Iſrahel dat gehoort hadden/ ſo hebben ſy ge
vreeſt van der Philiſtynen aenſichte/ Ēn ſy
hebben tot Samuel geſeyt: En wilt niet op-
houdē voor ons te roepē tot dē Heere onſen
Godt/dat hy ons verloſſe wter Philiſtynen
hāt/ Maer Samuel heeft genomēē ſuygē- C
de lammerē/ēn dat geoffert al geheel dē Hee
re tot eenē heelē brantoffer/ēn Samuel heeft
totten Heere gheroepen voor Iſrahel/ēn de
Heere heeft hem verhoort. Ēn het is ge-
beurt de wyle dat Samuel dien heelē brant-
offer offerde / dat de Philiſtynen begonſten
te ſtryden tegben Iſrahel / Maer de Heere
heeft ghedondert met eenen ſeer grooten
donder op dien dach over de Philiſtynē/ ēn
hy herſtſe vervaert/ ēn ſy zyn verſlagen van
de kinderen van Iſrahel/ Ēn de mannen Eccl.46.cl.2.
van Iſrahel wt Maſphat gaende hebben de
Philiſtynen vervolcht/ēn die verſlagen tot-
ter plaetſen die daer is beneden Bethchar/

Ēn Samuel heeft eenen ſteen genomen/
ēn dien geſtelt tuſſthen Maſphat ēn tuſſchen
Sen/ēn heeft de plaetſe genoemt den ſteen D
der helpen/ende hy ſeyde: Tot hier toe heeft
ons de Heere gheholpen. Ēn de Philiſty-
nen zyn vernedert / ēn ſy en hebben voorts
daer niet meer toegedaen om te comen in de
palen van Iſrahel. Aldus ſo is de handt des
Heeren geworden op de Philiſtynen alle de
dagen vā Samuel. Ēn de ſteden de welcke
de Philiſtynē Iſrahel af genomē haddē/ zyn
Iſrahel wederom gegeuen/van Accaron tot
Geth toe / ēn tot haren palen / ende de Hee-
re heeft Iſrahel verloſt wter Philiſtynen
hande/ ende het was paeys tuſſchen Iſrahel
ende de Amorrheen. Ēn Samuel oordelde

Iſrahel

Israel alle sijn leesdage lanck/ eñ hy reysde alle iaer gaende rontsomme Bethel/ eñ Galgala eñ Malphat/ ende hy oordeelde Israhel in die voorseyde steden/ Eñ hy keerde wederō te Ramatha/ wāt daer was sijn huys/ eñ daer oordeelde hy Israhel eñ hy heeft daer den Heere ooc eenen outaer ghetimmert.

Hoe Samuel out zijnde, ende sijn kinderen den last des volcx ouergegeuē hebbēde, mulcts haerlieder gierichcyt t'volc begeert eenen conincx.

Dat viij. Capittel.

A ENde het is gebuert doen Samuel out gewordē was/ dat hy sijn sonē maecte rechters van Israhel: ende den naem van synen eersten geborē sone was Johel/ Eñ den naem vanden tweeden was Abia der rechteren in Bersabee/ Eñ sijn sonen en wandelden in sijn wegen niet/ maer sy wycken af na de gierichcyt/ ende ontfingen giften/ ende verkeerden dat recht. Aldus alle de ouders van Israhel t'samen vergadert zijnde/ quamē by Samuel in Ramatha/ eñ sy hebben tot hem geseyt: Siet ghy zijt out gewordē/ eñ v sonen en wandelē in v wegē niet/ Dus maect ons eenen coninc dat die ons oordeele/ gelijc alle ander nacien van volc hebben. Eñ dese redene mishaechde in Samuels oogen/ om dat sy geseyt haddē: geest ons eenen coninc/ dat die ons oordeele. Eñ Samuel heeft tot
B den Heere ghebeden. Eñ de Heere heeft tot Samuel geseyt: Hoort na des volcs stemme in alle dat sy v seggen/ want sy en hebben v niet verworpen/ maer my/ dat ick ouer hen niet regneren en soude. Na allē haerlieder wercken die sy gedaen hebbē van dien dach dat icse wt Egypten leyde/ tot op desen dach toe/ eñ gelijc sy my verlaten hebben eñ hebbē gedient vreemde goden/ alsoo doen sy v ooc.

Daerom soo hoort nu haerlieder stemme/ maer nochtans waerschouwet henlieden/ eñ segget henlieden te voren des conincs recht/ die ouer haerlieden regneren sal. Aldus so heeft Samuel alle des Heerē woorden gesproken totten volcke die eenen coninc van
C hem begeert haddē/ eñ hy seyde: Dit sal des conincs recht zijn/ die ouer v liedē regneren sal: Uwe sonen sal hy nemen/ eñ stellē die in sijn wagenen/ ende hy salse voor hem makē ruyters te peerde/ eñ voorloopers van synē wagenen/ eñ hy salse voor hem maken capiteynen ouer duysent mannen/ eñ ouer hondert mannen/ eñ ackerlieden van synen ackerlanden/ eñ coren maeyers/ eñ smeden van synen wapenen/ eñ wagē makers. Eñ uwe dochteren sal hy voor hem maken salfmaeckerssen/ eñ cokerssen/ eñ backerssen. Eñ hy sal ooc v beste ackerlanden eñ wyngaerdē/ eñ olijgaerden nemen/ eñ geuē die synen dienaers.

Ooc sal hy v graen eñ de iaerlicksche vruchten van uwen wyngaerden verthiendē/ om te geuen synen gesneden camerlingen ende knechtē. Ooc sal hy v knechten eñ v diēstvrouwen/ eñ v synste iongelingē/ eñ v esels wech nemē/ eñ die in sijn werc stellen/ v cudden sal hy oock verthienden/ eñ ghy sult sijn
D slauen wesen. Eñ in dien dach sult ghy roepen van dat aensicht ws Conincs/ den welcken ghy voor v lieden gecoren hebt/ eñ de Heere en sal v op dien dach niet verhooren/ om dat ghy eenen Coninc begeert hebt voor v lieden. Maer dat volck en heeft niet willen hooren na Samuels stēme maer sy seyden: Gheensins/ wāt daer sal eenen Coninc ouer ons zijn/ eñ wy sullen ooc wesen gheluck alle de heydenen/ ende ons Coninck sal ons oordeelen/ eñ voor ons treckē/ eñ ons oorloge voor ons strijden. Eñ Samuel heeft alle de woordē des volcs gehoort/ eñ die gesproken in de ooren des Heeren. Maer de Heere heeft tot Samuel gheseyt: Aenhoort hen stemme/ ende stelt ouer henlieden eenen Coninck. Eñ Samuel seyde tot de mannen van Israhel: Een yegelick gae in sijn stadt.

Hoe Saul sijns vaders ezelinnen soeckende, van Samuel is tot herberghen ontfanghen gheweest.

Dat ix. Capittel.

E ENde daer was een man van Beniamin A
Cis genaemt eē sone vā Abiel des soons Seor/ des soōs Bechorath/ des soōs Aphia/ eens mans vā Jemini sone/ sterc vā crachte/
2 Eñ hy hadde eenen sone Saul genaemt/ wtuercoren eñ goet/ eñ onder de kinderē vā Israhel en was geen man beter dā hy/ vanden schouderen opwaerts was hy hooghet
3 van lengden bouen alle t'volc. Eñ de ezelinnen vā Cis Sauls vader waren verlorē/ eñ Cis seyde tot Saul synen sone: Neēt met v een vandē knechten/ eñ opstaende gaet henen/ eñ soect de ezelinnē. Eñ als sy ouer dat
4 gebercht vā Ephraim gepasseert warē/ eñ door d'lantschap van Salisa/ eñ die niet vonden en hadden/ so zijn sy voorts gegaē door landt vā Salim/ eñ sy en warē daer niet. Eñ ooc door het landt vā Jemini/ eñ sy en hebben die niet vondē. Maer als sy gecomen
5 waren int landt van Suph/ soo seyde Saul tot den knecht die met hem was: Comt eñ laet ons wederom gaen/ dat by auontueren myn vader de ezelinnē niet en heb laten varen/ eñ sorchfuldich zy voor ons. De welcke seyde: Siet in desē stadt is eē man Gods/ een edel man/ al dat hy seyt dat comt sonder twyfel. Daerom laet ons nu tot daer gaen/ oft hy by auontueren mocht t'bescheet seggē van onser reysen/ waerom dat wy gecomen
6 zijn. Eñ Saul seyde tot synē knecht: Siet wy sullē daer gaen/ maer wat sullen wy den man Gods draghen? Daer en is geen broodt B
7 meer in ons male/ eñ wy en hebbē geen giften dat wy den man Gods gauen/ noch yet
8 anders. Eñ de knecht heeft wederom geantwoort tot Saul/ eñ gheseyt: Siet daer is noch een vierdedeel vā eenen siluerē penninc in myn handt vondē/ laet ons dien dē man Gods geuē/ op dat hy ons t'bescheet vā onser reysen wil seggē. (Dier voortyts pleech een yegelick in Israhel also te seggē/ gaende om van Godt raet te halen: Comt/ laet ons totten sienden gaen/ want dinemen nu ter tydt noemt een prophect/ dien noemdemen
9 hier voortyts een siende) Ende Saul seyde tot synē knecht: Uwoort is d'alder beste/ comt/ laet ons gaen. Ende sy zijn inde stadt ghegaen/

ghegaen/ daer de man Gods in was. Eñ als sy de hoochde vander stadt opgingen/ soo vondē sy ionge dochters die wtwaerts gingen om water te scheppen/ eñ sy hebben tot die geseyt: Is de siender hier? De welcke antwoordende hebbē geseyt: Hy is hier siet voor v haest v nu/ wāt hi is hedē in de stadt gecomē om dat t'volc heden een groote sacrificie te doen heeft op de hoochde/ Eñ in de stadt comende sullen hem terstont vindē/ eer hy opwaerts op de hoochde gaet om t'eten. want t'volc en sal niet eten voor dat hy comē sal/ wāt hy sal de slachofferande gebenedyden/ eñ dā sullē sy eten/ die daer geroepen zyn. Daerom gaet nu opwaerts/ want ghy sult hem hedē vindē. Eñ sy zyn opgegaen in de stadt/ Ende als sy wandelden int midde vander stadt/ doen werde Samuel gesien wtcomēde hen te gemoete/ om te gaē opwaerts op de hoochde. Maer de Heere hadde Samuels oore open gedaē eenē dach te voren eer Saul quam seggēde: Morgē te deser seluer uren die nu is/ sal ic eenē man tot v sendē wt dat landt van Beniamin eñ ghy sult dien saluen tot eenē ouersten ouer myn volc vā Israhel/ eñ hi sal myn volc verlossen wt der Philistijnen hant/ want ic heb myn volc aēsien/ want haerlieder geroep is tot my ghecomen. Eñ als Samuel Saul aensien hadde/ so seyde de Heere tot hē: Siet daer den man dien ick v gheseyt hadde/ dese sal heerschappije ouer myn volc hebbē. Eñ Saul quam by Samuel int midden vander poorten/ eñ seyde: Ick bidde v segt my waer dat huys vandē siender is. Ende Samuel antwoordde tot Saul/ seggēde: Ic ben de siēder/ gaet voor my op de hoochde/ dat ghi heden met my etet/ eñ ick sal v morgen vroech latē gaē/ eñ alle dat in v herte is sal ic v seggen/ Eñ vā de ezelinnē die ghi eergisteren verlorē hebt en wilt niet besorcht zyn/ wāt si zyn vondē. Eñ wien sullē doch alle de beste dingen vā Israhel toebehorē/ en sullē die v eñ ws vaders huyse niet toebehoren? Eñ Saul antwoordēde/ seyde: En ben ick niet een sone vā Jemini vandē minstē geslachte vā Israhel: eñ en is myn familie niet de alderlaetste vā alle de familiē vā Beniamins geslachte: waerom hebdy my dā dese redene geseyt: Aldus Samuel met hem nemende Saul eñ synē knecht heeft die gebracht in de eetplaetse eñ hy gaf henliedē plaetse int opperste vā alle die daer genoodt waren/ want daer warē omtrēt dertich mannē. Eñ Samuel seydē tot den cock: Geeft dat stuc/ welc ick v gegeuen hebbe/ eñ beuolen dat ghy dat by v op een syde leggen soudt. Aldus heeft de cock een schouder opgeheuen/ eñ die gheleyt voor Saul. Ende Samuel seyde: Siet daer datter bleuen is/ legget voor v eñ etet/ want het is by voorsienicheyt voor v bewaert als ic t'volc genoodt hadde. Eñ Saul heeft met Samuel geten op dien dach. Eñ sy zyn weder af gecomen vā de hoochde/ tot in de stadt eñ Samuel heeft met Saul gesproken op den solder/ eñ hy bereydde Saul daer een plaetse om te slapen/ ende hy heeft gheslapen. Ende als sy des morgens opgestaen waren/ ende dat nu claer dach worde so riep Samuel Saul op den solder/ seggende: Staet op/ dat ick v mach laten gaen. Ende Saul is opghestaen/ eñ sy zyn beyde wtgegaen te weten hy eñ Samuel. Ende als sy nederwaerts ghinghen aen dat wterste deel vander stadt/ soo seyde Samuel tot Saul: Segget den knecht/ dat hy voor ons gae/ ende door wech passere/ maer blijft ghy hier een luttel tyts staende/ dat ick v mach te kennen gheuen het woort des Heeren.

Hoe Samuel Saul salft tot eenen coninck, ende hy voorseyde sijn geschiedenisse, Ende hoe hy t'volck roepende, hen eenen coninck gheeft.

Dat x. Capittel.

DOen nam Samuel een olie porkē/ ende stoorte dat wt op syn hooft/ ende hy heeft hem gecust eñ geseyt: Siet de Heere heeft v gheslaft ouer syn erfdeel tot eenē prince/ Eñ ghy sult syn volc verlossen wt synder vyanden handē die contsomme henliedē zyn. Eñ dit sal v voor een teeckē wesen/ dat de Heere v tot eenen prince gesalft heeft. Als ghi heden van my sult ghegaen zyn/ so sultdy twee mans vindē by Rachels graf in de wterste palen vā Bēiamin in de zuytsyde eñ die sullen v seggen: De ezelinnen zyn gevonden/ daerom dat ghy wtghegaen waert om die te soecken Eñ v vader (de ezelinnen nu ongheacht latende) is voor v besorcht/ eñ seyt: wat sal ick vā mynen sone doen? Eñ als ghy vā daer sult gegaen zyn eñ voorts ghegaen ende ghecomen tot de eycke Thabor/ daer sullē v vinden dry mannen opwaerts gaende totten Heere te Bethel/ waer af de eene dragē sal dry ionge boeskens/ eñ de ander dry coeckē broodts/ eñ de derde dragēde een fleschje wyns/ Eñ als die v sullē groeten/ so sullē sy v twee brooden geuen/ eñ ghy sult die vā harē handē nemen. Daer na sultdy comē tot Gods heuuel daer der Philistijnen hoede is: eñ als ghy daer in de stadt sult gecomē zyn/ so sal v eenen hoop propheten ontmoeten/ nederwaerts comende van dat hoochste eñ voor henliedē sal gaen een psalterspel eñ een bomme/ eñ eē pype/ eñ herpe/ eñ sy sullen propheteren/ Eñ den geest des Heeren sal haestelick in v springen/ ende ghi sult met hen propheterē/ eñ verandert worden in eenen anderē man. Hieromme so wanneer v alle dese teeckenē sullen gecomē zyn/ so doet al wat v hant vindē sal/ wāt de Heere is met v. Eñ ghy sult voor my nederwaerts gaen tot Galgala (wāt ic sal seckerlick daer tot v nederwaerts comen) dat ghy moecht eē offerāde offerē/ eñ vredtofferanden doodē: seuen dagē lanc sultdy verbeydē/ tot dat ick by v come/ eñ v thoone wat ghy doen moet. Aldus doen hy synen schouderen omgekeert hadde/ dat hy van Samuel wech gaē soude/ so heeft hē Godt syn herte verandert in eē andere/ eñ alle dese teeckenē zyn op dien dach gecomē. Eñ sy zyn gecomen totten voorseydē heuuel/ eñ siet eenē hoop Propheten is hem te gemoet comē/ eñ den geest des

Aēt. 13. c. 21.

Aēt. 13. c. 21. Oleē 9. d. 13.

des Heeren is op hem gesprongen / ende hy heeft int midde vã henliedẽ geprophetéert.

Eñ als dit sagen alle die hem vã gisteren eñ eergisteren kendẽ / dat hy mette Prophe-ten was / eñ prophetéerde / soo seyden sy tot malcanderen : wat dinc is den sone vã Cis geschiet: Is Saul ooc onder de Prophetẽ:

Eñ sy antwoordẽ d'een den anderẽ seg-gende: Eñ wie is syn vader: Daerom is dat een gemeyn segwoort geworden: Is Saul ooc onder de Propheten? Eñ hy hiel op vã prophetererẽ eñ is gecomẽ tot op de hoochde.

Eñ Sauls oom sprac tot hem eñ tot synẽ knecht: waer zydy henẽ gegaẽ: Eñ sy hebbẽ geantwoort: De ezelinne soecken eñ als wy die niet en vonden / so zyn wy comẽ by Sa-muel. Eñ syn oom seyde tot hẽ: Segt my: wat heeft v Samuel al gheseyt: eñ Saul heeft tot synẽ oom geseyt: Hy seyde ons dat de ezelinnen vonden waré. Maer vã de re-denc des coninctryckx en heeft hy hem niet geseyt / wat Samuel tot hem gesprokẽ had-de. Eñ Samuel heeft dat volc t'samen ge-roepen totte Heere in Maspha / ende hy heeft geseyt tot de kinderen vã Israhel: Dit seyt de Heere de Godt vã Israhel: Ick heb Israhel wt Egypten geleyt / eñ ic heb v lie-den verlost wt de handen der Egyptenarẽ / eñ wt de handt van alle de Coningen die v verdructen. Maer ghy hebt heden uwen Godt verworpẽ / de welcke alleen v verlost heeft vã allẽ uwen quaden eñ tribulacien / eñ ghy hebt geseyt: Neensins / maer stelt eenen Coninc ouer ons. Daerom staet nu voor dẽ Heere na v geslachten / eñ na v familiẽ. Eñ Samuel heeft alle de geslachten vã Israhel voorts aengebracht eñ het lot is gevallẽ op dat geslachte van Beniamin. Eñ hy heeft dat geslachte van Beniamin aengebracht by syn familien / eñ daer is gevallen de familie vã Metri eñ is gecomẽ tot Saul Cis sone. Hierom hebben sy hem gheseocht / eñ hy en is niet gevondẽ. Eñ sy hebbẽ na desen vandẽ Heere gevraecht oft hy daer ooc comẽ soude. Eñ de Heere heeft geantwoort: Siet hy is thuys geborgen. Aldus zyn sy t'samen derwaerts geloopẽ / eñ hebbẽ hem van daer gehaelt / eñ hi heeft int midden vandẽ volcke gestaen / eñ hy was hooger dan alle dat volc vandẽ schouderen opwaerts. Eñ Samuel seyde tot allẽ t'volc: Voorwaer ghy siet hem den welckẽ de Heere verchoré heeft / wãt daer niemant synes gelycken is onder alle t'volc. Eñ alle dat volck heeft geroepen eñ geseyt: De coninc moet leven. Eñ Samuel heeft den volcke geseyt de wet des coninctryck / eñ hy heeft dat in eenen boec geschreué / eñ voor den Heere opgeleyt / eñ Samuel heeft alle dat volc laten gaen / eenẽ yegelycken in syn huys. Desgelycks is Saul oock gegaen in syn huys te Gabaa / ende een deel van dat heyr is met hem gegaen / der welcker herten Godt gheraect hadde. Maer Belials kin-deren hebben geseyt: Sal ons dese moghen verlossen: Ende sy hebben hem versmaedt / ende sy en hebben hem gheen ghiften ghe-bracht. Maer hy veynsde hem als oft hy dat niet ghehoort en hadde.

Hoe Saul vanden coninck van Ammon beseyde wordt, ende van Saul verlost ende ontset. Dat xj. Capittel.

ENde het is geschiet bynaest na eé maent / dat Naas de Ammoniter opwaerts ge-comen is / eñ heeft begonst te strijden teghen Jabes Galaad. Eñ alle de mannẽ vã Jabes hebben geseyt tot Naas: Hebt met ons een verbont / eñ wy sullẽ v dienẽ. Eñ Naas de Ammoniter heeft henlieden gheantwoort: Hier doorsal ic myn verbont met v maken / dat ic de rechte oogẽ vã v allen wtsteke sal / eñ v lieden stellen tot een schande in geheel Israhel. Eñ de ouders vã Jabes hebben tot hem geseyt: Geeft ons seuen dagen res-pijts dat wy moghen boden wtseynden tot alle de palen van Israhel / eñ ist datter nie-mandt en is die ons bescherme / so sullen wy tot v wtcomen. Hierom zyn de boden ge-comen tot Sauls Gabaa / eñ sy hebben dese woorden gesproken daer t'volc dat hoorde / eñ alle dat volc heeft syn stemme opgeheven eñ geweent. Eñ siet Saul quam volgende de ossen vandẽ velde / eñ hy seyde: wat heeft dat volc datter weent: Eñ sy hebben hẽ ver-telt de woordẽ der mannen vã Jabes. Eñ de gheest des Heeren is in Saul ghesprong-en / als hy dese woorden gehoort hadde / eñ synen toren is boven maten seer gram ghe-worden. Eñ nemende beyde de ossen heeft hy die in stucken gehouwẽ / eñ gesondẽ door alle de palen van Israhel door de handt der boden / seggende: So wie niet wt en gaet / eñ niet en volcht Saul eñ Samuel / aldus sal synẽ ossen geschiedẽ. Hierom heeft de vreese des Heeren dat volc bevangẽ / eñ sy zyn wt-getrocken gelyck een man. Eñ hy heeft gerelt te Beser / eñ der kinderen van Israhel waré dry hondert duysent. Maer der man-nen van Juda waren dertich duysent. Eñ sy hebben geseyt totten boden die daer ghe-comen waré: Aldus sultdy seggen den man-nen die te Jabes Galaad zyn: Morgen sal v salicheyt wesen als de sonne sal werm ge-worden zyn. Aldus zyn de boden gecomen / eñ hebben dat den mannen van Jabes ghe-boodtschapt / De welcke verblijdt zyn ghe-weest / Eñ sy hebben geseyt: Morgẽ sullen wy tot v comẽ eñ ghy suit ons doen alle dat v believen sal. Eñ het is geschiet als den dach vã morgen comẽ was / dat Saul heeft dat volc gestelt in dry deelẽ / eñ hy is gegaen int midde vanden heyre in de morgenstont wake / eñ hy heeft die vã Ammon gheslagẽ tot dat den dach werm worde. Maer de ander zyn al verstroyt / also datter niet twee by eé-en bleué. Eñ t'volc seyde tot Samuel: wie is dese die geseyt heeft: Saul en sal ouer ons niet regueren: Leuert de mannẽ / eñ wy sul-lense doodslaẽ. Eñ Saul seyde: Daer en sal niemandt op desen dach gedoot worde: wãt hedẽ heeft de Heere in Israhel salicheyt ge-wrocht. Maer Samuel heeft totten volcke geseyt: Comt / eñ laet ons gaẽ tot Galgala / eñ daer het coninctryc vernieuwẽ. Eñ alle dat volck

volc is gegaē in Galgala/ eñ sy hebbē Saul daer coninc gemaect voor dē Heere in Galgala/ ende sy hebbē daer vreedtofferandē geoffert voor den Heere. Ende Saul is daer vrolic geweest ende alle de mannē van Israhel bouen maten seere.

Hoe Samuel t'volck straft, ende vermaent ter duecht, eñ beloeft dat hy voor henlieden bidden sal.

Dat xij. Capittel.

A ENde Samuel heeft geseyt tot alle die vā Israhel: Siet ic heb v stemme verhoort/ na alle dat ghy my geseyt hebt/ ende ick heb ouer v lieden eenen coninc gestelt. Eñ nu gaet de coninc voor v liedē: maer ic ben out ende grijs geworden/ voorts so synn mijn sonen ooc by v lieden. Aldus ic heb voor v lieden verkeert van mijnder ioncheyt af tot op desen dach toe/ eñ siet ick ben hier tegen- d.44.d.. woordich/ Spreect van my voor dē Heere/ eñ voor synen gesalfden/ Oft ick yemants osse oft esel genomē hebbe/ oft ick ooc yemāt onder schijn van recht/ onrecht gedaē hebbe/ oft ick yemant verdruct hebbe/ oft ic van yemants hant eenige ghifte ontfangen hebbe/ eñ ick sal die heden versmaden/ eñ v wederom geuen. Eñ sy seyden: Ghy en hebt ons gēen onrecht onder schijn van recht gedaen/ noch verdruct/ noch yet ontfangen van yemants hant. Eñ hy seyde tot haerlieden: De Heere is een getuyge tegen v lieden/ eñ synn gesalfde is oock getuyge op desen dach/ dat ghy in mijn handt niet vonden en hebt. Eñ sy seyden: Hy is getuyge. Eñ Samuel seyde totten volcke: De Heere die Moysen eñ Aaron gemaect heeft/ eñ onse vaders wt dat lant van Egypten geleyt heeft/ is hier tegēwoordich/ Darom so staet nu/ dat ick met rechte teghen v clagen mach voor den B Heere/ van allē des Heerē bermhertichedē/ die hy met v liedē gedaen heeft/ eñ met uwē Gene.46.a.5. vaderē/ hoe dat Jacob in Egypten gegaen is/ eñ hoe v vaderen geroepen hebben totte Exod.11 Heere/ eñ hoe de Heere Moysen eñ Aaron Gene.46.d. gesonden heeft/ eñ uwe vaderē wt Egypten Rech.4.a.2. geleyt/ eñ gestelt op dese plaetse/ De welcke den Heere haren God vergeten hebben/ eñ hy heeftse geleuert in de handt van Sisara/ ouerstapiteyn van Hasor/ eñ inder Philisthijnen hant/ eñ in de handt vander Moabiten Coninc/ eñ sy hebben tegen hen ghestreden.

Maer daer na hebben sy totten Heere geroepen/ eñ geseyt: wy hebbē gesondicht/ dat wy den Heere verlaten hebben/ eñ gedient Baalim eñ Astaroth/ Hierom verlost ons nu wt onser viandē hant/ eñ wy sullē v dienen. Eñ de Heere heeft gesonden Jerobaal/ eñ Badan/ ende Samson/ ende Barac/ eñ Jephte/ eñ Samuel/ ende hy heeft v verlost wt de handt uwer vianden rontsomme/ C eñ ghy hebt gewoont sonder vreese. Maer siende dat Naas de coninc vā Ammons kinderen tegen v lieden gecomē was/ so hebdy my geseyt: Neēins/ maer een coninc sal regneēr ouer ons hebbē als nochtās de Heere v lieder God heerschappye ouer v hadde.

Hierō so is v coninc nu hier tegēwoordich/ den welcken ghy gecoren eñ begheert hebt. Siet de Heere heeft v eenen coninc gegeuē/ Is sake dat ghy dē Heere vreest/ eñ hē diēt/ eñ synn stemme hoort/ eñ dat ghy des Heeren mont niet en verbittert/ soo sultdy beyde/ ghy eñ de Coninc die gebodt ouer v heeft/ den Heere uwen Godt volgen. Maer ist sake dat ghy de stemme des Heeren niet en hoort/ eñ dat ghy synn woorden verbittert/ so sal des Heerē hant op v liedē ende op uwe vaders zijn. Maer blijft nu ooc staende/ eñ siet dit groot dinc d'welc Godt doē sal voor v aenschijn. En ist heden niet den tarwen oochst: Ic sal den Heere aenroepē/ eñ hy sal geuen donderen eñ regenē/ eñ ghy sult wetē eñ sien/ dat ghy v seluen een groot quaet gedaen hebt voor des Heeren aenschouwen/ cyfschēde ouer v eenen coninc. Eñ Samuel heeft totten Heere geroepen. Eñ de Heere heeft op dien dach donderen eñ regenen gegeuen. Eñ alle dat volc heeft bouen matē D leer den Heere eñ Samuel geureest/ eñ alle dat volc heeft tot Samuel geseyt: Bidt voor v dienaers aen dē Heere uwē Godt dat wy niet en sterue/ want wy hebben tot allen onsen sonden noch dit quaet ghedaen/ dat wy voor ons eenen coninck begheert hebben.

Maer Samuel heeft totten volcke geseyt: En wilt niet vreesen/ ghy hebt alle dit quaet gedaen/ Nochtans en wilt niet afkeeren achter des Heerē rugge/ maer dient dē Heere met allen v herte/ Eñ en wilt niet afkeeren na de ydel dingē/ die v niet batē en sullē/ eñ v ooc niet verlossen en sullē/ want sy ydel zijn. Eñ de Heere en sal synn volc niet verlaten/ om synen grooten naē/ want de Heere heeft gesworē dat hy van v zijn volc makē soude. Verre moet van my wesen dit mis-dat tegen den Heere/ dat ic soude op houden voor v te bidden/ eñ ic sal v oock leeren den goeden eñ rechten wech. Aldus dan vreest den Heere/ eñ dient hem inder waerheyt eñ wt uwen gheheelen herte/ want ghy hebt de grootdadige wercken ghesien/ die hy onder v lieden ghedaen heeft. Maer ist sake dat ghy in v quaetheyt volherdet/ so sultdy beyde ghy ende v Coninck vergaen.

Hoe de Philistijnen maecten haren legher tegen de Israelliten in Machmas, ende hoe Saul Godt onghehoorsaem wesende van Godt ghestraft wort.

Dat xiij. Capittel.

A EEn kint vā eenē iare was Saul doen hy begonst te regnerē/ eñ twee iarē regneerde hy ouer Israhel. Eñ Saul heeft voor hē gecozē drij duysent mannē wt Israhel/ ende twee duysent wasser met Saul te Machmas eñ opt gheberchte van Bethel/ maer een duysent met Jonatha te Gabaa Bēiamin/ maer alle dat ander volc heeft hy laten gaē een yeghelic in synn tabernakel. Ende Jonathas heeft der Philistijnen leger verslagen die te Gabaa was. D'welck als de Philistijnē gehoort hadden/ so heeft Saul met een trōpet geslagen ouer alle d'lant/ seggende: Laet de Hebreensche dit hooren. Ende aldus heeft gheheel Israhel alsulck gherucht gehoort/ Saul heeft der Philistijnen leger der hoeden verslaghen

verslagen/ eñ Israhel heeft hē op gericht te-
gen de Philistynen. Daerom heeft dat volc
na Saul geroepen te Galgala. Eñ de Phi-
listynen zyn vergadert om te strijden tegen
Israhel/ dertich duysent wagenē/ eñ ses duy
sent ruyters te peerde / ende ander gemeyn
volc/ gelijc het sandt / dwelc is aenden oever
der zee seer veel. Eñ optreckende hebben sy
haren legher ghemaect te Machmas aen de
oostsyde van Bethanē. D'welc als de kin-
deren van Israhel gesien hadden / dat sy in
benautheyt gestelt warē (want het volc was
seer verdruct) so hebben sy hen selven gebor-
gen in spelonckē/ eñ in bedecte plaetsen in
de steērootsen/ in de holē/ eñ in de waterput-
ten. Maer de Hebreusche zyn over de Jor-
dane getrockē int lant vā Gad eñ Galaad.
Eñ als Saul noch te Galgala was / soo is
alle t'volck seer vervaert gheweest dat hem
volchde. Eñ hy verbeydde seven dagen na
Samuels belofte : eñ Samuel en quam te
Galgala niet/ eñ het volc is hem af gevallen.

Daerom heeft Saul gheseyt : Brengt my
een brantofferāde eñ vreedtofferande/ eñ hy
offerde een brantofferande. Eñ als hy vol-
daen hadde de heel brantofferande offerēde/
siet/ doē quam Samuel: eñ Saul is hē te ge-
moet gegaen/ dat hy hem soude groetē. Eñ
Samuel heeft tot hē geseyt : wat hebdy ge-
maect? Saul antwoorde: Om dat ic sach dat
het volc my af viel / eñ dat ghy niet comē en
waert na de gesette dagē/ voorts soo waren
de Philistynē vergadert te Machmas/ doē
seyde ick: Nv sullen de Philistynen tot my
nederwaerts trecken te Galgala / eñ ick en
heb des Heerē aensicht niet versoent: aldus
van noot bedwonghen zynde / heb ick een
brantofferāde geoffert. Eñ Samuel heeft
tot Saul geseyt : Ghy hebt dwaesselijc ghe-
daen/ eñ ghy en hebt des Heeren ws Godts
geboden niet gehouden die hy v ghebodē
heeft/ want en haddy dit niet gedaen so sou-
de de Heere v ryck nv bereyt hebben over
Israhel tot inder eewicheyt. Maer nv en
sal v ryck geensins voorts meer op staen. De
Heere heeft voor hē eenē mā gesocht na syn
herte/ eñ de Heere heeft hem bevolen dat hy
over syn volck de Prince soude zyn / om dat
ghy niet onderhoudē en hebt t'ghene dat de
Heere bevolen heeft. Aldus is Samuel op
gestaen/ eñ vā Galgala op gegaē tot in Ga-
baa Beniamin. Eñ dat ander volck is nae
Saul gereyst dē volcke te gemoete die hen-
lieden bestredē/ comende vā Galgala te Ga-
baa/ op dē hvenele vā Benjamin. Eñ Saul
heeft dat volc getelt dat daer by hē vonden
was ontrent ses hondert mannē. Eñ Saul
eñ Jonathas zyn sone/ eñ t'volc dat met hē-
liedē gevondē was/ dat was in Gabaa Bē-
iamin. Maer de Philistynē warē nederge-
slagen te Machmas. Eñ daer zyn drij hoo-
pen wt der Philistynē leger getrockē om te
strijdē. Den eenen hoop reyde teghen den
wech vā Ephra na d'lant Sual/ Eñ dē an-
derē reyde door den wech van Bethoron/
Maer dē derdē hoop hadde hē gekeert na dē
wech der palen int lant van Sabaa / d'welc
gelegen is bovē de valleye van Seboim/ te-
gen de woestyne. Maer men en vant doen
geenen yersmit in alle d'lant van Israhel/
want de Philistynē haddē dat verhoedt/ dat
by auontuerē de Hebreusschen niet en sou-
den eenich sweert oft lantse maken. Daer-
om gingen alle die vā Israhel nederwaerts
tot de Philistynē om dat een yegelijc scher-
pē soude synē ploechcouter/ eñ syn houweel/
eñ syn byl/ eñ syn gaffele. Aldus warē al bot
de scherpten vanden ploechcouterē/ eñ hou-
weelen eñ gaffelen eñ bylen/ eñ oock totten
steeckyser te beteren. Eñ als den dach des
strijdts comen was/ soo en vant noch sweert
noch lantse gevonden in de hant van alle dē
volcke dat met Saul eñ Jonathas was/ wt-
ghenomen Saul ende Jonathas syn sone.

Eñ der Philistynen hoede is wtgetrock-
ken om over te reysen te Machmas.

Hoe door Ionathas Sauls sone het volck van Israhel den strijdt ghewonnen heeft, ende hoe hy by nae ter doot ghebrocht wordt.

Dat xiiij. Capittel.

ENde het gevriel op eenen dach dat Jona-
thas Sauls sone seyde totten iongelinck
synen wapendraghet: Comt laet ons over-
trecken totter Philistynen legher / die over
gene plaetse is. Maer hy en heeft dat synen
vader niet te kennē gegevē. Eñ Saul lach
stille in dat wterste vā Gabaa onder dē gra-
naet appelboom / die daer was inden acker
te Gabaa/ ende daer was volc met hem tot
omtrent ses hondert mannen. Eñ Achias
de sone van Achitob Ichabods broeder die 1. Reg. 4. d.
Phinees sone was/ de welcke comē was vā
Heli des Heerē priester te Silo droech den
Ephod. Maer t'volck en wist oock niet wer-
waerts dat Jonathas ghegaen was. Eñ
tusschen de opgangen daer Jonathas over-
gaen wilde tot der Philistynen heyrleghers
waren hooch wtstekende steenrotsen van
beyde de syden op een maniere van tanden
groote clippen/ herwaerts ende derwaerts
steych opgaende/ den eenen hier Boles/ ende
den anderē Sene. Die eē rootse stas hooch
wt noortwaerts teghen over Machmas eñ
den anderē zuytwaerts tegen over Gabaa.

Maer Jonathas seyde tot den iongelinc
synē wapēdrager: Comt laet ons overtrec-
ken tot den heyrleger vā dese onbesnedene/
oft de Heere by auontueren voor ons dede/
want t'en is den Heere niet swaer te behou
dē/ het zy door veel oft door luttel. Eñ syn
wapēdrager heeft hē geseyt: Doet alle dat u-
wer hertē belieft/ gaet henē werwaerts dat
ghy begeert/ eñ ic sal met v zyn waer dat ghi
wilt. Eñ Jonathas seyde: Siet wy trecke
over tot dese mannē. Eñ als wy vā henlie-
dē sullē gesien worde/ ist sake dat sy aldus tot
ons seggē: Blijft daer tot dat wy by v comē/
so laet ons staen in onse plaetse/ noch en laet
ons tot henliedē niet opwaerts gaē. Maer
ist sake dat sy seggē: Comt opwaerts tot by
ons/ so laet ōs opwaerts gaē: wāt de Heere
heeftse in onse handē gelevert/ dat sal ons eē
teken wesen. Aldus so zyn sy beyde gesien

vanden

vanden heyrlegher der Philistynen/ende de Philistynen seydē: Siet de Hebreusche comen wt de holen daer sy in verborgē warē.

Eñ de mannen vanden heyrleger spraken tot Jonathas eñ tot synen schiltknecht/eñ sy seyden: Comt opwaerts tot by ons/eñ wy sullen v dit dinck thoonen. Ende Jonathas seyde tot synen wapendrager: Laet ons opwaerts gaē/volcht my/wāt de Heere heeftse geleuert in Israhels handen. Aldus so is Jonathas opgegaen clauerende met handē eñ voeten/eñ syn wapendrager na hem. Aldus so vielen de sōmighe voor Jonathan/eñ de ander versloeth syn wapendrager die hem volchde. Eñ dit is geweest den eerstē slach/waer in dat Jonathas eñ syn wapēdrager versloegē omtrent twintich mannen/op een half boendet landts/d'welc een paer olsen op eenen dach plegē te ackerē. Eñ daer is een wonderlick werck gheschiet in de legers/eñ ouer de velden: eñ alle dat volc van haren heyrleger/die wtgegaen warē om te roonē/is verbaest geweest/eñ de legers zyn verstoort geworde eñ het is geschiet als een mirakel van Godt. Eñ de wachters van Saul die te Gabaa Beniamin waren/hebben wtgesien/eñ siet een menichte des volcs was daer neder geslagen herwaerts eñ derwaerts vliedēde. Eñ Saul heeft geseyt totten volcke dat met hem was: Ondersoect eñ besiet/wie darter vā ons lieden wech gegaē is. Eñ als sy dat ondersocht haddē/so ist bevonden dat Jonathas eñ syn wapendrager daer niet en waren. Ende Saul seyde tot Achias: Brengt hier by des Heeren arcke/want de arcke Gods was op dien dach daer met de kinderē vā Israhel. Eñ doen Saul met den priester sprac/so is daer een gerucht opgestaen inder Philistynen legher/eñ dat werde allenskens grooter/eñ t'gaf lancs so claerder geluyt. Eñ Saul seyde tot dē Priester: Treet v handt nae v. Aldus so heeft Saul geroepen/eñ alle het volc dat met hem was/eñ sy zyn ghecomen tot de plaetse des stryds/eñ siet een yegelics swaert was gekeert tegen synen naesten/eñ daer was een moort groot bouen maten. Ende de Hebreusschen die metten Philistynen geweest hadden ghisteren eñ eerghisteren/eñ waren met henlieden opgetrocken in haren leger/die zyn wederom gekeert/om dat sy met Israhel zyn souden die daer waren met Saul eñ Jonathas. Doe alle die vā Israhel die henseluen verborgē haddē opt gebercht vā Ephraim (hoorende dat de Philistynen gevloden waren) hebben hen met haren volck versaemt inden stryd. Eñ daer waren met Saul omtrent thien duysent mannen. Eñ de Heere heeft Israhel op dien dach verlost/Maer dē stryd is comē tot Bethanen. Eñ de mannē vā Israhel zyn met malcanderen versaemt op dien dach maer Saul heeft dat volc besworen/seggēde: Vermalendyt moet de man zyn die broot eet voor dē auont/tot dat ich my gewroken sal hebben vā mynen vyandē. Eñ alle dat volc en at gheen broot/ eñ alle dat gemeyn volc des landts is gecomē int woudt daer honich was op d'aensichtyn des ackers. Eñ dat volc is indē bosch gegaen/eñ men sach daer vloeiende honich/maer niemandt en stack syn hant aen synen mont/wāt het volc ontsach den eedt. Maer Jonathas en haddet niet gehoort doen syn vader het volc beswoer/eñ hy heeft wtgestesten het weterste vander roeden die hy in syn handt hadde/eñ hy doopte die in de honichraten/eñ hy keerde syn handt wederom aen synen mondt/eñ syn oogē worden verlicht. Doen antwoordē een vandē volcke/ende seyde: Dyn vader heeft met eenen eedt dat volc besworen/seggende: Vermalendyt moet de man zyn/die heden broot eet/eñ t'volc was onmachtich geworde. Eñ Jonathas seyde: Myn vader heeft dat landt beroert/wāt ghy hebt selues gesiē dat myn oogē verlicht zyn/om dat ic vā desen honich een weynich gheproeft hebbe: hoe veel te meer hadde dat volc gegeten vā haerder vyanden roof/die sy vondē hebben? en sonder niet eenen meerderen slach gedaen zyn tegen de Philistynen? Aldus hebben sy de Philistynē op dien dach geslagē vā Machmas tot Aialon. Maer het volck is bouen maten seer moede gewordē. Eñ gekeert zynde totten roof namen sy schapen/ossen/eñ calueren/eñ sy sloegen die doot op de aerde/eñ het volc at metten bloede. Eñ sy hebben Saul dit gheboodtschapt/seggēde datter volc gesondicht hadde teghen den Heere etende metten bloede. Eñ hy heeft geseyt: Ghy hebt ontgetreden. Wentelt nu tot my eenē grooten steen. Eñ Saul seyde: Verstroyt v onder dat gemeyn volc/eñ segget henliedē dat een yegelick tot my brenge synen osse/eñ synen ram eñ doodet die op desen steen/eñ eet/eñ dan en sondy tegen den Heere niet sondigen/etende metten bloede. Aldus so heeft alle t'volc een yegelic synē osse met synder hant gebracht totter nacht toe/eñ sy hebbē die aldaer gedoot. Eñ Saul heeft dē Heere eenē outaer gemaect/ende doen begonste hy eerstmael den Heere eenen outaer te maken. Eñ Saul heeft geseyt: Laet ons inder nacht de Philistynen ouerualle eñ verderuen tot dat den dach opgaet/also dat wy daer niet eenē man en laten ouerblyuen. Eñ het volc seyde: Alle dat v in v oogen goet dunct dat doet. Eñ de priester seyde: Laet ons herwaerts tot Gode gaen. Eñ Saul heeft den Heere te rade gegaen eñ gevraecht: Sal ic de Philistynen vervolgen? sultyy die in Israhels handē leuerē? Eñ hy en antwoordē hem niet op dien dach. Eñ Saul seyde: Brengt hier by my alle de hoeckē des volcs/eñ verneemt/ende besiet door wien dat dese misdaet heden gechiet is/ So warachtelic als de Heere Israhels verlosser leeft/want ist sake dat dit gedaen is door Jonathas mynen sone/so sal hy daerom sonder wederseggben sterue: waer op dat niemant tegen hem gesproken en heeft van alle den volcke. Eñ hy heeft geseyt tot geheel Israhel: Scheydt v ghy alle

op

op d'een ſijde/ eñ ic met Jonathas mijnē ſone ſal op de ander ſijde zijn. Eñ t'volc antwoorde tot Saul: Dat v goet dunckt in v oogē dat doet. Eñ Saul ſeyde tot dē Heere den Godt vā Iſrahel: Heere God vā Iſrahel geeft een teeckē/ wat dinck iſt dat ghi heden uwen dienaer niet geantwoort en hebt/ Iſt ſake dat in my oft in Jonathas mijnen ſone deſe miſdaet is/ ſo geeft eenē thoon/ oft is deſe booſheyt in v volck/ ſo gheeft heylicheyt. Eñ Saul met Jonathas zijn beuondē/ eñ t'volc iſſer wtgegaen. Eñ Saul ſeyde: Worpt dat lot tuſſchē my eñ Jonathas mijnen ſone. Eñ Jonathas worde gheuangen.

Doen ſeyde Saul tot Jonathas: Segt my wat ghy ghedaen hebt. Eñ Jonathas heuet hem te kennen gegeuē/ eñ hy heeft geſeyt: Al ſmakende heb ick geſmaeckt met dat wterſte eynde der roedē die in mijn handt was/ een luttel honichs/ eñ ſiet ick ſterue: Eñ Saul ſeyde: Dit moet my Godt doen/ eñ dat daer toe doen/ want ghi ſult de doot ſteruen Jonatha. Eñ t'volc heeft tot Saul geſeyt: Sal Jonathas daerom ſteruē die deſe groote ſalicheyt in Iſrahel gedaen heeft? Dat is onrecht. Alſo warachtelic als de Heere leeft ſo en ſal daer geen hayr vā ſijnen hooftcoop de aerde vallen/ want hy heeft heden metgode gewracht. Aldus ſo heeft t'volck Jonathan verloſt/ dat hy niet ſteruen en ſoude. Eñ Saul is wechgetrocken/ ende hy en heeft de Philiſtijnen niet vervolcht. Eñ de Philiſtijnen zijn tot haerlieder plaetſen gegā. Eñ als Saul ſijn rijc over Iſrahel vaſt gemaect hadde/ ſo ſtreedt hi rontſomme tegē alle ſijn vyandē tegē Moab/ eñ tegen de kinderē vā Ammon eñ Edom/ eñ de coninghen Soba/ eñ tegen de Philiſtijnen/ eñ wert waerts dat hy hem keerde/ daer creech hy de overhant.

Eñ vergaderende een heyr heeft hi Amalec ghelaghen eñ hy heeft Iſrahel verloſt wt de handē vā haren verderuers. Eñ Sauls ſonen waren Jonathas eñ Jeſſui eñ Melchiſua eñ de namen vā ſijnen twee dochterē waren deſe: Den naem van d'eerſte dochter was Merob eñ der ioncſter naem was Michol. Eñ den naem vā Sauls huyſvrouwe was Achinoam/ Achimaas dochter: ende den naem vā ſijnen overſthooftman was Abner een ſone vā Ner Sauls ooms ſone.

Itē ſo was Cis Sauls vader eñ Ner Abners vader was Abiels ſone. Eñ daer was eenen machtigē ſtrijdt tegen de Philiſtijnen alle de dagen vā Saul. want ſo wat ſterckē man eñ bequaem ten ſtrijde Saul geſiē hadde/ dien nam hy tot hem in ſijn gheſelſchap.

Hoe Samuel wt Gods mondt Saul beſaft dat hy Amalech dooden ſoude, Eñ hoe Saul wederom onghehoorſaem is, daerom worde hy vanden rijcke gheworpen.

Dat xv. Capittel.

SAmuel ſeyde tot Saul: De Heere heeft my geſondē dat ic v ſoude ſalue tot eenen coninc over ſijn volc vā Iſrahel daerom hoort nu des Heeren ſtemme. Dit ſeyt de Heere der heyrſcharē: Ic heb overleyt alle dat Amalec Iſrahel gedaen heeft hoe dat hy hem wederſtont inden wech doen hy wt Egypten opwaerts quam. Daerom gaet henen nu/ eñ ſlaet Amalec eñ verderft al dat heem toebehoort/ en ſpaert hem niet/ noch en begheert vā ſijnen dinghen niet. Maer ſlaet doot vandē mans totten vrouwen/ ende de cleyn kinderen metten ſuygelingē/ ossen eñ ſchapen/ kemels eñ ezels. Aldus ſoo heeft Saul dit den volcke geboden/ eñ hy heeftſe geteelt gelyck lammeren twee hondert duyſent voetvolcs/ eñ thien duyſent mannen vā Juda. Eñals Saul totter ſtadt vā Amalec comē was ſo leyde hy lagen aen de beke.

Eñ Saul ſeyde tot dat Cineus volc: Gaet wech ſcheyt vā hier/ eñ maect v wech verre vā Amalec/ dat ic v by auonturē met hem te ſamen niet en overvalle: wāt ghy hebt berm hertichcheyt gedaen met alle den kinderē van Iſrahel als ſy wt Egypten op quamen. Eñ dat Cineus volc is vertrockē wt het middē vā Amalec. Eñ Saul heeft Amalec geſlagē vā Heuila aen tot datmē comt te Sur/ welc is tegē over Egypten. Eñ hy heeft Agag den Coninc vā Amalec leuende gheuangen/ maer alle dat gemeyn volc heeft hy doot geſlagen met dat ſcherpe vandē ſwaerde. Eñ Saul mettē volcke hebbē Agag geſpaert eñ de beſte cudden vā ſchapen/ eñ runderen/ eñ de cleederē/ eñ de raimmē/ met alle dat ſchoon was/ eñ ſy en hebbē die niet willē verderuē/ maer wat ſnoode ende verworpen was/ dat hebbē ſy verdoruē. Doen is d'woordt des Heeren tot Samuel geſchiet ſeggēde: Het berout my dat ic Saul Coninc geſtelt hebbe/ wāt hy heeft my verlatē/ eñ mijn woordē en heeft hy metten werchen niet volbracht. Eñ Samuel is bedroeft geworde/ eñ hi heeft alle den nacht geroepē totten Heere. Eñ als Samuel des nachts opgheſtaen was/ dat hy des morgēs vroech tot Saul gaen ſoude/ ſo iſt Samuel geſeyt/ hoe dat Saul was gecomen op den berch Carmelus/ eñ dat hy hem ſelven hadde opgericht eenen overwelfden boge der triumphen/ eñ dat hi wederom gekeert zijnde door gegaen was/ eñ tot Galgala nederwaerts gecomen. Aldus ſo is Samuel tot Saul gecomē/ eñ Saul offerde den Heere brandtoffer vandē beſten der rooven die hy vā Amalec gebracht hadde. Eñ als Samuel by Saul comen was/ ſo heeft Saul tot hem geſeyt: Ghy zijt gebenedijt dē Heere. Ic heb des Heerē woort volbracht. Eñ Samuel heeft gheſeyt: Eñ wat gheroep der cudden is dit/ d'welck daer gheluyt maect in mijn oren eñ van dat groot vee/ welck ick hoore? Eñ Saul ſeyde: Vā Amalech hebben ſy deſe gebracht want het volck heeft de beſte ſchapen eñ runderen geſpaert/ om datmen die den Heere uwē Godt offerē ſoude/ maer alle d'ander hebbē wy gedoot. Maer Samuel ſeyde tot Saul: Laet my geworde/ eñ ick ſal v te kennen gheuen/ wat de Heere my deſen nacht geſeyt heeft. Eñ hy ſeyde tot hem: Spreeckt/ Eñ Samuel ſeyde: En iſt niet alſo doen ghi cleyn waert in uwē oogē/ ſo zijdy geworden het hooft in de geſlachten van Iſrahel: eñ de Heere heeft v gheſalft

tot eenen Coninc ouer Iſrahel/ eñ de Heere heeft v op dē wech geſondē eñ geſeyt: Gaet henen eñ ſlaet doot de ſondaers vā Amalec/ eñ ghy ſult tegen hen ſtrydē tot dat ghy die alle gedoot hebt. Waerom en hebdy dan de ſtemme des Heerē niet gehoort maer zyt gekeert totten roof eñ hebt quaet gedaen in
G des Heeren oogē? Eñ Saul heeft tot Samuel geſeyt: Ick heb ymmer de ſtemme des Heeren ghehoort/eñ heb ghewandelt inden wech/doort den welcken my de Heere geſonden heeft/ eñ ick heb Agag den Coninc van Amalec met my bracht/ eñ t'volc vā Amalec verſlagen. Maer het volc heeft vandē roof genomen ſchapen eñ oſſen/ de beſte van alle dat daer verſlagen is/om die den Heere haren Godt te offeren in Galgala. Eñ Samuel ſeyde: Meynde ghy dat de Heere begeert brandtofferē eñ ſlachofferandē eñ niet veel meer/ datmē des Heerē ſtemme onderdanich zy? wāt onderdanicheyt is beter dā ſlachofferanden: eñ gehoorſaem zyn is meer dā offerē dat vet vā rammē. want gelyck de ſonde der tooverye is wederſpānich zyn/ eñ als dat groot mis daet der afgoderyen is/ niet willen hooren. Daerom/ want ghy dat woordt des Heeren verworpē hebt/ ſo heeft v de Heere ock verworpen/ dat ghy gheen coninck weſen en ſult. Eñ Saul heeft tot Samuel geſeyt: Ick heb geſondicht/ om dat ick des Heerē woort eñ v woordē overtreden hebbe/ontſiende het volc/ eñ haerlieder ſtemmē onderdanich zynde. Maer nu bid ic v/wilt myn ſonde dragē/ eñ keert met my wederom/dat ic den Heere mach aenbiddē.
F Eñ Samuel ſeyde tot Saul: Ic en ſal met v niet wederom keeren/ want ghy hebt dat woordt des Heeren verworpē eñ de Heere heeft v verworpē/ dat ghy geen coninc ouer Iſrahel zyn en ſoudt. Eñ Samuel keerde hem omme/ dat hy wech gaen ſoude/ maer Saul greep dat opperſte vā synen mantel/ d'welc is geſcheurt. Eñ Samuel ſeyde tot hē: De Heere heeft dat coninckryc vā Iſrahel vā v geſcheurt op deſen dach eñ heeft dat uwen naeſtē overgegenē die beter is dā ghy.
Voorts ſo en ſal de triumpheerder in Iſrahel niet ſparē/ noch hy en ſal door geē berou gebuycht wordē/ want hy en is geen mēſche dat hy hē ſoude latē berouwen. Eñ hy ſeyde: Ic heb geſondicht/ maer bewyſt my nu eere voor de ouders myns volcs ende voor
G Iſrahel/eñ keert weder met my dat ick den Heere uwē Godt aenbiddē mach. Aldus ſo is Samuel wederom gegaen/ eñ is Saul gevolcht/eñ Saul heeft den Heere aenbedē/
eñ Samuel ſeyde: Brēgt tot my Agag den coninc vāAmalec. Eñ Agag is al beuēde tot hē gebracht ſeer vet. Eñ Agag ſeyde: Scheyt de bitter doot alſo? Eñ Samuel ſeyde: Gelyc v ſwaert de vrouwē heeft ſonder kinderē gemaect alſo ſal v moeder onder de vrouwen oock ſonder kinderē weſen. Eñ Samuel heeft hem in ſtuckē geſlagē voor den Heere in Galgalis. Doen is Samuel wech gegaē te Ramatha. Maer Saul is opwaerts ghegaen in ſyn huys te Gabaa. Eñ Samuel en heeft Saul niet meer geſiē totte dach ſyns doots toe. Maer nochtās beweēde Samuel Saul om dat dē Heere berouwē was dat hi Saul coninck hadde gemaect ouer Iſrahel.

Hoe Dauid voor Saul een coninck geſalft wordt, ende ghehaelt wordt tot Saul om voor hem op de herpe te ſpelen.

Dat xvj Capittel.

ENde de Heere heeft tot Samuel geſeyt: A Hoe lāge ſuldy Saul beweenē/ aengeſien dat ick hem verworpē hebbe/ dat hy ouer Iſrahel niet regnerē en ſoude? Vult uwē hoornē met olie/ende comt/ dat ick v ſende tot Iſai den Bethlehemmer/want ick heb mi verſien
1 van eenen coninc wt ſynen ſonen. Eñ Samuel ſeyde: Hoe ſal ick gaen: want Saul ſal dit hooren/eñ my dooden. Eñ de Heere ſeyde: Ghy ſult een calf vandē grootē vee bringen met uwer handt/eñ ghy ſult ſeggē: Ick ben comē om dē Heere een ſlachofferande te
2 dooden. Eñ ghy ſult Iſai tot de ſlachofferande noodē/eñ ic ſal v thoonē wat ghy doē ſult/eñ ghi ſult ſalven dē welckē ic v thoonē
4 ſal. Aldus heeft Samuel gedaē gelyc hem de Heere bevolen hadde/Eñ hy is gecomen te Bethlehē/ eñ de ouders vāder ſtadt hebben hen verwondert/hē te gemoet gaēde/ eñ hebben geſeyt: Is v incomſt ooc vreedſamicheē Eñ hy ſeyde: Sy is vreedſamich/ B
5 wāt ic ben comē om dē Heere een ſlachofferande te doen/Heylicht v/ eñ comt met my/ dat ic de offerāde doen mach. Aldus ſo heeft hy Iſai eñ ſyn ſonen geheylicht/ende die tot
6 dat ſacrificie genoodt. Eñ als ſy binnē gecomen waren/ſo ſach hy Eliab eñ ſeyde: Is
7 nu voor den Heere ſynen geſalfden? Eñ de Heere ſeyde tot Samuel: En aēſiet ſyn aenſicht niet/noch de hoocheyt ſynder lengden/ want ick heb hem verworpen/ eñ ick en oordeele niet na der menſchē gheſicht: want de mēſche ſiet de dingē die vā buyten ſchynen/
8 maer de Heere doorſiet t'herte. Eñ Iſai riep Abinadab/ eñ hy bracht dien voor Samuel/ Eñ hy ſeyde: Deſen en heeft de Heere ooc
9 niet vercorē. Maer Iſai heeft Sāma by hē bracht. Vādē welckē hi ſeyde: Deſen en heeft
10 de Heere ooc niet vercoren. Aldus ſo heeft Iſai ſyn ſeuē ſonē voor Samuel bracht/eñ Samuel heeft tot Iſai geſeyt: De Heere en heeft
11 gheen van deſen vercoren. Ende Samuel heeft gheſeyt tot Iſai: Zyn allen v ſonen nu hier gebracht? Eñ Iſai antwoorde: Daer is noch een cleyn knechtken achter bleuen/ eñ die voedt de ſchapen. Eñ Samuel ſeyde tot C
Iſai: Sendt eñ doet hem herwaerts bringen want wy en ſullē ter maeltyt niet ſitten
12 gaen/voor dat die hier gecomen is. Aldus ſo heeft hy wtgeſonden eñ hem gehaelt. Eñ hy was roſchachtich/ ſchoon van oplicht eñ weſelic van aenſicht. Eñ de Heere heeft ge-
13 ſeyt: Staet op eñ ſalft hē/ want hi iſt. Hierom ſo heeft Samuel dē hoorn metter olien genomen/ eñ heeft hem gheſalft int midden van ſynen broeders. Ende den gheeſt des Heeren is geſchiet in Dauid/ van dien dach eñ voortaen. Eñ Samuel is opgheſtaen/ eñ

wech

Ecc. 4. d. 17. Oſee 6. c. 7. Mat. 9. b. 13. 12. a. 7.

wech gegaē na Ramatha. Maer den geest
des Heeren is vā Saul gescheydē/ eñ eenen
quaden geest vanden Heere quelde hem. Eñ
Sauls dienaers seydē tot hem: Siet dē qua-
den geest Gods quelt v. Ons heere gebiede
eñ v knechtē die voor u zijn/ sullē eenē man
soeckē die met een herpe can spelē/ op dat hy
(als v den quaden geest des Heeren overcomt)
met sijnder hāt spele/ eñ dat ghy dā te lichter
moecht ve-ragē. Eñ Saul seyde tot synē
dienaers: Besiet mi dā yemāt die wel spe-
len can/ eñ brīgt dien by my. Eñ een vande
knechten antwoordede/ ende seyt: Siet ick
heb Isai des Bethlehemiters sone gesien/ die
wel spelen can/ eñ is seer stout vā macht/ eñ
ē strijdbaer man/ eñ voorsienich vā woor-
dē/ eñ ē schoon man/ eñ de Heere is met hē.

Daerom so heeft Saul boden tot Isai ge-
sonden/ seggēde: Sent tot my Dauid uwen
sone die in de weyde is. Aldus so nam Isai
eenen ezel met broode geladē/ eñ een fleschie
wijns/ eñ eenen bock wt de geyten/ eñ heeft
dat voor Dauid synes soons handt tot Saul
gesondē. Eñ Dauid is by Saul comē/ eñ hi
heeft voor hem gestaē/ eñ hy heeft hem vanē
maten seer lief gehadt/ eñ is sijn wapendra-
ger geworden. Eñ Saul heeft tot Isai ge-
sondē/ seggēde: Laet Dauid voor myn aen-
sicht staē/ wāt hy heeft gracie in myn oogen
vondē. Aldus so wāneer dē quadē geest des
Heeren Saul aenveerde/ so nam Dauid sijn
herpe/ eñ sloech die met sijnder hāt/ eñ Saul
worde daer door verlicht/ eñ slechtelijcker-
wijse den quaden geest ginck van hem.

Hoe de ionghelinck Dauid verslaet den reuse Goliath. Eñ hoe de Philistijnen vlieden. Dat xvij. Capittel.

MAer de Philistijnen vergaderende hare
heyren ten strijde/ zijn te samen gecomē
te Socho Iude/ eñ sy hebben harē leger ge-
maect tusschē Socho eñ Azeca/ aen de wete-
ste palen vā Dommim. Maer Saul eñ sijn
kinderē vā Israhel t'samen vergadert sijn-
de/ quamen in de valleye Terebynthi/ eñ sy
hebbē haerlieder heyr geschict/ om te strijdē
tegen de Philistijnen. Eñ de Philistijnen
stondē op den berch op dese syde/ eñ Israhel
stont op den berch op d'ander zijde/ eñ daer
was een valleye tusschē henliedē beyde. Eñ
daer is een ballaert man wt der Philistijnen
leger gecomen/ genaemt Goliath/ vā Geth/
ses cubitus eñ een palm hooghe/ eñ eenen
metalen helm was op sijn hooft/ eñ hy was
gecleedt met eenen pantsier met haken ghe-
maect/ eñ sijn pantsier weechde vijf duysent
sicken metaels/ eñ hy hadde metalen becu-
barnasch aen sijn beenen/ eñ eenen metalen
schilt bedeckt sijn schoudere/ maer den stoc
da sijnder lantien was gelijc eenen wevers
boom/ eñ dat yser van sijnder lantien hadde
ses hondert sicken ysers. Eñ sijn wapendra-
ger ginc voor hem. Eñ staende riep hy te-
gen de heyrscharen van Israhel/ eñ seyde tot
henliedē: waerom zydy gecomē bereet om
te strijden? En ben ick niet een Philistijns
man/ eñ ghy Sauls knechte? Kiest wt v lie-
den eenē man/ eñ laet diē tot eenē besonderē
camp nedertreets comē/ eñ sake dat hy te-
gen my mach campen/ eñ dat hi my verslaet/
so sullē wy v dienaers zijn: maer eñ sake dat
ick hē verwinne eñ verslae/ so sult ghy slauen
worden/ eñ ons dienē. Eñ de Philistijns man
seyde: Ick heb de heyrscharē vā Israhel heden
beschimpt/ Geeft my eenē man/ eñ laet dien
alleen teghen my eenen camp aenveerden.
Doen Saul eñ alle die vā Israhel hoorden
alduse danige woordē vā dien Philistijns/ so
waren sy verbaest eñ seer verveert. Maer
Dauid was een sone van eenen Ephrateus 1. Reg. 16. 2.
man (daer te voren al geseyt is) vā Bethle-
hem Iuda/ die Isai ghenaemt was/ de welcke
hadde acht sonē/ eñ ten tyde van Saul was
dit een out man/ die lange geleeft hadde on-
der de menschē. Eñ sijn drie outste sonē wa-
ren nae Saul ter oorlogē gegaē: eñ de namen
vā sijnē drie sonē die ter oorlogē getrocken wa-
ren zijn dese: Sijn eerst gheboren sone hiet
Eliab/ eñ de tweede Aminadab/ eñ de derde
Samma. Maer Dauid was de alder iongs-
te. Als dā de drie outste na Saul gegaē wa-
ren/ so is Dauid wech gegaē/ eñ is weder-
om gecomen van Saul/ dat hy sijns vaders
cuddē hoeden soude in Bethlehem. Maer
desen Philistijns man quā voors alle dagē
des morgēs/ eñ des auds/ eñ stont tot veer-
tich dagē toe. Eñ Isai seyde tot Dauid sij-
nen sone: Neemt voor v broeders een ephi
hijppape/ eñ dese thien broodē/ eñ loopt
inden heylegher tot uwe broeders/ eñ dese
thien sourkens caesen sult by dragheñ tot hare
hoofman/ eñ ghy sult v broeders besoeckē
oft sy oot in goedē doene zijn/ eñ vernemt
met welcke sy geschict zijn. Maer Saul eñ
sy/ eñ alle de kinderē vā Israhel inder Tere-
binthen valleye strēdē tegē de Philistijnen.
Aldus so is Dauid des morgēs vroech op
gestaen/ eñ heeft dat cudde den schaepherder
beuolē/ eñ hy is geladē wech gegaē/ geijc hē
Isai beuolen hadde. Eñ hy is gecomen ter
plaetsen vā Magala/ eñ tot dat heyr/ d'welc
wtgetrocken was ten strijde/ eñ hadde geroe-
pē indē slach/ wāt Israhel hadde sijn slach-
ordē gestelt/ eñ de Philistijnē waren daer
tegē ooc bereydt. Hierom Dauid achterla-
tende de packē dis hy gebracht hadde/ onder
de handt des bewaerders by de packē/ is ge-
loopē ter plaetsen des strijts/ eñ hy vraechde
oft al wel ginck met sijnē broeders. Eñ de
wijle dat hy noch sprac tot henliedē/ so ver-
thoonde hē daer de ballaert man opwaerts
comēde/ Goliath genoemt/ een Philistijn vā
Geth/ wter Philistijnē heyr/ eñ als hi dese sel
ne woordē sprac/ so heeft Dauid dat gehoort.
Maer alle die vā Israhel als sy dē man ge-
sien hadde/ vlodē vā synē aēsicht/ vreesende
hē seere. Eñ daer seyde yemant vā Israel:
En hebdy desen man niet gesien/ die opgero
men is: wāt hy is opgecomē om Israhel te
beschimpē. Daerom den man die desen ver-
slaet/ sal de Coninc rijck makē met grooter
rijcdommē/ eñ hy sal hem sijn dochter genē/
eñ sijns vaders huys sal hy vry van tribuyt
makē in Israhel. Eñ Dauid sprack tot de

mans die by hem stondē / seggēde: wat sal-
men den man genē die desen Philistijn ver-
slaet / ēn t'verwyt van Israhel afnecmt; wie
is doch dese onbesneden Philistijn / die daer
het heyr vanden leuenden God beschimpt
heeft! Ēn t'volk vertelde hem de selue re-
dene seggende: Dese dingen sullē den man
gegenē worden die dien verslaē sal. Doch wel
als Eliab Dauids oudste broeder gehoort
hadde / doen hy metē anderē sprac / so wrae-
by gram tegē Dauid / ēn seyde: waer toe sy-
by gecomē / ēn waerom hebdy die luttel schā-
pen in de woestijne gelaten? Ick ken dyhoo-
verdicheyt / ēn tis herten archeyt / ghy sijt
nieuwaers gecomē om dat ghy de strijdt
sien soudt. Ēn Dauid seyde: wat heb ick ge-
daen: Is alders dā een woort? Ēn hy wē-
den luttel beyden vā hē gegaē tot eenē an-
derē / ēn hy seyde de selue woordē. Ēn t'volc
antwoorde hem met dselue woort als voe-
ren. Ende Dauids woordē die hi gesproc-
kē heeft gehoort / ēn verteit voor Sauls aē-
sicht. Totē wel tē als hē gebracht was / sy
heeft hy tot hem geseyt: Mē manis herte en
ontsincke inde. Ick dienaer sal gaē ēn strij-
dē tegē desen Philistijn. Ēn Saul seyde tot
Dauid: Ghy en moecht desen Philistijn niet
wederstaē ēn tegē hē strijdē wāt ghi zijt een
jongheling / maer dese man is een crijchman
van sunder iouchevt. Ēn Dauid heeft tot
Saul geseyt: Ick dienaer hoedde synes vaders
schaddē / ēn daer quā eenē leew oft eenen beyr /
ēn d'een reē cam wech wt dat middē vā-
de endde / ēn ick verfolchde die / ēn sloechse /
ēn trac wt harē muyl / ēn sy stondē tegen my
op / ēn ick greep harē muyl / ēn sloechse / ēn
doeddese / wāt ick dienaer heb eenē leew
ēn eenē beyr doot geslagē / alsus sal desen on-
besnedē Philistijn wesen gelyck eē vā dien.
Nu sal ick gaen / ēn dat volc vā desen schandē
verlossen wāt wie is dese onbesneden Phi-
listijn / die heeft herren vermaledyden dat
heyr des leuendē Gods: Ēn Dauid seyde:
De Heere die my verlost heeft wt de handt
vandē leeuwe / ēn wt de hant vandē beyr / die
sal my ooc verlossen wt de handt van desen
Philistijn. Ēn Saul heeft tot Dauid geseyt:
Gaet heenen / ēn de Heere sy met v. Ende
Saul heeft Dauid met synen cleederen ge-
cleedt / ēn stelde eenen metalen helm op syn
hooft / ēn hy heeft hē met eē pantsier gecleet.
Ende als Dauid alsus met synē swaerde
ongort was op syn cleedt / soo begonst hy te
proeuē oft hy doe wel soude gewapēt connē
voorts gaē / want hy en hadde de gewoonte
niet. Ēn Dauid seyde tot Saul: Ick en can al-
so niet gaē / wāt ick en bē s niet gewoone. Ēn
hy heeft de wapenē afgeleyt / ēn hi nā synē
stock / den welcken hy altoos in syn handen
hadde / ēn hy coos voor hem vijf seer glatte
steenē uter beken / ēn hi seyde die in syn scha-
pers male die hy met hē hadde / ēn hy droech
een slinger in syn handt / ēn hy is voorts ge-
gaen tegen den Philistijn / ēn de Philistijn
ginck al voortgaende / ēn aencomende tegen
Dauid / ēn syn wapendrager ginc voor hem.

Ēn als de Philistijn op sach / ēn sach Da-
uid so heeft hy hem versmaet / want het was
een roskarbrich jongelinc / rōschoon vā ap-
sien. Ende de Philistijn seyde tot Dauid:
waē dunct v dat ick een hont ben / dat ghi tot
my met cenen stock comt? Ēn de Philistijn
vloec Dauid voor syn goden / ēn
hy seyde tot Dauid: Comt tot my / ēn ick sal v
vleesch den vogelē der locht / ēn den beesten
der aerden geuen. Maer Dauid heeft tot-
ten Philistijns geseyt: Ghi comt tot my met
een swaerde ēn lancie / ende met denen schilt /
Maer ick come tot v in den name vanden Hee-
re der heyrscharen / die een God is der heyr
vā Israhel / de welcke ghy heden beschimpt
hebt / ēn de Heere sal v in myn handt ge-
uen / ēn ick sal v slaen / ēn v hooft vā v nemen /
ēn ick sal de doode lichamen vanden heyrē der
Philistijnen heden geuen den vogelē der
locht / ende den beesten der aerden / op dat alle
aertrijck wete nach daer een God in Isra-
hel is. Ēn dat alle dese vergaderinge mach
weten / dat de Heere niet en verlost met den
swaert oft met de lancie / want synē is den
strijdt / ēn hy sal v in onse handē leueren.
Als dan de Philistijn opgestaen was / ēn
voorts nacher quā tegē Dauid / so heeft hem
Dauid gehaest / ēn in den strijde geloopē tegē
den Philistijn / ēn sta syn hant in de male /
ēn nam eenē steen / ēn hy wierp dien metter
slinger / ēn ombrengdē raecte hy den Phi-
listijn in syn voorhooft / ēn dien steen is diep
in syn voorhooft vast blijuē stekende / ēn hy
viel met syn aensicht op de aerde. Ēn Dauid
heeft tegen den Philistijn de ouerhandt ge-
cregen met de slinger / en met denen steen / ēn
hy heeft den Philistijn gheslagen ēn gedoot.
Ēn als Dauid geen swaert in syn handē
hadde / so liep hi ēn stont op dē Philistijn /
ēn nam syn swaert / ende trac dat wt synder
scheden / ēn sloech hē doot / ēn hy hem dē dat
hooft af. Maer doen de Philistijnē nu sagen
dat de alder sterckste vā henlieden doot was /
so vluchtē sy. Ēn de mannē vā Israhel ēn
Juda opstaende hebbē een gerruysch gemaect /
ēn hebbē de Philistijnē verfolcht / tot dat sy
gecomē waren in de valleye / ēn tot de poortē
vā Acaron / ēn som vandē Philistijnē vielē
gequetst op dē wech vā Saraim / tot Geth /
ēn tot Acaron toe. Ēn de kinderē vā Is-
rahel wedercomēde na dat sy de Philistijnē
verfolcht hadde hebben haerlieder legers
beloopē. Ende Dauid nemende het hooft
vanden Philistijn bracht dat in Jerusalem /
maer syn wapenen stelde hy in syn taberna-
kel. Op dien tijt als Saul Dauid sach wt-
gaēde tegē dē Philistijns man / so seyde hi tot
Abner dē opperveldheere: Dā wat geslachte
is desen jongelinch gecomē? Ēn Abner sey-
de: Also warachtelic als v siele leeft coninc /
ic en weets niet. Ēn de conincseyde: On-
dervraghet ghy wiens sone dat dit kint is.
Ēn als Dauid wederō gecomē was na dat
hy dē Philistijn verslagē hadde / so nam hem
Abner ēn bracht hē voor Saul houdende dat
Philistijns hooft in syn handt. Ēn Saul

seyde

seyde tot hem: Van wat geslachte sijt ghy o ionghelinc? Ende Dauid seyde: Ick ben een sone wes dienaers Isai des Bethlehemiters.

Hoe Dauid rade ghenomen, mochte dry hoeden, dinghe hoe Dauid wijselick doet in alle des Coninghs saken, wiet saul wt schencken sijn dochter gaf, oock dat hem de Philistijnen souden verslaen. Dat xviij. Capittel.

A ENde het is geschiet (doen Dauid sijn woort tot Saul volseyt hadde) dat Jonathas siele met Dauids siele verenicht wort, ende Jonathas heeft hem beminnt gelijc sijn eyghen siele. Ende Saul heeft hem op dien dach genomen, ende hy en heeft hem geen orlof gegeuen dat hy wederom in sijns vaders huys gaen sonde. Doen hebben Dauid ende Jonathas een verbont ghemaeckt, want Jonathas beminde hem gelijc sijn siele. Want Jonathas trock sijn cleet wt dat hy mede ghecleedt was, ende gaf dat Dauid tot sijns, alle sijn ander cleederen tot sijn swaert ende tot sijnen boge ende tot sijnen gordel toe. Ende Dauid reysde wt tot alle dingen daer hem Saul tot sonde, ende hy droegh hem seer wijselick: ende Saul stelde hem over dmannen van crijghe, ende hy was seer behaechlick voor alle des volcks ooghen, ende voor dat aensicht van Sauls dienaers. Maer doen Dauid den Philistijn verslaghen hadde, ende wederom quam, ende brachte sijn hooft in Jerusalem, doe ghingen de vrouwen wt alle de steden van Israel singende ende dansende, dem coninc Saul te gemoet met tamboeren der vreughden, ende met trommen hoornkens. Ende de vrouwen songen voor spelende ende seggende: Saul heeftet duysent verslaghen, ende Dauid thien duysent. Ende Saul is seer vnmaten ghram geworden, ende dit woort misbaechde hem in sijn ooghen, ende hy seyde: Sy hebben Dauid thien duysent gegeuen, ende mij hebben sy duysent gegeuen, wat gebreeckt hem meer dan alleen t'coninckrijck? Dierom so heeft Saul van dien dach ende voortaen Dauid niet stinnen ooghen aenlicht. Maer ten anderen dach so heeft den quaden Gods Saul overvallen, ende hy prophetiseerde int midden van sijnre huyse. Maer Dauid speelde snaerspel met sijn hant gelijc by alle dagen pleegh te doen. Ende Saul hielt een lantse, ende schoot die, meynende dat hy Dauid sonde mogen aen den want spieren. Ende Dauid wijcke derweerde reyse wt sijn aenlichte. Ende Saul vreesde Dauid, om dat de Heere met Dauid was, ende vā hē geschiedē was. Daerom heeft hem Saul van hē gedaē, ende hi heeft hem ghemaeckt een hooftman over duysent mannen, ende hy ghinck wt ende in voor des volcks aenlichte. Ende in alle sijn wegen so dede Dauid seer wijselick, ende de Heere was met hem. Alsus heeft Saul gesien dat hy boven maten seer voorsichtich was, ende hy heeft hem begonst te wachten van Dauid.

Maer gheheel Israhel ende Juda beminde Dauid, want hy ginck wt ende in voor hen liede. Ende Saul seyde tot Dauid: Siet daer is mijn outste dochter Merob, dese sal ick v tot eender huysvrouwen geuen, alleenlick weest een vroom man, ende strijdt de strijden des Heeren. Want Saul dachte by hemseluen segghende: Mijn hande en sy op hem niet maer laet der Philistijnen hant op hem sijn. Maer Dauid heeft tot Saul ghesecht: wie ben ick, oft wat danckt is mijn leuen, oft mijns vaders geslachte in Israhel dat ick des conincs schoude sone soude worden? Ende den tijt is ghecomen datmen Merob Sauls dochter sonde hebben ghegeuen, Dauid gegeuen is, so is sy Adriel de Meolachiet tot een huysvrouwe gegeuen. Maer Dauid beminde Michol Sauls dochter. Ende dit is Saule te kennen gegeuen, ende het heeft hem wel behaecht. Ende Saul seyde: Ick sal hem die geuen, op dat sy hem sy tot een struyckel om te vallen, ende dat de hant der Philistijnen op hem sijn mach. Ende Saul seyde tot Dauid: Dese tweede dinghe sult ghy heden mijnder schoude sone sijn. Ende Saul ghebood sijnen knechten spreeckt met Dauid daer int ooren, ende seggēde: Siet ghy behaecht den coninc wel, ende alle sijn knechten hebben v lief. Alsus dan so wilt des Coninghs schoude sone. Ende Sauls knechten hebbē gesproken alle dese woorden in Dauids ooren. Ende Dauid seyde: Dunckt v dan dese dinghe cleyn in uwen ooghen des Conincs schoude sone te zijne? Ingesien dat ick een arm man ben, die niet veel en heeft. Ende de knechten hebbē Saul dat wederom te kennē gegeuē, seggēde: Dusdanige woordē heeft Dauid gesproken. Doen seyde Saul: Alsus sult ghy tot Dauid spreken: De Coninck en begheert geen bruydschat anders vā hoedt voorhoofts der mannelicheyt vande Philistijnē danet wraeck mach gedaen worden van des Conincs vyanden. Maer Saul dicht Dauid te leueren in der Philistijnē handē. Als nu sijn dienaers Dauid wederom ghedoorsichtelijck hadden de woorden die Saul ghesproken hadde, so behaechde dit voorwaer Dauide in sijn ooghen, dat hi voor Conincs schoude sone worde sonde. Ende na een luttel dagē is Dauid opstaēde ende weeh gegaen met sijn mannen, ende hy onder hem warē, ende hi verslouch onder hem mannen vande Philistijnē, ende brachte de voorhoofden vā haer lieder manlicheyt, ende hy leuerde die den coninc by gantsch op dat hy sijn schoude sone worde sonde. Saul heeft dā de Michol sijn dochter tot eender huysvrouwe gegeuē. Ende Saul merckte ende verstont wel dat de Heere met Dauid was, maer Michol Sauls dochter hadde hē seer lief. Ende Saul begonst langes so meer Dauid te ontsien, ende Saul is Dauids vyant geworde tot alle dagen. Ende de princen der Philistijnē zijn wederom wtgetrocke, ende vā t'beginsel haerder wtcomste so stoeck hem Dauid voorsichtelicker dā alle Sauls knechtē, ende sijnen naem is boven maten seer vermaert ghe worden.

Hoe Saul voorsichtigen hebbende Dauid te doden, van sijnen sone Jonathas afgheleyt wordt, hy hoe Dauid en zijnen van Saul ter doot ghesocht, ontvloodt. Dat xix. Capittel.

A SAul heeft gesproken tot Jonathas sijnen sone ende tot alle sijn knechte, dat sy Dauid doodē sondē, maer Jonathas Sauls sone

hadde Dauiden seer lief. Ende Jonathas gaf dit Dauid te kennen seggēde: Mijn vader Saul leyt daer op toe / om v te dooden / daerō bidde ick v / wilt v doch morgē vroech wachten / eñ houdt v met heymelick / eñ blijft verborgen. Eñ ick sal wtgaen / eñ staen by mijnen vader opt veld / so waer hy zijn sal / eñ ick sal van v tot mijnen vader spreken / eñ al wat ick sien sal / dat sal ick v boodtschappen.

Aldus heeft Jonathas vā Dauid int beste gesprokē tot Saul sijnē vader / eñ hi heeft tot hem geseyt: O Conincklick en sondicht niet tegheu mijn knecht Dauid / want hy en heeft v niet misdaen / ende sijn werckē zijn v seer goet / Eñ hy heeft sijn ziele in sijn hant gestelt / eñ den Philistijn verslaghen / Ende de Heere heeft een groote salicheyt ghewracht voor geheel Israhel / ghy hebbet gesien / eñ v daer af verblijt. waerō sondicht ghy dā aen dat onschuldich bloet / doodende Dauid / die sonder schult is? Doen Saul dit ghehoort hadde / so worde hi te vredē gestelt door Jonathas stēme / eñ swoer: Also warachtelijck als die Heere leeft / hi en sal niet gedoot worden. Aldus so heeft Jonathas Dauid gerepē / eñ hem alle dese wordē te kennē gegeuē / eñ Jonathas heeft Dauid binnē in Saul gebracht / eñ hi is voor hem geweest / gelijck hy daer gisterē eñ eergisteren was. wederom Ende Ille noch een oorloge opgestaen / eñ Dauid is wt getrocken / eñ heeft tegen de Philistijnen gestredē / eñ heeft die geslagē met eenen seer grooten slach / eñ sy vloden van sijnen aenlichte. Eñ den quadē gheest des Heeren is in Saul comen / eñ hy sat in sijn huys / eñ hadde een lancie in sijn handt. Maer Dauid die speelde opt snaerspel met sijn hant. Eñ Saul leyder op toe / om Dauid metter lancie aenden wandt te speten / maer Dauid wijcke vā Sauls aenlichte / maer de lancie sonder wonde te makē vlooch indē wandt. Eñ Dauid vloot / ende werde dien nacht behouden.

Soo heeft dan Saul sijn dienaers in Dauids huys gesondē / dat sy hem bewarē soudē / eñ darmē hem des morgēs vroech doodē soude. Eñ doen Michol sijn huysvrouwe dit hadde Dauid te kennē gegeuen / seggende: T'en zy dat ghy v selven desen nacht verlost so sultdy morgen sterue: so heeft sy hem nedergelaten door een venster / eñ hy is wechghegaen / eñ gheuloden / eñ behouden.

Doen nam Michol een staende beelt / ende leyde dat opt bedde / eñ een harich geytē vel heeft sy geleyt aent hooft vā dien / eñ sy decte dat beelt met clederen. Eñ Saul sant sijn dienaers die Dauid sondē metter macht vāgen / eñ daer is geantwoort dat hy siec was.

Eñ Saul heeft wederom boden gheseuden / dat sy Dauid besien souden / seggheude: Brengt hem tot my opt bedde / datmen hem doode. Eñ als de boden daer gecomē waren / soo ille een beelt opt bedde vonden / eñ geyten vellē aent hooft vā dien. Eñ Saul seyde tot Michol: waerom hebdy my aldus bedrogen / eñ hebt mijnen vyant laten gaen dat hi wech vlieden soude? Eñ Michol antwoorde tot Saul: Om dat hi mi seyde: Laet my gaē / oft anders sal ick v doodē. Maer Dauid vliedēde is behoudē eñ hy is by Samuel gecomē te Ramatha / eñ heeft hem geboodtschapt alle dat hē Saul gedaē hadde / eñ hy eñ Samuel zijn wechgegaē / eñ hebbē gewoont in Naioth. Eñ het is Saul geboodtschapt vā sommige die seydē: Siet Dauid is te Naioth in Ramatha. Hierō heeft Saul dienaren wtgesonden / dat sy Dauid metter macht vangen soudē. De welcke als sy sagen dē hoop der propheten die propheteerdē / eñ Samuel ouer henlieden staende / so is den geest des Heerē ooc in henlieden woordē / eñ sy begonstē ooc te propheteren. Eñ als dit Saul geboodtschapt worde / so heeft hy noch ander bodē wtgesondē / maer die propheteerden ooc. Eñ Saul heeft noch de derde bodē wtgesonden / de welcke ooc gheprophetceert hebbē. Eñ Saul seer gestoort synde / is selue ooc na Ramatha gegaē / eñ hi is gecomen tot den grootē put die daer is te Socho / Eñ hy heeft gevraecht eñ geseyt: Op wat plaetsen zijn Samuel eñ Dauid? Eñ hem is gheseyt: Siet sy zijn te Naioth in Ramatha. Eñ hy is voorts gegaen te Naioth in Ramatha / eñ den geest Gods is oot geworden op hem / eñ hy wandelde voortgaende / eñ hy propheteerde tot dat hi quā te Naioth in Ramatha. Eñ hy heeft ooc hemselven ghebloot van sijnen clederē / ende propheteerde mesmen anderē voor Samuel / eñ hi heeft al naect gesongen alle dien dach ende nacht / waer vt dat dit gemeyn segwoort gecomē is: Is Saul ooc onder de Propheten?

1. Reg. 19. 18.

Hoe Jonathas Dauid voor Saul excuseert, maer te vergheefs. Ende hoe hy Dauid verloft. Dat XX. Capitel.

DAuid is gevlucht van Naioth / welck in Ramatha is / eñ comēde heeft hy tot Jonathas gheseyt: wat heb ick ghedaen? wat sondē heb ick tegen tweē vader ghedaen / dat hy mijn ziele soect? Eñ Jonathas seyde tot hem: Verre moet dit wesen / ghi en sult niet sterue / want mijn vader en sal niet doen / t'zy groot oft cleyn / t'en zy dat hy my dat eerst te kennen heeft gegeuen. Soude dā mijn vader dit woort alleen voor my verborgen hebbē? Dit en sal gheensins zijn. Eñ hy heeft Dauid wederō ghesworē eñ Dauid seyde: Dy vader weet voorwaer wel dat ic gracie in v oogē vondē hebbe / eñ hy sal segghen: En laet Jonathas dit niet weten op dat hi by auonture niet droeuich en zy / wāt certeyn ic weet wel also warachtelijck als de Heere leeft / eñ v siele leeft / dat ick eñ de doot (op dat ict so seggē mach) maer eē schiede van malcanderē verscheyden en zijn.

Eñ Jonathas heeft tot Dauid gheseyt: Al wat v ziele my seggen sal / dat sal ick v doen.

Eñ Dauid seyde tot Jonathā: Siet het is morgē de feeste vander nieuwer maēt / eñ ic pleech dā gewoonlick bi dē coninc ter maeltyt te sitē. Aldus laet my nu gaē / dat ick my borgen mach int velt totten auont vandē derdē dach. Ist sake dat v vader omme siende / na my vraget / so sultdy hem antwoorden:

Dauid

Dauid heeft my ghebeden/ dat hy haestelick
B mocht gaen in syn stadt te Bethlehem/ want
daer feestelicke slachofferanden te doen syn
voor allen syn ghesla chte. Ist sake dat hy
C seyt: Het is goet/ so sal uwen dit naer vreede
syn/ Maer ist sake dat hy gram wordt/ soo
weet seker lick dat syn quaetheyt verbult is.
Hierom so doet barmhertigheyt met uwē
dienaer/ wāt ghy hebt my uwen dienaer een
verbonde des Heeren met v doen maken.
Maer is daer eenige onrechtveerdicheyt in
my/ so slaet ghy my doot/ eñ en brēgt my tot
uwē vader niet. Eñ Jonathas seyde: Wet-
te sy dat vā my/ want t'en is niet mogelick
dat ick v dat niet en sonde te kennen geuen/
ist sake dat ick seker lick beuinde dat myns
vaders aertheyt tegen v voltomen is. Eñ
Dauid antwoordde tot Jonathas: wie sal mi
de bootschap brengē/ ist sake dat v vader hy
auonturē v per straffelic vā my geantwoort
heeft? Eñ Jonathas seyde tot Dauid: Comt
eñ laet ons daer buytē opt veld gaen. Eñ als
sy beyde buytē opt veld gegaē waren/ so sey-
de Jonathas tot Dauid: Heere God vā Is
rahel/ ist sake dat ic myns vaders sin onder-
soecke morgen oft ouermorgē/ eñ datter yet
E goets ouer Dauid is/ eñ dat ic tersont tot v
niet en seynde/ eñ v dat niet te kennē en ge-
ue/ so moet de Heere Jonathe dit doen/ eñ
dat daer toe doen. Maer ist sake dat myns
vaders quaetheyt tegē v gedueriich blijft/ so
sal ict v in v oore laten wetē/ eñ v laten gaē/
dat ghy moecht met vreden wech gaē/ eñ dā
moet de Heere met v syn/ gelijc hy met mij-
nen vader geweest is. Eñ ist dat ict leue/ so
sultdy my des Heeren barmhertigheyt doen:
maer ist dat ic sal gestoruē syn/ so en sultdy
v barmhertigheyt niet afkeeren van mijnen
huyse tot inder eewicheyt: als de Heere alle
Dauids vyanden wtroeyen sal/ eenen yege-
licken vāder aerdē so moet de Heere Jona-
than vā synē huyse wech halen/ eñ de Heere
moet dat versoeckē wt de handē vā Dauids
vyandē. Aldus so heeft Jonathas eē ver-
bāt gemaect met Dauids huys/ eñ de Heere
heuet versocht wt Dauids vyandē hant/ eñ
Jonathas heeft daer toe Dauid noch ghe-
sworen/ om dat hy hem lief hadde/ want hy
beminde hem gelijck syn eygen siele. Eñ
Jonathas seyde tot hem: Morgē salt de eer-
ste vander nieuwer maent zijn/ eñ men sal v
dan soeckē/ wāt men sal begheeren dat ghy
soudt comē sitten tot ouermorgē toe. Al-
dus so sultdy haestelic nederwaerts gaen/ eñ
D comen ter plaetsen daer ghy sult verborgen
wordē op eenigē dach als men werckē mach/
Eñ ghy sult sitte bydē steen die Ezel genoēt
is: eñ ic sal dry pylen op dien schieten/ eñ ic
sal schietē recht oft ic my oeffende na eē teec-
ken/ Eñ ic sal oot een knechtkē sendē/ hem
seggende: Gaet heenen eñ haelt my de pylen/
Eñ ist dat ic den knechten segge: Siet de
pylen zijn herwaerts achter v/ brengt die/ so
comt ghy dā by my/ wāt dā ist met v paeys/
eñ niet quaets/ also waerachtelic als de Heere
leeft. Maer ist sake dat ic aldus totē knecht-
ken seggen sal: Siet de pylen liggen voors
voor v/ so gaet in vrede/ wāt de Heere heeft
v latē gaen. Maer vā d'woort dat wy ge-
sproken hebbē ick eñ ghy zy de Heere tusschē
v eñ my tot inder eewicheyt. Aldus so is
Dauid opt veld ghebergen geweest/ ende de
feest vāder nieuwer maent is gecomē/ eñ de
coninck is geseten ter maeltyt om broodt te
eten. Eñ als de coninck op synen stoel ge- E
seten was (na de gewoonte) welck aenden
wandt was/ so stont Jonathas op/ eñ Abner
sat ter sydē by Saul/ eñ Dauids plaetse woe-
de daer leedich gesien. Eñ Saul en heeft op
dien dach niet geseyt wāt hy dachte dat hem
yet by auonturē mis vallen was/ dat hy niet
suyuer en was noch gereynicht. Eñ doen
den anderen dach na de feeste vander nieu-
wer maent gecomē was/ so sachmē Dauids
plaetse noch ydel. Eñ Saul seyde tot Jona-
thas synen sone/ waerom en is de sone van
Jsai niet ter maeltyt gecomē/ noch ghistere
noch heden? Ende Jonathas antwoordde
Saul/ hy heeft my seer hertelic gebeden dat
hy sonde mogē gaen na Bethlehem/ eñ hy
seyde: Geeft my oorlof/ wāt daer is een feest
feestelicke sacrificie in mijn stadt. Eē vā mij-
nen broeders heeft mi gerocpē. Hierom heb
ick gracie voor v oogē vonde: laet mi gerin-
ge gaen/ dat ic mijn broeders mach sien: om
dese sake en is hy tot des conincx tafel niet
gecomē. Doen werdt Saul gram tegē Jo F
nathan/ eñ seyde tot hē: Ghy sone vā eender
vrouwē due eenē man sonder verluer selner
achtheit/ meyndy dat ic niet en weet/ dat ghy
den sone vā Jsai lief hebt tot uwer schandē/
eñ ter schandē vā uwer schādelicker moeders
schanden? want alle de dagen dat de sone vā Jsai op
de aerde leeft/ so en sult ghy eñ v ryc niet ge-
stichte wordē. Aldus dā so seynt nu eñ doet
hem by my brengē want hy is een kint des
doots. Eñ Jonathas heeft Saul synē va-
der geantwoort seggende: waerom sal hy
sterue: wat heeft hy gedae? Eñ Saul greep
een lantse/ dat hy hem slaen sonde. Eñ Jona
thas heeft doen gemerct/ dat syn vader vast
opset ghemaect hadde dat hy Dauid dooden
sonde. Hierō is Jonathas vāder tafelē op-
ghestaen met groter ghestoorthevt sonder
gramschap/ eñ hy en at op den tweeden dach
vāder nieuwer maēt geē broot/ wāt hi was
bedroeft om Dauid/ dat hem syn vader also
beschaēt hadde. Eñ doēt smorgēs dach ge-
wordē was/ so is Jonathas op dat veld ge-
gaen/ also hi Dauid gesteit hadde/ eñ eē kleyn
ionckxkē met hē/ eñ hy seyde tot synē ion-
gen: Gaet henē/ eñ haelt my de pylen die ick
schiete. Eñ als de ionge geloopen was der- B
waerts/ so schoot hy noch eenē anderen pyl
voorby dē iongē. Als dan de ionge comen
was ter plaetsen vandē pyl den welckē Jo-
nathas geschotē hadde so riep Jonathas dē
iongē achter synē rugge/ eñ seyde: Siet daer
is eenē pyl verre voorby v. Eñ Jonathas
riep noch eens den iongen achter rugge na/
seggēde: Haest v geringe/ en wilt niet stille
staen. Doen raepte Jonathas ionge alle de

phlen tsamen / eñ hy brachtse synen heere / maer hy en wist met allē niet warmē daer
" dede / want Jonathas eñ Dauid hadde alleē kennisse vander sakē. Dacrom so heeft Jo-
" nathas syn gereetschap den iongē gegeuen / eñ seyde tot hem: Gaet wech / eñ brachtse in de stadt. Eñ als de ionge wech gegaē was / " so is Dauid opgheslaen van der plaetsen die suytwaerts staet / eñ vallende op syn aēsicht neder ter aerden / heeft hy drymael aenbedē / eñ sy custen malcanderē eñ weenden beyde te samen / maer Dauid aldermeest. Aldus so " heeft Jonathas tot Dauid geseyt: Gaet henē in vrede / Al dat wy beyde gesworen hebben inden naem des Heeren seggēde: De Heere sy tusschen my eñ v / eñ tusschen v saet ende myn saet tot inder eewicheyt. Eñ Dauid " is opgestaen / eñ wech gegaen / Eñ Jonathas is ooch in de stadt ghegaen.

Hoe Dauid vliedēde quam te Nobe, eñ daer Goliaths sweert vereereeh ende broodt, ende hoe hy quam totten Coninck van Geth Achis ghenoemt.

Dat xxj. Capittel.

A DOen quam Dauid te Nobe tot Achimelech den priester / eñ Achimelech verwonderde hem seer / om dat Dauid daer gecomen was / Eñ hy seyde tot hem: waerom sydy alleene / eñ niemant met v? Eñ Dauid seyde tot Achimelech dē priester: De Coninc heeft my een woordt bevolen / eñ gheseyt: En laet niemant dese sake weten / waerom dat ghy van my gesonden zyt / ende wat gebodē dat ic v bevolen hebbe / want ick heb de knechtē bestelt te zyne tot die eñ die plaetse. Daer om hebdy nu yet byder handt / zy vyf broo-den / geeft my die / oft yet dat ghy vindt. Eñ de priester antwoordende seyde tot Dauid: Ic en heb geen broot voor gemeyn menschē byder hant / maer alleē heylich broot / ist sake B dat de knechten suyver zyn / besonder van vrouwen. Eñ Dauid antwoorde den priester / eñ seyde tot hem: Aengaēde de vrouwē / ist datmen daer op letter / wy hebbē ons daer af onthouden van gisteren ende eergisteren als wy wt gingen / ende de vaten der kinderen waren heylich / maer desen wech is besmet / maer die sal ooc heden geheylicht wor-Mat.12.3. den door de vaten. Aldus so heeft hem de priester gheheylicht broot gegeuen. want daer en was geen broot / dan alleen de broo-den der voorleggingē / die van dat aensichyn des Heeren afgedragen waren / om datmen daer warme broden voor legghen soude.

Eñ daer was een van Sauls knechten op dien dach binnen in des Heeren taberna-C kel / ende synen naem was Doeg / een Edumiter / de alder machtichste van Sauls herders. Ende Dauid seyde tot Achimelech: Hebdy hier byder hant eenighe lancie oft sweert? want ic en heb myn sweert eñ myn wapenē met my niet gebracht. want des coninx woort was hastich. Eñ de priester seyde: Siet hier is dat sweert Goliath des Philistyns / den welcken ghy verslagen hebt in de valleye der Therebintē / het is gedeckt met eenen mantel achter den Ephod / wildy dit met v dragen / so neemt dat wech / want hier en is geē ander sonder dit. Eñ Dauid seyde: Daer en is geen ander dies gelijc / geeft my " dat. Aldus is Dauid opgestaē / eñ gevlucht wt Sauls aensicht op dien dach / eñ hy is ge-" comen tot Achis den coninc van Geth / Eñ D Achis knechten seyden tot hem als sy Dauid sagen: En is dit niet Dauid / de coninck des lants? En songen sy niet door de dansen segende: Saul heeft er duysent verslagen / maer " Dauid thien duysent? Maer Dauid steide dese woordē in syn herte / eñ hy vreesde seere voor dat aensichyn vā Achis des coninx vā " Geth / Eñ hy veranderde synē mont voor henliedē / eñ hy viel onder haer handē / eñ hy liet aen de doze vander poorten / eñ syn zee-" uer vloeyde hem neder op synen baert. Eñ Achis seyde tot syn knechtē / ghy hebt gesien desen man rasende / waerom hebdy dien tot " my gebracht? Gebreken ons rasende mē-schen? dat ghy desen mā hier binnē gebracht hebt / om dat hy voor my soude rasen? Sal desen dan in myn huys comen?

Hoe Dauid vlieth in dē cuyl Odolla, met noch ander die hē aenvielen, eñ hoe hy na d'lant Iude coms, Eñ hoe Saul de priesters van Nobe alle doet vermoorden.

Dat xxij. Capittel.

HIerom is Dauid van daer gegaen / ende A geuloden in de spelonche vān Odollam / d'welc als syn broeders eñ alle synes vaders huys gehoort hadden / so zyn sy daer tot hem " neder waerts gecomen. Ende daer zyn tot hem vergadert alle die benaut waren / eñ met schult beladen / eñ die bitter van herte waren / eñ is haerliedē hooftman geworden / eñ daer zyn omtrent vier hondert mannen by hem " geweest. Eñ Dauid is van daer getrocken te Maspha / welck is in Moab / eñ hy seyde totte coninc van Moab: Ic bidde v laet doch myn vader eñ myn moeder by v woonē / tot dat ick weten mach wat Godt my doen sal.

" Eñ hy heeftse ghelaten voor des coninx van Moab aensicht. Ende sy bleuen by hem alle den tyt dat Dauid op syn hoede was.

" Eñ Gad de prophete seyde tot Dauid: En wilt inde besloten hoede niet binnen / reyst voorts / eñ gaet in't lant vā Juda. Eñ Dauid is wech gereyst / eñ is gecomē in't bosch Ha-" ret. Eñ Saul heeft gehoort / dat Dauid ge sien is geweest / eñ de mannen die met hem waren. Maer als Saul te Gabaa woonde / B eñ was int bosch welc te Rama is / hebbende een lancie in syn handt / eñ alle syn knechten " rontsomme hem stonden / soo seyde hy tot synen knechten die by hem stonden: Hoort my nu ghy kinderē vā Jemini / meyndy dat de sone vā Jsai v allegader sal ackerlandē eñ wyngaerden geuen / ende dat hy v allegader sal hooftmannen maken ouer duysent man-nen / ende capiteynē ouer hondert mannen / " aenghesien dat ghy alle tegen my gesworen hebt / also darter niemāt en is die my yet te kennen geuet: besonder want myn sone een verbont gemaect heeft metten sone van Jsai: Daer en is niemant vā v liedē die me-delydē heeft met my / oft duet my te kennē ga ne / om dat myn sone mynē knecht tegē my opgerruct heeft / de welcke my lagen leyt tot

op

op dese woerd toe. Doen antwoordde Doeg een man vā Edom die by hem stont/ eñ was d'eerste onder Sauls knechten: Ic heb (seyt hi) dē sone vā Isai gesiē te Nobe by Abimelech Achitobs sone den priester/ de welcke voor hem vandē Heere raet waechde/ eñ hy gaf hem spyse/ eñdat swaert vā Goliath den Philistijn gaf hy hem oock. Alsus so heeft Saul wt gesondē om Achimelech den priester Achitobs sone te doen halē/ eñ alle synes vaders huys al priesters woonēde te Nobe/ de welcke allegader zijn by den coninck gecomen. Eñ Saul seyde tot Achimelech: Hoort ghy sone van Achitob. Ende hy antwoordde: Hier den ick Heere/ Ende Saul seyde tot hem: waerom hebdy tegen my gesworen/ ghy eñ de sone vā Isai/ eñ hebt hem hoodē eñ een swaert gegeuē/ eñ den Heere voor hem raets gevraecht dat hy tegen my opstaen soude/ een heymelick lagen leggere blijuende tot op desen dach toe? Eñ Achimelech antwoordēde den coninck seyde: Eñ wie isser doch onder allen v knechten so getrouwe als Dauid/ eñ des conincs behoude sone/ eñ reysende na v gebodt/ eñ gloriens in v huys? Heb ick heden erst begonst voor hem vandē Heere raedt te vragen: Verre zy dat vā my. De conine en wil sulc dinck met vermoedē tegen synē dienaer in alle myns vaders huys/ want v dienaer en heeft niet met allē geweetē vā deser sakē/ t'zy groot oft cleyne. Eñ de coninck seyde: Ghy sult de doot sterue Achimelech/ ghy eñ alle wes vaders huys. Eñ de conine seyde tot dē archiers die rontsomme hē stondē: Keert vomme/ eñ slaet de priesters des Heere doot/ wāt haerlieder hant is met Dauid/ wetēde dat hi vluchte/ eñ sy en hebbē my dat niet te kennē gegeuē. Maer des conincs knechtē en wildē haerlieder hant niet wtstekē aen des Heere priesters. Doen seyde de coninc tot Doeg: Keert v ghy om/ eñ valt op de priesters. Eñ Doeg de Edomiter hem omkeerende overviel de priesters/ eñ verloech op dien dach vijfentachtentich mannē gecleedt met linnen Ephods cleederē. Eñ hy verloech metē swaerde der priesterē stadt Nobe/ mannē eñ vrouwē cleyn kinderen eñ suygelingē/ ossen eñ ezels eñ schapē vermeldde hy metē scherp vanden swaerde. Maer een sone vā Achimelech Achitobs sone/ wiens naem was Abiathar/ ontcomende vluchte tot Dauid/ eñ hy gaf hem te kennē hoe dat Saul des Heere priesters gedoot hadde. Eñ Dauid seyde tot Abiathar: Ic wist wel op dié dach doen de Edomiter Doeg daer was/ dat hat sonder twijfel Saul seggen soude: Ick den schuldich alle der sielen vos vaders. Blijft by my/ en wilt niet vreesen/ ist dat yemandt myn siele soeckt/ dies sal v siele oock soecken/ ende ghy sult met my behouden worden.

Hoe Dauid de stadt van Ceila ontset doet van de Philistijnen/ ende hoe hy vlieht uyt de woestijne Siph, eñ hoe dat hem Saul daer vervolcht.

Dat xxiij. Capittel.

Ende sy hebben Dauiden ghebootschapt/ seggende: Siet de Philistijnen bestrijden Ceilam/ ende sy beroouen de dorschvloeren. Hierom heeft Dauid dē Heere te rade gegaen/ seggēde: Sal ic gaen eñ slaen dese Philistijnen? Eñ de Heere heeft tot Dauid gheseyt: Gaet henen/ eñ ghy sult de Philistijnen verslaen/ eñ Ceila behondē. Eñ de mannen die met Dauid waren seyden tot hem: Siet wy wesen hier zijnde int lant vā Juda/ hoeveel te meer ist sake dat wi gaen te Ceila tegen de heyrscharen der Philistijnē? Alsus so heeft Dauid noch eens vandē Heere raet ghevraecht/ De welcke antwoordende heeft geseyt tot hem: Staet op/ eñ gaet tot Ceila/ want ic sal de Philistijnen in v hant leueré. Hierom is Dauid eñ sijn mannē ghereyst na Ceila eñ hy heeft tegen de Philistijnē gestreden/ eñ heeft haerlieden veel weechgenomen/ eñ die met eenen groten slach geslagē/ eñ Dauid heeft de ingesetenē vā Ceila verlost. Doen ten tijde doē Abiathar Achimelechs sone vluchte tot Dauid in Ceila/ so was hy afgecomen hebbende met hem eenē Ephod. Eñ het is Saul gebootschapt dat Dauid te Ceila comē was. Eñ Saul seyde: De Heere heeft hem in myn handen gheleuert/ eñ hy is gevangen/ in een stadt gegaen synde daer poorten eñ slooten zijn. Eñ Saul heeft alle den volcke bewolen dat sy nederwaerts ten strijde trecken souden in Ceilam/ eñ dat sy Dauid met synē mannē omleggen soudē. Welc als Dauid vernomē hadde/ dat Saul al heymelick op handē hadde hem quaet te doen/ so seyde hy tot Abiathar den priester: Doet den Ephod aen. Eñ Dauid seyde: Heere God vā Israhel/ v dienaer heeft eertijdts gehoort/ dat Saul opsoeckt te comē in Ceila/ om de stadt te verderuē om mijnen wille. Sullē de mannē vā Ceila my in sijn handē leueren/ eñ sal Saul oock nederwaerts comen alsse v dienaer ghehoort heeft: Heere God vā Israhel gelieft uwē dienaer te kennen. Eñ de Heere heeft geseyt: Hi sal nederwaerts comē. Eñ Dauid seyde: Sullen de mannē vā Ceila my eñ de mannē die by my zijn oock in Sauls handē leueré? Eñ de Heere heeft geseyt: Sy sullē v leueré. Daerom is Dauid opgestaē/ eñ sijn mannē omtrent ses hōderē eñ wt Ceila getrocké zijnde/ sy hebben ongestadelic gegaen herwaerts eñ derwaerts onseker. Eñ t'is Saul gebootschapt dat Dauid van Ceila gevlucht was/ eñ behouden. waerom dat hi niet en heeft willen wtrecken. Maer Dauid woonde in de woestijne in de stercste plaetsen/ eñ hy bleef op dat gebercht der woestijnen vā Siph op eenen doornigē berch. Nochtans socht hēt Saul t'allen dagē/ eñ de Heere en heeft hem niet gheleuert in sijn handē. Eñ Dauid heeft gesien dat Saul wtgegaen was om syn siele te soecken. Maer Dauid was in de woestijne Siph int bosch. Eñ Jonathas Sauls sone is opghestaen/ eñ is by Dauid int bosch gegaē/ eñ hy heeft sijn handē gesterct in Godē/ eñ heeft hē geseyt: En wilt niet vreesen/ wāt myns vaders Sauls hant en sal v niet vinden. Eñ ghy sult regneren over Israhel/

eñ ic sal naest v die tweede zijn Maer Saul
myn vader die weet dat ock wel. Hierom
so hebdé sy beyde een verbont gemaect voor
den Heere/eñ Dauid is in de bosschagie blee-
uen/ maer Jonathas is wederom gekeert in
syn huys. Hierom so zijn die vã Siph op ge-
trocken tot Saul te Gabaa seggende: Siet
en is Dauid by ons niet verborgen mde al-
der bevrijdste plaetsen der bosschagien op dé
heuuele Dachila/welck leyt ter rechter syden
vander woestijnë Daerõ so coemt nv ne-
derwaerts ghelijck v ziele begeert heeft dat
ghy nederwaerts comé sout eñ sal ons be-
hoorné hé te leueré in des coninc hãdé. Eñ
Saul heeft gesept: Ghebenedijt zy dy vandé
Heere/dat ghy medelijden met my ghehadt
hebt. Aldus so bid ic v/gaet henen wech/ eñ
doet noch stelijc/eñ hebt v schalckelijc eñ slaet
gade de plaetse daer synë voet is/ oft wie hé
daer gesiet heeft/ wãt hy oucrleyt vã my dat
D ichẽ listelijcke lagẽ legge. Aenmerct eñ be-
siet alle de heymelijcke plaetsen daer hi ver-
borgẽ is/eñ coemt dan wederom by my met
eenschet bootschap/dat ic mach met v liedẽ
gaen. Eñ al hadde hy hem oock onder de aer-
de verborgen/so sal ic hé doorsoecken in alle
de duysendẽ vã Juda. Eñ sy opstaende zijn
te Siph gegaen voor Saul. Maer Dauid eñ
synmanne warẽ in de woestijne Maon opt
plat lant ter rechter syde vã Jesimon. Hier
om is Saul met synen gesellẽ gegaẽ om hẽ
te soecken eñ her is Dauid geboodtschapt/eñ
hy is terstont nederwaerts gegaé na de steẽ-
rootse/eñ hi bleeue in de woestijne Maon.
D'welck als Saul gehoort hadde/so heeft hi
hẽ vervolcht in de woestijne Maon. Ende
Saul ginc ter syden vanden berch op de een
syde/eñ Dauid met synen mannẽ waren op
de ander syde vanden berghe. Maer Dauid
wilhoepte dat hy soude moghen ontgaen vã
Sauls aensicht. Aldus so hebdé Saul eñ syn
mannẽ Dauid met synẽ mannen omringet
inde ronde als een croone/ om dat sy die van-
gen soudẽ/ Eñ daer is eẽ bode tot Saul ge-
comen seggende: Haest v eñ coemt want de
Philistijnẽ zijn met grooter menichten opt
lant gevallen. Aldus so is Saul wederom
gegaet v/ophoudende van Dauid te vervol-
gen/eñ hy is gheresyt tegen de Philistijnen.
Daerom hebben sy die plaetse ghenoemt de
scheydende steenrootse.

¶ Hoe Dauid den hoeck van Sauls mantel af gheſneden heeft/
daer hy hem betrapte in de ſpeloncke Engaddi: Ende hoe hy
met Saul ſpreeckt.

Dat xxiiij. Capittel.

A DAuid is dan vã daer opwaerts gereyst
eñ heeft ghewoont in de alder bevrijdste
plaetsen vã Engaddi. Eñ als Saul weder-
om gecomen was/ na dat hy de Philistijnen
vervolcht hadde/so hebdé sy hẽ geboodtschapt
seggẽde: Siet Dauid is in de woestijne En-
gaddi. Aldus so heeft Saul met hẽ genomẽ
drij duysent wt gecozen mannen van gheheel
Jsrahel/ hy is wt gereyst om Dauid eñ syn
mannen te soechen/ooc op de alderstеychste
steenrootsen die dilien den wilden bocken
gantsbaer waren/ eñ hy is gecomen aen de
schaepstallen die onder wegẽ lagen/ eñ daer
was een spelonche/ in de welcke Saul ghe-
gaẽ is om syn genoechte doene/ Maer Da-
uid met synẽ mannẽ warẽ int binnenste vã
dier spelöckẽ verborgẽ. Eñ Dauids knech-
ten seydẽ tot hẽ: Siet dit is den dach daer af
dat de Heere tot v gesproken heeft: Jck sal v
leueré uwen vyant/ dat ghy hẽ doen sout al-
soot belieuen sal in uwen oogen. Hierom so
stont Dauid op/ eñ sneedt af den hoozdt van
Sauls mantel al swygẽde. Daer na sloech
Dauid syn herte om dat hy den hoozdt van
Sauls mantel afgesneden hadde/ Ende hy B
seyde tot synẽ mannẽ: De Heerẽ wil my ge-
nadich wesen/dat ic dit dinc niet en doe my-
nen heere dẽ gesalfdẽ des Heerẽ/dat ic myn
hant soude aen hẽ steckẽ/wãt hy is een gesalf-
de des Heerẽ Also warachtelijc als de Hee-
re leeft/t'en zy dat hẽ de Heere slae/oft dat sy-
nen sterfdach coemt/ dat hy sterue/oft dat hy
ten strijde trockende daer verslagen woꝛde/
so moet my de Heere ghenadich zijn/ dat ick
myn hãt niet en steke aen des Heerẽ gesalf-
de. Eñ Dauid heeft syn mannen gebroken
met woꝛdẽ/eñ hy en heeft henliedẽ niet toe
gheláten dat sy tegen Saul opstaen souden.
Maer Saul opstaende wter spelonckẽ/ ginc
voorts synen eersten wech/ Eñ Dauid is
na hem opgestaé/eñ wter spelonckẽ gegaen
zynde/heeft hi achter Sauls rugge geroepẽ/
seggende: Myn heere coninc/ Eñ Saul sach
achter hẽ omme/ eñ Dauid hem nederboog-
ende mettẽ aensicht ter aerdẽ/ heeft aenbe- C
den/ eñ gesept tot Saul: waerom hoorstу
na de woordẽ der menschẽ/die seggẽ: Dauid
soect arch tegen v/ Siet heden hebdé v oo-
gen gesien dat de Heere v in myn handẽ ge-
leuert heeft in de spelonche/ eñ ic dachte dat
ick v dooden soude/ maer myn ooge heeft v
gespaert/want ic seyde: Jc en sal myn hant
niet wtreyckẽ aen mynẽ Heere/ want hy is
des Heeren gesalfde/ Daer toe noch meer
myn vader belieft eñ kent hier den hoozt vã
uwẽ mantel in myn hant/wãt doen ick dat
wterste vã uwẽ mantel afsnede/ so en wilde
ic myn hant aen v niet steken/ Aenmerct eñ
siet datter geen quaet in myn hãt en is/noch
geen onrechtveerdicheyt/ noch ic en heb te-
gen v niet gesondicht/Maer ghy legget lagẽ
myn der lichẽ/ dat ghy die wech nemẽ soudt/
De Heere doorde ic tusschẽ v eñ my/ eñ de
Heere wreke mi vã v/maer myn hant en zy
op v niet/ Gelijcken int gemeyn oudt seg-
woort seyt: Vandẽ boosen sal boosheyt wt-
comen. Daerom so en moet myn hand top v
niet wesen. wien vervolchdy doch ghi co-
mint vã Jsrahel? wien vervolchdy? ghy ver-
volcht eenẽ dooden hont eñ een vloo. De
Heere die zy rechter eñ oordeele tusschẽ mi eñ
v/eñ hi achte eñ oordeele myn sake/eñ hi moet
my wt v hãt blossen. Maer als Dauid spre
kende tot Saul alle dese woorden volseyt
hadde so seyde Saul: Ey is dit v stẽme niet
myn sone Dauid? Eñ Saul hiet syn stemme D
op eñ weende/ eñ hy seyde tot Dauid: Ghy
zyt rechtveerdiger dan ic/want ghy hebt my

goet

goet gedaen/ eñ ic heb v met quaden geloont/

Eñ ghy hebt heden getoont wat goet dat ghy my gedaen hebt/ hoe dat de Heere my in v hant gelewert heeft/ eñ dat ghy my niet gedoot en hebt/ want wie isser die synen viant sal laten gaen in eenen goeden wech/ als hy hem gevonden heeft? Maer de Heere wil v van deser weldaet loonen voor het gene dat ghy aen my heden ghedaen hebt/ Ende nu aengesien dat ick wel weet dat ghy seckerlic coninc zyn sult/ eñ dat ghy dat ryck vã Israel in v hant hebbẽ sult/ daerõ sweert my by den Heere dat ghy myn saet na my niet en sult te niet doen/ eñ dat ghy myñe naem van myns vaders huys niet wech nemẽ en sult/

Eñ Dauid heeft Saul dat ghesworen/ Alsus so is Saul wech gegaen in syn huys/ eñ Dauid ende syn mannen zyn oock opwaerts ghetrocken nae de bevvyndeste plaetsen.

Hoe Samuel sterft, ende hoe Nabal Dauid spijse weyghert, waerom hy swoer hem te doodene, maer Abigail heeft hẽ versoet, die Dauid na haren man doot tot een huysvrouwe neemt.

Dat xxv. Capittel.

Leuit. 21. MAer Samuel is gestorven/ ende ghebeel Israhel is vergadert/ eñ sy hebbẽ hẽ beschreyt/ eñ begrauẽ in syn huys te Ramatha/ Ende Dauid opstaende is nederwaerts gegaẽ in de woestyne Pharan. Eñ daer was een man in de woestyne Maon/ eñ syn besittinge was op den berch Carmelus/ ende die man was bouen maten seer groot/ ende hy hadde drye duysent schapẽ/ eñ duysent geytẽ/ Eñ het is geschiet datmen syn schapẽ schoor op den berch Carmelus/ eñ den naem van dien man was Nabal/ eñ dẽ naem van synder huysvrouwẽ was Abigail/ eñ sy was een seer bedandige eñ schoon vrouwe: maer haer man was straf ende d'alder quaetste/ eñ vol boosheyt/ eñ hy was van Calebs geslachte.

Alsus doen Dauid ghehoort hadde in de woestyne dat Nabal syn schapen schoor/ soo sent hy thien jonghelingen gesonden/ eñ hy seyde tot hen: Gaet opwaerts totten berch Carmelus/ eñ ghy sult comen tot Nabal/ eñ hem van mynent wegẽ vriendelic groetẽ/ eñ ghy sult seggen: Mynen broeders/ ende v zy vrede/ eñ uwen huyse zy vrede/ eñ alle dat v toebehoort zy vrede/ Ick beschermende veel iaren lanck de uwe/ eñ alle dat uwe is/ Ick heb gehoort dat v schaepherders scheren/ de welcke met ons waren in de woestyne/ wy en hebben henlieden noyt quellick geweest/ noch henliedẽ en gebrac noyt yet van dẽ tijden dat sy met ons warẽ op den berch Carmelus/ Vraget vã uwen knechten/ sy sullẽ v dat seggẽ/ Alsus so laet v dienaers gracie verweruen voor v oogẽ/ wãt wy zyn op eenen goedẽ dach gecomẽ/ so wat v hant vint/ dat geeft uwen knechtẽ eñ uwen sone Dauid/ Eñ als de knechten vã Dauid daer gecomen warẽ/ so hebben sy tot Nabal alle dese woorden gesecyt vã Dauids wegẽ/ eñ sy swegen/ Maer Nabal Dauids knechtẽ antwoordende heeft gesecyt: wie is Dauid: eñ wie is de sone vã Isai? Dedẽ zyn der knechten veel gewordẽ die harẽ heeren ontloopen: sal ick daerom myn brooden/ eñ myn waterẽ/ eñ het vleesch vã myne beesten die ick geslagẽ hebbe voor myn scheerders nemen eñ geven dat vremde mans die ick niet en kenne van waer sy zyn? Alsus so zyn Dauids knechten wederom gegaen voor haren wech/ eñ wederkeerende sy zyn comen/ eñ hebben hem alle dese woorden te kennen ghegheuẽ die hy ghesproken hadde.

Doen seyde Dauid tot synẽ knechtẽ: Gort B yegelick gorde syn swaert aen hem/ Ende sy hebben allegader haer swaerdẽ aen gegort/ eñ Dauid gorde syn swaert oock aen hem/ en Dauid zyn ghevolcht omtrent vier hondert mans, maer twee hondert zynder bleven aen de bagagien. Eñ een vã Nabels knechten heeft dit Abigail synder huysvrouwẽ te kennen gegeven/ seggẽde: Siet Dauid heeft bodẽ gesondẽ vt de woestyne/ dat sy onsen Heere souden gebenedyden/ eñ hy heeftse verjaecht.

Dese menschen hebben ons goedertãdes genoech geweest/ eñ niet quellic/ eñ daer en is noyt yet verloren gegaen vã allẽ den tijt dat wy by henliedẽ verkeerden in de woestyne: voor eenen muer waren sy ons soo wel des nachts als des daechs/ alle den tijt dat wy ons cudden weyden by henlieden.

Daerom aenmerct eñ bedẽckt wat ghy doet/ want de quaetheyt is volcomen tegẽ uwen man eñ tegen v huys/ en hy is een sone van Belial/ also dat hẽ niemant en mach aenspreken. Alsus so heeft haer Abigail ghehaest/ eñ heeft ghehaelt twee hondert broden eñ twee leren vaetkens met wijne/ eñ vijf gheeoocte hamelen eñ vijf maten wijnaps/ ende hondert cloncken rosynen/ ende twee hondert clonten vijgẽ/ eñ sy leyde dat op ezels/ eñ sy seyde tot haren knechten: Gaet voor my weg/ siet ic sal v achter ruggen volgẽ/ maer sy en heeft dit Nabal haren man niet te kennen gegeven. Als sy dan op eenen ezel gereden C was/ eñ gecomen was beneden aen dat onderste vandẽ berch/ so quam Dauid met synẽ mannen nederwaerts haer te gemoete/ den welcken sy oock te gemoete comen is. Eñ Dauid seyde: Inder waerheyt t'is te vergeefs dat ick bewaert hebbe al dat dese man toebehoordẽ in der woestynẽ/ eñ daer niet en is verlorẽ gegaen vã allẽ dat hem toebehoordẽ/ eñ hy heeft my quaet voor goet gheloont/ Dit moet Godt Dauids vyanden doen/ eñ dat daer toe doen/ ist dat ic van alle dat hem aengaet/ tot morgẽ toe yemãt puerlaet pissende aen den wandt. Maer als Abigail Dauid gesien hadde/ so haeste sy haer/ eñ ginc af vandẽ ezel/ eñ sy viel voor Dauid neder op haer aensicht/ eñ aenbadt op de aerde/ eñ viel hẽ te voet/ eñ sy seyde: Laet dese mijn vaert (myn heere) in mijn zyn. Ick bidde v laet doch v dienstvrouwe in v oren spreken/ eñ hoort de woordẽ vãs uwer dienerssen. Ick bid v myn heere de coninc en stelle syn hert niet tegẽ desen boosen man Nabal/ wãt naer synen naem is hi eẽ dwaes/ eñ de dwaesheyt is met hẽ: maer ic v dienerssse (myn here) en heb v knechten niet gesiẽ/ die ghy gesondẽ hebt. Daerõ E nu myn heere also warachtelic als de Heere

leeft/

leeft ende als v ziele leeft/ de welcke v belet heeft dat ghy tot de bloetstortinge niet comē ende v handt heeft bewaert/ nu moeten v vyanden worden gelijck Nabal/ ende alle die mijnen heere quaet begeeren.

Hieronijme ontfangt doch dese benedijdinge de welcke v dienerse v mijnen heere gebracht heeft/ ende gheeft den knechten die v mijnen heere volgt. Neemt af mijner dienerssen ontrechtveerdicheyt/ want de Heere sal v mijnen heere makende maken een getrouwe huys/ want ghy (mijn heere) strijdt de stricken des Heeren. Daerom so en late geen boosheyt in v gevonden worden alle de dagen uws leuens. Want ist sake dattet op eenigen tijt tegen v mensch opstaet v vervolgende/ so sal de siele van mijnē heere bewaert zijn als in een bondelken der lenenden by den Heere uwē Godt. Maer de siele vā uwen vyanden sal omgeworpen worden als metē swane/ en den omloop vāder slingere. Als dan de Heere v mijnen heere sal gedaen hebbē alle de goede dingen die hy vā v gesproken heeft/ en hy v sal ghemaeckt hebben een overste leydsman over Israhel/ so en sal v dit niet wesen tot een versuchten/ en tot een wroegen des hertē mijnē heere/ dat ghy onnoosel bloet gestort hebt/ ofte v selven gewroken hebbet. Ende als de Heere v mijnen heere sal wel gedaen hebben/ so bidt uwer dienstvrouwen ghedachtich zijn. Ende Dauid seyde tot Abigail: Gebenedijt moet zijn de Heere de God van Israhel die v heden gesondē heeft mij te gemoete/ ende gebenedijt is v wijsheyt/ ende gebenedijt moet ghy oock zijn die mij hedē belet dat ic tot de bloetstortinge niet gaē en sonde/ ende mij met mijnder hant wrekē. Anders so waerachtelijck als de Heere de God vā Israhel leeft/ de welcke mij belet heeft dat ic v geen quaet doē en sonde/ en hadde ghi mij ter stont niet te gemoete gecomen/ dat en sonde van Nabal niet een gebleuen hebben totten dach van morgen pissende aen den wandt. Hierō heeft Dauid vā haer hāt genomen alle dat sy gebracht hadde/ ende hi heeft haer geseyt: Gaet beurn vredelijck in v huys/ siet ic heb v stemme gehoort/ ende uwē aensicht eere bewesen. Alsus so is Abigail wederom gecomē tot Nabal. Ende siet hy hadde eenen maeltijt in sijn huys/ gelijck eens conincks maeltijt/ ende Nabals herte was vrolijck wāt hy was voue maten seer droncken/ ende sy en seyde hem niet een woort/ cleyn noch groot tot anderghens toe. Maer des morgens vroech als Nabal den wijn verteert hadde/ so deet hem sijn huysvrouwe dese woorden te weten/ gemē/ ende sijn herte is vā binnen verstorue/ ende hy is geworde als eenē steen.

Ende alst thien dagheu overleden was/ soo heeft de Heere Nabal geslagen/ ende hy is gestorue. Welck als Dauid gehoort hadde/ dat Nabal doot was/ so seyde hy: Gebenedijt moet de Heere zijn die recht gedaē heeft vā de sake mijnder lasteringen van Nabals hant/ ende sijnen dienaer bewaert vā t'quaet/ ende de Heere heeft Nabal sijn boosheyt wedergelden. Ende Dauid wijsde/ ende heeft Dauid wijfvolcken/ ende Abigael aengesproken om haer tot een huysvrouwe te nemen. Ende Dauids knechten zijn gecomen tot Abigail op den Carmelus/ ende sy hebben tot haer gesproken leggende: Dauid heeft ons tot v gesonden dat hi v soude nemē tot eenen huysvrouwē/ De welcke opstaende heeft neder op de aerden aenbeden/ ende gheseyt: Siet v dienstwijfken sy tot een dienstmaegt dat sy mach de voeten wasschen vā mijns Heeren dienaers. Ende Abigail heeft haer ghehaest/ ende is opgestaen/ ende heeft gaen sitten op eenen ezel/ ende vijf jonge dochters zijn met haer ghegaen/ haer achtervolgende/ ende sy is Dauids bode gevolcht/ ende sijn huysvrouwe gheworden. Maer Dauid hadde oock getrouwet Achinoam van Jezrahel/ ende sy waren beyde sijn huysvrouwē. Maer Saul gaf Michol sijn dochter Dauids huysvrouwe Phalti Lais sone die van Gallim was.

Boecken Dauid verraden/ ende Saul vervolcht heeft/ ende Dauid keert heim sijn lancie al/ ende sijnen eenen/ ende sy maken vrede en verspreken.

Dat xxvj. Capittel.

EN sijde die van Ziph quamen tot Saul in Gabaa seggende: Siet Dauid is verborgen op de heuvele van Hachila/ welc is gelegen tegen over de woestijne. Ende Saul is opgestaen/ ende nederwaerts gegaē in de woestijne Ziph/ ende met hem drij duysent mannē vanden gheceysen uit Israhel/ dat hy Dauid soecken soude in de woestijne Ziph. Ende Saul heeft sijnē heyrleger gemaect in Gabaa Hachila/ welc was tegen over de woestijne inden wech: maer Dauid woonde in de woestijne. Maer siede dat Saul hem na quam in de woestijne/ so sandt hy bespieders uit/ ende heeft vernomen dat hi waerachtelijck daer gecomen was. Ende Dauid stont al heymelijc op/ ende by is gecomen ter plaetsen daer Saul was/ ende als hy de plaetse gheseen hadde daer Saul sliep ende Abner Ners sone de opperste heere van synen heyre/ ende Saul slapende in sijn tēte/ ende alle dat ander gemeyn volck tōtomme hē. So seyde Dauid tot Achimelech den Hethiter ende tot Abisai den sone vā Sarui Joabs broeder/ seggēde: wie sal met mij benedē gaen tot Saul inde leger? Ende Abisai seyde: ic sal met v nederwaerts gaē. Alsus so syn Dauid ende Abisai des nachts totten volcke gecomen/ ende sy hebben Saul gevonden liggende ende slapende in sijn tente/ ende een lancie in de aerde vast gesteke aen sijn hooft: maer Abner ende dat volck slapende al tomtomme hem. Ende Abisai seyde tot Dauid: De Heere heeft heden uwen viant besloten in v handen. Hierom so sal ic hem nu metter lancien eens tegen de aerde doorsteken ende so en salt de tweede reyse niet meer vā noode weesen. Ende Dauid seyde tot Abisai: En doot hem niet/ want wie sal sijn hant steken aen des Heeren gheselfden/ ende onnoosel wesen? Ende Dauid seyde: Also waerachtelijc als de Heere leeft/ t'en zy dat hē de Heere verslae/ ofte dat synen dach come dat by sterue/

sterue/ oft dat hy ter oorloghe trecke ende aen
sterue. So moet my de Heere genadich we-
sen dat ick myn hâ niet en sterke aen des Heer-
ren gesalfde. Daerom so neemt nu de lan-
die die aen myn hoofd is/ ende coop metten wa-
pen/ ende laet ons wech gaen. Aldus so heeft
Dauid de lantrie ende de coop met hem/ weder ge-
nomen die aen Sauls hoofd was/ ende sijn
wech gegaen/ ende daer en was niemat die dat
sach ofte wiste/ oft wachte/ noch de meer sij
slapen altegader/ want den slaep des Heeren
had de selue ouercomen.

Ende als Dauid ouergegaen was tegen over/ ende stoot op den hoochste des
berchs/ vã verre/ ende daer een groote ruymte
was tusschen beyden. So riep Dauid met
dat volck/ ende tot Abner Ners sone/ seggende:
Ende sulcx niet en antwoorde Abner. Ende Dauid
antwoorden de seyde: wie zijt ghy die daer
roept/ ende doet den Coninc onruste? Ende
Dauid seyde tot Abner. Ende zijt ghy niet een man/
ende wie ander is in Israel: waerom en hebdy dã uwen heere de coninck niet
bewaert? Want daer is een van de lieden in-
gegaen om dat hi uwen heere de coninc doot
slaen sonde. Ende dit is niet goet dat ghi hebt
gedaen hebt. Also waerachtelick als de Heere
leeft/ ghi zijt alle kinders des doots/ die uwen
heere den gesalfde des Heeren niet bewaert
en hebt. Daerom so beseit nu waer dat des co-
nincx lancie is/ ende waer sijn cop in sneeuwen
water/ die aen sijn hoofd was. Doen hende
Saul Dauids stemme/ ende seyde: Ende is dit uwe
stemme mijn sone Dauid? Ende Dauid seyde:
Het is mijn stemme mijn heere de coninck/
ende hy seyde: Om wat sake vervolcht mijn
heere sijnen knecht: wat hebick gedaen/ ende
quaet is in mijn handen? Daerom so bidde ick
mijn heere de coninck/ wilt doch nu hooren
uwe dienaers woorden. Ist dat de Heere u
verwect tegen my/ so laet een welrieckende
sacrificie ontfanghen/ maer ist dat de kinderen
der menschen dit opwecken/ so zijn sy vermale-
dijt voor des Heeren aensichten/ die my heden
verdreven hebben dat ick in des Heeren erfdeel
niet woonen en soude/ seggende: Gaet heen/
dient vreemde goden. Ende nu soo en laet
mijn bloet niet wt gestort worden op de aerde
voor den Heere/ want de coninc van Israhel
is wtgetrocken om een vloo te soecken/ gelij-
cken een velthoen vervolcht opt gebercht.

Ende Saul seyde: Ick heb gesondight/ keert
wederom mijn sone Dauid/ want ick en sal
u voortaen geen quaet meer doen/ om dat mijn
siele heden costelick geweest is in uwen oogen/
want siet is openbaer dat ick onwaerlijck ghe-
daen hebbe/ ende dat ick boude maten seer onwe-
ende gewerst hebbe. Ende Dauid antwoor-
dende seyde: Siet daer is des coninx lan-
cie/ laet een vã des coninx knechten daer co-
men dese hale. Maer de Heere wil eenen
yegelicken loon gene na sijn rechtuerdicheyt
ende getrouwicheyt/ want de Heere heeft u des
dens in mijn hant gelevert/ ende ick en hebbe mijn
hant niet willen wtsteken aen des Heeren
gesalfde. Ende gelijck u siele heden is groot
geacht geweest in mijn oogen/ also moet
mijn siele groot gacht worden in des Heeren
oogen/ ende hy verlossen vã alle benaut-
heyt. Daerom so seyde Saul tot Dauid ge-
seyt: Gebenedijt sydy mijn sone Dauid/ ende
voorwaer ghy sult doende zijn/ ende ghy sult
machtich worden in machtich worden. Aldus
is Dauid sinen wech gegaen/ ende
Saul is wederom gekeert in sijn plaetse.

Hoe Dauid vlucht tot Achis/ ende van hem ontfanghen
wort tot Siceleg/ ende hoe hy vele groot dinghen op die
Gesturi ende Gerzi ende de Amalecieten.

Ende Dauid seyde in sijn herte: Ick sal
noch eens op enen dach in Sauls hand
den vallen/ en is niet beter dat ick vlucht/ ende
dat ick behouden worde in der gheblijnender
lant op dat Saul mijnen ende dat hy sijns
voortmeer niet meer en soecke in alle de palen
van Israel. Aldus so sal ick sijn handen vlie-
den. Ende Dauid is opgestaen ende
wech gegaen ende sesshondert mannen met
hem tot Achis Maochs sone den coninc van
Geth/ Ende Dauid hersb by Achis te Geth
gewoont/ hy ende sijn mannen elck sijn huys
ghesin/ Dauid ende beyde sijn huysvrouwen/
Achinoam van Jesrahel/ ende Abigail de
huysvrouwe van Nabal des Carmelitens.
Ende het is Saul te kennen gegeuen dat
Dauid te Geth ghevlogen was/ ende hy en
herse voortaen niet meer daerom gearbeyt
om hem te soecken. Doen seyde Dauid tot
Achis: Ist sake dat ick gracie in u oogen von-
den hebbe/ so geeft mi plaetse in een stadt in
desen lande dat ick daer wonen mach/ want
waerom woont uw dienaer in des conincx
stadt met u? Derom so gaf hem Achis
op dien dach Siceleg/ om welcke
sake is Siceleg der coningen van Juda ge-
worden tot op den dach van heden. Ende
het getal der dagen dat Dauid inder Philis-
tijnen lant woonde/ was vier maenden
ende Dauid en sijn mannen zijn opgero-
cken/ ende hebben veel roofs gehaelt bij
Gesturi en Gerzi en vanden Amalecieten/ want
dese doghen woonden bewoont van oudts in
lant tsamen/ gaet na Sur tot in lant van Egy-
pten. Ende Dauid versloech alle dat lant/
en hy endet daer niet een leuenden man
ofte vrouwe/ Ende nam de schapen en ossen/
ende ezelen/ en kemelen ende cleederen/ keer-
de hy wederom/ en quam tot Achis. Dat sij
seyde Achis tot hem: Tegen wien hebdy heden
opgeloopen? Ende Dauid antwoorde: Te-
gende zuytsyde van Juda/ en tegen de zuyt-
syde van Jerameel/ en tegen de zuytsyde der
Cenijten. Een man oft vrouwe en liet Da-
uid leuen/ noch hy en brachts niemt te Geth/
seggende: Dat sij by aanmaninge tegen ons
niet en spreken. Dit deede Dauid/ en dit was
sijn wercken alle de dagen der tijden/ dat hy
in Philistijnen lant woonde. Daerom so geloo-
ffde Achis Dauid betrout seggende: Hy heeft
veel huysen gedaen tegen sijn volck van Is-
rahel/ daerom sal hy mijn eewich knecht zijn.

Hoe de Philistijnen tegen Saul comen ten strijde. Ende hoe hy
bevraecht ende hoe Dauid met Achis ten strijde trecken wilde.

Ende

A Ende het is gheschiet in die daghen / de
Philistijnē hebbē haer heyren vergadert /
dat sy den bereydē souden ten strijde teghen
Israhel. Ende Achis seyde tot Dauid: Ghy
suit nu weten dat ghy met my int heyr suit
gaen / ghy ēn v manne. Ende Dauid seyde
tot Achis: Nu suldy weten wat v dienaer
doen sal / Ēn Achis seyde tot Dauid: Ick sal
v makē een bewerder van mijnen hoofde tot
1.Reg.25.1. allen dagen. Maer Samuel is gestorven /
ēn gheheel Israhel heeft een groot iammer-
lick geschrey ouer hem gehouden / ēn sy heb-
ben hem begraven te Ramatha in sijn stadt:
ēn Saul heeft alle de toouenaers ēn waer-
seggers wt dē lande verdreuē / ēn hy doode
de gene die bosē waersegghende geesten
in haeren buyck hadde. Ēn de Philistijnen
sijn vergadert ēn gecomen / ēn hebben haren
heyrleghēr ghemaect in Sunam. Ēn Saul
heeft oec gheheel Israhel vergadert / ēn is te
Gelboe gecomē. Ēn Saul heeft den heyr-
leger der Philistijnē gesien / ēn hertoge wert /
ēn sijn herte is bouen matē seer verschrickē ge-
worden / ēn hy heeft vanden Heere raet ghe-
B soecht / maer hy en heeft hem niet gheant-
woort noch door droomen noch door Pro-
phetē noch door Prophetē. Ēn Saul heeft
tot sijnē knechtē gesecht: Soeckt mi een vrou-
we die vrē waersegghenden geest heeft / dat
ick mach tot haer gaen / ēn door haer verne-
mende waerheyt. Ēn sijn knechten hebben
tot hem gesecht: Waer is een vrouwe die ey-
gen waersegghenden geest heeft tot Endor.
C So heeft hy dan sijn habijt verādert / ende
hem met ander clederen gecleet / ende hy is
weghegaen / ēn twee mans met hem / ēn sy
sijn tot de vrouwe des nachts ghecomen / ēn
hy seyde tot haer: waersegghet my door den
waersegghenden geest / ēn verwect my vander
doot den gene die ick v segghen sal. Ende
de vrouwe seyde tot hē: Siet ghy weet wel
hoe groote dingen dat Saul gedaē heeft / ēn
hoe dat hy alle de waersegghers ēn toouena-
ers wtgeroeyt heeft uyten lande: waerom
leght gy mijnder zielen lagen dat ick soude ge-
doot worden? Ēn Saul heeft haer gesworē
by den Heere leggēde: Also warachtich als
de Heere leeft / v en sal geen quaet geschiedē
om dit dinck. Ēn de vrouwe seyde: wien
sal ick v verwecken? Ēn hy seyde: Verwect
my Samuel. Ēn als de vrouwe Samuel
gesien hadde / so riep sy met luyder stemmē /
ēn seyde tot Saul: waerom hebdy my bedro-
gen: wāt ghy zijt selver Saul. Ēn de Co-
D ninck seyde haer: En wilt niet vreesen: wat
hebdy gesien? Ēn de vrouwe heeft geseyt tot
Saul: Ick hebbe goden sien opcommē wter
aerdē. Ēn hy seyde tot haer: Hoedanich is
sijn ghedaente? Ēn sy seyde: Daer is een out
man opcomē ēn hi is gecleet met eenē man-
tel. Ēn Saul verstont dat Samuel was ēn
hy boochde hem neder metten aensichte ter
aerdē / ēn aenbadē. Doē seyde Samuel tot
Saul: waerom hebdy mi onrust aengedaen
dat ick verwect soude worden? Ēn Saul seyde:
Ick ben boven maten seer benauwet: wāt de
Philistijnen strijdē tegen mi / ēn God is van
my gegaen ēn hi en heeft my niet willē ver-
hooren noch door de handt der Propheten /
noch door droomē / daerom heb ick u geroepē /
dat ghy my tooneē soudt wat ick doen moet.
Ēn Samuel seyde: wat vraecht dy mp / als
de Heere van dy geschreydē is / ēn is tot uwen
vyant gegaen? want de Heere sal v doen
gelijc hy gesproken heeft in mijn dienst / ende
hi sal v rijc van uwer hant afsnijdē / ende dat
gheuen in uwen naesten Dauid / om dat ghy 1.Reg.15.f.28.
den Heeren stemme niet ghehoorsaem en sijt
geweest / noch en hebt de gramschap vā sijn
toorē niet volbracht tegen Amalec. Daer-
om dese gene dat ghy lijden / dat heeft de Heere
heden gedaen. Ēn de Heere sal heden Is-
rahel oec met v in de handen vanden Philis-
tijnen leueren / Maer morgen suldy ghy ēn v
soonen met my zijn / ēn de Heere sal dat heyr
van Israhel oec leueren inden Philistijnen
handē. Ēn terstont viel Saul langs wtge-
streect neder ter aerden / wāt hi was seer ver-
schrickt van Samuels woorden / ēn daer en
was gheen cracht in hem / want hy en hadde
dān alle dien dage gheen broot gegeten. Al-
dus so is die vrouwe by Saul gecomē (wāt
hy was seer ontsteld) ende sy seyde tot hem:
Siet v dienstmouwe heeft uwer stemmē ge-
hoorsaem geweest / ende ick heb mijn sielē in
mijn handē gestelt / ēn ick heb v woorden ge-
hoort die ghy tot my gesproken hebt / Daer-
om bidt wilt ghy nu oec na uwer dienstmou-
wen stemme hooren / ēn ick sal v een beet brodts
voor stellen / dat ghy etende moecht versterckt
worden / ēn also moecht voorts oner wech
gaen. Maer hi weygerde / ēn hy seyde: Ick
en sal niet eten / Maer sijn knechten ende de
vrouwe dwongen hem / Ende ten laetsten
verhoorende haerlieder stemme / stont hy op
vander aerden ende sat opte bedde. Ende
die vrouwe hadde in haer huys een ghemest
calf / ende sy heeft haer gehaest / ēn heuet doot
gheslaghen / ende nemende meel besloech sy
dat / ende backte ongheeckte coecken / ende
sy sette dat voor Saul ende voor sijn knech-
ten / De welcke als sy geten hadden / so stou-
den sy op / ēn ecpt den selue dien nacht.

Hoe Dauid gaet met de Philistijnen teghen Israhel, ende hoe de Princen haer op hem niet en betrouwen.

Dat xxix. Capittel.

A Aldus zijn alle de heyren der Philistijnē A
vergadert te Aphec / Ende Israhel heeft
een zijnen legher ghemaect op de fonteynen
die te Jezrahel is. Ēn de vorsten der Phi-
listijnen trocken voorts met hoopen vāhon-
dert / ēn van duysent. Maer Dauid ende sijn
mannē mārē inden laetsten hoop met Achis.
Ēn de princen der Philistijnē seyden tot
Achise wat willen henlieden dese Hebreu-
sche? Ēn Achis seyde tot de princen der Phi-
listijnen: En kendy Dauid niet / die Sauls
des Coninchs van Israhel knecht geweest
is / ēn die nu by my is veel dagen oft jaren:
ēn ick en hebbe in hem niet vonden / vanden
dach af dat by tot my ouer gevloden is tot op
desen dach toe. Maer de princen der Phi-
listijn-

listhynen worden gram tegen hem/ eñ seydē tot hem: Laet desen man wederom gaen/ eñ in syn stadt blijnen daer ghi hem gestelt hebt/ eñ en laet hem met ons niden strijt niet trec ken dat hy ons wederpartij der niet en wor de als wy begonst hebben te strijden. want hoe soude hy anders synē Heere verssoenen mogen/ dā met onsen hooftē? En is dit niet Dauid den welckē sy songen aen de dansen/ seggende: Saul heeft in syn duysendē gesla ghen/ maer Dauid in syn thien duysenden?

Hierō heeft Achis Dauid geroepē/ eñ tot hem geseyt: Also warachtelijc als de Heere leeft soo zydy oprecht eñ goet voor myn oo gen/ eñ uwen wtgane eñ ingane is bi my al tijt int heyr/ eñ ic en heb niet quaets in v gevonden vā dien dach dat ghy tot my comen zijt tot op desen dach toe/ maer den vorstē en behaecht hy niet. Aldus so gaet wederom in vreden/ eñ en verstoort de oogen niet vā de vorstē der Philisthynē. Eñ Dauid seyde tot Achis: wat heb ick gedaen? eñ wat hebdy in my uwē dienaer vondē vanden eerstē dage dat ic voor v aenschijn geweest hebbe tot op desen dach toe/ dat ick niet en mach comē/ eñ strijden tegē myns heerē des conincx vian dē? Maer Achis heeft geantwoort eñ ge seyt tot Dauid: Ick weet wel dat ghy goet zijt in myn oogen gelijck een Engel Gods/ maer de princē der Philisthynē hebbē geseyt: Hy en sal met ons ten strijde niet op trecken.

Hierō so staet op morgen vroech/ ghy ende vs Heeren dienaers die met v comen zijn/ ende als ghy inder nacht opgestaen sult zijn ende dat begint claer dach te worde/ so gaet wech. Aldus is Dauid des nachts opge staen hy ende syn mannen dat sy vroech sou den wech trecken/ eñ wederom gaen na der Philisthynen lant/ Maer de Philisthynen zijn opwaerts ghetrocken tot Jezrahel.

Hoe dat Siceleg ontsteken ende gerooft is te wijle dat Dauid inder Philisthynen legher was, Ende hoe hy de rooueres verwolcht ende wederom den roof thuys brengt, dien ghelijckelijck bedeylende. Dat xxx Capittel.

ENDE doen nu Dauid ende syn mannē te Siceleg ghecomen waren op den derden dach so haddē de Amalecieten eenen oploop gedaen op Siceleg aen de zuytsijde/ ende sy hadden ghesla gen Siceleg/ ende dat metten viere verbrant/ eñ sy hadden de vrouwen daer wt gevangen wech geleyt vā de minste tot de meeste toe. Eñ sy en hadden niemant doot geslagen/ maer sy haddē die met henlie den geleyt/ eñ reysden also wederom na ha ren wech. Als Dauid nu ghecomen was/ eñ zijn mannen tot de stadt/ eñ vonden die mettē viere ontstekē/ eñ dat haerlieder huys vrouwen met haren sonen eñ dochteren wa ren gevangen wech geleyt/ so hebbē Da uid eñ t'volck dat met hem was haer stēmen opgeheven eñ cammerlijck geweent tot dat henlieden de tranen begaven: want beyde Dauds huysvrouwen warē ooc gevangen wech geleyt/ Achinoam de Jezrahelitinne/ eñ Abigail wylen de huysvrouwe vā Nabal den Carmeliter/ eñ Dauid is seer bedroeft geweest/ want het volck woude hem steenē: want elcks mans siele was bitterlijck be droeft om synder sonen eñ dochteren wille/ Maer Dauid worde versterct inden Heere synen Godt/ Eñ hy seyde totten priester Abiathar Achimelechs sone: Brengt tot my voorts dat Ephod/ Eñ Abiathar bracht den Ephod tot Dauid/ Eñ Dauid vraechde raet vanden Heere/ seggende: Sal ick dese roo uerkēs vervolgē eñ die achterhalē oft niet? Ende de Heere seyde tot hem: Vervolchtse/ want ghy sultse sonder twijfel vangen ende henlieden den roof ontvoeren. Aldus so is Dauid wech ghetrocken eñ de ses houdert mannen die met hem waren/ eñ sy zijn comē totter beken Besor/ eñ sommige die moede waren bleven daer staende. Maer Dauid heeftse vervolcht hi eñ vierhondert mannē/ want daer wassen twee hondert achter blie nē staēde die vermoeyt zijnde niet en moch ten ouer de beke Besor gaē. Eñ sy hebben eenē Egyptischē man opt velt vonden/ eñ sy brachtē hem tot Dauid/ eñ gaven hem broot dat hy eten soude/ eñ water te drinckē/ eñ ooc een broocke van eenen clont vijgen/ ende twee bondelkens vā rosijnen/ Eñ als hi ge ten hadde/ so ie synen geest wederom comē/ eñ hi is vermaert geweest/ wāt hy een hadde geen broot gheten noch water gedroncken in dry dagen eñ dry nachten/ Aldus so seyde Dauid tot hem: wiens zijt ghy/ eñ vā waer zydy/ eñ waer henē gaet ghi? De welcke sey de: Ic ben een iongelinck wt Egyptē/ eens Amalecuers knecht/ maer myn heere heeft my achtergelaten om dat ick eergisteren be gonste sieck te worden/ wāt wy zijn wtge loopen aen de zuytsijde vā Cerethi eñ tegen Juda eñ tegen de zuytsijde vā Caleb/ eñ wy hebben Siceleg mettē vyere verbrant. Eñ Dauid seyde tot hem: Soudy my comē ge leydē tot aen desen hoop? Hy seyde: Sweert my by Godt/ dat ghy my niet doodē en sult/ eñ dat ghy my in myns heeren handen niet leveren en sult/ eñ ic sal v tot aen desen hoop leyden. Eñ Dauid beuet gesworē. Eñ als hy hem geleyt hadde siet so waren die neder gheseten breet op alle de aerde/ etende ende drinckende/ eñ als eenen grooten feestdach houdende/ om alle den buet ende de rooven die sy genomen hadden wt der Philisthynen lant ende wt dat lant van Juda/ Eñ Da uid sloechse vanden auont aen tot desande ren daechs auont/ eñ daer en is niemant vā henlieden ontgaen/ dan vier houdert ionge mans/ die op kemels geclommen waren eñ ghevloden. Aldus so heeft Dauid weder om ghenomen alle t'ghene dat de Amalecie ten ghenomen hadden/ eñ hy ontnam ooc beyde syn huysvrouwen/ ende daer en ge brack niemāt van den minsten totte meestē/ so wel vanden sonen als vanden dochteren/ ende van alle den rooven/ Eñ alle dat sy ge rooft haddē heeft Dauid wederbracht/ Eñ hy nam alle de cudden van dat cleyn vee/ ende de runderen/ eñ hy dreef die voor syn aensicht/ eñ sy seyden: Dit is Dauds roof.

Doen quam Dauid tot de twee hondert man-

mannen die van moetheden achterghebleuen waren ẽn Dauid niet en hadden connẽ volgen/ ẽn dien hy beuolen hadde dat sy bij uen sitten souden aen de beke van Besor/ de welcke zijn wtgetrockẽ Dauid te gemoete/ ẽn den volck dat met hem was/ Ẽn Dauid comende tot dat volc heeftse gegroet vriendelick. Ẽn alle de quaetste ẽn onrechtueerdichste vanden mannẽ die met Dauid gegaẽ waeẽ hebben geantwoort ẽn geseyt: Aengesien dat sy niet ons niet gecomẽ en zijn/ so en sullen wy henliedẽ niet geuen vanden roof/ die wy ontnomẽ hebben/ maer sy sullen hen laten genoegen een yegelick met syn huysvrouwe ẽn met syn kinderen/ ende als sy die ontfangen sullẽ hebben/ so laetse weeh gaen.

Doen seyde Dauid: Ghy en sult also niet doen myn broeders van desen dinghen/ die ons de Heere geleuert heeft/ die ons oock bewaert heeft/ ẽn heeft de rooueriens die tegen ons eenẽ oploop gedaen haddẽ/ gheleuert in ons handẽ/ ẽn niemãt en sal v hooren in dese wooldẽ/ wãt sy sullen gelijc deel hebben die ten stryde trecken ẽn die by de bagagien blijuen/ ẽn sy sullẽ gelijckelick deylẽ.

Ẽn dit is geschiet vãdien dach ẽn voortaen also geordineert ẽn gestelt/ ende gelijck een wet in Israhel tot op desen dach toe.

Aldus so is Dauid gecomen te Siceleg/ ende hy heeft giften vanden roof ghesonden tot de ouders van Juda syn naesten/ seggẽde: Ontfaet de benedijdinghe wt den roof van des Heeren vyanden/ den genen die te Bethel woonden ende te Ramoth aen de Zuytsijde/ ende die te Bether/ ende die te Aroer woonden/ ende die in Sephamoth/ ende die in Esthamo/ ẽn die in Rachal/ ende de gene die daer woonden in de steden van Jerameel ende die daer woonden in de steden van Ceni/ ẽn die in Harama ende aen den poel van Asan woonden/ ende die in Achach/ ẽn die in Hebron woonden: ende dẽ anderen die daer woonden op de plaetsen daer Dauid verkeert hadde ẽn syn mannen.

Hoe Saul met syn sonen in den stryt verslagen wort, Ẽn hoe de mannen van Jabes Galaad haerlieder lichamen begrauen.

Dat xxxj. Capittel.

1.Par.10.a. Maer de Philistynen streden teghen Israhel/ ende de mannen van Israhel zijn geulucht voor d' aensichtyn der Philistynen/ ẽn sy vielen verslaghen opt gheberchte van Gelboe. Ẽn de Philistynen hebben sterck ghevallen op Saul eñ op syn sonen/ ende sy hebben verslaghen Jonathan ẽn Abinadab/ ẽn Melchisua Sauls sonen/ ende de heel crachtevandẽ stryde is op Saul gekeert ende de schutters hebbẽ hem achterhaelt/ ẽn hy is seer swaerlick vanden schutters ghewont.

Doen seyde Saul tot synẽ wapendrager: Treet v sweert wt de scheyde ẽn slaet mi op dat dese onbesnedene hy auonturen niet en comen ẽn slaen my doot/ haren spot met my makende. Ẽn syn wapẽdrager en wilde dat niet doen/ want hy was met te seer grooten grouwel veruaert. Aldus so heeft Saul syn swoert gegrepen/ ẽn hy is daer in gevallen/

Ẽn als syn wapẽdrager dat gesien hadde/ (te weten dat Saul doot was) so is hy ock in syn sweert gevallẽ/ ẽn is met hem gestorven. Aldus is Saul gestorven/ ẽn syn drij sonẽ ẽn syn wapendrager/ ẽn alle syn mannẽ te samen op dien dach. Ẽn de kinderen vã Israhel die ouer de valleye ẽn ouer de Jordane waren/ siende dat de mannen van Israhel geuloden waren/ ẽn dat Saul met synen kinderen doot was hebben haer steden verlaten ẽn zijn geulucht/ ẽn de Philistynen zijn gecomen ẽn hebbẽ daer gewoont. Des anderen daechs zijn die Philistynẽ comẽ dat sy de verslaghenen souden pluysteren/ ẽn sy vondẽ Saul ẽn syn drij sonen liggende opt gheberchte vã Gelboe/ Ẽn sy hebbẽ Sauls hooft af geslagen/ ẽn sy deden hem syn harnasch wt ẽn sy hebben dat inder Philistynen lant ghesonden al rontsomme/ datment verkondigen sonde inder afgoden tempel/ ende onder de luyden. Ẽn sy stelden syn wapenen in Astharoths tempel/ maer syn lichaem hebben sy gehangen opden muer van Bethsan/ Het welck als die van Jabes Galaad gehoort hebben/ alle dat de Philistynẽ Saul gedaen haddẽ/ so zijn alle de sterckste mannen opgestaen/ ẽn hebben alle den nacht gewandelt/ ende hebben ghehaelt Sauls doot lichaem ẽn synder sonen doode lichamẽ van den muer van Bethsan/ Ẽn sy zijn te Jabes Galaad comen/ ẽn hebben die daer met den vyer verbrant/ ẽn sy namen haerlieder gebeenten/ ẽn begroeuent int bosch van Jabes/ ende sy vasten seuen daghen lanck.

1.Reg.11.a.

Hier voleyndt dat eerste boeck der Coninghen.

Dat tvveede boeck van Samuel, het vvelck vvy noemen het tvvede boeck der Coninghen.

Hoe Dauid dien bode heeft doen dooden die hem quam seggheu dat hy Saul ghedoot hadde, ende hoe hy Saul ende synen sone Jonathán beweende.

Dat eerste Capittel.

Na dat Saul doot was/ soo ist geschiet dat Dauid wederom quã van den slach der Amaleciters/ ẽn bleef twee daghen te Siceleg/ ende op den derden dach is daer ghesien een mensch comẽde wt Sauls heyr met gescheurde cleederen ende met stof der aerden op syn hooft gespraeyt/ ẽn als hy by Dauid comen was so viel hi op syn aensicht neder ende aenbede/ Ẽn Dauid seyde tot hem: Wã waer coemdy? De welcke seyde tot hem: Ick ben ghevlucht wt dat heyr van Israhel/ Ende Dauid seyde tot hem: welcke is d' woort datter gheschiet is? wilt my dat te kennen gheuen/ De welcke seyde: Het

Het volc is wt dē ſtrijt gevlucht/ eñ veel vā den volcke zijn daer gevallen eñ geſtorven/ Oock ſo zijn Saul eñ ſijn ſone Jonathas geſtorven/ Eñ Dauid ſeyde totten iongelinc diet hem bootſchapte: waer wt weet ghi dat Saul eñ ſijn ſone Jonathas doot zijn? Eñ de iongelinck (die hem deſe tydinge bracht) ſeyde: Jc quam by gevalle opdē berch Gelboe/ eñ Saul die leende op ſijn lancie/ eñ de wagenē eñ dat roſvolck quā hem na by/ eñ achter ringge hem keerēde eñ my ſiēde/ heeft hy geroepē: eñ als ick hem geantwoort hadde/ Jck ben hier/ ſoo ſeyde hy my: wie zijt ghy? Eñ ick ſeyde tot hem: Jc ben een Amalecijter/ Eñ hy ſeyde tot my: Staet op my eñ ſlaet my doot/ wāt ick ben bevangen met benautheden/ eñ mijn ſiele is noch geheel in my/ Ende op hem ſtaende ſloech ick hem doot/ wāt ic wiſt wel dat hy niet en mocht leven na ſijnen val/ Eñ ick nam de croone die op ſijn hooft was/ eñ dat armcieraet vā ſijnen arm/ eñ ick hebt hier tot v mijnen heere gebracht. Doē greep Dauid ſijn cleederē en ſcheurdeſe/ ende alle de mannē die met hem waren/ eñ ſy hebben beclaecht eñ beweēt eñ gevaſt totten avont toe/ over Saul ende over Jonatham ſijnē ſone/ eñ over dat volck des Heerē eñ over dat huys vā Jſrahel/ om dat ſy door t'ſwoert ghevallen waren. Eñ Dauid ſeyde totten iongelinck die hem deſe bootſchap gebracht hadde: Vā waer zijt ghi? Eñ hy antwoorde/ ick ben de ſone vā eenen vreemdelinc eens Amalecijters/ Eñ Dauid ſeyde tot hem: waerom en hebdy niet gheviert v hant wt te ſtecken dat ghy des Heerē geſalfde ſoudt doodē? Eñ Dauid roepē de eenē van ſijnen knechten ſeyde: Gaet toe eñ ſlaet op hem/ Eñ hy heeft hem geſlagē eñ hy is geſtorvē/ Eñ Dauid ſeyde tot hem: Vt bloet zy op v hooft/ wāt uwē mont heeft tegen v geſprokē/ ſeggende: Jc heb des Heerē geſalfdē doot geſlagē. Eñ Dauid heeft geclaecht over Saul eñ Jonathas ſijnen ſone alduſdanige clage (eñ hy heeft bevolē dat men den kinderē van Juda ſoude den boge leerē/ gelijck dat geſchreven is int boeck der rechtveerdigen.) Eñ hy ſeyde: Denct Jſrahel op de gene die geſtorvē zijn/ op v hoochden gewont/ Oc heerlijcke vā Jſrahel zijn op v bergen doot geſlagē/ Hoe zijn de machtige neder gevallē? En wilt dit niet bootſchappē te Geth noch en ſegges niet voorts op de vergaderingen der ſtraten van Aſcalon dat der Philiſtijnē dochterē haerlieden bi auonturē niet en verblijdē/ dat de dochteren vandē onbeſnedenen haerlieden niet en verhueghen. O ghy bergen van Gelboe/ noch reghen noch daw en come op v/ noch geen ackers vā de eerſte vruchten en moetē op v zijn/ want daer is den ſchilt vandē ſtercken verworpē/ den ſchilt van Saul recht oft hy met olie niet gheſalft en hadde geweeſt. Van dat bloet der verſlagenen/ eñ van dat vette der ſtercker en quam Jonathas pijl noyt wederom achterwaerts/ ende Sauls ſwoert en is noyt hoel wederom gecomen.

Saul eñ Jonathas ſeer minlijc eñ ſchoone in harē leven/ ſy en zijn inder doot ock niet verſcheydē/ ſnelder dā arendē/ eñ ſtercker dā leeuwē. O ghy dochterē vā Jſrahel weēt over Saul/ die v cleedde met roode ſchade in welluſtichedē/ die guldē iuwelen gaf tot uwē cieraet. Hoe zijn de machtige indē ſtrijt gevallē: Jonathas is op v hoochden verſlagē. Jc ben bedroeft over mijnē broeder Jonatha/ bonē maten ſeer ſchoone/ eñ lieflijc by vven der vrouwen liefde. Gelijc een moeder haren eenigen ſone bemint/ alſo lief had ick v. Hoe zijn de vromē ghevallen/ ende hoe zijn de wapenen der orloogher vernielt?

Hoe Dauid een Coninck gheſalft wort over alle t'huys van Iuda, ende hoe Iſboſeth ock Coninck gheſalft is op Iſrahel, d'welck grooten twiſt ghemaeckt heeft.

Dat ij Capittel.

DAuid heeft dan hier na den Heere ghevraecht/ ſeggende: Sal ic opwaerts treden in een der ſteden vā Juda: Eñ de Heere ſeyde tot hem: Treet opwaerts/ Eñ Dauid ſeyde: waer ſal ick henen trechē: Eñ hy antwoorde hem: Te Hebrō. Aldus ſo is Dauid opwaerts getrocken eñ beyde ſijn huysvrouwen/ te weten Achmoā de Jezrahelitinne/ eñ Abigail Nabal des Carmeliters huysvrouwe: ock heeft Dauid met hem geleyt de mannē die by hem warē een yegelijc met ſijnē huysgeſin/ eñ ſy woondē in de ſteden vā Hebron. Eñ de mannē van Juda zijn gecomen/ eñ hebben Dauid daer geſalft/ dat hy regneren ſoude over dat huys vā Juda/ Eñ het is Dauid te kennen gegeven hoe dat de mannē van Jabes Galaad Saul begraven hadden/ Daerō ſo heeft Dauid bodē wighesonden tot de mannē vā Jabes Galaad/ eñ henliedē geſeyt: Gebenedijt moet ghy vanden Heere zijn/ die deſe barmhertigheyt gedaē hebt met uwē Heere Saul/ eñ hebt hem begraven/ Eñ nu ſal v de Heere wederom barmhertigheyt eñ warachtigheyt geuē/ Oock ſal ick v danckbaerlijck loonē om dat ghy dit woort gedaē hebt/. Vt handē laet verſterckē eñ weeſt kinderē der vromigheyt: want al is Saul v heere doot/ nochtans heeft dat huys van Juda my geſalft voor haren Coninck/

Maer Abner de ſone van Ner de opperveltheere vā Sauls heyr heeft genomē Iſboſeth Sauls ſone/ eñ hem omgeleyt door dē heyrleger/ eñ hy heeft hem coninc gemaect over Galaad/ eñ over Geſſuri/ eñ over Jezrahel/ eñ over Ephraim/ eñ over Beniamin/ eñ over geheel Jſrahel/ Veertich iaren out was Iſboſeth Sauls ſone als hy begonſte over Jſrahel te regnerē/ eñ hy heeft twee iaren gheregneert. Maer dat huys van Juda heeft allē Dauid gevolcht/ Eñ t'getal der dagen dat Dauid gewoont heeft regnerēde te Hebron over t'huys vā Juda is geweeſt ſeven iarē eñ ſes maendē/ Eñ Abner de ſone vā Ner/ eñ Iſboſeth Sauls ſoons knechtē/ zijn wtē heyrleger gegaē te Gabaō. Voorts ſoo zijn Joab de ſone Sarvie ende Dauids knechtē wtgetrocken/ eñ ſi quamē henliedē te gemoete bi de piſcine te Gabaon/ Eñ doe ſy daer te ſamē gecomen warē/ ſo zijn ſy tegen

malcan-

malcanderē ouer geſeten/ te weetene deſe op
d'een ſijde vander piſcinen/ende de ander op
d'āder ſijde/ eñ Abner ſeyde tot Joab: Laet
de iongelingen opſtaen eñ voor ons ſpelen.
D Eñ Joab antwoorde: Laetſe opſtaē/ Aldus
ſo iſſer opgeſtaen eñ ouer gegaen in ghetale
twaelue vā Beniamin/vā Iſboſeths Sauls
ſoons ſijde/eñ twaelue vā Dauids knechtē.
Eñ een yegelijc grijpende t'hooft van ſijnē
medegeſelle ſtac ſijn ſwaert in de ſijde vā
ſijnder wederpartijē eñ aldus zijn ſy alte ſa-
men neder gevallē/ eñ de plaetſe wordt ge-
noemt den acker vanden vromē te Gabaon/
Eñ daer is dien dach eenē ſtrijt opgeſtaen
hart genoech. Eñ Abner metten mannē van
Iſrahel is verjaecht gheweeſt (van Dauids
knechtē). Eñ daer warē dry ſonen Sarvie/
Joab/ eñ Abiſai/ ende Aſahel/ Maer Aſahel
was een ſeer raſch looper/ gelijck een wilde
geyet die in de boſſchē woonen/ Eñ Aſahel
vervolchde Abner/ eñ hy en wijcte niet noch
ter rechter noch ter ſlincker handt aflatende
vā Abner te vervolgē/ Hierom ſach Abner
achter ſijnē rugge omme ende ſeyde: En zijt
ghy niet Aſahel? Eñ hy antwoorde: Ic bent.
Eñ Abner ſeyde tot hem: Gaet ter rechter
oft ter ſlincker handt af eñ acquuert een van
den iongelingen eñ neemt ſijnē roof voor v
wech/ Maer Aſahel en wilde niet aflatē van
E hem voorts te drijvē/ Eñ Abner heeft noch
eens geſeyt tot Aſahel: Gaet wech/ noch en
wilt my niet volgē/ dat ick niet gedwongen
en worde v te doorſtekē inder aerden/ eñ dat
ick dan niet en ſoude moghen myn aenſicht
opheffen tot Joab uwē broeder/ de welcke
verſmade te hooren/ eñ hy en wilde ter ſijdē
niet afkeeren. Aldus ſo heeft hem Abner in
ſijn eerchenille geſtekē met omgekeerder lan-
cien/ eñ heeft hem doorſtekē/ eñ is geſtorven
op de ſelue plaetſe/ eñ alle die voorbi de plaet
ſe gingen daer Aſahel gevallen was eñ ghe-
ſtorvē bleuē ſtaende/ Eñ dewijle dat Joab
eñ Abiſai den vluchtighen Abner vervolch-
den/ ſo is de ſonne onder ghegaen/ eñ ſy zijn
ghecomen totten hueuele des waterloops/
welc gelegen is tegen ouer de valleye eñ dē
F wech der woeſtijnen van Gabaon/ Eñ de
kinderen van Beniamin zijn vergadert by
Abner/ eñ vergadert in eenen hoop ſtonden
ſy op dat opperſte vā een hoochde/ Eñ Ab-
ner riep tot Joab eñ ſeyde: Salt v ſwaert al
wreedelijc verſlindē totten laetſtē man toe:
En weet ghy niet dat het miſhopē ſeer ſor-
gelijc is? Hoe lange en ſuldy dē volcke niet
ſeggen/ dat ſy ophoudē van hare broeders te
vervolgen? Eñ Joab ſeyde: Alſo warach-
telijc als de Heere leeft/ hadde ghy geſproken
ſo ſoude het volc vroech wech gegaen hebbē
eñ opgehoudē van haren broeder te vervol-
gen. Aldus ſo heeft Joab een trompet ge-
G ſlagen/ eñ alle dat heyr is bijnen ſtaende/ eñ
ſy en hebben Iſrahel niet meer vervolcht/
noch geenen ſtrijt meer aengegaen/ Maer
Abner eñ ſijn mannē zijn wech getrockē alle
dē nacht door de platte veldē/ eñ ſy zijn ouer
de Jordane gegaen/ eñ als ſy geheel Betho-
ron doorwandelt haddē/ ſo zijn ſy inden le-
ger gecomen/ Maer Joab wederom gero
men zijnde/ achterlatende Abner heeft alle
dat volck vergadert/ eñ doen gevraken daer
van Dauids knechten negenthien mannen
wtgenomē Aſahel/ Maer Dauids knech-
ten hadden verſlaghen van Beniamin/ende
vanden mannen die met Abner waren/ drij
hondert eñ ſeſtich mannen/de welcke oock
geſtorven zijn/ Ende ſy namen Aſahel eñ
begroevē hem in ſijns vaders graf te Beth-
lehem/ Eñ Joab eñ de mannen die met hem
waren/ hebben alle den nacht ghereyſt/ ende
inden dagheraet ſoo quamen ſy te Hebron.

Hoe Abner gram zijnde op Iſboſeth, peyst met Dauid mach, ende hoe Abner verradelijck van Ioab vermoort wort.

Dat iij. Capittel.

HIerom iſſer eenen langen ſtrijt ghereſen A
tuſſchen Dauids huys/ eñ tuſſchē t'huys 1. Par. 3. a.
van Saul. Dauid was toenemende eñ alvt
in hemſelven lanchs ſoo machtigher/ Maer
Sauls huys minderde alle dage/ Eñ Da-
uid werden in Hebron kinderē geborē/ eñ
ſijn eerſte geborē was Ammon vā Achinoā
de Jezrahelitinne/ Eñ na hem was geborē
Cheleab van Abigail Nabals des Carmeli-
ters huysvrouwe/ Voorts was de derde
Abſalom de ſone van Maacha Tholmai des
Conincks van Geſſur dochter/ Maer de
vierde was Adonias Haggiths ſone/ eñ de
vijffte Saphatia Abitals ſone/ ende de ſeſte
was Jechnaā vā Egla Dauids huysvrouwe.
Deſe zijn Dauidē geborē te Hebron. Alſt
dā ſtrijt was tuſſchē Sauls huys eñ Dauids
huys ſo regeerde Abner dē ſone vā Ner dat
huys van Saul/ maer Saul hadde een con
cubine gehadt Ralpha genoemt/de dochter
Aia. Eñ Iſboſeth ſeyde tot Abner: waerō
hebdy v verlaēt met myns vaders concubi- B
ne: de welcke ſeer gram weſende om Iſbo-
ſeths woordē/ſeyde: wat dunct v ben ic hondē
eens hōds hooft tegen Juda/ die bermhertig-
heyt gedaē hebbe ouer Saul wā vads huys/
eñ ouer ſijn broeders en ſijn naeſte/ eñ ick en
heb v in Dauids handē niet gelevert/ eñ ghy
hebt tegen my gevocht/ dat ghy my hedē ſout
ſtraffen om een vrouwe: Godt doe Abner
dit/ eñ dat noch daer toe/ iſt dat ick Dauids
huyſe niet en doe/ gelijc de Heere tot hem ge
ſworen heeft/ dat het coninckrijc ſoude af ge-
nomē worden van Sauls huys/ eñ dat Da-
uids thrōō ſoude verheven worden ouer Iſra-
hel eñ ouer Juda/ vā Dan tot Berſabee toe/
Eñ Iſboſeth en mocht hē niet antwoordē/
wāt hy ontſach hem. Aldus ſo heeft Abner
bodē aen Dauid geſondē voor hemſelvē/ ſeg
gende: wiens is d'lant? Eñ dat ſy ſeggē ſou-
dē. Maect vrientſchap met my/ eñ myn hāt ſal C
met v zijn/ eñ ic ſal geheel Iſrahel wederom
tot v brengē. Eñ Dauid heeft geſeyt: Heer
wel/ Ic ſal vrientſchap met v makē/ Maer ic
begheer vā v een dinc ſeggende: Ghy en ſult
myn aenſchijn niet ſiē/ voor dat ghi Michol
Sauls dochter ghebracht hebt: eñ alſo ſuldy
comen eñ my ſien. Doen ſondt Dauid bodē 2. Re. 18. 3.
tot Iſboſeth Sauls ſoō ſeggēde: Geeft myn
huyſ-

ghysvrouwe Michol wederom/ de welcke ic
tot een huysvrouwe vercregē hebbe om hō-
dert ouerlokkēs der manlicheyt vāder Phi-
listynē/ Hierom heeft Isboseth wtgesondē
ēn heeftse doē halen van harē man Phaltiel
Lais sone. Ēn haer man volchde haer al
weenende tot Bahurim toe/ ēn Abner seyde
tot hem: Gaet henē ēn keert wederō. Ēn hy
is wederom gegaen/ Ock so heeft Abner
tot de ouders vā Israhel een redene gespro-
ken seggēde: So wel gisteren als vergisterē
sochte ghylieden Dauid dat hy ouer v lieden
regneren soude/ Alsdoan so doet dat nu/
wāt de Heere heeft tot Dauid gesprokē segg-
ēde: Door Dauid mijns dienaers hāt sal ic
mijn volc vā Israhel verlossen wt der Phili
D stynē hant/ ēn alle haerder vyandē/ Ēn Ab-
ner heeft oec gesprokē tot die vā Beniamin/
Ēn hy is wech gegaē dat hy in Hebron Da-
uiden seggen soude alle dat behaecht hadde
Israhel ēn geheel Beniamin/ Ēn hy is tot
Dauid te Hebrō gecomē met twintich mān-
nē/ Ēn Dauid heeft hem ēn synē mannē die
met hem comē warē eenē maeltyt gegeuen/
Ēn Abner seyde tot Dauid: Ick sal opstaen
om geheel Israhel tot v mynē heere dē Co-
ninc te vergaderē/ ēn dat ick een verbōt met
v maken mach/ also dat ghy moecht ouer al
heerschappije hebbē/ gelijck v siele begheert.
Als nu Dauid Abner hadde wtgeley gedaē/
ēn hy met vrēdē wech gegaē was/ so qua-
men terstont Dauids knechten ēn Joab de
welcke haddē de rooueres verslagē vlengen-
de eenen seer grooten roof/ Maer Abner en
was doen by Dauid te Hebron niet/ wāt hy
hadde hem nu laetē gaen/ ēn hy was met vre-
2.Reg.2. den wech ghegaen/ Ēn Joab/ ēn alle t'heyr
dat met hem was is achter na comē. Alsus
so ist Joab te kennē gegeuē vandē sommigē
die seydē: Abner Ners sone is by dē coninc
gecomē ēn hy heeft hem laten gaen/ ēn hy is
met vrede wech gegaen. Ēn Joab is bi dē
coninc ingegaē/ ēn heeft tot hem geseyt: wat
hebdy gedaē? Siet Abner is bi v comē/ waer
om hebdy hem laten gaē dat hy wech is ge-
gaen ēn verre ghereyst? En kendy Abner
Ners sone niet: dat hy dacrō tot v comen is
dat hy v bedriegē soude/ ēn dat hy uwen wt-
gant ēn ingant vernemen soude/ ēn werē al
E wat ghy doet? Alsus Joab vā Dauid wt-
gegaē synde/ heeft bodē gesondē na Abner/
ēn heeft hē wederō doē comē vāder cisternen
Sira sonder Dauids wetē. Ēn als Abner
wederō te Hebrō gecomē was/ so heeft hem
Joab beseyden geleyt tot dat middē vander
poortē/ om dat hy hem sprekē soude met be-
droch/ ēn hy stack hem daer in syn eygenisse/
ēn hy is gestorue ter wrakē van Asahel synes
broeders bloet. Ēn als Dauid hoorde dat
daer nu gheschiet was/ so seyde hy: Suyuer
ben ick ēn mijn coninckryck voor Gode tot
inder eerwicheyt vā Abners bloet des soons
vā Ner/ ēn dat moet comē op Joabs hooft/
ēn op alle synes vaders huys/ also datter vā
Joabs huyse nemmermeer man en gebreke
den loop des zaets lijdende/ ēn melaetsch/ ēn
de spille houdende/ ēn door t'sweert valen-
de/ ēn broots gebreck hebbende. Alsus so
hebbē Joab ēn Abisai syn broeder Abner ver
slagen om dat hy harē broeder Asahel versla
gen hadde te Gabaon indē stryt. Doē seyde Dauid tot Joab ēn tot alle t'volc dat met hem was: Scheurt v clederen ēn omgort v met sacken/ ēn beclaecht met rouwe voor de wtuaert vā Abner. Ende de coninck Dauid volchde de bare. Ēn als sy Abner te Hebron begraue haddē/ so heeft de coninck Dauid syn stemme opgheheuen ēn gheweent op Abners graf/ ēn alle t'volc heeft oec gewecē.
Ēn de coninc Abner beclagende ēn weenende seyde: Abner en is geensins gestorue gelijck de onvrome pleghen te sterue/ Vt handen en zyn niet gebonden/ ēn v voetē en syn met gernen boeyen geladen/ Maer gheluck suldy pleghen te vallen voor de boose kinderen/ also zydy gevallen/ Ēn alle dat volck hernemende heeft wederom ouer hem gheweēt. Ēn als alle de menichte gecomē was om met Dauid spyse te nemē doēt noch claer dach was/ so heeft Dauid gesworen/ seggende: Dit moet my God doē/ ēn dat noch dart toe doen/ ist sake dat ick voor der sonnen on derganck brood eteyet anders proeue. Ēn alle dat volc heuet gehoort/ ēn het genoechde hen wel alle dat de coninck ghedaen hadde voor alle t'volck. Ēn alle dat ghemeyn volch ēn geheel Israhel heeft gheēt op dien dach datter vanden coninck niet geschiet en was/ dat Abner de sone van Ner doot gesla gen was. Ende de coninck seyde oock tot synen knechten: Wt weet ghy lieden niet/ datter heden een prince ēn een de alderme-
ste van Israhel gheualle is? Ēn ick den noch een teer ende ghesalfde Coninck/ Maer dese mannen de sonen van Saruia zyn my seer hardt. De Heere wil den quaetdoēders loon ghenen na haerlieden quaetheyt.

Hier Baana ende Rechab Isboseth doodē, ende sijn hooft Dauid brenghen, waer om hy hen lieden dese doet slaet.

Dat iiij. Capittel.

DOen hoorde Isboseth Sauls sone/ dat A
Abner ghedoot was te Hebron/ ēn syn handen syn machteloos geworden/ ēn gheheel Israel worde verbaest. Ende Sauls sone hadde twee hooftmannen der rooueres/ de eene was genoemt Baana de ander hiet Rechab/ sonen van Remmon des Berothiters van Beniamins kinderē/ wāt Beroth is ock onder Beniamin gerekent. En de Berothiters waren gheuluchte te Gethaim/ ēn sy waren aldaer vreemdelingen tot dien tyt toe. Ēn Jonathas Sauls sone hadde eenen sone die cranc van voeten was/ want B
hy was vijf iaren out doen de bode quā van Saul ēn Jonathas wt Jezrahel. Alsus syn voester hem nemende vluchte/ Ēn doen sy seer haestich was om te vlieden/ so viel dat kint/ ēn t'is crepel ghe worden/ ēn het was ghenaemt Miphiboseth. Alsus comende Remmon des Berothiters kinderē Rechab ēn Baana in de hitte vanden dage syn ghegaen in Isboseths huys/ de welcke op syn

bedde te middage sliep/ eñ de doorwachterisse des huys terwe suyuerende/ was ontslapen.
Eñ sy zijn al bedectelijck in huys gecomẽ
nemende aren van terwe/ eñ sy hebben hem
in syn eetgenisse gesteken Rechab eñ Baana
syn broeder/ eñ sy vlooden. Maer doen sy
in huys quamẽ so lach hy in syn slaepcamer
op syn bedde/ eñ sliep ende slaende hebben sy
hem gedoot/ eñ nemende wech syn hooft/ sy
zijn gereyst alle den nacht door dẽ wech der
woestijnen/ eñ sy hebben Isboseths hooft
tot Dauid gebracht te Hebron/ eñ hebbẽ tot
den Coninck geseyt: Siet daer is het hooft
vã Isboseth Sauls sone uwe vijãt die v sie-
le socht/ Eñ de Heere heeft mynẽ heere den
Coninc hedẽ wraec verleent vã Saul/ eñ vã
synen sade. Eñ Dauid antwoordede Re-
chab eñ Baana synẽ broeder Remmon des
Berothiters kinderẽ seyde tot henliedẽ: So
waerachtelijc als de Heere leeft die myn sielẽ
D vã alle benauwtheyt verlost heeft/ Aenghe-
sien dat ic dien greep eñ doodde te Siceleg/
die my bootschapte eñ seyde: Saul is doot/
meynẽde dat hi cẽ gelucksige bootschap bra-
chte/ den welckẽ ick behoorde te genẽ loõ voor
syn bootschap/ hoe veel te meer nu als dese
boose mẽschen eenẽ onschuldigen mã doot
geslagen hebbẽ in syn huys op syn bedde/ en
sonde ic diens bloet wt v hant niet versoec-
ken/ eñ v vãder aerden wech nemẽ? Hier-
om so heeft Dauid synen knechtẽ bevolen/
eñ sy hebbense doot geslagen/ eñ haerlieder
handen eñ voeten afslaende/ sy hebbẽ die ge-
hangen over de pisciue te Hebron/ Maer het
hooft van Isboseth hebben sy genomen en-
de begraven in Abners graf in Hebron.

Hoe Dauid een Coninck ouer heel Israhel gheroont wort, ende hoe hy dat casteel Sion inne neemt, ende de Philistijnen verwint.

Dat v. Capittel.

ENde alle de ghesla chten van Israhel zijn
gecomen tot Dauid te Hebron/ seggẽde:
1.Par.11.a.1. Siet/ wy zijn v gebeẽte/ eñ v vleesch. Daer
toe oock gisteren eñ eergisteren/ doen Saul
Coninc ouer ons was/ so leydde ghy Israhel
wt eñ in/ eñ de Heere heeft tot v geseyt:
Ghy sult myn volc vã Israhel hoeden/ ende
ghy sult een Prince zijn ouer Israhel/ oor
so zijn de ouders van Israhel by den coninc
in Hebron ghecomen/ eñ de coninck Dauid
heeft met henlieden een verbont gemaect te
Hebron voor den Heere/ eñ sy hebbẽ Dauid
tot eenen conine gesalft ouer Israhel. Een
1.Reg.2.c.11 sone van dertich iaren was Dauid doen hy
begonst te regneren/ eñ veertich iaren heeft
hy geregneert/ Te Hebron regneerde hy
ouer Juda seuẽ iaren eñ ses maendẽ/ Maer
in Jerusalẽ regneerde hy dryendertich iaren
ouer geheel Israhel eñ Juda. Eñ de Co-
ninc is wtgetrocken/ eñ alle de mannen die
met hem warẽ na Jerusalem tegen de Jebu
siters des lants bewoonders. Eñ sy seyden
tot Dauid: Ghy en sult hier binnen niet co-
men t'en zy dat ghy verdrieuen sult hebbẽ de
blinde eñ de cruepele/ seggende: Dauid en
B sal hier binnen niet comen. Aldus so heeft
Dauid de borch van Sion ingenomẽ/ eñ dit
is Dauids stadt/ wãt Dauid hadde op die
dacheenen prijs daer op gestelt/ voor dẽ ge-
nen die de Jebusiters verslaen sonde eñ aen
de goten vanden daken sonde comen/ eñ ver
drijuen de blinde eñ de cruepele die Dauids
siele haetten. Daerom seytmen int ghemeyn
segwoort: De blinde eñ de cruepelen en sullẽ
indẽ tempel niet comẽ. Doen woonde Da
uid in de borch eñ hy heeft die genoemt Da-
uids stadt/ eñ hy heeft die getimmert int ron
de van Mello eñ van innewaerts. Eñ hy
ginck altijt voorts toenemende eñ grooter
wassende/ eñ de Heere de God der heyrsche
ren was met hem. Doe so heeft Hiram de 1.Par.14.a.1.
Coninc van Tyren boden aen Dauid geson
den eñ cederen houten/ eñ constige wercliе-
den in houte eñ in steenen om de mueren/
eñ sy hebben Dauids huys getimmert. Eñ
Dauid heeft gekẽt dat de Heere hem tot ee-
nen Coninc ouer Israhel vast gemaect had-
de/ eñ dat hy syn conincrijc verheuen hadde/
ouer syn volc van Israhel. Aldus so heeft C
Dauid noch concubinen eñ huysvrouwẽ ge- 1.Par.3.b.20.
nomen van Jerusalem/ na dat hy van He-
bron comen was. Eñ Dauid worden noch
andere sonen eñ dochteren geborẽ/ eñ dit
zijn de namen der geender die hem te Jeru-
salem geboren zijn/ Samua eñ Sobab/ende
Nathan/ eñ Salomon/ eñ Jebahar/ ende
Elisua eñ Nepheg/ eñ Japhia/ eñ Elisa- 1.Par.14.b.4.
ma/ eñ Eliada/ eñ Eliphalet. Aldus so heb- 11.d.e.
ben de Philistijnen gehoort datmen Dauid
gesalft hadde tot eenẽ Coninc ouer Israhel/
eñ sy zijn allegader opgetrockẽ om Dauid te
soecken/ eñ als Dauid dit hoorde so ginck hi
nederwaerts in de stercte/ Maer de Phi-
listijnen comende zijn bleef nedergeslaghen
in de valleye Raphaim. Eñ Dauid vraech-
de den Heere seggende: Sal ick opwaerts
trecken tot de Philistijnẽ? eñ sult ghy die in
myn hant leueren? Ende de Heere heeft tot
Dauid geseyt: Treet opwaerts/ want ick sal
de Philistijnen leuerende geuen in v handt.
Aldus so is Dauid gecomen te Baalpha-
rasim/ ende heeft de Philistijnen daer ge-
slaghen/ ende geseyt: De Heere heeft myn vy-
anden voor my ghedeylt/ gheliick de wate-
ren worden gescheydẽ/ daerom is die plaet- Isai.28.f.21.
se genoemt Baalpharasim. Ende de Phi- D
listijnen hebben haer gesneden afgoden daer
ghelaten/ de welcke Dauid ende syn man-
nen weech gedraghen hebben. Eñ de Phi-
listijnen bestonden wederom op te trecken/
ende sy zijn breedt ghespraeyt in de valleye
van Raphaim. Eñ Dauid vraechde den
Heere: Sal ick tegen de Philistijnen optrec-
ken/ ende sulcx die in myn handen leueren?
De welcke antwoorde: En trecht niet op-
waerts tegen henlieden/ maer draeyt om
achter haren rugge/ ende ghy sult henlieden
aencomen tegen over de peerboomen/ eñ
als ghy sult hooren dat geruysch van eenen
gaendẽ op de toppẽ vandẽ peerboomen/ dã
sulcx den strijdt beghinnen/ want dan sal de
Heere voor v aensicht wtgaen/ om de heyrẽ
der Philistijnen te verslaen. Aldus so heeft

Dauid

Dauid ghedaen gelijck hem de Heere beuolen hadde/ende heeft de Philistijnen ghe-
slagen van Gabaa tot dat ghy coēt in Geser.

Hoe Dauid de arcke Gods van Abinadabs huys meynde te
brenghen in de stadt Dauid, maer om dat Oza inden weeh van
Godt door gheslaghen is, so laet hy se in Obededoms huys, ende
nader hant soo haelt hy se met heel Israhel na Ierusalem.

Dat vj. Capittel.

A DOen heeft Dauid wederom vergadert
alle de wtgheleſen van Jſrahel dertich
duysent/ eñ Dauid is opgheſtaen eñ wech
1.Par.13.b.5. gegaen/ eñ alle t'volc dat met hē was vandē
mannen van Juda/ dat sy brenghen ſouden
Godts arcke/ waer ouer dat den naem des
Heerē der heyrſcharen aengeroepē is ſittē-
de daer bouē tuſſchen de Cherubinnē. Eñ
sy hebben Gods arcke op eenē nieuwē wa-
gen geſtelt/ eñ die wech geuoert wt Abina-
dabs huys/ die te Gabaa woōde. Maer Oza
eñ Ahio Abinadabs ſonen menden dē nieu-
1.Reg.7.a.1. wen wagen/ Eñ als sy die gehaelt hadden
wt Abinadabs huys/ die te Gabaa woōde/
bewarende Gods arcke/ ſo ginc Ahio voor
de arcke. Maer Dauid eñ geheel Jſrahel
ſpeeldē voor den Heere op alderhāde inſtru
menten van houte conſtelijc gemaect/ eñ op
herpen eñ lieren/ eñ bommē/ eñ met hoorn-
kens/ eñ met cimbalē. Maer doen sy geco-
1.Par.15.b.15 men warē tot den dorſchvloer vā Nachor/
ſo ſtack Oza ſijn handt wt aen Gods arcke/
eñ hy heeft die gehoudē/ want de oſſen ſloe-
gen achter wt/ eñ haddē de arcke doē heldē.

Eñ de Heere is met onweerdichedē gram
ghewordē tegen Oza/ eñ hy verſloech hem
om de vermetentheyt/ de welcke is daer ge
B ſtoūē by Gods arcke. Doen wordē Da-
uid bedroeft/ om dat de Heere Ozam verſla-
gē hadde/ eñ die plaetſe wordē genoēt t'verſla-
gen van Oza/ tot op deſen dach toe. Eñ
Dauid heeft den Heere ſeer ontſien op dien
dach ſeggende: Hoe ſal des Heerē arcke bin
nen tot my comē? Eñ hy en heeft des Hee-
ren arcke niet willen laten herbergen te
men tot hem in Dauids ſtadt/ Maer hi heeft
die doen herbergē int huys van Obededom
den Gethiter. Eñ de arcke des Heeren is
geherbergt geweeſt in Obededōs des Ge-
thiters huys drij maendē lanc/ eñ de Heere
heeft Obededom eñ alle ſijn huys ghebene-
dijt. Eñ het is Dauid den coninck geboot-
ſchapt/ dat de Heere Obededom eñ alle ſijn
huys gebenedijt hadde om Gods arcke. Eñ
Dauid ſeyde: Jck ſal gaen eñ halen de arcke
wederō metter benedijdinge in mijn huys.
Aldus ſo is Dauid wtgegaē/ eñ heeft Gods
arcke wt Obededoms huys wech ghehaelt
tot in Dauids ſtadt met blijſchappen. Ende
daer warē met Dauid ſeuen danſen/ eñ een
C ſlachofferāde vā een calf. Eñ als sy voorts
gegaen warē die des Heeren arcke droegen
ſes ſchreden ſo offerde Dauid eenen oſſe/ eñ
een ſchaep eñ eenen ram. Eñ Dauid ſpeelde
op orgelen aen de ſchouderē hangende/ eñ
hy ſprang met alle ſijn macht voor dē Heere:
eñ Dauid was met een linnen Ephod om-
me gegort. Eñ Dauid eñ alle dat huys vā
Jſrahel leydden de arcke van dat verbondt
des Heerē met ioliji/ eñ met geluyt der trō-
petten. Eñ als d'arcke des Heeren in Da-
uids ſtadt comē was/ ſo heeft Michol Sauls
dochter nederwaerts ſiende wt der venſter
den coninck Dauid geſien opſpringende/ eñ
danſende voor den Heere/ eñ sy heeft hem in
17 haer herte verſmaet. Eñ sy hebbē des Hee
ren arcke inghebracht/ eñ die op haer plaetſe
gheſtelt int midden des tabernakels/ welck
Dauid voor haer wtgeſpannē hadde/ eñ Da
uid heeft veel brantofferhandē eñ vredtoffe
18 randen geoffert voor dē Heere. Eñ als hi
offerende heel brantofferandē eñ vredtoffe-
randē voldaen hadde/ doen gheneedijde hy
dat volc indē naem des Heerē der heyrſcha-
19 ren. Eñ hy heeft bedeylt alle der menichtē
vā Jſrahel/ ſo wel den mans als dē vrouwē
elkē beſonder eenē coec broots/ eñ een ſtuc
ghebraden oſſen vleeſch/ eñ bloem van mele
met olie gherooſt/ eñ alle dat volck is wech
20 gegaen/ een yegelijck in ſijn huys. Eñ Da- D
uid is wederom ghecomen om ſijn huys te
benedijden/ eñ Michol Sauls dochter wt-
ghegaen zijnde Dauid te gemoete heeft ge-
ſeyt: Hoe glorieus heeft de Coninck vā Jſ-
rahel heden gheweeſt ontdeckende sy ſelven
voor ſijnder knechten dienſtvrouwen/ ende
hy is ontdeet geweeſt ghelijc ofter een van-
21 den ſchudden ontdeet worde. Ende Dauid
ſeyde tot Michol: Alſo waerachtelijck als de
Heere leeft ſal ick voor den Heere ſpelen/ die
my verkoren heeft meer dan uwen vader eñ
dā alle ſijn huys/ eñ die my beuolen heeft dat
ick ſoude een prince weſen ouer des Heeren
22 volc in Jſrael/ eñ ick ſal ſpelen/ eñ noch ver
worpender worde dan ick geweeſt hebbe/ eñ
ick ſal ootmoedich weſen in mijn ooghen eñ
met den dienſtvrouwen daer ghy af geſpro-
23 ken hebt ſal ick glorioſer ſchijnen. Hierō
ſo en heeft Michol Sauls dochter gheenen
ſone getregen tot den dach haers doots toe.

Hoe Dauid dachte ende voor hem nam een huys te maken,
maer de Heere verbiedet hem, om dat hy een oorlooghs man
gheweeſt hadde, maer beloeft hem, dat ſijn ſone doen ſal, hem
daer toe noch veel beloeften doende.

Dat vij Capittel.

A ENde het is geſchiet als de Coninc in ſijn
huys geſeten was eñ de Heere hem ruſte
ghegeuen hadde vān alle ſijnen vyandē van 1.Par.17.a.1.
2 allen ſijden/ ſoo ſeyde hy tot Nathan den
Prophect: En ſiet ghy niet dat ick in een ce-
deren huys woone/ ende dat de arcke Gods
3 geſtelt is int midden onder de vellen? Eñ
Nathan heeft totten Coninck geſeyt: Gaet
henen/ eñ doet alle dat ghy in v herte hebt/
4 want de Heere is met v. Maer het gebuer
de op dien nacht/ eñ ſiet het woort des Hee-
5 ren is tot Nathan geſchiet/ ſeggēde: Gaet
henen eñ ſegget mijnen knecht Dauid: Dit
ſeyt de Heere: Meyndy dat ghy my ſult een
6 huys maken om te woonen? Wāt ic en heb
in geen huys gewoont/ vā dien dage dat ick
de kinderē van Jſrahel wt dat lant vā Egy
ptē leyde tot op deſen dach toe/ maer ic wā-
7 delde in eē tabernakel eñ in een tente/ ouer
alle de plaetſen daer ick door gegaē ben met
alle de kinderen van Jſrahel. Heb ick ſpre-

kende geseyt tot eenighe van Israhels ghe-
slachte/ den welcken ick bevolen hebbe dat sy
myn volc Israhel soudē hoeden/ seggende:
waerom en hebdy my geen cederē huys ge-
maect? Ēn nu dit sultdy mynē knecht Da-
1.Re.14.c.11. uid seggen: Dit seyt de Heere der heyrscha-
B ren: Ick heb v weer weyden ghehaelt doen
ghy de schapen volchdet/ dat ghy soudt een
vorst zyn over myn volck Israhel: Ēn ick
heb met v geweest in alle plaetsen daer ghy
ghewandelt hebt/ Ēn ick heb alle v vyanden
doot gheslagen voor v aensicht/ Ēn ick heb v
eenen grooten naem gemaect/ als den naem
vandē grootē die opder aerdē woonē. Ēn
ick sal mynē volc vā Israhel een plaetse stel-
len/ Ēn ick sal henliedē daer vast plantē ende
het sal daer onder woonē Ēn niet meer ver-
stoort worde/ Ēn de kinderē der boosheyt en
sullē hem niet meer verdruckē/ gelyc te vorē/
vā dien dach aen dat ic rechters over myn
volc Israhel ghestelt hebbe Ēn ick sal v rustē
geven vā allen uwen vianden. Ēn de Heere
seyt v te vozen/ dat de Heere v een huys ma
ken sal. Ēn als v dagen sullen volcomt zyn/
1.Re.2.c.11. Ēn dat ghy met uwen vaderen sult ontslapē
zyn/ dan sal ic v saet na v verweckē/ het welc
wt uwen lichaem comē sal/ Ēn ick sal syn ryc
3.Reg.8.2.5. vast makē. Dese sal een huys makē in my-
1.Par.22.b.10 nen naem/ Ēn ick sal synē thzoon vast maken
Hebr.1.b.5. tot inder eewicheyt/ Ick sal hem tot eenen
vader wesen/ Ēn hi sal mi tot eenen sone zyn/
Ēn ist sake dat hy yet onrechtveerdichs doet/
so sal ic hem straffen met de roedē der man-
nen/ Ēn met de plagen vā der menschē kinde
C ren/ Maer myn barmhertichevt en sal ick
vā hem niet wech nemen/ gelyck ick die van
Saul genomē hebbe/ den welckē ick vā my-
nen aensicht wech gedaē hebbe/ Ēn v huys
Ēn v rijck sal gestrouwe zyn tot inder eewic-
heyt voor v aensicht/ Ēn uwē thzoon sal altyt
vast wesen. Na alle dese woordē Ēn na alle
dit visioen heeft Nathan tot Dauid gespro-
ken. Aldus so is de Coninc Dauid inge-
gaen/ Ēn sat voor den Heere/ Ēn seyde: Wie
ben ick doch o Heere Godt: Ēn wat is myn
huys dat ghy my hier toe hebt ghebzocht:
Maer dit heeft v noch luttel gedocht voor
v aensicht o Heere Godt/ t'en ware dat ghy
noch vā wat knechts huyse gesprokē hadt vā
verre nacomende dingen/ Wāt dit is de wet
van Adam Heere God. Daerō wat sal Da
uid hier toe meer mogen doen/ om met v te
spreken/ Wāt ghy kent uwen knecht o Heere
God/ Om wat woorts wille/ Ēn na v herte
hebdy alle dese grootdadige dingē gedaen/
also om dat ghi die uwē dienaer soudt te kē
nen geven. Daerom zydy oot groot ghe-
acht o Heere God/ want daer en is wat ghe-
lyck/ noch daer en is geen Godt buyten v in
alle dat wy met onsen oozen gehoort hebbē/
D Wāt wat volc isser opder aerden gelyck v
volck Israhel daer Godt om gegaen is/ dat
hy dat soude verlossen tot een volck voor sy
selven/ Ēn dat hy sy selven eenen naem makē
soude/ Ēn dat hy haerlieden groote wonder-
lycke grouwelycke dingen doē soude opder
aerden voor dat aensicht van uwen volcke/
d'welck ghy voor v verlost hebt wt Egyptē/
het volc Ēn haren God/ want ghy hebt het
volc van Israhel met v vast verbonden tot
een eewich volck. Ende ghy Heere God zyt
henlieden tot eenen God gewozden. Hier
om dan Heere God het woort dat ghy van
uwen dienaer ghesproken hebt/ Ēn over synt
huys/ verweckt inder eewicheyt/ ende doet
gelyck ghy ghesproken hebt/ op dat uwen
naem mach gepresen wozdē tot inder eewic-
heyt/ Ēn datmen segghe: De Heere der heyr-
scharen is Godt over Israhel/ Ēn Dauids
ws knechts huys sal geestricht wozdē voor
den Heere/ Wāt ghy Heere der heyrscharē/
God vā Israhel hebt ws dienaers ooze opē
gedaē seggēde: Ic sal v een huys timmeren/
daerō heeft v dienaer synt herte vonden/ dat
hi v met desen bedingē biddē soude. Nu dā
o Heere God ghy zyt God/ Ēn uwe woordē
sullen warachtich zyn/ Wāt ghi hebt tot uwē
dienaer geseyt dese goede dingen/ daerom
begint doch/ ende ghebenedyt ws dienaers
huys/ op dattet inder eewicheyt mach blyvē
voor v/ Wāt ghi o Heere God/ hebbet gespro
ken/ met uwe benedydinge sal ws dienaers
huys ghebenedyt worden inder eewicheyt.

Hoe Dauid veel nacien onder tribuyt brengt, Ende Thou synen sone tot Dauid seynt met giften, Ende van Dauids offi-cieren.

Dat viij. Capittel.

DAer na ist geschiet dat Dauid de Phili- A
stynē geslagen heeft/ Ēn die vernedert/ Ēn 1.Par.18.a.1.
Dauid nam dē tribuyts breydel wt der Phi
listynen hant. Ēn hy heeft de Moabitē ge-
slagen/ Ēn hy heeftse met een coozdeken ghe-
meten/ makende die esken gelyc der aerden.
Ēn hy heeftse met twee coozdekens gemeten
het een om doot te slaē/ Ēn het ander om
het leven te geven/ Ēn aldus zyn de Moabi-
ten wozden dienende Dauid onder tribuyt.
Ēn Dauid heeft verslagen Adarezer Ro-
hobs sone den coninc van Soba/ als hy ge-
trocken was om heerschappie te crygē over
de riviere Euphrates. Ende doen Dauid
van synder syden ghevangen hadde duysent
ende seven hondert ruyters te peerde/ ende
twintich duysent voetknechtē/ so heeft hi al-
le de ingespannen wagenpeerdē verminct/
maer hy heeftер van dien hondert wagenen
ghelaten. Ende van Syzien wt Damasco
zynder ooc gecomen om Adarezer den Co- B
ninc vā Soba te helpen/ Ēn Dauid heeft van
die vā Syzien twcentwintich duysent man-
nen verslagē. Ēn Dauid heeft een garnisoē
knechten tot Damascus in Syzien ghestelt/
ende Syzien is wozden Dauid dienende on
der tribuyt. Ende de Heere heeft Dauid be-
waert in alles werwaerts dat hy ghereyst
heeft. Ēn Dauid heeft de guldē wapenē ge
nomen die Adarezers knechtē hadden/ ende
hy heeft die gebzacht te Jerusalē. Ēn van
Bete ēn van Beroth Adarezers steden nam
Dauid metael bouē maten veel/ waer af dat
Salomon gemaect heeft alle de metalen ge
reetschap indē tempel/ ende de metalen zee/
ende de colomnen/ ende den outaer. Maer

Thou

Thou de Coninc vã Emath heeft ghehoort
C dat Dauid alle de macht vã Adarezer verſla
gen hadde. Eñ Thou heeft Joram ſynen
ſone aendē coninc Dauid geſondē/ dat hy hē
groetē ſoude mede verblydēde/ eñ dat hy hē
danckē ſoude om dat hy Adarezer beſtreden
hadde/eñ verſlagen/ wāt Thou was Adar-
ezers vyant. Eñ in ſyn hant warē uweelen
vā goude eñ vā ſiluer/eñ van metalen. De
welcke de coninc Dauid den Heere gehey-
licht heeft met dat ſiluer eñ gout/ het welc hi
geheylicht hadde vā alle den Heydenen die
hy verwonnē hadde/ vā Sirien/ende van
Moab/ eñ vandē kinderē vā Ammon/ eñ vā
dē Philiſtynē/eñ vā Amalec/ eñ vā den roof
vā Adarezer Rohobs ſone des coninc van
Soba/ Ooc ſo heeft Dauid hemſelue eenen
naē gemaert/als hy weder keerde na dat hy
Sirien inghenomen hadde in de valleye der
ſoutgroenē/hebbēde verſlagē achthien duy-
ſent mannē: eñ in Gebelem tot dzientwin-
D tich duyſent/ Eñ hy heeft bewaerders ge-
leyt inder Idumitē lāt/ eñ een ſterche hoede
geſtelt/eñ t'geheel Idumiters lāt is gewoz-
dē/dienende Dauid onō tribuyt/eñ de Heere
heeft Dauid bewaert in alles daer hy henen
gereiſt is. Eñ Dauid heeft geregneert ouer
gheheel Iſrahel/eñ Dauid dede ooc recht eñ
rechtueerdicheyt alle ſynen volcke. Maer
Joab de ſoō Sernie was ouer t'heyr/eñ Jo-
ſaphat Ahiluds ſoō was griffier/ eñ Sadoc
Achitobs ſoō / eñ Achimelech Abiathars ſoō
warē prieſters/eñ Sarias de ſcriuer. Maer
Banaias de ſoō Joiade was ouer Cerethi eñ
Phelethi. Maer Dauids ſonē warē prieſters.

Hoe Dauid ontfermherticheyt doet met Miphiboſeth Jonā-
thas ſone, wien hy wederom gheeft alle ſijns groetvaders goet,
ende doet hem aen ſijn tafel eten.

Dat ix. Capittel.

A ENde Dauid heeft geſeyt: Is daer ooc ye-
mant ouerbleuē van Sauls huys dat ick
bermhertticheyt met hem doen mach om Jo
nathas wille? Eñ daer was een kneeht vā
Sauls huys Siba ghenoemt / den welcken
als de Coninck hadde tot hem geroepen/ ſo
ſeyde hy tot hem: Zydy niet Siba? Ende hy
antwoordde: Ick bent v dienaer. Ende de
Coninck heeft geſeyt: en iſſer niemant ouer
bleuen van Sauls huys dat ick Gods berm
hertticheyt met dien doe? Eñ Siba heeft tot-
ten Coninc geſeyt: Daer leeft noch een ſone
B van Jonathas/cruepel in ſyn voeten. Da-
uid ſeyde: waer is die? Eñ Siba totten Co-
ninck: Siet (ſeydt hy) hy is te Lodabar int
huys van Machir Amiels ſone. De Co-
ninc Dauid heeft dan wtgheſonden/eñ dien
doen halen wt den huyſe vā Machir Amiels
ſone van Lodabar. Maer doen Miphibo
ſeth de ſone van Jonathas Sauls ſone by
Dauid comen was/ſoo viel hy neder op ſyn
aenſicht eñ heeft aenbeden. Eñ Dauid heeft
geſeyt: Miphiboſeth? Ende hy antwoordde:
Siet den ick v dienaer. Eñ Dauid ſeyde
tot hem: En vreeſt niet/want ick ſal doende
met v bermhertticheyt doen / om Jonathas
C ws vaders wille/eñ ic ſal v alle de acherlandē
Sauls ws vaders wederō geuen/eñ ghi ſult
altyt aen myn tafel broot eten. De welcke
hem aenbiddende ſeyde: wie ben ick v die-
naer/dat ghy op eenen dooden hont ghelien
hebt/myns gelyck? Aldus ſo heeft de Co-
ninc Siba Sauls knecht geroepē/eñ hem
geſeyt: Alle dat Saul toebehoort/ eñ alle ſijn
huys heb ic ws heerē ſone gegeuē. Daerō
ghy eñ v ſonen eñ v knechten bouwet hem
d'lāt/eñ ghi ſult ws heeren ſone den coſt in-
brengen/dat hy onderhouden worde. Maer
Miphiboſeth ws heeren ſone ſal altyt aen
D myn tafel broot etē/ Eñ Siba hadde vyfthiē
ſonen eñ twintich knechtē. Eñ Siba ſeyde
tot den Coninck/ Gelyck ghy myn heere de
Coninck uwen dienaer beuolē hebt/ alſo ſal
v dienaer doen. Ende Miphiboſeth ſal altyt
aen myn tafel broot eten als een vā des Co
ninckx kinderen. Eñ Miphiboſeth hadde
eenen cleynen ſone ghenaemt Micha/ maer
alle dat geſlachte des huys van Siba diende
Miphiboſeth. Eñ Miphiboſeth woonde te
Jeruſalē/ want hy at altyt vā des Coninckx
tafel/ eñ hy was cruepel aē beyde ſyn voetē.

Hoe Hanon Dauids herauten ſeer leelicken beſchaemde,
Ende hoe hy ruyters teghen hem huerde, maer tot twee reyſen
worden ſy verſlaecht.

Dat x. Capittel.

A ENde het is gebuert na deſen/dat de Co- A
uinck der kinderen van Ammon ſterf/eñ 1.Par.19.1.
dat Hanon ſyn ſone voor hem heeft ghere-
gneert. Doen ſeyde Dauid: Ick ſal berm-
hertticheyt doen met Hanon Naas ſone/ge-
lyck ſyn vader my bermhertticheyt ghedaen
heeft. Dauid heeft dan wtgheſonden / troo-
ſtende hem door ſyn knechten van ſyns va-
ders doot. Maer als Dauids knechtē inder
kinderē vā Ammon lant gecomē waren/ſoo
ſeydē de Princen der kinderē van Ammon
tot Hanon harē heere: Meyndy ooc dat Da
uid deſe trooſters aen v geſondē heeft ter ee-
ren vā uwen vader? eñ en meyndy niet dat
Dauid daerō ſyn knechtē tot v geſondē heeft
dat hy onderſoeckē ende beſpieden ſoude de
ſtadt/eñ die verderuē? Aldus ſo heeft Ha-
non Dauids knechten ghenomen/ eñ haren
baert half af geſchoren/eñ haerlieden cleede-
ren half int middē afgeſnedē tot haren billē
toe/eñ heeftſe laten gaen. D'welck alſt ge- B
bootſchapt was aen Dauid/ ſo heeft hy hen-
liedē te gemoete geſonden/ wāt de mannen
waren ſeer leelicken beſchaemt. Eñ Dauid
heeft henlieden geboden: Blyft te Jericho/
tot dat uwen baert gewaſſen is/ eñ dā comt
wederom. Eñ de kinderē van Ammō ſien-
de dat ſy Dauid onrecht gedaen haddē heb-
ben wtgeſonden/ eñ om loon gehuert de Sy-
riers van Rohob/ eñ de Syriers van Soba/
twintich duyſent mannē voetvolcs/ eñ van
dē coninc vā Macha een duyſent mannē/ eñ
vā Iſtob twaelf duyſent mannen. D'welck
als Dauid gehoort hadde/ſoo heeft hy Joab
met alle t'heyr der ſtrytbaer mānē geſondē.
Aldus ſo zyn de kinderē van Ammon wt-
getrockē/ eñ hebbē haerlieder ſlachoordē ge-
ſtelt voor den ingang der poorten. Maer de
Syriers van Soba eñ Rohob/ eñ vā Iſtob/
ende van Maacha waren byſonder int velt.

Siende dan Joab datter eenē ſtrijt tegen hem gherect was/ ſoo wel van voze als van achter ſo heeft hy wtgecoſen wt alle de wtgeleſen van Iſrael/ eñ heeft ſijn ſlachooꝛden
L geſtelt tegen de Syziers. Maer dat ander deel des volcks heeft hy Abiſai ſijnen bꝛoeder ghegeuen / de welcke heeft ſijn ſlachooꝛden geſtelt tegen de kinderē van Ammon.

Ende Joab ſeyde: Iſt ſake dat de Syziers my verwinnē/ ſo ſul dy my helpen/ Maer iſt dat de kinderen van Ammon v te machtich wozden/ ſo ſal ick v helpē. weeſt een vroō man/ende laet ons ſtryden vooꝛ ons volck/ eñ vooꝛ de ſtadt ons Gods/ eñ de Heere ſal doen dat goet is in ſijn ooghen. Aldus ſo heeft Joab eñ t'volck dat met hem was begonſt te ſtryden tegen de Syziers/ de welcke terſtont vluchten vooꝛ ſijn aenſicht. Eñ de kinderen van Ammon ſiende dat de Syziers geulodē waren/ zijn ooc geulodē vooꝛ d'aenſicht vā Abiſai/ eñ ſy zijn in de ſtadt gegaen. Eñ Joab is wedergekeert vandē kinderen vā Ammon/ eñ gecomen te Ieruſalē.

Siende dan de kinderen van Ammō dat de Syziers vetuaert waren / eñ dat ſy vooꝛ die vā Iſrahel geuallen waren/ ſo zijn ſy t'ſamen vergadert. Eñ Adarezer heeft wtgeſonden eñ opghebꝛacht de Syziers die ouer de riuiere waren/ eñ hy heeft haerlieder heyꝛ aenghebꝛacht: eñ Sobach de veldhooftman
D van Adarezer was hen capiteyn. D'welck alſt gebootſchapt was Dauid/ ſo heeft hi geheel Iſrahel t'ſamen vergadert/ eñ hi is ouer de Joꝛdane getrocken/ eñ is gecomē te Helam/ eñ de Syziers hebben haerlieder ſlachooꝛden geſtelt tegen Dauid/ eñ ſtredē tegen hem. Maer de Syziers zijn geulodē vooꝛ d'aenſicht van Iſrahel/ eñ Dauid heeft vanden Syziers ſeuen hondert wagenen verſlagen/ eñ veertich duyſent roſvolcks/ende Sobach den Capiteyn des heyꝛs heeft hy ooc verſlagen/ de welckē terſtont gheſtoꝛuen is.

Eñ alle de Coninghen die tot Adarezers helpe gecomē warē/ ſiende dat ſy vā Iſrahel verwonnen waren/ werden vetuaert/ ende zijn geulodē tot achtēvijftich duyſent mannen toe vooꝛ Iſrael. Eñ ſy hebbē met Iſrahel peys ghemaecht/ende hebben henlieden gedient/ eñ de Syziers hebbē henliedē ontſien den kinderē vā Ammon meer te helpē.

Hoe Dauid ouerſpeelt met Bethſabea, ende haren man doet verſlaen inden ſtrijdt. Dat xj. Capittel.

A Ende t'is geſchiet alſt iaer omme was ten tijde als de Coningen plegen ter oꝛloogh te trecken/ dat Dauid gheſonden heeft Joab eñ ſijn knechten met hem / eñ gheheel Iſrahel/ eñ ſy hebben de kinderen van Ammon verdoꝛuē eñ Rabba beleyt / maer Dauid bleef te Ieruſalem. Ende de wijle dat deſe dingen gedaen wozden / ſo iſt gheſchiet dat Dauid op ſtont van ſijnē bedde na middach/ eñ wandelde bouen opden ſolderē van des Conincs huys / eñ hy heeft een vꝛouwe gheſien haer ſeluen waſſchende recht teghen ouer vā ſijnē ſolder/ eñ het was eē ſeer ſchoone vꝛouwe. Dierom heeft de Coninc wtgeſonden ende vernomen wat vꝛouwe dat was. Eñ hem is wederom gebootſchapt/ dat ſy was Bethſabee Eliams dochter / Vrias des Hethiters huyſvꝛouwe. Doen heeft Dauid boden wtgheſonden/ eñ heeftſe doen halen. De welcke als ſy by hem gecomen was/ ſo heeft hy by haer geſlapen/ eñ terſtont is ſy gereynicht vā haer onſuyuerheyt/ eñ Leuit. 15. c. 18.
is weder in haer huys gegaen/ hebbēde een vꝛucht ontfangen. Eñ ſendende heeft ſy Dauiden gebootſchapt eñ geſeyt: Ick heb ontfangen. Doen ſeyt Dauid aen Joab ſeggende: Seynt my Vrias den Hethiter/ Eñ Joab heeft Vrias tot Dauid gheſonden.

Eñ Vrias is tot Dauid gecomen/ eñ Dauid heeft gevꝛaecht / hoewel dat Joab maecte/ eñ het volck / eñ hoe dat de oꝛloghe geuoert wozde. Eñ Dauid ſeyde tot Vrias: Gaet henen in v huys / eñ waſcht v voeten. Eñ Vrias is wt des Conincs huys gegaē/ eñ des Conincs ſpyſe is hem nagedꝛaghen.

Maer Vrias die liep vooꝛ de poꝛte van des Conincs huys/ meten anderen dienaers ſijns Heeren/ eñ hy en is in ſijn huys niet afgegaē. Eñ het is Dauid te kennē gegeuen vandē ſommigē die ſeidē: Vrias en is in ſijn huys niet gegaē. Eñ Dauid ſeyde tot Vrias: En zydy niet vandē wege gecomen: waerō en zydy niet afgegaen in v huys: Eñ Vrias ſeyde tot Dauid: De arcke Gods/ eñ Iſrahel/ eñ Iuda woonen in tenten/ eñ mijn heere Joab/ eñ mijns heeren knechten die ligghen op d'aenſicht der aerden/ ſal ick dan in mijn huys gaē/ om te eten eñ te dꝛincken/ eñ by mijn huyſvꝛouwe te ſlapen ? By uwe ſalicheyt/ eñ by uwer ſielē ſalicheyt/ ic en ſal dit dinck niet doen. Aldus ſo ſeyde Dauid tot Vrias: Blijft noch hedē hier/ eñ morgen ſal ick v laten gaen. Eñ Vrias bleef te Ieruſalē noch dien dach/ eñ des anderen daechs/ eñ F
Dauid heeft hem genoot/ dat hi by hem ſoude eten eñ dꝛincken/ eñ hi heeft hem dꝛonckē ghemaect/ eñ als hy des auonts wtghegaen was/ ſo heeft hy geſlapen in ſijn ruſtplaetſe/ met ſijns heeren knechtē/ eñ en is niet neder gegaen in ſijn huys. Aldus ſo iſt dach ghewozden/ eñ Dauid heeft eenen bꝛief aē Joab geſchꝛeuē/ eñ dien vooꝛ Vrias hant geſondē/

ſchꝛijuende inden bꝛief/ Steit Vriam recht tegen den ſtrijt/ daer den ſtrijt ten alderſterckſten is/ eñ valt hem dan af/ dat hy verſlagen zijnde ſterue. Aldus doē Joab de ſtadt beleyt hadde/ ſo ſtelde hi Vriā in de plaetſe daer hy wel wiſt dat de ſterckſte mannen waren. Eñ de mannē wtgecomē zijnde voer ſtadt hebbē tegen Joab geſtreden/ eñ daer vielen ſommige vandē volc vā Dauids knechtē/ eñ Vrias de Hethiter is ooc geſtoꝛuē. Daerō heeft Joab aen Dauid geſonden/ eñ hem gebootſchapt alle de gheſchiedenillen vanden ſtrijde/ eñ hi heeft den bode bevolē ſeggende: Als ghy alle de woꝛdē vandē ſtrijde tot den Conine ſult geſeyt hebben/ iſt ſake dat ghy ſiet dat hi gram is/ eñ dat hy ſeyt: Waerom zydy ſo na den muer gegaen om te ſtrijden ? en weet ghy niet / datmen van bouen van-

vandē muer veel phlē wtschiet: wie heeft doch Abimelech Jerobaals sone verslagē? en wierper niet een vrouwe op hē een stuck vā cenē molensteen vandē muer/ eñ doode hem te Thebes? waerom zydy by den muer gegaē? so sult ghi seggē: Doot is v knecht Urias de Hethiter gestoruē. De bode is dā wech gegaen/ eñ comē/ eñ heeft Dauiden al verteit dat Joab hem bevolen hadde. Eñ de bode seyde tot Dauid: De mannen hebben tegen ons d'overhant gecregen/ eñ sy zyn ons aencomen te velde/ eñ wy hebbē eenen oploop gemaect/ eñ henlieden vervolcht tot aen der stadtpoorte. Eñ de schutters hebbē harlieden geschutten op v dienaers gestelt vā bonē op den muer/ eñ sommige vā des conincs knechtē zyn gestoruen/ ooc so is doot v dienaer Urias de Hethiter. Eñ Dauid seyde tot den bode: Dit sultdy Joab seggē: En laet dit dinck uwen moet niet breken/ want de aenteuere der oorlogē is menigerhande/ Eñ als nu desen/ als nu diē vernielt dat swaert. Verstercr v oorloochs mannen tegē de stadt/ dat ghy die bederuen moecht/ eñ verwerese.

Ende Urias huysvrouwe heeft gehoort dat Urias haer man doot was/ ende sy heeft hem beweent. Eñ als den rouwe overleden was/ so heeft Dauid gesondē/ eñ heeftse in sijn huys doen leyden/ eñ sy is sijn huysvrouwe geworden/ ende sy heeft hem eenen sone ghebaert. Ende dit woordt dat Dauid gedaen hadde mishaechde voor den Heere.

Hoe Dauid van Nathan gheestraft wordt, ende hoe hy vernieuwt doet, Hoe Rabba de stadt bedoruen wordt, eñ geschiedt,

Dat xij. Capittel.

DE Heere heeft dan Nathan aen Dauid gesonden/ de welcke als hy tot hem gecomē was/ so seyde hy hē: Twee mans waren in een stadt/ de eene was ryck/ eñ de ander arm. De rycke man hadde seer veel schapē eñ runderē/ maer de arme man en hadde niet met allen/ dā een cleyn schaepkē/ het welck hi gecocht eñ opgevoedt hadde/ eñ het was groot geworde t'samen met sijnen kinderen/ het at van sijnē broode/ eñ het dranck wt sijnen beker/ eñ t'slief in sijnen schoot/ eñ het was hem als een dochter. Maer doen totte rycke man eenen viemden gast gecomen was/ so heeft hy vermijdt te nemen vā sijn schapen eñ runderen om dien viemden gast (die tot hem gecomen was) cenē maeltijt te geuē/ maer hy heeft des armen mans schaepken genomen/ eñ daer af spijse bereyt den mensch die tot hem gecomen was. Eñ Dauid wter matē seer gram zijnde met den verbolgenheyt tegē dien man seyde tot Nathan: Also warachtelic als de Heere leeft/ de man is een kint des doots die dat ghedaen heeft. Dat schaep sal hy vier dobbel wederom gheuen/ om dat hy dit woordt volbracht heeft/ eñ niet vermijdt en heeft. Doen seyde Nathan tot Dauid: Ghi zyt die man. Dit seyt de Heere de Godt vā Israhel: Ic heb v gesalft tot eenen Coninc over Israhel/ eñ ic heb v wt Sauls handt verlost/ eñ ic heb v was heeren huys gegeuē/ eñ vrouwē in uwē schoot/ eñ ic heb v dat huys vā Israhel eñ van Juda gegeuen/ eñ zijn dit cleyn dingen/ so sal ick v noch veel meerder dingen daer toe worpē. waerom hebdy dā des Heerē woort verhaet/ dat ghy quaet doē soudt voor mijn aensicht? Uriam dē Hethiter hebdy metē swaerde verslagē/ eñ sijn huysvrouwe hebdy voor v tot eender huysvrouwen genomen/ eñ ghi hebt hem gedoot metē swaerde der kinderē vā Ammon. Daerom nu en sal dat swaert van uwen huyse niet wech gaen tot inder eeuwicheyt/ om dat ghy my versmaedt hebt/ eñ dat ghy de huysvrouwe van Urias den Hethiter genomen hebt/ dat sy v huysvrouwe wesen soude. Aldus dit seyt de Heere: Siet ick sal een quaet op v verwecken wt uwen huyse eñ ich sal v huysvrouwē nemē voor v oogē/ eñ die uwē naestē gnē/ eñ hi sal by v huysvrouwen slapen voor de oogē vā deser sonnen/ want ghy hebt dit al bedecktelic gedaen/ maer ic sal dit woort volbrengen voor d'aensichten van geheel Israhel eñ voor dat gesichte der sonnen. Eñ Dauid seyde tot Nathan: Ic hebdē Heere gesondicht. Eñ Nathan seyde tot Dauid: De Heere heeft v sonde ooc wech genomen/ ghy en sult niet steruen. Maer nochtans aengesien dat ghy des Heerē vianden hebt doen blasphemeren/ om dit woordt sal dese sone die v geboren is de doot sterue. Eñ Nathan is wederom in sijn huys gegaen. Eñ de Heere heeft actione dint gheslagen/ d'welck Urias huysvrouwe Dauid gebaert hadde/ eñ daer en was ghen hope van sijnen leuen. Eñ Dauid heeft den Heere ghebeden voor dat kint/ eñ Dauid vaest een vasten gevast/ eñ hy is inghegaen alleen/ eñ lach op der aerden. Eñ de ouders van sijnen huyse zijn gecomen d'wingēde hem/ dat hy opstaē soude vāder aerdē/ maer hien wilde dat niet doē/ noch hi en heeft met henliedē geen spijse gheten. Aldus so gebeurdet op den seuensten dach dat het kint sterf/ eñ Dauids knechtē en dorsten hem dat niet seggen datter kint doot was/ wāt sy seydē: Siet doe dat kindeken noch leefde/ so spraken wy hem aen/ eñ hy en hoordē onse stemme niet/ hoe veel te meer/ ist sake dat wy seggē: Het kint is doot/ sal hy hem selven pijnigen? Als nu Dauid sijn knechtē hoorde heymelic beselē/ so heeft hi verstaen dat t'kindekē doot was: eñ seyde tot sijn knechtē: Is dat kint doot? Eñ sy antwoordē hem: het is doot. Eñ Dauid stont op vāder aerdē/ eñ heeft hē gewasschen/ eñ gheslalft/ ende als hy sijn cleedē verandert hadde/ so is hy in des Heerē huys gegaen/ eñ heeft aenbeden/ ende is weder in sijn huys gecomen/ eñ hy begeerde datmen hem broodt voorleggē soude/ eñ hy heeft geten. Doē seydē hē sijn knechtē: wat woort is dit dat ghi gedaē hebt? om t'kindekē (doē noch leefde) hebdy geweent eñ ghevast/ eñ nu alst kint doot is/ so zydy opgestaen/ ende hebt broodt geten. De welcke seyde: Om dat kindekē doent noch leefde/ heb ic gevast eñ geweent/ want ic seyde: wie weet oft de

Heere by anontueren my dat geuen wilde/
F eñ dat t'kint mocht leuen? Maer nu want
doot is/waerom vaste ick? sal ic dat weder-
om mogen roepen? Ick sonde ter magē tot
dat kint gaē maer dat en sal tot mi niet we-
derom comen. Eñ Dauid heeft Bethsabee
sijn huysvrouwe getroost/ eñ tot haer inge-
gaen zijnde heeft hy by haer ghelapen. De
Matt. 1. 2. 6. weicke heeft eenen sone voortbracht/ eñ hy
noemde sijnen naem Salomon/eñ de Heere
1. Par. 22. 2. 1. heeft hem bemint. Eñ hy heuet gesonden
voor de handt vā Nathan den Prophete/ eñ
hem genoemt des Heeren bemminde/ om dat
de Heere hem lief hadde. Eñ Joab streedt
tegen Rabbath der kinderen van Ammon/
eñ hy bestormde de coninckliche stadt. Eñ
Joab heeft boden wt ghesonden tot Dauid/
seggende: Ick hebbe gestreden tegen Rab-
bath/ eñ de stadt der wateren sal ingenomen
worden. Aldus dan soo vergadert nu het
ander deel des volcs/ eñ belegghet de stadt/
eñ neemt die inne: op dat (als de stadt van
my verwonnē waer) de victorie mijnē naem
G met toegeschreuē en worde. Hierom heeft
Dauid alle dat volc vergadert/ eñ hy is ge-
trocken tegen Rabbath/ ende als hy die be-
H stormt hadde/so heeft hy die gewonnē. Eñ
hy heeft haers Coninghs croone van sijnen
hoofde genomen/ int gewicht hebbende een
talent goudts/hebbende oock seer costelicke
ghesteenten/eñ die is op Dauids hooft ghe-
steken. Oock so heeft hy eenen seer grootē roof
vander stadt weeh gedragen/ eñ het volck
van dier verbrengende heeft hy ghelaget/ eñ
hy heeft ouer hen tuīdē doen omnegaen wa-
ghenen met yseren tanden beslagen/ende hy
heeftse met messen in stucken gedeelt/ eñ hy
heeftse hen ouer gelijcken de kareelē doen.
Also heeft hy ghedaen alle de steden der kin
deren van Ammon/ eñ Dauid is wederom
ghecomen/ende alle sijn heyr in Jerusalem.

Hoe Ammon Dauids oudste sone sijn suster verkrachte, Eñ hoe hem Absalom sijn broeder daerom dede vermoorden.

Dat xiij. Capittel.

A Daer nae so ist gheschiet dat Ammon Dauids sone verliefd is gheweest op de al-
derschoonste suster vā Absalom Dauids so-
ne/genoēt Thamar: eñ hy was so seer op
haer verliefd/dat hy siech worde om haerder
liefden/want aengesien dat sy maget was/so
docht hem swaer om doen/dat hy met oneer-
lijcx met haer sonde bedrijnen. Maer Am-
mon hadde eenen vrient genaemt Jonadab/
een sone vā Semmaa Dauids broeder/ een
seer wijs mān. De welcke seyde tot hem:
waer af wordy so mager van dagh tot dage
ghi Conincx sone? waerom en geefs ghy mi
dat niet te kennē? Eñ Ammon heeft tot hem
ghesecyt: Ick heb Thamar Absaloms mijns
broeders suster lief. Eñ Jonadab heeft hē
gantwoort: Legghet op u bedde eñ veynst
oft ghy siech waert/ eñ als u vader comen sal
om u te besoecken soo segt hem: Ick bidde u
B laet doch Thamar mijn suster comen dat sy
my t'eten gheue/ eñ dat sy my een pappeken
make/ dat ick wt haer handt mach eten. Al-
dus so heeft Ammon gaen liggen te bedde/
eñ hy heeft hem begonst te ghelaten als een
sieck mensch eñ als de Conine gecomē was
om hem te besoeckē so seyde Ammon totten
Conine: Ic bidde u laet doch Thamar mijn
suster comen dat sy voor mijn ooghen twee
suypeckēs make/ eñ dat ick wt haer hant ete.

7 So heeft dan Dauid aen Thamar in haer
huys gesondē seggende: Comet in Ammon
wos broeders huys eñ maeckt hem een pap-
peken. Eñ Thamar is in Ammon haers
broeders huys ghecomen maer hy lach. De
weicke nemende meel heeft dat gemengelt/
eñ makende dat al dunne voor sijn ooghen/
heeft sy dat ghesoden tot suypekens. Eñ
nemende dat sy ghesoden hadde/ heeft sy dat
weghegoten eñ stelder voor hem/ende hy en
woldet niet crē. Eñ Ammon seyde: Jaecht se
alle van my. Eñ als hy die alle hadde doen
weghaen/ doen seyde Ammon tot Thamar:
Brengt de spyse in de camer binnen/ dat ick
van uwer handt ete. Hierom so heeft Tha-
mar dat suypen genomen/ welck sy gemaect
hadde/ ende dat by haren broeder Ammon
gebracht in de camer. Eñ als sy hē de spyse C
ghebracht hadde/ so greep hy haer/ eñ seyde:
Comt/eñ slaept by mi mijn suster. De wel-
cke antwoorde: En wilt niet mijn broeder/
en wilt my niet verkrachten/ want dat en is
niet groot oft in Israhel/ en wilt dese dwaet
heyt niet doen/ Wāt ic en sal mijn schande
niet connen verdraghen/ eñ ghy suit zijn als
een vanden dwasen in Israhel/ Maer liever
spreect totten Conine/ eñ hy en sal my u niet
ontseggen. Maer hy en wilde na haer be-
den niet doen/ maer verwinnende metter
macht heeft hy haer verkracht/ eñ heeft hem
met haer verlaemt. Eñ Ammon hadde se
met eenen boven maten seer grooten haet/
alsō dat dié haet daer hyse mede hadde te meer-
der was/ dan de liefde daer hy haer te voren
mede lief ghehadt hadde. Eñ Ammon seyde
tot haer: Staet op/ eñ gaet weeh. De wel-
cke antwoorde: Meerder is dit quaet dat ghi
nu tegen my doet/ my wtstootende/ dan dat
ghy te voren ghedaen hebt. Eñ hy en wilde
haer niet hooren/ maer roepende den iongē
die hem dienede/ heeft hy geseyt: Stoot dese
van my daer buyten/ eñ sluyt de doze achter
haer toe. De welcke was gecleedt met ee- D
nen tabbaert totten voetē toe/ want alsulc-
hen habijt droegen des Conincs dochteren
die noch maechden waren. Aldus heeft haer
de dienaer wtgestooten/ende de doze achter
haer toe gesloten/ De welcke spraeyēde al-
schen op haer hooft/ eñ schorende haren tab-
baert lanc totten voeten/ eñ leggende haer
handen op haer hooft ginc al gaende eñ roe-
pende. Doen seyde Absalom haer broeder
tot haer: Heeft Ammon u broeder hem met
u verlaemt: Maer nu suster swycht het is u
broeder/ noch en wilt u herte niet bedroeven
om dit dinck. Aldus soo bleef Thamar ver-
dwijnende in Absaloms huys. Maer als
de Conine Dauid dese woordē gehoort had-
de/ so is hy seer bedroeft geweest/ende hy en

wilde

wilde Ammons sijns soons gheest niet bedroeuen/want hy hadde hem lief/om dat hy sijn eerste geboren sone was. Eñ Absalom
22 en heest Ammon niet geseyt/noch goet noch quaet/wāt Absalom haette Ammon/om dat hy Thamar sijn suster geschent hadde. Eñ
23 het is gebeurt na den tijt vā twee iarē/ dat men Absaloms schapē schoer te Baalhasor/ welck is by Ephraim/eñ Absalom heeft alle
E des conincs sonen geroepē/ eñ hy is byden
24 Coninc gecomen/eñ seyde tot hem: Siet ws dienaers schapen sullen worden geschoren/ Ick bidde dat de Coninc met sijnen knechtē wil tot sijnen dienaer comen. Eñ de Co-
25 ninc seyde tot Absalom: En wilt niet (mijn sone) en wilt niet bidden dat wy alle souden comē/ eñ v verlastē. Maer doen hy hem seer quelde eñ hy niet gaen en wilde/ so heeft hy
26 hem gebenedijt. Eñ Absalom seyde: Jst dat ghy niet comen en wilt/so bidde ic v/dat ten minstē Ammon mijn broeder met ons mach comen. Eñ de Coninck seyde tot hem: Wat
27 en is geen noot dat hy met v gae. Maer Absalom dwanc hem/ eñ hy heeft Ammon met hem laten gaen/ eñ alle des Conincs sonen.
Aldus so hadde Absalom eenen maeltijt be-
F reydt/gelijc eens Conincs maeltijt. Maer
28 Absalom hadde sinē knechtē bevolē/seggende: Mercht wel aen wanneer dat Ammon dronckē wordt vandē wijne/eñ als ict v seg ghen sal/so slaet eñ doodet hem: en wilt niet vreesen / want ick bent diet v beuele/ weest vroom/eñ weest stercke mannen: Aldus so
29 hebdē Absaloms knechtē tegen Ammon gedaen gelijc henliedē Absalom bevolē hadde/ eñ alle des Conincs sonen opstaende zijn eic op heurlieder muylen gaen sittē / eñ vluchtē wech. Eñ doen sy noch op den wech reysden/ so is de tijdinghe aen Dauid gecomen/ seggende: Absalom heeft alle des Coninckx sonen verslagē/eñ daer en is niet so veel als
30 een ouerbleuen. Hierom so is de Coninc opgestaen/eñ heeft sijn cleederen gescheurt/ eñ viel neder op de aerde/ eñ alle sijn knechten die by hē stondē/ scheurdē ooc haer cleederen. Maer Jonadab de sone vā Sem-
31 ma Dauids broeder antwoordende seyde: Mijn heere de Coninc en late hē niet duncken/dat alle des Conincs kinderen doot geslagen zijn/Ammon is alleen doot/ want hy was in Absaloms mōt gestelt vā dien dage dat hy Thamar sijn suster verachte. Daer-
32 om nu mijn heere de Coninck en stelle dit woordt niet op sijn herte/seggende: alle des conincs sonē zijn doot geslagen/want Am-
G mon is alleen doot. Maer Absalom is ge-
33 vlodē. Eñ de knecht de wachtere hiet op sijn oogen/eñ sach toe/eñ siet daer quā een groot volck door eenen swech ter syden vanden berch. Eñ Jonadab seyde totten Coninc:
34 Siet des Conincs sonen zijn hier/na ws dienaers woort/also ist geschiet. Eñ als hy op hiel vā spreken/so sachmen des Conincs sonen/eñ binnen comende so hieuen sy haer stēme op/eñ weenden: desgelijcs so heeft de Coninc eñ alle sijn dienaers ooc geweent
35 met een wtnemende groot geschreye. Eñ Absalom vlodēde is wech gegaen tot Tholomai Ammiuds sone dē conine vā Gessur. Dauid die heeft dan grootē rouwe gemaect
36 ouer sijnē sone seer veel dagē lāc. Maer doē Absalom gevlodē was/ eñ gecomen te Gessur/so is hy daer bleuē drij iaren. Eñ de co-
37 ninc Dauid en volchde Absalom niet meer/ om dat hy getroost was vā Ammons doot.

Hoe Ioab maecte Absaloms pays door een wijse vrouwe van Thecua, Ende van sijn schoonheyt, ende sijn kinderen.

Dat xiiij Capittel

1 MAer Joab de sone vā Saruie verstaede A dat des Conincs herte tot Absalom ge-
2 keert was/ heeft gesonden tot Thecua eñ vā daer doen halen een wijse vrouwe/eñ hy seyde tot haer: Gheslaet v als oft ghy rouwe droecht/eñ doet rouwe cleederen aen/ eñ en salft v niet met olien dat ghy moecht zijn gelijck een vrouwe die langen tijt rouwe ge-
3 dragen heeft ouer eenē doodē/ eñ ghy sult dinnē by dē Coninc gaen eñ tot hem spreken aldus danige redenē. Eñ Joab heeft de woor-
4 den in haren mont gestelt. Aldus doen de vrouwe vā Thecua by den Coninc comen was/so viel sy voor hem neder ter aerdē/eñ heeft aenbedē eñ seyde: Beschermt my o Co-
5 ninc. Eñ de Coninck seyde tot haer: wat saken hebdy? Sy antwoorde: Eylaes/ic ben een vrouwe die weduwe is / wāt mijn man
6 is gestoruen/ Ende v dienstvrouwe hadde twee sonē/ de welcke tegē malcanderē hebben gestreuē opt velt/eñ daer en was niemāt by diese hadde mogen beletten/ eñ de eene B
7 heeft den anderen geslagen eñ hem gedoot. Eñ siet nu alle dat geslachte opstaende tegen v dienstvrouwe/seyt: Leuert hem ouer die sijnen broeder verslagen heeft/dat wy hē ooc doodē mogen voor sijns broeders sicle die hy gedoot heeft/eñ laet ons den erfghenaem te niet doē/eñ sy soeckē mijn voncke wt te blusschen/welc my ouerbleuen is/also dat mijnen man geenen naem eñ geen nacomelinghen meer ouerblijuen en souden op
8 aertrijck. Eñ de Coninc seyde totter vrouwen: Gaet henen in v huys/eñ ic sal gebieden tot uwen voordeele. Eñ de vrouwe
9 van Thecua seyde tottē Coninc: Mijn heere de Coninc/dese ontrecht veerdicheyt zy op my/eñ op mijns vaders huys/ maer de Co-
10 ninc eñ sijnen throon die moeten ontschuldich zijn. Eñ de Coninc seyde: So wie teghen v seyt/ brengt dien tot my/ eñ hy en sal voortaen niet meer daer toe doen om v aen
11 te tasten. Eñ sy seyde: De Coninc gedēcke C des Heeren sijns Gods/also dat de nasten des bloets niet te veel en wordē om waer te doen/eñ dat sy mijnen sone gheensins en dooden. De welcke seyde: Also warachtelick als de Heere leeft/ so en sal daer niet eē hayr
12 vā ws soons hooft op de aerde vallen. Aldus so heeft de vrouwe geseyt: Laet v dienstvrouwe tot mijn heere dē Coninc eē woort
13 spreken. Eñ hi seyde: Spreect. Eñ de vrouwe seyde: waerom hebdy alsulcken dinck teghen Gods volck gedacht/ ende waerom

heeft

heeft de Conine dit woort gesproken/ om te
sondigen/ eñ dat hy synen ballinck niet we-
derom en haelt: wy sterven allegader eñ
als wateren vallen wy inder aerdē/ die niet
Exec. 18. g. 11. wederom en comē: eñ Godt en wilt niet dat
11. c. 11. de siele sal verloren gaen/ maer hy overleyt
dat denckende dat sulck niet heel verloré en
gae/ die verworpen is. Daerom so ben ick
nu gecomen dat ick dit woordt soude spreke
tot mynen heere den Coninck in de tegen-
woordicheyt des volcs/ eñ v dienstvrouwe
seyde: Ick sal totten Conine spreken/ oft de
Conine eenichlins het woordt van synder
D dienstvrouwen dede. Eñ de Conine heuet
gehoort dat hy syn dienstwyf soude verlossen
wt de handt van alle den ghenen die my/ eñ
mynen sone t'samen wilden te niet doen wt
des Heeren erfdeel. Aldus so laet v dienst-
vrouwe spreken dat myns heeren des Co-
nincs woort worde gelyck eē sacrificie/ wāt
myn heere de Conine is gelyck eenen En-
gel des Heeren/ also dat hi niet bewerecht en
wordt noch door ghebenedydinge oft door
verloeckinghe/ ende daerom is de Heere v
Godt met v. Eñ de Conine antwoorden-
de seyde totter vrouwē: En verborcht voor
my niet het woordt dat ick v vraghe. Eñ de
vrouwe seyde tot hem: Spreeckt myn heere
de Coninck. Eñ de Coninck seyde: En is
Joabs handt met v niet in alle dese redenē?
Eñ de vrouwe antwoorde eñ seyde: By de
salicheyt vā uwer sielen myn heere de Co-
E nine/ en is anders niemant noch ter rech-
ter syden noch ter slincker syden vā alle de-
sen welck myn heere de Conine gesproken
heeft/ want v dienaer Joab heeft selver my
dit bevolen/ eñ hi heeft alle dese woorden u-
wer dienstvrouwen inden mondt gegeven/
Dat ick de gelyckenisse vā deser redenen
soude ommekeerē/ dit heeft v dienaer Joab
my bevolen/ Maer ghy myn heere de conine
zyt wys/ gelyck een Engel Gods wyshеyt
heeft/ om te verstaen alle sakē op der aerdē.
Eñ de Conine seyde tot Joab: Siet ic ben
te vreden gestelt/ eñ heb gedaen na v woort.
Hierom so gaet henē/ eñ roept wederom dē
iongelinc Absalom. Eñ Joab op syn aen-
sicht ter aerdē vallende aenbede/ eñ gebene-
dyde den Conine eñ Joab heeft geseyt: He-
den heeft v dienaer verstaē dat ic gracie von
den hebbe voor v oogen myn heere de Co-
nine/ want ghi Conine hebt na vs dienaers
woorden gedaen. Aldus so is Joab opge-
staen eñ is wech ghegaen te Gessur/ eñ heeft
F Absalom te Jerusalem bracht. Eñ de Co-
nine seyde: Laet hem in syn huys wederom
keeren/ maer dat hy myn aēsicht niet en sie.
Aldus is Absalom wederō in syn huys ge-
gaen/ eñ hy en heeft des Conincks aensicht
niet gesien. Maer gelyc Absalom en was
geen so schoonen man in geheel Jsrahel/ eñ
bouen maten seer wesselic/ Van dat hol syn-
der voeten tot op den top vā synen hoofde
en was aen hem gheen smette. Eñ als hy
dat hayr syns hoofts af schoer (want eens
ts iaers werde hy geschoren/ om dat dē crans
syns hayrs hem beswaerde) so woech t'hayr
vā synen hoofde twee hondert sicken na dat
gemeyn gewicht. Eñ Absalom werdē ge-
boren dry sonē/ eñ een dochter Thamar ge-
noemt/ schoon vā gedaente. Eñ Absalom
bleef te Jerusalem twee iaren/ eñ hy en sach
des conincs aēsicht niet. Hierom heeft hy
aen Joab gesondē dat hy hē aen den conine
soude senden/ maer hy en wilde hy hem niet
comē. Eñ doen hy de twee de reyse gesonden
hadde eñ hy niet en wilde comē tot hem/ so
seyde hy synen knechten: Ghi weet wel Jo-
abs acker byden mynen hebbende in eenen
oogst gerstē. Aldus gaet derwaerts eñ ver-
brandt dien mettē viere. So hebbē dan Abs-
aloms knechten dat coren opt landt aengh-
esteken metten viere. Eñ Joabs knechten co-
mende met gescheurde cleederē/ hebben ge-
seyt: Absaloms knechtē hebben een deel vā-
den acker mettē viere verbrant. Eñ Joab
stont op/ eñ quam tot Absalom in syn huys/
eñ seyde: waerom hebbē v knechtē myn co-
ren metten viere verbrant? Eñ Absalom
antwoorde tot Joab: Ic heb aen v gesondē/
biddende dat ghy by my comen soudt/ eñ dat
ick v seynden soude aen den Conine/ eñ dat
ghy hem seggē soudt: waerom ben ick van
Gessur comen? het was mi beter daer te zyn
ne/ aldus so bidde ick/ dat ick mach des Co-
nincs aensicht sien: maer is hy noch gedach-
tich mynder boosheyt/ so slae hy my doot.
Aldus Joab by dē Conine gegāē zynde/
heeft hē dese dingē al te kennen gegeven/ eñ
Absalom is geroepē/ eñ hy quā in by dē Co-
nine/ eñ aēbede op d'aēsicht der aerden voor
hem/ eñ de Coninck heeft Absalom gherust.

Hoe Absalom vercregen hebbende de gracie vande volcke, teghen synen vader opstaet, Ende hoe David vlieght.

Dat xv. Capittel.

ALdus na desen so heeft Absalom voor sy A
selven gemaert wagenen eñ rosvolc/ eñ
vyftich mannen die voor hem gaen souden.
Eñ Absalom des morgēs vroech opstaē-
de stont by den ingane vander poortē inden
wech/ eñ so wat man eenighe sake hadde om
te comen tot des Conincks recht/ dien riep
Absalom by hem/ eñ seyde: Vā wat stadt zyt
ghy? Eñ als die antwoordēde seyde: Vt een
vā Jsrahels geslachtē ben ic v dienaer/ so
antwoorde hem Absalom: My dunckt dat v
redenē goet eñ recht/ veerdich zyn/ maer daer
en is niemant vanden Conine gestelt die v
hooren mach. Eñ Absalom seyde ooc: wie
mocht my een rechter maken ouer d'landt/
dat sy alle tot my quamen die eenighe sake
hadden/ eñ dat ick die mocht recht veerdelick
oordelen? Ooc so wanneer eenich mensch
by hem quam om hem te groeten so reyckte
hy syn handt wt/ eñ gruypende custe hy dien.
Eñ hy dede dat alle die vā Jsrahel die te
rechte quamen om vanden Conine gehoort
te worden/ eñ hy trac tot hem de herten der
mannen van Jsrahel. Maer nae veertich B
iaren so seyde Absalom tot den conincx Da-
nid: Laet my gaen/ eñ myn belofte betalen/
welc ic den Heere te Hebron geloeft hebbe.

want

want doen v dienaer te Gessur in Syrien was/ so geloefde hy een gheloefte/ seggende: Jst sake dat de Heere my wederom brenget te Jerusalem/ so sal ick den Heere een sacrificie doen. Eñ de Coninck seyde tot hem: Gaet henen in vreden. Eñ hy is opgestaen/ eñ wech gegaen tot Hebron. Eñ Absalom heeft bespieders wtgesonden tot alle de geslachten vã Jsrahel/ seggende: Terstont als ghy het geluyt der trompetten hooren sult/ so segget: Absalom sal regneren te Hebron.

Hoorts so waré met Absalom twee hondert mannẽ gegaé vã Jerusalem geroepen/ gaende met simpelder hertẽ/ eñ niet met allen wetende vãder saken. Oock so heeft Absalom doen halẽ Achitophel den Giloniter Dauids tactsman wt synder stadt vã Gilo. Eñ als hy slachofferande offerde so isser een machtich verbont by crde gemaect/ eñ t'volc loopende te hoope vermeerderde met Absalom. Hierom isser eenen bode aen Dauid gecomen/ seggende: Gheheel Jsrahel volcht Absalom met geheelder hertẽ. Eñ Dauid tot synen knechten die met hem te Jerusalem waren: Staet op/ laet ons vliedẽ/ want ons en sal geen ontvlieden zyn voor Absaloms aensicht. Haest v om wt te gaé/ op dat hy by auonturẽ comende ons niet en overvalle/ eñ volbrenge ouer ons den val/ eñ sla de stadt door t'scherp vandẽ swaerde. Eñ des conincks knechten seyden tot hem: Alle dat ons heere de coninc gebiedet/ dat sullen wy v dienaers geerne volbrengen. Hierom so is de coninc wtgegaẽ/ eñ alle sijn huysgesin met haré voetẽ/ eñ de coninck liet daer thien wouwẽ vã synen concubinen om dat huys te bewaré. Eñ de Coninc wtgaẽde/ eñ alle die vã Jsrahel met haré voeten/ stont verre vanden huyse/ eñ alle sijn knechten wandelden neffens hem/ eñ de hoopẽ Cerethi/ eñ Pheleti/ eñ alle de Gethiters/ viere ende sesthien hondert mannẽ die hem gevolcht waren vã Geth/ gingẽ te voete voor den coninc. Eñ de Coninc seyde tot Ethai den Gethiter: waerom comt ghy met ons? Keert wederom/ eñ woont metten coninc/ want ghy zyt een vremdeling/ eñ ghi zyt wt uwer steden ghegaen/ Ghisterrn quaemt ghy/ eñ heden wordy gedwongen met ons wt te gaen: maer ick sal gaen derwaerts dat ick gaen sal/ keert wederom/ eñ leyt v broeders met v wederom/ Eñ de Heere sal met v barmhertigheyt eñ warachtigheyt doen/ want ghy hebt gracie eñ trouwe gethoont.

Eñ Ethai antwoorde den coninc/ seggende: Also warachtich als de Heere leeft/ ende als myn heere de coninc leeft/ op wat plaetsen dat ghy zyn sult/ myn heere de coninck/ t'zy in de doot/ oft int leven/ daer sal v dienaer wesen. Eñ Dauid seyde tot Ethai: Coomt/ eñ gaet door. Eñ Ethai de Gethiter ginc voorts ouer/ eñ alle de mannen die met hem waren/ eñ de ander menichte. Eñ sy weenden allegader met luyder stemmen/ eñ alle dat volc ginc ouer dẽ wech/ eñ de coninc is oock gegaen ouer de beke van Cedron/ eñ alle dat volc ginc tegen den wech des olijfbooms die tegẽ ouer de woestijne is. Doen quam daer oock Sadoc de priester eñ alle de Leuitẽ met hem dragẽde de arcke vã Gods verbont/ eñ sy hebbẽ de arcke vã Gods verbõt nedergeleyt. Eñ Abiathar is opwaerts gegaen/ tot dat alle dat volc voorby ghepasseert was dat wter stadt gegaen was. Eñ de coninck seyde tot Sadoc: Draecht Gods arcke wederom in de stadt/ ist sake dat ick gracie vinde in de oogen des Heeren/ so sal hy my wederom brenghen/ ende hy salse my thoonen eñ syn tabernakel/ Maer ist dat hy my seyt: Ghy en behaecht my niet/ so ben ick bereyt Hy doe dat goet is voor hem. Eñ de coninc seyde tot Sadoc dẽ priester: O ghi sieder/ gaet wederom met vrede in de stadt/ eñ Achimaas v sone eñ Jonathan Abiathars sone v twee sonen lact by v zyn/ Siet ick sal verborgẽ zyn in dat plat landt der woestijnẽ tot datter eẽ bootschap vã v sal comẽ/ my te kennẽ geuẽde. Aldus so hebben Sadock eñ Abiathar Gods arcke wederom in Jerusalem gedragen/ eñ sy zyn daer bleuen.

Maer Dauid ginck op den berch vanden olijfboomen opclimmende/ eñ weenende/ eñ met blooten voetẽ gaende/ eñ met bedeckten hoofde/ eñ ooc alle dat volc dat met hem was ginc opwaerts met bedeckẽ hoofde al weenẽde. Eñ het werde Dauid gebootschapt/ dat Achitophel oock in de ghelwoten bende was met Absalom. Eñ Dauid seyde: Ick bidde v Heere/ maect dwaes Achitophels raet.

Eñ als Dauid climmẽde was op t'hoochste vanden berghe/ daer hy den Heere soude aenbidden/ siet soo quam hem te ghemoete Chusai de Arachiter met gescheurdẽ cleedere hebbẽde syn hooft heel met aerdẽ bedect.

Eñ Dauid seyde tot hem: Jst dat ghy met my comt so suldy my lastich wesen/ maer ist sake dat ghy wederom in de stadt gaet/ eñ dat ghy segghet tot Absalom: Ick dienaer ben ick o Coninck/ laet my doch leuen/ ghelijck ick wa vaders dienaer ghewest hebbe/ also sal ick v dienaer zyn/ so suldy den raedt van Achitophel te niet doen. Ende ghy hebt met v Sadoc ende Abiathar de priesters/ eñ alle de woorden die ghy hooren sult van des conincks huys suldy den priesteren Sadoc eñ Abiathar laten weten/ want met hen zyn hen twee sonẽ Achimaas Sadocs sone/ ende Jonathan Abiathars sone/ ende met desen suldy aen my senden alle de woorden die ghy hooren sult. Aldus doen Chusai Dauids vrient in de stadt quam so is Absalom oock in Jerusalem ghecomen.

Hoe Dauid Siba schenckt alle Miphiboseths goet, Ende hoe Semei Dauid vermaledijt ende vloeckt, Eñ hoe Absalom openbaerlick sijns vaders bedde ontreynicht.

Den xvj Capittel.

ENde doen Dauid eẽ luttel ouer t'hoochste vanden berghe gegaen was/ so quam Siba Miphiboseths knecht bẽ te gemoete/ met twee ezels die geladen waren met twee hondert broden/ ende hondert bondelẽ rosijnen/ ende hondert clonten vyghen/ ende twee leren wynsiesschen. Ende de coninck seyde

ſeyde tot Siba: wat wildy hier mede doē? ¶ Eñ Siba antwoordē: De ezelen voor des
coninc huysgeſin dat ſy daer op ſitten ſou-
den/ eñ de broodē/ eñ de vyghē voor v knech-
ten om te eten eñ den wyn/ dat ſy dien dinc
ken ſoudē waert datter yemant flaw worde
1.Re.19.b.17 in de woeſtyne. ¶ Eñ de coninc ſeyde: waer ¶
is ws heeren ſone? Eñ Siba antwoordē dē
coninc: Dy is te Jeruſalem bleuē ſeggende:
Hedē ſal het huys vā Iſrahel my wederom
gheuen myns vaders coninckryck. Eñ de ¶
coninc ſeyde tot Siba: Het zy al uwe t'gene
dat Miphiboſeth pleech toe te behoorē. Eñ
Siba ſeyde: Ic bidde v myn heere de coninc
2.Reg.1.b. dat ick gracie voor v vinden mach. Aldus ¶
ſo is de coninck Dauid gecomen tot Bahu-
rim. Ende ſiet daer quam een man wt van
Sauls huys maegſchap Semei ghenoemt/
een ſone van Gera/ eñ hy quam voorts wt-
B gaende/ eñ hy vermaledyde: eñ hy wierp ¶
ſteenen teghen Dauid/ eñ tegen alle des co-
nincs Dauids knechten: eñ alle dat volc eñ
alle de ſtrydtbaer mannen gingē ter rechter
eñ ter flincker ſyden des conincs. Eñ al- ¶
dus ſprac Semei doen hi den coninc verma-
lendyde: Gaet wt/ gaet wt/ ghi bloetgierich
man/ eñ ghy Belials man/. De Heere heeft ¶
v betaelt voor al dat bloet vā Sauls huys/
om dat ghy het ryck hebt ingenomē in ſyn
plaetſe/ eñ nu heeft de Heere het ryck in ws
ſoons Abſaloms hant gegeuen/ eñ ſiet uwe
quade werckē verdruckē v/ want ghy zyt
een bloetgierich man. Doen ſeyde Abiſai ¶
de ſone vā Saruia tot den coninc: waerom
vermalendyt deſen hont/ die ſteruen moet/
den coninck: Laet my gaen/ eñ ic ſal hem het
hooft af ſlaen. Eñ de coninc ſeyde: wat heb ¶
ic met v te doene ghy kinderē Saruie? Laet
hem vermalendyden/ want de Heere heeft
hem beuolen dat hi Dauid vermalendyden
ſoude. Eñ wie iſſer die ſoude derren ſeggen/
C waerom dat hy dit alſo gedaen heeft? Eñ ¶
de coninck heeft geſeyt tot Abiſai eñ tot alle
ſynen knechtē: Siet myn ſone die wt mynē
lichaem comē is/ ſoect myn ziele/ hoe veel te
meer deſe ſone van Jemini? Laet hem ghe-
worden dat hy vermalendyde na des Hee-
ren gebodt/. Oft de Heere by auontueren ¶
myn lyden aenſage/ eñ dat mi de Heere goet
wederom gaue voor deſe vermalendydinge
op deſen dach. Aldus ſoo is Dauid voorts ¶
ouer den weth gegaen/ eñ ſyn ghezellen met
hem. Maer Semei ginc ouer de hoochde vā
den berge ter ſyden tegen hem/ vermalen-
dydende/ eñ met ſteenen worpēde tegē hem/
eñ aerde ſpaeyende. Aldus ſo is dē coninc ¶
gecomen/ eñ alle t'volc met hem al moede/ eñ
ſy zyn vermaect aldaer. Maer Abſalom eñ ¶
alle ſyn volc zyn te Jeruſalem binnen geco-
men/ eñ Achitophel oock met hem. Maer ¶
doen Chuſai de Arachiter Dauids vrient bi
Abſalom gecomē was/ ſo heeft hy tot hē ge-
ſeyt: weeſt gegroet coninck/ weeſt ghegroet
coninck. Totten welcken ſeyde Abſalom: ¶
Is dit v gracie tot uwen vriēt? waerom en
D zyt ghy met uwen vrient niet gegaen? Eñ ¶
Chuſai antwoordē tot Abſalom: Neenſins/
maer ic ſal diens zyn/ den welcken de Heere
verkoren heeft eñ alle dit volc/ eñ geheel Iſ-
rahel eñ met dien ſal ick blyuē. Maer (op ¶
dat ic dat ooc by brenge) wien ſal ic dienē: en
ſal ic des conincs ſone niet dienen? Gelyck
ick nwen vader gehoorſaem geweeſt hebbe/
alſo ſal ick v ooc ghehoorſaem zyn. Doen ¶
ſeyde Abſalom tot Achitophel: Gaet te rade
wat dat wy doen moeten. Eñ Achitophel ¶
ſeyde tot Abſalom: Verſaeumt v met ws va-
ders concubinen die hy gelaten heeft om dat
huys te bewarē/ op dat geheel Iſrahels han
den met v moghen verſteect worden/ als ſy
ſullen gehoort hebben/ dat ghy nwen vader
ontſuyuert hebt. Aldus ſo hebben ſy Ab- ¶
ſalom een tabernakel geſpannē op den ſol-
der. Eñ hy is ingegaen tot ſyns vaders con
cubinen voor gheheel Iſrahel. Ende den ¶
raedt van Achitophel/ den welckē hi in dien
dagen gaf/ was recht oft yemandt vā Godt
raedt ghevraecht hadde/ ſulck was alle den
raet vā Achitophel/ ſo wel doen hi met Da-
uid was/ als doen hy met Abſalom was.

Hoe Chuſai den raedt van Achitophel is niete doet, waer-
om hy hem ſelven verhanghen heeft, Ende hoe Chuſai Dauid
ſynen raedt ontdeckt.

Het xvij Capittel.

A Aldus ſo ſeyde Achitophel tot Abſalom: A
Ic ſal my kiezen twaelf duyſent mannē/
eñ opſtaende ſal ick Dauid verfolgen deſen
nacht/ eñ hem haeſtelic ouervallende (aen-
geſien dat hi nu vermoeyt is eñ onmachtich
van handen) ſal ick hem ſlaen/ eñ als alle het
volc gevlucht ſal zyn dat met hem is/ dan ſal
ick den verlaetenen coninc ſlaen. Eñ ic ſal
alle dat volc wederom brengen/ gelyck een
menſch pleech wederom te comē. want ghy
ſoect eenen man/ eñ alle dat volck ſal in vre-
den zyn. Eñ ſyn redene behaechde Abſa-
lom wel/ ende allen den ouders vā Iſrahel.
Maer Abſalom ſeyde: Roept Chuſai den
Arachiter/ eñ laet ons hoorē wat hy ooc ſeg-
gen ſal. Eñ als Chuſai by Abſalom geco-
mē was/ ſo ſeyde Abſalom tot hem: Alſulcke
redene heeft Achitophel geſeyt: Moeten wy
dat doen/ oft niet? wat raet geeft ghy? Eñ
Chuſai ſeyde tot Abſalom: Den is gheenen
goeden raedt die Achitophel ghegeuen heeft
deſe reyſe. Eñ daer toe ſeyde Chuſai noch: B
Ghy kent uwē vader wel/ eñ de mannē die
met hem zyn/ dat ſy ſeer ſtercke mannē zyn/
eñ bitter vā moede/ Gelyc een berinne baer
int boſch ſeer woedelick heeft als haer iong
genomē zyn. Daer toe ſo is v vader een
crijghs man/ eñ hy en ſal mettē volcke niet
verroeuen. By auontueren hy is nu ver-
borgē in de holē/ oft op eenige plaetſe daert
hē believt/ eñ als daer yemāt ſal int begunſel
gevallē zyn/ dat ſal yemāt hoorē dien hoore
mach/ eñ die ſal ſeggen: Daer is eenen ſlach
geſchiet int volc dat Abſalom volchde: Eñ
dan ſal een yegelick vanden ſterckſten/ wiens
herte is als eens leews herte/ van vreſen
onmachtich worden/ want alle t'volck van
Iſrahel weet dat v vader ſterck is/ ende dat C
ſy alle vroome mannen zyn die by hem zyn.

Maer

Maer dit dunct my rechten raet te weſen: Dat ghcheel Iſrahel by v vergaderen van Dan tot Berſabee / als dat zant vander zee ontelick / eñ ghy ſult int midden vã henlieden weſen. Eñ wy ſullen hem ouervallen op wat plaetſen dat hy ſal gevondē woꝛdē / eñ wy ſullē hem ouerdeckē / gelyck den dauw plecht op de aerde te vallen / eñ wy en ſullen niet ſo veel als eenen laten leuē van alle de mannen die met hem zyn. Iſt ooc dat hy in eenige ſtadt gegaē ſal zyn / ſo ſullē alle die vã Iſrahel zeelen om de ſtadt woꝛpē / eñ wy ſullen die trecke in de beke / alſo datmē daer niet ſo veel als een cleyn ſteenken af vinden ſal. Doē ſeyde Abſalom eñ alle de mannen vã Iſrahel: Den raedt van Chuſai den Arachiter is beter dã Achitophels raet. Alſo is dooꝛ des Heeren wille den oꝛbaerlicken raedt vã Achitophel te niet ghedaen / om dat de Heer op Abſalom quaet bꝛengen ſoude.

Eñ Chuſai ſeyde tot Sadoc eñ Abiathar den prieſterē: In deſe eñ in die maniere heeft Achitophel geradē Abſalom eñ den ouders vã Iſrahel / eñ ic heb aldus eñ alſo geraden. Daerom ſo ſeynt nu wt aen Dauid haeſtelick ſegghende: En blyft deſen nacht op de blacke veldē der woeſtynē niet maer ſonder verꝛecken reyſt vooꝛts ouer / op dat de coninck by auontueren niet verſlondē en wooꝛde eñ alle t'volc dat met hem is. Maer Jonathan eñ Achimaas ſtondē aen de fonteyne Rogel / eñ de dienſtvꝛouwe is henē gegaē / eñ heeft den dit te kennen gegeuen. Eñ ſy zyn wech gherꝛyſt / dat ſy deſe boodſchap ſouden ouerdꝛagen aen den coninc Dauid / want ſy en mochtē niet geſien zyn / oft ymmē de ſtadt comen. Maer een knecht heeftſe geſien / eñ gaft Abſalom te kennē / maer ſy zyn raſchelick gegaē in eens mans huys te Bahurim / de welcke hadde eenen put in ſyn pooꝛhof / eñ ſy daelden daer inne. Doē nam de vꝛouwe eñ ſpꝛaeyde eē deeſelcleedt ouer dē mont vandē put / als oft ſy gherſte gedꝛoocht hadde eñ alſo is dat verboꝛgen bleuen. Eñ als Abſaloms knechtē int huys totter vꝛouwē quamen / ſo ſeyden ſy: Waer is Achimaas eñ Jonathan? Eñ de vꝛouwe antwoꝛde henlieden: Sy zyn haeſtelick vooꝛts dooꝛ ghegaen / doen ſy een luttel waters gedꝛoncken hadde. Eñ dieſe ſochten / doen ſy die niet en vonden zyn weder gecomen te Jeruſalem.

Eñ doen die wech waren ſo clommē deſe wt den putte / eñ gingen henē / eñ boodſchapten den Coninc Dauid / eñ ſeydē: Staet op / eñ gaet terſtont ouer de ruuiere / want Achitophel heeft alſulcken raedt tegen v gegeuē.

Aldus is Dauid opgeſtaen / eñ alle t'volc dat met hem was / eñ ſy gingen ouer de Jooꝛdane tot dat claer dach wooꝛde / ende daer en bleef niet eē achter die ouer de Jooꝛdane niet en ginck. Maer Achitophel ſiende dat ſynen raedt niet ghedaen en was / heeft ſynen ezel geſadelt eñ is opgeſtaē / eñ wech gegaen in ſyn huys eñ in ſyn ſtadt. Eñ als hy ſyn huys beſchict hadde ſo is hy (ſy ſelven verhangende) geſtoꝛuē / eñ in ſyns vaders graf begrauen. Eñ Dauid is ghecomen inden legher / ende Abſalom is ouer de Jooꝛdane ghetrocken / hy ende alle de mannen vã Iſrahel met hem. Maer Abſalom ſtelde Amaſam vooꝛ Joab ouer dat heyꝛ. Ende Amaſa was eens mans ſone die Jethra hiet vã Iſraeli / de welcke hem verſlaepē heeft met Abigail Naas dochter / de ſuſter van Saruie / de welcke Joabs moeder was. Ende Iſrahel heeft ſynen leger gemaect met Abſalom int landt van Galaad. Eñ als Dauid inden leger gecomen was / doen bꝛochtē hem Sobi Naas ſone vã Rabbath der kinderen van Ammon / ende Machir Ammiels ſone / van Lodabar / eñ Berzelai een Galaadſter van Rogelim / beddecleederen / eñ tapiten / eñ aerde vaten / terwe ende gherſte / eñ meel / eñ bꝛn / eñ boonen ende linſen / eñ gheꝛooſte cieeren / ende honich ende boter ſchapen / eñ vette calueren / eñ ſy hebbent Dauid ghegheuen / ende den volcke dat met hem was om t'eten: want ſy vermoeyden dattet volc van honghet eñ doꝛſt moede was ghewoꝛden in de woeſtyne.

Hoe Abſalom teghen ſynen vader ſtrijdende aen een eycke bleef hanghende daer hy onder reet, Ende hoe hy doorſteken wordt, Ende hoe hem Dauid beweent.

Dat xviij. Capittel.

Aldus Dauid ſyn volck ouerſiende heeft daer ouer geſtelt capiteynen vã duyſent mannē / eñ vã hondert mannē / eñ hy gaf dat derden deel des volcs onder Joabs hant / eñ het derdendeel onder de hant van Abiſai de ſone van Saruie Joabs bꝛoeder / eñ het derdendeel onder de handt van Ethai / die vant Geth was. Eñ de coninc ſeyde tot den volcke: Ick ſal oock met v lieden wt trecken. Eñ het volc heeft geantwoꝛt: Ghy en ſult niet wt trecken want al iſt dat wy vlieden ſo en ſal henlieden daer niet veel aenligghen / oft oock al woꝛdt de helft van ons verſlagē / daer en ſullen ſy niet veel na vꝛaghen / want ghy alleen woꝛdt vooꝛ thien duyſent mannē gherekent / daerom iſt beter dat ghy in de ſtadt blyft tot onſer bewaringē. Totten welcken de Coninc ſeyde: wat v goet dunct / dat ſal ick doen. Aldus ſo ſtont de coninck by de poꝛte eñ het volck ginck wt by haren hoopen by honderden eñ duyſenden. Ende de coninck beual Joab eñ Abiſai eñ Ethai ſeggende: Bewaert my den ionghelinck Abſalom. Eñ alle dat volc hooꝛde den coninc gebiedende alle den princen vooꝛ Abſalom.

Aldus ſo is het volc te velde wtgetrockē tegen Iſrahel eñ den ſtrydt is geſchiet in de boſſchagie van Ephraim. Eñ dat volc van Iſrahel is daer geſlagen van Dauids heyꝛ / eñ daer is een groote nederlage geſchiet op dien dach vã twintich duyſent mannē. Eñ den ſtrydt was daer verſtropt ouer d'aenſchyn van alle dat landt / eñ daer waſſer veel meer vandē volcke die vernielt waꝛē vã de boſſchagie / dã de gene die op dien dach dooꝛ het ſwaert verſlint waren. Eñ t'gebeurde dat Abſalom Dauids knechten te gemoete quam / ſittende op eenen muyl / ende doen dien muyl gegaen was onder eenen dicken

ende

ende grooten eycken boom/ſo verhinck ſijn hooft aenden eycken boom/ eñ de wijle dat hy hinck tuſſchē hemel endeaerde/ſo is den muyl daer hy op ſat voorts weth ghegaen.

Dit ſach yemant eñ bootſchapte dat Joab/ ſeggende: Ic heb Abſalom ſien hangen aen eenen eyckē boom. Eñ Joab ſeyde tot den man die hem dit gebootſchapt hadde/ Ende dyt geſiē/waerom en hebdy hem niet doorſteken tegen de aerde/ eñ ic ſoude v thien ſtucken ſilvers gegeven hebben/eñ eenē wapen riem. Eñ hy ſeyde tot Joab: Al waert dat ghy my in myn hant duyſent ſilveren penningen met ghewichte gaeft/ſo en ſoude ick myn handē geenſins willē ſlaen aen des coninx ſone. Wāt daer wy dat hoorden/ſo beual de coninc v/eñ Abiſai eñ Ethai/ſeggende: Bewaert my dat kint Abſalom. Maer al hadde ic dit ooc ſtoutelick tegen myn ſiele gedaen/dat en ſoude geenſins voor den coninc verborgen hebben mogē blijnē/ eñ ghy ſoudt daer tegen ſtaen. Eñ Joab ſeydet Niet als ghi wilt/maer ic ſal hē aengaē voor v. Aldus nam hy dry lancien in ſijn hant/ eñ ſtack die in Abſaloms herte/eñ doen hy hem noch roerde hangēde aen de eycke/ ſo quamen daer toe geloopen thien jonge mannen Joabs wapendragers/ eñ ſlaende ſy hebben hē gedoot. Doen blies Joab met eē trompette/eñ hiel dat volc ſtille / dat ſy niet meer en ſoudē vervolgē Iſrahel/de welcke vluchtende was/willēde de menichte ſparē. Eñ ſy namen Abſalom/ eñ wierpen hem in de boſſchagie in een groote grachte/eñ droegen t'ſamen op hem eenen hoop ſteenen wiet maten groot/ eñ geheel Iſrahel is gevlucht in ſijn tabernakelen. Maer Abſalom hadde voor ſy ſelven eenē rijtel opgericht doen hy noch leefde/welc is in des coninckx valeye/want hy hadde geſeyt: Ic en heb geenē ſone/eñ dit ſal een gedenckeniſſe weſen van mijnen naem/eñ hi noemde dien rijtele met ſijnen naem/eñ hy wordt genoēt Abſaloms hant/tot op den dach vā heden toe. Doen ſeyde Achimaas Sadocs ſone: Laet my loopen/eñ den coninc de bootſchap dragen/ hoe dat de Heere hem recht gedaen heeft van de hant ſijnder vyandē. Tot wien Joab ſeyde: Ghy en ſult hedē geen bode weſen/ maer op eenen anderen dach ſuldy de bootſchap dragen/Ic en wil niet dat ghy hedē de bode zijn ſult/wāt des coninx ſone is doot. Eñ Joab ſeyde tot Chuſi: Gaet heenen/eñ bootſchapt den coninc dat ghy geſien hebt. Chuſi aenbadt Joab ende liep. Maer Achimaas Sadocs ſone ſeyde wederom tot Joab: wat mocht letten dat ic oot na Chuſi liep? Ende Joab ſeyde: waerom wildy loopē myn ſone: Comt herwaerts/ghi en ſult geen goede bootſchap dragen. De welcke antwoorde: wat mach dat ſchaden oft ick loope? Eñ hy ſeyde: Loopt henē. Achimaas aldus loopende door eenen coxteren wech ginc voorby Chuſi. Ende David ſat tuſſchen twee poortē Eñ de wachter die opt hoochſte vāder poorten was op den muer heffende ſijn oogen op ſach eenen menſch alleen loopen/

Eñ luyde roepende hy heeft den coninck dat te kennen gegeven. Eñ de Coninck ſeyde: Is hy alleene/ſo is daer een goede bootſchap in ſijnē mont. Eñ doen hy ſeer haeſtelick liep eñ naerder quā/ ſo heeft de wachter noch eenen anderen man ſien loopen/ eñ roepende int opperſte ſeyde hi: Ick ſie noch eenen menſch loopēde alleen. Eñ de coninc ſeyde: Dit is ooc een goet bode. Ende de wachter: Ick mercke (ſeyde hi) den loop vāde eerſtē als dē loop vā Achimaas Sadocs ſone. Ende de coninc ſeyde: Dat is een goet man/eñ hy comt een goede bootſchap brengende. Eñ Achimaas roepēde ſeyde totte coninc: weeſt gegroet coninc/Eñ aēbiddende den coninc voor hem neder op de aerde/ ſeyde hy: Ghebenedyt zy de Heere v God/ die benangen heeft de menſchen die haerlieder handen opgeheven hebbē tegen mijnen heere den coninck. Eñ de coninck ſeyde: Heeft dat kint Abſalom ooc vrede? Eñ Achimaas ſeyde: Ic heb eē groot gerucht geſien G o coninc doen Joab v dienaer my uwē dienaer ſant/anders en weet ic niet. Totten welcken de coninc: Gaet (ſeyt hy) voor/ende ſtaet hier. Eñ als hy voorgegaen was ende ſtont/ ſo ſachmen Chuſi/eñ comende ſeyde hy: Ick brenghe een goede bootſchap o mijn heere de coninc/ want de Heere heeft heden recht gedaen voor v/ vā de hant van alle degene die tegen v opgeſtaen waren. Doen ſeyde de coninck tot Chuſi: Iſt oock vrede metten kinde Abſalom? Den welckē Chuſi antwoordēde: wordē moetē (ſeyt hi) gelijck dat kint alle de vyandē vā mijnen heere den coninc/ eñ alle de gene die tegē hem opſtaen in arge. Hierom wordē de coninc bedroeft/ eñ ginck op de eetcamer vander poorten/eñ weende. Eñ alſo ſprack hy al gaende: Myn ſone Abſalom/ Abſalom myn ſone/ wie mocht my geuē dat ic mocht voor v ſterven/ Abſalom myn ſone/Myn ſone Abſalom.

Hoe Joab David bedwinght den volcke te gemoete te gaen, ende hoe hy wederom treyſt naer Ieruſalem, ontſet nemende aen Berzellai ende van Semei.

Dat xix Capittel.

ENde t'wordē Joab gebootſchapt dat de A coninc weende/ eñ beclaechde ſijnē ſone/ eñ de victorie is in eenen rouwe verkeert alle den volcke op dien dach/ want het volc hoorde op dien dach ſeggen: De coninck is rouwich over ſijnē ſone. Eñ t'volck heeft hem vermijdt op dien dach in de ſtadt te comen/gelijck het volc pleech beſchaemt te gaen dat wederom keert/ eñ wt dē ſtrijdt vlucht.

Eñ de coninc heeft ſijn hooft bedeckt/ ende riep met luyder ſtemmen: Myn ſone Abſalom/ Abſalom myn ſone. Hierom Joab totten coninc in huys gaende/heeft gheſeyt: Ghy hebt heden beſchaemt de aenſichten vā allen uwen dienaers/ die behouden hebbē v ſiele/ eñ de ſielen vā uwen ſonen ende uwen dochteren/ eñ de ſielen van uwen huysvrouwen/eñ de ſielen vā uwē concubinen/ Ghi hebtſe lief die v haten/eñ ghi haetſe die v lief hebben/Eñ ghy hebt hedē geroent dat ghi v

capiteynen

capiteynen eñ v knechten niet en acht: eñ ic heb nu waerlic bevondē dat waert dat Absalom noch leefde/ eñ dat wy alle dootgeslagē waren/dan soudet v wel behagē. Daerom staet nu op/eñ gaet wt/ eñ aenspreekēde voldoet uwen knechtē: want ic sweere v by den Heere/ist sake dat ghy niet wt en comt/ datter niet een man by v blijuen en sal deser nacht/eñ dat sal quader zijn/dan alle t'quaet/ d'welck ouer v gecomen is van uwer iongheyt af tot op desen dach toe. De coninc is dan opghestaen/eñ sat in de poorte: eñ het is alle dē volcke geseyt/ hoe dat de coninc in de poorte sat/eñ alle de menichte is ghecomen voor den coninc/ Maer Israhel was gevloden in sijn tabernakelen. Eñ alle het volck keef onderlinge in alle de geslachten vā Israhel/seggende: De coninc heeft ons verlost wt onser vyandē handt/hy heeft ons verlost wt der Philistijnen handt/eñ nu is hy uyten lande gevlodē om Absaloms wille/ Maer Absalom den welcken wy ouer ons gesalft hadden is inden strijdt gestorven. Hoe lange suldy stille zijn/eñ den coninc niet wederom leyden? Eñ den raet van geheel Israhel quam tot den coninc. Maer de coninc David sant tot Sadoc ende Abiathar priesters/ seggēde: Spreect tot de ouders vā Juda/seggende: waerom comdy de laetste om den coninck weder te leyden in sijn huys? Eñ het woort vā geheel Israhel was totte coninc comē in sijn huys/ dat de coninc geseyt hadde/dit suldy seggen totten volcke vā Juda: Ghy zijt mijn broeders/ ghy zijt mijn gebeente eñ mijn vleesch/ waerom comdy de alderlaetste om den coninc weder te leydē? Segget oock tot Amasa: En zydy niet mijn gebeente/eñ mijn vleesch: Dese dingen doe my God/eñ die noch daer toe/also verre als ghi niet en sultzijn een opperveldheere voor my altijt in de stede vā Joab. Eñ hi buychde het herte vā alle de mannē vā Juda als eens mans herte/eñ sy hebben aendē coninc gesonden/seggende: Comt wederom ghi eñ alle uwe knechten. Eñ de coninck is wederom gekeert/ eñ hy is tot aen de Jordane comen/eñ alle die vā Juda zijn gecomen tot Galgala/om den coninc te gemoete te gaē/ eñ dat sy hem ouer de Jordane brengē souden. Maer Semei Gheras sone des soons Gemini vā Bahurim heeft hē gehaest/ eñ is nederwaerts gecomen metten mannē vā Juda dē coninc David te gemoete met duysent mannen van Beniamin/ende Siba de knecht vā Sauls huys/ eñ sijn vijfthiē sonē/ eñ twintich knechten waren met hem/ende metter macht doorbrekēde de Jordane/ zijn sy voor den coninc door de passagien gegaē/ dat sy des conincs huys ouerhalen souden/ ende dat sy na sijn beuel doen souden. Maer Semei de sone vā Gera neder vallēde voor den coninc doen hy ouer de Jordane gecomen was/ 2.Reg.16.5. sprack tot hem gheseyt: En wilt my de boosheyt niet wijten mijn heere/noch en wilt niet ghedachtich wesen alle de verssmachtheyt die ic v knecht v aendede op den dach doen ghy mijn heere de coninc wt Jerusalem ginct/noch en steit dat coninck op v herte niet. want ic v dienaer bekēne mijn misdaet/eñ daerom ben ic hedē de alder eerste gecomen wt dat geheel huys vā Joseph/ eñ nederwaerts gereyst te ghemoete mijnen heere den coninc. Doen antwoorde Abisai de sone van Saruie/eñ seyde: En sal Semei om dese woordē niet sterven/ de welcke des Heeren gesalfden vermaledijt heeft? Eñ David seyde: wat heb ic met v liedē te doen ghy kinderē vā Saruie: waerom wordt ghi my heden als Sathan? Sal dan heden eenich man ghedoot worden in Israhel? Weynidy dat ic niet en weet dat ic heden coninck ouer Israhel gewordē ben? Eñ de coninc seyde tot Semei: Ghy en sult niet sterven, eñ hy heuet hem geswoē. Oock so is Miphiboseth Sauls sone afgecomen den coninc te gemoete/met ongewasschen voeten/ eñ met ongeschoren baerde/eñ hi en hadde sijn kleederē niet gewasschē vā dien dach dat de coninc wtgegaen was/ tot op den dach dat hy met vrede wederom quam. Eñ als hy te Jerusalem den coninck te gemoete quam/so seyde de coninc tot hē: waerom en quaemdy met my niet Miphiboseth? Eñ hi antwoordende seyde: Mijn heere de coninck/ mijn knecht versmaedde mi/wāt ic v dienaer seyde hem/dat hy my ceneē ezel sadelē soude/ eñ dat ic daer op sittēde soude met den coninck wech reckē/ wāt ick v dienaer ben cruepel/ Maer boné oock so heeft hy my uwē dienaer beschuldicht voor v mijnē heere den coninc: Maer ghy mijn heere dē coninc zijt gelijc eē Engel Gods/doet dat v belieft/ wāt mijns vaders huys en was mijnē heere dē coninc anders niet dan de doot schuldich: maer ghy hebt my uwē dienaer gestelt onder de ghene die aen v tafel eté. wat heb ic dā met rechte te clagen: ofte wat mach ic meer roepē totten coninc? Waerom heeft de coninck tot hem 2.Reg.16.8. geseyt: wat suldy meer spreken? Het is vast dat ick gesproken hebbe. Ghy eñ Siba deyt onderlinge de beliftingen. Eñ Miphiboseth antwoordde den coninc: Laet hem oock altemale nemen nae dien dat mijn heere de coninc vredelic wederom in sijn huys gecomen is. Berzellai de Galaaditer oock afcomende vā Rogelim/ heeft den coninck ouer 1.Reg.2.7. de Jordane ghebaelt/ oock bereet zijnde om 2.Re.17.5.27. hem te volgen eñ wtgheleyde te doen leven den vloedt. Eñ Berzellai de Galaaditer was seer out/ te weté vā tachtentich iarē/ eñ hy gaf dē coninc victalie doen hy indē leger was/ wāt hi was wter maten seer rijck. Alsus so seyde de coninck tot Berzellai: Comt met my dat ghy moecht mylic rusten met my in Jerusalem. Eñ Berzellai seyde totten coninc: Hoe veel dagen zijnder vā de iarē mijns leuens dat ic metē coninc soude opwaerts na Jerusalem reysen? Ic ben heden out tachtētich iarē zijn mijn sinnē noch vroom genoech om te onderscheydē soet oft bitter: oft mach uwē dienaer voortaen ghenoechlick syn spijse oft dranck: oft mach ick

voorts hooren den sanc vanden sangers ofte sanghersten? waertoin soude dan v dienaer myne heere den coninc lastich wesen? Laet my uwen dienaer een luttel voorts met v gaen vāder Jordanen: ick en heb desen weerloon vā grenen doene. Maer ick bidde v. dat ic v dienaer mach wederom gaē en in mijn stadt sterue, en begrauen worden by mijns vaders en moeders graf. Maer daer is Chamaam v knecht, laet dien met v gaen mijn heere de coninc, en doet hē wat v goet dunct. Aldus seyde de coninc tot hem: Laet Chamaam met my voorts gaē, en ic sal hem doen al dat v believt, en al dat ghi vā my begeeren sult dat sal dy vertrygen. Als dan alle het volc en de coninck over de Jordane gecomen waren, soo kuste de coninc Berzellai ende hem gebenedyt, en hy is wederom gekeert in sijn plaetse. Aldus so is de coninc voorts over getrocken tot Galgala en Chamaam met hem: en alle dat volc vā Juda hadde den coninc over gehaelt, en daer en hadde maer de helft vā t volc vā Israhel by de weest. Hierom alle de mannen vā Israhel quamen totte coninc toe, en seyde hem: waerom hebben onse broeders de mannen vā Juda v heymelic genomen, en den coninc en alle sijn huys over de Jordane gehaelt en alle Dauids mannen met hem? En alle de mannen vā Juda antwoorden tot de mannē vā Israhel: Om dat de coninc ons naerder is. wat sooren ghi v om dese saken? Hebbē wy den coninc yet afgetogen, oft sijn ons eenige giften gegeuen? En elc man vā Israhel antwoorde tot de mannen van Juda en seyde: X tien deele heb ic met den coninc en Dauid gaet my meer als dy: waerom hebdy my ongelijck gedaen, en ist my niet eerstmael ontboden dat ic mijne coninc soude wederom halen? Maer de mannen vā Juda hebbē strafflicker geantwoort dan de mannen van Israhel.

Hoe Seba een vroetele dyeben Dauid maeckt, ende hoe hem Joab vervolgende, onder wegen de Amasa, sijn geboren broeder, doot.

Dat xx. Capittel.

EN de het geuiel oock dat daer was een Belials man genoēt Seba en sone Bochri, een man uyten geslachte van Jemini, en hy blies met trompette en seyde: wy en hebben geen deel aen Dauid, noch geen erfdeel aen den sone van Jsai: keert wederom in v tabernakelen Israhel. En geheel Israhel is van Dauid gescheyden, en genolcht Seba den sone van Bochri. Maer de mannen van Juda zyn by hare coninc bleuen vāder Jordanen af tot Jerusalem toe. Als nu de coninc in sijn huys te Jerusalem gecomē was, so heeft hy de thien vrouwē welcke concubinen genomē die hy gelaten hadde om dat huys te bewarē, en hy leuerde die in een bewaringe, en de hare noodruft, en hy en heeft die niet meer beslapē, maer sy bleuē besloten tot hare sterfdach toe, leuende in weduwelicken staet. En de coninc seyde tot Amasa: Koept my te samen alle de mannen vā Juda tegen den derden dach, en zyt ghy hier ooc tegēwoordich. Aldus so is Amasa wtgetrocken om Juda te vergaderen, ende hy heeft gebeyt ouer den geseiden tyt den welcken hem de coninck gestelt hadde.

Doen seyde David tot Abisai: Nu sal ons Seba de sone van Bochri meerder lijdē aendoen dan Absalom ghedaen heeft. Hierom neēt wy heeren knechten en vervolcht hem dat hy by auenturen geen stercke steden en vinde en ons ontvliede. Aldus zyn Joabs mannē met hem gegaen, en Cerethi ooc en Phelethi en alle de vrome trocken wt Jerusalem om Seba den sone van Bochri te vervolgen. En als sy waren by den grooten steen die daer is te Gabaon, so quam Amasa hen te ghemoete. En Joab was gecleedt met eenen enghen rock vast gemaect na de mate sijns habijts, en daer ouer gegort met een swaert hangende tot aen sijn lendenen in een scheyde het welc also gemaect was dat lichtelic mocht wtgaē en slaen. Aldus seyde Joab tot Amasa: weest gegroet mijn broeder. En hy nam Amasam bijder kinnen met sijn rechte hāt als hē cussende. Maer Amasa en wachte op t swaert niet dat Joab hadde de welcke slac hem in sijn lijf, en stortte sijn ingewant op de aerde en hy en gaf de tweede wonde daer toe niet. Maer Joab en Abisai sijn broeder hebbē Seba den sone vā Bochri vervolcht. Hier en tusschen als sommige mannen vā Joabs gesellen stondē by dat doode lichaem vā Amasa so hebbē sy geseyt: Siet hier die voor Joab wilde Dauids medeghesellen zyn. Maer Amasa lach al bebloet int midden vanden wech. Dat sach een man hoe dat alle t volc stacde bleef om hē te sien en hi dede Amasam vā dē wech op den acker, en decte hē met een cleedt dat niemāt vandē voorbygangers daer en soudē blijue stacude. Hierom doen hy wtē wege gedae was so ginge alle de mannē voorts volgēde Joab om te vervolgen Seba den sone van Bochri. Maer hy was gepasseert door alle de geslachtē vā Israhel tot Abela en Bethmaacha: en alle de wtgecozen mannē waren tot hē vergadert. Aldus zijn sy gecomē en hebbē hē besteedē in Abela en in Bethmaacha, en hebbē de stadt met bolwerckē omrin gelt en de stadt is belegē, maer alle dat volc dat met Joab was arbeydde om de murē neder te worpē. Doe riep daer eē wijse vrouwe wter stadt: Hoort hoort, segghet Joab: Coēt hier nader en laet mi met v spreke. En als hi by haer gecomē was so seyde si tot hē: Zijt ghy Joab? En hy antwoorde: Ic bent. Toen welcke sy aldus heeft geleyt: Hoort de woordē vā uwer dienstvrouwē. De welke antwoorde: Ic hoore. En sy seyde wederom: Men pleech (seyt sy) een woort te seggē in de oude bysprake: De gene die vragē laetse vragē in Abela en so voorderdē sy. En ben ick niet de gene die in Israhel de waerheyt antwoorde en ghy wilt de stadt verderuen en ombrengen een moeder in Israhel? waerom werpt ghi neder dat erfdeel des Heere. En Joab antwoordde en seyde: Dat sy verre

Deut. 20. c.

verre vã my/ ic en worpe niet neder/ noch ic en verderue niet/ Ten is alsoo niet maer een man wt dat geberchte vã Ephraim Seba/ de sone vã Bochri toegenaemt heeft syn hant opgheheuē tegē dē coninc Dauid: leuert dien alleen/ eñ wy sullē vãder stadt aftreckē. Ende de vrouwe seyde tot Joab: Siet syn hooft sal tot v ouer den muer gheworpē worden. Alsus so is sy binnenwaerts gegaen tot alle dē volcke/ eñ heeft tot henliedē wijslick gesproken: de welcke hebbē dat afgeslagen hooft van Seba den sone vã Bochri gheworpen tot Joab/ Ende hy heeft met een trompet geblasen/ eñ sy zyn vander stadt afgetrocken/ een yegelick in syn tabernakele. Eñ Joab is wederom ghegaen tot Jerusalem totten coninc. Alsus so is Joab ghe- 1.Reg.c.16
weest ouer alle dat heyr vã Israhel/ maer Banaias de sone Joiade ouer de Cerethheen eñ Pheletheen/ Maer Adurim was rētmeester ouer de tributyē/ Eñ Josaphat Ahiluds sone was greffier/ Eñ Sina was de schryuer/ Sadoch ende Abiathar warē priesters/ maer Jra de Jairiter was Dauids priester.

Hoe datter eenen dieren tijt opgestaen is in Israhel, om dat Saul de Gabaoniten ongelijck ghedaen hadde, Ende hoe dat sy Sauls siet verdeden, Endē van Dauids strijden.

Dat xxj. Capittel.

ALsoo daer is eenen dieren tijt opgestaen by Dauids tijde dry iarē achter een duerende/ Eñ Dauid vraechde raedt van des Heeren aenwoordē/ Eñ de Heere heeft gheseyt: Om Sauls wille/ eñ om syn huys des bloeds/ om dat hy de Gabaoniten ghedoot heeft/ Hierom heeft de coninc de Gabaoniten geroepē/ eñ seyde tot henlieden (Maer de Gabaonitē en warē niet vandē kinderen vã Israhel maer sy waren ouergebleuē vãden Amorrhiten/ wāt de kinders vã Israhel hadden henlieden gesworē/ eñ Saul wildese verslaen als ter liefdē vandē kinderē vã Israhel eñ Juda.) Alsus seyde Dauid tot de Gabaonitē: wat sal ic v doen/ eñ waer mede sal ic v versoenen/ dat ghy dat erfdeel des Heeren moecht gheneedyen? Eñ de Gabaoniten seyden: wy en hebbē geen clachte vã gout oft vã siluer/ maer tegē Saul eñ tegen syn huys: noch wy en begeerē niet datter een mensch van Israhel gedoot worde. Totten welckē de coninc seyde: wat wildy dan dat ic v doe? De welcke seydē tottē coninc: Den man die ons vernielt eñ verdruct heeft t'onrechte/ moetē wi also vernielē/ datter niet een vã synē geslachte ouer en blyue in alle de palē vã Israhel/ Men gheue ons seuen mannen vã synē kinderen/ dat wy die mogē cruycen voor dē Heere te Gabaa in de stadt vã Saul wylen de wtuercoze des Heeren. Eñ de coninc seyde: Ic salse v geuē. Eñ de coninc spaerde Miphiboseth den sone vã 2.Reg.c.9.
Jonathas Sauls sone/ om dat gheswozen verbont des Heerē/ d'welcke geweest was tusschē Dauid ende Jonathan Sauls sone.

Alsus so heeft de coninc genomē de twee sonen van Respha der dochter van Aia/ de welcke sy Sauli gebaert hadde/ Armoni/ eñ Miphiboseth/ eñ vijf sonē vã Michol Sauls dochter/ de welcke sy gebaert hadde Hadrielen den sone vã Berzellai/ die van Molathi was/ eñ hy gaf die den Gabaoniten in handen: de welcke hebben dese op den berch gecruyst voor dē Heere: eñ dese seuen zyn gestoruen t'samen gedoot ten tydē vandē vroegē oogst/ alsinē begonste de gerste te maeyē.

Eñ Respha de dochter vã Aia nemēde een hayren cleedt/ leyde dat onder haer op de steenrootse vã t'beginsel des oogsts tot dat het water wten hemel op henliedē druypte. Eñ sy een heeft niet toegelatē dat de vogelē henliedē verscheurē soudē des daechs/ oft de beesten des nachts. Eñ het werde Dauid gebootschapt alle dat Respha de dochter vã Aia Sauls concubine gedaē hadde. Eñ Dauid is wech gegaē eñ heeft Sauls eñ Jonathas syns soons ghebeente ghehaelt van de mannē vã Jabes Galaad die dese haddē gestolen van de strate te Bethsan in de welcke de Philistynē die gehangen hadden, doen sy Saul te Gelboe haddē verslagē/ eñ hi heeft Saul eñ Jonathas syns soons gebeente vã daer wech gedragē/ eñ t'samen vergaderēde de gebeenen vandē genen die gecruyst waren/ hebben sy die t'samē met Sauls eñ Jonathas syns soons ghebeente begranen int landt vã Beniamin aen de syde int graf van Cis Sauls vader/ eñ sy hebbē gedaen al dat de coninc gebodē hadde/ eñ Godt is dē lāde weder versoent geweest na desen. Eñ daer is weder een orloge opgestaen vandē Philistynen teghen Israhel eñ Dauid is nederwaerts getreckē eñ syn knechten met hem/ eñ streden tegē de Philistynē. Eñ doen Dauid vermoeyt worde/ so heeft Jesbibenob die van Araphas geslachte was (van wiens lancie het yser woech dry hondert oncen/ eñ was omgort met een nieuwe swaert) gearbeyt om Dauid te slaen. Eñ Abisai de sone Saruie heeft hem geholpē/ eñ den Philistyn doot geslagē. Doen swoeren Dauids mannen/ leggende: Ghy en sult nu voortaen met ons niet meer ter orlogen wtreckē/ dat ghy by auontueren het licht vã Israhel niet wt en blaest. De tweede orloge tegen de Phi- 1.Par.c.20.c.4.
listynen is geweest te Gob: doen versloech Sobachai vã Husathi/ Saph vã Araphas geslachte wt dē geslachte der reusen. De derde orloge was oot te Gob/ tegen de Philistynen/ in de welcke Adeodatus de sone vã Saltus een bozduerwercker eē Bethleemiter verstoech Goliath dē Gethiter/ vã wiens lancie den stoc was gelyck eenē weefboom des weuers. De vierde oorloghe was te Geth/ in de welcke was eē lanc man/ die ses vingeren hadde aen eic vã synen handen/ eñ ses teenen aen eick vã synē voetē dat is vierentwintich eñ hi was vanden geslachte vã Arapha. Eñ hi smalendyde Israhel/ Maer Jonathan de sone vã Samaa Dauids broeder verstoech hē. Dese viere warē geboren vã Arapha te Geth/ eñ sy zyn gestoruē door de handt vã Dauid eñ van synen knechten.

Den loffanck die Dauid singt om dat hy van alle syn vyanden verlost was. Dat xxij. Capittel.

A ENde Dauid heeft den Heere gesproke de woordē vā dit liedt op den dach als hem de Heere verlost hadde wt de hant van alle synen vyanden/ eñ wt Sauls hant/ Eñ hy
Ps. 17. 2. heeft geseyt: De Heere is mynen steen/ myn sterckheyt/ ende myn salichmaker.

Godt is myn stercte/ in hē sal ic hopē/ myne schilt/ eñ dē hoorn mynder salicheyt/ myn verhefter/ eñ myn toevlucht/ myn verlosser/ vāder onrechtveerdicheyt suldy mi blossen.

Den loffelicken Heere sal ic aenroepen/ eñ van mynen vyanden sal ick verlost zyn.

Wāt des doots benauthedē hebbē my omvangē/ Belials beken hebben my verbaert.

De zeelen der hellē hebbē my omuangen/ eñ de strickē des doots hebbē my verrasicht.

In myn lydē sal ic den Heere aenroepē eñ tot mynē Godt sal ic roepen / eñ hy sal myn stemme verhooren vā synē heyligen tempel/ eñ myn roepen sal tot synen ooren comen.

De aerde is beroert/ eñ sy heeft gebeeft/ de fundamenten vandē bergē zyn geschudder/ eñ t'samen gestootē/ want hy is op die gram geworde. Eenen rooc is wt synē nuese opgegaē/ eñ een vier wt synē mont sal verslinden/ colen zyn daer af ontstekē. Hy heeft de hemelē nedergebooght/ eñ is nedercomē/ eñ duysterheyt is onder syn voeten. Eñ hy is geclommē op de Cherubims/ eñ heeft gevloden/ eñ hy is wech gedreuē bouē de vederen
B der windē. Hy heeft de duysternisse al omhē gestelt tot een verborgē/ sichtēde waterē vā de wolckē der hemelē. Vā de blinckēde claerheyt in syn aensicht zyn daer colen des viers ontstekē. De Heere sal vandē hemel donderē/ eñ de alderhoochste sal syn stemme geuen. Hy heeft pylen wtgeschoten eñ die verstroyt: blixem/ ende hy heeftse vernielt.

Eñ de wtderstinghen der zee hebben hen geopenbaert eñ de fundamēten der aerden zyn ontdect vā dat straffen des Heerē/ vāt dat inblasen des geests vā synder rasender gramschappē. Hy heeft vanden hemel gesonden/ eñ my tot hem genomen/ eñ hy heeft my getrockē wt veel waterē. Hy heeft my verlost vā mynē alder machtichsten vyant/ eñ vanden genen die my haten/ wāt sy waren machtiger dan ick. Hy is my voorgecomen op den dach myns lydēs/ eñ de Heere is myn vastheyt geworden. Ende hy heeft my wtgheleydt tot in de breetheyt/ hy heeft my verlost/ want ic hem behaecht hebbe. De Heere sal my loonē na myn rechtveerdicheyt/ ende nae de suyuerheyt mynder handen/ sal hy my wederom geuen. Want ick heb des Heeren weghen bewaert/ eñ ick en heb niet ongoddelick tegen mynē Godt gedaen. want alle syn oordeelen zyn voor myn ooghen/ eñ syn geboden en heb ick van my niet gedaen. Eñ ick sal met hem volmaect wesen/ eñ ic sal my van myn boosheyt
C hoeden. Eñ de Heere sal my wederom geuen na myn rechtveerdicheyt/ eñ nae mynder handen suyuerheyt int aenschouwē van synen oogen. Metten heyligen suldy heylich zyn/ ende metten vromen volmaeckt.

Metē wtuerkorē suldy wtuerkorē wesen/ eñ metten verkeerdē suldy verkeert worde.

Eñ het arme volck suldy salich maken/ eñ met uwen oogē suldy de hooge vernederen.

want ghy Heere zyt myn licht/ ende ghy Heere sult myn duysternissen verlichten.

Want door v sal ic aengegort loopē/ door mynen Godt sal ic ouer de muren springē.

Godt is de gene wiēs wech onbesmet is/ de wtspraake des Heerē door t'vier geproeft/ is eenē schilt alle dē genē die in hem hopen.

Want wie is Godt anders dan de Heere: Ende wie is sterck anders dan onse Godt:

Godt die mi vast omgort met sterckheyt/ ende die mynen volmaecten wech effen gemaeckt heeft.

Makende myn voeten gelijck der herten/ ende stellende my op myn hoochden.

Leerende myn handē tot dē strydt/ eñ voegende myn armen als eenen metalen boge.

Ghy hebt my dē schilt uwer salicheyt gegeuē eñ myn saechtmoedicheyt heeft my vermenichfuldicht. Ghi sult myn gangē onder my breedt makē/ ende de knokelen mynder voetē en sullē niet beswycken. Ick sal myn D vyanden vervolghen eñ in stucken slaen/ eñ ick en sal niet wederom keeren voor dat ick die al vernielt hebbe. Ic salse vernielē/ eñ in stucken briekē/ also dat sy niet weder op staē en sullen/ sy sullē onder myn voeten vallen.

Ghi hebt mi met vromicht vast omgort ten strydt/ onder my hebdy nedergebooght alle die my verstondē. Myn vyandē hebdy my doen dē rugge keerē die my hatē/ eñ ick salle verderuen. Sy sullē roepen/ eñ daer en sal niemāt zyn die henliedē verlossen sal/ totten Heere/ eñ hy en sal henliedē niet verhooren.

Ic salse wtwisschē als dat stubbe der aerden/ ic salse morselē/ eñ in stuckē briekē als slyc der aerden. Ghy sult my verlossen van dat wederseggē myns volcs/ ghi sult my bewaren tot een hooft der heydenē: het volck dat ic niet en kenne sal my dienē. De vremde kinderē sullē my wederstaen int gehoor der ooren sullē sy my onderdanich wesen. De vremde kinderen zyn wech gevloten/ eñ sy sullē benaut worden in haer banghicheden.

De Heere leuet/ eñ gebenedyt moet myn Godt zyn/ eñ de sterche Godt mynder salicheyt sal verheuē worden. Godt die my wraake verleēt/ eñ veel volcs onder myn bedwanc brēget. Die mi leyt wt mynē vyanden/ eñ verheft my vandē genen die my wederstaē: ghy sult mi blossen vandē onrechtveerdigē man. Dacrom sal ic v loué Heere Rom. 15. b. onder de heydenē/ eñ uwē naem lof singen.

Grootmakēde de salichedē syns conincs/ eñ barmhertcheyt doende synen gheselfden Dauid/ ende synen sade inder eewicheyt.

De laetste woorden van Dauid, ende t'gheual van sijn vrome mannen. Dat xxiij. Capittel.

DIt zyn de laetste woordē de welcke Dauid de sone van Jsai gheseyden heeft/ Dit heeft geseyt een man de welcke gheestelt is vanden gesalfden Gods van Jacob/ een heerlic sancochter in Jsrahel: Des Heeren

gheest

gheeft heeft door my gesproke/ en syn woort door mijn tonge. 2 Got van Israhel heeft
my geseyt/ de stercke vā Israhel heeft gespro
ken: Een regeerder der menschē/ een recht-
veerdich regeerder der inder vreesen Godts.
3 Gelyck dat licht vanden dageraet (als de
sonne opstaet) des morgēs sonder wolcken
blincket/ en gelyck door de reghenen cruyt
wter aerden groeyet/ 4 Noch myn huys en
is so groot niet by Gode dat hy een eewich
verbondt met mi soude maken in alles vast
en wel bewaert/ wāt dat is al myn salicheyt
en alle myn̄e wille/ en daer en is niet vā dien
dat niet en gedeyet. 5 Maer de overtreders
sullen alle gader gelijck doorn̄e wtgeroeyet
worden/ die niet genomen en worde metten
handē. 6 En ist dat se yemant handelen wilt/
die sal hem wapenē met yser/ en met eē hout
der lancien/ en sy sullen mettē viere verbrāt
worden heel te niete. 7 Dit zijn de nāmen vā
1. Par. 11. b. 10 Dauids stercke mannē. Dauid sittēde op syn-
nē setel es de alder wyste prince onder de dry/
hi is gelijck een alder eerderste hout wonn-
ken die acht hondert mannē verslagen heeft
B met eenē oploop. 9 Na desen was Eleazar
syns ooms sone een Ahohiter/ onder de dry
vrome mannē die met Dauid waren doen sy
de Philistynen beschimptē/ en sy daer waren
ten stryde vergadert. 10 En als de mannē vā
Israhel opgecomen waren/ soo stont hi en
sloech de Philistynen tot dat hem syn hant
begaf/ en dat die stryt wordē metten swaerde:
en de Heere dede eē groote salicheyt op dien
dach/ en het volck dat gevlucht was is we-
deromme comen/ om de rooue af te trecken vā
den genen die daer verslagen waren. 11 En
na desen was Semma de sone van Age/ vā
Arari. En de Philistynen zyn vergadert in
dē heyrleger en daer was eenē acker vol bit
sen. En doen dat volck gevloden was voor
d'aensicht der Philistynen/ 12 so stont hy int
midden vanden acker/ en hy heeft dien be-
scherm/ en hy heeft de Philistynen geslagē/
en de Heere heeft eē groote salicheyt gedaē.
13 Oock daer te voren waren alcomē de dry die
princē waren onder dertich mannē/ en waren
gecomē ten tyde vandē oogst tot Dauid in
de spelonicke vā Odollam/ maer dē leger der
Philistynen was doen gestelt in der vreesen
dal. 14 En Dauid was doen in een stercte/ en
de schaerhoede vanden Philistynen was te
Bethlehem. 15 En Dauid begheerde water
wtē putte/ en hi seyde: Och oft yemāt mi ga-
ue eenē dronc waters wt dē put die te Beth
lehem is by de poorte. 16 Hierom so zijn dese
dry stercke mannē door der Philistynē heyr-
leger metter macht gebrokē/ en sy hebbē wa
L ter gruaet wt den put vā Bethlehem die by
de poorte was/ en sy hebbē dat tot Dauid ge
bracht/ maer hy en wilde dat niet drincken/
maer hy storte dat wt voor den Heere tot
een offerāde seggēde: 17 De Heere zy my ge-
nadich dat ic dit niet en doe/ Soude ic t'bloet
vā desen mannē die derwaerts gegaen zijn/
en het perijckel vā harē sielē drincken? Hier-
om en wilde hi dat niet drincken/ Dit hebben
18 de dry alder vroomste gedaen. Abisai ooc
Joabs broeder de sone Saruie/ was eē prin
ce vandē dryen: hy is de gene die syn spiesse
ophief tegē dry hondert mannē/ de welcke hi
19 doot sloech/ vernaēt onder de dry/ en onder
de dry alder edelste/ ende hy was heurlieder
prince maer tot de eerste dry en was hy niet
20 gecomen. En Banaias de sone vā Joiada
des alderstercksten mans vā grooten daden
vā Cabseel/ die verslocch twee leeuwē van
Moab en hy is nedergedaelt en heeft eenen
leeuw verslagē int midde vā eenē putte inden
21 sneeuw tyt. Hy heeft ooc eenē Egyptischen
man verslagen/ eenē man die seliens weerc
was die een lancie in syn hant hadde: hier-
om doen hy neder gegaen was tot hem met
eender roedē/ so heeft hy met gewelt de lan-
cie wt de hant vandē Egyptenaer genomē/
22 en heeft hē met syns selfs lāce gedoot. Dese
dinghē heeft Benaias Joiadas sone gedaen/
23 En hy was vermaemt onder de dry vromē
die d'alder edelste waren onder de dertich/
maer nochtās tot de dry en was hy nietge- D
comē: en Dauid heeft hē gemaect synen hey-
24 melichē raet. Asael Joabs broeder onder
de dertich/ Elchanan syns vaders broders
25 sone vā Bethlehem/ Semma vā Harodi/
Elika vā Harodi/ Heles vā Phalti/ Hira
26 Acres sone vā Thecua/ Abiezer van Ana-
27 thoth/ Mebonnai vā Husati/ Selmon de
28 Ahohiter/ Maharai eē Netophatiter/ Ele-
29 leds sone van Baana ooc een Netophatiter/
Ithai de sone vā Ribai vā Gibeath der kin
30 deren Beniamin/ Banaia de Pharathoniti-
31 ter/ Heddai vāder beken Gaas/ Abialbon
32 de Arbathiter/ Azmaueth vā Beromi/ Elia-
33 ba vā Salaboni/ De sone Jasen/ Jonathan/
34 Semmaa vā Oxodi/ Ahiam Sacars sone
35 de Ararditer/ Eliphelech de sone vā Ba'bai
des soons Machai/ Eliam Achitophels so-
36 ne de Gelonniet/ Hesrai van Carmel/
37 Pharai vā Arbi/ Igaal Nathans sone vā
38 Soba/ Bonni vā Gadi/ Selec vā Ammo-
39 ni/ Naharai een Berothiter/ de wapendra-
40 ger van Joabs sone van Saruie/ Ira de
Jethriet/ Gareb oock de Jethriet/
41 Uias de Hethiter alle seuenendertich.

Hoe Dauid sondicht tot tellen des volcks, ende wat groue-
welicke plaghe dar Godt hierom opt volck ghesonden heeft.

Dat xxiiij. Capittel.

1 Ende de gramschap des Heere is wederom A
om verbolgē tegen Israhel/ en heeft Da-
uiden bycroert in henlieden seggende: Gaet
2 henen telt Israhel en Judam. En de conine
heeft geseyt tot Joab dē prince vā synē hey-
re: Doorwandelt alle de geslachtē vā Israhel/ vā Dan aen tot Berlabee toe/ en telt het
3 volck dat ic t'getal vā dien mach wetē. En
Joab heeft tottē conine geseyt: De Heere v
God doe noch meer tot uwē volcke/ so veel
alsulx is/ ende make dat noch hondertfout
meerder int aensichte uwē myns heerē des co-
ninghs. Maer wat wilt hē myn heere de co-
4 ninc in alsulc dinc? En des conincs woort
heeft Joabs en der princē woort verwonnē:
en Joab is weghegaen en de princen der co-

loochscher mannen / vā des conincs aēlicht / dat sy het volc vā Jsrahel teilē souden. Eñ doen sy ouer de Jozdane gegaen warē / zyn sy gecomen te Aroer ter rechter sydē vāder stadt die gelegen is in dē valleye Gad: eñ dooz Jaser zyn sy voorts getrocken in Galaad / eñ in dat nederlandt Hadsi eñ zyn gecomen in dē wildernisse van Dan. Eñ omgaēde omtrēt Sidon / zyn sy voorts gegaē omtrent de vesten vā Tyrus eñ alle d'lantschap vandē Heuеen eñ Chananeen eñ zyn gecomen aen de zuytsyde vā Juda in Berslabee / Eñ na dat sy alle het landt doorsocht hadden so zyn sy wederom na negen maenden eñ twintich dagen tegenwoordich gheweest in Jerusalem. Hierom heeft Joab het getal vā dat beschrijuē des volcs den coninc gegeuen / eñ daer zyn geuondē vā Jsrahel acht hondert duysent stercker mannē die swaert wttrecken mochten / eñ vā Juda vyf hondert duysent strijdtbaer mannē. Maer Dauids herte heeft hem geslagen na dat het volc getelt was / eñ Dauid seyde totē Heere: Jc heb seer gesondicht in dit werck maer ic bidde v Heere / dat ghy vs dienaers misdaet wech nemen wilt / want ick heb wtermaten seer dwaselic gedaen. Aldus is Dauid des morgens opgestaen / eñ t'woort des Heeren is geschiet tot Gad den prophecet eñ Dauids siender seggende: Gaet heenen eñ spreeckt tot Dauid / Dit seyt de Heere: Dan dryen wordt v kuese gegeuen / kiest een van desen d'welc v believt dat ic v doe. Eñ doen Gad tot Dauid gecomē was / so heeft hy hē gheboodtschapt seggēde: Oft seuen iaren sal v den dierē tyt in v lant comē: oft ghy sult drij maenden lanc vliedē vā uwen vyandē / eñ sy sullen v vervolgen: oft ymmer sal de pestilencie my dagē in v lant zyn / Hierom so beraedt v nu eñ beliet wat woordē ick hem sal mogen antwoorden die my gesonden heeft.

Doen seyde Dauid tot Gad: Jck wozde seer benaupt maer t'is beter dat ick in des Heeren handē valle (want syn bermhertigheden veel zyn) dan inder menschen handē. Aldus heeft de Heere gesonden een pestilencie in Jsrahel van smorgens totten gheseetten tyt eñ daer isser vandē volcke gestorben / vā Dan af tot Berslabee toe t'seuentich duysent mannen. Eñ doen de Enghel des Heeren syn handt wtgereyct hadde op Jerusalem om die te verderuē / so heeft de Heere medelyden ghehadt ouer dat lyden eñ hy heeft geseyt tot den Engel die t'volc sloech: Het is ghenoech houdt v handt nu stille / eñ d'Enghel des Heeren was by den dorschvloer vā Areuna dē Jebuseiter. Eñ Dauid seyde tot den Heere als hi gesien hadde den Engel t'volc slaende: Jc bent die gesondicht hebbe / eñ ic heb boosselic gedaē. wat hebben dese mis daen die schapē zyn: Jc bidde v laet v hant tegen my gekeert worden / eñ tegen myns vaders huys. Maer Gad is tot Dauid gecomen op dien dach / eñ heeft hem geseyt: Gaet opwaerts eñ stelt dē Heere eenen outaer indē dorschvloer vā Areuna den Jebuseiter. Eñ Dauid is opghegaen nae de woordē vā Gad / welc hem de Heere beuolē hadde. Eñ Areuna aēsiende heeft gemerct den coninc eñ syn knechten ouer comen tot hem. Eñ wtgegaen zynde heeft hy den coninc aenbeden met sijn aēlicht neder ter aerden / eñ hy seyde: wat sake ist dat myn heere de coninc tot sijnē dienaer comt: Den welcken Dauid seyde: Om dat ic vā v soude coopen dē dorschvloer / eñ daer den heere eenen outaer makē / eñ dat de sterfte mach ophouden die grouwelic het volck verslaet. Eñ Areuna seyde tot Dauid: Myn heere de coninck neme eñ offere alsoot hem belieft: ghy hebt ossen totten heelen brantoffer / eñ eenen wagen / eñ de iocken tot der ossen gebruyche vandē houte. Alle dese dingē heeft Areuna den coninc gegeuen / eñ Areuna heeft totten coninck geseyt: De Heere v Godt ontfange v gelofte. Den welckē de coninc antwoordende seyde: Gheensins also ghy wilt maer ic salt vā v om cenē pris coopen / eñ ic en sal den Heere mynē Godt geen brantofferandē offeren die om niet ghegheuen zyn. Hierom heeft Dauid gecocht dien dorschvloer / ende de ossen om vyftich sicles silvers: eñ Dauid heeft daer eenen outaer ghetimmert den Heere / eñ heeft daer op geoffert heel brantofferanden ende vredtofferanden / ende de Heere werdt den lande versoent / eñ de plaghe is afgheweert van Jsrahel.

Hier eyndet dat tweede boeck der Coninghen.

Dat derde boeck der Coninghen.

Hoe Abisag den coninck Dauid verwermt, die oudt geworden was, Ende hoe Dauid Salomon dede coninck salven, verstekende Adonias ende de ander kinderen.

Dat eerste Capittel.

1 Ende de coninck Dauid was oudt gewordē / eñ hy hadde seer veel dagen syns ouderdoms / eñ als hi met clederē ouerdeckt worde / so en verwermde hy niet. 2 Hierom seydē hē syn knechten: Laet ons voor onsen heere den coninc soeckē een ionge maget / eñ dat die voor dē coninc staet / eñ hem onderhoude / eñ die in synē schoot slape / eñ verwerme onsen heere den coninck. 3 Hierom hebbē sy gesocht eē schoone ionge dochter in alle de palē vā Jsrahel / eñ sy hebben vonden Abisag een Sunamitinne / eñ sy 4 hebbē die tot dē coninc bracht / Eñ die was een ionge dochter wter matē schoone / eñ sy sliep by dē coninc / eñ diende hem / maer de co- 5 ninc en heeftse niet bekent. Maer Adonias Haggiths sone verhief hem / seggēde: Jc sal regneren. Eñ hy maecte voor sy selven wagenen eñ rosvolc / eñ vyftich mannē die voor 6 hem loopen soudē. Eñ syn vader en heeft hem noyt gestraft / seggēde: Waerom hebdy dit ghedaen? Ende hy was ock seer schoone / de tweede ghebozen naest Absalom.

Ende

Eñ hi hadde ſpraeke met Joab den ſone vã Saruie / ende met Abiathar den prieſter / de welcke helpẽ de bende vã Adonias. Maer Sadoc de prieſter eñ Banaias Joiadas ſone ende Nathan de prophete / ende Semei ende Cerethi eñ Phelethi / eñ de macht van Dauids heyr en waren met Adonias niet.

Hierom doen Adonias tsammẽ eñ talueren eñ alderhande vorre beeſtẽ ten offer geſlaghen hadde by den ſteen Zoheleth / welck was ontrent der fonteynen Rogel ſo heeft hy alle ſijn broeders genoodt des coninchs kinderẽ eñ alle de mannen vã Juda des Coninx knechten. Maer Nathan den prophect eñ Banaiam / eñ alle de vroõſte mannen eñ Salomon ſijnen broeder en heeft hy niet geroepen. Daerom ſeyde Nathan tot Bethſabee Salomons moeder: Eñ hebt ghi niet gehoort hoe dat Adonias Haggiths ſone gheregneert heeft / eñ ons heere Dauid en weet dit niet? Hierom coint nu neemt raet vã my / eñ bewaert v ſiele eñ Salomons wijfs ſoons ſiele. Gaet henen / eñ gaet in by den conine Dauid eñ ſegt hẽ: Myn heere de coninc en hebt ghy my uwer dienſtvrouwen niet geſwoze̅ / ſeggẽde dat Salomon v ſone na my regneren ſal / eñ hi ſal in mijnẽ coninclicken ſtoel ſitte̅: waerom regneert dã Adonias? Eñ de wijle dat ghy daer noch metten conine ſpreken ſult / ſo ſal ic na v comen / eñ v woorden woorts volmaken. Hierom ſo is Bethſabee binnen by den conine ghegaen in de ſlaepcamer: maer de conine was weer naeẽ ſeer oudt geworde̅ / eñ Abiſag de Sunamitinne diẽde hẽ. Bethſabee boochde haer neder / eñ aenbadt den Conine. Tot de welcke ſeyde de coninck: wat wildy voor v hebben? Eñ ſy antwoordẽde ſeyde: Myn heere ghi hebt uwer dienſtvrouwẽ geſwore̅ by den Heere uwẽ Godt / Salomon v ſone ſal na my regneren / eñ hy ſal in mijnẽ rycks ſtoel ſitten / Eñ ſiet nu regneert Adonias / daer ghy mijn heere de coninck niet af en weet / Hy heeft geſlagẽ oſſen eñ vandẽ vetſten vee eñ ſeer veel rammen / eñ hy heeft alle des conincs ſonen genoodt / Abiathar ooc den prieſter / eñ Joab den oppercapiteyn der oorlogen. Maer Salomon uwen dienaer en heeft hy niet geroepen. Maer nochtans mijn heere de coninc / de oogen van gheheel Jſrahel ſien op v / dat ghi henlieden ſoudt te kennen geven / wie dat behoort in uwen coninclicken ſtoel te ſitten (myn heere de coninc) na v. Eñ het ſal geſchieden als mijn heere de coninc met ſijnen vaderen ſal ontſlapẽ ſijn / dat ic eñ mijn ſone Salomon ſullen mis dadige zijn. De wijle dat ſy noch metten coninc noch ſprac / ſo is Nathan de prophect comen. Eñ ſy hebbẽ den conine gehoorſchapt / ſeggẽde: Nathan de prophect is hier. Eñ als hy voor des conincs aẽſicht geromẽ was eñ hy hem aenbedẽ hadde metten aenſicht platneder ter aerden / ſo heeft Nathan geſeyt: Myn heere de coninck hebdy gheſeyt: Laet Adonias na my regneren / ende laet hem op mijnen coninclicken ſtoel ſitten: voorts hy heden nederwaerts gegaen is / eñ heeft een offer gheſlagen oſſen eñ vet vee eñ ſeer veel rammen / eñ hy heeft alle des conincs ſonen genoodt / eñ de hooftluyden des heyrs / ende Abiathar dẽ prieſter / eñ de wijle dat ſy eten eñ drincken voor hem / eñ ſeggen: De coninc Adonias moet leven / ſo en heeft hy my uwen dienaer eñ Sadoc den prieſter / eñ Banaia den ſone vã Joiada / eñ Salomon uwẽ dienaer niet ghenoodt. Is dit voordt wt mijnẽ heere den coninc comẽ eñ en hebt ghy my uwẽ dienaer niet te kennen gegeve̅ wie dat op mijns heeren des coninx ſtoel na hẽ ſitten ſoude? Eñ de Coninck Dauid heeft geantwoort / ſeggẽde: Roept Bethſabee tot my. Eñ als ſy voor den coninc binnẽ gecomen was eñ voor hem ſtont / ſo heeft de conine geſwore̅ eñ geſeyt: Alſo warachtelic als de Heere leeft die mijn ſiele verloſt heeft vã alle benauwtheẽ / want gelyck ick v geſworen hebbe by dẽ Heere den Godt vã Jſrahel ſeggende: Salomon v ſone ſal na my regneren eñ hy ſal op mijnen ſtoel ſitten in de plaetſe vã my alſo ſal ic heden doen. Eñ Bethſabee heeft met geneychdẽ aenſicht ter aerdẽ den coninc aenbeden / ſeggende: Myn heere de coninc Dauid moet leven in der eewicheyt. Eñ de Coninc Dauid heeft gheſeyt: Roept my Sadoc den prieſter / eñ Nathan den prophect eñ Banaiam den ſone vã Joiada. Eñ doen die voor dẽ coninc binnen gecomen waeẽ / ſo heeft hy tot hen geſeyt: Neemt met v lieden wt heeres dienaers eñ ſettet Salomon mijnẽ ſone op mijnẽ muyl / eñ leydt hem te Gihon / eñ laet Sadoc dẽ prieſter eñ Nathan den prophect hem daer ſalven tot eenen conine ouer Jſrahel eñ ghi ſult met een trompet blaſen eñ ſeggben: De coninck Salomon moet leve̅. Eñ ghi ſult achter hem opwaerts gaen eñ comen / eñ hy ſal op mijnen coninclicken ſtoel ſitten eñ hy ſal in mijn plaetſe regnerẽ / eñ ic ſal hem gebieden dat hi een voirſt zy ouer Jſrahel ende ouer Judam. Eñ Banaias de ſone van Joiada antwoordde den conincx / ſegghende Amen / Alſo moet de Heere mijns heerẽ des conines Godt ſpreke̅. Welyc de Heere geweeſt heeft met mijnẽ heere den coninc alſo zy hy oock met Salomon eñ hy make ſijnen coninclicken ſtoel hooger dan den ſtoel van mijnen heere den coninc Dauid. Hierom ſo is Sadoc de prieſter nederwaerts gegaẽ / eñ Nathan de prophect / eñ Banaias de ſone Joiada eñ Cerethi eñ Phelethi / eñ ſy hebbẽ Salomon gheſet op des conincs Dauids muyl / eñ ſy hebben hem geleydt tot Gihon. Ende Sadoc de prieſter heeft eenen hoorn met olie genomen wt dat tabernakel / eñ hy heeft Salomon geſalft / eñ ſy hebbẽ met een trompette gheblaſen / eñ alle dat volck heeft gheſeyt: De coninck Salomon moet leven / Eñ alle de menichte is achter hẽ opwaerts gegaen eñ het volck met pypen ſpelende / eñ met grooter blyſchappen henlieden verblydende / eñ de aerde gaf weder gluyt vã haren geroep. Eñ Adonias heeft dit gehoort / ende

ende alle die van hem genoodt waren/ ende den machtige was nu ter eynden comen. Eñ doen Joab dat ghelupt des trompets ghehoort hadde/ sy seyde hy: waer bedieden de gheworp der stadt groot gherucht makende? Doe hi noch sprac/ sie Jonathan Abiathars des priesters sone gheuen. Welcke Adonias seyde: Comt binnen/ want ghy zijt een vroom man/ ende een goede bootschappe brengende. Eñ Jonathan heeft geantwoort tot Adonias: Neenins/ want onse here de coninc Dauid heeft Salomon coninck ghemaect. Ende hy heeft met hem gesonden Sadoc den priester/ eñ Nathan de prophete/ eñ Banaiam den sone van Joiada/ eñ Cerethi eñ Pelethi/ eñ sy hebbe hem op des coninx muyl gheset/ eñ Sadoc de priester eñ Nathan de prophete hebben hem coninc gesalft te Gihon/ eñ sy zijn vã daer opgetoghen met blijschap makende/ eñ de stadt heeft groot gherucht gemaect. Dit is t'gelupt dat ghy ghehoort hebt. Maer ooc so sit Salomon op des coninckrichs stoel/ ende ders coninchs knechten binnen gecomen zijnde/ hebbe onsen heere den coninc Dauid gebenedijt seggende: Godt wil Salomons naem breeder maken boven uwen naem/ eñ hy make synen rijcks stoel grooter dan uwen stoel. Eñ de Coninck heeft aenbeden op syn bedde/ eñ daer toe heeft hy oock dese dinghe geseyt: Gebenedijt zy de Heere de Gode van Israhel/ die heden gegeuen heeft eenen in mijnen stoel sittende/ daer mijn oogen aensien hebben.

Hierom zijn sy de vaert geworden/ eñ alle gader opgestaen die van Adonias genoodt waren/ eñ een yegelick in synen weeh ghegaen. Maer Adonias vreesende Salomon is opgheslaen/ eñ is ghegaen in des Heeren tabernakel/ eñ heeft den hoorn des outaers gevaet. Eñ sy hebbent Salomon gebootschapt seggende. Siet Adonias vreesende dē coninck Salomon heeft den hoorn des outaers gevaet seggende: De coninc Salomon sweere my heden dat hy synen dienaer met tenswaerde niet doodden en sal. Eñ Salomon heeft geseyt: Is dat hy eē goet man is/ so en sal daer niet een van synre hayren op de aerde vallē/ Maer ist datter quaet in hē gevondē wordt so sal hi sterue. Daerom heeft de coninc Salomon gesondē/ eñ hem vandē outaer doē halē/ eñ binnen comende heeft hi dē coninc Salomon aenbedē. Eñ Salomon heeft tot hem geseyt: Gaet heenen in v huys.

Dauid siende dat hy sterven moeste/ hy gaf Salomon synen sone veel lasts van duytsche menschen.

Dat II. Capittel.

MAer Dauids daghen zijn aencomen dat hy sterven soude/ eñ hy heeft Salomon synen sone bevolen seggende: Ic gae den weeh in van alle aertryck. Versterct v/ ende weest een man/ eñ wacht v dat ghy de Gebodē des Heere wes Gods onderhoudt/ dat ghy wādelt in sijn wegē eñ syn ceremonien bewaert/ eñ syn geboden eñ rechten/ eñ ghetuygenissen/ ghelijck in de wet van Moyses geschreuē is/ dat ghy moecht verstaen al dat ghy doet eñ weerwaerts dat ghykeren sult/ Op dat de Heere sijn woordē vast make die hy vā my gesproken heeft/ seggende: Is dat mijne sonen mijne wegē bewarē eñ voor my wandelen in waerheyt met alle haer herte/ eñ met alle haer sielē so en sal v geen man afgenomen worden vandē comelichē stoel vā Israhel. Ghy weet ooc wel wat Joab de sone van Saruie my gedaen heeft/ wat hy gedaen heeft den twee overcapitynen des heyrs vā Israhel/ Abner Ners sone eñ Amasa Jethers sone de welcke hi ghedoot heeft/ ende wat oirlochs bloedt in synē tijdē gestort eñ heeft des strijdts bloedt in synē midders gordel gedaen die om synen lendenen was/ eñ in synen schoen die aen synen voet was: Daerom sult y doē na v wijsheyt/ eñ ghy en sult syn grijs hayr met vrede int graf doen comen. Maer Berzellai des Galaaditers sonen sult y danckbaer wesen/ eñ sy sullen aen v tafel eten/ want sy quamen my te ghemoete doen ick vlo vor Absalom vā broeders aēsicht. Ooc de bij hy v Semei den sone van Gera/ een sone Gemini vā Bahurim die my vermaledijt heeft met een seer quaden maledicte/ doen ic ten heyligen ginck. Maer aen gesien dat hy neder waerts quam my te gemoete/ doē ic duer de Jordane gins eñ x hem doen sweer bij den Heere seggende: Ic en sal v met dē swaerde niet dooden/ en laet hem ghy niet ongepuniert binnen/ Maer ghy zijt een wijs man/ also dat ghy wel weet moecht wat ghy hem doē sult/ eñ ght sult syn grijs hayr met bloede der helleen waerts brengē. Aldus is David ontslapē met sijne vaderen eñ begraben in Dauids stadt. Eñ de dagen dat David geregneert heeft ouer Israhel zijn veertich iaren/ te Hebron regneerde hy seuen iarē/ te Jerusalem dry en dertich. Maer Salomon is geseten op Dauids sijns vaders throon/ eñ syn coninckrijck is boven maten seer vast geworden. Eñ Adonias Haggiths sone is ingecomen by Bethsabee Salomons moeder. De welcke heeft tot hē geseyt: Is v incomst ooc vredesamelic? Hi antwoorde: Ja sy is vredelic. Eñ hy seyde daer toe: Ic heb een woort aen v. Eñ sy seyde hem: Spreect: Eñ hy seyde: Ghi weet wel dat t'coninckrijc mijne was/ eñ dat geheel Israhel my hadde ouersyen gestelt tot eenē coninc. Maer dat coninckrijck is overgheset/ eñ is worden mijns broeders/ want het is vanden Heere hem toegeschict. Daerom bidde ick nu een bede van v/ en wilt mijn aēsicht niet beschamen. Eñ sy seyde tot hem: Segget. Eñ hy seyde: Ic bidde v dat ghy Salomon den coninc seggen wilt (want hy en mach v gheen dinc weygerē) dat hi mi gene Abisag de Sunamitinne tot een huysvrouwe. Eñ Bethsabee seyde: wel ic sal voor v dē coninc spreken. Hierom is Bethsabee tot Salomon dē coninck gecomen/ dat sy hem spreken soude voor Adonias. Eñ de coninck is opgestaen haer te gemoet/ ende hy heeftse aenbeden/ eñ is op synen throon gesten eñ daer is eenen

throon

1.Reg.1.b.14

1.Reg.2.c.23

1.Re.20.c.10

B

1.Re.19.f.32.

1.Reg.16.b.5 19.d.19.

1.Reg.19.d.

2

Act.2.c.29. 13.c.36. 1.Reg.3.a.4. 1.Par.29.f.23 1.Reg.1.a.

C

throon gestelt voor des conincs moeder/ de
weicke is geseten aen syn rechte syde. Ēn
D sy seyde tot hem: Een cleyn bedē wil ick
vā v en wilt myn aenschyn niet beschamen.
Ēn de Coninc seyde hare: Bidt myn moeder
want'en is niet behoorlick dat ick v aēsicht
af keerē sonde. De welcke seyde: Laet Abi-
sag de Sunamitinne Adonias wōē broeder
tot een hupsvrouwe gegeuē werden. Doē
antwoorde de Coninc Salomō ēn seyde tot
synder moeder: waerō begeerdy Abisag de
Sunamitinne voor Adonias? Begeert oock
het coninckryck voor hem/ want hy is myn
broeder oudet dan ick/ ēn hy heeft Abiathar
dēpriester/ ēn Joab den sōne Sarue. Hier
om so heeft de Coninc Salomon gesworen
by den Heere seggende: Dit doe my God/
ēn dat noch daer toe/ wāt Adonias heeft ee-
gen syn siele dit woort gesproken. Ēn nu
lou waerachtelick als de Heere leuet die my
vast ghemaect heeft/ ēn my gheseten heeft op
Dauids mijns vaders coninckrijcke stoel/ ēn
die my een huys gemaect heeft/ gelijck hy ge-
seyt heeft. Dēdē sal Adonias gedoot worden
Ēnde de Coninck Salomon heeft gesonden
door de hant vā Banaias den sone vā Joi-
ada/ de welcke hem doorghesiagen heeft/ ēn
E hy is gestoruen. Dat heeft de Coninck ge-
seyt tot Abiathar den priester: Gaet heen tā
Anathoth tot uwē acker/ ēn ghy sijt een man
des doots/ maer ick en sal v heden niet doo-
den/ om dat ghy de Arcke des Heeren des
Gods ghedragen hebt voor Dauid mijnen
vader/ ēn hebt arbeyt verdragē in alles daer
mijn vader in gearbeyt heeft. Hierō heeft
Salomon Abiathar verdreuen/ dat hy geen
priester des Heeren meer syn en sonde/ om
dat des Heeren woort sonde volbracht wor-
1.Reg.2.27. den d'welck hi gesproken heeft ouer dat huys
van Heli te Silo. Maer daer is een bode
gecomē aen Salomon dat Joab afgeweken
was na Adoniam/ ēn na Salomon niet ghe-
gaen en was. Daerom so is Joab gevloden
in des Heeren tabernakel/ ende hy heeft den
hoorn des outaers aēgetast. Ēn het is Sa-
lomon den Coninc te kennen gegeuen/ hoe
dat Joab in dat tabernakel des Heerē gevlo-
den was/ ēn dat hy was by den outaer. Ēn
Salomon heeft gesondē Banaiam den sone
van Joiada seggende: Gaet heen/ ēn slaet
hem doot. Ēn Banaias is gecomē tot des
Heeren tabernakel/ ēn heeft hem geseyt: Dit
seyt de Coninc: Coemt wt. Hy seyde: Ick en
sal niet wtcomen/ maer ick sal hier steruen.
Banaias brecht den Coninck dese woorden
ontboden seggende: Dit heeft Joab gespro-
ken ēn dit heeft hy my gheantwoort. Ēn
de Coninck heeft hem geseyt: Doet ghelijck
hy geseyt heeft/ ende slaet hem doot/ ende be-
graeft hem/ ende ghy sult dat onnoosel bloet
(het welcke van Joab gestort is geweest)
van my ēn van mijns vaders huyse keeren/
F Ende de Heere sal hem syn bloet weder-
om gheuen op synen hooft/ want hy heeft twee
rechtueerdighe mannen ghedoot/ die beter
waren dan hy ēn hy heeft die metten swaer-
de verslagen sonder Dauids mijns vaders
weeten/ Abner den sone van Ner den prince 1.Reg.2.5.
van dat oirloochs volck van Israhel/ ende 1.Reg.20.9.
Amasam Jethers sone den prince vā Judas-
heyt/ ēn dat bloet vā dien sal wederom kee-
ren op Joabs hooft ēn op synes sacts hooft
inder eewicheyt. Maer Dauid ende synen
saedende synen huyse/ ende synen throon sal
G vrede in der eewicheyt vanden Heere. Hier-
om is Banaias de sone Joiade opgegaen
ende hem aenconterfeyt/ hy heeft hem ooc
gheslagen/ ende hy is begraven in synen huys
inde woestijne. Ende de Coninck heeft
Banaiam den sone van Joiada voor hem
gestelt ouer t'heyr/ ende Sadoc den priester
heeft hy gestelt voor Abiathar. Voorts heeft
de Coninck gelast te Hiskia toe/ en Sanct
ende hem gesept: Timmert voor dē huys
in Jerusalem/ ende woont daer/ ende gha en
suit daer niet wt gaen her waerts ēn dor waerts.
H Maer op wat dach dat ghy wt
suit gegaen sijn ēn ouer de beke van Cedron
gheresē/ so weet dat ghy suit ghestoruen doot
den. Ende bloet sal op v hooft wesen. Ende de
Semei heeft tot den Coninc gheseyt: Dit is een
goet woort/ ghelijck myn heere de Coninck
gesproke heeft/ also sal dienaer doen. Hier-
om heeft Semei binnen Jerusalem veel da-
ghen gewoont. Maer het is geschiedē na
drij iaren dat de knechten vā Semei vloden
tot Achis den sone vā Maacha den Coninc
vā Geth/ ēn het is Semei gheboodschapt dat
syn knechte waren te Geth gegaen. Ēn Se-
mei is opgestaen/ ēn heeft synen ezel gheza-
delt/ ēn is wt Achis te Geth gegaen/ om sijn
knechten wederom te crijghen/ ēn hy heeft sij
wederom gebracht van Geth. Maer het is
Salomon gebootschapt dat Semei te Geth
gegaen was vā Jerusalem/ ēn wederom ge-
keert. Ende wtsendende hy heeft hem ge-
roepen/ ēn tot hem geseyt: En heb ick v niet
gesworen by den Heere/ ēn v te voren geseyt:
Op wat dach dat ghy suit wtgegaē sijn her-
waerts oft derwaerts/ so weet dat ghy sterue
suit/ ēn ghy hebt my gheantwoort: Dit is
een goet woort dat ic gehoort hebbe. Waer-
om en hebdy dan de eede des Heeren niet be-
waert/ ēn t'gebodt dat ick v geboden hadde?
Ēn de Coninc seyde tot Semei: Ghy weet
alle t'quaet d'welck uwer herten wel kennijc
is dat ghy gedaen hebt in mijnē vader Dauid/
de Heere heeft v wederom v boosheyt op v
hooft gegeuē. Ēn de coninc Salomō sy ge-
benedijt/ ēn den throon van Dauid sal gesta
dicht sijn voor dē Heere tot inder eewicheyt.
Hierō so heeft de coninc Banaia den sone
vā Joiada beuolē/ de welcke hem uytgaende
heeft hem gheslaghen/ ende hy is gestoruen.

Salomon nemende tot een huysvrouwe Pharaons dochter/ bidt om wijsheyt/ die hy verkrijcht/ ende ooc rijckelick/ en de eere/ ende van sijn eerste voorspoet.

Dat III. Capitel.

A Lsoo is dat Coninckrijck vast gewor- A
den in Salomons hant/ ende hy is door 1.Par.1.1.
swaegherschap vereenicht met Pharao den
Coninc van Egypte/ wāt hy heeft sijn dochter
te wijue ghenomen/ ende hy herstelde in

Dauids stadt ghebracht tot dat hy sijn huys ghemaect hadde dat hy timmerde / ende des Heeren huys ende de muere van Jerusalem int ronde. Niet te min het volc offerde op de hoochden / wāt den Heere tempel en was noch niet gestichet tot op dien dach toe. Ēn Salomon heeft den Heere lief gehadt wandelende in Dauids sijns vaders ghebooden / weghenomen dat hy offerhande deet opde hoochdē ēn ontstac weluieckende offerande.

Hierom is hy gegaen te Gabaon / om dat hy daer sonde offerhāde doen (wāt dat was de meeste hoochde) duysent slachoffranden offerde Salomon op dien outaere te Gabaō.

Maer de Heere openbaerde Salomon doot eenen droom des nachts seggende: Begheert dat ghy wilt / dat ich v dat ghene / Ēn Salomon seyde: Ghy hebt meer nu wen dienaer Dauid mijnen vader groote bermhertigheyt gedaen / gelijck hy voor v aensicht gewandelt heeft in de waerheyt ende rechtueerdicheyt / ēn met rechter herte met v ghy hebt hem v groote bermhertigheyt bewaert / ēk hebt hē eenē sone gegeuē sittende op sijnen throon gelijck dat heden is. Ēn nu o Heere God ghy hebt nu wen dienaer doē regneren voor mijnen vader Dauid / maer ich ben een cleyn kindeken / ēn niet verstaende mijnen wegane ēn inganck / Ēn v dienaer is int midden van een volc dat ghy verkoren hebt / een volck dat sonder eynde is / d'welck men tellen noch reknē en can om der menichē wille. Hieromme suldy nwen dienaer geuen een leerbaer herte / dat hy v volck oordelē mach / ēn onderscheydē tusschen goet ēn quaet / wāt wie sonde dit volc connē groyerelē dit v volc so groot ā v getale: Ēn dit woort heeft voor den Heere behaechlijc geweest / dat Salomō aldusdanich dinc begeert hadde / Ende de Heere heeft tot Salomon geseyt: Om dat ghy dit woort begeert hebt / ēn voor v niet en hebt begeert veel daghen / noch rijckdommen / oft de sielen van uwen vyandē maer hebt voor v begheert wijsheyt om dat recht oordeel te onderscheyden / siet ich heb v gedaen na uwe woordē ēn ich heb v gegeuen een wijs ēn verstādich herte / also grootelijc datter niemant was gelijck voor v gheweest en is / noch na v opstaen en sal.

Sap. 7. b. 11. Maer noch heb ich dese dinghen (die ghy niet begeert en hebt) v oock gegeuen / te weten rijckdommen ēn glorie / also datter niemandt vandē coninghē was gelijc en sal geweest hebben in allen voorledenen dagen. Maer ist dat ghy wandelt in mijn wegen / ēn dat ghy mijn gheboden ēn insettingen onderhoudet / gelijc v vader ghewandelt heeft / so sal ich v daghen lanck maken. Aldus is Salomon ontspronghen ēn hy heeft verstaen datter eenen droom was / ēn als hy te Jerusalem gecomen was / so heeft hi gestaen voor de arcke des Heeren verbont / ēn heeft heel hantoffranden gheoffert / ēn hy heeft vredesamighe slachoffranden ghedoot ēn eenen grooten maeltijdt ghegheuen allen synen dienaers.

Doen zijn daer ghecomen twee ghemeyn vrouwen tot den Coninck ēn hebben voor den Coninc gestaen / vandē welcke de een seyde: Ick bidde v mijn heere / ich ende dese vrouwe woonden in een huys ēn ich hebbe by haer gebaert in een slaepcamer / Maer ten derden dage na dat ich gebaert hadde / so heeft dese oock gebaert / ēn wy waren t samē ēn niemant anders en was int huys met ons / weghenomen ons beyden. Maer deser vrouwen sone is des nachts gestoruen / want sy heeft hem al slapende doot gheleghen / Ēn opstaende in des middernachts stilligheyt / heeft sy mijnen sone genomen van mijnder syden uyt der nerssen doen ich slieep / ēn hem in haren schoot geleyt / maer haren sone die doot was heeft sy in mijnen schoot gheleyt. Ēn als ich des morgens opgestaen was om mijnen sone te soogen / so sachmen dat hi doot was / ēn doen ich hem neerstichlijcker besach met den claren lichte / so heb ich bevonden dat dit mijn sone niet en was den gheen ich gebaert hadde. Ēn de ander vrouwe D antwoordē: Neen is also niet gelijck ghy segget maer v sone is doot / ende den mijne is leuende. De ander seyde daer tegen: Ghy liecht / wāt mijn sone leeft / ēn v sone is doot. Ēn in deser manieren so kreuen sy voor den Coninc. Doen seyde de Coninc: Dese seyt: Mijn sone leeft / ēn v sone is doot / Ende die heeft gheantwoort: Neen / maer v sone is doot ēn mijn sone is leuende. Hierō seyde de Coninck: Dacht my een sweert. Ēn doen sy een swoert voor dē Coninc gebracht hadden / Deylt (seyt hy) het leuende kindt in twee stuckē / ēn geeft d'een helft der eender / ēn d'ander helft der ander. Maer de vrouwe (wiens sone dat leefde) seyde tot den Coninck / want haer binnenste waren bewecht over haren sone: Ick bidde v heere / gheeft haer dat leuende kint / ende en wilt dat niet dooden. Maer de ander seyde daer teghen: Het en zy mijne noch uwe / maer laet deylen. De Coninck heeft geantwoort ēn geseyt: Gheeft deser het leuende kint / ende en laet dat niet dooden. Dat is sijn moeder. Aldus heeft geheel Jsrahel ghehoort het vonnisse dat de Coninck ghevonnist hadde / ēn sy hebben den Coninc ontsien / siende dat Gods wijsheyt in hē was om recht te doen.

Salomons wijsheyt, princen, ende staet, van spijse wordt hier verhaelt. Dat iij. Capitel.

ALdus was de Coninc Salomon regnerende ouer geheel Jsrahel / ēn dit waren de princē die hy hadde: Azarias Sadoes des priesters sone / Elihoreph ēn Ahia die sonen waren van Sisa den schrijuer / Josaphat Ahiluds sone was grefficr / Banaias de sone van Joiada was opperveltheere / maer Sadoc ēn Abiathar waren priesters / Azarias Nathans sone was ouer de gene die by den Coninck stonden / Zabud Nathans sone was priester des Coninc vrient / ēn Ahisar was d'oversste des huys / ende Adoniram de sone van Abda was rentmeester ouer de tributen. Doe hadde Salomon twaelf officiers ouer geheel Jsrahel / die

die den coninc ptonande leuerden/ eñ synen huyse. wāt tot elcker macht vandē iare besonder/ so leuerdē sy elck besonder datter vā noode was. Eñ dit waren haerlieder namen: Benhur int gheberchte van Ephraim/

Bendecar in Macces eñ in Salebim eñ in Bethsames/ eñ in Elon/ eñ in Berthanan/ Bethheled in Arubod/ ende hem behoorde ock toe Socho ende alle d'lant van Epher: Benabinadab wiens was geheel Nephathdor/ hi hadde Tapheth Salomōs dochter tot een huysvrouwe/ Bana Ahiluds sone die regeerde Thanach eñ Mageddo eñ gheheel Bethsan/ welc is ontrēt Sarthana beneden Jezrahel/ vā Bethsan/ tot Abelmehula tegē ouer Jecmaā: Bengabar in Ramothgalaad hadde Anothiair des soōs vā Manasse in Galaad hy hadde regimēt ouer alle d'lantschap vā Argob/ welck is in Basan/ ouer sestich groote eñ bemuerde stedē/ die metalē sloten hadde/ Ahinadab de sone vā Addo was ouerste in Manaim/ Achimaas in Nephthali/ Eñ dese hadde oock Basemath Salomons dochter tē houwelycke: Baana de sone Husi in Aser eñ in Baloth: Josaphat Pharues sone in Issachar: Semei de sone Ela in Beniamin: Gaber de sone van Uri int lant van Galaad/ int lāt vā Sehon der Amorrhiters conine/ eñ Og des conincs van Basan/ ouer alle dat in dat lāt was: Juda eñ Israhel waren onuelyckē gelyc t'lant vandē zee in vlechtē etende eñ dynckēde/ eñ vrolyc zijnde.

Maer Salomon was in syn heerschappie/ hebbende alle de coninckrycke met hē vander vloet des lāts vandē Philistijnē tot de palen vā Egyptē de welcke hem gifte brachten eñ hem diendē alle de dagen syns leuens. Eñ Salomōs spyse was t'elckē dage besonder/ dertich chorē bloeme vā terwen inele eñ sestich chorē grof meel/ thien gemeste ossen/ eñ twintich geweydde ossen/ eñ hondert rāmen wtgenomē dat wilthaet vā herten/ tapeten/ eñ buffelen/ eñ gemeste voghelen/ want hy besat alle d'lantschap dat ouer dē vloedt was als van Thapsa tot Gaza toe/ eñ alle de coningen van dien lantschappen: eñ hy hadde vrede van alle syden int ronde/ Eñ Juda eñ Israhel woonden sonder eenige vreese een yegelyc onder synē wyngaert/ eñ onder synen vychboō van Dan tot Berssabee toe/ alle de dagen van Salomon/ Eñ Salomon hadde dertich duysent cribbē vā wagen peerden/ eñ twaelf duysent reysegher peerden/ Ende de voorseyde officiers des Conincks voedden dese. Maer dat des Conincks Salomons tafele vā noode was te leuerden sy ooc met grooter neerstycheyt te synen tyde/ Daer toe brachten sy ooc gerste eñ stroo voor de peerdē eñ voor t'groot veerder placetsen daer de Coninck was/ nae dat henlieden gestelt was. Ooc so heeft Godt Salomon wysheyt eñ voorsienicheyt gegeuen seer veel bouen maten/ eñ breedheyt des herten/ gelyc dat sant welc aenden ouer der zee is. Eñ Salomons wysheyt ghinck tē bouen de wysheyt van alle de Oosterschen eñ der Egyptenaren/ eñ hy was wijser dā alle de menschē: wyser dan Ethan de Ezrahiter eñ Heman eñ Chalcol/ eñ Dorda Mahols sonen: eñ hy was vernaemt onder alle de heydenē int ronde/ Eñ Salomon heeft ooc gesproke dry duysent parabolen/ eñ syn gedichte sangen waren vyf duysent. Eñ hi disputeerde vā de boomē vandē cederboom die in Libano is/ totter hysopen toe die wten muer spruyt/ eñ hy sprack wyselyck vanden vee ende vanden vogelen/ eñ van dat cruypende gedierte/ ende vanden visschen. Eñ sy quamen wt allen volcken om Salomons wysheyt te hooren ende van alle de Conunghen des lants die syn wysheyt hoorden.

De Coninck Hiram sandt Salomoni den Coninck na Hierusalem constighe timmerlieden, om den tempel Gods te maken.

Dat v. Capittel.

Ende Hiram de Coninck Tyri heeft syn knechten aen Salomon gesonden: want hy heeft gehoort dat sy hem gheſalft hadden tot eenen Coninck voor synen vader: want Hiram altyt Dauids vrient geweest hadde.

Eñ Salomon sant tot Hiram seggende:

Ghy weet den wille vā mynen vader Dauid eñ dat hi niet en heeft mogen timmeren dat huys vanden naem des Heeren syns Gods/ om der oorloogē wille rōtsomme/ tot datse de Heere onder de voetstappen vā synen voeten gegeuen soude hebben. Maer nu heeft my de Heere myn God ruſt ghegeuen al rontsom/ eñ daer en is geenen Sathā oft quaden oploop/ waerom dat ick benēcke den naem des Heeren myns Gods een tempel tē timmeren/ gheluck de Heere myn vader Dauid gesproken heeft seggende: U sone den welcken ick gheuen sal voor vp uwen conunclycken stoel/ die sal mynen naē een huys timmeren. Hierom beueelt uwe knechten dat sy mi cederboomen afhouwen van Libano eñ laet myn knechtē met uwen knechten zyn/ eñ ick sal uwen knechten loon gheuen sulc als ghy eyschen sult. want ghy weet wel datter geen man onder myn volc en is die boomen houwen can/ gelyc die vā Sidonien. Alsus doen Hiram Salomōs woorden gehoort hadde so heeft hy hem seer verblijt/ eñ heeft geseyt: Gebenedyt zy heden de Heere de God die Dauiden eenen alderwysten sone ghegeuen heeft ouer dit groot volc. Eñ Hiram heeft aen Salomon gesonden seggende: Ick heb gehoort alle dat ghy my beuolen hebt/ ick sal alle uwen willt doen in cederboomen ende abeelboomen/ Myn knechtē sullen die al brengen vā Libano tot aen de zee: eñ ick sal die aen een vāst maken tot vlotē in de zee totter plaetsen die ghy my sult te kennen geuen/ eñ ick sal v die aenbrengen eñ ghy sultse halen: eñ ghy sult my geuē dat my vā noode is/ op dat myn huys mach teten hebben. Eñ alsus so gaf Hiram Salomon cederen houten eñ abeel houten na alle synen wille. Maer Salomon gaf Hiram twintich duysent chorē terwe tot victalie van synē huyse/ eñ twintich chorē vā de suyuerste olie. Dese dingen gaf Salomon

Hiram

Hiram alle iaer. Oock soo heeft de Heere
3.Reg.4.b.11 Salomon wijsheyt gegeuen gelyck hy hem
geseyt hadde: eñ het was peys tusschen Hi-
ram eñ Salomon/ ende sy hebben beyde een
verbont gemaect. Eñ de Coninc Salomõ
heeft werclieden gecosen wt geheel Israhel/
de tale was van dertich duysent mannen:
eñ hy heeft die gesonden tot Libanum/ tot
elcker maent thien duysent mannẽ by buer-
ten/ also dat sy twee maenden in haerlieder
duysen waren. Eñ Adoniram was ghestelt
D ouer desen kuese. Salomon hadde tseuen-
tich duysent mannẽ die lasten droegen ende
tachtentich duysent steenhouwers int ghe-
berchte/ sonder de oueršte officiers die
ouer alle de wercken besonder gestelt warẽ/
dry duysent eñ dry hondert in getale die ge-
bodt hadden ouer t'volc eñ ouer de gene die
het werck deden. Ende de Coninck heeft
beuolen dat sy groote steenen souden nemen
costelycke steenen tot des tempels fonda-
ment/ ende dat sy die souden viercantich ma
ken/ de welcke Salomons metsers ende
Hirams metsers effen ghemaeckt hebben.
Maer de Gibliters hebben houten eñ stee-
nen bereyt om dat huys te timmeren.

De figure ende timmeringhe des tempels, aengaende syn principaelste stucken van buyten ende binnen.

Dat vj. Capitel.

A ALdus so ist geschiet in dat vierhondert-
2.Par.3.a.1. ste eñ tachtentichste iaer na dat de kinde
ren van Israhel wt dat landt van Egypten
gecomen waren/ int vierde iaer van Salo-
mons regiment ouer Israhel (in de maent
Zio welck is de tweede maent) dat hy heeft
begonnen des Heeren huys te timmeren.
Eñ het huys dat de Coninck Salomon
den Heere timmerde/ hadde tsestich cubitus
in de lengde/ ende twintich cubitus in de
breydde/ ende dertich cubitus in de hooch-
de. Ende daer was een portael voor
den tempel twintich cubitus lanc/ na de ma
te van des tempels breydde/ ende het hadde
thien cubitus van breydden/ voor dat aen-
schyn des tempels. Ende hy heeft inden
tempel cromme vensteren gemaect. Ende
hy heeft opden muer des tẽpels getimmert
galeryen rontsomme aen de murẽ des huys
rontsomme den tẽpel eñ de heylichste plaet-
se/ eñ hy heeft daer sydeschuttels rontsomme
aen ghemaect. De galerye die onder was
hadde vijf cubitus inde breydde/ eñ de mid-
delste galerye was van ses cubitus in de
breydde/ eñ de derde galerye hebbende seuen
cubitus in de breydde. Eñ hy heeft int huys
balckẽ gestelt rontsomme van buytẽ dat die
aen des tempels muren niet en hielden.
Maer doen dat huys getimmert wordde so
ts dat van geestende eñ volmaeckte steenen
gemetst eñ doen men dat huys timmerde/ so
en hoordemẽ daer in noch hamer/ noch bijl
noch geenderhande yseren instrument. De
duere van der middelster syden was inden
muer des huys ter rechter syden/ ende door
eenen windelgraet gingemen tot op de mid-
delste camer/ eñ van de middelste tot op de
derde. Eñ hy heeft dat huys ghetimmert
eñ volmaect. Ooc heeft hy het huys ghedect B
met haenbalcken van cederboomen/ ende
hi heeft een solderinge ouer dat geheel huys
getimmert vijf cubitus hooghe/ eñ hy heeft
dat huys gedect met cederen houten. Eñ
het woort des Heeren is tot Salomon ghe-
schiet seggẽde: Dit huys wele ghetimmert
ist dat ghi in mijn gebeden wandelt eñ mijn
vonnissen doet eñ alle mijn beuelingen on-
derhoudt/ daer door wandelende/ soo sal ick
mijn woort met v vast maken/ het welck ick
tot Dauid uwen vader gheseyt hebbe. 1.Reg.7.c.16
2.Par.11.b.5.
Eñ ick sal int midden der kinderẽ van Is-
rahel woonen eñ mijn volc vã Israhel niet
verlaten. Hierom so heeft Salomon dat
huys getimmert eñ volmaect/ Eñ hi heeft
de muren des huys van binnen beschot met
cederen berderen vã dat plancyer des huys
tot dat opperste vanden muren/ eñ tot aen
de haenbalcken/ eñ hy heeft die van binnen
heel overdect met cederen hout eñ het pau-
ment des huys heeft hy overdect met aber-
len planckẽ. Eñ hy heeft aen dat achterste
deel des tempels ghetimmert van twintich
cubitus onderslagen van cederen hout/ van
dat plancyer tot dat opperste toe/ ende hy
heeft dat binnenste huys vã dat oratorie ge-
maect tot een heylich der heyligen. Maer
den tempel was van veertich cubitus voor
de doore van dat oratorie. Eñ dat gheheel
huys was vã binne met cederẽ hout bekleet/
hebbẽde syn dracyende werckẽ eñ toeuoech-
sels constelijc gemaect eñ verheuẽ geneden
weer/ het worde al met berderen van cederẽ
hout bekleet/ also datmen geenen steen indẽ
muer sien en mochte. Maer de plaetse van
dat oratorie hadde hy int midden des huys
gemaect in dat binnenste deel/ dat hy de arc-
he van des Heeren verbõt daer stellẽ sonde. C
Eñ dat oratorie hadde twintich cubitus in
syn lẽgde/ eñ twintich cubitus in syn brey-
de eñ twintich cubitus in syn hoochde/ ende
hy heeft dat bedect eñ bekleet metten alder
puerste goude. Eñ den outaer heeft hy ouc
met cederẽ hout bekleet. Ooc heeft hy dat
huys voor dat oratorie met dat alderfynuer-
ste gout bekleet/ ende hy heeft de platen vast
gemaect met gulden nagelen/ Eñ daer en
was niet inde tempel dat met goude niet be
dect en was/ Maer ooc heeft hy den gheheel
outaer van dat oratorie met goude bedeckt.
Eñ hy heeft in dat oratorie twee Cheru-
bins gemaect vã olyfboomẽ hout thien cu-
bitus hooge/ Den eenen vleugel vanden
Cherub was vã vijf cubitus/ eñ den anderẽ
vleughel vanden Cherub was ooc van vijf
cubitus/ dat is t'samen hebbende thien cubi-
tus van dat wterste vanden eenen vleughel
tot dat wterste des anderẽ vleugels. Eñ dẽ
tweedẽ Cherub was ooc van thien cubitus
hooge in gelycker matẽ eñ in beyde de Che-
rubins was een werck/ dat is den eenen
Cherub hadde de hoochde vã thien cubitus/
ende desgelycx ooch den tweeden Cherub. D
Eñ hi heeft de Cherubins gestelt int mid-
den

den van den binnenſten tempel: eñ de Cherubims ſtrecten haer vleughelen wt/eñ den eenen vleughel raecte den eenen muer/ ende den vleugel van den tweeden Cherub raecte den anderen muer: maer de ander vleugelen die raecten aen malcanderen int midden des tempels. Eñ hy heeft de Cherubims oock met goude ouerdect. Eñ alle de muerē des tempels rontſomme heeft hy gegroeft met verſcheydē geſneden eñ gedraeyde werckē: ende hy heeft daer in ghemaect Cherubims eñ palmboomen/eñ verſcheydē ſchilderyen/recht oft ſy wt den muer gehanghen eñ geſproten hadden. Eñ oock heeft hy dat plaeyſtel des huys met goude ouerdect binnen eñ buyten. Eñ inden inganck der oratorien heeft hy twee cleyn dueren van olyfboomen hout gemaect/ eñ vyf cantighe ſtylen. Ende de twee dueren waren van olyfboomen hout/eñ hy ſneedt daer inne de gelyckeniſſe van Cherubims/eñ de gedaenten van palmboomen/ende ſeer wtſtekende beeltwerck/eñ hy heeft die met goude ouerdect:eñ ſoo wel de Cherubims als de palmboomen/ ende de ander heeft hy met goude ouerdect. Eñ hy heeft inden inganck des tempels ſtylen gemaect vā olyfboomē hout viercantich/ eñ twee dueré vā abeelen hout tegen malcanderen/eñ beyde de dueren waren dobbel/ende ſy ginghen open houdende aen malcanderen. Ende hy ſneet daer op Cherubims ende palmboomen/ eñ geſnedē werck ſeer verre wtſtekende/ ende hy heeft die alle met gouden platē bedect/ bequamelyck gewracht op de ryc. Eñ hy heeft ghetimmert het binnenſte voorhof vā dry ryen gehouwender ſteenen/eñ van een ryc cederen houtē. In dat vierde iaer is des Heeren huys geſondeert in de maent Zio/ eñ in dat elfſte iaer in de maent Bul/ welck is de achtſte maent/ is dat huys volmaeckt in alle ſyn werck/ ende in alle ſynen huyſraet/ eñ hy heeft dat getimmert ſeuen iaren lanc.

Van Salomons palleys, ende van d'wouthuys, ende ſyn groote coſtelyckheyt.

Dat vij. Capittel.

A MAer ſyn huys heeft Salomon ghetimmert derthien iarē/ende hy heeft dat ter volcomenheyt gebracht. Eñ hy heeft oock getimmert dat huys vā dat boſch Libanus/ houdert cubitus lanck/ende vyftich cubitus breet/eñ dertich cubitus hooge: eñ vier wādelplaetſen tuſſchen cederē colomnē: wāt hy hadde cederen boomen tot colomnen doen houwen/ Eñ hy berleedde alle dat welffſel met cederen berderen/ het welc onderhoudē worde van vyfen veertich colomnen/ Eñ de een ryc hadde vyfthien colomnen teghen malcanderen geſtelt/ ende recht teghen ouer malcāderen ſiēde/ alſo datter gelycke ruymte was tuſſchen de colomnen/ende op de colomnen viercantige balcken in alles gelyck.

Eñ hy heeft een portael der colomnen gemaect vyftich cubitus lanc/ ende dertich cubitus breedt: ende een ander portael aen dat voorſte van dat meeſte portael: eñ colomnen ende capiteelen op de colomnen. Ooc heeft hy ghemaeckt dat portael van de conſtitorie daer den rechters ſtoel was/ eñ hy heeft dat beſchut met cederen houte van dat pauemēt tot dat opperſte toe. Eñ het huyſken daer men te recht ſat/ was int midde van dat portael van gelycken werche. Ooc heeft hy een huys gemaect voor de dochter van Pharao (de welcke Salomon tot een huyſvrouwe genomen hadde) van ſulcken werche als dit portael was. Deſe waren al van coſtelyckē ſteenen/ de welcke al na een ryc eñ mate ſoo wel van binnen als vā buyten geſaecht waren/ van dat fondament aen tot dat hoochſte vandē mueren toe/ ende van binnen tot dat grootſte voorhof. Maer de fondamenten waré van coſtelyckē ſteenē/vā ſteenē dit thien oft acht cubitus groot waré. Eñ daer bouē waren coſtelycke ſteenē van gelycker maten geſaecht/ eñ deſgelyes ooc vandē cederhout. Eñ dat grootſte ront voorhof was vā dry ryen van gheſneden ſteenen/ eñ van eender ryen van gheſchaefden cederen houte: alſo waert ooc in dat binnenſte voorhof vā des Heeren huys/ eñ in des huys portael. Eñ Salomon heeft wtgeſonden/ eñ doen halen Hiram van Tyro/ eender wednwen ſone van Nephthalims ghelachte/ wiens vader was een Tyrier/ eenen conſtigen werrman int metael ende vol wyſheden/ eñ verſtāts/ ende leeringhen om alderhande werck van metael te maken. De welcke (als hy by den Coninck Salomon comen was) heeft alle ſyn werck gemaect. Eñ hy heeft gegoten twee metalen colomnen/ welcke colomne was achthien cubitus hooghe: eñ een coorden van twaelf cubitus ginck rontſomme beyde de colomnen. Hy maecte oock twee capiteelen/ de welcke men ſtellē ſoude op de hoofden van de colomnen van metael ghegoten/ dat een capiteel was vyf cubitus hooghe/ ende dat ander capiteel ooc vyf cubitus hooge/ eñ als op een maniere vā een nette/ ende van ketenen aen malcanderen met een wonderlyc werck gevlochten/ Beyde de capiteelen der colomnen waren ghegoten werck: ſeuen omnekeerē der netteekens waren aen d'een capiteel/ende ſeuen netteekens aen dat ander capiteel. Ende hy heeft de colomnen volmaeckt/ende hy heeft gemaect twee ryen van granaet appelen int ronde aen beyde de netteekens/ dat ſy de capiteelen bedecken ſouden die op d'alderhoochſte ſtonden/ ende op de ſelue maniere heeft hy aen dat tweede capiteel oock ghemaect. Maer de capiteelkens die op de hoofden van de colomnen waren/die waren conſtelyck ghemaect gelyck een lelien werck/ in dat portael vier cubitus groot/ Ende noch ander capiteelkens opt hoochſte van de colomnen daer bouen gheſtelt na de mate vander colomnen/ tegen de netteekens: eñ daer waren twee hondert ryen vā granaet appelē/ rontſomme dat tweede capiteel. Ende hy heeft twee colomnē geſtelt int portael des tēpels. Ende als hy de colomnen ter rechter handt

gheſtelt

geſtelt hadde/ſo heeft hy haer den naem Jachin gegeuen: deſgelycs heeft hy de twee de colomne opgericht/en hy noemde den naem van die Booz. En op der colomnē hoofden heeft hy een werc geſtelt na de maniere van eender lelien/en dat werc der colomnen is volmaect geweeſt. Hy heeft ooc een gegoten zee ghemaect/ thien cubitus wijt van den eenen cant tot aen den anderen cant/ al omme ront: de hoothde van die was vā vijf cubitus/en een coozdeken van dertich cubitus/liep daer al rontſomme ouer. En onder den cant ginc een geſnedē werc rontſomme dē zee van thien cubitus: de twee rijen van de wtgegroefde wercken waren ghegoten.

En ſtonden op twaelf oſſen/waer af de drie waren gekeert Noozdwaerts/en drie Weſtwaerts/en drie Zuytwaerts/ende drie Ooſtwaerts: en de zee was bouē op de oſſen alſo dat alle haer achterſten binnewaerts verboz ghen waren. En de dicte des ketels was van drie ooren/ en ſijnen wterſten cant was gelijc den boozt van eenē kelck/ en gelijc dat blat van een open lelie/en hy hiel twee duyſent baten/en drie duyſent metreten. En hy heeft gemaect thien metalē baſementen/elck baſement vier cubitus lanc/ en vier cubitus breet/en drie cubitus hooge. Ende alle het werc vandē baſementē was wtgeſneden/en daer was eē geſnedē werc tuſſchē de voechſelen/ En tuſſchen de croonkens en viechten waren leeuwen en oſſen/ en Cherubims: en deſgelycks oot bouen in de voechſelen: en onder de leeuwen ende oſſen waren gelijck banden van metale wthangende/ En vier raders aen elck baſement/ en metalen aſſen/ en aen de vier hoecken waren gelijck ſchouderkens gegoten onder dat waſchvat tegen malcanderē ſiende. En den mont van dat waſchvat van binnen was int opperſte van den hoofde/ en datmē buyten ſach was eenē cubitus groot/heel ront/ en het hadde tſamē ooc onderhalue cubitus/ waer in de hoeckē van de columnen warē verſcheydē geſneden wercken/ en de middel plaetſen tuſſchen de colomnen waren vierkantich/ en niet ront.

En de vier raderē die aen de vier hoeckē des baſements warē die waren vaſt aen een onder dat baſement/ een rat was onderhalf cubitus hooge/ en het warē alſulcken raderen gelijcnē aen de wagenē pleech te maken/ en haer aſſen/en ſpeeken/en nauen/ende velgen/warē alle gegoten. Wāt de ſchouderkens aen de vier hoecken vanden eenen baſemente/waren wt dat baſement gegoten en daer vaſt aen gemaect. Maer in dat opperſte van dat baſement/ was eenderhande rontheyt vā onderhalf cubitus groot/ alſoo gemaect/ dat het waſchvat daer bouē op geſtelt mocht worden/ hebbende ſijn geſneden wercke/ en verſcheyden gehoolt werc wt ſy ſelues gewracht. En hy heeft ooc geſnedē in de tafelen die van metael waren/ en in de hoecken/Cherubims/en leeuwen/ en palmboomen by na tot de gelijckenuſſe vā eenen ſtaenden menſch/alſo datter ſcheē dat ſy niet

en waren daer wt geſneden/maer rontſomme daer aengeſet. Op deſe maniere heeft hi thien baſementē gemaect met eenē ghiet-ſel/ en na een mate/en met ghelijcken geſneden beeltwerc. Hy heeft ooc gemaect thien metalen waſchvaten/veertich baten hiel een waſchvat/ende het was van vier cubitus/en hy heeft elck waſchvat beſonder op een beſonder baſement geſtelt/ te weten van dien thien baſementen. En hy heeft thien baſementen geſtelt/ vijue ter rechter ſijden vanden tēpel/ en vijue aen de ſlincke ſijde. Maer de zee heeft hy geſtelt aen de rechte ſijde des tempels/tegē ouer den Ooſtē aen dat Suyden. Aldus heeft Hiram gemaect ketelen/ ronde ſchotelen/beckens: ende heeft alle Salomon des Conincs werc inden tempel des Heeren volmaect. Twee columnen ende twee coozdekens vanden capiteelkēs op de capiteelen der columnen/en twee nettekens dat ſy de twee coozdekens bedecken ſouden/ die op de hoofden der columnen warē. En vier hondert granaet appelē in de twee nettekens: twee rijen van granaet appelen/aen elc netteken/ om de coozdekēs der capiteelen te bedecken/ die op der columnen hoofden waren/ En thien baſementen/en thien beckens op de baſementen/ Ende een zee en twaelf oſſen onder de zee/ En ketelen/ en ſchotelen/en beckens: alle de vaten die Hirā booz Salomon maecte in des Heerē huys/ waren vanden ſijnſten metael. In dat plat lant der Jozdanen heeftſe de Conine gegoten in leemachtige aerde/tuſſchen Sochot en Sarthan. En Salomon heeft alle de vaten geſtelt: maer om de ſeer groote menichte/ſo en was daer geen ſeker gewicht vandē metale/ Ooc maecte Salomon alle de gereetſchap in des Heeren huys/ den gulden outaer/en de gulden tafelen/daermē de broden der voozleggingen op leggen ſoude/ en de gulden candelaren vijue ter rechter ſijdē/ en vijue aen de ſlincke ſijde/ teghen ouer dat oratozie van pueren goude: en gelijck lelien bloemen ende lampen daer bouen guldē/ en gulden ſnutters/ en water cruycken/ ende crauwelkens/en fiolen/ en mortierkens/en wieroockvaten vandē alder ſijnſtē goude: en de herren der dueren vā dat binneſte huys dat heylich der heyligē/ en van de dueren des tempels huys waren van goude. En hy heeft volmaect alle dat werc welc Salomon maecte in des Heeren huys/ en hy heeft daer binnen ghedragen alle dat ſijn vader Dauid geheylicht hadde/ ſiluer ende gout/ en vaten/ ende hy heeft die wech geleydt in de ſchatten van des Heeren huys. 2. Para. 5.

Hoe den tempel volmaeft zijnde, alle de ouders ghecomen zijn om Gods arcke daer in te dragen, Hoe Salomon t'volc gebenedijt, ende hoe hy biddende verhoort wordt.

Dat vij. Capittel.

1 DOen zijn vergadert alle de outſte gheboren van Iſrahel/met de Princen der geſlachten/ en de oueſte der familien vanden kinderen van Iſrahel by den Conine Salomon in Jeruſalem/ dat ſy de arcke van des Heeren verbont dragen ſouden wt Dauids 2. Para. 5.

ſtadt/

stadt dat is vā Sion. Eñ geheel Jſrahel is
by dē Coninc Salomon gecomē inde maēt
Bethanim op eenen feeſtdach welc is de ſe-
uenſte maent. Eñ alle de oude mannē van
Jſrahel zijngecomen eñ de prieſters hebben
de arche gehaelt/ eñ ſy hebben de arcke des
Heeren gedragen eñ dat tabernakel des ver
bonts/ eñ alle de gereetſchap vant de alder-
heylichſte plaetſe/ die in dat tabernakel wa-
ren: eñ deſe dingen dragen de Prieſters eñ
Leuiten. Maer de Coninck Salomon eñ
alle de menichte van Jſrahel die tot hem ge-
comen was/ ghinck met hem voor de arcke/
ende ſy offerden ſchapen ende oſſen ſonder
weerderinghe/ ende ſonder ghetal. Eñ de
Prieſters hebben die arcke van des Heeren
verbont gedragē op haer plaetſe tot oratorie
des tempels in dat heylich der heyligen on-
der de vlogelen vā de Cherubims/ want de
Cherubims ſtreecken haer vlogelen wt ouer
de plaetſe der arcken/ ende ſy bedeckten de
arcke eñ haer hantboomen van boven. Eñ
doen de hantboomen wtſtaken alſo datmen
haer wterſte eynden ſach buytē de heylichſte
plaetſe voor dat oratorie/ ſo en ſachmen die
niet voorder van buyten/ de welcke aldaer
noch gheweeſt zyn tot op den dach van he-
den toe. Maer in de arcke en was anders
Hebr. 9.4. niet dan de twee ſteenen tafelen/ de welcke
Exo. 16.d. 17. Moyſes in Horeb daer inne geleydt hadde/
1. Par. 6.2.1. doen de Heere het verbondt met de kin-
13 deren van Jſrahel maecte/ doen ſy wt dat lāt
van Egypten ghinghen. Ende het is
ghelchiet doen de Prieſters wt de heylich-
ſte plaetſe ghegaen waren/ dat eenen neuel
het huys des Heeren vervulde/ ende de
Prieſters en mochtē niet ſtaen eñ den Hee-
re dienen om des neuels wille/ want des
Heeren glorie hadde des Heeren huys ver-
vult. Doē ſeyde Salomō: De Heere heeft
gheſeyt/ dat hy inden neuel woonen ſoude/
Timmerende heb ic een huys getimmert
tot uwer woonſteden/ uwen ſeer vaſtē ſtoel
inder eewicheyt. Eñ de Coninc keerde ſyn
aenſicht omme/ eñ ghebenedijde alle de ver-
gaderinge van Jſrahel: wants de ghecheel ge-
meynte van Jſrahel ſtont. Eñ Salomon
ſeyde; Ghebenedijt moet weſen de Heere de
Gode van Jſrahel die met ſynen mondt ge-
ſproken heeft tot Dauid mynen vader/ ende
in ſyn handen volbracht heeft/ ſeggende:
Van dien dach dat ick mijn volc van Jſ-
rahel wt Egypten geleyt hebbe/ ſo en heb ic
geen ſtadt verkoren wt alle de geſlachtē van
Jſrahel/ dat daer een huys ſoude getimmert
worden/ eñ dat mijnē naem daer zijn ſoude/
maer ick heb Dauid verkoren/ dat hy ouer
mijn volck van Jſrahel zijn ſoude. Ende
2.Reg.7.2.1. Dauid mijn vader hadde een huys willē tim-
merē voor den naem des Heeren des Gods
van Jſrahel/ eñ de Heere heeft gheſeyt tot
Dauid mijnen vader: Dat ghy gedacht hebt
in v herte mijnen name een huys te timme-
ren daer hebdy wel aen gedaen/ dat ſchuert in
v gedachte ouerleggende/ Maer nochtans
ghy en ſult my geen huys timmeren/ maer
v ſone die wt uwen lendenen comen ſal die
ſal mijnen naem een huys timmeren. De
Heere heeft ſyn woort vaſt gemaect d'welck
hy geſproken heeft/ ende ick ben geſtaē voor
mijnen vader Dauid/ ende gheſeten op den
coninclijcken ſtoel van Jſrahel ghelijck de
Heere geſproken heeft. Eñ ic heb den naem
des Heeren des Gods vā Jſrahel een huys
ghetimmert/ Ende ick heb daer geſtelt de
plaetſe der arcken daer des Heeren verbont
inne is/ het welck hy vaſt gemaect heeft met
onſen vaderen/ doen ſy wt Egypten gegaen
waren. Ende Salomon heeft ghedaen C
voor des Heeren outaer/ int aenſchijn der
vergaderinghen van Jſrahel/ ende hy heeft
ſyn handen ten hemel wtgherepckt/ ende 1.Mac.1.b.i.
gheſeyt: Heere God van Jſrahel daer en is
gheen Godt wt gelijcke boven inden hemel
ende beneden op de aerde/ die v verbont eñ
bermherticheyt uwen dienarē bewaert/ die
voor v wandelen in allen haer herte. Die
uwen dienaer Dauid mijnen vader gehou-
den hebt t'gene dat ghy hem geſeyt hadt met
den monde hebt ghy gheſproken/ eñ metten
handen hebdy dat volbracht/ ghelijck deſen
dach thoont. Hierom o Heere God van
Jſrahel bewaert uwen dienaer Dauid mij-
nen vader t'gene dat ghi hem geſprokē hebt 1.Reg.7.b.11
ſeggende: Daer en ſal van v geen man weck c.16.
genomen worden voor my die ſitten ſal op
den throon vā Jſrahel: alſo nochtans ſalt dat
v ſoudē haer wegen bewaren/ dat ſy wande
len voor my ghelijck ghy voor mijn aenſicht
gewandelt hebt. Eñ nu o Heere God van
Jſrahel laet v woorden gheeſticht worden
die ghi geſprokē hebt tot uwen dienaer Da-
uid mijnē vadē. Salmē hierom oock meyē
nen dat God doch warachtelijck op aertrijc
woonē/ want eñ dat den hemel eñ de hemel-
ten der hemelen v niet begrijpen en connen/
hoe veel te meer ſal dit huys d'welc ic ge-
timmert hebbe dat niet vermogen? Maer
ſiet op dat ghebedt van uwen dienaer eñ op
zijn begeerte o Heere mijn God. Hoort aen
den lof/ eñ t'ghebedt d'welck v dienaer he-
den voor v bidt/ Dat v oogen mogen open
zijn op dit huys/ nacht eñ dach: op dit huys
daer ghy af gheſeyt hebt. Mijnen naem ſal Deut.12.b.11
daer zijn/ op dat ghy verhoort dat gebet het
welcke v dienaer op deſe plaetſe tot v bidt:
Dat ghy verhooren wilt dat ootmodich
biddē ws dienaers eñ ws volcs Jſrahel alle
dat ſy v bidden ſullen in deſe plaetſe/ eñ ghy
ſult dat verhooren in de plaetſe van uwer
woonſteden inden hemel: eñ als ghy die ſult
verhoort hebben/ ſo ſuldy ghenadich weſen;
Jſt datter een menſch geſondicht heeft te- D
ghen ſynen naeſten eñ dat hy eenighen eedt
heeft daer hy mede verbonden is/ eñ dat die
om die eet coēt voor uwē outaer in v huys/
ghy ſult dat verhooren inde hemel/ eñ doē/
eñ ghi ſult uwē dienaers recht doen/ verdoe-
mende den ongodlijckē/ eñ ſynen weck we-
derom geuende op ſyn hooft/ eñ ghy ſult dē
rechtueerdighen rechtueerdich maken/ ende
hem wedergeuen na ſyn rechtueerdicheyt:

Jſt

Ist lake dat v volc van Israhel geuloden
is voor haer vyanden (want sy sullen tegen
v sondigen) en dat sy dā penitencie doen, en
uwen naem belijdende comen en bidden en
v ootmoedelijck smeecken in dit huys, soo
verhoortse indē hemel, en vergeeft de sonde
ws volcs vā Israhel, en ghi sultse wederom
brengen int lant dat ghy haren vaderen ge-
geuen hebt. Ist dat den Hemel ghesloten
wort, en dat niet en reghent om haerlieder
sonden wille, en dat sy op dese plaetse biddē-
de penitencie doen uwē naem, en dat sy hen
afkeeren vā haren sonden om des verdriets
wille: so verhoort hen inden hemel, ende
vergheeft de sonden uwer dienaers, en ws
volcs Israhel, en toont henliedē eenen goe-
den wech, daer sy door wandelen mogen, en
geeft regen op v lant dweic ghy uwē volcke
tot een erfbesittinghe ghegeuen hebt. Ist
datter int lant honger opgestaen is, oft een
pestilencie, oft een quade locht, oft broochte
des lants, oft sprinckhanen, oft des coorens
gantsche verderfenisse, en dat hem syn vrāt
lyden aendoet, syn poorten beleggende, al-
derhande plagen alle cranckheyt, eenigher-
hande verbanninge, en veruloeckinghe, die
eenigen menschē geschiet is van uwen volc
Israhel, ist datter yemandt de wonde synes
herten bekent, en dat hy syn handē wtreyct
in dit huys, dat suldy verhooren in dē he-
mel in de plaetse van uwer woonstēden, en
ghy sult genadich wesen, en doen dat ghi ee-
nen yegelicken gheuen sult na alle syn we-
gen, gelijck ghy syn herte sien sult (wāt ghy
kent alleene het herte van alle der menschen
kinderen) dat sy v vreesen alle de daghen
die sy leuen op dat aenschijn des lants, welc
ghy onsen vaderen ghegeuen hebt. Daer
toe ooc een vreemdelinck, die van uwē volc
Israhel niet en is, als die sal ghecomen zijn
van verre lande om uwen naem, (want
uwen grooten naem, en v sterche hant, ende
uwen wtgestrecten arm sal ouer al gehoort
worden) Als hy dan hierom comen sal zijn,
en sal bidden in dese plaetse, so sult ghi dat
verhooren inden hemel int firmament van
uwer woonstēden, en ghy sullet al doē daer-
om dat de vreemdelinck v aenroept, op dat
alle volcken der aerden uwen naem mogen
leeren vreesen, gelijc v volck Israhel, en dat
sy beminden mogen, dat uwē naem ouer dit
huys aengeroepen is, het welc ic getimmert
hebbe. Ist dat v volck wtgetrockē sal zijn
ten strijdē tegen syn vyandē door den wech
werwaerts dat ghy die senden sult, dan sul-
len sy v bidden tegen den wech vāder stadt,
die ghy verkoren hebt, en tegen dit huys dat
ick uwen naem getimmert hebbe, en ghy
sult wt den hemel haerlieder ghebeden ende
haerlieder ootmoedich smeecken verhooren,
en ghy sult henliedē recht doen. En ist dat
sy tegen v sondigen (want daer en is gheen
mēsche die niet en sondicht) en dat ghy gram
zijnde hen leuert harē vyanden, en dat sy ge-
vangen wech gheleyt worden inder vyanden
lant verre oft by, en dat sy penitencie doē
in haer herten, in de plaetse van haerder ge-
vangenissen, en dat sy hen bekeerēde v biddē
in haer gevangenisse, seggende: wy hebben
gesondicht, wy hebbē boselijck gedaen, wy
hebben ongodlijckē geleeft: en dat sy we-
deroin tot v keerē met haren geheelen herte,
en met haer geheel siele in dat lant vā haren
vyanden daer sy gevangē geleyt sullen zijn,
en dat sy v bidden tegen den wech vā haren
lande, d'welc ghi haren vaderē gegeuē hebt,
en der stadt die ghy verkoren hebt, ende des
tempels dīe ic uwē naem getimmert hebbe:
so suldy haer gebeden en haer ootmoedich
aenroepen verhooren indē hemel, int firma
ment van uwen stoel, en ghy sult henlieden
recht doen, en uwen volcke genadich zijn,
dat tegen v gesondicht heeft, en allen haer-
lieder boosheden, door de welcke sy tegen v
ouertrē hebben, en ghy sult henliedē berm
hertichevt verleenē door de gene die henlie-
den gevangen hebben sullen, dat sy haerder
ontfermen mogen. want het is v volck en
v erfdom, de welcke ghy wt dat lant vā E-
gypten geleyt hebt wt dat middē vandē yse-
ren ouen. Op dat v oogen moghen open
zijn tot ws dienaers gebet, en ws volcs Is-
rahel, en dat ghy die verhoort in alle de din-
gen daerom dat sy v aenroepē sullen, wāt
ghy hebt die door v tot een erfdom wtghe-
scheydē van alle volckē des aertrijcs, gelijck
ghy door Moysen uwen dienaer gesproken
hebt, doen ghy ons vaders wt Egyptē leyd-
det Heere Godt. En het is geschiet, doen
Salomon den Heere biddende alle dese be-
dinge en ootmoedige aenroepinge voldaen
hadde, dat hy opgestaen is van dat aenschijn
des outaers des Heeren, wāt hi hadde bey-
de syn knien op de aerde ghebooght, en syn
handē ten hemel wtgereyct. Hierom is hy
opgestaen, en heeft met grooter stemmē alle
de vergaderinghe van Israhel ghebenedijt,
seggende: Gebenedijt zy de Heere die synē
volcke vā Israhel ruste gegeuē heeft, na alle
dat hy gheſproken heeft, daer en is niet een
woort ontvallē van alle s'goet d'welc hi ge-
sproken heeft door Moyses synen dienaer.
De Heere onse Godt zy met ons, gelijc hy
met onsen vaderen gheweest heeft, ons niet
verlatende noch verwerpende. Maer hy
neyghe onse herten tot hem, dat wy in alle
syn wegen mogen wandelen, en dat wy mo
gen onderhoudē syn gebodē, en syn ceremo
nien, en syn rechten, alle die hy onsen vade-
ren gebodē heeft. En laet dese mijne woor-
den met de welcke ic door den Heere gebe-
den hebbe by den Heere onsen Godt comen
nacht en dach, dat hy synē dienaer recht doe,
en synen volcke vā Israhel tot allen dagen:
en dat alle de volckē der aerden wetē mo-
gen, dat de Heere selver God is, en dat daer
voorts geen ander God en is dan hy. En
laet ons herte oock volmaeckt zijn met den
Heere onsen Godt, op dat wy in syn inset-
tingen mogē wandelē, en zijn gebooden be-
waren, gelijck dat heden is. Hierom heeft
de Coninc en geheel Israhel met hem slach-
offeranden

a. Par. 6. g. 14
Ioan. 1. d. 8.
Eccle. 7. c. 11.

offerandē geoffert voor dē Heere. Eñ Sa-
lomon heeft vreedtſamige offerandē gedoot
de welcke hy den Heere geoffert heeft/twee-
twintich duyſent oſſen / eñ hondert duyſent
eñ twintich duyſent ſchapen : eñ ſy hebben
des Heeren tempel gewydt/te weten de Co
ninc eñ de kinderen van Iſrahel. Op dien
dach heeft de Coninc geheylicht het midden
van dat voorhof/dat voor des Heeren huys
was: want hy dede daer heel brantofferan-
de/ ende ſacrificie/eñ dat vet des ingewants
van de vreedtſamighe offerande : want den
metalen outaer die voor den Heere was/die
was te cleyn/ende hy en conſte te ſamen niet
houden de heel brantofferande/ ende de ſa-
crificie/ende dat vet des inghewandts der
vreedtſamigher offeranden. Aldus heeft
Salomon op dien tyt een feeſtelic hoochtyt
gehouden/ eñ geheel Iſrahel met hem / een
groote menichte vā daermē gaet in Emach/
tot aen de riviere van Egypten / voor den
Heere onſen God/ſeuen dagen eñ ſeuen da
gen/dat is veerthien dagen. En op dē acht-
ſten dach heeft hy t'volc laten gaen/de welc-
ke hebbende den Coninc gebenedyt/zyn in
haer tabernakelen gegaen vrolich ende met
blyder herten van alle de goede dinghen/ de
welcke de Heere gedaen hadde Dauid ſyné
dienaer/ ende Iſrahel ſynen volcke.

Gods die openbaert den Coninck Salomon, eñ beloeft hem groote dingen, Ende Salomon gheeft Hiram den Coninc twintich ſteden.

Dat IX. Capitel.

A Maer het is gheſchiet/ doen Salomon de
timmeringe van des Heeren huys/vol
maect hadde / eñ des Cominc timmeragie/
eñ alle dat hy hadde begheert eñ willen ma-
ken/ dat hem de Heere een tweeden male
a Par.7.12. ghopenbaert heeft/gelyc hy hem gheopēbaert
b Deut.12.5. hadde te Gabaon. Eñ de Heere heeft tot
hem gheſeyt: Ick heb v ghehoort eñ v oetmoe-
dighe begheerte verhoort/die ghy voor my
ghedaen hebt/Ick heb dit huys geheylicht/
het welck ghy ghetimmert hebt/dat ick myn
naem daer ſtellē ſoude inder eewicheyt/
eñ myn oogen eñ myn herte ſullen daer zyn
tot allen dagen. Iſt dat ghy oock voor my
wandelt/gelyck v vader gewandelt heeft/in
ſimpelheyt des herten eñ in gherechticheyt/
eñ dat ghy doet alle dat ick v ghehoden heb-
be/ ende dat ghy myn wettelicke inſettin-
ghen ende rechten onderhoudt/ ſoo ſal ick
c 2.Reg.7.b.13. wt Coninclicks ſtoel ſetten ouer Iſrahel in
a.c. der eewicheyt/ Gelyck ick Dauid uwen va-
d Par.22.b.10. der geſproken hebbe/ſeggende: Daer en ſal
geen man van uwen geſlachte wech gheno-
men worden/wt den Comncs ſtoel van Iſ-
rahel. Maer iſt dat ghy voor een afkeerin-
ghe v lieden eñ v kinderen afkeert / my niet
volgende/noch myn gebodē onderhoudē-
de/ ende myn ceremonien die ick v te voren
geleyt hebbe/eñ dat ghy wech gaet/eñ dient
vreemde goden/ ende die aenbiddet/ ſo ſal
B ick Iſrahel wech nemen van dat overſte des
lants dat ick henlieden gegeuen hebbe/ende
den tempel dien ic voor myné naem gehey-
licht hebbe / ſal ick verworpen van mynen
aenſichte / eñ Iſrahel ſal weſen tot een ghe-
meyn ſegwoort/ eñ ſal tot een fabule zyn allē
den volcke. Eñ dit huys ſal tot een exem-
pel zyn . Alle die daer voor voorby gaet/ ſal
hem verwonderen eñ wiſpelen/eñ ſeggben:
waerom heeft de Heere deſen lande eñ de- Deu.29.d.24
ſen huyſe aldus ghedaen? Eñ ſy ſullen ant- Ier.22.c.9.
woorden: Om dat ſy den Heere haren God
verlaten hebben/ die haer vaderen gheleydt
heeft wt dat lant van Egypten/ende ſy heb-
ben vremde goden ghevolcht/eñ die aenbe-
den/eñ dien gedient/ daerom heeft de Heere
e Par.1.a.a. op henlieden alle dit quaet gebracht. Alſt
nu twintich iaren voorleden waren/ na dat
Salomō getimmert hadde de twee huyſen/
dat is des Heeren huys / eñ des Coninchs
huys (waer toe Hiram de Coninc vā Ty-
ro leverde Salomon cederen eñ abeelhou-
ten/eñ gout/na alle dat hem vā noode was)
doen heeft Salomon Hiram twintich ſtedē
gegeuen int lant van Galileen. Eñ Hiram
is wt Tyro gecomen/dat hy de ſteden beſien
ſoude die Salomon hem gegeuen hadde: eñ
ſy en behaechden hem niet/ ende hy ſeyde: C
Zyn dit de ſteden die ghy my ghegeuen hebt
broeder? Eñ hy heeft die ghenoemt het lant
van Chabul / tot op deſen dach toe. Ende
Hiram heeft noch aen dē Coninc Salomon
geſondē hondert eñ twintich talentē gouts.
Dit is de ſomme van de coſten / welck de
Coninc Salomon gegeuen heeft om te tim-
merē dat huys des Heeren / eñ ſyn huys/
eñ Mello/eñ den muer van Ieruſalem/ende
Heſer/eñ Mageddo eñ Gazer. Pharao de
Coninc van Egypten is opgetrocken/ ende
heeft Gazer ingenomen/ eñ de ſtadt metten
vyer verbrant/eñ het Chananeus volck dat
daer binnen woonde heeft hy doot geſlagē/
eñ hi heeft de ſtadt ſynder dochter Salomōs
huyſvrouwe tot haer houwelycke gifte ge-
geuen. Hierom heeft Salomon Gazer op-
getimmert eñ neder Bethoran/ ende Ba-
laath eñ Palmiram/ inder woeſtynen lant.
Eñ alle de dorpen die hem toebehoorden/
eñ ſonder muren waren heeft hy ſterck ge-
maect/eñ de ſteden der waghenen eñ de ſte-
den des roſvolcks / ende al wat hem beliefft
heeft te maken in Ieruſalem/eñ in Libano/
eñ in alle het lant van ſynder heerſchappien.
Alle dat volc dat er overbleven was van
den Amorrheiters/ ende Hethiters/ eñ Phe-
reziters/eñ Heuiters/ende Iebuſeiters/ die
vanden kinderen van Iſrahel niet en zyn/
deſer kinderen die int lant overbleven waē
ren/te weten/die de kinderē vā Iſrahel niet
en haddē connen verdryvē/ heeft Salomon
tributariſen gemaect tot op deſen dach toe.
Maer van den kinderen van Iſrahel en D
heeft Salomon geene in ſlaveliyckē ſtaet ge-
ſtelt/ maer ſy warē crijghs manne/ eñ syn
dienaers/eñ princē/eñ capityné/ eñ prouo-
ſten van ſynē wagenen eñ peerden. Eñ de
princen over alle Salomons werckē geſtelt/
waren vyfhondert eñ vyftich/ die het volck
onder haerlieder bedwanck hadden / ende
ghebodt hadden over de ghelēerte wercken.

2. Par. 8. c. 11. Maer des conincs Pharaos dochter is op-
ghegaen van Dauids stadt in haer huys het
welc haer Salomon getimmert hadde doen
timmerde hy Mello. Oock so offerde Salo-
mõ alle iarẽ drymael heel brantofferandẽ eñ
vredtsamige slachofferandẽ op den outaer/
den welckẽ hy den Heere getimmert hadde/
eñ hy ontstac ooc wieroockẽde offerãde voor
den Heere eñ den tempel is volmaect. Eñ
Salomon maecte oock een vlote schepen in
Asiongaber welc is by Ahilath op dẽ oever
vãder roodder zee / int lant vã de Edumiten.
Eñ Hiram heeft in de vlote der schepẽ syn
knechten gesonden / mannen die schipliedẽ
waren eñ die henliedẽ ter zee wel verstondẽ
met Salomons knechtẽ. De welcke als sy
gecomẽ waren te Ophir / nemende van daer
vierhondert ende twintich talenten gouts/
hebbẽ dat tot den Conine Salomon bracht.

Hoe de Coninghinne van Saba ghehoort hebbende de wijsheyt van Salomon ghecomen is om hem te sien na Ierusalem, Ende van synen rijckdom.

Dat x. Capitel.

1. Par. 9. a. 1. Matt. 12. d. 42. Luc. 11. d. 31. MAer oock de coninginne van Saba ghe-
hoort hebbende de vermaertheyt des
conincs Salomons / inden naem des Heeren
is gecomẽ om hem te ondersoecken met ge-
raetsclen. Eñ als sy binnen Ierusalem ge-
comen is met groten gesellschap eñ rijcdõ-
mẽ eñ met kemelen die brachten costelycke
specerien eñ ontallicke veel gouts / eñ coste-
lycke gesteentẽ so is sy gecomen tot den co-
nincK Salomon eñ heeft hem geseyt alle dat
sy in haer herte hadde. Eñ Salomon heeft
haer geleert alle de woordẽ die sy hem te vo-
ren geseyt hadde eñ daer en was met een re
dene die voor den coninck verborgen mocht
blijvẽ eñ daer hy haer niet op en antwoor-
de. Alsdan de coninginne vã Saba sach alle
Salomons wijsheyt eñ het huys dat hy ge-
timmert hadde / eñ de spyse synder tafelen /
eñ synder knechtẽ woningẽ eñ de ordinan-
tie van synẽ dienaers / eñ haer cleedere / eñ de
schenckers eñ de heel brantofferandẽ die hy
in des Heeren huys offerde / soo en hadde sy
voorts geenen gheest meer / eñ sy seyde tot
den Conine: warachtich is de sprake die ick
in mijn lant gehoort hebbe van mijẽ woor-
den / eñ van mijer wijsheyt / eñ ick en ghe-
loofdes henlieden niet diet my vertelde / tot
dat ick selue gecomen ben eñ dat met mijnen
oogen gesien eñ bevonden hebbe / dat my de
helft niet en is geboodtschapt. Dijne wijsheyt
eñ dijne werckẽ zyn al meerder dan de mare die
ick gehoort hebbe. Salich zyn dijne mannẽ eñ
salich zyn dese mijne dienaers / die altijt voor
dijn staen eñ dijne wijsheyt hooren. De Heere dijn
God zy gebenedijt / den welckẽ ghy behaget
hebt eñ die dijn geset heeft op den rijcstoel van
Israhel om dat de Heere Israhel lief gehadt
heeft inder eewicheyt eñ heeft dijn Conine ge-
maect dat ghy recht eñ rechtueerdicheyt doẽ
soudt. Hierom heeft sy den Conine gege-
uen hondert eñ twintich talenten gouts / eñ
boven maten seer veel costelycke specerien /
eñ costelijcke gheslechten. Daer en zyn van
dier tijt nooyt so veel costelycke specerien ge-
bracht / als de coninginne vã Saba den Co-
ninck Salomon gaf. (Eñ daer toe de vlote
der schepen van Hiram die gout wt Ophir
bracht heeft ooc van Ophir gebracht thymẽ
houten boven maten veel eñ costelycke ge-
steenten / eñ de Conine heeft van dien thyi-
nen houtẽ gemaect de stanfels in des Hee-
ren huys eñ in des Conincs huys eñ herpẽ
eñ heerenvoor de sangers. Daer en zyn noyt
sulcken thyinen houten gebracht oft gheslen
tot op desen dach toe.) Maer de Coninck
Salomon heeft der coninghinne van Saba
gegeẽ al dat sy van hem begeerde eñ socht
te sonder de dingen die hy haer ongebeden
van selfs gaf / na de manieren van coninclijc
ke gauen. De welcke is wederom gheheert
eñ gegaen in haer lant met haren dienaers.

Eñ het gewicht des gouts dat Salomon L
taerlijcs ghegeuen wordt / was ses hondert
eñ sestentsestich talenten gouts. Sonder
dat gout dat de mannẽ brachtẽ die op de stal-
len der wegen gestelt waren / eñ de coophe-
den / eñ alle die alderhande specerijen ver-
cochten / eñ alle de Coninghen van Arabien
eñ vorsten des lants. Doe heeft Salomon
gemaect twee houdert groote schildẽ vandẽ
alder puersten goude eñ hy gaf ses hondert
sicles gouts tot de platen van eenẽ schilde /
eñ dry hondert cleyn schilden van fijnen
goude eñ dry hondert pondẽ gouts bedeckẽ
eenen cleynen schilt eñ de Conine heeft dese
gestelt int huys van Libanus woud. Oock
so heeft de Conine Salomon eenen groten
throon van yvoore gemaect eñ hy heeft dien
bekleet met fijnen goude / dat boue matẽ seer
groot was / dẽ welckẽ stoel hadde ses trap-
pen / eñ dat opperste vanden stoel was ach-
ter rondo eñ twee handen waren aen d'een
eñ aen d'ander syde houdende de simplaerte /
eñ twee leeuwen stonden aen elck vanden
handẽ. Eñ twaelf leeuwkens aen de een / eñ
aen de ander syde staende op de ses trappẽ /
sulck wercke en was nooyt gemaect in alle de
conincrijcken. Daer toe alle de vatẽ daer
de Conine Salomon wt dranck waerẽ gulde /
eñ alle dat huysraet des huys van Libanus
woud was van den fijnsten goude / daer en
was geen silver werck mede en worde van
geender weerdẽ gehondẽ in Salomons tij-
den. Want des Conincs vlote van schepen
voer eenlijc iaren eens met de vlote van Hi-
rams schepẽ door de zee tot Tharsis halende
van daer gout eñ silver / eñ tandẽ vã elephan-
ten eñ simmẽ eñ pauwen. Aldus is de co- D
nine Salomon groot geworden boven alle de
conincken van aertrijck / in rijcdommen / eñ in
wijsheden. Eñ alle landen begeerden het
aensicht van Salomon / om sijn wijsheyt te
hoorẽ die God in sijn herte gegeuen hadde.
Eñ een yegelijck brachte hem giften / silveren
eñ gulden vatẽ cleedere eñ oorloofsche wa-
penen eñ oock costelycke specerien eñ peer-
den eñ muylẽ metten. Eñ Salomon heeft
wagenen ende peerden vergadert / en de hy
heeft gehadt duysent eñ vierhondert wage-
nen / endetwaelf duysent ruyters te peerde /

ende

ende hy heeft die beschict in de vaste steden/ ende hy den Conine in Jerusalem. Ēn hy heeft gemaect datter so veel silvers te Jerusalem was als steenen/ ēn hy heeft so veel cederboomen gelcuert/ als de wilde vychboomen/ welc in de platte landē wassen. Ēn tot Salomon woydē peerdē gebracht wt Egypten/ ēn van Coa: want des conincs cooplieden cochtē die van Coa/ ēn om eenē geiersen pris brachtē sy dicomer. Ēn daer quam eenē wagen met vier peerdē wt Egyptē om ses hondert sicken silvers/ ende een peert om hondert ēn vyftich sicken. Ēn op dese maniere so verrochten ooc peerden alle de Conincgen der Hethiters/ ēn des lants vā Syrien.

Salomon verlaet den Heere mids de liefde der Heydenische vrouwen, waerom hem God eenen rebellierder verleende, ende dey lde sijn rijck, Ende hoe hy sterf.

Dat xj. Capittel.

A MAer de Coninck Salomon heeft veel buytenlantsche vrouwen bemint/ ende Pharaos dochter/ ēn Moabytsche/ Ammonytsche/ ēn Edomytsche/ ende Sidonytsche/ ēn Cethetsche vrouwen/ vandē Heydenē/ daer af dat de Heere den kinderē van Israhel geseyt heeft: Ghy en suit v met die vrouwen niet versamē/ noch van dien volcke en sal hem niemant met uwen vrouwen versamen/ want sy sullen warachtelijck v herten afkeeren/ alsso dat ghy haer godē soudt volgen. Aldus is Salomon aen desen vrouwē gheccoppelt ghewest niet seer heete liefden.

Deut. 17. d. 11. Deut. 17. d. 17

Ēn hy hadde seuen hondert huysvrouwen als Coninghinnen/ ēn dry hondert concubinen/ ēn de vrouwē hebben syn herte ommē ghekeert. Ēn als hy nu out was/ doen is syn herte verargert door de vrouwen/ dat hi volchde de vremde goden: ēn syn herte en was niet volcomē met dē Heere synē God/ ghelijck Davids syns vaders herte. Maer Salomon eerde Astarthen de goddinne der Sidoniters/ ende Chamos der Moabiters God/ ēn Moloch der Ammoniters afgodt.

Ēn Salomon heeft gedaen dat voor den Heere niet behaecht en heeft/ ēn hy en heeft niet volbracht dat hy den Heere volgē soude/ gelijck Dauid zijn vader. Doen timmerde Salomon eenen tempel Chamos den afgod van Moab/ opden berch die tegē Jerusalem is/ ēn Moloch den afgod der kinderen van Ammon. Ēn in deser manieren heeft hy alle synen buytelantsche vrouwē gedaen/ de welcke haren goden wierooc ontstaē/ ēn offeranden deden. Hierom werd de Heere gram op Salomon/ om dat syn herte afgheckeert was vandē Heere den God vā Israhel/ die hem ten tweeden male geopenbaert hadde/ ēn geboden vā dit woort/ dat hy de vremde godē niet volgen en sonde/ ēn hi en heeft niet onderhoudē c'gene dat hem God beuolē heeft. Aldus heeft de Heere tot Salomon geseyt: Om dat ghy dit by v hebt gehadt/ ēn myn verbōt niet en hebt bewaert/ ēn myn gebodē die ick v beuolē hebbe/ so sal ick scheurē de v coninckrijck in twee snijdē/ ēn ick sal dat uwen knecht geuē. Maer nochtans en sal ick dat in uwen daghen niet doen/ om

1. Reg. 9. b. vv. 24. 25.

Davids uwen vader/ ick sal dat wt vs soons hant snijdē/ ēn ick en sal dat heel coninckrijc niet afnemen/ maer ick sal uwen sone een geslachte gheuen/ om Davids myns dienaers wille/ ēn om Jerusalem die ick vercoren hebbe. Doē verweckte de Heere Salomon eenē viant Adad den Edomiter van den coninclicken slade/ die in Edom was/ want doen Dauid int landt van Edom was/ ēn Joab de capiteyn der oyloghen opgetrocken was om te begraven die daer verslaghen waren/ ēn doen hy verslagen hadde inder Edumytē landt alle mans persoonen (want Joab is daer ses maenden gebleuen/ ēn geheel Israhel/ tot dat hy gedoot hadde alle mans persoonen in Edom lant) doen vluchtede Adad hy ēn sommige mannen van Edom van synes vaders knechtē met hem/ om in Egypten te gaē: maer Adad was een cleyn kindeken. Ēn als sy van Madian opgestaen waren/ so zijn sy gecomen te Pharan/ ēn sy hebben met hen genomen mannen van Pharā/ ēn zijn in Egypten gecomen tot Pharao dē Coninck van Egypten/ de welcke hem een huys heeft gegeuen/ ēn noodturft gestelt/ ēn een lāt toegeschict. Ēn Adad heeft seer veel gracien voor Pharao gevondē/ alsso seer dat hy hem tot eender huysvrouwen gaf de wachtige suster vā Taphnes der Coninginnen. Ēn de suster van Taphnes heeft hem voorts bracht eenen sone Genubath/ ende Taphnes heeft dien opgenoet int huys van Pharao/ ēn Genubath woonde by Pharao met synē sonen. Als nu Adad in Egypten gehoort hadde/ dat Dauid met synē vaderen ontslapen was/ ēn dat Joab de capiteyn der oyloghen doot was/ so seyde hy tot Pharao: Laet my gaē/ dat ic mach in myn lāt trecke. Ēn Pharao heeft hem geseyt: wat gebreect v by my/ dat ghy begheert na v lant te gaen: Maer hy heeft gheantwoort: Niet/ maer ick bidde v/ dat ghy my wilt laten gaen. Oock heeft hem God eenen viant verweckt Razon den sone vā Eliada/ die synē heere Adarezer den Coninc van Soba ontvlodē was: ēn hy heeft tegen hem mannen vergadert/ ēn hi is een hooftman der moordenaren worden/ als Dauid henliedē doodsloech: ēn sy waren na Damascus ghegaen/ ēn hebben daer ghewoont/ ēn sy hebben hem tot eenen coninc in Damasco gestelt/ ēn hy was Israhels viāt alle de dagen van Salomon: ende dit is het quaet vā Adad/ ēn den haet tegen Israhel ēn hy heeft geregneert in Syrien. Oock heeft Jeroboam Nabaths sone een Ephrathiter vā Sarcda/ Salomōs knecht/ wiēs moeder was genaemt Serua een weduwe/ syn hant opgeheuen tegen den Coninc. Ēn dit is de saecke waerom dat hy tegen hem opgestaē is/ want Salomon heeft opgetimmert Mello/ ēn hy heeft gevult de groote diepte van Danid syns vaders stadt. Ēn Jeroboam was een sterc man ēn machtich/ ēn Salomō siende dat een iongeling was van goeder naturen/ ēn neerstich/ so hadde hy hem gestelt op de tributyten van alle dat huys van Joseph.

Aldus isʃ geschiet in dien tyt dat Jerobo-
am ghinck wt Jerusalem / eñ dat hem vant
Ahias de Silomiter eē prophect op dē wech
ouerdeckt met eenen nieuwen mantel eñ sy
waré beyde alleen opt velt. Eñ Ahias ne-
mende synen nieuwen mantel daer hy mede
bedect was heeft dien in twaelf stucké gesne
den / eñ hy seyde tot Jeroboam: Neemt
tot v de thien stucké want dus seyt de Heere
de God van Jsrahel: Siet ic sal dat ryc synden
vā Salomons hant eñ ic sal v thien ge-
slachten geuē. Maer een geslachte sal hem
blyué om Dauids mijns dienaers wille eñ
om de stadt Jerusalē die ic vercoré hebbe wt
alle de geslachtē vā Jsrahel / om dat hy my
gelaten heeft / eñ Astarthen der Sidoniers
goddinne aenbedē eñ Chamos den godt vā
Moab eñ Moloch der kinderē vā Ammons
godt: om dat hy niet ghewandelt en heeft in
mijn wegē dat hy rechtueerdicheyt doē sou-
de voor my eñ mijn gebodē eñ mijn rechten
gelyc Dauid syn vader. Noch ic en sal alle
dat coninckryc wt synder hant niet wech ne-
men: maer ic sal hem eenen prince stellē alle
de dagen syns leuens om Dauid mijnē die-
naer die ic verkoren hebbe die mijn insettin-
gen eñ geboden bewaert heeft. Maer ic sal
dat ryc wt syns soons hant wech nemen eñ
ick sal v thien geslachtē geuen / maer synē
soone sal ic een geslachte geuen op dat Dauid
mijnen dienaer een licht mach blyuen voor
my tot allen dagē in de stadt Jerusalem / die
ic verkoren hebbe dat mijnen naem daer zyn
sonde. Maer v sal ic te my nemen / eñ ghy
sult regneren ouer alle dat v siele begeert eñ
ghy sult coninc ouer Jsrahel zyn. Hierom
isʃ dat ghy alle de dingen hoort die ick v ge-
bieden sal / eñ dat ghy wandelt in mijn we-
gen eñ doet dat voor my recht is / bewarēde
mijn insettingen eñ geboden / gelyck Dauid
mijn knecht gedaen heeft / so sal ic met v zyn /
eñ ick sal v een getrou huys timmeren / ghe-
lyck ick Dauids huys ghetimmert hebbe eñ
ick sal v Jsrahel geuen / eñ ick sal Dauids
saet verdriet aendoen hier op / maer nochtās
niet tot allen dagen. Hierom heeft Salo-
mon Jeroboam willen dooden de welcke is
opgestaen ende wech geuloden in Egyptē /
tot Sesac den Coninck van Egypten / ende
hy is in Egypten ghebleuen tot Salomons
doot toe. Datter meer is van Salomons
woordē / eñ alle dat hy ghedaen heeft / ende
syn wysheyt / siet die zyn al beschreuen int
boec der woordē vā Salomons dagē. Eñ
de dagen de welcke Salomon gheregneert
heeft in Jerusalem ouer geheel Jsrahel wa-
ren veertich iaren. Eñ Salomon heeft ge-
slapen met synen vaderen / eñ hy is begrauē
in Dauids syns vaders stadt ende Roboam
syn sone heeft voor hem gheregneert.

Hoe Roboam der ionghen raet na volcht, ende t'volck verroorent, wt welck hy de thien ghesla chten verliest. Ende hoe Ieroboam een nieuwe afgoderije sticht.

Dat xij. Capittel.

ENde Roboam is ghecomen in Sichem /
2.Par.10.a.1. wāt daer was geheel Jsrahel vergadert
om hem Coninc te makē. Maer Jeroboam
Nabaths sone / doē hy noch in Egyptē was
int huys van Pharao vluchtich van des co-
nincs Salomons aensicht gehoort hebbēde
dat hy doot was / is wederom van Egypten
comē. Eñ sy hebben gesondē eñ hem geroe
pen. Hierom is Jeroboam comen eñ de ge-
heel menichte van Jsrahel / eñ sy hebben tot
Roboam gesprokē seggēde: Vl vader heeft
een seer hert iock op ons gheleyt / hierom so
mindert nu ghy een weynich vā wās vaders
seer herde heerschappie eñ van dat seer swaer
iock dat hy ons opgheleyt heeft eñ so sullen
wy v dienē. Hy seyde tot henlieden: Gaet
wech tot op dē derdē dach eñ coemt dan we-
derom by my. Eñ doē dat volc wech gegaen
was / so heeft de coninc Roboam eenē raet B
gehoudē mettē ouders die in de tegenwoor-
dicheyt vā synē vader Salomon stondē doē
hy noch leefde eñ hi seyde: wat raet geeft ghi
mi dat ic desen volcke antwoorde? De welcke
hē geseyt hebbē: Is dat ghi hedē desen volc-
ke onderdanich zyt eñ hen dient eñ haerder
begeerte plactse geeft eñ dat ghi hen sachte
woorden spreect / so sullen sy v tot allen da-
gen dienen. Maer hy heeft der ouders raet
verlatē dien sy hem gegeuen hadden / eñ hy
heeft iongelingen by hem genomen die met
hem opgenoedt waren / ende by hem stondē /
eñ hy heeft tot henlieden geseyt: wat raet
geeft ghy my dat ick desen volcke antwoor-
de / die my gheseyt hebben: Maeckt dat iock
lichter / d'welck v vader ons opgeleyt heeft?
Ende de iongers die met hem opgenoedt
waren hebben gheseyt: Aldus spreeckt desen
volcke dat tot v gesproken heeft / seggende:
Vl vader heeft ons iock beswaert / verlicht
ghy ons dat. Aldus sultdy tot henlieden spre Eccl.47.d.21
ken: Mijnē cleynsten vinger is grooter dan C
mijns vaders rugghe. Eñ nu myn vader
heeft op v een swaer iock geleyt / maer ic sal
op v iock noch meer toe doen. Myn vader
heeft v met geesselen gheslagen / maer ick sal
v met schorpioenē slaen. Hierom so is Je-
roboam eñ alle dat volck gecomen tot Ro-
boam op den derden dach / gelyc de Coninck
gesproken hadde seggende: Coemt wederō
by my ten derdē dage. Eñ de Coninc heeft
den volck herde woorden geantwoort / ver-
latende den raet der ouders / den welcken sy
hem gegeuen hadden / eñ hy heeft henlie-
den geseyt na den raet vanden iongers seg-
ghende: Myn vader heeft v iock beswaert /
maer ic sal tot v iock noch meer doen / Myn
vader heeft v met geesselen gheslagen / maer
ick sal v met schorpioenen slaen. Eñ de Co D
ninc en heeft dat volck niet willen believen /
wāt de Heere een afkeeren van hem hadde /
om dat hy syn woort soude verwecké dat hy 3.Re.11.b
gesproké hadde in de hant vā Ahias de Si-
lomiter tot Jeroboā Nabaths sone. Daer-
om het volc siende dat de Coninck hen niet
hooren en wilde heeft hem geantwoort seg-
ghende: wat deel hebben wy in Dauid / ofte
wat erfdeel hebben wy in dē sone van Jsai?
O Jsrahel gaet henen in v tabernakelen nu
beliet v huys Dauid. Eñ Jsrahel is in syn
taber-

tabernakelen ghegaen. Maer ouer allede
kinderen van Israhel de welcke in de stedē
van Juda woonden heeft Roboam ghere-
gneert. Hierom heeft Roboam gelonden
Aduram die ouer de tribuyten was: eñ alle
die vā Israhel hebbē hem ghesteent: eñ hy is
gestorue. Maer de Coninc Roboam is hae-
stelijc op eenen wagen geclommē/ eñ gevlo-
E dē in Jerusalem/ eñ Israhel is vā Dauids
huys gescheyden tot op desen dach toe. Eñ
het is geschiet doen geheel Israhel gehoort
hadde dat Jeroboam weder gecomē was/ so
hebben sy gelonden eñ hem geroepē/ vergā-
derende de gemeynte/ eñ hebbē hem Coninc
gemaect ouer gheheel Israhel/ eñ daer en is
niemāt Dauids huys gevolcht dā t'gheslach-
te van Juda alleen. Maer Roboā is te Je-
rusalem gecomē/ eñ hy heeft het geheel huys
van Juda vergadert/ eñ t'gheslachte vā Ben-
iamin/ hondert eñ tachtentich duysent wt-
gheleſener eñ strijdbariger mannē/ dat si strij-
den soudē tegen t'huys van Israhel/ eñ dat
rijck wederom brengen tot Roboam Sale-
mons sone. Maer het woort des Heerē is
geschiet tot Semeiam dē man Gods/ seggē-
F de: Spreect tot Roboam Salomons sone
den Coninc vā Juda/ eñ tot alle dat huys vā
Juda eñ Beniamin/ ende tot de andere dēs
1.Par.11.a.1. volcs/ seggende: Dit seyt de Heere: Ghy en
sult niet optrecken noch strijden tegen uwe
broeders de kinderē van Israhel/ Laet eick
man wederom in syn huys gaen/ want dit
woort is vā my geschiet. Sy hebben dan des
Heerē woort gehoort/ eñ sy zyn wederō ge-
keert van der reysen/ gelijc de Heere gebodē
hadde. Maer Jeroboam heeft Sichem op
getimmert int gebercht vā Ephraim/ eñ hi
heeft daer gewoont/ eñ vā daer gegaen tim-
1.Re.12.f.25. de heeft hy Phanuel getimmert. Eñ Jero-
boam heeft in zyn herte gheseyt: Nu sal dat
coninckrijc wederō comen tot Dauids huys:
ist dat dit volck opwaerts gaet om sacrifi-
cien te doē in des Heerē huys te Jerusalem:
eñ het herte van desen volcke sal weder ge-
keert wordē tot harē heere Roboam dē Co-
ninck van Juda/ eñ sy sullē my doodslaen/ eñ
weder tot hem keerē. Eñ eenē raet verſin-
G nende/ hy heeft twee guldē calueren gemaect/
eñ tot beuliedē geseyt: Een wilt voortaē niet
meer opclimmē na Jerusalē/ Siet v goden
Exod.32.b.1. Israhel/ die v wt Egyptē gelevt hebbē. Eñ
hy heeft dat een gestelt te Bethel/ eñ d'ander
in Dan: eñ dat woort is tot een sonde ge-
1.Par.21.c.1 worde/ want het volc ginc om dat calf te aen-
biddē tot in Dan. Eñ hy heeft oock tempelē
gemaect op hooge plaetsen/ eñ priesters van
de laetste des volcs/ die vandē kinderen van
Leui niet en waren. Eñ hi heeft eenē hooch-
lichē feestdach gestelt in de achtste maent/ op
den vijfthienstē dach der maēt/ tot een gelij-
kenisse des hoochtijts/ welck gevieert worde
in Juda. Eñ climmēde op dē outaer hi heeft
desgelijcs doe gedaen in Bethel/ om den cal
ueren offerande te doen/ die hi gemaect had-
de/ eñ hy heeft in Bethel priesters gestelt vā
de hoochden die hy gemaect hadde. Eñ hy
is gheclommen op den outaer die hy in Be-
thel ghetimmert hadde op den vijfthienſten
dach der achtſter maēt dē welckē hy wt zyn-
der herten versiert hadde: eñ maecte dē kin-
deren van Israhel een feeste/ eñ hy clam op
den outaer/ om ruechofferande te ontstekē.

Hoe een Prophete wt Iuda ghecomen is teghen den outaer/ eñ syn priesters sprekende/ en hoe Ieroboams hant verstijfde/ eñ de Prophete sterf/ die Gods woort niet onderdanich en was.

Dat xiij. Capittel.

ENde siet daer is een man Gods vā Juda A
gecomen door des Heeren woort te Be-
thel doen Jeroboam opden outaer stont/ eñ
wierooc wierp. Eñ hy heeft gheroepen te-
gen den outaer in des Heeren woort eñ ge- 3.Re.13.d.1
seyt: Outaer/ outaer/ dit seyt de Heere: Siet
den hupse van Dauid sal eenen sone geboren
worden Josias genaemt/ eñ hi sal op v of-
seren de priesters der hoochden/ die nu op v
wierooc ontsteken/ eñ ghebeenten der men-
schen sal hy op v verstrooien. Eñ hy heeft op
dien dach een teeken gegruen/ seggende: Dit
sal het teecken zyn/ dattet de Heere gheſpro-
ken heeft: Siet den outaer sal verweren ghe-
scheurt worden/ eñ de asschen sullen verghe-
stort worden die daer op zyn. Eñ doen de
Coninck dat woort vanden man Gods ge-
hoort hadde/ het welck hy gheroepen hadde
tegen den outaer te Bethel/ so heeft hy sijn
hant vanden outaer wtgherect/ seggende:
Vangt hem. Eñ syn hant verdroochde die
hy tegē hem wtgestrect hadde/ eñ hy en cō-
ste die niet wederom tot hem ghetrecken.
Den outaer is oock gescheurt/ eñ de asschen
zyn vanden outaer gestort na het teeken dat
de man Gods te voren geseyt hadde in dat B
woort des Heeren. Eñ de Coninck seyde
tot den man Gods: Bidt dat aensicht des
Heerē vā Gods/ eñ bidt voor my/ dat mijn
hant mi mach wederom ghegeuen worden.
Eñ de man Gods heeft des Heeren aensicht
gebeden/ eñ des Coninx hant is wederom
tot hem gekeert/ eñ sy is worden gheluyck sy
te voren was. Eñ de Coninc heeft tot den
man Gods gheseyt: Coemt met my thuys/
dat ghi den nocumael eet/ eñ ick sal v gāten
geuen. Eñ de man Gods heeft tot dē Co-
ninck geantwoort: Al gaetdy my de helft vā
uwen huyse/ so en sal ick met v niet comen/
noch ick en sal gheen broot eten/ noch wa-
ter drincken in dese plaetse: want alsoo is my
bevolen in dat woort des Heeren/ gebiedē-
de: Ghy en sult geen broot eten/ noch gheen
water drinckē/ noch ghy en sult niet wede-
keerē door dē wech daer ghy door comē zijt.
Hierom is hy door eenē anderē weth ge-
gaē/ eñ hy en is niet wedergekeert door den
wech waer door hy te Bethel gecomē was.
Maer daer woōde een out prophect te Be-
thel/ tot dē welckē quamen syn sonē/ eñ ver-
teldē hem alle de werckē welc de mā Gods
op dien dach te Bethel ghedaen hadde/ eñ de C
woorden die hy tot den Coninck gesproken
hadde/ eñ sy hebben dit haren vader verteld/
Eñ haer vader seyde hem: Door wat wech
is hy wech gegaen? Synsonen toondē hem
den wech/ door den welcken de man Gods

wech gegaen was/ die van Juda ghecomen was. Eñ hy seyde tot synē sonē: Sadelt mi eenen esel. Eñ als sy dien geladelt hadde/ so is hy daer op gegaen/ eñ is den man Gods na gereyst/ eñ hy heeft hem vonden sittende onder eenē Therebintyn boom/ eñ hy seyde tot hem: Zyt ghy niet de man Gods die vā Juda gecomen zyt? Hy heeft ghеantwoort: Ic bent. Eñ hy seyde tot hem: Coemt met my in huys/ dat ghy broot eet. De welcke heeft geantwoort: Ick en mach niet wederkeerē/ noch met v comē/ noch ick en sal geen broot eten noch water drinckē op dese plaetse/ wāt de Heere heeft tot my gesproken in des Heeren woort/ seggende: Ghy en sult daer gеen broot eten/ eñ gheen water drincken/ noch ghy en sult niet wederomē door den wech waer ghy door gegāē waert. Hy seyde tot hem: Ick ben ooc een prophet wie gelijck/ eñ de Engel heeft tot my gesproken in des Heeren woort/ seggende: Bringhet hem wederom in v huys/ dat hy broot eet eñ water drincke. Hy heeft hem bedrogen/ eñ wederom met hem geleyt: Daerom heeft hy in coot in sijn huys geten/ eñ water gedroncken. Eñ doen sy aen de tafel saten/ so is dat woort des Heeren geschiet totten prophet die hem wederom geleyt hadde/ Eñ hi riep tot den man Gods die van Juda ghecomen was/ seggende: Dit seyt de Heere/ Om dat ghy dē mont des Heerē niet onderdanich en hebt geweest/ eñ niet en hebt bewaert t'gebot d'welc de Heere v God gebodē heeft/ eñ zyt wederom comen/ eñ hebt broot gheten ende water gedroncken in de plaetse daer ick v benomen hebbe dat ghy geē broot eten en sout/ noch water drincken: soo en sal v lichaem in uwer vaderē graf niet gedragē worde. Eñ doen hy gheten ende gedroncken hadde/ so heeft de prophet den welckē hy wederō geleyt hadde synen esel geladelt. De welcke als hy wech gegaen was/ so heeft hem eenen leew op den wech vonden/ eñ heeft hem gedoot/ Eñ sijn doode lichaem was geworpen inden wech/ eñ den ezel stont daer by/ eñ den leew stont by t'doode lichaem. Eñ siet/ de mannē daer voorbigaende/ hebbē gesien dat doot lichaem geworpen in den wech/ eñ den leew staende by t'doode lichaem/ eñ sy zyn gecomen eñ hebben dat vermaert ghemaect in de stadt daer de oude prophect in woonde.

D'welc als gehoort hadde de prophet die hem vandē wech wederom gebracht hadde/ soo seyde hy: Het is de man Gods/ die des Heeren mont ongehoorsaē is geweest/ eñ de Heere heeft hem den leew overghegeuen/ eñ die heeft hem verscheurt eñ ghedoot na des Heeren woort dat hy hem gesproken hadde.

Eñ hy heeft tot synen kinderē geseyt: Sadelt my eenē esel. Eñ doen sy dien geladelt hadden/ eñ hy wech gereyst was/ so heeft hi sijn doode lichaem gevondē inden wech geworpen/ eñ den esel eñ den leew staende by dat doode lichaem: den leew en heeft vā dat doode lichaē niet geetē/ noch dē esel gequetst.

Dierō heeft de prophet dat doode lichaem van den man Gods genomē/ eñ op den esel geleyt/ ende wederom comende hy heeft dat in de stede des ouden prophets gebracht/ om dat sy hem beclagen sonden/ Ende hy heeft dat doode lichaem in sijn graf gheleyt/ ende sy hebbē hem beclaecht/ wee wee/ myn broeder. Eñ als sy hem beclaecht hadden/ soo heeft hy tot synen sone gheseyt: Als ick gheslooven sal zijn/ dan begraeft my in dat graf daer de man Gods in begraven is/ by sijn gebeente legget mijn ghebeente/ want voorwaer d'woort sal gheschieden dat hy et voren geseyt heeft in des Heeren woort tegen den outaer tot Bethel/ eñ tegen alle de tempelen der hoochdē die in de steden vā Samaria zyn. Na dese woorden so en is Jeroboam niet weder ghekeert van synen alder quaetsten wech/ maer ter contrarien maecte hy van de hefse des volcks priesters der hoochden: wie dat wilde/ die vulde sijn hant/ ende hy worde priester der hoochden.

Eñ om dese sake soude schijn het huys van Jeroboam eñ het is omgheworpen ende te niete ghemen van dat opperste der aerden.

Hoe de Prophet Ahias Gods woorden dat Ieroboams tijden niet sal gheduren worden, ende hoe Nadab na synen vader Ieroboam een Coninck is, Ende dat Roboam ouer Iuda Abia.

Dat xiiij. Capittel.

I N dien tijt so was Abia Jeroboams sone siock/ Ende Jeroboam seyde tot sijnder huysvrouwen: Staet op eñ verandert v habijt/ dat ghy niet gekēt en wort dat ghy Jeroboams huysvrouwe zyt/ eñ gaet henen te Silo daer Ahias de prophet is/ die my geseyt heeft dat ick ouer dit volc regneren sonde/ Neemt ooc in v hant thien broodē eñ een coeck ken/ eñ een vaetjē honichs/ eñ gaet tot hem/ wāt hy sal v te kennen gheven wat desen kinde toecomen sal. De huysvrouwe vā Jeroboam heeft gedaen gelijc hy geseyt hadde: eñ opstaende is sy gegaen in Silo/ eñ sy is in Ahias huys comē: maer hi en mochte niet sien/ want sijn oogen waren verduystert van outheden. Maer de Heere seyde tot Ahiam: Siet Jeroboās huysvrouwe coemt haer binnē om vā v raet te vragen vā haren sone/ die sieck is/ eñ dese woorden sullen by haer seggen. Darrom doen sy binnen quam ende haer verstelde als oft si niet en hadde geweest die sy was/ so heeft Ahias het geruysch vā haren voeten gehoort doen sy door de doze binnen quam/ eñ hy heeft geseyt: Coemt binnē Jeroboams huysvrouwe/ waerō verstelt sy v een ander te wesen/ maer ick ben tot v gesonden een hart bode/ Gaet henē eñ seggher Jeroboam: Dit seyt de Heere de God vā Israhel/ want ic v verheuē hebbe uit dat midden des volcs/ eñ ic heb v een overhooft gestelt ouer myn volck van Israhel/ eñ ick heb dat rijc van Davids huys gescheurt/ eñ v dat ghegeuen eñ ghy en hebt niet geweest ghelijck David myn knecht/ die myn instettingen bewaert heeft eñ my ghevolcht heeft met sijn gheheel herte/ doende dat behaechlijc was in myn aensicht: maer ghy hebt quaelijc gedaen bouē alle die voor v geweest hebben/ ende ghy hebt voor v gemaect vreemde goden

goden ẽ gegoten/ om dat ghy my ſondt tot gramſchap verwecken/ maer my hebdy achter v lichaem geworpen/ Daerom ſiet ick
" ſal quaet brengẽ ouer Jeroboams huys/ ẽ ick ſal vã Jeroboã ſlaen alle die aen dẽ wandt piſſen ẽ den beſlotenen/ ẽ den wterſten in Jſrahel: ẽ ick ſal de bleuelingen van Jeroboams huys reynigen gelycmen den dreck pleech te reynigẽ tot dat ſuyuer is. So wie
" van Jeroboam in de ſtadt ſterue ſullen/ die ſullen de hondẽ eten: maer die opt veld ſterue ſullen/ die ſullen de vogelẽ des hemels verſlindẽ: want de Heere heuet geſproken.

Hierom ſtaet op ghy/ ẽ gact in v huys/ ẽ
" D in dat incomẽ van uwẽ voeten in de ſtadt ſal dat kint ſterue/ ẽ geheel Jſrahel ſal hẽ be-
" ſchreydẽ ẽ beclagen/ ẽ begrauẽ/ want deſe alleene ſal vã Jeroboams huys int graf gedragen worde/ wãt op hẽ is een goet woort bevonden vandẽ Heere den God van Jſrahel in Jeroboãs huys/ Maer de Heere ſal
" hem ſelue eenen coninc ſtellen ouer Jſrahel/ de welc het huys vã Jeroboam ſlaen ſal op deſen dach/ ẽ op deſen tyt: ẽ de Heere de
" God ſal Jſrahel ſlaen gelyck dat riet pleech geroert te wordẽ int water/ ẽ hy ſal Jſrahel wt trecke wt dit goet lant/ het welc hi haren vaderen gegeuen heeft/ ẽ hy ſal die als met den wint wech voeren ouer den vloet: wãt ſy hebbẽ voor hen ſelue boſſchelkẽs gemaect/ om dat ſy den Heere ertyten ſouden.

Ẽ de Heere ſal Jſrahel leuerẽ om Jero-
" boams ſondẽ die hy geſondicht heeft/ ẽ Jſrahel heeft doe ſondigen. Ẽ aldus is Jero-
" roboams huys wouwe opgheſtaen/ ẽ wech gegaen/ ẽ is gecomẽ in Thersa/ Ẽ doe ſy quam binnen op den dorpel des huys/ ſo is dat kint geſtorue/ ẽ ſy hebbẽ dat begrauẽ.
" E Ẽ geheel Jſrahel heeft hẽ beclaecht na des Heerẽ woort/ het welc hy geſproken heeft in de hant vã ſynẽ dienaer Ahias dẽ proopheet.

Maer d'ander woordẽ vã Jeroboam/ hoe
" dat hy geſtreden heeft/ ẽ hoe hy geregneert heeft/ ſiet deſe ſyn beſchreuen int boeck der woorden vanden dagen der Coningen van Jſrahel. Ẽ de dagen in de welcke Jero-
" boam geregneert heeft zyn tweeenrwintich iare/ ẽ hy is ontſlapẽ met ſynen vaderẽ: ẽ
3. Par. 11. d. 13 Nadab ſyn ſone heeft voor hem geregneert.

Maer Roboam Salomõs ſone heeft in Ju-
" da geregneert: Eenen veertich iarẽ out was Roboam doen hy begonſte te regnerẽ: ſeuẽthien iaren heeft hi geregneert te Jeruſalem in dẽ ſtadt/ welc de Heere verkoren heeft om dat hy ſynen naem daer ſtellẽ ſoude/ wt alle de geſlachten vã Jſrahel. Ẽ ſyns moeders naem was Naama/ een Ammonytſche vrou we. Ẽ Judas heeft quaet voor den Heere
" F gedaen/ ẽ ſy hebbẽ hem tot gramſchap verweert/ bouẽ allen dat hare vaders gedaẽ hadde in haerlieder ſondẽ die ſy geſondicht hebben/ wãt ſy hebbẽ ſelue oc voor hen ſel-
" uen opgetimmert outarẽ ẽ afgodẽ beelden ẽ boſſchelkens op alle hooge hueuelẽ/ ẽ onder alle de boomẽ dicke van bladerẽ. Dock
" ſo warẽ daer int lant verwyſde mans/ ẽ ſy hebben alle de afgryſelycheden der heydenẽ gedaen/ die de Heere verniet heeft voor het
" aenſchyn der kinderẽ vã Jſrahel. Maer int vyfſte iaer van Roboams coninckryc is Seſac de coninck van Egypten opgetomen te
" Jeruſalem/ ẽ hy heeft de ſchatten van des G Heerẽ huys genomẽ/ ẽ des conincs ſchatten/ ẽ hy heuet al geroofr/ ẽ ooc de gulden ſchilden die Salomon hadde doen maken: 1. Re. 10. c. 16.
" voor de welcke de coninc Roboam metalẽ ſchilden heeft doen maken/ ẽ die gheuoert in de hant van den ouerſten der ſchiltknechtẽ/ ende der geender die daer waecten voor de
" doze van des Conincs huys. Ende als de Coninc in des Heeren huys ginc/ ſo droegẽ ſy de ſchilden die d'officie hadden van voor te gaen/ ende daer na brachten ſy die wederomme tot dat wapẽ huys der ſchiltknechtẽ.
" Maer d'ander van Roboams woorden/ ẽ alle dat hy gedaen heeft/ ſiet die zyn ghe-ſchreuen int boeck der woorden van de dagen der coningen van Juda. Ende het is
" orloogh geweeſt tuſſchen Roboam ẽ Jero-
" boam tot allẽ dagen. Ẽ Roboam is ontſlapen met synẽ vaderen/ ẽ met heuliedẽ begrauẽ in Dauids ſtadt: ẽ ſyns moeders naẽ was Naama een Ammonytſche vrouwe: ẽ Abiam ſyn ſone heeft voor hem geregneert.

Abiam regneert ouer Iuda, ende doet na Asa, die een orloghe hadde teghen Baasa den Coninck van Israhel, Na hem regneert Iosaphat.

Dat xv. Capittel.

" A Lous in dat achthienſte iaer des coninc- A
" ryets vã Jeroboam Nabaths ſone/ heeft
" Abiam ouer Juda geregneert. Dry iaren heeft hy in Jeruſalẽ geregneert: ſyns moeders naẽ was Maacha Abeſſalooms dochter.
" Ende hy heeft gewandelt in alle ſyns vaders ſonden die hy voor hem gedaen hadde/ noch ſyn herte en was niet volmaect met dẽ Heere ſynen God/ gelyc Dauids ſyns vaders herte. Maer om Dauids wille heeft hem de Heere ſyn God een licht ghegeuen in Jeruſalem/ alſoo dat hy ſynen ſone ſoude verwecken na hem/ ẽ Jeruſalem oprechtẽ:
" om dat Dauid recht ghedaen hadde voor des Heeren oogen/ ẽ niet afgekeert en was van alle dat hy hem bevolen hadde/ alle de dagen ſyns leuens/ wtgenomen dat woort
" van Vrias den Hethiter. Maer nochtans 1. Reg. 11. d. 4 c. 17. 11. b. 3.
" was daer altyt orloogh tuſſchen Roboam ẽ B
" Jeroboam ſo langhe als hy leefde. Maer datter meer is van Abiams woorden/ ẽ alle 2. Par. 14. d. 1.
" dat hy gedaen heeft en zyn die niet beſchreuen int boeck der woorden van de dagẽ der coninghen van Juda? Ẽ het was orloghe
" tuſſchen Abiam ẽ tuſſchen Jeroboam. Ẽ Abiam is ontſlapen met synen vaderen/ ẽ ſy hebben hem begrauen in Dauids ſtadt/ ẽ Aſa ſyn ſone heeft voor hem ghergneert.
" Aldus heeft Aſa de coninck van Juda geregneert in twintichſte iaer van Jeroboam
" den conine van Jſrahel: ẽ eenen veertich iaren heeft hy geregneert te Jeruſalẽ. Synes moeders naem was Maacha Abeſſaloms
" dochter. Ende Aſa heeft recht gedaen voor des Heeren aenſchyn/ gelyc Dauid ſyn va-

der/ eñ hy verdreef de verwijfde mans vã
der aerden/ eñ hy suyverde alle de vuylichē
den der afgoden die syn vaderen ghemaect
hadden. Daer toe heeft hy Maacham syn
C moeder oock wech gedaen dat sy gheen prin-
cesse zyn en soude in de sacrificien vã Priapus eñ in syn vollicheiken dat sy gewyt hade/ eñ hy heeft syn speloncke omgeworpen/ eñ dat alderkreelyckste beelt gebroken/ ende hi heeft dat verbrãt in de beke Cedron/ maer de hoochdē en heeft hi niet afgenomē. Maer nochtans was het herte van Asa volcomen metden Heere alle syn daghen: ende hy heeft in des Heeren huys gedragen alle dat syn vãder geheylicht hadde/ eñ gheloeft/ silver/ eñ gout/ ende vaten. Maer het was oorloogetusschen Asa eñ Baasa den Coninck van Israhel allen haerlieder daghen. Eñ Baasa de Conine van Israhel is opgetrockē tot Judam/ eñ hy heeft Rama opgetimmert dat ter niemant en soude moghen wt oft ingaen/ vã Asa des Coninex van Juda wegē.

1.Par.16.2. Hierom heeft Asa genomen alle t'silver eñ gout dat ter gebleuen was in de schatkē van des Heeren huys/ eñ in de schatten van des conincx huys/ eñ hy heeft dat gegeuē in synder knechten handen eñ gheseonden tot Benadab den sone vã Tabrimon Hezions sone/ conine vã Syrien die in Damasco woōde seggende: Een verbont is tusschen v eñ my eñ tusschē mijnen vader eñ uwē vader/ D dartrom heb ick v giften gheseonden silver eñ gout eñ begheert dat ghy coemt/ eñ breect het verbont dat ghy hebt met Baasa dē coninck van Israhel/ ende dat hy van my afwiche.

Benadab consenterende den coninck Asa heeft de princē syns heyrs gesondē in de steden vã Israhel/ eñ sy hebben geslagen Ahiō/ Dan/ eñ Abel t'huys van Maacha/ ende gheheel Cennerot/ te weten alle d'lant van Nephthali. Als Baasa dat gehoort hadde/ so heeft hy afgelaten vã Rama te timmerē/ eñ hy is wederō gegaen te Thersa. Maer de Coninck van Asa heeft eenen bode wtgeE sonden over gheheel Juda seggende: Niemant en zy wtgenomen. Eñ sy hebben genomen de steenen van Rama/ eñ dat hout maer mede hi Baasa getimmert hadde/ eñ de coninck Asa heeft daer af getimmert Gabaa Beniamin/ eñ Maspha. Maer d'ander van alle de woorden van Asa/ ende alle syn vromicheden eñ alle dat hy ghedaen heeft/ eñ de steden die hy ghetimmert heeft/ en zyn dese niet geschreue int boec der woorden vã den dagen der coningen van Juda: Maer nochtans in syn outheyt hadde hy pijne in syn voeten. Eñ hy is ontslapen met synē vaderen/ eñ begraue met hen in Dauids syns vaders stadt. Ende Josaphat syn sone heeft voor hē geregneert. Maer Nadab Jerobo-
F ams sone heeft over Israhel gheregneert int tweede iaer vã Asa des conincx vã Juda/ eñ hy heerste over Israhel geregneert twee iarē.

Eñ hy heeft gedaen dat quaet is voor des Heerē aensicht/ eñ gewādelt in syns vaders wegen/ eñ in syn sondē/ waermede hy Israhel heeft doen sondigē. Maer Baasa de sone Ahie wten huyse van Issachar heeft hem lagen geleyt/ eñ heeft hem geslagen in Gebbethon/ welc is der Philistynen stadt: want Nadab eñ geheel Israhel belaghen Gebbethon. Aldus heeft hem Baasa doodgeslagē int derde iaer van Asa des conincx van Juda eñ hy heeft voor hem geregneert. Ende als hy geregneert hadde/ so heeft hy verslagen alle t'huys vã Jeroboā: hy en heeft niet so vele als een siele laten leuē vã synē sade/ tot dat hy hē heeft vernielde na des Heeren woort dat hy gesproken hadde door de hant syns knechts Ahie des Siloniters/ om Je- G roboams sondē die hy gesondicht hadde/ eñ waer door hy Israhel hadde doen sondigen/ eñ om de mildaet waermede hi getreyt hade den Heere dē God vã Israhel. Maer het andere vã Nadabs woorden/ eñ alle dat hy gedaen heeft/ en zyn dese niet beschreuen int boeck der woordē vanden dagen der conningen van Israhel? Eñ het is oorloge geweest tusschen Asa/ eñ Baasa den coninc vã Israhel alle haerlieder dagē. Int derde iaer Asa des conincx van Juda regneerde Baasa de sone Ahie over gheheel Israhel in Thersa vierētwintich iarē. Eñ hy heeft quaet voor den Heere bedreuē/ eñ hy heeft gewandelt in Jeraboams wegen eñ in syn sondē/ daermede dat hy Israhel heeft doen sondighen.

Baasa sterft, syn sone Ela regneert in syn plaetse, Zambri doet hem ende neemt dat rijck inne, T'volck wordt ghedeylt, ende Achab wort Coninck.

Dat xvj. Capittel.

1 Maer het woort des Heeren is gheschiet A tot Jehu den sone Hanani tegen Baasa seggende: Om dat ick v wt dat stof verheuen hebbe/ ende v gheset tot eenen vorst over mijn volck van Israhel/ maer ghy hebt in Jeroboās wech gewandelt/ eñ mijn volc van Israhel doē sondigen dat ghy my creytren sout door hen sonde/ siet ic sal afmaeyen
2 de achterste vã Baasa/ eñ de achterste vã synen huyse/ eñ ick sal v huys maken gheluck
4 Jeroboams Nabaths soons huys. wie 1.Re.14.g. datter vã Baasa in de stadt sterft/ dien sullen de honden eten/ eñ wie van hem sterft opt velt/ dien sullen de vogelen des hemels etē.

5 Maer d'andere der woordē vã Baasa/ eñ al 1.Par.16.2. wat hy gedaē heeft eñ syn strydē en zyn dese niet geschreue int boec der woorden vanden
6 dagē der coningen van Israhel: Aldus is B Baasa ontslapē met synē vaderē eñ begraue in Thersa/ eñ Ela syn sone regneerde voor
7 hem. Maer doen des Heerē woort gedaen worde in de hant van Jehu dē sone Hanani des propheets teghen Baasa eñ teghen syn huys/ eñ teghen alle t'quaet dat hy ghedaen hadde voor den Heere/ om hem te creyten door de werckē synder handen dat hi worde soude gheluck het huys van Jeroboam/ om dese sake heeft hi hem gedoot/ dat is Jehu dē
8 sone Hanani den proyheet. Int sestentwintichste iaer van Asa des conincks van Juda heeft gheregneert Ela de sone Baasa over Israel in Thersa twee iarē. Eñ syn knecht
9 Zambri een capiteyn vã de helft der ruyters C

te

te peerde is tegen hem opgestaen: ende Ela was in Thersa drinckende/ en dronken int huys van Arsa des prouoost van Thersa.

4. Reg. 9. g. 31 Hierom Zambri daer in vallende heeft hem geslagen en gedoot int seuen en twintichste iaer Asa des conincs vā Juda/ en hy regneerde voor hem. Ēn doen hy regneerde en gesetē was op synē rijcs stoel so heeft hy verslagen alle t'huys vā Baasa/ en hy en heeft daer af niet eenen gelatē aendē wandt pissende/ en syn maetschap en vriendē. Ēn Zambri heeft alle het huys van Baasa wech verdaen nae des Heeren woordt dat hy tot Baasa gesproken hadde door de hant Jehu des propheets/ om alle de sondē vā Baasa en de sonden Ela syns soons die ghesondicht hebben en Jsrahel doen sondigē/ creytende den Heere den Godt vā Jsrahel door D haer ydelheden. Maer d'ander woordē van Ela/ en alle dat hy gedaen heeft/ en zyn desc niet geschrieuen int boec der woorden vā de dagen der coningē vā Jsrahel? Jnt seuen en twintichste iaer Asa des conincs vā Juda/ heeft Zambri geregneert seuen dagen in Thersa. Ēn het heyr belach Gebbethon der Philistynē stadt. Ēn als sy hoordē dat Zambri tegē den coninc opgestaen was en hem verslagē hadde/ so heeft geheel Jsrahel voor hen seluen eenen coninck gemaect Amri die op dien dach een opperueltheere was ouer Jsrahel inden leger. Hierom is Amri en geheel Jsrahel met hē opgetrocken vā Gebbethon en sy belagen Thersa. Maer Zambri siende dat de stadt sonde gewonnē worden/ is int palays gegaen/ en heeft sy seluen verbrant met des conincs huys/ en hi is gestoruen in syn sonden die hy ghesondicht hadde/ quaet doende voor den Heere/ ende wandelende in Jeroboams wech/ en in syn sonde/ waer mede dat hy Jsrahel heeft doen E sondigen. Maer het andere der woorden van Zambri en synder lagē en tyrannie/ en zyn desc niet geschrieuē int boec der woordē vā de dagē der coningē vā Jsrahel? Doen werde het volc van Jsrahel gedeelt in twee deelen: de helft des volcks volchde Thebni Ginaths sone om hem coninck te maken: en de helft volchde Amri. Maer het volc dat met Amri was/ worde machtiger dan t'volc dat Thebni Ginaths sone volchde: en Thebni is gestorue/ en Amri heeft gheregneert.

Jnt eenendertichste iaer van Asa des conincks van Juda/ heeft Amri gheregneert ouer Jsrahel twaelf iaren: in Thersa heeft hy ses iaren geregneert. Ēn hy heeft den berch van Samarien gheeocht van Somer om twee talenten silvers/ en hy heeft dien betimmert/ en hy heeft de stadt die hy getimmert hadde ghenoemt metten naem Somer des heeren vanden berch van Samarien.

Maer Amri heeft quaet gedaen voor des Heeren aensicht/ en hy heeft boselic gedaen bouen alle die voor hem ghewees waren.

Ēn hy heeft gewandelt in alle de wegen vā Jeroboam Nabaths sone/ en in syn sonden/ waer mede hy Jsrahel hadde doen sondigen/ om den Heere den Godt van Jsrael tot gramschap te creyten door syn ydelheden.

Maer d'ander woorden van Amri/ en syn stryden die hy gedaen heeft/ en zyn desc niet geschreuen int boec der woorden vā de dagen der coningen van Jsrahel? Ēn Amri is met synen vaderen ouerlapen/ en begrauē in Samarien: en Achab syn sone heeft voor hem geregneert. Maer Achab de sone vā G Amri/ heeft ouer Jsrahel gheregneert int achtendertichste iaer vā Asa den coninc van Juda. Ende Achab de sone Amri heeft ouer Jsrahel gheregneert in Samarien tweentwintich iaren. Ēn Achab de sone Amri/ heeft quaet bedreuen voor des Heeren aensicht bouen alle die voor hem ghewees waren. T'en was hem oec niet genoech dat hy wandelde in de sonden van Jeroboam Nabaths sone, maer daer en bouen heeft hy tot een huysvrouwe genomē Jezabel Ethbaal des conincs vanden Sidoniters dochter. Ēn hy is wech gegaen/ en heeft gedient Baal en dien aenbeden. Ēn hy heeft Baal eenen outaer ghestelt in Baals tempel/ den welckē hy getimmert hadde in Samarien/ en hy plante een bosschelken: ende Achab heeft daer toe meer ghedaen in syn werck/ den Heere den Godt van Jsrahel tot gramschap verweckende/ meer dan alle de coningen vā Jsrahel die voor hem ghewees zyn.

In synen daghen heeft Hiel van Bethel Jericho opgetimmert: in Abiram synē eersten geboren sone heeft hy de stadt ghefundeert/ en in Segub synen iongsten sone heeft hy de poorten van de stadt ghestelt: nae des Ioſu. 6. d. 26 Heeren woordt dat hy ghesproken hadde in de handt van Josue Nuns sone.

Ten tijde van Achab wasser een groote droochte, en dieren tijdt, Elias wordt ghespijst door een raue, ende nader hant door een weduwe in Sarepte, en hy verwecte vander doot den sone vande weduwe. Dat xvij. Capitel.

1 Ende Elias de Thesbiter vanden inwoonders van Galaad heeft geseyt tot Ecclı. 48. 2. 3. Iacob. 5. d. 16. Achab: Also warachtich als de Heere de Godt van Jsrahel leeft/ voor wiens aensicht ich stae/ so en sal binnen desen iaren noch dauw noch reghen zyn/ dan na de woorden 2 myns monts. Ēn dat woort des Heeren 3 is tot hem geschiet seggende: Gaet vā hier en gaet tegen Oosten/ ende weest verborgen 4 aen de beke Carith die tegen ouer de Jordane is/ en aldaer sultyder beken drincken/ ende ic heb den rauen bevolen dat sy v daer voeden. Hierom is hy wech gegaen en heeft gedaē na des Heeren woordt: en als hy wech gegaē was/ so is hy geseten aen de beke Carith/ die tegen ouer de Jordane is.

5 Ēn de rauen brachtē hem broot en vleesch des morgens/ desgelijcs oec broot en vleesch 6 s'auonts/ en hy dranck van de beke. Maer na sommighe dagen is de beke verdroocht (want t'en hadde op de aerde niet geregēt).

7 Hierō is het woort Gods tot hē geschiet Luc. 4. d. 25. 8 seggende: Staet op en gaet in Sarepta der B Sidoniters stadt/ en ghy sult daer blijuen/ Eccle. 48. 2. want ic heb daer eender weduwen bevolen/ 9 dat sy v voede. Sy is opgestaē en wech ge-

der/ ẽn hy verdreef de verwyfde mans vã
der aerden/ ẽn hy suyuerde alle de vuylicheden der afgoden die syn vaderen ghemaect hadden. Daer toe heeft hy Maacham syn
C moeder oock weech gedaen dat sy ghen princesse zyn en soude in de sacrificien vã Priapus ẽn in syn vollcheiken dat sy gewyt hadde/ ẽn hy heeft syn speloncke omgeworpen/ ẽn dat alderdelgheste beelt gebroken/ ende hi heeft dat verbrãt in de beke Cedron/ maer de hoochdẽ en heeft hi niet afgenomẽ. Maer nochtans was het herte van Asa volcomen metden Heere alle syn daghen: ende hy heeft in des Heeren huys gedragen alle dat syn vader geheylicht hadde/ ẽn gheloeft/ siluer/ ẽn gout/ ende vaten. Maer het was oorloge tusschen Asa ẽn Baasa den Coninck van Israhel allen haerlieder daghen. Ẽn Baasa de Conine van Israhel is opgetrocht tot Iudam/ ẽn hy heeft Rama opgetimmert datter niemant en soude moghen wt oft ingaen/ vã Asa des Conincs van Juda wegẽ.
1.Par.16.2.1. Hierom heeft Asa genomen alle t'siluer ẽn gout datter gebleuen was in de schatkẽ van des Heeren huys/ ẽn in de schatten van des conincs huys/ ẽn hy heeft dat gegeuẽ in synder knechten handen ẽn gheseonden tot Benadad den sone vã Tabrimon Hezions sone/ conine vã Syrien die in Damasco woõde seggende: Een verbont is tusschen v ẽn my/ ẽn tusschẽ mijnen vader ẽn uwẽ vader/ daerom heb ick v giften gheseonden siluer ẽn gout ẽn begeert dat ghy coemt/ ẽn breect het verbont dat ghy hebt met Baasa dẽ coninck van Israhel/ ende dat hy van my afwecke.
Benadad consenterende den coninck Asa heeft de princẽ syns heyrs geseondẽ in de steden vã Israhel/ ẽn sy hebben geslagen Ahiõ/ ẽn Dan/ ẽn Abel t'huys van Maacha/ ende gheheel Cennerot/ te weten alle d'lant van Nephthali. Als Baasa dat gehoort hadde/ soo heeft hy afgelaten vã Rama te timmerẽ/ ẽn hy is wederõ gegaen te Thersa. Maer de Coninck van Asa heeft eenen bode wtgeE sonden ouer gheheel Juda seggende: Niemant en zy wtgenomen. Ẽn sy hebben genomen de steenen van Rama/ ẽn dat hout waer mede hi Baasa getimmert hadde/ ẽn de coninck Asa heeft daer af getimmert Gabaa Beniamin/ ẽn Maspha. Maer d'ander van alle de woorden van Asa/ ende alle syn vromicheden ẽn alle dat hy ghedaen heeft/ ẽn de steden die hy ghetimmert heeft/ en zyn dese niet geschreue int boec der woorden vã den dagen der coningen van Juda: Maer nochtans in syn outheyt hadde hy pijne in syn voeten. Ẽn hy is ontslapen met synẽ vaderen/ ẽn begrauẽ met hen in Dauids syns vaders stadt. Ende Josaphat syn sone heeft voor hẽ geregneert. Maer Nadab Jeroboam syns sone heeft ouer Israhel ghergneert int tweede iaer vã Asa des conincs vã Juda ẽn hy herst ouer Israhel geregneert twee iarẽ.
Ẽn hy heeft gedaen dat quaet is voor des Heerẽ aensicht ẽn gewãdelt in syns vaders wegen/ ẽn in syn sondẽ/ waermede hy Israhel heeft doen sondigẽ. Maer Baasa de sone Ahie woen huyse van Issachar heeft hem lagen geleyt/ ẽn heeft hem geslagen in Gebbethon/ welc is der Philistynen stadt: want Nadab ẽn geheel Israhel belaghen Gebbethon. Aldus heeft hem Baasa doorgeslagẽ int derde iaer van Asa des conincs van Juda ẽn hy heeft voor hem geregneert. Ende als hy geregneert hadde/ so heeft hy verslagen alle t'huys vã Jeroboã: hy en heeft niet so vele als een siele laten leuẽ vã synẽ slade/ tot dat hy hẽ heel vernielde na des Heeren woort dat hy gesproken hadde door de hant syns knechts Ahie des Siloniters/ om Jeroboams sondẽ die hy gesondicht hadde/ ẽn waer door hy Israhel hadde doen sondigen/ ẽn om de misdaet waermede hi gerreyt hade den Heere dẽ God vã Israhel. Maer het andere vã Nadabs woorden/ ẽn alle dat hy gedaen heeft/ en zyn dese niet beschreuen int boeck der woordẽ vanden dagen der coningen van Israhel: Ẽn het is oorloge geweest tusschen Asa/ ẽn Baasa den coninc vã Israhel alle haerlieder dagẽ. Int derde iaer Asa des conincs van Juda regneerde Baasa de sone Ahie ouer gheheel Israhel in Thersa vierentwintich iarẽ. Ẽn hy heeft quaet voor den Heere bedreuẽ/ ẽn hy heeft ghewandelt in Jeroboams wegen/ ẽn in syn sondẽ/ daer mede dat hy Israhel heeft doen sondighen.

Baasa sterft, syn sone Ela regneert in sijn plaetse, Zambri doet hem ende neemt dat rijck inne, 't volck wordt ghedeylt, ende Achab wort Coninck.

Dat xvj. Capitel.

1 MAer het woort des Heeren is gheschiet A
tot Jehu den sone Banani tegen Baasa seggende: Om dat ick v wt dat stof verheuen hebbe/ ende v gheset tot eenen vorst ouer mijn volck van Israhel/ maer ghy hebt in Jeroboãs wech gewandelt/ ẽn mijn volc van Israhel doẽ sondigen dat ghy my creyten sout door hen sondẽ/ siet ic sal afmaeyen de achterste vã Baasa/ ẽn de achterste vã synen huyse/ ẽn ick sal v huys maken gheluyck
4 Jeroboams Nabaths soons huys. Wie 3.Re.14.g.11
datter vã Baasa in de stadt sterft/ dien sullen de honden eten/ ẽn wie van hem sterft opt velt/ dien sullen de vogelen des hemels etẽ.
5 Maer d'andere der woordẽ vã Baasa/ ẽn al 1.Par.16.2.1.
wat hy gedaẽ heeft/ ẽn syn sterckẽ/ en zyn dese niet geschreuẽ int boec der woorden vanden
6 dagẽ der coningen van Israhel: Aldus is B
Baasa ontslapẽ met synẽ vaderẽ ẽn begrauẽ in Thersa/ ẽn Ela syn sone regneerde voor
7 hem. Maer doen des Heerẽ woort gedaen worde in de hant van Jehu dẽ sone Banani des propheets teghen Baasa ẽn teghen syn huys/ ẽn teghen alle t'quaet dat hy ghedaen hadde voor den Heere/ om hem te creyten door de werckẽ synder handen dat hi worde R
soude gheluck het huys van Jeroboam/ om dese sake heeft hi hem gedoot/ dat is Jehu dẽ
8 sone Banani den propheet. Int selentwintichste iaer van Asa des conincks van Juda heeft ghergneert Ela de sone Baasa ouer Israel in Thersa twee iarẽ. Ẽn syn knecht Zambri een capiteyn vã de helft der ruyters C

te

te perde is tegen hem opgeſtaen: ende Ela was in Thersa drinckende, ẽ droncken int huys van Arsa des prouoosts van Thersa.

4. Reg. 8. 16 Hierom Zambri daer in vallende, heeft hem geſlagen ẽ gedoot int seuen ẽ twintichſte iaer Asa des conincs vã Juda, ẽ hy regneerde voor hem. Ẽ doen hy regneerde ẽ geseté was op synẽ rijcs stoel so heeft hy verslagen alle t'huys vã Baasa, ẽ hy en heeft daer af niet eenen gelatẽ aendẽ wandt pissende, ẽ syn maetschap ẽ vriendẽ. Ẽ Zambri heeft alle het huys van Baasa wech verdaen nae des Heeren woordt dat hy tot Baasa gesproken hadde door de hant Jehu des propheets, om alle de sondẽ vã Baasa ẽ de sonden Ela syns soons die ghesondicht hebben ẽ Iſrahel doen sondigẽ, creytende den Heere den Godt vã Iſrahel door D haer ydelheedẽ. Maer d'ander woordẽ van Ela ẽ alle dat hy gedaen heeft, en zyn dese niet geschreuen int boec der woorden vã de dagen der coningẽ vã Iſrahel: Int seuen ẽ twintichſte iaer Asa des conincs vã Juda, heeft Zambri geregneert seuen dagen in Thersa. Ẽ het heyr belach Gebbethon der Philistijnẽ stadt. Ẽ als sy hoordẽ dat Zambri tegẽ den conine opgeſtaen was ẽ hem verslagẽ hadde, so heeft geheel Iſrahel voor hen seluen eenen coninck gemaect Amri die op dien dach een opperveltheere was over Iſrahel inden leger. Hierom is Amri ẽ geheel Iſrahel met hẽ opgetrocké vã Gebbethon ẽ sy belagen Thersa. Maer Zambri siende dat de stadt soude gewonnẽ worden is int palays gegaen, ẽ heeft sy seluen verbrant met des conincs huys, ẽ hi is gestoruen in syn sonden die hy ghesondicht hadde, quaet doende voor den Heere, ende wandelende in Jeroboams wech, ẽ in syn sonde, waer mede dat hy Iſrahel heeft doen E sondigen. Maer het andere der woorden van Zambri ẽ synder lagẽ ẽ tyrannie, en zyn dese niet geschreué int boec der woordẽ vã de dagẽ der coningẽ vã Iſrahel: Doen werde het volc van Iſrahel gedeelt in twee deelen: de helft des volcks volchde Thebni Gineths sone om hem coninck te maken: ẽ de helft volchde Amri. Maer het volc dat met Amri was, worde machtiger dan t'volc dat Thebni Gineths sone volchde: ẽ Thebni is gestoruen, ẽ Amri heeft ghergneert.

Int eenendertichſte iaer van Asa des conincks van Juda, heeft Amri ghergneert over Iſrahel twaelf iaren: in Thersa heeft hy ses iaren geregneert. Ẽ hy heeft den berch van Samarien ghecocht van Somer om twee talenten silvers, ẽ hy heeft dien betimmert, ẽ hy heeft de stadt die hy getimF mert hadde ghenoemt metten naem Semer des heeren vanden berch van Samarien.

Maer Amri heeft quaet gedaen voor des Heeren aensicht, ẽ hy heeft boselic gedaen bouen alle die voor hem gheweest waren.

Ẽ hy heeft gewandelt in alle de wegen vã Jeroboam Nabaths sone, ẽ in syn sonden, waer mede hy Iſrahel hadde doen sondigen, om den Heere den Godt van Iſrahel tot gramschap te creyten door syn ydelheedẽ.

Maer d'ander woorden van Amri ẽ syn stryden die hy gedaen heeft, en zyn dese niet geschreuen int boec der woorden vã de dagen der coningen van Iſrahel: Ẽ Amri is met synen vaderen ontslapen, ẽ begrauẽ in Samarien: ẽ Achab syn sone heeft voor hem gheregneert. Maer Achab de sone vã G Amri, heeft over Iſrahel ghergneert int achtendertichſte iaer vã Asa den coninc van Juda. Ende Achab de sone Amri, heeft over Iſrahel ghergneert in Samarien tweentwintich iaren. Ẽ Achab de sone Amri, heeft quaet bedreuen voor des Heeren aensicht bouen alle die voor hem gheweest waren. T'en was hem oock niet genoech dat hy wandelde in de sonden van Jeroboam Nabaths sone, maer daer en bouen heeft hy tot een huysvrouwe genomẽ Jezabel Ethbaal des conincs vanden Sidoniters dochter. Ẽ hy is wech gegaen, ẽ heeft gedient Baal ẽ dien aenbeden. Ẽ hy heeft Baal eenen outaer ghestelt in Baals tempel, den welckẽ hy getimmert hadde in Samarien, ẽ hy plante een bosschelken: ende Achab heeft daer toe meer ghedaen in syn werck, den Heere den Godt van Iſrahel tot gramschap verweckende, meer dan alle de coningen vã Iſrahel die voor hem gheweest zyn.

In synen daghen heeft Diel van Bethel Jericho opgetimmert: in Abiram synẽ eersten geboren sone heeft hy de stadt ghefundeert, ẽ in Segub synen ionckſten sone heeft hy de poorten van de stadt ghestelt: nae des Iosu. 6. d. 26. Heeren woordt dat hy ghesproken hadde in de handt van Josue Nuns sone.

Ten tijde van Achab waser een groote droochte, ẽ dieren tijdt, Elias wordt ghespijſt door een raue, ende nader hant door een weduwe in Sarepte, ẽ hy verwecte vander doot den sone vande weduwe.

Dat xvij. Capittel.

Ende Elias de Thesbiter vanden inA woonders van Galaad heeft geseyt tot Eccle. 48. a. 3. Lacv. 5. d. 16. Achab: Also warachtelick als de Heere de Godt van Iſrahel leeft, voor wiens aensicht ick stae, so en sal binnen desen iaren noch daw noch reghen zyn, dan na de woorden myns monts. Ẽ dat woort des Heeren is tot hem geschiet seggende: Gaet vã hier, ẽ gaet tegen Oosté, ende weest verborgen aen de beke Carith die tegen over de Jordane is, ẽ aldaer sultyy vãder beken drincken, ende ic heb den rauen bevolen dat sy v daer voeden. Hierom is hy wech gegaen, ẽ heeft gedaẽ na des Heeren woordt: ẽ als hy wech gegaẽ was, so is hy geseten aen de beke Carith die teghen over de Jordane is.

Ẽ de rauen brachté hem broot ẽ vleesch des morgens, desgelijcx oock broot ẽ vleesch t'savonts, ẽ hy dranck van de beke. Maer na sommyghe dagen is de beke verdroocht (want t'en hadde op de aerde niet geregẽt).

Dit vã is het woort Gods tot hẽ geschiet Luc. 4. d. 25. seggẽde: Staet op ẽ gaet in Sarepta der B Sidoniters stadt, ẽ gy sult daer blijnen, Eccle. 46. a. want ic heb daer eender weduwen bevolen, dat sy v voede. Hy is opgestaẽ ẽ wech ge-

gaen in Sareptha. Eñ als hi comẽ was aen de stadtpoorte soo sach hy daer een vrouwe die weduwe was hout rapẽde/ eñ hy heetse geroepen eñ tot haer geseyt: Gheeft my een weynich waters in een vaetkẽ om te drincken. Eñ doen sy wech ginck om te halen/ heeft hy achter haer rugge geroepẽ seggende: Ick bidde v/haelt my ock een mont vol broots in v hant. De welcke heeft geantwoort: So warachtelic als de Heere v God leeft ic en heb geen broodt/ dã so veel meels in een cruycke als men met een handt soude mogen begrijpen/ eñ een luttelken olien in eenen oly pot: siet ick rape twee houten om te gaen/ eñ dat te bereyden voor my eñ mijnen sone/ dat wy eten eñ sterven. Tot de welcke heeft Elias gheseyt: En wilt niet vreesen/ maer gaet henen/ eñ doet gelijc ghy geseyt hebt/ maer nochtans maect eerstmael voor my van dien seluen meelken een cleyn coecxken onder de asschen gebackẽ eñ brẽgt my dat/ eñ namaels suldy voor v eñ uwen sone een maken/ Want dit seyt de Heere de God vã Israhel: De meel cruycke en sal niet ydel worde noch den olie pot en sal niet gemindert worde tot den dach toe als God regen gheven sal op dat aensicht der aerden.

De welcke is wech ghegaen/ eñ heeft nae Elias woordt gedaen: eñ hy heeft ghegeten/ eñ sy/ eñ alle haer huys: eñ vã dien dach aen en faelgeerde de meelcruycke niet/ eñ den oliepot en is niet gemindert/ na des Heeren woordt dat hy gesproken hadde in de handt van Elias. Maer na desen ist geschiet dat der vrouwen des huys weerdinne sone siec is geworden/ eñ de siecte was seer swerc/ also dat in hem geenen adem en bleef. Hierom heeft sy tot Eliam geseyt: wat heb ic met v te doe man Gods: zijt ghy by my inne comẽ om dat mijn boosheden soudẽ herdacht worden/ eñ dat ghy mijnen sone soudt dooden?

D Eñ Elias heeft tot haer geseyt: Geeft my uwen sone/ Eñ hi heeft dien van harẽ schoot genomen/ eñ gedragen in de bouenste cetcamer daer hy logeerde/ eñ geleyt op syn bedde ken/ eñ hy heeft tot den Heere gheroepen/ eñ gheseyt: O Heere mijn God/ hebdy ock dese weduwe (by de welcke ick eenichsins onderhouden worde) verdriet aengedaen/ dat ghy haren sone dooden soudt?

Eñ hy heeft sy seluen wtgestreet eñ gemeten ouer dat kint drymael/ eñ gheroepen totten Heere/ eñ geseyt: O Heere mijn God ick bidde v/ laet doch dees kints siele weder in syn binnenste comen. Eñ de Heere heeft Elias stemme verhoort/ eñ des kints siele is weder in hem gecomẽ/ eñ t'is wederom leuende worden. Ende Elias heeft dat kint ghenomen/ ende vander cetcamer afgebracht in dat onderhuys/ ende synder moeder gegheuen/ ende hy heeft tot haer gheseyt: Siet v sone is leuende. Eñ de vrouwe heeft tot Eliam geseyt: Nu heb ick hier aen bekent/ dat ghy een man Gods zijt/ ende dat het woordt des Heeren in uwen mondt waerachtich is.

Hoe Elias tot Achab gheleyden wordt, dat hem regben ghegeuen soude worden, Ende hoe hy achthondert ende vijftich propheten doet dooden.

Dat xviij. Capittel.

NAe veel dagen so is des Heeren woordt A ghedaen aen Eliam int derde iaer seggende: Gaet henen ende vertoont v Achab/ dat ic regen geue op dat aensichte der aerdẽ.

Hierom is Elias gegaen om hem te vertoonen voor Achab. Eñ dẽ honger was seer groot in Samarien. Eñ Achab heeft gheroepen Abdiam synen hofmeester. Eñ Abdias vreesde den Heere seere: want doen Iezabel des Heeren propheten doodde/ soo heeft hy hondert propheten genomen eñ die geborgen by vijftich eñ vijftich in spelunckẽ/ ende voedde die met broodt eñ water.

Hierom heeft Achab tot Abdiam geseyt: Gaet henen door d'landt tot alle de waterfonteynen/ eñ in allen de valleyen/ oft wy by auonturen crupt vindẽ mochten/ eñ behouden onse peerden eñ muylẽ/ eñ dat de behelpige beesten niet gheheel verloren en gaen.

Eñ sy hebben onder hen de landen gheB deylt/ om die rontsomme door te gaẽ. Achab ginck door den eenen wech/ eñ Abdias door eenen anderẽ wech verscheydẽ vã malcanderen. Eñ doen Abdias inden wech was/ so is hem Elias te gemoete comen: eñ doen hy hem gekent hadde/ so is hy op syn aensicht ghevallen/ eñ hy heeft gheseyt: En zydy niet myn Heere Elias? Tot den welcken hy geantwoort heeft: Ick bent/ Gaet henen/ eñ segt uwen Heere: Elias is hier. Ende hy seyde: wat heb ic mis daẽ/ dat ghy my uwen knecht in Achabs hant leuert dat hi my doode? So warachtelick als de Heere v God leeft/ daer en is gheen volck oft Coninckryck daer myn heere niet gesonden en heeft om v te soecken: eñ doen sy alle antwoordẽ/ Hy en is hier niet/ so heeft hi alle de Coninckryken eñ natien besworen/ om dat ghi niet gevonden en worde. Eñ nu segdy tot my: Gaet henen eñ segt uwẽ heere/ Elias is hier/ Eñ als ic van v sal gegaẽ zijn/ so sal des Heeren gheest v wech dragen tot eenige plaetse die ick niet en weet/ eñ ic sal comẽ eñ bootschappen dit Achab: eñ ist dat it v dã niet en vinC de/ soo sal hy my dooden/ eñ v knecht vreest den Heere vã synder iongheyt aen. En ist v mijnen heere niet te kennen gegeuen wat ick gedaen hebbe doen Iezabel des Heeren propheten doodde/ dat ick hondert mannen vã des Heerẽ propheten verborghe by vijftich eñ vijftich in de spelunckẽ/ eñ voedde die met broot eñ water? Eñ ghy segt nu: Gaet henen/ ende segt uwen heere/ Elias is hier/ dat hy my doode. Eñ Elias seyde: Also warachtelic als de Heere der heyrscharen leeft/ voor wiens aensichte ick stae/ so sal ick my heden voor hem vertoonen. Hierom is Abdias Achab te gemoete gegaen/ eñ hy heeft hem te kennen gegeuen: eñ Achab is Elias te ghemoete ghegaen. Eñ als hy hem gesien hadde seyde hy: En zydy niet degene die Israhel verstoort? Eñ hy heeft geseyt: Ic en heb Israhel niet verstoort/ maer

ghy

ghy en̄ ws vaders huys die des Heeren ge-
bodē verlatē hebt / en̄ zyt Baalim gevolcht.
Maer nochtans sendt wt / en̄ vergadert tot
my gheel Israhel op den berch Carmelus /
en̄ doet die vier honderd en vyftich propheten
van Baal / en̄ de vier honderd propheten der
bosschelkens die van Jezabels tafel eten.
Achab heeft gesondē tot alle de kinderē vā
Israhel / en̄ hy heeft de propheten vergadert
op dē berch Carmelus. Doen Elias comēde
by alle dat volc / heeft geseyt: Hoe lāge gaet-
mant op twee syden? Is de Heere God / so
volcht hē: maer is Baal / so volcht dien. Dā
dat volc en antwoordde hem niet een woort.
Doen Elias heeft wederom totten volcke
geseyt: Ick ben alleen overblevē een propheet
des Heerē: maer Baals propheten zyn vier
honderd en vyftich mannē. Men geve ons
twee ossen / en laet henlieden den eenen osse
voor hen verkiesen / en dien in stucken hou-
wende opt hout legge / maer geen vier daer
onder steken: en ick sal den anderen osse ne-
men en opt hout leggen / maer geē vier daer
onder steken. Roepe ghy uwer Godē na-
men aen / en ic sal mijns Heeren name aen-
roepen: ende de God die voor d'vier
verhoorē sal die zy God. En alle d'volc ant-
woordde / heeft geseyt: Dit is eē seer goede
voorleggheghe. Hierom heeft Elias tot
Baals propheten geseyt: Kiest voor v dē eenē
osse en doet ghi eerstmael: want ghi zyt meer-
der vā getale / en aēroept uwer godē naēn /
en en steect daer geen vier onder. Doen sy
den osse genomen hadde / die hi hen gegeven
hadde / so hebben sy dien bereyt / ende Baals
naem aengeroepē vā smorgens totte mid-
dach toe seggende: Baal verhoort ons / En
daer en was geen stēme / noch yemandt die
antwoordeden sy hebbē over den outaer ge-
sprongen / den welcken sy gemaect hadden.
En alst nu middach was so bespotte Elias
henlieden seggende: Roept met meerder
stemmē / want hy is een godt / en hy swaetu-
ren spreect hy / oft hi is in de herberge / oft op
de reyse / oft seker hy slaept / dat hy ontwec-
ke. Hierom riepen sy met luyder stemmē /
en sy doorsnedē hen selven met messen ende
vliemen / tot dat sy heel bebloet worden.
Maer doen den middach outriedē was / en
de whe dat sy propheterdē / dē tyt gecomē
was datmen pleech sacrificie te offeren / en
daer geen stemme gehoort en worde / en nie-
mant en antwoorde / noch de bidders en aē-
mercte: so heeft Elias tot alle dat volc ge-
seyt: Comt te mywaerts. En doen dat volc
by hē quā / so heeft hy des Heerē outaer ver-
maect die gebrokē was. En hi heeft twaelf
steenen genomē / na dat getal der geslachten
vā Jacobs kinderē tot dē welckē des Heerē
woort geschiet is seggēde: Israhel sal uwē
naem zyn: en hy heeft vā dien steenē eenē
outaer opgetimmert indē naem des Heerē /
en hy heeft eenen waterloop gemaect gelijc
door twee groetsēs rontsomme dē outaer /
en hy heeft dat hout gheschict / en den osse
gedeylt by synen leden / en die opt hout ghe-
leyt / en seyde: Vult vier watercruycē met
water / en ghiet dat op de heel brantofferan-
be / en op dat hout. En hi heeft wederom ge-
seyt: Doet dat oock ten tweedē male. En als
sy dat ten tweeden male gedaen hadde / seyde
hy: Doet dat selue noch ten derdē male. En
sy hebben dat ten derden male gedaen: en
de watere liepen rontsomme den outaer /
ende de greve vanden waterloop wosp al
vol. En alst tyt was darmen den heelen
brandoffer offeren sonde / so heeft Elias de
propheet aengeroepe geseyt: O Heere Abra-
hams ende Isaacs en Israhels God / toont
heden dat ghy Israhels God zyt / ende ick
v knecht / ende dat ick alle dese woorden na
v gebodt gedaē hebbe. Verhoorē my Heere /
verhoor my / op dat dit volck leere kennen /
dat ghy de Heere de God zyt / ende dat ghy
hen herte wederom bekeert hebt. Doen is
dat vier des Heeren nedergevallen / en heeft
verslonden den heelen brandoffer / ende dat
hout / en de steenen / oock mede dat gheslubbe /
en dat water / welck inden waterloop was
opleckende. Welck als alle t'volc gesien
hadde so ist op syn aensicht gevallen / ende
heeft geseyt: De Heere is God selue / De
Heere is God selue. En Elias seyde tot
hen: Grijpt Baals propheten / ende en laet
niet eenen van hen ontvlieden. Ende als sy
die gevangen hadden / sodeet Elias die
geleyden aen de beke van Cison / en die daer
ghedoot. En Elias heeft tot Achab geseyt:
Gaet opwaerts / eet en drincket: want daer is
een gerijsch van veel regens. Achab is op-
waerts gherepst om te eten en te drincken /
Maer Elias is geclommen op den top vā
den berch Carmelus / en neder gebooght te
aerden / heeft sijn aensicht tusschen sijn
knien geleit / en geseyt tot synen dienaer:
Gaet opwaerts / ende siet wt ter zeewaerts.
En als hi op ghegaen was en belen hadde /
so heeft hy geseyt: Daer en is niet met allen.
En Elias seyde weder tot hem: Gaet we-
derom seuen reysen. Maer in de seuenste
reyse siet / so quam daer een cleyn wolcksken
op wter zee / ghelijck eens menschens voet-
stappe. En hy seyde: Gaet opwaerts en segh-
ghet Achab / Spant aen uwen wagen / ende
rept nederwaerts / dat v den reghen niet en
ouervalle. En doen hy hem keerde her-
waerts en derwaerts / siet de hemelen zyn
heel verduystert ghewordē / ende wolcken
ende winden / ende het is eenen grooten re-
ghen worden. Aldus is Achab opghegaen /
ende wech gherepst te Jezrahel / ende de
handt des Heeren is op Eliam geschiet. En
hy liep henen met opgheschorte lenden en
voor Achab / tot dat hy quam te Jezrahel.

Elias voor Iezabel vluchtende ontliep onder den geneuerboom, ende quam voorts totten berch Oreb, Ende worde van daer gheſonden om te ſalven Haſael ouer Syrien, Iehu ouer Iſrahel, ende Elyſeum tot eenen propheet.

Dat xix. Capittel.

ENde Achab heeft Jezabel ghebootschapt alle t'ghene dat Elias ghedaen hadde / en hoe dat hy alle de propheten mettē swaerde verslagen hadde. En Jezabel heeft eenen bode

bode aen Eliam gheſonden ſeggende: Dit moeten my de goden doen, ende dat noch daer toe doen, ist dat ick v lieue morgen te deſer uren niet en ſtelle gelijc een vā dien. Hier- 1
om heeft Elias ghevreest, ende opſtaende is hy wech gegaen werwaerts dat hem sijne wille hoeck. Ende hy is gecomen in Berſabee Juda ende heeft daer sijnen knecht ghelaten, 3
ende hy is in de woestijne gegaen een dachreyse. Ende als hy comē was, ende sat onder eenen genenerboom, soo heeft hy sijnder sielen begheert dat hy sterven soude, ende seyde: O Heere het is my ghenoech, haelt mijn siele, want ick en ben niet beter dā mijn vaderen. 4
Ende hy heeft hem nedergeworpen ende is ontslapen in de schaduwe vanden genenerboom. Ende siet de Engel des Heeren heeft hem ghenaect, ende tot hem gheseyt: Staet op, ende eet. By heeft ommegheſien, ende siet aen sijn hooft was een broot onder de asschē gebacken, ende een vaetkē waters. Aldus heeft hy ghegeten ende gedroncken, ende is wederom ontslapen. Ende de Enghel des Heeren is 5
weder comen ten tweeden mael, ende heeft hem geraect ende tot hem geseyt: Staet op ende eet, want v staet noch eenen grooten wech te gaen. Ende als hy opgestaē was so heeft 6
hy gegeten ende gedroncken, ende hy heeft ghewandelt door de cracht vā dier spijsen veertich dagen ende veertich nachten, totten berch Gods Horeb. Ende doen hy daer gecomen 7
was, so is hy bleuen in een spelunckc. Ende siet des Heeren woort is tot hem ghedaen, ende heeft hem gheseyt: wat maect ghy hier Elia? Ende hy heeft geantwoort: Met ia- Rom. 11. a.
lourschē liefde heb ick ialours geweest voor den Heere den Godt der heyrscharē, om dat de kinderē vā Israhel t'verbont des Heerē verlaten hebben. Uwe autaren hebben sy ghebroken, ende v propheten doot geslagē metten swaerde, ende ick ben alleen ouerbleuen, ende sy soecken mijn siele om die af te nemen. Ende 10
hy seyde hem: Gaet wt, ende staet op den berch voor den Heere, ende siet de Heere gaet voorby, ende eenen grooten ende stercken wint de bergen omkeerende, ende de steenrootsen in stucken brekēde is voor den Heere: de Heere en was inden wint niet, ende na dien wint quam een beruerte: de Heere en was in de beruerte niet, ende na de beruerte quam een 11
vier, de Heere en was int vier niet, ende na dat vier quam een blasinghe van een dunne locht. Doen Elias dat hoorde, heeft hy sijn 13
aensicht met sijnen mantel bedect, ende wtgegaen zijnde hy heeft ghestaen in de door der spelunckē. Ende siet een stēme quam tot hem, seggende: wat maect ghy hier Elia? Ende 14
hy heeft geantwoort: Ick heb met ialourschē liefde ialours geweest voor den Heere den Godt der heyrscharē, om dat de kinderē vā Israhel v verbont verlaten hebben: v autaren hebben sy gebroken, ende v propheten hebben sy metten swaerde doot geslagen, ende ick ben alleen ouerbleuen, ende sy soechē mijn siele om die af te nemen. Ende de Heere heeft 15
tot hem geseyt: Gaet henen ende keert wederom nwen wech in door de woestijne tot in Damasco, ende als ghy tot daer sult comen sijn, dan sult ghy Hazael salben tot eenen coninck ouer Syrien: ende Jehu den sone van Namsi sult ghy tot eenen coninc salvē ouer Israhel: maer Eliseum Saphats sone die van Abelmeula is, sult ghy salvē tot eenē propheet in v stede. Ende het sal geschieden dat so wie Hazaels swaerd ontvlucht, die sal Jehu doden, ende so wie t'swaerd van Jehu ontvlucht, dien sal Elizeus dooden. Ende ick sal voor my laten ouerblijuen seuen duysent mannē, der welcker knien niet en sijn voor Baal gebooghen ende alle mont die hem niet aenbeden ende heeft de handt cussende. Hierom Elias vā daer gereyst synde, heeft Elizeum Saphats sone gheuonden acherende met twaelf paer ossen ende onder die meute twaelf paer ossen acherden was hy een. Ende doen Elias by hem gecomē was, so heeft by synē mantel op hem gheleyt. De wilde is terstont geloopen na Eliam (achterlatende de ossen) ende hy seyde: Ick bid v laet mi doch mijnen vader ende mijn moeder cussen, ende alsdā sal ic v volgē. Ende hy heeft tot hem geseyt: Gaet henen ende comt wederom, want ick heb v gedaen dat my toebehoorde. Maer doen hy van hem wederom comen was, soo heeft hy genomen een paer ossen ende die geslagen ende met der ossen ploeck heeft hy dat vleesch gecoockt ende den volcke ghegheuen, ende sy hebben dat gheten: ende opstaende hy is wech ghegaen, ende Eliam gevolcht, ende diende hem.

Hoe die van Syrien zijn verslaghen gheweest, Ende Achab wordt ghestraft, om dat hy tuercomen was met Benadad.

Dat XX. Capittel.

ENde Benadad de Coninck van Syrien heeft alle sijn heyr vergadert, ende tweeendertich coningen met hem, ende peerden, ende wagenen, ende optrechē de hy heeft ghestreden tegen Samariam ende beleyde die. Ende hadden wtsendende tot Achab den coninck van Israhel in de stadt, hy heeft geseyt: Dit seyt Benadad: Uw siluer ende v gout is mijne, ende v huysvrouwen ende v beste sonen zijn mijne. Ende de coninck van Israhel heeft geantwoort: Na v woort (mijn Heere de coninc) so ben ick uwe ende alle dat my toebehoort. Ende de boden wederom comende hebben geseyt: Dit seyt Benadab die ons aen v gesonden heeft: Uw siluer ende v gout, ende v huysvrouwen, ende v kinderen sult ghy my geuē. Hierom sal ic morgen te deser seluer uren mijn knechten aen v senden, ende sy sullen v huys doorsoecken ende uwer knechten huys, ende alle dat henlieden beleuen sal, sullen sy in haer handen nemen ende wech draghē. Maer de coninc van Israhel heeft geroepen alle de ouders des landts, ende geseyt: Aenmerct ende siet hoe dat hy ons lagen leyde, wāt by heeft aen my gesonden om mijn huysvrouwen ende sonen, ende om siluer ende gout, ende ick en hebbe niet geweygert. Maer alle de ouders, ende alle het volc hebbē tot hem geseyt: En hoort niet noch en geeft hem geen consent. Hierom heeft de coninc Benadads knechten geantwoort:

antwoort / Segt mijnen heere den coninck/ Alle de dingen (waerom dat ghi aen my geſondē hebt int beginſel) ſal ic doen/ maer dit dinc en mach ic niet doen. Eñ de boden wederom gaende hebben hem dit ouergedragen/ De welcke heeft wederom geſonden eñ geſeyt: Dit moeten my de goden doen/ eñ deſe dingen noch daer toe/ iſt ſake dat het ghe ſtubbe van Samarien ghenoech ſal zijn om de handen te vullen des volcs dat my navolcht. Eñ de coninc van Iſrahel antwoort dēde heeft geſeyt: Segget hem/ Die ten ſtryde omgort is/ en gloriere niet alſo zeere als die ontgort is. Maer het is ghelchiet doen Benadad dit woort ghehoort hadde/ dat hy dranc met de coninghen in de tenten/ eñ hy heeft synen knechtē geſeyt: belegget de ſtadt rontſomme. Eñ ſy hebbē die rontſomme beleyt. Eñ ſiet een propheet comēde by Achab den Conine vā Iſrahel heeft tot hem geſeyt: Dit ſeyt de Heere/ Ghy hebt ymmer deſe ouergroote menichte geſiē? ſiet ic ſal die heden in v hant leuerē/ dat ghy weten moecht dat ic de Heere ben. Eñ Achab heeft geſeyt: Door wien? Eñ hy heeft tot hem geſeyt: Dit ſeyt de Heere: Door de knapen vanden voorſten der lantſchappen. Eñ hy ſeyde: wie ſal beginnē te ſtrydē? Eñ hy heeft geſeyt: Ghy.

Hierom heeft hy overtelt de knechtē van de princen der lantſchappen/ eñ heeft genoomden het getal vā twee hondert eñ twendertich/ eñ daer na heeft hy het volck getelt/ alle de kinderen van Iſrahel ſeuen duyſent/ eñ ſy zijn te middage wtgetrocken. Maer Benadad al dronckē dranck in ſijn tente eñ de tweendertich coningen met hem/ die hem te helpe gecomen waren. Eñ de knechten vā de princen der lantſchappē zijn wtgetrocken int voorſte vandē heyr. Aldus heeft Benadad boden wtgeſonden/ de welcke hem hebbē ghebootſchapt ſeggende: Daer zijn mannen wt Samariē comē. Eñ hy heeft geſeyt: zy oft ſy comē om pays/ ſo vangtſe leuēde: zy oft ſy comen om te ſtrijden/ neemtſe leuende gevangen. Aldus zijn de knechtē van de princen der landtſchappen wtgetrocken/ eñ het ander heyr volchde daer nae/ eñ een yegelic ſloech den man die hem tegē quam: eñ de Syriers zijn gevlucht eñ Iſrahel heeftſe vervolcht. Doch ſo is Benadad de conincx van Syriē gevlucht te peerde met ſijnē roſvolc.

Eñ de conine vā Iſrahel is oock wtgetrocken eñ heeft verſlagen de peerden eñ wagenen/ eñ hy heeft Syrien geſlagen met eenen grooten ſlach. (Eñ de propheet hy dē conine van Iſrael comende heeft hem geſeyt: Gaet henen eñ weeſt vroom/ eñ weet eñ beſiet wat ghy doet/ want ten naeſten iare ſal de conine van Syrien tegen v optrecken.) Maer des conincs van Syrien knechten hebben tot hē geſeyt: De berchgoden zijn hen goden/ ende daerom hebben ſy ons verwonnē: maer t'is beter dat wy teghen hen ſtrijden inde platte nederlanden/ en dan ſullen wy hen verwinnen. Hierom doet dit woort: Doet alle de coningen weeh een yegelic van uwen heyre/ eñ ſtelt princen in hen ſtedē/ eñ vervult het getal der ſtrijtbaer mannen/ die van uwen volc verſlagen zijn eñ peerdē na dat de peerden te voren waren/ eñ wagenen ghelijc de wagenen die ghy te voren hebt ghehadt/ eñ wy ſullen tegen hen ſtrijden in de platte nederlanden/ eñ ghy ſult ſien dat wy hen verwinnen ſullen. Hy heeft haerlieder raet gelooft/ eñ alſo gedaen. Aldus doen het iaer E overleden was/ heeft Benadad de mannen van Syrien getelt/ eñ hy is opgetrocken in Aphec/ om tegen Iſrahel te ſtrijden. Maer de kinderen vā Iſrahel zijn getelt geweeſt/ eñ nemende victalie zijn ſy gereyſt daer tegen/ eñ ſy hebben haren heyrleger tegen hen overgemaect/ gelijc twee cleyn cudden vant gheyten. Maer de Syriers overdecten dat lant. (Eñ een man Gods daer comende heeft gheſeyt den conine van Iſrahel/ Deſe woorden ſeyt de Heere: Om des wille dat de Syriers geſeyt hebben/ De Heere is der bergen Godt/ eñ hy en is geen Godt der vallеyen/ daerom ſal ic alle deſe groote menichte in v handen leueren/ eñ ghy ſult wetē dat ick de Heere ben.) Eñ ſy ſchicten ſeuē dagen lanc haer ſlachoordenen tegen malcanderen/ ſo wel deſe als die/ eñ op den ſeuēſten dach is den ſtrijdt geſchiet: eñ de kinderē vā Iſrahel hebbē vandē Syriers hondert duyſent voetknechten verſlagē op eenen dach/

Maer die te Aphec bleven waren zijn gevlucht in de ſtadt/ eñ daer is eenen muer geualien op ſeuen eñ twintich duyſent menſchen die daer overbleven waren. Eñ Benadad vluchtende is in de ſtadt gecomē/ in een camerken welc binnen de camer was: eñ F ſijn knechten hebbē tot hem geſeyt: Siet wy hebben gehoort dat de Coningen vā t'huys van Iſrahel goedertieren zijn/ Hierom laet ons ſacken aen ons lendenē doen/ eñ coordekens op onſe hoofdē/ eñ laet ons wtgaen tot den conine vā Iſrahel/ by auontueren ſal hy onſe ſielen behoudē. Sy hebbē hen lendenen met ſackē omgegort/ eñ coordekēs op haerliedē hoofdē gedaen/ eñ ſy zijn gecomen tot den conine vā Iſrahel/ eñ hebbē hem geſeyt: Uwen dienaer Benadad ſeyt/ Ick bidde v laet mijn ſiele leuen. Eñ hy ſeyde: Iſt dat hi noch leeft/ ſo iſt mijn broeder/ Het welck de mannen genomen hebbē voor een goet teecken vā gelut/ eñ ſy hebbē met haeſtē d'woort wt ſijnē monde genomē/ eñ geſeyt: Uwen broeder Benadad. Eñ hi ſeyde tot hen: Gaet henen/ eñ brengt hem by my. Hierom is Benadad tot hem wtcomē/ eñ hy heeft hem opgeheuen in ſijnen wagen. Eñ Benadad ſeyde tot hem: De ſtedē welc mijn vader uwē vader af genomē heeft/ ſal ic v weder geuen/ eñ maect voor v ſtratē in Damaſco/ gelijc mijn vader in Samarien gedaen heeft/ eñ als ick een verbont met v gemaect hebbe/ ſo ſal ick vā v ſcheyden. Aldus heeft hy een verbondt met hē gemaect eñ heeft hē laten gaē. Doen heeft een man vander propheten kinderē geſeyt tot ſijnē geſelle door des Heerē woort: Slaet my. Maer hi en wilde hem niet ſlaen.

Den

Den welcke hy geſeyt heeft: Om dat ghy
des Heeren ſtemme niet en hebt willen hoo-
ren/ ſiet ghy ſult van my wech gaē/ ēn eenen
leeu ſal v ſlaen: Ēn doen hy een luttelden
van hem gegaen was/ ſo heeft hē eenen leew
vonden ēn geſlagen. Ēn hy hebbende noch
eenen anderen man genondē heeft tot hem
geſeyt: Slaet my/ De welcke heeft hem geſla-
gē ēn gewont. Aldus is de ꝓpheet wech
gegaen/ ēn den Coninck van Iſrahel te ge-
moete comen op den wech: ende hy heeft hy-
nen mont ēn ſijn oogen verandert met be-
ſpraetſel vā geſtubbe. Ēn doen de coninc
voorby gegaen was ſo heeft hy corē coninc
geroepē ēn geſeyt: Ick dienaet is wt getrok-
ken om te ſtrijden van hy: ēn doen daer een
man gevloden was/ ſo heeft een ander dien
tot my gebracht ēn geſeyt/ Bewaert deſen
man: iſt dat hi v ontloopt/ ſo ſal v ſiele voor
ſijn ſiele zijn/ oft ghy ſult daer voor een talēt
ſilvers geven. Ēn doen ic verbaeſt zijnde
my herwaerts ēn derwaerts keerde ſo was
de man haeſtelick wech wten oogen. Ēn de
coninc vā Iſrahel heeft tot hem geſeyt: Dit
is v vōniſſe dat ghy ſelve gegeue hebt. Ēn
hy heeft terſtont dat ſtubbe van ſijn aenſicht
genaecht/ ēn de coninc vā Iſrahel heeft hem
gekent dat hy een vanden ꝓpheten was.

3. Reg. 22. f. 11 De welcke ſeyde tot hem: Deſe woorden
ſeyt de Heere: Om dat ghy den man die den
doot verdient hadde wt uwer handt hebt la-
ten gaē/ ſo ſal v ſiele voor ſijn ſiele zijn/ ēn v
volc voor ſijn volc. Hierom is de coninc
van Iſrahel wederom gekeert in ſijn huys/
verſmadende te hoozen/ ende hy is al raſen-
de van gramſchap comen in Samarien.

Hoe Naboth doot her weygeren van ſijnē wijngaert wordt
gheſteent, Ende Achab daerom van Elias gheſtraft wordt.

Dat xxj Capitel.

ENde na deſe woorden op dien tijt hadde
Naboth de Jezraheliter eenē wijngaert/
die te Jezrahel was by Achab des conincks
vā Samarien palays. Hierom heeft Achab
tot Naboth geſproken ſeggende: Geeft my
uwen wijngaert/ dat ick daer af eenen war-
moeſhof maken mach/ want hy is my na ge
legen/ ende by mijn huys ēn ic ſal v daer ee-
nen beteren wijngaert voor geuē/ oft (dunct
v dat profijtelicker) eenē prijs van ſilver ſo
groot als hy weert is. Den welcken heeft
Naboth gheantwoort: De Heere zy my ge-
nadich dat ic mijnder vaderē erfdom v niet
en geue. Hierom is Achab in ſijn huys co
men verontweerdicht ēn op ſijn tanden bij-
tende/ om dit woort dat hē Naboth de Jez-
raheliter geſproken hadde ſeggende: Ick en
ſal v mijnder vaderen erfdom niet geuē. Ēn
hy heeft hem ſelven op ſijn beddecken gewor
pen/ ēn ſijn aenſicht ommegekeert tegen den
wandt/ ēn hy en heeft geē broot geten. Maer
Jezabel ſijn huysvrouwe is by hem comen/
ēn heeft hem geſeyt: wat is dit/ daerom dat
v ſiele bedroeft is? ende waerom en eet ghy
geen broot? Hy antwoordde haer: Ick heb
Naboth den Jezraheliter geſproken/ ēn hem
geſeyt: Geeft my uwen wijngaert nemmende
gheit: oft belieuet v/ ick ſal v eenen beteren
wijngaert daer voor geuen. Ēn hy heeft ge-
ſeyt: ic en ſal v mijnen wijngaert niet geuē.

Hierom heeft Jezabel ſijn huysvrouwe
tot hem geſeyt: Ghy zijt vā grooter heerlic-
heyt ēn macht/ ēn ghy regeert dat rijck
van Iſrahel wel: ſtaet op/ ēn eet broodt/ ēn weeſt
goets moets/ ick ſal v Naboths des Jezra-
heliters wijngaert geuen. Aldus heeft ſy
brieuen geſchreuen wt Achabs naem/ ēn die
geteeckent met ſijnen rinck/ ēn geſoudē aen
de ouders ēn beſte die in ſijn ſtadt waren ēn
niet Naboth woonden/ Ēn dit was den
ſin vanden brief: Doet een vaſten vercondi-
gen/ ēn doet Naboth ſitten tuſſchen de eerſte
des volcs/ ēn maect toe al heymelick twee
mannen Belials kinderen tegen hem ende
laet die valſch getuygenis ſeggen: Hy heeft
God ēn den Coninc gebenedijt: ēn leyt hem
buytē/ ēn ſteent hem/ ēn laet hem alſo ſterue.

Hierom hebben ſijn borgers de outſte vā
geboorte/ ēn de treffelickſte die met hem in de
ſtadt woonden gedaen alſo Jezabel hen be-
uolen hadde/ ēn gelijck inden brief geſchre-
uen was die ſy tot henlieden geſonden had-
der ſy hebben een vaſten doen wtroepen/
ēn ſy hebben Naboth doen ſitten tuſſchē de
eerlickſte des volcks. Ēn ſy hebben twee
mannen des duyuels kinderen voort ghe-
bracht/ ēn die doen ſitten tegen hem ēn ſy (te
weten als duyuelſche mannen) hebbē tegen
hem ghetuycht voor de menichte: Naboth
heeft God ēn den coninck gebenedijt: Om
welcke ſake hebben ſy hem wt de ſtadt ghe-
leyt/ ēn met ſteenen gedoot. Ēn ſy hebben
aen Jezabel geſonden/ ſeggende: Naboth is
geſteent/ ēn geſtorven. Ēn het is gebeurt
doen Jezabel ghehoort hadde/ dat Naboth
geſteēt was/ ēn doot/ dat ſy ſeyde tot Achab:
Staet op/ ēn beſit Naboth des Jezraheli-
ters wijngaert/ die na v niet hoozen en wil-
de noch v dien ghenen om ghelt: want Na-
both en leeft niet/ maer hy is doot. Doen
Achab dit hoorde/ te weten dat Naboth doot
was/ ſo is hy opgeſtaē/ ēn ginc nederwaerts
tot inden wijngaert van Naboth den Jez-
raheliter om dien te beſitten. Hierom is
des Heeren woordt geſchiet aen Eliam den
Thesbiter/ ſeggende: Staet op/ ēn gaet ne-
derwaerts/ Achab den coninck van Iſrahel
te gemoete/ die in Samarien is: ſiet hi is ne-
derwaerts gegaen in Naboth des Jezrahe-
liters wijngaert om dien te beſitten/ ende
ghy ſult tot hem ſpreken ſeggende: Dit ſeyt
de Heere: Ghy hebt ghedoot/ ēn daer boven
hebdy oock beſeten. Ēn hier na ſuldy noch ſeg-
ghen: Deſe woorden ſeyt de Heere: Op de
plaetſe daer de honden Naboths bloet ghe-
leckt hebben/ ſullē ſy v bloet ooc lecken. Ēn
Achab heeft tot Eliam geſeyt: Hebdy my v
vyandt bevonden? De welcke heeft gheſeyt:
Ick heb bevonden/ want ghy vercocht zijt
om quaet te doen voor dat aenſicht des Hee-
ren. Siet ick ſal quaet op v brengen/ ende 4. Reg. 1.
ēn ick ſal v achterſte af maeyen/ ēn ic ſal van
Achab doot ſlaen wat dat aende wandt pis-

ſet/

ſtichdt beſloten is en den laetſten in Jſra-
f hel. En ick ſal v huys gelijck t'huys
van Jeroboam Nabaths ſone ende gelijck
huys van Baaſa den ſone van Ahia want
ghy hebt ghedaen om my tot grammſchap te
verwecken en ghi hebt Jſrahel doen ſondi-
gen. Maer de Heere heeft van Jezabel doc
geſproken teggende: De honden ſullen Je-
zabel eten inden acker van Jezrahel. Jſt
dat Achab in de ſtadt ſterft ſo ſullen hem de
honden eten maer ſo dat hy opt veit ſterft
ſo ſullen hem de vogele des hemels eten. Al-
dus en was geen ander man ſulc als Achab
die verkocht is geweeſt om quaet te doen in
des Heere aenſchijn wan Jezabel ſijn huys-
vrouwe verpoche hem op en hy is afgoden
ghewandt ſo ſeer dat hy de afgoden volcht
de welc de Amorrheers gemaect hadde de
welcke de Heere verdelcht heeft voor dien
ſchijn der kinderen van Jſrahel. Hierom
doen Achab dese woorden gehoort hadde ſcheu-
rde ſijn cleederen ghekeurt en ſijn vleeſch
met een hayren cleedt bedeckt en hy heeft ge-
naeckt en geſlapen in eenen ſack en ghewandelt
in ſtillen ghemoedt. En het
woort des Heeren is ghedaen aen Elian
den Thesbiter seggende: En hebdy Achab
aengheſien voor my vervoordt dichte Heere
om want hy verootmoedicht ſich voor mijnen
wille ſo en ſal ick dat quaet binnen ſijn da-
gen niet brengen maer in ſijns ſoons dagen
ſal ick dit quaet op ſijn huys brenghen.

Hoe Achab wort van den Heere gheſlaghen, ende hoe hem
Micheas in ſijnder Ooghen, ende in die van Jſrahel.

1 Ende men ſal drie jaren ſonder oorloghe
2. Par. 18. verbliven tuſſchen Syrien ende Jſrahel.
2 Maer int derde jaer is Jolaphat de Co-
ninck van Juda nederwaerts comen tot den co-
ninck van Jſrahel. En de coninc van Jſra-
hel ſeyde tot ſijnen knechten geſeyt: En weet
ghy niet dat Ramoth Galaad ons is en wy
en achten die niet wederom te nemen tot des
conincks van Syrien handen? En hy heeft
tot Jolaphat geſeyt: En ſult ghi niet met mi
komen om te ſtrijden te Ramoth Galaad?
En Jolaphat heeft tot den coninck van
Jſrahel geſeyt: Gelijck ick ben alſo zydy oock
mijn volck en v volck dats een en mijn ros
volck is v ros volck. En Jolaphat heeft totten
coninc van Jſrahel geſeyt: Jc bidde v vraecht
heden des Heeren woordt. Hierom heeft
de coninc van Jſrahel de propheten vergha-
dert omtrent vier hondert mannen en heeft
tot hem geſeyt: Behoore it in Ramoth Ga-
laad te gaen om te ſtrijden oft te ruſten? De
welcke hebbe geantwoort: Treet opwaerts/
en de Heere ſal de ſtadt in des conincs hant
leueren. Maer Jolaphat heeft geſeyt: En
is hier geen propheet des Heere dat wy dit
mochte door hem vragen? En de coninc van
Jſrahel ſeyde tot Jolaphat: Daer is een man
achter bleven door den welcke wy de Heere
vragen mogen maer ick hacte hem want hy en
prophetere my geen goet maer quaet Mi-
cheas den ſone van Jemla. Totten welcken
Jolaphat ſeyde: En ſpreeckt alſo doch niet o
coninck. Hierom heeft de coninc een van
ſijnen geſneden mannen geroepen en die tot
hem gheſeyt: Haeſt v een wenigt herwaerts
Micheas den ſone van Jemla. Ende de
coninc van Jſrahel en Jolaphat de coninck
van Juda ſaten een yegelijck in haer coninc-
lijcken ſtoel gecleedt inder coninclijcke cloedo-
ren op de plaetſe by de doore der poorten van
Samarien en alle de propheten propheteer-
den voor hen aenſichte. Want Se-
dechias de ſone van Chanaana hy ſelue ghe-
maect yseren hoornen en ſeyde voor dese woor-
den ſeyt de Heere met dese ſult ghy ſtoo-
ten in de locht tot dat ghy verdelcht
niet ſult hebben. En alle de propheten pro-
pheteerden gelijckelijc seggende: Treet op
waert naer Ramoth Galaad en gaet voort
ſpoedelijck/ en de Heere ſal dat in handen
leueren. Maer de bode die gegaen
was om Micheam te roepen heeft tot hem
gheſproken seggende: Siet doch de woor-
den der profeten eendrachtelijc goet voor den
conincke dijnen bidden. Dat laet v woort
haerlijck wesen gelijck een van haer en ſpreeck
de dinge. Doch ſeyde Micheas geſeyt heeft
So waer als de Heere leeft wat mijn
de Heere ſeggen ſal dat ſal ick ſpreken. Alſo
is hy tot den coninc comen en de coninc ſeyde
tot hem geſeyt: Micheas moeten wy tot Ra-
moth Galaad tot heer om te ſtrijden of laten
laten en hy heeft hem geantwoort: Treet op
waerts en gheluckelijck ſal de Heere ſal
dat in des handen leueren. Maer de
coninc heeft tot hem geſeyt: Jck beſweere v
connelijck dat ghi my anders niet en
ſeght dan dat waerachtich is in den naem des
Heeren. En hy heeft geſeyt: Jck heb gheſien
Jſrahel ghelijck verſtroyt op een ghebrochten
gelijck ſchapen die geen herder en hebben
En de Heere ſeyde: Desen hebben geen
heere laet een yegelijck in ſijn huys weder-
keren met vreden. Doen ſeyde de coninc
van Jſrahel tot Jolaphat: Sie hebbe ick v
niet geſeyt: dat hy my geen goet en propho-
teert maer altijt quaet? Maer hy heeft daer
toe noch geſeyt: Daerom hoort het woordt
des Heeren: Jc heb gheſien den Heere ſittende
op ſijnen heerlijcken ſtoel en alle dat heyr des
hemels by hem ſtaende ter rechter en ter
ſinckter handen en de Heere heeft gheſeyt
wie ſal Achab den coninck van Jſrahel be-
wiegen dat hy optrecke en valle te Ramoth
Galaad: En de een ſeyde alſulcke woorden/
en de anderen anders. Maer daer is een
gheeſt uytcomen en heeft gheſtaen voor den
Heere en geſeyt: Jc ſal hem bedriegen. Tot-
ten welcken heeft de Heere gheſeyt: waer
mede? En hy ſeyde: Jck ſal uytgaen en ſal
een logenachtigen gheeſt ſijn inden mondt
van alle ſijn propheten. En de Heere heeft
gheſeyt: Ghy ſult bedriegen en verwinnen/
gaet voorde dese alſo. Siet hierom heeft
de Heere een logenachtighen gheeſt
gegeven inden mondt van allen uwen pro-
pheten die hier ſijn. Ende de Heere heeft

regheu

teghen d qnact geſproken. Doen quã Se-
dechias de ſone vã Chanaana daer by / ende
ſloech Micheam aen ſyn wange ende ſeyde:
Heeft my dan des Heeren geeſt verlaten / eñ
d aengeſprokẽ: Eñ Micheas heeft geſeyt:
Ghy ſult dat ſien op dien dach als ghy gaen
ſult uut camerken binnen dat camerken om
verborgen te zyn. Eñ de conine vã Iſra-
hel heeft geſeyt: Neemt Micheam ende laet
hem bliuẽ by Amon den prince der ſtadt / eñ
by Joas Amalechs ſone / ende segget hem:
Dit ſeyt de Coninc: Stelt deſen man inden
kercker / eñ onderhoudt hem met dat broodt
des lijdens eñ water der benauthey t / tot dat
ick wederom ſal gecomẽ zyn in vredẽ. Eñ
Micheas heeft geſeyt: Ist dat ghy met vre-
den weder comt / ſoo en heeft de Heere door
my niet geſproken. Eñ hy seyde: Hoort alle
ghy luyden. Alsus is de conine vã Iſrahel
opgetrocke eñ Joſaphat de conine van Iu-
da na Ramoth Galaad. Doen seyde de co-
nincx van Iſrahel tot Joſaphat: Neemt d
wapenẽ eñ gaet inden ſtrydt / eñ doet d cle-
deren een. Maer de conine vã Iſrahel heeft
syn habijt veranderd / eñ is inden ſtrydt ge-
gaen. Eñ de conincx van Syrien hadde
bevolen den tweendertich princen der wa-
ghenen / seggende: Ghy en ſult niet vechten
tegen yemandt vanden minſten ende van-
den meeſten / dan tegen den conine van Iſ-
rahel alleen. Hierom doe de princẽ der wa-
ghenen Joſaphat geſien hadden / ſoo verſa-
cchten ſy dat hy de coninck van Iſrahel
was / ende makende eenẽ oploop hebben ſy
tegen hem ghevochten. Ende Joſaphat heeft
luyde gheroepen / Ende de princen der
waghenen hebben verſtaen dat hy de co-
ninc van Iſrahel niet en was / ende ſy heb-
ben opgehouden van hem. Maer een man
heeft synẽ boge geſpannẽ / ſchietende eenen
pijl uut onſchult / rade by ghevalle raecte hy
den coninck van Iſrahel tuſſchen de longer
eñ de maghe. Ende hy seyde tot synen wage-
man: Keert v hant eñ voert my wt den hey-
re / want ick ben ſwaerlick gewont. Alsus
is den ſtrydt gedaen op dien dach / eñ de co-
ninc van Iſrahel ſtont in synẽ wagen tegen
over de Syriers / eñ hy is des avonts geſtor-
ven / maer het bloedt van synder wonden
vloeyde int midden vanden wagen / eñ de
wondeper maete gelopt over alle t'heyr eert
de ſonne onder ginc / seggende: Een yegelic
keere wederom in syn ſtadt / eñ in syn landt.
Eñ de cõninck is geſtorven eñ genoert in
Samarien: eñ sy hebben den conine begra-
ven in Samarien / eñ sy hebben synen wa-
gen gewaſſchẽ in de piſcine van Samarien /
eñ de honden hebben syn bloedt gelect / eñ sy
hebben syn wagenuytuyge ghewaſſchen / na
dat woordt des Heerẽ dat hy geſprokẽ had-
de. Dander meer is van Achabs woorden
eñ al dat hy ghedaen heeft / ende dat yvoren
huys / d welck hy ghetimmert hadde / eñ van
allen den ſteden die hi geſticht hadde / en zyn
die niet geſchreven int boeck der woorden
van de daghen der coninghen van Iſrahel?

Alsus is Achab ontſlapen met synen va-
deren eñ Ochozias syn ſone heeft voor hem
geregneert. Maer Joſaphat de ſone van
Aſa hadde begonſt te regneren ouer Iuda
int vierde iaer van Achab den conine vã Iſ-
rahel. Vyfendertich iaren was hy oudt
doen hy begonſt te regneren / eñ vyfentwin-
tich iaren heeft hy in Ieruſalem geregneert:
ſyns moeders naẽ was Azuba Salai doch-
ter. Eñ hy heeft gewandelt in alle de we-
gen van Aſa synen vader / ende hy en is daer
niet af gegaen; eñ hy heeft ghedaen dat recht
was voor des Heeren aenſicht. Maer noch-
tans en heeft hi de hoochden niet wech ghe-
daen / want t'volck dede noch ſacrifice / ende
brãde noch welruckende offer op de hooch-
den: eñ Joſaphat hadde vrede metten co-
nine van Iſrahel. Dander meer is vã Jo-
ſaphats woorden eñ syn wercken die hy ge-
daen heeft / eñ syn ſtrydẽ / en zyn deſe niet ge-
ſchreven int boeck der woorden van de da-
gen der coningen van Iuda? Eñ hy heeft
oock alle de overghebleven der verwyder
mannen (die overbleven waren in Aſia syns
vaders dagen) vanden lande wech gedaen /
Eñ daer en was doe geen conine gemaect
int landt van Edom. Eñ de conine Joſa-
phat hadde vloten vã ſchepẽ gemaect in de
zee / die nae Ophir varen ſouden om gout /
maer sy en comen daer niet varen / want sy
worden gebroken te Aſion Gaber. Doen
seyde Ochozias Achabs ſone tot Joſaphat:
Laet myn knechten met uwen knechten in
de ſchepen gaen / Eñ Joſaphat en wilde dat
niet doen. Eñ Joſaphat is met synen va-
deren ontſlapen / eñ begraven met henlieden
in Dauids syns vaders ſtadt / eñ Joram syn
ſone heeft voor hem geregneert. Maer
Ochozias Achabs ſone hadde begonſt te
regneren ouer Iſrahel in Samarien int ſe-
uenthienſte iaer van Joſaphat den coninck
van Iuda / eñ hy heeft ouer Iſrahel gereg-
neert twee iaren / eñ hy heeft quaet gedaen
voor des Heeren aenſchyn / ende gewandelt
in syns vaders eñ syns moeders wech / ende
inden wech van Ieroboam Nabaths ſone /
die Iſrahel heeft doen ſondigen: eñ hy heeft
oock Baal gedient / ende hem aenbeden / eñ
den Heere den God van Iſrahel ghereyt
nae alle dat syn vader ghedaen hadde.

Hier eyndet dat derde boeck
der Coninghen.

Dat vierde boeck
der Coninghen.

Hoe Ochozias ſieck zijnde begheert raedt van Beelzebub, waerom hem Elias beſiept, ende hy ſterft, Eñ nae hem regneert Ioram.

Dat eerſte Capittel.

MOab heeft ooc overgetreden te-
gen Iſrahel nae dat Achab doot
was. Eñ Ochozias is genallen
door de tralien vã ſynder eetcame-
meren die hy hadde in Samarien / ende hi is
ſiecx geworden / eñ heeft boden geſondẽ / seg-
ghende

ghende tot hen: Gaet henen/ eñ gaet te rade Beelzebub dē godt vā Accaron/ oft ic vā deſe mijnder ſiecten ſal mogen leuen. Maer de Engel des Heerē heeft tot Eliam den Thesbiter geſproken ſeggende: Staet op eñ gaet te gemoete des conincs van Samarië bodē/ eñ ghy ſult hen ſeggen: En iſſer dan geenen Godt in Iſrahel dat ghy gaet om vā Beelzebub den godt van Accaron raet te vragen?

Daerom dit ſeyt de Heere: Vanden beddeken daer ghy op gegaen zyt/ en ſult dy niet afgaē/ maer ghy ſult de doot ſterue. Eñ Elias is wechgegaen/ eñ de boden zyn wedergekeert tot Ochoziā De welcke heeft tot hen geſeyt: waerom zydy wedercomen? Eñ ſy hebben hem geantwoort: Ons is een man tegen comen eñ hy ſeyde tot ons: Gaet henen/ eñ keert wederom totten coninck die v geſonden heeft eñ ghy ſult hem ſeggen: Dit ſeyt de Heere: Iſt daerom/ want daer gheen Godt in Iſrahel en is/ dat ghy ſendet om raet te vragen van Beelzebub den godt van Accaron? Daerom en ſult ghy niet afcomen vanden beddeken daer ghy op ghegaen zyt/ maer ghy ſult de doot ſterue. Eñ hy ſeyde hen: Van wat gedaente eñ cleedinghe is de man die v te gemoete quam/ eñ deſe woordē ſprac? Ende ſy antwoordē: Het was een harich man/ ende met eenen leren riem om ſijn lendenē gegort. Hy ſeyde: Het is Elias de Thesbiter. Eñ hy heeft tot hem geſonden eenen prince ouer vyftich mannē/ ende vyftich mannen die onder hem waren/ De welcke is tot hem opwaerts ghegaen/ ende heeft tot hem die daer op den t'ſop vanden berghe ſat geſeyt: Man Gods de coninck heeft bevolē dat ghy afcomen ſoudt/ Ende Elias antwoordende heeft geſeyt den capiteyn ouer vyftich mannē: Iſt dat ic een man Gods ben ſo dale een vier vanden hemel afeñ verſlinde v eñ v vyftich mannē. Hierom is daer een vier wtē hemel gedaelt/ eñ heeft hem verſlonden ende de vyftich mannen die met hem waren. Eñ hy heeft wederom geſonden eenen anderē capiteyn ouer vyftich mannen/ eñ vyftich met hē De welcke heeft tot hem gheſeyt: Man Gods/ dit ſeyt de conine: Haeſt v comt af. Elias antwoordende heeft geſeyt: Iſt dat ic een man Gods ben/ ſo dale een vier wtē hemel/ eñ verſlinde v eñ v vyftige. Hierom is daer een vier wtē hemel gedaelt eñ heeft hem verſlonden eñ ſijn vyftige. Hy heeft wederom geſondē den derden prince ouer vyftich/ ende de vyftich die met hem waren. De welcke doen hy comen was heeft ſijn knyen geboocht tegē Eliam/ ende hem gebeden ende geſeyt: Man Gods en wilt myn ſiele niet verſmaden/ eñ uwer knechten ſielen die met my zyn/ Siet het vier is vanden hemel nedergedaelt eñ heeft verſlonden de twee eerſte capiteynen ouer vyftich mannen/ met den vyftigen die met hen waren/ Maer nu bidde ic dat ghy myn der ſielen wilt ontfermen. Eñ de Enghel des Heeren heeft geſproken tot Eliam ſeggēde: Gaet met hem nederwaerts/ en vreeſt niet. Hierom is hy opgeſtaē eñ met hem afgegaen tot dē coninc/ eñ heeft hem geſeyt: Dit ſeyt de Heere: Aengeſien dat ghy boden geſonden hebt om raet te vragen van Beelzebub dē godt van Accaron/ recht ofter geen Godt in Iſrahel en ware/ vanden welcken ghy moecht raet vragen: daerom en ſult ghy niet afcomen vanden beddeken daer ghy opgegaen zyt/ maer ghy ſult de doot ſterue. Eñ hy is ghekomen na des Heeren woort dat Elias geſproken heeft: eñ Joram ſijn broeder heeft voor hem geregneert/ int tweede iaer vā Joram Ioſaphats ſone des conincs van Juda/ want hy en hadde geenē ſone. Maer datter meer is vā de woorden van Ochozia die hy gedaē heeft/ en zyn deſe niet geſchreuen int boeck der woorden van de daghen der Coninghen van Iſrael?

Hoe Elias wordt opgenoert inden hemel/ latende Eliſeo ſijnen mantel/ende ſijnen gheeſt worde in Eliſeo gheloofbeert.

Dat II. Capitel.

ENde het is geſchiet/ doen de Heere Elias wilde opheffen inde hemel door eenen ſtormwint/ dat Elias eñ Eliſeus ginge vā Galgalis/ Eñ Elias ſeyde tot Eliseus: Sit hier/ want de Heere heeft my geſonden tot Bethel. Eñ Eliseus heeft tot hem geſeyt: So warachtelick als de Heere leeft/ ende als v ſiele leeft ic en ſal v niet verlatē. Eñ doen ſy afgegaen waren tot Bethel/ ſo zynder propheten kinderen wtcomen/ die te Bethel waren tot Eliſeum/ eñ hebben hem geſeyt: En weet ghy niet dat de Heere hedē uwen heere van v nemen ſal: Hy antwoordt: Ic weet oock wel ſwycht. Maer Elias heeft tot Eliſeum gheſeyt: Sit hier/ want de Heere heeft my geſonden tot Jericho. Eñ hy heeft geſeyt: So warachtelick als de Heere leeft/ eñ als v ſiele leeft ic en ſal v niet verlaten. Eñ doen ſy te Jericho comen warē/ ſo zynder propheten kinderen die te Jericho waren/ tot Eliſeum comen/ eñ hebben hem geſeyt: En weet ghy niet dat de Heere hedē uwen heere van v nemen ſal: Eñ hy heeft geſeyt: Ic weet wel ſwycht. Doē ſeyde Elias tot hem: Sit hier/ want de Heere heeft my geſonden totter Jordanen/ De welcke antwoorde: So warachtelic als de Heere leeft/ eñ v ſiele leeft ic en ſal v niet verlatē. Alsus zyn ſy beyde t'ſamē gegaē/ eñ vyftich mannen van der propheten kinderen zyn hen gevolcht/ de welcke ſtonden teghen ouer van verre maer ſy beyde ſtonden aen de Jordane. Eñ Elias heeft ſijnē mantel genomē/ eñ dien t'ſamen gewondē/ ende heeft de wateren geſlagen/ de welcke zyn geſcheydē aen beyde de ſydē eñ ſy zyn beyde door dat droge gegaē. Eñ doen ſy doorgegaen waren/ ſo ſeyde Elias tot Eliſeum: Begeert dat ghi wilt/ dat ickt v doe eer ick van v ſal gehaelt worden/ Ende Eliſeus ſeyde: Ick bidde/ dat uwen geeſt in my mach dubbel worde. De welcke heeft geantwoort: Ghy hebt een ſwaer dinck begeert/ Maer nochtans iſt dat ghy ſiet/ als ick van v ſal genomen worden/ ſo ſalt v geſchieden dat ghy begheert hebt:

maer iſt dat ghyt niet en ſiet/ ſoo en ſalt niet zyn. Ẽ doen ſy voort gingẽ eñ al gaende
t'ſamen ſprakẽ/ ſiet eenen vierigẽ wagen eñ
1. Mac. 1. f. 15 vierige peerden hebbenſe beyde geſcheydẽ:
Eccl. 48. b. 13. eñ Elias is door eenẽ ſtormwint inden hemel opghevaren/ Ẽ Eliſeus aenſacht eñ
riep: Myn vader/ myn vader/ Iſrahels wagen eñ ſynen wageman. Ẽ hy en heeft hem
niet meer gheſien/ eñ hy heeft ſyn cleederen
gegrepen/ eñ die geſcheurt in twee ſtucken/
L Ẽ hy heeft Elias mantel opgenomen die
hem ont vallen was: eñ doen hy wedercomẽ
was ſtont hy op den oever vãder Jordane/
eñ hy heeft met Elias mantel die hem ont-
vallẽ was de wateren geſlagen/ eñ ſy en zyn
niet geſcheydẽ/ Ẽ hy ſeyde: waer is Elias
God nu ooc: Ẽ hy heeft de waterẽ geſlagẽ/
eñ ſy zyn gheſcheyden herwaerts ende der-
waerts/ Ẽ Eliſeus iſſer door gegaen/ Ẽ
der propheten kinderen die te Jericho wa-
ren ſiende tegen over hebben geſeyt: Elias
geeſt is geruſt op Eliſeus/ Ẽ comẽdt hem
te ghemoete/ hebben ſy hem aenbeden neder
gebuycht ter aerdẽ/ eñ tot hem geſeyt: Siet
niet uwẽ knechten zyn vyftich ſtercke man-
nen die mogen gaen eñ ſoeckẽ uwen heere/
oft hem by auontuerẽ den geeſt des Heeren
heeft genomen/ eñ gheworpẽ op eẽ vanden
hoogen bergen/ oft in een vande valleyen.
Ẽ hy heeft geſeyt: En wilt niet ſendẽ. Ẽ
ſy hebben hem gedwongen/ tot dat hy orlof
gaf eñ ſeyde: Sendtſe. Ẽ ſy hebben vyftich
mannen gheſonden/ De welcke doen ſy drie
dagen ghevocht hadden/ ſo en hebben ſy hem
D niet vonden. Ẽ ſy zyn weder tot hem cõ-
men: eñ hy woonde te Jericho/ eñ heeft tot
tot hen geſeyt: En heb ick v niet geſeyt/ En
wilt niet ſendẽ: Ẽ de mannẽ vander ſtadt
hebben tot Eliſeum geſeyt: Siet de woonin
ge vã deſer ſtadt is ſeer goet gelyc ghy heere
ſelver wel ſiet maer het water is ſeer quaet/
eñ d'lant is onvruchtbaer. Ẽ hy heeft ge-
ſeyt: Brengt my een nieu vat/ eñ doet daer
ſout in. D'welc als ſy gebracht hadden/ ſo
is hy buyten ghegaen aen de fonteyne der
waterẽ/ eñ heeft daer t'ſout in geworpen/ eñ
geſeyt: Dit ſeyt de Heere: Ic heb deſe wate-
ren geneſen/ eñ daer en ſal voortaen gheen
doot oft onvruchtbaerheyt in zyn. Hierom
zyn de waterẽ geneſen tot op deſen dach toe/
na Eliſeus woordt dat hy geſproken heeft.
Ẽ hy is van daer opghetrocken te Be-
thel/ eñ doen hy opquam over den wech/ ſoo
zyn daer cleyn kinderen wt der ſtadt comẽ/
ende beſpotten hem/ ſeggende: Coemt op/
kale cop/ Coemt op/ kale cop. Ende
doen hy achter omme ſach/ ſo heeft hy die ge
ſien/ ende hen vermaledyt in des Heeren
naem eñ daer zyn twee beyren wt dat boſch
gecomen/ eñ hebben tweenveertich van de
kinderen verſcheurt. Maer hy is van daer
ghegaen op den berch Carmelus/ ende van
daer weder ghekeert tot Samarien.

Hoe de coninghen van Iuda, Iſrahel, ende Edom ſtrijden te-
gen den coninck van Moab, den welcken Eliſeus water gaf.

Dat iij. Capitel.

MAer Joram Achabs ſone heeft over Iſ- A
rahel geregneert in Samarien int ach-
tienſte iaer van Joſaphat den coninck van
Juda/ Ẽ hy heeft twaelf iaren geregneert/
Ẽ hy heeft quaet voor den Heere gedaen/
maer niet gelyc ſyn vader eñ moeder/ want
hy heeft Baals beelden weech gedaen die ſyn
vader gemaect hadde/ Maer nochtãs aen
de ſondẽ vã Jeroboam Nabals ſone die Iſ-
rahel heeft doen ſondigen is hi blyven han-
gende/ eñ hy en is daer niet af gegaẽ. Maer
Meſa de Coninck van Moab voedde veel
veets/ eñ hy betaelde den coninc van Iſra-
hel hondert duyſent lammeren/ eñ hondert
duyſent rammen met haren vlieſen. Ẽ
doen Achab doot was ſo overtrede hi t'ver-
bondt dat hy hadde met den coninc van Iſ-
rahel. Hierom is de coninc Joram op dien
dach gegaẽ wt Samarien/ eñ hy heeft geheel
Iſrahel overtelt. Ẽ hy heeft geſondẽ tot
Joſaphat den coninc vã Juda ſeggẽde: De
Coninck vã Moab is van my gheſcheyden/
comt met my tegen hem te ſtrijde. De wel-
cke heeft geantwoort: Ick ſal optrecken die
myne is/ die is uwe: myn volck is v volc/ eñ
myn peerden zyn v peerden. Ẽ hy heeft
geſeyt: Door welcken weech ſullẽ wy op trec-
ken? Ẽ hy heeft geãtwoort: Door de woe-
ſtyne vã Idumeen. Aldus zyn getrocken B
de coninc vã Iſrahel eñ de coninc vã Juda/
eñ de coninck vã Edom eñ ſy hebben omme
gereyſt door eenẽ weech van ſeven dagen/ eñ
daer en was geẽ water voor dat heyr/ eñ de
beeſten die hen volchdẽ. Ẽ de coninc vã
Iſrahel heeft geſeyt: wee wee wee de Hee-
re heeft ons dry coningen vergadert dat hy
ons in Moabs hant leverẽ ſoude. Ẽ Jo-
ſaphat ſeyde: En is hier gheen prophect des
Heeren dat wy den Heere door hem baden?
Eñ daer antwoordde een vanden knechten
des conincks van Iſrahel: Hier is Eliſeus
Saphats ſone/ die op Elias handen water
ghoot/ Ende Joſaphat heeft geſeyt: Des
Heeren woordt is by hem. Eñ de coninc vã
Iſrahel is tot hem afgegaen/ eñ Joſaphat de
coninc vã Juda/ eñ de coninc vã Edom. Ẽ
Eliſeus heeft tot den coninc vã Iſrahel ge-
ſeyt: wat heb ic met v te doene? Gaet tot ws
vaders eñ ws moeders propheten. Ẽ de
coninc van Iſrahel heeft tot hem gheſeyt:
waerom heeft de Heere deſe dry coninghen
vergadert dat hi die leverẽ ſoude in Moabs
handen? Ẽ Eliſeus heeft tot hem geſeyt:
So warachtelic als de Heere der heyrſcha-
ren leeft/ voor wiens aenſchyn ick ſtae/ en
ſchaemde ic my niet voor dat aẽſchyn vã Jo
ſaphat den coninck vã Juda/ ick en ſoude v
voorwaer niet gheacht oft aenſien hebben.
Maer nu brẽgt mi eenẽ herpſlager/ Ẽ doẽ C
de herpſlager ſpeelde/ ſo is op hem de handt
Gods gewordẽ/ eñ hy heeft geſeyt: Dit ſeyt
de Heere: Maect indẽ gront vã deſer beken
grachten eñ grachtẽ/ wãt dit ſeyt de Heere:
Ghy en ſult geenen wint oft reghen ſien: eñ
deſen gront ſal vol waters worden/ eñ ghy
eñ v huyſgeſinnen ende v vee ſult drincken/

Ende

Eñ dit is luttel vooꝛ des Heeren aẽlicht/ maer daer toe ſal hy Moab ooc in v handẽ le uẽren. Eñ ghy ſult alle de beſloten ſteden ſlaen/ eñ alle wtgeleſen ſtedẽ eñ ghy ſult alle vꝛuchtbare boomen af houwen ende alle de water fonteynen verſtoppẽ/ eñ ghy ſult alle die wtnemende ackers met ſteenen bedeckẽ.

Aldus iſt moꝛgenſtont gewoꝛden alſmen pleech ſacrificie te offeren/ eñ ſiet de wateren quamen dooꝛ den weeh vã Edom/ eñ d'lant is vol waters gewoꝛdẽ. Maer alle de Moabiters hooꝛende dat de coningen opcomen waren om tegen hen te ſtryden/ hebben vergadert alle die met eenen ridderlycken gooꝛdel bouen gegoꝛt waren/ eñ ſtonden aen de palen. Eñ doen ſy des moꝛghens vroech opgeſtaen warẽ eñ de ſonne opgegaen was tegen ouer de wateren ſo hebben de Moabiters teghen ouer geſien dat de waterẽ al roodt warẽ gelyc bloet. Eñ ſy hebbẽ geſeyt: Het is bloet van den ſweerde/ de coningen hebben tegen malcanderen geſtreden/ eñ ſy zyn van malcanderen verſlagen/ treet nu be nen Moab tot den roof. Eñ zyn getrockẽ tot in dat heyꝛ vã Iſrahel. Doen ſtondẽ die van Iſrahel op/ eñ hebben Moab geſlagen/ eñ ſy zyn vooꝛ henlieden geuloden. Hierom zyn ſy comen die den ſtrydt gewonnẽ hadden/ eñ hebbẽ d'lant van Moab geſlagẽ/ eñ de ſteden verdooꝛuen/ eñ alle de beſte ackers hebben ſy ouerdeet/ woꝛpẽde elc ſteenẽ daer op: eñ alle de water fonteynẽ hebben ſy verſtopt/ eñ alle de vꝛuchtbare boomẽ afgehouwen/ alſo datter alleen de murẽ van bachteenen ſtaende bleuen/ eñ de ſtadt is omringt van de ſlingerwoꝛpers ende een groot deel daer af geſlagẽ. Doen de Coninc van Moab dit geſien hadde/ te weten dat de vianden de ouerhant gekregẽ hadden/ ſo heeft hi met hem ghenomen ſeuen hondert mannen die ſweerden wttrocken/ dat ſy ſouden doꝛbieken tot by den Coninc van Edom/ maer ſy en vermochtent niet. Eñ nemende ſynen eerſten geboꝛen ſone die vooꝛ hem ſoude geregneert hebben/ heeft hy dien tot eenẽ bꝛandoffer op den muer geoffert. Eñ daer is een groote onweerdicheyt onder Iſrahel gecomen/ ende terſtont zyn ſy van hem ghetrocken/ ende wederom in haer landt ghekeert.

Hoe Eliſeus de ydel vaten met olie dede vullen, Ende de Sunamitinne kreech eenen ſone, de welcke gheſtoruen synde wordt van Eliſeo verweckt.

Dat iiij. Capittel.

EEnde een vꝛouwe vander pꝛopheten huyſvꝛouwen riep tot Eliſeum ſeggende: Mi dienaer myn man is geſtoꝛuen/ eñ ghy weet wel dat v dienaer Godt vꝛeeſende was/ eñ ſiet de ſchuldeeren is comen om myn twee ſonen te nemen tot ſynen dienſte. Doe wederkeer Eliſeus ſeyde: wat wildy dat ick doe? Segt my/ wat hebdy in v huys? Eñ ſy heeft geantwoodt: Ic v dienſtvꝛouwe en heb anders niet in myn huys/ dan een luttel olien daer ic my mede ſaluen ſal. Hy ſeyde haer: Gaet henen begeert van allen uwẽ geburẽ dat ſy v leenẽ ydel vatẽ eñ die niet weynich/ eñ gaet binnẽ eñ ſluyt v doꝛe/ als ghi binnẽ zyt ghy eñ uwe ſonen/ eñ giet daer af in alle deſe vatẽ/ eñ als die vol zyn/ ſo ſuldyſe weeh doen. Aldus is de vꝛouwe gegaẽ/ eñ heeft haer doꝛe geſlotẽ ouer haer eñ ouer hare ſone/ de welcke/ haer de vaten aenbꝛachten/ eñ ſy goter in. Eñ als de vaten vol waren/ ſo ſeyde ſy tot haren ſone: Bꝛengt my noch een vat. Eñ hy antwoꝛde: Ic en heb geen. Eñ de olie ſtont. Eñ ſy is gecomen/ eñ heeft dit den man Gods te kennen gegeuẽ eñ hy ſeyde: Gaet henẽ eñ vercoopt de olie eñ betaelt uwẽ ſchuldeere maer ghy eñ uwe ſonẽ leeft vã t'gene datter ouerblyft. Ende het is geſchiet op eenen dach/ dat Eliſeus ginc dooꝛ Sunam eñ daer was een groote vꝛouwe die hem gehoudẽ heeft dat hy bꝛoot eten ſoude. Eñ doen hy dicmael daer dooꝛ ginc/ ſo ginc hy by haer ter herbergen om bꝛoot te eten.

De welcke ſeyde tot haren man: Ic merke dat dit een heylich man Gods is/ die dicmael hier al onſent dooꝛ reyſt. Daerõ laet ons vooꝛ hem een cleyn camerkẽ maken/ eñ daer in hem een beddeckẽ ſetten/ eñ een tafel/ eñ eenen ſtoel/ eñ eenen candelaer/ op dat hy daer blyue als hy by ons coemt. Eñ het is geſchiet op eenẽ dach dat hy quam eñ logeerde in dat camerken/ eñ hy heeft daer geruſt/ eñ hy heeft geſeyt tot Giezi ſynen knecht: Roept deſe Sunamitinne. Eñ doen hy die geroepẽ hadde/ eñ ſy vooꝛ hem ſtõt/ ſo heeft hy tot ſynen knecht geſeyt: Segt haer: Siet ghy hebt ons in alle dingen neerſtelic ghedient/ wat wildy dat ic v doe/ Hebdy eenige ſake/ ende wildy dat ick ſpreke den Coninc/ oft den prince des heyrs? Eñ ſy antwoꝛdẽde: Ic woone int midden van mynẽ volcke. Eñ hy ſeyde: wat wilt ſy dan dat ick haer doe? Eñ Giezi heeft gheſeyt en vꝛaget niet/ want ſy en heeft geenẽ ſone/ eñ haer man is out. Hierom heeft hy benolẽ dat hyſe roepẽ ſoude ende als ſy geroepen was/ eñ vooꝛ de doꝛe ſtõt/ ſo heeft hy tot haer geſeyt: Te deſer tyt op deſe ſelue ure (iſt dat ghy leuende zyt) ſuldy eenẽ ſone in uwen lichaem hebbẽ. Eñ ſy heeft geantwoꝛt: En wilt doch (bidde ic myn heere man Gods) en wilt doch uwer dienſtvꝛouwen niet liegẽ. Eñ de vꝛouwe heeft ontfangen eñ gebaert eenen ſone/ ten tyde eñ ter ſeluer urẽ dat Eliſeus geſeyt hadde. Eñ dat kint is groot gewoꝛden. Eñ doent eenẽ dach was eñ tkint wtgaende tot ſynen vader gegaẽ was by de macyers/ ſo heuet gheſeyt tot ſynen vader: Myn hooft doet my wee Myn hooft doet my wee. Eñ hy ſeyde tot ſynen knecht: Neemt/ eñ leydt dat kint by ſyn moeder. Eñ doen hy dat genomen hadde/ ende by ſyn moeder geleyt ſo heeft ſy dat op haer knien gheleyt tot den middach toe/ eñ het is geſtoꝛuen. Eñ ſy is opwaerts ghegaen/ eñ heeft dat kint op des mans Gods beddeken geleyt/ eñ de doꝛe geſloten/ eñ doen ſy wtgegaen was/ heeft ſy haren man geroepen eñ geſeyt: Ic bidde v/ ſende een vanden knechten eñ een ezelinne met my/ dat ick haeſtelick wtreyſen mach tot den man Gods/ ende wederkomen.

De welcke tot haer geſeyt heeft: waerom gaet ghy tot hem? t'en is toch heden gheen nieuwe maent oft ſabboth feeſte. De welcke heeft geantwoort: Ick ſal gaen/ Eñ ſy heeft de ezelinne geſadelt/ eñ den knecht gebodē: Dryft voorts/ eñ haeſt v/ en maect my geen vertreck int gaen/ eñ doet dat ick v gebiede.

Aldus is ſy gereyſt/ eñ comen by den man Gods op den berch Carmelus: eñ doen de man Gods haer tegē hem ouer gelien hadde/ ſo heeft hy geſeyt tot Giezi ſynē knecht: Siet de Sunamitinne/ Daerom gaet haer te gemoete/ eñ ſegt haer: En iſt niet wel met v eñ met uwen man eñ met uwen ſone? Sy heeft geantwoort: T'is al wel. Eñ doen ſy by den man Gods op den berch comē was/ ſo heeft ſy ſyn voeten ghegrepen/ eñ Giezi quam by haer dat hyſe daer af weren ſoude. Eñ de man Gods heeft gheſeyt: Laetſe ghewerden/ want haer ſiele is in bitterhede/ eñ de Heere heeft dat voor my verborghen/ eñ my niet te kennen gegeuē. Eñ ſy heeft hem geſeyt: Heb ic eenen ſone vāmynē heere begeert? en heb ic v niet geſeyt/ en bedriecht mi niet? Eñ hi heeft tot Giezi geſeyt: Omgort v lendenē/ eñ neemt mynē ſtoc in v hant/ eñ gaet henē/ Iſt dat v een menſch te gemoete comt/ en groet hem niet/ Iſt dat v yemandt groet/ en antwoort hem niet: eñ ghi ſult mynen ſtock leggē op des kints aēlicht. Maer des kints moeder ſeyde: So warachtelic als de Heere leeft/ eñ v ſiele leeft/ ic en ſal v niet laten. Hierom is hy opgeſtaen/ eñ haer ghevolcht. Maer Giezi was voor hen gegaē/ eñ hy hadde den ſtock op des kints aenlicht geleyt/ eñ daer en was noch ſtēme noch genoelen: ende hy is wedercomen hem te ghemoete/ eñ heeft hem ghebootſchapt/ ſeggēde: Het kint en is niet verreſen. Hierom is Eliſeus int huys gegaē/ eñ ſiet dat kint lach doot in ſyn bedde kē/ eñ daer binnē gaēde/ heeft hy de doze geſloten na hem/ eñ nae dat kint/ eñ hy heeft totten Heere gebeden/ Eñ hy is opgeſtaen/ eñ heeft gelegē opt kint/ eñ ſynē mondt geleydt op des kints mondt/ eñ ſyn oogen op des kints oogen/ eñ ſyn handen op des kints handen/ eñ hy heeft hē opt kint gebooght eñ des kints vleeſch is warm geworden. Eñ hy is wederom gegaen/ eñ heeft eens ghewandelt int huys herwaerts eñ derwaerts/ eñ hy is opgegaē/ eñ heeft opt kint gelegen/ eñ t'kint geeude ſeuenwerf/ eñ het oede ſyn oogē open. Eñ hy riep Giezi eñ ſeyde tot hē: Roept deſe Sunamitinne. Eñ doen ſy gheroepen was/ ſoo is ſy tot hem binnen comen. Doen ſeyde hy: Neemt uwen ſone wech. Sy is comen/ eñ is ghenallen voor ſyn voetē/ eñ heeft aenbeden op der aerdē. Eñ ſy heeft haē ſone genomē/ eñ is wtgegaen. Eñ Eliſeus is weder gegaen te Galgala. Eñ het was eenen dierē tyt int landt/ eñ der propheten kinderē woondē met hem. Eñ hy ſeyde tot een vā ſynē dienaers: Steeckt hier eenen grooten pot/ eñ kookeen pottagie voor der propheten kinderē. Eñ daer is een te velde gegaē om wilde cruydē te vergaderen/ eñ hy vant een crupt ghelijck eenen wilden wyngaert/ eñ hy heeft daer af vergadert colocynthen des velts/ eñ hi vulde ſynen mantel daer mede/ eñ doen hy wedercomen was ſo heeft hy die inden pot der pottagien ghekerft/ want hy en wiſt niet wat dat was. Aldus hebben ſy dit haren geſellen wtgericht/ dat ſy eten ſouden. Eñ doen ſy vā deſer cokernyen gemaect hadde ſo riepen ſy ſeggēde: De doot is inden pot/ man Gods. Eñ ſy en mochten dat niet eten/ Eñ hy ſeyde: Bringt hier meele. Eñ doē ſy dat bracht hadden ſo heeft hy dat inden pot gedaen/ eñ geſeyt: Rechtet wt der menichtē/ dat ſy eten. Eñ daer en was geen bitterheyt meer indē pot. Maer daer is een man comen vā Baalſaliſa bringēde voor den man Gods broodē vā d'eerſte offerandē/ eñ twintich gerſten broodē eñ nieuwe terwe in ſyn male/ eñ hi ſeyde: Geuet dē volcke dat ſi eтē. Ende ſyn dienaer antwoorde: Hoe veel is dit/ dat ict voor hōdert mannē leggē ſoude? Eñ hy ſeyde wederom: Geuet dē volcke dat zyt eтē/ wāt dit ſeyt de Heere: Sy ſullē eтē/ eñ daer ſal noch ouerſchietē. Hierō heeft hy dit voor hen geleyt/ eñ ſy hebben geten/ ende daer is noch ouerbleuē na des Heerē woort.

Hoe Naaman doot den raedt van Eliſeus ſeuen mael in de Iordane ghewaſſchen zijnde, wordt ghenesen van ſijn melaetſcheyt, de welcke quam op Giezi, om de ghiften die hy genomen hadde. Dat v. Capittel.

NAaman des conincks van Syrien veldhooftman/ was een groot man by ſynē heere/ eñ seer geeert/ want door hem heeft de Heere den lande vā Syrien ſalicheyt gedaē/ eñ het was een ſterck eñ ryck man/ maer hy was melaetſch. Eñ wt Syrien waren vanuerkens getrockē/ eñ die hadde wtten lande van Iſrahel een cleyn dochterken gevangen wech geleyt/ de welcke was indē dienſt van Naamans huysvrouwe/ De welcke heeft gheſeyt tot haerder vrouwen: Och oft myn heere geweeſt hadde tot den propheet die in Samarien is/ voorwaer hy ſoude hem van ſyn melaetſcheyt geneſen hebbē die hi heeft. Hierom is Naaman tot ſynen heere gegaen eñ heeft hem dit te kennen gegeuē/ ſeggende: Aldus eñ aldus heeft dat meyſkē vā dat landt vā Iſrahel geſeyt. Eñ de conine van Syrien heeft tot hem gheſeyt: Gaet/ eñ ick ſal eenen brief aenden Conine van Iſrahel ſenden. Eñ doen hy gereyſt was eñ met hem genomen hadde thien talenten ſilvers/ eñ ſes duyſent guldenen/ eñ thien eerlicke cleederen/ ſo droech hy eenen brief aenden coninck van Iſrahel in deſe woorden: Als ghy deſen brief ſult ontfanghen hebben/ ſoo weet dat ick Naaman mynen dienaer aen v geſonden hebbe dat ghy hem ſoudt geneſen van ſyn melaetſcheyt. Eñ doen de conine van Iſrahel den brief geleſen hadde/ ſo heeft hy ſyn cleederen geſcheurt eñ geſeyt: Ben ic een Godt/ dat ick mach dooden ende leuēde maken aengeſien dat deſe aen my geſonden heeft dat ick den menſch ſoude van ſyn melaetſcheyt gheneſen? Merct ende ſiet dat hy oorſaken tegen my ſoect. Doen Eliſeus de

man

man Gods dit gehoort hadde/ te weten dat de Conine vā Iſrahel ſyn cleederē gheſcheurt hadde/ ſo heeft hy aen hem geſondē/ ſeggende: waerom hebdy uwe cleederē gheſcheurt: Laet hem tot my comē/ ēn weten datter een Prophect in Iſrahel is. Hierom is Naaman comen met peerden ēn wagenen/ ende heeft ghestaē voor de doze vā Eliſeus huys/ ēn Eliſeus heeft eenen bode aen hem geſonden/ ſeggende: Gaet/ ēn laet v ſeuenmael wallchē in de Iozdane/ ēn v vleeſch ſal weder gheſont worden/ ēn ghy ſult gheſuyuert worden. Naaman vergramt ginck wech/ ſeggende: Ick meynde dat hy tot my wtcomen ſoude/ ēn ſtaende aenroepen den naem des Heeren ſyns Gods/ ēn dat hy met ſynder handt gheraeckt hebben ſoude de plaetſe der melaetſcheyt/ ēn my genesen. Ēn zyn de riuieren van Damasco/ Abana/ ēn Pharphar niet beter dan alle de vloeden vā Iſrahel/ dat ic daer in gewallchē worde ſoude ēn geſuyuert: Ēn doen hi hem omgheeert hadde/ ēn met onweerdicheden wech ginc/ ſo quamen ſyn knechtē by hem/ ēn ſeydē hem: Vader/ al hadde de Prophect v een ſwaer dinck geſeyt/ ghi hadt dat voorwaer behooren te doen/ hoe veel te meer want hy v nu geſeyt heeft: Laet v wallchē/ ēn ghy ſult ſuyuer worden. Doen ginc hy nederwaerts/ ēn wiesch hē in de Iozdane ſeuēwerf/ na des mans Gods woort/ ēn ſyn vleeſch is weder gewozden/ gelyck het vleeſch vā eenen cleynen kindeken/ ēn hy is geſuyuert. Ēn hi is wedercomē met alle ſynē geſelſchap tot den man Gods/ ēn heeft ghestaen voor hem/ ende ſeyde: Ic bekenne warachtelic datter gheen ander Godt en is in gheheel aertryc/ dan alleen in Iſrahel. Hierom bidde ic/ dat ghi een benedictie vā uwē dienaer nemē wilt. Ēn hy antwoorde: So warachtelic als de Heere leeft/ voor wien ic ſtae/ ic en ſals niet ontfangen. Ēn doen hy hem dwingen wilde/ ſo en heeft hy dat gheensins willen toelaten.

Ēn Naaman heeft geſeyt: Alſo ghy wilt/ maer ick bidde verleent my uwen dienaer/ dat ick mach vā deſer aerden met my nemē/ ſo vele als twee muylen drāgen mogē/ wāt v dienaer en ſal voortaen geenē heele brādtoffer ofte ſlachoffer den wemden goden offeren/ dan den Heere/ Maer dit iſſer alleen waer voor dat ghy dē Heere bidde ſult voor uwen dienaer. wanneer myn heere in Remmons tempel gaen ſal om te aenbidden/ ēn als hy op myn handt ruſt/ iſt dat ic aenbidde in Remmons tēpel als hi op de ſelue plaetſe aenbidt/ dat de Heere my uwen dienaer deſe ſake wil vergheuen. Ende hy ſeyde hem: Gaet henen in vrede. Aldus is hy van hem gegaen op dē bequamē tyt des lands.

Ēn Giezi de dienaer des mās Gods heeft geſeyt: Myn heere heeft deſen Syrier Naaman geſpaert/ dat hy niet en heeft genomen dat hy gebracht heeft/ ſo warachtelick als de Heere leeft/ ic ſal hem na loopen/ ēn wat vā hem nemē. Ēn Giezi is achter Naamans rugghe geloopen/ ēn als Naaman dien ſach tot hem loopende/ ſo is hy vanden waghen geſprongē hem te gemoete/ ēn heeft geſeyt: Zyn alle dingen niet recht: Ēn hy ſeyde: Jae/ t'is al recht. Myn heere heeft my aen v geſonden/ ſeggende: Daer zyn nu twee iongelingen vander propheten kinderē tot my comē vandē gheberchte Ephraim/ geeft dien een talent ſiluers/ ēn dobbel cierlicke cleederen. Ēn Naaman heeft geſeyt: T'is beter dat ghy twee talentē neemt. Ēn hy heeft hē gedwongē/ ēn twee talenten ſiluers gebonden in twee ſacken/ ēn dobbel cierlicke cleederen/ ēn hy heeft de twee vāſynē knechten opgeleyt/ diet ooc voor hem droegen. Ēn doen hy nu des auonts wedercomen was/ ſo heeft hy dat wt haerlieden hant genomē/ ēn beſyden geleyt in huys/ ēn de mans laten gaen/ ende ſy zyn wech gegaen. Maer hy binnen comende ſtont voor ſynen heere. Ēn Eliſeus heeft geſeyt: Vā waer comdy Giezi: De welcke heeft geantwoort: Dienaer en is nergens wech gegaen. Maer hi ſeyde: En was myn herte daer niet tegēwoordich/ doen de man vā synen wagen v te gemoete quam: Hierom hebdy nu ontfanghen ſilver/ ēn ghy hebt ontfanghen cleederen om te coopen olyfgaerden/ ēn wyngaerden/ ēn ſchapen/ ende oſſen/ ende knechten/ ēn dienſtmouwen. Maer Naamans melaetſcheyt ſal v ēn uwen ſade oock aenhanghen tot inder eewicheyt. Ende hy is van hem gegaen melaetſch ghelyck ſneeu.

Hoe Eliſeus het yſer vanden bijle wedet dede comen. Ende hoe de knechten vanden coninck van Syrien verblindt zijnde, worden geleydt van Eliſeo in Samarien. Ende hoe de vrouwen haer kinderen van honger aten. Dat vj. Capittel.

Ende der propheten kinderen hebben tot Eliſeum geſeyt: Siet de plaetſe daer wy in woonen voor v/ is ons te nauwe/ Laet ons gaen tot aen de Iozdane/ ēn laet een yegelick beſonder wt den boſſche nemē beſonder materie/ dat wy daer voor ons eē plaetſe timmeren mogen om te woonē. De welcke heeft geſeyt: Gaet henen. Ēn een van dien heeft geſeyt: Comt ghi daerom ooc met uwē dienaers. Hy heeft geantwoort: Ick ſal comen. Ēn hy is met hen wech gegaen. Ēn als ſy aen de Iozdane comen waren/ ſo hieuwen ſy houten af. Maer het is gheſchiet/ doen daer een materie af gehouwen hadde/ dat het yſer van t'bijl int water viel. Ende hi heeft geroepen/ ende geſeyt: wee/ wee/ wee/ myn heere/ ēn dat ſelue hadde ick ontleent.

Maer de man Gods ſeyde: waer iſt ghevallen: Ēn hy heeft hem de plaetſe getoont. Hierom heeft hy een hout afghehouwen/ ēn dat derwaerts geworpen/ ēn het yſer ſwemde/ ende hy ſeyde: Neemt dat. De welcke heeft ſyn hant wtgeſtrecken/ ēn dat genomē.

Maer de conine vā Syrien ſtreedt tegen Iſrahel/ ēn hy heeft eenen raedt ghehouden met ſyne knechten/ ſeggende: Laet ons in die/ ēn in die plaetſe lagen leggen. Hierom heeft de man Gods geſondē aen den conine vā Iſrahel/ ſeggende: wacht v dat ghy niet ouer en reyſt tot de plaetſe/ wāt daer zyn de Syriers in de lagen verborgē. De Conine

vā Israhel heeft daeromb gesondē tot plaetsen welck hem de man Gods geseyt hadde/ eñ hy heeft die te voren ingenomen ende hy heeft hem aldaer bewaert niet eens oft twee
L macl. Eñ des coninex van Syrien heere is om dit dinc onsteltt gewreft/ eñ hy heeft sijn knechtē te gader geroepē/ eñ geseyt: Waerom en gheeft my niet te kennē wie dat anhy verraedt is by den coninc vā Israhel? Eñ
" een van sijnen knechtē seyde: Neen is grensins alsō myn heere coninc: maer Eliseus de prophect die in Israhel is geeft den coninc te kennen alle uwe woordē die ghy gesproken hebt in uwe slaepcamer. Eñ hy heeft
" tot hen geseyt: Gaet henē eñ besiet waer hy is/ dat ick mach senden eñ hem vangen. Eñ sy hebben hem geboodschapt seggēde: Siet hy is te Dothaim. Hierō heeft hy derwaerts
" peerden eñ wagenē/ eñ een macht des heyrs gesonden: eñ doen sy des nachts tomen waren/ hebben sy de stadt omringt. Ende des
" mans Gods dienaer vrō dagerae opstaēde is wtgegaē/ eñ hoet dat heyr gheē cōtsoute me de stadt/ eñ peerdē eñ wagenē eñ hy heeft hem dat geboodschapt seggende: woe/ wee/
D woe myn heere/ wat sullē wy doen? Maer
" hy heeft geantwoort: En vaert niet vresen/ want meer sijn er met ons dan met hen. Eñ
" doen Eliseus gebeden hadde so heeft hy geseyt: Heere/ doet de ooghen van desen open/ dat hy sien mach. Ende de Heere heeft des knechts oogen open gedaen/ eñ hy heeft gesien: eñ siet dē berch was vol vierigher peerdē eñ wagenen rontsomme Eliseus. Eñ
" de vyanden trocken nederwaerts na hem. Maer Eliseus heeft tot den Heere gebedē/ seggende: Ick bidde v wilt toch dit volc met blintheyt slaen. Eñ de Heere heeftse ghesla-
gen dat sy niet en sagen nae Eliseus woort.
" Ende Eliseus heeft tot henlieden geseyt: Dit en is den wech niet/ noch dit en is de stadt niet/ volcht my nae/ eñ ick sal v dē man tonnen dien ghy soect. Aldus heeft hy die in Samarien geleydt. Eñ als sy binnen Sa-
" marien comen waren/ soo seyde Eliseus: O Heere opent de oogen van desen/ dat sy sien mogen. Eñ de Heere heeft hen oogen open ghedaen/ eñ sy hebben ghesien dat sy waren
E int midden van Samarien. Eñ de coninc
" van Israhel heeft tot Eliseum geseyt doen hy desē gesien hadde: Sal icse slaen myn vader? Eñ hy seyde: Ghy en sultse niet slaen/
" want ghy en hebtse niet gevangē met uwen swaerde eñ boge/ dat ghyse slaē soudt. Maer set broodt ende water voor hen/ dat sy eten eñ drincē ende laetse tot haren heere gaen.
" Eñ hen werdt voorgeleydt eē groote gerechtschap van spysen/ eñ sy hebben geten eñ ghedroncken eñ hy heeftse laten gaen/ eñ sy zijn wech gegaen tot harē heere. Eñ na dien
" tijt en zijn de rooners vā Syrien niet meer gecomen in d'landt van Israhel. Eñ nae
" desen ist gheschiet/ dat Benadab de coninck vā Syrien sijn heel heyr heeft vergadert eñ is opgetrocken eñ belegerde Samarien: eñ
F daer is eenen grooten honger geworden in Samarien: eñ de stadt is so langhe omleyt/ tot dattien een ezels hooft vercocht heeft tachtentich silueren penningen/ eñ een vierendeel van eenen cabus duyuen mest/ vyf
" silueren penningen. Eñ doen de coninck van Israhel ouer den muer voorby ghinck/ so riep daer een vrouwe tot hem seggende:
" Behoudt my myn heere de conine. Eñ hy
" heeft gheseyt: Neen de Heere helpe v/ waer mede mach ic v helpen vanden dorschvloer/ oft vandē wijnperssen? Eñ de Conine heeft
" tot haer geseyt: wat wildy hebbē? Sy ant-
" woorde: Dese vrouwe heeft tot my gheseyt: Geeft uwen sone dat wy dien heden eten/ eñ
" myncn sone sullen wy morgen etē. Aldus hebbē wy mijnen sone gecoockt eñ gheten/ eñ ick heb des ander daechs tot haer gheseyt: Geeft uwē sone dat wy dien etē/ eñ sy heeft
" haren sone geborgen. Doen de coninc dit gehoort hadde/ so heeft hy sijn cleederen ge-
scheurt eñ ghinck ouer den muer/ eñ alle het volc heeft dat hayren cleedt ghesien/ daer hy
" onder op sijn lichaē mede gecleedt was. Eñ G
de coninck heeft geseyt: Godt doe my dit/ eñ dat daer toe/ ist dat Eliseus Saphats soons
" hooft heden op hem staende blijft. Maer Eliseus sat in sijn huys/ eñ de ouders saten merhē. Hierom heeft hy eenē man voor gesonden/ eñ eer dat de bode quā so heeft Eliseus tot de ouders geseyt: En weet ghi niet hoe dat desen sone des doodtslagers gesondē heeft/ vanmē myn hooft afslaen soude? Hierom siet toe als de bode comt sluyt de deure/ eñ en laet hem niet binnē comē/ wāt siet het getrysch vā shns heerē voetē is achter hem.
" Doen hy noch met henlieden sprac so sagh hy den bode die tot hem quam/ ende hy seyde: Siet so grooten quaet is vandē Heere: wat sal ic meer vandē Heere verwachten?

Hoe Eliseus vporseyt de ouervloedicheyt van coren, Ende hoe de vier melaetschen de vluchte des volcks van Syrien boodtschapten.

Dat vij. Capittel.

1 DOen seyde Eliseus: Hoort des Heeren A
woort: Dit seyt de Heere: Te deser tijdt morgē sal een mate bloeme des meels eenen
2 slater gelden/ eñ twee maten ghersten eenen slater in de poorte vā Samarien. Eñ een vanden voorsten op wiens handt de coninck
3 rustede/ antwoordede dē man Gods seyde: Al maecte de Heere ooc sluysen indē hemel/ soude dit moghen geschieden dat ghy segt? Hy heeft geseyt: Ghi sult dat met uwen oo-
4 gen sien/ eñ daer niet āeten. Eñ daer waren vier melaetsche mannen by den ingaue vande poorte/ de welcke hebben tot malcanderen geseyt: wat willen wy hier blijnē tot
5 dat wy steruen? T'zy dat wy in de stadt gaen willen/ so sullen wy vā honger sterue: t'zy dat wy hier blijnē/ so morē wy ooc sterue. Hierom comt/ eñ laet ons ouervlieden tot den leger vanden Syriers: ist sake dat sy
6 ons sparen so sullen wy leuen: Maer ist dat sy ons willen doot slaen so sullen wy niet te
7 min sterue. Hierom zijn sy des auonts op gestaen om te comē tot der Syriers heyrleger. Eñ doen sy comen waren aen t'beginsel B

van

van der Syriers heyrlegher/ſo en hebben ſy daer niemandt gevonden. want de Heere hadde doen hooren t'gheluyt van peerden eñ wagenen/eñ van een groot heyr indē heyrleger van dē Syriers/eñ ſy hebben tot malcanderen geſeyt: Siet de coninc vā Iſrahel heeft tegen ons omloon gehuert der Hethiters eñ Egyptenaers coningen/eñ ſy zyn op ons gecomen. Hierom zyn ſy opgeſtaen/ eñ gevlucht in de duyſternissen/ eñ ſy hebbē haer tenten/eñ peerden/eñ ezels indē heyrleger gelaten/eñ ſy zyn gevloden/begeerende alleen haer sielen te behouden. Als dan de melaetſche aldus comen waren aen dat beginſel vanden heyrleger/ſo zyn ſy in een tabernakel gegaen/ eñ hebben gegeten eñ gedroncken/eñ ſy hebben van daer ghenomen ſilver/eñ gout/ eñ cleederen/ eñ ſy zyn wech gegaen/eñ hebben dàr ghebozgen: eñ ſy zyn wederom comen aen een ander tabernakel/ eñ van daer oeſgelycx niemende/hebben dat oock gedragen. Eñ ſy hebben tot malcanderen geſeyt: wy en doen niet rechtelic/wāt dit is eenen dach vā goeder tydinghen/ Iſt dat wy ſwijgen/ eñ dat niet en willen bootſchappen tot den morgen/ſoo ſullen wy van een groot mal daet bericht worden/ Comt laet ons gaen eñ in des Conincs hof bootſchappen. Eñ doen ſy totter ſtadtpoorten comen waren/ſo hebben ſy hen verteit/ſeggende: wy zyn gegaen totter Syriers heyrleger/eñ wy en hebben daer geenen menich vonden/dan alleen peerden eñ ezels gebonden/eñ wtgeſpannen tenten. Hierom zyn de poortiers gegaen/ eñ hebben dat gebootſchapt binnē des conincs paleys. De welc is des nachts opgheſtaen/eñ heeft tot synen knechtē geſeyt: Ic segge v wat ons de Syriers gedaen hebben/ Sy weten wel dat wy honger lyden/eñ daerom zyn ſy wt haré leger gegaen/eñ ſy liggen in de velden gebozgen/leggende: Als ſy wter ſtadt sullē comen zyn ſo ſullen wyſe leuende vanghen/eñ dan ſullen wy in de ſtadt mogen comen. Doen antwoozde daer een vā synen knechtē: Laet ons de vyf peerdē nemen die in de ſtadt bleuen zyn(want deſe zyn alleen is de gheheel menichte van Iſrahel ouerbleuen/ want de ander zyn al verteert)eñ wtſendende ſullen wy dit mogen beſpieden. Hierom hebben ſy twee peerden genomen:eñ de coninc heeft die geſonden totten leger der Syriers/ſeggende:Gaet henen/eñ ſiet. De welcke zyn hen na gegaē tot aen de Iozdane:eñ ſiet alle den wech was vol cleederen eñ vatē/ welc de Syriers wech geworpen haddē/ doen ſy verhaert worden:eñ de boden wederom comende hebbent den coninc te kennen gegeuen. Eñ t'volc is wtgetrocht eñ heeft der Syriers leger beroofst/eñ dat mudde bloemē van mele is gewozdē gheldende eenē ſtater/ eñ twee mudden gerſten eenen ſtater/na des Heeren woozdt. Eñ de coninck heeft dien prince(op wiens hant hi geleent hadde)aen de poorte geſtelt:den welcken het volc vertreden heeft indē ingang vander poozten/eñ hy is gheſtozuen/alſo de man Gods geſprozken hadde/ doen de coninck tot hem nederwaerts gecomen was. Eñ het is geſchiet na d'woozdt vanden man Gods/ dat hy den coninck geſeyt hadde/ doen hy ſeyde: Twee mudden gerſten ſullē eenen ſtater gheldē eñ een mudde bloem van mele eenen ſtater/op deſen ſelven tyt morgen in de poozten van Samarien: doen de vorſt den man Gods gheantwoozt hadde/eñ geſeyt: Al maecte de Heere oock ſluysen indē hemel/ ſonde dit ooc mogen geſchieden dat ghy ſegt: Eñ hy ſeyde hem: Ghi ſult dat met uwen oogē sien/maer daer niet af eten. Hierom is gheſchiet/alſoot voorſeyt was. Eñ het volck heeft hem in de poozte vertreden/eñ hy is gheſtozuen.

Hoe dese quam eenen dieren tijt van ſeuen iaren, Ende wat Ioram den coninck van Iſrahel, ende Ochozias.

Dat viij. Capittel.

ENde Eliſeus heeft gheſprozken totter vrouwen/ wiens sone hy hadde doen ieuen/ſeggende: Staet op/ gaet henen ghy eñ v huys/eñ woozt vremdelingen ergers daer ghy dat vinden moecht. wāt de Heere heeft den honger geroepē/ eñ die sal opt landt comen ſeuen iaren. De welcke is opgeſtaen/ eñ heeft gedaen na des mans Gods woozt/ eñ wech gaende met haren huysghesin is ſy vremdelinc wozden inder Philiſtynē landt veel dagen. Eñ doen de ſeuen iaren volcyndt waren/ſo is de vrouwe wt der Philiſtynen landt wederom gecomen/ eñ ſy is wt gegaē om den coninc aen te ſprekē om haer huys eñ om haer ackerlanden. Eñ de coninck ſprack met Giezi des mans Gods knecht/ſeggende: Vertelt my alle de groote wercken die Eliſeus gedaen heeft. Ende doen hy den coninck vertelde/ hoe hy eenen dooden verwekt hadde/ ſoo quam daer de vrouwe/wiens sone hy leuende ghemaeckt hadde/ roepēde totten coninc om haer huys eñ om haer ackerlanden. Eñ Giezi heeft geſeyt: Myn heere de coninc/ dit is de vrouwe/ eñ dit is haer sone/den welckē Eliſeus verwect heeft. Eñ de coninc heeft de vrouwe ondervraecht/ eñ ſy heeft hem dit verteit. Eñ de coninc heeft haer eenen geſneden camerlinck gegeuen/ſeggende: Geuet haer al wederom dat haer toebehoort/ eñ alle de renten der ackerlanden/ vanden dach dat ſy t'landt verlaten heeft tot op deſen tyt toe. Ende Eliſeus is te Damaſcus gecomen/eñ Benadad de coninc vā Syrien was sieck/ende ſy hebben hem te kennen gegeuen/ſeggende: De man Gods comt herwaerts. Eñ de coninc ſeyde tot Hazael: Neemt giften met v/eñ gaet den man Gods te gemoete/ ende vraghet vanden Heere raedt door hem/ſeggende: Sal ick deſe myne sieete mogen ontgaen: Hierom is Hazael hem te gemoete gegaen/hebbēde met hem ghiften/ eñ alderhande goeden vā Damaſco veertich kemelen laſts. Eñ doen hi voor hem ſtont ſo heeft hy geſeyt: Uſone Benadad de Conincx van Syrē heeft my tot v geſondē ſeggēde: Sal ick moghen geneſen van deſe myne sieete?

Dē Eliseus heeft tot hem geseyt: Gaet heen segt hem; Ghy sult gheneſen worden. Maer de Heere heeft my getoont dat hy de doot steruen sal. Eñ hy stont by hem eñ hy is beroert geworde tot beschaemtheyt synsaensichts/ eñ de man Gods heeft ghe weent.

Tot wien Hazael seyde: waerom weent mijn heere? Eñ hy seyde: Want ick weet wel wat quade dingen ghy den kinderen vā Israhel doen sult. Haer besloten steden sultyy metten viere verbranden/ eñ haer iongelingen sultyy metē swaerde verslaē/ eñ haerlieder kinderkēs sultyy d'een tegē d'ander doot slooē/ eñ haer bevruchte vrouwē verscheuren. Eñ Hazael heeft geseyt: wat ben ick v knecht een hont/ dat ick dit groot dinck doen soude? Ende Eliseus seyde: De Heere heeft my getoont dat ghy coninc vā Syrien zyn sult. Eñ als hy weck gegaen was vā Eliseus so is hy tot synē heere gecomē. De welcke hem seyde: wat heeft v Eliseus gheseyt? Eñ hy antwoorde: Hy heeft my gheseyt dat ghy geneſen sult. Eñ als den anderē dach gecomen was/ so heeft hy genomen een bedde decke/ eñ daer water opgegoten/ ende dat op syn aensicht gheſpraeyt/ eñ doen hy doot was/ soo heeft Hazael gheregneert in syn plaetse.

Int vijfste iaer Ioram Achabs sonē des Coninghs van Israhel/ eñ Iosaphat des coninghs van Iuda/ heeft Ioram Iosaphats sone de coninck vā Iuda geregneert.

Tweendertich iarē oudt was hy/ doen hy begonste te regneren/ eñ acht iaren heeft hy in Ierusalem geregneert/ eñ hy heeft gewandelt in de wegen der coningen van Israhel/ gheliick t'huys van Achab gewandelt hadde/ want Achabs dochter was syn huysvrouwe/ ende hy heeft ghedaen dat quaet is voor des Heeren aēlicht. Maer de Heere wilde Iudam niet verderuen om Dauids synes knechts wille/ gelick hy hem geloeft hadde/ dat hy hem eñ synē sonen een licht geuen sonde tot allen dagē. In synen dagen is Edom afgescheydē dat sy onder Iudam niet zyn en soudē/ eñ sy maecte henlieden selues eenen coninc. Eñ Ioram is gecomē te Seira/ eñ alle de wagenē met hem/ eñ hy is des nachts opgestaen/ ende hy heeft de Idumeen ghe slagen die hem omringhelt hadden/ eñ de princen der waghenen/ maer t'volc is gevlodē in hare tabernakelē. Alsus is Edom afgescheydē dat hy niet en sou de wesen onder Iuda tot op dien dach toe. Doen scheyde Lobna ooc af op de selue tyt.

Eñ datter meer is vā Ioarams woordē eñ alle dat hy gedaē heeft/ en zyn dese niet al geschreuen int boeck der woorden vā de dagen der coningen vā Iuda? Eñ Ioram is met synē vaderē ontlapē/ eñ met hen begraue in Dauids stadt eñ Ochozias syn sone heeft voor hem geregneert. Int twaelfste iaer vā Ioram Achabs sone des coninc vā Israhel heeft Ochozias Iozā des coninc van Iuda sone gheregneert. Tweentwintich iaren oudt was Ochozias doen hi begonste te regnerē/ eñ een iaer heeft hy in Ierusalem gheregneert. Synus moeders naem was Athalia/ Amri des coninc vā Israhel dochter. Eñ hy heeft gewandelt in de weghen des huys van Achab/ eñ hy heeft gedaen dat quaet is voor dē Heere/ gelyc Achabs huys/ want hy was een behoude sone vā Achabs huys. Hy is oock gesalft met Ioram Achabs sone om te strydē tegen Hazael den Coninc van Syrien te Ramoth Galaad/ eñ de Syriers hebben Ioram ghewondt/ de welcke is wederghecomen/ om gheneſen te worde in Iezrahel/ wāt de Syriers hadden hem gewont doen hy te Ramoth street tegē Hazael den coninc vā Syrien. Maer Ochozias Ioarams sone de coninc vā Iuda is nederwaerts gegaē om Ioram Achabs sone te besoeckē te Iezrahel want hy daer siec lach.

Hoe Iehu een coninck over Israhel wordt gesalft, en doot Ioram den coninck van Israhel, ende Ochozias den coninck van Iuda, eñ ooc Iezabel, de welcke de honden gheten hebben.

Dat ix Capittel.

Maer Eliseus de propheet heeft gheroepen een vander propheten soneu/ ende heeft tot hem geseyt: Omgort v lendenē/ eñ neemt dit olie potteken in v handt/ eñ gaet te Ramoth Galaad. Eñ als ghy daer sult comen zyn/ soo sultyy sien Iehu den sone van Iosaphat des soons van Namsi eñ binnen comen zynde/ so sultyy hem doen opstaen wt dat midden vā synen broeders/ ende leyden hem in dat binnenste camerken/ Eñ houdende dat potteken olien sultyy dat voort op syn hooft/ ende segghen: Dit seyt de Heere: Ick heb v een coninck ouer Israhel gesalft. Ende ghy sult de dore open doen ende vliedē weck/ ende daer niet staende bliuen.

Hierom is de iongelinck eens propheten kint weck gegaen tot Ramoth Galaad/ eñ hy is daer binnen gegaen. Maer siet de princen des heyrs saten eñ hy seyde: Ick heb een woordt aen v o ghy prince. Eñ Iehu heeft geseyt: Aen wien van ons allen? Eñ hy seyde: Aen v o ghy prince. Eñ hy is opgestaē/ eñ in de camer gegaen/ ende hy storte de olie op syn hooft eñ seyde: Dit seyt de Heere dē God van Israhel: Ick heb v tot eenen coninck gesalft ouer des Heeren volc van Israhel/ ende ghy sult Achab wā heerē huys verslaen/ ende ick sal wreken het bloedt van mijnen dienaers der propheten/ eñ alle des Heeren dienaers bloedt van Iezabels handen/ eñ ick sal t'gheheel huys vā Achab verderuen/ eñ ick sal van Achab doodslaen alle dat aen den wandt pisset/ ende den besloten/ ende den wtersten in Israhel/ ende ick sal Achabs huys geuen gelick t'huys van Ieroboam Nabaths sone/ ende gelick Baasa Ahias soons huys. Eñ de honden sullen Iezabel eten opt veldt van Iezrahel/ eñ daer en sal niemandt zyn die haer begraue sal. Ende hy heeft de dore opengedaen/ ende is wech ghevloden. Maer Iehu is wtgegaen tot synes heeren knechten/ de welcke tot hem seyden: Syn alle dinghen te rechte: waerom is dese onsinnighe tot v gecomen? Ende hy seyde tot henlieden: Ghy kent den man wel ende wat hy gesproken heeft.

Ende

L Eñ sy hebben geantwoort: Het en is niet waer. Maer lieuer verteliet ons ghy. De welcke seyde: Dese eñ dese woordē heeft hy my gesproken eñ geseyt: Dit seyt de Heere: Ick hebbe v tot eenen Coninc ouer Israhel 4.Reg.9.6. gesalft. Hierom hebben sy henlieden ghehaest eñ een yegelyck nemende synē mantel hebben die geleyt onder syn voeten/ op een maniere van eenen conincs stoel/ eñ sy hebben met rewtrompet ghesuyt gegeuen ende gheseyt: Iehu heeft gheregneert. Hierom heeft Iehu Iosaphats sone des soōs Namsi een ghesworen verbont gemaect tegē Ioram. Maer Ioram hadde Ramoth Galaad omleyt/ hy eñ gheheel Israhel tegen Hazael den Conine van Syrien/ eñ hy was wederom gecomen om genesen te worden in Iezrahel van de wonden/ want de Syriers hadden hem gheslaghen doen hy vechtende was tegen Hazael den Coninck van Syrien/ ende Iehu heeft geseyt: Ist dat v beliefft so en laet niemant wt de stadt vluchtich wechgaē dat hy niet en gae/ eñ boodschappe dit te Iezrahel. Eñ hy is opwaerts gherocken ende gherevst na Israhel/ want Ioram lach daer siec/ eñ Ochozias de Conine vā Iuda was nederwaerts gecomē om Ioram te besoecken. Aldus heeft de wachter die op den toren van Iezrahel stont/ gheseen den hoop vā Iehu comende/ eñ hy heeft geseyt: Ick sie eenen hoop. Eñ Ioram seyde: Neemt eenen wagen ende sendt hen te gemoete/ ende dat hy segghe die derwaerts gaet: Syn alle dingen te rechte? Hierom is hy wech gereden die op den waghen gegaen was hem te ghemoete ende hy heeft geseyt: Dit seyt de Coninck: Syn alle dingen in vreden? Ende Iehu seyde: wat gaet v dē vrede aen? Gaet door/ ende volcht my. Eñ de wachter heeft dit ooc vercondicht/ seggende: De bode is by henlieden comen/ eñ hy en keert niet wederomme/ ende den gang is gelyck den gang van Iehu Namsi sone/ want hy gaet seer haestelyck. Eñ Ioram seyde: Spant in den wagen. Eñ sy spanden synen waghen in/ ende Ioram de Coninck van Israhel/ ende Ochozias de Conine van Iuda syn wtgetrocken een yegelyck op synen waghen/ ende sy syn Iehu te ghemoete gereyt/ ende sy hebben hem vonden in Nabeths des Iezraheliters acker. Eñ doen Ioram Iehu gheseen hadde so seyde hy: Ist vrede Iehu? Ende hy antwoorde: wat vrede? Wyef moeder Iezabels oncuyscheden/ ende veel toouerye syn noch machtich.

Maer Ioram keerde syn hant eñ vliedēde seyde hy tot Ochoziam: T'is verraderie Ochozia. Ende Iehu spande synen boghe metter hant/ ende hy quetste Ioram tusschē syn schouderen eñ den pyl is wtgegaē door syn herte. Ende terstont viel hy neder in synen wagen. Ende Iehu heeft gheseyt tot 1.Reg.21.f. Badacer den capiteyn: Neemt ende werpt hem op den acker van Naboth den Iezraheliter/ want ick ben wel ghedachtich doen ick eñ ghy op den wagen ruyterde/ Achab synen vader volchden/ dat de Heere desen last op hem heeft geleyt/ seggende: Ist dat ick v door Nabaths bloet eñ door synder kinderen bloet/ dien ick gisteren ghesien hebbe (spract de Heere) niet weder en loone op desen acker seyt de Heere. Hierom neemt hem nu eñ werpt hem op den acker na des Heeren woort. Maer Ochozias de Coninck vā Iuda dat siende/ nam de vlucht door den weech vanden huyse des hofs. Ende Iehu heeft hem vervolcht eñ gheseyt: Slaet desen ooc in synen wagen. Eñ sy hebben hem gheslagen inden opganck van Gabar/ welck is by Ibleam/ de welcke is gelooden te Mageddo/ eñ dair gestoruen. Eñ syn knechte hebben hem op synen waghen gheleyt/ ende genoert in Ierusalem/ eñ begraven met synen vaderen in Dauids stadt. Int elfste iaer vā Ioram Achabs sone/ heeft Ochozias gheregneert ouer Iudam. Eñ Iehu is te Iezrahel gecomen. Eñ Iezabel hoorende vā sunder incomst/ heeft haer oogen met eenen stibium steen geschildert/ eñ haer hooft verciert eñ sach wter venstren. Iehu incomēde door de poorte/ eñ sy seyde: Sal Zambri moghen wede hebben die synen heere doot geslagen heeft? Eñ Iehu hief syn aensicht opwaerts ter venstrē eñ seyde: wye is dese? Ende twee oft dry gesmoghen camerlinghen buyghden henlieden neder voor hem. Eñ hi seyde tot henliedē: worpt se neder waerts. Ende sy hebbense van boven neder waerts geworpen ende den muer wordt met haren bloede bespraeyt/ ende der peerden clauwen hebben haer vertreden. Eñ doen hy binnē gegaen was ont te eten eñ te drinckē/ so seyde hy: Gaet henen/ ende besiet de vermaledyde vrouwe eñ begraeft se/ wāt het is eens Conincs dochter. Eñ doen sy gegaen waren om haer te begraue/ so en hebben sy niet vonden dan het bloot hooft/ ende de voete/ ende het wterste der handen/ eñ wederom comende sy hebbē hem dat geseyt. Eñ Iehu seyde: Dit is des Heeren woort dat hy gesproken heeft door synen dienaer Eliam den Thesbiter seggende: Op den acker vā Iezrahel sullen de honden eten het vleesch van Iezabel/ ende Iezabels vleesch sal zyn gheluck mest op dat aensicht der aerden inden acker van Iezrahel/ also dat die voorby gaende seggen sullen: Is dit Iezabel? 1.Reg.21.f.

Hoe Iehu al Achabs ghesladit doode. Ende Baals tempel met syn dienaers verseerde.

Dat x. Capittel.

A Chab hadde seuentich sonen in Samarien. Hierom heeft Iehu eenen brief geschreuen eñ ghesonden in Samarien tot de beste vander stadt eñ tot de ouders ende tot Achabs voester heeren seggēde: Terstont

als ghy desen brief sult ontfanghen hebben/
ghy die ws heeren sonen hebt / cñ wagenen
eñ peerden eñ vaste besloten steden/ eñ wa-
penen/ kiest den besten/ eñ den genen die v
lieden best aenstaet van ws heeren sonen/ eñ
stelt dien op synus vaders ruchstoel/ eñ strijt
voor ws heeren huys. Maer sy vreesden
ancrelijcken seere/ eñ seyden: Siet twee co-
ninghen en hebben voor hem niet moghen
staende blijuen/ hoe sullen wy dan moghen
wederstaen? Hierom hebben de ouerste
des huys/ eñ de prouoosten vander stadt/ eñ
de ouders/ eñ de voesterheeren tot Iehu ge-
sonden seggende: wi syn v dienaers al wat
ghy ons ghebiedt/ dat sullen wy doen. Ende
wy en sullen geenen Coninc ouer ons ma-
ken/ wat v belieft dat doet. Ende hy heeft
henlieden andermael eenen brief geschreuen
seggende: Is dat ghy myne zijt/ eñ my ghe-
hoorsaem zijt/ so neemt de hoofden van ws
heeren sonen/ eñ coemt tot my te deser seluer
uren morgen tot Iezrahel. Eñ des Conincs
sonen tseuentich mannen worden by de be-
ste vander stadt opgeuoedt. Eñ doen den
brief tot henlieden comen was/ so hebben sy
des Conincs sonen genomen/ eñ hebben de
tseuentich mannē doot geslagen/ eñ haerlie-
der hoofden in cozuen geleyt/ eñ die tot hem
ghesondē in Iezrahel. Eñ de bode is geco-
men/ eñ heeft hem dit te kennen gheghenen/
& seggende: Sy hebbē de hoofden van des co-
nincs sonen gebracht. De welcke antwoor-
de: Stelt die op twee hoopen by den ingane
van der poorte tot morgen toe. Eñ doent
claer dach ghewoorden was/ so is hy weghe-
gaen/ en staende heeft hy tot alle t'volck ge-
seyt: Ghy zijt eerbaerdich/ Seb ick teghen
myne heere een gelworen verbont gemaect/
eñ hem dootgeslagen/ wie heeft alle dese ge-
slaghen? Hierom siet nu datter niet op de
aerde ghenallen en is van alle des Heeren
4.Re.11.30 woordē/ welc de Heere gesprokē heeft ouer
t'huys van Achab/ eñ de Heere heeft gedaen
dat hy gesproken heeft door Elias synus die-
naers hant. Daerom heeft Iehu in Iez-
rahel verslagen alle die daer noch ouerbli-
uen waren van Achabs huys/ ende alle syn
edele/ eñ syn bekende/ ende syn priesters/ tot
datter gheen van hen ouer en bleuen. Eñ
hy is opgestaen/ eñ in Samarien gecomen.
Eñ doen hy gecomen was tot dat gheweltt
huys der herders/ inden wech/ daer heeft
hy vonden Ochozie des conincs van Iuda
broeders/ eñ hi heeft tot henliedē geseyt: wie
zijdy? Eñ sy antwoordē: wy syn Ochozias
broeders/ eñ zijn afcomen om te groeten des
Conincs sonen/ eñ der Coninginnen sonen.
Doen seyde hy: Vangtse leuende. Eñ als
sy die leuende ghenangen hadden/ so hebben
sy die gedoot indē put by dat gheweltt huys/
tweenveertich mannen/ eñ hy en heeft daer
niemant van dien laten ouerblijuen. Eñ
doen hy van daer ghegaen was/ so heeft hy
ghewonden Ionadab Rechabs sone hem te
geinoete comende/ eñ hy heeft hem gebene-
C dijt/ eñ hy heeft tot hem gheseyt: Is v herte
oot oprecht gelijc myn herte met v herte is?
Eñ Ionadab seyde: Iaet. Ist also (seyde hy)
so geeft v hant. De welcke hem syn hāt gaf/
eñ Iehu heeft hem tot sy seluen indē wagen
opgeheuen/ eñ seyde tot hem: Coemt met
my/ ende siet myn gramme liefde voor den
Heere. Eñ setrende hem op synen waghen/
hy heeft hem geuoert in Samarien. Eñ hy
heeft geslagen alle die daer ouerbleuē waer
binnen Samarien van Achab/ tot eneē toe-
na des Heeren woort dat hy gesprokē heeft
door Eliam. Hierē heeft Iehu alle t'volck 1.Re.16.11
vergadert/ ende tot hen geseyt: Achab heeft
Baal weynich gedient/ maer ic sal hem veel
meer dienen. Daerom roept by my alle
Baals propheten/ eñ alle syn dienaers/ ende
alle syn priesters/ datter niemande achter en
blijue/ want ic heb Baal een groote offerā-
de te doen/ so wie daer niet bren is/ die en sal
te leuen niet blijuen. Maer Iehu dede dat
listelijck/ om dat hy Baals dienaers heel te
niet doen soude. Eñ hy heeft geseyt: Ey-
licht Baal eenen feestdach. Eñ hy heeft ghe-
roepen/ eñ ghesonden in alle de palen van
Israhel/ eñ alle Baals dienaers zijn gheco-
men/ daer en bleef niet een achter die daer
niet en quam. Ende sy zijn in Baals tempel
gegaen eñ Baals huys is vol gewordē van
beneden tot bouen toe. Eñ hy heeft geseyt
den genen die den last vanden cleederē had-
den: Briegt voorts cleederē voor alle Baals
dienaers. Eñ sy hebben henlieden cleederen
voorts bracht. Ende Iehu met Ionadab
Rechabs sone in Baals tempel comende/
heeft tot Baals dienaers geseyt: Onderloert
eñ besiet dat hier by auonturen niemāt met
v liedē en zy van des Heerē dienaers/ maer
dat Baals dienaers alleen zijn. Alsus zijn
sy binnen ghecomen om slachofferanden eñ
heel brantofferandē te doē. Maer Iehu had-
de voor hem daer buyten berept tachtentich
mannen/ eñ henlieden gheseyt: So wie van
desen menschē ontvliet/ die ick in v handen
sal brengen/ syn siele sal voor diens siele zijn.
Eñ het is geschiet doen de heel brantoffe-
rande voldaen was/ dat Iehu heeft synen
cuyters eñ capiteynē bevolen: Gaet binnen/ D
eñ verslaetse/ datter niemant en ontgae. Eñ
sy hebbense verslagen met dat scherp vandē
swaerde/ eñ de cuyters eñ capiteynē hebben-
se wech ghewoorpen/ eñ sy zijn ghegaen in de
stadt van Baals tempel/ eñ hebbē gehaelt
wt Baals tempel Baals staende beelt/ eñ sy
hebben dat verbrāt/ eñ te puluer gebracht.
Doet hebbē sy Baals tempel verbrāt/ eñ daer
voor een heymelicheyt gemaect tot opdesen
dach toe. Alsus heeft Iehu Baal te niete
ghedaen wt Israhel. Maer nochtans van
Ieroboams Nabaths soons sonden die Is-
rahel heeft doen sondigen/ en is hi niet afge-
scheyden/ eñ hy en heeft de guldē calueren
niet verlaten die te Bethel eñ te Dan waren.
Maer de Heere heeft tot Iehu gheseyt:
Aengesien dat ghy neerstelijck gedaen hebt
dat recht was eñ behaechlijc in myne oogē/
eñ hebt gedaen tegen Achabs huys alle dat 4.Re.15.12

in mijn herte was / daer om sullen v sonen tot dat vierde lidt sitten op den Conincks stoel vā Israhel. Maer Iehu en heeft niet gehoudē dat hy wandelen soude in des Heeren des Gods van Israhel wet / met sijn geheel herte. want hy en is van Ieroboams sonden niet ghescheyden / die Israhel hadde doen sondigen. In dien dagen begonstet den Heere te verquetē ouer Israhel: eñ Hazael heeft se geslagen aen alle de palen vā Israhel / van de Iordane af teghen ouer de oostsijde / alle d'lant van Galaad eñ Gad / eñ Ruben / ende Manasse / van Aroer die aen de beke van Arnon gheleghen is / eñ Galaad eñ Basan. De ander woordē van Iehu / eñ alle dat hy gedaen heeft / ende sijn sterckheyt / en sijn dese niet gheschreuen int boeck der woordē van de dagen der coningen vā Israhel: Eñ Iehu is met sijne vaderen ontslapen / ende sy hebben hem begrauen in Samarien: eñ Ionathas sijn sone heeft in sijn stede geregneert. Eñ de daghen dat Iehu ouer Israhel gheregneert heeft in Samarien / sijn ghewest achtentwintich iaren.

Van de tyranniſie van Athalia, eñ hoe sy gedoot woert, ende Baals tempel ghescheent, Ende Ioas wort Coninck van Iuda.

Dat xj. Capittel.

2 Ende Athalia de moeder van Ochosias / siende dat haer sone doot was / is op gestaen / eñ heeft alle dat conincklijc sact gedoot.

Maer Iosaba des conincs Ioras dochter Ochozias suster / nemēde Ioas Ochozias sone / heeft hem met sijnder voester onstolen wt het middē van des conincs kinderen die gedoot wordē wt de slaepcamer / eñ sy heeft hem gheborgen wt dat aensicht van Athalia / dat hy niet en soude gedoot worden. Eñ hi was by haer ses iaren al heymelijck in des Heerē huys. Eñ Athalia regneerde opt lāt.

3 Maer op dat seuēste iaer heeft Ioiada wt gesondē / eñ met hem nemende de honderste mannen / eñ de ruyters / hy heeft die tot hem geleyt in des Heerē tempel / eñ hy heeft met hen een verbōt gemaect / eñ henliedē beswerende in des Heerē huys / hy heeft henheden des conincs sone getoont / eñ hy heeft hen benolē / seggēde: Dit is d'woort dat ghy doē moet: Het derdendeel vā v liedē sal op den saboth inne comē / eñ houdē de wake vā des conincks huys: eñ het ander derdendeel sal zijn bi de poorte van Seyr: eñ een derdēdeel sal zijn aen de poorte die by der schiltmannē huys is: eñ ghy sult de wachte houdē vā dat huys mette / maer de twee deelen vā v liedē allegader wtgaende op den Sabboth dach sullen houdē de wachte van des Heeren huys outrēt den coninc / Eñ ghy sult rōtsomme den coninc staen / houdende wapenen in v handē: eñ ist datter yemant binnen des tempels benaut coemt / dien salmē doodslaē: eñ ghy sult by den coninck blijuen als hy incoemt / eñ wtgaet. Eñ de honderste mannen hebben ghedaen na alle t'ghene dat hen Ioiada de priester benolē hadde. Eñ elc met hem nemende zijn mannē die op dē sabbath dach in ghinghen / metten genen die op den sabboth dach wt ghinghen / zijn ghecomen tot Ioiada den priester. De welcke hen heeft gegeuen de lancien eñ wapenen des conincs Dauids / die daer in des Heerē huys waren.

4 Eñ sy stonden elck hebbende wapenen in haer handē aen de rechte sijde des tempels / tot aen de slincke sijde des outaers ende des tēpels / rontsomme den coninc. Eñ hy heeft des conincs sone voortgebracht / eñ een croone op hem gestelt / eñ dat ghetuygenis: eñ sy hebben hem coninck ghemaect eñ gesalft / eñ metten handen t'samen slaende sy hebbē geseyt: De coninc leue. Eñ Athalia heeft gehoort de stemme des loopende volcks / ende comende by de scharē des volcs in des Heeren tempel / heeft sy den Coninck gheseen staende op sijnen rechter stoel na de gewoōte / ende sanghers / eñ trompetten by hem / eñ alle het volck des lants blijschap makende / eñ blasende met trompetten / ende sy heeft haer cleederē gescheurt: eñ geroepen: Muyterije muyterije. Maer Ioiada heeft den hondersten mannen die ouer t'heyr waren benolen / eñ tot henlieden geseyt: Leyder wt dat beurt de des tempels / eñ so wie haer na volcht / datmen dien doodslae metten swerde. want de priester hadde geseyt: En laetse in des Heeren tempel niet doot ghesla ghen worden. Eñ sy hebben haerlieder handen aen haer geslagen / eñ haer voorts gestooten doot den weth van der peerden ingaēck by t'palleys / eñ daer is sy doot geslagen. Alduswerd Ioiada een verbont gemaect tusschen den Heere eñ den coninck / eñ tusschen t'volck / dat sy des Heeren volck zijn soudē / ende tusschen den Coninc ende t'volc. Eñ alle t'volck des lands is in Baals tempel gegaen / ende sy hebben sijnen outaer gebroken / ende sijn beelden hebben sy met groter macht in stucken gebroken. Ock hebben sy Mathan Baals priester doot geslagen voor den outaer. Ende de priester heeft hoede gestelt in des Heeren huys / eñ hy heeft genomen de honderste mannen / eñ de legioenen Cerethi ende Phelethi / eñ alle dat volck des lants / ende sy hebben den coninck gheleyt wt des Heeren huys / ende sijn gecomen door den wech der schiltmannēn poorte tot int palleys / eñ hy is gheseten op der coninghen throon. Ende alle t'volck des lants heeft hem verblijt / ende de stadt worde stille rustende. Maer Athalia is metten swerde gedoot in des conincs huys. Seuen iaren out was Ioas doē hy begonste te regneren.

Hoe Ioas den tempel Gods dede vernieuwen, Ende hoe hy Ierusalem beschermde met goude van Asahels hant, ende hoe hy doot gheslaghen wort.

Dat xij. Capittel.

1 In seuenste iaer vā Iehu regneerde Ioas / Veertich iaren heeft hy geregneert in Ierusalem / sijns moeders naem was Sabeia van Berlsabee. Ende Ioas heeft gedaen dat recht was voor den Heere / alle de daghen dat hem Ioiada de priester leerde.

2 Maer nochtās en heeft hy de hoochdē niet wech ghenomen: want het volck dede noch slachofferanden / eñ ontstack rijcofferanden op

op de hoochden. Ende Joas heeft totten priesters geseyt: Alle t'gelt der heyliger offeranden dat in des Heeren tempel gebrocht worden sal vanden genen die voorby gaen/ welck gheoffert wordt voor eenen prijs der sielen/ ende dat sy wt hen selven/ ende wt haers herren vryen wille in brengen in des Heeren tempel dat sullen de priesters nae haer ordinancien ontfangen/ ende daer mede sullen sy vermaken de vervallen timmeragien des huys/ ist dat sy yet sien sullen dat noodelyghen vermaect moet worden. Alsus tot dat vyentwintichste iaer des conincs Joas en hebben de priesters des tempels vervallingen niet vermaect. Ende de coninc Joas heeft Joiadam den oppersten priester ende de priesters geroepen seggende tot henlieden: waerom en vermaect ghy des tempels vervallinge niet? Hierom en wilt niet meer t'gelt ontfanghen na uwe ordinancie/ maer geeft dat weder over tot des tempels vermakinghe. Ende het is den priesters verboden het gheit te ontfangen van den volcke ende de vervallingen des huys te vermaken. Ende Joiada de opperste priester heeft een offerkiste genomen/ ende daer een gat boven open gedaen ende hy heeft die gestelt by den outaer ter rechter hyden daerinnen in des Heeren huys gaet ende de priesters die de doren bewaerden staken daer in alle t'gheit datter ghebracht worde tot des Heeren tempel. Ende als sy saghen datter te veel gheits in de offerkiste was/ soo quam des Coninckx schryver opwaerts/ ende de opperste priester/ ende sy goten dat wt/ ende reiden t'gelt datter in des Heeren huys gevonden worde/ ende sy gaven dat by getale ende gewichte in de hant der geender die t'regiment hadden over de metsers van des Heeren huys/ de welcke dat wtgaven aen de timmerlieden ende aen metsers/ die in des Heeren huys wrachten/ ende de vervallingen vermaecten ende aen de steenhouwers/ende om te coopen hout ende steenen die wtgehouwen worde/ alsso dat de vermakinge van des Heeren huys soude volbracht worden in alles datter van noode was tot aen te doen/ om dat huys te verstercken. Maer nochtans en worden van dien selven gelde niet gemaect de waterkruycken van des Heeren tempel/ ende de crauwelkens/ ende de wierookvaten/ ende de trompetten/ ende alle de gulden ende silveren gereetschappen van dat gelde dat tot des Heeren tempel gebracht worde. Wat het worde gegeven den genen die t'werck maecten/ om dat des Heeren tempel soude volmaect worden. Ende men en stelde henlieden gheen rekeninge te doen die t'gheit ontfingen/ om dat den constigen wercliden wt te geven/ Maer sy handelden dat gelt op haerlieder geloone. Maer t'gelt voor de verluymenissen/ ende t'gelt voor de sonden en brachten sy in des Heeren tempel niet/ want het behoorde den priesters toe. Doen quam Hazael de Conine van Syrien opwaerts/ ende street tegen Geth/ ende hi heuet ingenomen/ ende hy stelde syn aensicht om opwaerts te comen na Jerusalem.

Hierom heeft Joas de Coninc van Juda genomen alle de gheheylichde offeranden die syn vaderen Josaphat/ ende Joram/ ende Ochozias de coningen van Juda geheylicht hadden/ ende die hy oock geoffert hadde/ende alle t'silver datmen vinden mocht in de schatten van des Heeren tempel/ende in des conincs palleys/ende hy heeft dat gesonden Hazael den Coninc van Syrien/ende die is van Jerusalem getrocken.

Maer d'ander woorden van Joas die daer meer zyn/ende alle dat hy gedaen heeft en zyn dese niet geschreven int boec der woorden van de dagen der coningen van Juda? Ende syn knechten stonden tegen hem op/ ende sy maecten een gesworen muytrie met maltanderen/ende sy verloegen Joas int huys van Mello/ in den nedergant van Scila. want Josachar Semaaths sone/ ende Josabad Somers sone syn knechten hebben hem verslaghen/ende hy is gestoruen/ ende sy hebben hem begraven met syne vaderen in Dauids stadt/ende Amasias syn sone heeft voor hem gheregneert.

Joachaz de Coninck van Israhel wordt om syn sonden seer gheplaecht, maer hem bekeerende hy wordt verlost, Ende hout Syrien beuecht, Ende Eliseus sterft.

Dat xiij. Capittel.

In dryentwintichste iaer van Joas Ochozias sone des Conincks van Juda/ heeft Joachaz Jehus sone geregneert over Israhel in Samarien seuenthien iaren. Ende hy heeft quaet voor den Heere gedaen/ ende heeft gevolcht de sonden van Jeroboam Nabaths sone/ die Israhel heeft doen sondigen/ ende hy en is daer niet af gescheyden. Ende de gramschap des Heeren is voornich gewordē tegen Israhel/ ende hy heeftse ghelevert in Hazaels des conincs van Syrien hant/ ende in de hant van Benadad Hazaels sone tot allen dagen.

Maer Joachaz heeft des Heeren aenlicht ghebeden/ ende de Heere heeft hem ghehoort/ want hi heeft de benauthevt van Israhel aensien/ want de coninc van Syrien haddese seer cleyn gemaect/ ende de Heere heeft Israhel eenen verlosser ghegeven/ ende sy zyn verlost wt des conincs van Syrien hant. Ende de kinderen van Israhel hebben in hen tabernakelen gewoont/ gelijc gisteren ende eergisteren.

Maer nochtans en zyn sy niet afgheckeert van Jeroboam Nabaths soons sonden/ die Israhel hadde doen sondigen/maer sy hebbē daer in gewandelt/ want dat dorschelken is in Samarien bleven. Ende Joachaz den coninck en zyn vande volcke niet meer overbleven dan vyftich ruyters te peerde/ende thien wagenen/ende duysent voetknechte/ want de coninc van Syrien haddese al gedoot/ende hi hadde die ghemaect als het pulver int dorschen vanden dorschvloer. D'ander woorden van Joachaz die daer meer zyn/ende alle dat hy gedaen heeft/ende syn sterckheyt/ en zyn dese niet geschreven int boeck der woorden van de daghen der coninghen van Israhel?

Ende Joachaz is met synen vaderen ontslapen/ende sy hebbē hem begraven in Samarie/ ende Joas syn sone heeft voor hē geregneert.

In seuenendertichste iaer Joas des coninckx van Juda/ heeft Joas Joachaz sone

gheregneert ouer Jsrahel in Samarien sesthien iaren/ eñ hy heeft ghedaen dat quaet was voor des Heeren aenlicht hy en is niet afgeweke vã alle Jeroboãs Nabaths soons sondẽ die Jsrahel heeft doen sondigẽ/ maer hi heeft daer in gewãdelt. D'ander vãJoas woorden datter meer is/ eñ alle dat hy ghedaen heeft eñ syn vromicheyt hoe dat hi gestreden heeft tegen Amasiam den conine vã Juda/ en zyn dese niet beschreuẽ int boec der woorden van de daghen der coningen van Jsrahel? Ende Joas is met synen vaderen ontslapen/ eñ Jeroboam is op synẽ coninclycken stoel gheseten. Voorts so is Joas in Samarien begrauen met de coningen van Jsrahel. Eñ Eliseus was vã eender sieten crane daer hi oec af gestorne is: eñ Joas de coninck van Jsrahel is tot hem nederwaerts gecomẽ/ eñ hy weende voor hem eñ seyde: Myn vader/ myn vader den waghen vã Jsrahel/ eñ synẽ wagemã. Eñ Eliseus heeft hem geseyt: Haelt eenen boghe eñ pylen. Eñ doen hy tot hem eenen boge eñ pylen ghebracht hadde/ so heeft hy totten coninc vã Jsrahel geseyt: Legt v hant op den boghe. Eñ doen hy syn hant daer op gheleyt hadde so leyde Eliseus syn handẽ op des conincs handẽ/ eñ seyde: Doet de venster ten oosten open. Eñ doen hy die open ghedaen hadde/ so heeft Eliseus geseyt: Schiet wt dẽ pyl. Eñ hy schoot. Eñ Eliseus heeft geseyt: Dats eenen pyl van des Heerẽ salicheyt/ eñ eenen pyl der salicheyt tegben Syrien/ ende ghy sult Syrien slaen in Aphec/ tot dat ghy die vernielt sult hebben. Eñ hi seyde: Schiet de pylen: Eñ doen hy die genomen hadde sy seyde hy wederom tot hem: Slaet de aerde met eenen pyl. Ende doen hy die dry reysen geslagen hadde eñ stille stont/ so is de man Godts tegen hem gram geworden eñ heeft gheseyt: Hadde ghy vyf werf oft seswerf oft seuenwerf gheslaghen so soude ghy Syrien ghelagen hebben tot dẽ gantsche verderfenisse/ Maer nu sult ghy die dry reysen slaen.

Aldus is Eliseus gestoruen eñ sy hebben hem begrauen. Maer de rooueriens van Moab zyn int lant ghecomen opt selue iaer.

Eñ sommige die eenen mensch begroeuen hebben de rooueriens gheseen eñ sy hebben dat doot lichaem geworpẽ in Eliseus graf: d'welc als dat gheraeckte van Eliseus raecte/ so is de mensch weder leuende geworden/ ende hy stont op syn voeten. Aldus heeft Hazael de conine vã Syriẽ Jsrahel seer verdruct alle de daghen van Joachaz: ende de Heere heeft barmhertcheyt ouer hen ghehadt/ eñ hy is wederõ tot henliedẽ geneert/ om syn verbont dat hi hadde met Abraham/ eñ Jsaac/ eñ Jacob eñ hy en wilde se niet al te niet brengen/ noch geheel verworpen tot op desen tyt toe. Eñ Hazael de conine van Syrien is gheslorven/ eñ Benadad syn sone heeft voor hem gheregneert. Maer Joas Joachaz sone heeft de steden ghenomen wt de hant vã Benadad Hazaels sone de welcke hy genomen hadde wt Joachaz syns vaders handt met oorlooghs recht: dry reysen heeft hem Joas ghelaghen/ ende hy heeft de steden van Jsrahel weder ouer ghegheuen.

Van Ioas, Amasias, Ieroboam ende Azarias.

Dat xiiij Capittel.

In tweede iaer van Joas Joachaz sone des conincks van Jsrahel heeft Amasias Joas des conincs vã Juda sone geregneert. 4. Par. 25. 2.

Twintich iaren was hy out doen hy begonst te regneren/ eñ negenen twintich iaren heeft hy geregneert in Jerusalem/ syns moeders naem was Joadan van Jerusalẽ/

Eñ hy heeft recht gedaen voor dẽ Heere/ Maer nochtãs niet gelijc Dauid syn vader. Na alle dat Joas syn vader gedaen hadde/ heeft hy ooc ghedaen: dan alleen dat hy de hoochden niet wechgenomen en heeft. Wãt het volc offerde noch slachofferande/ eñ ontstack reucofferande op de hoochden. Ende doen hy het ryc vertregen hadde/ so heeft hy syn knechten geslagen/ die den conine synen vader gedoot hadden. Maer de kinderen der dootslagers en heeft hy niet gedoot/ also daer geschreuen staet int boeck van Moyses wet gelyck de Heere beuolen heeft seggende: De vaders en sullen voor haer kinderen niet steruen noch de kinderen en sullen voor haerlieder vaderẽ niet steruen/ maer een yegelyck sal voor syn sonde sterue. Hy heeft Edom geslagen in de valleye der sout groenen/ thien duysent mannen/ eñ hi heeft ingenomen de steenrootse inden stryt/ eñ hi noemde die Jecthehel tot op desen dach toe. Doen sant Amasias boden tot Joas Joachaz sone Jehu des conincs vã Jsrahel sone/ seggende: Coemt eñ laet ons malcanderẽ sien. Eñ Joas de coninck van Jsrahel heeft wederom gesonden aen Amasias den coninck van Juda seggende: Den dysselstruye die in Libano is heeft ghesonden aenden ceder boom die in Libano is seggende: Geeft v dochter mynen sone tot een huysvrouwe. Eñ de bersten der bosschagien die daer zyn in Libano zyn daer ouer gegaen/ eñ sy hebbẽ den dysselstruyck vertreden. Ghy hebt al strydende ouer Edom macht gehadt eñ v herte heeft v opgeheuen/ zyt te vreden met v glorie/ ende sit stille in v huys: waerom verwecket hot quaet/ dat ghy vallen sout eñ Judas met v?

Eñ Amasias en heeft daer na niet willen hoore. Eñ Joas de conine vã Jsrahel is opgetrocken/ eñ sy hebben malcanderẽ gesien/ hy eñ Amasias de conine vã Juda in Bethsames de stadt van Juda. Eñ Juda is geslagen voor Jsrahel/ eñ sy zyn gevlucht eenyegelyc in syn tabernakelen. Maer Amasiam den conine vã Juda den sone vã Joas/ die Ochozias sone was/ heeft Joas de conine van Jsrahel gevangen binnẽ Bethsames eñ hi heeft hem gebracht te Jerusalem: eñ hy heeft den muer vã Jerusalem een deel geschenert vã de poorte vã Ephraim tot aen de hoecpoorte vier hõdert cubitus lanc/ Eñ hy nam alle t'gout eñ t'siluer eñ alle de gherestschappẽ die gevondẽ zyn in des Heeren huis/ eñ in des conincs schatrẽ eñ ghiselaers/

ende

ende is wederom ghekeert in Samarien.

Maer datter is van Joas woorden / die
15 hy gedaen heeft / eñ syn vromicheyt / hoe dat
hy gestreden heeft tegen Amasiam den Co-
ninck van Juda / en zyn dese niet geschreuen
int boec der woorden van de dagen der co-
ningen van Israhel? Eñ Joas is met syn
16 vaderen ontslapē / eñ begrauē in Samarien
by de coningen vā Israhel / eñ Jeroboā syn
sone heeft voor hem ghecregneert. Maer
17 Amasias Joas sone de Conincl van Juda
heeft geleeft na dat Joas Joachaz des Co-
nincks van Israhel sone doot was / vyfen-
twintich iaren. Maer datter meer is van
18 Amasias woordē / en zyn die niet geschreuen
int boeck der woordē van de dagen der co-
E ningen van Juda? Eñ daer is een geswo-
19 ren muytertye tegen hem gemaect binnē Je-
rusalem / maer hy vluchtede te Lachis. Eñ sy
hebbē hem na gesondē te Lachis / eñ hē daer
gedoot. Eñ sy hebbē hem met peerden ge-
20 bracht / eñ hy is begrauen te Jerusalem met
2. Par. 26. 2. syne vaderen in Dauids stadt. Ende alle
21 F t'volc van Juda heeft genomē Azariam ses-
thien iaren out / eñ sy hebbē hem Coninc ge-
maect voor Amasias synē vader. Hy heeft
22 Ailam getimmert / eñ die wederom gecregē
aen d'lant vā Juda / na dat de Coninck met
syne vaderen ontslapē was. Int vyfthiē-
23 ste iaer vā Amasias Joas des Conincs van
Juda sone / heeft Jeroboam Joas des Co-
nincs van Israhel sone in Samarien gere-
gneert eenen veertich iaren / ende hy heeft
24 gedaen dat quaet was voor den Heere. Hy
en is niet afgegaen vā alle de sondē vā Je-
roboam Nabaths sone / die Israhel heeft
doē sondigen. Hy heeft de palen vā Isra-
25 hel wederom gekregen van den inganc van
Emath / tot aen de zee der woestynē / na dat
woort des Heeren des Gods van Israhel /
d'welc hy gesproken heeft door synē dienaer
Jonas dē sone Amathi den propheet die vā
Geth was / welck is in Opher. Want de
26 Heere heeft gesien Israhels ydē / doné ma-
ten seer bitter / eñ dat sy vernielt warē totten
genen die in kerckers beslotē waren / eñ tot
de wterste / eñ datter niemāt en was die Is-
rahel hielp. Eñ de Heere en heeft niet ge-
27 sproken dat hy Israhels naem wtvagē sou-
de vā onder dē hemel / maer hi heeftse verlost
door de handt van Jeroboam Joas sone.

Maer datter meer is vā Jeroboās woor-
28 den / eñ alle dat hy gedaen heeft / eñ syn vro-
micheyt waer mede hy gestredē heeft / eñ hoe
hi Damascus wederom brocht / ende Emath
Jude in Israhel / en zyn dese niet geschreuen
int boeck der woorden van de daghen der
Coninghen van Israhel? Eñ Jeroboam
29 is met synē vaderen den Coninghen van
Israhel ontslapen / ende Sacharias syn sone
heeft voor hem gheregneert.

Hoe Azarias melaersch wort, eñ Ioatham voor hem regneert, Eñ van Sacharias, Sellum, Manahem, Phaccia, eñ Phacee, eñ hoe Teglath Phalasar de kinderen van Israhel outstelt in Assyrien.

Dat xv. Capittel.

A INt seuenentwintichste iaer van Jerobo-
1 am des Conincs van Israhel / heeft Aza-
rias Amasias des conincs van Juda sone
2 geregneert. Hy was sesthien iarē out doen
hy begonste te regnerē eñ tweenvyftich ia-
ren regneerde hy in Jerusalem / Syns moe-
ders naem was Jechelia van Jerusalem.
3 Eñ hy heeft gedaē dat voor den Heere be-
haechlyc was / na alle dat Amasias syn va-
4 der gedaen hadde. Maer nochtās en heeft 2. Par. 26. d. 21.
hy de hoochdē niet afgebrokē want het volc
dede noch sacrificie eñ ontslac noch rueckof-
5 fer op de hoochdē. Eñ de Heere heeft den
Coninc ghesiagen / eñ hy was melaetsch tot
synē sterfdach toe eñ hy woonde in een vyt
huys beslydē / eñ Joatham des conincs sone
regeerde dat palleys / ende hi dede recht den
6 volcke des lants. Datter noch meer is vā
Azarias woordē eñ alle dat hy gedaen heeft /
en zyn dese niet geschreuē int boec der woor
den van de dagen der coninghen van Juda?
7 Eñ Azarias is met synē vaderē ontslapē / B
eñ sy hebbē hem met syn onders begrauē in
Dauids stadt / ende Joatham syn sone heeft
8 voor hem geregneert. Int achtendertich-
ste iaer vā Azarias den Coninck van Juda /
heeft geregneert Zacharias Jeroboams so-
ne ouer Israhel in Samarien ses maenden /
9 eñ hy heeft gedaen dat quaet is voor den
Heere / gelyc syn vaderē gedaen haddē / hy en
is niet afgegaen van Jeroboams Nabaths
soons sondē die Israhel heeft doē sondigen.
10 Eñ Sellum Jabes sone heeft tegen hem
een geswornē muytertye gemaect / eñ hy heeft
hem openbaerlyck geslagen eñ gedoot / ende
11 heeft voor hem geregneert. Datter meer
is vā Zacharias woorden / en zyn dese niet
geschreuē int boec der woorden vā de dagen
12 der coningen vā Israhel? Dit is des Hee-
ren woort dat hy gesproken heeft tot Jehu / C
segghende: U sonen sullen tot de vierde af- 1. Re. 10. f. 31
coemste vā v sitten op dē throon vā Israhel.
13 Eñ het is also geschiet. Sellum Jabes so-
ne heeft gheregneert int negenendertichste
iaer Azarie des Conincs vā Juda / eñ hy re-
14 gneerde een maent in Samarien. Ende
Manahem Gadis sone vā Thersa is opge-
trocken eñ gecomē in Samarien / eñ hy heeft
Sellum Jabes sone in Samarien geslagen /
eñ heeft hem gedoot / eñ voor hē geregneert.
15 Datter meer is vā Sellums woorden / eñ
syn geswornē muytertye / waer door hy lustige
laghen leyde / en zyn dese niet beschreuen int
boec der woordē vā de dagen der Coningen
16 vā Israhel? Doē sloech Manahem Thap-
sam / eñ alle die daer binnē waren / eñ syn pa-
len van Thersa / wāt sy en hadden hem niet
willen open doen / eñ hy heeft allen haer be-
vruchte vrouwen gedoot eñ open gesneden.
17 Int negenendertichste iaer Azarie des
Conincs van Juda / heeft Manahem Gadis
sone geregneert ouer Israhel thien iaren in D
18 Samarien. Eñ hy heeft ghedaen dat quaet
was voor dē Heere / hy en is niet afgekeert
van de sondē vā Jeroboam Nabaths sone /
die Israhel heeft doē sondigen alle syn dagē.
19 Eñ Phul de conine van Assyrien quam in
Thersa / eñ Manahem gaf Phul duysent ta-
lenten

lenten ſiluers / om dat hy hem tot een helpe zyn ſoude / eñ ſyn ryc veſtigen. Eñ Manahem heeft een ſchattinge van ſiluer geſtelt ouer Iſrahel alle den machtigen eñ rycken / om dat hy den coninc vā Aſſyrien ſoude gēuen vyftich ſicken ſiluers voor een yegelicken. Eñ de coninck vā Aſſyrien is wederom ghekeert / eñ hy en is niet langhe in Therſa bleuen. Datter meer is van Manahems woorden / eñ al dat hy ghedaen heeft / en zyn deſe niet geſchreuen int boec der woordē vā de dagen der coninghen van Iſrahel? Eñ Manahem is met ſynen vaderen ontſlapen / eñ Phaceia ſyn ſone heeft voor hem ghere-
E gneert. Int vyftichſte iaer Azarie des co-
nincs van Iuda heeft Phaceia Manahems ſone geregneert ouer Iſrahel in Samarien twee iarē / eñ hy heeft gedaē dat quaet was voor dē Heere: hy en is niet afgegaē vā Jeroboams Nabaths ſoons ſondē, die Iſrahel heeft doen ſondigē. Maer Phacee de ſone Romelie ſyn oorlooghs capiteyn heeft eē geſworen muyterie tegē hem gemaect / eñ heeft hem geſlagen in Samarien / in dē toren van des coninckx huys by Argob / eñ by Arie / eñ met hem vyftich mannē vandē Galaaditers kinderen / eñ hy heeft hem ghedoot / eñ voor hem ghеregneert. Datter meer is van de woorden van Phacea eñ alle dat hy gedaen heeft en zyn deſe niet geſchreuē int boec der woordē vā de dagē der coningē vā Iſrahel?

Int tweeenvyftichſte iaer Azarie des co-
nincs vā Iuda heeft Phacee de ſone Romelie ghеregneert ouer Iſrahel in Samarien twintich iaren. Ende hy heeft gedaen dat quaet was voor dē Heere: hi en is niet afgekeert vā de ſondē van Jeroboam Nabaths
F ſone die Iſrahel heeft doen ſondigen. In Phacee des conincs vā Iſrahel dagē is Teglath Phalaſſar de coninc van Aſſur comen / eñ heeft Aion ingenomen / eñ Abel t'huys vā Maacha / eñ Janoe / eñ Cedes / eñ Aſor / ende Galaath / ende Galileen / ende alle d'lant vā Nephthali / eñ hy heeftſe ondergeuoert in Aſſyrien. Eñ Oſee Elias ſone heeft een geſworen muyterie gemaect eñ lagen gheleyt tegen Phacee den ſone Romelie / eñ hy heeft hem gheſlagen eñ ghedoot / eñ hy heeft voor hem ghеregneert int twintichſte iaer Joathan des ſoons van Ozie. Maer datter meer is van Phacee woorden / eñ alle dat hy gedaen heeft en zyn deſe niet geſchreuen int boec der woordē van de dagen der coningen
Par. 27. 2. van Iſrahel? Int twеede iaer Phacee des ſoons Romelie des conincks van Iſrahel / heeft Joathan Ozie des conincs van Iuda ſone geregneert. Vyfentwintich iarē was hy out doen hy begonſte te regneren / eñ ſeſthien iaren regneerde hy in Jeruſalē / ſyns moeders naē was Jeruſa Sadocs dochter / Eñ hy heeft gedaen dat voor den Heere de
B haechlyc was: na alle dat ſyn vader Ozias gedaen hadde / heeft hy ooc gedaen / Maer nochtans en heeft hy de hoochdē niet weeh genomen. Het volck dede noch offerande eñ ontſtack noch rueckoffer op de hoochden / hy timmerde de alderhoochſte poorte van des Heeren huys. Datter meer is van Joathans woorden / eñ alle dat hy gedaen heeft / en zyn deſe niet geſchreuē int boec der woorden van de dagen der coningen van Iuda?

Jn dien dagen begonſte de Heere in Iudā te ſenden Razin den coninc van Syrien / eñ Phacee dē ſone Romelie. Eñ Joathan is ontſlapen met ſynen vaderen ende met hen begrauen in Dauids ſyns vaders ſtadt / ende Achaz ſyn ſone heeft voor hem geregneert.

Vanden hooſen Coninck Achaz, ende Ezechias ſijn goet kint ende van Raſin Coninck van Damaſco.

Dat xvj. Capittel.

In ſeuenthienſte iaer Phacee Romelie ſo- A
ne / heeft geregneert Achaz Joathams des 4. Par. 28. 2.
coninc van Iuda ſone. Twintich iaren out was Achaz doē hy begonſte te regneren / eñ ſeſthien iarē heeft hy geregneert in Jeruſalem / Hi en heeft niet gedaē dat behaechlick was voor d'aenſchyn des Heerē ſyns Gods gelyc Dauid ſyn vader: maer hy heeft gewandelt in de wegen der coningen vā Iſrahel / daer boue ſo heeft hy ooc ſynē ſone den afgodē geheylicht / treckēde hem door t'vier / na der heydenē afgoden / welc de Heere verdreuen heeft voor Iſrahel. Hy offerde oock ſlachofferanden / eñ ontſtac rueckoffer op de hoochdē / eñ op de hueuelē / eñ onder alle boo-
men die dic vā bladerē zyn. Doē quam Raſin de coninc vā Syrien opwaerts / eñ Phacee Romelien ſone de coninc vā Iſrahel tegen Jeruſalem om te ſtrydē. Eñ doen ſy Achaz omleydē ſo en conſten ſy hem niet verwinnē. Jn dié tyt ſo heeft Raſin de coninc vā Syrien Ailam wederō gecregen tot Syrien / eñ hy heeft de Jodē wt Aila verdreuē: eñ de Edumiters zyn in Aila comē / eñ ſy heb-
ben daer gewoōt tot op deſen dach toe. Eñ B
Achaz heeft boden geſondē tot Teglath Phalaſar den coninc vā Aſſyrien / ſeggēde: Ick dienaer eñ v ſone ben ic / coemt opwaerts ende verloſt my wt des conincs vā Syrien hant / eñ van de hant des conincs van Iſrahel / de welcke tegen my opgeſtaē zyn. Eñ doen hi vergadert hadde t'ſiluer eñ t'gout datmē vnt den mocht in des Heerē huys / eñ in des conincs ſchatkē ſo heeft hy den coninc van Aſſyrien giftē geſondē / De welcke ſynē wille voldaen heeft / want de coninc van Aſſyrien is opcomē in Damaſco / eñ heeft de ſtadt verdoruen / eñ hy heeft haer inwoonders ouergeuoert te Syrenē / eñ Raſin heeft hy doot-
geſlagē. Hierō is Achaz Teglath Phalaſar dē coninc vā Aſſyrien te gemoete gegaen in Damaſco / Eñ doē hy den outaer vā Damaſco geſien hadde / ſo heeft de coninc Achaz dat bewoorp daer af ende de gelyckeniſſe na alle ſyn werc gheſonden tot Urias den prieſter.

Eñ Urias de prieſter heeft eenē outaer op- C
getimmert: na alle dat hem de coninc Achaz ontboden hadde van Damaſco / alſo heeft de prieſter Urias ghedaen / tot dat de coninck Achaz quam van Damaſco. Eñ doē de coninck van Damaſco ghecomen was / ſo heeft hy den outaer beſien / ende heeft dien geeert /

ende

eñ hy is opgegaen eñ heeft brantofferē geof
fert/eñ syn sacrificie/ eñ hi heeft vochtighe
offerādē geoffert/eñ hi heeft gestort het bloet
vanden vreedtsamigen offeranden die hy op
den outaer geoffert hadde. Maer den me-
talen outaer/ die voor den Heere was heeft
hy verwoert van voor het aenschyn des tem
pels eñ van des outaers plaetse/ eñ van de
plaetse des tempels des Heeren/eñ hy heeft
dien gheſtelt aen de noortsyde des outaers.

Ooch heeft de Coninck Achaz Urias den
Priester bevolen/seggende: Op den meesten
outaer offert des morgēstonts heel brantof-
ferande/eñ het sacrificie des auontstonts eñ
des conincs brātofferande eñ syn sacrificie/
eñ de heel brantofferande van alle den volc-
ke des lants eñ haer sacrificie eñ haer natte
offerandē/eñ alle dat bloet vandē heelē brāt-
offer/eñ alle dat bloet vander ghedooder of-
feranden sultdy daer op storē/ maer den me-
talen outaer sal bereyt zyn tot mynen wille.

Aldus heeft Urias de priester gedaen ge-
lyc hem de coninc Achaz gebodē hadde. Eñ
de conine Achaz heeft genomen de gesne den
basementen/ eñ het waschvat welck daer op
was/eñ hy heeft de zee afgeleyt vā de metalē
ossen die dat onderhielen/ eñ heeft die gestelt
op dat plancyrsel dat met steenen geplancyt
was. Ende den Mulach vanden saboth dē
welcken hy inden tempel getimmert hadde/
eñ des conincs ingane van buyten heeft hy
omgekeert in des Heeren huys/om des co-
nincs van Assyrië wille: Maer datter meer
is van Achaz woorden/die hy gedaen heeft/
en zyn dese niet geschreuē int boec der woor
den van de dagen der Coningen van Juda?

Eñ Achas is met zynē vaderē ontslapen/
eñ hi is met hē begrauē in Dauids stadt. Eñ
Ezechias zyn sone heeft voor hē geregneert.

Hoe de kinderen van Israhel worden verioert van Salma-
nassar, na d'lant der Meden, ende wat de natie geschiedde die in
haer plaetse ghecomen waren.

Dat xvij. Capittel.

IN twaelfste iaer Achaz des conincs van
Juda/heeft Osee de sone van Ela in Sa-
marien geregneert ouer Israhel negen iarē.
Eñ hy heeft quaet voor den Heere gedaen/
maer niet gelyc de coningen van Israhel die
voor hem geweest hebben. Tegen desen is
Salmanasar de coninc van Assyrien opco-
men/eñ Osee is zyn knecht ghevvorden/ eñ
hi gaf hem iaerlyes tribuyt. Eñ doen de co
ninc van Assyrien bevondē hadde/ dat Osee
arbeydēde was om wederspannich te zyne/
eñ dat hy bodē gesondē hadde aen Sua den
coninc van Egypten/dat hy den coninc van
Assyrien geen tribuyt meer genen en sonde/
gelyc hy t'allen iaren plach te doene/so heeft
hy hem ontleyt eñ gebonden in den kercker
gesticken. Eñ hy is alle d'lant door gereyst/
eñ ontreckende na Samarien heeft hyt bele
4.Re.11.c.10 gēdaey iaren lanc. Eñ int negenste iaer vā
Osee heeft de coninc van Assyrië Samarien
gewonnē/ eñ hy heeft die van Israhel ouer-
genoert in d'lant van Assyrien: eñ hy heeftse
gestelt in Hala eñ in Habor by dē vloet Go-
zan/in de steden van den Meden. Want het
is gebeurt doen de kinderen vā Israhel te-
gen den Heere harē God gesondicht hadde/ B
die henlieden wt d'lant van Egyptē gelcyt
hadde/wt de hant vā Pharao dē Coninc vā
Egypten: dat sy hebben vreemde goden aen-
beden/ Eñ sy hebben gewandelt na de ma-
niere der Heydenen welc de Heere vernielt
hadde int aenschyn der kinderen van Isra-
hel/eñ der coninghen van Israhel/ want sy
hadde des gelyc gedaen. Eñ de kinderē vā
Israel hebbē dē Heere harē God vertoornt/
met ontrechte woordē/eñ sy hebbē voor hen-
lieden hoochdē getimmert in allē haerliedē
stedē van dē toren der wachters/ tot de besl
ten stadt toe. Eñ sy hebbē voor henselven
gemaect afgoos beelden eñ bosschelkens/op
alle hooghe hueuelen eñ onder alle bosachti-
ge boomen/ eñ sy ontstaken daer ruecoffer
op de outaren na de maniere der Heydenen/
welc de Heere van haerlieden aensicht wech
genomen hadde: eñ sy hebben al te seer qua-
de woorden gedaen/verwreckende tot gram
schap den Heere/ eñ sy hebben den onsuy-
verheden gedient/ daer de Heere den af ghe-
bodē hadde/ dat sy dat woort niet doē en sou
dē. Eñ de Heere heeft getuycht in Israhel
eñ in Juda door de hant van alle de prophe-
ten eñ siendere seggēde: Keert wedrom vā Iere.18.b.3.
v alderquaetste wegen/eñ bewaert myn ge-
boden eñ ceremonien/ na alle de wet die ick
uwen vaderen gebodē hebbe/ eñ gelyc ic tot
v gesonden hebbe door de hant van mynen
dienaren den propheten. De welcke niet ge
hoort en hebben/maer sy hebben haren neck C
verhart/gelyc haerder vaders neckē/die den
Heere haren God niet en wilden onderda-
nich zyn. Eñ sy hebben syn wettige gebo-
den verworpen/eñ t'verbont dat hy met ha-
ren vaderen gemaect hadde/ eñ de getuyge-
nissen waer mede hy hēliedē getuycht heeft/
eñ sy hebben de ydelheden gevolcht eñ ydelic
gedaen eñ sy zyn gevolcht de Heydenen die
rontsomme henlieden warē/ waer af hen de
Heere gheboden hadde/ dat sy niet doen en
souden gelyc die deden. Eñ sy hebben ver-
laten alle de gheboden des Heeren haers
Gods/ en sy hebbē voor hen selven twee ge
goten calueren gemaect eñ bosschelkens/ eñ
hebben alle dat heyr des hemels aenbeden/
eñ sy hebben Baal gedient/ ende haer sonen
eñ haer dochteren door t'vier geheylicht/ eñ
sy gingen om met tooverien eñ warrsegge-
rien/eñ sy hebben henselven daer toe gege-
ven dat sy quaet doen souden voor den Hee-
re/eñ dat sy hem gram makē souden. Eñ de
Heere is op Israhel machtelicken gram ge-
worden/eñ hy heeftse wech gedaē wt zynen
aēsicht eñ daer en bleef niet ouer dan alleen
dat geslachte vā Juda. Maer noch en heeft
Juda selue ooc de geboden des Heeren zyns
Gods niet bewaert/ maer sy hebbē ooc ge-
wādelt in Israels dolingē die sy gedaē had- D
dē. Eñ de Heere heeft alle t'slact vā Israhel
wech gworpē eñ hy heeft henliedē seer veel
verdruets aenghedaen/ ende hy heeftse gele-
uert in de handen der rooners/tot dat hy die

van

van synen aensicht verworpen hadde/ van dien tyden af dat Israhel van Dauids huyse afgesneden is/ en dat sy voor hen seluen maecten eenen coninc Jeroboam Nabaths sone/ want Jeroboam scheyde Israhel van den Heere/ en hy heeftse doen sondigen een groote sonde/ En de kinderen van Israhel hebben gewandelt in alle de sonden van Jeroboam die hy ghedaen hadde/ en sy en zyn daer niet af gegaen/ tot dat de Heere Israhel wech dede wt synen aensicht/ gelyck hy gesproke hadde door de hãt alle synder dienaers der propheten: en Israhel is ouergenoert wt synen lande in Assyrien tot op desen dach toe. En de coninck van Assyrien heeftet gebracht van Babylonië/ en van Cutha/ en van Anach/ en van Emath/ en vã Sepharnaim/ en hy heeft die gestelt in de stedẽ van Samarien/ inde stede der kinderẽ van Israhel/ de welcke hebbẽ Samarien beseté/ en in haer steden gewoont. Ende doen sy daer hadden begonst te woonẽ/ so en weesdẽ sy dẽ Heere niet: eñ de Heere heeft leeuwẽ op hen gesondẽ diese dooden. En het is dẽ coninc van Assyrien geboodtschapt en geseyt: De liedẽ die ghy ouer gevoert hebt/ en hebt die doen woonẽ in de steden vã Samarien/ die en weten de wetten van den Godt des lants niet: eñ de Heere heeft leeuwen tegen henlieden gesonden/ en siet sy doodense/ om dat sy den dienst vã des lants Godt niet en weten. En de Coninc van Assyrien heeft bevolen seggende: Leyt derwaerts een vandẽ Priesters/ de welcke ghy van daer hebt gevangen brocht/ en laet dien gaen en met hẽliedẽ woonẽ/ en dat hy hen leere de wettelicke manieren vã des lants Godt. Als dan een van dien priesters die gevangen wech geleyt waren van Samarien daer om comẽ was/ so heeft hy gewoont te Bethel/ en hy leerde dat volc/ hoe sy den Heere dienen soudẽ. En elcke natie van volcke heeft synen godt gemaect: en sy steldẽ die in de tempels der hoochden/ welc de Samaritanẽ gemaect hadden elcke natie vã volc besonder in haer stedẽ daer sy inne woonden/ wãt de Babylonische mannen maectẽ Sochothbenoth/ en de Cuteusche mannen maecten Nergel/ en de mannen van Emath hebben Asima gemaect. Voorts hebbẽ de Heuen gemaect Nebahaz en Tharthack/ Maer die van Sepharuaim waren/ verbrandẽ haer kinderen metẽ viere/ Adramelech en Anamelech den godẽ van Sepharuaim/ en niet te min diẽden sy ooc dẽ Heere. En sy hebbẽ voor henlieden Priesters der hoochden gemaect van de wterste des volcks/ en sy stelden die in de hooge tẽpels. En de whle dat sy dẽ Heere dienden/ so dienden sy ooc haré godẽ mede/ nae de gewoonte der Heydenẽ/ wt de welcke sy ouer ghebracht waren in Samarien: tot op desen dach toe volgen sy noch haerlieder oude maniere/ sy en vreesen den Heere niet/ noch sy en bewaren synen ceremonien niet/ en syn wet/ en syn gebot/ welc de Heere bevolen hadde den kinderẽ van Jacob/ den welken hy gaf dẽ toenaem Israhel: en hy hadde met henliedẽ een verbont gemaect en hen bevolen seggende: En wilt de vreemde goden niet vreesen en en aenbidt die niet/ noch en dient die niet/ noch en doet henliedẽ geen offerande. Maer den Heere uwen Godt die v geleyt heeft wten lande van Egypten met grooter stercheyt en door eenen wtgestreecten arm/ dien vreest/ en dien aenbiddet/ en desen doet offerande/ En bewaert de ceremonien/ en de rechten/ en de wet/ en t'ghebodt welck hy v geschreue heeft/ dat ghy dat doet tot allen dagen/ en dat ghy de vreemde goden niet en vreest/ en t'verbõt dat hi met v gemaect heeft en wilt niet vergeten/ noch en eert de vreemde goden niet/ maer vreest den Heere uwen Godt/ en hy sal v verlossen wt de handẽ van allen uwen viandẽ/ maer sy en hebben niet gehoort/ maer sy bedreuen na haer oude gewoonte. Alsus waren desse Heydenen ooc Godt vreesende/ maer niet te min waren sy oock dienende haren afgoden: want hen kinderen/ ende kints kinderen doen noch tot op den dach van heden toe ghelyck hen vaders ghedaen hebben.

Van 't coninckrijck van Ezechias ende syn groote godtvruchticheyt, ende hoe hem Godt van alle vyanden verloste.

Dat xviij. Capittel.

In derde iaer van Osee Ela des conincs van Israhel sone/ heeft ghecregneert Ezechias Achas des conincks van Juda sone/

Vyfentwintich iaren out was hy doen hy begonste te regneren/ en hy regneerde negẽentwintich iaren in Jerusalem. Synes moeders naem was Abi Zacharias dochter/ En hy heeft ghedaen dat voor den Heere goet was/ na alle de dingen die Dauid syn vader gedaen hadde/ Hy heeft de hoochdẽ te niet gedaen/ en de staende beelden gebrokẽ en de bosschelkens afgehouwen: ooc heeft hy dat metalen serpent gebroken/ d'welck Moyses gemaect hadde: wãt tot op dien tyt toe ontstaken de kinderen van Israhel daer voor reuckofferande: en hy heeft diens naem ghenoemt Nohestan. Hy heeft gehoopt inden Heere dẽ Godt vã Israhel. Alsus en wasser niemant na hem synes gelyc vã alle de coningen van Juda/ noch ooc onder de ghene die voor hem geweest haddẽ. En hy bleef vast aen dẽ Heere/ en hy en is niet af gegaen van synẽ voetstappen/ en hi heeft syn gebodẽ gedaen/ welc de Heere Moysi bevolen hadde. Waerõ dat de Heere ooc met hem was/ en in alles daer hi toeginc/ droech hy hem wysselijc. Ooc so stelde hy hem tegen den conine vã Assyrien/ en hy en heeft hem niet gedient. Hy sloech de Philistynen tot Gaza toe/ en allen haerliedẽ palen/ vãden wachters tozre tot de besloten stede toe. Int vierde iaer des conincs Ezechie/ d'welck was t'seuenste iaer Osee des soons Ela des conincks van Israhel/ so is Salmanasar de coninc vã Assyrien opgecomẽ in Samarien/ en hy heeft die bestreden/ en ingenomen. Wãt na dry iaren int seste iaer Ezechie/ dat is int negenste iaer Osee des conincks van Israhel/ soo is

Samaria ingenomen/ eñ de coninck van Assyrien heeft Israhel overgevoert in d'lant van Assyrien/ende hy heeftse gheſtelt te Hala eñ te Habor op de vloeden Gozan/in de ſteden vanden Medē/ om dat ſy na de ſtemme van den Heere haren Godt niet en hebben willen hooren maer hebben zyn verbont overtreden. Alle dat Moyses des Heeren dienaer bevolen hadde en hebben ſy niet gehoort noch gedaē. Int veerthiēſte iaer des conincs Ezechie is Sennacherib de coninc van Assyrien opgetrockē tot alle de beſloten ſteden van Juda/ eñ hy heeft die ingenomē.

4. Par. 31. 2. Isa. 36. 2. Eccle. 48. 2.

Doen heeft Ezechias de coninc van Juda boden geſonden totte coninck van Assyrien in Lachis ſeggende: Ic heb miſdaē/gaet vā my/eñ al dat ghy my opleggē ſult dat ſal ick draghen. Hierō heeft de coninc van Assyrien Ezechie den coninc vā Juda een ſchattinge geſtelt van drie hondert talenten ſilvers/ eñ dertich talenten gouts/ eñ Ezechias heeft gegeven alle t'ſilver dat in des Heeren huys gevonden was eñ in des conincks ſchatten.

Op dien tyt heeft Ezechias gebroken de doren van des Heerē tempel/ eñ de gouden plaē die hy daer aen vaſt geſlagē hadde/ eñ heeft die den coninc van Assyrien gegeven.

Eñ de coninc van Assyrien heeft geſondē Tharthan/ eñ Rabſaris/ eñ Rabſacen van Lachis totten Coninck Ezechias met een D niachtighe hant na Jeruſalem: eñ als ſy opgetrocken waren/ ſo zyn ſy tot Jeruſalē comen/ eñ ſy ſtonden aenden waterganck van den opperſten poel/ welc is inden wech van des volders acker/ Eñ ſy hebben dē coninc geroepen/ eñ tot hen is wtgegaen Eliacim Helcias ſone de provoſt des huys/eñ Sobna de ſchryver/ ende Joahe Asaphs ſone de griffier. Eñ Rabſaces heeft tot hen geſeyt: Segget Ezechie/ Dit ſeyt de groote coninc de coninc der Assyrien: wat betrouwē is dit daer ghy v op verlaet? By auonturen hebdy raet genomē/ dat ghy v ten ſtryde ſondt bereyden/ waer op hebdy betrouwen dat ghy v derret tegen ſtellen? hebdy hope op den ghebrokenen rietſtock Egypten/ óp den welcken iſt dat een menſch ruſtet/ ſo ſalt breken eñ in zyn handt gaen eñ die doorſtekē: E alſo is Pharao de coninc van Egyptē allen den genen die in hem betrouwen. Maer iſt dat ghy my ſegghet: wy hebben betrouwen in dē Heere onſen Godt/ en is hy niet de gene wiens hoochden eñontaren Ezechias afgebrokē heeft eñ heeft bevolen Jude eñ Jeruſalē: Voor deſen outaer ſuldy aenbiddē in Jeruſalē. Daerō comt over tot mynē Heere den coninc van Assyrien/ eñ ick ſal v twee duyſent peerden geuē/ eñ beliet oft ghi ſoudt connen hebben ſo veel ruyters daer op climmēde. Eñ hoe ſoude ghy connē wederſtaē voor eenen droſaert van myns Heerē minſte knechtē: Oft hebdy v betrouwē op Egyptē om hen wagenē eñ roſvolc? Meyndy dat ick ſonder des Heeren wille opgecomen ben tot deſer plaetſen/ om die te bederuen? De Heere heeft my geſeyt: Treet opwaerts tot dit lant ende verderft dat. Maer Eliacim Helcie ſone eñ Sobna/ eñ Joahe hebben tot Rabſaces geſeyt: wy bidden v/ dat ghy ons uwe dienaers wilt aenſpreken in Syriſcher talen/ wāt wy verſtaen de tale wel/ ende en ſpreect ons niet aen in de Joodſche tale dattet volc hooren welc op de mueren is. Ende F Rabſaces heeft geātwoort/ ſeggēde: Meyndy dat myn heere my geſondē heeft aen uwē heere eñ aen v/ dat ick deſe woordē ſeggben ſoude/ eñ niet veel meer tot de mannē die op den muer ſitten dat ſy haren dreck eten/ ende haer pille drinckē ſoudē met v liedē? Hierō heeft Rabſaces geſtaen eñ geroepē met luyder ſtemmen in Joodſcher talen/ eñ geſeyt: Hoort de woordē des grooten conincs des conincs vā Assyrien/ Dit ſeyt de coninc: En laet v niet verleydē van Ezechias/ wāt hi en ſal v niet connen verloſſen wt myn handt/ Noch en laet hem v geen betrouwē geven op den Heere/ ſeggbende: De Heere ſal ons verloſſende verloſſen/ eñ deſe ſtadt en ſal in des conincs vā Assyrié hāt niet geleuert worden. En wilt Ezechiā niet hoorē/ want dit ſeyt de coninc vā Assyriē: Maect met my dat v profytelick is eñ coēt wt tot my/ eñ een yegelic ſal vā ſynē wyngaert eten/ eñ vā ſynē vychboom/ eñ ghy ſult de waterē wt uwen putten drinckē/ tot dat ick comen ſal eñ v wech halen in een lant/ d'welc is gelic v lāt/ in een vruchtbaer landt/ eñ dat wyn vooruts brengt/ een lant des broots eñ der wyngaerden/ een lant der olyfboomē/ eñ der olien/ eñ des honichs: eñ ghi ſult lenē/ eñ niet ſterven. En wilt Ezechiā niet hoorē die v bedriecht/ ſeggēde: De Heere ſal ons verloſſen. Heb- G ben de goden der Heydenen haerlieder lant verloſt wt des conincs van Assyrien handt? waer is de God vā Emath eñ vā Arphad? waer is de God van Sepharnaim/ Ana/ eñ Ana? hebben ſy Samarien wt myn hant verloſt? wie zynſe doch onder alle der landen godē die haer lantſchap wt myn hāt verloſt hebbē/ dat de Heere ſoude Jeruſalem mogen verloſſen wt myn hant? Eñ het volc heeft geſwegē/ eñ ſy en hebbē hem niet met allē geantwoort: wāt ſy haddē des conincs gebodt ontfangē dat ſy hem niet antwoordē en ſouden. Eñ Eliacim Helcie ſone de provoſt des huys/ eñ Sobna de ſchryver/ eñ Joahe Asaphs ſone de griffier zyn gecomen tot Ezechiam met gheſcheurde cleederen/ eñ hebben hem Rabſacis woordē te kennen ghegeven.

Hoe dē Enghel Godts op eenen nacht al Sennacheribs heyt vermoorde, bonderi ende vijfentachtentich duyſent.

Dat xix. Capittel.

1 ALs de coninc Ezechias deſe woordē gehoort hadde/ ſo heeft hy syn cleederen geſcheurt/ eñ dede eenen ſack aen/ ende hy is in 1 des Heeren huys gegaen. Ende hy heeft Eliacim den provoſt des huys gheſonden/ eñ Sobnam den ſchryver/ eñ de ouders van den prieſters gecleet met ſacken/ tot Isaiam den propheet Amos ſone/ De welcke hebben geſeyt: Dit ſeyt Ezechias: Eenen dach der tribulacien eñ der ſtraffinghen/ ende der A Isai. 37. 2.

Gods

Gods lasteringen is desen dach: de soue zyn
zotter baringen comē/ eñ de barende vrouwe
en heeft geen cracht. Oft de Heere v God
by auonturē hoore alle Rabsaces woorden/
den welckē de conine vā Assyrien syn heere
gesondē heeft/ dat hy den leuendē Godt be-
schimpen soude/ eñ dat hi dien soude lasteren
met woordē/ welc de Heere v God gehoort
heeft/ eñ doet een gebedt voor de ouergeble-
uene die gheuonden zyn. Aldus zyn Eze-
chias des coninckx dienaers ghecomen tot
B Isaiam. Eñ Isaias heeft henliedē geseyt:
Dit sulcx uwē heere seggē/ Dit seyt de Hee-
re: En wilt niet vreesen voor d'aensiē dese
redenen die ghy gehoort hebt/ daer mede dat
de knechtē des coninex van Assyrien my ge-
blasphemeert hebbē. Siet ick sal hem eenen
geest toeseyndē/ eñ hy sal een tydinge hoorē/
eñ wederō in syn lant keeren/ eñ ick sal hem
metten swoerde ter neder worpē in syn lant.
Aldus is Rabsaces wederom gecomen/ eñ
hy heeft den conine vā Assyrien vonden be-
stormende Lobnam: want hi hadde gehoort
dat hy van Lachis afghetrocken was/ Eñ
doen hy gehoort hadde de gene die hem sey-
den van Tharaca den conine vāder Mozia-
nen lant: Siet hy is wtgetrocken dat hy te-
gen v stryden soude/ eñ doen hy tegben dien
ginck/ so heeft hy bodē aen Ezechiam gesan-
C den/ seggende: Dit sulcx Ezechie den co-
ninck van Juda seggen: En laet v niet ver-
leyden van uwen God daer ghy betrouwen
in hebt/ noch en segt niet: Jerusalē en sal in
des conincx van Assyrien hant niet gelevert
worden/ Want ghy hebt selver gehoort/
wat de coningen van Assyrien allen dē lan-
den gedaen hebben/ Doe dat sy die verwoest
hebben. Soe meynde ghi dan alleen verlost
te worden: Hebben der Heydenen goden
elc haer volc verlost de welcke mijn vaders
verdorren hebben: Te werē Gosan/ eñ Ha-
ran/ eñ Resseph/ eñ de kinderē van Eden/ die
in Thelassar waren; waer is de conine vā
Emath/ eñ de coninck van Arphad/ eñ de co-
ninck der stadt van Sepharuaim/ Ana/ ende
Ana: Hierō doen Ezechias den brief ont-
fanghen hadde wt der boden handt/ eñ dien
gelesen/ so is hy opghegaen tot des Heeren
huys/ eñ hy dede dien brief breet opē voor dē
Heere/ eñ badt voor syn aensicht/ seggēde:
O Heere Godt van Israhel/ die daer sit op
de Cherubims/ ghy zyt alleen Godt vā alle
de coningen des aertrycks/ ghy hebt hemel
eñ aerde gemaect/ Neycht v oore neder eñ
D hoort/ doet Heere v oogen open eñ siet/ ende
hoort alle de woorden van Sennacherib/ de
welcke gesondē heeft/ om dat hy ons den le-
uende God soude lasterē. T'is waer Hee-
re/ de coningen van Assyrien hebben de hey-
denen te niet gedaen eñ allen haren landen/
Eñ sy hebbē haerlieden goden int vier ge-
worpen: want t'en waren geen goden/ maer
der menschē hantwerc/ vā gout eñ steē/ eñ sy
hebbē die te niet gebracht. Hierō o Heere
onse God verlost ons nu wt syn hāt/ op dat
alle de conincrycke des lants weten mogen
dat ghi de Heere God alleē zyt. Eñ Isaias
Amos sone heeft gesondē tot Ezechiam/ seg-
gende: Dit seyt de Heere de God vā Israel:
Dat ghy my gebedē hebt van Sennacherib
dē conine vā Assyriē/ heb ick gehoort: Dit is
het woort dat de Heere van hem gesproken
heeft: De maget dochter vā Sion heeft v ver
smaet eñ beschimpt/ de dochter vā Jerusalē
heeft haer hooft achter v gheschudt. Wien
hebdy beschimpt eñ wien hebdy geblasphe-
meert? tegen wien hebdy v stemme opgehe-
uen/ eñ v oogē hooge gheuē? tegen dē hey-
ligen vā Israhel. Door uwer dienaré hant
hebdy den Heere beschimpt/ eñ hebt geseyt:
Door de menichte vā mijnē wagenē ben ick
op de hoothdē der bergē geclommē/ opt op-
perste vā Libanum/ eñ ick heb syn hooge ce-
derboomen afgehouwen/ eñ syn uytgheleesen
abeelboomen. Eñ ic ben gegaē tot syn wer-
ste paleis/ eñ dat woud van synen Carmelus
heb ick afgehouwē. Eñ ic heb vreemde wa
teren gedroncken/ eñ ic heb met de voetstap-
pen mijnder voeten alle de beslotē wateren
wtgedroocht. En hebdy niet gehoort wat
ick vā den beginsel gedaen hebbe: Van den
ouden dagen heb ick dat geschapē/ eñ nu heb
ick voorts bracht/ eñ de belloten steden sullen
zyn tot eenē val der t'samen strijdēder hue-
uelen. Eñ die daer in sitten/ cranc vā han-
den/ hebbē ghedeeft eñ zyn beschaemt/ sy zyn
geworden als het gras des velts/ eñ als dat
groeyēde cruyt der daké/ d'welc verdroocht
is eer dat tot rypicheyt comē was/ Ik woō- F
stede eñ uwen wtganc/ eñ uwen inganck/ eñ
uwen wech heb ick te voren geweten/ ende v
raserye tegen my. Ghy hebt tegen my ge-
raest/ eñ v hoouerdye is in mijn ooren op-
comen. Hierom sal ick eenen ruick in uwen
neus stellen/ eñ eenē breydel in v lippen/ eñ
ick sal v wederom brengen inden wech daer
ghy door gecomē zyt. Maer v Ezechia sal
dit een treckē zyn. Eet dit iaer dat ghi vint/
eñ int tweede iaer dat van selfs wassen sal/
maer voorts int derde iaer so saeyt eñ maeyt/
plant wyngaerts/ eñ eet de vrucht vā dien/
Eñ al watter ouerbleuen sal zyn vā t'huys
van Juda/ dat sal syn wortel nederwaerts
schieten/ ende syn vrucht opwaerts gheuen/
want vā Jerusalem sullen de bleuclingen
wtgaen/ eñ dat behoudē sal worden vanden
berge vā Sion. De ialoersheit des Heerē der
heyrscharen sal dit doen. Hieromme so seyt
de Heere vandē conine van Assyrien/ Hy en
sal in dese stadt niet comē/ noch hi en sal daer
geenen pijl in schieten/ noch geenen schilt en
sal daer plaetse nemen/ noch geen bolwerck
en sal om haer liggen. Door den wech al-
daer hy comen is sal hy weder keeren/ eñ in G
dese stadt en sal hy niet comē/ seyt de Heere.
Eñ ick sal dese stadt beschermē/ eñ ic salse
behoudē om mijnē wille/ eñ om Dauid mij-
nen dienaer. Aldus so ist ghebuert op dien Tob. 1. a. 1.
nacht dat de Engel des Heeren is comen eñ Ezec. 42. d. 14
heeft verslagen inden heyrleger van dē Assy Isai. 17. g. 11.
rien hondert ende vyfentachtentich duysent 1. Mac. 7. f. 41
mannen. Eñ als hy des morgens vroech op

gestaen was/ so heeft hy gesien alle de lichamen der doodē. Eñ Sennacherib de coninc vā Assyrien vertreckende is weech gegaen eñ wedergekeert/ eñ geblenen in Ninive. Eñ als hy inden tempel Nesroch synen Godt aenbat/ so hebbē Adramelech eñ Sarasar syn sonen hem mettē swoerde geslagen eñ sy zyn gevlodē in d'lant van Armenië/ eñ Asarhaddon syn sone heeft voor hem gheregneert.

Hoe Ezechias van syn siecte gheneesen is, ende Van Isaias prophecie, ende hoe Ezechias sterft.

Dat xx. Capittel.

A In dien daghen was Ezechias totter doot
2. Par. 32. f. 24 toe siecke ende Isaias Amos sone de prophect is tot hem getomen eñ heeft hem gheseyt: Dit seyt de Heere God: Beneeit uwen huyse/ want ghi suit sterven ende niet leven.
Isa. 38. a. 1. Eccl. 48. d. 26. De welcke heeft syn aensicht gheckeert ten wantwaerts eñ badt den Heere/ seggende:
Ich bidde v Heere/ weest doch gedachtich hoe dat ick voor v gewādelt heb in de waerheyt eñ met een volmaeckt herte/ eñ dat ick gedaen hebbe t'gene dat voor v behagelyck is. Hierom heeft Ezechias geweent met een groot geschrey. Eñ eer Isaias gegaē was wt dat middelste deel vā t'voorhof/ so is des Heerē woort tot hem gedae/ seggēde:
Keert wederom eñ segt Ezechie den prince mijns volcs: Dit seyt de Heere Davids ws vaders God: Ich heb v gebedt gehoort eñ v traneē gesien/ eñ siet ick heb v gheneesen/ ten derden dage suldy opclimmen in des Heerē tempel/
B Eñ ick sal tot uwen dagen noch vyftien iaren doen/ Ooc so sal ick v verlossen wt des conincs van Assyrien hant/ eñ dese stadt. Eñ ick sal dese stadt beschermē om mijnē wille/ eñ om Davids mijns knechts wille. Eñ
Isaias heeft gheseyt: Backt eenen clont vygen. Eñ doen sy dien gebackt hadden eñ gesept op synē sweere/ so is hy genesen. Maer
Ezechias hadde tot Isaias gheseyt: wat salt trecken zyn dat my de Heere genesen sal/ eñ dat ick ten derden daghe sal opgaen in des Heeren tēpel? Isaias heeft hem geseyt: Dit
sal het trecken zyn vandē Heere/ dat de Heere doen sal d'woort dat hy gesproken heeft. Wildy dat de schaduwe voorts opwaerts gaē thien linien oft dat sy so veel graden achterwaerts wederkeere? Eñ Ezechias heeft
geseyt: T'is licht doenlyck dat de schaduwe thien linien opgae/ eñ ich en wil niet dat dit geschiede/ maer dat sy achterwaerts wederō keere thien graden. Hierom heeft Isaias
de prophect dē Heere aenbeden/ eñ hy heeft de schaduwe wederom gebracht ouer de linien/ daer sy nu nederwaerts ghegaen was/
C in Achaz sonne wyser thien graden achter-
Ioll. 32. b. 1. waerts. In dien tyde heeft Berodach Baladan Baladans sone de coninc vā Babylonien eenen brief eñ giften gesondē tot Ezechiam/ wāt hy hadde ghehoort dat Ezechias siec hadde geweest. Eñ Ezechias heeft hem
verblyt in haerlieder coēste/ eñ hy heeft henlieden getoont het huys der specerijen/ ende t'gout eñ silver eñ verscheydē costelicke specerijen eñ welriechende olien/ eñ t'huys van
synen gereetschappen/ eñ alle dat hy hebben mocht in syn treslooren. Daer en was niet in syn huys eñ in alle syn macht dat Ezechias henliedē niet en toonde. Maer de prophect
Isaias is totte coninc Ezechias gecomē eñ heeft hem geseyt: wat hebbē dese mannē geseyt? oft van waer zyn sy tot v comen? Ende
Ezechias seyde tot hem: Uā verren lāde zyn sy tot my gecomen va Babylonien. Eñ hy D
antwoordē: wat hebbē sy in v huys gesien? Ezechias heeft geseyt: Alle dat in mijn huys is hebbē sy gesien/ daer en is niet dat ic henliedē niet getoont en hebbe in mijn treslooriē.
Hierō heeft Isaias tot Ezechiam gheseyt:
Hoort des Heerē woort. Siet de dagē sullen comē eñ al dat in v huys is eñ dat v vaders in de schatrē opgeleyt hebbē tot op desen dach toe sal weech genoert worde in Babylonien/ daer en sal niet ouerblyuē/ seyt de
Heere/ Maer ooc sommige vā uwē kinderē die wt v comē sullē die ghy winnē sult/ sullē weech genomē worde/ eñ sy sullē gestudē camerlingē zyn in des conincs vā Babylonië
palleys. Ezechias heeft tot Isaiam geseyt:
Het woort des Heerē dat ghy gesproke hebt is goet/ vrede eñ waerheyt zy in mijnē dagē.
Eñ darter meer is vā Ezechias woorden/ eñ alle syn vromicheyt/ eñ hoe hy de vischerye maeckte eñ den waterloop eñ hoe hy de waterē in de stadt gebracht heeft/ en zyn dese niet geschreuē int boec der woordē vā de dagen der coninghen van Juda? Eñ Ezechias is ontslapen met synen vaderen/ eñ Manasses zyn sonē heeft in syn stede gheregneert.

Van t'quaet regiment van Manasses ende Amon syn sone.

Dat xxi. Capittel.

A T waelf iaren out was Manasses doen hy
2. Par. 33. a. 1. begonste te regneren/ ende vyftich iaren regneerde hy in Jerusalem: synre moeders naem was Haphsiba. Eñ hy heeft quaet gedaen voor des Heerē aensicht na de afgoden der Heydenen/ welck de Heere vermeilt heeft van d'aensicht der kinderē vā Israhel.
Eñ hy is ommegekeert/ eñ heeft de hoochden opgetimmert/ welck Ezechias syn vader afgebroken hadde ende hy heeft Baals outaren opgericht/ eñ bosschelkēs gemaeckt/ ghelyck Achab de coninck van Israhel ende hy heeft alle dat heyr des hemels aenbeden/
eñ dien gedient. Eñ hi heeft outaren opgericht in des Heeren huys/ daer de Heere af geseyt heeft: In Jerusalem sal ic mijnē naem
5 stellen. Eñ hy heeft alle den heyre des he- 2. Reg. 7. b. 28.
mels outarē gemaeckt in de twee voorhoven vā des Heerē tempel. Eñ hy heeft synē sone doot t'vyer gheleyt/ eñ hy oeffende waersseggerye/ eñ hi merckte op der vogelen sanck/ eñ hi heeft duyuelsche waersseggers gemaeckt/ ende de toecken bedieders wten inghewant heeft hy vermenichfuldicht om quaet te doē
7 voor den Heere ende hem te creyten. Ooc B
heeft hy den afgod des bosschelkens (welck hy gemaeckt hadde) gestelt in des Heerē tempel/ waer af dat de Heere geseyt heeft tot Da- 2. Reg. 21. b. 1.
uid ende tot Salomon synen sone: In desen 1. Reg. 9. b. 3.
tempel eñ in Jerusalem die ic vercoze hebbe

wt

wt alle de geſlachten vã Iſrahel ſal ic mijnẽ naem inder eewicheyt ſtellen. Eñ ick en ſal Iſraels voet voortaen niet meer laten geroert woꝛdẽ vandẽ lande/ dat ick haren vaderen gegeuen hebbe/ by alſo nochtans dat ſy metten wercken onderhoudẽ alle dat ick henliedẽ gebodẽ hebbe/ eñ alle de wet/ welc Moyſes mijn dienaer hen beuolen heeft.

Maer ſy en hebben daer na niet ghehoort/ maer zijn verleyt vã Manaſſes/ dat ſy quaet deden meer dan de heydenen/ welc de Heere vernielt hadde voꝛ der kinderẽ vã Iſraels aenſicht. Eñ de Heere heeft geſpꝛokẽ dooꝛ de hant vã ſijnẽ dienaers den pꝛopheten/ ſeggende: Aengeſiẽ dat Manaſſes de coninck vã Juda deſe alderquaetſte afgryſelicheden gedaẽ heeft/ meer dã alle t'gene dat de Amoꝛrheen vooꝛ hem gedaen hebben/ eñ want hy Judam ooc heeft doen ſondigẽ dooꝛ ſijn onſuyuerheyt/ Daerõ ſeyt de Heere de God van Iſrahel: Siet ic ſal ſulcke quaẽ op Ieruſalem eñ Judam bꝛenghen/ dat ſo wie dit hooꝛt ſal/ dien ſullen beyde ſijn oꝛen tuyten/

Eñ ick ſal ouer Ieruſalem het ſeelkẽ van Samarien trecken/ ende den laſt van Achabs huys: eñ ic ſal Ieruſalem wt pleynen/ gelijcken de ſchꝛyfvaten pleegh wt te pleynen/ eñ ick ſalſe wtpleynende omme keerẽ/ eñ ſal de gruſſe dicmael ouer haer aenſicht trecken/

Maer ic ſal mijnder erffelichedẽ dieuelinghen laten/ eñ ick ſal die leueren in haerder viandẽ handen/ eñ ſy ſullẽ weſen tot een verwoeſtinge eñ tot eenẽ roof allen harẽ vianden/ om dat ſy quaet voꝛ my gedaen hebben eñ hebben volhert my creytende/ tot diẽ daghe dat haer vaderẽ wt Egypten gingen/ tot op deſen dach toe. Daer boué heeft Manaſſes ooc bouen maten ſeer veel onnoſels bloets geſtoꝛt/ tot dat hy Ieruſalẽ voꝛwulde tot̃ mont toe/ ſonder ſijn ſondẽ daer hi Judam mede hadde doen ſondigẽ dat die quaet doen ſoude voꝛ den Heere. Maer darter meer is vã Manaſſes woꝛdẽ/ eñ alle dat hy gedaẽ heeft eñ ſijn ſonde die hy ghelondicht heeft/ en zijn deſe niet geſchꝛeuẽ int boec der woꝛdẽ van de dagẽ der coningen vã Juda:

Eñ Manaſſes is ontſlapẽ met ſijnẽ vaderen/ eñ hy is begraue in dẽ hof vã ſijn huys/ in Oꝛias hof. Eñ Amon ſijn ſoun heeft in ſijn ſtede ghecregneert. Tweentwintich iaren out was Amon doẽ hi begonſte te regneerẽ/ eñ twee iarẽ regneerde hy in Ieruſalẽ/ ſijns moeꝛs naẽ was Meſſalemeth Harus dochter vã Jetteba/ Eñ hy heeft quaet ghedaen voꝛ dos Heerẽ aẽſicht/ gelijc ſijn vader Manaſſes gedaẽ hadde/ Eñ hy heeft gewãdelt in allẽ de wegen daer ſijn vader dooꝛ gewãdelt hadde: eñ hy heeft ooc dien onſuyuerheden gedient/ den welckẽ ſijn vader gedient hadde/ eñ hy heeft die aenbeden/ eñ hy heeft den Heere ſijnder vaderẽ God verlaten eñ hy en heeft in des Heeren weeh niet gewandelt/ Eñ ſijn knechtẽ hebben hem lagen geleyt/ eñ ſy hebben den conint doot geſlagẽ in ſijn huys/ Maer het volck des lants heeft geſlagen alle de gene die de geſwoꝛen moꝛtherye ghemaect hadden teghen den coninck Amon/ eñ ſy hebbẽ vooꝛ henſelucn Joſiam ſijnen ſone in ſijn ſtede coninck ghemaeckt.

Maer darter meer is vã Amons woꝛdẽ/ die hi gedaen heeft en zijn deſe niet geſchꝛeuen int boec der woꝛden van de dagen der coningen van Juda: Eñ ſy hebbẽ hem begrauen in ſijn graf/ inden hof van Oza: ende Joſias ſijn ſone heeft in ſijn ſtede geregneert.

Vanden coninckrijcke Ioſie, hoe ghetrouwelijck ende vromelijck dat hy wãdelde in Godts beuelen.

Dat xxij. Capittel.

ACht iaren out was Joſias doen hy begonſte te regneerẽ eñ eenendertich iaren regneerde hy in Ieruſalem: ſijns moeꝛders naem was Idida/ de dochter Hadaia vã Beſecath. Eñ hy heeft gedaen dat vooꝛ dẽ Heere behaechlick was/ eñ hy heeft ghewandelt dooꝛ alle Dauids ſijn vaders weghen: hy en keerde daer niet af ter rechter oft ter ſlincher ſyden. Eñ int achthienſte iaer des conincs Joſias/ heeft de coninck geſonden Saphan den ſone Alia Meſſulams ſone/ den ſchꝛyuer van des Heerẽ tempel hem ſeggẽde: Gaet henẽ tot Helciam dẽ grooten prieſter/ dat het gelt te hoope gebꝛocht woꝛde d'welc in des Heeren tempel gebꝛacht is/ het welcke des tẽpels dooꝛwaerders vergadert hebbẽ van dẽ volcke/ eñ laet dat geuen den timmerlieden dooꝛ de ouerſte vã des Heeren huys/ de welcke dat ſullẽ doylen den genen die in des Heerẽ tempel wercken/ om de verualligen des tempels te vermakẽ/ te wetẽ den timmerlieden eñ den metſers/ eñ den genen die toemaken darter vermallẽ is/ eñ darmẽ coope houten eñ ſteenẽ van de ſteengroeuẽ/ om des Heerẽ tempel te vermakẽ/ Maer nochtans en ſalmẽ henliedẽ dat gelt niet rellẽ dat ſy ontfangen ſullen/ maer laet henlieden dat hebben onder haer macht/ eñ op t'gheloouc.

Eñ Helcias de ouerſte prieſter heeft geſeyt tot Saphan den ſchꝛyuer: Ick heb den boeck der wet vonden in des Heeren huys/ Ende Helcias heeft Saphan den boeck gegeuen/ eñ hy heeft dien geleſen/ Ende Saphan de ſchꝛyuer is totten conine gecomen/ eñ heeft hem wederõ gebootſchapt vã t'gene dat hy beuolen hadde/ eñ ſeyde: Dienaers hebben t'gelt te hoope gebꝛacht darter in des Heerẽ huys genouden is/ eñ ſy hebbẽ dat gegeuen om dat ſonde bedeylt woꝛdẽ den werchlẽ by den ouerſtẽ vã des Heerẽ tempel. Doet ſo heeft Saphan de ſchꝛyuer den conine verteit ſeggende: Helcias de prieſter heeft my eenen boec gegeuen/ Eñ doen Saphan dien geleſen hadde voꝛ dẽ conine/ eñ de conine gehoort hadde de woꝛden van des Heeren wet ſo heeft hy ſijn clederẽ geſcheurt/ Eñ hi heeft geboden Helcie den prieſter/ eñ Ahicam Saphans ſone/ eñ Achobor Michas ſone/ eñ Saphan den ſchꝛyuer/ ende Alaie des conincks dienaer/ ſeggende: Gaet heenen/ eñ vraecht raet vanden Heere vooꝛ my/ ende vooꝛ t'volc eñ vooꝛ gheheel Juda/ van dees boecs woꝛden die daer gevonden is/ want een groote gramſchap des Heeren is tegen

ons ontſteken / om dat ons vaders na de woorden vã deſen boec niet en hebben gehoort / dat ſy doen ſoudẽ alle dat ons geſchre uen is. Hieromme ſyn Helcias de prieſter eñ Ahicam eñ Achobor / ende Saphan eñ Azaia gegaen tot Holdam de prophetereſſe de huysvrouwe vã Sellum / des soons Thecue / des soons Aaras der cleederen bewaerders die te Jeruſalem woonde in dat tweede deel / eñ ſy hebben tot haer geſproken / Ende ſy heeft henlieden geantwoort: Dit ſeyt de Heere de Godt van Iſrahel: Segt den man die v lieden aen my geſonden heeft / Dit ſeyt de Heere: Siet ick ſal quade plaghen op deſe plaetſe brengen / ende op haer bewoonders / alle de woordẽ des wets welck de coninck van Juda geleſen heeft / want ſy hebben my verlaten / ende den vremden goden ſacrificie gedaen / creyende my door alle haerder handen werck: eñ myn verbolgẽtheyt ſal in deſe plaetſe ontſteken worden eñ niet wtghebluſſchen worden / Maer den coninck van Juda die v geſonden heeft om van den Heere raet te vraghen / ſuldy aldus ſeggen: Dit ſeyt de Heere de Godt van Iſrahel: Om dat ghy de woorden des boecks gehoort hebt / Ende dat v herte vermaert is gheweeſt / eñ ghy verootmoedicht voor den Heere als ghy de woorden gehoort hadt tegen deſe plaetſe / eñ haer inwoonders / te weten dat ſy ſouden worden tot een verbaeſthept ende tot een vervloechinghe / eñ hebt v cleederen geſcheurt / ende gheweent voor my / ende ick hebt gehoort / ſeyt de Heere. Daer om ſal ick v verſamen tot uwen vaderen / eñ ghy ſult tot uwen graue vergadert worden in vreden / op dat v ooghen niet en ſien alle t'quaet dat ick op deſe plaetſe brenghen ſal.

Hier leſen men boeck des verbonds heeft doen leſen voor alle t'volck / ende hoe hy Gods dienſt weder oprechte / ende van Ioa. haer ſijn ſone.

Dat xxiij. Capittel.

A Ende ſy hebben den coninc wederom ge- 1. Par. 34. f. 1.
bootſchapt / dat ſy geſeyt hadde. De welcke heeft ghelonden: ende alle de ouders van Juda eñ Jeruſalem ſyn tot hem vergadert.

Eñ de coninc is opghegaen in des Heeren tempel / eñ alle de mannen van Juda / eñ alle die te Jeruſalem woondẽ met hem prieſters eñ prophecien / eñ alle t'volck vandẽ minſten tot den meeſtẽ / eñ hy heeft geleſen dat voor alle hoordẽ alle de woordẽ vandẽ boec des verbonts die in des Heeren huys gevonden is.

Eñ de coninc ſtont op dẽ gract / eñ hy heeft een verbont gemaect voor den Heere / dat ſy na den Heere wandelẽ ſouden / eñ dat ſy ſyn gebodẽ / ſyn getuygenſſen ende ceremonien bewaert ſouden met gheheelder herten / eñ met gheheelder zielen / eñ dat ſy de woordẽ van dit verbont ſoudẽ verwreckẽ / de welcke in dien boec geſchreuẽ waren / eñ het volc cõſenteerde in dat verbont. Eñ de coninc heeft Helcie den overſten prieſter / eñ den prieſters vã de tweede ordinantie / eñ den doorwachters gebodẽ dat ſy wt des Heeren tempel worpen ſouden alle de vaten die gemaect waren ten dienſte van Baal / eñ in dat bosch / eñ alle den Eccle. 49. a. 1.

heyre des hemels / eñ hy heeft die buytẽ Jeruſalem verbrant in de valleye Cedron eñ hy heeft dat puluer vã dien gedraghẽ in Bethel /

5 Eñ hy heeft de waerſeggers te niet bracht B die de coningen vã Juda geſtelt hadden om ſacrificie te doe op de hoochdẽ door de ſtedẽ van Juda eñ rontſomme Jeruſalem / eñ de gene die wierooc ontſtake Baal / eñ der Sonnen eñ der Manẽ eñ den tvaelf teckenẽ eñ alle den heyre des hemels / Eñ hy heeft dat boſchken doen wtdraghẽ wt des Heeren huys buyten Jeruſalem in de valleye Cedron / eñ hy heeft dat daer verbrant / eñ tot puluer gebracht / eñ dat geworpen op de graue der gemeynder lieden. Oock ſo heeft hy afgebroken de huyſkens der verwijder mannẽ die in des Heeren huys warẽ / waer voor de vrouwen geulochten hebben gelne huyſkens des boſſchelkens. Eñ hy heeft alle de prieſters vergadert wt de ſteden vã Juda / eñ hy heeft de hoochden onſuyer gemaect / daer de prieſters ſacrificie op deden / vã Gabaa tot Berſaben toe: eñ hy heeft de outaren der poortẽ afgebroken / aen den inganck der doren van Joſue den prince der ſtadt / welcke doer was ter ſlincker ſijdẽ vã der ſtadt poortẽ. Maer nochtans en gingen de prieſters der hoochden niet opwaerts tot des Heeren outaer binnẽ Jeruſalem / maer alleen aten ſy ongedeeſemt broot int middẽ van haerẽ broederẽ.

10 Eñ hy heeft oock onſuyver gemaect Tophet / welck is in de valleye des ſoons van Ennom / dat niemãt ſynẽ ſone oft dochter en C ſoude door t'vier doen gaen / ten dienſte van
11 Moloch / Eñ hy heeft oot wech genomẽ de peerden / welc de coningen vã Juda der Sonnen gegeuen hadden / inden ingant van des Heeren tempel by Nathanmelech des geſindẽ camerlincs camere die te Pharurim was / Maer der Sonnẽ wagenen heeft hy metten
12 vier verbrant. Eñ de outarẽ die opt dac vã Achaz eertamer waren / welc de coningen vã Juda gemaect haddẽ / eñ de outarẽ die Manaſſes gemaect hadde in de twee voorhouen vã des Heeren tempel / heeft de coninc afgebroken: eñ hy is vã daer gheloopẽ / eñ heeft de aſſchen vã dien gworpen in de beke vã Cedron / Eñ de hoochdẽ die binnẽ Jeruſalem
13 warẽ / aẽ de rechte ſijde vandẽ berch der ver- 1. Reg. 11. b.
toornſſen / de welcke Salomon de coninck vã Iſrahel getimmert hadde Aſtaroth dẽ afgod vã den Sidoniters / eñ Chamos der vertoornſſen vã Moab / eñ Melchom der afgruſelicheyt der kinderen van Ammon / heeft de
14 coninck onſuyver gemaect / Eñ hy heeft de D
ſtaende beeldẽ in ſtuckẽ gebroken / eñ de boſchelkens afgehouwẽ / eñ hy heeft den plaetſen met gebernte vã dodẽ verfult. Daer 1. Reg. 12. g. 28.
15 boven ſo heeft hy oock den outaer die te Bethel was / eñ de hoochde der Jerobeam Nabaths ſone gemaect hadde / die Iſrahel heeft doen ſondigen: eñ dien hoogen outaer heeft hy afgebroken eñ verbrant eñ te puluer gebracht / eñ hy heeft oock dat boſſchelken verbrant. Eñ Joſias hem ommekeerende heeft daergeſien de graue die op den berch warẽ /

Ende

Eñ hy heeft gesonden eñ gehaelt de beenderen wt de grauen/ eñ die verbrant op dē outaer/ eñ hy heeft dien onsuyuer ghemaect na des Heerē woort dat de man Gods gesproken heeft/ die dese woordē te voren gheseyt hadde/ Eñ hy seyde: wat titel is dat dien ic sie: Eñ de borgers van dier stadt hebbē hem geantwoort: Het is t'graf vāden mā Gods/ die van Juda gecomen is/ eñ te voren geseyt heeft dese woordē die ghy op dē outaer van Bethel ghedaen hebt. Eñ hy seyde: Laet hem liggen/ niemāt en roere syn gebeenten/ Eñ syn gebeente bleef ongeroert/ met dat gebeente vandē propheet die vā Samarie gecomen was. Daer bouen heeft Josias ooc wech gedaen alle de tempels der hoochden/ die in de stedē van Samarien warē/ welc de coningen vā Israhel gemaect haddē om den Heere te creyten eñ hy heeft dien gedaen na alle de werckē die hy te Bethel gedaen hadde/ Eñ hy heeft alle de priesters der hoochden die daer warē op de outaren gedoot/ eñ hi heeft menschen beenderē daer op verbrāt/ eñ hy is wederom te Jerusalem ghecomen/

Eñ hy heeft alle dē volcke bevolē seggende: Maect Phase dē Heere uwen God gelijc datter geschreuen is int boec vā dit verbōt/ want sulck Phase en is niet ghehouden geweest vā der Rechters dagen die Israhel gherecht hebben/ eñ van alle de dagen der coningen vā Israhel/ eñ der coningen vā Juda/ gelijc dit Phase/ d'welc in dit achthienste iaer des conincs Josie gehouden is geweest dē Heere in Jerusalem/ Eñ ooc alle de duyuelsche waersseggers eñ tooueraers/ eñ de figuren der afgoden/ eñ de onsuyuerheden eñ afgrijselickheden die in d'lant van Juda gheweest hadden/ eñ in Jerusalē heeft Josias wech gedaen dat hy de woordē des wets oprechten soude/ die geschreuen zyn in den boec den welcken Helcias de priester in des Heeren tempel gevonden heeft/ Voor hem en was geen coninc syns gelijc/ die tot den Heere wederkeerde met alle syn herte/ ende met syn gheheel siele/ ende met alle syn cracht na de gheheel wet Moysi/ eñ na hem en is gheen syns gelijck opgestaen/ Maer nochtans en is de Heere niet afgekeert van de verbolgentheyt synder grooter rasender gramschappen/ daer syn groote gramschap mede gestoort was tegen Judā/ om de creytinghen daer Manasses hem door verweckt hadde. Hierom heeft de Heere geseyt: Ick sal Judam ooc wech doē wt mynē aensicht/ gelijck ick Israhel wech gedaen hebbe/ eñ ick sal dese stadt Jerusalem die ick vercoren hebbe verworpen/ eñ dit huys daer ick af geseyt hebbe/ Mijnen naem sal daer zijn. Datter meer is van Josias woordē eñ al dat hy gedaen heeft/ en zyn dese niet gheschreuen int boec der woordē van de dagen der coningen van Juda? In dien dagen is Pharao Nechao de coninck van Egypten op getrocken tegen den conint van Assyrien/ tot den vloet Euphrates: eñ Josias de coninck is hem te ghemoet gegaen/ eñ hy is doot gheslagen te Mageddo/ doen hy hem gesien hadde. Eñ syn knechten hebben hem doot gedragen vā Mageddo/ eñ gebracht in Jerusalem/ eñ hem begrauen in syn graf. Eñ t'volck des landts heeft genomen Joachaz Josias sone/ ende sy hebben dien gesalft eñ coninc gemaect voor synen vader. Joachaz was drye entwintich iaren out doen hy begonst te regneren ende drij maendē heeft hi in Jerusalē geregneert. Syns moeders naē was Amital Jeremias dochter van Lobna/ Ende hy heeft quaet voor den Heere gedaen/ na alle dat syn vaderen gedaen hadden. Eñ Pharao Nechao heeft hem gebonden te Reblatha/ welc is in d'lant van Emath/ dat hy te Jerusalem niet regneren en soude. Eñ hy heeft op d'lant een schattinghe gestelt van hondert talenten silvers eñ een talent gouts. Ende Pharao Nechao heeft coninc gemaect Eliacim Josias sone/ in Josias syns vaders stede/ Ende hy heeft synen naem verandert in Joacim. Maer Joachaz heeft hi genomē eñ vervoert in Egypten/ Eñ Joacim heeft Pharaoni silver eñ gout gegeven/ doē hy op d'lant een schattinge voor elcken persoon gestelt hadde/ datmen dat t'samen op brengē soude/ na t'ghebot van Pharao/ eñ hy heeft een yeghelicken na syn macht geschat so wel aen t'silver als aen t'gout vandē volcke des lants/ om dat Pharao Nechao te geven. Thien entwintich iaren out was Joacim doen hy begonste te regnerē eñ elf iaren heeft hy in Jerusalem gerregneert: syns moeders naē was Zebida Phadaias dochter vā Ruma. Eñ hy heeft quaet voor den Heere gedaen/ gelijc alle tgene dat syn vaderen gedaē haddē.

De Coninck Nabuchodonosor verwint Ioacim den Coninc van Iuda, ende voert synen sone tot Babel, Ende van Mathanias, die oock Sedecias gheheeten is.

Dat xxiiij Capittel.

IN synen daghen is Nabuchodonosor de conine van Babylonien opgecomen ende Joacim is syn knecht geworden drij iaren/ ende hy is wederom tegen hem op gestaen.

Ende de Heere heeft op hem ghesonden der Chaldeeuschen rooverkens/ ende de rooverkens van Syrien/ ende de rooverkens van Moab ende de rooverkens der kinderē van Ammon eñ hy heeft die in Judam ghesonden/ dat sy hem verderven soudē na des Heeren woort dat hy ghesprokē hadde door syn dienaers de propheten. Ende dit is geschiet door des Heeren woort tegen Judam om dat hyse van voor hem wech doen soude/ om alle de sonden van Manasses die hy gedaen heeft/ eñ om dat onnoosel bloet d'welc hy gestort heeft/ ende heeft Jerusalem vervult met der onnoosclen bloet/ ende om dese sake en heeft de Heere niet willen ghepaeyt zyn. Maer datter meer is van Joacims woordē eñ alle dat hy gedaen heeft/ en zyn dese niet geschreuen int boec der woordē van de dagen der coninghen van Juda? Eñ Joacim is ontslapen met synen vaderen/ eñ Joachin syn sone heeft in syn stede gerregneert. Eñ de conine van Egyptē en heeft niet meer bestaē om wt synē lande te comē:

T iij want

want de Coninc van Babylonien hadde ingenomē van de riuiere van Egypten totten vloet Euphraten/ alle dat dē coninc vā Egypten toebehoort hadde. Achthien iaren out was Joachin doē hy begonste te regneré: eñ drie maenden regneerde hy te Jerusalem.

Dan. 1.2.1. Syns moeders naē was Nohestha Elnathās dochter vā Jerusalē/ Eñ hi heeft quaet voor dē Heere gedaen na alle t'gene dat syn vader gedaē hadde. In dien tyde zyn Nabuchodonosors des conincs vā Babylonié knechtē opcomē te Jerusalem eñ de stadt is met bolwerckē omleyt. Eñ Nabuchodonosor de coninc vā Babylonié is tot de stadt gecomen met synē knechten/ dat hy die bestormē soude. Eñ Joachin de Coninc vā Juda is wtgegaen totten coninc vā Babylonien/ hy eñ syn moeder/ eñ syn dienaers/ ende syn princē/ eñ syn gesnedē camerlingē: eñ de coninck van Babyloniē heeft hem ontfangen int achtste iaer syns Coninckryes/ Ende hy heeft daer wt gehaelt alle de schattē van des Heeren huys eñ de schatten vā des conincs huys/ eñ hy heeft alle de guldē gereetschappen in stucken gesneden/ welck de Coninck vā Israhel Salomon gemaect hadde in des Heeren tempel/ na des Heeren woort. Eñ hy heeft wech geuoert geheel Jerusalem/ eñ alle de princen/ eñ alle de vrome des heyrs/ thien duysent mannen in de ghevangenisse: ende alle de constige wercklieden/ eñ alle beslupters: eñ daer en is niet bleuen/ wtgenomen de armen van den volcke des lands.

Esther. 2.6. 11.2.4. Ende hy heeft Joachin ooc overgheuoert in Babyloniē/ ende des conincs moeder/ eñ des conincs huysvrouwen/ eñ syn gesneden camerlingen/ eñ de rechters des lants heeft hy in de ghevangenisse gheleyt van Jerusalem tot Babylonien. Ende alle de vrome mannen seuen duysent/ eñ constighe wercklieden ende beslupters duysent/ alle vrome strytbaer mannen: ende de Coninc van Babylonien heeft se al gevangen in Babyloniē gheleyt. Ende hy heeft Mathaniam syns vaders broeder in syn plaetse ghestelt/ eñ hy heeft hem genoēt Sedecias/ Eenentwintich iaren out was Sedecias doē hy begonste te regneren ende elf iaren heeft hy te Jerusalē geregneert: syns moeders naem was Amital/ Jeremias dochter van Lobna: eñ hy heeft quaet ghedaen voor den Heere/ na alle t'gene dat Joachin gedaen hadde/ wāt de Heere was ghestoort teghen Jerusalem/ ende tegen Judam/ tot dat hy die verworpē hadde van synē aensicht: eñ Sedecias is gescheyden vanden Coninc van Babylonien.

Jerem. 37.2.1. 52.2.2.

Na dat Ierusalem beleyt ende ingbenomen was, soo heeftmen Sedecias kinderē voor sijn oogē gedoodt: eñ sijn oogen hem wighesteken hebbende, hy is met sijnder huysvrouwe ende de reste des volcks gheleyt na Babylonien: Godolias een vorst ouer de schamel ghemeynte ghelaten, wort van Ismael listelijck vermoort, waerom t'volck na Egypten vlucht, Ende Ioacim wordt verhoeren vanden Coninck.

Dat XXV. Capittel.

Jerem. 52.2.4. 39.2.4. ENde t'is geschiet int neghenste iaer syns conincryckes in de thienste maent/ op den thiēstē dach der maēt/ dat Nabuchodonosor de coninc van Babyloniē/ hy eñ alle syn heyr is ghecomen te Jerusalem/ eñ sy hebben die omleyt/ eñ sy hebben daer rontsomme bolwerckē opgericht. Eñ de stadt worde besloten eñ heel verbolwerct totte elfstē iare des conincs Sedecias/ tot op dē negenstē dach der maent. Eñ den honger is seer sterck geworde in de stadt/ eñ daer en was geen broot voor t'volck des lants/ Eñ de stadt worde gebroke/ eñ alle de strytbaer mannē zyn des nachts geuloē/ door den wech der poorten die daer is tusschē den dobbelē muer tot des Conincs hof (Maer de Chaldeen haddē beleyt rontsomme de stadt) Aldus is Sedecias gevloden door dē wech die gaet na de platte veldē der woestynē. Eñ het heyr der Chaldeen heeft den Coninc vervolcht/ ende heeft hem achterhaelt int pleyn lant van Jericho: eñ alle de strytbaer mannē die by hem warē/ zyn verstroyt geworden/ eñ hebbē hem verlaten. Aldus hebben sy den coninc geuangen gebracht tot den Coninck van Babylonien in Reblatha/ de welcke heeft met hem recht oordeel gesproken/ Eñ Sedecias sonē heeft hy voor hem ghedoot/ eñ hy heeft hem syn oogen wtgesteken/ eñ hem met ketenen gebonden eñ in Babylonien gebracht. In de vyfste maent op den seuensten dach der maent/ welck is het neghenthienste iaer des conincks van Babylonien/ so is Nabuzardan de ouer capiteyn des heyrs des conincs van Babylonien dienaer ghecomen in Jerusalem. Eñ hy heeft ontsteken des Heeren huys/ ende des conincs huys/ eñ de huysen vā Jerusalem/ eñ alle de huysen heeft hy metten vyer verbrant/ Ende alle t'heyr der Chaldeen dat mettē ouercapiteyn der orlogen was heeft de mueren rontsomme Jerusalem afgebroken/ ende dat ander deel des volcks dat daer bleef in de stadt/ eñ de overlieders die totten coninc van Babylonien ouergevloden waren/ eñ alle dat ander ghemeyn volck heeft Nebuzardan de ouercapiteyn des heyrs wech geuoert/ Eñ vanden armē volcke des lants heeft hy gelatē wingaerders eñ ackerlieden/ Maer de metalen colomnē die in des Heeren tempel warē/ eñ de basementen eñ de metalen zee/ die in des Heerē huys was hebbē de Chaldeen gebroken/ eñ sy hebben alle dat metael wech gheuoert in Babylonien/ eñ oock de metalen potten eñ watervaten/ eñ rieckhens met dry tacken/ croesen/ eñ morterkens/ ende alle de metalen gereetschappē daermen mede dienede hebben sy wech genomen/ Eñ oock de wieroockvaten/ eñ violen/ eñ alle de ghereetschappen t'zy oft die gulden waren oft silueren heeft de ouercapiteyn wech ghenomen: te weten de twee columnen/ eñ de zee/ eñ de basementen/ de welcke Salomon in des Heeren tempel ghemaeckt hadde. T'en was niet om wegen het metael van alle de ghereetschappen. De een columne hadde achthien cubitus in de hoochde/ eñ op die was een metalen capiteelken drie cubitus hooge/ eñ een netteken/ eñ granaet appelen waren op dat capiteelkē der columnen al metalen: ende

Psalm. 17.b. Jerem. 17.d.27. 1.Reg. 7.b. Jerem. 52.c.20. 2.Par. 4.b.11.

eñ de tweede colomne hadde delgelijcs cieraet. Eñ de ouercapiteyn der oirlogē heeft ghenomen Saraiam den eerſten prieſter eñ Sophoniam den tweeden prieſter ende drij doorwachters: Eñ vander ſtadt eenen geſneden camerlinck die ouerſte gemaect was ouer de ſtrijdtbaer mannen/ eñ vijf mannen vanden geuen die voor den Conine geſtaen hadde/ de welcke hy in de ſtadt vonde heeft/ Ende Sopher den prince des heyrs die de nieuwe oirlooghs mannē vandē volcke des landts leerde eñ ſes mannen vandē gemeynen volcke die in de ſtadt geuonden waren/

De welcke Nabuzardan de ouercapiteyn der oirloochſcher mannen genomen eñ ghebracht heeft totten Conine van Babylonien te Reblatha/ Eñ de Conine van Babylonien heeftſe geſlagen eñ gedoot te Reblatha int landt van Emath/ eñ Juda is wech geuoert wt ſynen lande/ Ende ouer t'volck datter gelaten was int landt van Juda/ het welck de Coninck vā Babylonien daer gelaten hadde heeft hi geſtelt Godoliam Ahicams ſone des ſoons Saphans. D'welck als alle de hooftluyden der oirloochſcher mannen ghehoort hadden ſy eñ de mannen die met henlieden warē/ te weten dat de Coninck van Babylonien Godoliam gheſtelt hadde/ ſo zyn ſy tot Godoliam ghecomen te Maſpha/ Iſmael Nathanie ſone eñ Johanan Caree ſone eñ Saraia Thanchumeths ſone de Netophatiter/ende Jezonias Maachathi ſone ſy eñ haerlieder ghеſellen/ Eñ Godolias heeft henliedē ende haren medegeſellen geſworen ſeggende: En wilt niet vreeſen den Chaldeen te dienen/ blijft in het landt/ eñ dient den Coninck van Babylonien/ eñ t'ſal wel met v zyn. Eñ het is geſchiet in de ſeuenſte maent dat Iſmael Nathanie ſone des ſoons Eliſama van des coninckx ſade is ghecomen/ eñ thien mannen met hem/ eñ ſy hebben Godoliam geſlagen/ de welcke ooc geſtoruen is eñ ſy hebben ooc verſlagen de Joden ende Chaldeen die met henlieden waren te Maſpha/ Eñ alle t'volc opſtaende vanden cleynen totten grootē/ eñ de hooftluyden der oirloochſcher mannē zyn in Egypten ghecomen vreeſende de Chaldeen. Eñ t'is geſchiet int ſeuenendertichſte iaer van Joachin des conincs van Juda wechvoeringe in de twaelfſte maent op den ſeuenentwintichſten dach der maent dat Euilmerodach de Conine van Babylonien int iaer doen hi begonſte te regneren opgeheuen heeft Joachins des conincs van Juda hooft wten kercker/ Ende hy heeft hem goedertierlicken aengeſproken: eñ hy heeft ſynen coninclicken ſtoel gheſtelt houen alle de coninclicke ſtoelen der coningen die met hem in Babylonien waren/ Eñ hy heeft ſyn cleedceren verandert die hy indē kercker ghehadt hadde/ ende hi at altijt broodt in ſyn tegenwoordicheyt alle de dagen ſyns leuēs.

Oock heeft hy hem gheſtelt ſyn pzouande ſonder ophouden welck hem vandē Conine ghegeuen worde/ t'elcken daghe/ alle de daghen ſyns leuens.

Hier volgyndt het vierde boeck der Coninghen.

Dat eerſte boeck Paralipōmenon, In Duytſche, Het boeck van de vvoorden der daghen: dat is, een Cronijcke, vvelck is een corte verhalinghe des ouden Teſtaments.

Van tgeſlachte van Adam tot Abraham, ende vā Abrahams kinders taet met de nacomelingen van Eſau, ende de coningen ende voorſten in Edom, eer daer in Iſrahel coninghen waren.

Dat eerſte Capittel.

ADam/ Seth/ Enos/ Cainam/ Melaleel Jared/ Henoch Mathuſale/ Lamech/ Noe/ Sem/ Cham/ ende Japheth/ De ſonen Japheth/ Gomer ende Magog/ eñ Madai/ ende Jauan/ Thubal/ Moſoch/ Thiras. Voorts waren Gomers ſonen Aſcenez/ ende Riphath/ eñ Thogorma/

Eñ Jauans ſonen Eliſa eñ Tharſis Cethim/ eñ Dodanim. Chams ſonen waren Chus/ eñ Meſraim/ ende Phut ende Chanaam/ Maer Chus ſonen Saba/ eñ Heuila/ Sabatha/ eñ Regma/ eñ Sabarhacha/ Voorts de ſonen vā Regma waren Saba/ eñ Dadan. Maer Chus heeft gewonnen Nemrod: deſe begonſte machtich te zyn int landt. Maer Meſraim heeft ghewonnen Ludim/ ende Anamim/ ende Laabim/ ende Nephtuim/ Phetruim oock mede eñ Calſuim daer af dat comen zyn Philiſthym/ eñ Caphtorim. Eñ Chanaan heeft ghewonnen Sidonem ſynen eerſten ghebozen ſone/ eñ ooch mede Hetheum eñ Jebuſeum/ eñ Amorrheum eñ Gergeſeum/ Heueum ooc/ eñ Araceum eñ Sineum/ Aradium ooc eñ Samareum eñ Hamatheum. Sems ſonen waren Elam eñ Aſſur/ ende Arpharat ende Lud eñ Aram/ Hus/ eñ Hul/ ende Gether/ eñ Moſoch/ Maer Arpharad heeft gewonnen Sale de welcke ſelues ooc heeft Heber gewonnen. Voorts ſo zyn Heber twee ſonen ghebozen: des eens naem was Phaleg/ om dat in ſynen daghen d'landt geſcheyden is: ende ſyns broeders naem was Jectan/

Eñ Jectan heeft ghewonnen Elmodad/ ende Saleph/ eñ Aſarmoth/ eñ Jare/ Adoram ooc mede eñ Uzal/ ende Decla/ Hebal oock/ ende Abimael/ eñ Saba/ ende oock Ophir/ eñ Heuila ende Jobab: alle deſe waren Jectans ſonen/ Sem Arpharat Sale/

Heber Phaleg Ragau/ Serug/ Nachor/
Gen. 11. d. 26 Thare/ Abram/ dit is Abraham. Maer
Abrahams sonen waren Isaac/ eñ Ismael/
Eñ dit zyn haerlieder afcomsten: D'eerste
Gene. 25. b. 12 geboren van Ismael Nabaioth/ eñ Cedar/
L Abdeel/ ende Mabsan/ eñ Masma eñ Du-
ma/ Massa/ Hadad/ eñ Thema/ Iachur/ Na-
phis/ Cedma/ dit zyn Ismahels sonen.
Maer de sonen vā Cetura Abrahams con-
cubine die hy voortbracht heeft/ waré Zam-
ran/ Iecsan/ Madan/ Madiam/ Iesboc/ eñ
Sue/ Voorts Iecsans sonen zyn Saba eñ
Dadan: ende Dadans sonen waren Assu-
Gene. 25. b. 3. rim/ ende Latussim/ eñ Laomim/ Maer
Madians sonen waren Epha/ ende Epher/
ende Henoch/ ende Abida/ ende Eldaa: alle
Gene. 25. c. 11 dese zyn de sonen van Cetura/ Eñ Abra-
ham heeft gewonnē Isaac/ wiens sonē wa-
Gene. 36. b. 11 ren Esau eñ Israhel/ Esaus sonen waren
Eliphaz Rahuel Iehus/ Iheloim eñ Core/
Eliphaz sonen waren Theman/ Omar/
Sephi/ Gatham/ Cenez/ Thamna/ Amalec/
Rahuls sonē waré Nahath/ Zara/ Samma/
Meza/ Seirs sonen waré Lotan/ So-
bal/ Sebeon/ Ana/ Dison/ Eser/ Disan/ Lo-
tans sonen waren Hori/ Homam. Eñ Lo-
tans suster was Thamna: Sobals sonen
waré Alian eñ Manahath/ eñ Ebal/ Sephi/
ende Onam: Sebeons sonen Aia/ eñ Ana/
De sonē Ana/ Dison: Disons waré Ham-
ram/ ende Eseban/ eñ Jethran/ eñ Charan:
Esers sonen waren Balaam eñ Jauan eñ
Jacan: Disans sonen waren Hus eñ Aran.
D Dit zyn de Coningen die regneerden int
landt van Edom/ eer datter eēn conine was
ouer de kinderen van Israhel/ Bale Beors
sone/ eñ den naem vā synder stadt was De-
neba/ Eñ Bale is gestorue/ eñ Jobab de
sone Jare van Bosra heeft voor hem gereg-
neert/ Eñ doen Jobab ooc gestorue was/
heeft voor hem gheregneert Husam wt der
Themaniten landt/ Husam is ooc gesto-
uen/ ende voor hem heeft gheregneert Adad
Badads sone/ die Madian geslagen heeft int
landt van Moab/ eñ den naem van synder
stadt was Auith/ Ende als Adad gesto-
uen was/ heeft voor hem geregneert Sem-
la van Masreca/ Maer Semla is ooc ge-
storuen/ eñ voor hem heeft geregneert Saul
van Rohoboth welck by den vloed ghele-
ghen is/ Eñ als Saul ghestorue was/ so
heeft voor hem geregneert Balanam Acho-
bors sone/ Maer dese is ooc gestorue: eñ
voor hem heeft geregneert Adad wiens stadt
was ghenaemt Phau/ ende syn huysvrouwe
was genoēt Meetabel een dochter dā Ma-
tred Mezaabs dochter/ Maer doen Adad
gestorue was/ so begonsten in Edom vor-
sten voor coninge te zyne/ De vorst Thamna/ De vorst Alua/ De vorst Jetheth/ De
vorst Oolibama/ De vorst Ela/ De vorst
Phinon/ de vorst Cenez/ de vorst Themā/
De vorst Mabsar/ De vorst Magdiel/ De
vorst Hiram/ Dit waré de vorstē vā Edom.

Hier ghesla-
chte van Iudas den patriarche tot Dauid den Co-
nine, ende syn broeders, ende sussers.

Dat ij Capittel.

A Ende dit zyn Israhels sonen Ruben/ Si-
meon/ Leui/ Juda/ Issachar/ eñ Zabulon/
Gen. 29. f. 31. 30. a. 1. 35. c. d
Gene. 38. a. 3.
2 Dan/ Joseph/ Beniamin/ Nephthali/ Gad
3 ende Aser/ Judas sonen/ Her/ Onan/ ende
Sela. Dese dry zyn hem geboren van Sue/
ender Chananiterssen dochter/ Maer Her
Judas eerste geboren sone was quaet voor
den Heere/ eñ die heeft hem doot ghesla gen/
4 Maer Thamar syn behoude dochter heeft
hem gebaert Phares eñ Zara. Alsus waré
5 alle Judas sonen vyue/ Eñ Phares sonē/
6 Hesron/ eñ Hamul/ Eñ Zares sonē Zam-
ri/ eñ Ethan/ eñ Eman/ Chalchal ooc/ ende
7 Darda t'samen vyue. De sonen Charmi.
Achar die Israhel verstoort heeft eñ gelon-
dicht heeft door de dieuerye des verbannēs
8 goets/ Ethans sonē/ Azarias/ Eñ Hes-
9 rons sonen die hem geborē zyn/ Jerameel/
10 eñ Ram/ eñ Calubi/ Maer Ram heeft ge-
wonnen Aminadab/ Ende Aminadab heeft
Ruth 4. d. 18. gewonnen Nahasson den prince der kinde-
11 ren van Juda/ Eñ Nahasson heeft Salma
12 gewonnen daer Booz af geboren is/ Maer
Booz heeft gewonnen Obed de welcke ooc
13 heeft Isai gewonnen/ Eñ Isai heeft ghe- 1. Re. 16. b. 16
17. b. 12.
wonnen Eliab synen eersten geboren sone/
den tweeden Aminadab/ den derden Sim-
14 maa/ den vierden Nathanael den vyfsten
15 Raddai/ den sesten Asom den seuensté Da
16 uid/ wiens susteren waren Saruia/ ende
Abigail/ De sonē Saruie waré Abisai/ Joab
17 ende Asael dry/ Eñ Abigail heeft voort-
brocht Amasa: wiens vader was Jether de
18 Ismaheliter. Maer Caleb Hesrons sone
heeft een huysvrouwe genomen Azuba ge-
noemt daer af hy gewonnen heeft Jerioth/
eñ syn sonen waren Jazer eñ Sobab/ ende
19 Ardon/ Eñ doen Azuba doot was so heeft L
Caleb tot een huysvrouwe ghenomen E-
phrath/ de welcke hem heeft ghebaert Hur/
20 Voorts heeft Hur ghewonnen Uri ende
21 Uri heeft Bezeleel gewonnen/ Hier na is
Hesron versaemt met de dochter van Ma-
chir Galaads vader eñ hy heeft haer geno-
men doen hy t'sestich iaré out was de wel-
22 cke hem heeft gebaert Segub/ Maer Se-
gub heeft ooc ghewonnen Jair/ eñ heeft be-
23 seten dryentwintich steden int landt vā Ga
laad/ Eñ heeft inghenomen Gessur/ ende
Aram de steden Jair ende Canath ende syn
24 dorpkens van t'sestich steden: alle dese waré
25 Machirs sonen des vaders Galaad. Maer
doen Hesron doot was so is Caleb versaēt
met Ephrata. Ooch hadde Hesron tot een
huysvrouwe Abia/ de welcke hem ghebaert
26 heeft Assur den vader van Thecue. Ende D
27 Jerameel Hesrons eerste geboren sone zyn
oot sonen geboren Ram syn eerste geboren
sone eñ Buna eñ Aran/ eñ Asom eñ Achia.
28 Eñ Jerameel heeft noch een ander huys-
vrouwe genomen genaēt Atara/ die Onams
29 moeder was/ Ooch soo heeft Ram Jera-
meels eerste geboren sone ghehadt/ Moos/
30 Jamin eñ Achar. Eñ Onam hadde sonen
Semei/ eñ Jada. Ende de sonen van Semei
waren

waren Nadab eñ Abiſur. Ende Abiſurs huysvrouwe naem was Abihail / de welcke hem ghebaert heeft Ahobbam / ende Molid.

Eñ Nadabs ſonen waren Saled / eñ Apphaim / Maer Saled is ſonder kinderen geſtorue. Eñ Apphaims ſone was Jeſi / welc Jeſi heeft ghewonnen Seſan / Wooms heeft Seſan gewonnen Oholai / Eñ de ſonen vã Jada Semeirs broeders waren Jether eñ Jonathan / Maer Jether is oock geſtoruen ſonder kinderen. Wooms heeft Jonathan gewonnen Phaleth eñ Ziza / Dit hebbe gheweeſt Jerameels ſonen. Maer Seſan en heeft geen ſonen gehadt maer dochteren / eñ eenen Egyptiſchen knecht genoemt Jeraa / Eñ hy heeft hem ſijn dochter tot een huysvrouwe ghegeuen / de welcke hem ghebaert heeft Ethei. Eñ Ethei heeft ghewonnen Nathan / eñ Nathan heeft gewonne Zabad / Zabad heeft ooc gewonnen Ophlal / eñ Ophlal heeft gewonne Obed / Obed heeft gewonnen Jehu / Jehu heeft gewonne Azariam / Azarias heeft ghewonnen Helles / eñ Helles heeft gewonnen Elaſa / Elaſa heeft gewonnen Siſamoi / Siſamoi heeft gewonnen Sellum / Sellum heeft ghewonnen Jcamiam / eñ Jcamia heeft gewonnen Eliſama. Eñ de ſonen van Caleb Jerameels broeder / Meſa ſijn eerſte geborē / hi is Ziphs vader / eñ des ſoons Mareſa Hebrons vader. Wooms waren Hebrons ſonē Core eñ Taphua / eñ Recem / eñ Hamma. Maer Hamma heeft gewonne Raham Jercaams vader. Eñ Recem heeft ghewonnen Samē mai. Hammais ſone was Maon / eñ Maon was Bethſurs vader. Eñ Epha Calebs concubine heeft ghebaert Haran / ende Moza / eñ Gezez. Wooms heeft Haran Gezez gewonnē. Eñ Jahaddais ſonē waren Regom / en Joathan / eñ Gelan / eñ Phalet / eñ Epha eñ Saaph. Calebs concubine Maacha heeft gebaert Saber / eñ Tharana / Eñ Saaph heeft gewonnē dē vader Madmena / Sue dē vader Machbena eñ dē vaō Gabaa / maer Calebs dochter was Achſa. Dit waren de ſonē vã Caleb Hurs ſone des eerſte geborē ſoons van Ephrata / Sobal die vader was van Cariathiarim / Salma was Bethlehems vader / Hariph was Bethgaders vader. Eñ Sobal Cariathiarims vader hadde ooc ſonen / de welcke ſach de helft der geruſticheden. Eñ van Cariathiarims maegſchap waren de Jethreen / ende Aphutheen / eñ Sematheen / eñ Maſareen / Eñ van deſen ſijn wtcomē de Saraiters / eñ Eſthaoliters. De ſonen van Salma waren Bethlehem / eñ Netophathi / de croonē vã Joabs huys / ende de helft der ruſten Sarai. Ende ooc de maegſchappē der ſchrijuers woonēde in Jabes / Sijngende eñ gelyt geuende / ende in tabernakelen woonende / Dit ſijn de Cineen die ghecomen ſijn van de hitte des vaders van Rechabs huys.

De generacie van Dauid, ende der Coningen van Iuda met hare broeder ſonen, ende dochteren.

Dat iij. Capitel.

Maer Dauid hadde deſe kinderē / die hem geborē ſijn te Hebron / Sijn eerſte geborē ſone Amnon vã Achinoam de Jezrahelitinne / Den tweeden Daniel vã Abigail de Carmelitinne / Den derdē Abſalom den ſone Maacha Tholmai des conincs vã Geſurs dochter / Dē vierdē Adoniam Aggiths ſone / Den vyfſten Saphaiam vã Abital / Dē ſeſtē Jethraham vã Hegla ſijnder huysvrouwen. Aldus ſijn hem ſes ſonen geborē te Hebron / daer hy gheregneert heeft ſeuen iaren eñ ſes maendē / Maer dryēntwintich iaren heeft hi in Jeruſalem geregneert.

Wooms ſijn hem te Jeruſalem vier ſonen geborē / Simmaa eñ Sobab / eñ Nathan eñ Salomon vã Bethſabee Ammiels dochter / Jebaar ooc ende Eliſama / eñ Eliphalet / eñ Noge eñ Nepheg / eñ Japhia / eñ Eliſama eñ Eliada eñ Eliphelet / deſe negen ſijn alle Dauids ſonen / ſonder der concubinen ſonen / ende hy hebben gehadt een ſuſter Thamar. Eñ Salomons ſone was Roboam / wiens ſone Abia heeft gewonnē Aſa / Van deſen is oock geborē Joſaphat Joarams vader / welck Joram heeft gewonnen Ochoziam / Maer af is geborē Joas / Eñ Amaſias de ſone vã deſen heeft ghewonnen Azariã. Maer Azarias ſone Joatham heeft gewonnen Achaz / Ezechias vader / waer af dat geborē is Manaſſes / Eñ Manaſſes heeft oock gewonnen Amon Joſias vader.

Eñ Joſias ſonen warē deſe / d'eerſte geborē Johanan / de tweede Joacim / de derde Sedecias / de vierde Sellum. Vã Joacim is geborē Jechonias / eñ Sedecias. Jechonias ſonen waren Aſir / Salathiel / Melchiram / Phadaia / Semeſer / eñ Jecamia / Hama eñ Nadabia. Van Phadaia ſijn geborē Zorobabel eñ Semei / Zorobabel heeft ghewonnen Moſollam / Hananiam / eñ Salomith haerlieder ſuſter / Halabam ooc / ende Obol / eñ Barachiã eñ Haladiam / Joſahelet de vyfte / Eñ Hananias ſone was Phaltias de vader vã Jeſcie / wiēs ſone was Raphaia / eñ diēs ſone was Arnan / waer af geborē is Obdia wiēs ſone was Sechenias / Sechenias ſone was Semeia wiēs ſonen warē Hattus / eñ Jegaal / eñ Baria / eñ Naaria / eñ Saphat / eñ Hela / ſes in getale. De ſone Naarie was Eliœnai / eñ Ezechias / eñ Ezricam dry. De ſonen Eliœnai waren Oduia / eñ Eliazub / eñ Phelaia / eñ Acub / eñ Johanan / ende Dalaia / ende Anani ſeuen.

Wederom t'geſlachte van Iudas, eñ Simeon, eñ haer woonſteden. Chams tronck wordt te niete ghedaen van Simeons geſlachte. ende de Amalechiten werden oock van henlieden ghedoodet.

Dat iiij. Capitel.

De ſonen vã Juda waren Phares / Hecron / eñ Charmi / eñ Hur / ende Sobual / maer Naia Sobals ſone heeft gewonnen Jahath / daer af dat geborē ſijn Ahumai / eñ Laad: dit ſijn de ghedachten Sarathi. Dit is ooc dat ghedachte van Etham / Jezrahel / ende Jeſma / ende Jedebus / ende haerlieder ſuſters naem was Aſelelphuni. Maer Phanuel was Gedors vader / eñ Eſer was de vader van Hoſa / dit ſijn Hurs ſonē des eerſten

eerſten gheborenen vã Ephrata Bethlehems vader. Maer Aſſur de vader van Thecue hadde twee huyſvrouwē Halaa eñ Naara.

Eñ Naara heeft hem gebaert Oozam/ eñ Hepher/eñ Themani eñ Ahaſthari Dit zyn de ſonen van Naara: Maer de ſonen van Halaa waren Sereth/eñ Sohar/ eñ Ethnan.

B Eñ Cos heeft ghewonnen Anob eñ Soboba/eñ het geſlachte van Aharchel/ Arums ſone. Maer Jabes was heerlic bouen ſyn broeders/ eñ ſyn moeder heeft hynen naem genoemt Jabes/ſeggende: Ic heb hem met droefheyt gebaert. Eñ Jabes heeft Godt van Iſrahel aenroepen/ſeggēde:Iſt dat ghi gebenedydende my ghebenedyt / eñ dat ghy myn palen verbreyt/eñ dat v handt met my is/eñ dat ghy doet dat ick van de quaetheyt niet verdruct en worde . Eñ Godt heeft gegeuen dat hy gebeden heeft . Maer Caleb de broeder van Sua heeft gewonnen Machir/die Eſthons vader was. Eñ Eſthon heeft gewonnen Bethraphа/eñ Pheſſe/ende Tehinna den vader vãder ſtadt Naas / Dit zyn de mannen van Recha. Maer Cenez

C ſonen waren Othoniel/eñ Saraia . Voorts waren Othoniels ſonen Hathath eñ Maonathi/ Maonathi heeft gewonnen Ophra/ Eñ Saraia heeft gewonnen Joab den vader vander conſtigher werckliedē valleyen want daer waren de conſtige werckliedē.

Maer Calebs ſonen des ſoons Jephone waren Hir/eñ Ela/eñ Naham.Eñ de ſonen Ela Cenez . Eñ de ſonen Jalelel/ Ziph/ eñ Zipha Thiria/ eñ Aſrael. Eñ de ſonen van Ezra/waren Jether/ ende Mered/ende Epher/eñ Jalon/eñ hy heeft gewonnē Mariam/eñ Sammai eñ Iesbam/den vader vã Eſthamo. Ende ſyn huyſvrouwe Judaia heeft gebaert Jared Gedors vader / eñ Heber den vader vã Socho/ ende Jeuthiel den vader van Zanoe/eñ dit waren de ſonē Bethie Pharaos dochter/de welcke Mered getrout heeft. Eñ de ſonen der huyſvrouwē Odaie der ſuſterē Naham des vaders Cela/Barmi / eñ Eſthamo / die was van Ma-

D chati. Eñ Simons ſonen warē/ Ammon/ eñ Rinna/Hanans ſone/eñ Thilon . Eñ de

Gene. 38. 2. ſonen van Ieſi Zoheth/eñ Benzoheth. De ſonen vã Zela Judas ſone/Her de vader vã Lecha/eñ Laada de vader vã Mareſa/ eñ de geſlachten des huys die wit lijnwaet makē int huys des eerdts. Eñ die de ſonne heeft doen ſtille ſtaen/eñ de mannen der logenen/ eñ vry eñ onſtrafende/ die princen waren in Moab / eñ die wedercomen zyn in Lahem. Maer dit zyn oude woorden . Dit zyn de

E potbackers/woonende in de plantingen eñ thuynen/by den coninck in ſyn wercken/ eñ

Gen. 46. b. 10. ſy hebben daer gewoont. Simeons ſonen waren Namuel ende Jamin / Jarib/ Zara/ Saul/ Sellum ſyn ſone/Mabſam ſyn ſone/ Maſma ſyn ſone. De ſonen van Maſma/ Hamuel ſyn ſone/Zachur ſyn ſone / Semei

E ſyn ſone. De ſonen van Semei waren ſeſthien/eñ ſes dochteren: maer ſyn broeders en hadden niet veel ſonen/ eñ alle dat geſlachte en conſte niet gelycken t'getal der kinderen van Juda. Eñ ſy hebbē gewoont in Berſaber eñ Molada eñ Haſarſchual/ ende in Bala ende in Aſom/eñ in Tholad/ ende in Bathuel/ende in Horma/ ende in Siceleg/ eñ in Bethmarchaboth/eñ in Haſarſuſim/ eñ in Bethberai/ eñ in Saarim . Dit waren haerlieder ſteden totten coninc Dauid toe.

Eñ haerlieder ſteden waren Etam/ ende Aen/eñ Remmon eñ Thochen/eñ Aſan/vyf ſteden. Eñ allen haerlieder cleyn dorpkēs rontſomme deſe ſteden tot Baal toe / dit is haerlieder woninge/ eñ de deylinge vandē woonſteden/ Moſobab ooc/eñ Jemlech/eñ

F Joſa Amaſias ſone/ eñ Joel/eñ Jehu Joſabie ſone/des ſoons Saraie / des ſoons Aſiel/ eñ Elioenai/ eñ Jacoba / eñ Iſubaia/ eñ Aſaia eñ Adiel / eñ Iſmiel/ende Banaia/

Ziza oock de ſone van Sephei/des ſoons Allon/des ſoons Idaia / des ſoons Semri/ des ſoons Samaia. Dit zyn de vermaerde princen in haer ghеſlachten/ eñ int huys van haren maegſchappen zyn ſy bouen maten ſeer vermenichfuldicht. Eñ ſy zyn gereyſt om te comen in Gador tot aen dat oosten der valleyen/eñ om dat ſy haren cudden ſouden weyen ſoechē. Eñ ſy hebbē vruchtbarige eñ ſeer goede weyden vonden / ende een ſeer breet/ende gherust/ende vruchtbaer land/daer te voren gewoont hadden die vã Chams geſlachte. Aldus zyn deſe gecomē G die wy bouen voorſchreuē hebben/ namelic/ in de dagen van Ezechias den coninck van Juda/eñ ſy hebben haerlieder tabernakelen geſlagē/ eñ de inwoonders die daer vonden waren/ende ſy hebben die te niet ghebracht tot op deſen dach toe/ eñ ſy hebbē in haerlieder plaetſe ghewoont/want ſy hebben daer ſeer vruchtbarige weyden vonden. Ende van Simeons ſonen zyn oock wech gegaen in t'gheberchte van Seir vyf hondert mannen/hebbende princen/Phaltiam/ende Naariam/ende Raphaiam ende Oziel/de ſonen Ieſi/ ende ſy hebben ghеſlaghen de bleuelinghen der Amalecieters die hadden mogen ontgaen/ ende ſy hebben daer ghewoont in haerlieder ſtede tot op deſen dach toe.

Het ghetal der kinderen van Ruben, Gad, ende het halfgeſlachte van Manaſſe, van haerlieder woonſteden, ende hoe ſy de Agarenen ſloegen, maer nader handt door heurlieder afgoderije, ſy zijn gheleyde naer de Aſſyrien.

Dat v. Capittel.

A Ende de ſonen Ruben des eerſte gheboren van Iſrahel(want hy was ſyn eerſte geboren: maer doen hy ſyns vaders bedde beſmet hadde/ſoo zyn de rechten van de eerſte geboorte gegeuen den ſonen vã Joſeph Iſrahels ſone/ eñ hy en is niet gherekent gheweeſt voor den eerſten geborē ſone. Maer Judas die d'alder ſterckſte was onder ſyn broeders/ vã ſynen ſtamme zyn princen comen:maer de voordeelen van d'eerſte gheboorte zyn Joſeph toegeſchict.) Aldus waren de ſonen van Ruben Iſrahels eerſte geboren ſone/Enoch eñ Phallu/ Eſrom/ ende Charmi. Joels ſonen waren/Samaia ſyn ſone/Bog ſyn ſone. Semeiſyn ſone/ Micha

Gen. 35. d. 22. 49. 3. 4.

Gen. 46. b. 9. Exod. 6. c. 14 Num. 26. 5.

ſyn

ſyn ſone / Beia ſyn ſone / Baal ſyn ſone:
Beera ſyn ſone den welcken heeft geuan-
ghen geleyt Thelgathphalnaſar de coninck
van Aſſyrien / eñ hy was een Prince int ghe-
ſlachte vā Ruben / Maer ſyn broeders ende
alle ſyn geſlachte (doen ſy gereit worden by
haren familien) hadden tot Princen Jehiel /
eñ Zachariam. Maer Bala Azaz ſone des
ſoons Samma / des ſoons Joel / hi heeft ge-
woont in Aroer tot aen Nebo eñ Beelme-
on. Eñ tegen de ooſtſyde heeft hy ooc ge-
woont tot by den ingang vander woeſtynē /
eñ den vloet Euphraten / want ſy beſatē een
groot getal vā arbeydende beeſten int landt
vā Galaad. Maer in Sauls dagen hebben
ſy geſtreden tegen de Agarenen / eñ ſy hebbē
die doot geſlagen eñ ſy hebben voor henlie-
den gewoont in hen tabernakelen in alle de
ſyde die daer is tegen ouer den Ooſten van
Galaad. Maer Gads ſonen hebbē tegen
henlieden ouer gewoont int landt van Ba-
ſan tot Selcha. Joel int hooft / eñ Saphan
de tweede / maer Janai / eñ Saphat te Ba-
ſan. Eñ haerlieder broeders nae haerder
geſlachten huyſen / waren Michael / eñ Mo-
ſollam eñ Seba / eñ Jorai / eñ Jachan ende
Zie / eñ Heber / dese seuē. Dit zyn Abigails
ſonen des ſoons Huri des ſoons Jara des
ſoons Galaad / des ſoons Michael des ſoōs
Jeſeſi / des ſoons Jeddo / des ſoons Bus.
Ende de broeders Abdiels ſonen / des
ſoons Guni de prince des huys in harē fa-
milien. Eñ ſy hebbē gewoont in Galaad /
eñ in Baſan / eñ in ſyn cleyn dorpkens eñ in
alle de voorſtedē vā Saron tot aen de palē.
Alle dese zyn geteit in Joathans des co-
nincs van Juda dagen / eñ in de dagen van
Jeroboam den conine vā Iſrahel. Ruben
eñ Gads ſonen eñ vā de helft vā Manaſſes
ghеſlachte / oyloothe mannen / ſchilden ende
ſweerden dragende / eñ bogen ſpannende / eñ
gheleert ten ſtrijde / vieren veertich duyſent /
eñ ſeuen hondert eñ t'ieſlich / trechende ten
ſtrijde. Eñ ſy hebben geſtreden teghen de
Agarenen. Maer de Jtureen / eñ Naphis / eñ
Nodab hebben henlieden helpe gedaē. Eñ
de Agarenen zyn in haerlieder handen ghe-
leuert / ende alle die met henlieden gheweeſt
hadden / om dat ſy Godt aengeroepen heb-
ben doen ſy ſtreden / eñ hy heeftſe verhoort /
om dat ſy in hem ghelooft hadden. Eñ ſy
hebben genomen alle dat ſy beſeten hadden /
vyftich duyſent kemelen / eñ twee hondert /
eñ vyftich duyſent ſchapen / eñ twee duyſent
ezels / ende menſchē ſielen / hondert duyſent /
eñ daer iſſer ſeer veel gequetſt doot bleuē /
want het was des Heerē ſtrijdt / eñ ſy hebbē
in haerlieder plaetſe ghewoont tot de ouer-
doeringe inder gevangenisſen. Eñ de ſonē
van t'half geſlachte van Manaſſes / hebben
beſeten d'lant vā de palen Baſan tot Baal /
Hermon / eñ Sanir / eñ den berch Hermon /
want ſy waren een ſeer groot ghetal. Eñ
dit waren de princen vā haerlieder geſlach-
ten huys / Epher / ende Jeſi / ende Eliel / ende
Ezriel / ende Jeremia / eñ Odoia / ende Jediel
ſeer ſtercke mannen / ende mächtich / eñ ver-
maerde voorſtē in haerlieder familiē. Maer
ſy hebben haerder vaders Godt verlaten /
eñ ſy hebben henliedē ontſuyuert na de gō-
den des volcs vandē lande de welcke Godt
voor haerlieden weeh genomen hadde. Eñ
Godt van Iſrahel heeft verweert den gheeſt
van Phul den conine van Aſſyrien / ende den
gheeſt van Thelgathphalnaſar den conincs
van Aſſur eñ hy heeft Ruben / eñ Gad / ende
t'half geſlachte van Manaſſes ouergeuoert /
ende hy heeftſe ghebracht in Lahela / ende in
Habor / ende Ara / ende aen den vloedt van
Bozan tot op deſen dach toe.

Het geſlachte der kinderen van Leui, ende welcke Godt
ſanghers ghemaeckt heeft, ende dienaers op hun Gods. Ook
Aarons geſlachte, ende van de ſteden der toevluchte.

Dat vj. Capittel.

DE ſonen vā Leui Gerſon / Caath / Me-
rari. Caaths ſonen Amram / Jſaar / He-
bron eñ Oziel. Amrams kinderen Aaron /
Moyſes eñ Maria. Aarons ſonen Nadab /
eñ Abiu Eleazar ende Jthamar. Eleazar
heeft gewonnē Phinees. Eñ Phinees heeft
wonnen Abiſue. Maer Abiſue heeft ghe-
wonnen Bocci / Eñ Bocci heeft gewonnen
Ozi / Ozi heeft ghewonnen Zaraiam / Eñ
Zaraias heeft gewonnen Meraioth / Maer
Meraioth heeft gewonnē Amariam / Ende
Amarias heeft gewonnē Achitob / Achitob
heeft gewonnē Sadoc / Eñ Sadoc heeft ge-
wonnen Achimaas / Achimaas heeft ge-
wonnen Azariam Azarias heeft gewonnen
Johanan / Johanan heeft gewonnē Aza-
riam / dese is de ghene die t'prieſterſchap be-
dient heeft in huys dat Salomon ghetim-
mert heeft in Jeruſalem / Maer Azarias
heeft gewonnē Amariam / eñ Amarias heeft
gewonnē Achitob / Eñ Achitob heeft ghe-
wonnen Sadoc eñ Sadoc heeft gewonnen
Sellū / Sellū heeft gewonnē Helciam eñ
Helcias heeft gewonnē Azariam / Azarias
heeft gewonnen Sariā eñ Sarias heeft ge-
wonnē Joſedec. Voorts ſo is Joſedec ver-
gegaē doē de Heere Judā eñ Jeruſalē wech
voerde door de handt vā Nabuchodonoſor.
Aldus ware de ſonē vā Leui Gerſon Ca-
ath eñ Merari. Eñ dit zyn de namen van
Gerſons ſonē / Lobni eñ Semei. Caats ſo-
nen waren Amram eñ Jſaar eñ Hebron / eñ
Oziel. De ſonē vā Merari Mooli eñ Mu-
ſi. Eñ dit zyn de geſlachten vā Leui by haren
familien / Gerſon Lobni ſyn ſone / Jahat
ſyn ſone / Zamma ſyn ſone / Joab ſyn ſone /
Addo ſyn ſone / Zara ſyn ſone / Jethrai ſyn
ſone. Caaths ſonen / Aminadab ſyn ſone /
Core ſyn ſone / Aſir ſyn ſone / Elcana ſyn ſo-
ne / Abiaſaph ſyn ſone / Aſir ſyn ſone / Tha-
hath ſyn ſone / Uziel ſyn ſone / Ozias ſyn ſo-
ne / Saul ſyn ſone. De ſonen van Elcana /
Amaſai / ende Achimot / ende Elcana / De
ſonen van Elcana / Sophai ſyn ſone / Na-
hat ſyn ſone / Eliab ſyn ſone / Jeroham ſyn
ſone / Elcana ſyn ſone. Samuels ſonen /
d'eerſte gheboren was Vaſſeni / ende Abia.
Eñ de ſonen Merari ware Moholi / Lob-
ni ſyn ſone / Semei ſyn ſone / Oza ſyn ſone /
Sam-

Hammaa ſyn ſone/ Haggia ſyn ſone Aſa-
ia ſyn ſone/ Deſe zyn de gene die Dauid ge-
ſtelt heeft ouer de langhers van des Heeren
℣ huys vanden tyt dat de arcke gheſtelt was/
ende ſy dienden voor dat tabernakel des
getuygenis ſingende tot dat Salomon des
Heeren huys timmerde in Ieruſalem. Eñ
ſy ſtonden nae haerlieder ordinancie inden
dienſt. Maer deſe zyn die met haren ſonen
henlieden by ſtonden van Caaths kinderē/
Heman de langher Ioels ſone/ des ſoons
Hamuel/ des ſoons Elcana des ſoons Ie-
rohan/ des ſoons Eliel/ des ſoons Thou/
des ſoons Suph/ des ſoons Elcana des
ſoons Mahath des ſoōs Amiſai/ des ſoōs
Elcana des ſoons Ioel/ des ſoons Azarie/
des ſoons Sophonie/ des ſoōs Thahath/
des ſoons Aſir des ſoōs Abiaſaph des ſoōs
Core/ des ſoons Iſaar des ſoons Caath
des ſoons Leui des ſoons Iſrahel. Ende
ſyn broeder Aſaph die te ſyner rechter ſyde
ſtont Aſaph de ſone Barachie des ſoōs Sa-
maa/ des ſoons Michael/ des ſoons Ba-
laie des ſoons Melchie/ des ſoons Atha-
nai des ſoons Zara des ſoons Adaia/ des
ſoons Ethan des ſoons Zamma des ſoōs
Simei/ des ſoons Ieth/ des ſoons Ger-
ſon des ſoons Leui. Ende de ſonen van
D Merari haerlieder broeders ter ſlincker ſy-
den/ Ethan de ſone van Chuſi/ des ſoons
Abdi des ſoons Maloch/ des ſoons Ha-
ſabie des ſoons Amaſie/ des ſoons Helcie/
des ſoons Amaſai/ des ſoons Boni/ des
ſoons Somer/ des ſoōs Moholi des ſoōs
Muſi des ſoons Merari des ſoons Leui.
Eñ haerlieder broeders Leuiten die ghe-
ordineert waren tot alle den dienſt des ta-
bernakels van des Heeren huys. Maer
Aaron eñ ſyn ſonen ontſtaken den welrie-
kenden offer op den outaer des heel brant-
offers eñ opten outaer vanden welrieken-
den offer tot allen wercke vā de alderhey-
lichſte plaetſe eñ om dat ſy voor Iſrahel bid
den ſoudē gelijc dat al bevolen hadde Moy-
ſes Gods dienaer. Maer dit zyn Aarons
ſonen/ Eleazar ſyn ſone/ Phinees ſyn ſone/
Abiſue ſyn ſone/ Bocci ſyn ſone/ Ozi ſyn
ſone Zaraphia ſyn ſone/ Meraioth ſyn ſo-
ne Amarias ſyn ſone/ Achitob ſyn ſone/
Sadoch ſyn ſone Achimaas ſyn ſone. Eñ
dit zyn haerlieder wooningen by harē cley-
nen dorpen eñ haren bylighende palen/ te
E weten der ſonen van Aaron na de geſlachtē
der Caathiten/ want dien waren ſy te lote
gevallen. Hieromb hebben ſy henliedē ge-
geuen Hebron int landt van Iuda ende syn
Ioſu.21.b.10. voorſteden rontſomme/ Maer de acker-
landen der ſtadt eñ de lanthuyſen hebben ſy
Caleb Iephones ſone gegeuen. Maer ſy
hebben Aarons ſonen gegeuen de vyve ſte-
den om daer toe te vlieden/ Hebron eñ Lob-
na eñ haer voorſteden/ Iether oock ende
Eſthemo met haren voorſteden/ Ende oock
Helon eñ Dabir met harē voorſtedē: Alan
oock eñ Bethſemes/ ende haer voorſteden.
Van Beniamins geſlachte/ Gabee eñ ſyn
voorſteden/ eñ Almath met ſynen voorſte-
den/ Anathoth ooc met ſynen voorſtedē: alle
de ſteden derthien by haren geſlachten. Eñ
den ſonen van Caath die overbleuen waren
van haren geſlachte hebben ſy ghegeuen vt
de helft van Manaſſes geſlachte een be-
ſittinge thien ſtedē. Maer Gerſons ſonen
by haren geſlachten hebben ſy gegeuen van
Iſſachars geſlachte eñ van Aſers geſlachte/
ende van Nephtalis geſlachte eñ van Ma-
naſſes gheſlachte in Baſan derthien ſteden.
℣ Eñ den ſonen vā Merari by harē maeg- F
ſchappen hebben ſy van Rubens geſlachte/
eñ van Gads geſlachte ende van Zabulons
gheſlachte by lote ghegeuen twaelf ſteden.
Eñ de kinderen van Iſrahel hebben den
Leuiten ooc ſteden gegeuē eñ hare voorſte-
den. Eñ ſy hebben metten lote gegeuen/
vt der kinderen van Iuda geſlachte/ eñ vt
den geſlachte van Simeons kinderē/ eñ vt
den geſlachte van Beniamins kinderē deſe
ſteden die ſy genoemt hebben met harē na-
men/ eñ den ghenen die vt Caaths ſonen
geſlachten warē/ eñ de ſteden waren in haer-
lieder palen van Ephraims geſlachte. Al- Ioſu.21.b.
dus hebben ſy henlieden ſteden om daer toe
te vlieden gegeuen/ Sichem met ſynē voor-
ſteden int gebercte vā Ephraim eñ Gazer
met ſynen voorſteden/ Ieconaan ooc met
ſynen voorſteden eñ Bethoron deſgelycks/
eñ ooc Helon met ſynen voorſteden ende
Geth Remmon eñ de ſelue maniere. Maer
vt dat half gheſlachte van Manaſſes/ Aner
eñ ſyn voorſteden Balaam eñ ſyn voorſte-
den te weten deſen die daer noch overbleuē
waren van t'geſlachte der kinderen vā Ca-
ath. Eñ Gerſons ſonen vt dat maegſchap
van t'half Manaſſes gheſlachte/ Gaulon in
Baſan eñ ſyn voorſteden eñ Aſtharoth met
ſynen voorſtedē. Vā Iſſachars geſlachte/ G
Cedes eñ ſyn voorſteden/ eñ Dabereth met
ſynen voorſteden/ Ramoth ooc ende ſyn
voorſteden eñ Anem met ſynen voorſteden.
Maer van Aſers geſlachte Maſal met ſy-
nen voorſteden eñ Abdon deſgelycks/ Aſach
oock eñ ſyn voorſteden eñ Roob met ſynen
voorſteden. Maer van Nephthalis ghe-
ſlachte gauen ſy Cedes in Galileen/ eñ ſyn
voorſteden Hamon met ſyn voorſteden/ eñ
Cariathaim eñ ſyn voorſteden. Ende den
ſonen van Merari die daer overbleuen wa-
ren: van Zabulons gheſlachte/ Remmono
eñ ſyn voorſtedē eñ Thabor met ſynē voor-
ſteden: ouer de Iordane oock tegen over
Iericho/ tegen dat ooſten der Iordanen/ vā
Rubēs geſlachte Boſor in de woeſtyne met
ſynen voorſteden eñ Iaſſa met ſynen voor-
ſteden/ Cademoth ooc eñ ſyn voorſteden/
eñ Mephaath met ſynen voorſteden. Eñ
ooc vā Gads geſlachte Ramoth in Galaad/
eñ ſyn voorſteden/ eñ Manaim met ſynen
voorſteden. Eñ oock Heſebon met ſynen
voorſteden/ eñ Iaſer met ſynen voorſteden.

Het gheſlachte van Iſſachar, Beniamin, Nephthali, Manaſſe, Ephraim, ende Aſer.

Dat vij. Capittel.

Maer

A MAer Iſſachars ſonen waren Thola / eñ
Phua Jaſub eñ Simerõ de viere. De
ſonẽ van Thola / Ozi eñ Raphaia / eñ Jeriel /
eñ Jemai eñ Jebſem / eñ Samuel / princẽ on
der de huyſen van harẽ geſlachten. Van dat
geſlachte van Thola zyn ſeer ſtercke mannẽ
getelt in Danids tyden tweentwintich duy
ſent eñ ſes hondert. De ſonẽ van Ozi / Izra
hia / daer af dat geborẽ zyn Michael / eñ Oba
dia / eñ Joel / eñ Jeſia / de vyue / alle princen.
Eñ met henlieden onder haer familien eñ
volckẽ ongort ten ſtryde waren ſeer ſtercke
mannen ſeſſendertich duyſent want ſy had
den veel huyſvrouwen eñ ſonen. Eñ haer
lieder broeders door alle Iſſachars geſlach
te ſeer vroom om te ſtrydẽ zyn ſeuen eñ tach
B tentich duyſent getelt. De ſonen van Ben
iamin / Bela / eñ Bethor / eñ Jadihel de dry.
Gen. 46.b.21. De ſonẽ van Bele / Elbõ eñ Ozi / eñ Oziel /
eñ Jerimoth / eñ Uzai / vyf princẽ der fami
liẽ eñ ſeer vroom om te ſtryden / eñ hen getal
was tweẽtwintich duyſent / eñ vierẽdertich /
Maer Bethors ſonẽ / Zamira / eñ Joas / eñ
Eliezer / eñ Elioenai / eñ Amri / eñ Jerimoth /
eñ Abia / eñ Anathoth / ende Almath / alle deſe
waren Bethors ſonen / Eñ warẽ gerekent
by hare familien / princẽ van harẽ geſlachten
ſeer ſterck ten ſtryde / twintich duyſent ende
twee hondert. Maer de ſonen van Jadihel
Balan. Eñ Balans ſonen waren Jehus / eñ
C Beniamin / eñ Aod / eñ Chanaana / eñ Zethã /
eñ Tharſis / Ahiſahar / Alle deſe warẽ Jadi
hels ſonen / princen van haren geſlachtẽ ſeer
vrome mannen / ſeuẽthien duyſent / eñ twee
hondert ten ſtryde treckende. Eñ Sephã
ooc / eñ Hapham de ſonẽ van Hir eñ Haſim
Ahers kinderen. Eñ de ſonen van Neph
thali warẽ Jaſiel / eñ Guni / eñ Jeſer eñ Sel
lum de ſonen van Bala. Maer Manaſſes
ſone Eſriel: eñ ſyn concubine Sira heeft ge
baert Machir Galaads vader. Eñ Machir
heeft voor ſyn ſonen huyſvrouwẽ genomen
Haphim eñ Sapham: eñ hy hadde een ſuſter
genaẽt Maacha: eñ den naem vandẽ twee
den Salphaad / eñ Salphaad ſyn dochteren
borẽ: eñ Maacha Machirs huyſvrouwe
heeft eenen ſone gebaert / eñ ſy heeft ſynen
naẽ genoẽt Phares / Eñ ſyns broeders naẽ
D was Sares: eñ ſyn ſonen warẽ Ulam ende
Recẽ. Eñ Ulams ſone Badan. dit zyn Ga
laads ſonẽ des ſoons Machir / des ſoõs Ma
naſſe. Eñ ſyn ſuſter Regina heeft gebaert
eenen ſchoonẽ man eñ Abiezer / eñ Mohola.
Eñ de ſonen van Semida warẽ Ahim / eñ
Sechẽ / eñ Lec / eñ Aniã / Maer Ephraims
ſonẽ warẽ Suthala / Barad ſyn ſone / Tha
bath ſyn ſone / Elada ſyn ſone / Thahath ſyn
ſone / eñ de ſone van deſen Zabad / eñ diẽs
ſone Suthala / eñ diens ſone Ezer eñ Elad /
Ende de mannen van Geth ingeborẽ des
E landts hebbenſe doot geſlagen / want ſy wa
ren neder waerts comen / om haerlieder be
ſittingen met macht in te nemen. Hierom
heeft Ephraim haerlieder vader rouwich ge
weeſt veel dagen / ende ſyn broeders zyn ge
comen om hem te vertrooſten. Ende hy is
met ſyn huyſvrouwe verſaemt / de welcke
heeft ontfangen / eñ gebaert eenen ſone eñ hi
heeft ſynen naem genaemt Beria om dat hi
in de quaden vã ſynen huyſe geboren was.
Maer ſyn dochter was Sara / de welcke
heeft opgetimmert hooch eñ neder Betho
ron / eñ Ozenſara. Eñ ſyn ſone was Ra
pha eñ Reſeph eñ Thale daer af dat geborẽ
is Thaan de welcke heeft gewonnen Laa
dan / eñ diens ſone was Aminiud / de wel
F ke heeft ghewonnen Eliſama / daer af dat
gheboren is Nun / die hadde eenen ſone Jo
ſue. Eñ haer beſittinge eñ wooninge was
Bethel met ſynen dochteren. Eñ teghen den
ooſten Noran / eñ de weſtſyde vã Gazer eñ
ſyn dochteren / Sichem ooc met ſynẽ doch
teren / tot Aſa toe met ſynen dochterẽ. Eñ
by Manaſſes ſonen Bethſan eñ haer doch
teren / Thanach eñ haer dochterẽ / Mageddo
eñ haer dochterẽ / Dor eñ haer dochteren / in
deſe hebbẽ gewoont de ſonen vã Joſeph Iſ
rahels ſone. De ſonen vã Aſer warẽ Jem- Gen. 46.b.17.
na eñ Jeſua / eñ Jeſſui / eñ Baria / ende Sara
haerlieder ſuſtere. Eñ de ſonen vã Baria
Heber / eñ Melchiel / hy is de vader vã Bar
ſaith. Maer Heber heeft gewonnẽ Jeph
lat / eñ Somer / eñ Hotham / eñ Suaa hen ſu
ſter / Jephlats ſonẽ warẽ Phoſech / eñ Cha G
maal / eñ Aſoth / dit waren Jephlats ſonen.
Maer Somers ſonen / Ahi eñ Roaga / eñ
Haba eñ Aram / Eñ de ſonen van Helem
ſyn broeder Supha eñ Jemna ende Selles /
eñ Amal. De ſonen vã Supha / Sue / Har
napher / ende Sual / ende Beri / ende Jamra /
Boſor / ende Hod / ende Samma / eñ Sa
luſa eñ Jethran / eñ Bera. Jethers ſonen
Jephonne / eñ Phalpha eñ Ara. Eñ de ſo
nen van Olla waren Arec / ende Haniel / eñ
Reſia. Alle deſe waren Aſers ſonen princen
der gheſlachten / wtgheꝛozen / ende d'al
der ſterckſte vorſten der vorſten ende haer
lieder ghetal der ouderdom die bequaem
was ten ſtryde / was ſeſſentwintich duyſent.

Wederom het geſlachte van Beniamin, ende van Saul, ende ſyn kinderen. Dat viij. Capittel.

1 BEniamin heeft ghewonnen Bale ſynen A
eerſten geboren Aſbel den tweedẽ / Aha- Gen. 46. c. 21.
2 ra den derden / Noha den vierden / eñ Ra 1. Para. 7. c. 6.
3 pha den vyfſten. Eñ de ſonen van Bale
4 waren Addar / eñ Gera / eñ Abiud / Abiſue
5 ooc eñ Naaman / eñ Ahoe / eñ ooc Gera / eñ
6 Sephuphan eñ Huram. Dit zyn Ahods
ſonen / de princen der geſlachten die in Ga
baa woonen / die ouergeuoert zyn in Mana
7 hath. Maer Naaman / eñ Achia / ende Jera
die heeftſe ouerghenoert / ende hy heeft ghe
8 wonnen Oza / ende Ahihud. Maer Saha
raim heeft gewonnen int landt van Moab
na dat hi Huſim eñ Bara ſyn huyſvrouwen
9 verlaten hadde / Ende hi wan van Hodes
ſyn huyſvrouwe Jobab eñ Sebia / eñ Mola /
10 eñ Molchon / Jehus ooc / eñ Sechia / ende B
Marma dit zyn ſyn ſonẽ princen in haerlie
11 der familien. Maer Mehuſim heeft gewon
12 nen Abitob / eñ Elphaal / Eñ de ſonen van
Elphaal waren Heber / ende Miſaam / ende
Samad:

Samad: dese heeft getimmert Ono eñ Lod/ met haer dochterē/ Maer Baria eñ Sama waren de princē der geslachten der geender die woonden in Aialon/ dese hebben de inwoonders van Geth verdreuen. Ende Ahio eñ Sesac/ eñ Jerimoth/ eñ Zabadia/ eñ Arod/ eñ Heder/ Michael ock eñ Gespha/ eñ Joha waren sonen van Baria. Eñ Zabadia/ eñ Mosollam/ eñ Hezeci/ eñ Heber/ eñ Jesamari/ eñ Jezlia/ eñ Jabab warē de sonen vā Elphaal. Eñ Jacim/ eñ Zechri/ eñ Sabdi/ eñ Eliocnai/ eñ Selethai/ ende Eliel/ eñ Adaia/ eñ Baraia/ eñ Saramath/ warē de sonē van Semei. Eñ Jesphan/ eñ Heber/ eñ Eliel/ Addon/ eñ Sechri/ eñ Hanan/ eñ Hananai/ eñ Elam/ eñ Anathothia/ eñ Jephdaia/ eñ Phanuel warē Sesars sonen. Eñ Samsari/ eñ Soholia/ eñ Ocholia/ eñ Jersia/ eñ Elia/ ende Sechri waren Jerohams sonen/ Dese waren de oudste vaders eñ princen der geslachtē die woondē
1. Para. 8. in Jerusalem. Eñ in Gabaon hebben gewoont Abigabaon/ eñ syns huys vrouwen naem was Maacha: eñ syn eerste gheboren sone Abdon/ eñ Sur/ eñ Cis/ eñ Baal/ ende Nadab/ Gedor ooc eñ Ahio/ ende Sacher/ eñ Macelloth. Eñ Macelloth heeft gewonnen Samaa/ eñ sy hebbē gewoont tegē ouer haerlieder broeders in Jerusalem met harē
2. Re. 14. g. 11. broeders. Maer Ner heeft gewonnē Cis/
D eñ Cis heeft gewonnen Saul/ Maer Saul
1. Par. 6. g. 17. heeft gewonnē Jonathan/ eñ Melchisua/ eñ Abinadab eñ Esbaal. Eñ Jonathans sone was Meribbaal/ eñ Meribbaal heeft gewonnen Micha. De sonen van Micha waren Phiton/ eñ Melech/ eñ Tharaa/ ende Ahaz. Eñ Ahaz heeft gewonnē Joada eñ Joada heeft gewonnen Alamath/ eñ Azmoth eñ Samri. Eñ Samri heeft gewonnen Mosa/ eñ Mosa heeft gewonnen Banaa/ wiens sone was Rapha/ daer af geboren is Elasa/ die gewonnen heeft Asel. Maer Asel hadde ses sonen aldus genaemt: Ezricam/ Bochru/ Ismahel/ Saria/ Obdia eñ Hanan alle dese waren Asels sonen. Ende Esec syns broeders sonē waren Ulam syn eerste geboren/ eñ Jehus de tweede/ eñ Eliphaleth de derde. Eñ de sonē van Ulam waren seer stercke mannē eñ met grooter macht dē boge spannēde/ eñ sy hadden veel kinderen eñ kinds kinderen tot hondert eñ vyftich duysent toe. Alle dese warē Bēiamins kinderē.

Wie datter van de kinderen van Israhel ghewreest hebben de eerste die ghewoont hebben in Ierusalem, Het officie der priesteren, ende Sauls ghesiachte wordt noch eens verhaelt.

Dat ix. Capittel.

A ALdus is gheheel Israhel getelt/ ende de somme van dien is geschreuen int boeck der Coningen vā Israhel eñ Juda/ eñ sy zyn ouer gewerrt in Babylonien om haerlieder misdaet. Maer die eerst in haerlieder wooningen eñ steden ghewoont hebben/ waren Israhelitē eñ priesters eñ Leuitē eñ Nathineen. In Jerusalem hebben gewoont vā de kinderen van Juda/ eñ van Beniamins kinderen/ eñ van Ephraims/ eñ Manasses kinderen/ Othei Amuds sone/ des soons Amri des soons Omrai/ des soons Bonni/ van de sonen vā Phares Judas sone/ eñ van Sioni Asaia d'eerste geborē/ eñ syn sonen. Eñ van de sonen van Sara Jehuel/ eñ syn broeders ses hondert eñ neghentich. Maer van Beniamins kinderen Salo Mosollams sone/ des soōs Oduia/ des soōs Asana/ eñ Jobania Jerohams sone ende Ela de sone van Ozi des soons Mochori/ eñ Mosollam de sone Saphatie/ des soons Rahuel/ des soons Jebanie: eñ hen broeders by haren familien negen hondert ende sessenvyftich. Alle dese waren princen der geslachten by haerder vaderen huysen. Eñ vandē priesters Jedaia/ Joiarib eñ Jachin. Eñ Asarias ooc de sone Helcie des soons Mosollam des soōs Sadoc/ des soons Maraioth/ des soons Achitob/ de opperste priester des huys Gods. Eñ Adaias was de sone Jeroham des soons Phassur/ des soōs Melchie: ende Maasai was Adiels sone des soons Jezra des soōs Mosollam/ des soōs Mosollamith/ des soons Emmer/ eñ hen broeders waren Princen na haren familien duysent seuen hondert t'sestich seer sterc van machte/ om het werck des diensts te doen in Gods huys. Maer vanden Leuiten/ Semeia Hasubs sone des soons Ezricam/ des soons Hasebia vā Meraris sonē. Eñ Bacbacar de tymmermā eñ Galal eñ Mathania de sone Micha des soons Sechri des soons Asaph. Eñ Obdia de sone vā Semeia des soons Galal/ des soons Jeithun: eñ Barachia de sone van Asa des soons Elcana de welcke gewoont heeft in de voorhouē Netophati. Eñ de doorwachters warē Sellum eñ Accub eñ Telmon eñ Achiman ende hen broeder Sellum de prince: tot dien tyt toe in des conincs poorte ten oosten/ hielen sy de hoede by hare buerten vanden kinderen van Leui. Maer Sellum de sone van Core/ des soons Abiasaph/ des soons Core/ met synen broederen eñ syns vaders huys/ dit zyn de Corīters/ ouer de wercken des diensts/ bewaerders vā de portalen des tabernakels/ eñ haerlieder familiē na de buerten van des Heeren heyr/ waren bewarēde den ingang. Eñ Phinees Eleazarus sone was haerlieder oudste voor den Heere. Maer Asarias de sone van Mosollamia was doorwachter der poorten van dat tabernakel des getuygenis. Alle dese gecoren tot doorwachters aen de poortē waren twee hondert twaelue/ eñ beschreuē in haerlieder eygen dorpen: de welcke Dauid ende Samuel de siender gestelt hebbē op hen geloouе/ so wel henlieden als haerlieder sonen/ in de dozen vā des Heeren huys/ eñ int tabernakel by haren buerten. Na de vier winden waren sy doorwachters/ dat is/ ten oosten eñ ten westen/ eñ ten noorden eñ ten suyden. Maer haerlieder broederē woonden in cleyn dorpkēs/ eñ sy quamen in haer sabbothen van tyde te tyde. Desen vier Leuiten was benolen alle t'heel ghetal der doorwachters/ eñ sy waren ouer de rustcameren/

merten/ eñ ſchatcamerē vā des Heerē huys.
Eñ ſy woonden rontſomme des Heeren tempel in hare bewaringē/ op dat ſy (alſt tijt ſoude weſen) ſeluer des morgens vroech de doren ſouden opendoen. Van haren geſelſchap waren de ſommige oock ouer de gherettſchappen des dienſts. want de gerettſchappen worden by getale inghedragen eñ wtgedragen. Van henlieden ooc die t'gheloone hadde/ de gerettſchappe van d'alderheylichſte plaetſe te bewaren/ waren ouer de bloeme van mele/ eñ ouer den wijn/ eñ olie/ eñ wierooc/ eñ ſpeceryē. Maer der prieſters ſonen die maecten weltrieckende confecten van de ſpeceryen. Eñ Mathathias de Leuijt Sellum des Corrites eerſte geborē ſone was geſtelt ouer alle de dingen die in de panne gerooſt worden. Maer van Caaths ſonen haren broeders waren ſommige geſtelt ouer de brooden der voorleggingē/ dat ſy die alrijt nieuwe ſouden bereydē tegē elcken ſabboths dach. Dit zijn de princen der ſanghers na dr familien der Leuiten/ die op de ruſtcameren woonden/ om dat ſy dach eñ nacht alrijt harē dienſt ſouden bedienē. De hoofdē der Leuiten/ princē in haren familien/ hebbē in Jeruſalem gewoont/ Maer in Gabaon hebbē gewoont de vader van Gabaon Jehiel/ eñ ſijnder huysvrouwen naem was Maacha. Sijn eerſte geborē ſone was Abdon/ eñ Sur/ eñ Cis/ eñ Baal/ eñ Ner/ eñ Nadab/ Gedor ooc mede/ eñ Ahio/ eñ Zacharias/ eñ Macelloth. Maer Macelloth heeft gewonnē Samaā: deſe hebbē gewoōt tegen ouer hen broeders in Jeruſalem met haren broeders. Eñ Ner heeft Cis gewonnen/ eñ Cis heeft gewonnen Saul/ eñ Saul heeft gewonnen Jonathan/ eñ Melchiſua/ eñ Abinadab/ eñ Eſbaal. Maer Jonathas ſone was Meribbaal/ eñ Meribbaal heeft gewonnen Micha. Maer de ſonē van Micha waren Phiton eñ Melech/ eñ Tharaa/ ende Achaz. Eñ Achaz heeft gewonnē Jara. Eñ Jara heeft gewonnē Alamath/ eñ Azmoth/ ende Zamri. Ende Zamri heeft gewonnen Moſa/ Eñ Moſa heeft gewonnē Banaa/ wiens ſone Rhaphaia heeft gewonnē Elaſa/ daer Aſel af geborē is. Eñ Aſel hadde ſes ſonen met deſe namen: Ezrizam/ Bochru/ Iſmahel/ Saria/ Obdia/ Hanan. Dit zijn Aſels ſonen.

Hoe Saul om menigerhande booſheyt van de Philiſtijnen gedoodt werdt, eñ hoe d'lichaem begrauen werdt van de mannen van Iabes Galaad.

Dat x. Capittel.

Ende de Philiſtijnen ſtreden tegen Iſrahel/ eñ de mannen van Iſrahel zijn voor de Philiſtijnen gevloden/ ende ſy zijn neder gevallen gewont op den berch Gelboe. Eñ doē de Philiſtijnen aencomen waren/ vervolgēde Saul eñ ſijn ſonē/ ſo hebben ſy geſlagen Jonathā eñ Abinadab eñ Melchiſua Sauls ſonen. Eñ den ſtrijdt is ſwaer geworden tegen Saul/ eñ de ſchutters hebbē hem von den/ eñ ſy hebben hem metſchichtē gewont.
Ende Saul heeft geſeyt tot ſijnen wapendrager: Treet v ſwaert wter ſcheyden/ ende ſlaet my doot/ op dat deſe onbeſneden menſchen by auonturen niet en comen/ eñ my de ſpotten. Maer ſijn wapendrager en wilde dat niet doen/ van vreeſen verſchrict zijnde/ Hierom heeft Saul een ſwaert genomē/ eñ is daer in gevallē. D'welc als ſijn wapendrager geſien hadde/ te weten dat Saul doot was/ ſo is hy ſelfer ooc in ſijn ſwaert gevallen/ eñ geſtorvē. Aldus is Saul geſtorven/ eñ ſijn dry ſonen/ eñ alle ſijn huys is t'ſamen gevallen. D'welc als de mannen van Iſrahel geſien hebben/ die op de platte landen woonden/ ſo zijn ſy gevlodē. Eñ doen Saul eñ ſijn ſonen doot warē/ ſo hebbē ſy hen ſtedē verlatē/ eñ zijn herwaerts eñ derwaerts der ſtroyt: eñ de Philiſtijnē zijn gecomē/ eñ hebben daer in gewoōt. Eñ des anderē daechs die Philiſtijnē afftreckēde de rooven der verſlagenen/ hebbē gevondē Saul eñ ſijn ſonen liggende op den berch Gelboe. Eñ doē ſy hem berooft haddē/ eñ t'hooft afgehouwen/ eñ hem van ſijnen wapenen gebloot haddē/ ſo hebben zijt gheſonden in haerlieder lant/ datment om dragen ſoude/ eñ vertroonen inden afgoden tempelen/ eñ volcken/ ende ſijn wapenen hebben ſy tot een heylichdom gheoffert inden tempel van haren Godt/ eñ ſijn hooft hebben ſy ghenaghelt in Dagons tempel. Als dat gehoort haddē de mannen van Iabes Galaad/ te weten alle dat de Philiſtijnen ouer Saul gedaen hadden/ ſo zijn beſonder opgeſtaen alle de vrome mannen/ ende ſy hebben gehaelt Sauls eñ ſijnder ſonen doode lichamen/ eñ hebben die gebracht in Iabes/ eñ ſy hebben haerlieder ghebeente begrauen onder een eycke die daer was te Iabes/ eñ ſy hebben ſeuen dagen ghevaſt.
Aldus is Saul geſtorven om ſijn booſheden om dat hy des Heeren gebodt ouertreden heeft/ dat hy bevolē hadde/ eñ om dat hijt niet bewaert en heeft/ maer daer boven ooc heeft de duyvelſche waerſeggerſſe te rade gegaen/ eñ niet en heeft gehoopt indē Heere/ waerō dat hy hem gedoot heeft/ eñ heeft ſijn rijc ouergeſtelt tot Dauid dē ſone van Iſai.

Dauid geſalft zijnde een conine ouer Iſrahel, verwint de Iebuſeen, eñ woont in Ieruſalem, verſelſchapt zijnde met vrōme mannen, wiens cloecke wercken hier verhaelt worden, Ende hy en wilde d'water, d'welc hy begheert hadde, niet drincken, dat met perijckel der mannen ghehaelt was.

Dat xj. Capittel.

Iſrahel dan is geheel vergadert tot Dauid in Hebron/ ſeggende: wy zijn v vleeſch eñ v bloet. Ooc ghiſterē eñ eergiſteren/ doen Saul noch regneerde/ ſo waert ghy die Iſrahel wt eñ in leyde/ wāt tot v heeft v Heere v God geſeyt: Ghy ſult mijn volck Iſrahel voedē/ eñ ghy ſult een prince ouer henlieden weſen. Hierom zijn alle de outſte van gedooghten van Iſrahel gecomen totten conint in Hebron/ eñ Dauid heeft een verbont met henliedē voor den Heere gemaect/ eñ ſy hebben hem geſalft tot eenē conine ouer Iſrael/ na des Heerē woort dat hy geſproken heeft door Samuels hant. Eñ Dauid is wech gegaen/ eñ geheel Iſrael te Jeruſalem: deſe is Jebus/ daer de Jebuſeen waren des lants

B bewoonders. Eñ die te Jebus woonden hebben tot Dauid gheseyt: Ghy en sult hier binnen niet comen. Maer Dauid heeft de borcht vā Sion ingenomē / welc is Dauids stadt. Eñ hy heeft geseyt: So wie den Jebusiter ten eerstē slaen sal / die sal een prince eñeen hooftman zijn. Daerom is Joab de sone vā Sarune eerstmael opgeclommen eñ hy is prince ghemaect. Eñ Dauid heeft in de borcht gewoont / eñ daerom is die genoēt Dauids stadt. Eñ hy heeft de stadt int rondē opgetimmert vā Mello tot dē heelē omgant toe. Maer Joab heeft de ander plactsen der stadt opgetimmert. Eñ Dauid nam toe / gaende eñ wassende / ende de Heere der
1. Reg. 11. 2. heyrscharē was met hē. Dit zijn de princen
L vā Dauids stercke mannē / die hem geholpē hebbē / dat hy Coninc worde ouer geheel Israhel / na des Heeren woordt dat hy gesproken heeft tot Israhel. Eñ dit is t'getal der machtigen vā Dauid: Jesbaam de sone van Hachamoni een prince onder dertich / dese heeft syn lancie gheruē ouer drij hōdert gequetste op een repse. Eñ nae hem Eleazar syns ooms sone / een Ahohiter / welck onder de drij machtige was / dese was met Dauid in Phesdommim / doen de Philistijnen te dier plaetse vergadert warē ten stryde / eñ dē acker des landeschaps was vol ghersten / ende t'volc was ghevloden vā d'aenschijn der Philistijnen. Dese hebben gestaen int midden des ackers / eñ hebdē dien beschermt: eñ doē sy de Philisteen geslagen hadden / so heeft de Heere een groote salicheyt synē volcke gegeuen. Eñ drij van de dertich princen zijn neder gecomē tot de steenrootse daer Dauid in was aen de spelunche vā Odollam / als de Philistijnen harē heyrleger gemaect hadden
D int dal Raphaim. Maer Dauid was in des lants stercte / eñ den leger der Philistijnen was te Bethlehem. Alsus heeft Dauid lust gehadt / eñ geseyt: Och oft my yemāt water gaue wt dē put vā Bethlehem / welck in de poorte is. Hierom zijn dese drij mannē gereyst doort midde vāder Philistijnē heyrleger / eñ hebbē water geschept wt dē put vā Bethlehem welcke in de poorte was / eñ sy hebbent tot Dauid gebracht / dat hyt dranckē soude: de welcke dāt niet en heeft ghewilt / maer hy heeft dāt meer den Heere gheoffert tot een vochtighe offerande / seggende:
E Verre zy dat vā my / dat ic myns Godts aēsicht dit doen sonde / eñ dese mannen bloedt drinckē / wāt door t'perijckel vā haren sielen hebbē sy my dit water gehaelt. Eñ om dese sake en heeft hy dat niet willen drincken / Dit hebbē de drij vroomste gedaen. Eñ Abisai ooc Joabs broeder die was een prince vā de drij / eñ hy heeft syn lancie op geheurn tegen drij hondert ghewonde / eñ hy was onder de drij d'alder vermaemste / eñ onder de drij de twerde heerlick / eñ haer prince: maer nochtans en was hi onder drij eerste niet comen.
Banaias een sone Joiade des alder vroomste mans / die veel wercke bedreuen heeft vā Cabseel: dese heeft twee Ariels van Moab geslagen / eñ is nederwaerts gegaē / eñ heeft eenē leew verslagē int middē vā eenē put inden sneeuwt. Eñ hy heeft eenē Egyptischē man geslagē / wiens lengde was vā vijf cubitus / eñ hy hadde een lancie gheluyck eenen weuers boom. Hierom quam hy af tot hem met een roede / eñ hy ontnam hem de spiesse die hy in syn hant hielt / eñ hy heeft hem gedoot met syns selfs spiesse. Dit heeft Ba- F naias de sone Joiade gedaē die onder de drij vrome d'alder vermaemste was / d'eerste onder dertich: maer nochtās en was hy tot de drij niet comen: eñ Dauid heeft hem aen syn doore gheselt. Maer d'alder sterckste mannen int heyr warē Asahel Joabs broeder / eñ Elchanan syns ooms sone vā Bethlehem / Sammoth de Aroriter / Helles de Phaloniter / Ira Accis sone de Thecuiter / Abiezer de Anathothiter / Sobbochai de Husathiter / Ilai de Ahohiter / Maharai de Netophathiter / Heled de sone Baana een Netophathiter / Ethai de sone vā Ribai / vā Gabaath der kinderē van Beniamin / Banaia de Pharatoniter / Hurai van de beke Gaas / Abiel de Arbathiter / Azmoth de Bauramiter / Eliaba de Salabboniter / De sonē vā Assem Gelboniter / Jonathan eē sone vā Sage een Arariter / Ahiam Sachars sone de Arariter / Eliphal Urs sone / Hepher de Mecherathiter / Ahia de Phelboniter / Hesro de Carmeliter / Naarai de sone vā Azbai / Joel Nathans broeder / Mibahar de sone vā Agarai / Selec de Ammoniter / Naharai de Berothiter / de wapēdrager vā Joab des soons Saruie / Ira de Jetheiter / Gareb de Jetheiter / Urias de Hetheiter / Zabad de sone vā Oholi / Adina eē sone Siza de Rubeniter / eē prince der Rubeniters / eñ met hē warē dertich / Hanan de sone vā Maacha / eñ Josaphat de Mathaniters / Ozia de Astarothiter / Samma eñ Jehiel Horans sonē Aroiters / Jediel de sone vā Samri / ende Joha syn broeder Thositers / Eliel de Mahumiter / eñ Jeribai / eñ Josaia de soonen van Elnaem / ende Jethma de Moabiters / Eliel eñ Obed / eñ Jasiel van Masobia.

Van de mannen die Dauid volchden, als hy vā Jerusalem vlucht te, ende van die wt alle de geslachten quamen om hem coninck te maken in Hebron.

Dat xij. Capittel.

1 DEse quamen ooc tot Dauid te Siceleg A doen hy noch vluchtich was voor Saul Cis sone / de welcke waren seer vrome ende
2 wtnemende vechters / bogen spannēde eñ met beyde handen steenē met slingerē worpende eñ met schichten recht schietende vān Sauls broeders wt Beniamin. De prince Ahiezer / eñ Joas de sonē vā Samaa Gabaathiters: eñ Jaziel / eñ Phelet Azmoths sonē / eñ Baracha / eñ Jehu Anathothiters. Eñ
4 Samaias de Gabaoniter / de sterckste onder dertich / eñ ouer de dertich Jeremias / eñ Jehoziel / eñ Johanan / eñ Jezabad Gaderothiters / eñ Eluzai / eñ Jerimuth / eñ Baalia / eñ
5 Samarja / eñ Saphatia Harophiters / Elcana eñ Jesia / eñ Azareel / eñ Joezer / eñ Jesbaā
7 vāLarchim / Jorlaoc eñ Zabadia Jerohās

sonen

B ſonen van Gedor/ Eñ ooc vã Gaddi zyn tot Dauid ouergeloopẽ doen hy verborgen lach in de woestyne seer vrome mannen/ eñ seer goede vechters hondẽde schilt eñ spiesse: haerlieder aẽlicht was als d'aensicht van eenen leeuw eñ rasch als de reebocken op de bergen: Ezer de prince/ Obdias de tweede Eliab de derde/ Masmana de vierde/ Jeremias de vyfste/ Ethi de seste Eliel de seuenste/ Johannan de achtste Elzebad de negenste/ Jeremias de thiẽste Machabanai de elfste/ Dese waren vã Gads kinderen princen des heyrs: de laetste was hooftman ouer hondert oirloochs mannen/ eñ de meeste ouer duysent/ Dese zyn die door de Jordane gegaen zyn in d'eerste maẽt als die pleech ouer te vloeden doue syn oeuers: eñ sy hebbense alle veriaecht die daer in de valleyẽ woondẽ aen de oostsyde eñ westsyde. Eñ daer isser ooc comẽ vã Beniamin ende vã Juda tot de sterckte daer Dauid in woonde. Eñ Dauid is henlieden te ghemoete ghegaen eñ heeft geseyt: Jst dat ghy vredesamelic tot my gecomẽ zyt/ om dat ghi my helpen soudt/ so werde myn herte met v genoecht Maer ist dat ghy my listige lagen legt voor myn vyandẽ aengesien dat ic geen boosheyt in myn handen en hebbe/ so moet onser vaderen Godt dat aensien eñ oordeelẽ.

Maer den geest heeft aengedaen Amasai den prince onder de derrich eñ hy heeft gheseyt: wy zyn mwe o Dauid/ eñ met v o sone vã Jsai vrede vrede zy met v eñ vrede zy uwen helpers/ wãt v Godt helpt v. Dierom heeftse Dauid ontfangẽ eñ heeftse gestelt tot princen der scharẽ. Maer vã Manasse zyn tot Dauid ouergevlucht doe hy met de Philistynen quam tegẽ Saul om te stryden: eñ D hy en heeft met hẽ niet gestredẽ wãt de princen der Philistynẽ hebbẽde raet genomen/ sonden hem wederom seggende: Met onser hoofden perijckel sal hi wederom tot synen heere Saul keeren. Als hy alsus dã Siceleg wederom gecomen was/ so zyn tot hem ouergevlucht vã Manasse Ednas/ eñ Jozabad eñ Jedihel eñ Michael/ eñ Ednas/ ende Jozabad eñ Elin eñ Salathi princẽ der oirloochs mannen in Manasse/ Dese hebben Dauid geholpẽ tegẽ de rooueriens. want sy waren alle seer sterckemannẽ eñ sy zyn gemaect princẽ int heyr. Maer ooc alle dage quamender sommige tot Dauid om hem te helpen/ tot dat een groote menichte worde/ als een heyr Gods. Eñ dit is t'getal vã de princẽ des heyrs die tot Dauid quamẽ doen hi te Hebron was om dat sy Sauls coninctryck tot hem soudẽ ouersetten/ na des Heeren woort: De sonẽ vã Juda dragende schilt eñ spiesse waren ses duysent eñ acht hondert bereyde ten stryde. Vã Simeons kinderẽ der vroomster mannẽ omte strydẽ waren seuen E duysent eñ hondert. Vã de kinderẽ vã Leui vier duysent ses hondert. Joiada ooc mede de prince vã Aarons geslachte/ eñ met hẽ drye duysent eñ seuen hondert. Sadoc ooc een iongeling vã wtnemenden goeden aert/ eñ syns vaders huys twerentwintich princen. Eñ vã Beniamins sonẽ Sauls broeders drye duysent: wãt een groot deel vã diẽ volchde noch Sauls huys. Maer van Ephraims kinderen twintich duysent eñ acht hondert seer sterck van machte/ vernaemde mannen in haerlieder geslachten. Eñ wt dat half geslachte vã Manasses zynder gecomen achthiẽ duysent alle besondere bi haerlieder namen om Dauid coninck te maken. F Eñ vã Jssachars sonen zyn gecomen geleerde mannen die wisten alle de tyden/ din te gebieden wat Jsrahel doen moeste/ twee hondert princẽ eñ alle d'andere van dat geslachte volchdẽ harẽ raet. Maer vã Sabulon die ten stryde wttrocken/ eñ stondẽ in de slachoordẽ des heyrs gewapẽt met oirloochsche wapenẽ zyn ter helpẽ gecomen vyftich duysent mannen niet met een dobbel herte. Eñ vã Nephthali zyn comẽ duysent princẽ eñ met henliedẽ met schilde eñ spiesse gewapẽt seuenendertich duysent. Dan Dan ooc bereet ten stryde achtẽtwintich duysent ses hondert. Eñ vã Aser ten stryde wttrekende/ eñ in de slachoordẽ bereedde veertich duysent. Eñ vã over de Jordane van Rubens kinderẽ eñ vã Gad/ eñ vã de helft vã Manasses geslachte toegemaect met oirloochsche wapenẽ/ hondert twintich duysent. Alle dese oirloochs mannẽ/ bereyt te stryden zyn gecomẽ met een volcomen herte in Hebron dat sy Dauid souden coninc maken ouer gheheel Jsrahel. Maer ooc mede alle d'andere vã Jsrahel warẽ vã eender herten dat Dauid Coninc worde soude. Eñ sy waren daer by Dauid drye dagẽ etende eñ drinckẽde/ wãt haerlieder broeders hadden henliedẽ bereyt/ Eñ ooc mede die ontrẽt henliedẽ warẽ tot Jssachar/ eñ Zabulon eñ Nephthali brochtẽ broodẽ met ezels eñ kemelẽ eñ muylen eñ ossen om te eetẽ: meele vyge rosynẽ wyn olie runderẽ schapen in grooter menichtẽ/ want daer was blyschap in Jsrahel.

Van Cariathiarim worde de arcke des Heeren wt Aminadabi huys wederom gehaelt, gheheel Jsrahel en de Dauid voor die spelende, maer om dat Oza die ghenakende van Godt verslaghen is, Dauid heeftse ter herberghen ghedraghen in huys van Obededon, wien Godt van doen beredyde.

Dat xiij Capittel

EN dede Dauid heeft raet gehouden met de A houderste eñ duysentste mannen eñ met alle de princen/ eñ heeft geseyt tot alle de vergaderinge vã Jsrahel: Jst dat v lieve behaecht eñ dat vandẽ Heere onsen Godt dat woort comt dat ic spreke/ so laet ons senden tot onse ander broeders/ in alle de lãtschappen vã Jsrahel eñ tot de priesters eñ Leuiten die in de voorsteedẽ vã den stedẽ woonẽ/ dat sy tot ons vergadert worde/ eñ dat wy ons Gods arcke wederom halen tot ons/ want wy en hebbẽ die niet versocht in Sauls dagen. Eñ de gheheele menichte heeft geantwoort dat also gheschieden soude want dat wooldt hadde alle den volcke wel behaecht. Dierom heeft Dauid geheel Jsrahel vergadert van Sihor vã Egyptẽ aen tot dãtmẽ comt in Emath/ dat hy Gods arckẽ soude B 1. Reg. 7. 1.

van Cariathiarim brengen. Ẽn Dauid eñ alle de mannen van Israhel zyn opghegaen tot den hemele van Cariathiarim/ welck in Judá is/ dat sy van daer souden halé de arcke des Heeren des Godts/ sittende op de Cherubims/ daer synẽ naem aengeroepẽ is.

7 Ẽn sy hebben de arcke Gods gheleit op eenen nieuwẽ wagen/ vã Abinadabs huys: eñ Oza eñ syn broeder menden den wagen/

L 8 Waer Dauid eñ geheel Israhel speelden voor Godt wt gheheelder macht met liedekens eñ met derpen eñ psalteré eñ bommẽ/ eñ cimbalen eñ trompettẽ. Ẽn doen sy gecomẽ warẽ by den dorschvloer vã Chidon/ soo reyete Oza syn handt wt om de arcke te houden/ want de ossen vã weelden pynlick zynde hadden die een luttel neder geneycht.

Num. 4. b. 9 Hierom is de Heere gram geworde tegen Ozam eñ hy heeft hem geslagen/ om dat hy de arcke aengetast hadde/ eñ hy is daer gheD storuen voor den Heere. Ẽn Dauid is bedroeft geweest/ om dat de Heere Ozam van een gescheyden hadde/ eñ hy heeft de plaetse genoemt de verscheydinge van Oza tot op den dach vã heden toe. 12 Ẽn hy heeft Godt ghevreest doen ter tijt seggende: Hoe mach ich Gods arche tot my inbringen? 13 Ẽn om die sake en heeft hy de arche tot hem niet gebracht/ dats in Dauids stadt/ maer hi heeftse eer herbergen ghedraghen int huys van Obededon den Gethiter. 14 Hierom is Gods arche bleuẽ in Obededons huys drie maenden: ende de Heere heeft syn huys ghebenedyt/ ende alle dat hy hadde.

Dauid ontfanghende van Hiram ceder houten/ hy maeckt hem seluen een huys/ende hy trout noch ander huysvrouwen, vãde welcke hy nocht kinderen verteeret heeft. Ende raet nemende van Gods/ hy slaet de Philistijnen twee mael.

Dat xiiij. Capittel.

A 1 Ende Hiram de coninc van Tyrus heeft 1. Reg. 5. b. 11 oock boden gesonden aen Dauid/ eñ cederen houten/ eñ muer metsers eñ timmerlieden dat sy hem een huys makẽ soudẽ. Ẽn 2 Dauid heeft gheken/ dat hem de Heere gheesticht hadde tot eenẽ coninc ouer Israhel eñ syn recht is verheuẽ bouẽ des Heeren volc van Israhel. 3 Ẽn Dauid heeft ooch ander huysvrouwẽ genomen in Jerusalem/ eñ hy B heeft sonen eñ dochteren gewonnen. Ẽn 1. Reg. 5. b. 13 dit zyn hare namen die hem in Jerusalem geboren zyn: Samma/ eñ Sobad/ Natan/ eñ Salomon/ 5 Jebahar/ eñ Elisua eñ Elipha- 6 let/ Noga ooch/ ende Napheg/ eñ Japhia/ 7 Elisama eñ Baaliada/ eñ Eliphalet. Ẽn 1. Reg. 5. c. 17 de Philistijnen hoorende dat Dauid gesalft was tot eẽ Coninc ouer geheel Israhel/ zyn alle opgecomẽ om hẽ te soeckẽ. Ẽn doen Dauid dit ghehoort hadde/ so is hy henlieden te gemoete wt gereyst. 10 Ẽn de Philistijnẽ comende waren breedt wtgestroyt in de valeye Raphaim. 11 Ẽn Dauid heeft raet vanden Heere gevraecht/ seggende: Sal ich opwaerts gaen tot de Philistijnẽ/ eñ sultyse in myn hant leueré? Ẽn de Heere heeft hem gesyt: Gaet opwaerts/ ende ick sal die in v L hant leueren. 12 Ẽn doen sy opgetrocké waren in Baalpharasim/ so heeftse Dauid daer geslagen/ eñ gesyt: Godt heeft myn vyanden gescheyden door myn handt/ ghelyck de waterẽ gescheyden worden: eñ daerom is den naem van die plaetse genoemt Baalpharasim. 13 Ẽn sy hebbẽ aldaer haerlieder goden achtergelaten/ de welcke Dauid heeft doen verbrandẽ. 14 Op een ander reyse hebben de Philistijnen eenen oploop gemaeckt/ eñ sy hebben henlieden breedt wtgespraeyt in de valeye. 15 Ẽn Dauid heeft wederom van Godt raedt gevraecht ende Godt heeft hem gheseyt: Ey volt achter henlieden niet D opclimmen/ gaet wech van henliedẽ eñ ghy sult tegen henlieden comen teghen ouer de 16 peerboomen. Ẽn als ghy hooren sult dat geruysch van eenen gaende op de toppẽ der peerboomen dan sultyy ten stryde wtreckẽ/ want Godt is wtgegaen voor v/ dat hy het heyr der Philistijnen slaen soude. 17 Hierom heeft Dauid gedaen also hem Godt bevolen hadde/ eñ heeft den heyrleger der Philisteen gheslagẽ vã Gabaon aen tot Gazerá toe. Ẽn Dauids naem is seer vermaert gewordẽ in alle landtschappen/ ende de Heere heeft syn vreese ghegheuen ouer alle de Heydenen.

De Arcke Gods wordt ghebracht in de stadt van Ierusalem met groote ghereetschap van al ghehee Israhel/ de priesters en Leuiten dienende na haerlieder officie. Michol verlaet Dauid dan dat hy sprank in dit liuwet.

Dat xv. Capittel.

A 1 Ende hy heeft ooc huysen in Dauids stadt ghemaeckt/ eñ hy heeft opgherunnert de Num. 4. a. b. plaetse van Gods arcke/ eñ voor die een tabernakel wtgespannen. 2 Doen seyde Dauid: T'is ongeoorloft dat de arcke Gods vã eenen ygelicken gedraghen worde/ dan alleen vanden Leuiten de welcke de Heere verkoren heeft om die te dragen eñ om hem te dienen tot inder eewicheyt. 3 Ẽn hy heeft geheel Israhel vergadert binnen Jerusalem/ dat Gods arcke soude gehaelt worden in de 4 plaetse die hy haer bereydt hadde/ Ẽn ooc mede Aarõs sonẽ eñ de Leuitẽ/ vã Caaths 5 kinderẽ was Uriel de prince ende syn broeders warẽ hondert twintich. Vã de sonen 6 Merari was Asaia de prince/ ende syn broeders twee hondert twintich. Vã Gersons 7 sonen was Johel de prince/ eñ syn broeders hondert dertich. Vã Elisaphans sonẽ was 8 Semeias de prince ende syn broeders twee hondert. Vã Hebrons sonẽ was Eliel de 9 prince eñ syn broeders tachtentich. Vã Oziels sonen was Aminadab de prince/ eñ syn 10 broeders hondert twelue. 11 Ẽn Dauid heeft geroepẽ Sadoc eñ Abiathar de priesters/ eñ de Leuitẽ/ Uriel/ Asaiã/ Joel/ Semeiam/ Eliel/ eñ Aminadab/ eñ hy heeft tot henliedẽ ge- B seyt: Ghy die prince zyt vãder Leuitẽ samihe heylicht v met uwe broederẽ eñ haelt de arcke des Heeren des Gods vãIsrahel tot op 12 de plaetse die haer bereyt is: op dat ons yet 1. Par. 13. d. doedt dat ongeoirloft is/ nu niet en gheschiede ghelyckerstmael/ doen ons de Heere sloech/ om dat ghi daer niet tegẽwoordich en 13 waert. Alsus zyn de priesters gheheylicht/ eñ de Leuitẽ dat sy de arcke des Heeren des Gods vãIsrahel draghen soudẽ/ Ẽn de hinderẽ Num. 4. b.

van

van Leui hebben Gods archke gedragen ge-
lijck Moyses gebodē hadde na des Heeren
woort/op hen schouderen met hantboomē.
Eñ Dauid heeft der Leuiten princen ge-
seyt dat sy vā haren broederen soudē stellen
sangers met instrumenten van musycke te
weten met nablen eñ lyren eñ cimbalē/ also
dat t'gheluyt der blijschap int hooghe soude
gheclanck geuen. Eñ sy hebben gestelt de
Leuitē Heman Joels sone/ eñ vā synē broe-
derē Asaph den sone Barachie. Maer vā de
sonē vā Merari harē broederē Iethā dē sone
Cusaie. Eñ met henlieden haerlieder broe-
deren in de tweede ordināne/ Zachariam eñ
Ben/eñ Jaziel eñ Semiramoth/ eñ Jahiel/
eñ Am Eliab/eñ Banaiam eñ Maasiam eñ
Mathathiam/ eñ Eliphalu eñ Macenia/ eñ
Obededō eñ Jehiel doorwaerders. Maer
de sangers waren Heman Asaph eñ Ethan/
met metalen cimbalē gheluyt makēde. Maer
Zacharias eñ Oziel/eñ Semiramoth eñ Ja-
hiel eñ Ani eñ Eliab eñ Maasias eñ Bana-
tias songē verdolenthedē op nablen. Maer
Mathathias eñ Eliphalu eñ Macenias/ eñ
Obededon/eñ Jehiel eñ Ozazin/ songē met
herpen voor de octaue den lof der victorien.
Eñ Chonenias der Leuiten prince/ was
ouer de Prophecye/om de melodye voor te
singen wāt hy was seer wys. Eñ Bara-
chias eñ Elcana waren doorwachters van-
der archken. Maer Sebenias eñ Josaphat/
eñ Nathanael/ eñ Amasai eñ Zacharias/ eñ
Banaias eñ Eliezer de priesters bliesen met
trompettē voor Gods archke eñ Obededom/
eñ Jehias ware doorwachters vāden archke.
Alsus zijn Dauid eñ alle de ouders vā Jsra-
hel eñ de hooftmannē gegāē om te verdragē
de archke vā des Heeren verbondt vā Obed-
edoms huys met blijschappen. Eñ doen
Godt de Leuiten gholpē hadde die d'archke
van den Heeren verbondt droegen so offer-
denmen seuen stieren eñ seuen rammē. Eñ
Dauid was ghecleedt met een eerlick ouer-
cleedt vā costelic wit lijnwaet/ eñ alle de Le-
uiten die de archke droegen/ eñ de sangers eñ
Chonenias de prince der prophecye onder
de sangers. Maer Dauid was oock gecleedt
met eenen lijnē lijfroc. Eñ geheel Jsrahel
hebben de archke van dat verbont des Hee-
ren wtgedragen met geluyt vā basoenē/
eñ met trompetten eñ cimbalen eñ nablen/
eñ herpen/ t'samen gheluyt makende. Eñ
als de archke vā dat verbondt des Heerē tot
Dauids stadt gecomē was so heeft Michol
Sauls dochter wt der veynster siende/ den
Coninck Dauid gheseen springende/ eñ spe-
lende/ eñ sy heeft hē versmaet in haer herte.

Als de archke inden tabernakēl des verbonds gestelt was/ en
Sacrifitie geoffert/ en't volck ghebenedijt zijnde van Dauid/ soo
verrichtede veel diensten der Leuiten beschreē voor de archke/ en
eerden lofsangē.

Dat xvj Capittel.

Also hebbē sy de archke Gods gebracht
en gheset int midden des tabernakels
dat Dauid haer wegh bespannen hadde/ eñ sy
hebbē heel brandtofferandē eñ vredeofferandē
geoffert voor Godt. Eñ doen Dauid syn
heeft brandtofferanden eñ vredeofferanden
offerende al voldaen hadde/soo heeft hy den
volcke gebenedijt inden naem des Heeren.
Eñ hy deelde den allen elcken besonder
vandē mans totten vrouwen/ een gewon-
gen stuc broots eñ een stuck gebraden offen
vleesch eñ bloem vā mele met olie gerooft.
Eñ hy heeft voor de archke des Heerē ge-
stelt vandē Leuiten die dienen souden/ende
sunder werckē gedencken souden/eñ glori-
ficerē eñ louē dē Heere dē Godt vā Jsrahel/
Asaph den prince/ eñ den tweeden naest
hem Zachariam/ Maer Jahiel eñ Semira-
moth eñ Jehiel eñ Mathathiam/ eñ Eliab/
eñ Banaiam/ eñ Obededon/ eñ Jehiel ouer
de instrumentē der psalteren eñ lierē: Eñ A-
saph dat hy met cimbalē sonde gelijt maktē.
Maer Banaiam eñ Jaziel priesters heeft
hy gestelt/ om met trompettē altijt te spelen
voor de archke vā des Heeren verbont. Op B
dien dach heeft Dauid tot eenen prince om
den Heere te louen gemaect Asaph ende sijn
broeders. Looft den Heere eñ aenroept Psal. 104. a. 1.
synen naem/ maect condich in de volckē syn Isai. 12. a. 4.
vindingen. Singet hem eñ speelt hem eñ
vertelt alle syn wonderlicke dingen. Looft
synen heyligen naem: het herte der geender
die den Heere soeckē verblijde hem. Soect
den Heere eñ syn cracht soeckt syn aensicht
altoos. Weest gedachtich sunder wonder-
licker dingen die hi gedaē heeft/ sunder teec-
kenen eñ der oordelen synes monts. Het
saet vā Jsrahel synen dienaer Jacobs kin-
deren/ syns weuercozenēs. Hy is de Heere
onse Godt/ in alle aertrijck zijn syn oordelē.
Wilt inder eewicheyt synes verbonts ge-
dachtich weesen des woorts dat hy geboden
heeft totduysentich generacien. D'welck
hy vast gemaect heeft met Abraham eñ synē
eedes met Jsaac. Eñ hy heeft dat gestelt Ja-
cob tot een gebodt eñ Jsrahel tot een eewich
verbont/ seggende: Ick sal u geuen de landt
vā Chanaan het coordeken van u erfe-
licheyt. Doē sy luttel in getale waren cleyn
eñ vremdelingen daer af. Eñ sy zijn door-
gereyst vā d'een volck tot de andere/ eñ vān
d'een rijck tot een ander volc. Hy en heeft
niet toegelatē dat henlieden yemandt onrecht
doen sonde maer hy heeft om harē wille Co
ningen gestraft. En wilt myn gesalfde nie
raken/ eñ mijnē propheten en wilt geen quaet
doen. Singet dē Heere alle d'lant/ verton- C
dicht van dage te dage syn salicheyt. Ver-
telt an de heydenē syn glorie in allen volchē
syn wonderlicke wercken. Want de Heere is
groot eñ loflick boue maten/ eñ grouwelijck
boue alen goden. Want alle de goden der
heydenē zijn afgoden; maer de Heere heeft
de hemelē gemaect. Belijdinge en groot-
dadicheyt is voor hem/ stercheyt eñ blijschap
is in syn plaetse. Brenget totte Heere ghy
familien der volckē/ brēget totte Heere glo-
rie eñ gebot. Geeft den Heere glorie synen
naem/ neemt op t'sacrifitie/ eñ coomt in syn
aensichten/ eñ aenbidt den Heere int heylich ge-
raet. Alle dat landt worde bevroert vā syn
aensichten/ wāt hy heeft gefondeert de aer-

ruetlicke werelt. Laet de hemele verblyden ¶ en de aerde haer verheugē / en laet in de heydenen seggē: de Heere heeft geregneert.

De zee dondere en haer volheyt / ende de velden verblyden hen / en alle dinghen die in is.

Dan sullen de houtē des wouds voor den ¶ Heere louē wāt hy comt de aerde oordelen.

Belyder den Heere wāt hy is goet / want ¶ inder ewicheyt is syn barmhertigheyt. En ¶ segget: behoudt ons Godt onse behoudere / en vergadert ons en verlost ons van de heydenen / dat wy mogen uwen heyligen naem belyden / en dat wy moghen verheugen in u ¶ lauyen. Gebenedyt is de Heere de Godt van Israhel vander ewicheyt tot inder ewicheyt / en alle t'volc seggha Amen en loffant de Heere. Hierom heeft hy daer voor ¶ de arcke des Heeren verbont gelaet Asaph en syn broeders / dat sy dienen sonde int aensichtyn der archē altyt tot allen dagē en haer ordre hielden. Haer Obededon ende syn broeders achtenthalfftich / en Obededon Jeithums sone en Hosa heeft hy doorwaerders gestelt. Haer Sadoc den Priester en syn broeders priesters heeft hy gestelt voor des Heeren tabernakel in de hoochde die te Gabaon was / dat sy den Heere brantoffer anden offer soudē op den outaer des brantoffers tot allen tyde smorgēs en t'auonts nae alle dinghen geschreuen is in des Heeren wet / die hy Israhel geboden heeft. En na hem ¶ Heman ende Jeithum / en de andere wegeuen uytgelesen by synen naem / om den Heere te belyden / want syn barmhertigheyt in der ewicheyt is. Heman ende ¶ Jeithum singhende met trompette / cnaec te clincken op de cimbalen / en alle de instrumenten der musyken / om den Heere te singhen. Ende Jeithums sonen heeft hy doen poorters syn. Ende alle het volck is weder hierom gheweert in syn huys / en David dat hy syn huys soude ghebencoyden soude.

Oh David dit hue Godt een huys te timmeren, so gonde hem eenen soe vrolijcken dat die dat sychen soude. Daerom dancht David Godt sijn ghenadicheyt grootelick verheffende.

Den xvij. Capittel.

¶ Ende doen David woonde in syn huys, ¶ 2. Reg. 7. a. 1. sprack hy gheseyt tot Nathan den propheet: Siet / ick woone in een cedere huys / en de arcke des Heeren verbont is onder de vellen. En Nathan heeft tot David ghesecht: Al wat in t'herte is doet dat / want Godt is met u. Dacrom / in dien nacht het woort des Heeren geschiet tot Nathan den propheet seggende: Gaet hene / en spreect tot mynen knecht David: Dit seyt de Heere: Gy en sult my geen huys timmeren om te woonen. Want ick en heb in geen huys gewoont van dien tyt dat ick Israhel wech leyde tot op desen dach toe / maer ick heb altyt gewerckt verandert onder de plaetsen des tabernakels / en woonende in een cleyne ruymte gheest Israhel. Heb ick oyt gesproken tot eenighen van den rechters van Israhel den welcken ick bevolen hadde dat sy myn volck soudē en geseyt: waerom en hebdy my geen cedere huys gheimmert. Dacrom

sultdy nu alsus spreken tot mynen knecht David: Dit seyt de Heere der heyrscharen: Ick heb u ghenomen doen ghy in de weyde dat ende volchdet / dat ghy een Prince myns volcks vā Israhel syn sondt / en ick heb met u gewerckt waer ter dat ghy gereyst hebt / en ick heb alle u vyandē doot geslagen voor u en ick heb u eenen naem gemaect gelyc een vande grooten die grootelick der naect syn op der aerden. En ick heb mynen volcke Israhel plaetse gegeuen / het sal geplant worden en het sal daer in woonen / ende t'en sal voortaen niet meer bewert worde / noch de kinderē der boosheyt en sullen niet meer also ¶ ken gelyck dat was in t'beginsel / van dien dagen doen ick richters volcke Israhel stelchters gaf en ick heb alle uwe vyandē uytgedaen. Hierom soo verconsoghe ick u dat de ¶ Heere u een huys timmeren sal. En als ghy u dagen sult volbracht hebben om tot uwen vaderen te gaen / so sal ick u zaet na u verwerken d'welck sal van uwen sonen syn / en ick sal syn ryck bevestigen. Hy sal my een huys timmeren / en ick sal synen ryckstoel vast maken tot inder ewicheyt. Ick sal hem tot eenen vader syn / en hy sal my tot eenen sone syn / en myn barmhertigheyt en sal ick vā hē niet nemen / gelyck ick die weech genomen hebbe vā hē die voor u gewerckt is. En ick sal hem in myn huys stellen / en in myn ryck inder ewicheyt / en syne throon sal vaster sijn dan vastigheyt weesen in der ewicheyt. Na alle dese woorden / en nae alle dit visioen so ¶ heeft Nathan tot David gesproke. En als de coninc David gecomē was / ingekert was / en voor den Heere so heeft hy gesecht: wie ben ick o Heere Godt / en wat is myn huys dat ghy my sulcke dinghen sondt gecomē / Maer doch heeft u dit luttel ghy docht voor u aensichtyn / en daerom hebdy oock gesproke vā myns dienaers huys tot in toecomende tyden / en ghy hebt my seer hoochgemaect boven alle ¶ menschen Heere Godt. Wat mach David voortaen meer daer toe doen als ghy uwen dienaer also glorioos gemaect hebt / en hem ¶ gekent hebt? O Heere om uwent willen en na u herte hebdy alle dese groetdadicheyt gedaen / en ghy hebt alle de groetdadige dinge willen kenlick maken. O Heere daer en is niemant soo wy gelyck is / en daer en is geen ander Godt dan ghy / na alle die wy met onsen oren gehoort hebben. Wie wat ander volck is ¶ als u volck Israhel een volcop aerden / tot den welcken Godt gegaen is dat hy het verlossen soude / en voor hem een volck D maken / en door syn groothcyt en wercheden de wt Egypte verlost hadde / en ghy hebt het volck van Israhel gheseit u tot eenen volcke tot inder ewicheyt / En ghy Heere ¶ syn Godt gewordē. Nu dan o Heere / hiertomtrent woort dat ghy uwen knecht gesproken hebt en op syn huys vast gemaect worde inder ewicheyt / en doet gelyck ghy ¶ gesproke hebt. En laet dinne en groot gemaect worde tot in der ewicheyt /

ende

eñ men seggt: De Heere der heyrscharē is de God van Israhel/ eñ Dauids sijns knechts huys/ bliuēde voor hem. want ghi Heere mijn God hebt geopēt de ooren ws knechts/ dat ghy hem een huys soudt timmeren: eñ hierom heeft v dienaer betrouwē geuonden om te biddē in uwer tegēwoordicheyt. Nu hierom Heere ghi zijt God/ eñ ghy hebt tot uwen dienaer gesprokē so grootē weldadē/ Eñ ghy hebt begonst te benedijdē dat huys van uwen dienaer/ dat eewelick sonde voor v zijn/ want als ghy Heere dat gebenedijt/ soo salt ghebenedijt zijn inder eewicheyt.

De oorloghen van Dauid, ende tollen eñ chijnsen den heydenen door hem opgheleyt, ende van sijn dienaers.

Dat xviij. Capittel.

A Ende t'is gheschiet hier nae dat Dauid de Philistijnen sloech / eñ dat hy die vernederde / eñ nam Geth eñ haer dochteren / uit der Philistijnē hāt/ eñ dat hi Moab sloech/ eñ dat de Moabiten Dauids knechtē worden/ geuende hem giften/ Op den selvē tijt heeft Dauid ooc geslagen Adarezer den Conine van Soba des lantschaps vā Hemath/ als hy reysde/ dat hy sijn rijc soude verbreyden tot aenden vloedt Euphrates. Aldus heeft Dauid genomen duysent vā sijnē wagenen met vier peerden/ ende seuen duysent peerde volcks/ ende twintich duysent voetvolcs/ eñ hi heeft verringt alle de wagenen peerden / uytgenomē een hondert wagenen met vier peerden/ de welcke hi voor sy selvē heeft behoudē. Eñ Syrus vā Damasco is ooc daer ouer gecomen/ dat hi Adarezer den conine vā Soba helpen soude/ Maer vā des conincs volck sloech Dauid tweeentwintich duysent mannen/ Eñ hy heeft ruyters gestelt in Damasco/ dat hem Syrien ooc dienē soude/ eñ giften brengen. Eñ de Heere heeft hem geholpen in alles daer hi henen gereyst was. Eñ Dauid heeft genomē de guldē pijlkokers die de knechten vā Adarezer gehadt hadden/ eñ hy heeft die gebracht in Jerusalem/ Eñ ooc van Thebath ende Chun Adarezers steden seer veel metaels/ waer af dat Salomon de metalē zee ghemaect heeft/ eñ de colomnē eñ de metalē vatē. D'welc als Thou de coninck van Emath ghehoort hadde/ te weten dat Dauid ghesslagen hadde alle t'heyr vā Adarezer des conincs vā Soba/ so heeft hy Adoram sijnen sone gesondē aenden conine Dauid/ dat hi van hem sonde vrede begeeren/ eñ dat hy hem mede verblijden soude/ om dat hy Adarezer ghesslagen eñ verwonnē hadde/ want Thou was Adarezers vyandt. Maer alle de guldē eñ silueren eñ metalen gherereschappē heeft Dauid de Coninck den Heere gheheylicht/ met dat gout eñ silver / d'welc hy gehaelt hadde van alle de heydenen/ soo wel vt den lande van Idumeen/ eñ Moab/ ende der kinderen van Ammon/ als vanden Philistijnē eñ Amalec. Maer Abisai de sone Saruie heeft Edom geslagen in de valleye der sout groeuē/ achthien duysent mannen/ eñ hy heeft in Edom gestelt een lants gewoer/ dat der Idumeen landt dienē soude Dauid: eñ de Heere heeft Dauid bewaert in alles daer hy henen reysde. Aldus heeft Dauid gheregneert ouer gheheel Israhel/ eñ hy dede recht ende rechtveerdicheyt alle sijnē volcke/ eñ Joab de sone Saruie was ouer t'heyr/ ende Josaphat Ahiluds sone was grefflier/ Maer Sa doc Achitobs sone eñ Ahimelech Abiathars sone waren priesterē/ eñ Susa was de screyner/ eñ Banaias Joiadas sone was ouer de legioenē vā Cerethi eñ Phelethi eñ Dauids sonen waren d'eerste aen des conincs hant.

De Coninck van Hanon Ammon die Dauids dienaers verſmaetheyt aengedaen hadde, comende om hem te troosten ouer sijns vaders doot, wordt van Dauid bevochten, ende verwonnen met de Syriers die Hanon t'sijnder hulpe ghehuert hadde.

Dat xix. Capittel.

A Ende t'is geschiet dat Naas der kinderen van Ammon coninc sterf/ eñ dat sijn sone in sijn stede regneerde/ Eñ Dauid heeft geseyt: Ic sal barmhertigheyt doē met Hanon Naas sone/ want sijn vader heeft my genaeck gedaen Eñ Dauid heeft boden gesondē om hem te troosten van sijns vaders doot/ Eñ doen die gecomen waren int landt der kinderen vā Ammon om te troostē Hanon/ so hebben de princen der kinderen vā Ammon geseyt tot Hanon: Wy meynt by auonturē dat Dauid ter eeren vā uwē vadere dese gesondē heeft die v troostē soudē/ eñ ghi en bevroedt niet dat sijn knechten tot v comē om te bespieden eñ te onderwagen/ eñ te doorsoecken v lant. Hieromm heeft Hanon Dauids knechtē calle gemaect eñ geschorē/ eñ hy heeft haerlieder cleedoven afgesneden vā den billen tot haerē voetē toe/ eñ henliedē laten gaen.

Eñ als sy wech gegaen waren/ eñ dit Dauiden ontboden hadde/ so heeft hy henlieden te gemoete gesondē (want sy hadde cē groote verſmaetheyt geleden) eñ heeft geboden/ dat sy bijnen sondē te Jericho tot dat haerē baert gewassen ware/ ende dat sy dan weder quamen. Maer de kinderen van Ammon siende dat sy Dauiden ongelijck ghedaen hadde so wel Hanon als d'ander volc/ hebben ghesonden duysent talenten silvers dat sy voor hen selven hueren souden van Mesopotamien/ eñ van Syrien Maacha/ eñ van Soba wagenen eñ ros volc. Eñ sy hebben gehuert tweendertich duysent wagenen/ eñ den conine van Maacha met sijnen volcke. Eñ als sy gecomen zijn / so hebben sy haren heyrleger gemaect tegen over Medaba. Eñ de kinderen van Ammon vergadert wt haren stedē zijn ooc een strijdē gecomen/ Als Dauid dit gehoort hadde/ so heeft hy gesonden Joab eñ alle t'heyr der vromer mannē/ Eñ de kinderen van Ammon wtcomēde hebben haerlieder slachoorden ghestelt by de poorte vander stadt. Maer de coningen die tot haerlieder helpe gecomen warē/ stonden ter sijdē alleen int veld. Hierom Joab verstaende dat den strijdt tegen hem eñ achter rugghe worde/ heeft d'alder vroomste mans gecoren wt gheheel Israhel/ eñ hi is getrocken tegen de Syriers/ Ende d'ander deel des volcks heeft hy ghegeuen onder Abisai

synes broeders hant ende sy syn ghetrocken tegen de kinderē vā Ammon / Eñ hy sey- 11
der: Is dat de Syriers my verwinnē so sul- dy my helpē: maer ist dat de kinderō vā Am- mon dy verwinnē / so sal ic v tot een beschermingе zyn / Hebt vromē moet / eñ laet ons 12
mānlick doen voor ons volck / eñ voor ons Gods stedē / De Heere sal doē dat in syn aē- schyn goet is. Hierō is Joab eñ t'volc dat 13
met hem was gereyst tegen de Syriers ten D strydе / eñ hy heeftse doen vlieē / Eñ de kin- 14
derē vā Ammon siende dat de Syriers ge- vloden warē / hebbē ooc de vlucht genomen voor Abisai synē broeder / ende sy zyn in de stadt gegaen: eñ Joab is ooc wederom ge- keert in Jerusalem. Maer de Syriers sieē 15
dat sy neder ghevallen waren voor Israhel / hebben boden ghesonden / eñ sy hebben ouer gebracht de Syriers die ouer den vloet wa- ren: eñ Sophach de ouercapiteyn der oor- logen vā Adarezer was haerlieder veltheere.
Eñ als dit Dauiden gebootschapt was / so 17
heeft hy geheel Israhel vergadert / eñ is ouer de Jordane getrockē / eñ hy heeftse ouerval- len / eñ hy heeft recht tegē henliedē ouer syn slachoorden gheskelt / daer sy teghen streden.
Maer de Syriers zyn voor Israhel ghe- 18
vloden / eñ Dauid heeft doot geslagē vanden Syriers seuen duysent wagenē / eñ veertich duysent voetvolcs / eñ Sophach den hooft- man des heyrs. Ende Adarezers knechten 19
siende dat sy vā Israhel dwonnen warē zyn ouer gevloden tot Dauid / eñ sy hebben hem ghedient: eñ Syria en wilde voortaen niet meer helpe doen den kinderē vā Ammon.

Van de orloghen die victorieuselick van David geuoert zijn teghen de Ammonitен ende Philistijnen, ende vanden reusen die daer ghedoot worden.

Dat xx. Capitel.

A Ende t'is gebeurt nae t'verloop vā eenen 1
1.Reg.10.b.7 iare te dien tyde als de coningen plegen 11.b.1. ten strydе wt te trecke / dat Joab heeft verga dert eē heyr / eñ de macht der strydbaer man- nen / eñ hi heeft bedorven d'landt der kinde- ren vā Ammon / eñ hy is voorts ghereyst / eñ heeft Rabba beleyt / Maer Dauid bleef te Je rusalem doē Joab Rabba versloech eñ ver- dorf. Eñ Dauid heeft genomē Melchoms 2
croone van synen hoofde / eñ hy heeft daer in vonden t'ghewicht van een talent gouts / eñ seer costelicke steenē / eñ hy heeft voor sy sel- nen daer af gemaect een coninclicke croone: eñ hy heeft ooc seer veel roofs vander stadt genomen: eñ t'volc dat daer binnen was 3
heeft hy wtgeleyt / eñ hy heeft ouer henliedē doen gaen dorschwagēs eñ sledden / eñ ker- ren met scherpen yseren beslaghen / alsoo dat sy van een gesteden eñ in stucken gewreuē worden: alsoo heeft Dauid ghedaen alle den steden der kinderē vā Ammon: eñ hy is we derom gekeert met alle synen volcke in Je C rusalem. Na desen is eenen strydt opghe- 4
2.Re.21.d.18 staen tot Gazer tegen de Philistynen / inden welcken heeft Sobochai de Husarhiter gesla gen Saphai vā Raphaims ghestachte / eñ hy heeftse vernedert. Eñ daer is noch eenen 5
anderen strydt geschiet tegen de Philistynē inden welcken heeft Adeodatus Saltus so- ne der Bethlehemiter ghestagen den broeder vā Goliath den Gethiter / die eē spiesse had- de welcks hout was geluck eenen weuers weefboom. Maer daer is noch eenen an- D deren strydt ghestchiet te Geth / daer in een seer lanc man was / hebbende ses vingeren / dat is te samen vierentwintich / de welcke oock mede was geboren wt dat geslachte vā 7
Rapha. Dese blasphemeerde Israhel / eñ Jonathan de sone vā Samaa Dauids broe- der heeft hem ghestagen. Dit zyn de kinde- ren van Rapha in Geth / die ghevallen zyn door Dauids handt ende synder knechten.

Om dat Dauid Godt vertoornt hadde met het volck te tellene, soo wordt hy in sijn volck met peſtilencie ghestaghen, soo langhe tot dat hy Godt met ghebeden versoete, ende eenen outaer stichte in de schuere van Ornan de Iebuseiter.

Dat xxj. Capitel.

E Nde Sathan is opgestaē tegen Israhel / A
eñ hy heeft Dauid opgeruct dat hy Isra- 1.Reg.14.24
2 hel tellen soude / Eñ Dauid heeft tot Joab gheseyt / eñ tot de princen des volcks: Gaet henen / eñ telt Israhel vā Berslabee tot Dan toe / eñ brengt my t'getal dat ict wete. Eñ
3 Joab heeft geāt woort: Dr Heere vermeer- dere syn volc / hondertmael meer dā sy zyn / Maer myn heere de coninc en zynt niet alle uwe knechtē? waerom begheert myn heere dit / het welcke Israhel tot een sonde gerechēt
4 sal worde? Maer des coninc woort heeft meer verwonnen: eñ Joab is wtgegaen / eñ heeft geheel Israhel omme gegaen / eñ hy is
5 weder gekeert in Jerusalem / Eñ hy heeft Dauiden t'getal gegeuen vanden genen die hy omme gegaen hadde / eñ alle t'ghetal van Israhel is bevonden dusentich duysent eñ hondert duysent mannen die sweerden wt- trocken / Maer van Juda waren vier hon- dert eñ t'seuentich duysent vechtēder man-
6 nen / want Leui eñ Beniamin en heeft hy niet geteit om dat Joab noode des coninc
7 gebodt volbrachte. Ende het mishacchde Gode datter geboden was / eñ hy heeft Isra
8 hel ghestaghen. Eñ Dauid heeft tot Godt geseyt: Ic heb bouen maten seer gesondicht / dat ic dit doen sonde / ic bidde v neemt af de boosheyt ws knechts / want ic heb onwijs-
9 selick gedaen. Eñ de Heere heeft gesproke B
10 tot Gad Dauids siender / seggende: Gaet henen / eñ spreect tot Dauid eñ segt hem: Dit seyt de Heere: Vā dryē geue ic v cuese: Kiest een dat ghy wilt / eñ ick salt v doen. Eñ als
11 Gad tot Dauid gecomē was / so heeft hy hē geseyt: Dit seyt de Heere: Kiest dat ghi wilt / oft dry iaren pestilencie: oft dat ghy dry maendē vliet voor v vyandē eñ haer sweert niet te mogē ontgaē: oft dry dagē het sweert des Heeren / eñ de doot verkeeren int landt / eñ dat den Enghel des Heeren doodslae in alle de palen van Israhel / Hierom siet nu wat ic hem antwoorden sal die my gesondē
12 heeft. Eñ Dauid heeft tot Gad geseyt: Vā allen zyden pramē my de bangichedē / maer t'is my beter dat ic valle in des Heerē han- dē / wāt syn barmhertichedē veel zyn / dan in
13 de handen der menschen. Hierom heeft de

Heere

Heere de peſtilencie in Iſrahel geſonden/ eñ daer iſſer vã Iſrahel gevallen ſeuẽtich duy ſent mannẽ: Eñ hy heeft dẽ Engel oot ge- 15 ſonden in Jeruſalem dat hy die ſlaen ſoude: eñ als die geſlagen woꝛde/ ſo heuet de Hee- re gheſien/ eñ heeft bermhertigheyt ghehadt ouer de groothept des quaets/ ende hy heeft gebodẽ den Engel die daer ſloech: T'is ge- noech/ laet nu v hant ophouden. Eñ de En- ghel des Heeren ſtont by den doꝛſchvloer C van Oꝛnan des Jebuſeiters/ Ende Dauid 16 opheſſende ſyn oogen heeft geſien den En- gel des Heerẽ ſtaende tuſſchẽ hemel eñ aer- de/ eñ een bloot ſwaert in ſyn hant ende ge- keert tegen Jeruſalem/ eñ ſy zyn nederghe- vallen/ ſo wel hy als de ouders gheclee̊t met hayren clederen/ metten aenlicht plat ter aerden. Eñ Dauid heeft tot Godt gheſeyt: 17 En ben ict niet die gheboden hebbe datmen t'volc telle ſoude? Jck bent die geſondicht hebbe/ ick bent die t'quaet gedaen hebbe: wat quaet heeft dit cudde ſchapẽ verdient? Heere myn Godt/ Jck bidde v/ laet v handt op my gekeert woꝛden/ eñ op myns vaders huys/ maer v volck en laet niet geſlagen woꝛden.

Eñ de Engel des Heeren heeft Gad ghe- 18 boden dat hy Dauid ſeggẽ ſoude/ dat hy op- gaen ſoude/ eñ timmeren eenen outaer den Heere den God inden doꝛſchvloer van Oꝛ- nan den Jebuſeiter. Hierom is Dauid op 19 gegaen na Gads woꝛt dat hy hem geſpꝛo- ken hadde wt den naem des Heeren. Eñ 20 doen Oꝛnan opgelien hadde/ eñ ghelien den Engel/ eñ ſyn vier ſonen met hem ſo hebben ſy henlieden geboꝛgen/ want op dien tyt ſo D doꝛſchte hy tarwe op den doꝛſchvloer. Al- 21 dus doen Dauid tot Oꝛnan quam/ ſoo ſach hem Oꝛnan/ eñ is hem te gemoete gecomen vanden doꝛſchvloer/ eñ heeft hem aenghebe- den plat neder gebuycht ter aerden. Ende 22 Dauid heeft tot hem gheſeyt: Gheeft my de plaetſe vã uwen doꝛſchvloer/ dat ick daer in eenen outaer den Heere mach timmerẽ/ alſo dat ghy ſo veel ſilvers neẽt als hy weert is/ eñ dat de plage mach ophoudẽ vanden volc- ke. Eñ Oꝛnã heeft tot Dauid geſeyt: Neẽt 23 dien eñ myn Heere de coninc doe al dat hem belieft/ maer oot gene ick offen totten brant- offer/ eñ de doꝛſchinſtrumentẽ tot hout/ ende terwe tot ſacrificie/ Jck ſalt al geerne geuẽ.

Eñ de coninc heeft tot hem geſeyt: T'en ſal 24 geenſins alſo geſchieden/ maer ick ſal ſilver geuen ſo veel als dien weert is/ want ick en behooꝛe v dat niet af te nemẽ/ eñ alſo Godt te offerẽ brantofferandẽ ſonder coſt. Hierõ 25 heeft Dauid gegeuen Oꝛnan vooꝛ de plaetſe ſes hondert ſiclen gouts van ſeer rechtẽ ge- wichte/ Eñ hy heeft daer den Heere eenen 26 outaer getimmert/ eñ hy heeft geoffert brãt- offeranden eñ vreedtofferanden/ eñ hy heeft den Heere aengeroepẽ/ eñ die heeft hem ver hoort dooꝛ t'vier vandẽ hemel op dẽ outaer des brantoffers/ Eñ de Heere heeft dẽ En- 27 ghel gheboden/ eñ hy heeft ſyn ſwaert in de ſcheyde gekeert. Hierõ Dauid terſtõt ſien- 28 de dat de Heere hem verhooꝛt hadde in den doꝛſchvloer vã Oꝛnan den Jebuſeiter/ heeft 29 daer ſlachofferandẽ gedoot tẽ offer. Eñ het tabernakel des Heeren dat Moyſes in de Exod. 40. a. woeſtyne gemaect hadde/ eñ den outaer der brãtofferandẽ was te dier tyt op de hoochde 30 tot Gabaõ/ Eñ Dauid en mochte niet gaẽ tot dẽ outaer/ dat hi daer God ſoude biddẽ/ wãt hi met wtnemẽde grootẽ grouwel vervaert was/ ſiende t'ſweert van des Heerẽ Engel.

Hoe Dauid maeckt gereetſchap om ſtẽ tempel te ſtichten, den welcken hy Salomon belaſt te doen maken, ende dat hy God dael neerſtelijck diene, vermanende de princen dat ſy hem by- ſtandich zyn. Dat xxij. Capittel.

1 Ende Dauid heeft gheſeyt: Dit is t'huys A Godts/ eñ deſen outaer is tot den brant- 2 offer van Iſrahel/ Eñ hy heeft gheboden datmen vergaderen ſoude alle de behcerde Heydenẽ tottet Jootſcher wet/ vandẽ lan- de van Iſrahel/ eñ hy heeft van dien gemaect ſteenhouwers om ſteenen te houwen ende eſſen te makẽ om t'huys Gods te timmerẽ. 3 Ooc heeft Dauid ſeer veel yſers bereyt tot de naghelen der doꝛen eñ tot de herren ende voetſcelen/ eñ van metael een ontellich ge- 4 wicht/ Eñ de cederen houten en mochtmẽ niet ſchattẽ/ wele de Sidoniters/ eñ die van 5 Tyro gebracht hadden tot Dauid. Eñ Da- uid heeft geſeyt: Salomon myn ſone is een cleyn kindeken eñ teer: ende t'huys dat ick den Heere timmeren wille moet ſulck we- ſen/ dat in allen landen vernaemt woꝛde. Hierom ſal ick hem te voꝛen bereyden dat daer toe nooteliyck is/ Eñ om deſe ſake heeft B hy voꝛ ſyn doot alle de coſten bereyt/ Eñ 6 hy heeft Salomon ſynen ſone gheroepen/ eñ hem gebodẽ dat hy een huys timmeren 7 ſoude den Heere den God vã Iſrahel/ Eñ Dauid heeft tot Salomon geſeyt: Myn ſone het was myn en wille/ dat ick ſoude timme- ren een huys den naem vandẽ Heere mynẽ 8 Godt/ Maer d'woꝛt des Heeren is tot my gedaen/ ſeggende: Ghy hebt veel bloets geſtoꝛt eñ ſeer veel ſtrydens gheſtreden/ ghy en ſult mynen naem geen huys mogen tim- meren/ ſo vele bloets geſtoꝛt hebben de voꝛt 9 my. De ſone die v geboꝛen ſal woꝛden/ ſal een ſeer geruſt man weſen: want ick ſal hem doen ruſten van allen ſynen vyandẽ int rom de: eñ om deſe ſake ſal hy vreedſamich ghe- noemt woꝛden/ eñ vrede ende ruſte ſal ick in 1. Reg. 7. b. 1. Iſrahel geuen alle ſyn daghen/ Hy ſal een Hebr. 1. a. 5. huys myn naem timmerẽ/ eñ hy ſal my tot 1. Reg. 5. b. 1. eenẽ ſone zyn/ eñ ick ſal hem tot eenen vader zyn: eñ ick ſal den ſtoel van ſyn conincryck vaſt maken ouer Iſrahel inder eewicheydt. 11 Hierom nu myn ſone de Heere zy met v/ eñ weeſt voꝛſpoedich/ ende timmert een huys den Heere uwen God/ gelyc hy vã v geſpꝛo- 12 ken heeft/ Eñ de Heere geue v ooc wyſheyt C eñ verſtant/ dat ghy Iſrael moecht regeren/ eñ bewaren de wet des Heeren wes Gods/ 13 want dan ſuldy mogẽ voꝛſpoedich zyn/ ſo dat ghy bewaert de geboden eñ de oꝛdeelen die de Heere gebodẽ heeft Moyſi/ dat hy die ſoude leeren Iſrahel: weert vroõ eñ doet mã- lick/ en vreeſt niet/ noch en vervaert v niet. 14 Siet ic heb in myn armoede te voꝛẽ bereyt

de costen vā des Heeren huys/ hondert duysent talenten gouts/ eñ duysentich duysent talenten siluers. Maer des metaels en des yſers en is geen gewicht/ wāt de grootheyt gaet boven t'getal. Steenen eñ houten heb ich bereyt tot alle de behoeften des wercks.

D Ghy hebt ooc seer veel constighe wercliē/ steenhouwers eñ metsers/ eñ constighe timmerlieden des houts/ eñ van allen constigen ambachtē seer verstandich/ om d'werc te maken/ van gout eñ siluer/ eñ metael eñ yſer des welcs geen getal en is. Hierō staet op eñ maket/ eñ de Heere sal met v zyn. Eñ Dauid heeft ooc bevolen alle den princē van Iſrahel dat sy Salomon synen sone helpen souden seggende: Ghy siet dat de Heere v God met v lieden is eñ dat hy v ruste gegeven heeft al om int ronde/ eñ dat hy allen v vyanden gelevert heeft in uwen handen/ eñ dat d'lant onderworpen is voor den Heere eñ voor syn volc. Hierom so geeft v herten ende v sielen dat ghy den Heere uwen Godt soecket eñ staet op/ eñ timmert een heylighe wooninge God den Heere/ dat de arcke van des Heerē verbōt gebracht worde/ eñ de vaten die den Heere gheheylicht zyn/ int huys dat den naem des Heeren getimmert wort.

Dauid out synde, Salomon eenen coninck gestelt hebbende, hy beschiet de officien der Leuiten, Ende Moyses kinders worden onder de Leuiten gherelt.

Dat xxiij. Capitel.

A DAuid dan out zynde eñ vol van daghen heeft Salomon synen sone coninck ghestelt ouer Iſrahel. Eñ heeft vergadert alle de princen van Iſrahel/ eñ de priesters ende Leuiten. Eñ de Leuiten zyn gherelt van twintich iaren eñ daer boven/ ende daer zyn ghevonden achtendertich duysent mannen/ van desen zynder wtgecorē eñ wtgeschey-
den ten dienste des Heeren/ vierentwintich duysent/ eñ der overſten eñ rechters ses duysent. Eñ voorts vier duysent doorwachters/ eñ so veel sangers den Heere singende
1.Par.c.2.1. met instrumentē die sy gemaect hadde om te singen. Ende Dauid heeftse bedeylt by de
huerten der kinderē van Leui te weten van Gerſon eñ Caath eñ Merari/ De sonē van Gerſon/ Leedan eñ Semei/ De sonen van Leedan de princē Jahiel eñ Zethan eñ Joel dry. De sonen vā Semei/ Salomith/ende Hoſiel/ eñ Aram dry: dit warē de princē der
B familien van Leedan. Maer de sonē van Semei Leheth eñ Iza/ eñ Jaus/ eñ Baria/ dese zyn de vier kinderē Semei: eñ Leheth was d'eerſte/ Iza de tweeſte/ Maer Jaus eñ Baria en hadden niet veel sonen/ eñ daer omzyn sy in een familie eñ in een huys gerekent. Caaths sonen/ Amram/ eñ Iſaar/
Exod.c.6.a. Hebron eñ Oziel/ viere. Amrams sonen
6.c.20. Hebr.5.b.5. Aaron eñ Moyses. Eñ Aaron is wtgeschey-
den dat hy dienē soude in de alderheylichſte plaetse/ hy eñ syn sonen inder eewicheyt/ eñ dat hy den welrieckenden offer den Heere ontstekē soude na syn behoorte/ eñ synē naē
Exod.c.d.11. 11.a.1. soude gebenedudē inder eewicheyt. Ende Moyses des mans Godts sonen zyn oock mede gerelt int geslachte van Leui. De so-
nen van Moyses Gerſom ende Eliezer.

Gerſoms sonen Subuel d'eerſte/ Ende Eliezers sonen waren Rohobia d'eerſte/ eñ Eliezer en hadde geen ander sonē. Maer de kinderē van Rohobia zyn boven maten seer vermenichvuldicht. De sonen van Iſaar/ L Salomith d'eerſte. De sonē van Hebron/ Jeriau d'eerſte/ Amorias de tweede/ Jahaziel de derde/ Jecmaan de vierde. De sonē van Oziel/ Micha d'eerſte/ Jeſia de tweede. De sonē van Merari/ Mooli/ eñ Musi. De sonē van Mooli/ Eleazar eñ Cis. Maer Eleazar is gestorven/ eñ hy en hadde geen sonen/ maer dochterē eñ de sonen vā Cis haerlieder broeders hebbense ghenomen/ De sonen vā Musi/ Moholi/ eñ Eder/ ende Jerimoth dry. Dit zyn de kinderē van Leui in haerlieder geslachten eñ familien princē by huerten eñ by t'getal der hoofden bi elckē besonder/ de welcke deden de werckē des dienſts vā des Heerē huys/ vā twintich iarē eñ daer bouen. wāt Dauid heeft geseyt: De Heere God vā Iſrahel heeft synē volcke ruste gegeven/ eñ de woninghen vā Jeruſalem tot inder eewicheyt. Eñ t'en sal der Leuiten dienſt niet toebehooren/ dat sy voorts meer dragen sullē het tabernakel eñ alle syn gherēetſchappē om te dienen. Eñ na de laetſte gebodē van Dauid salmē rekenē t'getal der kinderē van Leui vā twintich iaren eñ daer bouen. Eñ sy sullē zyn onder de hant van D Aarons sonē/ ten diēſte vā des Heerē huys/ in de poztalen eñ camerē/ eñ in de plaetse der suyueringen/ eñ in de heylige plaetse ende in alle de werckē des dienſts van des Heeren tempel. Maer de priesters sullē zyn ouer de voorgeleyde broden/ eñ tot dat sacrifitie der blocmē van mele/ eñ tot de platte coecken/ eñ ongheheefde broden/ eñ totter pannen/ eñ om te rooſtē/ eñ ouer alle de gewichten ende maten. Maer de Leuiten dat sy smorgens vroech staen soudē om te belyden eñ te singen den Heere/ desgelyks ooc aendē anont/ soo wel dat int offeren van de heel brantofferandē des Heeren/ als in de sabbothen eñ eerſte dagē der maendē/ eñ in de ander hoochtydē na t'getal eñ ceremonien van elckē dinge/ altyt voor den Heere. Eñ dat sy bewaren souden de bewarninghen van dat tabernakel des verbonts eñ de behoorlycke maniere der heylighen plaetsen/ ende de bewaringhe van Aarons sonen haerder broederen/ dat sy dienen in des Heeren huys.

De huerten der ghellachten van Eleazar, ende Ithamar, ten dienſte Godts, worden van Dauid beschict, Ende de huerten der Leuiten mede.

Dat xxiiij. Capitel.

A MAer de sonen van Aaron hadden dese Leuit.c.6.2. deylingen: Aarons sonen/ Nadab ende Abiu/ eñ Eleazar/ eñ Ithamar. Maer Nadab eñ Abiu zyn voor haren vader gestorvē sonder kinderē/ eñ het priesterſchap hebben bedient Eleazar/ eñ Ithamar. Eñ Dauid heeftse gedeylt/ dat is Sadoc van Eleazars sonen eñ Abimelech vā Ithamars sonen na haerlieder huerten eñ dienſt. Eñ daer syn ghevonden veel meer sonen van Eleazar

prin-

princelijcke mannen van Ithamars sonen. Ende hy heeft gedeylt henliedē (dat is dē kinderen vā Eleazar) princē na de familien selfden/ ende den sonē van Ithamar by harē familiē ende huysen achte. Voorts so heeft hy beyde de familien onder malcanderē gedeylt met lotē/ want sy warē princen der heyliger plaetsen ende Gods princē so wel van Eleazars sonē als vā Ithamars sonē. Ende Semeias Nathanaels sone de schrijuer een Leuijt heeftse beschreuē voor den coninc/ ende de princen/ ende voor Sadoc dē priester ende Achimelech Abiathars sone/ ende voor de princē der priesterlijcker ende Leuitelijcker familien een huys weic bouē d'ander was/ voor Eleazar/ ende een ander huys dat d'ander onder haer hadde voor Ithamar. Ende d'eerste lot quam wt voor Joiarib/ het tweede Jedei/ t'derde Harim/ t'vierde Seorim/ t'vyfte Melchia/ t'sexte Maiman/ t'seuenste Accos/ het achste Abia/ t'negēste Jesua het thiēste Sechenia/ het elfste Eliasib het twaelfste Jacim/ het derthiēste Hoppha/ het veerthiēste Ishaad/ t'vijftiēste Belga t'sesthiēste Emmer/ t'seuenthiēste Hezir/ het achthiēste Aphses/ t'negenthiēste Phetheia/ het twintichste Hezechiel/ het eenētwintichste Jachin/ het tweētwintichste Gamul/ het drientwintichste Dalaia/ t'vierentwintichste Maaziau. Dit waren hen buertē na haer dienstē dat sy in des Heerē huys gaen soudē/ ende na den behoorte onder de hāt vā Aarō haers vaders/ gelijck de Heere de God van Israhel bevolen hadde.

Maer der kinderē vā Leui die noch ouerbleuē waren/ vā Amrās sonē was Subael/ ende vā Subaels sonē Jehedeia/ Ende vā Rohobias sonē was de prince Jesias/ Maer Isaari Salemoths sone/ ende Salemoths sone Nahath/ ende syn sone Jeriahu d'eerste/ Amarias de tweede/ Jaziel de derde/ Jecmaā de vierde. Oziels sone Micha/ de sone van Micha Samur/ de broeder vā Micha Jesia/ ende Josias sone Zacharias/ De sonen vā Merari/ Moholi ende Musi. De sone Oziau Beno/ ende de sone vā Merari Oziau/ ende Sohani ende Zacchur/ ende Hebri. Maer de sons vā Moholi Eleazar die gheen kinderen en hadde. Maer Cis sonen Jerameel. De sonē van Musi Moholi/ Eder ende Jerimoth: dit zijn de sonen vā Leuita de huysen vā haren familien. Ende sy hebben oock loten gheworpen tegē haer lieder broeders Aarons sonē voor Dauid den coninc/ ende Sadoc ende Ahimelech/ ende voor de princen van de priesterlijcke ende Leuitelijcker familien/ soo wel de meeste als de minste/ het lot dryfde alle gelijckelijck.

Der worden van Asaph/ Heman ende Idithun/ die Gods ende Seliders waren/ hiltien vinden huysen besteldt door Dauid.

Dat xxv. Capittel.

ALdus hebbē Dauid ende d'oversten der heyre wighesheyden een deel der kinderen van Asaph ende Heman ende Jdithun die prophetere soudē opherpen ende plaetsen/ ende cimbalē na haerlieder getal/ dienende den dienste die henliedē toegeschickt was. Van Asaphs sonen/ Zacchur/ ende Joseph/ ende Nathania/ ende Asarela Asaphs sonen: onder Asaphs hant prophetserende by den coninck.

Maer Jdithun/ de sonen vā Jdithun Godolias/ Sori/ Jesrias/ ende Hasabias/ ende Mathathias de seste onder haers vaders Jdithuns handt/ die op de herpe prophetserde ouer de gene die dē Heere beledē ende loefden/

Heman ooc/ de sonen vā Heman/ Boccian/ Mathanian/ Oziel/ Subuel ende Jerimoth/ Hananias/ Hanani/ Eliatha/ Geddelthi/ ende Romenthiezer/ ende Jesbacasa/ Mellothi/ Othir/ Mahazioth. Alle dese warē Henans sonen des conincks sienders in de woorden Gods/ dat hy den hoorn verheffen soude: ende God heeft Heman gegeuen veerthien sonē ende dry dochteren. Sy warē alle gader onder haers vaders hāt bedeylt om te singē in des Heerē tempel op cimbalē/ ende psalteriē/ ende herpē/ ten dienste vā des Heerē huys by den coninck: te weten Asaph ende Jdithun ende Heman. Ende haerlieder getal was met harē broederē die des Heerē lofsanc leerden/ al te samē leeraers twee hondert achtentachtentich. Ende sy hebbē lotē geworpē na haerlieder buerten gelijckelijc/ so wel de meeste als de minste/ geleert beyde ende ongeleert.

Ende d'eerste lot is wtgegaen voor Joseph die vā Asaph was. Dat tweede Godolie hē ende synē sonen ende synen broederen die waren twaelue. Der derde Sacchur synē sonen ende broederē twaelue. De vierde Jsari synē sonen ende broederen twaelue. De vyfte Nathanie/ synen sonen ende broederen twaelue. De sexte Borcian synen sonen ende broederen twaelue. De seuenste Jsraela synē sonen ende broederē twaelue. Dat achste Jesaie synē sonen ende broederen twaelue. De negheste Mathanie synē sonen ende broederē twaelue. Het thiende Semeis synē sonen ende broederen twaelue. Dat elfde Azaeel synē sonē ende broederē twaelue. Dat twaelfde Hasabie synen sonē ende broederen twaelue. Der derthienste Subael synē sonen ende broederen twaelue. De veerthienste Mathathie synen sonen ende broederē twaelue. De vijfthiēste Jerimoth synē sonen ende broederē twaelue. De sesthiēste Hananie synē sonen ende broederē twaelue. De seuenthiēste Jesbacasa synē sonē ende broederē twaelue. Dat achthiēde Hanani synen sonen ende broederen twaelue. De negenthiēste Mallothi synen sonen ende broederē twaelue. Dat tsoenthiēste Eliatha synē sonen ende broederē twaelue. Dat eenētwintichste Othir synen sonen ende broederen twaelue. Dat tweentwintichste Gedelthi synē sonē ende broederē twaelue. Dat drientwintichste Mahazioth synē sonē ende broederen twaelue. Dat vierentwintichste Romenthiezer synen sonen ende broederē twaelue.

Hier begint het xxvi. Capittel. Ende hier worden beschreuen met poorte van wat huys sal bewaert syn. Ende wie de schatten sullen de heylighe vaten bewaren sullen.

Dat xxvi. Capittel.

MAer dit waren de heylighen der doorwaerders vanden Coriten Meselemia de sone van Core/ van Asaphs kinderen.

De sonen van Meselemias/ Zacharias/ d'eerste

d'eerste gebozen/ Jadihel de tweede/ Zabadias de derde/ Jathanael de vierde/ Elam de vyffte/ Johanan de seste/ Elioenai de seuenste/ Eñ de sonen vã Obededom/ Zemeias d'eerste gebozẽ/ Jozabad de tweede/ Joaha de derde/ Zachar de vierde/ Nathanael de vyffte/ Ammiel de seste/ Jssachar de seuenste/ Pholllathi de achtste/ wãt de Heere hadde hem gebenedyt. Maer Semeie synẽ sone zyn ooc sonẽ gebozen ouerste van harẽ familien/ wãt sy warẽ seer stercke mannen. Aldus waren de sonẽ van Semeias: Othni eñ Raphael/ eñ Obed/ Elzabad eñ syn broeders seer stercke mannẽ/ Eliu ooc/ eñ Samachias/

alle dese vã Obededoms sonen/ sy eñ hen sonen/ eñ broeders seer sterck om te dienen/ tweentsestich van Obededom. Maer de sonen van Meselemie eñ hare broeders seer sterche mannẽ achthien. Eñ vã Hosa/ dat is/ van de sonen vã Merari/ Semri de prince (want hy en hadde geenen eerste ghebozen/ eñ daerom hadde hem syn vader gestelt tot eenẽ prince) Helcias de tweede/ Tabelias de derde/ Zacharias de vierde/ alle dese sonẽ eñ broederẽ van Hosa warẽ derthien/ Dese zyn ghedeylt in doozwachters/ dat sy altyts als princẽ der bewaringen/ gelyc hen broeders/ dienen souden in des Heeren huys.

Hierom zyn de loten gelyckelyc gewozpẽ/ den cleynẽ eñ den grootẽ by haren familien/ tot elcke poozte. Aldus is d'lot van den oosten genallẽ Selemie. Maer Zacharie synen sone den seer wysen eñ geleerden man/ is by loterye gevallen de noozdyde. Ende Obededom met synẽ sonen/ aen t'suyden/ in welcke deel des huys was den raet der ouders. Sephim eñ Hosa aen den westẽ/ by de poozte die leydt na dẽ wech des opgangs/ een bewaringe tegen de bewaringe. Maer aen den oosten ses Leuiten eñ aendẽ noozdẽ vier sdaechs: eñ aendẽ zuydẽ desgelyes in dẽ dach vier: eñ daer den raet was twee ende twee. Eñ inder doozwachters camerkens aendẽ westen vier indẽ wech/ twee in elcke vã de camerkens. Dit zyn de deylingẽ der doozwachters der sonẽ van Core eñ Merari. Maer Achias was ouer de tresoozẽ vã dat huys des Heerẽ/ eñ ouer de gerentschap der heyliger plaetsen. Eñ de sonen vã Ledan/ de sonen vã Gersonni: vã Ledan warẽ princẽ der familiẽ Ledan eñ Gersonny/ Jeheli. De sonen van Jeheli Zathan eñ Joel/ syn broeders ouer de schatẽ van des Heerẽ huys/ den Amraniten/ eñ Jssaciten/ ende Hebroniten/ eñ Oziehelitẽ. Maer Subael de sone van Gerson eñ Moyses sone was de ouerste gestelt vandẽ tresoozen. Ende syn broeder Eliezer wiens sone was Rababia/ eñ de sone vã desen Jsaias/ eñ dees sone Joram/ eñ dees sone was oock Zechri/ eñ dees sone Selemith/ Dyselue Selemith eñ syn broeders warẽ ouer de schatẽ der geheylich den/ welc de coninc Dauid geheylicht heeft/ eñ de princẽ der familien/ ende de duysentste mannẽ/ eñ de honderdste mannẽ/ eñ de capitepnẽ des heyrs/ vandẽ oorlogen eñ vrouen der stryden/ welc sy geheylicht haddẽ tot vermakinge eñ buysraet van des Heeren tempel. Eñ alle dese dingen heeft Samuel de ziender geheylicht/ eñ Saul de sone vã Cis/ eñ Abner de sone van Ner/ eñ Joab de sone Sarnic: eñ alle die haddẽ dese dingen geheylicht dooz hãt Selemiths eñ synder broederen. Maer ouer de Jsaaritẽ was Chonenias/ eñ syn sonen warẽ tot de werckẽ vã buyten ouer Jsrahel om die te leeren ende te vonnissen. Maer van dẽ Hebroniten Hasabias eñ syn broeders seer stercke mannen duysent eñ seuenhondert warẽ ouer Jsrahel ouer de Jordane teghen den westen/ in alle de wercken des Heeren/ eñ tot des coninx dienst. Maer de prince van den Hebronitẽ was Jeria/ na haerlieder familien ende geslachten. Jnt veertichste iaer van Dauids coninckryck zyn sy gelet eñ zyn gevonden seer stercke mannen/ in Jazer Galaad/ eñ syn broeders van stercker ouderdom/ twee duysent seuen hondert princẽ der familien. Ende de coninck Dauid heeftse gestelt ouer de Rubeniten/ ende Gaditen/ ende de helft van Manasses gheslachte/ tot allen Godts ende des coninx diensten.

Hier wordẽ verhaelt twaelf princen die elck by maentsschare ouer vierentwintich duysent capiteynen waren: eñ ooc wordẽ gestelt de princen der ghestachten der scharen, eñ des coninx goet.

Dat xxvij. Capitel.

Ende de kinderen vã Jsrahel na haerlieder getal warẽ princẽ der familiẽ/ hooftmannen ouer duysent/ eñ ouer hondert ende ouerstẽ die den coninc diendẽ na haerlieder scharẽ ingaẽde eñ wtgaende tot elcker maẽt besõder int iaer: eẽ yegelic was ouerste ouer vierentwintich duysent mannen. Der eerster schare in d'eerste maent was de ouerste Jesboam Habdiels sone/ ende onder hem vierentwintich duysent. Van Phares sonen een prince vã alle den princẽ int heyr in d'eerste maent. Der tweeder maent schare hadde Dudia den Ahohiter/ eñ na hem een ander bi name Macelloth/ de welcke regeerde een deel des heyrs vandẽ vierentwintich duysenden. Eñ de hooftman vãder derder schare in de derde maent was Banaias Joiadas sone de priester/ eñ in syn deylinge waren vierentwintich duysent. Dit is Banaias de alder stercste onder de dertich ende boue de dertich/ eñ ouer syn scharẽ was Amizadab syn sone. De vierde in de vierde maẽt Azahel Joabs broeder/ eñ Sabadias syn sone na hem/ eñ in syn schare vierentwintich duysent. De vyffte in de vyffte maent de prince Samaoth de Jezeriter/ eñ in syn schare vierentwintich duysent. De seste in de seste maent Hira Acces sone een Thecuiter/ ende in syn schare vierentwintich duysent.

De seuenste in de seuenste maent/ Helles de Phalloniter vã Ephraims kinderẽ/ eñ de in syn schare vierentwintich duysent. De achtste in de achtste maẽt/ Sobochai de Husathiter vã t'geslachte vã Sarahi/ ende in syn schare vierentwintich duysent. De negenste in de negenste maẽt Abiezer de Anathothiter van de kinderen Jemini/ ende in syn

schare

ſchare vierentwintich duyſent. De thienſte in de thienſte maent/ Marai/ eñ hy was een Netophathiter van t'geſlachte Sarahi/ eñ in ſyn gheſlachte vierentwintich duyſent.

De elfſte in de elfſte maent/ Banaias de Pharathoniter van Ephraims kinderen/ eñ in ſyn ſchare vierentwintich duyſent. De twaelfſte in de twaelfſte maent/ Holdai de Netophathiter van Gothoniels gheſlachte/ ende in ſyn ſchare vierentwintich duyſent.

L Maer ouer de geſlachten in Iſrahel waré deſe/ Ouer de Rubeniten was de hooftman Eliezer de ſone van Sechri. Ouer de Simeoniten was de hooftman Saphatias de ſone Maacha. Ouer de Leuiten Haſabias Camuels ſone. Ouer de Aaroniten Sadoc.

Ouer Iuda Eliu Dauids broeder. Ouer Iſſachar/ Amri Michaels ſone. Ouer de Zabulonité Iesmaias de ſone van Abdias. Ouer de Nephthaliten/ Ierimoth de ſone van Ozriel. Ouer de kinderen van Ephraim Oſee de ſone Ozazin. Ouer de helft van Manaſſes Joel de ſone Phadaie. Eñ ouer de helft van Manaſſes gheſlachte in Galaad Iaddo de ſoné Sachatie. Maer ouer Beniamin Iaſiel de ſone van Abner. Eñ ouer Dan was Ezriel Ierohams ſone. Dit waren de princen der kinderen van Iſrael.

Ende Dauid en heeftſe niet willen tellen van twintich iaren nederwaerts/ want de Heere hadde gheſeyt dat hy Iſrahel vermenichuuldigen ſoude gelijc de ſterren des heuels/ Joab de ſone Saruie hadſe begonſt te tellen/ eñ hy en heuet niet voldaen/ want daerom was de gramſchap op Iſrahel ghenallé/ eñ daerom en is t'getal der ghedor die geteelt waren niet ouergeſtelt in de iaerlijcke cronyckē des conincs Dauid. Eñ ouer D des conincks treſoozen was Aſmoth Adiels ſone. Maer ouer de ſchatten die in de ſteden waren/ eñ in de dozpen/ eñ in de tozen was Jonathan de ſone Oſie. Eñ ouer dat lantwerc eñ de ackerlicdē die d'lant bondē was ouerſte Ezri de ſone Chelub/ Eñ ouer de wyngaerdeniers was Semeias de Romatither/ eñ ouer de wynkelderē was Sabdias de Aphoniter/ Eñ ouer de olijfgaerden eñ vijchgaerden welc in de platte veldē waren was Balanam de Gederiter/ Maer ouer de olie kelders was Joas. Eñ ouer dat groote vee/ de welcke weydden te Saron/ was ouerſte Setrai de Saroniter. Ende ouer de oſſen in de valleyen was Saphat de ſone vā Adli/ Maer ouer de kemels was Obil de Iſmaheliter/ eñ ouer de ezelen was Jadias de Meronathiter/ Eñ ouer de ſchapē Jazis een Agarenus man. Alle deſe waren princē ouer des conincs Dauids rycdom. Maer Jonathan Dauids oom was raetſman/ een voorſienich man eñ geleert/ hy ende Jahiel Hachamonis ſone waren met des conincks ſonen/ Ende Achitophel was oock des coninc raetſmā. Eñ Chuſai de Arachiter was des conincs vrient: Na Achitophel was Joiada de ſone Banaie/ eñ Abiathar/ Maer de pzince van des conincs heyr was Joab/

Dauid bereydt hebbende al dat tot t'maeckſel des tempels van noode was/ hy vermaent Salomon ende de ander princen tot d'onderhouden der gheboden Gods/ beſchrijuende een maniere van timmeren des tempels.

Dat xxviij. Capittel.

A DAuid heeft dan t'ſamen geroepen alle de princen van Iſrahel/ de hooftlieden der geſlachten/ eñ de ouerſten der ſcharen/ die dē coninck dienden/ de duyſent mannen/ eñ de hondert mannen/ eñ die ouer den rycdom eñ beſittinge des conincs waren/ eñ ſyn ſonen metten geſneden camerlingen/ eñ de machtighe eñ alle de ſterckſte des heyrs in Ieruſalem. Eñ als de coninck opgeſtaen was eñ ſtōt/ ſo heeft hy geſeyt: Hoort my myn broeders eñ myn volc: Ic heb gedacht dat ic timmerē ſoude een huys daer de arcke van des Heerē verbōt ruſtē ſoude/ eñ een voetbācke vā ons Gods voetē/ eñ ic hebt al bereyt om te timmeren. Maer God heeft my gheſeyt: * Reg.7.b.11
Ghy en ſult mynē naem geē huys timmerē/ om dat ghi een orlooghs mā zijt eñ bloet geſtort hebt. Maer de Heere God vā Iſrahel heeft my gecozē vā t'geheel huys myns vaders/ dat ic ſoude weſen een conmt ouer Iſrahel inder eewicheyt: wāt vā Iuda heeft hi de princē gecozen/ Hoozts vā Judas huys/ myns vaders huys/ eñ vā myns vaders ſonē heeft hem beliefr dat hy my kieſen ſoude B
eenē coninc ouer geheel Iſrael. Eñ ooc vā Sapien.9.b.7.
mynen ſonē (wāt de Heere heeft my veel ſonen gegeuē) heeft hy Salomon mynē ſone gecozē dat hy ſitten ſoude op dē ſtoel vā des Heerē conincrijc ouer Iſrael/ eñ hi heeft mi geſeyt: Salomon v ſone ſal myn huys timmeren eñ myn voozhouē: want ick heb hem voor my tot eenē ſone gecozē/ eñ ic ſal hē tot eenē vader weſen/ eñ ic ſal ſyn rijc veſtigen tot inder eewicheydt/ iſt dat hy volherdert te doē myn gebodē eñ rechtē/ gelijc oock heden.

Hierom nu voor de geheel vergaderinge vā Iſrael/ daert onſe Heere hoort/ bewaert eñ ſoert neerſtelijc alle de gebodē des Heerē ons Gods. dat ghy dat goede lāt beſitter eñ dat ghy die achterlatet uwē kinderē na v tot inder eewicheyt. Maer ghi Salomon myn ſone kent den God vs vaders eñ diēt hem met een volcomē herte/ eñ met eenen willighen moede. want de Heere onderſoert alle Pſal.7.c.10.
herten/ eñ alle de gedachten der verſtanden verſtact hy. Iſt dat ghy hem ſoeckt/ ghy ſult hem vindē. Maer iſt dat ghy hem verlaet/ ſo ſal hy v wechworpē inder eewicheyt. Hierom nu aengheſien dat de Heere v verkoren heeft dat ghi timinerē ſoudt t'huys der heyligher woninghē ſo wert verſtercr/ eñ volbrēgt dat. Eñ Dauid heeft Salomon ſynen ſone C
gegeuen t'bewoirp des portaels/ eñ des tempels eñ der ſchatcameren/ ende der eedtcameren/ eñ der ſlacpcamerē int heymelheſt/ ende van t'huys der verſoeninghen: ende ooc mede van allen die hy ghedacht hadde voorhoricli/ wijde cameren int ronde/ tot de ſchatten van des Heeren huys/ ende tot de ſchatten der heyliger dingen/ eñ der prieſterlicker ende Leuitelicker beylingen tot allen des Heeren wercken/ ende tot alle de

ghereet-

ghereetschappen des dienſts van des Heerē tempel. Gout met gewichte na alle de ge-
reetschappen des dienſts beſonder. Eñ ooc gewicht vā ſiluer na de verſcheydē maniere
der gereetschappē eñ der werckē. Eñ ooc
tot de guldē candelarē eñ tot haer luchters/ gout na de mate vā elckē candelaer eñ luch-
ter. Deſgelyes oot tot de ſiluerē candelarē/ eñ tot harē luchters / na dat onderſcheet der
maten heeft hy t'gewicht des ſiluers ghegeuen. Ooc heeft hy gout gegeuen tot de ta-
felen der voorleggunge / na de verſcheydenheyt der tafelen deſgelyes oock ſiluer tot de
ander ſiluereu tafelen. Eñ tot de crauwel-
kens eñ fiolen / eñ wieroocvatē vandē puer-
ſten goude eñ tot de gulden leewkens na de maniere der maten heeft hi t'gewicht wtge-
deylt tot elcken leeuken. Deſgelyes ooc tot
ſiluereu leeuwē heeft hi verſcheydē gewicht
D van ſiluer wtgeſcheydē. Eñ tot dē outaer
daermen den welrieckendē offer op offert/ heeft hy d'alderpuerſte gout ghegeuen / dat-
men daer af makē ſoude gelyckenſſe vā ce-
nen wagen der Cherubims haer vleugelen wtreyckende / eñ bedeckēde de arche vā des
Heeren verbont. Alle de ſe dingē (ſeyt hy) zyn tot my gecomen geſchreuē met des Hee-
ren hant dat ick verſtaen ſoude alle de wer-
ken vā dat bewerp. Eñ Dauid heeft oock Salomon ſynē ſone geſeyt: Hebt v manlyc/ eñ weeſt vroom eñ maket;en vreeſt niet/ eñ
en verſaert v niet: wāt de Heere myn God ſal met v zyn/ eñ hy en ſal v niet afgaē noch
verlaten / tot dat ghy volbracht hebt alle de wercken des dienſts van des Heeren huys.
Siet de deylingen der Prieſters ende der Leuiten tot allen dienſten van des Heeren huys ſtaen v by / ende ſy ſyn bereet / ende ſoo
wel de princen als t'gheme yn volck weten oock wel te doen allen v geboden.

Hier worden verhaelt alle de coſten die Dauid bereyt heeft tonter timmeringe des tempels, Eñ de princen ende t'volc geuen daer noch giften toe, Dauid Godt benedijdende bidt voor Salomon ende voor t'volck. Ende Salomon wert anderwerf coninck geſalft voor ſynen vader, die inde xl. iaer ſyns rijcks ſtarf in vrede. Dat xxix. Capittel.

A Ende Dauid de coninck heeft gheſproken tot alle de vergaderinge: Salomon myn-
nen ſone heeft Godt ſonderlinge verkoren/ die noch een kint eñ teerkens is. want het
werc is groot / aengeſien dat de woninghe gheenen menſch / maer Gode bereyt wordt.
Maer ick heb met alle myn crachtē bereyt de coſten van myns Gods huys / Gout tot de gulden gereetſchappen / eñ ſiluer tot ſiluc-
ren gereetſchappen / eñ metael tot metalen/ yſer tot yſerē hout tot houten / eñ onichinus ſteenen / eñ gelyc ſtybinus ſteenen / eñ vā ver-
ſcheyden verwen / eñ alderhande coſtelycke ſteenen eñ marmerſteenen van parien ſeer
ouervloedelyck. Eñ bouē deſen die ick ge-
offert hebbe int huys myns Gods van my-
nen eygenen goede gheue ick gout eñ ſiluer tot myns Gods tempel / wtgenomen de din-
gen die ic bereyt hebbe tot dat heylich huys.
B Dry duyſent talenten gouts van Ophirs gout / eñ ſeuen duyſent talentē vandē ſuyſtē
ſiluer om te vergulden de muren des tem-
pels / Eñ ſo waer t'gout vā noode is / van goude / eñ ſoo waer dat ſiluer van noodē is / ſullen de werchē van ſiluer gemaect worde
door de handē der conſtelycker werckluden. Eñ is dat yemant vrywilligelyck offert die vulle ſyn hant hedē eñ offere dat hi wilt den
Heere. Hierom hebben geloeft de princen der familien eñ hooftlieden der ghellachten vā Iſrahel / eñ de hooftmannē ouer duyſent mannen / eñ de houdertſte mannen / ende de
princen der princē van des conincx beſtim-
gen. Eñ ſy hebbē gegeuen totten wercken van des Heeren huys vyf duyſent talenten gouts / eñ thien duyſent ſiluereu penningē / eñ thien duyſent talentē ſiluers / eñ achthien duyſent talentē metaels eñ ooc hondert duy
ſent talentē yſers. Eñ by wien dat geſteen ten gevonden waren die hebbenſe gegeuen in de ſchatte van des Heeren huys door de
hant van Jahiel de Gerſoniter. Eñ t'volck C heeft hem verblyd als ſy de heloften vry-
willichlyc geloefden / want met gheheelder herten offerden ſy die den Heere. Eñ Dauid de coninc heeft hem ooc verblyt met grooter
blyſchappen. Eñ hy heeft den Heere gebe-
nedyt voor de geheel menichte / eñ hy ſeyde: Gebenedyt zydy Heere Godt van Iſrahel ons vāder vander eewicheydt tot inder ee-
wicheyt. Wāt uwe is o Heere de grootdadicheyt eñ machticheit eñ glorie eñ victorie/ eñ v zy lof want alle dat indē hemel is eñ in
der aerdē is uwe:uwe is Heere het ryck / eñ
ghy zyt bouē alle princen / uwe zyn de ryc-
dommen eñ uwe is de glorie ende ghy hebt heerſchappye ouer al in v handt is cracht eñ
mogentheyt / in v hant is de grootheyt ende
t'ghebot van allen dinghen. Nu dan hier D
omme belydē wy v onſe God eñ louē uwen
heerlychē naem. Wie ben ic eñ wat is myn volc / dat wy v ſoudē mogen alle deſe dingē
gelouen; Alle dingen zyn uwe eñ t'gene dat wy van uwē handen ontfangen hebben / dat
hebben wy v ghegeuen. Wāt wy zyn wt-
landers voor v eñ vremdelingen gelyc alle onſe vaders. Onſe dagē zyn gelyc een ſcha- Sap. 2. b.
duwe op de aerde eñ daer en is geen geduc-
richeyt. O Heere onſe God alle deſe groo-
te menichvuldicheyt die wy bereyt hebben om dat ghetimmert ſoude worden een huys voor uwen heyligen naem / dat is van uwer
hant / eñ alle dingen zyn uwe. Ick weet wel E
myn Godt dat ghy de herten onderſoect eñ de ſimpelheyt bemint. Daerom heb ick in de ſimpelheyt myns herten blydelyck geoffert alle deſe dingen eñ v volc dat hier gevonden
is heb ic met grooter blyſchap gelien v gif-
ten offeren. O Heere Godt vā Abraham / eñ Iſaac / eñ Iſrahel onſer vaderen bewaert
inder eewicheyt deſen wille van haerlieder herten / en lact alzyt tot uwer eerē deſe mey-
nunge blyvē. Salomon myнen ſone geeft ooc een volmaect herte / dat hy bewaere v ge-
boden / v getuygeniſſen eñ v ceremonien / en dat hy deſe al doe / ende dat hy timmere dat
huys / welcks coſten ick bereyt hebbe.

Ende

Eñ Dauid heeft der geheelder vergaderin-
gen geboden: Gebenedyt den Heere onsen
God. Eñ alle de vergaderinge heeft gebene-
dyt den Heere haerder vaderē God/ende sy
hebben henlieden nedergebuycht/eñ hebben
God aengebeden/ ende daer na den coninc.
F Eñ sy hebben den Heere slachofferanden
ten offer gedoot/ eñ sy hebben heel brantof-
feranden geoffert des ander daechs duysent
stieren/duysent rammen/duysent lammeren
met haren voechtighen offeranden / eñ met
allen de behoorten seer overvloedelyc in ge-
heel Israhel. Eñ sy hebben geten ende ge-
dronken voor den Heere op dien dach met
groote blyschap/ Ende sy hebben Salomon
Dauidssone anderwerf gesalft. Eñ sy hebbē
hem ghesalft den Heere tot eenen prince/ eñ
3.Reg.1.a. Sadoc tot eenen oversten priester. Eñ Sa-
lomon heeft geseté op des Heeren tyestoel/
tot eenen Coninch in Dauids syns vaders
plaetse/eñ heeft eenen voegelyc wel behaecht:
eñ gheheel Israhel heeft hem onderdanich
geweest. Eñ ook alle de princen eñ mach-
tigen/ ende alle de sonen des conincks Da-
uid hebben de hant ghegeven/eñ zyn onder-
danich gheweest Salomon den Coninck.
Aldus heeft de Heere Salomon groot ge-
macht over gheheel Israhel/eñ hy heeft hem
de glorie des coninckryes ghegeven/alsulcke
als noyt coninck van Israhel voor hem ge-
B hadt en hadde. Aldus heeft Dauid de sone
3.Reg.10.d.11 van Isai geregneert over gheheel Israhel/
Eñ de dagen welck hy gheregneert heeft
over Israhel waren veertich iaren. In He-
bron heeft hy gheregneert seven iaren/ eñ in
Jerusalem dryendertich iaren. Ende hy is
gestorven in goeder onderdom/ vol van da-
gen eñ rychdommen/eñ glorie: eñ Salomon
syn sone heeft voor hem geregneert. Maer
de eerste eñ leste geschiedenissen Dauids des
conincs zyn geschreven int boec vāSamuel
de siender/ eñ inden boeck Nathan des pro-
phoets/ ende int boeck Gads des sienders:
eñ van alle syn ryck eñ vromicheyt / ende
der tyden die onder hem geleden zyn/t'zy in
Israhel / oft in alle de ryken van aertryck.

Hier eyndt dat eerste boeck
Paralipomenon.

Dat tweede boec Paralipo-
menon: dat is, der Cronijcken.

Als Salomon syn offerande ghedaen hadde in Gabaon, God die openbaert hem ende gheeft hem wijsheyt die hy begeerde, ende daer toe noch glorie ende schat.

Dat eerste Capitel.

A Ldus is Salomon Dauids sone
Leg.3.a.1. versterct in syn ryck eñ de Heere
was met hem/ ende hy heeft hem
groot gemaect seer hoochlic. Eñ
Salomō heeft geheel Israhel be-
nolen dē hooftmannen over duysent/ eñ den
hōdert mannē/ eñ dē voorstē/ eñ den rechters
vā geheel Israel/ eñ dē princē vā de familiē/
Eñ hi is met de geheel menichte gegaē op
de hoochde in Gabaō/daer dat tabernakel vā
des Heerē verbōt was/ het welcke Moyses
des Heerē knecht gemaect hadde in de woe-
stijne. Maer de arcke des Heerē hadde Da-
uid bracht vā Cariathiarim ter plaetsen die
hy haer bereyt hadde/eñ daer hy haer een ta-
bernakel wtgespannē hadde/dat is in Jeru-
salē. Eñ den metalē outaer den welckē ge- B
maeckt hadde Bezeleel de sone van Uri des Exo.31.a.1.
soōs Hur/was daer voor dat tabernakel des
Heeren: het welcke Salomon ook versocht
heeft eñ alle de vergaderinge. Eñ Salomō
is opgegaē totte metalē outaer voor dat ta-
bernakel vā des Heerē verbont/ eñ hy heeft
daer op geoffert duysent slachofferādē. Eñ
siet inde seluē nacht heeft hem God geopen-
baert seggēde: Begeert dat ghy wilt/ dat ick
v gheve. Eñ Salomō heeft God geseyt: Ghy
hebt met Dauid myné vader groote bar-
hertigheyt gedaē/eñ ghy hebt my coninc ge-
macht voor hem. Nu dā hierō Heere God/
laet volbrocht worden v woort d'welc ghi ge
loeft hebt Dauid myné vader/wāt ghy hebt
mi coninc gemaect over v groot volc d'welc
C so ontellick is als dat stof der aerdē. Geeft 1.Par.22.b.
my wijsheyt eñ verstandicheyt/ dat ic ingae/ Sap.9.b.10.
eñ wtgae voor v volc. want wie mach dit v
volc d'welc so ontellick is/ weerdelicht be-
rechten? Eñ God heeft tot Salomō geseyt:
Om dat dit uwer hertē meer behaecht heeft/
eñ dat ghy niet en hebt begeert rychdommen
ende substancie eñ glorie/ noch de sielen der
geender die v haten/ noch ooc niet veel da-
gender leevens/ Maer hebt begeert wijsheyt
eñ wetētheyt/ dat ghi myn volc sout mogen
berechten daer over dat ic v coninc gemaect
hebbe. So is v wijsheyt eñ wetentheyt ge-
gevē. Maer rychdommē eñ substācie eñ glorie
sal ic v gevē also dat nemāt onder de coninc-
gen noch voor v noch na v en sal geweest zyn
was gelijc. Aldus is Salomon gecomē van D
de hoochde vā Gabaon in Jerusalē voor dat 1.Re.10.d.26
tabernakel des verbōts/eñ hy heeft over Is-
rahel geregneert. Eñ hy heeft voor sy schuē
vergadert wagenen eñ rosvolck/eñ hy brocht
gehadt duysent eñ vierhondert wagenen eñ
twaelf duysent ruyters te peerde/ eñ hem
beliefde te zyne in de wagen stedē eñ met den
coninc in Jerusalē. Eñ de coninc heeft gout
eñ silver gegevē in Jerusalē gelijc steenē/eñ
cedorboomē als wilde vijchboomē/de weer-
de te platte lande wassen in grooter menich
ten. Eñ hem worden gebracht peerden wt 1.Re.10.d.28
Egypten eñ van Coa vā des conincs coop-
lieden/de welcke reysden eñ cochtē een wa-
ghen gespan van vier peerden om den prijs
vā seshōdert silverē penningē/eñ een peert
om hondert eñ vyftich des gelycx worde bē
coop gehouden vā alle der Cetheen coninc-
ryken/ende van de coninghen van Syrien.

Als Salomon werckheden ghestelt heeft om den tempel te stichten, so sandt hy aen Hiram om eenen bequamen meester, ende om houtbrekers.

Dat ij. Capitel.

E Nde Salomō nam vast voor hem te tim A
meren een huys des Heerē naem nā een
palleys voor hem selue. Eñ hy heeft geteelt
sevenentwintich duysent mannen meeren schou-
ders

ren dragende/ eñ tachtētich duysent die steenen houwen souden in de geberchten/ ende haer lieder ouersten dry duysent/ eñ ses hondert. Eñ hy heeft oock gesonden tot Hiram den conine van Tiro seggende: Gelijc ghy gedaen hebt met Dauid mijnen vader ende hebt hem gesondē cederen houten/ dat hy sy seluen een huys timmerē soude/ daer hy ooc in gewoont heeft/ also doet ooc met mi dat ic mach timmeren een huys den name vanden Heere mijnē Godt dat ic dat mach heyligheu om welrieckende offeranden te ontsteken voor hem/ende om specerijen te doen roocken/ eñ een ewighe voorlegginge der broodē/ ende tot heel brantofferanden des morgēs eñ des auonts/ eñ op de Sabboths dagen ooc/ eñ op de nieuwe maenden/ eñ in de feesten vanden Heere onsen Godt inder ewicheyt: de welcke Israhel behoren zijn.

Want het huys dat ick begeere te timmeren is groot aengesien dat ons Godt groot is bouen alle godē. Daerom wie sal machtich genoech mogen zijn dat hy hē een weerdich huys sal maken? ist dat den hemel eñ de hemelen der hemelen hem niet en connen begrijpen: hoe groot ben ick dat ic hem soude moghen een huys timmeren? Maer alleen daer toe dat de welrieckēde brantoffer voor hem soude ontsteken worden. Dierō sendt my eenen geleerden man die wercken can in gout/ eñ silver/ metael eñ yser/ in purpur eñ roode zijde/ende hemel blauwe zijde/ eñ die ooc can de conste van snijden wtgegroefde wercken met den constigen werckliedē die ick met my hebbe int Jootsche lant/ eñ in Jerusalem de welcke Dauid mijnē vader te voren berept heeft. Oock so sent my cederen houten/ eñ archentijnē houten/ eñ pijnboom houten van Libanus bosch. Want ick weet wel dat v knechten connen houten afhouwē vā Libano/ eñ mijn knechtē sullen met uwē knechten zijn/ dat my veel houten mogē bereyt worde. Wāt t'huys dat ic begeer te timmeren is seer groot eñ heerlic. Dier en bouen sal ic den werckliedē die de houtē houwē sullen/ uwen knechten geuen tot spijse twintich duysent chozen maten terwen/ eñ oock also vele chozen maten gersten/ eñ twintich duysent maten olien. Eñ Hiram de conine van Tyro heeft gheseyt door eenen brief die hy Salomon gheschonden hadde: Om dat de Heere sijn volc heeft bemint/ daerom heeft hy v doen regneren ouer henlieden. Ende daer toe sprac hy noch seggende: Gebenedijt sy de Heere de Godt dan Israhel die hemel eñ aerde gemaect heeft/ die Dauid den conine gegeuen heeft eenen wijsen eñ geleerden eñ verstandigen eñ voorsienighen sone/ dat hy timmeren soude den Heere een huys/ eñ een palleys voor sy selue. Dierom heb ic v gesonden eenen voorsienigen eñ seer constigen man Hiram mijnē vader/ eender vrouwē sone van Dans dochterē wiens vader was een man van Tyrien/ de welcke sal weten te wercken in gout eñ silver metael eñ yser/ eñ marmorsteenen eñ houten/ in purpur ooc eñ hemelblau zijde/ eñ in edel lijnwaet eñ roode zijde/ eñ die ooc wel can groeuē alderhande maniere van gesneden werc/ eñ voorsienlick vindē al wat in een werc van noode is met uwen werckliedē eñ metten werckliedē mijns heerē Dauids uws vaders. Dierom de terwe eñ gherste eñ olie eñ wijn die ghy beloeft hebt mijn heere sent uwē knechten. Eñ wy sullen houtē van Libano houwen/ so veel als v van noode sullen wesen/ eñ wy sullen die brenghen met vloten door de zee Joppe/ Maer uwen last sal sijn die te voeren in Jerusalem. Dierom heeft Salomon gheteelt alle de mannen vanden Heydenen bekeert ter Jootschap die in d'landt van Israhel waren/ na de tellinge welc sijn vader Dauid gheteelt hadde: ende daer isser genonden hondert ende dryenvijftich duysent/ ende seshondert. Eñ hy heeftter van dien ghemaeckt tseuentich duysent die met den schouderen lasten draghen souden/ende tachtentich duysent die steenē wten gebercheten houwen souden: maer dry duysent eñ ses hondert ouersten van des volcs werck.

Den tempel wordt ghemaeckt met een portael, een zeyl, ende met twee columnen voor de doren des tempels.

Dat iij. Capittel.

A ENde Salomon heeft begonst des Heerē huys te timmeren in Jerusalem/ op den berch Moria/ die Dauid sijnē vader getoont was/ ter plaetsen die hy dien huyse bereydt hadde in den dorschvloer van Oznan dē Jebuseiter: Ende hy heeft begonnen te timmeren in de tweede maēt int vierde iaer vā sijnen ryche. Eñ dit zijn de fondamentē die Salomon geleyt heeft om te timmeren dat huys Gods/ In d'eerste mate der lengden van ellich cubitus/ eñ der breydden van twintich cubitus. Maer het portael voor de voorste sijde de welcke wtgestrect was in de lengde na de mate van des huys breyde/ was van twintich cubitus: voorts was de hoochde van hondert eñ twintich cubitus: eñ hi heeft dat vergult van binnen met d'alder puerste gout. Eñ het meeste huys heeft hy geschut met houten berderen van abeelboomen/ eñ platen van sijnē goude heeft hy daer aen vast ghellaghen ouer al: eñ hy heeft B daer in gesneden palmboonen/ eñ gelijc kerenkens malcanderen omvanghende. Hy heeft ooc t'pauimēt des tempels beleyt met seer costelijcke marmorsteenen/ met grooter cierlijcheyt. Eñ t'gout was d'alder fijnste/ van welcs platē hy het huys beleyt heeft/ eñ sijn balcken eñ de stijlen/ eñ muren ende de doren/ ende hy heeft Cherubins gheschneden inde wanden. Eñ hy heeft oock ghemaect t'huys van d'alder heylichste wooninge der heyligher/ de lengde was na de breydde des huys/ van twintich cubitus/ ende de breyde des gheluchs van twintich cubitus: ende hy heeft dat met gulden platen ouerdect/ vā ontrent ses hondert talenten. Ende hy heeft ooc gulden nagelen gemaect/ also dat eicken nagel besonder vijftich sicken woech: ende de C cetrameren heeft hy oock met goude bedect.

Ende

Ende hy heeft ooc int huys van t'heylich der heyligen gemaect twee Cherubims/ na beeltsnyders were/ eñ hy heeft die met goude ouerdect. De vleugelen der Cherubims waré twintich cubitus lanc wtgestrect/ also dat den eenen vleugel hadde vyf cubitus/ eñ raeckte den want des huys/ eñ den anderen hebbende ooc vyf cubitus/ raecte dē vleugel vanden anderen Cherub. Desgelycs des anderē Cherubs vleugelē hadde vyf cubitus eñ raecte den want/ eñ synen anderē vleugel van vyf cubitus raecte den vleughel vanden anderen Cherub. Aldus waré de vleugelen van beyde de Cherubims wtgestrect/ eñ waren wtgespannē tot twintich cubitus/ eñ sy stonden met opgherechte voeten/ eñ haerlieder aensichten waren gekeert tot dat buytenste huys. Eñ hy heeft ooc een voorhangsel gemaect van hemels blausyde eñ purpur eñ roode syde/ ende van wit edel synwaet/ ende hy heeft daer in gewrocht Cherubims.

Mat. 27. f. 51.

Ende oock voor de doren des tempels twee columnē/ de welcke hadden vyfendertich cubitus in de hoochde/ eñ haer hoofden waren van vyf cubitus. Eñ ooc mede ghe-
D
Exo. 36. c. 24.
lyc ketenkens in dat oratorie/ eñ hi heeft die gestelt op de hoofden der columnen/ eñ oock hondert granaet appelen/ de welcke hy heeft tusschen de ketenkens ghestelt. Ende de columnen heeft hy ghestelt in dat portael des tempels/ de eene ter rechter syden/ ende d'ander ter slincker: de ghene die ter rechter syden was noemde hy Jachin/ ende die ter slincker syden was Booz.

D'maecsel van de metalen zee, eñ outaer. Van de thien beckens, van de candelaren tafelen eñ potten, ende ander dat tot de verciersinghe des tempels bequaem was.

Dat iiij. Capittel.

A Ende hy heeft oock gemaect den metalen outaer vā twintich cubitus in de lengde/ eñ twintich cubitus van breydden/ ende thien cubitus vā hoochden. Eñ ooc een gegoten zee vā thien cubitus vandē eenē boort tot dē anderē al omme ront/ het hadde vyf cubitus van hoochden/ ende een seelken van dertich cubitus ginck alomme syn rontheyt. Eñ een gelycheniſſe van ossen was daer onder/ ende eenderhande wtcomende ghesneden wercken van thien cubitus/ als met twee keeren gingen om den buyck der zee/ Maer de ossen waren gegotē/ eñ de zee was bouē op twaelf ossen gestelt/ waer af de dry sagen noordtwaerts/ eñ de ander dry westwaerts/ ende voorts de ander dry zuytwaerts/ eñ de ander dry oostwaerts/ hebbende de zee op henlieden gestelt/ ende de achterste vanden ossen waren binnenwaerts onder de zee/ ende syn dicte hadde de mate van een palme/ ende synen boort was gelyck den boort van eenen kelc oft van een ontploken lelie/ eñ hy hielt dry duysent metreten. Ende hy heeft ooc thien beckē kēs gemaect eñ hi heeft de vyf gestelt ter rechter syden/ eñ vyue ter slincker syden/ dat sy daer in wasschen souden alle dat sy souden offeren tot eenen heelen brantoffer. Maer in de zee worden de Priesters gewasschē. Eñ hy heeft ooc thien gulden candelaren gemaect na de ghedaente soo hy die hadde doen maken/ ende hy heeft die inden tempel gestelt/ vyf ter rechter syden/ eñ vyf ter slincker. Eñ ooc thiē tafelen/ eñ hy heeft die inden tempel ghestelt/ vyue ter rechter syden/ eñ vyue ter slincker syde/ eñ ooc hondert gouden schalen. Hy heeft ooc gemaect dat voorhof der Priesteren eñ een groote ghemeyn voorplaetse/ eñ dorren aen de groote gemeyn voorplaetse/ de welcke hy met metale ouerdect heeft. Maer de zee heeft hy gestelt op de rechterſyde te ghent oosten aen den zuydē. Eñ Hiram heeft gemaect metalē potten eñ vleesch crauwelen/ eñ schalen/ eñ hy heeft alle des conincs werc volmaect int huys Gods. Dat is twee columnen eñ de capiteelkens/ ende de hoofdē/ eñ gelyck eenderhande netteckens/ welck de hoofden bedecken souden op de capiteelen.

Ende ooc vier hondert granaet appelen/ eñ twee netteckens/ also dat de twee rhē der granaet appelen aen elc netteken besonder souden genoecht worden welcke capiteelen ouerdecten/ ende de hoofden der columnen.

Hy heeft oock basementen ende beckens gemaect/ welck hy op de basementen gestelt heeft/ een zee/ eñ twaelf ossen onder de zee/ ende potten eñ vleesch crauwels/ eñ schalē. Alle de gereetschappē heeft voor Salomon ghemaect Hiram zyn vader/ in des Heeren huys van den alder puerſten goude. In
D
de landouwe der Jordanen heeft de coninc dese gegoten in eley aerde/ tusschen Sochot eñ Saredatha. Eñ de menichte der gereetschappē was ontellic/ also dat t'gewicht des metaels ombekent was. Ende Salomon heeft alle de ghereetschappen van dat huys Gods gemaect/ eñ den gulden outaer/ eñ de tafelē/ eñ daer op de broodē der voorleggingē. De candelaers ooc met haré luchters dat sy lichten souden voor dat oratorie na de behoorte/ vandē puerstē goude: eñ sommige bloemwercken eñ lichters/ eñ gulden scheerkens/ alle dese zyn vanden synsten goude gemaect/ Ende ooc vaten des costelicken ruecwerets/ eñ wieroock vaten/ eñ schalen/ eñ mortierkens vanden synsten goude. Eñ hy heeft de dorren ghesneden vanden binnensten tempel/ dat is int heylich der heyligen/ ende de dorren des tempels waren van buyten gulden. Ende also is volmaeckt alle d'werck dat Salomon ghemaeckt heeft in des Heeren huys.

Veel giften geoffert zijnde, so is de arcke Gods inden tempel ghebracht, ende de glorie Gods vervulde den tempel.

Dat v. Capittel.

A Aldus heeft Salomon ingebracht alle de dingen die Dauid syn vader geloeft hadde/ gout/ siluer ende alle de ghereetschappen heeft hy geleyt in de schatten van des Heeren huys. Waer na heeft hy vergadert de ouders van Israhel/ eñ alle de princen der geslachten/ eñ hoofden der familien vanden kinderen van Israhel in Jerusalem/ dat sy halen souden de arcke van des Heeren verbondt wt Dauids stadt/ welck is Sion.

1. Reg. 7. d. 23.

1. Reg. 7. f. 51. 1. 2. 3.

Hierom zijn tot den coninc gecomen alle
de mannen van Jſrahel op den hoogē feeſt-
dach der ſeuenſter maent. Eñ als alle de
ouders vā Jſrahel gecomen waren / ſo heb-
den de Leuitē de arcke gedragen/ eñ ſy heb-
den die ingebracht/ eñ alle de gereetſchappe
des tabernakels. Waer de gereetſchappen
van de ſanctuarie die int tabernakel waren
hebben ſy gedragen de prieſters mettē Leuitē.
B Ende de coninc Salomon eñ alle de ver-
gaderinge van Jſrahel/ende alle die vergа-
dert waren voor de arcke doodden ten offer
rammen eñ runderē/ſonder eenich ghetal/ſo
groot was de menichte der ſlachofferandē.
Ende de Prieſters des Heeren hebben de
arcke van des Heeren verbont gedragen in
haer plaetſe/ dat is tot dat oratorie / int hey-
lich der heyligen tot onder de vleugelen van
de Cherubins/ alſo dat de Cherubins ha-
re vleugelē wtſpreyden ouer de plaetſe daer
de arcke ingeſtelt was / ende dat ſy de arcke
bedecten met haren hantboomen. Waer
de hooſden der hantboomen daer de arcke
mede gedragen worde/ om dat die een wey-
nich langer waren ſachtmen voor dat ora-
torie. Waer als yemāt een lutteliken buyten-
waerts was/ſoo en mocht hy die niet ſien.
Aldus heeft de arcke daer ghewoeſt tot op
C den regheuwoordighen dach toe. Ende
daer en was anders niet in de arcke dan de
twee tafelē die Moyſes daer in gelept had-
de te Horeb / doen de Heere den kinderen
van Jſrahel de wet gaf/ doē ſy wt Egypten
gingen. Eñ als de prieſters wt de ſanctua-
rie ghegaen waren (want alle de Prieſters
diemen daer vinden mocht/ zijn geheylicht/
eñ in dien tyden en waren hare beurten der
tyden / ende de ordinancie der dienſten on-
der henlieden noch niet bedeylt) ſo maecten
t'ſamen groot gelupt ſo wel de Leuitē als
de ſangers / dat is ooc die onder Aſaph wa-
ren/eñ die onder Heman/eñ die onder Jdi-
thun waren/hare ſonen ende broederen ge-
cleedt met edelen witten lijnen cleederen/
met cimbalen eñ Pſalterien eñ herpen/ſtaē-
de aen de ooſtſyde des outaers/ eñ met hen-
lieden de Prieſters hondert eñ twintich ſin-
D gende met trompetten. Aldus doen ſy al
te ſamen met trompetten eñ ſtemmen/ ende
cimbalen ende orgelen / eñ met verſcheyden
inſtrumenten der muſikers t'ſamen ſongen/
eñ haer ſtemmen int hooge hieuen / ſo wor-
de t'gelupt verre ghehoort/alſo dat ſo wan-
neer ſy begonſten den Heere te louen eñ te
ſeggen: Belijdt den Heere wāt hy is goet/
want inder eewicheyt is ſijn bermhertich-
heyt/ ſo werde dat huys Gods vervult met
een wolcke/ dat de Prieſterē niet en moch-
ten ſtaen ende dienen om de duyſterheyt
wille. want de glorie des Heeren hadde dat
huys Gods vervult.

Salomon benedijt dat volck, God danckende van d'vervullen
ſijnder beloſten die tot Dauid geſproken was, eñ hy bidt dat
God aenhooren ſoude willen henlieden die daer ſullen zijn
biddende. Dat vj. Capitel.

A DOen ſeyde Salomon: De Heere heeft
2 Reg. 8. b. 11 beloeft dat hy ſoude woonen in de duy-
ſterheyt/ ende ick hebbe een huys getim-
mert ſijnen name/ dat hy daer woonen ſou-
de inder eewicheyt. Ende de coninc heeft
ſijn aenſicht omme ghekeert/ ende heeft alle
de menichte van Jſrahel ghebenedijt (want
alle de ſchare ſtont neerſtelick toehoorende)
ende hy heeft geſeyt: Ghebenedijt is de
Heere de God van Jſrahel / die met den
wercken volbracht heeft t'ghene dat hy Da-
uid mijnen vader geſproken heeft/ſeggende:
Van den dach dat ick mijn volck geleydt
hebbe wt dat lant van Egypten/ en heb ick
geen ſtadt gecoſen van allen de ghellachten
van Jſrahel dat daer in gheтimmert ſoude
worden een huys mijnen naem / noch ick
en heb geenen anderen man gecoren dat hy
ſoude zijn eē voyſt onder mijn volc Jſrahel.
Maer ick heb Jeruſalem vercoſē dat mij-
nen naem daer inne ſoude weſen/ eñ ick heb
Dauid gecoren dat ic hem ſtellen ſoude ouer
mijn volck Jſrahel. Eñ doent gheweeſt B
hadde Dauids mijns vaders wille/ dat hy
timmeren ſoude een huys den naem des
Heeren des Gods van Jſrahel/ ſo heeft de
Heere tot hem geſeyt: want dit uwen wille
geweeſt is dat ghy timmerē ſoudt een huys
mijnen naem/dat heddy voorwaer wel ge-
daen ſulcken wille te hebben/ maer ghy en
ſult dat huys niet timmeren/ maer nothās
v ſone die wt uwen lenden comen ſal/ die
ſal een huys mijnē naem timmeren. Hier-
om heeft de Heere ſijn woort volbracht dat
hy geſproken hadde/eñ ic ben opgeſtaē voor
Dauid mijnē vader/eñ ic heb geſeten op den
throon van Jſrahel/ gelijc de Heere geſpro-
ken heeft/eñ ic heb een huys getimmert den
naem des Heeren des Gods van Jſrahel/
Ende ick heb daer in geſtelt de arcke daer
dat verbont des Heeren in is/d'welc hy ge-
maect heeft met de kinderen van Jſrahel.
Hierom heeft hy geſtaē voor des Heeren
outaer tegen over de geheele menichte van
Jſrahel/eñ hy heeft ſijn handen wtgereyct.
want t'is waer dat Salomon hadde ge-
maect een metalen baſemēt/eñ hy hadde dat
geſtelt int midden van den tempel / heb-
bende vijf cubitus in de lengde/eñ vijf cubi-
tus in de breyde/ eñ drij cubitus in de hooch-
de/ eñ hy ſtont daer op/ende daer na heeft hy
met geboochden knyen tegen de geheel me-
nichte van Jſrahel / ende met ſijn handen
ten hemel opgheheuen geſeyt: Heere C
God van Jſrahel/ daer en is ws gelijc geen a Mac. 2. b. 11
God indē hemel eñ in de aerde/ die bewaert
t'verbondt ende de bermhertigheydt / met
uwen dienaren / die voor v wandelen met
allen haerlieder herte. Die gheheuen
hebt uwen dienaer Dauid mijnen vader al-
le dat ghy hem geſproken hadt/ende dat ghy
metten monde geloeft hadt/dat heddy met-
ten wercke volbracht/ gelijc den tegenwoor
digher tyt bewyſt. Nu dan hierom Hee-
re God van Jſrahel/ volbrengt uwen die-
naer mijnen vader Dauid/al dat ghy geſpro
ken hebt/ſeggende: Daer en ſal wt v geenen
man gebreke voor mi die ſitte op den throon

van

van Iſrahel/ alſo nochtās iſt dat v ſonē mijn wegen bewaren/ eñ dat ſy wandelē in mijn wet ghelijck ghy gewandelt hebt vooz my.

Ende nu Heere Godt van Iſrahel laet v woozt vaſt gemaect wozden/ dat ghy geſpzo ken hebt uwē dienaer Dauid. Iſt daerom oot ghelooflick dat Godt met den menſchen woonē ſoude op der aerden? Iſt dat den he= mel ende de hemelen der hemelen v niet en begrijpen: hoe veel te meer dit huys/ d'welc ick ghetimmert hebbe? Maer daer toe iſt alleenlijc gemaect/ dat ghy t'gebedt ws die= naers ſoudt aenſien/ eñ ſijn ootmoedige be= ghеerte o Heere mijn God/ eñ dat ghy ver= hooren ſoudt de gebeden die v dienaer ghe= ſtort heeft vooz v: dat ghy v ooghen ſoudt open doen op dit huys bi dagen eñ nachten/ op de plaetſe daer in ghy beloeft hebt dat u= wen naem ſoude aengeroepen wozden: eñ ſoudt verhoozen t'ghebet d'welck v dienaer daer in biddet/ eñ dat ghy verhoozē ſoudt de gebeden ws dienaers/ eñ ws vols vā Iſra= hel. Soo wie biddet in deſe plaetſe/ verhoozt dat vā uwe woonſtede/ dat is vandē heme= len/ eñ weeſt ghenadich. Iſt datter yemant geſondicht ſal hebdē tegen ſijnen naesten/ eñ dat hi gecomen is herret tegen hem te ſwee= ren/ eñ dat hy hemſelven met een maledictie verbint vooz den outaer in dit huys/ ghy ſult dat hooren vanden hemel/ eñ ſult recht oordeel uwen dienarē doen/ alſo dat ghy den boosen weder loont ſijnē wech op ſijn eygē hooft/ eñ dat ghy den rechtueerdigē wzeket/ geeuende hem na ſijn rechtueerdicheyt. Iſt dat v volc van Iſrahel ſal verwonnen zijn vandē vyanden (wāt ſy ſullen tegen v ſon= digheu) eñ dat ſy bekeert zijnde/ penitencie doen/ eñ ootmoedelijc biddē uwen naem/ eñ dat ſy gebeden ſullen hebben in deſe plaetſe: ſo ſuldy dat verhoozen vandē hemel/ eñ weeſt genadich der ſonden ws volcks Iſra= hel/ eñ brengſe wederom int landt dat ghy hen gegeuē hebt eñ haren vaderen. Iſt dat den hemel ghеſloten zijnde geenen regen en vloeyt om de ſonden des volcks/ eñ dat ſy v biddē in deſe plaetſe/ eñ belijden uwē naem/ eñ bekeert ſullē zijn vā haren ſondē/ als ghy hen verdruet ſult aengedaen hebbē/ ſo ver= hoozt vandē hemel Heere/ eñ vergeeft de ſon den uwen dienaren/ eñ ws volcks Iſrahel/ ende leert hen den goeden wech daer ſy doo= gaen mogheu/ eñ geeft regen den lande/ het welc ghy uwen volc gegeuen hebt om te be= ſitten. Iſt ſake datter honger opgeſtaen ſal zijn int lant/ eñ de peſtilencie ende verſengt= heyt ende verdzoochtheyt des cozens/ ende ſpinchanen eñ cruypwozmen/ eñ dat de vy= anden de landen verdouen hebbende der ſtadt poozten omleydt ſullen hebben/ eñ dat henlieden alderhande plaghe eñ ſieete benau= wen ſal/ Iſt ſake dat yemandt van uwen volck van Iſrahel biddē ſal bekennende ſijn plaghe eñ ſieete/ eñ dat hi ſijn handē wtreyct in dit huys: ghy ſult dat verhoozen vandē hemel/ te weten vā uwer hooger woonſte= de/ eñ weeſt genadich/ eñ geeft eenen yeghe= lijcken wederom na ſijn weghen/ de welke ghy kent dat hy heeft in ſijn herte: want ghy alleen kent de herten van de kinderen der menſchen. Op dat ſy v vreeſen/ eñ wandelē in v wegen/ alle de daghen die ſy leuen opt aenſicht des lants d'welck ghy onſen vade= ren ghegeuen hebt. Eñ den wtlander/ die van uwen volcke Iſrahel niet en is/ iſt ſake dat hy coemt van verren lande om uwen grootē naem/ eñ om v machtige hant/ eñ u= wen wtgeſtrecten arm/ eñ dat hy aenbidt in deſe plaetſe: dien ſult ghy verhoozen van den hemel uwe aldervaeſte wooninge ende ſullet al doen daer om dat v aenroepē ſal de vreemdelinc op dat alle de volckē des lants mogen kennen uwen naem/ eñ v vreeſen ge lijck v volc van Iſrahel/ eñ dat ſy weten mo= gen dat uwen naem aengeroepen is/ op dit huys dat ick ghetimmert hebbe. Iſt dat v volc ſal wtgegaen zijn ter oorloogen/ tegheu haer vyanden doo= den wech daer ghy hen= lieden in ſult ghеſonden hebben/ ſo ſullen ſy v aenbidden tegen den wech daer deſe ſtadt in is/ de welcke ghi verkozen hebt/ eñ t'huys dat ick getimmert hebbe uwen naem/ ghy ſult verhoozen vanden hemel haerlieder ge= beden/ eñ haer ootmoedige begeerte/ eñ doet wrake. Maer iſt dat ſy tegen v ſondigen (wāt daer en is geen mēſch die niet en ſon= dicht) eñ dat ghy op hen ſult geſtoozt zijn/ eñ dat ghy haer den vyanden geleuert ſult heb= ben/ eñ dat ſy henlieden ghevangen geleydt ſullen hebben in verren landen/ oft ſeker in een lant dat by is/ Eñ dat ſy bekeert zijn= de met haren herten/ int lant daer ſy genan= ghen in gheleydt waren penitencie doen/ eñ ſy v bidden int lant van haerder ghevange= niſſen/ ſeggheude: wy hebben ghеſondicht/ wy hebben booſelijck gedaen/ ende onrecht= veerdelijck gelеeft/ Eñ dat ſy tot v bekeert wozden met allen hen herte/ eñ in allen hen ſiele/ int lant van haerder ghevanghеniſſen daer ſy in gheleydt zijn: ſo ſullen ſy v aenbid= den tegen den wech haers lants/ d'welc ghy haren vaderen gegeuen hebt/ ende der ſtadt die ghy verkozen hebt/ eñ des huys dat ick getimmert hebbe uwen name: ghy ſult ver hoozen van den hemel/ dat is van v vaſte wooninghe haerlieder ghebeden/ ende doet henlieden recht oordeel/ ende vergeuet uwen volcke/ hoewel dattet ſondich is. Wāt ghy zijt mijn Godt/ laet v oogen (bid ick v) geo= opent wozden/ eñ laet v oozen toe luyſteren= de zijn tot den gebede dat in deſe plaetſe ge= daen wozt. Dierō nu ſtaet op Heere Godt in uwer ruſten/ ghy eñ de arcke uwer ſterc= heyt. Uī prieſteren o Heere God laet gekleet wozden met ſalicheyt/ ende laet v heyligheu hen verblijden in de goeden. Heere God en wilt niet verſmaden het aenſicht van u= wen ghеſalfden/ weeſt gedachtich der berm= hertigheden ws dienaers Dauid.

De mogentheyt Gods vervult den tempel, ende de wijdinge des tempels wert gehouden ſeuen daghen lanck, ende ten acht= ſten daghe ſo worde ghehouden de vergaderinghe. Ende Gode openbaert hem den coninck, ſeggheude dat ſijn ghebedt ver= hoort was. Dat vij Capitel.

1 EN de doen Salomon ophiel van bidden/
2.Mac.1.b.10 so isser een vier vandē Hemel comen/ ēn
dat heeft verslint de brāt offerandē/ ēn slach-
offerandē: ēn de maiesteyt des Heeren heeft
dat huys vervult. 2 Ēn de priesters en moch-
ten in des Heeren tempel niet gaen/ om dat
de maiesteyt des Heeren vervult hadde den
tempel des Heerē. 3 Maer doe alle de kinde-
ren van Israhel sagen dat viel nedervalen/
ēn de glorie des Heerē op dat huys/ ēn t'sa-
men nedervallēde plat ter aerden opt pau-
ment met steenē beleyt/ sy hebben aengebedē
ēn geloeft dē Heere/ dat hy goet is/ dat inder
erwicheyt syn bermhertigheyt blyft. 4 Ēn de
coninc ēn alle t'volc offerden slachofferandē
1.Reg.1.g.63 voor den Heere. 5 Aldus heeft de coninc Sa-
lomō gedoot tot slachofferandē tweentwin-
tich duysent ossen/ hondert ēn twintich duy-
sent rammen: ēn de coninc ēn alle t'volc heb-
ben dat huys Gods gewyt. 6 Maer de prie-
steren stonden in hare officien/ ēn de Leuiten
met de instrumentē van des Heeren lofsan-
ghen/ de welcke Dauid de coninck ghemaect
heeft om den Heere te louen/ wāt inder ee-
B wicheyt is syn bermhertigheyt/ spelende Dā-
uids lofsangen met haren handen. Maer de
priesters speeldē met trompetten voor hen-
lieden/ ēn geheel Israhel stont. 7 Ēn Salo-
mon heeft ock ghebeylicht het midden des
voorhoofts voor des Heeren tempel/ want
hy hadde daer geoffert de heel brantofferan-
den/ ēn de vetten des inghewants van der
vreedtofferanden. want den metalē outaer
die hy gemaect hadde en mocht niet verdra-
gen de brantofferandē/ ēn de sacrificien ēn de
vetten des ingewants. 8 Hierom heeft Sa-
lomon gemaect een feeste in dien tydē seuen
dagen lanck/ ēn geheel Israhel met hem/ een
seer groote vergaderinge/ van den inganck
van Emath tot aen de beke van Egypten.
9 Ēn hy heeft op den achtsten dach gehoudē
een vergaderinge des volcs/ om dat hy den
outaer gewyt hadde seuen dagē lang/ ēn dat
hy de feeste geviert hadde seuen dagen. 10 Al-
dus op den drientwintichsten dach vander
seuenster maent heeft hy dat volc laten gaen
tot hare tabernakelen/ blyschap ēn vreucht
makende/ van dat goet welc de Heere gedaē
hadde Dauid/ ēn Salomon/ ēn Israhel synē
volcke. 11 Ēn Salomon heeft dat huys des
1.Reg.9.a.1. Heeren volmaect/ ēn des conincks huys/ ēn
al dat hy voorghenomen hadde in syn herte/
dat hy doen soude in des Heeren huys/ ēn in
syn huys/ ēn hy is voorspoedich gheweest.
12 Ēn de Heere heeft hem gheopenbaert des
nachts/ ēn geseyt: Ick heb v gehoort/
C ēn ick heb dese plaetse vercoren voor my tot
een huys der sacrificien. 13 Ist dat ic dē hemel
sluyte/ ēn datter gheenen regen en vloeyt/ ēn
dat ick beuele ēn gebiede den sprinchanē dat
sy d'lant verslindē/ ende dat ick de pestilencie
sende in myn volc/ 14 Ēn dat myn volck be-
keert synde (over de welcke mynē naem aen
geroepē is) my bidde ēn versoect myn aen-
sicht/ ēn doet penitencie van haren seer qua-
den wegē/ so sal ict verhooren vandē hemel/
ēn sal geladich wesen haren sondē/ ēn gene-
sen haer lieder lant. 15 Ēn myn oogen sullen
doet open zyn/ ēn myn oren opgherieht tot
zyn gebet die in dese plaetse biddē sal. 16 Wāt
ick heb vercoren ēn gheheylicht dese plaetse/
om dat mynē naem daer wesen soude inder
erwicheyt/ ēn dat myn oogen ēn myn herte
17 daer bliuen soudē tot allen dagen. Ende D
ghy oock ist dat ghy voor my wandelt gelyc
gewandelt heeft Dauid v vadet/ ēn dat ghy
doet na alle dat ick v ghebeden hebbe/ ēn dat
ghy myn gerechticheden ēn ordeelen onder-
hout; 18 so sal ick verwecken den stroon des
conincrycks/ gelyckick gheloeft hebbe Dauid
uwen vader/ seggende: Daer en sal van uwē
geslachte gheen man gebrecken die een prince
zy ouer Israhel. 19 Maer ist dat ghylieden af-
gekeert wort/ ēn dat ghy myn rechtuerdicheden
verlact/ ēn myn geboden die ick v voor-
geleyt hebbe/ ēn dat ghy afgaende dient den
vreemden goden ende henlieden aenbiddet:
20 so sal ick v wtroeyē wt myn lant/ het welc
ick v gegeuen hebbe/ ēn dit huys dat ick ge-
heylicht hebbe mynen naem/ sal ic van myn
aensicht worpen/ ēn ic sal dat leueren tot een
parabele/ ende tot een exempel alle den volc-
keu. 21 Ende dit huys sal wesen tot een ge-
meyn seggen alle den voorbygaenden/ ēn sy
sullen seggen seer verwōdert zynde: Waer-
om heeft de Heere desen lande ēn desen huy-
se aldus gedaen? 22 Ende sy sullen antwoor-
den: Om dat sy verlaten hebben den Heere
haerder vaderen God/ die henlieden geleydt
heeft wt d'landt van Egypten/ ende hebben
vreemde goden aengenomen/ ende die aen-
gebeden/ ende gedient/ daerom zyn alle dese
quade dinghen ouer henlieden ghecomen.

Als Salomon veel steden betimmert heeft, dat overblijf der Heydenen heeft hy onder tribuyt brocht, Ende stelt de officien der Leuiten, na t'beschicken hem gheghenen van Dauid synen vader, Ende met een schip haelt hy veel gout wt Ophir.

Dat viij. Capitel.

1 EN de doen verloopen waren twintich ia- A
1.Reg.9.b.10 ren na dat Salomon des Heeren huys
2 getimmert hadde ēn syn huys: soo heft hy
opghetimmert de steden/ welck Hiram Sa-
lomon gegeuen hadde/ ēn hy heeft daer doen
3 woonen de kinderen van Israhel. 4 Ēn hy
is ooc ghereyst in Emath Suba/ ēn heeft die
4 verkregen. 5 Ēn hy heeft ghetimmert Pal-
miram in de woestyne/ ēn andere seer sterc-
5 ke stedē heeft hy getimmert in Emath. 6 Ēn
hy heeft getimmert hooch Bethhoron/ ende
nedet Bethhoron/ bemuerde stedē/ hebbende
6 poorten/ grendelen/ ēn sloten: 7 Balaath ooc
ēn alle de sterckste steden die Salomons wa-
ren/ ēn alle de steden der wagenen/ ēn de ste-
den der ruyters te peerde. Alle dat Salomō
heeft ghewilt ende voorghenomen/ heeft hy
getimmert in Jerusalem/ ēn in Libano/ ēn in
7 alle d'lant vā synder heerlicheyt. 8 Alle t'volc B
datter overbleuen was van den Hetheen/
ēn Amorrheen/ ende Pherezeen/ ēn Heueen/
ende Jebuseen/ die van Israhels ghellachte
9 niet en waren/ Van haren sonen/ ēn van
den nacomelinghen/ de welcke de kinderen
van Israhel niet ghedoot en hadden/ heeft

Salo-

Salomon t'onder bracht dat sy tribuyt ga-
uen tot op desen dach toe. Maer vande kin-
deren van Israhel en heeft hy gheen gestelt/
dat sy in des conincs wercke dienē souden:
wāt sy waren vechtende mannē/ eñ d'eerste
hooftmannē eñ puncē van synē wagenē eñ
ruyters te peerde. Eñ alle de princen van
des conincks Salomons heyr waren twee-
C hondert vyftich die t'volck leerden. Ende
Pharaos dochter heeft hy overgheuoert wt
Danids stadt/ int huys dat hy haer gemaect
hadde. wāt de coninc seyde: Myn huysvrou-
we en sal niet woonen in Danids des co-
nincs van Israhel huys/ om dat dit ghehey-
licht is/ want de arcke des Heerē is daer in
gegaen. Doen offerde Salomon brandof-
ferande den Heere/ op des Heeren outaer/
den welcke hy opgericht hadde voor dat por-
tael/ om datmen t'allen dagen daer op offe-
ren soude na t'gebot vāMoyses/ in de Sab-
bathen eñ nieuwe maenden/ eñ in de feestda-
gen dry mael t'iaers/ dat is op den feestdach
der ongheesder brooden/ eñ op dat hoochtyt
der weken/ eñ op dat hoochtyt der taberna-
kelen. Eñ hy heeft gestelt na Danids synes
vaders ordinancie der priesters officien na
haren diensten/ ende de Leuiten in haer or-
dinancie/ om dat sy louen souden eñ dienen
voor de priesteren/ na de gewoonlycke be-
hoorte vā elcken dage besonder/ eñ de door-
wachters in hare deylingen na poorten eñ
poorten. wāt also hadde Danid de menschē
D Gods bevolen. Eñ sy en hebbē niet ouer-
treden van des conincks geboden/ so wel de
priesters als de Leuiten/ van alle dat hy be-
uolen hadde/ eñ in de bewarnigen der schat-
ten. Alle de costen hadde Salomon bereyt
van dien dage dat hi gefondeert heeft t'huys
des Heeren/ tot op den dach dat hyt vol-
maect heeft. Doen ginc Salomō te Asion-
gaber eñ te Ailath/ aendē oever vander roo-
der zee/ welc is in d'lant van Edom. Ende
Hiram sant hem door synder knechten han-
den schepen eñ schiplieden/ die henlieden der
zee verstonden/ eñ sy zyn wech gevaren met
Salomons knechten na Ophir. Eñ sy heb-
ben van daer ghenomen vier hondert ende
vyftich talenten gouts/ ende hebben dat ge-
bracht tot den coninck Salomon.

Van de coninginne van Saba ende haer rijckelijcheyt. Van Salomons gout, schat, ende rijckdom, ende hoe hy sterf, achterlatende eenen sone ghenoemt Roboam.

Dat ix. Capittel.

A Ende de coninginne vā Saba doen sy de
fame gehoort hadde van Salomō/ is ge-
comen/ om dat sy hem proeuen soude met
donckeren raetselen/ in Jerusalē/ met groote
rijckdommen eñ kemelē/ die costelycke spe-
ceryen/ eñ seer veel gouts droegen/ ende co-
stelycke gesteenten. Eñ als sy tot Salomon
comen was/ so heeft sy hem gheseyt al dat in
haer herte was. Eñ Salomon heeft haer
verclaert alle dat sy voor geleyt hadde/ ende
daer en was niet/ dat hi haer niet en verclaer
de. Eñ na dat sy gesien hadde/ te weten Sa-
lomons wysheyt/ eñ t'huys dat hy gherim-
mert hadde/ eñ daer toe ooc de spysen zyn-
der tafelen/ eñ de woonsteden synder knech-
ten/ eñ de officien van synen dienaers/ ende
haer lieder cleedere/ eñ de schenckers ooc/ eñ
hare cleederen/ eñ de slachofferanden die hy
ten offer doodde in des Heeren huys/ so en
was van grooter verwonderingen in haer
voorts geenen geest meer. Eñ sy heeft tot
den coninc geseyt: Het woort d'welc ick ge-
hoort hadde in myn lant van uwen deucht-
den eñ wysheyt/ is warachtich. Ick en ge-
loofde niet den genen diet vertelde/ tot dat
ick selue ghecomen ben/ eñ dat myn ooghen
gesien hebben/ eñ bevonden dat my nauwe-
lycks de helft van uwer wysheyt vertelt en
was: ghy hebt de fame te boven gegaen met
uwen deuchden. Salich zyn d'mannen eñ
salich zyn d'knechten dese die by d'staen tot
allen tyde/ eñ hooren d'wysheyt/ De Heere
d'God zy gebenedyt/ die d'heeft willen setten
op synen throon tot eenen coninck van den
Heere uwē God. Om dat God Israhel lief
heeft/ eñ wilt hem bewarē inder eewicheyt/
daerom heeft hy d'ouer hen coninck gestelt/
dat ghy rechte oordeelen eñ rechtveerdicheyt
doen soudt. Eñ sy heeft den coninck ghege-
uen hondert eñ twintich talenten gouts/ eñ
costelycke speceryen seer veel boven maten/
eñ seer costelycke gesteenten. Daer en warē
sulcke costelycke speceryen niet geweest/ ge-
lyc dese/ welc de coninginne van Saba Sa-
lomon den coninck gegeuen heeft: Maer C
ooc Hirams knechtē met Salomōs knech-
ten/ hebben gout van Ophir gebracht/ ende
Thymen houten/ eñ seer costelycke gesteen-
ten. Waer af dat de coninc gemaect heeft/ te
weten van de thymen houten/ de trappē in
des Heeren huys/ eñ in des conincks huys/
eñ ooc herpen eñ psalterie voor de sangers.
Noyt en waren int lant van Juda alsulckē
houten gesien. Maer de coninc Salomon
heeft der coninginnen van Saba gegeuen al
dat sy wilde/ eñ dat sy begeerde/ eñ veel meer
dan sy tot hem ghebracht hadde: de welcke
wederom keerende is wech gevaren na haer
lant met haren knechten. Ende t'gewicht D
des gouts dat tot Salomō gebracht worde
t'allen iaren/ was ses hondert eñ ses en tse-
stich talenten gouts/ wtgenomē de somme
welc de legaten van verscheyden volckē/ eñ
de cooplieden plagen te brenghen/ eñ alle de
coninghen van Arabien/ eñ de drossaten der
landen/ die gout eñ sylver Salomon brachtē.
Hierom heeft de coninc Salomō gemaect
tweehondert gulden spiessen/ van de somme
van ses hondert guldē penningen/ de welc-
ke aen elck spiesse verdaen worden. Ende
ooc dryhondert gulden schildē van dryhon-
dert guldē penningē/ waer mede elck schilt
bedect worde. Eñ de coninck heeft die gestelt
in syn wapenhuys/ d'welc al omme beplant
was met een boschagie/ Eñ de coninc heeft
ooc gemaect eenē grooten yvoren throon/
eñ hy heeft dien bedeet met den alder puer-
sten goude/ Eñ ses trappē waer mede men
opginc tot den throon/ eñ een gulden voet-
banckē/ eñ twee armkens aen beyde de sydē E

1. Reg. 10. a. 1
Matt. 12. d. 42
Luc. 11. d. 31.

tegen malcanderen/ eñ twee leeuwē staende
by de armkēs. Eñ noch ander twaelf leeu-
kens staende op de ses graden van beyde de
syden: daer en was sulcke throon niet in alle
de conincryeken. Eñ alle de vaten vā des
conincs maeltyt waren gulden/ eñ de vaten
des huys van Libanus wout waré vanden
puerssen goude. want t'silver werde in dien
tyden voor niet geacht/ want des conincs
schepen reysden tot Tharsis met Hirams
knechten eens te dry iaren/ eñ sy brachtē van
daer gout eñ silver/ eñ yvoor/ eñ timmen/ eñ
pauwen. Hierom is Salomon groot ge-
worden boven alle coningen des aertryckx
van rycdommen eñ glorien. Ende alle de
coningen der landen begeerden te sien Salo
mons aensicht/ om te hooren de wysheydt/
welc de Heere ghegeven hadde in syn herte.
Eñ sy brachten hem giften/ gulden eñ sil-
veren vaten/ eñ cleederen/ eñ wapenen/ ende
specerye peerden eñ muylen/ t'elcken iare.
Eñ Salomon hadde oock veerthien duy-
sent peerden in stallen/ eñ wagenen/ eñ ros-
volc twaelf duysent eñ hy heeft die gestelt in
de steden der waghenen/ eñ daer de coninck
was in Jerusalem. Eñ hy heeft ooc macht
gebruyct over alle de coningen vāden vloet
Euphrates tot der Philisthynen landt/ eñ tot
aen de palen van Egypten. Eñ hy heeft so
grooten menichte van silver gelevert in Je-
rusalem als oft stenē geweest hadden: ende
der cederboomen so grootē menichte/ gelyc
der wilder vychboomē die in de veltachtige
landen wassen. Eñ hem worden peerden
gebracht wt Egyptē/ eñ van allen lantschap
pen. Maer de ander wercken van Salomō
d'eerste ende de laetste/ zyn geschreven in de
woordē van Nathan dē propheet/ ende in de
boeckē van Ahia de Siloniter/ eñ ooc in dat
visioen van Addo den siender tegē Jeroboā
Nabaths sone. Eñ Salomon heeft ghere-
gneert in Jerusalē over geheel Israel veer-
tich iarē/ Eñ hi is ontslapē met synē vaderē:
eñ sy hebbē hem begravē in Dauids stadt: eñ
Roboā syn sone heeft geregneert voor hem.

Roboam verlatende den raet der ouderen, aenneemt den raet der jonghers, Ende t'rijcke wort in twee ghesneden, want Ieroboam wort coninck gecroont op de thien ghesla chten.

Dat x. Capitel.

1.Reg. 12. 1. ENde Roboam is ghereyst nae Sichem: want daer was gheheel Israhel t'samen comen/ dat sy hem souden conincx maken.
2 D'welc als Jeroboam Nabaths sone ge-
hoort hadde/ die in Egypten was (want hy
was derwaerts geluoden van Salomon) so
is hy terstont wederom comē. Eñ sy hebbē
3 hem geroepē/ eñ hy is comen met geheel Is-
trahel. Eñ sy hebben tot Roboam gesprokē/
4 seggende: Uw vader heeft ons met een seer
swaer iock verduret/ gebiet ghy lichter din-
gen dā v vader/ die ons eenen swaren dienst
opgelyt heeft/ eñ verlicht een weynichsken
vā den last/ dat wy v mogē dienē. De welc-
5 ke heeft geseyt: Na dry dagen coemt weder
om tot my. Eñ doen t'volck wech ghegaen
6 was/ so heeft hy raet gehouden metten ou-
ders die ghestaen hadden voor synen vader
Salomon/ doen hy noch leefde/ seggende:
wat raet geefdy/ dat ic den volcke antwoor-
7 de? De welcke hebben hem geseyt: Ist dat Ⓑ
ghy desen volcke believt/ eñ dat ghy henlie-
dē salvet met goedertieren woorden/ so sullē sy
8 v dienen tot allen tyde. Maer hy heeft den
raet der ouderen verlaten/ eñ heeft begonst
metten iongers te handelen/ die met hem op
genoedt waren/ eñ waren in syn gesel schap.
9 Ende hy heeft tot henlieden gheseyt: wat
duncr v: oft wat moet ick antwoorden desen
volcke dat my geseyt heeft: Maect lichter het
10 iock dat v vader ons opgeleyt heeft? Eñ sy
hebbē geantwoort als iongers/ eñ met hem
opgevoedt in weelden eñ hebben geseyt: Al- Ⓒ
dus sultdy seggben den volcke dat v gheseyt
heeft: Uw vader heeft ons ioc beswaert/ maect
ghy dat lichter/ eñ aldus sultdy hen antwoor-
den: Myncn cleynsten vinger is dicker dan
11 myns vaders lendenen. Myn vader heeft
v een swaer iock opgheleyt/ ick sal daer noch
meerder last toe doē/ Myn vader heeft v ge-
slagen met geesselen/ maer ick sal v slaen met
12 schorpioenē. Hierom is Jeroboam eñ alle
t'volc gecomen tot Roboam op den derden
13 dach/ gelyc hy henlieden bevolē hadde. Eñ
de coninc heeft herde woorden geantwoort/
14 achterlatende den raet der ouders/ ende hy
heeft gesproken na der iongers wille: Myn
vader heeft v een swaer ioc opgeleyt/ d'welc
ick noch swaerder maken sal/ Myn vader
heeft v met geesselen ghe slagen/ maer ick sal
15 v met schorpioenen slaen. Eñ hy en heeft Ⓓ
niet gehoort na des volcks beden: want het
was Godts wille/ om dat syn woort soude
volbracht worden/ dat hy ghesproken hadde
door de hant vā Ahias de Siloniter tot Je- 3.Re. 11. Pas.
16 roboam Nabaths sone. Maer alle t'volck
(doen de conincx te herde woordē sprac) heeft
also geseyt tot hem: Ons en is gheen deel in
Dauid/ noch gheen erfdom inden sone van
Isai. Keert wederom in v tabernakelen Is-
trahel/ maer ghy Dauid voedt v huys. Ende
Israhel is wech gegaen in syn tabernakelē/
17 Maer over de kinderen van Israhel die
daer woonden in de steden van Juda/ heeft
18 Roboam geregneert. Eñ de coninck Ro-
boam heeft ghesonden Aduram die over de
tributen was/ ende de kinderen van Is ra-
hel hebben hem gesteent/ ende hy is gestor-
uen. Maer de coninck Roboam is haestelyc
op eenen wagen ghegaen/ ende is geluoden
19 in Jerusalem/ eñ Israhel is van Dauids
huys ghescheyden tot op desen dach toe.

Godt beveelt dat Roboam teghen Israhel niet vechten en soude, Ende als Roboam veel steden ghesticht heeft, de Leviten vluchten tot hem, veriaecht zijnde van Ieroboam, Maer Roboam troude veel huysvrouwen ende concubinen.

Dat xj. Capitel.

1.Re. 12. c. 1. ENde Roboam is gecomen in Jerusalem/ Ⓐ ende heeft t'samen gheroepen alle t'huys van Juda eñ Beniamin/ hondert eñ tachten-
tich duysent wtgelesen eñ vechtender man-
nen/ dat hy teghen Israhel stryden soude/ eñ
2 syn ryck tot hem keeren. Eñ d'woort des
Heeren is gedaen tot Semeiam den mensch
3 Gods/ seggbende: Spreeckt tot Roboam

Salo-

Salomons ſone den coninck van Juda / eñ tot geheel Iſrahel die in Juda is eñ Beniamin/ Dit ſeyt de Heere: Ghy en ſult niet opgaen noch vechtē tegen v broederē / Een yegelyck keere wederom in ſyn huys/ want dit is door myne wille geſchiet. De welcke als ſy gehoort hadden d'woort des Heeren/ zyn wederō gekeert/ eñ ſi en zyn niet voorts getrocken tegen Jeroboam. Eñ Roboam heeft gewoont in Jeruſalem/ eñ hy heeft bemuerde ſteden getimmert in Juda/ Eñ hy heeft opgetimmert Bethlehem eñ Etam eñ Thecue/ Bethſur ooc eñ Socho/ eñ Odollam/ eñ oock mede Geth/ eñ Mareza/ ende Ziph/ eñ ooc Aduram eñ Lachis eñ Azeca/ Saraa ooc eñ Aialon/ eñ Hebron/ die gelegen warē in Juda eñ Beniamin/ ſeer vaſt beſloten ſtedē. Eñ als hy die met muerē beſlotē hadde/ ſo heeft hy daer princē ingeſtelt/ eñ ſchueren van ſpyſen/ dat is/ vā olie eñ wyn.

Eñ ooc in alle de ſteden beſonder heeft hy gemaect huyſen der wapenē/ der ſchilden eñ lancien/ eñ hy heeftſe ſterc gemaect met ſeer groote neerſticheyt/ eñ hi heeft heerſchappye gehadt ouer Juda eñ Beniamin. Maer de prieſteren eñ Leuiten die in gheheel Iſrahel warē zyn tot hem comē vā allen harē woōſteden/ verlatende de voorſtedē eñ hare beſittingen/ eñ ouercomende tot Judam ende Jeruſalē/ om dat Jeroboam eñ ſyn nacomelingē henliedē verworpē haddē dat ſy t'prieſterſchap des Heerē niet bedienē en ſouden.

De welcke heeft voor hē ſelue geſtelt prieſters der hoochdē eñ der duyuelē eñ der calneren die hy gemaect hadde. Maer ooc van alle de geſlachten vā Iſrahel ſo wie haerlieder herte daer toe gegenē haddē dat ſy ſoudē den Heere Len God vā Iſrahel/ zyn te Jeruſalem geromē om hare ſlachofferanden tē offer te doddē voor dē Heere haerder vaderē God. Eñ ſy hebbē t'conincryc van Juda verſterct/ eñ Roboam Salomōs ſone geneſticht drie iaren lanc/ want ſy hebbē gewandelt in Dauids eñ Salomons wegen/ alleen drie iaren. Eñ Roboam heeft tot eē huyſvrouwe genomen Mahalath de dochter van Jerimoth Dauids ſone. Eñ Abihail ooc de dochter van Eliab des ſoons Iſai/ De welckē hem heeft ſonen gebaert Jeus ende Someriam eñ Zoom. Eñ na deſe heeft hy ooc ghenomen Maacha Abſaloms dochter/ die hem gebaert heeft Abia eñ Ethai eñ Ziza eñ Salomith/ Eñ Roboam heeft Maacha Abſaloms dochter gemint bouē alle ſyn huyſvrouwen eñ concubinen want hi hadde achthien huyſvrouwen gherout eñ ſeſtich concubinen/ eñ hy heeft gewonnen achtentwintich ſonen eñ ſeſtich dochterē. Maer hy heeft int hooft geſtelt Abiam den ſone vā Maacha/ eenen prince bouen alle ſyn broeders/ want hy dachte hem coninc te maken/ want hy was wyſer eñ machtiger bouen alle ſyn ſonen/ eñ in alle de palen van Juda eñ Beniamin/ ende in alle de bemuerde ſteden/ eñ hy heeft henlieden geleuert ſeer veel ſpyſen/ eñ hy begheerde veel huyſvrouwen.

Om de ſonden van Roboam ende des volcs, ſo heeft Gods henlieden ouergheghenen in de handen van den coninck van Egypten, die Ieruſalem beroofd heeft, daer wt nemende den ſchat des tempels ende des conincks.

Dat xij. Capittel.

1 ENde als Roboams coninckryck verſterct A
was/ eñ machtich ghewoꝛden ſo heeft hy 1 Re. 14 8.
de wet des Heeren verlaten eñ gheheel Iſ-
2 rahel met hem. Eñ in t'vyfſte iaer van Ro-
boams ryc/ ſo is Selac de coninc van Egy-
3 pten opcomē in Jeruſalē (want ſy haddē dē
Heere geſondicht) met duyſent eñ twechō-
dert wagenen/ eñ ſeſtich duyſent ruyters te
peerde/ eñ des gemeynen volcs en was geen
getal dat met henlieden comē was wt Egy-
pten te weten Libianen eñ Trogloditen eñ
4 Morianen. Eñ hy heeft ingenomen de al-
dervaſte ſteden in Juda eñ hy is gecomē tot
5 Jeruſalem. Eñ Semeias de prophect is
tot Roboam ingegaen/ eñ tot de princē van
Juda die vergadert waren in Jeruſalē vlie-
dende van Selac/ eñ hy heeft tot henlieden
geſeyt: Dit ſeyt de Heere: Ghy hebt my ver- B
laten eñ ick heb v verlaten in de handt van
6 Selac. Eñ de princen van Iſrahel/ eñ de
coninck verſlagen weſende hebben gheſeyt:
7 De Heere is rechtveerdich. Ende doē de
Heere ſach dat ſy veroodmoedicht waren/ ſo
is d'woort des Heeren gedaē tot Semeiam
ſegghende: Om dat ſy veroodmoedicht zyn/
ſo en ſal ickſe niet heel verderuen/ eñ ick ſal
henlieden een luttelken hulpen geuen/ endē
myn raſende gramſchap en ſal niet druppen
8 op Jeruſalē door Selacs hant/ Maer nocht-
tans ſullen ſy hem dienen/ op dat ſy weten
mogen d'onderſcheyt van myne dienſt/ endē
9 des dienſts vā t'coninckryc der aerdē. Hier-
om is Selac de coninc van Egypten afghe-
trocken van Jeruſalem/ hebbende wech ge-
nomen de treſoꝛen van des Heeren huys/
eñ des conincs huys/ eñ hi heuet al met hem
ghedragen/ eñ de gulden ſchilden die Salo-
10 mon gemaect hadde/ waer voor de coninc C
ghemaect heeft metalen ſchilden/ eñ hy heeft
die gheleuert den princen vanden ſchiltmanne-
nen/ die t'poꝛtael des palleys bewaerden.
11 Eñ als de coninc ginc in des Heerē huys/
ſo quamen de ſchiltmannē/ eñ namen die/ eñ
droegen die wederom in haerlieder wapen-
12 huys. Maer nochtans om dat ſy veroot-
moedicht zyn/ ſo is vā henlieden gekeert de
gramſchap des Heerē/ eñ ſy en zyn niet heel
te niet ghedaen/ want in Juda waren noch
13 goede wercken ghevonden. Alſus ſo is de
coninck Roboam verſterct in Jeruſalem eñ D
hy heeft gheregneert. Eñ eenen veertich iaren
was hy out doen hi begonſte te regneren eñ
ſeuenthien iaren heeft hy geregneert in Je-
ruſalem de ſtadt/ welck de Heere verkoꝛen
heeft dat hy synen naem daer veſtigē ſoude/
vanden alle de ghelachten van Iſrahel: eñ ſyns
moeders naem was Naama een Ammani-
14 terſſe. Eñ hy heeft quaet ghedaen eñ hy en
heeft ſyn herte niet bereyt dat hy den Heere
15 ſoecken ſoude. Maer de wercken vā Ro-
boam d'eerſte eñ de leſte zyn geſchreuē in de
boecken van Semeias den Prophect/ ende

Addo den ſiender / eñ neerſtelijc wtgheleyt/
Ende Roboam ende Jeroboam hebben te-
gen malcanderen grozloocht t'allen dagen.
Eñ Roboam is met ſynē vaderen ontſla-
pen eñ begrauen in de ſtadt van Dauid. Eñ
Abia ſyn ſone heeft in ſyn ſtede gheregneert.

Abia vechtende tegen Ieroboam, hy ontraet ſijn vyanden te vechtene, ſeggende dat hy Godt voor eenen leytman heeft, die ſy verlaecht hebben: eñ hi neemt veel ſteden in, eñ is victorieus.

Dat xiij Capittel.

IN t achthienſte iaer des conincks Jerobo-
am heeft gheregneert Abia ouer Juda.
Dry iaren heeft hy geregneert in Jeruſa-
lem: eñ ſyns moeders naem was Michaia
Uziels dochter van Gabaa: eñ t'was orloge
tuſſchē Abiam eñ Jeroboam. Eñ als Abia
den ſtryt begōſte / eñ hadde veertich duyſent
ſeer ſtrytbaer eñ wtgheleſender mannen / ſo
heeft Jeroboam daer tegē ſyn heyr geſchict
van tachtentich duyſent mannen die ooc wt
gecoren waren eñ ter orloogen ſeer vroom.
Hierom heeft Abia gheſtaen op den berch
Semeron die in Ephraim was / eñ hy heeft
geſeyt: Hoort Jeroboam eñ geheel Iſrahel:
En weet ghy niet dat de Heere de Godt
vā Iſrahel Dauid gegeuen heeft dat coninc-
ryc ouer Iſrahel inder ewicheyt / hem eñ ſy-
nen ſonen tot een verbont des ſouts? (Eñ
daer is opgeſtaen Jeroboam Nabaths ſone
een knecht vā Salomon Dauids ſone / eñ hy
heeft hem opgericht tegen ſynē Heere / Eñ
tot hem zyn vergadert ſeer ydel mannen eñ
Belials kinderen / ende ſy hebben de ouer-
hant gheeregen tegen Roboam Salomons
ſone. Ende Roboam was ongeoeffent ende
bloode van herten / ende hy en conde henlie-
den niet wederſtaen.) Hierom ſeghy nu
dat ghy machtich zyt te wederſtaen de ryche
des Heeren / het welck hy beſit door Dauids
ſonen; ende ghy hebt een groote menichte
van volcke / ende de gulden calueren die Je-
roboam v ghemaect heeft voor goden. Eñ
ghy hebt wech geiaecht des Heerē prieſters
Aarons ſonen / eñ de Leuiten / ende ghy hebt
voor v lieden prieſters gemaect ghelyck alle
de volcken der landen. So wie dat coemt eñ
ſyn handen heylicht met eenen ſtierr vandē
runderen / ende met ſeuen rammen die wort
een prieſter der geender die gheen goden en
zyn. Maer onſe Heere is God den welckē
wy niet en verlaten: eñ de prieſters dienen
den Heere vā Aarons ſonen / eñ de Leuiten
zyn in haer ordinancie / Eñ ſy offeren den
Heere bzantofferandē tot elckē dage / ſmorg-
ēs ende t'ſauonts ende rueckwerck na des
Heeren ghebot ghemaect / eñ brooden wor-
den voorgeſtelt op de alder ſuyuerſte tafel.
Eñ by ons is den gulden candelaer / eñ ſyn
luchters / dat die eewelyck ſouden ontſteken
worden tegen den auont: want wy bewaren
de geboden van onſen Heere God / den welc
ken ghy verlaten hebt. Hierom is God de
capiteyn in ons heyr / ende ſyn prieſters die
met trompetten blaſen / eñ maken gelupt te-
gen v lieder. Kinderen van Iſrahel en wilt
niet ſtryden tegen den Heere uwer vaderē
God / want dat en is v niet orboorlyc. De-
wyle dat hy deſe dingen ſprack / ſo leyde Je-
roboam liſtige lagen van achter. Ende doen
Judas tegen ſyn vyanden ſtont / ſo heeft hy
Judam niet wetende met ſyn heyr omrin-
geit. Eñ Judas ommeſiende heeft gheſien
dat den ſtryt acnquam van teghen ouer / eñ
van achter rugge / eñ hy heeft tot den Heere
geroepen / eñ de prieſters begonſten met de
trompetten geclanck te maken. Eñ alle de
manne van Juda hebben gheroepen: eñ ſiet
doen ſy riepen / ſo heeft de Heere Jeroboam
verſaert gemaect / eñ geheel Iſrahel die te-
gen ouer Abia eñ Juda ſtondē. Eñ de kin-
deren van Iſrahel zyn voor Juda geuloden /
eñ God heeftſe in henliedē handē geleuert.
Hierom heeftſe Abia eñ ſyn volc geſlagen D
met een groote plage / eñ daer iſſer wt Iſra-
hel gewont neder geuallen vyftich duyſent
vromer mannen. Eñ de kinderen vā Iſra-
hel zyn vernedert op dien tyt: eñ de kinderē
vā Juda zyn ſeer crachtelic verſterct / om dat
dat ſy gehoept hadden in den Heere haerder
vaderē God. Eñ Abia heeft Jeroboā vlie-
dende vervolcht / eñ hy heeft ſyn ſtedē inge-
nomen Bethel eñ hare dochteren eñ Jeſana
met haren dochteren / Ephron ooc ende hare
dochteren. Eñ Jeroboam en mocht niet
meer wederſtaen in de dagen van Abia: den
welcken de Heere geſlagen heeft / eñ is ghe-
ſtoruen. Alſus heeft Abia (doen ſyn ryck
verſterct was) veerthien huyſvrouwen ge-
nomē / eñ hy heeft tweentwintich ſonen ge-
wonnen eñ ſeſthien dochterē. Maer datter
meer is van de woordē van Abia / eñ vā ſyn
wegen eñ werckē / die zyn ſeer neerſtelijc ge-
ſchreuen int boeck van Addo den Prophect.

Na Abia volcht Aſa, die peys door God hebbende, heeft ver-
nielt den dienſt der afgoden, eñ gheſticht de ſteden van Iuda.
Ende Saram verwonnen met thien hondert duyſent vechtē-
der mannen. Dat xiij. Capittel.

ENde Abia is ontſlapen met ſynē vaderē / A
ende ſy hebben hem begrauen in Dauids
ſtadt: eñ Aſa ſyn ſone heeft voor hem ghere-
gneert in wiens dagen heuet d'lant gheruſt
thien iaren. Eñ Aſa heeft gedaen dat goet
eñ behaechlyck was in ſyns Gods aenſicht /
Eñ hy heeft omgworpen de outaren des
vreemden gods dienſts / eñ de hoochden / eñ
hy heeft de ſtaende beelden ghebroken / ende
de boſſchen afghehouwen. Eñ hy heeft die
van Juda beuolen / dat ſy ſoecken ſouden dē
Heere haerder vaderen God / ende dat ſy de
wet doen ſouden / ende alle de geboden. Eñ
hy heeft wech ghenomen wt alle de ſteden
van Juda de outaren eñ tempels der afgo-
den / eñ hy heeft ghegregneert in vrede. Eñ
hy heeft ooch beſloten ſteden ghetimmert in
Juda / want hy was gheruſt / eñ in ſynen tydē
en waren geen orlogen op geſtaē / ouermits
dat de Heere vrede gaf. Ende hy ſeyde tot B
Juda: Laet ons deſe ſteden optimmeren eñ
die met muerē beſluyten / eñ met torren ſterc
maken / eñ met poorten ende ſloten / dewyle
dat al gheruſt is van orlogen / om dat wy ge-
ſocht hebben den Heere onſer vaderē God /
ende dat hi ons vrede ghegeuen heeft rontſ-
omme. Hierom hebben ſy ghetimmert / ende

daer

daer en was geen ierſel int timmeren. Eñ Asa hadde in ſyn heyr die ſchilden eñ ſpiessen droegen vã Iuda dry hondert duysent/ eñ vã Beniamin ſchildragers/ eñ boochſchutters twee hondert eñ tachtêtich duysent/ alle deſe waren ſeer ſterche mannen. Eñ teghen henliedẽ is wtcomen Zara de Mooriaen met syn heyr/ thienmael hondert duysent/ eñ dry hondert wagenen/ eñ hi is gecomẽ tot Mareſa. Maer Asa is hem tegen getrockẽ eñ hy heeft syn heyr in oordẽ gheſtelt int dal 2.Par.14.c. Sephata/ welck is by Mareſa. Eñ hy heeft den Heere Godt aengheroepen/ eñ gheseyt: Heere by v en is gheen onderscheyt/ t'zy oft ghy door luttel volcks helpt oft door vele: helpt ons Heere onſe Godt/ wãt in v eñ in uwen naem betrouwen hebbende comẽ wy teghen deſe menichte/ Heere ghy zyt ons Godt/ en laet geenẽ menſch tegẽ v de ouerhant hebbẽ. Hierom heeft de Heere de Mooriaen verwaert gemaect voor Asa eñ Iuda/ eñ de Mooriaenen zyn ghevloden. Eñ Asa heeftſe vervolcht/ eñ t'volck dat met hẽ was tot Gerara toe/ eñ de Mooriaenen zyn gevallen totten laetſten man toe/ wãt sy zyn vernielt door den Heere diese verſlocch eñ door t'ſtryden van synen heyr. Hierom hebbẽ sy veel roofs wech gedragen/ Eñ sy hebben alle de steden geſlagen rontſomme Gerara. want eenen grooten grouwel hadde henlieden allen omuangen. Eñ sy hebbẽ de steden berooft/ eñ grooten roof wech ghedraghen.

Eñ oock hebben sy ghebroken de ſchaepſkoyen/ ende hebben een ontellicke menichte van ſchapen ende kemels ghenomen/ eñ sy zyn weder gheromen in Ieruſalem.

Azarias de propheet comende Asa te ghemoete, hy voorſeyt dat er eenen tijdt zijn ſal, inden welcken gheen Coninck, noch propheet, noch warachtige kennisſe Gods zijn ſal: wt welck Asa verberet zijnde, doet wech alle de onnutticheyt der afgoden, ende sy ſweeren alle Godt te dienen.

Dat xv. Capittel.

AEnde Azarias de ſone vã Obed (doen de geeſt Gods in hem comẽ was/) is wtgegaen Asa te gemoete/ eñ hy heeft hem geſeyt: Hoort my Asa eñ geheel Iuda eñ Beniamin: De Heere is met v/ om dat ghy met hem geweeſt hebt. Iſt dat ghy hem ſoect, so suldy hem vindẽ. Maer iſt dat ghi hem verlaet/ so sal hy v verlaten. Maer daer ſullẽ veel dagen in Iſrahel ouerlyden ſonder den warachtigen Godt/ eñ ſonder Prieſter leeraer/ eñ ſonder wet. Eñ als sy in henliedẽ benautheden ſullen wederom comẽ zyn tot den Heere den Godt van Iſrahel/ ende hem ſoecken ſullen/ so ſullen sy hem vindẽ. In dien tijde en ſalt geenen vrede weſen dẽ ingaende eñ den wtgaende/ maer veruaertheden van alle zyden/ in alle de bewoonders der landen. want d'een volck ſal teghen d'ander volck ſtryden/ eñ ſtadt teghen ſtadt. want de Heere ſalſe verbaeſt makẽ met alder benautheden. Hierom verſterckt v/ eñ laet v handen niet ſlap worden/ want v werck ſal loon hebben. D'welc als Asa gehoort hadde/ te weten de woordẽ eñ propheticie vã Azarias Obeds ſone den Propheet/ so is hy verſterct/ eñ hy heeft de afgoden wech genomen vã alle d'landt van Iuda eñ Beniamin ende van de steden die hy gewonnen hadde des geberchten vã Ephraim/ ende hy heeft gewydt den outaer des Heerẽ die daer was voor dat poortael des Heeren. Eñ hy heeft vergadert gheheel Iudam eñ Beniamin eñ de wtlanders met hem vã Ephraim eñ van Manaſſe eñ van Simeon: wãt daer waſſer veel tot hem ghevloden vã Iſrahel/ siende dat de Heere syn Godt met hẽ was.

Eñ als sy te Ieruſalem comen warẽ in de derde maent/ int vyfthiẽſte iaer des conincks van Asa/ so hebben sy den Heere geoffert op dien dach vanden bueten eñ rooue welc sy mede gebracht haddẽ/ seuen hondert ossen/ eñ seuen duysent rammen. Eñ hi is incomen na de gewoonte om t'verbondt te verſtercken dat sy den Heere haerder vaderen Gode ſoeckẽ ſoudẽ met hare geheel herte/ eñ met hare geheel siele/ Maer iſt dat er yemant (seyde hy) niet en ſoect den Heere den Godt van Iſrahel/ die ſterue vanden minſten totten meeſten/ vanden man totter vrouwẽ. Eñ sy hebben den Heere geſworen met luyder stemmen/ met ioyt/ eñ met geclanc der trompetten/ eñ met gheluyt der baſoenen/ alle die in Iuda waren met een verbloeckinghe/ want met allen haerlieder herte hebben sy geſworen/ eñ met allẽ haren wille hebben sy hem gheſocht/ eñ geuonden/ eñ de Heere heeft henlieden ruſte ghegeuen al rontſomme. Eñ ooc Maacham de moeder vã Asa den coninc heeft hy vã de groote heerſchappie af gheſet/ want sy int bosch gemaect hadde een beelt vã Priapus/ d'welck hy al gebroken heeft/ eñ in ſtucken byſelẽde heeft hy dat verbrandt aen de beke Cedron.

Maer de hoochden zyn in Iſrahel bleuẽ/ maer t'herte van Asa was volmaect alle syn daghen. Eñ de dinghen die syn vader beſloten hadde heeft hy oock ghedragen in des Heeren huys/ ſiluer eñ gout/ eñ verſcheyden huyſraet vã vatẽ. Maer t'en was geen oorloge tot dat dertichſte iaer des conincs Asa.

Als Baaſa de Coninck van Iſrahel tegen Asa vecht, so roept Asa ter hulpe den coninck Benadad van Syrien: eñ Hanam de propheet hem beſpẽde, wordt indẽ put geworpẽ, eñ hy ſterft.

Dat xvj. Capittel.

MAer int ſeſſendertichſte iaer syns rychs/ so is Baaſa de coninck van Iſrahel opcomen in Iudam eñ hy omleyde Rama met eenen muer/ datter niemandt en ſonde vryck mogen wtgaen oft ingaen wt dat rych van Asa. Maer Asa heeft vooyts ghehaelt ſiluer eñ goudt wt de treſooren vã dat huys des Heeren eñ van des conincs ſchatten eñ hy heuet geſondẽ tot Benadad den coninck van Syrien die te Damaſcus woonde/ seggende: Daer is een verbont tuſſchen v eñ my/ Oock ſo hebben myn vader ende v vader eendrachticheyt ghehadt. Daerom heb ick v ſiluer eñ gout gheſonden/ dat ghy breckende t'verbont dat ghy hebt met Baaſa den Coninc vã Iſrahel/ hẽ doet vã my gaen. Als Benadad dit bevonden hadde/ so heeft hy de Princen van synen heyren gheſonden tot de

steden van Iſrahel/ de welcke hebben geſlagen Ahion eñ Dan eñ Abelmaim/ eñ alle de bemuerde steden vã Nephthali. D'welck als Baaſa gehoort heeft/ ſo heeft hy afgelatẽ van te timmerẽ Rama/ eñ hy heeft syn werc laten staen. Maer Aſa de conine heeft tot hem genomen gheheel Iudam/ eñ sy hebben gehaelt de steenen van Rama eñ de houten/ welck Baaſa bereyt hadde totter timmerynghen eñ hy heeft daer mede getimmert Gabaa eñ Maſpha. In dien tyde is gecomen Hanani een Propheet tot Aſa den coninck van Juda eñ heeft hem geſeyt: Om dat ghy betrouwen hebt gehadt inden coninck van Syrien/ eñ niet inden Heere uwen Godt/ daerom is t'heyr des conincs vã Syrien wt uwer hant ontgaen. En waren de Mo- 2. Par. 14. c. 9. 1. Mach. 3. a. rianen eñ Libianen niet veel meerder in getale in wagenẽ eñ roſvolc/ eñ in seer groote menichte bouen maten de welcke (doen ghy inden Heere geloofdet) hi in v handen gheleuert heeft: want de oogen des Heeren aenſchouwen geheel aertryck/ eñ sy gheuen Iohan. 7. f. 11 ſtercheyt den genẽ die met volmaecter herten in hem geloouẽ. Daerom hebdy dwaelſelick gedaen/ eñ hierom ſullen vã deſen tyt voortaen tegen v oorlogen opſtaen. Ende Aſa graen weſende teghen den ſiender/ heeft hem doen ſetten in de banden want hy was daerom seer verbolghen/ eñ hy heefter seer veel vanden volcke op dien tyt ghedoodt.

Maer de wercken vã Aſa d'eerſte ende de laetſte/ syn geſchreuen int boeck der Conin ghen van Juda eñ Iſrahel. Eñ Aſa heeft ſieck gheweeſt int neghenendertichſte iaer syns rycs door seer groote pyne der voeten/ eñ ook in syn ſiecheyt en heeft hy den Heere niet geſocht maer hy heeft meer betrouwen gehadt inder medecynen conſte. Eñ hy is ontſlapen met synen vaderen/ eñ geſtorben int eenen veertichſte iaer syns rycs. Eñ sy hebben hem begrauẽ in syn graf dat hy voor sy ſelven ghegrauen hadde in Dauids ſtadt.

Eñ sy hebben hẽ geleydt op syn bedde vol ſpeceryen eñ olien der gemeynder vrouwẽ/ de welcke waren ghemaect na de conſte der apotekers/ ende sy hebben die op hem verbrandt met grooter eerlicheyt.

Ioſaphat ſijn vader nauolgende, ſeer machtich zijnde, by ſent leeraers des wets ouer heel Iudam, Ende ſijn princen worden verhaelt.

Dat xvij. Capittel.

ENde Ioſaphat syn ſone heeft voor hem 1. Re. 15. f. 24. gherregneert/ eñ hy is machtich gheworden teghen Iſrahel. Eñ hy heeft ghetalen der oorloochs mannen geſtelt in alle de steden van Juda/ die met mueren omleyt waren. Eñ hy beſchicte garniſoen int landt vã Juda/ eñ in alle de steden van Ephraim die Aſa syn vader inghenomen hadde. Eñ de Heere heeft met Ioſaphat geweeſt/ om dat hy ghewandelt heeft in Dauid ſyns vaders eerſte wegen/ Eñ hy en heeft niet ghehoopt in Baalim/ maer in ſyns vaders Godt eñ hy heeft voort gegaen in syn gebodẽ eñ niet nae de ſonden van Iſrahel. Eñ de Heere heeft dat ryck verſteect in syn handen/ ende gheheel Juda heeft Ioſaphat ghiften gegeuen/ eñ hy heeft ontellicke groote rychdommen ghehadt eñ veel glorie. Eñ doen syn herte cloecheyt genomẽ hadde om des Heeren wegen/ ſo heeft hy ook de hoochden eñ boſſchen van Juda wech genomen. Maer int derde iaer syns rycks heeft hi van synen princen gheſonden Benhail/ eñ Obdiam eñ Sachariam/ ende Nathanael eñ Michiam/ dat sy leeren ſouden in de steden van Juda: eñ met henlieden de Leuiten/ Semeiam/ eñ Nathaniam ende Zabadiam/ Aſael ook eñ Semiramoth ende Jonathan/ Adoniam ook eñ Thobiam eñ Thobadoniam Leuiten/ eñ met hen Eliſama ende Joram prieſters. Eñ sy leerden t'volck in Juda hebbende den boeck van des Heeren wet/ eñ sy gingen om tot alle de steden van Juda/ ende leerden t'volck. Hierom is de vreeſe des Heeren gecomẽ op alle de ryncken der landẽ/ die rontſomme Juda warẽ/ eñ sy en dorſten tegen Ioſaphat niet ſtrydẽ. Maer de Philiſtynen brachten Ioſaphat ook ghiften/ eñ cenen tol van ſilver. Eñ de Arabiſchẽ brachten vee van rammẽ ſeuen duyſent eñ ſeuen hondert/ eñ alſoo veel bocken. Hierom is Ioſaphat gewallen/ eñ hy is groot ghworden tot grooter hoochcyt/ eñ hy heeft in Juda getimmert huyſen gheluck torren/ eñ bemuerde steden: eñ hy heeft groote wercken gemaect in de steden van Juda: ende ſtrydtmaer mannen eñ vrome mannen waren in Ieruſalem/ waer af dit getal is by een yegelicks huyſen eñ familiẽ/ In Juda was de Prince des heyrs Ethans de hooftman/ eñ met hem seer vrome mannen dry hondert duyſent. Eñ na deſen was Johannam een Prince/ eñ met hem twee hondert eñ tachtentich duyſent. Na dien ook Amaſias de ſone Zechri den Heere geheylicht/ ende met hem twee hondert duyſent ſtercker mannẽ. Deſen volchde de seer vrome ten ſtrydẽ Eliada/ eñ met hem twee hondert duyſent mannen/ die boghen eñ ſchilden droegen. Nae deſen was ook Jozabad/ eñ met hem hondert eñ tachtentich duyſent lichter oorloochs mannen. Deſe waren al tot des conincks hant/ wtgenomen de andere die hy gheſtelt hadde in de bemuerde stedẽ in geheel Juda.

Ioſaphat hebbende gheſelſchap metten hooſen Achab, hy teyſt met hem tot Ramoth Galaad. Ende de vier hondert valſche propheten belouen henlieden victorie, maer Michias niet.

Dat xviij. Capittel.

ALdus was Ioſaphat seer ryck eñ vermaert/ eñ hy is by swagherſchap verenicht met Achab. Eñ hy is nae ſommighe iaren tot hem neder ghegaen in Samarien/ tot wiens comſte heeft Achab geſlagen seer veel rammen eñ runderen/ voor hem ende voor t'volck dat met hem comen was/ eñ hy bracht hem daer toe met woorden dat hi optrecken ſoude in Ramoth Galaad. Ende Achab de coninck van Iſrahel heeft gheſeyt tot Ioſaphat den coninck van Juda: Comt met my in Ramoth Galaad. Den welckẽ hi heeft geantwoort: Gelyck ick/ alſo zyt ghy: gelyck v volck ſo is myn volc/ eñ wy ſullen met

1. Reg. 22. a. 1.

met v weſen inden ſtrijdt. Eñ Joſaphat
ſeyde tot den coninc vã Jſrahel: Neemt nu
raet (dat bidde ic v) aen dat woort des Hee-
B ren. Hierom heeft de coninc van Jſrahel
vergãdert vier hondert mannen vandẽ Pro-
pheten/eñ hy heeft tot hen gheſeyt: Mocten
wy in Ramoth Galaad gaen om te orlogen
oft ruſten? Eñ ſy ſeyden: Keyſt opwaerts/eñ
Godt ſalſe in des conincs hant leuerẽ. Eñ
Joſaphat heeft gheſeyt: En is hier niet een
propheet des Heeren/ dat wy van hem ooc
moghen vragẽ? Eñ de coninc vã Jſrahel
ſeyde tot Joſaphat: Daer is een man vandẽ
welckẽ wy des Heerẽ wille vragen mogen/
Maer ick hate hem/want hy en propheteert
my geen goet/maer quaet tot allẽ tydẽ. Eñ
t'is Micheas de ſone vã Jemla. Ende Joſa-
phat heeft geſeyt: Coninck/en ſpreect in al-
ſulcker voegen niet. Hierom heeft de Co-
ninc van Jſrahel geroepẽn een vanden ge-
ſnedẽ camerlingẽ/eñ tot hem geſeyt: Roept
C haeſtelic Micheam den ſone vã Jemla. Eñ
de coninc vã Jſrahel/eñ Joſaphat de coninc
vã Juda ſatẽ beyde in haer coninclicke ſtoe-
len gecleedt met coninclick cieraet/eñ ſy ſatẽ
op de plaetſe by de poorte vã Samarien/ eñ
alle de Propheten propheteerden voor hen-
lieden. Maer Sedecias de ſone van Cha-
maana maecte ſy ſelue yſerẽ hoornen/eñ ſey-
de: Dit ſeyt de Heere: Hier mede ſult y Sy-
rien opwerpẽ/tot dat ghyſe verdorue hebt.
Eñ alle de propheten propheteerden des-
gelycks/eñ ſeyden: Treet opwaerts in Ra-
moth Galaad/eñ ghi ſult voorſpoedich zijn/
eñ de Heere ſal die in des Conincs hant le-
ueren. Ende de bode die gegaen was om
Micheam te roepẽ/heeft tot hẽ geſeyt: Siet
de woorden vã alle de Propheten verkondi
gen den Coninc met eenen mont goede din
D gẽ. Hierom bidde ic v/dat v woort niet ver-
ſcheyden en zy van henlieden/eñ dat ghi ooc
ſpreeckt dat gheluckich is. Totten welcken
Micheas heeft geantwoort: So warach-
telick als de Heere leeft/al wat myn Godt
my ſeggen ſal/dat ſal ick ſpreken. Aldus is
hy totten coninc comen. Totten welcken de
coninc ſeyde: Micheа/moetẽ wy gaen in Ra
moth Galaad om te ſtrijden/oft ruſtẽ? Den
welcken hy gheantwoordt heeft: Gaet op-
waerts/want t'ſal al voorſpoedelic geſchie-
den/eñ de vyanden ſullen in v handen ghe-
leuert worden. Eñ de coninc heeft geſeyt/
nochtans wert/eñ anderwerf beſweere ic v/
dat ghy my niet en ſegghet/anders dan dat
warachtich is inden naem des Heerẽ. Eñ
hy ſeyde: Ic heb gheſien gheheel Jſrahel ver-
ſtroyt op de bergen/gheluck ſchapen ſonder
herder. Eñ de Heere ſeyde: Deſe en hebben
geen heeren. Een yegelick gae wederom in
ſyn huys met vreden. Eñ de coninck van
Jſrahel ſeyde tot Joſaphat: En hebt v niet
geſeyt/dat my deſe niet goets en ſoude pro-
pheterren/maer t'gene dat quaet is? Ende
Micheas ſeyde: Daerom hoort de stemme
des Heeren/Ick heb den Heere ſien ſitẽ in
ſynen heerlicken throon/eñ alle t'heyr des
hemels by hem ſtaende ter rechter ende ter
linckerzyden. Eñ de Heere heeft geſeyt: E
wie ſal bedriegẽ Achab den coninc vã Jſra-
hel dat hy op trecke eñ valle in Ramoth Ga
laad? Eñ doen de een ſeyde met deſer manie
ren/eñ een andermet een ander/ ſo is daer
eenen geeſt voorts comen/eñ heeft gheſtaen
voor den Heere eñ geſeyt: Ic ſal hem bedrie
gen. Tot welckẽ ſeyde de Heere: waer me-
de (ſeyt hy) ſuldy hem bedriegen? Ende hy
antwoorde: Ick ſal wtgaen eñ weſen eenen
logenachtigen geeſt indẽ mont van alle ſyn
Propheten. Eñ de Heere heeft geſeyt: Ghy
ſult hem bedriegen/ eñ de overhant crygen/
gaet wt/eñ doet alſo. Hierom ſiet de Heere
heeft nu den geeſt der logenen gegeuẽ indẽ
mont vã allen uwen Propherẽ eñ de Heere
heeft vã v quade dingen geſproken. Ende
Sedecias de ſone vã Chanaana ginc toe/eñ
ſloech Micheam aen ſyn wangen/ eñ ſeyde:
Door welcken wech is den gheeſt Gods vã
my overgaẽ om v te ſpreken? Eñ Miche- F
as heeft geſeyt: Ghi ſult dat ſelue ſien op die
dach als ghy ſult gegaẽ zyn vã d'een camer
in d'ander om verborgen te worden. Maer
de coninck van Jſrahel heeft ghebeden ſeg-
ghende: Neemt Micheam/ eñ leydt hem tot
Amon den Prince vander ſtadt/eñ tot Joas
Amalechs ſone. Eñ ghy ſult ſeggen: Dit
ſeyt de Coninck: Doet deſen inden kercker
eñ geeft hem eẽ weynich broots/ eñ een lut-
tel waters/tot dat ic weder come met vredẽ.
Ende Micheas heeft geſeyt: Iſt dat ghy
weder comt met vredẽ/ ſo en heeft de Heere
door my niet geſproken. Eñ hy heeft geſeyt:
Hoort alle ghy volcken. Aldus ſo zyn op-
getrockẽ de coninc vã Jſrahel/ eñ Joſaphat
de coninck van Juda tot Ramoth Galaad.
Eñ de coninck van Jſrahel heeft tot Jo-
ſaphat gheſeyt: Ick ſal myn habijt verande-
ren/eñ alſo ſal ick ten ſtrijde gaen. Maer ghi
doet v cleederen aen. Eñ als de coninck van
Jſrahel ſyn habijt verandert hadde/ſo is hy
inden ſtrijdt ghecomen. Maer de coninck
van Syrien hadde den capiteynen vã ſynen
roſvolc geboden/ſeggẽde: En vecht niet te-
gen den minſten oft tegen den meeſten dan
alleen reghen den Coninck van Jſrahel. G
Hierom doen de princen des roſvolcs ge-
ſien hadden Joſaphat/ſo hebben ſy gheſeyt:
Dit is de coninc van Jſrahel. Eñ ſy hebben
hem omringelt ſtrijdẽde. Maer hy riep tot-
ten Heere/eñ hy heeft hem gheholpen/eñ hy
heeft die van hem gekeert. Want doen de
princen des roſvolcs ſagen/dat hy de coninc
van Jſrahel niet en was/ſoo hebben ſy hem
gelaten. Maer t'gebeurde datter een van-
den volcke eenen pijl ſchoot int onſeker/ eñ
raecte den coninc vã Jſrahel tuſſchen ſynen
hals eñ ſchouderen/ ende hy ſeyde tot ſynen
wageman: Keert v hant omme/eñ voert mi
wten heyre/want ick ben gewont. Eñ den
ſtrijdt nam cynde op dien dach. Maer de co-
ninck van Jſrahel ſtont in ſynen wagen te-
ghen de Syriers totten auont toe/eñ hy is
gheſtorven als de ſonne onder ghinck.

Joſa-

Ioſaphat wordt van Iehu geſtraft, dat hy den ongoddelicken hulpe dede, Maer hy vermaende de Rechters, dat ſy goet recht doen ſouden. Ende de Leuiten dade haerlieder officien wel bedienen ſouden.

Dat xix. Capittel.

A ENde Ioſaphat de Coninck van Juda is wederom gekeert in ſyn huys vredelick in Jeruſalem. Den welcken is te gemoet gecomen Jehu de ſone Hanani een ſiender, ende heeft tot hem geſeyt: Den ongoddelicke doet ghy hulpe, ende met den genen die den Heere haten maect ghy vrientſchap: ende daerom haddy den toorn des Heeren verdient.

Maer daer zyn goede wercken in v ghevonden om dat ghy de boſſchen uten lande van Juda weech genomen hebt, ende hebt v herte bereydt, dat ghy den Heere uwer vaderen Godt ſoecken ſoude. Aldus heeft Ioſaphat gewoont in Jeruſalem, ende hy is wederom uytgegaen totte volcke vā Berſabee aen totten gebeerchte van Ephraim, ende hy heeftſe wederom geroepē totte Heere haerder vaderen Godt. Ende hy heeft gheſtelt Rechters des lants in alle de beſloten ſteden van Juda door alle plaetſen beſonder, ende gebiedende den Rechters heeft hy geſeyt: Siet wat ghy doet, wāt ghy en bedient geen officie des menſchē maer des Heeren: ende ſo wat ghi oordeelt dat ſal wederom op v comen. De vreeſe des Heeren laet met v zyn, ende doet alle dingen met neerſticheyt, want by onſen Heere Godt en is geen boosheyt noch wtneemen der perſoonē noch begheerlickheyt der ghiften. In Jeruſalem heeft Ioſaphat oock Leuiten ende prieſters geſtelt ende princen der familien uyt Iſrahel, dat ſy des Heeren recht ende ſake oordeelen ſouden den bewoonders van die, ende hy heeft hen bevolē ſeggēde: Alſo ſuldy doen in de vreeſe des Heeren getrouwelic ende met volmaecter herten: Alle ſaken van uwen broeders die tot v comen ſullen, die in haerlieder ſteden woonen tuſſchen maegſchap ende maegſchap, ſo waer dat twiſt is vander wet, vā t'gebot, vanden ceremonien, ende vanden rechtveerdichmakinghen, thoont henlieden dat, dat ſy tegen den Heere niet en ſondigen, ende dat de grāſchap niet en come op v ende op v broeders. want alſo doende en ſuldy niet ſondigen. Ende Amarias v prieſter ende biſſchop ſal d'oberſte weſen in de dingen die Godt aengaen. Maer Zabadias Ismaels ſone die een hooftman is int huys van Juda, die ſal op de wercken zyn die tot des conincks dienſt behooren, ende ghy hebt tot meeſters de Leuiten in v teghenwoordicheyt. Verſterckt v, ende doet neerſtelick, ende de Heere ſal met v lieden weſen int goede.

Deu. 10. d. 17. Rom. 2. c. 11. Gala. 2. b. 6. Ephe. 6. b. 9. Col. 3. d. 25. Act. 10. d. 34. 1. Pet. 1. c. 17.

De Amoniten, Moabiten, ende de Syriers zijn gecomen om teghen Ioſaphat te vechten. Ende Ioſaphat heeft Godt gebeden, ende ſy hebben d'een d'ander verſlaghen: maer hy wordt beſpot om de ghemeynſchap van Ochozias.

Dat xx. Capittel.

A NAe deſen zyn vergadert de kinderē van Moab ende de kinderen van Ammon, ende met henlieden vanden Ammoniten tot Ioſaphat, om teghen hem te ſtryden. Ende de boden zyn gecomen, ende hebbent Ioſaphat te kennen gegeuen, ſeggēde: Een groote menichte comt tegen v vā de plaetſen die ouer de zee zyn ende van Syrien, ende ſiet ſy zyn in Aſaſonthamar, welck is Engaddi. Ende Ioſaphat vā vreeſen verſchrict zynde, heeft hem heel gegeuen om den Heere te bidden, ende hi heeft een vaſten doen wtroepen in geheel Juda. Ende Judas is vergadert om dē Heere te bidden. Oock quamen ſy alle wt haren ſteden om den Heere te verbidden. Ende doen Ioſaphat geſtaen was int middē der vergaderinghen van Judas, ende Jeruſalem in des Heeren huys voor dat nieuwe voorhof, ſo heeft hy geſeyt: Heere onſer vaderē Godt, ghy zyt Godt inden hemel, ende ghy hebt heerſchappye ouer alle de Coninckryckē der Heydenen, in uwe handt is ſtercheyt ende machticheyt, ende niemant en mach v weerſtaen. Ende hebt ghy onſe Godt niet doot geſlagen alle de bewoonders vā deſen lande voor v volck Iſrahel, ende die ghegheuen Abrahams ws vriēts zade inder eewicheyt? Ende ſy hebben daer in gewoont, ende hebben daer in getimmert een heylighe wooninge voor uwen naem, ſeggende: Iſt dat ons eenighe quade dinghen ouerualle, t'zy het ſweert des oordeels, de peſtilēcie, ende den honger, ſo ſullen wy ſtaen voor v aēſchyn voor dit huys, daer in dat uwen naem aengeroepen is, ende wy ſullen tot v roepen in onſe tribulacien, ende ghy ſullet verhooren, ende ſalich maken. Hierom nu ſiet de kinderen van Ammon ende Moab, ende t'gheberchte vā Seir (door de welcke ghy niet en hebt toegelaten dat Iſrahel gaē ſoude, doen ſy wt Egypten quamen, maer hebben van henlieden afgeweken, ende en hebben henliedē niet doot geſlagen) die doen nu contrarie, ende ſy ſtrecken om ons te verdryuen wt der beſittingen die ghy ons gheleuert hebt. Onſe Godt en ſult ghy henlieden daerom niet oordeelen: Jn ons en is voorwaer ſoo groote ſterckheyt niet dat wy deſer menichten ſouden moghen weerſtaen, die ons ouerualt. Maer als wy niet en weten wat wy doen moeten, dan en hebbē wy anders niet meer dan alleen dat wy ons oogen ſtieren tot v. Ende gheheel Juda ſtont voor den Heere, met haren cleynen kinderen ende huysvrouwen, ende met haren ſonen. Ende doer was Jahaziel de ſone Zachari, des ſoōs Banaie, des ſoons Jehiel, des ſoons Mathanie, een Leuijt van Aſaphs kinderen, op den welckē is worden den gheeſt Gods int midden der ſcharen, ende hy heeft geſeyt: Hoort toe alle ghy van Juda, ende die in Jeruſalem woont, ende ghy coninck Ioſaphat. Dit ſeyt de Heere v lieden: En wilt niet vreeſen noch en verſaert v niet voor deſe menichte, wāt t'en is uwen ſtrijde niet, maer Gods ſtrijdt. Morghen ſuldy nederwaerts trecken tegen henlieden, want ſy ſullen opcomē door den hellenden berch, ghenoemt Ciz, ende ghy ſuldſe vinden int hoochſte vander beken, welck is teghen oost de woeſtijne Jeruel. Ghy en ſullet niet zijn die ſtrijden ſult, maer alleenlick ſtaet betrouwelick, ende ghy ſult

ſulde des Heeren hulpe op v ſien / d Juda eñ Jeruſalē en wilt niet vreesen nochen weerſt niet verwaert / morgē ſuldy tegen henlieden wttrecke / eñ de Heere ſal met v lieden weſen. Hierom zyn Joſaphat eñ Juda eñ alle de bewoonders vā Jeruſalē / nedergevallen plat ter aerden voor den Heere ende hebben hem aengebedē. Maer de Leuiten vā Caaths ſonen eñ vā de kinderē vā Core hebbē den Heere den Godt van Iſrahel ghelouet met grooter ſtemmē hooch opwaerts. Eñ als ſy des morgens opgeſtaē waren / ſo zyn ſy wighegaen door de woeſtyne Thecua: eñ als ſy voorts gereyſt waren / ſo heeft Joſaphat int midden vā henliedē ſtaende geſeyt: Hoort my ghy mannen vā Juda / eñ alle de inwoonders vā Jeruſalem / ghelooft inden Heere uwen Godt / eñ ghy ſult vry ſonder vreeſe weſen / geloofe ſynen propheten / ende alle dingen ſullen voorſpoedelick vergaen.

Eñ hy heeft den volcke raet gegeuen. Eñ hy heeft des Heeren ſanghers geſtelt / dat ſy hem louen ſouden by haerlieder ſcharen / eñ dat ſy voor t'heyr gaen ſoudē / eñ met gelyeker ſtemmen ſeggē: Belydt den Heere / wāt inder eewicheyt is ſyn barmhertigheyt. Eñ doen ſy begonſten de louen te ſinghen / ſoo heeft de Heere hare lagen tegen hen ſelven gekeert / te weten der kinderen vā Ammon / eñ Moab / eñ van t'gheberchte van Seir / de welcke wtghegaen waren / dat ſy tegen Judam ſtrijden ſouden / eñ ſy zyn geſlagen geweeſt. Want de kinderen van Ammon eñ Moab zyn opgeſtaen tegen de bewoonders vā Seirs gheberchte / dat ſy die dooden eñ te niet doen ſoudē: eñ doen ſy dat mettē werken volbracht haddē / ſo zyn ſy oock tegē malcanderen gekeert / ende zyn van malcanders wonden genallen. Maer doen Juda comen was aen de ſpeluncke / welck ter woeſtynen waerts liet / heeft hy gheſien vā verre alle dat lantſchap breet ouer / vol doode lichamen / eñ datter niemant ouer bleuen en was die de doot hadde mogen ontgaen. Hierom is Joſaphat eñ alle t'volck met hem comen / om der dooden roof af te trecken / eñ ſy hebben onder de doode lichamē vondē verſcheydē huyſraet cleederen ooc eñ ſeer coſtelicke vaten / eñ ſy hebbēt gerooft / alſo dat zyt al niet dragen en mochten / noch ooc binnen drie dagen den roof wech dragē / eñ de grootheyt des roofs. Maer op den vierdē dach zyn ſy vergadert in de valleye der benedictien / wāt om dat ſy daer den Heere gebenedijt hadden / ſo hebbē ſy die plaetſe genaemt / de valleye der benedictien / tot op dē tegenwoordigen dach. Eñ de mannen van Juda / eñ de inwoonders van Jeruſalem / ende Joſaphat voor hen / zyn wederom ghekeert in Jeruſalem met grooter blyſchappen / om dat de Heere henlieden blyſchap hadde gegeuen van haren vyandē. Eñ ſy zyn in Jeruſalem ghegaen met pſalteryen eñ herpen / eñ trompetten in des Heeren huys. Eñ den grouwel des Heeren viel op alle de coninckryckē der landē / doen ſy gehoort haddē dat de Heere geſtredē hadde tegen de vyanden vā Iſrahel. Eñ het ryck vā Joſaphat heeft geruſt eñ de Heere heeft henliedē wede gegeuē al rontſommē. Aldus heeft Joſaphat gheregneert ouer Judam / eñ hy was vyfendertich iaren out / doen hy begonſte te regneren / ende vyfentwintich iaren heeft hi geregneert in Jeruſalem / eñ ſyns moeders naem was Azuba de dochter van Selahi.

Eñ hy heeft in Aſa ſyns vaders wech gewandelt / eñ hy en is daer af niet gheweken / doende t'gene dat behaechelic was voor den Heere. Maer nochtāns en heeft hi de hooghden niet wech genomen / eñ het volc en hadde noch ſyn herte niet gheſchict tot den Heere haerder vaderē Godt. Maer datter meer is vā Joſaphats wercken vā d'eerſte ende de laetſte / dat is geſchreuen in de woorden vā Jehu des ſoons Hanani / de welcke hy geſtelt heeft in de boecken der coningē vā Iſrahel. Na deſen heeft Joſaphat de coninc van Juda vriēdſchap gemaect met Ochozia den conine van Iſrahel / wiens wercken ſeer ongoddelick waren. Ende hy heeft mede deelachtich gewreſt dat hy ſchepē maecte die te Tharſis varē ſoudē / eñ ſy hebbē een vloot ſchepen gemaect in Aſiongaber. Eñ Eliezer Dodans ſone van Mareſa heeft gepropheteert tot Joſaphat / ſeggēde: Om dat ghy een verbondt ghehadt hebt met Ochozia / daerom heeft de Heere uwe wercken geſlaghen / ende de ſchepen zyn gebroken / ende ſy en mochten niet varen tot Tharſis.

Ioſaphat ſterft / Ioram ſyn ſone wordt coninck / eñ hy ſlaet ſyn broeders doot / hy verlaet den Heere / eñ leeft als een godtloose / Edom valt af van Iuda / Godt de Heere ſtraft en plaecht den coninck Ioram.

Dat xxj. Capittel.

Ende Joſaphat is ontſlapen met ſynē vaderen eñ hy is begraven met henliedē in Danids ſtadt / eñ Joram ſyn ſone heeft voor hem geregneert. De welcke heeft gehadt broeders Joſaphats ſonen Azariam eñ Jahiel eñ Zachariam eñ Azariam eñ Michael / eñ Saphatiam / alle deſe waren Joſaphats des conincs vā Juda ſonen. Eñ haer vader heeft henlieden gegeuen veel ganē van gout eñ ſilver / eñ renten / met ſeer vaſte ſteden in Juda / maer het ryck heeft hy Joram ouer ghegeuē / om dat hy d'eerſte ghebooren was. Eñ Joram is opgeſtaen op ſyns vaders coninckryck: ende doen hy ſy ſelven vaſt gemaect hadde / ſo heeft hy alle ſyn broeders gedoot mettē ſweerde / eñ ſommige vanden princen van Iſrahel. Twoendertich iaren oudt was Joram doen hy begonſte tē regneren / eñ acht iaren heeft hy in Jeruſalem geregneert. Eñ hy heeft ghewandelt in de weghen der Coninghen van Iſrahel / gheliyck Achabs huys ghedaen hadde / want Achabs dochter was ſyn huysvrouwe / ende hi heeft quaet gedaen in des Heeren aēſchyn.

Eñ de Heere en heeft het huys vā Dauid niet willen te niete doen / om het verbondt dat hy met hem ghemaect hadde / eñ om dat hy gheloeft hadde dat hy hem een licht ghegeuen ſoude / eñ ſynen ſonen tot allen tyden.

In

In dien dagen hebbē die van Edom wederſpannich gheweeſt dat ſy onder Judam niet zyn en ſouden / eñ ſy hebben henſelven eenen coninck gemaect. Eñ doen Jozam met ſynen princen ouerghetrocken was eñ met alle ſynen roſvolc dat met hem was / ſo is hy des nachts opgeſtaē / eñ heeft de Edomiten geſlagen die hem omringt hadden eñ alle de hooftlieden vā harē roſvolc. Maer nochtans hebbē de Edumiten wederſpannich geweeſt dat ſy onder Juda niet zyn en ſouden tot op deſen dach toe. In dien tyden is Lobna ooc afgeſcheyden dat ſy onder ſyn hant niet zyn en ſoudē. want hy hadde verlaten den Heere ſyns vaders Godt / daer toe heeft hy oock hoochden getimmert in de ſteden van Juda / eñ heeft die vā Jeruſalem doen oncuyſcheyt bedzyuē / eñ Judam doen ouertreden. Maer hem werde eenē brief ghebzacht van Helias den pzopheet / daer in geſchzeuen was: Dit ſeyt de Heere Dauids ws vaders Godt: Om dat ghy niet gewandelt en hebt in Joſaphats ws vaders wegē / eñ in de wegen van Aſa den coninc vā Juda / maer ghewandelt hebt dooz den wech der coninghen van Iſrahel / eñ hebt Judam doen oncuyſcheyt bedzyuen / eñ de inwoonders vā Jeruſalem volgēde de oncuyſcheyt des huys van Achab / eñ daer bouen hebdy v bzoeders / ws vaders huys die beter waren dan ghy / ghedoot. Siet de Heere ſal v met een groote plage ſlaen met uwē volcke eñ met u wen ſonen / eñ huyſvzouwē / eñ alle uwe ſubſtancie / eñ ghy ſult met een de alder quaetſte ſiecte ws buyes ſiec zyn / tot dat v ingewant allinskens wt comen ſal t'elckē dage. Hierom heeft de Heere tegē Jozam verweckt den gheeſt der Philiſtynen / eñ der Arabiſchen / die by de Mozianen woonen: eñ ſy zyn opcomen int landt van Juda / eñ ſy hebben dat verdozuen / eñ ſy hebben ghetooft alle de ſubſtancie die in des conincks huys geuonden is / eñ daer bouen ooc ſyn ſonen eñ ſyn huyſvzouwen / eñ hem en bleef anders gheenen ſone dan Joachaz die d'alder ioncſte was. Eñ bouen alle deſe dinghen heeft hem de Heere gheſlagen met een onghenesliche ſiecte des buycks. Eñ als de dagen d'een na d'ander quamē / eñ der tyden verloop voozt ginc / ſo is volbzacht den omloop vā twee iarē / eñ aldus dooz een lange verrottinge verteert / alſo dat hy ooc ſyn ingewant vā onder wtwierp / is hy berooft t'ſamen vāder ſiecten eñ van d'leuen. Eñ hy is geſtozuē vā een ſeer quade ſiecte / eñ t'volc en heeft hem geen wtvaert gedaē na de maniere des verbzandens / gelyck ſy ſynen ouders gedaen hadden. Tweendertich iaren oudt was hy doen hy begonſt te regnerē / eñ acht iarē heeft hy in Jeruſalem geregneert. Eñ hy heeft gewandelt niet rechtelick / eñ ſy hebbē hem begrauē in Dauds ſtadt. Maer nochtās niet inder Coningen begraueniſſe.

Van Ochozia, hoe hy met Achabs ſone eens werdt, ende vermoordt werdt van Iehu, Ende van Athalia die des coninex doot doodde.

Dat xxij. Capitel.

Ende de inwoonders vā Jeruſalem hebben Ochoziam ſynen ioncſten ſone voozt hem Coninc gemaect: want alle de outſte vā ghebooꝛten die voozt hem waren hadden de rouers der Arabiſcher doot gheſlagen die den heyleger ouertuielen. Eñ Ochozias Jorams des conincs vā Juda ſoue heeft ghe-
regneert. Tweendertich iaren out was Ochozias doen hy begonſte te regneren / eñ een iaer heeft hi geregneert in Jeruſalem / eñ ſyns moeders naem was Athalia de dochter vā Amri. Eñ hy is ooc ingegaen dooꝛ de wegen vā Achabs huys / want ſyn moeder ſtierde hem dat hy ongoddelic doē ſoude. Hierom heeft hy quaet gedaen int aenſicht des Heeren / gelyc Achabs huys: want ſy hebbē ſyn ractſliedē geweeſt na ſyns vaders doot / te ſynder verderſſenillen. Eñ hy heeft na haren raden ghewandelt. Eñ hy is gereyſt met Jozam Achabs des conincs vā Iſrahels ſone ten ſtrydе tegen Azael den coninck van Syrien te Ramoth Galaad / ende de Syriers hebben Jozam ghewont. De welcke is wederom gekeert om geneſen te wozden in Jezrahel / want hy hadde veel wonden ontfangē inden voozleyden ſtrydt. Daerom is Ochozias de ſone van Jozam de coninc van Juda afcomen / om te beſoecken Jozam Achabs ſone in Jezrael ſieck zynde / want het was Gods wille tegen Ochoziam / dat hy tot Jozam comen ſoude: eñ als hy comē was / eñ wtgaē ſoude met hem tegē Jehu den ſone van Namſi / den welcken de Heere geſalft hadde om dat hy Achabs huys te niete doen ſoude. Hierom doen Jehu Achabs huys omwierp / ſo heeft hy de princē van Juda geuonden / eñ de ſonen vā Ochozias bzoeders / die hem dienden / eñ hy heeft die dooꝛ gheſlagen. Eñ den ſelven Ochoziam ſoeckende / heeft hy gheuangen gebozgen weſende in Samarien / Ende als hy tot hem bracht was / ſo heeft hy hem gedoot / eñ ſy hebben hem begrauen: om dat hy Joſaphats ſone was / die den Heere geſocht hadde wt alle ſyn herte. Eñ daer en was voozts geen hope meer datter yemāt vā Ochozias gheſlachte regneren ſoude. want Athalia ſyn moeder ſiende dat haer ſone doot was / is opgeſtaen / eñ heeft alle dat coninclick geſlachte van Jozams huys gedoot. Maer Joſabeth des conincks dochter heeft genomen Joas Ochozias ſone / eñ ſy heeft hem ontſtolen wt dat midden van des Coninx ſonē / doen ſy gedoot wozdē / eñ ſy heeft hem gheboꝛghen met ſynder voeſter in de camer der beddekens. Eñ Joſabeth die hem gheboꝛghen hadde / was Jozams des conincks dochter / Joiade des oueꝛſte pꝛieſters huyſvzouwe / de ſuſter van Ochozias: eñ daerom en heeft Athalia hem niet gedoot. Aldus heeft hy met henlieden verboꝛgen geweeſt in des Heeren huys ſes iaren / in de welcke Athalia ouer d'landt gheregneert heeft.

Ioiada maeckt Ioas coninck, ende beueelt datmen Athalia dooden ſoude, ende hoe het volck bedeeft den tempel, eñ de afgoden van Baal.

Dat xxiij. Capitel.

Maer

A 4. Reg. 11. 4. Maer int seuenste iaer Joiada versterckt zynde / heeft ghenomen de hondertste mannen te weten Azariam Jerohams sone / ende Jsmahel Johanans sone / Azariam ooc Obeds sone / en Maasiam Adaias sone / en Elisaphat den sone van Zechri / ende hy heeft met henlieden een verbont gemaect. De welcke gaende al rontsomme Juda hebben vergadert de Leuiten wt alle de steden van Juda / en de princen der familien vā Jsrahel / en sy zyn gecomen in Jerusalem. Hierom heeft alle de menichte een verbont gemaect in den huyse Gods metten Coninck. Ende Joiada heeft tot henlieden geseyt: Siet des Conincks sone sal regneren gelijc de Heere gesproken heeft ouer Dauids sonen. Daer om dit is d'woort dat ghy doe suit: Dat derde deel van v lieden die ter sabbothfeesten coemt / vanden Priesteren / ende Leuiten / ende doorwachters / sal inde poorte wesen / en het derde deel aen des Conincs huys / Ende dat derde deel aen de poorte / welc genoēt wort des fondamēts. Maer alle d'ander gemeyn volc laet wesen in de voorhouē van des Heeren huys. Ende niemant anders en laet gaen in des Heeren huys / dan de Priesters / en die daer dienen vanden Leuiten / die laet alleen ingaē / want sy zyn geheylicht / ende alle d'ander gemeyn volc laet B bewaren des Heeren wake. Maer de Leuiten laet den Coninc omringen / hebbende elc haerlieder wapenen (ende ist datter yemandt anders in dē tempel coemt / laet dien dooden) ende laet hen zyn metten Coninck als hy ingaen ende wtgaen sal. Alsus so hebben de Leuiten en geheel Juda gedaen na alle dat henliedē Joiada de ouerste priester geboden hadde. Ende sy hebben elc genomen de mannen die onder henlieden waren / en sy quamen by de ordinancie vanden sabboth mettē genē die den sabboth voldaen hadden / en wtgegaen waren / want Joiada de ouerste priester en hadde de scharen niet latē gaē / de welcke d'een na d'ander plegen tot elcker weken veruolghens te comen.

Ende Joiada de priester heeft den hondert mannen de spiessen gegeuen / ende de groote schilden / en targien des conincks Dauid / de welcke hy geheylicht hadde in des Heeren huys. Ende hy heeft gestelt alle t'volc der geender die steecsweerden hielē aen de rechte syde des tempels / tot aen de slincke syde des tempels voor dē outaer en den tempel / rontsomme den Coninc. Ende sy hebben des Conincs sone wtgebracht / en hebbē een croonement op syn hooft gestelt / en dat getuygenisse / en sy hebben in syn hant gegeue de wet te houden / en sy hebben hem coninck ghemaect. Ende Joiada de ouerste priester heeft hem gesalft / en syn sonen / en sy hebben L hem goet ghewenscht / ende geseyt: De Coninck leue. D'welcke als Athalia gehoort hadde / te weten de stemme der gheender die liepen en loefden den Coninck / so is sy totten volcke ghegaen in den tempel des Heeren. Ende doen sy gesien hadde den Coninc staende op den graet inden ingane / en de princen / en scharen omtrent hem / en alle t'volc des lants / blijschap makēde / ende met trompetten geluyt makende / en met instrumenten van verscheyden manieren t'samen spelende / ende de stemme der gheender die loefden / so heeft sy haer cleederen gescheurt / en gheseyt: Verraderye / Verraderye. En Joiada de ouerste priester is wtgegaen tot de hondert mannen en princen des heyrs / en heeft henlieden geseyt: Leydtse wt dat be nanck des tempels / en laetse buyten metten sweerde gedoot worde. En de priester heeft geboden datmense niet dooden en soude in des Heeren huys. En sy hebben haerlieder handen aen haren hals gesteken / Ende doen sy comen was in de poorte der perdē van des conincs huys / so hebbē sy haer daer gedoot. En Joiada heeft een verbont gemaect tusschen hem ende t'geheel volc / ende den Coninck / dat sy souden wesen des Heerē volc. Hierom is alle t'volt gegaen in D Baals huys / en sy hebben dat verdoruen / en syn outaren en staende beelden hebbē sy t'samen gebroken. En Mathan Baals priester hebben sy doodt ghelaghen voor de outaren. En Joiada heeft ouersien gestelt in des Heeren huys / onder der Priesteren en Leuiten handen / de welcke Dauid bedeylt heeft in des Heeren huys / dat sy den Heere souden heel brantofferanden offeren / gelijck dat geschreuen is in Moyses wet / met blijschap en liedekens na Dauids ordinancie.

En hy heeft ooc doorwaerders gestelt in de poorten van des Heeren huys / dat daer niemāt incomē en soude die onluyer waer door eenich dinck: Ende hy heeft de hondertste mannen / en de alder vroomste mannen met hem ghenomen / ende de princen des volcs / en alle t'gemeyn volc des lands / en sy hebben den coninc doen afcomen van des Heerē huys / en gaen door d'middē van der ouerster poorten in des Conincs huys / en sy hebben hem gestelt indē coninclijcken stoel. En alle t'volc des lants is seer blijde geweest / ende de stadt heeft gerust. Maer Athalia is metten sweerde verslaghen.

Ioas was seer goddelick, so langhe als Ioiada leefde, maer na syn doot, so dede hy dooden Sachariam Ioiadas sone, Ierusalem ende Iuda worden gheroofst van de Syriers, Ende Ioas wordt van syn knechten ghedoodt.

Dat xxiiij. Capittel.

Ā 4. Reg. 12. 1. Seuen iaren out was Joas doē hy begon ste te regneeren / en veertich iaren heeft hy gheregneert in Jerusalem / syns moeders naem was Sebia van Berlabee. Ende hy heeft gedaen dat goet was voor den Heere alle de dagen van Joiada den priester. En Joiada nam hem twee huysvrouwen / waer af dat hy gewonnen heeft sonen en dochterē. Hier na so heuet Joas beliest datmen des Heeren huys soude vermaken. Ende hy heeft vergadert de Priesteren en Leuiten / en tot henlieden geseyt: Gaet wt tot de steden van Juda / ende vergadert van gheheel Jsrahel ghelt tot de verstallinghen van ons Gods tempel te vermaken t'allen iaren / en doet

B doet dat haestelic/ Maer de Leuiten hebben dat met cleynder neerstigheyt gedaen. Eñ
de coninc heeft Ioiadim den prince geroepen ende tot hem geseyt: waerom en hebdy
niet besorcht/ dat ghi de Leuiten sout bedwingen om van Juda eñ Jerusalem in te halen
t'gelt d'welc gestelt is van Moyses des Heeren dienaer/ dat geheel Jsrahel dat inbrengen soude int tabernakel des ghetuygenis:
want de alder ongoddelickste Athalia eñ haer sonen hebben dat huys Gods verdoruen/ eñ met alle dē dingen die in des Heerē tempel geheylicht warē hebben sy Baalims tempel verciert. Hierom heeft de coninck beuolen/ eñ sy hebben een kiste gemaect/ eñ die gestelt by des Heeren poorte vā buyten.
Ende het is openbaer verrondicht in Juda eñ Jerusalem dat een yegelic den Heere
Exod. 30. b. 11. den pijs brengen soude/ den welcken Moyses des Heeren dienaer gestelt hadde ouer
C geheel Jsrahel in de woestijne. Eñ alle de
princen hebben henlieden verblijdt/ eñ alle t'volc/ eñ sy zijn ingegaen eñ hebbent ingebracht/ eñ geworpen in des Heeren kiste alsoo dat die vol werde. Ende alst tot was
dat sy de kiste draghen souden voor den Coninc door der Leuiten handen (want sy sagē daer veel gelts)so ginc des conincs schrijuer in/ eñ dien d'ouerste priester gestelt hadde/ eñ sy stortē het gelt uyt/ datter in de kiste was/ Maer de kiste broeghen sy weder op haer plaetse. Eñ alsoo deden sy van dage te dage/ eñ daer is ontellicken veel gelts vergadert: het welche de coninc ende Joiada
hebben gegeuē den genen die ouer de wercken van des Heeren huys waren. Ende die huerdē daer mede steenhouwers/ eñ constige ambachslieden van allen wercken/ dat
D sy het huys des Heeren souden vermaken/ eñ ooc smeden van yser ende metael/ op dat mocht onderset worden t'gene dat begonste te vallen. Ende die daer wrachten/ hebben
neerstelic gedaen/ ende de gescheurtheyt der mueren worde toeghemaect door hare handen/ eñ sy hebben des Heerē huys opgericht/ in synen eersten staet/ ende sy hebben dat doen vast staen. Eñ doen sy alle de wercken voldaen hadden/ so hebben sy voor den Coninck ende Joiada ghebracht het ander
deel des gelts datter ouerde/ daer af dat gemaect zyn des tempels gereetschappen ten dienste/ tot de heel brantofferanden/ schalen ooc ende andere gonden eñ siluereu vaten/ eñ daer worden geoffert heel brantofferanden in des Heeren huys/ eewelic in allen de
E dagen van Joiada. Eñ Joiada is out ge
worden vol dagen zijnde/ eñ hi is gestoruen doen hy hondert eñ dertich iaren out was:
eñ sy hebbē hem in Dauids stadt begrauē
met de coningē/ om dat hy wel gedaen hadde met Jsrahel eñ met synen huyse. Eñ na
dat Joiada gestorue was/ so zyn de princen van Juda ingegaen/ eñ hebben den coninck aengebedē/ de welcke verslneert zijnde door haren dienst heeft hen genoicht. Eñ sy heben verlatē den tempel vandē Heere haer-
der vaderen Godt/ eñ hebben den bosschen eñ gesneden beeldē gediēt/ eñ de gramschap is gecomen tegen Judam eñ Jerusalem om
dese sonde. Eñ hy sandt tot henlieden prophēten dat sy totten Heere wederkeerē souden/ de welcke henlieden betuygende sy niet
en wilden hooren. Hierom so heeft Gods gheest aengedaen Zacharias Joiadas sone den priester/ ende hy stont int aenschouwen des volcks eñ seyde tot henlieden. Dit seyt de Heere Godt: waerom ouertreedt ghy des F
Heeren gebodt/ d'welc v niet baten en sal/ eñ hebt den Heere verlaten dat hy v verlaten
soude: De welcke vergadert zijnde tegen hem hebben steenē geworpē na des conincs gebot int voorhof van des Heerē huys. Eñ
Joas de coninc en heeft niet gedachtich geweest der barmhertigheyt die Joiada sijn vader met hem gedaē hadde/ maer hy heeft synen sone gedoodt. De welcke (doen hy sterf)
seyde: De Heere moet aensien eñ verwoerckē. Mat. 23. d. 35.
Eñ alst een iaer verlooпen was/ sois teghen hem opgecomen dat heyr van Syrien/ eñ t'is comen in Judam eñ Jerusalem/ ende heeft doot geslagē alle de princen des volcs/ ende alle den roof hebben sy den Coninc gesonden in Damasco. Eñ certeyn doen daer een cleyn ghetal der Syuers comen was/ so heeft de Heere in hare handen gheuoert een ontellicke menichte/ om dat sy verlatē hadden den Heere haerder vaderen Godt/ eñ in Joas hebben sy ooc verslnadelicke oordeelen
gedaen/ Eñ weth trecken de hebben sy hem G
gelaten in groote sieeten. Eñ syn knechten zijn teghen hem opghestaen ter wraken van t'bloet des soons Joiade des priesters/ eñ sy hebben hem gedoodt op syn beddeke/ eñ hy is ghestoruen/ eñ sy hebben hem begrauen in Dauids stadt/ maer niet in der coningen
graueu/ Eñ hem hebben lagen geleyt Jabad Semaaths der Ammonitscher vrouwen sone/ eñ Jozabad Semaaths der Moabytscher vrouwen sone. Maer syn sonen eñ
de somme des gelts die onder hem vergadert was/ ende dat vermaken van den huyse Gods zijn neerstelijc geschieuen int boec der coningen: ende Amasias syn sone heeft voor hem gheregneert.

Amasias synen vader nauolgende int rijck, doodt synt vaders doodslagers, by is victorieus tegē Edom, maer Godt latende, hy wordt geslagen vanden Coninck van Jsrahel ende in Lachis vliedende hy wordt verslagen.

Dat. xxv. Capittel.

A VIfentwintich iaren out was Amasias doen hy begonste te regneree/ ende negenentwintich iaren heeft hy geregneert in Jerusalem. Synes moeders naem was Jo- 4. Reg. 14.
2 iadan vā Jerusalē. Eñ hy heeft goet ghedaē in des Heeren aensicht/ maer nochtans niet
3 met volcomender herten. Eñ als hy sach dat t'coninckrijc hem vast gworden was/ so heeft hy de heel afgesticken den knechten die den Coninck synen vader gedoodt hadden.
4 Maer haerlieder kinderē en heeft hy niet gedoodt gelijc daer geschieuen is int boeck B
van Moyses wet/ daer de Heere ghebooden Deut. 24.
heeft/ segghende: De vaders en sullen voor 4. Reg. 14.
Ezec. 18.
hen

hen kinderen niet gedoot worden/ noch oot de kinderen voor hen vaders: maer een yeghelick sal om synder sonden wille sterven.

Hierom heeft Amasias Judam vergadert/ eñ hy heeftse gestelt by de familien hooftluyden ouer duysent/ende hondert mannen in gheheel Juda ende Beniamin/ eñ hy heeftse ghetelt van twintich iaren opwaerts/ eñ hy heeft gevondē dertich duysent iongelingen die ten strijde wttreckē souden eñ hielē spiessen eñ schilden. Eñ hy heeft met loon gehuert van Israhel hondert duysent vromer mannen/om hondert talentē silvers. Maer een man Gods is tot hem gecomen/eñ heeft geseyt: O Coninc en laet dat heyr van Israhel met v niet wtgaen/ want de Heere en is met Israhel niet/ende niet alle de kinderen vā Ephraim. Maer ist sake dat ghy meynt dat de oorlogen gelegen zyn in de macht des heyrs/ so sal Godt maken dat ghy sult verwonnen worden vanden viandē. want het is in Gods macht te helpen/ eñ ter vluchten te keeren. Eñ Amasias heeft geseyt tot dē man Gods: wat sal dan geschieden vanden hondert talenten silvers die ic den oorloochsmannen van Israhel gegeven hebbe: Eñ de man Gods heeft hem geantwoort: De Heere heeft wel waer af hy v noch meer vā dese geven mach. Hierō heeft Amasias geschēden t'heyr dat tot hem comen was van Ephraim/ om dat wederom keeren soude in syn plaetse. Maer die tegē Judam swaerlic gestoort/zyn wederom gegaen in haerlieder lātschap. Maer Amasias heeft met betrouwen syn volck wtgeleyt/ eñ is wech getrocken tot de valleye der soutgroeven/ eñ heeft de kinderen van Seir ghedlagen thien duysent. Ende de ander thien duysent mannen hebben de kinderen van Juda ghevangen/ ende hebbense gheleydt tot op de steyghe hoochde van eender steenrootsen/ ende sy hebbense af ghesworpen van bouen nederwaerts/ de welcke al te samen geborstē zyn.

Maer dat heyr d'welc Amasias wederom gesonden hadde dat met hem niet gaen en soude ten strijde/heeft hem ghelpraeyt in dry steden van Juda/van Samarien af tot Bethoron toe/ ende doen sy dry duysent menschen verslagen hadden/ so hebben sy eenen grooten roof wech genomen. Maer na dat Amasias de Idumiters verslagen hadde/eñ de goden van Seir met ghebracht hadde/ so heeft hy die voor hem selue tot godē gestelt/ ende hy aenbadt die/eñ dien ontstac hy ren-werck/ waerom de Heere gram zynde tegen Amasiam/heeft tot hem gesonden eenē Prophect die hem seggben soude: waerom hebdy de goden aenbedē/ die haerlieder volc niet verlost en hebbē wt v hant: Eñ doen hy dese woordē sprac so antwoorde hy dien: Zydy des conincs raetsheere? Zyt stille/ op dat ic v niet en doode. Eñ de Prophect wech gaende/Ic weet wel(seyt hy) dat Godt gedacht heeft v doodt te slaen/ om dat ghy dit quaet gedaen hebt/ende daer bouen en hebdy ooch niet willen doen nae mijnen raedt.

Hierom Amasias de Coninck van Juda hebbēde eenē seer quaden raet genomē/heeft gesonden tot Joas/ den sone van Joachaz Jehus sone/ den coninc vā Israhel/ seggende: Coemt laet ons malcanderen sien. Eñ hy sandt de boden wederom/seggende: De wilde distel die in Libano is/ heeft tot den cederboom van Libano gesonden/ seggēde: Gheeft v dochter mynen sone tot een huysvrouwe: eñ siet de beesten die int bosch van Libano warē zyn voorby gegaē/ eñ hebben den distelstruyck vertreden. Ghy hebt geseyt: Ic heb Edom geslagē/eñ daerom wort v herte verhevē tot houerdyen/ sit in v huys/ waerom verwecty t'quaet tegē v selven/ dat ghy vallen sondt ende Judas met v: Maer Amasias en wildē niet hooren/ om dat des Heerē wille was dat hy gelevert soude worden inder viandē handē om de godē vā Edō.

Daerom so is Joas de coninc vā Israhel opcomē/eñ sy hebben malcanderē haer aensichtē getoont. Maer Amasias de Coninc vā Juda was te Berhsames Jude/ eñ Judas is gevallē voor Israhel/eñ is gevlodē in syn tabernakelen. Maer Amasiam den coninc van Juda den sone vā Joas Joachaz sone/ heeft Joas de coninc van Israhel gevangen te Berhsames/ eñ heeft hem gebracht in Jerusalem/eñ heeft der stadt muren gebroken vā Ephraims poorte tot aen de hoecpoorte toe/vier hondert cubitus lanc. Ende alle t'gout eñ silver/eñ alle de vatē die by gevondē hadde in Gods huys/ eñ by Obededom/ eñ oot in de schatten van des conincs huys/ eñ oot de kinderen der gijzelen heeft hy wederom gevoert in Samarien/ Eñ Amasias Joas sone de coninck vā Juda heeft geleeft na dat ghestoruen is Joas Joachaz sone de coninc vā Israhel voorthien iaren. Dander meer is vā Amasias worden der eerster eñ der laetster/is geschreven int boec der coningen vā Juda eñ Israhel. Eñ na dat hy vāden Heere gescheyden was/ so hebbē sy hem lagen geleyt in Jerusalem. Eñ doen hy gevloden was in Lachis/ so hebben sy gesonden/ende hem daer gedoot/ Eñ sy hebben hem wederbracht op peerden/ ende begraven met synen vaderen in Dauids stadt.

Van dat rijck Oziē, ende hoe hy lazarich wordt als hy hem t'sacrificie onderwant dat den priesters alleene toebehoorde.

Dat xxvj. Capitel.

Ende alle t'volc van Juda heeft synē sone Oziam vā sesthien iarē Coninc gemaect voor Amasias synē vader/ Dy heeft Ailath opgetimmert/ eñ heeft dit wederō gebracht tot Judas heerlicheyt/na dat de coninc ontslapē was met synē vaderē. Sesthien iaren out was Ozias doē hy begōste te regneerē/ eñ tweenvyftich iarē heeft hy in Jerusalem gheregneert: synes moeders naem was Jechelia van Jerusalem/ Eñ hy heeft gedaen dat recht was in des Heeren oogen/ na alle de dingen die Amasias syn vader ghedaen hadde. Eñ hy heeft den Heere neerstelick gesocht in de dagē vā Zacharias die eē verstaender eñ siender Gods was/ eñ doen hy

den Heere socht / so voorderde hy hem in alle dingen. Ten laetsten is hy wtgetrocken / 4 eñ heeft gestreden tegen de Philistynē / eñ hy heeft gebrokē dē muer vā Geth / eñ dē muer van Jabnie / eñ den muer van Azoten / eñ hy heeft steden getimmert in Azoten / eñ in Philistijm. Eñ de Heere heeft hem geholpen 7 tegen de Philistijnen / eñ tegen de Arabers die daer woonden in Gurbaal / eñ tegen de Ammoniten. Eñ de Ammoniten brachtē 8
B Ozie giften by gewichte / eñ synen naem is vermaert tot den ingane van Egypten toe / om de menichvuldige victorien. Eñ Ozias 9 heeft torren in Jerusalem getimmert op de hoecpoorte / eñ op de dalpoorte / eñ op de ander poorten in de selue syde des muers / eñ hy heeft die sterc gemaect. Hy heeft ooc torren 10 in de woestijne ghetimmert / eñ hy heeft seer veel cisternē gegrauen / om dat hy veel cleyn vee hadde / so wel in de platte veldē als inde groothey̆t der woestijnen. Hy heeft ooc wijngaerden eñ wijngaerdeniers gehadt in de geberchtē / eñ op den Carmelus / want hy was een man hem becommerende met lantwinninge / Eñ t'heyr vā synen strijdbaer 11 mannen die ten strijde trockē / was onder de hant van Jehiel des schrijuers / eñ Maasie des leeraers / eñ onder de hant van Dananie die van des Coninchs hooftmannen was.
Eñ alle t'getal der princen by haren fami- 12 lien der strecker mannen van twee duysent eñ ses hondert / eñ onder henlieden t'gheel 13 heyr van dry hondert eñ seuen duysent ende vijfhondert die bequaem waren ter orlogē / eñ die voor den Conine tegen de viandē stre
C den. Eñ Ozias heeft henlieden / dat is den 14 heelen heyr ooc bereydt schildē eñ spiessen / eñ helmetten / eñ pantserē / eñ bogen / eñ slingeren om steenen te werpen. Eñ hy heeft 15 in Jerusalem gemaect verscheyden instrumenten / de welcke hy stelde in de torrē / eñ in de hoecken vanden muerē / dat sy soudē schieten pijlē / eñ groote steenē. Eñ synē naem is verre wt gebreyt om dat hē de Heere hielp / ende hem versterct hadde. Maer doen hy 16 versterckt was / so is syn herte verheuen tot synder verderfenissen / eñ hy heeft dē Heere synē Godt vergetē / eñ hy is indē tempel des Heeren gegaen / eñ heeft willen ontstekē dat reuchwerc op den outaer van de welrieckēde offerande. Eñ terstont na hem incomende 17 Azarias de priester / eñ met hem tachtentich priesters des Heeren / seer stercke mannen / hebben den conine wederstaen / eñ hebben 18 geseyt: T'en is v officie niet Ozia / dat ghi dē Heere reuchwerc ontsteken soudt / Maer dat hoort toe den priesteren Aarons sonē die tot sulcken dienst gheheylicht zyn / Gaet wt de
D heylige plaetse / en versmaet dat niet / want t'en sal v tot geen glorie gherecent worden vanden Heere God. Eñ Ozias gram wer- 19 dēde / eñ houdēde metter hant dat wierooc vat om dat reuchwerck te ontsteken / heeft de priesters gedreycht / Eñ terstont is daer melaetscheyt gecomen in syn voorhooft / voor de priesters in des Heeren hus[illegible] ou-
20 taer vā de welrieckēde offerande. Eñ doen hem Azarias de oudste priester aēsien hadde / eñ alle de ander priesters / so hebben sy de lazerije gesien in syn voorhooft / eñ sy hebbē hem haestelic wtgestootē. Maer hy ooc vervaert zijnde haeste hem om wt te gaen / om dat hy terstont gewoelt hadde de plaghe des 21 Heeren. Hierom heeft Ozias de coninck melaetsch geweest tot synen sterfdach toe / eñ hy heeft gewoont in een afgescheydē huys / vol melaetscheden / waerom dat hi gestooten was wt des Heerē huys. Maer Jonatham syn sone regeerde des conincks huys / eñ hy 22 oordeelde t'volck des landts. Datter meer is van Ozias woorden der eerster ende der laetster / heeft geschreuen Isaias Amos sone 23 de prophect. Eñ Ozias is ontslapen met synen vaderen / ende sy hebben hem begrauen inden acker der conincklicker grauē / om dat hy melaetsch was / ende Joatham syn sone heeft voor hem ghergeneert.

Van Ioathams rijck, wat hy ghetimmert, eñ hoe hy ghergeneert heeft. Dat xxvij. Capittel.

A 1 VJfentwintich iaren out was Joatham doen hi begonste te regneerē / eñ sesthien iarē heeft hy geregneert in Jerusalē / Syns moeders naem was Jerusa / Sadocs dochter / Eñ hy heeft gedaē dat recht was voor den Heere na alle t'gene dat Ozias syn vader gedaen hadde / wtgenomen dat hy in des Heeren tempel niet gegaē en is / eñ het volc 2 misdede noch / Hy heeft getimmert de hoB ge poorte vā des Heerē huys / eñ indē muer 4 Ophel heeft hy veel getimmert. Ooc heeft hy stedē getimmert op t'geberchte vā Juda / 5 eñ in de bosschagien casteelen eñ torren. Hy heeft gestreden tegen den coninch der kinderen vā Ammon / eñ hi heeftse verwonnen / ende de kinderen van Ammon hebben hem gegeuen in dien tyden hondert talenten silueren / ende thien duysent chorus maten terwe / eñ also veel chorus maten ghersten. Dit C gauen hem de kinderen van Ammon int 6 tweeste ende derde iaer. Eñ Joatham is versterct / om dat hy syn wegē recht gemaect 7 hadde voor den Heere synen Godt. Maer dat ander van Joathams woorden eñ alle syn strijden ende wercken is geschreuen int boeck der coninghen van Israhel eñ Juda.
8 Vijfentwintich iaren out was hy doen hy D begonste te regneeren / eñ sesthien iarē heeft 9 hy in Jerusalem geregneert / Eñ Joatham is ontslapen met synen vaderen / eñ sy hebben hem begrauē in Dauids stadt / eñ Achaz syn sone heeft ghergeneert in syn stede.

Vanden godtloosen Coninck Achaz, ende wat onder hem gheschiet is. Dat xxviij. Capittel.

A 1 TWintich iaren oudt was Achaz doen hy begonste te regneeren / eñ sesthien iaren heeft hy geregneert in Jerusalem / hi en heeft niet ghedaen dat recht was in des Heeren 2 aensicht / ghelijck Dauid syn vader / Maer hy heeft ghewandelt in de weghen der Coningben van Israhel / Daer bouen heeft hy Baalim oock staende beelden ghegoten / 3 Hy is de ghene die reuchwerck ghebrandt heeft

heeft in de valleye Benennon ende hy heeft
syn sonen gheheylicht door t'vier na de ma-
niere der Heydenen/ Eñ hy dede ock sa-
crificie/ eñ ontstack de weirueckende offeran-
de in dē hoochden eñ op de heuuelen eñ on-
der alle boomen die dick ghebladert waren/
5 Ende de Heere syn Godt heeft hem gele-
uert in de handen des conincs van Syrien/
de welcke hem geslagē heeft/ eñ heeft eenen
grootē roof genomen vā syn heerlicheyt eñ
dien gebracht in Damasco/ ock is hy gele-
uert des Conincs van Israhels handen/ eñ
10 geslagen met een groote plage. Eñ Pha-
cee de sone Romelie heerder van Juda doot
geslagē hondert eñ twintich duysent op ee-
nen dach alle crloochsche mannē/ om dat sy
dē Heere haerder vaderē God verlaet had-
dē. Op dē selue tyt heeft Zechri een mach-
15 tich man vā Ephraim verslagen Maasiam
des conincs sone eñ Ezricam dē prince syns
huys eñ Elcanam ooc den tweedē naest den
conine/ Eñ de kinderē vā Israhel hebben
gheuangen van harē broeders twee hondert
20 duysent vrouwē knechtkēs/ eñ ionge doch-
terkens eñ eenen ontelleken grooten roof/
eñ sy hebben dien ghebracht in Samarien.
15 Op dien tydt was daer een prophect des
Heeren genaemt Obed/ de welcke tegē ge-
gaen synde dē heyre comēde tot Samarien/
heeft gheseyt: Siet de Heere uwer vaderen
Godt gram synde teghen Judam/ heeft die
in v handen geleuert eñ ghy hebtse wreede-
lick gedoot/ alsō dat v wreetheyt totten he-
mel toe raeckte/ Daer en bouen wildy de
kinderē vā Juda eñ Jerusalem onder v be-
dwanc brengen tot knechten eñ dienst vrou-
wen/ d'welc geensins vā noode en is te doē/
want ghy hebt hier door teghen den Heere
uwen Godt mis daen/ Maer hoort myuen
raet eñ leyt de gheuangenen wederom/ die
ghy vā uwen broederē herwaerts gebracht
hebt/ want een groote grāschap des Heeren
is v nakende/ Hierom hebben gestaen de
mannen vanden princen der kinderen van
Ephraim Azarias de sone van Johannan/
Barachias de sone van Mosollamoth/ Eze-
chias Sellums sone eñ Amasias de sone van
Hadali tegen henlieden die wē strydt qua-
men/ eñ sy hebben henlieden geseyt: Ghy
en suit de gheuangenē hier niet in brengē dat
wy den Heere niet en sondighen/ waerom
wildy meer toe legghen tot onse sonden eñ
onse onde misdaden vermeerderē: wāt t'is
voorwaer een groote sonde/ eñ dē toorn vā
des Heeren raiende gramschap is nakende
op Israhel/ Eñ de crloochs mannen heb-
ben den roof laten gaen eñ alle dat sy geno-
men hadden voor de princen eñ voor de ge-
heel menichte/ Eñ de mannen daer wy te
vozen af vermaent hebben stondē/ ende ne-
mende de gheuangenen eñ alle die naect wa-
ren/ hebben sy gecleet vandē roouen/ eñ als
sy die gecleedt eñ geschoeyt hadden/ eñ ver-
maert met spyse en dranc/ eñ sy die ock ge-
salft hadden om den arbeyt/ eñ henliedē be-
sorcht haddē/ Alle die niet wandelē en moch-
ten eñ cranck van lichaem waren/ hebben sy
op lastdragende beesten geset/ eñ hebben die
ghebracht te Jericho/ der palmen stadt/ tot
haren broeders eñ sy zyn wederom gekeert
in Samarien. In dien tyt so heeft de Co-
ninc Achaz gesondē aenden coninc vā Assy-
rien begeerende hulpe/ Eñ de Edomiters
zyn gecomē eñ hebbēder vele vā Juda ver-
slagen eñ sy hebbē eenē grooten roof geno-
men. De Philistynen zyn oock wijt wege-
spreyt door de essen veldstedē/ eñ aendē zuy-
den vā Juda eñ sy hebbē ingenomen Beth-
samues eñ Aialon/ eñ Gaderoth/ Socho ooc/
eñ Thamnan eñ Gamzo met synē dorpkēs/
eñ sy hebben daer inne gewoont/ want de
Heere hadde Judam vernedert om Achaz
den coninc vā Juda om dat hy hem gebloot
hadde vā hulpe eñ dat hi dē Heere versmaet
hadde/ Eñ hy heeft teghen hem ghebracht D
Thelgathphalnasar den Coninck van Assy-
rien de welcke hem oock verdruckt heeft eñ
sonder yemants wederstaē bedonē/ Hier-
om Achaz hebbēde beroost des Heerē huys
eñ der conninghen huys eñ der princen heeft
den coninck van Assyrien ghiften gegeuen/
eñ nochtās en heeft dat hem niet geholpen.
Daer en boven soo heeft hy ten tyde van
synder benautheyt de versmaetheyt ver-
meerdert tegen den Heere. De selue coninc
Achaz heeft doot sy seluen gedoot slachoffe-
randen/ eñ geoffert den goden vā Damas-
co die hem geslagen hadden eñ heeft geseyt:
De goden der conungen van Syrien helpen
henlieden/ de welcke ick verlormen sal met
slachofferanden eñ sy sullē mer my zyn daer
die nochtans hem hadden ten valle geweest
ende gheheel Israhel. Hierom als Achaz
alle de vaten vā Godes huys getoost hadde
eñ ghebroken so heeft hy gheslooten de doren
vā Gods tempel eñ hy heeft voor hem on-
taren gemaect in alle de hoecken van Jeru-
salem/ Eñ oock in alle de steden van Juda
heeft hy autaren ghemaect om wieroock te
branden eñ hy heeft tot gramschap verwect
den Heere synder vaderen Godt. Maer
het ander van synen woorden ende van alle
synen wercken der eerster ende der laetster/
zyn gheschreuen int boeck der conungen van
Juda ende Israhel. Ende Achaz is met
synen vaderen ontslapen/ eñ sy hebben hem
begrauen in de stadt Jerusalem/ want sy en
hebben hem niet ontfangē in de grauen der
conunghen van Israhel/ ende Ezechias syn
sone heeft voor hem gheregneert.

Vanden Godvruchtenden coninck Ezechias, hoe hy gheregneert ende wat hy ghedaen heeft.

Dat xxix. Capittel.

EEnde Ezechias heeft begonst te regneren A
doen hi vyfentwintich iaren out was/ eñ * 4. Reg. 18. a.
negenentwintich iaren heeft hy geregneert
in Jerusalem/ Syns moeders naem was
Abia een dochter Zacharie/ Eñ hy heeft ge-
daen dat behaechlick was voor des Heeren
aensicht/ nae alle dat Dauid syn vader ghe-
daen hadde/ Op t'selue iaer eñ op d'eerste
maent syns conincryes heeft hy open gedaē

de doren van des Heeren huys / en hy heeft
die hermaect/ En hy heeft priesters en Le-
uiten gebracht / en die vergadert in de oost-
strate. En hy heeft tot henlieden gheseyt:
Hoort my ghy Leuite/ en werdt geheylicht/
reynicht dat huys des Heeren uwer vaderē
Godt/en doet wech alle onsuyerheden van
de heylige wooninge/ Ons vaders hebbē
gheselondicht/ en sy hebben quaet gedaen int
aensichyn vanden Heere onsen Godt / hem
verlatende/sy hebben haer aensichten afge-
keert van des Heeren tabernakel/en sy heb-
B ben den rugge gheterrt/ Sy hebben de do-
ren gesloten die int poortael waren / ende sy
hebben de luchters wtgeblust/en reuckoffer
en hebben sy niet gebrant/ en de heel brant-
offeranden en hebben sy niet gheoffert in de
heyligt plaetse Godt van Israhel. Hier-
om is de ralende gräschap des Heeren ver-
weet op Judam en Jerusalem/en hy heeftse
geleuert tot een beroeringe/ en tot verderf-
fenisse/en tot een wispelinge/gelijc ghy selue
siet met uwen ooghen/ Siet onse vaders
zyn gheuallen metten swerdē/onse sonen
en onse dochteren en huysvrouwen zyn ge-
uangen wech geleydt om dese groote boos-
heyt/ Hierom soo believet my nu / dat wy
sullen een verbondt maken met den Heer
den Godt van Israhel/ende hy sal van ons
keeren de ralende gräschap van synē toorn.
Myn kinderen en wilt niet onachtsaem
zyn/U heeft de Heere verkoren dat ghy voor
hem staen soudt/en hem dienē/ en hem eerē/
ende dat ghy hem soudt reuckoffer branden.
Alsus zyn opgestaē de Leuiten Mahath
de sone van Amalai / en Joel Azarias sone/
L van Caaths sonen Maer vā Merari sonen
Cis de sone vā Abdi / en Azarias Jalaleels
sone/en van Gersons sonē Joah de sone vā
Zemma/en Eden de sone vā Joah/ Maer
van Elizaphans sonen Samri ende Jahiel/
Oock mede van Asaphs sonen Zacharias en
Mathanias/ En oock van Hemans sonen
Jahiel en Semei/En oock vā Jduthuns sonē
Semeias/ en Oziel/ En sy hebben verga-
dert hare broeders/en sy zyn gheheylicht en
ingegaen na des conincs beuel en t'gebodt
des Heeren/ dat sy Gods huys soudē suyue-
ren/ De priesters oock inden tempel des
Heeren gaende om dien te heyligen/hebben
wtgedragē alle de onreynichedē die sy von-
den hadden int poortael vā des Heerē huys/
de welcke de Leuiten gehaelt hebben / ende
wech gedragen buytē ouer de beke Cedron/
En sy begonsten op den eersten dach der
eerster maent te reynigē/ en op den achtsten
dach der seluer maēt zyn sy gegaē int poor-
tael van des Heeren tempel/en hebben den
tempel gesuyuert acht dagen / en op den ses-
tienden dach der seluer maent hebbē sy vol-
D daen dat sy begonst haddē/ En sy zyn ooc
gegaen tot Ezechiam den conine/en hebben
hem geseyt: wy hebben gheheylicht t'geheel
huys des Heeren/en den outaer des brant-
offers/en syn gereetschappen/en oock de ta-
fel der voorleggingen met alle haer gereet-
schappen/ en alle den huysraedt des tem-
pels den welcken de coninck Achas besmet
hadde in syn ryck na dat hy ouerghetreden
was/en siet alle dese dingen zyn wtgheleyt
voor des Heeren outaer. En Ezechias de
conine des morgens vroech opstaende heeft
vergadert alle de princen der stadt/ en hy is
in des Heeren huys opgegaen/ en sy heb-
ben t'samen gheoffert seuen stieren en seuen
rammen/ seuen lammeren en seuen bocken
voor de sonde/voor t'coninckryck / voor de
heylige plaetse/voor Juda. En hy heeft ge-
seyt den priesteren Aarons sonen/ dat sy die E
ten offer dooden souden op des Heeren ou-
taer. Hierom hebben sy de stieren gedoot/
en t'bloedt hebben de priesters ontfanghen/
en sy hebben dat op den outaer gestort/en sy
hebben ooc de rammen ten offer ghedoot/en
t'bloedt van dien hebben sy ooc op den ou-
taer gestort/en sy hebben de lammeren ghe-
doot en t'bloedt op den outaer gestort/ en
sy hebben de bocken voor de sonde gebracht
voor den conine/en de geheel menichte/en sy
hebben hare handen op die gheleydt. En
de priesters hebbense ten offer gedoot / ende
hebben haerlieder bloedt gesprayt voor den
outaer voor de suyueringe van geheel Israhel/
want voor geheel Israhel hadde de co-
nine beuolen datmen heel brandtoffer doen
soude/en voor de sonde. En hi heeft de Le-
uiten oock ghestelt in des Heeren huys met
cimbalen/en psalterien en herpen / na de in-
settinge vā Dauid den coninck en Gad den
siender/ en Nathan den propheet. want het F
was des Heerē gebot door synder propheten
hant. En de Leutē stondē houdende Da-
uids orgelē/en de priesters trompettē/ En
Ezechias heeft gebodē dat sy de brātofferan-
den offerē soudē op den outaer:en allmen de
brantofferande offerde/ so begonstē sy de lo-
uen te singē den Heere/en geclanc te maken
metten trompettē / en met verscheydē orge-
len(de welcke Dauid de Conine te vorē be-
reydt hadde)t'samen geluyt te maken. En
doen alle de schare aēbadt/ so waren de san-
ghers en die de trompetten hielen in haren
dienst/tot dat den heelē brantoffer volbracht
was/ En doen de offerande voleynt was/
so is de coninck nederghebuycht/ en alle die
met hem waren/en sy hebben aenghebeden.
En Ezechias en de princen hebben ghe-
boden den Leuiten/ dat sy den Heere louen
souden met Dauids en Asaphs des sienders
woorden/ de welcke hebben hem geloeft met
grooter blyschap / en met geboochdē knyen
hebben sy aenbeden. Maer Ezechias heeft G
ooc dese woorden daer toe geseyt: Ghy hebt
v handen den Heere gevult/ Gaet toe/ ende
offert de slachofferandē en louen in des Hee-
ren huys. Hierom heeft de geheel menichte
geoffert slachofferanden en louen ende heel
brantofferandē met denoter herten/ Maer
t'getal der brantofferandē welc de menichte
offerde was dit: T'seuentich verrē hondert
rammē twee hondert lammerē/ En sy heb-
ben den Heere geheylicht ses hondert ossen/

ende

eñ dry duysent ſchapen. Maer de prieſters waren luttel eñ ſy en mochten niet genoech zyn dat ſy der brantofferanden vellen afvrecken ſouden/ waerom dat henlieden de Leuiten haerlieder broeders geholpen hebbē tot dat d'werck volbracht was/ eñ dat de ouerſte prieſters geheylicht waren. want de Leuiten wordē met lichter maniere geheylicht dan de prieſters. Aldus hebben daer ſeer veel brantofferandē geweeſt/ de vetten des ingewants der vredtofferē/ eñ de natte offeranden der heel brandtofferanden/ eñ den dienſt vā des Heeren huys is volbracht geweeſt/ Eñ Ezechias is blyde gheweeſt eñ alle het volc/ om dat des Heeren dienſt volbracht was/ want ſeer onverſienlick hadder beliefd dat dit gheſchieden ſoude.

Ezechias roept dat volck weder tonen Heere, ende hy doet al af dat teghen den Heere opgherichi is.

Dat xxx. Capittel.

ENde Ezechias heeft ooc geſondē tot geheel Iſrahel eñ Judam/ eñ hy heeft brieuen gheſchreuen tot Ephraim eñ Manaſſen dat ſy comen ſoudē tot des Heeren huys in Jeruſalem eñ dat ſy het Phaſe houdē ſoudē den Heere den Godt vā Iſrahel. Hierom als den raedt des conincs eñ der princen eñ alle der vergaderingen vā Jeruſalem gehouden was/ ſo hebbē ſy gheraden dat ſy het Phaſe houden ſonden in de tweede maent/ want ſy en waren t'ſamen niet comē dat te maken te ſynē tyde/ want de prieſters die genoech mochten zyn en waren niet geheylicht/ eñ t'volck en was noch niet vergadert in Jeruſalem. Eñ dat woort behaechde dē Conine wel eñ alle der menichten/ Eñ ſy hebben gheſloten dat ſy boden ſenden ſouden in gheheel Iſrahel vā Berſabee tot Dan toe/ dat ſy comen ſouden eñ houden Phaſe/ den Heere den Godt van Iſrahel in Jeruſalem/ want vele en haddens niet ghedaen gelyck dat in de wet beſchreuen was. Eñ de loopers zyn gereyſt met de brieuen wt des Coninc gebodt eñ ſynder princen in gheheel Iſrahel eñ Juda na t'gene dat de coninc benolen hadde openbaerlick ſegghende: Kinderen van Iſrahel keert wederom tot den Heere den Godt van Abraham eñ Iſaac eñ Iſrahel eñ hy ſal wederkeeren tot de bleuelingen die des conincks vā Aſſyrien handen ontvloden zyn. En wilt niet worden gelyc v vaders eñ v broeders die afgegaē zyn B vandē Heere haerder vaderen Godt/ eñ hy heeftſe geleuert ter verderſeniſſen gelyc ghy ſelue ſiet. En wilt v neckē niet verherden gelyck v vaderē/ Weeft v handē den Heere/ eñ comt tot ſyn heylighe woonſtede/ die hy geheylicht heeft inder eewicheyt/ Dient den Heere uwer vaderen God/ eñ den toorn vā ſynder raſender gramſchap ſal vā v gekeert worden. Wāt ift ſake dat ghy weder keert tot den Heere/ ſo ſullē v broeders eñ kinderen bermhertichēyt hebben voor haerlieder heeren dieſe gevangē wech geleydt hebben/ eñ ſy ſullen weder keeren in dit landt/ wāt goedertieren ende ghenadich is de Heere v Godt/ eñ hy en ſal ſyn aenſicht van v lieden niet af keeren/ ift ſake dat ghy weder keert tot hem. Hierom reyſden de loopers raſchelick vā ſteden te ſteden door d'landt van Ephraim in Manaſſe/ tot Zabulon toe/ de welcke hen beſpotte eñ beſchimpte. Maer nochtans ſommige mannen vā Aſer eñ Manaſſe eñ Zabulon volgende den raet zyn gecomen te Jeruſalem. Maer in Juda is de hant des Heeren geworde/ dat hy henliedē een herte genen ſoude/ dat ſy doen ſoudē (na t'gebot des conincks eñ ſynder princen) het woordt des Heeren. Eñ in Jeruſalem zyn veel volcken vergadert/ dat ſy ſoudē houden dat hoochtyt der ongheeſter broodē/ in de twerde maent. Eñ opſtaende ſy hebben verdoruen de ontaren die in Jeruſalem waren/ eñ alle daermen den afgodē reuckwerck op ontſtack om worpende/ hebben ſy geworpen in de beke Cedron. Eñ ſy hebben het phaſe ten offer gedoot op den veerthienſten dach der tweeder maēt. Eñ de prieſters ooc eñ de Leuiten ten laetſten geheylicht zynde hebbē brantofferandē geoffert in des Heerē huys. Ende ſy hebben in hare ordinancie geſtaen na de ordinancie eñ wet Moyſi des mans Gods. Maer de prieſters ontfinghen t'bloet darmen ſtorten ſoude vāder Leuiten handen/ om datter een groote ſchare niet geheylicht en was/ eñ daerom doodē de Leuiten Phaſe den genē die niet te tyde comen en waren om den Heere geheylicht te worden. Eñ ooc een groot deel des volcs van Ephraim eñ Manaſſe eñ Iſſachar/ eñ Zabulon dat niet geheylicht en was/ heeft het Phaſe geten niet na datter geſchreuen is/ eñ Ezechias heeft voor henlieden gebeden/ ſeggende: De goede Heere ſal genadich weſen alle den ghenen die met geheelder herten verſoeckē den Heere haerder vaderē Godt/ eñ hy en ſalt henlieden niet wyten ter ſonden dat ſy niet geheylicht en zyn. Dē welcken heeft de Heere verhoort/ eñ hy is mettē volcke te vreden geweeſt. Eñ de kinderē vā Iſrahel die te Jeruſalem geyondē warē/ hebben gehoudē dat hoochtyt vandē ongheeſten broodē ſeuen dagen lanc met groter blyſchappē/ louende den Heere tot allen dage. Eñ de Leuiten eñ de prieſters metten muſike inſtrumentē die tot haerlieder officie dienden. Eñ Ezechias heeft geſprokē tot dat herte vā alle den Leuitē die goede verſtandicheyt hadden vandē Heere/ eñ ſy hebben geten de ſeuē dagē des hoochtyts doodēde ten offer de ſlachofferandē der vredtofferen/ eñ louende den Heere haerder vaderen Godt. Eñ het heeft der gheheelder D ghemeynten belieft dat ſy noch ſeuen ander dagen vieren ſouden/ d'welc ſy ooc gedaen hebben met grooter blyſchappē. Eñ Ezechias de Coninck van Juda hadde der menichten ghegeuen duyſent verren/ eñ ſeuen duyſent ſchapen/ eñ de princen hadden den volcke gegeuē duyſent verren/ eñ thien duyſent ſchapen. Hierom wier een groote menichte der prieſteren geheylicht. Eñ alle de

schare van Juda/ so wel der priesterē ēn der Leuiten/ als der geheelder grooter menichten die van Jsrahel comen was/ ēn ooc der vremdelingē wten lande vā Jsrahel/ ēn der geender die in Juda woonden. is heel ouergoten geweest met vrolicheyt. Ēn daer is
26 een blyde hoochtyt geweest in Jerusalem/ sulck als van Salomons Dauids soons tydē noyt geweest en was in de stadt. Ēn de
27 Priesters ēn Leuitē zyn opgestaen/ gebenedydende t'volc/ ēn haerlieder stemme wordt verhoort ēn haerlieder ghebedt is gecomen tot in de heylighe woonstede des hemels.

Hoe dat volck alle de outaren ēn de beelden der bosschen breeckt/ ēn in stucken doet, ēn hoe sy den Leuiten gheuen haerlieder behoorte.

Dat xxxj. Capittel.

A Ende als dese dingen behoorlickē gedaen waren/ so is geheel Jsrahel wtgegaen die gevonden was in de steden van Juda/ ēn sy hebben der afgoden beelden gebroken/ ēn de bosschkens afgehouwen/ de hoochdē omgeworpen/ ēn de outaren verdoruen/ niet alleen van geheel Juda ende Beniamin maer ooc vā Ephraim ēn Manasse/ tot dat zyt geheel om hadden geworpē. Ēn alle de kinderen vā Jsrahel zyn wederom gekeert in hare besittingē ēn steden. Ēn Ezechias heeft
2 gestelt de priesterlicke ēn Leuitelicke scharē by haerlieder deylingē/ een yegelic in synen eygenen dienst. te weten/ so wel der priesteren als der Leuiten tot brantofferanden ēn vreedtsamige offeranden/ dat sy dienen souden ēn belyden/ ēn singen in de poorten van des Heeren heyrscharen. Ēn des conincs
3 deel was dat van syn eygē substancie soude gheoffert worden de brantofferande des morgens alryt ēn des auonts/ op de sabbathen ooc ēn nieuwe maenden/ ende d'ander hoochtyden ghelyck daer gheschreuen is in
B Moyses wet. Hy heeft oock bevolen den
4 volcke dat te Jerusalem woonde dat sy deelen geuen souden den priesteren ēn Leuiten/ op dat sy henlieden soudē mogen verlegen tot de wet des Heeren. D'welck alst in de
5 oren der menichten ouer al gheseyt worde/ so hebben de kinderē van Jsrahel seer veel eerste gauen gegeuen/ van coren wyn ende olie van honich ooc ēn van alle de dinghen welck de aerde voortbrengt/ hebbē sy thienden geoffert. Ēn daer toe de kinderen van
6 Jsrahel ēn Juda die in de steden van Juda woonden/ hebbē geoffert thienden vā ossen ēn schapen/ ēn thiende der heyligher dingen/ die sy geloeft hadden den Heere harē Godt/ ēn alle dese dingen brengende sy hebben gemaect seer veel hoopen. Jn de derde maēt
7 begonsten sy de fondamenten vanden hoopen te leggen/ ēn in de seuenste maent hebbē sy die volmaect. Ēn doen Ezechias ende
8 syn princen binnen gegaen waren so hebbē sy de hoopen gesien/ ēn sy hebben den Heere gebenedyt ēn den volcke vā Jsrahel. Ēn
9 Ezechias heeft den Priesteren ēn Leuitē gevraecht waerom dat de hoopen alsolagen.

Ēn Azarias d'eerste priester van Sadocs
10 geslachte heeft hem geantwoort/ seggende: Sedert dat de eerste gauen hebben begonst gheoffert te worden in des Heeren huys so hebben wy gheten ende zyn versaet/ ēn daer is seer veel ouerbleuen/ om dat de Heere syn volck gebenedyt heeft/ ēn dit is de ouervloedicheyt vanden bleuelinghen die ghy siet.

11 Hierom heeft Ezechias geboden dat sy schueren souden bereyden in des Heeren
12 huys. D'welck als sy ghedaen hadden/ so C hebben sy daer in ghedraghen so wel de eerste gauen als de thienden/ ēn alle dat sy beloeft hadden ghetrouwelick. Ēn de ouerste vā desen was Chonenias de Leuyt/ ēn Se-
13 mei syn tweede broeder/ nae den welcken was Jabiel ēn Azarias/ ēn Nahath/ ēn Azael/ ēn Jerimoth/ Jozabad ooc ēn Eliel/ ende Jesmachias/ ēn Mahath/ ende Banaias de ouersten onder Chonenias handt/ ēn Semeias syns broeders/ wt dē beuele Ezechie des conincs/ ēn Azarie des ouerste priesters vanden huyse Godts/ tot den welcken alle
14 dinghen behoorden. Maer Core de sone van Jemna de Leuyt/ ēn doorwaerder der oosterscher poorten was ouerste vā de dinghen die vrywillichlick den Heere geoffert worden ēn vandē eersten gauen/ ēn vanden ghebeylichden int heylich der heyligher.

15 Ēn onder syn besorghen waren Eden ēn Beniamin/ Jesue ēn Semeias/ Amarias ooc ēn Sechenias in de steden der priesterē/ dat sy getrouwelic haren broederen deelen deylen souden den minsten ende den meesten/
16 wtgenomen de mans persoonen van dry iaren ēn daer bouen/ allen den genen die in des Heeren tempel ghingen/ ēn al wat van dage te dage dienende was inden dienst ēn
17 bewaringen na hare deylingen/ den priesteren by haerlieder familien/ ēn dē Leuiten van t'vyntichste iaer/ ēn daer bouen by hare
18 ordinancien ēn scharen/ ēn der geheelder D menichten/ so wel den huysvrouwē als haren kinderen/ meyskens ende knechtkens/ worden getrouwelic spysen gegeuen van de
19 dingen die geheylicht waren. Ēn ooc van Aarons kinderen warē mannē gestelt door de ackeren ēn voorstedē van alle den steden besonder die de deelen soudē bedeylen/ alle den mans personē vanden Priesterē ēn Le-
20 uiten. Aldus heeft Ezechias gedaē alle desē dingē die wi geseyt hebbē in geheel Juda/ ēn hi heeft gedaē dat goet ēn recht ēn warachtich was voor dē Heere synē Godt/ in alle
21 de eerbewyslinge des diēsts van des Heeren huys/ nae de wet ēn ceremoniē/ willende verstoeckē synen Heere met alle syn herte/ ēn hy heuet ghedaen/ ēn is voorspoedich geweest.

Sennacherib beleyde Ierusalem, Ezechias sterckt dat volck, Sennacherib dreycht t'volck door sijn boden, de Heere verlost Iudam, Ezechias wordt sieck ende wederom ghesont.

Dat xxxij. Capittel.

1 NA deser ēn der gelycker waerheyt is ge A comen Sennacherib de conine van Assyrien: ēn in Juda ghecomen zynde/ hy heeft de besloten steden omleyt/ willende die in-
2 nemen. D'welck als Ezechias gesien hadde/ te weten dat Sennacherib comē was/ ēn dat alle t'gewelt der orlogen gekeert worde

4. Reg. 18. 19. c. 11. Isai. 36. 37.

tegen

tegen Jerusalem: heeft hy met den princen
ende vroomsten mannen raedt genomen / dat
sy souden verstoppen de hoofden der fonteyn
nen die buyten der stadt waren: ende als dat
met een ordinancie van hen allen besloten
was / so heeft hy vergadert een seer groote
menichte / ende sy hebben verstopt alle de fon-
teynē / ende de riviere die daer vloedde int mid
den des lants seggende: Op dat de coningen
vā Assyrien niet en comen / ende vinden over-
vloedicheyt der waterē. Ende hy heeft ooc
opghetimmert (doende cloeckelick) alle den
muer die vernatilē was / ende hy heeft daer to-
ren op gemaect / ende vā buyten noch eenē an-
deren muer / ende hy heeft Mello weder
vermacht in Davids stadt / ende hy heeft
wapenty ende schilden gemaect vā alderhāde
manieren. Ende hy heeft gestelt capiteynen
der vechtender mannē met heyr / ende hy heeftse
al te samen geroepē in de straet vāder stadt-
poorten / ende gesprokē tot hare herte seggen-
de: Doet manlick ende weest vroom en wilt
niet vreesen / noch en ontsiet den coninc van
Assyriē niet / ende alle de menichte die met hem
is: want daer zijnder veel meer met ons dan
met hem. Want met hem is eenē vleeschē-
licken arm / ende met ons is de Heere onse
Godt / die onse helper is / ende strydt voor ons.
Ende t'volc is vlijtert met alduls danige woor-
den Ezechie des conincs vā Juda. Als dese
dingen gheschiet warē / so heeft Sennacherib
de coninc vā Assyrien sijn knechten gesondē
in Jerusalem (wāt met alle t'heyr omleyde
hy Lachis) tot Ezechiam den coninc vā Ju
da / ende tot alle dē volcke dat in de stadt was /
seggēde: Dit seyt Sennacherib de Coninc
vā Assyrien: waer op betrouwen hebbende
sit ghy lieden belegen in Jerusalem: Be-
driecht v Ezechias / om dat hy v leuerē sou-
de ter doot met honger ende dorst voorwaer
toeseggende dat de Heere v Godt v verlos-
sen sal wt des conincs vā Assyrien hāt: Ende
is dit niet de selue Ezechias die sijn hoochdē
omgeworpē heeft / ende sijn outarē / ende heeft Ju
da ende Jerusalem bevolē / seggēde: Voor ee-
nen outaer sult ghy aenbiddē / ende op dien sult
ghy den reuckoffer verbranden? Ende weet ghy
niet wat ic gedaē hebbe / ende mijn vaderē alle
den volckē der aerden? Hebben de godē der
Heydenen ende alle der landen haer lantschap
mogen verlossen wt mijn hant: wie isser
vā alle der heydenē godē de welcke mijn va
deren verdoruē hebbē / die sijn volc heeft mo
ghen verlossen wt mijn hant / dat v Godt v
oot soude mogen verlossen van deser hant?
Daerom en gedooght niet dat v Ezechias
bedriege / noch en laet v met ydelē onderwij
sen niet bedrogē / noch en gelooft hem niet:
want en heeft geen Godt vā allen dē Hey-
denen ende lantschappen sijn volc niet connen
verlossen vā mijnder hant / ende vā mijnder
vaderen hant / so en sal voorts v Godt v lie-
den niet moghen verlossen van mijn hant.
Maer noch meer ander woorden hebben
sijn knechten gesprokē tegē dē Heere God /
ende tegē Ezechiā sijnē dienaer: oot heeft hy
vriendē geschreuē vol blasphemiē tegē dē Hee-
re dē Godt vā Israhel / ende hy heeft tegē hem
gesprokē: Gelijck de goden vā de ander hey
denen haer volc niet en hebben mogen ver-
lossen van mijn hant / also en sal Ezechias
Godt sijn volc ooc niet mogen verlossen wt
dese hant. Daer en boven heeft hy ooc met
eē groot geroep in Joodtscher talē tegē t'volc
dat op de muerē vā Jerusalem sat al om ge-
roepen / om dat hy henliedē vervaren soude /
ende de stadt innemē. Ende hy heeft tegen den
Godt vā Israhel gesprokē als tegen de godē
vā de volckē der aerdē / werckē vāder men-
schen handē. Hierom hebbē Ezechias de co
ninc ende Isaias Amos sone de Prophect ge-
beden tegen dese blasphemie / ende sy hebbē ge-
roepen totte hemel toe. Ende de Heere heeft
eenen Engel gesondē / de welcke heeft ver-
slagen alle de vromē ende strydtbaer mannen /
ende de princē des conincs vā Assyrien heyr / ende
hy is met schanden wederom gekeert in sijn
landt. Ende als hy in sijns Gods huys gegaē
was / so hebben hem sijn sonen die wt sijnen
lichamen comen warē doot geslagē metten
swaerde. Ende de Heere heeft Ezechiam be-
houden ende de inwoonders van Jerusalem
van Sennacherib des conincs van Assyrien
hant / ende vā de hant vā allen anderen / ende hy
heeft hem ruste gegeuen al rontsomme. Ende
vele brachten ooc slachofferanden ende sacrifi-
cien den Heere in Jerusalem / ende giftē Eze-
chie den Coninc van Juda / de welcke na de-
sen verheuen is voor alle de heydenen. In
dien daghen was Ezechias siec totter doot toe / ende hy heeft den Heere gebeden / ende die
heeft hem verhoort ende hy heeft hem een tee-
ken gegeuen. Maer hy en heeft niet weder
ghegeuen na de weldaden die hy ontfangen
hadde want sijn herte is verheuen geweest.
Ende de gramschap is tegen hem geworpē ende
tegen Juda ende Jerusalem / Ende namaels is
hy verootmoedicht om dat sijn herte verhe-
uen geweest hadde so wel hy als de inwoon
ders van Jerusalē ende dacrom en is op hen-
lieden de gramschap des Heerē niet comen /
in de dagē vā Ezechias. Ende Ezechias heeft
geweest ryc / ende seer vermaert / ende hy heeft
voor sy selue veel schatte vergadert vā gout
ende siluer ende costelicke gesteente / speceryen ende
wapenē van allen manierē / ende vatē vā groo
ten pryse / ende schathuysen van corē / wijn ende
olie / ende cribben van alderhande lastdragēde
beesten / ende stallingen van cleyn vee / ende ses
steden heeft hy voor hem ghetimmert: want
hy hadde van schapen ende lastdragender bee-
sten ontellicke cuddē / om dat hem de Heere
boven maten seer veel substancien gegeuen
hadde. Hy is Ezechias die verstopt heeft
de ouerste fonteyn der wateren Gihon / ende
hy heeft die afgekeert benedē ten westē van
Davids stadt / In alle sijn wercken heeft hy
voorspoedelick gedaen dat hy gewilt heeft.
Maer nochtans in de ambassadure der
princen vā Babilonien die tot hem gesondē
waren / om dat sy vraghen souden van dat
wonderlick teecken dat op de aerde geschiet

E
F
G

4. Reg. 20. 2. Isai. 38. 2.

was heeft hem Godt verlaten/dat hi geten-
teert soude zijn/eñ dat al bekent soude woz-
den dat in syn herte geweest was. Maer
datter meer is vā Ezechias woorden / ende
van synder hernhertichedē / dat is geschre-
uen int visioen Isaie Amos sone des pro-
pheets eñ int doeck der Coningen vā Juda
eñ Israhel. Eñ Ezechias is ontslapē met
synen vaderen/eñ sy hebbē hem begrauen in
de grauen vā Dauids sonē/ eñ geheel Juda
eñ alle de inwoonders van Jerusalem heb-
ben syn wevaert eerlick gehouden / eñ Ma-
nasses syn sone heeft voor hem gheregneert.

Vanden rijcke der Goddeloosen coninck Manasse, ende de plaghe Gods ouer hem, ende van sijn penitentie ende beteringhe, ende vanden booſen Amon.

Dat xxxiij. Capittel.

A Twaelf iaren oudt was Manasses doen
2.Reg.11.a.1 hi begonste te regneren eñ vyfen vyftich
iarē heeft hy geregneert in Jerusalem/ Eñ
hy heeft quaet gedaen voor den Heere na de
afgrijselicheyt der Heydenē welcke de Hee-
re voor de kinderē vā Israhel te niet gedaē
hadde. Eñ hy omgekeert zynde heeft we-
der op gemaert de hoochden welc Ezechias
syn vader af gewozpē hadde/eñ hy heeft ou-
taren opgericht voor Baalim / eñ boschkēs
gemaert/ eñ hy heeft aenbeden alle dat heyr
des hemels/eñ dien eere bewesen. Eñ hy
heeft ooc outaren getimmert in des Heeren
huys/ daer de Heere af gheseyt hadde: In
1.Reg.7.b.10 Jerusalē sal mijnē naē zijn inder eewicheyt.
Eñ hy heeft die getimmert alle den heyr
des hemels in de twee voorhoven van des
Heeren huys. Eñ hy heeft syn sonen doen
gaē door t'vier int dal Benennom hy hadde
aenmert op dzoomē/ eñ volgde de waersegg-
gerye wter vogelen sanc/eñ hy behielp hem
met der tooueraers consten/ hy hadde by
hem tooueraers//eñ besweerders:ende veel
quade wercken heeft hy gedaē voor dē Hee-
B re/ dat hy hem creyten soude. Eñ hy heeft
ooc gesneden eñ gegoten beelden gestelt in
des Heeren huys daer af dat de Heere ghe-
1.Reg.7.b.10 sprokē heeft tot Dauid eñ tot Salomon sy-
1.Reg.8.b.17 nen sone/seggende: In dit huys eñ in Jeru-
salem die ick vercozen hebbe wt alle de ghe-
slachten van Israhel/ sal ic mijnē naem stel-
len inder eewicheyt. Eñ ick en sal Israhels voeten niet laten roeren vandē lande/
het welck ick haren vaderen gegeuē hebbe:
By also nochtās/ist dat sy onthoudē te doen
t'ghene dat ick henlieden geboden hebbe eñ
alle de wet / eñ ceremonien eñ rechten door
de handt van Moyses. Aldus heeft Ma-
nasses Judam verleyt eñ de inwoonders vā
Jerusalem dat sy quaet doen soudē/ meer dā
alle de heydenē / welck de Heere verdonuen
hadde vā d'aēschijn der kinderē vā Israhel.
Eñ de Heere heeft gesproken tot hem eñ
tot synen volcke/eñ sy en hebbens niet wil-
len aenhoozen. Daerom heeft hy op hen-
lieden gebracht de princen van dat heyr des
conincks van Assyrien ende sy hebben Ma-
nassen gheuanghen / ende hem met ketenen
ende veteren gebonden hebben sy gebracht
C in Babylonien. De welcke(na dat hy be-
naut was)heeft ghebeden den Heere synen
Godt eñ hy heeft penitencie ghedaen groo-
telick voor synder vaderen Godt/ ende hy
heeft hem seer ootmoedelick gebeden / ende
neerstelicken begheert eñ die heeft syn ghe-
bet verhoort ende hem wederom ghebracht
in Jerusalem in syn rijck: eñ Manasses heeft
bekent dat de Heere selver Godt was. Na
desen heeft hy den muer getimmert buyten
Dauids stadt / ten westen van Gihon in de
valleye/ vanden ingane der visschen poorte
rontsomme tot Ophel toe / eñ hy heeft dien
muer seer hooge ghemaert/eñ hy heeft prin-
cen des heyrs gestelt in alle de bestoté steden
van Juda. Eñ hy heeft de vremde goden
weeh genomen / eñ dat afgods beelt wt des
Heeren huys eñ de outaren oot die hy ghe-
maert hadde op den berch van des Heeren
huys eñ in Jerusalem/eñ hy heuet al buyten
der stadt gewozpē. Voorts so heeft hy we-
der op gemaert d' Heeren outaer/ ende hy
heeft daer op geoffert slachofferanden ende
vreedtsamige offeranden eñ lof offeranden/
eñ hy heeft Jude ghebooden dat sy den Heere
den Godt vā Israhel dienē souden. Maer
nochtaus dede t'volck noch slachofferanden
op de hoochden den Heere haren Godt.
D Maer datter meer is vā Manasses wer-
ken eñ syn ghebet tot synen Godt/ ende de
woorden soo der sienders die tot hem spra-
ken inden naem des Heeren des Gods vā
Israhel/zijn begrepen in de woorden der co
ningen van Israhel. Eñ syn ghebet ooek D
eñ syn verhoozinghe/eñ alle syn sonden en-
de verslaetheyt/ de plaetsen ooek daer hy
hoochden getimmert heeft/ ende boschkens
gemaert/ eñ staende beelden eer hy penitētie
dede/ zijn geschreuen in de woorde van Ho-
zai. Aldus is Manasses ontslapen met synē
vaderen/ eñ sy hebben hem begrauen in syn
huys:eñ syn sone Amon heeft voor hem ge-
regneert. Tweentwintich iaren out was
Amon doē hy begonste te regneren/ eñ twee
iarē heeft hy in Jerusalem geregneert/ Eñ
hy heeft quaet gedaen in d'aensicht des Hee-
ren/gelijc Manasses syn vader gedaen had-
de / ende alle den afgoden die Manasses ge-
maert hadde / heeft hy offeranden eñ dienst
gedaen. Eñ hy en heeft des Heeren aen-
sicht niet ontsien gelijc Manasses syn vader
gedaen hadde/ eñ hy heeft veel meerder din
gen misdaen. Eñ doen syn knechten te-
ghen hem een ghesworen muyterie ghe-
maert haddē/ so hebbē sy hem gedoot in syn
huys. Maer de ander menichte des volcks
verslagen hebbende de gene die Amon doot
geslagen hadden heeft Josiam synē sone co-
ninck ghemaert voor hem.

Van d'rijcke ende vrome feyten Josie des Conincx van Iuda.

Dat xxxiij. Capittel.

A Cht iaren out was Josias doen hy be- A
4.Reg.22.a.1 gonste te regneren / eñ eenendertich iarē
heeft geregneert in Jerusalem/ Eñ hi heeft
ghedaen dat recht was in d'aensichon des
Heeren / ende heeft ghewandelt in Dauids
syns vaders wegē Hy en isser niet beshden
ghe-

ghegaen ter rechter oft ter slincker handt.

Maer int achtste iaer van synen ryche doe hi noch een kint was/ heeft hi begonst te soecken den Godt syns vaders Dauid. Ende int twaelfste iaer na dat hy begonst hadde/ soo heeft hy Judam ende Jerusalem gesuyuert van de hoochden ende bosschkens/ ende afgoden ende gesneden beelden. Ende sy hebben voor hem afgebroken de outaren van Baalim/ ende de afgoden die daer op ghestelt waren hebben sy in stucken gebroken/ ende de bosschkens ende gesneden beelden heeft hy afghehouwen/ ende in stucken gebroken/ ende op de graue der geender die daer slachofferanden plegen te offeren/ heeft hy de stucken verstroyt. Ende daer bouen heeft hy de beenderen der priesters verbrant op der afgoden outaren/ ende hy heeft Judam ende Jerusalem ghesuyuert/ ende oock in de steden van Manasse ende Ephraim/ ende Simeon tot Nephthali toe heeft hy die al om gewonnen. Ende doen hy de outaren afghebroken hadde/ ende de bosschkens ende gesneden beelden al in stucken ghebroken/ ende alle der afgoden tempels omghewonnen hadde van alle d'lant vā Jsrahel so is hy wederom comē te Jerusalem. Hierom int achthiensste iaer van synen ryche alst lant nu ghesuyuert was ende des Heeren tempel soo heeft hy gesonden Saphan den sone Esclie/ ende Maasiam den prince vander stadt/ ende Joha Joachaz sone den griffier/ dat sy souden vernaken des Heere syns Gods huys. De welke zyn gecomē tot Helciam den groote priester: ende van hem genomen hebbende t'ghelt datter ghebracht was in des Heerē huys/ ende dat de Leuiten ende doorwaerders vergadert hadden van Manasse ende Ephraim/ ende vā alle de ouerbleuene van Jsrahel/ ende ooc van geheel Juda ende Beniamin/ ende bewoonders vā Jerusalem: sy hebben dat in de handen geleuert der geender die ouer de werclieden waren in des Heeren huys/ dat sy dē tempel vernaken souden/ ende vast toe makē alle dat cranck was. Ende die hebben dat gelt gegeuen den werclieden ende den metsers/ dat sy steenen coopen souden van de steengroeue/ ende houten tot de ghebintselen der timmeragien/ ende tot de ouerspansels der huysen welde coningen van Juda ghebroken hadden.

De welcke alle dingen getrouwelijc dedē. Ende de ouerste der werclieden waren Jahach/ ende Abdias van den kinderen Merari/ Zacharias ende Mosollam vā Cahats kinderen/ die d'werck voorts stierden al te samen Leuiten connende spelen op instrumenten van musycke. Maer ouer de ghene die tot verscheyden oirbaer lasten dzoegen warē de schrijuers ende meesters van den Leuitē doorwaerders. Ende doen sy t'gelt wt haelde dat in des Heeren tempel gebracht was/ so heeft Helchias de Priester gevonden den boec vā des Heeren wet door de hant van Moyses/

Ende hy heeft geseyt tot Saphan den schrijuer: Den boec der wet heb ick gevonden in des Heeren huys: ende hy heeft hem dien ghegeuen. Ende die heeft den boec binnen by den coninck gebracht/ ende hem geboodtschapt/ seggende: Alle de dingē die ghy in uwer knechten hant gegeuen hebt/ siet die worden volbracht. Tsilner dat in des Heeren huys gevonden is/ hebben sy te hoope gesmolten/ ende t'is gegeuen den ouersten vanden werclieden/ ende der geender die verscheydē werken maken. Daer toe so heeft my Helcias de Priester oot desen boeck ghelesen. Den welcken als hi voor den conine gelesen hadde/ ende hy de woorden der wet gehoort hadde/ soo heeft hy syn cleederen ghescheurt/ ende heeft bevolen Helcie ende Ahicam Saphans sone/ ende Abdon den sone van Micha ende Saphan oot den schrijuer/ ende Asae des conincs knecht seggende: Gaet henen ende bidt den Heere voor my ende voor de overbleuene van Jsrahel ende Juda/ van alle de woorden van desen boeck die gevonden is. Want een groote verbolgenheyt des Heeren heeft op ons gedropen/ om dat ons vaders des Heeren woorden niet bewaert en hebben/ dat sy doen souden al dat in desen boeck geschreuen is. Hierom is Helcias weeh gegaen ende die t'samen vanden coninck gesonden warē tot Oldam de propheterisse/ de huysvrouwe van Sellum des soons van Thecuath des soons Hasra des bewaerders vanden cleederen/ de welcke woonde binnē Jerusalem int tweede deel/ ende sy hebbē haer geseyt de woordē die wy boven vertelt hebben. Ende sy heeft hen geantwoort: Dit seyt de Heere de God van Jsrahel: Segt dē man die v gesondē heeft aē my: Dit seyt de Heere: Siet ick sal quaden op dese plaetse brengen ende op haer bewoonders/ ende alle de vermaledydingen die in desen boeck geschreuen zyn den welcken sy gelesen hebben voor den conine van Juda. Want sy hebben my verlaten ende hebben sacrificie gedaen den vreemden goden/ om dat sy my tot gramschap souden verwecken in alle de wercken vā haren handen daerom sal myn rasende gramschap druppen op dese plaetse ende die en sal niet wt geblust worden. Maer totten coninck van Juda die v gesonden heeft om den Heere te verbiddē spreect aldus: Dit seyt de Heere de God vā Jsrahel: Om dat ghy gehoort hebt de woorden van den boeck/ ende v herte vermorwet is ende ghy verootmoedicht zyt int aensicht des Heeren van destu dinghen die geseyt zyn tegen dese plaetse ende tegen de bewoonders van Jerusalem/ ende want ghy ontsiende myn aensicht hebt v cleederen gescheurt/ ende gheweent voor my: so hebbe ick v oock verhoort/ seyt de Heere. Want ick sal v nu versamen tot uwen vaderen/ ende ghy sult in v graf gedragen worden in vreden/ ende v oogen en sullen alle t'quaet niet sien/ dat ick brengen sal op dese plaetse/ ende op haer bewoonders. Hierom hebbē sy den conine vertelt alle dat sy geseyt hadde. Ende hy t'samen gheroepen hebbende alle de ouders vā Juda ende Jerusalem/ is opgegaen in des Heeren huys/ ende t'samen ooc alle de mannen van Juda ende bewoonders van Jerusalem/

4. Reg. 22. d.

de priesteren eñ Leuiten / eñ alle t'volc van-
B den minstē totten meestē Den welcken daer
sijt alle hoorden heeft de coninck gelesen alle
de woorden des boecs / Eñ staende in synē
rechterstoel / hy heeft een verbont ghemaect
voor den Heere / dat hy wandelen soude na
hem / eñ dat hy bewaren soude syn geboden /
eñ getuygenissen eñ rechtueerdichmakingē
met alle syn herte / eñ met alle syn siele / ende
doen al datter geschrevē is in den boec die hi
gelesen hadde / Eñ hy heeft daer op doc be-
sworen alle die bevonden waren in Jerusa-
lem eñ Beniamin eñ de inwoonders vā Je-
rusalem hebbē gedaen na t'verbōt des Hee-
ren haerder vaderen Godt. Hierom heeft
Josias werch genomē alle de afgrysselichedē
vā alle de lantschappen der kinderen vā Is-
rahel eñ heeftse alle die in Jerusalē overbli-
uen waren / doen dienē den Heere harē God.
Jn allen syn dagen en zijn sy niet afgeschey-
den vanden Heere haerder vaderen Godt.

Josias houdt de feeste van Paesschen, hy beschickt de Prie-
sters ende Leuiten in haerlieder officien, de welcke onderwijsen
connen t'volck inde Wet des Heeren. Ende als hy reghen den
coninck van Egypten gaet, hy wert ghewont, ende sterft.

Dat xxxv. Capitel.

A Ende Josias heeft in Jerusalem ghehou-
4.Re.23.c.21. den t'Phase den Heere d'welck ten offer
2.Esd.c.8.c. ghedoot was op den veerthiensten dach der
eerster maent. Ende hy heeft de priesteren
gestelt in haerlieder officien / eñ vermaēt dat
sy dienen souden in des Heeren huys. Eñ
den Leuiten (na der welcker leeringen ghe-
heel Jsrahel den Heere gheheylicht worde)
heeft hy geseyt: Stelt de arcke in de heylich-
ste plaetse des tempels / welc Salomon Da-
uids sone de coninc van Jsrahel getimmert
heeft. want ghy en sult die geenlins voort-
aen meer draghen / maer nu dient den Heere
uwen God / eñ synē volcke Jsrahel. Eñ be-
reyt v/ by v huysen eñ maetschappen in de
deylingen van eenen yegelycken besonder /
gelijc bevolen heeft Dauid de coninc vā Is-
rahel / eñ beschrevē heeft Salomon syn sone /
Eñ dient in de heylige plaetse by de fami-
lien eñ scharen der Leuiten: eñ geheylicht
zijnde doot ten offer het Phase / Bereyt ooc
uwen broeders dat sy moghen doen na de
woorden welcke de Heere ghesproken heeft
door de hant vā Moyses. Eñ Josias heeft
daer bouen alle den volcke d'welc daer ghe-
vonden was in dat hoochtyt van Phase ghe-
gheuen lammeren eñ ionge boc̄kens wt de
cudden / eñ van anderen cleynen vee dertich
duysent eñ dry duysent runderen / dese warē
B al van des coninx substancie. Eñ syn vor-
sten hebben ooc dry willichlijc geoffert dat sy
geloeft hadde / so wel den volcke als den prie
steren eñ Leuiten. Maer Helcias eñ Zacha-
rias eñ Jahiel de princē van des Heerē huys
hebben den priesterē gegeuen om t'Phase te
houden cleyn vee onder een ghemengt twee
duysent ses hondert / ende dry hondert ossen.
Maer Chonenias eñ Semeias oock ende
Nathanael syn broeders / eñ oock Hasabias /
eñ Jehiel eñ Josabad de princē der Leuiten
hebben den anderē Leuiten gegeuen om dat
Phase feestelijc te houden vijf duysent cleyn
" vee eñ vijf hondert ossen. Eñ den dienst is
bereyt / eñ de Priesters hebbē gestaen in haer
officie / Eñ de Leuitē ooc in haerlieder scha-
" ren na des coninx gebodt. Eñ t'Phase is
ten offer gedoot: eñ de Priesters hebben met
hare hant d'bloet gesprayt: eñ de Leuitē heb-
ben de vellen der brantofferanden afgetroc-
" ken. Eñ sy hebben die wegescheydē dat sy
die ghenen souden by de huysen eñ familien
vāden yegelijckē / eñ dat sy den Heere son-
den geoffert worden / also daer geschreuen is
int boec vā Moyses. Eñ van den ossen heb-
" ben sy ooc desgelijcx gedaen / Eñ sy hebben
t'Phase opt vyer gebradē / also dat in de wet
geschrevē is. Maer de vreedtofferandē heb-
ben sy gecoct in metalen potten eñ ketels / eñ
aerdē potte eñ haestelijc hebbē sy dat bedeylt
" alle den gemeynē volcke. Maer voor hen-
lieden eñ den Priesteren hebben sy namaels
bereyt. want in dat offerē der brantofferan-
den eñ der vetten des ingewants hebbē de
Priesters becommert geweest tot den nacht
toe. Wacrom dat de Leuiten voor henlieuē /
eñ voor de Priesters Aarons sonen ten al-
" derlesten bereyt hebben. Maer de sangers
Asaphs kinderen stondē in haerlieder ordi-
nancie na Dauids ghebodt / eñ Asaphs / ende
Hemans eñ Jdithuns des coninx prophe-
ten. Maer de doorwaerders wachtē aenele- C
ke poorte besonder / also dat sy niet eenē oo-
genblick en gingen vanden dienst. watrom
dat haerlieder broeders de Leuitē henlieden
" spysen bereyt hebben. Hierom soo is alle
den Gods dienst des Heeren behoorlijc vol
daen op dien dach / dat sy t'Phase soudē hou-
den / eñ offeren brantofferandē op des Heerē
" outaer na t'ghebot des coninx Josie. Eñ
de kinderen van Jsrahel die daer gevonden
waren hebbē Phase ghehouden op dien tyt /
eñ dat hoochtyt vandē ongheerfdē brooden
" seuen dagen. Alsulc Phase en heeftet niet
geweest in Jsrahel / van Samuels des Pro-
pheets dagen / Maer ooc niemant vā alle dē
coningen vā Jsrahel en heeft sulc Phase ge-
houdē gelijc Josias den Priesteren eñ Leui-
ten / eñ geheel Juda eñ Jsrahel die gevondē
was / ende den inwoonders vā Jerusalem.
" Jnt achthienste iaer des coninx Josie is 4.Re.23.f.22
" dat Phase feestelijc gehouden. Na dat Jo-
sias dē tempel vermaect hadde so is Nechao
de coninc van Egyptē opcomē om te orloo-
gen in Charchamis by dē vloet Euphrates /
" eñ Josias is hem tegen getrocken. Maer
hy heeft tot hem boden gesonden eñ geseyt:
wat heb ick met v te doen coninc vā Juda?
Jck en come heden tegen v niet / maer ick
orlooge tegen een ander huys tot dat welcke
my Godt haestelijc heeft geboden te gaen.
Houdt op tegen Godt te doen / die met my
" is / dat hy v niet en doode. Josias en wilde D
niet wederkeeren / maer hy heeft tegen hem
eenen stryt bereyt / eñ hy en wilde niet hoorē
na de woorden van Nechao wt den mont
Gods / Maer hi is voorts gereyst om te strij Zach.12.b.11
" den int velt Mageddo. Ende aldaer

ghewont

gewont zijnde van dē ſchutters heeft hy geleyt ſijnen knechten: Leyt my wt den ſtrijt/ want ic ben ſeer gewont. De welcke hebben hem genomen vanden eenen wagen op eenen anderē wagen die hem volchde op der coningen maniere/ eñ hebben hem wech geuoert in Jeruſalem/ eñ hy is geſtorue eñ begrauen in ſijnder vaderen graf/ ende geheel Juda eñ Jeruſalem hebben hem beweent/

Jeremias aldermeeſt wiens ſanghers eñ ſangerſſen/ allegader tot op dē dach van heden verhalē de clachtige ſangen ouer Joſiā/ eñ het is als een wet geworden in Jſrahel: Siet men ſeyt dat geſchreuen is in de clachtige ſangē. Maer d'ander vā Joſias woorden/ eñ vā ſijnder bermhertigheden die door des Heerē wet gebodē zijn/ eñ ſijn eerſte eñ laetſte werckē zijn geſchreuen int boeck der Coninghen van Juda ende Jſrahel.

Na Joſias volcht ſijn ſone Joachaz, die regneert dry maenden, na hem Joachim, ende na hem Joachin ſijn ſone, eñ na hem Sedechias, die teghen die van Aſſyrien opſtaende verheft ſijn rijck, ſijn lant, ſijn volck, eñ ſijn leuen, eñ Jeruſalem wort verwoeſt.

Dat xxxvj. Capittel.

A HJerom heuet t'volck des lants genomē Joachaz den ſone van Joſias ende heeft hem coninck ghemaect voor ſijnen vader in Jeruſalem. Dryentwintich iaren out was Joachaz doen hy begonſte te regneren/ende dry maenden regneerde hy in Jeruſalem. 4.Re.23.f.30.

Maer de coninck van Egypten heeft hem afgeſet doen hy in Jeruſalem quam/ ende hy heeft dat lant ghelchat op hondert talenten ſilvers/eñ een talent gouts. Ende hy heeft voor hem coninck ghemaect Eliacim ſijnen broeder ouer Judam eñ Jeruſalem/ ende hy heeft ſijnen naē verandert in Joacim. Maer den ſelven Joachaz heeft hy met hem genomen/eñ wech geleyt in Egypten. Vijfentwintich iaren out was Joacim doen hy begonſte te regneren/eñ elf iaren regneerde hy in Jeruſalem/eñ hy heeft quaet gedaen voor den Heere ſijnen Godt. Teghen deſen is opgeclommen Nabuchodonoſor de coninck der Chaldeen/eñ hi heeft hem gebonden met ketenen wech ghevoert in Babylonien/ Matt.1.b.11.

werwaerts dat hy ooc de vaten des Heeren ouergevoert heeft/eñ die geſtelt in ſijnen tempel. D'ander van Joachims woorden eñ van ſijnen afgrijſelickheden de welcke hy gedaen heeft/ eñ die in hem ghevonden zijn/ die zijn begrepen int boec der coningen van Juda eñ Jſrahel. Eñ Joachin ſijn ſone heeft voor hem geregneert. Acht iaren out was Joachim doen hi begonſte te regneren/ende dry maenden eñ thien daghen heeft hy geregneert in Jeruſalem/ eñ hy heeft quaet ghedaen int aenſchijn des Heeren. Eñ doen dat iaer omme ghecloopen was/ſo heeft Nabuchodonoſor de coninc ſommige geſonden die hem ooc hebben gebrocht in Babylonië/ dragende mede de aldercoſtelijckſte vaten vā des Heeren huys. Eñ hy maecte coninc Sedechiam ſijns vaders broeder ouer Judam eñ Jeruſalem/ Eenentwintich iaren out was Sedechias doen hy begonſte te regneren/eñ elf iaren regneerde hy in Jeruſalem, 4.Re.24.d.17. 2.Par.37.a.2.

Eñ hy heeft quaet gedaen in de oogen des Heeren ſijns Godts/ noch hy en heeft hem met ghelchaemt voor aenſchijn van Jeremias den propheet die tot hem ſprac wt des Heeren mont. Vanden coninc Nabuchodonoſor is hy ooc geſcheydē: de welcke hem beſworen hadde by Godt/ eñ hy heeft ſijnen necke verhert eñ ſijn herte/ dat hy niet wederkeeren en ſonde tot den Heere den God van Jſrahel. Eñ oock alle de princen der prieſterē eñ t'volc hebben vooſcijt ouertreden na alle de afgrijſelicheyt der Heydenen/ ende ſy hebben t'huys des Heeren beſmet/ d'welc hy voor hem geheylicht hadde in Jeruſalem. Ende de Heere haerder vaderen Godt ſandt tot henlieden/ door de hant van ſijnen boden des nachts opſtaende/ eñ dagelijcs vermanende/ om dat hy ſijn volck ende ſijnder woonſteden ſpaerde. Maer ſy beſpotten Godts boden/ eñ ſy achten luttel op ſijn woorden eñ ſy begeeren de Propheten/ tot dat de raſende gramſchap des Heerē op ſijn volck quam/ eñ datter geen geneſen aen en was. want hy heeft op henlieden ghebracht den coninck der Chaldeen/ende heeft hare iongelingen metten ſweerde verſlagen int huys van ſijnder heyligher woonſteden/ hy en heeft geen bermhertigheyt gehadt met den iongelingen eñ maechden/eñ onde mās/ ia ooc niet metten genen die van ouderdom crom gingen/ maer hy heeftſe al in ſijn handen gelevert/ Eñ alle de ghereetſchappen van des Heeren huys ſoo wel de meeſte als de minſte/eñ de treſoorē des tempels/ende des conincs/eñ de princen heeft hy ouerghevoert in Babylonien. De vyandē hebben t'huys Gods verbrant/ eñ den muer vā Jeruſalem ghebroken/ alle de torren hebben ſy verbrant/eñ al wat coſtelijck was hebben ſy verdorven/ Soo wie dat ſwoert ontgaen was die werde in Babylonien geleyt/ ende heeft den coninc gedient eñ ſijnen ſonen/tot dat de coninck van Perſen regneerde/ Om dat volbracht ſoude worden des Heeren woort wt den mondt van Jeremias/ eñ dat het lant ſijn ſabbathen ſoude houden/ want alle de dagen der verwoſtinghen heeft dat den ſabbath ghehouden tot dat vervult waren ſeventich iaren. Maer int eerſte iaer van Cyrus den coninck van Perſen/ om te voldoen des Heeren woort dat hy ghelproken hadde door den mondt van Jeremias/ heeft de Heere verwect Cyrus des conincs van Perſen geeſt/ de welcke heeft doen opēbaer wtroepen in alle ſijn rijck/ oock door ſchriften/ ſeggende: Dit ſeyt Cyrus de coninck van Perſen: Alle de rijcken van der aerden heeft my ghegheuen de Heere de Godt des hemels/ ende hy heeft my ghebodē dat ick hem een huys timmeren ſoude in Jeruſalem/ d'welck is het Joodſche lant. Wie iſſer van v lieden onder alle ſijn volck: De Heere ſijn Godt moet met hem zijn/ende hy treck opwaerts. Jere.25.c.12. 29.c.11. 1.Eſd.1.a.1. 6.a.1.

Hier volcndt het tweede boeck Paralipomenon.

T'ghebet

T'ghebet van Manaſſes den coninck van Iuda, doen hy gheuangen was ghehouden in Babylonien.

HEere almachtige God onſer vaderen Abraham eñ Iſaac eñ Jacob/ eñ van harẽ rechtveerdigen ſade/ die ghemaect hebt hemel eñ aerde met allen haren cierate/ die de zee ghebonden hebt metten woorde van uwen gebode/ die den afgront beſloten hebt/ eñ hebt dien toe ghetecckent met uwen vernaerlycken eñ loffelycken naem/ den welckẽ alle dingen ontſien eñ beuen van d'aenſicht uwer cracht/ want onuerdraghelyck is de grootdadicheyt uwer glorien/ eñ onlydelyc is de gramſchap uwer dreyghinghen op de ſondaers. Maer ongemeten eñ onbegrypelyck is de bermhertigheyt uwer belofte/ wãt ghy zyt de alderhoochſte Heere/ goedertieren/ lanckmoedich eñ leer bermhertich/ ende rou hebbẽde ouer de booſheyt der menſchẽ. Ghy Heere na de menichuuldicheydt uwer goetheyt hebt beloft penitẽcie eñ vergiffenisse den genen die v geſondicht hebben/ eñ door de menichuuldicheydt uwer bermhertigheyt hebdy penitencie gheordineert dẽ ſondarẽ ter ſalicheyt. Hieromme en hebt ghy Heere Godt der rechtueerdiger geen penitencie gheſtelt den rechtueerdigen/ Abraham ende Iſaac eñ Jacob den genen die v niet geſondicht en hebben. Maer ghy hebt de penitencie geſtelt om my ſondaer/ want ick heb geſondicht bouen t'getal van dat zant der zee. Vermenichuuldicht zyn myn booſheden o Heere/ vermenichuuldicht zyn myn booſheden/ eñ ick en ben niet weerdich te beſchouwen ende te aenſien de hoocheyt des hemels om de menichuuldicheyt mynder booſhedẽ. Ick ben nedergebuycht met veel yſerẽ banden ſoo dat ick niet en mach myn hooft opheffen eñ ick en heb geen verblaſinge myns adems/ want ick heb verwect v gramſchap/ eñ quaet voor v ghedaen. Ick en heb uwen wille niet ghedaen eñ v gheboden en heb ick niet gehouden. Ick heb geſtelt afgryſelicheden eñ vermenichuldicht de miſdaden. Eñ nu buyge ick de knien mynder herten/ biddende van v goetheyt. Ick heb gheſondicht Heere/ ic heb geſondicht/ eñ myn booſheden bekenne ick/ waerom ſoo begheer ick v biddende: Vergenet my Heere/ verghet niet my/ eñ en wilt my t'ſamen niet verdoen met mynen booſheden/ noch oock en wilt niet inder eewicheyt (gram weſende) het quaet my na houden/ noch en verdoemt my niet inde onderſte plaetſen der aerden/ want ghy zyt Godt/ een God (ſeg ick) der gheender die penitencie doen/ eñ in my ſuldy alle v goetheyt toonen/ want ghy ſult my onweerdich ſalich maken na v groote bermhertigheyde/ eñ ick ſal v altyt louen alle de dagen myns leuẽs. Want v louen alle de crachten der hemelen/ ende v is glorie inder eewicheyt. Amen.

Dat eerſte boeck Eſdre.

Cyrus coninck der Perſen gheeft orlof den loden t'huyswaert te trecken, ende den tempel wederom te timmeren.

Dat eerſte Capitel.

IN dat eerſte iaer Cyri des coninchs A
van Perſen (om dat volbracht ſoude worden d'woort des Heeren wt den mont vã Jeremias) ſoo heeft de Heere verwect den gheeſt van Cyrus den coninck van Perſen/ eñ hy heeft openbaerlyck doen wtroepẽ een ſtemme ouer alle syn ryck/ ooc door ſchriftuere/ ſeggende: Dit ſeyt Cyrus de coninc vã Perſen: Alle de ryckẽ van aertryche heeft my gegeuen de Heere de Godt des hemels/ eñ hi heeft my geboden dat ick hem een huys timmeren ſoude in Jeruſalem welck is in Judren. Wie iſſer van v lieden onder alle B
ſyn vole? Syn Godt zy met hem/ hy climme op na Jeruſalem/ welc is int Joodtſche lant/ eñ timmere dat huys des Heerẽ des Godts van Iſrahel Hy is de God die te Jeruſalem is. Ende alle de ander in allen plaetſen al waer dat ſy woonẽ/ henlieden ſullen helpen de mannen van haerder plaetſen met gout eñ ſilver/ eñ ſubſtancie/ eñ cleyn vee/ wtghenomen t'gene dat ſy vrywillichlyck offeren den tempel Gods die te Jeruſalem is. Eñ C
daer zyn opgheſtaen de princen der vaderen van Juda eñ Beniamin/ eñ de prieſteren eñ Leuiten/ eñ alle de gene wiens geeſt de Heere verwect hadde dat hy optrechẽ ſoude om te timmeren den tempel des Heeren/ die te Jeruſalem was. Eñ alle de gene die rontſomme waren hebben gheholpen door hare handen met ſilueren ende gulden vaten met ſubſtancie eñ laſtdragende beeſtẽ/ met huyſraet wtgenomen de dinghen die ſy vrywillichlyck gheoffert hadden. Eñ de coninck Cyrus heeft ooc voorts bracht de ghereetſchappen van des Heeren tempel/ die Nabuchodonoſor gebracht hadde van Jeruſalem/ eñ die gheſtelt in ſyns Godts tempel.
Eñ Cyrus de coninck van Perſen bracht D
die voorts door de hant vã Mitridatis Gazabars ſone/ eñ heeft die by ghetale geteuert Saſſabaſar den prince van Juda. Eñ dit is hare ghetal: Gulden ſchalen derrich/ eñ duyſent ſilueren ſchalen/ negenentwintich meſſen/ derrich gulden croeſen/ de tweede ſilueren croeſen vierhondert eñ thiene/ duyſent ander ghereetſchappen. Alle de vaten gulden eñ ſilueren/ waren vyf duyſent eñ vierhondert. Alle deſe heeft Saſſabaſar gebracht met de gene die optrocken van de ouerwoerdinghe van Babylonien te Jeruſalem.

Hier worden ſy beſchreuen die van Babylonien te Ieruſalem optrocken. Dat ij. Capitel.

ENde dit zyn de kinderen des lantſchaps/ A
die opgegaen zyn vander gheuangeniſſen welck Nabuchodonoſor de coninck van Babylonien in Babylonien ouerghebracht hadde/ eñ zyn wedergekeert in Jeruſalem eñ Judam/

1. Eſd. 7. b. 6
1. Eſd. 5. a. 1
2. 7.

Judam/een yegelijck in ſyn ſtadt. Die gecomē zyn met Zorobabel/ Jeſua/ Nehemia/ Saraia Rahelaia/ Mardochai/ Belſan/ Meſphar/ Beguai/ Rehum/ Baana. T'getal vanden mannē des volcs vā Iſrahel/ De kinderē Pharos twee duyſent hondert tweentſeuētich. De kinderē vā Sephatia dry hōdert tweentſeuētich. De kinderē vā Area/ ſeuenhondert vyfentſeuentich. De kinderē van Phahatmoab/ der kinderen van Joſue Joab/ twee duyſent achthondert twaelue.

De kinderē vā Elam duyſent tweehondert vierenvyftich. De kinderē vā Zethua negenhōdert vyfenveertich. De ſonē vā Zachai/ ſeuenhōdert tſeſtich. De kinderen vā Bani ſes hondert tweenveertich. De kinderen vā Bebai/ ſes hondert dryentwintich.

De kinderē van Azgad/ duyſent tweehondert tweentwintich. De kinderē vā Adonicam/ ſes hōdert ſeſentſeſtich. De kinderē vā Beguai/ tweeduyſent ſeſenvyftich. De kinderē vā Adin/ vierhōdert vierenvyftich.

De kinderē vā Ather/ die wt Ezechias waren achtentnegentich. De kinderē van Beſal/ dryhōdert dryentwintich. De kinderen vā Joza hōdert twaelue. De kinderen van Haſum/ twerhōdert dryentwintich. De ſonen vā Gebbar/ vyfentnegentich. De kinderen vā Bethlehē/ hondert dryentwintich.

De mannen van Netupha/ ſeſenvyftich.

De mannē van Anathoth/ hondert achtentwintich. De kinderē vā Azmaneth/ tweeenveertich. De ſonē van Cariathiarim Cephira eñ Beroth/ ſeuēhondert dryēveertich.

De kinderē van Rama eñ Gaba ſeshōdert eenentwintich. De mannē vā Machmas/ hondert tweentwintich. De mannen van Bethel eñ Hai/ tweehōdert dryentwintich.

De kinderen vā Nebo/ tweenvyftich. De kinderē van Megbis hondert ſeſenvyftich.

De kinderē vanden anderē Elam/ duyſent tweehondert vierenvyftich. De kinderen vā Harim dryhōdert twintich. De kinderē van Lodhadid eñ Ono/ ſeuenhondert vyfentwintich. De kinderē van Jericho/ dry hōdert vyfenveertich. De kinderē vā Senaa/ dry duyſent ſes hondert dertich. Prieſters/ de kinderē vā Jadaia int huys vā Jeſue negenhondert dryentſeuentich. De kinderen vā Emmer/ duyſent tweenvyftich. De kinderen vā Phelhur/ duyſent tweehondert ſeuenenveertich. De kinderē vā Harim/ duyſent ſeuenthien. Leuiten de kinderen van Jeſue eñ Cedmiel/ der kinderē vā Odonias/ vierentſeuentich. Sangers/ Aſaphs ſonen hondert achtentwintich. De kinderen der doorwaerders/ de kinderen van Sellum/ de kinderē van Ater/ de kinderen vā Telmon/ de kinderen vā Accub/ de kinderen vā Hatita/ de kinderē van Sobai/ al te ſamen hōdert negenendertich. De Nathinei/ de kinderen van Siha/ de kinderē van Haſupha/ de kinderen vā Thabbaoth/ de kinderen vā Ceros/ de kinderen van Siaa/ de kinderen van Phadon/ de kinderē van Lebana/ de kinderen vā Hagaba/ de kinderen van Accub/ de kinderen vā Hagab/ de kinderē Semlai/ de kinderē Hanan/ de kinderē van Gaddel/ de kinderē van Gaher/ de kinderē vā Rahaia/ de kinderē van Rasin/ de kinderē van Nekoda/ de kinderen van Gazam/ de kinderen vā Aza/ de kinderē van Phaſea/ de kinderen van Beſee/ de kinderen vā Aſena/ de kinderen vā Munim/ de kinderen vā Nephuſim/ de kinderen van Bacbuc/ de kinderen van Hacupha/ de kinderē van Harhur/ de kinderen vā Beſluch/ de kinderē van Mahida/ de kinderen vā Harſa/ de kinderē vā Bercos/ de kinderē van Siſara/ de kinderen van Thema/ de kinderē van Naſia/ de kinderen van Hatipha/ de kinderē van Salomons dienaers/ de kinderen van Sotai/ de ſonen van Sophereth/ de ſonē van Pharuda/ de ſonen van Jala/ de kinderen van Dercon/ de kinderen van Geddel/ de kinderen vā Saphatia/ de kinderen van Hatil/ de kinderen van Phocſereth/ die van Aſebaim waren/ de kinderen van Ami/ alle de Nathinei/ ende ſonen van Salomons dienaers/ dry hondert tweentnegentich. Eñ de ghene die opgetrocken waren van Thelmela/ Thelharſa/ Cherub/ eñ Adon/ eñ Emer/ eñ ſy en conſten niet bewyſen haerder vaderen huys/ eñ hen ſaet/ oft ſy wt Iſrahel waren. De kinderen van Dalaia/ de kinderen vā Thobia/ de kinderen vā Necoda/ ſes hōdert tweenvyftich.

Eñ van der Prieſters kinderen. De kinderen van Hobia/ de kinderen van Accos/ de kinderen van Berſellai die ghenomen heeft dā Berſellai des Galaaditers dochters een huysvrouwe/ ende hy is ghenoemt met den naem van henlieden. Deſe hebben geſocht de ſchrifture van haerder afcoemſten/ eñ ſy en hebben die niet gevonden/ eñ ſy zyn verworpen van dat prieſterſchap. Eñ Atherſata heeft henlieden gheſeyt/ dat ſy niet eten en ſouden van dat heylich der heyligher tot datter een Prieſter op ſtont gheleert eñ volmaect. Alle de menichte gelyc een menſch waren tweenveertich duyſent/ dry hondert eñ tſeſtich/ wtghenomen hare knechten eñ dienſtvrouwen/ de welcke waren ſeuē duyſent dry hondert ſeuenendertich/ ende onder deſe waré tweehondert ſangers eñ ſangerſen. Haerlieder peerden waré ſes hondert ſeſendertich/ haerlieder muylen tweehōdert vyfenveertich. Haerlieder kemelen waré vierhondert vyfendertich. Haerlieder eſelen ſes duyſent ſeuenhondert twintich. Ende ſommige van de Princen der vaderen/ doen ſy inden tempel des Heeren ghingen/ die te Jeruſalem is/ hebbē vrywillichlyck geoffert in des Heeren huys/ om dat op te timmeren in ſyn plaetſe. Na haerlieder vermoghen hebben ſy ghegeuen de coſten des werks eenenveertich duyſent gulden penningen/ ende vyfduyſent ponden ſilvers/ eñ hondert prieſterlycke cleederen. Alſus hebbē gewoont de Prieſters ende Leuiten/ ende ſommighe vanden volcke/ ende de ſangers/ eñ de doorwaerders/ eñ de Nathineen in hare ſteden/ ende gheheel Iſrahel in haerlieder ſteden.

Dat

Dat volck vergadert te Ierusalem, de Priesters suchten eenen outaer, sy houden de feesten der loouerteenten, ende sy maken ghereetschap om den tempel te timmeren.

Dat iij. Capittel.

A 1.Esd.5.c. EN de deleuenste maent was nu comen eñ de kinderen van Israhel waren in hare steden. Hierom is t'volck vergadert gelyck een man in Ierusalem. Ende Iosue Iosedets sone is opghestaen eñ syn broeders de priesters / eñ Zorobabel Salathiels sone / eñ syn broeders / eñ sy hebben ghetimmert den outaer des Gods van Israhel / dat sy daer op offeren souden brandtofferanden / gelyck dat gheschreuen is in de wet Moysi des mans Gods. Eñ sy hebbē den outaer Gods gestelt op syn basementen / doen henlieden de volcken des lants rontsomme daerom veruaerdesen aendeden / ende sy hebben daer op geoffert brantoffer den Heere des morgens eñ anonts. Ende sy hebben ghehouden dat hoochtyt der tabernakelē gelyc dat geschreuen is / eñ heel brantofferande tot elckē dage vernolgens na t'gebot / elcs daechs wert op B synen dach. Eñ na desen den dageliefschen heelen brantoffer / so wel in de nieuwe maēden / als in alle de hoochtyden des Heeren die geheylicht waren / eñ in alle de daghen in de welche darmen gewillige gauē den Heere offerde. Van den eersten dach der seuēsten maent / hebben sy begonnen te offerē de heel brantofferāde den Heere. Maer den tēpel Godts en was noch niet ghefondeert.

Maer sy hebben t'gelt den steenhouwers gegeuen / eñ den metsers / eñ ooch spyse / ende dranc / eñ olie den Sidoniters / eñ die vā Tyrien / dat sy cederen houten brenghen souden van Libano op de zee tot Joppen / Also henlieden dat benolen hadde Cyrus de coninck van Persen. Maer int tweede iaer haerder toecomsten totten huyse Gods in Ierusalē / in de tweede maent hebben begonst Zorobabel Salathiels sone / eñ Iosue Iosedets sone / eñ de ander van harē broeders priesters eñ Leuiten eñ alle die wt de ghenangenissen gecomen waren te Ierusalem / eñ sy hebben C gestelt de Leuiten van twintich iaren / ende daer bouen dat sy d'werck des Heerē souden voortdryuen. Eñ Iosue eñ syn sonen ende syn broeders Cedmihel eñ syn sonen / eñ de sonen van Juda stonden gelyc een man / dat sy neerstichcyt doen souden op de ghene die d'werc deden in den tempel Gods. De sonē van Henadad eñ hare kinderē eñ hare broeders Leuiten. Als dan vandē metsers des Heerē tempel gefondeert was / so stondē de priesters in haer cieraet met trompetten / eñ de Leuiten Asaphs sonen met cymbalen / dat sy Godt louen souden door de hant vā Dauid den coninc van Israhel. Eñ sy songen t'samen met loffsangen eñ met belydinge dē Heere / want hy goet is / want inder eewicheyt syn barmhertigheydt is ouer Israhel. D Eñ alle t'volc riep met grooten geroep indē Heere te louen / om dat den tempel des Heeren ghefondeert was. Ook veel vanden Priesteren eñ Leuiten eñ Princen der vaderen eñ de ouders die den tempel gesien hadden te voren doen die gefondeert was / ende desen tempel in hare ooghen / weenden met luyder stemmen / eñ veel roepende met blyschap hieuen haerlieder stemmen op. Eñ daer en conste niemāt onderkennē de stemme van t'gheroep der gheender die blyschap maecten eñ de stemme van des volcks weenen. wāt t'volc riep al onder een met groot gelnyt / eñ de stemme worde verre gehoort.

De Heydenen willen ooch met henlieden timmeren, eñ als henlieden dat niet ghegont en is, so poochden zijt te beletten met raet ende brieuen.

Dat iiij. Capittel

A 1.Esd.5.66. MAer de vianden van Juda eñ Beniamin hebben ghehoort / dat de kinderen der gheuangenissen eenen tempel optimmerden den Heere den Godt van Israhel. Eñ comende tot Zorobabel / eñ tot de Princen der vaderen hebben sy tot henliedē geseyt: Laet ons met v lieden timmeren / want wy soecken den Heere uwen Godt ooch gelyc ghy. Siet / wy hebben slachofferanden geoffert van de dagen van Asorhaddan des conincs van Assur / die ons hier gebracht heeft.

Eñ Zorobabel eñ Iosue / eñ de ander princen der vaderen van Israhel hebben henlieden geseyt: T'en betaemt v eñ ons niet / dat wy den Heere onsen God een huys timmeren souden / maer wy sullen dat selue alleen timmeren den Heere onsen Godt gelyc ons Cyrus de coninc van Persen benolen heeft.

Hierom isset geschiet datter volc des lants belette de handen des volcks van Juda / eñ turbeerde henlieden int timmeren. Eñ sy hebben tegen henlieden gehuert raetslieden / dat die souden bederuē haren raet alle de dagen van Cyrus den coninck van Persen / eñ tot dat rycx van Darius den coninc vā Persen. Maer int coninckryc van Assuerus int 1.Esd.2.d.16. beginsel van synen ryckc hebben sy geschreuen een clachte tegben de inwoonders van Juda eñ Ierusalem. Eñ in de dagen van B Artaxerxes heeft gheschreuen Beselam Mithridates eñ Tabeel / eñ de ander die in harē raet waren tot Artaxerxem den coninck van Persen / eñ den brief der clachtē was geschreuen in Syriesche sprake / eñ hy worde gelesen in de Syriesche tale. Reum Beeltem / eñ Samsai de schryuer / hebben gheschreuen eenen brief van Ierusalem Artaxerxi den coninck aldusdanich: Reum Beeltem ende Samsai de schryuer / eñ de ander hare raetsliedē Dyneen / eñ Apharsathacchen / Terphaleen / Apharsen eñ Erchuen / Babylonien / Susanechcen / Dieuieen / eñ Elamiten / ende de andere vandē nacien die ouerbracht heeft de groote eñ gloriose Asenaphar / eñ heeftse doen woonen in de steden van Samarien / eñ in de andere lantschappen ouer den vloet in vreden / (Dit is het wtschrift des briefs dien sy tot hem sondē) Artaxerxi den coninc / v dienaers / mannē die ouer den vloet woonen / segghen groetenisse. Kenlyck zy den coninck dat de Joden die van v tot ons zyn opgetrocken / zyn gecomen in Ierusalem een wederspannige eñ seer quade stadt / de welck sy timmeren opzechtende haer muren / eñ de

wanden

wanden vermakende. Hierom nu kenlick
L zy den coninc/ist dat dese stadt opgetimmert
wort/en haer mueren hermaect/ so en suilen
sy gē tribuyt/noch tol/ noch iaerlicsche ren-
ten geuē/ en dese schade sal tot de Coningen
comen/ Maer wy gedachtich des louts dat
wi int palleys geten hebben/en wāt ons on-
behoorlick dunct des conincs schade te sien/
dacrom hebben wy ghesonden en gheboot-
schapt dē coninc/ dat ghi soudt onderstorckē
inde boecken van uwer vaderen historien/
en ghy sult dat beschreuē vinden in de regi-
sterē der geschiedenissen/en ghi sult werē dat
de stadt een wederspānige stadt is/ en schade
doende den Coningen/ en den lantschappē/
ende orlogen zyn in haer verwect van oude
voorleden dagben. Om welcke sake de stadt
ooc bedoruen is. wy bootschappen dit den
Coninc/ want ist by also dat de stadt opge-
timmert wort/en haer mueren weder opge
maect/so en sulcy geen belettinge meer heb-
ben ouer den vloet. Dit woort heeft de co-
ninck ghesonden tot Reum Beelteem ende
Samsai dēschryuer/en tot de ander die in ha
ren raet waren inwoonders van Samarien
en den anderen ouer den vloet/biedende sa-
D lichcyt en vrede: De clachte die ghy aen
ons gesonden hebt is openbaerlick gelesen
voor my/ en t'is van my benolen/en sy heb-
ben dat onderlocht en gevonden dat de stadt
van ouden dagen tegen de coningē opstaet/
en dat daer in verwect zyn oploopen en or-
logen. want daer hebben seer vrome co-
ningen geweest in Jerusalē/ de welcke heb-
ben heerschappie gehadt ouer alle d'lātschap
datter ouer den vloet is. En sy ontfingen tri
buyt en tolgelt/en iaerlicsche renten. Hier-
om nu hoort dat vonnisse: Verbiet de man-
nen/dat de stadt niet opgetimmert en wor-
de/ tot dat by auonturen van my geboden
worde. Siet toe dat ghy dit niet onachtsa-
melick en volbrēgt/en dat het quaet tegen de
coningen allinckens niet meerder en wor-
de. Aldus so is d'wtschrift van Artaxerxes
des conincs gebot gelesen voor Reum Beel
teem en Samsai den schryuer/en harē raet-
lieden/en sy zyn haestelyck weck gegaen tot
Jerusalem aen de Joden/ en sy hebben hen
verboden metten arm ende metter macht.

Doen is geschorst geweest het werck van
des Heeren huys in Jerusalem/ en t'en wor
de niet gedaen tot het twecde iaer van Da-
rius des Conincks van Persen rijck.

Op dien tijt so hebben geprophetcert Zacharias en Aggeus, ende de timmeringhe wort wederom begonst, hoe wel dat de Princen ouer de riuiere dat te vergheefs beletten.

Dat v. Capittel.

A En de Aggeus de prophert en Zacharias
Addos sone hebben geprophetcert/ pro-
pheterende tot de Joden die in Judeen en
Jerusalem warē/indē naem des Gods van
Israhel. Doen stonden op Zorobabel Sa-
lathiels sone/en Josue Josedecs sone/ en sy
begonsten te timmeren den tempel Gods in
Jerusalem/en met henlieden Gods prophe
ten henlieden helpende. Op dien seluen tyt
is tot henliedē comē Thatanai die een vorst
was ouer den vloet/ en Stharbusanai/ ende
hare raetlieden/en aldus seyden sy henliedē:
wie heeft v lieden raet gegeuen/ dat ghy dit
huys optimmerē soudt/ en syn mueren her-
maken? waer op hebben wy henliedē ge-
antwoort/welck de namen der mannē wa-
ren die der timmeragien gebieders waren.

En de ooge haers Gods is ghecomen op
de ouders der Joden/ en sy en consten hen- B
lieden niet verbieden. En het heeft henliedē
belieft dat dese sake soudē ouerghedraghen
worden aen Darium/ en dan souden sy ghe-
noech doē tegen de clachte. Dits d'inhout
des briefs den welckē gesonden heeft Tha-
thanai de ouerste des landtschaps ouer den
vloet: en Stharbusanai en syn raetlieden de
Arphasacheen die ouer den vloet waren/aen
Darium den coninck. De woorden die sy
hem gesonden hadden waren aldus geschre-
uen/Dario den coninck zy alle vrede/ Ken-
lyck zy den coninck dat wy gegaen zyn ghe-
weest in dat Jootsche lātschap/ tot des groo
ten Gods huyse/dat welc ghetimmert wort
van ongehouwen stenen/en de houtē wor-
den in de mueren geleyt/ en dat werck wort
neerstelijc getimmert/en het wast in haerlie-
der handen. Hierom hebbē wy de ouders
geuraecht/en aldus hebbē wy henlieden ge-
seyt: wie heeft v orlof ghegeuen dat ghy dit
huys soudt timmeren/en dese mueren weder
op maken? En wy hebben ooc haerlieder C
namen vā henlieden gevraecht dat wi v dat
souden bootschappen. En wy hebbē geschre-
nen de namen van dien mannen die onder
henliedē de princen zyn. En alduszanighe
woorden hebbē sy ons geantwoort seggen-
de: wy zyn dienaers des Gods van hemel
en aerde/en wy timmerē den tempel die ge-
timmert was ouer dese veel iaren/ en die de
groote coninc van Israhel getimmert en op
gericht hadde. Maer na dat ons vaderē tot
gramschap verwect haddē den God des he-
mels/ so heeft hy die gheleuert in de handen
van Nabuchodonosor den coninc van Ba-
bylonien den Chaldeusche/ en dit huys heeft
hy ooc gebroken/en syn volck heeft hy ouer-
gheuoert in Babylonien. Maer int eerste
iaer vā Cyrus den coninc van Babylonien/
so heeft Cyrus de coninck een gebot opēbaer
gestelt/dat het huys Gods soude getimmert
worden. want ooc de gouden en silueren
vaten van Gods tempel/welc Nabuchodo- D
sor wt den tempel gehaelt hadde/ die te Je-
rusalem was/ en hadde die weck ghedragen
inden tempel van Babylonien/heeft Cyrus
de coninck wt den tempel van Babylonien
gehaelt/en sy zyn ghegeuen eenen genoemt
Sassabasar/ den welcken hy ooc prince ghe-
maect heeft/ en hem geseyt: Neemt dese va-
ten weck/en gaet henē/ en stelt die indē tēpel
die in Jerusalem is/ en laet dat huys Gods
getimmert worden op syn plaetse. Hierom
is die Sassabasar gecomen/ en heeft gheleyt
de fondamentē vandē tempel Gods in Je-
rusalem/ En van dié tyt tot nu toe wort diē
getimmert/en noch en is diē niet volmaect.

Nu

Nu dā duncket dē coninc goet/so doe hi dat
" soecke in des conincs liberarie/die in Babylo
nien is/oft oot van Cyrus den coninc gebo
den is geweest/dattet huys Gods in Jerusa
lē soude getimmert worden: eñ des conincs
wille van deser saken laet tot ons senden.

Darius de coninck vernieuwt dat beuel Cyri, hy gheeft den Ioden orlof den tempel te maken, Ende hoe hy ghewijt wordt, Ende hoe dat sy feest houden.

Dat vj. Capittel.

A 1. Esd. 6. v. 1. DOen gheboodt Darius de coninck/eñ sy
' hebbē dit gesocht in de liberarie der boec-
ken/die in Babylonien opgheleydt waren/
Eñ daer is gevondē in Ecbatanis (d'welc
' is een casteel int lantschap van Meden) ee-
nen boeck/eñ daer in was een sulcke gedēc-
kenisse ghescheuen: Int eerste iaer Cyri
' des conincs/so heeft Cyrus de coninck ghe-
boden/dattet huys Gods soude ghetimmert
worden/d'welck is in Jerusalem/ter plaet-
sen daer sy de slachofferanden offeren soudē/
eñ dat sy daer legghen souden fondamenten/
dragende de hoochde van tsestich cubitus/eñ
de breede van tsestich cubitus/ bij veruol-
' gende rijen van ongehouwen steenen/ ende
beleghelijcke ordinancien ock van nieuwen
houten/eñ de costen sullen van des conincs
huys gegeue worden. Maer ock de gereet-
' schappen van den tempel Gods gulden eñ
eñ silueren/die Nabuchodonosor ghenomen
hadde wt den tempel vā Jerusalē/eñ die ge-
bracht in Babylonien/laet weder gheuen/eñ
wederom dragen indē tempel binnē Jerusa
B lem in haerlieder plaetse/ de welc oot inden
tempel Gods gestelt zijn. Nu dan daerom
' ghy Thathanai overste des lants welc over
den vloedt is Stharbusanai/eñ d'vaetlieden
Apharsacheen/die over den vloet zijt/ gaet
verre wech vā henlieden/ eñ laet makē dien
' tempel Gods vandē oversten der Joden/eñ
van haren ouders/op dat sy dat huys Gods
moghen timmeren op sijn plaetse. Eñ van
' my is ock geboden/wat van den priesteren
der Joden moet gedaen worden henlieden/
dattet huys Gods getimmert worderte we-
ten/datmen van des Conincks kiste/dat is/
vanden tributen die gegeuen worden van
d'lantschap over den vloedt neerstelic de co-
sten geue dien mannen/ op dat d'werck niet
belet en worde. Eñ waert ock vā noode/
' so salmen henlieden geuen calueē/eñ lam-
meren/eñ ionge bocken totten heclē brant-
offer Gode vanden hemel/terwe sout/wijn/
eñ olie/na de behoorte der Priesteren die in
Jerusalem zijn/salmen henlieden dagelicks
geuen/op dat nergens af clachte en zy. Eñ
" laetse offerande offerē Gode des hemels/eñ
bidden voor d'leuen des conincks eñ synder
kinderen. Hierom is vā my een gebot ge-
" stelt/dat so wat mēsch dit gebodt verandert/
datmen vā diens huys sal een hout nemē/eñ
dat opzichten/eñ hem daer aen vast nagelen/
C eñ sijn huys salmen ghemeyn maken. Eñ
" Godt die synen naem daer heeft doen woo-
nen moet verderuen alle de coninckrijckē/eñ
dat volck/d'welck sijn handt wtreyct om te
wderstaē/eñ te verderuen dat huys Gods/
dat in Jerusalē is. Ic Darius heb dit gebodt
gestelt/d'welc ic neerstelic wil volbracht heb-
" bē. Hierō Thathanai de vorst vandē lant- 1. Esd. 7. a. 1.
schappe over den vloet/eñ Stharbusanai eñ
syn raetlieden hebbē neerstelijc gedaen alsо
" Darius de coninck bevolen hadde. Eñ de
ouders der Jodē timmerdē/ eñ haddē voor-
spoet na de prophetie van Aggeus den pro-
pheet/eñ vā Zacharias den sone vā Addo/eñ
sy hebbē getimmert/eñ opgemaeckt door t'be-
uel Gods vā Israhel/eñ na t'beuel van Cy-
rus/eñ Darius/eñ Artaxerxes den coningen
" van Persen/ Ende sy hebben dit huys des
Heerē volmaect/tot op den derden dach der
maent Adar/welc is t'sijste iaer des conincks
" Darij. Eñ de kinderen van Israhel/priē-
sters/eñ Leuitē/eñ de andere van dē kinderē
der ouervoeringen/hebben gehoudē de wij-
dinge vān dat huys Gods met blijschappē.
" Eñ sy hebben geoffert in de wijdinge van
dat huys Gods hondert calueren/twee hon
dert rammen/vierhondert lammerē/ twaelf
bocken vanden gheyten voor de sonde van
geheel Israhel/ na t'getal van de geslachten
" van Israhel. Ende sy hebben de priesters D
gestelt in haerlieder ordinancien/ eñ de Le-
uiten in haerlieder buerte over Gods werc-
ken in Jerusalem/ gelijc daer gescheuen is
" int boec van Moyses. Eñ de kinderē van Num. 3. a. 6.
Israhel vander ouervoeringhen/ hebben t. b. 9.
Paeschē gehoudē op den veertheinstē dach
" vāder eerster maent. Wāt de Priesters eñ
Leuiten warē gereynicht gelijc een mensch/
allegadert suyuer om dat paeschlam ten offer
te doodē voor allē den kinderē vāder ouer-
voeringen eñ haren broederē den priesters/
" eñ henselven. Eñ de kinderen van Israhel
die wedervō comē warē van de ouervoerin-
ge/eñ alle die henlieden gescheyden hadden
van de onsuyerheyt der Heydenē des lāts/
tot henlieden/ dat sy soeckē soudē den Heere
" den Godt van Israhel/hebbēt gegeten. Eñ
sy hebbē dat hoochtijt vā de ongheestde broo
den gehouden seuen dagen in blijschappen/
om dat de Heere henlieden verblijdt hadde/
eñ beweert t'herte des Conincs vā Assur tot
henlieden/om hare handē te helpē int werc
vā t'huys des Heerē des Gods vā Israhel.

Esdras wort van Artaxerxes te Ierusalem gesonden met een beuel aen de vorsten aen ghene sijde des waters.

Dat vij. Capitel.

A 1. Esd. 8. a. 1. ENde na dese geschiedenissen int coninc-
ryck Artaxerxis des conincs vā Persen
was Esdras de sone Saraie/des soons Aza-
' rie/des soons Helcie/ des soons Sellum/
' des soons Sadoc/des soons Achitob/ des
soons Amarie/des soons Azarie/des soons
' Marioth/ des soons Zarahie/ des soons
' Ozi/ des soons Bocci/ des soons Abisue/
des soons Phinees/des soons Eleazar/des
soons Aaron des priesters van t'beghinsel.
' Dese seluc Esdras is opgecomen van Ba-
bylonien/ende hy was een rasch schrijuer in
Moyses wet/de welcke de Heere God heeft
ghegeuen Israhel. Eñ de coninck heeft hem
gegeuen na de hant des Heeren synes Gods

op

op hem alle sijn begheerte. Ende daer zijn op getrocken vanden kinderen van Israhel/ende vanden kinderen der Priesteren/ende vander Leuite kinderen/ende vanden sangers/ende vanden doorwaerders/ende van de Nathineen in Jerusalem int seuenste iaer Artaxerxis des conincs/ Ende sy zijn gecomē in Jerusalem in de vijfste maēt/dat is het seuenste iaer des conincs. Want op den eersten dach vander eerster maent begonste hy op te trecken van Babylonien/ende op den eersten dach vander vijfster maent is hy comen in Jerusalem/na de goede hant synes Gods op hem. Ende Esdras heeft sijn herte bereyt/dat hi de wet des Heeren ondersoecke soude/ende dat hy doē ende leeren soude in Israhel dat gebodt/ende dat recht oirdeel. Ende dit is het inhout des briefs vant gebodt dat Artaxerxes de coninck ghegeuen heeft Esdre den Priester den gheleerden schrijuer in de woorden ende geboden des Heeren/ende in sijn ceremonien in Israhel:

Artaxerxes een coninc der coningen Esdre den priester/den aldergeleertsten schrijuer vā de wet Gods des hemels/saluyt. Van my ist geboden/ dat so wien wt den volcke van Israhel in mijn rijc belieft/ende van synē priesteren ende Leuiten/te gaen in Jerusalem/ dat hy ga met v. Want van des conincs aēsicht ende synder seuen raetsheeren zydy gesonden/ dat ghy het Joodtsche lant ende Jerusalem besoecken soudt in de wet ws Gods/ die in v hant is/ ende dat ghy dragen soudt t'gout ende t'siluer dat de coninc ende sijn raetsheeren vrijwillichlijc geoffert hebben Gode vā Israel/ wiens tabernakel in Jerusalem is. Ende alle t'siluer ende t'gout dat ghy vinden sult/ in alle dat lantschap van Babylonien/ende dat t'volc sal willē offeren/ende vandē priesters die vrijwillichlijc offerē sullen den huyse van haren God/welc is in Jerusalē/ ontfanct vrijlijc/ ende coopt neerstelijc met desen gelde caluerē/ rammē/lammeren/ ende de sacrificien/ ende natte offerande van dien/ende offert die opten outaer vandē tempel ws Gods/die in Jerusalem is. Maer ooc ist dat v ende uwen broeders yet belieft te doen vandē anderē gonde ende siluer/ doet dat na den wille ws Godts.

Ende de gereetschappen die v gegeuen worden ten dienste van ws Godts huys/leuert die in Gods aensicht in Jerusalem. Ende ooc de ander dingen die vā noode zijn sullen in dat huys Godts/ so veel als v nootelijck sal zijn om wt te leggen/dat suldy geuē vanden schat/ende van dat chijns gheit des conincks/ ende van my. Ick Artaxerxes coninc heb gestelt ende geboden allen den bewaerders van de gemeyn geltkiste/die ouer den vloet zijn/ dat ghy sonder vertreck geeft alle dat van v begheert Esdras de priester de schrijuer der wet vā God des hemels/ tot hondert talenten siluers/ende tot hondert chorus maten terwe/ende tot hondert baten wijns/ ende tot hondert baten oliē/ maer sout sonder mate.

Alle dat tot den dienst des Godts vanden hemel behoort/ laet dat neerstelijc geuē in dat huys Gods vanden hemel, Dat hi by auonturen niet gram en worde tegen dat coninckrijck des conincks ende synder sonen. Oock maken wy v kenlijck van alle de priesteren ende Leuiten/ende sanghers/ ende doorwaerders/ Nathineen/ende dienaers des huys vā desen God/dat ghy geen macht en hebt tolgelt ofte tribuyt ende iaerlijcksche rente op henlieden te stellen. Maer ghy Esdra na de wijsheyt ws Gods die in v hant is/ stelt rechters ende presidenten/ dat sy recht doen moghen alle den volcke dat ouer den vloet is/te weten desen die ws Gods wet weten/ ende de ongeleerde leert vrijlijck. Ende alle die ws Gods wet niet neerstelijc en doet/ende des conincs/ van dien sal een vonnisse wesen t'zy ter doot/t'zy ter wtbanninghen/t'zy int verdoemen van synder substancie/ofte ymmers totte kercker.

Gebenedijt moet zijn de Heere onser vaderen God/die dat in des conincs herte gegeuen heeft/dat hy des Heeren huys/dat in Jerusalem is/gloxificerē soude/ ende heeft in my sijn barmhertigheyt ghenecht voor den coninc ende sijn raetsheeren/ende voor alle des conincs machtige princē. Ende ic versterct zijnde door de hant des Heeren mijns Gods/ die in my was/ heb vergadert van Israhel de Princen die met my opetrecken sonden.

Hier worden sommighe ghenoemt die met Esdras wocken na Ierusalem. Dat viij. Capittel.

Dit zijn dan de princen der familien ende haerlieder afcomste die met my opgetrocken zijn int rijc des conincs Artaxerxis/ van Babylonien. Van Phinees kinderen Gersom. Van Ithamars sonē Daniel. Van Dauids kinderē Hattus. Van Sechenias kinderen/ ende van Pharos kinderen Zacharias/ende met hem zijn geteelt hondert ende vijftich mannen. Vanden kinderen Phahatmoab Elioenai de sone van Zarehe/ ende met hem tweehondert mannē. Van Zechenias kinderē Ezechiels sone/ ende met hem drijhondert mannē. Vā Adans kinderē Abed Jonathans sone/ende met hem vijftich mannen. Vā Alams kinderē Isaias de sone Atalie/ ende met hem tseuentich mannē. Vandē kinderen Saphatie Zebedia Michaels sone/ ende met hem tachtentich mannē. Van Joabs kinderen Obedia Jahiels sone/ ende met hem twee hondert achthien mannē. Ende vanden kinderē Selomith Josphie sone/ende met hem hondert tseftich mannen. Vandē kinderen Bebai Zacharias Bebais sone/ ende met hem achtentwintich mannē. Van Azgads kinderen Johannan Ecetans sone/ ende met hem hondert ende thien mannen. Vā Adonicams kinderen die de laetste waren/ ende dit waren hen namen/Eliphelet/ende Jehiel/ ende Samaias/ende met hen tseftich mannē. Vā den kinderen Begui/ Uthai/ ende Zachur/ende met hen tseuētich mannē. Ende ic hebse vergadert aen den vloet die nederwaerts loopt tot Ahaua/ ende wy zijn daer bleue drij dagē. Ende ic heb gesocht onder t'volc ende onder de priesters der kinderē vā Leui/ende ic en hebse daer niet gevondē. Dierom heb ick gesondē Eliezer/ende Ariel/ende Semeiam/ende Elnathan/ende Jarib/

ende den anderen Elnathan/ eñ Nathan/ eñ Zachariam eñ Mosollam de princen eñ Jo-
iarib/ eñ Elnathan de wyse. Eñ ick heb die
gesondē tot Eddo/ die d'eerste is in de plaetse
van Casphia/ eñ ick heb in haerlieder mont
gesteck de woorden die sy spreken souden tot
Eddo eñ syn broeders Nathinēē inde plaet-
se Casphie/ dat sy tot ons brengē souden die-
naers van ons Gods huys. Eñ sy hebben
ons brocht door de goede hāt ons Gods op
onsen een seer geleerden man van dē kinde-
rē Moholi des soons Leui/ des soons Is-
rahel/ eñ Sarabiam/ eñ syn kinderē/ eñ broe-
ders achtien/ eñ Hasabiam/ ende met hem
Isaiam vandē kinderē Merari/ eñ syn broe-
D ders/ eñ syn sonen twintich. Eñ vandē Na-
thineen die David eñ de princen ghegheven
haddē tot der Leuiten diensten/ tweehōdert
eñ twintich Nathineen. Alle dese worde met
haren namen ghenaemt. Eñ ick heb daer
vercondicht een vasten by den vloet Ahaua/
dat wy gepijnicht souden worden voor den
Heere onsen God/ eñ dat wy vā hem begee-
ren soudē eenen rechtē wech voor ons ende
onse kinderē/ eñ alle onse substancie. want
ick schaemde my vanden coninc te begeeren
hulpe eñ rosvolc die ons beschermen souden
vanden viandē op den wech/ om dat wy den
coninc geseyt haddē: De hant ons Gods is
op alle de ghene die hem soeckē in goetwil-
licheyt/ eñ syn ryck/ eñ syn macht eñ rasende
gräschap is op alle die hem verlatē. Eñ wy
hebben gevast/ eñ gebeden onsen God hierō/
eñ t'is met ons voorspoedelyck ghecomen.
Eñ ic hebber van de princē der Priesteren
twaelf wtgheschreyden/ Sarabiam/ eñ Hasa-
biam/ eñ met henlieden van haren broeders
thiene. Eñ ick heb henlieden by ghewichte
E geleuert t'siluer eñ t'gout/ eñ de geheylichde
vaten van ons Gods huys/ welc de coninck
geoffert hadde/ eñ syn raetsheeren/ ende syn
princen/ eñ geheel Israhel vanden genen die
gevonden waren/ eñ ic heb by gewichte in
hare handen geleuert ses hondert eñ vyftich
talenten siluers/ eñ hondert silueren vaten/
hondert talentē gouts/ eñ twintich siluerē
coppen/ die woegen duysent guldenen/ ende
twee schoō vaten vandē besten metale blinc-
kende gelyc gout. Eñ ic heb tot henlieden
geseyt: Ghy syt des Heeren heyligen/ eñ de
vaten syn heylich/ eñ oock dat siluer eñ gout/
d'welck vrywillichlyc geoffert is den Heere
onser vaderē God/ waket/ eñ bewaret/ tot
dat ghyt by ghewichte ouerleuert voor de
F princen der Priesteren/ eñ der Leuiten/ eñ de
hooftlieden der familien van Israhel in Je-
rusalem/ in den schat van des Heeren huys.
Eñ de Priesters eñ Leuiten hebbē ontfan-
gen dat ghewicht des siluers eñ des gouts/
eñ der vaten/ om dat te dragen te Jerusalem/
int huys ons Gods. Aldus syn wy opge-
trocken vanden vloet Ahaua op den twelf-
sten dach der eerster maent/ om te reysen na
Jerusalem/ eñ ons Gods hant was op ons/
eñ sy heeft ons verlost van de hant der vi-
anden/ ende der lagher legghers inden wech.

Eñ wy syn ghecomen te Jerusalem/ ende
hebben daer gheleuen dry dagen. Eñ op dē
vierden dach is ghewegen t'gout eñ t'siluer/
eñ de vaten in ons Gods huys door de hāt
vā Meremoth den sone Uric des priesters/
eñ met hem was Eleazar Phinees sone/ eñ
met henlieden Iozabed de sone van Iosue/
eñ Noadaia de sone van Bennoi den Leuit/
na t'ghetal eñ ghewichte van allen dien: eñ G
alle t'gewichte is beschreuē op dien tyt. Eñ
ooc de kinderen der ouerreylingen die van-
der geuangenissen gecomen waren/ hebben
heel brantofferanden geoffert Gode vā Is-
rahel/ twaelf calueren voor alle t'volc vā Is-
rahel/ sesentnegentich rammen/ seuenentse-
uentich lammeren. Twaelf bocken voor de
sonde/ alle den Heere tot heel brantofferāde.
Eñ sy hebbē gegeuen des conincs gebodē
den drossaten/ die van des conincks aensicht
waren/ eñ den vorsten ouer den vloet/ eñ sy
hebben dat volc eñ t'huys Gods verheuen.

Hoe Esdras syn cleederen scheurt, ende beschreyt de sonden des volcks, om dat sy Heydensche vrouwen ghetrout hadden.

Dat ix. Capittel.

A 1 Maer na dat dese dinghen volbracht wa-
ren/ soo syn de princen aen my comen/ 1. Esd. 8. c. 68.
seggende: Dat volc van Israhel eñ de Prie-
sters eñ Leuiten en syn niet gescheyden van
de volcken der landen/ ende van haren af-
grijselickheden/ te weten der Chananeen/ eñ
Hetheen/ ende Pherezeen/ eñ Jebuzeē/ ende
der Ammoniten/ ende Moabiten/ eñ Egy-
2 ptenaren/ ende Amorrheen/ want sy van
haren dochteren tot huysvrouwen genomē
hebben voor henlieden eñ haren sonen ende
sy hebben dat heylich saet ghemenghet met
den volcken der landen. Eñ der princen eñ
wethouderen hant was in dese ouertredin-
3 ge d'eerste. Ende doen ick dit voort ghe-
hoort hadde/ so heb ick gescheurt myn ouer-
cleet eñ ondercleet/ eñ ick heb wtghetrocken
t'hayr van mynen hoofde ende baerde/ ende
4 ick heb ghesseten al truerende. Ende sy syn
al by my ghecomen die d'woort des Gods
van Israhel vreesden/ voor de ouertredinge
der gheender die vander geuangenissen ge-
comen syn/ ende ick sat al droeuich tot dat
5 auont sacrificie toe. Ende in des auonts B
sacrificie ben ick opgestaen van mynder be-
drucktheyt/ ende hebbende ghescheurt myn
ouercleet eñ onderroc/ so heb ick myn knien
gheboocht/ ende myn handen wtgestreyet tot
6 den Heere mynen God/ eñ ick heb geseyt:
Myn God/ ick schame ende ontsie my myn
aensicht op te heffen tot v/ wāt ons boosshe-
den syn vermenich'vuldicht op ons hooft/
ende onse misdaden syn ghewassen tot den
7 hemel toe/ van onser vaderē dagen. Maer
ooc hebben wy selver gesondicht swaerlyck/
tot op desen dach/ eñ in onse boosheden syn
wy selver gheleuert/ ende onse coninck ende
onse Priesteren in de hant van de coningen
der aerden/ ende ten sweerde/ ende ter ghe-
nanghenissen/ ende ten roove/ ende ter be-
schaemtheyt des aensichts/ ghelyck oock op
8 desen dach. Ende nu is als een weynich

ende

Ende eenen oogenblick ons ghebedt gedaen
vooz den Heere onsen Godt / dat ons soudē
gelaten wozden sommige bleuelingē / eñ dat
ons synen vrede soude gegeuen wozden in
syn heylige plaetse / eñ dat onse Godt soude
verlichtē ons oogen / eñ geuen ons een cozt
leuen in onsen dienst: want wy syn dienst-
knechten / ende in onsen dienst en heeft onse
God ons niet verlaten / eñ heeft de bermher-
tigheyt ouer ons geboocht vooz den Coninc
van Persen / dat hy ons d'leuen geuen sou-
de / eñ verheffen t'huys van onsen Godt / eñ
timmerē syn verwoestheden / om dat hy ons
soude hope geuē in Juda eñ in Jerusalē. Eñ
nu onse Godt wat sullē wy seggē na desen:
want wy hebben v geboden verlaten / die
ghy geboden hebt dooz de hant uwer diena
ren der Propheten / seggende: D'lant daer
Deut. 7. 23. ghy henen gaet om dat te besittē / is een on-
suyuer lant / na de onsuyuerheyt der ander
landen / dooz de afgrysselicheden der geender
die dat vervult hebben van den mont totten
mont in haerlieder besmettingen. Nu dā
daer om en geeft v dochterē haren sonē niet /
eñ hare dochteren en neemt niet vooz uwe
sonen / noch en soect haren vrede eñ haerlie-
der voozspoet niet / tot inder eewicheyt / op
D dat ghy moecht versterct wozdē / eñ eten dat
goet der aerdē / eñ dat ghy erfgenamē hebbē
mocht v kinderen tot inder eewicheyt. Eñ
na alle dat ouer ons comē is in onse seer qua
de wercken / eñ in ons groot misdaet / want
ghy onse Godt hebt ons verlost van onse
boosheyt / eñ hebt ons gegenē salicheyt gelic
dat hedē is / dat wy niet ommekeerē en sou-
den / eñ bickē v geboden / eñ dat wy ooc geen
houwelicken makē en soudē met de volcken
vā desen afgrysselichedē. Zydy op ons gram
geweest tot gātscher verderfenissen toe / dat
ghy ons geen bleuelingen en soudt laten ter
salicheyt? Heere Godt van Israel / ghy zyt
rechtueerdich / want wy zyn ouerbleuen / die
souden behoudē wozdē / gelic dat is op de-
sen dach. Siet wy syn vooz v in ons mis daet
want daerom en machmen vooz v niet staē.

Sy maken een verbont, dat sy de vrouwen verlaten willen, Ende welcke dese gheweest syn worden hier ghenoemt.

Dat x. Capittel.

Esd. 3. 11. Als dan Esdras aldus badt / eñ aenriep
Godt / eñ weende / eñ lach vooz Gods tē-
pel / so is tot hem vergadert van Israhel een
vergaderinge seer groot bouen maten van
mans eñ vrouwē eñ kinderē / eñ t'volc weē-
de met een groot geschrey. Eñ Sechenias de
sone van Jehiel van Elams kinderen heeft
geantwoozt / eñ geseyt tot Esdras: wy heb-
ben ouertreden tegen onsen Godt / eñ hebbē
vreemde vrouwē getrout van dē volcke des
lants. Eñ nu isser eenige penitentie in Isra-
hel hier af / so laet ons een verbont maken
mettē Heere onsen God / dat wy verwozpē
alle de huysvrouwen / eñ die van dese gebo-
ren syn / na des Heeren wille / eñ der geender
die des Heeren ons Gods ghebot vreesen /
laet dat doen na de wet / Staet op / het be-
hoozt v toe te onderscheyden / eñ wy sullen
met v zyn / werdt versterct / eñ doetet. Hier-
om is Esdras opgestaen / eñ heeft beswozen
de princen der Priesteren / eñ Leuiten / eñ ge-
heel Israhel / dat sy doē souden na dit woozt /
eñ sy hebbent geswozē. Eñ Esdras is op- 1. Esd. 9. 1.
gestaen vooz dat huys Gods / eñ hy is wech
gegaē tot de slaepcamer van Johanan Eli-
azibs sone / eñ hy is daer ingegaē / geen brood
en heeft hy ghetē / eñ geen water en heeft hy
ghedroncken / want hy beweende de ouer-
tredinge der geender die vander gevange-
nissen ghecomen waren. Ende daer is een- B
en wtroep ghedaen in Juda eñ in Jerusa-
lem allen den kinderen der ouerreysingen /
dat sy vergaderē souden in Jerusalem. Eñ
alle die niet comen en souden binnē dry da-
gen na den raet der Princen eñ der ouders /
diens substancie sal heel ghenomē wozden /
eñ hy sal verworpen wozden wt de verga-
deringe der ouerreysingen. Hierom zyn
alle de mannen van Juda eñ Beniamin t'sa-
men gecomen in Jerusalem dry dagen lanc /
dat is de negenste maent / op den twintich-
sten dach der maent / eñ alle t'volck sat in de
strate vanden huyse Gods / beuende om der
sondē wille / eñ vandē regenen. Eñ Esdras
de Priester is opgestaē / eñ heeft tot henlie-
dē geseyt: Ghy hebt ouergetredē / eñ getrou
wet vreemde huysvrouwē / dat ghy vermeer
derē soudt de misdaet van Israhel. Eñ nu
belydt dē Heere uwer vaderē God / eñ doet
syn behagen / eñ scheydt v van de volckē des
lants / eñ van de vreemde huysvrouwē. Eñ C
de geheel menichte heeft geantwoozt / eñ ge
seyt met luyder stēmen: Na v woozt tot ons
alsoo moet geschieden / Maer nochtans aē-
gesiē dattet volc veel is / eñ regenachtich we
der / eñ wy en mogen niet lydē buytē te staē /
eñ want dit geen werc en is van eenē dage /
oft van tween (want wy hebben seer swaer-
lic gesondicht in dit woozt) so laet Princen
stellen inde gheheel menichte / eñ dat alle die
in onse steden vreemde huysvrouwen geno
men hebbē comē ten gesetten tyden / eñ met
henlieden de ouders van steden te stedē / eñ
hare rechters / tot dat de grāschap ons Gods
vā ons geheert wozde aēgaēde deser sondē.
Hierom so hebbē Jonathā Azahels sone eñ D
Jaasia de sone vā Thecue / hier ouer gestaē /
eñ Mosollam / eñ Sebethai de Leuitē hebbē
henliedē geholpē. Eñ de kinderē der ouer-
reysingen hebben also ghedaen. Eñ Esdras
de Priester eñ de mannē princē der familien
in haerder vaderen huysen / eñ sy alle by harē
namen syn gegaen / eñ syn geseten opdē eer-
sten dach der thienster maent / dat sy dit dinc
onderscoecken souden. Eñ sy zyn ten eynde
comen van alle de mans die vreemde huys-
vrouwen getrout haddē totten eersten dach
vāder eerster maent. Eñ daer zyn gevondē
vādē priesters kinderē die vreemde huysvrou
wen getrout hadden. Van de kinderen Jo-
sue des soōs Josedec eñ syn broeders Maa-
sia / eñ Eliezer / eñ Jarib / eñ Godolia. Eñ
sy hebben haerlieder handen ghegeuen / dat E
sy hare wyuen souden wech iaghen / eñ vooz

haerlieder mit daer een ram vanden schapen offeren. Ende van Emmers kinderen Hanani ẽn Sebedia. Ẽn van Harims kinderẽ Maasia ẽn Helia ẽn Semeia ẽn Jehiel ẽn Ozias. Ende van Pheshurs kinderen Elioenai Maasia Ismael Nathanael Jozabed ẽn Elasa. Ẽn vander Leuiten kinderẽ Jozabed ẽn Semei ende Kelaia die is Calita Phataia Juda ẽn Eliezer. Ẽn van de sanghers Eliazib. Ẽn van de doorwaerders Sellum ẽn Telem ẽn Uri. Ende van Israhel van Pharos kinderen Remeia ẽn Jezia ẽn Melchia ẽn Miamin ẽn Eliezer ẽn Melchia ẽn Banca. Ẽn vã Elams kinderen Mathania Sacharias ẽn Jehiel ẽn Abdi ẽn Jerimoth ẽn Elia. Ẽn vandẽ kinderen Jetua Elioenai Eliazib Mathania ẽn Jerimuth ẽn Zabad ẽn Aziza. Ẽn van de kinderẽ Bebai Johanan Hanania Zabbai Athalai. Ende vanden kinderẽ Bani Mosollam ẽn Melluch ẽn Adaia Jasub ẽn Saal ẽn Ramoth. Ẽn van den kinderen Phahath Moab Edna ẽn Jalal Bananias ẽn Maasias Mathanias Bezeleel Bennui ẽn Manasse. Ende van Heroms kinderen Eliezer Jesue Melchias Semeias Simeon Beniamin Maloch Samarias. Ẽn van Hasoms kinderen Mathanai Mathatha Zabad Eliphelet Jermai Manasse Semei. Van de kinderen Bani Maaddi Amrã ẽn Uel Baneas ẽn Badaias Theliau Pania Marimuth ẽn Eliazib Mathanias Mathanai ẽn Jasi ẽn Bani ende Bennui Semei ẽn Salmias ẽn Nathã ẽn Adaias Melchnedebai Silai Sarai Ezreel ẽn Selemian Semeria Sellum Amaria Joseph. Van de kinderẽ Hedo Jehiel Mathathias Zabad Zabina Jeddu ende Joal ẽn Banaia. Alle dese haddẽ genomen vreemde huysvrouwen ẽn onder dese waren vrouwen die kinderen gebaert hadden.

Hier eyndet d'eerste boeck Esdre.

Dat boec Nehemie,

datmen noemt, dat tweede boeck Esdre.

Nehemias des Conincks schencker is droeuich, ende weent, ende beclaecht de gheuanghenisse des volcks.

Dat eerste Capittel.

A DE woorden Nehemie des soons Helchie. Ende t'is geschiet in de maent Kaleu / int twintichste iaer ẽn ick was int casteel Susis. Ẽn daer is comen Hanani een van mynen broeders hy ẽn de mannen van Juda ẽn ick heb henlieden gevraecht vandẽ Joden die ouergebleuẽ ẽn noch leuẽde waren van de gevangenisse ẽn van Jerusalem. Ẽn sy hebben my geseyt: Die daer gebleuẽ ẽn ghelaten zyn vander gheuangenissen int lantschap zyn in groot verdriet ende in versmaetheden ẽn den muer vã Jerusalẽ is gebroken ẽn haer poorten zyn mettẽ vier verbrant. Ẽn doen ick aldusdanighe woorden gehoort hadde so heb ick geseten ẽn geweẽt ẽn ick heb rouwe gehadt veel daghen ẽn ick vaste ẽn badt voor d'aensichyn Gods vandẽ hemel. Ẽn ick heb geseyt: Ic bidde v Heere God vandẽ hemele sterck groot ẽn vreselyck die t'verbondt bewaert ẽn bermhertigheyt metten genen die v lief hebben ende v geboden bewaren. Laet doch v oorẽ toe luysterende worden ẽn v ooghen open dat ghy hoort ws dienaers gebet d'welc ick heden bidde voor v nacht ẽn dach voor de kinderen van Israhel uwe dienaers. Ẽn ic belyde voor de sonden der kinderen van Israhel met de welcke sy v ghesondicht hebben. Ende ick ẽn myns vaders huys hebben gesondicht. door ydelheydt zyn wy verleyt ẽn wy en hebben v gebot niet gehouden ẽn v ceremonien ẽn oirdeelen die ghy bevolen hebt Moysi uwen dienaer. Woest gedachtich des woorts dat ghy Moysi uwen dienaer bevolẽ hebt seggẽde: Als ghy sult overtreden hebben so sal ick v verstroyen onder de nacien. Ẽn ist dat ghy wederkeert tot my ende bewaert myn gheboden ende die doet al waerdy oock wech gheuoert tot den eynde des hemels van daer sal ick v vergaderen ende wederom brenghen ter plaetsen die ick verkoren hebbe dat mynẽ naem daer woonẽ sonde. Het zyn ymmer v dienaers ẽn v volck de welcke ghy verlost hebt in v groote sterckeyt ẽn door v machtighe hant. Ick bidde v Heere laet v oore wesen toehoorende tot ws dienaers gebedt ẽn totten gebede van uwen dienaers die uwen naem willẽ vreesen ẽn beschict uwẽ dienaer hedẽ ẽn verleent hem bermhertigheyt voor desen man: want ick was des conincks schencker.

Nehemias verwerft orloff vanden Coninc om na Ierusalem te trecken. Dat ij. Capittel.

A ENde t'is geschiet in de maent Nisan int twintichste iaer des coninc Artaxerxes ẽn daer was wyn voor hem ẽn ick heb den wyn opgeheuen ẽn den coninck ghegeuen. Ende ick was als sieck voor syn aensichyn. Ẽn de coninck heeft tot my geseyt: waerom is v aensicht droeue daer ick v nochtans niet sieck en sie? dat en is sonder sake niet maer daer is eenich quaet (ick en weet niet wat) in v herte. Ẽn ick heb seer ende bouen maten gevreest ende geseyt totten coninc: Coninck leuen moet ghy inder eewicheyt / waerom en soude myn aensicht niet truerich zyn aengesien dat de stadt welc is het huys van mynder vaderen begrauinghen verwoest is ẽn haer poorten zyn metten vyere verbrant? Ẽn de coninck heeft my geseyt: Om wat dinck bidt ghy? Ẽn ick heb Gode vanden hemel gebeden ẽn totten coninck geseyt: Ist dat den coninck goet dunct ende dat v dienaer behaghet voor v aensicht dat ghy my sendt in Judeen tot de stadt van myns vaders begrauinghe ẽn ick sal die op timmeren. Ẽn de coninck seyde my / ende de coninghinne die by hem sat: Tot hoe langen tyt sal v reyse dueren ende wanneer suldy

salvy wederkeeren: En het heeft voor des
conincs aensicht believt/ en hy heeft my ghe-
sonden en ick heb hem eenē tyt gestelt. En
ick heb den coninc geseyt: Duncket den co-
ninc goet/ so gene hy my brieven aen de vor-
sten des lantschaps over dē vloet/ dat sy my
over leyden tot dat ick int Joodtsche lant co-
me/ en eenen brief aen Asaph den bewaer-
der van des conincks bosschagie/ dat hy my
hout ghene/ dat ick mach decken de poorten
des tempels/de toren des huys/en de mue-
ren der stadt/ en t'huys daer ick in comē sal.
En de coninck heuet my gegeuen na de goe-
de hant myns Gods met my. En ick ben
comen tot de vorsten des landtschaps over
den vloet/en ick heb henlieden ghegeuen des
conincks brieuen. En de coninck hadde met
my gesonden hooftmannē der crychsknech-
ten en peerde volck. Ende Sanaballat de
Horoniter/en Tobias de knecht de Ammo-
niter hebben gehoort/ en sy zijn droeue ghe-
weest met grooten rouwe/ datter een men-
sche comen was/die der kinderen van Isra-
L hel voorspoet socht. En ick ben gecomen te
Jerusalem/ en was daer drý dagen/ en ick
stont op des nachts/ ic en een luttel mannen
met my/ en ick en heb niemant te kennē ge-
geuen wat Godt in myn herte gegenē hadde
dat ick doen sonde in Jerusalem/ en daer en
was gheen lastdragende beeste met my/ dan
alleen de beeste daer ick op sat. Ende ick
ghinck wt door de dalpoorte des nachts/ en
voor de draecs fonteyne/ en tot aen de mest-
poorte/en ick bemerrte den gebroskenē muer
van Jerusalem/en haer poorten metten vier
verbrant. En ick ginck voorts door tot de
fonteynpoorte/ ende tot des conincs waeter-
loop/ en daer en was gheen plaetse voor de
beeste daer ic op sat/ om door te gaen. En
ick clam op over de beke des nachts/ en be-
sach den muer/ en wederom gekeert zijnde/
den ick ghecomen tot de dalpoorte/ en so ben
ick wederom comen. Maer de wetholders
en wisten niet waer henē dat ic gegaē was/
oft wat ick bede. Maer oock den Joden/ en
den Priesterē/ en den eerlicksten/en wetho-
deren/ en den anderen diet werc maecten en
hadde ic tot op dien tyt niet te kennen ghe-
D geuen. En ic heb tot henliedē geseyt: Ghy
weet het verdriet daer wy in zijn/ aengesien
dat Jerusalem verwoest is/en haer poorten
zijn mettē viere vernielt: Coemt/ en laet ons
optimmerē de mueren van Jerusalē/ dat wy
voorts niet meer en zijn tot eē verstaetheit.
En ick heb henlieden te kennē gegeuen de
hant myns Gods/ dat die goet met my was/
en des conincks woorden die hy my gheseyt
hadde/en ick segge: Laet ons opstaen en tim
meren. En hare handē zijn versterct gewor-
den int goede. En Sanaballat de Horoni-
ter en Tobias de knecht de Ammoniter/ en
Gosem de Araber hebbēt gehoort/ en sy heb-
bē ons bespot/en versmaet/en hebbē geseyt:
Wat dinc is dit dat ghi doet: Wildy tegen dē
coninc wederspānich opstaen: En ick heb
henliedē weder geantwoort/en geseyt tot hen
lieden: Godt des hemels die helpt ons/ende
wy zijn sijn dienaers. Laet ons op staen en
timmeren: maer ghy en hebt geen deel ende
recht/ ende ghedenckenisse in Jerusalem.

Hoe de stadt ghetimmert wordt.

Dat iij. Capittel.

ENde Eliazib de groote Priester is opge- A
staen/ en sijn broeders de Priesters/en sy
hebben ghetimmert de poorte der cudden/sy
hebben die geheylicht en haer doren gestelt/
en totten toren van hondert cubitus hebben
sy dien geheylicht tot aendē toren Hananeel.
Ende neffens hem hebben ghetimmert de
mannen van Jericho/ en neffens hem heeft
ghetimmert Zacchur Amris sone. En de
vischpoorte hebbē opgetimmert de kinderē
vā Asnaa/ sy hebben die gedect en haer doren
gestelt/en sloten/ en grendelen. En by die
heeft ghetimmert Marimuth/ de sone Urie/
des soons Accus. En by hem heeft ghetim-
mert Mosollam de sone Barachie/ des soōs B
Mesezebel/ en by hem heeft getimmert Sa-
doc de sone van Baana/ en by hen hebben
ghetimmert de Thecuenen/maer haerlieder
rycste liedē en hebben hen hallen niet onder
gestelt in haers Heeren werc. En de oude
poorte hebben ghetimmert Joiada de sone
Phalea en Mosollam de sone vā Besodia/ sy
hebben die gedect/en haer doren ghestelt/ en
sloten/en grendelen. En neffens hen heb-
ben getimmert Melchias de Gabaoniter/en
Jadon de Meronathiter/ mannen van Ga-
baon en Maspha/ voor den Prince die was
int lantschap over den vloet. Ende by hem
heeft ghetimmert Eziel de sone Azaria/ een L
goutsmit. En by hem heeft getimmert Ana-
nias des Apothecaris sone/ en sy hebbē Je-
rusalem gelaten tot aendē muer vāder bree-
der straten. En by hem heeft ghetimmert
Raphaia Hurs sone/ de overste des wycks
vā Jerusalem. En by hem heeft getimmert
Jedaia de sone van Haromaph teghen syn
huys. En by hem heeft ghetimmert Hattus
de sone Hasebonie. De helft vanden wycke
heeft getimmert Melchias Herems sone/en
Hasub/ Phahath Moabs sone/ en den toren
der ouens. En by hem heeft ghetimmert
Sellum de sone vā Alohes de prince van de
helft des wyes vā Jerusalē/ hy en syn doch-
teren. En de dalpoorte heeft ghetimmert
Hanun en de bewoonders vā Zanoe/ sy heb D
ben die getimmert en haer doren gestelt/ en
sloten en grendelen/en duysent cubitus indē
muer tot aen de mestpoorte. Ende de mest-
poorte heeft getimmert Melchias Rechabs
sone/de prince des wycks Bethacharam/hy
heeft die getimmert en gestelt haer doren/en
sloten/en grēdelē. En de fonteynpoorte heeft
ghetimmert Sellum de sone Cholhoza/ de
prince des dorps vā Maspha/hi heeft die ge-
timmert en ghedect en gestelt haer doren en
sloten en grendelen/en de muerē vander vis-
scheryen Siloe tot in des conincs hof/en tot
aen de trappē die nederwaerts gaen vā Da
nids stadt. Achter hē heeft getimmert Ne- E
hemias Azbocs sone de prince vā de helft des

wycks van Bethſur/tot tegen ouer Dauids graf eñ tot de villcherye die met een groot werc getimmert is/ eñ tot der vromē huys.

Achter hem hebben de Leuiten getimmert Rehum de ſone vā Benni. Na hem heeft getimmert Haſebias de prince der helft vāden wyc Ceila in ſynen wyc/ Eñ na hem hebbē getimmert hen broeders Bauai Henadabs ſone de prince der helft van Ceila/ Eñ by hem heeft getimmert Azer de ſone vā Joſue de prince vā Maſpha/ de tweede mate tegen den opganck vanden alderſterckſten hoeck.

Naeſt hem op den berch heeft ghetimmert Baruch de ſone van Zachai de tweede mate vandē hoec tot aē de poorte des huys Eliazib des groſſē prieſters. Na hem heeft getimmert Meremuth de ſone Vrie Haccus ſone de tweede mate/ van de poorte des huys vā Eliazib/ ſo verre als t'huys van Eliazib hem ſtrecte. Eñ na hem hebben getimmert de prieſters/manne vā dat plat lāt der Jordanē. Na hem heeft getimmert Beniamin/ eñ Haſub tegen ſyn huys. Eñ na hem heeft ghetimmert Azarias de ſone Maheſie des ſoons Ananie teghen ſyn huys. Na hem heeft getimmert Bennui de ſone van Henadad de tweede mate/ van Azarias huys tot aendē keer eñ tot aenden hoeck. Eñ na hem heeft getimmert Phalel de ſone vā Ozi tegen dē keer/eñ den toren die wt des conincs huys bouē hooch wtſtaet/dat is int voorhof vanden kercker. Na hem Phadaia Pharos ſone. Maer de Nathineen woondē in Ophel tot tegē ouer de waterpoorte aendē oosten/eñ dē toren die hooch wt ſtōt. Na hem hebbē de Thecuenen getimmert de tweetſte mate tegē ouer vandē grootē hooch wtſtaēdē toren tot aendē muer des tēpels. Maer opwaerts aen der peerdē poorte hebben getimmert de prieſters een yegelic tegen ſyn huys. Na hē heeft getimmert Sadoc Emmers ſone tegen ſyn huys. Eñ na hem heeft getimmert Semaia de ſone Sechenie/ de bewaerder vāder ooſtpoortē. Eñ na hē heeft getimmert Hanania de ſone Selemie eñ Hanun Selephs ſone de ſeſte/ de tweede mate. Na hem heeft getimmert Moſollam de ſone Barachie tegē ouer ſyn ſchatcamer. Na hē heeft ghetimmert Melchias/ een goutſmits ſone/tot aen der Nathineen huys/ ende der gheender die ſchilden vercochten teghen de rechters poorte/ eñ tot aen de eertcamer des hoecs. Eñ tuſſchen de eertcamer des hoecs in de poorte der cudden hebben ghetimmert de ambachts lieden ende de coopluden.

Sanaballat ende Tobias de voorſten beghinnen de timmeringhe te beletten, De ſoden die waken ende bereyden henlieden te timmeren,ende te waken.

Dat iiij. Capittel.

MAer t'is geſchiet doen Sanaballat ghehoort hadde dat wy den muer optimmerden ſo is hy ſeer gram geworden eñ boven matē ſeer beroert zynde/heeft hy de Joden beſpot/ eñ gheſeyt voor ſyn broeders/ eñ voor eē groote vergaderinge der Samaritanen: wat maken de onmachtige Joden: Sullen de Heydenē henlieden dat toelaten: Sullen ſy ſacrificie doen/ende voldoen al op eenen dach: Sullē ſy mogen ſteenen metſen van de hoopen des ſtubs die verbrāt zyn:

Eñ Tobias de Ammaniter ſyn naeſte heeft ooc geſeyt: Laetſe timmeren iſt datter eenen vos opclimt/ die ſal ouer haren ſteenē muer ſpringen. Hoort onſe Godt/want wy zyn geworden tot een verſmaetheyt/ keert haer verwyt op haerlieder hooft/ Eñ gheeftſe ter verſmaetheden int lant der gevangeniſſen/ En wilt haerlieder booſheyt niet bedeckē/ eñ haerlieder ſonden en laet voor v aenſicht niet wtgevaecht worden wāt ſy hebbē beſpot die timmerende zyn. Aldus hebbē wy den muer opgetimmert eñ wi hebbē dien geheel aen een ghebracht tot de helft toe. Ende des volcs herte is verwect om te wercken. Eñ t'is geſchiet doen Sanaballat eñ Tobias eñ de Araberſ/eñ de Ammanitē/ eñ Aſotiten gehoort hadden dat de ſchoere des muers van Jeruſalem overtogen was/eñ dat de ſchaerden begonſtē geſloten te worden/ſo zyn ſy boven maten ſeer gram geworden/ Eñ zyn al te ſamen vergadert dat ſy comen ſouden/ eñ ſtryden tegen Jeruſalem eñ dat ſy lagē leggen ſouden. Eñ wy hebben onſen God gebeden/eñ wy hebben wachters geſtelt op de mueren dach eñ nacht tegen henlieden. Eñ Judas heeft geſeyt: De macht der draghers is cranc geworden/ eñ der aerdē is ſeer vele/ eñ wy en ſullen den muer niet mogē opmaken. Eñ onſe vianden hebben gheſeyt: En laet henlieden niet weten noch kenniſſe hebben voor dat wy int middē van henliedē comen eñ henlieden doorſlaen mogen eñ doen dat werc ophouden. Maer t'is geſchiet doē de Jodē gecomē zyn die by henliedē woonden/eñ ons te kennen gaven tot thien reyſen van allen de plaetſen/ door de welcke ſy tot ons comen waren/ dat ic heb geſtelt op een plaetſe achter den muer/ al rontſomme volc in ordinancie met harē ſwaerden eñ lancien eñ bogen. Eñ ic hebt overſien eñ ben opgeſtaen/eñ ic ſeyde tot de treffelichſte mannē eñ wethouders eñ tot dat ander deel des gheemeynē voles: En wilt niet vreeſen vā haerlieden aenſicht/ weeſt gedachtich des grootē eñ vervaerlicken Heerē/ eñ ſtrijt voor uwe broeders/uwe ſonē eñ uwe dochterē eñ uwe huysvrouwen/eñ uwe huyſen. Eñ t'is geſchiet dat doē onſe vianden hoordē/ dat ons gebootſchapt was/ſo heeft God harē raet te niet gedaen. Eñ wy zyn alle weder gekeert aen de mueren/ een yegelick tot ſyn werck.

Eñ t'is geſchiet van dien dage voorts dat de helft van haren ionghelinghen deden het werc eñ de helft was bereyt ten ſtrijde/ende lancien/eñ ſchilden eñ bogen eñ panſierē/eñ de princen waren achter henliedē/ in alle de huyſen van Juda der gheender die daer timmerdē aendē muer/eñ die laſten droegē/ eñ dieſe opleyden: met ſyn een hant dede hy d'werck/ eñ metter ander hielt hy t'ſwoert/ wāt een yegelic vandē timmerlieden was met eenen ſwaerde gegort aen ſyn lendenē/ Eñ ſy timmerdē eñ blaſedē met trompetten

neffens

neffens my. Ende ic heb geseyt tot de edelste lieden ende wethouderé/ ende tot dat ander deel des gemeynen volcks: Het werck is groot ende dieet/ende wi zijn op de mueré verre d'een van d'ander gescheyden. Ter plaetsen daer ghi sult hoozen t'geclanc van dat trompet/ derwaerts coёt by ons/ Ons God sal vooz ons vechté. Ende laet ons seluer d'werc makē/ende de helft van ons lieden houde lancien van den opganc des dageraets/tot dat de sterren wt comen. Ende op dien tijt heb ic dē volche geseyt: Een yegelic bijnt met synen knecht in Ierusalem/ende ghy sult hebben duerten by dage ende nacht om te wercken. Maer ic ende mijn broeders/ende mijn knechten ende de hoeders die achter my waren deden ons cleeden niet af: want een yegelic wonde alleenlic ghebloodt/om ghewasschen te zijn.

Daer quam een clage onder t'volck vanden dieren tijt, ende Nehemias berispt de woeckeraers, den armen hy selue mildelic t'sijne bedeelende.

Dat v. Capitel

ENde daer is wozden een groot ghe-roep des volcs/ende haerder huysvrouwē tegen haerlieder broeders den Jodē. Ende daer warender die seyden: Onse sonē ende onse dochteren sijn bouen maten vele/ laet ons vooz haren prijs nemen terwe/dat wy eten/ende leuen mogen. Ende daer warender die seydē: Laet ons onse ackerlandē ende wyngaerden/ende onse huysen te pande stellē/ende terwe nemen indē dieren tijt. Ende de ander seyden: Laet ons gelt ontleenen in des conincs tributē/ende laet ons geuē ons ackerlanden/ende wyngaerden: ende nu gelijc onser broederen vleesch/also is ons vleesch ooc/ende gelijc hare sonen/also zijn onse sonen ooc: siet wy stellen onse sonen ende docherē in eygendom tot slauernye/ende sommighe dā onse dochteren zijn eygen dienstvrouwen/ende wy en hebben niet waer mede sy souden mogen verlost wozdē/ende onse ackerlanden/ende wyngaerden beslitē ander lieden. Ende ick ben bouen maté seer graen gewozden doen ick haerlieder gerwep gehoozt hadde/na dese woozden. Ende mijn herte heeft by sy seluen gepeyst/ende ick heb de edelste mannen ende de wethonders gestraft/ende henlieden geseyt: Eyschet ghy eick woecker van uwen broeders? Ende ick heb teghen henliedē vergadert een groote vergaderinge/ ende heb henlieden geseyt: wy (also ghy wel weet) hebben verlost onse broeders de Joden/die den Heydenē verrocht waren/na ons vermogē/ ende sult ghy dacrō v broeders vercoopen/ende wy sullen die lossen? Ende sy hebben geswegen/noch sy en haddē niet dat sy andtwoozden mochten. Ende ick heb tot henlieden geseyt: T'en is geen goet dinc dat ghy doet/waerom en wandelt ghy niet in de vreese von onsen God/dat ons dit niet verweten en wozde vandē Heydenē onsen vyanden? Ende ick/ende mijn broeders ende mijn knechten hebbē seer veel gelts ende terwe geleent/en laet ons te samen dit niet wederom eyschen/t'gheit datmen ons schuldich is/laet ons noch bozgen/ Geeft henliedē wederō haerlieder ackerlanden ende haerlieder wijngaerden/ende haerlieder olijfgaerden/ende hare huysen: ende dat meer is/ dat hondertste deel van gelde/ende terwe/ende wijn/ende olie die ghy van henlieden pleecht te eyschen/ geeft ooc vooz henlieden. Ende sy hebben geseyt: wy sullen die wederom geuen/ende vā henlieden niet eyschen/ ende wy sullen so doen ghelijck ghy segget. Ende ick heb de Priesters geroepen/ende ick hebse beswozen/ dat sy also doen souden gelijck ick geseyt hadde. Daer bouen so heb ick mijnen schoot wtgeschudt/ende hebbe geseyt: Also moet de Heere wtschudden alle man die dit woozt niet en volbrengt/van synen huys/ende van synen arbeyde/also moet hy wt geschudt wozden/ende dat hy tdeel wozde. Ende de ghe[illegible]l menichte heeft geseyt: Amen. Ende sy [illegible]bben Gode gelooft. Dierom heuet volc gedaen gelijck dat geseyt was. Ende van dien daghe dat de coninck my geboden hadde dat ick een overste souden wesen int lant vā Juda/ vā dat twintichste iaer tot dat tweendertichste des coninc Artaxerxis/binnen twaelf iaren/so en hebben noch ick noch mijn broeders de iaerlijcsche costrente/ diemen den Princen schuldich is/niet geten/ Maer d'eerste Princē die vooz my geweest waren/ hadden t'volc verlast/ende hadden van hen ghenomen in broot/ende wijn/ende ghelt alle daghe veertich sicken: ende hare dienaers hadden t'volck oock verdruct. Maer ick en heb also niet gedaen om de vreese Gods/ Maer dat meer is/ick heb getimmert int werck vanden mueren/ ende geenen acker en heb ick gecocht/ende alle mijn knechten waren vergadert totten werche.

Ende de Joden ende wethouderen hondert ende vijftich mannen/ende die tot ons quamen van den Heydenen die comsomme ons zijn/waren aen mijn tafel. Ende vooz my wozde bereyt tot elcken dage eenen osse/ ses wtgecosen rammen/sonder dat genogelte/ende binnē thien dagen verscheyden wijnen/ende veel ander dingen gaf ick/ende daer bouen en heb ick de costrenten van mijnder heerlickheyt niet begheert/ want t'volck was seer verarmt. weest mijns gedachtich mijn God int gode/na alle dat ick desen volcke gedaē hebbe.

Sanaballat ende Tobias leggen Nehemie lagen, ende vervolgē hem om te doden. Dat vj. Capitel.

ENde t'is ghelschiet/ dat doen Sanaballat gehoozt hadde/ende Tobias/ende Gossem de Araber/ende de andere onse vianden dat ick de mueren opgericht hadde/ende darrer gheenen schaert meer in en was (hoewel dat ick tot op dien tijt noch geen dozen gestelt en hadde in de poozten) so hebben Sanaballat ende Gossem aen my gesonden/seggende: Coemt ende laet ons t'samen een verbont maken met calneren opt velt Ono. Maer sy dachten dat sy my quaet doen souden. Dierom heb ick boden tot henliedē gesonden/seggende: Ick make een groot werc/ende ic en mach niet nederwaerts comē/dat by auonturē het werck niet versuymt en wozde als ick comē soude/ende tot v lieden nederwaerts reysen. Ende sy hebben aen my gesonden met dese woozden

vier reyſen/ eñ ick heb henliedē geantwoort
B na dat eerſte woort. Eñ Sanaballat heeft
5 aen my geſondē na dat eerſte woort de vyf-
de reyſe ſynē knecht/ eñ hy hadde eenen brief
in ſyn hant/ geſchreuen in deſer manieren:
6 T'is onder de Heydenē gehoort eñ Goſſem
heeft geſeyt/ dat ghy eñ de Joden denct we-
derſpannich te worden/ eñ dat ghy daerom
de mueren optimmert/ eñ dat ghy v ſelues
wilt verheffen ouer henliedē tot cenē coninc/
7 om welcke ſake ghy ſoudt propheten geſtelt
hebben/ die van v openbaer ſpreke in Jeru-
ſalē ſeggende: Daer is een coninc int Joot-
ſche lant. De coninc ſal deſe woordē hooren/
daerom coemt nu/ dat wy t'ſamen moghen
raet nemen. Eñ ick heb tot henliedē geſon
8 den ſegghende: T'en is niet gheſchiet na de
woordē die ghy ſpreect/ wāt wt v herte ver-
dierde ghy deſe dingen: want alle deſe ver-
9 L naerdē ons/ deuckende dat onſe handē ſoudē
ophouden vanden wercke/ eñ dat wy ruſten
ſoudē. waerom dat ick te meer myn handen
verſterct hebbe/ eñ ben gegaen int huys vā
10 Semaia den ſone Drlaie/ des ſoons Meta-
beel bedectelic. De welcke heeft geſeyt: Laet
ons onder ons t'ſamen ſpreken in dat huys
Gods/ int middē des tempels/ eñ ſluyten de
dozen des huys/ want ſy ſullen comen om v
te dooden/ eñ te nacht ſullen ſy cōmen om v
doot te ſlaen. Eñ ick heb geſeyt: Heeft ye-
11 mant myns gelyck geuloden? eñ wie myns
gelyc ſal inden tempel gaen eñ te leuen bly-
uen: Ic en ſal daer niet in gaen. Eñ ick heb
12 verſtaen/ dat hem God niet geſondē en had-
de/ maer dat hy tot my ſprac/ als oft hy ghe-
propheteert hadde/ eñ dat Tobias eñ Sana-
13 ballat hem gehuert hadden/ wāt hy hadde
loon daer op ontfangē/ dat ict veruaert zyn-
de doen ſoude/ eñ ſondighen/ eñ dat ſy eenich
quaet hebbē ſouden/ d'welc ſy mi mochtē ver
D wyten. weeſt myndet gedachtich Heere/
14 om Tobias eñ Sanaballat na ſulcken haren
wercken eñ oock Noadie des Propheets eñ
der ander Propheten die my veruaerden.

15 Eñ den muer is voldaen op den vyf-
tyntwintichſten dach der maent Elul/ binnen
tweenvyftich dagen. Hierom iſt geſchiet/
dat doen alle onſe vianden gehoort hadden/
dat alle de Heydenen vreeſden die rontſom-
me ons waren/ eñ dat henliedē den moet in
henſeluen ontvicl/ eñ dat ſy wel wiſten dat
dit werc van Godt ghedaen was. Maer in
dien dagē worden veel brieuē vandē beſten
eñ treffelycſtē der Joden geſonden aen To-
bias/ eñ van Tobia quamen ſy tot henliedē:
17 want daer waſſer vele in Judeen die hem
geſworen hadden/ want hy was een behou-
de ſone van Sechenia des ſoons van Area/
eñ Johanan ſyn ſone hadde getrout de doch-
ter vā Moſollam des ſoons Barachie/ doc
18 ſo preſen ſy hem voor my/ eñ myn woorden
bootſchappen ſy hem ouer. Eñ Tobias ſant
brieuen dat hy my veruaren ſoude.

Na dat de ſtadt ghetimmert was, ſo en worden de poorten niet open gedaen voor dat de ſonne opginck: Hier worden ooc ghenoemt die van Babylonien die te Ieruſalem gheroghen zijn.

Dat vij. Capittel.

1 MAer na dat den muer opghemaect was/ A
eñ ick de dozen geſtelt hadde/ eñ getelt de
doorwaerders/ eñ de ſangers/ eñ de Leuiten/
2 So heb ick beuoten Hanani myner broe-
der eñ Hananie dē prince des huys van Je-
ruſalem (want hy ſcheen te weſen gelyc een
warachtich eñ God vreeſende man meer dā
3 d'andere) Eñ ick heb henlieden geſeyt: En
laet de poorten van Jeruſalem niet opē ge-
daen worden tot de wermte vander ſonnen.
Eñ doen ſy noch daer by ſtonden/ ſo zyn de
poorten geſloten eñ vaſt toe gemaect. Ende
ick heb bewaerders geſtelt van den inwoon
ders van Jeruſalem elcken beſonder by zyn
buerte/ eñ eenen yegelyckē tegen ſyn huys.
4 Maer de ſtadt was te ſeer breet eñ groot/
eñ t'volck was luttel int midden van haer/
eñ de huyſen en waren niet opgherimmert.
5 Maer God heeft in myn herte ghegeuen/
Eñ ick heb vergadert de edelſte lieden/ eñ de
rechters/ eñ t'ghemeyn volck/ dat ickſe ouer-
tellen ſoude/ eñ ick heb geuonden den boeck
van de tellinghe der gheender die eerſtmael
opcomen waren/ eñ daer is in gheuonden
6 geſchreuen aldus: Dit zyn de kinderē der B
lantſchappen die opghetrocken zyn van dat
geuanghenisſe der ouergenoerder/ de welcke
Nabuchodonoſor de coninck van Babylo-
nien ouerghenoert hadde/ eñ zyn wederghe-
keert in Jeruſalem/ eñ in Judeam/ een ye-
7 gelyck in ſyn ſtadt/ Die met Zorobabel co-
men zyn/ waren Joſue/ Nehemias/ Azarias/
Raamias/ Nahamani/ Mardocheus/ Bel-
ſan/ Meſpharach/ Begoai/ Nahum/ Baana.
T'getal der mannen des volcs van Iſrahel/
8 De kinderen van Pharaos twee duyſent
9 hondert tweentſeuentich/ De kinderē Sa-
10 phatia/ dry hondert tweentſeuentich/ De
kinderen Area ſes hondert tweenvyftich/
11 De kinderē Phahat Moab der kinderen
van Joſue eñ Joab twee duyſent achthon-
12 dert achthien/ De kinderē van Elam duy-
13 ſent achthondert vieren vyftich/ De kinde-
14 ren Zethua achthōdert vyfenveertich/ De
15 kinderen Zachai ſeuen hondert tſeſtich/ De
kinderē Bennui ſes hōdert achtenveertich/
16 De kinderē Bebai ſes hondert achentwin- C
17 tich/ De kinderē van Azgad twee duyſent
dry hondert tweentwintich/ De kinderen
18 Adonicam ſes hondert ſeuenentſeſtich/ De
kinderē Begnai tweeduyſent ſeuenētſeſtich/
19 De kinderē Adin ſes hōdert vyfenvyftich/
20 De kinderē Ater/ De kinderen vā Hezecia
21 negenhondert eñ achte/ De kinderen van
22 Haſem dry hondert achtentwintich/ De
kinderē Beſai dry hondert vierentwintich/
23 De kinderē Hareph hondert twaclue/ De
24 kinderē van Gabaon vyfentnegentich/ De
25 kinderen vā Bethlehem eñ Netupha hon-
26 dert achtentachtentich/ De mannen vā A-
27 nathoth hondert achtentwintich/ De man
28 nen vā Bethazmoth tweēveertich/ De man
nen van Cariathiarim Cephira eñ Beroth
29 ſeuenhondert dryenveertich/ De mannen
van Rama eñ Geba ſes hondert eenentwin
30 tich/ De mannen van Machmas hondert
tween-

D tweentwintich/ De mannen vā Bethel eñ
Hai hondert dryentwintich/ De mannen
vanden anderen Nebo tweenvyftich/ De
mannen des anders Elams duysent twee
hondert vierenvyftich/ De kinderen Ha-
ram dry hondert twintich/ De kinderē vā
Iericho dry hondert vyfenveertich/ De
kinderē vā Lobhadid eñ Ono seuē hondert
eenentwintich/ De kinderē vā Senaa dry
duysent negen hondert dertich. De Prie-
sters/ De kinderē Idaia int huys van Iesua
negē hondert dryentseuētich/ De kinderen
vā Emmer duysent tweenvyftich/ De kin
derē Phashur duysent twee hōdert seuenen
veertich/ De kinderē Arem duysent seuen-
thien. De Leuiten/ De kinderen Iosue eñ
Cedmiel vandē kinderē Oduie vierētseuen-
tich. De sangers/ de kinderē vā Asaph hon
dert achtēveertich. De doorwaerders/ De
kinderē Sellum/ de kinderē Ater/ de kinde-
ren Telmon/ de kinderen Accub/ de kinderē
Hatita/ de kinderē Sobai hondert achtēder-
E tich. De Nathmeen/ de kinderē vā Soha/
de kinderē Hasupha/ de kinderen Thebba-
oth/ de kinderē Ceros/ de kinderē Siaa/ de
kinderen Phadon/ de kinderē Lebana/ de
kinderen Hagaba/ de kinderen Selmai/ de
kinderen Hanan/ de kinderen Geddel/ de
kinderen Gahel/ de kinderē Raaia/ de kin
deren Rasin/ de kinderen Necoda/ de kin-
deren Gesem/ de kinderē Aza/ de kinderen
Phasea/ de kinderē Besai/ de kinderē Mu-
nim/ de kinderē Nephussim/ de kinderen
Bacbuc/ de kinderen Hacupha/ de kinderen
Harur/ de kinderen Besloch/ de kinderen
Mahida/ de kinderen Harsa/ de kinderen
Bercos/ de kinderē Sisara/ de kinderē The-
ma/ de kinderen Nasia/ de kinderen Ha-
tipha/ de kinderē vā Salomons dienaers/
de kinderē Sothai/ de kinderen Sophareth/
de kinderen Pharida/ de kinderē Iahala/
de kinderen Darcon/ de kinderen Ieddel/
de kinderē Saphatia/ de kinderē Hatil/ de
kinderē Phocereth/ die gesproten was van
Sabaim Amons sone. Alle de Nathineen
eñ de kinderē vā Salomons knechtē warē
F dry hondert tweentneghentich/ Maer de
gene die opgetrocken waren vā Thelmela/
Telharsa/ Cherub Addon eñ Emmer/ eñ en
consten niet getoonen haerder vaderē huys
eñ hen saet/ oft sy wt Israhel warē zyn desc
De kinderē Dalaia/ de kinderē Tobia/ de
kinderē Necoda ses hōdert tweenveertich/
Eñ vandē priesters de kinderē Habia/ de
kinderē Accos/ de kinderē Berzellai/ die ge-
nomen hadde van Berzellai des Galaadi-
ters dochteren een huysvrouwe/ eñ is ghe-
nacmt met haerlieder name: dese hebben
haer beschryuinge gesocht indē register der
tellingen/ eñ sy en hebbens niet vonden/ eñ
sy zyn verworpen van t'priesterschap/ Eñ
Athersatha heeft hen geseyt dat sy niet en sou
den eten van t'heylich der heyligen tot dat-
ter opstonde een geleert eñ wel onderwesen
priester/ Alle de menichte gelyck een man
waren tweenveertich duysent/ ses hondert
eñ tseftich/ sonder den knechten eñ dienst-
vrouwē de welcke warē seuen duysent dry
hondert seuenendertich/ eñ onder die waren
sanghers eñ sangherssen twee hondert vyf-
enveertich/ Den peerden warē seuen hon
dert sessendertich/ Den muylen waren twee
hondert vyfenveertich/ Den kemels wa-
ren vier hōdert vyfendertich/ Den ezels wa
ren ses duysent seuen hondert eñ twintich.

(Tot hier toe is verhaelt dat indē register der tellinge geschre
vē was, eñ nu voorts wort de historie vā Nehemia vervolcht.)

Maer sommige vā de princē der familien
hebben gegeuen totten wercke/ Athersatha
heeft gegeuen inden schat duysent dragmen
gouts/ vyftich schalen/ vyf hondert eñ der-
tich priesterlicke rocken/ Eñ vanden prin
cen der familien hebbender sommige gege-
uen totten schat des wercks/ twintich duy-
sent dragmen gouts/ eñ twee duysent pon-
den siluers/ eñ twee hondert: eñ d'ander
volck heeft ghegheuen twintich dragmen
gouts/ eñ duysent pont siluers/ twee eñ tse-
uētich priesterlicke rockē/ Eñ de priesters/
eñ Leuiten/ eñ doorwaerders/ eñ sanghers/
eñ dat ander gemeyn volc/ eñ de Nathineen/
eñ gheheel Israhel woonden in hare steden.

Als t'volck in de feeste der loouerhutten vergadert was, doen
las Esdras de wet van Moyses in de ooren van al dat volck.

Dat viij. Capittel.

E Nde de seuenste maent was comen/ ende A
de kinderen vā Israhel waren in haerlie-
der steden/ Eñ alle t'volc is vergadert/ gelyc
een man aen de strate die daer is aen de wa-
terpoorte/ eñ sy hebben Esdras den schryuer
gheseyt/ dat hy halen soude den boeck van
Moyses wet/ welcke de Heere Israhel ge-
bodē hadde. Hierom heeft Esdras de wet
ghebracht voor de menichte der mannen eñ
vrouwen/ eñ voor alle diet verstaen mochtē
op den eersten dach der seuēster maent/ Eñ
hy heeft daer in gheleesen openbaerlick in de
strate die by de waterpoorte was vā smor-
gens tot den middach toe/ voor d'aenschyn
der mannen eñ vrouwen/ eñ der wysen/ eñ
de oozen van alle t'volck waren opgerecht
totten boec/ Eñ Esdras de schryuer stont
op cenen houten graet/ den welcken hy ghe-
maect hadde om te sprekē/ eñ by hem stondē
Mathathias/ eñ Semeia/ eñ Ania/ eñ Uria/
eñ Helcia/ eñ Maasia/ te synder rechter sy-
den/ eñ ter slincker syden Phadaia/ Misael/
eñ Melchia/ eñ Hasum/ eñ Hasbadana/ Za-
charia/ eñ Mosollam/ Eñ Esdras heeft den B
boeck open ghedaen voor alle t'volck/ want
hy stont hooge bouē alle t'volc/ Eñ doen hy
dien open gedaen hadde/ so heeft alle t'volc
gestaen. Eñ Esdras heeft den Heere God
gebenedyt met luyder stēmen/ Eñ alle t'volc
heeft geantwoort: Amen Amen opheffende
hare handen/ eñ sy hebbē henliedē nederge-
buycht eñ Godt aenghebeden plat neder ter
aerden. Maer Iosue eñ Bani ende Sere-
bia/ Iamin/ Accub/ Sebthai/ Odia/ Maasia/
Celita/ Azarias/ Iozabed/ Hanan/ Phalaia/
de Leuiten hebben stillicheyt gemaect onder
t'volc om de wet te hooren eñ t'volck stont

in sijn steden. Eñ sy hebben int boeck der wet gheleſen beſt heydelick eñ openlick om te verſtaen/ eñ sy hebbent verſtaen doement las. Doen seyde Nehemias (die is Atherſata) eñ Esdras de priester eñ schrijuer/ eñ de Leuiten diet den heelen volc bedieden: Deſen dach is geheylicht dē Heere onsen God/ en wilt niet droeuich zijn/ noch en wilt niet weenen/ want alle t'volc weende doen sy de woorden der wet hoordē/ Eñ hy heeft tot henlieden geseyt: Gaet henen/ eet vette spijſen/ eñ drinct soeten dranc/ eñ sendt deelē den ghenen die voor henseluen niet bereydt en hebben/ want t'is eenen heyligen dach des Heeren/ eñ en wilt niet bedroeft zijn/ want des Heeren blijschap is onſe sterckeyt. Eñ de Leuiten maecten stille onder alle t'volc/ seggende: Swijcht/ want t'is heden eenen heyligen dach/ eñ en wilt niet rouwich zijn.

Hierom is alle t'volck gegaen dat sy eten eñ drincken souden/ eñ dat sy deelen senden souden/ eñ maken groote blijschap/ want sy hadden de woorden verſtaen die hy henlieden geleert hadde. Eñ op den tweedē dach zijn vergadert alle de hooften der familien van alle den volcke/ de priesters/ eñ Leuiten tot Esdram dē schrijuer dat hy henliedē bedieden soude de woorden der wet/ Eñ sy hebben geuondē beſchreuē in de wet/ dat de Heere beuolē hadde door Moyses hant/ dat de kinderen vā Jſrahel in tabernakelē souden woonen/ op den feeſtdach in de seuenſte maent/ eñ dat sy souden verkondighen/ eñ openbaer wtroepen een stemme in alle hare steden eñ in Jeruſalem/ seggende: Gaet wt op den berch/ eñ haelt tackē vā olijfboomen/ eñ tacken vanden alderſchoonſten boomen/ tacken van myrtus boomen/ eñ tacken van palmboomen/ eñ tacken vā boomen die veel vā bladerē zijn/ datmen tabernakelē maken mach/ gelijck dat geſchreuē is/ Eñ t'volck is wtgegaen/ eñ sy hebbēder gehaelt/ Eñ sy hebbē voor henliedē tabernakelen gemaect/ een yegelic in sijn huys eñ in sijn voorhouē/ eñ in de voorhouen vā Gods huys/ eñ in de strate der waterpoorten/ eñ in de strate van Ephraims poorte. Hierom heeft alle de vergaderinge der gheender die wter gevangeniſſen comen waren tabernakelē gemaect/ eñ hebbē in de tabernakelē gewoont/ want van de dagen vā Joſue Nuns sone/ en hadden de kinderen van Jſrahel alſo niet ghedaen tot op dien dach toe/ Eñ daer was een blijschap groot bouen maten. Eñ hy heeft geleſen inden boeck der wet Gods tot allen dagen vanden eerſten daghe totten laetſten dach toe/ eñ sy hebben dat hoochtijt gehouden seuen dagen/ eñ opten achtſten dach een vergaderinge des volcks na de coſtuyme.

Het volck in vaſten ende sacken penitencie doende, scheydt hemſeluen van de Heydenſche vrouwen, ende Esdras bidt voor het volck, ende sy maken een verbondt metten Heere.

Dat IX. Capittel.

2. Esdr. 9. a. ENde op den vierentwintichſten dach vā deſer maent/ zijn de kinderen vā Jſrahel t'samen gecomen met vaſten/ eñ met sacken gecleedt/ eñ aerde op henlieden/ Eñ t'zaet der kinderen van Jſrahel is geſcheyden van allen vremden kinderē/ eñ sy stonden eñ beleden hen sonden/ eñ haerder vaderen booſheden/ Eñ sy zijn t'samen opgherefen om te staen/ eñ sy hebben geleſen int boeck vā de wet des Heeren haers Gods/ vier werf des daechs/ eñ vierwerf beleden eñ aenbaden sy den Heere haren Godt/ Ende op den trap der Leuiten hebben gestaen Joſue/ eñ Bani/ ende Cedmiel/ Sabania/ Bonni/ Sarebias/ Bani/ eñ Chanani/ eñ hebben geroepen met luyder stemmen tot den Heere harē Godt/

Eñ de Leuiten hebben geseyt tot Joſue/ ende Cedmiel/ Bonni/ Hasebania/ Sarebia/ Odaia/ Sebnia/ Phathachia: Staet op/ Gebenedijt den Heere uwen Godt/ vander eewicheyt tot inder eewicheyt/ eñ gebenedijt mōeten sy den hooghen naem uwer glorien met alle gebenedijdinge eñ lof/ Ghy seine Heere alleen/ ghy hebt ghemaect den hemel eñ den hemel der hemelen/ eñ alle hen heyrſchare/ de aerde eñ alle dat daer in is/ de zee eñ al dat daer in is/ eñ ghi maect deſe alle leuende/ eñ t'heyr des hemels aēbidt v: ghy zijt seluer de Heere Godt/ die verkoren hebt Abram/ eñ hebt hem geleydt wt dat vier der Chaldeen/ eñ sijnen naem Abraham gestelt/ Eñ ghy hebt sijn herte getrouwe vonden voor v/ eñ ghy hebt met hem een verbondt vaſt gemaect/ dat ghy hem geuē soudt d'lant der Chananiters/ eñ Hethiters/ eñ Heueiters/ eñ Amoriters/ eñ Pherezciters/ eñ Jebuſeiters/ ende Gergeſeiters/ op dat ghi dat soudt leueren sijnen zade/ eñ ghy hebt uwe woorden volbracht/ want ghy zijt recht veerdich/ Eñ ghy hebt geſien dat verdriet onſer vaderē in Egypten/ eñ haer geroep hebdy ghehoort op de roode zee/ Eñ ghy hebt teeckenen eñ ongewoonlicke miraculen gedaen op Pharao/ eñ alle sijn knechten/ eñ op alle sijn volc van dien lande/ want ghy wilt wel dat sy hooverdelijck gedaen hadden tegen hen/ ende ghy hebt v ſelven eenen naem gemaect/ gelijck dat is op deſen dach/ Eñ ghy hebt de zee geſcheyden voor henlieden/ eñ sy zijn gegaen door d'midden der zee int drooge/ eñ haerlieder verdolgers hebdy geworpen in de diepte/ gheliick eenen steen in crachtige wateren/ Eñ in een colomne der wolckē hebdy haerlieder leydtſman geweeſt inden dach/ eñ door een colomne des viers des nachts/ dat sy den weeh sien soudē daer ouer dat sy gingen/ Eñ op den berch van Sinai zijt ghy oock neder gedaelt/ ende hebt met henlieden geſproken vanden hemel/ eñ hebt hen gegeuē rechte orderen/ eñ de wet der waerheyt/ ceremonien/ eñ goede ghebooden/ Eñ uwen geheylichden ſabbathdach hebdy henlieden getoont/ eñ de geboden eñ ceremonien/ eñ de wet hebdy henlieden geboden door de handt Moyſi vos dienaers: broodt vandē hemel hebdy henlieden ooc gegeuen in haren honger/ eñ water wt den steen hebdy henlieden doen loopen doen sy dorſt hadden: eñ ghy hebt henlieden gheseyt dat sy souden ingaē eñ beſitten d'lant/ waer

Gen. 1. a.

Gen. 12. a.

Exod. 1. a.

L

over

ouer dat ghi v hant hebt opgheheuē dat ghyt henlieden gheuen ſoudt/ Maer ſy eñ onſe vaderen hebbē hoouerdelic gedaē/ eñ hebben hare neckē verhart/ eñ en hebben na v gheboden niet ghehoort/ Eñ ſy en hebben niet willen hooren/ eñ ſy en hebben niet gedachtich geweeſt uwer wonderlicheden/ die ghy henlieden gedaen hadt/ Eñ ſy hebbē hare neckē verhart/ eñ haer hooft daer toe gegeuen dat ſy wedergekeert ſouden worden tot hare ſlauernye als dooz een ſpytycheyt/ Maer ghy Godt genadich/ goedertieren/ eñ bermhertich/ lanckmoedich/ eñ van veel ontfermens en hebt henliedē niet verlaten/ eñ hoe wel dat ſy vooz henſelueu een ghegoten calf gemaect haddē eñ geſeyt: Dit is v God/ die v wt Egypten gheleydt heeft: eñ deden groote blaſphemien/ Maer nochtans ghy dooz v menichfuldighe bermhertichedē en hebt henlieden niet gelaten in de woeſtyne/ de colomne der wolcken en is van henliedē niet gegaen des daechs/ om henliedē te leyden indē wech/ eñ de colomne des viers des nachts/ om henlieden den wech te toonen daer dooz ſy gaen ſouden/ Eñ uwē goeden geeſt hebdy gegeuen die hen leeren ſoude eñ v Manna en hebdy van haren mondt niet wech genomen/ eñ water henlieden ghegeuen inden dozſt/ Veertich iaren lanc hebdy henliedē genoedt in de woeſtyne/ eñ henlieden en heeft niet gebzoken/ hare cleederen en zyn niet veroudert/ eñ hare voetē en zyn niet verſleten/ Eñ ghy hebt henlieden coninckryckē eñ volcken gegeuē/ eñ ghy hebt hare loten gedeylt/ eñ ſy hebben beſeten het landt vā Sehon/ eñ d'lant des conincs Heſebon/ eñ d'lant vā Og dē conine vā Baſan.

Eñ ghy hebt haer kinderē vermenichfuldicht gheliick de ſterren des hemels/ eñ ghy hebtſe gebzacht int landt daer ghy harē vaderen af geſeyt hadt dat ſy daer in gaen ſouden eñ dat beſitten/ Eñ de kinderē zyn gecomen eñ hebben d'landt beſetē/ eñ ghy hebt vernedert vooz henlieden de inwoonders des lants de Chananeen/ eñ ghy hebt die in hare handen ghegeuen/ eñ hen coningen/ eñ dat volc des lants/ dat ſy dien ſouden doen gelyc hen beliefde. Aldus hebben ſy ingenomen beſloten ſteden eñ vette landouwē/ eñ ſy hebben beſeten huyſen vol van alderhande goet/ waterputten van ander luyden gemaect/ wyngaerden/ eñ olyfgaerden/ ende veel vzuchtdzagende boomen/ eñ ſy hebben geten eñ zyn verſaet eñ vet worden/ eñ hebben ouervloedighe welluſticheden ghehadt dooz v groote goetheyt/ Maer ſy hebbē v verweet tot gramſchap eñ zyn vā v geſchey den/ eñ ſy hebbē v wet wech gewozpē achter hare ruggen/ eñ v pzopheten hebben ſy ghedoot/ die henliedē vermaendē dat ſy wederkeren ſouden tot v/ eñ ſy hebbē ſeer groote blaſphemien gedaē/ Eñ ghy hebtſe gegeuen in de hant vā haren vyandē/ eñ ſy hebbē henlieden verdziet aengedaen/ Eñ ten tyde vā harē grooten lyden/ hebben ſy tot v gheroepen/ eñ ghy hebtſe vandē hemel gehoort/ eñ na v menichfuldige bermhertichedē hebdy henlieden gegeuen verloſſers dieſe verloſſen ſondē wt de hant van haren vyanden.

Eñ als ſy geruſt haddē ſo zyn ſy wederom gekeert dat ſy quaet doē ſoudē vooz v aenſchyn/ ende ghy hebtſe verlaten in haerder vyanden handen/ eñ die hebbenſe beſetē/ Eñ ſy zyn wederom bekeert eñ hebbē geroepen tot v eñ ghy hebtſe vandē hemel verhoozt/ eñ verloſt dooz v bermhertichedē te veel tyden. Eñ ghy hebtſe betuycht dat ſy wederkeeren ſouden tot v wet/ Maer ſy hebbē hoouerdelick gedaen/ eñ en hebben v gheboden niet ghehoozt/ eñ in v rechten hebben ſy gheſondicht/ de welcke een menſch doen ſal eñ daer in leuen/ eñ ſy hebben haer ſchouderen afgekeert/ eñ haren neck verhert/ ende ſy en hebben niet gehoozt. Eñ ghy hebt veel iaren ouer henlieden vertrocken/ ende ghy hebtſe betuycht met uwē geeſt dooz de hant van uwen Pzopheten/ ende ſy en hebben niet gehoozt/ ende ghy hebtſe geleuert in de handt van de wolcken der landtſchappen/

Maer in v groote bermhertichedē en hebdy hen niet ghebzacht tot vernielinghe/ noch ghy en hebtſe niet verlaten/ want een Godt der bermhertichedē eñ goedertieren zyt ghy/ Hierom nu onſe God groot/ ſterc/ eñ vervaerlick/ bewarende t'verbont eñ de bermhertichеyt/ en wilt van uwen aenſicht niet keeren alle den arbeyt die ons geuonden heeft/ onſe coningen eñ onſe pzincen/ eñ onſe pzieſteren/ eñ onſe pzopheten/ eñ onſe vaderen eñ allen uwē volcke van de dagen des conincs vā Aſſur/ tot op deſen dach toe/

Eñ ghy zyt recht veerdich in alle de dingē die ouer ons comen zyn/ want ghy hebt de warachtycheyt gedaē/ maer wy hebbē booſlick gedaen/ Onſe coningē/ onſe pzincen/ onſe pzieſteren/ eñ onſe vaderen en hebben v wet niet gedaen/ eñ ſy en hebbē geen acht geſlagen op v geboden eñ getuygeniſſen die ghy onder henlieden getuycht hebt/ Eñ in hen goede coninckryckē eñ in v menichfuldighe goetheyt die ghy henlieden ghegeuen hadt/ eñ in dit ſeer bzeet eñ vet landt dat ghy geleuert hadt/ vooz hen aēſicht/ ſo en hebben ſy v niet gediēt/ noch ſy en zyn niet wederom gekeert van harē alderquaetſten opſetten. Siet wy ſelue zyn noch heden eygen knechten/ ende d'landt dat ghy onſen vaderen gegeuen hebt/ dat ſy t'bzoot eñ t'goet vā dien eten ſouden/ eñ wy zyn ſelue daer in eygen ſlauen. Eñ de vzuchtē vā dien lande worden ouervloedelich vergadert vooz de coninghen/ de welcke ghy ouer ons gheſtelt hebt om onſer ſonden wille/ eñ ſy hebben heerſchappye ouer onſer lichamen/ ende ouer onſe laſtdzagende beeſten/ na harē wille/ eñ wy zyn in grooter quellingen. Hierom ouer alle deſe dingen/ ſo maken wy ſelue een verbondt/ eñ ſchzyuent/ eñ onſe pzincen/ Leuiten/ ende pzieſteren beſeghelent.

Sy maken een verbondt dat ſy de vrouwen laten ſullen, eñ welcke deſe gheweeſt zyn, worden hier ghenoemt.

Dat x. Capittel.

De

A DE beſegelaers ware Nehemias / Atherſatha de ſone Hachelai/ende Sedechias/
Saraias/Azarias/Jeremias/ Phesur/
Amarias / Melchias / Hattus/ Sebenia/
Melluch/ Harem / Meremuth / Obdias/
Daniel/Genthon/Baruch/ Mosollam/
Abia/Miamin/ Maazia/Belgai/Semeia/
deſe prieſters/ Maer de Leuiten/Josue de
ſone Ananie/Bennui vandē kinderē Hena-
dad/ Cedmiel eñ hen broeders / Sebenia/
Odaia/ Celita/ Phalaia / Hanan/ Micha/
Rohob/Haſebia/ Zachur/Serebia/Saba-
nia/ Odaia/Bani/Baanu/ De hooſden
des volcs/Pharos/Phahath/ Moab/Elam/
Zethui/Bani/ Bonni/Azgad/Bebai/ A-
donia/Begoai/Adin/ Ater/Hezecia/Azur/
Odaia / Haſum/ Beſai/ Hareph/ Ana-
thoth/Nebai/ Mephias/Mosollam / Ha-
zur/ Miſizabel/Sadoc/Jeddua/ Phelcia/
Hanan / Anaia/ Osee / Hanania / Haſub/
Alohes/Phalea/Sobec/ Rehum/Maa-
ſia/ Echaia/ Hanan/Anam/ Melluch/
Haram/Baana/ eñ d'ander vandē volc-
ke prieſters/Leuitē/ doorwaerders/ eñ ſan-
ghers/ Nathineen/ eñ alle die henlieden ge-
ſcheyden hebben van de volcken des lants
B tot de wet Gods/ hare huysvrouwen/ haer-
lieder ſonen eñ hare dochteren alle die wijs
genoech waren om te verſtaen/ voor hare
broeders ſprekende haerlieder machtichſte
mannen/eñ de ghene die quamen om te ge-
louen eñ te ſweeren dat ſy in de wet Gods
ſouden wandelen/die hy ghegeuen hadde in
de handt van Moyſes Gods dienaer/ dat ſy
doen eñ bewaren ſouden alle de gebodē des
Heeren ons Gods eñ ſijn oirdeelen eñ ſijn
ceremonien: eñ dat wy onſe dochteré niet
en ſouden gheuen den volcke des lands/eñ
hare dochteren niet en ſouden nemen voor
onſe ſonen. Eñ dat t'volc des lands de co-
menſchap eñ alle dinghen ten gebruycke in
brengen op den ſabboth dach/om te vercoo-
pen/dat wy van henlieden niet niemē en ſul-
len op den ſabboth/ eñ op den geheylichden
C dach/ Ende wy ſullen vry laten het ſeuenſte
iaer/eñ de beſwaringe vā allen handē/ Eñ
wy ſullen op ons oirdineren gebodē/ dat wy
geuen ſullen t'derden deel vā eenen ſicle alle
iaer tot dat werck des Heeren ons Gods/
tot de brooden der voorleggingen/ eñ tot
dat eewich ſacrificie/ende tot den eewighen
brandtoffer in dē ſabbathen / in de nieuwe
maenden/in de hoochtijden / eñ in de gehey-
lichde daghen/eñ voor de ſonde/ darter ghe-
beden mach worden voor Iſrahel eñ tot alle
gebruyck vanden huyſe ons Gods. Hier-
om hebben wy loten gheworpen onder de of-
ferande des houts tuſſchen de prieſters eñ
Leuiten eñ t'volck/ datmen dat halen ſoude
int huys ons Gods/ nae de huyſen van on-
ſen vaderen/ by ſeker tijden/ van de tijdē des
iaers tot dat ander iaer/dat die bernen ſou-
den op den outaer des Heeren ons Gods/
gelijck dat geſchreuen is in de wet Moyſi/
eñ dat wy brengen ſouden d'eerſte vruch-
ten van onſen lande/eñ d'eerſte vruchtē van
allen boomen van iaer te iaer/ in des Heerē
huys/eñ d'eerſte gebozen onſer ſonen/ eñ vā
onſe vee/gelijc dat geſchreuen is in de wet/
eñ d'eerſte gebozen van onſen runderen/ D
eñ onſer ſchapen/dat die geoffert worde int
huys ons Gods den prieſteren die dienen
int huys ons Gods. Eñ dat wy d'eerſte
vruchten vā onſe ſpijſen/ eñ dranckē/ ende
vanden vruchten vā allen boomen/eñ vā de
vergaderinge des wyns eñ der olien ſoudē
brengen den prieſters / tot de offerkiſte ons
Gods/eñ thiende van onſen landē den Le-
uiten/De Leuiten ſullen ontfangē de thien-
den van onſen wercken wt alle de ſteden.
Ende de prieſter Aarons ſone ſal metten
Leuiten zijn inder Leuiten thienden/Eñ de
Leuiten ſullen offeren het thiende deel van
haren thienden in ons Gods huys aen de
offer kiſte in des ſchats huys: want tot de
offer kiſte ſullen de kinderen van Iſrahel eñ
de kinderen Leui dragen de eerſte vruchten
van coren/wyn/ eñ olie/ eñ daer ſullen ghe-
heylichde vaten zijn eñ prieſters / ende ſan-
ghers/eñ doorwaerders/ eñ dienaers/ ende
wy en ſullē t'huys ons Gods niet verlaten.

Hier worden gheteelt de inwoonders vander ſtadt van Ieruſalem, ende der anderen ſteden nae de hermalanghe.

Dat xj. Capittel.

A ENde in Ieruſalem hebben ghewoont de
princen des volcks / maer dat ander ge-
meyn volc heeft dat lot gheworpen/ die ſy ne-
men ſouden een deel vandē thien deelen/die
woonen ſouden in Ieruſalem de heylighe
ſtadt / ende de neghen deelen in de ſteden/
Eñ t'volck ghebenedijde alle de mannen
die henſelven vrywillichlick geoffert haddē
om in Ieruſalem te woonen / Aldus zijn
dit de princen des lantſchaps die binnē Je-
ruſalem gewoont hebben/eñ in de ſteden vā
Juda/eñ een yegelick heeft gewoont in ſijn
beſittinge in ſijn ſteden van Iſrahel/ de prie-
ſters/de Leuiten/ de Nathineen / eñ de kin-
deren van Salomons knechtē/ Eñ in Je-
ruſalem hebben ghewoont van de kinderen
Juda/eñ vanden kinderen van Beniamin/
eñ vanden kinderen van Juda Athaias / de
ſone Aziam/ des ſoons Zacharie/ des ſoons
Amarie/des ſoons Saphatie/ des ſoōs Ma
laleel/vandē kinderen Pharez/ Maaſia de
ſone Barucs/ de ſone Cholhoza/de ſone Ha-
zia/de ſone Adaia / de ſone Joiarib / de ſone B
Zacharie/ de ſone des Siloniters/ alle de-
ſe waren Phares ſonē/ die in Ieruſalem ge-
woont hebben/ vier hondert eñ negenenſe-
ſtich ſtercker mannē/ Maer dit zijn de kin
deren van Beniamin/ Sellum de ſone Mo-
ſollam de ſone Joed/de ſone Phadaia/ de ſo-
ne Colaia/ de ſone Maaſia / de ſone Ethiel/
de ſone Iſaia/ eñ na hem Gebbai/Sellai/
negen hondert achentwintich/ eñ Joel de
ſone Zechri haerlieder ouerſte/ eñ Judas de
ſone Senua over de ſtadt de tweede/ eñ
vanden prieſters/Idaia de ſone Joiarib/Ja
chin/ Sataia de ſone Helcie/de ſone Mo-
ſollam/de ſone Sadoc/de ſone Meraioth/de
ſone Achitob de princē des huys Gods/ eñ

hare

hare broeders makende de werckē des tempels/acht hōdert tweentwintich / Eñ Adaia de sone Jeroham/ de sone Phelelia/ de sone Amsi/ de sone Zacharie/ de sone Phesshur/ de sone Melchie/ ende haerlieder broeders de
13 princen der vaderen twee hondert tweenveertich/ Eñ Amassai de sone van Azreel/ de sone Ahazi / de sone Mosollamoth / de sone
14 Emmer/ eñ hare broeders machtich bouen
15 marē hondert achtentwintich/ eñ hen overste was Zabdiel de sone der machtigē/ Eñ
16 vanden Leuiten Semeia / Hasubs sone/ de sone Azaricam/ de sone Hasabia/ de sone Bo-
L ni/ eñ Sabathai/ eñ Jozabed/ ouer alle de
17 wercken die van buyten waren in dat huys Gods/ vā de overste der Leuiten/ Eñ Ma-
18 thania de sone Micha / de sone Zebedei/ de sone Asaph de overste om te louen eñ te beyden int gebet/ eñ Bechesia de tweede van synen broederen/ eñ Abda de sone vā Sammua/ de sone Galal/ de sone Jdithun. Alle
19 de Leuiten in de heylighe stadt waren twee hondert vierentachtentich/ Eñ de doorwaerders Accub/ Telmon/ eñ hen broeders/
20 de welcke bewaerdē de dorē/ hōdert tweenseventich/ Eñ d'ander vā Jsrahel priesters
21 eñ Leuiten/ in allen de stedē vā Juda een yegelick in syn besittinge/ eñ de Nathineen
22 die in Ophel woonden eñ in Siaha eñ Galpha/ vandē Nathineen. Eñ de bisschop der
23 Leuiten in Jerusalem was Azzi de sone Bani/ de sone Hazabie/ de sone Mathanie/ de sone Miche/ vā Asaphs kinderen de sangers indē dienst vā de huysen Gods/ wāt des
24 conincks gebodt was op henlieden / eñ een ordinancie onder de sanghers tot elcken daghe/ eñ Phathaia de sone Mesezebel van-
25 den kinderē Zara des soons Juda was aen des coninc̄s handt/ nae alle de woorden des
D volcks/ ende in de huysen door allen hare
26 lantschappen/ Dan de kinderē Juda hebben ghewoont in Cariatharbe eñ in syn dochteren/ eñ in Dibon/ eñ in syn dochteren / eñ in Capseel/ eñ in syn dorpkēs/ eñ in Jesue/ eñ
27 in Molada / eñ in Berthphalet / eñ in Ha-
28 sersual/ eñ in Bersabee/ eñ in syn dochteren/
eñ in Siceleg / eñ in Mochona / eñ in syn
29 dochterē/ eñ in Remmon/ eñ in Saara/ eñ
30 in Jerimuth Zanoa/ Odollam / eñ in haer
31 dorpē/ Lachis eñ in syn lantschappen/ Azeca eñ in syn dochterē/ Eñ sy woondē te Bersabee tot de valleye Ennon/ Maer de kinde-
32 ren Beniamin vā Geba/ Mechmas/ eñ Hai/ eñ Bethel/ ende syn dochteren/ Anathoth/
33 Nob/ Anania/ Asor/ Rama/ Gethaim/ Ha-
34 did/ Seboim/ eñ Neballat/ eñ Ono de val-
35 leye der werclyden/ eñ sommige vanden
36 Leuiten hadde deelē in Juda eñ Beniamin.

De namen ende officien der priesters ende Leuiten die met Sorobabel in Ierusalem opsomminen, ende vander wijdinge der mueren Ierusalem.

Dat xij. Capitel.

A DIe zyn de priesters eñ Leuitē die opgetrocken zyn met Zorobabel Salathiels sone/ eñ Josue/ Saraia/ Jeremias/ Esdras/
2 Amaria/ Melluch/ Hattus/ Sebenias/
3 Rehū/ Merimuth/ Addo/ Genthon/ Abia/
4 Miamin/ Madia/ Belga/ Semeia/ ende
5 Joiarib/ Jdaia/ Sellum/ Amoc/ Helcias/
6 Jdaia/ Dese waren de princen der priesterē/ eñ hare broederen in de daghen van Josue/
7 Maer de Leuiten waren Jesua/ Bennui/ Cedmiel/ Sarebia/ Juda/ Mathanias/ ouer de lossangen sy eñ haerlieder broeders/ Eñ
8 Bechesia eñ Hanni/ ende hare broeders een
9 yegelick in syn officie. Eñ Josue heeft gewonnen Joacim/ eñ Joacim heeft ghewonnen Eliasib/ ende Eliasib heeft ghewonnen
10 Joiada/ ende Joiada heeft ghewonnen Jonathan/ ende Jonathan heeft gewonnen
11 Jeddoa. In de dagen van Joacim waren priesters eñ princen der familien / van Saraia was Maraia / van Jeremia/ Hanania/
12 van Esdra/ Mosollam/ van Amaria/ Jo-
13 hannan/ van Milicho/ Jonathan / vā Sebenia/ Joseph/ van Haram Edua/ vā Maraioth/ Helci/ van Adaia / Zacharia / van
14 Genthon / Mosollam/ van Abia/ Zechri/
15 van Miamin eñ van Moadia/ Phelti/ van Belga/ Sammua/ van Semaia/ Jonathan/
16 van Joiarib/ Mathanai/ vā Jodaia Azzi/
17 van Sellai/ Celai/ van Amoc/ Heber/ . vā
18 Helcia Hasebia/ vā Jdaia Nathanael. De B
19 Leuiten in de daghen Eliasib/ eñ Joiada/ eñ Johannan / eñ Jeddoa waren ghesch̄reuen princen der familien / ende priesters int co-
20 ninc̄ryck Darij van Persen/ De kinderen van Leui princen der familien ghesch̄reuen int boeck van de woorden der dagen/ eñ tot de daghen Jonathas des soons Eliasib.
21 Eñ de princen der Leuiten/ Hasebia/ Serebia/ eñ Jesue de sone Cedmiel / ende hare broeders by haren buerten/ dat sy louē souden eñ belydē/ na t'gebot Dauids des mans Gods/ ende dat sy souden de wachte houden
22 gelyckelick vervolgens/ Mathania ende Bechesia/ Obedia/ Mosollam/ Telmon/ Accub de bewaerders der poortē eñ der poor-
23 talen voor de poorten / Dese waren in de daghen Joacim des soons Josue des soons Josedec/ eñ in de dagen Nehemie des princen/ eñ Esdre des priesters ende schryuers/
24 Maer in de wydinge des muers van Jerusalem/ hebben sy de Leuiten ghesocht van allen harē plactsen/ dat sy die brengē souden in Jerusalem / eñ dat sy de wydinge eñ blyschap maken souden met danckbaerheden/ eñ met sange/ eñ met cimbalen/ psalterien/ ende
25 herpen. Eñ de kinderen der sangers zyn vergadert vā de platte veltlandouwē/ omtrent Jerusalem / eñ vanden dorpen Netuphati/ eñ wten huyse Galgal ende van de lantschappen vā Geba/ eñ Azmaneth: want de sangers hebben voor henlieden lanthuysen ghemaect rontsomme Jerusalem. Eñ
26 de priesters eñ Leuiten zyn gesuyuert/ eñ sy. hebben gesuyuert het volc eñ de poorten eñ
27 de mueren/ Maer ick dede de princen vā L
Juda climmen op den muer/ eñ ick heb ghestelt twee groote choozen vā lossangers/ eñ sy zyn gegaē ter rechter syden op den muer
28 tot de mestpoorte/ Eñ nae hen is ghegaen Osaias ende de helft der princen vā Juda/

ende

eñ Azarias/Eſdras/eñ Moſollam/Juda/ 33
eñ Beniamin/eñ Semeias ende Jeremias/
Eñ vandē kinderē der prieſters met trō- 34
petten Zacharias de ſone Jonathan/de ſone
Semeie/de ſone Mathanie/de ſoō Michaie/
de ſone Zechur/de ſone Aſaph/ eñ ſyn broe 35
ders/Semeia/eñ Azareel/ Malalai/Galalai/
Maai/Nathanael/ eñ Juda/eñ Banani met
de inſtrumentē der ſangē Dauids des mans
Gods/Eñ Eſdras de ſchrijuer voor henlie-
den/ in de fonteynpoorte. Eñ tegen henlie 36
den ouer zyn opgheſtaen op de trappen van
Dauids ſtadt indē opgang vanden muer op
t'huys van Dauid/eñ tot de wateren poorte
ten oosten/ Eñ den tweedē choor der danc- 37
ſangers ginc tegen ouer/ende ic achter heu/
eñ de helft vanden volcke was op den muer
eñ op der ouens toorre/ eñ tottē alderbreedt-
ſten muer/eñ op de poorte vā Ephraim/ eñ 38
op de oude poorte / eñ op de viſchpoorte/eñ
den toorre Hananeel/eñ den toorre Emath eñ
tot de poorte der cudden/ eñ ſy ſtonden inde
poorte der bewaringhen/ eñ daer ſtonden 39
twee chooren der loffſanghers in dat huys
Gods/ eñ ic eñ de helft vanden wethouderē
D met my/ Eñ de prieſters Eliacim/Maaſia/ 40
Miamin/Michea/Eliocnai/Zacharia/Ha-
naia/met trompetten/ eñ Maaſia/ eñ Se- 41
meia/ende Eleazar/ ende Azzi / ende Joha-
nan/ende Melchia / ende Elam/ende Ezer.
Ende de ſangers ſongen claerlic/ende Jez-
raia de oueriſte/ ende ſy hebben op dīē dach 42
geoffert groote ſlachofferandē/ende ſy heb-
ben blyde geweeſt / want Godt hadde ver-
blijt met grooter blyſchappē/ Eñ hare huys-
vrouwen ende haerlieder kinderen hebben
oock blyde geweeſt/ ende de blyſchap van
Jeruſalem is verre gehoort/ Ende ſy heb- 43
ben oock geteelt op dien dach mannen ouer
de ſchatcameren des treſoors tot de vochti-
ge offeranden/eñ tot de offeranden der eer-
ſter vruchten ende tot de thienden / dat de
princen der ſtadt door hen inbrengen ſoudē/
met eerlicheyt van danceggingen/ de prie-
ſters ende Leuiten want Juda is blyde ge-
worden/ door de prieſterē eñ Leuiten daer
by ſtaende/ Eñ ſy hebben bewaert de be- 44
waringen haers Gods/ eñ de bewaringhen
der ſuyueringhen / ende de ſanghers / ende
doorwaerders/na Dauids gebodt/eñ Salo
mons ſyns soons/ want in de dagen van 45
Dauid ende Aſaph/waren vanden beginſel
princen gheſtelt der ſanghers/met liede-
kens Godt louende ende belydende/ Ende 46
alle Jſrahel in de daghen van Zorobabel
ende in de daghen Nehemie gauen deelen
den ſanghers/ eñ doorwaerders/ tot elcken
dage / eñ ſy heylichden de Leuiten/ ende de
Leuiten heylichden de kinderen vā Aaron.

Hier ſcheyden ſy alle de vremdelinghen wt na de wet van Moyſes, ſy gheuen den Leuiten deelen, de ouertreders van den ſabboth worden gheſtraft, ende Nehemias beſiſpt de Ioden die vremde huysvrouwen ghetrout hadden.

Dat xiij Capittel.

Deu.23.3. AEN dien dach is gheleſen inden boec van 1
Moyſi daer t'volck hoorde/eñ daer is in
gevonden beſchreuen dat de Amoniters eñ
Moabiters niet en mogen comen in Gods 2
vergaderinge tot inder eewicheyt/ om dat
ſy den kinderen van Jſrahel niet te gemoe-
te en quamen met water eñ broodt/eñ dat ſy
tegen henlieden huerden Balaam om hen-
lieden te vermalendyden/eñ onſe God keert
de malendydinge dicwerf in een benedydin-
ge/ Eñ t'is ghelchiet doē ſy de wet gehoort 3
hadden / dat ſy alle de vremdelingen hebben
geſcheydē wt Jſrahel/ Eñ daer ouer was 4
Eliaſib de prieſter / die oueriſte geweeſt had-
de vā der ſchatcamerē des huys ons Gods/
ende de naeſte van Tobias. Hierom heeft 5
hy voor ſy ſelven een ſchatcamer ghemaect/
ende ſy waren daer voor hem achterwaerts
leggende de gauen eñ wierooc eñ de vaten/
eñ de thiende van terwe/wijn/eñ olie/de dee
len der Leuiten/eñ ſangers/ende doorwaer-
ders eñ d'eerſte vruchtē der prieſterē. Maer 6
in alle deſe dingen en was ick in Jeruſalem
niet/want in dat tweendertichſte iaer Artar
xerxis des Conincs van Babylonien quam
ic tot den coninc / eñ ten eynde van dien da-
gen heb ic den coninc gebeden/ Eñ ic quam 7
te Jeruſalem/eñ ick verſtont alle t'quaet dat B
Eliaſib Tobie gedaen hadde in dien dat hy
voor hem een ſchatcamer maecte inde porta
len des huys Gods/ Ende het docht my 8
ſeer quaet / Eñ ick heb de gherеetſchap van
Tobias huys buyten gheworpē wt de ſchat-
camer/ Ende ick hebt geboden / ende ſy 9
hebben de ſchatcamer ghereynicht/ ende ick
heb daer weder in gedragen de gereetſchap
vanden huyſe Gods / eñ dat ſacrificie eñ dat
wierooc ock/ Ende ick heb vernomen dat de 10
deelen der Leuiten niet gegeuen en waren/
eñ dat een yegelic gevloden was in zyn lāt-
ſchap vanden Leuiten/eñ ſangers/ende van
de ghene die dienden/ eñ ick heb een clach- 11
te ghedaen teghen de wethouders/ende heb
geſeyt: waerom hebbē wy dat huys Gods
verlaten? Ende ick hebſe vergadert/eñ doen
ſtaen in hare plaetſen/ Ende geheel Ju- 12
da bracht thiende van terwe/wijn/eñ olie in
de ſchueren/ Ende wy hebben geſtelt ouer 13
de ſchuerē Selemiam den prieſter eñ Sadoc
den ſchrijuer/eñ Phadaiam vanden Leuitē/
Ende neffens henlieden Hanan / Zachurs
ſone/ den ſone Mathanie/want ſy waren ge
trouwe gevonden/eñ henlieden werden be-
trout de deelen van haren broederen/ Ge- 14
denct mynder myn Godt hierom / ende en
wilt niet wt vagē myn bermhertichedē die
ick gedaen hebbe in dat huys myns Gods/ C
ende in ſyn ceremonien/ Jn dien daghen 15
heb ick ghelien in Juda ſommige die waren
perſſen tredende op den Sabboth/ dragēde
hoopen/eñ ladēde op ezels wijn/ eñ druyuē/
eñ vygen/eñ alderhande laſten/eñ brengēde
die in Jeruſalem op den ſabboth/ Eñ ic hebſe
betuycht dat ſy op eenen dach datmē verkoo
pē mach ſoudē verkoopē/ Eñ ſommige vā 16
Tyriē woondē daer binnē brengēde daer in
viſchē eñ alderhande ware/ eñ ſy verkochtēt
op de ſabboth dagen den kinderen van Ju-
da eñ Jeruſalem/ eñ ick heb de edelſte van 17

Juda

Juda bekennen ende geseyt tot henlieden: wat quaet is dit dat ghy doet/ende ontheylicht den sabboth dach? En hebben dese dinghe onse vaderen niet gedaen/ende onse Godt heeft alle dit quaet op ons ghebracht/ende op dese stadt? Ende ghy vermeerdert de gramschap op Israhel brekende den sabboth/ Ende t'is ghe-schiet doen de poorten vāe Jerusalem gerust hadden op den sabboth/dat ict geseyt heb:ende sy hebben de doren ghesloten/ende ick heb be-uolen dat sy die niet open doen en souden/ tot na den sabboth/Ende vāe mynen knechten heb ick ouer de poorten ghestelt/ datter nie-mant last inbringen en sonde op dē sabboth/

Ende de cooplyden ende alderhande waren vercoopende bleuē buyten Jerusalem eens ende tweemael/ Ende ic hebse betuycht ende heb henlieden geseyt: waerom blijdy teghen ouer den muer:ist sake dat ghi dit ten twee-denmael doet/so sal ick de hant aen v lieden slaen. Hierom vāe dien tijt vooren en zijn sy niet gecomen op den sabbothdach/ Ende ick heb den Leuiten ooc geseyt dat sy gesuyuert souden worden/ende comen om de poorten te bewaren/ende om te heyligen den sabboths dach/ende daerom op dit stuck wilt myns ge-dachtich wesen myn Godt/ende spaert my na de menichfuldicheyt uwer bermhertichedē/

Maer in dien dagen heb ick oock ghesien Joodtsche mannē trouwende tot huysvrou-wen Azotinnen/ende Amonitinnen/ende Moa-bitinnen/ Ende haerlieder kinderen spraken half Azootsch/ende sy en conste niet Joodtsch gespreken/ende sy spraken nae de tale vāe d'een volc ende d'ander volc/ Ende ic hebse bekeuen ende vervloect/ende ic heb sommige mannen vā henlieden geslagen/ende haerlieder hooft calu gemaect/ ende ick hebse besworen by God/dat sy hare dochteren den sonen vāe dien niet ge-uen en souden/ende dat sy van dier dochteren niet nemē en soudē/voor hare sonen ende voor henseluen/seggende: En heeft door alsulc dinck niet gesondicht Salomon de Coninc van Israhel: ende certeyn in veel volcken en was geen coninck synes ghelijck/ende hy was van synen Godt bemint/ende God heeft hem gemaect een coninck ouer geheel Israhel/ende hem hebben hier doze tot sonde gebracht de wtlantsche vrouwen/ Sullen wy dan ooc ongehoorsaem wesende alle dit groot quaet doen/dat wy ouertreden sullen tegen onsen Godt/ende trouwen wtlandtsche huys-vrouwen? Maer vanden kinderen Joiada des soons Eliasib des grootē priesters was een behout sone Sanaballat de Horoniter/ den welckē ic vāe my verjaecht hebbe/ wilt gedachtich wesen Heere myn Godt teghen de gene die besmetten dat priesterschap ende dat priesterlick ende Leuitelick recht/ Alsus heb ick ghereynicht van alle de vremde wt-landers ende ic heb gestelt de ordenē der prie-steren ende Leuiten eenen yegelickē in synen dienst: ende tot de offeranden des houts te geseetten tijden/ende in d'eerste vruchtē/ weest myns gedachtich myn God int goede/Amē.

Hier eyndet dat tweede boeck Esdre.

Dat derde boeck Esdre.

Hoe Iosias de Coninc een groote paeschfeeste gehoudē heeft, ende daer wordt beschreuē wie datter na Iosias int rijck gevolcht is, ende van de destructie van Ierusalem ende vanginge des volcks.

Dat eerste Capittel.

1 Ende Josias heeft paeschen A
gehouden in Jerusalem den 4. Reg. 23. 10. 21
Heere/ende heeft dat Phase 2. Par. 35. 1. 2.
gedoot ten offer/op de veer-
thienste mane der eerster
2 maent/ stellende de prie-
sters by hueren dagheu
met priesterlicke clederen ghecleedt in den
3 tempel des Heeren/ende hi seyde den Leuiten
den heyligē dienaren vāe Israhel/dat sy hen-
selnen heylich makē soudē den Heere om te
stellen de heylige arcke des Heerē int huys
dat Dauids sone Salomon de Coninck ge-
4 timmert heeft. Ghy en sidt die niet moetē
op v schouderen dragen. Ende nu dient uwen
Heere ende draecht sorge voor syn volck Isra-
hel/ele by een deel na uwe dorpē ende geslach-
5 ten/ na de schrifture Dauids des Conincs
van Israhel/ende na de grootdadicheyt Salo-
mons synes soons/alle indē tempel/ende na v
vaderlick deelken der gheender die staen int
aenschyn der broederē der kinderē vāe Isra-
6 hel/ Doot ten offer dat Paeschlam/ende bereyt
de sacrificien voor uwe broederē/ende doet na
7 t'gebot des Heerē dat Moysi gegeuē is. Ende B
Josias heeft gegeuē onder t'volc datter ge-
uondē is derruch duysent schapen/lammerē/
ionge buckē/geyten/ende dry duysent calueē.
8 Dese zyn van de coninclicke goedē gege-
uen na de belofte dē volcke/ende den prieste-
ten Paeschē/schapē in getale twee duysent/
9 ende hondert calueren. Ende Jechonias/ende
Semeias/ende Nathanael gebroeders/ende Da
sabias/ende Oziel/ende Cozaba gauen totten
Phase vyf duysent schapen/ende vyf hondert
10 calueren/ Ende doen dese dinghen eerlicken
gedaen worden/so hebben de priesters ende
Leuiten gestaen/ hebbēde ongheeefde broo-
11 den by haren geslachten/ Ende na de deelen
van haerder vaderē heerlicheyt voor d'aen-
schyn des volcks/offerden sy den Heere na
t'gene dat inden boeck Moysi geschreuen is:
12 ende sy hebben t'paeschlam metē viere ge-
braden/gelijck dat behoorde/ende de slachoffe-
randen hebben sy gecoct in metalen ketelē/
13 ende potten/met goetwillicheyt/ende sy hebbē
die ghedragen tot allen den genen die van-
den ghemeynen volcke waren/ende nae desen
hebben sy bereydt voor henselnen/ende voor
14 de priesters. want de Priesters offerden
de vettē des ingewants tot dat de ure ouer-
leden was/ende de Leuiten hebben voor hen-
selnen bereydt ende voor hare broederen kin- C
15 deren van Aaron. Ende de heylighe san-
ghers Asaphs kinderen/ waren by ordene
nae het ghebodt van Dauid/ende Asaph/ ende
Zacharias/ende Jeddimus die vanden co-
16 ninck gheslelt was. Ende de doorwaerders

aen

aen elcke doze/ alſo dat niemant vā hen van de ſyne en ginc/ want hen broeders hebben voor hen ſpyſe bereyt. Eñ t'is volbracht al dat tot des Heeren ſacrificie behoorde/

Op dien dach hebben ſy t'Phaſe gehoudē/ eñ ſy offerden ſlachofferandē op des Heeren ſacrificie na t'gebot des coninc Josie/ Eñ de kinderen van Iſrahel die op dien tyt gevonden zyn/ hebbē het Phaſe gehouden/ eñ den feeſtdach vandē ongheeſden brooden/ ſeuen dagen lanc/ eñ daer en is ſulc Phaſe niet ghehouden gheweeſt in Iſrahel van de tyden Samuel des propheets/ eñ alle de coningen vā Iſrahel en hebbē ſulc paeſſchē niet gehouden als Josias gehoudē heeft/ eñ de Priesters/ eñ Leuiten/ eñ Joden/ eñ gheheel Iſrahel die gheuonden zyn in de wooninge te Jeruſalem. Op dat achtiēſte iaer als Josias regneerde/ is het Phaſe feeſtelick ghehouden/ Eñ Josias wercken zyn wel geſchiet gheweeſt in ſyns Heeren aenſicht/ den welckē hi met een volcomē herte vreeſde: eñ t'ghene dat omtrent hem gheſchiet was/ is beſchreuen in de voorleden tydē/ vā de ghene die gheſondicht hebben/ eñ die ongheeſtelic geweeſt hebben tegen den Heere bouen allen volckē/ eñ die des Heerē woorden niet ghelocht en hebben ouer Iſrahel/

2. Par. 35. Eñ na alle deſe daet van Josias is Pharaō de Coninck van Egypten opgetrocken comende in Chartamis vandē wech op den vloet Euphrates/ eñ Josias is hem te ghemoete gegaen. Eñ de coninc van Egypten heeft tot Josiam geſonden/ ſeggende: wat heb ick met v te doen ghy coninck van Juda: Ick en ben vanden Heere niet geſonden dat ick tegen v ſtryden ſoude/ want ouer Euphraten is myn oorloge/ keert haeſtelick nederwaerts. Eñ Josias en is niet wedergekeert op den wagen/ maer hy arbeyde om hem vechtende te verwinnē/ niet achtēde d'woort des propheets wt dē mont des Heeren/ maer hy ſtelde tegen hem ce-
nen ſtrydt int velt van Phageddo. Ende de princen zyn nederwaerts getrocken totten Coninc Josiam/ Eñ de coninc heeft geſeyt tot ſynen knechten: Doet my wech wt den ſtryde/ want ick ben ſeer cranc gheworden/ Eñ terſtont hebben hem ſyn knechtē wt de ſlachoorden gevoert/ eñ hy is ghegaen op ſynen tweerdē wagen/ eñ comende tot in Jeruſalem is daer gheſtoruen/ eñ begrauen in ſynder vaderen graf/ Eñ in t'geheel landt van Juda hebben ſy Josiam beweent/ eñ de ouerſte met haren huyſvrouwen hebbē hem beclaecht tot op den dach vā heden toe. Eñ t'is ingheſtelt dannen dat altyt doen ſoude in alle de geſlachten vā Iſrahel. Maer deſe dingen zyn te vinden geſchreuē in t'boec der hiſtorien der coningen van Juda/ eñ alle de geſchiedenissen van Josias wercken/ eñ ſyn glorie/ ende verſtant in des Heeren wet/ eñ de wercken die van hem gedaen zyn/ eñ die niet geſchreuen en zyn int boeck der coningen van Iſrahel eñ Juda. Eñ die wt den volcke waren nemēde Jechoniam den ſone Josie/ hebben hem Coninc gemaect voor Josias ſynen vader/ doen hy dryendertich iaré oudt was/ Eñ hy heeft ouer Iſrahel gheregneert dry maenden/ eñ de Coninck van Egypten heeft hem afgeſtelt/ dat hy in Jeruſalem niet regneeren en ſoude: eñ hy heeft het volc geſtraft op hondert talentē ſilvers/ eñ een talent gouts. Eñ de Coninck van Egypten heeft Joacim ſynen broeder gheſtelt coninc vā Juda eñ Jeruſalem/ eñ hy bant de wethouders Joacim eñ Zaracel ſynen broeder/ eñ opnemende hy heeft die genoert in Egypten/ Joacim was vyftwintich iaren out/ doen hi begonſte te regeeren int landt van Juda eñ Jeruſalem/ eñ hy heeft quaet gedaen in des Heerē aēſicht/

Eñ na deſen so is Nabuchodonoſor de coninck van Babylonien opcomē/ eñ bindende hem met eenen metalē bant/ hy heeft hem ghevaert in Babylonien/ eñ de heylighe vatē des Heerē heeft Nabuchodonoſor genomen/ eñ wech gedragen/ eñ geheylicht in ſynen tempel in Babylonien/ want van ſynder onſuyuerheyt eñ ongoddelicheyt/ is gheſchreuen int boeck van de tyden der coninghen. Eñ Joacim ſyn ſone heeft voor hem gheregneert/ Eñ doen hy coninck ghemaeckt was/ so was hy achtien iaren oudt/

Eñ hy heeft geregneert dry maenden eñ thien dagen in Jeruſalem/ eñ hy heeft quaet ghedaen in des Heeren aenſchyn/ Eñ nae een iaer/ so heeft Nabuchodonoſor geſondē eñ hem ouergevoert in Babylonie/ t'ſamen met den heyligen vaten des Heeren. Eñ hy heeft Sedeciam gemaect coninc vā Juda eñ Jeruſalem/ doen hy eenentwintich iaren oudt was/ eñ hy heeft gheregneert elf iaren.

Eñ hy heeft quaet in des Heerē aenſicht gedaen/ eñ hy en heeft hem niet ontſien van de woorden die geſeyt warē van Jeremias Iere. 37. 2. 1.
den prophert wt den mont des Heeren: eñ beſworen zynde vanden coninc van Babylonien/ hy is meyneedich hem afgevallen/ eñ ſynen neck eñ ſyn herte verhart zynde/ hy heeft ouertreden de wettelicke geboden des Heeren des Gods van Iſrahel. Ende de ouerſten van des Heeren volc hebben veel dingen booſelick bedreuē/ eñ hebbē ongoddelick gedaen bouen alle de onſuyuerheden der Heydenen/ eñ ſy hebbē des Heeren tempel ontſuyuert die heylich was in Jeruſalē.

Eñ haerder vaderen Godt heeft gheſonden door eenen Enghel om henlieden wederom te roepen/ om dat hy henlieden ende ſyn tabernakel ſpaerde/ Maer ſy beſpotte ſyn Enghelen/ eñ op wat dach dat de Heere gheſproken heeft/ so waren ſy ſyn propheten beſpottende/ De welcke is tot gramſchap verwect op ſyn volck/ om hare ongoddelicheyt wille/ eñ hy heeft bevolen den coninge vanden Chaldeen dat ſy opquamen/ Deſe hebben gedoot haerlieder iongelinge metten ſweerde rontſomme haren heyligen tempel/ eñ ſy en hebbē niet geſpaert de iongers eñ de ouders/ eñ de maechden eñ de iongelingen: maer ſy zyn alle geleuert in haer-

lieder

lieder handen/ eñ alle de heylighe vaten des Heeren/eñ de coninclicke schatten wederom nemende/sy hebben die gedragen in Babylonien/ eñ sy hebben verbrant des Heerē huys/eñ afgeworpen de mueren van Jerusalem/eñ haer torren hebben sy metten viere verbrant/ eñ sy hebben verdorue allen hare eerlichedē/eñ te niet gebracht/ eñ die daer ouerbleuen waren vanden swoerde hebben sy geleyt in Babylonien. Eñ sy warē sijn knechten tot dat de Persen regneerden int vervullē vā des Heerē woort door den
Ier.25.c.11. 29.c.10. mont vā Jeremias/ tot dat het lant goedertierlick sijn rustdagen hielt/alle den tijt van sijnder verwoestheyt heeft dat lant de rustdagen gehoudē/ tot in de volbringinge van seuen ende tseuentich iaren.

Cyrus de coninc geeft den lodē oorlof dat sy wederom keeren sullen in Ierusalem, eñ als sy begonsten den tempel te hermakē, het wordt henlieden verbodē vā Artaxerxe doot t'quaet ingheuen van eenighe. Dat ij. Capittel

A ALs Cyrus de Coninck van Persen regneerde tot volbrengen van des Heeren
1.Par.36.d.22. 1.Esd.c.a.1. c.a.1. woordt door den mont van Jeremias/ so heeft de Heere verwect dē geest Cyri des conincs vā Persen/ ende hy heeft vercondicht ouer alle sijn rijc/ t'samen met schriften/ seggēde: Dit seyt Cyrus de Coninc vā Persen: De Heere vā Israhel de hooge Heere heeft my Coninc gemaect op aertrijc/ eñ hy heeft my te kennen gegeuen dat ic hem een huys timmerē sonde in Jerusalē/ welc is d'Jootsche lant. Isser yemant wt uwen geslachte/sijn Heere gae met hem op te Jerusalem.

Hierom laet alle die omtrent de plaetse woonen henlieden helpen die op de selue plaetse zijn/met gout eñ siluer/ met giften/ met peerden/eñ behelpsaem beesten eñ metten anderen dinghen/ welck na de beloften voor gestelt woordē in des Heeren huys dat te Jerusalem is. Eñ de Princen der geslachten/ dorpen/eñ des lants Juda/ wt dē ghenachte vā Beniamin/ ende de Priesters eñ Leuiten/ welc de Heere verweckt hadde om te gaen/eñ te timmerē des Heerē huys/ dat te Jerusalem is/eñ die contsomme henlieden waren staende/ hebbē geholpen met allen haerlieder gout/ eñ siluer/ eñ beestē/eñ met seer veel beloefde gauen/ veel van hen-
B liedē/der welcker sin verwect was. Eñ Cyrus de coninc heeft voorts bracht de heylige vaten des Heerē/ de welcke Nabuchodonosor de coninc van Babylonien ouergenoert hadde van Jerusalem/ eñ die geheylicht sijnen afgodt: eñ Cyrus de coninc van Persen die voorts brengende/ heeftse gheleuert Mythrydato/die ouer sijn schattē was. Eñ door desen zijn die geleuert geweest Salmanasar den president van dat Jootsche lant.

Eñ deser vaten was dit ghetal/ Siluereen drancoffer schalē twee duysent vierhondert/ siluereen beckens dertich/ goudē schalē dertich: item siluereen schalen twee duysent vierhondert/eñ duysent ander gereetschappen: eñ alle die gulden/ eñ siluereen vaten waren vijf duysent acht hondert tsestich.

Eñ sy zijn ghetelt Salmanasaro t'samen metten genen die wter geuangenissen van Babylonie comē warē te Jerusalem. Maer ten tijden van Artaxerxis des conincs van Persen hebben hem geschreuē sommige van den genen die woondē int Jootsche lant/ eñ in Jerusalem/Balsamus/ eñ Mythridatus/ eñ Sabellius/ eñ Rathimus/ Balthemus/ Samelius de schrijuer/ eñ de ander woonēde in Samarien/ eñ anderen plaetsen/desen nauolgenden brief den Coninck Artaxerxi:

Heere v knechten Rathimus secretaris der gheschiedenissen/ eñ Sabellius de schrijuer/ eñ de andere rechters vs hofs in Celessyrien eñ Phenicen. Eñ nu zy kenlic den Heere den coninc hoe dat de Joden die vā v opcomen zijn tot ons comēde in Jerusalem de afvallige/eñ seer quade stadt/ haer ouens optimmerē/eñ rechten op de mueren/eñ maken op dē tempel. Dus ist/so dat desе stadt/ eñ haer mueren volmaect worden/so en sullen sy niet alleen weygerē tribuyt te geuē/ maer sy sullen den coningē ooc wederstaen.

Eñ want dit gheschiet aen den tempel/ so heuet ons goet gedacht die niet te verachtē/ maer onsen Heere den coninc dat te kennen te geuen:op datmen (by alsо v coninck dit goet dunct) soecken mach in uwer vaderen boecken/ eñ ghy suit vindē in de gedēckenissen geschreue van desen/eñ ghy suit weten dat desе stadt afvallich is/ eñ de coningē eñ steden beuechtende/ eñ de Joden afvallich/eñ in haer oorlogende van de oude tijden/om welcke saken desе stadt verdorue is geweest. Nu hieromme geuen wy te kennē Heer Coninc/ dat(by alsо desе stadt opghetimmert wordt/ende haer mueren opgherecht worden) so en suit ghy geenē afganck hebben int lant van Celessyrien eñ Phenicen. Doen schreef de Coninc Rathimo dit D de gheschiedenissen beschreef/eñ Balthemo/ eñ Sabellio den schrijuer/eñ den anderē gestelden/eñ woonende in Syrien/ eñ Phenicē/t'gene dat hier na volcht: Ic heb gelesen den brief die ghy my gesonden hebt/Hierom heb ic doen ondersoeckē/eñ t'is genondē dat de stadt vander eerwicheyt is den coningen wederstaende/ eñ de menschē afvallich eñ oorlogen daer in voerēde/ eñ dat seer sterckе coningē waren in Jerusalem/heerschappye hebbende/eñ tribuyt eysschende van Celessyrien/eñ Phenicen. Hierom heb ic nu geboden datmen dien menschen verbieden sal de stadt te timmeren/ ende verbieden datter voorts niet meer gemaect en worde/ ende oot dat sy niet vele voorts en gaē/ waer wt quaethedē comen/ also dat den coningē quelinge aengebracht sonde worden. Als dan dit gelesen was dat van den Coninc Artaxerxes geschreuen was so zijn Rathimus/eñ Sabellius de schrijuer/eñ die met hen gestelt waren t'samen vergadert/eñ haestelic gecomen in Jerusalem met peerde volck eñ een schare/eñ eenen hoop volcs/ eñ begonsten de timmerende lieden te verbiedē eñ sy hielen op van de timmeragie des tempels in Jerusalem totten tweeden iare van Da-

rius den Coninck van Persen.

Hoe de Coninck Darius sijn vorsten een groot auontmael sticht, int welc de dry ſconincs bewaerders vraghe elck een vraghe, ende van de eerste, de welcke is de sterckte des wijns.

Dat iij. Capittel.

A DE Coninck Darius heeft een groot auontmael ghehouden alle sijnen dienstknechten ende alle dē regeerders van Meden ende Persen ende allen die purpuren cleederen droegen ende den rechteren ende raetsheeren ende drossaten onder hem van Indiē aen tot Ethiophien toe hondert ende seuenentwintich lantschappen. Ende doen sy geten ende gedroncken hadden ende verlaet wederom gingen doen is Darius de Coninck opgegaen in sijn slaepcanter ende heeft geslapen ende is ontspronghen. Doen hebbē de dry iongelingen des lichaēs bewaerders die des coninc lichaem bewaerden geseyt d'een totten anderen: Laet elc van ons seggen een wtnemende wijs woort ende soo wiens woort dat blijcken sal wijser te wesen dan des anders dien sal Darius de Coninc geuē groote gauen als te mogē met purpur gecleedt zijn ende wt gout te drincken ende op gout te slapen ende te rijden op eenen wagen met eenen gouden toom ende eenen costelicken witte lijnen hoet ende eenen halsbant om sijnē hals te draB gē ende op de tweede plaetse sal hy sittē naest Darium om sijnder wijsheyt wille ende hy sal Darius mage geheeten worden. Doē hebben sy elc haerlieder woort geschreuen ende toeghesegelt ende gheleyt onder dat oorcussen van Darius den coninc ende sy hebben geseyt: Als de Coninc opstaen sal so sullen wy hem ons geschriften geuen ende so wat de Coninc vonnissen sal vanden dryen ende de regeerders van Persen dat sijn woort het wijste is dien sal de victorie gegeuen worden also dat beschreuen is. De eene heeft geschreuen: Den wijn is sterck. De ander heeft gheschreuen: De Coninck is stercker.

De derde heeft geschreuen: De vrouwen zijn stercker. Maer bouen al so verwint de L waerheyt. Ende doen de Coninc opgestaen was so hebben sy hare schriften genomen ende hem die gegeuen ende hy heeftse gelesen.

Ende sendende hy heeft geroepen alle de regeerders van Persen ende die van Meden ende die purpuren cleederē droegen ende de rechteren ende drossaten ende sy zijn inden raet geseten ende de schriftueren zijn voorhenliedē gelesen ende hy seyde: Roept de ionghelingen ende sy sullen haerlieder woorden wtleggen. Ende sy zijn geroepen ende binnen gecomen. Ende hy seyde henlieden: Berecht ons van t'ghene datter geschreuen is. Ende d'eerste heeft begonst die gheseyt hadde van de sterckheyt des wijns ende hy heeft geseyt: O ghy mannen hoe māchtich is den wijn ouer alle de menschen die dien drincken Hy brengt t'verstāt in dolinge. Item hy maect des Coninc ende des weesen gedachte ydel/ D Item der knechtē ende der geender die dry zijn der armen ende der rycken ende alle herte bekeert hy tot vrijheyt ende blijschap ende hy en dēct op geen droefheyt noch schult ende alle inwendige ghedachten des herten maect hy eerlic ende hy en denct niet op dē coninc oft werhouderen ende het doet alle dingen by ponden spreken. Ende sy en dencken niet (als sy ghedroncken hebben) op vrientschap oft op broederschap. Maer niet lange daer na nemen sy swaerden ende als sy van den wijn ontcomen zijn ende opghestaen so en zijn sy niet gedachtich van t'ghene dat sy ghedaen hebben. O ghy mannen en gaet den wijn niet te bouē: wie dēct also te doē? Ende dit geseyt hebbende hy heeft geswegen.

Hier wordt betoocht de excellente sterckte des Conincs, der vrouwē ende des waerheyts, maer de waerheyt dē prijs hebbende, Darius gheeft wederom ter bede van Zorobabel de heylige vaten, ende Darius schrijft daermen den Ioden geuen soude gelt om den tempel op te makene.

Dat iij. Capittel.

ENde de nauolgende begonste te seggen/ A die geseyt hadde van de sterckheyt des Coninc: O ghy mannen/ en gaen de menschen niet te bouen/ de welcke de aerde/ ende de zee besitten/ ende alle dat daer in is? Ende de Coninc gaet die al te bouē/ ende hy heeft heerschappije ouer alle menschē ende al dat hy henlieden seyt dat doen sy/ Ende ist dat hyse sendt tot de orloochs mannē so gaen sy derwaerts/ ende sy worpen te neder bergen ende mueren ende torren/ Sy wordē doot geslagē/ ende slaen oock doot/ ende des conincks woort en laten sy niet/ want ist dat sy verwinnē so brēgen sy den coninc alle dat sy gerooft hebbē.

Desgelycx ooc alle d'ādere ende alle die niet en strijden noch en vechten/ maer bouwen de aerde als sy weder maeyen/ so brengē sy den Coninc tribuyten/ ende hy een alleen ist dat hy seyt slaet doot/ so slaen sy doot/ seyt hy vergheeft so vergeuen sy/ seyt hy slaet/ so slaen sy seyt hy verdijft/ so verdijuen sy/ seyt hy timmert/ soo timmeren sy/ seyt hy houwet af/ soo houwen sy af/ seyt hy plant/ so planten sy/ ende alle t'volck/ ende de machtighe zijn hem onderdanich/ ende daer en bouen soo sit hy ter tafelen ende drinckt/ ende slaept. Maer dese bewaren hem rontsomme/ ende sy en mogen niet gaen elck ende doen hare wercken/ maer met eenen segghen zijn sy hem onderdanich. Ghy mannen hoe en B gaet de Coninc niet te bouen/ die alsoo vermaert wordt? Ende hy heeft geswegen. De derde die geseyt hadde van de vrouwen/ ende van de waerheyt/ (dese is Zorababel) heeft begonst te spreken: Ghy mannen de Coninck en is niet groot/ ende veel menschen/ noch den wijn en gaet niet te bouen/ wie ist dan die heerschappije ouer dese heeft? Ende hebben de vrouwen niet den coninck ghebaert/ ende alle t'volc/ dat heerschappie heeft ouer de zee/ ende ouer d'aerde/ ende sy zijn wt de vrouwen geboren ende sy hebbense opgenoedt die de wijngaerdē geplant hebben daer den wijn wt gemaect wordt? Ende sy maken de cierlycke cleederen van allen menschen/ ende sy maken den menschen glorie ende de menschen en moghen van de vrouwen niet ghescheyden worden. Ist dat sy vergadert hebben gout/ ende silver/ ende alle

schoone

schoone dinghen / en dat sy sien een vrouwe van goeder geschictheyt / en goeder gedaenten / so verlaten sy alle dese dinghen / ende
" mercken op haer / en met gapenden monde aensien sy haer / en sy lockense meer aen dan gout en siluer en alle costelicke dinge. Een
" man verlaet synen vader die hem opgenoet heeft / en syn landtschap / en hy versaemt hem
L met de vrouwe. En metter vrouwe ver-
" maect hy syn siele / en hy en gedenct syns vaders noch moeders noch lantschaps. En
" hier wt moet ghi weten / dat de vrouwe heerschappije ouer v hebben. En rouwet v niet?
En de mensche neemt syn swoert ende hi
" gaet op den weeh om diefte te doen en doot-slaghen / en te varen ouer de zee / en vloeden /
en hy siet eenen leeuw / en hy gaet in de duysternissen. En als hy diefte gedaen heeft en
" bedroch / en rouuen / so brengt hy dat synder beminder vrouwen. En noch soo bemint
" een man syn huysvrouwe meer dan synen vader ofte moeder. En veel isser ontsinnich
" geworden om harer huysvrouwen wille / en syn slauen gheworden om haren wille / en
" daer isser veel verdoruen / en den hals afgesteken / en hebben gesondicht om de vrouwe.
En nu gelooft my / de coninck is groot in
" syn machticheyt / want alle de lantschappen ontsien hem aen te tasten. Nochtans sach
" ick Apemen Bezacis dochter des wonderlicke Conincs concubine / sittende by den Coninck aen syn rechte syde / en nemende de
" croone vā des conincs hooft / en stellende die op haer seluen / en met haer palmen vander
D slincker hant sloech sy den coninck. Ende
" daer en bouen so aensach hy haer met openē mont / en ist dat sy op hem lacht soo lacht hy / want ist dat sy op hē verbolgen is / so smeect hy haer / tot dat hy weder versoent wort ter gracien. O mannen / waerom en zyn de
" vrouwen niet sterckere? Groot is de aerde / en hooge is den hemel wie maect dese? En
" doen sagen de coninc en die met purpur gecleedt waren op malcanderen ende hy heeft begonst te spreken vā de waerheyt. O ghi
" mannen / en zyn de vrouwen niet sterc? De aerde is groot en den hemel is hooge / en dē snellen loop der sonnē keert rontsomme den hemel tot in syn plaetse op eenen dach / En
" is hy niet groot dadich / die dese dingē doet? en en is de waerheyt niet groot / en stercker houen al? Alle aertrijc aenroept de waer-
" heyt / en den hemel gebenedijt die ooc / en alle de wercken worden beroert / en beuen vooz de waerheyt / en met haer en is niet onrechtveerdich. Den wijn is onrechtveerdich /
" onrechtveerdich is de Coninc / onrechtveerdich zyn de vrouwen / onrechtveerdich zyn alle de kinderen der menschen / en onrechtveerdich zyn alle haerlieder wercken / en in henlieden en is de waerheyt niet / en in haer onrechtveerdicheydt sullen sy vergaen /
E en de waerheyt blijft en werdt stercker en
" leeft / en duert in de eewen der eewen. By
" haer en is gheen wtnemen der persoonen / noch onderscheydt / maer sy doet een yegelic dat rechtveerdich is / den onrechtveerdigen ooc en den boosen / en sy crijgen alle goeder-
" tierlick behaghen in haer wercken. En in haer vonnisse en is niet onrechtveerdichs / maer sterckheyt / en regnacie / en macht ende maiesteyt van allen tyden. Gebenedijt zy de
" Godt der waerheyt. Ende hy hiel op van spreke. En alle t'volck riep en seyde: Groot
" is de waerheyt / en sy verwint. Doen seyde de Coninc tot hem: Begheert ist dat ghy yet meer wilt dan de dingen die geschreuen zyn / en ick salt v geuen / na dat ghy beuonden zyt wyser dā v naeste / en ghy sult aldernaest my sitten / en myn mage genoemt worden.
" Doen heeft hy den Coninck geseyt: Ghedenckt uwer beloften die ghy beloeft hebt / Jerusalem te timmeren / op den dach doen
" ghy dat conincryck ontfingt: en alle de vaten die genomen zyn wt Jerusalem / wederō te senden / de welcke Cyrus wtghescheyden heeft doen hy Babylonie verloech en wilde die daer wederom senden. En ghi hebt
" beloeft den tempel te timmeren den welckē de Idumeen verbrant hebben doen Judeen
" vandē Chaldeen verdoruen worde. Ende nu dit is t'gene dat ic eyschte heere / en dat ic begheere / dat is v maiesteyt dat te vā v versoecke / dat ghi doet de belofte die ghi beloeft hebt den Coninc des hemels wt uwē mon- F
" de. Doen stont de coninc Darius op ende custe hem / en hy heeft brieuen geschreuen tot allen den Rentmeesters / en Drossaten / en die met purpur gecleedt waren / dat sy hem souden geleyden en die met hem waren alle die opwaerts reysden om Jerusalem te timme-
" ren. En alle den ouerstē die in Syrien / en Phenicen / en in Libano warē / heeft hi brieuē geschreuen dat sy Cederen houtē soudē doen trecken vā Libanus bosch tot in Jerusalem / op dat sy de stadt daer mede timmerē soudē.
" En hy heeft geschreuē alle den Joden die wt syn coninckryc optrockē int Joodtsche lant om vrijheyt / dat gheen machtige / noch wethouderen / noch drossaten aen haerlieder doren comen en souden / en dat alle d'landtschap dat sy beseten hadden / soude tribuyt vry zyn / En dat de Idumeen souden verlaten de casteelen der Joden die sy ingenomē
" hebben / en datmen totter timmeringhen des tempels soude geuen alle iaren twintich talenten / op dat diē voltimmert soude zyn /
" en datmen op den heyligen outaer sonde brantofferandē verbrandē dagelyes / also sy t'gebodt hebbē / datmē noch ander thien talenten offeren soude alle iare / en allen den
" genē die vā Babylonie gaen om de stadt te stichten / dat sy soudē vrijheyt hebbē / so wel sy als hare kinderē / en alle de priesteren die
" voorgaen. En hy heeft ooc geschreuen de G groothcyt / en dat heylich cleet heeft hy doen
" geuen daer sy mede dienen souden / en hy heeft geschreuen datmen den Leuiten geuen soude datter geboden is / tot op den dach dat het huys sal volmaect zyn / en Jerusalem op
" getimmert / en alle den genen die de stadt bewaerden / schreef hy datmen gheuen sonde

deelen/ eñ soudyc. Eñ hy heeft alle de vatē die Cyrus wtgescheyden hadde/ laten gaen: eñ alle dat Cyrus geseyt hadde/ heeft hy ooc beuolen datmen doen sonde eñ sendē in Jerusalem. Eñ doen de ionghelinck voorts gereyst was/ so heeft hy opheffende syn aensicht na Jerusalem gebenedyt den Coninck des hemels/ eñ geseyt: Uā v is de verwinninge eñ van v is de wysheyt eñ claerheyt. Eñ ick ben v knecht/ Gebenedyt zydy die my wysheyt gegeuen hebt eñ v sal ick belyden/ O Heere Godt onser vaderen. Eñ hy heeft de brieuen ghenomen/ eñ is gereyst in Babylonien/ eñ hy is comē eñ heuet alle synen broeders ghebootschapt die in Babylonien waren: eñ sy hebbē haerder vaderen Godt ghebenedyt/ om dat hy henlieden gegheuen heeft verlossinghe eñ vermakinghe/ dat sy opwaerts reysen soudē eñ timmeren Jerusalem eñ den tempel/ waer in dat synen naem ghenoemt is/ eñ sy hebben henlieden hooghelick verblyt met muyckspelen ende vreughden seuen daghen lanck.

Hier worden sy verhaelt die van Babylon na Ierusalem treckem ende hoe henlieden het werck des tempels eenighen tydt belet wordt.

Dat v. Capittel.

1. Esd. 2. a. r. MAer hier na zyn gecoren de Princen der dorpen/ dat sy opgaen souden by hare huysen eñ familien eñ hen huysvrouwen eñ haerlieder sonen eñ dochteren eñ haerlieder knechten eñ dienstvrouwen eñ haer beestē. Eñ Darius de Coninck heeft t'samē met henlieden gesondē duysent ruyters te peerde/ tot datse die gheleydt hadden in Jerusalem met vrede/ ende met muyckspelen ende tamboeren/ eñ fluyten/ eñ alle haerlieder broeders waren spelende/ eñ hy heeftse doen opgaen te samen met henlieden. Eñ dit zyn de namen der mannen die opghegaen zyn by haren dorpen in de geslachten eñ totten deele van haerder heerschappyen. De Priesterē/ De sonē vā Phinees Aarons sone/ Jesus Josedecs sone/ Joacim de sone Zorobabel/ des soōs Salatiel vā Dauids huys/ wt Phares geslachte wt den stam vā Juda/ die gesproken heeft onder Dario den coninck vā Persen wonderlicke woorden/ int tweede iaer vā synen coninckryck/ in d'eerste 1. Esd. 2. a. r. maent Nisan. Eñ dit zyn sy die opgegaen 1. Esd. 7. b. 6. zyn vandē Joodtschen lande wt de gheuangenisse der ouervoeringhen/ de welcke Nabuchodonosor de coninck van Babylonien ouerghevoert hadde in Babylonien eñ zyn wedergekeert in Jerusalem/ eñ sy hebben verlocht een deel des Joodtschē lants/ elc syn stadt die gecomē warē met Zorobabel eñ Jesu/ Nehemias/ Areores/ Elmeo/ Emmanio/ Mardocheo/ Beelsuro/ Mechplatochor/ Olioro/ Emmonia cē vā harē Princē. Eñ t'getal vā harē geslachtē wt harē hooft mannē: De kinderen Phares twee duysent hondert tweentseuētich/ De kinderē Ares dry duysent/ hōdert seuenen vyftich. De kinderen Pheino hōdert tweēveertich/ Onder de kinderen Jesu eñ Joabes duysent dry hondert twee/ De kinderē Demn/ twee duysent vierhōdert tseuētich/ De kinderē Chozaba twee hondert vyf/ De kinderen Banica/ hondert achtentsestich/ De kinderen Bebech/ vier hondert dry. De kinderen van Archab/ vier hondert seuenentwintich/ De kinderen Chan/ seuenendertich/ De kinderē Sozoai/ twee duysent seuenentsestich/ De kinderen Adin/ vier hondert eenentsestich/ De kinderen Aderecus/ hondert achte/ De kinderē Ciaso eñ Zelas/ hondert seuen/ De kinderē Azoroc/ vier hondert negen eñ dertich/ De kinderē Jedarbone/ hondert tweendertich/ De kinderen Ananie/ hondert dertich/ De kinderen Asoni neghentich/ De kinderen Marsar/ vierhōdert tweentwintich/ De kinderen Zabarus/ vyfennegentich/ De kinderen Depolemon/ hondert dryentwintich/ De kinderen Nepopas/ vyfenvyftich/ De kinderen Hechanathus/ hondert achtenvyfvyftich/ De kinderen Cebethanus/ hondert tweendertich/ De kinderen van Crearpatros/ die Enocadics eñ Modic waren vierhondert dryentwintich/ Die wt Gramas eñ Gabea waren hondert eenentwintich/ Die wt Besselon eñ Teagge/ warē vyfentsestich/ Die wt Bastaro ware hondert tweentwintich/ Die wt Bechenobes/ vyfē vyftich/ De kinderen van Liptis hondert vyfenvyftich/ De kinderen Labonni/ dryhondert seuenenvyftich/ De kinderen Sichem/ dryhondert tseuētich/ De kinderē Suadon eñ Thomus/ dry hondert achtentseuentich/ De kinderē Ericus/ tweeduysent hōdert vyfenveertich/ De kinderē Anaas/ dry hondert tseuentich. Priesteren/ De kinderen van Jeddus/ De kinderen Euther/ De kinderen Gliasib/ dry hondert tweentseuentich/ De kinderē Emerus/ tweehondert tweenvyftich/ De kinderen Phalury/ dryhondert seuenenvyftich/ De kinderen Carec/ tweehondert seuenentwintich. De Leuiten/ De kinderen Jesu in Caduhel eñ Bamis/ eñ Serebias eñ Edias/ vierentseuentich/ alle t'ghetal van dat twaelfste iaer/ was dertich duysent vierhondert tweentsestich. Alle de tellinge der sonen eñ dochteren ende huysvrouwen was veertich duysent tweehondert tweenveertich/ De kinderen der Priesteren die inden tempel songen/ De kinderen Asaph hondert achtentwintich. Maer de doorwaerders/ de kinderen Esmenni/ De kinderen Azer/ De kinderen Amon/ De kinderen Accuba/ Topa/ De kinderen Tobi/ alle hondert negenendertich. De Priesters inden tempel dienende/ De kinderen Sel/ De kinderen Gaspha/ De kinderē Tobloch/ De kinderen Carie/ De kinderen Su/ De kinderen Hellu/ De kinderen Labana/ De kinderen Armatha/ De kinderen Accub/ De kinderen Utha/ De kinderen Certha/ De kinderen Aggab/ De kinderen Obal/ De kinderen Anani/ De kinderen Canna/ De kinderen Geddu/ De kinderen Au/ De kinderen Badin/ De kinderen Desanon/ De kinderen Nachoba/ De kinderen Caseba/ De kinderen Gaze/ De kinderen Ozui/ De kinde-

kinderen Simone / De kinderen Attre / De kinderē Hasten/de kinderē Asiana/De kinkeren Manei/De kinderē Nasissim/De kinderen Accusu/De kinderen Agista/ De kinderen Azui/ De kinderen Fauon/ de kinderen Phalalon/ De kinderen Meedda/De kinderē Phusa/De kinderē Carre / De kinderen Barcus/ De kinderē Sarec/ De kinderen Coesi/De kinderē Nasith/De kinderē Agisti/De kinderē Pedon/ Salomon syn kinderē/De kinderē Asophot / De kinderen Phazida/De kinderē Leli/ De kinderē Dedon/ De kinderen Gaddahel / De kinderen Sephegi/ De kinderen Aggia/ De kinderē Sacharetb/De kinderē Sabbathen/ De kinderen Caroneth/ De kinderen Malsith/De kinderē Ame/ De kinderen Salus/ De kinderen Addus/De kinderē Suba/De kinderen Cura/De kinderē Nahotis/ De kinderē Phalphat/ De kinderē Malmon: alle den geheylichden dienende / eñ Salomons dienaers/ vier houdert twcentachtentich. Dit zyn de kinderen die opgegaen zyn vā Thelmela/ Thelharsa: hen Princen waren Carmellan eñ Careth: eñ sy en consten henlieden steden niet genoemen eñ hare geslachten/hoe dat sy wt Israhel zyn/ De kinderen Dalari/De kinderē Tubal/De kinderē Nechodaici/ wt den Priesters die t'priesterschap bedienden/ eñ niet gheuonden en zyn de kinderē Obia/ De kinderen Achilos/ De kinderen Addin/die een huysvrouwe genomen heeft wt de dochteren Phargelen/ eñ sy zyn na synen naem genoemt/eñ de schrifture van deser geslachte is gesocht indē register/ eñ en is niet genonden/eñ t'is henlieden verboden het priesterschap te bedienen.

Eñ Nehemias eñ Asthatas hebben henlieden geseyt/dat sy vā dat heylige niet mede deelen en soudē/ tot datter een geleert ouerste Priester opstae ter vertooninghen eñ ter waerheyt. Eñ alle die van Israhel (wtgenomen de knechten eñ dienstvrouwē) waren tweenveertich duysent/ dry hōdert veertich/

Hare knechten eñ dienstvrouwen / seuen duysent/ dry hondert/seuen eñ dertich/Sanghers eñ sanghersse twee hondert vyfentiestich. De kemelen waren vier hondert vyfendertich. De peerdē seuen duysent selsendertich. De muylen twee hondert duysent vyfenveertich. Lastdragende eselen vyf duysent/vyfentwintich. Eñ vā haré ouersten doorde dorpen doen sy inden tempel Gods quamen die in Jerusalē was/hebben beloeft te vernieuwen/ eñ op te rechten den tempel op syn plaetse/na haré macht: ende totten heyligē tempel indē schat der werckē te geuē twaelf duysent pondē gouts/ eñ vyf duysent pondē siluers / eñ hondert priesterlicke cleederē. Eñ de priesters eñ Leuiten/ die vanden volcke wt waren gegaē/ woonden in Jerusalem eñ int lant/eñ de heylighe sangers/eñ doorwaerders/eñ alle Israhel in hare lantschappē. Eñ als nakende was de seuenste maent/eñ doen de kinderē vā Israhel elcke in hare dingē waren/so zyn sy eendrachtelick t'samen comen int voorhof dat daer was voor de Oostdore. Ende Jesus Josedecs sone/eñ syn broederen priesteren/ eñ Zorobabel Salatiels sone/eñ desens broeders staende hebbē den outaer bereyt/ dat sy daer op soudē offerē heel brantofferandē/ na t'ghene dat int boeck van Moyses des menschen Gods ghescreuen is. Eñ daer zynder ooc vergadert vā andere nacien des lants/eñ alle de liedē des landts hebben de sanctuarie opgericht in syn plaetse/ eñ sy offerden slachofferanden eñ brantofferanden den Heere des morgenstonts. Eñ sy hielē t'hoochtyt der louerternte/eñ den feestdach/ gelyck dat geboden is in de Wet/ eñ alle dage sacrificien gelyc dat van noode was: eñ na desen/de ingestelte offerandē/ eñ de slachofferanden der Sabbathen eñ der nieuwer maenden/eñ alle der geheylichder feestdagē.

Eñ also vele alsser dē Heere geloefte deden van de nieuwe mane der seuēster maēt hebben begonst Gode slachofferanden te offeren/ eñ den tēpel des Heeren en was noch niet opgetimmert. Eñ sy hebbē den steenhouders eñ den timmerlieden gelt gegeuē/ eñ dranc eñ spyse met blyschap. Eñ sy hebben kerren gegeuen dien van Sydonien eñ Tyrien/dat sy henliedē ouervoerē soudē vā Libano Cederē balckē/eñ dat sy vlotē soudē makē tot in de hauene vā Joppe/na t'gebot dat henliedē gescreuen was vā Cyrus den coninc vā Persen. Eñ int tweede iaer comende indē tempel Gods in Jerusalem/ in de tweede maent heeft begonst Zorobabel Salathiels sone/ eñ Josue de sone Josedec/ eñ hen broeders/eñ de Priesters eñ Leuiten/ eñ alle die comen waren van de ghevangenisse tot in Jerusalem/ eñ sy hebben ghefondeert den tempel Gods in de nieuwe mane van de tweede maent des tweeden iaers/nae dat sy int Joodtsche lant eñ Jerusalem gecomen waren. Eñ sy hebbē de Leuiten vā twintich iaren gestelt op de wercken des Heerē. Eñ Jesus/eñ syn sone/eñ alle syn broeders de Leuiten stondē met eendrachticheyt/ ende de volbrengers der wet/ doende de wercken in dat huys des Heerē.

Eñ de Priesters stondē gecleet met priesterlick habyt/ eñ met trompetten/eñ de Leuiten Asaphs sonen/ hebbende cimbalē/ eñ t'samen den Heere louende/ eñ ghebenedydende/na de wyse van Dauid den Coninck van Israhel. Eñ sy songen den Heere eenen loflanck/ want syn soetichеyt eñ eere is inder ewicheyt ouer alle Israhel. Eñ alle dat volck blies met trompetten/eñ riep met luyder stemmē/t'samen louende den Heere int verweckē vā dat huys Gods. Eñ daer isser comē wt de Priesterē eñ Leuitē/ eñ vāden ouerstē ouders na de dorpē/ die t'voorleden huys gesien haddē/ tot des huys timmeringe/met een geroep eñ groot geschrey/ eñ veel met trompettē/eñ grooter blyschappen/ also dat t'volc de trompetten niet en hoorde om dat geschrey des volcs. want de schare was met trompettē spelende heerlic/

also dattet verre gehoort worde. Ende de
vyandē der geslachtē vā Juda ēn Beniamin
hebbent gehoort ēn zyn gecomē om te we-
ten wat gelyt der trompettē dat dit was.
Ēn sy hebben bekent dat die vander ge-
nangenissen op timmerden den tempel den
Heere den Godt van Israhel. Ēn sy co-
mende by Zorobabel ende Jesum de overste
der dorpen/hebben tot henlieden geseyt: wy
sullen t'samen met v lieden timmerē/ wāt
wy hebbē oec desgelycks uwen Heere ghe-
hoort/ēn wy wandelen t'samen vā de dagen
Asbazareths des Conincs van Assyrien/die
ons hier over gebracht heeft. Ēn Zorobā-
bel ēn Jesus/ēn de Princen der familiē heb-
den tot henliedē geseyt: T'en behoort niet
dat ghy ēn wy t'huys ons Gods timmeren
souden/want wy sullen alleen timmerē den
Heere van Israhel na t'gene dat ons gebo-
dē heeft Cyrus de coninc vā Persen. Maer
de Heydenen des landts overvallende de
ghene die int Joodtsche landt waren/ēn op-
sichtende d'werc der timmeringen/ēn lagen
ēn volc daer toe brengende/hebben henliedē
verboden te timmeren/ ēn doende oploo-
pen hebben sy belet dattet werck niet vol-
bracht en soude wordē alle den tyt des leuēs
van Cyrus den Coninc van Persen/ende sy
hebben de timmeringhe verstrocken twee
iaren lanck/tot dat tyck van Darius.

De Ioden timmeren den tempel Gods door het consent van Darius. Dat vj. Capittel.

A Maer int tweede iaer des coninckrijcs vā
1.Esd.5.a.1. Darius/so heeft ghepropheteert Aggeus/ēn Zacharias de sone vā Addin de pro-
pheten in Judeen ēn Jerusalem indē naem
des Gods van Israhel op henliedē. Doen
hebbē Zorobabel Salathiels sone ēn Jesus
Josedecs sonen staende begonst te timmerē
dat huys des Heeren welc te Jerusalem is:
doen de propheten des Heeren by henlie-
den waren/ende henlieden hielpē. Maer in
dien selven tyde is tot henlieden comen Si-
sennes de onderconinc van Syrien/ēn Phe-
nicen/ēn Satrabuzanes/ēn syn ghesellen/ēn
hebben henlieden gheseyt: wt wiēs beuel
timmert ghy dit huys/ēn dit dack/ende vol-
maect alle dese andere dingē/ēn wie zyn de-
se timmermeesters? Ēn de ouders der Jo-
den die wter gevangenisse comē warē had-
den gracie vandē Heere/als dat verstoet ge-
daen was/ ēn sy en zyn niet belet geweest
te timmeren/tot dat Dario van allen desen
dingen kennisse gedaen was/ēn dat de ant-
woorde ontfanghen worde. Dat inhoudt
des briefs welck sy Dario sondē: Sisennes
de onderconinc van Syrien ēn Phenicen ēn
Satrabuzanes/ēn syn medegesellen overste
in Syrien ēn Phenicen/Dario den coninck
salicheyt: Alle dingen moeten kenlick zyn
onsen heere den conine/ dat als wy ghegaen
zyn in dat Joodtsche lantschap/ēn wy comen
waren in Jerusalem/ so hebben wy gevon-
den sommige die daer timmerden dat groot
B huys Gods/ ēn den tempel van ghebou-
wen ēn groote steenen/ ēn vā costelicke ma-
terie in de mueren/ ēn dat de werckē neer-
stelic gedaen worden/ēn voortganc ēn voor-
spoet haddē in hare handē/ ēn dat met alder
glorien seer neerstelic voldoen wort. Doē
vraechdē wy de ouders seggēde: Door wiēs
gehengē timmert ghy dat huys/ēn fundeert
ghy dese wercken? Ēn daerom vraechden
wyt henlieden/ dat wy v souden laten we-
ten de mannen ēn de oversten/ēn wy eysch-
ten van henlieden de namen der oversten in
geschrifte. Ēn sy antwoordē ons/seggēde:
Wy zyn des Heeren knechten die hemel ēn
aerde gemaect heeft/ ēn dit huys worde ge
timmert voor veel deser iaren van eenen
grooten ēn seer stercken coninc van Israel/
ēn is volbracht. Ēn om dat ons vaderen
waren verstoorende ēn ghesondicht hadden
tegē Godt van Israhel so heeft hy die gele-
vert in de handē Nabuchodonosors vā Ba
bylonien des conincs vandē Chaldeen/ ēn
dit huys brekēde hebbē sy verbrant/ēn t'volc
hebben sy gevangen geleyt in Babylonien.
Maer int eerste iaer als Cyrus de coninc
van Babilonien regneerde/ so heeft Cyrus
de coninc geschreven datmen dit huys tim-
meren soude/ ēn de heylighe vaten goudē
ēn silverē/ welc Nabuchodonosor gedragen
hadde wt den huyse dat te Jerusalem is ēn
hadde die geheylicht in synen tempel/ heeft
wederom wtgehaelt Cyrus de Coninc wt
den tempel die in Babilonië was/ēn sy zyn
gelevert Zorobabel ēn Salmanasaro dē on-
derconinc/ ēn henlieden is geboden dat sy
dese vaten souden offeren ēn wederom stel-
len inden tempel die te Jerusalem was/ ēn
dat sy dien tempel Gods optimmerē soudē C
op syn plaetse. Doē leyde Salmanasarus
de fundamenten van des Heerē huys/ welc
in Jerusalē is/ēn van doen tot nu toe wort
dit getimmert/ēn ten is noch niet volbracht
Nu hierom duncket v goet o coninc so laet
ondersoecken inde coninclicke librariē Cyri
des conincs die in Babyloniē syn/ ēn ist dat
bevonden wort/ dat by rade van Cyrus den
Coninc begonst is de timmeringe van des
Heeren huys dat te Jerusalem is/ēn dattet
vā onsen heere den coninc geordeelt wort/so
schryve hy ons hier af. Doen heeft Darius
de coninc doen soecken in de librarien/ ende
daer is vonden in de stadt Ecbathanis/ de
welcke is int midden des lants/een plaetse/
daer dese dingen in geschreven waren. Int 1.Esd.6.a.1.
eerste iaer als Cyrus regneerde/ so heeft de
Coninc Cyrus bevolen/datmē soude optim
meren het huys des Heeren d'welc in Jeru
salem is/daer sy met een eewich vier sacrifi-
cie deden/ welcs huys hoochde sal wesen
van thien cubitus/ ēn de wydde van tsestich
cubitus/ viercantich met dry ryen vā gehou
wen steenen/ ēn met een overghewelft werc
vā des lāts hout/ēn met een nieuwe wtgaē-
de timmeringe/ēn datmē de costen soude ge-
ven vā Cyrus des conincs huys/ ēn de hey
lige vatē vā des Heerē huys/so wel de gul-
dē als de silverē de welcke Nabuchodonosor
ghehaelt heeft wt des Heeren huys dat te

Jeru-

Jerusalem is daer sy gestelt waren / dat die
D daer weder gestelt souden worden. Eñ hi
heeft Silennen den onderconinc vã Syrien
eñ Phenicen eñ Satrabuzanẽ / eñ synẽ gesel-
len die oerste ghestelt waren in Syrien eñ
Phenicen / geboden dat sy besorgen souden /
eñ henlieden onthoudẽ vander selver plaet-
sen. Eñ ick heb beuolen datment gheheel
soude timmeren / eñ ick heb voorsien dat sy
henlieden helpen souden die van de geuan-
gheniſſe der Joden zyn / tot dat den tempel
van des Heeren huys heel volmaect ware.
Eñ datmen vã de schattinge der tributytẽ
vã Celesyrien eñ Phenicen neerstelick ghe-
uen soude een somme dien menschẽ tot des
Heeren sacrificie / te wetẽ Zorobabel den o-
ersten hooftman / tot stieren eñ rammen eñ
lammeren / desgelycks ooc terwe / eñ sout /
eñ wyn eñ olie gestadelick / allen iaren ghe-
lyck dat de Priesterẽ die in Jerusalem zyn /
segghen sullen datter verdaen wordt sonder
eenich vertreck / op dat de spysofferanden
mogen geoffert worden den hoochstẽ Godt
voor den coninck eñ syn kinderen / eñ dat sy
bidden mogẽ voor haerlieder leuẽ / eñ dat-
men laet vercondigẽ so wie yet ouertreden
vã t'gene dat hier geschreuen is oft versma-
den / datmẽ sal nemẽ een hout vã synẽ eygen
houtẽ eñ hem daer aen hangẽ / eñ de goeden
vã dien den coninc toeschryuẽ. Dacrom de
Heere (wiẽs name daer aengeroepẽ is) ver-
dryue ooc alle Coningen eñ volckẽ die hare
hant wtreyckẽ om te verbieden / oft quaet te
doẽ diẽ huyse des Heerẽ / d'welc in Jerusalẽ
is. Jc Darius de coninc hebbe beuolẽ dat-
ter na desen seer neerstelick gedaen worde.

Hoe dat den tempel Gods gheslicht zijnde ghewijdt wordt, ende hoe daermen dart inne houdt de feeste der ongheheefder brooden.

Dat vij. Capittel.

A DOen waren Silennes de onderconinck
1.Esd.c.13. van Celesyrien / eñ Phenicen / eñ Satra
buzanes eñ syn medegheselleñ gehoorsaem
den dingen die van Dario den coninck be-
uolen waren / eñ beschicte de heylige wer-
cken seer neerstelick medewerckende met de
ouders der Joden / de Princen van Syrien /
eñ de heylige wercken hebben voorspoet
gehadt / doen daer propheteerde Aggeus eñ
Zacharias de Propheten. Eñ sy hebbent al
volmaect door t'gebot des Heerẽ des Gods
B vã Israhel / eñ wt dẽ raet vã Cyrus / Darius /
eñ Artaxerxes des conincs vã Persen. Eñ
ons huys is volmaect geweest tot dẽ dryen-
twintichsten dach der maent Adar int seste
iaer Darij des conincs / eñ de kinderen vã
Israhel eñ de Priesters / eñ Leuiten / ende de
andere / die wter geuangeniſſen waren / die
daer toe gestelt zyn hebben gedaen na t'ge-
ne datter geschreuẽ is int boec vã Moyses.
Eñ sy hebben gheoffert tot de wydinghe
van des Heerẽ tempel / hondert varrẽ / twee
hondert rammen / vier hondert lammeren /
ende tweelf bocken voor de sonden van
gheheel Israhel / nae het ghetal der geslach-
C ten vã Israhel. Eñ de Priesteren der Le-
niten stonden met priesterlicke cleederen by
ghe-

ghe-

geslachten / ouer alle de wercken des Hee-
ren des Gods vã Israhel / na Moyses boec /
" eñ de doorwaerders aen elcke doze. Ende
de kinderen van Israhel hebben dat Phase
gehouden metten ghenen die wter gheuan-
genisſen warẽ op de veerthienste mane der
eerster maent / als de Priesters eñ Leuiten
" gheheylicht waren. Alle de kinderen der
gheuangeniſſen en waren niet t'samen ghe-
heylicht / want de Leuiten worden t'samen
" geheylicht. Eñ alle de kinderen der ghe- D
uangeniſſen hebben het Phase ten offer ge-
doot haren broeders den Priesteren / ende
" voor hen selven. Eñ de kinderen van Is-
rahel die wter gheuangeniſſen waren / heb-
bent gheten alle die ouerghebleuen waren
van alle de versmadelicheden der Heydenen
" den Heere soeckende / eñ sy hebben feeste-
lick gehouden den feestdach der ongheheef-
der brooden seuen dagen lanck blyde mael-
tyden houdende int aenschyn des Heeren /
" om dat hy den raedt des Conincks van
Assyrien tot henlieden ghekeert hadde / om
te verstercken haerlieder handẽ tot de wer-
cken des Heeren des Gods van Israhel.

Artaxerxes gheeft Esdre den Priester eenen brief, inhoudẽde de gracien den Joden ghedaen, die van Babylonien tot Ierusalem wederom toghen. Den Priesteren wordt het gout eñ silver ghegheuen, dat sijt inden tempel souden offeren. Esdras bidt totten Heere, verweckende het volck tot penitencie.

Dat viij. Capittel.

NAde na desen / als regneerde Artaxerxes A
de Coninck vã Persen / so is comen Es- 1.Esd.7.a.r.
dras de sone Azarie / des soons Helcie / des
soons Solome / des soõs Sadoc / des soõs
Achitob des soons Ameri / des soons Aza-
hel / des soons Bocci / des soons Abisue / des
soons Phinees / des soons Eleazarus / des
soons Aaron des eerste Priesters. Dese
Esdras is opcomen van Babylonien / doen
hy was schryuer eñ verstandich in de wet
van Moyses / de welcke hem gegeuen is vã-
den Heere den Godt vã Israhel om voorts
te leeren eñ te doen. Eñ de coninck heeft
hem glorie gegeuen om dat hy gracie geuon
den hadde / in alle weerdicheden eñ begeerte
voor syn aensicht. Eñ daer ilder t'samẽ met
hem opgegaen vanden kinderẽ vã Israhel /
eñ vanden Priesters eñ Leuiten / eñ vanden
heyligen sangers des tempels / ende vanden
doorwaerders eñ dienaers des tempels in
Jerusalem. Jnt seuenste iaer doen Arta-
xerxes regneerde in de vyfste maent / welck
was dat seuenste iaer syns rycks / zyn sy (wt
Babylonien gaẽde op de nieuwe mane der
vyfster maent) gecomen in Jerusalem / na
syn ghebodt / na den voorspoet des weechs /
die hen van harẽ Heere gegeuẽ was. Wãt
in dese dingen was Esdras seer geleert / dat
hy niet en soude achterlaten yet van de din-
gen die vandẽ wet des Heeren / eñ vanden
geboden waren / eñ leerende geheel Israhel
alle rechtveerdicheyt eñ recht oordeel. Eñ
comende die Artaxerxes des conincs schry-
turen schreuen / hebbẽ geleuert een geschrift /
d'welck comẽ was vã Artaxerxes dẽ coninc
aen Esdram den Priester eñ leser vã de wet

des Heeren/welcks inhoudt hier na gestelt is: De Conine Artaxerxes Esdre dē Priester eñ leser van des Heeren wet/ salicheyt:

Ick beleefdelick oordeelende in weldaden/ heb beuolen den genen/die wt dat Joodtsche volck eñ vanden Priesteren eñ Leuiten begheeren vrywillichlick met v te gaen in Jerusalem. Hierom so wie begeeren met v te gaen/die laet comen te samen/ eñ reysen also my dat belieft heeft/ eñ mynen seuen vrienden den raetsheeren/ dat sy besoecken mogen t'gene darter gedaē wordt omtrent dat Joodtsche lant eñ Jerusalem/onderhondende gelyck ghy hebt in des Heeren wet/ eñ dat sy de ghiften dragē den Heere den Godt van Israhel/ die ick geloeft hebbe eñ myne vrienden in Jerusalem/ eñ alle t'gout eñ silver dat gevonden sal worden int lantschap vā Babylonien den Heere in Jerusalē daer mede/ het welc gegeuē is voor t'volc indē tempel van haren Heere die in Jerusalē is/ dat dit gout eñ silver mach vergadert worden tot varren/eñ rammen/eñ lammeren/eñ ionge boeskens/ eñ der dingen die daer toe behooren/ dat sy slachofferanden offeren den Heere op den outaer van haren Heere die in Jerusalem is. Eñ al dat ghy met uwen broeders sult willen doen vā dat gout ende silver/ voldoet dat na uwen wille/ nae t'gebot des Heerē ws Gods/ eñ de geheylichde vaten die v gegeuen zyn tot de wercken van dat huys des Heeren ws Gods/ welck in Jerusalem is/ eñ alle d'andere dat v voorcomē sal tot de werckē vā ws Gods tempel/ sul dy geuē vandē coninclickē schat/

als ghy met uwen broederē sult yet willen doen met den goude eñ silvere/ voldoet dat na des Heerē wille. Eñ ic conine Artaxerxes heb voorwaer beuolen den bewaerders der schatkē vā Syrien eñ Phenicen/ dat alle dat Esdras de priester eñ leser vā des Heerē wet schryuē sal/hem neerstelic gegeuē worde tot hondert talentē silvers/desgelycs ooc vā goude/ eñ tot hondert mudden terwē/ eñ tot hondert cruycken wyns/eñ ander dinghen die overvloedich zyn sonder taxe oft mate. Latet al gedaen worden na de wet den alderhoochsten Godt/ datter misschien geen gramschap op en stae int ryck des Coninucks/eñ syns soons/eñ syns soons sonen.

Eñ v lieden wordt geseyt/dat ghy allē den Priesteren eñ Leuiten/eñ den heyligen sangers eñ dienaers vā desen tempel/ende den schryuers vā desen tempel geen tribuyt oft eenige ander schattinge en stelt/ eñ niemant en heb macht henlieden yet aen te tyghen/

Maer ghy Esdra na de wysheyt Gods stelt Rechters eñ pacysmakers/in geheel Syrien eñ Phenicē/ eñ leert alle die ws Gods wet niet en weten/ op dat alle de ghene die de wet sullen overtreden/neerstelick ghecastyt worden/t'zy metter doot/ t'zy met pyninge/ t'zy ooc door schattinge van ghelde oft door wtbanninge. Eñ Esdras de schryuer heeft geseyt: Gebenedyt zy onser vaderen Godt/ die desen wille heeft gegeuē in des Conincs herte/om syn huys vermaert te makē dat in Jerusalem is/ eñ die my heeft eerlick ghemaert voor dat aēsicht des Conincs eñ synder Raetsheeren eñ vriendē/ eñ der synē die purpur dragen: eñ ick ben stantvastich vā moede ghewordē/na de hulpe des Heeren myns Gods/ eñ ick heb wt Israhel vergadert sommige mannen dat sy met my opgaē souden. Eñ dit zyn de overste na hare familien/eñ nae hare bedeylde ghestachten der gheender die met my opgegaen zyn vā Babylonien int ryck van Artaxerxes/ eñ van Phares kinderē Gersonus/van de kinderē Siemarith/Amenus:vanDauids kinderen Acchus de sone Secilie/ van Phares kinderen Zacharias/eñ met hem zyn wedercomen hondert eñ vyftich mannen/ vanden kinderen des leydtsmans Moabilionis des Zaraei eñ met hem twee hondert eñ vyftich mannen/ van de kinderē Zachues Jechonias Jechoeli/eñ met hem twee hondert eñ vyftich mannen/ van de kinderen Sala Maalias Gotholie/ eñ met hem tseventich mannen/ van de kinderē Saphatie Zarias Micheli/ende met hem tachtentich mannen/ van Jobs kinderen Abdias Jeheli/ ende met hem twee hondert eñ twaelf mannen/ van de kinderē Banie Salimoth de sone Josaphie/eñ met hem hondert ende tseslich mannen/ vandē kinderē Beer Zacharias Bebei/eñ met hem twee hondert ende acht mannen/ vandē kinderē Ezcad Joannes Ecctan/eñ met hem hondert eñ thien mannen/ vanden kinderen Adonicam vanden laetsten/eñ dit zyn haerlieder namē: Elipha lam de sone van Gebel/eñ Semeias/eñ met hem tseventich mannē. Eñ ic hebse vergadert aen dē vloet die genoemt wordt Thia/ eñ wy hebben daer onsen ligher gestelt dry dagen/eñ ic hebse overtelt. Eñ vāder Priesteren eñ Leuiten kinderen en heb ick daer niet gevondē. Eñ ic heb gesonden tot Eleazarum/eñ Ecelon/eñ Masman/ eñ Maloban/eñ Enaathan/eñ Samea/ eñ Jozibi/ Nathan/ Enuagan/ Zachariam/ eñ Mosollamum selue leytsmannen/eñ geleert. Eñ ick heb henliedē geseyt/dat sy comen souden tot Loddeum die daer was by de plaetse der schatcamere/ eñ ick beual henlieden/dat sy Loddeo seggen souden eñ synen broederen/ eñ den genen die in de schatcamer warē/ dat sy ons de gene senden souden die t'priesterschap bedienen souden in des Heeren ons Gods huys. Eñ sy hebbē ons bracht door de machtige hant des Heerē ons Gods geleerde mannen/ vandē kinderē Moholi des soons Leui/des soons Israhel/Sebebian eñ syn sonē eñ broederē/die warē achthiē/ Asbian eñ Amin vandē kinderen der kinderen Chananei/eñ haer kinderē twintich mannē.

Eñ vandē genē die den tempel diendē/de welcke Dauid gegeuē heeft/ eñ sy waren de overste totte wercke/ dē Leuitē indē tempel dienēde/twee hondert twintich. Alle de namē zyn betreckent in de schriftueren. Eñ ic heb daer een vasten geloeft voor de iongelinge

in

in dat aensicht Gods/ dat ick van hem voor ons een goede reyse verrichgē sonde/ eñ voor de gene die met ons waren/ eñ haren kinderen eñ beesten/ om de listighe lagen. want ick schaemde my vanden coninc te begeeren voetvolc eñ peertvolc in ons gesellschap tot een beschermē tegen onse vyanden. want wy haddē dē coninc geseyt/ dat de macht des Heeren met hen zyn sal die hem soeckē met alder begeerten. Eñ wy hebben wederom den Heere onsen God gebedē om dese sake/ den welckē wy ooc hebbē genadich gehadt/ eñ hebben onsen wensch gehadt door onsen God. Eñ ic heb wt de oerste des volcs/ eñ wt de priesters des tēpels gescheydē twaelf mannen/ eñ Sedebiam eñ Asamiam/ eñ met hen wt haren broederē thien mannē/ eñ ick heb hen gewegē t'gout eñ t'silver/ eñ de priesterlicke ghereetschappen van dat huys ons Gods/ welc de coninc eñ syn raetsheerē gegeuen haddē/ eñ de princen eñ geheel Israhel. Eñ als ick dat gewegen hadde/ so heb ick geleuert hondert eñ vyftich talenten silvers/ eñ silveren vaten van hondert talentē/ eñ hondert talenten gouts/ eñ seuenmael twintich goudē vaten/ eñ metalen vatē van goedē metael blinckende twaelue/ geuende t'schynsel van goude/ eñ ic heb henliedē geseyt: Eñ ghy zyt heylich den Heere/ eñ de vatē zyn heylich eñ t'gout eñ t'silver is belooft den Heere onser vaderen Godt. waect eñ bewaerrse tot dat ghy die geleuert hebt den genen die vandē oersten des volcs zyn/ eñ den priesteren eñ Leuiten/ eñ den princē der steden vā Israhel in Jerusalem in de camer des priesters van ons Gods huys. Eñ de priesters eñ Leuiten die t'gout eñ t'silver/ eñ de vaten ontfanghen hebben/ hebbense ghebracht in Jerusalem in des Heeren tempel.

Eñ wy zyn wech gereyst vāde vloet Thia/ op den twaelfsten dach der eerster maēt/ tot dat wy quamen in Jerusalem. Eñ doen dē derden dach comē was/ so is opden vierden dach gewegen t'gout eñ t'silver/ eñ geleuert int huys des Heeren ons Gods Marimoth den sone Jozi dē priester/ eñ met hem was Eleazar Phinees sone/ eñ met henliedē waren Josadus de sone Jesu/ eñ Medias/ende Bannis sone Leuiten/ al te male by ghetale eñ gewichte. Eñ t'gewichte vā dien is geschreuē op de selue ure. Eñ die wter gevangenissen comen warē hebben tot een sacrificie geoffert den Heere den God vā Israhel/ twaelf varren voor alle die van Israhel/ seshentachtentich rammen/ tweentseuentich lammerē/ twaelf bocken voor de sonde/ende voor de salicheyt twaelf coeyen/ alle tot des Heerē sacrificie. Eñ sy hebbē des conincs geboden herlesen den rentmeesteren des coninces/ eñ den cleynē onderconingen vā Celesyrien eñ Phenicē/ eñ sy hebbē den volcke eere bewesen eñ den tempel des Heerē. Eñ als dese dingen volbracht waren/ so zyn tot my gecomen de oerste seggende: Dat geslachte van Israhel eñ de princen eñ priesteren/ eñ Leuiten/ ende de wtlanders vanden Heydenen/ende de ingeborene des lants/ en hebben harr onsuyuerheden niet gescheyden vanden Chananeen/ eñ Hetheen/ eñ Pherezeen/ eñ Jebuseen/ eñ Moabiters/ eñ Egyptenaren/ eñ Idumeiters/ want sy zyn versaemt met haerlieder dochteren/ sy selue/ eñ hen sonen/ eñ t'heylich saet is gemenget met de vreemde Heydenen des lands. Ende de oerste eñ wethouders warē deser boosheyt voorlachtich vant beginsel des rycs. Eñ terstont als ic dit gehoort hadde/ so heb ic myn cleederen gescheurt/ eñ dat heylich cleet/ ende wtreckende t'hayr van mynen hoofde ende baert/ heb ick gheseten rouwich eñ truerich. Eñ daer zyn t'samen comē alle die beroert waren door d'woort des Heeren Gods van Israhel/ by my weenēde ouer dese boosheyt/ eñ ick sat droeuich tot des auonts sacrificie.

Ende opstaende van de vastene/ hebbende myn cleederē gescheurt/ eñ dat heylich cleet/ nederknielende/ eñ myn handē wtreyckēde tot den Heere/ seyde ick: Heere ick ben beschaemt/ eñ vreese voor v aensicht/ wāt onse sondē zyn vermenichvuldicht op onse hoofden/ eñ onse boosheden zyn verheuen totten hemel toe/ want van de tyden onser vaderē zyn wy in groote sonde tot op desen dach/ Eñ om onse eñ onser vaderen sonden zyn wi geleuert met onsen broeders/ eñ met onsen priesters den coninghen der aerden ten sweerde/ eñ ter gevangenissen/ eñ ter beroouingen met beschaemtheden tot op den dach van heden toe. Eñ nu hoe groot is dit/ dat ons bermhertigheyt geschiet is van v Heere Godt/ eñ laet ons een wortel eñ eenen naem in de plaetse uwer heylichmakingen/ om te ontdecken onsen lichter int huys van den Heere onsen Godt/ om ons te gheuen spyse t'allen tyden van onser slauernyen. Ende doen wy dienden/ so en waren wy niet verlaten van den Heere onsen Godt/ maer hy heeft ons in de gracie gheschelt/ stellende ons de coninghen van Persen om ons spyse te geuen/ eñ te eeren den tempel vanden Heere onsen Godt/ eñ te timmeren de verwoeste plaetsen van Sion/ om ons te geuen ghestadicheyt in Judeen eñ Jerusalem. Ende nu wat seggē wy Heere hebbende dese dingen? want wy hebben uwe geboden ouergetreden/ de welcke ghi gegeuē hebt door de handen van uwen dienaers der Propheten/ seggende: Het lant daer ghy in comen zyt om dat te besitte tot een erfdom/ is eē besmet lāt van de onsuyuerheden der vreemdelinghen des lants/ eñ hen onsuyuerheden hebben dat heel vervult met hen vuylicheyt. Eñ nu daerom en suldy v dochters met haerlieder sonen niet versamen/ eñ hen dochterē en sulcdy niet nemen voor uwe sonen/ eñ ghy en sult niet versoecken vrede met henlieden te hebben tot allen tyden/ op dat ghy machtich worde moecht eten dat beste des lands/ eñ dat ghy de erfelickheyt mocht wtdeylen uwen kinderē tot inder eewicheyt/ Eñ dat ons gheschiet/ dat wort al ghedaen om onse quade wercken/ ende onse groote sonden.

1. Esd. 8. a.

Ende ghy hebt ons alsulcken wortel ge-
gheuen/ eñ wy zyn wedergekeert om te ouer-
treden v wettelycke ghebode/ dat wy ons
vermenghen souden met de onsuyuerheden
van de vreemde Heydenen van desen lãde.
En suldy dacrom tegẽ ons niet gram we-
sen om ons te verderuẽ/ tot dat onse wortel
eñ onsen naem niet achter gelatẽ en worde?
Heere God vã Israhel ghy zyt warach-
tich/ want ons is een wortel ouerbleuẽ tot
op desen dach toe. Siet wy zyn nu in v aẽ-
schyn in onse booshedẽ/ want wy en behoo-
den niet al noch te staen voor v aensicht in
1. Esd. 10. 2. 1. dese misdaden. Eñ doen Esdras aenbiddẽ-
de eñ weenende beleet/ ligghende ter aerden
voor den tẽpel/ so zyn tot hem vã Jerusalem
vergadert een seer groote schare mannen eñ
vrouwen/ iongelingen eñ ionghe dochters.
Wãt daer was een groot gheschrey onder de
menichte. Eñ doen Jechonias Jeheli wt
den kinderẽ van Israhel geroepen hadde/ so
heeft hy gesept tot Esdras: wy hebbẽ tegen
dẽ Heere gesondicht/ dat wy ten houwelyc-
ke genomẽ hebben vreemde vrouwen vã de
Heydenen des lants. Eñ nu ghy zyt ouer
ghcheel Israhel/ Laet dan hier af eenen eedt
wesen vãdẽ Heere/ om te verdryuẽ alle onse
huysvrouwen die van den vreemdelinghen
zyn met harẽ kinderen. Selyc v beuolẽ is
vã den ouders/ na de wet des Heerẽ staen-
de op/ so verclaret/ wãt de sake gaet v aen/
ende wy zyn met v/ doet manlyc. Eñ Es-
dras opstaende heeft besworen de princẽ der
Priesteren/ eñ de Leuiten/ eñ geheel Israhel/
hier na te doen/ ende sy hebbent ghesworen.

Van de afscheydinghe der vreemder vrouwen, Esdras leest op een houten schauot de Wet des Heeren, daer na t'huys ghegaen zynde, sy eten dat verre.

Dat IX. Capittel.

1. Esd. 10. 2. 6. A Ende Esdras opstaende vã voor de voor-
plaetse des tẽpels/ is gegaen in de slaep-
camer des Priesters Jonathe des soõs Ma-
sabi/ eñ daer herbergende en heeft hy geen
broot geten noch gheen water ghedroncken
ouer de boosheyt der menichten. Eñ daer
is eenen wtroep gedaẽ ouer geheel Judeen
eñ in Jerusalem tot allen den genen die wt
der gevangenissen in Jerusalem vergadert
waren/ dat so wie niet en quame te gemoete
binnen twee oft dry dagen na t'vonnisse der
bysittender ouderen/ diens goeden soudẽ ge
nomen worden/ eñ hy soude geoordeelt wor-
den als vreemt van de menichte der gevan-
genissen. Eñ sy zyn alle vergadert die van
Juda eñ Beniamins geslachte waren/ binnẽ
dry dagen in Jerusalem/ dit was de negẽste
maent eñ den twintichsten dach der maent.
Ende alle de menichte sat int voorhof des
tempels beuende om den tegenwoordigen
winter. Eñ Esdras opstaende heeft tot hen
geseyt: Ghy hebt boosselyc gedaen/ nemende
voor v ten houwelycke vreemde vrouwen/
dat ghy vermeerderen soudt de sonden van
B Israhel. Eñ nu geeft belydinge eñ groo-
ten lof den Heere onser vaderen Gode/ eñ
voldoet synen wille/ eñ scheyt vã de Heyde-
nen des lants/ eñ van de vreemde huysvrou-
wen. Eñ alle de groote menichte heeft ge-
roepen/ eñ sy hebben geseyt met luyder stem
men: Ghelyck ghy geseyt hebt/ so sullen wy
doen. Maer aenghesien dat de menichte
groot is/ eñ het winter tyt is/ eñ wy niet en
connẽ sonder hulpe gestaen/ eñ dit voor ons
geen werc en is van eenen dage/ oft vã twee
dagen/ want wy hebben in desen veel geson
dicht/ so laet de ouerste der menichtẽ staen/
eñ alle de gene die met ons woonen/ eñ alle
die vreemde huysvrouwen hy hen hebben/
eñ laet de Priesteren eñ rechters van allen
plaetsen daer ouer staen ten bequamẽ tyde/
tot dat sy ontbinden des Heerẽ gramschap/
van deser saken. Ende Jonathas de sone
Ezeli eñ Ozias Thecam hebbent aengenо-
men na desen te doen eñ Bosoramus eñ Le-
uis/ eñ Sabatheus hebben mede ghearbeyt
met hen. Eñ alle die wter gevanghenissen
waren/ hebben gestaen na alle dese dinghen.
Eñ Esdras de Priester heeft voor hem wt C
gecoren mannen welende groote Princen
van haren vaderen na hen namen/ eñ sy zyn
gheseten in de nieuwe mane der thiender
maent/ om te ondersoecken dese sake. Eñ
t'is ghesloten vanden mannen die vreemde
huysvrouwẽ haddẽ tot de nieuwe mane der
eerster maent/ Eñ daer isser gevondẽ van
den Priesters onder een/ die vreemde huys-
vrouwẽ hadden. Wt de kinderẽ Jesu Jose-
decs sone/ eñ van synen broederen/ Maseas
eñ Eliezerus/ eñ Jaribus/ eñ Joadeus/ eñ
sy hebben hen handẽ daer toe ghelagen dat
sy haerliedẽ huysvrouwẽ souden wt stootẽ/
eñ om te offeren eenen ram ter verbiddin-
ghen voor hen onwetentheyt. Eñ wt den
kinderen Semmer/ Maseas/ eñ Elles/ ende
Jeoiech/ Azarias. Eñ wt de kinderẽ Jose-
re/ Limosias/ Silmaenis/ eñ Nathanee/ Jul-
sio/ Beddus/ eñ Tallas. Eñ wt dẽ Leuiten
Jozabdus/ eñ Semeis/ eñ Colnis/ eñ Cali-
tas/ eñ Facreas/ eñ Coluas/ ende Elionas.
Eñ van den heyligen sanghers/ Eliazib/
Zaccarus. Eñ vanden doorwaerders/ Sa- D
lumus/ eñ Tolbanes. Eñ wt Israhel van
den kinderẽ Fozo/ Ozi/ eñ Remias/ eñ Ged-
dias/ eñ Melchias/ eñ Michelus/ Eleazarus
eñ Jammebias/ eñ Bannas. Eñ wt de kin
deren van Jolamam/ Chamas/ eñ Zacharias/
eñ Jezrelus/ eñ Joddius/ eñ Erimoth/
eñ Helias. Eñ wt de kinderen Zathoim/
Eliadas/ eñ Liasumus/ Zothias/ ende Lari-
moth/ eñ Zabdis/ eñ Tebedias. Eñ wt de
kinderẽ Zebes/ Johannes/ eñ Amanias/ eñ
Zabdias/ eñ Emeus. Eñ wt de kinderen
Bãni/ Olamus/ eñ Maluchus/ eñ Jeddeus/
eñ Jasub/ eñ Azabus/ eñ Jerimoth. Eñ wt
de kinderen Addin/ Naathus/ eñ Mooslas/
eñ Taleus/ eñ Raanas/ Maaseas/ Mathathias/ eñ Beseel/ eñ Bonnus/ eñ Manasses.
Eñ wt de kinderen Nuac/ Noneas/ ende
Afeas/ eñ Melchias/ eñ Sameas/ eñ Simon/
Beniamin/ eñ Malchus/ eñ Marras. Eñ
wt de kinderen Asom/ Cariancus/ Mathathias/ eñ Bannus/ eñ Eliphalach/ ende Ma-
nasses/ ende Semei. Ende wt de kinderen

Banni/

Banni: Jeremias/ eñ Moabias/ ende Abianus/ eñ Johel/ eñ Baneas/ eñ Helias/ ende Jonas/ eñ Marimoth/ ende Eliasib/ eñ Mathaneus/ eñ Eliasis/ eñ Ozizas/ eñ Dielus/ ende Senedins/ ende Zambzis/ ende Josephus. Eñ wt de kinderen Nobei/ Jdelus/ eñ Mathathias/ ende Sabadus/ eñ Zecheda/
E Sedmi/ eñ Jesſei/ Baneas. Alle deſe hadden ten houwelic genomen vzeemde vzouwen/ eñ ſy hebbenſe verlaten met haren kinderē. Eñ de Prieſters ende Leuiten/ eñ die wt Jſrahel waré/ hebben gewoōt in Jeruſalem/ eñ in een geheel landtſchap/ op de nieuwe mane der ſeuenſter maent. Eñ de kinderen van Jſrahel waren in hen wooningen.

Eñ alle de menichte is t'ſamen vergadert op de vooꝛplaetſe/ welck is aen de ooſtſyde der heyliger pooꝛten. Eñ ſy hebben geſeyt Eſdꝛe den ouerſten Prieſter/ ende leſer/ dat hy halen ſoude de wet Moyſi/ die ghegeuen is vanden Heere den Godt van Jſrahel.

Eñ Eſdꝛas de ouerſte prieſter heeft de wet gebꝛocht vooꝛ alle de menichte van henlieden/ vanden mans totten vzouwen/ eñ allen den Prieſteren/ om te hooꝛen de wet/ in de nieuwe mane der ſeuenſter maent. Eñ hy las in de vooꝛplaetſe die daer is vooꝛ de heylige pooꝛte des tempels/ vā ſinoꝛgēs vzoech totten auont toe/ vooꝛ de mannen eñ vzouwen. Ende ſy hebben al hen verſtant totter wet gegeuen. Ende Eſdꝛas de Prieſter eñ leſer der wet/ ſtont op eenen houten rechter-
F ſtoel/ die daer toe gemaect was. Eñ by hem ſtonden Mathathias/ eñ Samus/ eñ Ananias/ Azarias/ Urias/ Ezechias eñ Balſamus aen de rechte ſyde/ eñ aen de ſlincke ſyde/ Phaldeus/ Miſael/ Malachias/ Abuſtias/ Sabus/ Nabadias/ eñ Zacharias. Eñ Eſdꝛas heeft den boec genomē vooꝛ alle de menichte/ want hy ſat ten hoochſten met eeren in d'aenſicht van hen allen. Eñ doen hy de wet al wtgheleſen hadde/ ſoo ſtonden ſy alle opgerecht/ Eñ Eſdꝛas heeft gebenedyt den Heere den alderhoochſtē Godt/ den almachtichſten Godt/ der heyrſcharen. Ende alle t'volc heeft geantwoꝛt: Amen. Ende met op geheuen handen opwaerts ten hemel zyn ſy op de aerde gheualle/ eñ hebben den Heere aenbeden/ Jeſus eñ Banaeus/ eñ Sarabias/ ende Jaddimus/ eñ Accubus/ eñ Sabatheus/ eñ Calithes eñ Azarias/ eñ Jozadus/
B eñ Ananias/ eñ Philias Leuitē/ die de wet des Heeren vooꝛts leerden/ eñ onder de menichte laſen de wet des Heeren/ eñ ſteldē elc die vooꝛe/ die de leſſe verſtonden. Eñ Athaſathes ſeyde Eſdꝛe den ouerſten Prieſter/ eñ leſer/ eñ den Leuiten/ die de menichte leerdē/ ſeggende: Deſen dach is den Heere gheheylicht. Eñ ſy weenden alle doen ſy de wet gehooꝛt hadden. Ende Eſdꝛas heeft geſeyt: Hierom als ghy wech ghegaen zyt ſo eet de alder vetſte dingē/ eñ dꝛincket dat alderſuetſte/ ende ſeyndt giften den genen diet niet en hebben/ want deſen dach des Heeren is heylich/ ende en wilt niet dꝛoeuich zyn/ wāt de Heere ſal v verclaren. Ende de Leuiten vercondichdent hen allen int openbaer ſegghende: Deſen dach is heylich/ en wilt niet dꝛoeuich weſen. Ende ſy zyn al wech gegaen eten/ ende dꝛincken/ ende blyde chiere maken/ ende ghiften gheuen den ghenen diet niet en hadden/ dat ſy goede chiere maken ſouden. want ſy waren grootelick verheucht vanden wooꝛden/ waer mede ſy onderweſen waren. Eñ ſy zyn alle vergadert in Jeruſalem om feeſtelick blyſchap te houden na dat teſtament des Gods van Jſrahel.

Hier eyndt dat derde boeck Eſdꝛe.

Dat vierde boeck Eſdre.

Godt verwijt den volcke ſijn groote ondanckbaerheyt, doort den mont Eſdre. Dat eerſte Capittel.

DEn tweeden boeck Eſdꝛe des
A propheets/ des ſoons Sarei/ des ſoons Azarei/ des ſoons Helcie/ des ſoons Sadanie/ des ſoons Sadoch/ des ſoons Achitob/ des ſoons Achie/ des ſoons Phinees/ des ſoons Heli/ des ſoons Amerie/ des ſoons Alici/ des ſoons Marimoth/ des ſoōs Arna/ des ſoōs Ozie/ des ſoons Bozith/ des ſoons Abiſei/ des ſoons Phinees/ des ſoōs Eleazar/ des ſoons Aaron wt den geſlachte van Leui/ die gheuangen was int lantſchap vandē Medē/ int coninckrijc Artaxerxis/ des coninc vā Perſen. Eñ het wooꝛt des Heeren is tot my gedaen/ ſeggende: Gaet henen/ eñ vercondicht mynen volcke hare groote miſdaden/ eñ haren kinderen de booſheydē/ die ſy tegen my bedꝛeuen hebbē/ dat ſyt vercondigē haerder kints kinderē/ want de ſonden van haren ouders zyn in henliedē groot gewaſſen/ want ſy hebbē myns vergeten/ ſy hebbē ſacrificie gedaē den vzeemdē goden. Eñ heb icſe Exod. 14.
niet geleyt wt dat lant van Egypten/ wt dat huys der ſlauernyen? Eñ ſy hebben my geꝛeyt/ eñ myn radē verſmaet/ maer ſchut ghi wt dat hayr ws hoofts/ eñ woꝛpt alle t'quaet op henlieden/ want ſy en hebbē mynder wet niet gehooꝛſaē geweeſt. Maer het is een onbewongē volc/ Hoe lange ſal icſe verdꝛagē/ den welcken ic ſo grooten weldadē gegeuen hebbe? Vieel Coningē heb ic om haren wille verdooꝛuen/ Pharaonem met ſynen knechten/ eñ alle ſyn heyr heb ic verſlagē. Alle de Heydenen heb ic van vooꝛ hen aenſicht verniet/ eñ in ooſtē heb ic t'volck van twee lātſchappen Syrien eñ Sidonien verſtroyt/ eñ alle hare viādē heb ic gedoot. Maer ſpreect ghi tot henliedē ſeggēde: Dit ſeyt de Heere: Vooꝛwaer ic heb v vooꝛ de zee geleyt/ eñ vooꝛ v vā t'begin beſlotē ſtratē gemaect/ eñ v eenē leytſman gegeuē Moyſen eñ Aaron dē Prieſter. Ick heb v licht vooꝛ de columne des viers gegeuē/ eñ groote wonderlicke dingē heb ic in v liedē gedaē/ maer ghy hebt my vergheten/ ſeyt de Heere. Dit ſeyt de Heere almachtich: De quackelen waren

v tot

v tot een teecken/ de heyrlegers heb ic v tot een beſchermen gegeuen/ eñ daer hebdy ghemurmureert/ eñ ghy en hebt niet getriompheert in mijnẽ naem vã uwer vyanden verderfeniſſe/ maer tot nu toe hebdy noch ghemurmureert. Waer zijn de weldadẽ die ick v gedaen hebbe: En hebdy in de woeſtijne/ doen ghy honger hadt/ tot my niet geroepẽ/ ſeggẽde: waer toe hebdy ons in deſe woeſtijne gebracht om ons te dooden: Het was ons beter te dienẽ den Egyptenaren/ dan te ſteruen in deſe woeſtijne. Ic hadde medelijden op v ſuchten/ eñ heb v ghegeuen manna tot ſpijſe. Der Engelen broot hebdy geten.

L En heb ick niet (doen ghy dorſt hadt) de ſteenrootſen open gedaen/ eñ daer ſijn waterẽ wt geuloteẽ tot verſaetheẽ: Om de hitte heb ic v met de bladeren der boomen bedect. Ic heb v liedẽ gebeyit vette landẽ. De Chananeen/ eñ Pherezeen/ eñ Philiſteen heb ick verdreuen voor v aenſicht: wat ſal ick v noch doẽ/ ſeyt de Heere? Dit ſeyt de almachtighe Heere: In de woeſtijne doen ghy dorſtich waert aen de Amorreytſche waterẽ/ eñ blaſphemereẽde mijnẽ naem/ ſo en heb ic v geen vier voor v blaſphemiẽ gegeuen/ maer worpende een hout int water heb ick dẽ vloet ſoet gemaect. Wat ſal ic v doẽ Jacob: Ghy en hebt niet willen onderdanich zijn Juda. Ic ſal ouer treckẽ tot andere volckẽ/ eñ ic ſal henliedẽ mijnen naem geueñ/ dat ſy mijn wetteliicheẽ bewaren. Wãt ghy my verlaten hebt/ ſo ſal ic v liedẽ oock verlaten. Als ghi vã my bermhertigheyt ſult begeerẽ/ ſo en ſal ick niet ontfermẽ. Als ghy my aenroepen ſult/ ſo en ſal ic v niet verhooren/ want ghy hebt v handẽ beſmet met bloede/ eñ v voeten zijn rasch om doodſlagẽ te doẽ. Niet als oft ghy my verlaten hadt/ maer ghy hebt v ſelue verlaten/ ſeyt de Heere. Dit ſeyt de almachtige Heere: En heb ic v niet gebeden als een vader ſijn ſonen/ eñ als een moeder haer dochteren/ eñ gheliick een voeſter haer cleyn kinderkẽs/ dat ghy my tot een volc zijn ſoudt/ eñ ic v lieden tot eenen God/ eñ dat ghy my ſoudt weſen tot kinderen/ eñ ick v tot eenen

D vader? Ick heb v alſo vergadert gelijc een hinne haer kieckẽs onder haer vleugelen. Maer nu wat ſal ic v doen? Ic ſal v verwerpen van mijn aenſicht. Als ghy my een offerande brengen ſult/ ſo ſal ick mijn aenſicht vã v keeren. Wãt v feeſtdagen/ eñ v nieuwe manen/ eñ v beſnijdeniſſen heb ic verworpẽ. Ic heb mijn knechtẽ de propheten aẽ v geſondẽ/ de welcke ghy ontfangende hebt gedoot/ eñ ghy hebt hare lichamen verſcheurt/ der welcker bloet ick verſoecken ſal/ ſeyt de Heere. Dit ſeyt de almachtighe Heere: Uwe huys is verwoeſt. Ic ſal v wech worpẽ gelijc den wint dat ſtroo/ eñ de ſonẽ en ſullen geen afroemſte crijgẽ/ om dat ſy mijn gebodt veracht hebben/ eñ hebben voor my gedaen dat quaet is. Ic ſal v huyſen leueren den comendẽ volcke/ die my niet hoorende/ geloouen: den welckẽ ick geen teckenen en hebbe getoont/ die ſullen doẽ t'gene dat ic geboden hebbe. Sy en hebbẽ de Propheten niet geſien/ eñ ſy ſullen haer booſheden gedenckẽ.

Ic neme te getuyge des toecomendẽ volcs gracie/ wiens cleyn kinderẽ hen verheugen met blijſchappẽ/ my niet ſiẽde met vleeſchelicken oogen/ maer inden gheeſt gheloouen dat ick geſeyt hebbe. Eñ nu broeder aenſiet wat glorie: eñ ſiet een volc comende vanden ooſten/ den welcken ick geuen ſal een geleyde van Abraham/ Iſaac/ eñ Jacob/ ende Oſee/ ende Amos/ ende Micheas/ eñ Joel/ ende Abdias/ ende Jonas/ ende Naum/ ende Habacuc/ ende Sophonias/ ende Aggeus/ Zacharias/ ende Malachias/ de welcke oock de Enghel Gods ghenoemt is.

De Synagoge onder den titel van eender moeder wort geroepen tot een beter leuen. Dat ij. Capittel.

1 DIt ſeyt de Heere: Ick heb dit volck wt A de ſlauernye geleydt/ den welckẽ ick heb gheboden ghegeuen door mijn knechten de Propheten/ de welcke ſy niet en hebbẽ willen hooren/ maer hebben te niet gedaẽ mijn
2 raden. De moeder dieſe gebaert heeft/ ſeyt tot hen: Gaet henẽ kinderẽ/ want ic ben een
3 weduwe/ eñ verlaten. Ic heb v opgenoedt met blijſchap/ eñ ic heb v verloren met weenen eñ droetheden/ wãt ghy hebt geſondicht voor den Heere uwen God/ eñ hebt gedaen
4 voor hem dat quaet is. Maer nu wat ſal ic v doen? Ick ben een weduwe eñ verlaten/ gaet henẽ kinderen/ eñ begeert vandẽ Heere
5 bermhertigheyt. Ende ick aenroep v vader tot eenen getuyge ouer de moeder der kinderen die mijn teſtament niet en hebbẽ willen houdẽ/ dat ghy hen geeft beſchaẽtheyt/ eñ hen moeder tot eenen roof/ dat hen ghe-
7 boorte niet en geſchiede. Laet hen namen verſtroyt worde onder de Heydenen/ laetſe wtgenaecht worde vander aerden/ want ſy
8 hebbẽ mijn verholentheyt verſmaet. Wee v Aſſur/ de welcke verborgen de booſe by v. Quaet volc gedẽct wat ic gedaen hebbe Sodome eñ Gomorrhe/ wiens lant leyt in de
9 peckige cluyten der aerden/ eñ in de hoopen der aſſchen/ alſo ſal ickſe leueren die my niet gehoort en hebbẽ/ ſeyt de almachtige Heere.
10 Dit ſeyt de Heere tot Eſdram: Bootſchapt mijnẽ volcke/ dat ick hen geuen ſal het rijck van Jeruſalem/ d'welc ick Iſrahel gegeuen
11 ſoude hebben. Eñ ick ſal te my waerts nemen hen glorie/ eñ ic ſal hen de eewighe tabernakelen geuen/ de welcke ick hen bereyt
12 hadde. Een hout des lenens ſalt diẽ zijn tot eenen rueck der coſtelijcker ſalven/ eñ ſy en ſullen niet arbeyden/ noch moede worden.
13 Gaet eñ ghy ſullet ontfangen. Bidt voor v B een luttel dagen/ datſe vercort mogẽ worde.
14 wãt het rijc is v nu bereyt/ waert/ Neemt heinel eñ aerde te getuyge/ wãt ic heb t'quaet vernielt/ eñ t'goet geſchapen/ want ick leue/
15 ſeyt de Heere. Moeder omhelſt v kinderẽ/ voedt die op met blijſchappen. Gelijck een duyue verſterct hen voeten/ wãt v heb ic ver
16 coren/ ſeyt de Heere. Eñ ic ſal de doode verwecken van haren plaetſen/ eñ wten grauẽ ſal ick die brengen/ want ic heb mijnẽ naem

bekent

bekent in Iſrahel. En wilt niet vreeſen
moeder der kinderen/ want v heb ic verco-
ren/ ſeyt de Heere/ Ic ſal v ſenden tot een
helpe myn dienaers Iſaiam eñ Jeremiam/
na welcker raet ic v geheylicht hebbe: eñ be-
reyt twaelf boomen geladen met verſchey-
den vruchtē/ eñ ſo veel fonteynen vloeyē-
de van melc eñ honich/ eñ ſeuen ongemeten
bergen/ hebbēde rooſen eñ lelien/ waer mede
ic ſal met blyſchappen v kinderen verſullē.

Der weduwen doet recht/ eñ vonniſt den
weeſen den behoeuigen geeft/ de vaderlooſe
beſchermt/ den naeckten cleedt/ den gebroke-
nen/ eñ cranken geneeſt/ den crenpelē en wilt
niet beghecken/ beſchermt den mancken/ eñ
den blinden laet comen tot t'gheſicht van
mynder claerheyt/ Den ouden eñ iongen
bewaert binnen uwen muren/ De doo-
den (waer ghy die vint) reeckenende beueelt
dē graue/ eñ ic ſal v d'eerſte ſitplaetſe geuen
in myn verryſenisse/ Vertoont eñ ruſt myn
volc want v ruſte ſal comen. Goede voe-
ſtere voeſtert v kinderen/ verſteret hen voe
ten. De kuechten die ick v gegeuen hebbe
L niemant van hen en ſal ſteruen/ want ick ſal
die verſoecken van uwen getale. En wilt
niet moede worden: want als de dagen der
verdruckingen eñ der benautheyt comē ſul
len/ ſo ſullen de andere weenen eñ droeuich
zyn/ maer ghy ſult vroliic ende oueruloedich
weſen. De Heydenen ſullen benyden/ eñ
ſy en ſullen tegen v niet vermoghen ſeyt de
Heere. Myn handē ſullen v decken/ dat v
kinderē de helle niet ſiē en ſullē/ verbruecht
v moeder met v kinderen/ want ic ſal v ver-
loſſen ſeyt de Heere. Ghedenct uwer ſla-
pende kinderen/ want ick ſalſe leyden wt de
lyden vander aerdē/ eñ ic ſal bermhertigheyt
met hen doen/ want ic ben bermhertich/ ſeyt
de almachtige Heere. Omhelſt v kinderē
tot dat ick come/ ende hen bermhertigheydt
gene/ want myn fonteyuē zyn oueruloedich
eñ myn gracie en ſal niet vergaē. Ic Eſdras
heb een gebodt ontfangen vanden Heere in
dē berch Oreb/ dat ic tot Iſrahel gaē ſoude:
tot de welcke doen ic quam/ ſo hebben ſy my
veracht/ eñ hebben verſmaet des Heeren ge
bodt. Daerom ſegge ic v Heydenē die daer
hoort/ eñ verſtaet: Verwacht uwen Verder/
de ruſte der eewigheyt ſal hy v geuen want
hy is ſeer by die ten eynde vander werelt co
men ſal. Zyt bereyt tot de loonē des ryes/
want dat eewich licht ſal v lichten door de
eewigheyt des tyts. Vliet de ſchaduwe vā
deſer werelt/ ontfanet de blyſchap van uwer
glorien. Ic neem opēbaer te getuyge mynē
D Salichmaker. De gepreſen gaue ontfanet/
eñ verblyt v danckende hem die v tot de he
melſche ryncken geroepen heeft. Heft v op
eñ ſtaet/ eñ ſiet dat getal der gereeckender in
den maclyt des Heeren/ die hen ſelue van
des werelts ſchaduwe af getrocken hebbē/
die blinckēde rocken van den Heere ontfan
gen hebben. Sion ontfanet v ghetal ende
beſluyt v blinckende wit ghemaecte/ die des
Heeren wet volbracht hebbē/ t'getal uwer
kinderen die ghy begeerdet/ is vol. Bidt de
heerlicheyt des Heerē/ dat v volc geheylicht
worde/ d'welc geroepen is vanden beginſel.

Ick Eſdras heb op den berch Sion geſien
een groote ſchare/ de welcke ic niet en conſte
getellen/ eñ met lof ſangen loefden ſy te ſa-
men alle den Heere. Ende int midden van
hen was een iongelinck hooch van ſtatue-
ren/ hoogher dan alle eñ op elcken van hen
beſonder hoofden ſtelde hy croonen/ ende hy
worde noch meer verhoocht. Eñ ick worde
vā wonder bevangē. Doē heb ic den En-
gel gevraecht eñ geſeyt: wie zyn dit Heere?
De welcke antwoordende heeft my ghe-
ſeyt: Dit zyn de gene die den ſterffelicke roc
af geleyt hebben ende eenen onſterffelicken
aenghenomen/ ende ſy hebben beleden den
naem Godts. Nu worden ſy ghecroont/
ende ontfangen de Palmen. Ende ick heb
totten Engel geſeyt: Deſe iongelinck wie
is hy die hen de croonen opſtelt/ ende de Pal
men in de handen gheeft? Ende hy ant-
woordende heeft my gheſeyt: Deſe is de ſo-
ne Gods den welckē ſy inde werelt beleden
hebben. Waer ick begonſte die grootelyck
te louen/ die vromelyck voor den naem des
Heeren gheſtaen hadden. Doen ſeyde my
de Enghel: Gaet henen/ ende vercondicht
mynen volck hoedanighe ende hoe groote
wonderlyckheden des Heeren Godts dat
ghy ghelien hebt.

In alle Adams ſaet ende meeſtdeel in de ongeloouighe Hey-
denen is de boosheyt oueruloedich.

Dat iij. Capittel.

IN dertichſte iaer vander ſtadt vernallin-
gen was ick in Babylonien/ ende ick ben
verſchrict geworden ruſtende op myn bed-
de/ eñ myn gedachtē clommē tot op myn her
te/ om dat ic geſien hadde de verwoeſtheyt
van Sion eñ de oueruloedicheyt der geen-
der die in Babylonien woondē: eñ mynen
geeſt is ſeer verſtroyt geweeſt/ eñ ic heb be-
gonſt te ſpreken tot den alderhoochſten be-
vreeſde woorden/ eñ ic heb geſeyt: O heer
ſchappye hebbende Heere/ ghy hebt gheſeyt
vandē beginne doē ghy de aerde plantet/ eñ
dat alleē/ eñ hebt gebodē dē volcke/ eñ hebt
Adā gegeuen een doot lichaem/ Eñ dat ſelue
was een ſchepſele van uwen handē/ eñ ghy
hebt in hem geblaſen den geeſt des leuens/
eñ hy is leuende geworden voor v/ eñ ghy
hebt hem geleyt int paradys/ d'welc v rechte
hant hadde geplāt/ eer de aerde voorts quā.
Eñ deſen hebdy bevolē dat hy uwē wech
ſoude lief hebbē/ eñ hi is dien voorby gegaē/
eñ terſtont hebdy in hem geſtelt de doot/ eñ
eñ in ſynē afcoemſten/ eñ daer ſyn geboren
verſcheydē lieden/ eñ geſlachten/ eñ volckē/
eñ maechſchappē/ der welcker geen getal en
is/ Eñ elck volc heeft gewandelt in ſynen
wille/ eñ wonderlycke dingen deden ſy voor
v/ ende ſy verſmadē uwe geboden. Weder-
B om hebdy op eenen tyt ghebracht den ouer-
vloet der wateren op de bewoonders der
werelt/ eñ ghy hebtſe verdaen. Ende ee-
nen yegelicken van hen is gheſchiet (gelyck

Adam

Adam het ſteruen) alſo was deſen den ouervloet der waterē. Eñ ghy hebt eenen van deſen gelatē Noe met ſynen huyſe ende van hem alle de rechtueerdige. Eñ t'is geſchiet doen ſy begonſten te vermenichvuldigē die opter aerden woonen/ eñ dat ſy hadden vermenichvuldicht kinderen/ eñ volcken/ ende veel verſcheydē lieden/ eñ ſy hebbē vā nieus begonſt meerder booſheyt te doen dā de eerſte. Eñ t'is geſchiet doen ſy booſheyt dedē voor v/ ſo hebdy v eenen man wtgecoſen vā deſen/ wiens naem was Abraham. Eñ ghy hebt hem lief gehadt eñ ghy hebt hem alleen nwen wille getoont/ eñ ghy hebt hem toe geſchiet cē eewich teſtamēt/ eñ ghy hebt hem geſeyt dat ghi nemmermeer ſyn ſaet en ſout verlaten. Eñ ghy hebt hem gegeuen Iſaac/ eñ Iſaac hebdy Jacob gegeue en Eſau. Eñ ghy hebt voor v wtgeſcheydē Jacob. Maer Eſau hebdy van v geſcheyden. Eñ Jacob is worden tot een groote menichte. Eñ t'is geſchiet doen ghy ſyn ſaet wt Egypten leydet/ dat ghy dat gebracht hebt tot optē berch Sina. Eñ ghy hebt de hemelen gebuycht/ eñ de aerde vaſt gheſtelt/ eñ beroert den omgane der werelt/ eñ ghy hebt de afgrondige diepten doen beuen/ eñ de werelt verſtoort/ eñ v glorie is gegaen door de vier poorten des viers/ eñ de aerdbeuingen/ eñ des wints/ eñ des vorſts/ dat ghy Jacobs ſade ſoudt de wet geuen/ eñ den geſlachte vā Iſrael neerſtichheyt. Eñ ghy en hebt van hen niet genomen dat quaet herte/ dat v wet in hen mocht vrucht doen. Wāt den eerſtē Adam draegēde een quaet herte/ heeft ouertredē/ eñ is verwonnē/ eñ ooc mede alle die van hem geborē zyn. Eñ het is geworde een blyuēde crancheyt/ eñ de wet met des volcs herte met de quaetheyt der woztelen/ eñ t'is wech gegaē dat goet was/ eñ bleue dat quaet was. Eñ de tyden zyn voorleden/ eñ de iarē zyn volcynt ende ghy hebt v eenen dienaer verweet genoemt Dauid/ ende ghy hebt hem gheſeyt/ dat hy timmeren ſoude de ſtadt wsnaems/ eñ daer in v te offeren wieroock/ eñ offeranden. Eñ dat is geſchiet veel iaren/ eñ ſy hebbē miſdaen die in de ſtadt woondē/ in alles doende gelyc Adam gedaen hadde eñ alle ſyn afcoemſten/ want ſy ghebruycten oock een quaet herte. Eñ ghy hebt v ſtadt gheleuert in de handen van nwen vianden. Doen ſy ooc beter dingē die in Babylonien woonē? Eñ ſal die daer om ouer Sion heerſchappye hebbē? Maer het is geſchiet doen ick hier ghecomen was/ eñ ghenen hadde de booſheden der welcker geen ghetal en is/ eñ veel miſdoende/ ſo heeft myn ſiele geſien op dit dertichſte iaer/ ende myn herte begaf my/ want ick heb geſien hoe dat ghy hen ſondigende verdraecht/ eñ hebt gelpaert die booſlyc dedē eñ ghy hebt verdaen v volc/ eñ behouden nwe vianden/ eñ ghy en hebbes niet te kennē gegeuē. Jc en heb niet gedacht hoe dat deſen wech moet verlatē zyn. Doet Babylon ooc beter dingē dan Sion? Oft heeft eenich ander volck v gekent ſonder Iſrahel? oft wat geſlachten hebben nwen getuyghenſſen geloofft gelyck Jacob? Der welcker loon niet en is ghecomen voor oogen/ noch haren arbeyt en heeft geen vrucht ghedaen. want ic heb doorgaende door de Heydenen gegaen/ eñ ick heb die geſien ouervloeyēde/ eñ niet denckende op uwe geboden. Nu dā hier om/ ſo weecht in de wage onſe booſheden/ eñ der geender die in de werelt woonē/ eñ uwen naem en ſal niet gevonden worden elders dan in Iſrahel. Oft wanneer en hebbē ſy niet geſondicht in v aenſicht die op d'aerde woonē? oft wat volc heeft alſo nwe gebodē onderhouden? Deſe voorwaer ſuldy by namen vindē die v geboden gehouden hebbē/ maer de Heydenē en ſuldi niet vindē.

De curieuſheyt van eenen te ſeer neerſtighen onderſoecker wort hier geſtraft. Dat iij. Capittel.

A Nde de Enghel die tot my geſonden is/ wiens naem was Vriel heeft tot my geantwoort/ eñ my geſeyt: U herte heeft hem te ſeer ontgaen in deſe werelt/ eñ ghy denct te begrypen den wech des alderhoochſten.

Eñ ick ſeyde: Alſo iſt myn Heere. Ende hy heeft tot my geantwoort eñ geſeyt: Jck ben geſonden om v te toonen dry wegen/ eñ dry gelyckenſſen te ſtellē voor v. Vandē welcken iſt dat ghy my een weder vercondicht/ ſo ſal ick v ooc toonē den wech die ghy begeert te ſien/ eñ ſal v leeren waer vā dat een quaet hert is. Eñ ick heb gheſeyt: Spreect myn Heere. Eñ hy ſeyde: Gaet henen/ eñ weecht my t'ghewichte des viers/ oft metet my de blaſinge des winds/ oft haelt wederom den dach die voorleden is. Eñ ick heb ghecantwoort/ eñ geſeyt: wie vanden geborenē ſoude dat mogen doen/ dat ghy my hier af vraget? Eñ hy heeft tot my geſeyt: waert dat ick v vraghende waer ſegghende: Hoe veel wooningen zyn int herte vander zee/ eñ hoe veel aderen zyn int beginſel vandē afgront/ oft hoe veel aderē zyn bouen dat firmamēt/ oft welc zyn de wtgangen des Paradys/ ſo ſoude ghy meſſchien ſeggen: Jc en ben in dē afgront niet nederghedaelt/ noch in de helle ooc/ noch ickren heb noyt inden hemel gheclommen/ maer nu en heb ick v niet ghevraecht dan vandē vier/ eñ vanden wint/ eñ vanden dach daer ghy door ghepaſſeert zyt/ eñ daer ghy niet af en muecht geſcheydē zyn/ eñ ghy en hebt my van dien niet geantwoort.

Eñ hy heeft my gheſeyt: Ghy en cont niet bekennen dat uwe is/ eñ met v opgewaſſen/ eñ hoe ſoude v dat mogen begrypen den wech des Alderhoochſten/ eñ nu (als de werelt van buyten bedoruen is) verſtaen de bederfeniſſe die in myn aenſicht openbaer is?

Eñ ick heb hem geſeyt: Het was beter dat wy niet en waren/ dan dat wy noch leuen in ongodlycheden/ eñ lyden/ eñ niet en verſtaē vā wat dinge. Eñ hy antwoorde tot my/ eñ ſeyde: Reyſende ben ic gereyſt tot dat boſch vā de boomen des velts/ eñ die hebben een gedachte gedacht/ eñ hebben geſeyt: Coemt/ laet ons gaē eñ makē een orloge aen de zee/ dat die voor ons wech ga/ ende dat wy voor

ons

ons mogen ander bosschen make. Ēn des-
gelijcs de vloeden der zee hebben ooc selue
een gedachte gedacht/ēn geseyt: Coemt laet
ons opgaēde beuechtē de bosschē des velts/
dat wy daer voor ons mogen vermullen een
ander lantsthap. Ēn t'gepeys vanden bos-
schē is ydel geworden/want daer is een vier
gecomen ēn heeft dat bosch verslondē. Des
gelijcs ooc t'gepeys van de vloeden der zee/
want dat sant heeft gestaē/ēn heuet hen ver
boden. Maer waert dat ghy een rechter
waert van desen/den welcken soude ghy be
ginnen gelijc te geuē/ oft wiē te verdoemē?

Ende ic heb geantwoort/ ēn geseyt voor-
waer sy hebben een ydel ghepeys ghedacht/
want de aerde is den bosschē gegeuē/ ēn der
zee een plaetse om syn vloeden te draghen.
Ēn hy heeft tot my geantwoort/ ēn geseyt:
Ghy hebt wel geoordeelt/ēn waerom en heb
dy niet geoordeelt voor v selues? Wāt gelijc
de aerde den bosschē gegeuē is/ēn de zee sy-
nen vloedē/also ooc die op de aerde woonen
connen alleen verstaen dingē die opder aer-
den zyn/ ēn die bouen de hemelen zyn ver-
staen dingen die bouen de hooghevt der he-
melen zyn. Ēn ic heb geantwoort ēn ghe-
seyt: Jck bidde v Heere/dat my gegeuē woꝛ
de verstant om te verstaen/ want ic en heb
niet willen vragen van uwen ouersten din-
gen/ maer van de dingen die door ons dage
lycs passerē / waerom dat Jsrahel is gegeuē
tot een verſmadenisse der Heydenen/ t'volc
dat ghy bemint hebt is den ongoddelicken
geslachten gegeuen/ēn onser vaderen wet is
te niet gebracht/ēn de geschreuen insettingen
en zyn nergers. Ēn wy zyn wech gegaen
vander werelt gelijc sprinchanen/ēn ons le-
uen is een verbaestheyt ēn verwaernisse/ ēn
wy en zyn ooc niet weerdich bermhertigheyt
te verkrygen. Maer wat sal hy synen naē
doen/die op ons aengeroepē is? Ēn van de-
sen dingen heb ic geuraecht. Ēn hy heeft tot
my geantwoort/ēn gheseyt: Jst dat ghy seer
veel sult ondersoeckē/so suldy v dicmael ver
wonderē/ want haestende haest haer de we
relt door te gaē/ ēn sy en can niet begrypen
om te dragen t'gene dat inden toecomenden
tyden den rechtueerdigē beloeft is/wāt dese
werelt is vol onrechtueerdicheden ēn crāc-
heden/maer daer ghy af vraecht dat sal ic seg
gen/want het quaet is gesaeyt / maer syn be
derfenisse en is noch niet comē. Hieromme
sake dat niet omgekeert en woꝛdt datter ge
saeyt is/ēn dat de plaetse niet wech en gaet
daer t'quaet gesaeyt is/so en salt niet comen
daer dat goet gesaeyt is/ wāt dat graen des
quadē sacts is gesaeyt int herte vā Adā van
t'beginsel/ēn hoe veel groote booshedē heeft
dat voort brocht tot nu toe / ēn brengt noch
voorts tot dat dē dorschtyt comē sal. Maer
schat ghy by v selue t'graen vā dat quaet saet
hoe grootē vrucht der booshedē dat voorts
gebrocht heeft/ ēn als de arē sullē af gesnedē
zyn/ der welcker geē getal en is : hoe grootē
dorsch vloer sullē die beginnē te makē? Ēn
ic heb geantwoort/ ēn geseyt: Hoe/ ēn wan-
neer sullen dese dingen zyn? waerō zyn onse
iarē luttel ēn quaet? Ēn hy heeft tot my ge
antwoort/ēn my geseyt: En wilt v ghy niet
haesten bouen den alderhoochsten/want ghi
haest v te vergeefs om bouē hem te zyne/wāt
v ouermetenheyt is vele. En hebben hier
af niet geuraecht de sielen der rechtueerdigē
in hen heymelycke rust plaetsen/ segghende:
Hoe lange hope ic aldus/ ēn wanneer sal de
vrucht comen vanden dorschtyt ons loons?
Ēn daer op heeft geantwoort Jeremiel de
archāgel/ēn heeft geseyt: Als vermult sal zyn
t'getal der saden in v lieden/ want in een wa
ge heeft hy de werelt gewegen/ ēn met een
mate heeft hy de tyden gemetē/ ēn met een
getal heeft hy de tyden getelt/ ēn hy en beeft
die niet beroert oft verweet/ tot dat vermult
sal worden de voorseyde mate. Ēn ic heb
geāntwoort/ēn geseyt: O Heerscapper Heere/
ēn wy zyn alle ooc vol ongoddelichedē. Ēn
dat by anōturē om onsen wille niet vermult
en worden de dorsschueren der rechtueerdi-
gē/ om de sonden der geender die op de aer-
de woonē. Ēn hy heeft tot my geāt woort/
ēn geseyt: Gaet henē/ēn vraecht een bevruch
te vrouwe so wāneer sy volbracht heeft haer
negen maenden/ oft haer moeder ooc can de
dracht behoudē in haer seluē? Ēn ic heb ge-
seyt: Sy en vermachts niet Heere. Ende hy
heeft tot my geseyt: Jn de helle zyn de rust-
plaetsen der sielē gelijc der moeder. Wāt ge
lijc sy haer haest die daer baert/ om te ontgaē
den noot des barēs/also haestē hen de plaet-
sen ooc om weder te geuen alle de gene die
hen bevolen syn. Vanden beginsel sal ge-
toont worden van desen dingen die ghy be
geert te sien. Ēn ic heb geantwoort/ēn ge-
seyt: Jst dat ick gracie vonden hebbe voor v
oogen/ēn ist mogelyck/ēn ben ics bequaem/
so toont my ofter meer te comen is dā daer
voorleden is / oft datter meer voorleden is
dan daer toecomende is. watter voorleden
is dat weet ick maer watter toecomende is/
en weet ic niet. Ēn hy heeft tot my geseyt:
Staet op de rechte syde / ēn ick sal v toonen
de bedie denisse der ghelyckenissen. Ēn ick
stont ēn sach / ēn siet eenen herrenden ouen
ginck voor my door/ ēn t'is geschiet doen de
vlamme voorby ginck/dat ick sach/ende siet
den rooch ginck te bouen. Daer na ginck
voor my een wolcke vol waters/ēn sy storte
eenen grootē regen wt met eenen storm. Ēn
doen dē storm des regens door gegaē was/
so hebben daer in te bouen gegaen de drup-
pelen des reghens. Ende hy seyde tot myt
Heyst by v selue/ gelijc dē regen wast meer
dan de druppelen/ ēn t'vier dā den rooc/also
is de mate meerder die voorleden is. Maer
de druppelen/ēn den rooch waren meerder/
ēn ic heb gebeden/ēn geseyt: Meyndy dat
ick ooch leuen sal tot in dien dagen? oft wat
sal in dien dagen zyn? Hy heeft tot my ge-
antwoort/ēn geseyt: Vanden teeckenen daer
ghi my af vraecht/ mach ick eensdeels seggē
Maer van uwen leuen en ben ick niet ghe-
sonden v te segghen/maer ick en weets niet.

Veel

Veel diuersche teekenen worden Esdre doot den Engel verthoont ten troosten der gheuanghenen.

Dat v. Capittel.

1 MAer vanden teckenen/ siet de dagen sul
len comen/ in de welcke sullen omuan-
ghen worden alle die op de aerde woonen
met veel rijcdommen/ eñ dē wech der waer-
heyt sal verborgen worden/ eñ d'lant sal on-
2 vruchtbaer wesen vanden gelooue/ eñ de
onrechtmeerdicheyt sal vermenichfuldicht
worden boven dese die ghy selver siet/ eñ bo
nen dese die ghy in voortydē gehoort hebt/
3 eñ den voetstap sal een settinge hebbē int
lantschap dat ghy nu siet regneren/ eñ sy sul-
4 len dat verwoest sien. Maer ist dat de al-
deropperste v verleent te leuen so suldy sien
na de derde trompet / ende de sonne sal on-
verhoets weder des nachts lichten/ ende de
5 mane drymael inden dach/ eñ vandē houte
sal bloet druppen/ eñ den steen sal syn stem-
me geuen/ eñ de liedē sullē beroert worden/
6 eñ hy sal regneerē den welcken sy niet en
hopen die op de aerde woonē/ eñ de vogelen
7 sullen een ouertredinge maken. Ende de
Sodomytsche zee sal vischen wtworpē / eñ
t'sal des nachts een gelyt geuen de welcke
veel niet en verstonden . Maer sy sullen alle
8 haer stemme hooren/ eñ te veel plaetsen sul
len groote diepten worden/ eñ t'vier sal daer
dicmael wederō wtgesondē worden/ eñ de
wilde beesten sullen ouertreckē/ eñ de maē-
9 suchtige vrouwen sullen baren wonderlicke
gedrochten/ eñ in de soete wateren sullen
10 soute waterē geuondē worden/ eñ alle vriē-
den sullen malcanderē bestormē / eñ den sin
sal dan verborgen worden/ eñ t'verstant sal
gescheyden worden in syn verborgenthedē/
11 eñ t'sal van vele gesocht wordē/ maer niet
geuondē / eñ de ongerechticheyt sal verme-
nichfuldicht worden/ eñ de oncuyscheyt op-
12 der aerden/ Eñ d'een lātschap sal dat naeste
vragen/ eñ seggen: Is door v de rechtueer-
dicheyt gegaen recht doende ? Ende dat salt
13 loochenen. Eñ t'sal zyn in dien tyde/ eñ de
menschen sullen hopen/ eñ niet verweruē/ sy
sullen arbeyden eñ haer wegen en sullē gee-
nen voorspoet hebbē. Dese teckenen v te
seggen is my toegelaten: eñ ist sake dat ghy
wederom bidt eñ weēt gelijc ghy nu doet/
eñ dat ghy vastet seuen dagen lanc / so suldy
weder hooren meerder dingē dan dese. Eñ
ic ontwaecte/ eñ myn lichaem verschricte hē
seere eñ myn siele arbeyde so dat sy slau wor
de/ Eñ den Engel die comen was heeft my
gehouden die in my sprack/ ende hy heeft my
versterct/ eñ op myn voeten gestelt. Ende
t'is geschiet inden tweeden nacht/ eñ Sala-
thiel de oerste des volcs is tot my comē/ eñ
heeft tot my geseyt: waer waerdy? eñ waerō
is v aensicht droeue? En weet ghy niet dat
Israhel v bevolē is in d'lant van hen ouer-
woninge? Daerom staet op/ eñ eet broodt/
noch en verlaet ons niet/ ghelijc een herder
syn cudde inde handen der quader wolven.
Eñ ic seyde hem: Gaet wech vā my/ eñ en
coemt by my niet, Eñ hy heuet gehoort als
ict geseyt hebbe/ eñ hy is van my gegaē/ eñ
ic heb geuast seuen dagen/ huylende/ eñ wee-
nende gelijc my bevolen hadde Uriel de En
gel. Eñ t'is geschiet na de seuen dagen/ eñ
myn ghedachten hebben my wederom seer
quellic geweest/ eñ myn siele creech weder-
om den gheest des verstants/ eñ ic begonste
wederom te spreken voor den alderhooch-
sten woorden/ eñ ic seyde: Heerschappende
Heere/ wt allen de bosschen der aerden/ eñ
wt alle haer boomen hebdy eenē wijngaert
alleen vercorē/ eñ wt alle de aerde der we-
reit hebdy voor v vercoren een grachte/ eñ
wt alle de bloemen der werelt hebdy voor v
vercoren een lelie/ eñ wt alle de afgronden
der zee hebt ghy v een riuier vervult/ eñ wt
alle de getimmerde steden hebdy voor v sel-
uen geheylicht Sion/ eñ wt alle de geschā-
pen vliegende dieren hebdy voor v genoemt
een duyue/ eñ wt alle de gheschapen beesten
hebdy v voorsien een schaep/ eñ wt alle de
vermenichfuldichde volcken hebdy voor v
een volc vercregen eñ de wet van allen mē-
schen gepresen/ hebt ghy desen volcke gege-
nen dat ghy begeert hebt. Eñ nu o Heere/
waerom hebdy dat een volc so vele volcken
geleuert ? eñ hebt op de een worpel de ander
bereyt/ eñ ghy hebt uwen eenigen verstroyt
onder vele/ eñ sy hebben hem vertredē die
tegen uwe belofren spraken/ eñ die uwen ge
truygenissen niet en gheloofden: eñ waert
also dat ghy v volc haet/ dat behoort van u-
wen handen gecastight te worden. Eñ t'is ge
schiet/ doen ic de woordē gesproken hadde/
datter eenen Engel tot my gesonden is/ die
te voren tot my comen was den voorleden
nacht/ eñ hy heeft tot my geseyt: Hoort my/
eñ ic sal v onderwysen/ eñ luystert na my/ eñ
ic sal noch meer seggē voor v. Eñ ic heb ge
seyt: Spreect myn Heere. Eñ hi heeft tot mi
geseyt: Ghy sult v seere ontgaen int gepeys
uwer hertē voor Israel/ Oft hebde ghy dien
lieder/ dan de ghene die hem gemaect heeft:
Eñ ic heb tot hem geseyt: Neen ic Heere/
maer ic heb rouwich gesproken/ want myn
nieren doen my pyne aen tot allē uren/ soet
kende te begrypē den wech des alderhooch
stē / eñ te ondersoeckē een deel syns oordels.
Eñ hy heeft tot my geseyt: Ghy en vermo
ges niet. Eñ ic heb geseyt: waerom Heere?
waer toe was ic geborē eñ waerom en voor
de myns moeders lichaē my niet een graf/
dat ic niet en hadde te sien den arbeyt vā Ja
cob eñ de vermoetheyt des geslachts vā Is-
rahel? Eñ hy heeft tot my geseyt: Telt my
de dingen die noch niet comen en zyn/ eñ ver
gadert my de verstroyde druppelē eñ maect
my wederom groyēde de verdroochde bloe
men/ eñ doet my open de besloten binnēste
verborgenthedē/ eñ brengt my voorts wtn
den die daer in verborgen zyn/ eñ toont my
dat beelt der stemmen/ eñ dan sal ic v toonen
den arbeyt die ghy begeert te sien. Eñ ick
heb gheseyt: Heerschapper Heere/ wie isser
die dit weten mach/ dan die mettē menschen
gheen wooninghe en heeft: Maer ick ben
onwys/

ontwijs/ en hoe sal ic connē seggen vanden dingē daer ghy my af ghevraecht hebt? Ēn hy heeft tot my geseyt: Also ghy niet en cont gedoen een van allen den dingen die geseyt zyn/ also en sudy niet connen vinden mijn oordeel oft int eynde de liefde die ic den volcke beloeft hebbe. Ende ic heb geseyt: Maer siet Heere ghy zijt by den genē die ten eynde zyn/ ēn wat sullen sy doen die voor my gheweest hebben/ oft wy/ oft de gene die na ons sullē zijn/ ēn hy heeft tot my geseyt: Wy een- D dertroonen sal ic mijn oordeel gelijcken/ wāt gelijc der laetster traecheyt niet en is/ also en is ook der eerster snelheyt niet. Ēn ic heb geāntwoort ēn geseyt: En conste ghi niet gemaket de gene die gemaect zyn/ ēn die noch zyn/ ēn die comē sullē al te samē/ op dat ghy u oordeel te eer mocht vroonen? Ēn hi heeft tot my geantwoort/ ēn geseyt: De creaturē en mach haer niet haestē bouē den schepper/ noch de werelt en mach niet verdraghen de gene die daer in sullen geschapen worden te samen. Ēn ick heb geseyt: Also ghy uwen dienaer gheseyt hebt/ dat ghy leuendich maketide hebt leuendich ghemaect de creaturē van v t'samen geschapen/ ēn de creaturē verdroecht/ so mach sy nu ooc de tegenwoordige t'samen verdragen. Ēn hy heeft tot my geseyt: Vraecht de moeder der vrouwen/ ēn ghy sult tot haer seggē: Als ghy baert/ waer om doedy dat metter tijt? Darom vraecht haer dat sy thien vruchten t'samē geue. Ēn ic seyde: Dat en sonde sy voorwaer niet vermogen dan metter tijt. Ēn hy heeft tot my geseyt: Ick heb ooc der aerden een moeder gegeuen voor de gene die op haer ghebaeyt zyn metter tijt. want gelijck een iong kint niet voorts en brengt dat den ouden toebehoort/ also heb ic de werelt beschict/ die van my gemaect is. Ēn ic heb gevraecht ēn geseyt: Als ghy my nu eenen wech ghegeuen hebt so sal ic voor v spreke wāt onse moeder daer ghy my af geseyt hebt/ die is noch iong/ ēn sy naect nu haerder outheyt. Ēn hy heeft my geantwoort/ ēn geseyt: Vraecht haer die baert/ ēn sy sal v segghen/ want ghy sult haer seggē: warom en zyn de gene die ghy nu gebaert hebt niet gelijc dē genē die voor v waren/ maer minder van lengden? Ēn sy sal v ooc seggen: Het zyn andere die in de ioncheyt der cracht gheboren zyn/ ēn andere die ten tyden vander outheyt geboren zyn/ als de moeder crancx wort. Hierom aēmerct ooc ghy dat ghy lieden van minder lengden zijt/ dan de genē die voor v warē/ ēn die na v comē sullen ooc vā minder lengdē wesen dan ghy/ als creaturē die nu out worden/ ēn de sterche it der tonger luecht voor by gaēde.

Ēn ic heb geseyt: Ic bidde Heere/ heb ic gracie voor v oogen gevondē/ toont uwen dienaer door dē welckē ghy v creaturē besoect.

God weet alle dinghen eer sy geschieden/ ēn hy heuet al om den menschen geschepen/ ende by aensiet alder saken eynde.

Dat vj. Capittel.

A Ende hy heeft tot my geseyt: Int beginsel van de aertsche werelt/ ēn eer de wtgangen der werelt stondē/ ēn eer de vergaderinghen der winden blaesden/ ende eer gelupt maecten de stemmē der donderen/ ēn eer dat de schijnsels der bliksemen blicten/ ēn eer de fundamentē des Paradijs vast gemaect waren/ ēn eer dat gesien warē de schoone bloemen/ ēn eer gheuesticht worden de bernende crachten/ ēn eer vergadert warē de onsellicke heyrscharen der Engelen/ ēn eer dat ver heuen waren de hoochden der locht/ ēn eer dat ghenoemt worden de maten der firmamenten/ ēn eer dat heet waren de ouens in Sion/ ēn eer ondersocht worden de tegēwoordige iaren/ ēn eer dat bevroedt worden de vonden der geender die nu sondigē/ ēn eer sy t'samē geteeckent warē die t'gelooue tot eenē schat vergadert hebbē/ doē heb ick gedacht/ ēn sy zijn door my alleē gemaect ēn niet door eenen anderen/ ēn dat eynde is door my ēn niet door eenen anderen. Ēn ic heb geāntwoort ēn geseyt: Hoelt sal de scheydinge der tyden zijn/ oft wanneer sal dat eynde des eerstē zijn/ ēn t'beginsele des navolgende? Ēn hy heeft tot my geseyt: Vā Abraham tot Isaac toe/ wanneer van hem geboren syn Jacob ēn Esau/ de hant van Jacob hielt van t'beghinsel de derdene van Esau/ want het eynde van desen werelt is Esau/ ende t'beghinsel der navolgender is Jacob/ Eens menschen hant tuschen de voersten ende de hant. Anders en waecht niet Esau.

Ēn ic heb geantwoort/ ēn geseyt: O heerschapper Heere/ heb ic gracie gevondē voor uwe oogen/ soo bid ick dat ghy uwen dienaer wilt thoonen dat eynde van inden teekenen der welcker een deel ghy my geroert hebt inden vorleden nacht. Ēn hy heeft geāntwoort/ ēn tot mi geseyt: Staet op v voeten ēn hoort de aldervalste stemme des ghelupts. Ēn t'sal zijn gelijck een beroeringe/ nochtans en sal de plaetse niet beroert worden daer ghy op staen sult/ Darom siet spreect so en verschrict v ghy niet want van den eynde wort het woort/ ēn dat fundamēt der aerdē vast staē/ want van desen wort dat woort verschict ēn beroert/ want het weet dat den eynde moet verandert wordē. Ēn t'is geschiet/ doen ict gehoort hadde/ so stont ic op mijn voetē/ ēn ic heb gehoort/ ēn siet een stemme was sprekende/ ēn haer gelupt was gelijc t'gelupt van veel wateren/ ēn sy heeft geseyt: Siet de dagen comen/ ende t'sal zijn als ic sal beginnen by te comē om te besoecken de inwoonders der aerden/ ēn als ic sal beginnen te ondersoecken van den genē die onrecht veerdelic schade gedaē hebbē in hen onrecht verdichtē/ ēn als verdult sal wesen de vernederinghe van Sion/ ēn als onderteeckent sal worden de werelt d'welc sal beginnē voorby te gaen/ so sal ic dese teeckenen doen: De boecken sullen open gedaen worden voor dat aensicht des firmaments/ ēn sy sullent al te samen sien/ ēn kinderkens van eenen iare sullen met haren stemmē sprekē/ ēn de bevruchte vrouwen sullen ourdoghe vruchten baren van dry ende vier maenden/

ende sy sullen leuen ẽn derwect worde. Ẽn onuersiene sullẽ de beslaepde plaetsen schynen niet beslaept/ ẽn volle schuere sullen onuersiens ydel gheuondẽ worde. ẽn de tromper sal slaen met een gelyt/ de welcke als sy alle sullen hoorẽ/ so sullẽ sy onuersiene verschrict worden. Ẽn t'sal zyn in dien tyden dat de vriendẽ sullen hen vriendẽ bestryden als viandẽ/ ẽn de aerde sal haer verschricken met desen/ ẽn de aderen der sonteynẽ sullen staende blyuẽ/ ẽn sy en sullẽ niet vooyts loopen binnẽ dry uren/ ẽn t'sal zyn dat alle die ouergebleuẽ sal wesen vã allen desen/ vandẽ welcken ic v vooyseyt hebbe/ die sal behoudẽ worde/ ẽn hi sal myn salicheyt sien/ ẽn d'eynde van uwer werelt. Ẽn de menschen die ontfangẽ zyn/ sullen sien/ die de doot niet gesmaect en hebbẽ van haerder ghebooyten/ ẽn t'herte der inwoonders sal verandert wooyden/ ẽn t'sal verkeert worde in eenẽ anderen sin/ want het quaet sal wtgemaecht wordẽ/ ẽn het bedroch sal wtgeblusicht wordẽ. Ẽn het geloone sal bloeyẽ ẽn de bederfenisse sal verwonnẽ worden/ ẽn de waerheyt sal vertoont worden die sonder vrucht gewerst is/ so veel dagen. Ẽn t'is geschiet doen hy my toe spraet/ ẽn siet ick sach allinckens op hem vooy den welcken ick stont/ ẽn hy heeft tot my dese dingen geseyt: Ick ben comen om v te toonen den tyt vandẽ toccomendẽ nacht. Daerom ist dat ghy wederõ biddet/ ẽn wederom vastet seuen dagen/ so sal ic v wederom bootschappen meerder dingen dan dese/ vooy den dach den welckẽ ic gehooyt hebbe/ want v stẽme is gehooyt by dẽ alderhoochsten/ want de sterche heeft v geschictheyt gesien/ ẽn hy heeft vooysien de cuyscheyt die ghi gehadt hebt van uwer iongheyt/ ẽn daerom heeft hy my gesonden om v alle dese dingen te toonen ẽn v te seggen: Betrout ẽn en wilt niet vreesen/ ẽn en wilt niet haestich zyn metten vooyledẽ tyden te dencken ydel dingen/ dat ghy v niet en haestvã de werstle tyden. Ẽn t'is gheschiet na desen/ ẽn ick heb wederom geweent/ ẽn ick heb desgelyes gemaalt seuen dagen/ dat ick soude verdullen de dry weken die my gheseyt waren. Ẽn t'is gheschiet inden achtsten nacht/ ẽn myn herte worde wederom verstoort in my/ ẽn ick begonste te spricken vooy den alderhoochsten/ want mynẽ geest worde seer ontsteken/ ẽn myn siele worde beangst/ ẽn ick heb geseyt: O Heere sprekende hebt ghy gesproke van t'beginsel der creaturẽ/ opdẽ eerstẽ dach/ seggende: Laet gemaect worde hemel ẽn aerde: ẽn v woort is een volmaect werc. Ẽn doen was daer den geest/ ẽn de duysternissen vooyden al om gedreuen/ ẽn stillicheyt dat gelyt van des menschẽ stemme en was noch vã v niet. Doen hebt ghy geseyt dat van uwen schattẽ souden vooyts gebracht worden een vollichtende licht/ waer dooy v werck soude ghesien worden. Ẽn op den tweeden dach hebdy geschapẽ den geest des firmamẽts/ ẽn ghy hebt dien gebodẽ dat het soude deylen/ ẽn deylinge maken tusschen de watere/ also dat het een deel soude opwaerts gaen/ ẽn een deel beneden blyuen. Ẽn op den derden dach hebdy den wateren geboden dat sy vergaderen souden in t'seuenste deel der aerdẽ. Maer de ses deelen hebdy gedroocht/ ẽn bewaert/ om dat wt desen soude zyn dienende t'gene datter gesaeyt is van Godt/ ẽn groeyent/ want v woort ghinck vooyts/ ende d'were geschiede terstont/ want onuersiene vruchte quam vooyts een ongemeten vrucht der menichten/ ẽn veelderhande manieren van smaken der begeerlickheyt/ ẽn bloemen van een onuerwandelbaer verwe/ ẽn welriekẽde dinghen van ongrondelicken rueche/ ẽn op den derden dach zyn dese dingẽ gemaect. Maer op den vierden dach hebdy gebodẽ/ dat gemaect soude worden der sonnẽ claerheyt/ d'licht der manen/ der sterren geschictheyt/ ẽn ghy hebt hen gebodẽ dat sy souden dienen den tocomẽde menschẽ die gemaect soude worden. Maerop den vyfden dach hebdy geseyt dẽ seuenstẽ deele daer d'water vergadert was/ datter vooyts byrengẽ soude dieren/ ẽn gevogelte ẽn visschen/ ẽn het gheschiede also/ dat het stomme water/ ẽn sonder siele maeckte de dieren die dooy Godts wille gebodẽ worden/ dat daer wt de naticn uwe wonderlichedẽ souden vertellen. Ẽn doen behielde ghy twee sielen/ Der eender naem hiet ghi Henoch/ ẽn den naẽ der tweeder hiet ghy Leuiathan/ ẽn ghy scheydet die van malcanderen/ want het seuenste deel daer d'water vergadert was/ en consten die niet begripen. Ẽn ghy hebt Henoch gegenẽ dat een deel d'wese gedroocht was op dẽ derdẽ dach/ dat die daer woonen sonde/ daer duysent bergen zyn. Maer Leuiathã hebdy dat seuenste vochtich deel ghegeuen/ ẽn ghy hebt dien bewaert om dat hy worden sonde tot een verslinden den ghenen die ghy wilt/ ẽn wanneer ghy wilt. Maer op den sesten dach hebdy dewaerdẽ geboden dat sy scheppẽ sonde behelpige beesten/ ẽn wilde dieren/ ẽn cruypende dieren/ ẽn bouen dese Adam/ dẽ welcken ghi gestelt hebt eenen onerstẽ ouer alle dẽ wercken die ghy gemaect hebt/ ẽn vã dien worden wy alle vooyts bracht/ ẽn alle t'volck dat ghy vercozen hebt. Ẽn dese dingen heb ic vooy v al geseyt Heere: want ghy om onsen wille de werelt ghemaeckt hebt.

Maer alle de andere naticn van volcke vã Adam gebozen die hebdy geseyt niet te wesen/ ẽn want sy dẽ speeksel gelichẽ zyn/ ẽn gelyck een druppel van eenen vate hebdy hen ouerulocdicheyt geleken. Ẽn nu Heere siet dese naticn die voor niet geacht zyn/ hebben begonnen heerschappye ouer ons te hebbẽ/ ẽn ons te verslinden. Maer wy v volc het welc ghy gemaemt hebt uwen eersten geboren/ ẽn eenigen gebozen/ ẽn uwen nanolger/ zyn in hen handẽ gelcuert/ ẽn ist so dat om onsen wille de werelt geschapen is/ waerom erbesitten wy gheen erfenisse metter werelt/ Hoe langhe sullen dese dinghen zyn:

De Enghel vertoont Esdre veel heymelijcke ẽn toecomende dinghen. Dat vij. Capittel.

Ende

AEnde t'is geschiet doen ick voleynt hadde
dese woordē te spreken dat de Engel tot
my gesonden is/ die tot my gesondē was in
d'eerste nachten/ Eñ hy seyde tot my: Staet
op Esdra eñ hoort de redenē die ic ben comē
tot v te spreken/ Eñ ick seyde: Spreect myn
God/ Eñ hy heeft tot my gheseyt: De zee is
ghestelt in een ruym plaetse/ om dat die diep
eñ ongemetē zyn soude/ maer haer sal eenē
ingang wesen in een enge plaetse gestelt dat
sy soude gelijc zyn den vloedē/ wat wie isser
die willens soude willen gaē in de zee/ eñ die
besien ofte daer heerschappye ouer hebbē: ist
dat hy voor de enge plaetsen niet gegaen en
is/ hoe sal hy tot de breetheyt connē comen?

Item eē ander/ Een stadt is getimmert eñ
gestelt in een blacke plaetse/ eñ sy is vol van
allen goedē/ haren ingang is enge eñ in ee-
nen diepen neyderganck geset/ also dattet ter
rechter sydē soude zyn vier/ eñ ter slincker sij-
den diep water/ eñ eenē wech alleen is tus-
schen hen gestelt/ dat is tusschē dat vier ende
d'water/ also dat den wech niet meer begry-
pen en mach dā den voetstap vā eenē mēsch.

Maer ist dat de stadt dē mensch sal gegeuen
worden tot een erffenisse/ hoe sal hy syn erffe
nisse ontfangē/ ist dat hy dat voor gestelt pe-
rikel nemmermeer door en gaet? Eñ ic heb
geseyt: T'is also Heere. Eñ hy heeft tot my
geseyt: Also is het veel van Israhel/ want
om hem heb ick de werelt gemaect/ eñ doen
Adam myn insettingen ouertredē hadde/ so
ist ghevonnist datter ghedaen was. Eñ de
ingangen vā deser werelt zyn wordē enge/
eñ pynlick eñ arbeydelick/ maer luttel ende
quaet/ eñ vol perikelen/ eñ seer met arbeydē
beset. Maer der meerder werelts ingan-
ghen zyn ruym ende sonder perikel/ makēde
vrucht der onsterffelicheyt. Hierom ist dat
de ingaende die leuen niet in en gaē dese en-
ge eñ ydele dingen/ so en mogen sy niet ont-
fangē dat daer bewaert wort. Aldus waer
om worde ghy nu verstoort/ daer ghy ver-
ganckelic zyt? eñ waerō worde ghy beroert/
daer ghy sterffelijc zyt? Eñ waerō en heb-
dy in v herte niet ontfangen dat toecomēde
is/ maer dat in desen tyt is? Eñ ic heb geāt-
woort eñ geseyt: Heerschapper Heere: Siet
ghy hebt door v wet bestelt/ dat de recht-
ueerdige dese dinghen sullen voor een erffe-
nisse hebben/ maer de ongoddelijcke sullen
vergaen: eñ de rechtueerdige sullen de enge
dingen verdraghen/ hopende de ruyme din-
gen/ want die ongoddelijc gedaen hebbē/ eñ
benautheden gelēdē hebben/ die en sullen de
ruymten niet sien. Eñ hy heeft tot my ge-
seyt: Daer en is gheen rechter bouen God/
noch geen verstant hebbende bouen den al-
derhoochsten/ want veel tegenwoordighe
vergaen om dat niet geacht en wort de wet
Gods die voor gestelt is. want gebieden-
de heeft God geboden den comendē doen sy
comen waren/ wat dorfde sy leuē souden/ eñ
wat onderhoudēde sy niet gepynicht en sou
den wordē. Maer desen en ist niet wijs ge-
maect/ eñ sy hebbē tegen hem geseyt/ ende sy
hebbē henselue gestelt eē gedachte der ydel-
heyt/ eñ sy hebbē voor hen gestelt de bedrie-
gelichedē der misdaden/ eñ sy hebbē dē alder-
hoochsten ouergeseyt niet te zyn/ eñ syn we-
gen en hebbē sy niet bekēt/ eñ syn wet heb-
ben sy versmaet/ eñ syn beloftē hebbē sy ver-
loochēt/ eñ in syn wettelycke gebodē en heb
ben sy geen geloue gehadt/ eñ syn wercken
en hebbē sy niet voldaē/ Dacrom Esdra de
ydel dingen den ydelen/ eñ de volle dingben
den vollē. Eñ siet dē tyt sal comen/ eñ t'sal
zyn als dē teekenē comē sullē die ic v voor-
seyt hebbe/ eñ de bruyt sal gesien worden/ eñ
openbarende sal de aerde getoont wordē die
nu bedect wort/ eñ alle die verlost is vā de
voorseyde quaden die sal myn wonderlycke
dingen sien. Want myn sone Jesus sal ver-
toont wordē met den genē die met hem zyn/
eñ sy sullen hen verblydē die gelaten zyn in
vierhondert iarē. Eñ t'sal zyn na dese iarē/
eñ myn sone Christus sal sterven/ eñ alle de
menschen die adem hebbē/ eñ de werelt sal
gekeert wordē in de oude stillicheyt seuē da-
gen/ gheliek in de eerste oordelen also datter
niemant en sal achtergelaten worden. Eñ
t'sal zyn na de seuen daghen/ eñ de werelt sal
verweect worden die noch niet en waect/ eñ
dat bedoruen was sal sterven/ eñ de aerde
sal wederoim geuen die in haer slapen/ eñ dat
stof der aerden/ de ghene die daer in stillick
woonen/ eñ de verborgen plaetsen sullen de
sielen wedergeuē die hen bevolen zyn. Eñ
de alderhoochste sal geopenbaert wordē op
den stoel des oordels/ eñ de allendichedē sul-
len voorby gaen/ ende de lanemoedicheyt sal
vergadert worden. Maer dat recht vānulle
sal alleen blyuen/ de waerheyt sal staen/ ende
t'gheloue sal toenemen/ eñ het werck sal
daer na volgen/ eñ den loon sal getoont wor-
den/ eñ de rechtueerdicheden sullen waken/
eñ de onrechtueerdichedē en sullē geen heer-
schappye hebbē. Eñ ic heb geseyt: D'eerste
Abraham heeft voor de Sodomiten gebedē/
eñ Moyses voor de vaderen die in de woe-
stijne gesondicht hebben/ eñ die na hem wa
ren voor Israhel in de dagen van Achaz/ eñ
Samuel/ ende Dauid voor de ontweedrie-
kinge eñ Salomon voor de ghene die tot de
wijdinge quamen/ eñ Helias voor de gene
die den regen ontfangen hadden/ ende voor
den dooden dat hy leuen soude/ ende Eze-
chias voor t'volck in de dagen van Senna-
cherib eñ veel andere voor vele. Dus ist dat
nu (als de bederffelicheyt vermeerdert is/ eñ
de onrechtveerdicheydt vermenichvuldicht
is) eñ de rechtueerdige hebben gebeden voor
de ongoddelijcke waerom en salt nu ooc al-
so niet zyn? Eñ hy heeft tot my geātwoort/
eñ geseyt: Dese tegenwoordige werelt en is
het eynde niet/ de glorie blijft daer dickmael
in/ dacrom hebben sy voor de onmachtighe
ghebeden/ want den dach des oordels sal
d'eynde van desen tyt zyn/ eñ t'beginsel van
den tyt der toecomender onsterfelickheyt/
waer in dat de bederffelickheyt is vergaen/
eñ de onghetemperdheyt ontbonden/ eñ de

ongeloouicheyt afgesneden / maer de rechtneerdicheyt isser ghewassen/ eñ de waerheyt opghestaen/ want dan en sal niemant hem mogen helpen die verlozen ghegaen is/ oft hem verdruckē die verwonnē heeft. Eñ ic hebbe geāntwoort eñ geseyt: Dit is myn eerste eñ laetste woort/ dat beter geweest hadde Adam de aerde niet te genen/ oft als hy hem die gegenē hadde dat hy hem hadde bedwōgen/ dat hy niet gesondicht en hadde. wāt wat batet den menschē in desen tegenwoordigen tyt te leuē in druckheyt eñ dat de doodē souden hopē de pyninge? O ghy Adam wat hebdy gedaen? want al hebdy ghesondicht/ dē val en is van v alleen niet geschiet/ maer t'is ooc den onsen die van v ghecomen zyn. want wat batet ons al ist dat ons beloeft is den eewigen tyt/ maer dat wy hebben doodlycke werckē gedaen? Eñ dat ons te vozen geseyt is de eewige hope/ eñ dat wi d'alderquaetste zyn ydel gewordē. Eñ dat voor ons bewaert wordē woonstedē der gesontheyt/ eñ der sekerheyt/ maer dat wi qualick gewādelt hebben/ Eñ dat de glorie des alderhoochsten bewaert wort om te beschermen de gene die lancmoedichlic geleeft hebben: maer dat wy de alderquaetste weghen ghewandelt hebben. Eñ dat het Paradys sal vertoont wordē/ wiens vrucht blyft onbedorven / daer vryheydt eñ medecyn in is: maer dat wy daer niet in gaē en sullen/ om dat wy in ongenuechlicke plaetsen gewandelt hebbē. Eñ dat bouē de sterrē hen aensichten blincken sullen/ die soberheyt gehadt hebben/ maer dat onse aensichtē zyn swarter dan duysternissen: wāt wy leuēde en peysden niet als wy booshedē deden/ dat wy na de doot sullē beginnē te lyden. Eñ hy heeft geantwoort eñ geseyt: Dat is het ghepeyns des strijts dat strijden sal de mensche die op der aerden gebozē is/ op dat hy (by also hy verwonnen wort) sal lyden t'ghene dat ghy geseyt hebt/ maer ist dat hi verwint so sal hy ontfangen dat ick segghe: want dit is d'leuen d'welc Moyses seyde/ doen hy leefde tot den volcke segghende: Kiest voor v d'leuen dat ghy leuen moecht/ Maer sy en hebben hem niet gelooft/ noch ooc na hem den propheten/ noch ooc my niet/ die tot hen gesproken hebbe/ want daer en soude geen droefheyt in hen verderfkenisse zyn/ ghelyck daer een blyschap sal op hen wesen / den welcken de salicheyt wys gemaect is. Eñ ic heb geantwoort eñ geseyt: Ic weet wel Heere/ dat de alderhoochste daer door is bermhertich ghenoemt/ om dat hy dier ontfermt die noch in de werelt niet comen en zyn/ eñ dat hy ontfermt der gemder die t'leuē makē in syn wet: eñ hy is lancmoedich/ want hy toont lanckmoedicheyt den genen die ghesondicht hebbē als met haren werckē: eñ hy is mild/ aengesien dat hy voorwaer genē wilt na de behoefelycheydē: eñ hy is van veel bermhertigheden/ want hy vermenichuuldicht meer syn bermhertigheden den genen die tegenwoordich zyn/ eñ den ghenen die voorleden zyn/ eñ die toecomende zyn. want en vermenichfuldichde hi syn bermhertichedē niet/ so en soude de werelt niet leuendich wordē metten genē die daer in geeft waren. Eñ hy vergheeft/ want en vergaue hy niet van sunder goetheyt / op dat sy verlicht souden worden die ongerechticheyt gedaen hebben van haren booshedē/ so en soude het thienwerf t'duysentichste deel der menschen niet mogen leuende worden. Eñ de richter ist dat hy niet en vergeeft den genē die met synen woorde ghenesen zyn / ende niet wt en vaecht de menichte der kyuagiē/ so en souden by auonturen daer niet gelaten worden dan seer weynich in de ontellicke menichte.

Esdras bidt Godt voor t'volck, dat hy meer aensien wille syn bermhertigheyt, ende vroomicheyt van weynigen, dan de boosheyt van menighen.

Dat viij. Capittel.

1 ENde hy heeft tot my geantwoort/ eñ geseyt: Dese werelt heeft de alderhoochste ghemaect om vele menschen/ maer de toecomende werelt om luttel. Eñ ick sal voor v een gelyckenisse seggē Esdra: Gelyc oft ghy de aerde sult vragen / eñ dat sy v seggen sal/ hoe dat sy veel meer aerden gheeft daermen aerden vaten af maken mach/ eñ luttel stubs daer t'gout af ghemaeckt wordt/ also zyn de werckē van dese tegenwoordighe werelt.

3 Wāt veel isser geschapen/ maer luttel salder salich worden. Eñ ic hebbe geantwoort/ eñ gheseyt: Daerom siele suppt den sin heel op/ eñ verslint t'gene dat smaect/ want ghy zyt comen om te geuē gehoor/ eñ willende propheteren/ want v en is geen ruymte ghegeuen dan alleen te leuē/ O Heere ist dat ghy uwen dienaer niet toe laten en sult / dat wy voor v bidden mogen/ eñ dat ghy ons geeft het saet ter herten eñ den verstādē oeffeninge daer vrucht af comen mocht/ daer af leuen mocht alle die bedozuen is/ wie sal des menschen plaetse dragen? want ghy zyt alleen/ eñ wy zyn de scheppinge van uwen handen/ gelyck ghy gesproken hebt/ eñ gelyck nu in de moeder het lichaem gemaect is/ ende ghy gheeft de leden/ eñ v schepsel wort behouden mit vier eñ water/ eñ v schepsel lydt neghen maenden v creature die in haer gheschapen is/ eñ t'ghene datter bewaert/ende dat bewaert wort / sullen beyde bewaert worden: eñ de moeder gheeft eens wederom datter bewaert is eñ in haer gewassen. want ghy hebt gheboden wt de leden / dat is wt den borsten te geuen melck den vrucht der borsten/ op dat geuoedt wordē datter geschapen is tot eenen tyt lanc/ eñ dat ghy hen naemaels moecht beschicken uwer bermhertigheyt. Ghy hebt hem opgenoedt door uwe rechtneerdicheyt/ende hem gheleert in uwe wet/ eñ berispt door v verstant/ eñ ghy sult hem dooden als v creature/ eñ ghy sult hem leuende maken als v werc. Daerom ist dat ghy hem doot die met so grooten arbeyt geschapen is/ so ist d'licht door v beuel geordineert te worden/ dat dit oock bewaert sonde worden datter ghemaect wordē. Ende nu Heere sal ick segghen: Van allen menschen

weet

Bweet ghy meer/ maer van uwen volcke daer om dat ick droeuich ben/ eñ van uwer erfenissen daer ick om schreye/ eñ om Israhel daer ick om truerich ben/ eñ van Jacob daer ic rouwe om make. Daerom sal ic beginnẽ te biddẽ voor v om my/ eñ om hem/ want ick sie onse vallẽ die op aertryc woonẽ. Maer ick heb gehoort de snelheyt des rechters die comen sal. Daerom hoort myn stemme/ eñ verstaet myn woordẽ/ eñ ic sal voor v sprekẽ t'beginsel der woordẽ Esdre eer hy opgenomen was/ eñ ic heb geseyt/ Heere/ die in de werelt woont/ wiens oogen opgheuẽ zyn in de opperste/ eñ locht/ eñ wiens throõ onschartelic is/ eñ glorie onbegrypelic: wiẽ dat bystaen de heyrẽ der Engelen met beuinge/ welcker behoudinghe in den wint/ eñ vierkeert wort/ wiens woort warachtich is/ eñ wiens spraké geduerich zyn/ wiens gebodt sterc is/ eñ beschicken verwaerlyc/ wiens aẽsien de afgronden verdroocht/ eñ wiens onweerdicheyt de bergẽ doet verdwynẽ/ eñ de waerheyt betuycht/ Verhoort ws dienaers gebet/ eñ met den ooren vaet dat oetmoedich bidden ws maecsels. want so lange als ick leue sal ic sprekẽ/ eñ so lange ic verstãt hebbe sal ic antwoordẽ. Noch en aensiet niet ws volcks misdaden/ maer de ghene die v inder waerheyt dienen. Noch en wilt niet aenmercken de ongoddelycke neerstichedẽ der Heydenẽ maer die v getuygenissen met phnen onderhoudẽ hebbẽ. Noch en dẽct niet wie in v aensicht valschelic gewandelt hebben/ maer weest gedachtich der geender die wt uwẽ wille de vreese bekẽt hebbẽ. Noch en wilt niet vernielẽ die der beestẽ manierẽ gehadt hebbẽ/ maer aensiet de gene die v wet claerlyc geleert hebben. Noch en wilt niet verbolgen zyn op de gene die arger dã beesten geoordeelt zyn/ maer bemint de gene die alcyt in v rechtueerdicheyt eñ glorie betronwen. want wy eñ onse vaderen zyn met sulckẽ sieeten siec/ maer ghi sult om ons sondaers bermhertich genoẽt woordẽ. want ist dat ghy begeert onser te ontfermẽ/ dã sultdy bermhertich genoemt woordẽ/ besonder ons die de wercken der rechtueerdicheyt niet en hebben. wãt de rechtueerdige den welcken veel werckẽ bewaert zyn/ sullen wt harẽ eygen wercken loon ontfangen. wãt wat is een mensch dat ghi op hem soudt gram zyn/ oft wat is dat bederffelic geslachte/ dat ghi so bitter zyt van hem? want inder waerheyt daer en is niemãt vãdẽ geborenẽ die niet en ongoddelyc gedaẽ en heeft/ eñ vanden belydendẽ die niet misdaen en heeft. wãt daer door sal uwe rechtueerdichz verclõdicht worden/ eñ v goetheyt Heere als ghi hẽ sult bermhertich zyn/ die geẽ wesen dã goedẽ werckẽ en hebbẽ. Eñ hy heeft tot my geantwoort eñ geseyt: Ghy hebt sommige dingẽ te recht gesproken/ eñ na uwe woordẽ so salt ooc geschieden/ want ick en sal inder waerheyt niet denckẽ op hen maecsel die voor de doot gesondicht hebbẽ voor d'oordeel/ voor de verdoemenisse/ maer ic sal blyde wesen op dat maecsel der rechtueerdiger/ eñ ic sal ooc gedachtich wesen der pelgrimagien/ eñ der salichmakingẽ/ eñ des loons der ontfangingẽ.

Daerom also ic gesproken hebbe/ also ist.

want gelyc een ackermã op de aerde saeyet veel saden/ eñ hy plant menichte vã plãtinghen/ maer die gesaeyt zyn en worden in den tyt niet alle bewaert. Noch ooc en sullẽ alle die daer geplant zyn/ geen wortelẽ schieten. Also ooc die in de werelt gesaeyt zyn/ en sullẽ alle niet salich woordẽ. Eñ ic heb geãtwoort eñ geseyt: Heb ick gracie ghevonden so sal ic spreken. Ghelyck t'saet des ackermans ist dat niet op en gaet/ oft uwẽ regen niet en ontfanckt ten tyde/ oft dat bedorven wort door de veelheyt des regens/ so gaet dat also verloren: desgelyes oock de mensch die met uwẽ handẽ gemaect is/ eñ ghy wort hem een beeldt ghenoemt/ om dat ghy syns ghelyc zyt/ om den welcken ghyt al geschapen hebt/ ende hebt hem gemaect ghelyc dat saet des ackermans. En wordt niet gram op ons/ maer spaert uwen volcke/ ende ontfermt uwer erffenissen/ maer ghy zyt bermhertich uwer creatueren. Eñ hy heeft geantwoort tot my eñ geseyt: De tegẽwoordige dingen behoorẽ den tegenwoordigẽ toe/ eñ de toecomende dingen den toecomendẽ.

Want v gebreect noch veel/ dat ghy myn creatuere soudt mogen lieuer hebben dan ic: maer ic heb selue dicmael ooc v by gecomẽ/ maer by de onrechtueerdige nemmermeer/

Maer daer in zydy ooc wonderlick voor den alderhoochsten/ om dat ghy v verootmoedicht hebt/ gelyck v dat betaemt eñ dat ghy v niet en hebt ghoordeelt weerdich/ dat ghy onder de rechtueerdige soudt seer geeert zyn. waerom dat veel allendicheden eñ catiuicheden sullen hen gheschieden die in de werelt woonen sullen in de leste tyden/ om dat sy in veel hoouerdien gewãdelt hebben.

Maer ghy verstaet voor v selue/ eñ soect glorie vã ws gelyc. want voor v is t'paradys open/ voor v is geplant den boõ des leuens/ bereyt den toecomenden tyt/ bereyt de oueruloedicheit/ de stadt getimmert/ de ruste is ondersocht/ de goetheyt is volmaeckt/ eñ de wysheyt is volmaeckt/ De wortel des quaets is van v lieden geteekent/ de crancheyt/ eñ de motte is van v liedẽ verborgẽ/ de bederffenisse is geuloden in de helle tot een vergetẽ. De pynlichedẽ zyn voorby gegaẽ/ eñ den schat der onsterffelicheit is in d'eynde beweesen: Daerom en wilt niet meer daer toe seggẽ/ vragẽde van de menichte der geẽder die verlorẽ gaen/ want sy ontfangende de vryheyt hebben den alderhoochsten versmaet/ eñ syn wet hebben sy veracht/ eñ syn wegẽ hebbẽ sy verlaten/ Eñ noch so hebben sy syn rechtueerdige vertredẽ/ eñ sy hebben in hen herte geseyt datter geen Godt en is/ eñ dat wel wetende dat sy sterven. want gelyc v beuangẽ sullen dingẽ die voorseyt zyn/ also sal hen beuangẽ den dorst ende de pynlicheden die bereyt zyn/ wãt hy en heeft niet gewilt dat de mensche verloren gaen soude/

maer sy die geschapen zyn hebben ooc sijnen naem beſmet/ die hen gemaect hadde/ eñ sy zyn ondanckbaer geweest hem die hen t'leuē bereyt hadde. Wacrom so is myn oordeel nu by comende/ die welcke ic eenē yegelicken met getoont en hebbe/ dan v eñ een luttel was gelyc. Eñ ic heb geātwoort eñ geseyt:

Siet nu Heere hebdy my ghetoont de menichte der teekenen de welcke ghy sult beginnen te doene in de wterste tyden / maer ghy en hebt my niet gheroont wat tyde.

Gelijck voor alle andere wercken Gods, so sullen oock voor sijn oordeelen teeckenen voorcomen.

Dat ix. Capittel.

ANde hy heeft my geantwoort eñ geseyt: Metende metet den tyt in sy seluē eñ t'sal zyn als ghy sult gesien hebbē/ wanneer daer een deel der teeckenē die voorseyt syn voorby sullen gegaen zyn/ dan suldy verstaen dat dan den tyt is inden welcken de alderhoochste sal beginnen te oordeelē de werelt/ die van hem gemaect is: eñ als in de werelt sal gesien worden de beroerte der plaetsen/ eñ verstoringe des volcs/ dā suldy verstaē dat de alderhoochste van desen gesproken hadde/ vā den dagen die voor v gheweest hebben van den beginsel. want gelyc alle dat in de werelt gemaect is/ een beginsel heeft/ eñ ooc mede een voleynden/ eñ dat voleyndē is openbaer: also hebbē de tydē des alderhoochstē openbare beginselen door wonderlicke teekenen eñ miraculen/ ende de voleyndinghen metten wercke/ eñ met de teekenē. Eñ t'sal zyn dat alle die behouden sal zyn / eñ die sal mogen ontvlieden door syn wercken eñ geloue daer ghy in geloofft hebt/ die sal ouergelatē worden van de voorseyde periculē/ hy sal myn salicheyt sien in myn lāt eñ in myn eynden/ want ick heb my geheylicht van des werelts beginne. Eñ dan sullē sy allendich zyn die nu myn wegē misbruyct hebbē/ eñ dā sullē in tormentē woonē de gene die dese verworpen hebbē met versmaethedē. Wāt die mi niet bekēt en hebbē/ die hebbē doē sy leckdē weldadē ontfangē: eñ die myn wet verō waere hebbē doē sy noch vryheyt haddē/ eñ doen hen de plaetse der penitencie noch opē was/ en hebbē dat niet verstaen/ maer hebbē versmaet/ dese moetē na de doot in pynē bekennē. Daerō en wilt ghy niet meer nieusgierich zyn/ hoe dat de ongoddelicke sullē gepynt worden maer onderstoect hoc dat de rechueerdighe sullen salich gemaect worden/ eñ wie dat de werelt toebehoort/ eñ waerō dat
B de werelt is eñ wanneer. Eñ ic heb geantwoort eñ geseyt: In voortydē heb ic gesproken/ eñ nu segge ict eñ namaels sal ict seggē/ datter meerzyn die verlorē gaen dan die salich sullen worden: gelyc een bare meerder is dan een druppel. Eñ hy heeft tot my geantwoort eñ geseyt: Hoedanich den acker is/ sulc zyn de saden / eñ hoedanich de bloemen zyn/ sulck zyn de verwen / eñ hoedanich de wercman/ sulc is ooc het schepsel/ eñ hoedanich de ackerman/ soodanich is de bouwinghe/ want het was den tyt der werelt. Eñ nu doen ick was bereydende den genen die nu zyn/ eer de werelt ghemaect was daer sy in woonē souden / eñ niemāt en seyde tegen my/ wāt doen was elc/ eñ ooc nu geschapen in dese bereyde werelt eñ mdē onbeckelycken oogst/ eñ in de onbegrypelycke wet zyn hen manierē bedoruen. Eñ ic heb de werelt aensien / eñ siet daer was een perikel om de gedachtē die daer toecomē warē/ eñ ic hebt gesien/ eñ heb haer seer ghespaert/ eñ ick heb voor my een besiken vandē dryuf bewaert/ eñ een plante vā groote afcomste. Hierom vergaē moet de menichte die sonder sake gebozen is/ eñ laet myn besiken bewaert worden/ eñ myn plante/ wāt ic hebt met veel arbeyts volbracht. Maer ist dat ghy v noch seuē ander dagē onderwindet/ maer ghy en sult in die niet vastē/ ghy sult gaē in de bloemen velt daer geen huys getimmert en is/ eñ ghy sult alleen eten van de bloemen des velts/ eñ geen vleesch en suldy eten/ eñ greneē wyn drincken/ maer alleen bloemen. Bidt den alderoppersten sonder ophouden eñ ic sal comen eñ spreken tot v. Eñ ic ben gegaen/ C
also hy my geseyt hadde int velt dat ghenaēt is Ardath/ eñ ick heb daer geseten in de bloemen/ eñ van de cruydē des ackers heb ic geten/ eñ hen spyse is my gewordē tot versaetheyt. Eñ t'is geschiet na seuen dagen eñ ick sat op dat gras ende myn herte worde verstoort gelyc te voren. Eñ mynen mont is geopent/ eñ ick begonste te seggen voor den alderhoochsten/ eñ ick heb geseyt: O Heere v seluen ons vertoonende zyt ghy onsen vaderen vertoont in de woestyne welc niet betreden en wort/ eñ onvruchtbaer is/ doen sy gaende waren wt Egyptē/ eñ seggēde hebdy geseyt: Ghy Israhel hoort my/ eñ Jacobs laet luystert na myn woordē/ want siet ick saeye in v liedē myn wet/ eñ si sal in v vrucht doen/ eñ ghy sult daer door gheglorificeert worden inder eewicheyt/ Wāt onse vaders ontfangēde de wet en hebbē die niet gehouden/ eñ myn wettige insettingen en hebben sy niet bewaert / eñ de vrucht der wet en is niet te voorschyn gecomē: want t'en mochts ooc niet/ wāt die uwe was/ wāt diese ontfangen hebbē zyn verlorē gegaē/ niet bewarende dat daer in gesacyt was. Eñ siet t'is een gewoonte dat so wanneer de aerde saet ontfanckt/ oft de zee een schip oft eenich vat spyse oft drāc/ als verdorue is t'gene daert in gesacyt is oft in gedaen is/ so worden ooc t'samen datter gesacyt is oft ingedaē/ oft de dingen die daer in ontfangen zyn/ mede verdoruen/ eñ de dingen die ontfanghen zyn en blyuen nu by ons niet: maer ons en is alsoo niet gedaē/ Wāt wy die de wet voortwaer ontfangē hebbē/ zyn sondigende vergaē/ eñ onse herte dat die ontfaen hadde: maer de wet en is niet vergaē/ maer sy is bleuē in haren arbeyt. Eñ doen ick dese dingē sprac in D
myn herte/ so heb ict met myn oogē gesiē/ eñ ic heb een vrouwe gesiē aen de rechte syde/ eñ siet dese maecte rouwe/ ende sy schreyde met grooter stēmē/ eñ metter hertē leet sy smerte/

ende

eñ haer cleederen warē gescheurt/ eñ asschen warē op haer hooft. Eñ ick liet myn gedachten daer ic in denckende was/ eñ ben tot haer gekeert eñ heb haer gesept: waerom weendy? eñ waerom zydy droeuich vā moede? Eñ sy heeft tot my gesept: Laet my myn heere/ dat ic my seluen beweenē mach/ eñ dat ic mynen rouwe mach meerderen/ want ick ben seer bitter vā moede/ eñ ic ben seer vernedert. Eñ ic heb haer gesept: wat heddy gedē? segget mi. Eñ sy heeft tot mi gesept: Jc v dmerssse was onvruchtbaer/ eñ ic en baerde niet/ hebbende eenē man dertich iarē. Eñ ic bidde dē alderhoochstē dese dertich iarē t'allen uren/ eñ t'allen dagē/ dach eñ nacht. Eñ t'is gheschiet na dertich iaren dat God verhoort heeft my dienerssse/ eñ myn ootmoedicheyt aensien/ eñ hy heeft aēmerct myn tribulacie/ eñ hy heeft my eenen sone gegeuen/ eñ ic ben van dien seer verblijt geweest eñ myn man eñ alle myn borgers/ eñ wy eerden seer den stercken. Eñ ic heb hem opgeuoet met grooten arbeyt/ Eñ t'is geschiet doen hy gewassen was/ eñ was comen om een huysvrouwe te nemen/ so heb ick eenen dach van eenen bijdem maeltyt bereydt.

Door de weenende vrouwe eñ wederom schijnende wordt beteeckent Ierusalem. Dat x. Capittel.

EN det't is gheschiet/ doen myn sone in syn slaepcamer ghegaen was/ dat hy viel eñ sterf: eñ wy wierpen alle de lichten omme/ eñ alle myn borgers zyn opgestaē om my te troostē/ eñ ic heb gerust tot denendercē dach tot inder nacht. Eñ t'is geschiet doen sy alrusten van my te troosten dat ic rustē soude/ so ben ic des nachts opgestaen/ eñ gruloē/ eñ gecomen gelijc ghy siet in dit veld/ eñ ick dencke nu niet weder te keeren in de stadt/ maer hier te blijuē eñ niet te crē oft te drincken/ maer sonder ophoudē rouwich te zijne eñ te vasten/ tot dat ic sterue. Eñ ic heb verlaten de woorden daer ic inne was/ eñ ic heb geantwoort met gramschap tot haer/ eñ heb gesept: Ghy sottinne bouen alle vrouwē en siedy niet onsen rouwe/ eñ dat ons geschiet? hoe dat Sion ons moeder met alder droefheyt bedroeft is/ eñ met eē vernederinge vernedert/ eñ sy weent seer crachtelic. Eñ nu aengesiē dat wy alle weenē eñ droeuich zijn/ eñ wy alle bedruct zijn/ bedroefde ghy v vā eenen sone? want vraecht de aerde/ eñ sy sal v seggē/ want sy is die schuldich is te beweenen den val van so veel menschē die op haer groeyen/ eñ wt haer zijn sy alle vā t'beginsel geboren/ eñ daer sullen ander comen/ eñ siet sy wandelē by na alle ter verderssenissen/ eñ den menichte wort een vermelinge. Aldus wie moet dan meer weenē/ anders dan dese die soo groote menichte verloren heeft meer dan ghy due om eenen rouwich zijt?

Maer ist dat ghy my segget: Myn geschrey en is niet gelijc der aerden/ want ick heb de vrucht myns lichaems verlorē/ welc ic met droefhedē gebaert hebbe/ eñ met pijnē voorts ghebracht/ maer de aerde doet na de maniere der aerden/ ende de teghenwoordighe menichte is in haer wech ghegaen alsoo die wtcomen was: eñ ick segge v/ gelijck ghy met arbeyt gebaert hebt/ also geeft de aerde haer vrucht den mensch van t'beginsel/ hem diese gemaect heeft. Daerom nu behout by v seluen uwen rouwe/ eñ verdraecht vromelijc de inualien die v geschiet zijn. Wāt ist dat ghy dat eynde Gods voor rechtmaetdich houdt/ so suldy ooc synen raet indē tht ontfangen/ eñ in sulckē dingen gepresen wordē.

Daerom gaet in de stadt tot uwen man.

Eñ sy seyde tot my: Jck en sals niet doen/ noch ic en sal in de stadt niet gaē/ maer ic sal hier steruen. Eñ ic heb noch meer tot haer ghesproken eñ gheseyt: En wilt dit woort niet doen/ maer volcht hem die v raet. Hoe veel zijn de vallingen vā Sion? Laet v vertroostē om den rouwe vā Jerusalem. Wāt ghy siet doch/ hoe dat ons heylichmakinghe verwoest is/ eñ onsen outaer omgheworpen is/ eñ onsen tempel verdoruen is/ eñ ons Psalterspel vernedert is/ eñ onsen lofsanck swijgende is/ eñ ons verhengen onmachtich geworden is eñ d'licht ons candelaers wtgeblasen is/ eñ dat de arcke ons testaments geroost is/ eñ onse heylige plaetsen ontsuyuert zijn/ eñ den naem die op ons aengeroepen is by na ongheheylicht/ eñ onse kinderen hebbē verdraetheyt geleden/ eñ onse priesteren zijn verbrant/ eñ onse Leuiten zijn in de gevangenisse wechgegaē/ eñ onse maechden zijn ontsuyuert/ eñ onse vrouwen zijn verkracht/ eñ onse rechtueerdige zijn geroost/ eñ onse cleyn kinderen zijn verloren/ ende onse iongelingen hebben gedient/ eñ onse stercke zijn onmachtich geworden/ ende het alder meeste dat treckē van Sion is vā sijn glorie ontsloten/ want het is geleuert den handen der geender die ons haté. Daerom ghi schudt af v groote droefheyt/ eñ doet vā v de menichte der smertē dat de sterckē wil mach genadich zijn/ eñ de alderhoochste sal v ruste maken/ een ruste vanden arbeyden. Eñ t'is geschiet doen ic tot haer sprac/ dat haer aensicht eñ gedaente onuersienlick blincte/ ende haer ghesicht wrde claer lichtende/ also dat ick seer verschrict wrde van haer/ eñ dachte wat dat was? Eñ siet/ haestelijc liet sy wtgaen een groot ghelupt van een stemme/ vol vreesen/ also dat de aerde beefde van t'gelupt der vrouwen. Eñ ick heb gesien/ eñ siet de vrouwe en verthoonde haer my niet meer/ maer eē stadt wrde getimmert/ eñ de plaetse wrde vertoont vā grooten fundamēten/ eñ ick heb gevreest/ eñ geroepen met luyder stemmen/ eñ gesept: Waer is Vriel de Engel/ die van eerst tot my gecomen was/ wāt hy heeft my doen comen in de menichte in desen wtgang myns herrē/ eñ myn eynde is ghewrden ter verganckelijckheyt/ eñ myn gebedt tot lachter. Eñ doen ick dese dingen sprekende was/ siet so quam hy tot my/ ende hy heeft my gesien/ eñ siet ick was ghestelt als een doode ende myn verstant was vervreemt/ eñ hy heeft myn rechte hant gehouden/ eñ my versterct/ eñ hy heeft my op myn

worten gheſtelt eñ hy heeft my geſeyt: wat
is v eñ waerom is v verſtant verſlagen / eñ
den ſin ws herten / eñ waerom woꝛdy ver-
ſtoort: Eñ ick heb geſeyt: Om dat ghy my
verlaté hebt: Jc heb inder waerheyt gedaen
na uwen woꝛden eñ ick ben wtgegaen opt
velt eñ ſiet ick heb geſien ende ick ſie dat ick
niet wtgeſpreké en can. Eñ hy heeft tot my
geſeyt: Staet als een man eñ ick ſal v bewe-
gen. Ende ic heb geſeyt: Spreect ghy myn
Heere in my en wilt my niet verlaten dat ic
niet te vergeefs en ſterue / want ic heb ge-
ſien dinghen die ick niet en wiſte / ende ick
hoor dat ick niet en wete. Oft woꝛt mynen
ſin bedꝛogé eñ dꝛoomt myn ziele: Daerom
bid ic v nu / dat ghy uwen dienaer wilt too-
nen van dien ouergane. Eñ hy heeft tot my
geantwoort eñ geſeyt: Hoort my / eñ dat ic
v mach leeren / eñ ic ſal v ſeggen daer ghy af
vreeſt: wãt de alderhoochſte heeft v veel ver
boꝛgen dingen geopenbaert / Hy heeft ge
ſien uwen rechten weeh / om dat ghy ſonder
ophouden dꝛoeuich waert voor v volck / eñ
ghy woende ſeer om Sion. Dit is dan
t'verſtant van dat viſioen dat v geopẽbaert
heeft een luttel hier voor: Die ghy hebt ſien
weenende hebdy begonſt te trooſten / maer
nu en ſiedy de gedaẽte der vꝛouwẽ niet maer
v heeft geopẽbaert een ſtadt / die getimmert
woꝛt / eñ want ſy v vertelde vanden val
D haers ſoons ſo is dit de wtleggínge: Deſe
vꝛouwe die ghy geſien hebt die is Sion / eñ
want ſy v gheſeyt heeft de welcke ghy nu
aenſiẽ ſult als een ſtadt getimmert. Eñ wãt
ſy v gheſeyt heeft dat ſy onuruchtbaer was
dertich iaren / om dat dertich iaren geleden
was / dat in haer noch geen offerhãde geof-
fert en was / Eñ t'is geſchiet na dertich iarẽ
dat Salomon heeft ghetimmert de ſtadt / eñ
hy heeft offerandẽ geoffert: dat was doé de
onvꝛuchtbarighe eenen ſone baerde. Eñ
dat ſy v geſeyt heeft dat ſy dien opghenoedt
hadde met arbeyde / dat was de bewoninge
in Jeruſalem. Eñ wãt ſy v geſeyt heeft dat
haer ſone in ſyn ſlaepcamer geſtoꝛuen is / eñ
dat hem eenẽ val gebuerde / dat was den val
die in Jeruſalem geſchiet is. Ende ſiet ghy
hebt haer gheluckentſſe geſien / eñ om dat ſy
haren ſone beweende / ſo hebdy haer begonſt
te trooſten / eñ van deſe dinghen die geſchiet
zyn die waren v te verclaré. Eñ nu ſiet de
alderhoochſte / dat ghy wter herten bedꝛoeft
zyt gheweeſt eñ dat ghy wt ganſcher herten
voor haer luyden hebt / dus heeft hy v vertoõt
de claerheyt vã haerder gloꝛiẽ eñ de ſchoon-
heyt van haerder vꝛayheyt. Want daerom
heb ic v geſeyt dat ghy int velt bluẽ ſoudt /
daer geen huys getimmert en is / want ick
wiſt wel dat de alderhoochſte nu begonſt
deſe dingẽ te tooné / daerom heb ic v geſeyt
dat ghy inden acker comen ſoudt / daer geen
fundament van timmeringen en is. Want
het were van eens menſchẽs timmeragie en
mocht niet ſtaende gehouden woꝛden in de
plaetſe daer des alderhoochſtẽ ſtadt begõſte
vertoont te woꝛdẽ. Daerõ en wilt ghy niet
weeſen noch v herte en verſchricke hẽ niet / C
maer gaet daer binnẽ eñ beſiet de blinckẽde
claerheyt eñ grootheyt der timmeringen / ſo
verre als t'geſicht van oogen begrypẽ mach
om te ſien / eñ daer na ſuldy hooren ſo veel
als t'gehoor uwer oozen begrypẽ mach om
te hooren / want ghy zyt ſalich boven vele
eñ zyt geroepen by den alderhoochſtẽ gelyc
luttel / Maer op den nacht die morgen co-
men ſal ſuldy hier blyuen / eñ de alderhooch
ſte ſal v toonen de viſioenen der opperſter
dingẽ / welc de alderhoochſte doẽ ſal dẽ genẽ
die op d'aerde woonen / vande wterſte da-
gen. Ende ick heb geſlapen dien nacht eñ
den anderen / alſo hy my gheſeyt hadde.

Eſdre wordt gheopenbaert in eenen viſioen eenen arent die
prince worde over al. Dat xj. Capittel.

ENde ic heb geſien eenen dꝛoom / ende ſiet A
daer quam op vander zee eenẽ arent / die
twaelf vleugelen van vederen hadde / eñ dꝛy
hoofden. Eñ ic heb geſien / eñ ſiet hy reyckte
zyn vleugelen wt tot allen landen / eñ alle de
winden des hemels blaeſden op dien / eñ ſy
woꝛden vergadert. Eñ ic heb geſien / eñ van
synen vederen woꝛden tegen vederen gebo-
ren eñ ſy woꝛden oock tot cleyn eñ luttel ve-
derkens / want syn hooſdẽ waré ruſtẽde / eñ
syn middelſte half hooft was meerder dã de
ander hooſdẽ / maer het ruſte met heu. Eñ
ic heb geſien / eñ ſiet de aern vlooch met synẽ
vederen / eñ hy heeft geregneert op de aerde /
eñ ouer de gene die daer op woonen. Eñ
ic heb geſien / dat haer al onderwoꝛpen was
dat onder den hemel is / eñ niemant en ſeyde
tegen haer noch ooc geen vanden creaturen
die op d'aerde zyn. Eñ ick heb geſien / eñ ſiet
de aern is opgeſtaen op ſyn clauwen / eñ hy
heeft een ſtemme wtgelaten met synẽ vede-
ren ſeggende: En wilt al te ſamen niet wa-
ken / ſlaept een yegelick in ſyn plaetſe / eñ hy
ryde waket / maer de hooſden laet totten
laetſten bewaert woꝛden. Eñ ic heb geſiẽ /
eñ ſiet daer en ginc geen ſtemme van synen
hooſdẽ maer vã dat middelſte ſyns lichaés.
Ende ick heb syn tegenvederen getelt / eñ
ſiet ſy waren achte. Eñ ic heb geſien / ende
ſiet vã de rechte zyde is een veder opgeſtaẽ /
ende die heeft geregneert ouer alle de aerde.
Ende t'is geſchiet doẽ die regneerde / dat
haer dat eynde quam / ende haer plaetſe en
woꝛde niet gheſien / ende de nauolghende is
opgeſtaen / eñ ſy heeft geregneert / Deſe hielt
veel tyts. Ende t'is geſchiet doen ſy reg-
neerde / eñ haer eynde quam / alſo dat ſy niet
geſien en woꝛde gelyck d'eerſte / Ende ſiet
een ſtemme is wtgelaten ſeggende: Hoort B
ghy die ſo langen tyt d'aerde gehoudẽ hebt /
dit verkondige ick v eer dat ghy begint niet
gheſien te woꝛden / Niemant na v en ſal
uwen tyt houdẽ / noch ooc de helft van dien.
Ende de derde heeft haer opgheheuen / eñ
ſy heeft de heerlicheyt ghehouwen gheluck
de eerſte / eñ ſy en is ooc niet meer gheſien.
Ende alſoo gheſchiedet alle den anderen
eichen beſonder dat ſy heerſchappie hadden /
ende dan wederom nieuwaerts gheſien en
woꝛden.

worden. Eñ ic heb gesien eñ siet inden tijt worden de navolgende vederen opgherícht van de rechte sijde/ dat sy oock souden heerschappije houden ende van desen waren diet hielden/ maer nochtans verstont en werden sy niet gesien/ want de sommige van dien werden opgericht/ maer sy en hielden geen heerschappije. Eñ ic heb gesien na desen eñ siet de twaelf vederen in worden nerghens gesien eñ twee vederkens/ eñ daer en was niet onerbleuen in dies arens lichaem/ dan twee rustende hoofdē/ ende ses vederkens.

Eñ ic heb gesē eñ siet van ses vederkens zijnder twee afgescheyden eñ zijn gebleuen onder t'hooft d'welck is aen de rechte sijde/ want de viere bleuen in hen plactse. Eñ ic sach eñ siet de vederē onñ de vleugelē dachten henselnen op te richtē eñ de heerschappijen te houdē. Eñ ic heb gesien eñ siet de eene is opgericht maer verstont en worde sy niet gesien/ ende de tweede snellicker dan d'eerste en worde ooc niet meer gesien. Eñ ic heb gesien eñ siet de twee die onerbleuen waren/ dachten by hen selven dat sy ooc soudē regneerē/ eñ doen sy daer op dachtē siet een vanden rustenden hoofdē d'welc d'middelste was/ worde wacker/ want dat was d'meeste vanden twee hoofden/ Eñ ic heb gesē dat de twee hoofden met hem verbult waren/ eñ siet dat hooft is omgekeert met desen die met hem waren/ eñ het heeft geten de twee vederē onder de vleugelē die dachten te regneerē. Eñ dit hooft buaerde alle de aerde eñ het hadde heerschappije in de aerde ouer alle die daer op woondē met grootē arbeyt/ eñ het heeft de macht gehouden van d'aerdrijc int ronde ouer alle de vleugelē die geweest hadden. Eñ ic heb gesien na desen eñ siet dat middelste hooft en worde haestelic niet meer gesien eñ dat gelijc de vleugelen.

Doen warē daer noch twee hoofdē onerbleuē/ de welcke oock desgelijcs geregneert hebbē op de aerde/ eñ op de gene die daer in woonen. Eñ ic heb gesien eñ siet het hooft dat aen de rechte sijde was heeft verslonden het gene dat aen de slincke sijde was. Eñ ic heb een stemme ghehoort seggende tot my: Siet regen v ouer eñ aenmerct dat ghy siet.

Eñ ic heb gesien eñ siet gelijc eenē leeuw opgewect wt den bossche huijschende/ eñ ic heb gesien dat hy wtliet een menschē stēme tot dien aern eñ hy heeft geseyt seggēde:

Hoort ghy eñ ic sal tot v spricken/ eñ de alderhoochste sal v seggen: En zijt ghy niet die te bouen gegaen zijt vanden vier dieren die ic hadde doen regneerē in myn werelt/ eñ op dat door die soude comen d'eynde vā haren tijden? Eñ dat vierde comende heeft alle de dieren verwonnen die voorby ghegaen zijn ende metter macht heuet de werelt gehouden met grooter beuingen/ eñ alle den omganck der aerden met eenen alderquaertsten arbeydt/ ende het heeft bewoont den omganck der aerden met bedroch. Eñ ghy hebt de aerde ghevordeelt niet metter waerheyt/ wāt ghy hebt gequelt de saechtmoedige ende gequetst de rustende/ ende bemint de logenachtige/ ende ghy hebt bedoruen hen wooningen die vrucht deden/ ende vernedert hen muren die v geen hinder gedaen en hebben. Eñ v versinaden is opgegaen totten alderhoochsten/ eñ v hoouerdie totten stercken. Ende de alderhoochste heeft aensien de hoouerdige tijden/ ende siet sy zijn gheeynt/ ende haer groote sonden zijn volbracht. Daerom en wordt niet meer gesien ghy aernt/ ende v vreesselicke vleughelen/ ende v alderquaertste vederkens/ ende v boose hoofden/ ende v alderquaertste clauwē/ ende allen v ydel lichaem/ op dat vercoelt mach worden alle d'aertrijck/ ende wederkeere verlost van uwen ghewelt/ eñ dat die hope dat recht oordeel ende beminhertigheyt van hem die haer ghemaect heeft.

Ter bedinghe van Esdras, so wordt hem ghegeuen verstant van dat vysioen ende ghesichte.

Dat xij. Capitel.

A Ende t'is geschiet doē de leeuw desē woorden sprack totten aern eñ ick heb gesien/ ende siet het hooft datter onerbleuē was/ eñ de vier vleughelen en zijn niet te voorschijne gecomen die tot hem ouergetrocken waren/ eñ sy zijn opgericht om te regneerē/ eñ hen rijc was cleyne eñ vol beroerte. Eñ ic heb gesien eñ siet sy en openbaerden nergers/ ende alle d'lichaem vanden aern worde ontsteken/ ende de aerde worde seer verschrict/ ende ic van den gerucht/ ende vanden ouergāne mijns herten/ ende van groter vreesen worde wacker/ ende ic heb geseyt tot mijnen geest: Siet ghy hebt my dat gegenen/ daer door dat ghy onderstoect de wegen des alderhoochsten. Siet ick ben noch vermoeyt van moede/ eñ in mijnē geest ben ic seer onmachtich/ eñ daer en is niet een luttel machts in my van grooter vreesen/ daer door ic verschrict ben in desen nacht. Daerom sal ic nu den alderhoochsten bidden/ dat hy my verstercke totte eynde. Eñ ic heb geseyt: Heerschapper Heere/ heb ic gracie gevondē voor v oogē/ eñ ben ic by v rechtveerdich gemaect boven vele/ ende dat seckerlick myn gebedt opgecōmmē is voor v aensicht/ versterct my eñ thoont my uwen dienaer de bedieduenisse ende dat onderscheyden van dit vreeselic visioen/ om dat ghy seer volcomelick myn siele troostet. want ghy hebt my weerdich gheacht dat ghy my thoonen soudt de wterste tijden. Eñ hy heeft tot my geseyt: Dit is de bedieduinge van desen visioen: Den arent die ghy gesien hebt opcommende vander zee/ dat is het rijc dat gesien is in een visioē vā Daniel uwē broeder/ maer t'en is hē niet bediet daerō bediede ict v nu.

Siet de dagen comen/ eñ daer sal een rijck opstaen op der aerdē/ eñ het sal een scherper vreese wesen dan alle der rijckē die voor dat geweest hebben. Eñ daer sullen twaelf coningen in regneerē d'een na d'andere. Wāt de tweede sal beghinnen te regneeren eñ hy sal meer tijts houdē dā de twaelue. Dit is de bedieduinsse van de twaelf vleugelen die

ghy gesien hebt. Ende vander stemmen die ghy gehoort hebt/die gheſproken heeft/niet gaende wt synē hoofdē/maer wt het middē van synen lichaem/ dit is de bediedinghe. Dat na den tyt vā dien ryche sullen opstaen twistē niet cleyne/ende t'sal in perikel comen om te vallē/ende t'en sal dan niet vallen/maer t'sal wederom gestelt worden op syn beginsel. Ende want ghi gesien hebt acht ondervederen hangēde aen syn vleugelen/ daer af is dit de bediedinge: Daer sullen acht conungen in dat ryc opstaen/der welcker tydē licht sullen zyn/ende snelle iaren/ ende de twee voorwaer van dien sullen vergaen. Maer als den middelsten tyt aencomen sal/so sullen de vier bewaert worde in den tyt/als synē tyt sal beginnē te nakē dat voleynt worde: maer de twee sullen totten eynde gehouden worden. Ende want ghy de dry hoofden hebt sien rusten/ dit is de bediedinge: In syn wterste sal de alderhoochste verweckē dry ryckē/ende hy sal daer in veel wederom roepen/ende sy sullen heerschappie hebbē ouer de aerde/ ende die daer in woonen/met grooten arbeyt bonē alle de gene die voor dese geweest hebbē/ende daerom zyn sy ghenoemt de hoofden des arents. Want dit sullē die zyn/die syn ongoddelicheden sullen verhalē ende die syn wterste sullen volbrengen. Ende want ghy gesien hebt het meeste hooft niet openbarende/ dit is de bediedenisse vā dien. Want een van dien sal op zyn bedde sterven/ ende nochtans met tormenten. Want de twee die volherdē sullē/sal het swaert eten/ wāt t'swaert vandē eenē sal dien etē die met hem is: nochtās sal dese ten wterstē metten swaerde vallē. Ende wāt ghy gesien hebt de twee onderverkēs gaēde ouer tot opt hooft/ dat ter rechter syden is/ dits de bediedenisse: Dit zyn de gene die d'alder hoochste bewaert heeft tot hen eynde/ dat is het smalle ryck ende vol verstoorīnge. Gelyck ghy oock gesien hebt den leeuw/den welcken ghy gesien hebt wten bosschen wtspringende ende brieſſchende/ende spreckende totten arene/ende dien straffende/ende syn ongerechticheden voor allen syn redenen/ gelyc ghy gehoort hebt/ Dits den wuut den welcken de alderhoochste heeft gehoudē tot hedēden int eynde/ende hen hoofdē/ende hy salse straffen/ende hy sal voor hen indzynē den verscheuringen/ want hy salse stellen int oordeel leuende/ende t'sal zyn als hyse gestraft sal hebbē dan sal hyse casteē/ wāt myn ongebleuen volck sal hy met caluucheden verlossen/die behoudē zyn op myn palē/ende hy salse verblydē/ tot dat comē sal d'eynde/den dach des oordels daer ic v af gesproken hebbe van t'beginsel. Dit is den droom die ghy gesien hebt/ende dit zyn de bediedenissen. Aldus zyt ghy alleē weerdich geweest dese alderhoochste verborgenheyt te weten. Darrō schryft alle dese dingen die ghy gesien hebt in eenen boec/ende stelt die op een verborgē plaetse/ende ghy sult die leerē den wysen van uwē volc/ wiens herten ghy weet dat sonden mogē begrypen ende bewarē dese secreten/ Maer ghy verbeyt hier noch seuen ander dagen/op dat v getoont worde al dat den alderhoochsten goet duncken sal v te vertoonen. Ende hy is vā my wech getrockē. Ende t'is geschiet doen alle t'volc gehoort hadde dat de seuen dagen voorleden waren/ ende dat ic niet en was wedergekeert in de stadt/ende sy hebben hen alle vergadert vandē minsten totten meesten/ende zyn tot my comē/ ende hebben my gesproken/ seggende: Wat hebben wy v misdaen oft wat hebben wy tegen v ontrechtveerdelick gedaē/dat ghy ons verlatende geseten hebt op dese plaetse? want ghy zyt ons alleen ouerbleuen vā allen den volcke/gelyc eenen druyf vandē wyngaert/ ende gelyc eē lichtvat in een doncker plaetse/ende gelyck een haueneē een schip behoudē vandē tempeest. Oft en zyn ons niet genoech de quade dingē die ons gheschieden? Dacrom ist sake dat ghy ons verlaet hoe veel beter hadde ons geweest dat wy oock verbrandt waren met den brandt van Syon? want wy en zyn niet beter dan de gene die daer gestorue zyn. Ende sy hebbē niet tuyder stemmē geweent/ende ick heb tot hen gheantwoort ende geseyt: Hebt betrouwen Israhel/ende en wilt niet bedroeft zyn ghy Iacobs huys/ wāt v gedēckenisse is voor dē alderhoochstē/ ende de stercke en heeft v niet vergetē in de becoringe. Ende ic en heb v niet verlatē/noch ic en ben niet wech gegaē vā v liedē/maer ic ben op dese plaetse gecomē dat ic biddē soude voor de dwoestheyt vā Syon/ende dat ic bermhertigheyt soecken soude voor de vernederinge vā uwe heylichmakinge. Ende nu gaet eē yegelic wederō in syn huys/ende ic sal tot v comē na dese dagē. Ende t'volc is gereyst also ic hen geseyt hebbe in de stadt. Ende ic heb int velt geseten seuē dagen/gelyck hy my geboden hadde: ende ic at alleen vā de bloeme des ackers/vandē cruyden is myn spyse geworden in dien dagen.

Noch een ander visioen wordt Esdre verthoont met syn verclaringhe. Dat xiij. Capittel.

Ende t'is gheschiet na seuen dagen/ende ick heb eenen droom gedroomt des nachts/ ende siet vander zee stont eenen wint op/om dat hy verstoort soude alle syn vloedē. Ende ic heb gesien/ende siet de mensch worde machtich met de duysenden des hemels/ende daer hi syn aensicht toe keerde om te aenmerckē/ so beefde alle dat onder hem gheschien worde/ ende werwaerts dat de stemme wtgine wt synen monde/so brandē sy alle die syn stemme hoorden/gelyck de aerde rustet als sy het hier gehoort. Ende ick heb na desen gesien/ende siet daer worde een menichte van menschen vergadert/der welcker zyden geral en was van de vier winden der hemels/ dat sy beuechten souden den mensch die vāder zee opgestaen was. Ende ick heb gesien/ende siet hy hadde voor sy selven wtgheineden eenen grooten berch/ende hy heeft daer op gevlogē. Ende ick sochte om te besien dat landtschap oft plaetse van daer dien berch wtgesneden was/ende ick en coste dat niet doen. Ende nae desen heb ick ghesien/ende siet alle die tot hem verga-

vergadert waren/ om dat sy hem vechtende verwinnē souden vreesende seer/ nochtans doesten sy vechtē. Eñ siet/ als hy gesiē heeft dat gedruys der comender menichten/ so en heeft hy syn hant niet opgeheuē/ noch hy en hielt geen swoert/ noch geen orloochse wapen/ dan alleen (als ic gesien hebbe) dat hy wt synen monde liet gaen als een blasinge des viers eñ wt synen lippē den windt der vlammen eñ van synder tongē sende hy wt voncken viers/ eñ tempeesten eñ die zyn alte samen gemenget. Dese blasinge des viers eñ dē wint der vlammē/ eñ de menichte des tempeests/ zyn t'samen genallen op de menichte met eē gedruysch/ die bereyt was om te vechtē/ eñ heeft die alle verbrant/ also datmē haestelic niet meer en sach vāde ontallicke menichte/ dan alleen stubbe eñ reuck des
B rooks/ eñ ic heb gesien/ eñ seer gevreest. Eñ na desen heb ic dien seluen man gesiē nederdalen vandē berge/ eñ roepēde tot henselueē een ander vreedtsamighe menichte/ eñ tot hem quam d'aēsicht van veel menschen/ der somniger blyde zynde/ ende der somniger droeue zynde/ eñ de sommige waren gebonden ende de sommige brengēde tot hem van den genen die geoffert worden. Eñ ic worde siec van de grootheyt der vreesen/ eñ ick ben wacker geworden/ eñ heb geseyt: Ghy hebt van t'beginsel uwen dienaer gethoont dese wonderlycke dinghen/ eñ ghy hebt my weerdich ghehadt dat ghy soudt ontfangen myn gebet/ eñ nu toont my noch de bediedenisse van desen droom. Want gelyck ick meyne in mynē sin/ wee den genen die achtergelaten zyn geweest in dien dagē/ eñ noch veel meer wee den genē die niet achtergelaten en worden. Want die niet verlaten en syn/ waren droeuich. Ic verstae nu de dingen die achterwaerts gehouden worden in de wterste dagen/ eñ die sullen hen ontmoeten/ maer oock den genen die achtergelaten zyn. Want daerom zyn sy comen in groote periculen/ eñ in veel noodē/ gelyc dese droomen thoonen. Maer nochtans ist lichtelicker dat een die in perikel is/ comē soude tot desen/ dan door te gaē gelyc een wolcke vāder werelt/ ende nu te sien die gheschieden int laetste. Eñ hy heeft tot my geātwoort eñ geseyt: Eñ de bediedenisse des visioens sal ic v seggē/ eñ daer ghy af gesproken hebt sal ic v open doen/ om dat ghy van de ghene geseyt hebt die achtergelatē zyn/ dit is de bediedenisse: Dict perikel wech neemt in dien tyde/ die heeft sy seluen bewaert/ Die int perikel genallen zyn/ dese zyn de ghene die de wercken hebben eñ t'geloue tot den alderstercstē. Daerom weet dat sy meer salich gemaect zyn die ouergebleuē zyn/ dan de gene die gestoruē zyn. Dit zyn de bediedenissen des visioens: wāt ghy gesien hebt eenē man opgaende wt dat herte vander zee/ hy seluē ist den welcken de alderhoochste bewaert veel tydē/ die door sy seluen sal syn creature verlossen/ eñ hy salse beschickē die daer ouergebleuen zyn. Eñ dat ghy wt synen mont hebt sien wtgaen als eenen geest/ dat vier eñ den storm/ eñ dat hy geen swoert en hielt/ noch orloochs geweer/ want syn gedruysch bedorf de menichte/ die comen was om hem strydende te verwinnē/ dit is de bediedenisse. Siet de dagen comē als de alderhoochste sal beginnen te verlossen die op der aerden zyn/ eñ hy sal comen in een opneminge des gheests op hen die d'aerde bewoonē. Eñ d'een sullen d'ander denckē te bestrijden/ d'een stadt d'ander stadt/ eñ de eē plaetse de andere/ eñ d'een volc tegen d'ander/ eñ d'een ryck tegen d'ander ryck. Eñ het sal zyn als dese dingen geschieden sullen/ eñ dā sullen gheschieden de teeckenen die ick v te voren getoont hebbe/ ende dan sal myn sone vertoont worden/ den welckē ghy gesiē hebt als eenē opclimmēde man. Eñ t'sal zyn als alle de heydenē sullē syn stēme gehoort hebben/ eñ een yegelick sal in syn lant syn orloge verlaten die sy tegen malanderē hebbē/ ende een ontellicke menichte sal ouer een vergadert worde/ gelyck willende comē/ eñ hem strydende verwinnen. Maer hy sal staen op dat opperste des berchs van Sion. Eñ Sion sal comen/ eñ sal allē menschen getoont wordē bereyt eñ getimmert gelyck ghy gesien hebt den berch gesneden worden sonder handen. Eñ de selue myn sone sal straffen t'ghene dat de heydenen gevonden hebben/ hen ongoddelichedē die by den tempeste naecten/ om hen quade ghedachten/ eñ die pynigen/ waer mede sy sullē begonst gepynicht te worden/ de welcke geleken zyn der vlammē/ eñ hy salse verderuē sonder arbeyt door de wet/ die by den viere gelekē is. Eñ want ghy hem ghesien hebt vergaderende eē ander vreedtsamige menichte/ dit zyn de thien geslachtē/ die gevangē zyn geworden vā haren lande/ ten tyden van Osee den coninc/ dē welckē heeft gevangē geleyt Salmanasar de coninck der Assyrien/ eñ hy heeft die wech geuoert ouer den vloet/ eñ sy zyn wech geuoert in een ander lant: maer sy hebbē henseluē desen raet ghegeuen dat sy verlatē soudē de menichte der heydenen/ eñ souden reysen in een voorder lātschap/ daer d'mēschelic geslachte noyt gewoōt en heeft/ oft ymmer daer te onderhoudē syn wettelicheden/ die sy niet onderhoudē en hadden in hen lātschap. Maer door de enge ingangen des vloets Euphrates zyn sy incomen/ wāt doē heeft hen de alderhoochste teckenē gedaē/ eñ hi heeft de aderē des vloets doē stille staē tot dat sy doorgingē. Want door dat lātschap was eenē grootē wech reysens vā onderhalue iare/ wāt dat lant heet Arsareth. Doen hebbē sy daer in gewoont totte laetstē tyde/ eñ nu wederom als sy begonstē te comē/ so sal de alderhoochste wederom doen staē de aderē des vloets/ tot dat sy souden mogē doorgaen. Hierom hebdy de menichte gesiē met vrede. Maer die vā uwen volcke ouerbleuē zyn/ dese zyn de ghene die gevondē wordē binnē mynē pale. Eñ t'sal geschiedē als hy sal beginnē te verderuē de menichte

menichte vandē heydenē die vergadert zyn/ so sal hy beschermē die t'volc verwonnē hebben/ ēn dan sal hy hen thoonē seer veel wonderliche teckenen. Ēn ic heb geseyt: Heerschappende Heere thoont my dat/ waerom dat ic gesien hebbe den man opgaende van t'herte der zee. Ēn hy heeft my geseyt: Beliue ghy niet en cont dese dingē ondersoeckē/ ofte wetē die in de diepte der zee zyn/ also en sal niemant op der aerden mynen sone sien/ oft de ghene die met hem zyn/ dan inden tyt vanden dage. Dit is de bediedinge vanden droom die ghy ghesien hebt/ēn waerom dat ghy hier alleen verlicht zyt/ want ghy hebt verlaten uwe wet/ ende v becommert met de myne/ ēn ghy hebtse gesocht. Want v leuen hebdy beschict in wyshedē/ ende uwen sin hebdy moeder geheetē/ ēn dartō heb ic v den loon getoont by den alderhoochsten/ want het sal zyn na de ander drie dagen/ dat ic tot v ander dingen spricken sal/ ēn ick sal v wtleggen swaere ēn wonderlycke dinghen.

Ēn ic ben gereyst ēn doorgegaen int velt/ seer gloxificerende ēn louēde dē alderhoochsten/ van de wonderlicke dinghen die hy by der tyt dede/ ende dat hy dien regeert/ ēn alle dat in de tyden ghebeurt is/ ende ic heb daer gheseten drie daghen.

Gods die openbaert Esdre in eenen eglentier, ende verclaert hem eenige toecomende saken.

Dat xiiij. Capittel.

ENde t'is geschiet op den derden dach/ ēn ick sat onder de eycke/ Ēn siet een stemme ghinck wt tegen my wt den doornboom ēn seyde: Esora Esdra. Ēn ic seyde: Siet ick Heere. Ende ic ben opgestaen op myn voeten/ ende hy heeft tot my gheseyt: Vertoonende ben ic vertoont op dē doornboom/ ēn heb Moysi aengesproken/ doen myn volck diende in Egypten/ ēn ic heb hem gelonden ēn ick heb myn volc wt Egypten geleyt/ ēn ick heb hem geleyt op den berch van Syna/ ende ic hiel hem by my veel dagen/ ende ic heb hem verteit veel wonderlicheden/ ēn ick heb hem verthoont de verborghentheyt der tyden/ ende dat eynde/ ende ick heb hem geboden seggende: Dese woorden sultu opēbaer maken/ ende dese sultu verbergē. Ēn nu segge ic v/ de teckenen die ic gethoont hebbe/ ende de droomen die ghy gesien hebt/ ēn de bedutydenissen die ghy gesien hebt/ legget die op in v herte/ want ghy sult ontfangen worden van allen menschen ghy sult beleert worden ouergebleuen met mynē rade ēn met ws gelycke/ tot dat de tyden sullē volcynt worden/ wāt de werelt heeft haer ionge mecht verloren/ ēn de tydē naeckē dat
B sy verouderē sal. Wāt de werelt is in twaelf deelen gedeelt/ ēn haer thiende deel/ ende de helft van een thiende deel zyn ouerleden/ ēn daer schiet noch ouer vā haer dat na de helft des thiēde deels is. Daerō nu beschiet v huys/ ēn straft v volc/ ēn troost haer verne derde/ ēn laet varen de bederfenisse/ ēn laet van v de sterflicke gepeysen/ ēn werpt vā v de menschelicke lasten/ ēn doet v nu wt de crancke nature/ ēn stelt op dē ende de ghedachtē die v seer quellic zyn/ ēn haest v wech te trecke wt desen tydē/ want sy sullē wederom noch quader dingē doen/ dan de dinghen die ghy ghesien hebt dat gheschiet zyn.

Want hoe de werelt onmachtiger worde sal vā ouderdom/ so veel sullen de quade dingē ouer de inwoonders vermenichfuldicht worde. Want de warachticheyt heeft haer verder vertrocken/ ēn de loghene is by ghenaect. want dat visioen d'welc ghy ghesien hebt/ haest hem nu te comen. Ēn ick heb ghantwoort/ ēn heb gheseyt voor v Heere/ want siet ick sal wech gaen gelyc ghy my gebodē hebt ēn ic sal dit tegēwoordich volc straffen. Maer die daer namaels geborē sullen worde/ wie sal die straffen? Hierom is de werelt gestelt in duysternissen/ ēn die daer in woonē sonder licht. Wāt v wet is ontstekē/ waerom niemāt en weet wat vā v gemaect is/ oft wat werckē dat daer na begōst sullē worde. Wāt heb ic in v gracie geuonden so seynt in my den heyligen gheest/ ēn ic sal schryuēn allē dat in de werelt geschiet is vā t'beginsel die in v wet geschreuē waren/ op dat de menschē mogē den wech vinden/ ende die willen leuen int laetste dat sy leuē.

Ēn hy heeft tot my geātwoort/ ēn geseyt: Maet henen ēn vergadert dat volck/ ēn ghy sult hen seggē/ dat sy v niet en soeckē binnē veertich dagen: maer bereydt voor v veel schryfvelkēs vā bus boomē hout/ ēn neemt met v Saream/ Dabriam/ Salemiam/ Echanum/ ēn Asiel/ dese vyue die bereyt zyn om te schryuē vaselic/ ēn comt hier/ ēn ic sal in v herte ontsteken een licht des verstāts/ dat welcke niet en sal wtgedaen worden tot dat volcynt sullen wesen de dingen die ghy sult beginnē te schryuē. Ēn dan sultu den volmaecten sommige dingen openbaer maken/ sommige sultu den wysen heymelic leeren/ want morgen te deser uren sultu beginnen te schryuē. Ēn ick ben gereyst also hy my bevolen hadde/ ēn ick heb alle t'volc vergadert/ ēn geseyt: Hoort Israhel dese woorden: Ons vaders zyn van eerst vremdelinghen geweest in Egypten/ ēn sy zyn daer wt verlost geweest/ ēn sy hebben ontfanghen de wet des leuēs/ de welcke sy niet bewaert en hebbē/ de welcke ghy ooc na hen lieden ouertreden hebt. Ēn het landt is v ten deele gegeuē/ ēn d'landt Sion ēn v vaders/ ēn ghy hebt boosheyt gedaē/ ēn ghy en hebt de wegen niet onderhouden/ welcke de alderhoochste v bevolē hadde/ ēn want hy een rechtveerdich rechter is so heeft hy vā v lieden wech genomen inder tydt dat hy gegeuē hadde. Ēn nu zyt ghy hier/ ēn v broeders zyn int middē onder v. Daerom ist dat ghy uwen sin bedwinget/ ēn v herte onderwyst/ so sultu leuende behouden wordē/ ēn na de doot sultu barmhertigheyt crygen.

Wāt d'oordeel sal na de doot comē wānere dat wy wederom sullē leuēde worde/ ēn dan sullen de namen der rechtveerdiger blyckē/ ende de wercken der ongoddelycker sullen ghe-

gehoont worde/ daerom niemant en co-
me nu tot my/noch en verſoec my tot veer-
tich dagen toe/ eñ ick heb vyf mannen ge-
nomen gelyck hy my gheboden heeft/eñ wy
zyn gegaen int velt/ eñ zyn daer bleue. Eñ
ick ben gecomen totten morgen/ eñ ſiet een
ſtemme heeft my geroepen/ſeggende: Esdra
doet uwen mont open/ eñ drinct t'ghene dat
D ick v te drincken geuen ſal. Eñ ic heb my-
nen mont open gedaen/eñ ſiet eenen vollen
kelck worde my gegeuen/ dien was vol als
water/ maer ſyn verwe was gheluck vier.
Eñ ick hebben genomen/ eñ gedroncken/
eñ doen ick daer wt ghedroncken hadde/ soo
worde myn herte geopnicht met verſtande-
niſſe/ eñ in myn borſt groeyde de wyſheyt/
want mynē geeſt worde onderhouden doot
de memorie/ Eñ mynē mont is open ge-
daen/eñ en is niet meer ghesloten. De al-
derhoochſte heeft verſtant gegeuen den vyf
mannen/ eñ ſy ſchreuē datter geſeyt worde/
de opgangē des nachts die ſy niet en wiſtē.
Eñ des nachts atē ſy broodt/maer ic ſprac
indē dach/eñ des nachts en ſweerth ick niet.
Eñ daer zyn binnen veertich dagen ghe-
ſchreuen twee hondert eñ vier boecherē. Eñ
t'is geſchiet doen ſy die veertich dagē ouer-
bracht hadden/ſo heeft de alderhoochſte ge-
ſproken/ſeggēde: De eerſte die ghy geſchre-
uen hebt ſtelt int openbaer/ eñ laet die leſen
de weerdige eñ onweerdige/ maer de ſe-
uentich laetſte boecken ſuldy bewarē/op dat
ghy die gheeft den wyſen van uwen volcke/
want in deſe is de adere des verſtants/ eñ
de fontryn der wyſheyt/ ende den vloet der
wetenheyt. Eñ ick heb alſoo ghedaen.

Daer wordē veel deerlichedē die toecomēde eewe vporſeyt.
Dat xv. Capittel.

A Ende ſiet/ſpreect in de oozen myns volcs
de woozdē der prophecien die ic in uwen
mont geuē ſal/ſeyt de Heere/ eñ maect dat
ſy in eenen brief geſchreuen wozdē/ want ſy
zyn ghetrouwe eñ warachtich. En vreeſt
niet vā de gedachten tegen v/noch en laet v
niet verſtooren vā de ongeloouicheden der
geender die ſeggen/ wāt alle ongeloui-
ge ſal in ſyn ongeloouicheyt ſteruen. Siet
ic brenge(ſeyt de Heere) op den omganc der
aerden quade dingen/dat ſweert eñ den hon
gher/ eñ de doot/ende de ſterfte/ om dat de
booſheyt alle d'lant ouerdect heeft/ ende dat
hen ſchadelicke wercken volbracht zyn.
Daerom dit ſeyt de Heere: Nu en ſal ic
niet ſwygē vā haerlieder ongoddelichedē/ die
ſy ongoddelick doen/noch ic en ſal niet ver-
dragen t'gene dat ſy onrechtveerdelic doen/
ſiet het onnooſel ende rechtveerdich bloedt
roept tot my/ eñ de ſielen der rechtveerdigē
roepen tot my volherdelic/ wrekēde ſal ic
die wrecken ſeyt de Heere/eñ ic ſal alle d'on-
nooſel bloedt wt henlieden tot my nemen.
Siet myn volc wort als een cnodde totter
doodinge geleydt. Ic en ſal nu niet lydē dat
het in d'lant vā Egypten woonē ſal/ maer
ick ſalt wtleyden met een machtige hant/ eñ
eenen opgheheuē arm/ eñ ic ſalt metter plage
ſlaen gelyck te voren/eñ ick ſal alle ſyn landt
bederuen. Egypten ſal rouwich zyn/ende
ſyn fondamenten met de plaghe geſlagen/eñ
met de caſtydinge weic God ouer haer bren
gen ſal. De ackerluydē die d'lant oeffenē/
ſullen weenē/want hen laden ſullē vergaen
vandē dozren wint/eñ vanden hagel/eñ van
een vreeſelicke ſterre. Wee der werelt/eñ
den genen die daer in woonē. Wāt t'ſwerrt
eñ haer vernichinge is by gecomen/eñ d'een
volc ſal tegē d'ander volc ten ſtryde opſtaē/
eñ een ſwerrt in hen handē/ want de men
ſchē ſullē ongeſtadich weſen/ eñ d'een bouen
den anderē te machtich wozdēde/en ſullē na
haren comme niet vragen/eñ de princen ſullē
de weghen vā haren werken in hen mach-
ticheyt houdē. Wāt een mēſch ſal begeeren
in de ſtadt te gaen/ eñ hy en ſal niet mogen/
want om hen hoouerdie ſullen de ſteden
verſtoort wozdē/de huyſen ſullen omgewor
pen wozden/de menſchē ſullē vreeſen/ een
menſch en ſal synen naeſtē niet ontfermen/
om hen huyſen te verderuē mettē ſweerde/
om te rooueē hen goedē/ om den honger des
broots eñ veel lydens. Siet ic roep te ſa-
men(ſeyt God)alle de coningen der werelt
om my te ontſien/die vanden ooſten zyn/eñ
vandē ſuydē/ vandē noozden eñ vandē we-
ſten om die te bekeeren tot hem/eñ om we-
derom te geuē t'gene dat ſy hen gegeuē heb-
ben/ gelyck ſy doen tot heden toe myneu
wtuercozenē/alſo ſal ic doen/ eñ hen weder-
om geuen in harē ſchoot. Dit ſeyt de Heere
Godt: Myn rechte hant en ſal niet ſparen
ouer de ſondaers/noch dat ſweert en ſal niet
ophouwē ouer de gene die onnooſel bloedt
ſtorten op der aerden. T'vier is wt ſynder
grāſchappē gegaē/eñ dat heeft de fondamen-
ten der aerdē verſlondē/ eñ de ſondaers als
ontſtekē ſtroo. Wee den genē die ſondigē/
eñ myn gebodē niet en houdē/ſeyt de Heere/
Ic en ſal hen niet ſparen/Gaet wech kun-
deren vā de machticheyt. En wilt myn hey-
lichmakinge niet beſmettē/ want de Heere
kentſe alle die tegen hem miſ doen/ daerom
heeft hy die gheleuert ter doot/eñ in de doo-
dinge. Wāt nu zyn de quade dingen op der
aerdē comē/eñ ghy ſult daer in blyuē/ want
God en ſal v niet bloſſen/om dat ghy tegen
hē geſondicht hebt. Siet een wonderlic vi-
ioen/eñ ſyn aēſicht vandē ooſtē/ eñ de ge-
ſlachtē vande Arabiſche drakē ſullē wtcomē
met veel wagenē/eñ gelyck eenē wint dryft
hen menichte ouer de aerde/ alſoo dat ſy nu
vreeſen eñ beuen alle dieſe hoozē ſullen/ te
werē/die vā Carmonē raſende in grāſchap/
eñ ſy ſullē wtcomē gelyc de wilde beerē wt
de boſſchē/eñ ſullē aēromē in grooter cracht/
eñ ſy ſullē t'ſamen ſtaen ten ſtryde met die/
eñ ſullen bederuen een deel vander Aſſyrien
landt. Eñ daer na ſullē de drakē verſterc-
ken/haerder geboozten gedachtich zynde/eñ
ſy ſullen hen omme keeren t'ſamen verbont
makende met een groote macht om die te
vervolgen. Deſe ſullē verſtoozt wozdē/eñ
ſullen ſwygē in de macht vā die/eñ ſy ſullen
hen

hen voeten ter vlacht omme keeren/ eñ de belegger vā de voorlandē der Assyrien salse beleggen/eñ hy sal een van dien vernielē/eñ daer sal vreese eñ angst wesen in hen heyr/ eñ twist tusschē hen coningē. Eñ siet wolcken vandē oostē comēdē/ eñ vandē noorden totten suyden/eñ haer aensicht seer grouwelic/vol gramschappē eñ onwoders/eñ sy sullen tegen malcanderē stooten/ eñ sy sullen veel sterren stooten op der aerden / ende de groote sterre vā diē/eñ t'bloet vandē sweerde sal wesen totten buyc toe/ eñ menschen dreck tot dat stroysel der kemelē/eñ daer sal groote vreese eñ beuinge wesen op de aerde/ eñ hen sal grouwelen die sien sullen de gramschappe/ eñ beuinge sal hen omvangē/ eñ na desen sullen seer veel dicke regenachtighe wolcken drijuen/ vanden suyden eñ noorden/ eñ een ander deel vanden westen/ eñ de winden vandē oosten sullē de overhant crijgen/ eñ sy sullen die beslupten/eñ de wolcke die hy in gramschap verwerckt heeft/ eñ de sterre om vervaertheyt te maken aen den oosten wint/ eñ den westen sal geschout wordē/ eñ daer sullē verbrandē wordē groote eñ machtige wolcken/vol gramschappen/ eñ een sterre om te vervaren alle aertryck/ eñ die daer in woonen/eñ sy sullen ghietē op alle hooge ende doren wtstekende plaetsen die vreeselicke sterre/ vier eñ hagel/eñ vlieghende sweerden / eñ veel wateren/also dat ooc alle de velden sullen vervult wordē/eñ alle de riuieren met de volheyt vā veel wateren/ eñ sy sullen bedecken steden eñ muren/eñ berghen eñ heuncken / eñ houten der bosschen/eñ t'gras der bemden/eñ haer corē.

Eñ sy sullen volstandelick voorgaen tot Babylonien toe / eñ sy sullen die bedecken: sy sullen tot die te samen comen/ende die omleggen/eñ sy sullen de sterre eñ alle gramschappe op haer storē/ eñ dat stubbe/eñ den roock sal van onder opgaē totte hemel toe/ eñ alle die int ronde zyn sullen haer bewerren/ eñ die onder haer sullen ouer bleuen zyn/sullen dienen den genen die hen verdoruen hebben. Eñ ghy Asia eendrachtich op de hope van Babylonien / eñ de glorie van haren persoone / wee v cathuighe/om dat ghy haers gelijcke zyt gheweest/ende hebt v dochterē verciert ter oneuyscheyt/om te behagen eñ te glorieren in v minnaers/die alzijt hebben begeert met v te hoererē. Ghy zijt de hatelicke naeghevolcht in allen haer wercken/eñ in allen haer vonden / daerom seyt Godt: Ick sal v quade dinghen toe seynden/weduwschap/armoede ende honger/eñ swaert/eñ pestilencie/ om te verderuen uwe huysen/ door verachtinghe ende doot. Eñ de glorie uwer cracht sal gelijck een bloeme verdroogen/als de hitte opstaen sal/die op v wtgesonden is/ ghy sult crancq worden gheluck een arm drouken gequetst eñ ghedlaghen vanden vrouwen/ also dat de machtige eñ minnaers v niet en sullē connē ontfangen. Sal ick v also wantrouwelic lief hebben/seyt de Heere? T'en waer dat ghy haddet myn wtuercorenen ghedoot totallen tydē/verhellende dat slaen der handē/ eñ seggende op hen doot/ als ghy dronckē waert: Verciert de gedaente ws aēlichts. Den loon vā uwer hoererīgē is in uwē schoot/daerom suldy betalinghe ontfangen. Gheluck ghy mynen wtuercorenen doen sult(seyt de Heere)so sal v Godt doen eñ hy sal v tot quaet keueren. Eñ v kinderē sullē vā hōger sterue/ eñ ghy sult door dat swaert vallen eñ v steden sullen in stuckē gebreyselt worden/eñ alle de uwe sullen int velt mettē swaerde vallen/ Eñ die op de bergen zyn/ sullen vā honger vergaen/ eñ sullē hen selfs vleesch eten/eñ bloet drincken vanden honger des broots/eñ dorst des waters. Ongalich sult ghy door de zee comen/eñ ghi sult wederom quade dingen ontfangē/ eñ indē doorgane sullen sy de verslagē stadt te samen stooten/eñ verderuen een deel vā uwē lande/eñ een deel vā uwer glorien sullē sy verdrijuē/wederom keerende tot de omgewonnen Babylonien. Eñ als ghy verdoruen zyt so suldy hen wesen voor stroo/eñ sy sullē v een vier wesen/ eñ sy sullē v verslindē/eñ v steden/v lant/eñ v bergen/ allē v bosschen eñ vruchtdragēde houten sullē sy mettē vire verbranden. U sonen sullē sy gevangen leyden/eñ uwē chijns tot eenē roof hebben/ eñ de glorie ws aensichts sullē sy vernielen.

Een afgrijselicke verwoestinge: die heel der werelt int eynde gheschieden sal. Dat xvj. Capitel.

1 VVee v Babylon eñ Asia/ wee v Egyptē
2 eñ Syria/ omgort v met sackē eñ hayren cleederen/eñ beweent v kinderen / ende maect rouwe/wāt v vernielinge is genaect/
3 Het swaert is onder v lieden gesondē/ eñ
4 wie isser die dat afkeeren sal? Daer is een vier onder v liedē gesondē/ eñ wie isser diet
5 wtblusschen sal? Quade dingen zyn op v gesondē/eñ wie isser diese afkeerē sal? Sal yemant mogeweenen hongerigen leeuw int wout verjaghen?oft sal hy mogen wtblasen een vier inde stoppelen / terstont alst heeft
7 begonst te verren? Sal yemandt connen afdrijuen een geschut vā eenē sterckē schutter geschoten? De sterecke Heere sent quade dingē toe/ eñ wie isser diese sal verdrijuē?
9 Daer is vier wt synder gramschappē gegaen/ eñ wie isser die dat sal wtblusschē? Hy sal blixemē/eñ wie en sal niet vreesen? Hi sal
11 donderē/eñ wie en sal niet benē? De Heere sal dreygē/ eñ wie en sal niet grondelick vernielt worden van synē aensicht? De aerde heeft gebeeft ende haer fondamenten/de zee wort vloedē op wt de diepte/eñ haer vloeden sullē breet verstoort wordē/ eñ haer visschen vā des Heerē aēlicht/eñ van de glorie
13 synder macht/ wāt sterc is syn rechte hant die den boge spant/Syn schichtē zyn scherp/ die vā hem geschotē wordē/sy en sullen niet ontbrekē/als sy sullē beginnen geschoten te
14 wordē tot de eyndē der aerdē. Siet de quade dingen wordē gesondē/eñ sy en sullē niet wederom keerē tot dat sy comen sullē op de
15 aerde. Het vier sal ontsteken wordē eñ niet wtghe-

wtgebluſcht/ tot dat vertere de fondamenten der aerden. Gelyck eenen pyl niet weder en keert die van eenen vromen ſchutter geſchoten is/ alſo en ſullen de quade dingen niet wederkeeren die geſondē ſullen wordē op der aerdē/ wee my/ wee my/ wie ſal my verloſſen in dien daghen? T'beghinſel der ſmertē eñ veel ſuchtingē/ T'beginſel des hongers/ eñ vā veel verniclinge/ T'beginſel der orlogē/ eñ de machtige ſullē vreeſen/ T'beghinſel der quaden/ eñ ſy ſullē alle verwaert zyn. Wat ſal ic deſen doē als die quade dingen comen? Siet honger eñ plage eñ tribulacie/ eñ benauthede zyn geſonden geeſſelen ter beterniſſen. Eñ in alle deſe dinghen en ſullen ſy hen niet bekeeren vā haren booſheden/ noch ſy en ſullen der gheeſſelē altyt niet gedachtich weſen. Siet den lyfcoſt ſal goeden coop weſen opder aerdē alſo dat ſy meynen ſullen dat dēn vrede hen toegeſchict is/ eñ dan ſullen de quade dinghen op de aerde groeyen/ dat ſweert/ den honger eñ groote
B beſchaemtheyt. Want vanden honger ſalder dele die op de aerde woonen vergaen/ eñ dat ſweert ſal de andere vernielē/ die vāden honger ouerbleuē ſullē zyn/ eñ de dooden ſullen als meſt wech gworpen wordē/ eñ daer en ſal niemant zyn diē trooſte. want het lant ſal verwoeſt gelaten wordē/ eñ syn ſteden ſullē nedergeworpen worden.

Daer en ſal niemant gelaten worden die d'lant mocht bouwē eñ dies beſaeyē mocht.

De houten ſullē vruchtē geuen/ eñ wie ſal die planten? De druyuē ſullē ryp wordē/ eñ wie ſalſe tredē: want den plaetſen ſal groote verlatinge zyn. Want d'een menſch ſal begeeren eenē anderē menſch te ſien/ oft syn ſtēme te hoorē. Wāt daer ſaldey vāder ſtadt thien achter gelaten wordē/ eñ twee vandē acker lande/ die hen verborgen ſullē hebbē in de dicke boſſchagie/ eñ in de ſpletē der ſteenrootſen: gelyck in de olyfgaerde: eñ op eycken boom gelatē wordē twee oft dry olyuē:

oft gelyc in eenē wyngaert diens wyn af geſnedē is/ gelatē wordē wyndruyſkēs van den genen die den wyngaert neerſtelic onderſoeckē/ Alſo ſullēder in die dagē dry oft vier gelaten worden vanden genen die hen huyſen doorſoeckē mettē ſweerde. Eñ het lant ſal woeſt gelatē wordē/ eñ haer ackeren ſullē verouderē/ eñ haer wegē/ eñ allen haer paden ſullē doornē voortdrengē/ om dat de menſchē daer niet ouergaen en ſullen. De maechden ſullē weenen/ geen bruydegoms hebbende. De vrouwē ſullen weenen geen mans hebbēde. Den dochterē ſullen weenen geen helpe hebbēde. Den bruydegōs ſullē in de orloge vernielt worden/ eñ hen mans ſullē vā honger vergaen. Maer hoort deſe dingē/ eñ bekentſe ghy des Heeren knechtē.

Siet des Heeren woort/ ontfangt dat/ en gelooft den godē niet/ vāden welckē de Heere ſeyt/ Siet die quade dingen nakē/ eñ ſy
C en merrē niet. Gelyc een bevruchte vrouwe als ſy in de negenſte maent haert haren ſone/ als de ure van haer baringe aencomt/ twee oft dry uren te voren/ ſo ombangen de pynē harē buyc/ eñ als dat kint wt den buyc comt/ ſo en ſullen die niet eenen oogenblick vertoeuen/ alſo en ſullen de quade dingen niet vertoeuen om te comen op de aerde/ eñ de werelt ſal ſuchten eñ weedommen ſullen die al omhouden. Hoort dat woort myn volck: Berydt v ten ſtrydē/ eñ in de quade dingen weeſt alſo gelyck de vremdelingheu des lands. Die vercoopt zy als die vliet/ eñ die coopt zy als die verlieſen ſal. Die comenſchap doet zy die geen vrucht en ontfangt/ eñ die timmert zy als die daer niet in woonen en ſal. Die ſaeyt/ zy ghelyck die niet maeyen en ſal. Alſo ook die eenē wyngaert ſnoeyt/ zy als een die den wyn niet aleſen en ſal. Die tronwen/ ſullen zyn als dit geen kinderē en ſullē winnen/ eñ die niet en tronwen ſullen zyn gelyck weduwers.

Daerom die arbeydē/ die arbeydē ſonder ſake/ want hen vruchten ſullen vremdelitgen maeyen/ in hen goet ſullen ſy rouuē/ eñ hen huyſen omwerpen/ eñ hen kinderē ſullē ſy vangen/ want in de gevangenille eñ honger winnē ſy haer kinderē. Eñ die comenſchap doen mden roof ſo langhe als ſy haer ſteden vercieren/ eñ haer huyſen/ eñ haer beſittingē/ eñ haer perſoonē/ ſo veel te meer ſal ick tot hen myn ſtraffende liefde tōonen op hen ſonden ſeyt de Heere. Gelyckveel onteerbaer vrouwe wantronwelic benijt een bequame eñ ſeer goede vrouwe/ alſo ſal de rechtveerdicheyt de booſheyt wantronwēde benyden/ als die haer verciert/ eñ beſchuldichtſe in haer aenſicht/ als hy ſal comē zyn/ die verantwoorden ſal den genē die onderſoecdenſē is alle ſonde op der aerdē. Daerom en wilt haers niet gelyck worden/ noch ſynē werckē/ wāt noch een luttelken/ eñ de booſheyt ſal vāder werelt genomen wordē/ eñ de rechtveerdicheyt ſal ouer d'regneerē.

De ſondaer en ſeg niet dat hy niet geſondicht en heeft/ want hē ſal vierige colen verbrandē op syn hooft/ die ſeyt/ Ic en heb niet geſondicht voor dē Heere God/ eñ voor syn glorie. Siet de Heere ſal kennē alle de werckē der mēſchē/ eñ hen vondē/ eñ hen gedachten/ eñ hen hertē. Wāt hy heeft geſeyt: Gemaect worde de aerde/ eñ ſy worde gemaect/ Gemaect worde den hemel/ eñ hi worde gemaect: eñ door syn woort zyn de ſterrē gefondeert/ eñ hy weet t'getal der ſterrē/ Die de afgrondē doorſoert/ eñ hare ſchatten. Die D
de zee gemetē heeft/ eñ haer begryp. Die de zee beſloten heeft int middē der wateren/ eñ heeft de aerde bouen de wateren ghehangen met ſynē woorde. Die dē hemel wtgeſpannen heeft als eē gewelfte op de waterē heeft hy dien ghefondeert. Die in de woeſtyne geſtelt heeft waterfonteynē/ eñ op de toppē vandē bergē groote poelē/ om vloedē wt te latē vā de hooge wtſtekēde ſteenrootſe/ om de aerde te wateren. Die den menſch ghemaect heeft/ eñ heeft ſyn hertē geſtelt int midē des lichaēs/ eñ heeft hem geſonden eenen geeſt/ leuē/ eñ verſtant/ eñ dat inblaſen des

almach-

almechtigen Gods/ diet al gemaect heeft/ en doorsoect alle de verborghen dinghen/ in de verborgenheden der aerden. Dese heet uwe ionste/ en dat ghy denct in v liede herte soude doende/ en willende verberghen uwe sonden, macrom heeft de Heere doorsoekende doorsocht alle uwe wercken/ en hy sal v allen openbaer maken/ ende ghy sult beschaemt wesen/ als v sonden sullē int openbaer comē voor de menschē/ en de boosheden sullen zyn die daer staen sullē als beschuldigers in dien dage. wat suldy doen/ oft hoe suldy uwe sonde verbergen voor den Heere en syn engbelem? Siet Godt is de rechter/ vreest hem. Laet af vā uwe sonden/ en vergheet uwe boosheden nit te doen inder eewicheyt en Godt sal v wtleyden/ en verlossen van allen tribulacien/ want siet ouer v is ontsuncken de hitte ghy ouervloedighe scharen/ en sy sullen de sommige vā v liedē metter macht nemen/ en sy sullen die verslagene den afgoden tot een spyse offeren/ en die hen conuenterē sullen hen tot eenen spot wesen/ en tot een verwyt/ en tot een verstredinghe/ want den plaetsen sal plaetse wesen/ en tegen de byliggende steden sal eenen grooten oploop zyn/ op de gene die dē Heere vreesen. Sy sullē zyn gelyck ontsinnige/ niemant sparende/ om te berooven en te verderuen de gene die noch den Heere vreesen. want sy sullen verderuen en berooven de substancien/ en van haren huysen sullen sy die wtwerpen. Dan sal daer blyckē de procuringe van mynen wtuercorenē/ gelyck t'gout dat geproeft wordt vandē viere.

Voort myn beminde seyt de Heere: Siet de daghen der tribulacien zyn teghenwoordich/ ende van dien sal ick v verlossen. En wilt niet vreesen noch twyfelachtich zyn/ want Godt is v leydtsman/ En die myn beuelingen en ghebooden onderhoudt/ seyt de Heere Godt/ en laet v sonden v niet verwegheu/ op dat uwe boosheden hen niet en ouerhellen. wee den genen die van haren sonden ghebonden worden/ ende bedect vā haren boosheden gelyck eenen acker benaut wordt van een bosch/ en als eenē wech met doornen ouerdect wordt/ daer geen mensch door en gaet/ en wordt wtghesloten en ghesonden tot dat verslinden des viers.

Hier eyndet dat vierde ende laetste boeck Esdre.

Dat boeck van Tobias.

Van t'gheslachte ende goet leuen Tobie, Ende hoe hy synen sone Godt leerde vreesen, Ende Gabelum synen maghe leende op syn hantschrift een somme van silver.

Dat eerste Capittel.

TObias wt dat gheslachte en stadt van Nephthali welck is gelegen in de ouerste plaetsen van Galileen bouen Naasson/ achter den wech die westwaerts leyt/ aende slincke syde hebbēde de stadt Sephet/ doen hy gevangen was in de dagen van Salmanasar den coninc van Assyrien/ nochtans in de gevangenisse gestelt/ en heeft hy dē wech der waerheyt niet verlaten/ also dat hy alle dat hy hebbē mocht dagelycks synē medegenangen broederen die van synen ghelachte waren deylde. Ende hoe wel hy de alder ionste was vā allen int gheslachte vā Nephtali so en heeft hy nochtans niet luttic gedaen metten wercken. Voors meer doen sy alle gingen tot de gulden calueren die Jeroboam gemaect hadde/ de coninck van Israhel dese alleen vliedt t'gheselschap van hen allen/ ende hy reyste te Jerusalem tot den Heeren tempel/ en daer aenbadt hy dē Heere dē God vā Israhel/ alle syn eerste vruchten en syn thienden getrouwelic offerende/ also dat hy ten derdē iare den nieuwelingen en vremdelingē diende alle de thiendinge. Dese en dier gelycke dingē onderhiel hi na Gods wet noch een cleyn kint zynde. Maer doen hy een man ghewordē was/ so heeft hy een huysvrouwe genomē Anna van synē gheslachte/ en hy heeft van haer gewonnē eenen sone/ hem genēde synē naem/ den welcken hy van synder kintheyt heeft geleert God vreesen/ en hem onthoudē van allen sondē. Aldus doen hy door de gevangenisse gecomē was met syn huysvrouwe en synen sone in de stadt Ninive/ met alle syn gheslachte/ en doen sy alle aten van de spysen der Heydenen/ so heeft dese syn siele bewaert en hy en is voyt besmet ghewreest met harē spysen. En om dat hy des Heeren gedachtich was met alle syn herte/ so heeft hem God gracie gegeuē voor d'aenlicht Salmanasar des coninx van Assyrien/ en hy heeft hem de macht gegeuen te gaen waer dat hy wilde/ hebbēde myheit te doē al wat hi wilde. Dierom so reyste hy tot alle de ghene die in de gevangenisse waren/ en gaf henlieden vermaninghen der salicheyt. En doen hy comen was te Rages een stadt der Meden/ en onder t'gene daer hy vandē coninc mede geeert was/ hadde thien talentē silvers: en doen hy onder een groote schare van synen ghelachte Gabelum sach ghebreck lydende/ die wt synen gheslachte was/ so heeft hy hem onder een hantteecken dat voorseyde ghewicht silvers gegeuen. Maer na veel tyts als Salmanasar de coninck doot was/ doen Sennacherib syn sone regneerde in syn stede/ en hy de kinderen vā Israhel hatede voor syn aensicht/ so ginck Tobias dagelycks door alle syn gheslachte/ en hy troostede/ en hy deylde eenen yegelicken na dat hi vermocht van synen goede/ de hongherighe voedde hy/ endē den naechten gaf hy cleederen/ en de doode/ en verslaghene dede hy neerstelyc ten graue. Daer na doen de coninck Sennacherib wederō gecomen was vā Judeen/ vliedende de plaghe welcke ouer hem God gedaē hadde/ om syn blasphemie/ en hi gram zynde veel vandē kinderē van Israhel doodsloech/ so begroef Tobias den lichamē.

En doen dē coninc geboodtschapt was/ so heeft

a. Reg. 17. 2. 3. 23. b. 9.

B 1. Reg. 12.

C

D

4. Reg. 19. Eccle. 48. d. Esa. 37. g. 1. Mac. 7. f. 2. Mac. 8. a.

heeft hy geboden datmen hem dooden soude/ end hy nam alle syn goet. Maer Tobias met synē sone eñ met syn huysvrouwe vliedende is naect verborghen gheweest/ want vele hadden hem lief. Maer nae vyfentwintich daghen hebben den coninck syns selfs sonen doot ghesla gen/ ende Tobias is wederom comen in syn huys/ ende alle dat hy hadde is hem weder ghegheuen.

Tobias vermoeyt zijnde van de begraeuinge der dooden, hy wordt blindt ter proeue, ende hy wordt bespot van syn huysvrouwe ende maghen.

Dat ij. Capittel.

A Maer na dese dingen/ alst eenen feestdach des Heere was/ eñ eenen goedē noenmaeltyt ghehouden was in Tobias huys/ so heeft hy synen sone geseyt: Gaet henen eñ brengt herwaerts eenige van onsen geslachte Godt vreesende dat sy met ons mogē blyde chiere maken. Eñ doen hy weck gegaen was/ soo keerde hy wederom/ eñ heeft hem gebootschapt/ datter een vanden kinderen van Israhel gheelt lach op de straete. Eñ hy terstōt opspringēde vā synder plaetsen daer hy sat/ latende den noenmaeltyt is al nuchteren gecomen tot dat lichaem/ eñ dat opnemende heeft hyt ghedragen tot syn huys bedectelic/ op dat hyt (als de sonne onder ware) behoedelic sonde begrauen. Eñ als hy dat lichaem hadde geborgen/ so heeft hy broodt geten met rouwe eñ angst/ ghedenckende des woorts dat de Heere geseyt hadde door Amos dē prophete: Ul feestdagē sullen verkeert worden in beclaghinghe eñ B dorckheyt. Maer doen de sonne onder gegaen was so is hy weck gegaē/ eñ heeft hem begrauen. Eñ alle syn naesten berispten hē/ seggēde: Het was nu eenes gebodē datmen d doodē sonde om dese sake eñ nauwelicks en zydy ontbloden t'gebodt der doot/ eñ begraeftdy weder de doodē? Maer Tobias meer vreesende Godt dan den coninc/ nam de lichamen der verslagenen weck/ eñ verberchdese in syn huys/ ende ten middernachten so begroef hy die. Eñ het geschiede dat hy op eenen dach vermoeyt vā de begrauinge comende in syn huys/ hem gewo pen hadde aenden wandt/ eñ ontslapē was/ ende dat weten nest der swaluwen wermē drecken vielen op syn oogen doen hi sliep/ eñ dat hy blint worde. Ende dese becoringhe heeft de Heere daerom laten op hem comen/ dat den nacomelingen sonde gegeuen worden een exempel synder verduldicheyt/ ghe- lyck oock is vandē heyligē Job. Want hoe wel hy vā syn kintscheyt af Godt gevreest hadde/ eñ syn geboden bewaert/ so en is hy niet bedroeft geweest tegē Godt/ dat de plage der blintheyt hē aengecomē was/ maer onbeuert is hy in de vreese Gods gebleuē/ danckende Godt alle de dagen syns leuēs.

Want gelyck de coningen den saligē Job beschimpten/ also bespotten het leuen vā desen/ syn ouders eñ magen/ seggende: waer is d hope/ daerom dat ghy aelmissen eñ begrauinghe doet? Maer Tobias straftese/ seggēde: En wilt also niet spreken/ wāt wy zyn kinderen der heyligher/ eñ verwachten dat leuen d'welck God geuen sal den genen die haer lieden gheloouē nemmermeer van hem en veranderē. Maer Anna syn huysvrouwe ging dagelicks tot dat weefwerck/ eñ vanden arbeyt haerder handē bracht sy den cost die sy crygen mocht. waer wt is geschiet dat sy een bocksken vanden gheyten ontfangende t'huys gebracht hadde/ wies bletēde stemme als haer man gehoort hadde so heeft hy geseyt: Siet oft by auonturē niet gestolē en is/ geuet synē heeren weder/ wāt t'en is ons niet geoorloft/ dat wy yet etē souden van gheslolen goet/ oft ghenaken.

waer op syn huysvrouwe gram zynde geantwoordt heeft: Openbaerlick is d hope ydel ghewordē/ eñ d aelmissen zyn nu gheopenbaert. Ende met desen ende ander diergheliycke woorden heeft sy hem beschimpt.

Het ghebet van Tobias tot Godt: dat hy beghenne te sterven, ende oock mede ghebedt van Sara de dochter van Raguelkende hoe sy beyde verhoort worden: Ende de Enghel Raphāel wordt ghesonden om beyden te ghenesen.

Dat iij. Capittel.

D Doen heeft Tobias verstaen/ eñ begonst A te bidden met tranen seggēde: Rechtveerdich zydy Heere/ eñ alle uwe vonnissen zyn recht veerdich eñ alle uwe weghen zyn barmhertichcyt eñ warachticheyt/ eñ recht vonnis. Eñ nu Heere weest myns ghedachtich/ eñ en neemt geen wrake vā myne sonden noch en weest met gedachtich myner vergrymenissen oft myneer ouders. Deut.28.c.25

Want wy en hebben uwen gebooden niet gehoorsaem geweest/ daerom zyn wy gelevert tot een beroominge eñ gevangenisse/ eñ ter doot/ eñ tot een fabule/ eñ een lachteringe allen den naciē/ waer onder dat ghy ons verstroyt hebt. Eñ nu Heere groot zyn d orderlen want wy en hebbē niet gedaen na uwe gebooden eñ wy en hebben niet oprechtelick gewandelt voor d. Eñ nu Heere na uwen wille doet met my/ eñ gebiet dat myn geest in vrede ontfangē worde/ wāt t'is my orbaerlicker te sterue dan te leuen: Alsdus ist ghelschiet op den selue dach dat Sara de dochter vā Raguel in Rages der Meden stadt/ oock selue hoorde een verwyt van een haers vaders dienstvrouwē/ dat sy gegeuē was seuē mans/ eñ eenen duyuel Asmodeus genaemt/ hadde die ghedoot terstont als die tot hy haer inne gegaē warē. Hierom doen sy de ionge dochter voor haer schuit straftes/ soo heeft die haer gheantwoordt segghende: Weetsts aen en moeten wy geenen sone oft dochter sien op der aerdē/ ghi doetslaghertse vā uwen mannen/ wildy my oock dooden ghelyck ghy nu seuen mannen gedoot hebt? Tot deser stemmen so ginck sy in de opperste slaepcamer vā haren huyse eñ dry dagen eñ dry nachten en heeft sy niet gheten noch ghedronken/ maer bidtende in haer gebet met tranen heeft sy den Heere gebeden/ dat hy haer van desen verwyt sonde verlossen. Eñ t'is geschiet op den derdē dach als sy haer gebet voleyndē/ gebenedydende den Heere/ dat sy heeft geseyt: Gebenedyt is

uwen naem/Godt onſer vaderen/de welcke
als ghy gram zyt/ſoo ſuldy bermhertigheyt
doen/en inden tyde der tribulacien ſoo ver-
gheefdy de ſonden den genen die v aenroe-
pen/ Tot v Heere keer ic myn aͤſicht/tot
v heffe ic myn oogē. Ic begheer Heere dat
ghy my wt den bandt vā deſen verwyt ont-
laet/oft ymmet haelt mi wech vāder aerdē.
Ghy weet Heere dat ic noyt man begeert
en hebbe/en heb myn ſiele ſuyuer gehouden
vā allen begeerlicheden. Noyt en heb ick
my met den ſpelēde gemēget/ noch met den
genen die in lichtveerdichedē wandelen/en
heb ic my niet deelachtich ghemaect/ maer
eenen man heb ic geconſenteert te ontfangē
met uwer vreeſen/niet met mynder wellu-
ſticheyt. En oft ic en was hens niet weer-
dich/oft ſy en waren mitſchiens myns niet
weerdich/om dat ghy my by auonturē vooz
D eenē anderē man bewaert hebt. wāt uwen
raet en is niet in des menſchē macht/ maer
dat heeft hi vooz ſeker alle die v diēt/dat ſyn
leuen(iſt dat in procuringen is) ſal geeroont
woꝛdē/Maer iſt dat in tribulacīē is/ſo ſal hi
verloſt woꝛdē/En iſt dat hi in caſtydinge is/
ſo ſal hy mogen tot uwe bermhertigheyt co-
men/ want ghy en hebt geen genuechte in
onſe verdoemenyſſen. wāt na rēpeeſt maect
ghy ſtillicheyt/en na ſchreyinghe en weenen
ſtoꝛt ghy verheugen in. Uwen naem God
van Iſrahel zy gebenedyt inder eewicheyt.
Op dien tyt zyn verhooꝛt de gebeden vā
beyden in d'aenſchyn der glozien vandē al-
derhoochſtē Godt/ en daer is geſondē den
heyligē Engel Gods Raphael dat hi die bey
de geneſen ſoude/ der welcker gebeden zyn
op eenē tyt int aͤſchyn des Heerē verhaelt.

Hoe Tobias ſynen ſone vermaende, meynende te ſteruen, en
ſoont hem de cracht vander aelmiſſen, ende van de thien ta-
lenten ſiluers die hy Gabelum gheleent hadde.

Dat iij. Capittel.

ALdus doen Tobias meynde dat ſyn ge-
Eccle.7.c.12. bet verhooꝛt woꝛde/ dat hy ſoude hebbē
mogen ſterue/ ſo heeft hy tot hem geroepen
Tobiam ſynen ſone/ en tot hem gheſeyt:
Hooꝛt myn ſone de woꝛdē myn monts/en
timmert die in v herte als een fondament.
Als Godt myn ſiele ſal genomē hebbē/ ſo
begraeft myn lichaem/ en ghy ſult uwe moe
der in eeren hebbē alle de dagen ws leuens/
want ghy moet gedachtich zyn hoedani-
ghe en hoe groote periculen dat ſy gheleden
heeft om v in harē lichaem. En als ſy ooc
ſal voleynt hebben den tyt vā haren leuē/ ſo
B begraeft haer ontrent my. En alle de da-
gen ws leuens hebt Godt in v gedachte/ en
wacht v dat ghy nemmermeer tot de ſonde
conſent en gheeft/ noch achter en laet de ge-
Luc.14.c.11. Prou.3.b.9. Eccle.4.a.1. 14.b.13. boden des Heeren ons Gods. Dan uwē
goede doet aelmiſſe/en en wilt v aͤſicht niet
afkeeren vā eenigen armen mēſche alſo ſalt
geſchieden dat oock van v niet en ſal afghe-
keert woꝛdē het aenſicht des Heeren. In
wat manieren dat ghy moecht/ alſoo weeſt
bermhertich. Iſt dat ghy veel hebt ſo geeft
ouervloedelick/ Iſt dat ghy luttel hebt ſoo
weeſt ooc neerſtich dat luttel mede te deylē/
want ghy vergadert v eenen goedē loon
inden dach des noots/ want de aelmiſſe vā Eccle.29.c.15
alle ſonde/en van de doot verloſt/en ſy en ſal
niet gedoogen dat de ſiele gaen ſal in de duy
ſternyſſe. Een groot betrouwen ſal vooꝛ
den hooghen Godt zyn de aelmiſſe alle den
genen dieſe doen. wacht v myn ſone van C
alle oncuyſcheyt/ en behaluē v huyſvzouwe
en lydet nēmermeer eenich miſdaet te we-
ten. Dooꝛdye en laet nemmermeer in
uwē ſin oft in v wooꝛt heerſchappie hebbē/
want daer vooꝛ heeft beginſel genomē alle Leui.19.c.13
verderfeniſſe. Soo wie v yet ghewacht Deut.24.c.14
heeft/geeft hem terſtont ſynen loon/ en den
loon vā uwē huerlinc en laet geenſins by v
blyuē. wat ghy noode hebt dat eē ander v Math.7.b.12
doe/ſiet dat ghi nēmermeer eenē anderē dat
en doet. U bꝛoot eet met den hongerigen
en behoeuigen/en met uwen cleederē bedect
de naecten. U bꝛodt en uwen wyn ſtelt op
de begrauinge vā eenen rechtveerdigen/ en
en wilt daer af niet eten en dꝛincken metten D
ſondaers. Soect altyt raet vanden wyſe.
Tot allen tyde ghebenedyt Godt/ en be-
gheert vā hem dat hy v wegen beſchicke/ en
dat alle v raden in hem mogē blyuē. Ooc
geue ic v te kennen myn ſone/ dat ick gege-
uen hebbe thien talenten ſiluers/ doen ghy
noch een cleyn kindeken waert/ Gabelo in
Rages der Meden ſtadt/ en ſyn hantſchrift
heb ic by my/ en dacrom dooꝛſoect hoe ghy
ſoudt mogen tot hem comen/ en ontfangen
van hem dat vooꝛſeyde gewichte ſiluers/ en
geuen hem weder ſyn handtreecken. En
wilt niet vreeſen myn ſone/ want wy leuen
een arm leuen/ maer wy ſullen veel goets
hebbē ſo dat wy God vreeſen/ ende dat wy
afſcheyden van allen ſonden/ende weldoen.

Als Tobias eenen medegheſelle ghevocht heeft, ſoo is hem
de Enghel Gods te ghemoete ghecomen, en de vader gheeft
hem ſynen ſone ouer: ende als ſy wech ghegaen zynde moeder
beweent dat haer huer ſone niet by en is.

Dat v. Capittel.

DOen antwoorde Tobias ſynē vader/en A
ſeyde: Alle dat ghy my bevolē hebt ſal ic
doen vader: maer hoe ick dit gelt cryghen
ſal en weet ic niet: de man en kent my niet/
en ic en ken hem niet/ wāt teecken ſal ic hem
gheuen? En ooc den wech waer dooꝛ men
derwaerts gaet en hebbe ick noyt bekent.
Doen heeft ſyn vader hem gheantwoort
en geſeyt: Syn hantſchrift heb ick ymmers
by my/d'welck als ghy hem toonen ſult/ ſoo
ſal hyt v terſtont wedergeuen. Maer gaet
nu wech en ſoect vooꝛ v eenen ghetrouwen
man die met v gae/ behouwelic ſynen loon/
dewyle dat ick noch leue/ dat ghy dit ghelt
moecht ontfangen. Tobias doen wtghe-
gaen zynde/ heeft gevondē eenen blincken-
den iongheling ſtaende geſchoꝛt/ en als be-
reyt om te reyſen/ En niet wetēde dat de
Engel Gods was/ heeft hy hem gegroet/en
geſeyt: Dan waer hebben wy v goede ion-
gelinck? En hy heeft gheantwoort: wt de B
kinderen vā Iſrahel. En Tobias heeft hem
gheſeyt: Kende ghy den wech die leydt int
lātſchap der Meden? Den welckē hy heeft
ghe-

geantwoort: Ick ken dien wel/ende alle de wegen van dien lande heb ick dicmael ghewandelt/ende heb geherbergt by Gabelli onsen broeder/ die daer woont in Rages der Meden stadt/ de welcke ghelegen is op den berch Ecbatanis. Tot den welcken Tobias seyde: Verbeyt my (dat bidde ic) tot dat ic dese selue dinghe mijnē vader boodschappe.

Doen is Tobias binnen gegaen/ende heeft alle dese dingen synen vader te kennen gegeuen. Dā de welcke de vader verwondert zynde/heeft gebeden dat hy binnen tot hem comen soude. Hierom als hy incomē was/ so heeft hy hem gegroet/ende geseyt: Blijschap zy v altijt. Ende Tobias seyde: wat blijschap sal my wesen/die in duysternissen sitte/ende dlicht des hemels niet en sie? Tot wien heeft de iongelinc geseyt: Hebt goedē moet/ t'is seer na by/dat ghy van Godt sult ghenesen worden. Aldus heeft Tobias tot hem geseyt: Suldy mijnen sone mogen leydē tot Gabelum in Rages der Meden stadt: ende als ghy wedercomē zijt/ dan sal ic v geuē uwen loon. Ende de Enghel seyde tot hem: Ick sal hem leydē/ende wederom brengē by v. Totten welcken heeft Tobias geantwoort: Ick bid v geeft my te kennen van wat huyse/oft van wat geslachte zijt ghy/ den welckē de Engel Raphael heeft geseyt: Waerdy nae t'geslachte van eenen huerlinck/ oft nae den huerlinck selue die met uwen sone gaen sal?

Maer op dat ic v by auontueren niet bezorcht en make/ick ben Azarias des grooten Ananias sone. Ende Tobias heeft geantwoort: Ghy zijt van eenē grootē geslachte. Maer ick begheere/ dat ghy niet gram en worde/dat ic heb willen kennen v geslachte.

Ende de Engel heeft hem geseyt: Ic sal uwē sone gesont leydē/ende gesont wederom brengen. Ende Tobias antwoordende heeft geseyt: wel moet ghy wandelē/ ende Godt zy in uwen wech/ende synen Engel zy met v inden wech. Als doen al bereydt was datter ouer wech te draghen was/so heeft Tobias synen vader ende sijn moeder te Gode beuolen/ende sy zijn beyde t'samen ghereyst. Ende als sy wech gereyst waren/ so heeft sijn moeder begonst te weenē ende te seggen: Den staf onser ouderdoms hebdy wech genomen/ende dien gesonden van ons. Och oft dat gheit noyt geweest en hadde/dacrom dat ghi hem gesonden hebt/ want ons armoede was ons genoech/ dat wy voor rijckdom geacht soudē hebbē/dat wy onsen sone sagen. Ende Tobias heeft haer geseyt: En wilt niet weenen/onse sone sal gesont tot daer gaen/ ende gesont wederom tot ons comē/ ende v oogen sullen hem sien. want ick geloue dat de goede Engel Gods met hem gaet/ende alle dingen wel beschict/ die by hem geschieden/ also dat hy met blijschappen tot ons sal wederkeeren. Tot deser stemmen so hiel sijn moeder op van weenen/ ende heeft geswegen.

Op de straete ate een water vinghen sy eenen visch, vanden welcken den Enghel beuolē hem wat te houden, ende onderwijst hem wat tot orbaerlick wesen sal.

Dat vj. Capittel.

Ende Tobias is ghereyst/ende den hont is hem gevolcht/ende hi is ter eerster herbergen gebleuē by den vloet Tygris. Ende hy is wtgegaē/dat hy sijn voetē waschē soude/ ende siet eenen seer grooten visch is daer wt gecomē om hem te verslindē. Waerdē welcken Tobias verschrict zijnde/ heeft geroepē met luyder stemmē/seggēde: Heere hy vaert my toe. Ende de Engel seyde tot hem: Grijpt sijn wammē/ende treet hem tot v. D'welc als hy gedaen hadde/so heeft hy hem getrocken tot opt droogh/ ende hy begonste te spertelen voor sijn voeten. Doen seyde tot hem de Engel: Doet het ingewant van desen visch wt/ende sijn herte/ende galle/ ende de leuere bewaert voor v/ want dese zijn nootelick tot medechne orbaerlick. D'welck als hy gedaen hadde/so heeft hy sijn vleesch gebraden/ ende sy hebben dat met henlieden ghedraghen ouer den wech/dat ander hebben sy ghelouten/d'welck henliedē genoech zijn soude/tot dat sy quamen in Rages der Meden stadt.

Doen vraechde Tobias den Enghel/ende seyde hem: Ic bidde v hertelic Azaria broeder/dat ghy my segget/wat remedie dat dese dinghen hebben sullen/die ghy vandē visch hebt beuolen te bewaren. Ende de Enghel antwoordende heeft hem geseyt: Het stucken van sijn herte is dat ghyt op kolen legget/so verdrijft den roock dā dien alle maniere van duyuelen/t'zy van eenen man oft van eender vrouwē/ also dat hy voorts niet meer tot hem en comt. Ende de galle is goet om de ooghen te bestrijcken/ daer een witte vlecke in is/ende die sullen ghenesen worden.

Ende Tobias heeft hem geseyt: waer wilt ghy dat wy blijuen? Ende de Engel antwoordende/ seyde: Hier is een man Raguel genaemt/een maech dā uwē geslachte/ende deze heeft een dochter Sara genaemt/ende hy en heeft gheenen sone oft dochter anders niet dā deze. Al behoort alle sijn goet tot enighi moet die tot een huysvrouwe nemē. Aldus so begeert deze van haren vader/ende hy salse v tot een huysvrouwe geuen. Doen antwoordde Tobias/ende seyde: Ic hoorde dat sy seuen mannen ghegeuen is geweest/ende dat die gestoruen zijn/maer ick heb dat ooc gehoort/dat se de duyuel gedoot heeft/ Hierom vreese ick/dat my by auontueren dese dingen oock toecomen mochten/ende aenghesien dat ick een eenich kint ben mijnen ouders/ dat ick haren ouderdom nederleggen soude met droefheyt ter hellenwaerts. Doe seyde de Enghel Raphael tot hen geseyt: Hoort my/ende ick sal v thoonen wie sy zijn/ouer de welcke de duyuel macht hebbē mach. Wāt dese die dat houwelick also aennemen/dat sy Godt vā henliedē ende van haerder herrē wtsluyten/ende dat sy henliedē also ter wellustigheyt geuen/gelijck een peert ende een muyl/in de welcke geen verstāt en is: ouer dese heeft de duyuel macht. Maer ghy als ghyse genomen sult hebben/ ende in de camer ghegaen zijt/so onthout v drij dagen vā haer/ ende ghy en sult niet anders doen/ dan v tot gebeden

gheuen met haer. Eñ op den seluen nacht
als de leuer vanden visch sal verbrandt we-
sen/so sal den duyuel verjaecht worden. Eñ
op den tweeden nacht suldy int versamen
vanden heyligen Patriarchen toeghelaten
worden. Eñ op den derden nacht suldy de
benedictie vercrygē/ dat wt v liedē gesonde
kinderen sullen ghebozen worden. Maer
als den derden nacht ouergegaen sal zyn/so
suldy de maget nemen met de vreese Gods/
dooz de liefde der kinderen meer / dan dooz
de wellusticheyt ghetrocken zynde/op dat
ghy in Abrahams saet de benedictie moecht
in v kinderen vercrygen.

Raguel die ontfangtse vriendelick, ende door den raedt van Raphael soo gheeft Raguel sijn dochter Sara Tobie voor een huysvrouwe.

Dat vij. Capittel.

A Ende sy zijn ingegaē tot Raguel/ eñ Ra-
guel heeftse met blyschap ontfangē. Eñ
Raguel aensiende Tobiam/ seyde tot Anna
synder huysvrouwen: Hoe gheliick is dese
iongelinc mijnder moeyen sone. Eñ doen
hy dit geseyt hadde/so spraeck hy: Van waer
zydy iongelingen onse broeders? Eñ sy sey-
den: wy zijn wt den geslachte vā Nepthali/
wt de gevangentisse van Ninive. Eñ Ra-
guel heeft tot hen gheseyt: Kendy Tobiam
niet mijnen broeder? De welcke seyde: wy
kennen hem wel. Eñ doen Raguel veel
goets van hem seyde/so heeft de Enghel tot
Raguel geseyt: Tobias/ daer ghy af vraecht
is de vader van desen. Eñ Raguel viel op
hem/eñ met tranen heeft hy hem gheeust/eñ
weenende op synen hals/ hy heeft geseyt:
Ghebenedijdinge zy v mijn sone/ want ghy
zijt eens goets ende alderbeste mans sone.
B Eñ Anna sijn huysvrouwe/eñ Sara haer-
lieder dochter hebben gewerent. Maer na
dat sy gesproke hebbē/so heeft Raguel bevo-
len/datmen eenen ram dooden soude/eñ een
maeltijt bereyden. Eñ als hyse vermaende
dat sy sitten soudē ten noenmaeltijt/ so sey-
de Tobias: Hier en sal ick heden noch eten
noch drincken/t'en zy dat ghy eerst mijn be-
gheerte my vast toeseggot/ eñ my geloeft te
geuen Saram v dochter. Als Raguel dat
woort gehoort hadde/so verschrote hy hem/
wetende wat geschiet was dien seuen mans
die tot haer in gegaen warē/ eñ hy begonste
C te vreesen/ dat hy auonturen desen ooc des-
gelycks soude geschieden. Eñ doen hi twij-
felachtich was/ eñ den begheerende gheen
antwoorde en gaf/ so heeft de Enghel tot
hem geseyt: En wilt niet vreesen haer te ge-
uen desen / want desen Godt vreesende be-
hoort v dochter tot eender huysvrouwen/
daerom en heeft gheen ander haer moghen
hebben. Doen seyde Raguel: Jeen twijfel
niet/Godt en heeft mijn gebeden eñ tranen
in zijn tegenwoordicheyt laten comen/ eñ
ic geloove dat hy v daerom tot my heeft doē
comen/om dat dese soude versaemt worden
Num. 36. c. met haren geslachte/ na de wet vā Moyses/
eñ nu en wilt niet twijfelen ick en salse v le-
neren/ eñ nemende de rechte hant vā syn-
der dochter/ heeft hy die gelenert ter rechter
hant van Tobias/seggende: De Godt van
Abraham/eñ de Godt vā Jsaac/ eñ de Godt
van Jacob zy met v lieden/eñ hy versame v D
lieden/eñ vervulle sijn benedictie in v liedē.
Eñ nemende eenē brief hebben sy een be-
schreuen voorwaerde des houwelicks ghe-
maect. Eñ na dese hebbē sy blyde chiere ge-
maect/gebenedijdende Godt. Eñ Raguel
heeft Annam sijn huysvrouwe tot hē gero-
pen/eñ haer bevolē dat sy een ander slaepca
mer bereydē soude. Eñ hy heeft daer inge-
leyt Saram sijn dochter/ende sy heeft ghe-
weent/ eñ hy heeft tot haer gheseyt: weest
vroom van moede myn dochter/ de Heere
des hemels gheue v blyschap voor het ver-
driet dat ghy gheleden hebt.

Als Tobias met sijnder huysvrouwen slapen ghinck, so hiele hy hem nae den beuele des Enghels, ende worden beyde van schade behoedt.

Dat viij. Capittel.

M Aer na dat sy het auontmael geten had- A
den/ so hebbē sy den iongelinck binnen
tot haer ingeleydt. Eñ Tobias ghedach-
tich zijnde der woorden vandē Engel/ heeft
wt synder malē voortgebracht het veel vā-
der leuerē/ eñ heeft dat geleyt op leuēde colē.
Doen heeft de Engel Raphael dē duyuel
gegrepen/eñ dien gebonden in de woestyne
van d'ouerste van Egypten. Doen heeft
Tobias de maget vermaent/eñ tot haer ge-
seyt: Sara staet op/eñ laet ons Godt bidden
heden eñ morgen/eñ ouermorgē / want dese
drij nachten worde wy met God versaemt/
maer als den derden nacht sal voorledē zijn/
dā sullē wy in onsen houwelic wesen/ wāt
wy zijn kinderē der heyligen/eñ wy en mo-
gen also niet versaemt worde gelijc de Hey
denen die Godt niet en kennen. Hieron
zijn sy t'samen opgestaē / eñ hebben gebeden
beyde te samen /dat henlieden gheseuheyt
soude gegeuen worden/ Eñ Tobias heeft B
geseyt: Heere Godt onser vaderē/ v moeten
gebenedijden de hemelen/eñ de aertryckē/
eñ de zee/eñ de fonteynen/ eñ de vloeden/ eñ
alle uwe creatueren die daer in zijn. Ghy Gene. 1. b. 3.
hebt Adam gemaect vanden slijm der aerdē/
eñ hebt hem tot een hulpe gegeuē Heuam.
Ende nu Heere ghi weet wel/ dat ic mijn
suster ter saken vā onkuysheden niet en ne-
me tot een huysvrouwe/maer alleen wt lief-
de der nacomelingen/daer in moet gebene-
dijt worde uwē naem inder eewicheyt. Al-
dus heeft Sara gheseyt: Ontfermt v onser
Heer/ontfermt v onser/ende laet ons beyde
out worde t'samē gesont. Eñ t'is gebeurt
omtrent der hanē gerracy/ dat Raguel heeft
doen roepen sijn knechtē eñ sy zijn met hem
t'samen wech gegaen om een graf te graue.
Wāt hy seyde dat hem by auonturē inder
seluer manieren niet en zy geschiet/ gheliick
den anderen seuen mannen / die tot haer in
gegaen waren. Eñ als sy dat graf bereyt C
haddē/so is Raguel wederom gheromen by
syn huysvrouwe/eñ heeft haer geseyt: Sent
een vā uwē dienstvrouwē/dat sy besie oft hy
doot is/dat ick hē begraue/eer dat claer dach
worde. Eñ sy heeft eē vā harē dienstvrouwē

gheson-

gesonden/de welcke in de slaepcamer gegaē
sonde/ beyde/ bevonden wel varende
eñ gesont met malcanderen slapende. Eñ
wederom comende sy heeft een goede boot-
schap gebracht/eñ sy hebben den Heere ghe-
benedijt/te weten Raguel eñ Anna syn huys
vrouwe/ eñ hebben geseyt: wy gebenedij-
den v Heere Godt van Israhel / dat niet en
is geschiet also wy meyndē/ wāt ghy hebt
met ons v barmhertigheyt ghedaen/eñ hebt
van ons wtgesloten den viant die ons ver-
D volchde. Eñ ghy hebt barmhertich ghe-
weest dē twee eenige kinderē/ Doetse Heer
v volcomelicker gebenedijdē/eñ v offerē het
sacrificie vā uwē lof/eñ vā haer gesontheyt/
op dat alle de menichte der Heydenen mach
bekennen dat ghy Godt alleen zyt ouer alle
aertrijck. Eñ terstont heeft Raguel synen
knechten geboden dat sy vullen souden de
gracht die sy ghemaect hadden eer dat claer
worde. Maer sonder huysvrouwen heeft
hy geseyt/dat sy eenen maeltijt soude bereij-
den/eñ dat sy bereydē soude alle dat tot spy-
se den reysenden ouer wech vā noode ware.

Ock heeft hy twee vette coeyen/ eñ vier
rammen doen doodē/eñ bereyden maeltijdē
alle synē gebuerē eñ alle synē vriendē. Eñ
Raguel heeft Tobiam beswoze dat hy twee
weken soude by hem blijue. Eñ vā alle dat
Raguel besat / daer af heeft hy de helft To-
bie gegeuē eñ bi heeft dit geschrifte gemaect/
dat de helft die daer ouerbleef na haerlieder
doot/Tobias beluttinghe toecomen soude.

Tobias sendt den Engel synen leydsman tot Gabelum in Ra-
ges,om dat ghelt te ontfanghen, dat hy synen vader schuldich
was,ende hy brengt hem mede ter bruyloft,eñ ghebenedijt de
meu ghehoude. Dat ix. Capittel.

A DOen beeft Tobias dē Engel tot hem ge-
roepē/dē welckē hy meynde een mensch
te wesen/eñ heeft hē geseyt: Azaria broeder/
ic begheere dat ghi na myn woorden hoort.
Al waert dat ic my selue ouergaue tot eenē
knecht/ so en soude ick uwer voorsienicheyt
niet weerdelic voldoē. Nochtās bidde ick
v/dat ghy met v neemt behelpige beestē oft
dienstē/eñ gaet tot Gabelum in Rages der
Meden stadt/eñ geeft hē wederom syn hāt-
schrift eñ ontfangt vā hē t'gelt/ eñ bidt hem
B dat hy come tot mynder bruyloft/ wāt ghy
weet wel hoe dat myn vader de dagē telt eñ
ist dat ic eenē dach langer vertoeue/ so is syn
siele bedroeft. Eñ voorwaer ghy siet/ hoe
dat mi Raguel beswoze heeft wiēs beswee-
ringe ic niet en mach versmadē. Doē nam
Raphael vier vā Raguels knechtē/ eñ twee
kemels/eñ is gereyst tot Rages der Meden
stadt/eñ vondē de Gabelū bi heeft hē gegeuē
syn hantschrift/ eñ heeft vā hē ontfangē alle
t'gelt/ eñ hy heeft hem te kennē gegeuē vā
C Tobias den sone vā Tobia/ datter geschiet
was/eñ heeft hē met hē ter bruyloft doen co-
men. Eñ doē hy in Raguels huys gecomē
was/so heeft hy Tobiā gevondē ouer maelt-
ijt sittēde/ eñ opspringēde sy hebbē malcan-
deren gecust/ eñ Gabelus heeft geweent/eñ
God gebenedijt/eñ geseyt: God vā Israhel
gebenedijde v/wāt ghy zyt een sone vā eenē
alderbesten eñ rechtveerdigē eñ Godtvree-
sendē man/eñ die aelmissen doet/ eñ de ge- D
benedijdinghe moet gheseyt worden ouer v
huysvrouwe/eñ ouer uwe ouders/ eñ sien
moet ghy liedē v kinderē/eñ de kinderen u-
wer kinderē/tot in de derde eñ vierde afcom
ste/eñ v saet zy gebenedijt vā God vā Israe-
el/die in de eewichz der eewichedē regneert.
Eñ doē sy alle geseyt haddē: Amen so zyn
sy ter maeltijt gegaē. Maer sy hieldē ooc de
maeltijt des bruyloss metter vreesen Gods.

De ouders Tobie,om dat hy langer beyde dan sy meynden:
sy maken grooten rouwe : Maer de jonghelinck orloof nemen-
de aen synis huysvrouwen ouders: hy treckt met syn wijf nae
huys: Ende Raguel gheeft syn dochter vermaen hoe sy haer re-
geeren sal. Dat x. Capittel.

MAer doen Tobias vertoefde ter saken A
vāder bruyloft/ so was syn vader To-
bias sorchfuldich seggēde: waerom meyndy
dat myn sone broeft; oft waerom is hy daer
gehoudē? Meyndy niet dat Gabelus ge-
storuē is eñ dat hem niemant t'ghelt weder
geuē en sal? Eñ hy begonst bouē matē seer
droeuich te worden/ hy eñ Anna syn huys-
vrouwe met hem/eñ sy begonstē beyde t'la-
men te weenen/om dat ten gheseetten daghe
haerlieder sone niet wederom en quam tot
henliedē. Dierom heeft syn moeder ghe-
weent met ontroosteliche tranen/ eñ seyde:
wee wee my myn sone/ waerom hebbē wy Tob. 5. d. 15.
v gesondē om in vremde landē te reysen/ het B
licht onser oogē/den staf ouser ouderdom/t'so-
laes ons leuens/de hope vā onsen nacomē-
lingen? Alle dese dingen t'samē in v alleen
hebbēde/en behoorē wy v niet te laten gaen
vā ons. Tot wien Tobias seyde: Swycht
eñ en wilt niet ontstelt worden/ onse sone is
gesont/de man is ghetrou genoech daer wy
hem mede ghesonden hebben. Waer sy en
mocht geensins getroost worden/ maer da-
gelijcs wtspringēde sachsy al omme/eñ ginc
om alle de wegen/door de welcke dat scheen C
hope te zyn des wedercomēs/op dat sy hem
vā verre/waert mogelick/soude sien comē.
Maer Raguel seyde tot synen behouden
sone: Blijft hier/eñ ic sal eenē bode vā uwer
welvaert seyndē tot Tobiam uwen vader.
Tot wien Tobias seyde: Ic weet wel dat
myn vader eñ myn moeder nu de dagē tel-
len/eñ dat haren geest in henselnen gepynt
wort. Eñ doen Raguel met veel woorden
Tobiam badt/ eñ hy hē geensins hooren en
wilde/so heeft hy hē Saram gheleuert/eñ de
helft vā allē synē hanclichē goedē/ in knech-
ten/in dienstvrouwē/ in beestē/ in kemelē eñ D
in koeyen/eñ in veel gelts/ eñ blijde eñ ghe-
sont heeft hy hem vā hem laten gaen/ segg-
ende: Den heyligē Engel des Heeren zy in
v lieder wech/ eñ bzenghe v wel varende/eñ
dat ghy alle dingen te rechte vinden moget
by v ouders/eñ dat myn oogē sien v kinde-
ren/eer dat ick sterue. Ende de ouders ne-
mende haerlieder dochter/ hebbēse gecust/eñ
laten gaen/ vermanende haer/ dat sy haer
swagers eeren soude/ haren man lief hebbē/
dat huysgesin regeerē/ eñ t'huys beschicken/
eñ haer selnen onberispelick houden soude.

Sy reysen wederom t'huys, ende worden met grooter blijschappen ontfanghen: sy zijn vrolick, ende loven Godt den Heere.

Dat xj. Capittel.

A ENde als sy wederom quamen / so zijn sy gecomē tot Charan welck is int midden des weechs tegē over Ninive op dē elfften dach. Eñ de Engel seyde: Tobia broeder / ghy weet wel hoe dat ghy uwē vader gelaten hebt. Hierom ist dat v believt soo laet ons voorgaē / eñ laet dat gesinne t'samē met uwer huysvrouwē / eñ metten beestē na ons langsamelic comen. Eñ doen dat hem soo beliefde / dat sy gaen soudē / so seyde Raphael tot Tobias: Neemt met v van de galle des vischs / want die sal nootelick wesen. Aldus heeft Tobias van dier gallen ghenomen / eñ B sy zijn wech ghegaen. Maer Anna sat by den wech dagelics opt hoochste vandē berghe / van daer sy sien mocht van verre. Eñ doen sy vander selver plaetsen sach nae sijn comste / so heeft sy van verre ghesien / eñ terstont heeft sy gekent haren sone comēde / eñ loopende / sy heeft dat haren man gheboot-schapt / seggende: Siet v sone comt. Ende Raphael seyde tot Tobiam: Als ghy in v huys sult comen zijn / so achtet terstont den Heere uwē Godt / eñ hem danckēde gaet by uwen vader ende cust hem / Eñ terstont so strijct op sijn ooge vā deser gallē des vischs die ghi met v draecht. wāt weet dat terstont sijn oogen sullē geopent wordē / eñ v vader sal sien d'licht des hemels / eñ in v aēsien sal C hy hem verblijdē. Doen liep dē hont voor / die met henliedē op den weech geweest hadde / eñ gelijc eenen bode aencomēde / hy heeft met dat wijspelen van synē steerte blijschap ghetoont. Eñ syn blinde vader opstaende heeft begonst al struyckelende metē voeten te loopen / eñ geuende den knechte de hant / is hy synen sone te gemoete gheloopen / Eñ hem ontfangende hy heeft hem gheeust met synder huysvrouwen / eñ sy begonsten beyde te weenen van blijschappen. Eñ doen sy Godt aengebeden haddē / eñ gedanct / so zijn sy geseten. Doen nam Tobias vā de galle des vischs / eñ heeft synes vaders ooghen bestreken / eñ hy verbeydde omtrēt by na een half ure / eñ daer begonste een witte schelle wt syn oogen te gaen / gelijck het liesken vā een eye / het welcke Tobias grijpēde / heeft dat van syn oogen getrocken / ende terstont D heeft hy t'gesicht ontfangen. Eñ sy hebben Godt geglorificeert te werē by eñ syn huysvrouwe / eñ alle die henlieden kenden. Eñ Tobias seyde: Ick ghebenedijde v Heere Godt van Israhel / want ghy hebt my gecastijt eñ ghy hebt my gesont gemaect / eñ siet / ick sie Tobiam mynen sone. Eñ na seuen dagen is Sara syns soons huysvrouwe ooc ingecomen / eñ alle het huysgesin eñ syn bersten gesont / eñ alle de kemels / eñ veel ghelts vander huysvrouwē / eñ ooc dat gelt / d'welc hy ontfanghen hadde van Gabelo. Eñ hy heeft synen ouders verteit alle de weldaden Godts / die hy aen hem ghedaen hadde / door den mensch die hem geleydt hadde. Ende Achtor ende Nadab Tobias neven zijn gecomen ende hebben henlieden verblijt met Tobias / ende met hem seer verheughende van alle de goede dingen / welcke Godt aen hem gethoont hadde / eñ seuen dagen lanc maeltijdē houdēde / sy zijn alle gader te samē verblijdt gheweest met grooter blijschap.

De vadet eñ de sone beraden henlieden vanden loon die sy den leytsman gheuen soudē, maer hy en wilt van henlieden niet ontfangē, eñ hy vermaenise Godt te louen, seggēde wie hy was.

Dat xij. Capittel.

A DOen heeft Tobias synen sone geroepen / eñ hem gheseyt: wat mogen wy desen heyligen man geuen / die met v gecomen is? Eñ Tobias antwoordende heeft tot synē vader geseyt: Vader / wat loon sullē wy hem gheuen? oft wat sal mogen weerdich wesen synen weldaden? Hy heeft my geleydt / eñ gesont wederom gebracht / T'gelt van Gabelus heeft hy selver ontfanghen / een huysvrouwe heeft hy my doen hebbē / eñ den duyuel heeft hy van haer bedwonghen / Haren ouders heeft hy blijschap gedaen / my selven heeft hy verlost van t'verslinden des vischs / ende v heeft hy ooc doen sien d'licht des hemels / eñ met allen goede zijn wy door hem vervult. wat mogē wy hem hier voor doen dat weerdich zy? Maer ick bidde v mijn vader / dat ghy hem biddet / oft hy hem by auontueren soude willen gheweerdigen de een helft vā alle de dingen die gebracht zijn voor hem te nemen. Eñ roepende hem (te B weten de vader ende de sone) sy hebben hem ter sijden genomē / eñ hebbē begonst te bidden / dat hy hem gewerdigen wilde de helft van alle den dingen die sy gebracht hadden / in dancke t'ontfangen. Doen seyde hy henlieden al heymelick: Ghebenedijt Godt des hemels / ende voor alle die leuende zijn belijdt hem / wāt hy heeft met v liedē syn berm hertigheyt ghedaen. want des Conincks verholentheyt te verberghen is goet / maer Godts wercken te openbaren ende te belijden dat is eerlick. T'ghebet is goet met vasten / eñ de aelmisse is beter dan schatten van goude op te leggen / want de aelmisse verlost vander doot / eñ sy ist die de sonden suyuert / eñ doet barmhertigheyt vinden / eñ dat eewich leuen. Maer die sonde doen eñ boosheyt / die zijn haers selfs sielen vyandē.

Hierom openbaer ick v de waerheyt / eñ C ick en sal voor v lieden niet verborghen dat bedect woordt. Doen ghy baedt met tranen / eñ begroeft de dooden / eñ verliet uwen noen maeltijt ende berchdet de dooden in v huys inden dach ende des nachts begroefde ghy die / so offerde ick v ghebedt den Heere.

Eñ om dat ghy Godt aengenaem waert / dacrom heuet van noode ghewest / dat de beproefnghe v proeuen soude. Eñ nu heeft my de Heere ghesonden dat ick v ghenesen soude / eñ dat ic Saram ws soons huysvrouwe vandē duyuel verlossen soude / want ick ben Raphael de Engel een vandē seuen / die voor dē Heere staen. Eñ als sy dat gehoort hebben / so zijn sy verschrict ghewest / eñ beuende sy zijn ghenallen ter aerden op haer-

D haerlieder aenſicht. Ende de Enghel heeft henlieden geſeyt: Wzede zy v lieden/ en wilt niet vzeesen/ want doen ick met v lieden was/ ſo was ick daer dooz den wille Gods/ gebenedijt hem/ eñ ſingt hem. Het ſcheen dat ick met v lieden at eñ dzanck/ maer ick gebzuycke onſienlicke ſpyſe ende dzanck/ die vanden menſchen niet en moghen gheſien wozden. Daerom iſt tijt dat ick wederom keere/ totten genen die my geſonden heeft/ maer ghy lieden ghebenedijt Godt/ eñ vertelt alle ſijn wonderlicheden. Eñ doen hy deſe woozden geſeyt hadde/ ſo is hi vã haerlieder aenſicht wech genomen/ eñ vooztaen en mochten ſy hem niet ſien. Doen hebbẽ ſy (nederliggende op haer aenſicht dzy uren lanck) Godt ghebeden/ eñ opſtaende ſy hebben vertelt alle ſijn wonderlickheden.

Den ouden Tobias loeft Godt den Heere, ende verweckt ooc de andere hem te louen ende te eeren, ende hy prophetiseert vãn het gheluck dat ouer Ieruſalem noch comen ſal.

Dat xiij. Capittel.

A Deut. 32. f. 1. 1. Reg. 2. a. 6. Sapi. 16. b. 13.

Ende den ouden Tobias ſijnen mondt open doẽde heeft den Heere gebenedijt/ eñ gheſeyt: Groot zydy Heere inder eewicheyt eñ v ryck is tot allen eewen/ wãt ghi gheeſſelt eñ maect geſont/ ghy leydt ter hellen eñ bzengt wederom/ eñ daer en is niemandt die v hant ontvliedẽ mach. Belijdt den Heere kinderẽ van Iſrahel eñ int aenſicht der Heydenen loo loeft hem/ want daerom heeft hy v lieden verſtroyt onder de Heydenen/ die hem niet en kennen/ dat ghy vertellen ſoudt ſijn wonderlichedẽ/ eñ henlieden doen weten/ datter anders gheen almachtich Godt en is/ ſonder hem. Hy heeft ons gecaſtijt om onſe onrecht veerdicheden/ eñ hi ſal ons behouden om ſijn bermhertic-
B heyt. Daerom beſiet wat hy met ons gedaen heeft/ eñ met vzeeſe eñ beuinge loo belijdt hem/ eñ den Coninc der eewen verheft in v wercken/ eñ ick ſal in d'lant mijnder ghevangeniſſen hem belijden/ want hy heeft ſijn maieſteyt getoont in een ſondich volck.

Daerom bekeert v ghy ſondaers/ eñ doet recht veerdicheyt vooz Godt/ gelooũde dat hy met v ſijn bermhertigheyt doẽ ſal/ maer ic eñ mijn ſiele ſullẽ in hem verblijden. Benedijt den Heere alle ſijn wtuercoznen/ houdt de daghen der blijſchappen/ eñ belijdt hem. Ieruſalem ſtadt Godts/ de Heere heeft v gecaſtijdt dooz de wercke uwer handen. Belijdt den Heere in v goedẽ/ eñ benedijt God der eewen/ dat hy in v ſijn tabernakel wederom optimmere/ eñ roept wederom tot v alle de gevangenen/ eñ dat ghy moecht blijde zijn eewelick eñ ymmermeer.

C Met een blinckende licht ſuldy blincken/ eñ alle de eynden der werelt ſullen v aẽbidden. De nacien van verre ſullen tot v comen/ eñ ghiften bzengẽde ſy ſullen in v den Heere aenbidden/ ende v landt ſullen ſy tot heylichmakinge hebben/ want den groo-ten naem ſullen ſy in v aenroepẽ. Vermaledijt ſullen ſy zijn die v verſmadẽ/ eñ verdoemt ſullen ſy weſen die v laſteren/ eñ ghebenedijt ſullẽ ſy zijn die v optimmerẽ ſullẽ.

Maer ghy ſult v verblijden in v kinderẽ/ want ſy ſullẽ alle gebenedijt wozdẽ/ eñ vergadert totten Heere. Salich zijn ſy alle die v lief hebben/ eñ die hem verblijden van uwen vzede. Mijn ſiele gebenedijt dẽ Heere/ D want de Heere onſe Godt heeft Ieruſalẽ ſijn ſtadt verloſt van allen haer tribulacien.

Salich ſal ick zijn/ iſt dat daer achterghebleuene mijns ſacts zijn ſullẽ/ om te ſien de claricheyt van Ieruſalem. De poozte van Ieruſalem ſullen van Saphiren eñ Smaragden getimmert wozden/ eñ van coſtelicken geſteenten alle den omganck van haren mueren. Wan witten eñ luyneren ſteenen ſullen alle haer ſtraten gheplaveyt wozden/ eñ dooz haer ſtraten ſal Halleluya geſongen wozden. Ghebenedijt is de Heere die haer verheuen heeft/ dat ſijn ryck ſoude zijn in de eewicheyt der eewichedẽ ouer haer. Amen.

Hoe Tobias tot een goet ouderdom ſijn daghen ghebrocht hebbende, vermaent ſijnen ſone ende ſijns ſoons kinderen tot gherechticheyt, ende ſtelt uyen de ionghe Tobias keert tot ſijnen ſweer, ende die begraeft hy, ende onder hant ſterft hy ooc.

Dat xiij. Capittel.

A Ende de woozden van Tobias zijn volcyndt. Eñ na dat Tobias verlicht was/ ſo heeft hy geleeft twcenveertich iaren/ ende hy heeft geſien de kinderen van ſijns ſoons kinderen. Eñ als hy hondert eñ twee iaren voleyndt hadde/ ſo is hy eerlic begrauen in Nimine. want ſeſſen vhftich iaren oudt zijnde/ verloos hy d'licht van ſijnen oogen/ eñ ten ſeſtichſten iare heeft hy dat weder gecregen. Eñ den anderen tijt ſijns leuens was hy in blijſchappẽ/ eñ met goedẽ vooztgane der vzeeſen Gods is hi gereyſt in vzede. Maer in de ure ſijnder doodt heeft hy tot hem geroepen Tobiam ſijnen ſone/ ende ſeuen iongelingen ſijns ſoons kinderen/ eñ ſeyde tot henlieden: De verderfenijſſe vã Niniue ſal naken/ want het woozt des Heeren en is niet vervallẽ/ eñ ons bzoeders die verſtroyt zijn vanden lande vã Iſrahel/ ſullen daer toe wederkeeren. Eñ alle haer B verlaten landt ſal vervult wozden/ ende dat huys Gods dat daer in verbzant is/ ſal wederom getimmert wozden/ eñ aldaer ſullen wederkeeren alle de godtvzeeſende/ eñ de Heydenen ſullen haerlieder afgoden verlaten/ eñ comen in Ieruſalem/ eñ ſy ſullẽ daer in woonen/ eñ daer in ſullen blijſchap maken alle de Coninghen der aerden/ aenbidende den Coninck van Iſrahel. Hierom mijn kinderen hoozt uwẽ vader: Dient den Heere inder waerheyt/ eñ ſoect dat ghi doet t'gene dat hem wel behagende is. Eñ uwẽ C kinderẽ gebiet/ dat ſy rechtveerdicheden eñ aelmoeſſen doen/ op dat ſy Gods gedachtich zijn/ eñ hem gebenedijden tot allen tijdẽ inder waerheyt/ eñ in allen haerlieder cracht.

Daerom nu ghy kinderen hoozt my/ ende en wilt hier niet blijnen/ maer op wat dach dat ghi v moeder ſult begrauẽ hebbẽ neffens my in een graf/ vã dien dach ſo ſchict v voetſtappẽ om vã hier wt te gaen/ wãt ic ſie dat deſer ſtadt booſheyt haer een eynde gheven ſal. Ende t'is gheſchiet nae ſijns moeders D

doot/ dat Tobias wech ghegaen is wt Ninive/ met syn huysvrouwe eñ kinderen/ ende synder kinder kinderen/ eñ hy is weder gekeert tot synes wyfs ouders/ eñ hy heeftse
" geuonden welvarende in goedē ouderdom/ eñ hy heeftse besorcht/ eñ hy heeft haerlieder oogen gesloten/ eñ alle de erfenisse van Raguels huys heeft hy ontfanghen/ eñ hy heeft dat vyfste geslachte gesien vā synder kinder kinderen. Eñ als hy voleynt hadde negen-
" entnegentich iaren in de vreese des Heeren/ soo hebben sy hem met blyschap begraven.

Eñ alle syn maegschap/ eñ alle syn afcomste is ghebleuen in een goet leuen/ eñ in een heylige wandelinge/ alsoo dat sy aengenaem waren/ so wel Gode als den menschen/ ende alle den ghenen die int landt woonden.

Hier eyndet dat boeck Tobie.

Dat boeck van Iudith.

Nabuchodonosor verwonnen hebbende den coninck der Meden, hy begheert ouer alle rijcken te regneeren, ende hy sent daer toe syn boden wt, maer die werden qualic ontfangē, waer wt hy ghestoort zynde, sweert dat hy hem wreken sal.

Dat eerste Capittel.

A Arphaxad de Coninc van Meden hadde veel naciē onder syn heerlickheyt ghebracht/ ende hy heeft ghetimmert de alder machtichste stadt/ die hy ghenoemt heeft Ecbatanis. Van viercantighe eñ gehouwen steenen heeft hy de mueren vā die gemaect/ totter hoochden van tseuentich cubitus/ eñ in de breyde van dertich cubitus/ ende haer torrens stelde hy totter hoochden van hon-
B dert cubitus. Ende int viercant van dien strecken beyde de syden tot de spacie van twintich voeten/ ende hy heeft haer poorten ghestelt tot de hoochde der torren. Eñ hy
" gloriēerde als een machtighe in de machticheyt synes heyrs/ ende in de glorie van synen waghenen. Aldus int twaelfste iaer van
" synē ryche/ so heeft Nabuchodonosor de coninc der Assyrien (die te Ninive in de groote stadt regneerde) ghestreden tegen Arpha-
C xad/ eñ heeft hem verwonnen in dat groot veldt/ welck ghenoemt wordt Ragau/ omtrent de vloeden Euphrates/ ende Tigris/ ende Jadason/ int velt Erioch/ des conincs Elimaym. Doen worde dat coninckryck
" des conincs Nabuchodonosor verheuen/ eñ syn herte is opgheheuen/ ende hy heeft ghesonden tot alle die woonden in Cilicien/ eñ Damasco/ ende Libano/ eñ tot de volcken
" die zyn in Carmelo/ eñ Cedar/ eñ die woonden in Galileen int groot veldt Esdrelon/
D eñ tot alle de ghene die in Samarien waren/ eñ ouer den vloedt der Jordanē/ tot Jerusalem toe/ eñ alle t'landt van Jesse/ tot datmen comt tot de palen der Mozianen lant.

Tot alle dese heeft Nabuchodonosor de
" Coninck van Assyrien boden ghesonden/
" de welcke hebbē met eenen moet daer teghen geseyt/ ende hebben de boden ydel wederom gesonden/ ende sonder eere verwo-
" pen. Doen werdt de Coninck Nabuchodonosor ghestoort teghen alle dat landt/ eñ heeft ghelwoven by synen throon/ ende syn rycke/ dat hy hem verweeren soude van alen desen landtschappen.

Holofernes wordt van Nabuchodonosor ghesonden om alle landen ende coninckrycken te verwoesten: Daer wordt beschreuen sijn macht ende sijn heyr, ende groote vreese ouervalt het volck, mids de landen ende steden die hy t'onder brengt.

Dat ij. Capittel.

I Nt derthienste iaer Nabuchodonosor des A
conincks/ op den tweentwintichsten dach der eerster maent is het woordt gheschiet in Nabuchodonosors des conincs vā Assyrien huys/ dat hy hem seluen verweeren soude.

2 Eñ hy heeft geroepen alle de oudtste van geboorten/ eñ alle syn capiteynen eñ strydtbaer mannen/ eñ heeft met hen ghehadt de
3 verborghenheyt van synen rade. Eñ hy heeft geseyt dat syn ghedachte daer in was/ dat hy alle d'landt wilde brengen onder syn
4 heerschappie. welck voort alst henlieden allen behaecht hadde/ so heeft Nabuchodonosor de coninck geroepen Holofernem den
5 prince synes heyrs/ ende heeft hem geseyt: Treet wt tegen alle de rycken vanden westen/ eñ sonderlinge tegen de gene die myn
6 gebodt versmaet hebben. Ooghe en sal B
7 niet sparen eenich rijck/ eñ alle besloten steden sullen my onderdanich maken. Doen heeft Holofernes geroepen de princen ende hooftlieden van de cracht der Assyrien/ eñ hy heeft mannē getelt totter heyrvaert/ gelyck hem de Coninck beuolen hadde/ hondert eñ twintich duysent strydtbaer voetvolcks/ eñ
8 twaelf duysent schutters te peerde. Ende voor alle syn heyrvaert dede hy gaē een menichte vā ontellicke kemelen met die dingē die den heyren genoech soudē wesen ouervloedelic. Oock cudden vā runderen/ eñ cudden schapen/ der welcker geen getal en was.
9 Terwe dede hy wt geheel Syrien tot syn- C
" der reysen berreyden. Maer gout eñ silueer heeft hy van des conincs huys mede genomen veel bouen maten. Eñ hy is gereyst/ eñ alle t'heyr met de wagenē eñ peerde volc/ eñ schutters/ de welcke hebbē het ouerste der
" aerden bedect/ gelyc sprinchanen. Eñ als hy de palen vā Assyrien door gegaen was/ so is hy gecomen tot de groote bergen Ange/ de welcke zyn aen de slincke syde van Cilicien/ eñ hy heeft op alle hare casteelē geclommen/ eñ allē hare stercke plaetsen ingecregē.
" Eñ hi heeft verdoruen de alder vermaerste stadt Melothi/ eñ heeft berooft alle de kinderen van Tharsis/ eñ de kinderen van Ismael/ die daer waren tegen ouer het aēsicht der woestynē/ eñ ten suyden des lants Cel-
" lon. Eñ hy is ouer den Euphrates getrocken/ eñ is gecomen in Mesopotamien/ eñ hy heeft alle de hooge steden gebroken die daer warē vā de beke Mambre/ tot datmen coms
" aen de zee/ eñ hy heeft haer palen ingenomen van Cilicien/ tot de palen vā Japheth/

die

die ten zuydē zijn. Eñ hy heeft wech geleyt alle de kinderē Madian/ eñ hy verooſde alle hare rijckdommē/ eñ alle die hem wederſtonden heeft hy doot ghelagen metten ſcherpe des ſweerts. Eñ na deſen is hy nederghedaelt in de veldē van Damaſco/ in de dagen des oogſts/ ende hy heeft alle dat coren verbrant/ eñ alle de boomen ende wijngaerden heeft hi doen afhouwen/ende ſijn vreeſe viel op alle die op der aerden woonende waren.

Veel Coninghen, Princen, ende landen gheven henlieden op wt vreeſen, ende worden hem onderdanich.

Dat iij. Capittel.

A DOen hebben hare legaten geſonden alle de coningen eñ prince der ſteden/ ende lantſchappē/ te weten vā Syrien/ eñ Meſopotamien/ eñ van Syrien/ Sobal/ eñ Libien/ eñ Cilicien/ de welcke comende tot Holofernem hebbē geſeyt: Laet v verbolgentheyt ophouden tegen ons/ want t'is beter dat wy leuende dienen Nabuchodonoſor den grooten conincke/ eñ v onderdanich zijn/ dan dat wy ſteruende/ met onſer verderfeniſſen ſelue de ſchade ons diēſts lydē. Alle onſe ſteden/ eñ alle beſittinghe/ alle de berghen/ ende hueuelen/ eñ velden/ eñ de cudden der oſſen/ eñ der ſchapen/ eñ geyten/ eñ peerden/ eñ kemelen eñ alle onſe rijckdommen/ eñ gheſinnen zijn voor v aēſicht/ alle dat onſe is laet zijn onder v wet/ wy ooc eñ onſe kinderen zijn v dienaers/ Coemt ons een vredelick heere/ eñ gebruyct onſen diēſt alſoot v believen ſal. Doen ginck hy neder vanden bergen metten roſvolck/ met grooter macht/ eñ hy heeft inghenomē alle de ſteden/ eñ alle die int lant woonden. Eñ van alle de ſteden heeft hi tot hem genomen ſtercke mannē ter helpen/ eñ wtgecoren ter oorlogen. Ende ſo groote vreeſe heeft de lantſchappē overvallen/ dat van allen ſteden de inwoonders/ de princen eñ eerlicke mannen t'ſamen metten ghemeynen volcke hem te gemoete gingen als hy quam/ ontfangende hem met crooncen eñ lichten/ leydende danſen met bommē eñ pijpen. Nochtans deſe dingen doende/ en hebben ſy de wijsheyt ſijns herten niet mogen vermorwen/ want haerlieder ſteden heeft hy ooc bedorven/ eñ hare boſſchē af gehouwen. Wāt Nabuchodonoſor de coninc hadde hem beuolē/ dat hy alle de goden der aerden verdrijuē ſoude/ te weten om dat hy alleen God ſoude genoemt worden/ van dien nacien die door Holofernis macht ſouden mogen t'onderbracht wordē. Eñ treckende door Syrien/ Sobal/ eñ Apamien/ eñ geheel Meſopotamien/ hy is gecomen tot de Idumeen int lant Gabaa/ eñ hy heeft hare ſteden ingenomē/ eñ heeft daer geſeté dertich dagen lanc/ in de welcke dagen hi heeft doen vergaderen t'geheel heyr vā ſynder macht.

Hoe de Ioden verſchroſt worden, ſorghende voor de ſtadt van Ieruſalem, ende voor den tempel, ende ſy bereyden henbeden ten ſtrijde om te wederſtaen, biddende Godt om hulpe.

Dat iiij. Capittel.

A DOen dit verhoorden de kinderen vā Iſrahel die int landt van Iuda woonden/ ſy hebben ſeer ghevreest van synen aenſicht.

Ooc worden hare ſinnen benangē met beuinge eñ grouwel/ dat hy Ieruſalem/ eñ den tempel des Heeren dat ſelue doen ſoude/ dat hy den anderen ſteden gedaen hadde/ eñ haren tempelen. Eñ ſy hebben geſondē in geheel Samarien int ronde tot Jericho toe/ eñ ſy hebben eerſt beſlegen de toppen der bergen/ eñ met mueren hebben ſy hare ſteden al omme beleyt/ eñ ſy hebben corē vergadert tot bereytſel des ſtrijts. Ock ſoo heeft de Prieſter Eliachim geſchreuen tot alle diegen Eſdrelon waren/ welc is tegē d'aenſicht van dat groot velt/ by Dothain/ eñ tot alle de gene door de welcke eenigen doorganck des weechs weſen mocht/ dat ſy beletten ſoudē de opgangen der bergen/ door de welke eenigē wech zijn mocht tot Ieruſalem/ eñ dat zijt daer bewaren ſouden/ daer den wech enger mocht zijn tuſſchen de bergen. Eñ de kinderen van Iſrahel hebbē gedaen/ na dat henlieden geſtelt hadde de prieſter des Heerē Eliachim. Eñ alle t'volc heeft geroepē tot den Heere met grooter neerſtigheyt/ ende ſy hebbē haer ſielen verootmoedicht met vaſtē eñ ghebeden ſy eñ hare huyſvrouwen. Eñ de Prieſters hebben henlieden ghecleet met hayren cleederen/ eñ de ionghe kinderkens hebbē ſy neder geleyt tegen dat aenſicht van den tempel des Heeren/ eñ den outaer des Heeren hebbē ſy bedect met een hayrē cleet.

Eñ ſy hebben geroepen totten Heere den God van Iſrahel eenmoedelijck/ dat hare ionge kinderkens niet en ſouden ghegeuen worden tot eenen roof/ eñ haerlieder huyſvrouwen ter oeplingen/ eñ haerlieder ſteden ter verderfeniſſen/ ende haerlieder heyligheydingen ter beſmettinghen/ eñ dat ſy ſouden worden een beſchimpinghe der Heydenen.

Doen heeft Eliachim de groote Prieſter des Heeren omme gegaen alle Iſrahel/ ende heeftſe aengeſproken/ ſeggende: weet dat de Heere verhoren ſal v gebeden/ ſo dat ghy blijuende volherdelick blijft in vaſten eñ gebeden voor des Heerē aenſicht. weeſt gedachtich Moyſi des Heerē knechts/ de welcke heeft neder geworpen Amelec/ die betrouwen hadde in ſijn cracht/ eñ in ſijn macht/ eñ in ſijn heyr/ eñ in ſijn ſchilden/ eñ in ſijn waghenen/ eñ in ſijn perdevolck/ niet met yſer vechtende/ maer met heyligen gebeden biddende. Alſo ſullen alle de vianden vā Iſrahel zijn/ ſo ſake dat ghy ghedadich blijft in dit werc dat ghy begonſt hebt. Hierō door deſe ſijne vermaninge den Heere biddende/ ſy bleuen vaſt voor des Heerē aenſicht/ alſo dat ooc de gene die den Heere brantofferanden offerdē omgort met hayren cleederē/ den Heere ſacrificie offerden/ eñ daer waren aſſchen op haerlieder hooft. Eñ wt allen haerlieder herte hebben ſy alle God ghebeden/ dat hy beſoecke ſoude ſijn volc Iſrahel.

Holofernes vermeemt dat de kinderen van Iſrahel henlieden ten ſtrijde bereyden, wt welck hy heel toornich is, Ende Achior wort gheuanghen.

Dat v. Capittel.

ENde t'is Holoferni dē prince des ruyter ſchaps van Aſſyrien gebootſchapt/ dat de

kinderen vā Iſrahel henlieden bereyden om te wederſtaen/ eñ dat ſy de wegé der bergen beſloten hadden: eñ met groote raſernye is hy ontſteken/ met een groote gramſchap. Ende hy heeft gheroepen al de princen van Moab/ eñ de voſten van Ammon/ ende hy heeft tot henlieden geſeyt: Segghet my/ wat volc dat dit is/ die t'geberchte beleyt/ oft welcke/ eñ hoedanighe/ eñ hoe veel dat haerlieder ſteden zyn/ welc ooc hare macht is/ oft welck haer menichte is/ oft wie de coninc is vā hare ruyterſchap/ eñ waerom dat deſe (boven alle de gene die int Ooſten woné) ons verſmaet hebben/ eñ niet en zyn wt gecomē ons te gemoete/ dat ſy ons met vrede ſoudē ontfangen? Doē heeft Achior de hooftman van alle de kinderē van Ammon antwoordende geſeyt: Iſt dat ghy v gheweerdicht te hoorē myn heere/ ſo ſal ic de waerheyt ſeggē voor v aenſicht/ vā deſen volcke dat int geberchte woont/ ende daer en ſal geen valſch woort wt myné monde gaen: Dit volc is Gen. 11. d. 31. wté geſlachte der Chaldeen/ dit heeft eerſtmael in Meſopotamien gewoont/ om dat ſy niet volgen en wilden haerder vaderē godē die int lant der Chaldeen waren. Hierom latende haerder vaderē ceremoniē/ de welcke waren in menichte der goden/ hebbē ſy eenen God des hemels ghedient/ de welcke henliedē ooc geboden heeft/ dat ſy van daer Gen. 12. 8. 1. Gene. 41. 42. ſouden wtgaen/ eñ woonen in Charan. Eñ doen alle d'lant eenē dieren tht ouervallen B hadde/ ſo zyn ſy neghergedaelt in Egypten/ eñ aldaer zyn ſy binnē vier hondert iarē alſo vermenichvuldicht/ dat haerlieder heyr niet Exod. 1. en mocht getelt woꝛdē. Eñ doen de coninc van Egypten henliedē verlaſte/ eñ in de timmeringe van ſtenen ſtedē in leem eñ bacſteenen hen t'onderbracht hadde/ ſo hebbē ſy geroepen tot harē Heere/ eñ hy heeft alle d'lant van Egypten geſlagen met verſcheydē plagen. Exod. 10. 11. 12. 13. 14. Eñ als de Egyptenaren henliedē verdzeuen haddē van haerlieden/ eñ de plage vā henliedē opgehoudē was/ eñ ſy wederō henlieden wilden vangen/ eñ tot haren dienſt weder roepen/ doen deſe vluchten/ ſo heeft de Godt des hemels de zee open ghedaen/ alſo dat aen beyde ſyden de wateren als mueren vaſt woꝛden/ eñ dat deſe droochs voets den Exod. 14. c. gront der zee ouerwandelēde doorgingen.

Op welcke plaetſe als henliedē een ontelick heyr der Egyptenaren vernolchde/ ſoo woꝛde dat alſoo van de wateren ouerdeckt/ datter niet ſoo veel als een ouer en bleef die dat werc den nacomelingen hadde moghen vercondigen. Als ſy ooc gegaen waren wt Exod. 16. a. de roode zee/ ſo hebbē ſy de woeſtynē vandē berch Sina beſleghen/ daer noyt menſch en heeft mogen in woonen/ oft ſone des menExo. 15. d. 23. Deut. 1. 2. 1. Reg. 16. d. 13. ſchen ruſtē. Daer zyn bitter ſonteynē henlieden ſuet woꝛden om te dꝛincken/ eñ veertich iaren lanc hebbē ſy voetſel wten hemel geregen. Al waer ſy incomen zyn ſonder voge oft pyl/ eñ ſonder ſchilt eñ ſweert: heeft hare God voor henliedē gheſtreden/ eñ verwonnen. Eñ daer en is niemant geweeſt die dit volc verwinnē mocht/ dan alſt ſcheyde vā den dienſt des Heerē haerlieder God.

C

" Maer ſo menichmael als ſy behaluen deſen haren God/ eenen anderen gedient hebben/ ſo zyn ſy geleuert geweeſt ten roone/ eñ " ten ſweerde ende ten verwyte. Maer hoe menichmael dat ſy penitencie gedaē hebben/ dat ſy geſcheyden waré vanden dienſt haers Gods/ ſo heeft henlieden Godt des hemels " macht gegeuen te wederſtaen. Voorts ſo hebben ſy den coninck der Chananeen/ ende Iebuſeen/ eñ Pherezeen/ eñ Hetheen/ eñ He- Num. 21. c. 25 ueen/ eñ Amorrheen/ eñ alle de machtighe in Heſebon ter neder geworpen/ eñ hare lāden/ " eñ hare ſteden hebbē ſy beſeten: eñ alſo lange als ſy niet en ſondichden int aenſicht van haren Godt/ ſo waren met henlieden goede dingen/ want haerlieder Godt haet de on" gerechticheyt. want ooc voor deſe iaren/ doen ſy afghegaen waren vanden wech/ den welcken haerlieder God gegeuen hadde/ dat ſy daer in wandelen ſoudē/ ſo zyn ſy verdzeuen geweeſt met oꝛlogen vā veel naciē/ eñ veel van haerlieden zyn genangen wechgeleydt in een vzeemt lant/ maer onlancs als D " ſy weder gekeert waré tot den Heere haren 1. Eſdr. 1. 2. Godt/ ſoo zyn ſy wt de verſtroytheyt/ waer doꝛ ſy verſtroyt waren/ vergadert: eñ zyn geclommē op alle deſe geberchten/ eñ ſy beſitten wederom Ieruſalem/ daer de heylige " dingen der heyligen zyn. Daerom nu myn heere onderſoecht ofter enighe booſheyt is van haerlieden ghedaen int aenſchyn haers Gods/ eñ laet ons dan tot henliedē opē: nemen/ wāt leuerende ſalſe God v leuerē/ eñ ſy ſullē onder d'bedwanc van uwer moghent" heyt weſen. Maer en iſſer geen miſdaet des volcs voor haren God/ ſo en ſullen wy henlieden niet mogen wederſtaen/ want haerlieder God ſalſe beſchermē/ eñ wy ſullen tot " een verſmaetheyt weſen allen landen. Eñ t'is geſchiet/ doen Achior op hiel van te ſpꝛeken deſe woꝛden/ dat alle de groote heeren Holofernis gram zyn gewoꝛdē/ eñ dachten hem te doodē/ ſeggende d'een tegē d'andere/ " Wie is deſe die ſeyt dat de kinderē van Iſrahel ſoudē mogen wederſtaen den coninck Nabuchodonoſoꝛ/ eñ ſynen heyꝛen/ ongewapende menſchen/ eñ ſonder cracht/ eñ ſonder " wetentheyt vā de conſte des ſtrydēs? Daer om op dat Achioꝛ bekenne dat hy ons bedꝛiecht/ ſo laet ons opt geberchte climmē: eñ als hare machtige ſullen genangen zyn/ dan ſal hy met de ſelue mettē ſweerde doorſlagē " woꝛden/ op dat alle t'volc were dat Nabuchodonoſoꝛ een God van aertrycke is/ eñ datter behaluen hem gheen ander Godt en is.

Achior wort gheleyt in Bethulien, op dat hy met de loden ſoude ghedoot worden, ende de kinderen van Iſrahel trooſten hem ſoetelic, den Heere ootmoedelic biddende om ſijn hulpe.

Dat vj. Capitel.

ENde t'is geſchiet als ſy op hieldē te ſpꝛeken dat Holofernes ſeer verbolgen zynde gheſeyt heeft tot Achioꝛ: want ghy ons gemopheteert hebt ſegghende/ dat het volck vā Iſrahel beſchermt woꝛt van harē Godt/ op dat ic v toonen mach datter anders geen

godt

godt en is van Nabuchodonosor/ als wy hen allen sullen verslagē hebben gelijc eenen menschē/ dan suldy selue oock met henlieden door der Assyriē swaert sterue/ eñ geheel Israhel sal met v door de doot vergaē/ eñ ghy sult beuindē dat Nabuchodonosor een godt is vā geheel aertrijc/ eñ dan sal t'swaert van mijnder orlogen door v sijdē gaen/ eñ doorsteken suldy vallen onder de gewonde van Israhel/ eñ ghy en sult voortaen uwē adem niet meer verhalē/ tot dat ghy met henliedē sult gedoot wordē. Maer ist dat ghi meynt dat uwe prophecie warachtich is/ so en laet v aensicht niet verualle/ eñ de bleecheyt die v aensicht getreghē heeft/ die verga vā v/ ist dat ghy meynt dat dese myne woorden niet en soudē mogē volbracht wordē. Maer op dat ghy kennē moecht dat ghy te samē met henlieden dit beuindē sult/ siet ghy sult vā deser uren voorts met dien volc versmaet wordē/ op dat ghy (so wanneer sy de verdiēde pyne mijns swaerts ontfangen sullen) oock mede der wraken mocht onderworpē zijn. Doen heeft Holofernes gebodē synen knechtē dat sy Achior soudē vangen/ eñ hem brengen tot Bethulien/ eñ hem leueren in de handen der kinderē van Israhel. Eñ de knechtē Holofernis hem nemēde zijn gereyst door de plat te velt landē. Maer doen sy genaecten aende bergen/ so zijn tegen henliedē wt ghecomen de slinger worpers/ maer sy beslydē gaende aen de sijde vandē berch/ hebben Achior gebonden aen eenē boom met handen eñ voeten/ eñ also hebben sy hem met zeelen gebonden gelaten/ eñ zijn wederom ghecomen tot haren heere/ maer de kinderen vā Israhel afcomende van Bethulien zijn tot hem gecomen/ den welckē ontbindende/ hebbē sy in Bethulien gebracht/ eñ hem int midden des volcs stellende hebben sy gevraecht/ wat dinghen dat warē/ daerom dat hem de Assyrien hadden gebonden gelaten. In dien dagen so waren daer de princē Ozias de sone Micha van Simeons geslachte/ eñ Charmi die oock hiet Gothoniel. Hierom so heeft Achior int midden der ouders eñ int aensichten van hen allen geseyt alle de woorden die hy geseyt hadde/ doen hy van Holofernes ghevraecht was/ eñ hoe dattet volck van Holofernes hem hadde (om dat woort) willē doot slaen/ eñ hoe dat Holofernes gram zijnde/ selue geboden hadde datmen hem den Israheliten om dese sake soude overleueren/ op dat hy wanneer hy de kinderen van Israhel soude verwonnen hebben/ dan ooc hem Achior door verscheyden pynen soude doen sterue/ om dat hy geseyt hadde/ God des hemels is hare beschermer. Eñ doen Achior alle dese dingen wtgeseyt hadde/ so viel alle t'volc op haer aensicht/ aenbiddende dē Heere/ eñ met een gemeyn beschreyinge/ eñ weenen so hebben sy eendrachtelijc hare gebedē wtgestort voor den Heere/ seggēde: Heere Godt van hemel eñ aerde/ aensiet hare hoouerdye/ eñ siet op onse ootmoedicheyt/ ende aenmerct het aensicht uwer heyligher/ ende toont dat ghy niet en verlaet de gene die op v betrouwen/ ende dat ghy de gene die haer betrouwen op henselue/ eñ van haer eygen cracht hen beroemen/ verootmoedicht. Aldus doē het weenen gedaen was/ eñ dat gebedt des volcs alle dē dach volcynt/ so hebbē sy Achior getroost/ seggēde: Onser vaderen God/ wiens macht ghy vercōdicht hebt/ die sal v dese veranderinge geuen/ dat ghy meer henlieden voorsien sult. Eñ als onse God dese vrijcheyt synen dienaers sal ghegheuen hebbē/ so zy Godt met v int midden vā ons/ op dat ghy (gelijc v dat beliefuen sal) sult mogen also met allen de uwe verheerē met ons.

Doen heeft Ozias na dat den raet volcynt was/ hem ontfangē in syn huys/ eñ hem een groot auontmael ghegeuen. Eñ als hy alle de ouders gheroepen hadde/ so hebben sy na dat de vasten volcynt was/ henlieden te samen met eten vermaert. Maer daer na is alle t'volc vergadert/ eñ alle den nacht langh hebben sy in de vergaderinghe gebeden/ begheerende hulpe van Godt van Israhel.

Holofernes belegt de stadt van Bethulien, waerom de kinderen van Israhel verwaert zijnde bidden Godt om hulpe, hy benemt henlieden dat water, so dat sy inde stadt groote dorst leden, Sy worden onlijdtsaem, maer Ozias de priester sterckte.

Dat vij Capittel.

MAer des anderen daechs so heeft Holofernes beuolen synē heyrscharen/ dat sy opgaen souden tegen Bethulien. Ende de strijdtbaer voetknechten waren hondert eñ twintich duysent eñ tweenttwintich duysent peerde voets/ sonder de bereyde mannē van de gene die gevangen hadden geweest/ ende die wech gheleydt waren/ van alle dat ionck volck der lantschappen eñ steden. Alle te samen hebben sy henlieden bereyt ten strijde/ tegen de kinderen van Israhel/ eñ sy zijn gecomen door dat wterste des bergs tot dat opperste/ welck siet tegen ouer Dothaim van der plaetsen die ghenoemt wort Belma/ tot Chelmon die daer is tegen ouer Esdrelon.

Eñ de kinderen van Israhel (na dat sy gesien hadden haerlieder menichte) hebbē henseluen neder geworpē ter aerden/ worpende asschē op hare hoofdē/ eenmoedelijc biddēde/ dat Godt van Israhel syn bermhertigheydt soude toonē op syn volc. Eñ nemende hare orloochsche wapenē/ hebbē sy geseten op de plaetsen de welcke leydē tot den ganck van den engen wech tusschen de gheberchten/ eñ sy bewaerden die den heelen dach eñ nacht.

Maer Holofernes doen hy int ronde omeginc heeft bevondē dat de fonteyne die in haren waterloop vloeyde van de zuydtsijde buytē de stadt/ haren rechtē loop hadde eñ hi heeft geboden datmen harē waterloop soude benemen/ Maer daer waren niet verre van den muer fonteynen/ wt de welcke men sach henliedē bedeetelijc water scheppē/ meer om wat te lauē dā om te drincken. Maer de kinderē vā Ammō eñ Moab zijn tot Holofernē gecomen seggende: De kinderen vā Israhel en hebben hare betrouwē niet in lancien oft pylen/ maer de bergen beschermense/ ende de hueuelen seer steych gelegen makense sterc.

Daer-

Daerom op dat ghyse sonder beloop des
strijts mueche verwinnen/ so stelt wachters
der fonteynen/ dat sy daer wt geen water en
C scheppē/ ende ghy sultse sonder sweert doo-
den/ oft ymmer sy sullen vermoeyt wesende
de stadt opgenē/ de welcke (om datse op t'ge-
berchte gelegen is) sy meynen onwinlick te
zijne. Eñ dese woordē hebbē behaecht voor
Holofernes/ eñ voor sijn knechtē/ eñ hi heeft
voutsomme gestelt hōdert mannē aen elcke
L fontreyne. Eñ doen dese hoede twintich da-
gen gedaen was/ so beganē de waterputten/
eñ de vergaderingē der wateren alle dē ge-
uen die te Bethulien woonden/ also datter
binnē de stadt niet en was daer mede sy ooc
eenen dach mochten versaet worden/ want
men gaf den volc dagelijcs het water by ma
ten. Doen zijn tot Oziam vergadert alle de
mans eñ vrouwen/ ionghelinghen eñ cleyn
kinderen/ eñ hebben al te samen met eender
stemmē geseyt: God gene vonuste tusschē
ons eñ v/ want ghy hebt quaet tegen ons ge
daen/ niet willende vredelijcke spreken met
die van Assyrien/ eñ daerom heeft ons Godt
verrocht in hare handē/ Eñ daerom en isser
niemant die helpe/ aengesien dat wy ter ne-
der gworpen worde voor hare oogen door
den dorst/ ende met grooter verdeffenissen.
Eñ nu vergadertse alle die in de stadt zijn
dat wy ons allen vrijwillichlick ouergeuen
den volchē vā Holofernes. wāt t'is beter
dat wy gevangē den Heere gebenedijdē le-
vende dā dat wy sternē eñ worden een ver-
smaetheyt alle vlietsche als wy sien sullē on-
se huysvrouwen eñ onse ionghe kinderkens
D sternē voor onse oogē. wy nemē heden te
getuyghe hemel eñ aerde/ eñ den God onser
vaderē die ons straft na onse sondē/ dat ghy
nu de stadt leuert in de hāt der oxloochscher
mannē vā Holofernes/ dat ons eynde mach
cort zijn met dat scherp vanden sweerde/ het
welck langer wort in de dorrichevt vanden
dorst. Eñ doen sy dese woordē geseyt had-
den/ soo isser een groot weenen eñ crysschen
geschiet in de vergaderinghe van hen allen/
eñ sy hebben voel uron lanc met eender stem
Psal. 105. men geroepē tot God seggende: wy heb-
den gesondicht met onsen vaderen/ wy heb-
ben onrechtueerdelick gheleeft/ eñ boosheyt
gedaen. Ghy (want ghy goedertieren zijt)
ontfermt v onser/ oft doet wrake ouer onse
boosheden met uwe geesselē/ eñ en wilt ons
die v belijden/ niet leueren den volcke dat v
niet en kent/ dat sy niet en seggben onder
de Heydenē/ waer is haerlieder God? Eñ
doen sy van desen roepen vermoeyt waren/
eñ van weenen moede zijnde geswegē had-
den/ so heeft Ozias opstaende met tranen be
goten geseyt: weest goets moets broeders/
ende laet ons dese vijf daghen bermhertic-
heyt vanden Heere verwachten: want by
aventuren sal hy sijn verbolgentheyt afkee-
ren/ eñ geuen glorie synen naem. Maer ist
datter na dat verloop der vijf dagen gheen
help en coemt/ soo sullen wy die woorden
doen die ghylieden gheseyt hebt.

De heylighe vrouwe Iudith berispt de ouders, die midts
benautheyt de stadt willen ouergeuen, ende sy vermaent hen-
lieden, datse t'volck souden willen tot ghedult ende vrees
manen, ende openbaren haer ampt. Dat viij. Capitel.

ENde t'is geschiet na dat dese woordē ge- A
hoort hadde Iudith cē wedruwe/ de welc-
ke was een dochter Merari/ des soōs Ioor/
des soons Joseph/ des soons Ozie/ des soōs
Elai/ des soons Jamnor/ des soons Gede-
on/ des soons Raphaim/ des soons Achitob/
des soons Melchie/ des soons Enan/ des
soons Nathanie/ des soons Salathiel/ des
soons Simeon/ des soons Ruben. Ende
haer man was Manasses/ die gestorven is in
de dagen van der ghersten oogst/ want hy
stont neerstelick ouer de ghene die schoouen
bonden int velt/ ende de hitte quam op sijn
hooft/ eñ hy is ghestorven in Bethulien sijn
stadt/ eñ aldaer begravē met synen vaderen.
Eñ Iudith was sijn achterbleuē weduwe
nu drij iaren/ eñ ses maenden. Eñ int op-
perste vā haren huyse heeft sy voor haer sel-
uen gemaect een heymelick camerken/ daer
sy met hare ionghe dienstvrouwen besloten
woonde/ eñ hebbende om haer lendenen
een hayrencleet/ sy vaste alle de dagen haers
leuens/ sonder de sabbothdaghen eñ feesten
der nieuwer maenden/ eñ de hoochtijdē des
huys van Israhel. Eñ sy was bouē maten
seer schoō int aenschouwē/ der welcker haer
man hadde gelaten veel rijcdommen/ eñ een
groot huysgesin/ eñ erfgronden vol endden
van ossen/ eñ schapē. Eñ dese was in alles
d'alder vermaerste/ want sy vreesde dē Hee-
re svere/ Eñ daer en was niemāt die vā haer
een quaet woort sprac. Hiervm doen dese
gehoort hadde/ dat Ozias gelooft hadde/ dat
hy/ als den vijfden dach voor by ware de
stadt soude leverē/ so heeft sy gesonden tot de
ouders Chabri eñ Charmi. Eñ die zijn tot B
haer gecomen/ eñ sy heeft tot henlieden ghe-
seyt: wat woort is dit daer Ozias in gecon-
senteert heeft dat hy de stadt soude den Assy-
rien ..ueren/ ist dat binnen vijf dagen v lie-
den geen help en coemt? Eñ wie zijt ghy/
die den Heere tempteert? Dit en is gheen
reden die bermhertigheyt verwerven soude/
maer meer gramschap verwecken/ ende den
rasenden toren sonde ontsteken. Ghy hebt
des Heeren bermhertigheyt eenen tijt ghe-
stelt/ ende tot uwen wille hebdy hem eenen
dach gestelt. Maer want de Heere lanc-
moedich is/ so laet ons daer af oock penitencie doen/
eñ sijn ghenadicheyt met wtgestorte tranen
begheeren. Want God en sal niet dreygen
gelijc een mensch/ noch ooc ter gramschap-
pen ontsteken worden als eens menschen
kint. Eñ daerom laet ons voor hem onse
sielen verootmoedigen/ eñ laet ons in eenen
verootmoedichdē geest gestelt/ hem dienen-
de/ al weenende seggben den Heere/ dat hy
na synen wille also doe met ons haestelick
sijn bermhertigheyt/ dat wy ooc mogen glo-
rieren van onse oetmoedigheyt/ gelijck ons
here heel ontsteken is in den hooverdie/ wāt
wy en hebben niet gheenicht onser vaderen
sonden/ die haren God verlaten hebben/ eñ C
vreemde

vremde goden hebbē aengebedē/ om welc groot mildaet/ sy gegeuen zyn ten swaerde eñ ten roue/ eñ tot een beschaemtheyt harē vianden/ maer wy en kennē anders geenen God dan hem. Laet ons ootmoedich verbeyden synē troost/ eñ hy sal ons bloet versoecken van de verdruckinge onser viandē/ eñ de Heere onse God sal alle volckē vernederen so wie tegen ons opstaen/ eñ die makē sonder eere. Eñ nu broeders want ghi onders zyt onder Gods volc/ eñ wāt vā v liedē hare siele hanget/ so richt haerlieder heertē op door v sprake/ dat sy mogen gedachtich zyn/ dat onse vaderen ghetemteert zyn gheweest vm dat sy souden gheproeft worden oft sy waerachtelick haren God dienden. Sy moetē gedachtich zyn/ hoe dat onse vader Abraham getemteert is geweest/ eñ door veel lijdens gheproeft zynde/ Gods vrient gheworde is. Also oock Isaac/ also Jacob/ also Moyses/ eñ alle die Gode behaecht hebben/ zyn door veel lijdens getrouwe doorgegaen. Maer de gene die de beczingen niet en hebbē ontfangen metter vreese Gods/ eñ hare onlydtsaemheyt/ eñ dat verwijt van haerder murmuracie tegen den Heere vo bracht hebben/ zyn verruelt gheweest vanden verwijder/ eñ vanden serpenten vergaen. Daerom en laet ons ooc ons selue niet wreken om dese dinghen die wy lijden/ maer achtende dese selue pynen des Heeren gheesselen minder dā onse sondē/ met de welcke wy als knechten gestraft worden/ laet ons gheloouen dat dese geschiet zyn tot beternissen/ eñ niet tot onser verderffenissen. Eñ Ozias eñ de ouders hebbē haer geseyt: Alle de woorden die ghi gesprokē hebt zyn warachtich/ eñ in nwe woordē en is geen berispinge. Daerom nu bidt voor ons wāt ghy zyt een heylige vrouwe/ eñ God vreesende. Eñ Judith heeft tot henlieden geseyt: Gelijc ghy bekent dat van God is t'gene dat ic heb connē sprekē/ also ondersoect oock t'ghene dat ic geschict hebbe oft vā God is eñ bidt dat Godt mijnen raet vast make. Ghy sult aē de poorte staē desen nacht/ eñ ick sal wtgaē met mijn ionge dienstvrouwe/ eñ bidt dat de Heere (gelijc ghy geseyt hebt) binnē dese vijf dagē aēlie sijn volc van Israhel. Maer ick en wil niet dat ghy mijn daet ondersoecket/ eñ tot dat ic wederom v bootschappe/ so en laet anders niet geschieden/ dan bidden voor my totten Heere onsen God. Eñ Ozias de prince van Juda heeft tot haer geseyt: Gaet in vrede/ ende de Heere zy met v/ ter wrakē vā onsen viandē. Ende wederkeerende sy zijn wech gegaen.

Iudith gaet in haer heymelicke camer, eñ roept God aen met een ootmoedich ghebedt, dat hy sijn volck wille behoeden.

Dat ix Capittel.

ALs die opwaerts ghinghen/ so is Judith gegaen in haer bedecamerken/ ende aendoende een hayzen cleet/ sy heeft asschen op haer hooft ghedaen/ eñ streckende haer plat neder voor dē Heere/ sy heeft geroepē totē Heere/ seggende: Heere mijns vaders Simeons God/ die hem t'zweert gegeuen hebt tot een beschermen tegen de vremdelingē/ die verrechters geweest hebben in hare ontuyerheden/ eñ hebben de dgye der maghet ontdect ter schandē/ eñ ghy hebt hen vrouwen gegeuen tot eenen roof eñ hen dochteren ter gevangenissen/ eñ allen haren roof ter deylingen uwen dienarē die uwen tozen vierichlick gewrokē hebben/ coemt te helpē bid ic v Heere mijn God mi weduwe/ wāt ghy hebt de eerste dingen gedaen/ ende hebt dese na die gedacht/ eñ t'is gheschiet dat ghy selver hebt gewilt. Want alle uwe weghen zyn bereyt eñ v vonnissen hebdy in v voorsienicheyt gestelt. Aensiet de heyrlegers der Assyrien nu gelijc ghy v doen gheweerdicht hebt de heyrlegers der Egyptenarē te aensien/ doen sy na uwe dienaren ghewapent liepen betrouwen hebbende in hen wagheneñ/ eñ in hen rosvolc/ eñ in de menichte der strijtbaer mannen/ maer ghy hebt op hare heyrlegers gesiē/ eñ de duysternissen hebbēse moede gemaect. Dē afgront heeft hare voeten gehoudē/ eñ de wateren hebbenst ouerdect. Also moetē dese ooc woordē Heere/ die in hare menichte betrouwen/ eñ in hare wagenen/ eñ in haerlieder spiessen/ ende in haer schilden/ eñ in hare schichten/ eñ in haerlieder lancien glorieren/ eñ niet en weten dat ghy selver ons Godt zyt/ die de oorloghe te niet doet vandē beginsel/ eñ Heere is uwē naem.

Richt op uwen arm gelijc van t'beginsel/ ende worpt ter neder haerlieder cracht met uwer cracht. Laet haerlieder cracht vallē in v gramschap die gelooven dat sy v heylighen sullen ontsuyerē/ eñ helmetten dat tabernakel ws naēs/ eñ dat sy ter neder worpen sullen met harē sweerden den hoze vāt uwen outaer. Maeckt Heere dat met synē sweert sijn hoouerdye mach afgheworpē worde. Laet hem gevangē worde meē den strik sijnder oogē in my/ eñ ghy sult hem slaē met de lippē van mijnder liedē/ Geeft my in mijnē moet stantachticheyt/ dat ic hem eñ sijn cracht versmaede/ dat ic hem onbeerē mach. Want dat sal wesen een ghedruchtenisse ws naems/ als de hant vā eender vrouwen hem sal nedergeworpē hebbē. Wāt in de menichte en is v cracht niet Heere/ noch inder peerden macht en is uwen wille niet/ noch de hoouerdige en hebbē v vā t'beginsel niet behaecht/ maer der ootmoedigher eñ sachtmoediger gebet heeft v altijts behaecht.

God der hemelē/ schepper der wateren/ eñ Heere vā alle de creaturē/ Verhoor my allendige biddēde/ eñ vā uwer barmhertigheit vast betrouwē hebbēde. Weest gedachtich Heere ws testaments/ eñ gheuet d'woort in mijnē mōt eñ in mijn herte vsterrt dē raet op dat v huys in v heylichmakinge blijue/ eñ dat alle de Heydenē bekennen dat ghy God zyt/ ende datter gheen ander en is sonder v.

Hoe Iudith haer selfuen costelick toe bereyde, ende neemt haer dienstvrouwe met haer, ende treckt snachts ter poorten wt inden legher van Holofernes.

Dat x. Capittel.

ENde t'is geschiet doen sy ophiel te roepen tot den Heere/ dat sy is opgestaen vander plaetsen

plaetſen daer op ſy gelegē hadde geſtreet tot den Heere. Eñ ſy heeft haer ionghe dienſt-
vrouwe gheroepen/eñ nederwaerts gaende
in haer huys heeftſe van haer genomen dat
harē cleet/ eñ heeft haer ontcleet vā de clee-
derē haerder weduwelicheyt/ eñ heeft haer
lichaem gewaſſchen/ eñ gheſalft met de beſte
myrrusolie/ eñ ſy ontvlocht dat hayr haers
hoofts/ eñ ſy heeft cē coſtelijc cieraet op haer
hooft gheſtelt/ eñ heeft haer gheclaet met de
cleederen haerder genuechlicheyt eñ ſy heeft
pantoffelen aen haer voetē gedaen/ eñ heeft
aengenomē cierlicke bꝛaſeletē vandē rech-
ten arm/eñ lelien/ eñ oorringen/ eñ vinger-
ringen/eñ met allen harē cieratē heeftſe haer
verciert. Der welcker de Heere oock claer-
heyt gegeuē heeft/ want alle dit cierlick pal-
leerſel en quā niet wt de welluſtigheyt maer
wter deucht/ eñ daerom heeft de Heere deſe
ſchoonheyt in haer vermeerdert/ alſo dat ſy
den oogen vā allen menſchen ſchoon ſcheen/
met een ſchoonheyt die niet te gheliicken en
was. Aldus ſo heeft ſi op haer diēſtvrouwe
geleyt een vleſſche wyns eñ een vaetkē olien
eñ gerſten bry/eñ vygen/eñ vrooden/eñ cale/
eñ is gereyſt. Eñ als ſy comē waren by der
ſtadt poorte/ſo hebben ſy daer vondē Oziam
verheydēde/eñ de ouders der ſtadt/ de weſe
de als ſy haer geſien haddē/ verbaeſt zynde/
hebben henliedē bouen maten ſeer verwon
dert van haer ſchoonheyt. Nochtans haer
niet vragende/ hebbē ſy haer laten doorgaē/
ſeggende: Onſer vaderē Godt gene v gra-
cie/ eñ hy verſtercke alle den raet wes herten
met ſynder cracht/ dat Ieruſalem vā v glo-
riere/ eñ dat uwē naem zy int getal der hey-
ligen eñ rechtveerdighen. Eñ alle die daer
waren hebben geſeyt met eender ſtemmen/
dat geſchiede/dat geſchiede. Eñ Iudith bid
dende den Heere is doot de poortē gegaen/
ſy eñ haer ionge dienſtvrouwe. Eñ t'is ge-
ſchiet doē ſy vandē berch nederwaerts ginc
ontrent den opgang des daechs/ dat haer te
gemoet quamen de beſpieders vanden Aſſy-
ren/eñ ſy hebben haer gehouden/ſeggende:
Van waer comdy? oft waer gaedy henen?
De welcke antwoorde: Ic ben een doch-
ter vanden Hebreeuſſchen/ daerom ben ick
gevloden van haren aenſicht/ want ick heb
gheweten datter toecomende was/ dat ſy v
lieden ſullen gegeuen worden tot een beroo-
uinge/om dat ſy v lieden verſmadende niet
en hebben willen van ſelfs henlieden ouer-
geuen/dat ſy hadden mogen bermhertigheyt
vinden voor v lieder aenlicht. Om deſe ſa-
ke heb ic by my ſelven gedacht/ſeggende: Ic
ſal gaen totten aenſicht vanden prince Ho-
lofernes/dat ic hem te kennē gene hare ver-
holentheden/eñ hem toone/ door wat wech
dat hyſe mocht crygē/ alſo datter niet eenen
man en valle van ſynen heyre. Eñ doen de
mannen ghehoort hadden haer woorden ſo
aenmerctē ſy haer aenſicht/eñ in haerlieder
oogen was een verbaeſtheyt/ want vā haer
ſchoonheyt verwonderden ſy henlieden bo-
uen maten ſeere. Ende ſy hebben tot haer
gheſeyt: Ghy hebt v ſiele behouden/ om dat
ghy ſulcken raet geuondē hebt/ dat ghy ne-
dercomen ſoudt tot onſen Heere. Eñ dat
weet/dat hy v wel doē ſal/ wāneer ghy ſaen
ſult voor ſyn aenſicht/eñ ghy ſult d'alder ge-
naemſte zyn in ſyn herre. Eñ ſy hebbē haer
geleyt tot Holofernis tabernakel/ vercondi-
gende haer/ Eñ doen ſy ingegaē was voor
ſyn aēſicht/ſo is Holofernes terſtont genaē-
gen geweeſt met ſynē oogē. Eñ ſyn knech-
ten ſeyden tot hē: wie ſoude dat Hebreeuſch
volc verſmadē/dat ſo ſchoone vrouwē heeft/
dat wy om die ter goeder reden tegen hen-
lieden niet en ſoudē ſtrydē? Aldus Iudith
ſiēde Holofernem ſittēde in een omhancſel/
d'welc was vā purpur eñ gout/eñ ſmaragdē
eñ coſtelicke geſteente in een gewrocht/ eñ
doen ſy in ſyn aenſichte ſach/ ſo heeft ſy hem
aenghebeden/ſtreckende haer neder ter aer-
den. Ende Holofernis dienaers hebbē haer
opgheheuen/alſt haerlieder Heere beual.

Holofernes vraechde Iudith wt wat oorſake ſy gheco-
men was wt Bethulien/ende als ſijt hem vertrocken heeft, ſo beuelt
hem ſeer wel.

Dat xj. Capittel.

DOen ſeyde haer Holofernes: Zijt wel A
gemoet/ eñ en wilt niet verbaert zyn in
v herte/want ic en heb noyt man ſchade ge-
daen/ die dienē wilde Nabuchodonoſor den
Coninc. Eñ en hadde v volc my niet ver-
ſmaet/ſo en ſoude ic myn lancie ouer henlie-
den niet geheuē hebbē. Daerom ſegget my
nu om wat ſake zydy vā henlieden wech ge-
gaen/eñ heuet v beliefft dat ghy tot ons co-
men ſoudt? Eñ Iudith heeft tot hem ge-
ſeyt: Ontfangt de woorden vā uwer dienſt-
vrouwen/want iſt dat ghy volcht de woor-
den van uwer dienſtvrouwē/ſo ſal de Heere
een volmaect dinck met v doen. want ſo
warachtelic als Nabuchodonoſor de coninc
der aerdē leeft/eñ ſyn cracht leeft/ die in v is
tot ſtraffinge vā alle dolēde ſielen/ſo en die-
nen hem niet alleen de menſchē door v/ maer
ooc de beeſten des velts zyn hem onderda-
nich/ want de cloecheyt ws verſtāts wordt B
vertondicht alle den volcken/eñ t'is kenlick
geworde alle der werelt/ dat ghy alleen goet
eñ machtich zyt in alle ſyn ryc/eñ v voorſich-
tigheyt wort in allen lantſchappen geprieſen.
Eñ t'en is ooc niet verborgen/ dat Achior
geſproke heeft/noch t'en is niet onbekēt/wat
ghy geboden hebt hem te geſchiedē. want
t'is ſicker dat onſe God alſo vertoornt is om
de ſonden/ dat hy ontboden heeft door ſyn
propheten totte volcke/ dat hyſe leueren ſal
om hare ſonden/ Eñ om dat de kinderē vā
Iſrahel weten dat ſy haren Godt vertoornt
hebben/ daerom is v vreeſe op henlieden.
Daer bouen ſo heeft henliedē den honger
ooc beuangen/eñ vā de dorheyt des waters/
ſoo worden ſy onder de dooden gherekent.
Voorts ſo ordineren ſy dat ſy ſoudē doo-
den hare beeſten/eñ drincken hen bloet/ eñ
de geheylichde offerandē des Heeren haers
Gods/de welcke God heeft beuolē niet aen
te taſten/in terwe wyn/eñ olie/deſe hebbē ſy
gedacht te verbeſigen/ eñ ſy willē verteeren
dat

dat sy metten handē niet en sondē behoozen te genaken. Dierom wāt sy dese dingē doen/ soo ist seker dat sy sullen ter verderfenissen gegeuen wozdē. Det welc ick v dīēstvrou-
we bekennende/ ben vā henliedē geuloden/ eñ de Heere heeft mi gesondē dese selue din-
gen v te bootschappen/ want ick v dienst-
vrouwe diene Gode ooc nu ter tyt bi v eñ v dienstvrouwe sal wtgaē/ eñ ic sal God biddē/
eñ hy sal my seggen/ wanneer hy henlieden
hare sondē sal betalen/ eñ ic comēde sal v dat bootschappen/ also dat ick v leyden sal dooz d'middē vā Ierusalem/ eñ ghy sult alle t'volc van Israhel hebbē/ gelyc schapen die geenen
D herder en hebbē/ ende daer en sal niet so veel als een hont teghen v ballen. Want dese dingē zyn my geseyt dooz de voorsienicheyt Gods. Eñ om dat God op henliedē gram is/ daerom ben ick gesonden dese selue din-
gen v te bootschappen. Eñ alle dese wooz-
den hebben behagelick geweest vooz Holo-
fernes/ eñ vooz syn knechten/ eñ sy verwon-
derden henliedē van haer wysheyt/ eñ seydē d'een totten anderen: Daer en is sulcke vrouwe niet op der aerden van aensien/ in schoonheyt eñ in verstandicheyt van wooz-
den. Eñ Holofernes heeft tot haer geseyt: God heuet wel gedaen die v gesonden heeft vooz t'volc/ dat ghy dat leuerē soudt in onse handen/ eñ aengesien dat v belofte goet is/ ist sake dat v God my dit doet/ so sal hy ooc myn God zyn/ ende ghy sult int huys van Nabuchodonosoz groot zyn/ eñ uwen naem sal ghenoemt worden ouer alle de aerde.

Holofernes ghebiet datmen Iudith in grooter eeren houdet soude den gheheelen legher doze, ende hy ghaf haer vrijheyt om haer ghebedt te doene na haerder ghewoonte, dach ende nacht. Dat xij. Capittel.

A DOen heeft hi geboden dat sy ingaen soude daer syn schatten geleyt waren/ eñ hy
geboot dat sy daer binnen soude/ eñ hy heeft gestelt watmen haer geuen soude van synder maeltyt. Den welcken Iudith heeft geantwoozt eñ geseyt: Ick en mach nu niet eten van dese dingen die ghy beuelt datmē my geue/ op dat de gramschap op mi niet en come/ maer van t'gene dat ic vooz my mede bracht hebbe sal ic eten. Tot de welcke sey-
de Holofernes: Ist dat v dese dingen gebre-
ken die ghy met v gebracht hebt/ wat sullen wy v dan doen? Eñ Iudith seyde: By dat leuē uwer sielen myn heere/ v dienstvroz-
we en sal alle dese dingen niet verterē totter tyt dat God doen sal dooz myn hant dese din-
gen die ick gedacht hebbe. Eñ syn knechten hebben haer geleyt int tabernakel dat hy be-
nolen hadde. Eñ sy begheerde doen sy daer
B in ginc/ datmen haer soude ozlof geuen des nachts/ eñ vooz den dach wt te gaen buyten ter bedingen/ ende om den Heere te bidden.

Eñ hy heeft synen camerlingen geboden/ dat sy (gelyc dat haer beliefde) soude mogen wtgaen eñ incomē om haren God te aēbid-
den dry dagen lanc. Eñ sy ginck by nachte in de valleye vā Bethulien/ eñ sy wiesch haer in de watersonteyne. Eñ als sy op quam/ so badt sy den Heere den God van Israhel dat hy haren wech soude beschicken tot der verlossinge vā synen volcke. Eñ incomen-
de bleef sy suyuer in dat tabernakel/ tot dat sy haer spyse nam des auonts. Eñ t'is ge-
schiet op den vierden dach dat Holofernes heeft gehouden een auontmael synē knech-
ten/ eñ hy heeft geseyt tot Vagao synen ge-
sneden camerlinck/ Gaet henen/ eñ raet der Hebreuscher vrouwen dat sy willichlic con
sentere met my te woonē/ want t'is schāde by den Assyriē ist dat een vrouwe eenē man bespot/ makende dat sy ongeschent van hem wech ga. Doē is Vagao tot Iudith binnen gegaen/ eñ seyde: De goede ionge dochter en ontsie haer niet te gaen binnen bi mynē hee-
re/ dat sy geeert mach worden vooz syn aen-
sicht/ dat sy met hem ete/ eñ drincke wyn in
vrolicheden. Den welcken heeft Iudith ge-
antwoozt: Wie ben ik/ dat ic soude mogē we-
derseggen mynen heere? Alle dat vooz syn oogen goet eñ t'beste is/ dat sal ic doen/ eñ al wat hem behagen sal/ dat sal my t'beste we-
sen alle de dagen myns leuēs. Eñ sy is op D gestaen eñ heeft haer verciert met harē clee-
deren/ eñ ingecomen zynde/ sy heeft gestaen
vooz syn aensicht. Eñ dat herte vā Holofer-
nes is heel verslagē geworden/ wāt hy was verrende in de begeerlicheyt van haer. Eñ Holofernes heeft tot haer geseyt: Dinet nu eñ sit ter maeltyt met vrolicheyt/ want ghy
hebt gratie geuondē vooz my. Eñ Iudith seyde: Ic sal drinckē heere/ wāt myn siele is heden groot gemaect bouē alle myn dagen.

Eñ sy heeft genomen/ eñ geten eñ gedron-
ken vooz hem/ t'gene dat haer dienstwyf vooz
haer bereyt hadde. Eñ Holofernes is vro-
lick geworden tot haer/ eñ hy heeft wyn ge-
dronken bouen maten veel/ soo vele als hy oyt gedronken hadde binnen synen leuen.

Hoe Iudith Holofernem syn hooft af sloech.

Dat xiij. Capittel.

ENde alst spade geworden was/ so hebben A syn knechten gehaest tot haerlieden her-
berge te gaen. Eñ Vagao heeft de dozen vā-
der slaepcamer gesloten/ eñ hy is wech ghe-
gaen/ eñ sy waren alle mat vanden wyne/
ende Iudith was alleene in de slaepcamer/
maer Holofernes lach int bedde vā te seer groote dronckenheyt ontslapē. Eñ Iudith heeft haren ionckwyue geseyt dat sy buyten staen soude vooz de slaepcamer/ eñ hoede dza
gen. Eñ Iudith heeft vooz t'bedde gestaen/ biddende met tranen eñ met rueren der lip-
pen in stillicheyt/ seggende: Versterckt my Heere God vā Israhel eñ aensiet in dese ure tot de werckē vā mynen handen/ op dat ghi (gelyc ghy geloeft hebt) Ierusalē v stadt op richt eñ dat ick volbrengen mach t'gene dat ick gedacht hebbe/ gelouende dat dit dooz v soude mogē gedaen wozdē. Eñ doē sy dese woozden gheseyt hadde/ so is sy ghegaen tot de colomne die aent hooft van synen bedde-
ken was/ eñ sy heeft het sweert dat daer aen gebonden hinc/ ontbonden. Eñ doen sy dat wter scheyden ghetrocken hadde/ so heeft sy dat hayr syns hoofts ghegrepen/ eñ gheseyt:

Versterct

Verstoret my Heere God in dese nre/ eñ sy heeft tweerwerf in synen neck geslagen ende heeft syn hooft afgehouwen. Eñ sy heeft syn bedde behancsel afgenomē van de colomnē/ eñ heeft syn onthooft lichaem af gewentelt.

Eñ na een luttelken tyts is sy wt gecomen eñ heeft dat hooft van Holofernes gegeuen haer der dienst ionckvrouwen/ eñ beuolen dat sy dat steké soude in haer male. Eñ sy twee zyn wtgegaē na haregewoonte als ten gebede gaende eñ sy zyn de heyrlegers door gegaen eñ dragende om de valleye sy zyn gecomen totter stadt poorte. Eñ Iudith heeft geseyt van verre den wachters der mueren. Doet de poorten open/ want God is met ons die cracht gedaen heeft in Israhel. Eñ t'is geschiet doen de mannē haer stemme gehoort hadde/ so hebben sy geroepē de ouders vander stadt/ eñ sy zyn tot haer alle te gemoete geloopē vanden minstē tot den meesten/ want sy vermocy..ē dat sy nu niet wedercomen en soude. Eñ onstekende lichten/ sy zyn alle rontsomme haer gecomen/ eñ sy climmende op een hooge plaetse heeft geboden dattmen swygen soude. Ende als spalle swegen/ so heeft Iudith geseyt: Looft den Heere onsen God/ die niet en heeft verlaten die in hem hopende zyn/ ende door my syn dienst vrouwe heeft hy volbracht syn bermherticheyt die hy beloeft heeft den huyse van Israhel/ eñ heeft ghedoot met mynder hant den viant van synen volcke in desen nacht.

Eñ voort brengende wter malen dat hooft van Holofernes/ heeft sy henliedē dat ghetoont/ seggende: Siet dats t'hooft vā Holofernes des princē van de oploochs mannen der Assyriē. Eñ siet syn bedde behancsel daer in dat hy lach in syn dronckenschap/ daer de Heere onse God hem geslagen heeft door de hant vā eender vrouwē. Eñ so warachtelic als de Heere selue leeft/ so heeft synen Engel my bewaert/ eñ van hier gaende/ eñ daer blyuende/ eñ van daer wederom herwaerts comende/ eñ de Heere en heeft my syn dienstvrouwe niet laten ontluynert worden/ maer sonder besmettinge der sonden heeft hy my wederom gerocpē tot vlieden/ blyde in syn victorie/ eñ in mynē ontgaen/ eñ in uwe verlossinge. Loeft hem alle gader/ wāt hy goet is/ want inder eewicheyt is syn bermherticheyt. Eñ sy alle gader den Heere aenbiddē de/ hebben geseyt tot haer: De Heere heeft v gebenedyt in syn cracht/ wāt door v heeft hy te niet bracht onse viandē. Maer Ozias de prince des volcks van Israhel heeft tot haer geseyt: Gebenedyt zyt ghy dochter vanden hoogē Heere God/ bouē alle vrouwē opter aerden. Gebenedyt zy de Heere/ die hemel eñ aerde gheschapen heeft/ die v wt geschict heeft tot de wonden vā dat hooft des princē van onse viandē. want hedē heeft hy uwē naem also groot gemaect/ dat uwen lof niet vergaē en sal wt den mont der menschen/ die gedachtich sullen zyn der cracht des Heeren inder eewicheyt/ door de welcke ghy v siele niet en hebt gespaert om de benauthedē/ eñ bedruchtheyt wo geslachts/ maer hebt dē valleter helpen gecomē/ door dat aensien ons Gods. Eñ alle t'volk heeft geseyt: Het geschiede/ het geschiede. Doorts Achior gherocpē wesende/ is gecomen/ eñ Iudith heeft tot hem geseyt: God van Israhel/ den welcken ghy getuygenisse hebt ghegeuen/ dat hy hem wreect van synen viandē/ die heeft het hooft vā allen ongeloouigen af geslagen in desen nacht/ met mynder hant. Eñ op dat ghy beuinden moecht dattet soo is/ siet dat hooft vā Holofernes die met verīmaden vā synder hooverdien/ Israhels God verīmaert heeft/ eñ dreychde v metter doot/ seggende: Als volck van Israhel sal verwonnen zyn/ dan sal ic gebiedē dat men met den swaerde v sydē doorsteke. Eñ Achior siende t'hooft van Holofernes/ benaut van verschrickheyt/ viel op syn aensicht op d'aerde/ eñ syn siele begaf hem. Maer na dat hy synē geest verhaelt hadde/ eñ vermaert was/ so is hy haer te voete gevallen eñ heeft haer aenbeden/ eñ geseyt: Gebenedyt sydy van uwen God in allen tabernakelen vā Iacob/ want in allen volckē die uwen naem hooren sullē/ sal over v groot ghemaect worden Israhels God.

Hoe t'hooft van Holofernes ter mueren wtgehangen worde/ ende die van Bethulien ouervallen dat volck dat henlieden belegt hadde.

Dat xiiij. Capittel.

ENde Iudith heeft geseyt tot alle dē volcke: Hoort my broeders/ hangt dit hooft op onse mueren/ eñ t'sal zyn als de sonne op gaen sal/ dat een yegelic neme syn wapenē/ eñ gaet wt met eenē gedruysche/ niet om nederwaerts te gane/ maer als eenē oploop makēde. Dan salt vā noode zyn dat de bespieders vliedē sullē om haerlieder princē tē stryde te verwecken. Ende als haerlieder hooftmannē sullen loopē tot het tabernakel vā Holofernes/ eñ hem vindē sullē onthooft in syn bloet gewēlt/ so sal de vreese henlieden gheel overvallē. Eñ als ghy weet dat sy vliedē so gaet henliedē na vryhe/ wāt de Heere salse vernielē onder v voetē. Achior doē siende de cracht die Israhels God gedaē hadde/ verlatende de seden der heydenschap heeft Gode geloeft/ ende heeft besneden dat vleesch vā de voorhuyt synder manlicheyt/ eñ hy is versaemt met dē volcke vā Israhel/ eñ alle de nacomelingen vā synen geslachte/ tot op den dach van heden toe. Eñ so hast als den dach opgegaen was so hebben sy op de mueren ghehangen Holofernis hooft eñ elck man heeft syn wapenen genomē/ eñ sy zyn wtgegaen met een groot geruysch ende ghehuyl. Het welcke de bespieders siende zyn gheloopen tot Holofernis tabernakel.

Maer die int tabernakel waren comende/ eñ voor den ingane des slaepcamers gekuyt makende/ om hem te wecken/ sy hebben lonsclick gerucht gepynt te makē/ dat Holofernes niet vandē genen die hem wecten/ maer vanden genen die t'gerucht maertē ontspringhen soude. want niemandt en dorste de slaepcamer van de cracht der Assyrien/ cloppende oft ingaēde open doē. Maer doē syn hooft-

hooftmannen/ eñ duysent mannen comẽ waren/ eñ alle de meeste van des conincx van Assyrien heyr/ so seyden sy tot de camerlinghen: Gaet binnen eñ weet hem/ want de muysen zyn wt harẽ holen gecomẽ eñ dorrẽ ons beroepẽ ten stryde. Doen is Bagao in de slaepcamer gegaen eñ stont voor de gordyne eñ heeft een cloppinge met synen handen te gader gemaect/ wãt hy vermoede dat hy met Iudith sliep. Maer daẽ hy geẽ verroeringe van hem die daer lach/ met dat gewaẽ sonder oozen en vernã/ so is hy naerder gecomẽ bi de gordyne eñ die opheffende eñ siende het doot lichaẽ vã Holofernes sonder hooft in syn bloet verwylt liggende op de aerde/ so heeft hy geroepẽ met luyder stẽmen/ eñ met weenen/ eñ heeft syn cleedereñ gescheurt. Eñ gaende in Iudiths tabernakel heeft hy haer niet gevondẽ/ eñ hy is wtgesprongẽ buytẽ tottẽ volcke eñ heeft geseyt: Een Hebreeusche vrouwe heeft eẽ belchaetheyt ghemaect in Nabuchodonosor des conincx huys. want siet Holofernes leyt op d'aerde eñ syn hooft en is aẽ hẽ niet. Dwelc alsy de princẽ vã de macht der Assyrẽ gehoort hebben so hebbẽ sy alle gader hare cleedoren gescheurt/ eñ een onuerdraegelicke vreese eñ beuinge heeft henlieden ouerualle/ eñ hare moeden zyn seer verbaest gewozden. Ende daer is een ongelyckelic geroep opgestaen int midden van haren heyrlegher.

Hololernes volck vloot/ eñ Israhel verwolchtse strangelick. Dat xv. Capittel.

A ENde als alle t'heyr ghehoort hadde/ dat Holofernes onthalst was/ so vloodt sin eñ raedt van henlieden eñ alleen door angst eñ vreese gedreuen synde hebbẽ sy de vlucht ter helpen genomen/ also dat niemant met synen naestẽ en sprac maer met geneychden hoofdẽ/ alle dingen achterlatende hebben sy alle gehaest om te outgaen de Hebreeuschen (die sy gehoort hadden gewapent op henlieden comen) vliedende door der velden wegen/ eñ der hueuelen paden. Hierom de kinderẽ van Israhel siende henliedẽ vliedẽ/ zyn henlieden na gevolcht. Ende sy zyn nederwaerts geloopen geclanc-makẽde met trompetten/ eñ huylende henlieden na. Eñ wãt de Assyriers niet vergadert in de vlucht onverlienlic liepen/ eñ de kinderen van Israhel met eenen hoop henlieden vervolchden so hebbẽ sy gecreyt alle die sy vinden mochten. Hierom heeft Ozias boden gesonden door alle de steden/ eñ landen van Israhel.

Alsus so hebbẽ alle de lantschappẽ/ eñ alle de steden wtgezoren jonge mannẽ gewapẽt na henlieden gesonden/ eñ sy hebbense vervolcht door t'scherp vanden swaerde tot dat sy quamen tot het wterste van haren palen.

Ende de andere die in Bethulien waren zyn ghegaen inden leger vanden Assyriers/ ende hebben wech ghedragen den roof den welcken de Assyriers vliedende achtergelaten hadden/ eñ waren seer geladẽ. Maer de ghene die verwonders wederom comen zyn te Bethulien hebben met henliedẽ gebrocht alle dat den Assyriers toebehoorde/ also datter geen ghetal en was van cleynen vee/ eñ groot vee/ eñ van allen haren hauelickẽ goeden/ also dat sy vanden minsten tottẽ meestẽ alle ryck wozden van haren roone. Maer Ioachim de ouerste priester van Jerusalẽ is gecomen in Bethulien/ met alle synẽ priesteren dat hy Judith siẽ soude. De welcke als sy tot hem wtgegaen was/ so hebben sy haer alle gebenedyt met eender stemmen/ seggẽde: Ghy zyt de glorie vã Jerusalem/ ghy zyt de blyschap vã Israhel/ ghy zyt de heerlicheit van onsen volcke/ want ghy hebt manlyck ghedaen eñ v herte is versterct/ om dat ghy de suyverheyt bemint hebt/ eñ na uwen man gheenen anderen bekendt en hebt/ daerom heeft v de hant des Heeren ook verstercke/ eñ daerom suit ghy gebenedyt zyn inder eewicheyt. Eñ alle t'volck heeft ghesey: Dat moet geschieden dat moet ghescheden. Eñ binnen dertich dagen zyn de roonẽ der Assyriers nauwelic vergadert van den volcke van Israhel. Maer alle de dingẽ die benoden wozden datse Holofernes eygen waren hebben sy Judith gegeuen in gout/ eñ silueer/ eñ cleederen/ eñ costelicke gesteente ende in allen huysraet/ eñ die zyn haer al gegeuẽ van den volcke Eñ alle de luydẽ verblyddẽ henlieden metten vrouwen/ eñ maechden/ ende jonghelinghen/ met pypen/ ende herpen.

Den lofsanc van Iudith/ eñ hoe Godt de hooste straft, de geloouige leydet, beschermt eñ onderhout, ende hoe hy haer goet doet, ende veel wonders om haren wille weert. Dat xvj. Capittel.

DOen heeft Judith dit liedeken den Heere gesongẽ seggende: Begint den Heere met bommen/ singhet den Heere op cymbalen/ singet hem soetelic eenen nieuwen lofsanc/ verhuecht v/ eñ aenroept synen naem.

De Heere in stuckẽ brekende de oorlogen/ de Heere is synẽ naem. Die zyn heyrlegers gestelt heeft int midden van synẽ volcke om dat hy ons soude verlossen wt de hant van allen onsen vianden. Assur is gecomen wt de bergẽ vanden noordẽ in de menichte van synder stercheyt: wiens menichte heeft de beken gestopt/ eñ hare peerden hebbẽ de valleyen ouerdect. Hy heeft geseyt dat hy myn palen verbrandẽ soude/ ende myn jongelingen dooden metten swaerde/ myn jonghe kinderkens geuen ten roone/ ende myn maechden ter genangenissen. Maer de almachtighe Heere heeft hem belet/ ende heeft hem gheleuert in eender vrouwen handt/ eñ hem doorsteken. want haerlieden machtighe en is niet ghenaken door de jonghelingen/ noch Trans kinderen en hebben hem niet geslagen/ noch de hooghe reusen en hebben haer tegen hem niet gestelt: maer Judith de dochter van Merari heeft hẽ syn macht genomen door de schoonheyt haers aensichts/ want sy heeft haer ontcleedt van haer wedutwelic cleedt/ ende heeft haer gecleedt met een cleedt der violicheyt int verhuegen der kinderen van Israhel. Sy heeft haer aensicht gesalft met costelicke olie/ eñ haer viechten heeft sy ghebonden met een costelick

hooft cieraet/ ſy heeft een nieuwe cleedt genomen om hem te bedriegen. Haer pantoffelē hebben ſyn oogē berooft/haer ſchoonheyt heeft ſyn ſiele ghenangen / ſy heeft met een ſweert ſynē neck af gehouwē. De Perſen hebben henlieden verſchrict van haer ſtāthaftigheyt eñ de Meden van haer ſtoutigheyt. Doen huylden de heyrlegers vanden Aſſyrien/ als myn ootmoedige geſien worden verdorrēde van dorſte. De kinderē der ionger vrouwē hebbenſe doorſteken/ eñ gelyc kinderen vliedende hebbē ſy die gedoot/ ſy zyn mdē ſtrydt gedoot van d'aenſicht des Heerē myns Gods. Laet ons dē Heere eenen loſſanc ſingen: laet ons eenen nieuwen loſſanc onſen Godt ſingen/ Adonai Heere groot zyt ghy/eñ heerlick in v cracht/eñ den welckē niemant verwinnē en mach/ Alle v creatuere moet v dienē/want ghy hebbet geſproken/eñ ſy worde gemaect: ghy hebt uwē geeſt geſonden/eñ ſy worde geſchapen/ ende daer en is niemant die uwer ſtemmen mach wederſtaen. De bergen ſullen vanden fundamenten beruert worden metten waterē/ de ſteenrootſen ſullen ghelyck was ſmelten voor v aenſicht/ Maer die v vreeſen ſullen groot weſen by v in alle dingen. Wee den volcke welc opſtaet tegen myn volck/want de almachtige Heere ſalt aen henlieden wrekē/in den dach des oordeels ſal hi die beſoeckē. want hy ſal vier ende wormen gheuen in hen vleeſch dat ſy ghebrant worden ende gevuelen dat tot inder eewicheit. Endet'is geſchiet na deſen/ dat alle t'volc nae de victorie is comen in Ieruſalem den Heere aen bidden: eñ alſo haeſt als ſy geſuyuert waren/ ſo hebben ſy alle geoffert hare brantofferanden/ende haere begheerten ende beloften.

Maer Judith heeft alle de oorloochſche wapenē vā Holofernes de welcke haer het volc gegeuen hadde/ eñ dat behanſel dat ſy weder genomen hadde/wt zyn camer gheoffert/tot een Gods offerāde der vergetelicheyt/ Eñ t'volck was blyde na dat aenſicht der heyligen/eñ dry maenden lanc is de blyſchap van deſer victorien feeſtelic geviert met Judith.

Maer na die dagen is een yegelic wederom in ſyn huys gegaē/ende Judith is groot ghewordē in Bethulien/ende ſy was de vermaertſte van alle den lande van Iſrahel.

Sy was oock met de deucht der reynicheyt vereenicht/ alſo dat ſy gheenen man en bekende alle de daghen haers leuens/ van dat Manaſſes hare man geſtoruen is. Eñ op de feeſtdaghen ſo ghinck ſy int openbaer met grooter glorien. Ende ſy is gebleuen in haers mans huys hondert eñ vyf iaren/ eñ ſy heeft haer ionghe dienſtvrouwe vry laten gaen/eñ ſy is geſtoruen ende begrauē by haren man in Bethulien/ Ende alle t'volck heeft haer beſchreydt ſeuen daghen lanck.

Ende binnen allen den tyt van haren leuen ſo en waſſer niemant die Iſrahel verſtoorde/eñ na haer doodt tot veel iaren toe.

Ende den dach van de feeſte deſer victorien wordt vanden Hebreeuſchen int getal van den heyligheu daghen ontfanghen/ ende wordt gheviert vanden Joden van dien tyt aen tot op den teghenwoordighen dach toe.

Hier eyndet het boeck van Judith.

Dat boeck van Eſther.

Hoe Aſſuerus een maeltijt ſynen heeren ende vorſten ſticht,hy roept Vaſthi de coninginne ter maeltijt,maer ſy en wilt niet comen,wt welck ſy van t'rijcke verſtooten wordt.

Dat eerſte Capittel.

In de dagen van Aſſuerus die gecregneert heeft van Indien totten Mozianen lant toe/ouer hondert ende ſeuenentwintich lantſchappen / als hy ſat inden ſtoel ſyns rycks/ſo was de ſtadt Suſan t'beghinſel van ſynen rycke. Ende inden derden iare van ſynen rycke heeft hy ghemaeckt een groote maeltyt allen ſynen princē eñ dienaren/ den eerſten van Perſen eñ den heerlicſten van den Meden/eñ den preſidenten vanden lātſchappen voor hem/ om dat hy verthoonen ſoude de ryckdommen van de glorie ſyns rycks/eñ de grootheyt eñ beroemelicheyt van ſynder moghentheyt langhen tyt/ te weten hondert eñ tachtentich dagen lanc. Eñ als de dagen des maeltyts wtgegangen/ ſo heeft hy genoodt alle t'volc dat in Suſan gevonden is vanden meeſten totten minſten/eñ hy heeft beuolen datmen ſeuen dagen lanc den maeltyt ſoude bereydē indē ingant des hofs/ eñ des boſchs/het welc door des conincs oefeninge eñ hant beplant was. Eñ daer hingen aen alle zyden geſpannē tapytē/van hemels blau/ vā groene eñ vā roode coleuren gehouden met witte lynen eñ purpurē coorden/die door yuoren ringen getrocken waren/eñ worden van marmorē columnen onderhouden/Eñ gulden ende ſilueren beddekens warē geſtelt opt pauiment/d'welc met Smaragdus ſteenen eñ marmorſteenē gepaueyt was/ het welc eē ſchilderie van wonderlycke verſcheyden verwē vercierde. Eñ alle die genoodt warē/ dronckē wt gouden coppen/eñ met verſcheydē ſchotelen worden de ſpyſen ingebracht. Doe worde daer wyn (gelyc der coninclycker hoocheyt betaemde) ouervloedic eñ ſeer ſonderlinge geſtelt/ Eñ daer en was niemant die henliedē bedwanc te duncken/die niet en wilden. Maer gelyc de Conine geſtelt hadde/ ſetrēde ouer de tafelen eenē beſonderen van ſynē princē/ dat een yegelick neme ſoude dat hy wilde. Eñ Waſthi de coninginne heeft eenē maeltyt vā vrouwē gemaect int palleys/ daer de coninc Aſſuerus plach te woonē. Aldus opdē ſeuenſten dach als de Coninck vrolycker was/eñ na te veel dranckens vandē wyn verwermt was/ ſo heeft hy beuolen Mauman eñ Bazatha/eñ Harbona/ende Bagatha/ende Abgatha/ende Zethar/eñ Charchas/ den ſeuen geſneden

geſneden camerlingen/die voor ſijn aenſicht diende/ dat ſy ſouden inbrengē de coningin ne Vaſthi voor dē Coninc met de coninclicke croone op haer hooft gheſteit/ om dat hy thoonen ſoude alle den volcke ēn princē haer ſchoonheyt/want ſy was ſeer ſchoone. De welcke heeft dat geweygert/ ende heeft verſmaet te comē tot des conincs gebot/ d'welc hy door de geſneden camerlingen ontboden hadde. waerom de coninc gramzijnde/ende met een ſeer groote verbolgentheyt ontſtecken/ heeft gevraecht de wyſe die na de coninclicke maniere/ alrijt by hem waren/ēn door welcker raet hy alle dingen dede/werēde de wetten/ēn rechten der ouderē (ēn het waren d'eerſte ēn de naeſte Charſena/ēn Sethar/ēn Admatha/ēn Tharſis/ēn Mares/ēn Marſana ēn Mamucham/ſeuen vorſten der Perſen ēn Meden/die des conincs aenſicht ſagen/ende d'eerſte na hem plagen te ſitten) wat recht datmen ouer de coninghinne Vaſthi doen ſoude/die des Conincs Aſſueri gebodt(d'welc hy door ſijn geſneden camerlingen geboden hadde)niet en hadde willen doen. Ēn Mamuchan heeft geantwoort/ dat de Coninck hoorde/ende de princen: De coninginne Vaſthi en heeft dē Coninc niet alleen te cort gedaen/maer ooc alle den luyden/ende princē/die in alle de lantſchappen des Conincs Aſſueri zijn. want het woort vander coninginne ſal voorts wt comen tot allen vrouwen dat ſy hare mans ſullen verachten/ende leggen: De Conincx Aſſuerus heeft geboden dat de Coninginne Vaſthi tot hem incomē ſoude/ ēn ſy en heeft dat niet willen doē/ ēn door dit exempel ſullen alle de huyſvrouwen vanden princen der Perſen ēn Meden cleyn achten de geboden van haren mans. Dacrom is des conincs verbolgentheyt rechtueerdich. Iſt dat v believt/ laet een ghebodt wt gaen van waenſicht/ēn laet dat ſchrijuen na de wet der Perſen ēn Meden/ de welcke men niet ouertreden en mach/ dat Vaſthi de coninghinne voortaen geenſins meer binnen en come tot den Coninc/maer dat haer coninckrijc een ander(die beter zy dan ſy)ontfange. Ēn laet dat ouer alle t'ryc uwer lantſchappen(het welck ſeer wijt is)vercondigen/ende dat alle de huyſvrouwen/ſoo wel van de meeſte als van de minſte haren mans eere bewijſen. Synen raet heeft den Coninc behaecht/ēn den princen: ēn de coninck heeft gedaen na den raet van Mamuchan/ ēn hy heeft brieuen geſonden tot alle de lantſchappen van ſijnen ryche/ alſo dat elck volck hooren ende leſen mochte met verſcheyden talen ende letterē/ dat de mans princen ende ouerſte waren in hen huyſen/ende datmen dit ſoude vercondighen ouer alle nacien van volcke.

Hoemen den Coninc ſchoon ioncvrouwen ſoect,ēn hoe onder dese ooc Esther gecoren worde,ende sy behaecht d'oninx oogen: Mardocheus waerſchout den Cōninck van verraderie.

Dat ij. Capittel.

ALs dese dingen aldus geſchiet waren/na dat de verbolgentheyt des Conincs Aſſueri vercoelt was/ ſo is hy gedachtich geweeſt Vaſthi/ende wat ſy ghedaen/ oft wat ſy gheleden hadde/ ende de knechten des conincs ēn ſijn dienaers hebbē geſeyt: Laet voor den coninc ſoecken ionghe maechden/ ēn ſchoone/ ende laet wtſenden die beſten moghen door alle de landtſchappen ionghe ſchoon dochteren ende maechden/ende dat ſy die brengen tot de ſtadt Suſan/ēn die leueren int vrouwen huys/ onder de hant Egei des geſnedē camerlincs/die d'ouerſte ēn bewaerder is van des Conincs vrouwen/ ēn dat ſy nemen vrouwē cieraedt/ ēn andere dingen nootelic tot haren behoef/ ēn welcke onder al des Conincs oogen behaget/die zy coninghinne voor Vaſthi. Dit woort behaechde den coninck/ēn gelijc hy by gebracht hadde alſo gebodt hy datmen doen ſoude.

Daer was een Joetſch mān in de ſtadt van Suſan genaemt Mardocheus/de ſone Jair/ des ſoons Semei/ des ſoons Cis/vandē geſlachte van Jemini/ die ouergenoert was van Jeruſalē ten tyde doen Nabuchodono ſor de Coninck van Babylonien Jeconiam den Conine van Juda/wech gevoert hadde/ De welcke was een voeſterheere vā Ediſſa ſijns broeders dochter die met eenē anderen naem genaēt was Esther/ēn hadde bey de haer ouders verlorē boue maten ſchoon/ ēn fray van aenſicht/ ēn na dat haer vader ēn moeder geſtoruen waren/ſo heeftſe Mardocheus voor ſy ſelven vercoren tot een dochter. Ēn doen des conincs gebodt vermaert was/ende datter na ſijn gebodt veel ſchoon maechdē te Suſan gebracht worde/ēn Egeo den geſnedē camerlinc geleuert/ſo is Esther onder de ander ionge dochters hem ooc geleuert/ dat ſy bewaert ſoude worden int getal der vrouwē. De welcke heeft hem behaget/ ēn ſy heeft gratie vondē in ſijn aenſicht. Ēn hy heeft den geſneden camerlinc beuolen dat hy haeſtelic haer ſoude geuen der vrouwen cieraet/ēn dat hy haer leuerē ſoude haer deelē/ēn ſeuē de ſchoonſte ioncvrouwē van des conincs huys/ ēn dat hy ſo wel haer als haer camerierē ſoude vertieren ēn neerſtelic toe makē. De welcke en heeft niet willen te kennē geuē haer volc/ ēn haer lant. want Mardocheus hadde haer beuolē dat ſy van deſen dinge teenemael ſwijgen ſoude: de welcke wandelde dagelijcs voor dat portael des huys daer de vercoren maechden in bewaert worde/ ſorge dragēde voor de ſalicheit van Esther/ēn begerende te weten wat haer geſchieden ſoude. Maer als den tijt comen was van elcker maget beſonder na de ordinancie/dat ſy tot den coninc ingaen ſouden/ als volbracht was alle dat totter vrouwen cieraet behoorde/ſo verliept tot de twaelfte maēt/alſo nochtās dat ſy de ſes maendē worden geſalft met olie van myrrē/ ēn binnē de ſes ander maendē beſichdē ſy ſommige andere coſtelicke olien/ēn ſpecerien/ Ēn ingaende totten coninc/ ſo ontfingē ſy al wat ſy begeerden der vrouwen cieraet aengaēde/ ēn gepalleert alſo henlieden dat believt hadde/gingen ſy van de camer der vrouwen tot

des conincs slaepcamer. Eñ die t'saonts incomẽ was/ginc smorgens wt/eñ van daer worden sy in dat tweede huys gheleydt/ die onder de hant Sulagazi des geinedẽ camerlincx waren die ouer des coninck bysaepers sen was: noch sy en hadde geenẽ orlof bi den conine voorts meer te comẽ/ het en was dat de coninc wilde/ eñ dat hy geboodt namelic dat die comẽ soude. Eñ als den tyt verloopen was na t'vervolgen/ so naecte den dach dat Esther de dochter van Abihail Mardocheus broeder/ de welcke hy voor hẽ tot een dochter vercoẽ hadde/ ingaen soude totten coninc. De welcke en heeft niet begeert der vrouwẽ cieraet/ maer alle dat Egeus de gesneden camerlinck der maechden bewaerder wilde/ dat heeft hy haer tot cieraet gegeuen. wãt sy was seer schoon/ eñ van ongelooselicker schoonheyt/ so scheen sy voor de oogen van allen menschẽ gratieus/ eñ munlic. Aldus is sy gheleydt tot de slaepcamer des conincs Assueri in de thienste maẽt/ die genoẽt worde Tebeth/ int seuẽste iaer syns coninckrycs: eñ de coninc heeft haer lief gehadt boven alle ander vrouwen/ eñ sy hadde gracie/ eñ bermhertigheyt voor hem bouẽ alle vrouwen/ eñ hy heeft de croone des coninckrycks op haer hooft gestelt/ eñ heeft haer doen regneren in de plaetse van Vasthi. Eñ hy heeft geboden datinẽ eenen seer heerlickẽ maeltyt soude bereydẽ/ allẽ synen princẽ eñ knechtẽ/ omt'versamen ende de bruyloft van Esther. Eñ hy heeft alle den lantschappẽ rust gegeuẽ/ eñ giften gegeuẽ/ na syn princelicke miltheyt. Eñ alinen ten tweedẽ male maechdẽ socht eñ vergaderde/ so woõde Mardocheus aen des conincs doze: eñ Esther en hadde noch niet te kennẽ gegeuẽ haer lant/ eñ volc/ na syn gebodt. wãt al wat hy geboot dat en derhielt Esther/ eñ sy dede alle dingẽ also sy gewoon was op dien tyt/ doen hy haer een cleyn kint wesende op voede. Aldus op diẽ tyt doẽ Mardocheus by des conincs poorte woonde/ zyn gram geworden Bagathan/ eñ Thares twee vã des Conincs geinedẽ dienaers die doorwaerders waren/ eñ aen den eerstẽ ingane des pallays de ouerste warẽ: eñ sy wildẽ opstaen tegen den coninck/ eñ hem doodẽ. Het welcke voor Mardocheus niet en is verborgẽ geweest/ eñ hy heeft dat terstont gebootschapt Esther der coninginnen eñ sy den coninc wt Mardocheus naem/ die dit dinck haer ouergebracht hadde/ Het is onderzocht/ eñ bevonden/ eñ sy zyn alle bey de aen de galge gehangen. Eñ het is gestelt in de historien/ eñ gheschreuen in de cronycken van de iaerlickschc gheschiedenissen/ voor den Coninck.

Aman wordt verbeuen by den Coninck, ende haet Mardocheum om dat hy hem niet en wilde eere bewijsen, eñ hy vercrijcht daer wt vanden Conine de doot van alle Ioden.

Dat iij. Capittel.

NA dese geschiedenisse so heeft de Coninc Assuerus verheuen Aman den sone Amadathi/ die was van Agags ghesiachte/ eñ hy heeft synen princelicken stoel gestelt boven alle princen die hy hadde. Eñ alle des Conincks dienaers die binnen de doze van des Conincs palays verkeerden/ buychden hare knien/ ende aenbaden Aman/ want also hadde henlieden de Coninc bevolen. Maer Mardocheus alleen en boechde syn knien niet/ noch en aenbadt hem niet. Tot den welcken seyden des conincks knechten die aen des pallays dozen de ouerste waren: Waerom en onderhoude ghi buytẽ dandere des conincs gebodt niet? Ende doen sy dit dicmael seyden/ eñ hy niet hoozen en wilde/ so hebben sy dat Aman gebootschapt/ begeerende te weten oft hy in synen sin blijnẽ soude/ want hy hadde henlieden gheseyt dat hy een Iode was. Het welcke als Aman gehoort hadde/ eñ by ondersoec bevonden hadde dat Mardocheus hẽ geen knyẽ en booch noch hem niet en aenbadt/ so is hy boven maten seer gram geworde/ eñ hy achte voor niet zyn handen te steken aen Mardocheus alleene/ want hy hadde ghehoort dat hy van dat Ioetsche volck was/ maer hy heeft meer gewilt/ dat hy alle der Joden natie welc in Assuerus coninckryck was/ vernielen soude.

Op d'eerste maent/ die Nisan ghenoemt wort/ int twaelfste iaer vã Assuerus coninckryc/ so is d'lot geworpẽ in een cruycke/ welc int Hebreeusch genoemt wort Phur/ voor Aman op wat dach eñ in welcke maent dat der Joden volc soude moeten gedoodt worden: eñ daer is wtgecomẽ de twaelfste maẽt die genaemt wort Adar. Eñ Aman heeft geseyt totte coninc Assuerus: Daer is een volc ouer alle de lantschappẽ wes rycs verstroyt/ eñ van sy selven onderlinge gescheyden/ gebruyckende nieuwe wetten/ eñ ceremonien/ eñ daer boven oot des conincs geboden versmadende. Eñ ghy weet alderbest/ dat niet profytelic en is uwen rycke/ dat dit volc hoomoedich worde/ door vryheyt: dus ist dat v behaegt/ so gebiet dat dit gedoot worde/ eñ ic sal thien duysent talenten by ghewichte gheuen den thesauriers van uwen schat.

Hierom heeft de coninc van synder hant genomen eenẽ ringe den welckẽ hy beschẽde/ eñ heeftes gegeuen Aman den sone van Amadathi vã Agags geslachte der Jodẽ viãt/ eñ hy heeft tot hem geseyt: T'silver dat ghi beloeft/ dat zy uwe: vandẽ volcke doet dat v belieft. Eñ des conincs schryuers zyn geroepen in d'eerste maent Nisan/ op den derthienstẽ dach der selver maent/ eñ daer is geschreuẽ gelyc Aman bevolẽ hadde tot alle de vrosiaten des conincs/ eñ rechters der lantschappẽ/ eñ vã verscheydẽ volckẽ/ also dat eic volc lesen mocht eñ hoorẽ na de verscheydẽheyt der talẽ/ wt des conincs Assuerus naẽ/ eñ de brieuen met synen ringe geteeckẽt zyn gesondẽ door des conincs loopers/ tot alle de lantschappẽ/ dat sy dooden souden/ eñ te niet doen alle de Jodẽ vandẽ kinderẽ tot de oude liedẽ cleyn kinderẽ eñ vrouwẽ op eenẽ dach dat is op den derthienstẽ dach vander twelfster maent/ die Adar genoemt wort eñ dat sy haerlieder goet souden rooven. Eñ d'inhout der brieuẽ int corte was dit: dat alle

dit

de lantſchappē wetē ſouden/ eñ henlieden bereydē tegē den voorſeydē dach. De loopers die geſondē warē hebbē hen gehaeſt/ om des conincx gebodt te volboē. Eñ terſtont heeft in Suſan dat gebodt ghehanghen/ de wyle dat de cōninc eñ Aman feeſtelicken maeltyt hielden/ ende als alle de Joden die in de ſtadt waren weenden.

Mardocheus die weent bitterlick eñ alle de Ioden, eñ Eſther, om dat ſy ongeroepen totten Coninc gaen ſoude, ſy vermaent datſe alle dry daghen vaſten, ende ſy doet dolghelijcks.

Dat iij. Capittel.

A VUelcke dingen als Mardocheus gehoort hadde ſo heeft hy ſyn cledeeren geſchoort/ ende hy heeft eenen ſack aengedaen ſpraeyende aſſchen op ſyn hooft/ ende op de ſtrate int midden der ſtadt heeft hy met luyder ſtemmen geroepen/ toonende de bitterheyt ſyns moets/ ende met deſen geeryſch was hy tot de doore des pallays gaende. Want ten was niet geoorloft/ dat yemāt met eenē ſac gecleedt in des conincs pallays ſou de gaen. Eñ alle de lantſchappen/ ſteden/ eñ plaetſen tot de welcke des conincs wreet beuel comen was/ was een ſeer groote ſchreyinge onder de Joden/ vaſten/ gehuyl/ eñ weeninge eñ veel van henliedē beſichden B ſackē eñ aſſchen voor haerlieder bedde. Eñ de Jonevrouwē van Eſther/ eñ de geſneden camerlingen zyn ingegaen/ eñ hebben haer dit gebootſchapt. Eñ doen ſy dit ghehoort hadde is ſy verſlagē geweeſt/ eñ ſy heeft hem een cleedt geſondē dat hy den ſac wtgedaen hebbende/ dat cleedt aendoē ſoude: het welcke hy niet en heeft willen nemen. Eñ tot haer geroepē hebbēde Athach den geſneden camerling/ den welcken haer de coninck tot eenen dienaer gegeuen hadde/ ſy heeft hem beuolē dat hy gaen ſoude tot Mardocheum/ eñ van hem vernemen/ waerom dat hy dit dede. Eñ Athach wtgegaē zynde is gegaen tot Mardocheum ſtaende in der ſtadt ſtrate/ voor de doore des pallays/ de welcke hem al te kennen gegeuen heeft datter gheſchiet was: hoe dat Aman geloeft hadde/ dat hy in des conincs ſchatten ſoude voor der Joden C doot ſilver inbringen. Eñ dat inhout van t'gebodt dat binnen Suſan hinck/ heeft hy hem gegeuen dat hyt der coninginnen thoonen ſoude/ eñ haer vermanen dat ſy totte conincingaen ſoude eñ hem bidden voor haer volck. Athach wedercomen zynde heuet Eſther al gebootſchapt dat Mardocheus geſeyt hadde. De welcke heeft hē geantwoort eñ geboden dat hy Mardocheo ſeggē ſoude:

Alle des conincs dienaers/ eñ alle de lantſchappen die onder ſyn heerlicheyt zyn/ weten wel/ dat ſo wie t'zy man oft vrouwe ongeroepen in des conincs binneſte ſale comt/ ſonder eenich vertrec terſtont gedoot woort/ t'en zy dat by aenottueren de coninck de gulden roede tot hem wtſteect voor een teecken der goedertierenheyt/ ende dat hy alſo mach te leuen blijuen. Daerom hoe ſal ic totte coninck mogen binnen comen/ die nu binnen dertich dagen tot hem niet en heb geroepen geweeſt: Het welck als Mardocheus gehoort heeft/ ſo heeft hy Eſther ontboden ſeggende: En meynt niet dat ghy v ſiele alleē verloſt/ om dat ghy in des conincs huys zyt/ boven alle de Joden: want iſt dat ghy nu ſwycht/ ſo ſullen de Joden door een ander oorſake verloſt worden/ eñ ghy eñ ws vaders huys ſult vergaē. Eñ wie weet/ oft ghy daerom tot dat conincrijc ghecomen zyt/ dat ghy tot ſulcken tyt ſoudt bereyt worden. Eñ Eſther heeft wederō Mardocheo deſe woorden ontboden: Gaet henen/ eñ vergadert alle de Joden/ die ghy in Suſan vindē ſult/ eñ bidt voor my. En eet niet noch en drinckt niet/ dry daghen eñ dry nachten lanc/ eñ ic ſal met mynen dienſt ionevrouwen des gelycx vaſten/ eñ dan ſal ic totten coninc ingaen tegen de wet doende ongeroepen/ eñ my ſelven leuerende ter doot eñ ten perikel. Aldus is Mardocheus gegaen/ ende hy heuet al ghedaen dat hem Eſther beuolen hadde.

Eſther totten coninc comende bidt hem dat hy met Aman wt haer te gaſte come, Aman beroemt hem ſeer hooueerdelick voor ſyn vrienden, eñ door d'ingeuē ſinder huyſvrouwē, doet hy een galge maken om Mardocheum aen te hanghene.

Dat v. Capittel.

M Aer opden derden dach ſoo cleede haer A Eſther met de coninclycke cleederen/ eñ ſtont in de voorſte ſale vā des conincs huys/ welck binnen was tegen ouer des conincs pallays/ eñ hy ſat op ſynen coninclickē ſtoel/ in de conſiſtorie des pallays tegen de doore des huys. Eñ als hy Eſther de coninginne hadde geſiē ſtaende/ ſo heeft ſy ſynen oogen behaecht/ eñ hy ſtack wt tot haer de gulden roede/ die hy in ſyn handt hadde. De welcke bycomēde heeft dat wterſte van ſynder roeden gecuſt. Eñ de coninc heeft tot haer geſeyt: wat wildy Eſther coninginne? eñ wat is v begeerte? Oock al begeerde ghy de helft van mynen ryche/ dat ſal v gegeuen worden.

Ende ſy antwoorde: Iſt dat den coninck belieft ſo bidde ic hertelic dat ghy tot my heden comē wilt/ eñ Aman met v totter maeltyt de welcke ic bereyt hebbe. Eñ terſtont de coninc: Roept (ſeyt hy) haeſtelic Amā dat hy Eſthers wille onderdanich zy. Aldus zyn de coninck/ eñ Aman ter maeltyt gecomen/ den welckē de coninginne henlieden bereyt hadde. Eñ de coninc heeft tot haer geſeyt/ na dat hy oneruloedelick wyn ghedroncken hadde: wat begeerdy/ datmen v geue? ende waerom bidt ghy? Oock al begeerde ghy dat half deel van mynen coninckrijcke/ dat ſuldy verekrijgē. Den welckē heeft Eſther geantwoort: Myn begeerte/ eñ bede is deſe: Heb ic voor d'aenſicht des conincs gratie geuonden/ eñ believet dē coninc dat hy my geue dat ic bidde eñ myn begeerte volbrenge: ſoo come de coninck eñ Aman ter maeltyt die ick C henlieden bereyt hebbe/ ende morgen ſal ick den coninc mynē wille openbaren. Aldus is op dien dach Aman wtghegaen blijde/ eñ wel gemoet. Eñ als hy Mardocheū ſach ſittēde voor de doore des pallays/ eñ dat hy niet alleen voor hem niet op en ſtont/ maer oock hem niet en roerde vander plaetſen daer hy ſat/ ſoo is hy ſeer verbolghen ghewoorden

ende verbergēde de gramschap eñ weder
gekeert zynde in syn huys hy heeft te samen
geroepē syn vriendē eñ Zares syn huysvrou
we/ eñ hy heeft henliedē wtgeleyt de groot-
heyt van zyn rycdommē/eñ de menichte syn
der kinderē/ eñ met wat glozien dat hem de
conine bonē alle syn princē/ eñ dienaers ver
D henē hadde. Eñ hier na heeft hi geseit: Doc
so en heeft de coninginne Esther niemāt an
ders ter maeltyt geroepē mettē coninc dan
my/by de welcke ic mozgē ooc mettē coninc
ter noenen eten sal. Eñ als ic alle desc din
gen hebbe/so dunct my dat ic niet en hebbe/
also lange als ic sie Mardocheum den Jode
sitten vooz des conincs dooze. Eñ Zares
syn huysvzouwe eñ syn ander vriendē heb-
ben hem geantwoozt: Gebiedt datmen be-
reyde eenen hoogen balc hebbēde de lengde
van vyftich cubitus/eñ segt den coninc moz
gen vroech dat Mardocheus daer aen ghe-
hangen wozde / eñ also suldy metten coninc
blydelic gaē ter maeltyt. Den ract behaech
de hem wel / ende hy heeft bevolen datmen
een hooghe galghe bereyden soude.

De Coninc gebiet Aman dat hy Mardocheo een groote ere bewijse, om te loonen de vrientschap die hy den coninck bewesen heeft.

Dat vj. Capitel.

A DJen nacht heeft de Coninck sonder sla-
pen ouervbracht/eñ hy heeft gebodē dat-
men hem bzengen soude de histozien/eñ ge-
schzifren van de geschiedenissen der voozle-
der tyden. Als die vooz hem geleesen wozdē/
so ist comen tot dier plaetsen/daert geschze-
uen was/Hoe dat Mardocheus vercondicht
hadde de lagen van Bagathan/ eñ Thares
der gesneden camerlingen die den Coninck
Assuerus begheerden te vermoozden. Het
welc als de coninc gehoozt hadde so heeft hi
geseyt: Wat ereē eñ loon heeft Mardocheus
vooz dese getrouwicheyt ontfanghen? Syn
knechten eñ dienaers hebbē hem geseyt: Hy
en heeft met allē geenē loon ontfangē. Eñ
terstont de Coninc/ wie isser (seyt hy) in de
sale? wāt Aman was inde binnēste sale van
des conincs huys gecomē dat hy dē Coninc
in blasen soude / dat hy Mardocheum soude
doen hangen aen de galge die vooz hem be-
B reyt was. De knechtē hebben geantwoozt:
Aman staet in de sale. Eñ de coninc heeft ge
seyt: Laet hem binnen comē. Eñ als hy bin
nen gecomē was so heeft hy tot hem geseyt:
Wat moetmen den man doē den welckē de
coninc begeert te eeren? Eñ Aman denckē-
de in syn herte/eñ meynēde dat de coninc nie
mant anders dan hē en wilde eere aendoē/
heeft geantwoozt: De mensch den welcken
de coninc wilt eeren/ moet gecleet wozden
met coninclicke cleederen/eñ gheset wozden
op een peert welc van des conincs sadel is/
eñ ontfanghen de coninclicke croone op syn
hooft: en de eerlicste van des conincs prin-
cen/eñ vozsten sal syn peert houden/eñ dooz
C de straten der stadt gaende sal hy roepen/eñ
seggen: Also sal hy geeert wozdē / den welc-
ken de coninc wilt eerē. Eñ de coninc heeft
hem geseyt: Haest v/ eñ nemende een eer-
lick cleedt eñ een peert / doet also ghy geseyt
hebt Mardocheo den Jode die vooz de dooz
des pallays sit. wacht v dat ghy niet achter
en laet van alle dat ghy ghesproken hebt.
Hierom heeft Aman genomen een eerlic
cleedt / eñ een peert / eñ heeft Mardocheum
gheclee dt in de strate vander stadt/eñ als hy
hem opt peert gesiet hadde/so ginc hy vooz/
eñ riep: Sulcker eeren is hy weerdich / den
welcken de coninc wilt eeren. Ende Mar- D
docheus is wederom ghecomen tot de dooz
des pallays/eñ Aman heeft hem gehaest tot
syn huys te gaen rou makende / eñ met be-
decten hoofde. Eñ hy heeft Zares synder
huysvrouwen/eñ synen vrienden vertelt al-
le dat hem geschiet was. Den welcken heb-
ben geantwoozt de wyse mannen die hy in
synen raet hadde / eñ syn huysvrouwe: Ist
dat Mardocheus vander Jodē saet is/vooz
den welckē ghy hebt begonst te vallen/so en
suldy hē niet mogē wederstaē maer ghy sult
vooz syn aēsicht vallē. De wyle dat sy noch
spraken/ so zyn des conincs gesnedē camer-
lingen gecomen/ eñ hebbē hem gedwongen
haestelic te comen ter maeltyt den welcken
de coninghinne bereydt hadde.

De coninghinne Esther bidt ouer maeltijt den Coninc voor haer ende voor haers volcs leuen, eñ sy beschuldicht den vriant der Joden Aman, dien de coninck aen de galge doet hangen, die hy voor Mardocheum bereydt hadde.

Dat vij. Capitel.

ALdus is de Coninc/ ende Aman binnen A
gegaen dat sy metter coninginnen drinc-
ken souden/ Eñ de Coninc heeft haer ge-
seyt ooc op den tweedē dach na dat hy van-
den wyne verwermt was: wat is v begeer
te Esther/ dat v die gegeuen wozde? eñ wat
wildy gedaen hebben? Ooc al begeerde ghy
de helft van mynen ryche/ so suldyt verwer
uen. Totten welcken sy geantwoozt heeft:
Heb ick gracie in v oogen gevonden o Co-
ninc/ende ist dat v believt/so gheeft my myn
ziele daer ick vooz bidde/eñ myn volck daer
ic vooz smeecke. want ick ende myn volc B
zyn geleuert dat wy souden wozdē vernielt/
vermoozt/eñ verdozuen. Eñ och oft wy tot
eyghen knechten eñ dienstwyuen vercocht
wozden so waert een verdzagelic quaet / eñ
ick soude suchtende swygen / Maer nu isser
een ons viant/wiens wzeetheyt ooc op des
conincs hooft wedervloeyet. Eñ de coninc
Assuerus antwoozdende/heeft gheseyt: Wie
is dese/ende van wat macht is hy/dat hy de-
se dingē darf doen? Eñ Esther heeft geseyt: C
Ons viant / ende ons alderquaetste weder-
partyder is dese Aman. Het welc hy hoozē-
de is terstont verbaest geweest/ niet connē-
de verdzagen het aensicht des Conincks/eñ
der Coninghinnen. Ende de Coninck is
gram opgheslaen / ende van de plaetse des
maeltyts is hy ghegaen inden hof die met
boomen beplaudt was. Aman is ooc opge-
staen / om dat hy Esther de coninginne bid-
den soude vooz syn siele/ want hy verstont
wel dat hem vanden Coninck quaet bereyt
was. Ende als de Coninck wederom co-
men was wt den hof met boomē beplant/eñ

als

als hy ghecomen was in de cedeplaetſe / ſo heeft hy genonden dat Aman genallen was opt bedeken daer Eſter op lach eñ hy heeft gheſeyt: Hy wilt ooc de Coninghinne vercrachten in mijnder teghenwoordicheyt in mijn huys. Dat woort en was noch wt des Conincs mont niet heel gegaē eñ hy bedecten terſtont zijn aenſicht. Eñ Harbona een vanden geſneden camerlinghen / die in des Conincs dienſt ſtonden heeft gheſeyt: Siet daer ſtaet een hout in Amās huys het welcke hy bereydt hadde voor Mardocheus die voor den Coninc geſproken heeft / hebbende in de hoochde vijftich cubitus. Tot dē welckē heeft de Coninc geſeyt: Hangt hem daer aen. Alſus is Aman aen de galge gehanghen / die hy bereyt hadde Mardocheo: ende des Conincs gramſchap is gheleghen.

Hoe de Coninck der Coninginnē Eſther geeft Amans huys, ende ſy bidt hem dat hy Amans ghetchrifte ſoude willen doen wederroepen.

Dat viij. Capittel.

A OP dien dach heeft de coninck Aſſuerus Eſther der coninginnen gegeuē t'huys van Aman der Jodē viant. Eñ Mardocheus is binnen gecomē voor des Conincs aēſicht. want Eſther heeft hem te kennen gheuen / dat hy haers vaders broeder was.

Eñ de Coninc heeft den ringe genomē den welckē hy door zijn gebodt van Aman hadde doen weder nemen / eñ heeft dien Mardocheo gegeuen. Maer Eſther heeft Mardocheum gheſtelt ouer haer huys. Ende hiermede noch niet te vredē zijnde / ſy is den Coninc te voete gevallen / eñ heeft geweent / eñ ſprekende tot hem / ſy heeft gebeden / dat hy ſoude gebieden datmen de booſheyt van Aman den Agagiter / ende ſijn alder quaetſte liſtich voornemen welck hy verdacht hadde tegen de Joden te niete dede. Eñ hy heeft
B na de gewoonte den gulden ſcepter voorts geſteken metter hant / waer door het teecken der goedertierenheyt getoont worde. Eñ ſy opſtaende heeft voor hem geſtaē / eñ geſeyt: Iſt dat den Coninc beliefft / eñ heb ic genade gevonden in ſijn oogen / eñ dat mijn ghebet hem niet en ſchijnt tegen te weſen / ſo bid ic hertelick dat met nieuwe brieuē mogen verbetert worden de oude brieuen van Aman der Joden liſtigen verrader eñ viant / door de welcke hy in alle des conincs lantſchappen henlieden hadde doen doodē. Wāt hoe ſal ic mogen verdragen de doot eñ dat vermoorden van mijnen volcke: Eñ de Coninc Aſſuerus heeft tot Eſther de coninginne eñ Mardocheo den Jode geſeyt: Amans huys heb ick Eſther gegeuen / eñ hem heb ic geboden te cruycen om dat hy hem verſtout hadde zijn hant te ſteke aen de Jodē. Daerom ſchrijft den Jodē gelijck v belieft wt des conincs naem teekenēde de brieuē met mijnen vinger ringh. want dit was de gewoonte dat teghen de brieuen die wt des conincs naem gheſonden worden / ende met ſijnen ringe geſeghelt waren / niemant dorſte ſeg-
C gen. Als dan geroepen wa[illegible]es conincs ſchrijuers ende notarijen (want het was den tijt vander derder maent die Sybam genoemt wordt) op den dryentwintichſtē dach van die zijn de brieuen geſchreuen / gheluck Mardocheus gewilt hadde tot de Jodē / eñ tot de Princen regeerders eñ rechters / die overſte waren van hondert eñ ſeuenentwintich landtſchappen / van Judeen aen totten Morianen landt / elcken lantſchap eñ elcken volcke beſonder na hare talen eñ manieren van ſchrijuen / eñ den Joden gheliic ſy leſen conſten eñ hoorden. Eñ de ſelue brieuē die wt des conincs naem geſondē worde waren met ſijnen ringe gheſegelt / eñ geſonden door de poſtē / de welcke loopende door alle de lantſchappen ſouden de oude brieuen met de nieuwe bootſchappē mogen voorcomen.

" Den welcken heeft de coninc gebodē / dat ſy de Joden ſouden aenſpreken van ſteden tot ſteden eñ gebieden dat ſy tſamen vergaderden / om te ſtaen voor hare zielen / eñ dat ſy alle haerlieder vianden met haren huysvrouwen eñ kinderē / eñ alle hare huysgeſinnen ſoudē doorſlaē / eñ te niet doē. Eñ daer is door alle de lantſchappē geſtelt eenē dach der wraken / dat is den dertienſten vander " twaelfſter maent Adar. Eñ het inhout des briefs int corte was dit: Dat in allen landen D eñ volcken die onder des Coninc Aſſuerus heerlicheyt lagen ſoude kenlic worden / dat de Joden bereyt warē om wrake te nemen " van haren vianden: Eñ de raſſche poſten zijn wtgereyſt / dragēde ouer de bootſchappen. Eñ des conincs gebodt heeft gehangen " in Suſan. Eñ Mardocheus vandē palayſe eñ van des conincs aēſicht wtgaēde / blincte in coninclicke cleederē / te werē met hemelsblau eñ geelverwige ſijden cleederē / dragēde een gulden croone op ſijn hooft / eñ bouē gecleedt met eenen ſijden eñ purpuren mantel. Eñ al de ſtadt is verhuecht eñ blijde ge" weeſt / Maer den Joden ſcheen een nieuwe " licht op te ſtaen / blijſchap / eere eñ ioght. In allen den volcken ſtedē eñ lantſchappē / wer waerts dat des conincs geboden quamen / was een wonderlic verhuegē maeltijden eñ goede chiere / eñ feeſtdach / alſo grootelic datter veel menſchen van anderen volcken eñ ſecten verſaemt worden met haren godsdienſt ende ceremonien / want een groote vervaertheyt vanden Joetſchen naem hadde ſe alle gader bevanghen.

De loden wreken henlieden van hare vianden, Amans ſonen die worden oock gehangen, eñ veel vander loden vianden ghedoodt, ende de loden houden groote feeſte.

Dat ix. Capittel.

A HIerom op dē dertienſtē dach der twaelfſter maendt / de welcke wy nu te voren geſeyt hebben dat Ader hiet / als allen dē Joden bereyt was datmenſe doorſlaen ſoude / eñ doen hare vianden verlangen hadden na haerlieder bloet te ſtorten / ſoo begonſten de Joden ter contrarien de overhant te hebbē / ende henlieden te wreken van haren vianden. Ende ſy zijn vergadert tot allen cleyn eñ groote ſteden ende plaetſen dat ſy de hāt worſteken ſouden teghen haerlieder vianden ende vervolgers. Eñ niemant en heeft dor-

ren wederſtaen/om dat de vreeſe van haer-
lieder grootheyt ouer alle volcken gecomen
was. Want der lantſchappen rechters/ eñ
capiteynen/officiers eñ alle hooge ſtaten/die
ouer alle beſonder plaetſen eñ wercken ge-
ſtelt waren/ verhieuen de Joden wt vreeſe
B van Mardocheus/ vanden welcken ſy ver-
nomen hadde dat hy een prince was des pal
lays/eñ dat hy veel vermochte/eñ de ſaē van
ſynen naem wies dagelics/ eñ vlooch dooꝛ
dē mont vā allē menſchen. Aldus ſo heb-
ben de Joden hare vianden geſlagē met ee-
nen ſwaren ſlach eñ ſy hebben die gedoot/ be
talende henlieden/dat ſy henliedē haddē be-
reyt te doen/ alſo zeer dat ſy oock in Suſan
vyfhondert mans dootſloegen/behaluen de
thien ſonē van Aman des Agagiters der Jo
dē viant der welcker namē zyn deſe: Phar
ſandatha eñ Delphon eñ Elphata/ eñ Pho
rata/eñ Adalia eñ Aridatha/ eñ Phermeſta/
eñ Arifai/eñ Aridai eñ Jezatha. De welcke
als ſy verſlagen hadden ſo en hebben ſy gee
nen roof willen nemen van haren goeden.

Eñ terſtont is t'ghetal der geender die in
Suſan doodgeſlagen waren tot den coninck
C ouergebracht. De welcke heeft totter conin
ginne geſeyt: In de ſtadt Suſan hebben de
Joden gedoot vyfhondert mannē/ eñ noch
ander thien Amans ſonē. Wat mooꝛt meyn
dy dat ſy doen in alle de lantſchappen/ wat
begeerdy meer? eñ wat wildy dat te gebiede
te geſchieden? Den welcken ſy heeft geant-
wooꝛt: Iſt dat den coninc believt/ laet dē Jo
den de macht gegeuē wooꝛdē/ dat ſy morgen
ooc doen mogen gelyc ſy heden gedaē heb-
ben in Suſan eñ de thien Amans ſonen laet
hangen aen galgen. Eñ de Coninc heeft ge
boden dat alſo ſoude gedaen wooꝛden. Ende
terſtont wert in Suſan t'gebot op gehangē/
ende Amans thien ſonen zyn ghehanghen
geweeſt. Eñ als de Joden vergadert wa-
ren op den veertheinſtē dach der maēt Adar/
ſo zyn in Suſan dry hondert mannē gedoot/
eñ haerlieder goet en is vandē Joodē niet ge
rooft. Maer ooc ouer de lantſchappen die
onder des conincs heerlicheyt lagē/ hebben
de Joden geſtaē vooꝛ haerlieder zielē doot-
D ſlaēde hare vianden eñ verbolgers alſo vele
dat het ghetal der verſlagenen tot vyfentſe-
uentich duyſent vol quam/ eñ dat niemant
en raecte yet van haren goeden. Ende den
derthienſten dach der maēt Adar was ee-
nen dach by henliedē alle des doodſlachs/ eñ
opden veertheinſten dach hielden ſy op van
doodſlaen. Den welckē ſy hebbē geordineert
tot eenen feeſt dach/ dat ſy op dien dach tot
allen tyden vooꝛtaen ſouden henlieden ge-
uen tot goede chiere/ blyſchap eñ maeltydē.

Maer de gene die in Suſan dē doodſlach
gedaen haddē/hebben op dē derthienſten eñ
veertheinſten dach der ſelver maēt met den
ſlach becommert geweeſt/ eñ op dē vyfthien
ſten dach hielden ſy op van ſlaē. Eñ daerom
hebben ſy den ſelven dach gheſtelt tot eenen
feeſtdach der goeder maeltydē eñ blyſchap-
pen. Maer de Joden die in onbemuerde
ſteden eñ dorpē woondē/ hebben den veer-
thienſten dach der maēt Adar geſtelt tot den
dach der maeltyden eñ blyſchappē. Alſo dat
ſy op dien verhuegē/eñ ſenden malcanderen
deelen vande maeltydē eñ ſpyſen. Hierom E
heeft Mardocheus alle deſe dingen geſchre-
uen/ eñ in brieuē begrepē/ hy heeft die geſon
den/die in alle des conincs prouincē woon
den/ ſo wel den genen die by/ als die verre ge
legen waren/ dat ſy den veertheinſten eñ
den vyfthienſten dach der maent Adar vooꝛ
feeſtdagen ſouden ontfangen/ eñ na dat om-
mekeeren des iaers altyts dien ſouden met
een hoogelicke eere vieren/ om dat op de
ſelue dagen de Joden henlieden gewroken
hadden van haren vianden/ ende om dat de
weeninge eñ druckheyt in een vrolicheyt eñ
blyſchap verkeert waꝛē/ eñ dat deſe ſouden
weſen dagen der blyder maeltyden eñ blyſ-
chappē/ eñ dat ſy malcāderē deelē ſoudē ſen
den van ſpyſen eñ den armē giftkens geuē.

Eñ de Joden hebben ontfanghen tot een
iaerlyeſche maniere/ alle de dingen die ſy te
dien tydē haddē begonſt te doē eñ die Mar-
docheus met brieuē hadde gebodē te on der
houdē. Want Aman de ſone van Amadathi
van Agags geſlachte der Joden viant ende
weder partyder hadde quaet tegē henlieden
gedacht/dat hyſe doodē ſoude/eñ te niet brē-
gen/eñ hy heeft gewoꝛpē Phur/ dat in onſer F
talen wooꝛdt ouergeſet/ lot. Eñ daer na is
Eſther totten conine ingegaē/ biddende her
telic dat zyn opſtellingen dooꝛ des Conincs
brieuen ſouden te niete ghedaen wooꝛden eñ
dat het quaet d'welc hy tegen de Joden ge-
dacht had/ wederkeerē ſoude op zyn hooft.
Wooꝛts ſo hebben ſy hem eñ zyn ſonen aent
cruys gehangen/ eñ van dien tyt zyn deſe
dagen ghenoemt Phurim/ dat is der loten/
om dat doē Phur dat is het lot in de cruyc-
ke gewoꝛpen was. Eñ alle datter geſchiede
is begrepen in den brief/ dat is/int deel van
deſen ſelven boec/ eñ al dat ſy geleden hebbē
eñ datter vooꝛts verandert is/ hebbē de Jo-
den op henlieden genomen/ eñ op haer ſaet/
eñ op alle de gene die met haer religie willē
verſamē/ dat niemandē geoꝛlooft en zy deſe
twee dagen ſonder hoochtyt vooꝛby te gaē/
welc dat geſchꝛift betuycht/ eñ de ander ty-
dē der iarē wteyſſchen/ die na malcanderen
verbolgē ſullen. Dit zyn de dagē de welc-
ke geen verghetelicheyt emmermeer en ſal
wt vagen/eñ die dooꝛ allen geſlachten alle de
lantſchappen in de geheel werelt ſullen vie-
ren/eñ daer en is geen ſtadt daer de dagē vā
Phurim/dat is der loten niet onderhouden
en wooꝛdē vandē Joden/eñ vā haren geſlach
te dat tot deſen ceremoniē verbondē is. Eñ
Eſter de coninginne de dochter vā Abihail/
eñ Mardocheus de Jode/ hebbē ooc geſchꝛe
uen den tweeden brief/ dat met allen neer-
ſticheyt deſen hoogē feeſtdach vaſt ſoude ge-
maect wooꝛdē in toecomēde tydē/ eñ ſy heb-
ben geſonden tot alle de Joden die in hon-
dert ſeuenentwintich lantſchappen des co-
nincs Aſſuerus verkeerdē/ dat ſy vrede heb-

ben

ben ſouden/ eñ ontfangē die waerheyt: onderhoudende de dagen der lotē/ eñ dat ſy die te ſynen tyde met bliſchap ſouden vieren/ gelyc Mardocheus eñ Eſther geordineert hadden. Eñ ſy hebben ontfangen die t'onderhouden te worden van henliedē/ eñ van haerlieder ſaet/ de vaſtenē/ eñ roepingē/ eñ der loten dagen/ eñ allē dat in de hiſtorie van deſen boec/ die Eſther genoemt is/ begrepē is.

Tverclaren van Mardocheus droom.
Dat x. Capittel

A MAer de coninc Aſſuerus heeft alle d'lant eñ alle de eylanden der zee tributariſſen ghemaeckt/ wiens ſterckheyt/ ende heerlicheyt/ ende weerdicheyt/ ende hoocheyt/ waer mede hy Mardocheum verheuen heeft zyn beſchreuen in de boecken der Meden eñ der Perſen/ eñ hoe dat Mardocheus van der Joden geſlachte de tweede naeſt den coninc Aſſuerus was/ eñ groot by de Joden/ eñ genaem den volcke van ſynen broederen ſoe-
B kende goet voor zyn volc eñ ſprekēde ſulcke dingē ote tot de vrede zyns ſaets behoordē.

Des overſetters Sinte Ieronimus woorden.

(Dat int Hebreeuſch is heb ic met volcomē trouwe wtgheſeyt/ Maer deſe woorden die hier na volgen heb ick gevonden in de ghemeyn overſettinge/ welc in Grieſcher talen eñ letterē beſchreuen zyn/ eñ daer na ſo wort dit Capittel nae d'eynde vanden boec geſtelt/ het welck wy na onſe gewoonte/ met eenen obelus/ dat is met eenen ſpet gheteeckent hebben.)

Eñ Mardocheus heeft geſeyt: Van Gode zyn deſe dingen gedaen. Ic ben gedachtich geworden des droums dien ic gheſē hadde/ deſe ſelue dingen betreckenēde/ eñ daer en is
C niet van dien voorby gegaē: Een cleyn fonteyne die gewallen is tot een riuiere/ eñ is in dat licht eñ ſonne verkeert/ eñ heeft tot veel wateren overgevloeyt/ dat is Eſther/ welck de Coninc heeft tot een huyſvrouwe genomen/ eñ heeft gewilt datſe Coninginne zyn ſouden. Eñ de twee draken/ dat ben ick eñ Aman. De lieden die vergadert waren zyn de ghene die arbeyden om der Joden naem te niet te brengen. Eñ myn volc dat is Iſrahel/ het welc heeft geroepen totten Heere/ ende de Heere heeft zyn volck behouden/ eñ
D ons verloſt van allen quaden/ ende hy heeft groote teekenē eñ wonderlicke wercken gedaen onder de heydenen/ eñ hy heeft gheboden datter twee loten zyn ſouden/ het een van Gods volc/ eñ het ander van allen den Heydenen. Eñ beyde de loten zyn comē tot eenen gheſetten dach van dien tyde voorts voor Godt alle den Heydenē. Eñ de Heere heeft zyns volcs gedachtich gheweeſt/ ende heeft vermhertich gheweeſt in der erfenisſen. Ende deſe daghen ſullen onderhouden worden in de maent Adar/ op den veerthienſten ende vyfthienſten dach der ſelver maent/ met alder neerſtichheyt ende vrolickheyt/ in een ghemeynte van dat vergadert volck/ in alle de ghellachten voort aen des volcks van Iſrahel.

Mardocheus droom.
Dat xi. Capittel.

IN het vierde iaer als regneerdē Ptolomeus A eñ Cleopatra hebben gebracht Doſitheus die hem ſeyde te weſen een Prieſter eñ van der Leuiten geſlachte/ eñ Ptolomeus zyn ſone deſen bracht Phurim/ den welcken ſy ſeydē dat overgheſtelt hadde Lyſimachus Ptolomeus ſone/ in Ieruſalem.

Sinte Hieronymus woorden.

(Dit beginſel was ook in de ghemeyne trāſlatie/ het welc niet en is int Hebreeuſch/ noch by geenen overſetter.)

IN het tweede iaer als regneerde Artaxerxes B de aldermeeſte/ opden eerſten dach der maēt Niſan/ heeft eenē droom geſiē Mardocheus de ſone Iari/ des ſoons Semei/ des ſoons Cis/ vā Beniamins geſlachte/ een Ioetſch menſch/ die in de ſtadt Suſis woonde/ een groot man eñ onder d'eerſte vā des conincs hof. Eñ hy was vanden getale der genen die Nabuchodonoſor de Coninc van Babylonien overgehaelt hadde van Ieruſalem met Iechonia den Coninck van Iuda/ eñ dit was ſynē droom: Daer opēbaerden ſtemmen/ eñ gerechten/ eñ donderē/ eñ aertbeuingen/ eñ verſtooringhen opder aerden.

Eñ ſiet twee groote draken eñ bereyt te- C gen malcanderen ten ſtrydē/ tot welcker geroep alle de natien vergadert zyn/ om te ſtryden tegen dat volc der rechtueerdiger. Eñ dien dach was eenē dach der duyſterniſſen/ eñ der perikelen/ des lydens/ eñ der benautheyt/ ende grooten grouwel op der aerden.

Eñ t'volc der rechtueerdiger is verſtoort geweeſt/ vreeſende haerlieder quaet/ eñ bereydt ter doot. Eñ ſy hebbē tot Godt geroD pē/ eñ de wyle dat ſy riepē/ ſo is een cleyn fonteyne gewallen tot eenē zeer grootē vloet eñ heeft tot veel waterē overvloedich geweeſt.

Dat licht eñ de ſonne is opgeſtaē/ eñ de oot moedige zyn verheuē/ eñ ſy hebbē de heerlicke verſlondē. Het welcke als Mardocheus geſien hadde/ eñ opgeſtaē was van ſyn bedſtede/ ſoo dachte hy wat Godt doē wilde/ eñ hy hadde dat vaſt in zyn gedachte begeerende te weten wat den droom betreckende.

Het ontdecken der laghen van de twee geſneden camerlinghen teghen den Coninck. Dat xij. Capittel.

ENde hy woōde op diē tyt in des conincs A hof met Bagatha eñ Thara des conincs gheſneden dienaers/ die des pallays booswaerders waren. Eñ als hy haerlieder gedachte verſtaē hadde/ eñ hare ſorchuuldicheB den neerſtelic doorſien hadde/ ſo heeft hy vernomē dat ſy arbeyddē om de handē te ſlaen aenden coninck Artaxerxes/ ende hy heeft daer af den Coninck de wete ghedaen. De welcke (aller van beyde onderſueck gedaen was/ ende ſy dat bekent haddē) heeftſe doen ter doodt leyden. Ende de Coninck heeft t'ghene datter gheſchiet was doen ſchryuen in de Cronycken/ ende Mardocheus heeft ook de gedenckeniſſe van deſen dinge beſchreuen. Ende de coninck heeft hem beuolen/ C dat hy in de ſale des palays ſoude woonen/

geuende hem giften voor dat ouerbringen.

Maer Aman de sone vā Amadathi de Bu-
D geus was de alderglorioosste voor dē coninc/ ēn hy heeft Mardocheo willen arch doen/ ēn synen volcke/ om de twee gesneden dienaers des conincs/ die ghedoodt waren.

De woorden van Sinte Ieronymus.

(Tot hier toe was de Prologe. Dat hier na volcht was gestelt op de plaetse daer geschreuen is int boec: Ēn sy hebbē haerlieder goet gerooft oft hare substancien / het welck wy alleen vonden hebbē in de gemeyn translacie / Maer dit was be copye des briefs.)

Dat xvij. Capittel.

A DE alder grootste Coninck Artaxerres/ van Indien totten Mozianen lant/ den Princen ēn Vorstē van hondert ēn seuenē twintich lantschappen/ die onder syn heerlicheyt liggen/ salicheyt. Als ic ouer veel voles heerschappie hadde/ ēn alle de wereit onder myn heerlicheyt gebracht hadde/ soo en heb ick gheensins de grootheyt mynder macht willen misbruycke/ maer met goeder mierēheyt ēn saechtmoedicheyt myn onderlaten regeren op dat sy sonder eenige vreese haer leuen stillic ouerbringende/ soudē me de gebruycken/ welc van allen menschen begeert wordt. Ēn doen ic vraechde van mynen Raetsheeren / hoe dat dit soude mogen volbrocht worden / so heefter een die in wysheyt ēn ghetrouwicheyt de andere te bouen ginc/ ēn was na dē Coninc de tweeste/ Amā
B genoemt/ my te kennē gegeuen/ dat in alle den omgāc des aertrycs een volc verstroyt was/ het welck gebruyet nieuwe wetten/ ēn dat tegen alle der volcken gewoonte doende/ versmaedde der Coningen geboden/ ēn bzac de eendzachticheyt van allen volcken/ door hare tweedzachticheyt/ Het welc als wy vernomē haddē / siende dat dit een volc wederspannich tegen allen ghestachten der menschen verkeerde wetten ghebruycte/ ēn dede tegen onse geboden/ ēn verstoorde den vrede ende eendzachticheyt der lantschappen die onder ons gelegen zyn/ so hebben wy geboden dat alle de gene die Aman (die oueriste is ouer alle de lantschappen/ ende de tweede naest den Coninc / ēn dien wy in de plaetse van onsen vader eeren) thoonen sal/ sullen vernicht worden met haer huysvrouwen ēn kinderen van haren vianden/ ēn niemant en sal haerder ontfermen op den veertheensten dach der twaelfster maent Adar/
C des tegēwoordichs iaers/ op dat de boose menschen op eenen dach ter hellen nederdalende / onsen ryche vrede mogen wederom gheuen den welcken sy verstoort hadden.

De woorden van Sinte Ieronymus.

(Tot hier toe is de copye vandē brief. Dat hier na volcht heb ic geschreuē vondē na de plaetse daermen leest aldus: Ende Mardocheus heeft gedaen alle dat hem Esther benolen hadde/ Maer ten is nochtans int Hebreeusch niet / noch by geenen ouersetter en wordt ghestelt.)

Ēn Mardocheus heeft den Heere gebeden/ gedachtich zynde alle synder wercken/

" ēn heeft geseyt: Heere, Heere/ Coninc almachtich/ want onder v heerlicheyt zyn alle dingen gestelt/ ēn daer en is niemant die uwen wille soude mogen wederstaen/ ist dat ghy voor genomen hebt Israhel te behou-
" den. Want ghy hebt gemaect hemel ēn aerde/ ēn al dat inden onganc des hemels be-
" greper wort/ ghy zyt de Heere van al/ ēn daer en is niemant die uwer maiesteyt we-
" derstaē mach. Ghy kent alle dingē/ ēn ghy D
" weet dat ic niet en heb gedaē wt houerdien ēn versmaetheyt/ ēn eergiericheyt/ dat ic den alderhooueerdichsten Amā niet en aenbadt.
" Wāt ic soude geerne voor de salicheyt van
" Israel berret zyn ooc de voetstappē van zynen voeten te cussen/ maer ic vreesde dat
" ic myns Gods eere soude ouerdraghen tot eenen menschē ēn dat ic niemant aenbidden
" en sonde wtghenomen mynen Godt. Ēn nu Heere coninc / Godt van Abraham ontfermt ws voles. want ons vianden willen ons vernielen ēn uwe erfenisse te niet doē.
" En versmaet v deel niet d'welc ghy voor
" v verlost hebt wt Egypten. Verhoort myn gebet/ ēn zyt genadich uwen deele ēn erfenē/ ēn verkeert onsen druck in blyschap/ dat wy lenēde mogen louen uwen naem Heere/ ēn en stuyt den mont niet der geender die v lof
" singen. Ende geheel Israhel heeft met gelycker meyningen ende bedingen gerocpen totten Heere / om dat henlieden de doot seerlick aenstaende was.

Esther bidt Godt ootmoedelick.

Dat xvij. Capittel.

ESther de coninginne is ooc totten Hee- A
' re gheuloden/ vreesende t'perikel datter
' aenstaende was. Ēn als sy de coninclicke cleederen afgeleyt hadde / so heeft sy cleederen aengedaen die tot weenen ēn rouwe bequaem waren/ ēn voor verscheyden costelicke olie heeft sy haer hooft bedect met asschen ēn dzec ēn haer lichaem met vasten verootmoedicht/ ēn alle de plaetsen daer in dat sy te vozen plach blyschap te hantere/ die heeft sy
' met wtghetrocken hayr verduit. Ende sy
' badt den Heere den Godt van Israhel seggēde: Myn Heere die ons coninc zyt alleen
' helpt een verlaten vrouwe/ ēn wien (sonder
' v) geen ander helper en is/ Myn perikel
' is in mynen handen/ Ic heb van mynen vader gehoort / dat ghy Heere Israhel hebt genomē wt alle de volcken ēn onse vaderen wt allen hare voorledē ouderen/ dat ghy die hesitte sondt tot een eewige erfenisse/ ēn ghy hebt henlieden gedaen gelyc ghy gesproken
' hebt. wy hebben gesondicht in v aenschyn/ B
' ēn daerom hebdy ons gheleuert in de hant
' van onsen vianden/ want wy hebben hare goden gedict. Heere ghy zyt rechtueerdich.
' Ēn nu en ist henliedē niet genoech/ dat sy ons met de swaerste slauernye verdrucken/ maer de cracht haerder handen der afgoden
' macht toe schryuēde/ willen sy v gelocksten veranderen / ēn v erfenisse te niet doen / ēn stuyten de mondē der gheender die v louen/

ende

eñ te niet doen de glorie des tempels eñ outaers/ om dat sy der Heydenē monden souden open doen/ eñ louen der afgoden sterckheyt eñ prysen den vleeschelickē coninc tot inder eewicheyt. En leuert Heere uwen scepter niet den genen die niet en zyn/ dat sy niet en lachen tot onsen valle. Maer keert haerlieder tract op hen selue eñ den genē die op ons begōst heeft wreet te zyne verderft.

Weest gedachtich Heere/ eñ toont v ons in den tyt ons lijdens/ eñ geeft my betrouwen Heere/ Coninc der godē eñ van alle machtigen: geeft een welgemaect woort in myne mont int aenschyn vandē leeuw/ eñ verkeert syn herte totte hate van onsen viant/ op dat hy ooc mach vergaen/ eñ alle die met hē consenterē. Maer verlost ons door v hant/ eñ helpt my/ die geen ander helpe en hebbe/ dan v Heere/ die kennisse hebt vā alle dingē/ eñ wel weet dat ic de glorie der booser menschē hate/ eñ dat bedde vanden onbesnedenē ver onwaerde/ eñ vā allē vreemdē mannē. Ghi weet myne noot dat ic verfoeye dat teecken van mynder hoocrdie eñ glorie/ het welc op myn hooft is/ in de dagen mynder verthooningē/ eñ hoe dat ict versmade/ gelijc d'laken vā een maensichtige vrouwe/ eñ dat ict niet en draege in de dagē myns swijgens/ eñ dat ic aen Amans tafel niet gerē en hebbe/ eñ dat my ooc niet behaecht en heeft des Conincs maeltyt eñ dat ic niet gedroncken en hebbe den wijn vander afgoden offerande/ eñ dat v dienst vrouwe noyt verblijt en is geweest/ van dat ick herwaerts ouer gebracht ben tot op desen dach toe dan in v Heer Abrahams God/ o sterck Godt houen al verhoort de stemme der geēder die anders geen hope en hebben/ eñ verlost ons wt de hant der booser/ ende verlost my van mynder vreesen.

(Dese woorden heb ick ooc vonden in de ghemeyn translatie.)

Mardocheus belast, eñ Esther gaet totten Coninc, eñ wordt door sijn ghesichte verschrict.

Dat xv. Capittel.

ENde hy geboot haer (sonder twijfel Mardocheus Estherē) dat sy tot den Coninc ingaen sonde/ eñ bidden voor haer volc/ ende voor haer lant. Gedenct (spract hy) der dagen uwer nederheyt hoe dat ghy opghevoert zyt onder myn hant/ wāt Aman de tweede naest den coninc heeft tegen ons gesproken om te doodē/ eñ aenroept ghy dē Heere/ eñ spreect den Coninc voor ons/ eñ verlost ons vander doot.

(Dese woorden ooc die hier onder staen.)

Maer opdē derden dach heeft sy afgeleyt de cleederen van haren rouwe/ eñ heeft haer glorie aengedaen/ Eñ als sy met coninclic habijt schoon blincte/ eñ aengeroepen hadde Godt den regeerder eñ behouder van al/ so heeft sy twee dienstmaechdē mede genomē: eñ op de een leēde sy/ recht oft sy vā weelden eñ grooter teederheyt haer lichaem niet dragē en mocht: eñ de ander dienstmaechde volchde haer vrouwe/ ophoudende haer cleederen die op de aerde neder sleyptē. Eñ met een roselette verwe ouer haer aensicht blosende/ ende met aengenaem ende blinckende oogen bedeckte sy haren droeuigen eñ met te seer groote vreese benaudē moet. Aldus is sy door alle doren d'een na d'ander ingegaē/ eñ stont tegen ouer den Coninc/ daer hy sat opden stoel syns rijcs/ gecleedt met coninclicke cleederen/ eñ blinckende van goude eñ costelicke ghesteente/ eñ hy was verraderlick van aensien. Ende als hy syn aensicht opghehauen hadde/ ende met berrenden oogen de rasende gramschap syns hertē te kennen gegeuen hadde/ so viel de Coninginne neder/ eñ veranderende haer verwe in bleecheyt/ sy heeft haer vermoeyt hooft op haer dienstmaechdē nedergeleyt. Eñ Godt heeft des conincs geest in saechtmoedicheyt verkeert eñ haestende eñ vreesende spranck hy wt synen conincklicken stoel/ onderhoudende haer met synen armen/ tot dat sy tot haer selue quā/ heeft hy haer met desen woorden suetelic aengesproken: Wat hebdy Esther? Ic ben v broeder/ en wilt niet vreesen/ ghy en sult niet sterven/ want dese wet en is voor v niet/ maer voor alle dādere gestelt: Daertō comt naerder eñ raect den scepter. Eñ doē sy sweech/ so heeft hy de guldē roe de genomē/ eñ die op harē hals geleyt/ eñ hy heeft haer gecust/ eñ seyde: waertō en spreect ghy my niet aen? De welcke heeft geantwoort: Ic heb v gesiē heere als Gods engel/ eñ myn herte worde verschrict van de vreese uwer glorien. Wāt ghy zyt seer wonderlic heere/ eñ v aensicht is vol gracien. Eñ de wijle dat sy sprac/ so is sy wederom genaēt/ eñ gaf by na haren geest. Eñ de coninc was verbaest/ eñ alle syn dienaers troosten haer.

(De copie van des conincks Artaxerxis brief den welcken hy sandt voor de Jodē tot alle de lantschappē zyns rijcs/ de welcke ooc inden Hebreuschen boeck niet en is.)

Den brief voor de Ioden.
Dat xvj. Capittel.

DE groote Coninc Artaxerxes van Indien aen totte Mohrianen lant/ den Vorsten eñ Princen van hondert ende seuentwintich lantschappen/ die onsen ghebooden onderdanich zyn/ seyt salicheyt: Veel menschen hebben der princē goetheyt eñ eere/ die henliedē aengedaen is/ misbruyct tot houer dien/ eñ sy arbeyden om te verdrucken niet alleen de gene die den coningē onderdanich zyn/ maer ooc niet mogende dragen de glorie die henlieden gegeuen is/ leggen laghen tegen de gene die henlieden dese glorie gegheuen hebben. Eñ t'en is henlieden niet ghenoech/ dat sy niet danckbaer en zyn voor de weldaden/ eñ dat sy in hen seluen breken de rechten der beleefdheyt/ maer sy meynen ooc te ontvliedē Gods sententie diet al siet.

Eñ sy zyn tot so grooten dulheyt comen/ dat sy de ghene die neerstelick onderhouden de diensten die henlieden betrout zyn/

ende

ende alle dinge also doen / dat sy alderley lof weerdich zyn soecken met bedeerte behendicheden te verderuen: als sy de simpele ooren der princen / die wt haerlieder nature an der menschen achten / met listich bedroch be
B driegen / Het welc ooc wt de oude historien gethoont wordt / en wt de dingen die dagelycs gheschieden / hoe dat doort t'quaet ingenuen van den sommigen der contingen neerstige opsetté veraegert wordé / waerom ist darmé moet voorsien tot dé vrede van allen lantschappen. Eñ ghy en behoort niet te meynen (al ist dat wy contrarie dingen gebieden) dat dit comt wt onser herté lichtueerdicheyt / maer dat wy (na de gelegenthcyt eñ noodsakelicheyt der tydé alst prouyt vander gemeynten wtheysent) vonnis geuen. Eñ op dat ghy openbaerlicker verstaen moecht dat wy legge: Aman de sone van Amadathi / van moede eñ van geslachte een Macedoniaen een vreemt vâder Persen bloet / eñ onse goedertierenheyt met ijnder weertheyt beminnende / is een wtlander van ons ontfangen geweest / eñ heeft nu sy seluen onse groote beleeftheyt also gevonden / dat hy onse vader genoemt wordé / ende worde aenbeden van alle menschē naest den Conine de tweede: de welcke is tot so groote opgeblasen vermetelicheyt opgherecht geweest / dat hy gearbeyt heeft om ons te berooué van onsen ryche eñ van onsen leué. want Mardochē um doort wiens trouwe eñ weldaden wy le
C uen eñ de ghesellinne ons ryes Esther / met allen haren volcke / heeft hy met nieuwe eñ ongehoorde listicheden begeert te dooden / denckēde dat hy (als hy dese gedoodt hadde) ooc onser verlatenheyt listige lagé leggé soude / eñ het ryc der Persen ouersetté tot de Macedoniaen. Maer wy en hebbé de Joden (die doort den alderquaetstē der menschē ter doot geschict warrn) in gheen schult met allen bevondē / maer ter contrarien gebruyckende rechtueerdige wetten / eñ des alderhoochsten / eñ grootsten / eñ altyts leuende Gods kinderen / doort wiens weldaet onsen vaderé eñ ons het coninerijc gegeuen is / eñ tot heden tot bewaert wort. Daerom weet dat de vrienē die hy onō onsen naem gesonden had / van onweerdē zyn. Voor welcke groote misdaet hy die dit opgesteit heeft / eñ alle syn geslachte voor de poorten van deser stadt / welck is Susan hanghen aen galgen. Niet dat wy / maer dat Godt hem betaelt
D heeft na dat hy verdient hadde. Maer dit gebot dat wy nu senden doet ophanghen in alle stedē / op dat den Jodē geoorloft zy hare wetten te gebruycken / Den welcken ghy moet helpen / dat sy de ghene mogen doodē / die henliedē tot haerlieder doot bereyt hadden op den derthienden dach der twaelfster maēt / die Adar genaemt is. wāt desen dach des dues eñ weenens heeft de almachtige God henliedē verkeert in blyschap. Daerō ghy / onder de ander feestdaghen / hebt desen dach ooc eñ viert dien met allé blyschap / op dat namaels mach geweté worde / dat alle die den Heeren onderdanich zyn / weerdigē loon voor de getrouwicheyt ontfaē maer de gene die haren ryeke lagen leggen / vergaen voor de misdaet. Eñ alle lantschap eñ stadt die deser feesten niet en wilt deelachtich zyn / vergae metten swaerde / eñ viere / eñ worde also te niet gedaē dat die niet alleē den menschen / maer ooc den beesten onbewandelt blyue inder erwicheit voor een exempel des versmaedens ende der onghehoorsaemheyt.

Hier eyndet dat boeck Esther.

Dat boeck van Iob.

Iob slecht ende recht, Godt vreesende, offert voor elck vā sijn sonen brantofferanden, die maeltijt gehouden hadden, eñ doot Gods gedoogen so beneemt Sathan al sijn goet, ende doot sijn kinderen, maer Iob benedijt den naem Gods.

Dat eerste Capittel.

1 DAer was een man int landt Hus die Iob hiet eñ die mā was slecht eñ recht / ende Godt vreesende eñ afwyckende van t'quaet. Ende
2 hem zyn seuen sonen gebozen eñ dry dochteren. Eñ zyn goedt dat hy besat was seuen duysent schapen / eñ dry duysent kemels eñ vyfhondert paer ossen / ende vyf hondert ezelinnen / ende bouen maten zeer veel huysgesins eñ die man was groot onder alle die oostwaerts woonden. Ende
4 syn sonen gingen eñ hielden maeltyden van huyse te huyse / een yeghelick op synen dach. Ende sy hebben ghesonden / eñ hare dry susteren geroepen dat sy eten eñ drincken soudē met henlieden. Eñ doen de dagen der
5 maeltyden om gegaen waren / so sandt Iob tot henlieden eñ hy heylichdese eñ des morgens vroech opstaēde offerde hy brantofferanden voor elckē besondere. want hy seyde: By auontueren mochten myn kinderen gesondicht hebbē eñ God vermaledyt in haerlieder herten. Also dede Iob tot allen dagē.
6 Maer op eenē dach doen Gods kinderen comen warē om te staen voor den Heere so heeft Sathan ooc onder henlieden geweest.
7 Totten welcken heeft de Heere gheseyt: Van waer comdy? De welcke antwoordēde heeft geseyt: Ic heb de aerde omme gegaen / eñ die doorwandelt. Eñ de Heere heeft tot
8 hem geseyt: En hebdy niet gemerct mynen dienaer Iob datter syns gelyc niet en is op de aerde een slecht eñ recht mensch eñ Godt
9 vreesende / eñ afwyckēde van t'quaet? Den welcken Sathan antwoordēde heeft geseyt: Vreest Iob Godt ooc om niet? en hebt ghy
10 hem niet beheymt ende zyn huys eñ alle syn goet int ronde: Synder handen werck hebt ghy ghebenedyt / ende syn besittinge is ge
11 wassen op de aerde? Maer reyckt wt een luttelken v hant / ende raect alle dat hy besit / hy sal v int aensicht lachteren. Hierom
12 heeft de Heere gheseyt tot Sathan: Siet al dat hy heeft is in v hant / alleen en steeckt v

hant

hant aen hem niet. Eñ Sathan is van d'aeſicht des Heeren gegaen. Eñ als op eenen dach ſyn ſonen eñ dochteren aten ende wyn dronckē in haers eerſte geboren broeders huys / ſo iſſer een bode gecomen tot Iob / de welcke ſeyde: De ossen ackerdē / eñ de ezelinnen weydden daer by / eñ de Sabeen zyn haeſtelic daer in gevallen / eñ ſy hebbent al genomen / eñ de knechten hebbē ſy mettē ſwaerde geſlagē / eñ ic bent alleen ontvloden / dat ict v bootſchappē ſoude. Eñ de wyle dat die noch ſprac / ſo iſſer een ander gecomē / eñ heeft gheſeyt: Gods vier is vanden hemel gevallen / eñ heeft de ſchapē eñ knechten vernielt / eñ ic bent alleen ontvloden / dat ict v bootſchappen ſoude. Eñ doen die noch ſprac / ſo iſſer een ander gecomen / eñ heeft geſeyt: De Chaldeen hebben dry hoopen gemaect / eñ ſy hebben de kemelen overvallen / eñ die wech genomen / eñ de knechten hebben ſy metten ſwaerde verſlagen / eñ ict bent alleen ontvloden / om dat ict v bootſchappen ſoude. Deſe ſprac noch / eñ ſiet daer is een ander incomē / eñ heeft geſeyt: Doen v ſonen eñ dochteren wyn dronckē in haer eerſte geboren broeders huys / ſo is onverſienlic eenen crachtighen wint ghecomen van dat lantſchap der woeſtynen / eñ heeft te ſamen gheſtooten de vier hoecken vandē huyſe / het welc vallēde heeft v kinderē verdruct / eñ ſy zyn geſtorvē / eñ ic bent allen ontvloden om dat ict v boot ſchappen ſoude. Doen is Iob opgeſtaen / eñ heeft syn cleederē geſcheurt / eñ syn hooft geſchoren hebbende / nedervallende ter aerdē / hy heeft aenbedē / eñ geſeyt: Naect ben ic ghecomen vt myns moeders lichaem / ende naect ſal ic wederwaerts keerē. De Heere heuet gegeven / de Heere heuet wech genomen / gelyct den Heere belieft heeft / alſo iſt geſchiet: den naem des Heerē zy gebenedyt.

Eccl. 1. c. 14. 2. Tim. 6. b. 7. Iob. 1. c. 11.

In alle deſe dingen en heeft Iob niet geſondicht met ſynen lippen / noch yet dwaelſelics teghen Godt gheſproken.

Iob wordt ooc van Sathan aen ſijn lichaem geraſt, d'welc hy nochtans verdraecht met groote patientie.

Dat ij. Capittel.

ENde t'is geſchiet als op eenē dach de kinderen Gods comē warē eñ ſtonden voor den Heere / eñ dat Sathan ooc onder henlieden gecomen was / eñ ſtont in zyn tegēwoordicheyt / dat de Heere ſeyde tot Sathā: Van waer comdy? De welcke antwoordende heeft gheſeyt. Ick heb de aerde ommegaen / eñ die doorwandelt. Eñ de Heere heeft tot Sathan geſeyt: En hebdy niet aenmerct mynē knecht Iob / eñ datter ſyns gheluc niet en is op d'aerde een man ſlecht eñ recht / eñ Godt vreeſende eñ afwyckende vāt'quaet / eñ noch behoudende ſyn onnooſelheyt? Maer ghy hebt my beroert tegen hem / dat ic hem ſoude ſyden aendoen ſonder ſake. Den welcken Sathan antwoordende heeft geſeyt: Vel om vel / eñ alle dat een menſch heeft / ſal hy geuē voor ſyn ſiele / maer anders ſteect wt v hāt / eñ raect ſyn gebeente eñ vleeſch / eñ dan ſuldy ſien dat hy v int aenſicht ſal lachteren.

Hieromb heeft de Heere geſeyt tot Sathā: Siet hy is in v hant / Maer nochtās behoudt ſyn ſiele. Hieromb Sathan wtgegaē ſynde vā daē ſicht des Heerē / heeft Iob geſlagē met een alderquaetſte ſweeringe / vā dat hol ſynder voeten tot dat overſte ſyns hoofts / Eñ hy ſchrabde met eenen ſcherf de ſchorfheyt / ſittende opden meſthoop. Eñ ſyn huyſvrouwe ſeyde tot hē: Blyftdi nochin v ſlechtheyt? gebenedyt Godt / eñ ſterft. De welcke heeft tot haer geſeyt: als een vanden dwaſen vrouwen heboy geſprokē / Iſt dat wy t'goet ontfangē hebbē van Gods hāt / waerom en ſullen wy t'quaet niet onfangē? In alle deſe dinghen en heeft Iob niet gheſondicht met ſynen lippen.

Alsus Iobs dry vrienden hoorende alle t'quaet dat hem gheſchiet was / ſyn gecomen elc van ſynder plaetſen Eliphas de Themaniter / eñ Baldad de Suhiter / eñ Sophar de Naamathiter: want ſy hadden ooc een gedragen dat ſy t'ſamen comende hem ſouden beſoecken eñ trooſten / Eñ doen ſy van verre hare ooghen opgheheven hadden / ſoo en hebben ſy hem niet gekent / Eñ luyde roepende ſy hebben geweent / ende ſchoorende haerlieder cleederen ſy hebben ſtof der aerdē op haerlieder hooft gheſpraeyt ten hemel.

Ende ſy hebben met hem gheſeten op de aerde ſeven daghen ende ſeven nachten / eñ niemant en ſprack hem een woort / want ſy ſaghen dat de ſmerte crachtich was.

Iob vermaledijt den dach ſijnder geboorten, ende dit tegenwoordich leven, thoonende van hoe veel quaets hy ontſlaghen is die dit leven verſtoot derft.

Dat iij. Capittel.

HIer na heeft Iob ſynen mont open gedaen eñ ſynen dach vermaledyt / — eñ heeft geſproken: Vergaen moet den dach daer ic in geboren ben / eñ dē nacht indē welken geſeyt is: daer is een menſch ontfangē. Dien dach worde verkeert in duyſterniſſen eñ God en verſoecke dien niet van boven / eñ hy en worde met geenē licht verlicht. De duyſternuſſen moeten dien verdonckeren / eñ de ſchaduwe des doots: een donckerheyt moet hem benaughen / eñ hy worde omwonden met bitterheyt. Dien nacht beſitte een duyſter ſtormende onweder / hy en worde niet gerekēt onder de dagē des iaers noch getelt inde maenden. Die nacht moet alleen blyvē / eñ geens lofs weerdich: vervloeckē moetē ſy dien die dē dach vervloeckē die bereyt zyn om Leviathā te verweckē. De ſterren moeten verduyſtert worden van ſynder donckerheyt / hy verwachte het licht / eñ en ſie dat niet noch den opganc vāden opgaende dagheraet. Om dat hy niet geſloten en heeft de doren des buyks die my gedragen heeft / noch en heeft dat quaet van myn oogen niet wech genomen. Waerom en ben ic in de moeder niet geſtorvē / eñ doē ic wten lichaē comen was / waerom en ſterf ic niet terſtont? waerom ben ic ontfangen op de knien? waerom ben ick geſoocht metten borſten? want ſo ſoude ic nu ſlapende ſwygen / eñ in mynen ſlaep ruſten: Met de

conin-

toningen/ende ractheeren des lants/die voor henlieden bemmeren de verwoeste plactsen. Oft met den princen die tgout beliete/ende vullen hen huysen met suluer. Oft gelijc een verborgen ontijdige vrucht en soude ick niet wesen/oft die ontlangē synde geen licht
D en hebben gesien Daer hebben de ongodelicke opgehouden van geruchte/ende daer hebben gerust die vermoeyt waren van sterckheyt. Ende die whlen gebondē waren rusten daer tsamen sonder quellingen/ende sy en hebben de steme des bedwingers niet gehoort.

De groote ende de cleyne zyn daer/ende de knecht vry van synen heere. Waerom is den allendigen d'licht gegeue/ende d'leuen den genen die in bitterheden der sielē zyn. Die de doot verwachtē/ende sy en comt niet: gelijc die eernen schat wt grauen. Ende sy verblijdē henliedē seere als sy een graf vinden. Den man wiens wech verborgē is/ende dien God omuangen heeft met duysternissen? Eer ic ete/so verlucht ic/ende gelijc ouervloedēde wateren/also is myn geerysch. Wāt de vreese die ic vreesde is my geschiet/ende dat ic ontsach is gebuert. En heb ick niet ongemeert laten lyden: en heb ick niet geswegen: en heb ick niet gherust? ende de verbolgenheyt is op my ghecomen.

Eliphas die straft Iob van onuerduldicheyt, ende dat hy om sijn boosheyt ghestlagen is, want Godt geen onnoosel en castijt.

Dat iij. Capittel.

A ENde Eliphas de Themaniter antwoordende heeft geseyt: Ist dat wy v begynnen aen te spreken/ghy sult dat by auonturen swaerlic nemē: maer wie mach dat voor genomen woort houden? Siet ghy hebter vele geleert/ende moede handen hebdy versterct/ Uwoordē hebbē gevesticht die wāckelbaer waren/ende de beuende knyen hebdy vroom gemaect. Maer nu is de plage op v gecomē/ende ghy zyt onmachtich geworde: sy
B heeft v geraect/ende ghy zyt ontstelt. Waer is v vreese/v sterckheyt/v verduldicheyt/ende de volmaectheyt van uwen wegen? Weest gedachtich (dat bidde ic v) wie datter oyt onnoosel verlozen is gegaen/oft wanneer dat de gerechtige vernielt zyn? Maer meer heb ic gesiē dat die boosheyt doē ende smertē saeyen ende die maeyē/ vergaen zyn door Gods blasen/ende dat sy mettē geest synder gramschappen vernielt zyn. Dat brieselen vanden leeuw ende de stemme der leeuwinnen/ende de tanden van de welpens der leeuwen zyn gebroken. Den tygris is vergaen/om dat hy
C geene roof en hadde/ende de welpens vanden leeuwe zyn verstroyt. Voorts so is tot my een verborgen woort geseyt/ende als dieckelic heeft myn oore ontfangen de aderē van synder lijslycker spraken. Inden grouwel vāden nachts visioen/als den slaep de menschē pleech te beuangē. So heeft my vreese omuangen ende beuinge/ende alle myn gebeenten verschrickten. Ende doen den geest in myn der teghenwoordicheyt voorby ginc/so rechten hen op de hayren myns vleeschs. Daer stont een/wiens aensicht ick niet en kende een gelijckenisse voor myn oogen/ende ick heb gehoort een stemme gheluck van een saechte windecken. Sal een mensch by Godt gelijcken oot gerechtveerdicht worden/oft sal een man puerder wesen dan sijn schepper? Siet die hem dienen en zyn niet ghestadich/ende in sijn Enghelen heeft hy boosheyt geuonden. 1. Pet. 1. c.

Hoe veel te meer sullen sy die in leemen huysen woonen/die een aertsch fundament hebben/verteert worde als vanden motte.

Van smorgens totten auont sullen sy afgehouwen worden: om dat niemant en verstaet/soo sullen sy inder eewicheyt vergaen.

Maer die daer ouerbleuen sullen zyn/die sullen van hem weth gehaelt worden: sy sullen sterven/ende niet in wysheden.

Wederom thoont Eliphas datter niemant van Godt geslaghen en wort, dan door sijn schult, ende daerom vermaent hy Iob dat hy hem tot Godt keere, ende beloeft dat met hem al gheluckelick vergaen sal.

Dat v. Capittel.

D Aerom roept/ofter yemant is die v antwoorde/ende keert v tot eenighe vanden heyligen. Den d'walen mensch doodet de gramschap/ende den cleynen doodet de nydicheyt. Ick heb den d'walen gesien met een vaste worzel/ende ic heb syn schoonheyt vermalendyt terstont. Verre sullen syn kinderen worden vander salicheyt/ende sy sullen vernielt worden inde poorte/ende daer en sal niemant zyn diese verlosse. Wiēs oochst de hongerige eten sal/ende de gewapēde sal hem rooven/ende de dorstige sullē syn rijcdommen drincken. Niet en gheschiet inder aerden sonder sake/ende wter aerdē en sal geen lijden opstaen. De mensch wordt gebozen tot arbeyt/ende dē vogel om te vliegē. Waeromme sal ic den Heere bidden/ende tot mynen Godt
B sal ic myn wetsprake stellen. Die daer doet groote ende onbegrypelicke dingen/ende wonderlicke dinghen sonder ghetal. Die den reghen gheeft op d'aensichtn der aerden/ende ververscht al met wateren. Die de ootmoedige stelt int hooge/ende de truerende opricht met gesontheyt. Die der quader gedachtē verstroyt/dat hare handē niet en mogen volbrengē dat sy begonst hebben. Die 1. Cor. 3. d.
de wyse vangt in haerlieder schalcheyt/ende den raet der quader verstroyt. In den dach sullen sy loopen in de duysternissen/ende als inden nacht soo sullen sy tasten inden middach. Maer hy sal den behoeftighen
C verlossen van den swaerde haers monts/ende den armen wt de handt vanden gheweldighen. Ende den allendigen sal hope zyn/maer de boosheyt sal haren mont toe trecken. Salich is de man die van Godt gestraft wordt/daerom en veracht des Heeren castijnge niet/ Want hy wondt ende hy geneest: hy slaet/ende syn handen sullent genesen. In ses tribulatien sal hy v verlossen/ende in de seuenste en sal v geen quaet genaken. Inden honger sal hy v vander doot verlossen/ende in de orloge wt des sweerts hant. Voor de geesselc der tonghen sultdy verborghen worden/ende ghy en sult de allendicheyt niet vreesen als sy comen sal. Iac. 1. c.

In

In de verwoestheyt eñ inden honger sul dy lacchen/ eñ de beesten der aerdē en suldy niet vreesen. Maer metten steenen der lātschappen sal v verbont zyn/ eñ de beestē der aerden sullen met v vredelic zyn. Eñ ghy sult weten dat v tabernakel vrede heeft/ eñ v gedaente besoeckende en suldy niet sondighen. Ghy sult oock weten dat v saet sal menichfuldich zyn/ eñ v ghetlachte ghelyck dat cruyt der aerden. Ghy sult met overvloedicheit int graf gaen/ gelyc eenen schoof terwen in ghedraghen wordt te synen tyde.

Siet ghelyck wy dat onderzocht hebben/ also ist/ het welcke gehoort hebbende overlegghet meester heeren.

Iob betoont dat hy al swaerlicker geslagen worde dan hy verdient heeft, beclagende dat hy van sijn vrienden verlaten is, ende hy straft dese dry die tot hem gecomen zijn, ende hy begeert oock lydtsamelick gehoort te worden.

Dat vj Capittel.

ANde Iob antwoordende heeft gheseyt:
Och oft myn sonden waer door ick de gramschap verdient hebbe/ende de allendicheyt die ick lyde gewegen waren in een wage: So sonde dese swaerder schynen/ gelyc dat landt der zee/ waerom dat myn woordē vol lydens zyn. Want de schichtē des Heeren zyn in my/ der welcker verbolgenheyt drinct mynen geest al wt/ eñ de verwaernissen Gods strijden tegen my. Sal den wilden ezel brieschen als hy cruyt heeft/ oft sal den osse loeyen als hy voor een volle cribbe staet? Oft sal mogē geten worden dat ongesouten is/ dat met geenen soute gesprengt en is? oft mach yemant smakē dat alst gesmaect is de doot aenbrenget? Wāt der hongeriger
B sielen duncken ooc suer te wesen dingen die bitter zyn/ Welc myn siele te voren niet en wilde aentasten/ dat zyn nu van benautheden myn spysen. Wie mocht geuē dat myn begeerte quame/ eñ dat my God gaue dat ic verwachte? Eñ dat hy my vernielde dien begonst heeft/ dat hy syn handt ontbinde/ eñ houwe my af? Eñ dat dit myn troost zy/ dat hy my met lyden quellende niet en spare/ ende dat ic tegen des heyligen woordē niet en segge. Want wat is myn stercheyt/ dat ick soude moghen verdraghen? oft welck is myn eynde dat ick lydtsamelic soude doen?

Myn stercheyt en is gheen steenen sterckheyt noch myn vleesch en is gheen metalen vleesch. Siet my en is gheen helpe in my/ ende myn nootsakelicke vrienden zyn oock van my ghescheyden. So wie van synen vrient de barmhertigheyt neemt die verlaet
C de vreese Gods. Myn broeders zyn voorby my gegaē gelyc de beke die rasschelic doorgaet in de valleyen. Die den rym vreesen/ henlieden sal den sneeu ouernallen. Ten tyde als sy sullen verstroyt zyn/ so sullen sy vergaen/ eñ als sy werm sullen ghworden zyn dan sullen sy verslindē van hare plactse. De padē van harē gangē zyn verweert/ sy sullen te vergeefs wandelen/ eñ vergaen.

Aenmerct de paden van Thema/ de weghen van Saba/ eñ verbeyt een luttelken.

Sy zyn beschaemt om dat ick ghehoopt hebbe/ende sy zyn oock tot by my comen/ eñ zyn met beschaemthedē ouerdect. Nu zydy comen/ende nu siende myn plaghe vreesdy.

Heb ic geseyt: Brengt my yet/ eñ geeft my van uwen goede? Oft verlost my wt de hāt des vians/ eñ trect my wt de hāt der machtige? Leert my/ eñ ic sal swygen: eñ heb ic D yet by auontueren niet geweten/ so onderwyst my. waerom hebdy gelastert de woorden der waerheyt/ aenghesien datter van v lieden niemant en is die my soude connen gestraffen? Alleen om te berispē so brengdy v redenē te samen/ eñ indē wint brengdy de woorden voorts. Ghy ouervalt een weese/ eñ ghy arbeyt om uwen vriēt om te worpē.

Maer nochtās volbrengt dat ghy begonst hebt. biedt de ooze/ eñ besiet oft ic liege. Ant woort (dat bidde ick) sonder kyuen/ eñ sprekende oordeelt dat rechtueerdich is. Eñ ghy en sult in myn tonge geen boosheyt vindē/ eñ in myn kele en sal geen dwaesheyt luydē.

Iob verhaelt de catyuicheyt des menschen leuē, ende oock de sijne, ende hy begeert ontslagen te zijn van dese tegenwoordige armoede van Godt, wiens groote voorsienicheyt op den menschе hy seer verwondert

Dat vij. Capittel.

EEnen strijdt is des menschen leuē op de A aerde/ eñ gelyc de dagen eens huerlincs zyn syn dagen. Gelyc een hert de schaduwe begeert/ eñ gelyc een huerlinc verwacht dat eynde synes wercks: Also heb ick oock ghehadt leghe maenden/ ende arbeydelicke nachten heb ick voor my gereit. Ist dat ic slapen gae/ so sal ick seggen: wanneer sal ick op staen? eñ dan sal ick wederom na den a-
uont wachten eñ ick sal met pynen vervult B worden tot de duysternissen toe. Myn vleesch is ghecleedt met verrotheyt/ eñ met de vuylicheyt des gestubs is myn huyt dorre geworden eñ vercrompen. Myn dagen zyn rasscher doorghegaen/ dan den webben draet vanden wever afghesneden wordt/ eñ sy zyn vergaen sonder eenige hope. Ghedenckt dat myn leuen eenen wint is/ eñ dat myn ooge niet wederkeeren en sal om goede dingen te sien. Eñ des menschen gesicht en sal my niet aensien/ v oogben zyn op my/ eñ ic en sal niet geduerē/ Gelyc een wolcke wordt te niet/ eñ gaet voorby/ also die inder
C hellen nederwaerts gaet/ en sal niet weder opclimmē. Noch hy en sal niet meer in zyn huys wedercomen/ noch syn plaetse en sal hem niet meer kennen. Daerom en sal ick mynen mont niet sparen/ ic sal spreken in de tribulacie myns geests/ Ic sal spraken houdē met de bitterheyt mynder sielē. Ben ic dan de zee/ oft eenen walvisch/ aengesien dat ghy my omuanghen hebt met eenen kercker?

Ist dat ick segghe: Myn beddeken sal my vertroosten/ eñ ick sal verlicht worden met my seluē sprekēde in myn rustplaetse: Dan suldy my verbaren door droomen/ eñ door visioenen suldy my met grouwel bestooten.

Daerom heeft myn siele vertrozē ghehanghen te syne/ ende myn ghebeente de doot. Ic heb mishoept/ ic en sal geēlins voorts langer leuen: spaert my/ want myn daghen

en zyn niet? wat is een mensch/ dat ghy hem groot acht: oft waer toe steldt ghy v
D herte aen hem? Ghy besoect hem des mor gens vroech/ eñ onuersienlick proefdy hem.
Hoe lange en suldy wy niet sparen/ noch my niet toelaten/ dat ic myn spreecsel mocht swelgen? Jc heb gesondicht/ wat sal ick v doen o bewaerder der menschen? waerom hebdy my tegē v gestelt/ eñ ic ben my seluen swaer geworde? Waerom en neemdy myn sonde niet wech/ eñ waerom en haeldy myn boosheyt niet af? siet ic sal nu int stubbe der aerden slapen/ ende ist dat ghy my smorgens vroech soect/ so en sal ick dan niet wesen.

Baldad raet Iob, dat hy hem tot Godt ende een beter leuen stelle, hem straffende van sijn ongoddelicke woorden, ende hy verhoont de hope des hypocrijts, seggende dat Godt den goeden goet, den quaden quaet loont.

Dat viij. Capittel.

A Ende Baldad de Suhiter antwoordende seyde: Hoe lange suldy sulcke woorden spreken/ ende hoe lange sal den geest van de spraake ws monts menichfuldich zyn?
Meyndy dat God het oordeel onder de voeten treedt? oft dat de almachtighe verkeert dat rechtueerdich is? Doe al ist dat v kinderen gesondicht hebben eñ dat hy die gelaten heeft in de hant vā haerlieder boosheyt:
Nochtans ist sake dat ghy des morgens vroech opstaet tot Godt/ eñ dat ghy den al-
B machtigen biddet/ Jst dat ghy suyuer eñ recht wādelt so sal hy terstont tot v ontwaken/ eñ sal de wooninge uwer rechtveerdicheyt vredelic makē/ Also seere dat al waert dat v eerste cleyn warē/ so sullē v laetste bouen matē seer vermenichfuldicht worden.
Want vraecht den voorgaende gellachte/ ende onderstoect neerstelic der vaderen ghedencheniſſe. (want wy zyn van ghisteren/ ende wy en weten niet dat ons daghen zyn als een schaduwe op de aerde.) Eñ sy sullent v leeren/ sy sullent v seggben/ eñ wt haerlieder herten de spraken voorts brengen. Mach de biese groyen sonder vochticheyt/ oft dat lisch waschen sonder water?
C Alst noch int bloeyen is/ eñ metter handt noch niet gepluct en wordt/ so verdorret eer dan alle cruyden. Also zyn de wegē van alle de gene die Godt vergetē/ eñ de hope van den hypocryt sal vergaē. Syn dwaesheyt en sal hem niet behagen/ eñ gelyc de spinnen webbe is syn betrouwen. Hy sal rusten op shn huys/ eñ t'en sal niet staende blijuen/ hy sal dat onderstetten/ eñ t'en sal niet opryscn.
Hy schijnt vochtich te zyn eer de sonne coemt/ eñ in haren opganck sal syn spruytsel
D wtcomen. Op eenen hoop steenē sullē syn wortelen die worden/ eñ tusschen de steenen sal hy blijuen. Jst dat hy hem verslint van synder plaetsen/ so sal hy hem loochenen/ eñ seggen: Jck en ken v niet. Want dit is de blijschap syns weechs/ datter wederom wt de aerde ander spruytē souden. God en sal den simpelen niet wech worpen/ noch de hant reycken den quaden. Tot dat uwen mont met lachen verdult worde/ eñ v lippen met iolijt. Die v hatē/ sullē gecleet worden met beschaemtheyt/ ende der ongoddelicker tabernakel en sal niet staende blijuen.

Hier wort verhoōt vā Iob de grootte vā der macht Gods, die niemans wederstaen en kan, ende dat hyden goddelooſen slaet, ende den onnoosclen, eñ hy seyt van sijn eygen onnooselheyt, bewijsende sijn benautheyt.

Dat ix. Capittel.

A Ende Job antwoordende heeft geseyt: Woorwaer ic weet wel dat so is/ ende dat een mensch niet gherechtueerdicht en
1 wort by Gode gelekē. Jst dat hy met hem wilt twisten/ soo en sal hy hem niet een voor
4 duysent moghen antwoorden. Hy is wys van herte eñ sterc vā machte/ wie heeft hem
5 wederstaen/ eñ vrede gehadt? Die de bergē verroert heeft/ eñ sy en hebbens niet geweten/ die hy omghekeert heeft in syn rasende
6 gramschap. Die de aerde verroert vā haerder plaetsen/ eñ haer colomnen worde te gader gestooten. Die der sonnē gebiedt/ eñ sy
7 en gaet niet op/ eñ sluyt de sterrē als onder
8 cenē segel. Die alleen de hemelen wtbreyt/ B
9 eñ gaet op de barē der zee. Die dē Arcturū eñ den Orjona/ eñ die Hiaden maect eñ dat
10 binnenste van suydē. Die groote eñ onbegrypelicke dingen maect/ eñ wonderlichedē
11 der welcker geen getalen is. Jst dat hy tot my comt/ so en sal ick hem niet sien/ ist dat hy
12 wech gaet/ dat en sal ick niet verstaen. Jst dat hy onuersiens vraget/ wie sal hem antwoorden: oft wie mach seggben: waerom
13 doet ghy alsoo? Godt wiens gramschap niet en mach wederstaen/ eñ onder wiē sy ge
14 boocht worden die de werelt dragen. Hoe groot ben ic dan/ dat ic hē antwoordē soude/
15 eñ spreken met mynen woordē tot hem? Al waert so dat ic hadde yet rechtueerdichs/ ick en sal niet antwoorden/ maer ick sal mynen
16 rechter bidden. Eñ als hy my aenroepēde verhoort heeft/ so en gelooue ick niet dat hy
17 myn stemme gehoort heeft. want met eenē stormenden wint sal hy my in stuckē brekē/ eñ hy sal myn wonden vermenichnuldigen
18 oock sonder sake. Hy en verleent myncn C geest geē ruste/ eñ hy verdult my met bitterheden.
19 Jst darmen sterckheyt soect/ hy is de alderstercste. soectmen gerechticheyt des oordeels/ so en derret niemant voor my getuygenis spreken.
20 Jst dat ic my seluen rechtueerdich maken wille/ so sal mynē mont my verdoemē/ eñ thoō ic my onnooscle/ so sal hy
21 bewysen dat ic quaet ben. Oock ist dat ick slecht bē/ dat selue en sal myn siele niet wetē/ eñ myn leuen sal my verdrieten.
22 Een dinc isser dat ic geseyt hebbe: dat hy den onnooscleñ/ eñ den ongoddelicken vernielt.
23 Jst dat hy geesselt so saet hem eens doodslaen/ eñ hy en lacchc niet van de pynē der onnooselen.
24 Dat lant is gegeuē in de hant vandē ongoddelickē/ hy bedect haerder rechterē aen-
25 sicht: en is hyt niet/ wie ist dan? Myn dagē hebbē sneller geweest dan een looper/ sy zyn
26 wechgevloden/ eñ en hebben geen goet gesien. Sy syn doorgegaen gelyc schepen die D
27 appelen voeren/ ghelyck eenen aern vlieghende totten aes. Als ick segge: Jck en sal alsoo niet meer spreken/ soo verander

ick

ick mijn aenſicht / eñ worde met pijnen ghequelt. Ick verſchroomde my in alle mijn
" wercken / wetende dat ghy den miſdoenden niet en ſpaert. Maer iſt ſake dat ick alſoo
" oock ongoddelijck ben / waerom heb ick dan
" te vergeefs ghearbeyt? Iſt dat ick gewaſſchen worde als met ſneen waterē / ende dat mijn handen blincken als d'alder ſuyuerſte:
" Nochtans ſuldy my in de vuylicheyt doppen / ende mijn cleederen ſullen haer van my
" grouwelen. want ick en ſal niet antwoorden eenen man die mijns gelijck is / noch die
" met my int recht mocht gelijckelick gehoort worden. Daer en is niemandt diese beyde
" ſoude connen ſtraffen / eñ ſijn hant leggen in alle beyde. Hy neme ſijn roede van my /
" ende ſijn vreese en veruare my niet. Ick
" ſal ſpreken / ende hem niet vreesen / want ick en mach al vreesende niet antwoorden.

Iob beweent ſijn ellende, vraghende van Godt dier oorſake, ende hy toont dat met en is ſijn quaetheyt, noch oock Godts onwetentheyt, want hy weet alle dinghen: ende om de groote der pijnen ſoo beclacht hy dat hy gheboren is.

Dat x. Capittel.

A MIjnder sielen verdruet haers leuens / ick
" ſal mijn ſpraake tegen my laten gaen / ick ſal ſpreken inde bitterheyt mijnder sielen.
" Ick ſal Gode ſeggen: En wilt my niet ver-
" doemen / geeft my te kennē waerom dat ghy my aldus oordeelt. Duncket v goet te weſen dat ghy my t'onrecht vervolcht / eñ verdruct my d'werc uwer handē / eñ dat ghy dē raet der ongoddelicker helpet? Hebdy vleſchelicke oogen / oft ſuldy ſien gelijc een menſche ſiet? Zijn v daghen oock gelijck eens
" menſchen dagen / eñ v iaren gelijc der menſchen tyden? Dat ghy mijn booſheyt ſoecket / eñ mijn onrechtuerdicheyt onderſoecket? Eñ dat ghy weten moecht / dat ic niet ongoddelijcs ghedaen en hebbe / want daer niemandt en is die wt uwen handen ſoude moghen verloſſen? Vi handen hebben my gemaect / eñ my geheel geplaeſtert al gheheel rontſomme / eñ worpt ghy my ſo onuerſienlick van boven neder? Gedenct (bid ick) dat ghy my gemaect hebt gelijc slijm / eñ tot geſtulpe ſuldy my wederō brengen. Eñ hebdy my niet als melck gemolcken / eñ my als eenen caſe gheronnen? Met vel eñ vleſch hebdy my bekleet / met beenderen eñ zennen
C hebdy my t'ſamen genoecht. D'leuen ende
" bermhertichеyt hebdy my gegeuen / eñ v beſoecken heeft mijnen geeſt bewaert. Hoe-
" wel ghy dit verbercht in v herte / nochtans weet ick wel dat ghy alle dingen gedachtich zijt. Hebick ghesondicht / eñ hebdy my een
" ure gheſpaert / waerom en gedoochdy niet dat ick ſuyuer zy van mijnder booſheyt? Eñ
" iſt dat ick ongoddelick ben / ſo is my wee / eñ ben ick rechtuerdich / ſo en ſal ick mijn hooft niet opheffen / verſaedt weſende met pijnen eñ ellendicheden. Ende om de hooverdye
" ſuldy my vanghen als een leeuwinne / ende wederom comēde pijnt ghy my wonderlic.
E Ghy vernieut v ghetuygen tegen my ende
" vermenichvuldicht v gramſchap tegen my /
D eñ de pijnen ſtrijden teghen my. waerom
" heddy mi wt de moeder gebracht: och oft ick vernielt hadde geweeſt / dat my geen ooghe
" en ſage. So ſoude ick geweeſt hebben als oft ick niet en ware / van den buyck vooruts
" wech ghedraghen totten graue. En ſal de luttelheyt mijnder daghen niet corterlick een eynde nemen? daerom laet my toe dat ick een luttelkey mach mijn pijne beweenen.
" Eer dat ick gae / ende niet weder en keere / tot dat duyſter lant / ende bedect met de duyſterheyt des doots. Dat landt der ellendicheden / eñ donckerheyt / daer de ſchaduwe des doots is / eñ gheen gheſichtheyt / maer de eewighe grouwelickheyt inwoonende is.

Sophar verhaelt veel ſonden, om de welcke hy ſeyt, dat Iob rechtuerdelick van Godt verſlaghen is, wien hy, als hy nochtans onbegrijpelick is, verbolghen heeft: Maer wilt hem Iob bekeeren, ſoo beloeft hy hem veel voorſpoets.

Dat xj Capittel.

E Nde Sophar de Naamathiter antwoor- A
" dende heeft gheſeyt: Die veel ſpreect en ſal hy oock niet hooren / oft ſal een man van veel woorden oor gerechtuerdicht worde?
" Sullen de menſchen voor v alleen ſwijgen / eñ als ghy ander menſchē beſpot hebt / en ſuldy dan vā niemant wederleyt worde?
" want ghy hebt gheſeyt: Mijn ſpraake is
" puer / eñ ick ben ſuyuer voor v aenſicht. Eñ och oft God met v ſpraake / eñ dat hy ſijn lippen v open dede. Om v te toonen de verborgentheyt der wijsheyt / ende dat ſijn wet menichfout is / eñ dat ghy verſtont dat van
" v veel min gheeyſcht wort dan v booſheyt verdient. By auonturē ſuldy Gods voetſtappen begrijpen / eñ volmaectelick den al-
" machtigen vinden. Hy is hooger dan den B
" hemel / eñ wat ſuldy doen: dieper dan de helle / eñ van waer ſuldyt bekennen? Sijn mate is langer dan de aerde / eñ breeder dan de
" zee. Iſt dat hyt alomme worpt / eñ oner een benauwet / wie ſal tegen hem ſeggen: wāt hi kent de ydelheyt der menſchē eñ ſiende de
" booſheyt en acht ert hy die niet. Een ydel man wort tot hooverdyē opgeheuen / eñ als een vueten van eenen wilden eſel ſo meynt
" hy dat hy vry geboren is. Maer ghy hebt v herte vaſt gemaect / eñ hebt v handē tot hem
" wtgereyct. Iſt dat ghy de booſheyt die in v C hant is vā v wech doet / eñ dat in v tabernakel geen onrechtuerdicheyt en blijft / Dan ſuldy v aenſicht moghen opheffen ſonder ſmette / eñ ghy ſult geſtadich zijn / eñ niet vreesen. Doch ſuldy de ellendicheyt vergeten / eñ ghy ſult vier ghedachtich weſen als der
" wateren die voorby gegaen zijn / Eñ gelijc dat blinckende licht des middaechs ſal v opſtaen aenden auont: eñ als ghy ſult meynen dat ghy heel verteert zijt / ſo ſuldy weder op
" rijſen als de morgenſterre. Eñ ghy ſult betrouwen hebben voor de hope die v voorge- D
" leyt ſal worden / eñ als ghy begrauen zijt / ſo ſuldy vrylick ſlapen. Ghy ſult ruſten / ende daer en ſal niemant zijn die v verbaren ſal / ende veel liedē ſullen v aenſicht aenbaden.
" Maer de oogen der ongoddelicke ſullen ontbrecken / eñ dat ontvliedē ſal van hen vergaen / eñ hen hope is der ſielē afgrijſelicheyt.

Hoe Iob toont daermen wt de creaturen Godts macht wel kent, op dat by de hooueerdighe tale van sijn vrienden beschamen soude.

Dat xij. Capittel.

A ENde Iob antwoordende heeft gheseyt:
Sydy dan alleen menschen/ ende sal de
wijsheyt met v lieden steruen? Ick hebbe
ock een herte also wel als ghy/noch ick en
ben niet meerder dan ghy lieden: wāt wie en
Prou. 14. a. weet dese dingen niet die ghi weet? Die vā
synen vrient bespot wort/ gelijck ick/ die sal
God aenroepē/ ēn hy sal hem verhoorē/ wāt
de simpelheyt vanden onnooselen wort be-
geert. Sy is een versmaede lampe by de ge-
dachten vanden ryckē/ bereyt totten gelet-
ten tijde. De tabernakelen vandē roouers
B zyn ouerloedich/ ēn sy verweckē God stou
telijck als hyt al in haren handen ghegeuen
heeft. Sekerlick vraghet de beesten ēn sy
sullent v leeren/ ēn vraget de voghelen des
hemels/ende sy sullent v te kennen gheuen.
Segget der aerdē ēn sy sal v antwoorden/
ēn de visschē der zee sullent vertellen. Wie
en weet niet dat alle dese dingē des Heeren
hāt gemaect heeft/ In wiēs hant is de siele
vā alle dat leuēde is/ ēn den geest vā alle des
menschē vleesch? En onderscheyt de ooze
niet de woordē/ ēn den mont des eters den
C smaec der spysen? In de onderē is wijsheyt
ēn in veel tyts voorsienicheyt. By hem is
wijsheyt ēn sterckheyt hy heeft den raet ende
Esai. 11. f. 11. verstandicheyt. Ist dat hy verderft so en is
Apo. 3. b. 7. daer niemāt diet optimmerē mach. Ist dat
hy eenen mensch besluyt/ so en isser niemant
diet open doē mach. Ist dat hy wateren op-
houdt/so verdrooget al: ist dat hy die wtlaet/
so sullen sy dat lant omworpē. By hem is
sterckheyt ēn wijsheyt/ hi kent oock den genen
die bedriecht/ēn den genē die bedrogē wort.
Hi leyt de raetslidē tot een dwaes eynde/
ēn de rechters tot verwonderinghe. Den
gordel der coningen ontbint hy/ ēn omgort
hare lendenen met eenen zeele. Hy leyt de
priesters sonder eere/ēn de edelste verreedt
hy. Veranderende de lippe vandē warach-
tigen/ēn de leeringhen der ouders wechne-
mende. Hy stort versmaetheydt wt op de
princē/ēn de gene die verdruet warē weder
opheffende. Die de diepte openbaert vā de
duysternissen/ ēn brengt int licht de schadu-
we des doots. Die vermenichvuldicht dat
volck ēn vernielse/ ēn als sy verdorrē zyn/
so stelt hy die wedercom inden eersten staet.
Die verandert t'herte vanden princen des
volcs der aerden/ēn bedriechtse/dat sy te ver
gheefs gaen door den omweth. Sy sullen
tasten als in duysternissen/ ēn niet int licht/
ende hy salse doen dolen als dronckē lieden.

Iob sijn vrienden wtcharet eygen wooysten tegrijpende, toont dat sy van Godt sullen gheslraft zijn, ende hy beschermt sijn verduldicheyt ende gherechticheyt teghen sijn vrienden, vraghende van Godt om wat sonden dat hy so swaetlick gheslraft wort.

Dat xiij. Capittel.

A SJet alle dese dinghen heeft myn ooghe
gesien/ ēn myn ooze heuet gehoort/ ēn ick
hebt elck bysonder verstaen. Na v lieder
wetentheyt weet ickt ooch/ noch ick en ben
niet meerder dan ghylieden. Maer noch-
tans sal ick spreken totten almachtighen ēn
ick begeere met God te disputeren. Eerst-
mael toonende dat ghy lugen versierders
zyt/ēn liefhebbers vā verkeerde leeringen.
Ende och oft ghy sweecht/datmen v voor
wyse lieden achten mocht. Daerom hoort
myn straffingen ēn dat recht oordeel vā my-
nen lippen aenmercket. Heeft God v lue-
ghene gebreck/ dat ghy voor hem bedriech-
licken spreken soudt? Neemde ghy wt syn
aensicht ēn arbeydy voor Godt te oordeelen?
Oft salt hem behagen/ voor wien niet en B
mach verborgen worden/ oft sal hi bedrogen
worden gelijc een mensch met uwe bedrie-
ghelickheden? Hy sal v straffen/ want ghy
neemt syn aensicht int heymelic. Verstoort
als hy hem verroert sal hebben/ soo sal hy v
lieden verstooren ende synen grouwel sal v
ouervallen. Vi gedenckenisse sal ghelicken
worden der asschen/ ēn v necken sullen tot
slijck verteert worden. Swyght een wey-
nich/ dat ick spreken mach al dat my myn
herte ingheeft. Waerom scheure ick myn
vleesch met mynen tanden/ ēn draghe myn
siele in mijn handen? Ooc al sloech hy my C
doot/so sal ick in hem hopen/ maer nochtās
sal ick myn wegen in syn aenschouwē stral-
sen. Ēn hy sal myn salichmaker zyn/ want
in syn aenschouwen en sal gheen hypocryt
comen. Hoort myn redene/ ēn myn donc-
ker woorden ontfangt met uwē ooren. Ist
dat ic na recht gevonnist worde/ so weet ick
dat ick rechtveerdich sal gevonden worden.
Wie isser die met my mach geordeelt wor-
den? die come: waerom worde ic swygende
verniel:? Alleen twee dingen en doet my
niet/ ēn dan en sal ic van uwen aensicht niet
verborgen worden. Vi hant doet verre vā
my/ ende uwen grouwel en verschricke my
niet. Roept my/ ēn ick sal v antwoorden:
oft ymmer ick sal spreken/ ēn antwoort ghy
my. Hoe grooten hoosheden ēn sondē heb
ick/ myn groote misdaden ēn verlupmenis- D
sen toont my. Waerom verberchdy v aen-
sicht ēn meynt dat ick v viant ben? Tegen
een bladt dat metten wint wech ghenomen
wort toondy v machticheyt/ ende een dorre
stoppele vernolchdy. Want ghy schrijft te-
ghen my bitterheden/ ende ghy wilt my ver
doen door de sonden mynder jonger iuecht.
Ghy hebt mynen voet inden veterstock
gheslelt/ ende ghy hebt gade gheslaghen alle
myn weghen/ende de voetstappen mynder
voeten hebdy bemerckt/ Die als verrot-
heyt verteert sal worden/ende ghelijck een
cleet dat gheten wort vanden motten.

Iob aenmerckende de menschelicke broosheyt, verwondert Godts voorsienicheyt totten menschе, Ende hy propheteert van de verwoestinisse des lichaems.

Dat xiiij. Capittel.

E En mensch vander vrouwē geborē/ cor- A
ten tijt leuende/ wort verbult met veel
allendicheden. Die gelijc een bloeme wt-
coemt ēn wort in stucken gewreuen/ ēn vliet
wech als een schaduwe/ ende nemmermeer
en blijft hy in eenen staet. Ende duncket v
weerdich op alsulcken v ooghen te openen/
ende

ende dien met v te brengē int oordeel? wie
Pſal. 50. b. 7. mach doch ſuyuer maken den genen die van onſuyueren ſade ontfangen is? en moechde
ghy dat niet die alleene zyt: Oort zyn des
menſchen dagen/ t'getal ſynder maenden is
by v/ ghy hebt ſyn eynden geſtelt/ die niet en
ſullen moghen voorby ghegaen worden.
B Gaet een luttelken van hem/ dat hy ruſte/
tot dat ſynen begeerdē dach (als eens huer-
lincs) come. Eenē boom heeft hope/ iſt dat
hy afghehouwen wort ſo wort hy wederom
groeyende/ eñ ſyn tacken ſpruyten wt. Iſt
dat ſyn wortel in d'eerde veroudert is/ ende
dat ſynē bloc int ſtof der aerdē verſtorue is.
Tot dē ruec des waters ſal hy groeyen/ eñ
eenen crans makē gelyc doent eerſtmael ge
plant was. Maer een menſch als hy ghe-
ſtoruen is/ eñ gebloot eñ verteert/ waer is hi
doch: Ghelyck oft de wateren vander zee
C wech ghingen/ eñ dat den vloet ydel worde/
eñ verdroochde. Alſo en ſal een menſch (als
hy ontſlapen is) niet weder opſtaen/ tot dat
den hemel verſleten is ſo en ſal hy niet ont-
waken/ noch opſtaen vā ſynen ſlaep. Wie
geue my dit/ dat ghy my in de helle beſcher-
met/ eñ my verborghet tot dat uwen raſen-
den toren voorby ghegaen zy/ eñ dat ghy my
tyt ſtelt/ inden welcken ghy myns ghedenc-
ket: Meyndy oock dat een doodt menſch
wederom leuen ſal? tot alle de daghen in de
welcke ick nu ſtryde/ ſo verwacht ic/ tot dat
myn verādering come. Ghy ſult my roe-
pen/ ende ick ſal v antwoorden/ den werche
uwer handen ſuldy v rechte hant wtreyckē.
Iob. 7. d. 21. Ghy hebt myn gangen getelt/ maer ſpaert
D myn ſonden. Ghy hebt als in een ſacſken
myn verſuymenūſſen ghetreckent/ maer ghy
hebt myn booſheyt geneſen. Eenē vallen-
den berch verdriet/ eñ eenen ſteen wort ver-
voert van ſyn plaetſe. De waterē holen de
ſteenen/ eñ met de aenvlietinge wort allinc-
kens de aerde verteert: eñ daerom ſuldy de
menſchen deſghelycs vernielen. Ghy hebt
hem een luttelken verſteret om dat hy inder
eewicheyt ſonde doorgaen/ ghy ſult ſyn aen-
ſicht veranderen/ eñ ghy ſult hem wtlaten.
T'zy oft ſyn kinderen edel zyn oft onedel/
dat en ſal hi niet verſtaen. Nochtās ſal ſyn
vleeſch (ſo langhe als hy leeft) pyn lyden/ eñ
ſyn ſiele ſal op haerſelven bedroeft zyn.

Eliphas die ſtraft Iob van hooverdye, onghedoochſaemheyt ende blaſphemie teghen Godt, ſeghende dat voor den Heere niemant ſuyuer en is bevonden, beſchrijuende de maledijdinghe der booſen ende gheveynſden.

Dat xv. Capittel.

A Ende Eliphas de Themaniter antwoor-
dende/ heeft gheſeyt: Sal een wys man
antwoorden als inden wint ſpreckende/ eñ
ſal hi met hitte ſyn mage vullen? Ghi ſtraft
hem met woorden die ws gelyck niet en is/
eñ ghy ſpreect dat niet oorbaerlick en is. So
veel alſt in v is/ ſo hebdy de vreeſe ydel ghe-
maect/ eñ ghy hebt wechgenomen de gebedē
voor Godt. want v booſheyt leert uwen
mont/ eñ ghi volcht na de tongen vā
den blaſphemeerders. Uwen mont ſal v
verdoemen/ eñ niet ick/ eñ v lippen ſullen v
antwoorden. Zyt ghy d'eerſte menſch ge-
boren/ eñ voor alle de hevenen ghemaeckt?
Hebdy Gods raet gehoort/ eñ ſal zyn wyſ
heyt minder weſen dā ghy? wat weet ghi
dat wy niet en weten? wat verſtaet/ dat ons
onbekent is? Ouders eñ ſeer oude lieden
zyn onder ons/ veel ouder dan v vaderen.
Iſt groot dat v Godt vertrooſte? maer v B
quade woordē beletten dat. Waerom ver-
heft v herte/ eñ hebt (als groote dingen pey-
ſende) verbaeſde oogen? waerom is uwen
geeſt geblaſen tegen God dat ghy wt uwen
mont alſulcken woordē voortbrengt? wat
is een menſch dat hy onbeſmet ſoude zyn/ eñ
dat hy rechtveerdich ſoude ſchynen geboren
van eender vrouwē? Siet onder ſyn heyli- Iob 4. d. 18.
gen en is niemant onwandelbaer/ eñ de he-
melē en zyn niet ſuyuer in ſyn aenſchouwē.
Hoe veel te meer de afgryſelicke ende on-
nutte menſch die ongerechticheyt drinct als
water. Ic ſalt v toonen/ hoort my: dat ick
geſien hebbe ſal ick v vertellē. De wyſe be
lyden/ eñ ſy en verbergen dat voor hare va-
ders niet. Den welckē alleene de aerde ge- L
geven is/ eñ daer en is gheen vreemde door
henlieden gegaen. Alle syn dagen verhoo-
veerdicht hem de ongoddelicke/ eñ t'getal
der iaren van ſyn tyranſchap is onſeker.
T'geluyt der vervaertheyt is altyt in ſyn
oren/ eñ alſt peys is ſoo vermoeyt hy altyt
lagen. Hy en gelooft niet dat hy ſoude mo-
gen wederkeerē van de duyſternuſſen totten
lichte/ tot alle ſydē omneſiende na t'ſweert.
Als hy hem roert om broot te ſoecken/ ſoo
weet hy wel dat in ſyn hant bereydt is den
dach der duyſternuſſen. De tribulacie ſal
hem vervaren/ eñ de bangicheyt ſal hem om-
ringen/ gelyc eenen coninc die ten ſtryde be-
reyt wort. want hy heeft tegen Godt ſyn
hant wtgereyct/ eñ tegen den almachtighen
is hy verſterct. Hy heeft tegen hem gelloo-
pen met eenen opgerichten hals/ eñ met ee-
nen vetten necke is hy gewapent. De vet-
cheyt heeft ſyn aenſicht bedeet/ eñ van ſyn-
der ſyden hanget t'ſmeer nederwaerts. Hy D
heeft gewoont in de verwoeſte ſteden/ eñ in
de verlaten huyſen/ die tot hoopen gebracht
zyn. Hy en ſal niet ryck worden/ noch ſyn
goet en ſal niet duerē noch hy en ſal ſyn woz
tel in de aerde niet ſchieten. Hy en ſal van
de duyſternuſſe niet gaen/ de vlamme ſal ſyn
tackē verdroogen/ eñ hy ſal wechghenomen
worden door den geeſt ſyns monts. Hy en
ſal niet gelooven ſonder ſake door dolinghe
bedrogen zynde/ dat hi met eenigen prys ſal
verloſt worden. Eer ſyn dagē vervult ſul-
len zyn/ ſo ſal hy vergaen/ eñ ſyn handē ſul-
len verdorren. Synen druyf ſal geſchendt
worde als dē wyngaert in ſyn eerſte bloey-
ſel/ eñ ghelyck eenen olyfboom ſyn bloeyſel
afworpende. want de vergaderinghe van
den hypocryt is onvruchtbaer/ eñ t'vier ſal
hen tabernakelen verſlinden die geerne gif-
ten ontfangen. Hy heeft droefheyt ontfan- Eſai. 42. b. 14.
ghen ende booſheyt ghebaert/ ende ſynen Pſal. 7. b. 15.
buyck bereyt te vorzen bedriechlickheden.

Iob door de verbitterde woorden ſijnder vrienden beroert zijnde, hy beclaecht ſijnen rouwe, toonende de menichte ſijns lijdens, ende hy ſeyt dat Godt ſijnder onnooſelheyt een ghetuyghe is. Dat xvj. Capittel.

A MAer Iob antwoordende heeft gheſeyt:
Ic heb dickmael ſulcke dingen gehoort:
laſtighe vertroo ſters zijdy al te ſamen/ En
ſullen de wijndige woordē geen eynde hebben: oft is v yet moedelijck/ dat ghy ſpreect?
Ic ſoude ooc wel hebbē mogen ſprekē dergheliicke dingen als ghy/ eñ och oft v lieder ziele in mijnder zielen ſtadt ware. Ic ſoude
v lieden ooc vertroo ſten met woorden/ende
mijn hooft ouer v liedē roeren. Ic ſoude v
verſterckē met mijnen mont/ eñ roeren mijn
lippen als v lieden ſparēde. Maer wat ſal
ick doen? Iſt dat ic ſpreke/ ſo en ſal mijn lijdē
niet ruſten: eñ iſt dat ick ſwijge/ ſo en ſalt vā
B my niet wech gaē. Maer nu heeft my mijn
lijden verdruct/ eñ te niete zijn alle mijn ledē
gebracht. Mijn rimpelen ſeggen getuygenis tegen my/ eñ daer wort een valſch tacldet verweet tegen mijn aenſicht my wederſeggende. Hy heeft ſijn raſende gramſchap
teghen my vergadert/ ende my dreyghende
heeft hy ghetrijſelt tegen my met ſijnen tanden. Mijn viandt heeft my met verwaerlicken oogen aenſien. Sy hebben op my hen
mondē open gedaen/ eñ beſchimpende hebben ſy mijn wange ghe ſlagen/ ſy zijn verſaet
gheweest met mijnen pijnen. Godt heeft
my beſloten byden boo ſen/ ende der ongoddelicker handen heeft hy my gheleuert.
C Ic die man die in voortijden rijc was/ ben
onuerſienlick verdoruen/ hy heeft mijnen
neck gehouden/ hy heeft my gebroken/ ende
my voor hemſelue gheſtelt als een teecken.
Hy heeft my omringelt met ſijnen lancien/
hy heeft mijn lendenen te ſamen gewont/ hy
en heeft niet geſpaert/ eñ hy heeft op de aerde mijn ingewant wtgeſtort. Hy heeft my
ghebouwen de een wonde op d'andere/ hy
heeft my ouerloopen als een ruete. Ick
heb eenen ſack op mijn huyt genaeyt/ eñ ick
heb mijn vleeſch met aſchen bedect. Mijn
aenſicht is opgeſwollen van weenen/ ende
mijn wijnbrauwen zijn verduyſtert. Dit
heb ick geleden ſonder mijnder handē boos-
D heyt/ als ick tot den Heere ſuyuer ghebeden
hadde. Ghy aerde en bedeckt mijn bloet
niet/ noch en laet mijnē roep in v geen plaet
ſe vinden om verborgē te zijne. Wāt ſiet in
den hemel is mijn getuyge/ eñ mijn bekēder
in de hoochdē. Veel vā woorden zijn mijn
vriendē/ tot God druypt mijn ooge. Eñ och
oft een mā alſo met Gode geoordeelt worde/
gelijck een zoon menſchen ſone geoordeelt wort
met ſijnen medegeſelle. want ſiet de corte
iaren gaen voort/ eñ ic wandele den pat voor
den welcken ick niet wederkeeren en ſal.

Iob toocht dat midts ſijn benautheyt de doot hem ſeer by is, ende hy beſpt ſijn vrienden van onwijſheyt, om dat ſy niet gaue en ſiaen, dan deſe teghenwoordighe vergheldinghe, maer hy verwacht de toecomende ruſte.

Dat xvij Capittel.

A MIjnen gheeſt ſal flau worden/ mijn daghen ſullen gecort worden/ ende alleen
blijft my ouer dat graf. Ick en heb niet
gelooghen/ende in bitterheden woont mijn
ooge. Verloſt my/ eñ ſtelt my neuen v/ende
wiens hant ghy wilt laet tegen my ſtrijden.
Den herte hebdy verre gedaen van de leeringhe eñ daerom en ſullen ſy niet verheuen
worden. Den roof geloeft hy ſijnen geſelB len/ eñ de ooghen van ſijnen kinderen ſullen
gebrecken. Hy heeft my gheſtelt als in een
gemeyn ſeggen vanden ghemeynen volcke/
eñ een exempel ben ic voor henliedē. Verduyſtert is mijn ooge van verbolgenthedē/
eñ mijn leden zijn by na te niete ghebracht.
De rechtueerdige ſullen hen daer af verwonderen/ eñ de onnooſele ſal tegen dē hypocryt verweet worden. Eñ de rechtueerdige ſal ſijnen weeh houden/ eñ tot de ſuyuer
C handen ſal hy ſtercheyt doen. Daerom bekeert v ghy allegader/ eñ coemt/ eñ ick en ſal
onder v lieden niet eenen wijſen vinden.
Mijn dagen zijn ouerleden/ mijn gedachten zijn verſtroyt/ pijnēde mijn herte. Den
nacht hebben ſy gekeert inden dach/ eñ wederom na de duyſternijſſen hope ick d'licht.
Iſt dat ickt verbeyde/ ſoo is de helle mijn
huys/ ende in de duyſternijſſen heb ick mijn
D beddeken gemaect. Den ettere heb ick geſeyt: Ghy zijt mijn vader/ mijn moeder ende
mijn ſuſter den wormen. Hierom waer is
nu mijn verwachten/ eñ wie aenmerct mijn
verduldicheyt? In de diepſte helle ſalt alle
dat mijn is nederdalen/ meyndy ooc dat my
ten minſten daer ruſte ſal weſen?

Baldad berijpt Iob van onlijdtſaemheyt, toonende de vermaledijdinghe der ongoddelijcken, om dat hy bewijſen ſoude dat Iob midts ſijn ſonden alleene ghepijnicht is.

Dat xviij. Capittel.

E NDe Baldad de Suhiter antwoord ende A
heeft geſeyt: Tot wat eynde ſuldy woorden ſtroyen/ verſtaet eerſtmael/ eñ laet ons
alſo ſpreken. waerom zijn wy geacht als
beeſten/ eñ zijn onreyn gheworden voor v?
Die v ſiele doot in v raſende gramſchap/
ſal de aerde om uwen wille verlatē worden/
eñ ſullen de ſteenrootſen verhoert worden/
van haerlieder plaetſe? En ſal dat licht des
ongoddelics niet wtghedaen worden? noch
de vlamme van ſijnen viere en ſal niet berB ren? D'licht ſal verduyſterē in ſijn taberna
kele/ eñ dat lichtvat dat op ſijn hooft is/ ſal
wt gedaen worden. De gangen van ſijnder cracht ſullen benaut worden/ eñ ſijnen
raet ſal hem ter neder worpen. Want hy
heeft ſijn voeten int nette geſteken/ eñ in ſijn
ſnetten wandelt hi. De plante ſijns voets
ſal metten ſtrick ghehouden worden/ eñ den
dorſt ſal tegen hem verhitten. Synē ſtrick
is in d'aerde verborgen/ eñ ſijn clipper valle
op den pat. Van allen ſijden ſullen hem C
de grouwelen vernaren/ ende ſijn voeten
ſullen hem omwinden. Sijn cracht moet
van honger vermindert worden/ ende den
honger moet in ſijn ribben varen. Ende
verſlinde de ſchoonheyt van ſijnder huyt/ de
eerſte geboren doot ſal verteeren ſijn armen. Sijn betrouwen moet van ſijn tabernakele afgetrocken worden/ ende de verderfenijſſe terde op hem als een conincK.

In

In syn tabernakel moeten wonen de ge-
sellen vā hem die niet en is/ sonder woꝛde in
D in syn tabernakel bespraeyt. Benedē moc-
ten syn wortelen verdꝛoocht woꝛden/ maer
bouen so moet synē oogst verdoꝛuē woꝛden.
Pro. 1. d 22. Syn gedenckenisse verga vander aerdē/ eñ
synen naem en woꝛde niet vermaert in de
straten. Hy sal hem verdꝛyuē wt dat licht
in de duysternissen/ eñ vander werelt sal hy
hem wech voerē. Syn saet en sal niet we-
sen/ noch geen afcoēste in syn volc noch gē
bleuelingē in syn landē. Op synē dach sul-
len de wterste verbaest zyn/ eñ d'alder eerste
sal den grouwel beuanghen. Dit zyn dan
de tabernakelen van den boosen/ende dit is
de plaetse van hem die Godt niet en kent.

Iob vertoeft heel met een treffelicke claghe syn iammer, ende hy bekuft syn vrienden om dat sy hem niet en troosten, maer meer verdrucken, maer hy troost sy selue metter vertroostenissen.

Dat xx. Capittel.

A Ende Iob antwoꝛdende heeft gheseyt:
Hoe lāge pynichdy myn siele/ eñ verslyt
my met woꝛden? Siet ghy beschaemt my
thienwerf/ eñ ghy en schaemt v niet my ver
dꝛuckende. Wāt heb ic onwetēde geweest/
so sal myn onwetēheyt met my zyn. Maer
ghy richt op tegen my/ eñ straft my met myn-
nen smadelicheden. Verstaet ymmers nu
dat God my wt genenen rechtuerdigen oꝛ-
deel gepynicht en heeft/ eñ met synen gheest
my omringt. Siet ick sal roepen ghe-
weit lydende/ eñ niemant en salt hooꝛen. Ic
sal luyde crysschen/ eñ daer en is niemant die
oꝛdeelt. Mynen padt heeft hy alomme be-
heymt eñ ick en can daer niet doꝛ ghegaen/
eñ in mynen wech heeft hi duysternissen ge-
B stelt. Hy heeft my van myn glorie beroofft/
eñ de croone vā mynen hoofde afgenomen.
Hy heeft my verdoꝛuen aen allen syden/ eñ
ick verga/ eñ gelyck van eenen wtgetrocken
boom heeft hy myn hope wech ghenomen.
Syn gramschap is tegben my gestoort/ eñ
hy heeft my also gehouden als synen viant.
Syn roouers zyn te samen gecomen/ eñ sy
hebben voor hen selue eenen wech ouer my
gemaect/ eñ myn tabernakel rontomme be-
leyt. Myn broeders heeft hy verre vā my
gemaect/ eñ myn bekende zyn als de vreem-
de van my gegaen. Myn naeste hebben my
verlaten/ende die my kenden/hebben myns
vergeten. De huysghenooten myns huys/
eñ myn dienstvrouwē hebben my gehouden
als eenen vreemden/ eñ als een wtlāder heb
ic in haren oogen geweest. Myncn knecht
heb ick geroepen/ eñ hy en heeft niet geant-
woꝛt/met mynen eyghenen mont badt ick
hem. Myn huysvrouwe heeft myne adem
C verfoeyt/ eñ ic badt de kinderen myns lich-
aems. De lotten versmaeden my ooc/ende
als ick van henlieden gegaen was/so laster-
den sy my. Sy hebbē my verfoeyt die wy-
len myn raetslieden waren/eñ dien ic alder-
meest lief hadde heeft mi veracht. Aen myn
vel(t'vleesch vertoert zynde) heeft myn ghe-
beente gehangen/ eñ de lippen zyn alleenlic
gelaten ontrent myn tanden. Ontfermt v
myns/ ontfermt v myns ten minsten ghy
myn vrienden/wāt de hant Gods heeft my
geraect. Waerom vervolchdy my ghelyck
God/ eñ woꝛt van mynen vleesch versaedt?
Wie sal my verleenē dat myn woꝛden ge-
schreuē woꝛdē/ wie sal my geuen datse ge-
schreuē woꝛdē in eenen boec met een yseren D
griffie/eñ in een plate loots/ oft ymmer dat-
mē die groeue in eenē hardē steen? Wāt ick
weet wel dat myn verlosser leeft/ eñ inden
wterstē dach sal ic wter aerdē opstaen. Eñ
wederom sal ick rontsomme ouertrocken
woꝛdē met mynē velle/ eñ in mynē vleesche
sal ic God sien. Den welckē ic selue sien sal/
eñ myn oogē sullen hem aensien/ eñ geen an
der/ dese hope is opgeleyt in mynē boesem.
Waerō segdy dā nu: Laet ons hem vervol-
gen/eñ laet ons de woꝛtel des woꝛts vin-
den tegen hem? Hierom vliet vā d'aensicht
des sweerts/ want een wreker der hoosheyt
is t'sweert/ endc weet datter een oꝛdeel is.

Sophar wt Iobs woorden verstoort zijnde, toocht wat deel dat de ongoddelijcke voor Godt heeft.

Dat xx. Capittel.

A Ende Sophar de Naamathiter antwoꝛ- A
dende heeft geseyt: Dacrom so volgen Iob 11. d 1.
myn verscheyden gedachten d'een na d'an-
der/eñ mynen sin woꝛt ghetrocken tot ver-
scheyden dingen. De leeringe waer mede
ghy my straft sal ic hooꝛē/eñ den geest myns
verstants sal my antwoꝛdē. Dit weet ick
van t'beginsel/ van dat de mensch gheschelt is
op de aerde/ Dat den lof der ongodlicker
coꝛt is/eñ de vhyschap van den gheuynsden
als een punct. Al ist dat syn hoouerdye op
climt totten hemel/ eñ dat syn hooft de wol-
ken geraect/ So sal hy als eenen mesthoop
ten eynde verdoꝛuen woꝛden/ eñ die hem ge
sien hadden/ sullen seggen: waer is hy? Ge-
lyck eenen wech vlieghenden droom en sal
hy niet gevonden woꝛdē/ hi sal voꝛby gaen
als een vysioen des nachts. De ooghe die
hem gesien hadde/ en sal hem niet sien/ eñ syn
plaetse en sal hem voꝛts niet meer sien.
Syn kinderen sullen van armoeden ver-
doꝛuen woꝛden/eñ syn handē sullen hem syn
lyden betalen. Syn beenderē sullē vervult
woꝛden met de ontuenelicheden sonder ionc-
heyt/eñ die sullen met hem int stubbe slapen.
Wāt alst quaet sal suet wesen in synē mont/
so sal hy dat verbergē onder syn tonge. Hy
salt sparen/eñ hy en sal dat niet verlaten/ eñ
hy salt verbergē in syn kele. Syn broot sal
in synen buyc verkeert woꝛden in galle der
aderen van binnen. De rycdommen die hy
opgeslocr heeft sal hy wtspouwen/ eñ wt sy-
nen buyck sal Godt die weder wttrecken.
T hooft der slangē sal hy suygen/eñ de ton-
ge der aderen sal hem dooden. Hy en moet
niet sien de riuierkens vandon vloet/de be-
ken des honichs eñ der boteren. Hy salt al B
met lyden betalen dat hi gedaen heeft/ noch-
tans en sal hy niet heel vernielt woꝛden: na
de menichte van synen sonden/ also sal hy te
lyden hebben. Want hy heeft de arme in
stucken brekende gebloot: het huys heeft hy
beroofft/eñ hi en heeft dat niet opgetimmert.

Psalm. 36. Noch ſijnen buyck en is niet verſaet/ende als hy hebben ſal dat hy begeert hadde/ſo en ſal hy dat niet mogen beſitten. Daer en is niet ouerbleue vā ſijnder ſpijſen/ēn daerom en ſalder niet ghedueric blijuen van ſijnen goeden. Als hy verſaet ſal weſen/ ſo ſal hy crimpen/hy ſal verhitten/ ēn alle pijne ſal op hem vallen. Och oft ſijnen buyc mocht verbuldt worde/dat hy op hem wtſenden mocht de gramſchap van ſijnen raſenden tozen/ ēn dat hy op hem ozloge regende. Hy ſal vlieden van de yſere wapenen/ēn hy ſal ſterckelick loopen in den metalē boge. Het ſweert is wtgetrocken/ ēn gaende wt ſijn ſcheet/ēn blinckēde in ſijn bitterheyt: de grouwelicke ſullen ouer hem gaen ende comen. Alle de duyſternuſſen zijn verborghen in ſijn verholentheden/ hem ſal verſlinden t'vier dat niet ontſteken en wort/ die ouerbleuen is in ſijn tabernakel ſal gepijnicht worden. De hemelen ſullen ſijn booſheyt openbaren/ ēn de aerde ſal tegen hem opſtaen. Dat groeyſel van ſijnen huyſe ſal open gedaen worde/ t'ſal neder getrocken worden inden dach vā Gods raſende gramſchap. Dit is des ongodlicken menſchs deel van Gode/ ende de erffelicheyt ſijnder woorden van dē Heere.

Iob bidt dat hem ſijn vrienden hjdſaemlick ſouden willen hooren, ende vraecht waerom dat de boſe totten eynde van haren leuen voorſpoedich zijn, rooghende datſe bewaert worden tot den dach der verdoemenuſſen.

Dat xxj. Capittel.

MAer Iob antwoordende heeft gheſeyt: Hoort toch(dat bidde ick)mijn redenē/ ēn doet penitencie. Verdraecht my/dat ick oock mach ſpreken/ ēn na mijn woordē(dunckt v goet)ſo lacht. Is mijn diſputacie teghen eenen menſche/dat ick te rechte niet en behoore droeue te zijne? Aenmerct my/ ēn weeſt verbaeſt/ ēn legt den vinger op uwen mont. Ēn wanneer ics gedencke/ſo vreeſe ick ſeere/ēn de beuinghe ſchudt mijn vleeſch.

Waerom leuen dan de ongoddelicke/ ēn zijn verheuen/ēn verſterct met rijcdommen? Haerlieder ſact blijft durende voor henlieden/de ſchare van haren naeſten/ēn kinders kinderen zijn in haerlieder aenſchouwen.

Haerlieder huyſen zijn vry/ēn in vrede ēn Gods roede en is op henlieden niet. Den boc heeft ontfangen/ēn en is niet misdaren vā calue/ Haerlieder veerſe heeft gecalft/ ēn ſy en is niet berooft van haerder dracht.

Haer cleyn kinderkens gaē wt als cuddē/ ēn haerlieder kinderē noch niet ſpreckēde verheugen henliedē met harē ſpelē. Sy houdē de bomme ēn de herpe/ēn ſy verblijden henlieden tot dat geluyt der orgelen. Sy brengen haerlieder dagē ouer met weeldē/ ēn op eenen oogenblick dalen ſy neder ter hellen.

Die Gode geſeyt hebbē:gaet weck vā ons/ ēn de kennijſē van uwen weghen en willen wy niet. wie is de almachtige dat wy hem dienen ſouden? ēn wat batet ons iſt dat wy hem biddē? Maer nochtans wāt hare goet niet en is in haerlieder handen/ſo zy der ongodlicken raet verre van my. Hoe dicmael Psalm. 1. d. ſal de lampe der ongodlicker wtgedaen worden/ēn den ouerbloet henlieden overcomē: ēn hoe dicmael ſal hy de ſmerten van ſijnder raſernyen deylen? Sy ſullen zijn als dat caf voor d'aenſicht des wints/ēn gelijc dat gheſterken wele den ſtormendē wint verſtroyt. C

Godt ſal dicns kinderē bewaren de ſmerten des vaders/ēn als hyt betalen ſal/ dā ſal hyt weten. Syn oogen ſullē ſijn doodinge ſien/ende van de raſende gramſchap des almachtigen ſal hy drincke. want wat gatet hem aen van ſijnē huyſe na hem? ēn oft t'getal ſijnder maenden ooc half gecort ſal worden? Sal yemant Gode wetentheyt leeren/ die de hooge vonniſt? Deſe ſterft vroom ēn geſont/ryc ēn geluckich/ Syn inghewant is vol vets/ēn met merch worden ſijn beenderen ververſcht: Maer een andere ſterft in de bitterheyt ſijnder sielen/ ſonder eenige rijcdommen. Ēn nochtans ſullen ſy te ſamen int geſtubbe der aerden ſlapen/ ende de wormen ſullenſe ouerdecken. Voorwaer ic heb v gedachten wel gekent/ ēn v onrechte vonniſſen tegen my. want ghy ſegget: D waer is t'huys vanden prince? ēn waer zijn de tabernakelen vā de ongoddelicke? Vraeghet wien ghy wilt vanden wandelaers/ ēn ghy ſult bekennen dat hy deſe ſelue dinghen verſtaet. want tot den dach der verderffenuſſen wort de quade bewaert/ ēn totte dach der raſender gramſchap ſal hy gheleyt worden. wie ſal voor hem ſijnen weeh ſtraffen? ēn dat hy gedaen heeft/wie ſalt hem betalen? Hy ſal tot de grauen gheleyt worden/ēn in den hoop der dooden ſal hy waken. Soet was hy den cleynen ſteenkens der trueriger beken/ ēn na hem ſal hy alle menſchen trecken/ende voor hem ontellicken vele.

Waerom vertroost ghy my dan te vergheefs/ aenghemerckt dat ghetoont is dat v antwoorde teghen de waerheyt ſtryt?

Eliphas leyt Iob op, dat hy de armen verdruſt heeft, rooghende dat hy van Gods voorſienicheyt gheen goet gheuoelen en heeft. Dat xxij. Capittel.

ENde Eliphas de Themaniter antwoordende heeft geſeyt: Mach een menſch bi Gode gelicken worden/ooc als hi is vā volmaecter wetenheyt? Wat batet Gode dat ghy rechtueerdich zijt? oft wat geeft hy hem/ iſt dat v leuen onbeſmet is? Sal hy vreeſende v ſtraffen/ēn ſal hy met v int recht comen? Ēn niet om v ſeer veel quaetheyt/ēn v oneyndelicke booſheden? want ghy hebt den pant van uwen broederē afgehaelt ſonder ſake/ ēn de naecte hebdy van cleederē berooft. Geen water en hebdy dē vermoeyden gegeuen/ ēn den hongerigē hebdy broot ontrocken. Door de ſterckheyt ws arms hebdy d'lant beſeten/ ēn d'alder machtichſte hebt ghy dat inghehouden. De weduwen hebdy ydel laten gaē ēn de armē der weeſen heboy in ſtuckē gebroken. Daerō zijdy met ſtricken omuanghen/ ēn den onuerſienighen angſt verſtoort v. Ēn ghy meyndet dat ghi de duyſternuſſen niet ſien en ſoudt/ēn dat ghi metten ghedruyſſche van de ouerualoedende wateren niet en ſoudt verdruckt worden? B

Oft

Oft peynsdy dat God hooger dan den hemel is / eñ dat hy bouen den top der sterren verheue̅ is? Eñ ghi segget: wat weet God: ende hy oordeelt als dooz eenen neuel. De wolcke̅ zyn syn schuylinge / noch hy en aenmerckt onse dinghen niet / eñ ontrent de herren des hemels wandelt hy. Wilde ghy dē padt van des wereles tyden bewaren / den welcken getreden hebben de boose mannen? Die wech genouwen zyn vooz haren tyt / eñ den vloet heeft haerlieder fondament om gworpen. Die Gode seyden: Gaet van ons / eñ recht oft de almachtighe niet machtich en ware yet te doen / so hebben sy hem gheacht / daer hy nochtans haerlieder huysen met goede vervult hadde / der welcker sin zy verre van my. De rechtueerdige sullen sien / eñ blyde zyn / eñ de onnoosele salse bespotten. En is hare opgheuentheyt niet afgehouwen / eñ en heeft dat vier haerlieder vleuelingen niet verslondē? Daerom vereenicht v met hem / eñ hebt vrede / eñ dooz dese dinge̅ suldy de beste vruchten hebben. Ontfanct wt synen mont de wet / eñ stelt syn woozden in v herte. Ist sake dat ghy wederkeert totten almachtigen so suldy gesticht wozdē / eñ ghy sult de boosheyt verre van v taberna kelen doen. Hy sal vooz aerde herde steenen gheuen / eñ vooz de herde steenen gulden beken. Eñ de almachtige sal tegen v vianden zyn / eñ t'siluer sal v toegehoopt wozdē. Dan suldy op den almachtighen van wellusticheden ouerluoden / ende v aensicht tot God opheffen. Ghy sult hem bidden / eñ hy sal v verhoozen / eñ v gelosten suldy betalen. Ghy sult een dinck voornemen / eñ t'sal v comen / ende in v wegen sal d'licht schynen. Wāt die verootmoedicht is geweest / sal in glozien zyn / eñ wie syn oogen nederslaet die sal behouden wozden. De ontschuldige sal behouden wozdē / maer hy sal behoudē wozden in de suyuerheyt van synen handen.

Iob ootmoedelijck Gods vonnisse aenroepende bewijst dat hy goet gevoelen heeft vander Godtlicker voorsienicheyt, dat onbegrijpelick is, ende alle dinghen na haren wille doet.

Dat xxiij. Capittel.

ANde Iob antwoozdende heeft gheseyt: Nu is myn redene ooc in bitterheyt / eñ de hant van mynder plagen is verswaert op myn suchtinghe. Wie sal my geuen dat ick hem kenne eñ vinde / eñ dat ick come tot synen rechterstoel. Ic sal vooz hem dat oordeel stellen / ende mynen mont sal ick vullen met straffingen. Op dat ic weten mach de woozden die hy my antwoozde / eñ dat ic verstaen mach wat hy my seyt. Ic en wil niet dat hy met veel sterckheyts met my dinge / noch my en verdzucke met de swaerheyt van synder grootheyt. Laet hem de rechtueerdicheyt tegen my voorleggen eñ myn oordeel sal ter victozien comen. Ist dat ick na den oosten ga so en sietmen hem niet / ga ick na den westen / so en sal ick hem niet verstaen. Ga ick ter slincker syden / wat sal ick doen: ick en sal hem niet grypen / ist dat ic my keere ter rechter syden so en sal ick hem niet sien. Maer hy weet mynen wech / eñ hy sal my proeuen als t'gout dat dooz t'vier gaet. Myne̅ voet heeft syn voetstappen gevolcht / synen wech heb ick bewaert / eñ ick en heb daer van niet beslyden ghegaen. Van de geboden synder lippen en ben ic niet afgeweken / eñ in myne̅ schoot heb ick ghebozgen de woozden synsmonts. Want hy is alleene / eñ niemant en can afghekeeren syn ghedachte / eñ al dat syn siele gewilt heeft / dat heeft sy gedaen. Eñ als hy synen wille in my sal volbzocht hebben / so zynder noch veel andere dingen deselghes hem teghenwoozdich. Eñ daerom ben ick van synen aensicht verstoozt / eñ aenmerckende woozde ick met vreesen gequelt. Godt heeft myn herte vermozwt / ende de almachtighe heeft my verstoozt. Want ick en ben niet vergaen om de aenstaende duysternissen / noch den duysteren neuel en heeft myn aensicht niet bedeckt.

Om dat Iob vertooghen soude syn goet ghevoelen van de goddelicke voorsienicheyt, hy seyt dat Godt der tyden kennisse heeft, ende wreken sal der menschen menichvuldige boosheyt.

Dat xxiij Capittel.

VAnden almachtigē en zyn de tyden niet verborgen / maer die hem kenne̅ / en weten syn daghen niet. De andere hebben de palen verstelt / de cudden hebben sy geroost / eñ die ghenoedt. Der weesen esel hebben sy wech gedzeuen / eñ vooz eenen pant hebben sy wech genomen der wedzuwen osse. Sy hebben verkeert den wech van den armen / eñ te samen verdzuct de suechtmoedighe des lants. De andere gaē wt (als wilde esels in de woestyne) tot haerlieder were / wakende na den roof / sy bereyden vroot harē kinderē. Sy maeyen af den acker die hen niet toe en behoozt / eñ den wyngaert vanden genen die sy met gewelt verdzuct hebben snyden sy af. Naeckt laten sy de menschen / haerlieder cleederen nemende / die geen decsel en hebbē in de couwe. De welcke den regen vanden bergen nat maect / eñ die geen decsel hebbēde de steenen omuangen. Ghewelt hebben sy ghedaen berooouende de weesen / eñ dat gheme̅yn arm volc hebbē sy berooft. Dē naeten eñ gaendē sonder cleet eñ den hongherigen hebben sy de aren ont nomen. Tusschē de hoopen der gheender die dozst lyden na dat sy de persse hebben gherreden / hebben sy haren noenrust ghenomen. Van de steden hebben sy de mans doen suchten / eñ de siele der ghewonder heeft geroepen / eñ Godt en latet niet onghewzoken voozby gaen. Sy hebben den licht wederspannich geweest / sy en hebben syn wegen niet geweten / noch sy en zyn niet wederghekeert dooz syn wegen. Ten erstē mozgenstont staet een moozdenaer op / hy slaet doot dē behoeftigen eñ den armen maer by nacht soo sal hy zyn als een dief. De ooge des ouerspeelders wacht na de donckerheyt / seggende: Geen ooge en sal my sien / eñ hy sal syn aensicht bedeckē. Hy doozgraeft int doncker de huysen / gelijck sy inden dach malcanderen toegeseyt hadden / eñ sy en hebben van dat licht niet geweten. Ist dat onuersienlick den dageraet schijnt / so achtē sy dien als de schaduwe des doots /

ende alſo wandelen ſy in duyſternissen ghelijc uit licht. Hy is licht bouen d'aenſchyn der watteren/ vermaledijt zy ſijn deel op de aerde noch hi en wandele niet dooz dē wech der wijngaerden. Tot te ſeer groote hitte moet hy vooꝛts gaen van de ſneeuwateren/ eñ tot de helle ſijn ſonde. De barmhertigheyt moet ſijns vergetē/ ſijn ſuetigheyt moeten wozmē wozden/ ſijns en wozde niet meer gedacht. Maer in ſtucken moet hy gebzoken wozden als een onvzuchtbaer hout. want hy heeft een onvzuchtbarige geuoedt/ eñ een die niet en baert/ eñ der weduwen en heeft hy niet wel ghedaen. Hy heeft de ſterckе neder ghetrocken in ſijn ſtercheyt/ eñ als hy ſtaen ſal ſo en ſal hy ſijnē leuen niet betrouwen. Godt heeft hem plaetſe vā penitencie gegeuen/ maer hy miſbzuyct die tot hooꝛeerdyen/ maer ſijn oogen zijn in ſijn wegē.

Apoc. 2. f. 21.

Hy zijn een luttelken opgeheuen eñ ſy en ſullen niet blijnē ſtaende/ eñ ſy ſullen vernedert wozden gelijck alle dingen/ eñ wech genomen/ eñ gelijck de ſtoppen der aren ſullen ſy in ſtucken gewzeuē wozden. En iſt alſo niet/ wie mach my ſtraffen dat ick gelogheu hebbe/ eñ ſtellen vooꝛ Godt mijn woozden?

Baldad bewijſt dat niemant voor Godt onſchuldich noch reyn zijn en mach. Dat xxv. Capittel.

MAer Baldad de Suhiter antwoozdende heeft geſeyt: De machticheyt eñ vernaerlickheyt is by hem/ die eendzachticheyt maeckt onder ſijn hoochſte. Iſſer oock eenich getal van ſijnen mans van oꝛloghe? eñ op wien en ſal ſijn licht niet opzijſen? Mach een menſch ooc gerechtueerdicht wozden by Gode gheleken? oft ſuyuer ſchijnen die gebozen is van een vzouwe? Siet de mane en ſchijnt oock niet/ ende de ſterren en zijn niet ſuyuer vooꝛ ſijn oogheu. Hoe veel te meyr de menſch die etter is? ende eens menſchen ſone die eenen wozm is?

Iob 4. d. 17.

Iob ſeyt dat Godt vanden menſche gheen hulpe verwachten en derf, toogende Gods onbegrijpelicke macht wt ſijn werckē.

Dat xxvj. Capittel.

ENde Iob antwoordende heeft gheſeyt: wiens helper zydy? des gheens die onmachtich is? ende onderhoude ghy den arm van den genen die niet ſterck en is? wien hebdy raet gegeuen? by auonturen den gheenen die gheen wyſheyt en heeft/ ghy hebt v groote vooꝛſienicheyt getoont. wien hebdy willen leeren? en is dat niet de ghene die den adem ghemaect heeft? Siet de rueſen ſuchten onder d'water/ eñ die met henlieden woonen. Naect is de helle vooꝛ hem/ eñ de verderfenisse en heeft gheen deckſele.

Die dat noozde wtſpāt opt ydele/ eñ hangt de aerde op niet. Die de wateren bint in ſijn wolcken/ dat ſy te ſamen niet en ſouden wberſten nederwaerts. Die d'aenſicht van ſijnen rechterſtoel houdt/ eñ ſpzaeyt ſijnen neuel daer ouer. Een pale heeft hy rontſomme de wateren geſtelt tot dat gheeynt wozden d'licht ende de duyſternissen.

De columnen des hemels beuen ende zijn vernaert tot ſijnen wille. In ſijn ſtercheyt zijn haeſtelic de zeen vergadert/ eñ ſijn vooꝛſienicheyt heeft den hooueerdigen gheſlagen.

Synen gheeſt heeft de hemelen verciert/ eñ met de hulpe van ſijnder hant is wtgheꝛacht dat cromme ſerpent. Siet dits geſeyt van een deel ſijnder weghen/ eñ als wy nauwelicks een cleyn druppele van ſijnen wooꝛdē gehooꝛt en hebben/ wie ſal den donderre van ſijnder groothеyt mogen aenſien?

Iob die leert hier, hoe dat de ongoddelicke wt dat cort gheluck van dit teghenwoordich leuen ghenomen worden van Godt tot de eewighe pijnen. Dat xxvij. Capittel.

ENde hier toe nam Iob noch meer opnemende ſijn gelijckeniſſe eñ heeft gheſeyt:

So warachtelick als Godt leeft (die mijn oꝛdeel wech ghenomen heeft/ eñ de almachtighe die mijn ſiele gebzacht heeft tot bitterheyt) want ſo lange alſſer adem in my is/ ende den gheeſt Gods in mijn nuelgaten:

So en ſullen mijn lippen geen booſheyt ſpzecken/ noch mijn tonge en ſal geen logene verſieren. Uerre zy van my dat ic v ſonde vooꝛ rechtueerdich oꝛdeelen: tot dat ick vergae/ en ſal ic van mijnder onnoozſelheyt niet wijcken. Mijn gerechticheyt die ick heb begonſt te houden en ſal ic niet verlaten. wāt mijn herte en wzoecht my niet in alle mijn leuen. Mijn viant zy als de ongoddelycke/ ende mijn wederpartyder als de booſe.

Want welck is de hope vanden Hypocriten/ iſt dat hy ghierichlick rooft/ eñ dat Godt ſijn ſiele niet en verloſt? Sal God ſijn roepen hooꝛen/ als de benautheyt hem ouercomen ſal? Oft ſal hy in den almachtigē mogen genuechte hebben ende God aenroepen tot allen tyden? Ick ſal v leeren dooꝛ de hant Gods/ wat de almachtighe heeft eñ ick en ſals niet verberghen. Siet ghy weten allegader/ ende waerom ſpzeect ghy ſonder ſake ydel dingen? Dit is het deel van den ongoddelycken menſch by Gode/ eñ de erffelicheyt der gheweldigher/ die ſy vanden almachtighen ontfangen ſullen. Iſt dat ſijn kinderē veel wozdē ſo ſullen ſy des ſweerts zijn/ ende ſijnder kinder kinderen en ſullen niet verſaet wozden van bzoode. Die van hem ſullen ouergeblenen zijn/ ſullen begranen wozden in de doot/ eñ ſijn weduwen en ſullen niet weenen. Al waert dat hy t'ſilueꝛ t'ſamen ouer een vergadert gelijc aerde/ ende dat hy cleederen bereyde gelijck ſlyck.

Hy ſal die warachtelick bereyden/ maer de rechtueerdighe ſal daer mede gecleet wozden/ ende t'ſilueꝛ ſal de onnoozſele deylen.

Hi heeft als eē motte ſijn huys getimmert/ eñ gelijcs een wachter heeft hy een loouwer hutte gemaect. Als derghe ſal ontſlapen/ ſoo en ſal hy niet met hem wechdzagen. Hy ſal ſijn oogen open doen eñ niet vindē. De armoede ſal hem omuangen gheliick water/ des nachts ſal hem den tempeeſt verdzuckē.

Psal. 42. d. 11

Den herrenden wint ſal hem opnemen eñ wech voeren eñ gelijc eenē ſtozmendē wint ſal hy hem wech nemen vā ſijnder plaetſen.

Eñ hy ſal die op hem ſenden/ eñ niet ſparen: vā ſijnder hant ſal hi vliedende vlieden.

By

Hy sal op hem sijn handen t'samen vruchten/ eñ op hem blasen/ aensiende sijn plaetse.

Iob toocht dat de wijsheyt is bequamer dan gout, soo wt haren oorspronck als wt haer weerdicheyt, Ende sy wordt wt den hemel gheheuen niet gheco[illegible]ht met goude.

Dat xxviij. Capittel.

HEt silver heeft synder aderen beginsele/ eñ het gout sijn plaetse daert in gesmolten wort. Het yser wordt wter aerden genomen/ eñ den steen metter hitten ghesmolten wordt in metael verkeert. Hy heeft der duysternissen tijdt ghestelt/ ende het eynde van allen dingen aenmerct hy: ooc den steen des neuels/ ende de schaduwe des doots.

De beke scheydt vandē vremdē volcke/ de gene die den voet vandē armē mensch vergeten heeft/ eñ de verdoolde. D'lant daer brood wt wies vā synder plaetsen is metten vier omgeworpen. Een plaetse wiēs steenen Saphiren zyn eñ haer cluytē zyn gout.

Dien weeh en heeft geen vogel geweten/ noch de ooghe vanden ghier en heeft dien niet ghesien. Der coopluyden kinderē en hebben dien niet betredē/ noch de leeuwinne en heeft daer ouer niet ghegaen. Totter keyen heeft hy syn hant wtghesteken/ hy heeft vanden wortelen de berghen omghewerpen. In de harde steenen heeft hy rivieren wtgehouwen/ ende alle dat costelick is heeft syn ooghe ghesien. Eñ de diepten der vloeden heeft hi doorsocht ende de verborghen dingen heeft hy in d'licht gebracht.

Iob. 1. 2. 7. Maer waer wordt de wijsheyt gevondē? eñ welck is de plaetse des verstants? De mensch en weet haer weerde niet/ noch sy en wordt niet gevonden int lant der geender die saechtelick leuen. Den afgront seyt: Sy en is in my niet/ eñ de zee spreect: Sy en is met my niet. Daer en sal geen fyn gout voor haer ghegeuen worden/ noch men sal geen silver wegen tot haer vermangelinge.

Iob. 1. b. 11. 1. 10. 1. b. 11. pl. 7. 2. 2. Sy en sal niet gheleken worden by de geverwede verwen van Indien/ noch by den aldercostelicsten Sardonix steen/ oft dē Saphier. Geen gout oft ghelas en sal by haer gheleken worden noch geen gulden juwelen en sullen voor haer vermanghelt worden. Gheen hooghe oft wtnemende vaten en sullen ghenoemt worden in haer gelijckenisse/ maer de wijsheyt wordt getrocken wt de verborghen dinghen.

Hy haer en sal met gheleken worden den Topasius vander Mooranen landt/ noch sy en sal reghen de alderfijnste verwe niet ghestelt worden. Van waer comt dan de wijsheyt? ende welck is de plaetse des verstants? Sy is verborgen wt de oogen vā allen die leuen/ eñ den vogelen des hemels is sy onbekent. De verdoemenisse eñ de doot hebben ghesept: Met onsen oozen hebben wy haer fame ghehoort. Godt verstaet haren weeh/ ende hy kent haer plaetse.

want hy aensiet de eynden der werelt eñ alle dat onder den hemel is aenschouwet hy.

Die den winden heeft een ghewicht ghemaeckt/ eñ weecht de wateren in een mate.

Doen hy den reghenen een wet stelde/ eñ eenen weeh den ruysschenden slachregenen.

Doen heeft hy die ghesien ende vertelt/ eñ te voren betreydt eñ onderso[illegible]ht. Ende hy seyde den menschē: Siet de vreese Gods/ dat is de wijsheyt/ ende het quaet te schouwen dat is verstandicheyt. Prou. 1. 2. 7. 9. b. 10.

Iob verhaelt sijn voorgaende gheluck, eñ toocht sijn goede wercken, op dat hy daer door synder vrienden quade woorden soude doen swichten.

Dat xxix. Capittel.

ENde Iob heeftet noch tot gedaen/ eñ opnemende sijn gelijckenisse/ hy heeft ghesept: Wie mocht my gheuen dat ick ware als in de voorleden maenden/ als in de daghen in de welcke Godt my bewaerde.

Doen syn lampe ouer myn hooft scheen/ eñ ic na sijn licht wandelde in de duysternissen: Gelijck ic geweest hebbe in de dagen myndert ionckheyt/ als Godt heymelick was in myn tabernakel: Doen de almachtige met my was/ eñ myn knechten rontsomme my. Doen ic myn voetē met boter wiesch/ eñ den steen my wtstorte riuieren van olie:

Als ic weginck totter stadtpoorte eñ men bereydde my eenen stoel op de straete. De iongers sagē my/ eñ verchoen hen/ eñ de ouders opstaende stonden. De princen hielden op vā spreken/ eñ leyden haren vinghер op haren mont. De voysten bedwonghen haerlieder stēme/ eñ haerlieder tonge cleefde aen haerlieder kele. De hoorēde ooze prees my voor salich/ eñ de ooge siende gaf my getuygenis. Om dat ic den luyde roepende armen verlost hadde/ eñ de weese die geenē helper en hadde. De gebenedijdinge vanden ghenen die vergaen soude hebbē quam op my/ ende het herte vander weduwē heb ick vertroost. Ick was ghecleedt metter rechtveerdicheyt ende ick heb my ghecleedt met myn rechte vonnisse/ als met een cleet/ eñ coninckliicke croone. Ick heb den blinden een ooghe gheweest/ eñ eenen voet den crepelen. Ick was een vader vandē armen/ ende de sake die ick niet en wist/ onderso[illegible]ht ick seer neerstelick. Ick brac in stucken de baccanē vandē boosen eñ wt synen tanden haelde ick den roof. Eñ ick seyde: In myn nestken sal ick sterven/ eñ ghelijck den palmboom sal ick de daghen vermenichfuldighen. Myn wortele ontpluyete omtrent de watеren/ ende den dauwe sal blijuen in mijnen oogst. Myn gloire sal altoos vernieut worden/ ende mijnen boghe sal in myn handt vermaect worden. Wie my hoordē die verwachtē vonnisse/ eñ aenmerckende sy sweghen tot mijnen raedt.

Mijnen woorden en doysten sy niet aenhangen/ eñ op haerlieden druypte myn spraeke. Sy beyddē na my als na eenen regen/ eñ haren mont deden sy open/ als tot eenen auontreghen. wanneer ick tot henlieden lachte/ soo en geloofden sy dat niet/ ende het licht myns aensichts en viel op de aerde niet. Als ick tot henlieden gaen wilde/ so sat ick d'eerste: ende als ick sat ghelijck een Coninc/ wiēs heyr rontsomme hem staet so was ick nochtans der droeuigher troester.

Iob bewaert dat dat groot voorſpoet hem verandert is in dat aldermeeſte tegenſpoet.

Dat xxx. Capittel.

A Maer nu beſpotten my die ionger dā ick de zijn/ der welcker vaderen ick niet en gheweerdichde te ſtellen met de honden van mijnen cudden. Der welcker hantcracht my voor niet was/ ende worden gehouden des leuens onweerdich.

Van gebreck eñ honger onvruchtbaer/ de welcke knaechden in de woeſtijne/ verdwijnende van verdruet eñ allendicheyt. Eñ ſy aten cruyden/ eñ ſchorſſen vanden boomen/ eñ Jeniuer worteł was haer ſpijſe. Die wt de valleyen deſe dinghen capende/ als ſy die beſonder vonden hadden/ ſoo liepen ſy daer toe met een geroep. Die daer woonden in de woeſtijnen der beken/ eñ in holen der aerden/ oft op dat ſteenſant. Die tuſſchen alduſdanighe dinghen henlieden verblijden/ eñ te weſen onder dooznen achten voor wellustichcyt. Kinderen der dwaſen eñ onedelen/ ende die int landt met allē niet geſien en worden. Nu ben ick verandert in haer liedeken/ eñ ick ben henlieden gheworde tot een gemeyn bijſprake. Sy verſoyen my/ eñ vlieden verre van my/ eñ mijn aenſicht en ontſien ſy niet te beſpouwen.

Want by heeft ſijnen pijlkoker open ghedaen/ eñ my gepijnicht/ eñ eenen toom heeft by in mijnen mondt ghedaen. Ter rechter ſijden van mijnder opgaender allendicheyt zijn ſy terſtont opgeſtaen/ mijn voeten hebben ſy omgeſtooten/ eñ hebben verdruet met haren paden/ als met water baren. Sy hebben mijn wegen verſtroyt/ ſy hebbē my lagen geleyt/ eñ de ouerhant gecregen/ ende daer en was niemandt die te helpe quam.

Ghelijck als den muer gebroken is/ ende de doze open/ ſoo hebben ſy my ouerualłen/ eñ tot mijnder allendicheyt zijn ſy afgewentelt. Jck ben gebracht te niet/ by heeft als eenen wint mijn begheerte weeh genomen/ eñ gelijck een wolcke is mijn ſalicheyt voorby ghegaen. Maer nu ſo verdwijnt mijn ſiele in haer ſelucn/ eñ de daghen des lijdens beſitten my. Des nachts wordt mijn gebeente met pijnē doorboort/ eñ die my eten/ en ſlapen niet. In de menichte van dien wordt mijn cleedt vertcert/ eñ ſy hebben my omgort als met eenen caproen vandē rock.

Jck ben gelcken den ſlijcke eñ ben gelijck ghewordcn den voncken ende den aſchen.

Iob 19.8.7. Jck roep tot v/ ende ghy en verhoort my niet/ ick ſtae/ ende ghy en ſiet op my niet.

Ghy zijt my verwcert in eenen wreedē/ eñ in de hartheyt uwer hant zijt ghy my tegen.

Ghy hebt my opgeheuē/ eñ als op dē wint ſtellende hebdy my crachtelic omgeworpen.

D Jck weet wel dat ghy my ter doot leuerē ſult/ daer allen leuenden een huys geſteit is.

Maer nochtans tot mijnder verderfeniſſe en ſteect ghy v handt niet wt/ eñ iſt dat ſy vallen/ ſo ſuldyſe ſelner behouden.

Jck weende in voortijden op den genen die in lijden was/ eñ mijn ſiele hadde mede-lijden metten armen. Jck verwachte het goet/ eñ t'quaet is my toecomē/ ic bbeyde na d'licht/ eñ de duyſternijſſen zijn wtgeborſten.

Mijn binnenſte hebben van hitten ouergheloopen ſonder eenighe ruſte/ de daghen des lijdens hebben my verraſcht.

Jck ghinck al trueerende/ ſonder verbolghentheyt/ opſtaende riep ick in de ſcharc.

Jck heb een broeder der draken geweeſt/ ende een gheſelle der ſtruyſſen.

Mijn huyt is op my ſwert ghewoꝛden/ eñ mijn beenderen zijn verdroocht dā hitten.

Mijn herpe is verkeert in trueren/ ende mijn orghele in een ſtemme der weenender.

Iob verhaelt noch van ſijn wercken, op dat hy ſijn vrienden ſoude beſthaemt maken.

Dat xxxi. Capittel.

A I Ck heb een verbondt ghemaect met mijnen oogen/ dat ic niet eens peyſen en ſoude van eender maget. Want wat deel ſoude in my God van bonen hebben/ ende wat erfenijſſe de almachtige vanden hoochſten?

En behoort de verderfeniſſe niet toe den booſen/ eñ de verbremtheyt den ghenen die onrechtveerdicheyt doen? En aenmerckt by mijn wegen niet/ eñ en telt by allen mijn gangen niet? Heb ick in ydelheyt gewandelt/ ende heeft mijnen voet ghehaeſt int bedroch/ ſo weghe by my in een ghcrechtige waghe/ ende God wete mijn ſimpelheydt.

Heeft mijnen gang vanden wech ghewekken/ eñ heeft mijn ooge mijn herte gevolcht/ ende heeft in mijnen handen eenighe ſmette aengecleeft/ So moet ick ſaeyen/ ende een ander ete dat/ eñ mijn afcomſte worde wtgheworzelt. Jſs mijn herte bedrogen geweeſt op een vrouwe/ eñ heb ick aen mijns vrients doze laghen gheleyt: So zy mijn wijf eens anders hoere/ eñ op haer moetē de vremde gebuycht worden. Want dats ongheorloft ende de aldergrootſte booſheyt.

T'is een vier totter verderfeniſſe toe verſlindende/ ende alle ſpruytē wtworzelende.

Heb ick verſmaet int recht te ſtaen met mijnē knecht/ eñ met mijn dienſtwijf/ als ſy tegben my twiſtich waren. Want wat ſal ick doen als God ſal opſtaen om te oordeelen: eñ als by vraghen ſal/ wat ſal ick hem antwoorden? En heeft by my inden buyc niet ghemaect/ die dien ooc gemaect heeft/ en heeft my die in de moeder alleen oock niet ghefigurcert? Heb ick den armen geweyghert dat ſy wilden/ eñ heb ic der weduwen oogen doen beyden. Heb ick mijnen bete alleen gheten/ eñ en heeft de weeſe daer niet af gheten? (want van mijnder kintſcheyt ſo is dat medelijden met my gewaſſen/ ende van mijns moeders lichaem is die met my wtcomen.) Heb ick verſmaet den genen die verghinck om dat hi geen cleedt en hadde/ ende den armen die ſonder deckſel was?

En hebben ſijn lijden my niet ghebenedijt/ en is by van mijnder ſchapen vellē niet verwermt geweeſt? Heb ick op den weeſen mijn hant opgheheuen/ oock als ick my ſach in de poorte de ouerhandt hebbende?

So

So moet mijn schoudere vallen van haer voechsele/ende mijnē arm moet gebrokē worden met synen beenderen. Want altijt heb ick Godt gevreest als barē op my swillēde: ende syn swaricheyt en heb ick niet connē verdragen. Ist dat ic t'gout voor mijn macht heb ghehouden/ende heb den synsten goude geseyt: Mijn betrouwen: Heb ic my verblijdt op mijn vele rijckdommen/ende om dat mijn handt vele gevonden heeft: Heb ick de sonne gesien als sy scheen/ende de mane claerlick voortgaende: Ende heeft mijn herte hem verblijdt int heymelick/ende heb ick mijn handt ghecust met mijnen mondt/ welck is de meeste boosheyt/ende een verloochenen tegen den alderhoochsten Godt: Heb ick my verblijdt van synen valle die my haette/ende heb ick my verheucht om dat hem eenich quaet ghevonden hadde: Want ick en heb mijn siele niet ghegheven om te sondighen/dat ick vervloeckende syn siele begheerde.

D En hebbē de mannen mijns tabernakels niet geseyt: wie mocht gheven dat wy van synen vleesche mochten versaedt worden!

Buyten en is geen pelgrim bleven/mijn doze was voor den wandelaer open. Heb ick als een mensch mijn sonde verborghen/ende heb ick in mijnen boesem mijn boosheyt bedect: Heb ic vervaert geweest voor een groote menichte/ende heeft de versmaetheyt van mijnen naesten my doen vreesen/ende dat ick niet meer gheswegen en hebbe/ende wt de doze niet ghegaen? Wie mocht my geven eenen hoorder/dat de almachtige mijn begeerte mocht hooren/ende dat hy eenē boeck schrijne die t'selve vonnist/ Dat ic dien op mijn schouder mocht dragen/ende dat ick dien om my doē mach alleen croone: Tot elckē voetstap mijns gangs sal ick hem vercondigen/ende als eenen Prince sal ic dien offeren.

Ist dat mijn landt teghen my roept/ende dat haer vozen met haer beweenen: Heb ick de vruchten van haer geten sonder gelt/ende heb ick de siele der ackerluyden ghequelt:

So moeten my voor terwe dystelen wassen/ende voor gherste doornen.

Hier zijn voleyndt de woorden Iob.

Iob wordt ghestraft vanden hooveerdighen Eliu, ende syn vrienden oock, om dat sy niet te antwoorden en vonden, ende hy beroemt hem van syn weerentheyt.

Dat xxxij. Capittel.

ENde dese dry mannen hebben opgehouden van Iob te antwoorden/om dat hy hem liet duncken dat hy rechtveerdich was.

Ende Eliu de sone Barachel een Buziter van Rams geslachte worde ghestoort ende verbolghen. Ende hy is gram ghewoorden teghen Iob/om dat hy seyde dat hy rechtveerdich was voor Godt. Maer teghen syn vrienden is hy verbolgen geweest/om dat sy gheen redelicke antwoorde gevonden en hadden/maer hadden Iob alleenlick gedoemt. Hierom heeft Eliu Iob verbeydt doen hy sprack/om dat sy ouder waren die daer spraken. Maer doen hy gesien hadde dat de dry niet en hadden connen antwoorden/so is hy seer gram ghewoorden. Ende Eliu de sone van Barachel de Buziter heeft geseyt: Ic ben de joncste van tyde/ende ghylie ben zijt oudere/daerom heb ick met nederghebooghden hoofde my geschaemt mijnen sin te kennen te geven: Want ick hoopte dat de laetste ouderdom spreken sonde/ende dat de veelheyt der iarē wysheyt sondē leeren. Maer so ick sie/den geest is in de menschen/ende dat inblasen des almachtigēs geeft verstant. Die lange geleeft hebben en zijn niet wijs/ende de ouders en verstaē dat recht niet. Daerom sal ickt segghen: hoort my/ick sal v lieden ock mijn wysheyt thoonen.

Want ick hebbe uwe redenen verwacht/ick heb v wijsheyt gehoort/so lange als ghy met redenen disputeerdet. Ende soo lange als ick meynde dat ghylieden wat seyt/so mercte ict aen: maer so ic sie/daer en is niemandt die Iob straffen can/ende van v lieden die Iobs redenen sonde mogē antwoorden.

Dat ghy by auonturen niet en seggen: wy hebben de wijsheyt ghevonden/Godt heeft dien verworpen ende niet de mensch. Hy en heeft my niet aengesproken/ende ick en sal hem niet antwoorden nae v lieden woordē.

Sy hebben seer ghevreest ende niet meer voorts geantwoort/ende sy hebbē van henselven de wtspraken benomen. Want ick dan verbeydt hebbe/ende sy en hebben niet ghesproken/sy hebben ghestaen/ende en hebben niet meer geantwoort: So sal ic mijn deel ock antwoorden/ende mijn wijsheydt thoonen. Want ick ben vol woorden/ende den gheest mijns buyks benaut my. Siet mijnen buyck is ghelijck den most sonder lochtgat/die nieuwe vleschē ontwee breect.

Ick sal spreken ende een luttel den adem verhalen/ick sal mijn lippen open doen ende antwoorden. Ic en sal gheens mans persoon wtnemen/ende ic en sal God den mēsche niet gelijck maken. Want ick en weet niet hoe langhe dat ick dueren sal/ende oft my na een luttel tyts mijn schepper halen sal.

Eliu poocht te toogen wt Iobs woorden dat hy niet rechtveerdich en is, tooghende hoe Godt den menschе spreeckt om hem te leeren ende te berispen, ende hem dan ghenadich te zijne, ist dat hy hem bekeert.

Dat xxxiij. Capittel.

HIeromt hoort Job mijn wtsprake/ende aen hoort alle mijn woorden. Siet ick heb mijnen mont open ghedaen/laet mijn tonghe binnen mijnen mont spreken. In mijn simpel herte zijn mijn woorden/ende een puer vonnisse sullen mijn lippen spreken.

Den gheest Gods heeft my ghemaect/ende den adem des almachtigen heeft my leven de ghemaect. Ist dat ghy moghet so antwoort my/ende teghen mijn aensicht blijft staende. Siet God heeft my oock gemaect/ghelijck v/ende vanden selven slijm der aerden ben ick oock ghemaeckt. Maer nochtans mijn wonderlicheyt en verbare v niet/ende mijn constighe wtsprake en zy v niet swaer. Ghy hebt dan ghesproken in mijn ooren/ende de stemme uwer woorden heb ick ghehoort. Suyver ben ick/ende sonder misdaet

misdaet onbesmet/ eñ daer en is gheen boosheyt in my. Om dat hy clachten in my gevonden heeft/ daerom heeft hy gemeynt dat
B ick syn vyant was. Hy heeft myn voeten inde veterblat gestelt/ hy heeft alle myn wegen bewaert. Daerom dit is t'ghene daer in dat ghy niet gerechtveerdicht en zyt. Ick sal v antwoorden dat Godt meerder is dan de mensch. Strydt ghy tegen hem/ om dat hy v tot alle woorden niet gheantwoort en heeft? Eens spreect Godt/ eñ ten tweeden mael so en verhaelt hy dat selue niet. Door eenen droom in des nachts visioen als den slaep de menschen overvalt/ eñ sy int beddeken slapen: Dan opent hy de oozen der mannen/ eñ henlieden leerende onderwyst hy die met leeringhe. Dat hy den mensch soude afkeerē van tgene dat hy gedaē heeft/ eñ hem verlossen vāder hooverdyen. Verlossende syn siele van de verderfenisse/ ende syn leuen dat hy niet voorts en come ten swoerde. Hy straft ooc door pyne int beddeken/ eñ alle syn gebeente doet hi verdwynen. Afgrysselick woordt hem in syn leuen het broot/ eñ synder sielen de spyse die te
C ren lustich was. Syn vleesch sal verdwynen/ eñ de beenderen die bedect waré sullen gebloot worden. Syn siele is der verderfenissen genaect/ eñ syn leuen den doodelicken dingen. Is datter eenen Enghel zyn sal voor hem sprekende/ een wt den duysenden om te vercondigen des menschen ghetrechticheyt/ hy sal syns ghenadich weten/ eñ sal seggen: Verlost hem dat hy in de verderfenisse niet neder en dale/ ic heb genonden daer doze ick syns ghenadich sal zyn.

Syn vleesch is verteert van de pyne/ laet hem wederom keeren tot de daghen synder ionchеyt. Hy sal God bidden/ ende die sal hem versoenlic zyn eñ hy sal syn aēsicht sien met iolyt/ eñ hi sal den mēsch syn rechtveer-
D dicheyt wedergeven. Hy sal de menschen aensien eñ seggen: Ick heb gesondicht/ ende warachtelick misdaen/ ende na dat ic weert was/ en heb ick niet ontfangen. Hy heeft syn siele verlost/ dat sy in de verderfenisse niet gaen en soude maer dat sy leuende het licht sien soude. Siet alle dese dingē werct Godt dry maelaen eenen yeghelicken/ op dat hy haerlieder sielen soude wederroepen van de verderfenisse/ ende dat hyse verlichten soude door het licht der leuenden. Aenmerct Iob ende hoort my/ eñ swycht als ick spreke. Maer ist dat ghy yet hebt te spreken/ so antwoort my/ spreeckt: want ick wil dat ghy openbaerlick sult schynen rechtveerdich. Maer en hebdy niet/ so hoort my: swycht/ ende ick sal v wysheyt leeren.

Noch beschuldicht hy Iob, toegende de gherechticheyt des goddelicks ordels, ende hoe alle dingen sijnder mogentheyt onderworpen zijn.

Dat xxxiiij. Capittel.

A ALdus Eliu voorts wtsprekende/ heeft dit oock geseyt: Hoort ghy wyse myn woorden/ eñ ghy gheleerde luystert nae my.
Iob 12.b.11. want de ooze proeft de woorden/ ende de kele onderscheydt de spysen. Laet ons een oordeel kiesen/ eñ laet ons sien onder ons wat beter is. want Iob heeft geseyt: Ick ben rechtveerdich/ eñ Godt verkeert myn oordeel. want in my te oordeelen is logene/ eñ myn schicht is gewondt sonder eenige sonde. wie isser een alsulcken man als Iob/ die spotterye drinct gelyck water/ Die gaet metten genen die boosheyt doen/ ende wandelt met ongoddelicke mannē: want hy heeft geseyt: Een man en sal Gode niet behagen al hep hy oock met hem. Daerom ghy gheherrige mannen hoort my/ Verre zy van Gode de boosheyt/ eñ vandē almachtighen de ongerechticheyt. want des menschen werck sal hy betalen/ ende na een yegelicks wegen sal hy henlieden wedergeven. want voorwaer Godt en sal sonder sake niet verdoemen/ noch de almachtige en sal dat oordeel niet verkeeren. wien heeft hy anders op de aerde gestelt: oft wien heeft hy ouer de werelt gheset die hy ghemaeckt heeft? Ist sake dat hy syn herte tot hem B schict/ so sal hy synen geest eñ adem tot hem trecken. Alle vleesch salt'samen vergaen/ ende de mensche sal in asschē wederkeeren.
Dacrom hebdy verstant/ soo hoort datter geseyt woordt/ ende vaet de stemme mynder spraken. Sal de gene die het recht vonnis niet en bemint moghen genesen worden: eñ hoe verdoemde ghy hem soo seer die rechtveerdich is? Die den conincke seyt ghy aftreder/ die de vorsten noemt ongoddelick? Deu.10.d.17. 1.Mat.1.c.6. Sapi.6.b. Eccle.11.b.13 Rom.2.b. Galat. 2.b.6 Ephe.2.b. Colo.3.d.11 Act.10.f.34
Die der princen persoonen niet wt en neemt/ noch de tyrannē niet gekēt en heeft/ doen hy mit recht strecdt tegen den armen: want sy nder handē werchen zyn sy allegader. Onverseenlick sullen sy sterven/ ende ter middernacht sullen de volckē verstoort worden/ eñ sy sullen doorgaen/ eñ den gheweldoender sullen sy werch nemen sonder hant. Want syn ooghen zyn op der menschen weghen/ eñ alle hen gangen aenmerct hy. Daer en zyn geen duysternissen/ ende daer en is gheen schaduwe des doots/ dat sy daer soudē verborgen worden die boosheyt wercken. Want t'en is voorts niet meer in des menschen macht/ dat hy tot Godt come mit oordeel. Hy salder veel onseliken vernielē/ eñ andere sal hy doē staē voor die.
want hy weet hen wercken/ ende daerom sal hy den nacht ouerbringen/ ende sy sullen heel in stucken gebroken worde. Als ongoddelicke heeft hyse ghellagen in de plaetse der sienders. De welcke van hem gegaen zyn als van opsets wille eñ alle syn wegen en hebben sy niet willen verstaen. Dat sy tot hem souden doen comen dat geroep vāden behoeuighen/ eñ dat hy hooren soude de stemme vandē armen. want als hy vrede D verleene/ wie isser die verdoemen sal: eñ van dat hy syn aensicht sal verborghen hebben/ wie isser die hem sal connen aenschouwē/ eñ ouer de heydenen/ eñ ouer alle de menschē:
Die eenen gheueynsden mensche doet regneeren om des wercks sonden.
Dacrom want ick gheseyden hebbe tot

Godt/

Godt/ soo en sal ickt v oock niet verbieden.
Heb ick ghedoolt/ so leert ghy my/ hebbe ick boosheyt ghesproken/ so en sal ick voort daer niet meer toe doen. Eyscht Godt die van v / om dat v die misvoecht heeft? want ghy hebt begonst te spreken / ende niet ick/ weetty yet beters so spreeckt. Verstandighe mannen moeten my aensprekē/ eñ een wys man hoore my. Maer Job heeft dwaesselick ghesproken/ eñ syn woorden en luyden na geen geestelicheyt. Myn vader laet Job gheproeft worden totten eynde en houdt niet op vanden mensch der boosheyt.
Die tot synen sonden doet blasphemie/ laet hem by middelen tyde tusschen ons benauwet worden/ ende laet hem dan met synen woorden Godt ten rechte beroepen.

Elihu toocht dat niet Gode, maer den menschē profijtich is de deucht, ende schaedt het quaet.

Dat xxxv. Capittel.

A HJerom heeft Eliu dese woordē wederomgesproken: Dunct v dat v gepeys rechtveerdich is/ dat ghy seggen soudt: Jck ben rechtveerdiger dan Godt? want ghy hebt geseyt: Wt en behaecht niet dat recht is/ oft wat salt v batē ist dat ic sondige? Hierom sal ic antwoorden uwen woorden/ ende
B uwen vriendē met v. Siet opwaerts den hemel eñ aensiet/ ende aenschouwet den hemel dat hy hooger is dan ghy. Jst dat ghy sondicht/ wat suldy hem letten? ende ist dat v boosheden vermenichsuldicht worden wat
C suldy tegen hem doen? Voorts oock ist dat ghy rechtveerdelick doet/ wat suldy hem geuen? oft wat sal hy van uwer handt ontfangen? Eenen mensch die ws gelyck is dien sal uwe ongoddelicheyt hinderē/ eñ den sone des menschen sal uwe rechtveerdicheyt helpen. Om de menichte der valscher beclappers sullen sy roepen / eñ sy sullē iammerlic weenen om dat gewelt vanden arm der tyrannen. Eñ hy en heeft niet geseyt: waer is Godt die my gemaect heeft / die gegeuen heeft de liedekens inden nacht? Die ons leert meer dan de beesten der aerden/ eñ die bouen de voghelen des hemels ons onderwyst. Daer sullen sy roepen/ eñ hy en salse
D niet verhoorē om de hoouerdie der quader.
Daerom en sal Godt niet te vergheefs hooren/ ende de almachtighe sal de sake van een yegelicken aensien. Doe als ghyt seghen sult/ so en aenmerct hy dat niet/ wordt geoordeelt voor hē/ eñ verwacht hem. Wāt nu en brengt hy syn verbolgētheyt niet toe/ noch hi en weet niet seer de grote misdaet.
Daerō opēt Job te vergeefs sijnē mont/ eñ sonder wetentheyt maect hy veel woorden.

Elihu die staet voor de gerechtichcheyt des goddelijcx oordeels, hy slaet om te leeren, hy spreeckt om dat sy tot hem comen souden, ende hy verlostse dan van de gheestelen, ende hy vermaent Iob tot penitencie. Dat xxxvj. Capittel.

A Ende Eliu daer noch toe doēde/ heeft dese woorden gesproken: Verdraecht my noch een luttelken/ ende ick salt v te kennen gheuen/ want ick hebbe noch dat ick voor Godt spreken sal. Jck sal myn wetentheyt verhalen van t'beghinsel/ ende mynen schepper sal ick rechtveerdich bewysen.
4 Want myn woorden zyn warachtich eñ sonder loghene/ ende de volmaecte wetent-
5 heyt sal voor v ghetoont worden. Godt en verwerpt de machtige niet/ want hy sel-
6 ue machtich is. Maer hy en behout de ongoddelicke niet / ende recht oordeel gheeft hy
7 den armen. Hy en sal vanden rechtveerdighen syn ooghen niet wech nemen / ende de coninghen stelt hy inden rechterstoel in-
8 der eewicheyt/ ende aldaer worden sy opgericht. Eñ al waren sy in ketenen/ eñ dat sy B
9 gebonden waren met de zeelen der armoeden: So sal hy henlieden te kennen geuen hare wercken/ eñ hare groote misdaden/ om dat sy met ghewelt verdruckende zyn ghe-
10 weest. Eñ hy sal ooc hare oore openē/ om dat hyse straffen soude/ eñ hy sal spreken/ dat sy wederom keeren soudē van de boosheyt.
11 Jst dat zyt hooren eñ onderhoudē so sullen sy hare dagen volbrynghen int goede/ eñ
12 hare iaren in glorien. Maer ist dat zyt niet en hooren/ so sullen sy door t'sweert gaen/ eñ
13 sullen verniet worden in dwaeshedē. De geueynde ende loose verwecken de gramschap Gods/ eñ sy en sullen niet roepen als
14 sy sullen ghebonden zyn. Daerlieder siele sal steruen int tempeest/ eñ haerlieder leuen
15 sal zyn onder de wyfachtige mans. Hy sal den armen verlossen van syn benautheyt/ eñ hy sal in de tribulacie syn oore opē doen.
16 Dacrom sal hy v behouden seer mildelic/ vanden enghen mont/ ende die geen fondament onder hem en heeft/ maer de ruste i-
17 wer tafelen sal vol vetticheyts zyn. Wt sa- C
ke is gheoordeelt als eens ongoddelicks menschs de sake ende d'oordeel suldy ontfangē. Dacrom so en laet van v de gramschap niet verwinnen/ dat ghi yemant soudt verdrucken/ noch de menichte der ghiften
18 en buyge v niet. Legghet neder v grootheyt sonder tribulacie/ eñ alle de vrome van
19 sterckheyt. En verlengt den nacht niet dat de volcken voor haer opclimmen moghen.
20 Wacht v dat ghy niet af en wyct ter boosheyt/ want dese hebdy begonst te volgen na
21 de allendicheyt. Siet Godt is hooghe in syn sterckheyt/ eñ niemandt en is syns ghelyck in de wetgeuers.
22 Wie sal mogen ondersoecken syn weghen? oft wie soude hem moghen seggen: Ghy hebt ontrecht veer-
23 dicheyt gedaen? Ghedenct dat ghy syn werck D
niet en weet/ daer de mannen af ghesongen
24 hebben. Alle de menschen sien hem een yeghelick siet van verre.
25 Siet God is groot te bouen gaende onse wetentheyt/ t'ghetal van synen iaren en is niet om rekenen.
26 Die weeh neemt de druppelen des regēs/ ende stort de slachreghenen ghelyck stroo-
27 men/ Die vanden wolcken vlieten diet al
28 ouerdecken vā bouen. Jst dat hy de wolcken wilt wtstrecken ghelyck syn tente/
29 Ende blixemen met synen licht van bouen/ soo sal hy oock de herren der zee ouerdecken. Want hier door oordeelt hy de luyden/ ende gheeft spyse veel menschen.

In

In ſyn handen verbergt hy d'licht/ende
beueelt dat wederom aen comen ſonde.
Hy vercondicht daer af ſynen vrient dat-
tet ſyn beſittinghe is/ eñ dat hy daer toe ſou-
de moghen opclimmen.

Elia toocht wt Godts wonderlicke wercken ſijn moghentheyt, wijſheyt, ghetrouwicheyt, ende onbegrijpelick oordeel.

Dat xxxvij Capittel.

A HIer af is myn herte verſchrict/ ende t'is verſchoten wt ſynder plaetſen. Hoort de hooginge in de verbaerlickheyt van ſynder ſtemmen/ eñ t'gheluyt wt ſynen monde gaende. Onder alle de hemelen aenmerct hy/ eñ ſyn licht is op de eynden der aerden.
Na hem ſal t'geluyt brieſchen/ hi ſal donderē met de ſtemme ſynder grootheyt eñ hi en ſal niet onderſocht worde/ als ſyn ſtemme ſal gehoort worden. God ſal donderen met ſyn ſtemme wonderlic/ die groote ende
B ongrondelicke dingē doet. Die den ſneeu beueelt dat hy nederdalen ſoude op de aerde/ eñ den regenen des winters/ eñ dē ſlachregben van ſynder ſtercheyt. Die in alder menſchen handen teeckent/ dat een yeghelick weten ſonde ſyn werck. De beeſte ſal in haer hol gaen/ eñ in haer cot ſal die woonen. Vanden binnenſten ſal tempeeſt wt comen/ ende vanden noorden coude. Als Godt blaeſt ſo waſt t'ſamen den vorſt/ ende wederom worden de wateren ſeer breet ge-
C ſtort. De terwe begeert wolcken/ ende de wolcken ſtroyen haerlieder licht.
De welcke doorſoeckent al rontſomme werwaerts datſe den wille vanden regeerder leyden/ tot alle dat hy henlieden beuelen ſal op d'aenſicht vanden omganc der aerdē.
T'zy in een gheſlachte/ t'zy in haer landt/ t'zy in wat plaetſe ſynder bermhertigheydt daer hy gebiet datſe ſouden gevonden worden. Hoort toe na deſe woorden Job/ ſtaet
D eñ aenmerct Gods wonderlicheden. weet ghy wel wanneer dat God den regenen gebeden heeft/ dat ſy d'licht van ſynen wolcken ſouden thoonen? Kendе ghy oock de groote paden der wolcken/ eñ de volmaecte wetentheden? En zijn v clederen niet werm/ als d'aerde vandē ſuydē wint doorwaeyt wordt? Ghy hebt by anonturē met hem de hemelen ghemaect/ die d'alder vaſte zijn/ als oft ſy van metalen gegoten waren.
Toont ons wat wy hem ſeggen mogen/ want certeyn wy worden met duyſternuſſen omuanghen. Wie ſal hem vertellen dat ic ſpreke? oock al ſpreeckt een menſch/ ſo ſal hy verſlonden wordē. Maer nu en ſien ſy het licht niet haeſtelick ſal de locht in wolcken gedrongen worden/ eñ den doorgaēde wint ſalſe verjaghen. Vanden noorden comt gout/ eñ tot Godt angſtelicken lof. want wy en moghen hem niet weerdelic vinden: hy is groot van ſterckheyt/ ende van oordeel/ ende van rechtveerdicheyt/ ende men mach hem niet wtſpreckende vertellen. Daerom ſullen hem de mannen vreeſen/ eñ ſy en ſullen niet doorren aenſchouwē alle die henlieden ſelven laten duncken dat ſy wys zijn.

God die beriſpt Iob, nooghende dat hy wt de creaturen niet en vermach begrijpen de goddelicke macht ende wijſheyt.

Dat xxxviij. Capittel.

1 ENde de Heere antwoordende Job in een ſtorm heeft gheſeyt: A
2 wie is deſe omwindende de ſentencien met ongeleerde
3 woorden? Gordet v lendenen toe als een
4 man/ ic ſal v vragen eñ antwoort my: waer Gene. 1. 2. Pſal. 103. 24
5 waerdy doen ic de fondamenten der aerden leyde? gheeft my dat te kennen hebdy verſtant. wie heeft de maten van haer gheſtelt/ iſt dat ghyt weet? oft wie heeft op haer
6 een recht ſnoer wtgetrocke? waer op zijn
7 haer ſtuenſels vaſt ghemaeckt? oft wie heeft
8 haren hoecſteen nedergelaten? Doen my de morgenſtonts ſterren te ſamen loofden/ ende alle Godts kinderen iolyt maecktен?
9 wie heeft de zee met doren beſloten/ doen die wtborſte als wt der moeder voortcomē-
10 de. Doen ic de wolcke ſtelde tot haer cleet/ eñ met eenen donckerē neuel die omwondt
11 als met kints doecken? Ick heb die omringhet met mijnen palen/ eñ ic heb de grendel ende doren gheſtelt. Eñ ic heb geſeyt: Tot hier toe ſuldy comen/ eñ ghy en ſult niet voorder gaen/ eñ hier ſuldy breken v opbel-
12 lende baren. Hebdy nae v gheboorte den B
13 morgenſtont gheboden/ ende der dagheraet
14 haer plaetſe gheweſen? Eñ hebdy t'ſamen ſtootende gehouden de wterſte der aerden/ ende de ongoddelicke daer wt gheſlaghen?
15 Den ſeghel ſal wederom gheſtelt worden als ſyck/ ende hy ſal ſtaen als een cleedt.
16 Vanden ongoddelickē ſal haerlieder licht ghenomen worden/ eñ den hooghen arm ſal
17 gebroken wordē. Hebdy in de diepten der zee gegaen/ eñ hebdy gewādelt in de wterſte vanden afgront? Zijn v gheopent de poorten des doots/ ende hebdy de duyſtere
18 poorten gheſien? Hebdy de breedheyt der aerden aenmerct? geuet my te kennen/ weet
19 ghyt al. In welcken weeh dattet licht woont eñ welc der duyſternuſſen plaetſe is.
20 Op dat ghy een yeghelick moecht leyden tot ſyn palen/ eñ verſtaen moecht de paden
21 van ſynen huyſe. Wiſte ghy doen dat ghy ſoudt geboren worden? eñ kendet ghy t'ghetal van uwen dagen?
22 Zijt ghy ghegaen in de ſchatten vanden ſneeu oft hebdy de ſchatten vanden hagel geſien? Die ick bereydt
23 hebbe tot den tijdt des vyants/ totten dach
24 des ſtrijdts eñ der orloghen? Door welc- C
25 ken weeh wordt dat licht geſpraeyt/ de hitte
26 bedeylt op de aerde? Wie heeft den aldererachtichſten ſlachreghen loop ghegeuen/ eñ
27 den weeh vanden luydenden donder/ Dat op de aerde reghenen ſoude/ ſonder menſch in de woeſtijne/ daer niemandt der menſchē
28 en woont. Om dat hy vervullen ſoude de plaetſe die ſonder weeh was eñ verlaten/ eñ voortbrenghen ſoude groeyende cruyden?
29 Wie is des reghens vader? oft wie heeft
30 gebaert de druppelen des daws? wt wiens buyck is dat comē? ende wie heeft den vorſt vanden hemel ghebaert? In de gelyckeniſſen van ſteenen worden de wateren hart/

ende

cñ dat ouerſte vanden afgront woꝛdt verſtyft. Suldy te ſamen mogen voeghen de
" blinckēde Pleyadas ſterrē oft moechdy den
" oniloop vā de Arcturus ſterren verſtroyen?
" Brengt ghy de moꝛghenſterre vooꝛts te
" ſynen tyde/ende doet ghy de auontſterre op
D de kinderen der aerden opgaē? Kendc ghy
" de oꝛdinancie des hemels/ cñ ſuldy haer re-
" dene in de aerde ſtellen? Suldy inden ne-
" uel v ſteinme verheffen cñ ſal dat gedruyſch
" der wateren v ouerdecken? Suldy de bli-
" xemen wt ſenden dat ſy gaen ſullen: cñ ſul-
" len ſy wederom comende v ſeggen/wy zyn
" hier? Wie heeft in des menſchē binnenſten
" de wyſheyt gheſtelt? oft wie heeft den haen
" verſtant ghegheuen? wie ſal der hemelen
" redene wtſpꝛecken/cñ wie ſal doen ſlapē den
" eendꝛachtigen ſanc des hemels? wanneer
" woꝛde t'ſtof op de aerde geſtoꝛt cñ wanneer
" woꝛdē de cluyten t'ſamē geuoecht? Suldy
" der leeuwinnen haren roof ontnemen/cñ de
" ſiele van haren iongen welpens vervullen?
" Als ſy ruſten in de holen/cñ liſten leggē in
fol. 146. b. 2. de ſpeluncken? wie bereyt der rauen haer
" aes/als haer iongen tot Godt roepen al om
" loopende/om dat ſy gheen aes en hebben?

Godt thoont Iob ſyn wonderlicheden in veelderhande gedieren,ende Iob kent ſyn miſdaet.

Dat xxxix. Capittel.

A KEndy oock den tyt vāder baert der wil-
" der gheyten/oft hebdy de barēde hinden
" gemaect? Hebdy de maenden gheteelt van
" haren ontſanck/cñ hebdy den tyt van haer-
" der baert geweten? Sy woꝛden geboocht
" tot de iongen/cñ ſy baren/cñ laten wt groo-
" te ſteninghen. Haer kinderen woꝛdē ge-
" ſcheyden cñ gaen ter weyden/ſy gaen wt cñ
" en comē niet wederom tot haer. Wie heeft
" den wilden ezel vry gelatē/cñ wie heeft ſyn
B banden ontbonden? Dien ick in de woe-
" ſtyne een huys gegeuē hebbe/cñ ſyn taber-
" nakelen in een pekelſout landt. Hy ver-
" ſmaet de menichte der ſtadt/den roep vandē
" dryſter en hoort hy niet. Hy ſiet al omme
" de bergen van ſynder weyden/cñ alderhan-
" de groeyende cruyden onderſoect hy. Sal
" den eenhoꝛen v willen dienē/oft ſal hi woo-
" nen aen v cribbe? Suldy den eenhoꝛē bin-
" den met uwen ſtrengen om te ackerē oft ſal
" hy de cluyten der valleyen bꝛecken achter v?
" Suldy oock betrouwen hebben op ſyn
" groote ſtercheyt/cñ ſuldy hem v arbeydē la-
" ten? Suldy hem betrouwē dat hi v graen
" geuen ſal/ende dat hy uwen doꝛſchvloer ſal
" vergaderen? De vederen vanden ſtruys
" zyn gelyck de vederen vanden bale cñ van-
C den hanick. Als ſy haer eyeren in d'eerde
" laet/dan ſuldy hy auonturē die verwerinē
" int ſant? Sy vergheet dat dē voet die ver-
" treedt/oft dat de beeſte des velts die in ſtuc-
" ken bꝛeket: Sy woꝛdt verhart tot haer
" kinderen/als oft die haer niet en waren/ſy
" heeft te vergheefs ghewꝛacht/doen ſy van
" gheen vꝛeeſe gedwongen en was. Want
" Godt heeft haer vā wyſheden berooft/noch
" hy en heeft haer gheen verſtant ghegheuen.
" Alſt tyt is ſo heft hy haer vlengelen om
" hooghe/ſy beſpot dat peert ende den ruyder
" van dien. Suldy den peerde ſtercheyt ge-
" uen oft ſuldy om ſynen halſe t'ghery doen?
" Suldy dat opwecken als ſprinckhanen?
" de gloꝛie van ſynē nuelgaten is vervaerlic-
" heyt. Het graeft de aerde metten clau/het D
" ſpꝛingt op ſtoutelick/het gaet de gewapende
" te gemoet. T'verſmaet de vꝛeeſe/noch t'en
" wyct niet voor't ſweerdt. Op hem ſal den
" pylkoker luyden ende beroert woꝛdē ſpieſ-
" ſe ende ſchilt. Dittich cñ grimmende ver-
" ſlindet d'aerde/noch het en acht niet dat het
" gheclanck des trompets gheluyt gheeft.
" Alſt dat trompet hoꝛt ſo ſpꝛeket Wah/cñ
" het ruect den ſtrydt van verre/ het vermaen
" vanden capiteynen/cñ t'ghehuyl des heyrs.
" Cruycht den hanick doꝛ v wyſheyt oock
" pluymen wtſtreckende ſyn vleughelen nae
" t'ſuydē? Sal den arent tot uwen geboden
" opgheheuen woꝛden/cñ ſynen neſt in hoo-
" ghe plaetſen ſtellen? Op de ſteenrootſen
" blyft hy cñ op de ſteyge cluppen woont hy/
" ende op de rootſen daermen niet aen comē
" en can. Van daer aenſiet hy ſyn aes/ ende
" ſyn ooghen ſien van verre. Syn iongen
" ſullen bloet lecken/ende waer een doot lich-
" aem is daer is hy terſtont. Ende de Hee-
" re heeft daer noch toe gheſeyt/ cñ heeft ghe-
" ſpꝛoken tot Iob. So wie met Godt kyft/
" ſal hy ſoo lichtelick ruſten? Certeyn ſoo wie
" Godt ſtraft/die moet hem antwoꝛden. Eñ
" Iob antwoꝛdende den Heere heeft ghe-
" ſeyt: Die lichtelick geſpꝛoken hebbe wat
" mach ick antwoꝛden? myn handt ſal ick op
" mynen mondt legghen. Een dinck heb
" ick geſpꝛoken/Het welck och oft ick niet ge-
" ſeyt en hadde/ende een andere totten wei-
" cken ick vooꝛts niet meer doen en ſal.

Godt ſtraffende Iob, als die ſcheen ſyn rechtveerdicheyde te begrypen, thoont hem ſyn macht in Behemoth ende Leviathan.

Dat xl. Capittel.

" ENde de Heere antwoꝛdende tot Iob A
" doꝛ een gedruyſche heeft geſeyt: Goꝛt
" toe v lendenen als een man. Ick ſal v vra-
" gen legget my: Suldy myn oꝛdeel te niet
" doen/cñ my verdoemen/op dat ghy moecht
" gerecht veerdicht zyn? Eñ al hebdy eenen
" arm gheliyck Godt/cñ al dondert ghy met
" een ſteinme als hy doet. Ouhanget v met
" ſchoonheyt/cñ woꝛdt verheuen om hooghe/
" cñ weeſt glorioos/cñ doet ſchoone cleederen
" aen. Verſtroyt de hoouaerdige in v ver-
" bolgentheyt cñ aenſiende alle vermetelicke
" veroꝛmoedichtſe. Aēſiet alle de hoouaer-
" dighe/cñ beſchaemtſe:cñ vernicht de ongod-
" delicke in hare plaetſe. Verchtſe int ſtof te
" ſamen/ende haerlieder aenſicht verdꝛinct in B
" de grachte. Ende ick ſal beliyden dat uwe
" rechter hant v ſal mogen behouden. Siet
" Behemoth/den welcken ick met v gemaect
" hebbe/die ſal hoy als eenen oſſe eten. Syn
" ſterckheyt is in ſyn lendenen/cñ ſyn cracht
" is inden nauel ſyns buycks. Hy ſwingt
" ſynen ſteert gheliyck eenen cederboom/de
" zenuen ſynder manlichedē zyn verwerret.

Syn

Syn beenderen zyn als metalen pypen/ syn mouwe gebeente is gelyc yserē platen.
Dy is t'beginsel vā Gods wegen/die hem gemaeckt heeft/ sal syn sweert aen voeghen.
Voor desen dagen de bergen cruydē/ alle de beesten des velts sullen daer spelen.
C Onder de schaduwe slaept hy in de heymelicke plaetsen des riets/ ēn in vochtighe plaetsen. De schaduwen bedeckē syn schaduwe/ hem sullen omringen de wilghen der beken. Siet hy sal den vloet opsuyppen/ ēn hem niet verwonderen/ ēn hy heeft betrouwen dat de Iordane in synē mont vloeden sal. In syn oogen als met eenen vischhaec sal hy hem vangen/ende met pricmen sal hy syn neusgaten doorsteken. Mochdy Lemathan wt trecken met eenen vischhaec/ēn D suldy met een zeel syn tonge bindē? Suldy eenen rinck in syn neusgaten stellen/ oft met eenen armrinck syn kake doorsticken?
Sal hy tot v gebeden menichfuldigen/oft sal hy v saechte woorden spreken? Sal hy niet v een verbondt maken/ende suldy hem ontfangen als eenen eewigē knecht? Suldy hem bedrieghen als eenen vogel/ oft suldy hem binden met uwen dienstvrouwen?
Sullen hem de vrienden in stucken houwen/ende sullen hem de cooplieden deylen?
Suldy de vischnetten met synē velle vullen/ende eenen vischcorf met synen hoofde?
Legt op hem v handt/ ghedenckt der orloghen/ende en spreeckt voorts niet meer.
Siet syn hope sal hem faelgeeren/ ēn daer zyt alle sien sullen/ sal hy van bouen neder ghworpen worden.

De quaetheyt van Behemoth wordt ghestraft, syn verhartheyt ende hooverdicheyt.

Dat xlj Capittel.

A Ick en sal hem niet verwecken als oft ick weert waer/ want wie mach mynen aensicht wederstaen? wie heeft my te voren ghegheuen/dat ickt hem weder verghelden mach? alle dat onder dē hemel is/ dats myne. Ick en sal hem niet sparen/ ende den machtigen woorden/ēn gemaeert om te bidden. Wie sal d'aensicht syns cleeds ontdecken? ēn wie sal int midden syns mondts gaen? Wie sal open doen de poorten syns aensichts? rontsomme syn tanden is vervaertheyt. Syn lichaem is ghelyck gegoten schilden t'samen genoecht met schulpen/ die malcanderen drucken. De eene wordt mette ander gevoecht/ ēn daer en gaet geen adem tusschen die: De eene sal aen de ander cleuen/ ēn malcanderen houdende en B sullen sy ghecnsins ghescheyden worden.
Syn nieren is het blincken des viers/ ēn syn oogen zyn als de wynbrouwen vanden dageraet. Wt synen mont comen lampen/ ghelyck toorsen viers berrende. Wt synē neusgaten comt rooc gelyck van eenen heeten ēn opsiedenden pot. Synen adem doet colen berren/ ēn een vlamme gaet wt synen muyl. In synen hals sal sterckheyt woonē/ ende voor syn aensicht sal armoede gaen.
De leden vā synen vleesche zyn aen malcanderen hangende: hy sal teghen hem vloeden senden/ ēn tot een ander plaetse en sullen sy niet ghevoert worden. Syn herte C sal hardt worden gelyck eenen steen/ ēn sal vast worden ghelyck eens smits aenbeelt.
Als hy sal opgeheven worden/ so sullen de Enghelen vreesen/ ēn verbaert zynde sullen sy gesuyvert worden. Als hem dat sweert aengrypen sal/ so en sal dat niet mogen blyven staende noch spiesse/ noch borst geruych.
Want hy sal dat yser achten als cat ēn het metael als verrot hout. Een schutter en sal hem niet verjagen/ de steenen vander slingeren zyn hem verkeert in stroo. Gelyck een stroo sal hy eenen hamer achten/ende hy sal bespotten den genen die de glanie schiet.
Onder hem sullen wesen de radien der sonnen ēn hy sal onder hem t'gout spraeyen als slyck/ Hy sal de diepte vander zee doen D op wallen als eenē pot/ ēn die stellen gelyck als de saluen opsieden. Achter hem sal den padt claer worden/ hy sal den afgrondt achten als eenen die oudt wordt. Op aertryck en is geen macht die by hem mach geleken worden/ die ghemaeckt is/ om dat hy niemandē en soude vreesen. Alle dat hooghe is siet hy/ hy is de Coninck ouer alle de kinderen der hooverdyen.

Iob die bekende syn misdaet, dat hy onwijselick ghesproken heeft, ende hy wordt vanden Heere boven syn vrienden gepresen, ende hy bidt voor hemlieden, ontfanghende dobbel dat hy verloren hadde, ēn wadse hant in een goet ouderdom sterft hy.

Dat xlij. Capittel.

A Ende Iob den Heere antwoordēde heeft geseyt: Ick weet wel dat ghy alle dinck vermoecht/ende dat gheen ghedachte voor v verborghen en is. Wie is dese die den raedt verberecht sonder wetenheyt? daerom heb ick onwijselick ghesproken/ēn dinghen die bouen maten syn kennisse te boven ginghen. Hoort/ēn ick sal spreken: Ick sal v vraghen ēn thoonet my. Met dat gehoor der oren heb ick v ghehoort/maer nu siet v myn ooge. Daerom straffe ick my seluen/ende doe penitencie in voncken ende in aschen. Ēn nae dat de Heere dese woorden ghesproken hadde tot Iob/soo heeft hy ghesevt tot Eliphaz dē Themaniter: Myn verbolghentheyt is gram op v/ ende op v twee vrienden/ want ghy en hebt voor my niet recht ghesproken/ghelyck myn knecht Iob.
Daerom neemt voor v lieden seuen stieren/ēn seuen rammen ende gaet tot mynen B knecht Iob/ende offert brandtoffer voor v lieden/ ēn Iob myn dienaer sal voor v lieden bidden/syn aensicht sal ick ontfanghen/ dat v de dwaesheyt niet gherekent en worde tot schult. want ghy en hebt tot my geen rechte woorden ghesproken/ ghelyck myn knecht Iob. Hierom zyn wech ghegaen Eliphaz de Themaniter/ēn Baldad de Suhiter/ēn Sophar de Naamathiter/ēn sy hebben ghedaen gelyck de Heere tot hen geseyt hadde. Ēn de Heere heeft Iobs aēsicht ontfangen. Ēn de Heere is oock ommegekeert C tot Iobs penitencie/ doen hy badt voor syn vrienden. Ēn de Heere heeft Iob alle dat hy

ghehadt

ghehadt hadde tweevout wederomme ghegheuen. Eñ tot hem zyn gecomen alle zyn broeders/eñ alle zyn ſuſters/ eñ alle die hem te vozen kenden/eñ ſy hebbē met hem broot gheten in zyn huys/ ende ſy hebben op hem haerlieder hooft gheroert eñ hem vertroost van alle t'quaet dat de Heere ouer hem ghebracht hadde. Eñ ſy hebben hem ghegheuen een peghelick een ſchaep/ende eenen gulden oorinck. Eñ de Heere heeft Jobs laetſten ghebenedijt meer dan zyn beghinſel. Ende hy heeft ghetregen veerthien duyſent ſchapen/eñ ſes duyſent kemels/ eñ duyſent paer oſſen eñ duyſent ezelinnen. Ende hy heeft ghehadt ſeuen ſonen/ ende dry dochteren.

Eñ hy heeft den naem van d'een dochter genoemt Dies/ eñ den naem vande tweede Caſſia/ ende den naem vande derde Cornuſtibij. Eñ daer en zyn gheen vrouwen ghevonden ſo ſchoon ghelyck Jobs dochteren in alle d'lant. Ende haer vader gaf henlieden erffenille onder hen broeders. Eñ Job heeft nae deſe gheſchiedenillen gheleeft hondert ende veertich iaren/ende heeft zyn kinderen ghelien/ende de kinderen van zynen kinderen totter vierder generacien toe/ende hy is gheſtoruen oudt/ ende vol van daghen.

Hier eyndt dat boeck van Job.

Hier beghint Dauids Pſalter.

Dauids eerſten Pſalm. Beatus vir.

SAlich is de man die niet wech ghegaen en is inden raet der ongoddelicker/ende inder ſondaren wech niet en heeft geſtaen: noch indē ſtoel der peſtilēcien geſeeē.

Maer in de wet des Heeren is zynen wille/ende in zyn wet ſal hy ouerdencken dach ende nacht.

Eñ hy ſal zyn ghelyck een hout dat gheplant is aen de vloeden der waterē/ dat zyn vrucht ſal gheuen te zynen tyde.

Ende zyn loof en ſal niet af vallen/ eñ al wat hi doen ſal dat ſal voorſpoedich weſen.

Alſo niet de ongoddelicke/alſo niet/maer ghelyck dat ſtof d'welck den wint voorpt vā d'aenſicht der aerden.

Daerom en ſtaen de ongoddelicke niet op int oordeel/ noch de ſondaers inden raedt der rechtveerdigher.

Want de Heere kent den wech der rechtveerdigher/ ende den wech der ongoddelicker ſal vergaen.

Quare fremuerunt. II.

WAeroom hebbē de Heydenen gegrimt/ ende de lieden ouerdacht ydel dinghen?

T'ſamen hebben gheſtaen de Coningen der aerden/eñ de Vorſten zyn te ſamen ouer een ghecomen teghen den Heere/eñ teghen zynen ghеſalfden.

Laet ons van een breken haerlieder banden/ eñ van ons worpen haerlieder gareel.

Die in de hemelē woont ſalſe beghecken/ ende de Heere ſalſe beſchimpen.

Dā ſal hy tot hen ſpreken in zyn grāſchap/ eñ in ſynder verbolgētheyt ſal hyſe beſtoorē.

Maer ick ben een Coninck gheſtelt van hem ouer Sion zynen heyligher berch/ prekende zyn ghebodt.

De Heere heeft tot my geſeyt: Mijn ſone zijt ghy/ ick heb v heden ghewonnen.

Eyſſchet vā my/ eñ ick ſal v de Heydenen ghеuen tot uwer erffenillen/ ende tot uwe beſittinghe de eynden der aerden.

Ghy ſultſe regeeren met een yſerē roede/ ende gelyck eens potbackers vat ſuldyſe in ſtucken breken. Apoc.2.g.27. 19.c.15.

Ende nu ghy Coningen verſtaet/ voorpt onderweſen die dat aertryck oordeelt.

Dient den Heere met vreeſen/ ende verheucht v in hem met beninghe.

Aenbeert de leeringhe/ op dat de Heere by auonturē niet gram en worde/ eñ dat ghi niet en vergaet vandē rechtveerdigē wech.

Als zyn gramſchap in corter tijt ontſtekē ſal zyn/ſalich zyn ſy alle die in hē betrouwē.

Den Pſalm van Dauid/als hy vlughte voor d'aenſicht ſijns ſoons Abſaloms. 2.Reg.c.14.

Domine quid multip. III.

HEere waerom zyn ſy vermenichſuldicht die my quellē? veel ſtaēden op tegen my. A

Veel ſeggben mijnder ſielen/ haer en is gheen ſalicheyt in haren Godt.

Maer ghy Heere zijt mijn ontfanghere/ mijn glorie ende verheffende mijn hooft.

Met mijnder ſtemmē heb ic totten Heere gheroepen/ ende hy heeft my verhoort van ſynen heyligher berch. Ion.2.a.3.

Ick heb gheſlapen/ eñ ben vaſt ontſlapen gheweeſt/ ende ick ben opgheſtaen/want de Heere heeft my ontfanghen. Iohā.1.d.11.

Ick en ſal niet vreeſen de duyſenden des volcs die my omringhen: ſtaet op Heere/eñ behoudt my mijn Godt. B

Want ghy hebt gheſlagen alle die my teghen zijn ſonder ſake: de tanden der ſondaren hebdy al in ſtucken ghebroken.

Den Heere behoort toe de ſalicheyt: ende op v volck is v benedictie.

Totten eynde, in de liedekens, den Pſalm Dauid.

Cum inuocarem. IIII.

ALs ick aenriep ſoo heeft my verhoort de Godt van mijnder rechtveerdicheyt/ in de tribulacie hebdy my verbreydt.

Ontfermt v mijnder/eñ verhoort mijn ghebedt.

Kinderen der menſchen hoe langhe ſuldy weſen ſwaer van herten? waer toe bemindy ydelheyt ende ſoect lueghenen?

Ende weet dat de Heere wonderlick gemaect heeft ſynen heyligen: de Heere ſal my verhoozen als ick tot hem roepen ſal.

Ipſe.4.f.16. Weeſt gram/ende en wilt niet ſondigen: dan dat ghy in uwe herten ſegget ende in v ſlaepcamer/ wozdt bewoecht tot rouwe.

B Offert dat ſacrificie der rechtveerdicheyt/ ende hoept inden Heere/ vele ſegghen: wie heeft ons goede dinghen ghetoont?

Ghetreckét is op ons d'licht ws aéſichts/ o Heere/ghy hebt gegeuen blyſchap in myn herte.

Van de vrucht haerder terwen/ wyn/ eñ olie zyn ſy vermenichfuldicht.

Indé vrede ſal ic te ſamé ſlapé eñ ruſten.

Want ghy Heere hebt my ſonderlinge in de hope gheſtelt.

Totten eynde, voor haer die etſſeniſſe verweſt, den Pſalm van Dauid.

Verba mea auribus. V.

A VAet myn woozden Heere met uwen ooren/ verſtaet mynen roep.

Luyſtert nae de ſtemme myns ghebeds/ myn Coninck ende myn Godt.

Want tot v ſal ic biddé o Heere/ des mozgens vroech ſuldy myn ſtemme verhoozen.

Des mozgés vroech ſal ic by v ſtaé eñ ſien/ wát ghi en zyt geen God willéde booſheyt.

Noch by v en ſal niet woonen de quaetwillige/ noch de onrechtveerdighe en ſullen voor v ooghen niet blyuen.

B Ghy hebt gehaet alle die booſheyt doen/ ghy ſult verdoen alle die luegenen ſpreken.

Den bloetghierighen man/ ende den bedrieghelicken ſal de Heere verachten.

Maer ic ſal door de menichfuldicheyt uwer bermhertigheyt gaen in v huys/ ic ſal aébidden tot uwen heyligen tempel in v vreeſe.

Heere leydt my in v rechtveerdicheyt: om mynder vyanden wille/ ſo beſchict in v aenſchouwen mynen wech.

C want in haren mont en is de waerheydt niet/ hen herte is ydel.

Pſal.13.b.3. Rom.3.b.13. Een open graf is hen kele/ met haré tonghen dedé ſy bedrieghelick/ ozdeelſe o God.

Laetſe af vallen van haren gedachten/ na de menichte vá haren booſheden: ſo dryfſe wt/ want ſy hebben v ghetreyt o Heere.

Ende laetſe bly de zyn alle die in v hopen/ inder eewicheyt ſullen ſy verheughen/ ende ghy ſult in henlieden woonen.

Eñ ſy ſullen in v gloriceren alle die uwen naem lief hebben: want ghy ſult gebenedyden den rechtveerdighen.

Heere als met en ſchilt vá uwen goeden wille hebdy ons ghecroont.

Totten eynde in de liedekens, Dauids Pſalm, voor den achtſten dach.

Domine ne in furore. VI.

A HEere en ſtraft my niet in uwer verbolghentheyt noch in uwer gramſchappen en caſtyt my niet.

Pſal.37.a.2. Ierem.10.d.24. Ontfermt v mynder Heere/ want ick ben cranck: gheneeſt my Heere/ want alle myn beenderen zyn heel ontſtelt.

Eñ myn ſiele is ſeer verſchrickt/ ende ghy Heere hoe langhe?

Werdt omgekeert Heere/ eñ verloſt myn ſiele maect my ſalich om uwe bermhertichz.

Wát daer en is niemát in de doot die ws gedachtich is/ eñ wie ſal v in de helle belydé?

Ick heb gearbeyt in myn ſuchtinge/ ic ſal alle nachté myn bedde waſché met mynen tranen ſal ick myn ruſtplaetſe beghieten.

Myn ooghe is van de verbolghentheyt verſlagen/ ick ben veroudert onder alle myn vyanden. B

Gaet wech vá my alle die booſheyt weret/ want de Heere heeft de ſtemme myns weenens ghehoort. Mat.7.d.23. 25.d.41. Luc.13.f.27.

De Heere heeft myn ootmoedich bidden bhoort/ de Heere heeft myn gebet ontfangé.

Laet beſchaemt wozden/ eñ ſeer crachtelic ontſtelt alle myn vyandé: laetſe bekeert wozden/ ende ſeer haeſtelick henlieden ſchamen.

Den Pſalm Dauid, die hy geſongen heeft den Heere om de woorden van Chuſi den ſone van Gemini. 2.Con.16.d.

Domine Deus meus. VII.

HEere myn Godt in v heb ick ghehoept/ behoudt my wt allen die my vervolgen/ ende verloſt my. A

Dat hy tot eenigen tyt niet en grype als eenen leeuw myn ſiele/ alſſer niemandt en is die verloſſen mach/ oft ſalich maken.

Heere myn Godt heb ick dit ghedaen/ eñ iſſer booſheyt in myn handen/

Heb ick met quaet gheloont die my met quaet betaeldé: ſo moet ic te rechtydel af vallen van mynen vyanden:

So moet de vyant myn ſiele vervolghen eñ grypen/ ende vertreden in de aerde myn leuen ende myn glorie tot ſtof brenghen.

Staet op Heere in v gramſchap/ eñ wozdt verheuen in de palen van mynen vyanden.

Ende ſtaet op Heere myn Godt int ghebodt dat ghy bevolen hebt/ ende de vergaderinghe der volcken ſal v omringhen.

Ende om deſe comt wederom int hooge/ de Heere ozdeelt de lieden.

Ozdeelt my Heere na myn rechtveerdicheyt/ ende na myn onnooſelheyt ouer my. B

De archeyt der ſondaré ſal vernielt wozden/ ende ghy ſult den rechtveerdighen beſchicken/ ghy God onderſoeckende de herten ende nieren. 1.Par.28.b. Ierem.11.d. 17.b.10. 20.f.12.

Myn rechtveerdige helpe is vandé Heere/ die ſalich maect de oprechtige vá herten.

God is een rechtveerdich rechter/ ſterck eñ lydtſamich: ſal hi tot allé dagé gram wozdé?

Ten zy dat ghy bekeert wozdt/ hy heeft ſyn ſweert opgheheuen te ſlaen/ ſynen boge heeft hy ghe ſpannen ende dien bereydt.

Ende in dien heeft hy bereydt geſchutten des doots/ ſyn pylen heeft hy om te verbernen ghemaeckt. C Iſai.30.d.4. Iob 15.d.3

Siet hy bregt voort onrechtveerdicheyt/ hy heeft rouwe ontfanghen/ ende ghebaert booſheyt.

Eenen put heeft hy open gedaen/ eñ dien ontgra-

ontgrauen / eñ hy is in de gracht ghenallen die hy ghemaect heeft.

Syn ſmerte ſal wederom keeren op ſijn hooft/ende op den ſcop van ſijnen hooſde ſal ſijn booſheyt nederdalen.

Ick ſal den Heere beliyden na ſijn rechtveerdicheyt / ende ick ſal ſinghen den naem vanden alderhoochſten Heere.

Totten eynde,om de wijnperſſen,den Pſalm Dauids

Domine dominus noſter. VIII.

HEere onſe Heere / hoe wonderlick is uwen naem ouer gheheel aertryck.

Want v heerlicheyt is verheuen bouen de hemelen.

Mat.21.b.16. Wt den monde vanden iongen kinderen noch niet ſprekēde/ eñ der ſuygelingen hebdy d'lof volmaect om uwe vyandē / dat ghy verderuē ſoudt den vyandt eñ den wreker.

Want ick ſal ſien uwe hemelen/de werken uwer vingheren/ de mane ende ſterren die ghy ghefondeert hebt.

Wat is de mēſch/dat ghy ſijns gedachtich ſijt? oft de ſone des menſchen / dat ghy hem beſoect?

Ebr.2.b.7. Ghy hebt hem minder gemaect een luttel beneden de Enghelen/ met gloryen eñ eeren

B hebdy hem gecroont/ ende hebt hem gheſtelt ouer de wercken uwer handen.

Gene.1.c.28. .sec.13.d.27 Alle dinghen hebdy onder ſijn voeten gewozpen/ ſchapen ende oſſen/ende daer toe noch de dieren des velds.

De vogelen des hemels/ ende de viſſchen der zee/die doorwandelen de paden der zee.

Heere onſe Heere/hoe wonderlic is uwen naem ouer gheheel aertryck?

Totten eynde,om de verholentheden des ſoons, eenen Pſalm Dauid.

Confitebor tibi Domine. IX.

AIck ſal v beliydē Heere met alle mijn herte/ick ſal vertellen alle v wonderen.

Ic ſal my verblijdē eñ verhuegen in v/ick ſal uwen name ſingen o ghy alderhoochſte.

Als ghy mijnē vyandt achterwaerts ommekeeren ſult/dan ſullen ſy cranck worden/ ende vergaen van uwen aenſicht.

Want ghy hebt mijn oordeel/ende mijn ſake ghedaen/ghy hebt op den throon geſeten die daer oordeelt de rechtveerdicheyt.

Ghy hebt de Heydenen gheſtraft/ende de ongoddelicke is vergaen/ haren naem hebdy wtghevaecht inder eewicheyt/ende in de eewe der eewen.

Des vyandts ſweerden zijn vergaen ten eynde/ende hare ſteden hebdy bedoruen.

Den gedenckeniſſe is vergaē metten geluydt/ eñ de Heere blijft inder eewicheyt.

B Hy heeft int oordeel ſijnen throon bereydt/ ende hy ſal den omganck der aerden oordeelen in gherechtichcheyt / hy ſal de volcken oordeelen in de rechtveerdicheyt.

Eñ de Heere is geworden een toevlucht den armen/ een helper in de bequame tijden in de tribulacie.

Ende laetſe in v hopen die uwen naem kennen / want ghy en hebt niet verlaten de ghene die v ſoecken Heere.

Singt den Heere die in Sion woont/ het condicht onder de Heydenē ſijn neerſtichedē.

want ſoeckende haerlieder bloedt is hy des ghedachtich gheweeſt / hy en heeft niet vergheten den roep vanden armen.

Ontfermt v mijnder Heere/ſiet mijn ver- C nederinghe van mijnen vyanden.

Ghy die my verheft van de poorten der doot/ dat ick ſoude vertondighen allen v loſingen in de poorten der dochter dā Sion.

Ick ſal my verheughen in uwe ſalicheyt/ de Heydenen zijn vaſt geſteken in de verderfeniſſe die ſy ghemaect hebben.

In deſen ſtrick die ſy ghebozgen hebben/ is haren voet ghevanghen.

De Heere ſal ghekent worden rechte oordeelen doende/ in de werchē ſijnder handen is de ſondaer bevanghen.

De ſondaren moeten t'ſamen ghekeert worden ter hellen/alle de Heydenē die God vergheten.

Want totten eynde en ſal de arme niet vergheten worden/ de lijdtſaemheyt der armen en ſal niet vergaen totten eynde.

Staet op Heere / en laet den menſch niet verſterct worden / laet de Heydenen ghevrdeelt worden in v aenſchouwen.

Stelt Heere eenen wetgever op henliedē/ laet de Heydenē weten dat ſy menſchē zijn.

*Waerom zydy Heere verre wech ghe- A gaen/ende verſmaet ons in de bequame tijden in de tribulacie? Dē 10. Pſalm byde Hebreen.

Als de ongoddelicke hem verhoovaerdicht/ſoo worpt de arme ontſteken: ſy worden bevangen in de raden die ſy dencken.

Want de ſondaer wordt ghepreſen in de begheerten ſijnder ſielen/eñ de booſe wordt ghebenedijt.

De ſondaer heeft den Heere vergramt na de menichfuldicheyt ſijnder gramſchappē en ſal hy dat niet verſoecken.

Daer en is gheen God in ſijn aenſchouwen/ ſijn wegen zijn beſmet tot allē tijdē.

Oordeelen worden wech ghenomen van B ſijnen aenſicht/ouer alle ſijn vyanden ſal hy heerſchappye hebben.

Want hy heeft geſeyt in ſijn herte: Ick en ſal niet verroert worden van ghenachte tot ghenachte/ſonder quaet.

Wiens mont is vol maledictien/ende bit- Pſal.13.a.1. terheden/ende bedroch: onder ſijn tonghe is Rom.3.b.14. arbeydt ende pijne.

Hy ſit in de lagen metten rijcken / int heymelic dat hy dooden ſoude den onnooſelen.

Syn oogben aenſien den armē/ hy leyt laghen int verborghen als eenen leeuwe in ſijn ſpeloncke.

Hy leyt laghen om te grijpen den armen/ C te grijpen den armen als hy hem aenhaelt.

In ſijnē ſtrick ſal hy dien vernederē/ hy ſal ſy ſelven buygen / eñ vallen als hy heerſchappye ghecreghen heeft ouer de arme.

Want hy heeft in ſijn herte gheſeyt: Godt heuet vergheten/ hy heeft ſijn aenſicht afgekeert dat hyt niet ſien en ſoude ten eynde.

Staet op Heere God/laet v hant verhe-

uen worden/en vergheet den armen niet.

D Waerom heeft de ongoddelicke God tot gramſchap verweckt? want hy heeft in ſyn herte gheſeyt hy en ſals niet verſoecken.

Ghy ſiet/want ghy den arbeydt eñ de ſmerte aenmerct/dat ghy die ſoudt leueré in v handen.

V is de arme ghelaten/der weeſen/ſuldy een helper weſen.

Breeckt in ſtucken den arm vanden ſondaer ende booſen/ſyn ſonde ſal geſocht worden/ende niet ghevonden.

De Heere ſal regneeren eewelick/ende in de eewe der eewen ghy Heydenen ſult vergaen van ſynder aerden.

De begheerte der armen heeft de Heere verhoort/de bereydinghe van haren herten heeft v oore verhoort.

Om recht te doen den weeſen eñ den ootmoedighen/dat de menſch daer voorts niet meer toe en doe om ſy ſelven groot te maken op der aerden.

Totten eynde Dauids Pſalm.

HEB.11. In Domino confido. X.

A Iaden Heere heb ick betrouwen/hoe ſegt ghy mynder ſielé: Waert ouer op dē berch als een muſſche.

Want ſiet de ſondaers hebben den boghe gheſpannen/ſy hebben haerlieder ſchichten bereydt inden phikoker/om te ſchieten int doncker die recht van herten zyn.

Want dat ghy volmaeckt hadt/hebben ſy bedorven: maer wat heeft de rechtveerdige ghedaen?

B De Heere is in ſynen heyligben tempel/ Abac.2.d.20. de Heere inden hemel is ſynen ſtoel.

Syn oogē ſien op de arme/ſyn ooghſchelen ondervraegen de kinderē der menſchen.

De Heere ondervraecht den rechtveerdighen ende ongoddelicken: maer wie booſheyt bemint/die haet ſyn ziele.

Hy ſal op de ſondaren ſtricken reghenen/ vier en ſolfer/ende den wint vanden onwederen is het deel van haren kelck.

Want de Heere is rechtveerdich/eñ rechtveerdicheden heeft hy lief gehadt. gerechticheyt heeft ſyn aenſicht aenghezien.

Totten eynde voor den achtſten dach, Dauids Pſalm.

HEB.11. Saluum me fac. XI.

A Maect my ſalich Heere/want de heylige is gefaelgeert/want de waerheden zyn vermindert van de kinderē der menſchen.

Ydelheden hebben ſy ghelproken een yeghelick tot ſynen naeſten/bedziechlicke lippen hebben int herte eñ metter herten ghelproken.

De Heere verſtroye alle de bedziechelicke lippen/ende de hoochlprekende tonghe.

Die ghelevt hebben: Onſe tonghe ſullen wy groot maken/onſe lippen zyn van ons/ wie is onſe Heere?

B Om de allendicheyt vanden behoeuigen eñ dat ſuchten der armen/ſal ick nu opſtaen/ ſeyt de Heere.

Ick ſalſe ſtellen in de ſalicheyt/getrouwelick ſal ick daer in doen.

De wtſpraken des Heerē zyn ſuyuer wtſpraken: ſiluer door t'vier onderſocht/ghepzoeft eñ geſuyuert vander aerdē ſeuēmael.

Ghy Heere ſult ons ſalich maken/eñ bewaren vā deſen geſlachte inder eewicheyt.

In eenen omganck wandelen de ongoddelicke/na v hoocheyt hebdy vermenichfuldicht de kinderen der menſchen.

Totten eynde Dauids Pſalm.

HEB.14. Vſquequo Domine. XII.

A Hoe lange ſuldy myns vergheten Heere totten eynde? hoe langhe keerdy v aenſicht van my?

Hoe langhe ſal ick raden ſtellen in myn ziele pyne in myn herte des daechs?

Hoe lange ſal myn vyandt verheué worden bouen my? ſiet aen ende verhoort my Heere myn God.

Verlicht myn oogē dat ic tot geenē tyde en ontſlape in de doot/ dat myn vyant nem mermeer en ſegge: Ic heb hem verwonnen.

Die my quellen/ſullen henlieden verheugen/ſſt dat ick beroert worde? maer ic heb in v bermhertigheyt ghehoopt. B

Myn herte ſal hē verheugē in ſynē ſalichmakertic ſal den Heere ſingē/die my goede dingen gegeuen heeft/eñ ick ſal met ſanghe louē den naem vandē alderhoochſtē Heere.

Totten eynde Dauids Pſalm.

HEB.14. Dixit inſipiens in corde. XIII.

A De onwyſe heeft geſeyt in ſyn herte: daer en is gheen God/ſy zyn verdorven eñ afgryſelick ghewordē in hen beneerſten: daer en is niemandt die goet doet/daer en is niemandt tot eenen toe. 4.Eſd.3.d.11 Pſal.52.d.1.

De Heere heeft wtghelien vanden hemel op de kinderen der menſchen/om dat hy ſien ſoude ofter oock yemandt is verſtaende/eñ God ſoeckende. Rom.3.b.11

Sy zyn al beſijden afgheweken/ſy zyn te ſamen onnut ghewordē/daer en is niemandt die goet doet/daer en is niemandt tot eenen toe.

Een open graf is haerlieder kele/met haren lippen beden ſy bedziechelic/der adderen fenijn is onder hare tonghe. Pſal.5.c.11. Rom.3.b.13 Pſal.139.d.4.

Der welcker mont is vol maledictien eñ bitterheyts/raſch zyn haerlieder voeten om bloedt wt te ſtorten. Pſal.9.d.26 Rom.3.b.15

Volcomen bederfeniſſe/ende onſalicheyt is in hare weghen/eñ den weeh des vredts en hebben ſy niet ghekent: daer en is gheen vreeſe Gods voor haerlieder ooghen. Iſai.59.b.8. Pſal.35.b.2.

B En ſullen zyt alle niet bekennē die booſheyt doen/die myn volck verſlinden als de ſpyſe des broots?

Den Heere en hebben ſy niet aenroepen/ ſy hebben daer ghebeeft van vreeſen/daer gheen vreeſe en was.

Wāt de Heere is in dat rechtveerdich geſlachte/den raedt vanden armen hebt ghy beſchaemt/want de Heere is ſyn hope.

Wie ſal wt Sion geuen de ſalicheyt Iſrahel: als de Heere afgekeert ſal hebben de gevangheniſſe ſyns volcks/ſoo ſal hem Jacob verheughen/ende Iſrahel hem verblyden.

Dauids

Dauids Pſalm.

HEB.15. Domine quis habitabit. XIIII.

A HEere wie ſal in v tabernakel woonē? oft wie ſal ruſten op uwen heyligen berch?

Die ſonder ſmette wandelt/ ende werckt
1 rechtveerdicheyt.

Die de waerheyt ſpreeckt in ſyn herte/
die gheen bedroch gedaen en heeft met ſyn
2 tonghe.

Noch ſynen naesten geen quaet en heeft gedaen / noch gheen verwyt ghenomen en heeft teghen ſynen naesten.

B De quaetwillighe is voor ſyn aenſicht te
4 niet ghebracht/maer die den Heere vreesen die glorificeert hy.

Die ſynen naesten ſweert / eñ niet en bedriecht/ die syn gheld niet ghegheuen en
5 heeft ten woecker ende gheen ghiften ouer den onnooſelen ontfanghen en heeft.

Die deſe dinghen doet en ſal niet beroert worden inder eewicheyt.

De inſchrijuinghe des rijcks is tot Dauid ſelue.

HEB.16. Conſerua me Domine. XV.

A BEhoudt my Heere/want ick heb in v ge-
1 hoopt/ ick heb den Heere geſeyt: myn Godt zydy/want mynder goede en behoeckdy niet.

Indē heyligē die in ſynē lande zyn/ heeft
2 hy alle myn willen wonderlicken gemaect.

Hare cranckheden zyn vermenichfuldicht/
4 daer nae hebben ſy ghehaeſt.

Ick en ſal haerlieder verſaminghen niet vergaderen vanden bloeden / noch ic en ſal niet ghedachtich zyn haerder namen door myn lippen.

De Heere is het deel mynder erfenen eñ
5 myns kelcks/ghy zyt de gene die myn erfſelicheyt my wedercom ghenen ſult.

De zeelen zyn my ghenallen int coſtelicke/want myn erffeniſſe is my coſtelick.

B Ick ſal den Heere gebenedyden die my ver-
7 ſtant heeft gegeuen/daer bouen oock totten nacht toe hebben my myn nieren gheſtraft:

Pſa.16.d.15. Ick voorſach den Heere in myn aeſchouwen altyt want hy is my ter rechter ſyden/ dat ick niet beroert en worde.

Daerom is myn herte verblydt/eñ myn
9 tonghe heeft haer verheucht/ daer toe ſo ſal myn vleesch oock ruſten in de hope.

Pſa.15.e.11. Want ghy en ſult myn ſiele niet laten in
10 1.e.31. de helle/ noch ghy en ſult uwen heyligen niet gheuen te ſien de verderffeniſſe.

Ghy hebt my kenlick gemaect de wegen
11 des leuens/ghy ſult my vervullen met blyſchap met uwen aenſicht/ welluſtichedē zyn in v rechte handt totten eynde.

Het ghebedt van Dauid.

HEB.17. Exaudi Domine iuſtitiam. XVI.

A VErhoort Heere myn rechtveerdicheyt/
1 ſlaet gade myn ghebedt.

Wetten ooren vaet myn gebedt niet met bedrieghelicker lippen.

Van uwen aēlicht laet myn oordeel voort-
2 comen/laet v oogen ſien de gerechtichedē.

Ghy hebt myn herte gheproeft/eñ dat be-
3 ſocht des nachts/mettē viere hebdy my onderſocht/eñ gheen booſheyt en is in my gevonden.

Op dat mynen mont niet en ſpreke der
4 menſchen wercken / om de woorden uwer lippen heb ick harde weghen bewaert.

Volmaect myn ganghen in v paden/ dat B
5 myn voetſtappen niet beroert en werden.

Ick heb gheroepen / want ghy Godt hebt
6 my verhoort / neycht v ooze te mywaerts/ ende verhoort myn woorden.

Waeckt wonderlick v bermhertichedē/
7 ghy die ſalich maect de gene die in v hopen.

Vanden ghenen die uwer rechter handt
8 wederſtaen/ bewaert my als den appel vander ooghen.

Onder de ſchaduwe van uwen vlenghe-
9 len bewaert my/ van d'aenſicht der ongoddelicken die my ghepynicht hebben.

Myn vyanden hebben myn ſiele omrin- C
10 ghet: haerlieder vet hebben ſy gheſloten/ haren mont heeft hooverdye ghelproken.

Wy verwozpende hebbē ſy my nu omrin
11 ghet/haerlieder oogen hebben ſy opgeſtelt ter aerden te neyghen.

Sy hebben my ontfangen als eenen leew
12 bereyt totte rooue / eñ als een welpē vandē leeuwe woonende in verborghen plaetſen.

Staet op Heere ende verraſcht heñ / eñ D
13 treedt hem onder de voetē: verloſt myn ſiele vanden ongoddelicken/ v ſweerdt van de vyanden uwer handt.

Heere ſcheydtſe van de luttel menſchen
14 vander aerden in haer leuen/ eñ van uwen verborghentheden is haren buyck vervult.

Sy zyn verſaedt van kinderen / ende ſy hebben hen bleuelinghen ghelaten haren cleynen kinderen.

Maer ick ſal in rechtveerdicheyt my ver-
15 thoonen uwen aenſicht / ic ſal verſaet worden als v glorie haer openbaert.

Ten eynde om den knecht des Heeren Dauid, die ghelproken heeft de woordē van dit liedeken, in dien dach als hem de Heere verloſt hadde uyt de handt van alle ſijn vyanden, eñ van Sauls handt, ende hy ſprack, 2.Reg.22.a.1.

Diligam te Domine. XVII. HEB.17.

I Ck ſal v liefhebben Heere myn ſterckheyt: A
1 de Heere is myn vaſticheyt/ ende myn toevlucht ende myn verloſſer.

Myn God is myn helper/ende ick ſal in hem hopen.

Myn beſchermer/ ende den hoorn myn-
2 der ſalicheyt/ende myn ontfangher.

Louende ſal ick den Heere aenroepen/eñ van mynen vyanden ſal ick behouden zyn.

De pynē des doots hebbē my omvangē/
4 eñ de beken der booſheyt hebbē mi vervaert.

De pynē der hellē hebbē my omvangen/
5 my hebben verraſcht de ſtrickē des doots.

In myn tribulacie heb ic den Heere aen-
6 roepen/ende tot mynen God gheroepen.

Ende hy heeft van ſynen heyligen tempel myn ſtemme gehoort / ende mynen roep in ſyn aenſicht is ghegaen in ſyn oozen.

De aerde is beroert gheweeſt/ ende heeft
8 gheberft: de fondamenten der berghen zyn verſtoort gheweeſt/ende beroert om dat hy op henlieden gheſtoort is.

Eenen roock iſſer opgegaē in ſyn gram-
ſchap / ende een vier heeft van ſyn aenſicht
ghebernt/colen zyn daer af ontſteken.
Hy heeft de hemelen ghebooght eñ is ne-
derghedaelt/ eñ eenen donckeren neuel on-
der ſyn voeten.
Ende hy is op de Cherubims ghеclom-
men/ende heeft ghevloghen hy heeft ge vlo-
ghen bouen de vederen der winden.
B Ende hy heeft de duyſternißen gheſtelt
voor ſyn ſchuylinghe/ rontſom van dien is
ſyn tabernakel/dōcker water is in de wol-
ken der locht.
Van de claerheyt zyn in ſyn aenſchouwē
de wolcken wech ghetrocken/ haghel/ ende
colen des viers.
Ende de Heere heeft vanden hemel ghe-
dondert/eñ de alderhoochſte heeft ſyn ſtem-
me ghegheuen/haghel ende colen viers.
Ende hy heeft ſyn phlen wtgeſchoten/eñ
die verſtroyt blixemen heeft hy vermenich-
fuldicht/ende die verſtoort.
Ende daer zyn gheopenbaert fonteynen
der wateren eñ ontdect zyn de fondamen-
ten vanden omganck der aerden.
Van uwer berißpingen Heere/vā dat in-
blaſen des gheeſts vā uwer gramſchappen.
Hy heeft van t'hoochſte geſonden/eñ my
opghenomen/eñ hy heeft my opghenomen
van veel wateren.
Hy heeft my verloſt van mijn alderſter-
ſte vyanden/ende vanden genen die my ha-
ten/want ſy zyn verſterct bouen my.
Sy hebben my verraſcht inden dach van
mijnder pyninghen/ende de Heere is mijn
beſchermer ghewordē.
Eñ hy heeft my wtgeleydt totter breedt-
heyt hy heeft my ſalich ghemaeckt/want hy
heeft my ghewilt.
Eñ de Heere ſal my weder loonē nā mijn
rechtveerdicheyt/eñ na de puerheyt vā my-
nen handen ſal hy my weder betalen.
Want ic heb bewaert de wegen des Hee-
ren ende ick en heb niet ongoddelicks van
mijnen Godt bedreuen.
Want alle ſijn oordeelē zyn voor mijn acn-
ſchyn/ende ſyn rechtveerdicheden en heb ic
van my niet verſtooten.
C Ende ick ſal onbeſmet zyn met hem/ende
ick ſal my wachten van mijn booſheyt.
Ende de Heere ſal my loonen nae mijn
rechtveerdicheyt/ eñ nae de ſuyuerheyt van
mijnen handen in d'aenſchouwen vā ſijnen
ooghen.
Metten heyligen ſuldy heylich zyn/ende
metten onnooſelē man ſuldy onnooſel zyn.
Eñ mettē wtuercorenē ſuldy wtuercoren
zyn/eñ mettē bkeerden ſuldy bkeert wordē.
Want ghy ſult dat ootmoedich volck be-
houden/ende de oogben der hooueerdigher
ſuldy vernederen.
Wāt ghi verlicht mijn lampe/Heere mijn
Godt verlicht mijn duyſternißen.
Want door v ſal ick verloſt worden van
de becoringe/ende door mijnen Godt ſal ick
door den muer gaen.
Mijn God onbeſmet is ſijnē wech/de wt-
ſprakē des Heerē zyn doort vier onderſocht:
hy is eē beſchermer vā alle die in hem hopē.
Want wie is Godt ſonder den Heere/ oft
wie is Godt ſonder onſen Godt?
Godt die my omgort heeft met cracht/eñ
heeft mijnen wech onbevleckt ghеſtelt.
Die mijn voeten volmaeckt heeft als der
herten/ende op de hoochden my ſtellende.
Die mijn handen leert ten ſtrijdt/ende 2.Reg.22.35
ghy hebt als eenen metalen boghe mijn ar-
men ghеſtelt.
Ende ghy hebt my ghegeuen de beſcher-
minghe van uwer ſalicheyt/eñ v rechte hant
heeft my ontfanghen.
Eñ v onderwyſinge heeft mi gecaſtijt ten
tynde/eñ v onderwyſinge die ſal my leerē.
D Ghy hebt mijn gangen verbreydt onder
my/eñ mijn voetſtappen en zyn niet cranck
ghеworden.
Ick ſal mijn vyanden vervolghen/ende
die aengrijpen/ende ic en ſal niet ommekee-
ren tot dat ſy te niete zyn.
Ic ſalſe in ſtuckē brekē/eñ ſy en ſullē niet
mogē ſtaen/ſy ſullē vallē onder mijn voetē.
Ende ghy hebt my met cracht omgort ten
ſtrijde/ende ghy hebt onder mijn voeten ge-
worpen die teghen my opſtaen.
Eñ mijn vyanden hebdy my gegeuen ten
rugge/eñ die my haten hebdy heel vernielt.
Sy hebben gēroepē/ eñ daer en was nie-
mandt dieſe verloſte/ totten Heere/ende hy
en heeftſe niet verhoort.
Ende ick ſalſe als ſtof in ſtucken hacken
voor d'aēſchyn des wints/ als ſlijc der ſtra-
ten ſal ickſe wtvaghen.
Ghy ſult my verloſſen van dat wederſeg
ghen des volcks/ghy ſult my ſtellen tot een
hooft der Heydenen.
Een volck dat ick niet ghekent en hebbe/
heeft my ghedient/int gehoor der oozen he-
uet my onderdanich ghеweeſt.
De vremde kinderen hebben my ghelo-
gen/de vremde kinderen zyn veroudert/eñ
ſy hebben manck gegaen van haren paden.
De Heere leeft/ende ghebenedyt zy mijn
Godt/eñ verheuen moet weſen God mijn-
der ſalicheyt.
Godt die my de wrake gheeft/ eñ brengt
de volcken onder my/mijn verloſſer vā mij-
nen grammoedighen vyanden.
Ende vanden ghenen die teghen my op-
ſtaen ſuldy my verheffen/ vanden booſen
man ſuldy my verloſſen.
Daerom ſal ick v belijden in de naciē 2.Re.22.d.50
Heere/ende uwen naem ſal ick een Pſalter Rom.15.b.9
liet ſeggben.
Groot makēde de ſalichedē vā ſijnē Co-
ninc/eñ berimhertichеyt doende ſijnē geſalf-
den Dauid eñ ſijnen ſade inder eewicheyt.

Totten eynde Dauids Pſalm.

Coelienarrant. XVIII. HEB.1.a.

DE hemelen vertellen de glorie Godts/ A
ende de wercken ſijnder handen verkon
dicht dat firmament.
Den dach ſeyt den daghe het woort/ ende
den

den nacht gheeft den nacht te kennen de wetenheyt.

Ten zyn geen ſpraken noch woordē/der welcher ſtemmen niet gehoort en worden.

Rom. 10. d. 18 v. d. In alle dat aertryck is haer ſtemme wtghegaen/ eñ in de eynden vanden ouganck der aerden haerlieder woorden.

In de ſonne heeft hy ſyn tabernakel gheſtelt: ende hy als eenen bruydegom voort comende wt ſyn ſlaepcamer/

Luc. 14. 8. 16. Heeft hem verheucht als eenen rueſe/ om den wech te loopen/ vandē opperſten hemel is ſynen wtganck.

Eñ ſynen toeloop is totten opperſten vā dien/ende daer en is niemandt die hem verberghen mach van ſynder hitten.

B De wet des Heerē is onbeſmet/bekeerēde de zielen: t'getuygenis des Heerē is getrouwe/geuende wyſheyt den cleynen kinderē.

De rechtveerdicheden des Heerē ſyn recht/ verblydende de herten/ t'ghebot des Heeren is claer/verlichtende de ooghen.

De vreſe des Heeren is heylich duerēde vā eewe tot eewighe oordeelē des Heerē zyn warachtich/ gerechtveerdicht in henſelven.

Begeerlic boue gout eñ ſeer coſtelicke geſteentē/ eñ ſueter dā honich/eñ honichraten.

C Want v dienaer die bewaertſe/ in die te bewaren is groote vergheldinghe.

Wie verſtaet de verſuymenuſſe van myne verborgentheden: ſuyuert my/ eñ vanden vremden ſonden ſpaert uwen dienaer.

Iſt dat ſy ouer my gheen heerſchappie en crygē/ ſo ſal ic onbeſmet zyn/ eñ ic ſal geſuyuert worden van de alder grootſte miſdaet.

Ende de redenen myns monts ſullē weſen om te behaghen/en de aendacht myndер herten is in v aenſchouwen altyt.

Heere myn helper/ende myn verloſſer.

Totten eynde Dauids Pſalm.

HEB. 10. Exaudiat te Dominus. XIX.

A DE Heere verhoore v inden dach der tribulacien: den naem van Jacob beſcherme v.

Hy ſende helpe van de heylige plaetſe/ eñ beſcherme v van Syon.

Hy zy ghedachtich allen uwe ſacrificien/ ende uwen brandtoffer worde vet.

Hy gheue v nae v herte/ ende hy veſtighe allen uwen raedt.

Wy ſullen ons verblydē in uwe ſalicheyt/ eñ inden naem ons Godts ſullen wy groot ghemaeckt worden.

De Heere vervulle alle uwe begheerten:

B nu heb ich gekent dat de Heere ſynen geſalfden behouden heeft.

Hy verhoore hem van ſynen heyligē hemel in de machtighe is de ſalicheyt vā ſynder rechter hant.

Deſe in waghenen/ende deſe in peerden/ maer wy ſullen indē naem des Heeren ons Gods aenroepen.

Sy zyn verbonden eñ gevallen/maer wy zyn opgheſtaen/ende opgherecht.

Heere behoudt den Coninck/ende verhoort ons inden dach als wy v aenroepen.

Totten eynde Dauids Pſalm.

Domine in virtute. XX. HEB. 11.

A HEere in uwe cracht ſal hem de Coninck verblyden/ende op uwe ſalicheyt ſal hy hem ſeer verheughen.

Den wenſch ſynder hertē hebdy hem gegeuen/ende vanden wille ſynder lippen en hebdy hem niet berooft.

Want ghy hebt hem voorcomen met de ghebenedydinghe uwer ſoetheyt/ghy hebt op ſyn hooft gheſtelt een croone van coſtelicken gheſteente.

D'leuen heeft hy vā v begheert/ende ghy hebbet hem ghegheuen/ lancheyt der dagen eewelick ende ymmermeer.

B Groot is ſyn glorie in uwe ſalicheyt/glorie eñ groote ſchoonheyt ſuldy op hē ſtellē.

Want ghy ſult hem geuē eer gebenedydinghen eewelick eñ ymmermeer/ghy ſult hem verblyden in vruechdē met uwen aenſichte.

Want de coninck inden Heere hoopt/ eñ in de bermhertigheyt des alderhoochſten en ſal hy niet verroert worden.

Laet v handt gevonden worden allen uwen vyanden/v rechter handt moet vinden alle die v haten.

Ghy ſultſe ſtellē als eenē ouen des viers ten tyde van uwen aenſichte/ de Heere ſalſe in ſyn gramſchap verſlooren/ ende het vier ſalſe verſlinden.

C Hen vrucht ſuldy vander aerdē vernielē/ eñ hen ſaet van de kinderen der menſchen.

Want ſy hebben quade dinghen op v gekeert/ſy hebben raden gedacht die ſy niet en hebben connen vaſt ghemaken.

Want ghy ſult hen teu rugge ſtellen/ in v bleuelinghen ſuldy hen aenlicht bereyden.

Woordt verheuē Heere in v cracht/wy ſullen ſingen eñ merten pſalter v crachtē louen.

Totten eynde om de morghē oorſanginge, Dauids Pſalm.

Deus Deus meus reſpice. XXI. HEB. 11.

A MIn Godt/myn God ſiet op my/waerom hebdy my verlaten; verre vā mynder ſalicheydt zyn de woorden van mynen miſdaden. Mat. 27. 8. 46. Mat. 15. 8. 34.

Myn Godt ick ſal roepen inden dach/ eñ ghy en ſult dat niet verhoorē: eñ des nachts/ ende niet tot mynder onwyſheyt.

Maer ghy woont int heylighe/ den lof van Iſrahel.

In v hebben gehoopt ons vaders ſy hebben ghehoopt/ende ghy hebtſe verloſt.

Tot v hebben ſy gheroepen/ ende ſy zyn behouden geweeſt/in v hebben ſy gehoopt/ ende ſy en zyn niet beſchaemt gheweeſt.

Maer ick ben eenen worm ende gheen menſch/een verſmaetheyt der menſchen/ eñ een verworpenheyt des volcks.

Alle die my ſaghen hebben my beſpot/ ſy hebben metten lippen geſproken/ eñ t'hooft gheſchut. Mat. 27. 8. 18. Mat. 15. 8. 19. Mat. 27. 8. 43.

Hy heeft inden Heere ghehoopt/ laetten hem nu verloſſen/hy make hem ſalich/want hy wilt hem.

Want ghy zyt de ghene die my wt getrocken hebt wt den buyck: myn hope van de

B boſſen mijns moeders/ In v ben ick ghe-
woꝛpen wten buyck:
Van mijns moeders buyck zydy mijn
Godt/ en wilt van my niet ſcheyden.
want de tribulacie is ſeer nae/want daer
en is niemandt die helpe.
My hebben omringet veel calueren/ verre
ſtieren hebben my omleyt.
Sy hebbē op my haꝛē muyl geopent/ge-
lijck eenen leeuwroduende eñ bꝛieſſchende.
Gheluck water ben ick wtgheſtoꝛt/ eñ al-
le mijn beenderen zijn verſpꝛeyt.
Mijn herte is ghewoꝛden als ſmeltende
waſch int midden van mijnen buyck.
Mijn cracht is verdꝛoocht als eenen
ſcherf ende mijn tonge cleefde aen t'ghehe-
melte mijns monts eñ totten ſtof des doots
L hebdy my ghebꝛacht.
want my hebben omringet veel honden/
den raet der quaetwilligē heeft my omleyt.
Mat.27.d.31. Sy hebbē doꝛgrauē mijn handē/ eñ mijn
Ioh.19.d.23. voetē/ ſy hebbē getelt alle mijn gebeente.
Maer ſy hebben my aenmerct ende be-
Mat.27.d.35. ſien: ſy hebben mijn cleederē voꝛt henlie-
den ghedeylt ende op mijn cleedt hebben ſy
d'lot ghewoꝛpen.
Maer ghy Heere en verꝛeeme v hulpe
niet verre vā my tot mijnder helpē ſiet toe.
Godt verloſt mijn ſiele vanden ſwoerde/
ende wt des honts macht mijn eenighe.
Verloſt my wten mondt des leeuws/ende
van de hoꝛenen des eenhoꝛens mijn oot-
moedicheyt.
Heb.2.c.12. Ick ſal uwen naem vertellen mijnē bꝛoe
ders/int midden der kerckē ſal ick v louen.
Ghy die den Heere vꝛeeſt looft hem/ alle
t'ſaet van Iacob gloꝛificeert hem.
Hem vꝛeeſe alle t'ſaet van Iſrahel/ want
hy en heeft niet verſmaet noch veronwaer-
dicht t'ghebedt vanden armen.
Noch hy en heeft ſijn aenſicht niet afghe-
keert van my/ende doen ick tot hem riep/ſo
heeft hy my verhoꝛt.
D By v is mijnen lof in de groote kercke/
mijn beloften ſal ick betalen int aenſchou-
wen vanden ghenen die hem vꝛeeſen.
De arme ſullen eten ende verſaedt woꝛ-
den/ende ſy ſullen den Heere louen die hem
ſoecken/ haeꝛlieder herte ſullen leuen inder
eewicheyt ende ymmermeer.
Alle de eynden der aerden ſullen ghe-
dachtich woꝛdē ende bekeert totten Heere.
Ende alle de ghellachten der Heydenen
ſullen aenbidden voꝛ ſijn aenſchouwen.
want des Heeren is dat ryck/ ende hy ſal
heerſchappie hebben ouer de Heydenen.
Alle de vette der aerden hebben gheten eñ
aenbeden voꝛ ſijn aēſicht ſullen ſy alle val-
len die ter aerden neder dalen.
Ende mijn ſiele ſal hem leuen/ende mijn
ſaet ſal hem dienen.
De toecomende generacie ſal den Heere
vercondicht woꝛden/ende de hemelen ſullen
ſijn rechtveerdicheyt vercondigē den volc-
ke dat geboꝛen ſal woꝛden/d'welc de Heere
ghemaect heeft.

Dauids Pſalm.

Dominus regit me. XXII. HEB.14.

DE Heere regeert my/ende my en ſal niet A
ghebꝛicken/ in de plaetſe der weyden Iſai.40.c.11.
daer heeft hy my gheſtelt. Iere.23.d.3.
Op de wateren der vermakinge heeft hy Ezec.34.c.23.
my opgeuoet/ mijn ſiele heeft hy bekeert. c.43. Ioha.10.b.11
Hy heeft my gheleydt op de paden der 1.Pet.2.d.25.
recht veerdicheyt om ſijnen naem. 1.2.4.
want al wandelde ick int midden van de
ſchaduwe der doot/ ſo en ſal ick gheen quaet
vꝛeeſen want ghy met my zijt.
U roede ende uwen ſtock/ die hebbem my
ghertroſt.
Ghy hebt in mijn aenſchouwen een tafel
bereydt teghen de ghene die my quellen.
Ghy hebt mijn hooft met ghemaeckt met
olien/ende hoe coſtelic is mijnen dꝛoncken-
makende kelck.
Ende v bermhertigheyt ſal my na volgen B
alle de daghen mijns leuens.
Ende om dat ick woonen ſoude int huys
des Heeren in de lancheyt der daghen.

Den Pſalm van Dauid inden eerſten dach der ſabaoths.

Domini eſt terra. XXIII. HEB.14.

DEs Heeren is de aerde ende haer vol- A
heyt/den omganck der aerden/ende alle 1.cor.10.f.26
die daer in woonen. Pſal.49.b.12.
Wāt hy heeft die op de zeewaterē geſon-
deert/ eñ op de vloeden heeft hy dien bereyt.
Wie ſalder climmē op den berch des Hee
ren/ oft wie ſal ſtaen in ſijn heyligbe plaetſe:
Die onnooſel van handen is/ eñ ſuyner Mat.5.d.8.
van herten: die niet te vergheefs ſijn ſiele en
heeft ghenomen/ noch ſijnen naeſten in be-
dꝛoch gheſwoꝛen.
Deſe ſal de benedictie vande Heere ont-
fanghen/ende bermhertigheyt van God ſij-
nen ſalichmaker.
Dit is t'geſlachte der geender die hē ſoec-
kē/ die d'aenſchyn ſoeckē vā Iacobs Godt.
Doet op v poꝛten ghy princen/ eñ woꝛdt B
opghebeuen ghy eewige poꝛten/ende daer
ſal incomen de coninck der gloꝛien.
Wie is deſe coninc der gloꝛiē? de Heere ſterc
eñ machtich/ de Heere machtich indē ſtrydt.
Doet op v poꝛten ghy princen eñ woꝛdt
opghebeuen ghy eewige poꝛten/ende daer
ſal incomen de coninck der gloꝛien.
Wie is deſe Conine der gloꝛien? de Heere
der crachten die is de Coninck der gloꝛien.

Totten eynde eenen Pſalm van Dauid.

Ad te Domine leuaui. XXIIII. HEB.15.

TOt v Heere heb ick mijn ſiele opghehe- A
uen/ mijn Godt in v heb ick betrou-
wen/ick en ſal niet beſchaemt woꝛden.
Noch en laet mijn vyanden my niet be-
ſpotten: want alle die v verbeydē en ſul-
len niet beſchaemt woꝛden.
Laetſe beſchaemt woꝛdē alle die onrecht-
veerdicheden doen te vergheefs.
Thoont my Heere v weghen/ende leert
my v paden.
Beſchicht my in v waerheyt/ eñ leert my/
want ghy zijt Godt mijn ſalichmaker/ ende
v heb ick verbeydt den gheheelen dach.

weeſt

weeſt ghedachtich uwer bermhertigher
wercken Heere/ ende uwer bermhertichedē
die vanden beghin der werelt geweeſt zyn.
B De verſuymenisſe mynder ioncheyt/ende
myns onweetenthedē en wilt niet gedenckē.
Na v bermhertricheden weeſt ghy myns
ghedachtich om uwer goetheyt Heere.
Suet ende recht is de Heere/ Daerom ſal
hy een wet geuen den genē die inden wech
miſdoen.
Hy ſal de ſaechtmoedige beſchickē int oor-
deel/ hy ſal de goedertieren ſyn wegen leerē.
Alle de wegen des Heeren zyn bermher-
ticheyt eñ waracht icheyt/ den genen die ſyn
verbondt ende ſyn ghetuygeniſſen ſoecken.
L Om uwen naem Heere ſuldy ghenadich
weſen mynder ſonde/ want ſy is vele.
wie is de menſch die den Heere vreeſt/ een
wet heeft hy hem gheſtelt inden wech die hy
ghecoſen heeft.
Syn ſiele ſal in goede dingen woonen/ eñ
ſyn ſaet ſal de aerde eruen.
De Heere is een vaſticheyt den genen die
hem vreeſen/ ende ſyn verbondt datter hen-
lieden ſoude openbaer worden.
Myn oogē zyn altyts totten Heer/ want
hy ſal uyten ſtricke myn voeten trecken.
Siet op my eñ ontferm v mynder/ want
ick ben eenich ende arm.
De tribulacien myns herten zyn verme-
nichfuldicht/ vā mynen nooden verloſt my.
Aenſiet myn vernederinghe ende arbeyt/
ende vergheeft alle myn miſdaden.
D Aenſiet myn vyanden / want ſy zyn ver-
Ephe. 15. d. 15 menichfuldicht/ ende met eenen ongerechti-
ghen haet haten ſy my.
Bewaert myn ſiele/ eñ verloſt my/ ic en ſal
nz beſchaēt zyn / wāt ic in v gehoopt hebbe.
De onnooſele ende gherechtighe hebben
my aenghehangen/ om dat ick v verbeydde.
O Godt verloſt Iſrahelem/ vt alle ſyn
benautheden.

Totten eynde Dauids Pſalm.

Iudica me Domine. XXV.

A OOrdeelt my Heere / want ick heb in myn
onnooſelheyt gewandelt/ eñ inden Hee-
re hopende en ſal ick niet cranck worden.
Proeft my Heere eñ onderſoect my/ vant
myn nieren ende myn herte.
want v bermhertricheyt is voor myn oo-
ghen/ ende ick heb een behaghen ghehadt in
v waerheyt.
Ick en heb niet geſeten metten raedt der
ydelheyt / ende metten ghenen die onrechte
wercken doen en ſal ick niet ingaen.
B Ick heb ghehaet de vergaderinghe der
quaetwilliger / ende metten ongoddelicken
en ſal ick niet ſitten.
Ic ſal onder de onnooſele myn handē waſ-
ſchen/ eñ ic ſal uwen outaer omgaen Heere.
Op dat ic hoorē mach de ſtemme des loſs/
ende vertellen alle uwe wonderlickheden.
Heere ick heb bemint de cierlickheyt wes
huys / ende de plaetſe der wooninghen van
uwer glorien.
L En verdoet metten ongoddelicken o
Godt myn ſiele niet/ ende metten bloetdor-
ſtighe mannen myn leuen.
In der welcker handen booſheden zyn/
hen rechte handt is ghevult met ghiften.
Maer ick heb in myn onnooſelheyt ghe-
wandelt/ verloſt my/ ende ontferm v myn-
der.
Mynen voet heeft gheſtaen op den rech-
ten wech/ in de kercken ſal ick v Heere ghe-
benedyden.

Den Pſalm van Dauid eer hy gheſalft worde.

Dominus illuminatio mea. XXVI. HE B.17.

D E Heere is myn verlichtinghe eñ myn A
ſalicheyt/ wien ſal ick vreeſen?
De Heere is een beſchermer myns le-
tens/ voor wien ſal ick beven?
Als de quaetdoenders by my comen / dat
ſy myn vleeſch eten ſouden?
Die my quellen myn vyandē/ ſy zyn cranc
ghewordē ende ghenallen.
Iſt datter heyren teghen my ſtaen/ ſoo en
ſal myn herte niet vreeſen.
Iſt datter eenen ſtrydt tegen my opſtaet/ B
daer in ſal ick hopen.
Een dinc heb ic vanden Heere begeert dit
ſal ic verſoeckē / dat ic mach woonen in des
Heeren huys alle de daghen myns leuens.
Op dat ick ſien mach den wille des Hee-
ren/ ende beſoecken ſynen tempel.
Want hy heeft my verborghen in ſyn ta-
bernakel/ inden dach der onghelucken heeft
hy my beſchermt int verborghen van ſynen
tabernakel.
Op eenē ſteen heeft hy my verheven/ eñ
nu heeft hy myn hooft verheven bouē myn
vyanden.
Ick heb omgegaen/ eñ heb geoffert in ſyn
tabernakel de offerande des roepens/ ick ſal
ſingen/ eñ den Heere een Pſalter lof ſeggē.
Verhoort Heere myn ſtemme waer mede C
ick tot v gheroepen hebbe/ ontferm v myn-
der/ ende verhoort my.
Tot v heeft myn herte gheſeyt/ myn aen-
ſicht heeft v verſocht/ v aenſicht Heere ſal ic
verſoecken.
En wilt v aenſicht van my niet afkeeren/
en wyckt niet wech in uwer gramſchappen
van uwen dienaer.
Weeſt myn helper/ en wilt my niet verla-
ten/ noch en verſmaet my niet Godt myn
ſalichmaker.
Want myn vader ende myn moeder heb-
ben my verlaten / maer de Heere heeft my
opghenomen.
Stelt my een wet Heere in uwen wech/ D
ende beſchickt my inden rechten wech/ om
myn vyanden.
En leuert my niet in de handē der geen-
der die my quellen/ want tegen my zyn op-
gheſtaen booſe ghetuygen/ ende de booſheyt
heeft haer ſelven gheloghen.
Ick gheloove te ſien de goeden des Hee-
ren/ in d'landt der leuender.
Verwacht den Heere/ ende doet manlick/ Pſa. 30. d. 5.
ende v herte worde verſterct/ ende verbeydt
den Heere.

Eenen Pſalm voor deſen Dauid.

HEB. 12. Ad te Domine clamabo. XXVII.

1 TOt v Heere ſal ick roepen/ myn God en ſwycht van my niet/ op dat ick tot eenighen tyt/ als ghy van my ſwycht/ niet ghelyck en worde den ghenen die neder dalen in den put.

2 Verhoort Heere de ſtemme mynder ſmeekender bedē/ als ick tot v bidde/ als ic myn handen opheffe tot uwen heyligheu tempel.

3 Dat ghy my niet te ſamen en leuert met den ſondaren/ende metten genen die booſheyt wercken en verdoet my niet.

Die vrede met haren naeſten ſpreken/ maer quaetheden zijn in haerlieder herten.

4 Gheeft dien na hare wercken/ende na de archeyt van haren vonden.

Na de wercken van haren handen gheeft henlieden/ende vergeldet henlieden wederom haren loon.

5 want ſy verhebben de wercken des Heeren niet verſtaen/ eñ in de wercken vā ſynder handen: ghy ſultſe verderuen/ ende niet optimmeren.

B 6 Gebenedyt zy de Heere/wāt hy heeft verhoort de ſtēme vā mynder ſmeekēder bedē.

7 De Heere is myn helper ende myn beſchermer/ende in hem heeft myn herte gehoopt/ende ick ben gholpen.

Ende myn vleeſch is wederom gebloeyt/ ende wt mynen wille ſal ick hem belyden.

8 De Heere is de ſterckeyt ſyns volcks/ eñ hi is een beſchermer der behoudeniſſen van ſynen ghеſalfden.

9 Heere behoudt v volck/ende ghebenedyt uwen erfdeel/ ende regeertſe ende verheftſe tot inder eewicheyt.

Den Pſalm van Dauid,doen den tabernakel volmaeſt worde.

HEB. 13. Afferte Domino. XXVIII.

1 BRengt den Heere ghy kinderen Godts/ brengt den Heere der rammē kinderen.

2 Brengt den Heere glorie ende eere/brengt den Heere glorie ſynen naem/ aenbidt den Heere in ſyn heylich voorhof.

3 De ſtemme des Heeren op de wateren/ God der maeſteyt heeft ghedondert/ de Heere op veel wateren.

B 4 De ſtemme des Heeren is in de cracht/de ſtemme des Heeren is in de heerlicheyt.

5 De ſtemme des Heeren brekende de cederboomen/ende de Heere ſal breken de cederboomen van Libanus.

6 Ende hy ſal die in ſtucken breken als dat calf van Libanus:ende bemint als een kint der eenhoornen.

7 De ſtemme des Heeren doorſnydende de vlamme des viers/ de ſtemme des Heere ſchuddende de woeſtyne/ ende de Heere ſal beroeren de woeſtyne van Cades.

C 8 De ſtēme des Heeren bereydende de herten/ eñ hy ſal ontdecken de dicke plaetſen/eñ in ſynen tempel ſullen ſy alle glorie ſeggen.

9 De Heere doet den ouervloet inwoonen/ ende de Heere ſal ſitten een Coninck inder eewicheyt.

10 De Heere ſal ſynen volcke cracht geuen/ de Heere ſal ſyn volc gebenedyē in vredē.

Den Pſalm des Liedekens int wijden des huys van Dauid.

Exaltabo te Domine. XXIX. HEB. 14

A 1 Ick ſal v verheffen Heere/ want ghy hebt my ontfanghen/ noch ghy en hebt myn vianden niet verblyde ouer my.

2 Heere myn God ick heb tot v geroepen/ ende ghy hebt my ghenesen.

3 Heere ghy hebt myn ſiele wtgeleyt vander hellen/ ghy hebt my behouden van den ghenen die inden put neder dalen.

4 Smgt den Heere ghy ſyn heyligen/ ende belyt der ghedenckenuſſen van ſynder heylicheyt.

B 5 want gramſchap is in ſyn verbolghentheyt/ende d'leuen in ſynen wille.

Teghen den auont ſal dat weenen duren/ ende tot de morghenſtont de blyſchap.

C 6 Maer ick heb gheſeyt in myn oueruloedicheyt/ick en ſal niet beroert worden inder eewicheyt.

7 Heere in uwen wille/ hebdy mynen ciraet cracht gheghenen.

Ghy hebt v aenſicht van my gekeert/ende ick ben ontſtelt gheworden.

D 8 Tot v Heere ſal ick roepen/ ende tot mynen God ſal ick bidden.

9 wat profyt is in myn bloet/ als ic nederghedaelt ſal weſen in de verderſſeniſſe?

Sal het ſtof v belyden/ ofte v waerheyt vercondighen?

10 De Heere heuet ghehoort/ ende hy heeft myn ontfermt/ de Heere is myn helper ghworden.

11 Ghy hebt myn ſchreyinge in blyſchap verkeert/ ghy hebt mynen ſack in ſtucken ghesneden/ende my omuanghen met blyſchap.

12 Op dat v myn glorie ſoude ſingen/ eñ dat ick niet en ſoude tot dzuc bewecht worden.

Heere myn God/ inder eewicheyt ſal ick v belyden.

Totten eynde,eenen Pſalm van Dauid,voor de verſchrickheyt.

In te Domine ſperaui. XXX. HEB. 15

A 1 IN v Heere heb ick gehoopt/ ick en ſal niet beſchaemt worden in der eewicheyt/ in v rechtueerdicheyt verloſt my. Pſal. 70. 1. 2.

2 Buycht tot my v oore/ haeſt v om my te verloſſen.

Weeſt my tot eenen God eenen beſchermer/ende tot een huys der toevlucht/ op dat ghy my ſalich maket.

3 want myn ſterckeyt ende myn toevlucht zyt ghy/ eñ om uwen naem ſuldy my voorts leyden/ende my opvoeden.

4 Ghy ſult my wtleyden van deſen ſtrick den welcken ſy my verborghen hebben/wāt ghy zyt myn beſchermer.

5 In v handen beucle ick mynen geeſt/ghy hebt mi verloſt Heere de God der waerheyt. Luc. 23. f. 46

B 6 Ghy hebtſe ghehaet die op ydelheyt achten te vergheefs.

7 Maer ic heb indē Heere gehoopt/ ic ſal verhueghen eñ blyde zyn in v bermhertigheyt.

want

wāt ghy hebt aenſiē mijn vernederinge/ ghy hebt mijn ſiele behouden van de noodē.

Noch ghy en hebt my niet beſlotē in des viants handē ghy hebt op een ruym plaetſe mijn voeten gheſtelt.

Ontfermt v mijns Heere want ic worde ghequelt mijn ooge is heel ontſtelt door de gramſchap/mijn ſiele ende mijnen buyck.

want mijn leuen is vergaen in pijnen/ēn mijn iaren in ſuchtinghen.

Mijn cracht is in armoede crane gheworde/ ende mijn beenderen zijn verſtoort.

Bouen alle mijn vianden ben ic ghewor-den een verwijt mijnē gebueren ſeer groo-telick/ende een vreeſe mijnen bekenden.

Die my ſaghen zijn buyten wech van my ghevloden/ ick ben vergheten als eenen doode vander herten.

Ick ben worden als een bedoruen vat/ want ick heb ghehoort dat verwijt vā vele die rontſomme woonen.

Doen ſy daer toe verſaemden teghen my/ ſo hebben ſy om mijn ſiele te vanghen raedt ghehouden.

Maer ick heb in v gehoopt Heere ick heb geſeyt:mijn Godt zydy/ in v handen zijn mijn auontueren.

Verloſt my wt de hant mijnder vyandē/ ende van mijnen vervolghers.

Verlicht v aenſicht op ouwē knecht/maect my ſalich in v bermhertigheyt.

Heere en laet my niet beſchaemt zijn/wāt ick heb v aengheroepen.

Beſchaemt moeten worden de ongoddelicke/ende gheleydt in de helle/ ſtom moe-ten worden de bedrieghelicke lippen.

Die teghen den rechtveerdighen ſpreken ongherechtigheyt/ met hooverdyen ēn mis-bruyck.

Hoe groot is de menichfuldicheyt van uwer ſoetigheyt Heere/ die ghy verborghen hebt den ghenen die v vreesen.

Ghy hebbet voor henlieden volmaect die in v hopen/int aenſchouwen van de kinde-ren der menſchen.

Ghy ſultſe verbergen in de verborghent-heyt van uwen aenſicht/ van de verſtoorin-ghe der menſchen.

Ghy ſultſe beſchermen in v tabernakel/ van dat wederſeghen der tonghen.

Ghebenedijt is de Heere/ want hy heeft ſijn bermhertigheyt wonderlick ghemaeckt voor my in de bewaerde ſtadt.

Maer ick heb geſeyt inden overganck mijns ghemoets/ick ben verworpen vā dat aenſchouwen uwer ooghen.

Daerom hebdy verhoort de ſtemme van mijnen ghebede/als ick tot v riep.

Bemint den Heere alle ſijn heyligen/ want de Heere ſal de waerheyt verſoecken/ ende overvloedelick betalen den genen die hoovaerdie bedrijuen.

Doet manlick/ ēn laet v herte verſterckt worden/alle die inden Heere hopet.

Een verſtant voor Dauid ſelue.

Beati quorum remiſſæ. XXXI.

SAlich zijn ſy der welcker booſheden vergheuen zijn/ende der welcker ſonden bedeckt zijn. A Rom.4.25.

Salich is de man/den welcken de Heere de ſondē niet toe gherekent en heeft/ende in wiens gheeſt gheen bedroch en is.

Om dat ic gheſwegē hebde/ſo zijn mijn beenderē veroudert/als ic riep den gheheelē dach.

want dach ende nacht is v handt op my verſwaert/ ic ben omgekeert in mijn allen-dicheyt/te wijle dat het rugghe been door-ſticken wordt. B

Mijn miſdaet heb ick v te kennen ghege-uen/ende mijn onrechtveerdicheyt en heb ic niet verborghen.

Ick heb geſeyt:ick ſal tegen my mijn on-rechtveerdicheyt den Heere belijden/ēn ghy hebt vergeuē de booſheyt mijnder ſonden. Iſai.43.d.26

Hier voor ſal een yeghelick heyligh bid-den/ten bequamen tijde.

Maer nochtans inden overvloet vā veel wateren/en ſullen ſy tot hem niet geraken.

Ghy zijt mijn toevlucht vā de quellinge die my omvangē heeft/mijn verhuegen/verloſt my vanden genen die my omringt hebben. C

Ick ſal v verſtant geuen/ ēn ick ſal v on-derwijſen in deſen wech daer door ghy gaen ſult/ick ſal mijn ooghen op v vaſt houden.

En wilt niet worde ghelijc eē peert oft eenē muyl/ de welcke gheen verſtant en hebben.

Met den binſeel ēn toom ſo bedwinghet D haerlieder kinnebacken die tot by v niet en comen.

Veel zijn de gheeſſelē des ſondaers/ maer hem die inden Heere hoopt/ſal de bermher-tigheyt omvanghen.

Verblijdt v inden Heere/ ende verheucht v ghy rechtveerdighe/ende glorieert alle die oprecht van herten zijt.

Totten eynde eenen Pſalm van Dauid.

Exultate iuſti. XXXII. HEB. 11.

VErheucht v rechtveerdige indē Heere/ den rechten betaemt de louinghe. A

Belijdet den Heere metter herpen/ mettē Pſalter van thien ſnaren ſo ſinghet hem.

Singt hem een nieuwe ſanghedt/ſinghet hem wel met luyder ſtemmen.

want recht is dat woort des Heeren/ ēn alle ſijn wercken zijn in trouwe.

Hy bemint de bermhertigheyt ende d'oor-deel: van des Heeren bermhertigheyt is de aerde vol.

Door des Heeren woort zijn de hemelen vaſt ghemaeckt/ ende door den gheeſt ſijns monts alle haerlieder cracht. B

Vergaderende als in een vleſſche de wa-teren der zee/ſtellende in ſijn ſchatten de af-gronden.

Alle de aerde vreeſe den Heere/ ende van hem moeten beroert worde alle die op aert-rijck woonen.

want hy heuet geſeyt/ ēn ſy zijn gemaect/ hy heuet ghebooden/ende ſy zijn gheſchapen. Gene.1.2.1. Iudit.16.C.17 Pſal.148.3.5.

De Heere verſtroyt de raden der Heyde-nen/ēn hy wederleyt de gedachten der volc-ken/ēn hy wederleyt de raden der princen.

Maer

Maer den raet des Heeren blijft inder ewicheyt/ de ghedachten ſijns herten bijnen van gheſlachte tot gheſlachte.

Salich is dat volck wiens God de Heere is/ dat volck d'welck hy vercozen heeft tot een erffenisse voor ſy ſelven.

Van den hemel heeft de Heere neder geſien/ hy heeft ghelien alle de kinderen der menſchen.

Van ſynder bereyder wooninghen heeft hy neder ghelien ouer alle die op aertryck woonen.

Die eicken beſonder haerlieder herten ghemaeckt heeft/ die alle haerlieder wercken verſtaet.

De conincklen wort niet behouden door groote cracht/ ende een ruese en ſal niet behouden worden door de menichuuldicheyt van ſynder cracht.

D Bedrieghelick is t'peert ter ſalicheyt/ ende in de oueruloedicheyt van ſynder macht en ſalt niet behouden worden.

Siet de ooghen des Heeren zijn ouer den ghenen die hem vreesen/ ende op de ghene die hopen op ſijn bermhertticheyt.

Op dat hy haerlieder ſielen vander doot verloſſe/ eñ henlieden voede inden honger.

Onſe ſiele verbeyt den Heere/ want hy is ons helper/ ende onſe beſchermer.

Want in hem ſal onſe herte verblijden/ eñ in ſijnen heyligen naem hebbē wy gehoept.

Laet v bermhertticheyt Heere geſchieden ouer ons/ gelijck wy op v gehoept hebben.

Voor Dauid, als hy ſijn aenſicht veranderde voor Achis, die hem verliet, ende hy vloot. 1 Reg. 21. d. 10.

HEB. 10. Benedicam Dominum in omni. XXXIII.

A Ick ſal den Heere ghebenedyden tot allen tyden/ altijt is ſijnen lof in mijnen mont.

Inden Heere ſal mijn ſiele gheloeft worden/ laet de ſaechtmoedighe hoozen/ eñ laetſe henlieden verblijden.

Maeckt den Heere groot met my/ eñ laet ons ſijnē naem verheffen met malcanderē.

Ick heb den Heere verſocht/ ende hy heeft my verhoort/ ende wt alle mijn verdruckthеyt heeft hy my verloſt.

Gaet tot hem/ ende wort verlicht/ eñ ſo en ſullen v aenſichten niet beſchaemt worden.

B Dese arme heeft geroepen/ ende de Heere heeft hem verhoort/ ende van alle ſijn tribulacien heeft hy hem verloſt.

Matt. 18. b. 10. De Engel des Heeren ſal ſy ſelven ſtellen rontſomme de ghene die hem vreesen/ ende hy ſalse verloſſen.

Smaect ende ſiet want de Heere is ſoet/ ſalich is de man die in hem hoept.

Vreest den Heere alle ſijn heyligen/ wāt ſy en hebben gheen ghebreck die hem vreesen.

Luc. 1. d. 53. De ryche hebben gebreck gehadt eñ honger geleden/ maer die den Heere ſoecken en ſullē niet vermindert worde van alle goet.

Coemt kinderen hoort my/ de vreese des Heeren ſal ick v leeren.

1. Pet. 3. b. 10. Wie is de menſche die d'leuen begheert/
C ende bemint te ſien goede daghen.

Bedwingt v tonghe van quaet/ ende v lippen dat ſy gheen bedroch en ſpreken.

Amos 5. d. 15. Rom. 12. b. 9 Wijct af van t'quaet ende doet goet: verſoect den vrede ende vervolcht dien.

Eccl. 15. d. 18. Hebr. 4. c. 13. Want de ooghen des Heeren zijn op de rechtueerdighe/ ende ſijn oozen in haerlieder ghebeden.

Maer des Heeren aenſicht is ouer de quaetdoenders/ dat hy vander aerden haerlieder ghedenckenisse ſoude te niete doen.

D De rechtueerdige hebben geroepen/ ende de Heere heeftſe verhoort/ ende van allen haren tribulacien heeft hyſe verloſt.

By is de Heere allen den genen die verdruct van herten zijn/ ende de ootmoedighe van gheeſte ſal hy behouden.

Veel zijn de quellingē der rechtueerdiger/ ende van alle deſe ſalſe de Heere verloſſen.

De Heere bewaert alle haerlieder gebeenten/ niet een vā dien en ſal gebrokē worden.

De doot der ſondarē is d'alderquaetſte/ eñ die dē rechtueerdigen hatē/ ſullen miſdoen.

De Heere ſal verloſſen de ſielen vā ſijnen dienaren/ ende ſy en ſullen niet miſdoen alle die in hem hopen.

Eenen Pſalm voor deſen Dauid.

HEB. 12. Iudica Domine nocentes me. XXXIIII.

A Oordeelt Heere de ghene die my hinder doen/ verwint de gene die my benechtē.

Neemt aen de wapenen ende den ſchilt/ ende ſtaet op tot mijnder helpen.

Rupt wt dat ſweert/ ende beſluyt teghen henlieden die my vervolghen/ ſegget mijnder ſielen: Ick ſalicheyt ben ick.

Pſal. 39. d. 16. 69. d. 23. Laetſe beſchaemt worden ende benreest/ die mijn ſiele ſoecken.

Achterwaerts moeten ſy ghekeert worden/ eñ beſchaemt/ die my quaet dencken.

Worden moeten ſy als ſtof der aerdē voor d'aenſchyn des wints/ ende de Enghel des Heeren werde hen benauwende.

Haren wech moet worden duyſternisse ende ſlibberachtich/ eñ de Enghel des Heeren henlieden vervolghende.

B Want ſonder ſake hebben ſy voor my verborghen de doodt van haren ſtricke/ te vergheefs hebben ſy mijn ſiele beſchimpt.

Laet hem ouercomen den ſtric die hy niet en weet/ ende dat ghenangeniſſe dat hy verborghen heeft moet hem aengrijpen/ ende in den ſelven ſtrick moet hy vallen.

Maer mijn ſiele ſal haer verhueghen in den Heere/ ende ſy ſal ghenuechte hebben ouer haren Salichmaker.

Alle mijn gebeenten ſullen ſeggen: Heere wie is ws ghelycke?

Verloſſende den ellendighen wt de handen vanden ghenen die ſtercker zijn dan hy/ den behoeftighen ende armen vanden ghenen die hem beroouen.

De booſe ghetuyghen opſtaende hebben my ghevraecht dat ick niet en wiſte.

Sy loonden my quaet voor goet/ de onvruchtbaerheyt mijnder ſielen.

Maer doen ſy my quellick waren/ heb ick my ghecleet met een hayzen cleet.

Ick verootmoedichde mijn ſiele met vaſtē/
C ende

ende mijn ghebedt ſal in mijnen ſchoot wederom keeren.

Als den naeſten als onſen broeder ſo wel behaechde ic/ gelijck een die rouwich eñ bedroeft is/ ſoo worde ick verootmoedicht.

Ende ſy hebben henlieden tegen my verblijdt/ ende zijn verſaemt: de gheeſſelen zijn op my vergadert/ ende ick en wiſtes niet.

Sy zijn verſtroyt/ ende niet tot berouwe beweecht/ ſy hebben my ghetenteert/ ſy hebben my beſchimpt met een ſchimpernije/ ſy hebben op my ghegrint met haren tanden.

Heere wanneer ſuldijt aenſien? ſtelt wederom mijn ſiele van haerlieder quaetwillicheyt/ ende vanden leeuwen mijn eenighe.

Ick ſal v belijden in een groote vergaderinghe/ in een ſwaer volck ſal ick v louen.

En laetſe ouer my niet blijde zijn die my ioſtelic tegen zijn/ die my haten ſonder ſake/ ende wencken toe metten ooghen.

want tot my ſo ſpraken ſy vredelick/ ende in de gramſchap der aerden ſpreckende dachten ſy bedriechlickheden.

Ende ſy hebben op my haren mont verbreydt: ſy hebben gheſeyt: wel aen/ wel aen/ ons ooghen hebbent gheſien.

Ghy hebbet gheſien Heere/ en ſwijghet niet Heere/ en gaet van my niet.

D Staet op/ eñ merckt op mijn oordeel/ mijn Godt/ ende mijn Heere in mijn ſake.

Oordeelt my nae uwe rechtveerdicheydt Heere mijn Godt/ ende en laetſe ouer my niet blijde zijn.

En laetſe niet ſeggben in hen herten: wel aen/ wel aen onſer ſielen/ noch en laetſe niet ſeggben: wy ſullen hem verſlinden.

Laetſe beſchaēt worde eñ bevreeſt te ſamē/ die henliedē verblijdē van mijnen quaden.

Laetſe gecleet worde met beſchaemtheyt ende bevreeſtheyt/ die quade dingen ſpreken op my.

Laetſe verheucht worden ende blijde zijn die mijn rechtveerdicheyt willen/ ende laetſe altijt ſeggben: groot moet de Heere worden die den vrede van ſijnen knecht willen.

Ende mijn tonghe ſal v rechtveerdicheyt bedencken/ alle den dach uwen lof.

Totten eynde voor den dienaer des Heeren Dauid ſelue.

HEB. 36. Dixit iniuſtus. XXXV.

A DE onrechtveerdighe heeft geſeyt dat hy miſ doen ſoude in ſijn ſelven/ daer en is gheen vreeſe Gods voor ſijn ooghen.

want hy heeft bedriechelic ghedaen in ſijn aenſicht/ dat ſijn booſheyt genonden worde tot hate.

De woorden ſijns monts ſijn booſheydt ende bedroch/ hy en heeft niet willē verſtaen dat hy wel doen ſoude.

Booſheyt heeft hy bedacht in ſijn bedde/ hy heeft gheſtaen by alle wegben die niet goet en waren/ maer de quaetheyt en heeft hy niet ghehaet.

B Heere indē hemel is uwe bermhertigheyt/ ende v waerheyt tot de wolcken toe.

U rechtveerdicheyt is gelijck Gods berghen/ v oordeelen zijn groote diepten.

De menſchen ende beeſte ſuldy behouden Heere/ (ghelijck ghy o Godt vermenichfuldicht hebt uwe bermhertigheyt.)

Maer de kinderen der menſchen ſullē in dat deckſel uwer vleughelen hopen.

Sy ſullen dronckē worden vā de overvloedicheyt ws huys/ eñ metten vloet uwer welluſtigheyt ſuldy ſe lauen.

want by v is de fonteyne des leuens/ eñ in v licht ſullen wy d'licht ſien. C

Reyckt wt v bermhertigheyt den ghenen die v kennen/ ende v rechtveerdicheydt den ghenen die oprecht van herten zijn.

En laet den voet der hooverdyen my niet overcomen/ ende de handt des ſondaers en roere my niet.

Daer zijn ſy gevallē die booſheyt doen: ſy zijn wtgedreuē/ eñ ſy en mochten niet ſtaen.

Eenen Pſalm voor Dauid ſelue.

Noli æmulari. XXXVI. HEB. 17.

E Nwilt niet volghen de quaetwillighe/ noch en wilt niet ialours zijn op de gene die booſheyt doen. A

want ghelijck gras ſullen ſy haeſtelick verdorren/ ende gelijck groen ſpijſcruyt ſullen ſy terſtont neder vallen.

Hoopt inden Heere ende doet goetheyt/ ende woont op de aerde/ ende ghy ſult ghenoedt worden in haer rijckheden.

Hebt genoechte inden Heere ende hy ſal v gheven de begheerten uwer herten.

Openbaert den heere uwen wech/ ende hoopt in hem/ ende hy ſalt doen.

Eñ hy ſal v rechtveerdicheyt wtbringen als licht/ ende v oordeel als den middach:

weeſt dē Heere onderdanich eñ bidt hem.

En wilt niet navolghen den ghenen die voorſpoedich is in ſijnen wech/ den mēſche die onrechtveerdicheyt doet.

Houdt op vander gramſchappen/ eñ verlaet de raſende toornicheyt/ en wilt niet volghen dat ghy quaet doen ſoudt.

want die quaetwillich zijn ſullen verdreuen worden: maer die den Heere verdraghē/ dēſe ſullen de aerde beerven.

Ende noch een luttelken tijts/ eñ de ſondaer en ſal niet zijn/ eñ ghy ſult ſijn plaetſe ſoecken/ ende niet vinden. B

Maer de ſachtmoedighē ſullen dē aerde beerven/ ende ſy ſullen genoechte hebben in de menichfuldicheyt des vreedts. Matth. 5. 4.

De ſondaer ſal gade ſlaen dē rechtveerdigen/ eñ cryſſelen op hem met ſijnen tanden.

Maer de Heere ſal hem beſpotten: want hy ſiet van verre dat ſijnen dach comen ſal.

De ſondaren hebben het ſweert wter ſcheyden ghetrocken/ ſy hebben ghеſpannen haren boghe.

Om dat ſy bedriegen ſouden den armen/ ende den behoevigen/ dat ſy dooden ſouden de oprechte van herten.

Den ſweert gae binnē in haerlieder ſelfs herte/ ende haren boghe werde ghebroken.

Een weynich is beter den rechtveerdigen/ boven veel rijcdommen der ſondaren.

Want de armen der ſondaren ſullen ghebroken

hoken worden/ maer de Heere verſterct de
rechtveerdighe.
De Heere weet de daghen van de onbe- 18
beſmette/ ende haerlieder erffenisse ſal inder
eewicheyt zijn.
Sy en ſullen niet beſchaemt worde inden 19
quaden tijt/ende in de daghen des hongers
ſullen ſy verſaedt worden/ want de lon- 20
daers ſullen vergaen.
℄ Maer de vpanden des Heeren verſtoot 21
als ſy gheeert ſullen zijn/ eñ verheuen/ ſo ſul-
len ſy vergaende ghelijck roock vergaen.
De ſondaer ſal ontleenen eñ niet betalen/ 22
maer de rechtveerdige is bermhertich/ ende
ſal gheuen.
Want die hem gebenedijdē ſullen de aer- 23
de beeruen/ maer die hem vermalendijden
ſullen vergaen.
By den Heere ſal den gane vandē menſch 24
te recht beſchickt worden/ ende ſijnen wech
ſal hy willen.
Als hy valt/ ſo en ſal hi niet gequetſt wor- 25
dē/ want de Heere legt ſijn hant daer onder.
Dod.c.h.11. Ic heb ionc geweeſt/ eñ nu ben ic out ge- 26
worde/ eñ ic en heb niet geſien dē rechtveer-
digen verlatē/ noch ſijn ſaet broot ſoeckēde.
Alle dē dach ſo doet hy bermhertichept/ eñ 27
leent/ eñ ſijn ſaet ſal in gebenedijdinge zijn.
Amos.5.d.11 Wijckt van t'quaet ende doet goet/ ende 28
Rom.11.b.5 blijft daer in eewelick ende ymmermeer.
want de Heere bemint dat oirdeel/ ende 29
hy en ſal ſijn heyligben niet verlaten/ inder
eewicheyt ſullen ſy bewaert worden.
De onrechtveerdige ſullē gepijnt worde/ 30
eñ t'ſaet vandē ongoddelicken ſal vergaen.
Maer de rechtveerdige ſullē de aerde be- 31
eruen/ ende ſullen op haer woonen eewelic
ende ymmermeer.
Rom.11.d.16 Den mont vanden rechtveerdigben ſal 32
D wijsheyt bedencken/ ende ſijn tonghe ſal oir-
deel ſpreken.
Wet.11.e.7. De wet ſijns Gods is in ſijn herte/ ende 33
ſijn ganghen en ſullen niet omgheſlooten
worden.
De ſondaer aenmerct den rechtveerdigē/ 34
ende hy ſoect hem te dooden.
Maer de Heere en ſal hem niet verlaten 35
in ſijn handen/ noch hy en ſal hem niet ver-
doemen/ als hy gheoirdeelt ſal worden.
Verbeyde den Heere/ ende bewaert ſijnen 36
wech/ ende hy ſal v verheffen dat ghy erfe-
lick moecht de aerde ontfangen/ als de ſon-
daers ſullen vergaen/ dan ſuldijt ſien.
Ic heb den ongoddelicken geſien verhe- 37
uen/ ende opgheuoert met de cederboomen
van Libanus.
Ende ick ghinck voorby/ ende ſiet hy en 38
was niet/ ende ick heb hem geſocht/ ende ſijn
plaetſe en is niet gheuonden.
Bewaert de onnooſelheyt/ ende ſiet de 39
rechtveerdicheyt/ want het zijn de bleuelin-
ghen den vreedſamighen menſche.
Maer de onrechtveerdige ſullen te ſamen 40
vergaen/ de bleuelingen der ongoddelicker
ſullen vernielt worden.
Maer de ſalicheyt vā de rechtveerdige is 41
vanden Heere/ eñ hy is haerlieder beſchet-
mer inder tijt der tribulacien.
Ende de Heere ſalſe helpen ende hen ver 42
loſſen/ ende hy ſalſe wt trecken van den ſon
daers/ ende hy ſalſe behouden/ want ſy heb-
ben in hem ghehoopt.

1 Den Pſalm van Dauid in de ouerdenckinghe inden ſaba-
otha dach.

Domine ne in furore. XXXVII. HEB.16.

1 HEere en ſtraft my niet in uwer verbol- A
ghentheyt/ noch in uwer gramſchappen Pſal.6.a.1.
en beriſpt my niet.
2 Want v ſchichten zijn in my ghevelicht/
ende ghy hebt op my v hant vaſt ghemaert.
3 Daer en is gheen ghesontheyt in mijn
vleesch vā d'aenſicht uwer gramſchap/ daer
en is gheenen vrede mijnen beenderen van
d'aenſicht mijnder ſonden.
4 Want mijn booſheden zijn bouen mijn
hooft ghewaſſen/ ende ghelijck eenen ſwa-
ren laſt zijn ſy op my beſwaert.
5 Stinckende eñ vuyl zijn mijn wondē ge-
worden/ vā d'aenſicht mijnder onwijſheyt.
6 Ick ben cathuich ghewoirden eñ gecromt
totten eynde toe/ alle den dach ghinck ick
droeffelick henen.
7 Want mijn lendenen zijn vervult met de B
driechlicheden/ ende daer en is geen geſont-
heyt in mijn vleesch.
8 Ick ben gepijnicht ende vernedert bouen
maten ſeere/ ick briechte van dat ſuchten
mijns herten.
9 Heere voor v is alle de begheerte mijns
herten/ ende mijn ſuchten en is voor v niet
verborghen.
10 Mijn herte is heel beroert/ mijn cracht
heeft my verlaten/ ende t'ſelue licht van mij-
nen ooghen en is met my niet.
11 Mijn vrienden eñ mijn naeſtē zijn tegen
my aenghecomen/ ende hebben gheſtaen.
Ende die by my waren ſtonden vā verre/
12 eñ ſy deden ghewelt die mijn ſiele ſochten. ℄
Ende die my quaet ſochten hebben ydel-
heden geſproken/ ende bedroch hebben ſy
alle den dach bedacht.
13 Maer ick als een dooue en hoorde niet/
ende als een ſtomme ſijnen mont niet open
doende.
14 Ende ic ben geworden als een menſch die
niet en hoort/ ende die geen wederſprake in
ſijnen mont en heeft.
15 want ick in v Heere gehoopt hebbe/ ghy
ſult my verhooren Heere mijn Godt.
16 Want ic heb geſeyt: Mijn vriandē en moc
ten henlieden tot gheender tijt verblijden
ouer my/ ende als mijn voeten wanckelen/
ſo hebben ſy groote dinghen ouer my ghe-
ſproken.
17 Want ick ben bereedt tot de ghecſſelen/ eñ D
mijn pijne is voor mijn aenſicht altijt.
18 Want ick ſal mijn booſheyt vercondigen/
ende dencken voor mijn ſonde.
19 Maer mijn vianden leuen/ ende ſy zijn ge
veſticht op my/ eñ ſy zijn vermenichfuldicht
die my ongherechtelick haten.
20 Die quade dinghen voor goede loonen/

laſter-

laſterden my/want ick volchde de goetheyt.
Een verlaet my niet Heere mijn Godt/ en gaet niet wech van my.
Denckt op mijnder helpen/ Heere Godt mijnder ſalicheyt.

Totten eynde voor Idithun een liedeken van Dauid.

H E B.9.

Dixi cuſtodiam. XXXVIII.

A Ick heb gheſeyt: Ick ſal mijn weghen bewaren/op dat ick niet en miſdoe met mijn tonghe.
Ick heb mijnen mont een hoede gheſtelt/ doen de ſondaer teghen my ſtont.
Ick werde ſtom/ ende den vernedert/ eñ ick heb gheſweghen van t'goede: ende mijn pijne is vernieut.
Mijn herte is heet gheworden binnē my/ eñ in mijn acndachte ſal t'vier ſeer bernen.
B Ick heb geſproke met mijn tonge: maect my kenlick Heere mijn eynde.
Eñ t'getal mijnder dagen hoedanich dattet is/op dat ic weté mach wat my gebreect.
Siet ghy hebt mijn daghen in cleyn mate geſtelt eñ mijn ſubſtancie als niet voor v.
Maer nochtās zijnt altеſamen ydelheyt/ alle leuende menſchen.
Maer nochtans ſo gaet een mēſche voor= by ghelijck een beeldt/ ende oock woordt hy te vergheefs beroert.
Hy vergadert ſchatten/ende en weet niet wien dat hy die vergaderen ſal.
Eñ nu wat is mijn verbeydinge? en is dat niet de Heere? ende mijn ſubſtancie is by v.
Van allen mijnen booſheden verloſt my: tot eenē ſchimp hebdy my den onwijſen gegheuen.
C Ick ben ſtom gheweeſt/ endé ick en heb mijnen mont niet open ghedaen/ want ghy hebbet ghedaen/ keert van my v plaghen.
Van de ſterckheyt uwer handt ben ick vergaen: in de ſtraffingen/ om de booſheden hebdy den menſche ghecaſtijt.
Ende ghy hebt ſijn ſiele doen verdwijnen als een ſpinne: maer nochtans ydelic woordt alle menſch beroert.
Verhoort mijn gebedt Heere/ ende mijn ſmeeckende bidden/ wilt met uwen oorē vaten mijn tranen.
En ſwijcht niet/ want ick ben een aencomelinck by v/ende een pelgrim gheljck alle mijn vaders.
Ghedoocht my dat ic mach vercoelt worden eer ick wech gae/ eñ ick en ſal niet meer zijn.

Totten eynde eenen Pſalm voor Dauid ſelue.

H E B.40.

Expectans expectaui. XXXIX.

A Verbeydende heb ic den Heere verbeyt/ ende hy heeft op my ghemerckt.
Eñ hy heeft mijn gebeden verhoort/ eñ hy heeft mi geleydt wt den put der allendicheden/ende vanden ſlijm des drecks.
Ende hy heeft mijn voeten geſtelt op den ſteen/ende mijn ganghen beſchickt.
Eñ hy heeft in mijnen mont geſtelt eenen nieuwen ſanck/een liedeken onſen Godt.
Veel menſchen ſullent ſien ende vreeſen/ ende hopen inden Heere.
Salich is de man wiens hope is den naem B des Heeren/ende die niet omgeſien en heeft na ydelheden oft valſche raſernyen.
Heere mijn God ghi hebt veel uwer wonderlickheden gedaen/ eñ uwer gedachten en is niemandt ws ghelijck.
Ick heb vercondicht ende gheſproken/ ſy zijn vermenichfuldicht bouen t'ghetal.
Sacrificie eñ offerande en hebdy niet gewilt: maer de oozen hebdy my volmaect.
Den brandtoffer ende den offer voor de Heb.10.b.5.
ſonde en hebdy niet begheert/ doen ſeyde ick: ſiet ick come.
Int hooft vanden boecke is van my geſchreuen/ dat ick uwen wille doen ſoude/ mijn Godt ick hebt gewilt/ ende v wet int midden van mijnder herten.
Ick heb v rechtveerdicheyt vercondicht in een groote kercke/ſiet mijn lippen en ſal ic niet verbiedē/Heere ghi hebbet geweten.
U rechtveerdicheyt en heb ic niet verbor= C gen in mijn herte/ v waerheyt eñ v ſalicheyt heb ick gheſproken.
Ick en heb v bermhertigheyt niet verborghen/ende v waerheyt van veel raedts.
Maer ghy Heere en maect v bermhertigheden niet verre van my/ v bermhertigheyt eñ warachtigheyt hebbē my altijt ontfangē.
want de quade dinghen hebben my omvangen/ der welcker geen ghetal en is: mijn booſheden hebben my benanghen/ ende ick en hebs niet connen ghenien.
Sy zijn vermenichfuldicht bouē de hayren mijns hooffts/ ende mijn herte heeft my verlaten.
U believe Heere dat ghi my verloſt/Hee= Pſal.69.a.4.
re wilt opſien om my te helpen.
Laetſe beſchaēt worde eñ te ſamē vreeſen D die mijn ſiele ſoeckē om die wech te nemen. Pſal.34.a.4.
Laetſe achterwaerts omgekeert worden ende vreeſen/die my quaet willen. Pſal.69.a.5.
Laetſe haeſtelick hen beſchaemtheyt dragen/die my ſeggen: wel aen wel aen.
Laet verheugen ende blijde zijn op v alle die v ſoecken/ende laetſe altijt ſeggen/ die uwe ſalicheydt beminnen: de Heere worde grootelick gheloeft.
want ick ben een bedelaer ende arm/ de Heere is voor my beſorcht.
Mijn helper eñ mijn beſchermer zijt ghy/ mijn Godt en wilt niet vertoeuen.

Totten eynde eenen Pſalm voor Dauid ſelue.

H E B.41.

Beatus vir qui intelligit. XL.

S Alich is de man die hem verſtaet op den A behoeuighen ende den armen: inden quaden dach ſal hem de Heere verloſſen.
De Heere beware hem eñ make hem leuende/ende hy make hem ſalich op de aerde/ ende hy en leuere hem niet inden wille van ſijnen vyanden.
De Heere come hem ter helpen op dat bedde van ſijnder pijnen/ alle ſijn ruſtplaetſe hebdy omghekeert in ſijn trancheyt.
Ick heb geſeyt: Heere ontfermt v mijnder/ gheneeſt mijn ſiele/want ick heb v miſdaen.
Mijn vyanden hebben my quaet geſeyt/

wanneer

wanneer ſal hy ſteruen / ende wanneer ſal
ſynen naem vergaen?
Ende al wandelde hy om te ſien ſo ſprac
hy ydelheden ſyn herte heeft booſheyt ver-
gadert voor ſy ſelues.
Hy ghinck buyten wt ende ſprac t'ſamen
van dat ſelue.
Tegen my hebben alle myn vyandē hey-
melick ſpraeke ghehadt tegheu my hebben ſy
my quaet ghedacht.
Een ontrecht woordt hebben ſy tegen my
gheſtelt meyndy dat hy die ſlaept daer toe
niet doen en ſal om op te ſtaen?
Ioh.5.11 b 12 want de menſch myns vreedts daer ic in
11.2.1. gehoept hebbe die myn broodē at / heeft my
Act.1.c.16. grootelick onder de voeten ghetreden.
L Maer ghy Heere ontferme v mynder / ēn
verwect my eñ ic ſalt henliedē weder loonē.
Daer aen heb ick bekent dat ghy my ghe-
wilt hebt / want myn vyandt en ſal hem niet
verblyden ouer my.
Maer my hebdy om de onnooſelheyt ont
fanghen / ende ghy hebt my vaſt ghemaeet in
v aenſicht inder eewicheyt.
Ghebenedyt is de Heere God van Iſra-
hel / vāder eewicheyt tot de eewe der eewen /
dat gheſchiede dat gheſchiede.

Totten eynde t'verſtandt der ſonen Core.

HEB.41. Quemadmodum deſiderat. XLII.

A GHelyck den Hert begheerte heeft tot de
fonteynen der watteren / alſoo heeft myn
ſiele begheerte tot v Godt.
Myn ſiele heeft dorſt ghehadt tot God de
leuende fonteyne: wanneer ſal ick comen eñ
openbaren voor d'aenſchyn Gods?
Myn tranen hebben my broodt geweeſt
dach ende nacht / als my daghelicks gheſeyt
wordt: waer is v Godt?
Deſer dinghen hen ick ghedachtich ghe-
weeſt / eñ ick heb myn ſiele in my wtgeſtort /
want ic ſal doorgaē tot de plaetſe des won-
derlicks tabernakels totten huyſe Gods.
B In de ſtemme des verheughens / eñ des
belydens / is dat gelyyt des gheens die bly-
delick etende is.
Pſal.41.c.11. Waerom zydy droeue myn ſiele / eñ waer-
41.b.3. om verſtoordy my?
Hoept in God / want ick ſal hem noch be-
lyden / de ſalicheydt myns aenſichts / ende
myn Godt.
Tot my ſelue is myn ſiele bſtoort daerom
ſal ic ws gedachtich zyn vā d'lāt der Jordā-
nen / eñ vandē cleynen bergen Hermonym.
Den eenē afgront aēroept dē anderē af-
gront met de ſtemme vā uwē waterſluyſen.
Alle uwe hoochden ende baren zyn ouer
my ghegaen.
Indē dach heeft de Heere ſyn bermhertic-
heyt beuolen / eñ inden nacht ſynen loſſanc.
L By my is t'gebet aen God myns leuēs /
ic ſal Gode ſeggē: ghy zyt myn ontfanger.
Waerom hebdy myns vergetē eñ waerom
wādele ic bedroeft als mi de vyant pynicht.
Als myn beenderen heel gebroken woz-
den ſo hebben my beſchimpt myn vyanden
die my pynighen.
Als ſy my ſegghen tot elcken dage beſon-
der: waer is v Godt? waerom zydy droe- Pſalm.41.b.1
ue myn ſiele eñ waerom verſtoordy my? 41.b.3.
Hoept in Gode / want ic ſal hem noch be-
lyden de ſalicheyt myns aenſichts / eñ myn
Godt.

Dauids Pſalm.

Iudica me Deus. XLIII. HEB.41.

O Rdeelt my Heere eñ onderſcheydt myn A
ſake vā dat onheylich volc / vandē boo-
ſen eñ bedrieghelicken menſche verloſt my.
want ghy zyt God myn ſterckheyt / waer-
om hebdy my verſtooten / ende waerom gae
ick al droeuich als my de vyandt quelt?
Sendt wt v licht eñ v waerheyt / deſe heb-
ben my gheleydt / eñ ghebracht tot op uwen
heyligheu berch ende in v tabernakelen.
Ende ick ſal ingaen tot Godts outaer / eñ B
tot God die myn iongheyt blyde maeckt.
Ick ſal v belyden metter herpen God
myn Godt / waerom zydy droeuich myn Pſal.41.b.1.
ſiele? ende waerom verſtoordy my? c.11.
Hoept in Gode / want ick ſal hem noch
belyden de ſalicheyt myns aenſichts / ende
myn Godt.

Totten eynde voor de ſonen van Core, totten verſtande. HEB.44.

Deus auribus noſtris. XLIII.

GOdt wy hebben met onſen oozen ghe- A
hoort / ons vaders hebbent ons ver-
condicht.
Dat werck dat ghy ghewracht hebt in ha-
ren dagen eñ in de oude voorleden daghen.
Tl handt heeft de Heydenen vernielt / eñ
ghy hebtſe gheplant / ghy hebt de wolckē ge-
pynicht ende wtghedreuen.
want ſy en hebbē door haerlieder ſweert
dat landt niet beſeten / ende haren arm en
heeftſe niet behouden.
Maer v rechte handt ende uwen arm / eñ
dat inlichten ws aēſichts: want ghy hebt in
henlieden v behaghen ghehadt.
Ghy zyt ſelue myn conincx ende myn
Godt / die ghebiedt Jobs ſalicheden.
Door v ſullen wy ons vyandē opwerpen
metten hoorn / ende door uwen naem ſullen
wy verſmaden die tegheu ons opſtaen.
want ick en ſal in mynen boghe niet ho- B
pen / eñ myn ſweert en ſal my niet behondē.
want ghy hebt ons behouden van de ge- Ioſu.24.c.10.
ne die ons pynighen / eñ die ons haten heb- 2.Reg.17.c.10.
dy beſchaemt. f.41.
2.Reg.2.d.14
In God ſullen wy gepreſen worde den
gheheelen dach / eñ in uwen naem ſullen wy
belyden inder eewicheyt.
Maer nu hebdy ons wechgeſtooten ende
beſchaemt / ende ghy God en ſult niet wt-
gaen in onſe heyrcrachten.
Ghy hebt ons achterwaert af gekeert na
onſe vyanden / ende die ons haetten beroof-
den ons voor henſelues.
Ghy hebt ons gheleuert als ſlachſchapen
om te eten / ende onder de Heydenen hebdy
ons verſtroyt.
Ghy hebt v volc vercocht ſonder prys / eñ
daer en was gheen menichte in haerlieder
verwiſſelinghen.

Ghy

Ghy hebt ons geſtelt tot eenē ſchimp onſen gebueren een beghecken ende beſpotten den genen die rontſomme ons zyn.

Ghy hebt ons den Heydenen tot een gemeyn ſprake geſtelt/ tot een hooftſchuddinghe onder de volcken.

Alle den dach is myn ſchaempte tegē my/ ende de beſchaemtheyt myns aenſichts heeft my bedect.

Vā de ſtēme des verwyters ēn laſteraers van d'aenſicht des viants ende veruolgers.

Alle dit is op ons gecomen/ nochtans en hebben wy v niet vergetē ēn wy en hebben niet ongoddelick gedaen in v teſtament

Ende ons herte en is niet achterwaerts weech gegaē/ ende ghy hebt ons paden doen wycken van uwen wech.

Wāt ghy hebt ons vernedert in de plaetſe der pynlicheyt/ ēn ons heeft ouerdect de ſchaduwe des doots.

D Hebben wy vergetē den naē ons Gods/ ende hebben wy ons handen wtgeſtekē tot eenen vreemden Godt?

En ſal God dit niet verſuecken? want hy kent de verborghentheden des herten.

Rom.8.g.16. Want om v worden wy ghedoot alle den dach/ wy zyn geacht als ſlachſchapen.

Staet op waerom ſlaepty Heere? ſtaet op/ ende en verſtoot niet totten eynde toe.

Waerom keerdy v aenſicht af/ waerom vergeet ghy onſe armoeden/ ende onſe tribulatie?

Want onſe ſiele is in dat ſtof der aerden vernedert/ onſen buyck cleeft aen de aerde.

Staet op Heere ende helpt ons/ ēn verloſt om ws naems wille.

Totten eynde voor henliedē die vermangelt ſullē zijn, voor de ſonen Core ten verſtande, een liedeken voor den bemunden.

HE B.45. Eructauit. XLIIII.

A MYn herte heeft wtgeſproken een goet woort ic ſegge myn wercke dē conine.

Myn tongc is de penne vanden ſchryuer die raſſchelick ſchryft.

Schoon zyt ghy van gedaenten boven de kinderen der menſchen de gracie is geſtort in v lippen/ daerom heeft v God bemint in der eewicheyt.

Gort v ſweert aen v dye/ ghy alder-machtichſte.

Met v gedachte ēn ſchoonheyt nemet waer/ gaet voorſpoedelic voorts ende regneert.

B Om de waerheyt ēn ſachtmoedicheyt ēn rechtveerdicheyt/ ende v rechte handt ſal v wonderlick leyden.

V pylen zyn ſcherp/ ſy ſullen vallen in de herten van des conincs viandē/ de volcken ſullen v onderworpen worden.

Hebr.1.c.8. Uwen ſtoel God is inder eewicheyt der eewicheden/ den ſchepter ws ryes is eenen ſchepter der ghierechticheyt.

Ghy hebt bemint de rechtveerdicheyt/ ēn gehaet de boosheyt daerom heeft God uwe God v gheſalft met de olie der blyſchappen boven v medegeſellen.

Myrrha ēn aloes ēn caſſie van uwē clee-
C derē van de yuoren huyſen wt de welcke v vervruecht hebben de dochteren der coningen in uwer eeren.

De coninginne heeft geſtaen aen v rechte ſyde in vergulden habyt/ al om behanghen met menigherhande cieraet.

Hoort dochter/ ēn ſiet/ ēn neycht neder v oore/ ēn vergeet v volc/ ēn ws vaders huys.

Ēn de conine ſal begeeren v ſchoonheyt/ want hy is de Heere v God/ ende hem ſullen ſy aenbidden.

Ende de dochteren van Tyrien ſullē met ghiften v aenſicht bidden/ alle de rycke des volcks.

Alle de glorie van des conincs dochter is van binnen in de gulden boordē/ al om gecleedt met menigherhande verwe.

Den Conine ſullē maechdē aengebracht D worden na haer/ haer naeſte ſullen voor v ghebracht worden.

Sy ſullen gebracht worden met blyſchap ēn verhuegen ſy ſullen gebracht worden in des conincs tempel.

In de ſtede van uwen vaderen zyn v ſonen geboren/ ghy ſultſe princen ſtellen over ghevoel aertryck.

Sy ſullen ghedachtich zyn ws naems in alle ghellachte ende geſlachte.

Daerom ſullen de volcken v belyden inder eewicheyt/ ende tot de eewe der eewen.

Eenen Pſalm voor de ſonen Core, voor de verborghentheden.

Deus noſter refugium. XLV. HEB.46.

1 O Nſe God is een toevlucht ende cracht/ A een helper in de tribulatien die ons boven maten ſeer gevonden hebben.

2 Daerom en ſullen wy niet vreeſen als de aerde ſal verſtoort worden/ ēn als de bergen ſullen overghevoert worden int herte van der zee.

3 Haerlieder wateren hebben gheluyt gemaect/ ende ſy zyn beroert geweeſt de bergē zyn heel beroert in ſyn ſtercheyt.

4 Den crachtigen ſtroom vandē vloet/ verblyt de ſtadt Gods/ de alderhoochſte heeft ſyn tabernakel ghecheylicht.

5 God en ſal int midden van haer niet be- B roert worden/ God ſal haer helpen vroech inden dagheraet.

6 De Heydenen zyn t'ſamen verbaeſt/ ēn de conincryeken zyn neder gheneycht/ hy heeft ſyn ſtemme gegeven/ de aerde is beroert geweeſt.

7 De Heere der crachten is met ons/ onſe ontfanger Jacobs Godt.

8 Coemt ende beſiet de wercken des Heeren/ wat wonderlicke teeckenen hy op de aerde geſtelt heeft/ wechnemēde de oorlogen totten eynde der aerden.

9 Den boghe ſal hy vernielen/ ēn de wapē- C nen breken/ ende de ſchilden ſal hy metten vier verbranden.

10 Weeſt ledich ende beſiet dat ick God ben/ ick ſal verheven worden in de Heydenen/ ēn verheven op de aerde.

11 De Heere der heyrcrachten is met ons/ onſe ontfanghet Jacobs Godt.

Totten eynde eenen Pſalm voor de ſonen van Core.

Omnes gentes. XLVI.

H E B.47. A Alle ghy volcken ſlaet de handen te ſamē/ maect iolyt Gode met een ſtemme des verhuegens.

Want de Heere hooge verheuen/vreeſſelic/een groot coninc ouer gheheel aertryck/

Heeft de volcken ons onderdanich ghemaect/ende de Heydenē onder onſe voeten.

Hy heeft ons verkoren tot ſyn erfdeel/ de ſchoonheyt van Jacob die hy beminт heeft.

2.Con.7.c. Godt is opgeclommen met iolyt/de Here met een ſtemme der baſoenen.

B Singt lof onſen Gode/singt lof: singt lof onſen coninck/singt lof.

Want God is een conine van gheheel aertryck/singt lof wyſelick.

Godt ſal regneрē ouer de Heydenē/God ſit op ſynen heyligen ſtoel.

De Princen der volcken zyn vergadert met Abrahams God: want de ſtercke goden der aerden zyn crachtelick verheuen.

Eenen Pſalm des liedekens voor de ſonen Core, den tweedē dach des Sabaoths.

H E B.48. Magnus Dominus. XLVII.

A GRoot is de Heere eñ loffelick bouen maten/in de ſtadt ons Gods in ſynen heylighen berch.

Den berch Syon wort gefundeert met verhuegen van gheheel aertryck/ de ſyden van noorden/een ſtadt des grooten couincs.

God ſal in hare huyſen bekent zyn/als hy haer ontfangen ſal.

Want ſiet de coningē der aerden zyn vergadert/ſy zyn tſamen ouer een ghecomen.

Syd it ſiende zyn alſo verwondert/ſy zyn verbaeſt gheworden eñ beroert/ een beuninge heeftſe benangen.

Daer zyn pynen als der geender die in batens noot zyn/door eenē crachtigē wint ſul dy in ſtucken breken de ſchepē van Tharſis.

B Gheliick wy gehoort hebben alſo hebben wy geſiē in de ſtadt van dē Heere der heyrcrachten/in de ſtadt ons Gods: God heeftſe gheſundeert inder eewicheyt.

God wy hebben ontfangē v bermhertichеyt int midden van uwen tempel.

Gelijc uwen naem God alſo is uwen lof in de eynden der aerdē/ v rechte haut is vol rechtveerdicheden.

Den berch Syon verblijde hē eñ de dochteren van Juda moeten henlieden verhuegen om uwe oordeelen Heere.

Gaet rontſomme Syon /eñ omvangtſe/ vertellet in haer torrens.

Stelt v hertē in haer cracht/ende bedeylt haer huyſen / dat ghyt vertellen moecht int ander gheſlachte.

Want dit is God/onſe God inder eewicheyt/ende in de eewicheyt der eewichedē: hy ſal ons regeren inder eewicheyt.

Totten eynde eenen Pſalm voor de ſonen Core.

H E B.49. Audite hæc omnes gentes. XLVIII.

A HOort dit alle Heydenen / vatet metten oozen alle die de werelt bewoont.

Alle die wter aerden geboren zyt/ eñ ghy kinderen der menſchen t'ſamen met een ryc ende arm.

Mynen mont ſal wyſheyt ſpreken / ende de aendachte mijns herten voorſichticheyt.

Ic ſal tot de parabel mijn oore neygen/eñ metten Pſalterſpel mijn redenen opē doen. Pſal.77.a.1. Mat.13.b.35.

Waeroin ſal ic vreeſen op den quadē dach? de booſheyt mijnder verſenen ſal my omnangheu.

Die betrouwen hebben in hare cracht/eñ in de menichvuldicheyt van haren rycdommen glorieren.

Een broeder en verloſt niet ſal een menſche verloſſen? hy en ſal Gode niet geuē zyn verſoeninghe. B

Eñ den prijs van ſynder ſielen verloſſinge: ende hy ſal arbeydē inder eewicheyt/ eñ hy ſal noch leuen totten eynde/

Hy en ſal de doot niet ſien als hy de wyſe ſal ſien ſterven: te ſamen ſullen de onwyſe ende de dwaſe vergaen.

Ende ſy ſullen den vreemdē haer rycdommen achterlatē/ eñ hare graven ſullē haerlieder huyſen zyn tot inder eewicheyt.

Haerlieder tabernakelen blijuen van geſlachte tot geſlachten/ ſy hebben hare namen genoemt in haerlieder landen.

Eñ de menſch als hy in eeren was ſoo en heeft hy dat niet verſtaen / hy is gelicken by de onuerſtandige beeſten/ ende dien gelijck geworden. C

Deſen harē wech is haerliedē cē ſtruycſel/ eñ daer na ſullen ſy met harē mont behagē.

Gelijc ſchapen zyn ſy in de helle gheſtelt/ de doot ſalſe af eten.

Eñ de rechtveerdige ſullen heerſchappie ouer henlieden hebben inden morgenſtont/ eñ haerlieder helpe ſal verouderē in de helle van hare glorie.

Maer nochtans ſal God mijn ſiele verloſſen van de haut der hellē als die my ſal ontfangen hebben.

Eñ vreeſt niet als de menſch ryc geworden is/ ende als de glorie ſyns huys vermenichvuldicht is. D Iob.27.d.19.

Want als hy ſal vergaen ſo en ſal hy dat al niet met nemē/ noch ſyn glorie en ſal met hem niet nederdalen.

Want ſyn ſiele ſal in ſyn leuen gebenedijt worden: hy ſal v belijden / als ghy hem ſult wel gedaen hebben.

Hy ſal ingaen tot in de geſlachten ſyner vaderen / ende tot inder eewicheyt en ſal hy d'licht niet ſien.

De menſche doen hy in eeren was ſoo en heeft hyt niet verſtaen/ hy is gheliken by de onuerſtandige beeſten/ende dien gelijc ghewoorden.

Eenen Pſalm van Aſaph.

H E B.50. Deus Deorum. XLIX.

GOdt de Heere der godē heeft geſproken/ ende hy heeft de aerde geroepen. A

Vanden opganck der ſonnen totten ondergane toe/ ſo ſchijnt wt Syon de gedaēte van ſynder ſchoonheyt.

Godt

God sal openbaerlic comen/ onse God eñ
hy en sal niet swygen.
Een vier sal in syn aenschouwē verrende
worden/ eñ cōsumt een groote tempeest.
Hy heeft den hemel van bouen geroepen/
eñ de aerde om te onderscheyden syn volck.
Vergadert hem syn heyligen / die syn te-
stament ordineren op de sacrificien.
Ende de hemelen sullen syn rechtveerdic-
heyt vercondigen/ want God is de rechter.
Hoort myn volt/ eñ ic sal spreken/ Israhel
B eñ ick sal v betuygen/ ick ben God v God.
Ic en sal v in v sacrificié niet straffen/ wāt
v brandtofferen zyn altyt in myn aenschit.
Ick en sal van uwen huyse geen calueren
nemen/ noch bocken van uwen cudden.
Want myne zyn alle de wilde beesten der
bosschen/ dat vee op de bergen ende de rin-
deren.
Ic heb gekent alle dat ghenogelte des he-
mels/ eñ de schoonheyt des ackers is met my.
Ps. 13. v. 1. Ist dat ic honger hebbe so en sal ict v niet
seggen/ want myne is den omganc der aer-
den ende haer volheyt.
L Sal ic eten t'vleesch vanden stierē? ofte sal
ick bloet vanden bocken drincken?
Offert den Heere dat sacrificie des lofs/
ende betaelt den alderhoochsten v beloften.
Eñ aenroept my inden dach des lijdens/
ende ick sal v verlossen / eñ ghy sult my eere
brengen.
Maer dē sondaer heeft God geseyt/ waer-
om vertelt myn rechtveerdicheden / ende
neemt myn testament in uwen mont?
Maer ghy hebt de onderwysinge gehaet/
ende myn woorden achter v geworpen.
Sacchdy eenen dief/ ghi liept met hem: eñ
metten overspeelders stelt ghy v deel.
Uwē mont overvloedde vā quaetheyt/ eñ
v tonge bracht te samen bedriechlicheden.
D Sittende spraecte ghy tegen uwen broe-
der/ ende tegen wes moeders sone stelde ghy
een struycsel/ dit hebdy gedaen/ ende ic heb
ghesweghen.
Ghy hebt boosliс gemeynt dat ic wes gelijc
sonde wesen: ic sal v straffen/ eñ voor v aen-
sicht stellen.
Verstaet dit ghy die God vergeet/ op dat
hy niet eens wech en neme/ eñ datter niemāt
en zy die verlossen mach.
Dat sacrificie des lofs sal my eeren / ende
daer is den wech door den welcken ick hem
thoonen sal de salicheyt Gods.

Totten eynde eenen Psalm van Dauid als tot hem quam
de Prophete Nathan, als hy ingegaen was tot Bethsabee. 2. Con. 12.
v. 1.

Miserere mei Deus. L.

A O Hatermt v mynder God na v groote
barmhertigheyt.
Ende na de menichte van uwen barmher-
tigheden/ so doet wt myn boosheyt.
Wascht my noch meer vā myn ongerech-
tigheyt/ ende van myn sonde suyvert my.
Want myn boosheyt bekenne ic / eñ myn
sonde is altyt teghen over my.
Luc. 15. v. 4. U alleen heb ic gesondicht/ eñ quaet voor
v gedaē/ op dat ghy souder gerechtveerdicht
worden in v woorden/ ende verwinnen als
ghy ghedroelt wordt.
Want siet ic ben in boosheyt ontfangen/ B
eñ in sondē heeft my myn moeder ontfangē. Ioh. 9. v. 34.
Wāt siet ghi hebt de waertheyt bemint de
onsekere ende verborgen dingen uwer wijs
heyt hebdy my geopenbaert.
Ghy sult my besprayen met hyssopen eñ
ic sal gesuyvert wordē ghy sult my wasschē/
ende bouen sneeu sal ick wit worden.
Mynen gehoor suldy blijschap eñ vruecht
geuen/ ende de vergootmoedichde beenderen
sullen verhuegen.
Keert v aenschijn van mijnen sonden/ eñ
alle myn boosheden wilt wt wisschen.
Een suyver herte schept in my o God/ C
ende den rechtē gheest vernieut in mynen
binnenisten/
En verwerpt my niet vā uwē aenschijn eñ
uwen heyligen geest en neemt van my niet.
Geeft my wederom de blijschap van uwē
salichmakere/ ende metten principalen geest
verstreckt my.
Ic sal den boosen v weghen leeren/ eñ de
boose sullen tot v bekeert worden.
Verlost my vanden bloeden God/ God
mijnder salicheyt/ eñ myn tonge sal hooche-
lick louen uwe rechtveerdicheyt.
Heere ghy sult myn lippen open doen/ eñ D
mijnen mont sal uwen lof vercondighen.
Wāt haddy gewilt ic sonde emmer sacrifi-
cie gegeuē hebbē/ maer ghy en sult in de brāt
offeranden gheen ghenoechte hebben.
Een sacrificie is Gode eenen heelen be-
droeten geest: een heel gebroken eñ vernoot-
moedicht herte en sultdy God niet verssnadē.
Heere doet goedertierlic Syon in uwen
goeden wille/ eñ laet getimmert worden de
mueren van Jerusalem.
Dā sultdy ontfangē het sacrificie der recht-
veerdicheyt/ offeranden eñ brantofferē/ dan
sullen sy op uwen outaer calueren leggben.

Totten eynde een verstant Dauids, als Doeg de Idumites
quam, eñ boodtschapte Saul, eñ sprack: Dauid is ghecomen int
huys van Abimelech. 1. Con. 21. b. 9.

Quid gloriaris. LI.

H 12. 50. A VAt gloriserdy in de quaetheyt/ ghy die
machtich zyt in boosheyt?
Den gheheelen dach heeft v tonge gedacht
onrechtveerdicheyt/ gelijc een scherp schaers
hebdy bedroch ghedaen.
Ghy hebt bemint de quaetheyt bouen de
goedertierenheyt/ ongerechtigheit meer dan
te spreken gerechtigheyt.
Ghy hebt bemint alle haestige nederstoo-
tende woorden/ ghy bedriechelicke tonghe.
Dacrom sal v God verderuen totte eyn
de/ hy sal v wtrecken eñ vervoerē wt uwen
tabernakele/ ende uwe wortele wt dat lant
der leuender.
De rechtveerdige sullent sien eñ vreesen/
ende sullen over hem lachen eñ seggē: siet
den mensch die God tot synen helper niet
ghestelt en heeft:
Maer heeft ghehoopt in de menichte van

ſynen tſchedommen/ende hi is ouermachtich geweeſt in ſyn ydelheyt.

Maer ic als eenē vruchtbaren olijfboom in huys Gods/ heb gehoept in de bermher tſcheyt Gods inder eewicheit/eñ in de eewe der eewen.

Jck ſal v beliyden eewelic/om dat ghijt ge daen hebt/ ende ic ſal uwen naem verwach ten/want hy is goet int aenſchijn uwer hey ligher.

Totten eynde de verſtandelichyt van Dauid voor Amalech,

Ps. 13.

Dixit inſipiens LII.

Pſa.13.a.1. 1.eſd.8.d.36.

A DE onwyſe heeft geſeyt in ſyn herte: God en is niet.

Sy zyn verdozuen/ ende afgrijſelick ghe gewozden in booſheden/daer en is niemant die goet dede.

Godt heeft van dē hemel wtgeſien op de kinderen der menſchen om te ſien/ ofter ye mant verſtandich is oft Godt ſoeckende.

Rom.3.b.11. Sy zyn allegader afgewekē/teſamen zyn ſy onnut gewozden/ daer en is niemant die goet doet daer en is niemant tot eenen toe.

B En ſullen zijt alle niet wetē die booſheyt wercken / die myn volck verſlinden als een ſpyſe des broots?

Sy en hebben Godt niet aengeroepen/ſy hebben daer gebeeft van vreeſen daer geen vreeſe en was.

Want God heeft de beenderen verſtroyt van den genen die den menſchen behagē/ ſy zyn beſchaemt want God heeftſe verſmaet.

Wie ſal wt Syon geuen den ſalichmake re vā Jſrahel:als Godt ſal wederō gekeert hebben de geuangeniſſe van ſynen volcke/ dā ſal Jacob verhuegē/eñ Jſrahel blijde zyn

Totten eynde een verſtant Dauids in de liedekens als de Siphei gecomen waren, eñ geſeyt hadden tot Saul:En is Dauid niet by ons verborgen? 1.Con.23.c.19.26.d.1.

Ps. 54.

Deus in nomine tuo. LIII.

A HEere in uwen naem maect my gheſont/ ende door v cracht ſo oordeelt my/

Godt verhoozt myn gebedt/ mettē oozen vaet de woozden myns monds.

Want de vreemde zyn opgeſtaen tegē my eñ de ſtercke hebben myn ſiele geſocht/ende ſy en hebben God niet geſtelt voor haerlie der aenſchijn.

Want ſiet Godt helpt my / ende de Heere B is de ontfanger mynder sielen.

Keert het quaet van my tot mijnen vian den/ ende door uwe waerheyt ſo vernielſe.

Vrywillichlic ſal ic v ſacrificie doen / eñ ic ſal uwē name beliydē Heere/ wāt hi goet is.

Want wt allen tribulatien heddy my ver loſt/ende ouer myn vianden heeft myn oo ghe verſmaet.

Totten eynde,in de liedekens Dauids verſtant.

Ps. 53.

Exaudi Deus orationem. LIIII.

A GOdt verhoozt myn gebedt/ende en verſmaet myn ootmoedich biddē niet: meret op my ende verhoozt my.

Jc ben bedzoeft geweeſt in myn oeffenin ge/eñ ic ben heel ontſtelt van de ſtemme des vians / eñ van de quellinge des ſondaers.

want ſy hebbē tegen my gekeert booſhe den/ eñ in gramſchap hebben ſy my quellick gheweeſt.

Myn herte is in my heel ontſtelt geweeſt/ ende den anxt der doot is op my genallen.

Vreeſe eñ beuinge ſijn op my gecomen/eñ de duyſternijſſen hebben my ouerdect.

Ende ic heb geſeyt:wie ſal my vederen ge uen als van eender duyuen/ ende dat ick ſal vlieghen ende ruſten?

Siet ic hebbe my verre gemaect al vliedē- B de/ ende ic bleef woonende in de woeſtyne.

Jc verbeydde hem die my behoudē heeft van de cleynmoedicheyt des geeſts / eñ van den tempeeſt.

Worptſe neder Heer / eñ deylt haerlieder tongen/wāt ic hebbe booſheyt ende weder ſpraake gheſien in de ſtadt.

De booſheyt ſal dach eñ nacht haer omuā gen op haer muren/ eñ arbeyt is int middē van haer ende onrechtveerdicheyt.

Ende van haerder ſtraten en heeft niet gebroken woecker ende bedzoch.

Want hadde myn viant mi vermalendijt/ dat ſoude ick emmer verdzagen hebben.

Ende hadde de gene die my haette groote dingen ouer mi geſproken/ick ſoude my by auontueren verborgen hebben van hem.

Maer ghy eendrachtich mēſch/myn leyt L man ende myn bekende.

Die te ſamen met my ſoete ſpyſe nuttede/ int huys Gods hebben wy gewandelt met eendrachticheyt.

Laet de doot op henlieden comen/ eñ laet ſe in de helle nederdalen al leuende.

Want booſhedē zyn in haerlieder wonin gen int midden van henlieden.

Maer ick heb tot Godt geroepen/ende de Heere ſal my behouden/

Jſauonts eñ ſmozgēs eñ des middaechs ſal ick vertellen ende verkondigen/ende hy ſal myn ſtemme verhoozen.

Hy ſal myn ſiele in vrede verloſſen van den gheuen die my aencomen / want onder vele waren ſy met my.

Godt ſalt verhoozen/eñ hy ſalſe vernede- D ren/die voor der werelt tijden is.

want ſy en hebben geen veranderinge/eñ ſy en hebben Godt niet gevreeſt/ hy heeft ſijn hant wtgereyct ter vergeldingen.

Sy hebben ſijn verbont beſmet/ ſy zyn gedeelt van de gramſchap ſijns aenſichts/eñ ſijn herte is ghenaket.

Syn redenen ſijn ſachter ghewozden dan olie/ende ſy zyn ſchichten.

Worpt op dē Heere uwe ſorge/ eñ hy ſal v Mat.6.d.25. opvoedē hy en ſal inder eewicheyt dē recht- Luc.12.c.22. veerdigen geen wanckelbaerheyt gheuen. 1.Pet.5.b.7.

Maer ghy Godt ſultſe leyden in den put des doots.

De bloetſtozrige manneñ/ ende de bedrie gers en ſullen hen dagen ter helft niet vren ghen:maer ick ſal in v hopen Heere.

Totten eynde voor een volc dat verre vanden heyligen ge worden is, David in de inſchrijuinge des tijtels als hem de Philiſtijnen in Geth behielden. 1.Con. 21.d.11.

Miſerere

Miſerere mei Deus quoniam. LV.

א ב.ſa. A ONtfermt v mynder God/want de mẽſch heeft my vertreden/ den gheheelen dach beuechtende heeft hy my gequelt.

2 Myn viandẽ hebbẽ my vertredẽ alle den dach/ want daer iſſer veel ſtrydẽde tegẽ my.

3 Van de hoocheyt des daechs ſal ick vreeſen/ maer ick ſal in v hopen.

4 In God ſal ic myn redenen louẽ/ in God heb ick gehoept/ ic en ſal niet vreeſen wat my t'vleeſch doet.

ב 5 Alle den dach hebben ſy myn woordẽ verbloert/ tegen my zyn alle haerlieder gedachten int quade.

6 Sy ſullen inwoonen eñ verbergẽ/ ſy ſullen myn verſene gade ſlaen.

7 Gelyc ſy myn ſiele gewacht hebben/ om niet ſuldyc behouden/ in de gramſchap ſuldy de volcken in ſtucken breken.

8 God ic heb myn leuen v vercondicht/ ghi hebt myn tranen in v aenſicht geſtelt:

ל 9 Gelyc ooc in uwer beloften/ dan ſullen myn vianden achterwaert gekeert woꝛdẽ.

10 In wat dach dat ic v aenroepe/ ſiet ſo heb ick bekent dat ghy myn God zyt.

11 In God ſal ic d'woort louen/ inden Heere ſal ick de redene prꝛyſen/ in God heb ic ghehoept/ ick en ſal niet ontſien wat my de menſch doet.

Pſal. 117. 2.6. Heb. 13. 5.6.

12 In my zyn o God v beloften/ die ic v tot louinghen ſal wedergheuen.

13 Want ghy hebt myn ſiele vander doot verloſt eñ myn voeten vandẽ valle/ op dat ic behagẽ mach voꝛ God int licht der leuẽder.

Totten eynde en verderft niet, Dauid in de inſchrijuinghe des tijtels als hy vloodt voor Sauls aenſchijn in de ſpelonche. 1. Con. 22. 1. 24. 4.

א ב.57. Miſerere mei Deus miſerere. LVI.

א ONtfermt v mynder God/ ontfermt v mynder/ want in v betrout myn ſiele.

2 Eñ in de ſchaduwe van uwen vloghelen ſal ic hopen tot dat de booſheyt voꝛby gae.

3 Ic ſal roepen totten alderhoochſtẽ God/ tot God die my wel ghedaen heeft.

4 Hy heeft geſonden vanden hemel/ eñ my verloſt/ hy heeft tot een verwyt ghelenert alle die my vertreden.

5 God heeft ſyn bermhertigheyt eñ waerheyt geſondẽ/ eñ hy heeft myn ſiele verloſt wt dat midden van de welpens der leeuwẽ/ ick heb ghelapen heel verbaeſt.

6 De kinderen der menſchẽ/ haerlieder tanden ſyn wapenen eñ ſchichten/ eñ haerlieder tonghe is een ſcherp ſwaert.

ב 7 Woꝛt verheuen o God bouen de hemelen ende bouen alle aertryc v glorie.

8 Eenen ſtric hebben ſy mynen voeten bereyt ende ſy hebben myn ſiele gheeromt.

9 Sy hebben voꝛ myn aenſicht eenen cuyl gegrauen/ ende ſy zyn daer in gheuallen.

Pſal. 107. 2. 1.

10 Myn herte is bereedt o God/ myn herte is bereedt/ ic ſal ſingen/ ende een Pſalter lof leggben.

11 Staet op myn glorie/ ſtaet op ghi pſalterſpel ende herpe/ ick ſal opſtaen vroech des

Ps. 1. d. mozghens/

12 Ic ſal v belyden in de volckẽ Heere/ eñ ic ſal v eenẽ loflanc ſeggen onder de Heydenẽ.

13 want v bermhertigheyt is groot gewoꝛden totten hemelen toe/ eñ totten wolcken uwe waerheyt/

14 Woꝛt verheuẽ bouen de hemelen o God/ ende v glorie zy ouer alle d'aertryche.

Totten eynde, en verderft niet Dauid in de inſchrijuinge des tijtels.

Si vere vtique iuſtitiam. LVII. א

1 ISt dat ghy ſekerlick ſpreect rechtueerdicheyt/ ſo oꝛdeelt rechtelic ghy kinderen der menſchen. פ ב.16.

2 Want inder herte werrt ghy lieden booſheyt/ eñ in de aerde bedꝛyuen v lieder handẽ onrecht veerdicheden.

3 De ſondaers zyn verwreemt vander moeder/ ſy hebben gedoolt van den buyc/ ſy hebben valſcheden gheſproken.

4 Haerlieder raſernye is na de gelyckeniſſe van een ſerpent gelyck der doouer aderen/ haer oozen toe ſtoppende.

5 Die niet en ſal verhooꝛen de ſtemme van den beſweerders/ eñ des toutraers die wyſ ſelick beſweert.

ב 6 Godt ſal hare tanden heel in ſtucken breken in haren mont/ de kaeckanden der leeuwen ſal de Heere breken.

7 Tot niet ſullen ſy comen als een afvlietende water/ hy heeft ſynen boge geſpannen tot dat ſy cranck woꝛden.

8 Gelyc ſineltende waſch ſullen ſy wech genomen woꝛden: daer is vier op geuallen/ eñ ſy en hebben de ſonne niet gheſien.

9 Eer dat v dooꝛnen den Rannus verſlon den gheluyck de leuende alſo ſal hy die in ſyn gramſchap verſlinden.

10 De recht veerdige ſal hem verblyden als hy de wrake ſien ſal/ ſyn handen ſal hy waſſchen int bloet der ſondaers.

11 Eñ de menſche ſal ſeggen/ is dẽ recht veerdigen ooc ſekerlic vrucht: ſo is ſekerlic God diese oꝛdeelt opder aerden.

Totten eynde en verderft niet, Dauid in de inſchrijuinghe des tijtels, als Saul ſandt ende bewaerde ſijn huys om hem te doodene. 1. Con. 19. b. 11.

Eripe me de inimicis. LVIII. פ ב.59.

1 VErloſt my van mynen vianden myn God/ ende vanden genen die tegen my opſtaen verloſt my. א

2 Verloſt my vanden ghenen die booſheyt doen/ ende vanden bloetſtoꝛtende manne behoudt my.

3 Want ſiet ſy hebben myn ſiele geuangen/ de ſtercke zyn op my gheuallen.

4 Noch is myn booſheit niet noch myn ſonde o Heere/ ſonder booſheyt heb ic geloopen ende beſchict.

5 Staet op my te gemoete eñ aenſiet/ eñ ghi Heere God der heyrcrachtẽ/ God vã Iſrael

Aendenct om te beſoecken alle de heydenen/ en wilt niet ontfermen alle den ghenen die booſheyt bedꝛyuen. ב

6 Sy ſullen omgekeert woꝛden teghen den auont/ ende ſullen honger lydẽ als honden/ ende de ſtadt ommegaen.

Siet ſy ſullen met haren mondtſpraken/eñ een ſwaert is in haerlieder lippen/want wie heuet gehoort?
Ende ghy Heere ſultſe beſpotten/ende te niete ſuldy brengen alle de Heydenen.
Myn ſterckheyt ſal ic tot v bewaren/want ghy Godt zyt myn ontfanger/ myn Godt/ ſyn bermhertigheyt ſal my voorcomen.
Godt heeft my verthoont ouer myn vianden/ en wiltſe niet doodē/op dat ſy te geenen tyden vergheten myn volck.
Verſtroytſe door v macht/eñ ſetſe af Heere myn beſchermer.
De miſdaet haers monts/eñ de ſpraake vā haren lippen/eñ laetſe gevangen worden in haerlieder houerdie.
Ende van de vervloeckinghe eñ van der loghenen ſullen ſy vercondicht worden in de voleyndinge/inden toorn van de voleyndinge ende ſy en ſullen niet weſen.
Ende ſy ſullen weten dat Godt heerſchappie hebben ſal ouer Jacob/ eñ ouer de eynden der aerden.
Sy ſullen omgekeert worden tegen den anont ende honger lyden als honden/ eñ ſy ſullen de ſtadt ommegaen.
Sy ſullen verſtroyt worden om te eten: maer iſt dat ſy niet verſaet en worden/ſo ſullen ſy oock murmureren.
Maer ick ſal ſingen v ſterckheyt ende ic ſal vroech verheffen v bermhertigheyt.
want ghy zyt gheworden myn ontfanger/ eñ myn toevlucht indē dach myns lydens.
Myn helper v ſal ic ſingen/ want ghy zyt Godt myn ontfanger/myn Godt/myn bermhertigheyt.

Totten eynde,voor henlieden die verandert ſullen worden de inſchrijuinge voor Dauid ter leetingen, Als hy ontſtack oft brande Meſopotamiam Syrie ende Sobal,ende Ioab hem omgekeert heeft, ende heeft verſlagen Idumeam int dal der ſoutkeeten.xii.duyſent.

1.con.18.a.
10.b.7.
1.Par.18.a.

HEB.60.

Deus repuliſti nos. LIX.

A GOdt ghy hebt ons wech geſtooten/ende verdoruen/ ghy zyt gram geweeſt/ ende hebt onſer ontfermt.
Ghi hebt de aerde beroert/ eñ die verſtoort/ gheneeſt haer bruecken/want ſy is beroert.
Ghy hebt uwen volcke harde dingen getoont/ ghi hebt ons gelaeft metten wyn des beronws.
Ghy hebt den genē die v vreesen een teecken gheghenen/ dat ſy vlieden ſouden van d'aenſchyn des boegs.
B Dat v beminde ſoude verloſt worden/behout my met v rechte haut/eñ verhoort my.
Pſal.107.a.7. Godt heeft geſprokē in ſyn heylige plaetſe/ic ſal vrolic zyn/ ende deylen Sichimam/
Pſal.107.b.8. eñ de valleye der tabernakelen ſal ic meten.
Myn is Galaad/ eñ myne is Manaſſes/ ende Ephraim is de ſterckheyt myns hoofts.
Juda is myn coninc/ Moab dē pot myn hoper hopen.
In Idumeen ſal ic mynē ſchoen wtſtrecken/ my zyn de vreemdelingē onderworpē.
Wie ſal my leyden tot de vaſte ſtadt? wie ſal my leyden tot in Idumeen?
C En ſult ghy dat niet doen Godt die ons verſtooten hebt/ eñ en ſuldy ghy Godt niet wtgaen in onſe heyrcrachten?
Gheeft ons hulpe inde tribulatie/eñ ydel is des menſchen ſalicheyt.
In Gode ſullen wy cracht doen/ ende hy ſal te niete brenghen die ons quellen.

Totten eynde in Dauids loffanghen.

Exaudi Deus deprecationem. LX.

HEB.60.

A VErhoort Godt myn ſmeeckende bedinghe/hebt acht tot myn ghebedt.
Van de eynden der aerden heb ic tot v geroepen: doen myn herte beanert was/ ſoo hebdy my op den ſteen verheuen.
Ghy hebt my geleydt/want ghy zyt myn hope gheworden/ eenen toren der ſterckheyt van des vians aenſicht.
Ic ſal woonen in v tabernakele inder eewicheyt/ic ſal beſchermt worden onder t'decſel van uwen vlogheln.
B Wāt ghy myn Godt hebt myn gebet verhoort/ghy hebt een erffenisſe ghegeuen den genen die uwen naem vreesen.
Ghy ſult dagen toe doen tot des conincs dagen/ ſyn iaren totten dach der geboorten ende der gheboorten.
Hy blyft inder eewicheyt in d'aenſchouwen Gods/wie ſal ſoecken ſyn bermhertigheyt ende waerheyt?
Alſo ſal ic eenen loffanc ſeggen uwen naē eenmermeer eñ eewelic/op dat ic myn beloften betalen mach van daghe te daghe.

Totten eynde voor Idithum eenen Pſalm van Dauid:

Nonne Deo ſubiecta. LXI.

HEB.60.

A EN ſal myn ſiele Gode niet onderdanich zyn? want van hem is myn ſalicheyt.
want hy is ſelver myn Godt eñ myn ſalichmaker/ myn ontfangher/ icken ſal niet meer beroert worden.
Hoe langhe ouervaldy den menſch? (ghy alle ghy ſlaet doot) als eenen gheneychden want/ende eenen omgheſtooten muer.
Maer nochtans hebbē ſy gedacht mynen prijs te verſtooten/ic heb met dorſt geloopē/ met haren monde benedyden ſy/ ende met haerlieder herte ſo vermaledyden ſy.
Maer nochtans myn ſiele weeſt Gode onderdanich/want van hem is myn verdulticheyt.
want hy is myn Godt/ eñ myn ſalichmaker/myn helper/eñ ic en ſal niet verhuyſen.
In Gode is myn ſalicheyt eñ myn glorie/ God myn hulpē/eñ myn hope is in Godt.
B Hoept in hē alle vergaderingē des volcs/ ſtort wt voor hem v herten/God is onſe helper inder eewicheyt.
Maer nochtans ydel zyn de kinderen der menſchen/logenachtich zyn de kinderen der menſchen in de wagen/dat ſy bedriegen ſonden door ydelheyt al te ſamen.
En wilt niet hopen in de boosheyt/ eñ de rooven en wilt niet begheeren: iſt dat de rijdommen overvloedich zyn/ſo en wilt v herte daer aen niet ſtellen.
Eens heeft Godt geſprokē/deſe twee heb ic gehoort/want de macht behoort God toe/

ende

eñ v Heere de bermhertichеyt/ wāt ghy ſult
Mat.16.d.27 Rom.2.b.6. 1.Cor.3.b.8. Gal.6.b.3. eenen yeghelicken loonen na ſyn wercken.

Eenen Pſalm van Dauid als hy was in de woeſtijne van Idumea. 1.Con.22.a.5.

Deus Deus meus. LXII.

A GOdt myn Godt/ tot v wake ick van des morghens.
Myn ſiele heeft gedorſticht na v/ hoe menichfuldelick dorſtet na v myn vleeſch.
In woeſt lant eñ onbewādelt/ eñ ſonder water/ alſo heb ick v geopenbaert geweeſt in de heyligbe plaetſe/ dat ick ſoude ſien v cracht/ende v glorie.
Want beter is v bermhertichеyt boven veel leuens/myn lippen ſullen v louen.
Alſo ſal ic v ghebenedyden in myn leuen/ eñ in uwē name ſal ic myn handē opheffen.
Als met vet des ingewāts/eñ met ſmeer/ laet myn ziele verſult worde/eñ met lippen des verhuegens ſal mynen mont louen.
Alſo heb ic ws gedachtich geweeſt op myn bedde/in de morghenſtonden ſal ic dencken op v/ want ghy hebt myn helper gheweeſt.
B Eñ in dat decſele van uwen vlogelē ſal ic verheugen/ myn ſiele heeft v aengehangē/ v rechte hant heeft my ontfangen.
Maer ſy hebben te vergeefs myn ſiele gheſocht/ſy ſullen gaen int nederſte der aerden/
Sy ſullen geleuert worde in de hant des ſweerts/der voſſen decken ſullen ſy weſen.
Maer de coninc ſal hem verblyde in Gode/ſy ſullen geloeft worden alle die by hem ſweeren/ want den mont is geſtopt van allen den ghenen die booſe dinghen ſpicken.

Totten eynde eenen Pſalm van Dauid.

H.2.64. Exaudi Deus orationem. LXIII.

A VErhoort Godt myn gebedt als ick bidde/ van de vreeſe des viants verloſt myn ſiele.
Ghy hebt my beſchermt van de vergaderinge der quaetwilliger/ eñ van de menichte der gheender die booſheyt doen.
Want ſy hebben als ſweerden haerlieder tongen geſcherpt/ſy hebben den boge geſpānen/die een bitter dinc is/ op dat ſy int heymelick ſchieten ſouden den onbeſmetten.
Onuerſienlic ſullē ſy hem ſchieten/eñ niet vreeſen/ ſy hebbē voor hen een boos woort vaſt voorghenomen.
Sy hebben verteit dat ſy de ſtricken ſouden verbergen/ſy hebben gheſeyt: wie ſalſe ſien?
B Sy hebbē booſhedē onderſocht/ de onderſoeckers hebbē int onderſoecken gefalgeert.
De menſch ſal gaen tot een hooch herte/ ende Godt ſal verhauen worden.
De pylen der cleynder kinderen zyn hen quetſuren worden/ eñ hen tongē zyn tegen hen cranck gheworden/
Verſtoort zyn ſy alle dieſe laghen/ ende alle menſch heeft ghevreeſt.
Ende ſy hebben vercondicht de wercken Gods/eñ ſyn maecſelen hebben ſy verſtaen.
De recht veerdige ſal hem verblydē inden Heere/ ende in hem hopē/eñ alle die oprecht van herten zyn ſullen gheloeft worden.

Totten eynde eenen Pſalm van Dauid, D'liet van Aggeus, Ieremias, eñ Ezechiel voor t'volc der tranſmigratien, als ſy begonſten te gaene.

Te decet hymus. LXIIII. H.2.65.

A GOdt v betaemt loſſanck in Syon/ende v ſal de beloefte betaelt worden in Jeruſalem.
Verhoort myn gebedt/tot v ſal alle vleeſch comen.
De woorden vanden booſen zyn machtiger geworde dan wy/ende onſer booſheden fuldy ghenadich zyn.
Salich is hy dē welckē ghy vercoze hebt/ eñ aengenomē/ hy ſal woonē in v voorhoue.
Wy ſullē verſult worde met de goedē ws huys/heylich is uwen tempel/ wonderlick in de ghecrechticheyt.
Verhoort ons Godt onſe ſalichmaker/de B hope van alle de eynden des aertrycs/ ende verre in de zee.
Bereydende de bergen in v cracht/ omgort met machticheyt/ die verſtoort de diepte der zee dat ghelupt van haren baren.
De Heydenē ſullen verbaeſt worden/ eñ vreeſen ſullen ſy van uwen teekenen/ die op de aerde woonen/de wtgangen vandē morgenſtont/ende vanden auontſtont fuldy genoechlick maken.
Ghy hebt de aerde beſocht/eñ die heel vochtich ghemaect/ ghy hebt vermenichvuldicht haer ryck te maken.
Den vloedt Gods is verſult met wateren/ghy hebt hen ſpyſe bereydt/want alſo is haer bereytſele. C
Haer vinieren maect dronckē/ vermenich vuldicht haer ſpruyten/in haer regendruppelen ſal ſy groeyende verblyden.
Ghy ſult gebenedydē de croone des iaers van uwer goedertierenheyt/eñ v velden ſullen verſult worden met vruchtbaerheyt.
Wet ſullen wordē de ſchoone plaetſen der woeſtynen/eñ met vrolicheyt ſullen de hueuelen omvaen worden.
De rammen der ſchapen zyn gecleedt/ eñ D de valleyen ſullē oneruloedich zyn van terwe/ſy ſullen roepen/ ende certeyn loſſanck ſegghen.

Totten eynde een liedeken des Pſalms vande verrijſenſſe.

Iubilate Deo omnis terra. LXV. H.2.66.

A MAect iolyt Gode alle de aerde/ſegt eenē pſalterioſ synen naem/ geeft glorie ſynen lone.
Segget Gode: hoe vreeſelic zyn v wercken Heere: in de menichte van uwer cracht ſullen v vianden v'lieghen.
Alle aertrycke aenbede v/ eñ ſinge v loſ/ ende ſegghe loſſanck uwen name.
Coemt/ ende beſiet Gods wercken/ vervaerlick in ſyn raden op de kinderen der menſchen.
Die de zee in droochte verkeert/ in den vloedt ſullen ſy te voete gaen/ daer ſullē wy B blyde zyn in hem.
Die door ſyn macht heerſchappie heeft in der eewicheyt/ ſyn oogē ſien op de Heydenē/

die hem vergrammen en moeten niet verhe
nen worden in hen ſelven.

Gebenedyt ghy heydenen onſen God/ eñ
doet hooren de ſtemme ſyns loffs.

Die myn ziele geſtelt heeft totten leuen/ 9
eñ myn voeten niet en heeft gegeuen ter be=
roeringhen.

want ghy God hebt ons geproeft/ metté 10
vier hebdy ons onderſocht/ gelyc t'ſilver on
derſocht wordt.

C Ghy hebt ons geleyt inden ſtric/ghy hebt 11
tribulatié op onſen rugge geleyt/ ghy hebt 12
menſchen ouer onſe hoofden gheſtelt.

wy zyn gegaen door t'vier eñ water/ende
ghi hebt ons wtgeleyt tot inde vercoelinge.

Ic ſal in v huys gaé met brantofferandé/ 13
ic ſal v myn belofté betalen/ die myn lip= 14
pen onderſcheyden hebben.

Eñ mynen mont heeft geſproken in myn
tribulatie.

Brantofferanden vol merchs ſal ic v offe 15
ren metten brantoffer der rammen/ ick ſal v
offen offeren met bocken.

Comt/hoort/ende ic ſal vertellen ghy alle 16
die God vreeſt/ hoe groote dinghen dat hy
D myn̄der zielen ghedaen heeft.

Tot hem heb ic met mynē monde geroe= 17
pen ende ick heb verhuecht geweeſt onder
myn tonghe.

Heb ic booſheyt geſié in myn herte/ ſo en 18
ſalt de Heere niet verhooren.

Daerom heeft God verhoort/eñ waerge 19
nomen de ſtemme myns biddens.

Gebenedyt zy God die myn gebedt niet 20
af gekeert en heeft noch ſyn barmhertigheyt
van my.

Totten eynde in de ſoffangen, eenen Pſalm des
liedekens Dauid.

Deus miſereatur. LXVI.

A GOdt zy onſer barmhertich eñ hy gebene= 1
dye ons/ eñ hy late ſyn aenſicht lichtē op
ons/ende ontferme onſer.

Op dat wy mogen kennē op de aerde u= 2
wen wech/in alle de Heydenē uwe ſalicheyt.

Laet de volcken v belyden God/laet alle 3
volcken v belyden.

Laet de Heydenen verblyden eñ verhue 4
gen/wāt ghy oordeelt de volckē in rechtveer
dicheden/ eñ de Heydenen beſchict ghy op=
der aerden.

B Laet de volcken v belyden God/ laet alle 5
volcken v belyden: de aerde heeft haer 6
vrucht ghegheven.

Gebenedyden moet ons God onſe God/
gebenedyden moet ons God/eñ hem moe=
ten vreeſen alle de eynden der aerden.

Totten eynde eenen Pſalm des liedekens voor Dauid ſelue.

Exurgat Deus. LXVII.

A GOdt ſtae op/eñ verſtroyt moetē worden 2
alle ſyn vianden/ ende van ſyn aenſicht
moeten ſy vlieden die hem haten.

Gelyc eenen roock vergaet/ alſo moeten 3
ſy vergaē/gelyc waſch verſmelt voor d'aen=
ſchyn des vyers/ alſoo moeten de ſondaers
vergaen van d'aenſchyn Gods.

Eñ de gerechtige moeten blydelic eten/eñ 4
verhuegen in d'aenſchyn Gods:eñ laetſe ge
noechte maken in blyſchappe.

Singet den Heere/ſegget loffanck ſynen 5
name/maect hē eenē wech die opclimt bouen
der ſonnen ondergane:Heere is ſynen naē.

Verhuecht v in ſyn aenſchouwē/ſy ſullen 6
verbaeſt worden van ſyn aenſicht: die der
weeſen vader is/eñ der weduwen richter.

Godt is in ſyn heylige plaetſe: Godt die 7
in een huys doet woonen die van eender
manieren zyn.

Die de gevangenen wtleyt met ſterckheyt/
deſgelyes oock de ghene die verbitteren/die
daer woonen in de grauen.

Godt doē ghi wtginct voor d'aenſicht van 8
uwen volcke/ als ghy doorginct in de woe=
ſtyne:

Doen beefde de aerde/eñ de hemelē druyp 9
ten van d'aenſicht Godts van Synai/ van
d'aenſchyn Gods van Iſrahel.

Eenen willigen regen ſuldy wtſcheyden B 10
Godt uwer erffenißen: eñ ſy is cranc gewor
den/maer ghy hebtſe volmaect.

U dieren ſullē daer in woonen: God ghy 11
hebt in uwe ſoeticheyt den armen bereyt.

De Heere ſal d'woort geven den Euan= 12
geliſche predicanten met grooter cracht.

De coninc der heyrſcharen vanden lieven 13
beminden/ eñ van de ſchoonheyt des huys
het wtleyden der vrouwen.

Iſt dat ghy ſlaept nt midden der loten ſo 14
ſullen de vederen der duyven verſiluert zyn
eñ het achterſte van haren rugge in bleecke
gout verwe.

Als de hemelſche de coningē onderſcheyt 15
op haer/ſo ſullen ſy wit gemaect worden bo
uen dē ſneeu in Selmon: den berch Gods
is eenen vetten berch.

Eenen geronnē berch/ eenē vetten berch: 16
waerom ſiedy aen de gheronnen bergen?

Den berch daer Godt in behaecht heeft te
woonen/ want de Heere ſal daer woonen
totten eynde.

De wagenen Gods zyn in thien duyſen= C 17
den menich vuldich/ veel duyſendē blyſchap Eph.4.b.1.
makende/de Heere is in henliedē in Synai/
in de heyligbe plaetſe.

Ghy zyt geclommen int hooge/ ghy hebt 18
gheuanghen de gheuangeniſſe/ghy hebt ga=
uen ontfanghen in de menſchen.

Ende oock hebdy ontfangen de gene die
niet en geloouen/dat de Heere God daer in
woont.

Ghebenedyt zy de Heere tot allen dagen/ 19
een voorſpoedighe reyſe ſal hy ons maken
Godt die ons ſalich maect.

Ons Godt is een Godt om ſalich te ma= 20
ken/ eñ den wtgane der doot is des Heeren
des Heeren.

Maer nochtans ſal Godt in ſtuckē oncken 21
de hoofden van ſynen vianden/ den top des
hayrs der geender die in haerlieder miſdadē
wandelen.

De Heere heeft geſeyt:wt Baſan ſal icſe 22
om keeren/ ick ſalſe ommekeeren tot in de
diepte der zee.

Dat

Dat uwen voet gheverwet worde int bloet van de vianden: de tonghe uwer hon-
den van tselue.

Sy hebben v ingangen gesien God/de in
ganghen myns Gods myns Conincs / die in de heyligbe plactse is.

De Princen hebbē voor comen versaemt metten sangers int middē der ionger doch-
ters der trommelslagherinnen.

In de kercken gebenedyt God den Her-
re/van Israhels fonteynen.

D Daer is Beniamin dat ionckxken inden ouerganck syns gheests.

De Princen van Juda zyn hen leytsman
nen: de Princen van Zabulon / de Princen van Nephthali.

Gebiedt God uwer cracht/ maect stant-
vastich God t'ghene dat ghy in ons ghe-
wracht hebt.

Van uwen tempel in Jerusalem sullē de conunghen v ghiften offeren.

Straft de wilde dierē des riets/ de verga-
deringe der stierē onder de coeyen der voic-
ken om dat sy wtluyten soudē die geproeft zyn door t'siluer.

Verstroyt de heydenen die orlogē willē:
daer sullen bodē comen wt Egypten/dat Mozianen lant sal syn handē tot God vo-
ren wtsteken.

Ghy conincryicken der aerdē singet God/ singhet lof den Heere.

Singhet lof Gode die op den hemel des hemels climt ten oosten.

Siet hy sal synder stemmē geuen een stē-
me van cracht/ gheeft God glorie / ouer Israhel is zyn heerlicheyt/ eñ syn macht in de wolcken.

wonderlic is God in syn heyligen Isra-
hels God sal cracht geuen/ende sterckeyt sy
nen volcke: ghebenedyt zy God:

Totten eynde, voor henlieden die verman-
ghelt sullen worden, Dauid.

Saluum me fac Deus. LXVIII.

a Maect my salich God/ want de wateren zyn gecomen tot aen myn ziele.

Ick ben versteken int slym der diepten/ ende daer en is gheenen vasten gront.

Ick ben comen in de diepte der zee/ eñ den tempeest heeft my verdroncken.

Ic heb gearbeyt al roepēde heesch is myn keele geworden: myn oogē hebben gefael-
geert de wyle dat ic hope in mynen God.

Sy zyn vermenichvuldicht bouē de hay-
ren myns hoofts die my haten sonder sake.

Versterckt zyn myn vianden die my ver-
volcht hebben t'onrechte: dat ic niet gerooft en heb betaelde ick doen.

God ghy weet myn onwijsheyt/eñ myn
schuldenissen en zyn voor v niet verborgē.

En laetse in my niet beschaemt zyn die v verbeyden Heere o Heere der heyrcrachtē.

En laetse niet beschaemt worden van my die v soecken Heere God van Israhel.

want om v heb ic verwyt verdragen / de beschaemtheyt heeft myn aensicht ouerdect.

B Vreemt ben ic gewordē mynen broedere/ eñ een wrlander mynder moeder kinderen.

» Want de heete liefde ws huys heeft my geten/ eñ de beschimpernyen der geender die v beschimpten zyn op my ghenallen. Ioh.2.c.17. Rom.15.a.3.

» Eñ ick heb int vasten myn siele bedect/ eñ t'is my tot een verwyt ghewordē.

» Eñ ic heb voor myn cleedt genomen een hayren cleedt/ eñ ic ben henlieden gewor-
den tot een parabele.

» Tegen my spraken sy die in de poorte sa-
ten/ eñ op my songē sy die dē wyn dronckē.

» Maerick stonte myn ghebedt tot v Heere God: het is den tyt des welbehagens.

In de menichvuldicheyt uwer bermher-
ticheyt verhoort my/ in de warachticheyt u-
wer salicheyt.

» Trect my wten slycke/ dat icker niet in ge
nesticht en worde/ verlost my vā de gene de my haten ende van de diepte der wateren.

» En laet de tempeest des waters my niet verdrincken/ noch de diepte my verslinden/ noch en laet den put synen mont ouer my niet toesluyten.

» Verhoort my Heere / want goedertieren is v bermhertigheyt na de menichfuldicheyt uwer bermhertigheden siet op my.

» Eñ en keert v aensicht niet af van uwen dienaer/ want ic worde gequelt wilt mi hae-
stelick verhooren. L

» Merct op myn siele eñ verlost se om myn vianden so verlost my.

» Ghy weet myn verwyt eñ myn beschaet-
heyt/ende myn versmaetheyt.

» In v aenschouwen zynse al die my lyden aendoē/ myn herte heeft verwyt verwacht/ ende allendicheyt/

Eñ ic heb yemant verwacht die hem me-
de bedroeuen soude/ eñ daer en was niemāt: ende die vertroosten soude / ende ic en hebs niet gheuonden.

» Ende sy hebben in myn spyse galle gege-
uen/ende in mynen dorst hebben sy my edick te drincken ghegheuen. Mat.16.f.21. Mar.15.d.36. Ioh.19.c.29.

» Daerlieder tafel worde voor henlieden tot eenen strick ende tot vergeldinge/ ende tot een struycsele. Rom.11.b.9.

» Verdonckert moeten daerlieder ooghen worden dat sy niet en sien/ende haren rugge maect altyt cromme. Act.11.f.26.

» Stort wt op henlieden uwe gramschap-
pe/Ende de raserny van uwer gramschap pen beuangtse.

» Daerlieder wooninge worde verwoest: eñ in haerlieder tabernakelen en zy niemant die daer in woone. Act.1.d.20.

» want den genē die ghy geslagē hebt/heb-
ben sy vervolcht: eñ bouē de pyne van myn-
en wonden hebben sy noch toe ghedaen.

» Legt booshcyt op haerlieder booshcyt/eñ D en laetse niet ingaē tot uwe rechtuerdicheit.

» Laetse wtgevaecht worde wt dē boec der leuender / ende metten rechtveerdighen en laetse niet gheschreuen worden.

» Ic ben arm eñ in lyden/ v salicheyt God heeft my ontfanghen.

» Ic sal den naem Gods louē met lofsanc/

ende ick ſal hem groot maken met loue.
Eñ t'ſal den Heere behagen meer dan een
ionck calf hoznenen voortbzenghende ende
clauwen.
Laten de arme ſien / eñ laetſe blijde zijn:
ſoect Godt / ende v ſiele ſal leuen.
wãt de Heere heeft de arme verhoozt / eñ
ſijn ghevangenen en heeft hy niet verſmaet.
Hem moeten louen de hemelẽ eñ d'aerde /
de zee ende alle cruypende dieren daer inne.
Want Godt ſal Sion behouden / eñ de ſte-
den van Juda ſullen ghetimmert wozden.
Ende ſy ſullen daer in woonen / ende tot
een erffenisſe ſullen ſy die verercyghen.
Ende t'ſaet van ſynen knechten ſal die be
ſitten / ende die haren naem liet hebbẽ ſullen
daer in woonen.

Totten eynde eenen Pſalm van Dauid tot ghedenckeniſſen
dat hem de Heere ſalich ghemaect heeft.

H 2 B.70.

Deus in adiutorium meum intende. LXIX.

A GOdt hebt acht tot mijnder helpẽ / Heere
haeſt v om my te helpen.
Pſ.34.d.25. 39.d.14. Pſal.34.d.26. 70.b.13. Laetſe beſchaemt wozdẽ ende bevreeſt die
mijn ſiele ſoecken.
Laetſe achterwaerts af gekeert wozden /
eñ henlieden ſchamen die my quaet willen.
Laetſe terſtont afgekeert wozden al ſcha-
mende die my ſeggben: Uzy ſo / vzy ſo.
B Laetſe verquecyt wozden / ende blijde zijn
in v alle die v ſoecken / ende altijt moeten ſy
ſeggẽ (groot geacht zy de Heere) die uwe ſa-
licheyt beminnen.
Maer ick ben behoenich ende arm / Godt
helpt my.
Mijn helper ende mijn verloſſer zijt ghy /
Heere en vertoeft niet.

Eenen Pſalm Dauid der ſonen van Ionadab, ende der eerſten
ghevanghenen.

H 2 B.71.

In te Domine ſperaui. LXX.

A IN v Heere heb ic gehoopt / ic en ſal niet be
Pſal.30.a.2. ſchaemt wozden inder eewicheyt / in u-
we rechtveerdicheyt verloſt my / ende trect
my wt.
Neycht tot mi v oozen / eñ maect my ſalich.
Weeſt my tot eenen beſchermende Godt /
eñ tot een wel beheymde plaetſe / dat ghy my
moecht behouden.
want mijn vaſticheyt ende mijn toevlucht
zijt ghy.
Mijn Godt verloſt my wt de hãt des ſon-
daers / eñ van de hant des geens die teghen
de wet doet / ende des booſen.
want ghy zijt mijn lijdtſaemheyt Heere /
Heere mijn hope van mijnder iongheyt aen.
B In v ben ic verſteect vandẽ buyc / vã mijns
moeders buyck zijt ghy mijn beſchermer.
In v is mijnen ſanc altijts: als een won
derlick teecken ben icker vele ghewozden / eñ
ghy zijt een ſterck helper.
Hervult moet mijnen mont wozden met
loue / dat ic mach ſingen v glozie / den gebe-
len dach v grootheyt.
En verwozpt my niet in den tijt des ou-
derdoms / als mijn cracht ſal vergaen zijn ſo
en verlact my niet.
Want mijn vianden hebben my geſeyt / eñ
die mijn ſiele wachten hebben eenen raet ge
maect ouer een /
Seggende: Godt heeft hem verlaten / ver
volcht eñ grijpt hem / want daer en is nie-
mant die hem verloſſe.
Godt en maect v niet verre van my / mijn
Godt ſiet toe tot mijnder helpen.
Laetſe beſchaemt wozden / eñ vergaen die C
mijn ſiele laſteren / laetſe met verſmaetheyt
eñ beſchaemtheyt ouerdect wozden / die my
quaet ſoecken.
Maer ic ſal altijts hopẽ / eñ noch meer toe
doen tot allen uwen lof.
Mijnen mont ſal vercondigẽ uwe recht-
veerdicheyt alle den dach v ſalicheyt.
Om dat ic t'getal niet geweten en hebbe /
ſo ſal ic gaen in des Heeren machticheyt /
Heere ic ſal ghedencken alleen uwer recht-
veerdicheyt.
Godt ghy hebt my gheleert van mijnder
iongheyt / ende tot nu toe ſal ick wt ſpzeken v
wonderen.
Ende tot de ouderdom eñ gryſoom / God
en verlaet my niet.
Tot dat ic vercondige uwẽ arm / alle den
geſlachte dat comen ſal.
Uw machticheyt ende v rechtveerdicheyt D
Godt tot in de hoochſte groote wercken die
ghy gedaen hebt. Godt wie is ws ghelijck?
Hoe groote tribulacien hebdy my ghe-
thoont / vele eñ quade: eñ wederomme ghe-
keert zijnde / hebdy my leuende gemaect / eñ
van de afgronden der aerden hebdy my an
derwerf wederghebzacht.
Ghy hebt vermenichfuldicht v grootda-
dicheyt / ende wederom ghekeert zijnde heb-
dy my ghetroost.
want ic ſal v ooc belijdẽ op de inſtrumen
ten des Pſalters ſanck uwe warachticheyt
God: ick ſal v ſingẽ op de herpe ghy heylich
van Iſrahel.
Werbeugen ſullen mijn lippẽ / als ic v ſin
gen ſal / ende mijn ſiele die ghy verloſt hebt.
Maer ooc mijn tonge ſal dẽ geheelẽ dach
v rechtveerdicheyt ouerdẽckẽ / als ſi beſchaẽt
eñ vermaert ſullen zijn die my quaet ſoeckẽ.

Eenen Pſalm op Salomonem.

Deus iudicium. LXXI.

H 2 B.72.

A GOdt geeft v ozdeel den Coninc / eñ uwe
recht veerdicheyt des Coninc ſone.
Om te ozdeelen v volc in rechtveerdiche-
den / ende v arme in dat recht vonniſſe.
Laet de bergen vrede ontfangẽ den volc-
ke / ende de hueuelen de rechtveerdicheyt.
Hy ſal ozdeelen de arme des volcs / eñ ver
loſſen de kinderen der armẽ / eñ vernederen
den valſchen beclapper.
Ende hy ſal blijue metter ſonnẽ eñ voor
de mane van geſlachte tot geſlachte.
Hy ſal nederdalen als den reghen in dat B
vlies / eñ ghelijc de druppelen druypende op
de aerde.
In ſynen dagen ſal opgaen de rechtveer-
dicheyt / eñ de overvlocdicheyt des vredes /
tot dat de mane ſal wechgenomen wozden.
Eñ hy ſal heerſchappie hebbẽ vander zee

totter

totter zee / eñ van den vloet tot aen de eynden van den omganck des aertrijcs.

Voor hem ſullen nedervallen de Mozianen / eñ zyn vianden ſullen de aerde lecken.

Isa. 49. 23. Mich. 7. 17. De Coningen van Tharſis ende de Eylanden ſullen giften offeren / de Coninghen van Arabien ende Saba ſullen gauen aenbrenghen.

℄ Ende hem ſullen aenbiddē alle de Coninghen / alle de Heydenen ſullen hem dienen.

Want hy ſal verloſſen den armen van den machtighen / ende den armen den welcken gheen helper en was.

Hy ſal ſparen den armen eñ behoenigen / ende de zielen der armen ſal hy behouden.

Van de wockerÿē ende onrecht veerdichēden ſal hy haerlieder zielen verloſſen / ende eerlick ſal haren naem zyn voor hem.

Ende hy ſal leuen / ende hem ſal gegeuen worden van t' gout van Arabien / ende ſy ſullen daer mede aenbidden altijt / alle den dach ſullen ſy hem ghebenedijden.

D Ende daer ſal een vaſticheyt weſen op de aerde / op d'opperſte vanden berghen / zyn vrucht ſal verheuen worde bouen Libanus berch / ende ſy ſullen bloeyen vander ſtadt gheluck dat gras der aerden.

Synen naem zy gebenedijt inder eewicheyt voor de ſonne blijft ſijnen naem.

Ende in hem ſullen ghebenedijt worden alle de geſlachten der werelt / alle de Heydenen ſullen hem groot maken.

Gebenedijt zy de Heere de God van Iſrahel die wonderlicke dingen doet alleene.

Ende gebenedijt zy den naem van ſijnder maieſteyt inder eewicheyt / ende van ſijnder maieſteyt ſal vervult worden alle de aerde / dat gheſchiede / dat gheſchiede.

Eenen Pſam van Aſaph.

Ps. 73. Quam bonus Iſrahel Deus. LXXII.

A HOe goet is Iſrahels God / den genē die opzecht van herten zijn?

Maer mijn voeten zijn by na verroert / by na zijn wtgheſtort mijn ganghen.

Want ic heb van grammer lieden beroert gheweeſt ouer de booſe / ſiende der ſondaren vrede.

Want daer en is geen aenmerc der doodt op henlieden / eñ geen geduericheyt in haerlieder ſieckte.

Inden arbeyt der menſchē en zijn ſy niet / ende metten menſchen en ſullen ſy niet ghegheeſſelt worden.

Daerom heeft henlieden gehoudē de hoouerdije / ſy zijn ouerdect met haerlieder booſheyt ende ongoddelicheyt.

B Hare booſheyt is vooztcomen als wt dat binnenſte vet / ſy zijn ouergegaen tot de begheerlicheyt des herten.

Sy hebben gedacht / eñ ghelproken archheyt / onrecht veerdicheyt hebben ſy regē den hooghen ghelproken.

Sy hebbē harē mōt indē hemel geſtelt / eñ haerlieder tonge is doorgegaē op de aerde.

Daerō ſal mijn volc hier bekeert worde eñ volle dagē ſullē in henliedē gevondē worde.

Ende ſy hebben gheſeyt: hoe weet God? ende ofter ooc wetenheyt is inden hoogen?

Siet / de ſondaers ende ouerloedende in de werelt hebben beſeten de rijcdommen.

Ende ick heb geſeyt: ſo heb ic dan te vergeefs mijn herte recht veerdich gemaect / eñ mijn handē onder de onnooſele gewaſſchen.

Eñ heb gegeeſſelt gheweeſt den geheelen dach / eñ mijn caſtijnge in de morgenſtondē.

Waert dat ic ſeyde: Ic ſalt alſo vertellen / ℄ ſiet ſo heb ic dat geſlachte van uwen kinderen miſpreſen.

Ic dachte dat ic dit kennen ſoude / t'is een moeyte voor my.

Tot dat ic ingaen ſal inde heylige plaetſe Gods / ende verſtaen in haren wterſten.

Maer nochtans om de bedriechelicheden hebdijt henlieden gheſtelt / ghy hebtſe neder gworpen doen ſy opgeheuen worden.

Hoe zijn ſy geworde tot de verwoeſtheit? haeſtelic zijn ſy verdwenē / ſy zijn vergaē om hare booſheyt.

Gheljc eenen droom der geender die opſtaen Heere / in v ſtadt ſuldy hen beelt te mete brenghen.

Want mijn herte is ontſtekē / eñ mijn nierē zijn verandert / eñ ic ben te niet gebracht / ende ick en wiſtes niet.

Als een laſtdragende beeſte ben ic geworden by v / ende ick ben altijts met v. D

Ghy hebt mijn rechte hant gehoudē / eñ in uwen wille hebdy my vooris geleydt / eñ met glorien hebdy my ontfanghen.

Want wat hebbe ic inden hemel? eñ ſonder v wat heb ick gewilt opder aerden?

Mijn vleeſch eñ mijn herte zijn verdwenen / Godt mijns herten / eñ mijn deel Godt inder eewicheyt.

Want ſiet die hen verre van v maken ſullen vergaen / ghy hebt vernielt alle die oncuyſcheyt bedrijuende van v ſcheyden.

Maer my iſt goet den Heere aen te cleuē / te ſtellen inden Heere God mijn hope.

Dat ic mach vercondighen allen v groote louen in de poortē des dochters van Syon.

Aſaphs verſtandt.

Ps. 74. Vtquid Deus. LXXIII.

HE B. 74. A GOdt waerom hebt ghy wech geſtooten totten eynde / eñ waerom is gram uwen raſenden torn op de ſchapen uwer weyden?

Weeſt gedachtich uwer vergaderinghen / de welcke ghy beſeten hebt vandē beginne.

Ghy hebt verloſt de roede vā uwer erffenis ſen / dē berch Sion daer ghy in gewoōt hebt.

Heft op v handē op haerlieder hooveerdicheden totten eynde / hoe groote quaetheden heeft de viant gedaen in de heylige plaetſe?

Eñ ſy hebben gheglorieert die v haren / int midden van uwer hooghēr feeſten

Sy hebben hen ſelfs teeckenen geſtelt tot teeckenen / eñ ſy en hebben niet bekent als in den wtganck opt hoochſte.

Als int boſch der boomē hebbē ſy met bijlē B haer dorē t'ſamē wtgehouwē: met een bijl eñ een acxe hebben ſy die neder gworpen.

1. Cor. 13. b. 3. Sy hebbē mettē vier verbrant de heylighe plaetſe /

plaetſe/in de aerde hebben ſy beſmet dat ta-
bernakel ws naems.
Sy hebbē in haerlieder herte geſeyt haer
maeſtchap te ſamen:laet ons doen ruſten al-
Gods feeſtdagen vander aerden.
Ons teeckenen en hebben wy niet geſien/
daer enis nu geen Proopheet/ ende hy en ſal
ons niet meer kennen.
O Godt hoe lange ſal de viant verwytē/
ende de tegenpartijder uwen naem creyten
totten eynde?
Waerō keerdy v hant af/ eñ v rechte hant
wt dat middē van uwē ſchoot totten eynde?
Luc. 8.70. Maer God ons Coninck voor de eewen/
heeft ſalicheit gewracht int middē der aerdē.
Ghy hebt in v macht verſteert de zee/ghy
hebt t'ſamen gebrokē de hooſden der draken
in de wateren.
Ghy hebt gebrokē de hooſdē des draecs/
ghy hebt hem gegeuē tot een ſpyſe dē volc-
ke der Mozianen.
Ghy hebt ouermidts geſchuert de fontey
nen ende beken/ghy hebt gedroocht de vloe
den van Ethan.
Uwe is dē dach/eñ uwe is den nacht:ghy
hebt gemaect den dagheraet ende de ſonne.
Ghy hebt gemaect alle de eynden der aer
den/dē ſomer eñ voorſomer hebdi geſchapē.
D Weeſt des gedachtich/ de viant heeft den
Heere beſcimpt/eñ een dwaes volc heeft u-
wen naem tot gramſchappen verweet.
En leuert den beeſten niet de ſielen die v
belijden:eñ de ſielen van uwen armē en ver
gheet niet totten eynde.
Siet toe op v verbont/wāt ſy zijn verbult
met den huyſen der booſheyt die metter aer
den verduyſtert zijn.
En laet den ootmoedigen niet afgekeert
worde/als hy beſchaemt geworden is/de ar
me ende behoeuige ſullen uwen naē louen.
Staet op Godt/oordeelt v ſake/weeſt ghe-
dachtich uwer verwytingen der gheender
die vanden onwijſen ghelchieden den ghe-
heelen dach.
En vergeet niet de ſtemmen van uwen
viandē/de hooverdije der geender die v ha-
ten clmt altijt.

Totten eynde en bederft niet,eenen Pſalm
des liedekens Aſaphs.

Confitebimur tibi. LXXIIII.

H H 8.75. AVwy ſullen v belijden Godt/wy ſullen be
lijden/ende aenroepen uwen naem.
wy ſullen vertellen v wonderlicke din-
gen:als ick tijt ſal genomen hebben/ſo ſal ic
de recht veerdicheden oordelen.
Gheſmolten is de aerde eñ alle die daer op
woonen/ ic heb haer columnē vaſt gemaect.
Ic heb dē booſen geſeyt:en wilt niet booſ
lic doen/ende den mis dadighen: en wilt den
horn niet verheffen.
En wilt niet int hooch verheffen uwen
horn/en wilt tegē God geē booſheyt ſprekē.
B want noch van Ooſtē/ noch van weſtē/
noch vanden woeſten bergen/ want Godt
is de richter.
Deſen vernedert hy/eñ deſen verheft hy:
want den kelc is in des Heeren hant van
pueren wijn vol menſeels.
Eñ hy heeft ten geneycht van deſen inden
genen: maer nochtans ſijnen gift en is niet
geydelt/daer af ſullen drincken alle de ſon-
daers der aerden.
Maer ic ſalt verconding̃ inder eewicheyt/
ick ſal ſingen den Godt van Jacob.
Ende alle de hornen der ſondaren ſal ick
breken/ ende de hornen vanden rechtveer-
dighen ſullen verheuen worden.

Totten eynde inde loſſangen,eenen Pſalm van Aſaph,D'lie-
deken tot de Aſſyrien.

Notus in Iudæa Deus. LXXV. H H 8.76.

GOdt is bekent int Joetſche lant/ in Iſra A
hel ſijnen grooten naem.
Eñ in vrede is ſijn plaetſe ghemaect/ende
ſijn wooninghe in Syon.
Daer heeft hy gebroken de machticheden/
den boghe/den ſchilt/t'ſweert/ eñ den ſtrydt.
Ghy verlichtēde wonderlic van de eewi-
ge bergen: verbaeſt zijn geworden alle de
onwijſe van herte.
Sy hebben harē ſlaep geſlapen/ eñ alle de
mannen der rijcdommen en hebben niet ge-
uonden in hare handen.
Van uwer ſtraffingē God vā Jacob heb-
ben ſy geſluymert alle die op peerdē clommē.
Ghy zijt duaerlic/eñ wie ſal v wederſtaē? B
van doen is v gramſchap.
Vanden hemel hebdy dat oordeel doē hoo
ren/de aerde heeft gebeeft ende geruſt.
Doen God opſtont ten oordeel/ om dat
hy behouden ſoude alle de ſaechtmoedighe
der aerden.
want dat gepeys des menſchen ſal v be-
lijden/eñ de overbleuelingen des gepeys ſul
len v eenen feeſtelicken dach houden.
Geloeft eñ betaelt den Heere uwē God/
alle die rontſomme hem giften aenbrengt.
Den veruaerlicken eñ hem die der Prin-
cen geeſt weeh neemt/den verdaerlicken by
de Coninghen der aerden.

Totten eynde voor Idithun,eenen Pſalm van Aſaph.

Voce mea. LXXVI. H H 8.77.

MEt mijnder ſtemmen heb ic totten Hee A
re gheroepen:met mijnder ſtemmen tot Pſal. 141.2.1.
Godt/ende hy heeft op my gheiet.
Inden dach mijns lijdens heb ick Godt
verſocht/met mijnen handen des nachts te-
gen hem: ende ick en ben niet bedroghen.
Mijn ſiele heeft geweygert ghetroost te
zijn/ ick heb Gods ghedachtich geweeſt/ eñ
ic heb vruecht gehadt eñ ic ben geoeffent/ eñ
mijnen gheeſt werde flau.
Mijn oogē hebbē de wakē voorcomē/ic ben
verbaeſt geweeſt/eñ ic en heb niet geſproke.
Ic heb gedacht op de oude dagen/ende de
eewige iaren heb ick in mijn ouerdencken
ghehadt.
Ende ic heb bedacht des nachts met mijn B
herte/ende ick worde geoeffent/ende vaech-
de mijnen gheeſt.
Sal Godt inder eewicheyt verworpē/ oft
en ſal hy daer niet toe doen/ dat hy noch ge-
nadigher ware?

Oft

Oft ſal hi totte eynde ſyn bermhertichcyt
afſnyden van gheeurten tot ghebeurten?
Oft ſal Godt vergeten te ontfermen? oft
ſal hy in ſyn gramſchap ſyn bermhertichedē
onthouden?
Eñ ic heb geſeyt: nu heb ick begonſt/ dits
de veranderinge des rechter hants vanden
hooghen.
℄ Ick heb gedachtich geweeſt der wercken
des Heeren/ want ick ſal gedachtich weſen
van t'beginſel uwer wonderlicheden.
Eñ ic ſal my bedenckē in alle uwe were-
ken eñ in v vonden ſal ic geoeffent worden.
Godt inden heyligen is uwen wech/ wie
iſſer een groot Godt gelyc ons Godt/ ghy
zyt God die wonderlicke dingen doet.
Ghy hebt bekent gemaect in de volckē v
cracht/ ghy hebt dooz uwē arm v volc ver
loſt/ de kinderen van Jacob ende Joſeph.
God de wateren hebben v geſien/ de wa-
teren hebben v geſien ende ghevreeſt/ eñ de
afgronden zyn verſchrict gheweeſt.
D De menichte van t'gelupt der wateren/
een ſtemme hebben de wolcken gegeuen.
want v ſchichtē gaen vooꝛby/ de ſtemme
van uwen dondere is int radt.
U blixemen hebben gelicht opdē omgane
der aerden de aerde is beroert gheweeſt eñ
heeft ghebeeft.
In de zee is uwen wech/ ende v paden in
veel wateren/ende v voetſtappen en ſullen
niet bekent worden.
Exo. 13. d. 22. Ghy hebt gelyc ſchapen v volc gheleydt/
dooꝛ de hant van Moyſes ende Aaron.

Aſaphs verſtant.

Pſal. 77. Attendite populemeus. LXXVII.

A MErct neerſtelic myn volc op myn wet/
neycht v ooꝛe tot de wooꝛden myns
monts.
Pſal. 48. 2. 5. Mat. 13. c. 35. Ic ſal in gelyckeniſſen mynē mont open-
doē/ ic ſal vooꝛtredenē ſpreckē van t'beginſel.
Hoe groote dingen hebben wy gehooꝛt/
ende die gekent/ende ouſe vaderen hebbent
ons verteit.
Sy en zyn niet verborgen vooꝛ hare kin-
deren in dat ander gheſlachte.
Vertellende de louen des Heeren/ eñ ſyn
crachten/ende ſyn wonderlicke dingen die
hy ghedaen heeft.
Eñ hy heeft een getuygeniſſe verweet in
Jacob/ eñ eē wet heeft hy geſtelt in Iſrahel.
Hoe groote dingen heeft hy bevolen on-
ſen vaderen om die te kennen te geuen harē
kinderen/ op dat het ander gheſlachte dat
bekennen ſoude.
De kinderen die geboꝛen ſullen worden/
eñ opſtaē/ eñ die ſullēt vertellē harē kinderē.
Op dat ſy in Gode hare hope mogen ſtel-
len/ eñ niet en vergeten de wercken Gods/
ende dat ſy zyn geboden onderſoecken.
Dat ſy niet en worden gelyc haerlieder va-
deren een quaet geſlacht ende vertoꝛnde.
Een geſlachte dat ſyn herte niet geſchict
en heeft/ende welcs gheeſt met God niet en
is getrouwe gheweeſt.
B De kinderen van Ephꝛem den boge ſpan-
nende ende afſchietende/ zyn ommegekeert
inden dach des ſtrydts.
Sy en hebben niet bewaert dat teſtament
Gods/ ende in ſyn wet en hebben ſy niet
willen wandelen.
Ende ſy hebben ſyn weldaden vergeten/
eñ de wonderlicke dingen die hy henlieden
gethoont heeft.
Voꝛ haerlieder vaderen heeft hy won-
derlicke dingen gedaen/ int lant van Egyp
ten int velt van Tanos.
Ecclc. 14 c. 21 Exo. 13. d. 22. 14. d. 29. f. 24. Hy heeft de zee int midden geſchuert/ eñ
hen daer dooꝛ gheleyt/ eñ hy heeft de wate-
ren geſtelt als in een vleſſche.
Pſal. 104. d. 38 Exo. 17. b. 6. Eñ hy heeftſe geleyt met een wolcke des
daechs/ eñ den geheelen nacht met verlich-
ten des viers.
Hy heeft ghecſchuert de ſteenrootſe in de
woeſtyne/ eñ hy heeftſe gewatert als in ee-
nen grooten afgront.
Eñ hy heeft water vtē ſteen gebꝛacht/ eñ
hy heeftet wateren gelyc riuiere wtgeleyt.
Eñ ſy hebben daer noch toe gedaē om te-
gen hē te ſondigē/ ſy hebbē tot grāſchap ver
weet dē hoochſten in de plaetſe ſondē water.
Num. 11. a. 4 Eñ ſy hebben God geteuteert in hare her
ten dat ſy begeerden ſpyſſel vooꝛ hen ſielē.
Eñ ſy hebben qualic geſpꝛoken van Go-
de/ ſy hebben geſeyt: ſal God ooc mogen een
tafel bereyden in de woeſtyne?
℄ Nu. 20. b. 11. want hy heeft de ſteenrootſe geſlagen/ eñ
de waterē vloedden eñ de beken liepē ouer.
Sal hy ooc mogen bꝛoot gheuen/ oft een
tafel bereyden ſynen volcke?
Num. 11. a. 1. Daerom heuet de Heere gehooꝛt/ eñ wt-
geſtelt ende t'vier is ontſteken in Jacob/ eñ
de gramſchap is opgeclommen in Iſrahel.
Om dat ſy niet en hebbē geloeft in God/
noch gehoopt in ſyn ſalicheyt.
Eñ hy heeft geboden den wolckē van bo
uen/ eñ de dooꝛen des hemels open ghedaen.
Exo. 16. b. 4. c. 14. Ende hy heeft haerlieden geregent man-
na om t'eten/ eñ hemels bꝛoot heeft hy hen-
lieden gegeuen.
Nu. 11. b. 7. Der Engelē bꝛoot heeft de menſch geten/
hy heeft henlieden ſpyſe geſonden in ouer-
vloedicheyt.
Ioh. 6. d. 31. 1. Cor. 10. a. 3 Nu. 11. g. 31. Hy heeft den ſuyden wint wech genomen
vandē hemel/ eñ met ſynder macht den wel-
ten wint gebꝛacht.
Eñ hy heeft op henliedē vleeſch geregent
gelyc ſtof/ eñ gelyc dat ſant der zee gevederde
voghelen.
Eñ ſy zyn geuallen int middē van haren
legeren/ ontrent haerlieder tabernakelen.
Eñ ſy hebbē geten/ eñ zyn verſaet gewoꝛ
den wter maten ſeere/ eñ haerlieder begeerte
heeft hy henliedē aengebꝛacht/ ſy en zyn niet D
berooft van haren luſte.
Nu. 11. g. 33. Noch warē hen ſpyſen in harē mont/ eñ
de gramſchap Gods is ouer hen gecomen.
Eñ hy heeft haerlieder vette doot geſlagē/
eñ de wtgecoꝛē van Iſrahel heeft hy belet.
In alle deſe dingen hebben ſy noch geſon
dich/ende en hebben niet geloeft in ſyn won
derlicheden.

Ende

Ende hare dagen zijn vergaen in ydelheden/ende haerlieder iaren met haestichheyt.

Als hyse doodde so sochtē sy hem/ ende sy keerden wederom/ eñ des morgens vroech quamen sy tot hem.

Ende sy zijn gedachtich worden/dat God haerlieder helper is/eñ dat de hooghe Godt hare verlosser is.

Ende sy hebben hem lief gehadt in haren mont/ende met haerlieder tonge hebben sy hem gheloghen.

Maer haerlieder herte en was niet recht met hem/noch sy en zijn niet voor ghetrouwe gehouden in sijn verbont.

Maer hy is bermhertich/ eñ sal genadich worde haren sonden/ eñ hy en salse niet heel vernielen.

Ende hy is seer milt geweest / dat hy zijn gramschap afkeerē soude/ eñ hy en heeft alle sijn gramschap niet ontsteken.

Ende hy is ghedachtich geweest / dat sy vleesch zijn / eenen geest gaende eñ niet wederkomende.

Hoe dickmael hebben sy hem getergt in de woestijne eñ tot gramschap verwert in dat lāt sonder water? Eñ sy zijn omghekeert/ ende hebben God getemteert/ ende den heylighen van Israhel hebben sy verbittert.

Sy en sijn niet gedachtich geweest sijnder hant / des daechs doen hyse verloste wt de hant des verdruckers.

Gelijc hy zijn teeckenen in Egypten gestelt heeft / eñ sijn wonderlicke werken int velt van Tanoos.

Exo.7.d.19. Eñ hy heeft haer vlocdē in bloet verkeert/ eñ haer regenē dat sy niet drincke en soudē.

exo.8.2.4.f.14 Hy heeft op henlieden vliegen gesonden/ eñ die hebbense geten:eñ vorschen ende die hebbense vernielt.

Exo.10.d.13. Eñ hy heeft haer vruchtē de verlengtheyt gegeuen / eñ haren arbeyt den sprinchanen.

Exod.9.c.23. Eñ hy heeft metten hagel hare wijngaerden gedoot/ende hare moerboomē door den rijme.

Exo.9.2.3. Ende hy heeft haerlieder beestē den hagel gelevert/ende hare besittinghe den viere.

Hy heeft op henlieden gesonden de gramschap van sijnder verbolgētheyt: verbolgētheyt eñ gramschap/ eñ lijden:in vallen door quade enghelen.

Hy heeft eenen wech ghemaert den padt sijnder gramschappē/hy en heeft vāder doot hare sielen niet gespaert/eñ haerlieder behelpige beesten heeft hy in de doot besloten.

Exo.11.d.19. Ende hy heeft geslagen alle d'eerste gheborene in d'lant van Egyptē/ d'eerste vruchtē vā allē harē arbeyt in Chams tabernakelē.

Exo.13.c.18. Ende hy heeft sijn volc wech genomē gelijc schapen/eñ die geleyt als een cudde in de woestijne.

Exo.14.f.27. Ende hy heeftse wtgeleydt in de hope/ eñ sy en hebben niet gevreest / ende de zee heeft haerlieder vianden overdect.

Ende hy heeftse geleydt inden berch van sijnder heylichmakingen / opden berch den welcken sijn rechte hant verkregen heeft.

Eñ hy heeft van haren aenlicht de Heydenen wtgeworpē eñ mettē lote heeft hi d'lant gedeylt door t'coorden der deylingen. Deut.1.2.1. / Ios.10.b.11.

Eñ hy heeft in haren tabernakelen doen woonen de geslachten van Israhel.

Ende sy hebben getentert/ eñ verbittert den hoogen God/ eñ sijn ghetuygenissen en hebben sy niet bewaert.

Eñ sy hebbē henlieden afgekeert / eñ niet gehouden t'verbont/ gelijc haerlieder vaderen zijn sy omgekeert tot eenē quadē boge.

Tot gramschap hebbē sy hem verwect/ in hare hueuelen/ eñ in hare gesneden beelden hebben sy hem tot torenicheyt verwect.

God heeft gehoort/ende versmaet/ ende hy heeft Israhel seer te niet gebracht.

Eñ hy heeft verstooten het tabernakel vā Silo/ sijn tabernakel daer hy gewoont heeft onder de menschen. Ier.7.b.12.

Eñ hy heeft haerlieder macht gelevert der gevangenissen/ ende haer schoonheyt inder vianden handen. 1.Con.4.f.1

Eñ hy heeft sijn volc int swoert besloten/ ende sijn erffenisse heeft hy versmaedt.

Haerlieder iongelingen heeft t'viet geten/ ende haerlieder maechden en worden niet betlaecht.

Haerlieder priesters zijn door t'swoert gevallen ende haerlieder wedūwen en werdē niet beweent.

Ende de Heere is ontwaecht als een die slaept/ende als een machtighe die dronchen geweest is van wijne.

Eñ hi heeft sijn viandē geslagē in d'achterste/ een eewich verwijt heeft hy hen gegeuē.

Ende hy heeft verstooten dat tabernakel van Joseph/ eñ t'geslachte van Ephraim en heeft hy niet vercosen.

Maer hi heeft vercosē t'geslachte vā Judā dē berch vā Syon dē welckē hi bemint heeft

Eñ hy heeft getimmert als der eenhoornen sijn heylige plaetse in d'lant dat hy gefondeert heeft in de eewicheyt.

Eñ hy heeft vercosen Dauid sijnē knecht/ ende heeft hem opgenomen van de cudden der schapen/ van achter de beruchte schapen heeft hy hem ghenomen. 1.con 16.f 11

Om te voeden Jacob sijnen knecht/ende Israhel sijn erffenisse.

Eñ hy heeftse genoedt is de onnoselheyt sijns herten / ende door de verstandicheden sijnder handen heeft hyse gheleyt.

Eenen Psalm van Asaph.

Deus venerunt gentes. LXXVIII. H 2 8.79.

GOdt/de Heydenē zijn in d'erffenisse gecomen sy hebben ontsuyvert uwen heyligen tempel/sy hebben Jerusalem gestelt tot een wachthutte der fruytboomen. A

Sy hebben de doode lichamen uwer dienaers spijse den vogelen des hemels gestelt/ dat vleesch van uwen heyligen den beesten der aerden. 1.Ma.7.c.17

Sy hebben haerlieder bloet wtgestort gelijc water rontsomme Jerusalem/ende daer en was niemant diese begroef.

Wy zijn geworde een versmaetheyt onsen B

ghe-

gebueren/een ſchimpernye eñ beſpottinghe den genen die rontſom ons zyn.

Hoe lange ſuldy Heere gram weſen totte eynde/ hoe lange ſal v grammte liefde ontſteken worden als een vier?

Stort wt v gramſchap op de Heydenē die v niet gekent en hebbē/ eñ op de coninckrycke die uwē naem niet aengeropē en hebbē.

Want ſy hebbē Jacob geten/ eñ ſyn plaetſe woeſt gemaect.

En weeſt niet gedachtich onſer ouder booſheden/ laet v barmhertichheden ons haeſtelic voor comen/ want wy zyn wter maten ſeer arm ghewordē.

Helpt ons Godt onſe ſalichmaker/ eñ om de glorie ws naems Heere verloſt ons/ eñ weeſt verſoenlic onſen ſonden om uwē naē.

Dat ſy by auontuerē niet en ſeggē onder de Heydenen/ waer is haer Godt? eñ datter kenlic worde onder de Heydenen voor onſe ooghen.

De wrake des bloets van uwē dienaren datter wtgeſtort is: laet voor v aēſchyn comen t'ſuchten der gheender die gevetert zyn.

Na de grootheyt ws arms beſit de kinderen der ghedoodder.

Eñ betaelt onſen gebueren ſeuēvoudt in harē ſchoot/ haerlieder verwyt dat ſy v Heere verweten hebben.

Maer wy v volc ende ſchapen van uwer weyden ſullen v belyden inder eerwicheyt.

Van geſlachte tot geſlachte ſullē wy uwē lof vercondigen.

Totten eynde voor henlieden die verandert ſullen worden, een getuygeniſſe Aſaphs, eenen Pſalm.

Qui regis Iſrahel. LXXIX.

DJe Iſrahel regeert/ merct aen: die Joſeph leyt als een ſchaep.

Ghy die ſitter op de Cherubims/ wordt verthoont voor Ephraim Beniamin ende Manaſſe.

Verwect v macht/ ende comt dat ghi ons ſalich maket.

Godt bekeert ons ende verthoont v aēſicht ende wy ſullen ſalich zyn.

Heere Godt der heyrachten/ hoe lange ſuldy gram weſen op t'gebedt ws dienaers?

Ghy ſult ons ſpyſen metten broode der tranen ende dranc ſuldy ons geuen met tranen by mate.

Ghy hebt ons geſtelt tot een wederſeggen onſen gebueren ende onſe viandē hebben ons beſchimpt.

Godt der heyrachten bekeert ons/ eñ verthoont v aēſicht eñ wy ſullen ſalich zyn.

Eenē wyngaert hebdy wt Egyptē overgebracht: ghy hebt de Heydenen wt gheworpen ende dien geplant.

De leytſman des weechs hebdy geweeſt voor ſyn aenſchouwē eñ ghy hebt ſyn wortele geplant/ ende hy heeft de aerde vervult.

Syn ſchaduwe heeft de bergen overdect/ ende ſyn ſpruyten de cederboomen Gods.

Hy heeft ſyn ranken wtgheſtrect totter zee ende tot den vloet zyn ſchueten.

Waerom hebdy dan ſynē thuyn gebrokē/ eñ waerom ſnyden ſy ſynen wyn af alle die voor by den weeh gaen?

Dat wilt ſwyn wten boſch heeft dien verdoruen ende een ſonderlinge wilt dier heeft dien af gheten.

Godt der heyrachten keert v omme ſiet nederwaerts vanden hemel ende beſiet/ eñ beſoect deſen wyngaert.

Ende volmaect dien den welckē v rechte hant geplant heeft/ ende over des menſchen ſone dien ghy v geneſticht hebt.

Watter verbrant is mettē vier eñ ondergraven dat ſal van de ſtraffinghe ws aenſichts vergaen.

Laet uwe hant zyn opden man van uwer rechterhant/ ende op den ſone van des menſchē den welckē ghy voor v geneſticht hebt.

Ende wy en ſcheyden van v niet: ghy ſult ons leuende maken/ eñ uwen naem ſullen wy aenroepen.

Heere God der heyrachten bekeert ons ende verthoont v aenſicht/ ende wy ſullen ſalich weſen.

Totten eynde, voor de wijnperſſen, eenē Pſalm voor Aſaph ſelue, den vijfden des ſabaoths.

Exultate Deo. LXXX.

LOeft met verhuegen God onſen helpere ſinget vrolick den Godt van Jacob/

Neemt den loffanck eñ geuet de bomme/ dat genuechlic pſalter ſpel metter herpen.

Slact in de nieuwe maēt mettē trompette/ op dē vermaerdē dach vā uwer hoochteſtē.

Wāt t'is een gebodt in Iſrahel/ ende een recht den God van Jacob.

Hy heeft dat tot een getuygeniſſe in Joſeph geſtelt als hy wt ginc wten lande van Egypten/ de tale die hy niet en kende heeft hy gehoort.

Hy heeft ſynen rugge afgekeert vanden laſten ſyn handen hebben moten corf gediēt.

In de tribulacie hebdy my aenroepen/ eñ ic heb v verloſt/ ic heb v verhoort in de verborgenthede des tēpeeſts ic heb v gheproeft by d'water des wederſeggens.

Hoort myn volc/ ende ic ſal v betuyghen: Iſrahel iſt dat ghy my hoort/ ſo en ſal onder v gheen nieuwe Godt zyn/ noch ghy en ſult gheenen vremden Godt aenbidden.

Want ic ben de Heere uwe Godt/ die v geleyt hebbe wten lande van Egyptē/ doet uwē mont wyt open/ eñ ic ſal dien vervullē.

Eñ myn volc en heeft myn ſtēme niet gehoort eñ Iſrahel en heeft op mi niet gemerct

Eñ ic hebſe gelatē na haers hertē begeerten/ ſy ſullen gaen in haerlieder vonden.

Hadde myn volc my gehoort/ hadde Iſrahel in myn wegen gewandelt.

So ſoude ic misſchien om niet haerlieder vianden vernedert hebben/ eñ over de gene die henlieden verdrucken ſoude ic myn hant gheſonden hebben.

De vianden des Heeren hebben hem gelogen/ eñ haren tyt ſal inder eerwicheyt zyn.

Ende hy heeftſe geſpyſt van de bloeme der terwen/ ende wten ſteen heeft hyſe met honich verſaet.

Eenen

Eenen Pſalm van Aſaph.

HEB.12. Deus ſtetit in Sinagoga. LXXXI.

A GOdt heeft gheſtaen in de Sinagoge der goden / maer int midden oordeelt hy de goden.

Hoe lange oordeelt ghy onrecht/ eñ neemt wt de aenſichten der ſondaren?

Heeft recht oordeel den behoenighen ende dē weeſe/ eñ doet rechtveerdicheyt den ootmoedigen ende den armen.

Pro.14.b.11. Verloſt den armen / ende verloſt den behoenigen wt des ſondaers hant.

B Sy en hebben niet geweté noch verſtaē/ in duyſternißen wandelen ſy/ alle de fundamenten der aerden ſullen beroert worden.

Ioh.10.f.34. Ick heb geſeyt: ghy zijt Goden eñ kinderen des hoochſten ghy allegader.

Maer ghy ſult als menſchen ſteruē/eñ gelijck een vanden Princen ſuldy vallen.

Staet op Godt oordeelt de aerde/wāt ghy ſult alle de Heydenen tot erffenißе hebben.

D'liedeken des Pſalms van Aſaph.

HEB.11. Deus quis ſimilis erit. LXXXII.

A GOdt wie ſal vs gheluck zijn? en ſwijcht niet Godt noch en laedt v niet bedwinghen.

want ſiet v viandē hebbē geluyt gemaect/ ende die v haten hebben t'hooft opgeheuen.

Op v volc hebbē ſy eenē quadē raet geſloten/ eñ ſy hebben gedacht tegen v heyligen.

Sy hebben geſeyt: Coemt eñ laet ons die vernielen wten volcke/ende en laet geen gedenckeniſſe meer weſen vā Iſrahels naem.

B want ſy hebbent eendrachtelick gepeyſt/ t'ſamen hebben ſy teghen v een verbont gemaect/ de tabernakelen der Idumiten ende de Iſmaheliten/

Moab eñ de Agarenen/ Gebal ende Ammon ende Amalec: de vreemdelingē merten ghenen die in Tyro woonen.

want Aſſur is ooc met henlieden comē/ ſy zijn geworden ter helpen Lots kinderen.

Recht.7.f.22 Recht.4.d.11 Doet henlieden gelijc Madian ende Sisare/gelijck Jabin in de beke Tiſſon.

C Sy zijn vergaen in Endor / geworden zijn ſy als den dreck der aerden.

Recht.7.g.25 Recht.8.d.21 Stelt hare Princē gelijc Oreb ende Zeb/ ende Zebee ende Salmana/

Alle haerlieder Princen die geſeyt hebben laet ons tot erffenißе beſittē Gods heylighe plaetſe.

Mijn God/ſtelt die als een radt/ende gelijt ſtroo voor d'aenſicht des wints.

Gelijc t'vier dat een boſſchagie verbrant/ eñ als een vlamme de bergen verbernēde.

D Alſo ſuldy henlieden vervolgen in uwen tempeeſt/ eñ in uwe gramſchap ſuldyſe verſtooren.

Vervult haerlieder aenſicht met ſchandē/ eñ dan ſullen ſy uwen naem ſoecke Heere.

Laetſe henlieden ſchamen eñ verbaeſt weſen in de eeuwe der eeuwen/ende laetſe beſchaemt worden ende vergaen.

Ende laetſe kennen dat uwen naem is de Heere/dat ghy alleen zijt d'alder hoochſte over alle de aerde.

Totten eynde voor de wijnperſſen, eenē Pſalm der ſonē Core.

Quam dilecta tabernacula. LXXXIII. HEB.14.

HOe bemint zijn v tabernakelē Heere der heyrachtē/ mijn ziele begeert eñ klaudt na de voorhoven des Heeren. A

Mijn herte ende mijn vleeſch hebbē henlieden verhuecht inden leuenden God.

want de muſſche heeft voor haer ſelue een huys gevonden/ ende de torteldupue eenen neſt daer ſy haer iongen leggen mach.

Vontaren Heere der heyrachten/ mijn Coninck ende God.

Salich zijn ſy die in v huys woonen / in de eeuwe der eewicheden ſullen ſy v louen. B

Salich is de man wiens helpe van v is/ hy heeft opclimmingē in ſijn herte geſchict/ int dal der tranen in de plaetſe die hy geſtelt heeft.

want de wetgheuer ſal benedijngen ghenen/ ſy ſullen gaen van duechde ter duechden/ de God der Goden ſal geſien worden in Syon. C

Heere God der heyrachtē verhoort mijn gebedt / vaet metten oren God vā Jacob.

Onſe beſchermer God aenſiet / ende ſiet int aenſicht van uwen gheſalfden.

want beter is eenen dach in uwe voorhoven boven duyſenden.

Ick heb vercoren verworpē te zijn in mijns Gods huys meer dan te woonē in de tabernakelen der ſondaren. D

wāt barmhertichеyt eñ warachticheyt bemint God gracie eñ glorie ſal de Heere geuē

Hi en ſal vandē goedē niet berooue de gene die in onnooſelhz wandelē: Heere der heyrachten ſalich is de menſch die in v hoept.

Totten eynde der ſonen Core, eenen Pſalm.

Benedixiſti Domine. LXXXIIII. HEB.15.

GHy hebt v landt ghebenedijt Heere/ghy hebt afgekeert Jacobs gevangeniſſe. A

Ghy hebt vergeuē de booſheyt vs volcs/ ghy hebt bedect alles haer ſonden.

Ghy hebt ſacht gemaect allē v gramſchappe/ghy hebt v afghekeert van de gramſchap uwer verbolgenheyt.

Bekeert ons God onſe ſalichmakere/ eñ keert v gramſchappe van ons.

Suldy inder eewicheyt op ons grain zijn: oft ſuldy v gramſchappe wtſtrecken van gheſlachte tot gheſlachte? B

God ghy ſult omgekeert zijnde ons leuēde maken/ ende v volc ſal hē in v verblijdē.

Verthoont ons Heere uwe barmhertichеyt ende v ſalicheyt gheeft ons.

Ick ſal hooren wat de Heere God in my ſpreect/want hy ſal vrede ſpreken in ſijn volck.

Ende op ſijn heyligheu/ eñ op de gene die ter herten bekeert worden. C

Maer nochtans by de gene die hem vreeſen is ſijn ſalicheyt/ op dat de glorie wone in ons lant.

De barmhertichеyt eñ waerheyt hebben malcanderen ontmoedt/de recht veerdicheyt ende den vrede hebben malcanderen gekuſt.

De waerheyt is wter aerden gheſproten/

ende

ende de rechtveerdicheyt heeft vanden hemel wtgheſien.

12 want de Heere ſal goedertierenheyt geuen/ende onſe aerde ſal haer vrucht gheuen.

13 De rechtveerdicheyt ſal voor hem wandelen/ende inden wech ſyn gangen ſtellen.

Een ghebedt voor Dauid ſelue.

HEB.11. Inclina Domine aurem tuam. LXXXV.

1 A NEycht Heere v ooze/ eñ verhooꝛt my/ want ick ben ghebꝛechelick ende arm.

2 Bewaert myn ſiele want ick ben heylich/ maect gheſont uwen knecht myn Godt/ die in v hopende is.

3 Ontfermt v mynder Heere/want ick heb tot v ghecroepen den gheheelen dach:

4 verblydt de ſiele vs dienaers/ want ick heb tot v Heere myn ſiele opghedheuen.

5 Iocl.2.c.13. Iona.4.a. want ghy Heere zyt ſoet eñ ſachtmoedich/ ende veel van bermhertichheden allen

B 6 den gheneet die v aenroepen.

7 Hoꝛten ooren vaet Heere myn ghebedt/ ende aenmeert de ſtemme van myn ootmoedighe begheerte.

8 Inden dach myns lijdens heb ick tot v ghecroepen/want ghy hebt my verhooꝛt.

9 Daer en is vs gelijc in de godē niet Heere/eñ daer en is niemāt gelijck uwē wercke.

10 Alle de Heydenen die ghy gemaect hebt/ ſullen comen/ ende aenbidde voor v Heere/ ende uwen naem gloꝛificeren.

C 11 want ghy zyt groot/ eñ doende wonderlicke dinghen ghy zyt Godt alleen.

12 Leydt my Heere tot in uwē wech/eñ laet my wandelē in v waerheyt/ laet myn herte hē verblyden op dat uwē naem mach vreesen.

13 Ick ſal v belijden Heere myn Godt met myn gheheel herte/ ende ick ſal uwen naem gloꝛificeren inder eewicheyt.

14 wāt v bermhertigheyt is groot ouer my/ ende ghy hebt myn ſiele verloſt wt de onderſte helle.

D 15 Godt de booſe zyn tegen my opgheſtaen/ ende de vergaderinghe der machtigher hebben myn ſiele ghezocht/ ende ſy en hebben v niet voor gheſtelt in haer aenſicht.

16 Ende ghy Heere Godt genadich eñ bermhertich/ lydtſaemich/ ende van vele bermhertigheden/ende warachtich.

17 Siet op my/ eñ ontfermt v mynder/ geeft v ghebodt uwen dienaer/ ende maect ſalich den ſone uwer dienſtvrouwen.

18 Doet met my een teecke int goede/op dat zyt ſien moghen die my haten/eñ beſchaemt worden: want ghy Heere hebt my gholpen/ende my ghetroost.

Der ſonen Coré, eenen Pſalm des liedekens.

PS.17. Fundamenta eius. LXXXVI.

1 A HAer fondamenten zyn op de heyligher berghen/ de Heere bemindt de poꝛten van Sion bouen alle de tabernakelen van Jacob.

2 Gloꝛioſe dinghen zyn van v geſeyt/ghy ſtadt Gods.

3 Ick ſal ghedachtich weſen Raab/eñ Babylonien/die my kennen.

4 Siet de vremdelingē eñ Tyrus/eñ t'volck der Moꝛianen/deſe hebben daer gheweeſt.

5 Dal Sion ooch ſeggen/ Een menſch ende B een menſch is in haer ghebooren/ ende hy de alderhoochſte heeftſe ſelue ghefondeert?

6 De Heere ſal vertellen in de ſchꝛifturen der volcken/ende der Hunten/deſer die in haer gheweeſt hebben.

7 Ghelijck die verblydt zyn/ ſo is de wooninghe van haerlieder allen in v.

Een liedeken des Pſalms der kinderen Core, totten eynde, om te vertantwoordē voor Maheleth, t'verſtant vā Eman Eſrahite.

Domine Deus ſalutis. LXXXVII. HEB.11.

1 HEere God mynder ſalicheyt/inden dach A hebbick gheroepen eñ des nachts voor v.

2 Laet voor v aenſchyn ingaen myn ghebedt/neyght v ooze tot mynder bedinghen.

3 want myn ſiele is met quade verbult/ eñ myn leuen is nae by der hellen ghenaect.

4 Ick ben geacht geweeſt metten genen die indē cuyl nederdale/ ic ben gewoꝛdē als een menſch ſonder helpe/ onder de doodē vry.

5 Ghelijck de gewonde ſlapende in de grauen/ der welcker ghy niet meer ghedachtich en zyt/eñ ſy zyn van uwer hant verſtooten.

6 Sy hebben my gheſtelt inden onderſten B cuyl in de duyſter plaetſen/ ende in de ſchaduwe der doot.

7 Op my is v verboꝛgentheyt gheeeſticht/ eñ allen v vloeden heddy ouer my geleydt.

8 Verre hebdy myn bekenden van my gemaeckt/ſy hebben my gheſtelt heulieden tot een afgrijſelicheyt.

9 Ick ben gheleuert/ ende ick en ginck niet wt: myn oogen wozden cranck van ghebreeckelicheyt.

10 Ick heb tot v ghecroepen Heere alle den dach/ick heb myn handen tot v wtgheſtrect.

11 Suldy den dooden wonderlicke dinghen C doen? oft ſullenſe de medecynmeeſters verwecken vander doot eñ ſullen ſy v belijden?

12 Sal oot yemant int graf v bermhertigheyt vertellē eñ v waerheyt in de verderfenuſſe?

13 Sullen in de duyſternuſſen v wonderlicheden bekent wozden/ eñ v recht veerdicheden in d'landt der vergheetentheyt?

14 Ende ick heb tot v Heere geroepen/ende vroech ſal myn ghebedt v voorcomen.

15 Heere waerom verſtooꝛt ghy myn ghebedt/waerom keert ghy v aenſicht van my?

16 Arm ben ick/ende in arbeyden van myn- D der ionckheyt af:maer verheuen den ick vernedert ghewees ende verbaeſt.

17 Ouer my zyn v gramſchappen door ghegaen/ ende v vervaerlickheden hebben my verbaeſt ghemaect.

18 Sy hebbē my omvangē gelijc water/den gheheelē dach hebbē ſy my omringet t'ſamē.

19 Ghy hebt verre van my ghedaen mynen vrient ende naeſten/ende myn bekende vāder allendicheyt.

Het verſtant van Ethan den Eſrahiter.

Miſericordias Domini. LXXXVIII. HEB.11.

1 DE bermhertigheden Gods ſal ick inder A eewicheyt ſinghen.

2 Van ghenlachte tot ghenlachte/ſal ick vercondighen v waerheyt met mynen mont.

want ghy hebt gheſeyt: Inder eewicheyt
ſal de bermhertichеyt gerimmert worden in
de hemelen ſal v waerheyt bereydt worden.
1.Con.7.c.11 Ick heb een verbondt ghemaect met myn-
nen wtuercorenen / ick heb Dauid mynen
knecht gheſworen/ tot inder eewicheyt ſal
ick v ſaet bereyden.
Ende ick ſal op ſtichten van geſlachte tot
gheſlachte/uwen ſtoel.
De hemelen ſullen v wonderlicheden be-
lyden Heere/en ooc voorwaer v warachtic-
heyt in de vergaderinghe der heyligher.
want wie ſal in de wolckē den Heere ge-
lyck worden? wie ſal Gods gelyck zyn on-
der de kinderen Gods?
B Godt die gegloxificeert wordt indē raedt
der heyligher/ groot ende verbaerlic bouen
alle die rontſom hem zyn.
Heere Godt der heyrcrachten/ wie is ws
gelyck? machtich zydy Heere/ ende v waer-
heyt is rontſomme ontrent v.
Ghy hebt heerſchappye ouer de macht der
zee/maer ghy ſtilt de beroerte vā haer barē.
Ghy hebt vernedert als eenen ghewon-
den den hooveerdighen / inden arm uwer
cracht hebdy v vyanden verſtroyt.
Uwe is den hemel/ende uwe is de aerde/
Gene.1.d.1. den omganck der aerden/ende haer volheyt
hebt ghy ghefondeert/ dat noorden en de
zee hebdy gheſchapen.
Thabor en Hermon ſullen in nwē naem
verheugen/ uwe is den arm metter mach-
ticheyt.
Lact geveſticht worde nwe hant/en ver-
heue werde v rechte hant/ rechtveerdicheyt
en oordeel zyn het bereytſel van uwen ſtoel.
L Bermhertichеyt en waerheyt ſullen voor
v aenſicht gaen/ ſalich is t'volck dat ioyht
maken can.
Heere int licht vā uwen aenſicht ſullen ſy
wandelē/ en in nwē naem ſullē ſy hen ver-
heugen den geheelen dach/ en door v recht-
veerdicheyt ſullen ſy verheuen worden.
want de glorie van haerder cracht zyt
ghy/ende in v welbehaghen ſal onſen hoorn
verheuen worden.
want des Heeren is ons opn- ninge / en
des heylichs van Iſrahel ons coninckx.
Doen hebdy geſproken in een viſioen tot
uwen heyligher/ende ghy hebt gheſeyt:
Ick heb helpe geſtelt in eenē machtigen/
Act.13.d.11. ende ic heb verheuen eenen wtuercorenen wt
2.Con.16.a.1 mynen volcke.
1.Con.3.a.1. Ic heb geuonden Dauid mynen knecht/
D met myn heylighe olie heb ick hem gheſalft.
want myn handt ſal hem helpen/en my-
nen arm ſal hem verſtercken.
De vyandt en ſal gheen voorſpoet tegen
hem hebbē/ende de ſone der booſheyt en ſal
daer niet toe doen om hem te hinderen.
Ende ick ſal te ſamen verſlaen van ſynen
aenſicht ſyn vyandē/ ende die hem haten ſal
ick ter vlucht keeren.
Ende myn waerheyt ende myn bermher-
ticheyt ſullen met hem zyn / ende in mynen
naem ſal ſynen hoorn verheuen worden.
Ende ick ſal in de zee ſyn handt ſtellen/en
in de vloeden ſyn rechte handt.
Hy heeft my aenroepē/ myn vader zydy/
myn Godt/ende de ontfangher mynder ſa-
licheyt.
E Ende ick ſal hem ſtellē tot eenē eerſten gebo-
rene/verheuen bouē de coningē der aerden.
Inder eewicheyt ſal ic hem bewarē myn
bermhertichеyt/ ende myn verbont ſal voor
hem ghetrouwe zyn.
Ende ic ſal inder eewicheyt der eewiche- E
den ſyn ſaet ſtellen/ ende ſynen throon ghe-
lyck de daghen des hemels.
Maer ſo dat ſyn kinderē myn wet verla-
tē/en dat ſy in myn oordelē niet en wandelē.
Ist dat ſy myn rechtveerdichedē onthey-
ligher/en myn gheboden niet en houden.
So ſal ic metter roede haerlieder booſhedē
verſoeckē/en met ſlagen haerlieder ſonden.
Maer myn bermhertichеyt en ſal ick van
hem niet verſtroyē/ noch ick en ſal hem niet
hinderen in myn waerheyt.
Noch ick en ſal myn verbondt niet ont-
heyligher/ende dat van mynen lippen wt-
gaet en ſal ick niet van onweerden maken.
Eens heb ick gheſworen in mynen hey- 1.Con.7.c.11
ligher / ick en ſal Dauid niet lieghen/ ſyn Iohā.12.c.34.
F ſaet ſal inder eewicheyt blyuen.
Ende ſynen throon ſal ghelyck de ſonne
voor myn aenſicht zyn/ ende ghelyck de
volle mane inder eewicheyt / ende een ghe-
tronwe ghetuyghe is inden hemel.
Maer ghy hebt verſtooten en verſmaedt/
ghy hebt wtgheſtelt uwen gheſalfden.
Ghy hebt afghekeert dat verbondt ws
knechts/ghy hebt ontheylicht op der aerden
ſyn heylighe plaetſe.
Ghy hebt alle ſyn thuynen verdorue/ghy
hebt ſyn vaſticheyt tot angſt gheſtelt.
Hem hebbē beroofft alle die ouer dē wech
ghinghen/hy is ghewordē een verwht ſy-
nen ghebueren.
Ghy hebt verheuen de rechte handt van-
den ghenen die hem verdzucken / ghy hebt
verblydt alle ſyn vyanden.
Ghy hebt de helpe van ſynen ſweerde af- G
ghekeert/ende ghy en hebt hem niet geſhol-
pen inden ſtrydt.
Ghy hebt hem verdoruen vā ſyn ſuyue-
ringhe/ende ſynen ſtoel hebdy ter aerden in
ſtucken ghewerpen.
Ghy hebt dē dagē ſyns tyts vermindert/
ghy hebt hem ouergotē met beſchaemtheyt.
Hoe lange Heere ſuldy totte eynde v af-
keeren / hoe langhe ſal v gramſchap als een
vierſeer ontſteken worden?
Weeſt ghedachtich wat myn ſubſtancie
is/hebdy ooch ydelich alle de kinderen der
menſchen gheſtelt?
Wie is de menſche die leuen ſal / ende de
doot niet ſien/ die ſyn ſiele ſal verloſſen van
de handt der hellen?
Waer zyn v oude bermhertichеden Heere/ 1.Con.7.b.
ghelyck ghy Dauid gheſworen hebbe in
v waerheyt?
Weeſt gedachtich Heere des verwyts vā
uwen

uwen dienaren(d'welck ick ghehouden heb in mynen ſchoot)van veel Heydenen.

Dat v vyanden verweten hebben Heere/ dat ſy verweten hebben de veranderinghe van uwen ghelaikoen.

Gebenedyt zy de Heere inder eewicheyt/ dat moet geſchieden/dat moet geſchieden.

Tghebedt van Moyſes des mans Gods.

HEB.11.

Domine refugium. LXXXIX.

A HEere ghy zyt ons een toevlucht gewoz-den/van gheboozte tot gheboozte.

Eer de berghen ghemaeckt waren/ oft de aerde geſchapen ende de wereit/van eewicheyt tot eewicheyt zyt ghy Godt.

En keert den menſch niet af ter vernede-ringhen/eñ ghy hebt gheſeyt: bekeert v kin-deren der menſchen.

Want duyſent iaren zyn vooz v oogben als den dach vã ghiſteren die voozleden is/

Eñ als de wachte inder nacht: die vooz niet gehouden wozden/ ſo ſullen haerlieder iaren weſen.

B Des mozghens vroech laet hem voozby gaen als cruyt/ des mozgẽs vroech laet hem bloeyen eñ voozby gaẽ/ des auonts laet hem nedervallen/hart wozden/ende verdozt.

Want wy zyn crachteloos wozden in v gramſchappe/ ende in uwen talenden toozn zyn wy verbaeſt.

Ghy hebt ons booſhedẽ vooz v aẽſicht ge-ſtelt/ons leuẽs tyt in verlichtẽ wo aẽſichts.

Want alle onſe daghen zyn vergaen/eñ in v gramſchappen zyn wy verdwenen.

Onſe iaren ſullen bedacht wozden als een ſpinne/ de dagen onſer iaren zyn in haer ſel-uen t'ſeuentich iaren.

Ecclę.11.2.1.

C Maer iſt in ſtercke complexien/ſo wozdent tachtentich iaren/ende dat daer ouer is/dats arbeydt ende pyne.

Want de ſacchtmoedicheyt is ouergheco-men ende wy ſullen berispt wozden.

Wie kent de macht vã uwer gramſchap-pen/eñ wie mach om uwer vreeſen v gram-ſchappe teilen?

Vi rechte haut maect alſo bekent/ ende de gheleerde van herten in wyſheden.

Heere keert v omme och hoe lange?ende weeſt verbiddelick ouer uwe dienaers.

D wy zyn vroech vervult met uwe bermher tigheyt/ eñ wy hebben ons verheucht / ende ghenoechte ghehadt in alle onſe daghen.

Wy zyn verblydt gheweeſt om de dagen/ in de welcke ghi ons verootmoedicht hebt/ om de iaren in de welcke wy quade dingen gheſien hebben.

Siet toe op v knechten / ende op v wer-ken/ende beſchickt hen kinderen.

Eñ laet het ſchynſel des Heerẽ ons Gods op ons weſen ende de werckẽ onſer handen beſchickt ouer ons/ eñ dat werck onſer han-den beſchickt.

Her lof des liedekens Dauid.

HEB.11.

Qui habitat. XC.

A DIe daer woont in de helpe des alder-hoochſten / die ſal woonen int beſcher-men van Godt des hemels.

Hy ſal den Heere ſeggben: ghy zyt myn ontfanger/ende myn toevlucht myn Godt/ in hem ſal ick hopen.

Want hy heeft my verloſt vanden ſtrick des iaghers/ende van dat ſcherp woort.

Met ſynen ſchouderen ſal hy v beſchadu-wen/eñ onder ſyn vleughelen ſuldy hopen.

Met eenen ſchilt ſal v ſyn waerheyt om- B vanghen / ghy en ſult niet vreeſen van de nachtvreeſe.

Vanden pyl vliegende inden dach/van de becommeringhe doorwandelende in duy-ſternitſen/vanden aenloop/ eñ vanden mid-daechſchen duyuel.

Daer ſalder van uwer ſyden duyſent val-len/ eñ thien duyſent van uwer rechter ſy-den/maer tot aen v en ſal niet ghenaken.

Maer nochtãs ſuldyt met uwẽ oogẽ aen-merckẽ/eñ den loon der ſondaren ſuldy ſien.

Want ghi Heere zyt myn hope/int alder- C hoochſte hebdy v toevlucht gheſtelt.

Tot aen v en ſal geen quaet comẽ/eñ geen gheeſſele en ſal uwen tabernakel ghenaken.

Want ſynẽ Engelẽ heeft hy vã v bevolẽ/ dat ſy v bewarẽ ſoudẽ in allen uwẽ wegen.

Matt.4.a.6. Luc.4.b.10.

In haerlieder handen ſullen ſy v dragen/ dat ghy by auontueren uwen voet aenden ſteen niet en ſtoot.

Op de adere eñ den baſiliſcus ſuldy wan- D delen/ ende ghy ſult vertreden den leeuwe ende den draeck.

Om dat hy in my ghehoept heeft ſal ick hem verloſſen / ick ſal hem beſchermen om dat hy mynen naem ghekent heeft.

Hy heeft tot my geroepen / eñ ick ſal hem verhoozen met hem ben ick in de tribulacie/ ick ſal hem verloſſen ende glorificeren.

Met langheyt der daghen ſal ic hem ver-vullen/eñ hem verthoonen myn ſalicheyt.

Den Pſalm des liedekens inden ſabath dach.

HEB.91.

Bonum eſt confiteri. XCI.

T'Is goet den Heere te belyden / eñ lof te A ſingen uwen naem o ghy alderhoochſte.

Om des mozghens vroech v bermhertic-heyt te vercondigen / ende v warachticheyt des nachts.

In Pſalter ſpel van thien ſnaren/metten loffanck op de herpe.

Wãt ghy hebt my verveucht Heere door v macckele/ende in de werckẽ uwer handen ſal ick verheughen.

Hoe groot dadich zyn v werckẽ gewozdẽ B Heere/te veel diep zyn v gedachẽ wozden.

Pſal.110.a.1.

Een onwys menſch en ſalſe niet kennen/ ende een dwaes en ſal deſe niet verſtaen.

Als de ſondaers ſullen opgeſtaen zyn ge-lyck gras/eñ dat hen openbarẽ ſullẽ alle die booſheyt doen/ op dat ſy vergaen ſondẽ in-der eewicheyt der eewicheden/ (maer ghy alderhoochſte Heere blyft inder eewicheyt.)

Want ſiet v vyanden Heere / want ſiet v vyanden ſullen vergaen / ende ſy ſullen alle verſtroyt wozden die booſheyt doen.

Ende mynen hoozn ſal verheuen wozden als des eenhoziens/ ende myn ouderdom in een vruchtbarighe ontfermherticheyt.

Eñ mijn ooghe heeft mijn vyanden verſmaet/eñ vanden quaetwilligen die teghen my opſtaen ſal mijn ooze hooren.

De rechtveerdige ſal gelijck eenen palmboom bloeyen/ ghelijck den cederboom van Libano ſal hy vermenichfuldicht wozden.

Die geplant zijn in des Heerē huys/ ſullē in de voorhoue vā ons Gods huys bloeyē.

Al noch ſullen ſy vermenichfuldicht wozden in eenen vruchtbaren ouderdom/ende henlieden ſal wel gedaen wozden/ dat zijt vercondighen ſouden.

Want recht is de Heere onſe Godt/ende daer en is gheen ongherechticheyt in hem.

D'lof des liedekens voor Dauid, in dien dach voor den ſabaoth, als de aerde ghefondeert is.

HEB.93. Dominus regnauit. XCII.

A DE Heere heeft gheregneert/hy is met ſchoonheyt gecleet/de Heere heeft ſterckheyt aenghedaen/ende hy heeft hemſelven ghegort.

Want hy heeft den omganck der aerden vaſt gemaect/die niet en ſal beroert wozdē.

Uwen ſtoel is van doen bereydt/vander eewicheyt zijt ghy.

De vloeden hebben opgeheuen Heere/de vloedē hebbē opgeheuē haerlieder ſtemme.

B De vloedē hebbē haerlieder baren opgeheuen/ van de ſtemmen vā veel wateren.

Wonderlick zijn de opheffinghen der zee/wonderlick is de Heere in de hoochden.

U getuygenijſſen zijn bouē maten ſeer geloouelic gewozdē/uwē huyſe betaemt heylicheyt Heere in de lancheyt der daghen.

Eenen Pſalm voor Dauid ſelue, inden vierden dach des Sabaeths.

HEB.94. Deus vltionum. XCIII.

A GOdt de Heere der wzake/God der wzaken heeft vrijlick ghedaen.

Wozdt verheuen die d'aerde ozdeelt/geeft vergheldinghe den hoouerdighen.

Hoe lange ſullen de ſondaers Heere/hoe langhe ſullen de ſondaers glozieren?

Hoe lange ſullen ſy wtclappen ende ſpreken booſheyt/ende ſpreken alle die onrechtveerdicheyt doen?

U volck Heere hebben ſy veruedert/ende v erfenijſſe hebben ſy ghequelt.

B De weduwe eñ den aencomeling hebben ſy doot ghellaghen/ende de weeſen hebben ſy ghedoot.

Ende ſy hebben geſeyt: De Heere en ſals niet ſien/noch Jacobs God en ſals niet verſtaen.

Verſtaet ghy onwijſe onder t'volck/ende ghy dwaſe wozdt eenich tijt wijs.

Die de ooze gheplant heeft/ en ſal hy niet hoozen? oft die d'ooge gemaect heeft/ en ſiet hy niet?

Die de Heydenen ſtraft/en ſal die niet berijſpen/die den menſch wetentheyt leert?

De Heere weet de ghedachten der menſchen/want ſy ydel zijn.

Salich is de menſch dē welckē ghy Heere onderwijſt/eñ hem van uwer wet leert.

L Op dat ghy hem ſoudt verſoeten van de quade dagen/tot dat den ſondare een gracht ghegrauen wozde.

Wāt de Heere en ſal ſijn volc niet vſtooten/eñ ſijn erffenijſſe en ſal hy niet verlaten.

Tot dat de recht veerdicheyt gekeert wozde in recht ozdeel: ende die by haer zijn alle die oprecht van herten zijn.

Wie ſal vooz my ſtaen tegen de quaetwillige/oft wie ſal met my ſtaen tegē de quaetdoenders?

Ten ware dat de Heere my gheholpen hadde/ ſoo hadde ſeer by nae mijn ſiele in de helle ghewoont.

Seyde ic: Mijnē voet is beroert/ ſo hielp D my Heere uwe bermhertigheyt.

Nae de menichfuldicheyt mijnder drockenijſſen in mijn herte/ ſo hebben v vertrooſtinghen mijn ſiele verblijdt.

Cleeft aen v nijet den ſtoel der booſheyt/ghy die arbeydt verſiert te weſen int gebot?

Sy ſullen raet houden tegen de ſiele vāden rechtveerdighen/ eñ dat onnooſel bloet ſullen ſy verdoemen.

Ende de Heere is my ghewozden tot een toevlucht/ ende mijn God in de helpe mijnder hopen.

Eñ hy ſal henliedē vergheldē haer booſheyt eñ in haerlieder quaetheyt ſal hyſe vernielen de Heere onſe Godt ſalſe vernielen.

Het lof des liedekens voor Dauid ſelue.

Venite exultemus. XCIIII. HEB.95.

1 COmt/laet ons inden Heere verheugen/ A laet ons met iolijt ſinghen Gode onſen ſalichmakere.

2 Laet ons ſijn aenſicht te vozen comē met belijdinghe/ende met loſſanghen laet ons hem wolick iubileren.

3 want Godt is een groot Heere/ende een groot Conincx bouen alle de goden.

4 want in ſijn hant zijn alle de eynden der aerden/ende de hoochden der berghen zijn oock ſijne.

5 wāt zijn is de zee/eñ hi heeft die gemaect/ eñ het drooge hebbē ſijn handen geſchapen.

6 Comt/laet ons aenbidden eñ nedervallē/ eñ weenen vooz den Heere die ons gemaect heeft/ want hy is de Heere onſe Godt.

7 Ende wy zijn het volck van ſijnder weyden ende ſchapen ſijnder handt. B

8 Iſt dat ghy heden ſijn ſtemme hoozt/ſo en wilt v herten niet verherden. Hebr.3.

9 Ghelijckt was in de crevtinghe ten dage der beczoringhen in de woeſtijne.

10 Daer my v vaders getenteert hebben/eñ hebben ghepzoeft eñ ghelien mijn wercken.

11 Veertich iaren heb ick verſtoozt geweeſt teghen dat ghellachte/ ende ick heb geſeyt: Deſe dolen altijt metter herten.

Eñ deſe en hebben mijn wegē niet gekēt/ gelijck ick geſwozen hebbe in mijn graenſchap: iſt dat ſy gaen ſullen in mijn ruſte.

Een liedeken voor Dauid ſelue, als t'huys getimmert wozde nae de gheuanghenijſſe. 1.Par.16.6.23.

Cantate Domino canticum. XCV. HEB.96.

SIngt den Heere een nieuwe liedt/ ſingt A den Heere alle d'aertrijck. 1.Par.16.6.

Singt

Singt den Heere / ende gebenedijt ſynen naem / vercondicht van daghe te daghe ſyn ſalicheyt.

Vercondicht onder de Heydenē ſyn glorie in allen volcken ſyn wonderlickheden.

Want groot is de Heere ende loffelic boven maten / vervaerlick bouen alle goden.

Wāt alle godē der Heydenē zyn duyuelē / maer de Heere heeft de hemelen ghemaect.

Belydinghe eñ ſchoonheyt is in ſyn aenſchyn heylicheyt eñ heerlickheyt in ſyn heylichmakinghe.

B Brengt aen dē Heere ghy landē der Heydenen / brengt aen den Heere glorie eñ eere / brengt aen den Heere glorie ſynen name.

Neemt tachofferanden / ende gaet in ſyn voorhoven / aenbidt den Heere in ſynen heyligen voorhof.

Beroert moet van ſyn aenſicht worden alle het aertryck: ſegget onder de Heydenen dat de Heere ghecregneert heeft.

Want voorwaer hi heeft gebetert dē omganc der werelt die niet beroert en ſal worden: dē hy ſal de volckē oordelē in gerechticheyt.

Laet blyde zyn de hemelen / ende de aerde verheugen laet de zee beroert worden ende haer volheyt: de velden ſullen blyde zyn / ende alle datter in is.

Dan ſullen verheugē alle de boomen der boſſchē / vā d'aenſicht des Heerē / want hy comt / want hy comt dat aertryck oordelen.

Hy ſal den omganck der aerden oordelen in gherechticheyt / ende de volcken in ſyn waerheyt.

Voor dien Dauid, als hem ſyn landt wederom ghegeven is.

Dominus regnauit exultet. XCVI.

A DE Heere heeft ghecregneert / laet haer de aerde verheugen / ende laet veel Eylanden henlieden verblyden.

Wolcken ende donckerheyt zyn rontſom hem / rechtveerdicheyt eñ oordeel zyn de vaſticheyt van ſynen ſtoel.

Een vier ſal voor hem gaen / eñ ontſticken rontſomme ſyn vyanden.

Syn blixemen hebben gelicht op den omganck der aerden: de aerde heeft gheſien eñ is beroert gheweeſt.

De bergen zyn verſmolten gelyck waſch voor d'acuſchyn des Heeren / van d'aenſicht des Heeren ghecele aertryck.

De hemelen hebbē ſyn rechtveerdicheyt vercondicht / eñ alle de volcken hebben ghe-ſien ſyn glorie.

B Laetſe beſchaemt worden alle die geſne-den afgods beelden aenbiddē / ende die glorieren in hare afgoden.

Aenbidt hem alle ſyn enghelen / Sion heeft ghehoort ende heeft blyde gheweeſt.

Ende de dochteren van Juda hebben hen verheucht om uwe oordelen Heere.

Want ghy alderhoochſte Heere zyt bouen alle d'aertryck / wter maten seere zydy verheven bouen alle de goden.

mo. 1. d. 11 Die den Heere bemint hatet quaet: de am. 11. b. 2. Heere bewaert de ſielen vā ſynen heyligen / van des ſondaers hant ſal hyſe verloſſen.

Een licht is den rechtveerdighen opghegaen / eñ den oprechten vā herten blyſchap.

Verblydt u ghy rechtveerdige indē Heere / ende belydt in de gedenckeniſſe van ſyner heylichmakinghen.

Eenen Pſalm voor Dauid ſelue.

Cantate Domino canticum. XCVII. HEB. 96.

SIngher den Heere een nieuwe liet / want A hy heeft wonderlickheden ghedaen.

Syn rechte hant heeft hem ſalicheyt ghewracht / ende ſynen heyligen arm.

De Heere heeft ſyn ſalicheyt bekent ghemaect / int aenſchyn der Heydenen heeft hy gheopenbaert ſyn rechtveerdicheyt. Iſai. 11. c. 10. 61. b. 2.

Hy is ghedachtich worden ſynder barmhertichcyt / ende ſynder waerheyt den huyſe van Iſrahel.

Alle de eynden des aertryckx hebben geſien de ſalicheyt ons Gods. Iſai. 52. c. 10.

Maect iolyt den Heere gheheel aertryck / ſingt ende verheucht u ende ſingt loffanck.

Singt loff den Heere op de herpe / met de B herpe ende metter ſtemmen des loffancks / met wtghellaghen trompeten ende metter ſtemmen van een hoornen trompet.

Maeckt iolyt int d'aenſchyn van des coninex des Heerē: laet de zee beroert worden ende haer volheyt / den omganc der aerden ende die daer in woonen.

De vloeden ſullen metten handē t'ſamen ſlaende vruecht maken: de bergen ſullen hen t'ſamen verheugē / vā d'aenſchyn des Heeren / want hy comt dat aertryck oordelen.

Hy ſal den omganck der aerden oordelen in rechtveerdicheden / ende de volcken in gherechticheyt.

Eenen Pſalm voor Dauid ſelue.

Dominus regnauit iracean. XCVIII. HEB. 99.

DE Heere heeft gheregneert / laet de volcken gram zyn: ghy die op Cherubin ſit / laet dat aertryck beven. A Pſal. 79. a. 2. Dan. 3. c. 55.

De Heere is in Sion groot / ende verheven bouen allen volcken.

Laetſe belyden uwen grooten naem / wāt hy is vervaerlick ende heylich: eñ de eere des Conincks bemint oordeel.

Ghy hebt bereydt de beſchickinghen / ghy hebt oordeel ende rechtveerdicheyt in Jacob ghedaen.

Verheft den Heere onſen Godt / eñ aenbidt de voetbanck vā ſynen voeten / want ſy is heylich.

Moyſes ende Aaron zyn onder ſyn prieſters / ende Samuel onder de ghene die ſynen naem aenroepen. B

Sy riepen den Heere aen / ende hy verhoorde ſe / door een colomne der wolcken ſpraeck hy tot henlieden.

Sy bewaerden ſyn ghetuygeniſſen / ende t'ghebodt dat hy henlieden ghegeven heeft.

Heere onſe God ghy verhoorde ſe / God ghy waert henlieden ghenadich / ende wrekende over alle hare vonden.

Verheft den Heere onſen Godt / eñ aenbidt in ſynen heyligen berch / want heylich is de Heere onſe God.

Eenen Pſalm in de belijdinghe.

HEB.100. Iubilate Deo. XCIX.

A IVbileert den Heere gheheel aertrijck/
dient den Heere in blijſchap.
Gaet in ſijn aenſchouwē met verheugen.
weet dat de Heere ſelue God is/ hy heeft
ons ghemaect/ende niet wy ons ſeluen.
Ghy ſijn volck ende ſchapen ſijnder weyden/ gaet in ſijn poorten met belijdinghe/
in ſijn voorhouen met loſſanck belijdt hem.
B Loeft ſijnē naem/ wāt de Heere is ſoete/
inder eewicheyt is ſijn bermhertricheyt/ende
van geſlachte tot geſlachte is ſijn waerheyt.

Eenen Pſalm voor Dauid ſelue.

HEB.101. Miſericordiam & iudicium. C.

A BErmhertricheyt ende oordeel ſal ick v ſinghen Heere.
Ick ſal loſ ſinghen/ ende verſtaen inden
onbeſmetten weeh/ wanneer ghy tot my comen ſult.
Ick doorwandelde in de onnooſelheydt
mijns herten/int middē van mijnen huyſe.
Ick en ſtelde voor mijn oogen gheen onrechtverdige ſake/die ouertredingen deden
heb ick ghehaet.
My en heeft gheen arch herte aengehanghen/ den quaetwilligen van my afwijckende en kende ick niet.
Die ſijnen naeſten heymelic laſterde/ deſen vervolchde ick.
B Die hooverdich van oogē eñ onuerſadelic van herten was/ met dien en at ick niet.
Mijn oogē zijn tot de getronwe der aerden/dat ſy met my ſitten ſouden / die inden
onbeſmettē weeh wandelde / deſe diēde my.
Hy en ſal int middē mijns huys niet woonen die hooverdicheyt doet: die booſheden
ſpreeckt/en heeft gheen voorſpoet gehadt int
aenſchouwen mijnder oogheh.
In de morgenſtont doode ick alle de ſondaren der aerden/ om dat ick vernielen ſoude vā des Heeren ſtadt alle die quaet doen.

Het ghebedt vanden armē als hy benauwet is, ende ſtort ſijn ghebedt voor den Heere.

HEB.101. Domine exaudi orationem. CI.

A HEere verhoort mijn ghebedt / ende mijnen roep laet tot v comen.
En keert v aenſicht van my niet / in wat
dach dat ick ghequelt worde / ſoo neycht tot
my v oore.
In wat dach dat ic v aenroepen ſal/ verhoort my haeſtelick.
want mijn dagen zijn vergaen als eenen
roock/eñ mijn beenderē zijn als eenen verbranden rooſt verdorret.
Ick ben gheſlagen als hoy/eñ mijn herte
is dorre gheworden/om dat ic vergeten hebbe mijn broodt te eten.
Van de ſtemme mijns ſuchtens / is mijn
ghebeente aen mijn vleeſch ghecleeft.
B Ick ben ghelijck geworden den pellicaen
der woeſtijnen/ic ben worden als een nachtraue int huys.
Ick heb gewaect ende ben geworden als
een muſſche alleen woonende int dack.
Den gheheelen dach beſchimpten my mijn
vyanden/ende die my priſen ſwoeren tegen my.
Om dat ick aſſchen als broodt at / eñ mijnen dranck met weenen mengde.
Van d'aenſicht der verbolghentheyt van
uwer gramſchappen/want opheffende hebdy my gheſtooten.
Mijn dagen zijn als een ſchaduwe geweken/ ende ick ben als hoy dorre ghworden.
Maer ghy Heere blijft inder eewicheyt eñ
v gedenckenuſſe van geſlachte tot geſlachte.
Ghy Heere ſult opſtaende Sions ontfermen/want t'is tijt haers te ontfermen/want
den tijt is ghecomen.
Want uwen dienaers hebben haer ſteC
nen behaecht/ende haerder aerden ſullen ſy
ontfermen.
Eñ de Heydenen ſullen uwē naem vreeſen Heere/ende alle de coninghen van aertrijcke v glorie.
Wāt de Heere heeft Sion opgetimmert/
ende hy ſal gheſien worden in ſijn glorie.
Hy heeft ghelien totten ghebedt der ootmoedigher/ende hy en heeft haerlieder gebedt niet verſmaedt.
Laet deſe dinghen ſchrijuen tot de ander
ghenoorte / ende t volck dat ghecſchapen ſal
worden ſal den Heere louen.
Want hy heeft nedergeſien van ſijn hooghe heylighe plaetſe/de Heere heeft vanden
hemel op de aerde ghelien.
Om dat hy hooren ſoude dat ſuchten der
geuangenen/ dat hy ontbinden ſoude de kinderen vanden ghedoodden.
Om dat ſy vercondigē ſoudē in Sion den D
naem des Heerē eñ ſijnen lof in Jeruſalem.
Als de volcken verſaemden in een / ende
de coninghen om den Heere te dienen/
Heeft hy hem gheantwoordt inden weeh
ſijnder cracht de corthcyt mijnder dagē vercondicht my.
Eñ roept my niet wederom in de helft
mijnder dagen/van geſlachte tot ghenachte
zijn v iaren.
Wāeerſt hebdy Heere de aerde gefondeert/ Gene.1.2.
eñ nwer handen wercken zijn de hemelen. Hebr.1.10.
Sy ſullen vergaen/ maer ghy blijft altijt/
eñ ſy ſullen alle gelijc een cleedt verouderē.
Eñ ghelijck een deckel cleedt ſuldyſe veranderen / ende ſy ſullen verandert worden/
maer ghi zijt de ſelue/ ende v iaren en ſullen niet vergaen.
De kinderen uwer knechten ſullē woonen/ende haerlieder ſaet ſal beelijuen inder eewicheyt.

Voor Dauid ſelue.

Benedic anima mea. CII. HEB.101.

GHebenedijt mijn ſiele den Heere/ eñ alle A
dat binnen my is ſijnen heyligen name.
Ghebenedijt mijn ſiele den Heere ende en
wilt niet vergheten alle ſijn wederloonen.
Die ghenadich is allen uwen booſheden/
die gheneeſt alle uwe ſieckheden.
Die vāder doot v leuē verloſt die v croont
met bermhertricheyt ende ghenadicheden.
Die met goeden v begheerten vervult/ v

iongheyt

ioncheyt ſal vernicht worden als des arents.
De Heere bermhertigheyt doende/ eñ oꝛ-
deel alle den ghenen die onrecht lyden.
B Heeft Moyſi ſyn wegē bekent gemaect/
den kinderen van Iſrahel ſyn beliefden.
Ex.34.c.18. De Heere is ghenadich ende ontfermen-
de/lancmoedich ende leer bermhertich.
Hy en ſal inder eewicheyt niet gram zyn/
noch tot allen tyden dreygen.
Na onſe ſonden en heeft hy ons niet ge-
daen/noch ons na onſe booſheden geloont.
want gelyck de hoogheyt des hemels bo-
uen de aerde is / ſo heeft hy ſyn bermhertig-
heyt verſterct ouer de gene die hem vreeſen.
So verre als dat ooſtē is vandē weſtē ſo
verre heeft hy ons booſheden vā ons gedaē.
L Gelyck de vader ontfermt ſyn kinderē ſo
heeft de Heere ontfermt der geender die hē
vreeſen/ want hy weet ons maeckſel bekēt.
Hy is gedachtich gewordē dat wy ſtubbe
zyn: eens menſchē dagen zyn als hoy/ ge-
lyck een bloeme des velts ſal hy wtbloeyē.
want den gheeſt ſal in hem doorgaen eñ
hy en ſal niet blyuen ſtaende / ende hy en ſal
niet meer ſyn plaetſe bekennen.
Maer de bermhertigheyt des Heeren is
vander eewicheyt tot inder eewicheyt / op
de ghene die hem vreeſen.
Eñ ſyn rechtveerdicheyt op de kinderen
der kinderen/ den genen die ſyn teſtament
onderhouden.
D Eñ die ghedachtich zyn ſynder geboden/
om die te doen.
De Heere heeft inden hemel ſynen ſtoel
bereydt/eñ ſyn ryck ſal ouer alle heerſchap-
pye hebben.
Pſal.102.a.2. Ghebenedyt den Heere alle ſyn engelen/
Iob.5.c.1. machtich van crachte doende ſyn woort/om
te hooren de ſtemme ſynder redenen.
Gebenedyt dē Heere alle ſyn heyrcrach-
ten/ſyn dienaers die ſynen wille doet.
Ghebenedyt den Heere alle ſyn werckē/
in alle plaetſen van ſynder heerſchappyen
ghebenedyt myn ſiele den Heere.

Voor Dauid ſelue.

Pſal.104. Benedic anima mea. CIII.

A GHebenedyt myn ſiele den Heere/ Heere
myn Godt ghy zyt machtelicken groot
ghewordē.
Belydinge eñ ſchoonheyt hebdy aēgedaen/
omhanghen met licht als met een cleedt.
wtſpannende den hemel als een vel/ die
met wateren ſyn ouerſte dect.
Die de wolcken maect uwen opganc / die
wandelt bouen de vederen der winden.
Ps.1.b.7. Die de gheeſten uwe enghelen maect / eñ
dat brandende vier uwe dienaers.
Die de aerde gefondeert hebt op haer va-
ſticheyt/ſy en ſal niet geneycht worden in-
der eewicheyt.
Den afgrondt is ghelyck een cleedt ſyn
omhanckſel/bouen de berghen ſullen de wa-
teren ſtaen.
Van uwer beriſpingen ſullen ſy vlieden/
van de ſtēme uws donders ſullen ſy vreeſen.
De berghen gaen opwaerts/eñ de velden
nederwaerts/ter plaetſen die ghy henlieden
ghefondeert hebt.
Een pale hebdy geſtelt / daer ſy niet ouer B
gaen en ſullen/ noch ſy en ſullen niet weder
comen om de aerde te ouerdecken.
Die de fonteynē wt laet in de valleyē/int
middē der bergen ſullē de waterē paſſeren.
Alle de beeſtē des velts ſullē drincken/de
wilde ezelen ſullē verbeyden in haren dorſt.
Op henlieden ſullen de vogelen des he-
mels woonen/wt dat middē der ſteenroot-
ſen ſullen ſy ſtemmen gheuen.
Uer verſchēde de bergē vā ſynen hooch-
den/van de vrucht uwer werckē ſal de aer-
de verſaet worden.
Voorts brengende gras voor de beeſten/
ende cruyt totten dienſt der menſchen.
Om dat ghy broot wter aerdē ſout brengē/
eñ dat dē wyn des menſchen herte verblyde.
Om dat hy ſyn aēſicht met olie ſoude bly-
de maken/ende dat het broot des menſchen
herte verſtercken ſoude.
De boomē des velts ſullē verſaedt wor-
den/ende de cederboomen van Libano / die
hy geplant heeft/ aldaer ſullen de muſſchen
neſtelen.
Des valcs huys is haerlieder leydſman/
de hooghe bergen voor de herten:de ſteen- L
rootſe is een toevlucht den enghelen.
Hy heeft de mane gemaect tot ſeker tydē/
de ſonne heeft haren ondergang geweten.
Ghy hebt de duyſternuſſen gheſtelt eñ t'is
nacht gheworden/daer in ſullen ouergaen al-
le de beeſten der boſſchagien.
De welpens der leeuwen brieſchēde om
te rooueu ende om ſpyſe voor hen vā Gode
te ſoecken.
De ſonne is opghegaen/ende ſy zyn ver-
gadert / ende in hare ruſtplaetſen ſullen ſy
ghelcydt worden.
De menſch ſal wtgaen tot ſyn werck / eñ
tot ſyn hanteerynghe totten auont toe.
Hoe heerlick zyn v wercken ghewordē
Heere:ghy hebbet al in wyſheyt ghemaect/
de aerde is vervult met uwer beſittinghen.
Deſe zee is groot eñ wyt vā armē daer zyn
cruypēde dierē/ der welcker geē getal en is:
Cleyn dieren metten grooten/ daer ſul-
len de ſchepen door varen.
Deſen draet den welckē ghy gemaect hebt D
om hem te beſpottē: ſy verbeydē alle van
v/dat ghy hen ſpyſe gheuen ſoudt ten tyde.
Als ghy henlieden geeft/ſo ſullen zyt ver-
gaderen/als ghy v hant open doet/ſo ſullen
ſy alle met goetheden vervult worden.
Maer als ghy v aenſicht af keert / ſo ſullē
ſy verſtoort worden : ghy ſult haren gheeſt
wech nemen/ende ſy ſullen vergaen ende in
haerlieder ſtof wederkeeren.
Ghy ſult uwen gheeſt wtſenden / ende ſy
ſullen geſchapen worden/ende ghy ſult ver-
nieuwen d'aenſicht der aerden.
De glorie des Heerē zy inder eewicheyt/
de Heere ſal verblyden in ſyn wercken:
Die d'aerde aenſiet/ende doetſe beven/die
de berghen raect ende doetſe roocken.

Pſa.145.a.c. Ic ſal den Heere ſingē in mijn leuē/ ic ſal 33
loff ſingē mijnen Godt ſo lange als ick ben.
Ghenoechelick moet hem mijn wtſprake 34
weſen/ maer ick ſal inden Heere ghenoechte
hebben.
Laet de ſondaers vander aerden vergaē/ 35
ende de boose/ alſo dat ſy niet en zijn: o mijn
ſiele ghebenedijt den Heere.

Halleluya, dat is, louet Godt.

PSA.105. Confitemini Domino, & inuoc. CIIII.

A BElijdt den Heere/ eñ aēroept ſijnē naem/ 1
1.Par.16.a.c. vercondicht onder de Heydenen ſijn
Iſa.12.a.d. wercken.
Singt hem/ ende ſingt hem loff/ vertelt al= 2
le ſijn wonderlicheden.
Woordt louende in ſijnen heyligen naem: 3
verblijden moet dat herte der gheender die
den Heere ſoecken.
Soect den Heere/ ende woordt verſterckt/ 4
ſoeckt ſijn aenſicht altijt.
weeſt ghedachtich ſijnder wonderlicker 5
wercken/ die hy gedaen heeft/ ſijn wonder=
licke teeckenen eñ de oordeelen ſijns monts.
Ghy ſaet vā Abraham ſijns dienaers kin= 6
deren/ Jacobs ſijns wtuercorens.
Hy is de Heere onſe Godt/ in alle de aer= 7
de zijn ſijn oordeelen.
Hy heeft ghedachtich gheweeſt inder ee= 8
wicheyt ſijns verbonts/ des woorts dat hy
beuolen heeft in duyſentich ghellachten.
Gen.12.c.13. Dat hy ghemaect heeft tot Abraham ende 9
ſijns eedts tot Iſaac.
Eñ hy heeft dat Jacob geſtelt tot een ge= 10
bodt/ eñ Iſrahel tot een eewich teſtament.
Seggende: v ſal ic geuen d'lant vā Cha= 11
naan/ dat coordeken van uwer erffenniſſen.
Doen ſy cleyn van ghetale waren/ eñ ſeer 12
luttel des landts inwoonders/
Zijn ſy doorgegaen van volcke te volcke/ 13
ende van d'een rijcke tot een ander volck.
Hy en heeft gheenen menſch henliedē la= 14
ten hinderen/ ende hy heeft om haren wille
coninghen gheſtraft.
1.Par.16.b.22 En wilt mijn geſalfde niet raken/ eñ in mijn 15
2.Cor.1.c.24 propheten en wilt geen quaetheyt bedrijuē.
Eñ hy heeft den honger op de aerde ghe= 16
roepen/ eñ alle het onderſtant des broodts
heeft hy vernielt.
Hy heeft voor henlieden eenen man ge= 17
Gen.37.f.28 ſonden/ tot eenen knecht is Joſeph vercocht
g.c. gheweeſt.
Gen.39.d.20. Sy hebben met veteren ſijn voeten ghe= 18
dwonghen/ yſer is door ſijn ſiele ghegaen/
tot dat ſijn woort quam. 19
De wtſprake des heeren heeft hem ont=
Gen.41.b.14 ſteken/ de Coninck heeft ghelonden/ ende
hem ontbonden de prince des volcks/ ende
heeft hem wt laten gaen.
Gen.41.a.40 Hy heeft hem gheſtelt eenen prince ſijns 21
huys eñ een overſte vā alle ſijn beſittinghe.
Dat hy ſijn princē onderwijſen ſoude als ſy 22
ſelue eñ ſijnē ouders voorſienicheyt leeren.
Ende Iſrahel is in Egypten ghegaen eñ 23
Gen.46.a.c. Jacob is een vremdelinck geweeſt int landt
Exod.1.a.7. van Cham.
Sap.9.b.17. Ende hy heeft het volck crachtelick ver= 24
meerdert/ ende hy heeftſe ſtercker ghemaect
dan hare vyanden.
Hy heeft haerlieder herte ommeghekeert/ 25
dat ſy ſijn volck haten ſonden/ eñ dat ſy be=
drieghelic doen ſouden tegen ſijn knechten.
Hy heeft Moyſen ſijnen dienaer gheſon= 26 Exod.3.c.10.
den/ Aaron den welcken hy verkoren hadde. 4.c.11 f.16.
Hy heeft in henlieden de woorden vā ſij= 27 Exod.7.b.10.
nen teeckenen gheſtelt/ ende der wonderlic=
ker wercken int landt van Cham.
Hy heeft duyſternilſen gheſonden/ eñ he= 28 Exod.10.f.21
uet doncker ghemaeckt/ ende hy en heeft ſijn
woorden niet bitter ghemaeckt.
Hy heeft haerlieder wateré in bloet ver= 29 Exod.7.c.20.
keert/ ende hare villchen heeft hy ghedoot.
Haer lant heeft vorſtchen voortgebracht/ 30 Exod.8.b.6.
tot int binnenſte van haerder coninghen
huyſen.
Hy heeft geſproken ende daer zijn hont= 31 Exod.8.f.24
vlieghen ghecomen/ ende mueſien in allen
haren palen.
Hy heeft haren regen tot haghel geſtelt/ 32 Exod.9.c.23
een verbrandende vier in haerlieder landt.
Ende hy heeft hare wijngaerden ghela= 33
gen ende hare vijchboomen/ ende heeft ge=
broken de boomen van haren palen.
Hy heuet gheſeyt/ ende daer zijn ſprinch= 34 D
hanen gecomen/ ende rupſenen der welcker Exod.10.a.13
gheen ghetal en was.
Eñ die hebbē alle t'gras in hare lāt geten/ 35
eñ alle de vruchten van haren lande gheten.
Eñ hi heeft alle d'eerſte gheborene in haer= 36 Exod.12.d.29
lieder landt geſlagen/ d'eerſte vruchten van
allen haren arbeyde.
Ende hy heeftſe wtgeleydt met ſiluer/ eñ 37 Exo.12.c.35
gout/ ende daer en was in haren geſlachten
niemandt ſiech.
Egypten werdt verblijdt in haerlieder 38
vertrecken/ want haerlieder vreeſe was op
henlieden gheualien.
Hy heeft een wolcke wtgheſpreyt tot ha= 39 Exod.13.d.21
ren beſchermen/ ende een vier om dat hen= Pſal.77.b.14
lieden des nachts ſoude lichten. 1.Cor.10.a.
Sy hebben begheert ende daer zijn quac= 40 Exod.16.c.13
kelen gecomen/ ende met hemels broot heeft d.15.
hyſe verſaedt.
Hy heeft de ſteenrootſe geſcheurt/ eñ daer 41 Exod.17.b.6
zijn wateren wt gheſloten/ de vloeden zijn Nu.20.c.11.
opt drooghe door gheloopen.
want hy heeft ghedachtich geweeſt ſijns 42 Gene.17.23
heylichs woorts/ d'welck hy geſproken heeft
tot Abraham ſijnen dienaer.
Ende hy heeft ſijn volck wtgheleydt met 43 Ioſu.3.d.17
verheughen/ eñ ſijn wtuercorene met blij=
ſchappen.
Eñ hy heeft henlieden ghegeuen de lant= 44 Pſal.110.a.1
ſchappen der Heydenen/ eñ der volcken ar=
beyden hebben ſy beſeten.
Om dat ſy bewarē ſouden ſijn rechtveer= 45
dicheden/ ende ſijn wet verſoecken.

Halleluya, dat is, louet Godt.

Confitemini Domino. CV. PSA.105

A BElijdt den Heere want hy is goet/ want 1
inder eewicheyt is ſijn barmhertichcyt. Iudit.11.c.
Wie ſal wtſpreken de machticheden des 2 Eccle.42.d.
Heeren/ wie ſal doen hoorē alle ſijne louen?

Salich

Halich zijn ſy die dat oꝛdeel bewaren / eñ
rechtueerdicheyt doen tot allen tijden.
Weeſt onſer gedachtich Heere int welbeha
ghen wᵒ volcs / beſoect ons met v ſalicheyt.
Om te beſien in de goetheyt uwer wtuer-
coꝛenen / om blijde te zijn in de blijſchap wᵒ
volcks / op dat ghy muecht gheloeft woꝛden
met v erfelicheyt.
Iud.7.d.10. Wy hebben ghelondicht met onſen vade-
ren / wy hebben onrechtueerdelick ghedaen /
ende booſheyt bedꝛeuen.
Onſe vaderen in Egypten en hebben v
wonderlicheden niet verſtaen / ſy en hebben
niet ghedachtich gheweeſt der menichten
van uwer bermherticheden.
B Ende ſy hebben v ghecreyt opclimmende
in de zee / in de roode zee.
Ende hy heeftſe verloſt om ſijnen naem /
om dat hy ſijn macht ſoude kenlick maken.
Ioſ.24.c.11. Ende hy heeft de roode zee geſtraft / ende
ſy is dꝛooghe ghewoꝛden / eñ hy heeftſe in de
diepten gheleydt gheliick in de woeſtijne.
Ende hy heeftſe behouden wt de hant der
geender die henlieden haetten / ende verloſt
wt de hant des viants.
Exo.14.f.29. Ende het water heeft ouerdect de ghene
die henlieden verdꝛuckten / daer en is niet
een van dien ouerbleuen.
Ende ſy hebben ſijnen woꝛden geloeft /
ende ſy hebben ſijnen loef ghelouet.
Haeſtelijck hebben ſijt gedaen / ſijn wer-
ken hebben ſy vergheten / ende ſy en hebben
ſijnen raet niet ghehoꝛſaem gheweeſt.
C Ende ſy hebben welluſte begheert in de
Num.11.a.4. woeſtijne / ende ſy hebben Godt ghetemp-
Psal.77.a.18. teert in de doꝛre plaetſe.
Nu.11.g.20. Hy heeft henlieden haer begeerte ghege-
uen / eñ verſaetheyt in hare ſielē ghefonden.
Eñ ſy hebben Moyſen inden legher ghe-
Nu.16.g.11. creyt / Aaron des Heeren ghebeylichden.
Deut.11.a.6. De aerde is open ghedaen / ende ſy heeft
verſlonden Dathan / ende ſy ouerdecte op de
vergaderinghe van Abiron.
Ende daer is een vier ontſteken in haer-
lieder vergaderinghe / de vlamme heeft de
ſondaers verbꝛant.
Iud.11.a.4. Ende ſy hebben een calf gemaect in Ho-
reb / ende een ghefnedey beelt aenbeden.
Eñ ſy hebben haerlieder glorie verandert /
in een gelyckeniſſe van een hoy etende calf.
Sy hebben Godt vergeten die henlieden
verloſt heeft / die groote dingen in Egypten
gedaen heeft / wonderē in d'lant vā Cham /
vervaerlicke dinghen in de roode zee.
Ex.32.b.10. Eñ hy heeft geſeyt dat hyſe vernielen ſou-
D de / en hadde Moyſes ſijn wtuercoꝛene te-
gen den bꝛueck niet geſtaen in ſijn aenſicht.
Om dat hy ſijn gramſchap afkeeren ſou-
de / dat hyſe niet vernielen en ſoude / ende
ſy hebben voꝛ niet ghehadt dat begheer-
lick lant.
Sy en hebben ſijnen woꝛde niet geloeft /
ende ſy hebben ghemurmureert in hare
tabernakelen / ſy en hebben des Heeren
ſtemme niet verhoꝛt.
Ps.14.f.11. Ende hy heeft ſijn handt opghehenen op
henlieden / dat hyſe nederſlaen ſoude in de
woeſtijne.
Ende dat hy hare ſaet onder de nacien der
Heydenen ſoude nederwoꝛpen / ende hen-
lieden verſtroyen in de lantſchappen.
Ende ſy hebben de afgoderye van Beel-
phegoꝛ aenghenomen / ende ſy hebben de ſa-
crificien der dooden gheten.
Ende ſy hebben hem ghecreyt in haer E
vonden / ende den val is in henlieden ver-
menichvuldicht.
Num.25.b.7 Eñ Phinees heeft gheſtaen / eñ de verſoe-
ninge gedaen / eñ de plaghe is opghehouden.
Ende t'is hem ghereckent ter rechtveer-
dicheyt / van ghenlachte tot geſlachte / tot in-
der eewicheyt toe.
Num.20.b.10 Ende ſy hebben hem ghecreyt aen de wa-
teren des wederſegghens / ende Moyſes
was om haren wille ghequelt / want ſy
verbitterden ſijnen gheeſt.
Ende hy heeft onderſcheyden met ſijnen
lippen / ſy en hebben de Heydenen niet
vernielt van de welcke henlieden de Heere
gheſeyt hadde.
Ende ſy zijn ghemengelt onder de Hey-
denen / ende ſy hebben haerlieder wercken
geleert / ende hebben ghedient haren ge-
ſneden afgods beelden / ende t'is henlieden
ghewoꝛden tot een verarghernifſe.
Eñ ſy hebben haerlieder ſonen ende haer- F
lieder dochteren den duyuelen gheoffert.
Eñ ſy hebben d'onnooſel bloet gheſtoꝛt /
d'bloet van haren ſonen ende haren doch-
teren / die ſy gheoffert hebben den gheſneden
beelden van Chanaan.
Ende de aerde is beſmet geweeſt in haer-
lieder bloet / ende ontſuyuert in haerlie-
der wercken / ende ſy hebben onſuyuerheyt
ghedaen in hare quade vonden.
Ende de Heere is met een ralende gram-
ſchap geſtoꝛt geweeſt op ſijn volc / ende hy
heeft een walginge van ſijn erfdeel gehadt.
Ende hy heeftſe gheleuert in de handen
der Heydenen / eñ ſy hebben over henlieden
heerſchappye gehadt die henlieden haetten.
Ende haerlieder vianden hebben henlie-
den lijden aenghedaen / ende ſy zijn verne-
dert onder haerlieder handen / dickmael
heeft hyſe verloſt.
Maer ſy hebben hen verbittert in haren
raet / ende zijn vernedert in hen booſheden.
Eñ hy heuet geſien als ſy verdꝛuct woꝛde /
ende hy heeft haerlieder ghebedt ghehoꝛt.
Ende hy heeft ſijns verbonts gedachtich Deut.30.a.1.
gheweeſt / ende t'is hem leet gheweeſt na de B
menichvuldicheyt ſijnder bermhertigheyt.
Ende hy heeftſe ghegheuen tot de berm-
hertigheden / in d'aenſchyn van allen den
ghenen dieſe gheuanghen hadden.
Maect ons ſalich Heere onſe Godt / ende
vergadert ons van de nacien.
Dat wy moghen belijden uwen heyligen
naem / ende glorieren in uwen loef.
Gebenedyt zy de Heere de Godt van Iſ-
rahel van eewicheyt tot eewicheden / eñ alle
t'volc ſal ſeggē: dat geſchiede / dat geſchiede.

Halleluya, dat is, Louet Godt.

HEB. 107.

Confitemini Domino. CVI.

Iudit. 13. c. 21.

A BElijdt den Heere want hy is goet/ want inder eewicheyt is syn bermhertichеyt.

2 Laetse seggen die verloſt zyn vandē Heere/ die hy verloſt heeft wt des viants handt/

3 die hy vanden lantschappē vergadert heeft. Vanden opgane der sonnen eñ vandē ondergane/ vanden noozden ende vander zee.

4 Sy hebben gedoolt in de woestyne in de plaetsen sonder water/ sy en hebben geenen wech van een bewoonde stadt gheuonden.

5 Hongherich ende dozstich/ hare siele verghinck in henseluen.

6 Ende sy hebben gheroepen totten Heere doen sy in lyden waren/ ende van haren benautheden heeft hyse verloſt.

7 Ende hy heeftse geleyt tot in eenen rechten wech/ dat sy gaen soudē tot in de woonstadt.

8 Laet den Heere belijden syn bermhertichеden/ ende syn wonder wercken den kinderen der menschen.

9 Want hy heeft de ydel siele verſaet/ ende de hongerige siele heeft hy met goedē verſaet.

10 Sittende in duysternissen ende in de schaduwe des doots/ gebonden in ellendicheyt ende int yser.

11 Want sy hebben Gods woozdē versmaet/ ende den raedt vanden alderhoochsten hebben sy wederstaen.

12 Ende haerlieder herte is vernedert in arbeyden/ sy zyn cranck ghewozden/ ende daer en was niemant diese hielp.

13 B Ende sy hebben gheroepen totten Heere als sy ghepynicht wozden/ ende van haren nooden heeft hyse verloſt:

14 Ende hy heeftse wtgeleyt wt de duysternissen ende schaduwe des doots/ ende hare banden heeft hy in stucken ghebzoken.

15 Belijden moetē den Heere syn bermhertichеden/ ende syn wonderlicheden den kinderen der menschen.

16 Want hy heeft de metalen poozten vernielt/ ende de yseren grendelen ghebzoken.

17 Hy heeftse ontfangen vanden wech haerder boosheden/ want om hare onrechtuerdicheden zyn sy vernedert.

18 Van alle spyse heeft haer siele gewalget/ ende sy zyn comē tot de poozten des doots.

19 Ende sy hebben totten Heere gheroepen doen sy verdzuckt wozden/ ende van haren benautheden heeft hyse verloſt.

Matt. 8. b. 13. Luc. 7. b. 10.

20 Hy heeft syn woozt ghesonden/ ende hem ghenesen/ ende hy heeftse verloſt van haren verderfenissen.

21 Belijden moetē den Heere syn bermhertichеden/ ende syn wonderwercken den kinderen der menschen.

22 Eñ laetse offeren den offer des loſs/ ende vercondigen syn wercken met verhuegen.

23 C Die ter zee nederdalen met schepē/ doende hare werrken in veel wateren.

24 Die hebben des Heeren wercken gesien/ ende syn wonderen in de diepte.

25 Hy heeft ghesproken ende den wint des onwederts is opgheslaen/ ende hare baren wozden opgheheuen.

26 Sy climmen op totten hemel/ ende dalen neder totten afgront/ haerlieder siele verdwynde in de quaden.

27 Sy zyn verbaest/ ende beroert ghewest als een dzoncken mensch/ ende alle hare wysheyt is verslonden.

28 Ende sy hebben totten Heere gheroepen als sy verdzuct waren/ ende van haren nooden heeft hyse verloſt.

29 Eñ hy heeft haer onweder gestelt tot een stille locht/ eñ haer barē zyn gestilt geweest.

30 Ende sy hebben hen verblijdt om dat die ghestilt zyn ghewest/ ende hy heeftse gheleyt tot de hauene van haren wille.

31 Belijden moeten den Heere syn bermhertichеden/ ende syn woozden den kinderen der menschen.

32 Ende verheffen moeten sy hem in de vergaderinghe des gheloouighen volcks/ eñ in den setel der ouderen moeten sy hem louen.

33 Hy heeft vloeden gestelt in de woestyne/ D ende loopen der wateren inden dozst.

34 Dat vzuchtbarich landt in een sout pekel lant/ van de quaetheyt der geender die daer in woonden.

35 Hy heeft de woestyne ghestelt tot staende wateren/ ende d'lant sonder water tot loopen der wateren.

36 Eñ hy heeft daer ghestelt de hongerighe/ ende sy hebben daer een woonstadt gestelt.

37 Ende sy hebben ackerē besaeyt/ ende wyngaerden gheplant/ eñ voozts vzucht vzuchten haerder natuerlicker gheboozten.

38 Ende hy heeftse ghebenedyt/ ende sy zyn wter maten seer vermenichvuldicht/ ende haer vee en heeft hy niet ghemindert.

39 Ende sy zyn luttel ghewozden ende ghequelt van dat verdzucken der quader dinghen ende van pynen.

40 Daer is eenen twist wtgheslozt ouer de princen/ eñ hy heeftse doen dolen in de onbewandelde plaetse/ ende niet inden wech.

41 Ende hy heeft den armen geholpen vander armoeden/ ende hy heeft de familien gelyck schapen gestelt.

Iob 22. b. 19. 42 De oprechte sullent sien ende henlieden verblijden/ eñ alle boosheyt sal haren mont stoppen.

43 Wie isser wys/ eñ sal dese dingen bewaren/ eñ verstaē de bermhertichеden des Heeren?

Een liedeken des Pſalms voor Dauid selue.

Paratum cor meum. CVII.

HEB. 108.

1 BEreyt is myn herte Godt/ bereyt is myn herte/ ick sal singhen ende lof spelen in myn glorie. A Pſal. 56. b. 8.

2 Staet op Pſalter spel ende herpe/ ick sal opstaen inden dagheraet.

3 Ick sal v belijden in de volcken Heere/ ende v lof singhen in de natien.

4 Wāt groot is bonē de hemelē v bermhertichеyt eñ totten wolcken v warachticheyt.

5 Wozt verheuen Godt bouen de hemelen/ ende bouen alle d'aertryck v glorie: dat v Pſal. 56. b. 6. beminde verloſt moghen wozden.

Macht

B Maect ſalich met v rechte hant/ ende verhoort my/ Godt heeft gheſproken in ſynen heyligheu. Pſal. 59. b. 1.

Ick ſal vroleck zijn eñ deylen Sichimam/ eñ de valleye der tabernakelē ſal ic af metē.

Mijne is Galaad eñ mijne is Manaſſes/ eñ Ephraim is dat ontfangen mijns hoofs.

Juda mijn conincklijck/ Moab den metalen pot mijnder hopen.

Tot in Idumeen ſal ick mijnen ſchoen wtſtrecken/ de vreemdelingen zijn my vrienden worden.

Wie ſal my leyden tot in de vaſte ſtadt? wie ſal my leyden tot in Idumeen?

Suldijt niet doen o God die ons verſtooten hebt/ ende ghy Godt en ſult ghy niet wtgaen met onſe heyrcrachten?

Geeft ons hulpe van de tribulacie/ want ydel is de ſalicheyt des menſchen.

In Godt ſullen wy cracht doen/ ende hy ſal te mete doen onſe vianden.

Totten eynde eenen Pſalm van Dauid.

Deus laudem meam. CVIII.

HEB. 109.

A GOd eñ verſwijcht mijnen lof niet/ wāt dē mont des ſondaers/ eñ den mont des bedrieghers is ouer my gheopent.

Sy hebben tegen my gheſproken met een bedriegelicke tonghe/ met hatigen woorden hebben ſy my omvanghen/ ende my beſtreden ſonder ſake.

Voor t'gene dat ſy my bemint hebbē ſouden ſo hebben ſy my gelaſtert/ maer ic badt.

Eñ ſy hebben tegen my geſtelt quade dingen voor goede ende haet voor mijn liefde.

Stelc ouer hem den ſondaer/ ende de duyuel ſtae te ſijnder rechter hant.

Als hy gheoordeelt wort ſo laet hem verdoemt wt gaen/ ende ſijn ghebedt worde tot ſonde gheacht.

Ian. 17. b. 11. Act. 1. d. 20. Luttel moeten ſijn daghen worden/ ende ſijn biſdom moet een ander ontfanghen.

B Laet ſijn kinderen weeſen worden/ ende ſijn huysvrouwe weduwe.

Sijn kinderē moetē ongeſtadich wech gevoert worden/ eñ broot bidden/ eñ ſy moeten wtgedreuen worden vāt hare wooninghen.

Laet den woeckeraer alle ſijn goet doorſoecken/ ende de vreemde moeten alle ſijnen arbeyt beroouen.

Hem en zy geē helper/ noch daer en zy niemāt die ſijnder weeſen bermhertigheyt doe.

Laet ſijn kinderen te niet worden/ in een gheboorte ſo laet ſijnen naem vergaen.

Ter gedenckeniſſe laet comen ſijnder vaderen booſheyt in d'aenſchouwen des Heeren/ ende ſijnder moeder ſonden en laet niet wtghevaecht worden.

Laetſe altijt zijn teghen den Heere/ ende laet vander aerden hare gedenckeniſſe vergaen/ om dat hy niet en is ghedachtich gheweeſt bermhertigheyt te doene.

Ende hy heeft vervolcht eenen armen menſch/ ende eenen bedelaer/ ende den bedruchten van herten om te dooden.

C Eñ hy heeft de vermaledijnge bemint/ eñ ſy ſal hem comē/ eñ hi en heeft de benedijnge niet ghewilt/ eñ ſy ſal verre van hem gaen.

Eñ hy heeft de maledijnge aengedaen als een cleet/ eñ ſy is ingegaen als water in ſijn binnenſte/ eñ gheluck olie in ſijn beenderen.

Laetſe hem worden als een cleet daer hy mede gedeckt wort/ ende als eenen riem daer hy altijt mede omgort wort.

Dats haerlieder werc die my laſterē bi dē Heere/ eñ die quaet ſpreken tegē mijn ſiele.

Ende ghy Heere/ Heere doet met my om uwen naem/ want ſoet is v bermhertigheyt.

Verloſt my/ wāt ic bē behoeuich eñ arm/ eñ mijn herte is beel verbaeſt binnen my.

Gheluck een ſchaduwe als ſy nederdaelt ſoo ben ick wech ghenomen/ eñ ick ben wtgheſtooten als de ſprinckhanen.

Mijn knien zijn cranc gheworden van t'vaſten eñ mijn vleeſch is verādert om de olie.

D Ende ick ben henlieden verſmaetheyt geworden/ ſy hebben my gheſien/ ende hare hoofden gheſchudt.

Helpt my Heere mijn Godt/ maeckt my ſalich na uwe bermhertigheyt.

Ende laet henlieden weten dat dit v hant is/ ende dat ghy Heere die ghedaen hebt.

Sy ſullen vermaledijden eñ ghy ſult benedijden/ laetſe beſchaemt worde die tegen mi opſtaen/ maer v dienaer ſal hem verblijden.

Laetſe aengedaen worde met beſchaemthede die my laſterē/ eñ laetſe met hare ſchande ouerdect worde als met een dobbel cleet.

Ick ſal den Heere wter maten ſeer belijden doot mijnen mont/ ende int midde van veel menſchen ſal ick hem louen.

Want hy gheſtaen heeft ter rechter ſijden vanden armen/ dat hy vanden vervolghers mijn ſiele verloſſen ſoude.

Eenen Pſalm van Dauid.

Dixit Dominus Domino. CIX. HEB. 110.

A DE Heere heeft geſeyt tot mijnen Heere: Sit aen mijn rechte hant/

Matt. 22. d. 44. 1. Cor. 15. d. 25. Hebr. 1. d. 13. 10. c. 13. Act. 2. f. 34. Tot dat ick v vyanden ſtelle tot een ſchabelle uwer voeten.

De roede van uwer cracht ſal de Heere wtſenden wt Sion/ hebt heerſchappye int midden van uwen vianden.

Met v is t'beginſel inden dach van uwer cracht/ in dat blinckende ſchijnſel der heyligher/ wten buyck heb ick v voortghebracht voor de morghenſterre.

Hebr. 5. b. 6. 7. c. 17. Ioan. 12. c. 34. De Heere heuet geſworen/ eñ t'en ſal hem niet berouwē/ ghi zijt een Prieſter inder eewicheyt/ na de ordinancie vā Melchiſedech.

B De Heere aen v rechte ſijde/ heeft de coninghen al heel ghebroken inden dach ſijnder gramſchappen.

De Heere ſal oordeelen onder de nacien/ eñ vervullen de vervallinghen: hy ſal de hoofden t'ſamen ſtootē int lant van veel lieden.

Van der beken ſal hy inden wech drincken/ daerom ſal hy t'hooft verheffen.

Halleluya, dat is, Louet Godt.

Confitebor tibi Domine. CX. HEB. 111.

IEk ſal v belijden Heere in mijn gheheel herte/ inden raet ende vergaderinghe der rechtveerdigher. A

Groot

Pſal.91.b.1. Groot zijn de wercken des Heeren/ wtghelocht tot alle ſijn begheerten.

Belijdinghe eñ heerlicheyt is ſijn werck/ ende ſijn rechtveerdicheydt blijft inder eewicheyt der eewicheden.

Een gedenckeniſſe ſijnder wonder werken heeft hy ghemaeckt de barmhertighe eñ ghenadighe Heere/ ſpijſe heeft hy gheghenen den ghenen die hem vreesen.

Hy ſal gedachtich weſen inder eewicheyt ſijns teſtaments/ de macht ſijnder wercken ſal hy vercondighen ſijnen volcke.

B Pſal.104.d.44 Om dat hy henlieden geuen ſoude de erfenisſe der Heydenen/ de wercken ſijnder handen zijn warachtich ende recht oordeel.

Getrou zijn alle ſijn gheboden/ vaſt ghemaect in de eewicheyt der eewicheden/ ghemaect in de waerheyt ende gherechticheyt.

Verlo[ſ]inghe heeft hy ſijnen volcke ghe-ſonden / hy heeft inder eewicheyt ſijn teſtament beuolen.

Heylich ende vermaerlick is ſijnen naem/ Prou.1.a.7. 9.b.10. t'beginſel der wijſheyt is de vreese Gods.

Eccle.1.b.16 T'verſtant is goet alle den genen die daer lob 11.d.18. na doē/ ſijnē lof blijft in de eewe der eewen.

Halleluya, dat is, louet Godt, der wedercoemſte van Aggeus ende Zacharias.

HEB.111. Beatus vir qui timet. CXL.

A SAlich is de man die den Heere vreeſt / in ſijn gebodē ſal hy wter matē ſeer willen.

Machtich op der aerden ſal ſijn ſact weſen/ dat ghelachte der gherechtigher ſal gebenedijt worden.

Glorie ende rijcdommen zijn in ſijn huys/ ende ſijn rechtueerdicheydt blijft inder eewicheyt der eewicheden.

Een licht is in de duijſternißen opghe-ſtaen den oprechten / de barmhertighe ende ghenadighe ende rechtueerdighe.

Blijde is de man die ontfermt eñ leent/ hy ſal ſijn woordē ordineré int oordeel/ wāt inder eewicheyt en ſal hi niet beroert worden.

In de eewighe gedenckeniſſe ſal de rechtB ueerdighe weſen/ van t'quaet ghehoor en ſal hy niet vreesen.

Bereet is ſijn herte inden Heere te hopē/ ſijn heerte is ghenesticht/ hy en ſal niet beroert worde tot dat hy ſijn viandē verachte.

Hy heuet wtghedeylt den armen ghegenen/ ſijn rechtueerdicheyt blijft inde eewen der eewen / ſijnen hoorn ſal verheuen worden in glorie.

De ſondaer ſalt ſien eñ gram worden/ met ſijnen tanden ſal hi cryſelen eñ verdwijnen/ de begheerte der ſondaren ſal vergaen.

Halleluya, dat is, louet Godt.

HEB.111. Laudate pueri. CXII.

A LOeft ghy kinderen den Heere / loeft den naem des Heeren.

Dan.2.c.20. Den naem des Heeren zy gebenedijt/ van nu aen tot inder eewicheyt.

Mala.1.c.11. Vander sonnen opganck totten onderganck is loffelick den naem des Heeren.

Hooghe is de Heere bouen alle Heydenen/ ende bouen de hemelen is ſijn glorie.

Wie is ghelijck de Heere onſe Godt/ die in de hoochden woont/ ende de ootmoedighe aenſiet inden hemel ende op de aerde.

Verweckēde vander aerdē den ellendighe/ ende vanden dreck opheffende den armen.

Om hem te ſtellen met de princen/ met de princen ſijns volcks.

Die de onvruchtbare doet woonen int huys/ een vrolicke moeder der kinderen.

Halleluya, dat is, louet Godt.

In exitu Iſrael de Aegypto. CXIII. HEB.111.

A IN Iſraels wtganck van Egypten / des huys van Jacob wt dat volck der Barbaren. Exod.13.a.

So is het Joodſche volck ghewordē ſijn heyligbinghe/ Iſrahel ſijn machticheyt.

De zee heuet ghelien/ ende is gheuloden/ de Jordane is achterwaerts omme ghekeert.

De berghen hebben opgheſprongen ghelijck rammen/ ende de heuuelen gelijck lammeren der ſchapen.

Wat is v zee dat ghy ghevloden zijt/ ende ghy Jordane / dat ghy achterwaerts omme ghekeert zijt?

Ghy berghen dat ghy opgheſprongen hebt ghelijck rammen / ende ghy heuuelen als lammeren der ſchapen?

Van d'aenſicht des Heeren is de aerde beroert/ van d'aenſicht des Gods van Jacob.

Die den ſteen verkeert heeft in ſtaende wateren/ ende de ſteenrootſe tot fonteynen der wateren.

B NIET ons Heere niet ons/ maer uwen HEB.111. naem gheeft de glorie.

Van uwer barmhertigheyt eñ waerheyt/ dat tot eenighen tijden de Heydenen niet en ſegghen: waer is hare Godt?

Maer onſe Godt is in den hemel/ alle dat hy ghewilt heeft/ dat heeft hy ghedaen.

De afgods beeldē der Heydenē zijn ſilver Pſal.113.b. eñ gout/ wercken van der menſchē handen.

Sap.15.d.15. Sy hebben eenen mont/ ende ſy en ſullen niet ſpreken / ſy hebben oogben / ende ſy en ſullen niet ſien.

Sy hebbē oorē/ eñ ſy en ſullē niet hoorē/ ſy hebben neuſen/ eñ ſy en ſullen niet ruckē.

Sy hebben handen/ ende ſy en ſullen niet C taſten/ ſy hebben voeten/ eñ ſy en ſullen niet wandelen / ſy en ſullen niet roepen met haren kele.

Henlieden gelijc moeten ſy worden dieſe maken/ eñ alle die in henlieden betrouwen.

Dat huys van Iſrahel heeft inden Heere gehoopt/ hi is hare helper eñ hare beſcermer.

Dat huys vā Aaron heeft indē Heere gehoopt/ hy is hare helper eñ hare beſchermer.

Die den Heere vreesen hebben in dē Heere ghehoopt/ hy is hare helper ende hare beſchermer.

De Heere heeft onſer ghedachtich gheweeſt/ ende heeft ons ghebenedijt.

Hy heeft gebenedijt het huys van Iſrahel/ hy heeft ghebenedijt het huys van Aaron.

Hy heeft gebenedijt alle de ghene die den D Heere vreesen/ den cleynē met den grooten.

De Heere doe noch meer op v lieden/ op v ende op v lieder kinderen.

Ghebe-

Ghebenedyt zydy vanden Heere/die ghe-
maect heeft hemel ende aerde.
Den hemel der hemelen behoort den He-
re toe/maer de aerde heeft hy ghegeuen den
kinderen der menſchen.
Ps.d.17. De doode en ſullen v niet louen Heere/
noch alle die nederdalen in de helle.
Maer wy die leuen ghebenedyden den
Heere/van nu aen tot inder eewicheyt.

Halleluya,dat is,Louet Godt.

Ps.115. Dilexi quoniam exaudiet. CXIIII.

A Ick heb bemint/want de Heere ſal ver-
hooren de ſtemme myns ghebeds.
want hy heeft syn oore na my gheneycht
ende in myn daghen ſal ick aenroepen.
De pynen der doot hebben my omuan-
ghen/ende de perikelen der hellen hebben
my gheuonden.
Tierdzuicheyt eñ pyne heb ick geuonden/
eñ den naem des Heerē heb ic aengeroepē.
O Heere verloſt myn ſiele/ bermher-
tich Heere ende rechtueerdich eñ onſe God
die ontfermhertigheyt doet.
De Heere bewarende de cleyne/ic ben ver
ootmoedicht geweeſt eñ hi heeft mi verloſt.
Keert wederom myn ſiele in v ruſte/wāt
de Heere heeft v wel ghedaen.
want hy heeft myn ſiele verloſt vander
doot/myn ooghen van tranen/myn voeten
van den valle.
Ick ſal den Heere behaghen int lantſchap
der leuender.

Halleluya,dat is,Louet Godt.

Credidi propter quod. CXV.

A Ick heb ghelooft/ daerom heb ick geſpro-
ken/ maer ick ben bouen maten ſeer ver-
ootmoedicht.
Ick heb in myner ouerganck geſeyt: alle
menſch is leughenachtich.
wat ſal ick den Heere wederom gheuen/
voor alle dat hy my ghegheuen heeft?
Den keick der ſalicheyt ſal ick nemen/eñ
den naem des Heeren aenroepen.
Myn beloften ſal ick den Heere betalen
voor alle syn volck/ coſtelyck is in des
Heeren aenſicht de doot van synē heyligen.
O Heere want ick ben v knecht/ick ben v
knecht ende uwer dienſtvrouwen ſone.
Ghy hebt in ſtucken gebroken myn ban-
den/ v ſal ick offerē het ſacrificie des loefs/
ende den naem des Heeren aenroepen.
Myn beloften ſal ick betalen den Heere
voor d'aenſicht van allen synen volcke/ in
de voorhouen van des Heeren huys/ int
midden van v Jeruſalem.

Halleluya,dat is,Louet Godt.

Ps.117. Laudate Dominum omnes gentes. CXVI.

A Louet den Heere alle Heydenen/ loeft
hem alle volcken.
Rom.15.d. Want op ons is gheuesticht syn bermher-
Ps.99. tigheyt/ ende de waerheyt des Heeren blyft
inder eewicheyt.

Halleluya,dat is,Louet Godt.

Ps.118. Confitemini Domino. CXVII.

A Belydt den Heere want hy is goet/ want
in der eewicheyt is syn bermhertigheyt.
Laet Iſrahel nu seggben dat hy goet is/
dat inder eewicheyt syn bermhertigheyt is.
Laet nu het huys van Aaron seggben dat
inder eewicheyt syn bermhertigheyt is.
Laetse nu alle seggen die dē Heere vreesen/
dat syn bermhertigheyt inder eewicheyt is.
Van de verdzuckтheyt heb ick den Heere Ion.2.d.3.
aenroepen/ ende dē Heere heeft my in de
ruymte verhoort.
De Heere is myn helper/ ick en sal niet Hebr.13.d.6
vreesen wat my een mensch doet.
De Heere is myn helper/ende ick sal myn
vianden verſmaden.
T'is beter betrouwen te hebben op den
Heere/dan te betrouwen inden mensch. B
T'is beter te hopen inden Heere/ dan te
hopen in de princen.
Alle de Heydenen hebben my omringelt/
ende t'is in den naem des Heeren/ dat ick
my ouer henlieden ghewroken hebbe.
Omringelende hebben sy my omringelt/
ende t'is inden naem des Heeren/dat ick
my ouer henlieden ghewroken hebbe.
Sy hebben my omringhelt ghelyck bien/
ende sy zyn ontsteken ghelyck een viet in de
doornen/ende t'is inden naem des Heeren/
dat ick mi ouer henlieden gewroken hebbe.
Ick ben ghestooten ende omgheworpen
dat ick vallen soude/ende de Heere heeft my
ontfanghen.
Myn sterckheyt eñ mynen lof is de Heere/ Exod.15.d.2.
ende hy is my ter salicheyt gheworden.
Een stemme des verhuegens eñ der salic- C
heyt is in de tabernakelē der rechtueerdiger
De rechte handt des Heeren heeft cracht
gedaen de rechte hant des Heeren heeft my
verheuen/ de rechte handt des Heeren heeft
cracht ghedaen.
Ick en sal niet sterven/ maer leuen/ ende
ick sal vertellen de wercken des Heeren.
Castydende heeft my de Heere ghecastyt/
ende hy en heeft my der doot niet geleuert.
Doet my open de poorten der rechtueer-
dicheyt/als ick daer in gegaen ben/sal ic den
Heere belyden: dits de poorte des Heerē/
de rechtveerdighe sullen daer in gaen.
Ick sal v belyden want ghy hebt my ghe-
hoort/ eñ ghy zyt my gewordē ter salicheyt.
Den steen den welcken de timmerlieden Ps.117.d.16.
verworpen hebben desen is ghewordē tot Mat.21.d.42.
eenen hoofdsteen des hoecks. Luc.20.c.17.
Van den Heere is dit ghedaen/ ende t'is Act.4.b.11.
wonderlick in onsen ooghen. Rom.9.g.33.
1.Pet.2.d.7.
Dit is den dach den welcken de Heere ge- D
maect heeft/ laet ons verhuegen ende blyde
zyn daer inne.
O Heere maeckt my salich/ o Heere doet Matt.21.d.9.
voorspoedelick/ gebenedyt is hy die coemt
in den naem des Heeren.
wy hebben v ghebenedyt vanden huyse
des Heeren/ de Heere is God/ ende hy
heeft ons verlicht.
Steit den hooghen feeſtdach in de dickte
der loouberen tot aen dē hoorn des outaers.
Ghy zyt myn God/eñ ick sal v belyden/
myn God zydy/ende ick sal v verheffen.

Ick

Ick ſal v beliyden/want ghy hebt my verhoort ende zyt my ghworden ter ſalicheyt.
Belyt den Heere/ want hy is goet/ want inder eewicheyt is ſyn bermhertigheyt.

¶Deſen Pſalm is ghedeylt in xxij ghelijcke deelen, de vvelcke int Hebreeuſch beghinnen elck van een beſonder letter na den Hebreeuſchen a b.

Halleluya, dat is, Louet Godt.

HEB. 119. ALEPH. Beati immaculati. CXVIII.

SAlich zyn ſy die onbeſmet zyn in den wech/ die wandelē in de wet des Heerē.
Salich zyn ſy die ſyn ghetuyghenille onderſoecken / die met gheheelder herten hem ſoecken.
Want de gene die booſheyt doen/en hebben in ſyn weghen niet ghewandelt.
Ghy hebt bevolen v gheboden te onderhouden/wter maten ſeere.
Och oft myn wegen geſchict worden/om te onderhouden v rechtueerdichmakingen.
Dan en ſal ick niet beſchaemt worden/als ick wel doorſien ſal alle uwe gheboden.
Ick ſal v belyden in de beſchickinghe des herten / om dat ick gheleert hebbe de rechte oordeelen van uwer rechtueerdicheyt.
U rechtueerdichmakinghen ſal ick bewaren/en wilt my niet verlaten teenenmale.

BETH. In quo corrigit.

VVaer in ſal een iongelinck ſynen wech beteren? in te bewaren uwe woorden.
In alle myn herte heb ick v ghe ſocht / en wilt my niet verſlooten van uwe geboden.
In myn herte heb ick v wtſpraken geborghen/op dat ick v niet ſondighen en ſoude.
Gebenedyt zydy Heere/leert my v rechtueerdichmakinghen.
Met myn lippen heb ick wtghe ſproken alle de vonniſſen ws monts.
Inden wech van uwen ghetuyghenillen heb ick ghenoechte ghehadt / gelyck in allen ryckdommen.
In uwe gheboden ſal ick geoeffent worden/ende bemercken v weghen.
In v rechtueerdichmakingē ſal ic my oefenen/ eñ ic en ſal v woorden niet vergeten.

GIMEL. Retribue.

VErgheldet uwen knecht/ maeckt my leuende/ende ick ſal v woorden bewaren.
Ontdect myn ooghen/eñ ick ſal aenmercken de wonderlicheden van uwer wet.
Een aencomelinck ben ick op de aerde/en wilt van my niet verbergen uwe geboden.
Myn ſiele heeft luſt gehadt om te begeerē uwe rechtueerdichmakinge tot allen tyden.
Ghy hebt de hoogheerdighe geſtraft/ vermaledyt zyn ſy die afwycken van uwen geboden.
Neemt van my het verwyt ende de verſmaetheyt/ want ick heb v ghetuyghenillen onderſocht.
Want de princen hebben geſeten/ eñ ſpraken teghen my/ maer v dienaer worde gheoeffent in uwe rechtueerdichmakinghen.
Want oock v ghetuyghenillen zyn myn ouerpeyſinghe/ende uwe rechtueerdichmakinghen zyn myner raet.

DALETH. Adhæſit.

MYn ſiele heeft gecleeft aent pauiment/ maect my leuende na v woort.
Myn weghen heb ick wtgeſproken/ende ghy hebt my verhoort/ leert my uwe rechtueerdichmakinghen.
Den wech van uwer rechtueerdichmakinghen leert my / ende ick ſal gheoeffent worden in uwe wonderlicheden.
Myn ſiele heeft geſluymert van verdriet/ veſticht my door v woorden.
Den wech der booſheydt doet wech van my/ende vā uwer wet ontfermt v mynder.
Den wech der waerheyt heb ick gecoren/ v oordeelen en heb ick niet vergheten.
Ick heb uwe ghetuygeniſſen aenghehanghen Heere/en wilt my niet beſchamen.
Den wech van uwen gheboden heb ick gheloopen/als ghy myn herte verbreyde.

HE. Legem pone.

HEer ſtelt my voor een wet den wech vā uwer rechtveerdichmakingen / ende ick ſal dien ſoecken tot allen tyden.
Gheeft my verſtandt / ende ick ſal v wet doorſoecken/ende ick ſal die bewarē in myn gheheel herte.
Leydt my voorts inden padt van uwen gheboden/want die heb ick ghewilt.
Neycht myn herte tot uwe getuyghenilſen/ende niet tot de gierichheyt.
Keert myn ooghen dat ſy gheen ydelheyt en ſien/in uwen wech maect my leuende.
Stelt uwē knecht v woort in uwer vreeſen.
Keert af myn verwyt dat ick vermoedt hebbe/want v oordeelen zyn genuechelick.
Siet ick heb begheert uwe gheboden / in uwe rechtueerdicheyt maect my leuende.

VAV. Et veniat.

ENde laet op my comen v bermhertigheyt Heere/v ſalicheyt na uwe wtſprake.
Ende ick ſal een woort antwoorden den ghenen die my beſchimpen/want ick heb in uwe woorden ghehoopt.
Ende en neemt van mynen mondt niet wech dat woort der waerheydt al te male/ want in v oordeelen heb ick ſeer ghehoopt.
Eñ ick ſal v wet altyt bewaren/ emmermeer ende inde eewicheyt der eewicheden.
Ende ick heb gewandelt in de breedheyt/ want ick heb v gheboden onderſocht.
Ende ick ſpraeck van uwen ghetuygeniſſen in d'aenſchyn der coningen / ende ick en worde niet beſchaemt.
Ende ick oeffende myn gedachte in uwe gheboden die ick bemint hebbe.
Ende ick heb myn handen opgheheuen tot uwen geboden die ick bemint hebbe/eñ ic ſal my oeffenē in uwe rechtueerdichmakingen.

ZAIN. Memor eſto.

VVeeſt gedachtich ws woorts tot behoef uwen knechte/ daer in dat ghy my hope ghegheuen hebt.
Deſe heeft my ghetroost in myn ootmoedicheyt/ want v wtſprake heeft my leuende ghemaeckt.
Deſe hoogheerdige bedē boosliē ouer al/maer van

van uwer wet en ben ick niet afgeweken.

Ick heb gedachtich geweeſt uwer oordee-
len van t'beghin der werelt Heere/ende ick
ben vertroost ghewordē.

Een beſwijmelinghe heeft my bevangen/
om de ſondaers die v wet verlaten.

Singelicke liedekens waren my v recht-
veerdichmakingen/ in de plaetſe van myn-
der pelgrimagien.

Ick heb des nachts gedachtich geweeſt o
Heere ws naems/eñ ic heb v wet bewaert.

Deſe is mijne ghewordē / om dat ick v
rechtveerdichmakinghen verſocht hebbe.

HETH. Portio mea.

HEere ick heb gheſeyt: t'is myn deel/dat
ick v wet beware.

Ick heb v aenſicht ghebeden in alle myn
herte/ontfermt v mynder na v wtſprake.

Ick heb ghedacht op myn weghen/ ende
ick hebbe myn voeten omme ghekeert in
uwe ghetuyghenissen.

Ick ben bereyt ende niet verſtoort/om v
gheboden te onderhouden.

De banden der ſondaren hebben my om-
vangen/ eñ v wet en heb ick niet vergeten.

Ter middernacht ſtont ick op om v te
belyden/ van de oordeelen uwer rechtveer-
dichmakinghe.

Deelachtich ben ick alle der gheender die
v vreesen ende die v gheboden bewaren.

Vāñ uwer bermhertichеyt Heere is de aer-
de vol/ v rechtveerdichmakingen leert my.

TETH. Bonitatem.

GOetheyt hebdy met uwen knecht ghe-
daen Heere/na v woort.

Goetheyt eñ leeringe/eñ wetentheyt leert
my/ want ick heb uwen geboden ghelooft.

Eer ick verootmoedicht worde ſo heb ick
miſdaē/daerom heb ick v woordē bewaert.

Goet zydy/ende in v goetheyt leert my v
rechtveerdichmakinghen.

Vermenichvuldicht is op my de booſheyt
der hoovaerdigher/maer ick ſal in myn ghe-
heel herte onderſoecken v gheboden.

Haerlieder herte is geronnen als melck/
maer ick heb v wet overpeyſt.

T is my goet dat ghy my verootmoe-
dicht hebt/ dat ick mach leeren v rechtveer-
dichmakinghen.

Beter is my de wet ws monts/ bouen
duyſenden van gout ende ſilver.

IOD. Manus.

VWe handen hebben my ghemaect/ende
ghevormeert/gheeft my verſtant/dat ick
v gheboden leere.

Die v vreesen ſullen my ſien/eñ blijde zyn/
om dat ic in v woordē ſeer gehoopt hebbe.

Ick heb bekent Heere dat v oordeelen ge-
rechtigheyt zyn/eñ in uwe waerheyt hebdy
my verootmoedicht.

Laet v bermhertichеydt gheſchieden dat
ſy my vertrooſte / na v woort uwē dienaer.

Laet v bermhertigheden tot my comen/
ende ick ſal leven / want v wet is myn die-
pe aendachtigheyt.

Laet de hoovaerdighe beſchaemt worden/
want ſy hebben t'onrechte tegen my booſ-
heyt bedreven/maer ick ſal gheoffent wor-
den in uwe gheboden.

Laetſe tot my gekeert worden die v vree-
ſen ende die v ghetuyghenissen kennen.

Laet myn herte onbeſmet worden in v
rechtveerdichmakinghen / dat ick niet be-
ſchaemt en worde.

CAPH. Defecit.

MIjn ziele is beſweken in v ſalicheyt/ eñ
in v woort heb ick ſeere gehoopt.

Myn ooghen zyn beſweken in v woort/
ſeggende: wanneer ſuldy my vertroosten?

Want ick ben gheworden als een leren
ſcheſche inden rijm/ v rechtveerdichmakin-
ghen en heb ick niet vergheten.

Hoe veel zyn de daghen ws dienaers/
wanneer ſuldy van den ghenen die my ver
volghen oordeel doen?

De booſe hebben my clappernyen ver-
telt/maer niet als v wet.

Alle uwe geboden zyn warachtigheyt/ de
booſe hebben my vervolcht/helpt my.

Heer by na hebbē ſy my verſlonden op de
aerde/maer ic en heb v gebodē niet gelaten.

Na uwe bermhertigheyt maeckt my le-
vende/ende ick ſal bewaren de ghetuyghe-
nissen ws monts.

LAMED. In æternum Domine.

IN der eewigheyt Heere blijft v woort in
den hemel.

Van ghenslachte tot ghenslachte is v waer-
heyt/ghy hebt de aerde vaſt ghemaect/ ende
ſy blijft altijt.

Door v ordinancie duert den dach/want
alle dinghen dienen v.

Ten waer sake dat v wet myn diepe aen-
dachte ware/ſo ware ick by avonturen ver-
gaen in myn ootmoedigheyt.

In der eewigheyt en ſal ick niet vergheten
v rechtveerdichmakinghen/ want in de
ſelve hebdy my levende ghemaect.

Ick ben ick/maect my ſalich/want uwe
rechtveerdichmakinghen heb ick verſocht.

Myy hebben de ſondaers verbeyt/ om dat
ſy my verdoen ſouden/uwe ghetuygenissen
heb ick verſtaen.

Van alle volcomenheyt heb ick een eyn-
de ghevisen/v ghebot is breet bouen maten.

MEM. Quomodo.

HOe ſeere heb ick v wet bemint Heere?
dē geheelen dach is ſy myn aendachte.

Bouen myn vianden hebdy my wijs ge-
maeckt met v ghebodt/want het is in der
eewigheyt myne.

Bouen alle die my leerdē heb ick verſtaē/
om dat v getuygenissen myn aēdachte zyn.

Bouen de ouders heb ick verſtant ghe-
hadt/om dat ick v geboden ghevocht hebbe.

Van allen quaden weghe heb ick myn
voeten bedwongen/ om dat ick v woorden
bewaren ſoude.

Van uwen oordeelen en heb ick niet afge-
weken/ want ghy hebt my een wet geſtelt.

Hoe ſoet zyn myнen kaken v woorden/
bouen honich myнen monde?

Van

Van uwen gheboden heb ick verſtandt ghehaet/daerom heb ick gehaet alle de wegen der booſheyt.

NVN. Lucerna.

Een lichte dat mijnen voeten is v woort/ ende een licht mijnen paden.

Ick hebt gheſwoꝛen ende een vaſt opſet ghemaeckt/ te bewaren de oꝛdeelen uwer rechtuerdicheyt.

Ick ben in allen ſijden verootmoedicht Heere/maect my leuende na v woort.

De vry willige offeranden mijns monts maeckt behaechlyck Heere/ende v oꝛdeelen leert my.

Mijn ſiele is in mijn handen altijt/ende v wet en heb ick niet vergheten.

De ſondaers hebben my eenen ſtrick geſtelt/ende van uwen gheboden en heb ick niet ghedoolt.

Tot een erffenisſe heb ick verreghen v ghetuyghenissen in der eewicheyt/want ſy zyn mijns herten verhueghen.

Ick heb mijn herte gheboocht om te doen uwe rechtuerdichmakingen in der eewicheyt/om den wederloon.

SAMECH. Iniquos odio.

De booſe heb ick gehaet/ende v wet heb ick bemint.

Ghy zyt mijn helper ende ontfanghet/ ende in v woort heb ick ſeer ghehoopt.

Wijcht van my af ghy quaetwillige/ick ſal onderſoecken de geboden mijns Gods.

Ontfangt my na v woort ende ick ſal leuen/ende en beſchaemt my niet van mijnen verwachten.

Helpt my/ende ick ſal ſalich weſen/ende ick ſal mijn ghedachten in uwe rechtuerdichmakinghen altijt oeffenen.

Ghy hebt verſmaet alle de ghene die afſcheyden van uwen oꝛdeele want onrechtveerdich is haerlieder ghepeys.

Voor ouertreders heb ick gehouden alle de ſondaers der aerden/daerom heb ick v ghetuyghenissen bemint.

Doorſteert mijn vleesch met uwer vreesen/want van uwen oꝛdeelen heb ick ghevreest.

AIN. Feci iudicium.

Ick heb oꝛdeel ende rechtveerdicheyt gedaen en leuert my niet den genen die my beliegghen.

Ontfangt uwen dienaet tot goede/en laet de hoouerdighe my niet beliegghen.

Mijn oeghen zijn beſweecken in uwe ſalicheydt/ende in d'woort van uwer rechtveerdicheyt.

Doet uwen dienaet na uwe bermhertigheyt/ende v rechtveerdichmakinge leert my.

Ick dienaet ben ick/geeft my verſtant/dat ick weten mach v ghetuyghenissen.

Tis tijt dat ghy doet Heere/sy hebben v wet te niet ghebracht.

Daerom heb ick v gheboden bemint bouen gout ende topazion ſteen.

Daerom woꝛde ick tot allen uwe geboden geſchict/alle quade wegen heb ick ghehaet.

PHE. Mirabilia.

Vvonderlick zyn v ghetuyghenissen/daer om heeftse mijn ſiele onderſocht.

De verclaringe van uwen woꝛden verlicht/ende geeft verſtãt den cleyne kinderen.

Mijnen mont heb ick open gedaen ende adem inghehaelt/want uwe gheboden begheerde ick.

Siet my aen ende ontfermt v mijnder/ na dat oꝛdeel der ghenender die uwen naem lief hebben.

Mijn ganghen beſchict na v woort/ende en laet geen heerſchappye ouer my hebben eenighe onrechtuerdicheyt.

Verloſt my van der menſchen verſierde leughenen/dat ick v geboden onderhoude.

Uwe aenſicht verlicht op uwen knecht/ ende leert my rechtveerdichmakinghen.

Mijn ooghen hebben water vloeden voors bracht/om dat ſy v wet niet bewaert en hebben.

SADE. Iuſtus es.

Rechtveerdich zydy Heere/ende recht is v oꝛdeel.

Ghy hebt bevolen de rechtveerdicheydt uwe ghetuyghenissen: ende v waerheyt wt der maten ſeert.

Mijn ialouſcheyt heeft my doen verdwijnen/om dat mijn vianden uwe woꝛden vergheten hebben.

U woort is ſeer vierich/ende v knecht heeft dat bemint.

Ick ben een ionghelinck/ende verſmaet/ rechtveerdichmakinghen en heb ick niet vergheten.

U rechtveerdicheyt is eē rechtveerdicheyt inder eewicheyt/ende v wet is de waerheyt.

Verdruchtheyt ende benautheyt hebben my vonden/v gheboden zyn mijn aendachte.

Gherechticheydt zyn v ghetuyghenissen inder eewicheyt/gheeft my verſtandt ende ick ſal leuen.

COPH. Clamaui.

Ick heb geroepen in al mijn gheheel herte/verhoort my Heere/v rechtveerdichmakinghen ſal ick ſoecken.

Ick heb tot v geroepen/maect my ſalich/ dat ick bewaren mach uwe gheboden.

Ick heb den vroegen morgenſtont voorghecomen/ende ick heb geroepen/want in uwe woꝛden heb ick ſeer ghehoopt.

Mijn oogen zyn tot v voorgecomē inden dageract/dat ic v woꝛdē bedencken ſoude.

Hoort mijn ſtemme na uwe bermhertigheyt Heere/ende na v oꝛdeel maect milenēde.

Die my vervolghen hebben ghenaeckt der booſheyt/maer van uwer wet zyn ſy verre ghewoꝛden.

Heere/ghy zyt by my/ende allen v wegen zyn warachticheyt.

Vanden beginſel heb ick gheweten van uwen ghetuyghenissen/dat ghy die inder eewicheyt ghefondeert hebt.

RES. Vide humilitatem.

Siet mijn vernederinge ende verloſt my/ want v wet en heb ick niet vergheten.

Oꝛdeelt

Oordeelt myn oordeel/ende verloſt my: om
uwe woorden maect my leuende.
Verre is vanden ſondaers de ſalicheydt:
want uwe rechtveerdichmakingen en heb-
ben ſy niet ghelocht.
U bermhertichеden zyn vele Heere/na v
oordeel ſo maect my leuende.
Veel ſijn die my vervolghen ende quel-
len: van uwen ghetuyghenissen en ben ick
niet afgheweken.
Ick heb de onverstanden ghеſien/ende ick
verdwijnde/om dat ſy v woorden niet be-
waert en hebben.
Siet dat ick v gheboden ghehouden heb
Heere/in v bermhertichеydt maeckt my le-
uende.
T'beginſel van uwen woorden is de wa
rachtichеydt: inder eewitheydt zyn alle de
vonnissen uwer rechtveerdicheyt.

SIN: Principes.

De princen hebben my vervolcht ſonder
ſake/en van uwen woorden heeft myn
herte ghevreest.
Ick ſal blijde zijn op uwe wtſpraken/ge-
lijck die eenen grooten roof vint.
De boosheyt heb ick gehaet en verfoeyt/
maer v wet heb ick lief ghehadt.
Seuenwerf daechs heb ick v lof ghеſeyt/
van de oordeelen uwer rechtveerdicheyt.
Veel vredes is den genen die v wet be-
minnen ende ſy en hebben gheen verarge-
ringhe.
Ick verwachte v ſalicheyt Heere/ende v
gheboden heb ick bemint.
Myn ziele heeft v ghetuyghenissen be-
waert/ende die seer bemint.
Ick heb bewaert v gheboden ende ghe-
tuyghenissen/ want alle myn wegen zijn in
v aenſchouwen.

THAV. Appropinquet.

Laet myn bedinge genaken voor v aen-
ſicht Heere/nae v wtſprake gheeft my
verſtant.
Laet myn begheerte comen voor v aen-
ſicht/nae v wtſprake ſoo verloſt my.
Myn lippen ſullen loffiancк wtſpreken/
als ghy my ſult gheleert hebben uwe recht-
veerdichmakinghen.
Myn tonghe ſal v wtſprake voorts ſeg-
gen/want alle v gebodе zijn gerechticheyt.
Laet v hant wesen om my te helpen/wāt
ick heb v gheboden vercoren.
Ick heb v ſalicheyt begheert Heere/ende
v wet is myn aendachte.
Myn ziele ſal leuen/ende v loven: ende v
oordeelen ſullen my helpen.
Ick heb ghedoolt als een ſchaep dat ver-
lozen gegaen is/ſoeckt uwen dienaer/want
v gheboden en heb ick niet vergheten.

Een liedeken der trappen oft der graden.

Ad Dominum cum tribularer. CXIX.

T Otten Heere heb ick gheroepen als ick
verdruckt wordе/ende hy heeft my ver-
hoort.
Heere verloſt myn ziele vā de booſe lip-
pen/ende van de bedriechlicke tonghe.
Wat mochtmen v gheven/eñ wat mocht-
men v toeleggen/ tot de bedriechelicke ton-
ghe:
Sy is als ſcherpe pijlen vanden machti-
ghen/ende als verderuende colen.
Wee my/ dat myn pelgrimagie verlinget
is: ick heb ghewoont metten bewoonders
van Cedar/ ſeer lange heeft myn ziele een
vremdelinck ghewerst.
Metten ghenen die vrede haetten was
ick vredelick: als ick tot henlieden ſprack/ſo
beſtreden ſy my ſonder ſake.

Een liedeken der trappen.

Leuaui oculos meos. CXX.

I Ck heb myn ooghen opgheheuen tot de
berghen/van waer myn helpe comen ſal.
Myn helpt is vanden Heere die hemel
ende aerde ghemaect heeft.
Hy en gheue uwen voet niet tot ſlippe-
ren/noch hy en ſlape niet die v bewaert.
Siet hy en ſal niet ſluymeren noch ſlapen/
die Iſrahel bewaert.
De Heere bewaert v/ de Heere is uwe
beſcherminghe op v rechte handt.
Des daechs en ſal v de ſonne niet vran-
den noch de mane des nachts.
De Heere bewaert v van alle quaet/ de
Heere beware v ziele.
De Heere beware uwen inganck eñ wt-
ganck/van nu aen eñ tot inder eewicheyt.

Een liedeken der trappen.

Lætatus ſum. CXXI.

I Ck ben verblijdt in t'ghene dat my geſeyt
is/int huys des Heeren ſullen wy gaen.
Ons voeten waren ſtaende/in v voorho-
uen Ieruſalem.
Ieruſalem die opghetimmert wordt als
een ſtadt/wiens mededeylinge is gemeyne
voor alle t'ſamen.
want derwaerts zijn de ghеſlachten op-
ghеclommen/de geſlachten des Heeren/dat
ghetuyghenis van Iſrahel/ om te belijden
den naem des Heeren.
want aldaer hebben de ſtoelen ghеſeten
int ghevechte/ de ſtoelen ouer het huys van
Dauid.
Bidt dat totten vrede dient van Ieruſa-
lem/ende ouervloedicheyt zy den genen die
v lief hebben.
Laet vrede worden in v cracht/eñ ouer-
vloedicheyt in v torens.
Om myn broeders eñ myn naesten/ſprac
ick vrede van v.
Om t'huys des Heeren ons Gods/ heb
ick v goede dinghen ghеſocht.

Een liedeken der trappen.

Ad te leuaui. CXXII.

T Ot v heb ick myn ooghen opgheheuen/
die in de hemelen woont.
Siet gelijck de ooghen der knechten zijn
op de handen van haren Heeren.
Ghelijck de oogen der dienſtvrouwen op
de handen van haerder vrouwen: alſoo zijn
onſe ooghen totten Heere onſen Godt/ tot
dat hy onſer ontfermt.
Ontfermt v onſer Heere/ontfermt v onſer/

want wy zyn ſeer verſult met verſmaetheden.

Want onſe ſiele is ſeer verſult met verwyt der ouervloedigher rycken / ende met de verſmaetheyt der hooverdigher.

Een liedeken der trappen.

HEB.124. Niſi quia Dominus. CXXIII.

A ENi hadde de Heere in ons niet gheweeſt/ laet nu Iſrahel ſeggheu/ en hadde de Heere in ons niet gheweeſt.

Doen de menſchen teghen ons op ſtonden/ ſoo ſouden ſy by auonturen ons leuende verſlint hebben.

Doen hare raſende gramſchap vergramt wás op ons/ ſoo ſoude by auonturen dat water ons opghellonden hebben.

B Onſe ſiele is dooz een beke ghegaen/ by auonturen ſoude onſe ſiele ghegaen hebben dooz een onuerdzachelick water.

Ghebenedyt zy de Heere/ die ons niet ghegheuen en heeft tot eenen vanck harer tanden.

Onſe ſiele is gelyck een muſſche verloſt/ vt den ſtrick der vaghers.

Den ſtric is gebzoken/ eñ wy zyn verloſt.

Onſe helpe is indē naem des Heeren/die den hemel ende d'aerde ghemaeckt heeft.

Een liedeken der trappen.

HEB.125. Qui confidunt. CXXIIII.

A DIe inden Heere betrouwen als dē berch Sion/ en ſal niet beroert wozden inder eewicheyt/die daer woont in Ieruſalem.

Bergen zyn rontſomme haer/eñ de Heere is rontſomme ſyn volck / van nu aen tot inder eewicheyt.

Want de Heere en ſal de roede der ſondaren niet laten op d'lot der rechtveerdigher/ op dat de rechtveerdighe haer handen niet wytſteken en ſouden tot boosheyt.

Doet wel Heere den goeden eñ opziechten van herten.

Maer die afwyckē tot quade verbindingen ſal de Heere vzenghen met de ghene die boosheyt doen/vzede zy ouer Iſrahel.

Een liedeken der trappen.

HEB.126. In conuertendo. CXXV.

A ALs de Heere wederom keerde de gevan ghenisſe van Sion/ſo zyn wy gewozden als ghetroost.

Doen wozde met blyſchap verſult onſen mont/ende onſe tonghe met verheughen.

Dan ſullen ſy ſeggheu onder de Heydenen de Heere heeft groote dingen met henlieden ghedaen.

De Heere heeft groote dinghen met ons ghedaen/ wy zyn blyde ghewozden.

Keert wederom Heere onſe gheuanghenisſe/ghelyck de beke inden zuyden wint.

Die in tranen ſaeyen/ſullē in verheugen maeyen.

Al gaende ginghen ſy eñ weenden/wozpende haerlieder zaden.

Maer comende ſullen ſy comen met verheughen vzenghende haer ſchooven.

Een liedeken der trappen.

Niſi Dominus ædificauerit. CXXVI. HEB.127

T'En zy dat de Heere het huys timmere/ ſo hebben ſy te vergheefs ghearbeyt die dat timmeren.

T'en zy dat de Heere de ſtadt beware/ te vergheefs waect hy dieſe bewaert.

T'is v te vergheefs vooz den dach op te ſtaen:ſtaet op nae dat ghy gheſeten hebt/diet bzoot der pynen eet.

Als hy ſynen wtuercozenen ſlaep ſal gheghenen hebben/ ſiet de erffenisſe des Heeren zyn de kinderen / den loon vā de vzucht des buycks.

Ghelyck de ſchichten in de handt vanden machtighen/alſoo zyn de kinderen vanden wtghejchudden.

Salich is de man die ſyn begeerten verſult heeft van deſen:hi en ſal niet beſchaemt wozden / als hy ſyn vyanden aenſpzeken ſal in de poozte.

Een liedeken der trappen.

Beati omnes qui timent. CXXVII. HEB.128

SAlich zyn ſy alle die den Heere vzeeſen/ die wandelen in ſyn weghen.

Want ghy de arbeyden uwer handen ſult eten:ſalich zydy/ende v ſal wel zyn.

U huysvzouwe ſal weſen als eenen wel geladen wynſtock in de wanden ws huys.

U kinderē ſullē zyn als nieuwe plantſoenen der olyfboomē/ rontſomme uwe tafelē.

Siet alſo ſal de menſch ghebenedyt wozden die den Heere vzeeſt.

De Heere gebenedye v wt Sion/ eñ ſiet moet ghy de goeden van Ieruſalem alle de daghen ws leuens.

Eñ ſiet moet ghy de kinderen uwer kinderen/vzede ouer Iſrahel.

Een liedeken der trappen.

Sæpe expugnauerunt. CXXVIII. HEB.129

DIckmael hebben ſy my beſtreden van mynder iongheyt af/ laet Iſrahel dat nu ſeggheu.

Dickmael hebben ſy my beſtreden van mynder iongheyt af/ maer ſy en hebben geen macht ouer my gheereghen.

Op mynen rugghe hebben de ſondaers gheclopt / ſy hebben lanck ghemaeckt hare boosheyt.

De rechtveerdige Heere ſal der ſondaren necken afhouwen/ laetſe beſchaemt wozden/ende wederom ghekeert achterwaerts alle die Sion haten.

wozden moeten ſy als t'hoy der daken/ B d'welc wozt verdozt eert wtgetrockē wozt.

waer af dat hy ſyn handen niet vullen en ſal die daer maeyt/ eñ ſynen ſchoot die ſchooven vergadert.

Ende die voozby ghingen en hebben niet geſeyt:de benedictie des Heeren zy op v lieden/ wy hebben v ghebenedyt inden naem des Heeren.

Een liedeken der trappen.

De profundis. CXXIX. HEB.1

VIt de diepten heb ick gheroepen tot v Heere/ Heere verhoozt myn ſtemme.

Laet

Laet uwe oozen luyſterende weſen na de ſtemme myns biddens.

Iſt dat ghy de booſheden gade ſlaet Heere/Heere wie ſalt verdzaghen?

want by v is verſoeninghe / eñ om uwe wet heb ick v Heere verdzaghen.

Myn ſiele heeft verdzagen in ſyn woozt/ myn ſiele heeft ghehoopt inden Heere.

Van de mozghen hoede totten nacht toe/ ſoo laet Iſrahel inden Heere hopen.

want by den Heere is bermhertigheyt/ eñ by hem is leer ouervloedighe verloſſinghe.

Eñ hy ſal Iſrahel verloſſen / van alle ſyn booſheden.

Een liedeken der trappen.

HEB. 131. Domine non eſt exaltatum. CXXX.

A HEere myn herte en is niet verheue noch myn ooghen en zyn niet opgheheuen.

Noch ick en heb niet gewandelt in groote dinghen noch in wonderlicke dingen bouen my.

Iſt dat ick niet oodmoedelick en genoeghde/maer heb ick myn herte opgheheuen.

Ghelijck een luyghelinck dat ghelpeent wozdt op ſyn moeder is/alſo zy den loon in myn ſiele.

Laet Iſrahel hopen inden Heere van nu aen ende tot inder eewicheyt.

Een liedeken der trappen.

HEB.131. Memento Domine. CXXXI.

A GHedenckt Heere Dauids/ eñ alle ſynder ſachtmoedicheyt.

Ghelyck hy ghelwoeren heeft den Heere/ ende een belofte beloeft Jacobs Godt.

Iſt dat ic gae int tabernakel myns huys/ iſt dat ic clumme opt bedde vã mynder ruſtplaetſen.

Iſt dat ick mynen ooghen ſlaep gheue/eñ mynen wynbzauwen ſluymeringhe.

B Ende ruſte den ſlaep myns hoofts/ tot dat ick vinden ſal een plaetſe voor dẽ Heere/ een tabernakel voor den Godt van Jacob.

Siet wy hebben haer ghehoort in Ephrata/wy hebben haer ghevonden in de velden des wouts.

wy ſullẽ gaen in ſyn tabernakel/wy ſullen aenbidden in de plaetſe daer ſyn voeten gheſtaen hebben.

W.c.8.41. Staet op Heere in v ruſte/ ghy eñ de arke van uwe heyligheyt.

U prieſters laet aẽgedaẽ worde met rechtveerdicheyt/ eñ v heyligen laet verhuegen.

C Om Dauid uwen knecht/en keert niet af d'aenſicht van uwen ghelalfden.

De Heere heeft Dauid de waerheyt ghelworen/ende hy en ſal hem niet bedziegen:

Ge.7.c.12. vande vzucht ws lichaems ſal ick ſtellen op
1.c.11. uwen ſtoel.
2.c.10.

Iſt dat uwe kinderen bewaren myn teſtament/ende deſe myne ghetuygenillen/die ick henlieden leeren ſal.

Eñ haerlieder kinderen tot inder eewicheyt/ſullen ſitten op uwen ſtoel.

D want de Heere heeft Sion verkozen/hy heeftſe verkozen tot een wooninghe voor hemſelven.

Dits myn ruſte inder eewicheydt der eewicheden/hier ſal ick woonen/want ick heb deſe verkozen.

Haer weduwe ſal ick ghebenedyende gebenedyden/haer arme ſal ick verſaden met brooden.

Haer prieſters ſal ick cleeden met ſalicheyt/ ende v heyligen ſullen met een verheughen henlieden verheughen.

Luc.1 g.69. Mala.3.a.1. Derwaerts ſal ick voozts brenghen den hoorn van Dauid/ic heb een licht dat bereyt mynen ghelalfden.

Syn vyanden ſal ic cleeden met beſchaẽtheden / maer op hem ſal bloeyen myn heylichmakinghe.

Een liedeken der trappen.

HEB.133. Ecce quam bonum. CXXXII.

A SIet hoe goet ende hoe genuechlick iſt / de broeders te woonen met malcanderen te ſamen.

Ghelijc de ſalue opt hooft/ de welcke nederdaelt tot indẽ baert/ den baert vã Aaron,

Die nederdaeldt tot de onderſte lyſte ſyns cleeds/ ghelijck den dau van Hermon die nederdaelt op den berch Sion.

want daer heeft de Heere beuolen de gebenedydinghe/ ende het leuen tot inder eewicheyt.

Een liedeken der trappen.

HEB.134. Ecce nunc benedicite. CXXXIII.

A SIet ghebenedyt nu den Heere/ alle ghy knechten des Heeren,

Die ſtaet int huys des Heerẽ/ in de voorhouen van t'huys ons Gods.

In de nachten heft op v handẽ int heylighe/ende ghebenedyt den Heere.

Gebenedyden moet v de Heere wt Sion/ die ghemaect heeft hemel ende aerde.

Halleluya, dat is, louet Godt.

HEB.135. Laudate nomen Domini. CXXXIIII.

A LOeft den naem des Heerẽ/loeft ghy dienaers den Heere.

Die int huys des Heerẽ ſtaet in de voorhouen des huys ons Gods.

Loeft den Heere/want de Heere is goet: ſinghet lof ſynen name/ want hy is ſoete.

want de Heere heeft Jacob voor hem verkozen/Iſrahel tot ſynder beſittinghen.

want ick hebt bekent dat de Heere groot is/ende dat onſe Godt is boven alle goden.

Alle dat de Heere ghewilt heeft dat heeft B hy ghedaen inden hemele ende in de aerde/ in de zee/ende in alle de afgronden.

Ier.10.b.13. 11.b.16. Voozts brenghende de wolcken vã d'weerſte der aerdẽ/ de bliremen heeft hy tot reghen ghemaect.

Die de winden voortbrengt wt ſynẽ ver- Iohan.3.b.8. borghen ſchatten/ die geſlagen heeft d'eerſte ghebozene van Egypten / vanden menſchen tot den beeſten. Exod.12.d.29

Hy heeft wtgeſonden teeckenen eñ wonder wercken int midden van v Egypten/op Pharao ende op alle ſyn knechten. Ioſu.24.a.1.

Die veel volcken verſlagen heeft / eñ ge- b.7. doot ſtercke coninghen. Nu.21.c.24. g.33.

Sehon den coninck vanden Amorrheen/ Pſal.135.c.19

ende Og den couinck van Baſan / ende alle de coninckrycken van Chanaan.

Iosu.13.a.7. 11 Eñ hi heeft haer lant tot een erffeniſſe ge-
L gheuen / een erffeniſſe Iſrahel ſynen volcke.

12 Heere uwē naem is inder eewicheyt: Hee-
13 re v ghedenckeniſſe is van gheſlachte tot gheſlachte.

14 want de Heere ſal ſynen volcke recht oꝛ-deel doen / ende ouer ſyn knechtē ſal hy hem laten verſoenen.

Pſal.113.b.4. 15 De afgods beelden der Heydenē zyn ſil-
ner ende gout / wercken vander menſchen handen.

Sap.15.d.15. 16 Eenen mont hebben ſy / ende ſy en ſullen
niet ſpreken / ſy hebben ooghen / ende ſy en ſullen niet ſien.

17 Sy hebben ooren / ende ſy en ſullen niet hooren / want daer en is gheenen adem in haren mont.

18 Haers ghelycke moeten ſy woꝛden dieſe maken / en alle die in henlieden betrouwen.

19 * Ghy huys vā Iſrahel gebenedyt dē Heere / ghy huys vā Aaron gebenedyt dē Heere.

20 Ghy huys vā Leui gebenedyt dē Heere / die den Heere vreeſt gebenedyt den Heere.

21 Ghebenedyt den Heere wt Sion die in Ieruſalem woont.

Halleluyá, dat is, louet Godt.

Confitemini Domino. CXXXV.

1 Cor.13.a. 1 BElydt den Heere want hy is goet / want inder eewicheyt is ſyn bermhertycheyt.

2 Belydt den Godt der goden / want inder eewicheyt duert ſyn bermhertycheyt.

3 Belydt den Heere der Heeren / want in-der eewicheyt duert ſyn bermhertycheyt.

4 Die groote wonderlicke dinghen doet al-leene / wāt inder eewicheyt duert ſyn berm-hertycheyt.

Gen.1.a.1. 5 Die de hemelen gemaect heeft doꝛ v̄ber ſtant / want inder eewicheyt duert ſyn berm hertycheyt.

Gen.1.a.6. Ioh.38.a.4. 6 Die d'aerde vaſt gemaect heeft op de wa-teren / wāt inder eewicheyt duert ſyn berm-hertycheyt.

Gen.1.b.c. 7 Die gemaect heeft de groote lichtē / want inder eewicheyt duert ſyn bermhertycheyt.

8 De ſonne totter macht des daechs / want inder eewicheyt duert ſyn bermhertycheyt.

9 De mane eñ de ſterren tot de macht des nachts / wāt inder eewicheyt duert ſyn berm hertycheyt.

Exo.11.d.12. 10 Die Egypten ghelaghen heeft met haren eerſten ghebozenen / want inder eewicheydt duert ſyn bermhertycheyt.

Deu.11.a.17. 11 Die Iſrahel wt geleydt heeft wt dat mid-den van henlieden / want inder eewicheydt duert ſyn bermhertycheyt.

12 Doꝛ een machtighe handt / eñ eenen wt-geſtrecten arm want inder eewicheyt duert ſyn bermhertycheyt.

Exo.14.a.21. 13 Die ghedeylt heeft de roode zee in deelen / want inder eewicheyt duert ſyn bermher-tycheyt.

14 Ende heeft Iſrahel wtgheleydt doꝛ het midden van haer / want inder eewicheydt duert ſyn bermhertycheyt.

15 Ende heeft nederghewozpen Pharao eñ ſyn macht in de roode zee / want inder ee-
L wicheyt duert ſyn bermhertycheyt.

16 Die ſyn volck geleydt heeft doꝛ de woe-ſtyne / want inder eewicheyt duert ſyn berm hertycheyt.

17 Die groote coninghen verſlaghen heeft / want inder eewicheyt duert ſyn berm-hertycheyt.

Nu.21.c.24. 18 Ende heeft ghedoot ſtercke coninghen / want inder eewicheyt duert ſyn bermher-tycheyt.

Pſal.134.b.11. 19 Schon den coninck vanden Amoꝛrheen / want inder eewicheyt duert ſyn bermher-tycheyt.

Nu.21.g.10. 20 Ende Og den coninck van Baſan / want inder eewicheyt duert ſyn bermhertycheyt.

Iosu.12.a.7. 21 Eñ heeft haerlieder landt ghegheuen tot een erffeniſſe / want inder eewicheydt duert ſyn bermhertycheyt.

22 Een erffeniſſe vooꝛ Iſrahel ſynē dienaer / want inder eewicheyt duert ſyn bermher-tycheyt.

23 want in onſe ootmoedicheydt heeft hy
D onſer ghedachtich gheweeſt / want inder ee-wicheyt duert ſyn bermhertycheyt.

24 Ende hy heeft ons verloſt van onſen vy-anden / wāt inder eewicheyt duert ſyn berm hertycheyt.

25 Die ſpyſe gheeft allen vleeſſche / want in-der eewicheyt duert ſyn bermhertycheyt.

26 Belydt Gode des hemels / want inder ee-wicheyt duert ſyn bermhertycheyt.

Belydt den Heere der Heeren / want in-der eewicheyt duert ſyn bermhertycheyt.

Eenen Pſalm van Dauid, om Ieremiam.

Super flumina. CXXXVI.

HEB.117. 1 OP de vloeden vā Babylonien daer heb-
A ben wy gheſeten ende gheweent / als wy dachten op Sion.

2 Aen de wilgen int midden van haer / heb-ben wy onſe muſyck inſtrumenten ghehan-ghen.

3 want daer hebben ſy ons ghevraecht die ons gheuanghen wech hebben gheleydt / de woꝛden vanden ſanghen.

Ende die ons wech gheleydt hebbē: Sin ghet eenen loſſanck vanden ſanckliedekens van Sion.

4 Hoe ſullen wy ſinghen den loſſanck des Heeren in een vreemt landt?

5 Iſt dat ick vs verghete Ieruſalem / ſoo moet vergheten woꝛden myn rechte handt.

6 Myn tonghe moet cleuen aen myn ba-
B ken / iſt dat ick vs niet en ghedencke.

Iſt dat ick Ieruſalem niet vooꝛ en ſtelle / int beghinſel van myn der blyſchappen.

7 weeſt ghedachtich Heere der kinderē van Edom / inden dach van Ieruſalem.

Die daer ſeggen: Maect ydel maect ydel / tot in haer fondament toe.

8 Ghy allendige dochter van Babylonien ſalich is hy die v wedergenē ſal uwen loon / den welcken ghy ons gheloont hebt.

9 Salich is hy die houden ſal eñ ſlaen haer Psal.136.c.9
cleyn kinderen teghen den ſteen.

Wooꝛ

Voor Dauid ſelue.

HEB.11.

Confitebor. CXXXVII.

A Ick ſal v beliden Heere in alle mijn herte/ om dat ghy ghehoort hebt de woorden mijns monts.

Int aenſchouwē der Engelen ſal ic v lof ſingen/ ick ſal aenbidden tot uwen heyli= ghen tempel/ende beliden uwen naem.

Van uwer bermherticheyt eñ waerheyt/ want ghy hebt ouer al groot gemaect uwen heyligben naem.

Op wat dach dat ic v aenroepen ſal ver= hoort my/ſo ſuldy in mijn ſiele de cracht ver= menichfuldighen.

Al moeten beliden Heere alle de conin= ghen der aerden/ want ſy hebben ghehoort alle de woorden ws monts.

B Ende laetſe ſinghen in des Heeren we= ghen/want groot is de glorie des Heeren.

Want de Heere is hooghe/ende hy aen= ſiet de nedere: ende de hooghe kent hy van verre.

Iſt dat ic wandele int midden der tribu= lacien/ſoo ſuldy my leuende maken: eñ ouer de gramſchap van mijnen vyanden hebdy v hant wtgheſteken/ ende v rechte hant heeft my ſalich ghemaect.

De Heere ſal betalen voor my/ Heere v bermherticheyt is inder eewicheyt de werc= ken van uwen handen en wilt niet verſma= den.

Totten eynde eenen Pſalm van Dauid.

HEB. 19.

Domine probaſti. CXXXVIII.

A HEere ghy hebt my gheproeft eñ my ghe= kent/ ghy hebt mijn ſitten ghekent eñ mijn opſtaen.

Ghy hebt mijn ghedachten ghekent van verre/mijnen padt ende mijn ſeelken hebdy onderſocht.

Ende alle mijn weghen hebdy te voren geſien/want daer en is gheen ſpraake in mijn tonghe.

Siet Heere/ghy hebt gekent alle de laet= ſte eñ oude dinghen/ghy hebt my ghemaect/ ende op my hebdy v handt gheleydt.

Wonderlick is v wetenheyt ghewoorden wt my/ſy is groot ghewoorden/ eñ ick en ſal daer toe niet connen gheraken.

B Waer henen ſal ic gaen van uwen gheeſt: oft werwaerts ſal ick van uwen aenſicht vlieden?

Amos 9.2.3. Iſt dat ic inden hemel climme/daer zydy: iſt dat ick nederdale ter hellen/ daer zydy te= ghenwoordich.

Iſt dat ick mijn vederen neme des mor= ghens vroech/eñ gae woonen aen dat wij= ſte der zee.

Soo ſal nochtans v handt my derwaerts leyden/ende v rechte hant ſal my houden.

Ende ick heb geſeyt: by auonturen ſullen my de duyſternuſſen verreden eñ den nacht is mijn verlichten in mijn welluſten.

Want de duyſternuſſen en ſullen van v niet verduyſtert worde/ eñ den nacht ſal als den dach verlicht worden/ghelijck ſijn duy= ſternuſſen/alſoo ſal oock ſijn licht zijn.

Want ghy hebt mijn nieren beſeten/ghy C hebt my opghenomen van mijns moeders lichaem.

Ick ſal v beliden/want ghy zijt verbaer= lick groot ghewoorden/ wonderlick zijn v wercken ende mijn ſiele ſalſe bekennē wter maten ſeere.

Mijn ghebeente en is niet verborghen voor v/d welck ghy ghemaect hebt int hey= melick/ende mijn ſubſtancie in dat onderſte der aerden.

Mijn onvolmaecktheyt hebben v oogben aenſien/ eñ in uwen boeck ſullen ſy alle ge= ſchreuen woorden: de daghen ſullen gemaect woorden/ende niemandt daer inne.

Maer v vriendē zijn my wter maten ſeer eerlick gewoorden o Godt/wter maten ſeere is haer heerlicheyt verſteret.

Ick ſalſe tellen/ ende ſy ſullen bouen dat zant der zee vermenichfuldicht woorden: ick ben opgheſtaen/ende noch ben ick met v.

D Iſt dat ghy Godt de ſondaren doot/ ſoo gact ghy bloedighe mannen van my.

Want ghy ſegghet int ghedachte: ſy ſullen in ydelheden hare ſteden ontfanghen.

Eñ heb ick Heere niet ghehaet de ghene die v haetten/ende en verdwijnder ic niet op v vyanden?

Met volcomen haet haette icſe/ſy zijn my vyanden ghewoorden.

Proeft my Godt/ ende weet mijn herte: vraecht my/ende bekent mijn paden.

Ende beſiet oft den wech der booſheyt in my is/ende leydt my inden eewighen wech.

Totten eynde, Dauids Pſalm.

Eripe me Domine. CXXXIX. HEB.14a.

A VErloſt my Heere vandē quadē menſch/ vanden booſen man verloſt my.

Die booſheden ghedacht hebben int her= te/alle den dach berocten ſy ſtrijden.

Pſal.1.a.11. 11.a.1. Rom.3.b.13. Sy hebben hare tonghe gheſcherpt als ſerpenten/ venijn der aderen is onder hare lippen.

Bewaert my Heere van de handt des ſondaers/ende vanden booſen menſchē ver= loſt my.

Die gedacht hebben mijn gangen omme te ſtoten/ de hooveerdighe hebben my eenen ſtrick verborghen.

Ende ſy hebben zeelen wtgherect tot te= nen ſtrick: by den wech hebben ſy my een ſtrijckſel geſtelt.

Ick heb den Heere geſeyt: mijn Godt zydy/ verhoort Heere de ſtemme mijns ſmeeckens.

Heere Heere de cracht mijnder ſalicheyt/ B ghy hebt met een ſchadūwe mijn hooft ouer= deckt inden dach des ſtrijdts.

Een leuert my niet Heere tegen mijn be= ghoerte den ſondaer/ ſy hebben teghen my ghedacht/ en verlaet my niet/ op dat ſy by auonturen niet verheuen en worden.

Het hooft van haren ommegaue/den ar= beydt van haren lippen ſal henlieden ouer= decken.

Colen ſullen op henlieden vallen/ int vier

ſchuyſe neder worpen/ in de allendichedē en ſullen ſy niet ſtaende blijuen.

Een man van veel woorden en ſal niet " gevordert worden op de aerde/den onrechtveerdighen man ſullen de quade dingen benanghen in de doot.

Ick heb ghekent dat de Heere het recht " vanden behoeuighen doen ſal/ eñ de wrake vanden armen.

Maer nochtans ſullen de rechtveerdighe " uwen naem beliyden/ ende de oprechte ſullen woonen met uwen aenſchijn.

Dauids Pſalm.

HEB.141. Domine clamaui. CXL.

A HEere ich heb gheroepen tot v/ verhoort my: luyſtert na mijn ſtemme/ als ick tot v roepen ſal.

Laet mijn ghebet gheſtiert worden ghe- ' ſchijck eenen reuckoffer in v aenſicht: dat opheffen mijnder handen laet weſen als een anonts ſacrificie.

Steit Heere een hoede mijnen monde/eñ ' een doze des omſtants mijnen lippen.

En neycht mijn herte niet af tot de woor- ' den der quaetheyt/ om te ontſchuldighen de ontſchulden in de ſonden/

Metten menſchen die booſheydt doen: eñ ' ick en ſal gheen ghemeynſchap houden met haren wtuercorenen.

De rechtveerdige ſal mi ſtraffen in berm- ' hertigheden/ende my berijpen: maer de olie des ſondaers en ſal mijn hooft niet vet maken.

B Want mijn gebet is noch in haer welbe- ' haghen/ hare rechters ghenoecht aen den ſteen zijn verſlonden.

Sy ſullen mijn woorden hooren/want ſy vermochtent: gelijck de vetticheyt der aer- ' den wt gheborſten is op der aerden/

Alſoo zijn onſe beenderen verſtroyt omtrent der hellen: wāt tot v o Heere Heere ' zijn mijn ooghen/in v heb ick ghehoept/ en neemt mijn ſiele niet weeh.

Bewaert my vanden ſtricke den welcken ' ſy my geleydt hebben/ eñ van de ſtruycſelen der ghenender die booſheyt doen.

In ſijn nette ſullen de ſondaers vallen/ " beſcheyden ben ick tot dat ick voorby gae.

Dauids verſtant, als hy inde ſpeluncke, oft in t'hol was, een ghebedt. 1.Con.24.

HEB. 141. Voce mea. CXLI.

A MEt mijnder ſtemmen heb ick geroepen/ ' Pſal.76.2. met mijnder ſtemmen heb ick tot den Heere hertelick ghebeden.

Ick ſtorte voor ſijn aenſicht mijn gebedt ' wt/ende mijn tribulacie ſpreeck ic voor hem wt.

Als mijnen gheeſt wt my verſlaut/eñ ghy ' hebt mijn paden ghekent.

In deſen wech daer ick in wandelde hebben ſy my eenen ſtrick gheborghen.

Ick merete tot aende rechte zijde ende ick ' ſach/eñ daer en was niemant die my kende.

B Het vluchten is van my vergaen/eñ daer en is niemandt die mijn ſiele ſoeckt.

Ick heb tot v gheroepen Heere/ ick heb ' geſeyt: ghy zijt mijn hope/ mijn deel int lant der leuender.

Luyſtert na mijn hertelick bidden/ want ick ben bouen maten ſeer verneder.

Verloſt my van de ghene die my vervol- ghen/ want ſy zijn my te ſterck ghewor den.

Leydt mijn ſiele wt de ghevangeniſſe om uwen naem te beliyden: de rechtveerdighe verbeyden my/ tot dat ghy my wederloon gheeft.

Eenen Pſalm van Dauid, als hem vervolchde Abſalom ſijn ſone. 2.Con.15.

HEB.141. Domine exaudi. CXLII.

HEere verhoort mijn ghebedt: met uwen A ooren ſo vaet mijn claghelick bidden in uwe waerheyt/verhoort my in v rechtveerdicheyt.

En en gaet niet int recht met uwen die- ' naer/want in v aenſicht en ſal geen leuende gherechtveerdicht worden.

Want de vyant heeft mijn ſiele vervolcht/ ' hy heeft in de aerde mijn ſiele verneder.

Hy heeft my geſteit int doncker gelijck ' de dooden der wereit/ ende mijnen gheeſt is beangſt gheweeſt op my/ mijn herte is in my ontſtelt worden.

Ick heb ghedachtich gheweeſt der ouder B dagen/ic heb onerdacht in allen v wercken/ in de wercken uwer handē oeffende ic mijn ghepeyſen.

Ick heb mijn handen wtgherevckt tot v/ ' mijn ſiele is voor v als aerde ſonder water.

Heere verhoort my haeſtelic/ mijnē geeſt ' is beſweken.

En keert v aenſicht van my niet/ ende ick ſal gheliyck zijn den ghenen die nederdalen inden put.

Doet my vroech hooren uwe bermher- ' ticheyt/want ick heb in v ghehoept.

Maeckt my kenlick den wech daer ick in wandelen mach/want tot v heb ic mijn ſiele opgheheuen.

Verloſt my van mijnen vyanden Heere/ C " tot v ben ick gevloden/ leert my uwē wille doen/want ghy zijt mijn Godt.

Uwen goeden gheeſt ſal my leyden inden " rechten wech/ om uwen naem Heere ſuldy my leuende maken in v gherechticheyt.

Ghy ſult mijn ſiele van de tribulacie wt- " leyden/ ende door v bermhertigheyt ſuldy mijn vyanden heel vernielen.

Eñ ghy ſult vernielen alle die mijn ſiele verdrucken/want ick ben v dienaer.

Den Pſalm van Dauid teghen Goliath.

HEB.140. Benedictus Dominus Deus. CXLIII.

GHebenedijt zy de Heere mijn Godt/ die A mijn handen leert ten ſtrijde/ ende mijn vingheren ter oorloghen.

Mijn bermhertigheyt eñ mijn toevlucht/ ' mijn ontfanghet ende verloſſer.

Mijn beſchermer/ ende in hem heb ick ghehoept/ die mijn volck my onderdanich maeckt.

Heere wat is de menſche dat ghy v hem ' te kennen gheeft: oft des menſchen ſone dat ghy hem acht?

De

De menſch is der ydelheyt gelijc worden/ ſijn dagben gaen voorby als een ſchaduwe.
Heere neycht v hemelē/ ende comt neder-waerts / raeckt de berghen ende ſy ſullen roocken.
Blixemt ende ghi ſultſe verſtroyen/ſendt wt v pylen/ende ghy ſultſe verſtooren.
Sendt wt v handen vandē hoogen/ treet my wt/eñ verloſt my van veel wateren/vā de handt der vremder kinderen.
L Der welcker mont heeft ydelheyt geſproken/eñ hare rechte handt is een rechte haut der booſheyt.
Godt ick ſal v eenen nieuwen ſanck ſinghen/op een pſalterſpel van thien ſnaren ſal ick v ſpelen.
Die den coninghen ſalicheydt gheeft / die Dauid nwen knecht verloſt hebt/ verloſt my vanden quaden ſweerde.
Ende verloſt my vande hant der vreemder kinderen/der welcker mont heeft ydelheyt gheſproken / ende hare rechte handt is een rechte handt der booſheyt.
D Der welcker kinderen zijn gheluck nienwe plantſoenen in haer iongheyt.
Hare dochterē zijn toegemaect/al om verciert als de gelijckeniſſe van eenen tempel.
Hare kelders zijn vol/ ouervloeyēde van d'een in d'ander.
Hare ſchapē zijn vruchtbaer/ouervloedich in haer wtgangen/ hare runderen zijn vet.
Daer en is gheen verſallinghe der wanden/noch doorganck/ noch gheroep in hare ſtraten.
Salich hebben ſyghenoemt het volck dat deſe dinghen heeft: ſalich is het volc / wiens de Heere ſijn Godt is.

Een loflegghinghe voor Dauid ſelue.

E B.145. Exaltabo te Deus. CXLIIII.

A Ick ſal v verheffen mijn Godt de coninck/ ende ick ſal uwen naem ghebenedijden in de eewicheyt der eewicheden.
Van daghe te daghe ſal ick v ghebenedijden/eñ uwen naem louen inder eewicheyt/ ende in de eewicheyt der eewicheden.
Groot is de Heere ende loffelick bouen maten/ ende ſonder grootheydt en is gheen eynde.
Gheboorte ende geboorte ſullen v wercken prijſen / eñ v machticheyt ſullen ſy vercondighen.
De heerlickheyt van de glorie uwer heylicheyt ſullen ſy ſpreken/ende v wonderlicke dinghen ſullen ſy vertellen.
B Ende de cracht van uwen verbaerlicheden ſullen ſy ſegghen/ende v grootheyt ſullen ſy vertellen.
De ghedenckeniſſe van de ouervloedicheyt uwer ſoeticheyt ſullen ſy wtſpreken/eñ in v rechtveerdicheyt ſullē ſy henliedē verhueghen.
Ghenadich ende bermhertich is de Heere/ lydtſamich ende seer bermhertich.
Goet is de Heere eenen yegelicken/ende ſijn bermhertigheden zijn bouen alle ſijn wercken.
Alle nwe wercke moetē v belijden Heere/ eñ uwe heyligben moeten v gebenedijden. Dan.3.c.57.
De glorie wes ryckx ſullen ſy ſegghen/ eñ uwe machticheyt ſullen ſy ſpreken.
Op dat ſy v machticheyt moghen bekent maken den kinderen der menſchen/ ende de glorie van de heerlickheyt wes ryckx. L
Ul ryck is een ryck van allen eewen/ende v heerſchappye in alle gheſlachte ende gheſlachte.
Betrouwe is de Heere in alle ſijn woorden/ende heylich in alle ſijn wercken.
De Heere heft op alle die daer vallen / eñ hy recht op alle die neder gheſlooten zijn.
De ooghen van allen hopen in v/ eñ ghy gheeft hen ſpyſe ten bequamen tyde.
Ghy opent v handt / ende vervult alle ghedierte met benedictie.
De Heere is rechtveerdich in alle ſijn wegben/ende heylich in alle ſijn wercken. D
De Heere is by alle den gheuen die hem aenroepen/ alle den genen die hem aenroepen inder waerheyt.
Den wille der gheender die hem vreesen ſal hy doen/ende hen gebedt ſal hy verhooren/ende hy ſalſe ſalich maken.
De Heere bewaert alle die hem lief hebben/ende alle de ſondaren ſal hy heel te niet doen.
Mijnen mont ſal des Heeren lof ſpreken/ ende ghebenedijden moet alle vleeſch ſijnen heyligben naem/inder eewicheyt/ende in de eewicheyt der eewicheden.

Halleluya, dat is, louet Godt, Aggei ende Zacharie.

H E B. 146. Lauda anima mea Dominum. CXLV.

M Jjn ſiele louet den Heere/ ick ſal den Heere louen in mijn leuen / ick ſal den Heere lof ſingen ſo lange als ick weſen ſal. A Pſal.103.d.33
En wilt v niet betrouwen op de princen/ in de kinderen der menſchen daer gheen ſalicheyt in en is.
Synen geeſt ſal wtgaen/ ende ſal wederkeeren in ſijn landt/ in dien dach ſullen alle hare ghedachten vergaen.
Salich is hy wiens helper is de God vā Jacob / wiens hope is inden Heere ſijnen Godt/ die ghemaect heeft hemel ende aerde/de zee ende alle datter in is. Act.14.c.15. 17.f.24. Apoc.14.b.7
Die de waerheyt bewaert inder eewicheyt/ die den genē die onrecht lijden recht doet/die den hongherighen ſpyſe gheeft. B
De Heere ontbindt de ghebeterde/ de Heere verlicht de blinde.
De Heere richt op die nedergheſlooten zijn/de Heere bemindt de rechtveerdighe.
De Heere bewaert de vremdelinghen/ de weeſe ende weduwe ſal hy ontfangen/ ende de weghen der ſondaren ſal hy vernielen.
De Heere ſal regneeren inder eewicheyt v Godt Sion/van gheſlachte tot geſlachte.

Halleluya, dat is, louet Godt.

H E B. 147. Laudate Dominum. CXLVI.

L Ouet den Heere / want goet is den loſſanck onſen Got: laet den loſ blijde ende ſchoon weſen. A
De Heere Jeruſalem timmerende / ſal de

verſtroytheden van Iſrahel vergaderen.

Die gheneeſt de ghene die heel gebroken van herten zyn/ eñ verbint hen quetſueren.

4.Eſd.16.g.17 Die de menichte der ſterren telt/ende die alle by namen noemende is.

Groot is onſe Heere / ende groot is ſyn macht / ende ſynder wyſheydt en is gheen ghetal.

De Heere is ontfangende de ſaechmoedighe/maer vernederende de ſondaers totter aerden toe.

B Singt den Heere voor in belydinge/ ſinghet hem lof op de herpe.

Die den hemel bedect met wolcken/ ende bereydt der aerden reghen.

Die gras voortbrengt op de bergen/ende cruyt ten dienſt der menſchen.

Die den beeſten hare ſpyſe geeft/ ende der rauen ionghen die hem aenroepen.

Hy en ſal in de ſterckheyt des peerts gheenen luſt hebben/ noch in eens mans beenen en ſal hy gheen behaghen hebben.

De Heere heeft behaghen op de ghene die hem vreeſen/ende aen de gene die hopen op ſyn barmhertigheyt.

Halleluya,dat is,louet Godt.

Lauda Ieruſalem Dominum. CXLVII.

ALouet Jeruſalem den Heere/louet uwen Godt Sion.

Dſen Pſalm by de Hebreen wordt aenden voorſten gherecht.

want hy heeft verſterct de ſlotē vā uwen poorten/hi heeft v kinderen gebenedyt in v.

Die v palen gheſtelt heeft vrede/ende met de bloeme vander terwen v verſaedt.

Die ſyn woort wtſent tot der aerden/raſchelick loopt ſyn woort.

Die den ſneeu gheeft gheliick wolle/ die den neuel gheliick aſſchen ſpraeyt.

Hy worpt ſyn criſtallyn gheliick beten/ wie ſal connen ſtaende blyuen voor d'aenſichte van ſynder couden?

Hy ſal ſyn woort wtſeynden/eñ die ſmelten/ſynen wint ſal blaſen / ende de wateren ſullen vlieten.

Die ſyn woort verrondicht Jacob / ſyn rechtverdicheden ende oordeelen Iſrahel.

Hy en heeft alſo niet ghedaen alle nacien/ ende ſyn oordeelen en heeft hy henlieden niet gheopenbaert. Alleluya.

Halleluya,dat is,louet Godt.

Laudate Dominum de cœlis. CXLVIII.

ALouet den Heere ghy die vande hemelen zyt/ loeft hem in de hoochden.

Pſal.102.d.20 Dan.3.c.55. Dan.3.c.61. Pſal.44.d.13. Loeft hem alle ſyn Enghelen / loeft hem alle ſyn crachten.

Loeft hem ſonne eñ mane / loeft hem alle ſterren ende d'licht.

Dan.3.c.59. Loeft hem ghi hemelen der hemelen/ende de wateren die bouē de hemelen zyn/ laet louen den naem des Heeren.

Gene.1.a.3. Pſal.32.b.9. Iudit.16.c.17 want hy heuet gheſeyt / ende ſy worden ghemaect hy heuet gheboden / ende ſy worden gheſchapen.

Hy heeft die vaſt geſtelt in de eewicheyt/ eñ in de eewicheyt der eewicheden / een gebot heeft hy geſtelt/ eñ een ſal niet vergaen.

Loeft den Heere ghy die vander aerden zyt/draken ende alle afgronden.

Vier/haghel/ſneeu/ys/ winden der tempeeſten/die ſyn woort doen.

B Berghen ende alle heuuelen/vruchtbare ghe boomen/ende alle cederboomen.

Beeſten ende alderhande vee / ſerpenten ende ghevederde voghelen.

Coningen der aerden/ ende alle volcken/ princen ende alle rechters der aerden.

Jonghelingen ende maechden/ oude lieden metten ionghen/ laet den naem des Heeren louen/ want ſynen naem alleen is verheuen.

Syn belydinghe is bouen hemel eñ aerde/ ende hy heeft verheuē den hoorn ſyns volcks.

Loſſanck zy alle ſynen heyligen/ den kinderen van Iſrahel / den volcke dat hem genaket.

Halleluya,dat is,louet Godt.

Cantate Domino canticum nouum. CXLIX.

SInghet den Heere eenē nieuwen loſſanc/ ſynen lof is in de vergaderinghe der heyligheu. A

Laet Iſrahel blyde zyn in hem die hem gheſchapen heeft/eñ de dochteren van Sion laet henlieden verblyden in haren coninck.

Laetſe ſynen naem louē in de reyen/ met bommen ende met pſalterſpel laetſe hem lof ſpelen.

want de Heere heeft behagē in ſyn volc/ ende hy heeft de ſaechmoedighe verheuen ter ſalicheyt.

De heyligheu ſullen hen verheughen in glorie/ ſy ſullen blyde zyn in hare ſlaepcameren.

De volickheden Gods zyn in hare kele/ ende ſweerden aen beyde ſyden ſnydende in haerlieder handen. B

Om wrake te doen in de naciē / ſtraffinghen onder de volcken.

Om haerlieder coninghen te binden met veteren/ ende haerlieder edelen met yſeren hantboeyen.

Dat ſy in henlieden mogen doen dat beſchreuen oordeel/ deſe glorie is alle ſynē heyligheu/Alleluya.

Halleluya,dat is,louet Godt.

Laudate Dominum in ſanctis. CL.

LOuet den Heere in ſyn heyligheu / loeft hem in firmament van ſynder cracht. A

Loeft hem in ſyn heyrachten/ loeft hem nae de menichte van ſynder grootheyt.

Loeft hem in t'ghelupt der trompetten/ loeft hem metten pſalterſpel ende metter herpen.

Loeft hem in de bomme / ende in de reye/ loeft hem met de ſnaren ende oghelen.

Loeft hem met de welluydēde cimbalen/ loeft hem met de cimbalen des iubels/ alle gheeſt loue den Heere/Alleluya.

Hier eyndt Dauids pſalter.

Dat

Dat boeck van Salomons parabelen oft ghelijckeniſſen, int Hebreeuſch ghenaemt Miſle, int Latijn Prouerbia.

De goddelijcke wijſheyt roept ende vermaent ons door den mont van Salomon, ende waerſchouwet ons voor de ſondaers, der welcker woorden, maniere ende ſtraffinghe hier verhaelt worden. Dat eerſte Capittel.

A DIt zyn de parabelen van Salomon Danids ſone/ den Conincx van Iſrahel/ om te weten wijſheyt ende onderwyſinghe/ om te verſtaen de woorden der verſtandicheyt/ ende om te ontfangen de onderwyſinge der leeringhe/ rechtveerdicheyt ende oordeel ende gerechticheyt/ op dat den cleynen mach cloecheyt gegeuen worde/ den iongelinc wetentheyt ende verſtant. De wijſe hoorende ſal wyſer worden/ ende de verſtandighe ſal regimenten beſitten. Hy ſal de parabele bemercken/ ende de bedieden iſſe/ de woorden der wijſen/ ende haerlieder doncker redenen.

fal.110.b.10 bde. 1.b.16. De vreeſe des Heeren is het beghinſel der wijſheyt.

De dwaſe verachte de wijſheyt ende leeringe.

Hoort myn ſone de leeringe ws vaders/ ende en verlaet de wet ws moeders niet/ op datter gracie tot uwen hoofde gedaen worde/ ende eenen hals bant aen uwe hals. B Myn ſone iſt dat v de ſondaers vertreyſſelen/ en conſenteert henlieden niet/ Iſt dat ſy ſeggen: Coemt met ons/ laet ons op d'bloet lagen leggen/ laet ons bedectelic lagen leggen tegheu den onnooſelen ſonder ſake/ laet ons dien verſlinden gelijc de helle al leuende/ ende gheheel als nederdalende inden put.

Alderhande coſtelick goet ſullen wy vinden/ wy ſullen ons huyſen vullen met roonen/ worpet d'lot met ons/ laet onſer alle een borſe weſen. Myn ſone en wandelt met henlieden niet/ weeret uwen voet van haren paden/ want hare voeten loopen tot dat quaet/ ende ſy zyn haeſtich om bloet te ſtorten. Maer te vergeefs wordet een net geſpraeyt voor de ooghen der dieren die vederen hebben. Ende ſy leggen laghen tegen haerlieder eygen bloet/ ende ſtellen voorts bedriechelicheden tegen haerlieder eygen zielen/ Alſo zyn de paden van allen gierigen menſchen/ ſy rooueu de zielen der gheender die yet beſitten. C De wijſheyt predict buyten/ op de ſtrate geeft ſy haer ſtemme: aent hooft der ſcharen roept ſy/ in de dooren vander ſtadt pooren brengt ſy haer woorden voorts/ ſeggende: Hoe lange ſult ghy cleyne de kintheyt beminnen? ende hoe lange ſullen de dwaſe henſelnen ſchadelicke dinghen begheeren: ende de onwyſe de wetentheyt haten? Keert v omme tot myn der beriſpingen/ ſiet ick ſal v myne geeſt voorts brenghen/ ende ick ſal v myn woorden toonen/ 61.b.22. b.4. 2.7.c.23. c.13.

want ick heb geroepen/ ende ghy hebbet ghe-
weygert/ ick heb myn hant wtgheſteken/ ende
daer en was niemant die daer op ſach.
Ghy hebt allen mynen raet verſmaet/ ende
myn ſtraffinge en hebdy niet geacht. Dus
ſal ick oock in v verderfeniſſe lacchen/ ende v
beſpotten/ als v t'ghene dat ghy vreeſdet ſal
ouercomen zyn: Als v ouercomen ſal zyn
een onuerſienige cathuicheyt/ ende dat de ver-
derfeniſſe v ouervallē ſal als eene ſtormen-
den wint/ als ouer v lieden comen ſal de ver D
duchtheyt ende benautheyt/ Dan ſullen ſy my
aenroepen/ ende ick en ſalſe niet aenhoorē: ſnoo
gens vroech ſullē ſy opſtaen/ ende my niet vin
den: om dat ſy de leeringe gehaet hebben/
ende de vreeſe des Heeren niet en hebben ont-
fangen/ noch niet genoicht en hebdē myn-
nen raet/ ende gelaſtert hebben alle myn ſtraf-
fingen. Hierom ſullen ſy de vruchte haers
weechs eten/ ende van haren raden ſullen ſy
verſaet worden. Dat afkeeren der cleynen
ſal henlieden doden/ ende den voorſpoet
der dwaſer ſalſe bedernen. Maer die my
hoort ſal ſonder vermaertheyt ruſten/ ende
ouervloedicheyt ghebruycken/ als de vreeſe
der quaden ſal wech ghenomen zyn.

Wat goets dat ghecft de wijſheyt, ende hoe veel quaets datſe af keert, mette welcker Gods ghuſten comen, ende ſonder de welcke men alomme dolet.

Dat ij. Capittel.

1 MIjn ſone/ iſt dat ghy myn redenen ont- A
fanget/ ende myn gebodē by v verborgt/
2 op dat v oore wijſheyt hoore: ſo neyght v
herte om te beſennen de verſtandicheyt.
3 want iſt dat ghy aenroept de wijſheyt/ ende
4 v herte boogt tot de verſtādicheyt/ iſt dat
ghy die ſoect gelyck gelt/ ende dat ghy die als
5 ſchatten wtgraeft: dan ſuldy verſtaen de
vreeſe Godes/ ende Gods kenniſſe vinden:
6 want de Heere heeft wijſheyt/ ende wt ſyne
mont comen verſtandicheyt ende wetentheyt.
7 Hy ſal bewaren de ſalicheyt vanden op- B
rechten/ ende beſchermē de gene die ſimpelick
8 wandelen/ onderhoudende de paden der
9 recht veerdicheyt/ ende der heyligen wegen be
warende. Dan ſuldy verſtaen de recht-
veerdicheyt ende dat oordeel/ ende gerechticheyt/
10 ende alle goede paden. Iſt dat de wijſheyt in
v herte gaet/ ende dat de kenniſſe uwer zielen
11 behaghet/ ſo ſal den raet v bewaren/ ende de
12 voorſichticheyt v behoudē/ dat ghi ſult ver
loſt worde van den quadē wech/ ende van den
13 menſche die verkeerde dingen ſpreet/ die C
daer verlatē de rechte banc ende wandelē door
14 duyſtere wegen/ die henliedē verblydē als
ſy qualick gedaen hebbē/ ende verhuegen hen
15 in de quaeſte dingen: der welcker wegen
verkeert zyn ende hare gangen van quade ta-
16 me. Op dat ghy mueght verloſt worde vā
der vreēder vrouwē ende die vā buyten is die
17 haer woordē ſaechte maect/ ende verlaet den
leytſman van haerder iongher inecht/ ende die
18 t'verbōt haers Gods vergeten heeft: want

haer huys is ter doot geneycht/ eñ ter hellen
D waerts haer paden: alle die tot haer ingaē
die en sullen niet wederkeerē/ noch sy en sul
len de padē des leuens niet aennemē. Op
dat ghi moecht wandelē indē goeden wech/
eñ de paden der rechtveerdigher bewaren.
Wāt die oprecht zyn sullē op de aerde woo
Ecc 12.d.17. nen/ eñ de simpele sullē daer op binnen woo
nende. Maer de ongoddelicke sullē vander
aerden vernielt worden/ ende die boosheyt
doen sullen daer af ghenomen worden.

Hy vermaent ons totter vreesen Gods, ende tot hydtsaem-
heyt, ende hier wort verhaelt een lof der wijsheyt, ende ver-
maent ons ook de selue aen te hanghen.

Dat iij. Capittel.

A MIjn sone en vergheet myn wet niet/ eñ
Deut.32.a.1. v herte bewaere myn geboden/ want
32.d.46. lancheyt der daghen eñ iaren des leuens/ eñ
vrede sullen sy v aenbrengen. Bermher-
ticheyt eñ waerheyt en moetē v niet verla-
ten/ doet die rondtsom v kele/ eñ beschryfse
in de tafelē ws hertē/ eñ ghy sult gracie eñ
goede leeringen vindē voor God eñ de mē-
schen. Hebt betrouwē inden Heere wt alle
uwer herten/ eñ en wilt niet staen op v eygē
cloecheyt. In allen uwen wegen so peyst
op hem/ eñ hy sal v gangen beschicken. En
Ro.11.d.16. zyt niet wys bi v selue: vreest God/ eñ wyct
van t'quaet: wāt dat sal voorwaer gesont-
heyt wesen uwē naele/ eñ een ververschin-
Tob.4.b.7. ge van uwen gebeenten. Eert den Heere
Luc.14.c.11. vā uwen goede/ eñ van de eerstelinghen alle
B uwer vruchtē: eñ v schuerē sullen vervult
Hebr.11.b.1. worden met versaethedē/ eñ v persſen sullen
Apoc.3.d.17. van wyn ouervloedich zyn. Myn kint en
verworpt de castynge des Heerē niet/ noch
en wilt niet cleynmoedich wordē als ghy vā
hem ghestraft wort/ want den welcken de
Heere lief heeft/ dien straft hy/ eñ gelyck een
vader in syn kint/ soo behaecht hy sy selue.
Salich is de mensche die wysheyt vint/ eñ
die ouervloedich is vā voorsichticheyt: be-
ter is t'vercrygen vā die/ dan de comenschap
van gout eñ siluer/ haer vruchten zyn d'eer-
ste eñ alderuyuerste: sy is beter dan alle
rydommē/ eñ alle dannen begeert en mach
hy haer niet gelekē worden. Lancheyt der
dagen is in haer rechte hant/ eñ in haer slinc
L ke hant rydommē eñ glorie. Haer wegen
zyn schoō wegē/ eñ alle haer padē zyn vreet-
samich. Sy is een hout des leuēs den genē
dese aenveerden/ eñ dese behout is salich.
Genes.1. De Heere heeft door wysheyt de aerde ge-
sondeert/ eñ de hemelen vast ghemaeckt met
voorsienicheyt. Door syn wysheyt zyn wt
geborstē de afgrondē/ eñ de wolckē rinnē te
samen mettē dauwe. Myn sone en laet dit
van v oogheu niet ontvlieten. Bewaert de
wet eñ den raet/ eñ t'sal uwer sielē leuē we
sen/ eñ gracie uwē monde: dan suldy getrou
welick wandelē in uwen wech/ eñ uwē voet
en sal niet struyckelen: ist dat ghy slaept so
en suldy niet vreesen/ ghi sult rustē/ eñ uwen
slaep sal suet zyn/ also dat ghy niet en sult
vreesen vā onversienlicke veruaertheyt/ eñ
der ongoddelicker machtē v ouervallende:
want de Heere sal aen v syde wesen/ ende
uwen voet bewarē dat ghy niet ghevangen
en worst. En wilt hem niet verbieden wel D
te doē diet vermach/ ist dat ghy moecht/ doet
selue ooc wel. Noch en segt uwē vriēt niet:
Gaet henen eñ coemt weder/ eñ morgen sal
ict v geuen/ als ghyt terstont soudt mogen
geuen/ noch en bestaet gheen quaet tegen
uwē vriēt/ als hy syn betrouwē op v gestelt
heeft. En twist tegen niemant sonder sake/ Pſal.14.a.1.
als hi v geē quaet gedaē en heeft. En volcht b.1.
niet na dē onrechtveerdigē mensch/ noch en
volcht syn wegen niet/ want alle bespotter
is den Heere een afgrysselickheyt/ eñ metten
simpelen is syn sprake. Armoede van den
Heere is int huys van den ongoddelicken/
maer de woningen der rechtveerdigen sul
len gebenedyt worden: hy sal de spotters
bespotten/ eñ den saechtmoedigen sal hi gra-
cie geuen. Glorie sullen de wyse besitten:
dat verhueghen der dwasen is schande.

De wyse man vermaent, dat door syn exempel de menschen
wijs heyt soecken sullen metten profyte daer aen hangende, eñ
hoe datmen de leden des lichaems voor t'quaet behoeden sal.

Dat iij. Capittel.

HOort kinderē de onderwysinge wes va- A
ders/ eñ merckt aen/ dat ghy voorsichtic-
heyt moecht weten. Een goede gaue sal ic
v geuen/ en verlaet myn wet niet/ Wāt ick
heb ooc myns vaders sone geweest/ teeder-
kens/ eñ een eenige geborē voor myn moe-
der: eñ sy leerde my eñ seyde: Uw herte ont-
fange myn woordē/ bewaert myn gebodē/
eñ ghy sult leuē. Besit wysheyt/ besit voor-
sichticheyt/ en vergheet niet/ noch en wyckt
niet af vā de woorden myns monts. En
verlaetse niet/ eñ sy sal v bewaren: beminт
haer/ eñ sy sal v onderhouden. D'beginsel
der wysheyt/ besit wysheyt/ eñ in alle v besit-
tinge cruycht voorsichticheyt: neemt die tot
v/ eñ sy sal v verheffen: ghy sult van haer ge- B
glorificeert wordē/ als ghy haer sult omhelst
hebben/ so sal sy uwen hoofde vermeerde-
ringen van gracien geuen/ eñ met een heer-
licke croone sal sy v ouerdeckē. Hoort myn
sone/ eñ ontfangt myn woordē/ dat de iaren
des leuens v mogē vermenichvuldicht wor
den. Den wech der wysheyt sal ic v toonē/
ick sal v leyden door de paden der gherech-
ticheyt: de welcke als ghy sult inghegaen
zyn/ so en sullē v gangē niet benaut wordē/
eñ loopende en suldy geen struycsel hebben.
Hout de onderwysinge/ en verlaetse niet/
bewaertse/ want sy is v leuen. En hebt geē
genoechte in de weghen der ongoddelicker/
noch en laet v niet behaghen den wech der
quader. Vliedt daer af/ noch en gaet daer C
niet doze/ wyct af eñ verlaet dien/ want sy
en slapen niet/ sy en hebbē quaet gedaen/ eñ
den slaep en wort van haerlieden niet geno
men/ t'en zy dat sy yemant verdruct hebben:
sy eten t'brood der ongoddelicheyt/ eñ drin-
cken den wyn der boosheyt. Maer dē padt
der rechtveerdigher als een blinckende liche
gaet voorts/ eñ wast tot eenē volcomē dach.
Den wech der ongoddelicker is duyster/ sy
en weten niet waer sy vallen sullen. Myn
sone vaet myn redenē/ eñ tot myn wtsprake

neycht

neycht v ooze/ en laetse van uwen oogen
niet gaen/bewaertse int midden vs herten:
want sy zyn d'leuen den genen diese vin-
D den/ eñ allen vleesche gesontheyt. Met al-
der hoeden bewaert v herte/ want daer wt
coemt dat leuen. Doet vã v den verkeerdẽ
mont/ eñ de achterclappẽde lippen laet ver-
re vã v zyn. Laet v oogẽ sien dat recht is/
eñ v wynbrauwen laet voor v gangẽ gaen.
Schict eenen padt uwen voeten/ eñ allen
v weghen sullen ghevestight worden. En
wyct niet af ter rechter noch ter slincker syden/keert uwen voet van t'quaedt/want de
weghen die ter rechter syden zyn/ kent de
Heere: maer verkeert zynse die ter slincker
syden zyn. Maer hy sal v loopen recht maken/ eñ v wegen sal hy in vrede verlengen.

Hy vermaent de hoeren te schouwene, ende dat de daghen ende iaren niet verloren en worden: datmen syn eyghen huysvrouwe bemine, ende schouwe een vreemde.
Dat v. Capittel.

A MIjn sone hoort toe na myn wysheyt/ eñ
tot myn voorsichticheyt neycht v ooze/
op dat ghy bewarẽ moecht de gedachten/
eñ dat v lippen moghen de onderwysinghe
bewaren/ want druppende honichraten
zyn der hoerẽ lippen/ eñ blinckender dã olie
is haer kele: maer haer wterste zyn bitter
gelyck alsem/ende scherp als een sweert op
beyde syden snydende. Haer voeten gaen
nederwaerts ter doot/eñ totter hellen gaen
haer gangen voze. Door den padt des le-
uens en wandelen die niet/ongestadich zyn
B haer gangen/eñ onvindelick. Daerom nu
myn sone hoort my/eñ en scheyt niet van de
woorden myns monts. Maert verre van
haer uwen wech/ eñ en genaert de doren vã
haren huyse niet. En geeft den vreemden
v eere niet/ eñ v iaren den wreeden/ dat
by auontueren de vreemde niet vervult en
worden van uwen vermoghen eñ dat v ar-
beyden niet en zyn in een vreemt huys/ eñ
dat ghy dan suchtet in de wterste dagen/als
ghy v vleesch eñ lichaem verteert sult hebben/ eñ seggen: waerom heb ick de onder-
C wysinge versmaet? eñ waerõ en heeft myn
herte den straffingen geen gehoor gegeuen?
noch en heb niet ghehoort de stemme der
geender die my leerden/ eñ den meesters en
heb ick myn ooze niet geneycht? Byna heb
ick geweest in alle t'quaet in middẽ der kercken ende Synagogen. Drinckt water wt
uwe cisterne/ende de vloeden van uwẽ put.
Laet v fonteynen buyten vlieten/ende op
de straten deylt v wateren. Hebt die al-
leene/ noch en laet de vreemde met v niet
deylen. Vadere zy gebenedyt/eñ verblyt v
metter vrouwen van uwer ionghet mecht.
D Seer lieflick is de hinde/ eñ dat cheê d'al-
der genaemste: laet haer borsten v dryncken
maken t'allen tydẽ/ in haer liefde hebt uwe
wellust altoos. Waerom worty verleydt
(myn sone) van een vreemde/ eñ wort verwermt inden schoot van een andere? De
Heere aensiet des menschen weghen/ eñ alle
syn gangen aenmerct hy. Syn eygẽ boosheden vanghen den ongoddelicken/ eñ met
de zeelen synder sonden wort hy gebonden.
Hy sal steruen/om dat hy geen onderwys
en heeft ghehadt/ ende in de menichte synder dwaesheyt sal hy bedroghen worden.

Hy waerschout voor borghe te worden, ende vermaent de traghe tot arbeyt, Ende toont de felle die Godt haet, Hy vermaent tot de onderhoudinghe des Wets, Ende datmen de schoonheyt der vrouwen niet en begheere, Eñ schouwe t'ghesel-schap der overspeelderen. Dat vj. Capittel.

A MIjn sone/ist dat ghy borghe worden zyt
voor uwen vrient/ soo hebdy v hant by
eenen vremden verbonden/ ghi zyt gestrict
met de woorden vs monts/ eñ gevanghen
met v eyghen redenen. Daerom doet dat
ick v rade myn sone/eñ verlost v selven/wãt
ghy zyt gevallen in vs naesten hant/Loopt
t'allen syden/haest v/wert uwen vrient/ en
geeft uwen oogen geenen slaep/noch en laet
v wynbrauwẽ niet slymerẽ. Treet v daer
wt als een dasken wter hant/eñ gelyc eenen
vogel wt des vogelaers hant. Gaet tot de
miere o ghy trage/eñ aenmerct haer wegen/
eñ leert wysheyt: de welcke(daer sy gheenen leytsman noch gebieder noch prince en
herst) bereyt inden somer spyse voor haer
selven/ eñ vergadert inden oogst dat sy ete.
D Doe lange sult ghy trage slapen? wãneer Rech.29.d.
suldy opstaen van uwen slaep? Een luttel Pro.24.d.33.
suldy slapen/een weynich slymeren/eñ een B
luttelkẽ v handẽ t'samen leggẽ om te slapẽ:
eñ de gebreckelicheyt sal v comen als een
wandelaer/ eñ de armoede als een ghewapent man. Maer ist dat ghy rasch zyt/soo sal
als een fonteyne uwen oogst comen/ eñ de
armoede sal verre van v vlieden. Een af-
vallende mensch/ een onnut man gaet met
eenen verkeerden mont/ hy wenct metten
oogen/hy wyst metten voeten/ mettẽ vin-
gher spreeckt hy/ eñ met een verkeert herte
legt hy opt quaet toe/ eñ tot allen tydẽ saeyt
hy kynagien: desen sal haestelick syn verderfenisse overcomen/ eñ onversienlick sal
hy vernielt worden/ noch hy en sal voorts
geen medecyne hebben. Ses dingen zynder die de Heere haet/ eñ t'seuẽste versmaet
syn siele: Opgeheuẽ oogen een lengenachtighe tonghe/ handen stortende onschuldich
bloet/ een herte dat arbeyt om te volbrengen seer quade gedachtẽ/ voetẽ die rasch zyn C
om te loopen int quaet/ een voortbrengere
der lengenen een valsch getuyge/eñ die tusschen broeders twist saeyt. Bewaert myn
sone de gheboden vs vaders/eñ en verlaet
vs moeders wet niet/ bint die in v herte
altydt/ eñ doetse om uwen hals. Als ghy
wandelt/so laetse met v gaen: als ghi slaept/
so laetse v bewaren/eñ ontspringẽde spreect
met die: want t'ghebodt is een lichtvat/eñ
de wet een licht/eñ eenẽ wech des leuens is
de straffinge der onderwysingen: op dat sy
v bewaren vã de quade vrouwe/ eñ van de
smeekẽde tonge der vreemder. Wt herte en
begheere haer schoonheyt niet/ dat ghy niet
ghenanghen en wordt met haren wencken/
wãt de weerde vã een oneerbaer vrouwe
en is nauwelics van eenen broode/ maer de
vrouwe rooft eens mans costelicke siele.

Mach

D Mach een menſch vier in ſijnē ſchoot ver-
bergen alſo dat ſijn cleederē niet en brandē?
oft wandelen op vierige colen alſo dat de
planten ſijnder voeten niet verbrāt en wor-
den? alſo ooc wie dat ingaet tot ſijns nae-
ſten huyſ vrouwe/ en ſal niet ſuyuer zijn als
hy haer genaect heeft. T'en is geen groo-
te misdaet als yemāt geſtolen heeft want hi
ſteelt om dat hy ſijn hongerighe ziele ſoude
verſaden/ eñ als hy bevondē wordt ſo ſal
hyt ſeuē dobbel weder geuen/ eñ alle t'goet
van ſijnen huyſe ſal hy overleueren: Maer
die een overſpeelder is/ ſal om ſijns herten
gebreckelicheyt ſijn ziele verlieſen: ſchelic-
heyt eñ ſchande vergadert hy voor ſy ſelue/
eñ ſijn verwyt en ſal niet wtgedaē worden.
Want de ialoerſheyt ende raſende gram-
ſchap des mans en ſal niet ſparen indē dach
der wraken/ noch hy en ſal niemants bid-
den verhooren/ noch hy en ſal voor de ver-
loſſinghe niet ontfanghen ſeer veel gauen.

Hy vermaent eenen iongheliuck totter aenveerdinghe der wijſheyts, eñ het onderhouden des wets, eñ dat hy de ſmeekin-
ghe der oneerbaren vrouwen, die hier breet verhaelt worden, verſmade. Dat vij Capittel.

A Mijn ſone bewaert mijn woorden/ ende
mijn geboden verbergt voor v. Sone
eert den Heere/ eñ ghy ſult wel varen/ maer
ſonder hem en vreeſt gheenen vreemden.
Bewaert mijn geboden eñ ghy ſult leuen/
eñ mijn wet als den appel vā uwer oogen.
Bintſe in v vingerē ſchrijftſe in de tafelen
wes herte. Segt der wijſheyt: Ghi zijt mijn
ſuſter/ eñ de voorſichticheyt noemt v vrien-
dinne/ dat ſy v beware vā de buyten vrou-
we/ eñ van de vreēde vrouwe die haer woor
den ſuet maect. want vā de venſter mijns
huys door de tralien heb ic wtwaerts geſiē/
eñ ick ſie de cleyne ic mercke eenē dwaſen
iongelinc/ die voorby gaet ouer de ſtraten
B by den hoecke/ eñ gaet neffens den wech vā
haren huyſe/ int doncker als den dach ten
auont waerts guyck in de duyſternuſſen des
nachts eñ int doncker. Eñ ſiet hem coemt
te ghemoete een vrouwe met eender lichter
vrouwen cieraet/ bereyt om ſielen te bedrie
gen/ ſnaterachtich eñ ongeſtadich/ onghe-
durich der ruſten eñ niet connende int huys
blijuen ſtaende met haré voeten/ nu buy-
ten/ nu op de ſtraten/ nu neffens de hoecken
lagen leggende. Eñ den iongelinck gegre-
pen hebbende cuſt ſy hem eñ met een onſcha-
mel aenlockende aenſicht ſineert ſy/ ſeggen-
de: Ic heb ſlachofferandē voor mijn ſalic-
C heyt geloeft/ heden heb ick mijn beloften be-
taelt/ daerom ben ick wtgegaen v te ghe-
moete/ begeerende v te ſiene eñ ic heb v von
den. Ic heb met coorſekens mijn beddē-
ken tſamen gheoeght/ ick hebt ouerdect met
gebeelde tapytē wt Egypten: mijn ſlaep-
camer heb ic beſtraeyt met myrrhē/ eñ gloe/
eñ caneel. Coemt laet ons dronckē wor-
den van de borſtē eñ gebruyckē de begeerde
ombeſſingen tot dat den dach claer opgaet:
want de man en is in ſijn huys niet/ hy is
wech ghegaen eenen ſeer verrē wech: een
borſe gelts heeft hi met hem gedragē/ inden
dach der volder manen ſal hy wedercomē in
ſijn huys. Sy heeft hem beſtrict met veel
redenen/ eñ met de ſmeckingē van harē lip-
pen heeft ſy hem voorts getrocken. Ter-
D ront ſoo volcht hy haer als eenen oſſe ten
ſlachhuyſe geleyt/ eñ gelijc een weeldich lam
meken/ eñ de dwaes en weet niet dat hy tot
de banden getrockē wordt/ tot dat dē pijl
ſijn leuere doorſchiet: gelijc oft eenen vogel
hem haeſte tot dē ſtricke/ eñ hy en weet niet
dat dit t'perikel ſijnder ſielē aengaet. Daer
our nu mijn ſone hoort my/ eñ merct aen de
woordē myns monts. En laet v herte niet
afghetrocken worden in haer weghen/ noch
en laet v niet bedrieghen met haren paden:
want ſy heeſter vele ghewonde ter neder
geworpen/ eñ veel vanden ſterckſten zijn van
haer gedoot. De wegen der hellē zijn haer
huys doorgaende tot d'binnenſte der doot.

De wijſheyt roept yegelijcken tot haer, ende ſy vertelt haer goeden ende haer macht, ende hoe ſy voor de eewicheden ghe-
ordineert is, met Godt alle dinghen maekende, wiefe ſoeckt wort ſalich, wiefe veracht, ſal catijuch ende inoode worden.

Dat vijf. Capittel.

A ROept de wijſheyt niet? eñ de voorſichtich-
heyt gheeftſe haer ſtemme niet? In de
opperſte eñ hooghe toppen op den wech int
middē der padē ſtaende/ by der ſtadt poor-
ten in de ſelfſte doren ſpreect ſy/ ſegghende:
O ghy mannē tot v liedē roep ic/ eñ mijn
ſtemme is tot de kinderē de menſchē. Ver-
ſtaet ghy cleyn kinderen de cloecheyt/ eñ ghi
onwyſe aenmercket/ Hoort want ic ſal van
groote dingen ſpreken/ eñ mijn lippē ſullen
open gedaen worde om dat recht te verkon-
digen. Mijn kele ſal de waerheyt bedenc-
ken/ eñ mijn lippē ſullen verfoeyen den on-
goddelicken. Rechtveerdich zijn alle mijn
woorden/ daer en is niet onrechts oft ver-
keerts in: ſy zijn oprecht den ghenen dieſe
verſtaen/ eñ recht wt den genen die wetent-
B heyt vindē. Ontfangt mijn onderwijſin-
ge eñ niet gelt/ verkiest de leeringe meer dā
gout/ want beter is de wijſheyt/ dan alle
d'alderceſtelicſte rijcdommen/ eñ alle dat be-
geerlick is en mach by haer niet gelekē wor
den. Ic wijſheyt woone in den raet/ eñ ick
ben in de gheleerde gedachten. De vreeſe
Gods hatet quaet/ vermetelickheyt/ eñ hoo-
verdye/ eñ eenen quadē wech/ eñ eenē mont
met twee tongē verfoeye ic. Mijne is den
raet eñ de gherechticheyt/ mijne is de voor-
ſichticheyt/ mijne is de ſterckheyt/ Door my
regnerē de coningen/ eñ de wetſtelders ordi
neren dat recht is/ Door my gebieden de
princen/ eñ de machtighe onderſcheyden de
rechtueerdicheyt. Ic beminne die my be-
minnen/ eñ die vroech tot my waken ſullen
my vindē/ Met my zijn rijcdommen ende
glorie overtreffelicke rijckdomme eñ recht-
C ueerdicheyt/ wāt beter is mijn vrucht dan
gout eñ coſtelicke geſteente/ eñ mijn ſpruytē
zijn beter dan gekuert ſilver. In de wegen
der rechtueerdicheyt wandele ic/ int midden
van de paden des oordeels: op dat ick ryck
makē ſoude die my beminnē/ eñ hare ſchatrē
vervullen. De Heere heeft my beſeten van

Sap. 8.

t'beginſel

t beginſel ſijnder weghen/ eer hy yet maecte
vandē beginne. Vander eewicheyt ben ick
geordineert/ eñ vandē ouden tijt eer de aer-
de gemaect worde. De afgrondē en waren
noch niet/eñ ick was nu ontfangen/ de fon-
teynen en waren noch niet wtgheborſten/
De bergen en ſtonden noch niet met hare
ſware grootheyt/ voor de heuuelē begonſte
ic gebaert te worden: hy en hadde noch de
aerde niet gemaect/ eñ de vlocden eñ de her-
ren vanden omganc der aerden. Als hy de
hemelē bereydde ſo was ic daer by/als hy de
afgrondē met een ſeker wet eñ met eenē ron
D den tinc om leyde: als hi de locht bouē vaſt
maecte/ eñ woech de ſonteynen der waterē
doen hy der zee ontſomme ſtelde haer pa-
le/eñ een wet den waterē ſtelde/ dat ſy ouer
haer eyndē niet gaen en ſoudē:als hy de fon
damenten der aerdē woech/ Doen was ick
met hem alle dingen makende: eñ ick hadde
welluſte dagelics ſpelende voor hem tot al-
len tyden: ſpelende indē omganc der aer-
den/eñ myn welluſticheydt is te zijn met de
kinderē der menſchē. Daerō kinderē hoort
my: Salich zijn ſy die myn wegen bewarē/
Hoort de onderwijſinge eñ weeſt wijs/eñ
en wiltſe niet verworpē. Salich is de man
die my hoort / die aen myn deren dagelicks
waect / eñ wacht aen de ſtijlen van mynder
deren/ Die my vint ſal d'leuen vinden/eñ
hy ſal ſalicheydt ſcheppen van den Heere/
maer die in my ſondicht/ſal ſijn ſiele quet-
ſen/Alle die my haten hebben de doot lief.

De wijſheyt haetſeluē een huys getimmert hebbende, roept ytgelicken tot haer,ſy vermenichvuldicht de dagen, eñ keurijt van de dwaſe vrouwe: de leeringhe eñ onderwijſinghe en ontfangt de dwaſe niet,maer de rechtueerdighe ende de wijſe.

Dat IX. Capittel.

A DE wijſheyt heeft voor haer eē huys ge- 1
timmert/ eñ wtgehouwen ſeuē colom-
nen/ Sy heeft haer ſlachofferandē ten of- 2
fer ghedoot/ wijn ghemenghet eñ haer tafel
voort geſtelt/ Sy heeft haer dienſtvrouwē 3
wtgheſonden dat ſy roepen ſouden totter
horcht/eñ tot de veſten der ſtadt. Soo wie 4
een cleyn kint is die come tot my/Eñ totten
onwijſen heeft ſy geſproken: Coemt eñ eet 5
myn broot/eñ drinct den wijn die ick v ghe-
B menget hebbe/ Verlaet de kintſcheyt/ende 6
leeft/eñ wandelt voor de weghen der voor-
ſichticheyt. Die eenen ſpotter onderwijſt/ 7
die doet ſy ſelue onrecht: eñ die eenen on-
goddelicken ſtraft/ die wint ſy ſelue een
ſmette. En wilt den ſpotter niet ſtraffen/ 8
op dat hy v niet en hate: Straft den wijſen/
eñ hy ſal v lief hebben. Gheeft den wijſen 9
een oorſake/eñ hem ſal wijſheyt toeghedaen
worden. Leert den rechtueerdigen/eñ hy ſal
hem haeſten om te ontfangen. T'beginſel 10
C der wijſheyt is de vreeſe des Heeren/ eñ de
kennijſſe der heyligen is de voorſichticheyt/
Want door my ſullen v dagen vermenich- 11
vuldicht worden/ende v ſullen iaren des le-
nens toegeleyt worden. Iſt dat ghy wijs 12
zijt ſo ſuldyt v ſelue zijn: maer zijdy een be-
ſpotter/ſo ſuldy alleen t'quaet dragen. De 13
dwaſe eñ roepachtighe vrouwe eñ vol acn-
lockingen/eñ niet met allen wetende/ heeft 14
geſeten in de deren haers huys op eenen ſe-
tel in een hooghe plaetſe vander ſtadt/ om 15
dat ſy roepen ſoude die ouer wech voorby
gingen/eñ reyſende haerlieder wech/ wie D 16
iſſer een cleyn kint die wijcke te mywaerts/
Ende totten onuerſtandigen heeft ſy geſeyt:
De geſtolen wateren zijn ſoeter/eñ t'ver- 17
borgen broot is ſmakelicker om t'eten/ Eñ 18
hy en heeftniet geweteē dat daer ruſten zijn/
eñ in de diepte der hellen zijn haer tafel ga-
ſten/ want die met haer verſaemt worde ſal
nederdalen ter hellen waert / want die van
haer wech gaen ſal/die ſal behoudē worden.

De parabelen van Salomon.

Hier ſpreeckt hy ouer ander woorden,nu vanden wijſſen ſone, dan vanden dwaſen, nu vanden goeden, nu vanden quaden, nu vanden werckenden, nu vanden traghen, nu van liefde, nu van haet. Dat X. Capittel.

E En wijſe ſone verblijdt den vader/ maer A 1
eenen ſotten ſone is ſijns moeders droef
heyt.
De ſchatten der ongoddelicheyt en ſullen 2
niet helpen / maer de rechtueerdicheydt ſal
vander doot verloſſen.
De Heere en ſal de ſiele vā eenē rechtueer- 3
digen met honger niet pijnigen/ende de la-
ghen der ongoddelicken ſal hy omworpen.
Een ſlappe hant heeft armoede gemaect/ 4
maer de hant vanden ſtercken bereyt rijck-
dommen. Die hem verlaet op leughenen/
deſe voet de winden eñ de ſelue volcht oock
de vlieghende voghelen.
Die inden oogſt vergadert dats een wijs 5
ſone:maer die inden ſomer vaſt ſlaept / dats
een kint der ſchanden.
De benedicte des Heeren is opt hooft vā 6
den rechtueerdigen/maer den mont der on-
goddelicker bedect de booſheyt.
De ghedenckeniſſe vanden rechtueerdi- 7 B
ghen is met loffelickheden / ende den naem
der ongoddelicker ſal verrotten.
Die wijs van herten is ſal de ghebooden 8
ontfanghen/een dwaes wordt met den lip-
pen gheſlaghen.
Die ſimpelick wandelt/die wandelt be- 9
trouwelick: maer die ſijn weghen verkeert
ſal openbaer worden.
Die metter ooghen wenct ſal ſmerte ghe- 10 Eccle.27.c.23
uen/ende een dwaes ſal metten lippen ghe-
ſlaghen worden.
Den mont vanden rechtueerdigen is een 11
adere des leuens/ende den mont der booſen
bedect de booſheyt.
Haet verweect kijnagien/ende alle de miſ- 12 1. Pet.4.b.8.
daden ouerdect de liefde. 2.Cor.13.b.4
In de lippen van den wijſen wordt wijſ- 13
heyt gheuonden / ende een roede op ſijnen
rugghe die ghebreck van herten lijdt.
De wijſe verborgen de wetenheyt/maer 14
den mondt van den dwaſen is der ſchande-
licheyt na by.
Eens rijcs mans goet/ is de ſtadt ſijnder 15
ſterckheyt:de vreeſe der armē is haer armoe-
de. Het werck van den rechtueerdighen C 16
totten

totten leuen/maer de vrucht vandē ongoddelicken totter ſonden.

Eenen wech des leuens is den genen die de onderwyſinghe bewaert: maer wie ſtraffinghe verlaet die doolt.

De leugenachtighe lippen verbergen den haet wie blameringe voortbrengt die is onwys. In veel ſpreckens en ſal geen ſonde ghebueken / maer die ſyn lippen regeert / is d'alder voorſienichſte.

Ghekuert ſilver is de tonghe van eenen rechtueerdighen / maer t'herte vanden ongoddelicken is voor niet.

De lippen vanden rechtueerdigen leeren der veel vele: maer die ongeleert zyn ſullen in ghebreckelicheyt des herten ſterven.

De benedictie des Heeren maeckt ryck/ ende met henlieden en ſal gheen pynlicheyt ghenoecht worden.

Als door lachernye bedrijft een dwaes groot quaet / maer de wyſheyt is eenen man voorſichticheydt. Wat de ongoddelicke vreest / dat ſal hem overcomen / den rechtueerdighen ſal haerlieder begheerte ghegeven worden.

Ghelyck een overvarende onweder / ſoo en ſal de ongoddelicke niet weſen: maer de rechtueerdighe ſal zyn als een ewich fondament.

Ghelyck edick is den tanden/ ende roock den ooghen/ alſoo is een traech menſch den ghenen die hem ghelonden hebben.

De vreeſe des Heeren verlengt de dagen/ ende de iaren der ongoddelicker ſullen ghecort worden. Dat verbeyden der rechtueerdigher is blyſchap / maer de hope der ongoddelicker ſal vergaen.

De ſterckheyt van den ſimpelen is den wech des Heeren / ende vreeſe den ghenen die quaet doen.

De rechtueerdighe en ſal inder ewicheyt niet beroert worden maer de ongoddelicke en ſullen op d'aerde niet woonen.

Den mont vanden rechtueerdighen ſal wyſheyt baren/ de tonghe vanden verkeerden ſal vergaen.

De lippen vanden rechtueerdighen aenmercken behaghelicke dingen/ eñ den mont der ongoddelicker verkeerde dinghen.

Hier worden verhaelt de profijten des gherechticheyts, ende ander duechden, ende de ſchade van de unduechden.

Dat xj. Capittel.

EEn bedriegelicke waghe is een afgryſelicheyt by Gode / ende een rechtueerdich ghewicht is ſynen wille.

So waer hooverdicheyt is / daer ſal oock laſter zyn: maer waer ootmoedicheydt is/ daer is oock wyſheyt.

De ſimpelheyt der rechtueerdigher ſalſe wel leyden / ende de vertredinghe der verkeerder ſal henlieden ter neder brenghen.

Eccl. 5. 8. 10. De ryckdommen en ſullen niet baten in den dach der wraken/ maer de rechtueerdicheyt ſal vander doot verloſſen.

Spr. 3. 6. 13. De rechtueerdicheyt vanden ſimpelen ſal ſynen wech beſchicken / ende door ſyn ongoddelickheyt ſal de ongoddelicke vallen.

De rechtueerdicheyt der oprechter ſal henlieden verloſſen / ende in hare laghen ſullen de booſe ghevanghen worden.

Als de ongoddelicke menſche doot is / ſo en ſal daer voorts geen hope weſen/ eñ t'verbeyden vanden ſorchvuldigen ſal vergaen.

De rechtueerdige is vander benauetheyt verloſt/ ende de ongoddelicke ſal voor hem ghelevert worden.

De gheveynſde bedriecht metten monde ſynen vrient/ maer de rechtueerdighe ſullen door de wetentheyt verloſt worden.

In de goeden der rechtueerdigen ſal een ſtadt verheven worden/ende in dat vergaen van de ongoddelicke ſal lof weſen.

Door de benedydinghe der rechtueerdigher ſal een ſtadt verheven worden / ende door den mondt der ongoddelicker ſal die ongheworpen worden.

Die ſynen vrient verſmaet/die is arm vā herten/ maer een verſtādich man ſal ſwygē.

Die bedriechelic wandelt/ontdect de heymelicke dingen/maer die getrouwe is houtverholē dat hem vā ſynen vriēt betrout is.

Waer geen regeerder en is/daer ſal t'volck vallen:maer ſalicheyt is daer veel radē zyn.

Hy ſal met quade ghequelt worden die voor eenen vreemden borge blyft:maer wie hem voor ſtricken wacht die ſal vry zyn.

Een gracieuſe vrouwe ſal eere vinden/ ende de vromen ſullen ryckdommen hebben.

Een barmhertich man doet ſynder ſielen wel / maer die wreet is verworpt oock ſyn naeſte maghen.

De ongoddelicke doet een ongheſtadich werck: maer de ghene die rechtueerdicheyt ſaeyt ſal ghetrouwen loon hebben.

De goedertierenheyt bereyt dat leven/ eñ het navolghen vanden quaden de doot.

Afgryſelick is den Heere een quaet herte/ ende ſynen wille is in de gene die ſimpelick wandelen.

Al is d'een hant in d'ander hant/ ſo en ſal nochtans de quade niet onnooſel zyn: maer t'ſaet der rechtueerdiger ſal behoudē worde.

Eenen gulden rinck inden neuſe vander ſoch/is een ſchoon vrouwe ende dwaes.

De begheerte der rechtueerdigher is alle goet/ t'verbeyden der ongoddelicker is raſernye. De andere deylen haerlieder eygen goet/ ende ſy worden rycker: de andere rooven dat henlieden niet toe en behoort/ ende zyn altyt in armoeden.

Een ſiele die ghebenedyt/ſal vet worden: ende die dronckē maect ſal ſelve oock dronckē worden.

Die t'corē verborcht ſal vermaledyt worden onder de liedē/ maer de gebenedydinge ſal weſen opt hooft der gener die verkoopen.

Wel ſtaet hy ſinorgēs vroech op die goede dingen ſoect: maer die een onderſoecker der quader dingē is/ſal daer af verdruct worde.

Wie ſyn betrouwen ſtelt op ſyn rijcdommen/ die ſal vallen: maer de rechtueerdighe ſullen als een groen blat groeyen.

Die

Die ſijn huys verſtoort ſal winden beſitten: ende die ſot is ſal den wijſe dienen.

De vrucht des rechtuerdigē is t'gout des leuens eñ wie de ſielē ontfangt/ die is wijs.

Prou. 11. Iſt dat een rechtuerdich op de aerde geloont wort/ hoe veel te meer de ongoddelicke ende ſondaer:

Hy ſpreeckt ouer ander ſpraken, van den beminnenden de onderwijſinge, ende van den hatenden: Vanden ongoddelicken ende gherechtighen: vanden wijſen ende dwaſen, van de goede ende quade tonghen.

Dat xij. Capittel.

A VVie onderwijſinge bemint/ die bemint wetentheyt: maer wie ſtraffingen haet/ die is onwijs.

Die goet is ſal gracie ſcheppen van den Heere/ maer die hem betrout op ſijn ghedachten/ doet ongoddelich.

Een menſch en ſal geſtaert worden van ongoddelicheydt/ ende de wortel der rechtuerdigher en ſal niet beroert worden.

Een neerſtige vrouwe is een croone haren man: ende etter in ſijn ghebeente is een vrouwe die dingen doet die der beſchaemtheyt weerdich zijn.

De ghedachten der rechtuerdigher zijn oordeelen/ ende de raden der ongoddelicker zijn bedrieghlick.

De woorden der ongoddelicker leggen laghen den bloede den mont der rechtuerdigher ſalſe verloſſen.

Keert omme de ongoddelicke/ ende ſy en ſullen niet zijn: maer t'huys der rechtuerdigher ſal altijt bijnen.

B Door ſijn leeringe wort een man bekent: maer die ydel eñ ontſinnich is/ ſal verſmaet worden.

Beter is een arm menſch ende voor hemſelnen ghenoech hebbende/ dan een glorieus ende broots ghebreck lijdende.

De rechtuerdighe kent de ſielen van ſijnen behelpigen beeſten/ maer de binnenſten der ongoddelicken zijn wreet.

Prou. 12. Die ſijn lant bouwet/ ſal met brooden verſaet worden: maer wie ledicheyt volcht/ die is d'alder ſotſte.

Die ſoet is in de matichedē vā wijne/ in ſijn vaſte plaetſen ſal hi lachter achter laten.

De begheerte des ongoddelics is een gedēckeniſſe der alderquaetſter/ maer de wortel der rechtuerdigher ſal toe nemen.

C Om de ſonden der lippen naket eenē val den quade: maer de rechtuerdighe ontvliet vander benautheyt.

Van de vrucht ſijns monts ſal een yegelick met goeden verſaet worden/ ende na de wercken ſijnder handen ſal hem wederom ghegheuen worden.

Den weeh van den ſot is recht in ſijn oghen/ maer die wijs is hoort de raden.

Een dwaes toont terſtont ſijn grāſchap: maer die hem gelaet als oftmen hem gheen onrecht en dede/ die is ſchalck.

Wie ſpreect dat hy weet/ die is een richter der gerechticheyt: maer wie liecht die is een bedrieghelick ghetuyghe.

Daer is een die beloeft/ eñ hy wort geſtekē als met eenē ſweerde der conſcientien/ maer de tonghe der wijſen is ghelontheyt.

Een lippe der warachticheyt ſal vaſt zijn eewelick/ maer die een haeſtlich ghetuyghe is/ voechte te ſamen een lenghen tonghe.

Bedroch is int herte der geender die quaet dencken: maer den ghenen die raden des vreets aennemen/ volcht blijſchap.

T'en ſal den rechtuerdigen niet bedroeuen al wat hem geſchiet/ maer de ongoddelicke ſullen vervult worden met quaet. D

Een afgrijſelickheyt iſt voor den Heere leugenachtighe lippen: maer die getrouwelick doen/ behaghen hem.

Een ſchalck menſche verbergt de wetentheyt/ ende t'herte der onwijſer verweet de dwaeſheyt.

De hant der ſtercker ſal heerſchappye hebben/ maer die ſlap is ſal den tribuyte dienen.

Truerigheyt in eens mans herte ſal hem verootmoedigen/ ende met een goede redene ſal hy verblijt worden.

Wie ſijn ſchade niet en acht om ſijnen vrient/ die is rechtuerdich: maer den wech der ongoddelicker ſal hem bedrieghen.

De bedriegelicke en ſal gheen winninghe vinden/ ende den rijcdom van eenē menſch ſal zijn de weerde van goude.

Inden padt der rechtuerdicheyt is d'leuen/ maer den dwaelwech leydt ter doot.

Van eenen wijſen ſone, van de bewaernijſſe der tonghen, hoe dattmen alle dinghen by rade doen moet, met wijſe wandelen moet, Van eenen die de roede ſpaert, eñ die onverſadelick is vā buycke. Dat xiij. Capittel.

E Een wijs kint is des vaders leeringhe: maer die een ſpotter is/ en hoort niet als hy gheſtraft wort. A

Van de vrucht ſijns monts ſal de menſch verſaet worden met goeden: maer de ſiele der overtreders is ongherechtich.

Die ſijnen mont bewaert/ die bewaert ſijn ſiele: maer die onbedacht is van ſpreken ſal quaet ghevoelen.

Een traech menſch wilt ende hy en wilt niet/ maer de ſiele der geender die wercken ſal vet worden.

De rechtuerdighe ſal een leugenachtich woort verfoeyen/ maer de ongoddelicke beſchaemt/ ende ſal beſchaemt worden.

De rechtuerdicheydt bewaert den wech vanden onſchuldighen/ maer de ongoddelicheyt vertreet den ſondare.

Daer is een als rijck ghemaeckt/ die nochtans niet en heeft: ende daer is een als arm/ die nochtans in veel rijckdommen is.

De verloſſinghe van eens mans ſiele is ſijnen rijckdom: maer die arm is/ en verdraecht de ſtraffinghe niet. B

D'licht der rechtuerdigher verblijt/ maer dat lichtvat der ongoddelicker ſal wtghedaen worden.

Tuſſchen de hooverdighe zijn altijt kijvagien/ maer die alle dinghen met raedt doen/ worden vander wijſheyt gheregeert.

Haeſtigen rijckdom ſal ghemindert worden: maer die allincskens metter hant vergadert wort ſal vermenichvuldicht worde.

De

Gewicht eñ wage zyn des Heerē oordeelē / eñ syn werckē zyn alle de steenē der wereld.

Afgryselick zyn sy den Coninck die ongoddelick doen: want door de rechtueerdicheyt wordt den rechterstoel ghevestight.

Den wille der Coningen zyn rechtueerdighe lippen: die oprechte dinghen spreeckt sal te recht beschict worden.

Des Conincs verbolgentheyt zyn boden der doot / ende een wys man sal die te vreden stellen. In de vrolicheyt van des Coninces aenschicht is dat leuen / ende syn genadicheyt gheluck eenen auontregen.

Beset wysheydt / want sy is beter dan gout: ende erycht voorsichticheydt / want sy costelicker is dan siluer.

Den pat vanden rechtueerdighen wijckt af van t'quaet / een bewaerder synder sielen bewaert synen wech.

Voor de verniclinghe gaet hooverdye / ende voor den val wort den geest verheuen.

T'is beter verootmoedicht te worden metten sacchtmoedigen / dan rooven te deylen metten hooverdighen.

Een die gheleert is int woort / sal goede dinghen vinden: eñ wie inden Heere hoept / die is salich.

Die wys van herten is / sal voorsienich genoemt worden: ende die soet van wtspraken is / sal noch meerder dinghen vinden.

Een fonteyn des leuens is de gheleertheyt des besitters / de leeringhe der sotten is dwaesheyt. Het herte vanden wysen sal synen mondt leeren / ende synen lippen salt gracie toe geuen. Honichraten zyn wel gheschicte woorden / de soetichevt der sielen is de ghesontheyt der beenderen.

Prou. 14. b. 12. Daer is eenē wech die den mensche schijnt recht te zyne / eñ syn wterste leyden ter doot.

De siele vanden genen die arbeyt / arbeyt voor haer selven / want synen mondt heeft hem ghedwonghen.

Een ongoddelick man graeft dat quaet / eñ in syn lippen wort een vier ontsteken.

Een verkeert mensch verwect kyuagien / ende een mensch van veel woorden scheydt de Princen. Een boos man vertreyckelt synen vrient / ende leyt hem door eenē wech die niet goet en is.

Die met verbaesden ooghen verkeerde dingen peyst, bytende syn lippen volbrengt hy t'quaet. Een croone der weerdicheydt is de ouderdom / die in de wegen der rechtueerdicheyt sal ghevonden worden.

Beter is een verduldighe dan een sterck man: ende die syns moets heere is / dan een verwinner der steden.

De loten worden inden schoot geworpen / maer vanden Heere worden sy wtgedeylt.

Van eenen bete met blijschappen: Eenen wijsen knecht: Godt proeft de herten: Den armen verlmadende: De croone der ouderen: Syn sonden bedeckende: Den dwaes is t'rijckdom onprofijtich: Eenen ghestadighen vrient.

Dat xvij. Capittel.

Prou. 10. d. BEter is eenē droogen bete met blijschappen / dan een huys vol ghestagender beesten met kyuagien.

Een wys knecht sal heerschappye hebben ouer sotte kinderen / ende tusschen de broeders sal hy de erfelicheyt deylen.

Gelyck door t'vier t'siluer gheproeft wort / ende t'gout door t'fornoys / alsoo proeft de Heere de herten.

De quade is onderdanich der booser tonghen / ende de bedrieghelicke is gehoorsaem den lieghenden lippen.

Die eenen armen verlmaet / die beschimpt synen schepper: eñ die hem van eens anders valle verblijt en sal niet onghecastyt wesen. Pro. 14. d. 21.

Der ouders croone syn der kinder kinderē / eñ de glorie der kinderen zyn hen vaderen.

Den dwasen en betamen gheen wel gheschicte woorden / noch eenen Prince een loghenachtighe lippe.

Een alder genaemste peerle is t'verwachten des verbeyders / wetwaerts dat hy hem keert verstaet hyt wijselick.

Wie de misdaet verborghe / die soect vrientschappen: die met een ander woort verhaelt / die scheyt de vereenichde.

Meer voordert dat berispen aen eenē verstandigen / dan hondert slagen aen eenen sot.

Altyt soect de quade kyuagien / maer den wreedē engel sal tegen hem gesondē worden.

T'is beter eēder beyrinnē te ontmoetē als haer iongen gerooft zyn / dan eenen dwase die hemselven betrout op syn dwaesheyt.

Wie quade dingē voor goede weder geeft / C
vā diens huyse en sal t'quaet niet afscheydē. Ro. 12. d. 19. 1. Pet. 3. b. 9. 1. Tess. 5. b. 15.

Die d'water wt laet / is een hooft der kyuagien: ende eer hy schande lydt / soo verlaet hy t'recht oordeel.

Wie den ongoddelickē rechtueerdich seyt te wesen / eñ die den rechtueerdigē verdoēt / die zyn beyde afgryselick voor den Heere. Isa. 5. c. 23.

Wat baet den sot rijcdominē te hebben / als hy de wijsheyt niet coopen en mach?

Wie syn huys hooch maect die soect dē val / eñ die schouwet te leeren sal in quaet vallen.

Tot allen tydē heeft hi lief die vrient is / eñ een broeder wort inde benauthedē geproeft.

Een sot mensch sal metten handen t'samen slaen / als hi borge bleuē is voor synē vrient.

Wie tweedracht verlint / die beminnt kyuagien: ende die synen mont verheft / die soect neder te vallen.

Een die verkeert van herten is / en sal geen D
goet vinden / ende die syn tonghe keert sal in t'quaet vallen.

Een sot is gheboren tot synder schanden / ende de vader en sal hem oock in den sot niet verblijden.

Eenen blijden moet maect een bloeyende Pro. 15. b. 13.
wecht / eenen droenen gheest verdrooght dat gheberente.

De ongoddelicke neemt ganē wten schoot om dat hi dkeerē sonde de padē des oordels.

Int aensicht van eenen voorsichtighen Eccl. 2. c. 14. 1. 2.
schijnt claer de wijsheyt / de oogen der dwasen zyn in de eynden der aerden.

Een dwaes kint is des vaders gramschap / ende eenen rouwe des moeders die hem ghebaert heeft.

Een

T'en is niet goet ſchade doen eenē recht- 16
neerdighen / noch oock ſlaen den ꝓince die
recht oꝛdeel doet.

Wie ſijn woꝛden manierlick beleyt/ die is 17
gheleert ende voorſichtich/ ende een geleert
man is van coſtelicken gheeſte.

Iacob.4.c.11. Iſt dat een die oock ſot is ſwijcht/ ſoo ſal 18
hy voor wijs gheacht woꝛden ende verſtan
dich iſt dat hy ſijn lippen bedwingt.

Van hem die van ſijnen vrient ſcheyt: Datmen van de waerheyt niet verdolen en moet: Vanden mont van eenen dwaes: Eenen rechtueerdighen ſy ſelue beſchuldigende: Eenen broeder den anderen beſpende: Een goede ende quade vrouwe: De ſprake van eenen rijcken ende van eenen armen man.

Dat xviij. Capitel.

A OVerlaken ſoect hy die van ſijnen vrient 1
ſcheyden wilt/ tot allen tyden ſal hy
verſmadelick zijn.

Een ſot en ontfangt de woꝛden der wijs- 2
heyt niet/t'en zy dat ghy ſeggher t'ghene dat
in ſijn herte verkeert.

De ongoddelicke menſch als hy in diepte 3
der ſonden comen is/ ſo verſmaet hy/ maer
hem volghen den laſter ende t'verwyt.

Diep water zijn de woꝛdē wt eens mās 4
mont/ ende de ſonteyne der wijsheyt is een
ouervloedende beke.

Den perſoon vandē ongoddelicken wt te 5
nemē int oꝛdeel en is niet goet/dat ghy ſout
af wijcken van de waerheyt des oꝛdeels.

De lippen vanden ſot menghen hem met 6
twiſten/ eñ ſijnen mont verweet kijnagien.

B Den mont vanden dwaſen is ſijn verderf- 7
feniſſe/eñ ſijn lippē zijn dē val ſijnder ſielen.

De woꝛden van eenē die met twee ton- 8
gen ſpreect zijn als oft ſy ſlecht waren/ ende
ſy comen tot dat binneſte des buycks.

De vreeſe woꝛpt den traghen neder/ maer
de ſielen der verwijfder mannē ſullen hon-
gher lijden.

Die laecht ende ſlap is in ſijn wercken/ die 9
is een broeder des gheens die ſijn eyghen
wercken bedect.

Eenen alderſterckſten toꝛre is in den naem 10
des Heeren/ tot dien loopt de rechtueerdi-
ghe/ende hy ſal verheuen woꝛden.

Dat goet vanden rijcken is de ſtadt ſijn- 11
der macht/ eñ als eenen ſtercken muer hem
omringhende.

Het herte van eenen menſch woꝛt verhe- 12
uen eer verplet woꝛt/ ende eer dat geglori-
ficeert woꝛt ſo woꝛdet vernedert.

Lu.12.v. Die antwoꝛt eer hi gehoort heeft/ die toont 13
C dat hy dwaes is/ eñ weert beſchaēt te zijne.

Eens mans geeſt onderhout ſijn cranck- 14
heydt / maer den gheeſt die lichtelick gram
woꝛt/ wie ſal dien connen verdraghen?

Een wijs herte ſal de wetentheyt beſitte/ 15
ende de oore der wijſen ſoect leeringhe.

Des menſchē gifte maect ſijnē wech breet/ 16
ende voor de princen maket hem ruymte.

Een rechtueerdich menſch beſchuldicht 17
verſmaet ſy ſelue: ſijn vrient coemt/ eñ die
ſal hem onderſoecken.

Het lot legt de twiſten neder/eñ tuſſchen 18
de machtighe onderſcheydet oock.

Een broeder die van ſijnen broeder ghe- 19
holpen woꝛt/is gelijck een vaſte ſtadt/ ende
de oꝛdeelen als grendelen der ſteden.

Van des mans mont vruchten ſal ſijnen D 20
buyck ghevult woꝛden/ eñ de ſpruyten van
ſijnen lippen ſullen hem verſaden.

De doot ende d'leuen zijn in de hant van 21
der tongen/ die haer lief hebben ſullen haer
vruchten eten.

Wie een goede vrouwe vint die vint goet/ 22
ende die ſal vruecht ſcheppē vanden Heere.

Die een goede vrouwe wech iaecht / die
verdrijft dat goet: maer die een ouerſpeelſter
houdt die is dwaes ende onwijs.

Met ſmeeckende gebede ſpreect een arme/ 23
ende : en rijcke ſal ſtraffelick wt ſpreken.

Een vriendelick man torren geſelſchappe/ 24
ſal meerder vrient weſen dan een broeder.

Van eenen armen wandelende in ſimpelheyt, Eenen valſchen ghetuyghe: dat den ſotten geen welluſtigheden en betamen: Van den toorn, eñ vrolicheyt des Coninckx, endemenighe ſchoone inſtructie. Dat xix. Capitel.

A BEter is een arme die in ſijn ſimpelheydt 1
wandelt / dan een rijck man ſijn lippen
wringhende ende onwijs.

Daer gheen wetentheydt der ſielen en is 2
daer en is gheen goet / ende die haeſtich is
metten voeten ſal hem ſtooten.

Eens menſchen ſotheyt ſal ſijn gangben 3
omwoꝛpen/ende teghen Godt woꝛt hy bu-
tich met ſijnen moede.

De rijckdommen bringen veel vrienden 4
aen/ maer vanden armen woꝛden geſchey-
den oock die hy hadde.

Een valſch getuych en ſal niet ongheſtraft Dan.13.g.62 5
zijn/ eñ die leughenen ſpreect en ſal niet ont-
vlieden.

Viele eeren den perſoon vandē machtige/ 6
eñ zijn vrienden des gheens die giften geeft.

De broeders van eenen armen menſch 7
haten hem/ daer toe oock ſijn vrienden zijn
verre van hem gheſcheyden.

Die alleen de woꝛden volcht/ en ſal niet B 8
hebben/maer wie een beſitter des verſtants
is/die bemint ſijn ſiele eñ de bewaerder der
voorſichticheyt ſal goede dinghen vinden.

Eē valſch getuyge en ſal niet ongepuniert 9
zijn/ eñ die leugenen ſpreect die ſal vergaen.

Den dwaſen en betamen geen welluſtic- 10
heden / noch eenen knecht heerſchappye te
hebben ouer princen.

De leeringhe eens mans woꝛt door ver- 11
duldicheyt bekent / ende ſijn glorie is booſ-
heden voorby te gaen.

Ghelijck dat brieſſchen des leeus/ alſo is 12
de gramſchap des conincks/ eñ ghelijck den
dauwe op t'cruyt/alſo is ſijn vrolicheyt.

Een dwaes kint is des vaders rouwe/ 13
ende daken altijdt doorſtuppende / is een
kijfachtighe vrouwe.

Huys ende rijcdommen woꝛden vanden 14
ouders ghegeuen/ maer vanden Heere ſon-
derlinghe een verſtandighe huyſvrouwe.

Traecheyt brengt ſlapen in/ eñ een ſlappe 15
ſiele ſal hongher lijden.

Die t'ghebodt bewaert / die bewaert ſijn 16
ſiele / maer die ſijnen wech veronachlaemt
ſal ghedoot woꝛden.

Hy woeckert den Heere die bermhertichеyt, doet den armen/ ende hy sal hem synen wederloon verghelden.

Onderwyst uwen sone/ en wilt niet mishopen / maer om hem te dooden en steit v siele niet.

Die onlydtsaem is sal schade lyden/ ende als hy gherooft heeft soo sal hy daer een ander toe legghen.

Hoort raet eñ ontfangt casthyende leeringe/ op dat ghi wys muecht zyn in v wterstē.

Viele gedachten zyn in eens mans herte/ maer den wille des Heerē sal altyt blyuen.

Een mensch die ghebreck lydet is bermhertich/ ende beter is een arme dan een loeghenachtich man.

D De vreese des Heeren dient totten leuen: eñ in de volheyt sal die woonen / sonder dat besoecken des alderquaetsten.

De traghe verbeecht syn handt onder syn oxsele/ eñ hy en brengtse aen synē mont niet.

Pro.22. b.11. Als de boose ghegheesselt wort/ so sal een dwaes wyser zyn: maer ist dat ghi eenē wysen berispt / so sal hy de castynghe verstaen.

Wie synē vader lydē aendoet/ eñ vliet syn moeder / die sal schādelic wesen eñ onsalich.

Sone en houdt niet op van leeringhe te hoorē/ noch en zyt niet onwetende de woorden der wetentheyt.

Een onrechtueerdich ghetuyghe beghect dat oordeel/ende den mondt der ongoddelicker verslint de boosheyt.

De oordelen zyn den bespotters bereydt/ ende slaende hameren der sotten lichamen.

Dat den wyn vol oncuysheyt is: Hoe dattmen twist schouwen sal: Dattmen den slaep niet en beminne: Dattmen gheen quaet met quaet verghelden sal, ende veel ander leeringhen.

Dat xx. Capittel.

A DEn wyn is een dinck vol oncuysheyts/ ende dronckenschap is een oproerich dinck: soo wie daer in ghenuechte heeft die en sal niet wys wesen.

Ghelyck dat briesschen van eenen leeu/ soo is de vreesaerlicheyt des Coninckx / die hem verwect tot gramschap/die sondicht teghen syn siele.

T'is den mensche eere die hem scheyt van twistige kyuagien/ maer alle dwasen worden ghemenghet met schimpernyen.

Om de coude en heeft de traghe niet willen ackeren/daerom sal hy des somers broot bidden/ende men en sals hem niet gheuen.

Ghelyck een diep water also is den raedt in eens mans herte / maer een wys mensch sal dien wt putten.

Vele menschē worden bermhertich genoēt/ maer wie sal eenen getrouwen man vindē?

Een rechtueerdighe die in syn simpelheyt wādelt/ sal salige kinderen achter hem laten.

B Een coninck die op den stoel des oordeels sit/verstroyt alle t'quaet met synen aensiene.

1.Ioā.1.b.8. Wie mach segghen/ myn herte is suyuer/ puer ben ick van sonde?

2.Con.1.c.16. 2.Par.1.g.16. Iud.7.c.21. Gewichte eñ ghewichte/ mate ende mate/ beyde ist vereysinghe by Gode.

Wt synē beneerstingen wort een kint verstaen/ofte syn werckē suyuer eñ oprecht zyn.

Een hoorende oore/ende een siende ooge/ de Heere heeftse beyde ghemaect.

En wilt den slaep niet lief hebben/ dat v de armoede niet en verdrucke/ doet v oogen open ende wort verwult met broode.

T'is quaet/ t'is quaet/ seyt alle cooper/ eñ als hi wechgegaē is/dā sal hy hem beroemē.

Daer is gout ende menichte van costelicke steenen/maer een costelick vat zyn de lippen der wetentheyt. L

Neemt wech t'cleet des geens die borge geweest is voor dē vreemden/ eñ voor de buyten lieden neemt den pant wech van hem.

Soet is den mensch het broot der loegenē/ eñ namaels sal synen mont vervult worden met gruyse. De gedachten sullen met raden ghesterct worden/ende met regimenten behoorен de oorlogen ghanteert te worden.

Met den ghenen die verborghen raden ontdect/ eñ bedriechelick wandelt / ende syn lippen wyde open doet en menghet v niet.

Exo.21.c.16. Leui.20.b.9. Matt.15.b.4. Pro.17.c.13. Ro.13.d.9. 2.Pet.1.b.8. 1.Tess.5.b.15

Die synen vader ende moeder vervloect/ diens lampe sal wtgeblasen worden int midden der duysternissen. Een erffenisse waer toe ghehaest wordt int beghinsel / die sal int laetste de ghebenedydinghe deruen.

D En segt niet ick sal quaet weder gheuen/ verbeyt den Heere/ eñ hy sal v verlossen.

Gewicht eñ ghewicht is een afgryselickheyt voor den Heere / een valsche waghe en is niet goet. Vanden Heere worden eens mans ganghen beschict/ want wie isser vanden menschen die synen wech verstaen can?

T'is den mensche eenen val den heyligen belouen/ eñ na de beloften wederroepen.

Een wys Coninc verstroyt de ongoddelicke/ eñ buycht ouer hen eenen ghewelfden boghe der triumphen. Des Heeren lichtvat is des menschē adem/ de welcke onderzoeckt alle de verborghentheyt des buycks.

De bermhertichеyt eñ waerheyt bewaren den Coninc/eñ door goedertierenheyt wort synen thron gheuesticht. Dat verhueghen der ionghelinghen is hen sterckeyt/ ende de weerdicheydt der ouderen is greysheyt des hayrs. De blauwicheydt der wonden sal quade dinghen afwaghen / ende quetsueren int heymelickste des buycks.

T'herte des Coninex is in de handen des Heeren: Wien oock meer behaghen bermhertichеyt ende oordeel, dan slachofferanden: Van die haerlieder ooren stoppen voren roep der armen: Hoe datter gheen schalcheyt teghen Godt en is.

Dat xxi. Capittel.

A GHelyck de deylinghen der wateren/ also is eens Coninckx herte in des Heeren hant/ werwaerts dat hy wilt sal hy dat neyghen. Alle weghen eens mans dunckеn hem oprecht te zyne/ maer de Heere weghet de herten. Bermhertichеyt ende oordeel te doen behaecht den Heere meer dā slachofferanden. Dat verheffen der ooghen is een verbreyden des herten/ dat licht vat der ongoddelicker is sonde. De ghedachten van den vromen zyn altyt in overvlocdicheyt/ maer alle traghe is altyt in armoede. Wie schatten vergadert met een loeghen rongde/ die is ydel ende onverstandich / ende hy sal

ghestoo-

gheſtooten worden tot de ſtricken der doot.
De rooven der ongoddelicker ſullen hen afftrecken om dat ſy gheen oordeel en hebben
B willen doen. Eens mans verkeerdē weech is vreemt maer wie ſuyuer is diens werck
Prou.15.d.14. is oprecht. T'is beter te ſitten in eenen hoeck vanden huyſe dan met een kyfachtighe vrouwe ende in een ghemeyn huys.
De ſiele vanden ongoddelicken begheert quaet ſy en ſal haers naeſtē niet ontfermen.
Prou.18.d.14. Als de booſe menſch gheſtraft wort ſo ſal t'cleyn kint wyſer zyn: eñ iſt dat eenen wyſen volcht ſo ſalt wetentheyt crijghen.
De rechtueerdighe verſiert van des ongoddelicken huys op dat hy de ongoddelicke van t'quaet ſoude moghen trecken.
Wie ſyn ooze ſtopt totten roep vandē armen die ſal ook roepen eñ en ſal niet verhoort worden. Een verborghen ghifte bluſcht de gramſchappen ende de gauen ſchoot de ſeer groote verbolghentheyt.
C Een blyſchap iſt den rechtueerdigen rechtueerdich oordeel te doen eñ eenen grouwel den ghenen die booſheyt doen. Een man die doolt vanden wech der leeringen die ſal in de vergaderinghe der ruſten woonen.
Wie lecker ſpyſen bemint die ſal in armoede woſen: ende wie wyn ende vette ſpyſe lief heeft die en ſal niet ryc worden. Voor eenē rechtueerdigen ſal de ongoddelicke gegeuen worden ende voor de oprechte een boſe.
Eccl.25.c.22. T'is beter te woonen in een verlaten lant dan met een kyfachtighe eñ grammoedighe vrouwe. Eenen begeerlicken ſchat eñ olie is in de wooninge van den rechtueerdigen: ende een onwys menſch ſal dat verſtroyen.
Wie rechtueerdicheyt eñ bermhertigheyt volcht die ſal vindē d'leuē rechtueerdicheyt eñ glorie. De ſtadt van de ſtercke heeft een wyſe beclommen ende hy heeft bedoruen de ſterckte van haer betrouwen. Wie ſynen mont bewaert eñ ſyn tōge die bewaert ſyn
D ſiele van benautheden. De hooverdighe eñ vermeteliche wort ongeleert gheheeten die in gramſchap hooverdye bedryft.
De begeerten dooden den traghen want ſyn handen en hebben niet willen wercken.
Den gheheelen dach wenſcht eñ begheert hy: maer die rechtueerdich is ſal geuen ende
v.d.23. niet ophouden. De offerhanden der ongoddelicker zyn afgryſelick die gheoffert worden van ſeer quade wercken.
Een leugenachtich getuyghe ſal vergaen een onderdanich man ſal victorie ſpreken.
Een ongoddelick man veſticht ſyn aenſicht ſpytelick maer die oprecht is die beteert ſynen wech: Daer en is gheen wyſheyt daer en is gheen voorſichticheyt daer en is gheenen raet tegen den Heere. Dat peert wort bereyt tegen dē dach des ſtrijts maer de Heere gheeft de ſalicheyt.

Den lof van eenen goeden name: Een ionck man by ſynen wech. Vander ſoetheyt die int herte der iongeren ligt: Hoe dat men de wijſheyt aenhooren ſal. &c.

Dat xxij. Capittel.

a BEter is eenen goeden naem dan veel ry-
v.2.2. doommen bouen ſilver ende goudt is een goede gracie. De ryche ende de arme zyn malcanderen te ghemoete comen de ſchepper van hen beyden is de Heere.
Een liſtich menſch ſiet dat quaet ende hy verbergt hem: de onnooſele is doorgegaen ende wert ghequelt met ſchaden.
Het eynde vander ſedicheyt is de vreeſe des Heerē rycdommen eñ glorie eñ leuen.
Wapenen ende ſwoerden zyn inden wech des verkeerdē maer de behoet der ſynder ſielen gaet verre vā hen. Het is een gemeyn ſegwoort een ionghelinck by ſynen wech ook als hy out geworden is en ſal hy daer af niet gaen. De ryche gebiedt den armen: ende wie ontleent die is een dienaer des gheens die leent. Die booſheden ſaeyt B
ſal quade dinghen maeyen eñ met de roede van ſynder gramſchappen ſal hy voleyndt
Eccl.31.c.19. worden. Die geneycht is tot bermhertigheyt ſal gebenedyt worden want van ſynē brooden heeft hy den armen gheghenen.
Victorie eñ eere ſal hi vercrygen die gauen geeft want hi neemt wech de ſiele der geender dieſe ontfangen. Dryft wt den ſpotter eñ met hem ſal de kyuagie wtgaen ende twiſtige ſaken eñ ſpytich verwyt ſullen ophouden. Wie des herte ſuyuerheyt bemint die ſal om de gracie ſynder lippen den Coninck te vriende hebben. De ooghen des Heeren bewaren de kenniſſe eñ de woorden vanden booſen worden omgheworpen.
De trage ſeyt daer is eenē leeu indē wech int midden der ſtraten ſal ic gedoot worden.
Een diepe grachte is den mont van een vreemde vrouwe op den welcken de Heere gram is die ſal daer in vallen.
De ſotheyt is gebondē in eens kints herC te ende de roede der caſtyngheu ſal die wtdryuen. Wie eenen armen bedrieghelick onrecht doet om ſyn rycdommē te vermeerderen die ſalt ſelue ook eenen ryckeren gheuen eñ gebreck hebben. Myn ſone neycht v oore eñ hoort de woorden der wyſen: ende ſtelt v herte tot myn leeringe die v ſchoon zyn ſal als ghy die ſult gehouden hebben in uwen buyck eñ als die oneruloeden ſal in v lippen. Op dat in den Heere v betrouwen zy daerom heb icſe v hedē getoont. Siet ic hebſe v in dry manieren beſchreuē in de gedachten eñ wetentheyt om dat ick v ſoude toonen de vaſticheyt eñ de wtſpraken der waerheyt dat ghy ſoudt wt deſe antwoordē den ghenen die v gheſonden hebben.
En doet gheen gewelt den armen om dat D hy arm is noch en verdruct den behoeuigen in de poorte niet. Want de Heere ſal ſyn ſake oordeelen eñ hy ſalſe doorſteken die ſyn ſiele doorſteken hebben. En wilt gheen vrient zyn van eenen grammoedigen man noch en wādelt niet met eenē raſendē man:
dat ghy by auonturen ſyn paden niet en leert eñ uwer ſielen verargeringhe neemt.
En wilt niet zyn met de ghene die hare handen veſtigen ende die henlieden ſelue ſtellen tot borgen voor ſchulden: want iſt dat ghy niet en hebt waer mede dat ghyt betalen

talen moecht / wat noodsake isſt dat hy een
deckſel neme wt uwer ſlaepcameren? Ende
gaet niet oner de onde palē die uwe vaders
geſtelt hebben. Hebdy eenen man gheſien
rasch in ſyn werc? die ſal voor conincx ſtaen/
ende hy en ſal voor de onedele niet zyn.

Hoe daemen met Princen ſal eeten: Hoemen een kint caſtijen
ſal, Hoe daemen wijf heyt ſoecken, ende de ſondaers te houwen
ſal: Hoemen ouders eeren, ende dronckenſchap ende oneerlicke
vrouwen ſchouwen ſal. Dat xxiij. Capittel.

A ALs ghy ſit om te eten met eenē prince/ſo aēmerct neerſtelic wat daer voor v aenſicht gheſtelt is: ēn ſtelt een mes in v kele/ iſt nochtans alſoo dat ghy v ſiele in v macht hebt/ en begeert vā ſynen ſpyſen niet/ daer t'broot der leugenē in is. En wilt niet arbeyden om ryc te worde maer ſtelt uwē verſtande een mate: en heft v oogē niet op tot de rycdominē die ghi niet hebbē en muecht/ want ſy ſullen voor henſelue vleugelen maken gelyck des arents/ēn ſullen vlieghen in den hemel. En eet niet met eenen nydigen menſch/ēn begeert vā ſynen ſpyſen niet.

Wāt op de maniere eens waerſeggers ēn guychelaers ordeelt hy dat hy niet en weet.

Eet ende drinct ſal hy v ſeggen ende ſyn herte en is met v niet/ de ſpyſen die ghy gheten hebt ſuldy weder wtwerpen/ ende v ſchoon woorden ſuldy verlieſen.

In de oren der onwyſer en ſpreect niet/ want ſy ſullen de leeringhen van uwer wyſheyt verſmaden. En raect de palen der cleynder kinderen niet ende in dē acker der weeſen en gaet niet: want hen naeſte is ſterck/ ende hi ſal tegen v ordeelen hen ſake.

Lact v herte tot de leeringe ingaen/ ende v oren tot de woorden der wetenheyt.

Pro. 11. d. 14. Eccl. 30. a. 1. En wilt den kinde de caſtyngе niet ontrecken/ wāt isſt dat ghy hem metter roedē ſlaet/ hy en ſal niet ſteruen: ghy ſult hem metter roeden ſlaen/ēn ſyn ſiele ſuldy vander hellen verloſſen. Myn ſone isſt dat uwen moet wys is/ ſoo ſal myn herte blyde zyn met v/ ēn myn nieren ſullen hen verhuegen als v lippen ſullen oprechte dingen geſpr̄okē hebben. En laet v herte de ſondaers niet volgen/ maer weeſt in de vreeſe des Heerē alle den dach: want ghy ſult hope hebben int uterſte ēn v verwachtē en ſal niet wech genomen worden. Hoort myn ſone/ende zyt wys/ēn ſchict v herte inden wech. En wilt niet zyn inde maechdē der dr̄ōckaerts noch in de brasſeryen der geender die vleeſch om t'eten t'samē brengen: want die benlieden tot drinckē ſtellen/ ēn gelagen te voren gheuen ſullen te niet gaen/ ende de ſlapernyc ſal met verſcheurde cleederen gheclect worden.

Hoort uwen vadere die v gewonnē heeft/ ende en verſmaedt v moeder niet als ſy out ghewoorden is. Coopt de waerheyt/ ende en wilt geen wyſheyt vercoopen/ ende leeringhe ende verſtandeniſſe.

De vader vandē rechtueerdigē verhuecht hem met blyſchappen/ die eenen wyſen gewonnen heeft ſal in hem verblyt worden:

Laet uwen vader blyde zyn ēn v moeder/ ende laetſe vrolick zyn die v ghebaert heeft,

Myn ſone geeft my v herte/ ēn laet v oogen myn wegen bewaren/ want een diepe grachte is een gheineyn vrouwe/ ēn eenen engen put is een vreemde vrouwe: ſy leyt lagen op den wech gelyck een moordenaer/ ēn wie ſy onuerhoets ſiet/ die ſal ſy dooden.

Wie heeft wee? ēn wiens vader heeft wee? D wie heeft kyuagien? wiens zyn de grachtē? wiens zyn de wondē ſonder ſake? wie heeft de donckerheyt der oogen? en zyn die niet der gheender die inden wyn woonen/ ende neerſticheyt doen om croeſen wt te drinckē?

En aenſiet den wyn niet als hy gheelachtich ſiet/ als ſyn verwe int gelas blincket/ hy gaet ſoetelick in/ maer ten eynde ſal hy byten als een ſlange/ ēn ghelyck een baſiliſcus ſal hy ſyn venyn wt ſtorten. Uwe oogen ſullen vreemde vrouwē ſien/ ēn v herte ſal verkeerde dingen ſpreken. Ende ghy ſult zyn als ſlapende int midden van der zee/ ende als een ontſlapen ſierman diet roer verloren heeft/ ende ghy ſult ſeggen: Sy hebben my gheſlaghen/ ende t'en heeft my niet wee gedaen/ ſy hebben my getrocken/ ende ick en hebs niet ghevoelt. Wanneer ſal ick ontwaken/ ende wederom wyn vinden?

Hoemen de quade niet volgen en ſal: Hoe goet dat wijſheyt ēn voorſichticheyt is: hoemen den rechtueerdigen gheen lagen leggen en mach: Hoemen met de alderbooſſe geen gheſchil nemen en ſal. Dat xxiij. Capittel.

E Nē volcht niet de quade mannen/ noch en begeert met hen niet te zyne: want hen herte denct op rooven/ ende hen lippen ſpreken bedrieghelicheden. G Pro. 1. b. 10.

Met wyſheyt ſal een huys opgetimmert worden en door voorſichticheyt verſterckt/ Door geleertheyt ſullen de kelders gevult worde niet alderhande coſtelicken ēn ſchoonen rycdom. Een wys man is ſterc/ ende een gheleert man is vroom ende machtich. Want met gheſchictheyt wort een oorloghe aengenomē/ ēn ſalicheyt ſal weſen daer veel radē zyn. Den dwaſe is de wyſheyt hooghe/ in de poorte en ſal hy ſynen mondt niet open doen. Die denct quaet te doen ſal een ſot genoemt worden. T gepeys van eenen ſot is ſonde/ ēn een achterclapper is der mēſchen afgryſelicheyt. Iſt dat ghy miſhoept als ghi gevallen zyt inden dach der benauthеyt/ ſo ſal v ſterckheyt gemindert worden. Pſal. 11. 24. B

Verloſt de ghene die ter doot geleyt worden/ ende die ter verderffeniſſen ghetrocken worden/ en wilt niet ophouden te verloſſen.

Iſt dat ghy ſegget/ de macht en heb ic niet/ die de herten binnen ſiet hi verſtaet dit/ ende den behoeder uwer ſielen en is gheen dinck onbekent/ ēn hy ſal den menſch loonē na ſyn wercken. Eet myn ſone honich/ want het is goet/ ēn honichraten ſeer ſoet uwer keelen: alſo is ooc de leeringe der wyſheyt uwer ſielen/ de welcke als ghy ſult gevonden hebben/ ſo ſuldy in de uterſte hope hebben/ ende v hope en ſal niet vergaen.

Ende wilt gheen lagher leggher/ noch en ſoeckt gheen ongodlicheyt int huys vanden rechtueerdighen/ noch en verwoeſt ſyn ruſte niet,

want

want seuenmael sal een rechtueerdighe
valien/ eñ weder opstaen: maer de ongod-
delicke sullen vallen int quaet.
Als v viant ghevallen is/ so en verblijt v
niet/ eñ in sijnen val en laet v herte niet ver
huegen: dat de Heere dit by avonture niet
en sie/ eñ dat hem misnoeghe/ eñ dat hy sijn
L gramschap van hem neme. En wilt niet
rijuen met de alderquaetste/ noch en wilt
niet volghen de ongoddelicke/ want de
quade en hebben geen hope der toecomēder
dingen/ende het lichtvat der ongoddelicker
sal wtgeblasen worden. Vreest den Heere
mijn sone ende den coninck/ eñ metten ach-
terclappers en meuget v niet. want on-
verlienlick sal hen verderfenisse opstaen/
ende wie weet den val van hen beyden.
(Dese woorden zijn oock totten wijsen.)
Leui.19.d.15 Dat bekennen van persoonen int oordeel
Deut.1.c.17. 16.c.19. en is niet goedt. Die den ongoddelicken
Ecclo.42.a.1. segghen/ghy zijt rechtueerdich/ die sullen de
volcken vermaledijden/ ende de geslachten
sullen die haten: die hem straffen/ sullen
ghepresen worden/ende op hen sal de bene-
dictie comen. De lippen sal hy cussen die
rechte woorden antwoort.
Bereyt buyten v werck/ eñ oeffent neer-
stelick uwen acker/ ende daer na timmert v
D huys. En zijt gheen ghetuych sonder sake
teghen uwen naesten/ noch en vertreyffelt
niemant soetelick met uwen lippen.
Ecc.10.c.22. En segt niet: Hoe hy my gedaen heeft/ so
sal ick hem oock doen/ ick sal eenen yegelic-
ken loonen na sijn werck.
Door den acker van eenen tragen mensch
heb ick ghegaen/eñ door den wijngaert van
eenen sotten man: ende siet de netelē had-
dent al vervult/ ende de doornē hadden sijn
overste overdect/ eñ den onghecalcten muer
van steenen was verdoruen.
Het welcke als ick ghesien hadde/ so heb
ick in mijn herte gestelt/ ende door een exem
pel heb ick onderwijsinghe ghecleert.
Prou.6.b.9. Hoe langhe sult ghy luy mensch slapen:
wanneer sult dy van uwen droom opstaen?
Een luttel (seg ic) sult dy slapē/een weynich
ken sult dy sluymeren/eñ een luttelken v han
den te samen leggen om te rusten/ eñ uwe
armoede sal v comen als een looper/ ende
de bedelaersschap als een ghewapent man.

Gods ende der Coninghen glorie, En verheft v niet, En ver-
wijt niet lichtelick uwen vrient, ende meer ander leeringen.

Dat xxv. Capitel.

DIt zijn ooc de parabelen van Salomon/
de welcke overgeset hebben de mannen
van Ezechias den Coninck van Juda.
T'is de glorie Gods het woort te ver-
berghen/ ende de glorie der Coningen is de
rede te ondersoecken.
Den hemel boven ende de aerde beneden/
ende t'herte der Coningen is ongrondelick.
Neemt den roest van t'silver/ ende daer
sal een aldersuyverste vat wtcomē: neemt
de ongoddelicheyt van des Conincks aen-
sicht/ ende sijnen throon sal door de recht-
veerdicheyt ghevestight worden.
En vertoont v niet glorieus voor dē Co-
ninck/ eñ in de plaetse der grooter en staet
niet: want t'is beter dat v gheseyt worde:
Climt herwaerts op/dan dat ghy vernedert
worder voor den prince. Dat v oogen gesien
hebben/ en wilt dat niet lichtelick int gheluf
voort brengen/op dat ghijt namaels niet en
soudt connen gebeterē als ghy uwen vrient
onteert soudt hebbē. Vt sake tracteert met
uwē vrient/eñ v verholentheyt en opēbaert
den vreemdē niet/ dat hi by avonturē v niet
en bespotte als hijt gehoort heeft/ eñ niet op
en houde v te verwijten. De gracie ende
vrientschap verlossen/ de welcke bewaert
voor v/op dat ghi niet versmadelic en wort.
Als gulden appelen in silueren bedden/ is
hy die een woort spreect te sijnen tijde.
Als een gulden oorcieraet ende een blinc-
kende peerle/ is hy die eenen wijsen berispt
ende een onderdanighe oore.
Gelijc de coude vanden sneeu in den dach
des oogsts/also is een ghetrouwe bode hem
dien wtgesondē heeft/ sijn siele doet hy rustē.
Als wolcken ende wint ende gheen rege-
nen daer na volghende is een beroemelick
man/ende sijn beloften niet volbrenghende.
Prou.15.a.1. Door verduldicheyt sal een Prince ver-
saecht worden/ ende een saechte tonge sal de
L hardicheyt in stucken breken.
Hebdy honich vonden so etes dat v ghe-
noech zy/dat ghi by avonturen versaet sijn-
de dat niet wt en braket. Trect uwen voet
af van vs naesten huys/op dat hy by avon-
turen versaet wesende/v niet en hate.
Als eenen schicht/ende een sweert/ eñ ee-
nen scherpen pijl/ is een mensch die teghen
sijnen naesten valsch ghetuyghenis seyt.
Als eenen verrotten tant/eñ eenē moeden
voet/is hy die hem verlaet op eenen onghe-
trouwen in den dach der benautheden/ eñ
verliest den mantel in den dach der couden.
Als edick in weede afflehen is hy die lie-
dekens singhet den boosen herte.
Gelijck de motte den cleede/eñ den worm
den houte/also let eens mans droefheyt der
herten. Ist dat v viant honger heeft/ soo Rom.12.d.20
spijst hem ist dat hy dorst heeft/ so geeft hem
water te drincken: want ghy sult vierighe
colen vergaderen op sijn hooft/ eñ de Heere
salt v weder loonen. Den noorden wint D
verdrijft de regenen/ende een droeuich aen-
sicht verdrijft een achterclappende tonghe.
T'is beter te sitten inden hoeck van den
huyse/dan met een kijfachtige vrouwe/ende
in t'ghemeyn huys.
Cout water eender dorstigher sielen/ende
een goede bode van verren lande.
Als een fonteyn metten voete ghetoert/
ende een verduyfde adere is de rechtueerdi-
ghe vallende voor eenen ongoddelicken.
Gelijck hem die veel honichs eet dat niet Eccle.3.c.11.
goet en is: also oock die een ondersoecker is
der maiesteyt/sal vāder glorie verdruct wor-
den. Gelijc een open stadt eñ sonder om-
ganck der mueren/ alsoo is een man die int
spreken sijnen geest niet bedwingen en can.

Van eens sots glorie, Van sijns sotheyts castijnghe: Van een bedrieghelicke tonghe, ende andere leeringhen.

Dat xxvj. Capittel.

A GHelijck den sneeu inden somer / ende de regenen inden oogst: also onbetamelick is den sot de glorie.

Gelijck eenen vogel om hooghe vliegende/ende een mussche gaende werwaerts dat haer lust/ also sal eenen vloeck te vergheefs ter eghen yemant ghesproken wech varen.

Een geessel den peerde eñ eenē breydel dē ezele/eñ een roede opdē rugge der onwijser.

En antwoort den sot niet na sijn sotheyt/ dat ghy sijns ghelijck niet en wort.

Antwoort den sot na sijn sotheyt/ dat hy hemselue niet en laet duncke dat hy wijs is.

Als cruepel vā voeten eñ boosheyt drinckende is hy die woorden seyndt door eenen sotten bode. Gelijck te vergeefs een cruepele schoone beenen heeft/ also onbetamelic is in der sotten mont een parabele.

Gelijc die eenen steen worpt op den hoop van Mercurius/also doet hy die eenē onwijsen eere aendoet. Gheliyck oft eenen doorn worpruytte in de hant van eenen dronckē mensch/ also is de parabele inden mont der dwasen. Dat vonnisse beslicht de saken/eñ die den dwasen doet swijghen/ verlaecht de gramschappen. Gelijck eenen hont die tot sijn wtbraekinge wederkeert / also is de onwijse die sijn dwaesheyt wederom bedrijft.

Hebdy gesien eenen mensch die hem laet duncken dat hy wijs is: een dwaes sal meer hope hebben dan die. De traghe seyt: De leeu is inden wech/ende de leeuwinne in de wegen. Gelijck een dore in haer herre gekeert wordt / alsoo wentelt de traghe in sijn beddeken. De trage verbergt sijn handen onder sijn oxselen/eñ het is hem arbeydt/ist dat hy die weder tot sijnen mont keert.

De traghe laet hem duncken dat hy wijser is dan seuen mannen die wijse redenē spreken. Gheliyck die eenen hont metter ooren grijpt/also is hy die onlijtsaem voorbij gaet/ ende onderwint hem eens anders kyuagie.

Gheliyck hy schadelick is die schichten eñ spiessen schiet ter doot: also is een man die bedriegelick sijnen vrient hinder doet/ ende als hy bevonden wordt so seyt hy: Ick hebt al spelende ghedaen.

Als er hout ghebreect/so gaet dat vier wt: ende als de heymelicke twistmaker wech ghedaen wordt/ so houden op de kyuagien.

Gelijck de colen tot berrende colen/ende dat hout totten viere / alsoo verweckt een grammoedich menische kyuagien.

De woorden vanden oorblaser zijn oft sy simpel waren eñ sy comen tot dat binnenste des buycs. Gelijck oft ghy met duylen silver wildet vercieren eenen aerden pot/ also zijn de opswillende lippen met een alderquaetste herte verlaemt. By sijn lippen wort een viant verstaen/ als hy in sijn herte bedruechlicheden ouerleyt/ als hy sijn stemme lact soetelic neder sincke en gelooft hem niet/ want seuen afcheden zijn in sijn herte.

wie den haet bedrieghelick bedect / dicns quaetheyt sal ontdect worden inden ract.

Die eenen cuyl graeft sal daer in vallen: eñ die eenen steen wentelt/ tot hem sal dien wederkeeren. Een bedrieghelicke tonghe en bemint de waerheyt niet / ende eenē ondanckbaren mont doet vallen.

En beroemt v niet, noch en prijst v niet: Openbare berispinghe, hoe goet datse is: Van een kijfachtighe vrouwe, ende meer ander instructien.

Dat xxvij. Capittel.

E Nwilt v niet beroemen vanden morgen niet wetende wat den toecomenden dach voortbrenghen sal.

Laet een ander v prijsen/ende niet uwen mont/eenen vreemden/ eñ niet uwe lippen.

Steen is swaer/eñ sant is lastich: maer de gramschap van eenen dwasen is swaerder dan dese beyde. De gramschap en heeft gheen barmhertigheyt/ noch de wtberstende tasernye: eñ wie sal mogen verdraghen den oploop van eenen geest tot gramschap verweert? Beter is een openbaer berispinge/ dan een verborghen liefde.

Beter zijn de wonden van eenen die lief heeft/dan bedriechelicke cussingē des gheens die haet. Een verlaeydde siele sal honichraten vertreden/ ende een hongerighe siele sal oock bittere dinghen voor suet innemen.

Gelijck eenen vogel ouervlieghende van sijnen neste/ alsoo is een man die sijn plaetse verlaet. Olander salven ende verscheyden ruecken verheuget t herte: eñ door goede raden eens vrients wort de siele versoet.

Uwen vrient eñ ws vaders vrient en verlaet niet/ende in ws broeders huys en gaet niet op den dach ws ongheys. Beter is een ghebuer by/dan een broeder verre.

Gheest v neerstelick ter wijsheyt mijn sone/ende verblijt mijn herte/dat ick den verwijtenden mach een reden antwoorden.

De listighe het quaet siende is verborgen gheweest/ de cleyne kinderen voorby gaende hebben schade ghelecden.

Neemt sijn cleet die borge bleuen is voor eenen vreemden man/ ende voor de vreemde neemt hem eenen pant af.

Die sijnen naesten ghebenedijt met een groote stemme des nachts opstaende/ sal ghelijck wesen eenen die vermaledijt.

Doordruppende daken in den dach der couden/ eñ een kyfachtige vrouwe worden by een gheleken: die haer houdt/ is gelijck die den wint houdt/eñ olie van sijnder rechter handt sal hyse noemen. Yser wort met yser scherp gemaect / ende een mensch maect scherp het aensicht van sijnen vrient.

Die eenen vijchboom bewaert/ sal sijn vruchten eten: ende die sijns Heerē bewaerder is/ sal gheglorificert worden.

Gheliyck int water claerlick schijnen de aensichten der ghener die daer in sien/alsoo zijn der menschen herten openbaer den voorsichtighen.

De helle eñ de verderffenisse en worden nemmermeer verbult/ delghelicks zijn des menschen oogen oock onverssadelick.

Ghe-

Gelijck t'ſiluer geproeft wort indē ſmit-
ouen/ende gout int fornеys: alſo wordt een
menſch geproeft door dē mont des pijſers.
Het herte vanden boosen ſoect quade din-
gen/maer een recht herte ſoect wetentheyt.
Al waert dat ghy eenen ſot ſtiet indē mor-
tier gelijck vochtige gherſte/met eenē ſtam-
per daer op ſtootende: ſoo en ſal ſyn ſotheyt
van hem niet ghenomen worden.
Bekent neerſtelick het aenſicht vā uwen
beeſten/ēn aennemet v cudden: want ghy
en ſult eewelick de macht niet hebben/maer
de croone ſal gegeuen worden van geſlachte
tot geſlachte. De beemden zyn open/ende
dat groeyende cruydt wordt verthoont/ēn
dat hoy is vergadert van de berghen.
Tim.6.b.1. De lammeren zyn om v te cleeden/ēn de
ionge bocskens totten prijs vanden acker.
Laet v genoech weſen der gheyten melck
tot uwer ſpijſen/ende tot den noodruſt uws
huys/ende voor uwer dienſtvrouwen coſt.

Vande vlucht des ongoddelicks, ende ſtantvaſticheyt des
rechtveerdichs, Om de ſonden des landts zijnder veel Princen,
Beter is een arme dan een rijcke, Salich is hy die altijt vreeſt,
Een ongoddelick Prince is als een Leew, &c.

Dat xxviij. Capittel.

A DE ongoddelicke vliedt als hem niemāt
en vervolcht: maer de rechtveerdige ſal
als eenen leew betrouwende ſonder ver-
vaertheyt zyn. Om des lants ſonden ſul-
lender veel Princen int landt zyn: ende om
des menſchen wyſheydt ende kennuſſe van
t'ghene datmen ſeyt/ſal het leuen vanden
Vorſt verlengt worden.
Een arm man bedruegelic onrecht doen-
de den armen/is gheluck eenen crachtighen
ſlachregen/waer door den dieren ryt comt.
Die de wet verlaten/prijſen den ongod-
delicken: dieſe bewarenwordē ontſteken te-
ghen hem. Quade mannen en denckē opt
oordeel niet: maer die den Heere ſoeckē aen-
mercken alle dinghen. Beter is een ar-
Lis.2.1. me wandelende in ſyn ſimpelheyt/dan een
B rijcke in verkeerde weghen. Soo wie de
wet bewaert is een wys ſone/maer wie
haſſeerders voet die beſchaemt ſynē vader.
Wie rijcdommen vergadert met woecke-
rijen ēn door onrettinghe/die vergadertſe
tot der armen profijte. Die ſyn oozen af-
keert dat hy de wet niet en hoore/diens ge-
bet ſal afgrijſelick weſen.
Wie de rechtveerdighe bedriecht in eenen
quadē weech/die ſal in ſyn verderfeniſſe val-
len/ende de ſimpele ſullen ſyn goeden be-
ſitten.
Een rijck man laet hem duncken dat hy
wijs is/maer een voorſichtich arm meſch ſal
dien onderſoecken. Int verheughen der
rechtveerdigher is veel glorien/als de on-
goddelicke regneeren/ſo vallē de menſchen.
Wie ſyn groote miſdaden verberghet/die
en ſal niet voorſpoedich zyn:
Maer dieſe belijdt/ende laet ſal bermher-
C tigheyt vercrijghen. Salich is de man die
altijt bevreeſt is/maer die hert vā herten is
ſal gheheel int quaet vallen.
Eenen brieſchende leew/ēn eenen hon-
gerigē beyr/is een Prince ouer eē arm volc.
Een Vorſt die gebreck vā voorſichticheyt
heeft/die ſalder veel verdruckē door valſche
verſieringe: maer wie ghiericheyt haet/dies
daghen ſullen langhe worden.
Den menſche die valſchelick vervolcht
eender ſielen bloedt/al iſt dat hy vliedt tot-
ten poel toe/niemandt en wederhout hem.
Die ſimpelick wandelt ſal ſalich worden/
die verkeerde weghen wandelt ſal eens te
hoope vallen. Wie ſyn lant bouwet/die ſal Prou.12.b.11
met broodē ghaet worden: maer wie ledicheyt Eccle.11.d.10
volcht/die ſal met armoede vervult worden. Prou.13.b.11
Een ghetrou man ſal ſeer geprijſen wor- 10.c.11.
den/maer wie hem haeſt om ryck te weſen/ 11.d.4.
die en ſal niet onnooſel weſen.
Wie int oordeel yemandts perſoon kent/ D
die en doet niet wel; deſe verlaet ooch om
een bete broots de waertheyt. De man die
hem haeſt om ryck te wordē/ende de ande-
re benijdt/die en weet niet dat hem de ar-
moede overcomen ſal.
Die eenen man ſtraft/ſal naemaels meer
gracie by hem vinden/dan de gene die door
ſmeeckinghen der tonghen bedriecht.
Die yet heymelic ontneemt ſynē vader/ēn
ſynder moeder/ēn ſeyt dat dat geē ſonde en
is/die is een medegeſelle eens doodſlagers.
Wie ſy ſelven beroemt ende breet maert/
die verwect kyuagien; maer die indē Heere
hoopt ſal gheneſen worden.
Wie hem op ſyn herte betrout die is ſot/
maer wie wyſſelick wandelt/die ſal geprij-
ſen worden.
Die den armen gheeft en ſal gheen ghe-
breck hebben/wie den biddenden verſmaet
die ſal armoede lijden.
Als de ongoddelicke opſtaen ſullen/ſoo
ſullen hen de menſchen verberghen: als die
vergaen ſullen zyn/dan ſullen de rechtveer-
dighe vermenichfuldicht worden.

Van eenen verſmadere, Van eenen rechtveerdigen Conine,
Eenen geueynſden ende ſmeeckenden vrient, Van de nichtheyt
der ongoddelicken.

Dat xxix. Capittel.

E Enen man die met herdē necke verſmaet A
den genē die hem ſtraft/dien ſal een haē-
ſtighe verderfeniſſe overcomen/ēn de ghe-
ſontheyt en ſal hem niet volghen.
Int vermenichfuldigen der rechtveerdi-
ger ſal t'gemeyn volc hem verblijdē/als de
ongoddelicke de heerſchappye aennemē/dā
ſal t'volck ſuchten. Een man die wyſheyt Luc.15.c.13.
bemint verblijdt ſynē vader/maer die hoe-
ren voet ſal ſyn goet verquiſtē. Een recht-
veerdich Conine ſal d'lant oprichtē/een gie-
rich man ſal dat verderuē. Een meſch die
met ſmeeckēde ēn geneynſde woordē ſynen
vriēt aēſpreect/die ſpraeyt eē net ſynē voetē.
Den ongoddelickē man ſonde doende ſal
eenen ſtrick omvangen/ende de rechtveer-
dighe ſalt louen ende blijde zyn.
De rechtveerdige kent de ſake der armē/
de ongoddelicke en kent de wetētheyt niet.
Quaetdoende menſchē verderuē de ſtadt/ B
maer de wijſe keeren de raſende gramſchap
af.

Een wijs man ſtilt dat hy met eenen ſot twiſtich kijuende is / t'zy oft hy hem ſtoort / oft dat hy lacht / hy en ſal geen ruſte vinden.

De bloetghierige mannen haten den ſimpelen / maer de rechtveerdighe ſoecken ſijn ziele.

Sijnen geheelen gheeft ſtort een ſot wte / maer een wijs man ſtelt dien wt / ende bewaerten tot namaels. Een Prince die gheerne hoort lueghentalen / die heeft alle ſijn dienaers ongoddelick.

Een arme eñ ſijn ſchuldheere hebbē malanderē ontmoet / haerder beyder verlichter is de Heere. Een Coninc die inder waerheyt dē armē recht oirdeel doet / diēs throon ſal inder eewicheyt gheveſticht worden.

De roede eñ de ſtraffinge geeft wijſheyt: maer een kint datmen ſijnen wille laet ghebruycken / beſchaemt ſijn moeder.

Int vermenichfuldighen der ongoddelicker ſullē de booſheden vermenichfuldicht worden / ende de rechtveerdighe ſullen hen nedervallinghen ſien. Onderwijſt uwen ſone / ende hy ſal v vermaken / ende uwer zielen vreuchden gheven.

Als de prophecie vergaet / ſo ſal t'volc verſtroyt worde: maer wie de wet bewaert / die is ſalich. Een knecht en mach met geenen woorden geleert worden / want hy verſtaet wel dat ghy ſeggher / eñ hy verſmaet te antwoorden.

Hebdy eenen man gheſien haeſtich om te ſpreke? vander ſotheyt is meer te hopen / dan van ſijn beterniſſe. wie ſijnen knecht van ioncks leckerlick op voet / die ſal hem naemaels wederſpannich ghevoelen.

Een grammoedich man verwecht kijuagien / eñ die ſeer gheneycht is tot ſtoorniſſe / ſal ooc om te ſondigen meer geneycht zijn.

Den hoovaerdighen volcht vernederinghe / eñ den ootmoedigen van gheeſte ſal de glorie ontfanghen. wie met eenen dief deylt / die haet ſijn ziele: hy hoort dē beſweerende / ende hy en gheves niet te kennen.

Die den menſch vreeſt ſal haeſtelick vallen / die inden Heere hoept ſal opgheheven worden.

Vele ſoecken des Princen aenſicht / ende vanden Heere comt het oirdeel van een yegelicken beſonder. De rechtveerdige vereyſen den ongoddelicken man / ende de ongoddelicke vereyſen de gene die indē rechten wech zijn.

De ſone die d'woort bewaert ſal buyten de verderfeniſſe zijn.

Een menſch Godt naerderende acht hemſelven ſot, Gods wercken zijn onbegrijpelick, Gods woorde is vierich, Dat een knecht by ſijnen meeſter niet te beſchuldighen en is, Eenighe booſe gheſlachten, Twee des echels dochters, Dry onverſadelicke dinghen, Dry laſtighe. &c.

Dat xxx. Capittel.

DIt zijn de woordē des Vergaeders / des wtbrakers ſone. Het viſioen d'welc geſproken heeft de man metten welckē Godt is / eñ die verſterct zijnde (als God met hem woonde) gheſeyt heeft: Ick ben d'alder ſotſte der mannen / eñ de wijſheyt der menſchen en is met my niet. Ick en heb geen wijſheyt geleert / ende ick kenne de werentheyt der heyligher.

Wie iſſer opgheclommen ten hemel / ende daer af ghedaelt? wie heeft den wint in ſijn handen gehouden? wie heeft de watteren t'ſamen ghebonden als in een cleedt? wie heeft opgewect alle de hoecken der aerden? welck is ſijnen naem / ende welck is ſijns ſoons naem iſt dat ghijt weet?

Elck vierich woort Gods is eenen ſchilt den ghenen die in hem hopen / en doetter niet toe tot ſijnen woorden / dat ghy niet geſtraft en worde / eñ luegenachtich gevonden. Pſal. 17. 31. Deut. 4. 2. & 12. 32.

Twee dingen heb ick v gebeden / en weyghert my die niet eer ick ſterve.

Ydelheyt ende lueghentalen maect verre van my.

Armoede eñ rijckdom en gheeft my niet / maer geeft my alleen mijnē noodruft / dat ick by avonturen verſaedt zijnde niet ghetrocken en worde om te loochenē / ende leghen ſonde: wie is de Heere? oft dat ick van ghebreckelicheyt niet ghedwonghen en worde om te ſtelen / ende den naem mijns Gods te verſweeren.

Een beſchuldicht den knecht niet by ſijnē Heere / dat hy by avonturē v niet en vermalendijde / ende dat ghy neder valt.

Daer is een ghelachte dat ſijnen vader vervalendijt / ende ſijnder moeder niet en ghebenedijt.

Daer is een gheſlachte dat hem ſelven laet duncken dattet ſuyver is / ende nochtans en iſt niet ghewaſſchen van ſijn vuylicheyt.

Daer is een geſlachte wiens oogen hooge zijn / ende wiens ooghſcheelen hooch opvaghende zijn. Daer is een gheſlachte dat ſwerden heeft voor tandē / ende het knouwet met ſijnen backanden / om dat eten ſonde de gebreck lijdende vander aerden / ende de arme wt de lieden.

De echele heeft twee dochters / ſeggende: Brengt herwaerts / Brengt herwaerts.

Dry dingen zijn onverſadelick / eñ t'vierde dat nemmermeer en ſeyt / t'is ghenoech:

De helle / ende der vrouwen buyck / ende d'aerde die niet verſaet en wordt dā water / maer t'vier en ſeyt nēmermeer t'is genoech.

Een ooghe die den vader beſpot / ende die ſijns moeders baringhe verſmaet / die moeten de rauen vander beken wt picken / eñ de ionghen des arents moeten die eten.

Dry dinghen zijn my ſwaer, ende t'vierde en kenne ick met allen niet.

Den wech des arents inden hemel / der ſlangen wech op de aerde / eens ſchips wech int midden der zee / ende eens mans wech in ſijn ionckheyt. Sulck is d'leven van een vrouwe die een overſpeelſter is / die eet / eñ haren mont vaghende / ſeyt: Ick en heb gheen quaet ghedaen.

Door dry dingen wordt een lant bevoert / ende t'vierde en cant niet verdraghen.

Door eenen knecht als hy regneert: door eenen ſot als hy van ſpijſe verſaet is / door een

een hatelicke vrouwe als die te houwelick ghenomen is/ ende door een dienstvrouwe/ als sy haerder meesterssen erfghenaame is ghewordē.

D Vier dinghen zyn de minste der aerden/ ende de selue zyn wyser dan de wyse: De mieren een onmachtich volck/ die haer seluen inden oogst spyse bereydt: Een haesken een onsterck volck/ die in de steenrootse syn rustplaetse maect: De sprinckhanē en hebben gheenen Coninck/ ende sy gaen allegader by hen scharen: Een spinne behelpt haer metten handen/ ende sy woont inder Coninghen huysen.

Dry omghen zynder die wel gaen/ eñ het vierde dat gaet gelückelic: Den leew d'alderstercksse der beesten en sal hem van niemants ontmoeten verbaren: Eenen haen met opgheschorte lendenen: eñ eenen ram/ ende daer en is geen Coninck die hem wederstaen mach.

Ende die sot ghescheuen heeft/ nae dat hy om hooge verheuen is: wāt hadde hyt verstaen/ so sonde hy syn handt op synen mont gheleyt hebben.

Maer wie de borsten sterckelick druct om melck daer wt te trecken/ die druct daer boter wt ende wie seer crachtelic wt snuyt/ die treet bloedt wt/ ende die grammschappen verwect die brengt twisten voorts.

(Dit zijn de woorden Lamuels des Comincs, dat visioen, waer door hem syn moeder gheleert heeft.

Hy vermaent, dat ghy den vrouwen uwen schat niet en gheeft, noch den Coninghen wijn, maer den droeyghen. Doet uwen mont den stommen open: Den lof eñ eere van een stercke vrouwe: Dat schoonheyt een bedrieghelicke gracie is.

Dat xxxj. Capitrel.

A Vat isset myn beminde: wat isset doch myns lichaems beminde? wat isset ghy beminde mynder begheerten?

En gheeft den vrouwen v goeden niet/ noch v rychdommen om de Coninghē te vernielen.

En wilt den Coninghen (o Lamuel) en wilt den Coninghen gheenen wyn geuen/ want daer en blyft geen secreet waer dronckenschap regneert: dat sy by auontueren niet en drincken/ ende vergheten de oirdeelen ende veranderen de sake van de kinderen des armen.

Gheeft stercken dranck den droeyghen/ ende wyn den gheenen die bitter van herten zyn/ laetse drincken ende vergheten haerder gebreckelicheyt/ ende dat sy haers druck niet meer en ghedencken.

Doet uwen mont open den stomme/ ende den saken van allen den kinderen die voorby gaen: doet uwen mondt open/ onderscheydt dat rechtveerdich is/ ende doet recht den ghebrecklyhende ende den armen.

Wie sal een stercke vrouwe vinden? van verre/ ende vanden wersten palen is haren pryss.

Haers mans herte heeft op haer vertrouwet/ ende sy en sal gheen rooues behoeuen. Beth.

Sy sal hem wederghenen goet/ ende geen quaet alle de daghen syns leuens. Gimel.

Sy heeft ghesocht wolle ende vlas/ ende sy heeft ghewrocht door den raedt van haren handen. Daleth.

Sy is ghewordē gelyck eens coopmans schip/ van verre brenghende haer broot. He.

Ende des nachts is sy opghestaen/ ende heeft den roof haren huysghenooten ghegeuen/ ende spyse haren dienstvrouwen. Vau.

Sy heeft eenen acker gemeert/ ende dien ghecocht/ van de vrucht haerder handē heeft sy eenen wyngaert gheplant. Zain.

Sy heeft met vromicheyt haer lendenen ghegort/ ende haren arm heeft sy sterck ghemaect. Heth.

Sy heeft ghesmaect ende ghesien dat haer hanteeringe goet is/ haer licht dat en sal des nachts niet wtghedaen worden. Theth.

Sy heeft haer handen wtgheslecken tot stercke dinghen/ ende haer vingeren hebben de spille aenveert. Iod.

Haer handt heeft sy gheopent den ellendighen/ ende haer palmen wtgheslecken totten armen. Caph.

Sy en sal voor haer huys niet vreesen vā de couwe des sneeus/ want allen haer huysghenooten zyn ghecleedt met dobbel cleederen. Lamed.

Een ghestruyt cleedt heeft sy voor haer seluen ghemaeckt/ syn wit lynwaet eñ purpur is haer habyt. Mem.

Edel is haer man in de poorten/ als hy sit met de raetsheeren des landts. Nun.

D

Lynwaet heeft sy ghemaect eñ vercocht/ ende eenen gordel heeft sy den Chananeus gheleuert. Samech.

Sterckheyt eñ schoonheyt is haer cleedt/ ende sy sal lacchen inden wersten daghe. Ain.

Haren mont heeft sy der wysheydt open ghedaen ende de wet der goedertierenheyt is in haer tonghe. Phe.

Sy heeft aenmerct de paden haers huys/ eñ sy en heeft haer broot niet ledich gheten. Sade.

Haer kinderen zyn opgestaen eñ hebben haer voor d'alder salichste gepresen/ eñ haer man heeftse ock gheloeft. Coph.

Veel dochteren hebben rychdommen vergadert/ maer ghy hebtse al te boven gegaen. Res.

Bedriechelick is de lieflickheyt/ ende ydel is de schoonheydt/ een vrouwe die Godt vreest die sal ghepresen worden. Sin.

Gheeft haer van de vrucht haerder handen/ eñ laet hare wercken in de poorten haer pryssen. Thau.

Hier eyndet dat boec van Salomons parabelen oft gelyckenissen: int Latyn Prouerbia Salomonis ghenaemt.

Hier

Hier beghint dat boeck Eccleſiaſtes, int Hebreeuſch Coheleth, int Duytſch den Predicant.

Hoe alle dinghen ydel zijn, ende dat de onderſoeckinge van alle dinghen op der aerden laſtich is ende ydele, ende een verlaſtinghe des gheeſts.

Dat eerſte Capittel.

A DIt zyn de woordē Eccleſiaſtes/ des ſoons Dauid/ des conincks van Jeruſalem. Ydelheyt der ydelheden heeft geſeyt Eccleſiaſtes/ydelheydt der ydelheden eñ het is al ydelheyt. wat heeft de menſche meer van alle ſynen arbeydt daer hy mede arbeydt onder de ſonne? Dat een geſlachte gaet voorby/ ende d'ander gheſlachte comt aen maer de aerde ſtaet inder eewicheydt.

De ſonne ſtaet op/ ende gaet onder ende ſy keert wederom tot haer plaetſe/eñ aldaer weder op comende/ draeyt ſy doort ſuydē/

B ende wordt ghekeert nae den noorden. De wint al doorloopende gaet rontſomme/ eñ comt wederom in ſyn omkeeringen. Alle vloeden gaen in de zee/ eñ de zee en vloeyt niet ouer. Tot de plaetſe daer de vloedē wtcomen/keeren ſy wederom/dat ſy wederom vloeyen ſouden. Alle dinghen zyn ſwaer/ de menſch en can die niet wtleggen met woorden. De ooghe en wordt niet verſaedt van ſien/ noch de oore en wort niet vervult van hooren. Wat iſſer dat gheweeſt heeft? dat ſelue dat weſen ſal. Wat iſt datter ghemaect is? dat ſelue datter ghemaect ſal worden. Daer en is niet nieus onder de ſonne/ noch niemandt en can ghelegghen: Siet

C dat is nieuwe: want het heeft nu al te voren gheweeſt in de tyden die voor ons geweeſt hebben. Daer en is gheen ghedenckeniſſe der voorleder dingen: noch ooc der dinghen die namaels zyn ſullen en ſal geen gedenckeniſſe weſen by de ghene die weſen ſullen int laetſte. Ic Eccleſiaſtes heb een coninc van Iſrahel gheweeſt in Jeruſalem/ ende ick heb in mynen ſin voor genomen te ſoecken ende te onderſraghen wyſſelick vā allen dinghen die onder de ſonne geſchieden. Deſe alderquaerſte becommeringhe heeft Godt den kinderen der menſchen gegeuen dat ſy henlieden daer in becommeren ſondē.

Ick heb gheſien alle de dingen die onder de ſonne geſchieden/ ende ſiet het is al ydel-

D heyt/eñ pynlickheyt des gheeſts. De verkeerde zyn quaet om te bekeerē/ eñ der ſotten getal is ſonder eynde. Ick heb in myn herte gheſproken/ ſeggheude: Siet ick ben groot geworden ende ick heb alle menſchen te boven ghegaen in wyſheyt/ die voor my gheweeſt hebben in Jeruſalem/ ende myn verſtant heeft veel dinghen wyſſelick ghemerckt/ende ick heb die geleert. Ende ick heb myn herte daer toe gegeuen dat ick weten ſonde voorſichtigheyt ende leeringhe/eñ ooc de dolinghen ende de ſotheyt ende ick heb bekent dat hier in ooc arbeyt was/eñ pynlickheyt des gheeſts: om dat in veel wyſheden veel verbolghentheden is/ ende wie wetentheyt vermeerdert/ die vermeerdert ooc den arbeydt.

In ouervloedicheyt van rijcdommen, van gheſtichten, ende dier gheliicken is ydelheyt, ende laſt des gheeſts: en boven dien noch meerder ydelheyt iſſer in goet te vergaderen voor een toecomende oyt die zijn ſal, men weet hoe.

Dat ij Capittel.

HIerom heb ick geſeyt in myn herte: Ick ſal gaen ende ouervloedelick hanteeren de welluſticheden/ ende gebruycken de goede dinghen. Eñ ick heb gheſien dat dit ooc ydelheyt was. Dat lacchen heb ick geacht voor de dwalinghe/ende totter blyſchappen heb ick gheſeyt: waerom worstu bedroghen ſonder ſake? Ick heb gedacht in myn herte/myn vleeſch af te trecken van wyne/ dat ick myn herte ſonde ouergheuen ter wyſheyt/ende ſchouwen dwaeſheyt/ tot dat ick ſien ſonde wat den kinderen der menſchen nut ware/het welck henlieden nootelick gedaen ware onder de ſonne in alle t'getal vā de dagen haers leuēs. Ick heb myn werken groot ghemaect. Ick heb voor my huyſen gheтimmert/ eñ wyngaerden gheplant.

Ick heb houen ende boomgaerden ghemaeckt/ eñ die beplant met boomen van alderley nature. Eñ watergroeuen heb ick voor my ghemaect/ dat it ververſchen ſonde de boſchagie der wallender boomen.

Ick heb beleeten knechten eñ dienſtvrouwen/ende ick heb groote familie ghehadt/ runderen ooc/ eñ groote cudden van ſchapen boven alle die voor my hebben geweeſt in Jeruſalem. Ick heb voor my met hoopen vergadert ſiluer eñ gout/ eñ rycdommē van coningen eñ landſchappen. Ick heb my gemaect ſanghers eñ ſanghereſſen/ eñ welluſticheden van de kinderē der menſchē/ nappen eñ ſchenckpotten inden dienſt om wynen te ſchencken. Eñ ick heb in rycdommen te boven ghegaen alle die voor my geweeſt hebben in Jeruſalem/ de wyſheyt is ooc by my geſtadich bleuen. Eñ alle dat myn oogen begheerden/ dat en heb ick henlieden niet geweygert/ noch ick en heb myn herte niet verboden te gebruycken alle welluſticheyt/ eñ dat hem ſoude vermakē in alle t'ghene dat ick bereydt hadde/ eñ dit hebick voor myn deel geacht waert ſake dat ic gebruycte mynen arbeydt. Eñ doen ick my gheкeert hadde tot alle de wercken die myn handen gemaect hadden/ eñ tot de arbeyden in de welcke ick te vergheefs gheſweet hadde/ſo heb ick in allen gheſien ydelheyt ende pynlickheyt des herten/ ende datter niet en

C blyft onder de ſonne. Ick ben ouer gegaen om te aenſchouwen de wyſheydt ende de dolingen ende de dwaeſheyt (wat is ſeyde ick een menſch dat hy ſoude mogen volgen den Coninck ſynen ſchepper?) Ende ick heb gheſien dat de wyſheydt te boven

ghinck

ghinck de dwaeſheyt/ſo ſeer als d'licht verſcheyden is van de donckerheyt. De oogē vanden wyſen zyn in ſyn hooft/een dwaes wandelt in duyſternissen. Eñ ick heb geleert dat haerlieder beyden een ſteruē was. Eñ ick heb gheſeyt in myn herte: Iſt dat de ſot eñ ick eenen onderganck hebben/ wat batet my dan dat ic meerder neerſticheyt heb gedaen om de wyſheyt te cryghen? Eñ als ick geſprokē hadde met myn herte/ ſo bemerckte ick dat dit oock ydelheyt was. want daer en ſal gheen ghedenckenisſe weſen vanden wyſen ghelyck noch vanden dwaſen inder eewicheyt: eñ de toecomende tyden ſullē alle dinghen t'ſamen door de vergheticheyt bedecken. De geleerde ſterft gelyc de ongeleerde. Eñ daerom heeft my myns leuēs verdroten/ſiende dat alle dingen quaet zyn onder de ſonne/ eñ dat al ydelheydt eñ pynlickheyt des gheeſts is. Wederom heb ick alle myn neerſticheyt verſmaet/ waer door dat ick onder de ſonne alderneerſtelicſte gearbeyt hebbe/die eenen erfghenaem nae my hebben ſal/ vanden welckē ic niet en weet oft hi wys oft ſot zyn ſal eñ hi ſal heerſchappye hebben in myn arbeyden/ in de welcke ick geſweet eñ ſorchfuldich gheweeſt hebbe. Iſſer ooc yet ſo ydel? Daerom heb ic opgehouden/ende myn herte heeft verteghen voorts meer te arbeyden onder de ſonne.

Want als een ander arbeyt in wyſheyt eñ leeringhe eñ ſorchfuldicheyt/ſo laet hy eenen ledighen menſche t'ghene dat hy vercregen heeft. Eñ dat is oock ydelheyt eñ een groot quaet. Want wat ſalt eenen mēſche baten van alle ſynen arbeydt eñ quellinghe ſyns gheeſts/ daer hy onder de ſonne mede ghepyniçht heeft geweeſt? Alle ſyn dagen zyn vol pynen eñ allendichedē: noch des nachts en ruſt hy niet met ſyn ghedachte ende en is dit niet ydelheydt? En iſt dan niet beter eten eñ dzincken/ ende thoonē ſynder ſielen goet van ſynen arbeyden? ende dit is vander hant Godts. Wie ſal alſo brassen ende ſo ouervloedelick de welluſten gebruycken als ick? Eenen goeden mēſche heeft God in ſyn aenſicht ghegeuen wyſheyt ende wetentheyt ende vrolickheyt: maer den ſondaer heeft Godt ghegheuen pynlicheyt ende onnutte ſorchfuldicheyt/ dat hy d'een totten anderen doen ſoude ende vergaderen/ende leueren dat den ghenen die Gode behaecht heeft: maer dats ooc ydelheyt/ ende een ydel ſorchfuldicheyt des herten.

Dat alle dinghen comen ende vergaen t'ſynen tijde, dat in deſe vergancklicheyt niet en is der herte ruſte: ende een is der menſchen ende der beeſten doot.

Dat iij. Capittel.

ALle dingen hebben eenen tyt/ ende door ſyn ſpacien gaen alle dingen voorby onder den hemel. Daer is eenen tyt geboren te worden/ende eenen tyt te ſteruen. Eenen tyt te planten/ ende eenen tyt wt te trecken datter geplant is. Eenen tyt doot te ſlaen/ ende eenen tyt te geneſen. Eenen tyt te verderuen eñ eenen tyt te timmeren. Eenen tyt te weenen/ende eenen tyt om te lacchen. Eenen tyt om te beclaghen/ende eenen tyt om te danſen. Eenen tyt om ſteenen te verſtroyen/ ende eenen tyt om te vergaderen. Eenen tyt om te ombelſen/ ende eenen tyt om verre te zyn van ombelſinghen.

Eenen tyt te vercryghen/ ende eenen tyt te verlieſen. Eenen tyt te bewaren/ende eenen tyt weck te worpen. Eenen tyt om van een te ſnyden/ ende eenē tyt om aen een te naeyen. Eenen tyt te ſwygen/ende eenen tyt te ſpreken. Eenen tyt der liefden/ende eenen tyt des haets. Eenen tyt der orlogē/ ende eenen tyt des vreedts. Wat heeft een menſche meer van ſynen arbeyt? Ick heb gheſien de pynlickheyt die Godt ghegeuen heeft den kinderen der menſchen/dat ſy daer in ſeer becommert ſouden worden. Alle dinghen heeft hy goet gemaect te ſynen tyde/ eñ de werelt heeft hy gheleuert tot haerder onderſoeckingē/ op dat de menſche niet en ſoude vinden d'werck dat God gewracht heeft van t'beginſel totten eynde toe. Eñ ick heb ghekent datter niet beters en is dan blyde zyn/ eñ wel doen in ſyn leuen. Want alle menſch die eet eñ dzinckt/ ende ſiet godt van ſynen arbeydt/ dat is Gods gaue. Ick heb gheleert dat alle de wercken die Godt ghemaect heeft/ gheſtadich blyuen inder eewicheydt: wy en moghen daer toe niet doen noch af nemen/ de welcke Godt ghemaeckt heeft om dat hy ontſien ſoude weſen. Dat ghemaeckt is dat ſelue blyft altyt de dingen die namaels zyn ſullen/ hebben nu te voren gheweeſt/ ende Godt hermaeckt het ghene dat wech ghegaen is. Ick heb onder de ſonne ghelien in de plaetſe des oordeels ongoddelickheyt/ende in de plaetſe der rechtveerdicheyt ongherechticheyt. Ende ick heb in myn herte gheſeyt: den rechtveerdighen ende ongoddelicken ſal Godt oordeelen/ende den tyt van alle dinck ſal dan zyn. Ick heb geſeyt in myn herte van de kinderen der menſchen datſe Godt proeuen ſoude/ ende thoonen dat ſy ghelyck zyn den beeſten. Daerom iſſer een ſteruen des menſchē/ ende der beeſten/ende haer beyder conditie is ghelyck. Ghelyck de menſche ſterft/alſoo ſteruen die oock/ ſy trecken alle inſgelycks adem: ende een menſche en heeft niet meer dan een beeſte. Alle dinghen zyn der ydelheyt onderworpen/ ende ſy gaen allegader nae een plaetſe: van aerde zyn ſy ghemaect/ende ſy keeren weder te ſamen in de aerde. Wie weet oft den gheeſt van de kinderen van Adam opwaerts treet/ eñ oft den geeſt van de beeſtē nederwaerts daelt?

Ende ic heb bevonden datter niet beters en is/dan dat een menſche hem verblydt in ſyn werck/ende dat dit ſyn deel is. Wāt wie ſal hem daer toe brenghen dat hy kenne de dinghen die nae hem comen ſullen?

Overlegghinghe van menigherley dingen: item datter hier ſo hooch en is, ſo dat ſyn officie veracht wordt, hy wordt oock veracht.

Dat iiij. Capittel.

ICk heb my gekeert tot ander dinghen/ eñ ick heb gelien de onrechte ouervallingen met

ontallicken veel vlaghen ghemenget heeft. wie is sulck als de wyse: ende wie heeft dat ontbintsel des woorts bekent:

Van ghehoorsaemheyt dienen Gode ende de overste schuldich is: dat men de lanckmoedicheyt Gods niet verachten en sal: dat eenen menschе onmogelick is de wercken die inder weelt zijn te begrijpen.

Dat viij. Capittel.

Ecclē. 1. c. 14. Prou. 17. d. 24

A DE wijsheyt des menschen schijnt in syn aensicht/ en de alder machtichste sal syn aensicht veranderen: Ick neme des Coninges mont waer/ en de geboden vā Gods eedt. En haest v niet wech te gaen vā syn aēsicht/ noch en blijft niet in een quaet werc: want alle dat hy wilt dat sal hy doen/ en syn woort is vol machts: noch hem en mach niemant seggen: waerom doedy also? Die t'gebodt bewaert en sal niet quaets ondervinden. Dat herte vandē wijsen verstaet dē tijt en de antwoorde. Alle saken hebben haren tijt en bequaemheyt/ ende veel is des menschen pijnlickheyt: om dat hy niet en weet de voorleden dingen/ en dat hy de toecomende dingen door gheenen bode geweten en can. B'en is in des menschē macht niet den geest te verbieden noch hy en heeft geen macht indē dach der doot/ noch hem en wordt niet toegelaten te rusten als de orloghe aenstaet/ noch de ongoddelickheyt en sal den ongoddelicken niet behouden. Alle dese dingen heb ic aenmerct/ en heb myn herte ghegheven tot alle de wercken die onder de sonne geschieden/ somtijts heeft d'een menschе over den anderen menschen heerschappye tot syn schade. Ick heb ongoddelicke begrauen ghesien/ de welcke als sy noch leefden/ waren in de heylige plaetse/ en sy worden gepresen in de stadt als van rechtveerdighe wercken/ maer dats ooc ydelheyt.

Want voorwaer om dat het vonnisse niet terstont en wort wt gesproken tegen de ongoddelicke/ so bedrijven de kinderē der menschen sonder eenige vreese quade wercken.

C Maer nochtās in dien dat de sondaer hondertmael quaet bedrijft/ en door de lijdsaemheyt verdragen wordt/ so heb ick bekent dat goet zijn sal den genen die God vreesen/ die syn aensicht ontsien. En laet den ongoddelicken gheen goet wesen/ noch en laet syn daghen niet verlingt worden. Maer gelijck een schaduwe laetse voorby gaen die d'aensicht des Heeren niet en vreesen. Daer is noch een ander ydelheydt die op der aerden geschiet: daer zijn rechtveerdige/ den welcken quade dingen geschieden/ als oft sy der ongoddelicker wercken gedaen hadden: en daer zijn ongoddelicke die so vrij zijn sonder sorge als oft sy der rechtveerdiger wercken hadden. Maer dat acht ick ooc d'alder ydelste. D Daerom heb ick gepresen de blijschap/ dat den menschе niet goet en was onder de sonne/ dan dat hy ate ende dronche/ en blijde ware/ ende dat hy dit alleene met hem droeghe van synen arbeydt in de dagen syns leuens/ de welcke hem God ghegeuen heeft onder de sonne. Ende ick heb myn herte daer toe gegeuen dat ick de wijsheyt weten soude/ ende verstaen de verstroyende becommeringe die op d'aerde geschiet: daer is een menschе die noch dach noch nacht slaep en neemt met synen oogen. Ēn ick heb verstaen dat de menschе van allen Gods wercken die onder de sonne gheschieden/ gheen redene gheuinden en can: ende hoe hy meer arbeydt om te soecken so hi min vinden sal: ooc al seyt de wyse dat hyt weet/ soo en sal hyt niet moghen vinden.

Niemant en weet oft hy liefde oft haet weerdich is: dat den menschen hier al ghelijck gaet: hy vermaent cloeckelick hier te wercken: ende hoe wijsheyt alle dinghen te boven gaet.

Dat ix. Capittel.

A ALle dese dingen heb ick overleyt in myn herte dat ict seer neerstelick verstaē soude. Daer zijn rechtveerdige ēn wyse/ ēn hare wercken zijn in de handen Gods/ ēn nochtans en weet de mēsch niet oft hy des haets oft der liefden weerdich is: maer alle dingen worden tot den toecomenden tyt onseker ghehouden/ om dat alle dingen gheluckelick geschieden den rechtveerdighen ende den ongoddelicken/ den goeden ēn den quaden den suyneren ēn onsuyerē/ den genen die slachofferanden offert/ ēn die de sacrificien versmaet: gelijck de goede so vaert ooc de sondaer/ gelijck de meyneedige also vaert ooc die sweert dat warachtich is. Dat is d'alder quaetste onder alle dingē de welcke onder de sonne gheschieden/ want de selue dingen allen menschen geschieden: waerom dat de herten van de kinderen der menschen vervult worde mē quaetheyt ēn versmaetheyt in haerlieder leuen/ ēn daer na sullen sy ter hellenwaerts gheleydt worden. Daer B en is niemandt die eewelick leuet/ ende die des dincks betrouwē heeft. Beter is eenen leuenden hont/ dā eenen doodē leeuw. want de leuende weten dat sy steruen sullē: maer de doode en weten voorts niet meer/ noch sy en hebben voortaen gheenen loon/ want hare gedenckenisse is vergeten. De liefde ooc ende den haet ēn de nydicheden zijn te samen vergaen/ noch sy en hebben geen deel in dese werelt/ ende int werck dat onder de sonne ghedaen wordt. Daerom gaet henen ende eet met blijschap v broot/ ēn druct met vrolicheyt uwen wijn/ want v wercken behagen Gode. Tot allen tyde laet v cleederen wit zijn/ ende en laet de olie vā uwen hoofde niet ghebrecken. Ghebruyct het leC uen met uwer huysvrouwē die ghy bemint/ alle de daghen van dat leuen uwer ongestadicheyt/ die v ghegeuen zijn onder de sonne alle den tyt van uwer ydelheyt/ want dit is ydel in v leuen ende in uwen arbeydt daer ghy mede arbeydt onder de sonne. Alle dat v handt doen mach dat doet neerstelick/ want daer en sal noch werck/ noch reden/ noch wijsheydt noch wetentheyt zijn in de helle/ derwaerts dat ghy haestelick vaert.

Ick heb my gekeert tot een ander dinck/ ende ick heb ghesien onder de sonne dat den loop niet toe en behoorde den rasschen noch den strijdt den vroomē/ noch den wijsen het broodt/ noch den leeraers de rijckdommen/

noch

noch den constenaers de benallicheyt: maer dat den tyt eñ de auontuere in alle dinghen zyn. De mensch en weet zyn eynde niet/ maer ghelyc de visschen gevangen worden met den angel/eñ de voghelen metten strick bevangen worden/also worden de menschē ooc gevangen inden quaden tyt als henlieden dien onverhoets overcomt. Doc heb ic dese wysheyt gesien onder de sonne ende die gehouden vooz d'alder meeste: Daer is geweest een cleyn stadt/ende luttel mannen waren daer inne:een groot coninc is tegen dese comen/ eñ heeftse belegert/eñ heeft daer rontsomme bolwercken gemaect/eñ dat beleg is volbracht geweest/ Eñ daer binnen is gevonden een arm man ende wys/ ende hy heeft de stadt verlost dooz syn wysheyt/ eñ niemant en heeft voortaen gedachtich geweest des armen menschs. Eñ ic seyde dat de wysheit beter was dan sterckheyt: hoc is dan des armen mans wysheyt verimaect geweest/ eñ hoe en zyn syn woozden niet gehoort? Der wysen woozden wozden gehoort in stillicheyt/meer dan t'geroep vā eenen pzince onder de sotten. Beter is wysheyt dan ozloogsche wapenē: ende die in een sake sondicht sal veel goets verliesen.

Dat ondertscheyt sele des wijsens ende sots, van eenen sot eñ slaue verheuen, ende van eenen rycken, eñ een prince vernedert zijnde: van een coninc die een kint is ende sijn princē, Hoe datmen noch achter coninc noch rycke en mach afgunstelic spreken, Dat x. Capittel.

A De steruende vlieghen bederuen de soetycheyt der saluen. Costelicker is de wysheyt ende glozie/ dan een cleyn sotheyt wat tyts duerende. Het herte vanden wysen is in syn rechte hant/ eñ t'herte vandē sot is in syn slincke hant. Maer oock een sot inden wech wandelēde/want hy onwys is so acht hy alle menschen vooz sotten. Jst dat den gerst van een die macht heeft opclimt bonē v/so en verlaet v plaetse niet: want sachticheyt doet ophouden de aldermeeste sonden

Daer is een quaet dat ic gesien hebbe onder de sonne/ als by dwalinghe wtcomende van des princen aensicht: dat eenen dwaes gestelt is in hooghet weerdicheyt/ ende dat B de rycke beneden sitten/ Jck heb ghesien knechtē te peerde ryden/ ende princē gaende op d'aerde als knechtē. wie een grachte gracft/die sal daer inne vallen: ende wie eenen thuyn ontvlecht/ dien sal een slange byten. wie steenē verdraecht/die sal daer mede moeyte hebben: eñ die hout clieft/sal daer af gequest wozden. Jst dat een ysere wapē bot gewozden is/ eñ dat niet en is als te voren/maer darplomp is gewozdē/so salt met veel arbeyts gescherpt wozden/ ende na behendige neerstichēyt sal wysheyt volghen.

C Jst dat een serpēt byter in stillicheyt/ niet min en heeft hi die heymelicachterclap doet.

De woozden van eenen wysen mont zyn gracie/ende de lippen vanden onwysen sullen hem neder wozpen. T'beghinsel van synen woozdē is wysheyt/ eñ d'laetste syns monts is een seer quade dolinghe. Een sot maect veel woozden. Een mensche en weet niet wat vooz hē geweest is: eñ wat na hem zyn sal wie sal hem dat mogē te kēnē genē?

Der dwasen arbeyt sal henlieden pynigē/ die niet en weten in de stadt te gaen. Wee v ghy lant/diens Coninck een kint is/ ende diens princen smorgēs vroech eten. Salich D is d'lant/wiens coninck edel is/ ende wiens princē te haren tyde eten/om genoet te zyne niet tot overdaet. Dooz luyheden sal de solderinge der kepers neder sinckē/ eñ dooz de slapheyt der handen sal t'huys dooz druppen. Tot lacchen makē sy broot eñ dē wyn/ om dat sy drinckende blyde maeltyden houden souden/ eñ den gelde zyn alle dingen onderdanich. Jn v gedachte en lastert den Coninc niet/ eñ int secreet van uwer slaepcamren en vermaledyt den rycken niet. want ooc de vogelen des hemels sullen v stemme dragen/ende die vlengelen heeft sal de meyninghe bootschappen.

Hy vermaent hoe dat wy ons goet den anderen bedeylen sullen, hoe datmen alsyt wel doen moet, hoe datmē het voorcommende oordeel gedachtich zijn moet, hoe datmen quaetheyt en gramschap weren moet van t'herte. Dat xi. Capittel.

V Wozpt v broot op de voozby gaende wateren/ want na veel tyden sultdy dat vinden. Geeft een deel den seuenen ende oock den achtē/ want ghy en weet niet wat quact datter comen sal op de aerde. Jst dat de wolcken vervult sullen wesen/ so sullen sy regen op de aerde wtstoztē. Jst dat een hout valt ten suyden oft ten noozdē in wat plactse dat valt/ daer salt zyn. wie de winden B gaede slact/ die en saeyt niet; eñ wie de wolcken aenmerct/ die en sal nēmermeer maeyē.

Also ghy niet en weet wele den wech des wints is/eñ in wat manieren de beenderen t'samen genoecht wozden inden buyck van eender bevruchter vrouwen: alsoo en weet ghy niet de wercken Gods/ die een maker is van alle dingen. Des morgens vroech saeyt v saet/ ende t'savonts en lact v handt niet ophouden: want ghy en weet niet wat meest voortcomē sal dit oft dat: ende ist dat beyde t'samen voortcomt/so salt beter zyn.

D'licht is soet/ende genoechlic ist metten C oogen de sonne te sien. Jst dat een mensch veel iaren leeft/ eñ dat hy in alle dese blyde is/so moet hy gedachtich wesen des donckeren tyts/eñ van vele daghen: de welcke als sy comen sullen zyn/ so sullen de voorleden dingē van ydelheyt gestraft wozden. Hieromme so verblyde v iōgeling in v ionge ieucht/ eñ laet v herte int goet wesen in de daghen uwer ioncheyt/eñ wandelt in de wegen uwes herten/ende in dat aenschouwen uwer oogē/ eñ weet dat vooz alle dese dingē God v brēghen sal ten ozdeele. Doet de gramschap D wech van uwer herten/ende doet de quaetheyt van uwen vleesche. want de ionckheyt ende wellustycheyt zyn ydel.

Hebt Godt voor ogen in v ionge dagen, eer aencomen dat lastich ouderdom ende de doot: onderhout Gods gheboden, want van als moet ghy bewijs doen. Dat xij. Capittel.

G Hedenct ws scheppers in de dagē uwer A ionckheyt/ eer den tyt des lydens come/

ende eer de iaren genaken vanden welcken ghy sult segghen sy en behaghen my niet:
eer de sonne verduystere / ende d'licht ende de mane / ende de sterren / ende eer de wolcken weder comē na den regen / als de bewaerders des huys beuen sullen / ende de alderstercste mannen wanckelen / eñ als de molenarinnen sullen ledich zyn in cleynen getale / eñ als verduystert sullen worden de sienders door de gaten: eñ sullen de doren sluytē in de strate met een neder stemme der molenarinnen / eñ sullen opstaen totten gelupt van eenen vogel / als alle de dochteren
B des sangs sullen doof worden. Eñ als de houtheden oot sullen vreesen ende ontsien in den wech / als den amandelboom sal bloeyē / eñ de sprinchaen sal vet worden / eñ de cappa ren sullen verdorrnē wordē / want de mēsch sal gaē int huys van synder eewicheyt: eñ sy sullen de strate ommegaen clagelic weenende. Eer dat t'silueren seelken gebroken worde / eñ eer dat de gulden huyue wederom loope / eñ de cruycke gebroken worde op de fonteyne / ende dat rat gebroken worde op den put / ende eer dat het stof wederkeere
in zyn aerde daert af was / ende dat den geest weder gae tot Gode dien ghegeuen hadde. C
Ydelheyt der ydelheyt heeft Ecclesiastes geseyt / ende alle dinc is ydelheyt. Eñ doen de Ecclesiastes was d'alder wyste / soo heeft hy t'volc geleert / ende vertelt t'gene dat hy ghedaen hadde / ende onderseckende heeft hy veel gelyckenissen ghemaect. Hy heeft nutte woorden gesocht / ende beschreuē seer oprechte redenen / ende vol waerhedē. De woorden der wysen zyn als steeckysers / eñ gelyc nagelen diep in geslagen / die door der meesters raet ghegheuen zyn van eenen D herder. Meer dan dese myn sone en wilt niet soecken. Van vele boecken te maken en is gheen eynde / ende vele ouerdenckens is des vleeschs quellinge. D'eynde van spreken laet ons al te samen hooren. Vreest Gode / ende onderhoudt syn gheboden: want dat is alle mensch. Ende alle dinghen die ghedaen worden / sal Godt int oordeel brenghen voor alle verdoelheyt / t'zy oft goet is oft quaet.

Hier eyndt dat boeck Ecclesiastes / dat is des Predicants.

Hier beghint dat boeck van Salomons sanghen, d'vvelc men int Latijn noemt Cantica Canticorum.

Dese medesprake oft desen boeck der sanghen is heelghestelick, seer vol onbegrijpelicker liefden Christi tot syn bruyt, ende wederom des bruyts tot haren bruydegom Christum.

Dat eerste Capittel.

A HJ cusse my met dat cussen syns monts: want v borsten zyn beter dan wyn / welrieckende na de alderbeste saluen / uytgestorte olie is uwen naem / daerom hebben v de ionge dochterkens lief gehadt. Treckt my / wy sullen na v loopen inden reuck van uwe saluen. De coninc heeft my binnen gelept in syn kelderen / wy sullen ons verheugen eñ verblyden in v gedachtich uwer borsten bouen den wyn: de oprechte hebben v
B lief. Jc ben swart / maer schoon van gedaēte ghy dochteren van Jerusalem gelyc de tabernakelē van Cedar / als Salomons vellē.
En wilt my niet aenmercken dat ic bruyn ben / want de Sonne heeft my ontverwet. Myns moeders kinderen hebben tegē my ghestreden sy hebben my een bewaerderesse der wyngaerden ghestelt / ick en heb mynen wyngaert niet bewaert. Geeft my te kennē ghy den welcken myn siele bemindt / waer ghy weydet / waer ghy rustet indē middach: op dat ick niet en beghinne herwaerts ende derwaerts woestelick te loopen / na de cud
C den uwer ghesellen. Jst dat ghy v selues niet en kent o alder schoonste onder de vrouwen / so gaet wt ende volcht achter de voetstappen der cudden / ende weyt v bocken by de tabernakelen der herderen. By myndere ruyningen in Pharaos waghenen heb ick v
gheleken myn vriendinne. Schoon zyn v wangen als eender toreldruyen / uwē hals is gelyck hals cieraten. Gulden gewrongen ketēkens sullen wy v makē geschakiert met siluer. Doē de coninc in syn ruste was / so heeft mynen Nardus haren reuc gegeuē.
Een bondelken myrrhen is myn lief my / D tusschen myn borsten sal hy woonen. Eenen druyf van Cypres is myn lief my / in de wyngaerden van Engaddi. Siet ghy zyt schoone myn vriēdinne / siet ghy zyt schoone / v ooghen zyn als der duyuen. Siet ghy zyt schoone myn lief ende cierlick. Ons beddeken is bloemich: de keypers van onsen huysen zyn van Cedren / de haenbalcken van Cypressen.

Dat ij. Capittel.

Ick ben een bloeme des velds / ende een A lelie der dellingen. Gelyc een lelie onder de doornen / alsoo is myn vriendinne onder de dochteren. Gelyc eenē appelboom onder de boomen der bosschagien / alsoo is myn lief onder de sonen. Onder de schaduwe vāden genen die ic begeert hadde heb ic gesetē / ende syn vrucht is suet munder keelen. Hy heeft my geleyt inden wyn kelderе / hy heeft de liefde in my gheschickt. Onderset my B met bloemen omset my met appelen / want ick quele van liefden. Syn slincke handt Cant. 2. d. is onder myn hooft / ende syn rechte handt sal my ombelsen. Jck besweere v ghy Cant. 3. b. 5. c. 8. dochteren van Jerusalem by de capzerten en 1. d. 4. herten der velden dat ghy niet en weert noch

en

en doet ontwaken myn lief / tot dat sy selue wilt. De stemme van mynen beminden / siet dese comt springende op de bergē ouerspringende de heuelen. Myn beminde is gelyc een Capret / eñ een Hindeken der herten / siet hy staet achter onsen wandt siende door de vensteren / eñ van verre siende door
L de tralien. Eñ myn beminde spreeckt my toe: Staet op / haest v myn vriendinne myn duyue / myn schoone / eñ comt / want den winteren is nu voorby geleden den regen is weeh gegaen eñ ouerleden. De bloeme zyn ghesien in ons lant / dē tyt des snoeyens is aengecomen. De stemme der torteldyuē is gehoort in ons lant: den vychboom heeft zyn vroege vyghen voortsgebracht / de bloeyende wyngaerden hebben rueck gegeuen. Staet op myn vriendinne myn schoone eñ
D coemt. Myn duyue in de gaten der steenroetsen in dat hol vanden muer / thoont my v aensichte / laet v stemme luyden in myn ooren want v stemme is soete / ende v aensicht schoone. Vangt ons de cleyne volkens / die de wyngaerden verderuen / want onsen wyngaert is gebloeyt. Myn beminde is myn / ende ic ben syn / die welcke ghevoedt wort tusschen de lelien / tot dat den dach op comet ende de schaduwen nederdalen. Keert wederom / Myn beminde weest gelyc dat Capret eñ dat Hindeken der hertē op de berghen van Bethel.

Dat iij. Capittel.

A IN myn beddeken in de nachten heb ic gesocht dien myn siele bemindt / Ic heb hem gesocht ende niet geuondē. Ic sal opstaen / ende omgaen de stadt door de straetkens eñ straten sal ic hem soecken dien myn siele bemint. Ick heb hem ghesocht ende niet ghevonden. De wakers hebben my ghevonden die de stadt bewarē. En hebdy hem niet
B ghesien dien myn siele bemint? Een luttelken na dat ick hen voorby ghegaen was / heb ic vonden den ghenen die myn siele bemindt / Ick heb hem ghehouden / ende ic en sals niet laten gaen / tot dat ick hem binnen brenghe in mijns moeders huys / ende in de slaepcamer der gheenre die my ghebaert heeft. Ick beswere v ghy dochteren van Jerusalem by de Capretten eñ Herten der velden / dat ghy niet en weckt / noch en doet ontwaken myn lief tot dat sy selue wilt.

L Wie is dese die opclimt door de woestijne gelyc een roedeken des roocs wt de costelicke specerijen van myrrhen / ende wieroock / ende van alderley poeder des apotekers?

Siet rontsom Salomons beddeken gaen t'sestich stercke van de alderstercste van Israhel / alle houdende sweerden / ende ter orlogen seer gheleert / eens yegelics sweert is
D op syn dyge / om de nacht vreesen. De Coninc Salomon heeft een rosbaet voor hem selue gemaect van Libannushout / de columnen van dien heeft hy silueren gemaect / dat leensel gulden / den opganck van purpuren / dat middelste heeft hy met liefden gheplaeyt om de dochteren van Jerusalem.

Gaet wt ende besiet ghy dochteren van Syon den coninc Salomon in zyn croonement waer mede hem syn moeder gecroont heeft op den dach van synder bruyloft / ende inden dach van zyns herten blyschap.

Dat iiij. Capittel.

H De schoone zydy myn vriendinne / hoe A
schoone zydy? v oogen zyn der duyuen: sonder dat daer binnen verborghen is. Cant. 6. a. 4.
Vl hayr is als de cudden der geyten die opgheclommen zyn vanden berch Galaad. Vl tanden zyn als cudden van geschoren schapen die opgeclommen zyn vander wasscherien allegader zyn sy tweelingen voortbren gēde / eñ onder hen en is geē onvruchtbaer.

Ghelyc eenen purpuren hayrbant zyn v lippen ende v wtspraake is soete. Gelyc een afgebroken stuck van eenen granaet appel / also zyn v wangen sonder t'gene datter binnen in verborgen is. Gelyc Dauids torre is uwē hals / die getimmert is met voortcanteelen duysent schilden hangen daer wt / alderhande wapenē der stercken. Vl twee borsten zyn als twee ionge hindekens eens capriets tweelingen / die gevoedt worden in de lelien / tot dat den dach op comet / ende dat de schaduwen nederdalen. Ick sal gaen tot den berch der myrrhen ende tot den heuele des wieroocks. Gheheel schoon zydy myn vriendinne / ende gheen smette en is in v. Coemt van Libanus myn bruyt / L
coemt van Libanus: coemt ghy sult gecroont worden vanden opperste Amana / van den top van Samir ende Hermon / van de slaepholen der leeuwen / van de bergen der Lupaerden. Ghy hebt myn herte gewont myn suster / myn bruyt ghy hebt myn herte ghewondt met een van uwen ooghen / ende met een hayr van uwen halse. Hoe schoon zyn v borsten myn suster / myn bruyt schoon der zyn v borsten dan wyn / ende den rueck van uwen welriekende salven is boven alle costelicke specerijen. Druyppende honich raten zyn v lippen myn bruyt / honich ende melc zyn onder v tonge / ende den rueck van uwen cleederen is gelyc den rueck des wieroocks. Eenen beslotenen hof zydy myn D
suster myn bruyt / eenen beslotenen hof / een toegesegelde fonteyne. Vl spruytkens zyn een paradys van granaet appelboomen / met de vruchtē der appelē. Cyperē met Nardus / Nardus ende Safferaen / Calliaflesle ende Caneel / met alle de boomen van Libanus / Myrrha ende Aloe met alle die beste salven. Een fonteyn der houen / eenen put der leuender wateren / die met een ghedruysch vlieten van Lybano. Staet op noortwint ende comt suytwint / ende doorwaeyt mynen hof / ende laet zyn welriekende specerijen vloeyen.

Dat v. Capittel.

M Myn beminde come in synen hof / op dat A
hy ete de vrucht synder appelboomen. Comt in mynē hof / myn suster myn bruyt / ick heb myn myrrhe ghemaeyet met mynen costelicken specerijen / ick heb gheten ho-

nichraten met mijnen honich/ic heb mijnen wijn ghedroncken met mijnen melcke/ eet vrienden ende drinct/ ende wert droncken alderliefste. Ic slape/ eñ mijn herte waect/ De stemme mijns beminde cloppēde/ Doet my open mijn suster mijn vriendinne/mijn duyve/mijn onbesmette/ want mijn hooft is vol dauws/ ende mijn hayrvlechtē vol druppelen der nachten. Ic heb my ontcleedt vā mijnen roc/hoe sal ic daer mede gecleet worden? Ick heb mijn voeten ghewasschen/hoe sal ic die vuyl maken? Mijn beminde heeft sijn hant ghesteken door t'gat / ende mijnen buyc verschricte van sijnen aentasten. Ick ben opgestaen dat ic mijnen beminden open doen soude: mijn handen druyppten myrrhe/ ende mijn vingheren waren vol van de alder beste myrrhe. De grendele vā mijnder dueren heb ick mijnen beminden geopent: maer hy was geweken / eñ voorby gegaen. Sup. 3.2.1. Mijn siele is ghesmolten doen hy sprack: ick heb ghesocht ende en heb hem niet vonden: ic heb geroepen eñ hy en heeft my niet gheantwoort. De bewaerders hebben my vonden die de stadt ommegaen/ sy hebben my gheslaghen ende my ghewont: de wachters der mueren hebben my mijnen mantel genomen. Ick beswere v ghy dochteren van Jerusalem / ist dat ghy mijnen beminden vindt / dat ghy hem bootschapt dat ick van liefden quele. Hoedanich is v beminde wt den beminde/ o alderschoonste der vrouwē? Hoedanich is v beminde wt den beminden/ dat ghy ons also besworen hebt? Mijn beminde is wit ende rootuerwich/ wtgecoren wt duysentich. Sijn hooft is d'alder fijnste gout. Sijn hayrvlechten zijn gelijc opgheknen tacken der palmboomen/ swert ghelijck een raue. Sijn ooghen zijn als de duyuen op de riuierkens der wateren/ die met melcke ghewasschen zijn / ende rusten neder by de alder volste vloeden. Sijn wanghen zijn ghelijck hof beddekens der costelicker/ cruyden beslaeyt van den Apotckers. Sijn lippen zijn lelien druyppēde de beste myrrhe.

Sijn handen zijn rondt ghedraeyt gulden / vol Hyacinthen. Synen buyck is yuoren onderscheyden met Saphiren.

Sijn beenen zijn marmoren columnen die ghefundeert zijn op gulden basementen. Sijn ghedaente is als Libanus / wtgecoren als Cederboomen. Sijn kele is d'alder suetste ende geheel lieflick: sulck is mijn beminde/eñ hy is mijn vrient/ dochterē van Jerusalem. Waer henen is v beminde weech gegaen/ o alderschoonste der vrouwē? werwaerts is v lief af gheweken / ende wy sullen hem met v soecken?

Dat vj. Capittel.

Mijn beminde is nederghedaelt in sijnen hof tot dat hofken der costelicker specerien/ dat hy genoedt soude worden in de hoven/ende lelien vergaderen. Mijn beminde is mijne/ende ick ben zijne/ die ghenoedt wort tusschen de lelien Schoon zydy mijn vriendinne / suet ende cierlick ghelijck Jerusalem/ verwaerlick als een wel geschickte slachorden der heyrlegheren. Keert v oogen van my/ want sy hebben my doen wech vliegen. Ul hayren zijn gelijc een cudde geyteyn die hen openbaerdē van Galaad. Ul tanden zijn als een cudde schapen die opgeclommen zijn vander wasscherien/ alle met tweelingen/ende daer en is geen onvruchtbaer onder hen. Ghelijc de schorsse vanden granaet appel also zijn v wanghen sonder v verborgentheden. T'sestich zijn der Coninginnen/ende tachtentich concubinen/ eñ der iongher dochteren en is gheen getal.

Eene is mijn duyve/ mijn volmaecte: een is haerder moeder wtvercoren der gheenre die haer gebaert heeft. De dochteren hebbēse gesien/ ende als d'aldersalichste gepresen: de coninghinnen ende concubinen / ende sy hebbense gheloeft. Wie is dese die voort coemt als eenen opgaende dageraet/ schoon als de Mane/ wtgecoren als de Sonne/ verwaerlic als een slachorden der heyrlegheren wel geschict? Ick ben nedergedaelt inden hof der noten / dat ick sien soude de appelen der dellingē ende dat ic besien soude oft den wyngaert gebloeyt ware / ende oft de granaet appelen wtgesproten waren. Ic en hebs niet geweten/ Mijn siele heeft my verbaest gemaect om de wagenen van Aminadab. Keert weder/ keert weder ghy Sunamitinne/ keerdt weder/ keert weder/ dat wy v aensien moghen.

Dat vij. Capittel.

Wat suldy sien in de Sunamitinne anders dan reyen der heyrlegheren? Hoe schoon zijn v gangben in de schoenen / ghy dochter des princen? De voechselen van uwen dyen zijn gelijck halsbanden die ghemaect zijn door de hant des constenaers.

Uwen nauel is eenen ghedraydē nap den welcken nemmermeer dranck en gebreect/ Uwen buyck is ghelijc eenen hoop tarwen omset met lelien. Ul twee borsten zijn gelijc twee hindekens tweelingē van een Caprer.

Uwen hals is gelijc eenen yuoren toren. Uoogen zijn ghelijc de vyuers in Hesebon/ die in de poorte zijn van de dochter der menichten. Uwen nasse is als den toren van Libanus die te tegen ouer Damascus siet.

Ul hooft is als Carmelus/ eñ dē crans vs hoofs is als des conincs purpure gebonden in ploeyen. Hoe schoon zydy eñ hoe cierlic alderliefste in wellusticheden? Ul hoochde is gelijc worde den palmboom/ eñ v borsten den wyndruyuen. Ic heb geseyt/ Ic sal opden palmboom climmen ende sijn vruchten aengrypen: ende v borsten sullen wesen als de druyuen des wyngaerts / ende den reuck vs monts als der appelen. Ul kele is gelijc den besten wyn weerdich mijnen beminden om te drincke/ eñ sijnē lippen eñ tanden om te herknauwen. Ick hoor mijnen lieftoe/ ende tot my is sijn tockeeringe/ Comt mijn beminde / eñ laet ons wtgaen int veld/ laet ons woonen in de lanthuysen. Laet ons vroech opstaen tot de wyngaerden/

laet

laet ons besien oft den wijngaert gebloeyet is/ eñ oft de bloemē vruchte voortsbrengē/ oft de granaet appelē gebloeyet hebben/ daer sal ic v mijn borsten geuen. De Mandragoren hebben ruet gegeuen. In onse poorten alle de appelen nieuwe ende oude mijn beminde heb ick voor v bewaert.

Dat viij. Capittel.

Wie mochte my gheuen v mijnen broeder suyghende mijns moeders borsten dat ick v buyten vonde/ ende dat ic v mocht cussen/ ende dat my nu niemant en versmade: Ic sal v grijpen ende leyden in mijns moeders huys. Daer sulde my leeren/ ende daer sal ic v eenen dranc geuen van den gemaecten wijn/ ende dē most van mijnen granaet appelen. Syn slincke hant is onder mijn hooft/ ende syn rechte hant sal my omhelsen. Ic beswere v ghy dochterē van Jerusalem/ dat ghy niet en weert/ noch en doet ontwaken mijn lief tot dat sy wilt. Welck is dese die opclimt vander woestijnen van wellustichēden overvloeyende/ leuende op haren beminde? Onder den appelboom heb ick v gewect daer is v moeder onteert/ daer is sy geschent die v gebaert heeft. Stelt my als een teecken op v herte als een teekē op uwen arm/ want de liefde is sterc als de doot de ialoursheyt is hart als de helle/ haer lampen zijn als lampen des viers ende der vlammē. Veel wateren en sullen de liefde niet mogen wtblusschen/ noch geen vloeden en sullen die overvallen. Jst dat een mensch geeft alle t'goet syns huys voor de liefde/ so sal hy dat als voor niet versmaden. Onse suster is cleyne/ ende sy en heeft geen borstē/ wat sullen wy onser suster doen opden dach als sy aengesproken sal worden? Is sy eenen muer so laet ons daer op timmeren silneren voortcanteelen/ is sy een duere so laet ons die te samen voegen met Cedren berden. Jc ben eenen muer/ ende mijn borsten gelijc eenen toren/ na dat ick geworden ben voor hem als vrede vindende. Eenē wijngaert hadde de vredesamige in de plaetse die vole heeft: hy heeft dien geleuert dē bewaerders een man brengt voor de vrucht van dien duysent silueren penningen. Mijnen wijngaert is voor my. U duysent vredesamige/ ende tweehondert den genen die syn vruchten bewaren. Die daer woont in de houen/ de vrienden luysteren doet my v stēme hooren. Vliet mijn beminde/ ende wort gelijc den Capret/ ende den hynde der herten op de berghen der specerijen.

Hier eyndet dat boeck van Salomons sanghen/ Int latijn Cantica Canticorum genoemt.

Hier beghint dat boeck der vviisheyt,

datmen int Latijn noemt Sapientia.

Dat de rechteerdige zijn, Godt wort vonden sonder tijts met een simpel herte ende betrouwen: maer hy vliet van de sondaers ende van de ydel ghedachten.

Dat eerste Capittel.

Bemint de rechtueerdicheyt ghy die d'aerde oordeelt. Gevoelt van den Heere in goetheyt/ eñ in simpelheydt des herten soeckt hem: want hy wort gevonden van den genen die hem niet en temterē/ ende hy openbaert den genen die in hem gelooven: want verkeerde ghedachten verscheyden van Godt: maer de geproefde ducht berispt de onwijse: want in een quaetwillige siele en sal de wijsheyt niet comen/ noch sy en sal niet woonen in een lichaem dat den sonden onderdanich is. want dē heyligē geest der onderwijsingen sal vanden geveynsden vlieden/ ende hy sal sy selven afttrecken van de ghedachten die sonder verstant zijn/ eñ hy sal gestraft worden van de overcomende ongerechticheyt. want goedertieren is den geest der wijsheyt/ ende hy en sal den vermaledijden niet verlossen van synen lippen: want Godt is sijnder nieren getuyge/ ende sijnder herten een warachtich doorsoecker/ ende een hoorder sijnder tonghen. want den gheest des Heeren heeft vervult den ongane der aerden/ ende t'gene dat alle dinghen onthout heeft de wetenheyt der stemmen. Daerom wie ongerechticheydē spreect die en mach niet verholen blijuen/ noch hem en sal niet voorby gaē dat straffende oordeel: want in de gedachten vanden ongoddelicken sal de onderzoeginghe wesen: maer dat gehoor van synen woorden sal tot God comen ter straffinge sijnder boosheden. wāt de ooze der ialoursheyt hoorct al/ ende dat gherucht der murmuratien en sal niet verborgen worden. Daerom wacht v van de murmuratie die niet en batet/ ende vā lasteringe spaert v tonge/ want een doncker spraeke en sal niet te vergeefs gaen/ maer eenen mont die liecht doet de siele. En wilt de doot niet neerstelic begeeren in de dolinghe wes leuens/ noch en verwerpt de verderfenisse in de wercken uwer handē niet. wāt Godt en heeft de doot niet gemaect/ noch hy en verblijt hem niet in de verderfenisse der leuender/ want hy heeft alle dingen geschapen om dat sy wesen souden/ eñ hy heeft de nacien vanden ongane der aerden geneselic ghemaect/ ende in hen en is geen medecijne der verderfenissen noch der hellen rijck op d'aerde. want de rechtverdicheit is ewich eñ onsterfelic/ maer de ongoddelicke hebben de verderfenisse met handen ende met woorden tot hen geroepen/ ende meynende dat sy hen vriendinne was zijn sy verloteren

ende sy hebben beloften tot haer gestelt/ wāt sy zyn weerdich dat sy van haerder parthen souden wesen.

Alle dat eynde ende meyninge der ongoddelicker menschē die na dit leuen geen hope en hebben, is op de wellusten, ende daerom en mogen sy geenen rechtveerdighen verdraghen die henlieden contrarie is, maer sy vervolgen hem uytter doot.

Dat ij. Capittel.

1 VVant sy hebben geseyt denckēde by hen lieden selven niet rechtelick / Cleyne eñ met verdriet is den tijt ons leuens/ eñ daer en is geen vercoelinge in des menschen eynde / ende daer en is niemant bekent die weder gecomen is vander hellen: want wy zyn van niet gebozen/ ende hier na sullē wy zyn als oft wy niet geweest en hadden: wāt eenen rooc des adems is onse nuelgaten/ eñ een sprake der gensteren om ons herte te beweeren: want wtgebluschen asschē sal ons lichaem zyn / ende den gheest sal verstroyet wozden gelyc een saechte locht / eñ ons leuē sal voozby gaen als de spuere der wolcken/ ende t'sal vergaen gelyc eenen neuel die verdzeuen is van de stralen der sonnen/ eñ van haerder hitten met cracht verwonnen: eñ onsen naem sal vergeten wozdē metter tijt/ ende niemant en sal ghedenckenisse hebben
B van onsen wercken. want eenē doozgang
1.Par.19.d 5 der schaduwen is onsen tijt/ ende daer en is geen wederkeeren van onsen eynde / want dat is toegesegelt ende niemant en comt we
Ifa.11.b.13. 16.d.11. derom. Daerom coemt ende laet ons met ghenoechten ghebruycken de goeden die nu zyn ende laet ons de creaturen ghebruycken snellic/ als inder iouchevt. Laet ons met co 7 stelicken wyn ende welrickende salue ons seluē verfullē/ eñ en laet de bloeme des tyts ons niet voozby gaen. Laet ons ons seluē 8 met roosen croonen / eer sy verwyeren: en laet geenē beemt zyn daer onse onerdaet der wellusticheyt niet dooz en gae. Niemant 9 van v en zy wtgesloten van onser ouerdadigher wellusticheyt: laet ons tot alle plaetsen de teeckenen onser blyschappē achter laten/
Pro.3.b.11. wāt dits ons deel eñ onse auontuere. Laet 10 ons verdzucken den armē rechtveerdigen/ ende de weduwe niet spaten/ noch den oudē man: noch en laet ons geē eere bewysen den
C grysen hoofden van veel tydē. Maer onse 11 sterckeyt zy een wet der onrechtverdicheyt/ want wat crant is dat wozt onnut gevonden. Daerom laet ons den rechtveerdigē 12 bedziegen/ want hy is ons onnut/ eñ contrarie onsen wercken/ eñ hy verwyt ons de sonden der wet/ ende hy beruchtet tegē ons de sonden onser leeringen. Hy beroemt hem 13
Mat.17.c.43. dat hy de kennisse Gods heeft/ eñ hy noemt sy selven dē sone Gods. Hy is ons gewoz 14 den tot een voortbrengen van onsen gedachten. Hy is ons onlydelic oock om te sien/ 15 want syn leuen is den anderen ongelyck/ eñ syn wegen zyn verandert/ Als logenaers 16 wozden wy van hem geacht/ ende hy wacht hem van onsen wegen als van onreynicheden/ ende hy hout beter duyterste der rechtveerdigher / ende hy glozieert dat hy Godt
D tot eenen vader heeft. Daerom laet ons be- 17
sien oft syn woozden warachtich zyn/ eñ laet ons ondersoecken de dingen die hem toecomen sullen/ ende wy sullen weten hoedanich
18 syn wterste zyn sullen. Want is hy de war Mat.27.c.41.
achtige sone Gods/ so sal hy hem ontfangen eñ hem verlossen wt de handen synder we-
19 derpartyders. Laet ons hē met versmaethede ende pyne ondervragē/ dat wy weten mogen syn eerweerdicheyt/ eñ procuren zyn
20 lydtsaemheyt. Laet ons hem met de alderschandelicste doot verdoemen / want hy sal
21 aensien wozden na syn woozden. Dese dingen hebben sy gedacht/ eñ hebben ghedoelt/
22 want hare quaetheyt heeftse verblint. Eñ sy en hebben niet geweten Gods verholētheden/ noch sy en hebben gheenen loon der rechtveerdicheyt gehoept/ noch sy en hebbē
23 niet geacht de eere der heyliger sielen. wāt Gen.1.d.13. 2.c.7.3.d.11. Eccle.17.d.1. God heeft den mensch geschapē onuerganckelic/ ende na dat beelt zynder gelyckenissen Gen.3.d.1.
24 heeft hy dien gemaect. Maer dooz de nydicheyt des duyuels is de doot comē op den
25 omgang der aerden/ ende sy volghen hem na die van synder partyen zyn.

Van de geluckicheyt der rechtveerdigen die in dit leuen van de boosen versmaet zynde van Godt door beconingen geproeft worden. Vande ongeluckicheyt der boosen. eñ vanden loon der goeder wercken. Dat iij. Capittel.

1 MAer der rechtveerdigher sielen zyn in A
Godts hant/ ende de pyne des doots en
2 sal die niet raken. Sy schynden den oogen vanden onwysen te sterven/ ende haren wt-
3 gang is geacht te wesen een pyninge. Eñ vanden rechtveerdigen wech zyn sy gegaen in de doot/ ende indē wech der doot die van
4 ons is/ maer sy zyn in vreden. Eñ al hebben sy voor de menschen tormenten gelēdē/ haerlieder hope is vol onsterffelicheyts.
5 In luttel dingen gequelt zynde sullen sy in veel dinghen wel beschict wozden/ want Godt heeftse geproeft ende geuonden zyns
6 weerdich. Gelyct t'gout int fornеys heeft hyse geproeft/ eñ gelyc een slachofferāde des brant offers heeft hyse ontfangen ende inder
7 tijt sullen sy aensien wozden. De rechtveer B
dige sullen blincken/ eñ gelyc gensterē sullen Mat.13.f.43.
8 sy int rietbosch ouer al loopen. Sy sullen de nacien oordelē/ ende heerschappie hebben ouer de volcken/ ende hare Heere sal regne
9 ren inder eewicheyt. Die in hem betrouwen sullen de waerheyt verstaē/ ende die getrouwe zyn in de liefde/ sullen hem gehoorsaem zyn: want syn wtuercozene hebben de
10 gaue eñ den vrede. Maer de ongoddelicke na dat sy gedacht hebben sullen sy straffinge hebben/ die den rechtveerdigē veracht heb-
11 ben/ eñ vanden Heere afgegaen zyn. wāt C
so wie de wysheyt ende onderwysinge verwozpt/ die is onsalich/ eñ hare hope is ydel/ ende hare arbeyden zyn sonder vruchten/ eñ
12 hare wercken onnutte. Hare vrouwen zyn onverstandich/ eñ haer kinderen zyn d'alder
13 archste/ Haer geslachte is vermaledyt/ want salich is de onvruchtbare/ eñ de onbesmette die geen bedde bekent en heeft in misdaet/ sy sal vrucht hebben int aenschouwen der heyli
14 ger sielen/ ende een gesneden man die dooz syn

zijn handē geen boosheyt gewracht en heeft noch gedacht en heeft tegen Godt d'alderbooste dingen: want hem sal gegeuen worden de vercoren gauc des geloofs / eñ d'alder ghenaemste deel inden tempel Gods.

Wāt de vrucht der goeder arbeydē is glo-
D rioos / ende de wortel der wijsheyt die niet en verualliet / Maer de kinderen der onerspeelders sullen in de verderffenisse wesen / ende dat saet van een onrecht bedde sal wtgeroyt worden. Eñ al ist dat sy lange leuen sullē / so sullen sy nochtans voor niet gerekent worden / eñ sonder eere sal hen laetste ouderdom wesen. Eñ ist dat sy vroeger steruen / so en sullē sy geen hope hebbē noch aensprake indē dach der kennissen: wāt de boose naciē sullē cē grouwelic eynde hebbē.

Dat suyuer geslacht is seer diuersch van dat overspelich. Vā de vercoelinghe des gherechtighens die van de doot verralt is, Hoe de rechtveerdige dickmael wter werelt ghetrocken worden om dat sy van de boosen niet en souden verleydt zijn.

Dat iij. Capittel.

A OCh hoe schoone is een suyuer generacie met claerheyt / want haer gedenckenisse is onsterffelic / wāt sy is by Gode bekent ende by de menschen. Als sy tegenwoordich is so volgen sy haer na / ende sy begeeren haer als sy haer sclue ontrockē heeft / ende sy triumpheert getroont inder eewicheyt winnende den loon der ombesmetter strydē / Maer de veelderhande geboren menichte en sal niet nut zijn / ende de bastaerde spruytsels en sullen gheen diepe wortelen schieten noch en sullen gheen gestadige vastigheyt leggen. Eñ ist dat sy tot tackē metter tijt groyen / so sullen sy cranckelic gestelt vanden wint beroert wordē / eñ van te seer
B groote winden wtgewortelt worden: wāt die onvolmaecte tackē sullē gebrokē wordē / eñ haer vruchten sullē onnut wesen / eñ suer om t'eten / eñ nergens toe bequaem. Want alle de kinderen die vanden boosen geboren worden die zijn getuygē der boosheyt tegen de ouders ifft onderzagen van henlieden /

Maer de rechtveerdighe ist dat hy vander doot verrascht wort / so sal hy in vercoelinge wesen. want de ouderdom is eerlic niet die lāge geduert heeft noch oot die gerekent wort metten getale der iaren: maer de sinnen des menschen zijn grijs / ende een onbevlect leuen / is dē tijt des ouderdoms. Dese Gode behagende is bemint geworden / ende leuende onder de sondaers is hy overghevoert / hy is wech ghenomen dat de quaetheyt sijn verstant niet en soude veranderen / oft dat de geveynstheyt sijn siele niet en sou
C de bedriegen. Want de betooueringe der ydel clappingen verdonckert goede dingē / ende de onghestadicheyt der quaetlustigheyt verkeert den sin sonder arcgheyt. In corten tijt voleynt heeft hy veel tijts vervult: want sijn siele was Gode behagelic daerom heeft hy hem haestelic wtgheleyt wt dat midden der ongerechticheden / maer de luyden dit siende / en verstaen noch en nemen sulcke dinghen niet ter herten / dat de gracie Gods ende de barmherticheyt is tot sijn heyligen / eñ sijn aenschouwen op zijn wtuercorene. Maer een gestorven rechtveerdich mensch verdoēt de leuēde ongoddelicke / eñ sijn ionckheyt haestelicker voleynt / verdoemt het lanck leuen vanden onrechtveerdigen /

Want sy sullen des wijsen eynde sien / ende D
en sullen niet verstaen wat Godt van hem gedacht heeft / ende waerom dat hem de Heere beheymt heeft. Want sy sullent sien / eñ hem versmaden / maer de Heere salse bespoten: sy sullen na desen afvallende zijn sonder eere / eñ in versmaetheyt onder de dooden inder eewicheyt: want hy salse van een schoerē die opgeblasen zijn sonder stemme / ende hy salse beroeren vanden fundamenten / ende sy sullen totten oppersten toe verwoest wordē / ende sy sullen suchtende zijn / ende hen ghedenckenisse sal vergaen. Sy sullen bevreest comen in gedenckenisse van haren sonden / ende hen boosheden sullen wroeghen teghen henselven.

De ongoddelicke verwonderende de glorie der rechtveerdigen die sy hier vermaedden, beweenen haer selfs katijtcheyt: ende hoe Godt so by hem als by sijn creaturen hemselven wapent om de booten te ontdeelen.

Dat v. Capittel.

DAn sullen de rechtveerdige staen in groo A
te volstandicheyt tegen de gene die henlieden benaut hebben / eñ die haer arbeyden wech genomen hebben. Dit siende sullen sy verbaest worden met een grouwelicke verwaertheyt / ende sy sullen henlieden verwonderen van de onverwachter salicheyt / seggēde by henselven berou hebbende / ende van benautheyt haers gheests suchtende: Dit synse die wy somtyts in spot hebben ghehadt / ende in gelyckenisse der lachteringe. Wy onverstādige achteden haerlieder leuen te wesen raserny / eñ haerlieder eynde sonder eere: siet hoe sy gherekent zijn onder de kinderen Gods / eñ onder de heyligen is haerlieder deel. Daerom hebben wy gedoelt vanden wech der waerheyt / eñ d'licht der rechtveerdicheyt en heeft ons niet geschenen / eñ de Sonne der verstandicheyt en is ons niet opgegaen. Wy zijn moede geworden indē wech der boosheden / ende der verderffenissen / eñ B
wy hebben swaer wegen ghewandelt / maer den wech des Heeren en hebben wy niet geweten. Wat heeft ons de hooverdye gebaet? oft wat heeft ons de beroeminghe der rijcdommen gegeuen? Alle de dingen zijn voorby ghegaen als een schaduwe / eñ als een voorloopende bode / en als een schip dat gaet door eē vloyēde water / des welcs spoor (alst voorby gegaen is) niet te vinden en is / noch den wech van synen bodem in de vloeden: oft gelijc eenen vogel die door de locht vliecht / van welcs wech men geen teckē en vint / maer alleē dat geluyt der vogelē slaende den lichtē wint / eñ snydende de locht door de cracht des doorgancks / is dien mertē roerende vlogelen door gevlogē / eñ daer na en
vintmen geen tecken van synen wech: oft gelijc eenen pijl wtgeschotē ter gedoochder C
plaetsen / de ghedeylde locht is terstont in

haer selven weder gesloten/alsodatmen sy-
nen dorgang niet en kent: also ooc wy ge-
boren zynde hebben terstont opghehouden
van te zyne/ ende vander duecht en hebben
wy geen teeken connen getoonen/ maer in
ons quaetheyt zyn wy vernielt. Sulcke
dinghen hebben gheseyt in de helle dese die
Ps6.13.a.7. gesondicht hebben/ want de hope vanden
ongoddelicken is gelyc een licht wolleken
dat vanden wint weech gevoert wort/eñ ge
lyc een dunne schuym die vanden waterba
ren verstroyt wort/ende als eenen rooc dit
vanden winde verstroyt wort/ende gelyck
de gedenckenisse eens voorby gaende gasts
van eenen dage. Maer de rechtveerdige
sullen inder eewicheyt leven/eñ by den Hee
re is haren loon/ eñ haerlieder gedachtenis-
se is by den alder hoochsten. Daerom sul
len sy ontfangen het ryc der schoonheyt/eñ
de croone der cierlickheyt van des Heeren
hant/want met zyn rechte hant sal hy henlie
den bedecken/ ende met synen heyligben
D arm sal hy die beschermen. Eñ syn gram
me liefde sal wapeninge nemen ende hy sal
de creaturen wapenen ter wrake synder vi-
anden. Hy sal aendoen voor dat borst ge-
tuyghe rechtveerdicheyt/ende hy sal nemen
voor eenen helm seker oordeel. Hy sal ne-
men den onuerwinnelicke schilt de gerech-
ticheyt/ eñ hy sal syn gronwelicke gräschap
scherpen tot een lancie eñ met hem sal vech-
ten den omganc der aerden tegen de onuer-
standige. De wtworpinghen der blixemen
sullen recht wtgaen/eñ als van eenē wel ge-
cromdē boge der wolckē sullē sy wtgedreuē
worden/ eñ sy sullen tot in een seker plaetse
springen. Eñ van de steenachtige gräschap
sullen veel hagel steenen gworpen worde:
dat water der zee sal op hen vergramt wor
den/ eñ de vloeden sullen straffelic te samen
loopen. Tegen henlieden sal staē den wint
der tracht / eñ gelycreenen storm des wints
sal hy die scheydē/ende hy sal alle d'lant van
haerder boosheyt tot een verwoestinge brē-
ghen/ende de quaetwillicheyt sal omwor-
pen de setelen der machtigher.

Hy vermaent coningen ende rechters tot wijsheyt,roogen-
de hoe swaren last dat de onrechtveerdige rechters dragen sul-
len. Item hoe profijtuch dat de wijsheyt is.

Dat vj. Capittel.

Eccl.9.d.16. A BEter is wijsheyt dan cracht / eñ een wijs
man dan een sterck man. Daerom hoort
ghy coningen ende verstaet/ leert ghy rech-
ters van de eynden der aerden. Gheeft v
oren ghy die de menichten in v bedwanck
hebt/eñ v selven behaecht in de scharē der na
Rom.13.a.1. tien: want vanden Heere is de macht v lie
den ghegeuen/ ende de cracht vanden alder-
hoochsten / de welcke onderzaghen sal v
wercken eñ v gedachten onderzoeckē: wāt
doen ghy dienaers waert van synen rycke
so en hebt ghy niet rechtelic geoordeelt noch
bewaert de wet der rechtveerdicheyt/noch
ghy en hebt na Gods wille niet gewandelt.
Verbaerlic eñ haestelic sal hy hem v liedē
vertroonē/ wāt d'alder hartste oordeel sal ge-
schieden ouer de gene die oversten zyn. Wāt
den cleynen wort berinhertcheyt verleent/
maer de machtige sullen machtelic pynen ly-
den. Want Godt en sal niemants persoon
wtnemen / noch hy en sal niemants groot-
heyt ontsien/want den cleynen eñ den groo
ten heeft hy gemaect / eñ hy heeft gelyckelic
soige van allegader: Maer den stercken is
aenstaende stercker pyninge. Hierom tot v
ghy coningen zyn dese myn woordē/ op dat
ghy wijsheyt sout leeren/ ende dat ghy daer
niet wt en valt/ wāt wie de recht veerdicheit
bewaren die sullen recht veerdelic geoordeelt
worden:eñ wie recht veerdige dingē geleert
sullen hebben die sullen vinden wat sy ant-
woorden mogen. Daerom begheert myn
woorden hebt die lief eñ ghy sult onderwij-
singe hebben. De wijsheyt is claer eñ sy en
verdwijnt nemmermeer/eñ sy wort lichtelic
gesien van de gene die haer beminnen/eñ sy
wort genondē vandē genen die haer soeckē.
Sy voorcomt henliedē die haers bege
ren/ om dē haer selven eerst mael te verthoo
nen/ wie vā smorgēs vroech tot haer waect
die en sal niet arbeyden / want hy salse voor
syn dore vinden sitten. Daerom van die te
dencken dats eenen volcomen sin:eñ die om
haren wille waket die sal haestelic versekert
zyn/ want sy gaet omme soeckende sulcke
die haers weerdich zyn/ ende in de weghen
sal sy haer selven dien blydelic verthoonen/
eñ in alle voorsienicheyt sal sy die te gemoe-
te loopen: want haer beginsel is de alder-
warachtichste begeerte der onderwijsingē.
Daerom de neerstigheyt der onderwijsin
gen is liefde/eñ de liefde is een bewaringhe
haerder wettē/ eñ de bewaringe der wetten
is een volcomenheyt der onbederfflicheyt/
eñ de onbederfflicheyt doet Gode alder-
naest zyn. Aldus so brengt de begeerte der
wijsheyt totten eewigen ryche. Daerom ist
sake dat ghy genoechte hebt in des ryces stoe
len eñ scheptren o ghy coningen des volcs/
so hebt lief de wijsheyt/ dat ghy inder eewic
heyt moecht regnerē. Bemint het licht der
wijsheyt ghy allegader die overste zyt van
vele volcs/ maer wat de wijsheyt is/ende
hoe sy gemaect is dat sal ic verhalen/eñ ic en
sal voor v lieden niet verborgen Gods ver
holenthedē/ maer van dat beginsel haerder
geboorten sal icse onderzoecken eñ stellē int
licht haer kennisse / eñ ick en sal de waerheyt
niet voorby gaen/ noch ic en sal met de ver
dwijnende nijdicheyt ouer wech niet gaen/
wāt sulc mēsche en sal der wijsheyt niet deel
achtich syn. Maer die menichte der wysen
is de gesontheyt vanden omganc der aerdē/
eñ een wijs Coninck is een vastichеyt des
volcs. Daerom ontfanct onderwijsinghe
door myn woorden/ende t'sal v baten.

Mits dat alle menschen eenen ingang int leven ende wt d'le-
uen hebben,daerom is bouen al de wijsheyt te beminnene,die
al dat goet is met haer brengt.

Dat vij. Capittel.

A IEk ben ock een sterffelick mensch allen
menschen gelyck/ ende wten aertschen ge
slachte des ghenes die eerst ghemaect was/
ende in myns moeders lichaem tot vleesch
ghes-

Deu.10.d.17. 2.Par.19.b.7. Iob.34.b.19. Eccl.35.b.16. Rom.2.b.11. Gala.2.b.6. Eph.6.b.9. Col.3.d.25. Act.10.c.34. 1.Pet.1.c.17.

geſigneert/ ende binnen den tijt van thien maenden ben ic geronnen geweeſt int vloet van eens menſchen ſade / ende dooz bequamen luſt des ſlaeps. Eñ ic gebozen zynde heb ontfangen de ghemeyn locht / ende ick viel oock neder op de gelyckelicke gemaecte aerde / ende d'eerſte ſtemme heb ic wt gelaten weenende gelyc ſy alle/ ende in wendeldoecken ben ic opgeuoedt ende in grooter ſozgen/ want niemant vande coningen heeft ander beghinſel van gebooꝛten gehadt. Alſus ſo hebben alle menſchen eenen inganck totten leuen / ende eenen gelycken wtgant. Daerom heb ic begeert ende my is verſtant gegeuen ende ic heb aengeroepen/ende in my is comen den geeſt der wijsheyt/ eñ ic heb die geacht meer dan conincrycken eñ conincklicke ſtoelen / ende de rycdommé heb ic geacht niet te weſen in haren gelycken. Iob.28.c.15. Ick en heb ooc by haer niet gelcken eenighen coſtelicken ſteen : want alle t'gout by haer gelekē en is maer een luttel ken ſants / ende als lijck ſal t'ſilueꝛ gheacht B wozden in haer aenſchouwen. Bouen de geſontheyt ende ſchoonheyt heb ick die niet gehadt ende heb vooꝛ my ghenomen die te hebben vooꝛ een licht/ want haer licht en is 1.Reg.3.c.11 niet wtbluſchelic/ Ende alle goet is my comen t'ſamen met haer/ende ontelicke eer ſaemheyt dooꝛ haer handē: ende ic heb bly de geweeſt in alle dingen/ wāt deſe wijsheyt ginc vooꝛ my/ende ic en wiſt niet dat ſy van alle deſe dinghen een mocoer was. De welcke ic ſonder geueynſtheyt geleert hebbe/ende die ic ſonder ongonſtigheyt gemeyn make/ ende haer eerlicheyt en verberge ick niet/ want ſy is eenen oneyndelicken ſchat den menſchen. Wie dien ſchadt gebruyct heb ben/die zyn der vrientſchappen Gods deelachtich wozden/ om de gauen der onderwyſinghen ghepreſen zynde. Maer my heeft Godt ghegeuen wyſelick te ſpreken/ende te derren dinghen die weerdich zyn des ghenens dat my gegeuen wozt: want hy is een leyt ſman der wijsheyt/ende der wyſer menſchen verbeteraer: want in ſyn hant zyn wy ooc ende onſe woozden eñ alle wijsheyt/ eñ de onderwyſinghe van de kennijſſe der wercken/ want hy heeft my gegeuen van deſe dingē die zyn warachtige kennijſſe: dat ic were de gheſteltheyt vanden omgang der C aerden/eñ de crachten der elemente/ het begin ſel/eñ het eynde ende dat middele der tyden de veranderingen van de achteruolgingen/eñ de voleyndingen der tyden/ de veranderinge vā de manierē/eñ de deylinge der tyden/den loop des iaers/ eñ der ſterren geſchictheyt/ de natueren der dieren/ende de gramſchappē der beeſtē/de cracht der windē/ eñ de gedachten der menſchē/de verſcheydēheyt der ſpruyten/ende de cracht der wozzelen/ ende alle de dinghen die verborghen zyn ende te vozen niet gemerct/ heb ick geleert: want de wijsheyt de welcke is een conſtighe makerſſe van alle dinghen heuet my gheleert, want in haer is den geeſt des verſtāts/ heylich/ eenich/menigerande/ſubtijl/ welſprekende/ruerlick/onbeſmet/ſeker/ ſuet/t'goet liefhebbende/ ſcherp/ die niet en verbiet wel te doen/ vriendelic/goedertieren/gheſtadich/ſeker/onbeſorcht/alle deucht hebbende alle dingen voorſiende/ eñ die alle geeſten begrypt/verſtandelic/ſuyuer/ſubtijl. Want bouen alle beweeglicke dingen is de D wijsheyt d'alder beweeglicſte/ ende ſy reyckt ouer al om haer ſuyuerheyt wille/ Wāt het is eenen domp der cracht Gods/ eñ ſy is een ſonderlinge reyne wtvloedinge van de claerheyt des almogenden Gods/ eñ daerom en comt in haer niet dat beſmet is: want ſy is Heb.1.a.3. een blinckende ſchijnſel des eewigen lichts/ eñ eenen ſpieghel ſonder vlecke van Gods maeſteyt/ ende een beeldt ſynder goetheyt: Ende midts dat ſy een is/ vermach ſy alle dingen/ eñ in haer ſelven bijnende vernieuwet ſy alle dingen/ende dooꝛ de gheſlachten draecht ſy haer ſelven ouer in de heylige zielen/de vrienden Gods eñ de Prophete ſtelt ſy. Want niemanden en bemint God dan den ghenen die metter wijsheyt inwoont/ Want deſe is ſchoonder dan de ſonne / eñ bouen alle de geſchictheyt der ſterren/ by den lichte ghelecken wozdt ſy oeuer bevonden. Want den lichte volcht den nacht/maer de quaetheyt en verwint de wijsheyt niet.

Want metter wijſheyt al dat begheerlick is, gaet. daerom is ſy leert te ſoecken ende van Godt te begheeren, van wien alleene ſuyuerheyt ghegheuen wort.

Dat viij. Capittel.

HIerom ſtreet de wijsheyt vanden eynde A totten eynde ſterckelic/ ende beſchict alle dingen ſoetelic. Deſe heb ic lief gehadt/eñ haer heb ic geſocht van myn iongheyt/ ende ick heb verſocht haer my tot eender bruyt te nemē/ eñ ic ben een minnaer gewozden van haerder ſchoonheyt. Haer edelheyt van gebooꝛten glorificeert hy die Gods geſelſchap heeft: daer en bouen heeft ſe de Heere van alle dingen ooc lief gehadt: want ſy is een leeꝛe ſſe van Gods onderwyſinge/ende een verkieſtere zynder wercken. Ende iſt dat de rycdommen begeert wozden int leuen/ wat is doch rycker dan de wijsheit die al werct? Maer iſt dat den ſin werct/ wie iſſer meerder conſtenaer der dingen die weſen hebbē/ B dan ſy? Eñ iſt dat yemant rechtveerdicheit lief heeft/ ſo hebben de arbeyden van deſer groote duechden: want ſoberheyt eñ vooꝛſienicheyt leert ſy/eñ rechtveerdicheyt/ende ſterckheyt/ende geen dinc en is dē menſchen nutter int leuen dan deſe. Eñ iſt dat yemāt ſoect de menichfuldicheyt der wetentheyt: ſy weet die vooꝛleden dinghen/ ende van de dingen vooꝛſiet ſy: ſy weet de ſchalchedē der woozden/ ende de ontbindingen der bewyſelicke redenē/de teekenen/ ende wonderen weet ſy eer datſe gheſchieden/ eñ de geſchiedeniſſen der tyden eñ der eewen. Daerom heb ic vooꝛgenomē deſe tot my te brengen/ om daer mede te leuen/wetēde dat ſy my ine de deylen ſal vanden goedē/ eñ dat ſy ſal zyn een aenſpreckinge mynder ghedachten ende myns verziers. Ick ſal om haren wille C

claerheyt hebben onder t'volc/eñ ic een iongelinc sal eere hebben by de ouders: eñ ic sal
" scherpsinnich gevonden worden int oordeel/
ende int aenschouwen der machtigen sal ick
wonderlic zyn/ ende de aensichten der prin-
cen sullen hen van my verwonderen. Sy
" sullen my verbeydē als ic swijge/ ende my
sprekende sullen sy aenmercken/ ende als ick
veel redenen seggen sal/ so sullen sy de han-
den op haren mont leggē. Daer en bouen
" so sal ic door dese oock onsterffelicheyt hebbē/
eñ een ewige gedenckenisse sal ic achter la-
ten den ghenen die na my wesen sullen. Ic
" sal de luyden beschicken/ eñ de nacien sullen
my onderdanich zyn. De vreeselicke conin
" ghen hoorende sullen my vreesen/ in de me-
nichte sal ic goet schynen / ende in de oorloge
D sterc. Gaende in myn huys sal ic met haer
" rusten: wāt haer bywesen en heeft geen bit-
terheyt/ noch haer by leuē geē verdriet/ maer
blyschap eñ vrolicheyt. Dese dinghen by
" my seluē peysende/ eñ overdēckende in myn
herte/ hoe dat int gepeyns der wijsheyt on-
sterffelicheyt is/ eñ in haer vrientschap een
" goede genuchte/ eñ in de werckē haerder hā
den eerlicheyt sonder ontbreken/ ende inden
stryt van haer sprake wijsheyt/ eñ seer groo
te claerheyt in de gemeynschap van harē re
denen: so ginc ic alomme soeckēde dat ic die
tot my soude nemen. Eñ ic was een kint
" vol natuerlijcs verstants eñ ic hadde vercre
gen een goede siele: eñ doen ic noch beter
" was/ ben ick comen tot een onbesmet lichaē.
Eñ doen ic wist dat ic my anders niet en
" mocht onthouden/ ten ware dat Godt gaue
ende dat selue was wijsheyt/ te weten wiēs
gaue dat dit was / soo heb ick totten Heere
gegaen ende hem ghebeden/ ende geseyt wt
alle t'binnenste mynder herten.

T'gebedt vanden wijsen man om te vercrijgen wijsheyt, die hoe wel sy alle menschen noodelic is, meestendeel is sy van noo den regeerders.

Dat ix. Capittel.

A GOdt myn der vaderen/ ende Heere der
" bermhertigheyt/ die alle dingen gemaect
hebt door v woort/ ende door v wijsheyt
" hebdy den menschē gestelt dat hy soude heer
schappie hebben over de creature die van v
gemaect is: dat hy den omganck der aer-
" den soude beschicken in gherechtigheyt ende
rechtveerdicheyt/ endē dat hy met oprechtic
heyt syns hertē soude recht oordeel oordelen:
" geeft my de bystaēsterre nwer stoelē de wijs
heyt/ eñ en wilt my niet verworpē van nwē
" kinderen/ want ic ben v knecht/ eñ een so-
ne nwer dienstvrouwē/ een crane mensch/ eñ
B van cozter rijt/ ende te ionc totten verstande
" van dat oordeel/ ende der wettē. Eñ ist dat
" ter yemant sal wesen volmaect onder de kin
deren der menschen/ ist dat nwe wijsheyt by
hem niet en is so sal hy voor niet gherekent
1. Par. 29. a. 4. b. 5. worden. Ghy hebt my tot eenen coninck
" 2. Par. 1. b. 9. ghecoren nwen volcke / ende eenen richter
nwer sonen ende nwer dochteren: eñ ghy
" hebt my geseyt dat ic soude timmeren eenē
tempel op nwen heyligen berch/ ende in de
" stadt van nwer woningē eenē outaer/ een
gelickenisse vā v heylich tabernakel/ d'welc
" ghy bereyt hebt van t'beghinsel: ende met Prou 8. c. 11. d. 17. Ioh. 1. a. 1.
" v was v wijsheydt die v wercken kent / de
welcke oock doen teghenwoordich was als
" ghy den omganck van d'aertrick maecte/ eñ
sy wist wat behagelick was in v gheboden.
" Seynt die van v heylige hemelen/ eñ van
den stoel nwer grootheyt/ dat die met my zy
ende met my arbeyde / dat ick weten mach C
" wat aenghenaem is by v: want sy weet
ende verstaet alle dinghen/ ende sy sal my ley
den in myn wercken matelick/ ende my be-
" waren in haer machticheyt. Ende myn
wercken sullen aengenaem zyn/ ende ick sal
v volck recht veerdelick beschicken/ ende ick
sal weerdich zyn der stoelen myns vaders.
" Want wie vanden menschen mach weten Isa. 40. c. 13. Ro 11. d. 34. 1. Cor. 2. d. 16
Gods raet? oft wie mach dencken wat God
" wilt? want de ghedachten der sterffelicker
menschen zyn vol vreesen/ eñ onse voorsic-
" nicheden zyn onseker. want het lichaem
dat verdoruen wort beswaert de siele / ende
de aertsche inwooninge druct nederwaerts
" dat verstant d'welck veel peysende is. Eñ D
swaerlic connen wy begrypē de dingen die
op d'aerde zyn: eñ die voor ons gesichte zyn/
die vinden wy met arbeyt. Maer de dingen
die inden hemel zyn wie sal die ondersoec-
" ken? Ende wie sal nwen sin weten/ t'en zy
dat ghy de wijsheyt geeft/ ende dat ghy sent
nwen heyligen gheest vanden alderhooch-
" sten: eñ ten zy dat de padē der gener die op
der aerden zyn gebetert zyn/ eñ dat de men
schen geleert hebben de dingē die v behagē?
" want door de wijsheyt zyn sy genesen/ alle
die v behaecht hebbē Heere vandē beginne.

De wijsheyt wort gheprefen, om dat sy bewaert heeft Adam, Noe, Abraham, Loth, Iacob, Ioseph, Moysen, door dē welcken hy de kinderen van Israhel door de roode zee geleyt heeft, verdrinckende de Egyptenaren.

Dat x. Capittel.

1 DEse wijsheyt heeft bewaert die d'eerste A
van Godt gemaect was een vader van Gen. 1. d. 27. 2. d. 7.
den omganc der aerden/ doen hy alleen ge-
2 schapen was/ ende sy leydde hem wt zyn-
der misdaet / eñ gaf hem macht om alle din-
3 gen onderdanich te houdene. Doen de on-
rechtveerdige van desen wech ginck in syn
gramschap/ so is door de grāstap des doot- Gen. 4. b. 1.
4 slachs de broederlicheyt vergaē. Daerom- Gen. 6. 7. 1.
me doen d'water de aerde verdorf / so heeft- Gen. 11. a. 2. d. 31. 11. a. 1.
se de wijsheyt wederom ghenesen/ regeren-
de door een verslmadelyck hout den recht-
5 veerdighen. Dese oock in de eendrachtic-
heyt der hooneerdien doen de natien hem
verheuen hadden/ heeft ghekendt den recht-
veerdighen / ende dien Gode bewaert son-
der clachte/ ende in de kinderen heeft sy een
6 sterche bermhertigheyt bewaert. Dese heeft B
den rechtveerdigē verlost vliedende van de Gen. 19. d. 17
vergaende ongoddelicke / doen t'vier neder
7 viel op de vijf stedē/ dē welckē tot een getuy
genisse der boosheyt blijft staēde eē rooke-
de woest lant eñ boomē die ten onsekerē ty-
den vruchtē hebbē/ eñ een gedēckenisse vā de
ongeloouige siele een staēde sout steēs beelt.
8 Wāt die de wijsheyt verlatē/ en hebbē niet
alleen

alleen daer in gedwaelt dat sy de goede dingen niet en wisten: maer sy hebbe van haerder onwijsheyt den menschen ock een gedenckenisse gelaten, alsoo dat sy in de dingen daer sy door gesondicht hadde niet en mochten verborgen blijuen: Maer de wijsheyt heeftse van der pynen verlost die haer waer namen. Dese heeft ooc den rechtveerdige voor synes broeders gramschap vliedende geleyt door rechte wege, en heeft hem getoont d'aerrijcke Gods, en hem gegeuē de kennisse der heyligen, sy heeft hem eerlick gemaect in de arbeyden, ende zyn arbeyden volbracht.

Exo.11.23. Int.

C Int bedroch der geenre die hem bedrogē, heeft sy hem by gestaen, en heeft hem eerlick gemaect. Sy heeft hem bewaert vā de viandē, en van de verleyders heeft sy hem beschermt, en eenen stercken strijdt heeft sy hē gegeuen dat hy verwinnen soude, en weten dat de wijsheyt bouen al d'alder machtichste is. Dese en heeft den vercochte recht veerdigē niet verlatē, maer vandē sondare heeft sy dien verlost, en sy is met hem nedergedaelt inden cuyle, ende in de banden en heeft sy hem niet verlaten, tot dat sy tot hem brocht den schepter des rijcx, en machticheyt tegen de gene die hem verdruckten, en hy heeftse soo genachtich getoont die hem leelicke beschuldicht hadde, en sy heeft hem gegeuen een ewige claerheyt. Dese heeft dat recht veerdich volc ende het onberispelick saet verlost van de natien die dat verdruckten. Sy is gecomen int herte van Gods dienaer ende heeft gestaen voor veruaerlicke Coningen, door wonder wercken en teekenen. En sy heeft den recht veerdigen weder gegeuē den loon van haren arbeyt, en die geleyt in eenē wonderlicken wech, ende sy heeft dien gheweest tot een bedeckscl des daechs, ende tot een licht der sterrē des nachts, en sy heeftse ouergebracht door de roode zee, ende gheuoert t door een seer groot water, maer henvianden heeft sy in de zee verdroncken, en wt de diepte der hellen heeft sy henliedē wt geleyt. Dacrom hebben de recht veerdige wech genomen de rooueu der ongoddelicker, en sy hebben gesongen Heere uwen heyligen naem, ende v victorieuse hant loefden sy te samen: want de wijsheyt hadde opē gedaen der stommen mont, ende de tongen der geenre die niet spreken en conden heeft sy welsprekende gheraect.

Exo.14.c.21. Psal.77.b.14. Sap.11.c.23. Sap.13.a.1.

De wijsheyt leydde de kinderē van Israhel door de woestijne, verwinnende haerlieder viandē, ende geuende wt den steen water, ende door gheestelen de Heydenen straffende, daer God nochtans langhsamelic de sondaers verdraecht als hyse mochte en hy wilde verstont verderuen.

Dat 23. Capittel.

A Sy heeft hare wercken gespoet in de handen vandē heyligē propheet. Sy hebbē gereyst door de woestijnē die niet bewoont en waren, ende in verlaten plaetsen hebben sy hutten gestelt. Sy hebben gestaen tegen de vianden, ende van haren vianden hebben sy henlieden selues gheweroken. Sy hebben dorst ghehadt ende v aengeroepen, ende henlieden is water ghegeuen van een seer hooge steenrootse, ende een boete des dorsts wt eenen harden steen, want door de dingen daer hare vianden pyne af ghelieden hebben, van gebrec haers drancks zyn de kinderen van Israel verblijdt, als sy des ouervloedelic hadden. Door dese dingen (doen sy dien gebraken) so ist wel met henliedē geschiet: want voor de fonteyne des eewigen vloets hebdy den onrechtveerdigē bloet der menschen gegeuen. De welcke als sy gemindert worde door ouer leuerē van de gedoodde kinderen so hebdy henliedē overvloedich water gegeuen onuerhoets: toonēde door den dorst die doē was hoe dat ghy de uwe verhieft ende hare wederpartyden dooder, want doen sy geproeft waren, en sy door barmhertigheyt ontanghen hadden de castydinge so hebben sy geweten hoe dat de ongoddelicke door de gramschappe gheoeme tormenten leden. Dese hebdy aldus gelyc een vader vermanende geproeft: maer die hebdy als een straf comme onderdragēde verdoemt, want die niet tegēwoordich en waren, en die tegēwoordich waren worden gelyckelic gepynicht. Want henlieden hadde tweederhande verdriet beuanghen, ende suchtinge met ghedenckenisse der voorleder dinghen. Want doen sy hoorden dat door hare tormenten wel met henlieden ginc, so hebben sy des Heeren gedachtich geweest, verwonderende henliedē totten eynde des wtgangs, Want den genen dien sy door de quade wtleggynge verworpen zynde, begeert hadden, hebben sy ten eynde vander geschiedenisse wonderlick gepresen: desgelycs niet doende den rechtveerdigen: maer voor hare onwyse ghedachten waren hare boosheyden, dat de sommighe dolende dienden den stommen serpenten en onnutte beesten; soo hebdy op henlieden gesonden een menichte der stommer beestē ter wraken, dat sy weten souden dat door de dingen daer yemant mede sondicht, door t selue hy ooc gepynicht wort. Want v almachtige hant die geschapen heeft den omganc der aerden wt een onsienlicke materie, en was niet onmachtich onder henlieden te seynden een menichte van beyren oft stoute leeuwen, oft beesten van vreemder aert, vol gramschappen, oft onbekende beesten, oft die eenen vierighen adem wt blaesden oft eenen ruec des rooks voortbrengēde, oft grouwelicke vonckē wt haren oogen worpende, der welcker quetsinge henlieden niet alleen en hadde mogen veroeruen, maer het aensien haddese door vreese ooch moghen dooden. Maer ooch sonder dese hanoen sy met eenen wint mohen ghedoot worden, vervolginge geleden hebbende van haren wercken, ende verstroeyt zynde door den gheest uwer cracht, maer ghy hebbet al in getale, ende gewichte, ende inate geschict, want altyt blijft v alleene wel te vermogen, en wye sonde mogen wederstaen der cracht uws arms: wāt ghelyck dat minste der waghen, also is voor v den omganck der aerden: ende ghelyck een

een druppel daws inden morghenstont/ die op d'aerde gevallē is. Maer ghy ontfermt alder menschē/want ghy vermoget alle dinghen ende ghy gelaet v der menschen sonden niet te sien/om der penitentiē wille/ want ghy bemint alle de dingē die zijn/ eñ ghy en haet niet van alle dat ghy gheschapen hebt/ want hatende en hebt ghy niet gestelt oft gemaect. Hoe soude yet moghen blijnen/ en hadde ghy dat niet gewilt: oft hoe soude t'gene dat van v niet genoemt en ware/behouden worden? Maer ghy spaert alle dingē/ want sy uwe zijn Heere die de sielē bemint.

Hoe lijdtsamelic Godt de sondaren ghestraft heeft die int heylich lant woonden, als hy nochtans niet die alleene, maer alle naties daer toe machte vernielen, hier door sijn vercorenen een betrouwen van sijnder goetheyt gheuende, ende henlieden van haerlieder sonden trecktende.

Dat xij. Capittel.

O Hoe goet ende soet is Heere uwen geest in alle dingen? Ende daerom straftdy de gene die buyten de palen dolen/ende ghy vermaentse van t'gene daer sy in sondigen/ ende ghy spreectse aen/op dat sy die quaethijt latende souden in v gheloouen Heere.

Want die oude inwoonders ws heylichs lants/die ghy veronweerdicht hebt/ want sy deden wercken die van v gehaet zijn door tooueryen/eñ onrechtveerdighe sacrificien/ ende haerder kinderen dooders sonder bermhertigheyt/eñ eters vander menschen ingewant/ende bloet suypers van d'middel uwer verholentheyt/ eñ ouders voortbrengers der sielen die sonder hulpe zijn/ hebdy willen verderuen door de macht van onsen ouders/ op dat sy ontfanghen souden dat weerdich lant der pelgrimagien van Gods kinderē/welc lant v d'alder wterste is bouē alle landen. Maer dese als menschen hebdy oock gespaert eñ hebt gesonden als voorloopers ws heyrs wespen/dat sy die allenskens souden verdrijuen. Niet dat ghy onmachtich waert in de orloge de ongoddelicke onder de rechtveerdighe te worpen/ oft door wreede bersten/oft door een hart woort die t'samen te verderuen: maer by deelē ordeelende gaetdy henliedē tijt om penitencie te doē/ wel wetende dat hare natie boos is/ eñ haerlieder quaetheyt natuerlick/ende dat haerlieder gedachte niet en mocht verandert worden mder ewicheyt/ wāt het was een vermalendijt saet vanden beghinsel/ eñ niemant vreesende/aldus gaeft ghy genade haren sonden. Want wie sal v segghen/wat hebdy gedaen? oft wie sal tegē v ordeel staē? oft wie sal door v aensicht comē wreker der booser menschen? oft wie salt v wyten/ist dat de naties vergaen die ghy gemaect hebt?

Want daer en is anders gheen Godt dan ghy de welcke sorge hebt van alle dinghen/ om dat ghy thoonen soudt dat ghy niet onrechtveerdelic dat ordeel en vonnist. Noch Conine noch Tyran en sal in v aensichn eenich ondersoet doen van de gene die ghy verdoruen hebt. Daerom want ghy rechtveerdich zijt/so beschicty alle dingē recht veerdelic: eñ oock te verdoemen den genen die niet en moet gepijnicht zijn/ dat houdt ghy vreēt van uwer macht. Want v cracht in een begin sel der rechtveerdicheyt/ eñ om dat ghy alder dingē Heere zijt/ daerom doedy v henlieden alle sparen. Eñ ghy thoont v cracht die niet en wort gelooft volcomen te zijne in crachte/ende de stoutigheyt der geenre die v niet en kennen brengt ghy int openbaer.

Maer ghy heerschapper der macht/ordeelt met stillicheyt/eñ met grooter eerweerdicheyt beschicty ons: want het is in v te vermoghen als ghy wilt. Eñ ghy hebt v volc geleert door sulcke wercken/ datmē behoort rechtveerdich te syne/ ende goedertieren: eñ ghy hebt v kinderen gemaect van goeder hopen/want ordeelende gheefdy in de sonden plaetse der penitencien/ Want ist dat ghy uwer dienarē vianden/eñ die der doot schuldich warē met sulcke marelicheyt gepijnicht hebt ende verlost geuende tijt ende plaetse/ door de welcke sy mochten verandert worden van hare quaetheyt/ met wat grooter neerstigheyt hebdy dan v kinderē geordeelt/ der welcker ouders ghy hebt gegeuē eeden eñ verbonden van goedē beloften? Daerom als ghy ons een castijdinghe gheeft/ soo geesselt ghy onse vianden in veel manieren/ dat wy v goetheyt dencken souden ordeelēde/ ende dat wy (als van ons recht ghedaen wort) souden hopē v bermhertigheyt. Daerom den genen die in haerlieder leuen onverstandelic eñ onrechtveerdelic; geleeft hebbē/ door de dingen die sy ghedient hebben hebt ghy henlieden gegeuen de meeste tormentē.

Want voorwaer sy hebben indē wech der dolingen te lange gedoolt/ houdende sulcke voor goden die onder de dierē onnutte zijn/ leuende gelijc onverstandige sprakeloose kinderen. Daerom hebdy henlieden gelijck kinderen sonder verstant/ het ordeel ter bespottingen gegeuen. Maer die door geen bespottingē/ eñ straffingen gebetert en zijn/ hebbē Gods weerdich ordeel gproeft/ wāt in dese dinghen die sy leden verdroegen zijt noode. Door de welcke sy lijdēde henlieden verbolchden door de dingē die sy meynden goden te zijne/ siende in deselue doen sy verdoruen worden den genen dien sy voortijts loochendē te kennē hebbē sy bekent warachtich Godt te zijne: waerō dat het eynde van hare verdoemenisse op henliedē comen sal.

Hoe wel sy ydel zijn die Gods maecsele kennende, die voor Godt aenbeden hebben, nochtans sijn sy d'wasere, die d'werck des constenaers God heeten, ende van een onverstandich beelt, de toecomende dingen ondervragen.

Dat. xiij. Capittel.

Maer ydel zijn alle de menschē/in de welke de kennisse Godts niet en is/ eñ die van de sienlicken goedē niet en hebben connen verstaen den genē die is noch de wercken aenmerckende niet en hebben gheken wie de constenaer was/ maer hebben gemeynt dat het vier oft den wint/ oft de beroerde locht oft den omloop der sterren oft dat seer groot water/oft de Sonne eñ mane de regeerders der landen/goden waren.

Ist dat sy genoechte hebbēde in deser dingen

Rom. 1. c. 21

gen schoonheyt gemeynt hebben dat die go
den waren: so moetē sy wetē hoe veel schoon
der dat de Heere van desen is: want de ma=
ker der schoonheyt heeft dese dingen al ge=
gemaect. Oft hebbē sy henlieden verwon= 4
dert van haerder cracht eñ haer wercken / so
moeten sy van die verstaen dat de ghene die
dese gemaect heeft stercker is dan dese: wāt 5
wt de grootheyt der schoonheyt / eñ der cre=
atueren / mach kenlic de schepper van dese ge
B sien worden: maer nochtans is in dese min 6
der clachte / want dese dolen by auontueren
ooc / God soeckende ende willende hem vin
Rom.1.c.11. den. Want voorwaer als sy in syn werc= 7
ken verkeeren / so ondersoecken sy / ende hou
den dat voorwaer / datter goede dingen zyn
diemē liet. Maer wederom so en moetmēt 8
desen ooc niet vergeuen / want hebben sy 9
so veel mogen weten / dat sy de werelt moch
ten verstaen: hoe en hebbē sy den Heere van
deser werelt niet lichtelicker gheuonden?

Maer sy zyn onsalich ende onder de doo= 10
den is haerlieder hope / die der menschen hā=
den wercken goden genoemt hebben / gout
ende siluer / vindinge der conste ende gelyc=
kenisse van dieren / oft eenen onnutten steē /
al.17.b. een wert van een oude handt. Oft waert 11
1.44.b.2. dat eenich constich timmerman wt dē bosch
11.46.b.4. een recht hout afghehouwen hadde / eñ dat hy
L.10.a.3. C constelic alle de schorsse vā desen af schaefde /
ende neerstelick zyn conste ghebruyckende
maecte daer af een vat orbaerlick totten ge=
bruycke des leuens / ende dat hy de spaen= 12
deren van dien wercke verdoe tot bereytsel
der spysen: eñ dat hy dander datter ouert 13
van desen dat tot gheenen ghebruycke en
dient / een crom hout vol weeren / neerstelick
wtgroeue door zyn mocyte / ende door de we
tenheyt synder conste figurere / ende maect 14
dat gelyck den beelde van eenen mensch / oft
dat hyt eenige vanden dieren gelyck make /
bestryckende dat met roode verwe / makēde
syn verwe roodachtich met dat bestryckscl /
ende ouerstryckēde alle de vlecken die daer
D in zyn: ende dat hy dien make een weerdi 15
ge woonstede / ende stellende dat in dē muer /
ende dat vast makende met ysere / dien voor=
siende dat by auontueren niet en valle / wel 16
wetende dat sy seluen niet helpen en mach /
wāt het is een beeldt / ende hem is helpe van
noode / Eñ van zyn goet / eñ van syn kinde
ren / eñ van bruyloften vraecht hyt dien ge=
lofte doende. Hy en schaemt hem niet te spre
ken met dien / die sonder siele is: eñ om ge 17
sonthcyt bidt hy den crancken eñ om d'leuē
bidt hy den dooden / eñ ter helpē acnroept hy
eenen onnuttē: eñ om de reyse bidt hy van
hem die niet wandelen en can: ende van te
cryghen / ende van te wercken / ende van al=
derley dingen geschiedenisse vraecht hy van
hem die in alle dinghen onnut is.

Hoe profijtuch de schepen zijn, waer door eens d'menschelic ghesla=chte behouden is van t'beghin der afgoderien, ende van t'quaet datter wtcoemt.

Dat xiiij. Capittel.

A VTiederom een ander denckēde te schepe 1
te varen / ende door de wreede baren be=
ginnende te reysen / aenroept een broosscher
hout dan t'hout is dat hem draecht / want 2
dat heeft de begeerlicheyt van vercryghē ver
siert / ende een constenaer heeft dat door syn 3
wijsheyt ghetimmert. Maer v voorsienic= Exod.14.d.16
heyt vader regeert dat / want ghy hebt in de
zee eenen wech verleent / ende tusschen de 4
baren eenen seer vastē wech / thoonēde dat
ghy machtich zyt door alle dingen te behou
den / al waert ooc dat yemāt sonder schip ter Gen.6.a.16
zee ghinge. Maer om dat de werckē nwer 7.b.7.
wijsheyt niet ydel zyn en souden / daerom so
betrouwen de menschen eenen cleynen hou
te hare sielen: eñ varende door de zee zyn sy 5
verlost door een schip. Eñ ooc doen eerst=
mael de hooueerdige ruesen verghingen / so
heeft de hope vanden omganc der aerdē tot=
ten schepe vliedende / der werelt achter gela
ten saet der geboorten welc schip door v hāt 7
geregeert was. Want gebenedyt is t'hout
daer door dat recht veerdicheyt gedaē wort.

Maer een afgods beelt dat mettē handen 8
gemaect wort is selue vermaledyt / eñ oec
de gene diet ghemaect heeft: want die heeft
voorwaer ghewracht / maer dit alst broosch
was / is God genoemt geweest. Eñ gelyc= 9
kelick zyn sy in Gods hate die ongoddelic=
ke ende syn ongoddelickheyt.

Want het ghene dat ghemaeckt is / met= B 10
ten genen diet gemaect heeft sullen tormen=
ten lyden. Daerom en sal in de afgodē der
nacien geen aensien zyn / om dat Gods crea=
tueré tē hate gemaect zyn / eñ tot een betoor=
ge der sielen van de menschen / eñ tot eenen
stric van de voetē der onwijsen. Want t'be 11
gin der oncuysheyt is het versieren der af=
goden / eñ haer vindinge is een verderfenis
se des leuens: want sy en waren vandē be
ginne niet / noch sy en sullē inder eewicheyt
niet blijuen. Want de ydelheyt der men= 12
schen heeftse gheuonden op den omganc der
aerdē eñ daerom is haerlieder eynde cort ge
nondē / Want de vader door bitterē rouwe
ronwich zynde / heeft haestelick gemaect een
beelt van synē sone die hem haestelic ontno=
men was: ende den genen die doen als een
menschc gestorue was / heeft hy nu beginnen
te eeren als eenen God / eñ heeft onder zyn
knechten gestelt heylige diensten eñ sacrifi= 13
cien. Daer na als dē tyt hier binnē verliep /
eñ de boose gewoonte stercker worde / so is
dese dolinge als eē wet onderhoudē / eñ door
t'gebot der tyrannē wordē de gemaecte beel= 14
dē geeert. Eñ de gene welc de menschē int
openbaer niet en mochtē eerē / om dat sy ver
re warē / hebbēde vā verre deser figuren ge
bracht / so hebben sy een ghelyc beelt des co=
nincs den welckē sy eeren wilden / gemaect:
dat sy hē die daer niet tegēwoordich en was
eerē soudē als tegenwoordich door haerlie=
der neerstigheyt. Dock so heeft de wtne= 15
mende neerstigheyt des constenaers hen=
lieden diet niet en wistē gebracht totte diēst
der afgoden / want hy willende behaghen 16
den genen die hem aengenomen hadde: ar=
beydde sonderlinge door syn cōste / dat hy de

ghelyc=

ghelijckenisse op d'alder beste sonde figure-
C rē/ Eñ de menichten der menschen verleyt
doot de schoonheyt des weres/hebbē den ge
nen die voortijts als een mensche gheeert
was/nu als eenen Godt gheacht. Eñ dit
heeft des menschelics leuens bedrieginghe
geweest: want de menschen dienende haren
wellusten oft den coningen hebben den stee
nen eñ houten ghegeuen den naem die nie-
mant gemeyn en is. Eñ t'en was hen niet
genoech dat sy gedoolt hadden in de kennis
se Gods/maer oot(in so grooten strijdt der
onwetenheyt leuende)noemen sy so vele eñ
so groote quaetheydē vrede. want sy haer
kinderen offerende/ oft doncker sacrificien
doende/oft hebbende wakingē vol raserijē/
en bewaren nu noch suyuer leuen/noch
suyuer houwelicken/maer d'een slaet den an
derē door nijdicheyt doot/ oft hi bedroeft hē
D ouerspel doende/ ende alle quaetheden zijn
daer mede gemenget/bloet dootslach diefte/
eñ geueynstheyt/bederfenisse eñ ongetrou-
wicheyt/tweedracht/ende valschen eedt der
goeder verstoozinge/ Gods vergetētheyt/
der sielen besmettinge der geboorten veran
deringe/ der houwelicken onghestadicheyt/
des ouerspeels eñ onsuyuerheyts ongeschict
heyt: want dien dienst van de verfmade-
licke afgoden/is de sake ende t'beghinsel/eñ
dat eynde van alle quaet: want sy rasen als
sy henlieden verblijden/ oft seker sy prophe
teren valsche dinghen/oft sy leuen onrecht-
veerdelic/oft sy sweerē lichtelic valsche eedē.
want als sy betrouwē hebben in de afgo
den die sonder siele zijn/al sweeren sy qualic
sy en verwachtē niet dat henliedē hinder ge
schiedē sal. Hierō geschiedē henliedē recht-
veerdelic beyde de saken/om dat sy quaet ge
voelen van God gehadt hebben/ hen seluen
geuende tot de afgoden. Ende want sy on-
rechtveerdelick gheswozen hebben met be-
droch de rechtveerdicheyt versmadende/
want daer gheen macht en is in de ghene
daer sy by sweeren/ maer de wraake der son-
daren doorwandelt altoos om der onrecht-
veerdigher puertredinghe.

De stemme der geloouigen Godt prijsende midts sijn berm
hertigheyt ende soetheyt,door wiens gratie sy van de afgode-
rie bewaert zijn,ende van de versmadinge der afgoden beeldt
makers. Dat xv. Capitel.

A MAer ghy onse Godt zijt suet ende war-
achtich/ lijdsamich eñ met bermhertig-
heyt alle dingē beschickēde/ wāt voorwaer
ist dat wy sondigen wy zijn uwe: wetende
v grootheyt/ ende ist dat wy niet en sondi-
gen/so weten wy dat wy by v gerekent zijn/
want v te kennen is een volcomen recht-
veerdicheyt/eñte weten v rechtveerdicheyt
eñ v macht dat is een wortel der onsterffelic-
heyt/ want ons en heeft in dolinge niet ge
bracht de verstierde quade consten der men-
schen/ noch de schaduwe der schilderien ar-
beyt sonder profijt/ een ghelijckenisse ghe-
sneden door verscheyden verwen/ welcs
aensien gheeft dē onverstandigen begeerte/
ende hy bemint de ghelijckenisse van een
doodt beelt sonder siele. De liefhebbers
der quaetheden zijn weerdich des doots/die
hope hebben in sulcke/eñ diese maken/ ende
7 diese liefhebben/eñ diese dienen. Doet me- Rom. 1. d. 11
de een potbacker druckende morwe aerde/ B
maect arbeydelic tot onsen oirbarē alderhan
de vaten/ eñ vander selver potaerden maect
hy vaten die suyuer zijn ten gebruycke/ende
desghelijcks oock die desen contrarie zijn/
ende wat het ghebruyck is van desen vaten
8 daer is de potbacker een rechter af. Eñ hy
maect met ydelen arbeyt eenen Godt van-
der selver sluymigher aerden/ hy die te voren
vander aerden ghemaect was: ende na een
luttelken hem wederom derwaerts keert
daer hy afgenomen is/als van hem geeyscht
wort de schult der sielē die hi schuldich was.
9 Eñ hy is besorcht/niet om dat hy arbeydē
moet/noch ooc niet om dat syn leuen cort is/
maer hy strijdt teghen de goutsmeden ende
siluersmeden eñ volcht ooc na de metael gie
ters/ende heeft ooc glorie om dat hy onnutte
10 dingen versiert. Syn herte is asschen/ eñ
onnutte aerde is zijn hope/ende snooder
11 dan sluymige aerde is zijn leuen/ wāt hy en C
heeft niet gekent den genen die hem gesche-
pen heeft/ende die hem ingheblasen heeft de
siele die weert/ eñ die hem den leuendē geest
12 ingeblasen heeft. Maer sy hebbē ooc ons le
uen ghemeynt te zijne een spel/ ende dat de
conuersatie des leuens ghemaect is ter win
ningen/eñ datmen moet allesins ende oock
13 van t'quaet winninge doē/ wāt dese weet
dat hy bouen al misdoet die wt de materie
der aerden broosschc vaten/ ende ghesne-
14 den beelden maect. Maer de hooverdige
vianden ws volcs ende gebot ouer henlie-
den hebbende/zijn alle onwijse ende bouen
15 maten onsaligne sielē/ want sy hebben alle Psal. 113. 2.4
de afgoden der nacien voor goden gheacht/ 134. C. 15.
de welcke noch gesicht der oogen en hebben D
om te sien/noch nuesgaten om adem te trec-
ken/noch oorē om te hoozen noch vingeren
der handen om te tasten/eñ hen voeten zijn
16 ooc traech om te wandelē: want een mensch
heeftse gemaect/ende die den geest ontleent
heeft die heeftse versiert: want geen mensch
en mach eenen Godt maken zijns ghelijck.
17 want aenghesien dat hy sterffelick is/soo
schept hy eenen dooden met boose handen/
want hy is beter dan dese die hy dient want
hy heeft emmer geleeft al was hy sterffelic/
18 maer dese en leefden noyt. Voort so dienē sy
de alderkatuichste dierē: wāt onverstandi
ge by dese gelicken zijn noch argher dan die.
19 Ende ooc niemant en can metten gesichte
eenige van desen dieren voor goet ghesien:
want sy zijn den lof Gods ende synder bene
dictien ontgaen.

De Egyptenaers midts afgoderije veel tormenten lijden,
daer de Hebreen spijse van Godt ontfanghen, maer sy werden
door de serpenten wat gecastijt,eñ terstont vā Godt door d'ins
talen serpent genesen daer die boosen, doot veel plagen vergaē.
Dat xvj. Capitel.

1 OM dese ende dier gelijcke dinghen heb- A
ben sy na hare verdienste pijne geleden:
ende zijn door de menichte der beesten ver-
2 dzeuen. Voor welcke tormenten hebdy v

volck

volc wel beschict den welcken ghy gegeuen
Iu.11.g. 11. hebt de begeerte van haerder wellustichеyt/
henlieden eenen nieuwen smaec bereydende
tot een spyse van quackelen. Op dat voor-
1 waer de gene die de spyse begerende waрē
(om de dingen die henlieden gethoont ende
toegesonden waren) ooc soudē vanden noo
relicken lust af gekeert worde. Maer dese in
corter tyt arm geworde zynde hebbē nieu-
we spyse gesmaect/ want het moeste wesen
dat henlieden sonder ontschuldinge de ver-
derffenisse ouer comē soude die tyzannye be
dreuē maer desen moest dit alleen gethoont
sem.11.b.6 worden/hoe dat haerlieder viandē vernielt
worden/ want doen desen ouer quam de
wreede gramschap der beesten/so worden sy
door de beten der quader slangen vernielt/
Maer v gramschap en duerde niet inder
eewicheyt/maer tot een casthynge zyn sy eenē
corten tyt verstoort geweest/ hebbende een
B treckē der salicheit tot een gedēckenisse van
dat gebot uwer wet. Wāt die bekeert was
en worde niet gheneſen door t'ghene dat hy
sach/ maer door v den gesontmaker van allē
dingen: ende daer in hebdy onsen vianden
zo.1.f.14. oot gethoont dat ghyt zyt die van alle qua-
c.2.4. de verloost. want die hebben de beten der
po.1.b.7. sprinchanen ende vliegen gedoot/ eñ daer en
is geen gesontheyt haerder sielen gheuon-
den/ want sy waren weerdich van sulcken
dieren vernielt te worden. Maer de tan-
den der venynige draкē en hebbē uwe kin
deren niet verwonnen: want v bermhertic-
heyt tot henlieden comēde genas die. Wāt
in de gedenckenisse van uwen woordē zyn
sy onderzocht/ eñ haestelic worden sy gesont
gemaect/op dat sy in een diepe vergetētheyt
vallende niet en souden mogen gebruycken
Ieu.11.f. 3o uwer helpen. want noch cruyt noch plae-
1.Reg.1.2.6. stere en genas henlieđ/ maer v woort Hee
ob.13.2.2. re dat al gesont maect. Wāt ghy Heere zyt
de gene die des leuens eñ doots macht hebt/
eñ die tot de poorten des doots leyt/ eñ we-
derom leydt. De menschе doodt zyn sielē
door quaetheyt/ ende als den gheest wechge
gaen is/so en sal hy niet wederkeeren/ noch
hy en sal de siele niet wederom roepen die
C ontfangen is: maer uwe hant te ontvlie-
zo.7.c.13. den dats onmogelick. want de ongoddе-
licke lochenēde v te kennē/zyn door de sterc
heyt wys arms gegeesselt: met nieuwen wa-
teren/ ende met hagelen/ende regenen heb-
ben sy veruolghinghe gheleden/ ende door
vier zyn sy vernielt. want (dat seer won-
derlick was) int water d'welck alle dinck
blusche/hadde t vier meerder cracht: want de
wereit is een wreker der rechtveerdiger.
Want op eenen tyt so werde dat vier ghe
stilt dat de dieren niet en souden verbrant
worden die totten ongoddelicken gheson-
den waren: maer om dat sy dit siende weten
souden dat sy door Gods oordeel de veruol-
gunge leden. Ende op eenen tyt so brande
t'vier bouen maten sterckelic int water van
alle syden/ om dat vernielen soude de nacie
des quaden landts. Door welcke dingen
ghy v volck metter Engelen spyse genoedt
hebt ende hebt hen broot vanden hemel be- Exo.16.c.14.
reyt ghegheuen/sonder arbeyt/alle wellustic Num.11.b.7.
heyt in sy seluen hebbende/ ende suetichеyt Psal.77.c.25.
van alle smake. want ghy thoonde v ryc- Iob.6.d.31.
dom ende v suetichеyt die ghy tot v kinde-
ren hebt: ende dit broot een yegelichs wille
dienende worde verkeert/ waer toe dat een
yeghelick wilde. Ende den sneeu ende dat Exo.9.c.23.
D ys verdroeghen de cracht des viers/ende sy
en versmolten niet/ om dat sy weten souden
dat het vier brennende in den hagel/ eñ blix-
emende inden reghen de vruchten der vian
den verderf. Ende dat vier heeft weder-
om syn cracht ooc vergeten/om dat de recht
veerdighe souden ghenoedt worden. want
de creaturen dienende v haren schepper/
wort ontsteken tot pynen tegen de onrecht-
veerdighe/ ende het wordt sachter om wel
te doen voor de ghene die in v betrouwen.
Daerom doen ooc v creaturen in alle
dinghen ghetransfigureert zynde/ dienden
uwer gracien der voedtsteren van alle men-
schen/ ten wille der gheeure die van v be-
gheert zyn: om dat uwe kinderen die ghy Deut.8.2.3.
Heere bemint hebt/weten souden dat de
vruchten der ghebooxten de menschen niet
en voeden: maer dat v woort onderhout de
gene die in v gheloouen. want dat van- Math.4.2.4.
den viere niet en mocht vernielt worden/
verdwynde terstont als van een cleyn stra-
le der sonnen verwermt worde. Om dat
eenen yeghelicken kenlic soude wesen dat-
men moet de sonne voortcomen om v te ge
benedyдē/ eñ v ten opgane des lichts te aen-
bidden/ want t'geloone vanden ondanc-
baren sal ghelyck winterschys versmelten/
ende sal vergaen als onnut water.

Hoe de Egyptenaren dry daghen duysternisse leden met onsprekelicken grouwel ende vreese, daer dander deel des werelts met lichte verclaert was.

Dat xvij. Capittel.

A Vlant groot zyn v oordeelen Heere/ende onsprekelick zyn v woorden/ daerom hebben de onwetende sielen ghedoelt.
Want als de boose meynen dat sy sullen Exo.10.f.13.
mogen dat heylich gheslachte verheeren/ so
worden sy gevetert met de banden der duy-
sternissen ende der langer nacht/ende besloo-
ten onder de daken hebben sy gheleghen
vluchtich van vwer ewigher voorsienic-
heyt. Ende als sy meynen verborghen te
zyne in haere doncker sonden door duyster
dersel der vergetentheyt so worden sy ver-
stroeyt grouwelyck veruaert zynde/ ende
door wermaten groot verwonderen ver-
baest. want de speluncke dese omuangen
hadde en bewaerdese niet sonder vreese/
want een nederdalende gheluyt maecktese
verbaest/ ende droeuighe personagien hen-
lieden openbaerende maectense vernaert.
Ende geen macht des viers en mocht hen B
lieden licht geuen/ noch de blinckende vlam
men der sterren en mochten niet verlichten
dien grouwelycken nacht. Ende henlie- Exo.7.d.22.
den openbaerde een vier onuerhoets co- 1.b.7.
mende vol vreesen: ende als sy verslaghen
waren

warē met vreesen des aenlichts/d'welc men
niet en sach/so meynden sy dat de dinghen
noch quader waren die gesien worden. Eñ
de gecksmarē der toueryen waren daer toe
ghedaen/ eñ de glorie der wijsheyt was een
berispinge met verlmaetheyt. Wāt de ge-
ne die beloefden dat sy souden verdrijuen de
vreesen eñ verbaestheden van de quelende
siele die queelden selue met bespottinge vol
vreesen. want al waert dat henlieden geen
van dien monstren en verbaesde / nochtans
door den doorgane der dieren/eñ dat blasen
der serpenten beruert zijnde stonden sy al be
ueude:ende sy loochendē dat sy de locht sa-
gen die niemant in geēder manierē en mach
Ⓒ ontvlieden. want dicmael comen te voren
de alderquaetste dinghen/ als de conscientie
wroecht/ want om dat de boosheyt vreest
achtich is so geeft sy een getuygenis der ver
doemenissen: want een verbaesde conscien-
tie beducht haer altijt van wreede straffinge.
want de vreese en is anders niet dan
een helpe des quaden vermoedens / eñ een
verthoonen van de gedachte der hulpen.

Eñ als de hope van binnen minder is / so
acht sy de kennisse der saken meerder daer
de pijne af coemt. Maer de gene die door
den warachtelic onmachtigen ende vanden
onderssten ende vanden diepsten der hellen
ouercomenden nacht eenen slaep slapende
waren/ worden somtijts gequelt door de
vreese der monstren/ eñ somtijts beswijmdē
sy doort ouergeuen van haren gheest : want
henlieden was een haestige eñ onuerwachte
vreese ouercomen. Hoorts waert datter ye
mant van dien af genallen was / die worde
bewaert inden kercker sonder yser besloten.

Ⓓ want t'zy oft yemant een lantman oft een
herder/ oft wereldmā van des velts arbeyden
haestelic benangen was:die gedoochde eenē
noot die hy niet ontvlieden en mocht: wāt
met een ketene der duysternissen waren sy
alle t'samen gebondē. T'zy oft eenē blasen-
den wint was/ oft tusschē de dicke tackē der
boomen suet geluyt der vogelen/ oft cracht
des waters te seer nederwaerts loopende/
oft groot geluyt van neder geworpē stee
nen / oft eenen ongesienen loop der spelen-
der dieren/ oft een sterche stēme der loeyen-
der beesten/ oft den tegenluydenden weder-
galm van de hoochste bergē/ dedenst besw
men van vreesen. want alle den omganc
der aerden worde met een claer blinckende
licht verlicht / eñ met ombeletten wercken
onthouden/ Maer henliedē alleen was ee-
nen swaren nacht opgeleyt/ een gelijckenis-
se der duysternissen die henliedē ouercomen
soude . Daerom waren sy henselnen swaer-
der dan de duysternissen.

Hoe Godt de eerste gebornen der Egyptenaren doot, ende de Hebreen verwecken Gods gramschap in de beroerte van Core: maer als Aaron voor henlieden badt , ende een sacrificie offerde,so werden sy vanden brande verlost.

Dat xviij. Capittel.

Exo.10.c.23. A Maer uwen heyligen was een ouergroot
licht / ende de stemmen van dese door-
den sy/maer sy en sagen hen figuere niet. Eñ
om dat sy oot door de selue dingen niet ge-
leden en hadden/so maeeten sy d groot: eñ
die te voren gequetst geweest hadde/ dane-
ten dat sy niet gequetst en worden:ende om
datter een onderscheyt wesen soude/ soo be-
geerden sy een gane. waerom dat sy ghe- Exo.14.c.19.
hadt hebben een columne des viers tot ee- Psal.77.b.
nen leyder des onbekenden wechs / eñ ghy 104.d.39.
verleendet henlieden de sonne sonder hin-
dere der goeder herbergen. Sy warē voor-
waer weerdich te deruen dat licht / eñ te ly-
den den kercker der duysternissen/die d kin
deren besloten hielden door de welcke dat
onbedoruen licht des wets begonste der
werelt gegeuen te worde. Doen sy dachten Exod.1.c.22.
der rechtverdiger cleyne kinderē te doodē/ 1.c.4.
ende doender een kint te vondelinge gelegt
was/eñ verlost tot haerder beschaemthz/ so Exo.2.c.3.
hebdy een menichte van harē kinderē weth Exo.14.c.
genomen/eñ ghy hebtse al te samen verdaen
in een machtich water. want dien nacht
is te voren bekent geweest van onsen vade
ren op dat sy warachtelic wetēde hoedanigē
eeden sy geloeft hadden/ beter te moede son
den zyn. Eñ vā uwen volcke is voorwaer
ontsaen de gesontheyt der rechtveerdigher
eñ der onrechtveerdiger verderfenisse.

Want gelijc ghi onse tegenpartyders ge-
quetst hebt/ alsoo hebdy ons verweckende
groot ghemaect/ want de rechtveerdighe
kinderen der goeder deden bedectelic sacri-
cie/ eñ sy beschicten die wt der rechtveerdic-
heyt ter eendrachticheyt singende louen den
vader van alle dat de rechtuerdighe goede
eñ quade dingen gelijckelic ontsangen sullē.

Eñ de onbequame stemme der vianden
gaf groot wedergeluyt/ eñ daer worde ghe-
hoort een iammerlick geschrijsch der weenen-
der kinderen. Eñ met gelijcker pijnē was Exo.14.c.30.
de knecht met den Heere ghepijnicht/eñ een
gemeyn mensch heeft gelijcke dingen gele-
den als de coninck. Hierom so hadden sy
ghelijckelick allegader in eenen naem des
doots ontellicke veel dooden / want de le-
uende en waren niet ghenoech om de doo-
den te begrauen : want op eenen oogenblic
so is hen alderedelste ghesslachte vernielt.

Want doen sy van allen dien dingē nieten
geloofden om de weldaden / doen eerstmael
de doodinge der eerster ghebozenen was so
beloefden sy hen selnen Gods volc te zyne.

Want doen de geruste stilligheyt alle din- Ⓒ
gen beuangen hadde/ eñ den nacht in synen
loop den halue weeh hadde/ so is d almach
tich woort springende van den hemel wt de
coninclicke stoelē een hart bestryder voort-
gesprongen int midden van de aerde der ver
derfenissen/ brengende een scherp sweert
d ongeueyst gebodt eñ staende heuet al met-
ter doot vervult/eñ t'ghenaecte totte hemel
staende op de aerde. Doen hebben henlie
den terstont de visioenen der quader droo-
men verbaest ghemaect / ende onuerwachte
vreesen zijn henlieden ouercomen. Ende
de andere elders ghewozpen half leuende/
thoonde om wat sake der doot dat hy sterf.

want

Want de visioenen die henlieden verstoo-
den vermaenden henlieden te vozen vā de-
se dingen/ dat sy niet en souden vergaen/ niet
wetende waerom dat sy dese quade dingen
leden. Ende doen taecte de bezoninge des
boots de rechtveerdige oock/ eñ inder woe-
stijne is een beroerte der menichten ghe-
schiet/ maer niet lange en bleef v gramschap.
Num.16.g. Want een onberispelick mensch haestelick
loopende om te bidden vooz t'volck/ voozt-
brengende den schilt synes diensts het gebet/
ende dooz een weirreckende offerande des
D biddens vy brengende heeft wederstaen der
gramschappen/ ende der noot een eynde ge-
stelt/ thoonende datter v dienaer is. Ende
hy heeft de verstoozinghen verwonnen/ niet
dooz vromicheydt des lichaems/ noch dooz
wapenen der macht/ maer metten woorde
heeft hy hem t'onderbracht die hem quelde/
in ghedenckenisse verhalende de eeden der
vaderen/ ende dat verbondt. Want doen
sy nu vy hoopen d'een op d'ander doot ghe-
nallen waren so heeft hy tusschen beyde ge-
staen/ ende den oploop af ghehouwen/ ende
heeft den wech afgheschreyden die tot de le-
tod.11.a.c. uende leyde. Want in dat cleedt totté voe-
ten dat hy hadde was den geheelen omganc
der aerdé ende de groote daden der ouders
waren daer in vier eyen ingehouwen/ ende
v heerlicheyt was in dat cieraet synes hoofts
gheschreuen. Ende dese dinghen wickte
de vernielder/ ende dese ontsach hy/ want
de proeue der gramschappen was alleen ge-
noech.

De Egyptenaren de Hebreeusche vervolghende, zijn in de zee vermoort, de elementen dienen Godt inde benautheyt der quaden ende onderstant der deuchden.

Dat xix. Capittel.

A MAer den ongoddelicken quam sonder
genade de gramschap ouer totté wter-
sten toe. want hy wist te vozen wel haerlie-
der toecomēde dingen: want doen sy toe-
gelaten hadden dat sy hemseluen soudé wt-
leyden eñ doen sy die met grooter sozchful-
dicheydt te vozen wtghesonden hadden soo
volchden henliedē wercké des berous nae.
Want doen sy noch den ronwe onder han
den hadden/ ende weenende waren aen de
grauen der dooden soo hebben sy dooz hen-
lieden ghenomen een ander ghedachte der
onwetentheyt: ende die sy biddende wtghe-
wozpen hadden die hebben sy als vluchtige
verdolcht/ want dē noot die sy wel wert-
dich waren/ brachtse tot desen eynde/ ende sy
verlozen de ghedenckenisse der dinghen die
gheschiet waren/ op dat de pyninghe soude
volbrenghen t'gene dat den tormenten noch
ghebrack/ ende om dat voorwaer v volck
wonderlick soude doorgaen maer dat sy een
nieuwe doot vinden souden. want alle
creatuere worde tot syn natuere van eerst
wederom ghefigureert/ dienende uwen ge-
B boden/ op dat v kinderen onghequetst sou-
den bewaert wozden. want een woicke
ouerlommerde hare legeren/ eñ wt dat wa-
ter datter te vozen was/ is drooge aerde ge-
sien/ ende in de roode zee eenen wech sonder
letsel/ ende een groeyende velt van de ouer-
groote diepte: waer dooz alle dat geslach-
te ghinck dat met uwer handt bedeckt woz-
de siende v mirakelen eñ wonderlicke teec-
kenen. want gheluck peerden weyden sy
de spyse af/ ende gheluck lammeren hebben
sy henlieden verheucht/ v grootmakende
Heere/ dese verlost hebt. want sy waren
noch ghedachtich der dinghen die in hare
pelgrimagie geschiet waren hoe dat de aer-
de vooz den aert der beesten vliegen wtge-
bracht heeft: ende hoe dat den vloedt vooz
visschen opwierp een menichte vā vozsschē.
Ende ten laetsten hebben sy ghesien een
nieuwe schepsel van vogheien doen sy dooz
de quaetlustigheyt daer toe ghebzacht waré/
dat sy spyse begheerden der wellustiger bral
seryen. want in de aensprake der begeer- C
ten zyn henlieden vander zee quackeien op Sap.16.a.d.
ghecomen ende quellinghen zyn den sonda-
ren ouertomen/ niet sonder de verthoonin-
ghen die te vozen gheschiedt waren dooz de
cracht der vloeden/ want sy leden te rechte
nae hare boosheden. want sy stelden op
een misprijselicke onvrijheyt der gastē/ want
de sommighe en ontfingen geen onbekende
vremdelinghen/ de ander dwonghen goede
gasten tot slauernye. Ende niet alleen de-
se dinghen/ maer sy hadden noch een ander
aensien/ wār sy de wtlanders noode ontfin-
ghen: maer de gene die dese met blijschap-
pen ontfanghen hadden/ die ghebruyct had-
den de seine rechten/ hebben sy met de alder-
weerste smerten gepijnicht. Maer sy zyn
ghesiaghen met blintheyt/ gheluck de ander
aen de doren vanden rechtveerdighen/ doen
sy met hacstighe blintheydt bedeckt waren/
soo socht een yeghelick den inganck synder
dozen. want als de elementen in hensel-
uen verkeert worden/ gheluck in een orgele
de maniere des gheluyts verandert wozdt/
ende die alle haer geluyt behouden: waer af
datment seckerlick mach ozdeelen wt den ge
sichte. want de dieren des velds werden D
verkeert in dieren des waters/ ende alle die
swemmende dieren waren/ ghingen voozts
op de aerde. Het vier hadde macht int wa-
ter bouen syn cracht/ ende het water vergat
de natuere van wtblusschen. Contrarie de
vlammen en hebben niet gequelt het vleesch
der bederuclicker beesten die met henlieden
wandelden/ noch sy en smolten niet de goe-
de spyse die lichtelick ghesmolten wozt ghe-
lyck het ijs. want in alle dingen hebdy v
volck groot ghemaeckt Heere ende eerlick/
ende ghi en hebtse niet versmaet in allen tij-
den/ ende tot allen plaetsen henliedē bystan-
dich zynde.

Hier eyndet dat boeck der wijsheyt.

Hier beghint dat boeck Eccleſiaſticus Ieſu

des ſoons Syrach, ende eerſtmael de Prologhe des ouerſetters vvten Hebreeuſſchen int Griecs.

VAn vele ende groote dinghen is ons dooꝛ de wet eñ Pꝛopheten/ eñ ander die henlieden gevolcht hebben/ wyſheyt ghetoont: in de welcke men Iſrahel moet pꝛiſen ter ſaken van wyſheyt ende geleertheyt. want niet alleen en moeté ſy ſpꝛeké die geleert zyn/ maer oock mogen de vꝛemde leerende/ eñ ſchꝛyuende ſeer geleert wozdé. Eñ myn grootvader Ieſus doen hy hem langé tyt gegeuen hadde tot de neerſtigheyt van te leſen de wet eñ de pꝛopheten ende de ander boecken die ons van onſen ouders geleuert zyn/ ſo heeft hy ooc yet willen ſchꝛyuen van deſen dingen die ter leeringhen eñ wyſheyt behoozen/ op dat de ghene die begheeren te leeren eñ kennyſſe van die te crygen/ ſouden meer eñ meer metter herten daer op mercken/ eñ verſterct wozdé tot een wettelick leuen. Aldus vermaen ic v lieden te comẽ met goetwillicheyt/ eñ met meerder neerſtigheyt dit te leſen/ eñ ooc ons te vergeuen in de dingen daer wy volgende de gheyckenyſſe der wyſheyt ſchynen te ontbzeken in de verſaminge der woozden/ want de Hebꝛeuſſche woozdé verlieſen haer gracie als ſy ouergeſet zyn in een ander tale. Eñ niet alleen deſe dinghen/ maer de wet eñ de Pꝛopheten/ eñ de ander ſchꝛiftueren van d'ander boeckẽ en hebben geen cleyn onderſcheet als ſy in haer ſelven geſeyt wozden, want int achtendertichſte iaer ten tyden vã Ptolomeus Euergetis des conincs/ na dat ic in Egypten gecomen was/ eñ doen ick daer langen tyt geweeſt hadde/ ſo heb ic daer geuondé achtergebleuen boeckẽ vã geen cleyne oft verſmadelicke leeringen. Dierom ſo heuet my goet eñ nootelic gedocht/ dat ick ooc eenige neerſtigheyt ende arbeyt daer toe doen ſoude om deſen boec ouer te ſetten: eñ met veel wakés heb ic neerſtigheyt daer toe gedaé in de ſpatie vã eenen tyt tot de dingen die ten eynde bꝛengen/ om deſen boeck wt te geuen: ooc om de gene die haerlieder herte daer toe ſtellen willen/ eñ leeren hoe dat ſy de manieren van leuen behooꝛen in te ſetten die nae des Heeren wet hebben opgheſteit te leuen.

Eccleſiaſticus.

Alle wyſheyt is van Godt; ende ſy heeft haer beghin van hem die ewich is, ende van de vreeſe Godts die alle deuchden mede bꝛengt.

Dat eerſte Capittel.

ALle wyſheydt is vanden Heere Godt eñ ſy heeft met hem altyt geweeſt/ eñ is vooꝛ allen tyden.

1 Wie heeft dat ſandt der zee/ eñ de dꝛuppelen des reghens/ eñ de daghen der werelt ghetelt? wie heeft de hoocheyt des hemels/ ende de bꝛeetheyt der aerden/ eñ de diepte des afgronts gemeten?

2 Wie heeft de wyſheyt Gods die vooꝛ alle dingen gaet/ dooꝛſocht? D'eerſte vooꝛ alle dinghen is de wyſheyt geſchapen/ eñ t'verſtant der vooꝛſienicheydt van t'beghin des tyts.

3 De fonteyne der wyſheyt is d'woozt Godts int hooghe/ ende haren inganck zyn de eewighe ghebooden.

4 Wien is de wozтel der wyſheydt ontdeckt/ ende wie heeft haer liſticheden bekent?

5 Wien is de onderwyſinghe der wyſheyt ontdeckt ende geopenbaert/ eñ wie heeft de vermenichfuldinghe van haren inganghen verſtaen? Een is de B hoochſte ſchepper almachtich/ eñ een machtich Coninc ende bouen maten ſeer onſienlick ſittende op ſynen thꝛoon ende een heerſchappende Godt.

6 Hy heeft de wyſheydt gheſchapen inden heyligben gheeſt/ ende hy heeftſe gheſien/ ende ghetelt/ eñ ghemeten.

7 Eñ hy heeft die gheſtoꝛt op alle ſyn wercken/ ende ouer alle vleeſch nae ſyn gaue/ eñ hy heeft die ghegheuen den ghenen die hem bemminnen.

8 De vꝛeeſe des Heeren is glorie/ ende glozieeringhe/ ende blyſchap/ ende vꝛeucht/ ende de croone des verheughens.

9 De vꝛeeſe des Heeren ſal t'herte genuechte aendoen/ ende ſy ſal geuen blyſchap ende vꝛeucht in de lanckheyt der daghen.

10 Den ghenen die den Heere vꝛeeſt ſal wel zyn int weerſte/ eñ inden dach ſyns ſteruens ſal hy ghebenedyt wozden.

11 De lieſde Godts is een eerlycke wyſheyt/ ende den welcken ſy openbaert int geſichte die beminnen haer dooꝛ dat gheſichte/ ende in de kenniſſe van hare grootdadicheden.

C Prou. 1. 2. 3. c. 10. Pſal. 110. b

12 T'beghinſel der wyſheyt is de vꝛeeſe Godts/ eñ met de gheloouighe is ſy in des moeders lichaem mede gheſchapen/ ende met de verꝛozen vꝛouwen wandelt ſy/ ende met de gheloouighe ende rechtveerdige is ſy bekent.

13 De vꝛeeſe des Heeren is een Godtvꝛuchticheyt der kenniſſen.

14 De Godtvꝛuchticheydt ſal het herte bewaten ende rechtveerdich maken/ blyſchap ende vꝛeucht ſal ſy gheuen.

15 Den Godtvꝛeeſende ſalt wel zyn/ eñ in de dagen ſyns eyndes ſal hy gebenedyt wozden.

16 De volcomenheydt der wyſheyt is Godt vꝛeeſende de volheyt is van haer vꝛuchten.

17 Sy ſal vervullen alle ſyn huys van gheſlachten/ ende de ontfanck plaetſen van haren ſchatten.

18 De vꝛeeſe des Heeren is een croone der wyſheyt vervullende den vꝛede ende de vꝛucht der ſalicheyt/ eñ hy heeftſe gheſien/ ende ghetelt/ ende beyde zynt Gods ganen.

19 De wetenheyt eñ t'verſtant der vooꝛſienicheyt ſal de wyſheyt t'ſamẽ wt doylen/ ende de glozie der gheenre die haer hondé verheft ſy.

20 De wozтel der wyſheyt

is den Heere vreesen/ want haer tacken zyn lange leuende. In de schattē der wysheyt is t'verstāt/ eñ de Godvruchticheyt der wetenheyt/ maer den sondaers is de wysheydt een verbloeckinge. De vreese des Heerē verdryft de sonde/ want die sonder vreese is en mach niet rechtveerdich worde: want de gramschap vā synder moedicheyt is syn verderffenisse. Tot eenen tyt sal de lydtsamige verdragē/ eñ namaels salt eenē wederloon der violickheyt zyn. Den goeden sin sal tot een tyt syn woordē verborgen/ eñ de lippen van vele menschē sullen synen sin vertellen. In de schattē der wysheyt is een beteeckenē der onderwysingē/ eñ dē sondaer is een versmaetheyt den dienst Gods.

Sone begeerende wysheyt onderhout de rechtveerdicheyt/ eñ Godt sal v die gheven. want wysheyt eñ geleertheyt is de vreese des Heerē/ eñ dat hē wel behaecht is t'geloue eñ de saechtmoedicheyt/ eñ hy sal diēs schattē vvullē. En weest niet ongeloouich der vreesen des Heerē/ noch en coms tot hē niet met eē dobbel herte. En weest geē geveynst mēsch in d'aēschyn der menschē: noch en wozt niet bargert in v lippē. Merct daer op dat ghi bi auonturē niet en valt eñ uwer sielen geen oneerlicheyt en behaelt/ eñ dat God v verholenthedē openbare/ eñ v neder stoote int middē der Synagogen. wāt ghy zyt booselick totten Heere ghegaen/ ende v herte is vol bedzochs eñ bedzieghelicheyts.

Een onderwijsinghe des wijsheyts tot hijdtsaemheyt ende vreese Gods. Dat ij. Capittel.

A SOne gaende totten dienst Gods/ so staet in rechtveerdicheyt eñ in vreesen/ eñ bereyt v siele tot tentacien. Dzuet v herte neder eñ verdraecht neycht v ooze/ eñ ontfangt de woordē des verstants/ eñ en haest v niet inden tyt des oploops. Lydt dat v Godt te lyden gheeft. wert met Gode vereenicht eñ verdraecht/ op dat v leuē int wterste wassen mach. Alle dat v toegeschict wozt ontfangt/ eñ in lyden verdraecht/ eñ in v vernederinge hebt verduldicheyt. wāt int vier wordt geproeft t'gout eñ t'silver/ eñ de aengename menschē indē ouen der vernederingen. Ghelooft Gode eñ hy sal v vermakē/ eñ schict te rechte uwen wech/ ende hoept in hem. Bewaert syn vreese eñ veroudert daer in. Ghy die den Heere ontsiet ontbeyt syn bermhertycheyt/ eñ en keert v daer niet af/ op dat ghy niet en valt. Ghy die den Heere vreest gelooft hem/ eñ uwen loon en sal niet ydel gemaect worden. Ghy die den Heere vreest hoept in hem: eñ tot een ghenoechlicheyt sal v de bermhertycheyt comen. Die den Heere vreest hebt hem lief/ eñ v herten sullen verlicht worden. Kinderen aensiet de nacien der menschen/ eñ weet datter niemandt inden Heere gehoept en heeft eñ dat hy beschaemt is wordē. want wie heeft in syn geboden ghebleuen eñ is verlaten gheweest: oft wie heeft hem aengeroepen/ ende dat hy dien versmaet heeft? want Godt is goedertierē eñ bermhertich/ eñ hy sal inden dach der tribulacien de sonden vergheuen/ eñ hy is een beschermer alle den ghenen die hem soecken inder waerheyt. Wee dē genen die dobbel van herten zyn/ eñ den bouse van lippen/ eñ den quaetdoende mettē handen/ eñ den sondaer die op d'eerde gaet met twee wegen. Wee den ghenen die onghebonden vā herten zyn/ die Gode niet en geloouen/ eñ daerom en sullen sy van hem niet beschermt worden. Wee den ghenen die verduldicheyt verlozen hebben/ eñ die verlaten hebben de rechte wegen/ eñ zyn bezyden afgheweken in verkeerde wegen. Eñ wat sullen sy doen alst de Heere sal beginnē te aensien? Die den Heere vreesen en sullen synen woorden niet ongeloouelick zyn/ eñ die hem lief hebben sullen onderhouden synen wech. Die den Heere vreesen/ sullē ondersoecken de dingen die hem wel behagelick zyn eñ die hem lief hebben sullen met syn wet vervult worden. Die den Heere vreesen sullē hare herten bereydē/ eñ in syn aenschouwē sullē sy hare sielē heylich makē. Die den Heere vreesen onderhouden syn geboden eñ sy sullē patiencie hebbē tot synē aensien/ seggende: Ist dat wy geen penitencie en doen/ soo sullen wy vallen in des Heeren handen/ ende niet in de handen der menschen/ want nae syn grootheyt/ also is syn bermhertycheyt ook met hem.

Een leere hoe de kinderen vader ende moeder eeren sullen, ende hoe de menschē saechtmoedich ende oetmoedich zijn sal.

Dat ij. Capittel.

1 DE kinderē der wysheyt zyn een vergaderinge der rechtveerdiger/ eñ hen natie is onderdanicheyt eñ liefde. Des vaders oordeel hoort ghy kinderē/ eñ doet also op dat ghy moecht salich wesen. want God heeft den vader geeert in de kinderē/ eñ des moeders oordeel verscoeckende/ heeft hy vast ghemaect in de kinderē. Wie Godt lief heeft/ die sal voor de sonden bidden/ eñ hy sal hem daer af onthouden/ eñ int gebedt der dagen sal hy verhoort worden. Eñ gelyck een die schatten vergadert/ soo doet hy die syn moeder eere aen doet. Die synē vader eert sal verblyde worden in syn kinderen/ eñ inden dach syns gebedts sal hy verhoort worden.

7 Die synen vader eert sal leuē een seer lanc leuen/ eñ die synen vader onderdanich is/ sal 8 syn moeder vermaken. Die den Heere vreest die eert syn ouders/ eñ hy sal als synē Heeren dienen den ghenen die hem voortgebracht hebben. Met wercken eñ woorden eñ met alle verduldicheyt eert uwē vader/ op dat v de gebenedydinghe overcome van Gode/ eñ dat syn ghebenedydinghe inden wersten blyuē mach. De benedydingē des vaders vestight de huysen der kinderen/ maer de vermalendydinge der moeder roeyt wt de fundamentē. Eñ gloriert niet in de versmaetheyt wsvaders/ wāt t'en is v gheen glorie maer een schande: want eens menschens glorie is wt de eere syns vaders/ ende des kints schande is de vader sonder eere. Sone onderhout wsvaders

B Exo. 20. b. 12. Deu. 15. b. 16. Math. 15. a. 4. Marc. 7. b. 10. Ephe. 6. a. 2.

ouderdom/ eñ en bedroeft hē niet in ſyn le-
uen/ eñ iſt dat hy gebreckelick wordt van
ſinne/ vergeeft dat/ eñ en verſmaet hem niet
in d vroomicheyt. want de aelmiſſe des va-
ders en ſal niet vergheten worden: want
voor des moeders ſonde ſal d goet weder
gheloont worden/ eñ in de rechtveerdicheyt
ſal voor d getimmert worden/ ende inden
dach der tribulacië ſal hi ws gedachtich we-
ſen/ eñ gelyc het ys int ſchoon weder ſo ſul-
L len d ſonden verſmelten. Wā hoe quaet
ſamen is hy die ſynen vader verlaet/ eñ ver-
malendyt is hy van Gode die ſyn moeder
vergramt. Kint met ſaechtmoedicheyt vol-
brengt d wercken/ eñ bouen der menſchen
glorie ſuldy bemint worde. Hoe ghi meer-
der zyt/ verootmoedicht d in alles/ ende ghy
ſult voor Gode gracie vinde/ wāt de macht
Gods alleen is groot/ eñ vande ootmoedige
Prou.15.d.17 wort sy geeert. Dingen die hooger zyn dā
ghy en wilt niet ſoecken/ eñ die ſtercker zyn
dan ghy en wilt niet onderſoecke. Maer het
gene dat d Godt beuolē heeft/ dat denct al-
tyt/ eñ in veel ſynder werckē en wilt niet cu
rioes zyn: want t'en is d niet nootelic de
verborgē dinghen met uwen oogen te ſien.
Jn ouertaldige dinghen en wilt niet me-
nichfuldelic onderſoecken/ eñ in veel ſynder
wercken en ſult ghy niet curioes zyn. Wāt
veel dingen boue der menſchē verſtant zyn
d ghetoont/ want hen vermoeden heeften
vele neder geworpen/ eñ hen ſinnen in ydel-
D heyt gehouden. Een hert herte ſalt quaet
hebbē int weerſte/ ende die het perijckel be-
mint ſal daer in vergaen. Een hert twee
wegen ingaende en ſal geen voortganghen
hebben/ ende een verkeert vā herten ſal daer
door verarghert worden. Een arch herte
ſal verlaſt worden met pynen/ eñ een ſon-
daer ſal noch daer toe doen om te ſondigen.
Der vergaderingen vandē hooueerdigen
en ſal geē geſontheyt weſen/ wāt dat ſpruyt-
ſel der ſondē ſal in die wtgeworteit wordē/
eñ t'en ſal niet verſtaen worden. T'herte
vandē wyſen wort verſtaē in de wyſheyt/ eñ
eē goede oore ſal de wyſheyt hoorē niet al-
der begeerlicheyt. Een wys herte eñ ver-
ſtandich ſal hem wachten vā ſondē/ eñ in de
wercke der rechtveerdichedē ſalt voortgan-
Deut.4.c.44. gē hebbē. Dat bernēde vier bluſcht het wa-
ter wt/ eñ de aelmiſſe wederſtaet den ſondē/
eñ God is haer aēſiender die de gracie ver-
ghelt. Hy ghedenckes namaels/ eñ ten tyde
van ſynen val ſal hy een vaſticheyt vinden.

Wijſheyt leert barmhertich ende vriendelick zijn tegen alle menſchen, wat loon ſy henlieden gheeft, dieſe ſoecken ende lief hebben.

Dat iiij. Capitel.

A Soone en beneemt de aelmiſſe des armen
Tob.4.b.7. niet/ eñ d ooghen en keert niet af vanden
armen. Een hongerige ſiele en verſmaet
niet/ eñ en verſtoort den armen niet in ſyn
armoede. Het herte vanden behoeftighen
en wilt niet quellen eñ en vertreckt den be-
nauden de gaue niet. Dat bidden vanden
verdruckten en verworpt niet/ ende en keert
d aenſicht niet af vanden behoeftigē. Dan-
den behoeftighen en keert d ooghen niet af
om de gramſchap/ ende en wilt geen oorſake
laten den genen die d ſoecken achter rugge
te vermalendyde. Want t'gebet des geens
die d vermalendyt in de bitterheydt ſynder
ſielen ſal verhoort worden/ hy ſal hem ver-
hooren die hem ghemaect heeft. Maect d
ghelpraeclaem der vergaderinghen vanden
armen: eñ dē priеſtere verootmoedicht d ſie-
le/ eñ den oerſten neycht d hooft. Neycht
den armen ſonder droefheyt d ooze/ eñ be-
tacht d ſchult/ ende antwoort hem vredelick
met ſaechtmoedicheydt. Verloſt hem die B
onrecht lydt wt de handt vanden hoveerdi-
ghen eñ en nemes niet ſuerlick in d ſiele.
Jnt oordelen weeſt den weeſen bermher-
tich als een vader eñ voor eenen man haer-
der moeder/ eñ ghy ſult zyn als een ſone
des alderhoochſten onderdanich/ ende hy ſal
uwer bermhertich zyn meer dan een moe-
der. De wyſheyt blaeſt haren kinderē het
leuen in/ eñ ſy ontfangt de ghene die haer
ſoecken/ eñ ſy ſal voor gaen inden wech der
rechtveerdicheyt: ende die haer bemint die
bemint het leuen/ ende die tot haer waken/
ſullen haer ghenoechlickheyt ontfanghen.
Die haer houden die ſullen d'leuen beer-
nen: eñ waer ſy ingaen ſal/ daer ſal Godt ge-
benedyden. Die haer dienen/ ſullen ghe-
hoorſaem weſen den heyligheu: eñ de ghene
die haer lief hebben/ die bemint God. Die
haer hoort ſal de Heydenen oordeelen/ eñ die
haer aenſchouwet ſal betrouwende blyuen.
Jſt dat hy haer geloeft/ ſo ſal hi haer beer-
nen/ eñ haer creaturen ſullen in beneſtinghe
zyn: want in de beconinge wandelt ſy met C
hem eñ voor al ſo verkieſt ſy hem. Vreeſe
eñ angſt eñ procuinge ſal ſy op hem brengē/
eñ ſy ſal hem pynigen/ door de quellinge vā
haer leeringhe/ tot dat ſy hem proeue in ſyn
gedachten eñ geloone ſynder ſielen. Eñ ſy
ſal hem vaſt maken eñ den rechten wech ſal
ſy tot hem brengen/ eñ ſy ſal hem verblyden/
eñ haer verborgen dingen hem ontdeckē/
eñ op hem als ſchatten vergaderen wetent-
heyt/ ende t'verſtant der rechtveerdicheydt.
Maer iſt dat hy verdoolt/ ſoo ſal ſy hem
verlaten/ eñ ſal hem leueren in de hant ſyns
vyants. Sone bewaert den tyt/ eñ vliedt
van t'quaet. Voor d ſiele en ſchaemt d niet
te ſeggheu dat waer is. Want daer is een
ſchaemte ſonde aenbrengēde/ eñ daer is een
ſchaemte aenbrengende glorie/ ende gracie.
En neemt geen aenſicht wt tegen d aen-
ſicht: noch tegheu d ſiele een luegene. En
wilt uwen naeſten in ſynē val niet ontſien/
noch en wederhout dat woort niet inden
tyt der ſalicheyt. En verberghet d wyſheyt
niet in haer ſchoonheyt. Wāt door de ton- D
ge wort de wyſheyt bekent/ eñ t'verſtant/ eñ
de wetenheyt/ eñ geleertheyt int woort vā-
den verſtandigheu/ ende de vaſticheyt in de
werckē der rechtveerdicheyt. En ſegt niet
tegen d'woort der waerheyt in eeniger ma-
nieren/ ende van de lueghene uwer ongbe-
leertheyt wordt beſchaemt. En ſchaemt d

niet

niet te beliȝden v ſonden/eñ en woȝpt v niet
t'onder allen mẽſche om de ſonde. En wilt
niet wederſtaen teghen d'aenſicht vanden
machtigen/eñ en arbeyt niet tegẽ dẽ ſtroom
des vloets. Om de recht'veerdicheyt ſtrydt
vooȝ v ſiele/en totter doot toe vecht vooȝ de
recht'veerdicheyt/eñ Godt ſal vooȝ v ſtrydẽ-
de verwinnẽ v vyandẽ. En wilt niet hae-
ſtich weſen in v tonghe/eñ onmut eñ ſlap in
uwe wercken. En wilt niet zȝn als eenen
leew in v huys/omwoȝpende v huyſgenoo-
ten/eñ vbȝuckende de gene die onder v zȝn.
Wt handt en zy niet wtgeſtrect om te ont-
fanghen/ende om te ghcuen toe ghefloten.

Hoe datmen in de ſonden niet blȝuẽ en mach door het be-
trouwen op ionckheyt,ryckdom, ſterckheyt, oft ontfermhertic-
heyt Godts.

Dat v. Capittel.

A EN wilt niet ſtaen na de ongherechtighe
beſittingẽ/eñ en ſegget niet: Ick ſal noch
lange genoech leuen/ wãt dit en ſal niet ba-
ten indẽ tȝt der wȝakẽ eñ des oploops. En
volcht in uwer macht niet de begeerlichedẽ
ws herten/eñ en ſegt niet: Hoe machtich
heb ik geweeſt? oft wie ſal my t'onder bren-
gen om myn werckẽ? want Godt ſalt wre-
kende wreken. En ſegt niet/ik heb geſon-
dicht/eñ wat ongenoechte is my ghelchiet?
Wãt de alderhoochſte is een lydtſamich be-
B taelder. Van de vergheuen ſonde en wilt
Eccli. 21.2.1. niet zȝn ſonder vreeſe/ noch en doet de een
ſonde op d'ãder niet. Eñ en ſegt niet: De ge
nadicheyt des Heerẽ is groot/ der menich-
Eccli. 16.b.12 fuldicheyt myndert ſondẽ ſal hy bermhertich
weſen. Wãt de bermhertcheyt eñ grãſchap
naken haeſtelic vã hẽ/eñ op de ſondaers aẽ-
ſien ſyn gramſchappe. En vertrect niet v
tot den Heere te bekeerẽ/ eñ en ſtelt dat niet
wt van dage te dage: want onverſiens ſal
ſyn gramſchap comen/eñ inden tȝt der wra
C ken ſal hy v vernielẽ. En wilt niet bange
Eccli. 10.2.1. zȝn in onrecht'veerdige rycdommẽ/ wãt die
1.2.4. en ſullẽ v niet baten indẽ dach des oploops
eñ der wraken. En waeyt niet met allen
windẽ/eñ en gaet in allen wegen niet/want
alſo wȝt elc ſondaer gepȝoeft in een dobbel
tonge. Weeſt vaſt indẽ wech des Heeren/
eñ in de waerheyt ws verſtants eñ weten-
heyts/eñ v volcht het woȝt des vreedts eñ
de recht'veerdicheyt. Weeſt ſaechtmoedich
om te hoȝrẽ d'woȝt Gods/dat ghy verſtaẽ
moecht/eñ met wȝſheyt wtſpreken een wa-
D rachtighe antwoȝde. Hebdy verſtant/ſo
antwoȝt uwen naeſtẽ: maer anders/ſo laet
v hant op uwẽ mont zȝn/ dat ghy niet ghe-
vangẽ en wȝdt in een ongeleert woȝt/eñ
beſchaemt. Eere eñ glorie is in de redene
van eenen verſtandighen/ Maer de tonghe
vanden onverſienigen is ſyn bederfenille.

En woȝt niet genoẽt een oȝblaſer/eñ en
woȝdt niet ghevangen met uwer tongen eñ
beſchaemt. Want over eenen dief is be-
ſchaemtheyt eñ verou/ eñ een alderquaetſte
verbloeckinge is over eenen die dobbel vã
tongen is. Maer den oȝblaſer is haet ende
vyantſchap eñ verſmaetheyt. Doet recht
den cleynen/eñ den grooten ghelyckelick,

Een vermaninghe van rechte ende valſche vrientſchap, ende
hoemen de wijſheyt hooren ſal.

Dat vj. Capittel.

EN wilt geen vyant vooȝ vrient woȝden A
uwen naeſten: want verwyt ende ver-
ſmaetheyt ſal de quade beerven/ eñ alle ſon-
daer is nydich eñ dobbel van tonghe. En
verheft v niet in dat gedachte ws herten als
eenen ſtier/dat hy avontueren v macht niet
omgeſtootẽ en woȝde dooȝ dwaeſheyt/ eñ
dat die v bladeren ete/eñ v vruchtẽ verder-
ne/eñ dat ghy verlaten woȝdt gelyck eenen
doȝrẽ boom in de woeſtȝne/ wãt een boo-
ſe ſiele ſal hem verderven dieſe heeft/eñ ſy le
uert hem tot een blȝſchap ſynder vyanden/
eñ ſy ſal hem leyden int deel der ongoddelic-
ker. Een ſuet woȝt maect veel vriendẽ/
eñ vermorwet de vyanden/eñ een gracieuſe
tonge is in eenen goedẽ menſch overvloe-
dich. Hebt veel vreedtſamighe vrienden/
eñ hebt van duyſent eenen raetſman. Iſt
dat ghy eenen vrient hebt/ſo hebt dien in de
beȝoninge/eñ en geloeft hem niet lichtelick.
Want daer is een vrient na ſynen tȝt/ eñ
hy en ſal niet ghedurich blȝuen inden dach
des ydens. Eñ daer is een vriẽt die hem B
keert tot vyandtſchap/ eñ daer is een vrient
die haet ende gekyf eñ lachter ontdeckẽ ſal.
Eñ daer is een vrient een tafel geſelle/ eñ
die en ſal niet blȝuen inden dach des noots.
Een vrient iſt dat hy vaſt blȝft/ſo ſal hy v
weſen als een gelyck/ eñ in v huyſgenooten
ſal hy ghetrouwelick doen: Iſt dat hy hem
verootmoedicht tegen v/eñ dat hy hem van
v aenſicht verbergt/ſo ſuldy eendȝachtighe
goede vrientſchap hebbẽ. Van uwẽ vyan-
den ſcheyt v/eñ vã uwen vrienden wacht v.
Een getrou vrient is een ſtercke beſcher-
menille/eñ die dien vint/die vint eenẽ ſchat.
By eenen getrouwen vrient en is niet te
gelyckẽ/eñ geen gewicht vã gout eñ ſilver
en is te weerdeeren tegen de goetheyt ſyn-
der trouwen. Een getrouwe vriẽt is een
medecyne des leuẽs/eñ der onſterffelicheyt/
eñ die den Heere vreeſen/ ſullen dien vindẽ.
Die Godt vreeſt/ ſal deſgelyȝs ooc goede
vrientſchap hebben/want gelyck hi is/ ſo ſal
ſyn vrient weſen. Kint vã uwer ioncheyt
ontfangt leeringe/ eñ tot dat grys hayr ſul-
dy wȝsheyt vinden. Gelyck een die ackert C
eñ die ſaeyet/alſo gaet tot haer eñ verwacht
haer goede vruchten: want in haer werck
ſuldy een weynich arbeydẽ/ eñ vroech ſuldy
van haren vruchten eten. Hoe veel te leer
ſcherp is de wȝſheyt den ongeleerden men-
ſchen/eñ de onverſtandige en ſal in haer niet
blȝuen. Ghelyck de cracht van eenẽ ſteen
ſal dat onderſoeck in die weſen/eñ ſy en ſul-
len niet vertoevẽ die te verwozpẽ. Want
de wȝſheyt der geleertheyt is na harẽ naẽ/
eñ ſy en is niet veel menſchẽ openbaer/maer
den welckẽ ſy bekent is/ dien blȝft ſy by tot
Gods aenſchouwen. Hoȝt ſone/eñ ont-
fangt den raedt des verſtants/ende en ver-
woȝpt mynẽ raet niet/ woȝpt uwẽ voet in
haer veterẽ/eñ in haer halſbandẽ uwẽ hals/

buycht v schoudere daer onder eñ draechtse / ende en hebt geen verdriet in haer banden.

Met allē v herte gaet tot haer/eñ met alle uwe macht bewaert haer wegē. Onderloect die eñ sy sal v geopenbaert worden/ eñ als ghyse vercregen hebt/ so en verlaet haer niet: want ten laetsten sultdy ruste in haer vinden/eñ sy sal v verkeert worden tot ghenoechte. Eñ haer veteren sullen v zyn tot eē sterckе beschermingе/ eñ crachtige stuensels/eñ haer halsbanden tot een cierlic cleedt der glorien. want dat cieraet des leuens is in haer/eñ haer bandē zyn een salich verbindtsel. Tot een cierlick cleedt der glorien sultdy haer aendoen/ende tot een croone des mede verblydens sultdyse op v stellen.

Kint ist dat ghy na my hoort/so sultdy leeren/eñ ist dat ghy v herte daer aen legget/so sultdy wys zyn. Ist dat ghy v oore neder buycht so sultdy leeringe ontfangen/ ende ist dat ghy gheerne hoort soo sultdy wys zyn.

Staet in de menichte der wyser ouders/ eñ voecht v wter herten met haerlieder wysheyt/dat ghy alle Gods vertellinge moecht hoozen:eñ dat de bylpraken des loofs v niet en ontgaen. Eñ ist dat ghy eenen verstandigen siet/so ontwaect tot hem/eñ uwē voet verslijte de trappen synder dueren. Vi gedachte hebt in de gheboden Gods/ eñ in syn beuelen weest aldermeest becommert: eñ hy sal v een herte geuen/ ende de begheerte der wysheyt sal v gheghenen worden.

Menigherley schoone vermaningen tegen hooveerdicheyt, cleynmoedicheyt,lueghenen, ende prijs van veel duechdelicke oefeninghen.

Dat vij.Capittel.

A EN wilt gheen quade dingen doen/eñ die en sullen v niet bevangen. Scheyt vāden boosen/eñ de quade dinghen sullen van v vergaen. Kint en saeyt geen quade dinghen in de ackervozen der onrecht veerdicheyt/eñ so en sult ghy die niet seuenvoudich maeyen. En wilt van gheenen mensch be gheeren heerschappye/oft vanden Coninck den stoel der eeren. En maect v niet rechtveerdich voor Godt/want hy is de bekēder des herten: eñ byden Coninck en begheert niet wys geacht te worden. En wilt niet verloecken om rechter te wesen / t'en zy dat ghy machtich zyt om metter macht de boosheden te doerbzeken / dat ghy by auonturen niet en ontsiet d'aensicht vanden machtigē/ eñ een strupelele stelt in v raschеyt. En sondicht niet teghen de menichte der stadt/noch en steect v niet int volc/ noch en bint geen dobbel sonden te samen/want ghi en sult in de eene niet onschuldich wesen. En wilt niet cleynmoedich zyn in uwen moet.

Verbidden eñ aelmissen doen en wilt niet verachten. En segt niet/ Godt sal de menichte mynder gauen aensien / ende als ick den alderhoochsten Gode offere / soo sal hy mhn gauen ontfangen. En bespot geenē menschе in bitterheydt synder sielen / want daer is een die vernedert eñ verheft Godt diet alomme siet. En wilt gheen luegene beminnē tegē uwē broedere/ noch aen uwē vrient en doet delgelijes niet. En wilt niet liegen alle luegenē/wāt de gewoonte vā die en is niet goet. En wilt niet veel vā woort dē zyn in de menichte der ouders/eñ en verhaelt geen woort in v gebedt. En haet de arbeydelicke wercken niet eñ de landtwinninge die vandē alderhoochstē geschapē is.

En verlaēt v niet met de menichte der ongeleerder. Gedenct der gramschap/wāt sy en sal niet vertoevē. Veroodmoedicht seere uwē geest/wāt de wzake des vleesch vandē ongoddelickē sal wesen t'vier eñ den wozm.

En wilt niet ouertredē tegē dē vrient die t'gelt achterwaerts hout/ noch uwē liefsten broeder en vlmaet om geen gout. En wilt niet scheydē vā cē vstandige eñ goede vrouwe/de welcke ghy ten deele hebt gecregē in de vreese des Heerē/wāt de gracie vā haerder schamelheyt is bouen gout. En quetst dē knecht niet die inder waerheyt werckēde is/noch dē huerling die syn siele geeft. Een verstādich knecht zy v bemint gelyc v siele/ en berooft hem niet vādet vrijheyt / noch en verlaet hem niet arm. Hebdy beesten:soo draecht daer gemerc op/eñ ist dat sy profytelic zyn so laetse by v blyvē. Hebdy sonē:so leertse/eñ boochtse vā hare ioncheyt. Hebdy dochterē:bewaert hare lichamē/ ende en toont v aensicht niet vrolick te haerwaerts.

Bestaet v dochter/eñ ghi hebt dā cē groot werc gedaē/eñ geeft die eenen verstandigen man. Ist dat ghy een vrouwe hebt nae v siele/so en verwozpt die niet/ eñ der hatelicker en betrout v selven niet in alle v herte.

Eert uwē vader/eñ de suchtingē vs moeders en vergeet niet. Gedēct dat ghy niet en waert/en waerdy door henliedē niet geborē:eñ doet henliedē wederom/alsoo sy v ook gedaen hebben. Met v gheheel siele vreest den Heere/eñ heylicht syn priesters.

Met allen v macht bemint hem die v gemaect heeft/eñ syn dienaers en verlaet niet/

Eert God wt allen v siele/eñ doet eere dē priesters/eñ suyuert v te vozē mettē armen.

Geeft henliedē een deel (gelyc v bevolen is)der eerstē vruchtē eñ der suyueringen/eñ vā uwer verluymenissen suyuert v met luttelen. De ghifte vā uwen armē/ eñ dat sacrificie der heylichmakinge sultdy den Heere offeren/eñ d'eerste gauē der heyliger dingē:

eñ den armē reyct wt v hāt/op dat v verssoeninghe ende ghebencdydinge mach volbracht worden. De gracie der gauen is vooz d'aensichyn van allen leuenden/eñ van eenen doodē en verbiet de gracie niet. En wilt den genen die weenen niet latē te troosten/eñ metten genen die rouwe makē wandelt. En laet v niet verdrieten den siekē te besoecken/want van desen dinghen sultdy in de liefde gheuesticht worden. In allen uwen wercken ghedenct uwer wterster eñ inder ewicheyt en sult ghy niet sondighen.

Hoe datmen niet kijuen en sal met eenen machtighen, rijcken,ongheleerden,oft clapachtighen menschе: hoemen om synen dooden vyandt niet en behoort te verblijdene: hoemen de ouders te hoorene eñ de sondaers te straffene behoort,eñ noch andere schoone leeringhen. Dat. vij. Capittel.

Eccli.3.b.s. Tob.4.a.j.

Leuit.2.a.

Mat.5.d.16

En

1 AEN kyst niet met eenen machtigē mensch/ dat ghy by auonturen niet en valt in syn
2 handen. En strydt niet tegen eenen ryckē man/dat hy by auonturen tegen v geen ge-
3 dinge en make: wāt t'gout eñ t'siluer heef-
ter veel verdoruen / eñ t'is tot dat herte der
coningen wtghestreect/eñ t'heeft dat omghe-
4 keert. En kyst niet met eenen mensch die
lanc van tonge is/ eñ en stooct geen hout in
5 syn vier. En hebt geen gemeynschap met
eenen ongeleerden mēsche/ dat hy niet qua-
6 lick van uwē geslachte en spreke. En ver-
smaet den mensch niet die hem afkeert vā de
sonde/noch en verwytet hem niet/ghedenct
7 dat wy allegader in berispinghe zyn. En
versmaet den mensch niet in syn ouderdom/
8 B want wt ons worden sy oudt. En wilt v
niet verblyden ouer uwen dooden vyandt/
wetende dat wy alle steruen/ eñ in blyschap
willen wy comē. En versmaet niet de re-
9 denen der wyser ouderē/ eñ in hare byspra-
ken verkeert: want van henlieden suldy
10 wysheyt leeren/eñ de leeringe des verstāts/
eñ dienen den grootē vā state sonder clach-
11 te. En vergheet de vertellinge der oude-
ren niet/want sy hebben geleert van haren
vaderen/ want van henlieden suldy ver-
12 stant leeren ende inden tyt des noots suldy
13 antwoorde ghenen. En ontsteect de colen
der sondaren niet/henliedē straffende/eñ en
14 wordt niet ontsteken van de vlamme viers
L van haren sonden. En staet niet teghen
15 d'aensicht van eenen schimpighen lasteraer/
op dat hy niet en sitte als een listich lage leg
ghere uwen monde. En wilt niet leenen
16 eenen mensch die stercker is dan ghy / eñ ist
dat ghy hem gheleent hebt/ so houdt dat als
17 verlozen. En geloeft niet bouē v macht/
eñ ist dat ghyt geloeft hebt/so dencket als oft
18 ghyt betalen moest. En oordeelt niet tegen
den rechter/want hy oordeelt nae dat recht-
19 veerdich is. Met den stoutē en gaet ouer
wech niet/op dat hy by auonturen syn qua-
de dingen op v niet en beswaere:wāt hy gaet
na synen wille/eñ ghy sult te samē met syn-
D der dwaesheyt vergaen. Met eenē gram-
20 moedigen en wilt geen kyuagie maken/ eñ
met eenē stoutē en gaet inde woestyne niet:
want als niet is voor hem d'bloedt/ eñ daer
geen helpe en is/daer sal hy v neder stooten.
En hebt geenen raet metten dwasen/wāt
21 sy en mogen niet lief hebben dan dingen die
hen behagen. Voor eenen vremdē en wilt
22 geenen raet houden/ want ghy en weet niet
wat hy voorts brenghen sal. En opent v
23 herte alle mensch niet/op dat hy v misschien
geen valsche gracie en doe/eñ v beschimpe.

Hoe voorsienich dat hy zijn moet die met vrouwen spraken heeft oft ghemeynschap,ende hoe sorghelick dat haerlieder gemeynschap den mans is: hoe eenen ouden vrient te behouden is:hoe datmen met wijse verkeeren,eñ Godt voor oogen hebben moet. Dat ix.Capittel.

1 AEN weest niet ialours ouer de vrouwe
wes schoots/op dat sy op v niet en thoone
de quaetheyt vā een boose leeringe. En geeft
2 der vrouwen de macht uwer sielen niet/ op
dat sy in v macht niet en gae/ eñ dat ghy be-
3 schaemt wordt. En aensiet niet een vrou-
we die van veel wils is dat ghy by auontu-
4 ren niet en valt in haer stricken. Met een
dansserse en wilt niet veel gemeynschap hou
den/noch en hoort die niet/ dat ghy by auon
turen niet verdornē en wort door haer trach
5 tige bedriechlicheyt. En maghet en wilt B
niet aensien/op dat ghy by auontueren niet
verarghert en wordt door haer schoonheyt.
6 En geeft den oneerbaren vrouwē v sielē
niet in eenich dinc/ op dat ghy v selues niet
7 en verderft / eñ v erfenisse. En wilt niet
alomme sien in de straten der stadt / noch en
8 gaet niet dolende in haer wyckē. Keert v
aensicht af vā een gecierde vrouwe/ eñ en siet
niet alomme na de schoonheyt vā een vrem-
9 de vrouwe/ Om de schoonheyt der vrouwē
isser veel verdoruen/eñ daer af ontsteeckt de
10 begheerlicheyt als een vier. Alle vrouwe
die oncuysch is sal gelyck dreck inden wech
11 vertreden worde. Veel menschē verwon
dert zynde vā de gedaente eender vremder
vrouwē/zyn verworpen geworde/ wāt haer
12 aensprake ontsteect gelyck een vier. Met L
eens anders wyf en sit geēlins/ noch en ligt
13 met haer niet op den ellenboghe: noch en
strydt met haer niet inden wyn-/ op dat by
auonturen v herte niet en neyghet tot haer/
eñ dat ghy met uwē bloede niet en valt in de
14 verderfenisse. En verlaet den oudē vriēt
niet/want den nieuwen en sal dies gheliick
15 niet zyn. Nieuwē wyn is eē nieuwe vriēt/
hy sal oudt worde/eñ ghy sult dien met soe-
16 ticheyt dzincken. En benydt niet de glo-
rie/eñ de ryckdommen des sondaers/ want
ghy en weet niet wele dat syn verderfenisse
17 wesen sal. En laet v niet behagen dat on-
recht der onrechtveerdiger/ wetende dat de
ongoddelicke totter hellē niet behagē en sal.
18 Weest verre vandē mēsch die macht heeft
te dooden eñ ghy en sult gheen vermoeden
19 hebbē vā de vreese der doot: eñ ist dat ghy D
by hem comt so en wilt niet misdoen/ dat hy
20 by auonturen v leuē niet en neme. Weet
de gemeynschap der doot/ want int midden
der strickē suldy gaen/ eñ op de wapenē der
21 rouwigher suldy wandelen. Na v macht
wacht v vā uwen naesten/ eñ handelt mettē
22 wysen eñ voorsienigen. Rechtveerdighe
mannen laet v tafel gasten wesen / eñ inder
23 vreesen Gods laet v gloriacie wesen/ eñ in
uwen sin laet wesen Gods gedachtenis/ eñ
24 allen v vertellinge in de geboden des alder-
hoochsten. Inder conftiger werckluyden
hant sullen de wercken gepresen worden/eñ
de Prince des volcks in de wysheyt synder
25 woordē/maer int verstant der ouderē is het
woort. Verbaetlic is in syn stadt eē mēsch
die lanck van tongen is / ende die vermete-
lick is/sal in syn woorden hatelick wesen.

Van eenen wijsen rechter: hoe dat al in de handt Gods is: lachteninghe van veel sonden: d'lof der vreesen Gods: hoe dat eenen armen rechtveerdighen niet te misprijsen, noch een ryck sondaer niet te prijsen en is. Dat x.Capittel.

1 EEN wys rechter sal synen volcke recht A
doen/ende de heerlicheyt van eenen ver-
2 standighen sal ghestadich wesen. Nae den

rechter des volcks ſo zyn ooc ſyn dienaers:
eñ hoedanich dat de regeerder der ſtadt is/
ſoodanich zyn ſy ooc die daer in woonen.
Een onwys Coninc ſal syn volc verder-
nen/eñ de ſteden ſullē bewoont worde doo
t'verſtant der voorſichtiger. In Gods hāt
is de macht der aerden/eñ afgryſelick is alle
dooſheyt der Heydenen. Eñ eenen ozbaer-
licken regeerder ſal hi op haer ten tyde ver-
wecken. In Gods hant is des menſchs
macht/ende op des ſchryuers aenſicht ſal hy
syn eere ſtellen. En wilt niet ghedachtich
weſen eenich onrechts ws naeſten/ende en
doet in v wercken niet onrechtelick. De
hooverdye is haetlick voor God eñ voor de
menſchen/eñ alle dooſheyt der Heydenē is
afgryſelick. Een ryck worde vandē eenen
volcke totten anderē volcke ouer geſtelt om
de onrechtveerdicheden/eñ onrechten/ende
verſmaetheden/eñ om verſcheydē bedroch.
Waer niet en is argher dan een ghierich
menſch. wat verhooneerdicht hem de aerde
eñ aſchen? Niet en is booſer dā ghelt lief
te hebbē: want deſe heeft ooc syn ſiele te coo-
pe/want hy heeft in syn leuen syn binnenſte
wech gworpē. Alle ouerheyt is corr van
leuen. Een ſeer lange ſiecte beſwaert dē me-
dechyn. Een corte ſiecte ſnyt de medechyn af:
alſo is een coninck heden/eñ morgen ſal hy
ſterue. want als een menſch ſal ſteruen/ſo
ſal hy ſerpenten eñ worme eñ beeſtē beerue.
T'beginſel vā des menſchēs hooverdye
is afſcheyden van Godt/want vandē genen
die hem gemaect heeft is syn herte wech ge-
waen: want t'beginſel van alle ſonde is de
hooverdicheyt/ſo wie die houdt die ſal ver-
vult worden met maledictien/eñ ſy ſal hem
omworpen ten eynde. Daerom heeft de
Heere onteert de vergaderinge der quader/
eñ hy heeftſe verdorue totte eynde toe. De
ſtoelen der hooverdiger vorſten heeft God
verdoruen/ende hy heeft de ſaechtmoedighe
voor henlieden doen ſitten. De worzelen
der hooverdiger Heydenē heeft Godt ver-
droocht eñ hy heeft de ootmoedige geplant
wt de Heydenen. De landen der Heyde-
nen heeft de Heere omghewozpen/ende hy
herſtſe verdoruen totten gronde toe. hy
heeftter ſommige vā die dorre gemaect/eñ die
heel verniclt/eñ hy heeft haerlieder gedenc-
keniſſe doen vergaen vander aerden. De
gedenckeniſſe der hooverdiger heeft Godt
te niet gebracht/eñ hy heeft gelaten de ghe-
denckeniſſe der ootmoediger vā ſinne. De
hooverdye en is dē mēſche niet in geſchapē/
noch de grāſchap den geſlachte der vrouwē.
Dit ſaet der menſchē ſal geeert worde dat
Godt vreeſt/maer dat ſact ſal onteert wor-
den/dat de geboden des Heeren ouertredet.
In t midde der broederē is harē regeerder
in eeren/eñ die den Heere vreeſen/ſullen in
syn ooghen zyn. De glorie der rycker/der
eerlycker/eñ der armer menſchē is de vreeſe
Gods: niet te verſmaden eenē rechtveer-
digen armē menſch/eñ niet groot te maken
eenen ſondigē rycken man. Groot is een
rechter/eñ machtich is hy in eerē/maer daer
en is niemant grooter dan de gene die God
vreeſt. Eenen verſtandigen knecht ſullen Prou.17.b.
vry menſchen dienen/eñ een voorſichtich eñ
wel onderweſen man en ſal niet murmurre-
ren als hy geſtraft worde/eñ de onwetende
en ſal niet geeert worden. En wilt v niet
verheffen in v werck te doen/eñ en wilt niet
toenen inden tyt der benautheyt. Beter is Prou.11.b.a.
hy die werct/eñ is overvloedich in alles/dā
die glorieert eñ broots gebreck heeft. Sone
in ſaechtmoedicheyt bewaert v ſiele/eñ geeft
haer eere nae haer verdienſte. wie ſal hem
rechtveerdich maken die tegen syn ſiele ſou
dicht? eñ wie ſal hem eerē die syns ſelfs ſiele
onteert? Een arm menſch glorieert door
syn caſtydinghe ende vreeſe/eñ daer is een
menſch die geeert wort om syn goet. Maer
die glorieert in armoede/hoe veel te meer
ſoude hy glorieeren in ryckdom? eñ die glo-
rieert in ryckdom/die ontſie de armoede.

Hoe niemandt terſtont te ordeelen en is om ſijn gedaente, hoemen van cleeten niet en behoort hemſelven te vertheſſene, hoemē t'goet niet en behoort te leer te houpene, hoe een yegelick terſtont in huys niet te leydene en is, ende hoemen hem wachten moet van de laghen des bedneghelicheyts.

Dat xj. Capittel

DE wyſheyt vanden verootmoedichden ſal syn hooft opheffen/eñ int midden der grooter van ſtate ſal hy hem doen ſittē. En pryſt geenen man om syn ſchoonheyt/noch en verſmaet geenē menſch om syn gedaēte. Iohan.7.c.a
Een bye is cleyn onder de vliegende die-
ren/eñ haer vrucht heeft het beginſel der ſoe-
tichept. In de cleedinge en glorieert nem-
mermeer noch inden dach van uwer eeren
en verheft v niet/want wonderlich zyn de
wercken des alderhoochſten alleen/eñ glo-
rioos eñ verborghen ende ongeſien zyn syn
wercken. Veel tyrannen hebben inden
throon geſeten/eñ een daer geen vermoeden
af en was/heeft de croone gedragē. Veel
machtige zyn geweldelick verdruct/ende de
glorioſe zyn geleuert inder vremder handē.
Eer ghy vraecht/ſo en miſpryſt niemant/
eñ als ghyt ghevraecht hebt ſo ſtraft recht-
veerdelick. Eer ghy hoort/ſo en antwoort Prou.11.c.a
gheen woort/eñ int midden der ouderen/ſo
en ſtelt v niet te ſpreken. Van een dinck
d'welck v niet aen en gaet/en wilt niet ſtry-
den/eñ int ordeel der ſondaren en ſtaet niet
mede. Sone en laet v werckē niet in vele
dinghen weſen/eñ iſt dat ghy ryck zyt ſo en
ſuldy niet vry zyn van miſdaet: want iſt dat
ghyt vervolcht/ſo en ſuldys niet begrypen/
eñ ghy en ſulles niet ontvliedē al iſt dat ghy
voor loopt. Daer is een mēſch arbeydēde
eñ haeſtende/ende een ongoddelicke ſmerte
inddē/eñ ſo veel te meer en ſal hi niet ouer-
vloeden. Daer is een dorre menſch behoe-
uende vermakinge/meer ghebreckende van
cracht/ende overvloedich van armoede: eñ
de ooge Gods heeft hem aenſien int goede/
ende hy heeft hem opgherecht van syn oot-
moedicheyt/ende syn hooft verheue/eñ vele
hebben in hem verwondert/ende ſy hebben
Godt gheeert. Goede dingen ende quade

dinghen

dingheu/ d'leuen eñ de doot/ de armoede eñ de eerlicheyt zyn vã God. De wyſheyt eñ onderwyſende caſtydinge/ eñ de werẽtheyt der wet zyn by Gode. De liefde eñ de wegẽ der goeder zyn by hem. De dolinge eñ de duyſternißen zyn met de ſondarẽ geſchapẽ: maer die hen verheugen in quade dinghen/ die veronderen int quaet. De gaue Gods blyft den rechtueerdigen by/ eñ haer profyt ſal voortganghen hebben inder eewicheyt.

¶ Daer is een die rijc wort ſpaerlic leuende/ eñ dit is het deel ſyns loons/ in diẽ dat hy
Luc. 12, 6. 19. ſeyt/ Ic heb ruſte voor my vonden/ eñ nu ſal ic van mijnen goede alleen eten/ eñ hy en weet niet dat den tyt voorby gaet/ eñ dat de doot naket/ eñ dat hyt al den anderẽ laet/ eñ hy ſal ſteruen. Staet in v teſtament/ ende ſpreect mede daer in/ eñ int werck van uwen gheboden ſo wort out. En blyft niet in de werckẽ der ſondaren maer hebt betrouwen in Gode eñ blyft in v plaetſe/ wãt t'is licht om doen in des Heeren oogen haeſtelick eenen armen eerlic te maken. De benedictie Gods haeſt haer tot den loon vandẽ rechtueerdighen/ ende in ſnelle eere maect ſy syn voortgangen vruchtbarich. En ſegt niet/ wat iſt my van noode? eñ wat goeden ſullen my hier na zyn: En ſegt niet/ ic heb geEccl. 11. c. 23. noech voor mi/ eñ wat ſal ick hier na quaets lyden: Inden dach der goeder dingen en zyt niet onghedachtich der quader/ eñ inden dach der quader en zyt niet onghedachtich der goeder dingen: want t'is licht doenlick voor God indẽ ſterfdach eenen yegelickẽ te
D loonen na syn wegen. De quaetheyt van eender uren maect vergeetentheyt vã groote ouerdadige wellusten eñ int eynde vandẽ menſche is de openbaringe vã synen wercken. Voor de doot en prijſt geenẽ menſch/ want in syn kinderen wort een man bekẽt.

En leyt alle menſch in v huys niet/ want veel zyn de laghen vanden bedrieghelicken.

Wãt gelijc de magen der ſtinckẽder menſchen op worpen/ eñ gelijc een velthoen geleyt wort in de kenie/ eñ gelijc een capzer in den ſtric/ alſoo is t'herte vanden hoouerdigen/ eñ gelijc een voorſiender/ ſiende dẽ val syns naeſten. want hy goede dinghen in quade verkeerende leyt lagen/ eñ in de wtercorene ſal hy een ſmette ſtellen. want van een voncke wordt een vier vermeerdert/ eñ van eenen bedrieger wort het bloet vermeerdert/ maer een ſondich menſch leyt lagen den bloede. wacht v vandẽ quaetdoender/ want hy ſmeet quade dinghen/ op dat hy by auonturen op v niet en brenghe verſmaetheyt inder eewicheyt. Laet eenen vreemdelinck tot v comen/ ende hy ſal v om worpen door eenen ſtormenden wint/ ende hy ſal v verdreemden van v eygen weghen.

Hoe dat men eenen rechtueerdigen dueght behoort te doen, maer de ongoddelicke eñ ſondaers en zijn niet te ontfanghen: T'is quaet de vrienden voor vianden te kennen, den welcken men niet betrouwen en ſal, hoe ſeer ſy vrientſchap bewijſen.

Dat xij. Capittel.

A So dat ghy wel doet/ ſo weet wiẽ ghy dat doet/ eñ ſoo ſal daer veel gracien zyn in v goeden. Doet wel den rechtueerdigen eñ ghy ſult eenen grooten wederloon vinden/ eñ al en iſt niet van hem ymmer vandẽ Heere. want hem en is niet wel die geſtadich blyft in quaetheden/ eñ die geen aelmiſſen en gheeft/ want de alderhoochſte haet de ſondaers/ eñ hy heeft bermhertich geweeſt den ghenen die penitencie doen. Gheeft den bermhertighen/ eñ en ontfangt den ſondaer niet/ eñ den ongoddelicken eñ den ſondaren ſal hy de wrake verghelden/ bewarende die totten dach der wrakẽ. Geeft den goeden/ B eñ en ontfangt den ſondaer niet. Doet wel den ootmoedigen/ eñ en gheeft den ongoddelicken niet. Verbiedt datmen hem gheen broodẽ en geue/ dat hy daer door niet machtiger en zy dan ghy/ want ghy ſult dobbel quadẽ vinden in alle de goeden die ghy hem doen ſult. Wãt de alderhoochſte haet de ſondaren oock/ eñ den ongoddelicken ſal hy de wrake verghelden. Een vrient en ſal niet bekent worden in voorſpoeden/ noch een viant en ſal niet verborgẽ blijuen in tegenſpoeden/ In eens mans voorſpoeden zyn syn vianden in droefheyt/ eñ in syn teghenſpoet is de vrient bekẽt geworden. En be- C trout uwen viant niet inder eewicheyt/ wãt gelijck coper ſo verroeſt ſyn archeyt/ eñ iſt dat hy verootmoedicht crom gaet/ ſteit v herte daer toe/ ende wacht v van hem. En ſteit hem niet by v/ noch en laet hem niet ſitten aẽ v rechte ſyde/ dat hy omgekeert zynde niet en ſta in v plaetſe/ dat hy by auonturen ongheheert zynde in v plaetſe niet en ſoecke uwen ſtoel/ ende dat ghy een weerſten myn woorden bekent/ eñ met myuen woordẽ geſteken wort. Wie ſal des tooueraers ontfermẽ die van een ſerpent geſlagen is/ eñ alle den genen die den beeſten ghenaken? Alſo ooc die hem verſelſchapt met eenẽ booſen man/ eñ beuangen is in syn ſonden.

Een ure ſal hy met v blijuen/ maer iſt dat ghy afwijct/ ſoo en ſal hyt niet verdraghen.

In syn lippen verſoet een viant/ eñ in syn D herte leyt hy liſtighe laghen/ dat hy v ſoude ontworpen in de gracht. Met synen oogen weent een viant/ ende iſt dat hy tyt vint/ ſo en ſal hy niet verſaedt worden van bloede/

Ende iſt dat v quade auonturen ouerloopen/ ſoo ſuldy hem daer ten eerſten vinden.

Met synẽ oogen ſal een viant weenen/ eñ als helpende ſal hy v planten ondergrauen.

Syn hooft ſal hy roeren/ eñ metter hant geſlach der blijſchap maken/ eñ veel heymelick ſprekẽde/ ſal hy syn aenſicht veranderẽ.

Sorghelick is de ghemeynſchap metten hoouerdighen, met eenen machtighen oft eenen rijcken: bemint Godt ende uwen naeſten, hoe dat een rijcke ende arme niet wel te ſamen en voeghen, want daer d'een verſteken wort, daer is d'ander gheeert.

Dat xiij. Capittel.

A SO wie t'peck raeckt/ die ſal daer af beſmet worden/ eñ die ghemeynſchap houdt met eenen hooneerdigen/ ſal hooverdicheyt aen doen/ Eenen laſt ſal hy op hem nemen/ die ghemeynſchap houdt met eenen die eerlicker van ſtare is dan hy. Eñ en weeſt geen gheſelle van eenen die rijcker is dan ghy.

Mm v wat

wat ghemeynschap sal den ketel metten pot hebben? want als sy tegen malcanderen stooten, so sal desen gebroken worden. De ryche heeft onrechtmeerdelick gedaen, ẽn hy sal grimmen, maer de arme ghequetst zynde sal swygen. Ist dat ghy gheeft, so sal hy v aennemen, ẽn ist dat ghy niet en hebt, so sal hy v verlaten. Ist dat ghy yet hebt, so sal hy met v bleuen, ẽn sal v wt teren, ẽn hy en sal geen medelydẽ met v hebben. Ist dat ghy hem nootelick zyt, soo sal hy v vertreden, ẽn een luttel lacchende sal hy hope geuen, vertellende v goede dingen ẽn seggen: wat is v van noode? Ẽn hy sal v beschamẽ in syn spysen tot dat hy v ydel make tweemael ẽn drymael, ẽn ten laetsten sal hy v bespotten, ẽn namaels siende sal hy v verlaten, ẽn syn hooft tot v schudden. Verootmoedicht v Gode, ẽn verheyt syn handen. Siet toe dat ghy door dwaetheyt verleyt zynde niet vernedert en wort. Ende wilt niet ootmoedich zyn in v wysheydt, op dat ghy verootmoedicht zynde in dwaetheydt niet verleydt en wort. Als ghy geroepen zyt van eenẽ die machtigher is so gaet wech, want daer door sal hy v te meer tot hem roepen. Noch en wilt niet onschamel zyn op dat ghy niet verstooten en wort, ẽn en weest ooc niet verre vã hem, dat ghy niet vergetẽ en wort. Ende hout v niet om gelyckelick met hem te spreken, noch en gelooft niet veel synen woorden: want door veel sprekens sal hy v proeuen, ẽn een luttel lacchende sal hy v vraghen van uwe verborgenthedẽ. Synẽ wreeden moet sal v woorden onthouden, ẽn hy en sal vã quaetheyt ẽn bandẽ niet sparen. Wacht v, ẽn siet neerstelick toe voor v gehoor, wãt ghy wandelt met v verderfenisse. Maer die dingen hoorende, so siet se als in droomẽ, ẽn ghy sult waken. Alle v leuen lanck soo bemint Godt, ẽn aenroept dien in uwer salicheyt. Alle ghedierte heeft syns gelycke liet, also ooc alle mensch synen naestẽ. Alle vleesch sal by syns gelyc verlaemt worden, ẽn alle mensch sal hem met syns gelyck verselschappen. Ist dat eenen wolf ymmermeer sal gemeynschap hebben met een lam, so sal de sondaer metten rechtmeerdigen gemeynschap hebbẽ. wat gemeynschap heeft een heylich mensch met eenen hont: oft wat deel heeft de arme metten rychẽ? De iacht vandẽ leeuwe is den wilden esel in de woestyne, also ooc de weyde der rychẽ zyn de arme. Ende gelyck de ootmoedicheyt dẽ hoogheerdighen verssmadelick is, also is de arme een veruloeckinge vandẽ rycken. Als de ryche beroert is so wort hy vã synen vriendẽ geveslicht: maer als de ootmoedige valt, so sal hy wech gestooten wordẽ ooc van synen bekenden. Als de ryche bedrogen is, so zynder vele die de schade verhalẽ: hi heeft hooverdige dingen gesproken, ẽn sy hebben hem recht ghegeuen. De ootmoedighe is bedrogen, ẽn daer toe wort hy ooc gestraft, hy heeft verstandelick gesproken, ende hem en is gheen plaetse ghegheuen. De ryche heeft ghesproken, ẽn sy hebben alle gheswegen, ẽn syn woort sullen sy tot aen de wolcken verheffen: de arme heeft ghesproken, ende sy seggben: wie is dese? ende ist dat hy struyckelt, soo sullen sy hem omworpen.

Den rychdom is goet den genen die geen sonde in syn conscientie en heeft, ende de armoede is d'alder archste in den mondt van den ongoddelicken. T'herte vandẽ menschẽ verandert syn aensicht, oft tot goede dinghen oft tot quade. Dat spueren van een goet herte ende een goet aensicht en sult hy niet lichtelick vinden, ende met arbeyt.

Salich is hy die metten woorden niet en sondicht: eenen ghierighen oft hanghen menschẽ is t'goet schadelick: Hoemen voor de doot deucht doen sal, ende van de crancheyt dẽr menschen.

Dat. xiiij. Capitel.

SAlich is de man die niet ghenaellen en is door d'woort wt synen monde, ẽn die niet ghesteken en is met de droetheyt des mis-daets. Salich is hy die syns moets droetheyt niet ghehadt en heeft, ẽn van syn hope niet ghenaellen en is. Een gierich ẽn vasthoudende man heuet t'goet sonder redene, ẽn warr toe dient het gout eenen nydighen menschẽ? Die wt synen moet vergadert onrechtmeerdelick, die vergadert den anderen, ẽn in syn goet sal een ander overdadige wellustigheyt hebben. Die sy selven arch is wien anderẽ sal hy goet zyn? ẽn hy en sal hem niet verblydẽ in syn goeden. Die sy selven benyt, geen dinc en is arger dã hy, ẽn dits dẽ loon vã synder quaetheyt, ẽn ist dat hy wel doet dat doet hy onwetende, ẽn niet willens, ẽn ten laetsten toont hy syn quaetheyt. De ooge van den nydighen is arch, ẽn syn aensicht afkeerende, ẽn syn siele versmadende. De ooge vandẽ gierigen is onersadelic int deel der ongerechtigheyt, hi en sal niet versaedt worden tot dat hy verdorrende syn siele vertere. Een quade ooge is tot quade dinghen, ẽn hy en sal niet versaedt wordẽ broots gebiet hydende, ẽn met droetheyt sal hy ouer syn tafel zyn. Sone ist dat ghyt hebt so doet wel met v selven, ẽn offert Gode weerdige offerandẽ. weest gedachtich hoe dat de doot niet en vertoeft, ẽn dat testament der hellen want v dat getoont is: want het testament van deser werelt sal de doot sterven. Voor v doot doet wel uwẽ vrient, ẽn na v macht wtreyckende geeft dẽ armen. En laet v niet bedroghen worden vanden goedẽ dage, ẽn het deelken van een gorde gaue en laet v niet voorby gaẽ. Ende sult dy den anderen niet achter latẽ v arbeyden ende pynen tot een deylinghe des lots?

Geeft ẽn ontfangt, ẽn maert v siele rechtmeerdich. Voor de doot so werct rechtmeerdicheyt, want in de helle en is geen spysse te vindẽ. Alle vleesch sal gelyck hoy verouderẽ, ẽn gelyck een blat wucht voorts hyengende in eenẽ groenen boom. De andere worden voorts ghebrocht, ẽn de andere afgeworpen: also is oot de generacie vã t'vleesch ẽn bloet, dat ander wort voleynt, ẽn d'ander wort geborẽ. Alle bederffelick werck sal ten eynde vergaẽ, ẽn die dat werct sal daer mede gaen.

Eccl. 27. b. 10.

Eccl. 4. a. 1. Tob. 4. b. 7.

Ysa. 40. b. 6. Iacob. 1. b. 10. 1. Pet. 1. a. 24.

gaen. Eñ alle wtvercozen were sal recht-
ueerdich ghemaect wozden/eñ die dat were
D sal daer dooz geeert wozden. Salich is de
man die in wysheyt blijuen sal/ende die sijn
rechtueerdicheyt ouerdencken sal/ende met
verstant sal peysen Gods voozsienicheydt.
Die sijn weghen verdenct in sijn herte/eñ
in sijn verholentheden verstandich is/gaē-
de na haer als een oudersoecker/eñ in haer
wegen stil staende: die siet dooz haer ven-
steren eñ hoozende in haer dozen: die nes-
sens haer huys rust/ende in haer muere ee-
ren staeck vast makende sijn hutteken stel-
len sal tot haer handen/ende in sijn hutteke
sullen goede dingen rusten inder eewicheit:
hy sal sijn kinderen stellen onder haer dac/
ende onder haer tacken sal hy woonen: hy
sal beschermt wozden onder haer decsel van
de hitte/ende in haer glozie sal hy rusten.

Van de vruchten eñ profijt der vreesen Gods, ende de wijs-
heyt de welcke de boose ende schalcke niet aen en nemen.

Dat xv. Capittel.

A Die Godt vreest sal goede dinghen doen/
eñ die de gerechticheyt onderhout sal die
vercrijghen/ eñ sy sal hem ontmoeten als
een eerlicke moeder/eñ als een vrouwe van
haren maechdom sal sy hem ontfangē. Sy
sal hem spijsen metten broode des leuens eñ
des verstants/eñ metten water der saligher
wijsheydt sal sy hem dzencken/eñ sal in hem
gevestight wozden/eñ niet gheboocht woz-
den/ eñ sy sal hem onthouden/eñ hy en sal
niet beschaemt wozden/ende sy sal hem ver-
heffen by sijn naesten/ ende int middel der
vergaderingen sal sy sijnen mont open doē/
ende sy sal hem vervullen metten geest der
wijsheyt eñ des verstants/eñ metten clee-
B de der glozien sal sy hem cleedē. Vzolicheyt
eñ verhuegen sal sy hem tot eenen schat ver
gaderen/eñ met eenen eewigen naem sal hy
hem beernen. De dwase menschen en sul-
len die niet begrijpen/eñ verstandige men-
schen sullen haer ontmoeten/sotte menschen
en sullen haer niet sien. Wāt sy is verre ge-
scheyden van hoouerdye eñ bedzoch/ leu-
ghenachtighe mannen en sullen haers niet
ghedachtich wesen/ende warachtighe man-
nen sullen in haer gheuonden wozden/ende
sy sullen voozspoet hebben tot Godts aen-
schouwen. Den lof en is niet schoon indē
mont des sondaers: want van Gode is de
wijsheyt comen/want Gods lof sal der wijs
heyt bystaen/eñ inden gelooutgen mont sal
sy ouerbloeyen/eñ de heerschappien sal hem
die geuen. En segt niet: Dooz God comet
C dat sy hier niet en is/maer dat hi haet dat en
doet niet. En segt niet/hy heeft my in do-
linge gebzacht/want de ongoddelicke men-
schen en zijn hem niet nootelick. Alle ver-
smaetheyt der dolingen haet de Heere/ende
die en sal niet lieflick zijn den genen die hem
vreesen. God heeft vanden beghinne den
mensch gheschept/eñ hem ghelaten in de hant
sijns raets. Hy heeft daer toe gedaen sijn
Lim.19.c.17 beuelingen eñ geboden/ ist dat ghy de be-
uelingen wilt bewaren/eñ inder eewicheyt
behaghelick gheloouc houden/so sullen sy v
behouden. Hy heeft voor v gestelt water
eñ vier/ waer toe dat ghy wilt steect v hant
wt. Voor den mensch is d'leuen ende de Eccle.11.c.1.
doot/goet ende quaet/wat hem behaecht dat
sal hem ghegeuen wozden: want de wijs-
heyt Gods is groot eñ sterck van machtic-
heyt/siende alle menschen sonder ophouden.
De oogen des Heeren zijn tot den genen Pſal.33.c.16.
die hem vreesen/ende hy kent alle des men- Hebr.4.c.13.
schen neerstichcyt. Hy en heeft niemandē
beuolen ongoddelick te doen/eñ niemanden
en heeft hy tyt gheghenen om te sondigen:
want hy en begeert niet de menichte der
ongheloouigher ende onnutter kinderen.

De menichte der boose kinderen en is niet goet, want de ge-
nade Gods en is op de boose niet, maer sijn gramschap: de loon
des ontfermhertichcyts is groot: Niemandt en can hemselucn
Gods oordeel ontrecken, wiens wercken ongrondelick zijn.

Dat xvj. Capittel.

E Nverblijt v niet in ongoddelicke kinde A
ren/ist dat sy vermenichvuldicht wozdē/
noch en hebt op die gheen genuechte/ ist dat
de vreese Godts in henlieden niet en is.
En hebt geen betrouwen op hen leuen/eñ
en aensiet hen arbeyden niet. Want beter is
een God vreesende dā duysent ongoddelic-
ke kinderen. Eñ t'is nutter te sterue sōn-
der kinderen/ dan boose kinderen achter te
laten. Van eenen verstandigen sal d'lant
bewoont wozden/ eñ van dry ongoddelicke
salt verwoest wozden. Vcel sulcker dingē
heeft mijn ooge gesien/ eñ noch stercker dan
dese heeft mijn ooze ghehoort. In de ver-
gaderinge der sondaren sal t'vier ontsteken/
eñ in een ongheloouich volck sal de gram-
schap ontsteken. De oude vresen en heb-
ben voor hare sonden niet gebeden/ die ver-
doruen zijn betrouwēde haerder macht: eñ
hy en heeft haerder pelgrimagien niet ghe-
spaert/ eñ hy heeftse vloect om de hoouer-
dicheyt haers wooxts. Hy en heeft haer-
der niet ontfermt/dat heel volck verniclen- B
de ende dat hem verhief in sijn sonden. Eñ
gelijck ses hondert duysent voetvolcks die
vergadert warē in de hartheyt haerder her-
ten: eñ hadder een hertneckich gheweest/so
hadt wonder geweest/hadde hy onghepijnt
geweest: want de bermhertichcyt ende de
gramschap is met hem. Machtich is dat ver
bidden/ende de gramschap wtstortende in
sijn bermhertichcyt: also oordeelt sijn straffin
ge den mensch na sijn wercke. De sondaer
en sal na den roof niet ontvlieden/ eñ t'ver-
beyden des ghenes die bermhertichcyt doet
en sal niet vertoue. Alle bermhertichcyt
sal plaetse maken eenē yegelicken na de ver
dienste sijnder wercken/ eñ na t'verstant vā
sijnder pelgrimagien. En segt niet/ick sal
voor Godt verborgen wozden/ende wie sal
mijns vanden hoochsten gedachtich wesen:
In een groot volck en sal ick niet bekent
wozden/ want wat is mijn siele in so onge-
meten creature: Siet/den hemele/ende de C
hemelen der hemelen/den afgront/ende dat
gheel aertrijc/eñ de dingen die daer in zijn/
sullen voor sijn aensicht beroert wozden:

de

de berghen t'ſamen eñ de hueuelen/ eñ de fondamenten der aerden / eñ als Godt die aenſiet/ſo ſallen ſy met beninge t'ſamen geſchut wozden: Eñ in alle deſe dingē is dat herte onverſtandich/eñ eick herte wozt van hem verſtaen/ eñ wie verſtact ſyn wegen/ eñ den ſtozmendē wint/den welckē des mēſchen ooge ooc niet ſien en ſal: want ſeer veel vā ſynen werckē zyn in verbozgenthēden: maer wie ſal de wercken ſynder rechtdicheyt wt ſpreckē? oft wie ſalſe verdzaghen? want het teſtamēt is verre vā de ſommige/ eñ dat dzagen der menſchen is ten eynde comen. Die vermindert wozt vā hertē denct ydel dingen/eñ een onuerſienich eñ dolende man denct ſotte dingen. Hoozt myn ſone/ eñ leert de onderwyſinghe des verſtants/eñ merct toe op myn woozdē in v herte/ eñ ic ſal in gherechticheyt de onderwyſinghe seggen/eñ ick ſal onderſoecken om te vertellen de wyſheyt: eñ merct toe op myn woozden in v herte/eñ ick ſegghe in de gherechticheyt des geeſts de crachten de welcke Godt geſtelt heeft in ſyn wercken van t'beghinſel/eñ inder waertheyt vercondige ick ſyn wetentheyt. Int ozdeel Gods zyn ſyn wercken vandē beginne/eñ van haerlieder inſettinge heeft hi hare deelen onderſcheyden/eñ haerlieder begiuſelen in haerlieder volckē. Hy heeft inder eewicheydt verciert haerlieder wercken/eñ ſy en hebben noch honger ghehadt noch gearbeyt/ eñ ſy en hebben niet opgehouden van haren wercken. Een yegelick en ſal ſynen naeſten niet benauwen tot inder eewicheyt. En zyt niet ongeloouich ſynen woozden. Hier na heeft Godt op de aerde geſien/eñ hy heeft die vervult met ſynen goedē. De ziele van alle dat leuende is ſalt vercondigen vooz haer aenſicht/ende in haer is wederom dat wederkeeren vā dien.

Hoe Godt den menſche geſchapen ende begift heeft, ende hoe hy hem ſynen wille gheopenbaert heeft, ende hoe hy Iſrahel wt alle nacien der menſchen vercoren heeft.

Dat xvij. Capittel.

A GOdt heeft den menſch vā der aerden geſchapen/eñ na ſyn beelt heeft hy dien gemaect. Eñ hy ſal dien wederom keeren in de ſelue/eñ na hem ſeluen heeft hy dien met cracht becleet. Een getal der dagen eñ tyt heeft hy hem gegeuen/ eñ hy heeft hem gheghcuen de macht der dinghen die op d'aerde zyn. Hy heeft de vreeſe van hem geſtelt op alle vleeſch/eñ hy heeft heerſchappye gehadt onet de beeſten eñ vlieghende dieren.

Hy heeft wt hem geſchapē een hulpe ſynes gelycke/act/eñ tonge/eñ ooghen/eñ oozen/ eñ een herte heeft hi henliedē gegeuen om te verdenckē/ eñ met de leeringe des verſtāts heeft hyſe vervult. Hy heeft henliedē geſchapen de wetentheyt des geeſts/ met verſtant heeft hy haerlieder herte vervult/ ende goede dinghen eñ quade heeft hy henlieden getoont. Hy heeft haerlieder ooge geſtelt op haerlieder herten/om henliedē te toonen de grootheden ſynder wercken/ op dat ſy den naem der heylichmakingen ſouden t'ſamen louen/eñ glozieren in ſyn wonderlickheden/ om dat ſy de grootheden van ſynen wercken ſouden vertellen. Hy heeft henlieden daer toe gegeuen de onderwyſinghe/ eñ met de wet des leuēs heeft hy die geerft.

Een eewich teſtament heeft hy met henlieden ghemaect/ eñ ſyn rechtueerdicheyt eñ ozdeelen heeft hy henlieden ghetoont. Eñ de heerlicheden ſynder eeren heeft haerlieder ooge geſien/ eñ de heerlicheden vā ſynder ſtemmē hebben haerlieder oozē gehoozt.

Eñ hy heeft henliedē geſeyt: wacht v van allen booſen. Eñ hy heeft henliedē beuolen een yegelicken van ſynen naeſten. Haerlieder wegē zyn vooz hem altoos/ ſy en zyn niet verborgen van ſynen oogen. In eick volc byſonder heeft hy eenen regeerder geſtelt/ ende Iſrahel Gods deel is openbaer gewozden. Eñ alle hare wercken zyn gelyck de ſonne int aenſchyn Gods/ ende ſyn oogen zyn ſonder ophouden ſiende op hare wegen. De teſtamentē en zyn niet verborgen dooz haer booſheydē/ eñ alle hare booſheden zyn in d'aenſchyn Gods. De aelmiſſe des mans is als een bozſe met hem/ ende de gracie des menſchs ſal hy als den appel der oogen bewaren: eñ namaels ſal hy opſtaē/ eñ ſal henlieden loon betalen eenen yegelicken op ſyn hooft/eñ hi ſalſe t'ſamē keeren in de binnenſte deelen der aerden. Maer den genen die penitencie doen/heeft hy gegeuen den wech der rechtueerdicheydt/ eñ hy heeft de ontziekende verſterct om te verdzagen/ eñ hy heeft henliedē toegeſchict dat deel der waertheydt. Bekeert v totten Heere ende verlaet v ſonden/ bidt vooz des Heeren aenſchyn/ende mindert de verarghernißen.

Keert wederom totten Heere/ eñ keert v af van v onrechtueerdicheyt/ eñ haet bouen maten ſeere de afgrhſelickheyt/ eñ kent de rechtueerdicheden ende ozdeelen Gods/ eñ ſtact int lot der voozſettingen eñ des gebets vanden alderhoochſten Gods. Gact in de deelen der heyliger werelt mettē leuenden/ eñ die Gode belydingen geuen. En toeft niet in de dolingen der booſer/vooz de doot belyt. Van eenen dooden vergact de belydinge als niet. Ghy ſult belyden leuende/ leuende eñ geſont ſuldy belyden ende louen God/eñ ghy ſult glozieren in ſyn bermhertichēden. Hoe groot is de bermhertichēyt des Heeren/eñ ſyn verſoenlicheyt dē genen die henlieden tot hem bekeeren? want alle dingen en mogen in de menſchen niet zyn/ want een kint des menſchen en is niet onſterffelick/ eñ in de ydelheydt der quaetheyt hebben ſy behaghen gehadt. wat is claerder dan de ſonne? ende deſe ſal vergaen.

Oft wat heeft dat vleeſch ende bloedt argher verdacht? ende dat ſal gheſtraft wozden. De cracht van de hoocheydt des hemels aenſiet hi/ende alle menſchen zyn aerde ende aſſchen.

Hoe Godts grootdadicheden den menſch onbegrijpelick zijn: hoemen ſynen naeſten ontfermen moet: hoemen bidden moet, ende Gods ordeelen ouermercken, ende ſcheyden van ſyn eyghen quade begheerten.

Dat xviij. Capittel.

Die

A DIe inder eewicheydt leeft heeft alle dingen t'samen gheschapen/ God sal alleen gerechtueerdicht worden/ ende hy blijft een onderwonnen Coninck inder eewicheyt.
Wie sal machtich ghenoech zijn om syn wercken te vertellē? Oft wie sal syn grootdadicheden ondersoecken? Eñ wie sal de cracht dā synder grootheyt wtspreken? Oft wie sal daer toe doen om te verclaren syn bermhertigheyt? Daer en is geen minderē oft meerderē aen/ noch de grootdadicheden des Heeren en zijn niet te vinden. Als de mensch voldaē sal hebbē/ dan sal hi beginnē/ eñ als hy gerust sal hebbē dan sal hi werckē.
Wat is een mensch eñ wat is syn gracie: eñ wat is syn goet oft syn quaet? T'getal van der menschē dagen zijn ten meesten hondert iarē als druppelē van dat water der zee zijn sy geacht/ eñ gelijc een steenkē des sants/ also zijn de luttel iarē inden dach der eewicheyt.
B Daerom is God ijtsamich ouer henliedē/ eñ hy stort op henlieden syn bermhertigheyt wt. Hy heeft de vermetelicheyt haers herten gesien/ datse quaet is/ eñ hy heeft gekent haerlieder verkeeringe datse arch is/ daerom heeft hy syn verloenlicheyt op henliedē verdult/ eñ heeft henliedē getoont den wech der rechtueerdicheyt. De bermhertigheyt des menschen is tot synen naesten/ maer de bermhertigheyt Gods is op alle vleesch.
Wie bermhertigheyt heeft die leert eñ onderwijst als een herder syn cudde. Di ontferme ontfangende de leeringe der ontferm hertigheyt eñ die hem haest in syn oordelen.
Eijnt in de goede dinghen en maect gheen clachte/ eñ in alle giftē so en geeft geen droefheyt van een quaet woort. Eñ sal den dauwe de hitte niet vercoelē? Also is een woort
C beter dā de gifte. Siet en is een woort niet bouen een goede gaue? maer dese zijn beyde met eenen menschе die gerechtueerdicht is.
Een dwaes sal spijtelic verwijtē eñ de gifte van eenen ongemanierden doet de oogen verdwijnē. Voort oordeel so bereyt v seluen rechtueerdicheyt/ eñ eer ghy spreect so leert: voor de quale doeter medecijne toe eñ voor dat oordeel waecht v seluē/ eñ in dat aēschouwē Gods suldy verloeninge vindē. Voor de siecte so verootmoedicht v/ eñ in den tijt der siecten so toont v wādelinge. Eñ wort niet belet eewelick te bidden/ ende en wort niet belet om rechtueerdich te wordē totter doot toe/ want Gods loon blijft inder eewicheyt. Voor t'gebet so bereyt v siele/ eñ en wilt niet zijn als een mensch die God tenteert. Gedenct der graūschappen die in den dach des voleyndens wesen sal/ ende den tijt des vergheldens int omkeeren des
D aenlichts. Ghedenct der armoeden inden dach der ouervloedicheydt/ eñ den noot der armoedē inden dach der rijcdommē. Van sinorgens totten auont sal den tijt verādert worden/ eñ dese dingen zijn al haestich wech gaende voor Gods oogen. Een wijs man vreest in alle dingen/ eñ in de dagē der misdaden sal hy hem wachten van ledicheydt.

Alle die cloec is bekent de wijsheyt/ ende den ghenen die haer vint sal sy lof gheuen.
Die verstādich zijn in woordē die hebben selue ooc wijselic gedaen/ eñ sy hebben verstaen de waerheyt eñ rechtueerdicheyt/ ende hebben aengeroepen de byspraken eñ oordelen. Na uwe begeerlicheden en gaet niet/ en keert v af van uwen wille. Is dat ghy uwer sielen hare begeerlicheden geeft/ so sal sy v maken tot een bijschap uwen vianden.
En hebt geen genuechte in de gesellschappen/ eñ in de onmatelicke wellustē/ dat ghi niet arm en wordt van veel ontleenens op woecker/ eñ dat ghy niet en hout in de borse/ want so sondy een benijder wo leuens zijn.

Vanden wijn, oncuysheyt, eenen die haest gelooft, eenen die hem op boosheyt verblijt, oft die de berispinghe versmaet: van gheueynsde ootmoedicheyt, ende d'lof van hem die swijcht.

Dat xix. Capittel.

1 EEn werckman die een dronckaert is/ en A
sal niet ryck worden eñ die cleyn dingen
2 versmaet/ sal allincxkens vervallen. Den
wijn eñ de vrouwen doen de wijse vā God
af keeren/ eñ sy sullen de verstandighe stra-
3 uen: Eñ die sy seinē voecht met oneerbaer vrouwen/ sal een arch boeue wesen: etter eñ wormē sullen hem beeruen/ eñ hy sal verheuen worden tot een meerder exempel/ eñ syn siele sal vanden ghetale wechgenomen
4 worden. Wie haest gelooft die is licht van herten/ eñ hy sal vermindert worden: eñ die tegen syn siele misdoet/ sal daer en bouē gehouden wordē. Die hem verblijt in boosheden sal gemeert worden: eñ wie berispinge haet/ sal vermindert worden van d'leuen: eñ wie clappernye haet/ die bluscht de quaet-
6 heyt. Die tegen syn siele misdoet/ sal beron B
hebben/ eñ die hem verblijt in quaetheyt/ sal
7 gemeert worden. En wilt geen quaet endehart woort verhalen/ eñ ghy en sult niet ver-
8 mindert worden. Den vrient eñ den viant en wilt uwen sin niet vertellen/ ende hebdy eenige misdaet/ en wilt dat niet ontdecken/
9 wāt hy sal v hoorē/ eñ v gade slaen/ eñ als de sonde beschermende sal hy v haten/ eñ al-
10 so sal hy v altijt by zijn. Hebdy een woort teghen uwen naesten ghehoort? laet dat in v steruen/ betrouwende dat v niet scheuren en
11 sal. Van d'aenschijn eēs woorts ijt een sot des barens pijne gelijc het suchten vā eens kints baringe. Eenen pijl geschoten in de dgye des vleeschs/ also is d'woort int herte
12 van eenen sot. Straft uwen vrient/ op dat Leui. 9. b. 19. Mat. 18 b. 15. Luc. 17. a. 3.
hijt bi auonturē niet verstaē en hebbe/ eñ seg ghe ick en hebs niet gedaē/ oft heeft hijt ge-
13 daen dat hijt niet wederom en doe. Straft uwen naesten op dat hijt by auonturen niet geseyt en hebbe eñ heeft hijt gheseyt/ dat hijt
14 by auonturen niet wederom en doe. Be- C
ripst dē vrient/ wāt de misdoeninge geschiet
15 dicmael. Eñ en gelooft alle woorden niet/ daer is een die metter tongē valt maer niet Iacob. 3. a. 2.
wter meyninghen. want wie isser die niet
16 misdaē en heeft met synder tongen? Straft den naestē eer ghy dreycht: Eñ geest plaetse der vreesen des alderhoochsten: want alle wijsheydt is de vreese Gods/ ende daer in

God

Godt te vreesen/ ende in alle wijsheyt is de
beschickinge der wet. Eñ de leeringe der
archeyt en is gheen wijsheyt/eñ dat gepeys
der sondarē en is geen verstinnicheyt. T'is
een archeyt/ eñ daer in is eē vervloeckinge:
eñ t'is een onwijse die vermindert wort vā
wijsheydt. Beter is een mensch die ver-
mindert wort in wijsheyt / eñ ghebreckelick
wort vā verstande in de vreese / dan die veel
verstants heeft eñ overtreet de wet des al-
derhoochsten. Daer is een seker schalck-
heyt/ eñ die is onrechtveerdich . Eñ daer is
D een die een seker woort wt laet vertellende
de waerheyt. Daer is een die hem schalke-
lick verootmoedicht / eñ syn binnenste zyn
vol bedrochs. Eñ daer is een rechtveerdi-
ghe die hem te seer vernedert van veel oot-
moedicheyts/ eñ daer is een rechtveerdighe
die syn aensicht neycht / eñ veynst hem niet
te sien t'gene dat onbekent is/ eñ ist dat hy
door de crancheyt synder macht ghehindert
wort te sondigē/ ist dat hy tijt vint om quaet
te doen/ so sal hy quaet doen. Wten gesich-
te wort een man gekent/ eñ wt dat ontmoe-
ten des aensichts de verstandige. Dat ha-
byt des lichaems eñ dat lacchen der tanden/
eñ den gang des menschs vercondigen van
hem. Daer is een valsche berispinge in de
gramschap van eenen spytighen: eñ daer is
een oordeel/ d'welck ghetoont wort niet goet
te zyne: ende daer is een swyghende / ende
die is voorsichtich.

Men sal waerschouwen ende straffen , maer niet gram zijn, gheen ghewelt noch onrecht ghebruycken , hoe datmen swijghen ende spreken sal.

Dat xx. Capittel.

A HOe veel beter ist te straffen dan gram te
zyne: eñ den belydende int gebedt niet te
beletté. De begeerlicheyt vā eenē gesnede-
nen man sal een ionc meysken dē maechdom
benemen/alsoock die door gewelt een on-
recht oordeel doet. Hoe goet ist den genen
die gestraft is dat hi berou toone/want alsо
sult ghy ontvlieden de goetwillighe sonde.
Daer is een swygende die wys gevondē
wordt / eñ daer is een hatelick mensch die te
stout is om te spreken. Maer daer is oock
een swygende die t'verstant van sprekē niet
en heeft/eñ daer is een swygende/ wetende
dē tijt des bequamē tijts. Een wys mēsch
sal swygen tot eenen tijt/maer een ongebon
den eñ een onwys en sullen geenē tijt hou-
B dē. Die veel woordē gebruyct sal syn siele
quetsen / eñ die de macht voor sy selven on-
rechtveerdelick aenneemt/ sal ghehaet wor-
den. Daer is eenen voortganc in quaethe-
den den ongeleerden man/ ende daer is een
vindinge der schadē. Daer is een gave die
niet orbaerlick en is/ ende daer is een gave
welcks wederloon tweevout is. Daer is
een verminderinge om de glorie/ eñ weder-
om isser eē die vā der ootmoedicheyt t'hooft
opheffen sal. Daer is een die veel verlost
om eenen cleynē prijs / eñ die wederom ge-
vende tot seven dobbel toe. Die wys is in
woorden/maect sy selven lieffelick maer de
gratien der sotten sullen wtgestort worden.

De gifte van eenen onwijsen en sal v niet
nut zyn/want syn oogen zyn seven vondich:
Cleyn dingē sal hy geven eñ veel verwyten/eñ dat openē synes monts is een aensteken der vlammē. Heden sal hy yemāt leenen eñ morgē sal hyt eyschen/ eñ sulc mēsch
is hatelick. Een sot en sal gheenen vrient hebbē eñ syn goet en sal geen gracie hebben:
want die syn broot eten / dat zyn valsche tongen . Hoe dickmael eñ hoe veele sullen sy hem bespottē? want het gene dat te hebbē was / en heeft hy met geenen wetgeschicten sin bedeylt/ eñ delgelics ooc datmē niet en behoefde te hebben. Den val van een valsche tonge is gelyck een die opt pauiment valt/ alsо sal den val der quaden ooc haestelick comen. Een ongracelick mensch is gelyc een ydel fabele/ eñ inder onghemanierder mont sal die altoos zyn. Wt den mont van den dwaes sal de parabele mispresen wordē wāt hy en seyt niet te synen tyde. Daer is een die belet wort te sondigen van armoede/ eñ
D in syn rustе sal hy gequelt wordē. Daer is een die syn siele verliesen sal mits schaemte/ eñ van eenē onwysen persoon sal hy die verliesen maer door dat verkiesen des persoōs sal hy sy selvē verderven. Daer is een die vā schaemten beloeft synē vrient eñ hy heeft hem ghewonnen tot eenen viandt om niet.
De leughene is een arch verwyt in eenen mensche/ eñ inden mont vandē ongeleerden sal die altyts wesen. Beter is een dief dan een man die veel vā liegen is/ maer sy sullen beyde de hederticheniſſe beerven. De sedē der leugenachtiger menschē zyn sonder eere/ eñ hen beschaētheyt is met hen sonder ophouden. De wyse sal met woorden sy selven vorderen/ende een voorsienich man sal den grooten van state behaghen. Die syn lant werct/die sal den hoop der vruchten verhoo ghen/ eñ die rechtveerdicheyt werct/sal verheven worden / maer die den grooten van state behaecht/ sal de onrechtveerdighe ontvlieden. Hantgiften eñ gaven verblinden de oogen der rechters/ ende ghelyck een die stom is inden mont keert hy hen straffinge af. Verborgen wijsheyt/eñ eenen schat die niet gesien en wort/wat profyt is in beydē?
Beter is hy die syn onwijsheyt bedect dan een mensch die syn wijsheyt verbercht.

Pro. 11. b. 10. 26. 28.

Exod. 23. 8. Deut. 16. d. Eccl. 20. c. 26.

Van alle sonden sal hem een mensch wachten: Van d'onderscheyt der wijsen ende der dwasen.

Dat xxj. Capittel.

A SOne hebdy ghesondicht? so en doetet niet
weder toe/ maer bidt ooc voor de voorle-
den sonden datse v vergeven mogē worde.
Als van d'aensicht van eender slangen so vliet de sondē eñ ist dat ghy tot die coemt/so sullen sy v ontfangen. Der leeuwē tanden zyn haer tandē doodende de sielen der men-schen. Als een swoert op beyde sydē scherp is alle boosheyt haer quetsure en heeft geen gesontheyt. De bekruynghe eñ onrechten sullen t'goet te niet brengen: eñ een huys dat veel te ryck is / sal te niet comen door hoovaerdye: alsо sal t'goet vanden hoovaerdighen wrghe-

Eccl. 3. b. 1.

wtgewoꝛtelt woꝛden. Dat bidden vanden armen ſal vanden mont te ſynen oꝛen comen/ eñ het oꝛdeel ſal hem haeſtelick aencomen. Die de berijſpinghe haet/ die is eenen voetſtap des ſondaers: eñ die Gode vreeſt/ ſal bekeert woꝛden tot ſyn herte. Ende die machtich is/ die is vā verre bekent dooꝛ een ſtoute tonge/ eñ een verſtādich menſch weet dat hy valt van ſy ſelven. Die ſyn huys timmert met ander lieden coſtē/ die is gelyc eenen die ſyn ſteenē vergadert indē winter.

Eccl.16.a.7. Bꝛoſ vlas vergadert is de vergaderinghe der ſondaren/ eñ haerlieder voleyndē is een vlamme viers. Den wech der ſondaren is al beſet met ſteenen/ eñ ten eynde vā die zyn de helle/ eñ duyſternuſſen/ eñ pynen. Wie de rechtueerdicheydt bewaert/ die ſal haren ſin behouden. De volcomenheyt der vreeſen Godts is wyſheyt eñ verſtant. Hy en ſal niet onderweſen woꝛdē die niet wys en is int goede. Maer daer is een onwyſheyt die ouervloet int quaet/ eñ daer en is geenen ſin daer bitterheyt is. De wetentheyt van den wyſen ſal als eenē ouervloet ouervloeden/ eñ ſynen raet blyft als een fonteyne des leuens. Het herte van eenen ſot is als een gebꝛoken vat/ eñ t'en ſal gheen wyſheyt behouden. Een verſtandich menſch ſal pꝛyſen ſo wat woꝛt hy van dē wyſen hooꝛt/ eñ hy ſalt vermeerderen. Een ouerdadich wellуſtich menſch heuet gehoꝛt/ ende t'ſal hem miſhagen/ eñ hy ſal dat woꝛpen achter ſynen rugge. Dat vertellen eens ſots is gelyck een pack ouer den wech/ maer in de lippen vanden verſtandigen ſal gracie ghevonden woꝛden. Den mont van eenen voorſienighen woꝛt in de vergaderinghe geſocht/ eñ ſyn woꝛden ſullen ſy dencken in haerlieder herten. Gelyck een verdoꝛuen huys/ alſo is den dwaſen dewyſheyt: eñ de wetentheyt van eenen onverſtandigen ſyn onſeggelicke woꝛden. De leeringhe is den ſotten als veteren aen de voeten eñ gelyck banden der handen aen de rechte hant. Een ſot ſal int lacchē ſyn ſtemme verheffen/ maer een wys man ſal nauwelics al ſtillick lacchen. Een guldē cieraet is den voorſienigen de leeringe/ eñ als een cieraet der armen indē rechten arm. Des ſots voet is licht in ſyns naeſtē huys/ eñ een geleert man ſal beſchaemt woꝛden vā eenē machtigē perſoon. Een ſot ſal ſien dooꝛ de vēſter int huys/ maer eē geleert man ſal buyten ſtaen. T'is een dwaeſheyt des menſchen/ luyſterende dooꝛ de doꝛe/ eñ de voorſienige ſal beſwaert woꝛden met laſteringe. De lippen der onwyſer ſullē ſotte dingen vertellē/ maer de woꝛdē der voorſichtiger ſullen met een wage gewegē woꝛden. In den mont der dwaſen is haerlieder herte/ eñ int herte der wyſen is haren mont.

Als de ongoddelicke de duyuelen vermaledyt/ ſo vermaledyt hy ſyn ſiele. Een oꝛblaſer ſal ſyn ſiele beſmetten/ eñ in alle dinghen ſal hy ghehaet woꝛden: ende diet blyft ſal ghehaet woꝛden: een ſwyghende eñ verſtandich menſch ſal gheeert woꝛden.

De ſouten en laten henlieden noch ſtraffen noch onderwijſen: behoudt vrouwe uwen naeſten ende uwen vrient.

Dat xxij. Capittel.

A MEt eenen ſlyckachtigen ſteen is de traghe geſteent/ eñ ſy ſullen alle ſpreкē van ſynder verſmadelickheyt. Met oſſen meſt is de traghe gheſteent: eñ alle die hem raect/ ſal de handen afſchudden. De beſchaemtheyt des vaders is van eenen ongheleerden ſone: maer een dochter ſal tot een verminderinghe weſen. Een wyſe dochter is een erffelicheyt haren man: maer die ſchandelick leeft/ woꝛt tot een verſmaetheyt haers vaders. Haren vader ende haren man beſchaemt een ſtoute dochter/ eñ ſy en ſal niet verminderт woꝛden van de ongoddelicke/ maer van beyde ſal ſy onteert woꝛdē. Muſyckſpel in den rouwe/ is een vertellinghe niet te ſynen tyde geſproken: geeſſelen ende leeringhe zyn in alle tyden wyſheyt. Die B eenen dwaes leert/ is ghelyck een die een aerden teyle t'ſamen lymt. Die een woꝛt vertelt den ghenen die niet en hooꝛt/ die is ghelyck die eenen ſlapende weckt wt eenen ſwaren ſlaep. Hy ſpreeckt met eenen ſlapende/ die eenen ſot wyſheyt vertelt/ eñ ten eynde vander vertellinghe ſo ſeyt hy/ wie is deſe? weent ouer eenen dooden/ want ſyn Eccl.38.b.16. licht is vergaen: eñ weent ouer eenen dwaſen/ want hem ghebꝛeect verſtant. weent luttel ouer den dooden/ want hy is gheruſt: want het archſte leuen vanden archſten/ is bouen de doodt vanden ſot. Den rouwe vanden doodē duert ſeuen dagen/ maer den rouwe van den ſot eñ van dē ongoddelickē duꝛen alle de daghen haers leuens. Met Prou.23.b.9. eenen ſot en ſpreeckt niet vele/ eñ met eenen onverſtandigen en gaet niet wech. wacht v voꝛdien op dat ghy geē verdꝛiet en hebt/ ende ſo en ſuldy niet beſmet woꝛdē van ſyn ſonde. Keert v af van dien/ eñ ghy ſult ruſte vinden/ ende ghy en ſult niet beſwaert woꝛden in ſyn dwaeſheyt. wat ſal ſwaerder zyn dan loot/ eñ wat naem heeft hy anders dan ſot? T'is lichter te draghen ſant Prou.27.a.3. oft ſout/ oft eenen clomp yſers/ dan eenē onwyſen dwaſen eñ ongoddelicken menſche.

Een beginſel van houte t'ſamen ghebonden met dat fondament der timmeragien/ en ſal niet ontbondē woꝛden: alſo ooc een herte dat geveſticht is int ghedachte des raets.

Dat ghepeys van eenen verſtandigen en ſal in geender tyt noch oock dooꝛ vreeſe verkeert woꝛden. Gelyc caſ in de hoochden/ eñ gruys van ſteenen ſonder calck moꝛtel gheſtelt tegen d'aenſchyn des wints niet blyuē en ſullen: alſo en ſal oock het bevreeſt herte in des ſots gedachte tegen dē oploop der vreeſen niet wederſtaen. Gelyc dat beuende herte in des ſots gedachte tot allen tyden niet vreeſen en ſal/ alſo ooc die in Gods gebodē altoos blyft. Die de oogē nypt/ bꝛeցt tranen wt: eñ die t'herte noopt/ bꝛengt verſtāt wt. Die eenē ſteē woꝛpt onder de voge lē/ ſal die nederwoꝛpē: alſo ooc die ſynē vrīt ſchande ſpreeckt/ ſal de vrientſchap ſcheyden.

Al

Al hebdy op eenen vrient een ſweert ghe-
trocken/ ſo en wilt niet miſhopē/ want daer
is een wederkeeren tot eenen vrient. Iſt
dat hy eenē vroeuē mont opē doet/ en vreeſt
niet/ want daer is noch een peyſmakinghe/
wtgenomen de laſteringe/ eñ t'verwyt/ ende
hoouerdye/ eñ openbaringe der ſecreten/ eñ
de bedriegelicke wonde. In alle deſe ſal een
D vrient verlaecht wozden. Houdt trouwe
met uwen vrient in ſyn armoede/ op dat ghi
oot in ſyn goedē v muecht verblyden. In
den tyt ſyns lydens blyft hem ghetrouwe/
op dat ghy oot in ſyn erue muecht medeerf-
genaem zyn. Voor dat vier des fornеys
ſal den domp eñ den rooch des viers hooge
opgaen/ alſo oot voor t'bloet ſullen vloeckin
ghen eñ ſchandſpraken/ eñ dreygementen op
gaen. En wilt v niet ſchamē uwen vrient
te groetē: van ſyn aenſicht en ſal ick my niet
verbergen/ eñ iſt dat my quade dingen ghe-
ſchieden door hem/ ick ſal verdragen/ eick
diet hoozt ſal hem van dien wachten. Wie
Pſal. 140. a. 3. ſal mynen mont een bewarmghe ghеuen/
eñ op myn lippen eenen ſekeren ſeghel/ dat
ick door die niet en valle/ ende dat myn ton-
ghe my niet en bederue.

Een ſchoon gebedt tegen hoouerdye, gulſicheyt eñ oncuyſ-
heyt. Hoe dattmen niet ſweeren en mach: Van ſchadelicke clap-
pinge. Van de leelicheyt des ouerſpels, eñ loſ der vreelen Gods.
Dat xxiij. Capittel.

A HEere vader ende herrſchapper myns le-
uens/ en wilt my niet verlaten in haren
raet/ noch en laet my niet vallen in dat ver-
wyt. Wie mocht de geeſſelen m myn ghe-
dachten oplegghen/ eñ in myn herte de lee-
ringe der wyſheyt/ dat ſy my niet en ſparen
in haer onwetentheden/ eñ dat haer miſda-
den niet openbaer en wozden/ eñ dat myn
onwetenthedē niet vermeerdert en wozdē/
eñ myn miſdaden vermenich vuldicht/ ende
myn ſondē ouerulodich/ eñ dat ick valle int
aenſchouwen mynder vianden/ eñ dat hem
myn viant verblyde? Heere Vader ende
Godt myns leuens/ en verlaet my in haer-
lieder gedachte niet. En gheeft my niet de
opgeheuenheyt mynder ooghen/ eñ alle be-
ghеerlicheyt keert van my. Keert my af
de begeerlicheyt des buyks/ eñ en laet de be-
geerlicheyt des byſlapens my niet benangē/
eñ en leuert my niet eender onbeſeloet
eñ onſchamelder ſielen. Kindrē hoozt de
leeringhe des monts/ eñ ſo wie die bewaert
en ſal niet vergaen door ſyn lippen/ noch hy
en ſal niet verarghert wozden in de alder-
quaetſte wercken. In ſyn ydelheyt wozt
een ſondaer benangen/ eñ een hoouerdige/
eñ een quaetſpreker ſullen daer door verar-
B gert wozden. En gewent uwen mont niet
tot ſweeren/ want daer zyn veel vallen in
ghelegen. Maer dat noemen Gods en zy
niet geſtadelick veel in uwen mont ende en
menget v niet met de namen der heyligher/
wāt ghy en ſult daer af niet onſchuldich we-
ſen. want gelyc een knecht die dagelicks
met ſlagen geexamineert wozt/ niet vermin
Eccl. 27. b. 15. dert en wozt van ſtramen/ alſo en ſal ghеen
ſweerder eñ noemende gheheelick van ſon-
den ghe ſuyuert wozden. Een man die veel
ſweert ſal vervult wozdē met booſheden eñ
de plaghe en ſal van ſynen huyſe niet wech
gaen. Eñ iſt dat hy miſdoet/ ſo ſal ſyn miſ-
daet op hem zyn: eñ iſt dat hy dat niet aen-
mercken en wilt/ ſo miſdoet hi twee voude-
lick: eñ iſt dat hy ydelick ſweert ſoo en ſal
hy niet gerechtueerdicht wozden/ want ſyn
huys ſal vervult wozden met vergeldinge.
Daer is noch een ander ſpraake contrarie
der doot/ en laet die niet geuonden wozden
in de erffenиſſe van Jacob. want van den
bermhertigen ſullen alle deſe af ghenomen
wozden/ eñ in de miſdaden en ſullen ſy niet
gewenteit wozden. Tot onghemanierde
ſpraake ſo en gewenne hem uwē mont niet/
want daer in is een woozt der ſonden. Ge-
denct wo vaders eñ moeders/ wāt ghy ſtaet
int midden der grooter van ſtate: dat by
auonturen Godt wo niet en vergete in hen
aenſicht/ eñ dat ghy door een gewoonte ver
dwaeſt zynde verwyt lydt eñ lieuer hadder
niet geboren te zyne/ eñ vermaledyder den
dach uwer geboorten. Een menſch die ge- C
went is tot ſmadelicke woozdē/ die en ſal in Ecclus.
alle ſyn daghen niet onderwеſen wozden.
Twee aerden zyn ouervloedich van ſon-
den/ eñ den derdē brengt gramſchap aen/ eñ
verdoemeniſſe. Een heete ſiele gelyc een
bernende vier en ſal niet wtgebluſcht woz-
den/ voor datſe wat verſint heeft: ende een
arch menſche en ſal niet op houden metten
mont ſyns vleeſchs tot dat hy t'vier ontſte-
ken heeft. Eenen oncuyſchen menſche is
alle broot ſoete/ hy en ſal niet vermoeyt woz
den ouertredende totten eynde toe. Alle
man die ſyn bedde ouertreet/ verſmadende
reghen ſyn ſiele eñ ſegghende: wie ſiet my?
De duyſternиſſen omuangen my/ ende de Iſa. 29. c. 15.
wanden bedeckē my/ eñ niemant van rontſ-
omme en beſiet my: wien ontſie ic? myn
miſdaden en ſal de alderhoochſte niet ghe-
dachtich weſen. Eñ hy en verſtaet niet dat
ſyn ooge alle dingen ſiet/ want ſulcke vreeſe
des menſchen verdryft van hem de vreeſe
Gods eñ de oogen der menſchen hem vree-
ſende/ eñ hy en heeft niet bekēt/ hoe dat de
oogen des Heeren claerder zyn dan de ſon-
ne/ alomme ſiende alle der menſchē wegen/
eñ de diepte des afgronts/ eñ der menſchen
herten doorſiende in de verborghen deelen.
Want den Heere God zyn alle dingē (eer
ſy geſchapen warē) bekent geweeſt alſo oot
na dat die volmaect zyn/ ſoo ſiet hy alle din-
gen/ Deſe ſal in de ſtraten der ſtadt gewo- D
ken wozdē/ eñ als eens peerts veulen ſal hy
geiaecht wozden/ eñ daer hy niet vermoeyt
en hadde/ daer ſal hy geuangen wozdē. Eñ
hy ſal voor alle menſchē ter ſchandē weſen/
om dat hi niet verſtaē en heeft de vreeſe des
Heeren. Alſo is oot alle vrouwe harē man
verlatende/ eñ ſtellende eenē erfgenaem wt
eenen vreemden houwelick: wāt ten eer-
ſten ſo heeft ſy ongeloouich gheweeſt in de
wet des alderhoochſten/ eñ ten tweedē heeft
ſy haren man verlaten/ ten derden heeft ſy in

overſpel

ouerspel oncuyschept bedreuen/ende van eenen anderen man heeft sy tot haren behoef kinderen voortgebracht. Dese sal in de vergaderinge gebracht worden/ eñ in haer kinderen sal ondersoet gedaen worden. Haer kinderen en sullen gheen wortelen schieten/ eñ haer tacken en sullen geen vrucht geuen: sy sal tot een vermaledijdinge haer gedenckenisse achter laten/ende haer schande en sal niet vergaen. Eñ die daer ouer ghebleuen zijn/ sullẽ bekennẽ datter niet beter en is dã de vreese Gods eñ niet soeter dã te lien inde geboden des Heerẽ. T'is een groote glorie den Heere volgen: want de lancheyt der dagen sal van hem aenghenomen worden.

Dit capittel houtt inne een ontsprekelick schoon lof der wijsheyt. Dat xxiiij. Capittel

DE wijsheyt sal haer siele louen / ende in Gode sal sy gheeert worden/ eñ int midden haers volcks sal sy glorieren. In de vergaderingen des alderhoochstẽ sal sy haren mont open doen ende int aenschouwen van synder macht sal sy glorieren/ ende int midden haers volcks sal sy verheuẽ worden/ ende in de heylighe volheyt sal sy verwondert worden/ eñ in de menichte der wtuercorenen sal sy lof hebben / eñ onder de gebenedijde sal sy gebenedijt worde/ seggende: Ick ben wt den mondt des alderhoochsten voorts comen / d'eerste gheborene voor alle creaturen. Ick heb gemaect in de hemelen/ darter soude opgaen een onuerganckelick licht/ eñ ghelijck eenen neuele heb ick alle de aerde bedeet. Ick heb in de alderhoochste gewoont/ eñ mijnen thzoon is in de colomne der wolcken. Den omganck des hemels heb ick alleen omgegaen/ eñ de diepte des afgronts heb ick doorghegaen/ eñ in de baren der zee heb ick ghewandelt/ eñ op alle het aertrijc gestaen. Eñ in allen volcke eñ in alle lieden heb ick heerschappije ghehadt: eñ alle der hooger eñ leeger herten heb ick metter macht vertreden: ende in alle dese heb ick ruste ghesocht/ eñ in de erffenisse des Heeren sal ick woonen. Doen heeft my beuolen eñ gesept de schepper van alle dingen/ eñ die my geschapen heeft/ die heeft gerust in mijn tabernakele/ eñ heeft my gesept: woont in Jacob eñ in Israhel neemt v erffenisse eñ in mijn wtuercorenẽ schiet wortelen. Vanden beginne eñ voor de tijden den ick geschapen/ eñ tot de toecomẽde werelt en sal ick niet ophouden/ eñ in de heylighe woonninghe heb ick voor hem ghedient.

Eñ also ben ick in Sion ghevestight eñ in de gheheyligde stadt heb delghelijcs gherust/ eñ in Jerusalem is mijn macht. Eñ ick ben gewortelt in dat eerlick volck/ eñ in de deelen mijns Gods is de erffenisse van dien/ eñ in de volheyt der heyligen is mijn onthoudinge. Als eenen cederboom ben ick opgheresen in Libano/eñ als een cypresseboom op den berch Sion: gelijc eenẽ palmboom ben ick verheuen in Cades/eñ als een plantinge der roosen in Jericho. Gelijck eenen schoonen olijfboom in de velden/eñ gheliick eenẽ ahorenboom ben ick verheuẽ by d'water in de straten. Gelijck caneel eñ balsame welrieckende heb ick rueck gegeuen gelijck wtgheworen myrrhe heb ick soetcheyt des rueets gegeuen: eñ als storax eñ galbanus/ eñ vngula/ eñ gutta eñ gelijc den ongesmedẽ Libanus heb ic mijn wooninge bewaseme/ eñ gelijck onghemengde balseme is mijnen rueck. Jck heb als een cherebuijnboom L mijn tackẽ wtgestreet/eñ mijn tackẽ zijn der eeren eñ der gracien. Jc heb als eene wijnstruyck vrucht voorts bracht/soetcheyt des rueets/eñ mijn bloemen zijn vruchtẽ der eeren eñ der eerlicheyt. Jck ben een moeder der schoonder liefden/ eñ der vreesen eñ der kennissen/eñ der heyliger hopen. In my is alle gracie des leuens eñ der waerheyt/ In my is alle hope des leuens ende der deucht. Coemt voor tot my alle die my begeert eñ wort verdult vã mijnẽ geslachtẽ/ wãt mijnẽ geest is soueẽ honich soete/ eñ mijn erffenisse is soueẽ honich eñ honichraten. Mijn gedenckenisse is int geslachte der ewigher tijden. Die my eten sullẽ noch honger hebben/eñ die my drincken/ sullen noch dorstich zijn. Die my hoort / en sal niet beschaemt worden/eñ die in my werckẽ/ en sullen niet sondigen. Die my verclaren sullen dat ewich leuen hebbẽ. Alle dese woorden zijn dẽ boec des leuens/ eñ dat testament des alderhoochsten / eñ de kennisse der waerheyt. Ecclus.24.d.

De wet heeft Moyses beuolẽ in de gebode der rechtuerdichedẽ/eñ de erffenisse den huyse vã Jacob eñ de beloftẽ Israels. Dy heeft Dauid synen knecht gesel te verwechẽ wt hem eenen alderstercsten coninck/ eñ in den thzoon der eerẽ sittẽde inder ewicheyt. Gen.2.b.11.

Die verdult als Phison de wijsheyt/ende gelijc Tigris in de dagẽ der nieuwer vruchten. Die t'verstant verdult gelijc Euphrates die vermenichvuldicht wort als de Jordane/ten tijde vanden oogst. Die d'onderwijsinghe wtsent als een licht eñ bystaende als Gehon inden dach der wijnsuyuigen. Iosu.3.c.15.

Die d'eerste volbrengt haer te kennen eñ een cranckeren salse niet onderloeckẽ. wãt vãder zee sal syn gepeys ouervloedẽ/ eñ synen raet indẽ grooten afgront. Jc wijsheyt heb vloedẽ wtgestort: ic ben gelijc een wtgeleydde voor des onuercluckẽ waters vandẽ vloet:ick ben als den vloet Dorix/eñ gelijck eenen waterloop ben ic gegaen wt dat paradijs. Jck heb gheseyt/ ick sal bevruchten mijnẽ hof der plantingen/eñ ick sal dzoncken makẽ de vrucht mijnder ghebooxten. Eñsiet de waterbeke is my ouervloedich ghewoxden/ eñ mijn riuiere genaecte tetter zee toe: want ick make clichten mijn leeringen claer gelijc den dageraet/eñ ick sal die verre tellẽ tot verre toe. Jck sal doorgaen alle de onderste deelen der aerden/ eñ ic sal aensien alle de slapende/ eñ ick sal verlichten alle die inden Heere hopen. Noch sal ick de leeringe gelijc een prophecie wtstoxten/eñ ick sal die laten den genen die wijsheyt soecken / eñ ic en sal niet ophouden in haerlieder ghesiachten

tot in de heylige eerwichept. Siet dat ic voor
" my alleen niet ghearbeyt en hebbe/ maer al-
len den ghenen die de waerheyt soecken.

Daer en gaet niet voor een goede vrouwe, ende daer en is niet schandelicker dan een boose, ende toornighe, ende oneerbaer vrouwe.

Dat xxv. Capittel.

A IN dry dingen heeft mynen geest behagen
gehadt/ die gepresen zyn voor Godt ende
voor de menschē: De eendrachticheyt der
broederen/ eñ de liefde der naesten/ ende man
eñ vrouwe met malcanderen wel overdra-
gende. Dry besonder dinghen heeft myn
siele gehaet/ eñ ic worde seer beswaert haer-
der siele: Eenen hoovaerdighen armen/ eñ
eenen lengenachtigen rycken/ eñ eenē dwa-
sen eñ onverstandigen ouden mensch. Dat
ghi in v iongheyt niet vergadert en hebt/ hoe
suldy dat in v outheyt vinden? Hoe schoon
staet het oordeel den grysen hayre/ eñ den ou-
deren te kennē den raet? Hoe schoon staet
den seer ouden de wysheyt/ eñ hoe glorieus
is dat verstant eñ den raet? De croone der
ouderē is veel wysheyts/ eñ haerlieder glo-
rie is de vreese Gods. Negen onvermoe-
delicke dingē des herte heb ic groot geacht/
eñ het thiende sal ic metter tongen den men
B schen verspreken. Een mensch die hem ver-
blijt in syn kinderen levende/ ende siende de
Eccl. 26.a.1. verdorffenisse synder vianden. Salich is
hy die met een verstandige vrouwe woont/
eñ die voor syn tonge niet gevallen en is/ eñ
die niet gedient en heeft den genen die syns
Eccl. 14.a.1. onweerdich zyn. Salich is hy die eenē wa-
9.a.16. rachtigen vrient gevonden heeft/ eñ die de
rechtveerdicheyt verteert der hoorēder oorē.
Hoe groot is hy die wysheyt eñ werētheyt
vondē heeft/ maer daer en is niemant bouen
den Godt vreesende: De vreese Gods heeft
haerseluē bouen alle dingen gestelt/ Salich
is de mensch/ den welcken gheghevven is te
hebben de vreese Gods/ die dese heeft/ by
wien sal hy gelekē worde. De vreese Gods
is t'beginsel van synder liefden maer het be
ginsel des gheloofs moet daer aen gheclevet
worden. Des herten broetheyt is alle pla-
ghe/ eñ der vrouwen archeyt is alle quaet-
C heyt. Eñ hy sal alle plaghe voor niet aen-
sien/ tegen de plaghe des herten/ ende alle
archeyt voor niet/ tegē de archeyt der vrou-
wen/ eñ alle verbruckingen voor niet/ te-
gen de verbruckinge der haetender/ eñ alle
wrake voor niet tegen de wrake der vian-
den. Daer en is gheen argher hooft/ dan
t'hooft vander slanghen/ eñ daer en is gheen
Eccl. 25. a.19. gramschap bouen de gramschap der vrou-
wen. Te woonen met eenē leen oft eenen
draeck sal meer believen/ dan te woonē met
een arge vrouwe. De archeyt der vrouwē
verādert haer aensicht/ eñ sy sal haer aensicht
verblinden als eenen beyr/ eñ gelyck eenen
sack sal sy dat tonnen int midden van haren
naesten. Haer man heeft swaerlick ver-
sucht/ eñ sy dat hoorende heeft een weynich
versucht. Alle quaetheyt is cleyn tegen der
vrouwē quaetheyt dat lot der sondarē moet
D op haer vallen. Gelyt eenen sandigen op-

ganck den voeten van eenen ouden man/ so
is een clapachtighe vrouwe eenen gerusten
" man. En siet niet aen der vrouwē schoon-
heyt/ noch en begeert geen vrouwe om haer
" schoonheyt. Eender vrouwen gramschap
eñ oneerlicheyt/ eñ beschaemtheyt is groot.
" Een vrouwe ist dat sy heerschappye heeft/
" is haren man tegen. Een oetmoedich her-
te eñ een droef aensicht/ ende een plaghe der
" doot is een arghe vrouwe. Cranche han-
den eñ slappe knien is een vrouwe die haer
" man niet en prijst. Van de vrouwe is t'be- Gen.3.b.6.
ghinsel der sonden gheco men/ ende door die
" sterven wy allegader. En geeft uwen wa-
ter groenen wtganck/ oock niet weynich: noch
eender arghen vrouwen oorlof int openbaer
" te comen. Ist dat sy na v hant niet en wan-
delt/ soo sal sy v beschamen voor d'aensichten
" uwer vianden. Snijtse af van uwen vlees-
che/ dat sy v alsins niet en misbruycke.

Van t'prijs ende lof eender goeder vrouwen, ende hoe schandelick een dinck is een quaet wijf.

Dat xxvj. Capittel.

1 DEr goeder vrouwē man is salich/ want A
2 t'ghetal haerder iaren is dobbel. Een Eccl.25.b.11.
sterche vrouwe verlustighet haren man/ ende
3 de iaren syns leevens sal sy met vrede ver-
vullen. Een goet deel is een goede vrou-
we/ in een goedt deel der gheerte die Godt
4 vreesen/ sal sy eenen man ghegeven worden
voor goede wercken. Maer de rycke ende
de arme hebben een goet herte/ tot allen ty-
5 den is haerlieder aensicht vrolick. Vā dry
dingē heeft myn herte gevreest/ eñ int vier-
6 de vergronwelt hem myn aensicht. De ver
radertye van eender stadt/ eñ den oploop des
7 volcs/ eñ valsche beschuldinge/ dese zyn al
8 swaerder dan de doot. Een ialoersse vrou- B
we is wee des herten eñ bedroefdheyt. In
een ialoersse vrouwe is een gheessel der ton-
gen/ met allen menschen gemeynschap hou-
" dende. Ghelyck een iock der ossen dat ghe-
roert wort/ also is eē arge vrouwe: wie haer
houdt/ die is ghelyck een die een schorpioen
" aengrijpt. Een vrouwe die een dronckersse
is/ is een groote grāschap eñ versmaetheyt/
eñ haer leelicheyt en sal niet bedeckt worden.
" Der vrouwen ontuyscheydt sal in dat op-
heffen haerder oogen eñ in haer wynbran-
" wen gheken t worden. Op een dochter die
haer niet af en keert/ stelt vaste bewaringe/
op dat sy oorsake vindende haerseluen niet
" en misbruycke. Vā alle onschamelheyt der
oogen wacht v/ eñ en verwondert v niet ist
" dat sy v niet en achtet: want gelyt een dor- C
stich wandelaer sal sy totter fonteynen haren
mont open doen/ eñ van alle naeste wateren
drincken/ eñ teghen alle staken sitten/ eñ te-
ghen alle pylen sal sy haren phicoker open
" doen tot dat sy ontbicke. De gracie vā een
neerstige vrouwe sal haren man verlustigē/
eñ haer geleertheyt sal syn gebeente vet ma-
" kē. Een gaue Gods is een verstādige eñ
" swijgēde vrouwe/ eñ daer en is geē wisselin
" ge tegē een geleerde siele. Een gracie bonē
gracie is een heylige ende schamel vrouwe.

Ende

Eñ geen gewichte en is te weerderē tegen een cuyſſche ſiele. Gelijck de ſonne der werelt opgaēde in Gods alderhoochſte/ alſo is eender goeder vrouwen ſchoonheyt tot een cieraet haers huys. Een lichtende lāpe op den heyligē candelaer/ eñ de ſchoonheyt des aenſichts op eenē ſtantachtigen onderdom: Guldē colōnen op ſilueren baſementē eñ vā ſte voeten op de planten van een ſtantaſtige vrouwe. Ewige fondamentē op eenē vaſten ſteen/ eñ de geboden Gods int herte vā een heylige vrouwe. In twee dingē is myn herte bedroeft/ ende in t'derde is my groote gramſchap ouercomen. Een oxloochs man vergaende van armoede: eñ een verſtandich man die verſmaet wort: eñ die ouertreet vā de rechtueerdicheyt totter ſondē/ God heeft dien bereyt totte ſwoerde. Twee manieren hebbē my ſwaer eñ ſorgelick geſchenen: Een die comēſchap doet en wert nauwelic vry vā verſuymenſſe: eñ een tauernier en ſal niet gerechtueerdicht worde vā de ſondē der lippē.

Menighe ſchoone ſpraken ende ſinnen van de vreeſe Gods, van becoringhe, van gherechticheyt, ende diet ghelijcke.

Dat xxvij. Capittel.

A OM der armoeden wille hebben veel menſchen miſdaen: eñ ſo wie ſoect rijck te worde/ die keert ſijn ooge af: Gheluck int midden van een t'ſamen voeginghe der ſteenen eenen ſtijl vaſt ghemaect wort/ alſo ſal die int midden van coopen eñ vercoopen met ſonden benaut worden. De miſdaet ſal te ſamen metten miſdadigen vermeilt worden. Iſt dat ghy v inder vreeſen des Heeré niet neerſtelick en houd/ ſo ſal v huys haeſtelick om gewerpē worden. Gelijc int ſchudden van eenen teemſt het ſtof ſal blijnen alſo blijft ooc de onſuyuerheyt des menſchen in ſyn gedachte. Pro.17.c.11. Het ſoueys proeft de vaten des potbackers/ eñ de becoringe der tribulacien proeft de rechtueerdige menſchen.

Gelijck de oeffeninge van eenen boom ſijn vrucht toont/ alſo doet een woort wt dat ge peys van eens menſchen herte. Voor de ſpraake ſo en prijſt geenen man/ want dat is B des menſchen proeuinghe. Iſt dat ghy de rechtueerdicheyt ſoect ſoo ſuldy die aengrijpen/ eñ ghy ſultſe aendoen als een lant cleet der eeren/ eñ ghy ſult met haer inwoonen/ eñ ſy ſal v beſchermen inder eewicheyt/ eñ in den dach der kenniſſen ſuldy vaſticheyt vinden. Ecl.13.c.12. De vogheien vergaderen tot haers gelijcke eñ de waerheyt ſal wederkeeren tot de ghene dieſe wercken. Eenen leen leyt altijt lagen ter iacht/ alſo doen oock de ſonden den ghenen die booſheyt doen. Een heylich menſch blijft in de wijſheydt als de ſonne/ want een ſot wort verandert gelijck de mane. In t midden der onuerſtandiger bewaert het woort tot ſijnder tijt: maer int midden der verſtandiger wilt dagelics zijn.

De vertellinge der ſondaren is hatelick eñ haerlieder lacchē in de miſdadē der ſonden. Ecl.23.b.12. Een veel ſweerende ſpraake ſal oprechtingē des hayrs vanden hoofde maken eñ de ongedreeſtheyt van dien/ is een ſtoppinge der oozen. Int ghebuyk der hoouerdigher is bloetſtortinge eñ hen vervloecken is ſwaer om hooren. Die des vrients verholentheden ontdect/ verlieſt ſijn gheloouc/ eñ hy en ſal geenen vrient vindē na ſijnen ſin. Bemint uwen naeſten/ ende vereenicht v door getrouwicheyt met hem: want iſt dat ghy ſijn ſecrete ſaken ontdect/ ſoo en volcht niet meer na hem. want gelijck een menſch die ſijnen vrient verlieſt/ alſo is hy ooc die ſijns naeſten vrientſchap verlieſt. Eñ gelijck die eenen voghel wt ſijn hant latet vliegen/ alſo hebdy uwen naeſten verlaten/ eñ ghy en ſult hem niet vangen: en volcht hem niet/ want hy is verre wech wāt hi is v ontvloden als een capiet wten ſtricke/ want ſijn ſiele is gewont: voorts en ſuldy hem niet connen t'ſamen binden: ende van een quaet woort machinen peys maken/ maer te ontdecken des vrients verborgentheden dats een miſhopen der onſaligher ſielen. wie metter Pro.10.b.10. oogen wenct die bedenct quade dinghen/ eñ niemant en ſal hem verworpē: voor d'aenſchijn uwer ooghen ſal hy ſijnen mont ſoet D maken/ eñ van uwe redenen ſal hy hem verwonderen/ maer ten leſten ſal hi ſijnē mont verkeeren/ eñ in v woorden ſal hy een vergerniſſe geuen. Veel dingen heb ick gehoort/ eñ ick en heb die ſijns gelijc niet gerekent/ eñ de Heere ſal dien haten. Die eenē ſteen om hooghe worpt/ die ſal op ſijn hooft vallen: eñ eenen bedrieghelicken ſlach eens bedriegers ſal de wonden ſcheyden. Ende Pro.26.d.27. wie eenen cuyl graeft/ die ſal daer inne val- Eccl.10.b.8. len eñ wie ſijnen naeſtē eenen ſteen ſtelt/ die ſal hem daer tegen ſtooten/ eñ wie eenen anderen eenen ſtrick leyt/ die ſal daer door vergaen. So wie eenen ſeer quaden raet doet/ op dien ſal dien wederkeerē eñ hi en ſal niet weten vā waer hem dat comē ſal. Beſpottinghe eñ verwijt behoort den hoouerdigen toe/ eñ de wraake ſal hem als eenen leen lagen leggen. Over den ſtricke ſullen ſy vergaen/ die ghenoechte hebben in den val der rechtueerdigher/ eñ de ſmerte ſalſe verteren eer ſy ſteruen ſullen. Gramſchap eñ raſende verbolghentheyt zijn beyde grouwelick/ ende een ſondich man ſalſe aen hem hebben.

Hoe datmen gheen wraake ſoecken en ſal: van gramſchap te ſchouwene: van t'quaet eender quader tonghen, ende hoe datmen den mont eenen breydel aen doen moet.

Dat xxviij. Capittel.

1 DJe ghewroken wilt zijn/ ſal wraake vin- A Deut 32.a.35
den vanden Heere/ ende de ſonden van Matt.6.b.14.
2 dien ſal hy houdende houden. Vergheeft Mar.11.c.25.
uwen naeſten die v hinder doet/ eñ dan ſul- Ro.12.d.19.
len v (als ghy bidt) de ſonden ooc vergeuen
3 worden. Een menſch houdt reghen den
anderen gramſchap eñ ſoect hy vandē Hee-
4 re remedie? Op eenen menſch ſijns ghe-
lijck en heeft hy gheen bermhertigheyt ende
5 bidt hy voor ſijn ſonden? By die vleeſch is
houdt gramſchap/ eñ begheert hy verghiffe-
niſſe van Godt? wie ſal voor ſijn miſdaden
6 bidden? Ghedenct der wterſten/ eñ laet af
7 van viantſchap te dragen/ want verdwy-
ninge eñ de doot zijn aenſtaende in ſijn ge-

boden. Ghedenct der vreeſen Gods/eñ en
weeſt niet gram op uwē naeſten. Gedenct
des verbonts vanden alderhoochſten/ende
en acht de onwetentheyt vs naeſten niet.
B Wacht v van kyuagien/eñ ſo ſuldy de ſon-
den minderē: wāt een grāmoedich menſch
verwect kyuagie/ eñ een ſondich menſch ſal
vziendē verſtooren/ eñ int middē der gener
die vzede hebbē/ ſal hy viantſchap inbzengē.
Pro.16.c.21. Want na de houten des boſchs alſo ontſte-
ket vier/ eñ na eens menſchen cracht ſoo ſal
zyn gramſchap weſen/ eñ na ſynen ryedom
ſal hy ſynen toozn verheffen. Eenē haeſti-
ghen ſtryt onſteeckt dat vier/eñ een haeſtich
gebyk ſtozt dat bloet/eñ een genuygende ton
ge ſal de doot aenbzengē. Iſt dat ghi blaeſt/
ſoo ſal die als een vier bernen/eñ iſt dat ghy
daer op ſpouwet/ ſo ſalſe wtgebluſcht woz-
den/beyde deſe comē wten mont. Een ooz-
blaſer/eñ wie dobbel vā tongē is/die is ver-
maledyt: want hy heeſter veel verſtoozt die
vzede haddē. De derde tōge heeſter vele be
roert/eñ heeftſe verſtroyt vā volcke te volc
ke: ſy heeft bemuerde ſteden der ryckers be-
dozuen/eñ huyſen van groote machtige lie-
L den heeft ſy ondergranē. Sy heeft der volc
ken crachten in ſtucken gebzoken/eñ ſterckе
nacien vā liedē heeft ſy verſtroyt. De der-
de tonge heeft manlicke vzouwē verlaecht/
eñ heeftſe berooft vā harē arbeydē: ſo wie
haer aenſiet/ die en ſal gheen ruſte hebben/
noch hy en ſal geenē vzient hebbē daer hi in
ruſte. Den ſlach der gheeſſelen maeckt een
ſtrame/maer den ſlach der tongē ſal de been-
deren in ſtuckē breken. Veel iſſer genallen
metten ſcherpen des ſweerts/ maer ſo veel
niet als die ghenallen zyn dooz hen tonghe.
Salich is hy die beſchermt is vā een quade
tonge/ die in haer gramſchap niet ouer ghe-
gaen en is/ eñ die aen haer iock niet getroc-
ken en heeft/ende met haren banden niet en
heeft gebonden geweeſt: want haer ioc is
een yſeren iock/ eñ haren bant is eenen me-
talē bāt. Haer doot is d'alderarchſte doot/
D eñ beter is de helle dan ſy. Haer volher-
dicheyt en ſal niet blyuen/maer ſy ſal verery
gen de wegen der onrechtuerdiger/eñ met
haerder vlammē en ſal ſy de rechtuerdighe
niet verbzanden. So wie Godt verlaten/
die ſullen in haer vallen/eñ ſy ſal daer in ſeer
bernen/eñ niet wtgebluſcht wozden/ ende
ſy ſal in die gheſonden wozden als eenen
leen/ ende gheluck eenen luypaert ſalſe hen
queſten. Beheymt v oozen met doozнen/
ende en wilt niet hoozen een arghe tonghe/
ende maect uwen monde dozen/ende ſloten
uwen oozen. Wt gout ende ſiluer ſmilt/ eñ
maect uwen woozdē een waghe/ ende rech-
te toomen uwen monde: ende wacht dat
ghy by auonturen niet en valt dooz v ton-
ghe/ende dat ghy niet en valt vooz d'aen-
ſchyn der vianden die v lagen leggen/ ende
uwen val onghenaeſelick zy totter doot.

Hoemen ſynen naeſten niet leenen onderſtant doen ſal, en-
de al iſt datter veel bedrochs ghebuert, daermen nochtans van
aelmiſſen niet ophouden en mach.

Dat xxix. Capittel.

SO wie bermhertcheyt doet / die leent ſy- A
nen naeſten/eñ die machtich in de hant is/
onderhout de gebodē. Leent uwen naeſten
ten tyde van ſynen noode/ eñ ghenet uwen
naeſten wederom te ſynen tyde. Makет
d'wooꝛt vaſt eñ doet getrouwelic met hem/
eñ tot allen tydē ſuldy vinden dat v vā noo-
de is. Veel iſſer die dat ghe leent goet heb-
ben geacht als eenen vont/ eñ ſy hebben hen
moeyte aengedaen die hen geholpē hadden.
Tot dat ſyt ontfangē ſo cuſſen ſy de hant
vandē geuere / eñ met gelokten verootmoe-
digen ſy hen ſtemme: eñ inden tyt des we-
dergeuens ſal hy tyt begeeren/ eñ ſal wooꝛ-
den des verdricts eñ der murmuracien ſpre
ken/hy ſal ouer den tyt clagen: maer iſt dat
hyt cā betalē/ ſo ſal hyt weygerē nauwelics B
en ſal hy de helft vanden principalen weder
geuen/ eñ hy ſal dat rekenen als eenē vont/
Oft anders ſal hy hem bedzegen van ſy-
nen gelde/ eñ hy ſal hem tot eenē viant heb-
ben onverdient/ eñ ſchimpige woozden eñ
vloeckē ſal hy hem wedergeuen eñ vooꝛ ee-
re eñ weldaet ſal hy hem verſmaetheyt we-
dergeuen. Veel menſchē en hebbē niet ge-
leent (niet wt archeyt) maer want ſy vzeeſ-
den te vergeefs bedzogen te woꝛdē. Maer
nochtans ouer eenen ootmoedighen weeſt
ſtercker van moede / eñ om een aelmiſſe en
vertreet hem niet. Om t'gebot ſo neemt dē
armen tot v ende om ſyn armoede ſo en laet
hem niet ydel weeh gaen. Verlieſt v ghelt
om uwē bzoeder eñ vzient / eñ en bercht dat
niet onder eenē ſteen tot verliеſe. Stelt u- Tob.4.b.10.
wen ſchat in de gebodē des alderhoochſten/ C
eñ t'ſal v meer baten dan gout. Beſluyt de
aelmiſſe int hertе vandē armen eñ deſe ſal v
verbidden vā alle quaet. De aelmiſſe eens Sap.17.c.18.
mans is gelyck een bozſe met hem/ eñ ſy ſal
de gracie des menſchē als den appel der oo-
gen bewaren/ eñ namaels ſal ſy weder op
ſtaen eñ henliedē eenen loon wedergeuē ee-
nen yegelickē vā deſen op haerlieder hooft.
Meer dan eenen ſchilt van eenē machtigē/
eñ meer dan een lancie ſal die teghen uwen
viant ſtryden. Een goet man ſal bozge bly
uen vooꝛ ſynen naeſten/ eñ die ſyn ſchaemte
verlieſt ſal hem verlaten. De gracie vandē
bozge en vergeet niet/ want hy heeft vooꝛ v
ſyn ſiele gegeuen. Een ſondaer eñ een on-
ſuyuer vliet ſynē bozge. Het goet vanden
bozge ſchyft de ſondaer ſy ſelуen toe/ eñ die
ondanckbaer van ſinne is/ verlaet den genen
die hem verloſt. Een man belooft vooꝛ ſy-
nen naeſtē eñ als die ſyn ſchaemte verlozen
heeft ſo ſal hy vā hem verlatē wozden. De D
alderquaetſte bozchtot heeſter veel verdoz-
uen die vooꝛſpoedich waren / eñ heeftſe be-
roert als de baren der zee. Machtige man-
nen heeft ſy omneckeerēde doen verhuyſen/
eñ ſy hebben gedoolt onder vzeemde lieden.
Een ſondaer ouertredende t'ghebodt des
Heeren ſal vallē in een quade bozchtocht eñ
die hem onderwint veel te doē ſal int recht
vallen. Helpt uwen naeſten na v macht/
maer wacht v dat ghi in geen ſchult en valt.

Het

Eccl. 29. c. 12. Het beginsel van eens menschen leuen is
" water ende broot/ende cleedinge/ende een huys
bedeckende de leelickheydt. Beter is eens
" arms menschs cost onder een dac van berde
ten/ dan heerlicke spysen buyten slants son-
der huys. Lact het mnste v behagen voor
" een groot/ ende ghy en suit t'verwyt vander
vreedelmschap niet verhoort. T'is eē quaet
" leuē te herbergē van huys te huyse/ ende waer
hy geherbercht sal zyn/ daer en sal hy niet
vrylick leuē/ noch synē mont opē doē. Hy
" sal geherbercht worde/ ende spyse ende dranc ge-
uen den ondanckbarē/ ende daer toe sal hy noch
bitter woordē hoozen. Gaet door ghy gast/
" ende bereyt de tafel: ende dat ghy in v hant hebt/
spyst daer mede de andere. Gaet wt van
" d'aenschyn der eerē van mynē vriendē: mits
noodtlicheyt mijns huys is myn broeder te
mynder herbergen comē. Dese dingen zyn
" swaer eenē mēsche die verstāt heeft. T'herts-
pen des huys/ ende t'verwyt vandē sculdheere.

Die sijn kinderen hef heeft die onderwijsse, straffe, ende castijtse: ende wat edelder gaue dat ghelouichheyt is.

Dat xxx. Capittel.

A Dje sijn kint lief heeft/ die ghesselt hem
Pro. 13. d. 24. dickmael/ op dat hy in sijn eynde hem
23. b. 13. verblijden mach/ ende dat hy niet en taste de
dozen der naesten. Die sijn kint leert/ sal
daer in gepresen worden/ende int midden der
huysgenooten sal hy in hem glozieren. Die
sijn kint leert doet synen viant nijdicheydt
aen/ende int middē van synen vrienden sal hy
daer in glozieren. Sijn vader is gestozuen/
ende t'is by na als oft by niet gestozuē en wa-
re/want by heeft eenen sijns gheliick achter
gelaten. In sijn leuen heeft hy hem gesien/
ende in hem blijde gheweest: in sijn doot en is
hy niet bedroeft geweest/ noch by en is niet
beschaemt voor sijn viandē: want hy heeft
eenen beschermer sijns huys achter gelaten
tegen de vianden/ende den vriendē gratie we-
der geuende. Om der kinderē sieken sal hy
sijn wondē verbinden/ ende bouē alle stemme
B sullen sijn binnenste ontstelt worden. Een
ongetemt peert sal hert worde/ende een onbe-
dwongē sone sal roeckeloos worde. Dan-
teert uwē sone soetelic/ ende hy sal v vermaert
makē/speelt met hem ende hy sal v bedroeuen.
En wilt met hem niet lacchen op dat ghy
" niet bedroeft en woꝛt/ende ten laetstē v tanden
niet stceu en worden. En geeft hem gheen
" vrijheyt in de iongheyt/ende en verslnaet sijn
Ecd. 7. c. 25. gedachten niet. Buycht synen necke in de
" iongheyt/ ende slaet sijn sijden te wijle dat hy
een cleyn kint is/op dat hy by auonturē niet
en verherde/ende v niet en gheloone/ ende dat v
wee des herten zy. Leert uwen sone ende ar-
" beyt daer inne/ dat ghy door sijn onnerlick-
heyt niet en struyckelt. Beter is een arm
" ghesont mensch ende vroom van crachten/dan
een rijck eranck mensch ende ghebeestelt met
C quaetheyt. De salicheyt der sielen is in de
" heylicheyt der rechtueerdicheyt/ ende die is de
ere dan alle gout ende silner/ ende een vroom
lichaem is beter dan onghemeten rijckdom.
Daeren is gheen rijcdom bouen den rijck-
" dom van des lichaems ghesontheyt/ende daer
en is geen meerder ghenoechte dan de blij-
" schap des herten. Beter is de doot dā een
bitter leuen/ ende een eewige ruste dan een
" duerende sieete. Goede dingen verborgen
in eenen gesloten mont/zyn gelijk gerecht-
en van spyse gheset rontsomme een graf.
" Wat sal de spytofferande eenen af god ba- Dan. 14. b. 6.
" ten? wāt hi en salt niet eten oft ruecken: also
oot die veriaecht woꝛt vanden Heere/ ende
vragende de loonen der ongerechticheden.
" Wetten oogen siende ende versuchtende/ is D
gelijck een gheslneden man ombelsende een
" maghet ende versuchtende. En gheeft uwer
sielen geen vroetheyt/ende en pyniche v selnen 2
" niet door uwen raet. De vrolickheyt des
herten dat is des menschen leuen/ ende eenen
schat der heylicheyt sonder gebreckelicheyt/
ende t'verhuegen eens mans is een lanck le-
" uen. Ontermt uwer sielen Gode behā-
gende/ ende onthoudt ende vergadert v herte in
haer heylicheydt/ ende taecht verre van v de
" vroetheyt/ want de vroetheyt heeft veis
ghedoot/ ende daer en is gheen orbaerlicheyt
" inne. Nijdicheyt ende grammoedicheyt min-
deren de dagen/ende dat gepeys sal ouerdoen
" aenbrengben voor den tijdt. Een heerlick
herte is goet in vrolicke maechden/ want
sijn spysen worden neerstelick bereyt.

Hoe onsalich een mēnsch is die na rijckdommen ende hoemen ouertafel hem hebben sal, ende voor een schalcke oot ghe hoeden sal: van matticheyt der spysen ende dranck, ende was schade dat inbrenge veel wijns te drincken.

Dat xxxi. Capittel.

D E wake der eerlaemheyt sal dat vleesch A
doen verdwijnen/ ende t'ghepeys van die
benemt den slaep. Dat gedacht der voor-
weetenheyt keert den sin af/ ende een swaer sie-
ete maket de siele sober. De ryche heeft ge-
arbeyt int vergaderen des goets/ ende in sijn
ruste sal hy vol becommeringen zyn vā sij-
nen goeden. Een arm mensch heeft gear-
beyt int verminderen van den cost/ende ten
lesten woꝛt hy heel gheblyeck indende. Die
t'gout lief heeft en sal niet gherechtueerdicht
worden/ ende die de verderfenisse volcht/ sal
daer af vervult worden. Veel isset in on- Eccl. 11. 2. 3.
genaste comen door t'gout/ende in de schoon-
heyt van dien is hen verderfenisse gewoꝛ-
den. Een struyckel hout is dat gout der
geender die sacrificie doē. wee den genē die
dat volgen/ende alle onwijse sal daer door ver
doꝛuen worden. Salich is de ryche die ge- Luc. 6. d. 24.
vondē is sonder smette/ende die na t'gout niet
weeh ghegaen en is/ noch niet ghehoept en
heeft int gelt ende in schatten. Wie is dese ende
wy sullen hem louē? want hy heeft wonder-
lieke dingē gedaen in sijn leuē. Wie is daer B
door geproeft ende volmaect gevonden/ ende
hem sal een eewighe glorie wesen: die heeft
mogen ouertreden/ende niet en heeft ouergre-
treden: ende quaet doen/ende en heues niet ghe-
" daen: daerom zyn sijn goederen gevestight in
den Heere/ende alle de vergaderinge der hey-
" ligben sal sijn aelmissen vertellen. Hebdy
ouer een groote tafel geseten? so en opent v
" kele ouer die niet eerst. En segt niet dat

vele dinghen zijn die daer op zijn. Deuet
dat een arch dinck is een quade ooge. Wat
is doch arger geschapen dan de ooge? daer-
om sal die van alle synen aensien weenē als
hyt gesien sal hebben. En steect v hant niet
eerstmael wie op dat ghy door nydicheyt be
smet zijnde niet beschaemt en worde. En
wilt niet gedwongen worden inde maeltyt.
Verstaet wat uwen naesten toebehoort wt
v selven. Gebruyct als een sober mensch/
t'ghene dat v voor gestelt wort/ op dat ghy
niet gehaet en wort als ghy veel eet: Laet
eerst af om de beleefheydt wille/ eñ en wilt
niet onmatich zijn dat ghy by auonturē niet
en misnoecht. Eñ ist dat ghy int midden
van vele lieden gheseten zijt/ soo en steect v
handt niet eerst wt/ noch en eyscht niet eerst
te drincken. Hoe veel genoech is eenē ma-
tigen mensch een luttel wyns/ eñ int slapen
en suldy geen swaricheyt daer af lyden ende
geen pijne ghenoecken. Wakinge eñ chole-
ra/ ende crimpsel heeft eenen onbescheyden
man: Den slaep der gesontheyt is in eenen
matigen man/ hy sal slapen tot smorghens/
eñ syn siele sal met hem wellustich zijn. Eñ
ist dat ghy ghedwonghen wordt om veel te
eten so staet wten midden op eñ braket wt/
eñ het sal v verkoelen/ eñ ghy en suit uwen
lichaem geen siecte aenbringen. Hoort my
kint/ eñ en versmaet my niet/ eñ ten laetsten
suldy myn woorden vinden. In alle uwe
wercken weest snel/ eñ v en sal gheen siecte
Prou.23.b. ouer comē. Die heerlicken milt is in broo-
den/ dien sullen de lippen van vele gebene-
dyden/ eñ t'getuyghenis van synder waer-
heyt is ghetrouwe. Ouer veer quaet broot
sal de stadt murmureren/ eñ dat getuygenis
vā synder archeyt is warachtich. Die neer-
stich inden wyn zijn en wilt niet verwecken/
want den wyn hoeftet vele verdorue. Het
viert proeft dat hart yser/ also sal den wyn tot
dronckenschap ghedroncken de herten der
D hoouerdigher tooren. Den wyn met so-
berheyt gedroncken is den menschē een ge-
tempert leuen/ ist dat ghy dien matelicken
drinct/ so suldy sober wesen. Wat leuen ist
dat vanden wyn vermindert wort? Wat
beneemt het leuen? de doot. Den wyn is
tot blyschappen ghemaect eñ niet tot dronc-
kenschap vanden beginne. Den wyn ma-
telick gedroncken is een verhuegen der sie-
len eñ des herten: Den matelicken dranck
is gesontheyt van siele ende lichaem. Den
wyn veel ghedroncken maect creytinghe eñ
gramschap eñ veel vallen. Bitterheyt der
sielen is den wyn veel ghedroncken. De
moedicheyt der dronckēschap is een strupe-
sel vanden onuersienighen/ minderende de
cracht eñ makende wonden. In de maelt-
yt des wyns so en berispt uwē naestē niet/
noch en versmaet hem niet in syn blyschap.
En segt hem geen verwytelicke woorden/
ende en dwinget hem niet int verhalen.

Het officie van eenen goeden regeerder: hoorden swighen/ sal alle niemandt en hoort: spruyt van swighen, ende hoemen sonder raet niet doen en sal.

HEbben sy v tot eenen regeerder gestelt? 1
en wilt v niet verheffen: weest onder hen
gelijc een van henlieden: Hebt sorge voor
henlieden eñ also aenmerct/ eñ als alle uwe
sorge voleynt is so sit ter rustē/ op dat ghy
v moecht verblyden om haerlieder willen eñ
dat ghy tot een cieraet der gracien een croo-
ne moecht ontfangen eñ crygen de geweer-
dinghe der vergaderinghen. Spreect ghy
ouder van gheboorten/ want het betaemt v
het eerste woort den genē die de wetentheyt
benimt eñ en verbiet den sanck niet. Daer
geen gehoor en is/ daer en wilt geen redene
wtstorten eñ en wilt v niet ontydelick ver-
heffen in v wijsheyt. Een carbōckel steen- B
ken met cieraet van goude/ eñ dat accoort des
gesangs in des wyns maeltyt. Gelyc in een
cierlick maecsel des gouts dat cieraet vandē
smaragdus is/ also is dat accoort der sangers
in blyden eñ matigen wyn. Hoort al swy-
ghende/ eñ voor de eerbaerheyt sal v goedt
gracie toecomē. Jongelinc spreect in v sake
nauwelics: ist dat ghy tweemael gevraecht
wort/ so laet v antwoorde een begin hebben.
In veel dinghen weest als onwetende eñ
hoort al swyghende t'samen eñ vraghende.
Int midden van groote personagien en
weest niet vermetelick: eñ daer ouders zijn/
en wilt niet veel spreken. Voor den hagbel
sal den blixem gaen/ eñ voor de schamelheyt
sal de gracie gaen ende voor de eersaemheyt
sal v goede gracie aencomen. Eñ ter uren C
vā op te stane so en craut v niet/ maer loopt
voor eerst in v huys/ eñ weest daer becom-
mert/ eñ spoelt daer/ eñ doet v voornemen
eñ niet in misdaden noch in een hoouerdich
woort. Eñ bouen alle dese dingen ghebe-
nedyt den Heere die v gemaect heeft/ eñ die
v versadende is van alle syne goeden. Die
den Heere vreest sal syn leeringhe ontfan-
ghen/ eñ die tot hem waken sullen de bene-
dictie vinden. Die de wet soect/ sal vā haer
vervult worden eñ die verradelick doet/ sal
daer af verargert worden. Die den Heere
vreesen sullen een rechtueerdich oordeel vin
den/ eñ sullen de rechtueerdicheden als een D
licht ontsteken. Een sondich mensch sal de
berispinghe schouwen/ eñ na synen wille sal
hy een gelyckenisse vinden. Een man des
raets en sal de wetentheyt niet verworpen/
een vreemde eñ hoouerdighe en sal de vreese
niet ontsien: ooc na dat hy daer mede ghe-
daen heeft sonder raedt/ ende met syns selfs
straffingen sal hy gestraft worden. Int en
doet niet sonder raet/ eñ t'en sal v na dat ge-
daen is niet berouwen. In den weeh des
vals en gaet niet/ eñ ghy en suit v niet stoo-
ten tegen de strenen/ noch en betrout v niet
den arbeydelickē weeh/ dat ghy uwer sielen
geen verargernisse en steit. Eñ van uwen
kinderen waeht v/ eñ van uwen huysgenoo
ten siet toe. In alle v werck so geloofst wt
den geloone uwer sielen: want dat is de be-
waringe van de geboden. Die Gode ghe-
looft/ neemt de geboden waer: eñ die an hem
betrouwet/ en sal niet verminderd worden.

Hoe datmen Godt vreeſen ende ſijn geboden onderhouden ſal: van onderſcheyt der daghen ende der menſchen: in de handen Godts is de menſche, als aerde inde hant des potbackers.

Dat xxxiij. Capittel.

A DEn genen die dē Heere vreeſt en ſullen
2 geen quade dingen ontmoeten/ maer in
de becoringe ſal hem Godt bewaren/ eñ ver
3 loſſen vanden quaden. De wyſe en haet de
4 geboden eñ rechtueerdicheden niet/ eñ hy en
5 ſal niet omgeſtooten worde als een ſchip in
6 den ſtormenden wint. Een verſtandich
menſch gelooft der wet Gods/ eñ de wet is
7 hem getrouwe. Die de vraghe openbaert/
8 ſal d'woort bereyden: eñ alſo ghebeden heb-
bende ſal hy verhoort worden/ eñ de onder-
9 wyſinghe onderhouden/ eñ dan ſal hy ant-
woorden. De binnenſte vāeens ſots her-
10 te zyn als dat rat vander herren/ eñ gheluck
11 een vraeyende aſſe is ſijn gedachte. Als een
heet beſpringende peert is/ onder elcken die
op hem ſit vriēſchet/ alſo is een beſpottende
vrient. waerom gaet den eenen dach den
12 anderen te bouen/ eñ wederom d'een licht
dat ander licht/ eñ d'een iaer dat ander iaer
vander ſonnen? Van des Heeren wetent-
13 heyt zyn ſy geſcheydē/ als de ſonne gemaect/
B eñ t'gebot onderhoudende was. Ende hy
14 heeft de tyden verandert/ eñ haerlieder ſee-
ſtelicke dagen/ eñ in die hebben ſy feeſtdagē
geviert by eenen cozten tyt. Van dié heeft
15 Godt de ſommige verheuen eñ groot ghe-
maect/ eñ van dien heeft hy de ſommige ge-
ſtelt in t'getal der daghen/ eñ alle menſchen
zyn vander aerden/ eñ vander aerden daer
Adam af geſchapen is. In de menichvul-
16 dicheyt van des Heeren wyſheyt heeft hyſe
geſcheyden/ eñ haerlieder wegen verandert.
Van dien heeft hy de ſommige gebenedyt
17 eñ verheuen/ eñ van dien heeft hy de ſomni
ghe geheylicht eñ tot hem genomen/ eñ van
dien heeft hy de ſommige vermaledyt ende
verneedert/ eñ die omme ghekeert van haer-
lieder verſcheydinge. Gelyck de potaerde
18 des potbackers/ ſo zyn ſy die in ſijn hant dat
te ſcheppen eñ te beſchicken. Alle ſijn we-
19 gen zyn na ſijn beſchickinge/ alſo is de men
ſche in de hant vanden ghenen die hem ghe-
maect heeft: eñ hy ſal hem loonen na ſijn oz-
C deel. Tegen t'quaet is t'goet/ eñ tegen de
20 doot is d'leuen/ alſo is oock tegen eenē recht-
neerdigen man de ſondaer/ eñ alſo aenſchout
alle de wercken des alderhoochſten. Twee
Lxd.27. zyn tegen twee/ eñ dat een tegen een. Eñ
21 ick heb de alderlaetſte ontwaect/ eñ als een
crapſnyder na de wynſnyders. In de be-
22 nedictie Godts heb ick ghehoept/ eñ als een
die wyn ſnyt heb ic de perſſe vervult. Aen-
23 ſiet dat ick voor my ſelven alleene niet ghe-
arbeyt en hebbe/ maer alle den genen die lee
ringe ſoecken. Hoort my ghy groote per-
24 ſonagien eñ alle lieden/ eñ ghy regeerders
der vergaderinghen vatet metten oozen.
Vwen kinde eñ vrouwe/ eñ broeder ende
25 vrient/ en geeft geen macht ouer v in uwen
leuen/ eñ en geeft eenen anderē v erue niet/
dat v by anontneren niet en beronwe/ ende
bidder daerom. Dewyle dat ghy noch leeft
26 ende adem treet/ ſo en ſal v geen vleeſch ver-
27 anderen/ want t'is beter dat v kinderen v
bidden/ dan dat ghy ſiet op uwer kinderen
28 handen. In alle uwe wercken weeſt ouer-
29 treffelick. En geeft geen ſmette in v glo-
rie. Inden dach van t'volcynden der dagen
vws leuens/ eñ ten tyde van uwen verſchey-
30 den/ ſo bedeyt v erfelickheyt. Voeder eñ D
een roede eñ laſt behoort den eſel toe: hoor/
31 caſtynge eñ werck den knecht. Hy werct
in de caſtynghe/ eñ ſoect te ruſten/ Ontbindt
32 hem ſijn handen/ eñ hy ſoect vryheyt. Een
iock eñ eenen toom booghen eenen herden
neck/ eñ den knecht boogen geſtadige werc-
33 ken. Den quaetwilligen knecht dienē pyn-
inghe eñ veteren/ ſendt hem te wercke dat
34 hy niet ledich en zy: wāt veel quaets heeft
35 de ledicheyt gheleert: ſtelt hem te wercke/
wāt alſo betaemt hem. Maer iſt dat hy niet
onderdanich en is/ ſo boocht hem met vete-
rē/ maer en weeſt niet veel te laſtich op alle
vleeſch: maer ſonder beſcheydenheyt en doet
36 niet ſwaers. Iſt dat ghy eenē knecht hebt/ Eccl.7.c.22.
ſo laet v dié weſen als v ſiele als uwē broe-
der ſo hādelt hem/ want in uwer ſielen vloet
37 hebt ghy dié gecregē. Iſt dat ghi hem t'on-
recht quetſt/ ſo ſal hy hem ter vlucht keeren/
38 eñ iſt dat hy hem verheffende wech gaet/ ſo
en weet ghy niet wien ghy ſoecken ſult/ eñ
in wat wech dat ghy hem ſoecken muecht.

De ydelheyt der droomen der waerſeggheghen ende leughenen, de ſalicheyt vande Godtvreeſende: van eenen die penitencie doet, ende hem van ſonden niet en wacht.

Dat xxxiij. Capittel.

1 IDel hope ende leughene zyn den onver- A
2 ſtandighen/ eñ de droomen verheffen de
onwyſe. Gheluck een die een ſchaduwe
3 aengrypt/ eñ den wint vervolcht/ alſo is hy
die waer neemt de ghedroomde leughenen.
4 Het viſioen der droomen is dit gheluck/
dat voor ſmenſchen aenſicht is de gelycke-
5 niſſe van eenen anderen menſche. wat ſal
gheſuyuert worden van eenen onſuyueren?
eñ wat ſal warachtich gheſeyt worden van
6 eenen leugenaer? De waerſeggherye der
dolingen/ eñ de leugenachtige prophetie wt
der vogelen ſanc/ eñ de droomen der quaet-
7 doenders zyn al ydelheyt. Eñ gelyck een-
der barendet vrouwen/ alſo lyt v herte fan-
taſien/ t'en zy dat vanden alderhoochſten
een beſoeckinge geſonden worde. En geeft
8 v herte daer toe niet/ want de droomen
hebbēder vele doen dolen/ eñ zyn bedrogen
9 geweeſt die daer in hoopten. Sonder leu-
ghene ſal d'woort des weets volbracht wor-
den/ d'woort eñ de wyſheyt ſal inden mont
van eenen getrouwen eñen ghemaect wor-
10 den. Die niet geproeft en is wat weet hy? B
Een man die in veel dingen onderſocht is/
11 ſal veel dingen peynſen eñ die veel gheleert
12 heeft/ ſal t'verſtant wtleghghen. Die niet
onderſocht en is/ die kent luttel dinghen/
maer die in veel dingen gheoeffent is/ ſal de
13 quaetheyt vermenichvuldigen. Dien niet
geproeft en is/ hoedanighe dingen weet hy?
die bedrogen is/ ſal veel ſchalcheyts hebbē.
14 Ick heb veel geſien vertellende/ ende veel

gewoonten vã woozden. Somtijts heb ic
totter doot toe in perikel geweest ter saken
van desen/ eñ ic ben verlost geweest dooz de
gracie Godts. Den gheest der gheenre die
God vreesen wozt gesocht/eñ int aensien vã
dien sal hy gebenedyt wozden/ wãt de ho-
pe vã die is henlicheyt ter salicheyt/eñ Godts
ooghen zijn op de gene die hem beminnen.

Die den Heere vreest en sal niet beuen/eñ
en sal niet vervaert zijn/wãt hi is zijn hope.

Salich is de siele des genes die God vreest.

C Tot wien siet hy/eñ wie is sijn sterckheyt?

De oogen des Heeren zijn op de ghene die
hem vreesen/ der mogẽticheyts beschermer/
eñ een vastelicheyt der cracht/ een deesel tegen
de hitte/ eñ een lommerhutte indẽ middach/
een verbidden des misdaets/ eñ een hulpe
tegben den val/ verheffende de siele/eñ ver-
lichtende de oogen/ geuende gheselntheyt eñ
Eccl.11.d.17. d'leuen/eñ de benedydinge. De offerande
des geens die van onrechtueerdich goet of-
fert/is besmet:ende de bespottingen der on-
rechtueerdigher en zijn niet aenghenaem.

De Heere is alleen by den genen die hem
verwachten inden weeh der waerheyt ende
Prou.15.b.1. der rechtueerdicheyt. De giften der onge-
rechtigher en pryst de alderhoochste niet/
noch hy en siet op de offerande der booser
niet/ noch in de menichvuldicheydt haerder
sacrificien en sal hy de sondẽ niet vergeuen.

Die sacrificie offert van t'goet der armen/
die is gheliek een die t'kint doot voor synes
D vaders aenschouwen. T'broot der behoe-
uiget is d'leuen der armen/diet hem met be-
droch ontneemt/is een bloetstoztende men-
sche. wie t'broot weeh neemt int sweet/die
is gelijc een die synẽ naestẽ doot. Die bloet
wtstozt/ eñ die eenen gheburen arbeyder
bedriecht/zijn gebroeders. Een timmeren-
de/eñ een bzickende/ wat winnẽ sy meer dan
arbeyt? Een biddende ende een verbloe-
kende/wiens stemme sal God hoozẽ? Die
ghewasschen wozt om dat hy eenen dooden
geraert heeft/eñ wederom dien geraert/wat
baet hem syn wasschen? Alsoo ook een
mensch die vast om syn sonden/ ende de sel-
ne weder doet/wat batet syn verootmoedi-
ghen?wie sal syn ghebedt verhooren?

Van een warachtich ende Godt gename sacrificie: en coemt voor hem niet ydel: de ghiften zijn blijdelick te gheuen. wien Godt al verhoort ende vertroost, yeghelick loon gheuende na sijn wercken. Dat xxxv. Capittel.

A SO wie de wet onderhout/die vermenich-
vuldicht t'ghebet. T'is een salich sacrifi-
cie de geboden waernemen/eñ scheyden van
alle de boosheyt: eñ verlochninge doen met
sacrificien oner de onrechtueerdicheden/ eñ
t'verbidden voor de sonden is scheyden van
ongerechticheden. Hy sal gracie weder ge-
uen/die bloeme vã mele offert/eñ die berm-
hertigheyt doet die offert sacrificie: Het is
den Heere wel behaechlick te scheyden van-
Exo.23.b.15. der boosheyt/eñ vander onrechtueerdicheyt
24.c.22. te scheyden is bidden voor de sonden. Wy
Deu.16.d.16 en suit voor d'aensichyn des Heerẽ niet ydel
gesien wozden: want alle dingen wozden
om Gods ghebot ghedaen. De offerande
vanden rechtueerdighen maeckt den outaer
vet/eñ sy is eenen ruech der soetricheyt voor
d'aensichyn des alderhoochsten. Dat sacri- B
ficie vanden rechtueerdigen is aengenaem/
eñ syn gedenckenisse en sal de Heere niet ver
geten. Met eenen goeden moet geeft Go-
de glorie/ eñ en vermindert de eerste gauen
van uwen handen niet. Maect v aensicht 1.Cor.9.b.7.
blijde/ ende met verhueghen soo maecht v
thiendẽ heylich. Geeft den alderhoochsten Tob.4.b.9.
na syn gifte/eñ met een goede ooghe so doet
de vindinghe uwer handen: want de Hee-
re is vergheldende/ ende seuenmael so vele
sal hy v weder geuen. En wilt geen qua- Leui.22.c.20.
de gauen offeren/ wãt hy en sal die niet ont- Deu.23.d.18.
fangen. Ende en wilt niet aensien een on-
rechtueerdich sacrificie/ want de Heere is de C
richter/eñ by hem en is geen glorie van per- Deut.10.d.17.
soon. De Heere en sal geenen persoon we- 2.Par.19.b.7.
nemen teghen den armen/ ende t'ghebedt Iob.34.b.19.
vanden ghequetsten sal hy verhooren. Hy Sap.6.b.8.
en sal niet versmaden der weesen bidden/ Rom.2.b.11.
noch de weduwe/ ist dat sy wtstort een spra- Gala.2.b.6.
ke des suchtens. En vallen de tranen van- Ephe.6.b.9.
der weduwen niet tot op de wange/ ende en Colos.3.d.25.
is haer wtroepen niet teghen den ghenen Act.10.c.34.
diese verwecke? Want vander wanghen 1.Pet.1.c.17.
climmen sy op totten hemel/ ende de Heere
de verhooxder sal daer genoechte in hebben.

Die Godt aenbidt/die sal metter genoech-
ten ontfangen wozden/ ende syn verbidden
sal tot de wolcken ghenaken. T'ghebedt
des genes die hem verootmoedicht/sal dooz
de wolcken gaen/ende tot dat hy coemt/soo
en salt niet vertroost wozden/ ende t'en sal
niet weeh gaẽ/ tot dat de alderhoochste aen-
siet. Ende de Heere en sal hem niet verre D
vertrecken/maer hy sal de rechtueerdighe
oordeelen/ende hy sal recht doen/ende de al-
dersterckste en sal in hen gheen patiencie
hebben/ op dat hy haren rugghe in stucken
breke: ende den Heydenen sal hy de wra-
ke weder gheuen/ tot dat hy weeh neme de
volheyt der hooueerdigher/ ende den scepter
der booser in stucken breke/ tot dat hy den
menschen loon gheue na hen wercken/ende
na de wercken van Adam/ende na syn ver-
metelickheyt/ tot dat hy oordeele het von-
nisse syns volcks/ ende hy sal de rechtueer-
dighe met syn bermhertigheyt verheughen.

De bermhertigheyt Gods is schoone in-
den dach der tribulacien/ als een reghen
wolcke inden tijt der droochten.

Hy aenroept Gods bermhertigheyt ouer Israhel, ende ouer Ierusalem,maer ouer de Heydenen sijn hant ende vreese:op dat sijn macht groot ghemaeckt worde, ende hy alleene Godt bekent worde. Dat xxxvj Capittel.

O Ontfermt onser God van allen dingen/ A
ende siet op ons/ ende toont ons d'licht
van uwe bermhertigheden/ ende sendt v
vreese wt op de Heydenẽ die v niet gesocht
en hebben/ dat sy bekennen moghen datter
gheen Godt en is dan ghy op dat sy mogen
vertellen v groote daden. Heft op v hant
op de vreemde liedẽ op dat sy v machtigheyt
sien mogen. Wãt gelijck ghy voor haer-
der aenlicht geheylicht zijt in ons also suldy

voor

voor ons aensicht oock grootelick gepresen worden in henlieden/ op dat sy v kennen mogen/ gelyck wy oock gekent hebbē/ datter anders gheen God en is sonder v Heere.

Vernieuwet de teeckenē ēn verandert de wonderlicke dadē. Maect glorioos v hāt/ ēn uwen rechten arm. Verwect de hittige gramschap / ēn stort wt den toorn. Doet wech den wederpartyder/ ēn verdruckt den vyant. Brengt haestelic aen den tyt/ ende gedenct opt eynde/ op dat sy mogen vertellen v wonderlicke daden/ ēn met de gramschap der vlammen laet verslint worden die behouden blyft: ēn die v volcqualic verdrucken moeten de verderfenisse vinden. Vernielt het hooft der princen/ der vyanden die seggen: Daer en is geen ander sonder ons.

Vergadert alle de geslachten van Jacob/ ēn laetse kennen datter geen God en is dan ghy/ op dat sy mogen vertellen v groote daden/ ēn ghy sult beeruen alst was vandē beghinne. Ontfermt ws volcks/ waer over uwen naem aengeroepen is/ ēn Israhel den welcken ghy geleken hebt by uwen eersten ghebozen sone. Ontfermt der stadt uwer heylichmakingen Jerusalem/ der stadt uwer rusten. Verbuilt Sion met uwen onspreckelicken woorden/ ēn v volc met uwer glorien. Geeft getuygenis want sy van t'beghinsel uwer creaturen zyn/ ēn verweckt de gebeden de welcke in uwen naem gesprokē hebben de eerste propheten. Gheeft loon den ghenen die v verwachten/ op dat v propheten mogen getrouwe bevondē worden/ ēn verhoort de gebeden vā uwen dienaren.

Gheeft uwen volcke na de gebenedydingen vā Aaron/ ēn beschict ons te rechte indē wech der rechtveerdicheyt/ ende laetse werē alle die op aertryc woonē/ dat ghy zyt God de aensiender der tydē. Alle spysen sal den buyck crē/ ēn d'een spyse is beter dā d'ander spyse. De kele raect de spyse des wilts/ ēn een onverstandich herte de lueghenachtighe woorden. Een quaet herte sal droefheydt genen/ ēn een geleert mensch sal die wederstaen. Een vrouwe sal alle man ontfangen/ ēn eē dochter is beter dā d'ander dochter. De schonheyt der vrouwen verheucht haers mans aensicht/ ēn bouē alle wellustcheydt des menschs brengt sy begheerte aen.

Isser een tonge der genesingen/ so isser ooc eender verslachtingē ēn der barmhertycheyt: haer man en is niet gelyck den kinderē der menschen. Die een goede vrouwe besit/ die begint een besittinge/ hy heeft een hulpe. syns gelycke/ ēn een columne gelyck een rustē. waer gheenen tuyn en is / daer sal de besittinge berooft worden: ende daer gheen vrouwe en is/ daer versucht de behoeuende.

Wien betrout hy die geenen nest en heeft/ ende ter rusten gaende daert doncker wort/ als een omghegort moordenaer verspringhende van d'een stadt in d'andere.

Lachteninghe van eenen ghevryndden vrient; ende v'prijs van eenen ghetrouwen. Van goeden ende rechten rade, diemen by goede ende Godtvreesende menschen soecken sal.

Dat xxxvij. Capitel.

Alle vrient sal seggen: Ēn ic heb de vriēdschap verlaemt: maer daer is een vrient die alleen merkē naem vrient is. En is daer in niet droefheydt totter doot? Maer een geselle ēn een vriēt sullē tot vyantschap gekeert worden. O alder archste vermetelicheyt/ waer af zyt ghy geschapen om de aerde te bedecken met de quaetheyt/ ende door bedriegelicheyt vā dien? Een geselle sal hem mede verblydē met synē vrient in genuechten/ ēn inden tyt der tribulacien sal hy v tegen zyn. Een geselle sal medelyden hebben met eenen vrient ter saken van synen buyck/ ēn tegen den vyandt sal hy eenē schilt nemen. En vergheet ws vrients niet in uwer sielen/ ēn en weest syns niet ondachtich in uwe wercken. En wilt geenē raet houden met uwen sweer / ēn voor de ghene die v benydē/ so verbercht uwen raet. Alle raetsman brengt den raet wt / maer daer is een raetsman in sy seluē. Vandē raetsman bewaert v siele/ ēn weet eerstmael wat hem nootelic is: want hy sal ooc in syn hertē dēcken: op dat hy by auonturen niet en sticke eenen staeck in de aerde/ ende segghe tot v/ Uwen wech is goet: ēn stae tegē ouer om te sien wat v geschiedē sal. Met eenē ongheestelickē man tracteert vā heylicheyt/ ēn met eenen onrechtveerdigē man van rechtveerdicheyt/ ēn met een vrouwe van de dingen die sy verpolcht met eenen verbaerden vā oorlogen/ met eenē vercooper vāder ouerserringen/ met eenē cooper vā vercoopē/ met eenen nydigen van te danckē/ metten ongenadigen vā genadicheyt/ metē oneerbaren vāder eerbaerheyt/ met eenē acker werman van alderhande werc/ met eenē iaerlickē werema vā de voleyndinge des iaers/ met eenen tragen knecht vā veel werckens. En aenmerct dese niet in allen rade: maer met eenen heyligē man wrest gedachtich/ so wien ghy kent houdende de vreese Gods/ wiens siele zy gelyck uwer sielen/ ende so wie in de duysternissen struyckelt/ die en sal met v geen medelyden hebben. Ende siele vaste met v seluen een herte vā goeden rade/ wāt ghy en hebt niet dat meer weert is dan datte. De siele van eenen heyligen man verconduicht somtyts meer warachtige dingen dan seuen wachters sittende int hooge om te aenschouwen. Ēn in alle dese dingen so bidt den alderhoochsten dat hy uwē wech inder waerheyt beschicke. Voor alle werken so laet een warachtich woort voor v gaen/ ēn voor alle werck eenē vasten raet. Een oock woort sal het herte verandren/ waer wt vier deelen opstaen / goet / ēn quaet / lenē ēn de doot: ēn de heerschappersse vā desen is een gestadige tonge. Een gegeleert man heeftet veel geleert: ēn synder sielē is hy soete. Die bedriegelick spreect is hatelic/ ēn in alle dinc sal hy bedrogē worden: want vandē Heere en is hem geen gracie gegeuē / wāt vā alle wysheyt is hy berooft. Daer is eē wys man die synder sielē wys is/ ēn de vrucht syns verstants is loffelick.

Een wys man onderwijſt ſijn volc/ eñ de
vruchten ſijns verſtants zijn ghetrouwe.
Een wys man ſal met benedictié vervult
wozden/ eñ die hem ſien ſullen hem prijſen.
D'leuen van eenen man is int ghetal der
dagen/ maer de dagen van Iſrahel zijn on-
tallick. Een wys man int volc ſal eere be-
eruen/ eñ ſijnen naem ſal leuẽde bliuẽ inder
eewicheyt. Sone in v leuen onderſoect v
ſiele/ eñ iſt dat ſy arch is/ ſo en geeft haer geen
macht: want alle dingen en zijn alle men-
ſchen niet ozbaerlic/ eñ allen ſielen en beha-
ghen alle manieren niet. Een wilt niet be-
geerich zijn in alle maclijdẽ/ noch en ſtozt v
niet wte ouer alle ſpijſe/ want in veel ſpij-
ſen ſal ſiecte ghelegen zijn/ eñ de begheerlic-
heyt ſal vooztz comen tot de gheheel ſiecte.
Dooz de gulſicheyt zijnder vele geſtozuẽ/
maer die ſober is ſal ſijn leuen verlenghen.

Hoemen de medecijn ende de medecijne eeren ſal, Hoe hem een ſieck menſche hebben ſal: Hoemen de doodẽ bewee-nen ſal, ende meer ander diuerſche leeringhen.

Dat xxxviij. Capitel.

EEr den medecijnmeeſter om den noot/
want de alderhoochſte heeft dien geſcha-
pen. want van Gode is alle medecijne/ eñ
van eenen coninc ſal hy ghiften ontfangen.
De ghelcertheydt des medecijns ſal ſijn
hooft opheffen/ eñ int aenſchijn vandẽ groo-
ten perſonagien ſal hy ghepreſen wozden.
De alderhoochſte heeft vander aerden de
medecijne geſchapen/ eñ een wys man en ſal
hem daer af niet verbaren. Eñ is dooz een
hout het bitter water niet ſuet ghewozden:
Totter menſchen kenniſſe is hen cracht/
eñ de alderhoochſte heeft den menſchen de
kenniſſe gegeuen oni gheert te wozden in
ſijn wonderlicheden. Dooz deſe ſal hy ge-
neſende de pijne verſaechten eñ de apoteker
ſal medecijnen der ſuetichеydt maken/ eñ ſal
ooc maken ſaluingen der geſontheyt/ eñ ſijn
wercken en ſullen niet volcomen wozden/
want de vrede Gods is op d'aẽſchijn der
aerden. Sone in uwer ſiecten ſoo en ver-
ſmaet v ſeluen niet/ maer bidt den Heere/ eñ
hy ſal v geneſen. Keert v vã de miſdaet/ eñ
beſchict te rechte v handen/ eñ van alle miſ-
daet maert v herte ſuyuer. Offert de ſue-
tichеyt ende gedenckeniſſe van bloeme des
meels/ eñ maert de offerande vet/ eñ gheeft
dẽ medecijnmeeſter plactſe: wãt de Heere
heeft hem gheſchapen/ eñ en laet dien van v
niet gaen/ want ſijn wercke zijn nootelick/
want daer is eenen tijt dat ghy in haer
handen vallen ſult: Maer ſy ſullẽ dẽ Hee-
re bidden dat hy haer ruſte ende geſontheyt
wil beſchicken om haerlieden conuerſacie.
So wie miſdoet vooz ſijn aẽſichte die hem
geſchapen heeft/ die ſal vallen in des mede-
cijnmeeſters handẽ. Sone ouer eenẽ doo-
den ſo ſtozt tranen/ eñ als een die groot lijdẽ
lijdt ſo begint te weenen/ eñ na dat recht is/
ſo bedect ſijn lichaem/ eñ en verſmaet ſijn be-
grauinghe niet. Maer om de opſprake ſo
draecht bitterlick ſijnen rouwe eenen dach/
eñ vertroost v om de vroetheyt wille/ eñ
maect rouwe nae ſijn verdienſte eenen dach
oft twee/ om de opſprake. want vã vroet-
heyt comt haeſtelick de doot/ eñ ſy ouerdect Prou. 3. 13. 17. 4.
de cracht/ ende de vroetheyt des herẽ maect
crom den necke. In de aflcydinge blijft de
vroetheyt/ eñ dat goet des armen is nae ſijn
herte. Een gheeft v herte niet tot vroet-
heydt/ maer verdrijft die van v/ ende weeſt
ghedachtich der wterſten. Een wilſe niet
vergheten/ want van daer en is gheen we-
derkeeren/ ende ghy en ſult deſen dooden
niet baten/ eñ v ſeluen ſuldy verargheren.
Weeſt gedachtich mijns ozdeels/ want al-
ſulck ſal het uwe ooc weſen/ my ghiſteren/ eñ
v heden. In des dooden ruſte ſo doet ru-
ſten ſijn gedenckeniſſe/ eñ vertroost hem int
wtgaen van ſijnen geeſt. Schrijft de wijs
heyt ten tijde van ledicheyt/ eñ die vermin-
dert wozdt van wercken ſal wijsheydt ont-
fanghen/ want hy ſal met wijsheydt vervult
wozden. Wie den ploech houdt/ ende die
gloziеert int geſchutte/ die metten ſteeckijſer
de ossen drijft/ eñ verkeert in de werckẽ van
hen/ eñ ſijn vertellinge is vander ſtierẽ ion-
gen: die ſal ſijn herte daer toe gheuen/ om
de acker vozen om te wozpen: eñ ſijn wake
is in de koeyen te meſten. Alſoo ooc elck
ſmit ende timmerman die den nacht als den
dach ouer brengt/ die met teeckenen geſne-
den wercken wtgroeft/ eñ dooz ſijn neerſtig-
ge geſtadicheyt verandert de ſchilderye: ſijn
herte ſal hy gheuen tot de ghelijckeniſſe der
ſchilderyen/ eñ dooz ſijn wakinge ſal hy dat
werck volmaken. Alſo ooc een ijerſmit
ſittende by dat aenbeelt/ eñ aenmerckẽde het
weert des yſers. Dẽ domp des vijers ſal ſijn
vleeſch vandẽ/ eñ met de hitte vander ſmiſ-
ſen ouen ſo ſtrijdt hy. Dat geluyt des ha-
mers vernieuwet ſijn ooze/ eñ tegen de ghe-
lijckeniſſe vanden inſtrument is ſijn ooghe.
Sijn herte ſal hy geuen tot dat volmaken
des werks/ eñ dooz ſijn wake ſal hi de onvol
maectheyt vercierẽ. Alſo een potbacker ſit-
tende aen ſijn werck/ het rat met ſijnen voe-
ten ommedraeyẽde/ die altijt in zorchfuldic-
heyt geſtelt is om ſijn werck/ eñ ontellicken
vele is alle ſijn were. Met ſijnẽ arm ſal hy
de ſtymachtige aerde een gedaente geuen/ eñ
vooz ſijn voeten ſal hy haer macht boogen.
Sijn herte ſal hy geuen om de placſterin-
ge te vervullen/ eñ met ſijn wake ſal hy den
ouen ſuyuerẽ. Alle deſe hebbẽ in hen han-
den gehoept/ eñ een yegelick is in ſijn conſte
wijs. Sonder alle deſe dingen en ſal geen
ſtadt opgetimmert wozdẽ. Noch ſy en ſul-
len daer in niet woonẽ/ noch in wandelẽ/ eñ
tot de vgaderinge en ſullẽ ſy niet ouerſpra-
gen. Op des rechters ſtoel en ſullẽ ſy niet
ſitten/ eñ getuygenis des ozdeels en ſullẽ ſy
niet verſtaen/ noch ſy en ſullẽ niet openbaer
maken de geleertheyt/ eñ dat ozdeel/ ende in
de parabelen en ſullen ſy niet gevondẽ woz
den: maer dit maeckſel der werelt ſullen ſy
vaſt maken/ ende haerlieder ghebeyt is in
dat werckẽ van hare conſte gheuende haer-
lieder ſiele daer toe/ ende onderſoechende in
de wet des alderhoochſten.

Doe

Hoe Godt in alle sijn wercken te benedijdene is, wien niet int werelt verborghen is: de benedijdinge Gods is op de goede, ende sijnen toorn op de quade, ende hoe dat al den goeden int goet vergaet, ende den quaden int quaet.

Dat xxxix. Capittel.

A DE wijsheyt van allen de ouderen sal een wijs man onderloecken ende metter prophecien sal hy hem becommeren. Der vermaerder mannen vertellinge sal hy onthouden ende in de listicheden der gelijckenissen sal hy t'samen ingaen. De verborgentheden der bijspraken sal hy onderloecken, ende in de bedecthedē der gelijckenissen sal hy verkeeren. Int middē der grooter personagien sal hy dienen ende voor d'aensichyn des presidents sal hy gesien wordē. Tot in de landen der vremder volcken sal hy overtreckē, want goet ende quaet sal hi in alle dingen onderloecken. Sijn herte sal hy gheven om inden dageract te waken tot den Heere die hem ghemaeckt heeft ende voor d'aensicht des alderhoochsten sal hy bidden. Hy sal sijnē mont open doen int gebet, ende voor sijn misdaden sal hy biddē. Want ist dat de groote Heere wilt, so sal hy hem metten gheest des verstants vervullen, ende gelijc slachregenē sal hy de wijspraken sijnder wijsheyt wtstorten ende in sijn gebet sal hy den Heere belijdē.

Ende de Heere sal sijnē raet ende sijn leeringe wel beschickē ende in sijn verborgentheydē sal hy hem beraden. Hy sal openbaer maken de onderwijsinge van sijnder leeringhen ende in de wet van des Heeren verbondt sal hy

B glorieren. Veel menschen sullen te samen prijsen sijn wijsheyt: ende tot inder eewicheyt en sal die niet te niete gedaen wordē. Sijn gedenckenisse en sal niet vergaē, ende sijnen naem sal versocht worden van geslachte tot geslachte. Sijn wijsheyt sullen de Heydenen vertellen ende sijnen lof sal vercondigen de vergaderinge der geloovigen. Ist dat sijnē naem blijft, so sal hy daer meer dā duysent achterlaten ende ist dat hy rustet, so salt hem baten. Noch sal ick raet nemen ont te vertellen, want als met een ruserije ben ic vervult. Inder stemmē seyt hy: Geeft my gehoor ghy goddelicke vruchten, ende als een roose geplant aen de ruijeren der waterē, brengt vruchten voorts. Als Libanus sal hebt reuck der soetichevt. Blooyet

C bloemen gelijck lelien, ende gheeft reuck, ende cryght looverē ter gracien, ende singt een loue te samen den lofsanc ende gebenedijt de Heere in sijn werckē. Geeft sijnē naem de groote dadicheyt, ende belijdt hem met de stēme uwer lippen, ende met lofsangen der lippen, ende met herpen, ende alsus sult hy seggē in de belijdinge: Alle de wercken des Heeren zijn seer goet. Voort sijn woort heuet water gestaē als enen hoop, ende door de spraake sijns monts ghelijck ontfanghers der waterē: want door sijn gebodt wort stilticheyt, ende daer en is geen verminderē in sijn salicheyt.

De wercken dā alle vleesch zijn voor hem ende daer en is niet verborgē voor sijn oogen. Van de een tewe tot de ander eewe siet hy, ende daer en is niet wonderlic voor sijn aensicht. Daer en is niet te seggē: wat is dit oft wat is dat: want alle dinghen sullen te sijnen tijde verclaert worden. Sijn ge- Gene. 7. d. 11.
benedijdinge sal overvloeden als een vloet ende gelijck den gheeelē overvloet de vrooge aerde heel vrouckē gemaect heeft, also sal sijn gramschap de Heydenē die hem niet gesocht en hebbē tot een erue besittē. Ghelijc hy de waterē in drooghte verkeert heeft, ende de aerde is drooge geworden ende sijn wegen zijn haren weghen toegeschict, also zijn den sondaren struyselen in sijn gramschap. Exod. 14. c. 11.

De goede dingen zijn den goeden geschapen van t'beginsel, also ooc den alder archstē goede ende quade dinghen. T'beghinsel des D
dincks dat der menschen lenen noodtelick is, Eccli. 29. d. 22
dats water, vier ende yser, sout, melck ende wittebroodt ende honich, ende de crappe des wijndruyfs ende olie ende cleederen. Alle dese sullen den heyligen int goet, also oock den verongoddelicken ende sondaren int quaet verkeert wordē. Daer zijn gheesten die ter wraken geschapē zijn ende in haer rasende gramschap hebben sy haerlieder tormenten sterck gemaect. Inden tijt des voleyndinghe sullen sy haer macht wtstorten, ende de rasende gramschap des ghenes diese gemaect heeft sullen sy t'samen wtstorten. Vier, hagel, Eccl. 40. b. 9.
honger, ende doot alle dese zijn ter wraken ghe schapen, der beesten tanden ende schorpioenen ende serpenten, ende t'swaert wraecke doende ter verderfenisse, over de ongoddelicke. Sy sullen in sijn gebodē bijdelicken ende op de aerde sullen sy (alst noot is) bereyt worden ende in haren tijden en sullen sy d'voort niet voorby gaē: Daerom bem ick verstaert geweest van t'beginsel ende outs heb mijn beraden ende ick hebt gedacht: ick geschrijf nachter gelaten. Alle des Heeren wercken sijn goet ende alle werck sal te sijnder tijt duren. Daer en is niet te seggē: dits arger dan datte, want alle dingen sullen te sijnen tijde gepresen worden. Ende nu in alle herten ende monden looft te samen, ende ghebenedijt den name des Heeren. G

Wat een bekommeringhe, ende hoe swaren last de kinderen der menschen hebben: Hoe de tijdt hartelick sullen vermeldt worden, d'lof der vrienden Godts: dat men op eens anders graf niet bidden en sal.

Dat xl. Capittel.

EEn groote becommeringe is allen menschen geschapen ende een swaer ioch op de kinderē dā Adam: vandē dach des wtgangs van haers moeders lichaem tot op dē dach des begrauens in de moeder van allegader.

Den gedachten ende de vreesen des herten ende de versieringe des verwachtens, ende den dach des sterfens: sittende op den eerlicken stoel, totten gheen die vernedert is op d'eerde ende in de asschen: vanden gene die hemelsch zijn, de gebruyckt een croone die ghet totten genen die met rouwen ijs waer gecleedt is, rasende grammschap, onbillicheyt, oproeringhe, wanckelbaercheyt, ende de vreese der doot, bybliuende gramschap ende rhuagie, ende ten tijde der rusten int bedde den slaep des nachts verandert sijn wetticheyt.

Een

B Een luttel als niet is hi in ruſten/ eñ daer af comt een geſicht mdē ſlaep als indē dach.
Hy is verbaeſt dooz dat geſichte ſyns herten alle die ontgaē is mdē dach des ſtrydts.
Ten tyde vā ſyn ſalicheyt is hy opgeſtaen/ eñ verwonderende tot gheen vreeſe. Dit is met allen vierſſche/ vanden menſche aen tot de beeſten/ eñ op de ſondaers ſeuen voudich. Tot deſen is de doot/ t'bloet/ bywaē gie eñ t'ſweert/ verdzuckingen/ honger/ eñ vernielinge/ eñ gheſſelē: op de booſe zyn alle deſe dingen gheſchapen/ eñ om die is de diluuie geſchiet. Want alle dingē die vander aerdē zyn ſullē wederomme in de aerde keeren/ eñ alle wateren ſullen in de zee weder keeren. Alle ghiften eñ ongherechticheden ſullen te niet ghedaen wozden/ eñ dat geloouc ſal inder eewicheyt ſtaē. De rychdommen der onrecht veerdigher ſullen als eenen vloet verdzoocht wozden/ eñ ſy ſullen een gelyde geuen gelyck eenē grootē donder inden regen. Int open doen van ſynē vanden ſal hy blyde zyn/ alſo ſullen de ouertreders in de voleyndinge verdwynē. De neuen der ongoddelicker en ſullen geen tacken vermenichfuldigē/ eñ de onſuyuer wortelen geuen gelyt op den ſtop vāder ſteenroorſen. Op alle wateré is groenheyt/ eñ aenden cant des vloedts ſalt voor alle gras wtgetrocken weſen. De gracie is gelyck een Paradys in de beuedicnen/ eñ de bermhertigheyt blyft inder eewicheyt. Het leuē eens wercmans die ſy ſelucn genoech heeft/ ſal verſoet wozdē/ eñ daer in ſuldy eenē ſchat vinden. Kinderē eñ de optimmeringe vā eender ſtadt ſal eenen naem beueſtigen/ ende daer bouen ſal een onbeſmette vrouwe geacht wozden. Den wyn eñ ſanc verblyden t'heerte/ ende bouen beyde de liefde der wyſheyt. De fluyten eñ dat plaiterſpel maken een ſoete melodye/ eñ bouē beyde is eē ſoete tonghe. Gracieuſheyt eñ ſchoonheyt ſal v oge begeeren/ eñ daer bouē zyn groene gelaeyde vruchtē. Een vrient eñ een geſelle die onderthdē verſaemt zyn/ maer bouē die beyde is een vrouwe met eenē man. Broeders zyn tot eender hulpen indē tyt der tribulacien/ maer bouen die ſal de bermhertigheyt verloſſen. Sout eñ ſiluer is een vaſte ſettinge der voetē/ eñ bouen beyde is eenen welbehagendē raet. Rychdommē eñ trachten verheffen t'herte/ eñ bouē deſe is de vreeſe des Heeren. Inde vreeſe des Heeren en is geen minderinghe/ eñ in haer en is ghenen hulpe te ſoeckē. De vreeſe des Heerē is gelyck een paradys der ghebenedydingen: eñ bouen alle glorie hebben ſy hem ouerdeckt.
Sone ten tyde wa lenēs ſo en int geen gebreck wāt t'is beter ſterué dan gebreeren inden. Een man ſiēde op eens anders tafele/ dicus leuē en is niet int gepeys des leuens/ want hy voedt ſyn ſiele met ander liedē ſpoſen. Maer een wel gemaniert eñ ghelecrt man ſal hem ſelucn bewaren. Inden mont vandē onwyſen ſal de ammoede verſoet wozden eñ in ſynen buyck ſal een vier bzanden.

Tghedencken des doots wien dat ſoet is, ende wien niet. En vreeſt de doot niet, maer denckt op de toecommende eñ voorleden ſaken, te vreden zijnde met Gods voorſienicheyt ouer v: hoe hem een menſch van ſonden behoort te ſchamen.

Dat xli. Capittel.

O Doot hoe bitter is v gedenckeniſſe den menſche die vrede heeft in ſyn goedē: eenen geruſtē man/ eñ diens wegen wel gelucksich zyn in alle dingē/ eñ die noch wel macht ſpyſe nemen! O doot/ goet is v oordeel den menſch die gebreck lydet/ die van cracht vermindert wort/ die van ouderdom is vergaende/ eñ die van alle dingen ſorghe heeft/ eñ den onghelooouigen die de wyſheyt verlieſt. En wilt niet vreeſen dat vonnis der doot. Gedenct der dingē die voor v geweeſt hebben/ eñ die v noch na ouercomen ſullen. Dit vonnis is vanden Heere alle vleeſche: eñ wat ſal v ouercomē mdat welbehagen des alderhoochſten: T'zy oft thien oft hondert oft duyſent iaren zyn: wāt in de helle en is geen beſchuldinge des leuens. Kinderen der afgryſelicheden wozdē der ſondaren kinderen/ eñ die verkeeren omtrent de huyſen der ongoddelicker. De erffeniſſe vander ſondaren kinderē ſal vergaen/ eñ de laſteringhe ſal altyt met hen afcomſte zyn: Vanden ongoddelicken vader claghen de kinderen/ want om ſynent wille zyn ſy int verwyt. Wee v ghy ongoddelicke manné/ die verlatē hebt de wet vanden alderhooch ſten Heere. Eñ iſt dat ghy geboren wort/ ſo ſuldy in de maledictie geboren wozden/ iſt dat ghy ſterft/ ſoo ſal v deel in de maledictie weſen. Alle dingen die vander aerdē zyn/ ſullen wederom in de aerde verkeert wozden/ alſo ooc de ongoddelicke vander maledictien ter verderfeniſſen. Den rouwe der menſchen is in haren lichaem maer dē naem der ongoddelicker ſal vergaen. Draecht ſorge voor eenē goeden naem/ want dat ſal v meer by blyuen dan duyſent coſtelicke eñ groote ſchatten. Des goeden leuens is een ghetal der dagen: maer eenen goeden naem blyft inder eewicheyt. Kinderen onderhoudt de onderwyſinge inden vrede: want verborghen wyſheyt eñ eenen ſchat die niet geſien en wort/ wat profyt is in beyde ghelegen? Beter is de menſch die ſyn ſoeheyt verbergt/ dan de menſch die ſyn wyſheyt verbergt. Maer nochtās keert wederom tot de dinghen die wt munen mondt gaen/ want t'en is niet goet in alle dingen ſonder eerbiedinge te zyn/ eñ alle dingen en behagen den menſchen niet wel int ghemeen. Schaemt v voor tuyen vader eñ moeder van oneuyſcheyt: eñ voor eenen ouerheere eñ machtighen perſoon van een leughene: voor eenen Dunce eñ rechter van de maet: voor een vergaderinge eñ voort volc vāder booſheyt: voor eenē geſelle eñ vrient van ontrechtueerdicheyt: eñ voor de plaetſe daer ghi in woont vā diefte/ voor Gods waerheyt eñ voor het teſtament/ vā dat ſtuē der tafelen om broot t'eten ende van de vet danckeninge des wtgeuens eñ ontfangens: ende voor de gene die v groeten van ſtil

ſwyghen/

swyghen/ende vã te aensien een oneerbaer vrouwe/ eñ van dat afkeeren des aensichts van uwen naesten. En keert v aensicht vã uwen naesten niet/ eñ van een deel af te nemen/eñ niet weder te gheuen. En aensiet gheens anders mans huysvrouwe/ noch en aensoect syn dienstvrouwe niet/ noch en staet aen haer bedde niet. Voor vrienden van verwytelicke woorden/ eñ als ghy yet ghegheuen hebt/en verwyt dat niet.

Hoemen gheen secreet en behoort te ontdecken, ende van veel sonden die hier staen te wachtene, hoemen syn dochter sorchfuldelick bewaren sal, hoe sorghelick dat is met een vrouwe te woonen, hoe behaghelick dat Gods wercken zijn.

Dat xlij. Capittel.

ALs verhaelt de redene des ghehoors niet van de openbaringhe der verborgender redenē/ eñ ghy sult warachtelick wesen sonder beschaemtheyt/ eñ ghy sult gracie vindē voor d'aensichyn van allen menschē dat ghy vã alle dese dingen niet beschaemt en wort/ eñ dat ghy geenen persoon wt en neemt om te mis doen. Van de wet eñ van testament des alderhoochstē/ eñ vã dat oordeel den ongoddelicken rechtveerdich te maken. Vã dat woort der gesellen eñ wandelaren/ende van de ghilte der erffenisse van de vriendē/ van de gelycheyt der wagen eñ der ghewichten/van t'verrycken van vele eñ luttele/ van de bedriegelicke verderfenisse der comenschap eñ der coopluyden/ eñ van vele castydinge der kinderen/ eñ van cenē alderquaetsten knecht de syde te bebloeden. Op een quade vrouwe is een slot goet. Daer veel handē zyn, sluyt: eñ al wat ghy leueren sult dat telt eñ weecht/ maer alle wtgeuē eñ ontfanck beschryft. Van des onwysen eñ dwasen leeringe/ eñ van de ouders die ghehoordelt worden vandē iongers: eñ ghy sult geleert zyn in alle dingen/eñ prysclick in het aenlicht vã allē manne. Des vaders dochter is een heymelicke wakinge eñ de sorghe vã haer benemt hē dē slaep dat sy by auonturen in haer ionge iaren gheen ouerspeelderije en worde eñ met eenē man gewoont hebbende niet hatelick en worde: dat sy tot eenigē tyt niet ontsuyuert en worde in haer maechdelicheyt ende dat sy in haers vaders huys niet bevrucht gevonden en worde/ dat sy by auonturen met eenen man woonende niet en ouertrede/ ofte dat sy ymmer niet onvruchtbaer en worde. Ouer een onuysche dochter stelt een vaste hoede op dat sy v tot eenigen tyt niet en doe comē tot schimp uwer vyandē/ vandē achterclap in de stadt/ eñ t'verwyt des volcks/ eñ dat sy v niet en beschame in de menichte des volcks. En wilt niet achten op alder menschen schoonheyt/ eñ int middē der vrouwen en wilt niet woonen: want vanden cleederen comen de motten/eñ vander vrouwē de ongerechticheyt des mans. want beter is de ongerechticheydt des mans dan een weldoende vrouwe/ eñ eē vrouwe beschamēde ten verwyte. Dacrom sal ick ghedachtich wesen der wercken des Heeren eñ syn werckē die ick ghesien hebbe sal ick vercondigen met de woorden des Heeren. De sonne verlichtende heeft over al gesien/ eñ vol van de glorie des Heeren is syn werck. En heeft de Heere de heyligher niet doen vertellen alle syn wonderlicheden/ de welcke de almachtige Heere geuestight heeft/ om vast te staen in syn glorie? Den afgront eñ t'herte der menschen heeft hy onderlocht/ ende in hare schalcheyt heeft hy verdacht. Wāt de Heere heeft ghekent alle wetenheyt/ eñ hy heeft aensien in dat teeckē der eewicheyt/ vercondigende de dingen die voorleden zyn/ eñ die toecomende zyn/ ontdeckende de spuerē der verborghentheyt. Hem en is gheen ghedachte onbekēt/ eñ geē redene en verbergt haer voor hem. De groote daden synder wysheydt heeft hy verciert die daer is voor de werelt eñ tot inder eewicheyt/ ende tot hem en is niet toeghedaen noch afghedaen/ eñ hy en behoeft niemandts raet. Hoe lustich zyn alle syn wercken/ eñ als een vonckē die te aenmercken is? Alle dese leuē eñ blyuen inder eewicheydt/ eñ tot alle nootelicheyt so zyn alle dingē hem onderdanich. Sy zyn alle tweevoudich/ een tegen een/ eñ hy en heeftet niet doen gebreken. Elcks goeden heeft hy vast gemaect. Ende wie sal versaet worden siende syn glorie?

De hoocheyt Gods vertoocht haer in het maecksel der hemelen, ende van al dattet in is, ende vander zee, eñ niemandt en is machtich Gods ghenoech te louene.

Dat xlij. Capittel.

DAt firmamēt der hoocheyt is syn schoonheyt/ de ghedaente des hemels int ghesichte der glorien. De Sonne int aensien vercondigende inden wtgane een wonderlick vat een werck des alderhoochstē. Inden middach verbrāt sy de aerde/ eñ wie sou de connen verdragē in d'aensien vā haerder hitten? Tfourneys bewarende de werckē der hitten/ verbrant de sonne de berghen/ vierige stralen wtblasende eñ wederschynēde/ so verblint sy met haren stralen de ooghen. Groot is de Heere diese gemaect heeft/ eñ in syn woorden heeft sy haestelick haer reyse ghedaen. Eñ de mane is in ailen te haren tyde een vertooninge des tyts/ eñ een teecken vander werelt dueringe. Vā de mane is het teecken vanden feestelicken dach/een licht dat gemindert wordt in de volcyndinge. De maent is na haren naem wassende wonderlick tot de volcyndinge toe. Een instrument des heyrs in de hoochde int firmament des hemels glorioselic blinckende/ de ghedaente des hemels is de glorie der sterren/ de werelt verlichtēde in de hoochde is de Heere. In de heylige woordē sullen sy een oordeel staen/ eñ sy en sullen niet ontbreken in hare wakingen. Aensiet den reghenboghe eñ gebenedyt hem die hem ghemaeckt heeft/ seer schoon is hy in syn schynsel. Hy heeft den hemel omringet met den omganck synder glorien de handen vanden hooghen hebben hem ontploken. Met synen ghebode heeft hy den sneeu haestelick doen comen/ ende hy haest hem wt te seynden de bliksemen syns oordels.

Dacr-

Daerom zyn de ſchatten open gedaen/ eñ de neuelen zyn wtghevlogen als voghelen.

In ſyn grootheyt heeft hy de wolckē geſtelt/ eñ de ſteenen des hagels zyn gebrokē.

Voor ſyn aenſicht ſullē de bergen beroert worden/ eñ door ſynen wille heeft den ſuyden wint gewacyt. De ſtemme ſyns donders heeft de aerde ghellagen/ den tempeſt vanden noorden/ende de vergaderinge des winds: eñ gelyck eenē vogel nederdalende om te ſitten/ſo verſtroyt hy den ſneeu/eñ gelyck de nederdalende ſprinckhanen is het nederdalē vā dien. De ooge ſal de ſchoonheyt van ſynder blinckēder wittigheyt verwonderen/eñ van ſynen ſlachregen ſo verſchrickt hem het herte. Den voorſt ſtoort hy wt als ſout op de aerde/ eñ alſt gevroſen is/ ſoo ſalt worden als de ſtoppen der diſtelen.

Den couden noordē wint heeft gewacyt/ eñ daer is criſtal ghevroſen van d'water/ op alle de vergaderinge der wateren ſal hy ruſten/eñ als een pantſier ſal hy hem met de wateren cleeden. Eñ hy ſal de bergē verſlinden eñ verbranden de woeſtyne/ eñ verbluyſteren dat groen gras ghelyck dat vier.

De medecyne vā al is int haeſten des neuels/eñ den dauwe ontmoetende vā de comende hitten ſal dien vernederen. Door ſyn woort heeft den wint geſwegen/eñ met ſyn gedachte heeft hy den afgront ſtille gemaect/ende de Heere Jeſus heeft dien gheplant. Die ter zee ſchepē/ die vertellē haer periculen/eñ dit hoorende met onſen oorē ſullen wy ons verwonderen. Daer zyn ſeer vernaemde wercken/eñ wonderlicke: verſcheydē manieren van beeſten/ eñ vā allen cleyn vee/ eñ ſchepſel vā groote dieren.

Door hem ſo is gheneſticht dat eynde der reyſen/eñ door ſyn woort zyn alle dingē gemaect. wy ſullen veel ſeggen/eñ ons ſullen woorden gebrecken/ maer het ſluyten vā de woorden is hy in alle dingē. Tot waer toe ſullen wy glorierende vermogen? want hy is de almachtige bouē alle ſyn wercken:

D Vervaerlick is de Heere eñ crachtelicken groot/eñ wonderlick is ſyn macht. Glorificeert dē Heere ſo veel als ghy vermoecht/ ſo ſal hy daer noch bouen vermoghen/ ende wonderlick is ſyn grootdadicheyt. Ende ghy den Heere gebenedijdende verheft hem ſo ſeere als ghy vermoecht/wāt hy is meerder dan alle lof. Hem verheffende woordt met crachte vervult/ En wilt niet arbeydē/ want ghy en ſult hem niet begrypen. wie ſal hem ſien eñ vertellen? eñ wie ſal hē groot maken ghelyck hy is vanden beghinne?

Daer zyn veel meerder verborgenthedē dan deſe/ want wy hebben luttel van ſynen wercken ghelien. Ende de Heere heeftſe alle ghemaect/ eñ den genen die godtvruchtelick leuen heeft hy wyſheyt ghegheuen.

Het lof der eerſten vaders, eerſt int generale, nader handt int ſpeciale, te weten Enoch, Noe, Abraham, wien de beloften gedaen zyn, ende Iſaac, ende Iacob.

Dat xliij. Capittel.

LAet ons louen de glorioſe mannen ende onſe ouders in haren geſlachten. Veel glorien heeft de Heere ghemaeckt met ſyn grootdadicheyt van t'beghin der werelt.

Menſchen heerſchappye hebbende in haer machticheden groot van crachte/ eñ begaeft met hare voorſienicheyt/ vercondigende in de Propheten de weerdicheyt der Prophetē/ ende t'ghebodt hebbende ouer dat teghenwoordich volck/ende hebben door de cracht der voorſienicheyt/ den volckē de alderheylichſte woorden vercondicht. In hare conſticheyt ſoeckēde de maten der muſycken/eñ vertellende ghemeten ghedichten in de ſchriften. Ryche menſchē vā macht hebbende neerſtich onderſoeck der ſchoonheyt/ vrede makende in haer huyſen. Alle deſe hebben in de ghellachten haers volcks glorie ghetregen/ eñ in haren daghen zyn ſy geprieſen geweeſt. Die van henlieden geboren zyn/ hebben den naem achtergelaten/ om te vertellen haren lof: ende daer iſſer waer af dat geen gedenckeniſſe en is/ ſy zyn vergaen als oft ſy niet gheweeſt en hadden/ eñ ſy zyn geboren als oft ſy niet geboren en waren ende hen kinderen met hen. Maer die zyn mannen der bermhertichedē/ der welcker goedertierenheden niet gefaelgeert en hebben: met haren ſade blyuen de goede dingē/ een heylige erffelicheyt zyn haers kints kinderen/ eñ in de teſtamenten heeft hen ſaer gheſtaen: eñ hen kinderen om haren wille blyuen inder eewicheydt/ hen ſaet ende hen glorie en ſal niet verlaten worden.

Hare lichamen zyn in vrede begrauen/ eñ haren naem leeft vā geſlachte tot geſlachte.

Daerlieder wyſheyt laet de volcken vertellen eñ haren lof laet de vergaderinge der gheloonigher vercondigen. Henoch heeft Gode behaecht/ ende hy is ouergevoert int paradijs dat hy den volcken ſoude penitencie gheuen. Noe is volmaect ghevonden/ rechtveerdich/ eñ ten tyde der gramſchappē is hy de verſoeninge geworden. Daerom iſſer een overblyſſel der aerden gelaten/ als den ouervloedt gheſchiede. De teſtamenten der eewicheyt zyn by hem geſtelt dat alle vleeſch niet en ſoude mogen vernielt wor den door den ouervloedt. Abraham was een grootvader van de menichte der volcken eñ daer en is niemandt gevonden ſyns ghelyck in glorien die bewaert heeft de wet vanden hoogen/ eñ heeft int teſtament met hem geweeſt. In ſyn vleeſch heeft hy een teſtament doen ſtaen/ eñ in de beczinghe is hy getrouwe bevonden. Daerom heeft hy hem met eede glorie ghegheuen in ſyn volc/ dat hy ſoude waſſen als eenen hoop vā aerden/ ende dat hy ſyn ſaet verheffen ſoude als de ſterren ende dat hy die ſoude beeruen vander zee totter zee/ vandē vloet tot de eynden der aerden. Eñ in Iſaac heeft hy deſgelycks gedaen om Abraham ſynen vader.

De benedictie vā allen volcken heeft hem de Heere gegeuen/ ende dat teſtament heeft hy gheneſticht op Jacobs hooft. Hy heeft hem bekent in ſyn benedictien/ende hy heeft hem een erffelicheyt ghegheuen/ eñ hem een

veel

Pſal. 44. v. 1. 91. v. 4

Pſal. 105. v. 2.

Gen. 5. v. 22. Heb. 11. v. 5. Gene. 6. v. 9. 7. v. 1. Heb. 11. v. 7

Gene. 9. v. 1

Gene. 17. v. 8. Galat. 3. v. 16. Heb. 11. v. 9

Gene. 22. v. 18

deel ghedeylt inden twelf ghelachten/ eñ hy heeft hem bewaert menschen der herm-
herticheyt/ vindende gracie in de oogen van allen vleesche.

Het lof van Moyses, Aaron, Phinees, ende van de vergade-
ringhe van Core. Dat xlv. Capittel.

A Moyses Gode/ eñ den menschen liefghe-
11. 2. tal/ wiens gedenckenisse is in de gebe-
nedydinge. Hy heeft hem gelyck gemaect
in glozien der heyligē/ eñ hy heeft hem groot
gemaect dooz de vreese der vyanden/ eñ dooz
syn woozden heeft hy versaecht de wonder-
11. 8. 9. 10. licke teeckenen. Hy heeft hem glozioos
ghemaect int aenschyn der coninghen/ eñ hy
heeft hem geboden dooz syn volck/ eñ heeft
11. 8. 2 hem syn glozie getoont. In syn gheloone
eñ saechtmoedicheyt heeft hy hē heylich ghe-
1. 2. 3. maect/ eñ hy heeft hē vercozen wt allē vleef-
sche. want hy heeft hem ghehoozt eñ syn
stemme/ eñ hy heeft hem geleyt inder wol-
12. 20. cken. Eñ hy heeft hem t'herte gegeuen tot
de geboden/ eñ tot de wet des ieuens ende
der onderwysinge/ om Jacob te leeren syn
4. 14. testament eñ syn ordeelen Israhel. Aaron
21. 2. 1. synen broeder heeft hy hooge gemaect ende
syns gelyck van t'geslachte van Leui. Hy
heeft hem gestelt een eewich testament ende
heeft hē gegeuē dat priesterschap des volcs/
ende hy heeft hem salich gemaect in glozien:

B eñ heeft hem omgozt met den gozdel der
glozien eñ hy heeft hem aengedaē dat ouer-
cleedt der glozien/ eñ hem ghetroont met de
ghereetschappen der cracht/ cieraden om
syn voeten/ eñ neder cleederen eñ een ouer-
schonder cleedt heeft hy hem gestelt/ ende hy
heeft hem int ronde al om behanghen met
veel belickens/ om gelupt te geuen in sy-
nen ganck/ om te doen hooren t'gelupt mdē
tempel/ ter gedenckenissen van de kinderen
syns volcks. Met dat heylich cleedt van
gout/ eñ blau/ eñ purpur syde een gheweuen
werck van eenen man/ die met rechte ken-
nisse eñ waerheyt begaeft was. Met ghe-
draeyde roode syde een werck eens conste-
naers/ met costelicke ghefigureerde steenen
int beslach van goude eñ met eens steengra-
veerders werck gestekē/ ter gedenckenissen
na t'getal der kinderen van Israhel. Een
gouden croone op synen mytter wighedruct
met eenen teecken der heylicheydt/ eñ glozie
der eeren/ eñ een werck vā crachten verciert
na den lust der oogē. So schoone en zyn-
der vooz hem niet geweest tot den beginsel.

Gheen vremdelinck en is daer mede ge-
cleedt geweest/ maer alleen syn sonen eñ syn
L neuen tot allen tydē. Syn sacrificien woz-
11. 11. den dagelicks mettē viere verbrant. Moy-
ses heeft syn handen gewyt/ eñ hem gheselft
met de heylige olie. Het is hem gewozdē
tot een eewich testament/ eñ synen sade als
de daghen des hemels/ om te bedienen het
priesterschap/ eñ den lof te hebben/ eñ om te
glozificeren syn volck in synen naem. Hy
heeft hem vercozen wt alle de leuende om
Gode sacrifitie te offeren. Den reucoffer eñ
den goeden reuck ter gedenckenissen om te
versoenen vooz syn volc/ eñ hy heeft dien
in syn geboden macht ghegeuen/ in de testa-
menten der ordeelen om Jacob de getuyge-
nissen te leerē/ eñ dooz syn wet Israhel licht Num. 16. 2. 1.
te genē. want tegen hem hebbē de vrem- 22. b. 9.
de ghestaen/ eñ wt nydicheyt hebben hem de
menschen omringelt in de woestyne die met
Dathan eñ Abiron waren/ eñ de vergade-
ringhe van Chore inder grammoedicheydt.

Dit heeft gesien de Heere God/ ende t'en
heeft hem niet behaecht/ eñ sy zyn vernielt
in t'ghewelt der gramschappen. Hy heeft
hen wonderlicke dingen gedaē/ eñ hy heeft-
se verteert metter vlammē des viers. Eñ
hy heeft Aaron noch meer glozien daer toe
gegeuen/ eñ hi heeft hem een erfelicheyt ge-
geuen/ eñ de eerste vruchten/ van de vruchtē
der aerden heeft hy hem gedeylt. Ende hy D
heeft ten eersten broot bereydt ter versadin-
gen. want de sacrificien des Heeren sullē sy
eten/ de welcke hy hen ghegeuen heeft eñ sy-
nen sade. Maer op de aerde en sal hy on-
der t'volck niet beeruen/ eñ hy en heeft geen
deel onder t'volck. want de Heere is hen
deel/ ende erfenisse. Phinees de sone van Num. 25. c. 7.
Eleazarus is de derde in glozien/ hem vol- 1. Mac. 2. f. 26
ghende in de vreese des Heeren: eñ om te
staen in de eerweerdicheyt des volcks: dooz
de goethept eñ violicheyt zynder sielen heeft
hy behaecht Gode van Israhel. Daerom
heeft hy hē gestelt een testamēt des vreedts/
eenen prince der heyligher eñ syns volcks/
dat hem eñ synen sade soude toebehooren de
weerdicheyt des priesterscaps inder eewic-
hept. Eñ een testament vooz Dauid den
conine/ den sone van Jesse van Judas ghe-
slachte/ een erfenisse vooz hem/ eñ vooz syn
sact/ om dat hy wysheyt geuen soude in ons
herte/ om syn volc te ordeelē met recht veer-
dicheden op dat haerlieder goede dingē niet
en souden vergaē/ ende hare glozie heeft hy
eewich ghemaect in haerlieder volck.

Het lof van Iosue, Caleb, ende Samuel.

Dat xlvj. Capittel.

A Sterck in d'oorloge was Jesus Naue Moy-
ses nacomer/ in de propheten/ die groot
was nae synen naem/ d'alder grootste ter
salicheyt van de wtuercozene Gods/ om te
bestryden de opzysende vyanden/ op dat hy
Israhels erfenisse soude verkrygen. Welc-
ke glozie heeft hy verkregen int opheffen
van synen handen/ ende in sweerden te woz
pen reghen de steden. Wie heeftet vooz
hem alloo wederstaen? want de vyanden
heeft de Heere selue verslaghen. Ende is Iosu. 10. b. 14.
dooz syn graunschap de sonne niet belet
ghewees? ende en is eenen dach niet ghe-
worden als twee? Hy heeft den machtigen
alderhoochsten aengheroepen/ int bestry-
den der vyanden van allen syden/ ende de
groote heylighe God heeft hem verhoozt
in de haghelsteenen van seer sterckter cracht.

Hy heeft eenen oploop gedaen tegen dat
vyandelick volck/ ende int nederdalen heeft
hy de wederpartyders vernielt/ op dat de B
Heydenen kennen souden syn machticheyt/

want

want t'en is niet licht teghen den Heere te
strijden/ end hy heeft achter rugghe de mach-
Num.14.a.6. tige ghenoicht. Ende in de dagen vã Moy-
ses heeft hy barmhertigheyt gedaen/ hy ende
Caleb Jephones sone/ int staen teghen den
vyant end het volck te beletten van sonden/
end te doorbreken de murmuracie der quaet-
Nu.14.d.14. heyt. End sy twee gestelt wesende zyn ver-
loost wt dat peryckel van t'getal van ses hon
dert duysent voetvolcks/ dat sy henliedē in
leyden souden in de erfbesittingen/ int landt
Iosa.14.c.11. d'welck vloeyt honich end melck. Ende de
Heere heeft den seluen Caleb sterckheyt ver-
leent/ end tot inden ouderdom bleef hem by
de cracht dat hi op clummē soude op de hoo-
ge plaetse des lants/ end syn saet heeft beseté
de erfbesittinghe: op dat alle de kinderen
van Israhel sien souden dat goet is onder-
L danich te zyn den heyligben Godt. Ende
de rechters elck by haren name/ der welcker
herte niet verarghert en is geweest die niet
en hebben afgekeert geweest vandē Heere/
op dat hare ghedenckenisse in de benedy-
dinge zy/ end haerlieder beenderē groeyen
van haerder plaetse end harē naem blyue in-
der eewicheyt/ de glorie dier heyliger man-
nen altyt blyuende tot de kinderen. Sa-
muel de prophect vandē Heere synen Godt
bemint/ heeft dat coninckryck vernieuwet end
heeft gesalft de princen in syn volc. In de
wet des Heerē heeft hy der vergaderingen
recht gedaē/ end hy heeft gesien Jacobs God/
end door syn ghelooue is hy ghetoont te we-
sen een Prophect. Ende hy is bekent in
syn woorden ghetrouwe/ want hy heeft ge-
sien den Godt des lichts/ end hy heeft den
D almachtigen Heere aengeroepē int bestry-
den der vyanden/ die vā alle syden omstaē-
de waren/ tot de offerande des onbesmette
1.Reg.7.c.10. mans. End de Heere heeft vanden hemele
gedondert/ end in een groot gheluyt heeft hy
syn stemme doen hooren/ end hy heeft ver-
nielt de princen der Tyriers/ end alle de voy-
1.Reg.11.a.1. sten der Philistynen. End voor den tyt vā
dat eynde syns leuens end der weerelt gaf hy
getuygenisse voor d'aenschyn des Heeren/
1.Reg.13.a. end des ghelaiden/ Gheit/ end rotten schoonen
toe/ en heeft hy niet van eenigen vleesch ge-
nomen/ ende gheen mensch en heeft hem be-
schuldicht. Ende daer na is hy ontslapen/
1.Re.28.c.17 ende hy heeft den coninck te kennen ghege-
uen/ ende hem ghetoont het eynde syns le-
uens. Ende hy heeft syn stemme opgeheuen
wter aerden door een prophetie/ om te ver-
nielen de ongoddelicheyt des volcks.

Het lof van Nathan, van Dauid, ende Salomon.
Dat xlvij. Capittel.

NAe desen is opgestaen Nathan de Pro-
9.Reg.11.a.1 phect in Dauids dagen/ End gelyck dat
vet des inghewants afghescheyden vanden
vleesche/ also heeft Dauid gheweest van de
1.Re.17.d.14 kinderen van Israhel. Metten leeuwen
heeft hy gespeelt als met lammeren/ end met-
ten beyren heeft hy ock desgelycks gedaen/
als metten lammerē der schapē in syn iouc-
1.Re.17.f.40. heyt. En heeft hy niet den reuse doorge-
slagen/ end wech ghenomen dat verwyt van
den volcke? Int opheffen van synder hant
metten steen der slinghere heeft hy omge-
worpen de opgheheuentheyt van Golias.
Daer heeft hy aengeroepē den almachti-
ghen Heere/ ende hy heeft hem in syn rechte
hant ghegeuen te verdoen den stercken man
inden strydt/ end te verheffen den horen syns
volcs. Also heeft hy hem in thien duysen- 1.Reg.11.b
den ghegloryficeert/ end hy heeft hem gheloeft
in de benedictien des Heeren/ in hem te of-
feren de croone der glorien: want hy heeft B
de vyanden vernielt van allen syden/ end hy
heeft wtgeworteit de Philistynē/ de weder-
partyders tot op den dach van heden toe/ end
hy heeft haren horen vernielt/ tot nider ee-
wicheyt. In alle syn werck heeft hy de be-
lydinge gegeuen den heyligen/ end den hoo-
gen inden woorde der glorien. Wt alle syn
herte heeft hy den Heere ghelooft/ ende hy
heeft Godt ghemint die hem gemaect heeft/
end die heeft hem teghen de vyanden macht
ghegheuen: ende hy heeft sanghers doen
staen teghen ouer den outaer/ end in haerlie-
der gelyt heeft hy soete toonen ghemaect.
End hy heeft eere ghegheuen tot de vierte
der feestdagen end hy heeft de tyden verciert/
tot dat volcynden syns leuens/ op dat sy lo- 1.Re.11.b
uen souden den heyligen naem des Heere/
end dat sy smorgens souden grootelick louen
de heylicheydt Godts. Christus heeft syn
sonden gheluyuert end hy heeft inder ee- C
wicheyt verheuen synen horen: end hy heeft hem
ghegeuen dat testament der coningen/ ende
den stoel der glorien in Israhel. Na hem
is opgestaen een wys sone end om dien heeft
hy ter neder ghewerpen alle de machticheyt
der vyanden/ Salomon heeft geregneert 1.Reg.4.c.1
in de dagen des vreedts/ den welcken Godt
heeft onderworpen alle de vyanden om dat
hy een huys maken soude in synen naem/ end
dat hy bereyden soude de heylicheydt inder
eewicheyt/ gelyck hy geleert is in syn iouc-
heyt. End hy is vervult als een vloedt met 1.Reg.4.d.
wysheden end syn siele heeft dat aertrijc ont-
deert. End ghy hebt met ghelyckenissen de
gheraetsels vervult. Tot de eylanden verre
is uwen naem vermaert gheworden/ end ghy
zijt bemint gheweest in uwen vrede/ In u
liedekens end byspraken ende gelyckenissen/
end verclaringen hebben haer de landen ver-
wondert/ end inden naem des Heeren des
Gods/ wiens toenaem is Godt vā Israhel.
Ghy hebt het gout vergadert als latoren/ 1.Re.10.d.
end ghelyck loot hebdy t'siluer vermenichful
dicht/ end ghy hebt u dgyen den vrouwen 1.Reg.11.a.
gheneycht. Ghy hebt macht ghehadt in u
lichaem/ Ghy hebt een smette in u glorie D
gestelt/ ende u saet hebdy ontheylicht/ om de
gramschap te brenghen op u kinderen end in
de andere u dwaecheydt/ dat ghy het ryck
tweeschеydich soudt make/ end wt Ephraim
te regneeren een herdt ryck. Maer Godt
en sal syn barmhertigheyt niet verlate noch
hy en sal niet verderuen noch te niet doen
syn wercken/ noch hy en sal vanden struyck

niet

niet vernielen de kints kinderē sijns wiues
cozens/ēn t'fact vanden genē die den Heere
lief heeft en sal hy niet verderuen. Maer hy
heeft Jacob ēn Dauid vanden selue stam
een ouerblijfsel ghegeuen. Ēn Salomon
heeft een eynde ghehadt met sijnen vaderen.
Ēn hy heeft na hem achter ghelaten van
sijnen lade des volcs dwaesheyt/ den ver-
minderdē van wijsheyt Roboā/ die t'volc af
3.reg.12.c.16 geheert heeft by sijnē raet/ ēn Jeroboā den
sone van Nabat/ die Israel heeft doen son-
digen/ende heeft Ephraim den wech om te
sondigen gegeuen. Ende hen sondē zijn seer
ouervloedich geweest. Sy hebben die seer
van haren lande ghekeert. Ende hy heeft
gesocht alle archeyt/tot dat de beschermenisse
tot henlieden quam / ende die heetste van
allen sonden verlost.

D'lof van Elias, Eliseus, Ezechias, ende Isaias, door wien ghe-
leidt Godt verhoorde de kinderen van Israhel.

Dat xlviij. Capittel.

A Ende Elias de Prophect is opgestaen ge-
1.reg.17.a.1. lijct een vier/ēn sijn woort bernde gelyck
een fackele. Die ouer henlieden gebracht
heeft den honger/ende die hem verualchden
met haer nydicheyt/ zijn luttel ghewozden.
want sy en mochten niet verdragen de ge-
boden des Heeren. Door des Heeren
woort heeft hy den hemel toeghehouden/ēn
hy heeft vā hem vier nedergewozpē ter aerd-
den. Alsoo is Elias groot ghewozden in
sijn wonderlicke werrken. Ende wie mach
3.reg.17.d.11 also glozieren als ghy? Die eenen dooden
wech ghenomen hebt vander hellē/ van dat
deel der dooden door d'woort des Heeren
des Gods. Die coningen neder ghewor-
pen hebt ter verderffenissen/ende hebt lich-
telic hare macht gebroken/ende de heerliche
dan haren bedde. Die in Sina hoort dat
oordeel / ende in Horeb de vonnissen der be-
1.reg.19.c.16 scherminghen. Ghy die de coningen salft ter
penitencien / ende maect propheten v naco-
1.reg.1.b.11 mers na v. Die op genomen zijt indē stor-
me des viers / in den wagen der vierighet
peerden. Die ingeschreuen zijt in de icker
teekenen der tijden / om te verlachten de
gramschap des Heeren/om te versoenē des
vaders herte totte sone / ende om weder op
B te richten de ghelachten van Jacob. Sa-
lich zijnse die v gesien hebben / ēn met uwer
vrientschappen verciert zijn geweest: wāt
wy leuen alleen dit leuen/maer na onse doot
2.reg.2.b.3. en sal onsen naem alsulc niet sijn. Elias die
inden storm bedect is geweest / ēn in Eliseo
is sijnen geest verdubbelt geweest in sijnen da-
gen en heeft by gheenen prince ontsien/ende
met machte en heeft hem niemant verwon-
3.reg.13.d.21 nen/ Noch geen woort en heeft hem ver-
wonnen/ende sijn doodt lichaem heeft ge-
prophetereert. In sijnē leuen heeft hy mi-
rakelen ghedaen / ende in sijn doot heeft hy
wonderlicke dinghen ghewracht. In alle
dese en heeft t'volc geen penitencie gedaen/
ende sy en zijn niet ghescheyden van haren
sonden / tot dat sy wtgedreuen wozden van
haren lande / ende verstroyt in allen landē:
ende daer is seer luttel volcs ghelaten/ēn
een prince int huys van Dauid. De som-
mige van haerlieder hebben gedaen dat den
Heere behaechde/maer de andere hebbē veel 4.reg.10.d.10
sonden gedaen. Ezechias heeft sijn stadt C
sterck gemaect ende hy heeft int middē van
haer d'water ghebracht/ ende de steenrootse
met yser doorgranen/ende hy heeft by d'wa-
ter eenen put ghegranen. In sijnen dagen 4.reg.18.d.13
is Sennacherib opgecomen/ēn heeft Rabsa
een gesonden / ēn heeft sijn hant opgeheuen
tegen henlieden/ ēn heeft sijn hant wtgestre-
ken tegē Sion/ ende is hooverdich gewor-
den in sijn macht. Doen hebben hare her-
ten ende handen verbaest gheweest/ ende sy
hebben pijne geleden als barende vrouwē.
Ēn sy hebben den berubertigen Heere
aenroepen/ ende wtstreckende hen handen/
hebben sy die opgeheuen ten hemel/ende de
heylige Heere God heeft haestelic hare stem
me gehoort. Hy en heeft niet ghedachtich
gheweest haerder sonden/noch hy en heeftse
haren viandē niet geleuert/ maer hy heeftse
ghesuyuert door de hant vanden heyligben D
propheet Isaias. Hy heeft der Assyrē heyr- 4.reg.19.g.35
legeren neder gewozpen / ende de engel des Tob.1.d.21.
Heeren heeftse vernielt/ want Ezechias Isa.37.g.36.
heeft gedaen dat Gode behaecht heeft/ ende 2.Mac.8.f.19
hy heeft sterckelijc gegaen in Dauid sijns va-
ders wech/den welcken hem benolen heeft
Isaias de groote prophete ēn getrouwe int
aenschijn Gods/ In sijn dagen is de sonne 4.reg.20.b.11
achterwaerts wederom gegaen/ēn hy heeft Isa.38.b.8.
des conincs leuen verlinget/ Door eenen
grooten gheest heeft hy de wterste dinghen
voorsien / ende heeft de trueronde in Syon
vertroost tot inder eewicheyt. Hy heeft toe-
comende dingen getoont/ ende verborghen
dinghen eer die quamen.

D'lof van Iosias, Ieremias, Ezechiel, Zorobabel, Iesus den soo-
ne Iosedech, Nehemias, Enoch, Ioseph, Seth, ende Sem.

Dat xlix. Capittel.

De memorie van Josias is ghemaect/als A
dat mencsel des ruechwerts eens apote-
keers werck. In alle monden sal sijn ge-
denckenisse als honich soet wozden / ende
ghelijck dat muschkspel inden macleght des
wijns. Hy is van Godt gheschict tot des
volcs bekeeringe / ende hy heeft wech ghe-
nomen de afgrijselicheden der ongoddelic- 3.reg.14.b.3
heyt. Ende hy heeft sijn herte totten Hee-
re gheschict/ ende in de dagen der sondaren
heeft hy de Godsdienstichcyt verstercct. Son
der Dauid ēn Ezechiam ende Josiam heb-
ben sy alle sonde gedaen: want de coninge B
van Juda hebbē de wet des alderhoochsten
verlaten/ ende sy hebben versmaet de vreese
Gods. want sy hebben haerlieder rijc den
anderen gegeuen/ ēn hare glorie den vreem
den volcke. De welcke hebben de verco- Ier.38.b.4.
ren stadt der heylicheyt vervlant/ ende haer Ier.1.b.13.
weghen woest gemaect/ in Jeremias hant.
want desen hebben sy qualic mishandelt/ Ier.1.b.5.
die van sijns moeders lichaem was een ge-
heylicht prophect/om om te worpē/ēn wt te
trecken/ende wt te verderuen ēn wederom

Oo te tim-

te timmeren/ende te vernieuwē. Ezechiel die d'aenschouwen der glozien gesien heeft/ het welcke hy hem getoont heeft inden wagen des Cherubims. want hy der viānden mentie gemaect heeft inden reghen/om wel te doen den genen die rechte wegen getoont hadden. Eñ de beenderē der twaelf propheten moeten wtspruytē van hare plaetse/want sy hebben Jacob versterct/ eñ hebbē hem verlost dooz t'geloone der cracht. Hoe sullen wy grootelic mogen prysen Zorobabel: want hy is voor als een teckē in Israels rechte hant. Eñ Jesum den sone van Josedec: die in haerlieder dagē het huys hebben opgetimmert / ende sy hebben opgheheuen den heyligen tempel des Heeren bereyt tot ewiger glozien. Eñ Nehemias in de gedenckenisse van veel tyts die ons opgherecht heeft de omghewozpen muren/ ende heeft doen staen de poozten ende sloten/ die ons huysen opgericht heeft. Niemāt en is gebozen opt aertryck ghelyc Henoch/ want hy is ook opghenomen vander aerden.

Ende Joseph die een menschе gebozen is een pryncе synder bzoederen / een vastichеyt des volcs/een regeerder der bzoederen / een vast makinge des volcs/ wiens beenderen besocht zyn/ ende na syn doot hebben die gheprophetеert. Seth ende Sem hebben by de menschen glozie verctregen ende Adam is bouen alle sielen inden oozspronck.

Gen.41.a.40. 41.a.1. 45.b.1 50.d.20.

D'lof van Simon den grooten priester den sone van Onias, van Iesus den sone Syrach den schryuer van desen boeck.

Dat l. Capittel.

SImon de sone van Onias de groote priester/ die in syn leuen dat huys gheuestight heeft/ ende in syn dagen heeft hy den tempel versterct. Oock so is de hoocheyt des tempels van hem ghefundeert / een dobbel timmeragie/eñ de hooge wanden vanden tempel. In synen dagen hebben wtgeuloten de waterputten/eñ gelyc een zee zyn sy verbult bouen maten. Die syn volck besozcht heeft/ende dat verlost van de verderffenisse.

Die machtich gheweest heeft de stadt te timmeren die glozie verctregen heeft int verkeeren onder t'volck/ende den inganck des huys ende voozhoofs heeft hy verbreydt.

Als een mozgensterre int midden des neuels/ende ghelyck een volle mane in haren daghen licht geeft/ ende gelyc een blinckēde sonne/also heeft hy claer geschenen inden tempel Gods. Ghelyck den regenboghe weder schynende tusschen de wolcke der glozien / ende als een bloem der roosen in den tyt vanden voozsomer / ende als lelien die aen den loop des waters zyn / ende als welrieckende wieroock in de daghen des somers. Ghelyck wtschynende vier/ende wieroock bernende int vier. Als een licht vat vāgonde verciert met alle costelicke gesteenten. Als eenen groeyendē olyfboom/ ende als eenen cypressenboom in de hoochde sy seluen opheffende / in dien dat hy nam dat costelick cleedt der glozien/ende geckeedt wozde met de volcomenheyt der cracht.

Int opgaen vanden heyligen outaer / so heeft hy glozie gegeuen den habyte der heylicheyt. Maer int ontfangen der deelen wt de handen der priesteren / soo was hy ook staende neffens den outaer. Ontrent hem was een croone der bzoederen/ende als een plantinghe van cederboomen opden berch Libanus/sy hebben also by hem gestaen als palm tacken/ ende alle Aarons sonen in hare glozie. Ende de offerande des Heeren was in haerlieder handen voor alle de vergaderinge van Israel/ eñ bedienēde dat vol bzengen opden outaer / om seer pryselick te maken de offerande vanden hoogen coninc/ hy heeft syn hant wtgestrect tot de natte offerande/ende hy heeft ten offer gestort het bloet der wyndruyuen. Hy heeft wtghestort opt fundamēt des outaers eenē Goddelicken ruec den hoogē prince. Doen hebben de kinderen van Aaron met de wtgeslagen trompettē gelupt gemaect/ eñ sy hebben doen hoozen een groote stemme der gedenckenisse voor God. Doē heeft hem alle t'volc te samen gehaest eñ sy zyn gevallē op haerlieder aenlicht op de aerde/ om te aenbidden den Heere haren God/ ende om gebeden te presenteren den almachtigē hoogen Godt: eñ sy hebbē hem grootelic gheloeft singende met haren stemmen/ende int groot huys is vermeerdert een gelupt vol suetichеyts.

Eñ t'volc heeft den hoogen Heere gebeden int gebedt / tot dat de eere des Heeren volmaect was/eñ tot dat sy haren dienst vol bzacht hadden. Doen heeft hy nedercomēde syn handen opgheheuen ouer alle de vergaderinge der kinderē van Israhel/om den Heere de glozie te geuen van synen lippen/ eñ om in synen naem te glozieren/ ende hy heeft syn gebedt verhaelt/willende toonē de cracht Gods. Eñ hy heeft noch meer gebeden den Godt van alleu/ die groote dingen gedaen heeft in gheheel aertryck/die ons daghen vermeerdert heeft van ons moeders lichaem/ ende heeft met ons ghedaen na syn bermhertichеyt/ dat hy ons ghene bzolichеyt des herten/ende dat peys mach wozden in onse dagen in Israel ten ewigen dagen: dat de kinderen van Israel gelooven moghen/dat Gods bermhertichеyt met ons is/ dat hy ons verlosse in syn daghen. Twee volcken haet myn siele / maer t'derde dat ick hate en is gheen volck: die daer sitten op den berch Seir/ende de Philistynen/ eñ het d'waes volck datter woondt in Sichimis. De leeringhe der wysheyt ende der onderwysinghe heeft in desen boeck gheschreuen Iesus Syrachs sone een Jerosolimiter / die de wysheyt vernieuwt heeft wt syn herte. Salich is hy die in dese goede dinghen verheert / die dese stelt in syn herte/ hy sal altyt wys zyn. want ist dat hy dese dinghen doet soo sal hy tot allen dinghen bequaem zyn: want het licht Gods is syn teecken.

Dat

Dat ghebedt Iesu des soons Sirach.

Dlof Gods, sijn verheffinghe, ende danckinghe. Dat li. Capittel.

A Ick sal v belijden Heere Coninck/ende ick sal v mijnen salichmakere samen louen.

Ic sal uwē naem belijdē/ want ghy zijt my een hulper ende een beschermer geworden.

Ende ghy hebt mijn lichaem verlost van de verderffenisse/ vanden strick der quader tongen/ ēn vanden lippen der geenre die leugenen werckē/ ēn voor d'aenschijn der geenre die daer by stondē/ zijt ghy my een helper geworden. Ende ghy hebt my verlost na de menichte van de barmhertigheyt ws naēs van de bruijlschende/ die bereyt waren om te eten: van de handen der gheenre die mijn siele socht̄en/ende van de poorten der tribulacien die my omringet hebben: ende van dat verdrucken der vlammen die my omm̄angen heeft/ ende int midden des viers en ben ick niet verbrant gheweest. wt de diepte vanden buyck der hellen/ende van de besmette tonge/ende van de logentale/ vandē boosen conine/ ende van de onrechtveerdige tonge. Mijn siele sal totter doodt toe den Heere louen/ ende mijn leuen was nakende der hellen nederwaerts. Sy hebben my B van allen syden omringelt/ ēn daer en was niemant die my mocht helpen. Ic sach na de helpe der menschen/ende daer en was geen.

Ick heb gedachtich geweest uwer barmhertichēyt Heere/ende uwer mede werckinge die van t'beginsel der werelt zijn: want ghy Heere verlost de gene die v verwachten/ ēn ghy verlostse van de handē der Heydenē.

Ghy hebt op de aerde mijn wooninge verheuen/ ēn voor de afvloedende doot heb ick gebeden. Ic heb aengeroepen mijnē Heere mijns Heeren vader/dat hy my niet verlaten en sonde inden dach mijnder tribulacien/ende indē tijt der hooverdiger sonder helpe. Ic sal uwen naem altijt louen ende dien t'samen prijsen in de belijdingen/ende mijn gebedt is verhoort. Ēn ghy hebt my verlost van de verderffenisse/ ende hebt my wtghetrocken wt den quaden tijt. Daerom sal ic v belijden ende lofseggen/ ēn ick sal gebenedijden den naem des Heeren. Als ic noch jonger was/ eer ic verdoolde/ so heb ic de wijsheyt gesocht openbaerlick in mijn gebedt. Voor den tempel badt ick om die/ende totten laetsten sal ic haer soecken/ende sy sal bloeyen als eenen vroechrijpenden druyf.

Mijn hert heeft hem verblijdt in haer/ mijnen voet heeft ghewandelt den rechten wech: van mijnder jongheyt heb ic haer ondersocht. Ic heb een luttel mijn ooze gheneycht/ēn hebbe die ontfangen. Veel wijsheyts heb ic in my selvē gevonden/ ēn ic heb daer in veel toegenomen. Die my wijsheyt geeft/dien sal ic glorie geven. want ic heb my beraden dat ic die doen sonde/ic heb dat goet vierichlic bemint/ende ic en sal niet beschaemt worden. Mijn siele heeft t'samen met haer gewortelt/ēn in haer te doen ben ic geneeticht. Mijn handen heb ick om hooge opgheheuen/ēn door haer wijsheyt heeft mijn siele licht gegeven/ēn sy heeft mijn onwetētheden verlicht. Mijn siele heb ic tot haer geschict ende in de kennisse heb icse gevonden.

Ic heb met haer t'herte besloten vandē eersten/ daerom en sal ic niet verlaten worden. D

Mijnen buyc is ontsteld haer soeckende/ daerom sal ick een goede besittinge besitten.

Want de Heere heeft my de tonge gegeven tot mijnen loon/ ēn daer mede sal ic den Heere louen. Come by my ghy ongeleerde ende vergadert v int huys der leeringhen.

waerom verbeyt ghy noch/ēn wat segdy hier toe? U sielen dorstigen seer crachtelick.

Ic heb mijnen mont open gedaen/ ēn heb gesproken: Coopt voor v sonder ghelt/ende wordt uwen hals onder dat iock/ēn laet v siele onderwijsinghe ontfangen/ want sy is na by om te vinden. Siet met uwen oogen dat ic luttel ghearbeyt hebbe/ ende heb veel rusten voor my gevonden. Neemt aen de onderwijsinge met een groot getal silvers/ ende overvloedich gout besit in haer. Laet v siele blijde wesen in haer barmhertigheyt/ ēn ghy en sult niet beschaemt worden in haren lof. Wercket v werck voor den tijt/ ēn sy sal uwen loon gheven te synen tijde.

Hier eyndet dat boeck Ecclesiasticus.

Hier beghint de prophecye van Isaias.

Den tijt wanneer dat Isaias begonste te predijken op Iudea ende Ierusalem die geslagen wierde tot God niet ghekeert en is, waerom hy haer voorseyt haer straffinge die de Heere doen sal. Dat eerste Capittel.

A Dat dijlioen Isaie Amos soons/ het welcke hy gesien heeft op Iudā ēn Ierusalem inde dagē van Ozias/ Joathā Achaz ēn Ezechias/ der coninge van Iudā. Hoort ghy hemelen/ ende vatet merken oozen ghy aerde. want de Heere heuet gesproken: Ic heb kinderen opgevoedt ēn verheven/ maer sy hebben my verdmaet. Den ossē heeft synen besitter gheken̄t/ ende den esel de cribbe synes Heere: maer Israel en heeft my niet gheken̄t/ ēn mijn volck en heuet niet verstaē. wee dē sondighen volcke/ den volcke dat swaer is van

boosheyt den argō sade den seer boosen kin
B deren sy hebben den Heere verlatē den hey
ligē van Israel hebbē sy geblasphemeert/ sy
zyn verwyemt achterwaerts. Waerom sal
ic v voorts slaen die noch meer ouertredin-
ghe dat toe doet? Alle hooft is quelende/ eñ
alle herte is truerende. Van de plante des
voets/totten top des hoofts so en is in hem
geen gesontheyt. De wonde eñ blauwe stra
me/ eñ de swillēde quetsuere en is niet ver-
Isa.1.b. bondē noch geheelt met medecyne/ noch ver
sacht met olien. U lant is verwoest/ v ste-
den zyn verbrant metten viere/ v lantschap
verslindē voor v de vreemde/ eñ het sal ver-
woest worde als in de viandelicke verderfe
nisse. Eñ de dochter van Sion sal verlaten
worden als een lommer huysken indē wyn
gaert/ eñ als een hutteken in de concommer
placetse/ eñ gelyc een stat die verdoruen wort
C En hadde de heere der hyrscharē ons geen
Rom.9.f. saet gelaten/ so souden wy als Sodoma ge-
Gen.18.c. weest hebbē/ eñ als Gomorra souden wy ge
Ier.23.c. Amos.4.f. lyc zyn. Hoort des Heerē woort ghy prin
cen der Sodomiters/ vaet mettē oorē de wet
ons Gods ghy volc van Gomorrha. waer
toe brengdy my de menichte van uwē slach-
offerandē seyt de Heere? Ic bēs vol/ die heel
brantofferen der rammē/ eñ dat vet des in-
gewants van de vette beestē/ eñ d'bloet der
caluerē eñ der lammerē eñ der bockē en heb
ic niet gewilt. Als ghy voor mijn aensicht
quaemt wie heeft dese dingē versocht wt u-
we handen dat ghy wandelen sout in mijn
voorhouē? en brengt voortaē geen sacrificie
meer te vergeefs/ den reucoffer is my een af
D grijselicheit. De feeste der nieuwer maet eñ
den sabboth dach/ eñ vander feestdagē en sal
ic niet gedoogē/ v bgaderinge zyn onrecht/
uwe nieuwe maenden eñ v feestdagen heeft
mijn siele gehaet/ sy zyn my moeyelic gewor
den/ ic hob gearbeyt int verdragen. Eñ als
ghy v handen suit wtreychē/ dan sal ic mijn
oogen van v keeren: eñ als ghy t'gebodt ver
menichfuldicht/ dan en sal ic niet verhoren/
Isa.59.a.1. want v handen zyn vol bloets. wert ge-
1.Pet.3.b.11. wasschen/ weest suyuer/ ende doet wech het
quaet uwer gedachten van mijnen ooghen.
E Hout op van quaet te doene/ leert wel doē/
soect het recht oordeel/ Comt te helpē den ver
drucketen/ doet recht de weese/ beschermt de
wedwe. Eñ come eñ beschuldicht mij seyt
de Heere/ Is dat v sonden gewerst sullē heb-
ben als schaerlaken graen/ so sullen sy gelyc
sneeu wit gemaect worde/ eñ al hebbē die ge
weest so root als vermilion so sullen die als
wolle wit zyn. Is dat ghy wilt/ ende my
hoort/ so suldi de goedē der aerdē eten. Maer
is dat ghi niet en wilt/ eñ my tot gramschap
verwect/ so sal dat sweert v verslinden. want
den mont des Heerē heuet gesproken. Hoe
is de getrouwe stadt vol oordeels/ een hoere
geworden! de rechtveerdicheyt heeft in haer
gewoont/ maer nu wonen daer mr doodsla
F gers. U silure is verkeert in schuym/ uwē
wyn is gemengert met water. U princē zyn
ongetrouwe gesellen der dieuen/ sy alle be
minnen gauē/ eñ volgen die wederloonen.
Den weese en doen sy geen recht/ eñ der we Ier.5.a.11.
14 duwē sake en coēt niet vinnē tot hen. Daer
om seyt de Heere de God der heyscharen/
de stercke van Israhel. Och ic sal vertroost
worden ouer mijn vianden/ eñ ic sal gewro-
15 ken worden van mijn vianden. Eñ ic sal
mijn hant omkeeren tot v/ eñ ic sal heel suy-
uer wtbranden uwen schuym/ eñ wech ne-
16 men allen v ten. Eñ ic sal wederom v rich
ters opstellen/ gelyc sy te vozen waren/ ende
v raetlieden gelyc in de oude tyden. daer na
sultdy genoemt worden de stadt van des ge-
17 rechtigen/ een ghetrouwe stadt. Sion sal G
door oordeel verlost worde eñ sy sullen uwe
18 derom brengen in de rechtveerdicheyt/ eñ
hy sal de boose quaetdoenders eñ de sonda-
ren te samen vernielē/ eñ die den Heere ver
19 laten hebben sullen verdaen worden. Wāt
sy sullen beschaemt worden vanden afgodē/
den welcken sy sacrificie gedaen hebben/ eñ
20 ghy sult v schamen van de cruyshoven/ die
ghy wtuercoren hadt/ als ghy zyn sult ge-
lyc eenen eycken boom/ wiens bladeren af
21 vallen eñ als eenen hof sonder water. Eñ
v sterckheyt sal wesen als een voncke van
vlas/ eñ v werc als een gheynstere viers/ eñ
die sullen bryde t'samen ontsteken worden/
eñ daer en sal niemant zyn die se wtblusche.

Alle de heydenen sullen vlieyen totten berch Gods, want
yet Sion sal een wet gaen, noch sy en sal niet meer met orloghe
vermoort worden, maer t'huys van Israhel sal verworpen wor
den om haer afgoderije.

Dese Capitel.

1 HEt woort dat gesien heeft Isaias Amos A
soone op Judam endt Jerusalem/ Eñ Mic.4.a.1.
2 daer sal inde wterste dagen bereedt zyn den
berch van des Heeren huys/ op den top der
berghen/ eñ hy sal verheuen worden bouen
de heuuelen/ eñ tot hem sullen vloeyen alle
3 de Heydenen. Eñ daer sullen veel volcken
gaen eñ seggen. Coemt eñ laet ons opclim-
men totten berch des Heerē/ eñ tot dat huys
van Jacobs God/ eñ hy sal ons syn wegen
leeren/ eñ wy sullen wandelen in syn paden.
want van Sion sal de wet wtgaen/ eñ het
woort des Heeren van Jerusalem. Eñ hy
4 sal de Heydenē oordeelen/ eñ hy sal veel volc-
ken straffen/ eñ sy sullen hare sweerden te sa
men smedē tot ploech couteren/ eñ hare lan- B
cetten tot seyssenen. D'een volck en sal tegen
d'ander volck geen sweert opheffen/ noch sy
en sullen voorts niet meer gheoefferet wor-
den ten strijde. Ghy huys vā Jacob/ coemt
5 ende laet ons wandelen int licht des Hee-
ren. Want ghy hebt v volck verworpen
t'huys van Jacob/ want sy zyn vervult als
hier voormaels/ eñ sy hebben waersegghers
gehadt gelyc de Philistynen/ eñ den vreem-
6 de kinderen hebben sy aenghehangen. Dlat
is vervult met silver eñ gout/ ende haerder
schatten en is geen eynde/ ende haer lant is
7 vervult met perden/ ende ontelbick zyn C
haer wagenen. Ende haer lant is vervult
met afgoden. Het werc haerder handē heb-
ben sy aenghebeden/ d'welc hare vingheren
8 ghemaect hebben. Ende de menich heeft

hem

hem gebuycht/eñ de man is vernedert: daer
L om en vergeues hen niet. Gaet inde ſteen- 10
rootſe/eñ verbergt v in de holen der aerdē
van dat aenſchijn der vreeſen des Heeren/
ende van de glorie ſijnder maieſteyt. De 11
opgeheuen oogen des menſchen zijn verne-
dert eñ de hoocheyt der mannen ſal nederge
boocht worden/ende de Heere ſal alleen ver
heuen worden op dien dach. Wāt den dach 12
des Heeren der heyrſcharen op alle hoouer
dige ende verheuene/eñ op alle vermetelic-
ke/ende die ſal vernedert worden. Eñ op 13
alle de cederboomen van Libanus/ die hoo
ge eñ recht op gheſchoten zijn/eñ op alle de
eycke boomen van Baſan/ eñ op alle hoo- 14
ge berghen/eñ op alle opgeheuen heuuelen/
Eñ op alle hooghe torren/ eñ op alle vaſte 15
D mueren. Eñ op alle de ſcepen van Thar 16
ſis/eñ op alle dat ſchoon om ſien is. Eñ de
hoocheyt der menſchen ſal neder gheboocht
worden/ eñ de hoocheyt der mannen ſal ver
nedert wordē: eñ de Heere ſal alleen verhe-
Iſa.23.c.9. uen worden op dien dach. Eñ de afgoden 18
Zach.10.b.2. ſullen geheel vernielt worden. Eñ ſy ſul- 19
Apo.9.d.17. len gaen in de ſpeluncken der ſteenrootſen/
eñ in de diepe cuylen der aerdē/van d'aēſicht
der vreeſen des Heeren/ ende van de glorie
ſijnder maieſteyt/ als hy opgheſtaen ſal zijn
om de aerde te ſlaen. Jn dien dach ſal de 20
menſch wech worpē de afgodē ſijns ſilvers
eñ de afgodē ſijns gouts/de welcke hy voor
ſy ſelven ghemaect hadde om te aenbidden/
mollen/eñ vledermuyſen. Eñ hy ſal gaen 21
in de ſpleten der ſteenrootſen/eñ in holē der
ſteenen van d'aenſicht der vreeſen des Hee
ren/eñ van de glorie ſijnder maieſteyt/als hi
opgeſtaē ſal zijn om de aerde te ſlaē. Daerō 22
ruſtet vanden menſch/ wiens adem in ſijn
neuſgaten is/want hy is hooge geacht.

De aencomende heerſchappije ende autheyt der lodē, ende de heerſchappije der kinderen ende vrouwen. Hy ſtraft de ſonden der hoofden ende de hoouerdicheyt der dochteren van Sion.

Dat ij. Capittel.

A VVant ſiet/ de Heerſchapper de Heere 1
der heyrſcharen ſal van Jeruſalem ende
van Juda wechnemen den machtigen ende
den ſtercken/alle de ſtercte des broots/ende
alle de ſtercte des waters/ den ſterchen eñ 2
den ſtrijdtbaren man/ den richter/ende den
propheet/den waerſeggher ende den oudē.
Den prince ouer vijftich mannen/ende 3
den eerlicken van aenſichte/ ende den raet-
man/ ende den wijſen vanden conſtighen
werckluyden/ ende den verſtandigen van de
verborgen wtſprake. Ende ic ſal hen kin- 4
deren tot princen gheuen/ende wijſachtighe
mannen ſullen heerſchappije ouer hen heb-
ben. Ende het volck ſal overvallen d'een 5
B man ouer den anderē man/ ende een yegelic
ouer ſijnen naeſtē/Het kint ſal beroerte ma
ken tegen den ouden/ende de onedele tegen
den edelen. want een man ſal aengrijpen 6
ſijnen broeder/ ſijns vaders huyſghenoot/
Gy hebt een cleedt/weeſt onſe prince/ende
deſe verualtinghe zy onder v handt. Hy 7
ſal antwoorden op dien dach ſeggēde: Jc en
ben gheen medecijn meeſter/eñ in mijn huys
en is geē broot/noch cleedt/en wilt my niet
8 maken eenen prince des volcs. want Je-
ruſalem is gevallen/ende Judas is heel me
degevallen/ want hen tongen eñ hen von-
den zijn tegen den Heere/dat ſy verwecken
9 ſouden de oogen ſijnder maieſteyt. De ken
niſſe haers aenſichts heeft henlieden geant-
woort/ eñ haerlieder ſonde hebben ſy gelijc
Sodoma vercondicht/ noch ſy en hebbens
niet verborghen/ wee haerder ſielen: want
henliedē zijn quade dingē wederō gheloont.
10 Segget dē rechtveerdigē dat wel is/ wāt
11 de vrucht ſijnder vonden ſal hy eten. wee
den ongoddelicken ten quade/ want den we
derloon ſijnder handen ſal hem geſchieden.
12 Hare ſchatters hebbē mijn volc berooft/ eñ
de vrouwen hebben heerſchappije ouer hen
gehadt. Mijn volck die v ſalich noemen/de L
ſelue bedriegen v/ende den wech uwer gan- Apo.1.b.7.
13 ghen verderven ſy. De Heere ſtaet om te
oordeelen/eñ hy ſtaet om te oordeelen de volc-
14 ken. De Heere ſal ten oordeel comen met de
ouders ſijns volcs/eñ met ſijn princen/ wāt
ghy hebt den wijngaert afgeten/eñ den roof
15 vanden armē is in v huys. waerō vertreet
dy mijn volc/ eñ maelt heel in ſtuckē de aen-
ſichten der armē/ſeyt de Heere die God der
16 heyrſcharen: Eñ de Heere heeft geſeyt/Om
dat de dochteren van Sion opgeheuen zijn
geweeſt/ende hebben gewandelt met eenen
wtgeſtrecten hals/ eñ met dat wincken der
oogen gingen ſy/eñ maecten haſtgeſlach/ ſy
wandelden/ ende met haren voeten hebben
ſy eenen ghemaecten ghanck voortgegaen:
17 Daerom heeft de Heere caluwe gemaect
den top den hoofts der dochterē van Sion/
ende de Heere ſal haerlieder hayr af blootē.
18 Jn dien dach ſal de Heere wech nemē dat
19 cieraet der ſchoenen/ eñ de maenkens/ eñ
de halſbanden/eñ de borſt cieraten/ ende de
armringhen/ eñ de mitren/ ende de viecht- D
20 ſcheytſelen/ ende de beencieraden/ ende de
cleyn ghewrongen ketekens/ eñ de rieker-
21 kens/eñ de oorringen/ ende de vingerrin-
22 gen/ende de peerlen opt voorhooft hangē-
de/ ende de cierlicke ouerkleederen/ende
de mantelkens eñ de lijnen doecken/ende
23 de naelden/ ende de ſpiegelen/ eñ de ſweet-
doecken/ ende de huyuen/ ende de herſpen
24 kelen. Ende daer ſal zijn voor den ſueten
rueck ſtanck/ ende voor den riem een zeel-
ken/ende voor dat gecrolt hayr caluheyt/ eñ
25 voor den borſtlap/een hayren cleedt. Ende
v alderſchoonſte mans ſullen metten ſweert
26 vallen/ende v ſterche mannen in den
ſtrijdt. Ende haer poorten ſullen trueren
ende rouwe maken/ ende ſy ſal verlaten op
de aerde ſitten.

Seuen vrouwen ſullen eenen man begheten, dat ſijet Godts ſal verheuen worden, eñ het overblijf van Iſrahel, ſal ſalich ſijn.

Dat iij. Capittel.

1 ENde ſeuen vrouwen ſullen eenen man A
aenueerden op dien dach ſeggende/Ons
broot ſullen wy eten/ende met onſen cleede-
ren ſullen wy bedect worden/alleenlick laet
uwen naem aengheroepen worden op ons/

Oo iij neemt

neemt wech ons verwijt. In dien dach
sal dat groeysel des Heeren wesen in heerlic
heyt, en glorie/en de vrucht der aerden hooge
en een verhuegen den genen die behouden
sullen zyn vā Israhel. En t'sal zyn dat alle
de gene die achterbleuen sal zyn in Sion/en
ouergelaten in Jerusalem/ sal heylich ghe-
noemt worden/alle die geschreuen is int le-
uen in Jerusalē. Ist dat de Heere afwascht
B de vuylicheden der dochteren van Sion/en
dat hy d'bloet van Jerusalem wascht wt dat
midden van haer indē geest des oordeels/ en
dē geest des brants. En de Heere sal schep
pen ouer alle plaetsen des berchs vā Sion/
en daer hy aengeroepen is/ een wolcke des
daechs/ ende eenen roock ende het schijnsel
van een vlammende vier des nachts/want
bouen alle glorie is de beschermínge. Ende
het tabernakel sal wesen tot een lommer-
hutte des daechs van de hitte/ ende tot een
beurtdinghe ende verberghinghe vanden
storm ende vanden reghen.

De Prophete verwijt den volcke de duechden die hy haer voor dander volc gedaen heeft, ende daer toe haer ondanckbaer heyt ende ongehoorsaembeyt, ende wacht wat straffinge dees verachters aenslaende is.

Dat v. Capittel.

Ier.2.d.21. Mat.21.d.33. A Ick sal mijnen beminden singen het liede-
ken van mijns ooms sone van synen wyn
gaert. Mijn lief heeft eenen wyngaert ghe-
creghen inden horen den sone der olien. En
hy heeft dien betuynt/ en daer de steenē wt-
ghecoren/ende heeften wtvercoren geplant/
ende eenen toren int midden van dien ghe-
timmert/ende een persse daerin getimmert/
ende verbeyt dat hy druyuen voortsbrengen
soude/ ende hy heeft wilde druyuen voort-
bracht. Nu dan ghy bewoonders van Je
rusalem/ende ghy mannē van Juda oordeelt
tusschen my ende mijnen wyngaert. Wat
ist dat ic mijnen wyngaert schuldich was te
doene/en hem niet gedaen en hebbe: Ist dit
dat ic verwacht hebbe dat hy druyuē voort-
brengen soude/ ende hy heeft wilde druyuen
voortsorracht? En nu sal ic v thoonen wat ic
minen wyngaert doen sal/Ic sal synē thuyn
af nemen/en hy sal wesen tot een beroouin-
ge: ic sal synē want omworpen/ en hy sal tot
B een vertredinge wesen. En ic sal dien ver
woest setten/hy en en sal niet gesnoeyt wor
den/en hy en sal niet gegrauen worde/ en de
bremen en dornē sullēder op wassen/ en den
wolcken sal ic gebieden datse ouer hem gee-
nen regen en regenē. want den wyngaert
vanden Heere der heyrscharen is dat huys
van Israel/ ende de mannen van Juda zyn
syn wellustich spruytsel. En ic heb verwacht/
dat hy oordeel doē soude/en siet t'is boosheyt/
en recht veerdicheyt/en siet t'is geroep. Wee
v die d'een huys aen d'ander te samen voe-
get/ en den eenen acker aendē anderen cop-
C pelt tot de pale der plaetsen. Suldy ghy al-
leen woonen int midden der aerden? In
myn oore zyn dese dingē/ seyt de Heere der
heyrscharen/T'en zy datter veel huysen ver
woest worden groot en schoone sonder be-
woonder/ Wāt thiē bonderē der wyngaer-
den sullen een fleschkē makē/en dertich mud
" dē saetcorens sullen dry muddē makē. Wee
v die smorgens vroech t'samen op staet om
de dronckenschap te hanterē/ en te drincken
totten anont toe/ dat ghy vandē wyn sondt
" heet zyn. De harpe en lyre/en de bomme/
en pypē en den wyn zyn in uwe maeltydē.
Maer des Heerē werc en aēsiedy niet/ noch
de werckē synder handē en aenmerckt niet.
" Daerom is myn volc gevangen gheleyt/
om dat geen wetenheyt en hadde/ en syn e- D
delē zyn vergaen van hongere/ en syn me-
" nichte is vā dorste wt gedroocht. Daerom
heeft de helle haer sielē verbreyt/ en heeft ha-
ren muyl open gedaen sonder eenich eynde.
En syn sterckē sullen neder dalē/ en syn volc
" en gloriose/tot haer. En de mensch sal ge-
crommt worden/ en de man vernedert/ en de
oogen der hoogen sullen nedergedruckt wor
" den. En de Heere der heyrscharen sal verhe
uen wordē int oordeel/en de heylige God sal
geheylicht worden in de rechtveerdicheyt.
" En de lammeren sullen weydē na haerlie
der ordene: en de aencomelinghen sullē eten
de woestynen in vruchtbaerheyt verkeert
" wesende. Wee v die de ongherechticheyt
treet met zeelkens der ydelheyt/ en de sonde
" als een strenge des wagēs. Die segget/ Hy E
haeste hem en syn werc come geringe/op dat
wyt sien mogen: en den raet vanden heyli-
gen van Israhel come en genake/ en wy sul-
" lent weten. Wee die t'quaet goet noemt/en
t'goet quaet/ stellende de duysternisse voor
d'licht en d'licht voor duysternisse/die dat bit Pro.4.a.
" ter soet maect/en dat soet bitter. Wee v die Ro.12.d.16.
wys zyt in v oogen/en by v selven voorsich-
" tich. Wee v die machtich zyt om wyn te
drincken/en stercke mannen om dronckē-
" schap te mengē. Die den boosen recht veer F
dich maect om giften/en de rechtueerdicheyt
" des rechtveerdigen van hem neemt. Daer
om gelyc de tōge des vyers de stoppele ver
slint/en als de hitte der vlammen verbrant/
also sal hare wortel als asschen zyn/en haer-
lieder groeysel sal als ghestubbe opgaen/
want sy hebben verworpen de wet vanden
Heere der heyrscharen/ en de wtsprake des
heylichs van Israel hebben sy ghelasphe-
" meert. Daerom is de rasende gramschap
des Heeren ghestoort op syn volck/ ende hy
heeft syn hant wtgestrect daer op/ende heeft
dat ghesiagen/ende de bergen syn verstoort
ghewees/ ende haerlieder doode lichamen
zyn geworden als dreck int midden der stra
ten. In alle dese dingen en is niet afgekeert
syn rasende gramschap/ maer syn hant is
" noch wtgherect. Ende hy sal een banie- G
re opheffen verre in de nacien/ ende hy sal
tot hem wispelen van de eyndē der aerden/
" en siet hy sal haestende raschelic comen.
der henlieden en is gheen die moede is ofte
arbeydende/hy en sal niet sluymeren noch sla
pen. En den gordel synder lendenen en sal
niet ontbondē worden/ noch den riem syn-
der schoenen en sal niet gebroken worden.
" Syn pylē zyn scherp/en alle syn bogē zyn
gespan-

gespannen. De clauwen van synen peerden zyn als eenen herden steen/ ẽ syn raderen zyn als t'gedruysch van een tempeest. Syn gebriesch als des leeuws: hy sal briesschen als de welpens der leeuwen/ ẽ hy sal grimmen/ ẽ houden den roof/ ẽ hy sal dien omnangen/ ende daer en sal niemãt wesen diet ontnemen sal. Ende hy sal op hem geluyt geuen op dien dach als een gheluyt der zee. Wy sullen op de aerde sien/ ende siet de duysternissen der tribulatiẽ/ ẽ het licht is donc ker ghewozden in syn duysterheyt.

Isais siende Gods mogentheyt, hy beschuldicht hem seluen dat hy geswegen hadde, maer hy wort gereyncht ende gesonden te prediken, ende hy voorseyt dat de stedẽ sullen verwoest worden, maer die daer eens verlaten was sal vertroost zyn.

Dat vj. Capittel.

A IN t iaer als de coninc Ozias ghestozuen is/ heb ick ghesien den Heere suttenoe op eenen seer hoogen ende opgeheuen stoel/ en de dingen die onder hem waren vervuloen den tempel. De Seraphims stonden daer op ses vleugelen hadde de eene/ ẽ ses vleu gelen de anoere/ met den tween bedecten sy syn aensicht/ ẽ met den tweẽ bedecte sy syn voeten/ ẽ met den tween vlogen sy. Ẽ sy riepen tot malcanderẽ/ ẽ sy seydẽ/ Heylich/ Heylich/ Heylich is de Heere de Godt der heyrscharen/ gheheel aertryc is vol van syn B der glozien. Ende de ouerste posten der herten syn beroert gheweest van de stemme des genen die riep/ ẽ het huys is vol roocs gewozoen. Ende ic heb geseyt/ wee my dat ic geswegen hebbe/ want ick ben een besmet man van lippen/ ende ic woone int midden des volcs dat besmette lippen heeft/ ẽ den coninc den Heere der heyrscharen heb ic gesien met mynen ooghen. Ende tot my is geulogen een vanden Seraphims/ ende in syn hant was een gloeyende coelken/ dat hy met een tange genomen hadde vanden outaer. Ẽ heeft mynen mont geraect ende heeft geseyt: Siet ic heb hier mede v lippen geraect/ ẽ v ongerechticheyt sal v afgenomen wozdẽ/ ende v sonde sal gesuyuert wozC den. Ende ic heb gehoozt de stemmme des Heeren seggende/ wien sal ic seynden? ende wie sal ons gaen? Ende ick heb geseyt/ Siet hier ben ick/ sendt my. Ende hy heeft gesseyt: Gaet/ ende ghy sult desen volcke seggghen: Hoozt al hoozende/ ende en wilt niet verstaen/ ende siet het visioen/ ende en wilt niet kennen. Verblint het herte van desen volcke/ ende syn oozen beswaert ende sluyt syn ooghen/ dattet by auontueren niet en sie met synen ooghen/ ende met synen oozen hooze/ ende met syn herte verstae/ ẽ dattet bekeert wozde/ ende dat icse genase.

Ende ic heb geseyt: Heere hoe lange? Ẽ hy heeft geseyt/ Tot dat de steden verwoest wozden sonder bewoonder/ ende de huysen sonder mensche/ ende het lant sal woest verlaten wozden. Ende de Heere sal de menschen verre wech doen/ ende sy sal vermenichfuldicht wozden die verlaten was int midden der aerden. Ende noch sal in haer wesen verthiendinghe/ ende sy sal bekeert wozden/ ẽ sy sal syn tot een toonsele ghelijc den therebinthus boom/ ẽ gelijc dẽ eycken boom/ die syn tacken wtstrect: het sal heylich sact wesen dat in haer staen sal.

Als Ierusalem van de Syriers ende Israhel beleyt was, Isaias propheteert dat sy niet doen en sullen, gheuende Achas een teecken der verloslinge, dat een maecht baren sal, ende hy voorseyt de verstroytheyt van Israhel, ende een swaere benautheyt op Iudam. Dat vij. Capittel.

A EN de t'is geschiet in de dagen van Achaz Joathans sone/ des soons Ozie des coninc. 4. Reg. 16. 2. ninces van Juda/ dat Rasin de conincx van Syrien op gecomen is/ ende Phazen de sone Romelie de coninc van Israel tot Ierusalem/ om daer tegen te strijden: ende sy en hebben die niet connen al vechtende verwinnen/ Ẽ sy hebben den huyse van Dauid geboodtschapt seggende: Syria heeft gerust op Ephraim/ ende syn herte is beroert geweest/ ende syns volcks herte/ gelijc de boomen der bosschen beroert wozden van d'aẽsicht des winds. Ende de Heere heeft geseyt tot Isaiam/ Gaet wt te gemoete Achaz/ ghy ẽ Jasub v sone die achterghelaten is/ tot dat weerste vandẽ waterloop der ouerster piscinen inden wech van des volders acker. Ẽ ghy sult tot hem seggghen/ Siet dat ghi swycht/ en wilt niet vreesen/ ẽ v her te en ontsie niet van dese twee steerten der roockender vier branden/ inden toz̃ van de talende gramschap Rasin des conincs van Syrien ende des soons Romelie: om dat B Syrien tegẽ v raet genomẽ heeft/ tot quaet/ Ephraim ẽ dẽ sone Romelie/ seggẽde/ Laet ons op climmẽ tot Judam/ ẽ laet ons hem wercken/ ẽ laet ons hem afstrecken tot ons/ ẽ laet ons int midden van hem tot eenen coninc stellen dẽ sone Tabeel. Dit seyt de Heere Godt/ T'en sal niet staen/ ẽ dit en sal niet zyn. Maer t'hooft van Syrien is Damascus/ ẽ t'hooft van Damasco is Rasin/ Ẽ noch vyftentsestich iaren/ ẽ Ephraim sal ophouden een volck te zyne: ẽ t'hooft van Ephraim is Samaria ẽ t'hooft van Samarien de sone Romelie. Ist dat ghy niet en gelooft/ so en suldi niet blyuẽ. Ẽ de Heere heeft noch voozts tot Achas gesproke seggende: Eyscht v een teecken vanden Heere uwen Godt in de diepte der hellen/ oft in de hoochde bouen. Ẽ Achaz heeft geseyt/ Ick en sals niet eysschen/ ẽ ick en sal den Heere niet temterẽ. Ẽ hy heeft geseyt: Daerom C hoozt ghi huys vã Dauid/ Ist v luttel moeylic te syn den menschen dat ghy moeyelic zyt oock myne Gode? Daerõ sal de Heere selue v een teeke geuẽ/ Siet een maget sal ontfangen ẽ baren eenen sone/ ẽ synen naem sal genoemt wozden Emanuel. Boter ẽ honich sal hy eten/ op dat hy mach weten te verwozpen t'quaet/ ẽ te verkiesen t'goet. Wãt eer t'kint sal connen t'quaet verwozpen/ ẽ t'goet verkiesen/ so sal d'lant verlatẽ wozdẽ dat ghi verfoeyet van d'aẽsicht haerder twee coningen. De Heere sal aenbzingen op v/ ende op v volck ẽ op ws vaders huys dagen/ die niet gecomen en zyn van de dagen des scheydens Ephraim van Juda met den

Matt. 1. d. 23. Luc. 1. c. 31.

coninc van Assyrien. Ende t'sal wesen in
dien dach dat de Heere wispelen sal der vlie
gen die daer is int wterste der vloeden van
Egyptē/ eñ der bien die daer is int lant van
Assur: ende sy sullen comen ende rusten
allegader in de beken der valleyen/ eñ in de
holen der steenrootsen/ eñ in alle de plaetsen
D der plantsoenen / eñ in alle de gaten. In
4.reg.19.d.35 dien dach sal de Heere scheeren met een ge=
huert scheermes / aen de ghene die ouer den
vloet zyn/ door den coninc vanden Assyrien
het hooft ende het hayr der voeten/ende den
gheheelē baert. Eñ t'sal wesen op dien dach/
eñ een mensch sal een coe vanden ossen voe=
den/eñ twee schapen/ eñ van de oueruloe=
dicheyt des melcs sal hy boter etē. want bo
ter eñ honich sal hy eten alle die achtergela=
ten sal wesen int middē des lants. Eñ t'sal
wesen in dien dach/ alle plaetse daer duysent
wyngaert struycken sullen zyn om duysent
siluere penningen/ die sullen tot doornen eñ
tot bramen wesen. Met pylen eñ boge sul
len sy derwaerts incomen / want bramen
eñ doornen sullen wesen in geheel aertryck.
En alle bergen die meiter spadē gespayt
sullen wordē/ tot daer en sal geen vervaert=
heyt der doornen ende der bramen comen/
ende t'sal den osse wesen tot een weyde / eñ
tot een vertreden des cleynen veets.

Isaias die voorseyt dat de rijcken van Syrien ende Israhel, sullen vergaen, eñ de benautheyt van Iuda: maer sy sullen verstroost worden, hoe wel dätter veel wt Iuda steruen sullen, eñ hy beuelt datmen de wet onderhouden sal.

Dat viij. Capittel.

A Ende de Heere heeft tot mi gheseit/ Neemt
v eenen grooten boeck eñ schrijft daer in
met eens menschen griffie. Treet haestelick
de rooven af/ rooft haestelick.
Eñ ic heb tot my genomen getrouwe ge
tuyghen Uziam den priester/ eñ Zachariam
den sone Barachie: eñ ick ben gegaen tot
de propheterisse/ eñ sy heeft ontfangen eñ ge
baert eenen sone. Eñ de Heere heeft tot my
geseyt: Noemt synen naem/ Spoet v de roo
ven af te trecken haest v te rooven. want
eer t'kint sal connen noemē synen vader eñ
syn moeder/ so sal de sterckheyt van Damasco
B af genomen worden/ eñ de rooven van Sa=
marien voor den coninc van Assyrien. Eñ
de Heere heeftet noch toe gedaen met my te
spreken seggende: Om dat dit volc verwor
pen heeft de wateren van Siloe/ die met stil
licheyt gaen/ ende heeft liever aengenomen
Rasin/ eñ den sone Romelie/ daerom siet so
sal de Heere op henlieden aenbrengen vele
eñ stercke wateren des vloets/ den coninck
van Assyrien/ende alle syn glorie / eñ hy sal
climmen ouer allen syn tuineren/ende hy sal
vloeden op alle haer oeverē/ eñ hy sal gaen
door Iudam oueruloedende/ en doorgaen=
de sal hy totten halse comen. Eñ het wtreyc
ken synder vluegelen / sal zyn vervullende
de breedheyt uwer aerden / o Emmanuel.
Wert vergadert ghy volckē/ eñ wert ver
wonnē eñ hoort alle ghy verre landē. wert
versterct/ eñ wert verwonnen. Gordt v ten
strijde/ eñ wert verwōnē. Overraecht ee=
nen raet/ eñ dien sal verstroyt worde/ spreet
een woort eñ ten sal niet geschieden. want
met ons is God. want dit seyt de Heere C
tot my/ Als in een stercke hant heeft hy my
geleert/ dat ic niet gaen en soude indē wech
van desen volcke/ seggende/ En segt niet/
een geswozen muterye: wāt alle dat dit volc
spreet/ dats een geswozen muterye: eñ hare
vreese en wilt niet ontsien/ noch en weest
niet verschroomt. Dē Heere der heyrscharē
heylicht/ Di zy v vreese/ eñ hy zy v vervaert= Luc.1.f.14. Rom.9.f.33. 1.Pet.2.d.8.
heyt. Eñ t'sal v wesen tot een heylichma=
kinge. Maer tot eenen steen des aenstootēs/
eñ tot eenen steen des struycksels den twee
huysen van Israhel/ tot eenen stric ende tot
ernē val den bewoonders van Jerusalem.
Eñ vele van dien sullen henliedē stooten/
eñ sy sullen vallen / eñ heel gebrokē wordē/
eñ sy sullen ghestrict eñ gevangen worden. Heb.2.d.13.
Bindt dat getuygenis / segelt die wet in
mijn discipelen. Eñ ick sal den Heere ver=
wachten die syn aensicht verborgen heeft vā
t'huys van Jacob/ eñ ic sal hem verbeyden.
Siet ic eñ mijn kinderen die my de Heere D
gegeven heeft tot een teecken/ ende tot een
wonderlic tecken in Israel/ van den Heere
der heyrscharen die daer woont in dē berch
Sion. Eñ als sy tot v lieden seggen sullē/
Vraget vanden waersseggende duyvels/ eñ
vanden waersseggers die crysselen in haerlie
der tooverijē. Eñ sal t'volc van synen God
niet versoecken het visioen voor de leuende
van de dooden? Tot de wet meer eñ tot
het getuygenisse/ Ist dat sy niet en seggē na
dit woort/ so en sal henliedē der morgenrōt
licht niet wesen. Eñ hy sal daer door gaen/
eñ hy sal vallen eñ honger hebben/ eñ als hy
honger hebben sal/ so sal hy gram zyn/ eñ sal
synen coninc vermalendyden/ eñ synē God/
ende hy sal opwaerts sien. Eñ hy sal ter
aerden sien / eñ siet tribulacie ende duyster=
nisse/ ende ouermachticheyt eñ angst / eñ ver=
uolghende douckerheyt / ende hy en sal niet
connen ontvlieden van synen angst.

Een prophecie, van de geboorte Christi Iesu ende van t'ver. losse van Iuda wt de handen der coninghen van Israhel, ende Syrien, ende hy voorseyt de groote iammeren die op de twee rijcken ouer comen sullen,

Dat ix. Capittel.

I Nden eersten tijt is ghelicht ghewerft het A Mat.4.f.15.
lant van Zabulon/ eñ d'landt van Neph=
thali / eñ ten laetsten is beswaert ghewerft
den wech der zee ouer de Jordane/ van Ga=
lilee der Heydenen. Het volc datter wan=
delde in duysternisse/ heeft een groot licht ge
sien/ den genen die int lantschap van de scha
duwe des doots woonē is d'licht opgestaē.
Ghi hebt het volc vermenichfuldicht/ maer
ghy en hebt de blijschap niet groot gemaect.
Sy sullen henlieden voor v verblijden / ge=
lijc die henlieden verblijden inden oogst/ ge
lijc den verwinders verheugen als sy dē
roof genomen hebben / als sy de rooven wt
deylen. want het ioc van synen last ende
de roede synder schouderen/ ende den scep=
ter syns verschatters hebdy verwonnen/ Iud.7.f.22.
als inden dach van Madian. want alle
ghe=

gheweldighe vonninghe is met gheruchte/ ende dat cleedt met bloede gemengt sal wesen ter verbrandingē/ ende een spyse des viers. want een cleyn kindeke is ons geB bozen/ende een sone is ons ghegeuen/ eñ de Isa. 9. 6. heerschappye is geworden op syn schoudere/ende synen naem sal ghenoemt worden wonderlic/ raetsman/ Godt sterc/ vader der toecomender wereit/ Prince des vreeds.

Syn heerlickheyt sal vermenichfuldicht worden/ende des vreeds en sal geen eynde wesen. Op den stoel van Dauid/ eñ op syn ryc sal hy sitten/ om dat te vestigen eñ te vercsterckē doort oordeel/ eñ in recht veerdicheyt/ van nu voorts/ eñ tot inder eewicheyt. De heete liefde des heyrscharē sal dat doē. Een C woort heeft de Heere gesonden in Jacob/ eñ t'is ghevallen in Israhel. Eñ alle t'volck van Ephraim salt weten/ eñ die te Samariē woonen/ in hoouerdye ende grootheyt des herten seggende/ De gebacken steenen zyn gevallen maer wy sullen met vierkante steenen timmeren: sy hebben de wilde vychboomen afgehouwen/ maer wy sullē daer voor cederboomē veranderen. Eñ de Heere sal de vianden van Rasin verheffen bouē hem/ ende syn vianden sal hy in een geruchte keeren/ Syrien vanden oosten/ eñ de Philistynen vanden westen/ eñ sy sullen Israhel verslinden met geheelē monde. In alle desē dingē/ so en is syn rasende gramschap niet afgekeert/ maer syn hāt is noch wtgestrect:

ende myn volc en is niet wederkeert tot den ghene die hem slaende is/ eñ den Heere der heyrscharen en hebben sy niet versocht.

Eñ de Heere sal vernielē vā Israhel thooft eñ den steert/ dē nederbuyger eñ den bedwinger op cenē dach. De oude van veel iarē eñ de eerlicke dese is t'hooft/ eñ de Propheet leerende logenē dese is den steert. Eñ de gene die dit volc salich makē henliedē verleydēde D eñ die voor salich gepresen worde sullen neō gestort worde. Daerom en sal de Heere niet blyde zyn op syn iongelingē/ eñ synder wee sen eñ weduwē en sal hy niet ontfermē. Wāt een yegelic is een Hypocryt/ eñ eē schalc eñ alle mont heeft sotheit gesprokē. In alle desē dingē en is syn rasende gramschap niet afgekeert/ maer syn hant is al noch wtgestrect.

Wāt de ongoddelicheit is als eē vier ontstekē/ sy sal vramen eñ doornē verslinden/ eñ sy sal ontstekē worden in de dicte der bosschagien/ ende sal te samen gevonden worden in de hoouerdye des roocks. In de gramschap vanden Heere der heyrscharen is de aerde verstoort/ eñ t'volck sal wesen als een spyse des viers: De man en sal synen broeder niet sparen. Eñ hy sal afwyckē ter rechter hant/ eñ sal honger lydē: ende hy sal eten aen de slincker hant/ ende niet versaet worden/ Een yeghelick sal t'vleesch van synen arm verslinden/ Manasses Ephraim/ eñ Ephraim Manassen/ sy te samen tegen Judam. In alle dese dingen en is zyn rasende gramschap niet afgekeert/ maer syn hant is noch wtgestrect.

Wee den genen die ongerechtige wetten makē tot verdruckinge der weduwen ende weesen. Hy voorseyt dat de coninck van Assyrien, midts sijn hoouerdicheyt, vertoornoedicht sal worden, ende hy vertroost Israhel, dat hy niet beureest en zy, want syn ouerhuf sal totten Heere bekeert worden.

Dat x. Capittel.

VVee den genen die ongherechtige wetten maken/ ende de schryuende hebben onrecht veerdicheyt ghescreuen: dat sy int recht de arme verdrucken souden/ ende gewelt doen der saken van de ootmoedige myns volcks/ dat de weduwen souden haren roof zyn/ eñ dat sy de weesen beroouen souden. wat suldy doen inden dach des onderscoeckens/ eñ der ellenden die van verre coemt: tot wiens helpe suldy vlieden? eñ waer suldy v glorie laten/ dat ghy niet gebuycht en woxt onder den bant/ eñ dat ghy metē gedoodden niet en valt? Op alle desē dingen so en is syn rasende gramschap niet afgekeert/ maer noch is syn hant wtgestrect.

Wee Assur/ hy is de roede myns ontsten rasender gramschap/ eñ den stoc is hy/ in haerlieder hant is myn verbolgentheyt. Tottē be B dyē gelicken volcke sal ic hem seynden/ eñ tegen t'volc van myn ontsten rasender gramschap sal ic hem beuelen dat hy afneme de rooven/ ende dat hy den roof rooue/ ende stelle dat tot een vertredinge als t'slyck der straten.

Maer hy en salt also niet achten/ eñ syn herte en salt also niet meynē: maer syn herte sal wesen om heel te vernielē ende tot doodinge van vele voles. Want hy sal seggheu/ En syn myn princen ooc niet te samē coningen? En is Calana niet also gelyc Charcamis: ende en is Emath niet also gelyc Arphad? En is Samaria niet also gelyck Damascus? Gelyc myn hant gevonden heeft de ryckē des afgods/ also zyn hare afgodts beelden van Jerusalem eñ van Samarien.

En sal ick niet/ gelyck ick Samarien en- C de haren afgoden gedaen hebbe/ alsoo oock doen Jerusalem ende haren afgods beeldē?

Ende t'sal zyn als de Heere sal volbracht hebben alle syn werckē op den berch Sion eñ in Jerusalem/ sal ic besoeckē op de vrucht van dat groot dadich herte des conincs Assur/ ende op de glorie van de hoocheyt synder oogē. Want hy heeft geseyt/ In de sterckheyt van myn ontsten hant heb ick gedaen/ eñ in myn wysheyt heb ick verstaen/ ende ick heb wtgenomen de palen der volckē/ eñ haerlieder princen heb ic berooft/ ende ic heb ter neder getrocken als machtich die int hooge saten. Eñ myn hant heeft als eenen nest gevonden de sterckheyt der volcken: ende gelyc de eyeren vergadert worden die verlaten zyn/ also heb ick alle d'lant vergadert: ende daer en heeft niet een geweest die den vlogel roerde/ ende den beck open dede/ ende teghen creesch. Sal een byl glorieren tegen D hem die daer mede houwet? oft sal een sage haer opheffen teghen hem daer sy afgetrocken woxt? ghelyck oft een roede haer ophief tegen hem diese opheft/ ende dat eenen stock hem verhief/ die emmer een hout is. Daerō sal de heerschappēde Heere der heyrscharen

4. Re. 19. 8. 11
Isa. 37. 8. 36.

in syn vette een magerheyt seynden/ en onder syn glorie ontsteken sal sy bernē als een
E herninge des viers. Ende d'licht van Is- 17
rahel sal wesen int vier/ ende syn heylige in de vlamme: ende die sal ontsteken worden/ en syn doornen en vranen sullen ontsteken en verslint worden op eenen dach. En de 18
glorie van syn bosschagie/ en van synen carmelus sal vā de siele totte vleesche verteert worden/ende hy sal vā verwaertheyt vlucht sich wesen. En de bleuelingen van de hou- 19
ten synder bosschagien sullen om de luttelheyt geteilt worden/ende een kint salse schrijuen. En t'sal wesen op dien dach/ dat het 20
ouerblijfsel van Israhel/ en de gene die gebloden syn van Jacobs huys / voorts niet meer stuenē en sullē op den genen die henlieden slaet/ Maer het sal steunen opdē Heere den heyligē van Israhel in de waertheyt.
Rom.9.f.27. De bleuelingen sullen bekeert worden/ de 21
bleuelingen(seg ic) van Jacob tot God den
Isa.11.c.11. sterckē. Want ist dat v volc Israhel we- 22
sen sal als dat sant vander zee / soo sullen de
Isa.11.f. F bleuelingē daer af bekeert worden. Een verc corte voleyndinghe sal ouervloedige rechtveerdicheyt brengen. want een voleyndē 23
en vercortinge sal de Heere de God der heyr scharen makē int middē van alle der aerden.
Daerom dit seyt de Heere de God der 24
heyrscharē: En wilt niet vreesen myn volc/ bewoonder vā Syon/van Assur metter roe den sal hy v slaen/ en synen stock sal hy op v heffen indē wech van Egypten. Wāt noch 25
een weynich/en een luttelken/ en myn verbolgentheyt/ en myn rasende gramschap sal
Iud.7.f.15. voleynden ouer hen groot misdaet. En de 26
Heere der heyrscharē sal ouer hen verwecken een gheesselē / na de plage van Madian in de steenrootse Oreb / en syn roede op de zee / en hy sal die opheffen inden wech van
B Egypten. En t'sal wesen in dien dach dat 27
synen last af genomen sal worde van uwe schoudere/ende syn iock van uwen halse/en dat iock sal verrottē van d'aensicht der olie.
Hy sal comen in Aiath/ hy sal doorgaen in 28
Magron/by Machmas sal hy syn vaten beneē. Sy zyn haestelic doorgegaen/Gabaa 29
is onsen stoel/ Rama is verbaest gheweest/ Sauls Gabaath is geuloden. Bruecht met 30
uwer stemmen ghy dochter van Gallim/ Aenmerct Laisa/ ghi arme Anathoth. Me- 31
demena is verhuyst: ghy bewoonders van Gabim worp vlercet. Tis noch dach datmē 32
in Nobe staen mach/Hy sal syn hant roeren op den berch der dochter van Sion/ opden heuuele van Jerusalem. Siet de heerschap 33
per de Heere der heyrscharē sal dat vleschken vrecken met verwaertheden/ende d'lanc gewasschen hour der hoochden sal afgehouden worden/ en de hooge sullen vernedert worden. Ende dedicte der bosschagien sullen 34
afgehouwen worden metten yser/ende Libanus sal met de hoochden vallen.

Een prophecie van Christus geboorte, oordeel, verheffinge, bekeeringe der Heynen, ende van de glorie syns graf.

Dat xj Capitel.

1 EN Ende daer sal een roede wtgaen van de A
wortele vā Jesse/ ende een bloeme sal wt Act.13.d.23.
2 haer wortele opgaen. Ende op hem sal rusten den geest des Heeren den geest der wijsheyt ende des verstants/den geest der raets/ ende der sterckheyt/ den geest der wetenheyt/
3 en der goedertierenheyt. Ende hem sal vervullen den geest van de vreese des Heeren. Hy en sal na dat ghesichte der ooghen niet oordeelen / noch na t'ghehoor der ooren
4 en sal hy niet straffen: Maer hy sal inde rechtveerdicheyt de arme oordeelen/ ende hy sal in de gerechticheit straffen voor de saecht 1.Thes.5.c.2.
moedige der aerden: en hy sal d'aerde slaen met de roede syns monts / ende met den a-
5 dem synder lippen sal hy den ongoddelicken dooden. Ende rechtveerdicheyt sal den goordel synder lendenē wesen/en t'geloove eenē
6 riem synder nierē. De wolf sal metten lam B Isa.65.d.25.
woonē ende den lupaert metten iongen boockens rusten. Het calf ende den leeuw ende t'schaep sullen tsamen woonen/ende een
7 cleyn kindeken salse dryuen. Het calf ende den beyre sullen weyden/haerlieder iongen sullen t'samen rusten/ende den leeuw sal als
8 eenen osse cal eten. En een spraekloos kint vande borste sal genuecht hebbē opt kot van een slāge en int hol vandē Basiliscus sal een
9 gespeent kint syn hant steken. Sy en sullen geen hinder doen oft dooden op mynen gheheelen heyligben berch / want de aerde is vervult met de kennisse des Heeren/ als de
10 waterē der zee ouerdeckende. In dié dach Rom.15.c.12
de wortel van Jesse/ die daer staet een teckē der volcken/dese sullen de Heydenen biddē/
11 en syn graf sal glorioos wesen. En t'sal C
wesen op dié dach/dat de Heere sal ten tweeden syn handt daer toe doen/ om te besitten dat ouerblijfsel syns volcs/dat achter gelatē sal worden vandē Assyriers/ en van Egypten/en van Phethros/en vander Mozianen lant/en van Elam/en van Sennaar/ en van
12 Emath/ende van de eylanden der zee. En hy sal een teecken opheffen in de natien/ende hi sal vergaderē de voortvluchtige vā Israel. Ende die verstroydde van Juda sal hy vergaderen van de vier hoecken der aerden.
13 En de nijdicheyt van Ephraim sal afgenomen worden / en de vianden van Juda sullen vergaen. Ephraim en sal Judam niet be- D
nyden/ende Judas en sal niet strijden tegen
14 Ephraim. En sy sullen vliegen op de schouderen van Philistijm / door de zee/ sy sullen t'samen beroouen de kinderē vandē oosten. Idumeen en Moab sullē gebodt van haerder handt zyn/ en de kinderen van Ammon
15 sullen onderdanich zyn. En de Heere sal verwoesten de tonge der zee van Egypten/ en hy sal syn hant opheffen op dē vloet in de stercheyt syns gheests/ en hy sal dien deylen in seuen riuieren / also dat de gheschoydde
16 daer door sullen gaen. En daer sal eenen wech zyn mynen ouergebleuen volcke/ dat achter gelaten sal worden vandē Assyriers: gelijck alst Israel geweest heeft op den dach als hy wten lande van Egypten opghinck. Exo.14.c.2

Den

Den lofsanck ende d'liedekēn van Isaias voor de weldaden Christi Iesu. Dat xij. Capittel.

A ENde ghy sult seggen op dien dach/ Ic sal v beliden Heere/ want ghy hebt op my gram gheweest/ uwe rasende gramschap is gekeert ende ghy hebt my vertroost.

Siet God is myn salichmakere/ ic sal getrouwelic doē/ eñ ic en sal niet vreesen: want myn sterckeyt ende mynen lof is de Heere/ ende hy is my gheworden ter salicheyt.

Ghy sult wateren scheppē in blijschappe/ wt des salichmakers fonteynen.

B Eñ ghy sult seggen op dien dach: Belijdt den Heere/ eñ aenroept synē naē/ maect kēn lic in de nacien syn vondē/ wrest gedachtich dat synen naem verheuen is.

Singet den Heere/ want hy heeft groot dadelick gedaen/ verrondicht dat in gheheel aertryck.

Verhuecht v ende loeft ghy wooninghe van Syon/ want de heylige van Israhel is groot int midden van v.

De groote eñ wreede vernielinge van de Babyloniers, doo de Meden. Dat xiij. Capittel.

A DEn last van Babylonien/ den welcken gesien heeft Isaias Amos sone. Opden neuelachtigen berch heft op dat teeken/ verheft de stemme/ heft op de hant/ ende laet de Voorsten in de poorten gaen. Ick heb mynen gheheylichden bevolen/ ende ick heb myn stercke geroepē in myn gramschappe/ henlieden verheugende in myn glorie. De stemme der menichten is op de bergen/ als van veel volcs/ een stemme der coningen eñ der vergaerder heydenē. De Heere der heyrscharen heeft bevolen der ruyterschap der orlogen/ comende van verren lande van de wreetste des hemels. De Heere eñ de vatē van syn rasende gramschap/ om te verderuē alle d'lant. Huylt/ want dē dach des Heerē is na by/ als een verwoestinge sal hy vandē

B Heere comen. Dacrom sullen alle handē lam worden/ ende alle menschen herte sal verrowynen/ eñ in stucken gewreuē wordē. Sreecten ende pynen sullen henliedē bevangen/ als een barende vrouwe sullen sy pyne lijden/ een yegelic sal tot synen naesten verbaest zyn/ verbrande aensichten sullen hare aensichten zyn. Siet den dach des Heeren sal comen wreet ende vol van verbolgenheden/ ende gramschappen/ ende rasende toren/ om de aerde te stellen in verwoesthedē/ ende om haer sondaers te vernielen van haer. want de sterren des hemels eñ haer schijnsel en sullen hen licht niet wtspraeyen/ de Sonne is verduystert in haren opgane/ ende de mane en sal niet blincken in haer licht. Ende ic sal versoeck doen op de quaden der werelt/ ende tegen de ongoddelicke hare boosheyt/ ende ick sal doen rusten de hoocrdye der onghebouwigher/ ende de vermetelicheyt der sterckers sal ick vernederen. Costelicker sal een man zyn dan gout/ ende een mensch dan syn ghesuyuert gout.

C Daer ouer sal ick den hemel verstooren/ ende de aerde sal beroert worden van haer plaetse/ om de verbolghentheyt des Heeren der heyrscharē/ eñ om den dach van de gramschap syns rasende torens. Eñ t'sal wesen als een vliedende dasken/ eñ ghelijc een scaep/ ende daer en sal niemant zyn die vergaderre/ een yegelic sal hem tot syn volc keeren/ ende sy sullen eick tot haerlieder landt vlieden: Alle die gevondē wort sal gedoot worden/ ende alle die ouercomt sal doot r'sweert vallē. Haerlieder cleyn kinderen sullen doot gestootē worden voor hare oogen/ haer huysen sullen berooft worden/ eñ haerlieder huysvrouwen sullen gheschent worden. Siet ic sal op henliedē verwecken de Medē/ die geen siluer en sullē soeckē/ noch gout en sullen willē: maer met pylē sullē sy de cleyn kinderē dooden/ eñ den suygenden kinderen vanden buyc en sullen sy niet ontfermen eñ op de kinderen en sal haerlieder ooge niet sparen. Eñ Babylon de glorioose D onder de conincrycken heerlic in de hoouerdye der Chalden sal wesen/ ghelijc de Heere omgheworpen heeft Sodomam eñ Gomorrham. Sy en sal niet bewoont wordē/ totten eynde toe/ ende sy en sal niet gefundeert wordē van t'geslachte tot geslachte/ noch de Arabier en sal daer syn tēte niet stellē/ noch de herders en sullē daer niet rusten. Maer daer sullen beesten rusten/ eñ haerlieder huysen sullen vol draken worden/ ende daer sullen struysen woonē/ ende de ghehaerde wildemans sullen daer springen/ ende de wolen sullē malcanderen tegen roepen in haer huysen/ ende de mereminnen in de tempelē der wellusticheden.

Een prophecie vanden troost der Ioden, wt dat gevangenisse van Babylon, ende van de hoouerdije van Babylon ende haer wreetheyt, ende de straffinge der nacien die om Israhels druck verblijt hebben gheweest. Dat xiiij. Capittel.

HEt is by dat synen tijt come/ ende syn dagen en sullen niet lange wtgheselt worden. want de Heere sal Jacobs ontfermen/ ende hy salder noch verkiesen van Israhel/ eñ hy salse doen rusten op hare aerde/ de vreemdelinck sal tot henlieden versaemt wordē/ eñ hy sal den huyse van Jacob aencleuen. Eñ de volcken sullense houden/ eñ sy sullense aenbrengen tot in hare plaetse/ ende t'huys van Israel salse besitten op de aerde des Heeren tot knechtē eñ dienstvrouwen/ eñ sy sullen wesen vangende de gene die hēlieden ghevangen hadden/ eñ sy sullen hare verschatters t'onderbrengen. Eñ t'sal we B sen in dien dach als de Heere v sal rust gegeuen hebben van uwen arbeyt/ eñ vā uwer voorsten/ eñ vanden harden dienst/ waer mede ghy te voren gedient hebt: dat ghy sult opnemen dese parabele tegē den conine van Babylonien/ ende seggen: Hoe heeft de verstarrer opghehouden? hoe heeft den tribuyt gerust? De Heere heeft heel in stucken ghebroken den stoc der ongoddelicker/ de roede van de heerschappende/ de volcken slaende met onweerdicheden/ met een onghenesliche wonde/ de Heydenen t'onderbrenghende in rasender gramschappen/ wreedelick ver-

verwolgende/ Alle aertrijc heeft gerust eñ
stil geweest/sy heeft blijde geweest/eñ haer
verheucht/ die abeel boomen zijn ooc blijde
geweest ouer v/eñ de cederboomen van Li-
banus/van dat ghy geslapen hebt/so en isser
niemant opgecomen/die ons afhouden sou-
de. De helle beneden is verstoort geweest
den ontmoete van uwen toecomste/sy heeft
C v de tueten verwect. Alle de princen der aer
den zijn opgestaen van haren stoelen alle de
princen der nacien. Sy sullé allegader ant
woorden eñ tot v segghen/Ghy zijt ooc ge-
wont gelijc wy/ ons gelijc zydy ghworden.
Ü houerdije is totter hellé toe neder ge
trocken/v doortichacm is neder ghenallen/
onder v sal de motte ghestroept worden/eñ
v decsel sullen wormen zijn. Hoe zydy van
den hemel genallen Lucifer/ die smorgens
vroech op gingt? hoe zydy neder genallé ter
aerden die de Heydenen wondet? die in v
herte seyt: Jn den hemel sal ic op climmen/
bouen Gods sterren sal ic mijnen stoel ver-
heffen/ick sal sitten op den berch des testa-
ments/in de noort syden. Jc sal climmen
bouen de hoocheyt der wolcken/ ic sal gelijc
wesen den alderhoochsten. Maer nochtans
so suldy ter hellen neder getrocken worden
D in de diepte des poels. Die v sien sullen/
die sullen henlieden tot v neygen/ eñ v van
verre aensié. En is dit niet de mã die d'aert
rijc verstoort heeft/ die den coninerijcken ge
welt gedaen heeft/ die de werelt verwoest
gestelt heeft/eñ haer steden verdoruen/ ende
haren gevangenen en heeft hy den kercker
niet open ghedaen? Alle de coningen der
Heydenen zijn allegader ontslapé in glorie
een yegelic man in sijn huys/ Maer ghi zijt
verworpen van uwé graue/als een onnutte
plante/ besmet/eñ omwonden metten ghe-
nen die gedoot zijn mettè sweerde/ ende die
nedergedaelt zijn/ tot de fundamenten des
poels/ als een verrotte doode prije. Ghy
en sult geen gesellschap hebben ooc niet met
henlieden in de begranenisse: want ghy hebt
v lant bedoruen/ ghy hebt v volck gedoodt.
E Jnder eewicheyt en sal niet genoemt wor-
den het saet der alderquaetsten. Bereyt sijn
kinderen ter doodingé om haerder vaderen
ongherechticheyt/sy en sullen niet opstaen/
noch sy en sullen de aerde niet beeruen/noch
sy en sullen d'aensicht van der werelts stedè
niet vervullen. Eñ ic sal ouer henliedè op-
staen/seyt de Heere der heyrscharen/ ende ic
sal te niet doen den naem van Babylonien/
eñ de bleuelinghen/ende dat spruytsel/ ende
t'ghesiachte/seyt de Heere. Ende ick salse
stellen tot een erffenisse des eghels/ende tot
broecken der wateren/ende ick salse vaghen
metten besem vernuende/seyt de Heere der
F heyrscharé. De Heere der heyrscharen heeft
gesworen segghende: Jst dat niet zijn en sal
als ic gemeynt hebbe/ ende gheschieden also
ict metter herten ouerlept hebbe/ Dat ick
den Assyrier vernielen sal in mijn lande/eñ
op mijn berghen henlieden vertreden/ende
sijn iock sal van henlieden afghenomen wor
den/ende sijnen last sal van hen schoudere
ghenomen worden/ Dats den raet dien
ic gedacht hebbe ouer alle d'lant/eñ dit is de
wtgherstreckte hant ouer alle de Heydenen.
Want de Heere der heyrscharen heuet ge
ordineert/ ende wie salt mogé van onweer-
den maken? ende sijn hant is wtgestecken/
ende wie sal die afkeeren? Jnt iaer doen de
coninc Achaz gestoruen is/so is desen last ge
schiet. En verblijdt v niet ghy gheheel
lant van Philistijm/ want de roede van u-
wen slager is in cleyn stucken gebroké/ wãt
vander slangé worzele sal eenen Basiliscus
wtcomen/ ende sijn saet verslindende den
voghel. Ende de eerste geborene der ar-
men sullen geuoedt worden/ ende de arme
sullen met betrouwe rusten/ ende ick sal
door den honger v worzel doen vergaen/eñ
v bleuelingen sal ick dooden. Huylt ghy
poorte/roept ghy stadt/ gheheel Philisteen
lant is nedergeworpen. want vanden noor
den sal den rooc comen/ eñ daer en is gheen
die sijn schare ontvlieden sal. En wat sal-
men antwoorden den boden des volcs? Dat
de Heere heeft Sion gefundeert/ ende daer
in sullen de arme sijns volcx hopen.

De ruine, ende val van Moab.
Dat xv. Capittel.

1 Den last van Moab/ want des nachts A
Armoab verwoest is/ soo heeft sy ghe-
sweghen/ want des nachts/ den muer van
Moab verdoruen is/so heeft sy ghesweghen.
2 Dat huys is opgeclommé eñ Dibon tot de
hoochden om te weenè ouer Nabo/ eñ ouer
Medaba sal Moab huylen. Jn alle sijn hoof-
den sal calueyt wesen/ ende alle baert sal ge Ier 41. 5.
schoren worden. Jn haer dryscheydige we Ezech. 7. d
gen zijn sy omgort met sacken/op haer dake B
eñ in haer straten is alle gehuyl neder ghe-
daelt tot weeninge. Hesebon ende Eleale
sal roepen/tot Jaha toe is haerlieder stemme
gehoort/ daer ouer sullé de bereydeten stry-
de van Moab huylen/ haer siele sal tot haer
seluen huylen. Mijn herte sal tot Moab
roepen/haer hantboomé tot Segor/ de veer
se van dry iaren: want door den opganc van
Luith salse weenende opgaen/eñ indè weeh
Oronaim sullen sy het geroep der dorffenis
se opheffen. want de wateren Nemrim
sullen verlaten wesen/want het cruyt is ver
droocht/dat groeysel is vergaen/alle groe-
nicheyt is verstoruè. Na de groothcyt des D
weres is ooc haerlieder versoecken/ tot de
beke der wilgen sullen sy henlieden leyden/
wãt dat geroep sal ommegaé de pale van
Moab/ tot Gallim sal sijn gehuyl zijn/ ende
totten put Elim is sijn gheroep/ want de
wateren van Dibon syn met bloet vervult/
want ic sal op Dibon meerderingen stellen:
den genen die van Moab vliegen sullen den
leeuwe/ende den bleuelinghen des lants.

Hy begeert de toecomste Christi Iesu, vandé steen der woe
stijné, ende Moab sal vernoetmoedicht zijn om sijn hoouerdic-
heyt. Dat xvj. Capittel.

1 Sent wt Heere het lam den heerschapper
der aerden/ vanden steen der woestijnen
totten

totte berch der dochter van Sion. Eñ hy
sal zyn als eenen vliedende vogel eñ als ion
ge vogelkens wten nest wech vliegēde/ also
sullen de dochteren van Moab wesen inden
doorgancks van Arnon. Aengaet den raet/
verstaet den raet/ stelt als inden nacht v
schaduwe inden middach/ bercht de vlieē-
de/ eñ de dwalēde en meldet niet. By v sul-
len myn vluchtighe woonen/ Moab weest
B henlieden verberginghe voor des verder-
ners aensicht/ want het gestubbe is voleynt/
de ellendige is ten eynde gebracht/ hy is ont
brokē die d'aerde betreddе. Eñ dē richters
stoel sal in de bermhertigheyt bereyt worde/
eñ hy sal daer op sitten in de waerheyt in Da
1.m.d.xx. nids tabernakel/ oordelende eñ soeckēde het
oordeel eñ haestelic gewende dat recht is. wi
hebben gehoort de hoouerdie van Moab/
hy is seer hooverdich/ syn hooverdie eñ syn
vermetelicheyt/ eñ syn verbolghentheyt is
meerder dan syn sterckheyt. Daerom sal
Moab huylē tot Moab/ hy sal altemael huy
len/ den genen die hen verblydē/ opdē muer
vanden gebacken steenē spreect syn plagē/
want de voorsteden van Helebon zyn ver
woest/ eñ dē wyngaert van Sabama hebben
L de herrē der Heydenē afgehouwē/ haer ranck
kens zyn tot Jazer gecomen/ sy hebben ge-
doolt in de woestyne/ syn ranckē zyn verla
trē geweest/ sy zyn gegaen ouer de zee. Daer
ouer sal ic screyen in de weeninge Jazer den
wyngaert Sabama/ ic sal v dronckē makē
met mynen tranen Helebon eñ Eleale/ wāt
Esa.c.33 ouer uwē wynsnydinge/ eñ ouer uwē oogst
is de stemme der treders gevallen. Eñ de
blydschap eñ dat verheughen sal afgenomen
worden vandē Carmelus/ eñ inde wyngaer
den en sal hy niet verheugen noch iolyt ma
ken/ den wyn en sal hy in de persse niet tre
den/ die dien plach te treden/ de stemme der
treders heb ic wech genomen. Daer ouer
sal mynen buyck tot Moab als een herpe ge
luyt maken/ ende myn ingewande totten
muer vanden gebacken steenen. Ende t sal
zyn/ alst openbaer wesen sal dat Moab gear
beyt heeft op syn hoochden/ dat hi sal ingaen
tot syn gebeylichde plaetsen om te bidden/
eñ hy en sal des niet vermoghen. Dat is
d'woort dat de Heere ghesproken heeft tot
Moab van doen. Ende nu heeft de Heere
gesproken seggende: Binnē drie iaren als de
iaren van eenen huerlinck sal de glorie van
Moab wech genomen worde ouer alle dat
veel volc/ ende het sal gelaten worden cleyn
ende weynich/ in gheender manieren vele.

D'last van Damasco, ende hoe sy ghedestruyert sijn sal, doet de kinderen van Israhel, opdat sy tot Godt niet en hebbē willen wederom keeren.

Die xvij. Capittel.

A DEn last van Damasco. Siet Damas-
cus sal ophouden een stadt te zyne/ ende
sy sal zyn als eenen hoop steenen op de ver-
vallinge. De verlatē steden van Aroer sul-
len voor de rudden wesen/ eñ die sullen daer
rusten/ eñ daer en sal niemant zyn diese ver-
vare. Eñ diese helpe/ sal ophouden van E-
phraim eñ het ryc van Damasco/ eñ de rie-
nelingen van Syrien sullē als de glorie der
kinderen van Israel wesen/ seyt de Heere
der heyrscharen. Eñ t'sal zyn inden dach/
dat de glorie van Jacob sal vermindert wor
den/ eñ de vettigheyt syns vleeschs sal ver-
dwynen. Eñ hy sal wesen als vergaderen-
de inden oogst datter ouer blevē is/ eñ synen B
arm sal aren vergaderen/ eñ hy sal zyn als
een die is aren soeckende in de valleye van
Raphaim. Eñ in hem sal achtergelaten
worden als eenen wyndruyf/ eñ gheliic een
aflaen des olyfbooms van twee oft drie oly
uen in dopperste vandē tac oft van viere oft
vyue in haer toppen/ so zyn haer vruchten/
seyt de Heere Israhels God. In dien dach
sal de mensch gheneyght worden tot synen
makere eñ syn oogen sullen totten heyligen
vā Israel aensiē/ eñ hy en sal niet geneyght
worden tot de outaren die syn handen ghe-
maect hebben/ eñ dat syn vingeren gewracht
hebben/ en sal hy niet aensien/ de bosschkens
eñ de afgods tempels. In dien dach sullen C
de steden van synder sterckheyt verlaten zyn
gelyck ploegen/ eñ de coren laden die achter
gelaten waren van d'aensicht der kinderen
van Israhel/ ende ghy sult verwoest wesen/
want ghy vergeten hebt Godt uwen salich-
maker/ eñ wes stercke helpers/ en hebdy niet
gedachtich geweest: darrom suldy planten
een getrouwe plantinge/ eñ ghy sult vreemt
saet saeyen. In den dach van uwer plan-
tingen sal den wilden wyngaert gewordē
zyn/ eñ des morgēs vroech sal v saet bloeyē/
den oogst is wech genomen inden dach der
erfnissen/ eñ hy sal swaerlick bedroeft zyn.
Wee der menichtē vā veel volckē/ als een D
menichte der zee gelyt gevende/ eñ gerucht
der scharē als t'gelyt van veel waterē. De
volcken sullē gelyt makē/ als t'gelyt van
overvloeyēde waterē eñ hy sal hem straffen
eñ hy sal verre vlieden/ eñ hy sal wech gena
men worden als dat stof der bergē van d'aē-
schyn des winds/ eñ als een onweder voor
dat tempeest. Inden tyt des avonts/ eñ siet
verstoringe inden morgēstont/ eñ hy en sal
niet binnē staēde/ dit is t'deel der goeder die
ons verdoruen hebben/ eñ d'lot der gheene
die ons beroouen.

De straffinge van Egypto, die de Joden hadden, doen in den tijdeh berouwen, ende eenen troost voor t'volck Iuda.

Die xviij. Capittel.

VAn den lande van de cymbale der vlie A
gen/ dat daer is over de vloeden vant
Mozianen landt/ dat in de zee boden sendt/
ende in vaten van pampier op de wateren.
Gaet henen ghy rasche engelen totten vol-
ghereckt eñ geschoorden volcke totten ver-
vaerlichen volcke/ na d'welcke gheen ander
en is/ totten wachtende eñ vertreden volc-
ke wiens vloeden haer lant beroofd hebbē.
Alleghy bewoonders der werelt die op B
d'aertrycke woont/ als teecken opgeheven sal
worden op de bergē suldy sien/ eñ t'geluyt
des trompets suldy hoorē/ want dit seyt de
Heere tot my. Ic sal rusten ende ick sal aen-
merckē in myn plaetse/ gelyc dat middachs

licht

lichte claer is/ eñ als een wolcke des dans in de dagen des oogsts/ wat voor den oogst is hy geheel wt gebloeyt/ eñ de ontrype volcomenheyt sal wtspruyten/ eñ syn tacskens sullen af gheſneden worden met sickelen/ eñ die achtergelaten worden/ sullen afgeſneden eñ wtgheslaghen worden. Ende sy sullen t'samen ghelaten worden den voghelen der berghen/ eñ den beesten der aerden/ eñ door eenen eewighen somer sullen op hem de voghelen weſen/ ende alle de beesten der aerden sullen op hem winteren. In dien tijt sal een gifte gebracht worden den Heere der heyrscharen/ vanden wegetrocken ende geſcheurden volcke: van den vernaerlicken volcke/ na d'welck gheen ander ghewoeſt en heeft/ vant verwachtende ende vertreden volcke/ welcks vloedē haer lant berooft hebben/ totter plaetſen vanden naem des Heeren der heyrscharen/ den berch van Sion.

Hy beſchrijft breedet de ſtraffinghe van Egypten, ende haren troost. Dat xix Capittel.

DEn laſt van Egypten. Siet de Heere sal climmen op een lichte wolcke/ eñ hy sal comen in Egypten/ ende de afgods beelden van Egypten sullen t'samen beroert worde van syn aensicht/ eñ t'herte van Egypten sal verdwijnen int midden van haer. Eñ ic sal de Egyptenaers teghen de Egyptenaers te gader doen loopen/ eñ een man sal strydē tegen synen broeder/ eñ een man tegen synen vrient/ eñ d'een stadt tegē d'ander stadt/ d'een rijc tegen d'ander rijc. Eñ den gheeſt van Egyptē sal verscheurt worde in syn binneſte ingewāt/ eñ synē raet sal ic ter neder worpen/ eñ sy sullen vragē hare afgods beelden/ eñ hare waersegghers eñ die waersseggende duyuels binnen hebben eñ de tooneraers.

Eñ ic sal Egyptē leueren in de handen der wreeder heeren/ eñ een ſtercq coninc sal heerſchappie over hen hebben/ seyt de Heere de God der heyrscharen. Eñ d'water sal verdroogen vander zee/ eñ den vloet sal verlatē worden/ eñ verdroogen. Eñ de vloedē sullen vergaē/ de riuieren der dycken sullē verminderē worden eñ verdrooght. Dat riet eñ de bieſen sullen verdwijnē/ den gront van de riuiere sal gebloot worden van synē oorſprong/ eñ alle vochtigheyt des gelaeyt laets sal verdrooght wordē/ t'sal verdooren/ eñ t'en sal niet zijn. Eñ de vilschers sullen trueren eñ sy sullen alle droeckheyt makē die dē vilschaech in de riuiere worpen/ eñ die het net wt spraeyen over d'aensicht der wateren/ sullen verdwijnē. Sy sullē beschaemt wordē die int vlas wrachten/ vlechtende eñ weuende subtijle wercken. Eñ haer waterachtighe plaetſen sullen verdorrēde zijn/ alle die putten maecten om vilschen te vangē. Dwaes zijn de princē van Taphneos/ de wijſe raetſlieden van Pharao hebben onwijſen raedt gegeuē/ Hoe segt ghy tot Pharao: Ic bē een kint der wijser/ een kint der ouder coningē? waer zijn nu v wijſe/ laetſe v vercondigen eñ v te kennen genē wat de Heere der heyrscharē gedacht heeft ouer Egyptē. Dwaes zijn geworden de princē van Taphneos/ de princen vā Memphis zijn verdwijnt/ sy hebben Egypten bedrogen/ den hoec van synen volcken. De Heere heeft int midden van henlieden ghemenget den geeſt der swymelingen/ eñ sy hebben Egyptē doen dolen in alle syn werc/ gelijc een dronckē eñ braekende mensch doolt. Eñ Egypten en sal geen werc hebben d'welck een hooft make/ eñ eenen steert nederbuygende/ eñ bedwingēde.

In diē dach sal Egyptē weſen als vrouwē/ eñ sy sullē verbaest zijn/ eñ vreesen vā d'aensicht der beroerten vander hant des Heeren der heyrscharen/ die hy roeren sal op haer. Eñ d'lant vā Juda sal Egypten weſen tot een vermaertheyt/ alle die des gedachtich sal weſen/ die sal hem verschroomen vā d'aensicht des raets des Heeren der heyrscharen/ den welckē hy gedacht heeft ouer haer. In dien dach sullen daer vijf stedē weſen int lant vā Egypten/ sprekende de tale van Chanaan/ eñ swerende by den Heere der heyrscharen. De stadt der sonnē sal d'een genoēt worden. In dien dach sal daer eenē outaer des Heerē zijn int middē des lants vā Egyptē/ eñ dē titel des Heerē bi haer pale/ eñ dié sal weſen tot een teeckē/ eñ een getuygenis den Heere der heyrscharē int lant vā Egyptē/ want sy sullē roepē totte Heere vā d'aensicht des genens diese quelt/ eñ hy sal henliedē sendē eenē salichmaker/ eñ voorvechter diese bloſſe. Eñ de Heere sal gekēt worden vā Egyptē/ eñ de Egyptenaren sullē den Heere kennen in dien dach/ ende sy sullen hem Godtlicke eere bewijſen met slachofferanden eñ giften/ eñ sy sullen den Heere ghelofte gelouen eñ betalen. Ende de Heere sal Egypten met een plage slaen/ eñ hy sal haer genesen/ eñ sy sullen wederkeeren totten Heere/ eñ hy sal met henlieden vermoecht worden/ eñ hy salse gheneſen. In dien dach sal daer eenē wech weſen van Egypten tot de Assyriers/ eñ de Assyrier sal in Egypten comen/ eñ de Egyptenaer in de Assyriers/ eñ de Egyptenaren sullen Assur dienen. In dien dach sal Israhel de derde zijn den Egyptenaer eñ den Assyrier: een gebenedijdinge int midden der aerden/ welck de Heere der heyrscharē gebenedijt heeft/ soeggēde: Gebenedijt zy myn volc vā Egypten/ eñ d'werc mijnder handen den Assyrier/ maer mijn erffenisse is Israhel.

Isaias gaet naeckt ende ongheschoeyt, waer wt betoeckent wordt de bedrieffenisse van Moorlandt ende Egypten. Dat xx. Capittel.

IN t iaer als Tharthan gewinē is in Azoten doen hem gesonden hadde Sargon de coninck vanden Assyriers/ ende hy gheſtreden hadde teghen Azoten/ ende die ingenomen hadde/ In dien tijde heeft de Heere gheſproken in de handt van Isaias Amotsone/ seggende: Gaet ende ontbint den sack van uwen lendenen/ ende vschoenen neemt weech van uwen voeten. Ende hy heeft alſo ghedaen/ gaende naeckt ende ongheschoeyt. Eñ de Heere heeft ghesept: Gheluck myn knecht Isaias ghewandelt heeft naeckt ende onghe-

ongeſchoeyt / ſo ſalder een treecken ende een wonder were weſen van dry iaren ouer E=
B gypten/eñ ouer dat Mozianen lant: alſo ſal de Coninck van Aſſyrien wooꝛts dzyuen de gheuangeniſſe van Egypten/ende de ouer=uoeringe vander Mozianē lant/den iongen ende den ouden/den naecten ende den onge ſchoeydden/met ontdeckten billen tot ver=ſmaetheyt van Egypten. Eñ ſy ſullē vree ſen ende beſchaemt weſen van dat Mozia=nen lant haerlieder hope / ende van Egyp=ten hare glozie. Ende de bewoonder van dit eylant ſal ſegghen in dien dach: Siet dit was onſe hope / tot de welcke wy geuloden hebben ter helpen/dat ſy ons verloſſen ſou=den van d'aenſicht des conincs van Aſſyriē/ ende hoe ſullent wy moghen ontvlieden:

Den val van Babylon door de Medē ende Perſen eñ den laſt vāñ Arabien ende Idumeen.

Dat. xxi. Capittel.

A DEn laſt van de woeſtyne der zee/ Gelijc ſtormen comen wt den ſuytweſten/ ſo coꝛmt hy van de woeſtyne / van dat ver=naerlick lant. Een hardt viſioen is my ge=boꝛtſchapt: wie ongeloouich is die doet on=getrouwelic / ende dit een verderuer is die verderft. Climt op ghy Elam/ Belegtſe ghy Mede/ alle ſyn ſuchtinge heb ic doen ophou=den. Daꝛom zyn myn lendeden met pij=ne verbult/ een bangicheyt heeft my bean=gerals de bangicheyt van een barēde vrou we/ ic ben ter neder geuallen doen ict hoo=de. Ic ben heel ontſtelt geweeſt doē ict ſach.
B Myn heꝛre is verdwenen/ de duyſternis=ſen hebben my heel verbaeſt gemaect. Ba=bylon myn beminde is my gheſtelt tot een nuraekel/ Stelt de tafel/ ſiet toe inde wacht=plaetſe/ ghy etende eñ dzinckēde princē ſtaet opwaerts aen den ſchilt/ want dit heeft my de Heere geſeyt: Gaet/ eñ ſtelt een wach ter/ende dat die vercondige alle dat hy ſiet.
Eñ hy heeft geſien eenen wagē van twee ryders/ eenen opclimmer des ezels/ eñ eenē opclimmer des kemels/ eñ hy heeft neer=ſtelic beſchouwet met veel aenſiens. Eñ den leeuw heeft geroepē op de wachtplaetſe des Heeren ben ic/ ſtaende geſtadelick den dach door/ eñ op myn wachte ben ic ſtaēde geheel
C nachten. Siet hier coemt een rydende man, 1.8.1. 24.b.1. op eenen wagē van twee peerde ryders/ eñ hy heeft geantwoꝛt eñ geſeyt: Gevallen/ ge nollen is Babylon/ eñ alle de geſneden beel den van haren goden zyn in ſtucken gebro=kē tegē de aerde. Myn dorſſchinge/ eñ myn=der ſchuldeers dochter/ t'gene dat ick gehoort hebbe vanden Heere der heyrſcharen Iſra=hels God/ dat ic heb v vercōdicht. Den laſt van Duma. Daer roept een tot my vā Seir/ wachter wat iſt vanden nacht? wachter
D wat iſt van den nacht? De wachter heeft gheſeyt: Den moꝛghenſtont coemt ende den nacht iſt dat ghy wilt vraghen/ ſo vraget: keert v om/ coemt. Den laſt in Arabien. In de boſ=ſchagie des anonts ſuldy ſlapen/ in de paden van Dedanim/ Ontmoetende dzyngt dē dor=ſtigen water/ die woont int ſuydē lant/ loopt met broodē den vliedende tegen: want van d'aenſicht der ſweerdē zyn ſy geuloden/ van d'aenſicht des aencomēde ſweerts / vā d'aē=ſicht des geſpannen booghs/ van d'aenſicht des ſwaren ſtryts: want dit ſeyt de Heere tot my/ Al noch binnen cenē iare als binnen eens huerlincs iare eñ alle de glozie van Ce=dar ſal wech genomen wozden. Eñ de ble=uelingē van t'getal der ſtercker ſchutters vā Cedars kinderen ſullen gemindert wozdē/ wāt de Heere Iſraels God heeft geſpzokē.

Een woort tegen Ieruſalem, wiens bedetſſenille de prophete beweent, ende datſe haer gereedt maect de Aſſyrien te wederſta ne, ende worden geſtraft dat ſy gulſicheyt hanteré als ſy behoo ren te weenen. Dat xxij Capittel.

A DEn laſt van de valleye des ghefichts. Wat is v oꝛe dat ghy opgeclommē zyt/ eñ ghy alle op de daken? Vol geroeps/ ghy volle ſtadt/ ghy verhuegende ſtadt/ v gedoodē de en zyn goeen gedoodde metten ſweerde/ noch gheſtoꝛuen in de oꝛloghe. Alle uwe princen zyn te ſamen gevlōden / endē ſy zyn hardelic gebonden: alle die daer gheuonden zyn die zyn te ſamen gebonden/ ſy zyn verre wech geuloden. Daerō heb ic geſeyt: Gaet wech van my/ ic ſal bitterlic weenen/ en wilt daer niet na ſtaen dat ghy my ſoudt vertroo ſtē vā de verwoeſtheyt des dochters myns volcs. Want den dach der doodingen ende B der vertredingen ende der weeninge den Heere den Godt der heyrſcharen in de val=leye des geſichts onderſoeckende den muer ende grootdadich op den berch. Eñ Elam heeft den pylcoker genomen den wagē des menſchen die een ruyter te peerde is/ eñ den ſchilt heeft den wandt gebloodt. Eñ v wt=gecoꝛen valleyen ſullen vol waghenen met vier peerdē zyn/ eñ dat peerde volc ſal ſtjnen leger ſtellen in de poꝛte. Eñ het ouerdec=ſel van Juda ſal ontdeckt wozden/ende ghy ſult ſien op dien dach de wapencamer van dat huys des wouts. Eñ de ſcheuren van Dauids ſtadt ſuldy ſien/ want ſy veel gewoꝛ den zyn: eñ ghy hebt vergadert de wateren van de nederſte piſcyne/ eñ de huyſen van C Ieruſalem hebdy getelt/ eñ ghy hebt de huy ſen verdoꝛuen om den muer ſterck te maken. Eñ ghy hebt eenen poel gemaect tuſſchen de twee mueren/ eñ d'water van de oude pil ſcyne/ eñ ghy en hebt niet opwaerts geſiē tot hē die dele gemaect hadde/ eñ hare weꝛcmer ſter en hebdy van verre niet geſien. Eñ de Heere der heyrſcharē ſal op dien dach roe=pen tot weeninge/ eñ tot een rouwich ge=clach tot caluheyt/ eñ tot omgoꝛdinge der lac ken: eñ ſiet blijſchap eñ wuecht/ calueren te dooden/ eñ rammen te kelen/ vleeſch t'eten/ ende wijn te dzincken. Laet ons eten ende Sap.2.b.c. dzincken/ want moꝛgen ſullen wy ſterven. 1.cor.15.d.32. Eñ in myn oꝛen is ontdeckt de ſtēme des Isa. 22. d.14. D Heeren der heyrſcharen: Iſt dat v vergeuen ſal wozden deſe booſheyt tot dat ghy ſterft/ ſeyt de Heere de God der heyrſcharen. Dit ſeydt de Heere de Godt der heyrſcharen: Gaet heuen ende gaet binnen tot hem die int tabernakel woont/ tot Sobnā den ouer=ſte des tempels/ eñ ghy ſult tot hem ſeggen:

wat

wat doedy hier? oft als wie zydy hier? dat
ghy v selven hier een begrauinge wtgehon
wen hebt/ ghy hebt in de hoochde een gedē-
kenisse neerstelic wtgehouwen/ inden steen
E een tabernakel voor v. Siet de Heere sal
v doen wech dragē gelijc eenen haen der hin
nen wechgedragen wort/ eñ als een cleedt so
sal hy v doen opheffen. Croonende sal hy v
croonen met tribulacien/ als eenen bal sal hi
v worpē in een breet eñ ruym lant/ daer sul
dy steruen eñ daer sal den wagen uwer glo-
rien zyn/ ghy schandelicheyt van ws heeren
huys. Eñ ic sal v wtdryuen van uwer sta
tien ende van uwen dienst sal ic v af setten.
Eñ t'sal zyn in dien dage dat ic sal roepen
F mynen knecht Eliacim den sone Helcie/ eñ
ick sal hem cleeden met uwen rocke/ eñ met
uwen gordel sal ic hem verstercken/ ende v
macht sal ic in syn hant geuen/ eñ hy sal we-
sen als een vader den genen die in Jerusa-
lem woonen/ eñ den huyse van Juda. Eñ
ic sal den slotel des huys van Dauid geuen
op syn schoudere/ eñ hy sal open doē eñ daer
Apo. 3. b. 7. Ioh. 12. d. 14. en sal niemant zyn die sluyte eñ hy sal sluytē
eñ daer en sal niemant wesen die open doe.
Ende ick sal hem vast maken tot eenen
staet in eē getrouwe plaetse/ eñ hy sal wesen
G tot eenē stoel der glorie syns vaders huyse.
Eñ sy sullen op hem hangen alle de glorie
van syns vaders huys/ verscheyden manie
ren van vaten alle cleyn vaetkens/ van de
vatē der bekers tot de vatē der muyckers.
In dien dach seyt de Heere der heyrscha-
ren/ sal den staet wechgenomen worden die
vast gemaect was in de ghetrouwe plaetse/
eñ hy sal ghebroken worden eñ vallen/ ende
t'sal verloren gaen/ dattet aen gehangē had-
de want de Heere heuet ghesproken.

De verderfenisse van Tyrus tot seuenuch iaren lanc voor
voorseyt om haer hoouerdicheyt/ maer nadesthant sal sy we-
derom op gherecht worden.

Dat xxiij. Capittel.

A DEn last van Tyrus. Huylt ghy schepen
der zee/ want het huys is verwoest van
daer sy plegen te comen: van d'lant van Le-
thim ist henluedē geopēbaert. Swycht ghy
die int eylant woont/ die de comēschap van
Sidon zyt/ de gene die ouer de zee vatē heb
ben v verhult. In veel wateren ist saet van
Nilus/ den oogst des vloets is syn cozen-
wuchte eñ sy is geworde de comenschap der
Heydenen. Schaemt v Sydon wāt de zee
seyt de sterckeyt der zee seggende: Ic en heb
in barens noodt niet geweest/ eñ ick en heb
niet ghebaert/ ende ick en heb gheen iongē-
lingen op ghenoedt/ noch ick heb gheen
maechden tot vollen waldom ghebracht.
B Als gehoort sal zyn in Egypten so sullen
sy droeuich zyn/ als zyt hooren sullen van
Tyro/ Vaert door de zee/ huylt ghy die int
eylant woont. En is dit niet de uwe/ die
glorieerde van de voorleden daghen in haer
outheyt? haer voeten sullē haer verre leydē
om buyten slants te gaen. Wie heeft dat
gedacht ouer Tyrum die hier voormaels ge
croont was? wiens cooplyden princē wa-
ren eñ haer cramers de heerlicke der aerdē?
C De Heere der heyrscharen heeft dat ghe-
dacht/ dat hy nedertrecken soude de hoocheyt
dye van alle glorie/ eñ dat hy tot versmaet-
heyt brengen soude alle de heerlicke der aer
den. Gaet door v landt als eenen vloet/ C
ghi dochter der zee/ ghi en hebt voorts meer
geenen gordel. Sy heeft haer hant wtge-
reyct op de zee/ sy heeft de conincryncken ver
stoort. De Heere heeft gebooden tegen Cha-
naan dat hy syn stercke soude vernielē/ eñ
hy heeft geseyt: Ghy en sult voorts daer niet
meer toe doē/ dat ghy glorie eē sondt valsche
beschuldinge in dēdt ghy maget dochter nā
Sidon: in Chetim opstaen de vaert ouer de
zee/ daer en sal v ooc geen ruste wesen. Siet
het lant der Chaldeē en heeft sulc volc niet
geweest/ Assur heeft haer gefundeert/ inde ge
nāgenisse hebbē sy syn vromē ouergeuoert/
sy hebben syn huysen ondergrauē/ sy hebben
haer gestelt tot een nederualinge. Huylt
ghi schepē der zee/ wāt v sterckeit is verwoest/
D Eñ t'sal wesen in dien dach/ eñ ghi o Tyre
sult vergeten syn tseuētich iaer/ eñ gelijck de
dagen eens conincs: maer na t seuentich ia-
ren sal Tyro wesen als een liedeke van een
der hoeren. Neemt de herpe/ gaet omme de
stadt ghy vergeten hoere slingh wel verbaert
dicmael het liedeke dat wt ghebreckelicheyt zpe
Eñ t'sal wesen na de tseuētich iarē dat de
Heere Tyrum sal verbouckē eñ hy sal die we
derom brengen tot haer coopgoet/ eñ hy sal
wederom hoerē met alle de rycke der aer
den op d'aenlicht der aerden/ eñ haer hante
ringen eñ haer coopgelt sullen den Heere ge
heylicht wesen/ sy en sullen niet opgelooten
worden noch achtet waerts gelept/ wāt den
gene die voor dē Heere woonē/ sal haer ne-
ringe zijn dat die mogē etē tot verlaetheyt/
ende gecleedt wordē tot den ouderdom toe.

Tyrus wilden Godtschen dienst selfs wtbringen sal om den
den Heere den wooste van hen ouerblijf van Iuda ende hoe
vrecken sy gen dach des oordeels zijn sal.

Dat xxiiij. Capittel.

SIet de Heere sal de aerde verstroyen/ende A
hi sal die blooten/ende hy sal haer aenlicht
quellē eñ hy sal haer bewoonders verstroyē.
Oseæ. 4. b.
Ende/ sal zyn gelijck volc also oock de prie
ster/ ende gelijc de knecht also oock syn hee-
re: gheljck de dienstmouwe also oock haer
meesterlle/ gheljck de coopere also oock die
vercoopt/ gheljck de woeckeraer also oock
de ontfenger/ gheljck die schuld weder-
eyscht so ooc die schuldich is. Met verstroy-
inghe sal de aerde verstroyet worden/ ende
met beroouinge sal beroost worden/ want
de Heere heeft dit woort ghesproken. De
aerde heeft ghetreurt ende is verslooten/ en
sy is cranck ghworden: de werelt is verslo-
ten/ cranck is ghworden de hoocheyt van
dat volck der aerden. Ende de aerde is de B
smet ghworden van haren bewoonders:
want sy hebben de wetten ouertreden/ sy
hebben t'recht verandert/ sy hebbē verbroken
dat eewich verbont. Daerom sal de ver-
maledydinge de aerde verslinden/ eñ haer
bewoonders sullen sondigen: ende daerom
sullen haer inwoonders rasen/ eñ daer sullen
luttel

luttel menschen gelaten worde. De wyn-
synghinge heeft rouwich geweest/ den wyn-
struyck is cranc gworden/sy hebbe alle ge-
sucht die blyde van herte waren/ De bly-
schap der trommelen heeft opgehouden dat
gelupt der geentre die blyde waren is neder
gheleghen/de soeticheyt der herpen heeft stil
geswegen. Sy en sullen metter liedeke den
wyn niet drincke/bitter sal den dranc wesen
den genen die hem dzincken. De stadt der
ydelheyt is ontstucken gebroke/alle de huy-
sen zyn ghesloten niemandt daer in gaende.
Den roep sal op de wyn wesen in de stra-
ten/alle blyschap is verlate/ de blyschap der
aerden is wechgevoert. Woestheyt is in de
stadt gelaten/ en dat iammer sal de poorten
verdzucken/ Want dese dingen sullē wesen
int middē der aerde/ int midden der volcke/
gelyck oft een luttel olyuen/ die ouerbleuen
waren/afgeslagē worde vanden olyfboom/
en de crapdzuyue als de wynsnydinge vol-
eyndt is. Dese sullē haer stemme opheffen
en louen:als de Heere sal geglorificeert we-
sen/dan sullen sy iolyt maken vander zee.
Daerom glorificeert den Heere in leerin-
gen/in d'eylandē der zee den naem des Hee-
ren des Gods vā Israhel. Van d'eynden
der aerde hebbē wy louen gehoort/de glorie
vanden rechtveerdigen. En ick heb geseyt:
Myn secreet my/myn secreet my/ wee my/
de ouertreders hebbe ouertreden/ en met de
ouertredinghe des ouertreders hebben sy
ouertredē. Vreese en grachte en stric ouer
d die een bewoonder der aerde zyt. En t'sal
zyn dat so wie vliet vā de stēme der vreesen/
die sal in de grachte vallē/ en wie hē seluē sal
geholpen hebbē wter gracht/die sal gehoudē
worde vandē stricke/want de water sluysen
vā de hoochden zyn open gedaen/en de fun-
damenten der aerde sullē t'samen gestooten
worde. Met een brekinge sal d'aerde ghe-
broken worde/ met ontwryuinge sal de aer-
de ontwee gewreuen worde/ met een be-
roeringe sal de aerde beroert worde/met een
schuddinge sal de aerde geschut worde als eē
dronckē mēsch/en sy sal wechgenomen wor-
den als een tabernakel van eender nacht/en
haer boosheyt sal haer beswarē/en sy sal val
len/en en sal niet daer toe doē om op te staē.
En t'sal zyn in dien dach dat de Heere sal
verloet doen ouer dat heyr des hemels in de
hoochde/en ouer de coningen der aerdē/ die
op d'aerde zyn. En sy sullē vergadert wor-
den in de vergaderinge vā eenē bondel in-
den poel/en sy sullē daer gesloté worde indē
kercker/en na veel dagē sullē sy besocht wor
den. En de mane sal haer schamē/ende de
sonne sal beschaemt worde als de Heere der
heyrscharē regneerē sal op den berch Sion/
en in Jerusalem/ende als by in d'aensicht vā
synen ouderen sal ghegloryficeert zyn.

De prophete danckt Godt van sijn wonderlicke wercken en van sijn weldaden die sijnen volcke inden berch van Sion sullen ghegheuen worden.

Dat xxv. Capittel.

HEere ghy zyt myn Godt/ic sal v verhef-
fen en uwen naem belyde: wāt ghy hebt
wonderlicke dingen gedaen/oude ghetrou-
we gedachten/ Amen. want ghy hebt de
stadt gestelt tot eenen hoop/ende de sterche
stadt tot een verdallinghe/ tot een huys der
vremder/also dat geen stadt en zy/en dat die
inder eewicheyt niet opgetimmert en wor-
de. Daer ouer sal v loué dat sterc volck/de
stadt der machtigher luyden sal v vreesen/
want ghy zyt gworden den armē sterc-
heyt/sterckheyt den behoeftigen in syn tribu-
lacie/een hope vandē stoym/een lommer ma
kende desel van de hitte: wāt den geest der
machtiger is als eenen stormendē wint den
want bestootende. Gelyck de hitte inden
dorst/also sulcy de oproeringe der vremder
vernederen/ en als met een hitte onder een
droogende wolcke so sulcy dat geslachte der
sterckē doen verdwynen. En de Heere
der heyrscharen sal alle den volckē makē op
desen berch eenen maeltyt der vetter/ eenen
maeltyt van de wynsnydinge/eenē maeltyt
der vetten die vol merchs zyn/ der geclaer-
der wynsnydingen. En hy sal nederwor-
pen op desen berch het aensicht vanden t'sa-
men ghebonden bant/op alle de volcken/en
de webbe die hi begonst heeft op alle nacien.
Hy sal de doot ter nederworpen in de ee-
wicheyt/en de Heere God sal de tranē af ne- Apoc. 7. d. 17.
men van allen aensicht/en t'verwyt vā synē 21. b. 4.
volcke sal hy wech nemen vā t'geheel aert-
rycke/ want de Heere heuet gesproken. En
hy sal seggen in dien daghe: Siet dit is onse
Godt/ wy hebben hem verwacht/ ende hy sal
ons salich maken/ Dit is de Heere: wy heb-
ben hem verbeyt/wy sullen ons verheugen
ende verblyden in synre salicheyt/ want de
hant des Heeren sal rusten op desen berch/en
Moab sal ghedorsschen worden daer onder
gheluck dat stroo ghewreuen wordt metten
dorswagē. En hy sal syn handē onder hem
wtstrecken gelyc een swemmer die wtstreet
om te swemmen/en hy sal syn glorie verne-
deren met t'samen slaen van synen handen.
Ende de vastichedē van uwen hooghen
mueren sullen nedervallen/en sy sullen ver-
nedert worden/ ende sullen nedergetrocken
worden ter aerden totten ghestubbe.

Dat liedeken des danckbaertheyts om t'verheffen der gerechtighen ende t'vernederen der ongherechtigen, ende van de verrijsenisse der dooden.

Dat xxvj Capittel.

IN dien dach sal dit liedeken gesongē wor-
den in dat landt van Juda: De stadt onser
sterckheydt Sion de salichmaker sal in haer
gestelt worden tot eenen muer/ende tot een
voorborcht. Doet open de poorten/en laet
incomen dat rechtveerdich volc bewarende
de warrheyt. De oude dolinge is wech ge-
gaen/ghy sult den vrede houden/ den vrede/
want wy hebben in v gehoopt. Ghy hebt
gehoopt indē Heere/ in de eewige tydē: in-
den Heere den sterckē Godt inder eewig-
heyt. Want hy salse nederterminē die daer
woonen in de hoochde/de hooge stadt sal hy
vernederen/hi salse vernederē totter aerden
toe/hy salse ter neder trekkē totten gestubbe
toe. Den voet salse vertreden/ de voeten

vanden armen/ de gangen der allendigher.
B Den padt vandē recht veerdigen is recht/ recht is den toepadt vandē recht veerdigen om te wandelen. Eñ indē padt uwer oordeelē Heere hebbē wi v verbeyt: uwē naem/ eñ v gedenckeniſſe in de begeerte der sielen.
Myn sicle heeft v begeert des nachts: maer ooc in mynen geeſt in myn binneniſte sal ick des smorgēs tot v wakē/ als ghy v oordeelen sult hebbē gedaen op d'aerde/ so sullē de bewoonders der aerdē rechtveerdicheyt leerē.
Laet ons bermhertich weſen den ongodelicken/ eñ hy en sal geen rechtveerdicheyt leeren/ int landt der heyligen heeft hy booſe dinghen ghedaen/ eñ hy en sal de glorie des Heeren niet sien. Heere laet v handt verheuen worden/ eñ dat zyt niet en sien: laetse sien eñ laetse beschaemt worden de benedyende volcken/ eñ laet het vier uwe vyandē verslinden. Heere ghy sult ons vrede geneu/ want alle onse wercken hebdy ons gewracht. Heere onse God/ ons hebbē Heeren beseten sonder v/ alleenlick laet ons in v gedachtich weſen ws naems. De sterueńde en laet niet leuen/ de reuſen en laet niet verrysen: daerom hebdyse besocht eñ vernielt/ eñ hebt te niet gedaen alle haerlieder gedēckeniſſe. Ghy hebt den volcke toe gegeuen Heere/ ghy hebt den volcke toe gegeuē zydy ooc geglorificeert: ghy hebt verlengt alle de eyndē der aerden. Heere in de benautheyt hebbē sy v gesocht/ in de tribulacie der murmuracien is henliedē uwe leeringe. Gelyc een die ontfangt/ als sy genaect is byder baringē/ so roept sy pyn lydende in haer pynē/ alſo zyn wy geworden vā v aenſicht Heere.
D Wy hebben ontfangē/ eñ als barende geweeſt/ eñ wy hebbē gebaert den geeſt/ wy en hebben geen salicheden gedaen op d'aerde/ daerom en zyn de bewoonders der aerden niet geuallen. U dooden sullen leuē/ myn verslagene sullē verrysen: ontwaect/ eñ loeft ghy die int gestubbe woont/ wāt den dauwe des lichts is uwē dauwe/ eñ d'lant der ruesen suldy nedertreckē ten valle. Gaet henē myn volc/ gaet binnē in v slaepcamerē/ sluyt v dorē op v/ verbergt v een weynich tot eenē oogenblic/ tot dat myn verbolgentheyt voorby gae. Want siet de Heere sal wtgaen wt syn plactse/ dat hy besoecke de ongherechticheyt vāden bewoonder der aerdē tegē hem/ eñ d'aerde sal haer bloedt ontdecken/ ende sy en sal niet meer haer verslaghene bedecken.

Isaiæ. 26. 21.

De straffinghe van Leuiathan, De vaderlicke berispinghe Gods op de kinderen van Israhel, een ghemuerde stadt sal verwoest worden, ende de kinderen van Israhel c'huys comende van Assyrien sullen Godt aenbidden in Ierusalem.

Dat xxvij. Capittel.

A In dien dach sal de Heere besoeckē met synen harden eñ grooten eñ sterckē sweerde ouer Leuiathan dat serpent/ lanck als eenen hantboom/ eñ ouer Leuiathan dat crommе serpent/ eñ hy sal dooden den walvisch die in de zee is. In dien dach sal den wyngaert vanden pueren wyn hem singen/ Ick ben de Heere die dien beware/ haestelick sal ick hem schincken: op datmen by auontueren teghen hem niet en versoecke/ nacht eñ dach beware ick hem. My en is gheen verbolgentheyt. Wie sal my geuē tot een thame eñ doorne indē strydt/ dat ick ouer hem ginck/ ick sal hem t'samen verbranden: Oft sal hy lieuer myn sterckheyt houdē/ sal hy my vrede maken/ vrede sal hy my maken? Die met een weeldich ghedruysch ingaen tot Jacob/ Israhel sal bloeyen eñ groeyen/ eñ sy sullen het aenſicht der werelt vervullen met sade.
Heeft hy hem geslagen na de wonde des genes die hem sloech: oft is hy gedoot gelyc hy syn gedoodde doot geslagen heeft? In de mate tegē de mate suldy haer (als sy verworpen is) oordeelen. Sy heuet ouerdacht in haren herden geeſt door den dach der hitten.
Daerom sal hier ouer vergeuen worde de ongerechticheyt den huyse vā Jacob: eñ dits alle de vrucht/ dat syn sonde afgenomē worde/ als hy alle de steenen des outaers sal gestelt hebben als gestooten asschen steenē/ de bosscheikens eñ de afgoden tempelen en sullen niet staen/ want de vaste stadt sal verwoest zyn/ de schoone sal ouerblyuē eñ verlaten worden als de woestyne/ daer sal dat calf weyden/ eñ daer salt rusten/ eñ verteren syn opperste tackēs. In de vroochde sullen hare oogsten heel verdoruen worden/ so de vrouwen comen/ eñ henliedē leeren: wāt t'en is gheen wys volck/ daerom en sal hy syns niet ontfermen die hem gemaect heeft/ eñ dict geschapen heeft en sal hem niet sparē.
Eñ t'sal weſen in dien dach/ dat de Heere slaen sal vandē gront des vloets tot de beke van Egypten/ eñ ghi sult vergadert worden een eñ een ghy kinderen van Israhel. Eñ het sal zyn inden dach datmen blasen sal met een groot trompet/ ende sy sullen comen die verloren waren van d'landt der Assirianen/ ende die verdreuen waren wten lande van Egypten/ ende sy sullen den Heere aenbidden inden heyligben berch in Ierusalem.

Isaiæ. 27. 1.

God die dreycht de houeerdighe dronckaerts vā Ephraim die Gods dreyghinghe versmaden: Vanden hoecksteen die in de fondamenten Sion gheſtelt zijn soude, vā de pijne der spotters ende trooſt van weynighe goede.

Dat xxviij. Capittel.

A Wee der croonen der hoouerdyen/ den dronckenen van Ephraim/ eñ der afvallender bloemen der glorien vā harē verheughen/ die daer waren op den top der alder vetster valleyen dwalende vanden wyne.
Siet de machtige eñ sterche Heere/ gelyck dat gedruysch des haghels/ eenen vreckenden stormwint/ gelyck het gewelt van veel wateren ouervloedende eñ wtgelaten ouer een wydt landt. Metten voeten sal vertreden worden de croone der hoouerdyen van de dronckene vā Ephraim. Eñ de bloeme vā de glorie syns verheughēs sal afvallēde zyn/ die daer is op den top van de vette valleye/ als de vroechtydighe vrucht voor de rypicheyt des herfts: d'welck als de siender aēsicht sal/ soo sal hy dat verslinden terstont als hyt metter hant houdē sal. In dien dach sal de Heere der heyrscharē weſen een croone der glorien/ ende eenen crans des verheughens

den

den ouerblijfsel vā sijnen volcke: eñ eenen
gheest des oordeels den genen die sit op den
rechterstoel/eñ een sterckheyt den ghenen die
wederkeeren vander oorlogen tot poorten.

Maer dese en hebbens ooc om des wyns
willen niet geweten/ende van dronckenheyt
hebben sy gedoolt de priester eñ de prophect
en hebbens van dronckenheyt niet geweten/sy zyn opgelopen van wyne/sy hebben
gedwaelt in de dronckenheyt/sy en hebben
niet gekent den siender/sy en hebben het oordeel niet geweten. Want alle de tafelē zyn
vol wtbrakinge eñ vuylicheden/alsoo datter
voorts gheen plaetse meer en was. Wien
sal hy wetenheyt leeren? eñ wien sal hy t'gehoor doen verstaen? de ghespeende vanden
melcke/de afgetrockene vā de borste/ wāt
gebiet herbiet/ghebiet herbiet/ontbeyt herontbeyt/ontbeyt herontbeyt/ eē luttel daer/
een luttel daer. want met de spraeke der lippen/eñ met een ander tonge sal hy spreckē tot
desen volcke/ den welcken hy geseyt heeft:
Dit is myn ruste/vermaect den vermoeydē/
eñ dat is myn vercoelinge: eñ sy en hebbens
niet willen hooren. Eñ d'woort des Heeren sal henlieden wesen/Gebiet herbiet/gebiedt herbiedt/ontbeyt herontbeyt/ ontbeyt
herontbeyt/ een luttel daer/een luttel daer/
op dat sy gaen eñ vallen achterwaerts ende
dat sy heel gebroken worden eñ ghestrict/eñ
gevangē worden. Daerom hoort het woort
des Heeren ghy spottende mannē die heerschappye hebt ouer myn volck dat in Jerusalem is/ want ghy hebt geseyt: wy hebben een verbondt ghemaect metter doot/eñ
metter hellen hebben wy een voorwaerde
gemaect. De ouervloedende gheesselē wanneer sy doorgaē sal so en sal die op ons niet
comen: want wy hebbē de lueghene onse hope ghestelt/eñ metter lueghenen zyn wy beschermt geweest. Daerom dit seyt de Heere Godt: Siet ick sal in de fundamenten vā
Sion eenen steen legghen/ eenen ghesproefden costelickē hoecksteen/ int fundament gefundeert: diet gelooft die en zy niet haestich.
Eñ ick sal d'oordeel int gewicht stellen/eñ
de rechtveerdicheyt in de mate/eñ den hagel
sal omworpen de hope der lueghenen/eñ de
wateren sullen de beschermynghe ouervloeden. Eñ v verbont metter doot sal te niet
gedaen worde eñ v voorwaerde metter hellen en sal niet staende blijuen/als de ouervloedende gheesselē doorgaen sal/soo suldy
dien tot een verterdinge wesen. So wanneer dat de gheesselē doorgegaē sal wesen/so
sal sy v weeh nemen/ want des morghens
vroech inden dagenet sal sy doorgaen indē
dach eñ inden nacht/eñ alleenlic de quellinghe sal alleen den gehoore verstaut ghenen.
Want dat bedde is benauwet/ allo dat de
eene moet afvallen/eñ den corten mantel en
machse beyde niet bedecken/ wāt de Heere
sal staen gelijck op den berch der deylingen:
ghelijck hy in de valleye die in Gabaon is/
gram sal wesen: om dat hy syn werck maken
sonde/syn werck is vremt: op dat hy syn
werck wercken sonde/syn werck is vremt
van hem. Eñ nu eñ wilt niet belspotten/
dat by auonturen v banden niet toegestrict
en worden: want een voleyndinge ende een
vercortinge heb ick ghehoort vanden Heere
der heyrscharen op alle d'aertrijck. Maet
metten oore eñ hoort myn stemme/luystert
toe/eñ hoort myn wtspraeke. Sal de plaegende alle den dach ackeren om te saeyen/eñ
syn aerde doorsnyden eñ grauen? En sal
hy (als hy haet ouerste effen gemaect heeft)
daer niet gith saeyen eñ comijn spraeyen/en
terwe stellen by ordene/eñ gherste eñ milie
saet/eñ vitsen aen syn eynde? Eñ hy sal hem
onderwijsen int oordeel syns Godts sal hē leeren/ want dat gith en sal niet gedorscht sagen
wtgedorschen worden noch dat rat vanden
dorschwagen en sal over dē comijn niet omgaen: maer met een roede sal dat gith wtgedorschen worden/eñ het comijn met eenen
stocke/ Maer het broot sal heel in stucken
ghebrijselt worden/ maer de dorschder en sal
dat inder eewicheyt niet dorschen noch dat
rat vanden dorschwagen en sal dat niet quetsen noch met synen clauwē en sal hy dat niet
heel in stucken breken. Eñ dit is vanden
Heere der heyrscharen wtgegaen/om dat hy
den raet sonde wonderlick maken/eñ groot
maken de rechtveerdicheyt.

Het beleech ende benautheyt van Hierusalem, de vermeliughe der Heydenen diese belegghende is, vanden gelooven boeck ende blintheyt der soden, den diepernighen wortle wert aengheseyt, ende d'overblijf van Iacob sal verlacht worden.

Dat xxix. Capitel.

Wee Ariel/ Ariel de stadt die David verwonnen heeft: dat jaer is totten jare gedaen de hoochtijden zyn geheel vooruaen.
Eñ ick sal Ariel rontsomme met wallen beleggen/eñ sy sal droevich zijn eñ treurēde/
eñ t'sal my zyn als Ariel. Eñ ick salt omringen als eenen ronden rinck in myē omganck eñ ick sal tegben v eenen wal leggen/
eñ ick sal stercke bolwercken leggen om v te
belegheren. Ghy sult vernedert worden/
vander aerden suldy spreken eñ vander aerden sal v spraeke gehoort worden/eñ v stemme sal wesen als eens waersseggers vander
aerden/eñ v wtspraeke sal vander aerdē heymelic veselen. Eñ de menichte der vreemde
die v verwaeyē sal zyn als dunne gestubbe/
eñ als een doorgaende vonck/ de menichte
der geenre die tegben v d'overhant ghehadt
hebben: eñ t'sal wesen onuer ienlick eerstont. Vanden Heere der heyrscharen sal sy
geuisenteert worden inden donder/ eñ beuinghe der aerden/eñ in een luyde stemme des
storm wints eñ tempeests/ eñ der vlammen
des verslindēde viers. Eñ als eenē droom
vā des nachts visioen sal wesen de menichte vā alle de Heydenen die gestredē hebben
tegen Ariel/eñ alle die gestreden hebben/ en
beleyt hebben/eñ tegen haer d'overhant gecregen hebben. Eñ gelijck een hongerich
mensch droomt dat hy eet/ maer als hy ontspronghen is so is syn siele ydel: eñ gelijck de
dorstige droomt dat hy drinct/eñ als hy ontspronghē is/so heeft hy niet zynde noch dorst/

ende sijn sieke is vdel: alsoo sal de menichte alle der heydenē zijn / die gestreden hebben tegen den berch Sion. Weest verbaest / ēn verwōdert v: weest twantelende ēn wanckelbaer: werdt dronckē / ēn niet van wijne: wordt beroert / ēn niet van dronckenheydt / want de Heere heeft v lieden gemengt den
D gheest des slapens / hy sal v oogen sluyten / v propheten ēn princen die visioenen sien / sal hy bedecken. Ende het visioen van allegader sal v wesen als woorden van eenen gesloten boeck / den welcken alsmen gheven sal den gheenen die letteren kent / so sullen sy seggen / Leest desen. Ende hy sal antwoorden / Ick en mach / want hy is gesloten. Ēn den boeck sal gheghenen worden eenen die gheen letteren en kent / ēn men sal hem segghen: Leest ende hy sal antwoorden / ick en ken geen letteren. Ēn de Heere heeft ge-
Mat. 15. b. 2. Marc. 7. b. 6. seyt: Om dat dit volck by naket met synen monde ēn met synen lippen my glorificeert / maer sijn herte is verre van my / ēn sy hebben my gevreest met der menschen gebodt / ēn leeringen: Daerom siet ick sal daer toe doen dat ic verwonderinge maken sal desen volcke met eē groot ēn verbaerlic spitakel:
1. Cor. 1. d. 19. want de wijsheyt sal vergaen vā synen wijsen ēn t'verstant van synen verstandigen sal
Abd. 1. e. 2. verborgen worde. Wee v die diep vā herten zijt dat ghy voor den Heere dē raet verhercht / der welcker wercken zijn in duysternissen / ēn sy seggen: wie siet ons / ende wie
Isaie. 29. f. 6. kent ons? Verkeert is dit v lieder gedachte / Recht ost de potaerde tegen den potbacker dachte / ēn dat een werck seyde tot synen makere: Ghy en hebt my niet gemaect / ende dat het aerde werck seyde tot synen makere: Ghy en verstaet niet / En sal Libanus noch
F cozts ēn binnen eenen cleynen tijt niet verkeert worde in Charmel / ēn en sal Charmel niet tot een wout geacht worden: Ēn op dien dach sullē de doone de woordē vanden boeck hooren / ēn van donckerheyt ende van neuel de oogen der blinden sien. Ende de saechtmoedige sullē blijschap daer toe doen inden Heere / ēn de arme menschen sullē inden heyligheē vā Israhel herlieden verheughen / want hy is machteloos geworden die te voren d'overhant hadde / de bespotter is voleynt / ēn sy zijn alle afgehouwen die daer waeren op de ongerechtigheyt /
G die de menschen deden sondighen metten woorde ende verstrickten den genen die in de poorte strafte / ēn sy hebben te vergheefs geweken vanden gerechten. Daerom dit seyt de Heere totten huyse van Jacob die Abraham verlost heeft: Nu en sal Jacob niet beschaemt worde / ēn nu en sal syn aensicht niet root van schaemten worden: maer als hy syn kinderen sien sal / de wercken mijnder handen / int midden vā hen synen naem heylichmakende / ēn sy sullen heylich maken den heyligheē van Jacob / ende Israhels Godt sullen sy verondighen / ende de ghene die metten geest dolen sullen t'verstant weten / ende de oorblasers sullen de wet leeren.

Een dreyghinghe tegheu de lieden die sonder Gods raet sijn ghevlucht tot Egypten, ende om dat sy de strephen der propheten niet hooren en willen, hyrvoor seyt hemlieden een groote benautheyt, ende hoe ghenadich Godt zijn sal over hemlieden die wederom tot hem keeren.

Der xxx. Capittel.

VAer v ghy verlatende kinderen / seyt de A Heere / dat ghy eenē raet maket sondt ēn niet wt my / ēn dat ghy een webbe scheeren soudt / ēn niet door mijnen gheest dat ghy de een sonde bouen de ander doen soudt: die daer wādert om dat ghy nederwaerts gaen soudt in Egyptē ēn mijnen mont en hebdyt niet gevraecht / hopende helpe in de sterckheyt van Pharao / ēn betrouwen hebbende in de schaduwen van Egypten. Ēn de sterckheyt van Pharao sal v lieden wesen tot een beschaemtheyt / ēn dat betrouwen der schaduwen van Egypten tot een schande / want v princen ware in Tani / ēn v boden zijn tot Hanes toe gecomen. Sy zijn alle beschaet geweest ouer dat volc d'welc henlieden niet baten en mochte: sy en hebben ter helpē niet geweest / ēn tot eenigen oorboor / maer tot een B beschaemtheyt / ēn tot een verwyt. Den last vā de lastdragende beestē der suyden lants. In d'lāt der tribulacien ēn der bangicheyt / de leeuwinne ēn den leew wt henlieden / de adere ēn den vliegende basiliscus / brengēde op de schouderen der lastdragender beesten haerlieder rijckdommen ēn op den bult der kemelen hare schatē / totē volcke dat henlieden niet en sal connen gehelpen / want Egyptus sal te vergheefs ēn ydelic helpen / daerom heb ic geroepen ouer dit: Het is alleen hoonerdye / ruster. Nu dan ingegaen zijnde schrijft haer op een dul boom tafelkē / ēn in eenen boeck beschrijft dit uytstelic: ēn het sal inden wtersten daghe wesen tot een ghetuyghenisse tot inder eewicheyt / want het is een volc tot gramschap verweckēde / ēn lueghenachtighe kinderen / kinderen die
L niet hooren en willen de wet Gods. Die den siendere seggen: Ent wilt niet sien / ende den aensienders; Ent wilt voor ons gheen dinghen aensien die recht zijn / spreeckt ons behaghelicke dinghen / siet onse dolingen.
Keert van my den weeh / keert van my den padt / laet den heyligen van Israhel ophouden vā ons aensicht. Daerom dit seyt de heylige vā Israhel. Om dat ghi dit woort mispresen hebt ēn hebt gehoopt in bedriegelicke beschuldinge / ēn op dē oploop / ēn hebt daer op gesteunt: daerom sal v lieden dese boosheyt zijn gelijck een vallēde gescheurtheyt / ēn gesocht in eenen hoogē muer / want haestelic alsmēs niet en meynt sal haer verderfenisse comen. Ēn hy sal heel in stuckē ghebroken worden / gelijc eens potbackers vatsche heel gebroken wordt met een machtige brekinge / ēn daer en sal vā haré gebroken stucken niet een scherf ghevonden worden / daer een luttel viers mede mocht ghedragen worden vanden brande ofte daermen een luttel waters mede scheppē mocht wter grachten / want dit seyt de Heere de Godt vā Israhel / Ist dat ghy wederkeert ēn rust / D soo

o sulcy salich wesen/int stille swijghen eñ in de hope sal v sterckheyt zijn. Eñ ghy en hebbes niet gewilt/ eñ hebt geseyt: Neensins/ maer wy sullen tot de peerdē vlieden: daerom sulcy vlieden. Ende wy sullen op snelle beesten climmē/ daerom sullē sy sneider zijn die v vervolgen sullē. Duysent menschen voor de vervaertheyt vā eenē mensch/ eñ vā d'aensicht der vervaertheyt van vijue sulcy vlieden/ tot dat ghy sult verlaten worde als eenen mastboom des scheeps op den top vā den berge/ eñ als een teeckē op den heuuele.

Daerom verbeydt de Heere dat hy uwer bermhertich soude wesen/ eñ daerom sal hy verheuen worden v lieden sparende: want Godt is een Heere des oordeels/ salich zijn sy alle die hem verwachten/ want het volck van Sion sal in Jerusalem woonen: weenende en sulcy geensins weenē/ ontfermēde sal hy vs ontfermē: tot de stemme vs roepēs terstōt als hyt hoort/ sal hy v antwoorden. Eñ de Heere sal ons geuē een benaut broot eñ cort water/ eñ hy en sal uwē leeraer voorts niet meer doen vā v wech vliegē/ eñ v oogen sullen wesen siende uwen leermeester. Eñ v ooren sullen hoorē d'woort des vermaenders achter den rugghe. Dit is den wech wandelt daer in/ ende en keert niet af noch ter rechter noch ter slincker hant. Eñ ghy sult besmetten de platen vā de gesneden beelden vs siluers/ eñ het cleedt vandē gegoten beelde vs gouts/ eñ ghy sult die verstroyen ghelijck de onsuyerheyt der maensiechtiger vrouwen. Gaet wt sulcy hem seggen. Eñ uwen sade sal regen gegeuē worden so waer ghy saeyet int lāt/ eñ d'broot vā t'rijcx des lants sal overvloedich eñ vet zijn het lam sal weyden in dien dach in v besuringe seer ruymelic/ eñ v stieren eñ de vueilen der rzelen die d'lant bouwen sullē ghersten metten caf ghemengt eten alloot inden dorschvloer gewānen is/ Eñ op alle hooge bergen/ eñ op alle verheuen heuuelen sullen vlueren vā loopende wateren wesen inden dach der doodinghen van vele/ als de torren vallen sullē. Eñ d'licht der manen sal zijn als d'licht der sonnen/ eñ d'licht der sonnen sal sesuen voudich zijn als d'licht der seuē dagen inden dach inde welcke de Heere verbinden sal de wonde sijns volcks/ eñ dat hy de quetsure van haerder wonden sal ghenesen hebben. Siet den naem des Heeren comt vā verre/ sijn rasende gramschap is berende/ eñ swaer om te dragen/ sijn lippē zijn vervult met verbolgenheyt/ eñ sijn tonge gelijc een verslindende vier. Sijnen adem als een overvloedende beke tot dat midden den hals/ om de Heydenen te niet te brengen in den zeyde der dolingē die in de kinnebacken der volcken was. Een salich liedeken sal v wesen als een stemme der geheyligher feesten ende blijschap des herten als een die gaet met een fluyte/ om in te gaē inde berch des Heeren tot den sterckē vā Jsrahel. Eñ de Heere sal doen dat men hooren sal de glorie sijnder stemmen/ eñ in de wreetheyt

van sijnen arm sal hy toonen in dat zeygen der rasender gramschap/ ende in de vlamme van een verslindende vier: hy sal tegen een stooten inden stormwint eñ inden hagelsteen. want van des Heeren stemme sal Assur verschrict zijn met een roede geslagen wesende. Eñ den doorgaut der roeden sal gefondeert zijn de welcke sal de Heere doen rusten op hem/ in bommen/ ende herpen/ eñ in de sonderlinghe oorloghen sal hy die verwinnen. want Tophet is van ghisteren bereydt/ vanden conme bereydt/ diepe ende verbreydt. Sijn voetsolen zijn vier eñ veel houts: dat blasen des Heerē is als een beke solfers haer ontstekende.

Hy prophetreert dat de toden die Godt laten tot menschelicke hulpe vlieden met haerlieder hulpe vergaē sullē, maer die tot Godt keeren, sullen door de macht Gods verlost worden.

Dat xxxj. Capittel.

VWee den genen die neder dalē in Egypten ter helpen in de peerden hopende/ eñ betrouwen hebbende op de waghenen/ om datter vele is: ende op de ruyters te peerde/ om dat sy bouen maten seer machtich zijn: eñ sy en hebben gheen betrouwen ghehadt op den heyligen van Jsrahel/ eñ den Heere en hebben sy niet versocht. Maer de selue wijse heuet quaet aengebracht/ eñ sijn woorden en heeft hy niet wechgenomen/ ende hy sal opstaen tegen t'huys der alderquaetsten/ eñ tegen de helpe der gheenre die boosheyt doen. De Egyptenaer is een mensch/ ende niet Godt/ eñ haerlieder peerdē zijn vleesch/ eñ niet eenen geest/ eñ de Heere sal sijn hant buyggen/ eñ de helper sal ter neder vallen/ eñ hy sal vallen dien de helpe gedaen wordt/ eñ sy sullē alle te samen vernielt wordē. wāt dit seyt de Heere tot my/ gelijc oft eenē leeuw bruschende eñ eens leeuws welpen over sijnen roof/ als hem te gemoete comt een mēnichte der herderen/ niet en sal van haerlieder stemme verschrict zijn/ eñ van hare menichte niet en sal verschrickt zijn/ also sal de Heere der heyrscharē nederdalen om te strijden op den berch Sion/ eñ op sijnē heuuele. Ghelijck vlieghende voghelen/ also sal de Heere der heyrscharen Jerusalem beschermen/ beschermende eñ verlossende/ doorgaēde eñ behoudende. Bekeert v wederrom gelijck ghy in de diepte wechgegaen waert/ ghy kinderen van Jsrahel: want in dien dach sal een man wech worpen de afgoots beeldē vā sijnen siluere/ eñ de afgods beeldē van sijnē goude/ die uwe handē v liedē gemaect hebben tot sondē. Eñ Assur sal vallen door sweert niet des mans/ eñ t'swoert niet des menschen sal hem verslinden/ eñ hy sal vlieden niet vā d'aensicht des sweerts/ eñ sijn jonghelinghen sullen tribuyt gheuen: ende sijn sterckheyt sal van vervaertheyt wech gaen/ Eñ sijn princen vliedende sullen beuen: heeft de Heere gheseyt/ wiens vier is in Sion/ ende wiens ouen is in Jerusalem.

Vanden coninghen ende princen die in rechtveerdicheyt regeeren sullen, eñ van t'ghelack van de ondersaten, den dwasen ermen ende rijcke vrouwen wordt de voecommende swaricheyt voorseyt: ende paeys wordt Gods volcke beloeft.

Dat xxxij. Capittel.

A Siet de coninc ſal in recht verdicheyt regneren / ende de princen ſullen int oordeel d'oncerſte zijn. Eñ de man ſal weſen als die verborgen wort vanden wint / ende die hem verbidt vā dat onweder / gelijc de riuieren der wateren in den droogſt / ende de ſchaduwe van een hooch wtſtekēde ſteenrootſe in een woeſt lant. De ogen der ſienders en ſullē niet verduyſteren / eñ de oorē der hoorders ſullen neerſtelijc tochoorē. Eñ t'herte der dwaſer ſal de wetenheyt verſtaen / eñ de tongē der ſtaemelaers ſal raſſchelick eñ beſchedelijc ſpreken. B De gene die onwijs is en ſal voortaen niet meer prince ghenoemt wordē noch de bedriegelicke en ſal niet meer ouerſte heetē / wāt de dwaſe ſal ſotternyē ſpreckē eñ ſijn herte ſal boosheyt doē / op dat hy volbrengen mach de geueynſtheyt / ende ſpreke tot den Heere bedriegelick / eñ dat hy ydel make de ziele vanden hongherigen / eñ dat hy den dranck den dorſtighen ontrecke.

De gereetſchappen vanden bedriegelickē zijn de alderquaetſte / wāt hy beeft gedachtē op een geraemt om de ſachtmoedige te verderuen door de logētale / als de arme oordeel ſprac. C Maer de prince ſal denckē ſulcke dinghen die eenen prince betamen / eñ hy ſal ouer de voorſten ſtaen. Ghy rijcke vrouwen ſtaet op / eñ hoort mijn ſtemme / ghy betrouwende dochteren vaet metten oozen mijn wtſprake / want na de dagen ende dat iaer ſuldy ghy betrouwende heel onſtelt wordē / want de wijnſnydinge is volbracht / de vergaderinge en ſal voortaen niet meer comē.

Verwondert v ghy rijcke vrouwen / wert heel verbaeſt ghy betrouwende ontſteedt v ende wort beſchaemt / omgort v lendenen. Ouer de borſten maeckt rouwe / ouer dat lieflijck landſchap / ouer den vruchtbaren wijngaert. Op mijns volcks aerde ſullen doornē eñ braniē opcomē hoe veel te meer op alle de huyſen der bliſchap van de verhuegende ſtadt: want het huys is verlaten / de menichte der ſtadt is gelaten / duyſterniſſen eñ enſtangen ſijnder gewordē ouer de ſpelonctot ūder ewicheyt. D De bliſchap der wilder eſels is de weyde der cuddē / tot dat op ons geſtort worde den gheeſt wten hooge / ende de woeſtijne ſal weſen in Charmel / eñ Charmel ſal voor een wout gereeknt worden.

15.29.f. E Ende het oordeel ſal in de woeſtijne woonen / ende de rechtveerdicheyt ſal in Charmel ſitten. Ende d'werck der rechtveerdicheyt ſal vrede weſen / ende de oeffeninge der rechtveerdicheyt ſtille ſwijghen eñ vruchtbaerheyt tot ūnder ewicheyt. F Mijns volcks ſal ſittē in de ſchoonheyt des vredes eñ in de tabernakelen des betrouwens / eñ in een enſtalicke ruſte. Maer den hagel ſal neder vallen des woūds / ende met een vernederinge ſal de ſtadt vernedert worden. Salich zijdy die daer ſaeyt op alle wateren / daer in ſendende den voet vanden oſſe ende vanden eſele.

Vanden val van ſenſichheyt, ende verſoeninghe der ſoden ſpreeckt hier de prophete, Eñ hy wordt hoedanich dy zijn moeten, die metten Heere woonen willen in de hooghte.

Dat xxxiij. Capittel.

G Wee v die rooſt en ſuldi oock niet berooft wordē? ende die verſmaet / en ſuldy oock niet verſmaet worden? als ghy de beroouwt ghe voleynt hebt / dan ſuldy berooft wordē / als ghy vermoeydt ſijnde ophouden ſult van verſmaden / dan ſuldy verſmaedt worden. H Heere ontfermt v onſer / want v hebben wy verwacht / weeſt onſen arm des morgens ende onſe ſaligheyt inden tijt der tribulacien. I Van de ſtemme des engels zijn de volcken gevloden / eñ van v verheffinge zijn de Heydenen verſtroeyt. K Eñ v rooven ſullen vergadert worden gelijc de ruypt worme vergadert worden / gelijc als de grachten dart af vol zijn. L De Heere is groot geworde / want hy heeft gewoont in de hooghde / hy heeft Sion vervult met oordeel eñ met rechtveerdicheyt. M Eñ t'gheloove ſal in v tijden weſen / de rijckdommen der ſaligheyt / de wijſheyt ende wetenheyt / de vreeſe des Heeren die is ſijnen ſchadt. N Siet de ſiende ſullē buyten roepen / de engelen des vreets ſullen bitterlick weenen. O De weghen zijn verſtroeyt / de wandelaer ouer den weeh heeft gheruſt / t'verbont is van onweerden ghemaeet / hy heeft de ſteden verworpen / de menſchen en heeft hy niet geacht. P De aerde heeft truerich geweeſt ende is wtgequolen Libanus is beſchaemt geweeſt / ende is heel doof ghewordē / eñ Saron is geworden gelijc de woeſtijne / eñ Baſan eñ Carmelus ſijn te ſamen geſchudt. Q Nu ſal ick opſtaen / ſeyt de Heere / nu ſal ic verheuen worden / nu ſal ic opghenoemt worden. Ghy ſult hitte ontfangen ende ſtroo baren uwē geeſt ſal v als een vier verſlinden. R Eñ de volcken ſullen zijn als aſchen vanden brande / de vergaderde doornen ſullen metten viere verbrant worden. S Hoort ghi lieden die verre zijt wat dingen ic gedaen hebbe / eñ beheet ghy nagebueren mijn ſterckheyt. T De ſondaers zijn in Sion vervaert geweeſt / de beuninge heeft de hypocriten beſeten. wie van v lieden ſal mogen woonen met dat verſlindende vier? wie van v lieden ſal daer woonen met de ewige hitten? Pſal.14.1. Die daer wandelt in rechtveerdicheden / ende ſpreeckt de waerheyt / die de gierichheyt weeh werpt wt valſche beſchuldinge comēde eñ ſijn handen wtſchudt van allē giften / die ſijn oozen ſtopt dat hy geen bloet en hoore / eñ ſijn oogē ſluyt dat hy gheen quaet en ſie. Deſe ſal in de hoochde woonē / de beheymde plaetſen der ſteenrootſen zijn ſijn hoocheyt / d'broot is hē gegeuen ſijn wateren zijn getrouwe. U Sijn ooghen ſullen den coninc in ſijn tieraetſien / ſy ſullen d'aerde van verre ſien. 1.cor.15.10. V Herte ſal vreeſe bedencken: waer is de gheleerde? waer is de weger vande woorden der wet? waer is de teeraet der cleynder kinderen? W Wat onwijs volck en ſuldy niet ſiē / het volck van hooghder talen / alſop dat ghy niet en ſult mogen verſtaen de conſtelicke behendicheyt van ſijn conſte / daer geen wijſheyt in en is.

X Aenſiet Sion de ſtadt van onſer hoochtijt / D v oogen ſullen Jeruſalem ſien de rijckelicke

woo-

wooninge/ het tabernakel dat gheensins en
sal mogen verdoert worden noch syn nage-
len en sullen niet wech genomen worde in-
der eewicheyt/ eñ alle syn coordekēs en sul-
len niet gebroken worden: want aldaer is "
alleen heerlick onse Heere: als een plaetse
der vloeden/ de alder breetste eñ opēbaer ri-
uiere/ door haer en sal geen bargie der roerē
doorvaren/ noch gheen groote galeye en sal
daer ouer varen. Want de Heere is onse "
rechter/ de Heere is onse wetgeuer/ de Hee-
re is onse coninc/ hy sal ons salich makē. U "
seelkens zyn ontspannen/ maer sy en sullen
niet stert genoech wesen/ uwē mastboom sal
also wesen/ dat ghy v treckē niet en sult mo-
gen verbeydē. Dan sullē de bucten vā veel
rooden gedeylt worden/ de creupelen sullen
den roof wech rooue. Noch de gebuer en "
sal niet seggen: Ick ben onmachtich gewor-
den/ des volcks dat daer in woont sal syn on-
gerechticheyt van hem ghenomen worden.

Een bitter wrake Gods ouer allen de Heydenen, ende daer wordt oock voorseyt de verwoestheyt van Idumea.

Dat xxxiij. Capittel.

A COmt aen ghy Heydenen/ eñ hoort/ ende "
ghy volcken aenmerckt: laet de aerde
hoozen eñ haer volheyt/ dat aertryck eñ alle
haer spruytsel. Want de verbolghentheyt "
des Heeren is ouer alle de Heydenen/ ende
syn rasende gramschap op alle haer heyr: hy
heeftse gedoot eñ hi heeftse geleuert der doo
dingē. Daerlieder gedoode sullē verwor- "
pen worden eñ van haren dooden lichamen
sal eenen stanc opgaen/ de berghen sullē ver-
rotten vā haren bloede. Eñ alle de heyr- "
schare der hemelen sal verdwynen/ ende de
hemelen sullē t'samen gevouden worde als
eenen boec eñ alle hare heyrschare sal af val-
len/ gelick het loof af valt vandē wyngaert
eñ vanden vygeboom/ Want myn swoert "
is inden hemel dronckē geworden: siet het
sal op Edom neder dalen eñ opt volck van
B myn der doodingen ten oordele. T'swoert "
des Heeren is vervult met bloede/ t'is vet
ghewozden vanden vette des inghewants/
vanden bloede der lammeren eñ der bockē/
vanden bloede der ghemerchder rammen:
wāt de slachofferande des Heerē is in Bos-
ra/ eñ eenen grooten doodslach int landt van
Edom. Eñ de Eenhozens sullē nederda- "
len met henlieden/ eñ de stieren mettē mach-
tigen/ haerlieder lant sal heel dronckē wor-
den vanden bloede/ eñ haerlieder aerde van
61.2.4. dat vet der vetten: wāt dits den dach vā "
des Heeren wrake het iaer van de verghel-
dingen des oordeels van Sion. Ende haer "
beken sullen verkeert worden in peck/ ende
haer aerde in solffer/ eñ haerlieder landt sal
wesen tot berrende peck. Nacht eñ dach "
en salt niet wtgeblusscht worde/ inder eewic-
heyt sal haren roock opgaen/ vā geslachte tot
C geslachte salt verwoest worden/ in de eewe
der eewen en salder niemant door haer gaē-
de wesen. Eñ haer sullen besittē den ezel- "
schreyer/ ende den egele/ eñ den ibis/ ende de
rauen sullen daer in woonē: ende ouer haer
sal een mate getrocken worden datse te niet
ghebracht worde/ eñ een meetcoordeken der
" verwoestingen/ Haer edele en sullen daer
niet zyn/ den coninc sullen sy meer aenroe-
pen/ eñ alle haer princen sullen te niete zyn.
" Eñ in haer huysen sullen wtcomē doornē
eñ netelen eñ steckeldoornen in haer vesten/
eñ t'sal wesen tot een rustplaetse der draken/
" eñ een weyde der struysen. Eñ de duynelē
sullen daer te ghemoete comen den ezelstier D
ende den wilden ghehaerden man sal daer
roepen d'een tegen den anderen: daer heeft
de nachtvrouwe oock gheleghen ende heeft
" voor haer ruste gevonden. Daer heeft den
eghel een hol vonden eñ heeft daer syn ion-
ghen opghevoedt/ eñ heeft daer rontsomme
gegraven ende gebroedt in haer schaduwe:
daer zyn de wouwen vergadert d'een totten
" anderen. Ondersoecket neerstelick inden
boeck des Heeren ende leest: daer en heeft
niet een van dien ghebroken d'een en heeft
den anderen niet gesocht: want dat wt myn-
en mont comt dat heeft hy bevolen/ eñ sy-
" nen gheest die heeftse vergadert/ Ende hy
heeft hen d'lot gewozpen/ eñ syn hant heeft-
se henlieden gedeylt by maten/ tot inder ee-
wicheyt sullen sy die besitten van ghenachte
tot ghenachte sullen sy in haer woonen.

Van de toecomende blijschap, troost, ende ruste des ghenen die in Christum gheloouen sullen.

Dat xxxv Capittel.

' DE verlaten wilderniste eñ sonder wech A
sal haer verblyden ende de woestyne sal
haer verheugen eñ sal bloeyen als een lelie.
' Groeyende sal sy groeyē eñ haer verhue-
ghen vol blyschap eñ louende: de glorie van
Libanus is haer ghegheuen/ de schoonheyt
van Carmelus ende van Saron: sy sullē de
glorie des Heerē sien/ eñ de schoonheyt ons B
' Gods. Versterckt de slappe handen/ ende
' de cranche knien maect vroom. Segt den
cleynmoedighen/ wert versteret/ eñ en wilt
niet vreesen siet v Godt sal aenbrenghen de
wrake der vergheldinge/ Godt sal selue co-
' men/ eñ hy sal v lieden salich maken. Dan Mat.11.c.30.
sullen gheopent worden de oogen der blin-
den/ eñ de oozen der dooue sullē open zyn.
' Dan sal de creupel springen als eenē hert/
eñ de tonge der stommen sal gheopent zyn:
wāt in de woestyne zyn de waterē geschey-
den/ ende de beken in de verlaten plaetse.
' Ende d'landt dat drooghe was sal wesen C
tot een staēde water/ eñ het dorstich lant tot
fonteynen der wateren. In de rustplaetsen
daer te vozen draken woonden/ daer sal op-
gaen de groenheydt des riets eñ der bieselen/
' Eñ daer sal eenen padt wesen ende eenen
wech/ eñ het sal den heyligen wech genaemt
worden: geen besmette en sal daer door gaē/
eñ dit sal v liedē wesen eenen rechten effenē
wech/ alsoo dat de dwasen daer door niet en
' sullen dolen. Daer en sal geenen leeuw we- D
sen/ eñ gheen quade beeste en sal aldaer niet
opclimmen/ noch sy en sal daer niet genon-
den worden: ende sy sullen wandelē die ver-
" loste sullen wesen. Eñ die verloste zyn van-

den Heere/ sullen bekeert worden/ en sy sullen in Sion comen met lossanck/ en eewige blyschap op haerlieder hoofden: blyschap en wolicheydt sullen sy vercryghen/ ende pyne ende suchtinghe sullen wech vlieden.

Hoe Sennacherib inghenomen hebbende de stercke steden van Iuda, sendt Rabsacen om Hierusalem inne te nemen, die veel spots op Ezechiam werpende, ende veel blasphemien op Godt, hy vermaent t'volck dat sy henlieden op gheuen souden.

Dat xxxvj. Capittel.

A 4 Re. 18. c. 13. 2. Par. 32. a. 1. ENde t'is geschiet int veerthiēste iaer des conincs Ezechie/ dat opgecomē is Sennacherib de coninck van Assyrien op alle de vaste steden van Juda/ en heeft die ingenomen. Ende de coninck van Assyrien heeft Rabsacen van Lachis gheſonden tot Jerusalem aendē comme Ezechiam met eē swaer hant/ en hy heeft ghestaen inden watercloop vander ouersten pischynen indē wech vā des volders acker. Ēn tot hem is wtghegaen Eliacim de sone Helcie/ die hoofmeester was/ en Sobna de schryuer/ en Joahe de sone Asaph de griffier. Ēn Rabsaces heeft tot henlieden geseyt: Segt Ezechie: Dit seyt de groote comme de comme vā Assyrien: wat betrouwen is dit daer ghy v op betrouwet? By wat tact oft stercheyt schicte ghy v om wederspannich te zyn? op wien hebdy betrouwen/ dat ghy van my ghescheyden zyt? Siet ghy betrouwet v op desen gebroken rietstock/ op Egypten: op den welcke ist dat een mensch stuent so salt in syn hant gaē/ en die doorsteken: also is Pharao de coninck van Egyptē alle den genen die op hem betrouwen. Maer ist dat ghy my antwoort/ Indē Heere onsen Godt hebbē wy betrouwen/ en is hy niet de gene wiēs hoochdē ēn outaren Ezechias afgewoxpē heeft/ en heeft tot Juda en Jerusalem gheseyt: Voor desen outaer sultdy aenbiddē? Ēn nu geeft v sciner ouer mynē heere dē comme vā Assirien/ en ic sal v geuen twee duysent peerden/ ende ghy en sult wt v de opsitters vā die niet connen gheleueren. Ēn hoe sultdy connen verdraghen d'aensicht des richters van eender plaetsen/ van myns heerē minste dienaers? Maer ist dat ghy v betrout op Egypten/ op de wagenē ēn int rosvolc: ēn nu ben ic sonder den Heere opgecomē tot dit lant dat ict verderuen soude? De Heere heeft tot my geseyt: Treet opwaerts op dit lant/ en verderft dat. Ēn Eliacim heeft gheseyt/ en Sobna/ en Joahe tot Rabsacen: Spreeckt tot uwen dienaers in Syrierſche tale: wāt wy verstaē die: en spreeckt tot ons niet in Joodscher talē in de oozen des volcks dat op den muer is.

Ēn Rabsaces heeft tot hem geseyt: Heeft myn heere my gesonden tot uwen heere en tot v lieden/ dat ic alle dese woordē spreken soude: ēn niet veel meer tot de mannen die op den muer sitten/ dat sy haren dreck eten souden/ en de pisse haerder voeten drincken met v lieden? Ēn Rabsaces heeft gestaen/ en geroepen met luyder stemmen in Joodscher talen/ en geseyt: Hoort de woordē des grooten conincs des conincs van Assyrien. Dit heeft de coninck geseyt: En laet Ezechias v niet verleyden/ want hy en sal v lieden niet connen verlossen. Ēn Ezechias en geue v geen betrouwē op den Heere/ seggende: Verlossende sal ons de Heere verlossen/ dese stadt en sal niet gegeuen worden in de hant des conincs vā Assirien. En wilt Ezechiam niet hoorē/ wāt dit seyt de comme vā Assirien: Doet met my een gebenedijdinghe/ en comt wt tot my/ en ete een yeghelick synen wyngaert/ en een yegelick synen vygeboom/ en drincke een yegelic d'water van synen put/ tot dat ic come en v lieden hale tot een lant/ d'welc is gelijc v landt/ een tarwe lant en wyn lant/ een landt des broots/ en der wyngaerdē/ noch Ezechias en verstoore v lieden niet/ seggende: De Heere sal verlossen. Hebben der Heydenen godē een yegelic hen lant verlost wt de hant des conincs vā Assirien? waer is de Godt van Emach en Arphad? waer is de godt vā Sepharuaim? hebben sy Samarien verlost wt myn hant? wie isser van alle deser landen goden die syn landt verlost heeft wt myn handt/ dat de Heere Jerusalem soude mogē verlossen wt myn hant? Ēn sy hebbē gheswegen/ en sy en hebbē hem niet een woort geantwoort: want de coninc hadde beuolen/ seggende: En antwoort hem niet. Ende Eliacim de sone Helcie die hofmeester was/ is inghegaen/ ende Sobna de schryuer/ ende Joahe Asaphs sone de griffier/ tot Ezechiam met ghescheurde cleederen/ ende sy hebben hem vercondicht Rabsacis woorden.

Hoe Ezechias om de hoochmoedighe woorden van Rabsaces beroert zijnde, sendt tot Isaia dat hy den Heere verbidde, die hem versterckende beloeft de helpe Gods ende den Enghel Gods doot des conincks Sennacheribs heyren, ende hy worde t'huys comende van sijn sonen vermoort.

Dat xxxvij. Capittel.

A 4. Reg. 19. a. 2. Par. 32. b. ENde t'is gheschiet/ doen Ezechias de comme gehoort heeft/ dat hi syn cleederē gescheurt heeft/ en hy is omwonden gheweest met eenen sack/ en hy is gegaen in des Heeren huys. Ēn hy heeft gesonden Eliacim die hofmeester was/ en Sobnam den schryuer/ ende de ouders vanden priesterē bedect met sacken tot Isaiam Amos sone den propheet/ ende sy hebben tot hem geseyt: Dit seyt Ezechias: Eenen dach des verdriets en der straffingen en der blasphemien is desen dach: want de kinderen zyn gecomen tot barens toe/ ende daer en is geen macht om te baren. Oft de Heere uwe Godt in eenigher manieren hoorde Rabsacis woorden/ den welcken de coninc vā Assirien syn heere gesonden heeft/ om te blasphemeren den leuenden Godt/ ende om te beschimpē metten woorden/ de welcke de Heere v Godt gehoort heeft: dacrom heft op een gebedt voor de bleuelinghen die daer gheuonden zyn.

B Ende des conincs Ezechie dienaers zyn gecomē tot Isaiam/ ende Isaias heeft tot henlieden geseyt: Dit sultdy uwen heere seggen. Dit seyt de Heere: En vreest niet van d'aensicht der woordē die ghy gehoort hebt/ met de welcke des conincs vā Assirie knechten my geblasphemeert hebbē. Siet/ ick sal hem

hem eenē geest gheuen/ eñ hi sal een bootschap hooren/ eñ hy sal wederkeeren na syn landt/ eñ ic sal hem doen nedervallē metten sweerde in syn lant. Maer Rabsaces is wedergekeert eñ hy heeft den coninck vā Assyrien ghevonden strydende tegen Lobnam/ want hy hadde ghehoort dat hy vertrockē was van Lachis/ eñ hy heeftet gehoort vā Tharaca den coninck vander Mozianen lant/ die seyden: Hy is wtgetrocken om tegen v te strijden. D'welc als hi gehoort hadde/ so heeft hy bodē gesonden tot Ezechiā seggende: Dit suldy seggen Ezechie den coninck van Juda prekende: U Godt en bedriege v niet/ daer ghi v in betrouwet/ seggende: Jerusalem en sal niet gegeuen worden in de hant des coninc̄s van Assyrien. Siet ghy hebt gehoort alle dat de coningen vā Assyrien gedaē hebben alle den landen die sy omgewerpē hebben/ eñ suldy ghy moghen verlost worden? Hebben de goden der Heydenen henlieden verlost/ die myn vaderen om gewerpē hebben Gozam eñ Haran/ eñ Reseph/ eñ de kinderen van Eden die in Thalassar waren? Waer is de coninc van Emath eñ van Arphad/ eñ de coninck der stadt Sepharuaim/ Ana eñ Ana? Eñ Ezechias heeft de brieuen genomen vander bodē hant/ eñ hy heeft die ghelesen/ eñ is opgegaen in des Heeren huys/ eñ Ezechias heeft die wyt open ghedaen voor den Heere. Eñ Ezechias heeft gebeden totten Heere seggende: Heere der heyrscharen Israhels God/ die bouen Cherubim sit/ ghy zyt alleen Godt van alle de rycken des aertrycx/ ghy hebt ghemaect den hemel eñ de aerde/ Neycht Heere v oozen eñ hoort/ opent Heere v oogen eñ siet/ ende hoort alle Sennacheribs woordē die hi gesonden heeft om te blasphemerē den leuenden God/ want warachtelick Heere/ de coningen van Assyrien hebben de landē woest gemaect eñ hare lantschappen/ Eñ sy hebben hare goden den viere gegeuen/ wāt t'en waren gheen goden/ maer wercken vander menschen handē/ hout eñ steen/ eñ sy hebben die heel in stucken gebroken. Eñ nu Heere onse Godt behoud ons van synder hant/ eñ laet alle de rycken der aerden bekennen/ dat ghi alleen de Heere zyt. Eñ Isaias de sone van Amos heeft ghesonden tot Ezechiam/ seggende: Dit seyt de Heere Israels Godt: Daer ghi my om gebeden hebt van Sennacherib den coninck van Assyrien/ dit is d'woort dat de Heere gesproken heeft ouer hem: U heeft versaemt eñ v heeft bespot de maghet de dochter van Sion/ achter v heeft haer hooft geschudt de dochter van Jerusalem. Wien hebt ghy beschimpt/ eñ wiē hebt ghy geblasphemeert/ ende op wien hebdy v stemme verheuen/ eñ de hoocheyt uwer oogen opgeheuen: Tot den heyligen van Israhel. Door de hant van uwen knechten hebdy den Heere beschimpt/ eñ ghy hebt geseyt: In de menichte van mynen wagenen ben ick op geclommen de hoocheyt der bergen/ de hoochden van Libanus/ eñ ick sal afhouwen de hoochde synder cederboomen/ eñ syn wtgherozen abeelboomen/ eñ ick sal gaen op de hoocheyt van synen alderhoochsten top/ d'wout van synen Carmelus. Ick heb ghegrauen eñ water gedroncken/ eñ ick heb metten voetstappe myns voets wtgedroocht alle de riuieren der dycken. Eñ hebdy niet gehoort wat ic in voortydē hem gedaen hebbe: Van de oude dagē heb ic dat gheschapen/ eñ nu heb ict aengebracht/ eñ t'is gewordē tot een wtworpelinge der t'samē strydender hueuelen/ eñ der vaster besloten der steden. Haer bewoonders hebbende de hant ghecort hebben gebeeft/ ende zyn beschaemt geweest/ eñ sy zyn geworde als hoy des velts/ eñ gras der weyden/ eñ cruyt der daken/ d'welc verdroocht is eer tyd worde. Ik wooninge eñ uwen wtganck eñ uwen inganck heb ick gekent/ eñ v raserye tegen my. Als ghy raesdet tegen my/ so is v hoouerdye opgeclommen in myn oore: daerom sal ick eenen rinck in v neusgaten stellen/ eñ eenen breydel in v lippen/ eñ ick sal v weder om leyden inden wech/ waer door ghy comē zyt. Maer v sal dit een teecken wesen: Eet in dit iaer t'gene datter van selfe wasset/ eñ in tweede iaer eet den oest/ maer int derde iaer saeyt eñ maeyt/ eñ plant wyngaerden/ eñ eet hen vruchten. Eñ t'gene datter behouden sal wesen vā t'huys vā Juda/ eñ datter ouer ghebleuen is/ sal een worzel schieten nederwaerts/ ende sal vrucht voortbrenghen opwaerts/ wāt van Jerusalē sullē bleuelingē wtgaen/ eñ de behoudenisse vandē berch Sion/ de ialourlie vandē Heere der heyrscharē sal dit doē. Daerom seyt dit de Heere vandē coninc vā Assyrien: Hy en sal in dese stadt niet comē/ eñ hi en sal daer geenē pijl op scieten/ eñ geenē schilt en sal plaetse in haer crijgen/ eñ hy en sal in harē omganc geenen wal maken. Indē wech waer door hy comē is/ daer door sal hy weder keerē/ eñ in dese stadt en sal hy niet comen/ seyt de Heere. Eñ ick sal dese stadt beschermen/ om die te behoudē om mynent wille/ ende om Dauids myns knechts wille. Eñ de Engel des Heerē is wtgegaē/ eñ hy heeftet gheslagē in de heylegeren vanden Assyriers houdert eñ vyftentachtentich duysent. Eñ sy zyn des morgēs opgestaen/ eñ siet het waren alle doode lichamen. Eñ hy is wtgegaen eñ weghgereyst: eñ Sennacherib de coninck van Assyrien is wederghekeert/ ende hy heeft ghewoont in Ninive. Ende t'is ghelchiet als hy in den tempel aenbadt Nesroth synen Godt/ dat Adramelech ende Sarasar syn sonen hem metten sweerde ghestagen hebben/ ende zyn ghevloden int lant van Ararat/ eñ Asarhaddon syn sone heeft in syn stede gheregneert.

4. Re. 19. f. 11. Tob. 1. d. 11. Eccl. 48. d. 14. 1. Mac. 7. f. 41 2. Mac. 8. c. 19

Hoe Ezechias van Godt van de sieckte ende vander doot verloost wort, ende een teecken ontfangt in de orloghe van Achab, ende den loffanck die hy daerom singt.

Dat xxxviij. Capittel

IN dien daghen is Ezechias sieck geweest totter doot toe. Ende tot hem is in ghecomen Isaias Amos sone de Prophect/ ende hy heeft hem gheseyt: Dit seyt de Heere:

4. Re. 20. f. 1. 2. Par. 32. f. 24

Wp v Beschict

Beschict v huys want ghy sult sterven ende niet leven: Eñ Ezechias heeft syn aensicht
omme gekeert tegen den wandt eñ heeft gebeden totten Heere/ eñ geseyt: Ick bid v
hertelick Heere/ weest doch gedachtich hoe dat ic voor v gewandelt hebbe inder waerheyt/ eñ in een volcomen herte/ ende dat ick t'gene dat in v oogen goet is/ gedaen hebbe.
Eñ Ezechias heeft geweent met een groote weeninge. Eñ d'woort des Heeren is geschiet tot Isaiam/ seggende: Gaet eñ segt
Ezechie: Dit seyt de Heere Dauids ws vaders Godt: Ick heb v ghebedt gehoort eñ v tranen ghesien/ Siet ick sal tot uwen dagen toeleggen vyfthien iaren/ eñ van de hant
des conincs van Assyrien sal ick v verlossen/ ende dese stadt ende ick sal v beschermen.
B Maer dit sal v een teecken wesen van den
Heere/ dat de Heere dit woort doe sal dat hi gesprokē heeft/ Siet ick sal doen wederom
keerē de schaduwe der linien/ waer door sy nedergedaelt was in Achaz wtwyser in de sonne achterwaerts thien liniē. Eñ de sonne is wederomme ghekeert thien linien door de graden/ waer door sy neder gedaelt was.

Dat ghescrifft Ezechie des conincks van Iuda doen hy sieck hadde geweest, eñ ghesont was ghesworden van synder sieckten.

Ick heb geseyt In de helft mynder dagen
sal ick gaen tot de poorten der hellen/ ic heb ghesocht het overblyfsel van mynen iaren.
Ick heb geseyt: Ick en sal den Heere mynen Godt niet sien int lant der leuenden/ ick
en sal geenen mensch voorts meer sien/ ende
C geenen inwoonder der rusten. Myn generatie is wech genomē/ eñ opgewonden van
my als een hutte der herders myn leuen is afgesneden als van eenen die weeft/ doen ic noch begonste heeft hy my afgheesneden/ van den morgenstont totte auont sultdy my voleynden. Ick hoepte totten morghenstont/
als eenen leeu so heeft hy alle myn gebeenten in stucken gebroken/ van den morghenstont totten auont sultdy my voleynden.
Als eender swaluwen ionck so sal ic roepē/
ick sal bedencken als een duyve: myn oogen zyn geresen opwaerts siende na de hoochden/ Heere ick lyde ghewelt antwoort voor
my. wat sal ick seggen/ oft wat sal hy my
antwoordē/ als hyt selue gedaen heeft? ic sal alle myn iaren overdencken in de bitterheyt
D mynder sielen. Heere ist datmen also leeft/
eñ is in alsulcke dingen d'leuē myns geests/ so sultdy my straffen/ eñ my leuende maken.
Siet inden vrede is myn bitterheyt d'alder bitterste/ maer ghy hebt myn siele verlost/ dat sy niet vergaen en soude/ ghy hebt achter uwen rugge geworpen alle myn sonden. Wāt de helle en sal v niet belydē/ noch
de doot en sal v niet louē sy en sullē v waerheyt niet verwachtē die indē poel nederdalen. De leuende de leuende die sal v belyden als ick heden oock doe/ de vader sal den
kinderen te kennen gheven uwe waerheyt.
Heere behout my/ eñ wy sullē onse psalter
tonen singen alle de dagē ons leuens in des Heeren huys. Eñ Isaias heeft geboden
dat sy nemen souden eenen clont vygen/ eñ
dat sy dien souden placsteren op de wonde/
eñ dat die gheneesen soude worden. Ende Ezechias heeft geseyt: Wat sal het teecken zyn dat ick opgaen sal in des Heeren huys?

Hoe Ezechias de boden vanden Coninck van Babylonien synen schat toont, ende daer af gheestraft wort.

Dat xxix. Capittel.

IN dien tyt heeft Merodach Baladan Ba- A
ladans sone de coninck van Babylonien 4. Reg. 20.
gheseonden brieven eñ giften tot Ezechiam. Want hy hadde gehoort dat hy sieck hadde
geweest eñ geneesen was. Eñ Ezechias is daer af verblyt geweest eñ hy heeft hem getoont de apoteken der costelicker specerye/
eñ des silvers eñ gouts eñ der welrieckender cruyden eñ de alderbeste salven/ ende alle de schatcameren van synen huystrade/ ende alle datter gevonden is in syn schatten. Daer en was gheen dinck dat Ezechias hen niet en toonde in syn huys/ ende in alle syn macht.
Maer Isaias de Prophect is ingegaen tot B
Ezechiam dē coninc eñ hy heeft hem geseyt: wat hebben dese mannen geseyt/ ende van waer zyn die tot v gecomen? Eñ Ezechias heeft geseyt: Van verren lande zyn sy gecomen tot my/ van Babylonien. Eñ hy heeft
gheseyt: wat hebben sy in v huys ghesien? Eñ Ezechias heeft gheseyt: Alle dat in myn huys is hebben sy ghesien/ daer en is gheen dinck geweest in myn treesoren dat ick hen C
lieden niet ghetoont en hebbe. Eñ Isaias heeft tot Ezechiam geseyt: Hoort dat woort des Heeren der heyrscharen. Siet de dagen sullen comen/ ende alle dinghen die in v huys zyn/ sullen wech genomen worden in Babylonien/ ende dat v vaders tot schatten vergadert hebbē tot op desen dach toe/ daer en sal niet ghelaten worden seyt de Heere.
Eñ van uwen sonen die van v comen sul- D
len/ die ghy sult gewonnen hebben sullen sy wech nemen/ eñ die sullen gesnedē ca nerlingen zyn in des conincs van Babyloniē palleys. Eñ Ezechias heeft geseyt tot Isaiam: D'woort des Heerē is goet dat hy gesprokē heeft. Eñ hy heeft geseyt: Laet alleen vrede eñ warachticheyt worden in mynen dagen.

Den troost ende salicheydt die door Iesum comen sal: de predicatie van Ian den doopere: de cranckheyt des menschen ende d'eewicheydt des woorts Godts: de toecomste Iesu, syn glorie, macht, ende vergheldinghe in openbaerlick te vercondighen. teghen de afgoden aenbidders, Ende dat sy haerliedē sterckheyt veranderen sullen die inden Heere hopen.

Dat xl. Capittel.

TVoort getroost/ woort getroost myn volc A
seyt v Godt: Spreect tot Jerusalems herte/ eñ roepse aen: want haer quaetheyt is voleynt haer boosheyt is vergeven: sy heeft van des Heeren hant dobbel ontfangē voor
allen haer sonden. Daer is een stemme vā Matt. 3. a. 1.
den roepende in de woestyne: Bereydt den Marc. 1. a. 1.
weeh des Heeren/ maect recht in de woesty- Luc. 3. a. 1. Ioan. 1. c. 1.
ne ons Gods paden. Alle valleye sal verheven worden/ eñ alle berch eñ hueuele sal vernedert worden/ eñ de cromme weghen sullen recht wesen/ eñ de scherpe plaetsen totten weghen. Ende de glorie des Heeren
sal

sal geopenbaert worden/ en alle vleesch sal t'samen sien dat des Heeren mont gesproken heeft. Een stemme van hem die seggende
B is: Roept. En ick heb geseyt: wat sal ic roepen? Alle vleesch is hoy en alle syn glorie is
Ecc. 1. c. 12. Iacob. 1. b. 10. 1. Pet. 1. d. 24. Esai. 11. f. 34. als de bloeme des velts. Het hoy is verdroocht en de bloeme is gevallen/ want den adem des Heeren heeft daer op geblasen. Warachtelick het volck is hoy/ het hoy is verdroocht en de bloeme is gevallen: maer d'woort ons Heeren blyft inder eewicheyt.

Op den hoogen berch clim/ ghy die Sion een blyde bootschap verkondicht/ verheft met sterckheyt v stemme die Jerusalem een blyde bootschap verkondicht verheft/ se en wilt niet vreesen. Segt den steden van Juda: Siet v lieder Godt. Siet de Heere de Godt sal met sterckheyt comen/ en synen arm sal heerschappye hebben/ siet synen loon is met hem/
C en syn werck voor hem. Als een herder sal Esai. 10. b. 11. Esai. 14. f. 13. f. 24. hy syn cudde voeden in synen arm sal hy de lammeren vergaderen/ en in synen schoot sal hyse opheffen/ de bevruchte sal hy selue dragen. Wie heeft de wateren met een handt gemeten/ en wie heeft den hemel met de palme gewegen? wie heeftet met dry vingeren gewegen de groote swaerheyt der aerden/ en wie heeft metten gewichte de bergen gewe-
3. Reg. 22. d. 14. 2. Paral. 18. d. 16. Esai. 19. c. 13. ghen: en de heuvelen in een waghe? Wie heeft den gheest des Heeren gholpen? ofte wie heeft syn raedsman geweest/ en heeft hem ghehoont? Met wien heeft hy raedt gehouden en wie heeft hem onderwesen? en wie heeft hē geleert den padt der rechtveerdicheyt en hem gheleert de wetenheyt/ ende heeft hem getoont den wech der voorsienic-
D heyt? Siet de Heydenē zyn geacht als de druppel eens eemers/ en als dat minste der waghen: siet de eylanden zyn als cleyn stof.

En Libanus en sal niet genoech wesen om te ontsticken/ en syn beesten en sullē niet genoech wesen tot den brandoffer: Alle de Hey-
Esai. 57. c. denē als oft sy niet en warē also zyn sy voor hem/ en als niet en ydelheyt also zyn sy van hem geacht. Wien hebdy dā Godt gelijck ghemaeckt? ofte wat beeld sult hy hem stellen?

Heeft de beeldsnyder dat ghesneden beeldt gemaeckt? ofte heeft de goutsmit met gout dat gefigureert en van silueren platen de siluersmit? Een stercke en onuerrotselick hout heeft de wyse constenaer gesocht/ hy soeckt hoe dat hy d'beeldt mocht stellen dat niet beroert en worde. En weet ghyt niet en hebdyt niet ghehoort? en ist v niet verkondicht vant beginsel: en hebdy niet verstaen de fundamenten der aerden? Die op den ronde der aerden sit/ en syn bewoonders zyn als sprinchanen die de hemelen wtrect als niet/ endt spantse vt als een tente om daer in te woonen. Die der secreten ondersoeckers ghecht als oft sy niet en waren/ de rechters der aerdē heeft hi als een ydel dinc gemaeckt.

F En want haren tronc noch geplant/ noch gesaeyt noch gewortelt en is geweest in de aerde so heeft hy onuerlienlic op henlieden geblasen en sy zyn verdroocht en den storm-
mendē wint salse als een stroo wech voerē.

" En hy wien hebdy my gheleken en ghelijck ghemaeckt? seyt de heylighe. Heft om hooge uwe oogen en siet wie dese dingen geschapē heeft die in getale hare hiet heyschare wtleydt en roeptse alle by namen: al de menichte synder sterckheyt ende machtigheyt ende synder cracht/ so en ist er niet een
" ouer gheblenen. Waerom segdy o Jacob/ ende spreect ghy o Israhel: Myn eewech is verborghen voor den Heere/ en van mynen
" God is het oordeel wech gegaen? En weet G ghy niet/ oft en hebdyt niet ghehoort? Godt de eewighe Heere die gheschapen heeft de eynden der aerden/ en sal niet crachteloos worden noch arbeyden en daer en is gheen ondersoecktinghe van synder wijsheyt.

" Die den vermoeyden cracht gheeft/ ende den ghenen die niet en zyn sterckheyt/ en de
" cracht vermenichfuldicht. De kinderen sullen moede worden ende arbeyden/ ende de iongheliughen sullen in cranckheyt vallen. Maer die inden Heere hopen/ sullen
" haerlieder sterckheydt veranderen: sy sullen vederen aen nemen als des arents/ sy sullen loopen en niet arbeyden/ sy sullen wandelen ende niet aelmachtich worden.

Gode dit spreeckt tegen de dienaers der afgoden van sine groote weldaden die hy de kinderen van Israel gedaen heeft/ met een bewijsen der afgoden crancheyt/ en der dienaren der afgoden ydelheyt. Dat xli. Capittel.

" LAet de eylanden tot my swyghen en laet A de Heydenen veranderen de sterckheyt: laetse aencomen en dan spreken/ laet ons te samen ten oordeel genaken. Wie heeft den rechtveerdigen vanden oosten geweet/ wie heeft hem geroepē dat hy hem volgē soude: hy sal in syn aensicht de Heydenen genen en de coninghen sal hy t'onder hebben/ hy salse als stof synen sweerde gheven/ ende gelijck een stoppele vanden wint wech ghevoert/
' synen boghe. Hy salse vervolghen hy sal voor garn in vrede/ dē paet en sal onder syn voeten niet gesien worden. Wie heeft dese dinghen ghewracht en ghemaeckt/ roepende de ghellachten vanden beghinne: Ick de B
' Heere/ d'eerste ende de laetste ben ick. De Esai. 44. c. d. 48. b. 12. eylanden hebbent gesien ende ghevreest/ de Apoc. 1. d. 22. 21. c. 13. wterste der aerdē zyn vā wonder verbaest/ sy hebben ghenaeckt/ en zyn aenghecomen.

' Een yegelick sal synen naesten helpen en synen broeder sal hy seggen/ Syt vroom.

' De copersmit metten hamer slaende heeft verstaert den genen die doen ter tyt smeedde seggende: Met de t'samen voeghinghe ist goet: ende hy heeft hem vast ghemaeckt met naghelen/ dat hy niet berdert en sonde
' worden. Ende ghy Israhel myn dienaer/ ghy Jacob die ic verkoren hebbe/ Abrahams myns vrients saet/ inden welcken ic v ge-
' grepen hebbe van dat wterste der aerden en van haer verre plaetse hebbick v gheroepen/ en ick heb v gesey: Myn knecht zyt ghy/ ick L
' heb v verkoren/ en ic en heb v niet verworpen. En vreest niet/ want ick ben met v: en
" wilt niet afwycken/ want ick ben v Godt: ick heb v verstaert/ende ick heb v geholpen/

ende

ende de rechte hant van mijnē rechtueerdighen heeft v ontfangen. Siet sy sullen beschaemt worde/ eñ sy sullen henlieden schamē alle die tegen v stryde/ sy sullē zyn als oft sy niet en waren/ eñ de mannen sullen vergaen die tegen v seggen. Ghy sultse soecken eñ niet vinden/ v wederspannige mannē/ sy sullen zyn als oft sy niet en waren/ eñ gelyc de vernielinge des menschen die tegen v strydende is. Want ic ben de Heere uwe God die v bystaet/ ende v hant/ eñ tot v seggende: En vreest niet/ ick heb v geholpē. En wilt niet vreesen ghy worm vā Jacob die doot zyt in Israhel ick heb v gheholpen/ seyt de Heere/ eñ v verlosser de heylige van Israhel. Ick heb v gestelt als eenen nieuwen dorschende wagen hebbende laghende tanden/ ghy sult de bergen dorschen eñ in cleyn stucken dryschen eñ de heuelen sult dy als gestubbe stellen. Ghy sultse waenen inden wint/ ende den wint salse wech voeren/ eñ den stormē den wint salse verstroyen: eñ ghy sult v verblyden inden Heere/ in den heylighen vā Israhel sult dy blyde zyn. De ellendige eñ armē soecken wateren/ eñ daer en zyn gheen: haerlieder tonge is vā dorste verdorret. Ick de Heere salse verhoore/ Ic Israels God en salse niet verlatē. Ic sal in de hoochste heuelen vloeden open doen/ eñ int midden der velden fonteynē. Ick sal de woestyne stellen tot staende wateren/ eñ d'lant sonder wech tot ruieren der wateren. Ic sal in de woestyne gheuen den cederboom/ eñ den doornboom eñ den myrtus boom/ ende den olyfboom. Ic sal in de verlaten plaetse stellē den abeelboom/ den olmboom/ eñ den buxbom t'samen. Op dat sy sien eñ weten eñ herdencken eñ verstaen mogen te samen/ dat de hant des Heeren dat gedaen heeft/ eñ dat de heylighe van Israhel dat gheschapen heeft.

Doet naken v oordeel seyt de Heere/ brenget voorts uit dat ghy by auonturen yet hebt/ heeft de coninc vā Jacob geseyt: Laetse by comen eñ ons verkondigen al datter toecomen sal de voorleden dinghen die gheweest hebben verkondicht eñ wy sullen ons herte stellen eñ wy sullen haerlieder wterste weten/ eñ de toecomende dingen gheest ons te kennē. Verkondicht ons wat dingē datter comen sullen in den toecomenden tyt eñ wy sullen weten dat ghy goden zyt. Doet ooch wel oft qualick is dat ghyt vermoecht ende laet ons spreken eñ lien te samen. Siet ghy zyt van niet/ eñ v werck is van t'ghene dat niet en is/ hy heeft een afgryselickheyt die v verkozen heeft. Ic hebbe eenen verweet vā den Noorden/ eñ hy sal comen vanden opganck der sonnen/ hy sal mijnen naem roepen/ eñ hy sal de weerhouders aenbringē als slyc der aerden/ eñ als een pottacker de aerde tredende. Wie heeft verkondicht vanden eersten dat wy weten mogen/ eñ vanden beghinne dat wy seggen mogen. Ghy zyt rechtueerdich/ daer en is geen verkondighende noch te woren seggende noch hoorende v lieden woorden. D'eerste sal tot Sion seggen: Siet ick ben hier tegenwoordich/ eñ Jerusalem sal ick eenen Euangelist gheuen. Ende ick heb gesien/ ende daer en was noch niemant van die/ die raet hielde/ eñ die gevraecht zynde een woort antwoorde. Siet sy zyn allegader onrechtueerdich/ ende ydel zyn hen wercke/ wint ende ydelheyt zyn haerlieder afgods beelden.

De Vader heeft behagen in synen sone Christo, wiens wercken ende duechden dit hy wercken sal, de Prophete verkondicht, vermanende alle nacien tot danckbaerheyt, segghende dat de dienaers der afgoden swaerlick sullen ghestraft worden, beraghende van de ondanckbaerheyt der menschen.

Dat xlij. Capittel.

SIet/ mijn knecht ende ick sal hem ontfanghen/ mijn wtuercozen/ in hem heeft mijn siele haer seluen behaecht. Ick heb mijnen gheest ghegeuen op hem/ hy sal d'oordeel den Heydenen wtspreken. Hy en sal niet roepen/ noch gheenen persoon wtneemen/ noch syn stemme en sal buyten niet gehoort worden. Dat geroert riet en sal hy niet heel in stucken breken/ eñ dat rookende vlas en sal hy niet wtblusschen: inder waerheyt sal hy d'oordeel wtbrengen/ Hy en sal niet droeue zyn noch verstoorachtich/ tot dat hy d'oordeel op d'aertrijc stelle/ eñ syn wet sullen de eylandē verwachten. Dit seyt de Heere God scheppende de hemelen/ eñ die wtreckende/ vast makēde de aerde/ eñ t'gene dat wt haer spruyt/ geuende adem dē volcke dat op haer is/ eñ den geest den genen die haer betreden.

Ick de Heere heb v geroepen in de rechtueerdicheyt/ eñ ick heb v hant ghegrepen/ eñ ick heb v bewaert. Eñ ick heb v gegeuen tot een verbōt des volcs/ tot een licht der Heydenen: Dat ghy open doen soudt de oogen der blinden/ eñ dat ghy wtleyden soudt wt de besloten geuangenisse den gebonden/ van den huyse des kerckers die daer sitten in duysternissen. Ick de Heere dit is mijnen naem/ Mijn glorie en sal ic niemant anders gheuen/ eñ mijnen lof den gesneden afgodsbeelden. De dingen die d'eerste gheweest hebben/ siet die zyn gecomē: nieuwe dingen verkondighe ick ooc/ eer sy opstaen sullen so sal ick v die doen hooren. Singt den Heere een nieuwe liet/ synen lof is van d'wterste der aerden/ ghy die neder daelt in de zee/ eñ haer volheyt/ ghy eylanden eñ haer bewoonders. Laet opgheuen worden de woestyne/ eñ haer steden/ Cedar sal in huysen woonen: locht ghy bewoōders der steenrootsen/ van den top der berghen sullen sy roepen.

Sy sullen den Heere glorie stellen/ eñ synē lof sullen sy in de eylanden verkondighen.

De Heere sal als eē sterche wtgaē/ als een oorloochs man sal hy de toornicheyt verwecken/ hy sal cryschen eñ roepen op syn vianden sal hy versterct worden. Ick heb altyt gheswegen ick heb stil gheweest/ ick heb verduldich geweest/ als een vrouwe die in barens noode is sal ick spreken. Ick sal verstroyen eñ opslinden te samen. Ic sal woest maken de berghen eñ de heuelen/ ende alle haerlieder gras sal ick verdroogen eñ ick sal de vloedē stellen tot eylanden/ eñ de staende wateren

watteren sal ick verzooghen/ Ende ick sal
de blinde leyden in den wech die sy niet en
kennē/ ende in die paden die sy niet ghewe-
ten en hebben sal icse doen wandelen. Ick
sal de duysternissen voor henlieden stellē tot
eē licht ende de tromme plaetsen tot rech-
te: dese woorden heb ick henlieden ghedaen/
eñ ic en hebse niet verlatē. Sy zyn achter-
waerts ghekeert: laetse beschaemt worden
met beschaemtheyt die dyt onwē hebben in
een ghesneden beelt die den gegoten beelde
seggben/ Ghi zyt onse goden. Ghy dooue
hoort eñ ghi blinde siet op om te sien. wie
isser blinde/ dan mijn knecht: ende wie isser
doof dā die rottē welckē ic mijn boden ge-
sondē hebbe: wie isser blint dā de ghene die
becht is: eñ wie isser blinder dan des Heerē
knecht: Die veel dingē siet/ en suldi nz gade
slaē: dye opē onzē hebt en suldi nz hoorē: Eñ
de Heere heeft gewult darby hē heylich makē
sonde/ eñ dat hy de wet groot achtē sonde eñ
bheffen. Maer dat selue volc is berooft eñ
bwoest eenē strie dyt tongelingē zyn sy alle-
gader/ eñ in dye kerkers huysen zyn si bbor-
gē/ si zyn gewordē tot eenē roof/ eñ daer en is
niemāt is diese blosse/ tot rē beroouinge eñ
daer en is niemāt die segge: Geeft wedōm.
Wie isser onder v lieden die dat hooze/ aen-
mercke/ ende luystere nae toecomende din-
ghen: wie heeft Jacob ghegheuen tot een
beroouinghe/ ende Israel den verderuers:
En is dat niet de Heere selue wiē wy ghe-
sondicht hebbē: Eñ sy en hebbē in zyn wegē
nyet willen wādelen eñ si en hebbē syn wet
nyet ghehoort/ Eñ hy heeft op hem wreghe
stort de rasende gramschap van synder ver
volghentheyt/ ende een sterche oorloghe/
ende hy heeft hem verbrant mit ronde/ en-
de hy en heues nyet gheweten/ ende hy
heeft hem ontsteken/ ende hi en heues nyet
verstaen.

Hy belooft dat vyt de ganssche vwereld tgeloouich volck roepen sal met een verhalinge der vweldaden Godts, doot de welcke hi betoocht dat hi alleene vwarachtich God is ende tot troost teryvijle der loosscher ondanckbaerheyt.

Dat xliij. Capittel.

Ende nv dit seyt de Heere scheppende v
Jacob/ ende makende v Israel. En wilt
niet vreesen want ick heb v verlost ende ick
eb v gheroepen met uwen naem/ ghy zyt
myne. Als ghy door de wateren gaet/ so
ul ick met v zyn/ eñ de vloeden en sullen v
yet ouerdecken: als ghy int vier sult wan-
elen soo en suldi niet verbernen/ ende de
lamme en sal in v nyet bernen. want ick
e Heere uwe God de heylighe dā Israel
behouder hebbe tot v verloeninghe ghege
en Egypten eñ der Mozianen lant/ eñ Sa
a voor v: om dat ghi eerlijck zyt ghewor
en in mijn ooghen ende glorioos/ soo heb
k v lief ghehadt/ ende ick sal de menschen
jeuen voor v/ ende de volcken voor v zie-
En wilt nyet vreesen want ick ben met
vanden oosten sal ick v saet aen brengen/
de vanden westen sal ick v vergaderen.
ick sal den noorden seggben/ gheeft/ eñ de
yden/ en willet nyet beletten: brengt aen
mijn sonen van verre/ ende mijn dochteren
van d'wterste der aerden. Ende alle de
ghene dye mijnē naem aenroept dien heb ic
tot mijnder glorien ghescheppen/ ic heb hem
ghevormeert en ghemaect. Leydt buyte wt B
het blint volc ende dat oogen heeft het doof
volc/ eñ dat oore heeft. Alle de volckē zyn
vergadert te samen/ eñ de ghelachten zyn
verlaemt: wie onder v lieden mocht dit ver
kondigben/ ofte wie sal ons doen hooren de
dinghen die d'eerste zyn: Laetse hier getuy-
ghen gheuen/ ende laetse gherechteuerdicht
worden/ ende laetse hooren ende seggben/
Warachtelyck Ghy zyt myn ghetuyghen/
seyt de Heere/ ende mijn knecht den welcke
ic verkoren hebbe: op dat ghyt weten ende
my gheloouē moecht/ eñ dat ghyt verstaen
moecht dat ict selue bē. Voor my en is grē
Godt gemaect/ eñ na mi en salder geen zijn. Oseæ. 13. b.
Ic ben/ ick ben de Heere/ eñ daer en is sonder
my grē behoudt. Ic hebt verkondicht/
ende behoudē/ ic hebt doē hooren/ eñ onder v
lieden en heeft ghē vreemt ghewest. Ghi
zyt mijn ghetuyghen/ seyt die Heere ende ic C
Godt. Ende van t'beghinsel ben ic de sel-
ue/ ende daer en is niemant die vā mijnder
hāt verlosse/ ick sal werckē/ eñ wie sal dat af-
keeren: Dit seyt de Heere v verlosser/ de
heylige vā Israel/ Om uwēt wille heb ic in
Babilonīē ghesondē/ eñ ick heb alle de gren-
delen afghetrocken/ eñ de Chaldeen die in
haerlieder schepen glorieren. Ick ben de
Heere uwe heylighe/ scheppende Israel uwe
coninck/ Dit seyt dye Heere/ dye in de zee
ghegeuen heeft eenen wech/ eñ in de wate-
ren der bēkē eenē padt. Die dē wagē ende
t'peert heeft wtgheleydt de heyrschare ende
den stercken si zyn te samen ontslapen/ eñ si
en sullē niet opstaen/ sy zyn heel gebrokē als
vlas/ eñ si zyn wtghebluscht. En wilt niet 1. Cor. 15. d. Apoc. 21. b.
ghedachtich wesen der voorleden dinghē eñ
de oudt dingē en wilt niet aēmerkē. Siet
ick make nieuwe dingē/ ende dye sullen nv
opstaē: ghi sultse voorwaer kennē. ick sal in
de woestijne eenē wech stellē eñ in de onbe-
wandelde plaetse riuierē. De beeste des
velts sal my glorificerē/ de draeckē eñ struy
sen: om dat ic in de woestijne wateren gegre-
uē hebbe/ eñ riuieren in die plaetse sonder
wech/ om dat ic soude te drincken gheuē mijn
nen volcke/ mijnen wtuercorenē. Dit volc D
heb ic voor my gemaect/ het sal mijnē lof ver
tellen. Ghy en hebt my niet aēgeroepē Ja
cob noch ghi en hebt in my niet ghearbeydt
Israel. Ghy en hebt my niet geoffert de rā
bā uwen brātoffer/ eñ met uwē slachofferā-
dē en hebdy my niet geglorificeert/ ic en heb
v niet doē dienē in de offerhāde/ noch ic en
heb v gheenē arbeyt ghegeuē met wierooke/
Ghy en hebt my met gelde grenē calamus
gecocht/ eñ mettē vette vāuwen slachofferā-
dē en hebdi my niet dronckē gemaect. Maer
nochtans hebdy my doen dienen in v son-
den/ ghy hebt my arbeyt ghegheuen in v
booshēden. Ick bent/ ick bent selue/ dye
v booshēden wtwischt om mijnent wille/
ende

ende uwer sonden en sal ick niet gedachtich
wesen. Brengt my wederom in t'gedenc-
ke/ ende laet ons t'samē geoordeelt worde: ver-
telt ist dat ghi yet hebt/ op dat ghy moecht
gherechtveerdicht worden. Uwe vader heeft
erstmael gesondicht/ ende u bedieders heb-
ben ouertreden teghen my. Ende ick heb de
heylige princē bevleckt/ Ick heb Jacob gege-
uē ter doodinghē/ ende Israel ter blasphemien.

Godt vertroost sijn volck, als die op henlieden sijnen gheest
uytstorten sal, ende d'water op den dorstighen. Hy is d'eerste ende
de laetste, ende alleene Godt schepper ende regeerder: de ydel-
heyt der dienaren der afgoden wordt openbaetlick ghestraft,
ende dwalick waren tot Godt van de afgoden gheroepen.

Das xliij. Capittel.

Ende nu hoort Jacob mijn dienaer/ ende
Israel den welcken ick verchoren hebbe.
Dit seyt de Heere v makende ende figure-
rende vandē buyc/ v helper: en wilt niet vree-
sen mijn knecht Jacob/ ende ghy alderrechtste
den welcken ick verchoren hebbe. Want ick
sal wateren uytstorten op den dorstighen/ ende
vloeden op de droogde: ick sal mijnen gheest
uytstorten op v saet/ ende mijn gebenedijdinge
op v gheslachte. Ende sy sullen groeyen tus-
schen de cruydē als wilgen ontrent de voor-
by vlietende waterē. Dese sal seggen: Den
Heere behoor ick toe/ ende d'ander sal roepen
in Jacobs naem/ ende dese sal met sijnder hant
schrijuen den Heere/ ende in Israels naem sal
hy vergelijct worden. Dit seyt de Heere de
Coninc van Israel/ ende sijn verlosser de Hee-
re der heyrscharen: Ick den d'eerste/ ende ick
den de laetste/ ende behalven my en isser gheen
Godt. Wie isser mijns gelijck: die roepe ende
verchondige/ ende bediede my het vervolghen/
van dat ick het oude volc gesticht hebbe: laet
die henlieden verchondighen de toecomende
dinghen/ ende die wesen sullen. Ende wilt niet
vreesen/ noch en woort niet verslaghen/ van
doen heb ick v doen hooren/ ende ick hebt ver-
chondicht/ ghy zijt mijn ghetuygen. Isser een
Godt sonder my/ ende een schepper den wel-
ken ick niet en kenne? De makers des af-
gods zijn allegader niet/ ende haerlieder al-
derliefste en sullen henliedē niet baten: sy zijn
getuygen van dien dat sy niet en sien oft en
verstaen/ dat sy beschaemt moeten worden.
Wie heeft eenen Godt ghemaeckt/ ende eenich
gesnedē beelt gegoten/ nergēs toe nuttelic?
Siet alle de medebeyders vā dien sullē be-
schaemt worden/ wāt het zijn werckmeesters
uyt de menschen/ sy sullen alle versamen/ sy
sullen staen ende beuen vā vreesen/ ende sy sullen
te samen beschaemt worden. De yser smit
heuet metter yolen gewracht/ in de colen ende
metten hameren heeft hy dat gefigureert/ ende
hy heuet gewracht metten arm sijnder sterc-
heyt/ hy sal honger hebben ende slau worden/
hy en sal geen water drincken/ ende hy sal moe-
de worden. De constenaer des houtwerks
heeft de richtcoorde uytgestrect/ hy heeft dat
ghefigureert met een sage/ hy heeft dat ghe-
maeckt met winckelhaken/ ende met eenen pas-
ser heeft hi dat ront gemaeckt/ ende hy heeft eens
mans beelt ghemaeckt als eenen schoonen
menschen woonende in een huys. Hy heeft
de cederboomen afgehouwen/ hi heeft eenen
peerboom gehaelt/ ende eenen eycken boom/ die
gestaen hadde onder de doornē des woudts:
hy heeft eenē punboom geplant/ den wel-
cken den regen ghevoedt heeft. Ende dien is
den menschen ghegheuen tot een vier des
heeres: hy heeftter af genomē/ ende hy is warm
ghewordē: ende hy heuet ontsteken/ ende heeft
brooden gebacken: waer van t'ghene datter
ouerde/ heeft hy eenen Godt gewracht/ ende
hy heeftes aengebeden: hy heeft een ghesne-
den beelt gemaeckt/ ende hy heeft hem daer voor
gebuycht. De helft van dien heeft hy met
den viere verbrant/ ende vā sijn helft heeft hy
vleesch geten/ hy heeft een pottagie gecoockt/
ende hy is versaet gheweest/ ende is verwermt/
ende hy heeft ghesecyt: wel aen/ ick ben warm
gewordē/ ick heb dat viur ghesien/ Maer
vant ouerblijfsel van dien heeft hy eenen
Godt/ ende een gesneden beelt voor sijselues
gemaeckt: hy woort daer voor gebuycht/ ende
hy aenbidt dat/ ende bidt/ seggende: Ver-
lost my/ want ghy zijt mijn Godt. Sy en
hebbens niet geweten noch verstaen/ want
sy hebbent vergeten dat haerlieder ooghen
niet sien en soudē/ ende dat zijt met haer herte
niet verstaē en souden. Sy en herdencken
in haerlieder gedachte niet/ noch en bekēn-
nens niet/ noch sy en ghevoelens niet dat sy
seggheu souden: De helft daer af heb ick met
den viere verbrant/ ende ick heb op suyckolen
brooden gebacken: ick heb vleesch ghecoockt
ende ghegeten/ ende sal ick van datter ouert eenen
afgod maken? sal ick voor den block van ee-
nen houte nederualleu? Sijn een stuck is
asschen: een onwijs herte heeft dat aengebe-
den/ ende hi en sal sijn siele niet verlossen/ noch
hy en sal niet seggen: Sy anonturē isser een
leughene in mijn rechte hant. Weest dese
dingen ghedachtich Jacob ende Israhel: want
ghy zijt mijn dienaer/ ic heb v gemaeckt/ mijn
knecht zijdy Israhel/ en vergeet mijns niet.
Ick heb als een wolcke v boosheden we-
gewischt/ ende als eenen neuel v sondē. Keert
wederom tot my/ want ick heb v verlost.
Loeft ghy hemelen/ want de Heere heeft
barmhertigheyt gedaen: maert ioluyt ghy wa-
terste van aertrijc: ghy bergen geeft een we-
dergeluyt des loofs/ de boschagie/ ende alle sijn
boomen/ wāt de Heere heeft Jacob verlost/
ende Israhel sal gloryeren. Dit seyt de Heere
v verlosser/ ende v maker uyten buyc: Ick ben
de Heere alle dingen doende de hemelen uyt-
spannende alleen/ vast makende de aerde/ ende
niemant met my/ Van onweerden makē-
de der waersseggers teerkenen/ ende de toont-
naers in raserye verkeerende/ keerende de
wijse achterwaerts omme/ ende haerlieder
wijsheyt dwaes makende/ Verweckende
d'woort sijns knechts/ ende den raet sijnder
bodē volbrengende/ Die tot Jerusalem sege:
Ghy sult bewoont worden/ ende den steden
van Juda: Ghy sult opgerimmert worden/
ende haerlieder verwoeste plaetsen sal ick op-
wecken/ Die der diepte segge: weest verla-
ten/ ende v vloeden sal ic droogh maken/ Die

Cyrus

Cyro ſegge/ Ghi zijt myn herder/ ende alle
mynen wille ſuldy volbrẽgen. Die tot Jeru
ſalem ſegge: ghi ſult opgetimmert worden/
ende dẽ tempel: ghi ſult gefondeert worden.

De prophetie van Cyro eñ van de victorie die hem vã Gód
gegeuen ſullen worden, met een beriſpinghe dat hi hier inne
Godt niet gekent en heeft, daer hi nochtans alleẽ Godt is Heere
van allen, tegen den welcken niemãt ſeggẽ en can. De geboorte
Chriſti wordt voorſeyt eñ de propheet ſpreect te ſamẽ vã de
verloſinge der Ioden door Cyrum, eñ vãder ſalicheyt die door
Chriſto toecomen ſal, eñ dat de heere alleen Godt is rechtuerdich eñ ſalich makende eñ de beloeften volbrengende.

Dat. xlv. Capittel.

A DJt ſeyt de Heere mijnen geſalfden Cy- 1
ro/ wiens rechte handt ick ghegrepen
hebbe/ dat ick voor ſijn aenſicht de Heydenẽ
onderdanich ſoude maken/ ende der Conin
ghen ruggben keeren/ ende ick ſal de dozen
voor hẽ open doen/ ende de poorten en ſul
len niet gheſloten worden/ Jck ſal voor v 2
gaen/ ende ic ſal de glorioſe der aerden ver-
nederẽ/ de metalẽ poorten ſal ic heel in ſtuc
kẽ breken/ ende de yſeren grendelen ſal ick
breken. Eñ ick ſal v de verborghen ſchattẽ 3
gheuẽ/ eñ de verborghen dingen der verho
lentheden. Op dat ghi weten moecht dat ick
de Heere bẽ die uwẽ naem noemende Jſraels
Godt. Om mijnẽ knecht Jacob eñ om Jſ- 4
rael mijnen wtuercozenen/ eñ ic heb v ghe-
noemt met uwen naem/ ic heb v vergelijckt/
eñ ghi en hebt mi niet gekent. Jck ben de 5
Heere/ eñ daer en is geen meer/ buytẽ my en
iſſer gheen Godt/ ic heb v ghegort/ eñ ghi en
hebt my niet ghekent. Om dat ſi werẽ ſou- 6
den die van den omgant der ſonnen zijn/ eñ
die vanden onderganck zijn/ datter gheen
ſonder mi en is. Jck ben de Heere/ eñ daer 7 B
en is gheen ander/ makẽde d'licht/ eñ ſchep
pende de duyſterniſſe/ makende vrede/ ende
ſcheppende t'quaet. Jck ben de Heere alle
deſe dinghen doende. Dauwt ghy hemelẽ 8
van bouen/ ende de wolcken laet regenẽ den
rechtuerdighen/ laet de aerde geopent wor
den/ ende laetſe voortbrenghen den ſalich-
maker/ ende de rechtuerdicheydt ſpruyte te
ſamen. Jck de Heere heb hem gheſchapen.
Wee den ghenen die tegen ſijnen ſchepper 9 C
ſeyt/ een ſcherf vander aerdẽ des lants vã
Samo. Sal de potaerde harẽ potbacker ſeg
ghen/ wat maect ghi? eñ v werck iſt ſonder
handen? wee hẽ die den vader ſeydt/ wat 10
generreerdy? eñ der vrouwen/ wat baerdy?
Dit ſeyt de Heere de heylige van Jſrael zijn 11
ſcheppere: Toecomẽde dingen vraecht my/
ouer mijn kinderen/ ende opt werct mijnder
handen beuelt my. Jck heb d'aerde ghe- 12
maeckt/ ende ick heb den menſch op haer ge-
ſchapen/ mijn handen hebben de hemelen
wtgheſpannen/ ende alle haren heyre heb ic
beuolen. Jck heb hem verwect ter recht- 13
uerdicheyt/ ende alle zijn weghen ſal ick te
rechte beſchickẽ. Hy ſal mijn ſtadt optimme
ren/ ende mijn ghevanghenisſe ſal hy laten
gaen/ niet door prijs oft door gauẽ/ ſeydt de
Heere de God der heyrſcharen. Dit ſeyt 14
de Heere/ Den arbeyt van Egypten/ ende
de comenſchap van d'Mozianen lant/ ende
Sabaim de hooge mannen ſullen tot v o-
ne. comen/ ende ſy ſullen uwe zijn. Na v ſul
len ſy wandelen/ gebonden met hant boeyẽ
ſullen ſi reyſen/ ende ſy ſullen v aenbidden/
eñ v ſmeekende bidden. Alleenlijck in v is
Godt/ eñ ſonder v en iſſer geẽ Godt. Voor- 15
waer ghi zijt een verborghen Godt. Jſraels
Godt de ſalichmaker. De ſtichters der do 16
linghen ſijn beſchaemt/ eñ ſi hebben hen al-
le gader gheſchaemt/ ſi zijn te ſamẽ wech ge-
gaen ter beſchaemtheyt. Jſrael is behoudẽ 17
inden Heere met een eewighe ſalicheyt/ ghi
en ſult niet beſchaẽt worden/ eñ ghi en ſult v
niet ſchamen tot in die eewe der ewẽ. Wãt 18
dit ſeyt de Heere ſcheppende de hemelen/ de
ſelue Heere figurerende de aerde eñ die ma-
kende/ hy is haer ſcheppere: hy en herſtelde niet
te vergeefs geſchapen: om dat ſi bewoont ſou
de worden heeft hi die ghemaect. Jck ben de 19
Heere/ ende daer en is geen ander. Jck en
heb int verborghen niet gheſproken/ in een
duyſter plaetſe der aerden: Jck en heb Ja-
cobs ſade niet geſeyt: Soett mi te vergeefs. Jc
bẽ de Heere ſprekẽde rechtuerdicheyt/ ver
condigẽde rechte dingẽ. Weert vergadert eñ D
coemt/ ende naket te ſamen die behoudẽ zijt
wten Heydenen: ſi en hebben niet gheweteẽ
die t'hout van harẽ ſnijtſele op heffen/ eñ ſy
biddẽ dẽ Godt die niet ſalich en maect. Wert
condiget ende comet eñ houdt raet te ſamẽ/
wie heeft dat doen hooren vanden beginne?
wie heeft dat van doen te voren geſeyt? En
ben ick niet de Heere/ eñ daer en is voorts
gheen Godt ſonder my? Daer en is gheen
rechtuerdich eñ behoudende Godt ſonder
my. Bekeert v tot my/ eñ ghi ſult ſalich we- Phil. 2. b.
ſen/ alle ghi eyndẽ der aerdẽ/ wãt ic bẽ Godt
eñ daer en is geen ander. Jn my ſelue heb
ic geſworẽ/ wt mijnẽ mõde ſal gaẽ het woort
der rechtuerdicheyt/ eñ t'en ſal niet weder- Rom. 14. b. 11
keerẽ. want my ſullẽ alle knieẽ gebuycht wor- Phil. 2. b. 10.
den/ eñ alle tonghen ſweerẽ. Aldus in den
Heere (ſal hi ſeggẽ) zijn de rechtuerdichedẽ
mijne eñ de machticheyt: tot hẽ ſullen ſi alle
comen eñ beſchaemt worden die hẽ weder-
ſtaen. Jndẽ Heere ſal ghercchtuerdicht eñ
ghepreſen worden alle t'ſaet van Jſrael.

Hier wordt wederom betoocht de groote ydelheyt der afgo
dẽ eñ haer lieder verdeijffinisſe, de Ioden wordẽ tot Godt weder
om geroepẽ eñ vermaẽt dat ſy comẽ ſoudẽ tot hẽ die dat al weet
ende kent, henlieden beloouende ſalicheyt door ſijnen ſone.

Dat. xlvj. Capittel

BEl is ghebroken/ Nabo is al in ſtucken A
ghewreuen/ hare beelden zijn ghewordẽ
den beeſten ende den vee/ v laſten zijn van
ſwaren ghewichte tot vermoetheyt. Sy
zijn heel verdwenen ende al te ſamen in
ſtucken ghebroken/ ſy en hebben niet mo-
ghen ſalichmaken den genen dieſe droech/
ende hare ziele ſal in de ghevangeniſſe gaẽ.
Hoort my ghy Jacobs huys/ ende alle
dat ouerblijfſel des huys van Jſrael die ge
draghen wort van mijnen buyck/ die ghe-
draghen wort van mijn moederſtede Tot B
den ouderdom ben ic de ſelue/ eñ tot de grijſ
heyt ſal ic dragen: ic hebt gemaect/ eñ ick ſalt
dragen ic ſalt draghen/ ende ſalich maken.

wien

wien hebdy my verghelijckt / eñ ghelijck
gracht/eñ gelekē/ eñ wien hebdy my gelijck
gemaect? Die t'gout te hoope brengt wē
buydel/eñ t'silueer met een wage weecht: hue
rende eenē goutsmit/ dat hy eenen God ma
ken sonde: eñ sy vallen neder/eñ aenbidden.
Baru.6.a.1. Sy dragen dien op hare schouderen dra=
L gende eñ stellende dien in sijn plaetse / eñ hy
sal staen eñ van synder plaetsen niet beroert
worden. Maer oock als sy tot hem roepen
sullen/soo en sal hyt niet hooren/van de tri=
bulacie en sal hyse niet verlossen. weest de=
ses gedachtich ende werdt beschaemt/Heert
wederom ghy overtreders ter herten.
weest ghedachtich der voorlieder eewen/
want ick ben God / ende daer en is voorts
meer geen God/ noch daer en is niemandt
mijns gelijcke/ Verkondigende van t'be=
D ghinsel den laetsten/eñ vā t'beghinsel datter
noch niet gedaē en is/seggende/ Mijnē raet
sal staen/eñ alle mijnen wille sal geschieden.
Roepende vandē oosten den vogel/eñ vā
verre lande den man van mijnen wille: eñ
ick heb gesproken / eñ ick sal dat aenbrengē/
ick hebt gheschapen ende ick sal dat doen.
Hoort my ghy die herdt vā herten zijt/ die
verre zijt vander rechtveerdicheyt/ Ick heb
mijn rechtveerdicheyt by ghemaect/ ende sy
en sal niet verlingt worden/ende mijn salic=
heyt en sal niet toeuen. Ick sal in Sion sa=
lichept gheuen/ ende in Israhel mijn glorie.

De vermedenynghe van Babylon wordt voorseyt, midts haer der hooveerdicheyt, ende wreetheyt, over de gevangen loden, ende om dattse in tooveraers haer hope gheset heeft.

Dat xlvij. Capittel.

A DAelt neder / sit int stubbe ghy maghet
dochter van Babylonien/sit op d'aerde:
eñ daer en is gheenen stoel voor de dochter
der Chaldeen/ want ghi en sult voortaē niet
meer ghenoemt worden weeck ende teeder.
Neemt de mueten eñ maelt meel/ maeckt
bloot v leelicheyt/ontdect v schoudere/ont=
Wich.3.b.3. dect v beenē/gaet door de vloedē. U schan=
delicheyt sal ontdeckt worden/ eñ v verma=
delicheyt sal gesien worden: ic sal wrake ne=
men/ eñ my en sal geen mensch wederstaen.
Onse verlosser de Heere der heyrscharē is
synen naem/ de heylighe van Israhel. Sit
swijgende/eñ gaet in de duysternisse dochter
der Chaldeen. want ghy en sult voorts niet
ghenoemt worden de vrouwe der coninck=
B rycken. Ick ben gram op mijn volck/ Ick
heb mijn erfenisse belmet/ eñ ick hebse ghe=
geuen in v hant: ghy en hebt henliedē geen
barmhertichedē gestelt/op den oudē hebdy
v iock seer beswaert. Eñ ghy hebt geseyt:
Inder eewicheyt sal ick vrouwe wesen/ ghy
en hebt dese dingen op v herte niet gheleyt/
noch ghy en hebt ws wterste niet ghedach=
tich geweest. Eñ nu hoort dit ghy weeldi=
ge/eñ vrijelic woonende/ die segt in v herte:
Apoc.18.b.7. Ick bent/eñ behalven my en is daer niemant
meer/ick en sal gheen weduwe sitten/ eñ ick
en sal geen onvruchtbaerheyt weten. Dese
twee sullen v onverseenlick comen in eenen
Hol.32.f.19. dach/onvruchtbaerheydt/ eñ wedūwschap.
Allegader zijn sy op v gecomen om de me=
nichte uwer tooverijen/eñ om de crachtighe
" hartheyt uwer tooveracts. Eñ ghy hebt L
betrouwen gehadt in v quaetheyt/ende ghy
hebt geseyt: Daer en is niemant die my siet.
U wijsheyt eñ dese uwe wetenheyt heeft v
bedroghen. Eñ ghy hebt gheseyt in v herte:
Ick bent/ende sonder my en is geen andere.
" Het quaet sal over v comen / ende ghy en
sult synen oorspronck niet weten: eñ de al=
lendicheyt sal op v vallē/de welcke ghy niet
en sult connen suyueren. U sal onversienlic
kathuicheyt over comen die ghy niet weten
" en sult. Staet met uwen tooveracts/ende
met de menichte uwer tooverijē/in de welc=
ke ghy ghearbeydt hebt van uwer iongheyt
aen/oft v by auonturen yet helpen mochte/
" oft dat ghy mocht stercker worden. Ghy D
hebt gefaelgeert in de menichte uwer radē/
laet de waersegghers des hemels staen ende
v behouden/die de sterren aenschoudē/ ende
telden de maenden/ dat sy daer wt v souden
verkondigē de dingen die v toecomēde zijn.
" Siet sy zijn gheworden als stroo/het vier
heefse verbrant/ sy en sullen haer sielen niet
verlossen vā de hant der vlammen/t'en zijn
geen gloeyēde colen daer sy af warm moch=
ten worden/noch t'en is geenen heert dat sy
" daer aen sitten souden. Also zijn v die ge=
worden/in alle de dingen daer ghy in gear=
beydt hadt. U coopluydē vā uwer iongheyt/
een yeghelick heeft van synder iongheyt ge=
doolt/daer en is niemandt die v behoude.

De straffinge die hy int xl. capittel begonnen heeft, die besluyt hy hier als in een somme, hy verwijt haer hare overtredinghe ende ontrouwe.

Dat xlviij. Capittel.

' HOort dit ghy huys van Jacob / die ghe= A
noemt wort metten name van Israhel.
eñ die wten wateren van Juda gecomē zijt/
die daer sweert indē naem des Heeren/ende
ghedachtich zijt Israhels God / niet in de
' waerheyt noch in de rechtveerdicheyt. wāt
van de heylighe stadt zijn sy geroepen eñ op
den God vā Israhel zijn sy geneticht/ Hee=
' re der heyrscharen is synen naem. De eer=
ste dingen heb ick van doen verkondicht/ eñ
wt mijnen mont zijn sy wtgegaen / ende ick
hebse doen hooren/ onversienlick heb ick ge=
' wracht/eñ sy zijn gecomen. want ick wist
wel dat ghy hart zijt/ eñ dat uwen necke een
yseren zennwe is ende v voorhooft metalē.
' Ick hebt v te voren gheseyt/van doen: eer
sy quamē so heb ick v te kennen gegeuen/op
dat ghy by auonturen niet seggen en sout:
Mijn afgoden hebbē dese dingen gedaen/ eñ B
mijn gesneden eñ gegoten beeldē hebbē dese
' dingen beuolen. Dat ghy gehoort hebt be=
sleghet al: maer hebt ghy lieden dat verkon=
dicht? Ick heb v nieuwe dingen doen hoo=
ren van doen/eñ sy zijn bewaert geweest die
' ghy niet en weet: nu zijn die geschapen/eñ
niet van dier tijt/eñ voor den dach ende ghy
en hebtse niet ghehoort/dat ghy by auontu=
ren niet en segget: Siet ick hebse geweten.
' Ghy en hebtse noch gehoort/ noch gekent/
noch v oore en is vā doen niet geopent ge=
weest, want ick weet dat ghy overtredende

overtre=

ouertreden sult/ eñ eenen ouertreder vandē
buyc heb ick v genoēt. Om mynen naem
sal ick myn rasende gramschap verre wech
doen/eñ met mynen lof sal ick v brydelen/
op dat ghi niet en vergaet. Siet ick heb v
gheproeft/maer niet als siluer/ick heb v ver
L coren inden ouen der armoeden. Om my-
nen t'wille/om mynen t'wille sal ick t'doen/
dat ick niet gheblaspheneert en worde: eñ
myn glorie en sal ick gheenen anderen ghe-
uen. Hoort mi Jacob eñ Jsrael den welc
ken ick roepe/Jc selue/ick ben d'eerste eñ de
laetste. Eñ myn hant heeft de aerde gefun
deert/eñ myn rechte handt heeft de hemelen
ghemeten. Jck salse roepen eñ sy sullen t'sa-
men staen. wert vergadert ghi allegader/
eñ hoort. wie van dien heeft dese dinghen
vercondicht: De Heere heeft hem bemint/hi
sal zynen wille doen in Babylonien/eñ zy-
nē arm in de Chaldeē. Jc ic heb gesprokē/
eñ heb hem geroepē/ic heb hem aegebracht/
eñ zynen wech is voorspoedich gheworden.
Coemt tot mi endt hoort dat. Jck en heb/
van t'beghinsel int verborghen niet gespro-
ken: van den tyt eer dattet geschiede/so was
ic daer/eñ nv heeft mi de Heere Godt geson
den/eñ synen gheest. Dit seyt de Heere v
verlosser/de heylighe van Jsrahel. Jck ben
de Heere uwe Godt leerēde v oorbaerlycke
dinghen/regerēde v inden wech daer ghi in
D wandelt. Och oft ghi myn gebodē waer-
genomē hadt/so soude uwen vrede als eenē
vloet ghemaect hebbē geweest/eñ uwe recht
veerdicheydt als de goluē der zee/ eñ v saet
soude als sandt gheweest hebben/ eñ dat ge-
slachte ws buycs als haer steenkēs/ t'en sou
de niet verstoruen hebben/eñ zynen naem en
soude niet vergaen zyn van mynen aensich
te. Gaet wt Babilonië. Vliedt vā de Chal-
deen/in de stemme des verhuegens vercon
dighet/doet datmen dit hoore/eñ draecht dat
wt tot aen d'wterste der aerden. Segt/ De
Heere heeft synen knecht Jacob verlost.
Sy en hebben gheenen dorst ghehadt in de
woestyne doen hyse wteydde/ hi heeft den
water wten steen voort gebracht/eñ hy heeft
de steenrootse gheclouen/eñ de waterē heb-
ben geuloeydt. De ongoddelycke en heb-
ben gheenen vrede/seyt de Heere.

Onder dē persoon des propheten so wordt de toecoemste eñ d'officie Christi beschreuen, ende ingebrocht dat de salicheydt niet alleene den Ioden maer ooc den heydenen gegeuē wordt.

Dat xlix. Capittel.

A HOort toe ghi eylanden/ende luystert toe
ghi volcken van verre. De Heere heeft
my vanden buyck gheroepen / van myns
moeders buyck heeft hy myns naems ghe-
dachtich gheweest Ende hy heeft mynen
mont ghestelt als een scherp swoert/ in de sca
duwe van zynder hant heeft hi mi beschermt/
eñ hy heeft mi ghestelt als eenen wtgheschō
pyl/in synen pylkoker heeft hi mi geborgē.
Eñ hi heeft mi geseyt: Myn knecht zydi Js
rahel/want in v sal ic glorieren. Eñ ic heb
gheseyt: Te vergeefs heb ic ghearbeydt/son
der sake eñ ydelhe heb ick myn sterckheydt
verdaē: daerom is myn oordeel mettē Hee-
re/eñ myn were met mynen Godt. Eñ nv
seyt de Heere/ scheppende my wt den buyck
hem tot eenen knecht/dat ic Jacob weder- B
om brengen soude tot hem/ eñ Jsrael en sal
niet vergadert worden/ eñ ick ben geglori- 1G.41.b.c.
ficeert geweest in des Heerē oogen/eñ myn AG.13.§.47.
Godt is myn sterckheyt ghewordē/ Eñ hy
heeft gheseyt: Het is luttel dat ghi mi soudt
een knecht zyn om te verwecken de geslach-
ten van Jacob/ eñ om den ghist van Jsrael
te bekeeren. Siet ic heb v ghegeuen tot een
licht der Heydenen/ dat ghi myn salicheyt
zyn soudt tot dat wterste der aerden. Dit
seyt de Heere de verlosser van Jsrael/ syn
heylighe/tot een versmadelycke ziele/ tot eē
verfoeyt volck/tot den knecht der Heeren:
De coningen sullen sien eñ de princen sullē
te samen opstaen/eñ si sullen aenbidden om
den Heere/ want hi ghetrouwe is/ ende
den heyligen van Jsrael die v verkorē heeft.
Dit seydt de Heere/ Juden aenghenamen 1.Cor.6 a.1.
tyt heb ick v verhoort/ ende in den dach der L
salicheydt heb ic v gheholpen: eñ ic heb v be
waert/ende ic heb v gegeuen tot een verbōt
des volcs/dat ghi d'aerde verwecken soudt/
eñ besitten de verstroyde erffenissen/ dat
ghi seggē soudt den geuen die geuangē zyn:
Gaet wt/eñ dē genē die in duysternisse zyn:
wert gesien. Op de wegen sullē si weyden/
eñ in allen effen plaetsen zyn hare weyden. Apoc.7.d.16
Si en sullen noch honger noch dorst heb-
ben/eñ de hitte eñ de sonne en salse niet slaē.
Want haerlieder ontfermer salse regeren/eñ
aen de fonteynen der waterē sal hyse te dryn
ken geuen/ Eñ ick sal alle myn bergen stel
len tot eenen wech/eñ myn paden sullen ver
heuen worden. Siet dese sullen van ver- D
re comen/eñ siet die vanden noorden eñ vā-
der zee/eñ dese van zuydē lant. Loeft ghi
hemelen eñ verhuecht v ghi aerde/ende ghi
berghen singt den loff met iolyt: want de
Heere heeft zyn volc vertroost/eñ synder ar
men sal hi ontfermen. Eñ Sion heeft ge-
seyt: De Heere heeft my verlaten/eñ de Hee
re heeft myns vergeten. Jst mogelijc dat
een vrouwe soude haer spraekeloos kint ver
geten/dat si niet en soude ontfermen den so-
ne haers buycs: ende al waert dat zyt verga
te/ ick en sal nochtans ws niet vergheten.
Siet in myn handen heb ick v beschreuen. E
V mueren zyn in myn oogē alyt. V tim Isa.c.6.a.4.
merlieden zyn gecomen v verderuende/eñ
verstroyende sullen si van v wtgaē. Heft
op v ooghe int ronde ende siet/ alle dese
zyn vergadert/ sy zyn v gecomen. Jck le-
ue seyt de Heere/ dat ghi met alle dese sult
als met een cieraet ghecleedt worden/ ende
ghi sultse v seluen omhangen als een bruyt.
Want v woestynen/ ende v verlatē plaets-
sen/ende d'lant van uwer vervallinghe/ sul
len nv enge zyn van de bewoonders/ eñ sy
sullē verre ter vlucht gedreuē worden die v
verslondē. Noch sullē de kinderē vā uwer
onvruchtbaerheyt in v oren seggen: De
plaetse is my enghe/ maect my ruymte dat F
ick woonen mach. Ende ghi sult seggen

in v herte: wie heeft my dese voorts ghebracht? Ick ben onvruchtbarich ende niet barende/ouergenoert eñ ghevangen/eñ wie heeft dese opgevoedt? Ick ben een verlatene eñ eenighe/ende waer waren dese hier?

Dit seyt de Heere de God: Siet ick sal tot de Heydenen myn hant opheffen/eñ tot de volcken sal ick myn teecken verheffen. Eñ sy sullen v sonen brengen in de armen/eñ v dochteren sullen sy op de schouderē dragen.

Eñ de coningen sullen v voesterheerē zyn/eñ de coninginnē v voesteren: met gheneyghden hoofden ter aerdē sullen sy v aenbiddē/eñ het ghestubbe uwer voeten sullen sy lecken. Eñ ghy sult weten dat ick de Heere ben/waer op dat sy niet en sullē beschaemt worden die hem verwachten. Sal den roof vā den stercken genomen worden? oft dat ghevangen is van den vromen/sal dat moghen behouden wesen? want dit seyt de Heere/warachtelick dat ghevanghen is sal vanden sterckē genomen worden/eñ dat weeh genomen is vanden vromen/sal behoudē worden. Maer de gene die v geordeelt hebbē sal ick ordeelen/eñ v kinderen sal ic behouden.

Ende ick sal v vianden spysen met haren vleesche/eñ als met moste sullen sy met haren bloede broncken worden/eñ alle vleesch sal weten dat ick de Heere ben v behoudende/ende v verlosser de stercke van Jacob.

De Synagoge hadde haer beclaecht voten, datse van Godt verlaten was: nu so toont hy dat sijn schult niet en is, maer hare ondanckbaerheyt, want sy hem verbolghen heeft metten vuylen dienst der afgoden.

Dat l. Capittel.

Dit seyt de Heere: welck is desen scheydtbrief van uwer moeder/waer me de ickse verlaten hebbe? oft wie is myn schultheere den welcken ick v vercocht hebbe? siet in v hoofheden zydy vercocht/eñ in groote misdaden heb ick v moeder verlaten. want ick ben gecomen eñ daer en was geen man/ick heb gheroepen eñ daer en was niemant dier hoorde. Is myn handt vercort eñ cleyn gewordē/dat ick niet en soude connen verlossen? oft en is in my geen macht om te bevrijden? Siet in myn straffinge sal ick de zee verwoest maken/ick sal de vloeden tot een drooge plaetse stellen/de vissen sullen verrotten sonder water/eñ sy sullen sterven vā dorste: Ick sal de hemelen overtreckē met duysternissen/eñ eenen sack sal ic haerlieder overdeksel stellen. De Heere heeft my een welgeleerde tonghe gegeven/dat ick weten soude te onderhouden den ghenen die vermoeyt is mettē woorde/hi richt op des morghens/des morgens richt hy my de ooze op/dat icken hoorē soude als den meester. De Heere God heeft my de ooze geopent/eñ ick en seggher niet teghen/ick en ben niet achterwaerts ghegaen. Myn lichaem heb ick gegeven den slaenden: eñ myn wangen den wt trecktenden: myn aensicht en heb ick niet afgekeert van de berispende eñ bespouwende. De Heere de God is myn hulper/daerom en ben ic niet beschaemt/daerom heb ick myn aensicht ghestelt als eenen alderhartsten steen/eñ ick weet dat ick niet en sal beschaemt worde. Hy is na by die my rechtveerdich maket/wie sal teghen my spreken? laet ons te samen staen: wie is myn tegenpartyder? hy come tot my. Siet de Heere de God is myn helper/wie isser die my verdoemen mach? Siet sy sullen allegader als een cleedt versleten worden/de motte salse eten. Wie isser vā v lieden den Heere vreesende/hoorende de stemme syns knechts/die in de duysternissen ghewandelt heeft/eñ dien gheen licht en is? Hy hope inden naem des Heeren/ende steune op synen God.

Siet ghy zyt allegader t'vier ontstekende/omgort met vlammen/wandelt int licht wts viers/ende in de vlammen die ghy ontsteken hebt/van myn der hant is v dit geschiet/in pynen suldy slapen.

Hy vermaent Sion datse door het exempel van Abraham, wien Godt de beloften volbracht heeft, oock vast betrouwe datse dien beloefden troost verweruen sal: dan spreeckt hy veel van de salicheyt der kercken, die door Christum gheschieden sal, ende van de vernederinghe van hare vianden.

Dat li. Capittel

Hoort my die daer volcht dat rechtveerdich is/ende die den Heere soeckt: aenmerckt op den steen/waer wt dat ghy ghehouwen zyt/ende op dat hol des puts daer ghy af gheseneden zyt. Merckt op Abraham uwen vader/eñ op Saram die v lieden ghebaert heeft/want ick heb hem een gheroepen/ende ick heb hem ghebenedyt/ende ick heb hem vermenichvuldicht. Hierom sal de Heere Sion vertroosten/ende hy sal vertroosten allen haer verwallinghen: ende hy sal haer verwoestheyt stellen als wellustichēden/ende haer verlatentheyt als den hof des Heeren. Blyschap ende vrolickheyt sal daer in ghevonden worden/danckseggbinghe ende de stemme des lofs. Merckt aen na my myn volck/ende myn geslachte hoort my: want een wet sal van my wtgaen/ende myn oordeel sal int licht der volcken rusten.

Myn rechtveerdighe is nae by/myn salichmaker is wt ghegaen/ende myn armen sullen de volcken oordelen: my sullen de eylanden verwachten/ende myn en arm sullen sy verbeyden. Heft opwaerts ten hemel v oogen/ende besiet onder de aerde nederwaerts/want de hemelen sullen als eenen roock smilten/ende de aerde sal als een cleet versleten worden/ende haer bewoonders sullen als dese sterven. Maer myn salicheyt sal inder eewicheyt wesen/ende myn rechtveerdicheyt en sal niet ghebreken. Hoort my ghy die den rechtveerdighen kent/myn volck/myn wet is in haerlieder herten/en wilt niet ontsien het verwyt der menschen/ende haerlieder blasphemien en wilt niet vreesen. want gelyck een cleedt also salse den worm eten/ende als wolle so sal hen de motte verslinden. Maer myn salicheydt sal inder eewicheydt wesen/eñ myn rechtveerdicheydt tot de ghenerachten der ghenerachten.

Staet op staet op/doet sterckheydt aen o ghy arm des Heeren/staet op als in de oude daghen/in de ghenerachten der eeuwen/

Jer.14.c.21. en hebt ghy niet den hoonerdighen ghelaghen? den draeck gewont? En hebdy niet de zee verdroocht/ het water van de crachtighe diepte: die de diepte der zee eenē wech gestelt hebt/ dat de verloste doorgaē souden?

Eñ nv die verlost zyn vanden Heere sullen wederom comē/ eñ sy sullen in Sion tomen louēde/ eñ eewige blyschap op hen hoofden. Blyschap eñ vrolicheyt sullen sy houden/ pyne ende suchtinghe sullen vlieden.

E Ick ic selue sal v vertroosten wie zydy dat ghi vreesē soudt vā eenē sterfelyckē mēsch/ eñ van des mēschen sone/ de welcke als hoy verdorren sal? Eñ ghy hebt vergheten den Heere uwen makere/ die de hemelen gespannē heeft/ eñ de aerde gefundeert: eñ ghi hebt gheureest altyt den gheelen dach van d'aen sicht zynder ralender gramschap/ die v quelde/ eñ bereydt hadde om te verderuen/ waer is nv den ralenden tozē des quelders? Hastelyc sal hi comen gaende om open te doen/ eñ hi en sal niet doodslaen totter gāscher vermielinghen noch zyn broot en sal niet gebrekē. Maer ic bē de Heere v Godt/ die de zee verstoore eñ haer barē hessen op. Heere der heyrscharen is mynen naem. Ick heb myn wōzden ghestelt in uwen mont/ ende in de schaduwe mynder hant heb ic v beschermt/ dat ghi de hemelen planten soudt eñ de aerde funderen/ ende tot Sion segghen: Myn volc zyt ghi/ wert verheuē/ wert verheuē/ staet op Jerusalem/ die gedroncken hebt uit de hant des Heeren den kelck zynder gramschap: totten gront vanden kelck des slaeps hebdy gedroncken/ eñ ghi hebbet gedrouckē totten giste. Daer en is nyemant diese onderhoude van allē den kinderē die sy voortghebracht heft. Eñ daer en is nyemant die haer hant aengrypt vt alle de kinderen die sy opgenoedt heeft. Twee dingen zynder die v tegher ghecomen zyn: wie sal bedroeft worden ouer v: verwoestheyt ende vermielinghe/ ende den honger eñ t'sweert/ wie sal v vertroosten? Uwe kinderen zyn verworpē/ sy hebben gheslapen in t'hooft van allen wegen/ als den Oryx met eenen stric gheuanghen/ so zyn sy vol van des Heeren verbolgenthey/ van de straffinghe ws Godts.

Daerom hoordt dit ghi arm vrouken/ ende dronckē niet van wyne. Dit seit v heerschapper de Heere/ eñ v Godt/ die ghestredē heeft voor syn volc. Siet ic heb van uwer hant genomen den kelck des slaeps/ den gront van den kelck mynder verbolghenthey/ ghi en sult dien voorts niet meer drincken. Eñ ic sal dien stellen in den hant die v vernedert hebbē/ eñ uwer zielen gesept hebbē: Buycht v dat wy doorgaen moghē ende ghi hebt v lichaem ghestelt als aerde/ ende als eenen wech den voorbygaenders.

Hi verweet Sion, dat is de kercke, tot troost om zijn verloshinghe, hy vermaent van den ingang van Israhel in Egypten ende verlossinghe van Assur, in prijst de Euangelische predicanten.

Dat lij Capittel.

A Staet op/ staet op/ doet aen v sterckheyt Sion/ doet aen de cleederen uwer glorien Jerusalem stadt des heyligheu. want de ombesneedene eñ onsuyere en sal voorts niet meer daer toe doen om door v te gaen.

Schudt v uyten gestubbe/ staet op/ sit Jerusalem: ontbindt de banden van uwen halse/ ghi gheuangene dochter van Sion. want dit seyt de Heere/ om niet zydi vercocht/ eñ sonder gheit suldy gelost worde/ want dit seyt de Heere Godt: In Egypten is myn volck nederghedaelt eerstmael om dat daer een vremdelinc zyn sonde/ eñ Assur heeft sonder eenige sake hem geweldich onrecht gedaen. Eñ nu wat is my hier seyt de Heere dat myn volck om niet weck geleydt is? Hare heerschappers doen ongherechtelick/ seyt de Heere eñ altoos den gheheelen dach wordt mynē naem geblasphemeert. Daerom salmyn volc mynen naem weten in dien dach. want siet ick selue die daer spraeck tegen woordich. Hoe schoon zyn op de bergen de voetē vandē genen die den vrede vertondicht eñ preect/ dict goet vercōdicht/ die de salicheyt preect seggende tot Sion: U Godt sal regneeren? De stemme uwer wachters/ sy hebbē een stemme opgheheven/ sy sullen te samen louen want sy sullēt oogen aen doge sien als de Heere Sion sal wederom ghekeert hebben. Uerblydt v eñ loeft te samen ghy woestheden vā Jerusalem: wāt de Heere heeft syn volck vertroost/ hy heeft Jerusalem verlost. De Heere heeft sinen heyligen arm bereydt in de ooghen vā allen den Heydenen/ eñ alle de hoecken der aerde sullen sien de salicheydt ons Gods. Gaet wech gaet wech/ gaet daer wt/ het besmette en wilt niet aentasten/ gaet wt dat middē vā haer/ weerdt gheluyuert die des Heeren vaten draecht. want ghy en sult niet geonen gheruchte wegaen/ noch ghy en sult in geen vluchte haestelick loopen: want de Heere sal voor v lieden gaen/ ende Godt van Israhel sal v vergaderen. Siet myn knecht sal verstaen/ hy sal verheuen worden ende opgheuoert ende hy sal seer hooghe weesen. Ghelycker vele ouer v hen verwondert hebben alsoo sal syn aensien onder de mannen sonder glorie weesen eñ syn ghedaenten onder de kinderen der menschen. Dese sal veel Heydenen besprayen ouer hem sullen de coningen haren mont toe houden/ want den welcken van hem niet vertelt en was/ die hebbent gheslen: ende dict niet gehoort en hadden hebbent aenghemerckt.

Een schoon prophecie vande passie ons Heeren Iesu, van sijn doot voor onse sonden, ende hoe dat hy voor ons verdient geweest is, van sijn glorie ende verheffinghe, ende van de menichte der ghelooveuden.

Dat lij. Capittel.

V Wie heeft onsen gehoore gheloost? ende wien is den arm des Heeren geopēbaert? Ende hy sal opgaen als een spruyten voor hem eñ ghelyck een wortel van de dorstige aerde: hy en heeft ghen ghedaente noch schoonheyt/ ende wy hebben hem gesien/ en daer en was ghen aenschouwen/ ende wy hebben hem begheert. Uerslaen ende den laetsten der mannē eenen man der smerten/ eñ de crancheyt kennende/ eñ als verborgen

was syn gesicht ende verſmaedt/ waerom
Matt.d.17. dat wy hem oock niet gheacht en hebben.
1.Pet.d.24. Voorwaer hi heeft onſe qualen gheleden/
B ende onſe ſmerten heeft hi ghedragen: ende
wy hebben hem geacht als eenen melaetſchē
eñ ghellaghen van Gode/ ende vernedert.
2.Cor.13.d.3. Maer hy is ghewont gheweeſt om onſe
booſheden/ eñ ghequetſt om onſe groote miſ
daden: de caſtydinghe ons vredes was op
hem/ ende met synen ſtramen zyn wy ghe-
ghenesen. Wi allegader hebben als ſcha-
pen ghedoolt/ een yeghelyck heeft in synen
wech afgeweken/ ende de Heere heeft op hē
Matt.16.f.63. gheleydt de booſheyt van ons allen. Hi is
29.b.14. gheoffert gheweeſt/ om dat hyt gewilt heeft/
Act.8.f.32. ende hi en heeft zynen mont niet open ghe-
C daen: als een ſchaep sal hi ter doodingen ge-
leydt worden/ eñ als een lam voor den ſcheert/ sal hi ſtom weſen eñ hi en sal syn
nen mont niet opē doen. Van de bangic-
heyt ende vanden oordeel is hi wech ghe-
nomen: wie sal zyn generacie wtſpreken? Wāt
hi is afgheſneden vander aerden der leven-
der: om de groote miſdaet myns volcs heb
ick hem ghellagen. Ende hi sal de ongod-
delycke gheuen voor de begrauinge/ eñ den
1.Pet.d.22. rychē voor syn doot: om dat hi gheen booſ-
1.Ioh.3.d. heyt ghedaen en heeft/ noch gheen bedroch
in zynē mont gheweeſt en heeft. Eñ de Hee-
re heeft hem willen heel in ſtuckē breken in
de crācheyt: iſt dat hi voor de ſonde syn zie-
le ſtelt/ ſo sal hi lange ghedueric saet sien eñ
den wille des Heeren sal in syn hant wel be
D ſchikt worden. Om dat syn ziele ghearbeydt
heeft/ sal hi sien eñ verſaedt worden: in syn
wetenheyt salder myn rechtueerdich knecht
ſolue vele rechtueerdich maken/ eñ hen booſ
heden sal hi dragen. Daerō sal icker hem seer
veel bedeylen/ eñ der ſtercker rouen sal hy
deilen/ om dat hi ter doot zyn ziele gheuoert
Mat.13.f.28 heeft/ eñ dat hi metten miſdadigen gherekent
Luc.22.d.37. is geweeſt/ eñ hi heeft de ſonden van vele ge
Luc.23.f.34. dragen/ eñ voor de onertreders ghebeden.

Hi verweckt de kercke tot blijſchap, beloouende datſe meerder in ghetale sal zijn dan de Synagoge, ende datſe door Godts beſcherminghe sal in eewighe Godes bewaernuſſe leuen.

Dat liij. Capittel.

A Loeft ghi onvruchtbarighe die niet en
baert/ ſinghet loff ende bruescht/ die niet
Luc.22.d.19. en baerde. want meer kinderen heeft de
Gal.4.d.27. verlaten vrouwe/ dan de ghene die eenen
man heeft/ seyt de Heere! Verbreydt de
plaetſe van uwer tenten/ eñ reet wt de velle
van uwen tabernakelē en ſpaert niet/ maect
v ſeelkens lanck ende maect v ſpannageien
vaſt. want tot de rechte hant ende de ſlin-
ke ſuldy doorgaen/ ende v ſaet sal de Heyde-
nen beeruen/ ende t'ſal de verlaten ſteden be
woonen. En wilt niet vreesen/ want ghi
en ſult niet ter ſchanden worden/ noch ghi
en ſult v niet ſchaemē: want ghi en ſult van
ſchaemten niet root worden/ want ghi ſult
de beſchaemtheden uwer iongheyt voergetē/
Isa.54.f.11. eñ t'verwyt van uwer wedunſchap en ſuldi
B voortaē niet meer ghedencken. Want hi
ſal heerſcappye over v hebbē die v gemaect
heeft/ De Heere der heyrſcharē is synē naē:
ende v verloſſer de heyligha van Iſrael sal
de Godt van gheheel aertryck ghenoēt wor-
den. Want als een verlaten vrouwe ende
truerich van gheeſte heeft v de Heere ghe-
noemt/ ende een huysvrouwe vander iong-
heyt verworpen heeft v Godt gheſeyt: Tot
eenen oogenblick ende een luttelken heb ic
v verlaten/ eñ in groote bermhertigheden
ſal ick v vergaderen. In eenen oogenblic
der verbolgenheyt heb ic myn aenſicht een
weynich van v verborghen eñ in een ewi-
ghe bermhertigheit heb ic ws ontfermt: heeft
geſeyt v verloſſer de Heere. Dit is my als
in de dagen van Noe/ den welcken ick ge-
ſworen hebbe dat ick de wateren van Noe C
voorts niet meer brengen en ſonde op de Gen.8.h.21.
aerde: alſoo heb ick geſworen dat ick op v
niet gram zyn en ſonde/ ende dat ick v niet
ſtraffen en ſonde. Want de berghen ſullen
beweecht worden/ ende de heuelen ſullen
beuen/ maer myn bermhertigheyt en ſal van
v niet ſcheyden/ ende het verbont van myne
vrede en ſal niet verroert worden/ heeft ghe
ſeyt v ontfermer de Heere: Ghi arme/ met-
ten onweder geſlagen ſonder eenigh troost/
Siet ic ſal v ſteenen verwolghens leggben/
eñ ick ſal v fondeeren met Saphiren/ eñ ic
ſal ſtellen van Jaſpis ſteen v voorgheweer/
eñ v poorten vā gheſneden ſteenē/ eñ alle v pa
len met luſtige ſteenē. Allē v kinderē ge- D
leert vāden Heere/ eñ veelheyt des vredes Ioh.6.e.45
uwē kinderen. Eñ in de rechtueerdicheit
ſuldy gefondeert worden. Gaet verre vā de
valſche beſculdinge/ wāt ghi en ſult niet vre
ſen eñ van de verſchrickheyt/ want die en sal
v niet genaken. Siet de vrēde bywoon-
der sal comen die met my niet en was: dye
wylen v vreemdelinc was/ sal met v verſaet
worden. Siet ick heb den ſmidt geſchapen
blaſende int vier de colen eñ voortbrengen-
de een inſtrumēt tot synen wercke/ eñ ic heb
den doodſlaēder geſchapen om te vernielē.
Alle inſtrumēt dat verſiert is tegē v en sal
niet voorſpoedich weſen/ eñ alle tonge die
v wederſtaet int oordeel/ ſult ghi oordeelen.
Dit is de erffenisse van des Heerē dienaers/
eñ hen rechtueerdicheit bi mi ſeyt de Heere.

Een yeghelyck wordt ghenoepen tot t'gelooue, de godtloo-ſe worden van haer ſonden achtergeroepen, want Godt. bermhertich is, ende warachtich in ſijn beloften.

Dat lvi. Capittel.

A Lle ghi dorſtighe coemt tot de wateren/ A
ende die gheen gheit en hebt coemt ha- Eccl.1.d.26.
ſtelije/ coopt ende eet/ coemt coopt ſonder Apoc.22.d.17.
gheit/ ende ſonder eenighe willeringhe/ wyn
ende melck. Waerom weecktdy v gheit/ eñ
niet aen brooden/ ende uwen arbeyt/ ende
niet in verſaetheyt? Hoort my hoorende eñ
eet goet/ ende v ziele sal in de vettigheyt ver
lusticht worden. Neyght v oren/ eñ coēt
tot my: hoort/ ende v ziele sal leuen/ ende ick
sal met v lieden een eewich verbont maken/ B
Dauids ghetrouwe bermhertigheden. Siet Act.13.f.34.
ick heb hem gheheuen tot eenen ghetuyge
den volcken/ tot eenen vorſt ende meſter
den Heydenē. Siet het sal dat ghi niet en
kēt ſuldy roepen: eñ de Heydenen die v
niet

Digitized by Google

niet gekent en hebben / sullen tot v looper/ om den Heere uwen Godt eñ den heyligen van Israhel / want hy v geglorificeert heeft.

Soeckt den Heere als hy mach gevonden worden / roept hem aen als hy by is. De ongoddelicke verlaet synen wech eñ een onghercchtich man syn gedachten / eñ laet hem wederkeeren totten Heere / ende hy sal syns ontfermen / eñ tot onsen Godt / want hy is veel om te vergeven. Want myn gedachten en zyn v gedachten niet / noch v weghen en zyn myn weghen niet / seyt de Heere.

Want gelyc de hemelen verheven worden vander aerden / also zyn myn wegen verheven van uwe wegen / eñ myn gedachten van uwe gedachten. Eñ ghelyck den regen eñ den sneeu nederdaelt van den hemel / eñ en keert daer voort niet wederom maer maect de aerde droncken / eñ begiet die / eñ doet die wtspruyten / eñ geeft saet dē saeyere / eñ broot den eetere: Also sal myn woort zyn dat wt mynē mōde gaē sal / t'en sal tot my niet ydel wederkeerē / maer t'sal doē al dat ick gewilt hebbe / eñ t'sal voorspoedich wesen in de dingen daer ick toe gesondē hebbe. Wāt in blyschap sultdy wtgaen / eñ in vrede sultdy geleyt worden / de bergen eñ heuvelen sullen voor v lieden lof singhen / eñ alle de boomen des landts sullen metten handen t'samen slaen. Voor corte doornen sullen abeelboomen opgaen: voor netelen sal myrtus wassen: eñ de Heere sal vermaent wesen tot een ewich teecken / dat niet en sal afghenomen worden.

Hoe Gods huys een huys der bedinghen is / ende hoe ghestraft worden de onnutticghe herders van Israhel.

Dat lvj. Capittel.

Dit seyt de Heere: Onderhout dat oordeel eñ doet rechtveerdicheyt, want myn salicheyt is na by om te comen / eñ myn rechtveerdicheydt om gheopenbaert te worden.

Salich is de man die dat doet / ende des menschen sone die dat aengrypen sal: bewarende den sabaoth / dat by dien niet en ontsuyvere / bewarende syn handen dat by alle quaet niet en doe. Eñ de sone des vreēdelincs die den Heere aencleeft en spricke niet / seggbende: Met een verscheydinghe sal de Heere my scheyden van synen volcke. Ende de gesneden man en segge niet: Siet ick ben eenen dorren boom. Wāt dit seyt de Heere den gheesneden mannen: Soo wie myn Sabbothen bewaren / eñ verkiesen dat ick ghewilt hebbe / ende houden myn verbont: dien sal ick in myn huys eñ binnen myn muren plaetse gheven / ende eenen beteren naem dan der sonen eñ der dochterē: eenen ewigen naem sal ick henlieden gheven / die niet vergaen en sal. Eñ de kinderen des vreemdelincks die den Heere aenhanghen / dat sy hem eeren souden / eñ synen naem lief hebben / op dat sy hem tot dienaers zyn souden: alle die den Sabboth bewaert dat by dien niet en besmette / eñ houdende myn verbont. Ick sal die aenbrenghen op mynen heyligen berch / ende ick salse verblyden int huys myns gebets / hen heel brantofferandē eñ hen slachofferanden sullen my behaghen op mynen outaer. Want myn huys sal een huys des biddens genoemt worde alle den volcken. Seyt de Heere de Godt die Israhels verstroyde vergadert: Noch sal ick tot hem vergaderen syne vergaderde. Alle ghy beesten des velts coemt om te verslinden alle ghy beesten der bosschagien. Den wachters zyn alle blint sy allegader en hebbent niet geweten / stomme honden die niet bassen en connē siende ydelheden slapende / eñ droomen liefhebbende. Eñ de alder onschamelste honden en hebben van geen versaetheyt geweten / de herders selue en hebbē de verstandicheyt niet gheweten / sy zyn allegader in haren wech af gheweken een yegelick tot syn gierichcyt / vanden oversten totten laetsten. Coemt laet ons myn nemen / ende laet ons vervult worden met dronckenschap ende ghelyct heden is / so sal morghen ooch zyn / ende noch veel meer.

Matt. 21. b. 13. Mar. 11. c. 17. Luc. 19. g. 46.

Iere. 6. a. 13. 8. d. 10.

Sap. 2. b. 7.

God die verwijt de boose haetlieder afgoderie, ende andere sonden, segghende datse sullen vernedert zijn, maer die hen bewaren willen, wort peys ende troost wegheseyt, als t'lieve der boosen is als een siedende zee.

Dat lvij. Capittel.

De rechtveerdighe vergaet / eñ daer en is niemant diet overdenckt in syn herte: eñ de hermhertige mannen worden vergadert / want daer en is niemant diet verstaet. Want voor d'aensicht der quaetheydt is de rechtveerdighe vergadert. Laet den vrede comen / laet hem rusten in syn slaepcamer / die ghewandelt heeft in haer beschickinghe.

Maer coemt herwaerts aen ghy kinderen der waersseggerssen / ghy saet des overspeelders eñ onreynscher vrouwen. Over wien hebdy ghespeelt: op wien hebdy den mondt verbreydt eñ de tonghe wtgheslaghen: en zyt ghy niet boose kinderen een leughenachtich saet: die vertroost wort in de goden onder alle loovierachtich hout / een offer doodende de cleyn kinderkens in de beken / onder de hooch wtstekēde steenrootsen? In de deelen der beken is v deel dit is v lot / ghy hebt henlieden oock vochtige offerande wtgestort / sacrificie hebdy gheoffert en sal ick over dese dingen niet verbolgen zyn? Op den hooghen eñ verheven berch hebdy v bedde ghestelt / eñ daer op zyndy geclommen / dat ghy v slachofferandē ten offer dooden soudt. Eñ achter de deure eñ achter den doorstijl hebdy v ghedenckenisse gestelt / want ontrent my hebdy ontdeckt / eñ den overspeelder ontvanghen / ghy hebt v bedde verbreyt / ende met hen een verbondt ghemaeckt / ghi hebt henlieden bedde bemint met opēder hant. Eñ ghy hebt v verciert met conincklicke salue / eñ ghy hebt v blancketselē vermenich vuldicht / ghy hebt v boden verre ghesonden / eñ ghy zyt vernedert totter hellen toe. In de menichte uwer wegen hebdy gearbeyt / ghy en hebt niet geseyt: Ick sal rustē. D'leven uwer handen hebdy gevonden / dacrom en hebdy niet ghebeden. Maer voor besorcht zynde hebdy ghevreest om dat ghy ghelogen hebt / eñ en hebt myns niet gedachtich gheweest /

noch ghy en hebbes niet gedacht in v herte:
L om dat ick swijgende ben/ en als niet siende/
en ghy hebt mijns vergeten. Ick sal uwe
rechtueerdicheyt vercondighen/ en v wer-
cken en sullen v niet baten. Als ghy roepen
sult/ so laet uwe vergaderde v verlossen/ en
den wint sal hen allegader wech voeren/ de
locht salse wech dragen. Maer die op my be-
trouwen heeft/ die sal d'aerde beerven/ en hy
sal besitten mijnen heyligen berch. En ick
sal seggen: Maect den wech/ geeft plaetse om
te reysen/ wijckt af vanden weghe/ neemt de
struyckselen wech van mijns volcks wech.
Wat dit seyt de hooge en verheuene/ woo-
nende in de eewicheyt: ende synen heyligen
naem is in de hoochde ende in de heylighe
plaetse woonende/ en metten ghebrokenen
en ootmoedigen geeste: dat hi soude leuende
maken den gheest der ootmoedigher/ en le-
uendich maken t'herte van de heel bedruete.
Want ick en sal in der eewicheyt niet kij-
uen/ noch ick en sal totten eynde niet gram
wesen: want den gheest sal van mijnen aen-
sichte wtgaen/ en de ademen sal ick maken.
D Om de boosheyt van syn ghiericheyt den
ick gram/ en ick heb hem ghesla ghen/ ick heb
dan v mijn aensicht geborgen/ ende ick den
verholgen gheweest/ en hy is wech ghegaen
dwalende inden wech syns herten. Syn
wegen heb ick gesien/ en ick heb hem gene-
sen/ en hem wederom gebracht/ en ick heb de
vertroostingen wederom ghegeuen/ hem en
synen droeuighen. Ick heb ghescha pen de
vrucht der lippen den vrede/ vrede hem die
verre is/ en die by is/ heeft de Heere geseyt/
en ic heb hem genesen. Maer de ongode-
licke zijn ghelijck een siedende zee die niet
Esa.57.d.11. gherusten en can/ en haer baren loopen vuer
ter verterdingen/ en tot slycke. De ongod-
delicke en is geenen vrede/ seyt mijn Heere.

Hy berispt der loden hypocrisie, toonende dat haer lieder vasten Godt niet aenghenaem en is, ende wat dat dien vasten verselscheppen moet, hoe den sabboth moet onderhouden zijn, ende wat loon sy hebben dien alsso vieren.

Dat lviij. Capittel.

A ROept en houdt niet op/ als een trom-
pet soo verheft v stemme/ ende verton-
dicht mijnen volcke hare groote misdaden/
ende den huyse van Jacob hare sonden.
Want sy vragen my van daghe te daghe/
ende sy willen mijn weghen weten als een
volck dat rechtueerdicheyt gedaen heeft/ en
het oordeel syns Gods niet verlaten en heeft/
sy vraghen van my de vonnissen der recht-
uerdicheydt/ sy willen Gode na by comen:
waerom hebben wy ghevast/ ende ghy en
hebbes niet aensien? wy hebben onse sielen
verootmoedicht/ ende ghy en hebbes niet
geweten? Siet inden dach ws vastens wordt
uwen wille gevonden/ ende allen vschulde-
B naers maendy wederom. Siet ghi vast tot
kijuagien en twistighe cruyghen/ en ghy slaet
metter vuyst onghenadelick. En wilt niet
vasten gelijc ghy gedaen hebt tot heden toe/
dat int hooghe v gheroep ghehoort worde.
Gen.7.b.1. Ist alsulcken vasten dat ick vercoren heb-
be/ dat een mensch den dach doze syn siele
pijnighe? Ist dat het vasten dat een mensch
syn hooft cromme als eenen reep/ en eenen
sack en asschen onder legge? suldy dit vasten
noemen/ ende eenen dach den Heere aenge-
naem? En is dit niet meer het vasten dat
ick verkoren hebbe? Ontbint de bindinghen
der ongoddelicheyt/ Scheyt van een de ne-
derdruckende bondelkens/ laetse vrij gaen
die heel ghebroken zijn/ en scheurt van een
alle lasten. Breect den hongerigen v brood/ Ezec.18.d.16.
ende de arme ende dwalende leyt in v huys: L
als ghy eenen naecten siet/ so dect hem/ ende Matt.25.d.35
en versmaet v vleesch niet. Dan sal v licht
als eenen morgenstont wtbersten/ en v ge-
sontheyt sal haestelick op gaen/ ende v recht-
uerdicheyt sal voor v aensicht gaen/ ende de
glorie des Heeren sal v vergaderen. Dan
suldy aenroepen/ en de Heere salt verhoore/
ghy sult roepen/ ende hy sal seggen: Siet ick
ben hier: ist dat ghy van t'midden van v de
ketene wech neemt/ en dat ghy op hont vant
uwen vinger wt te sticken/ en te spreken dat
niet oirbarlick en is. Als ghy den honge-
righen v siele wtgheschort hebt/ ende dat ghy
de ghepijnichde siele vervult hebt/ dan sal v
licht in de duysternissen opgaen/ en v duy-
sternissen sullen wesen als den middach.
En de Heere sal v altijt ruste geuen/ en hy
sal v siele vervullen met blinckende claerhe-
den/ en v ghebeenten sal hy verlossen/ en ghy
sult zijn als eenen gewaterden hof/ ende als
een fonteyn der wateren/ wiens wateren
niet gebreken en sullen. En in v sullen op- D
gerimmert worden de verlaten plaetsen der
eeuwen: de fondamenten der generacien
ende generacien suldy verwecken: ende ghy
sult ghenoemt worden een thuymmaker/ de
wegen af keerende ter rusten. Ist dat ghy
uwen voet van den Sabboth af keert/ om
uwen wille te doen in mijnen heyligē dach/
ende dat ghy hem noemt den wellustighen
Sabboth/ en het glorieus heylich des Hee-
ren/ en dat ghy hem glorificeert als ghy uwe
weghen niet en doet/ ende dat uwen wille
niet ghevonden en wordt/ om een reden te
spreken. Dan suldy op den Heere ghe-
noechte hebben/ ende ick sal v verheffen op
de hoochheden der aerden/ ende ick sal v spij-
sen met Jacobs ws vaders erfenisse: want
den mont des Heeren heuet ghesproken.

Godt is wel machtich de loden salich te maken, maer hare lieden boosheden beletten dattse niet salich en worden: van den rasenden toorn Gods op de quade, en soetigheyt op de goede.

Dat lix. Capittel.

SIet de hant des Heeren en is niet afghe- A Num.11.d.23
coort/ dat sy niet en sonde connen salich ma- Isa.50.a.2.
ken/ noch syn oore en is niet beswaert dat
sy niet en sonde verhoozen. Maer v boos-
heden hebben een scheytsel ghemaeckt tus-
schen v ende uwen God/ ende v sonden heb-
ben syn aensicht verborghen van v lieden/
dat hijt niet verhoozen en sonde. Want v Isa.1.d.15.
handen zijn besmet met bloede/ ende v vin-
gheren met ongherechtichcydt. U lippen
hebben leughens gesproken/ ende v tonghe
spreect ongherechticheyt. Daer en is nie-
mandt die de rechtueerdicheydt aenroepe/
noch

noch die warachtelick oordeelt: maer sy betrouwen henliedē op niet/ eñ sy sprekē ydelheden/ sy hebben arbeydē ontfangen eñ ongerechticheden gebaert. Der aderē eyeren
B Is.59.d.5. hebben sy gescheurt/ eñ der spinnē gewebbe hebben sy gheweuen: so wie van haerlieder eyerē etet die sal steruen/ eñ datter gebroedt is/ sal tot eenen Basiliscus open berſten.

Haer webbē en sullen tot geen cleet wesen/ noch sy en sullen niet gedect wesen met haren wercken. want haerlieder wercken zyn onnutte wercken/ eñ d'werc der boosheyt is
Is.1.b.16. Is.5.c.11. in hare handen. Haerlieder voeten loopen tot quaet/ eñ haesten henliedē dat sy onnooselbloet wtstorten soudē/ haer gedachtē zyn onnutte gedachtē/ verwoestheyt eñ verderfelinge zyn in hare wegen. Sy en hebbē den weeh des vreets niet gheken̄t/ eñ daer en is geen oordeel in hen gangen/ hare wegen zyn henlieden crom gheworden/ alle die daer in tredet/ en kent den vrede niet. Daerom is het oordeel verre van v ghewonden/ ende de rechtveerdicheyt en sal v lieden niet omvangen: wy hebben d'licht verwacht/ eñ siet het zyn duysternissen/ het schynsel/ eñ wy hebbē in duysternissen gewandelt. wy hebben als blinde den wandt getast/ eñ als een sonder oogen so hebben wy ghetast: wy hebben ons gestooten ten middaghe als in de duysternisse/ in dōcker plaetsen als doode. wy sullen alle brieschen als beyren/ eñ ghelyck
C duyuen sullen wy ouerpeysende suchtē. wy hebbent oordeel verwacht/ eñ t'en is niet/ de salicheyt/ eñ sy is verre van ons geworden.

Want onse booshedē zyn vermenichuuldicht voor v eñ onse sonden hebben ons geantwoort. want onse groote misdaden zyn met ons/ eñ onse ongherechticheden hebben wy gekent/ sondigen eñ liegen tegen den Heere: ende wy zyn af gekeert dat wy niet gaen en souden nae den rugghe van onsen Godt op dat wy spreken souden valsche beschuldinge eñ ouertredinge: wy hebbē ontfangen eñ hebben gesproken vander herten woorden der leugenen. Eñ het oordeel is achterwaerts omme gekeert/ ende de rechtueerdicheydt heeft verre ghestaen. want de waerheyt is in de strate gevallen eñ de gherechticheyt en heeft niet mogen binnen comen. Eñ de waerheyt is geworden tot een vergetelicheyt/ eñ die van t'quaet weeh ghegaen is/ was den roone ghelenert. Ende de Heere heuet ghesien/ eñ het heeft quaet ghescheenen in syn oogen/ want daer en is geen oordeel: eñ hy heeft gesien datter geen man en is/ eñ hy is bedroeft gheweest datter niemant en was die daer tegen quam/ eñ synen arm heeft hy voor sy seluen behouden/ ende syn rechtueerdicheyt die heeft hem selue verstrect. Hy heeft de rechtueerdicheyt aengedaen als een pansier/ eñ den helm der salicheyt op syn hooft/ hy heeft aenghedaen de cleederen der wraken/ eñ hy is ouerdect als met eenen mantel der grammer liefden.

Als totter wraken/ gelyck tot een vergeldinge der verbolghentheyt synen vianden/ eñ tot een wedergheuinghe synen vianden: den eylanden sal hy vergheldinghe gheuen.

Ende die wt den westen zyn/ sullen den naem des Heeren vreesen/ ende die vanden opganck der sonnen syn glorie/ als hy sal comen als eenē geweldigen stroom den weldes Heeren geest dwingt: eñ in Sion Ro.11.d.26. de verlosser sal comen/ eñ den genen die vāder ongerechticheyt wedder keeren in Jacob/ seyt de Heere: Dit is myn verbondt met henlieden seyt de Heere. Mynen gheest die in v is/ ende myn woorden die ick in uwen mont gestelt hebbe/ die en sullen van uwen mont niet scheyden/ eñ van ws saets mont/ eñ van ws saets saets mont (seyt de Heere) van nu voorts aen tot inder eewicheyt.

De kercke word verweckt tot blijtschap, want in haer Godts glorie lichtende is: tot de welcke veel natien comen sullen, eñ die niet en comen, sullen verloren gaen: in haer sal Godts peys, rechtueerdicheyt ende lof ghevonden zyn.

Dat lx. Capittel.

STaet op eñ wort verlicht Jerusalem: wāt A
v licht is gheromen/ eñ de glorie des Heeren is ouer v op ghegaen. want siet de duysternissen sullen d'aerde ouerdecken/ eñ een douckerheydt de volcken: maer ouer v sal de Heere opgaen ende syn glorie sal in v ghesien worden. Eñ de Heydenen sullen wandelen in v licht/ eñ de coninghen in dat schynsel van uwen opganck. Heft op v oo- Is.49.c.18.
gen rontsomme eñ siet/ alle dese zyn vergadert/ sy zyn v gecomen/ uwe sonen sullē van verre comen/ eñ v dochteren sullen van beyden opstaen. Dan sultyy sien ende ouervloedich wesen/ eñ v herte sal hem verwonderen/ eñ verbreyt worden/ als tot v sal bekeert zyn de menichte der zee/ de sterckheyt der Heydenen v comē sal zyn. Ouervloedicheyt van kemelen sal v ouerdecken/ dromedarisen van Madian/ ende Epha/ alle die van Saba sullen comen/ gout ende wierooc brengende/ eñ lof den Heere verrondigēde.

Alle cleyn vee van Cedar sal v vergadert B
worden/ de rammen van Nabaioth sullen v dienen/ sy sullen geoffert worden op mynen welbehagenden outaer/ eñ t huys vā myner maiesteyt sal ick glorieus maken. Wie zyn dese die als wolcken vlieghen/ ende als duyuen aen hen vensteren: want de eylanden verwachten wy/ eñ de schepen der zee int beghinsel/ dat ick v kinderen soude aenbrengen van verre. haerlieder siluer eñ hare gout is met henliedē den name des Heeren ws Gods/ eñ den heyligen van Israel die v ghegloriificeert heeft. Eñ de kinderen der pelgrimmen sullen v mueren op timmeren/ eñ haerlieder coningen sullen v dienen/ wāt in myn verbolgentheyt heb ick v ghesla gen/ eñ in myn versoeninghe heb ick uwer ontfermt. Ende v poorten sullen altyt gheo- Apo.21.f.25
pent worden/ dach ende nacht en sullen sy niet gesloten worden/ op dat tot v gebracht worde de sterckheyt der Heydenen/ ende dat C
haerlieder coninghen aengebracht worden.

Want het volck ende het ryck dat v niet dienen en sal dat sal vergaen. Ende de Heydenen sullen met verwoestinghe verdoruen

worden. De glorie vandē Libanus sal tot
v comen / den abeelboom eñ den buxboom/
eñ den pynboom te samen/ om te vercieren
de plaetsen mijnder heyligmakingen/eñ de
plaetse mijnder voeten sal ick glorieus ma-
ken. Eñ tot v sullen crom comen alle de
kinderē der geenre die v vernedert hebben/
eñ sy sullen aenbidden de voetstappen van
uwen voeten/alle die v lasterdē/ eñ sy sullen
v noemen de stadt des Heeren / Sion des
heyligen van Israhel. Om dat ghy verla-
ten hebt gheweest eñ ghehaet/eñ datter nie-
mant en was die door v passeerde / so sal ick
v stellen tot een hoocheyt der eewiche dē/ tot
een blijschap tot geslachte eñ geslachte. Eñ
ghy sult suygen dat melck der Heydenen/eñ
met de borsten der coningen suldy gesoocht
worden/ eñ ghy sult weten dat ick de Heere
den/v salich makēde/eñ v verlosser de sterc-
ke vā Jacob. Voor metael sal ic gout bren-
ghen/eñ voor yser sal ick silver brenghen/eñ
voor houtmetael/ eñ voor steenē yser: eñ ick
sal v besoeckinghe stellen vrede/eñ v overste
rechtueerdicheyt. Daer en sal voorts geen
ongerechticheyt gehoort worden in v lant/
ver woestheyt eñ vernielinghen in uwe pa-
len/ ende de salicheyt sal v mueren besitten/
eñ v poorten de louinghe. Ghy en sult de
sonne niet meer hebben om te lichten inden
dach / noch der manen schijnsel en sal v niet
verlichtē maer de Heere sal v wesen tot een
eewich licht/eñ v God in v glorie. U sonne
en sal niet meer ondergaē/ eñ v mane en sal
niet gemindert worden. want de Heere sal
v zijn tot eey eewich licht eñ de dagen uwer
beweeninge sullen volcynt worden. Maer
v volck alle rechtueerdighe sullen mder ee-
wicheyt de aerde beerven/ het spruytsel van
mijnder plantingen/ het werc mijnder han-
den om glorieus te maken. De minste sal
tot duysent wesen/ eñ een cleyn kindeke tot
een alder sterckste volck/ Ick de Heere sal in
synen tijt dit onversienlick doen.

Seer schoone vertoont hy hier d'officie Iesu Christi, ende hoe door sijn dienaers de Heydenen tot gheloove ghetoeyen sullen worden: noch wordt ghetoont van den troost der gheloouighen,ende blijschap der heyligher kercken.

Dat lxj. Capittel.

Luc.4.c.18. DEn gheest Godts is op i.. / om dat de Heere my ghesalft heeft: om den saecht-moedighen te vercondigen heeft hy my ge-sonden/ dat ick ghenesen soude de bedruckte van herten/ ende dat ick den ghevanghenen predicken soude vergiffenisse ende den beslo-tenen opendoeninghe. Dat ick predicken soude het versoenlick iaer den Heere/eñ den dach der wraken onsen Godt: dat ick troo-sten soude alle rouwige. Dat ick den wee-nende van Sion stellen soude/ ende henlie-den gheven een croone voor asschen/olie der blijschap voor weeninghe / den mantel des lofs voor den gheest des trueerens: ende in haer sullen genoemt worden de stercke der rechtueerdicheyt/ de plantinghe des Heeren om te glorificeren. Ende sy sullen timme-ren de verlaten plaetsen vander eewicheyt/ ende de onde vervallingen sullen sy opzich-ten/eñ sy sullen wederom vermaken de ver-woeste steden / ende de verstroyde tot ghe-slachte ende ghelachte. Ende de vreemde sullen staen/ ende sy sullen v cleyn vee wey-den/ ende de kinderen der vreemdelinghen sullen v acherliedē ende wijngaerders we-sen. Maer ghy sult des Heeren Priesters genoemt worden: Ons Gods dienaers sal-men v seggē/ de sterckheyt der Heydenē suldy eten/ ende in haer glorie suldy v verheffen.

Voor v dobbel schande eñ beschaemtheyt sullen sy haerlieder deel prysen: daerom sul-len sy in haer lant dobbele besitten/ eewighe blijschap sullen sy hebben. want ick ben de Heere beminnende dat oordeel/ eñ haten-de den roof in de brantofferande / eñ ick sal henlieden werck gheven in de waerheyt/ eñ een eewich verbondt sal ick met henlieden maken. Eñ men sal in de Heydenen haer-lieder saet weten/eñ haerlieder spruytsel int midden der volcken/ alle die henlieden sien/ sullense kennē. want dese zijn t'saet dē welc ken de Heere gebenedijt heeft. Verblijdēde sal ick my verblijden inden Heere / eñ mijn siele sal haer verhuegen in mijnē Godt. wāt hy heeft my gecleet met de cleederen der sa-licheyt / eñ met de cleedinghe der rechtueer-dicheydt heeft hy my al om behanghen / als eenen bruydegom vercierd met een croone/ ende als een bruyt vercierd met haren hals-cieraten. want gelijc de aerde haer spruyt-sel voorts brengt / ende ghelijck eenen hof sijn saet wt doet groeyen/ alsoo sal de Heere de Godt de rechtueerdicheydt ende den lof doen groeyen voor alle Heydenen.

De Prophete en laet om de boose niet Christum te vercondighen,voorsegghende van dat Euangelie,dat over al de werelt sal vercondicht zijn.

Dat lxij. Capittel.

OM Sion en sal ick niet swijghen/ eñ om Jerusalem en sal ick niet rusten/ tot dat haer rechtueerdighe wt come als een claer schijnsel/ende dat haer Salichmaker als een lampe ontsteken worde. Eñ de Heydenen sullen uwen rechtueerdigen sien/ eñ alle co-ningen uwen edelen/ eñ v sal genoemt wor-den eenen nieuwen naem/ den welcken des Heeren mont genoemt heeft. Eñ ghy sult zijn een croone der glorien in des Heeren hant/eñ een coninclijc cieraet des rijcs in de hant ws Gods. Ghy en sult voortaen niet meer genoemt worde de verlatene/eñ v lant en sal niet meer verwoest geheeten worden/ maer ghi sult genoemt worden. Mijnē wille in haer: ende v lant sal bewoont worden/ want de Heere heeft behagen ghehadt in v/ eñ v lant sal bewoont worden. want de iongelinck sal met der maget woonen/ eñ v kinderen sullen in v woonen. Eñ de bruy-degom sal hem verblijden over de bruyt/ eñ v God sal hem over v verblijden: Op v mueren Jerusalem heb ic wachters gestelt/ den geheelen dach eñ den geheelen nacht en sullen sy inder eewicheyt niet swijghen. Die des Heerē gedachtich zijt/ en wilt niet swij-ghen/ noch en gheest hem gheen stilte tot dat hyt vast make / eñ tot dat hy Jerusalem

stelle

ſtelle tot een lof in d'lant. De Heere heeft
geſworē in ſyn rechte hāt / eñ inde arm zyn-
der ſterckheyt. Ist dat ick v tarwe voortaen
meer gheue tot ſpyſe uwer vyanden eñ dat
de vremde kinderen uwen wyn drincke in-
den welcken ghy gearbeyt hebt, wāt die
vergaderē ſullē die ſullent eten eñ die Heere
louen: eñ die dat te hoope bergheu die ſul-
lent drincken in mijn heyligh voorhoven.

Gaet door gaet door de poorten bereydt den volcke den wech maect de baneelen eñ raept wt de ſteenen eñ heft een teecken tot de volckē. Siet de Heere heuet doen hoo-
ren in de wterſteder aertē. Segt der dochteren van Sion: Siet v ſalut maker comt/ ſiet ſynen loon is met hem / eñ zijn werck is in ſyn teghenwoordicheyt. Eñ ſy ſullen ſe noemen een heylich volc / verloren vanden Heere. Maer ghy ſult ghenoemt worden de ghe-
ſochte ſtadt / ende niet de verlatene.

De Heere ſeyt dat hy met blijdē beſtaeyt is, als hy alle de vyanden verwonnē heeft: de prophete aenneept Gods bermhertigheyt op t'volck, d'welck hy beclaecht dat van Godt verlaten is. Dat lxiij. Capittel.

WIe is deſe die daer comt tā Edom met ghevlecte cleederen van Bosra deſe ſchoone in ſyn lange cleedt / gaende inde menichfuldicheyt ſynder ſterckheyt? Ick ben die rechtveerdicheydt ſpreke / ende ick ben een voorvechter om te behoudē. Waerom is dā v cleedt root / eñ v cleederē als der geene die in de wynperſſe treden? De wynperſſe heb ick alleen ghetreden / eñ vanden volcken en is gheen man met mij: ic hebſe ghetreden in mijn raſende gramſchap / eñ ic hebſe vertreden in mijnen toren eñ haerlieder bloedt is ghelprengt op mijn cleedt / eñ ick heb alle mijn cleederen beſmet / want den dach der wraken is in mijn herte het iaer mijns vergheldens is comen. Ick heb al omme geſien eñ daer en was geen helper: ic heb ghe-
ſocht / eñ daer en was niemant die hielp eñ mijnen arm heeft my ſalicheyt gedaen / ende mijn verbolgētheyt die heeft my geholpen.

Eñ ic heb de volckē in mijn raſende grā-
ſchap vertreden eñ ic hebſe dronckē gemaect in mijn verbolgentheyt / eñ ic heb hare cracht ter aerden neder getrocken. Des Heeren bermhertigheden ſal ick ghedencken / den lof des Heeren ouer alle dat ons de Heere vergouden heeft eñ op de menichte der goeden den huyſe van Israel / die hy henlieden ghegheuen heeft nae ſyn genadicheyt eñ nae de menichte ſynder bermhertigheden. Eñ hy heeft gheſeyt: Maer nochtans het is mijn volck kinderen niet miſſakende / ende hy is henlieden geworden een ſalichmaker. In alle hare tribulacie en is hi niet getribuleert geweeſt eñ de Engel ſyns aenſichts heeftſe behoudē in ſyn liefde / eñ in ſyn genadicheyt heeft hyſe ſelue verloſt / ende hy heeftſe ghedraghen ende opgheheuen alle de dagen der eewen. Maer ſy hebbē tot gramſchap verweert / eñ hebben ghequelt den gheeſt van ſynen heylighe ende hy is henlieden verkeert tot eenen vyandt / ende hy heeftſe beſtreden.

Ende hy heeft ghedachtich gheweeſt der dagheu van Moyſes eewe / ende van ſynen volc. Waer is hy dieſe wt geleydt heeft weer zee met de herders van ſyn cudde? waer is hy die int midden dā henlieden geſtelt heeft den gheeſt van ſynen heylige? Die aen de rechte hant Moyſen wtgheleydt heeft metten arm van ſynder maieſteyt die de waterē gedeylt heeft voor henliedē / om dat hy hem ſelven maken ſoude eenen ewighen naem.

Die henlieden gheleydt heeft door de afgronden als een peert in de woeſtyne niet ſtruyckelende. Als een beeſte int velt neder waerts gaēde / den gheſt des Heere heeft ſyn leydtſman ghe weeſt: alſo hebdy v volck aengebracht / op dat ghy v ſelue maken ſoudt eenen naem der glorien. Meert aen vandē hemel / eñ ſiet van uwer heyligher woonſte de eñ uwer glorien: waer is v grammē liefde eñ v ſtercheyt / de menichte van uwer binnenſten hertelicheyt eñ uwer bermhertigheden ouer my hebben die hemſelurn onthouden / want ghy zyt onſe vader / ende Abraham en heeft ons niet gekent / ende Israhel en heeft ons niet gheweten / ghy Heere zyt onſe vader / onſe verloſſer / van de ewicheyt is uwē naem. Waerom hebdy ons Heere doen dolen van uwen weghen? eñ hebt onſe herte verhert dat wy v niet vreeſen en ſouden: Keert v wederom om uwe dienarē het ghelachte van uwe erffenisſe. Als voor niet hebben ſy v heylich volck beſeten / onſe vyanden hebbē v heylichmakinge vertredē.

Wy zyn geworde als int beginſel als ghy ouer ons gheen heerſchappye en hadt / noch uwē nae ouer ons niet aengeropē en was.

Hy bidt dat Godt ſijn macht ſijnen vyanden vertooghe, ende hy beweent ſijns volcks ſonden, onſuyuerheden ende vyandſchap, biddende om verloſſinghe. Dat lxiiij. Capittel.

OCh oft ghy de hemelen ſcheurdet / eñ nederdaelde / van v aenſicht ſoudē de bergen afvloeyen. Als een verbrandinge des viers ſouden ſy verdwynē de wateren ſouden metten viere bernen / op dat uwē naem ſoude bekent worden uwen vyandē. Van v aenſicht ſoudē de Heydenē verbaeſt worde.

Als ghy wonderlicke dingen doen ſult / ſo en ſullent wy niet verdragen / ghy zyt neder gedaelt / eñ van v aenſicht zyn de bergen afgevloeyt. Van t'begin der werelt en hebben zyt niet gehoort noch metten oozen gevaet / geen ooge Heere en heeft ghe ſonder v / dat ghy bereyt hebt den genen die v verwachten. Ghy zyt te gemoete gecomē den wolicken eñ den genen die rechtveerdicheyt doet in v wegen ſullen ſy wy gedenckē: ſiet ghy zyt gram / eñ wy hebben geſondicht / wy hebben altyts daer in geweeſt: ende wy ſullen ſalich ghemaeckt worden. Ende wy allegader zyn ghe worden als een onſuyvere / ende als het laken der maenſuchtigher vrouwen zyn alle onſe rechtveerdicheden: ende wy zyn allegader geualle als een loof / ende onſe booſheden hebben ons als eenen wint wech genomen. Daer en is niemant die uwē naem aēroepe / die opſtae eñ v houde: ghy hebt v aenſicht van ons verborgen /

ende ghy hebt ons geſtooten in de hant onſer booſheydt. Eñ nu ghy Heere zyt onſe vader/ maer wi zyn voorwaer ſtym der aerden/ eñ onſe ſchepper zyt ghy/ eñ uwer handen wercken zyn wy allegader. En wilt Heere niet te ſeer gram zyn/ ende en wilt voorts niet meer gedachtich weſen onſer booſheyt: ſiet/ aenmerct/ v volck zyn wy allegader. De ſtadt vã uwen heylige is woeſt gheworden. Sion is woeſt geworden/ Jeruſalem is verlaten. Het huys onſer heylichmakingen eñ onſer glorien/ daer v onſe vaderen gheloeft hebben/ is geworden tot een verbeteringe des viers/ eñ alle onſe liſtichheden zyn verkeert tot vervallingen. Sulcdy v hier ouer onthouden Heere/ ſuldy ſwijghen/ ende ons ſeer crachtelick quellen?

De bekeeringhe der Heydenen, ende de verworpinghe van de Joden om haerlieder afgoderie eñ booſheyt, een verwijt ouer benaeden die Gods Wet verworpen hebben, ende dé dienaers Gods worden alle dinghen gheluckelick gheboodſchapt.

Dat lxv. Capittel.

A Ik hebben my geſocht die te vozen niet en vraeghden/ ſy hebben my gheuonden die my niet geſocht en hebben. Ick heb geſeyt: Siet ick/ ſiet ick/ tot den volcke dat mynen naem niet aen en riep. Ick heb myn handen wtgeſtrect den gheheelen dach tot dé ongeloouigen volcke dat wãdelt in eenẽ wech die niet goet en is/ na ſyn gedachten. Het volc dat my tot gramſchap verwert/ is voor myn aenſicht altijt/ die ſlachofferãde doen in de houen/ eñ ſacrificie doen op de ghebacken ſteenen/ die in de grauen woonen/ ende in de tempels der afgoden ſlapen/ die vercken vleeſch eten/ eñ onreyn vleeſchſop is in harẽ vaten. Die ſeggben: Gaet van my/ en genaect my niet/ want ghy zyt onſuyuer: deſe ſullen eenen roock weſen in myn raſende gramſchap/ een berrende vier alle den dach.

Siet het is voor my geſchreuen/ ick en ſal niet ſwyghen/ maer ic ſal haerlieder booſheden wederom geuen ende verghelden in haren ſchoot/ ende uwer vaderen booſhedẽ te ſamen/ ſeyt de Heere/ die ſacrificie gedaen hebben op de bergen/ eñ op de heuuelen my beſchimpt hebben/ eñ ic ſal haer eerſte werc wederom meten in haerlieder ſchoot. Dit ſeyt de Heere: Ghelyck oſter een beſitẽ genonden worde inden druyf/ eñ datmen ſeyde/ en verderft dat niet/ want het is een benedictie/ alſo ſal ick doen om myn knechtẽ/ dat ict niet geheel en verderue. Eñ ick ſal van Jacob ſaet wtbrengen/ eñ van Juda eenen die myn berghen beſitten ſal/ ende myn wtuercorene ſullen dien beeruen/ ende myn dienaers ſullen daer in woonen. Ende de betrachtige landen ſullen weſen tot koeyen der cudden/ eñ de valleye Achor tot een ruſtplaetſe des grootẽ veechs mynẽ volcke die my geſocht hebben. Eñ ghy die dẽ Heere gelaten hebt/ die mynen heyligẽ berch vergheten hebt/ die der fortuynẽ een tafel ſtelt/ eñ offert daer op vochtigen offer. Ick ſal v lieden tellen mettẽ ſweerde/ eñ ghy ſult allegader inden doodſlach neder vallen: om dat ick gheroepen hebbe/ eñ ghy en hebt niet gheantwoort: ick heb gheſproken/ ende ghy en hebbes niet ghehoort/ eñ ghy dedet quaet in mynen oogen/ eñ dat ick niet ghewilt en hebbe dat hebt ghy verkoren. Dacrom dit ſeyt de Heere de God: Siet myn knechten ſullen eten/ eñ ghy ſult honger lydẽ: ſiet myn knechten ſullen drincken ende ghy ſult dorſt lyden: Siet myn knechten ſullen blyde zyn/ eñ ghy ſult beſchaemt worde: Siet myn knechten ſullen louen ouermidts verheugẽ des herten/ eñ ghy ſult roepen van rouwe des herten/ eñ van bedruchtheyt des gheeſts ſuldy huylen. Eñ ghi ſult uwen naem tot eenen eedt laten mynen wtuercorenen/ Eñ de Heere de God ſal v doodẽ/ eñ ſyn knechten ſal hy met eenen anderen naem noemẽ.

Inden welcken/ ſo wie ghebenedyt is op der aerden/ die ſal in God gebenedyt worden Amen: eñ die by de aerde ſweert/ ſal by den Heere ſweeren Amen: want de voorledẽ benautheden zyn vergeten/ eñ want die verborgen zyn van onſen ooghen. Want ſiet ick ſcheppe nieuwe hemelen eñ nieuwe aerde/ eñ de voorledene en ſullen in de gheenckeniſſe niet zyn/ eñ ſy en ſullẽ opt herte niet climmen/ Maer ghy ſult blyde zyn eñ v verheugẽ tot inder eewicheyt in deſe dingen die ic ſcheppe: want ſiet ick ſcheppe Jeruſalem tot een verheugen/ eñ haer volc tot een blyſchap. Eñ ick ſal my verheugen in Jeruſalem/ eñ blyde zyn in myn volck/ eñ in haer en ſal voorts niet meer gehoort worden de ſtemme des weenens/ eñ de ſtemme des roepens. Daer en ſal geen onmondich kint der dagen meer zyn/ eñ geen oudt man die syn dagen niet en vervulle: wãt een kint van hondert iaren ſal ſterue/ eñ een ſondaer van hondert iaren ſal vermaledyt zyn. Eñ ſy ſullen huyſen timmeren/ eñ bewoonẽ: eñ ſy ſullen wyngaerden planten/ eñ de vrucht ten van dien eten. Sy en ſullen niet timmeren/ eñ dat een ander daer in woonen ſal: ſy en ſullen niet planten/ ende dat een ander eten ſal: want gelyck de dagen eens booms ſullen myns volcks dagen zyn/ eñ de wercken van haren handen ſullen myn wtuercorene verondẽ/ Sy en ſullẽ niet te vergeefs arbeyden noch ſy en ſullen niet genereré in verſtoozinge want t'is t'ſaet van de ghebenedyde des Heeren: ende haerlieder kinderen met henlieden. Eñ t'ſal zyn eer ſy roepen ſullen/ dat icſe verhoozen ſal/ ende als ſy noch ſpreken ſal ict hoorẽ. De wolf eñ d'lam ſullẽ te ſamen weyden/ eñ den leeuw eñ den os ſullen caf eten/ eñ den ſerpente ſal geſtubbe ſyn broot weſen: Sy en ſullen geen hinder doen/ noch dooden op mynen gheheelen heyligben berch/ ſeyt de Heere.

De Heere der hemelen ende der aerden, en acnſiet niet naden tempel, dien ſy hem als een plaetſe der ruſte ſtichten wilde, maer nae eenen ootmoedighen gheeſt: Vãn veel prophecien des nieus teſtaments, ende den loon der goeden ende wederghelddinghe der quaden. Dat lxvj. Capittel.

Dit ſeyt de Heere: Den hemel is myn ſtoel eñ de aerde dat banckſken myndder voeten. Wat huys is dit dat ghi my timmerẽ ſult: eñ welc is deſe plaetſe myndder ruſtẽ:

Alle

Alle dese dingen heeft myn hant gemaect/ ende alle dese dingē zyn gemaect/ seyt de Heere: maer tot wien sal ick sien dan totten armen/ende den heel gebrokenen van gheeste/ende die van mynen woorden beeft? Die een rundt offert/ is als de ghene die eenen man doot slaet/die een cleyn beeste offer slaet/is gelijck die eenen hont de herssenen wtslaet/ die een offerande offert/is gelijck den genen die d'bloedt der swynen offert/die des wierooks gedencket/die is gelijck den ghenen B die den afgodt gebenedyt. Alle dese dingen hebben sy verkoren in hare wegen/ende in hare afgrijselicheden heeft haerlieder siele ghenoechte ghehadt. Daerom sal ick ooc henlieden bespottinghen verkiesen/ ende dat sy vreesden sal ick henlieden aenbrengen: want ick heb geroepen/ende daer en was niemandt die antwoorde/ic heb gesprokē/ende sy en hebbens niet ghehoort/ende sy hebben quaet ghedaen in myn oogen/ ende dat ick niet ghewilt en hebbe dat hebben sy verkoren. Hoort des Heeren woort ghy die beeft van synen woorde. U broeders die v haten ende verwerpen om mynen naem/die hebben gheseyt: de Heere zy geglorificeert ende wy sullent sien in v blijschap. Maer sy sullen beschaemt worden. C De stemme des volcs vāder stadt/ de stemme vandē tempel/ de stemme des Heeren geuende synen vyanden de vergheldinge/ Eer sy in barens arbeyde was heeft sy ghebaert: ende eer haer baren quam/so heeft sy een manlick kint ghebaert. Wie heeft oyt sulcks gehoort: ende wie heeft desgelijc gesien: Sal de aerde baren op eenē dach: oft sal een volc gebaert worden te samen/ om dat Sion in arbeyts noode geweest is/ende haer kinderen gebaert heeft: En sal ick die d'andere doe baren/ooc selue niet baren/seyt de Heere: sal ick die den anderen vruchtbaerheydt geue onvruchtbaer wesen/ seyt de Heere uwe Godt: Verblijdt v met Jerusalem/ende verheucht v in haer alle die haer lief hebt/ verblijdt v met haer ghy allegader die ouer D haer droeuich zijt/ dat ghy suygen moecht/ ende versaet worde van de borst haerder vertroostinghen/dat ghy melcken moecht/ende ouervloeden vā weelden vā haer volcomen glorie. Want dit seyt de Heere: Siet ic sal op haer af doē dalē als eē vloet des vreedts/ ende als een ouervlocdende beke de glorie der Heydenen/die ghy suygen sult: ghy sult aen de borsten gedragen worden/ende op de knien sullen sy v troetelen. Gelijck oft yemandt van syn moeder getroetelt worde/also sal ick v lieden troostē/ende in Jerusalem sultdy vertroost worden. Ghy sullet sien/ende v herte sal blijde zijn/ende v beenderen sullen ghelijck cruyt wtspruyten/ende de hant Gods sal ghekent worden in syn dienaers/ ende hy sal verbolgen zijn tegen syn vyanden/ Want siet de Heere sal in t'vier comē/ende als eenē storm wint syn waghenen: om te vergheldē met verbolghenheyt syn rasende gramschap/ende E syn straffinghe in een vlamme des viers: Want metten viere sal de Heere oordeelē/ ende met syn swoert tot alle vleesch/ende de ghedoodde vanden Heere sullen vermenichfuldicht worden/ Die geheylicht waren/ende henlieden seluen voor suyuer hielden in de houen achter de doze van binnen/ die verckens vleesch aten/ende afgrijselicheyt ende de muys: die sullen te samen vernielt worden/ seyt de Heere/ Maer ic come om te vergaderen hare wercken/ende hare gedachten met allen Heydenen ende talen/ende sy sullen comen ende myn glorie sien/ Ende ick sal in henlieden A een teecken stellen/ende ic salder vt henlieden senden die behoudē sullē wesen tot de Heydenē in de zee in Aphrikē/ende Lydien schichten houdende/in Italien/ende in Griecken landt tot de eylanden verre tot den ghenen die van my niet gehoort en hebben/ende myn glorie niet gesien en hebbē. Ende sy sullē myn glorie den Heydenen vercondighen/ ende sy sullen alle v broeders herwaerts brenghen van alle de Heydenē tot een gaue voor den Heere/op peerden ende op waghenen/ende in trosbaren/ende op muylen/ende met kerren tot mynen heyligen berch Jerusalem/ Seyt de Heere ghelijck oft de kinderen van Israhel een ghifte brachten in een suyuer vat in des B Heeren huys. Ende ick sal van henlieden Apoc. 21. d. a. aennemen tot priesters ende Leuiten/ seyt de Heere: Want ghelijck de nieuwe hemelen ende nieuwe aerde/ die ick doe staen voor my/ seyt de Heere: alsoo sal v saet staen/ende uwen naem. Ende de een maent sal wt d'andere maent wesen/ende den eenen sabboth wt den anderen/alle vleesch sal comen om te aēbidden voor myn aenlicht/seyt de Heere. Ende sy sullen wtgaen/ende sien de doode lichamen der mannen die ouergetreden hebben tegen my: haren worm en sal niet sterven/ende haerlieder vier en sal niet wtgebluschet worde/ ende sy sullen wesen tot een verladinge des ghelichts allen vleesche. Mar. 9. d. 44.

Hier eyndt de Prophete Isaias.

Hier begint de Prophete Ieromias.

Den tijt inden welcken Ieremias beghint te prediken, ende hoe hy in sijns moeders lichaem gheheylicht was, ende hem word belast te prekene de destructie van Hierusalem onder den titele van een roede ende eenen grieuenden pot.

Dat eerste Capitel.

1 DE woorden Jeremie des soons A Helcie/ vanden priesters die geweest hebben in Anathot int lant 2 van Beniamin. D woort des Heeren dat tot hem geschiet is in de daghen van Josias Amons sone des conincs vā Juda/ int derthienste iaer vā synen 3 ricke. Ende het is geschiet in de dagen van Joacim den sone vā Josias den coninc van Juda/ tot de volēndinghe des elfsten iaers Sedechie Josias sone des conincs vā Juda/ tot de ouervoeringhe van Jerusalem/ in de 4 vijfte maent. Ende het woort des Heeren is

tot

tot my geſchiet/ſeggende: Eer ic v maecte
inden buyck ſo heb ick v gekent: eñ eer ghy
wt der moeder quaemt/ ſo heb ick v ghehey-
B licht ende ick heb v tot eenen ꝓpheet in de
Heydenen ghegeuen. Eñ ick heb geſeyt:
A a a Heere God/ ſiet ick en can niet ſpreke/
want ick ben een kint. Eñ de Heere heeft
tot my geſeyt: En wilt niet ſeggen: Ick ben
een kint: want tot alle dat ick v ſenden ſal
ſuldy gaen/ eñ alle dat ick v gebieden ſal ſul-
dy ſpreken. En vreeſt niet van hen aen-
ſicht/ want ick ben met v om v te verloſſen/
ſeyt de Heere. Eñ de Heere heeft ſyn hant
wtgeſtecken eñ mynen mont gheraect/ eñ de
Heere heeft tot my geſeyt: Siet ic heb myn
woorden gegeuen in uwen mont: ſiet ick
Iere.1.y. heb v heden geſtelt ouer de Heydenen ende
ouer de coninctrycken/ dat ghy ſoudt wt trec
ken eñ verderuen eñ verniele eñ verſtroye/
eñ timmeren eñ planten. Eñ het woordt
des Heeren is tot my gheſchiet/ ſegghende:
L wat ſiet ghy Ieremia? Eñ ick heb gheſeyt:
Een wacker roede ſien ick. Eñ de Heere
heeft tot my geſeyt: Ghy hebbet wel geſien:
want ick ſal waken ouer myn woort/ dat ic
dat doe. Eñ d'woordt des Heeren is ten
tweeden mael tot my gheſchiet/ ſegghende:
wat ſiedy? Eñ ic heb geſeyt: Eenē gloeyen-
Iere.1.b.c. den pot ſien ick/ eñ ſyn aenſichte vandē aen-
e.f.b.a. ſichte vant noorden. Ende de Heere heeft
tot my gheſeyt: Van dat noorden ſal t'quaet
verthoont worden ouer alle de inwoonders
der aerden/ want ſiet ick ſal te ſamen roe-
pen alle de maeſtchappen van de ryeken vā-
M den noorden ſeyt de Heere: ende ſy ſullē co-
men/ eñ yegelick ſal ſynen throon ſtellen in-
den inganck der poorten van Ieruſalem/ eñ
op allen haerlieder muren rontſomme/ eñ
ouer alle de ſteden van Iuda. Ende ic ſal
myn oordeelen ſpreken met henlieden ouer
alle de quaetheyt der geeure die my verlatē
hebben/ eñ hebben den vremden godē vocht-
ighe offeranden gheoffert/ eñ hebben aen-
beden het werck haerder handen. Daerom
omgort v lendenen/ eñ ſtaet op/ ende ſpreect
tot henliedē alle dat ick v gebiede. En vreeſt
niet van haerlieder aenſicht/ want ick en ſal
v haerlieder aenſicht niet doen vreeſen.
want ick heb v heden ghegheuen tot een
haſte ſtadt ende tot een yseren colomne/ eñ
tot eenen metalen muer ouer alle d'aertrycke/
den coninghen van Iuda/ haren princen eñ
prieſteren/ eñ den volcke des landts. Eñ
ſy ſullen teghen v ſtryden/ ende ſy en ſullē v
niet verwinnen: want ick ben met v/ ſeyt de
Heere/ om v te verloſſen.

Swaerlick beriſpt God/ die van Iſrahel ende Iuda, principa-
lick de herders ende propheten, dat ſy de fonteyne der leuende
wateren ghelaten hebbende, aenbeden hebben afgoden, vanden
welcken ſy niet goets verwachten en conden.

Dat ij. Capittel.

A Ende d'woordt des Heeren is tot my ghe-
ſchiet/ ſeggende: Gaet henen eñ roept
in de ooren van Ieruſalem/ ſegghende: Dit
ſeyt de Heere: Ick heb wo gedachtich ghe-
weeſt ontfermende uwer iontheyt/ ende der
lieden wo ondertrouwens/ als ghy my
volchdet in de woeſtyne int lant dat niet be-
ſaeyt en woort. Heylich is Iſrahel dē Hee-
re d'eerſte van ſynen vruchten: alle die hem
verſlinden die miſdoen/ quade dinghen ſul-
len ouer henlieden comen/ ſeyt de Heere.
Hoort des Heeren woort ghy huys van
Iacob/ ende alle de geſlachten des huys van
Iſrahel dit ſeyt de Heere: wat ongerech-
tycheyt hebben v vaders in my gheuonden/
om dat ſy van my verwyemt zyn/ eñ hebben
gewandelt na de ydelheyt eñ zyn ydel ghe-
worden? Eñ ſy en hebbē niet geſeyt: waer
is de Heere die ons heeft doen opclimmen
wten lande van Egypten/ die ons gheleydt
heeft door de woeſtyne/ door het onbewoon
lick eñ onbewandelt lant/ door het lant des
doorſt ende door de gheluckenisſe des doots/
door d'landt daer gheen man doorghewan-
delt en heeft/ noch geen menſch ingewoont?
Eñ ick heb v geleydt in d'lant vandē Car
melus/ dat ghy ſyn vruchtē eñ ſyn alderbeſte
eten ſoudt: eñ als ghy daer ingheconen zyt/
ſoo hebdy myn landt beſmet/ eñ myn erffe-
niſſe hebdy gheſtelt tot een afgryſelickheyt.
De prieſters en hebben niet geſeyt: waer
is de Heere? eñ die de wet hielden en hebbē
my niet gekent/ eñ de herders hebben ouer
getreden tegen my/ eñ de propheten hebben
geprophetteert door Baal/ eñ ſy hebbē de af-
goden gevolcht/ Daerom ſal ick noch met
rechte teghen v ſtryden ſeyt de Heere: ende
met uwen kinderen twiſtich weſen. Gaet
door de eylanden van Cethim ende beſiet/
eñ ſent tot in Cedar/ eñ aenmerct ſeer neer-
ſtelick/ eñ beſiet oft deſgelycks gheſchiet is/
Oft eenich volc ſyn godē verandert heeft/
eñ die en zyn nochtans voorwaer geen go-
den: maer myn volck heeft ſyn glorie ver- L
keert in eenen afgodt. Ghy hemelen ver-
wondert v ſeere hier af/ eñ ghy haer poorten
wordt crachtelick verwoeſt ſeyt de Heere.
want twee quaden heeft myn volck ghe-
daen: Sy hebben my verlaten de fonteyne
des leuende waters/ eñ ſy hebben voor hen-
lieden ghebouwſten putten ghegraue/ die geen
water houden en connen. Is Iſrahel een
eygen knecht oft van eenen eyghen knecht
des huyſgelins geboren? waerom is hy dan
gheworden tot een roof? Op hem hebben de
leeuwen gebruleſcht/ eñ hare ſtemmen gege-
uen: ſy hebbē syn lant tot een verlatē plact-
ſe geſtelt/ ſyn ſteden zyn verbrant/ ende daer
en is niemant die daer in woont. De kin-
deren van Memphis eñ vā Taphnis heb-
ben v ontſuyuert totten roppe wo hoofts.
En is v dit niet gheſchiet/ om dat ghy den
Heere uwen Godt verlaten hebt in dien tot
doen hy v leydde door den wech? Ende nu
wat wildy v inden wech van Egypten/ om D
te drincken turbel water? ende wat hebdy te
doen metten wech van Aſſyrien/ dat ghy het
water vanden riviere drincken ſoudt? Uwe
quaetheyt ſal v berispen/ eñ v afkeeringe ſal
v ſtraffen. weet eñ ſiet dat v quaet eñ bitter
is/ dat ghy den Heere uwen Godt verlaten
hebt/ eñ dat myn vreeſe by v niet en is ſeyt

De

de Heere de Godt der heyrscharen. Van
t'begin der werelt hebdy myn iock gebroke/
eñ myn banden in stucken getrocke/ eñ ghy
hebt geseyt: Ick en sal niet dienen. want op
alle hooge heuuelen eñ onder alle dicke ge-
loouerde boomen worde ghy hoere neder
gestrect. Maer ic heb v geplant tot eenen
wtuercozen wyngaert/ alle warachtich saet:
hoe zydy my dheert tot dē quade/ ghy vrem-
de wyngaert? Ist dat ghy v wascht met
niter/ eñ dat ghy vooz v vermenichfuldicht
het cruyt Bozith/ so zydy belmet in v boos-
heyt vooz my/ seyt de Heere God. Hoe segt
ghy/ Ick en den niet belmet/ ick en heb nae
Baalim niet gewandelt: beliet v weghen in
de valleye/ weet wat ghy ghedaen hebt: een
licht looper syn wegen ouerloopēde. Eenē
wilden ezel gewent in de woestyne heeft in
de begheerte zynder sielen den wint synder
liefden nae hem getrocken: niemandt en sal
haer afkeeren/ alle die haer soecken en sullē
niet moede worden/ in haer maenstonden
sullen sy haer vinden. Verbiedt uwē voet
vā naecktheyt/ eñ v kele vanden dorst. Ende
ghy hebt geseyt/ ick heb mishoept/ ick en salt
geenssins doen: want ick heb de vremde lief
gehadt/ eñ nae die sal ick wandelen. Ghe-
lyck een dief beschaemt worpt als hy beuon
den worpt/ also zyn die van Israhels huyse
beschaēt/ sy eñ hare coningē/ haerlieder prin
cen eñ priesteren/ eñ hare propheten/ segē
gende den houte: Ghy zyt myn vader: ende
den steene/ ghi hebt my gewonnē. Sy hebbē
tot my den rugge ghekeert/ eñ niet het aen-
sicht/ eñ ten tyde haers lydens/ sullen sy seg-
gen: Staet op eñ verlost ons: waer zyn v
goden die ghy voor v gemaect hebt? laet die
opstaen/ eñ v verlossen inden tyt vā lydēs:
want na t'getal uwer steden waren v goden
o Iuda. Wat wildy int recht met my strij-
den/ ghy hebt my allegader verlaten/ seyt de
Heere. Te vergeefs heb ic v kinderen ge-
slagen/ sy en hebben gheen onderwysinghe
ontfangen/ v sweert heeft v propheten ver-
slonden/ als eenen verderuenden leeu is v
ghesiachte. Beliet het woort des Heeren.
Ben ic in Israhel een woestyne geworde oft
een spadich lant? waerom heeft dā myn volc
geseyt: wy zyn wech ghegaen/ wy en sullen
voortaen niet meer tot v comen? Sal een
maget haer cieraet vergheten/ oft een bruyt
den bandt van haer borst cieraet? maer myn
volc heeft my vergeten ontelliken veel da-
gen. Wat arbeydy om uwen werch goet te
thoonen/ om liefde te soeckē/ die daer booen
oock v quaetheden gheleert hebt uwe wegen/
eñ in v vlugelen is gevondē d'bloet van
de sielen der armen eñ der onnoosclen: ic en
hebse in de grachten niet gevonden/ maer in
alle de dingē die ic te voren verhaelt hebbe.
Eñ ghy hebt geseyt: Ic ben sonder sonde/
eñ onnoosel/ eñ daerom laet v vbolgentheyt
vā my afgekeert worden. Siet ic sal mit recht
met v strydē/ om dat ghy geseyt hebt/ ick en
heb niet gheslondicht. Hoe snoode bouen
maten zydy gewordē/ v wegē hernemende:
eñ vān Egypten sultdy beschaemt wordē/ ge-
lijc ghy beschaēt zyt vā Assur/ wāt vā dese
sultdy ooc wtgaē eñ v handē sullē vp v hooft
wesen: want de Heere heeft v betrouwē ver-
nielt/ eñ ghi en sult niet voorspoedichs hebbē.

Godt bidt sijn gemeente, dat sy sijn goetheyt, ende barmhertigheyt, roept sijn volc van afgoderye, belouende dat hyse tot sijn kinderen ontfangen sal, ende goede herders gheven dat sy Godt in waerheyt dienen: Van de toecomende glorie van Ierusalem.

Dat iij Capittel.

MEn seyt ghemeynlick: Ist dat een man A
sijn huysvrouwe verlaten heeft/ eñ dat
die van hem gaende eenen anderē man ge-
trout heeft/ sal die man wederom tot haer co
mē: en sal die vrouwe niet ontsuyvert ende
besmet zijn: maer ghy hebt ontuyschheyt be-
dreuen met vele doelen/ nochtās keert we-
derom tot my seyt de Heere. Heft op voor-
gen recht wt voor v/ eñ besiet waer ghi niet
neder gestrect en zyt/ ghy saet in de wegen/
heuliedē verwachtēde als een nooredenaer
in de woestyne/ eñ ghy hebbet landt besmet
met uwen ontuyscheden eñ met v quaethe-
den. Daerom zyn opghehouden de drup- B
pelen des regens/ eñ daer en is gheenen spa-
den reghen geweest: eender gemeyndt ont-
uyscher vrouwē voorhooft hebdy gecregē/
ghy en hebt v niet willē schamen. Daer-
om ten minstē noemt my nu voortaen/ myn
vader/ de leydtsman vā myner maechdehe-
heyt zyt ghy. Sultdy gram zyn tot inder
eewicheyt/ oft sultdy voltherdich blijnē totten
eynde? Siet ghy hebt gesproken/ eñ gedaen
quade dingen/ eñ ghy hebbes machtich ghe-
weest. Eñ de Heere heeft tot my geseyt in Iere.3.d.10.
de dagen Iosie des conincs. Hebdy niet ge-
sien wat de versmaerste Israel gedaē heeft/
sy is by haer seluen wech gegaē op alle hoo-
ge bergen eñ onder alle de gebladerde boo-
men/ eñ daer heeft sy ontuyscheyt bedreuen.
Eñ ic heb geseyt/ doen sy alle dese dingen
ghedaen hadde: Keert wederom tot my/ eñ
sy en is niet wederom gekomē. Eñ de ouer- C
trederste haer suster Iuda heuet gesien/ dat
ick de versmaderste Israhel om dat sy on-
tuyscheyt bedreuen hadde verlatē hadde/ eñ
dat ick haer eenen scheybrief gegeuē hadde:
eñ de ouertrederste Iuda haer suster heeft
niet gevreest/ maer sy is wech gegaē/ eñ heeft
selue ooc ontuyscheyt bedreuen. Eñ door
de lichtveerdicheyt van haer ontuyscheyt
heeft sy d'landt besmet/ eñ sy heeft overspel
gedaen met steen eñ hout. Eñ in alle dese
dingen en is de ouertrederste haer suster Iu
da tot my niet wederom ghekeert in haer
gheheel herte/ maer met een luegene/ seyt de
Heere: Ende de Heere heeft tot my ghe- D
seyt: de versmaderste Israhel heeft haer siele
gerecht veerdicht/ by t'gelycken vā de ouer-
trederste Iuda. Gaet heuen eñ roept dese
woorden tegen den noorden/ eñ ghy sult seg
gen: Keert weder ghi versmaderste Israhel/
seyt de Heere/ ende ick en sal myn aensicht
van v niet keeren/ want ick ben heylich/ seyt
de Heere/ ende ic en sal niet gram wesen tot
inder eewicheyt. Maer nochtans kent v
ongerechticheyt/ want ghy hebt tegheu den

Heere

Heere uwen Godt ouergetreden: ende ghy hebt v wegen verstroyt den vremden onder alle dicke gebladerde boome / en myn stemme en hebdy niet ghehoort / seyt de Heere:

E Bekeert v wederom ghy kinderen wedercomende / seyt de Heere: wāt ic ben v man / en ick sal v aennemen / eenen wter stadt en twee wē geslachte / en ic sal v leydē in Sion /

Ende ick sal v herders geuen na myn herte / en sy sullen v voeden met wetenheyt en leeringe. Ende als ghy sult vermenichfuldicht zyn en gewassen int lant in die dagē seyt de Heere / so en sullen sy voorts niet meer seggen: De arcke van des Heeren testament / noch t'en sal opt herte niet clummen noch sy en sullen dies niet gedencken / noch sy en sal niet besorcht worden / noch t'en sal niet meer

K geschieden. In dien tyt sullen sy Jerusalem noemen den coninclicke stoel des Heeren / en tot haer sullen vergadert worde alle de Heydenen / inde naem des Heeren in Jerusalem / en sy en sullen niet wandelen na de archeyt vā hen alderquaetste herte. In die dagen sal t'huys vā Juda gaen totten huyse van Israhel / en sy sullē te samen comen van dat noorden lant / totten lande dat ick uwen vaderen gegeuen hebbe. Maer ick heb geseyt: Hoe sal ick v stellen tot kinderen / ende geuen v dat iustich lant / die seer vermaerde erfelicheyt van de heyrscharen der Heydenen: En ick heb gheseyt: Ghy sult my vader noemen / en ghy en sult niet ophoudē na my te gaen. Maer gelyck oft een vrouwe harē minnaer verfmaedde / alsod heeft my t'huys vā Israhel versmaedt / seyt de Heere. Een stemme isser in de wegen gehoort / een gheschrey en gehuyl der kinderen van Israhel / want sy hebben haren weth boos gemaect / sy hebben den Heere haren Godt vergeten.

G Bekeert v wederom ghy kinderē wedercomende en ick sal v afkeeringhe gheuelen. Siet wy comen tot v / want ghi zyt de Heere onse Godt. Warachtelick de heuuelen warē luegenachtich / en de menichte der berghen. Voorwaer inde Heere onsen Godt is de salicheyt van Israhel. De beschaemtheyt heeft onser vaderen arbeyt gheten van onse ioncheyt / haerlieder cudden van cleynē vee / ende hen groot vee / hen sonen / ende hen dochteren. wy sullen in onse beschaemtheyt slapen / ende onse versmaetheyt sal ons ouerdecken: want den Heere onsen Godt hebben wy ghesondicht / ende onse vaderen van onse ioncheyt af tot op desen dach toe / ende wy en hebben niet ghehoort de stemme vanden Heere onsen Godt.

Godt beloeft quijtscheldinghe en verghiffenisse, willen sy henlieden bekeeren ende weder tot hem keeren, dreyghende henlieden veel quaets, blijuen sy in sonden, daerom de prophect schreyt, siende dat landt dan verwoest sal worden.

Dat iij. Capittel.

A Ist dat ghy wederom keert Israhel seyt de Heere / soo bekeert v tot my / ist dat ghy v argernissen wech doet van myn aensichte so en suldy niet beroert worden. En ghy sult sweeren: De Heere leeft inder waerheyt / en int oordel / en in de rechtweerdicheyt / ende de Heydenen sullen hem gebenedyden / en hem louen / want dit seyt de Heere den man vā Juda en van Jerusalem: Vernieuwet voor v eenen nieuwen acker / ende en wilt op de doornen niet saeyen: werdt besneden den Heere en neemt af de onbesnedenheyt uwer herten / ghy mannen van Juda en bewoonders van Jerusalem / op dat by auontueren myn verbolgenheyt niet wt en gae als een vier / en ontsteken worde / en datter niemant en zy diet wtblusche / om de quaetheyt uwer ghedachten. Vercondighet in Juda ende B maect dat gehoort worde in Jerusalē spreect ende roept met een trompet int lant: roept luyde / en segget: wert vergadert en laet ons gaen in de vaste stedē / heft een teecken op in Sion / wert versterct en wilt niet staen / want ick brenge een quaet vanden noorde / en een groote verderninge. Den leew is opgeclommē wt syn rustplaetse / en der Heydenen rooner heeft hem opgheheuen / hy is wtghegaen wt syn plactse / op dat hy v lant soude stellē in een verwoestinge: uwe stedē sullen verwoest worden / blijuende sonder bewoonder. Hierom so omgort v met hayren cleederē / treyscht en huylt / wāt de gramschap van des Heeren verbolgenheyt en is niet afgheheert van v lieden. En t'sal zyn in dien dach / seyt de Heere / dat vergaen sal des coninchs herte / en t'herte der princen / en C de priesters sullen verbaest worden / ende de propheten heel verslagben. En ic heb geseyt: Ach ach ach Heere Godt / Hebdy dā dit volck en Jerusalem bedrogen seggēde: Het sal vrede met v wesen: en siet het swaert is gecomen totter sielen toe: In dien tyden salmen desen volcke en Jerusalem seggen: Eenen verrenden wint is in de weghen die in de woestyne zyn des weechs vā de dochter myns volcs / niet om te wannen ende te suyueren. Eenen vollen geest sal my van desen comen / en nu sal ick myn oordelen met henliedē spreke. Siet hy sal als een wolcke opclimmen ende als een tempest is synen wagē / syn peerdē zyn sneller dā arēts / wee ons want wy zyn verdoruen. Jeru- D salem walcht v herte van de quaetheydt / dat ghy moecht behouden worden: hoe langhe sullen de quade gedachten in v herte woonen: want de stemme des bootschappers is van Dan / en die den afgodt kenlick maect vanden berch Ephraim. Verweert de Heydenen. Siet het is gehoort in Jerusalem / dat de wachters comen wt verren lande / en om haerlieder stemme te geuen op de steden vā Juda. Als wachters der ackers zyn sy ouer haer gewordē int ronde: want hy heeft my tot gramschap verwecht / seyt de Heere.

U wegen en v gedachtē hebbē v dese dinghen ghedaen / dese uwe quaetheyt / want sy E bitter is / wāt sy v herte geraect heeft. Mynen buyck mynen buyc doet my wee / de sinnen myns herten zyn in my ontstelt / ick en sal niet swygen / wāt myn siele heeft de stemme des trompets gehoort / een oorlooghs geroep. Verderninghe op verderninge isser

ghero-

gheroepen/eñ alle d'landt is verwoest/ haer-
delick zyn myn tabernakelen verwoest/on-
verſienlick myn vellen. Hoe lange ſal ick
een vliedēde ſien/ de ſtemme des trompets
hooren? want myn dwaes volck en heeft
my niet bekent/ het zyn onwyſe kinderē eñ
vuerſtādige/ſy zyn wys om quaet te doen/
maer weldoen en connen ſy niet. Ick heb
de aerde aenſien/eñ ſiet ſy was ydel ende te
niete: eñ de hemelen/ eñ daer en was gheen
licht inne. Ick heb de bergen geſien/ ende
ziet ſy werden beroert/ eñ alle heuvelen zyn
verſtoort. Ick hebt aenſchouwet/eñ daer
en was gheen menſch/ eñ alle t'ghevoghelte
des hemels was wech ghegaen. Ick heb
opgeſien ende ſiet den Carmelus was ver-
hoest/eñ alle syn ſteden zyn verdoruen van
des Heeren aēſichte/ eñ van d'aenſichte der
gramſchap van synder verbolghentheydt/

Wāt dit ſeyt de Heere: Alle d'lant ſal ver-
waten zyn/ maer nochtans en ſal ick niet heel
en niete brenghen. De aerde ſal rouwich
zyn/eñ de hemelen ſullen truerich zyn van
bouen om dat ick gheſproken hebbe/ick hebt
gedacht/eñ t'en heeft my niet berouwē/noch
ick en ben daer niet afgekeert geweeſt. Van
de ſtemme des roſvolcks/ eñ des ſchutters
is de geheel ſtadt ghevloden/ ſy zyn gegaen
op de hooge plaetſen/ eñ ſy zyn geclommen
op de ſteenrootſen/alle de ſteden zyn verla-
ten/ende daer en woont geen menſch inne.

Maer ghy verwoeſte wat ſuldy doen? als
ghy v ſult ghecleedt hebben met roode ſyde
kleederen/als ghi v ſult verciert hebben met
den gulden hals cieraet/ ende dat ghy v oo-
ghen ſult gheſchildert hebben met ſtybius/
oo ſuldy te vergheefs ghepalleert worden.
Alminnaers hebben v verſmaet/ſy ſullen v
viele ſoecken. Ick heb een ſtemme gehoort
als van eender vrouwē die in barens noo-
de is/ benautheden als van een die baert.
De ſtemme der dochter van Sion is tuſ-
ſchen de gene die ſterven/ ende hare handen
vtſtecken: wee my/ want myn ſiele heeft my
begheven om de ghedoodde.

Godt die ſoect in Ieruſalem eenen rechtveerdigen man om
jns te ontfermē, maer ſo wel t'volc als de vorſtē zyn in haer-
der booſheyt verhardt, daerom dreycht hy henliedē verderſſe-
uſſe vā vremt volck, om dat ſy blint eñ doof ghevvorden zyn.

Dat v. Capittel.

GAet alomme de wegen vā Ieruſalem/eñ
aenſiet/eñ merct/eñ ſoect in haer ſtraten
oft ghi eenen man vint die oordeel doet/ende
't gelooue ſoect/eñ ick ſal syns genadich zyn/

Maer al iſt oock dat ſy ſeggen: De Heere
leuet/dat ſullen ſy valſcheliic ſweerē. Heere
de oogen aenſien t'gelooue/ ghy hebtſe gella-
gen/eñ ſy en hebben gheen wee gehadt/ ghy
hebtſe verdruct/eñ ſy en hebben geen onder-
vyſinge willen ontfangen/ ſy hebben haer-
lieder aenſichten harder gemaect dan eenen
ſteen/eñ ſy en hebben niet willen wederkee-
ren. Maer ic heb geſeyt: Sy zyn by auon-
turen arm oft dwaes/niet wetende dē wech
des Heeren/haers Gods oordeel. Daerom
sal ick tot haerlieder edel mannen gaen/ende
wt henlieden ſpreken/ want ſy hebben des
Heeren wech ghekent/ haers Gods oordeel/ B
eñ ſiet deſe hebben noch meer het iock te ſa-
men gebroken/de banden in ſtucken getroc-
ken/ Daerom heeftſe den leew wten boſch
gheſlaghen/ den wolf heeftſe aenden auont
verwoest/de lupaert wakende op haerlie-
der ſteden: alle die daer wt comt/ ſal gevan-
gen worden/ want haerlieder ouertredingē
zyn vermenichfuldicht/haer afkeeringē zyn
verſterct geweeſt. Waer ouer ſal ick uwer
mogen genadich weſen? Vi kinderen hebbē
my verlaten/ eñ ſy ſweeren by de ghene die
geen goden en zyn/ ick hebſe verſaedt/ende
ſy hebben oncuyſcheyt bedreuen/ ende inder
hoeren huys deden ſy oncuyſcheyt. Ezec.22. b.11
Hittighe eñ beſpringende peerden zyn ſy gewor- Iere.5.c.8. C
den/ een yegelick wrenſchte tot ſyns naeſtē
huysvrouwe. En ſal ic ouer deſe dingē geē
beſoeck doen/ſeyt de Heere? ende en ſal myn
ſiele in ſulck volc geen wrake doen? Climt
op syn muerē/eñ verderftſe/ maer en wiltſe
niet heel te niet brenghen/neemt syn ranc-
ken af/ want ſy en behoozen den Heere niet
toe: want met ouertredinge heeft het huys
van Iſrahel/ eñ het huys van Iuda tegheu
my ouertreden/ſeyt de Heere. Sy hebben
den Heere geloochent/eñ gheſeyt: Hy en iſt
niet/noch t'quaet en ſal ouer ons niet comē/
t'ſweert ende den honger en ſullen wy niet
ſien. De propheten hebbē inden wint ge-
ſproken/ende daer en heeft geen antwoor-
de in henlieden geweeſt/ daerom ſullen deſe
dingen henlieden ouercomen. Dit ſeyt de D
Heere de God der heyrſcharen: Om dat ghy
dit woort geſproken hebt/ ſiet ick geue myn
woorden in uwen mont tot een vier/ eñ dit
volck tot hout/eñ het ſalſe verſlinden. Siet
ick ſal ouer v lieden ghy huys van Iſrahel/
een volc brenghen van verre/ſeyt de Heere/
een ſterck volc/een oudt volc/een volc wiēs
tale ghy niet kennen en ſult/noch ghi en ſult
niet verſtaen wat ſy ſpreken. Synē pylko-
ker is als een open graf/ ſy zyn alle ſterck.
Eñ het ſal v coren eten/eñ v broot/ het ſal
v ſonen eñ v dochteren verſlinden/ v cleyn
vee/ende v runderen ſalt eten/ het ſal uwen
wyngaert/eñ uwen vyghboom afkeeren/eñ
ſal v vaſte ſteden vernielen/ waer in ghy v
betrouwē hebt/mettē ſweerde. Maer noch- E
tans in die dagen/ ſeyt de Heere/ en ſal ick v Iere.16.bis.
niet geheel vernielē. Maer iſt dat ghi ſegt:
Waerom heeft ons onſe God alle deſe dingē
gedaē? ſo ſuldy tot henliedē ſeggen: Alſo ghy
my verlatē hebt/ eñ hebt den vremdē goden
gedient in v lant/alſo ſuldy den vremde die-
nen in een lant dat nwe niet en is. Verkon
dicht dat den huyſe van Iacob/eñ maect dat
gehoort worde in Iuda/ ſeggende: Hoort
ghy dwaes volc die gheen herte en hebt/die
oogē hebbende niet en ſiet/ eñ oren hebt eñ
niet en hoort. En ſuldy my hierom niet vree
ſen/ſeyt de Heere/eñ en ſuldy vā myn aēlicht
geenē rouwe hebbē? Die t'ſant tot eē pale ge
ſtelt hebbe der zee/een ewich gebot dat niet
vooruy gaē en ſal: eñ haer barē ſullē beroert
worde/eñ ſy en ſullens niet vermogen eñ ſy
ſullen

ſullen opſwillē/ eñ ſy en ſullē daer ouer niet
gaen: maer deſen volcke is een ongeloo-
nich eñ een verbitterende herte gewoꝛden/
ſy zyn afgeſcheyden/eñ wech gegaen/ eñ ſy
en hebben in haerlieder herte niet gheſeyt:
Laet ons dē Heere onſen Godt vreeſen/ die
ons gheeft den tydighen eñ ſpaden regen te
ſynen tyde:die ons bewaert de volheyt vā-
den iaerliſchen oogſt. U booſheden hebben
deſe dingen afghekeert/ eñ v ſonden hebben
t'goet vā v beiet / Want in myn volc zyn
ongoddelicke gheuonden/lagen leggende als
vogelaers/ ſtricken eñ voetſtroppen leggē-
G de om mannen te vangen/ Ghelyck eenen
vogelſlach vol vogelen/alſo zyn hen huyſen
vol bedroghs / daerom zyn ſy groot eñ ryck
Iſai.1.f.23. gewoꝛden. Sy zyn dick ghewoꝛden ende
Zach.7.c.10. vet/eñ ſy hebben myn woꝛden ouertreden
ſeer qualick. Der weduwen ſake en hebben
ſy niet ghevonnīſt/ der weeſen ſake en heb-
ben ſy niet nae recht beſlicht/ende het oꝛdeel
der armen en hebben ſy niet geoꝛdeelt. Eñ
ſal ick ouer deſe dinghen gheen recht doen/
ſeyt de Heere? oft en ſal ouer alſulck volck
myn ſiele haer niet wreken? Verwonde-
ringhe eñ wonderlicke dinghen zyn op de
aerde gheſchiet/ de propheten prophetee-
den luegenen/ eñ de prieſters prieſen dat met
haren handen te ſamen ſlaende: ende myn
volck heeft ſulcke dinghen lief ghehadt/wat
ſal dan gheſchieden in ſyn weerſte?

Hy voorſeyt de deſtructie van Ieruſalem door de Aſſyrien, om dat ſy Gods Wet verſmaedt hebben, noch niet en hebben willen hooren de beriſpinge, principalick de edelen, propheten, ende de prieſters op ghenichcheyt ſtuenende, ende daerom verworpt Godt haerlieder ſacrificien, ende daerom doeſe de prophete weenen. Dat vj. Capittel.

A VLoꝛt verſteert ghy kinderē van Benia-
min/ int midden van Ieruſalem/ende in
Thecua maect gheluyt metten trompette/ eñ
ouer Bethacarem richt op de baniere: want
daer is quaet geſien vanden noꝛden eñ een
groote vernielinge. Ic heb de dochter vā
Sion geleken by een ſchoone eñ weeldighe
vrouwe. Tot haer ſullen de herders comē
met haren cudden/ſy hebbē in haer de tenten
geſlagen al rontſomme/een yeghelick ſal die
weyden die onder ſyn hant zyn. Heylicht
ouer haer eenen ſtrydt/ ſtaet te ſamen op/ eñ
laet ons opclimmen inden middach. Wee
ons/want den dach is afgeweken / want de
ſchaduwen zyn langer gewoꝛden ſtauonts.
Staet op eñ laet ons opclimmen inden
nacht/ende laet ons haer huyſen verderuen/
want dit ſeyt de Heere de God der heyr-
ſcharen:Houwet haer boomen af/eñ maeckt
omtrent haer eenen wal / dit is de ſtadt der
beſoeckingen alle ontrecht is int middē van
B haer. Ghelyck eenen put ſyn water cout
maect/alſo heeft ſy haer quaetheyt cout ge-
maect:ongherechticheyt/ eñ verderfenuſſe ſal
in haer ghehoꝛt woꝛden/ voꝛ my is altyt
ſiecte eñ plage. Weerdt onderweſen Jeru-
ſalem dat by auonturen myn ſiele vā v niet
en gae/dat ic v by auonturen niet verwoeſt
en make/ een onbewoonlick lant. Dit ſeyt
de Heere der heyrſcharen. Sy ſullen de ble-
uelingen van Iſrahel vergaderen tot eenen
druyf toe/ſo men mdē wyngaert doet/keert
v hant omme als een wynſnyder totē corf.
Wien ſal ick aenſpreken? eñ wien ſal ick
betuyghen dat hyt hooꝛe? ſiet haer ooꝛe zyn
onbeſneden/ende ſy en mogen niet hooꝛen.
Siet des Heeren wooꝛdt is henlieden ghe-
woꝛden tot eenen ſpot/ eñ ſy en ſullens niet
ontfangen. Daerom ben ick vol van des
Heeren verbolgentheden / ick heb gearbeyt
verdragende: ſtoꝛtet wt opt cleyn kint buy-
ten/eñ op de vergaderinge der iongelingen
t'ſamen:want de vrouwe ſal metté man ge-
uanghen woꝛden/ de oude man metten ghe-
nen die vol van daghen is. Eñ haerlieder
huyſen ſullen ouergaen tot andere/ haerlie-
der ackers eñ huyſ vrouwen te ſamen/ want
ick ſal myn hant wtſtrecken op de bewoon-
ders des lants/ſeyt de Heere. Wāt vooꝛ- Iſai.56.11. Iere.6.13.
waer vanden minſten totté meeſten/ ſo zyn
ſy alle neerſtelick becommert met ghieric-
heyt/eñ vanden prophete totté prieſter toe/
doen ſy allegader bedroch. Eñ ſy genaſen
myns volcs quetſure met verſmaetheyt/ leg
gende: Vrede/ vrede/ eñ t'en was grenē vre-
de. Sy zyn beſchaemt gheweeſt / want ſy D
hebben afgryſelicheyt ghedaen/ Ja waerlic-
ker ſy en zyn niet beſchaēt gheweeſt met be-
ſchaemthede/eñ ſy en hebben henlieden niet
connen geſchamen. Daerom ſullen ſy vallē
tuſſchen de ghene die vallen: inden tyt van
hare verſoeckinghe ſullen ſy vallen / ſeyt de
Heere. Dit ſeyt de Heere: Staet op de we
gen eñ beſiet/ eñ vraecht na de oude wegen/
welck den goeden wech is/ende wandelt in
dien/ende ghy ſult vertroelinge vinden vooꝛ Matt.11.
uwe ſielen. Eñ ſy hebben geſeyt: wy en ſul-
len der niet in wandelen. Ende ick hebbe
ouer v lieden gheſtelt wachters/ Hooꝛt der
trompetten geluyt/ Eñ ſy hebbē geſeyt: wy
en ſullens niet hooꝛē. Daerom hooꝛt ghy E
Heydenen/eñ bekennet ghy vergaderinge/
hoe groote dinghen dat ick hen doen ſal.
Hooꝛt ghy aerde / Siet ick ſal quade din-
gen brengen op dit volck/ de vrucht van ſy-
nen gedachten: Om dat ſy myn woꝛdē niet
ghehooꝛt en hebben / eñ myn wet verwoꝛpē
hebben. Waer toe brengt ghy my wieroock Iſai.60.
van Saba/ eñ den welrieckēde calamus vā
verren lande/ v brantofferen en zyn niet ge-
naem/ eñ v ſlachofferandē en hebbē my niet
behaecht. Daerom dit ſeyt de Heere: Siet
ick ſal in dit volc vallingen geuen/eñ onder
henlieden ſullen vallen de vaders eñ de kin
deren t'ſamen/de naghebuer eñ naeſte/ eñ ſy
ſullen vergaen. Dit ſeyt de Heere: Siet
daer comt een volck vant nooꝛden landt/ eñ
een groot volck ſal t'ſamen opſtaen van de
eynden der aerden. Den ſchicht eñ ſchilt
ſalt aennemen: het is wreet/ eñ t'en ſal niet F
ſparen:ſyn ſtemme ſal als de zee geluyt ge-
uen/eñ ſy ſullen op peerden climmen berryt
als een man ten ſtrydt tegen v ghy dochter
van Sion. Wy hebben ſyn ghercucht ghe-
hooꝛt/ onſe handen zyn onmachtich gewoꝛ-
den/tribulacie heeft ons bevanghen/ pynen

als

als eender barender vrouwē. Ende wilt niet
wtgaen tot de velden/ eñ en wandelt inden
wech niet/ want het ſweert des viants is
G dē gronwel int ronde. Myns volcs dochter omgort v met een hayren cleedt ende beſpraypt v met aſſchen/ den rouwe van eenen eenigē ſone maect voor v eē bitter geſchrey/ want haeſtelic ſal de verderuer op ons comen. Ic heb v een vroom proeuer onder myn volc ghemaect/ ende ghy ſult weten eñ proeuen haren wech. Alle deſe princen zyn afwychende/ongetrouwelic wandelēde/ het metael/eñ yſer zyn heel verdorue/ Den blaſbalc faelgeerde/ d'loot is int vier heel verteert/ de ſmeltere heeftſe te vergeefs gheſmolten/ want haerlieder quaetheyd en zyn niet vertreert geweeſt Noemtſe verworpen ſilver/ want de Heere heeftſe verworpen.

Datſe te vergeefs inden tempel betrouwen quade dinghen bedrijuende, ende de Propheten niet hoorende, daerom ſeyt hy dat den tempel verworpen zijn ſal, ende dat de aerde van Iuda verwoeſt zijn ſal, ende dat ſijn ghebedt voor henlieden niet helpen en ſal. Dat vij. Capittel.

A D'woort dat gheſchiet is tot Ieremiam vanden Heere ſegghende: Staet in de poorte van des Heeren huys eñ preect daer dit woort eñ ſegt: Hoort des Heeren woort gheheel Iuda/ die door deſe poorten ingaet om den Heere te aenbidden. Dit ſeyt de Heere der heyrſcharen de Godt van Iſrael: Maect v wegen eñ v neerſticheden goet/ eñ ic ſal by v lieden woonē in deſe plaetſe/ En wilt niet betrouwē inde woorden der leugenen ſeggēde: Des Heerē tempel/ des Heerē tēpel/ des Heerē tēpel iſt/ want iſt dat ghy v wegē wel beſchiet eñ v neerſtichedē iſt dat ghy recht doet tuſſchen den man ende ſynen naeſten/ eñ dat ghy den aencomeling eñ de weeſe ende der weduwen geen bedriegelick onrecht en doet/ ende dat ghy oock geen onnoſel bloet en ſtort in deſe plaetſe/ eñ dat ghi na geen vreemde goden en wandelt ten quade voor v ſelven/ ſo ſal ic met v lieden woonen in deſe plaetſe/ int lant dat ic uwen vaderen ghegeuen hebbe van de eewicheyt eñ
B tot in de eewicheyt. Siet ghy hebt v betrouwen in de luegentalen/ die v niet baten en ſullen/ ſtelen/ doodē/ ouerſpel doen/ valſchelic ſweeren/ Baalim vochtige offerande doen/ eñ gaen na vreemde godē die ghy niet en kent. Ende ghy zyt gecomē eñ hebt geſtaē voor my in dit huys/ int welcke myner naem aengeroepen is/ ende ghy hebt geſeyt: wy zyn verloſt om dat wy alle deſe afgryſe
Ier.11.d.13. licheden gedaen hebben. Is dan dit huys
Ier.11.c.17. een ſpeluncke der moordenaren gheworden/
Ier.19.g.11. C daer myner naem aengeroepen is/ in v lieder oogen: Ic ick bent/ ic hebt gheſien/ ſeyt de Heere. Gaet tot myn plaetſe in Silo daer myner naem gewoont heeft van t'beginſel/ ende beſiet wat ic dier gedaen hebbe om de quaetheyt myns volcs Iſrahel. Ende nu want ghy alle deſe dingen gedaen hebt/ ſeyt de Heere/ eñ ic tot v geſproken hebbe ſmorgens opſtaende/ ende ſprekende/ ende ghy en hebbes niet ghehoort/ ende ick heb v lieden gheroepen ende ghy en hebt niet gheantwoort: So ſal ic deſen huyſe doen daer in myner naem aengheroepen is/ eñ daer ghy betrouwen in hebt eñ der plaetſen die ick v gegeuen hebbe/ eñ uwen vaderen ghelyc ick Silo gedaen hebbe. Eñ ic ſal v verworpen vā myn aenſicht/ gelyc ic alle uwe broeders verworpen hebbe/ alle t'gheheel ſact van Ephraim. Daerom en wilt ghy niet bidden voor dit volck/ noch en neemt voor henlieden geenen lof ende gebedt aen/ ende en wederſtaet my niet/ wāt ic en ſal v niet verhooren: En ſiet ghy niet wat deſe doen in de ſteden van Iuda/ eñ in de ſtraten van Ieruſalem: De kinderen vergaderen t'hout/ eñ de vaders ontſticken t'vier/ eñ de vrouwen beſlaen het vet des ingewants/ om vlaē te maken der coninginnen des hemels/ eñ dat ſy ſouden vochtigē offer doen den vreemden godē/ eñ my tot gramſchap verweckē. Wier wecken ſy my tot gramſchappē/ ſeyt de Heere/ En doē ſy dit hen ſelue niet tot beſchaētheyt haers aenſichts: Daerom dit ſeyt de Heere Godt: Siet myn raſende gramſchap eñ myn verbolgentheyt wort t'ſamen gegoten op deſe plaetſe/ op de mannen/ ende op het vee eñ op de boomen des lants/ eñ op de vruchten der aerden/ eñ t'ſal ontſteken worden/ eñ ten ſal niet wtgebluſcht worde. Dit
E ſeyt de Heere der heyrſcharen/ de Godt van Iſrahel: Doet v brantofferanden tot uwen ſlachofferanden/ eñ eet vleeſch: want ick en heb niet geſproken met uwen vaderen/ eñ ic en heb henlieden niet bevolen in den dach doen icſe leydde wten lande van Egypten/ van d'woort der brantofferanden eñ ſlachofferanden: maer dit woort heb ic henlieden bevolen ſeggende: Hoort myn ſtemme eñ ic ſal v lieden een Godt zyn/ ende ghy ſult my een volc zyn/ eñ wandelt in alle dē wech/ die ick v lieden bevolen hebbe/ op dat v wel zy.
Eñ ſy en hebbens niet gehoort/ noch ſy en hebben hen oore niet geneycht/ maer ſy zyn wech gegaen in hen welluſticheden/ ende in de quaetheyt van hen quaet herte/ eñ ſy zyn gecomē achterwaerts eñ niet voorwaerts/ van den dach dat hen vaders wt gegaen zyn wten landt van Egypten/ tot op deſen dach toe. Eñ ick heb tot v lieden gheſonden
F alle myn dienaers de propheten des daechs/ des ſmorgens vroech opſtaende/ ende ſendende. Ende ſy en hebben my niet gehoort/ noch en hebben hare oore niet gheneycht: maer ſy hebben haren neck verhart/ eñ hebIer.16.c.12. ben arger gedaen dan hare vaderen. Ende ghy ſult tot henlieden ſpreken alle deſe woorden/ ende ſy en ſullen v niet hooren/ eñ ghy ſultſe roepen eñ ſy en ſullen v niet antwoorden. Ende ghy ſult tot henlieden ſeggen: Dits het volck dat de ſtemme des Heeren ſyns Gods niet gehoort en heeft/ noch geen onderwyſinge ontfangen en heeft. T'gelooue is vergaen/ ende t'is wechgenomen van haerlieder mont. Scheert het hayr wt hoofts/ ende worpet wech/ eñ neēt int recht een clagheliche weeninghe: want de Heere heeft verworpen eñ verlaten de geſlachten

van ſynder raſeuder gramſchappen / want de kinderē van Juda hebben quaet gedaen in myn oogē / ſeyt de Heere. Sy hebben haer verargeniſſen geſtelt int huys / daer mynen naem aengeroepen is / om dat ſy dat beſmetten ſouden / ¶ eñ ſy hebben opgetimmert de hoochden van Tophet / welc is in de valleye des ſoons van Ennom / om dat ſy verbranden ſouden hare ſonen eñ hare dochterē metten viere / dat ic niet geboden en hebbe noch gedacht in myn herte. Daerom ſiet de dagen comē ſeyt de Heere / ende daer en ſal niet meer gheſeyt worden Tophet / eñ de valleye des ſoons Ennon / maer de valleye der doodinghen / eñ ſy ſullen begrauen in Topheth om datter geen plaetſe en is. Eñ de doode lichamen dees volcks ſullen weſen tot een ſpyſe den vogelē des hemels / eñ den beeſten der aerdē / eñ daer en ſal niemāt weſen dieſe afiage. Eñ ic ſal doen ruſten van de ſtedē van Juda / eñ van de ſtraten van Jeruſalem de ſtemme der blyſchappen / ende de ſtemme der vrolicheyt / de ſtemme des bruydegoms / ende de ſtemme der bruyt / want d'lant ſal in een verwoeſtinghe weſen.

Ezec. 26. 13.

Om dat ſo wel de edelen, propheten, ende prieſters, Godt ach terlatende haerlieder gierigheyt ghevolcht zijn, ende hebben afgodetije gedaen, ende en hebben niet willen henlieden beteren, daerom ſullenſe van de alderbooſte vianden benaut worden.

Dat viij. Capittel.

A IN dien tyde / ſeyt de Heere / ſullen ſy wtwerpen de gebeentē des conincs van Juda / eñ de ghebeenten van ſynen princen / eñ de gebeenten der prieſteren / ende de gebeenten der propheten / ende de ghebeenten der geenre die in Jeruſalem ghewoont hebben wt haren grauen. Eñ ſy ſullen die wtſpreyden ter ſonnen ende ter manen / eñ tot alle dat heyr des hemels welc ſy bemint hebben ende den welckē ſy gedient hebben / ende na de welcke ſy gewandelt hebben / ende die ſy geſocht hebben / ende aengebeden / ſy en ſullen niet vergadert worden / ende ſy en ſullen niet begrauen worden / tot eenen meſthoop B ſullen ſy op d'aenſchyn der aerdē zijn. Eñ ſy ſullen de doot meer dan t'leuen verkieſen / alle die ouergebleuen ſullen zijn van dit alderquaetſte ghelachte / in alle de plaetſen die verlaten zijn tot de welcke icſe wtgedreuen hebbe / ſeyt de Heere der heyrſcharen. Eñ ghy ſult tot henlieden ſeggen. Dit ſeyt de Heere: En ſal hy die valt niet opſtaen? ende die afgekeert is en ſal hy niet wederkeeren? waerom is dan dit volck in Jeruſalem afghekeert met een crijghele afkeeringhe? Sy hebben de luegene aenghenomen / ende ſy en hebben niet willen wederkeeren. Ic heb toeghehoort ende ghelyſtert / niemant en ſpreeckter dat goet is / daer en is niemāt die penitēcie doe van ſyn booſheyt ſeggende: wat heb ick ghedaen? Sy zijn alle ghekeert tot haren loop / als een peert met eenen ghedruyſſche gaende ten ſtrijde. De kickendief heeft inden hemel ſynen tyt ghekent / de torteldruyne / ende de ſwalue / ende den oyuaer hebben den tyt van hen aencomen bewaert: maer myn volck en heeft des

C

Heeren oordeel niet gekent. Hoe legt ghy wy ſyn wys / eñ des Heeren wet is by ons? voorwaer de luegenachtige greffie des ſchrijuers heeft een leugene gewracht. De wyſe zijn beſchaemt / ſy zijn verſaert ende gevāgen / want des Heeren woort hebben ſy verworpen / eñ daer en is geen wyſheyt in henlieden. Daerom ſal ic hare vrouwen gheuen den vreemdelinghen / hare ackeren den erfghenamen / want vanden minſten totten meeſten volgen ſy alle de gierichevt / vanden propheet totten prieſter maken ſy alle luegentalen. Ende ſy genaſen de querſinghe van de dochter myns volcs ter ſchandē leg ghende: Vrede / vrede alſt gheenen vrede en was. Sy zijn beſchaemt / want ſy hebben afgrijſelicheyt gedaen / Ja dat meer is / ſy en zijn niet beſchaemt met beſchaemthede / ende ſy en hebben henlieden niet connen ſchamē. Daerom ſullen ſy vallen onder de gene die t'ſamen vallen ſullen / inden tyt der verſoekingen ſullen ſy t'ſamen vallen / ſeyt de Heere: Ic ſalſe vergaderende vergaderen / ſeyt de Heere. Daer en is gheenen druyf aen de wynſtrycken / daer en zijn geen vygen inden vyghboō / dat loof is afgevallē / eñ ic heb henlieden gegeuen datter ouer ghegaen is.

D

Ier. 6. 15. Ier. 6. 13.

E

Waerom ſitten wy? coemt te ſamen / ende laet ons in een vaſte ſtadt gaen / eñ laet ons daer ſtille zijn / wāt de Heere onſe God heeft ons doen ſwijgen / eñ hy heeft ons te drincken gheghenen water van galle: want wy hebben den Heere geſondicht. Wy hebben den vrede gewacht / ende daer en was geen goet: dē tyt der geneſingē / eñ ſiet t'is angſt.

F

Ier. 14. 19.

Van Dan is het ſnorcken van ſynen peerden gehoort / van de ſtemme des crijſchens van ſynē ſtryders is geheel aertelic beroert geweeſt / eñ ſy zijn gecomen eñ hebbē d'lant verſlint / eñ ſyn volheyt / de ſtadt eñ haer bewoonders. want ſiet ic ſal tot v lieden ſenden baſiliſcus ſerpenten waer teghen geen betooueringe en is / ende die ſullen v byten / ſeyt de Heere / mynen rouwe is bouen rouwe / myn herte is in my truerich. Siet de ſtemme der roepender dochter myns volcs van een verre lant / En is de Heere in Sion niet / oft en is haer coninc in haer niet? waerom hebben ſy my dan tot gramſchappe verwect in hare geſneden beeldē / eñ in de vreemde ydelheden? Den oogſt is voorby gegaē / den ſomer is voleynt / eñ wy en zijn niet verloſt / op de verderfeniſſe der dochters myns volcs ben ick rouwich geweeſt eñ bedroeft / verbaestheyt heeft my beuāgē. En iſſer geē gomme in Galaad / oft en is daer geen medechyn? waerō en is dā het litteekē dā myns volcks dochter niet toegheheylt?

G

De propheet beweent henlieden die gedoot zijn ſullen, hy toocht datmē op niemant betrouwen en ſal, ende hoe datmen in Godt eñ ſijn kenniſſe behoort te glorieren, die ſo wel de Heydenen als ſoden die onbeſneden zijn van herten ſtraffen ſal.

Dat ix. Capittel.

A VWie ſal myner hoofde water geuen / eñ myner oogen een fonteyne der wateren / ende ick ſal beweenen dach ende nacht de ghedoodde van myns volcs dochter?

wie

wie ſal my geuen in de woeſtijne een herbergh der wandelaren ende dat ic myn volc verlate/ ende van henlieden ſcheyde? want ſy zijn alle ouerſpeelders/ een vergaderinge der ouertreders. En ſy hebben hare tonge wtgeſpannen als eenen boge der leugenen ende niet der waerheit: ſy zijn verſterct op d'aerde/ want ſy zijn van d'een quaet tot den anderen wtgegaen/ en my en hebben ſy niet gekent ſeyt de Heere. Een yeghelick wachte hem ſelues van ſynen naeſten/ ende hy en hebbe geen betrouwen in eenigen ſynen broeder: want elck broeder ſal vertreden vertreden/ en elc vrient ſal bedriegelic wandelen. En een man ſal ſynen broeder bepotten/ en ſy en ſullen de waerheyt niet ſpreken/ want ſy hebbē hare tonge geleert leugenen ſpreken/ om onrechtelic te doen hebben ſy gheerbeyt. Tw wooninge is int midden des bedrochs/ int bedroch en hebben ſy my niet willen kennē/ ſeyt de Heere. Daerom ſo ſeyt de Heere der heyrſcharē. Siet ic ſalſe metten/ en ic ſalſe proeuen/ want wat ſal ick anders doē van d'aēlicht der dochter myns volcks? Eenen wondēden pijl is haer tonge/ ſy heeft bedroch gheſproken in haren mont vreedt ſy vrede met haren vrient/ en heymelic ſtelt ſy hem lagen. En ſal ic ouer deſe dingen niet verſoecken/ ſeyt de Heere? oft en ſal in ſulc volc myn ſiele haer niet wrekē? Op de bergē ſal ic een weeninge en een claginge nemenē/ en op de ſchoone plaetſen der woestijnen een iammerlic gerlach/ want ſy verbrant zijn om datter geē man en is die daer door gaet: en ſy en hebben de ſtemme des beeſts niet gehoort/ vanden voghel des hemels tot dat cleyn vee toe zijn ſy al ouergegaten ende wechgegaen. En ic ſal Jeruſalem geuen tot hoopen des ſants/ en tot neſten der draken/ ende de ſteden van Juda ſal ic geuen ter verwoeſtinge/ om datter gheen bewoonder en is. Wie iſſer een wys man die dat verſtae/ en tot wien mocht d'woort van den mont des Heeren geſchiedē/ dat hy ic verclaēge/ waerom dat de aerde vergaē is en verbrandt als de woeſtijne/ om datter niemant en is die daer door gae? Ende de Heere heeft geſeyt/ Om dat ſy myn wet verlaten hebben die ic henlieden gegeuē hebbe/ ende en hebben myn ſtemme niet ghehoort/ en en hebben daer in niet gewandelt/ en ſy zijn wechgegaen na de booſheyt haers herten ende na Baalim/ d'welc ſy geleert hebbē haren vaderen: Daerom dit ſeyt de Heere der heyrſcharen/ die God van Iſrael/ Siet ic ſal dit volc ſpijſen met allen/ ende ic ſal hen te drincken geuen water van galle. Ende ic ſalſe verſtroyen onder de Heyden die ſy niet gheken en hebben noch hare vaders/ ende ic ſal na henlieden t'ſweert ſenden tot dat ſy vernielt ſullē weſen. Dit ſeyt de Heere der heyrſcharen: Aenſchouwet en roept de beclagerſſen dat ſy comen/ en ſendt dat de vrouwen die wijs zijn en dat ſy haeſte ick comen/ ende henlieden haeſten/ ende maken ons een beclaginge aenuemē/ laet ons ſe oogen tranen vooits brengē/ en laet ons oogſchelē vā wateren nederuloeden/ want een ſtemme des clachtich bewoenens is gehoort van Sion. Hoe ſeer zijn wy verdoruē ende beſchaemt: om dat wy d'lant verlaten hebben/ want onſe tabernakelen ſijn afghe-worpen. Daerom hoort ghy vrouwē het woort des Heeren/ en laet v oore vaten de ſpraake ſyns monts/ en leert v dochteren de beclaginge ende een yegelic haer gebuerinne de clachtige beweeninge: want de doot is opgeclommen door onſe venſteren/ ſy is ghegaen in onſe huyſen om te vernielen de cleyn kinderen van buyten/ de iongelingen van de ſtraten. Spreect/ dit ſeyt de Heere: Ende dat doode lichaem eens menſchs ſal vallen als dreck op d'aenſchijn des lants/ en als hoy achter des maeyers rugghe/ en daer en is niemant diet vergadere. Dit ſeyt de Heere: De wijſe en betrouwe hem niet in ſijn wijsheyt/ en de ſtercke en gloriere in ſijn ſtercheyt niet/ ende de ryche en gloriere in ſijn rijcdommen niet: maer die glorieert ſal daer in glorieren/ dat hy my weet/ ende kent dat ic de Heere ben die hermhertigheyt doe/ ende recht/ ende rechtveerdicheyt op de aerde/ want deſe dinghen behaghen my/ ſeyt de Heere. Siet de dagen ſullen comen/ ſeyt de Heere/ en ic ſal verſoet doen op alle de gene die een onbeſnedē voorhuyt heeft. Op Egypten/ ende op Judam/ ende op Edom/ en op de kinderen van Ammon en Moab/ ende op alle die gheſchoren hayr hebben/ woonēde in de wilderniſſe: want alle Heydenen ſijn onbeſneden maer alle t'gheheel huys van Iſrahel is onbeſneden van herten.

Datmen niet vreeſen en moet de ydele hemelſche geſterren, noch de cranckeafgoden, maer den Heere die alleene God is, een ſchepper ende regeerder van alle, die vernielen ſal de ſondaers des aertrijcs, ende hy bidt voor Hieruſalem.

Dat x. Capittel.

HOort het woort dat de Heere geſproken heeft ouer v lieden ghi huys van Iſrael/ Dit ſeyt de Heere: Na de weghen der Heydenen en wilt niet leeren/ en van de teekenen des hemels en wilt niet vreeſen/ die de Heydenen vreeſen; want de wetten der volcken zijn ydel/ want het hantwerck des werc mans heeft den boom des wouts afgehouwen met een byl. Met ſilver ende gout heeft hy dat verciert/ met nagelen ende hameren heeft hyt te ſamen gevoecht/ dat niet van een ſcheyden en ſoude. In de ghelickeniſſe van eenen palmboō zijn ſy gemaect/ en ſy en ſullen niet ſpreken/ ſy ſullen al dragende wechghenomen worden/ want ſy en connen niet gaen/ daerom en wilt die niet vreeſen want ſy en mogen noch quaet noch wel doen. Wy ghelijc en is niemant Heere Ghy zijt groot/ ende groot is uwē naem in ſterckheyt. Wie en ſal v niet vreeſen o ghy coninck der volcken? want de eer lickheyt is uwe onder alle de wijſe der Heydenen/ ende in alle hare rycken en iſſer niemandt wy ghelijck. Te ſamen ſullen de wijſe ende de onwijſe gheproeft worden/ de leeringhe haerder ydelheyt is een hout.

1.Cor.1.d.11. 1.Cor.13.d.13

Apo.13.b.4.

Omwonden ſiluer wort van Tharſis ge
bracht/ ende t'gout van Ophaz/ des conſte-
naers werck eñ de hant des metaelgieters/
lachinthus eñ purpure is hare cleedinge. Alle
deſe ſyn der conſtigher werckluyden werck/
Maer de Heere is een waerachtich God/ hy
is een leuende God eñ een ewich coninc/
van ſyn verbolgent ſal d'aerde beroert wor-
den eñ de Heydenen en ſullen ſyn dreyginge
niet verdragen. Dier om ſuldy henlie-
den aldus ſeggen: De goden die de hemelen
ende d'aerde niet gemaect en hebben/ moe-
ten vergaen vander aerden ende van t'gene
Gen. 1. a. 1. b. 9. Ier. 51. b. 15. dat onder den hemel is. Die d'aerde maect
in ſyn ſterckheyt/ die de werelt bereyt in ſyn
wijsheyt eñ in ſyn voorſienicheyt de heme-
len wijspant. Tot ſyn ſtemme geeft hy een
menichte der wateré inden hemel/ eñ hy ver-
heft de neuelen van de weerſte der aerden/
C hy maect de blixemen tot reghenen/ ende hy
Ier. 51. b. 16. Pſa. 34. b. 7. brengt den wint wt ſyn ſchatten. Alle
menſch is dwaes geworden van de weten-
heyt/ alle wercman is beſchaemt geweeſt in
dat geſneden afgods beelt/ want het is valſch
dat hy ghegoten heeft/ eñ in henlieden en is
geenen geeſt. Het ſyn ydel dingen eñ een
werck weerdich om te belachen/ inden tijt
haerder verlockinge ſullé ſy vergaen. Dei-
gelijcx en is Jacobs deel niet/ want die alle
dingé gemaect heeft/ hy iſt ſelue/ ende Iſrael
is de roede vä ſynder erffenuſſen. De Heere
der heyrſcharen is ſynen naem. Vergadert
vander aerden v beſchaétheyt die int beleegh
woont/ want dit ſeyt de Heere: Siet ic ſal
de bewoonders van deſen lande verre wor-
pen te deſer reyſe/ ende ick ſalſe quellen/ alſo
dat ſy niet en ſullen gevondé worden/ Wee
my vä mijnder quetſinge mijn plage is o'al
verquaetſte. Maer ick heb geſeyt: waerlick
dit is mijn cranckheyt ende ick ſalſe draghen/
Mijn tabernakel is verdorué eñ alle mijn
zeelkens zijn van een gebroken/ mijn kinde
ren ſyn wtgegaen van my/ eñ ſy en zijn niet
meer ende daer en is niemant die voortaen
mijn tente wtſpanne/ eñ mijn velle opzichte/
D want de herders hebben dwaſelic gedaé/
ende den Heere en hebben ſy niet geſocht/
daerom en hebben zyt niet verſtaen/ eñ alle
haerlieder cudde is verſtroyt. Siet de ſtem
me des gehoors is gecomé/ ende een groote
beroerte vanden noordé lande/ dat by de ſte
den van Juda ſtelle in verwoeſtheyt eñ tot
een woonſtede der draken. Ick weet wel
Heere dat eens menſchen wech in ſyñ macht
niet en is noch t'en is in des mans macht niet
dathy wandele ende te rechte beſchicke zijn
Pſal. 6. a. 1. weggen. Straft my Heere maer nochtans
int oordeel ende niet in d'razende gramſchap/
Pſal. 71. b. 6. dat ghy my by aanuaeren niet te niete en
brenget. Stort v verbolgentheyt wt op de
Heydenen die v niet gekent en hebben/ ende
op de lantſchappen die uwé naem niet aen-
geroepen en hebben: want ſy hebben Jacob
gheten/ ende hem vel ſlindt/ ende ſy hebben
hem heel verteert/ ende ſyn cierlicheyt heb-
ben ſy verſtroyt.

Hy vermaent henlieden dat verbont/ende vercondicht haet het iammer dat henlieden naeckt, ende vertreet henlieden de vrientſchap ende weldaden Gods.

Dat. xj. Capittel.

HEt woort dat geſchiet is vanden Heere A
tot Jeremiam ſeggende. Hoort de
woorden van deſen verbonde/ ende ſpreect
tot de mannen van Juda/ ende tot de be-
woonders van Jeruſalem/ eñ ghy ſult tot
henlieden ſeggen. Dit ſeyt de Heere de God van
Iſrael: Vermaledijt zy de man die de woor-
den van dit verbont niet en hoort/ d'welck
gheboden hebbe uwen vaderen/ inden dach
als icſe wtleydde wten lande vä Egypten/
wten yſeren fornoyſe/ ſeggende: Hoort mijn
ſtemme ende doet alle dingen die ic v gebie-
de/ ende ghy ſult my tot een volc zijn ende ic
ſal v tot eenen God zijn. Dat ic verwecke
den eedt den welcken ick gheſworen hebbe
uwen vaderen dat ic henliedē geuen ſoude
een lant vloeyende van melc ende honich/
alſoot deſen dach is. Ende ic heb geantwoort
ende geſeyt/ Amen Heere. Ende de Heere
heeft tot my gheſeyt: Roept luyde alle deſe
woorden in de ſteden van Juda/ ende buy-
ten Jeruſalem ſeggēde: Hoort de woorden
7 van deſen verbonde/ ende doet die/ want B
ic heb uwe vaders betuygende betuycht/ in
den dach als icſe gheleyt hebbe wten lande
van Egypten tot deſen dach toe/ des mor-
gens vroech opſtaende heb icſe betuycht/ eñ
8 heb geſeyt: Hoort mijn ſtemme ende ſy en
hebben niet gehoort noch ſy en hebben hare
ooren niet geneycht/ maer ſy zijn wech ghe-
gaē een yegelic in de booſheyt vä ſijn quaet
herte/ ende ic heb over henlieden ghebracht
alle de woorden van dit verbont/ d'welc ich
geboden hebbe dat ſyt doen ſouden/ ende ſy
9 en hebbens niet gedaen. Ende de Heere
heeft tot my geſeyt: daer is een geſworé muy
te gevonden onder de mannen van Iu-
da/ ende onder de bewoonders van Jeruſa-
10 lem. Sy zijn weder ghekeert tot de eerſte
booſheden haerder vaderē/ die niet en heb-
ben willen hooren mijn woorden/ eñ hiervom
hebben die ooc wech gegaen na de vreemde
goden/ dat ſy henlieden dienen ſouden. Dat
huys van Iſrael ende het huys van Juda
hebbē mijn verbont van onweerdē gemaect
d'welc ic vaſt gemaect hadde met darē vade
11 rē. Daerō dit ſeyt de Heere: Siet ic ſal over
henlieden quade dinghen brengen/ daer ſy
niet en ſullen connen wtcomen/ ende ſy ſul-
len tot my roepen/ ende ich en ſalle niet ver
12 hooren. Eñ de ſteden van Juda eñ de be-
woonders van Jeruſalem ſullen gaen/ eñ
roepen tot henlieden den welcken ſy vocht
ge offeranden doen/ eñ ſy en ſullē henlieden L
niet verloſſen inden dach van haer rieder ver Ier. 2. f. 28.
13 derf/ want na t'getal van uwen ſtedē wa-
ren v goden o Juda ende na t'getal der we
ghen van Jeruſalem hebdy de outaren der
ſchandelicheden geſtelt/ outaren om Baalim Ier. 7. c. 16.
14 offerande te doen. Daerom en wilt ghy Ier. 14. b. 11.
niet bidde voor dit volc eñ en neemt geenen
lof eñ gebedt aen voor henlieden: want ic en
15 ſalt niet verhooren ten tyde van darē roep

tot

ir my / in den tijt van haren lijden. wat
t dat myn beminde in myn huys veel groo
: misdaden ghedaen heeft: sal dat heylich
leesch v quaetheden van v afnemen / in de
elcke ghy geglorieert hebt? Eenen weel-
ighen olijfboom schoone / vruchtbarich en
el gedaē heeft de Heere uwē naem genoēt /
ot de stemme van een groote spraake heef-
r een vier in haer ontsteke geweest. Ēn al-
lsyn spruytsels zijn verbrant geweest. Ēn
e Heere der heyrscharē die v geplant heeft /
eeft op v quaet ghesproken om de quaden
es huys van Israhel en des huys van Iu-
a / de welcke sy henseluen ghedaen hebben
m my te tergen / offerende natte sacrificien
Baalim. Maer ghy Heere hebbet my ge-
hoont / en ic hebt gekent / ghy hebt my haer-
eder moetwilligheden bewesen. Ēn ic was
ls een saechtmoedich lam dat gedragē wort
er slachoffer / en ic en hebt niet geweten dat
y raden op my gedacht hadden seghghendet
Laet ons hout in syn broot doen / en laet ons
en wtcrabben van d'lant der leuenden / en
n laet synen naem niet meer vermaēt wor
den / Maer ghy Heere Sabbaoth die recht-
oerdelick oordeelt / en proeft de nieren en de
erten / laet my v wrake sien van henliedē.
wāt v heb ic myn sake geopēbaert. Daer-
om dit seyt de Heere tot de mannen van A-
nathoth / die v siele soecken en seggen: Ghy
n sult niet propheteren indē naem des Hee
en / ende ghi en sult niet steruen in onse hā-
den. Daerom dit seyt de Heere der heyr-
scharen: Siet ick sal versoec doen op henlie
den / de ionghelingen sullen steruen metten
weerde / hen sonen ende hare dochteren sul
en van honger steruen / ende daer en sul-
en geen bleuelingen wesen van henlieden /
want ick sal een quaet brenghen over de
mannen van Anathoth / het iaer van haerlie
er verscoekinghe.

De Propheet verwondert hem van de voorspoedicheyt der quaden die nochtans gheen gemaect worden ter doot, de erfe asse is haren Heere wederspannich ghewest, hoe de herders en wijngaert wtgeroeyt hebben, ende hoe God den nochtans wtsetten sal.

Dat. xij. Capittel.

GHy zijt recht verdich Heere / ist dat ic met
v disputere / maer nochtans sal ic recht-
oerdighe dinghen tot v spreken. waerom
voert der ongoddelicker wech voorspoedich /
waerom is wel allen den genen die ouertre
den en booselic doen? Ghy hebtse gheplant
en sy hebben wortelen ghescheten / sy nemen
oe / en brengē vrucht voorts / ghy zijt haren
mont na by / ende verre van hen nierē. Ēn
ghy Heere kent my / ghy hebt my gesien / en
ghy hebt myn herte met v gheproeft / Vtrega-
derse als een cudde ter slachofferanden / en
seylichtse inden dach der doodingen. Hoe
anghe sal de aerde droeue wesen / ende hoe
lange sal t'cruyt van t'gheel lantschap ver-
dorren / om de quaetheyt der gheenre die
daer in woonen: t'gedierte is verniet ende
t'genogelte / want sy hebbē geseyt: Hy en sal
ons wterste niet sien. Ist dat ghy mette voet
volcke loopende gearbeyt hebt / hoe sult ghy
mogen te strijde loopen metten peerden? en
als ghy int lant des vreedts vry sonder soy-
ge gheweest hebt / wat sultdy doen in de hoo-
neerdije der Iordanen? want v broeders /
en vs vaders huys / die hebben oock selue ge-
streden tegen v / ende sy hebben na v geroe-
pen met volder stemmen / en gelooft henlie
den niet / als sy v goede dingen spreken. Ic
heb myn huys verlaten / ic heb myn erffenis
se gelaten / ic heb myn beminde siele gheghe-
uen in de hant van haren vianden. Myn
erffenisse is my geworden als eenen leeuw
int bosch / sy heeft tegen my een stemme ge-
geuen / daerom heb icse ghehaet. Is myn
erffenisse my eenen vogel van verscheyden
coleuren? ist sijn eenen vogel ouer al geuer-
wet? Comt en wert vergadert alle ghy bee-
sten der aerden / haest v om te verslinden.

Veel herders hebben mijnen wijngaert
verdoruen / sy hebbē myn deel vertreden / sy
hebbē myn lustich deel gegeuen tot een ver
laten plaetse der woestijnen. Sy hebben
die ghestelt tot een verstroyinge / en sy heeft
ouer my geweent / met een verwoestinge is
alle de aerde verwoest / want daer en is nie-
mant diet metter hertē ouerdenet. Op alle
de wegen der woestijnen zijn de verderuers
gecomen / want des Heerē swoert sal verslin
den vā dat wterste der aerdē tot haer wter-
ste / daer en is geenen vrede allen vleesche.
Sy hebben tarwe gesaeyt en doznen ge-
maeyt sy hebben een erffenisse ontfangē / en
sen sal henlieden niet baten / ghy sult beschaēt
worden van uwē vruchtē / om de gramschap
vanden ralenden tozen des Heerē. Dit seyt
de Heere tegen alle myn aldercuaetste ge-
buren / die de erffenisse aentasten de welcke
ick bedeylt hebbe mijnen volcke Israel / Siet
ic salse wtroeyē wt haren lande / en het huys
van Iuda sal ic wtrecke wt dat middē van
henlieden / Ēn als ick henlieden sal wtge-
trocken hebben / so sal ic omgekeert worden /
en sal haerder ontfermen / en ic salse weder-
om leyden den man in syn erffenisse en den
man in syn landt. Ēn t'sal wesen / ist sake
dat sy geleert zijnde leeren de wegen myns
volcks dat sy sweren by mijnen naem / De
Heere leeft gelijc sy myn volc hebben leeren
sweren in Baal / so sullen sy getimmert wor
den int midden myns volcks. Maer ist sake
dat sy niet en hoorē so sal it dat volc wtroey-
en niet een wtroeyinge / ende met een ver-
derffenisse seyt de Heere.

God doet te weten den propheet hoe dat hy Iudeam om haer hooueerdicheyt ende afgoderije verwerpen sal, ende Israēl vanden meesten deel sal moeten mansten.

Dat xiij. Capittel.

DIst seyt de Heere tot my: Gaet henen en
coeyt voor v een lynen nedercleet / en
ghy sult dat leggben ont v lenden en / en ghy
en sult dat int water niet steken / Ende ick
heb een lynen nedercleedt gecregen na des
Heeren woort / ende ick heb dat gheslelt ont
myn lenden en. Ende des Heeren woort
is tot my gheschiet ten tweeden mael seg-
gende: Neemt dat nedercleedt dat ghy ge
cregen hebt / d'welck ontrent v lenden is /

ende opstaende gaet henen tot Euphraten/ eñ bercht dat aldaer/in een gat van de steensoetse. Eñ ic ben wechgegaen/ eñ heb dat gebergē in Euphrate/ gelijc my de Heere beuolen hadde. Eñ t'is geschiet na veel dagen dat de Heere geseyt heeft tot my: Staet op ende gaet tot Euphraten/ eñ neemt van daer dat nedercleedt dat ic v beuolen hebbe dat ghy dat daer berghen soudt. Eñ ic ben wech ghegaen tot Euphraten/ ende ick heb gegrauen/ende heb genomē dat nedercleedt vander plaetsen daer ict gheborgen hadde/ eñ siet dat nedercleedt was heel verrot/ alsodattet tot geen gebruyck bequaem en was.

Eñ d'woort des Heerē is tot my geschiet seggende/ Dit seyt de Heere: Alsoo sal ick doen rotten de hoouerdije van Juda/ eñ de seer groote hoouerdye van Jerusalem. Dit seer quaet volc die mijn woordē niet hooren en willen/ eñ wandelen in de archeyt haers herten/ eñ zijn wech gegaen na de vreemde goden/dat sy henlieden dienen souden/ende henlieden aenbidden/eñ sy sullen wesen gelijc dit nedercleedt/ dat tot geen gebruyt bequaem en is. Want gelijc een nedercleedt vast hangt aen des mans lendenē/ alsohadde ic aen my vast gemaect t'gheheel huys van Jsrael/ eñ t'gheheel huys van Juda/ seyt de Heere/ dat sy my souden wesen tot een volc ende tot eenen naem/eñ tot eenen lof eñ tot een glorie/ ende sy en hebbent niet gehoort.

Hierom sultdy tot henlieden segghen dit woort: Dit seyt de Heere de God van Jsrael: Alle vleesche sal met wijne gevult worden/ Eñ sy sullen tot v seggen: En weten wy niet dat alle vleesche met wijn gevult sal worden? Eñ ghy sult tot henlieden seggen: Dit seyt de Heere: Siet ick sal vervullen alle de bewoonders van desen lande/ eñ de coningen die van Dauids stamme sitten op synē throon/eñ de priesters eñ propheten/ eñ alle de bewoonders vā Jerusalem/ met dronckenheyt: eñ ick salle verstroyē elcken man van synen broeder/ ende de vaders ende de kinderen te samen/ seyt de Heere. Jck en sal niet sparen noch ic en sal niet toegeuē/ noch ic en sal niet ontfermen dat icse niet en soude vernielen. Hoort ende vaet metten ooren. En wilt v niet verheffen/ want de Heere heeft gesprokē. Geeft den Heere uwen God glorie/ eer't doncker beginne te werdē/ eñ eer v voeten struyckelen aen de donckere bergen: ghy sult het licht verwachten eñ hy sal dat stellen in de schaduwe des doots/ eñ in een duysterheyt. Jst dat ghy dat niet en hoort/ so sal mijn siele int heymelicke weenē van d'aensicht der hoouerdyen/ wenende sal sy weenen/ ende mijn ooghe sal tranen uytlaten om dat des Heeren cudde gevangen is. Segt den coninc ende der coninginnen: Wert vernedert/ sit/ want de croone uwer glorien is van uwen hoofde neder gevallen. De steden van suydē sijn gesloten/ eñ daer en is niemant diese open doe: geheel Juda is ouergeuoert met eē volcomē ouer ouerynge. Heft v oogen op/ ende siet die vanden noorden coemt: waer is t'cudde dat v gegeuen is v edel vee? Wat sultdy seggen als hy v besoecken sal/ want ghy hebtse geleert tegheu v/ ende ghy hebtse onderwesen tegen v hooft/ En sullen de pynen v niet benangen als een vrouwe/die in barens noode is? Jst dat ghy segt in v herte: Waerom zijn my dese dingē geconen? Om de menichte uwer ongerechticheyt zijn v schamelicheden ontdect/ de planten uwer voeten zijn besmet. Jst dat een Moriaen mach sijn huyt veranderen/ oft eenē Lupaert sijn gespickelt heyt/ so sult ghy lieden oock mogen weldoen/ als ghy quaet geleert hebt. Eñ ic salse verstroyen als sloppelē die vandē wint wechgenomen worden in de woestijne. Dits v lot eñ het deel uwer maten van my/ seyt de Heere/ want ghy hebt mijns vergeten/ende ghy hebt betrouwen gehadt in de leugene. Daerom heb ic v dgyē ondect regē v aensicht/ eñ v schandelicheyt is geopenbaert/ v ouerspelen ende v wrenschen/ de misdaet uwer oncuyscheyt: op de hucuelen inden acker heb ick v afgryselicheden gesien. Wee v Jerusalem/ghi en sult na my niet gesuyuert worden. Hoe langhe salt noch zijn?

Een groote droochte int lant Iuda om de sonden des volcx, ende de prophete worde verboden voor haerder verlossinge te biddene, Ende de valsche Propheté die henlieden ruste voorseggen, sullen met henlieden t'samē vergaen, Ieremias die beclaecht de gestoruene menten sweerde ende honger, ende hy bidt om ghenade. Dat xiij. Capittel.

HEt woort des Heeren dat geschiet is tot Jeremiam/van de spraké der droocheyt.

Dat Joetsche lant heeft gheweent/ ende syn poorten zijn vernallen/ende sy zijn verduystert in de aerde/eñ den roep van Jerusalem is opgeclommen. De meeste hebben hare minste gesondē ten watere/ sy zijn gecomen om te putten/sy en hebben geen water geuonden sy hebben hare vatē voel wederom ghedragen/sy zijn beschaemt geweest eñ gepijnicht/ ende sy hebben haerlieder hoofden bedect/ Om de verwoestinge der aerdē/ want daer en is geenen regen op d'aerde gecomen/ de ackerluyden zijn beschaemt geweest/sy hebben haerlieder hoofden bedect/

Want dat hinde haerde opt velt/ ende het heuet achtergelaten/om datter geen cruyden was/ Ende de wilde ezelen hebben gestaen in de steenrootsen/sy hebben den wint ghetrocken gelijc de draken/hare oogen hebben henlieden begheuen om datter gheen cruyt en was. Jst dat onse boosheden ons antwoorden Heere so doetet om uwen naem/ want onse afkeeringē sijn vele/ wy hebben v gesondicht. De verwachtinge van Jsrael syn salichmaker inden tijt der tribulacien: waerom suldy als een vreemdelinck wesen op de aerde/ eñ als een wandelaer afwyckēde om te herbergen? waerom suldy wesen alseen ongestadich man/als een sterche die niet verlossen en can? maer ghy Heere zijt in ons eñ uwen naem is aengheroepen ouer ons/ en verlaet ons niet. Dit seyt de Heere desen volcke/ d'welc bemint heeft syn voetē te roeren/ ende dat niet gherust en heeft/ ende den

Heere

Thre.1.a.1.

Heere niet behaecht en heeft. Nu sal hy ge-
dachtich wesen haerder boosheden / eñ hare
sonden verstoecken. Eñ de Heere heeft tot
my geseyt. En wilt voor dit volc niet bidden
int goede. Als sy vasten so en sal ic haer ge
beden niet verhooren / eñ ist dat sy brantoffe-
randen eñ slachofferanden offeren / so en sal
ic die niet ontfangen / want ick salse metten
sweerde eñ honger eñ pestilencie vernielen.

Eñ ic heb geseyt: Ay ay ay Heere Godt /
de propheten seggen henlieden: Ghy en sult
gheen sweert sien eñ daer en sal geenen die-
ren tyt onder v liedē wesen / maer warach-
tigen vrede sal hy v geuē in dese plaetse. Eñ
de Heere heeft tot my geseyt: De propheten
propheteren valschelic in mynen naem ic en
hebse niet gheſonden ende ick en hebs hen-
lieden niet geboden / noch ic en heb tot hen-
lieden niet gesproken een luegenachtich vi-
sioen ende de bedriegelicke prophecie / ende
de verleydinge haers herten propheteren sy
v lieden. Dierom seyt de Heere vandē pro-
pheten / die in mynē naem propheterē die ic
niet gesondē en hebbe / seggēde: T'sweert eñ
den dieren tyt en sal in dit landt niet syn /
Metten sweerde ende metten honger sullen
de propheten vernielt worden. Ende de
volcken den welcken sy propheteren / sullen
geworpen zyn in de wegen van Jerusalem
van honger eñ vant sweert / ende daer en sal
niemant zyn diese begrane / sy eñ hare huys-
vrouwen / haerlieder sonen ende hare doch-
teren / eñ ic sal op henlieden wreetheyt haerlie
der eygen quaet. Ende ghy sult tot henlie
den seggen dit woort: Laet myn oogen tra-
nen voortbrengen nacht ende dach ende en
laetse niet swygen / want de maget de doch-
ter myns volcs is met een groote verderfe
nisse verdoruen / met een seer wtnemende
quade quetsuere. Ist dat ick wtgae tot de
velden / siet daer syn de verslaghene metten
sweerde / eñ ist dat ick in de stadt gae / siet so
zyn sy daer die wtgemercht syn vā honger /
want de propheten ende priesters syn wech
gaen int lant dat sy niet en kenden. Heb-
dy verworpē de Judam verworpē? oft heeft
v siele Sion veronweerdicht? waerom heb
dy ons dan geslagen / also datter geen gesont
heyt en is? wy hebben vrede verwacht / ende
daer en is gheen goet / eñ den tyt der gene-
singen / eñ siet daer is verstoringe. Heere
wy hebben onse ongoddelickheden bekent /
onser vaderen boosheden / want wy hebben
tegen v gheſondicht. En gheeft ons niet
ten verwyte om uwen naem / noch en maect
ons niet een versmaetheyt des stoels uwer
glorien / weest gedachtich dat ghy v verbont
met ons niet crachteloos en maect. Syn-
der oot onder de gesneden afgoden der Hey
denen die reghenen? oft moghen de hemels
slachreghenen gheuen? En zyt ghy niet de
Heere onse God / den welcken wy gewacht
hebbē? want ghy hebt alle dese dingē gedaē.

De Heere seyt dat hy noch doot Moysen noch Samuels bid-
dinghen en sal gebuycht wordē, eñ hy slaet hem syn gebet af, dat
hy voor t'volc gestort heeft ende antwoort hem op syn clage.

Dat xv. Capittel.

Ende de Heere heeft tot my geseyt: Al A
waert dat Moyses eñ Samuel voor my
stonden soo en is myn siele tot desen volcke
niet / dryfse wt van mynen aensichte ende
laetse wtgaen. Ist dat sy tot v seggē: waer
henen sullen wy wtgaen? So suldy tot hen-
lieden seggē: Dit seyt de Heere: Die ter doot Zach. 11. b. 9.
geschict is ter doot / ende die ten sweerde ge
schict is / ten sweerde / ende die ten honger
geschict is ten honger / ende die ter genan-
genissen geschict is ter genangenissen. Eñ
ic sal ouer henlieden verstoecken vier manie
ren seyt de Heere / T'sweert der doodingē /
eñ de honden om te verschueren / eñ de voge
len des hemels eñ de beesten der aerden om
te verslinden / eñ te verstroeyen / eñ ic salse 4. reg. 21. b. 11
gheuen tot een bitte alle den coninrycken
der aerdē om Manasses wille Ezechias so-
ne des coninc vā Juda / ouer alle dat hy ge
daen heeft in Jerusalem. want wie sal ws
ontfermen Jerusalem? oft wie sal voor v be
droeft syn? oft wie sal gaen om te biddē voor
uwen vrede? Ghy hebt my verlatē seyt de B
Heere: ghy zyt achterwaerts gegaē / eñ ic sal
myn hant wtstrecken op v / eñ ic sal v doodē /
ic heb gearbeyt biddende. Eñ ick salse ver-
stroeyen met eenen wanne in de poortē van
aertryc. Ic heb myn volc gedoot ende ver-
stroeyt / eñ nochtans en zyn sy van harē we
gen niet wedergekeert. Syn weduwē zyn
my vermenichfuldicht bouē t'sant der zee. Ic
heb henlieden ouergebracht ouer des ionge
lings moeder eenen verderuere inden mid-
dach / ic heb op de steden onuersienlick ver-
naertheyt gesondē. Sy is cranc geworden
die daer seuen kinderen gebaert hadde / haer
siele is flau geworden / de sonne is haer on- Amos. 8. c. 9
dergegaen / alst noch dach was / sy is beschaēt
geweest eñ sy heeft haer gheschaemt / eñ haer
ouergebleuene sal ic ten sweerde geuē voor
d'aensicht vā haren vianden / seyt de Heere.

Wee my myn moeder / waerom hebt ghy
my gebaert eenē man des gekyfs / eenē man
des twists in alle d'lāt? Ic en heb ten woec- C
ker niet geleent / noch niemant en heeft my
gewoeckert / sy vermaledyden my allegader.

De Heere seyt: Ist dat v bleuelingen niet
en sullen wesen ten goede / Ist dat ick v niet
ontmoet en hebbe inden tyt des lydēs / eñ in
den tyt der quellingē tegen den viant. Sal
het yser metten yser vanden noorden ver-
saemt worden door een verbont / eñ het co-
per? Uwe goedommen eñ v schatten sal ic ge
uen ten roone om niet in alle uwe sonden /
eñ in alle uwe palen. Eñ ic sal uwe vian-
den aenbrengen vanden lande dat ghy niet Deut. 32. c. 23
en kent, want daer is een vier ontsteken in Ro. 10. d. 19.
mynen rasendē toorn / op v lieden salt bernē.

Ghy weter Heere / weest myns gedachtich /
eñ verloect my / eñ beschermt my van de ge-
ne die my vervolgē / en wilt my in v verdul
dicheyt niet ontfanghen. weet dat ic voor v
verwyt geleden hebbe. Uwe redenen zyn ge-
vondē / eñ ic hebse geten. Eñ v woort is my
gheworden tot een blyschap myns herten /
want uwen naem is op my aengheroepen /

Rr iij Heere /

Heere/Godt der heyrſcharē. Ic en heb niet
D geſeten in den raet der ſpeelders/ende ic heb
geglorieert van d'aenſicht uwer hant/ic ſadt
alleen/om dat ghi my vervult hadt met drey
Ier. 10. c. 23. ginge. Waerom is mijnen rouwe eewich
gewoꝛden/ ende waerom heeft mijn wonde
ſonder hope van geneſen geweygert gene-
ſen te woꝛden? ſy is my gewoꝛden als een
leugene der ongetrouwer wateren. Dier-
om dit ſeyt de Heere: Iſt dat ghy v bekeert/
ſo ſal ic v bekeeren/ eñ ghy ſult vooꝛ mijn aē-
ſicht ſtaen/ eñ iſt dat ghy coſtelic ſcheydt van
den ſnooden/ ſo ſuldy als mijnen mont we-
ſen/ ſy ſullen ſelue tot v bekeert woꝛdē/ ende
ghy en ſult tot henliedē niet bekeert woꝛdē.
Eñ ic ſal v deſen volcke gheuen tot eenen
metalen ſtercken muer/ eñ ſy ſullen ſtrijden
teghen v/ eñ ſy en ſullen v niet verwinnen.
want ic ben met v om v te behouden/ eñ om
v te verloſſen ſeyt de Heere. Ende ic ſal v
verloſſen wt de hant vā de alderquaetſte/ eñ
ick ſal v verloſſen van de hant der ſtercker.

De Heere verbiedt den prophete dat hy geen huyſvrouwe en neme, vertoogende dat de loden met ſulc een plage ſullen geſla gen zijn, dat de doode van de leuende niet en ſullen connen be weent zijn, om de afgoderije, ende de verlatinghe des wets des Heeren, ende van de roepinghe der Heydenen.

Dat xvj Capittel.

A Ende d'woꝛt des Heeren is tot my ghe-
ſchiet ſeggende: Ghy en ſult geen huyſ-
vrouwen nemen/ eñ ghy en ſult geen ſonen
noch dochteren hebben in deſe plaetſe/ want
dit ſeyt de Heere/ op de ſonen ende dochte-
ren die ghewonnen woꝛden in deſe plaetſe/
eñ ouer hen moeders die ſe gebaert hebben/
eñ ouer haerlieder vaders van welcker ge-
ſlachte ſy geboꝛen zijn in dit lant. Met de
dooden der ſiecheden ſullen ſy ſteruen/ ſy en
ſullen niet beweent woꝛden/ eñ ſy en ſullen
niet begrauen woꝛden/ tot eenen meſthoop
ſullen ſy weſen op d'aenſicht der aerdē/ ende
metten ſweerde/ eñ vanden honger ſullen ſy
vernielt woꝛden/ eñ haren dooden lichamen
ſullen weſen tot aes den gheuoghelte des
hemels/ eñ den beeſten der aerden. want
dit ſeyt de Heere en wilt niet gaen int huys
des maeltijts/ noch en gaet niet om te be-
woonen/ noch en trooſtſe niet want ick heb
mijnen vrede afgenomen van deſen volcke/
ſeyt de Heere de bermhertigheyt/ eñ berm-
hertige wercken. Eñ de groote eñ de cleyne
B ſullen ſteruen in dit lant/ ſy en ſullen niet be
grauen woꝛdē noch beweent/ noch ſy en ſul
len henlieden niet ſnijden/ noch daer en ſal
geen caluheytg emaect woꝛdē om henliedē.
Eñ ſy en ſullen onder henlieden den be-
weenēde geen broot breckē/ om v te vertroo
ſten ouer den dooden/ eñ ſy en ſullē hen den
dranc des kelcs niet geuen/ om te vertroo-
ſten ouer haerlieden vader ende moeder.
Ende int huys des maeltijts en wilt niet
gaen om met henlieden ſitten ende t'eten eñ
te drincken. want dit ſeydt de Heere der
heyrſcharen/ die Godt van Iſrahel: Siet ick
ſal van deſer plaetſen in uwen ooghen ende
in uwe dagē wech nemen de ſtemme der blij
ſchappen/ eñ de ſtēme der vrolicheit. De ſtem
me des bruydegoms ende de ſtemme der
bruyt. Ende als ghy deſen volcke alle de-
ſe woꝛden ſult vercondicht hebben/ ende ſy
v ſegghen: waerom heeft de Heere op ons Ier. 7. f. 16.
alle dit groot quaet geſproken: welc is onſe
booſheyt/ ende welc is onſe ſonde die wy ge
ſondicht hebben den Heere onſen Godt?
So ſuldy tot henlieden ſeggen/ Om dat v
vaders my ghelaten hebben/ ſeyt de Heere/ C
ende wech ghegaen zijn na vreemde goden/
eñ hebben dien gedient ende die aengebedē/
ende hebben my verlaten/ ende en hebben
mijn wet niet bewaert. Maer ghylieden Ier. 3. c. 19.
oock hebt noch qualicker gedaen dan v va-
deren/ want ſiet een yegelick wandelt na de
archeyt van ſijn quaet herte/ dat hy my niet
hoꝛen en ſoude/ Ende ic ſal v wt iaghen Ier. 15. b. 9.
wt dit lant/ in d'lant dat ghy noch v vaderen
niet en kent/ eñ aldaer ſuldy den vreemden
goden dienen dach eñ nacht/ die v liedē geen
ruſte geuen en ſullen. Daerom ſiet de da-
gen ſullen comen ſeyt de Heere/ ende men en
ſal niet meer ſeggen: De Heere leeft/ die de
kinderen van Iſrahel wtgeleyt heeft wten
lande van Egypten. Maer de Heere leeft
die de kinderen van Iſrahel wtgeleyt heeft
vant noꝛden lant eñ van alle de landen/ tot
de welcke ick henlieden wtgedreuen hadde/
ende ic ſalſe wederom leyden tot haerlieder
lant/ d'welc ic haren vaderen gegeuē hebbe.
Siet ic ſal veel viſſchers ſeynden/ ſeyt de D
Heere/ eñ die ſullenſe viſſchen/ eñ daer naer
ſal ick henlieden veel iagers ſeynden/ eñ die
ſullenſe iaghen van alle bergen/ eñ van alle
heuuelen/ eñ van de holen der ſteenrootſen.
Want mijn oogen zijn op alle hare wegē/
ſy en zijn niet verborgē vā mijnē aenſicht/ eñ
haer booſheyt en is niet verborgen geweeſt
van mijnen oogen. Eñ ick ſal ten eerſten
vergelden hare tweeuoudige booſheden eñ
ſonden want ſy hebben mijn landt beſmet
met de doode pijnen van haren afgoden eñ
met haren afgryſelickheden hebben ſy mijn
erffeniſſe vervult. Heere mijn ſtercheyt eñ
mijn cracht/ ende mijn toevlucht inden dach
der tribulacien tot v ſullen de Heydenen co
men van d'wterſte der aerden/ ende ſy ſullen
ſeggen: Voꝛwaer onſe vaderen hebben de
leugene beſeten ydelheyt die henlieden niet
ghebaert en heeft. Sal een menſch ſy ſel-
uen goden maken die gheen goden en zijn?
Daerom ſiet ic ſal hem thoonen tot deſen
mael. Ick ſal henlieden thoonen mijn hant/
ende mijn cracht/ ende ſy ſullen weten dat
mijnen naem is de Heere.

Hoe hy vermaledijt wort die inden menſche betrout, ende hy gebenedijt die inden Heere betrout. Godt onderſoect allerne de herten ende hy geeft yegheljcke naer ſijn wegen. De pro phete begeert verloſt te woꝛdene, ende dat ſijn vianden beſchaet woꝛden, ende hy ghebiet den ſabboth te onderhoudene.

Dat xvij. Capittel.

1 De ſonde van Iuda is gheſchreuen met A
een yſeren greffie in eenen Diamant na-
ghel/ wtghegraueert op de breetheyt haers
herten/ ende op de hoꝛnen van haren on-
2 taren. Als haerlieder kinderen ſullen ge-
dachtich weſen haerder outaren eñ haerder
boſſchel-

ofschelkens eñ der ghcloouerden boomen
de hooge bergen/ sacrificie doende int
so sal ick v sterckeyt eñ allen v schatten
eenen roof geuen v hoochden om de son
n in allen uwe palen. Eñ ghy sult alleen
erlaten worden van v erffenisse die ic v ge
euen hebbe/eñ ic sal v doen dienen uwē vi
nden int d'lant dat ghy niet en kent/want
hy hebt een vier ontsteken in myn rasende
ramschap/het sal tot inder eewicheit bernē.
Dit seyt de Heere: Vermalendyt is de
iensch die hem betrouwet op eenē mensch/
ñ stelt het vleesch tot synen arm/eñ wiens
erte vanden Heere scheydt. Want hy sal
oesen als de heyde in de wilderniſſe/eñ hy
n salt niet sien als goet comen sal. Maer hy
ul in de droochte woonen/in de wildenisse/
nt sout lant/eñ dat onbewoonlic is. Gebe
edyt is de man die inden Heere betrouwen
eeft ende de Heere sal zyn betrouwen zyn.
Eñ hy sal wesen als een hout dat verplāt
s by de waterē/dat syn wortelē schiet na de
ochticheyt/eñ tē sal niet vreesen als de hit
e comt. Eñ syn loof sal groen wesen/eñ in
ien tyt der droochten en salt niet besorcht
oesen noch ten sal tot geenen tyden ophou
ien van vruchtē voort te brengen. Dat her
e des menschen is arch ende ongrondelick/
wie sal dat kennen? Ic ben de Heere t'herte
ondersockende eñ de nierē procuēde/die ee
nen yegelicken gene na synen wech ende na
de vrucht synder vonden. Het velthoen
eeft gebroedt t'gene dat niet geleyt en heeft
et heeft rychdommen gemaect/ende niet int
ndeel/int midden synder dagen salt die ver
atē eñ in syn laetste salt onwys wesen. Dē
oel van de glorie der hocheyt vā t'beginsel
s de plaetsen vā onser heylichmakinge. O
Heere ghy zyt Israels verwachten/alle die
v verlaten sullē beschaemt worde. Die van
v scheyden/sullen in d'aerde geschreuē wor
ien/want sy hebben verlaten de adere der le
uender wateren den Heere. Gheneest my
Heere/eñ ic sal genesen worden behout my/
ñ ic sal behoudē wesen/want ghy zyt mynē
of. Siet sy seggen tot v: waer is des Hee
en woort/laet comen. Eñ ic en ben niet
erhaest geweest v volgende die de herder
yt eñ des menschen dach en heb ick niet be
geert ghy weet dat wt mynen lippen ghe
aen is/dat heeft oprecht geweest voor v
ensicht. En wilt my niet wesen tot een
ierualerniſſe/ghy myn hope inden dach des
ydens. Laetse beschaemt worden die my
ierualgē/eñ en laet my niet beschaemt wor
en laet henliedē vreesen/eñ en laet my niet
eesen/brengt ouer henlieden den dach des
ydens eñ verderfnisse met een dobbel verderf
eniſſe. Dit seyt de Heere tot my: Gaet he
ien/eñ staet in de poorte van de kinderē des
olcs/waer door dat de coningen van Juda
ngaen eñ wtgaē/eñ in alle de poorten vāJe
usalem/ eñ ghy sult tot henlieden seggen:
Hoort des Heerē woort ghy coningē vā Ju
a/eñ gheel Juda/eñ alle ghy bewoonders
van Jerusalem/die door dese poortē ingaet,

Dit seyt de Heere/bewaert v sielē/en wilt
geen lasten dragē op den sabboth dach noch
en brengt die niet in door de poorten van
Jerusalem. Eñ en wilt geen lastē worpen
wt uwē huysen op den Sabboth dach/eñ al
le werc en sultdy niet doē. Heylicht den Sab
both dach/also ic uwen vaderen gebodē heb
be. Eñ sy en hebbēs niet gehoort/noch sy
en hebben hare oren niet gheneycht/maer
sy hebbē haren neck verhart/dat sy my niet
hooren en souden/eñ dat sy geen onderwy
singe ontfangen en souden. Eñ t'sal zyn/
ist dat ghy my hoort/seyt de Heere/dat ghy
geen lasten in en draecht door de poortē van
dese stadt op den Sabboth dach/eñ ist dat
ghy dē Sabboth dach heylicht/dat ghy daer
in geen werck en doet. So sullen daer co
ninghen ende princen door de poorten van
dese stadt incomen/sittende op Dauids
throon/ende rydende op wagenen eñ peer
den/sy ende hare princen/de mannē van Ju
da ende de bewoonders van Jerusalem/eñ
dese stadt sal bewoont worden inder eewic
heyt. Eñ sy sullen comen van de stedē van
Juda/eñ van rontsom Jerusalem/ende van
d'landt Beniamin/ende van de platte velt
landen/eñ vanden geberchten/eñ van dē suy
den brengende heel brantoffer/eñ slachoffer/
ende spyseoffer/ende wierooc/ende sy sullent
brenghen tot een offerande in des Heeren
huys. Maer ist dat ghy my niet en hoort/
dat ghy den Sabboth dach sout heyligben/
ende gheenen last en draget/eñ dat ghy niet
in en brenget door de poorten van Jerusa
lem/op den Sabboth dach/so sal ic een vier
ontsteken in haer poorten/ende dat sal de
huysen van Jerusalem verslinden/ende ten
sal niet wtghebluscht worden.

God sent den propheet in des potbackers huys, daer thoont hy hem syn voornemen ende opsedt, wien welckē de propheet onderweſen, vermaent dat volc tot beteringe met een openba
ringhe der straffinghen Gods.

Dat xviij Capittel.

1 D'woort dat gedaen is tot Jeremiam van
den Heere seggēde: Staet op ende gaet
2 nederwaerts in potbackers huys eñ daer
suldy myn woorden hooren. Ende ick
3 ginck neder in des potbackers huys/eñ siet
4 hy maecte een werc op de wiele/ eñ het vat
brac dat hy maeckte vander aerden met syn
handen/eñ omghekeert zynde heeft hy daer
een ander vat afghemaeckt/alsoot hem ghe Rom.9.d.20.
noechde in syn oogen dat hyt maken soude. Isa.45.b.9.
5 Eñ des Heeren woort is tot my geschiet
6 seggende: En sal ic v lieden niet connē ge
doen ghelyck dese potbacker/seyt de Heere.
Siet gelyck de potaerde in des potbackers
hant is/also zydy in myn hant/ghy huys vā
7 Israel. Onuersienlic sal ic spreken tegen
een volc eñ tegē een conincryt dat ic dat sal
8 wtroyen eñ verderuen/ende vernielen. Ist Ier.1.b.10.
dat dit volck penitencie doet van syn quaet/
dat ic tegen hem gesproken hebbe/so sal ick
oock rouwe hebben van t'quaet dat ic gedacht
9 heb dien te doen. Ende ick sal onuersien
lick spreken van een volck ende ryck/dat
10 ick optimmeren sal ende planteē/ Ist datet

Rr v quaet

quaet doet in myn oogē/ alſo dattet myn ſtē
me niet en hoort/ ſo ſal ic rouwe hebben van
t'goet dat ick geſproken hebbe hen te doen.
Iſa.31.2.1. 33.C.13. Ioh.3.C.8. Daerom nu ſegt den mannen van Juda/ " eñ den bewoonders van Jeruſalem ſeggē-
de: Dit ſeyt de Heere: Siet ic verdēcke quaet
tegen v lieden/ eñ ic peyſe tegen v lieden een
gepeys/ een yegelic keere wederom vā ſynē
quaden weeh/ eñ maect recht v weghen/ eñ v
neerſticheden. De welcke hebben geſeyt: "
wy hebbē miſhoept/ want wy ſullē na onſe
gedachten gaen/ eñ een yegelic ſal de archeyt
van ſyn quaet herte doen. Daerom dit ſeyt "
de Heere/ vraghet de Heydenen. wie heeft
ſulcke gronwelicke dingen gehoort/ welc de
C maget van Iſrael te vele gedaen heeft? Sal "
den ſneew van Libanus vergaen van den
ſteen des ackers? oft machmen wtroeyē het
wtberſtende cout water/ ende nederwaerts
vloeyende? want myn volck heeft myns "
vergeten te vergheefs vochtighe offerande
doende/ ende henlieden ſtootēde in hare we
gen/ in de paden der werelt/ om dat ſy daer
Ier. 19.C.1. 49.C.13. Ioe.C.13. doot wandelen ſouden inden ongebaenden
weeh/ op dat hen lant wordē ſoude tot een "
verwoeſtinge/ eñ tot een eewige beſpottin-
ge/ alle die doot haer voorby gaet ſal hē ſeer
verwonderen/ eñ syn hooft ſchudden. Als "
eenē brādendē wint ſal icſe verſtroeyē voor
den viant/ ic ſal hen den rugge ende niet het
aenſicht thoonen inden dach van haerlieder
verderfeniſſe. Eñ ſy hebben geſeyt: Comt "
eñ laet ons tegen Jeremiam gedachten dēc-
ken/ want de wet en ſal niet vergaen van dē
prieſter/ noch den raet vanden wyſen/ noch
d'woort vanden Prophect. Comt ende laet
ons hem ſlaen metter tongen eñ en leet ons
niet hooren na alle ſyn redenen/ aenmerket "
Heere op my/ eñ hoort de ſtemme van myne
D tegenpartyders. Betaeltmen voor goet/ "
quaet/ dat ſy myn der ſielē een grachte gegra
uen hebbē? wt eſt gedachtich dat ic in v aen-
ſchyn geſtaen hebbe/ om voor henliedē goet
te ſpreken/ ende om v verbolghentheyt van
henlieden te keeren. Daerom gheeft hare "
kinderen ten honger/ eñ geleyde in de hant
des ſweerts/ laet hare huyſvrouwen weſen
ſonder kinderen/ eñ weduwē eñ laet haerlie
der mans verſlaghen worden metter doot/
laet hare iongelingen metten ſweerde door-
ſteken worden inden ſtrijt. Laet den roep "
gehoort worden van haren huyſen/ wāt ghy
ſult ouer henliedē den moordenaer haeſtelic
brengen/ want ſy hebben een grachte gegra
uen/ dat ſy my vangen ſouden/ eñ ſy hebben
ſtricken verborgen myner voeten. Maer "
ghy Heere weet alle haren raet tegen my ter
doot/ en wilt haerder booſheden niet ghe-
nadich weſen/ ende en laet hare ſonde van v
aenſicht niet wt ghewiſcht worden/ laetſe
t'ſamen vallen voor v aenſicht/ in den tyt
van uwer raſender gramſchap ſoo miſ-
bruycte.

De propheet wort onderweſen in een ander maniere, hoe dat vole metten honger ende ſweerde verloren gaen ſal in t'belech daer de vaders haerlieder ſonen eten ſullen om de verſmaedt-heyt des woorts Gods. Dat xix. Capitel.

DIt ſeyt de Heere: Gaet eñ neemt eens A
potbackers aerden vleſchken van den-
ders des volcs/ eñ vanden ouders der pry
ſteren. Ende gaet wt tot de valleye vā Ier.7.
Ennoms ſone/ die daer is by den in
ganck der potbackers poorte/ ende ghy ſult
daer preken de woorden die ic tot v ſal ſpre-
ken. Eñ ghy ſult ſeggen/ hoort de woorden
des Heeren ghy coningen van Juda eñ be-
woonders van Jeruſalem/ dit ſeyt de Heere
der heyrſcharen Iſrahels Godt: Siet ick ſal
een yden brengen ouer deſe plaetſe/ alſo dat
hem syn oozen ſullen tuyten wie dat hooren
ſal/ om dat ſy my verlaten hebben/ eñ heb-
ben deſe plaetſe vreemt ghehouden/ eñ heb-
ben daer in vochtige offerande ghedaen den
vreemden goden/ de welcke ſy niet ghekent
en hebben/ eñ hare vaders/ eñ de coninghen B
van Juda/ eñ ſy hebben de plaetſe vervult
metten bloede der onnooſelen. Eñ ſy heb-
ben de hoochdē van Baalim opgetimmert/
om hare kinderen metten viere te verbran
den tot eenen brantoffer Baalim/ dat ic niet
geboden en hebbe/ noch geſproken/ noch ten
is in myn herte niet opgecomen. Daerom
ſiet de dagen ſullen comen ſeyt de Heere/ eñ
deſe plaetſe en ſal niet meer genoemt wor-
den Topheth/ eñ de valleye der kinderē van
Ennom/ maer de valleye der doodinghen.
Eñ ic ſal den raet van Juda eñ Jeruſalem
verſtroeyen in deſe plaetſe/ eñ ic ſalſe metten
ſweerde ter neder worpē in d'aenſchyn van
haren vianden/ eñ in de hant der geenre die
hare ſiele ſoecken/ eñ ic ſal hare doode licha- C
men geuen den voghelen des hemels/ ende Ier.11.C.16. Ier.49.C.30.
den beeſten der aerden. Ende ick ſal deſe
ſtadt ſtellen tot een verwonderinghe/ eñ tot
een beſpottinghe/ alle die daer vooryby gaet
ſal henlieden ſeer verwonderen ende wiſpe
len ouer alle haer plaghe. Eñ ic ſalſe ſpy-
ſen metten vleeſche van haren ſonen/ ende
metten vleeſche van haren dochteren/ ende
een yegelic ſal ſyns vrients vleeſch eten/ int
beleeh ende in de benautheyt/ waer in dat
hare vianden/ ende die haerlieder ſiele ſoec-
ken henlieden beſluyten ſullen. Ende ghy
ſult dat aerden vleſchken breken in de oogen
der mannen die met v gaen ſullen. Ende
ghy ſult tot henlieden ſeggben: Dit ſeyt de
Heere der heyrſcharen: Alſo ſal ick dit volck
ende deſe ſtadt al in ſtucken breken/ als eens
potbackers pot ghebroken wort/ datmē niet D
meer heel maken en can/ ende in Topheth
ſullen ſy begrauen worden/ om datter geen
ander plaetſe en is om te begrauen. Alſo
ſal ick deſer plaetſen doen/ ſeyt de Heere/
ende haren bewoonders/ ende ick ſal deſe
ſtadt ſtellen gelyck Topheth. Eñ de huy-
ſen van Jeruſalem/ ende de huyſen der
coninghen van Juda ſullen weſen als de
plaetſe van Topheth onſuyver alle de huy-
ſen op der welcker daken ſy ſacrificie ghe-
daen hebben/ alle den heyre des hemels eñ
brancofferen geoffert den vreemden goden.
Maer Jeremias is comen van Topheth/ 14
waer henen dat hem de Heere ghelonden
hadde/

hadde/ om te propheteren/ ende hy heeft ge-
ſlaen int voorhof van des Heeren huys/ hy
heeft geſeyt tot alle t'volc: Dit ſeyt de Hee-
re der heyrſcharen Iſraels God: Siet ick ſal
brengen op deſe ſtadt/ eñ op alle hare ſteden/
alle de quaden die ic tegen haer gheſproken
hebbe: want ſy hebbē haren nec verhart/ dat
ſy mijn woorden niet hooren en ſonden.

Phaſſur de oudſte prieſter ſlaet Ieremiam, ende leght hem in
den veterſtock, doen voorſeyt hem de prophete wat ſtraffinge
dat hem aenſtaende is van Godt, ende van Ieremias beclach.

Dat xx. Capittel.

ENde Phaſſur Emmers ſone de Prieſter
die een prince geſtelt was in des Heeren
huys/ hoort Ieremiam gheſchoort deſe woor-
den propheterende. Ende Phaſſur heeft Je-
remiam den prophete ghelagen/ eñ hy heeft
hem inden veterſtot geſteken/ die daer was
in Benjamins oudſte poorte/ in des Heere
huys. Ende alſt morghenſtont gheworden
was ſo heeft Phaſſur Ieremiā wt gebracht
uten veterſtock/ eñ Ieremias heeft tot hem
geſeyt: De Heere en heeft uwen naem niet
ghenoemt Phaſſur/ maer vervaertheyt van
alle ſyden. want dit ſeyt de Heere: Siet
ic ſal v tot een vervaernisse geven/ v eñ alle
uwe vrienden/ ende ſy ſullen vallen metten
ſweerde van haren vianden/ ende v ooghen
ſullent ſien/ eñ geheel Juda ſal ick geven in
des conincks van Babylonien handt eñ hy
ſalſe overvoeren in Babylonien/ eñ hy ſalſe
metten ſweerde ſlaen/ Eñ alle dat goet van
deſer ſtadt/ ende allen haren arbeydt/ eñ alle
haer coſtelickheyt/ ende alle de ſchatten der
coninghen van Juda ſal ic geven in de han-
den haerder vianden/ ende ſy ſullenſe bero-
uen ende wech dragen/ ende brengen in Ba-
bylonien. Maer ghy Phaſſur/ ende alle v
huysghenooten ſult in de ghevanghenisſe
gaen/ ende in Babylonien ſuldy comen/ eñ
aldaer ſuldy ſterven/ ende aldaer ſuldy be-
graven worden/ ghy eñ alle v vrienden/ den
welcken ghy logenen ghepropheteert hebt.

Ghy hebt my verleydt Heere/ ende ick
ben verleydt geweeſt/ ghy hebt ſtercker ge-
weeſt dan ic/ eñ ghy hebt my verwonnen/ ic
ben gheworden tot eenen ſpotalle den dach/
ſy beſpotten my allegader. want ick ſpre-
ke nu van langhe te voren/ luyde roepende
booſheyt/ ende verwoeſtheyt roep ick/ ende
des Heeren woort is my geworden tot een
verwyt/ ende tot een beſpottinghe alle den
dach. Ende ick heb geſeyt: Ic en ſal ſyne
niet gedachtich weſen noch ic en ſal voorts
niet meer ſpreken in ſynen naem. Ende t'is
in mijn herte gheworden als een blakende
viet/ ende beſloten in mijn gebeente/ ende ic
worde ſtanw/ niet connende verdraghen.

want ick heb ſchimpernijen van vele ge-
hoort/ ende een vervaertheyt al routſomme.
Vervolchten ende laet ons hem vervol-
ghen/ van allen de mannen die mijn vreed-
ſamighe waren/ ende mijn ſyde bewarende/
oft hy eenichſins mocht bedroghen worden/
ende dat wy mochten machtich worden te-
gen hem/ ende dat wy wrake van hem crij-
gen mochten. Maer de Heere is met my
als een ſterck vechter: daerom ſullen ſy val-
len die my vervolgen/ ende crank weſen: ſy
ſullen crachtelick beſchaemt worden/ om dat
ſy het ewich verwijt niet verſtaen en heb-
ben/ d'welc nemmermeer en ſal wtgewiſcht
worden. Eñ ghy Heere der heyrſcharen
proever vanden rechtveerdigen/ die de nie-
ren ende t'herte ſiet/ Laet my (dat bidde ick D
v) de wrake ſien van henlieden: want ic heb
v mijn ſake geopenbaert. Singt den Hee-
re loeft den Heere/ wāt hy heeft de ziele van
den armen verloſt wt der quader hant.

Vermaledijt zy den dach daer ic in gebo- Iob. 3. a.
ren ben/ den dach inden welcken mijn moe-
der my ghebaert heeft en zy niet gebenedijt.
Vermaledijt zy de man die mijnen va-
der gheboodſchapt heeft ſegghende: U is een
een manlic kint geboren/ ende heeft hem als
met een blijſchap verblijdt. De menſch zy
gelijc de ſteden welc de Heere omgeworpen
heeft/ ende ten is hem niet berouwen: laet
hem den roep des morghens hooren/ ende
t'gheluyd inden tijt des middaechs/ die my
niet ghedoodt en heeft van mijns moeders
lichaem alſoo dat mijn moeder my een graf
hadde geworden/ ende haer lichaem een ee-
wighe ontfanghenisſe. Waerom ben ick
wter moeder lichaem gecomē/ dat ic arbeyt
eñ ſmerte ſien ſoude/ eñ dat mijn daghen in
beſchaemtheyt ſouden overgebracht worden?

Ieremias verantwoort de boden van Sedechias dat Iudas
met peſtilencie honger ende ſweerden ſal geraſeert worden, eñ
dat die alleenſte leven ſullen, die tot de Chaldeē vlieden ſullen.

Dat xxj Capittel

HEt woort datter gheſchiet is tot Jeremi- A
am vanden Heere als de Coninck Se-
dechias tot hem gheſonden heeft Phaſſur
Melchias ſone/ ende Sophoniam den ſone
Maaſie dē Prieſter ſeggēde: Vraecht voor B
ons den Heere/ want Nabuchodonoſor de
conine van Babylonien ſtrijt tegen ons/ oft
de Heere by aventueren met ons dede nae
alle ſijn wonderlicheden/ eñ dat hy van ons
trocke. Eñ Ieremias heeft tot henliedē ge
ſeyt: Aldus ſuldy Sedechie ſeggē: Dit ſeyt
de Heere de God van Iſrahel/ Siet ic ſal de
oirloochſe ghereetſchappen ommekeeren die
in v lieder handē zijn/ eñ met de welcke ghy
ſtrijdt tegen den conine van Babylonien eñ
tegen de Chaldeen/ die v beligghen rontſ-
omme de muren/ ende ick ſal die vergade-
ren int midden van deſer ſtadt. Ende ick B
ſal v beſtrijden met een wtgeſtrecte hant eñ
met eenen ſtercken arm/ ende in een raſende
graniſchap ende met verbolgenheyt/ ende
in eenen groote toren. Eñ ic ſal de bewoon
ders van deſer ſtadt ſlaen/ de menſchen eñ
de beeſten ſullen van de groote peſtilencie
ſterven. Eñ daer na/ ſeyt de Heere ſal ick
gheven Sedechiam den Coninck van Ju-
da ende ſijn knechten/ ende ſijn volck die in
deſe ſtadt overghebleven zijn vander peſti-
lencien/ ende vanden ſweerde/ ende den hon
ger/ in Nabuchodonoſor des Conincs van
Babyloniens/ ende in haerder vianden han- C
den ende in de hant der geenre die hare ſie-
le ſoecken: ende hy ſalſe ſlaen metten ſcherpe

vanden

vanden ſweerde/ eñ hy en ſal niet ghebuycht
worden/ noch hy en ſal niet ſparē noch ont-
fermen. Eñ tot dit volc ſuldy ſeggen: Dit
ſeyt de Heere: Siet ic geue voor v liedē den
weech des leuens/ende den weech der doot.
Ier.21.2.1. So wie in deſe ſtadt woont/ die ſal ſterue
door t'ſweert eñ den honger/ eñ de peſtilen-
cie maer wie wtgaet ende oueruliedt tot de
Chaldeen die v lieden beleggen/die ſal leue/
eñ zyn liele ſal hē weſen als eenē roof. Wāt
ic heb myn aenſicht geſtelt op deſe ſtadt tot
quaet ende niet tot goet/ ſeyt de Heere. In
D de hant vanden Coninck van Babylonien
ſal die ghegeuen worden/ eñ hy ſalſe metten
vyere verbranden. Eñ den huyſe des Co-
nincs van Juda: Hoort des Heeren woort
Ier.22.2. ghy huys van Dauid. Dit ſeyt de Heere/
Oordeelt vroech het oordeel/ verloſt den ge-
nen die met gewelt verdruct is wt de hāt vā
den onrecht doender/ dat by auontueren
myn verbolgenheyt niet wt en gae/als een
vier/eñ ontſtekē en worde eñ datter niemāt
en zy die wtbluſſche om de quaethey van
uwe beneerſtingen. Siet ick ſpreeck tot v
ghy bewoonſtere der vaſter eñ veltachtiger
valleyen/ſeyt de Heere die daer ſegget: wie
ſal ons ſlaen? eñ wie ſal in onſe huyſen gaē?
Eñ ic ſal ouer v verſoecken na de vrucht
uwer beneerſtingen/ ſeyt de Heere/ende ick
ſal vier ontſteken in syn bosch ende dat ſalt
al verſlinden rontſomme hem.

Ieremias vermaent den coninc ende ſijn volck, dat ſy ghe-
rechticheyt doē ſullē,op dat henlieden alle dingen gelucklick
geſchieden,ende dat Sellum den Sone van Ioacim des ſoons Io-
ſie in Ieruſalem niet wederom keeren en ſal, ende teghen Ioa-
kim Ioſias ſone,ende dat Iechonias met ſijn moedet in Babylon
gheleyde ſal worden ende daer ſterven.

Dat xxij. Capittel.

A DIt ſeyt de Heere: Gaet nederwaerts in
des Conincs van Juda huys/ende ghy
ſult daer ſpreken dit woort/ ende ſeggben:
Hoort des Heeren woort ghy conincx van
Juda die opden ſtoel van Dauid ſit ghy eñ
v dienaers/ ende v volc die ingaet door deſe
Ier.21.d.12. poorten. Dit ſeyt de Heere/Doet recht eñ
rechtveerdicheyt/ eñ verloſt den ghenen die
met gewelt verdruct is van de hant des on
recht doenders/eñ den vreemdelinck/ eñ de
weeſe/eñ de weduwe en wilt niet bedroeuē/
oft en verdructe niet tōrecht/ eñ het onnoo
ſel bloet en wilt niet wtſtorten in deſe plaet-
ſe. want iſt dat ghy doende dit woort doet/
B ſo ſullen door deſe poorten Coningē ingaen
vā Dauids geſlachte ſittēde op synē throon/
eñ rydende op waghenen/ eñ peerden/ſy eñ
Deu.17.d.16 hare dienaers eñ haerlieder volc. Iſt dat
3.Reg.9.b.1. ghy deſe woorden niet en hoort/ ſo heb ic by
my ſelven gheſworen ſeyt de Heere/ dat dit
huys ſal tot een verwoeſtheyt weſen. Wāt
dit ſeyt de Heere ouer thuys des Conincks
van Juda/ Galaad ghy zyt my t'hooft van
Libanus/ iſt dat ick v niet en ſtelle tot een
verwoeſtheyt tot onbewoonlicke ſteden.
Eñ ic ſal ouer v heyligē den man die doot-
ſlaet/ eñ syn wapenen/ eñ ſy ſullen v wegeco
ren cederboomē afhouwen eñ die neder int
vier worpen. Eñ daer ſullen veel lieden
door gaen door deſe ſtadt/ eñ een yegelick ſal
tot synen naeſten ſeggen: Waerom heeft de C
Heere alſo deſer grooter ſtadt gedaen? Eñ
ſy ſullen antwoorden: Om dat ſy t'verbont
des Heeren haers Gods verlaten hebben/
ende hebben vreemde goden aenbeden/ende
henlieden ghedient. Een wilt den dooden
niet beweenen noch en maect geen rouwich
mſbaer op hem met een geſchrey/ Beclaecht
den genen die wt gaet/ wāt hy en ſal voort-
aen niet wederkeeren/ noch hy en ſal d'lant
ſynder geboortē niet ſien/ want dit ſeyt de
Heere/ tot Sellum den Sone Joſie den co-
nincx van Juda/ die geregneert heeft voor
Joſia synē vader/die wtgegaen is van deſer
plaetſen/ Hy en ſal hier niet meer binnē co-
mē/ maer in de plaetſe tot de welcke ic hem
ouergenoert hebbe/daer ſal hy ſterven/ eñ dit
lant en ſal hy niet meer ſien. Wee dē genen D
die zyn huys timmert in onrechtveerdic-
heyt/ eñ syn eerplaetſen niet int oordeel synen
vrient ſal hy ſonder ſake verdrucken/ eñ sy-
nen loon en ſal hy hem niet geuē. Die daer
ſeyt/ Ic ſal my een wyt huys timmeren/ eñ
ruyme eertamerē die si ſelven venſterē open
doet/eñ maect de balcken der ſolderinghen
van cederē/ eñ ſchildert die met rooden ſino
ber. Suldy regneren om dat ghy v geinet
by den ceder boom? v vader en heeft by niet
geten ende gedroncken/ eñ gedaē oordeel en-
de rechtveerdicheyt/ doen alſt hem wel was?
Hy heeft de ſake vanden armen eñ behoefti E
gen geoordeelt hem te goede/en was dat niet
daerom/ want hy my ghekent heeft/ ſeyt de
Heere? Maer v oogē eñ v herte zyn ter gie
richeyt/ eñ om d'onnoosel bloet te ſtorten/ eñ
tot onrecht eñ t'en loop vanden quadē werc
ke. Daerom dit ſeyt de Heere tot Joacim dē
ſone Joſie den Coninc van Juda: Sy en ſul
len hem niet beſchreyen. wee broeder/ ende
wee ſuſter ſy en ſullen hem te ſamen niet roe
pen: wee Heere eñ wee edelman/ Met eens
ezels begraueniſſe ſal hy begrauen worden/
verrot eñ verworpen buyten de poortē van
Jeruſalem. Clim op Libanum eñ roept/
eñ in Baſan geeft v ſtemme/ eñ roept tot de
voorbygaende/ want alle v beminders zyn
verniet. Ic heb tot v gheſproken in uwe F
ouervloedicheyt ghy hebt geſeyt: Ic en ſals
niet hooren/ dits uwē wech van uwer iont-
heyt aen/ want ghi en hebt myn ſtemme niet
gehoort. Allē uwe herders ſal den wint voe
den/eñ v liefhebbers ſullen in de gevange-
niſſe gaen/eñ dan ſuldy beſchaemt worde eñ
ghy ſult v ſchamen van alle uwe quaetheyt.
Ghy die op den Libano ſit/ eñ neſtelt in
de Ceder boomē/ hoe hebdy te ſamen geſucht
als v de pynen overgecomen waren als de
pynen der barender vrouwen? Ic leue/ſeyt
de Heere/ want al waer Iechonias de ſone
Joacim des conincs van Juda eenē ringe in
myn rechte hant/ ſo ſal ic hem daer wt trec-
kē. Eñ ic ſal v genē in de hāt der geenre die B
v ſiele ſoecken/ eñ in hare hant der welcker
aenſicht ghy ontſiet/ ende in Nabuchodono
ſors des conincs van Babylonien hant/eñ

n de hant der Chaldeen. Ende ick sal v
nde v moeder die v gebaert heeft seyndē in
en vreemt lant/ daer ghy niet in geboren en
yt/ ende daer sultyy sterven/ ende tot lant
oaer toe sy hare siele opheffen dat sy der-
oaerts wederkeeren souden/ en sullen sy
niet wederkeeren. Is dese man Jecho-
nias een aerdē gebackē eñ gebroken vat: is
y een vat sonder alle wellusticheyt: waerō
yn by eñ syn saet verworpē/ eñ verre wech
e worpē in eē lāt/ dat si niet gekēt en hebbē:
Aerde/ aerde/ aerde hoort des Heerē woort.
Dit seyt de Heere: Screyft desen man on-
uchtbaer/ eenē man die in syn dagen niet
oorspoedich welen en sal. wāt wt synē sade
n sal geēnā wesen/ die op Dauids stoel sit-
e/ eñ die voorts meer macht hebbe in Juda.

De Heere dreycht de herders die t'cudde verstroyen, eñ hy
oorleyt dē valsche propheten de eewige schande, die t'volc be
egen, beghеerende datter Gods naem verghete, ende spreken
gen Gods wille. Dat xxiij. Capittel.

Wee den herderē diet cudde vā mynder
weyden vernielen eñ verstrooyen/ seyt
e Heere. Daerom dit seyt de Heere Is-
aheels Godt/ tot de herders die myn volck
oeyden: Ghy hebt myn cudde verstroyt/ eñ
ebt die wtgeworpē/ eñ ghy en hebt die niet
esocht. Siet ic sal op v lieden besoecken de
naetheit uwer benecstingē seyt de Heere.
eñ ic sal de vleuchtingē vā myn cudde verga
eren van alle landē/ tot welcken ick die sal
ortgedreuen hebben/ ende ic salse wederom
eeren tot hare velden/ ende sy sullen wassen
nde vermenichfuldicht worden. Ende ic
l over henlieden herders verwecken ende
ie sullense voeden/ eñ sy en sullen voortaen
niet meer vreesen/ eñ sy en sullē niet beangst
yn/ eñ daer en sal niemant wten getale ge-
socht worden/ seyt de Heere. Siet de da-
en comē/ seyt de Heere/ eñ ic sal Dauid een
echt veerdich spruytsel verwecken/ eñ de co
inc sal regnerē en sal wys zyn/ ende hy sal
echt ende recht veerdicheyt doen op d'aerde.
In dien dagen sal Juda behouden wor-
en/ ende Israel sal getrouwelick woonen:
n dat is den naem den welcken sy hem noe
ē sullen/ onse rechtverdige Heere. Daer-
m siet de dagen comen/ seyt de Heere/ ende
ien en sal voortaen niet meer seggen: De
eere leeft/ die de kinderen van Israhel ge-
ydt heeft wten lande van Egyptē. Maer
De Heere leeft die t'saet des huys van Isra
el wtgeleyt eñ aenghebracht heeft van dat
oorden lant/ eñ van alle de landen/ tot de
elcke ic se wtghedreuen hadde/ eñ sy sullen
oonē in haer lant. Tot de propheten/ myn
erte is heel gebroken uit midden van my/
lle myn gebeenē heeft gebeeft/ ic ben gewor-
en als een dronckē man/ als een man die
erwonnen is vanden wijne/ van des Hee
en aenschijn eñ van d'aenschijn synder hoyli-
ger woorden. Want de aerde is vol van
nerspeelders/ want de aerde heeft truerich
eweest vā d'aenschijn der vermaledijdinge/
e velden der woestijnen zyn droogh gewor
en/ haren loop is quaet geworden eñ hare
erckheyt ongheloflick. Want de propheet
ende priester zyn besmet gheweest/ ende in
myn huys heb ic haerlieder quaet gevondē/
seyt de Heere. Daerom sal haerlieder wech
zyn als een slibberinge in duysternisse/ wāt
sy sullen gestootē worden/ eñ daer in vallen/
want ic sal op haerlieder quade dingen bren
gen het iaer van hare versoeckinghe/ seyt de
Heere. Eñ in de Propheten van Samarien
heb ick dwaesheyt gesien/ eñ sy propheteer-
den door Baal/ eñ bedrogē myn volc Israel.
Eñ in de propheten van Jerusalem heb ic
gesien de gelyckenisse der gheenre die over-
spel doen/ eñ den weeh der luegenen: ende sy
hebben de handen der alderquaetster ver-
sterct/ dat een yegelick niet en sonde bekeert
worden van syn quaetheyt/ sy zyn my alle
geworde als Sodoma eñ haer bewoonders
als Gomorrha. Hierom seyt de Heere der
heyrscharen tot de propheten: Siet ick salse
spysen met alsen/ ende ic salse drencken met
galle/ want van de Propheten van Hieru-
salem is de besmettinge gecomen op alle de
aerde. Dit seyt de Heere der heyrscharen:
En wilt der propheten woorden niet hooren
die v lieden propheteren/ eñ v bedriegen: sy
spreken het visioen haers hertē/ niet wt des
Heeren mont. Sy seggen den genē die my
blasphemeren: De Heere heuet gesproken,
Vrede sal v lieden zyn/ eñ tot eenen yegelic-
ken die in syns hertē archeyt wandelt heb-
ben sy gesayt: Op v lieden en sal geen quaet
comen. Want wie heeft teghenwoordich
geweest in des Heeren raet ende heeft ghe-
sien eñ ghehoort zyn redene: wie heeft syn
woort aenmerct/ ende gehoort: Siet den
storm vā des Hertē verbolgenheyt sal wt-
gaen/ ende een wederstende tempeest sal op
de hoofden der ongoddelicker comen.
Den rasenden toorn des Heerē en sal niet
wederkeeren tot dat hyt doe ende tot dat hy
volbrenghe dat ghedachte syns herten: inde
laetste daghen sultyy synen raet verstaen.
Ic en sandt de propheten niet ende sy lie-
pen: ick en spraeh tot henlieden niet ende sy
propheteerden. waert dat sy gestaen had-
den in mijnen raet/ eñ hadden mijnen volc-
de te kennen gegeven mijn woorden/ so sou
de ic voorwaer henlieden afgekeert hebben
van haren quaden wech/ ende van hen al-
derquaeste gedachten. Bin eyndy dat ic een
Godt ben van by/ seyt de Heere: eñ niet een
Godt van verre? Sal een man verborgen
worden int heymelick/ ende dat ick hem niet
sien en sal/ seyt de Heere/ En vervulle ic niet
hemel ende aerde/ seyt de Heere? Ick heb
gehoort dat de Propheten gesayt hebben in
mijnen naem luegheuen propheterende/ eñ
seggende: Ick heb ghedroomt/ ick heb ghe-
droomt. Hoe lange is dit in de herten der
propheten die luegheuen te voren seggē/ eñ
propheteren de verleydingen haers hertē:
Die maken willen dat myn volck mijns
naems vergete/ om hare droomen de welc-
ke een yeghelick tot synen naesten vertelt/
ghelijck hare vaderen mijnen naem verge-
ten hebben om Baal. Een propheet die

eenen

eenen droom heeft/ die vertelle dien droom: ende die mijn woort heeft / die spreke mijn woort warachtelic. wat is t'caf te achten tegen de tarwe seyt de Heere: En zijn mijn woorden niet als vier seyt de Heere / eñ als eenen hamer den steen heel in stucken brekende: Daerom siet ic spreke tot den Propheten seyt de Heere/ die mijn woorden stelen een yegelic van sijnen naesten. Siet ick seg totten Propheten seyt de Heere die haer lieder tongen aennemen ende segghen: De Heere seyt. Siet ick seg tot de Propheten die luegenen droomen/seyt de Heere die dese vertelt hebben / eñ hebben mijn volck verleyt met hare lenghene / ende in hare mytakelen / ale ickse niet gheſonden en hadde/ noch henlieden bevolen en hadde / die mijnen volcke niet gebaet en hebbē/ seyt de Heere/ Daerom ist dat v dit volck / oft eenich Propheet / oft priester vraecht / seggende. wat is des Heeren last?so sultij tot henlieden seggen: waer toe dient v den last? want ic sal v weg worpen/ seyt de Heere. Ende de Propheet ende de priester eñ t'volck dat ter seyt: Des Heeren last: op dien man sal ic verstoeckē ende op sijn huys. Dit sultij seggen eenen yegelic tot sijnen naesten eñ tot sijnē broeder/ wat heeft de Heere geantwoort? Eñ wat heeft de Heere gesproken? Ende den last des Heeren en salmen niet meer gedenckē. want eenen yegelickē sal zijn woort eenen last wesen: ende ghy hebt verkeert de woorden des leuende Gods des Heeren der heyrscharen ons Gods. Dit sultij seggen totten Propheet: wat heeft v de Heere geantwoort?ende wat heeft de Heere gesproken? Maer ist dat ghy des Heerē last seget: daetō dit seyt de Heere: Om dat ghy dit woort geseyt hebt: Des Heeren last / ende ic heb tot v lieden gesondē seggende: En wilt niet seggen: Des Heeren last/ Daerom siet ic sal v lieden dragende weg halen/ ende ick sal v verlaten/ende de stadt die ic v eñ uwen vaderen gegeven hebbe van mijn aenlicht. Eñ ick sal v lieden geuē tot een eewich verwijdt/ende tot een eewige schande die nemmermeer en sal door verghetelickheyt wtghewischt worden.

Door een ghelijckenisse van twee corven vijghen, den eenen seer goet, ende den anderen seer quaet, so voorseyt de Prophete wat dien loden overcomen sal.

Dat xxiij. Capittel.

DE Heere heeft my ghethoont / ende siet/ twee corven vol vijgen gheset voor des Heeren tempel / Na dat Nabugodonosor de Coninck van Babylonien overghevoert hadde Jechoniam Joachims soone den coninck van Juda ende zijn princen / ende de constige werckluyden/ ende hellupters van Jerusalem/ ende die gebracht heeft in Babylonien/ Den eenen corf hadde vijgen boven maten seer goet/ gelijc de vijgen vanden eersten tijt plegen te zijne: ende den eenen corf hadde vijgē wter maten seer quaet / diemen niet eten en mocht om dat sij quaet waren.

Ende de Heere heeft gheseyt tot my/ wat siet ghy Jeremias? Ende ic heb geseyt/ Goede vijghen seer goet/ ende quade seer quaet/ diemen niet eten en mach om dat sij quaet zijn. Ende d'woort des Heeren is tot my geschiet seggende / Dit seyt de Heere Israels God: gelijc dese vijgen die goet zijn also sal ic bekennen de overvoeringe van Juda/ de welcke ick wtghesonden hebbe wt deser plaetsen/ inder Chaldeen lant int goede.

Ende ic sal mijn oogen op hen stellen om te versoenen/eñ ick salse wederom leyden in dit lant/eñ ick salse timmeren ende niet verderven/eñ ic salse planten eñ niet wtroeyen.

Eñ ic sal henlieden een herte geven dat sij my kennen / dat ic de Heere ben eñ sij sullen my tot een volck wesen / eñ ic sal hen tot eenen God wesen / want sij sullen wederom tot my keeren in allen hen herte. Eñ gelijc de alderquaetste vijgen diemen niet eten en mach / om dat sij quaet zijn / Dit seyt de Heere/ also sal ic Sedeciam den Coninc van Juda geven ende sijn princen ende d'ander van Jerusalem die overgebleven zijn in dese stadt/ende die int lant van Egyptē wonen/ Ende ic salse geven tot een quellinghe ende pyninghe alle den rycken vander aerden/ende tot een versmaetheyt ende tot een gelyckenisse/eñ tot een gemein segwoort/eñ tot een vermaledijdinge/in alle de plaetsen tot de welcke icse wtgeworpen hebbe. Eñ ic sal onder henlieden senden t'sweert/ ende den honger/ ende de pestilencie / tot dat sij heel vernielt sullen wesen vandē lande/ dat ick hen ende haren vaderen gegeven hebbe.

Want sij niet en hebben willen hooren Ieremiam noch d'ander propheten vermanende tot penitencie, so wordt henlieden voorseyt de verderuinge van Ierusalem, ende de gheuangenisse der inwoonders die dueren sal t'seventich iaren, daer na sal comen de verderuinge der coningen die henlieden gevangen hadden. Daerom wort Ieremie bevolen dat hy den steden van Juda ende den anderen Coninghen der aerden schencken soude den kelck der verbolgheuntheyt des Heeren, ende daerom doet oock de Prophete de herders ende overste huylen.

Dat xxv. Capittel.

HEt woort dat geschiet is tot Jeremiam van alle t'volc van Juda int vierde iaer Joacims des soons Josie des Coninces van Juda, dit is d'eerste iaer van Nabuchodono sor den coninc van Babylonien. D'welc Jeremias de Propheet gesproken heeft tot alle t'volck van Juda / ende tot alle de bewoonders van Jerusalem/seggende: Van dat derthienste iaer Josie Amos soone des Coninces vā Juda tot op desen dach toe dit is het drientwintichste iaer/ soo is d'woort des Heeren tot my geschiet/ende ick heb tot v lieden gesproken des nachts opstaende eñ sprekende/ende ghy en hebbes niet gehoort.

Eñ de Heere heeft tot v lieden gesonden alle sijn dienaren de propheten/des morgēs vroech opstaende eñ seyndende/ende ghy en hebbes niet gehoort/ noch ghy en hebt v ooren niet geneycht om te hooren als hy seyde: Keert een yegelick wederom van synen quaden wech/ eñ van uwe alderquaetste gedachten/ eñ ghy sult in't lant wonen dat de Heere v ende uwen vaderen ghegheven heeft/van de eewe ende tot in de eerwicheyt.

Ende en wilt niet gaen na de vreemde goden/

)den/om die te dienē/ eñ hen te aenbidden/
)ch/ en verwect my ter gramschappen niet
: de wercken uwer handen/ende ic en sal v
iet pynigen. Eñ ghy en hebt my niet ge
)oort/seyt de Heere/om dat ghy my tot grā
hap verweckē sout in de werckē uwer han
en tot uwen quade. Daerom dit seyt de
)eere der heyrscharen: Om dat ghy na myn
)oorden niet gehoort en hebt/ Siet ic sal
ynden eñ opnemen alle de nacien vander
)oordē lande/seyt de Heere/ eñ Nabuchodo
)osor den coninck van Babylonien mynen
necht/ende ic sal die brengē tot op dit lant/
)de op de gene die dat bewoonen/ eñ ouer
lle de nacien die daer rontsomme zyn/ende
k salse dooden ende die stellen tot een ver=
)onderinge ende een bespottinge/ende tot
ewige wildernissen. Eñ ic sal wt henlie=
en te niet doen de stemme der blijschappen/
ñ de stemme der vrolicheyt/ de stemme des
uydegoms ende de stemme der bruyt/ de
temme vander molen/ ende d'licht vanden
ichtuate. Ende alle dit lant sal wesen tot
en woestijne eñ een groote verwonderin=
ge/ ende alle dese volckē sullen Nabuchodo
)osor den coninck van Babylonien/ dienen
'seuentich iaren. Eñ als de t'seuentich iarē
)ervult sullen wesen/ dan sal ic versoecken
)ver den coninc van Babylonien eñ op dat
)olck/seyt de Heere/haerlieder booscheyt/eñ
)p der Chaldeen lant/ eñ ic sal die stellen tot
ewige woestijnē. Eñ ic sal tot op dat lant
)rengen alle myn woorden/ die ic daer tegē
gesproken hebbe/ alle datter geschreuē is in
)esen boec/ al dat Jeremias gepropheteert
)eeft teghen alle de Heydenen. want sy
)ebben dien ghedient als de Heydenen veel
)aren/ende groote coningen/ eñ ic sal hen=
)ieden vergelden na hare wercken/ ende na
)e maetselen van haren handen. want al=
)us seyt de Heere der heyrscharen/ de Godt
)an Israel: Neemt den kelc vanden wyn
)er ralender gramschappē van mynder hāt/
ñ ghy sult van dien schencken alle den Hey
)enen/tot de welcke ic v senden sal. Eñ sy
ullen drincken ende verbaest worden/eñ sul
ē rasen van d'aenschyn des sweerts/ d'welc
ic onder henlieden seynden sal. Eñ ic heb
)en kelc ghenomen wt des Heeren hant/eñ
ck heb dien geschonckē alle den Heydenen/
)ot de welcke de Heere my gesonden heeft/
Jerusalem ende den steden van Juda/ eñ
)aren coningē eñ haren princen/ om dat ick
)ie gheuen soude tot een woestijne ende tot
)en groote verwonderinge/ende tot een be
)pottinge/ende tot een vermaledijdinge/ge
)ic desen dach is Pharaoni den coninc van
Egypten/eñ synen knechten/ eñ synen prin
)en/ende alle synen volcke/ ende alle te sa=
men int gemeyne/ alle den Coninghen des
lants Ausitidis/ende alle den Coningē des
lants van Philistijm/ende vā Ascalon/ ende
van Gaza/ende van Accaron/ eñ den ouer=
bleuelingen van Azoten/ ende Idumeen/
ende Moab ende der kinderen Ammon.
Ende alle den coningen van Tyrien ende
alle den coningē van Sydon/ende den Co=
ninghen des lants der eylanden die ouer de
zee zyn. Ende Dedan/ende Thema/ende E
Buz/ ende alle de gene die t'hayr af gesco=
ren hebben. Ende alle den coningen van
Arabien/eñ alle den coningen van t'westen/
die in de woestijne woonen. Ende alle den
coningen van Zambri/eñ alle den coningen
van Elam/ ende alle den coninghen van
de Meden/ ende oock alle den coninghen
vanden noordē/ van by eñ van verre/eenen
yeghelicken tegen synen broeder/ ende alle
den rycken der aerden die op haer aensichte
zyn/ende de coninc Sesach sal na henlieden
drincken. Eñ ghy sult tot henlieden seg=
gen: Dit seyt de Heere der heyrscharen Is=
raels Godt: Drinct ende wort dronckē/ eñ
braket wt eñ valt/ende en staet niet op/ van
d'aenschicht des sweerts/d'welc ic onder v lie
den seyndē sal. Eñ als si dē kelc niet en wil 1. Pet. 4. d. 17.
len nemen van v hant om te drincken/so sul
dy tot hen seggē: Dit seyt de Heere der heyr
scharen: Ghy sullet drincken de drincken.
want siet in de stadt waer in mynē naem F.
aengeroepen is/sal ick beginnē te pynigen:
ende suldy ghylieden als onnoosele eñ vry
gaen: ghy en sult niet vry gaen/ want ic roep
t'sweert ouer alle de bewoonders der aerdē/
seyt de Heere der heyrscharen. Eñ ghy sult Iohel 3. d. 16.
tot hen propheteren alle dese woorden/ende Amos. 1. 2.
tot henlieden segghen: De Heere sal van de
hoochde brieschen/ ende van syn heyligh
wooninge sal hy syn stemme gheuen/ hy sal
brieschende brieschē ouer syn cieraet/ daer
sal eenen blijden sanc gesongen worden als
der wijntreders tegen alle de bewoonders
der aerden. T'gelupt is gecomen tot dat
wterste der aerdē. want de Heere heeft een
oordeel met de Heydenen/hy wort geoordeelt
met alle vleesch: de ongoddelicke heb ic den
sweerde geleuert/ seyt de Heere. Dit seyt
de Heere der heyrscharen: Siet daer sal een
pyninge wtgaen van d'een volc tot in d'an=
dere/ ende eenen grooten storm salder wt=
gaen van de wterste der aerden. Ende de G
verslaghene des Heeren in dien dage sullen
wesen van d'een eynde der aerden tot haer
andere eynde/ sy en sullē niet beschreyt wor
den/eñ sy en sullen niet opgenomen wordē/
noch begrauen worden tot eenen mesthoop
sullē sy op d aensicht der aerdē liggē. Buylt
ghy herders eñ roept eñ bestroyt v met as=
schen ghy edelste der cudden: want v dagen
zyn vervult/ dat ghy sult gedoodt worden/
eñ v verstroyngē/eñ ghy sult vallen als co=
stelicke vatē/ Eñ de vlucht sal vergaen van
de herders/eñ de behoudenisse vā de edelste
der cudden. De stemme vander herderen
geroep/eñ t'gehuyl vā de edelste der cuddē/
om dat de Heere hen weyden verdoruen
heeft. Ende de beemden des vreets heb=
ben rsamen stil geswegen van d'aensicht der
gramschappen van des Heeren rasenden
torn. Hy heeft als eenē leeuw syn hutteckē
verlaten, want hen lant is geworde tot een
verwoestinge/van d'aensicht der gramschap
van

van de duyue/ende van d'aenſicht der gram ſchap vau des Heeren raſenden tozn.

Ieremias wordt van de prieſters ende propheten geuangen, om dat hy t'verderuen van Hieruſalem prediet, ende hy wordt vander doot beſcherme doot de ouders, mids de exempelen van Micheas ende Vrias de propheten.

Dat xxvj. Capittel.

1 IN beginſel des ryts van Joacim Joſias ſone des Conincs vau Juda is dit woozt
2 geſchiet vanden Heere ſeggende: Dit ſeyt de Heere: Staet int voozhof van des Heeres huys / eñ ghy ſult ſpreken tot alle de ſteden van Juda / van de welcke ſy comen om te aenbidden des Heeren huys / alle de redenen die ick v bevolen hebbe / dat ghy die tot hen ſpreken ſoudt. En wilt het woozt niet ach-
3 terwaerts houden / oft ſy by auontueren hoozden / ende bekeert wozden een yeghelick van ſynen quaden wech / ende dat my be
4 roude vā t'quaet / dat ick denche hen te doene om de quaetheyt haerder neerſticheden.
5 Ende ghy ſult tot hen ſeggen / Dit ſeyt de Heere: Iſt dat ghy my niet en hoozt / dat ghi wandelt in myn wet / die ic v gegeue hebbe /
6 alſoo dat ghy de woozden vau myn die-
B naers de Prophetē hoozt / die ic tot v lieden geſonden hebbe des nachts opſtaende / ende beſchickēde / ende ghy en hebtſe niet gehoozt.
1.reg.4.2.1. b.10. 7 So ſal ick dit huys geuen als Silo / ende
8 deſe ſtadt ſal ic geuen tot een vermaledyd-dinghe alle den naciē der aerden. Eñ de
9 prieſters ende propheten ende alle t'volck hebben Jeremiam ghehoozt deſe woozden ſprekende in des Heeren huys. Eñ doen
10 Jeremias ſprekende volcynt hadde alle dat hem de Heere bevolē hadde / dat hy ſpreken ſoude / tot alle den volcke / ſo hebben hem de prieſters ende Propheten / ende alle t'volck geuangen genomen ſeggende: Laet hem de doot ſteruen / waerom heeft hy in des Hee-
11 ren naem geprophetеert ſeggende? Gelyck Silo ſal dit huys weſen / ende deſe ſtadt ſal verwoeſt wozden / om datter geen bewoon
C der en ſal zyn? Ende alle t'volc is vergadert tegen Jeremiam in des Heeren huys. Eñ
12 de princen van Juda hebben deſe woozden gehoozt eñ ſy zyn opgeclommen van des co nincs huys in des Heerē huys / eñ ſy hebben geſeten inden inganck van der poozten des nieuwe huys des Heeren. Ende de prie-
13 ſters ende propheten hebben geſproken tot de princen ende tot alle t'volc ſeggēde: Deſe man is het oordeel der doot ſchuldich / want hy heeft geprophetеert tegen deſe ſtadt / alſo ghy gehoozt hebt met uwen oozen. Ende
14 Jeremias heeft geſeyt tot alle de princen eñ tot alle t'volc ſeggende: De Heere heeft my geſonden dat ick propheteren ſoude tot dit huys / ende tot deſe ſtadt alle de woozden die
Ier.7.2.1. ghy gehoozt hebt. Daerom maeckt nu v
15 weghen / ende v neerſticheden goet / ende hoozt de ſtemme des Heeren ws Gods / eñ
D eñ de Heere ſal berouw hebben van t'quaet t'ghene dat dat hy geſproken heeft tegen v.
16 Maer ſiet ic ben in uwe handen / doet my dat goet ende recht is in v lieder oogben.
17 Maer nochtans weet ende bekent dat ghy (iſt dat ghy my doodt) onnooſel bloet ſult leueren tegen vſelucn / ende tegen deſe ſtadt / ende haer bewoonders. want de Hee re heeft my inder waerheyt tot v geſonden / dat ic in v oozen ſprekē ſoude alle deſe woozden. Ende de princen ende alle t'volck hebben geſeyt tot de prieſters ende prophe-
18 ten: Deſe man en is het oozdeel des doots niet ſchuldich / want inden naem des Hee-
19 ren ons Gods heeft hy tot ons geſproken.
20 Hierom zyn daer mannen vandē ouders des lants opgeſtaen / ende hebben geſeyt tot alle de vergaderinge des volcs ſprekende /
E 21 Micheas van Mozaſthi heeft een pro-
pheet geweeſt in de dagen Ezechie des co-
nincs van Juda / ende hy ſeyde tot alle t'volc van Juda ſegghende: Dit ſeyt de Heere der Mich.3.d.
heyrſcharen: Sion ſal als eenen acker geac-
kert wozden / eñ Jeruſalē ſal tot eenē hoop
ſteenen weſen / ende den berch des huys tot
22 hoochdē der boſſchagiē. Heeft hem Ezechi as den coninc van Juda eñ geheel Juda ter doot verweſen? En hebdē ſy niet dē Heere ge
vreeſt / eñ des Heeren aenſicht ghebeden / eñ t'heeft dē Heere berouwē van t'quaet dat hy tegen henlieden geſproken hadde? Daerom wy doen een groot quaet tegen onſe ſielen.
F 23 Ende daer was ock een man prophete-
rende inden naem des Heeren / Vrias de ſo-
ne Semei vā Chariathiarim / eñ hy heeft ge
propheteert tegen deſe ſtadt / eñ tegen dit lāt
24 gelyc alle de woozden van Jeremias / Eñ de Coninck Joacim heuet ghehoozt / eñ alle zyn machtige / eñ princen alle deſe woozden. Eñ de Coninck ſocht hem te dooden. Ende Vrias heuet gehoozt eñ heeft gevreeſt / ende hy is gevloden ende ghegaen in Egypten.
25 Ende de Coninck Joacim heeft mannen geſonden in Egypten / Elnathan Achoboz ſone ende mannen met hem in Egypten.
G 26 Ende ſy hebben Vrian wt Egypten ge-
leyt / eñ hem gebracht tot dē coninc Joacim / ende hy heeft hen metten ſweerde geſlagen / ende hy heeft ſyn doot lichaem ghewozpen in de grauen vanden onedelen ghemeynen
27 volcke. Hierom heeft de hant van Ahican Saphans ſone met Jeremiā geweeſt dat hy niet gelevert en ſoude wozden in des volcs hant / ende dat ſy hem dooden ſouden.

Ieremias ſendende banden ende ketenen tot veel coningen, hy ontbiedt henlieden, willen ſy Nabuchodonoſor dienen, dat ſy wel varen ſullen: anders meten ſweerde, honger ende peſtilencie ſullen ſy vergaen: ende van de gewijde vaten die in Babylon ſullen ghevoert worden.

Dat xxvij. Capittel.

1 IN beghinſel vanden ryckе Joachims Jo-
A ſias ſone des coninckx van Juda / is dit woozt geſchiet tot Jeremiam vandē Heere
2 ſeggēde: Dit ſeyt de Heere tot my / Maect voor v banden eñ ketenen / ende ghy ſult die
3 leggen in uwen hals / Ende ghy ſult die ſeyn den totten coninc van Edom / eñ totten co-
ninc van Moab / ende totten coninc der kin deren van Ammon / ende tot den coninc van Tyrien / eñ totten coninck van Sydon / door de hant der boden die te Jeruſalē gecomen zyn tot Sedeciam den coninck van Juda.

Ende

Ende ghy ſult hen gebieden dat ſy tot hen
heeren ſpreken: Dit ſeyt de Heere der heyr-
ſcharen Iſraels Godt: Dit ſuldy ſeggen tot
uwen heeren. Ick heb d'aerde gemaect/ eñ
de menſchen eñ de beeſten/ die op d'aenſicht
der aerdē zyn in myn groote ſtercheyt/ eñ in
mynen wtgeſtrecten arm/ eñ ick heb die ge-
ghenen den genen die my in myhen ooghen
ghenoecht heeft. Eñ nu daerom heb ick alle
deſe landen ghegeuen in Nabuchodonoſor
des conincs van Babyloniē myns knechts
hant/ daer toe heb ick hem ooc de beeſtē des
velts ghegeuen datſe hem dienen. Eñ alle
de Heydenen ſullen hem dienen eñ ſynē ſo-
ne/ eñ ſyns ſoons ſone/ tot dat ſyns lants eñ
tyden tot come/ eñ veel volckē eñ groote co-
ningen ſullen hem dienen. Maer het volck
eñ het rijc dat Nabuchodonoſor den conine
van Babylonien niet en dient/ eñ ſo wie ſy-
nen hals niet en buycht onder des conincks
van Babylonien iock/ op dat volc ſal ick ver
doecken metten ſweerde eñ metten honger/
eñ metter peſtilencien/ ſeyt de Heere/ tot dat
deſe verniele in ſyn hant. Daerom ghy lie-
den en wilt niet hooren v prophetē/ ende v
waerſeggheers eñ de droomers/ eñ de bedie-
ners wter vogelen ſanck/ eñ de tooueraers
die v lieden ſeggen: Ghy en ſult den conine
van Babylonien niet dienen/ want ſy v
eugenen propheteren dat ſy v verre ſouden
maken van uwē lande/ eñ dat ſy v wtdrijuen
ouden/ eñ dat ghy vergaen ſoudt. Maer
volck dat ſynen necke onderworpt onder
des conincks van Babylonien iock/ eñ hem
dient/ dat ſal ick laten gaen in ſyn lant/ ſeyt
de Heere/ eñ het ſal dat lant bouwen eñ daer
in woonen. Eñ tot Sedeciam den coninck
van Juda heb ic geſprokē na alle deſe woor
den ſeggēde: Buyget uwe halſen onder des
conincs van Babylonien ioc/ eñ dient hem/
eñ ſynē volcke/ eñ ghy ſult leuen. waerom
ult ghy eñ v volc ſterue metten ſweerde eñ
metten honger/ eñ met de peſtilencie gelijck
de Heere geſproken heeft totten volcke dat
niet dienen en wilt den coninck van Baby-
lonien? En wilt niet hooren de woorden
der propheten die tot v ſeggen: Ghy en ſult
den coninck van Babylonien niet dienen/
want ſy ſpreken v leughenen. want ick en
hebſe niet geſonden ſeyt de Heere/ eñ ſy pro-
pheteren in mynen naem valſchelick dat ſy
v wtdrijuē ſouden eñ dat ghy vergaē ſoudt/
v wel ghy liedē als de propheten die v pro-
pheteren/ eñ tot de prieſters/ eñ tot dit volc
heb ic geſproken ſeggende: Dit ſeyt de Hee-
re: En wilt niet hooren de woorden van u-
wen propheten/ die v lieden propheteren/
ſeggende: Siet des Heeren vaten ſullen we-
derkeeren vā Babylonien nu terſtont. wāt
sy propheteren v een leugene. Daerom en
wilſe niet hooren/ maer dient den coninck
van Babylonien/ op dat ghy leuen moecht.
Waeromme wort deſe ſtadt tot een verwoe
ſtinge gegeuen? Eñ iſt dat ſy propheté zyn/
eñ dat des Heeren woort in hen is/ ſo laetſe
de gemoete gaen den Heere der heyrſcharen/
dat de vaten die gelaten waren in des Hee-
ren huys/ eñ in des conincs vā Juda huys/
eñ in Jeruſalem/ niet en comen in Babylo-
nien. want dit ſeyt de Heere der heyrſcha- 4. Re. 17. e. 25.
ren tot de colomnen/ eñ tot de zee/ eñ tot de
baſementen/ eñ tot de andere gherecrſchap-
pen/ die gebleuen zyn in deſe ſtadt/ die Na-
buchonoſor de conine van Babylonien niet
wech genomen en heeft/ doen hy Jechonias
Joachins ſone den coninck van Juda ouer-
voerde van Jeruſalē in Babylonien/ eñ alle
de edelſte van Juda eñ Jeruſalem. want
dit ſeyt de Heere der heyrſcharen Iſraels
God/ tot de gerecrſchappen die gebleuē zyn
in des Heeren huys/ eñ in des conincs van
Juda huys/ eñ in Jeruſalem/ in Babylo-
nien ſullen ſy ouergenoert worden/ eñ daer
ſullen ſy zyn totten dach van hen beſoeckin-
ge/ ſeyt de Heere/ eñ ic ſal die doen brengen/
ende wederom ſtellen in deſe plaetſe.

Hananias de Prophete voorſeyt dat Gods gevijde vaten met den gevangen/ oninck binnen twee iaren ſullen wederom gebracht worden, maer God belaſt Ieremie contrarie te voorſeggen, en met eenen dicns propheten: doet oot die gevolcht is.

Dat xxviij. Capittel.

ENde t'is gheſchiet in dat iaer int begin- A
ſel des rycks van Sedecias den coninck
vā Juda/ int vierde iaer in de vyſſte maent/
dat tot my geſeyt heeft Hananias Azurs ſo-
ne de Prophete van Gabaon in des Heeren
huys voor de Prieſters/ eñ alle t'volck ſeg-
gende: Dit ſeyt de Heere der heyrſcharen
de Godt van Iſrael: Ick heb des conincks
van Babylonien ioc heel gebroken. Noch
twee iaren der daghen/ en ick ſal wederom
brenghen tot deſe plaetſe alle de vaten van
des Heeren huys/ die Nabuchodonoſor de
conine vā Babylonien wechgedragen heeft
van deſer plaetſen/ eñ heeft die ouergenoert
in Babylonien. Eñ Jechoniam Joachins
ſone den coninck van Juda/ eñ alle de ouer-
noctinghe van Juda die in Babylonien ge-
gaen zyn/ ſal ick wederom keeren tot deſe
plaetſe/ ſeyt de Heere: want ick ſal des co-
nincs van Babylonien iock heel in ſtucken B
breken. Eñ Jeremias de Prophect heeft
gheſeyt tot Hananiam den Prophete in de
oogen der Prieſters/ ende in de ooghen van
alle t'volck darter ſtont in des Heerē huys/
eñ Jeremias de Prophete heeft gheſeyt/
Amen. Alſo moet de Heere doen. De Heere
wil v woorden verwecken die ghy ghepro-
pheteert hebt/ dat de vaten wederom mo-
gen gebracht worden in des Heeren huys/
ende alle de ouernoctinghe van Babyloni-
en tot deſe plaetſe/ maer nochtans hoort
dit woordt dat ick ſpreke in v ooren ende in
alle des volcks ooren. De propheten die
voor my ende voor v gheweeſt hebben van
den beginſele/ eñ die geprophetcert hebben
op veel landen/ ende ouer groote rycken.
Van oorloghe ende van verdruckinghe ende
van honger. Een Prophete die peys te C
voren geſeyt heeft/ als ſyn woort coemt dan
ſalmen kennen den Propheet/ den welcken
de Heere gheſonden heeft inder waerheyt.
Ende Hananias de Prophete heeft de

herene genomen van Jeremias hals/ eñ hy
heeft die ghebroken. Eñ Hananias heeft "
geseyt in d'aenschyn van alle t'volc/seggen-
de: Dit seyt de Heere: Also sal ick Nabucho-
donosor des Conincs vã Babylonien iock
breken na twee iaren der daghen/van alder
volcken halse. Eñ Jeremias de Prophect "
is synen wech henen gegaen. Eñ des Hee-
ren woort is geschiet tot Jeremiam/ na dat
Hananias de prophete de herene gebroken
hadde vã Jeremias des propheets halse/seg
D ghende: Gaet henen/eñ ghy sult Hananie "
seggen/Dit seyt de Heere: Ghy hebt de hou-
ten herenen gebroken/eñ ghy sult daer voor
yseren herenen maken. want dit seyt de "
Heere der heyrscharen Jsrahels Godt: Jck
heb een yseren iock geleyt op den hals van
alle desen volcken/ dat sy dienen soudẽ Na-
buchodonosor den coninc van Babylonien/
eñ sy sullen hem dienen/eñ daer bouen heb ic
hen de beesten der aerden ghegeuen. Eñ "
Jeremias de prophect heeft geseyt tot Ha-
naniam den prophect Hoort Hanania/ De
Heere en heeft v niet gesonden/ eñ ghy hebt
dit volck doen betrouwen in een lueghene.
Daerom dit seyt de Heere: Siet ick sal v "
seynden vã d'aensicht der aerden/in dit iaer
suldy sterue wãt ghy hebt tegen den Heere
ghesproken. Eñ Hananias de Prophect is "
gestoruen in dat iaer in de seuenste maent.

Ieremias propheteert dat de Ioden lxx. iaren in Babylon sul-
len blijuen, seggende: dat die te Ierusalem blijuen, metté swee-
dé sullen vermelt worden. ende daer nae propheteert hy tegen
de valsche propheten.

Dat xxix. Capitel.

A Ende dit zyn de woorden des boecks/ die
Jeremias de prophect gesonden heeft vã
Jerusalem tot de bleuelinghen van de ou-
ders/der ouervoeringen/eñ tot de priesters
eñ Propheten/ eñ tot alle t'volc dat Nabu-
chodonosor ouergevoert hadde van Jern-
salem in Babylonien. Na dat Jeconias de
Coninck wtgegaen was eñ de Coninghinne/eñ de gesneden camerlingen/ eñ de prin-
cen van Juda eñ Jerusalem/ende de consti-
ghe wercklieden/ eñ de beslupters van Je-
rusalem/ door de hant vã Elasa Saphans
sone/eñ Gamarias Helchias sone/ de welc-
ke Sedecias de coninck van Juda ghesen-
den heeft tot Nabuchodonosor den Conine
van Babylonien/in Babylonien/seggende:
B Dit seyt de Heere der heyrscharẽ de God
van Jsrahel alle der ouervoeringen die ick
ouerghevoert hebbe van Jerusalem in Ba-
bylonien/ Timmert huysen/ende woont/
ende plant houen ende etet de vruchten van
die. Neemt huysvrouwen eñ wint sonen
eñ dochteren/ende gheeft uwen sonen huys-
vrouwen/ende v dochteren gheeft mannen/
ende laetse sonen ende dochterẽ baren/ ende
werdt daer vermenichfuldicht/ende en wilt
niet luttel van ghetale wesen/ ende soeckt
den vrede vãder stadt/tot de welcke ic v heb
doen ouervoeren/ende bidt voor die tot den
Heere. want in harẽ vrede sal v lieden vre-
de zyn. want dit seyt de Heere der heyr-
scharen de God van Jsrahel: Eñ laet v niet
verleyden van uwen propheten die int mid C
den van v lieden zyn/ende v waersseggers/ Ier.14.c.
ende en hebt gheen achte op v droomen die 23.d.25.
ghy droomt. want sy propheteren v val- 27.b.c.
schelick in mynen naem/ eñ ick en hebse niet
gesonden/seyt de Heere. want dit seyt de
Heere: Als in Babylonien sullẽ beghinnen
vervult te worden t'seuentich iaren/ dan sal Ier.25.c.
ick v besoecken/ eñ ick sal op v verwecken 33.c.m.
mijn goet woort/ om v lieden wederom te 2.Par.36.d.
leyden tot deser plaetsen. want ick weet 1.Esd.1.a.
de gedachten die ick dencke op v lieden/ seyt Dan.9.a.c.
de Heere/ghedachten des vreedts ende niet
des lydens/dat ick v gheue d'eynde eñ ver-
duldicheyt. Ende ghy sult my aenroepen/
ende gaen ende ghi sult my bidden/ende ick
sal v lieden verhoozen. Ghy sult my soec-
ken eñ vinden/als ghy my sult gesocht heb-
ben in alle v herte. Eñ ick sal van v lieden D
gheuonden worden/ seyt de Heere/ ende ick
sal v ghevanghenisse wederom leyden/ ende
ick sal v vergaderen van alle de Heydenen/
ende van alle de plaetsen/ tot de welcke ick
v wtghedreuen hebbe/seyt de Heere/ende
ick sal v doen wederom keeren vãder plaet-
sen/ tot de welcke ick v heb doen ouervoe-
ren. Om dat ghy geseyt hebt: De Heere
sal ons propheten verwecken in Babylo-
nien. want dit seyt de Heere totten Co-
ninck die op Dauids stoel sit/ ende tot alle Ier.22.c.
het volck dat dese stadt bewoont/ tot uwe
broeders die met v lieden niet en zyn ghe-
gaen in de ouervoeringe. Dit seyt de Hee-
re der heyrscharen: Siet ick sal op henlie- Ier.44.d.m
den seynden het swoert/ ende den hongher/ Ier.44.a.
ende de pestilencie/ ende ick salse stellen als
quade vyghen die niet en moghen ghe-
ten worden/ om datse seer quaet zyn. Ende
ick salse vervolgen metten swoerde eñ met-
ten hongher/ende metter pestilencien/ ende
ick salse gheuen tot een quellinghe alle den
ryncken des lants/ tot een vermaledydinge/
ende tot een verwonderinghe/ ende tot een
bespottinghe/ende tot een versmaetheyt al-
len den Heydenen/ tot de welcke icse wtge-
stooten hebbe. Om dat sy myn woorden
niet ghehoort en hebben/ seyt de Heere/ die
ick tot henlieden gesonden hebbe door myn
knechten de Propheten des nachts opstaen-
de ende seyndende/ ende ghy en hebbes niet
ghehoort/seyt de Heere: Daerom ghylie- E
den hoort des Heeren woordt/alle de ouer-
voeringhe die ick wtgesonden hebbe van
Jerusalem in Babylonien. Dit seyt de
Heere der heyrscharen Jsrahels Godt tot
Achab Colias sone/ eñ tot Sedeciam Maa-
sias sone die v lieden propheteren in mynen
naem valschelic; Siet ick salse leueré in Na-
buchodonosors des conincks van Babylo-
nien hant/eñ hy salse slaen in v oogen. Eñ
wt henlieden sal een vermaledydinge op-
genomen worden alle der ouervoeringe vã
Juda die in Babylonien is/der gheenre die
seggen: De Heere stelle v gelyck Sedeciam/
ende gelyck Achab/ de welcke de coninck
van Babylonien geroost heeft int vier/ om

dat

at sy dwaesheyt gedaē hadden in Jsrael/eñ
at sy ouerspel gedaen hadden met de huys-
rouwen van haren vrienden/eñ sy hebben
woort gesproké in mynē naem valschelic
at ick hen niet benolen en hadde. Jck ben
ichter eñ ghetuyghe seyt de Heere. Eñ tot
Semeiam den Nehelamiter suldy seggben.
Dit seyt de Heere der heyrscharen de Godt
an Jsrael. Om dat ghy boecken gesonden
ebt in uwen naem tot alle t'volc dat in Je-
usalem is/eñ tot Sophoniam Maasias so-
e den Priester/eñ tot alle de Priesters seg-
ende: De Heere heeft v gegeuen tot eenē
Priester/voor Joida den Priester dat ghy de
uerste soudt zyn in des Heeren huys ouer
llen man die vanden waersegghenden geest
crocert woort/ende die propheteert/dat ghy
em soudt stellen inden veterstock/eñ inden
ercker. Eñ nu waer om en hebdy Jere-
miam den Anathothiter niet ghestraft die v
ieden propheteert: want daer bouē heeft
sy gesonden in Babylonien tot ons seggen-
e: T is noch langhe timmert huysen ende
woont daer/eñ plant houen eñ eet de vruch-
en van die. Dierom heeft Sophonias de
Priester desen boec gelesen in de oorē Jere-
mie des Propheets. Eñ d'woort des Hee-
en is gheschiet tot Jeremiam seggbende:
Sent tot alle de ouervoeringhe seggende:
Dit seyt de Heere tot Semeiam den Nehe-
amiter. Om dat v Semeias geprophetéert
eeft/eñ ick hem niet gesonden en hebbe/eñ
eeft v doen betrouwen in leughentale.
Daerom dit seyt de Heere: Siet ick sal ver-
oeckē ouer Semeiam den Nehelamiter eñ
p syn saet/eñ hem en sal gheen man wesen
itronde int midden van desen volcke/ende
y en sal t'goet niet sien dat ick mynē volc-
e doen sal seyt de Heere want hy heeft een
uertredinghe gesproken tegen den Heere.

Hy propheteert den kinderen van Jsrahel een wederkoem-
e wt dat/waer ghevangenisse, in d'welck sy mits hare sonden
behouden zijn, eñ hoe sy Gode dienen sullen eñ in wat voor-
oet. Dat xxx. Capittel.

DJt is d'woort dat ghescheit is tot Jere-
miam vanden Heere seggbende: Dit
eyt de Heere Jsrahels Godt/seggbende:
Schrijft v alle de woorden die ick tot v ge-
proken hebbe in eenen boec. want siet de
agen comen seyt de Heere eñ ick sal weder
m keeren de wederkeeringe myns volcks
srael eñ Juda/seyt de Heere/ende ick salse
oederom keeren totten lande dat ick haren
aderen gegeuen hebbe/eñ sy sullen dat be-
itten. Ende dit zyn de woorden welck de
eere gesprokē heeft tot Jsrael eñ tot Ju-
am. Want dit seyt de Heere: wy hebben
en stemme der veruaertheyt gehoort/vree-
e/eñ t'en is geenen vrede. Wraecht eñ be-
ict oft een man genereert. waerom heb ick
an gesien dat alle mans hant is op syn len
enen als eender barender vrouwen/eñ alle
e aensichten zyn verkeert inder gheelsucht
erwe. Wee wāt dien dach is groot/noch
aer en is gheenen syns gelyck/eñ t'is den
yt der tribulacien van Jacob/ende wt haer
al hy behouden worden. Ende het sal zyn
in dien dach seyt de Heere der heyrscharen/
dat ick syn iock in stucken sal breken van u-
wen halse/ende syn banden sal ick van een
scheuren/eñ de vreemde en sullen niet meer
ouer hem heerschappie hebbē/ maer sy sul-
len den Heere haren God dienen/eñ Dauid
haren coninck den welcken ick hen verwec-
ken sal. Daerom en vreest niet ghy myn Isai. 44. a. 2.
knecht Jacob/seyt de Heere/noch en ver- 44. d. 2.
schrict v niet Jsrael. wāt siet ic sal v verlos- Luc. 1. g. 74.
sen van den verre lande/eñ v saet van d'lant
haerder gevangenissen eñ Jacob sal weder-
comen in ruste/eñ ouer vloeden van allen
goeden eñ daer en sal niemant wesen die hy
vreesen soude. want ick ben met v seyt de
Heere om v te behouden. want ick sal een
volcyndinghe maken met alle de Heydenen
daer onder ick v verstroyt hebbe/maer ic en
sal v niet maken tot een volcyndinge/maer
ick sal v castydē int oordeel op dat ghy v niet
en laet duncken dat ghy onschuldich zyt. L
Wāt dit seyt de Heere uwe quetsure is on-
geneselick v wonde is seer quaet. Daer en
is niemāt die v vonnisse oordelen mach om
te verbinden/v en is geen bate van ghene-
singe. Alle v liefhebbers hebbē v vergeten/ Jere. 13. d. 13.
eñ sy en sullen v niet soecken. want ick heb
v ghesiagen met eens viants quetsure/met
eē wreede castydinge/om de menichte uwer
booshcyt zyn v sonden hart worden/ waer Jere. 13. d. 18.
om roepty om uwe quetsinghe: uwe sinerte
is ongeneselick om de menichte uwer boos-
heyt/eñ om v harde sonden heb ic v dese din
gen gedaen. Daerom alle die v eten sullen
verslonden worden/eñ alle uwe viandē sul-
len int gevangenisse geleyt worden/eñ die v
verderuē sullen verdoruen worden/eñ alle
v rooners sal ic tot eenen roof geuen. Wāt D
ick sal v stramen heylen/eñ van uwen won-
den sal ick v genesen/seyt de Heere/want sy
hebben v Sion wtgeworpen genoemt. Dit
is sy die geenen versoecker en hadde/ Dit
seyt de Heere: Siet ick sal wederkeeren de
wederkeeringe van Jacobs tabernakelen/
eñ synder daken sal ick ontfermen/ende de
stadt sal getimmert worden in hare hooch-
de/eñ den tempel sal na syn ordinancie ge-
sondeert worden. Eñ wt hen sal lof comē/
eñ een stemme der spelender/eñ ick salse ver
menichfuldigē/eñ sy en sullen niet vermin-
dert worden/eñ ick salse glorificeren/eñ sy
en sullen niet versmaet worden. Eñ haer
kinderen sullen wesen als vandē beghinne/
eñ haer vergaderinghe sal voor my blijuen/
eñ ick salt versoecken tegen alle de gene die
hem quellen. Eñ syn vorst sal wt hem we-
sen eñ een prince sal wt dat midden vā hem
voort gebracht worden/eñ ick sal hem aen-
brengen ende hy sal tot by my comen. want
wie is dese die syn herte daer aen legghe dat
hy my ghenaken sonde seyt de Heere: Eñ
ghy sult my tot een volc wesen/ende ick sal
v tot eenen Godt wesen. Siet den storm
des Heeren de wtgaende ralende grāschap/
eenen vallenden slachreghen sal opt hooft
van de ongoddelicke rusten. De Heere en

ſal de gramſchap der verbolghentheyt niet
afkeeren/tot dat hy doe ende volbrenge dat
ghedachte ſyns herten/in d'uyterſte der da-
ghen ſuldy deſe dinghen kennen.

De Heere ſeyt dat hy de kinderen van Iſrahel wt de gevan-
ghenisſen in ouervloedicheyt t'huys halen ſal/dus trooſt hy Ra
chel/ende van dat nieu verbondt dat hy met Iſrahel maken ſal
dat hijt nemmermeer meer en ſal verwerpen.

Dat xxxj. Capittel.

A IN dien tijt ſeyt de Heere/ ſal ick een Godt
weſen alle den geſlachten van Iſrahel/ eñ
ſy ſullen my tot een volc weſen. Dit ſeyt
de Heere. Het volc dat vandē ſweerde ouer-
gebleuen was/ heeft gracie ghevonden in de
1.Cor.1.d. woeſtyne/Iſrahel ſal tot ſyn ruſte gaē. De
Heere heeft my van verre geopenbaert. Eñ
met een eerwige liefde heb ick v lief gehadt/
daerom heb ick v aengehaelt ontfermende.
Eñ ic ſal v wederom optimmeren/eñ ghi
ſult opgetimmert worden ghy maghet van
Iſrahel/ghy ſult noch verciert worden met
uwen tamboeren/eñ ghy ſult wtgaen inden
danſſe der geenre die ſpelen. Ghy ſult noch
wyngaerden planten op de bergen vā Sa-
marien/ſy ſullen plantende planten/ eñ tot
dat den tijt comt en ſullen ſy den wyn niet
inthden. want t'ſal eenen dach weſen/indē
welckē de wachters roepē ſullē op dē berch
Ephraim. Staet op eñ laet ons opclimmen
in Sion totten Heere onſen Godt. want
dit ſeyt de Heere/Verheught v met blyſchap
Iacob/eñ wenſcht tegē t'hooft der Heyde-
nen/geeft ouer al gelyt/ eñ ſingt/ende ſegt.
Verloſt Heere v volc de bleuelingen vā Iſ-
rahel. Siet ick ſalſe aenbrenghen van dat
noordē lant/ eñ ic ſalſe vergaderen vā d'uy-
terſte der aerdē/onder de welckē ſullen we-
B ſen blinde eñ creupele/eñ de bevruchte/ende
barende te ſamen/een groote vergaderinge
herwaerts wederkeerende/ met een ghe-
ſchrey ſullen ſy comen/ eñ in bermhertigheyt
ſal ickſe wederom leyden/eñ ic ſalſe aēbren-
gen door de beken der wateren indē rechten
wech/eñ ſy en ſullen hen daer tegē niet ſtoo-
ren. want ic ben Iſrahel een vader gewor-
den/eñ Ephraim is myn eerſte geborē ſone.
Hoort des Heeren woort ghy Heydenen/
eñ vercondiget in de eylandē die verre zyn/
ende ſegt: Die Iſrahel verſtroyt heeft die ſal
hem weder vergaderen/eñ hy ſal hem bewa
ren als een herder ſyn endde. want de
Heere heeft Iacob verloſt/ eñ hy ſal hē ver-
loſſen wt de handt des genes die machtiger
was. Eñ ſy ſullen comen eñ louen op den
berch Sion/ eñ ſy ſullen t'ſamen comen tot
des Heeren goeden/ op de terwe ende wyn
eñ olie/eñ de vrucht van t'cleyn ende groot
vee/eñ hertſiele ſal zyn als eenen verſchen
hof/eñ ſy en ſullen voortaen niet meer hon-
ger hebben. Dan ſal de maget haer verbly-
den indē reyedans/de iongers/eñ ouders te
ſamen/eñ ick ſal hen droefheydt in blyſchap
verkeeren/ eñ ick ſalſe trooſten/ ende blyde
maken vā haren rouwe. Eñ ic ſal de ſiele
der prieſteren dronckē maken met vettic-
heyt/ eñ myn volc ſal vā mynen goedē ver-
L vult worden/ ſeyt de Heere. Dit ſeyt de
Heere: Daer is een ſtemme des beclaghens Matt.2.d.
gehoort in de hoochdē des rous eñ des wee-
nens Rachels beweenende hare ſonen/ eñ
niet willende getroost zyn ouer die/want ſy
" niet en zyn. Dit ſeyt de Heere. Laet v ſtē-
me ruſten vā ſchreyen/ eñ v oogen van tra-
nen. want daer is loon voor v werc/ ſeyt de
Heere/eñ ſy ſullen wederom comen vā des
" vyants lande. Eñ uwen wterſtē is hope/
ſeyt de Heere/eñ de kinderen ſullen weder-
" keeren tot hen palen. Hoorende heb ick
Ephraim gehoort ouer varen. Ghy hebt my
gecastyt/eñ ick ben onderweſen als een on-
getemt ionc ſtierkē bekeert my/ eñ ic ſal be-
keert worden. want ghy zyt de Heere myn
" Godt. want na dat ghy my bekeert hebt/
ſo heb ick penitencie gedaen/ eñ na dat ghyt
my gethoont hebt/ſo heb ic myn hope geſla-
gen. Ick ben beſchaemt gheweeſt eñ heb my D
gheſchaemt/ want ick heb t'verwyt mynder
" ionckheyt gheleden. Is Ephraim my een
eerlick ſone/ iſt een teer kint/ want vā dat ic
tot hem geſproken hebbe/ ſo ſal ic ſyns noch
gedachtich weſen. Daerom zyn de binnēſte
myns hertē ontſtelt geweeſt ouer hem. Ont
fermēde ſal ic ſynder ontfermē/ ſeyt de Hee-
" re. Stelt v een hooghe wachtplaetſe. Set
voor v bitterhedē. Schict v herte indē rechtē
wech daer ghy in gewādelt hebt/ keert we-
derom ghy dochter vā Iſrael/ keert weder-
" om tot deſe uwe ſteden. Hoe lange wordy
met weeldicheden onghebonden/ghy wilde
dochter/wāt de Heere heeft cē nieuwe dinck
geſchapē op der aerdē. Een vrouwe ſal eenē
" man omvangē/ Dit ſeyt de Heere der hey-
ſcharē Iſraels God. Si ſullē noch dit woort
ſeggē int lant vā Iuda eñ in ſyn ſtedē als ick
hen gheuanghenisſe ſal omgekeert hebben.
De Heere gebenedyde v ghy ſchoonheyt der E
" rechtueerdicheyt/heyligen berch/ eñ in hem
ſullen woonen Iudas/ eñ alle ſyn ſteden te
ſamē/de ackerlieden eñ de dryuers der cud-
" den. Wāt ick heb de vermoeyde ſiele dronc
ken gemaect/ eñ alle hongerighe ſielē hebbe
" ick verſaedt. Daerom ben ick als wt eenen
ſlaep gheweect/eñ ick hebt geſien/ eñ mynen
" ſlaep was my ſoete. Siet de dagen comen
ſeyt de Heere/eñ ick ſal t'huys van Iſrahel/
eñ t'huys van Iuda beſaeyen met menſchen
ſaet/eñ metten ſade der behelpigher beeſten.
" Eñ gelyc ick op hem gewaect heb om hem
wt te trecken/eñ af te brekē/eñ te verſtroyen
eñ te vernielen/eñ te pynigen alſo ſal ick op
hen waken/ om te planten eñ te timmeren/
" ſeyt de Heere. In die daghen en ſullen ſy Ezech.18.d.
voortaen niet meer ſeggen: De vaderē heb-
ben eenen ſueren druyf geten/ eñ der kinde-
" ren tandē zyn verboomt geworden/ maer
een yegelick ſal in ſyn booſheyt ſterven/ alle
menſch die eenē ſueren druyf eet/ diens tan
" den ſullen boomich wordē. Siet de dagen F
comen/ ſeyt de Heere/eñ ic ſal den huyſe van Hebr.8.a.
Iſrahel/ ende den huyſe van Iuda een nieu
" verbont makē/ niet gelyc t'verbont dat ick
met uwen vaderē gemaect hebbe indē dach
als ick hen hant ghenomen hebbe/dat ickſe
wten

wten lande vã Egypten leydẽ sonde/ t'verbont dat sy gebroken hebben/ eñ ic heb heerschappye ouer hen ghehadt / seyt de Heere.

Maer dit sal t'verbont zyn dat ick maken al metten huyse van Israhel nae die dagen/ seyt de Heere: Ic sal myn wet geuẽ in hare binnenste/ eñ in haerlieder herten sal ick die schryuen eñ ick sal hen tot eenen Godt weten/ eñ sy sullen my tot een volc wesen. Eñ een man en sal voortaen synen naesten niet meer leeren/ eñ een man synen broeder segghende: Kent den Heere want sy sullen my alle kennen vã hare minsten totte meesten/ seyt de Heere: want ick sal haerder boosheyt genadich wesen eñ haerder sonden en sal ick niet meer gedenckẽ. Dit seyt de Heere die de Sonne geeft tot eẽ licht des daechs/ d'ordinantie der Manen eñ der sterren / tot des nachts licht/ die de zee vstoort/ eñ haer baren gheuen geluyt. De Heere der heyrscharen is synen naem. Ist dat dese wetten vergaen voor my/ seyt de Heere: dã sal Israhels saet oock vergaen seyt de Heere dattet geen volc en zy voor my tot allen daghen. Dit seyt de Heere: Ist datmẽ de hemelẽ bouẽ meten nach eñ onderstocht mogen worden de fondamenten der aerden beneden/ so sal ick ooc verch worpen alle t'saet van Israhel om alle dat sy gedaen hebbẽ seyt de Heere. Siet die dagen comẽ / seyt de Heere eñ den Heere al een stadt getimmert worden vandẽ toren Hananeel tot aen de poorte des hoecs. Eñ die meetcoorde sal voorts ouer wtgaẽ in syn aenschouwẽ op den heuuele Gareb / eñ t'sal omgaen Goatha/ Eñ alle de valleye der dooder lichamẽ/ eñ de asschen/ eñ alle de contreye der doot totter beken van Cedron/ eñ tot den hoeck van de oostpoorte der peerden/ en sal des Heeren heylichdom niet wtgetrocken worden: ende t'en sal voorts niet verdoruen worden inder eewicheyt.

Daer en binnen dat Nabuchodonosor voor Ierusalem lach, soocht Ieremias eenen acker van synes ooms sone in Anathoth, door t'bevel des Heeré, eñ noch eens vã d'meu verhont dat God met de Ioden maken sal. Dat xxxij. Capittel.

HEt woort dat ghescheen is tot Ieremiam vanden Heere int thiende iaer Sedecie des conincs van Juda / dit is het achtiende iaer vã Nabuchodonosor. Doen omleyde Nabuchodonosors heyr Jerusalem / eñ Jeremias de prophete was gesloten int voorhof des kerckers/ die in des conincs vã Juda huys was/ want Sedecias de coninck hadde hem besloten seggẽde: waerom prophecteerdy/ seggẽde: Dit seyt de Heere/ Siet ick sal dese stadt geuẽ in des conincs vã Babylonien handt/ eñ hy sal die innemen: Eñ Sedechias de coninc vã Juda en sal wt der Chaldeen hant niet ontvlieden/ maer hy sal ghelevert worden in des conincs vã Babylonien handẽ / eñ synen mont sal sprekẽ met des conincs mont eñ syn ooghen sullen des conincs oogen sien. Eñ hy sal Sedeciam in Babylonien leyden/ eñ hi sal daer zyn tot dat ic hem besoecke sal/ seyt de Heere/ Maer ist dat ghy teghen de Chaldeen strydt/ so en sulcx gheene voorspoet hebben. Eñ Jeremias heeft geseyt: Des Heeren woort is tot my geschiet/ seggẽde: Siet Hanameel Sellums ws ooms sone sal comẽ tot v/ seggẽde: Coopt voor v mynẽ acker die in Anathoth is int lant vã Beniamin/ want hy behoort v toe vã naderschap dat ghy dien coopt. Eñ Hanameel myns ooms sone is tot my gecomen/ nae des Heeren woort tot dat portael des kerckers/ eñ hy heeft tot my geseyt: Besit mynẽ acker die in Anathoth is int landt vã Beniamin / want de erffenisse behoort v toe/ eñ ghy zyt de naemage om te besitte. Eñ ic heb verstaẽ dattet des Heerẽ woort was.

Eñ ick heb den acker ghecocht van myns ooms sone die in Anathoth is/ eñ ic heb hem gewegen seuen stateren silvers/ eñ thien silueren penningẽ. Eñ ic hebt in eenen boec geschreuen eñ geteeckẽt/ eñ ick heb daer getuygen toe genomen/ eñ ic heb t'silver in een wage gewegen. Eñ ic heb ontfangen den boec der besittingen geteeckent/ eñ de voorwaerdẽ des coops/ eñ de beloften/ eñ de warantschap eñ de seghelen van buyten. Eñ ic heb den boec der besittingen gegeuẽ Baruch/ den sone Neri des soons Maasie/ voor de oogẽ Hanameel myns ooms sone/ eñ in de oogen der getuygen die inden boeck des coops geschreuen warẽ/ in de oogen vã alle de Joden die int portael des kerckers saten.

Eñ ic heb Baruch voor hen geboden/ seggende: Dit seyt de Heere der heyrscharen Israhels Godt: Neemt dese boecken/ desen geseghelden boeck des coops/ eñ desen boec die open is/ eñ legt die in eenen aerden ghebacken pot dat sy bliuẽ mogen veel dagen/ want dit seyt de Heere der heyrscharẽ Israhels Godt: Noch sullẽ in dit landt beseten worden huysen eñ ackers eñ wyngaerden.

Eñ ick heb totten Heere ghebeden na dat ick den boeck der besittinghen Baruch den sone van Neri ghegheuen hadde/ seggende:

Ay ay ay Heere Godt/ siet ghy hebt hemel eñ aerde geschapen in v groote sterckheyt / eñ in uwen wtgestrecten arm gheen woort en sal v swaer om doen zyn/ Die bermhertichevt doet in duysenden/ eñ vergheldt der vaderen boosheydt in haerder kinderen schoot nae hen. Alderstercste/ groot/ eñ machtighe/ Heere der heyrscharẽ is uwẽ naem. Groot van rade/ eñ onbegrypelick van ghedachte/ wiens oogen open zyn ouer alle de wegen van Adams kinderen/ om dat ghy eenen yeghelicken soudt betalen nae syn weghen/ eñ nae de vrucht van synẽ vonden. Die teeckenen eñ wonderlicke wercken gestelt hebt int lant van Egypten tot op desen dach toe/ eñ in Israhel/ eñ in de menschen/ eñ ghi hebt v seluen eenen naem gemaect ghelyck desen dach is/ Eñ ghy hebt v volc Israhel wtgeleyt wten lande vã Egyptẽ/ door teeckenẽ eñ wonder wercken/ eñ door v stercke hant/ eñ met eenẽ wtgestrecten arm/ eñ met groter vervaertheyt. Ende ghy hebt hen dit lant gegeuen/ d'welck ghy haren vaderẽ gesworen hebt dat ghy hen dat gheuen soudt: een landt vloeyende van melck eñ honich.

Eñ sy zyn daer inne gegaen/eñ hebbē dat
beseten/eñ sy en zyn uwer stemmen niet on-
derdanich geweest/ eñ sy en hebbē in d wet
niet gewādelt/alle dat ghy hen gebodē hebt
dat sy doen soudē/ dat en hebbē sy niet ghe-
daen/eñ alle dese quade dinghen zyn op hen
gecomen. Siet de bolwercken zyn opge-
richt tegen de stadt/ datse sonde ingenomen
wozden/eñ de stadt is inder Chaldeen han-
den gelcuert/ die tegē haer strydē vā d'aen-
sicht des sweerts/des hongers/eñ der pesti-
lencien/eñ al wat ghy gesproken hebt dat is
hen geschiet/gelyck ghy selue siet. Eñ ghy
Heere Godt segt my. Coopt den acker om
siluer/eñ neemt daer ghetuyghen toe/ als de
stadt gegeuen is in de handt der Chaldeen?

Eñ des Heeren woozt is geschiet tot Je-
remiam/seggende: Siet ick ben de Heere
God vā allen vleessche/sal my eenich woozt
swaer vallen? Daerom dit seyt de Heere:
E Siet ick sal dese stadt leuerē inder Chaldeen
hant/eñ in des conincs vā Babyloniē hant/
eñ sy sullē die innemē. Eñ de Chaldeen sul-
len comen strydende teghen dese stadt/eñ sy
sullen die metten viere ontstekē/ eñ die ver-
branden/eñ de huysen op der welcker daken
sy sacrificie deden Baal/eñ offerdē den vrem
den godē drancofferandē/ om my te creyten/
want de kinderē vā Israhel eñ de kinde-
ren van Juda waren altyt quaetdoende in
myn oogen vā hen iongheyt aen/ de kinderē
van Israhel die tot nu toe my creyten in de
werckē haerder handē seyt de Heere. Wāt
in myn rasende gramschap/ eñ in myn ver-
bolgentheyt is my dese stadt gewozdē/van-
den dach dat sy die getimmert hebbē tot op
desen dach toe/indē welckē sy sal wech geno
men wozdē van mynen aenschyn/ om de
quaetheyt der kinderen vā Israhel ende der
kinderen van Juda/die sy gedaen hebbē my
tot gramschap verweckende/ sy eñ hen co-
Iere.1.f.1. ningen/eñ hen pryncen/eñ hen priesteren/ eñ
hen propheten/ de mannen van Juda eñ de
F bewooners van Jerusalem. Eñ sy heb-
ben tot my de rugghen ghekeert/ eñ niet de
aensichten/ doen ickse inden dageraet leerde
eñ onderwees/ eñ sy niet hoozen en wilden/
4.Reg.21.2.4 dat sy onderwys ontfanghen souden. Eñ
sy hebben hare afgoden int huys ghestelt/
waer in mynen naem aengheroepen is/ om
dat sy dat ontsuyueren souden. Eñ sy heb-
ben de hoochden vā Baal getimmert/ die in
de valleye des soons Ennom zyn/ op dat sy
hen sonen eñ dochteren souden wyden Mo
loch/dat ick hen niet geboden en hebbe/ noch
ten is in myn herte niet gheclommen dat sy
dese afgryselicheyt doen souden/eñ dat sy Iu
dam tot sonde brengen souden. Eñ nu om
dese dingen/dit seyt de Heere Israels Godt
tot deser stadt/ van de welcke ghy segt dat
sy in de hant des conincs vā Babyloniē ge-
leuert wozdt doozt sweert/eñ dooz den hon-
ger/eñ dooz de pestilencie. Siet ick salse ver-
gaderen vā alle de landē tot de welcke ickse
wtgedreuē hebbe in myn rasende grāschap/
eñ in mynen toozn/ eñ in myn groote ver-
bolgentheyt/eñ ick salse wederom brengē tot
deser plaetsen/eñ ick salse doen getrouwelic
woonen. Eñ sy sullen my tot een volc we
sen/eñ ick sal hen tot eenē Godt wesen. Eñ Ezec.11.Co
ick sal henlieden een herte gheuen eñ eenen 16.f.11.
wech/dat sy my vreesen tot allen daghen/eñ
dat hen wel zy/ eñ haren kinderen nae hen.
Eñ ick sal met henlieden een eewich ver-
bont maken/eñ ick en sal niet ophouden van G
hen wel te doen/eñ myn vreese sal ick in hen
herte geuen/dat sy vā my niet wech en gaē.
Eñ ick sal ouer henliedē blyde wesen als
ick hen sal wel gedaen hebben/eñ ick salse in
dit lant planten inder waertheyt in alle myn
herte/eñ in alle myn siele/ want dit seyt de
Heere: Gelyc ick ouer dit volc alle dit groot
quaet gebracht hebbe/alsoo sal ick ouer hen-
lieden brengen alle t'goet dat ick tot henlie-
den spreke. Eñ de ackeren sullen beseten
wozden in dit lant/waer af dat ghy segt dat-
ter verwoest is/om datter geen mēsch noch
beeste gebleuen en is/eñ dat het ghegheuen
is inder Chaldeen hant. De ackeren sullen
met gelde gecocht wozdē/ eñ sy sullē in eenē
boeck geschreuen wozden/ ende daer sal den
zeghel opgedruct wozden/ eñ daer sal getuy
ghe toe genomen wozden/int lant vā Ben-
iamin/ eñ rontsomme Jerusalem/ in de ste-
den van Juda/ eñ in de steden der gebercht-
en/ende in de veltsteden/ eñ in die stedē die
aen het suyden zyn/ want ick sal hen geuan-
ghenisse wederkeeren/seyt de Heere.

De Heere beloeft dat hy de sonden des volcks sal vergheuen,ende henlieden noch veel weldaden doen, ende van sijn vast verbont met Iacob ende Dauid.

Dat xxxiij Capittel.

1 Ende d'woozt des Heeren is geschiet tot A
Jeremiam ten tweedē doen hy noch ge-
slotē was int voozburcht des kerckers/seg-
2 gende: Dit seyt de Heere die dat makē sal/
eñ schreppē/eñ bereydē/ Heere is synē naem:
3 Roept tot my/eñ ick sal v verhoozen/ ende
ick sal v groote dinghen vercondighen ende
4 vaste dinghen die ghy niet en weet/ want
dit seyt de Heere Israels Godt tot de huy-
sen van deser stadt/ eñ tot de huysen des Co
nincs vā Juda die verdozuen zyn/eñ tot de
5 sterctenn/eñ tot dat sweert der gheentre die
comen dat sy stryden souden metten Chal-
deen/ eñ vervullen die met doode lichamen
der menschen die ick geslagen hebbe in myn
rasende gramschap/ eñ in myn verbolgent-
heyt/verbergēde myn aensicht vā deser stadt
6 om allen hen quaetheyt. Siet ic sal henlie-
den litteeckenē eñ gesontheyt ouertreckē eñ
ic salse genesen/eñ ic sal openbaren dat ver-
7 bidden des vreedts eñ der waertheyt. Eñ ic
sal wederom bekeerē de bekeeringe vā Ju-
da/eñ de bekeeringe vā Jerusalem eñ ic salse
8 optimmerē als vanden beginne/ eñ ic salse
suyuerē vā allē hen booshcyt/ in de welcke sy
my gesondicht hebbē/ eñ ic sal allē harē boos
hedē genadich wesen inde welcke sy mi bla-
9 ten hebbē/eñ mi vmaet. Eñ t'sal my wesen
tot eenē naem/eñ tot een blyscap/ eñ tot eenē
lof/ende tot een verhengen alle den Heyde-
nen der aerdē/ die gehoozt sullen hebben alle

de

ie goede dingen die ic hen doen sal: ende sy
sullē vervaert zyn/ eñ verbaest in alle de goe
den/ eñ in alle den vrede die ic hen doen sal.
Dit seyt de Heere: Noch sal in dese plaet-
se (de welcke ghy segt dat verwoest is/ om
datter gheen mensch noch beeste en is/ in de
steden vā Juda/ende buyten Jerusalem/die
verlaten zyn sonder mensche eñ sonder be-
woonder/ eñ sonder vee) ghehoort worden
de stēme der blyschappē/ eñ de stemme der
bolickheyt/ de stemme des bruydegoms eñ
der bruyt/de stemme der geene die seggen:
Belydt den Heere der heyrscharen/want de
Heere is goet/want inder eewicheyt is syn
barmhertichеyt: eñ der gheene die belooffde
dancken dragen in des Heeren huys: want ic
sal wederom brenghen de omkeeringhe des
lants/gelyct van t'beginsel was/seyt de Hee
re. Dit seyt de Heere der heyrscharē: Noch
sal in dese verlaten plaetse sonder mēsche eñ
onder behelpige beeste/eñ in alle haer stedē
weiden een wooninge der herders vā de ru-
stende cudden. In de berchsteden/eñ inde
velststeden/eñ in de steden die ten zuydē zyn/
eñ int landt van Beniamin/eñ rontsom Je-
rusalem/eñ in de steden vā Juda sullē noch
cudden gaen door de hant des ghenes diese
tellen sal/seyt de Heere. Siet de dagē sul-
en comē/seyt de Heere/eñ ic sal t'goet woort
verweckē dat ic gesprokē hebbe totten huyse
van Israhel/eñ totte huyse van Juda. In
die dagen eñ in dien tyt sal ick Dauid doen
groeyen een groeysel der rechtveerdicheyt/
eñ dat sal oordeel eñ rechtveerdicheyt doē int
lant. In dien daghen sal Juda behouden
worden/eñ Jerusalem sal vrylic woonē/ eñ
dats den naem dien sy hem noemen sullen:
De Heere onse rechtveerdige: wāt dit seyt
de Heere: Van Dauid en sal gheen man ge-
breken die sitte op den throon des huys vā
Israhel. Eñ vanden Priesters eñ vanden
Leuiten en sal geen man gebrekē van myn
ensicht/die brantofferandē offere/eñ het sa-
crificie ontsteke/ eñ slachofferanden slae tot
allen dagen. Eñ d'woort des Heerē is ge-
schiet tot Jeremiam/seggende: Dit seyt de
Heere: Jst dat myn verbont mach van on-
heerdē gemaect wordē mettē dach/ eñ myn
verbont metten nacht/also dat gheen dach
eñ nacht en soude wesen te synen tyde: So
dat ooc myn verbont mogen vā onweerden
wesen met Dauid mynē knecht/dat wt hem
heenen sone en zy die regneere in synen
throon/ eñ Leuiten/ eñ priesters myns die-
naers. Gelyck de sterren des hemels niet
en mogen getelt worden/eñ dat sant der zee
gemeten/also sal ick vermenichfuldigen Da
uid myns knechts saet/ eñ de Leuiten myn
dienaers. Eñ d'woort des Heeren is ge-
schiet tot Jeremiam/seggende: En hebdy
niet ghesien wat dit volck gesproken heeft/
seggende: De twee geslachten die de Heere
verkoren hadde zyn verworpen/ ende myn
volck hebben sy versmaet/ om dat voortaen
geen volc meer en is voor henlieden. Dit
seyt de Heere: Jst dat ick myn verbont tus-
schen den dach eñ den nacht/ende de wetten
dē hemele eñ der aerdē niet gestelt en hebbe/
so sal ick voorwaer Jacobs ende Dauids
myns knechts saet ooc verworpen/ also dat
ick van synē sade niet nemen en sal princen
van Abraham/Jsaac/eñ Jacobs sade: want
ick sal hen bekeeringhe wederom brengen/
ende ick sal haerlieder ontfermen.

De Heere voorseyt dat hy Sedeciam in des conincks van Babylonien handt leueré sal metter stadt Ierusalem die hy verbranden sal, om dat sy de Hebreeusche knechten niet vry en hebben laten gaen. Dat xxxiiii. Capittel.

HEt woort dat ghedaen is tot Jeremiam A
vanden Heere/als Nabuchodonosor de
Coninc vā Babylonien/eñ alle syn heyr/ eñ
alle de rycken des lants die onder de macht
vā synder hant waren/ eñ alle t'volc streden
tegen Jerusalem/eñ tegen allen haer steden/
seggende: Dit seyt de Heere de Godt van
Jsrahel: Gaet heenen ende spreect tot Sede-
ciam den coninck van Juda/ eñ ghy sult tot
hem seggē. Dit seyt de Heere: Siet ic sal dese
stadt leueren in des conincs vā Babylonien
handt/eñ hy sal die metten viere ontsteken.
Eñ ghy en sult synen handē niet ontvlie-
den/maer ghy sult met een gevangenisse ge-
vangen wordē/eñ ghy sult in syn handē ge-
leuert wordē/eñ v oogen sullen des conincs
vā Babylonien oogen sien/eñ synē mont sal
met uwen mont spreken/ eñ ghy sult in Ba-
bylonien gaen. Nochtans hoort des Hee
ren woort o Sedecia coninck vā Juda. Dit
seyt de Heere tot v: Ghy en sult mettē swoer-
de niet sterven/ maer ghy sult in vredē ster
ven/eñ na de verbrandinghe uwer vaderen
der voorledender coningen die voor v ghe-
weest hebben/also sullē sy v verbranden/ eñ
beclaghen wee Heere: want ick heb d'woort
gesproken seyt de Heere. Eñ Jeremias de B
prophete heeft gesprokē tot Sedeciam dē co
ninc vā Juda alle dese woordē in Jerusalē.
Eñ des conincs vā Babyloniē heyr street
tegen Jerusalem/eñ tegen alle de steden van
Juda die daer overbleven waren/ tegen La
chis/eñ tegen Azecha/ wāt dese waren daer
noch overbleuē vā de steden vā Juda/ vaste
besloten steden. D'woort datter gheschiet
is tot Jeremiam vandē Heerē/ na dat de co
ninc Sedecias t'verbōt gemaect hadde met
alle dē volcke in Jerusalem prekende/ dat
een yegelick synen eygen knecht/eñ een ye-
gelic syn eygen diēstvrouwe/ die Hebreeus-
sche mans ofte Hebreeusche vrouwē waren/
souden vry laten/eñ dat sy geenssins en sou-
den heerschappye over hen hebbē/dat is in-
den Jode eñ in synē broedere. Aldus heb-
bent alle de princen eñ alle t'volc gehoort die
t'verbont aengenomē haddē/ dat een yege-
lic synē knecht/eñ een yegelic syn dienstwyf
soudē vry laten/eñ dat sy voorts geen heer-
schappye over hen hebben en souden: aldus
hebbē zyt gehoort/eñ sy hebbēse vry gelaten.
Eñ sy zyn daer na wederom gekeert eñ sy C
hebbē hen knechtē eñ dienstwyuē wederom
getrockē die sy vry gelaten hadden eñ heb-
bēse onder hen bedwāt gebracht tot knechtē
eñ dienstvrouwē. Eñ d'woort des Heerē is

ghesciet tot Jeremiam vanden Heere seggende: Dit seyt de Heere de God vā Jsrahel: Ick heb een verbont gemaect met uwe vaderen inden dach dat ickse weghelcyt hebbe uten lande vā Egypten uyt dē huyse der slauernyen seggēde: Als de seuen iaren verdult sullen zyn so verlate een yegelic synē broeder den Hebreeusschen die hem vercocht is ēn hy sal v ses iaren dienen ēn ghy sult hem van v vry laten ēn v vaderē en hebben my niet ghehoort noch sy en hebben den oore niet geneycht. Ēn ghy zyt heden omgekeert ēn hebt gedaen dat recht was in myn oogē dat ghy vryheyt soudt vercondigen een yegelic tot synen vrient ēn ghy hebt een verbondt gemaeckt in myn aensicht: int huys waer in dat myuen naem aengeroepē is ouer haer. ēn ghy zyt wederom gekeert ēn hebt myuē naem besmet ēn ghy hebt wederom gebracht een yeghelick synen knecht ēn een yegelick syn dienstwyf die ghy gelaten hadt om vry te zyne ēn hen selfs machtich ēn ghy hebtse onder bedwanc gebracht dat sy souden wesen v lieder knechten ende dienstwynen. Daerom dit seyt de Heere: Ghy en hebt my niet gehoort dat ghy vryheyt prieken soudt een yegelic synē broeder ēn een yegelic synē vrient siet ic verconding v een vryheyt seyt de Heere ten swaerde ter pestilencien ēn ten honger ēn ick sal v geuen tot een beweginge alle den ryckē der aerden. Ēn ic sal de mannen die myn verbont ouertreden hebbē ēn niet gehoudē en hebben de woorden des verbonts tot den welcken sy consent gegeuē haddē voor myn aensicht het calf dat sy gehouwen hebben in twee stucken ēn zyn doorgegaen tusschē syn deelen. De princen vā Juda ēn de princen van Jerusalem de gheseneden camerlingen ēn de priesters ēn alle t'volck des landts die doorgegaen zyn tusschē de deelen des calfs. Ēn ick salse gheuen in de handen van haren vyanden ēn in de handen der geenre die hen sielen soecken ēn hen doot lichaem sal wesen tot een spyse den vogelē des hemels ēn den beesten der aerden. Ēn Sedeciam den coninck van Juda ēn syn princen sal ic geuen in haerder vyanden hant ende in de hant der gheenre die hen siele soecken ēn in de hant van de heyren des conincs van Babylonien die vā v wech gegaen zyn. Siet ick geb edt seyt de Heere ende ick salse wederom brengen in dese stadt ēn sy sullē daer tegen strydē ēn die innemen ende met den viere verbranden ende de steden van Juda sal ick tot een verwoestheyt stellen om datter gheen bewoonder wesen en sal.

Exod. 21. a 1. Deut. 15. c. 12.

Godt beclaecht hem van syn volck, mids het exempel der Rechabiten, die haerlieder vadet onderdanich geweest hebben ook in harde saken, darom sal deten goet ghelcheden, ēn den anderen quaet. Dat. xxxv Capittel.

HEt woort dat ghesciet is tot Jeremiam vandē Heere in de dagen Joacim Josias sone des conincs vā Juda seggēde: Gaet henen totter Rechabiten huys ēn spreect tot henliedē ēn ghy sultse leyden in des Heeren huys in een vanden schatcameren ende ghy sult henlieden wyn te drincken geuen. Ēn ick heb tot my genomen Jezoniam dē sone Jeremie des soons Habsanie ēn syn broeders ēn alle syn sonen ēn alle t'gheel huys der Rechabiten. Ēn ick hebse in des Heeren huys gheleyt tot de schatcamer der kinderē Hanan des soons Jegedelie des mans Godts die by de schatcamer der princen was ouer den schat Maasie Sellums sone die de bewaerder des portaels was. Ēn ic heb voor de kinderen vander Rechabiters huys schalen vol wyns gestelt ēn kelckē ēn ic heb tot henliedē geseyt: Drinct wyn. De welcke hebbē geantwoort: wy en sullē geenen wyn drinckē want Jonadab Rechabs sone onse vader heeft ons gebodē seggēde: Ghy en sult gheenen wyn drincken noch v kinderen tot inder eewicheyt. Ēn ghy en sult geen huys timmeren ēn geen saet saeyē ēn geen wyngaerden planten noch hebben maer ghy sult in tabernakelen woonen alle uwe daghen op dat ghy veel daghen leuen moecht op d'aensicht der aerden inde welke ghy pelgrims zyt. Hierom hebben wy onderdanich geweest der stemmē vā Jonadab des soons Rechab onsen vadere in alle dat hy ons beuolen heeft also dat wy gheenen wyn en souden drincken tot allen onse dagen wy ēn onse huysvrouwen onse sonen ēn dochterē ēn dat wy geen huysen en souden timmerē om te bewoonē: ēn wyngaert ēn ackerland ēn saet en hebben wy niet ghehadt: maer wy hebben gewoont in tabernakelen ēn wy hebbē onderdanich geweest na alle de dingen die ons Jonadab onse vader beuolen hadde. Maer doen Nabucho donosor de coninc vā Babylonien opgecomen was tot ons lant so hebben wy geseyt: Comt ende laet ons in Jerusalem gaen van d'aēsicht des heyrs der Chaldeen ēn vā des heyrs vā Syrien aensicht ēn wy zyn in Jerusalem gebleuen. Ēn d'woort des Heeren is gheschiet tot Jeremiam seggende: Dit seyt de Heere der heyrscharē Jsrahels God: Gaet henen ēn segt den mannen vā Juda ēn den bewoonders vā Jerusalem: En sult hy geen onderwysinge ontfanghen om myne woordē gehoorsaē te zyn seyt de Heere: Jonadab Rechabs soons woordē die hy synen kinderē beuolē heeft dat sy geenē wyn drincken en soudē hebbē machtich geweest ēn sy en hebbē geenen wyn gedrounckē tot op desen dach tot om dat sy haers vaders gebodē onderdanich geweest hebbē maer ic heb tot v liedē gesprokē vā smorgēs vroech opstaēde ēn sprekende ēn ghy en hebt my niet onderdanich geweest. Ēn ic heb tot v lieden gesondē alle myn dienaers de propheten des morgēs vroech opstaēde ēn sendēde ēn seggēde: Bekeert v een yegelic van synē alderquaetstē wech ēn maect v neerstichedē goet ēn en wilt de vremde godē niet volgē noch en dient die niet ēn ghi sult woonē int lant dat ic v lieden ēn uwen vaderē gegeuē hebde ēn ghi en hebt v oore niet geneycht noch ghy en hebt my niet gehoort. Alsus hebbē de

Jere. 13. b. 14. 25. b. 2.

e kinderē vā Jonadab Rechabs sone haers aders gebot dat hy hen gebodē hadde vast emaect/ maer dit volc en heeft my niet on- erdanich geweest. Daerō dit seyt de Hee- der heyrscharē Jsraels God: Siet ick sal p Judam eñ op ouer alle de bewoonders an Jerusalem aenbrengen alle dit inde dat k gesprokē hebbe tegen hen/ om dat ick tot enlieden gesprokē hebbe/ eñ sy en hebbens iet gehoort ic hebse geroepen eñ sy en heb- en my niet geantwoort/ Maer den huyse er Rechabiters heeft Jeremias geseyt: Dit yt de Heere der heyrscharē Jsraels God: om dat ghy onderdanich geweest hebt Jo- adabs ws vaders gebode/ eñ hebt alle syn enclinghen bewaert ende hebt gedaen alle gene dat hy v lieden beuolē hadde. Daer- m dit seyt de Heere der heyrscharen Jsra- els God: Daer en sal geen man ghebreken an Jonadabs Rechabs soons ghesslachte aende voor myn aensicht tot allen dagen.

Doot Gods gebot sy sent Ieremias met Baruch eenen boeck er dreyginge, die hy voor alle t'volc lesen sal, maer Ioacim de- den boec verbranden, wt welc hem een straf woort ghespro- n wort. Dat xxxvj. Capittel

Ende t'is geschict int vierde iaer van Jo- acim Josias sone dē conine vā Juda/ dat it woort gedaen is geweest tot Jeremiam andē Heere seggende: Neemt eenē schrijf oeck/ ende ghy sult daer in schrijuen alle de woordē die ic v gesprokē hebbe tegen Jsrael eñ Judam/ eñ tegen alle de Heydenē/ vandē ach dat ick tot v gesprokē hebbe/ vā Josias agen tot op desen dach toe. Oft by auon- urē het huys vā Juda hoorēde alle t'quaet at ic dencke hen te doene/ wilde wederkee- en een yegelic vā synē alderquaetstē wech/ eñ ick sal haer boosheyt genadich wesen/ eñ aerder sonde. Hierom heeft Jeremias ge- oepen Baruch Nerias sone/ ende Baruch eeft wt Jeremias mont geschreuē alle des Heerē woordē/ die hi tot hem gesprokē heeft n eenē schrijfboec. Eñ Jeremias heeft Ba- uch beuolē seggende: Jc ben gestotē/ eñ ick n mach in des Heerē huys niet gaē. Daer m gaet ghy daer in/ eñ leest wten boeck die ghi geschreuē hebt wt mynē mōde de woor- en des Heeren daert het volc hoore in des Heerē huys indē dach des vastens/ daer bo ien oōc dattet geheel Juda hoore die vā ha- en stedē comē ghy sullet hen lesen. Oft by nonnutē hen gebet vallē mocht voor Gods ensicht/ eñ dat een yegelic wederom keerde vā synē quaetstē wech/ wāt de rasende grā- chap eñ de verbolgentheyt is groot die de Heere gesproken heeft tegen dit volc. Eñ Baruch de sone Nerie heeft ghedaen na alle gene dat hem Jeremias de Prophete gebo ien hadde lesende wten boecke des Heeren woorden in des Heeren huys. Eñ t'is ge- schiet int vyfste iaer vā Joacim Josias sone des conincs vā Juda in de negenste maent/ dat sy een vastē hebbē verkōdicht voor d'aē- schyn des Heerē allē den volcke in Jerusalē/ eñ alle der menichtē die daer te samen geco- nen was/ wt de stedē vā Juda in Jerusalē.

Eñ Baruch heeft gelesen wt den boec Je- remias woorden in des Heeren huys in de schatcamer vā Gamarias Saphans sone dē schrijuer in dat ouerste portael indē inganck vander nieuwer poortē vā des Heerē huys daert alle t'volc hoorde. Eñ doen Micheas de sone Gamarie des soōs Saphan gehoort hadde alle des Heerē woordē wten boecke/ so is hy nedergedaelt in des conincs huys/ tot de schatcamer des schrijuers ende daer saten alle de princen/ Elisama de schrijuer eñ Dalaias de sone Semei eñ Elnathā Achbors soue/ eñ Gamarias Saphans sone/ eñ Sedecias Hananias sone eñ alle de princē.

Eñ Micheas heeft hen ghebootschapt alle de woordē die hy Baruch wten boecke hade- de hooren lesen in de oorē des volcs. Dae- om hebben alle de princen gesonden tot Ba- ruch/ Judi dē sone Nachanie des soons Se- lemie/ des soons Chusi/ seggende: Den boec daer ghy wt gelesen hebt daert volc hoorde/ neemt in v hant/ eñ coemt. Alsus heeft Ba- ruch Nerias sone den boeck in synen hant ge- dragen/ eñ is tot henlieden gecomen. Ende sy hebben tot hem gheseyt: Sit eñ leest dese woorden in onse oorē. Eñ Baruch heeftse gelesen in hen oorē. Hierom doen sy ghe- hoort hadde alle dese woordē so zijn sy ver- baest geweest een yegelic tot synen naesten eñ sy hebben geseyt tot Baruch: wy moeten den conine alle dese woorden bootschappē.

Eñ sy hebben hem ghewaecht seggende: Gheeft ons te kennen/ hoe dat ghy alle dese woorden geschreuen hebt wt synen monde.

Eñ Baruch heeft hen geseyt: Hy sprack wt synen monde als lesende tot my alle dese woordē/ eñ ic schreefse in eenē boec met inct.

Eñ de princen hebben tot Baruch geseyt: Gaet henen eñ verbergt v ghy ende Jere- mias/ eñ niemāt en wete waer ghy zijt. Eñ sy zijn gegaen totte conincx in dat voorhof/ maer den boec hebbē sy te bewaren gegeuen in de schatcamer Elisame des schrijuers/ eñ sy hebbē alle de woorden verkondicht daert de conine hoorde. Eñ de conine heeft Judi gheseonden dat hy den boecs halen soude/ de welcke nemende dien wt de schatcamer Eli- same des schrijuers heeftse gelesen daert de conine hoorde eñ alle de princen dit ontrent den conine stonden. Eñ de coninck sat int winterhuys in de neghenste maent/ eñ daer was een heerdekē voor hem gestelt vol vie- rige colen. Eñ als Judi dry bladerkēs oft vier gelesen hadde/ so sneet hy den boec met des schrijuers schrabmesken/ eñ hi wierp dat int vier datter op dat heerdekē was/ tot dat alle den boec verdaē was metten viere dat int heerdekē was. Eñ de conine eñ alle syn knechten die alle dese redenen gehoort heb- ben/ en hebbē niet gevreest/ noch hen cleede- ren ghescheurt. Maer nochtans Elnathan eñ Dalaias/ eñ Samarias hebben tegen den conine gesprokē dat hy dē boec niet verbran den en soude/ eñ hy en heeftse niet gehoort.

Eñ de conine heeft beuolē Jeremiel dē sone Amalech/ eñ Sarale Ezriels sone/ eñ Sele- mie Abdeels sone/ dat sy Baruch dē schrijuer

souden vangen eñ Jeremiam den prophete: maer de Heere hadde se gheborgen. Eñ des Heerē woort is geschiet tot Jeremiam den Prophete/ na dat de coninck dat boeck verbrant hadde/ eñ de woordē die Baruch gheschreuen hadde wt Jeremias mont/ seggende: Neemt wederom eenen anderen boec/ eñ schrijft daer inne alle de eerste woordē die inden eerstē boec warē/ den welckē Joacim de coninc van Juda verbrant heeft. Eñ tot Joacim den coninc van Juda sultu seggen: Dit seyt de Heere: Ghy hebt dien boec verbrant/ seggende: waerom hebdy daer in geschreuen vercondigende/ De coninc vā Babylonien sal haestelick comen/ ende hy sal dit lant bederuen/ eñ hy sal wt daer doē ophouden de menschē eñ beestē: Daerom dit seyt de Heere tegen Joacim den coninc van Juda: Daer en sal van hem niemant zijn die op Dauids throon sitte/ eñ sijn lichaem sal gheworpen worden tot de hitte des daechs/ eñ totten vorst des nachts. Eñ ic sal verloecken tegen hem/ eñ teghen sijn saet/ eñ teghen sijn knechten haerlieder boosheden/ eñ ic sal brenghen ouer hen/ eñ ouer de bewoonders van Jerusalem/ eñ ouer de mannen van Juda / alle t'quaet dat ick tot hen ghesproken hebbe/ eñ sy en hebbens niet gehoort. Eñ Jeremias heeft eenen anderen boeck ghehaelt/ eñ heeft dien ghegheuen Baruch Nerias sone den schrijuer/ de welcke heeft daer in geschreuen wt Jeremias mont alle de redenen vanden boec/ den welcken Joacim de coninck van Juda verbrandt hadde metten viere/ eñ daer toe zijnder noch veel meer redenen toegedaen dan daer te voren waren.

Sedecias volgende Ieconiam, bidt den Prophete dat hy Godt voor hem soude willen bidden: ende hoe Ieremias int gheuanghenisse gheworpen wort.

Dat xxxvij. Capittel.

ENde de Coninck Sedecias Josias sone heeft gheregneert voor Jeconias Joacims sone/ den welcken Nabuchodonosor de Coninc van Babylonien gheselt heeft int lant van Juda tot eenen Coninc. Eñ hy eñ sijn knechten eñ t'volck des lants en heeft des Heereñ woordē niet onderdanich geweest/ die hy gesproken heeft in de hant van Jeremias dē Prophect. Eñ de coninc Sedecias heeft gesondē Juchal Selemias sone/ eñ Sophoniam Maasias sone den priester tot Jeremiam den Prophete seggende: Bidt voor ons den Heere onsen Godt. Eñ Jeremias wandelde vrijelic int middē des volcs/ wāt sy en hadden hem in de ghenanckenisse des kerckers niet ghesteken. Alsus is Pharaos heyr getrockē wt Egypten/ eñ de Chaldeen die Jerusalem beleyden hoorende alsulcke tijdinghe/ zijn van Jerusalem afgetrocken.

Eñ des Heeren woort is tot Jeremiā den Prophete gheschiet/ seggende: Dit seyt de Heere de Godt van Israel: Alsus sultu den coninc van Juda seggen die v gesondē heeft om my te vraghen: Siet Pharaos heyr dat wtgetrocken is tot uwer helpen sal wederom keeren in sijn lant in Egypten. Eñ de Chaldeen sullen wederom comē eñ strijden tegen dese stadt/ eñ sy sullen die innemen/ eñ die metten viere verbranden. Dit seyt de Heere: En wilt v sielen niet bedriegen seghende: De Chaldeen sullen gaende wechgaen/ eñ de Chaldeen sullen van ons gaen/ wāt sy en sullē niet wech gaen. Eñ al waert oock dat ghy alle t'heyr der Chaldeen versloecht die tegen v strijden/ ende datter van dien achter gelaten worden enige gewonde/ die sullen eick wt hen tenten opstaen/ eñ sy sullen dese stadt metten viere ontsteken.

Hierom doen der Chaldeen heyr wech gegaen was van Jerusalem om Pharos heyr: so is Jeremias van Jerusalem wt gegaen dat hy gaen soude int landt van Beniamin/ eñ dat hy daer de besittinge deylen soude in der borgers aenschouwen. Eñ als hy gecomen was tot Beniamins poorte / so was daer poortier by beurten een ghenaemt Jerias de sone Selemie / des soons Hananie/ eñ hy heeft Jeremiā den Prophete aenuert/ seggende: Ghy vliet tot de Chaldeen. Eñ Jeremias heeft gheantwoort: T'is leugen/ ick en vliede tot de Chaldeen niet. Eñ hy en heeft hem niet ghehoort: maer Jerias heeft Jeremiam ghegrepen/ eñ hem gebracht tot de princen. Waerom de princen ghestoort zijnde tegen Jeremiam hebbē hem geslagen doen steken in den kercker die in Jonathan des schrijuers huys was / want hy was de ouerste vandē kercker. Alsus is Jeremias gegaen int huys vanden poel/ eñ in de ghenangenisse/ eñ Jeremias heeft daer geseten veel dagen. Maer Sedecias de coninc sendende heeft hem doen halen/ eñ hi heeft hem in sijn huys int heymelick geuraecht eñ gheseyt: Meyndy oot datter enich woort is vā den Heere? Eñ Jeremias heeft geseyt: Jaet. Eñ hy seyde: Jn des conincks van Babylonien hant sultu geleuert worden. Eñ Jeremias heeft geseyt totte coninc Sedeciam: wat heb ick v misdaen / eñ uwen knechten/ eñ uwen volcke/ dat ghi my in des kerckers huys ghesteken hebt? Waer zijn v lieder Prophecten die v lieden prophetceerden ende seyden: De coninc vā Babylonien en sal op v lieden niet comen/ eñ op dit lant? Daerom hoort nu (bid ick) myn heere de coninck laet myn gebedt van weerdē zijn in v aensicht/ eñ en sent my niet wederom in Jonathas des schrijuers huys dat ick daer niet en sterue. Hierō heeft de coninc Sedecias geboden dat Jeremias soude geleuert worde in dat voorburcht des kerckers / eñ datmen hem eenē wronc broots geue soude alle dage/ sonder de toespyse/ tot dat alle de broodē vāder stadt soudē verteert zijn: eñ Jeremias is gebleuen in de voorburcht des kerckers.

Ieremias wort van de princen eñ ouders inden slijckachtigen poel gheworpen, eñ door Abdemelech vanden coninc daer wt getrocken zijnde, hy vermaent den coninck dat hy vluchte tot Chaldeen. Dat xxxviij. Capittel.

MAer Saphatias Mathans sone/ eñ Gedelias Phassurs sone/ eñ Juchal Selemias sone/ eñ Phassur Melchias sone hebben gehoort de redenen die Jeremias sprac tot alle t'volc/ seggende: Dit seyt de Heere: Ier. 21. 8.

So wie dat in deſe ſtadt blijft die ſal ſterue
mettē ſweerde/eñ dooꝛ den honger/eñ dooꝛ
peſtilencie/ maer ſo wie dat wt vliedt tot de
Chaldeen/die ſal leuē/eñ ſijn ſiele ſal geſont
zijn eñ leuende. Dit ſeyt de Heere: Leue-
rende ſal deſe ſtadt ghecuert woꝛden in de
hant vā des conincs van Babylonien heyꝛ/
eñ hy ſal die innemē. Eñ de princen hebbē
den coninc geſeyt: wy bidden datmen deſen
man doode/wāt dooꝛ een liſtich opſet maect
jy der ſtrydender mannen handē onmach-
tich/die in deſe ſtadt gebleuē zijn/eñ alle des
volcks handen ſprekende tot hen deſe wooꝛ-
den/wāt vooꝛwaer deſe man en ſoect deſen
volcke geenen vrede/maer quaet. Ende de
coninc Sedecias heeft gheſeyt: Siet hy is in
ſwe handen/want t'en is niet behooꝛlic dat
de coninc v liedē yet ſoude weygerē. Hier
om hebben ſy Jeremiam genomen eñ heb-
den hem gewoꝛpen indē put van Melchias
Amelechs ſonc/die in dat vooꝛburcht des
kerckers was/ eñ ſy hebben Jeremiam ne-
dergelaten met zeelen in den put daer geen
water in en was/maer ſlyck/aldus is Jere-
mias nedergedaelt int ſlyck. Eñ Abdeme-
ech de Moꝛiaen een geſneden camerlinc die
n des conincs huys was/ heeft gehooꝛt dat
y Jeremiam inden put gewoꝛpen hadden.
Nder de coninck ſat in Beniamins pooꝛte.
Eñ Abdemelech is wtgegaen van des co-
incs huys/eñ hy heeft totten coninc geſpꝛo
ken ſeggende: Mijn heere de coninck deſe
nannen hebbē qualick gedaen al wat ſy ge-
aen hebben tegen Jeremiam den pꝛophete
voꝛpende hem inden put / dat hy daer van
onger ſteruen ſoude/wāt daer en zijn geen
noodē meer in de ſtadt. Aldus heeft de co-
unck Abdemelech den Moꝛiaen geboden
eggende: Neēt met v van hier dertich man
nen eñ heft Jeremiam wten put/ eer dat hy
terue. Dierom Abdemelech met hem ne-
nende dertich mannē/ is gegaen in des co-
incs huys darter was onder de bottelrye/
ñ hy heeft vā daer genomē oude lakenē/eñ
ude dinghen die verrot waren/ eñ hy heeft
ie neder ghelaten tot Jeremiam inden put
net ſeelkens. Eñ Abdemelech de Moꝛiaen
eeft gheſeyt tot Jeremiam / legt deſe oude
akenē eñ deſe geſcheurde eñ verrotte dingē
nder de ellebogen van uwen handē/ eñ op
e zeelen / eñ Jeremias heeft alſo ghedaen.
Eñ ſy hebbē Jeremiā met zeelen wtgetroc
en/eñ ghebꝛocht wten put/eñ Jeremias is
hebleuen in dat vooꝛburcht des kerckers.
Eñ de coninc Sedecias heeft geſonden eñ
ot hem genomen Jeremiam den pꝛophete
ot in de derde dooꝛe die daer was in des Hee
en huys/eñ de coninc heeft tot Jeremiā ge
eyt: Jc vꝛage v eē wooꝛt/en verberget niet
ooꝛ my. Maer Jeremias heeft tot Sede-
iam heſeyt: Jſt ſake dat ict v te kennē geue/
n ſuldy my dan niet dooden? eñ iſt dat ick v
act geue/ſo en ſuldy my niet hooꝛē. Dieꝛō
eeft Sedecias Jeremie al heymelic geſwo-
en ſeggende: So warachtelic als de Heere
eeft die ons deſe ſiele gemaect heeft/ic en ſal
v niet dooden/noch leuerē in de handen van
deſe mannē die v ſiele ſoeckē. Eñ Jeremias
heeft tot Sedeciā gheſeyt: Dit ſeyt de Heere
der heyꝛſcharē Jſraels God: Jſt dat ghi rey E
ſende wtgact tot des conincs vā Babylonie
princen/ſo ſal v ſiele leuē/eñ deſe ſtadt en ſal
mettē viere niet verbꝛāt woꝛdē/ eñ ghy ſult
behoudē woꝛdē eñ v huys. Maer iſt dat ghi
niet wt en gact tot des conincs vā Babylo-
nien princē/ ſo ſal deſe ſtadt geleuert woꝛdē
inder Chaldeen handē/eñ ſy ſullē die metten
viere verbꝛandē/ eñ ghy en ſult hen hāt niet
ontvliedē. Eñ de coninc Sedecias heeft ge
ſeyt tot Jeremiā: Jc ben beſoꝛcht om de Jo-
den die ouergetrockē zijn tot de Chaldeen/
dat ic by auenturē mocht geleuert woꝛdē in
hen handen/eñ dat ſy my beſpotten ſouden.
Maer Jeremias heeft geantwooꝛt: Sy en
ſullen v niet leueren. Hooꝛt doch des Heerē
ſtemme die ic tot v ſpꝛeke/ eñ v ſal wel zijn/
eñ v ſiele ſal leuen: maer iſt dat ghy niet en
wilt wtgaen/ſoo is dit het wooꝛt dat my de F
Heere getoont heeft. Siet alle de vꝛouwē
die ouergebleuen zijn in des conincks van
Juda huys ſullen wtgheleyt woꝛden tot de
princen des conincs van Babylonien/ en ſy
ſullen ſeggen: U vꝛeetſamige mannen heb-
ben v verleyt/ eñ te machtich geweeſt tegen
v/ſy hebben v voeten int ſlyck eñ in de ſlib-
berachtige aerde geſoncken/eñ ſy zijn van v
wech gegaen. Eñ alle v huyſvꝛouwen eñ v
kinderē ſullen wtgeleyt woꝛdē tot de Chal-
den/ eñ ghy en ſult haren handen niet ont-
vlieden/maer ghy ſult ooc dooꝛ des conincs
van Babylonien hant ghevangen woꝛden/
eñ deſe ſtadt ſullen ſy metten viere verbꝛan-
den. Dierom heeft Sedecias gheſeyt tot
Jeremiam: En laet niemant deſe wooꝛden B
weten/eñ ghy en ſult niet ſterue/ maer iſt
dat de princen hooꝛen dat ick tot v gheſpꝛo-
ken hebbe/eñ dat ſy tot v comen ende v ſeg-
ghen: Geeft ons te kennen wat ghy metten
coninck geſpꝛoken hebt/ en willet dooꝛ ons
niet verbergen/ eñ wy en ſullen v niet doo-
den/eñ wat de coninc met v geſpꝛokē heeft.
So ſuldy tot henlieden ſegghen: Jck heb
myn gebedē neder geſtoꝛt dooꝛ den coninc/
dat hy my niet wederom en ſoude doen ley-
den in Jonathans huys/eñ dat ick daer ſter
uen ſonde. Dierom zijn alle de princen tot
Jeremiam gecomen/eñ ſy hebben hem ghe-
vꝛaecht/eñ hi heeft hē geſeyt na alle de wooꝛ
den/die hem de coninck gheſeyt hadde/eñ ſy
lieten af van hem / want daer en was niet
ghehooꝛt. Maer Jeremias bleef int poꝛ-
tael des kerckers/ tot den dach dat Jeruſa-
lem inghenomen was/ende is ghebeurt dat
Jeruſalem inghenomen woꝛde.

Hoe Ieruſalem ingenomen zijnde Sedecias vlucht ende ghe-
uanghen wort met ſijn princen, ende ſijn kinders ende edelen
worden voor ſijn oogen vermoort, ende hem worden ſijn oo-
ghen wtgheſteken, ende ſo wort hy geleyt na Babylonien, ende
hoe hy losgheſtelt wort van 't ghevanghenis.

Dat xxxix. Capittel.

IN t negheñſte iaer van Sedecias den co- A
ninck van Juda in de thienſte maent/ is 4. Re. 25. 8. 1.
gecomen Nabuchodonoſoꝛ de coninck van Iere. 52. 4.

Baby-

Babylonien/ eñ alle sijn heyr tot Jerusalem/ eñ sy belaghen die. Eñ int elfste iaer van Sedecias in de vierde maent/ op dē vijfsten dach der maent is de stadt open ghedaen.

Eñ alle des conincs vā Babylonien prin- 3
ceen zijn daer binnē gegaen/ eñ hebben gesetē in de middelste poorte: Nergel Sereser/ Semegarnabu / Sarsachim / Rebsares / Nergel Sereser Rebmag/ eñ alle de ander princen des conincs van Babylonien. Eñ 4
doen Sedecias de coninc van Juda/ eñ alle de strijdbare mannē hen gesien hadden / zijn sy gevloden/ eñ sy zijn des nachts wtgegaen wt der stadt/ door den wech vā des conincs
B hof/ eñ door de poorte die tusschē twee muer- 5
ren was/ eñ sy zijn wtgegaen door dē wech der woestijnen. Eñ het heyr der Chaldeen 6
heeftse vervolcht/ eñ sy hebbē Sedeciam ge- 7
nangen int velt der woestijnen vā Jericho/ eñ hebben hem genangen gebracht tot Nabuchodonosor den coninc vā Babyloniē in Reblatha welc is int lant van Emath/ eñ hi heeft tot hem oordeelen ghesproken. Eñ de 8
coninc vā Babyloniē heeft Sedecias sonen gedoot in Reblatha voor sijn oogen/ eñ alle de edele van Juda heeft de coninc vā Babylonien gedoot. Oot heeft hy Sedecias oo- 9
gen wt gestecken eñ hy heeft hem met veterē gebonden/ dat hy in Babylonien soude gheleyt worden. Eñ des conincs huys/ eñ het 10
huys van t'gemeyn volc hebbē de Chaldeen metten viere verbrant/ eñ den muer vā Je-
C rusalem hebbē sy omgeworpen. Eñ de ble- 11
uelingen des volcs die in de stadt gebleuen waren/ eñ de ouer ghevlodene die tot hem ouergetrocken warē / eñ de ouertallige van den ghemeynen volcke die daer ouer ghebleuē waren/ heeft Nabuzardan de capiteyn der ruyters in Babylonien ouerghenoert.

Eñ van t'gemeyn arm volc die niet met al- 12
len en hadde/ heeft Nabuzardan de capiteyn des rol volcs int lant van Juda gelaten/ eñ hy heeft hen wyngaerden eñ putten ghegeuen op dien dach. Eñ Nabuchodonosor de 13
coninc van Babylonien hadde geboden van Jeremias Nabuzardan den capiteyn der ruyters seggende: Neemt hem/ eñ stelt v 14
oogen op hem / eñ en doet hem geen quaet/ maer so hy wilt also doet hem. Aldus heeft Nabuzardan de capiteyn der ruyters ghesonden/ eñ Nabuselzbaz/ eñ Rabsares/ ende Nergel eñ Sereser/ eñ Rebmag/ eñ alle de
D edelste des conincs vā Babylonien/ hebbē 15
ghesonden eñ ghenomen Jeremiam wt dat portael des kerckers/ eñ hebbē hem geleuert Godolie / den sone Ahicam des soons Saphan/ dat hy in zijn huys gaē soude eñ woonen onder t'volc. Maer tot Jeremias was 16
des Heeren woort geschiet doen hy ghesloten was int portael des kerckers seggende:

Gaet henen eñ segt Abdemelech den Mo- 17
riaen seggende: Dit seyt de Heere der heyrscharē Israels God: Siet ick sal mijn woort den brengen op dese stadt/ ten quade eñ niet ten goede/ ende sy sullen voor v aensicht zijn op dien dach. Eñ ick sal v verlossen in dien 18
dach/ seyt de Heere/ eñ ghy en sult niet geleuert worden in de handē der mannen die ghy ontsiet/ maer verlossende sal ic v verlossen/ eñ ghi en sult mettē swoerde niet vallē/ maer v siele sal v ter salicheyt wesen/ om dat ghy in my hebt betrouwē gehadt/ seyt de Heere.

Ieremie wort toeghelaten te wonen daer hem belieft, die met d'overblijf der Ioden coemt tot Godoliam, die niet hooren en wilt Iohanan, hem waerschouwende van de laghen van Ismahel. Dat xl. Capitel.

HEt woort dat geschiet is tot Jeremiam A 1
van den Heere/ nae dat hy wt ghelaten was van Nabuzardan den Capiteyn des heyrs van Rama/ als hy hem ghehaelt heeft met ketenen gebonden int midde van allen de gene die ouer reysden van Jerusalem eñ Juda ende geleydt worden in Babylonien.

Hierom de prince des heyrs nemēde Jere- 2
miā heeft tot hem gesecyt: De Heere v Godt heeft dit quaet gesprokē op dese plaetse/ eñ 3
de Heere heeft dat ooc aengebracht eñ ghedaen gelyck hy ghesproken heeft: want ghy hebt den Heere ghesondicht/ eñ ghy en hebt syn stemme niet ghehoort/ eñ dit woort is v 4
liden geschiet. Daerom siet nu ick heb v heden ontbondē van den ketenen die aen v handen zijn/ ist dat v belieft dat ghy met my coemt in Babylonien so coemt / ende ick sal myn oogen op v stellen/ maer ist dat v mishaecht met my te comen in Babylonien/ so B
blijft hier/ siet alle dit lant is voor v aēschijn: wat ghy verkiest / eñ werwaerts dat v be- 5
lieft te gaen/ derwaerts reyst. Eñ en wilt met my niet comen/ maer woont by Godoliam den sone vā Ahicam den sone Saphan/ den welcken de coninck van Babylonien ouer de steden van Juda ghestelt heeft/ daer om woont met hem int midden des volcs/ oft waer dat v belieft te gaen/ daer gaet. Eñ de capiteyn des heyrs heeft hem oock spyse eñ giftkens gegeuē/ eñ heeft hem latē gaen. 6

Eñ Jeremias is gecomen tot Godoliam 7
Ahicams sone in Maspath/ eñ hy heeft met hem gewoont int midden des volcs/ datter gelaten was int lant. Eñ doen alle de prin- 8
cen des heyrs die verstroyt hadden geweest door de lantschappen/ sy eñ hen gesellen gehoort hadden dat de coninc vā Babylonien Godoliam Ahicams sone gestelt hadde ouer d'lant/ eñ dat hy hem de mannen eñ vrouwē eñ cleyn kinderen eñ van des lants armen beuolen hadde die in Babylonien niet ouer 9
genoert en waren/ so zijn sy ghecomen tot C
Godoliam in Maspath / eñ Ismahel Nathanias sone eñ Johanan / eñ Jonathan de sonen vā Caree/ eñ Sareas Thahemmeths sone/ eñ de kinderē van Ophi / die van Netophathi waren/ eñ Jezonias de sone Maachati/ sy eñ hen mannen. Eñ Godolias de 10
sone Ahicam des soons Saphan heeft hen Reuel.
eñ hare medegesellen ghesworen seggende: En wilt niet vreesen den Chaldeen te dienen/ woont int lant/ eñ dient den coninc vā Babylonien/ ende v sal wel zijn. Siet ick 11
woone in Maspath/ dat ick mach antwoor den der Chaldeen gebode die tot ons gesonden worden: maer vergadert ghylieden de

wyn-

vynſnijdinge/ eñ den oogſt/ eñ de olie/ ende
luyt dat op in v lieder varen/ eñ blijft in v
leden/ die ghy houdt. Maer oock alle de
Joden die daer waren in Moab/ eñ onder
de kinderen van Ammon/ eñ in Idumeen/
eñ in alle de lantſchappen gehoort hebbẽde
dat de coninc van Babylonien bleuelingen
ghelaten hadde int Jootſche lant/ eñ dat hy
over hen geſtelt hadde Godoliam den ſone
Ahicam des ſoons Saphan/ ſo zyn (ſeg ick)
alle de Jodẽ wedergekeert vã alle de plaet-
en daer ſy henen gevlodẽ waren/ eñ ſy zyn
gecomen in d'lant van Juda tot Godoliam
in Maſphath/ eñ ſy hebben den wyn verga-
dert/ eñ wter maten grooten oogſt. Maer
Johanan Caree ſone eñ alle de princen des
heyrs die verſtroyt hadden gheweeſt in de
lantſchappen/ zyn gecomen tot Godoliam
in Maſphath/ eñ ſy hebben hem geſeyt:
weet dat Baalis de coninck van de kinde-
ren van Ammon heeft ghelonden Iſmael
Nathanias ſone om v ſiele te ſlaen. Ende
Godolias Ahicams ſone en heeft hen niet
gelooft. Maer Johanan Caree ſone heeft
geſeyt tot Godoliam beſijden in Maſphath
ſtekende: Ick ſal gaen/ eñ verſlaen Iſmael
Nathanias ſone ſonder yemants weté/ dat
hy v ſiele niet en verſla/ eñ dat alle de Joden
verſtroyt worden die tot v vergadert zyn/
ende ſo ſullen alle de bleuelingen van Juda
vergaen. Ende Godolias Ahicams ſone
heeft gheantwoort tot Johanan Caree ſo-
ne: En wilt dit woort niet doen/ want ghy
ſpreeckt valſchelick van Iſmael.

Van dat moordadelick ſtuck van Iſmael, hoe hy verradelick Godoliam ende menich menich vermoort, ende hoe het ouer-blijf des volcks vlieden wilt na Egypten.

Dat xlj Capitel

ENde t'is ghelchiet in de ſeuenſte maent/
dat Iſmael de ſone Nathanie des ſoons
Eliſama van t'coninclick ſact is gecomen/ eñ
de edelſte des conincs/ eñ thien mannẽ met
hem tot Godoliam Ahicams ſone in Maſ-
phath/ eñ ſy hebbẽ daer te ſamẽ broodẽ geten
in Maſphath. Maer Iſmael Nathanias
ſone is opgheſtaen/ eñ de thien mannen die
met hem waren. Eñ ſy hebben Godoliam
den ſone Ahicam Saphans ſone gheſlaghen
metten ſweerde/ eñ ſy hebbẽ hem verſlagen/
den welcken de coninck van Babylonien
over d'lant geſtelt hadde. Eñ alle de Jo-
den die met Godolia waren in Maſphath/
eñ de Chaldeen die daer ghevonden waren/
eñ de oirloochſche mannen heeft Iſmael ver
ſlagen. Maer op den tweeden dach na dat
hy Godoliam doodgeſlagen hadde/ alſt noch
niemant en wiſte/ ſo zyn daer mannen ge-
comen van Sichem/ eñ van Silo/ ende van
Samarien tachtentich mannen met afghe-
ſchoren baerden eñ geſcheurde cleederen/ eñ
mismaect van aenſicht/ eñ ſy hadden ghiften
eñ wieroock in hen handt dat ſy die offeren
ouden in des Heerẽ huys. Hierom is Iſ-
mael Nathanias ſone wtgegaen hem te ge-
moete van Maſphath gaende/ eñ weenende
ginck hy/ eñ als hy hen te gemoete gecomen
was/ ſo heeft hy tot hem gheſeyt: Coemt tot
Godoliam Ahicams ſone. Eñ doen ſy ge-
comen waren tot dat midden vander ſtadt/
ſo heeftſe Iſmael Nathanias ſone ghedoot/
ontrent de midden vanden poele/ hy eñ de
mannen die met hem waren. Maer daer
zyn thien mannẽ onder henliedẽ gevonden
die tot Iſmael geſeyt hebben: En wilt ons
niet dooden/ want wy hebbẽ ſchatten in ee-
nen acker van terwe eñ gerſte/ eñ olie/ ende
honich. Eñ hy heeft opghehouden/ eñ hy en
heeftſe niet gedoot met haren broeders/ eñ
den poel daer Iſmael alle de doode lichamẽ
der mannen ingeworpen heeft/ die hy ſlae-
gen hadde om Godoliams wille/ is den ge-
nen die Aſa de coninck ghemaeckt heeft om
Baaſa den coninck van Iſrael/ deſen heeft
Iſmael Nathanias ſone met den ghedood-
den ghevult. Eñ Iſmael heeft alle de ble-
uelingen des volcks gevangen geleyt die in
Maſphath waren/ des conincs dochters/ eñ
alle t'volck dat in Maſphath gebleuen was/
die Nabuzardan de capiteyn des heyrs be-
uolen hadde Godolie Ahicams ſone/ eñ Iſ-
mael Nathanias ſone heeftſe gevangen ge-
nomen/ eñ hy is wechghegaen dat hy ouer-
trecken ſoude tot de kinderen van Ammon.

Eñ Johanan Caree ſone heuet gehoort/
eñ alle de princen der oirloochſcher mannen
die met hem waren/ alle t'quaet dat Iſmael
Nathanias ſone ghedaen hadde. Eñ mede
ghenomen hebbende alle de mannen/ ſy zyn
gereyſt/ dat ſy ſtryden ſouden teghen Iſma-
hel Nathanias ſone/ eñ ſy hebben hem ghe-
vonden by veel waterẽ/ die in Gabaon zyn.
Eñ als alle t'volck dat met Iſmael was/
Johanan Carec ſone geſien hadden/ eñ alle
de princen der oirloochſcher mannen die met
hem waren/ ſo zyn ſy verblijt geweeſt. Eñ
alle t'volc dat Iſmael in Maſphath gevan-
gen hadde is wedergheкeert/ eñ wederghe-
keert zynde iſt wechghegaen tot Johanan
Caree ſone. Maer Iſmael Nathanias ſone
is ghevloden met acht mannen van Joha-
nans aenſicht/ ende is wech ghegaen tot de
kinderen van Ammon. Aldus heeft Jo-
hanan Caree ſone/ eñ alle de princen der oi-
loochſcher mannen die met hem waren ge-
nomen alle de bleuelingen des ghemeynen
volcs/ die ſy wederom gebracht hadden van
Iſmael Nathanias ſone van Maſphath na
dat hy Godoliam Ahicams ſone gheſlaghen
hadde/ ſtercke mans te ſtryden/ eñ vrouwen
eñ kinderen/ eñ gheſneden camerlingen die
hy wederom gebracht hadde van Gabaon.
Eñ ſy zyn wech ghegaen/ eñ zyn neder-
gheſlaghen vreemdelinghen in Chanaan/
welck is by Bethlehem/ dat ſy voorts rey-
ſen ſouden ende gaen in Egypten/ vander
Chaldeen aenſicht/ want ſy ontſaghen hen/
om dat Iſmael Nathanias ſone Godoliam
Ahicams ſone doodt gheſlaghen hadde/ den
welcken de coninck van Babylonien ouer-
ſte ghemaect hadde int lant van Juda.

Hoe Ieremias dat ouerblijf der volcks verantwoort, iſt dat ſy in Iudea blijuen dat ſy leuen ſullen, maer iſt dat ſy trecken na Egypten dat ſy ſteruen ſullen metten ſweerde, peſtilencie, ende honger. Dat xlij. Capittel.

Ende

A Ende alle de Princen der ſtrijdbaerder
mannen. Eñ Johanan Caree ſone/ende
Jeſonias Ozias ſone/eñ het ander gemeyn
volc vanden cleynen totten grooten zijn ſy
gecomen/ eñ hebben geſeyt tot Jeremiam
den Prophete: Laet ons gebedt vallen voor
v aenſicht/eñ bidt voor ons den Heere uwē
Godt voor alle deſe bleuelinghen want wy
luttel zijn ouergebleuen van ſeer vele/ gelijc
v oogen ons aenſien. Eñ de Heere Godt
vercondige ons eenen wech door den welc-
ken wy reyſen moghen/ eñ d'woort dat wy
doen moghen. Eñ Jeremias de Prophete
heeft tot henlieden geſeyt: Ic hebt gehoort.
Siet ick bidde tot uwen Heere uwen Godt
na uwe woordē/ alle d'woort dat hi my ant-
woordē ſal/ dat ſal ick v lieden te kennē ge-
uen/ eñ ick en ſal voor v lieden niet verbor-
gen. Eñ ſy hebben gheſeyt tot Jeremiam:
De Heere zy tuſſchen ons een getuyghe der
waerheyt eñ des geloofs/ iſt ſake dat wi alle
d'woort/ waermede dat de Heere v Godt v
ſendē ſal tot ons/ alſo niet en doē. Zy oft
B goet zy/ oft quaet/ wy ſullen der ſtemmē des
Heerē ons Gods totten welckē wy v ſendē
onderdanich weſen/ op dat ons wel zy als
wy de ſtemme des Heeren ons Gods ghe-
hoort ſullen hebbē. Eñ doender thien da-
gen ouerledē waren/ ſo is des Heerē woort
geſchiet tot Jeremiam. Eñ hy heeft geroe-
pen Johanan Caree ſone/ eñ alle de princen
der oxloochſcher mannē die met hem warē/
eñ t'geheel volc vanden minſtē totten mee-
ſten. Eñ hy heeft tot hen geſeyt: Dit ſeyt de
Heere Jſraels Godt totten welckē ghy my
geſonden hebt/ dat ick v lieder gebeden ne-
derſtortē ſoude in ſijn aenſicht. Iſt dat ghy
ruſtende bliſt in dit lant/ ſo ſal ick v lieden
ſtichten/ eñ niet verderuen/ ick ſal v planten
eñ niet wtrocyen/ want ick ben nu te vredē
geſtelt van t'quaet dat ick v lieden ghedaen
hebbe. En wilt niet vreeſen van des co-
nincx van Babylonien aenſicht/ den welckē
ghi verſaert zijnde ontſiet/ en wilt hem niet
ontſien/ ſeyt de Heere/ want ick ben met v
lieden om v te behouden eñ te verloſſen wt
ſijn hant/ eñ ick ſal v liedē bermhertigheyt
gheuen/ eñ ick ſal v lieden ontfermen/ eñ ick
C ſal v doen woonen in v lant: Maer iſt dat
ghy lieden ſegt: wy en ſullen in dit lant niet
woonē/ noch wy en ſullen des Heeren ons
Gods ſtemme niet hoorē/ ſeggēde: Neen-
ſins/ maer wy ſullen totten lande vā Egy-
pten reyſen/ daer en ſullen wy geen oxlogē
ſien/ noch t'geclanc vā dat trompet hooren/
eñ geenen honger lijden/ eñ daer ſullen wy
woonen. Daerom hoort nu des Heeren
woort ghy bleuelingen van Juda. Dit ſeyt
de Heere der heyrſcharen Jſraels God: Iſt
dat ghy v aenſicht ſtelt om te gaen in Egy-
pten/ eñ dat ghi daer ingaet om daer te woo
nen/ ſo ſal het ſweert dat ghy onſiet v lie-
den daer beuangen int lant van Egypten/
eñ den honger daer ghy voor ſorchuuldich
zijt ſal v lieden aencleuē in Egypten eñ ghy
ſult daer ſteruen/ eñ alle de mannē die den
aenſicht ſtellen dat ſy in Egypten gaen ſou-
den om daer te woonen/ die ſullen ſterue
metten ſweerde eñ honger ende peſtilencie/
daer en ſal niemant van henliedē ouer bly-
uen noch ontvliedē vā d'aēſicht des quaets/
dat ick op hen aenbringen ſal/ wāt dit ſeyt
de Heere der heyrſcharē Jſraels God: Ge-
lijck mijnen raſenden tooren eñ mijn verbol-
genthеyt t'ſamen gegoten is op de inwoon
ders van Jeruſalem/ alſoo ſal mijn verbol-
genthеyt t'ſamen gegoten worden op v lie-
den als ghy ſult in Egypten gegaen zijn eñ
ghy ſult weſen tot eenen eet eñ tot verwon
deringe eñ tot vermaledijdinge/ eñ tot ver-
wijt/ ende ghy en ſult voort aen deſe plaetſe
" geēlins meer ſien. D'woort des Heerē op
v liedē ghy bleuelingen van Juda. En wilt
in Egypten niet gaen. Ghy ſullet wetende
weten dat ick v lieden hedē betuycht hebbe/
" dat ghy v ſielen bedroghen hebt/ want ghy
hebt my geſonden totten Heere onſen God
ſeggende: Bidt voor ons totē Heere onſen
Godt/ eñ na alle dat de Heere onſe Godt v
ſal ſeggen alſo vercondicht ons/ eñ wy ſul-
" len doen. Eñ ick hebt v hedē vercondicht/
eñ ghy en hebt de ſtemme des Heeren ws
Gods niet gehoort ouer alle de dingē waer
om dat hy my aen v lieden geſonden heeft.
" Daerom ſuldy nu wetende wetē/ dat ghy
metten ſweerde/ honger/ eñ peſtilencie ſter-
uen ſult in de plaetſe daer henen ghy hebt
willen gaen/ dat ghy daer woonen ſoudt.

Hoe dat dat ouerblijf des volcs God niet hoorende trecken na Egypten met Ieremiam eñ Baruch, daer Ieremias voorſeyt dat de coninck van Babylonien Egypten verwoeſten ſal.

Dat xliij. Capittel.

E Nde t'is geſchiet doē Jeremias voldaen A
hadde ſpreckēde tot dat volc alle de woor
den des Heeren haerlieder God/ om de welc
ke hem de Heere haerlieder God tot hen ge
ſonden hadde/ alle deſe woorden/ ſo heeft
gheſeyt Azarias Joſias ſone ende Johanan
Caree ſone/ eñ alle de hoouerdighe mannen
ſegghende tot Jeremiam: Ghy ſpreeckt een
leugene/ de Heere onſe God en heeft v niet
geſonden ſeggende: En gaet niet in Egyptē
om daer te woonē/ Maer Baruch Nerias
ſone verwert v teghen ons/ om dat hy ons
leueren ſoude inder Chaldeen handt dat hy
ons doodē ſoude/ eñ doen ouer voerē in Ba-
bylonien. Eñ Johanan Caree ſone/ eñ alle B
de princen der oxloochſcher mannen eñ alle
t'volc en hebben des Heerē ſtemme niet ge-
hoort dat ſy bliuē ſouden int lant vā Juda/
Maer Johanan Caree ſone eñ alle de prin
cen der oxlooch mannē nemēde alle die vā
de bleuelingen vā Juda waren die weder-
gekeert waren van alle de Heydenen/ tot de
welcke ſy te vozen verſtroyt haddē geweeſt/
dat ſy int landt van Juda woonen ſouden/
de mannen eñ vrouwen eñ cleyn kinderē/
eñ des conincs dochters/ eñ alle de ſielen die
Nabuzardan de capiteyn des heyrs gelatē
hadde met Godolia den ſone Ahicams des
ſoons Saphan/ eñ Jeremiam den prophete/
eñ Baruch Nerias ſone. Ende ſy zijn int C
lant van Egyptē gegaen/ want ſy en hebben

des

es Heeren stemme niet onderdanich ghe-
reest/ eñ sy zyn gecomen tot Taphnis toe/
eñ d'woort des Heeren is geschiet tot Je-
remiam in Taphnis/ seggende: Neemt
roote steenē in v hant/eñ ghy sultse bergen
nden crocht die daer is onder den muer vā
chacken steenen gemaect in de poorte van
haraos huys in Taphnis/ daert de Jodt-
he mannen sien. Ende ghy sult tot hen-
eden seggen: Dit seyt de Heere der heyr-
scharen Israels Godt: Siet ick sal seynden/
i tot my nemen Nabuchodonosor den co-
inck van Babylonien mijnen knecht/ ende
k sal synen throon stellen op dese steenen
ie ick geborgen hebbe/ eñ hy sal synen tye-
oel daer op setten. Ende hy sal comende
lant van Egypten slaen/ die ter doot ghe-
hiet zyn/ ter doot/ende die ter genangenis-
n geschict zyn/ ter genangenissen ende die
n swoerde geschict zyn ten swoerde. Eñ
y sal t'vier ontsteken in de tempelen der af-
oden van Egypten ende hy salse verbran-
en/eñ hy salse ghenangen leyden/ eñ d'lant
an Egypten sal overdect worden/ghelyck
nen herder overdect wort met synē man-
l ende hy sal daer wtgaen met vrede. Eñ
y sal der afgoden beelden breken van der
nnen huys die in d'lant van Egypten zyn/
ide de tempels der afgoden van Egypten
l hy metten viere verbranden.

Hoe Ieremias de Ioden berispt van haerlieder afgoderye, eñ seggen hertneckelick datse van die niet scheydē en sullen, op welc hy antwoort datse metten swoerde, eñ pestilencie, ende inger vergaen sullen.

Dat xliij. Capittel.

IEt woort datter gedaen is tot Jeremiā/
tot alle de Jodē die int lant van Egyp-
n woonden/woonende in Magdalo eñ in
aphnis/eñ in Memphis/ende int lant van
hatures seggende: Dit seyt de Heere der
yscharen Israels God: Ghy hebt alle dit
aet gesien/dat ick op Jerusalem gebrocht
bbe/ eñ op alle de steden van Juda/eñ siet
zyn heden verwoest/ eñ in hen en is geen
woonder/ om de quaetheyt die sy gedaen
bben/ dat sy my tot gramschappen ver-
ecken souden/eñ souden gaen eñ sacrificie
den/ende dienen den vreemden goden/ de
icke noch ghy noch v lieder vaderen niet
kenden. Eñ ick heb tot v lieden geson-
n alle mijn knechten de propheten des
chts opstaende ende sendende/eñ seggen-
: En wilt het woort van alsulcanighe af-
yselicheyt niet doen/die ick gehaet hebbe.
eñ sy en hebben niet gehoort/eñ sy en heb-
n hen oore niet geneycht dat sy hen bekee
n souden van hen quaetheden/ende dat sy
n vreemden goden niet en soudē sacrificie
en. Eñ myn verbolgenheyt eñ mijnen
senden tozn is t'samen gestort/ eñ is ont-
ken in de steden van Juda/ eñ in de stra-
n van Jerusalem/eñ sy zyn tot een woe-
yne verkeert eñ een verderfenisse/gelyck
sen dach is. Eñ nu dit seyt de Heere der
yscharen Israhels Godt: warrom doet
y dat groot quaet tegen v sielen/ dat van
v lieden vergaen soude man ende vrouwe/
de cleyn kinderen/eñ de suygelingen/ vt dat
midden van Juda/ ende dat v lieden gheen
overblyfsel achtergelaten en worde: Trey-
tende my door de werckē van v lieder han-
den/ sacrificie doende den vreemden goden/
int lant van Egypten/daer ghy inne gegaen
zyt om daer te woonen/ende daer heel ver-
nicht te worden/ eñ dat ghy wesen soudt tot
een vermaledydinge/eñ tot een beschimpin-
ghe alle den Heydenen der aerden? Hebdy
vergeten uwer vaderen quaetheden/ eñ der
coninghen van Juda/ ende t'quaet van syn
huysvrouwen ende v quaden/ ende uwer
huysvrouwen quaet die sy ghedaen hebben
in d'landt van Juda/ ende in de contreyen
van Jerusalem? Sy en zyn niet gesuyvert
geweest tot op desen dach toe/ende sy en
hebben niet gevreest/ eñ sy en hebben in des
Heeren wet niet gewandelt eñ in myn ge-
boden die ick ghegeven hebbe voor v lieden
eñ voor v lieder vaderen. Daerom dit seyt Amos 9. a. 4.
de Heere der heyrscharē Israels God: Siet L
ick sal myn aensicht teghen v lieden stellen
int quaet/ eñ ick sal geheel Juda verderven/
eñ ick sal de bleuelingen van Juda nemē/
die hen aensichten gheset hebben dat sy int
landt van Egypten gaen souden/ ende daer
woonen/eñ sy sullen alle vernicht worde int
landt van Egypten/ sy sullen vallen door
swoert/eñ door den honger eñ sy sullen ver-
daen worden vanden minsten totten wer-
sten/ door swoert ende door den honger
sullen sy sterven/ ende sy sullen wesen tot
eenen eedt/ende tot een mirakele/ eñ tot een
vermaledydinghe/eñ tot een verswaertheyt.
Eñ ick sal des lants van Egyptē bewoon-
ders besoecken/ gelyc ick versocht hebbe op
Jerusalem metten swoerde/ honger/ eñ pe-
stilencie. Ende daer en sal niemant wesen
diet ontvliede/ eñ over blyve vander Joden
bleuelingen die gaen om vreemdelinghen te
zyne int landt van Egypten/ ende weder te
keerē int lant van Juda tot dat welc sy hen
sielen opheffen/ dat sy wederkeeren souden
eñ aldaer woonen. Sy en sullen niet weder
comen dan de gene die vlieden. Eñ alle de D
mannen hebben Jeremie gheantwoort we-
tende dat hen huysvrouwen den vreemden
goden dienden/ eñ alle de vrouwen der wel-
cker een groote menichte daer stont/ eñ alle
t'volc der geentre die daer woonden int lant
van Egypten in Phatures seggende: Dat
woort dat ghy tot ons gesproke hebt in des
Heeren naem en sullen wy van v niet hoo-
ren/ maer wi sullē doende doē alle d'woort
dat wt onsen mont comen sal/ op dat wy sa-
crificie moghen doen der coninghinnen des
hemels/ eñ dat wy haer mogen drancoffer-
hande offerē/ gelyc wy eñ onse vaderen/ onse
coningen/ eñ onse princen gedaen hebben in
de steden van Juda/ ende in de straten van
Jerusalem/ ende wy zyn versaedt geweest
met brooden/ ende ons was wel/ ende wy
en hebben geen quaet gesien. Maer van
dien tyde dat wy hebben opghehouden der

coninghinnen des hemels ſacrificie te doen/ eñ haer drancofferanden te offeren/ ſo lyden wy ghebreck van alles/ eñ wy zyn vernielt geweeſt metten ſweerde eñ metten honger.

E Waer iſt dat wy der coninginnen des hemels ſacrificie doen/ eñ haer drancofferandē offeren/ hebben wy haer ſonder onſe mans vlaeden gemaect om haer te dienen/ eñ drancofferanden te offeren? Eñ Jeremias heeft gheſeyt tot alle t'volck tegen de manneñ/ eñ tegen de vrouwē/ eñ tegen alle dat gemeyn volc/ die hem dit woort geantwoort haddē/ ſeggende: En iſt niet de offerande die ghy geoffert hebt in de ſteden van Juda/ eñ in de ſtraten van Jeruſalem/ ghy eñ v vaderen/ v coningen/ eñ v princen/ eñ t'volck des lants/ is de Heere deſer ghedachtich geworden/ eñ iſt op ſyn herte geclommen? Eñ de Heere en mocht voorts niet meer draghen/ om de boosheyt uwer benaeſtingen/ eñ om de afgryſelicheden die ghy gedaen hebt/ eñ v lant is geworden tot een verwoeſtinghe/ eñ tot een verwonderinge/ eñ tot een vermaledyedinge om datter geen inwoonder en is/ gelyck deſen dach is. Om dat ghy den afgoden ſacrificie gedaen hebt eñ den Heere geſondicht hebt eñ des Heerē ſtemme niet gehoort en hebt/ eñ dat ghy in ſyn wet ende in ſyn gheboden/ eñ in ſyn getuygeniſſen niet gewandelt en hebt/ daerom zyn v deſe quade dingen geſchiet gelyc deſen dach is. Eñ Jeremias heeft geſeyt tot alle den volcke/ eñ tot alle de vrouwē: Hoort des Heerē woort geheel Juda die int lant van Egypten zyt.

Dit ſpreect de Heere der heyrſcharen Iſraels Godt ſeggende: Ghy eñ v huysvrouwen hebbet met uwen monde geſproken/ eñ met uwen handen volbracht ſeggende: Laet ons onſe beloftē doen die wy beloeft hebbē/ dat wy ſacrificie doen ſouden der coninginnen des hemels/ eñ laet ons haer drancofferhanden offeren/ ghy hebt uwe beloften volbracht/ eñ ghy hebt die metten wercken voldaen. Daerom hoort des Heerē woort geheel Juda die int lant vā Egypten woont. Siet ick hebbe geſworen by myne grooten naem ſeyt de Heere/ dat myne naem voorts niet meer en ſal genoemt worde wten mont van een yeghelick Joodſch man ſeggende: De Heere Godt leeft in alle d'lant van Egypten. Siet ick ſal op hem wacker weſen ten quade eñ niet ten goede/ eñ alle de mannen van Juda die int lant van Egyptē zyn/ ſullen vernielt worden metten ſweerde eñ metten honger/ tot dat ſy heel te niet worde. Eñ ſo wie t'ſweert vlieden/ die ſullē weder om keeren van d'lant van Egypten int lant van Juda een luttel mannen/ eñ alle de bleuelingen van Juda van de gene die int lant van Egypten gaen/ om daer te woonen ſullen weten wiens woort dat volbracht ſal worden/ het myne oft het hare. Eñ dits v een teecken/ ſeyt de Heere/ dat ick beſoecke op v liedē in deſe plaetſe/ op dat ghy weten moecht dat myn woorden warachtelick ſullen volbracht wordē tegen v liedē int quade. Dit ſeyt de Heere: Siet ic ſal Pharao Ephree dē coninc van Egypten leueren in ſynder vyanden hant/ eñ in de hant der geenre die ſyn ſiele ſoeckē/ gelyc ick Sedeciam den coninck van Juda geleuert hebbe in de hant vā Nabuchodonoſor den coninc van Babylonien ſynen viant/ eñ die ſyn ſiele ſoeckende was.

Ier. 7. d. 11.

Den trooſt van Baruch. Dat xlv. Capittel.

HEt woort dat Jeremias de prophete geſproken heeft tot Baruch Nerias ſone doen hy deſe woorden gheſchreuen hadde in eenen boeck wt Jeremias mont/ int vierde iaer Joacim Joſias ſone des conincks van Juda ſeggende: Dit ſeyt de Heere Iſraels God tot v Baruch. Ghy hebt geſeyt: wee my ellendige/ want de Heere heeft noch pyne tot myne pyne gedaen/ ick heb gearbeyt in myn ſuchten/ eñ ick en heb geen ruſte gevonden. Dit ſeyt de Heere: Ghy ſult aldus tot hem ſeggen: Siet die ich getimmert hebbe die verderue ick/ eñ die ick gheplant hebbe/ die trecke ick wt/ eñ alle dit lant. Eñ ſoect ghy voor v ſelven groote dinghen? en wilt ſe niet ſoecken/ wāt ſiet ick ſal een quaet ouer alle vleeſch brengen/ ſeyt de Heere/ eñ ick ſal uwe ſiele gheuen ter ſalicheyt in alle plaetſen tot de welcke ghy reyſen ſult.

Ieremias voorſeyt Pharaoni ende heel Egypten t'ghene dat Nabuchodonoſor ouer henlieden doen ſal, ende hy trooſt de ſoden, ende van d'ordeel des Heeren ouer alle nacien, daer de ſoden verſtroyt gheweeſt hadden.

Dat xlvj. Capittel.

HEt woort des Heeren datter geſchiet is tot Jeremiam den Prophete teghen de Heydenen tot Egypten/ teghen Pharaos Nechao des conincs van Egypten heyr dat by den vloet Euphrates was in Charchamis/ den welcken Nabuchodonoſor de coninck van Babylonien gheſlagen heeft/ int vierde iaer vā Joacim Joſias ſone den coninck van Juda. Bereyt den ſchilt eñ den beukelaer/ eñ gaet wt ten ſtryde. Spant te ſamen de peerden/ eñ ghi ryders ſit daer op/ ſtaet in de helmen/ maect ſchoon de lancien/ doet v panſieren aen. Waerom dat? ic hebſe veruaert ghelien eñ den rugghe keerende/ hen ſtercke verſlagen/ ſy zyn haeſtelick ghevloden/ eñ ſy en hebben niet omme ghelien/ aen alle ſyden is vernaertheyt/ ſeyt de Heere. De raſſche en vliede niet/ noch de ſterke en meyne niet dat hy mach behoudē woorden/ aent Noorden by den vloet Euphrates zyn ſy verwonnen eñ gevallen. Wie is deſe die als eenen vloet op climt/ eñ als der rivieren ſo ſwillen ſyn baren op? Egypten climt op als eenen vloet/ eñ als vloeden ſoo worden haer baren beroert/ eñ hy ſal ſeggē: Ick ſal opclimmende d'aerde ouerdecken/ ick ſal de ſtadt eñ haer bewoonders verderuen. Climt op de peerden eñ verhuecht v inde wagenen eñ laet de vrome voortcomē. Die van dat Mozianen landt/ eñ de Libyanen/ den ſchilt houdende/ ende de Lidyanen ſchichten nemende eñ worpende. Eñ dien dach des Heeren der heyrſcharē ſal eenē dach der wraken zyn/ dat hy ſonde wrake nemen van ſynen vianden. T'ſweert ſal verſlinden

ende

:nde verſlaet worden/eñ t'ſal dronckē worde
vā haren bloede/ wāt daer is een ſlachoffer-
)ande des Heeren Godts der heyrſcharē int
noort lant by den vloet Euphrates. Climt
)p in Galaad/ ende neemt termenthyn/ghy
naecht ghy dochter van Egypten/ te ver-
geefs vermenichuuldicht ghy de medichnē/
ghy en ſult gheen geſonthеyt hebben. De
Heydenē hebben v ſchandelicheyt gehoort/
ñ v gehuyl heeft de aerde vervult/ want de
ſtercke heeft gheſtooten tegen den ſtercken/
ñ zyn beyde t'ſamen gheualлen. D'woort
)at de Heere geſproken heeft tot Jeremiam
)en Prophеet/van dien dat Nabuchodono-
)or de coninc van Babylonien comen ſoude/
ñ ſlaen d'lant vā Egypten. Vercondicht
Egypten/ ende doetet hooren in Magdalo/
aet dat gheluyt comen in Memphis/ende in
Taphnis/ſegt: Staet eñ bereyt v/ want het
weert ſal verſlinden t'ghene dat rontſom v
s. Waerom is v ſtercke verrot geworde?
)y en heeft niet geſtaen/want de Heere heeft
)em om geſtooten. Hy heeft de vallende
)ermenichuuldicht/eñ de man is gheualлen
ot synen naeſten/eñ ſy ſullen ſeggen: Staet
)p eñ laet ons weder keeren tot ons volck/
ñ totten lande van onſer gheboorten van
'aenſicht des ſweerts vander duyuen.
Noemt Pharaos des conincs vā Egyptē
naem gherucht/ den tyt heuet aenbracht.
Ick leue(ſeyt de coninc)de Heere der hey-
charen is synen naem/ want gelijc Thabor
nder de bergen/eñ gelijck Carmelus in de
ee/ſo ſal hy comē. Ghy inwoonerſſe doch-
er van Egypten maect voor v gereetſchap-
)en der verhoeringhen/want Memphis ſal
en woeſtyne weſen/ eñ verlaten worden/eñ
nbewoont. Egyptus is een welghedaen
ñ ſchoon veerskalf/ haer ſal een dryuer co-
nen uyten Noorden. Eñ haer huerlingen
)ie int midden vā haer verkeerden/ zyn ge-
keert als gemeſte calueren/ eñ ſy zyn t'ſamē
gevloden/ eñ en hebben niet connē geſtaen/
vant den dach van haren doorſlach is comē
)p hen/den tyt vā haer beſoeckinge. Haer
temme ſal als des copers gheluyt gheuen/
vant ſy ſullen met een heyr haeſtelick comē/
ñ met bylen ſullen ſy hem comen/ als hout
f houwende. Sy hebben syn boſſchagie af
ghehouwen/ſeyt de Heere/ die niet en mach
getelt worden/ſy zyn vermenichvuldicht bo
)en de ſprinchanen/eñ hen en is geen getal.
De dochter van Egypten is beſchaemt/eñ
geleuert in des volcks van Noorden hant.
De Heere der heyrſcharen Iſraels Godt
)eeft geſeyt: Siet ick ſal verſoeck doen over
)at gherucht van Alexandrien/ eñ over Pha-
)ao/ eñ over Egypten/ eñ over haer goden/
nde over haer coninghen/eñ over Pharao/
ñ over de gene die in hem betrouwē/ Eñ
ck ſalſe geuen in de hant der geenre die hen
iele ſoecken/eñ in Nabuchodonoſor des co-
)incs van Babylonien hant/ende in ſynder
knechten hant/eñ na deſe ſalſe bewoont wor
)en als in de voorleden dagen/ ſeyt de Hee-
re. Ende ghy en vreeſt niet o myn knecht
Jacob/ende en weeſt niet vervaert Iſrahel/
want ick ſal v verloſſen van verre/ eñ v ſaet
van d'lant uwer gevangeniſſen/ende Jacob
ſal wederom keeren/eñ ruſten/eñ voorſpoe-
dich weſen/ ende daer en ſal niemant weſen
die hem vervaren ſal. Ende ghy en wilt
niet vreeſen myn knecht Jacob ſeyt de Hee
re/want ick ben met v/ want ick ſal alle de
Heydenen vernielen/tot de welcke ick v wt
ghedreuen hebbe/maer v en ſal ick niet ver-
nielen/maer ick ſal v caſtyden int oordeel/ eñ
ick en ſal v niet als den onnooſelen ſparen.

De verwoeſtinghe der Paleſtinen, Tyri, Sidonis, Gaze, ende Aſcalonis. Dat xlvij. Capittel.

DEs Heeren woort dat geſchiet is tot Je- A
remiam den Prophеet teghen de Pale-
ſtynen eer dat Pharao Gazam verſlocch.
Dit ſeyt de Heere: Siet daer comen wate-
ren op vanden Noorden/eñ ſy ſullen weſen
als een overvloedende beke/ eñ ſy ſullen de
aerde overdecken/ eñ haer volheyt de ſtadt
ende haer bewoonders: de menſchen ſullen B
roepen/ eñ alle de bewoonders des lants ſul
len huylen/ van dat geruyſch der pompe-
ryen van syn wapenen eñ oploochſche man-
nen/van synder wagenen beroerten/eñ van
de menichte synder raderen: De vaders en
hebben hen kinderen niet aengheſien/ met
lamme handen/ voor de toecomſte des
daechs/ in den welcken alle de Philiſtynen C
ſullē verdoruen worde/ eñ Tyrus eñ Sidon
met allē harē anderē helpē ſullen verdoruen
worde: want de Heere heeft de Paleſtynen
verwoeſt/ de bleuclinghen des eylants van
Capadocien. Daer is een calubeyt gheco-
men over Gazam/ Aſcalon heeft ſtille ghe-
ſweghen/ ende de bleuclingen van hen val-
leye. Hoe lange ſuldy in ſtucken gehouwen
worden? O ghy ſweert des Heeren/ hoe D
langhe en ſuldy niet ruſten? gaet in v ſchey-
de/ wert vercoelt eñ ſwycht. Hoe ſalt ru-
ſten/ als de Heere hem geboden heeft tegen
Aſcalon/ ende teghen haer contreyen by de
zee/eñ hen al daer beuel ghegheuen heeft?

D'laſt van Moab, ende van alle ſyn ſteden, maer hoe dat ten laetſten dagen haerlieder gheſanghenиſſe gheſchaeft zijn ſal.

Dat xlviij. Capittel.

TOt Moab. Dit ſeyt de Heere der hey- A
ſcharen Iſraels Godt: wee over Nabo/
want ſy is verdoruen ende beſchaemt/ Ca-
riathaim is inghenomen/ de ſtercke is be-
ſchaemt/ ende ſy heeft ghebeeft/ Moab en
heeft voortaen gheen verhueghen meer te-
ghen Heſebon/ ſy hebben quaedt ghedacht.
Coemt ende laet ons die vernielen wt den
volcke/ daerom ſuldy ſwygende heel ſtil we-
ſen/eñ t'ſweert ſal v volgen. Een ſtemme
des gheroeps van Oronaim verwoeſtheyt
eñ groote vernielinge. Moab is in ſtucken
gebroken/ bootſchapt synen cleynen kinde-
ren dat gheroep/ want door den opganck
van Luith ſal hy ſchreyende opgaen in ghe-
weene/want indē nederganc van Oronaim
hebben de vianden t'ghehuyl der vernielin-
ghen gehoort. Vliedt/behoudt v ſielen/ eñ Ierc. 17. a. c.
ghy ſult weſen als de heyde in de woeſtyne/ Ierc. 17. d. e.

om dat ghy betrouwen hebt ghehadt in v
sterckten/ eñ in v schatten/ eñ ghy sult ooc m-
genomē worden eñ Chamos sal in de ouer-
noeringhe gaen/ syn priesters/ eñ princen al
B te samen. Eñ de roouer sal tot alle steden
comen/ eñ gheen stadt en sal behouden wor-
den/ eñ de valleyen sullen vergaen/ ende de
platte veltlanden sullen verstroyt worden/
want de Heere heuet geseyt. Beeft Moab
de bloeme/ want hy sal al bloeyende wtgaē/
eñ syn steden sullen verwoest zyn/ eñ onbe-
woonlick. Vermaledyt is hy die des Hee-
ren werck bedriegelick doet/ eñ vermaledyt
is hy die syn swaert verbiedt van bloede.
Moab heeft vruchtbaer geweest van syn
iongheyt/ eñ hy heeft in synen gheest gerust/
eñ hy en is niet vergoten van d'een vat in
d'ander vat/ eñ hy en is in de vernoeringhe
niet weeh gegaen/ daerom is synen smaeck
in hem ghebleuen/ eñ synen rueck en is niet
verandert. Daerom siet de dagen comen/
seyt de Heere/ eñ ick sal hen senden oxdmeer
ders eñ nedersetters der vleeschelickens/ eñ sy
sullen hem nederleggen eñ syn vaten wt-
scheppen/ eñ hen vleeschelickens sullen sy tegē
3.Reg.11.d. een stooten. Eñ Moab sal beschaemt wor-
Reg. den van Chamos gelyck t'huys van Israel
Isai 16.b.c. beschaemt is vā Bethel/ waer in hy betrou-
L wen hadde. Hoe segdy: wy zyn stercke eñ
vroome mannē om te strydē? Moab is ver-
woest eñ syn steden hebben sy verbrandt/ eñ
zyn wtgekoren iongelingen zyn nederghe-
gaen ter doodingen seyt de coninc/ de Heere
der heyrscharē is synen naem. De verderf-
enisse vā Moab is na by om te comen/ ende
syn quael sal boven maten seer haestelic toe
loopen. Troost hem alle ghy die alomme
omtrent hem zyt/ eñ ghy alle die synen naem
kent/ segt: Hoe is de stercke roede gebroken/
den glorieusen stock? Dalt neder vander
glorien/ eñ sit inden dorst ghi wooninge der
dochter van Dibon/ want de verderuer van
Moab sal tot v opclimmen eñ hy sal v sterc-
ke plaetsen in stucken bicken. Staet inden
weeh eñ siet van verre ghy wooninghe van
Aroer. Vraecht den vliedende eñ den genen
die ontgaen is segt: wat ister gheschiet?
Moab is beschaemt wāt hy is verwonnē.
Huylt eñ roept/ vercondight int Arnon dat
Moab verwoest is. Eñ het oordeel is ghe-
comē tot dat plat veltachtich lant/ op Helon
D eñ op Jasa eñ op Mephaath/ eñ op Dibon/
eñ op Nabo eñ opt huys Deblathaim/ eñ
op Cariathaim/ eñ op Bethgamul ende op
Bethmaon/ eñ op Carioth/ eñ op Bosra/
ende op alle de steden van Moabs lant/ die
verre eñ die by zyn/ Moabs hoorn is af-
geslagen/ eñ synen arm is in stucken gebro-
ken seyt de Heere. Maect hem dronckē/
want hi is tegen den Heere opgheheuen/ Eñ
Moab sal syn hant stooten in syn wtbraken-
ghe eñ hy sal selue ooc tot eenen spot wesen:
want hy heeft v tot eenen spot gheweest
Israel als oft ghy hem onder de dieuen ge-
vonden hadt/ daerom sultdy om v woorden
die ghy tegen hem gesproken hebt ghenaē-
ghen geleyt worden. Verlaet de steden/ eñ
woont in de steenrootse ghy bewoonders
van Moab/ eñ weest als de duyue nestelende
inden oppersten mont vanden gate. Wy
hebbē Moabs hoouerdye gehoort/ hy is seer
hoouerdich/ syn hoocheyt eñ syn vermete-
licheyt/ eñ syn hoouerdye/ ende syns herten
hoocheyt. Ick kenne (seyt de Heere) syn E
beroemelicheyt/ eñ dat syn macht dies ghe-
lyck niet en is/ eñ dat hy hem (niet na dat hy
mocht) gepynt heeft te doene. Daerom sal
ick op Moab huylen/ eñ tot gheheel Moab
sal ick roepen/ tot de clagende mannen van-
den muer van gebacken steenen ghemaect.
Van Jazers beweeninghe sal ick v wee-
nen ghy wyngaert Sabama/ v rancken zyn
ouer de zee ghegaen/ eñ tot de zee van Jazer
zyn sy doorgecomen/ op uwen oogst ende v
wynsnydinghe is de rooner genallen. De Isai 16.a.
blyschap ende t'verhueghen is weeh genō-
men van Carmelus ende van d'landt van
Moab/ eñ den wyn heb ick van de persten
afghenomen/ de druyuen treder en sal dat
gewōonlick verweckende liedekē geensins
singen. Vanden geroep van Hesebon tot
Eleale eñ Jasa hebben sy hen stemme gegē-
nen/ eñ vā Segor tot Oronaim toe dat drye- F
iarich calf/ eñ de wateren van Nemrim sul-
len d'alderquaetste wesen. Eñ ick sal van
Moab weeh nemen (seyt de Heere) den ghe-
nen die op de hoochden offert/ eñ synen go-
den sacrificie doet. Daerom sal myn herte
tot Moab als een fluyte wedergeluyt geuē/
eñ myn herte sal tot de mannen des muers
van gebacken steenen een gheluyt van fluy-
ten geuen: om dat hy meer gedaen heeft dan
hy vermocht daerom zyn sy vergaen/ wāt Isai 15.a.
elck hooft sal caluheyt hebben/ ende elcken Ezech.7.a.b.
baert sal gheschoren wesen/ in alle handen
t'samen bindinghe/ eñ op elcken rugghe een
hayren cleet/ op alle de daken van Moab
eñ in syn straten sal alderhande geween zyn/
want ick heb Moab ghebroken als een on-
nut vat seyt de Heere. Hoe is hy verwon-
nen/ ende hoe hebben sy gehuylt? Hoe heeft
Moab synen necke nedergheseoncken/ ende
is beschaemt geweest? Eñ Moab sal tot een
bespottinghe wesen/ eñ tot een exempel alle
den ghenen die rontsom hem zyn. Dit seyt
de Heere: Siet hy sal als eenen arent vlie- G
ghen eñ hy sal syn vleughelen wtrecken tot
Moab/ Carioth is ingenomen/ eñ de sterc-
ke vaste plaetsen zyn ghewonnen/ eñ t'herte
der stercker mannen van Moab sal op dien
dach wesen als t'herte vā een vrouwe die in
barē s noode is. Eñ Moab sal ophoudē een
volc te zyne/ om dat hy tegen den Heere ge-
glorieert heeft. Angst eñ grachte eñ strick
zyn op v o ghi bewoonder vā Moab/ seyt de
Heere. So wie dat vliet vā d'aensicht des Isai 24.c.d.
angsts die sal inde gracht vallē eñ wie wter
grachtē opclimt die sal met den strick gevan
gen worde: want ic sal ouer Moab brengen
d'iaer van hen verloeckinge seyt de Heere.
In de schaduwe van Hesebon hebbē sy ge-
staen die vandē stric vlodē: want daer is een
vier

vier gegaen wt Heſebon/ ende een vlamme wt dat midden van Sehon / ende dat heeft verſlint een deel van Moab / eñ den tſop vã de kinderen des gheruchts. Wee v ghy Moab / ghy zyt vergaen o ghy volck van Chamos/ want v ſonen eñ v dochteren zyn benanghen in de ghenanghenisſe. Ende ick ſal wederom keeren de ghenanghenisſe van Moab / in de weerſte daghen / ſeyt de Heere. Tot hier toe zynt Moabs oordeelen.

De verwoeſtinghe van Amon, Idumea, Damaſcus, Cedar, ende der conincknjcken Aſor ende Aelam.

Dat xlix. Capittel.

TOt Ammons kinderen/dit ſeyt de Heere: En heeft Iſrael gheen kinderen? oft en ſal hy geenen erfgenaem hebben? waerom heeft Melchom dan Gad beſeten / ende waerom heeft ſyn volc in de ſteden vã henlieden gewoont? Daerom ſiet de daghen comen ſeyt de Heere/ eñ ick ſal doen hooren ouer Rabbath der kinderen vã Ammon het geruyſch des ſtrijts/ eñ t'ſal in t'gerucht verſtroyt zyn/ eñ haer dochteren ſullen metten vier verbrant worden/ eñ Iſrael ſal syn beſitters beſitten/ſeyt de Heere: Huylt Heſebon/ wãt Hay is verwoeſt: Roept ghi dochteren van Rabath omgort met haren cleede en/ weent eñ gaet al om neuen de tuynen/ want Melchom ſal ter ouernoeringen gheleyt worden/ syn prieſters eñ syn princen te ſamen. wat glorieerdy in de valleyen? U valleye is veruloten ghy teere dochter / die in v ſchatten betrouwen haddet eñ ſeydet: wie ſal tot my comẽ? Siet ick ſal op v verſaertheyt brenghen/ſeyt de Heere de Godt der heyrſcharẽ / van alle den genẽ die rontſom v zyn: eñ ghy ſult verſtroyt worden een yeghelick eñ daer en ſal niemant zyn die de vliedende vergadere van uwen aenſichte.

Eñ na deſen ſal ick de gevangene der kinderen van Ammon doen wedercomen/ ſeyt de Heere tot Idumeen. Dit ſeyt de Heere der heyrſcharẽ: En iſſer voorts geẽ wyſheyt meer in Theman? Den raet is vergaen van de kinderẽ/ hen wyſheyt is onnut gewordẽ.

Vliet eñ keert de ruggen/ daelt neder in de diepe holen der aerden ghy bewoonders vã Dedan: want ick heb Eſaus verderfeniſſe op hem gebracht/ dẽ tijt vã ſynder beſoeckinge. Waert dat de wijnſnijders op v gecomen waren/ſy en ſouden daer niet een crapeken gelaten hebben/hadden de dieuen des nachts gecomen / ſy ſouden gerooft hebben dat hen genoech hadde geweeſt. Maer ick heb Eſau ontdect/ ick heb syn verholentheden gheopenbaert/eñ hy en ſal niet mogben verholen blijuen: syn ſaet is verwoeſt/ ende syn broeders/eñ syn ghebueren/ende t'en ſal niet weſen. Verlaet v weeſen/ick ſalſe doẽ leuen/ende v weduwen ſullen in my hopen.

Want dit ſeyt de Heere: Siet die niet verwyſen en waren dat ſy den kelck drincken ſouden/ſullen dien drinckende drincken/ eñ ſuldy ghy als onnooſele achter gelaten worden? ghy en ſult niet onnooſel weſen/ maer ghy ſult dien drinckende drincke. Want by my ſelven heb ick gheſworen/ ſeyt de Heere/ dat Boſra tot een wilderniſſe/eñ tot een verwijt/eñ tot een woeſtijne/eñ tot een vermaledijdinge ſal weſen/ eñ alle haer ſteden ſullen weſen tot eewige woeſtijnen. Ick heb een gehoor gehoort vandẽ Heere/eñ daer is een legaet aen de Heydenen geſonden. Vergadert v eñ coemt tegen haer/eñ laet ons te ſamen opſtaen ten ſtrijde. want ſiet ie heb v ſeer cleyn geſtelt onder de Heydenen verſmadelick onder de menſchen. U vermetelicheyt heeft v bedrogen/ eñ ws herten hooverdicheyt/ die daer woont in de holen der ſteenrootſen/eñ ghy arbeydt om te aengrijpen de hoocheyt des heuuels / als ghy als eenen arent uwen neſt ſult hooge ghemaect hebben/ van daer ſal ick v af trecken/ ſeyt de Heere. Eñ Idumea ſal verwoeſt weſen: alle die daer door gaẽ ſal/ die ſal hẽ verwonderen eñ wiſpelen ouer allen haer plaghen.

Gelijck Sodoma omgewerpen is eñ Gomorrha/eñ haer gebuerunnen/ſeyt de Heere: daer en ſal gheen man woonen / eñ gheens menſchen ſone en ſal die bewoonen. Siet hy ſal als eenen leew opclimmẽ van de hooverdicheydt der Iordanen/ tot de vrome ſchoonheyt. Want ick ſal onverſienlick hem tot haer doen loopen: eñ wie ſal de wtvercoorene weſen die bouen hem ſtellen ſal? wãt wie is myns gelijck? eñ wie ſal my verdraghen/ eñ wie is deſe herder die myner aenſicht ſal mogen weerſtaẽ? Daerom hoort des Heeren raet die hy ghecloten heeft van Edom/eñ de gedachten die hy gedacht heeft van de bewoonders van Theman. Iſt dat hen de cleyne der cudden niet neder en worpen/ t'en zy dat ſy met hen haerlieder wooninghe verſtroyen. Van dat ghelupt van haerlieder val is de aerde beroert geweeſt. In de roode zee is t'geroep van haer ſtemme ghehoort. Siet als een arent ſal hy opclimmẽ eñ wech vliegen/ eñ hy ſal syn vleughelen wtrecken op Boſram/ eñ t'herte der ſtercker van Idumeen ſal weſen in dien dach / als t'herte van een barende vrouwe.

Tot Damaſcus/ Emath is beſchaemt/ eñ Arphad/want ſy hebben een d'alderquaetſte ghehoor ghehoort/ſy zyn verbaeſt in de zee/ van ſorchuuldicheyt en hebbẽ ſy niet connen geruſtẽ. Damaſcus is onmachtich gewordẽ/ſy is ter vlucht gekeert/ angſt heeft haer benangen/benautheyt eñ pijnen hebbẽ haer benangen als der barender vrouwen. Hoe hebbẽ ſy de loffelicke ſtadt verlaten/de ſtadt der blijſchap? Daerom ſullen haer jongelinghen vallen in hare ſtraten/ eñ alle de orloochſche mannen ſullen ſtil ſwijgen in dien dach/ ſeyt de Heere der heyrſcharen. Eñ ick ſal een vier ontſteken inden muer van Damaſco/ eñ dat ſal Benadabs veſten verſlinden. Tot Cedar eñ tot de rijcken vã Aſor de welcke Nabuchodonoſor de conincx van Babylonien geſlagen heeft/ dit ſeyt de Heere: Staet op eñ treckt opwaerts tot Cedar/ ende verderft de kinderen vanden ooſten.

Hen tabernakelen eñ hen cudden ſullen ſy

nemen/ hen vellen/ eñ alle hen gereetſchappen/ eñ hen kemelen ſullen ſy vooꝛ hen ſelnen wechnemen/ eñ ſy ſullen de vreeſe roepē ouer hen cōrſomme. Vliedt/ gaet crachtelick wech/ ſit in de diepten der aerden die in Aſoꝛ woont/ ſeyt de Heere. Want Nabuchodonoſoꝛ de coninc van Babylonien heꝛt tegen vlieden eenen raet ghehouden/ eñ hy heeft teghen vlieden ghedachten ghedacht.

Staet te ſamen op/ eñ treet opwaerts tot dat geruſt volc eñ dat betrouwelic woont/ ſeyt de Heere/ ſy en hebben noch doꝛen noch grendelen/ ſy woonen alleene. Ende hen kemelen ſullen weſen ten rooue/ eñ de menichte van de behelpighe beeſten tot eenen buete: ende ick ſalſe verſtroyen in alle de winden die heel gheſchoꝛen zyn van hayꝛe/ ende in alle hen palen rontſomme ſal ick de verderffeniſſe op hen bꝛenghen/ ſeyt de Heere. Ende Aſoꝛ ſal weſen tot een woninge der draken/ verwoeſt tot inder eewicheydt/ daer en ſal gheen man blijuen/ ende geen ſone des menſchen en ſalſe bewoonen. Het woꝛt des Heeren dat geſchiet is tot Jeremiam den Pꝛopheet tegen Elam int begin ſel van Sedecias des conincs van Juda coninckꝛyck/ ſeggende: Dit ſeyt de Heere der heyꝛſcharen: Siet ick ſal Elams boghe bꝛeken eñ hen ſterckheyt nemen/ ende ick ſal ouer Elam bꝛengen de vier winden van de vier hoecken des hemels/ ende ick ſalſe verſtroyen in alle deſe winden/ ende daer en ſal geen volck zyn tot de welcke de vluchtighe van Elam niet comen en ſullen. Eñ ick ſal Elam doen vꝛeeſen vooꝛ haer viandē in het aenſchyn der geenre die hen ſiele ſoecken/ eñ ick ſal t'quaet op hen bꝛengen/ de gramſchap van mijnen raſenden toꝛn/ ſeyt de Heere/ eñ ick ſal t'ſweert achter hen ſenden tot dat icſe vernicle. Eñ ick ſal mijnen ſtoel ſtellen in Elam/ eñ ick ſal daer wt verderuen de coninghen eñ pꝛincen/ ſeyt de Heere. Maer in de laetſte daghen ſal ick Elams gheuanghene doen wederkeeren/ ſeyt de Heere.

Hoe Babylon van de Coninghen der Noorden ſal ghedeſtrueert zyn, als Iſrael in peyſe woonen ſal in ſijn lant.

Dat l. Capittel.

HEt woꝛt dat de Heere geſpꝛoken heeft van Babylonien ende vander Chaldeen landt/ in Jeremias des Pꝛopheets handt.

Verroondiget onder de Heydenē/ eñ maect datment hooꝛe/ heft op een teecken pꝛeect eñ en willet niet verberghen/ ſegt/ Babylon is gewonnen/ Bel is beſchaemt/ Merodach is verwonnen/ ſyn gheſneden afgods beelden zyn beſchaemt/ hen afgoden zyn verwonnē.

Want tegen haer is een volck opgeclommen vant Noꝛden/ die haer lant ſal tot een woeſtyne maken/ ende daer en ſal niemant zyn die daer in woone/ vanden menſche tot de beeſten toe/ eñ ſy zyn beroert geweeſt/ eñ zyn wech gegaen. In die dagen/ eñ in dien tydt/ ſeyt de Heere/ ſullen de kinderen van Iſrahel comen/ ſy ende de kinderen van Juda te ſamen wandelende eñ weenende ſullē ſy hen haeſten/ eñ ſy ſullen den Heere haren God ſoecken. In Sion ſullen ſy den wech vꝛaghen/ hen aenſichten zyn herwaerts/ ſy ſullen comen/ eñ totē Heere verſaemt woꝛden met een eewich verbondt/ d'welck dooꝛ geen vergetelickheyt en ſal wtgedaen woꝛden. Een verlozen cudde is mijn volck ghewoꝛden/ hen herders hebbenſe verleyt/ eñ ſy hebbenſe doen dwalen op de berghen/ vanden berch zyn ſy op den heuuel vooꝛts gegaen/ ſy hebben hen ruſtplaetſe vergeten. Alle dieſe ghevonden hebben/ die hebbenſe gheten/ eñ hen vianden hebben gheſeyt: wy en hebben niet geſondicht/ om dat ſy geſondicht hebben den Heere/ de ſchoonheydt der rechtueerdicheyt ende haerder vaderen verwachtinge/ den Heere. Gaet wech wt dat midden van Babylonien/ ende gaet wt der Chaldeen lant/ eñ weeſt als ionge boeckens vooꝛ t'cudde. want ſiet ick verwecke/ eñ ſal bꝛengen in Babylonien een vergaderinghe van groote volcken vant Noꝛden lant/ eñ die ſullen berept woꝛden tegen haer/ eñ daer af ſal ſy verwonnen woꝛden. Synen pijl is als den pijl van eenē ſtercken man die dooꝛ ſlaet/ hy en ſal niet ydel weder keeren. Eñ Chaldeen lant ſal tot eenen rooſ weſen/ alle die haer verderuen die ſullen verſult woꝛdē ſeyt de Heere/ Om dat ghy v verhuecht eñ groote dinghen ſpꝛeect/ berooueude mijn erfenijſſe/ om dat ghy wtgeſtoꝛt zyt als een calf opt cruyt/ eñ hebt gebꝛult als eenē ſtier.

Vl moeder is wter maten ſeer beſchaemt/ eñ ſy is den geſtubbe gelyck ghewoꝛden die vlieden ghebaert heeft/ ſiet ſy ſal d'wterſte weſen onder de volcken/ verwoeſt/ ſonder wech/ ende drooge. Van des Heeren gramſchap en ſal ſy niet bewoont woꝛden/ maer ſy ſal gheheel tot een wilderniſſe ghebꝛacht woꝛden. Alle die dooꝛ Babylonien paſſeert/ die ſal hem ſeer verwonderen ende ſpotten ouer allen haer plagē. Bereyt v tegen Babylonien al rontſomme ghy allegader die dē boghe ſpant/ beſtꝛyt ſe/ en ſpaert geen pijlen. want ſy heeft dē Heere geſondicht. Roept tegen haer/ ſy heeft alleſins de hant ghegeuen/ haer fondamenten zyn gheuallen/ haer mueren zyn verdoꝛuen. want het is des Heeren wꝛake/ neemt wꝛake van haer/ gheluck ſy ghedaen heeft/ alſo doet haer. Verderft den ſayere van Babylonien/ eñ die de ſickele houdt in dē tyt des oogſts/ vā d'aenſicht des ſweerts vander duyuen ſal een yegelick wederom tot ſyn volc ghekeert woꝛden/ eñ een yegelick ſal tot ſyn lant vlieden.

Iſrael is een verſtroyde cudde/ de leeuwen hebben hem verdꝛeuen. Eerſt heeft hem geten de coninc van Aſſyrien/ deſe alderlaetſte Nabuchodonoſoꝛ de coninc vā Babylonien heeft hem ſyn gebeente wtgedaen. Daerom dit ſeyt de Heere der heyꝛſcharen Iſrahels Godt: Siet ick ſal den coninc van Babylonien beſoecken/ eñ ſyn lant/ gheluck ick beſocht hebbe den coninck van Aſſur/ ende ick ſal Iſrael wederom leyden tot ſyn wooninghe/ ende Carmelus ſal af gheweydt woꝛden/ ende Baſan/ ende op den berch van

Ephraim

Ephraim ende Galaad sal syn siele verlaedt worden. In die daghen ende in dien tyt seyt de Heere sal Israels booshеyt gesocht worden ende sy en sal niet zyn/ ende de sonde van Juda ende men en salse niet vinden/ want ick sal hen ghenadich wesen den ghenen die ick daer sal achtergelaten hebbe. Climt opt lant der geender die heerschappye hebben/ ende besoect op haer bewoonders/ verstroyt/ ende slaet doot/ dat achter henlieden is/ seyt te Heere/ ende doet na alle de dingen die ick v geboden hebbe. Daer is een stemme der oorlogen int lant/ ende een groote vernielinge. Hoe is de hamer van geheel aertryc gebroken ende heel vernielt? Hoe is Babylon onder de Heydenen in een woestyne verandert? Ick heb v bestrict/ ende ghy zyt gheuangen Babylon/ ende ghy en wistes niet. Ghy zyt gevonden ende gegrepen/ want ghi hebt den Heere gecreyt.

De Heere heeft synen schat open gedaen/ ende de vaten synder gramschappen voortgebracht. want dit is des Heeren des Gods der heyrscharen werck inder Chaldeen lant.

Coemt tot haer vā de wterste palen/ doet open/ dat sy mogen wtgaen die haer vertreden/ neemt de steenen wech vanden wech/ ende brengtse tot hoopen/ ende slaetse doot/ noch en laet daer niet ouer blyuen. Verstroyt alle haer sterche/ laetse nederdalen ter doodingen/ wee henliedē/ want haerlieder dach is gecomen/ den tyt van hen besoeckinghe.

De stemme der vliedender/ ende der gheenre die ontgaen waren wten lande van Babylonien/ dat sy in Sion souden vertondigen de wrake des Heeren ons Gods/ de wrake synes tēpels. Verrondicht veer vele in Babylonien alle den genen die den boge spannen. Staet tegen haer al rontsomme/ ende en laet er niemant ontvlieden/ vergelt haer na haer werck na alle dat sy gedaen heeft/ doet haer/ want sy is tegen den Heere opgericht/ tegen den heyligen van Israel. Daerom sullen haer iongelingen vallen in haer straten/ ende alle hare oorloochsche mannē sullen tot swygē in dien dach/ seyt de Heere. Siet ick spreke tot v ghy hoouerdige/ seyt de Heere de God der heyrscharen/ want uwen dach is gecomen/ den tyt vā uwer besoeckingen.

Ende de hoouerdige sal vallen/ ende heel neder vallen/ ende daer en sal niemant zyn die hem oprechte/ ende ick sal een vier ontsticken in haer steden/ ende dat salt al verslinden rontsomme haer. Dit seyt de Heere der heyrscharen: De kinderen van Israel ende de kinderen van Juda te samen lyden valsche beschuldinge/ alle die hen gevangen hebbē die houdense/ sy en willense niet latē gaen. Haer verlosser wiens naem is/ Heere der heyrscharen/ die sal int oordeel hen sake bekermen/ dat hy de aerde verware ende verroere de bewoonders van Babylonien. Het swoert coemt tot de Chaldeē/ seyt de Heere/ ende tot de inwoonders van Babylonien/ ende tot haer princen ende wyse. T'swoert coemt tot haer waersseggers/ die dwaes zyn sullē/ t'swoert tot hen sterche die vreesen sullen.

T'swoert coemt tot hen peerden/ ende tot hen wagenen/ ende tot alle t'gemeyn volck dat int midden van haer is/ ende sy sullen zyn gelyck vrouwen/ t'swoert tot haer schatten die gherooft sullen worden. Droocheyt sal op hen wateren wesen/ ende sy sullen verdroogen/ wāt het is een lant der gesnedender beeldē/ ende sy glorieren in monstren. Daerom sullen de draken woonen met de dwase moorders/ ende de struysen sullen daer in woonen/ ende sy en sal voortaen niet meer bewoōt worden tot inder eewicheydt/ noch sy en sal niet opgetimmert worden van geslachte tot geslachte. Gelyck de Heere omgeworpen heeft Sodomam ende Gomorrham/ ende haer byliggende steden/ seyt de Heere/ daer en sal gheen man woonen/ ende geen sone des menschen en salse bewoonē. Siet daer coemt een volck vanden Noorden/ ende een groot volc/ ende veel coningen sullender opstaen vā de wterste der aerden. Sy sullen bogen ende schildē grypen/ sy zyn wreet ende ongenadich/ hen stemme sal als de zee geluyt geuen/ ende sy sullen op peerden climmen als een man ten strydе bereyt tegē v dochter Babylon. De coninc van Babylonien heeft hen fame gehoort/ ende syn handen zyn slap ghworden. Benautheyt heeft hem beuangen/ pyne als eender barender vrouwen. Siet het sal als eenen leeu opclimmē van de hoouerdye der Jordanen/ tot de machtige schoondeyt. wāt ick sal hem haestelick doen loopen tot haer/ ende wie sal de wtuercorē zyn die ick ouer die stellen sal? wāt wie is myns gelyck? ende wie sal my verdragen? ende wie is dese herder die myner aensichte wederstaen sal? Daerom hoort des Heeren raet/ dien hy metter herte begrepen heeft tegen Babylonien/ ende syn gedachten die hy gedacht heeft op der Chaldeen landt. Jst dat de cleyne der cudden hen niet af en trecken/ t'en zy dat hen woninghe met henlieden niet verdoruen en worde. Van t'geluyt der Babylonischer gheuangenissen is de aerde beroert/ ende t'gheroep is onder de Heydenen ghehoort.

Gen. 19. c. 24. Ier. 49. d. 18.

Iob 41. a. 1. Ier. 49. d. 19.

Hier wort t'quaet voorseyt dat Babyloni staet vandē Medē. Dat .li. Capitel.

DJt seyt de Heere: Siet ick sal verwecken op Babylonien ende haer bewoonders die t'herte opwaerts gheheuen hebben teghen my als eenen pestilencialen wint: Ende ick sal in Babylonien wanners seynden/ ende sy sullense wannen/ ende sy sullen haer lant verderuen/ want sy zyn op haer gecomen van alle syden indē dach van haer verdriet. Hy en spanne niet die synen boghe spant/ ende die een panser aen heeft die en climme niet opwaerts: en wilt haer iongelingen niet sparen/ slaet doot alle haer oorlooghs volc. Ende de verslagene sullen vallen inder Chaldeen lant/ ende de ghewonde in haer lantschappen.

Wāt Jsrael ende Juda en hebbē niet verlatē geweest vā haren God den Heere der heyrscharen/ maer hen lant is verbult gheweest met misdaet van den heyligen van Israel.

Vlliet wt dat middē van Babyloniē/ ende een

yeghelick die behoude sijn siele: en wilt niet
swijgen van haer boosheyt/wāt t'is den tijt
der wraken vanden Heere. Hy sal haer we-
dergheuen haer vergeldinghe. Babylon is
gheweest eenen gulden kelck in des Heeren
hant/ droncken makende geheel aertrijc: dā
haren wijn hebben de Heydenen ghedronc-
ken/ende daerom zijn sy beroert gheweest.
Isai.11.c.9. Apo.14.b.8. Haestelick is Babylon gheualle/ eñ heel
gebroken. Huylt op haer/neemt terementijn
tot haer smerte/oft sy by auonturen genesen
worde. Wy hebbē Babylonien gemeestert/
eñ sy en is niet genesen/laetse ons verlaten/
eñ laet ons gaen een yeghelick in sijn lant/
want haer oordeel is totten hemel gecomen/
B eñ het is verheue tot de wolcken. De Hee-
re heeft onse rechtueerdicheden voortghe-
bracht/ coemt eñ laet ons in Sion vertellen
des Heerē ons Gods werc/ Scherpt de py-
len/ vult de phicokers: de Heere heeft den
geest der coningen van Meden verwect/ eñ
tegen Babylonien is sijn meyninge/ dat hy
die verderuen soude. want het is des Heerē
wrake/ de wrake sijns tempels. Heft een
teecken op de mueren van Babyloniē/ ver-
meerdert de hoede/ stelt hoeders int hooge/
bereyt de laghen. want de Heere heuet ghe-
dacht eñ gedaen alle dat hy gesproken hadde
tegheu de inwoonders van Babylonien.
Die daer woont op veel wateren rijc van
schatten/v eynde is gecomen dat v de voetē
suilen afgesneden worden. De Heere der
Amos 4.a.1. heyrscharē heeft gesworen by sijn siele/ wāt
ick sal v verfullen met menschen als met
cruytwormen/ eñ den wijntreders sanck sal
ouer v gesongen worden. Die d'aerdt ge-
maect heeft in sijn sterckheyt/eñ heeft de aerde
bereyt in sijn wijsheyt/ eñ met zijn voorsie-
nicheyt heeft de hemelen wtgerect. Als hy
een steinme geeft/ so worden de waterē ver-
menichvuldicht in den hemel: die de wolckē
opheft van d'wterste der aerden/ hy heeft de
blixemen tot regenen ghemaect/ eñ hy heeft
Iere.10.b. den wint ghebracht wt sijn schatten. Alle
mensch is dwaes ghewordē van wetent-
heyt/alle metaelgieter is beschaemt gewor-
den in dat gesneden afgods beelt: want sijn
maetsel is valsch/ eñ daer en is geenen geest
inne. T'zijn ydel wercken eñ weerdich om
te bespotten/ inden tijt van haerder beloec-
kinge suilen sy vergaen. Jacobs deel en is
C niet gelijck dese. want dier al gemaect heeft
die is selue/ eñ Israel is den scepter vā sijn-
Psal.134.b.7. der erffenisse. De Heere der heyrscharen is
synen naem. Ghy stoot my te samen de or-
loochsche instrumenten/eñ ick sal de Heyde-
nen in v te samen stooten/ eñ ick sal in v de
rijcken verderuen. Eñ ick sal in v te samen
stooten het peert eñ synen berijder/eñ ick sal
in v te samen stooten den wagen eñ den be-
stimmer van dien. Eñ ick sal in v teghen
een stooten den man eñ de vrouwe/ende ick
sal in v t'samen stooten den ouden man eñ
t'kint/ende ick sal in v t'samen stooten den
jonghelinck ende de maghet. Ende ick sal
in v t'samen stootē den herder eñ syn cudde/
ende ick sal in v te samen stooten den acker-
man ende syn ackerbeesten/ ende ick sal in v
te samen stooten de vorsten ende wethoude-
ren. Eñ ick sal Babylonien ende alle den
bewoonders van Chaldeen vergelden alle
t'quaet dat sy ghedaen hebben in Sion in v
oogheu seyt de Heere. Siet/ick tot v ghy
pestilenciael berch/ seyt de Heere/ die geheel
aertrijck verderft/ ende ick sal myn hant op
v wereycken/eñ ick sal v af wentelen van de
steenrootsen/ende ick sal v gheuen tot eenen
berch der verberringhen. Ende sy en sul-
len van v gheenen steen nemen tot eenen
hoeck ende eenen steen in de fondamenten/
maer ghy suit verdoruen zijn inder eewic-
heyt/seyt de Heere. Heft op het teecken op
de aerde/ maect gheclanck metter basoenen
onder de Heydenen. Heylicht de Heydenen
ouer haer/ vercondicht teghen haer den co-
ninghen van Ararat/ Menni ende Ascenez.
Telt teghen haer Taphsar/ brengt peerden
aen als cruytwormen/ die eenen angel heb-
ben. Heylicht teghen haer de Heydenen/
de coningen van Meden hen vorsten/ ende
alle hen raetsheeren/ ende alle d'landt van
syn der macht/ Eñ d'landt sal beroert wor- D
den/eñ ontstelt: want des Heeren ghedacht-
te sal wacker worden teghen Babylonien/
dat hy d'landt van Babylonien soude ver-
woest maken ende onwoonbaer. De sterc-
ke van Babylonien hebben opghehouden
vanden strijt sy hebben in vaste plaetsen ge-
woont/ hen macht is verslint/ ende sy zijn
gewordē als vrouwen/ haer tabernakelen
zijn ontsteken/haer grendelen zijn heel ghe-
broken. De looper sal den loopenden te
ghemoete comen/ende de bode sal den boot-
schappende ontmoeten/ om den comme van
Babylonien te vercondighen/ dat syn stadt
gewonnen is van d'wterste totten wterste/
eñ dat de banenen der wateren inghenō-
men zijn/ende dat de broecken metten viere
ontsteken zijn/ ende de orloochsche mannen
verbaest zijn. Want dit seyt de Heere der
heyrscharen Israels Godt: De dochter van
Babylonien is als eenen dorschvloer/ den
tijt van haer wanninge/noch een luttelken/
ende den tijdt van haren oogst sal comen.
Nabuchodonosor de coninck van Baby-
lonien heeft my geten/ hy heeft my verslint/
hy heeft my ghemaeckt als een ydel vat/ hy
heeft my opgheslopen als eenen draeck/ hy
heeft synen buyck vervult met myn terric-
heyt/ende hy heeft my wtgheworpen. De
booscheyt is teghen my/ende myn vleesch is
ouer Babylonien/ seyt de wooninghe van
Sion/ende myn bloet is op de bewoonders
van Chaldeen/ seyt Jerusalem. Darom
dit seyt de Heere: Siet ick sal v saken oor-
delen/ende v wrake wreken/ ende ick sal haer
zee woest maken/ ende ick sal haer adere
verdroogheu. Ende Babylon sal tot hoo- E
pen wesen/ een wooninghe der draken/ een
verwonderinghe/ ende een bespottinghe/
om datter geen bewoonder en is. Sy sul-
len te samen gheluck leeuwen brieschen/
sy sul-

ſy ſullen hen hayr verſchudden/als der leeuwen welpēs. Ic ſal hen dranckē in de hitte
ſtellen/ eñ ic ſalſe droncken makē dat ſy ontlapen ſullen/eñ ſlapen den eewighen ſlaep/
eñ dat ſy niet opſtaen en ſullen/ſeyt de Heere. Ick ſalſe gheleyden als lammeren ten
ſlachoffer/als rammē metten bocken. Hoe
is Seſach gewonnen/eñ hoe is ingenomen
de heerlicke ſtadt der gantſcher aerden: Hoe
is Babylon ghewoꝛden tot een verwondeginghe onder de Heydenen? De zee is op
Babylon geclommen/met de menichte van
haren baren is ſy ouerdeckt. Hare ſteden
zyn tot een verbaeſtheyt ghewoꝛden/ haer
lant onbewoonlick/ende verwoeſt/een lant
daer niemant in en woone/noch gheen ſone
des menſchen doꝛ en gae. Eñ ick ſal verboeck doen op Bel in Babylonien/ ende ick
al wꝛwoꝛpen t'ghene dat hy op gheſlopen
hadde wt synē mont: ende de Heydenen en
ſullen tot hem niet meer vergaderen. want
den muer van Babylonien ſal voꝛwaer
doe nedervallen. Gaet wt dat midden van
haer myn volck/ op dat een yegelic syn ſiele
behoude van de gramſchap der verbolgentheyt des Heeren. Ende op dat by auonturen v lieder herte niet en vermoꝛwe/ende
dat ghy ontſien ſoudt het ghehoꝛt dat int
lant ſal ghehoꝛt woꝛden: ende in d'een iaer
al dat ghehoꝛt comen/ ende na dit iaer een
gehoꝛt/ende een hooſheyt int lant/ende een
heerſchapper houen den heerſchapper.

Daerom ſiet de daghen comen/ eñ ick ſalt
verſoecken op de gheſneden afgoden van
Babylonien/ eñ alle haer lant ſal beſchaemt
woꝛden/eñ alle haer verſlaghene ſullen valen int midden van haer. Ende ouer Babylonien ſullen louen den hemel ende de
aerde/ende alle dat in hen is. want van den
Noꝛden ſullen haer de roouers comē ſeyt
de Heere. Ende gelyck Babylon gedaen
heeft dat de verſlagene in Iſrael vallen ſouden alſo ſullen de verſlaghene van Babylonien vallen op alle de aerde. Die t'ſwoert
gheuloden hebt/ coemt en wilt niet ſtaen/
weeſt van verre des Heeren gedachtich/ eñ
laet Ieruſalem op v herte climmen. wy
zyn beſchaemt/ want wy hebben t'verwyt
ghehoꝛt/ de beſchaemtheyt heeft onſe aenſichten bedeet/ want de vreemde zyn gheco-
men op de heylichmakinge van des Heeren
huys. Daerom ſiet de daghen comen/ſeyt
de Heere/ ende ick ſal verſoecken op haer
geſneden afgoden/ ende in alle haer lant ſal
de gewonde huylen. Iſt dat Babylon in
den hemel climt/ ende dat ſy in de hoochde
haer machtigheyt veſticht/ ſo ſullen van my
haer verderuers comē ſeyt de Heere. Een
ſtemme des gheroeps is van Babylonien/
ende een groote vernielinghe vander Chaldeen lant. want de Heere heeft Babylonien verwoeſt/ ende hy heeft wt haer een
groote ſtemme verdoꝛuen/ ende hen baren
ſullen gheluyt geuen als vele wateren/ hen
ſtemme heeft geluyt ghegeuen. want op
haer/ dat is op Babylonien/ is een roouer
ghecomen/ende haer ſtercke zyn genangen/
ende haren boghe is onmachtich gewoꝛden.
want de ſtercke wꝛeker de Heere ſal vergel
dende vergheldē. Ende ick ſal droncken
maken haer princen/ende haer wyſe/eñ haer
voꝛſten/ende haer wethouderen/ende haer
ſtercke mannen/ eñ ſy ſullen eenen eewigen
ſlaep ſlapen/ ende ſy en ſullen niet ontwaken/ſeyt de Coninc/de Heere der heyrſcharē
is synen naem. Dit ſeyt de Heere der heyrſcharen: Den alderbreetſten muer van Babylonien ſal met een ondergrauinge ondergrauen woꝛden/ ende haer hooghe poꝛten
ſullen metten viere verbꝛant woꝛden/ ende
der volcken arbeyden ende der Heydenen
ſullen te niet metten viere weſen/ ende heel
te niet gaen. D'woꝛt dat Ieremias de
Pꝛophete gheboden heeft Saraie den ſone
Nerie des ſoons Maaſie/als hy met Sedecia den coninck reyſde in Babylonien/ int
vierde iaer van synen ryche: Ende Saraias
was de pꝛince der pꝛophecien. Ende Ieremias heeft geſchꝛeuen alle t'quaet dat comen ſoude op Babylonien in eenen boeck/
alle deſe woꝛden die gheſchꝛeuen zyn tegen
Babylonien. Ende Ieremias heeft gheſeyt tot Saraiam: Als ghy ſult in Babylonien comen zyn/ ende ghy ſult gheſien hebben ende geleſen alle deſe woꝛden/ ſoo ſuldy ſeggheu: Heere ghy hebt gheſpꝛoken
teghen deſe plaetſe/ dat ghy die verderuen
ſoudt/ alſo datter niet en zy dieſe bewoone/
van den menſche totten vee toe/ eñ dat daer
zyn ſoude een eewighe woeſtyne. Ende
als ghy deſen boeck ſult al heel geleſen hebben/ſo ſuldy aen dien eenen ſteen binden/eñ
dien woꝛpen int midden van Euphꝛates/
ende ghy ſult ſeggheu: Alſo ſal Babylon
verſoncken woꝛden/ ende ſy en ſal niet weder opſtaen van d'aenſicht des verdꝛiets/
dat ick op haer bꝛenghe/ ende ſy ſal van een
ſeydē. Tot hier toe zyn Ieremias woꝛdē.

Een vethalinghe van datter voren ſtaet, te weten, het raſeten van Ieruſalem, ende hoe Sedecias gheuangheu wort, ende meer ander dinghen, ende van Ioacims verheffinghe.

Dat lij. Capittel.

EEn ſone van eenentwintich iaren was Sedecias doen hy begonſte te regneren/ ende elf iaren heeft hy gheregneert in Ieruſalem/ende ſyns moeders naem was Amital Ieremias dochter van Lobna. Ende
hy heeft quaedt ghedaen in des Heeren oogen na alle t'gene dat Ioacim gedaen hadde. want des Heeren raſende gramſchap
was in Ieruſalem ende in Iuda tot dat hy
die verwierp van synen aenſichte: ende Sedecias is afgeſcheyden van den coninck van
Babylonien. Eñ t'is gheſchiet int negenſte iaer van synē ryche/ inde thienſte maent/
op den thienſten dach der maent dat Nabuchodonoſoꝛ de coninck van Babylonien gecomen is/hy ende alle ſyn heyr tegen Ieruſalem/ ende ſy hebben die omleyt/ eñ ſy hebben teghen haer bolwercken opgheꝛicht al
rontſomme. Ende de ſtadt heeft al om beleydt gheweeſt tot des Coninchs Sedecias
elfſte iaer. Maer in de vierde maent op den

A 4. Re. 24. d. 25. Ia. 52. b. 15

Ieremi. 39. b. 1. 4. Re. 25. d. 1.

Q

negenſten dach der maent/ ſo heeft den hongher de ſtadt bevangen / ende dat volck des
B lants en hadde gheen voedtſel. Ende de ſtadt is gebroken gheweeſt / ende alle haer oorlooghs mannen zyn ghevloden/ ende zyn wtghegaen vander ſtadt des nachts / door den wech der poorten/die daer is tuſſchen de twee mueren/ ende leyt tot des conincs hof (dewyle dat de Chaldeen de ſtadt rontſomme beleyden) ende ſy zyn wech gegaen door den wech die daer leyt in de woeſtyne/ eñ
8 der Chaldeen heyr heeft den coninck vervolcht/ eñ ſy hebben Sedeciam gegrepen in de woeſtyne/ die daer is by Jericho / ende alle syn ghefelſchap is van hem ghevloden.

9 Ende doen ſy den coninck ghevanghen hadden/ ſo hebben ſy hem ghebracht tot den coninck van Babylonien/in Reblatha/welc is int lant vã Emath/ ende hy heeft tot hem
10 oordeelen gheſproken. Eñ de coninck van Babylonien heeft Sedecias ſonen ghedoot voor syn ooghen/ ende hy heeft ook alle de princen van Juda ghedoodt in Reblatha.

11 Ende hy heeft Sedecias ooghen wtghe-ſteken/ende hem met veteren gebonden/ eñ de coninck van Babylonien heeft hem ghebracht in Babylonien/eñ hy heeft hem gheſet in des kerckers huys totten dach van
12 synder doot. Maer in de vyffte maent/ op den thienden dach der maent/ dat is Nabuchodonoſors des conincs van Babylonien neghenthienſte iaer / ſoo is Nabuzardan de prince der oorlogen/ die voor den conine van Babylonien ſtont/ghecomen in Jeruſalem.

13 Ende hy heeft des Heeren huys aenghe-ſteken/ende des conincks huys/ende alle de huyſen van Jeruſalem/ eñ alle groote huyſen heeft hy metten viere verbrant. Ende
14 den gheheelen muer van Jeruſalem rontſomme heeft dat heyr der Chaldeen dat met den capiteyn der oorlogen was / verdoruen.

15 Maer van de arme des volcks/ ende van dat overgebleuen ghemeyn volck dat in de ſtadt ghebleuen was / ende van de vluchtighe die over ghevloden waren totten co-nunc van Babylonien/ eñ tot de andere van de menichte/ heeft Nabuzardã de prince der oorlogen overgevoert. Maer van de arme
16 des lants heeftet Nabuzardan de prince der oorlogen gelaten tot wyngaerders eñ ackerlieden. Ende de metalen colomnen die in
17 des Heeren huys waren/ eñ de baſementen/ ende de metalen zee die in des Heeren huys was/hebben de Chaldeen gebroken/ende ſy hebben alle dat metael van dien gedraghen in Babylonien. Ende de metalen potten
18 ende de vleeſch crauwels / eñ de pſalter ſpelen/ eñ de ſchalen/ende de morrierkens/ende alle de metalen ghereetſchappen die in den dienſt gheweeſt hadden/ hebben ſy wechge-
D nomen/ ende de water cruycken/ ende de
19 vaten tot de rueckofferande/ eñ de ſchenckbekers/ende de beckens/ eñ de candelaers/ eñ morrieren / ende de croſen/ alle die gulden waren guldẽ/ eñ die ſilueren waren ſilueren heeft de capiteyn des heyrs ghenomen.

20 Twee colomnen eñ een zee/twaelf metalen calueren / die onder de baſementen waren/ die de coninck Salomon gemaect hadde in des Heeren huys: daer en was gheen ghetal des ghewichts van alle deſe vaten.

21 Maer van de colomnen / waren achthien cubitus lengden in een colomne / ende een ſeecken vã twaelf cubitus ginck daer rontſomme/ voorts was de dicte daer af van vier
22 vingeren/ eñ binnen waren ſy hol. Eñ op E beyde waren metalen capiteelẽ. De hoochde van dat een capiteelken was van vyf cubitus/ eñ daer waren ook netteekens ende granaetappelen op de croone int ronde/alle gader van metale. Deſgheliycks waert ook van de tweede colomne ende de granaetap-
23 pelen. Eñ daer waren ſesentneghentich granaetappelen nederwaerts hangende/ eñ alle de hondert granaetappelen waren met
24 netteekens omringhet. Eñ de opper veltheere heeft ghenomen Saraiam den eerſten prieſter/eñ Sophoniam den tweeden prieſter/ eñ dry bewaerders des portaels. Eñ
25 wter ſtadt heeft hy genomẽ eenen geſneden man die gheſet was over de oorlooghs mannen/ eñ ſeuen mannen van de ghene die des conincs aenſicht ſaghen/ die in de ſtadt gheuonden zyn/ eñ den ſchryuer den prince der crychknechtẽ die de nieuwe ruyters proefde/ende tſeſtich mannen vanden volcke des lants/die gevonden zyn int middẽ der ſtadt.
26 Eñ Nabuzardan de opper veltheere heeft- F ſe genomen/ eñ gheleyt totten coninck van
27 Babylonien in Reblatha. Eñ de coninck van Babylonien heeftſe geſlagen ende ghedoot in Reblatha int lant van Emath/ende
28 Juda is wech geuoert wt synẽ lande. Dit is t'volck d'welck Nabuchonoſor over gheuoert heeft/int ſeuenſte iaer / dry duyſent eñ
29 dryentwintich Joden. Int achthienſte iaer van Nabuchodonoſor van Jeruſalem acht-
30 hondert eñ tweendertich ſielen. Int dryentwintichſte iaer van Nabuchodonoſor/ heeft Nabuzardan de prince der oorlogẽ over ghevoert ſeuenhondert ende vyfendeertich Joden ſielen/ aldus waren alle de ſielẽ vier
31 duyſent ſes hondert. Ende t'is gheſchiet int ſeuenendertichſte iaer des overvoerens van Joachin den coninck van Juda / in de twaelfſte maent / op den vyfentwintichſten
32 dach der maent / dat Euilmerodach de co- G nunck van Babylonien int ſelfde iaer ſyns rycks / opgheheuen heeft Joachin des conincs van Juda hooft/ eñ hy heeft hem gheleyt wt des kerckers huys. Ende hy heeft
33 met hem goet gheſproken/ ende hy heeft synen throon gheſtelt bouen de throonen der coningen die by hem waren in Babylonien.
34 Ende hy heeft ſyns kerckers cleederen verandert / ende hy at altyt broot voor hem alle de daghen ſyns leuens. Ende syn ſpyſen waren eewighe ſpyſen die hem ghegheuen werden van den coninck van Babylonien / gheſtelt tot elcken daghe byſonder/totten daghe ſynder doot alle de dagen ſyns leuens.

Dit

Hier beghinnen Threni, dat is de beclaghingen vã Ieremias, die int Hebreeusch ghenoemt worden Cinoth.

ENde het is geschiet nae dat Israhel in de ghevanghenisse gebracht was / eñ Jerusalem verwoest was / dat Jeremias de Prophecy heeft gheseten al weenende / ende heeft ghe-
weent met dit clagelick ghewoon in Jerusalem / eñ met eenen bitteren moede suchende ende schreyende ghesecht:

Dat eerste Capittel.

1 HOe sit de stadt vol volcs alleen / hoe is de vrouwe der Heydenen ghewordẽ als een weduwe: de Princesse der landtschappen is ghewordẽ onder tribuyt.

2 weenende heeft sy ghewoent des nachts / eñ haer tranen zyn op haer wanghen: daer en is niemandt diese troostе wt allen haer vrienden: alle haer vriendẽ hebben haer vermaet / eñ sy zyn haer vyanden ghewordẽ.

3 Judas is verhuyst om de quellinge ende menichte der slauernyen / hy heeft gewoont onder de Heydenen / eñ hy en heeft geen rusten gevonden / alle syn vervolghers hebben hem achterhaelt tusschen de benautheden.

4 De weghen van Sion treuren / om datter gheen en zyn die ter hoochfeesten comẽ. Alle haer poorten zyn verdorvẽ / hare priesters syn suchtende / hare maechden misnaect / eñ sy is verbruct van bitterheyt.

5 Haer vyanden zyn ghewordẽ int hooft / haer vyanden zyn ryck gewordẽ / want de Heere heeft op haer ghesproken om de menichte van haren sonden / haer cleyn kinderen zyn in de ghevanghenisse geleydt / voor 't aensicht des vervolghers.

6 Ende van de dochter van Sion is allen haer schoonheyt wech gegaen / haer princen syn ghewordẽ als rammen die geen weyde en vinden / ende sy zyn wech gegaen sonder sterckheydt voor het aensicht des naervolghers.

7 Jerusalem is ghedachtich ghewest der dagen haers lydens / ende haer overtredinghe / alle haerder lustiger dingen die sy ghehadt hadde van de oude daghen / als 't volck viel inder vyanden handt / ende datter geen helper en was: de vyanden hebben haer gesien / ende hebben haer Sabbothen bespot.

8 Jerusalem heeft een sonde ghesondicht: daerom is sy onghestadich ghewordẽ / alle die haer glorificeerden hebben haer vernaect / want sy hebben haer verslaetheydt ghesien / maer sy is suchtende ghewest ende achterwaerts ommeghekeert.

9 Haer vuylicheden zyn aen haer voeten / noch sy en heeft haers eyndes niet gedachtich ghewest / sy is crachtelick afgeset / gheen trooster hebbende. Heere siet myn ellendẽ / want de vyandt is opgherecht.

10 De vyandt heeft syn handt gesonden tot allen haer lustighe dinghen. want sy heeft ghesien dat de Heydenen gegaen waren in haer heylichste plaetse / waer af dat ghy ghe-
boden hadt / dat sy in d' vergaderinghe niet comen en souden.

11 Alle haer volck is suchtende / ende broodt soeckende / sy hebben alderhande costelicheden ghegheven om spyse / om de siele te vermaken / siet Heere ende aenmerckt / dat ick snoode ghewordẽ ben. Caph.

12 O ghy allegader die voorby gaet over den wech / aenmerckt / ende besiet oft eenige pyne is gheluck myn pyne / want hy heeft my als den wyngaert afghesneden / so de Heere ghesproken heeft inden dach van syn rasende gramschap. Lamed.

13 Van de hoochde heeft hy vier in myn gebeente ghesonden / ende hy heeft my geleert / ende hy heeft een nette mynen voeten wtgespreyt / hy heeft my achterwaerts omgekeert / hy heeft my verlaten ghemaeckt / den gheelen dach met treurigheyt becommert. Mem.

14 Het iock van myn boosheden heeft ghewaect / sy zyn in syn hant te gader ghewonden / eñ geleydt op mynen hals / myn cracht is cranck gewordẽ: de Heere heeft my geleuert in de handt / waer wt dat ick niet en sal connen opstaen. Nun.

15 De Heere heeft alle myn heerlicke weth ghenomen wt dat midden van my / hy heeft den tyt tegen my geroepen dat hy myn wtvercorene soude vernielẽ / de Heere heeft de perse getreden der magt des dochters van Juda. Samech.

16 Daerom ben ick weenende / eñ myn oghe wateren vloetsbrenghende: want de trooster myn siele bekeerende is verre vã my gewordẽ / myn kinderen zyn verloren gewordẽ / want de vyandt heeft de overhant ghecreghen. Ain.

17 Sion heeft haer handen wtgesteken / daer en is niemandt die haer vertroostе / de Heere heeft tegen Jacob beuolen / rontsom haer zyn haer vyanden: Jerusalem is gewordẽ als besmet metter maensuchtiger vrouwen onreynicheyt onder henlieden. Phe.

18 De Heere is recht veerdich / want ick heb synen mont tot gramschap verwect. Hoort (doch) alle volckẽ / eñ besiet myn pyne: myn maechden ende myn iongheliughen zyn in de ghevanghenisse wech ghegaen. Sadh.

19 Ick heb myn vrienden geroepen / sy hebben my bedroghen: myn priesters ende myn ouders zyn in de stadt vernielt / wãt sy hebben spyse voor hen gesocht / dat sy hen sielen vermaken souden. Coph.

20 Heere siet dat ick ghequelt worde / mynen buyck is heel ontstelt / myn herte is omghekeert in my seluen / want ick ben vol bitterheyts: buyten verslaet het sweert / eñ t' huys is desgheluckx de doot. Res.

21 Sy hebben ghehoort dat ick versuchte / eñ daer en is niemandt die my vertroostе / alle myn vyanden hebben myn quaet ghehoort / sy zyn verblydt ghewest / om dat ghy het ghedaen hebt / ghi hebt dẽ dach des troosts aengebracht / eñ sy sullen myns gelijck worden. Sin.

22 Laet alle hen quaet incomen voor v / ende snyde af gheluck ghy my afghesneden hebt / Thau.

om alle myn booſheden: want myn ſuchtingen zyn vele/ ende myn herte is truerende.

Dat ij. Capittel.

Aleph. ALHoe heeft de Heere met een donckerheyt in ſyn raſende gramſchap de dochter vā Sion ouerdeckt/ hoe heeft hy vanden hemel ter aerden geworpen de edele vrouwe van Iſrahel ende en heeft niet ghedachtich gheweeſt des banckskens ſynder voeten/ inden dach van ſynder raſender gramſchap?

Beth. De Heere heeft ter neder geworpen/ende niet geſpaert alle de ſchoonheden vā Iacob/ hy heeft in ſynen raſenden tooren verdoruen alle de vaſte plaetſen der maget van Iuda/ eñ hy heeftſe ter aerden geworpen/ hy heeft haer ryck beſmet/ende hare princen.

Guimel. Hy heeft in de gramſchap vanden raſenden tooren gebroken alle den hoorn van Iſrahel/ hi heeft ſyn rechte hant achterwaerts afghekeert van des vyants aenſicht/ ende hy heeft in Iacob ontſteken als een vier der vlammen al rontſomme verſlindende.

Daleth. Hy heeft ſynen boghe geſpannen als een vyandt/ hy heeft ſyn rechte handt vaſt ghemaect als een tegenpartyder/ eñ hy heeft gedoodt alle dat ſchoon om ſien was in des dochters van Sion tabernakele/ hi heeft als een vier ſyn verbolghenheyt wegheſtort.

He. De Heere is geworden als een vyant/ hy heeft Iſrahel neder geworpen/ hy heeft alle haer veſten neder ghworpen/ hy heeft haer vaſte plaetſen verdoruē/ ende hy heeft in de dochter van Iuda vervult den verootmoedichdē man/ eñ de hootmoedichde vrouwe.

Vau. Eñ hy heeft ſyn tente als eenen hof verſtroyt/ hy heeft ſyn tabernakel verdoruen de Heere heeft in Sion den Sabboth ende den feeſtdach vergheten/eñ tot verwyt/ende tot verbolgenheyt van ſynder raſender gramſchap den coninck ende den prieſter.

Zain. De Heere heeft ſynen outaer verſlooten/ hy heeft ſynder heylichmakingē vermalendijt/ hy heeft in des vyandts hant ghelcuert de mueren van haren torren/ ſy hebben een ſtemme ghegheuen in des Heeren huys als inden hooghen feeſtdach.

Heth. De Heere heeft gedacht te verderuen den muer der dochter vā Sion/hi heeft ſyn ſeelken wtgeſpannen/ eñ hy en heeft ſyn handt niet afghekeert van de verderffenille eñ dat voor ghweer des mueres heeft getreurt/ eñ den muer is te ſamen oock ghebroken.

Theth. Haer poorten zyn in de aerde geſoncken/ hy heeft haer grendelen verdoruen eñ vernielt haren conine ende haer princen onder de Heydenen/daer en is gheen wet/eñ haer propheten en hebben gheen viſioen vanden Heere gheuonden.

Iod. Sy hebben op d'aerde geſeten/ de ouders der dochter van Sion hebben ſtamen gheſwegen/ ſy hebben met aſchen hen hoofden beſtraeyt/ ſy zyn met hayren cleederen omgort/ de maechden van Ieruſalem hebben haer hoofden ter aerden neder gheſlaghen.

Caph. Myn oogen faelgeerden voor de tranen/ D myn binneſte zyn heel ontſtelt/ myn lenere is wtgeſtort op de aerde ouer de vernielinghe van de dochter myns volcks/ als dat cleyn kint/ eñ het ſuyghelinck verghinck in de ſtraten der ſtadt.

" Sy ſeyden tot hen moederen/ waer is de Lamed. terwe eñ den wyn? als ſy verghingben als ghewonde in de ſtraten der ſtadt als ſy hen ſielen wtgauen in haerder moeders ſchoot.

" Wy wien ſal ick v ghelycken? oft wien ſal Mem. ick v ghelyck maken ghy dochter van Ieruſalem? wien ſal ick v verghelycken eñ trooſten ghy maghet dochter van Sion? want v vernielinghe is groot ghelyck de zee/ wie ſal v ghenesen?

" Uwe Propheten hebben v valſche eñ dwaſe Nun, dinghen gheſien/ noch ſy en ontdecten uwe E booſheydt niet/ dat ſy v tot penitencie verwecken ſoudē/ maer ſy hebben v geſien valſche opneminghen ende wtdryuinghen.

" Alle die voorby gaen ouer den wech/ heb- Samech, ben ouer v de handen tſamen gheſlaghen/ ſy hebben gheſpot ende hen hooft gheſchut ouer de dochter van Ieruſalem ſeggende/ is dit de ſtadt van volcomender ſchoonheydt/ de bliſchap van gheheel aertryck?

" Alle v vyanden hebben haren mont open Phe, ghedaen op v/ ſy hebben gheſpot/ ende met haren tanden ghetryſſelt ende gheſeyt: wy ſullenſe verſlinden/ ſiet dits den dach den welcken wy verwachten wy hebbenden geuonden/ wy hebbenden ghelien.

" De Heere heeft ghedaen dat hy ghedacht Ain. heeft/ hy heeft ſyn woort volbracht dat hy be F uolen hadde van de oude daghen/ hy heeft v verdoruen/eñ hy en heeft v niet gheſpaert/ ende hy heeft uwen vyant ouer v verblydt/ ende hy heeft den hoorn uwer vianden verheuen.

Sadi. " Den herte heeft totten Heere gheroepen op de mueren der dochter vā Sion. Brengt tranen voorts als een beke des daechs ende des nachts/ en geeft v ſelue geen ruſte/noch en laet den appel uwer oogen niet ſwygen. Coph.

" Staet op/loeft inden nacht int beghinſel der waken/ ſtort v herte wt ghelyck water voor des Heeren aenſchyn/ heft v handē op tot hem voor de ſiele uwer cleynder kinderen die inden hongher geſtoruen zyn/ in het hooft van allen ſcheyweghen. Res.

" Siet Heere/ eñ aenmerct wien ghy alſoo G afgeſneden hebt ſullen dan de vrouwen hen vrucht eten de cleyne kinderen vander maten eender palme? worat de prieſter eñ propheet doodtgheſlaghen in de heylighe plaetſe des Heeren?

" Het kint ende de oude man hebben op Sin. d'aerde buyten gheſegen/ myn maechden eñ myn iongheliughen zyn gheualien metten ſweerde ghy hebtſe gedoot op den dach van uwer raſender gramſchap/ ghy hebtſe gheſlaghen ende niet ontfermt.

" Ghy hebtſe geroepen als tot eenen hoo- Thau. ghelicken feeſtdach die my verraren ſonden van rontſomme eñ daer en heeft niemandt geweeſt inden dach van des Heeren gramſchap diet ontvlieden mocht eñ achtergheblaten

aten woꝛde/die ick opghevoedt hebbe ende opgebꝛacht/ deſe heeft myn vyant vernielt.

Dat iij. Capittel.

[Ick ben een man ſiende myn armoede in de roede ſynder verbolghentheyt.

Hy heeft my ghedꝛeuen ende gebꝛacht in duyſternisſe ende niet int licht.

Hy heeft tegben my allecnlick gekeert eñ syn handt omghekeert alle den dach.

Hy heeft myn huyt ende myn vleeſch out ghemaect myn gebeenten heeft hy heel gebꝛoken.

Hy heeft in mynē omgant getimmert/ eñ hy heeft my omvangen met galle eñ arbeyt.

Hy heeft my in duyſter plaetſen gheſtelt als de eewighe dooden.

Hy heeft tegben my rontſomme ghetimmert dat ick niet wꝛgaen en ſoude/ hy heeft myn vetere beſwaert.

Maer als ick ghecropē hebbe/ eñ ghebeden/ ſo heeft hy myn ghebēdt wtgheſloten.

Hy heeft myn wegen beſloten met viercantighe ſteenen / hy heeft myn weghen om ghewoꝛpen.

Hy is my gewoꝛden eenē beyꝛ lagen leggende eenen leew in verboꝛghen plaetſen.

Hy heeft myn weghen omgekeert / eñ hy heeft my heel ghebꝛoken / ende hy heeft my verlaten ghemaect.

Hy heeft synen boghe gheſpannen/eñ my gheſtelt als een teecken tegben den pyl/ om daer nae te ſchieten.

Hy heeft myn nieren geſonden de dochteren van synen pylkoker.

Ick ben tot eenen ſpot gewoꝛdē alle mynen volcke/haerlieder ſanck alle den dach.

Hy heeft my met bitterheden verdult/hy heeft my met allen dꝛoncken ghemaeckt.

Ende hy heeft myn tanden by getale ghebꝛoken. Hy heeft my met aſſchen ghevꝛyſt.

Ende myn ſiele is verſtooten ghewees/ ick heb de goede dinghen vergheten.

Ende ick heb ghelcyt/ myn eynde is vergaen/ ende myn hope vanden Heere.

Weeſt ghedachtich mynder armoeden/ eñ mynder ouertredinghen/ des alſens/ eñ der gallen.

Met een gedenckeniſſe ſal ick gedencken/ ende myn ſiele ſal in my verdwynen.

Dit herdenckende in myn herte/ daerom ſal ick hopen.

Des Heeren bermhertichedē zynt dat wy niet heel verdaen en zyn/ want syn bermhertcheden en hebben niet ghetaelgeert.

Ick weet vꝛoech inden dagheraet dat v gheloone veel is.

Myn deel is de Heere/heeft myn ſiele geſeyt/ daerom ſal ick hem verbeyden.

De Heere is goet den ghenen die in hem hopen/ der ſielen die hem ſoeckt.

Het is goet met ſtillicheyt te verwachten Gods ſalicheyt.

Het is den man goet als hy des Heeren iock ghedꝛaghen heeft van syn ioncheyt.

Hy ſal alleen ſitten eñ ſwyghen/ want hy heeft hemſelven boven sy ſelven gheheven.

Hy ſal int gheſtubbe synen mont ſtellen/ ofter by auontueren eenighe hope ware.

Hy ſal den ghenen die hem ſlaet de wanghe bieden/ hy ſal met verſmaetheden verſaedt woꝛden.

Want de Heere en ſal inder eewicheydt niet verſtooten.

Want heeft hy verwoꝛpen/ ſo ſal hy oock ontfermen/nae de menichfuldicheyt ſynder bermhertcheden.

Want hy en heeft wt syn herte niet vernedert eñ verwoꝛpen de kinderen der menſchen.

Om dat hi onder syn voetē ſoude in ſtucken treden alle de gevangenen der aerden.

Om dat hy des mans oꝛdeel ſoude afwyeken/ voꝛ het aenſchouwen van des alderhoochſten aenſicht.

Om dat hy den menſche verkeeren ſoude in syn oꝛdeel / de Heere en beues niet gheweten.

Wie is deſe die geſeyt heeft datment doen ſoude alſt de Heere niet en beual?

En ſullen wt des alderhoochſten mont noch goede noch quade dinghen tomen?

Wat heeft de leuende menſch gemurmureert/die man voꝛ syn ſonden?

Laet ons onſe weghen onderſoecken/ eñ laet ons ſoecken/ ende totten Heere wederkeeren.

Laet ons onſe herten opheffen metē han den totten Heere nae de hemelen.

Wy hebben booſelick ghedaen / ende tot gramſchap verwecht / daꝛom zydy onverbiddelick.

Ghy hebt ons in de raſende gramſchap ouerdect ende gheſlaghen/ende hebt gedoot/ ende niet gheſpaert.

Ghy hebt tegen v een wolckt geſtelt / om dat het ghebet niet doꝛ gaen en ſoude.

Ghy hebt my geſtelt tot een wtroepinge eñ verwoꝛpinghe int midden der volcken.

Alle de vyanden hebbē op ons harē mont open ghedaen.

De prophetie is ons gewoꝛden een vreſe ende eenen ſtrick/ende een vernielinghe.

Myn ooghe heeft ſcheydinghen der wateren voꝛts ghebꝛacht / in de vernielinghe van de dochter myns volcks.

Myn ooge is ghephnicht eñ en heeft niet gheſweghen om datter gheen ruſte en was.

Tot dat de Heere aenſach/ende van de hemelen ſach.

Myn ooge heeft myn ſiele beroofr/in alle de dochteren mynder ſtadt.

Metter tacht hebben myn vyanden my ghenanghen als eenen voghel ſonder ſake.

Myn leuen is inden put ghenallen/ ende ſy hebben eenen ſteen op my geleyt.

De wateren hebben ouer myn hooft gevloeyt/ Ick heb geſeyt/ ick ben verdoꝛuen.

Ick heb uwen naem aengeroepen Heere vanden wierſten poel.

Ghy hebt myn ſtemme gehoort/ en keert v aenſicht niet af van mynen verſuchten eñ van mynen roepen.

Ghy

Coph. Ghy hebt nae by gecomen inden dach als ick v aengheroepen hebbe / ghy hebt geseyt: En vreest niet.

Res. Heere ghy hebt de sake vā mynder sielen geordeelt / ghy verlosser van mynder sielen.

Res. Heere ghy hebt hen ongerechticheden gesien teghen my / ordeelt myn oordeel.

Res. Ghy hebt alle de rasende gramschap ghesien / alle hen ghedachten teghen my.

Sin. Heere ghy hebt alle hen verwyt gehoort / alle hen ghedachten teghen my.

Sin. De lippen der gheenre die tegen my opstaen / ende hen ghedachten teghen my alle den dach.

Sin. Siet hen sittinghe eñ hen weder opstaen / ick ben haren psalter sanck.

Thau. Heere ghy sult hen vergheldinge geuen / nae de wercken haerder handen.

Thau. Ghy sult hen geuen den schilt des herten / uwen arbeyt.

Thau. Ghy sultse vervolgen in de rasende gramschap / ende ghy sultse vernielen van onder den hemel Heere.

Dat iiij. Capittel.

Aleph. HOe is ergout verduystert / hoe is de beste verwe verandert / hoe zyn de steenen der alderheylichster plaetsen ūstroyet int hooft van alle straten?

Beth. De heerlicke kinderen van Sion / eñ gecleedt metten besten goude / hoe zyn sy gheacht voor aerden vaten / het werck van eens potbackers handt?

Guimel. Maer de Lamien hebbē de borst gebloot / sy hebben hen ioncskens gesoocht / de dochter myns volcks is wreet als eenen struys in de woestyne.

Daleth. De tonge vanden soogenden kinde / heeft ghecleeft aen syn ghehemelte inden dorst / de cleyn kinderen hebben broot vergadert / eñ daer en was niemant diet hen brack.

He. Die wellustelick aten zyn ghestorven in de weghen / die in gheel syden cleederen opghevoedt worden / hebben dreck omhelst.

Vau. Eñ de boosheyt van myns volcks dochter is meerder gheworden dan de sonde der Sodomiten die omghewerpen is in eenen oogheyblick / eñ aen haer en heeftmen geen handen gheleyt.

Zain. Haer Nazareen zyn witter gheworden dā sneeu / blinckēder dan oudt yuoor / schoonder dan Saphiren.

Heth. Den aensicht is swerter gheworden dan colen / ende sy en zyn niet bekent geweest in de straten / hen huyt heeft aen hen ghebeente ghecleeft / sy is verdroocht ende gheworden als een hout.

Teth. Beter waert den verslagenē mettē sweerde dan die ghedoot waren metten honger: want dese zyn verdwynt / verteert wesende van de onvruchtbaerheyt der aerden.

Iod. De handen der barmhertigher vrouwen hebben hen selfs kinderen ghecoockt sy zyn haer spyse geworden in de bederfenisse van de dochter myns volcks.

Caph. De Heere heeft syn rasende gramschap volbracht / hy heeft den toorn van syn verbolghentheyt ontsteken / eñ hy heeft een vier gestort in Sion / ende dat heeft haer fundamenten verslint.

Lamed. De coningen der aerden / ende alle de bewoonders der werelt en hebbē niet gelooft dat de tegenpartyder ende vyandt incomen soude door de poorten van Jerusalem.

Mem. Om de sonden van haren propheten eñ om de boosheden van harē priesters / die int midden van haerder recht veerdigher bloet wtghestort hebben.

Nun. Sy hebben blint gewandelt in de straten / sy zyn met bloede besmet / eñ als zyt niet en mochten / so hebben sy hen slippē gehouden.

Sameth. Gaet wech ghy besmette / hebbē sy tot hen geroepen / Gaet wech / gaet van hier en wilt niet raken: want sy hebben voorwaer ghevreuen / ende zyn verdoert ghewest / sy hebben onder de Heydenen geseyt: Hy en sal voortaen daer niet toe ly den om meer te woonen met hen.

Phe. Des Heeren aensicht heeftse ghedeylt / hy en salder niet toe doen dat hyse aensie / voor der priesteren aensichten en hebben sy hen niet geschaemt / noch der ouderen en hebben sy niet ontfermt.

Ain. Als wy noch heel staende waren / so hebben onse oogen ons begeuen tot onse ydele helpe / als wy neerstelick aenmerckten totten volcke / dat niet behouden en mocht.

Sadi. Onse voetstappen hebben gestippert inden wech van onse straten / ons eynde is nae by comen / onse daghen zyn voleyndt / want ons eynde is ghecomen.

Coph. Onse vervolghers hebben raschter gheweest dan de arents des hemels / op de bergen hebben sy ons vervolcht / in de woestyne hebben sy ons laghen gheleyt.

Res. De gheest ons monts Christus de Heere is ghevanghen in onse sonden / den welcken wy geseyt hebben: In uwe schaduwe sullen wy leven onder de Heydenen.

Sin. Verblyde v eñ weest vrolick dochter van Edom die daer woont int landt van Hus / tot v sal den kelck ooc comē / ghy sult dronckē gemaect worden / eñ gebloodt worden.

Thau. U boosheydt is volbracht dochter van Sion / hy en sal voorts daer niet meer toe doen om v te vervoerē / hy heeft v boosheyt besocht dochter van Edom / hy heeft v sonden ontdeckt.

Ieremias ghebedt.

Dat v. Capittel.

GHedenct Heere wat ons geschiet is / aenmerct eñ siet onse versmaetheyt. Onse erfenisse is gekeert tot de vremde / onse huysen tot de buyten luyden. wy zyn weesen gworden sonder vader / onse moeders gheluyck weduwen. Ons water hebbē wy om ghelt ghedroncken / ons hout hebben wy om pryns gecocht. Met onsen necken worden wy ghedreuen / den vermoeyden en werde gheen ruste ghegeuen. wy hebben Egyptē de hant ghegheuen / eñ den Assyriers dat wy souden met brooden versaedt worden.

Onse

Onſe vaders hebben geſondicht/ eñ ſy en
yn niet/ eñ wy hebben hen booſheden ghe-
ſaghen. De knechten hebben ouer ons
eerſchappye ghehadt/ daer en is niemandt
gheweeſt die wt hen handt verloſſen ſoude.
Jn onſe ſielen haelden wy brooden vooꝛ
ns/ van d'aenſicht des ſweerts in de woc-
tyne. Onſe huyt is als eenen ouen ver-
aant van d'aenſicht der onwederē des hon
ghers. Sy hebben de vrouwen vernedert
n Sion/ eñ de maechden in de ſtedē vā Ju-
a. De pꝛincen zyn metter handt ghehan-
gen/ eñ de aenſichten der ouderen en hebben
y niet geeert. De iongelingen hebben ſy
nſuyerlick miſbruyct/ eñ de kinderen zyn
ooꝛt hout genallen. De ouders zyn ver-
gaen in de pooꝛten/ eñ de ionghelingē van-
en danſſe der ſangers. De blyſchap ons
erten is vergaen onſen dans is in geween
erkeert. De croone ons hoofts is genal-
en. wee ons/ want wy geſondicht hebben.
Daerom is onſe herte truerich geworde/
acrom zyn onſe oogen verduyſtert. Om
en berch van Sion want hy heel verdoꝛue
s/ de voſſen hebben op hem ghewandelt.
Maer ghy Heere ſult inder eewicheyt blij
en/ uwen ſtoel van geſlachte tot geſlachte.
waerom vergheet ghy ons inder eewic-
eyt? ſuldy ons verlaten in de lancheyt der
aghen? Bekeert ons Heere tot v eñ wy
ullen bekeert worde̅/ vernieuwet onſe da-
hen als van t'beghinſel. Maer ghy hebt
ns wech wozpende verſtooten ghy zyt te-
hen ons ſeere verſtooꝛt.

Hier eynden Jeremias claghen.

De prophecie van Baruch.

De ſoden wt Babylon ſenden tot die in Ieruſalem zijn, den
eck van Baruch met het vergaerde ghelt, biddēde om haere
der ghebedt voor haer, ende Nabuchodonoſor ende Baltha-
ſijn ſone, ende belijden haerlieder ſonden.

Dat eerſte Capittel.

ENde dit zyn de woordē des boecs/
die geſchꝛeuē heeft Baruch de ſone
Nerie/ des ſoons Maaſie/ des ſoōs
Sedecie/ des ſoōs Sedei/ des ſoōs
Helcie/ in Babylonien int vyfſte
iaer/ inden ſeuenſtē dach der maēt:
den tyt als de Chaldeen Jeruſalem in na-
en/ eñ menten viere verbranden. Eñ Ba
uch heeft de woꝛden vā deſen boec geleſen
n de ooꝛen vā Jechonias Joachims ſone/
n conine vā Juda/ eñ tot de ooꝛen vā alle
olc dat tot den boec quam/ eñ tot de oo-
n der machtiger kinderē/ der coningen/ eñ
t de ooꝛen der pꝛieſteren/ eñ tot de ooꝛen
s volcs vandē minſtē totten meeſten van
n allegader die in Babylonien woondē/
nden vloet Sodi. De welcke hooꝛende
eenden/ eñ vaſteden/ eñ baden vooꝛ d'aen-
ht des Heeren. Eñ ſy hebben gheit ver-
dert/ na dat elcks hant vermocht/ eñ ſy
bben dat in Jeruſalem geſonden tot Joa
n/ den ſone Helcie/ des ſoons Salom den
pꝛieſter/ eñ tot de pꝛieſters/ eñ tot alle t'volck
dat met hem geuonden was in Jeruſalem/
als hy de vaten van des Heeren tempel
onꝛinck/ die wech gedꝛagen waren vanden
tempel/ om die wederom te bꝛengē int lant
van Juda/ op den thienſten dach der maent
Siban de ſiluere vaten die ghemaect hadde
Sedecias Joſias ſone/ de conine van Juda/
nae dat Nabuchodonoſoꝛ de conine van
Babylonien Jechoniam/ eñ de pꝛincen ge-
uangen hadde/ eñ de geveterde/ eñ de mach-
tige/ eñ het volck des lants van Jeruſalem/
eñ hy heeꝛſte geleyt in Babylonien. Eñ ſy
hebben geſeyt: Siet wy hebben tot v lieden
ghelt geſonden/ waer mede coopt heel bꝛāt-
offeranden/ eñ wieroꝛoo eñ maect manna/ eñ
offert vooꝛ de ſonde aen dē outaer des Hee-
ren ons Gods. Eñ bidt vooꝛ d'leuen van
Nabuchodonoſoꝛ den conine van Babylo-
nien/ eñ vooꝛ Baltaſar ſyns ſoons leuē/ dat
hen dagen mogen weſen als de daghen des
hemels op de aerde/ eñ dat de Heere ons
cracht geue/ eñ onſe oogen verlichte/ dat wy
leuen mogen onder de ſchaduwe vā Nabu-
chodonoſoꝛ den conine van Babylonien/ eñ
onder Balthaſar ſyns ſoons ſchaduwe/ ende
dat wy hen dienen moghen veel daghen/ eñ
dat wy gracie mogen vinden in hen aēſicht.
Bidt ooc vooꝛ ons ſelue̅ totten Heere on- C
ſen God want wy hebben den Heere onſen
God geſondicht/ eñ ſyn raſende graimſchap
en is van ons niet afghekeert/ tot op deſen
dach toe. Eñ leeſt deſen boeck/ den welcks
wy tot v geſonden hebbē om geleſen te woꝛ
den in des Heeren tempel op den hooghen
feeſtdach eñ op den bequamen dach/ ende
ghy ſult ſeggen: Den Heere onſen Gode zy Baruc. 1. b. f.
recht veerdicheyt/ maer ons zy beſchaētheyt
ons aenſichts/ gelyck deſen dach is/ alle den
volcke van Juda/ eñ den genen die in Jeru
ſalem woonen/ onſen coningen eñ onſen
pꝛincē eñ onſen pꝛieſterē/ eñ onſen pꝛophe-
ten/ eñ onſen vaderen. Wy hebben geſon- Dan. 9. a. f.
dicht vooꝛ den Heere onſen Godt/ eñ wy en
hebben niet ghelooft/ miſhopende in hem/ D
eñ wy en hebben hem niet onderdanich
geweeſt eñ wy en hebben de ſtēme des Hee-
ren ons Gods niet gehooꝛt/ dat wy wande-
len ſouden in ſyn geboden/ die hy ons ghe-
geuen heeft. Vanden dach dat hy onſe va-
deren wtgeleyt heeft wten lande vā Egyp-
ten/ tot op deſen dach waren wy ongheloo-
nich tot den Heere onſen God/ eñ verſtroyt
weſende zyn wy wech ghegaen/ dat wy ſyn
ſtemme niet hooꝛen en ſouden. Eñ veel Deu. 11. b. 27
quade dinghen eñ vermalendydinghen zyn
ons aenghecleeft/ die de Heere ghebeelt had-
de Moyſi ſynen dienaer/ die onſe vaderen
geleydt heeft wten lande van Egypten/ om
ons te geuen een lant/ vloeyende vā melck
ende honich/ alſt op den dach van heden is.
Ende wy en hebben de ſtemme des Hee-
ren ons Gods niet ghehooꝛt/ nae alle der
pꝛopheten woꝛden die hy tot ons gheſon-
den heeft/ ende tot onſe richters: ende wy
zyn wech ghegaen een yeghelick inden ſin

van

van ons quaedt booſe herte/ den vreemden goden te dienen quade dingen doende voor de ooghen des Heeren ons Gods.

De ſoden die in Babylonien zijn, belijden dat midts haer lieder ſonden t'quaet dat de Heere gedreycht hadde over henlieden ghecomen is: daerom biddenſe om ontfermhertigheyt, die henlieden door Moyſen beloeft is.

Dat 2. Capittel.

A DAerom heeft de Heere onſe Godt ſijn woort vaſt ghemaect dat hy ghelproken heeft tot ons/ en tot onſe rechters die Iſrael geoordeelt hebben/ en tot onſe coninghen en tot onſe princen/ en tot geheel Iſrael en Iuda/ om dat de Heere op ons ſoude brengen groote quaden/ die niet geſchiet en zijn onder den hemel/ gelijck ſy geſchiet zijn in Jeruſalem. Na dat die geſchreuē zijn in Moyſes wet/ dat een meſch ſijns ſoons vleeſch eten ſoude/ en ſijns dochters vleeſch. Ende hy heeftſe ghegeuen onder de hant van alle den coninghen die rontſomme ons zijn tot een verwijt, en tot een verwoeſtheyt/ en onder alle de volcken in de welcke ons de Heere verſtroyt heeft. Ende wy zijn gheworden tonder en niet te bouen/ want wy hebbē geſondicht den Heere onſen God/ niet onderdanich zijnde ſijnder ſtemmen. Den Heere onſen Godt zy rechtueerdicheyt/ maer ons en onſen vaderen beſchaemtheydt des aenſichts/ gelijc deſen dach is. Want de Heere heeft ouer ons geſproke alle deſe quade dingen die op ons gecomē zijn/ en wy en hebben des Heerē ons Godts aenſicht niet gebeden/ dat wy wederkeeren ſouden een yegelick vā ons van onſe alderquaetſte wegē/ Ende de Heere heeft gewaect in de quadē/ en hy heeft die op ons gebracht. Want de Heere is rechtueerdich in alle ſijn werckē/ die hy ons gheboden heeft/ en wy en hebben ſijn ſtemme niet gehoort/ dat wy gaen ſouden in des Heeren gheboden die hy gegeuen heeft voor ons aenſicht. Ende nu Heere God van Iſrael die v volck wtgeleyt hebt wten lande van Egypten in een machtighe hant/ en door teerkenen en wonder wercken/ en door v groote cracht/ en in eenen verheuen arm/ en ghy hebt v eenen naem ghemaect gelijck deſen dach is/ wy hebben ghelondicht/ wy hebben ongoddelick gedaen/ wy hebbē onrechtelick gheleeft/ Heere onſe Godt/ in alle uwe rechtueerdicheden. Laet v gramſchap van ons gekeert worden/ want wy zijn luttel gelaten onder de Heydenē/ daer ghy ons verſtroyt hebt. Verhoort Heere onſe aenroepen/ en onſe gebeden/ en leyt ons wt om v ſelues/ en geeft ons gracie te vinden voor hen aēſicht die ons wechgeleyt hebbē. Op dat alle d'aerde wete dat ghy de Heere onſe Godt zijt/ en dat uwen naem aengheroepen is op Iſrael/ en op ſijn geſlachte. Aenſiet Heere van uwen heyligen huyſe op ons/ en buycht v ooze/ en verhoort ons. Opent v oogen en ſiet/ dat de doodē die in der hellen zijn/ der welcker geeſt genomen is vā haren binnenſte niet en ſullen den Heere eere en rechtueerdichmakinge geuen: maer de ſiele die droeuich is ouer de grootheydt des quaets/ ende gaet crom en cranck/ en wiens oogen gebreckē zijn/ en de hongerige ſiele geeft den Heere glorie en rechtueerdichmakinge. Want niet na onſer vaderen rechtueerdicheden en ſtorten wy ghebeden/ noch en begeerē wy de bermhertigheyt niet voor v aenſicht Heere onſe Godt. Maer om dat ghy v gramſchap en uwen raſenden toorn op ons geſonden hebt/ gelijc ghy geſproke hebt in uwer knechtē der Propheten hant/ seggēde: Aldus ſeyt de Heere: Neycht v ſchouder en uwen neck nederwaerts/ en maect de wercken des conincks van Babylonien/ en ghy ſult int lant ſitten d'welck ick uwen vaderen gegeuen hebbe. Maer iſt dat ghy de ſtemme des Heerē ws Gods niet en hoort/ om te wercken voor den conine van Babylonien/ ſo ſal ic uwe afnallinge makē van de ſteden van Iuda/ en van buyten Jeruſalem/ en ick ſal van v nemen de ſtemme der blijſchap en de ſtemme der vrolickheyt/ ende de ſtemme der bruyt/ en de ſtemme des bruydegoms/ en alle d'lant ſal weſen ſonder voetſtappe vanden genen dict bewoonen. Ende ſy en hebben v ſtemme niet ghehoort/ dat ſy voor den conine vā Babylonien ſoudē werck ken/ en ghy hebt v woorden vaſt ghemaect die ghy gheſproken hebt/ in de handen van uwen knechten den Propheten/ dat de gheheenten onſer coningen/ en de gebeentē onſer vaderen ſouden geuoert worden vā hen plaetſe/ en ſiet ſy zijn gheworpen in de hitte der ſonnen/ en inden vorſt des nachts/ en ſy zijn geſtorben in ſeer quade pijnen/ in honger/ en doort ſweert/ en door de wtſeyndinghe. Ende ghy hebt den tempel geſtelt/ inden welckē uwen naem aengeroepen is/ gelijck deſen dach/ om de ongerechtigheyt des huys van Iſrael/ en des huys van Iuda. Ende ghy hebt in ons ghedaen Heere onſe God/ na alle uwe goetheyt/ ende na alle die uwe groote ontfermhertigheyt/ gelijck ghy geſproken hebt in de hant ws knechts Moyſi in den dach als ghy hem gheboden hebt de wet te ſchrijuen voor de kinderē van Iſrahel/ seggēde: Iſt dat ghy myn ſtemme niet en hoort/ ſo ſal deſe groote menichte bkeert worden in de alderclijnſte onder de Heydenen/ waer henen dat ickſe verſtroyen ſal. Want ick weet dat het volc my niet hooren en ſal/ want het is een hertneckich volc/ Ende het ſal tot ſijn herte bekeert worden int lant van ſijnder gevangeniſſen: en ſy ſullen weten dat ick de Heere hen God ben/ en ick ſal hen een herte gheuen/ en ſy ſullen verſtaen/ en ſy ſullen hooren/ en ſy ſullen my louen in d'lant van myn der gheuangeniſſen/ en ſy ſullen myns naems gedachtich weſen. Ende ſy ſullen henſelues afkeeren van haren harden rugge/ ende van hen quaetwillicheden/ want ſy ſullen haerder vaderē wech gedenken/ die in my gheſondicht hebben. Ende ick ſalſe wederō roepen in d'lant dat ick geſworen hebbe harē vaderen Abraham/ Iſaac/ en Jacob/ en ſy ſullen daer heerſchappye ouer hebbē: en ick ſalſe vermenichnuldigen/ en ſy

Deut. 28. f. 53.

Iere. 1. c. 15.

Dan. 9. d. 15.

Deu. 26. d. 15. Iſai. 63. d. 15. 64. c. 9. Pſal. 113. d. 5.

Iere. 11. b. 4. b. 12.

en

n ſullen niet verminderт worden/ eñ ick
al hen ſtellen een ander eewich teſtament/
at ick hen zy tot eenen Godt/eñ ſy ſullē my
oeſen tot een volck/eñ ick en ſal myn volck
e kinderen van Iſrahel niet meer verroe-
en van d'landt dat ick hen gegeuen hebbe.

Noch belijden ſy haerlieder ſonden,biddēde Godt om ont-
rmhertichеyt. Dat iij Capittel.

Mde nu almachtige Heere Godt vā Iſ-
rahel/de ſiele in benautheden/eñ den be-
ngſten gheeſt roept tot v. Hoort Heere
ñ hebt ontfermen/want ghy zyt een berm-
jertich Godt/eñ ontfermt v onſer want wy
jebben voor v gheſondicht. Want ghy ſit
nder eewicheyt/eñ wy ſullen vergaē inder
ewicheyt. Almachtige Heere Godt van
Iſrahel/hoort nu t'ghebedt der dooden van
Iſrahel/eñ haerder kinderē die voor v ghe-
ondicht hebben/eñ de ſtemme des Heeren
jaers Gods niet ghehoort en hebben/eñ de
uaden zyn ons aengecleeſt. En wilt niet
gedencken onſer vaderen booſheden: maer
weeſt gedachtich uwer handt/eñ ws naems
n deſen tyt/ want ghy zyt de Heere onſe
Godt/eñ wy ſullen v louen Heere: want
jaerom hebdy v vreeſe gegeuē in onſe her-
en/dat wy uwen naem ſouden aenroepen/
ñ v louen in onſe gheuangeniſſe. want wy
worden bekeert van onſer vaderen booſhe-
den die voor v geſondicht hebben. Ende
iet wy zyn hedē in onſe geuangeniſſe waer
nede ghy ons vſtroyt hebt tot een verwyt/
ñ tot een vervloeckinghe eñ tot een ſonde/
nae alle onſer vaderen booſheden die van v
geſcheyden zyn Heere onſe Godt. Hoort
Iſrahel de geboden des leuens/vaetſe met-
en oozen/op dat ghy voorſienicheyt weten
noecht. Wat iſt Iſrahel dat ghy int landt
der vyanden zyt? ghy zyt veroudert in een
ozemt landt/ghi zyt beſmet met de dooden/
ghy zyt gereckent metten genē diem de helle
jalen. Ghy hebt de fonteyne der wyſheyt
verlaten/ want haddy in des Heerē weeh
gewandelt ſo ſoudy voorwaer inden vrede
gewoont hebbē op d'aerde. Leert waer de
voorſienicheydt is/waer de deucht is waer
jet verſtant is/op dat ghy te ſamen weten
noecht/waer de lanckheyt des leuens is/eñ
des leuens onderhoudinge/waer d'licht der
jogē is/eñ den vrede. Wie heeft ſyn plaetſe
gevonden?eñ wie heeft in ſyn ſchatten ghe-
gaen? Waer zyn de princen der Heydenē/
eñ die heerſchappye hebben over de beeſten
ne op d'aerde zyn? die in de vogelen des
jemels ſpelen/ die t'ſilver tot ſchatē verga-
deren/eñ t'gout daer de menſchen in betrou-
wen/eñ der welcker vercryginge geen eyn-
de en is? die ſilver ſmeden eñ ſorchvuldich
zyn/eñ daer en is geen vindinge van haer-
lieder wercken? Sy zyn verdoruen eñ ter
jellen nederghedaelt eñ daer zyn andere in
jen ſtede opgheſtaen. De iongelingē heb-
ben d'licht geſien/ende ſy hebben op d'aerde
gewoont/maer den weeh der onderwyſin-
gen en hebben ſy niet gheweten/ noch ſy
en hebben ſyn paden niet geweten/noch hen
kinderen en hebben die niet ontfangen/van
hen aenſicht is ſy verre ghewordē/ ſy en
is niet gehoort int landt van Chanaan/noch
geſien in Theman. Eñ oock mede de kin-
deren van Agar die de wyſheyt verſoecken
die vander aerden is/de coopluydē der aer-
den eñ Theman/eñ de clappers/ende de on-
derſoeckers der voorſichticheyt eñ der wyſ-
heyt maer den weeh der wyſheyt en hebben
ſy niet gheweten/noch ſy en hebben haerder
wegen niet gedachtich geweeſt. O Iſra-
hel hoe groot is Godts huys/eñ hoe groot
is de plaetſe van ſyn beſittinge? Groot is
hy/eñ hy en heeft geen eynde/hooge is hy eñ
onghemeten. Daer hebben de vermaerde
reuſen geweeſt/die van t'beghinne geweeſt
hebben/van grooter lengden/de oorloge we-
tende. Deſe en heeft de Heere niet verco-
ren/noch ſy en hebben den weeh des onder-
wys niet gevonden/daerom zyn ſy vergaē/
eñ om dat ſy gheen wyſheyt en hadden/ſo
zyn ſy vergaen om hen onwyſheyt. Wie
heeft inden hemel geclommē eñ heeftſe ont-
fangen/eñ wie heeftſe neder afgebracht van
de wolcken? Wie heeft over de zee gereyſt
eñ heeft die ghevonden/eñ heeftſe ghebracht
bouen wtghecoren gout? Daer en is nie-
mandt die haer wegen ſoude mogē weten/
noch die haer paden verſoecke/ maer die al-
le dingen weet die kentſe/eñ hy heeftſe ghe-
vonden door ſyn voorſienicheyt/die d'aerde
bereydt heeft inden ewighen tyt/eñ heeftſe
vervult met vee eñ met viervoetige dieren/
die d'licht wtſendt eñ t'gaet/eñ hy heeft
gheroepen eñ t'is hem onderdanich met be-
uinghe. Ende de ſterren hebben hen licht
ghegheuen in hen bewaringen/ende ſy zyn
blyde ghemeeſt/ ſy zyn geroepen/eñ heb-
ben geſeyt wy zyn hier/ende ſy hebben hem
ghecheylicht met blyſchappen dieſe gemaect
heeft. Dit is onſe Godt/ende daer en ſal
gheen ander gheleken worden tegheu hem.
Deſe heeft ghevonden alle den weeh der
onderwyſinghen/ende heeft dien gheleuert
Jacob ſynen knecht ende Iſrahel ſynen be-
minden. Hier na is hy op d'aerde geſien/
ende heeft met de menſchen ghewandelt.

Ieruſalem bewrent haer eyghen verworſtinge,eñ vermaent
haer eygen kinderē dat ſy ſterck vā moede zyn: want gelijck ſy
om haerlieder ſonden geſtraft zyn, ſo ſal Godt oock haerhedet
vyanden ſtraffen. Dat iij Capittel

Dit is den boeck van Godts gheboden/
ende de wet die inder eewicheyt is/alle
die haer houden ſullen totten leuen comen/
maer dieſe verlaten ſullen comen ter doot.
Keert v wederom Jacob eñ aengryptſe/
wandelt door dē weeh tot haer ſchynſel re-
gen haer licht. En geeft gheenen anderen
v glorie eñ v weerdicheyt den vremdē vole-
ke. wy zyn ſalich Iſrahel/want t'gene dat
Gode behaecht/is ons openbaer. Weeſt
goets moets Gods volc/ ghy Iſrael weer-
dich om gedenckē/ ghy zyt vercht dē Hey-
denen/niet tot verderffenиſſe maer daerom/
wāt ghi in Gods gräſchap dē Heere gereyt
hebt/ ghy zyt den tegenpartyders geleuert/
want ghy hebt hem verbittert die v lieden

ghe-

ghemaect heeft den eewigen Godt/ offeran-
B de doende den duyuelē eñ niet Gode/ wāt
ghy hebt synes vergheten die v lieden opge-
voet heeft/ eñ ghy hebt v voedstere Jerusalem
bedroeft. want sy heeft de gramschap van
Gode v comende gesien/ eñ sy heeft geseyt:
Hoort ghy byliggende palen vā Sion/ wāt
Godt heeft my eenen grootē rouwe aenge-
bracht: want ic heb de gevangenisse myns
volcks gesien/ mynder sonen eñ dochteren/
de welcke hen de eewighe overghebracht
heeft. want ic hebse opgevoedt met blij-
schap/ maer ic hebse laten gaen/ met weenen
eñ rouwich beclagen. Niemant en zy blij-
de over my weduwe eñ verlatene/ van vele
ben ick verlaten/ om de sonden van mijnen
L kinderen/ want sy hebben afgheweken van
Gods wet. Maer syn rechtveerdicheden
en hebben sy niet geweté/ noch sy en hebben
niet gewandelt door de weghen van Gods
ghevoden/ noch sy en zyn door de paden der
waerheyt met rechtveerdicheyt niet inghe-
gaen. Laet de byliggende palen vā Sion
comen/ eñ laetse gedencken de gevangenisse
van myn sonen eñ dochteren/ de welcke hen
de eewige overghebracht heeft. want hy
heeft over henlieden gebracht een volck van
verre landen/ een quaet volc/ eñ van een an-
der tale/ die den ouden man niet ontsien
D en hebben/ noch der kinderen ontfermt/ eñ
sy hebben wech geleydt de beminde der we-
duwen/ eñ de eenige hebbē sy van kinderen
berooft. Maer wat mach ic v liedē helpen:
want die de quade dingen op v liedē ge-
bracht heeft/ die sal v selue blossen wt uwer
vyanden handen. wandelt kinderē wan
delt/ want ick ben alleen ghelaten. Ic heb
my ontcleet vā dat eerlic cleedt des vreedts/
maer ick heb my gecleet met eenen sack des
verbiddens/ eñ ick sal totten alderhoochsten
roepen in myn dagē. weest goets moets
kinderen/ roept totte Heere/ eñ hy sal v ver-
lossen wt de hant vā de princen der vyandē.
E want ick heb inder eewicheyt v lieder sa-
licheyt gehoept/ eñ my is blyschap gecomen
vanden heyligben over de bermhertigheyt
die v lieden comen sal van onsen eewighen
salichmaker. want ic heb v lieden wrge-
sonden met droeuicheyt eñ geween/ maer de
Heere sal v my wederom brengen met blij-
schap eñ vrolicheyt/ inder eewicheyt. want
gelijck de byliggende palen van Sion v ge-
vangenisse vanden Heere gesien hebbē/ van
Gode/ alsoo sullen sy ooc met haestichede v
salicheyt sien van Gode/ die v lieden overco-
men sal met grooter eeren/ eñ eewige claer-
F heyt. Kinderen verdraecht verduldichlic
de gramschap die v overghecomen is. want
v vyāt heeft v vervolcht/ maer ghy sult hae-
stelick syn verderfenisse sien/ eñ op syn nec-
ken suldy climmen. Myn wellustige teede-
re hebbē scherpe wegen gewandelt/ want sy
zyn geleydt als een cudde dat vanden vyan
den gherooft is. weest goets moets kin-
deren/ eñ roept luyde totten Heere/ want v
lieder gedenckenisse sal zyn vanden gheuen
die v lieden gheleydt heeft. want gheliick
uwen sin geweest is dat ghy van Gode do-
len soudt/ so suldy thienmael so vele weder-
om bekerende hem soecken. want die v
de quade dingen overghebracht heeft/ die sal
v ooc aenbrengen de eewige genoechlicheyt
met v lieder salicheyt. weest goets moets
Jerusalem/ want hy vermaent v die v ghe-
noemt heeft. De misdadige sullē vergaen
die v gequelt hebben/ ende die hen verblijdt
hebben in uwen val/ sullen gepijnicht wor-
den. De steden den welckē v kinderē ge-
dient hebben/ sullen ghepijnicht werden/ eñ
de gene die v sonen genomen heeft: want
gheliick sy haer verblijdt heeft in uwen val/
eñ haer verheucht heeft in uwe vallinge/ al-
so sal sy bedroeft worden in haer verderfe-
nissen/ eñ dat verheugen vā haer menichte
sal afgesneden worden/ eñ haer blijschap sal
tot een beweeninghe wesen/ want haer sal
een vier overcomē vander eewicheyt in lan
ghe durende daghen/ ende sy sal bewoont
worden van de duyuels in de menichte des
tijts. Siet rontsomme Jerusalem oost- Baruc. 5.5.
waerts/ eñ siet de blijschap v van Godt co-
mende: want siet v kinderē comē die ghy
verstroyet gelaten hebt/ sy comen vergadert
vandē oostē totte westen toe in des heyligbs
woort hen verblijdende ter eeren Gods.

Jerusalem wordt hier minnelick vertroost.

Dat v. Capittel.

1 JErusalem ontcleedt v van dat cleedt des A
schreyens eñ uwer quellinghe/ eñ cleedt v
met de vertieringhe eñ eere die v van Godt
2 een eewige glorie is. Omhanget v met dat
dobbel cleet der rechtveerdicheyt vā Gode/
ende stelt op v hooft den myter der eewiger
3 eeren/ want Godt sal syn claerheydt in v
4 toonen die onder den hemel is/ wāt uwen B
naem sal v genoemt worden van Gode in-
der eewicheyt/ Den vrede der rechtveerdic-
5 heyt/ eñ de eere der goedertierēheyt. Staet
op Jerusalem/ eñ staet in de hoochde/ eñ siet
rontsomme oostwaerts/ eñ siet v vgaderde Baruc. 4.36.
kinderen van de opgaende sonne totten on-
dergane in des heyligbs woort verblijt zyn-
6 de van Gods gedenckenisse/ want sy zyn C
van v wtghegaen te voete gheleydt vanden
vyandē/ maer de Heere sal die tot v aenbren
gen/ gedragē ter eeren als kinderē des rycs/
7 want Godt heeft voorghenomen te ver-
nederen alle hooghe berghen/ eñ de eewighe
steenrootsen/ eñ de valleyen te vullē tot een D
effenheydt der aerden/ op dat Israhel mach
8 neerstelick wandelen ter eeren Gods.
Maer de bosschen ende alle boomen der
soetichevt hebben over Israhel een lommer
9 ghemaect na Gods ghebodt/ want God
sal Israhel brenghen met blijschap int licht
vā synder maiesteyt/ met ter bermhertigheyt
ende rechtveerdicheyt die wt hem is.

Jeremias propheteert dat de loden die in Babylon zijn, de seuenste generatie sullen comē na haerlieder laut, vermanende dat sy gheen afgodenje en doen, midts dat de afgoden gheen cracht en hebben. Dat vj. Capittel.

Dat wtschrift des brieſs/ den welckē Je-
remias ghesonden heeft totten gevangenen

die

ie wech ſouden gheleyt woꝛden in Baby-
onien / vanden coninck van Babylonien/
at hy henlieden verkondigen ſoude nae dat
oem bevolen was van Gode.

O Mj de ſonden die ghy ghelondicht hebt
voꝛ Godt/ ſo ſuldy in Babylonien ge-
angen geleyt woꝛden van Nabuchodono-
oꝛ den coninc vā Babylonien. Aldus wan-
neer ghy ſult in Babylonien gecomen zyn/
o ſuldy daer zyn veel iaren/ en lange tyden
ot ſeven afcomſten toe/ maer daer na ſal ick
y daer wt leyden met vꝛede/ Maer nu ſul-
dy ſien datmen in Babylonien gulden ende
ilveren ende ſteenē/ eñ houten goden ſal op
ie ſchouderen dꝛaghen/ toonende een vꝛeeſe
ien Heydenen/ Daerom ſiet toe dat ghy-
ieden oock niet gelyck en woꝛdet dē vꝛem-
en wercken/ alſo dat ghy vꝛeeſt/ eñ dat v de
ꝛeeſe bevanghe in dele. Aldus wanneer
ghy de ſchare ſult geſien hebben van achter/
ñ van voꝛe aenbiddende/ ſo ſegget in v her-
en: Heere v moetmen aenbidden/ want
myn Engel is met v lieden / eñ ic ſelve ſal v
ielen verloecken/ want houten zyn van-
en conſtigen werckman eſſen gemaect/ maer
y ſelve vergult eñ verſilvert zyn valſch / eñ
n connen niet ſpꝛeken. Eñ gelyck eender
minnender maghet de cieraden alſo hebben
y die gheſmeedt vandē goude datſe genomē
ebben/ Hen afgoden hebben voꝛwaer
gulden croonen op hen hoofdē/ waer af dat
e pꝛieſters van hen gout eñ ſilver nemen/
ñ gebꝛuycken dat voꝛ henſelven. Eñ ſy
geven daer af ooc den gemeynen vꝛouwen/
ñ ſy verꝛieren de hoeren daer mede/ eñ we
erom als ſy dat vandē hoeren ontfanghen
ebbē/ ſo verꝛieren ſy hen afgodē. Eñ deſe
n woꝛden niet vꝛy vanden roeſt eñ vanden
notten. Eñ als ſy die gecleedt hebbē met
een purpuren cleedt/ ſo vagen ſy hen aēſich-
en af om t'geſtubbe des huys / d'welck on-
der hen ſeer vele is. Eñ hi heeft eenē ſcep-
er als een menſch/ als een richter des lant-
chaps/ die den genen die tegen hem ſondicht
niet doot en ſlact/ Hy heeft ooc in ſyn hāt
een ſweert eñ een bꝛl/ maer ſy ſelven en ver
oſt hy niet vander oꝛlogen oft vā de mooꝛ-
denaers: waer af dat v kenlic zy dattet geen
goden en zyn. Daerom en eertſe niet. Wāt
gelyck eens menſchē gebꝛoken gereetſchap
mmut woꝛdt/ alſulck zyn oock hen goden.

Als ſy int huys geſtelt zyn/ ſo zyn hen oo-
gen vol geſtubs vanden voeten der geenre
ie daer binnen gaen. Eñ gelyc de doꝛen
ldom beſlotē zyn/ dē genē die den comme mis
aen heeft/ oft als eenē doodē ten graue ge-
nacht zynde: alſo bewarē de pꝛieſters de doꝛē
net ſloten eñ grendelen / dat ſy vandē roo-
ers niet berooft en ſouden woꝛden. Sy
mtſteken hen lampen eñ dier oock vele/ van
e welcke ſy gheen ſien en moghen/ maer ſy
yn als balcken int huys/ Maer men ſeyt
at hen berten de ſerpenten die vander aer-
den zyn welcken/ als ſy de goden eten ende
en cleederen/ ende ſy en gheloouens niet.

Hen aenlichtē woꝛdē ſwert vandē roocke
die int huys gemaect woꝛdt/ Op haerlie-
der lichamen eñ op haer hoofden vliegen de
nachtwlen/ eñ de ſwaluwen/ eñ de voghelen
deſgelycks/ eñ oock de catten/ waer aen
weet dat ſy geen goden en zyn. Daerom en
vꝛeeſtſe niet. Doc het gout dat ſy hebbē/ en
is maer tot een cieraet: t'en zy dat yemandt
den roeſt af vage/ ſo en ſullen ſy niet blinckē/
want ooc doen ſy gegoten woꝛdē/ ſo en ge-
voelden ſy dat niet. Om alderhande gelt
zyn ſy gecocht/ in de welcke gheenen gheeſt
en is/ Sonder voeten woꝛdē ſy op de ſchou
derē gedꝛagē/ toonende hen onedelheyt den
menſchen: Laetſe ooc beſchaemt woꝛden die
hen eeren. Daerō iſt dat ſy op de aerde val-
len/ ſo en ſtaen ſy van henſelvē niet op/ noch
als yemānde dien recht op ſtelt / ſo en ſal hy
van zy ſelven niet ſtaen / maer gheluck den
dooden ſullen hen gaven voꝛ hen gheleydt
woꝛden. Hen ſlachofferanden vercoopen
hen pꝛieſters/ ende ſy miſbꝛuycken die/ deſ-
gelycks oock hen vꝛouwen afpluckende/ eñ
ſy en deylen daer af niet den crancke oft den
armen bedelaren: vā haren ſacrificien han-
delen de bevꝛuchte eñ maenſuchtighe vꝛou-
wen. Daerom wetende hier wt datſe gheen
godē en zyn/ en wilt hen niet vꝛeeſen. Wāt
waer wt woꝛden ſy goden ghenoemt? Om
dat de vꝛouwen den ſilverē eñ gulden ende
houten goden gaven toe leggen: ende dat
de pꝛieſters in hen huyſen ſitten hebbende
geſneden rocken/ eñ gheſchoren hoofden eñ
baerden/ der welcker hoofdē bloot zyn. Eñ
ſy bꝛieſchen roepende tegen hen goden als
inden auontmael van eenen dooden. De
pꝛieſters nemen hen cleederen af/ eñ cleeden
hen huyſvꝛouwen eñ kinderen daer mede.

Eñ t'zy oft ſy yet quaets lyden vā yeman
den oft yet goets/ ſy en mogen dat niet ver-
ghelden/ noch ſy en mogen gerne coninc ſtel
len noch wech nemen. Deſgelyks en con-
nen ſy ooc geen rycdomme geven oft quaet
vergelden. Jſt dat yemandt hen een belofte
beloeft eñ niet en betaelt / dat en verſoecken
ſy oock niet. Sy en verloſſen den menſch
vander doot niet/ noch ſy en ontrecken den
crancken niet vanden genen die machtiger
is. Eenen blinden en bꝛengen ſy niet we-
derom totten geſichte/ vanden noot en ſullē
ſy den menſch niet verloſſen. Der wedu-
wen en ſullen ſy niet ontfermen / noch den
weeſen en ſullen ſy niet wel doen. Dare
houten/ eñ ſteenen/ eñ gulden/ eñ ſilverē go-
den/ zyn gelyck den ſteenen vanden berghe.
Eñ die deſe eeren / ſullē beſchaemt woꝛden.

Hoe is dat te meynen oft te ſeggen dat ſy
goden zyn: want doen de Chaldeen ſelve
die al noch niet en eerden / de welcke als ſy
hooꝛen dat de ſtomme niet ſpꝛeken en can/
ſo offeren ſy dien tot Bel/ begheerende van
hem het ſpꝛeken/ recht oft ſy ſouden mogē
genoelen die geen beroerte en hebben/ ende
als zyt verſtaen ſullen hebben/ ſo ſullē ſy die
verlaten/ wāt deſe haerlieder goden en heb-
ben gheen genoelen. Eñ de vꝛouwen met
coꝛden omgoꝛt/ ſitten op de wegē verbran-

Ps. 46. b. 6 t. 9
Baruc. 6. a. 3.

dende dē telgheren der olijfboomē. Eñ als
daer een vā hen vā yemandē voorby gaēde
aēgetrockē zynde met hē slaept/so verwyt sy
dat haerder naesten/ dat sy niet weerdich en
is ghehouden geweest gelijck sy/eñ dat haer
zeel niet gebroken en is geweest. Eñ alle
dat hen geschiet is/dats valsch. Hoe ist dā te
meynen oft te seggen dat sy goden zyn? Eñ
sy zyn vandē timmerliedē eñ goutsmedē ge-
maect. Sy en sullē anders niet wesen dā dat
de priesters willē dat sy zyn. Ooc de gout-
smedē diese makē / en zyn niet vā veel tyts/
Mogen dan de gene die van hen ghemaect
zyn/goden wesen? maer sy hebbē den ge-
nen die nae wesen sullen / valsche dingen eñ
versmaetheyt achtergelaten/ want als hen
orloge oft quade dingen ouercomē/so denc-
ken de priesters achter hen/ waer dat sy hen
verberghen mochten met de goden. Hoe
soudemen dan mogen meynen dat sy goden
zyn/die noch henselue vander orloghen niet
en verlossen/noch van de quaden henselue
wt en trecken? want aēgesien dat sy hou-
ten zyn eñ vergult eñ versiluert/ soo salmen
naemaels weten dat sy valsch zyn van alle
F volcken eñ coninghen/ de welcke openbaer
zyn dattet geen goden en zyn/maer werckē
vander menschē handē/eñ geen werc Gods
en is met die. Waer wt ist dan kenlick dat
sy geen goden en zyn/maer wercken vander
menschen handen/ende datter gheen Gods
werck in hen en is? Sy en verwecken den
lantschap geenē coninc/ noch sy en sullē den
menschē geenen regen geuen. Het oordeel
en sullen sy ooc niet onderscheyden/ noch sy
en sullē de landtschappen niet verlossen van
onrechte/want sy en vermogen niet gelijck
de craeyen tusschen het midden vā hemel eñ
aerde/ want alsser vier valt in de huysen
van de houten eñ siluceren eñ gulden goden/
so sullen hen priesters voorwaer vlieden/eñ
verlost worde/maer die sullē als balcken int
midden verbrant worden. Eñ den coninc
eñ der orlogen en sullen sy niet wederstaen.
Hoe ist dan te meynen oft te gheloouen dat
sy goden zyn? De houten/eñ steenen/ende
vergulde/ eñ versiluerde goden en sullē hen
selue niet verlossen van de dieuen/ noch vā
de moordenaers/want de boose zyn stercker
dan sy. Het gout eñ t'siluer eñ t'cleet daer
sy mede gecleedt zyn/sullen sy hen afnemen/
ende wech gaen/noch sy en sullen henselue
geen hulpe doen. Hierom ist beter te zyn
een coninck die syn macht vertoont oft een
orbaerlick vat int huys/ waer in dat hy glo-
rieren sal die dat besit / oft de doze int huys
die bewaert t'gene datter in vreden is/ dan
de valsche goden. Voorwaer de sonne eñ
de mane eñ de sterren (want sy claer blinc-
kende zyn/eñ wtgesonden tot orbaerlickhe-
heden)zyn ghehoorsaem. Desgelijcks ooc
den blixem als hi gesien wordt/is seer door-
schynende/desgelijcks ooc blaest den wint in
G alle lantschappen. Eñ de wolckē/als hen
van Gode geboden wordt dat sy soudē alle
de werelt ouer wandelen/ volbrenghen dat
hen geboden is. Het vier ooc van bouen
neder gesonden om te verslinden de bergen
eñ bosschen/ doet t'gene dat hen beuolen is/
maer dese en zyn noch vā schoonheyd/ noch
van crachten enighen van desen ghelijck.
Waerom dat ooc niet en is te meynen oft
te seggē dat sy goden zyn/als sy niet en mo-
ghen noch oordeel oordelen/oft yet den men-
schen doen. Daerom wetende dat sy geen
goden en zyn / en wiltse dan niet ontsien/
want sy en sullen den coningen noch ge-
benedyden/noch vermalendyden. Sy en
toonen oock den Heydenen geen teeckenen
inden hemel/noch sy en sullen niet lichtē als
de sonne/noch sy en sullen niet verlichtē als
de mane. De beesten zyn beter dan die/die
onder t'dack vlieden moghen/ eñ henseluen
helpen. Aldus en ist ons in geender ma-
nieren openbaer dat sy goden zyn / daerom
en ontsiet die niet. Want gelijck indē con-
commer hof/een figuere ter vreesen gemaect
niet en bewaert/also zyn hen houten eñ sil-
ueren eñ vergulden goden. Desghelijcks
ooc als inden hof is den witten doorn waer
op dat alle vogel rust: Desghelijcks zyn hen
houten eñ versiluerde eñ vergulde goden/
gelijck een doode die in de duysternisse ghe-
worpē is. Ooc van dat purpur syden la-
ken eñ vanden marmorsteen die bouen hen
zyn/suldy voorwaer weten dat sy gheen go-
den en zyn. Eñ sy worden ten laetsten oock
geten/eñ sullen wesen tot een versmaetheyt
int lant. Beter is een recht veerdich mēsch
die gheen afgods beelden en heeft / want hy
sal verre wesen van de lasteringhen.

Hier eyndet de prophecie van Baruch
met Jeremias brief.

Hier begint de prophecie van Ezechiel.

Den tijt inden welcken Ezechiel begonste te prophetteren, ende Gods visioenen te siene.

Dat eerste Capittel.

1 ENde t'is geschiet int dertichste iaer/ I
in de vierde maent / inden vyfsten
dach der maent/ als ic was int mid-
den der gevangenen by den vloedt
Chobar / dat de hemelen gheopent
zyn/eñ ick heb Gods visioenen ge-
2 sien. In de vyfste maent/ dit is het vyfste
3 iaer vā des conincs Joachims ouervoerin-
ge/ is het woort des Heeren ghedaen tot
Ezechiel den sone Busi / den priester inder
Chaldeen lant/nessens dē vloet Chobar/eñ
de hant des Heeren is aldaer op hem ghe-
4 schiet. Ende ick heb ghesien/ende siet daer
quam eenen stormende wint vanden noor-
dē eñ een groote wolcke / eñ een inwoelēde
vier/eñ een claer schynsel rontsomme vā dier
eñ van syn midden was als een ghedaente B
van claerblinckende metael / dat is wt dat
5 midden des viers: eñ wt syn midden was
een ghelyckenisse van vier dieren: ende dit
was de ghedaente van die/ de ghelyckenisse

des

des menschs was in hem. Eñ elck hadde
vier aenslichten eñ elck vier vleugelen. Eñ
den voetē waren rechte voeten/eñ de plante
van haren voeten was als de plante vā cēs
calfs voet/eñ gheynsteren als de ghedaente
van gloeyende metael. Eñ menschē handē
waren onder hen vleugelen aen de vier sy-
den/eñ sy hadden aensichten eñ vleugelē aen
vier syden. Eñ hen vleugelē waren te sa-
men gevoecht des eens totten anderē/sy en
keerden niet wederom als sy voorts ghin-
gen/maer een yegelic ginc voor syn aēsicht.
Eñ de gelyckenissen vā haren aensichten
was eens menschen aensicht/eñ eens leews
aensicht aen de rechte syde van hen vieren/
maer eens ossen aensicht was aen de slincke
syde van hen vieren/ eñ des arents aensicht
was bouen hen vieren. Eñ hen aensich-
ten/eñ hen vleugelen waren bouen wtghe-
strect/de twee vleugelen van elck dier woz-
den t'samen gevoecht/eñ de twee bedeckten
den lichamen/ eñ een yegelic vā hen wan-
delde voor syn aensicht/waer dat het dryven
des gheests was/derwaerts ghingen sy/eñ
sy en keerden niet wederom/als sy wandel-
den. Eñ de gelyckenisse der dieren eñ hen
ghedaente was als van berrende colen des
viers/eñ als de ghedaente van lampen. Dit
was het al om loopende gesichte int middē
der dieren een claerheyt des viers/ eñ wten
viere eenen blixem wtcomende. Ende de
dieren ghingen eñ keerden wederom in de
gelyckenisse van eenen schynenden blixem.
Eñ doen ic de dieren sach/ so openbaerde
daer eē rat op d'aerde nessens de dierē/heb-
bende vier aensichten. Eñ de gedaente der
raderen/ eñ hen werc was als een gedaente
der zee/ eñ de ghelyckenisse van hen vieren
was een/eñ hen gedaente eñ werckē waren
als oft d'een radt ware int midden vā d'an-
der radt. Aen hen vier syden gingen sy al
gaende/eñ sy en keerden niet wederom als
sy wandelden. Eñ in de raderen was ooc
een lengde/eñ eē hoochde eñ een vervaerlic-
he gedaēte/eñ het heel lichaem was vol oo-
gen inden omganc vā hen vieren. Eñ als
de dieren wandeldē/ so wandelden de rade-
ren ooc te samē nessens die/eñ als de dieren
van der aerden geheven wozden/ so wozden
de raderen oock te samen opgeheven. So
waer henen den geest ginck/ als den gheest
derwaerts ginc/so wozden de raderen oock
te samen opgeheuē hem volgende/ wāt den
gheest des leuēs was in de raderen. Met-
den gaenden ghingen sy/eñ metten staenden
stonden sy/ eñ mettē verheuenen vāder aer-
den wozden de raderen te samen ooc opge-
heuen volgende die/ want den geest des le-
vens was in de raderen. Eñ op de hoochdē
der dieren was een gelyckenisse vā dat fir-
mament/ als de gedaente vā een vervaerlic
cristal/eñ wtgestrect op hen hoofden vā bo-
ven. Maer onder t'firmament waren hen
rechte vleugelen des eens aen d'andere/een
yeghelick bedeckte met twee vleugelen syn
lichaem/eñ het ander wozde desgelycks be-
dect. Eñ ick hoorde t'geluyt der vleugelen
als t'geluyt van veel wateren/ als t'gheluyt
vanden hoogen Godt als sy wandelden/het
was als een gheluyt van een menichte/als
t'geluyt van heyrlegeren/eñ als sy stondē so
wozden hen vleughelen nederwaerts gela-
ten: want als de stemme ghedaen wozde
opt firmament/d'welc op hen hooft was/ so
stonden sy eñ lieten hen vleughelen neder-
waerts sincken. Ende opt firmament dat
bouē was op hen hoofdē/was gelyck de ge-
daente vandē Saphier steen/de gelyckenis-
se vandē thzoon/ eñ op de gelyckenisse van-
den thzoon was de ghelyckenisse als de ghe-
daente van eenen mensch van bouen. Eñ
ic heb gesien als de gedaente des blinckēde
syn metaels/als de gedaente des viers van
binnen dat al rontsomme/ vā syn lendenē
eñ vā daer opwaerts/ eñ vā syn lendenē tot
beneden toe/heb ick gesien als een gedaente
eens blinckende viers int ronde. Gelyc de
gedaēte vandē regenboge als hy inde wolc-
ke is indē dach des regens/dit was de ghe-
daēte der blinckēder claerheyt al rōtsomme.

De Prophete wordt versterckt om de wederspannighe kinderen van Israhel te straffene, ende hen wordt bevoken te eten den boeck die buyten ende binnen geschreuen was, indē welcken waren beclaghinghen, een liedeken, ende wee.

Dat ij. Capittel.

DIt was het ghesichte van de glorie des Heeren/eñ ick hebt gesien/eñ ben gevallen op myn aensicht/ eñ ick heb ghehoort de stemme van eenen die tot my sprac/Ende hy heeft tot my geseyt: Sone des menschē staet op v voeten/eñ ick sal met v spreken. Eñ den gheest is in my ghegaen nae dat hy tot my gesprokē hadde/ eñ hy heeft my op myn voeten gestelt/ eñ ick heb eenen ghehoort tot my sprekende/ eñ seggēde: Sone des men-
schen ick sende v tot de kinderen van Israhel tot de afscheydige luyden/ die vā my ge-
scheyden zyn. Den vaderen hebbē myn ver-
bont ouertreden tot op desen dach toe. Eñ
het zyn kinderen vā harden aensichte eñ on-
teminelic vā herten/tot de welcke ic v sende/
eñ ghi sult tot hen seggen: Dit seyt de Heere
Godt. Oft syt by auontueren hoorden/eñ
oft sy by auontueren rusteden/ want het is
een creytende huys/eñ sy sullē weten datter
een prophect geweest is/int middē van hen-
lieden. Daerom ghy sone des menschē en
vreest hen niet/ noch en ontsiet hen woordē
niet/wāt de ongeloouige eñ vkeerders zyn
met v/ende ghy woont met scorpioenen/en
vreest hen woordē niet/ noch en ontsiet hen
aensichtē niet/wāt het is een creytēde huys.
Daerom suldy myn woordē tot hen spre-
ken/oft sy by auontueren hoorden eñ ruste-
den/want sy zyn creyters. Maer ghy sone
des menschen hoort alle dat ic tot v spreke/
ende en wilt niet creytende zyn/ gelyck dat
creytende huys is: doet uwē mont open/eñ
eet al dat ick v geue. Eñ ick heb ghesien/
ende siet daer was een hant tot my gesondē
in de welcke was cenē ongevouwen boeck/
eñ hy heeften voor my open ghedaen: de
welcke was gheschreuen binnen eñ buyten/ Apoc. 5. 1.

ende daer in waren gheſchreuen beclaghinghen/ende een liedt/ende wee.

Als de Prophete den boeck geten heeft,ſo crijcht hy een aenſicht als eenen diamant, om te ſtraffen ſonder vreeſe de ſonden, ende hoe hy gheſtelt wordt als een wachter op dat huys van Iſrahel. Dat iij. Capittel

1 ENde hy heeft tot my gheſeyt: Sone des menſchen eet al dat ghy vint/ eet deſen boeck/ eñ gaende ſpreect tot de kinderē van Iſrahel. 2 Eñ ick hebbe mynen mont open gedaē/ eñ hy heeft my gheſpyſt met dien boec.

3 Eñ hy heeft tot my geſeyt: Sone des menſchen/uwē buyck ſal eten/ eñ v binnēſte ſullen vervult wordē met deſen boec/ dē welcken ick v gene. Eñ ick hebben gheten/eñ hy is in mynen mont gewordē ſoet als honich.

Apoc.x. d.10

4 Eñ hy heeft tot my geſeyt: Sone des menſchen/gaet totten huyſe van Iſrahel/eñ ghy ſult myn woorden ſpreken tot hen: 5 want ghy en wordt niet geſonden tot een volc vā dieper redenen eñ van onbekender talē/ tot

B 6 den huys van Iſrahel: noch tot vele volcken van dieper redene eñ van onbekender tale/der welcker redenen ghy niet en ſoudt connen ghehooren/ eñ al waert alſo dat ghy tot die geſonden wordet/ ſy ſoudē v hooren/

7 Maer t'huys vā Iſrahel en wilt v niet hooren/want ſy en willē my niet hooren/ want alle t'huys vā Iſrael is vā onſchaemele vooroofde eñ hart vā herten. 8 Siet ic heb v aēſicht gemaect machtiger dā hen aenſicht/ eñ v voorhooft harder dā hen voorhooft. 9 Als eenen adamant eñ als een keye hebick v aēſicht ghegheuen/en vreeſt hen niet/ noch en weeſt niet verbaert vā hen aenſicht/wāt het is een creytende huys. 10 Eñ hy heeft tot my

L geſeyt: Sone des menſchē/ alle myn woorden die ick tot v ſpreke/ neemt aen in v herte/eñ hooretſe met uwen oren/ 11 ende gaet henen/eñ gaet binnen tot de ouervoeringhe tot de kinderē ws volcs/eñ ghy ſult tot hen ſprekē/eñ hen seggē: Dit ſeyt de Heere God/ oft ſy by auontueren hooren eñ ruſteden.

12 Eñ den geeſt heeft my opgenomen/eñ ick heb achter my ghehoort een ſtemme van een groote beroerte/Gebenedyt zy de glorie des Heeren van haer plactſe/ eñ een ſtēme der 13 vleugelen vā de dieren ſlaende d'een teghen d'andere/eñ de ſtemme der raderen volgēde de dieren/eñ de ſtemme van een groote be-

D roerte. 14 Eñ den geeſt heeft my opgeheuen/ eñ opgenomen/eñ ic ben weck gegaē al bitter in de verbolgentheyt myns geeſts/ wāt des Heeren hant was met my/verſterckēde my. 15 Eñ ick ben gecomen tot de ouervoeringe/totten hoop der nieuwer cozē vruchten/tot de gene die woonden by den vloedt Chobar/eñ ick heb geſeten daer die ſaten/eñ ick heb daer gebleuen ſeuen dagen/treurēde int midden van henliedē. 16 Eñ als de ſeuen dagben ouerleden waren/ſoo is d'woordt des Heeren tot my gheſchiedt/ſegghende:

Ezec.33. b.7. 17 Sone des menſchen ick heb v tot eenen

E wachter gegeuen den huyſe van Iſrahel eñ ghy ſult van mynen mont d'woort hooren/ eñ ghy ſult henliedē dat vercondigē wt my.

18 Iſt by alſo dat ic tot den ongoddelicken ſegge/Ghy ſult de doot ſterue: dat ghi hem dat niet en vercōdicht noch ooc niet en ſpreket/dat by hem afkeere vā ſynen ongoddelicken wech/eñ leue: ſo ſal de ſelue ongoddelicke in ſyn booſheyt ſterue/ maer ſyn bloet 19 ſal ick van v handt verſoecken. Maer iſt dat ghy den ongoddelicken vercondicht/ eñ dat hy niet bekeert en wort van ſyn ongoddelicheyt/eñ van ſynen ongoddelickē wech/ ſo ſal hy voorwaer in ſyn booſheyt ſterue/ 20 maer ghy hebt v ſiele verloſt. Maer ooc F iſt dat de rechtveerdige afgekeert zynde vā ſynder rechtveerdicheyt eñ ongerechticheyt doet/ſo ſal ick een ſtruycſel voor hem ſtellē/ hy ſal ſterue/ om dat ghyt hem niet ghewaerſchout en hebt/hy ſal in ſyn ſonde ſterue/eñ ſyn rechtveerdicheden die hy gedaen heeft/en ſullen in geen gedenckeniſſe weſen/ maer ſyn bloet ſal ic van v hant vereyſchē/

21 Maer iſt dat ghy den rechtveerdigē vercondicht/dat de rechtveerdige niet en ſondige/eñ iſt dat hy niet en ſondicht/ſo ſal hy leuende leuen/ om dat ghyt hem vercondicht 22 hebt/ eñ ghy hebt v ſiele verloſt. Ende de hant des Heeren is op my geworden/ ende hy heeft tot my gheſeyt: Opſtaende gaet wt 23 int velt/ende daer ſal ic met v ſpreken. Eñ ick opſtaende ben wtghegaen opt velt/ende ſiet de glorie des Heeren ſtont daer/ gelyck G de glorie die ick gheſien hebbe by den vloet Ezech.1.a. Chobar/ende ick heb geuallen op myn aen- 24. 24 ſicht. Ende den gheeſt is in my ghegaen/ ende hy heeft my gheſtelt op myn voeten eñ hy heeft my ghelproken ende geſeyt tot my/ Gaet binnen ende beſluyt v int midden ws 25 huys. Ende ghy ſone des menſchen/ ſiet v zyn ghegheuen banden/ende ſy ſullen v daer mede binden/ende ghy en ſult niet wt- 26 gaen int midden van hen. Ende v tonghe ſal ick doen cleuen aen v ghehemelte/eñ ghy ſult ſtom zyn/ ende niet als een berijſpende man/ want het is een creytende huys.

27 Maer als ick v ſal toe geſproken hebben/ ſoo ſal ick uwen mont open doen/ ende ghy ſult tot hen ſeggen: Dit ſeyt de Heere God/ wie hoort/die hooze/ende wie enſt/die ruſte/ want het is een creytende huys.

Den prophete wordt beuolen te vertooghen d'belech van Ieruſalem,ende te ſlapen op ſyn ſlincke ſijde dry hondert ende neghentich dagen,ende op de rechte xl. ende ſy ſelue willichlick ſpijſe te bereydene, door d'welc hy beteeckent de deerlickheyt des belechs Dat iij. Capittel.

1 ENde ghy ſone des menſchē neemt v eenē A gebacken ſteen/ende ghy ſult dien ſtellen voor v/ende ghy ſult daer op beſchryuen de 2 ſtadt Ieruſalem. Eñ ghy ſult teghen haer ordineren een belegghinge eñ ghy ſult bolwercken oprichten/ende eenen wal te hoope dragen/ende ghy ſult tegen haer heyrleghēren maken/eñ ghy ſult tegen haer de inſtrumenten ſtellen int ronde/ om de mueren te 3 breken. Eñ ghy neemt v een yſerē roofſpanne/eñ ghy ſult die ſtellē tot eenen yſeren muer tuſſchen v eñ tuſſchen de ſtadt/ eñ ghy ſult v aenſicht vaſt ſtellen teghen haer/ ende ſy ſal weſen tot een belegghinghe/ ende ghy ſultſe omringhen/dit is een teecken den

huyſe

ynſe van Iſrahel. Eñ ghy ſult ſlapen op
d ſlincke ſyde/ eñ ghy ſult de booſheden des
huys vā Iſrahel ſtellen op dat getal der da-
gen/ in de welcke ghy daer op ſlapen ſult/ eñ
ghy ſult hen ongherechticheydt aen nemen.
Eñ ick heb v de iaren van haer ongerech-
icheyt gegeuen/ int getal der dagen dry hon
dert eñ negentich dagen/ eñ ghy ſult de on-
gerechticheyt des huys van Iſrael dragen.
Eñ als ghy deſe dingē ſult volbracht heb-
ben ſo ſuldy ſlapē op d rechte ſyde/ ten twee-
entmale/ eñ ghy ſult aenneme de ongerech-
icheyt des huys van Iuda veertich dagen/
enen dach voor een iaer/ eenen dach (ſeg ic)
voor een iaer heb ic v gegeuē. Eñ ghy ſult
v aenſicht keeren tot de beleggīnge van Je
uſalem/ eñ uwē arm ſal wtgeſtrect wordē/
eñ ghy ſult propheteren tegen haer. Siet
c heb v omvanghen met banden/ eñ ghy en
ult v niet ommekeeren van d'een ſyde op
d'ander ſyde/ tot dat ghy volbrenget de da-
gen van uwer beleggingē. Eñ ghy neemt
voor v terwe eñ gerſte/ eñ boonen/ linſen eñ
millien ſaet/ eñ vitſen eñ ghy ſult die worpen
n eenen pot/ eñ ghy ſult voor v broodē ma-
ken nae t'getal der daghen in de welcke ghy
lapen ſult op d ſyde dry hondert eñ negen-
ich daghen ſuldy dat eten. Eñ v ſpyſe die
ghy eten ſult/ ſal weſen in ghewichte twin-
ich ſtateren des daechs/ vanden eenen tyde
ot den anderen tyt ſuldy dat eten. Ende
d'water ſuldy by een mate drincken het ſeſte
eel van een hin mate/ vandē eenen tyt tot-
en anderen tyt ſuldy dit drincken. Ende
ghy ſult dat eten als een ghierſten broot on-
er d'aſſchen gebackē/ eñ metten drec die wt
en menſche gaet ſuldy dat overdeckē voor
en oogen. Eñ de Heere heeft geſeyt/ alſo
ullen de kinderē vā Iſrahel hen broot eten/
ciſnet onder de Heydenē tot dē welcke icſe
vt dryuen ſal. Eñ ick heb geſeyt: Ay ay
Heere God ſiet myn ſiele en is niet beſmet/
ñ ic en heb geen doode prye van ſelfs geſtor
ven oft vandē beeſten verſcheurt geten van
myn kintſcheyt tot nu toe/ eñ gheen onreyn
leeſch en is in mynen mont gegaen. Eñ
y heeft tot my gheſeyt: Siet ick heb v oſſen
neſt gegeuen voor menſchelycken dreck/ eñ
ghy ſult v broot daer in maken. Ende hy
eeft tot mi geſeyt: Sone des menſchē/ Siet
ck ſal den ſtaf des broots breken in Jeruſa-
em/ eñ ſy ſullent broot breken by gewichte/
ñ in ſorchvuldichede/ eñ d'water ſullē ſy by
en mate/ eñ in benauthedē drincken. Op
dat (wanneer d'broodt eñ d'water faelgeren
al) een yegelick valle teghen synen broeder/
nde dat ſy verdwynen in hen booſheden.

Hoe hy betoocht by een ander figuere ſijns hayrs, dat de lo-
den metten ſweerde, peſtilencie ende honger vergaen ſullen, eñ
at ſy t'ſpot der Heydenen myn ſullen.

Dat v. Capittel.

Ende ghy ſone des menſchē neemt v een
ſcherp ſweert/ hayr ſcherende: eñ ſult dat
oen gaen ouer v hooft eñ ouer uwen baert/
ñ ghy ſult tot v nemen een weechſchale/ eñ
ghy ſultſe deylē. Het derde deel ſuldy met-
en viere verbranden int midden der ſtadt/
nae dat volbrenghen van de daghen der be-
legghinghen/ ende ghy ſult het derdendeel
tot v nemen/ eñ ghy ſult dat metten ſweer-
de in ſtucken houwen rontſomme de ſtadt:
maer het ander derdēdeel ſuldē inden wint
verſtroyen/ eñ ic ſal t'ſweert daer nae bloot
maken. Ende ghy ſult daer af nemen een
cleyn ghetal/ ende ghy ſult die binden int
wterſte van uwen mantel. Eñ van dien
ſuldy wederom neme/ eñ ghy ſultſe worpen
int midden des viers/ eñ ghy ſultſe metten
viere verbranden/ eñ daer wt ſal een vier co
men int geheel huys van Iſrahel. Dit ſeyt
de Heere God/ Dit is Jeruſalem/ int mid-
den der Heydenen heb icſe geſtelt/ eñ rontſ-
om haer de landē. Eñ ſy heeft myn ordee- B
len verſmaet/ dat ſy noch ongoddelicker zyn
ſoude dan de Heydenen/ eñ myn gheboden
heeftſe verſmaedt meer dan de landen die
rontſom haer zyn/ want ſy hebben myn or-
deelen verworpen/ eñ in myn gheboden en
hebben ſy niet ghewandelt. Daerom dit
ſeyt de Heere God/ want ghi de Heydenen
te boven gegaen hebt/ die rontſomme v lie-
den zyn/ eñ want ghy in myn gheboden niet
ghewandelt en hebt/ ende myn rechten niet
ghedaen en hebt/ eñ na de ordeelen der Hey
denen die rontſomme v lieden zyn/ niet ge-
daen en hebt: Daerom dit ſeyt de Heere
God/ Siet ick tot v ende ic ſal ſelue orde-
len doen int midden van v in de oogen der
Heydenen/ Eñ ick ſal in v doen dat ic niet
ghedaen en hebbe/ ende der welcker gelycke
ick voortaen niet meer doen en ſal/ om alle
uwe afgryſelicheden. Daerom ſullē de va-
deren hen kinderen eten int midden van v/
eñ de kinderen ſullen hen vaderen eten eñ
ick ſal in v ordeelen doen/ eñ ick ſal alle uwe
bleuelinghen inden windt wannen in alle
winden. Daerom ick leue/ ſeyt de Heere
God/ Alleen om dat ghy myn heylicheyt ge
ſchent hebt in alle uwe argernuſſen/ eñ in al-
le uwe afgryſelicheden/ ſo ſal ick ooc heel in
ſtucken breken/ eñ myn ooge en ſal niet ſpa-
ren/ eñ ick en ſal niet ontfermē. Het derde
deel van v lieden ſal vander peſtilentien ſter
uen/ eñ t'ſal vandē honger vertcert worden
int middē vā v/ eñ het derde deel vā v lieden
ſal mettē ſweerde vallen rontſom v/ maer v
derde deel ſal ic in allē windē verſtroyen/ eñ
ic ſal t'ſweert wter ſcheydē trecken nae hen.
Eñ ic ſal mynen raſenden tooren volbren-
gen/ eñ ic ſal myn verbolgentheyt doen ru-
ſten in henlieden/ eñ ic ſal vertrooſt wordē/
eñ ſy ſullen werē dat ic de Heere dit geſpro- D
ken hebbe in myn tooringe liefde/ als ic myn
verbolgentheyt ſal volbracht hebbē in hen-
lieden. Eñ ick ſal v geuen tot een woeſtyne
eñ een verſmaetheydt den Heydenen die
rontſom v zyn/ voor d'aenſchyn van alle de
ghene die daer voorby gaen. Eñ ghy ſult
weſen een verſmaetheyt eñ blaſphemie/ een
exempel eñ een ſwonderinge onder de Hey
denen/ die rontſom v zyn als ic in v liedē ſal
gedaen hebben de ordeelen/ in myn raſende
gramſchap eñ verbolghentheyt/ eñ in de be-

riſpingen des toorns. Jc de Heere hebt geſproken. Als ick de alderquaetſte plaghe des hongers in hen ſal geſchote hebbe/ de welcke ſullen dootelic zyn/ en die ick ſchieten ſal om v te verderuen/ en ick ſal den honger op v lieden vergaderen/ en in v lieden vernielen den ſtaf des broots. En ick ſal onder v lieden ſenden den honger/en de alderquaetſte beeſten tot vernielinghe vanden laetſten man/ende de peſtilencie ende d'bloedt ſullen door v gaen/ende ick ſal t'ſweert op v lieden brenghen. Jck de Heere hebt gheſproken.

Midts de ouervloedighe afgoderye der kinderen van Iſrahel ſo wordt voorſeyt,dat haerlieder ſteden geraſeert ſullen zijn,en die t'ſweert en de peſtilencie ontgaen, ſullen verſtroyt worden onder de Heydenen. Dat vj Capittel.

A EN de des Heere woort is tot my geſchiet/ ende ſeggende: Sone des menſchen ſtelt v aenſicht tegen de bergen van Iſrahel/ ende ghy ſult tot hen prophetteren/ en ſeggben/ Exec.36.a.1. Ghy bergen van Iſrahel hoort des Heeren Gods woordt. Dit ſeyt de Heere Godt den berghen/en den heuuelen/ den ſteenrootſen/ en den valleyen. Siet ick ſal op v het ſweert brengen/en ick ſal v hoochden heel verder- B uen/ en v outaren af breken/ en v afgodts beelden ſullen ghebroken worden/ en ick ſal v ghedoodde nederworpen voor v afgoden.

Ende ick ſal de doode lichamen der kinderen van Iſrahel gheuen voor d'aenſicht van uwen afgods beelden ende ick ſal v gebeenten verſtroyen rontſom v outaren/ in allen v wooningē. De ſteden ſullē verwoeſt weſen/en de hoochden ſullen afgebroken en verſtroyt worden/ en v outaren ſullen vergaen/en gebroken worden/ en v afgodē ſullen ophouden/ en uwer afgoden tempelen ſullen vernielt wordē/ ende v wercken ſullen te niet ghebracht worden. En de verſlaghene ſal vallen int midden vā v lieden/ L en ghy ſult weten dat ick de Heere ben. En ick ſalle onder v lieden laten die het ſweert ontvloden ſullen weſen onder de Heydenē als ick v in de landen verſtroyt ſal hebben.

En v verloſte ſullen myns gedenckē onder de Heydenē/ tot de welcke ſy genangen zyn geleydt/ want ick heb heel in ſtuckē gewreuen hen herte dat oncuyſcheyt bedrijuē de is/ en wechgaende van my/ en hen oogen oncuyſcheyt doende nae hen afgoden/ en ſy ſullen henſelnen miſhagen van de quade dingen die ſy gedaen hadden in alle hen afgryſelicheden. En ſy ſullen weten dat ick de Heere niet te vergheefs geſproken en heb- D be/ dat ick hen dit quaet doen ſoude. Dit ſeyt de Heere Godt: Slaet v handt/ en ſtoot uwen voet en ſegt wee ouer alle de afgryſelicheden der quaden des huys van Iſrahel/ want ſy ſullē door t'ſweert/ en door den honger en door de peſtilencie vallē. Die verre is ſal vande peſtilencie ſteruen/ maer die by is ſal metten ſweerde vallen ende die achter gelaten en belegen ſal weſen/ die ſal van honger ſteruen en ick ſal myn verbolghentheyt in hen volbrengen. En ghy ſult wetē dat ic de Heere ben/ als v gedoodde ſullē weſen int midden van uwen afgoden rontſomme van uwen outaren/op alle de hooge heuuelen/ en op alle de opperſte ſtoppen der berghen/en onder alle loouerachtighe boomen/ ende onder alle eycke dick van bladeren/ de plaetſe daer ſy welrieckende wieroock ontſteken hebben allē haren afgoden. En ick ſal myn hant ouer hen wtſtekē/ ende ick ſal d'lant verwoeſt maken/ en verlaten van de woeſtyne Deblatha in allē hen woonſtedē/ ende ſy ſullen weten dat ick de Heere ben.

De Prophete bewijſt dat om de menichfuldighe ſonden Iuda heel haerlieder aerde een onſchouwelicke verwoeſtinghe lijden ſal.

Dat vij Capittel.

A EN de des Heeren woordt is tot my ghe- A ſchiet/ſeggende: En ghy ſone des menſchen/ Dit ſeyt de Heere de Godt vā Iſraels lant: Het eynde comt/ het eynde comt op de vier hoeckē vā aertryck. Nu iſt eynde op v/ en ick ſal myn raſende gramſchap in v ſenden en ick ſal v oordeelen nae uwe wegen/ en ick ſal tegen v ſtellen alle uwe afgryſelicheden. En myn ooge en ſal ouer v niet ſparen en ick en ſal niet ontfermen/maer v wegen ſal ick op v leggen/en v afgryſelicheden ſullen int midden van v weſen/ en ghy ſult weten dat ick de Heere ben: Dit ſeyt de Heere Godt/Een pyninghe/ ſiet daer comt B een pyninghe/ het eynde comt/het eynde comt/het is tegen v wacker gheworden/ ſiet het comt. De vernielinge comt ouer v die op d'aerde woont/den tijt comt/ dē dach der doodingen is na by/en niet vā de glorie der bergen. Nu ſal ic terſtont myn gramſchap wtſtorten op v/en ic ſal myn raſende gramſchap in v volbrengen/ en ick ſal v oordeelen nae v weghen/ en ick ſal v opleggben alle v groote miſdaden. En myn ooge en ſal niet ſparen/noch ick en ſal niet ontfermen/ maer uwe wegen ſal ick v op legghen en v afgryſelicheden ſullen int midden vā v weſen/en ghy ſult weten dat ic de ſtaende Heere ben.

Siet den dach/ſiet hy comt: de vernielinghe is wtgegaen/de roede is ghebloeyet/ de hooverdye is gegroeyet. De booſheyt is L opgeſtaen in de roede der ongoddelickheyt/ niet wt henlieden/en niet wten volcke noch wt haren gheluyt en daer en ſal gheen ruſte in henlieden zyn. Den tijt is gecomē den dach is naby ghecomen/ wie coopt/die en zy niet blyde/en wie bcoopt die en ſy niet droeuich want de gramſchap comt ouer alle ſyn volc/ want die vercoopt/en ſal tot t'ghene dat hy vercocht heeft niet wederkeerē/ en al noch is in de leuende hen leuen/wāt dat viſioē en ſal tot allē haer menichte niet wederkeerē/ en de man en ſal in de booſheyt ſyns leuēs niet geſterct wordē. Slact het trom- D pette/laetſe alle bereyt wordē/ en daer en is niemāt die ten ſtryde gae/ wāt myn grāſtap is ouer alle ſyn volc. T'ſweert buytē/ en de peſtilēcie/ en dē honger binnen. Die int velt is/die ſal metten ſweerde ſteruē/ en die in de ſtedē zyn ſullē vā de peſtilēcie en vandē honger verſlondē wordē. En ſy ſullē behouden worden die van hen vlieden ſullē/ en ſullen op de bergē zyn als de duyuen der valleyen allega-

ilegader verwaert een yegelic in ſyn booſ-
heyt. Alle handen ſullen onmachtich woz 17
den/ eñ alle kuyen ſullen vã waterē vloeyē.
Eñ ſy ſullē hen met hayren cleederē om- 18
gozden/ eñ de vreeſe ſalſe ouerdecken/ eñ in
alle aenſichten ſal beſchaemtheydt weſen/ eñ
in allen hen hooſden calueyt. Haerlieder 19
ſilver ſal buyten ghewozpen wozden/ eñ hen
gout ſal tot eenen meſhoop zyn. Hen ſilver
eñ hen gout en ſal hen niet mogen verloſſen
inden dach van des Heeren raſende gram-
ſchap. Sy en ſullen hen ſielen niet verſaden/
eñ hen buycken en ſullen niet vervult woz-
den/ want t'is hen tot een ſtruyſele van hen
hooſheyt ghewozden. Eñ dat cieraet van 20
haren hall banden hebbē ſy ter hooverdyen
geſtelt/ eñ de beelden van hen afgryſelichē-
den/ eñ de afgods beelden hebben ſy daer af
gemaect/ daerom heb ick henlieden dit ghe-
zbeuen tot een onreynicheyt/ eñ ic ſal dat 21
geuen inder vremder hant om te rooven/ eñ
den ongoddelicken des lants tot eenē rooſ/
eñ ſy ſullen dat beſmetten/ eñ ick ſal myn 22
aenlicht van henlieden keeren/ eñ ſy ſullen
myn verborgentheyt ſchenden/ eñ de beſpie-
ders ſullen daer ingaen/ eñ ſy ſullen dat be-
metten. Maect een beſluytinge/ want dat 23
aertryck is vol van d'oordeel des bloedts eñ
de ſtadt is vol booſheyts. Eñ ic ſal de al- 24
derquaetſte van de Heydenen aenbzingen/
eñ die ſullen hen huyſen beſitten/ ende ick ſal
doen ruſten de hooverdye der machtigher/
ende ſy ſullen hen heylige plaetſen beſitten.
Als de benautheyt ouercomt/ ſo ſullen ſy 25
bzede verſoecken/ ende daer en ſal gheenen
vryn. Daer ſal verbaeſtheydt op verbaeſt- 26
heyt comen/ eñ d'een ghehooz op d'ander ge-
hooz/ ende ſy ſullen een viſioen vragē van-
den prophete/ eñ de wet ſal vergaen vandē
prieſter/ eñ den raedt van de ouderen. De 27
coninck ſal weenen/ ende de prince ſal met
droefheyt gecleedt wozden/ ende de handen
van het volck der aerden ſullen heel ontſteit
wozden. Naer hen weghen ſal ick henlieden
doen/ ende na hen oordelen ſal icſe oordelen/
ende ſy ſullen weten dat ick de Heere ben.

Hoe de prophete aenſiet de alderbooſte afgoderijen der Ioden, onder het deckſel van veel figueren, om d'welck Godt dreyght dat hy haerlieder ghebeden niet verhooren en ſal.

Dat viij Capittel.

ENde t'is geſchiet int ſeſte iaer/ in de ſeſte 1
maent/ inde vyfften dach der maent/ dat
ick ſat in myn huys/ eñ de ouders van Iuda
ſatē vooz my/ eñ daer viel des Heerē Gods
hant op my. Eñ ick heb geſien/ eñ ſiet een 2
gelyckeniſſe als een aenſien des viers/ van
de ghedaente ſynder lendenen/ eñ beneden
waſt vier: eñ van ſynen lendenen ende op-
waerts/ waert als een ghedaente der claer-
chtynſels/ eñ als de gedaēte vā fyn blinckē-
de metael. Eñ een wtgeſondē gelyckeniſſe 3
dan eender hant heeft my gegrepen metten
hayrvlechten myns hoofts/ ende den gheeſt
heeft my opgeheuen tuſſchen de aerde ende
den hemel/ eñ hy heeft my gebzacht in Ieru-
ſalem dooz Godts viſioen by de binnenſte
dooz/ die ten noozdenwaerts ſach/ daer den
afgodt der ialourſheyt geſtelt was/ om den 4
toozn te verwecken. Eñ ſiet de glozie des
Heeren vã Iſrahel was daer/ na dat viſioen
dat ick gheſien hadde opt velt. Eñ hy heeft 5
tot my geſeyt: Sone des menſchē heft v oo-
gen op totten wech vã noozden/ eñ ick heb-
be myn oogen opgeheuen totten wech van
noozden/ eñ ſiet vandē noozden vā de poozte
des outaers was den afgodt der ialourſheyt
inden ingane. Eñ hy heeft tot my geſeyt: 6
Sone des menſchē meyndy ooc dat ghy ſiet
wat deſe doen/ de groote afgryſelichedē/ die
t'huys van Iſrahel hier doet/ dat ick verre
gaen ſoude vã myn heylige plaetſe? Eñ om-
gekeert zynde ſuldy noch meerder afgryſe-
lichedē ſien. Eñ hy heeft my binnen ge- 7
leydt tot de doze des voozhofs/ eñ ic heb ge-
ſien/ eñ ſiet daer was een gat inden wandt/
Eñ hy heeft tot my geſeyt: Sone des men- 8
ſchen doozgraeft den wandt/ eñ als ick den
wandt doozgrauē hadde/ ſo is daer een doze
geſien. Eñ hy heeft tot my gheſeyt: Gaet 9
binnen eñ beſiet de alderquaetſte afgryſelic-
heden die deſe hier doen. Eñ binnen geco-
men zynde heb ick geſien/ eñ ſiet alderhande
gelyckeniſſe van cruypende dieren/ ende de
afgryſelicheyt der beeſten/ eñ alle de afgoden
des huys van Iſrahel waren geſchildert op
den wandt rontſomme ouer al. Eñ t'ſe- 10
uentich mannen vã de ouders des huys vã
Iſrahel/ eñ Iezonias Saphans ſone ſtont
int midden vã henlieden der geeure die daer
ſtondē vooz de ſchilderyen/ eñ een yegelick
hadde een wierooc vat in ſyn hant/ eñ eenen
domp des neuels gine op van dat wierooc.
Eñ hy heeft tot my geſeyt: Wooz waer ſone 11
des menſchen/ ghy ſiet wat de ouders des
huys vã Iſrahel doen in de duyſterniſſe/ een
yegelic int heymelick vã ſynder ſlaepcamer/
want ſy ſeggen: De Heere en ſiet ons niet/
de Heere heuet lant verlaten. Eñ hy heeft 12
tot my geſeyt: Noch omgekeert zynde ſuldy
meerder afgryſelicheden ſien die deſe doen.
Eñ hy heeft my binnen gheleydt dooz de 13
doze van des Heerē huys/ die noozwaerts
ſach/ Eñ daer ſaten de vrouwē beſchreyende
Adonidem. Ende hy heeft tot my geſeyt: 14
Wooz waer ghy ſone des menſchen hebbet
geſien/ maer omgekeert zynde ſuldy afgry-
ſelichedē ſien noch meerder dan deſe. Eñ
hy heeft my binnen geleydt in dat voozhof
van des Heeren huys binnen. Eñ ſiet in de
doze van des Heeren tempel tuſſchē dat poz
tael ende den outaer/ waren als vyfentwin
tich mannen hebbende de ruggen tegen des
Heeren tempel eñ haerlieder aenſichten ten
Ooſten/ ende ſy aenbaden tegen den opgane
der ſonnen. Ende hy heeft tot my geſeyt: 15 16 17
Wooz waer ghy ſone des menſchen hebbet
gheſien: is dat den huyſe van Iuda licht/ dat
ſy deſe afgryſelicheyt doen ſouden/ die ſy hier
ghedaen hebben/ dat ſy de aerde met booſhe
den vervullende omghekeert zyn om my te
creyten? ende ſiet ſy bzengen eenen tack tot
haren neuſe. Daerom ſal ick ook doen in 18
de raſende gramſchap/ myn ooge en ſal niet

ſparen/noch ick en ſal niet ontfermen/ ende als ſy roepē tot myn ooren met luyder ſtemmen/ſo en ſal ickſe niet verhooren.

Ses mannen openbarende crijgen laſt alle menſchen te doodene die in Ieruſalem zijn, die niet dat teecken Tau niet ghe-teeckent en zijn, d'welck ghebeurt midts haerlieder ſonden.

Dat ix. Capitel.

A ENde hy heeft geroepen in myn ooren met een groote ſtemme/ſeggende: De beſoeckingen der ſtadt zyn nae by gecomen/ēn een yeghelick heeft ſyn inſtrument der doodinghen in ſyn hant. Ēn ſiet daer quamen ſes mannen vandē wech der ouerſter poorten/ die noortwaerts ſiet/ēn een yegelick inſtrument der doodinghe was in ſyn hant: oock waſſer int midde vā henlieden een man met lijnwaet gecleedt/ēn eens ſchrijuers inctpot was aen ſyn lendenen/ēn ſy zyn binnen gegaen/ēn hebbē geſtaen neffens den metalen outaer. Ēn de glorie des Heeren van Iſrahel is opgenomen vanden Cherub die op hem was aen den dorpel des huys/ ende hy heeft den man geroepen die met lijnwaden
B cleederen gecleet was/ ēn hadde eens ſchrijuers inckt pot aen ſyn lendenen. Ende de Heere heeft tot hē geſeyt: Gaet voorts door d'midden der ſtadt int midden van Ieruſa-
Exod. 12. b. 7. Apoc. 7. a. 3. lem/ ēn teeckent Thau op de voorhoofden der mannen die ſuchtē ēn rouwich zyn ouer alle de afgrijſelickheden die int midden van haer geſchieden. Ēn hy heeft dien geſeyt/ dat ickt hoorde: Gaet voorts door de ſtadt hen volgēde ēn ſlaet/ en laet v ooge niet ſparen/noch en hebt geē bermhertigheyt. Den ouden man/den iongelinck/ ēn de maget/de cleyn kinderkens/ ēn de vrouwē ſlaet doot/ totten laetſten menſch toe/maer alle de gene
C op den welcken ghy Thau ſiet/en ſlaet niet doot/ēn beghint van myn heyligh plaetſe. Hierom hebben ſy begonſt vanden ouderen die voor des huys aenſicht waren. Ende hy heeft tot henlieden geſeyt: Beſmet het huys ende vult de voorhoven met de verſlaghene/Gaet wt. Ende ſy zyn wtghegaen/ēn ſy ſloeghen de ghene die in de ſtadt waren.

Ende als den ſlach voldaen was/ ſoo ben ick overghebleuen/ ēn ick heb op myn aenſicht ghevallen/ ende al roepende ſegge ick: wee/wee/wee Heere God. Suldy dan verderuen alle de bleuelingen van Iſrahel/ wtſtortende v raſende gramſchap op Ieruſa-
D lem? Ēn hy heeft tot my geſeyt: De booſheyt des huys van Iſrahel/ ēn Iuda is boven maten ſeer groot/ēn de aerde is vervult met bloeden/ ende de ſtadt is vol gewoorden van afkeeringe/want ſy hebben geſeyt: De Heere heeft d'lant verlaten/ ēn de Heere en ſiet niet. Daerom en ſal myn ooghe niet ſparen/noch ick en ſal niet ontfermen/ ic ſal haren wech op haerlieder hoofden keeren.

Ēn ſiet de man die met lijnwaet ghecleedt was/die den inctpot hadde op ſynen rugge/ heeft een woort gheſproken/ ſeggende: Ick heb ghedaen alſo ghy my gheboden hadt.

Hoe den man die met lijnwaet ghecleet was, belaſt wordt te nemen colen viers van t'midden der wielen, die onder Cherubim zijn, ende op de ſtadt te ſtorten, ende van de Cherubinnen ende vier wielen. Dat x. Capitel.

E Nde ick heb geſien/ēn ſiet int firmament A datter was opt hooft vandē Cherubins als eenen Saphier ſteen/als de gedaente vā de gelickeniſſe eens throons heeft daer bo-
2 ven gheſien geweeſt. Ēn hy heeft geſeyt totten man die met lijnwaet gecleet was/ ende ſeyde: Gaet binnen int midden van de wielen die onder de Cherubims zyn/ ende vult v hant met de colen des viers die tuſſchen de Cherubims zyn/ ēn ſtort die wt op de ſtadt. Ēn hy is daer ingegaen voor myn
3 aenſchouwen/ ēn de Cherubins ſtonden aen de rechte ſyde des huys als de man daer in ginck/ ende een wolcke heeft d'binnenſte
4 voorhof vervult. Ēn de glorie des Heeren is opgeheven boven den Cherub aendē dorpel des huys/ēn het is vervult geweeſt met de wolcke/ ēn dat voorhof is vervult geweeſt met de claerheyt van des Heeren glo-
5 rie. Ēn t'gelupt vande vleugelen der Cherubims worde gehoort tot dat buytenſte voorhof/gheluck de ſtemme Gods almach-
6 tich ſprekende. Ēn als hy geboden hadde B den man die met lijnwaet gecleet was/ ſeggende: Neemt vier wt dat middē der wielē/ die tuſſchen de Cherubims zyn/ſo is hy daer
7 ingegaen/ēn heeft geſtaen by dat wiel. Ēn eenen Cherub heeft ſyn hant wtgeſtekē wt dat midden der Cherubims tottē viere datter was tuſſchen de Cherubims/ēn hy heuet genomen/ēn heuet in de hant ghegeven des genes die met lijnen cleederē gecleedt was/
8 de welcke dat nemende is wtgegaen. Ēn in de Cherubins openbaerde de gheluckeniſſe van eens menſchen handt onder hen
9 vleugelen: ēn ic heb geſien ēn daer waren vier wielen/by de Cherubims/ het een wiel was by den eenen Cherub/ ēn d'ander wiel by den anderen Cherub/ ēn de gedaente der wielen was als t'geſichte vanden Chryſoli-
10 tus ſteen/ ēn het aenſien van dien was een gelickeniſſe van de vierr/ als ofter een wiel
11 ware int midden van een ander wiel. Ēn C als ſy wandelden/ſo ginghen ſy aen vier ſyden/ēn ſy en keerden niet wederom als ſy wandelden/maer tot der plaetſen waer toe hy wiſte om te gaen die d'eerſte was/ der-
12 waerts volchden oock de andere/ende ſy en keerden niet wederom. Ēn alle haerlie- Ezech. 1. c. 18
13 der lichamen ēn halſen ēn handen/ ēn vleugelen/ ēn omringhen waren vol oogen int
14 ronde der vier wielen. Ende deſe wielen heeft hy genoemt omrollende/daer ickt hoorde/ Maer dat eene hadde vier aenſichten/ het een aenſicht was een Cherubs aenſicht/ ēn het tweede aenſicht was eens menſchen aenſicht/ ēn int derde was eens leews aenſicht/ ende int vierde eens arents aenſicht.
15 Ēn de Cherubins zyn opgeheuē. Het is t'ſelue dier dat ick geſien hadde by den vloet
16 Chobar: Ēn als de Cherubins wandelden/ ſo ghingen de wielen oock te ſamen neffens die: ēn als de Cherubims hare vleugelen ophieuen/ dat ſy vander aerden ſonden opgheheuen worden/ſoo en ruſten de raderen niet/ maer ſy waren daer oock neffens.

Als

Als die ſtonden/ ſo ſtonden ſy/ eñ metten
erheuenen woꝛden ſy verheuen/ want den
eeſt des leuens was in die. Eñ de glozie
es Heeren is wtgegaen vandē doꝛpel des
mpels/ eñ heeft geſtaen op de Cherubims.
Eñ de Cherubims haer vleugelen opheſ-
nde zyn verheuen geweeſt vander aerden
ooꝛ my. Ende als die wtgingen/ ſo zyn de
ielen ooc na gevolcht/ eñ het heeft geſtaen
nden inganck van de poozte van des Hee-
en huys die ooſtwaerts was/ eñ de glozie
es Gods van Iſrael was daer ouer haer.
Dit is t'ſelue dier dat ick geſien hebbe on-
er den God van Iſrael by den vloet Cho-
ar/ eñ ick heb verſtaen dattet Cherubims
aren. Vier aenſichten hadde het eene/ eñ
ier vleugelen het eene/ eñ de gheſtckeniſſe
an eens menſchen handt was onder haer-
eder vleugelen: eñ de gheſtckeniſſe van
aren aenſichten was als de ſelue aenſich-
n die ick gheſien hadde by den vloet Cho-
ar: ende het geſichte ende t'ghedruyſch van
ick beſonder was vooꝛ ſyn aenſicht gaen.

Hoe de Prophect ſpreeckt van Iezoniam ende Pheltiam, ende
e Iezonias ſterft: Ende Gode belooft dat hy dat ouerblijf van
ael wederom tot haerlieder aerde brenghen ſal, ende gheuen
n vleeſchelick herte.

Dat xj. Capittel.

Ende den geeſt heeft my opghehenen/ eñ
heeft my in ghebꝛacht tot de ooſterſche
oozte van des Heeren huys/ die tegen der
nnen opganck liet: eñ liet/ inden inganck
er poozten waren vyfentwintich mannen/
ñ ick heb geſien int midden van hen Ieꝛo-
iam Azurs ſone/ ende Pheltiam Banaias
me/ de pꝛincen des volcs. Eñ hy heeft tot
y gheſeyt: Sone des menſchen/ dit zyn de
iannen die booſheyt dencken/ eñ tracteren
nen alderquaetſtē ract in deſe ſtadt/ ſeg-
ende: En zyn de huyſen niet hier vooꝛtyts
etimmert: dits den metalen pot/ eñ wy zyn
vleeſch. Daerom pꝛopheteert van hen-
eden pꝛopheteert ghy ſone des menſchen.
Eñ den geeſt des Heeren is in my geval-
n/ eñ heeft tot my geſeyt: Spꝛeect/ Dit ſeyt
e Heere: Alſo hebdy gheſpꝛoken ghy huys
an Iſrael/ eñ ick kenne de ghedachten van
lieder herten. Ghy hebter ſeer veel ghe-
ooꝛt in deſe ſtadt/ eñ ghy hebt haer weghen
ier verſlagenen vervult. Daerom dit ſeyt
e Heere Godt: U verſlaghene die ghy int
idden van haer gheſtelt hebt/ die zyn het
leeſch/ eñ dit is den metalen pot. Eñ ick ſal
lieden leydē wt dat middē vā haer. Ghy
ebbet ſweert gevꝛeeſt/ ende ick ſal t'ſweert
aer v bꝛengen/ ſeyt de Heere God. Eñ ick
l v lieden wedꝛzuen wt dat midden van
ier/ eñ ick ſal v leueren inder vianden han-
n/ ende ick ſal in v lieden oꝛdeelen doen.
Metten ſweerde ſuldy vallen/ in de palen
Iſrael ſal ic v lieden oꝛdeelen/ eñ ghy ſult
eten dat ick de Heere ben. Deſe en ſal v
eden niet weſen tot eenen metalen pot/ eñ
hy en ſult in midden van haer niet weſen
t vleeſche/ in de palen van Iſrael ſal ick v
deelen. Ende ghy ſult weten dat ick de
eere ben/ wāt ghy en hebt in myn gebodē
niet ghewandelt/ eñ myn oꝛdeelen en hebdy
niet gedaē/ maer na de rechten der Heydenē
die rontſomme v zyn/ hebdy ghedaen. Eñ
t'is geſchiet doen ic pꝛopheteerde/ dat Pheltias Banaias ſone geſtoꝛuen is/ eñ ic heb op
myn aenſicht gevallen roepende met luyder
ſtemmen/ eñ ick heb gheſeyt: wee/ wee/ wee/
Heere Godt/ maecte ghy een volcyndinghe
der bleuelingen vā Iſrael? Eñ des Heeren
woꝛt is tot my geſchiet ſeggende: Sone
des menſchē v bꝛoeders v naeſte mannē/ eñ
alle t'huys vā Iſrael/ alle den welckē de be-
woonders van Ieruſalem gheſeyt hebben:
Gaet verre vandē Heere/ d'lāt is ons gege-
uen tot een beſitringe. Daerom dit ſeyt de
Heere God: Om dat icke verre gedaē hebbe
onder de Heydenen/ eñ want ickſe verſtroyt
hebbe in de landē/ ſo ſal ick henlieden weſen
tot een cleyn heylichmakinge in de landen/
tot de welcke ſy ghecomen zyn. Daerom
ſpꝛeect/ Dit ſeyt de Heere Godt: Ic ſal v lie-
den vergaderē van de volcken/ eñ verſamen
van de landē in de welcke ghy verſtroyt zyt/
eñ ic ſal v lieden geuen de aerde van Iſrael.
Eñ ſy ſullen daer in gaen/ eñ ſy ſullē alle de
argerniſſen/ eñ alle de afgryſelicheden wech
nemen vā haer. Eñ ic ſal henliedē een herte Iere. 31. f. 33.
geuen/ eñ eenen nieuwē geeſt ſal ic in haer- Ezec. 18. g. 31.
lieder binnenſte geuen/ eñ ick ſal dat ſteenen 36. f. 26.
herte van haerlieden vleeſche wech nemen/
eñ ick ſal hen een vleeſachtich herte gheuen/
op dat ſy in myn gebodē wandelē/ eñ myn
oꝛdeelen bewaren/ eñ die doen/ eñ dat ſy my
zyn mogen tot een volc/ eñ ick henlieden tot
een Godt zy. Der welcker herte wandelt
na de verargerniſſen eñ na haerlieder afgry-
ſelickheden/ deſer wech ſal ick op haerlieder
hooft ſtellen/ ſeyt de Heere Godt. Eñ de
Cherubims hebben hare vlengelen opghe-
heuen/ eñ de wielen met henlieden/ ende de
glozie van Iſrahels Godt was bouen die.
Eñ de glozie des Heeren is opgeclommen
van t'midden der ſtadt/ eñ heeft gheſtaen op
den berch die aen de ooſtſyde vander ſtadt
is. Eñ den geeſt heeft my opgheheuen/ eñ
gebꝛacht in d'lant vā Chaldeen tot de ouer-
voeringe in een viſioen in Gods geeſt/ ende
het viſioen dat ick gheſien hadde is van my
wech ghenomen. Eñ ick heb tot de ouer-
voeringe geſpꝛoken alle des Heeren woꝛ-
den die hy my ghetoont hadde.

Ezechiel bewijſt met ſyn wercken dat vanghen van Ieruſa-
lem, ende dat het woort der Propheten volbracht ſal worden.

Dat xij. Capittel.

Ende des Heerē woꝛt is tot my geſchiet
ſeggēde: Sone des menſchē/ ghi woont
int midden van dat creytende huys: die oo-
ghen hebben om te ſien/ eñ niet en ſien/ ende
oꝛen om te hooꝛen/ eñ en hooꝛen niet/ want
het is een creytende huys. Daerō ghy ſone
des menſchen maect vooꝛ v gereetſchappen
der ouervoeringhen/ eñ ghy ſultſe ouervoe-
ren inden dach vooꝛ henlieden/ eñ ghy ſult
verhuyſen vā v plaetſe tot een ander plaetſe/
vooꝛ hen aenſchouwē/ oft ſyt by auonturen
aenſaghen/ want het is een creytende huys.

Ende ghy ſult uwen huyſraet buyten wt
dragen als den huyſraet van eenen die ver-
trect inden dach voor hen aenſchouwē: maer
ghy ſult des auonts wtgaen voor henlieden
B gelyck een die verhuyſt wtgaet. Voor hen
ogen doorbreect v den wandt / ēn ghy ſult
daer door gaen. In hen aenſchouwē ſuldy
op de ſchouderen ghedragen worden / in de
donckerheyt ſuldy wtgedragen worde / ghy
ſult v aenſicht bedecken / ende ghy en ſult de
aerde niet ſien / want ick heb v tot een won-
derlick teecken ghegeuen den huyſe van Iſ-
rael. Hierom heb ick gedaen alſo hi my ge-
boden hadde. Ick heb myn gherеetſchappe
wtgebracht als de gereetſchappen van eenē
die vertrect by daghe / ēn des auonts heb ick
voor my den wandt doorbrokē metter hāt /
ēn in de duyſterheyt ben ick wtgegaen / ende
op de ſchouderen ghedragen voor hen aen-
ſchouwen. Ēn des Heerē woort is tot my
L geſchiet des morgens / ſeggende: Sone des
menſchen en heeft dat huys van Iſrahel dat
creyende huys niet gheſeyt: wat maeckty?
Segt tot hen / Dit ſeyt de Heere Godt: Op
den Vorſt die in Ieruſalem is / is deſen laſt /
ēn op alle t'huys van Iſrael dat int midden
van henlieden is. Segt: Ick ben v voorteē-
ken / Alſo ick gedaen hebbe ſo ſal v geſchiedē /
ſy ſullen ter verroeringen ēn ghenaengeniſſe
gaen. Ende de prince die int midden van
henlieden is ſal op de ſchouderen gedragen
worden / in de duyſterheyt ſal hy wtgaen / ſy
ſullen den wandt doorgrauen om hem wt te
leyden / ſyn aenſicht ſal bedeckt worden / dat
Ezec. 17. f. 20. 32. 43. hy de aerde metten ooghen niet en ſie. Ēn
D ick ſal myn net ouer hen wtſpraeyen / ēn hy
ſal ghenaengen worden in myn net / ēn ick ſal
hem brengē in Babylonien inder Chaldeen
lant / ēn dat en ſal hy niet ſien ēn daer ſal hy
ſterue. Ēn alle die ontrent hem zyn / ſyn
helpe / ēn alle ſyn heyren ſal ick verſtroyen
in alle winden / ēn t'ſweert ſal ick achter hen
wter ſcheyden trecken. Ēn ſy ſullen weтē
dat ick de Heere ben / als ic die ſal verſtroyt
hebben onder de Heydenen / ēn dat icſe ſal al
om gheſaeyt hebben in de landen. Ēn ick
ſalder vā henlieden een luttel mannē achter
laten van t'ſweert / ēn vanden honger / ēn vā
de peſtilencie / op dat ſy alle hen groote miſ-
daden vertellen mogen onder de Heydenen
E tot de welcke ſy ingaen ſullen / ende ſy ſullen
weten dat ick de Heere ben. Ēn des Heerē
woort is tot my geſchiet ſeggende: Sone
des menſchē eet v broot in v verſtoorthеyt /
ēn v water drinct met haeſtigheyt ēn truerin
ge. Ēn ghy ſult ſeggen totten volcke des
lants: Dit ſeyt de Heere Godt tot hen die in
Ieruſalem woonē int lant van Iſrael: Hen
broot ſullen ſy met ſorchvuldicheyt eten / ēn
hen water ſullē ſy inde verlatentheyt drinc-
ken / op dat het lant verlaten worde van ſyn
menichte / om de booſheyt van alle de ghene
die daer in woonen. Ēn de ſteden die nu
bewoont worden ſullen verwoeſt weſen / ēn
F d'lant verlaten / ēn ghy ſult weten dat ick de
Heere ben. Ēn des Heeren woort is tot
my geſchiet / ſeggende: Sone des menſchē /
wat gemeyn ſeggen is dit v lieden int lant
van Iſrael der geenre die ſeggen: De dagen
ſullen noch lange wtgeſtelt worden / ēn alle
viſioen ſal vergaen. Daerom ſegt tot hen-
lieden: Dit ſeyt de Heere Godt: Ick ſal dit
ghemeyn woort doen ruſten / noch men ſalt
voortaen niet meer ghemeynlick ſeggheu in
Iſrael: ēn ſpreect tot henliedē / dat de dagen
aengecomē zyn / ēn d'woort vā alle viſioen.
G wāt alle viſioen en ſal voortaen niet meer
ydel zyn / noch de prophecye twyfelachtich
int midden der kinderen van Iſrael / want
ic de Heere ſal ſpreken / ēn ſo wat woort dat
ick ſpreken ſal / dat ſal oock gheſchieden / ēn het
en ſal niet meer lāge wtgeſtelt worde / maer
in uwe dagen ghy creytende huys ſal ick een
woort ſpreken / ēn ick ſal dat doē / ſeyt de Hee-
re Godt. Ēn d'woort des Heeren is tot
my geſchiet / ſeggende: Sone des menſchē:
Siet het huys vā Iſrael der geenre die ſeg-
gen: Het viſioē dat deſe ſiet / is tot veel dagē:
ēn tot langhen tyt propheteert deſe. Daer
om ſegt tot henliedē. Dit ſeyt de Heere God:
Alle myn woort en ſal voortaen niet meer
lange vertreckē: d'woort dat ic geſproke ſal
hebbē dat ſal volbracht worde ſeyt de Heere.

God die dreycht de valſche Propheten, die wt haer ſelfs hooft propheteren, ende t'volck bedrieghen.

Dat xiij. Capittel.

A Ende d'woort des Heeren is tot my ghe-
ſchiet ſeggēde: Sone des menſchē pro-
pheteert tot de Propheten van Iſrahel die
propheteren / ēn ghy ſult henlieden ſeggheu
die wt haerlieder eygen herte propheteren:
Hoort des Heerē woort. Dit ſeyt de Hee-
re God: wee den dwaſen propheten die ha-
ren gheeſt volgen / ēn niet en ſien. Als vol-
ſen in de woeſtyne ſoo waren v Propheten
Iſrael / Ghy en hebt niet tegen opgeclom-
men / noch ghy en hebt geenen muer tegheu
geſtelt voor t'huys van Iſrael / dat ghy indē
ſtrydt ſtaen ſoudt inden dach des Heeren.
Sy ſien ydel dingen ēn ſy propheterē lue-
genē ſeggende: De Heere ſeyt / daer de Hee-
re henlieden niet geſonden en heeft: ende ſy
hebben geſtadich geblenen het woort te ve-
ſtigen. En hebdy niet een ydel viſioen ge-
ſien / ēn een luegenachtige prophecye geſpro
ken: ēn ghy ſegt: De Heere ſeyt / daer ic niet
gheſproken en hebbe. Daerom dit ſeyt de
Heere Godt: om dat ghi ydel dingen geſpro
ken hebt / ēn luegenen gheſien / Daerom ſiet
ick come tot v lieden / ſeyt de Heere Godt.
I Ēn myn hant ſal zyn op de propheten die I
ydel dingen ſien / ēn luegenen propheteren /
in myns volcs ract en ſullen ſy niet weſen:
ēn int geſchrifte des huys van Iſrael en ſul-
len ſy niet geſchreuē worden / noch ſy en ſul-
len int lant vā Iſrael niet comen / ēn ghy ſult
weten dat ick de Heere God ben. Om dat
ſy myn volck bedrogen hebben / ſeggheude:
Vrede / ēn t'en is gheenen vrede: ēn hy beeft
den wandt opghericht / ēn ſy beplacten dien
met leem ſonder caf. Segt tot henliedē die
ſonder beſlach plackē dat den wandt vallen
ſal /

al/want daer ſal eenen ouervloedenden re-
gen weſen/ eñ ick ſal ouergroote ſteenē ghe-
uen van bouē daer op vallende/ eñ den ver-
ſtroyenden ſtorm wint/ wāt voorwaer ſiet
den wandt is gevallen: en ſalt v niet geſeyt
worden/waer is de plackerye die ghy lieden
gheplackt hebt? Daerom dit ſeyt de Heere
Godt/ Eñ ick ſal doen wtberſten den gheeſt
der tempeeſten in mijn verbolghentheyt/ eñ
eenen ouervloedenden plaſregen ſal in mijn
gramende gramſchap weſen/ eñ groote ſteenen
in mijnen toorn ter vernielingen. Eñ ick ſal
den wandt breken den welcken ghy geplact
hebt ſonder beſlach/ eñ ic ſal dien der aerden
gelijc makē: eñ ſijn fondament ſal ont-
deckt worde/ eñ hy ſal vallē/ eñ hy ſal vernielt
worde int midde van haer/ eñ ghy ſult wetē
dat ick de Heere ben. Eñ ic ſal mijn verbol
genheyt volbrengen inden wandt/ eñ in de
gene die hem plackē ſonder beſlach/ eñ ic ſal
tot v lieden ſeggben: Den wandt en is niet/
eñ ſy en zijn niet die dien placken. De pro-
pheten vā Iſrael die tot Jeruſalem prophe-
teren/ eñ haer ſien het viſioen des vreets/ eñ
den is geenē vrede/ ſeyt de Heere God. Eñ
ghy ſone des menſchen ſtelt v aenſicht tegen
de dochterē ws volcs die wt haerlieder her-
te prophetere/ eñ prophetcert ouer die/ eñ
ſegt: Dit ſeyt de Heere God: weerden genē
die cuſſenē te ſamē naeyen/ onder alle ellebo
ge vander hant: eñ oorcuſſenē maken onder
de hoofdē vā alle ouderdom om ſielē te van
gen: eñ als ſy de ſielen mijns volcs vingen/
ſo maecte ſy haerlieder ſielē leuende. Eñ ſy
ontheylichdē my tot mijnen volcke/ om een
handvol gerſten/ eñ een ſtuck broots/ om dat
y doodē ſoudē de ſielen die niet en ſterven/
eñ leuende makē de ſielen die niet en leuen/
liegende mijnē volcke dat den leugenen ge-
looft. Daerō dit ſeyt de Heere Godt: Siet
ick tot v cuſſenē/ met de welcke ghy de vlie-
gende ſielē vanget/ eñ ic ſal die verſcheuren
van uwē armen/ eñ ic ſal de ſielē vry latē/ die
ghylieden vanget/ de ſielen om te vlieghen.
Eñ ick ſal v lieder oorcuſſenē verſcheuren/
eñ ick ſal mijn volc verloſſen wt v hāt/ noch
y en ſullen voorts niet meer in v handē we
ſen om te rooven/ eñ ghy ſult weten dat ick
de Heere ben. Om dat ghi t'herte des recht
veerdigen hebt doen trueren valſchelic/ den
welcken ick niet bedroeft en hebbe/ eñ hebt
de handen vanden ongodlicken verſterckt/
dat hy niet wederkeerē en ſoude van ſijnen
quaden wege/ eñ leuen. Daerom en ſuldy
geen ydel dingen ſien/ eñ ghy en ſult voorts
gheen prophecyen meer propheteren/ eñ ick
al mijn volck verloſſen wt v lieder handt/
ende ghy ſult weten dat ick de Heere ben.

Noch vande valſche Propheten, ende hoe Noe, Daniel, ende Job maer haerlieder eygen ſielen verloſſen en ſullen, ende niet der booſen. Van de plaghen die Godt ouer de londaers ſenden al, ende eenen trooſt voor d'ouerblijf van Iſrael.

Dat xiiij. Capittel.

ENde tot my zijn gecomen der ouderen van Iſrael ende ſy hebben voor my geſeten. Eñ d'woort des Heerē is tot my geſchiet/ ſeggende: Sone des menſchen deſe mannen hebbē hare onſuyuerheden geſtelt in haerlieder herten/ eñ de argherniſſe van hare booſheyt hebben ſy geſtelt tegben haerlieder aenſicht/ ſal ick gevraecht zijnde/ henliedē antwoordē: Daerom ſpreect hen lieden eñ ghy ſult tot hen ſeggen: Dit ſeyt de Heere God: De menſch/ de menſch vā Iſraels huyſe/ die ſijn onreynicheden gheſtelt heeft in ſijn herte/ eñ die de argernīſſe vā ſijn booſheyt geſtelt heeft tegen ſijn aenſicht eñ coemt totten Prophect vraghende my door hem/ Ic de Heere ſal hem antwoordē na de menichte ſijnder onſuyuerheden/ op dat het huys van Iſrael gheuangen worde met hen herte/ waer mede ſy van my geſcheyden zijn/ in allen hen afgoden: Daerom ſegt tot den huyſe van Iſrahel/ Dit ſeyt de Heere God: Keert wederom ende gaet weeh van uwen afgoden/ eñ van alle uwe beſmettingen keert v aenſichten af/ wāt de menſch/ de menſch van Iſraels huys: eñ van den bekeerden Heydenen/ ſo wie een aencomeling is in Iſrahel/ iſt dat hy van my vervreemt wort/ eñ dat hy ſijn afgoden ſtelt in ſijn herte/ eñ dat hy de argherniſſe ſijnder booſheyt ſtelt tegben ſijn aenſicht/ eñ dat hy coemt tot eenen Prophect/ om te vraghen door hem. Ic de Heere ſal hem antwoorden door my.

Ende ick ſal mijn aenſicht ſtellen op dien menſch/ eñ ick ſal hem maken tot een exempel eñ tot een ghemeyn ſegwoort/ eñ ick ſal hem vernielen wt dat midden mijns volcs/ eñ ghy ſult weten dat ick de Heere ben. Eñ als de Prophect gedoolt heeft/ eñ een woort geſproken heeft. Ic de Heere heb dien Prophect bedrogen/ eñ ick ſal mijn hant op hem wtſtecken/ eñ hem te nichte doen van mijnen volcke Iſrael. Eñ ſy ſullen hen booſheyt dragen/ na de booſheyt des vraghers/ ſo ſal de booſheyt vanden Prophete weſen: op dat het huys vā Iſrael van my niet meer en dole noch beſmet en worde in alle hen ouertredingen/ maer dat ſy my weſen mogen tot een volck/ eñ dat ick henlieden zijn ſoude tot eenen Godt/ ſeyt de Heere der heyrſcharen.

Eñ des Heeren woort is tot my geſchiet/ ſeggende: Sone des menſchē/ als een lant my ſondicht/ alſo dattet ouertredende ouertredet/ ſo ſal ick mijn handt daer op wtreycken/ eñ ick ſal de roede ſijns broots vernielen/ eñ ick ſal daer in ſenden den honger/ eñ ick ſal van haer dooden den menſch eñ dat behelpich vee. Eñ iſt dat deſe drij mannen int midden van haer zijn Noe/ Daniel/ ende Job/ deſe ſullen door hen rechtueerdicheydt hen ſielen verloſſen/ ſeyt de Heere der heyrſcharē. Iſt dat ic de quaetſte beeſten brenge op d'lāt/ dat ict verderuē ſoude/ eñ dattet onwandelbaer geworde zy/ om datter niemant door en gaet om der beeſten wille/ Iſt dat deſe drij mannē daer in zijn/ ſo warachtelick als ick leue/ ſeyt de Heere God/ ſy en ſullen noch ſonē noch dochteren verloſſen/ maer ſy ſullē alleen verloſt worde/ maer d'lāt ſal verwoeſt worde. Oft iſt dat ic t'ſwaert op dat lant brenge/ eñ dat ick den ſwaerde ſegghe:

Gaet

Gaet voorts voor d'lant/eñ dat ick van dien
lande verslae den mensch eñ dat vee. Eñ dat
dese dry mannen int midden van dat lant
zyn. Also waerlick als ick leue/seyt de Hee-
re Godt sy en sullen noch sonen noch doch-
teren verlossen/ maer sy sullē alleen verlost
F worde. Maer ist dat ick de pestilencie sen-
de op dat lant/eñ dat ick myn verbolghent-
heyt op haer wtstorte voor t'bloet/dat ick dā
die wechnemen soude den mensche ende dat
vee/ Eñ dat Noe/Daniel eñ Job int mid-
den van dat lant zyn. Also waerachtelick als
ick leue/seyt de Heere God sy en sullen noch
sone noch dochter verlossen / maer sy sullen
in hen rechtueerdicheyt hen sielē verlossen/
want dit seyt de Heere Godt: Ist ooc dat
ick myn vier quaetste oordelen / het swoert/
eñ den honger/ eñ de quade beesten/ ende de
pestilencie sende op Jerusalem / om dat ick
van haer verslaen soude den mensche eñ dat
G vee: Nochtās sal in haer gelaten worde een
behoudenisse der geenre die sonen eñ doch-
teren wtleyden / siet dese sullen tot v lieden
wtcomē/eñ ghy sult haerlieder wech sien eñ
den vondē: eñ ghi sult vertroost worde ouer
t'quaet dat ick gebracht hebbe in Jerusalem/
in alle t'ghene dat ick ingebracht hebbe op
haer. Eñ sy sullen v troosten als ghi haer-
lieder wech sult gesien hebben / eñ hen von-
den/eñ ghy salt bekennen dat ick niet te ver-
geefs gedaen en hebbe alle t'ghene dat ick in
haer ghedaen hebbe/seyt de Heere Godt.

Gelijck een afgheſneden wyngaert tancke alleene ten brande dient, soo sullen de loden om haerlieder sonden verbrant zijn, ende Ierusalem mede.

Dat xv. Capittel.

A Ende des Heerē woort is tot my gedaen
seggende: Sone des menschen/wat sal-
men maken van des wynstruyes houte wt
alle de houten der bosschē die onder de hou-
ten der bosschagien zyn? Salmen daer af
een hout nemen / datmen een werck daer af
make/ oft salmen daer af eenen haet maken/
datter eenige gereetschap aenhange? Siet
het is den viere gegeuen tot een spyse/ beyde
syn syden heuet vier verteert/eñ syn helft is
tot aschen gebracht/ salt oock bequaem zyn
tot eenich werc? Ooc doent geheel was so
en waert niet bequaem tot eenich werc/ hoe
B veel te meer/ als het vier dat verslint eñ ver
brandt heeft en salmen gheen werck daer af
maken? Daerom dit seyt de Heere Godt:
Gheluck het hout des wyngaerts onder de
houtē der bosschagien is d'welc ick dē viere
gegeuen hebbe om te verslinden/ also sal ick
de bewoonders van Jerusalē leueren. Eñ
ick sal myn aensicht tegen hen stellen/sy sul-
len wten viere gaen/eñ t'vier salse vernielē/
eñ ghy sult weten dat ic de Heere ben. Als
ick myn aensicht sal tegen hen ghestelt heb-
ben/eñ dat ick d'landt sal onganckbaer ghe-
maect hebben eñ verwoest/ om dat sy ouer-
treders gheweest zyn / seyt de Heere Godt.

Om dat Ierusalem so ondanckbaer geweest is, eñ Sodomam eñ Samariam in afgoderye te bouen ghegaen, daerom too salse God beschamen voor alle naeien, maer syn verbont sal hy houden met dat ouerblijf

Dat xvj. Capittel.

E Nde des Heerē woort is tot my geschiet A
seggende: Sone des menschen maect
Jerusalem kenlick allen haer afgryselichē-
den/ eñ ghy sult seggen: Dit seyt de Heere
Godt van Jerusalem: U wortele eñ v ghe-
slachte is van d'lant van Chanaan. U vader
is een Amorrheus / eñ v moeder is een Le-
thea/ eñ doen ghy gheboren waert/ op den
dach uwer gheboorten/ so en is uwen naul
niet afgesneden geweest / eñ ghy en zyt niet
metten water gewasschen geweest ter ghe-
sontheyt/ noch met soute gheslonten/ noch in
wendeldoecken gewonden. De ooghe en
heeft ouer v niet gespaert/ dat die v yet doen
soude van desen dinghen/ wss ontfermende:
maer ghy zyt geworpē geweest opt aensicht
der aerden/ in de verworpinge uwer sielen/
in den dach als ghy geboren waert. Eñ ick
neffens v voorby gaende heb gesien datmē
v vertreedde in v bloet eñ ick heb v gheseyt
als ghy in v bloet waert: Leeft/ick heb (seg
ick) v gheseyt: In v bloet leeft. Ick heb v
menichfuldich gemaect als het spruytsel des
velts eñ ghi zyt vermenichfuldicht eñ groot
geworden eñ ghy zyt voorts gegaen eñ zyt
gecomen tot der vrouwen cierlicheyt/ v bor-
sten zyn opgeswollē/eñ v hayr is gegroeyt/
eñ ghy waert naect eñ vol schandelicheden.
Eñ ick heb ontrent v voorby ghegaen eñ
ick heb v ghesien/ eñ siet uwen tyt was den
tyt der geenre die vryen / ende ick heb myn
cleet ouer v gespraeyt/ eñ ick heb v schande-
lichēyt bedect. Eñ ick heb v gesworen/eñ ick
heb een verbont met v aengenomen/seyt de
Heere Godt/ ende ghy zyt myn geworden.
Eñ ick heb v met water gewasschen ende
ick heb v bloet gesuyuert van v/eñ ick heb v
met olie gesalft. Eñ ick heb v gheckleet met B
cleederen van verscheyden verwen / eñ ick
heb v met Hyacinthen gheschoeyt/ ende ick
heb v gegort met syn wit lijnwaet/ ende ick
heb v geckleet met dunne cleederen. Eñ ick
heb v verciert met een cieraet eñ ick heb rin
gen in v handen gegeuen/ eñ eenē halsbant
om uwen hals/ eñ heb eenen oorinck op
uwen mont gegeuen/ eñ ringen uwen oore/
eñ een cierlicke croone op v hooft/ Eñ ghy
zyt verciert geweest met gout eñ siluer/ende
ghy zyt geckleet geweest met syn lijnwaet eñ
van borduerwerc/ eñ van veelderhande ver
wen: bloeme van terwen/ eñ honich/ eñ olie
hebdy geten/eñ ghy zyt wter matē seer cier-
lick geworden/ eñ ghy zyt genoordert tot een
coninerye. Eñ uwen naem is wtghegaen
tot de Heydenen om uwer schoonheyt wil-
le want ghy waert volmaect door myn cie-
raet dat ick op v gestelt hadde/seyt de Heere
Godt. Eñ ghy betrouwen hebbende in v
schoonhede/ hebt oneuyscheydt bedreuen in
uwen naem eñ ghy hebt v oneuyscheyt ghe-
boden eenen yeghelicken die voorby guyck/
dat ghy syne worden soudt. Eñ nemende
van uwen cleederen hebdy v hoochden ghe-
maect van hier eñ daer af t'samen ghenayt/
eñ ghy hebt daer op onsuyuerheyt ghedaen/
gelijc niet geschiet en is/ noch geschieden en

sal.

al. Eñ ghy hebt de gereetſchap van v cie-
17 aet genomen van mynen goude ende van
mynen ſiluere/ die ick v ghegeuen hebbe/ eñ
ghy hebt v gemaect manlicke beelden/ ende
ghy hebt daer mede oncuyſcheyt bedzeuen.
Eñ ghy hebt v cleederen van verſcheyden
18 werwen ghenomen/ eñ ghy hebt de beelden
gecleet/ eñ myn olie eñ myn ruecwerck heb-
ſy voor henlieden geſtelt. Eñ myn broot
19 dat ick v gegeuen hebbe/ de terwen bloeme/
eñ olie/ eñ honich/ waermede dat ick v opge-
voedt hebbe: die hebdy in hen aenſchyn ge-
ſelt tot eenen reuc der ſoetichcyt/ eñ t is ge-
ſchiet/ ſeyt de Heere God. Ende ghy hebt
20 genomē v ſonen eñ v dochteren die ghy my
gebaert hebt/ ende ghy hebtſe dien ten offer
gedoot om verſlonden te worden. Is v on-
21 uyſcheyt cleyne? Ghy hebt myn kinderen
22 en offer ghedoot/ eñ ghy hebt de wydende
henlieden gegeuen. Eñ na alle uwe afgry-
23 elickheden eñ oncuyſcheden/ ſo en zydy niet
gedachtich geweeſt der dagen vā uwer ion-
ghcr iuecht/ als ghy naect waert/ eñ vol be-
24 chaemtheden/ vertreden in v bloet. Ende
25 is geſchiet na alle v quaetheyt (wee wee v/
ſeyt de Heere God) eñ ghy hebt v een boz-
26 heel getimmert/ eñ ghy hebt voor v een hoe-
ren cot ghemaect in alle straten. Tot alle
27 hoecken der weghen hebdy een teecken van
uwe hoereringe geſtelt/ eñ ghy hebt v cier-
icheyt afgryſelick ghemaect/ eñ ghy hebt v
voeten ontploken alle den voorby gaende/
eñ ghy hebt v hoereringhen vermenich vul-
dicht. Eñ ghy hebt oncuyſcheyt bedzeuen
28 met de ſonen van Egypten uwe gebueren/
die groot van vleeſche zyn/ ende ghy hebt v
hoereringhe vermenichuuldicht om my te
29 verwecken tot gramſchap. Siet ic ſal myn
hant wtreycken ouer v/ eñ ic ſal v rechtueer-
dichmakinge wechnemen/ eñ ick ſal v geuen
in de zielen der geenre die v haten/ der Phi-
liſtynen dochterē/ die hen ſchamē van nwen
30 eer miſdadighen wech. Eñ ghy hebt ghe-
hoereert met de ſonen van Aſſyrien/ om dat
ghy noch niet verſaedt en waert/ eñ nac dat
ghy ghehoereert hadt/ ſoo en zydy alſo noch
31 niet verſaedt geweeſt. Eñ ghy hebt v on-
uyſcheyt vermenichuuldicht int landt van
Chanaan metten Chaldeen/ eñ noch alſo en
ſydy niet verſaedt gheweeſt/ waer mede
32 al ick v herte ſuyueren/ ſeyt de Heere God/
als ghy alle deſe wercken van een gemeyn
33 eñ onſchamel vrouwe doet: wāt ghi hebt v
hozdeel getimmert int beginſel van alle we-
ghe/ ende v hoochde hebdy ghemaect in alle
ſtrate/ eñ ghy en zyt niet ghewozden als een
hoere die met verdziet haren loon vermeer-
dert/ maer als een ouerſpeelſtere/ die bouē
34 haren man noch vreemde mannē in brengt.
Alle den ghemeynen vrouwen gheeftmen
loon/ maer ghy hebt uwen boeleerders loo-
nen ghegeuen/ eñ ghy gaeſt hen giften dat ſy
comen ſouden/ om
ſchiet tegen de ghewoonte der vrou-
ven in v hoereringhen/ eñ na v en ſal ghen

hoereringe weſen: want in dien dat ghi loo- A
nen ghegeuen hebt/ eñ geen loonen ontfan-
ghen en hebt/ ſoo is in v contrarie gheſchiet.
Daerō ghy hoere hoort des Heerē woort.
Dit ſeyt de Heere God: Om dat v gheit
wtgeſtort is/ eñ v ſchandelicheyt ontdect is
in uwe oncuyſcheden ouer v boeleerders/
eñ op de afgoden van uwe afgryſelicheden/
in uwer kinderen bloet die ghy hen ghege-
uen hebt: Siet ick ſal alle uwe boeleerders
vergaderen met den welcken ghy hebt ver-
ſaemt geweeſt/ ende alle die ghy lief gehadt
hebt/ met alle de ghene die ghy haette/ eñ ick
ſal die ouer v vergaderen van alle ſyden/ eñ
ick ſal v ſchandelickheydt voor hen ontdec-
ken/ ende ſy ſullen alle v leelickheyt ſien.
Eñ ick ſal v oordelen met de oordelen der E
ouerſpeelſteren/ ende die bloet wtſtorten/ eñ Ezec. 23. b. 10
ick ſal v gheuen totten bloede der raſender 8. 45.
gramſchap ende der grammer liefden. Eñ
ick ſal v in hen handt gheuen/ ende ſy ſullen
v hoordeel bederuen/ eñ v hoeren cot af bre-
ken/ ende ſy ſullen v blooten van uwen cle-
deren/ ende ſy ſullen wech nemen de gereet-
ſchappen van uwe cierlicheyt/ ende v nact
laten ende vol verſmaetheyt. Eñ ſy ſullen
op v een menichte brenghen/ ende ſy ſullen
v met ſteenen ſteenighen/ ende met haren
ſweerden doorſlaen. Ende ſy ſullen v huy- 4. Reg. 25. a. 9.
ſen metten viere verbranden/ ende ſullen in
v oordelen doen inde oogen van veel vrou-
wen: ende ghy ſult ophouden van oncuyſ-
heyt te bedzyuen/ eñ ghy en ſult voorts geen
loonen meer geuen. Eñ myn verbolgent-
heyt ſal ruſten in v/ ende myn gramme lief-
de ſal van v wech ghenomen worden/ ende
ick ſal ruſten/ ende ick en ſal niet meer gram
weſen/ om dat ghy niet en hebt gedachtich
gheweeſt der dagen van uwer ionckheyt/ eñ
hebt my vergramt in alle deſe dingen/ daer-
om heb ic v wegen oock op v hooft gegeuen/
ſeyt de Heere God/ eñ ic en heb niet gedaen
na v booſe miſdaden in alle uwe afgryſelic-
heden. Siet alle die een gemeyn ſegwoort
ſeyt/ die ſal dat op v aennemen/ ſeggende:
Gelyck de moeder/ alſo is haer dochter ooc.
Ghy zyt ws moeders dochter/ die haren
man verworpen heeft/ eñ haer kinderen/ eñ
ghy zyt een ſuſter uwer ſuſteren/ die hen
mans eñ hen kinderen verworpen hebben.
U moeder was een Cetheiſche/ eñ v vader
was een Amorreus. Eñ v outſte ſuſter is
Samaria ſy ende haer dochteren die aen v F
ſlincke ſyde woonen/ eñ v ſuſter die ionger
is dan ghy/ die aen v rechte ſyde woont/ is
Sodoma eñ haer dochteren. Maer ghy en
hebt ooc in haerlieder wech niet gewādelt/
noch ghy en hebt na hen booſe miſdadē niet
gedaen een luttelken min/ maer ghy hebt by
na booſer miſdaden ghedaen dan ſy/ in allen
uwe weghen. Alſoo warachtelick als ick
leue/ ſeyt de Heere God/ ſo en hebben v ſu-
ſter Sodoma ende haer dochteren ſelue niet
ghedaen/ ghelyck ghy ghedaen hebt ende
uwe dochteren. Siet dit was de booſ- Gen. 11. f. 19.
heyt van Sodoma uwer ſuſter/ hooverdye/

verſact-

verſaetheyt van hoode/ eñ ouertuloedicheyt/ eñ haer eñ haerder dochteren ledicheyt/ ende ſy en reycten den armen eñ behoeftighen de hant niet. Eñ ſy zyn verheuen gheweeſt/ eñ ſy hebben afgryſelicheden voor my ghedaen/ eñ ick hebſe wech ghenomen alſo ghy geſien hebt. Eñ Samaria en heeft de helft van uwen ſonden niet geſondicht/ maer ghy hebtſe te bouen ghegaen met uwen grooten miſdaden/ eñ ghy hebt v ſuſteren gherechtveerdicht/ in alle uwe afgryſelickheden die ghy gedaen hebt. Daerom draecht ghy ooc uwe beſchaemtheyt/ die v ſuſteren te bouen ghegaen zyt met uwen ſonden/ booſelicker doende dan ſy/ wāt ſy zyn gerechtueerdicht van v/ daerom wert ghy oock beſchaemt/ eñ draecht v ſchandelicheyt/ die v ſuſteren gherechtueerdicht hebt. Eñ ick ſalſe bekeeren/ die wederom ſtellende met de bekeeringhe der Sodomiten met haren dochteren/ ende met de bekeeringhe van Samarien eñ haer dochteren/ eñ ick ſal v wederkeeringe bekeeren int midden van haerlieden/ op dat ghy v ſchandelicheyt draget/ eñ dat ghy beſchaēt moecht worden in alle de dingen die ghi gedaen hebt/ die vertrooſtende. Eñ v ſuſter Sodoma eñ haer dochterē ſullen wederom keeren tot haren ouden ſtaet: eñ Samaria eñ haer dochteren ſullen wederom comē tot haren ouden ſtaet: eñ ghy eñ v dochterē ſult wederō keeren tot uwen oudē ſtaet. Maer Sodoma v ſuſter en is niet gehoort geweeſt in uwen mondt/ inden dach van uwer hooveerdyen/ eer uwe quaetheyt ontdect wort/ de/ ghelijck in deſen tyt/ tot een verwijt der dochteren van Syrien/ eñ alle der dochteren van de Paleſtijnen rontſomme v/ die v omringen int ronde. U groote miſdaet eñ v ſchandelicheyt hebt ghy ghedraghen/ ſeyt de Heere God. Wāt dit ſeyt de Heere God: Eñ ick ſal v doen gelijc ghi den eet verſmaet hebt/ dat ghy t'verbont braken ſoudt/ ende ic ſal gedachtich weſen mijns verbonts met v in de daghen uwer ionckheyt/ eñ ick ſal v een eewich verbont verwecken. Ende ghy ſult uwer wegen gedachtich zyn/ eñ ſult beſchaemt worden/ als ghy ontfanghen ſult v ſuſteren die ouder zyn dan ghy/ met den genen die iongher zyn/ eñ ick ſalſe v geuen tot dochteren/ maer niet wt uwen verbonde.

Eñ ick ſal mijn verbont met v verwecke/ ende ghy ſult weten dat ick de Heere ben/ op dat ghy ghedencken moecht/ ende beſchaemt worden/ ende dat ghy niet meer en hebt om den mont open te doen van uwer beſchaemtheyt/ als ick v ſal verſoent zyn in alle dat ghy gedaē hebt/ ſeyt de Heere God.

Hoe de Propheet voorſeyt van Ioacim, eñ Sedeciam de cōningen van Iuda, dat Sedecias vernedert ſal worden eñ gedoot, maer Ioacim verheuen, bewijſende dat door een ghelijckeniſſe.

Dat xvij Capittel.

ENde des Heerē woort is tot my geſchiet ſegghende: Sone des menſchen brengt een ghetaetſel voort/ eñ vertelt een parabel totten huyſe van Iſrael/ eñ ghy ſult ſeggē: Dit ſeyt de Heere God: Eenen grooten arent met groote vleughelen met een langhen getreck van leden/ vol pluymen eñ verſcheyden verwen/ is totten Libanus gecomē/ eñ heeft ghenomen dat merch vanden Cederboom/ den t'ſop van ſynen bladeren heeft hy afgetrocken/ eñ heeft dien ouer gedragen int lant van Chanaan/ in de ſtadt der cooplieden heeft hy die geſtelt. Eñ hy heeft van des lants ſaet ghenomen/ eñ hy heeft dat in de aerde gheſeyt voor ſaet/ dat ſyn wortele vaſt maken ſoude op veel wateren/ in d'oppeſte des lants heeft hy dat geſet. Eñ alſt gegroeyt was/ ſo iſt gewaſſen in eenē breeden wyngaert van cleynder lingden: ſyn rancken ſagen tot hemwaerts/ eñ ſyn wortelen waren onder hem/ aldus iſt dan eenen wyngaert gheworden/ eñ hy heeft rancken voortſgebracht/ eñ heeft nieuwe rancke wtgeſchoten. Eñ daer is eenen anderē grooten arent geworden/ met groote vlengelen/ eñ veel pluymē/ eñ ſiet deſen wyngaert was als ſyn wortelen wtſchierende tot dien/ hy heeft ſyn ſtruycken tot hem wtgheſtrect/ dat hyſe verueerſchen ſoude van de groeſkens ſyns groeyſels. In goede aerde op veel waterē is hy geplant/ dat hi loouerē voorts brenghen ſoude eñ vrucht dragen/ dat hy tot eenen grooté wyngaert zyn ſoude. Segt/ Dit ſeyt de Heere God: Sal deſen daerom voorſpoet hebben: en ſal hi ſyn wortelē niet wt trecken/ eñ ſyn vruchten afſtroopen/ ende verdroogen alle de rancke van ſynē groeytſele/ eñ verdorren/ eñ niet met eenen grootē arm/ noch met veel volcks/ dat hy die ſoude totten wortelen toe wttrecken: Siet hy is geplant/ ſal hi daerom voorſpoedich weſen: eñ en ſal hy niet (als hem eenen verrenden wint raect) verdroogen/ eñ in de groeſkens ſynder ſpruyten verdorren: Eñ des Heeren woort is tot my gheſchiet/ ſegghende: Segt tot dat creytende huys: En weetyy niet wat deſe dinghen beteeckenen? Segt: Siet/ de coninck van Babylonien coemt in Ieruſalem/ eñ hy ſal den coninc eñ ſyn princen met hem nemen/ eñ hy ſalſe brengen tot hemſelven in Babylonien. Eñ hy ſal van den ſade des coninckryckx nemen/ eñ hy ſal met hem een verbont maken/ eñ ſal van hem eenen eedt ontfanghen/ maer hy ſal oock de ſterche des lants wechnemen. Op dat een vernedert ryc zyn ſoude/ eñ dat niet verheuen en worde/ maer dat ſyn verbont bewaere/ eñ dat onderhoude. De welcke vā hem ſcheydende heeft boden geſonden tot Egypten/ dat hy hem peerden eñ veel volcs geuen ſoude. Sal hy ooc voorſpoedich weſen/ oft ſalicheyt verkrygen/ die deſe dingen gedaen heeft? ende dit verbont breect/ ſal hyt ontvlieden? Alſo warachtelick als ic leue/ ſeyt de Heere ſoo ſal hy in de plaetſe des coninx die hem coninc gemaect heeft/ wiens eedt hy gebroken heeft/ eñ het verbont ghebrokē heeft dat hy met hem hadde/ int midden van Babylonien ſteruen. Eñ Pharao en ſal reghen hem geenen ſtrijt maken met een groot heyr/ oft met veel volcs/ int leggē des dycks/ eñ int opzichten der wallen/ om dat

iat hy veel sielen dooden sonde. want hy
hadde den eet verſmaet/ om dat hy t'verbont
onde bzeken/ eñ siet hy heeft syn hant gege=
ien/ eñ als hy alle dese dingen gedaen heeft/
o en salt hijt niet ontvlieden. Daerom dit
eyt de Heere God: So warachtelick als ick
eue/ soo sal ick den eedt die hy verſmaedt
eeft/ eñ t'verbont dat hy overtreden heeft/
p syn hooft setten. Eñ ick sal myn nette
ner hem wt spzaeyen/ eñ hy sal in myn net
gevangen wozden. Eñ ick sal hem bzengen
ot in Babylonien/ende daer sal ick hem oz=
eelen in de overtredinge/ waermede hy my
verſmaet heeft/ eñ alle syn vluchtighe met
lle synen heyze sullen dooz t'sweert vallen/
naer die daer overblijnē/ sullen in alle win=
den verſtroyt wozden/ eñ ghy sult weten dat
ick de Heere gheſpzoken hebbe. Dit seyt
de Heere God: Ende ick sal nemen van dat
nerch des hoogen cederbooms/ eñ van den
'sop synder tacken sal ick dat teer is afbze=
ken/ eñ ick salt planten op den hooghen eñ
wtſtekenden berch. Op den hoogen berch
van Jſrael sal ick dat planten/ eñ het sal wt=
spzuyten tot een spzuytsel/ ende t'sal vzucht
doozts bzenghen/ ende t'sal wesen tot eenen
grooten cederboom/ende onder hem sullen
woonen alle de voghelen/ ende alle t'gevo=
ghelte sal onder de schaduwe van synen bla=
deren nesticlen. Ende alle de boomen des
andtschaps sullen weten/ dat ick de Heere
den hooghen boom vernedert hebbe/ eñ den
nederen boom verheue hebbe/ eñ den groe=
nen boom verdzoocht hebbe/ ende den doz=
ren boom doen groeyen hebbe. Jck de Hee=
re hebt gheſpzoken ende ghedaen.

Hoe de sone synt vaders sonde niet dragen en sal: een doot menſche sal behouden worden door syn penitencie, ende een echtveerdich menſche, laet hy de duecht, sal verluren laten aen: daerom so vermaent Godt tot penitencie.

Dat xviij. Capittel.

Ende des Heerē woozt is tot my geſchiet
seggende: wat ist dat ghy onder v lie=
den de parabel keert/ in dit gheneyn seg=
woozt int lant van Jſrahel/ seggende: De
vaderen hebben eenen sueren dzuyf gheten/
eñ der kinderen tanden wozden boomich.
Jck leue/ seyt de Heere God/ ist dat v lie=
den dese parabele meer wesen sal tot een ge=
neyn segwoozt in Jſrael. Siet alle sielen
syn myne/ gheliick des vaders siele/ also is
des soons siele myne/ de siele die sondicht/
die sal sterven. Eñ ist dat een man recht=
veerdich is/ eñ dat hy ozdeel eñ rechtveerdic=
heyt doet/ dat hy op de bergen niet en eet/
eñ syn oogen niet op en heft tot de afgoden
des huys van Jſrael/ eñ dat hy synes naesten
huysvzouwe niet en scheynt/ ende tot gheen
naenſuchtighe vzouwe en gaet. Eñ dat
hy geenen menſch en bedzoeft/ dat hy synen
schuldenaer den pant wederom geeft/ dat hy
net gewelt niet en rooft/ dat hy syn bzoodt
den hongerigen geeft/ eñ dat hy den naecten
met een cleet bedeckt/ Op woeckex niet en
leent/ eñ dat hy niet meer en ontfangt/ dat hy
syn hant van boosheyt afkeert/ ende dat hy
warachtich ozdeel doet tusschē man eñ man/

Dat hy in myn geboden wandelt/ eñ myn
ozdeelē bewaert/ op dat hy de waerheyt doe:
dese is rechtveerdich/ hy sal d'leuē leuen/ seyt
de Heere God. Maer ist dat hy genereert
eenē sone die een bloetstoztēde moozdenaer
is/ ende dat hy een van desen dinghen doet/
eñ dat hy voozwaer alle die dingen niet en
doet/ maer is op de berghen etende/ eñ syns
naesten huysvzouwe ontluyverende/ den C
behoeftigen ende den armen bedzoevende/
rooven roovende/ den pant niet weder ge=
vende/ eñ syn oogen opheffende tot de afgo=
goden/ afgrysselicheyt doende/ ten woecker
gevende/ eñ meer ontfangende/ meynde dat
sulck leven sal: hy en sal niet leven/ als hy
dese verſmadelicke dinghen ghedaen heeft/
hy sal de doot sterven/ syn bloedt sal in hem
wesen. Maer ist dat die eenen sone gene=
reert/ de welcke siende alle syns vaders son
den die hy gedaen heeft/ vzeest/ eñ dat hi des=
gelijcs niet en doet/ dat hy op de berghen
niet en eet/ ende syn ooghen niet en heft op
de afgoden des huys van Jſrahel/ ende dat
hy synes naesten huysvzouwe niet en schent/
ende gheenen man en bedzoeft/ den pant
niet en behout/ ende gheenen roof en rooft/ D
syn bzoot den hongerighen gheeft/ende den
naecten bedeckt met eenen cleede/ syn hant
afkeert van dat onrecht des armen/ dat hy
geenen woecker eñ overschot en ontfangt/
dat hy myn ozdeelen doet/ eñ in myn gebo=
den wādelt/ dese en sal in synes vaders boos=
heden niet sterven/ maer sal het leven leven.
Syn vader want hy t'onrecht beschuldicht
heeft/ eñ gewelt gedaen synen bzoeder/ ende
quaet gewzacht heeft int middē synes volcs/
siet die is gheſtozven in syn boosheyt. Eñ
ghy segt: waerom en sal de sone synes va=
ders boosheyt niet dzagē? Dats daerō/ wāt
de sone heeft ozdeel eñ rechtveerdicheyt ge=
daen/ alle myn geboden heeft hy bewaert/ eñ
hy heeft die gedaē/ hy sal d'leuē leuen. Een E
siele die sondicht/ die sal selve stervē/ de sone Deut. 24. c. 16
en sal synes vaders boosheyt niet dzagen/ eñ 4. Reg. 14 b. 6
de vader en sal synes soōs boosheyt niet dza 2. Par. 25. d. 4
gen/ de rechtveerdicheyt des rechtveerdigē
sal op hem zyn/ eñ de ongoddelicheyt van dē
ongoddelickē sal op hem zyn. Maer ist dat
de ongoddelicke penitencie doet vā alle syn
sondē die hy gedaen heeft/ eñ dat hy alle myn
geboden onderhout/ eñ doet ozdeel eñ recht=
veerdicheyt/ soo sal hy d'leuen leven/ eñ niet
sterven. Alle synder booshedē die hy gedaen
heeft/ en sal ick niet gedencken/ in syn recht=
veerdicheyt die hy gedaen heeft/ sal hy leven.
Ist mynen wille de doot vanden ongod= Ps. 19. d. 4.
delijcken/ seyt de Heere God/ eñ niet dat hy Ezec. 33. c. 11.
bekeert wozde vā syn wegen eñ leve? Maer 2. Par. 3. b. 9.
ist dat de rechtveerdige hem afkeert vā syn F
rechtveerdicheyt/ eñ boosheyt doet/ nae alle
de afgrysselickheden die een ongoddelicke
pleech te doen/ sal hy leven? alle syn recht=
veerdicheden die hy gedaen hadde en salmē
niet ghedencken/ in de overtredinghe waer
doo hy overtreden heeft/ ende in syn sonde
die hy ghedaen heeft/ daer in sal hy sterven. Ezec. 33. d. 12.

Ende

Ende ghy hebt geseyt: Den wech des Heeren en is niet rechtueerdich. Hoort dan ghy huys vā Jsrael: En is mijnē wech niet recht ueerdich/ eñ en zijn niet meer v wegē quaet? want als hem de rechteerdige afkeert van sijn rechtueerdicheyt/ eñ booshеyt doet/ so sal hy daer in steruen/ in de onrechtueerdicheyt die hy gedaen heeft sal hy steruen. Eñ als hem de ongoddelicke afkeert van sijn ongoddelicheyt die hy ghedaen heeft/ eñ dat hy oirdeel eñ rechtueerdicheydt doet/ so heeft hy sijn siele leuende ghemaect. want hy aenmerckende eñ sy seluen afkeerende van alle sijn booshеden/ die hy ghedaen heeft/ sal dat leuen leuen/ eñ niet steruen. Eñ de kinderē van Jsrael seggben: Den wech des Heeren en is niet rechtueerdich. En zijn mijn wegē niet rechtueerdich ghy huys van Jsrael/ eñ en zijn niet meer uwe wegen quaet? Daerom sal ick eenen yegelicken na sijn weghen oirdeelen ghy huys van Jsrael/ seyt de Heere God. Bekeert v eñ doet penitencie van alle uwe booshеden/ ende de booshеyt en sal v ten valle niet wesen. Worpt van v lieden alle uwe ouertredinghen/ in de welcke ghy ouertreden hebt/ ende maeckt v een nieuwe herte ende eenen nieuwen gheest/ waerom suldy steruen/ ghy huys van Jsrael? want ick en wil de doot des steruenden niet/ seyt de Heere God/ keert wederom/ ende leuet.

Matt. 3. a. a.

Ezec. 33. c. 11.

God vertoont door den Prophete door een ghelijckenisse dat Ioachaz ende Ioacim gheuanghen sullen worden, ende beschrijft t'gheluck ende voorspoet dat Ierusalem eens ghehadt heeft, ende t'verdriet datse nu hebben sal.

Dat xix. Capittel.

A Ende ghy neemt aen een geschrey ouer de princen van Jsrael/ eñ ghy sult seggen: waerom heeft v moeder de leeuwinne onder de leeuwē geslapen/ int middē der leeukens/ waerom heeft sy haer ionghen opgheuoedt? Eñ sy heeft een van haren ionghen leeukens wtghebracht/ het is een leew gheworden/ eñ het heeft gheleert den roof rooven/ eñ menschen eten. Eñ de Heydenen hebben van hem gehoort/ eñ sy hebben hem/ niet sonder hen wonden/ geuangen: ende sy hebben hem in ketenē gebracht in d'lant vā Egyptē. De welcke als sy gesien heeft dat sy cranck gheworden was/ ende dat haer verbeyden verlozen was/ soo heeft sy eenen van haren leeukens genomen/ sy heeft hem tot eenen leew gemaect. De welcke wandelde onder de leeuwen/ eñ hy is eenē leew geworden/ eñ hy heeft geleert den roof rooven/ eñ menschē verslinden/ Hy heeft geleert weduwē maken/ eñ hen steden tot verwoestheyt brenghen/ eñ d'landt is verwoest ghewest/ ende haer volheyt van de stemme synes gebrieschs. Eñ de volckē zijn tot hem vergadert van allen syden vande lantschappen/ eñ sy hebben haerlieder net op hem wtgespraeyt/ in hen wonden is hy gheuangen.

Eñ sy hebben hem in een bewaernisse gesteken/ eñ in ketenē hebben sy hem gebracht totten coninck van Babylonien/ eñ sy hebben hem inden kercker ghesteken/ datmen sijn stemme voortaen niet meer hoozen en soude op de bergen van Jsrael. Ui moeder is gelijc eenen wijngaert in v bloet opt water geplant ghewest: haer vruchten eñ haer loouеren zijn gewassen wt veel wateren/ Eñ haer zijn ghewoxden vaste roeden tot scepteren der geenre die heerschappye hebben/ eñ haer lengde is opgheheuen onder de loouеren/ eñ sy heeft haer hoocheyt gesien in de menichte van haren rancken. Eñ sy is wtgetrocken in de gramschap/ eñ neder gewoxpen op d'aerde/ eñ den oostenwint heeft haer vruchten verdroocht/ sy zijn verdoxret/ eñ de roeden vā haer macht zijn verdrocht/ t'vier heeftse gheten. Eñ nu is sy ouergeplant in de woestijne/ int onbewandelt eñ doxstich lant. Eñ daer is een vier wt ghegaen wt de roeden haerder rancken/ d'welck haer vrucht gheten heeft/ eñ in haer en was gheen stercke roede den scepter der heerschappender. Het is een beweeninghe/ ende t'sal tot een beweeninghe zijn.

Oze. 13. d. 15.

Hoe Godt dat volck van Jsrael dreycht om haerlieder booshеden wille, eñ hoe dat hijt wederom roepen sal in haerlieder lant. Dat xx. Capittel.

E Ende het is gheschiet int seuenste iaer/ in de vijfte maent/ in den thiendē dach der maent/ dat de mannen vanden ouders van Jsrael gecomen zijn/ om den Heere te vragen/ eñ sy zijn voor my gheseten. Eñ des Heeren woort is tot my geschiet/ seggende: Sone des menschen spreect tot de ouders van Jsrael/ eñ ghy sult tot hen seggben: Dit seyt de Heere God: Zijdy ghecomen om my te vragen? So warachtelick als ick leue/ ick en sal v niet antwoordē/ seyt de Heere God: Jst dat ghyse oirdeelt/ ist dat ghy oirdeelt sone des menschen? thoont hen haerder vaderen afgrijselicheden. Ende ghy sult tot henlieden seggen: Dit seyt de Heere God/ op den dach als ick Jsrahel verkoren hebbe/ eñ mijn hant opgheheuen hebbe voor t'ghesladhte des huys van Jacob/ ende henlieden gheopenbaert hebbe int lant van Egypten/ eñ mijn handt opgheheuen hebbe om haren wille seggende: Jck ben de Heere v God/ Jn dien dage heb ick mijn hant voor henlieden opgheheuen/ dat ickse leyden soude wt den lande van Egypten/ int lant dat ic henlieden voorsien hadde/ vloeyende van melck eñ honich/ welck is wtnemende bouen alle landen. Eñ ick heb tot hen geseyt: Een yegelijck worp wech de argherniſſen van synen ooghen/ eñ en wilt niet besmet worden in de afgoden van Egypten/ ick ben de Heere v lieder God. Ende sy hebben my verweckt tot gramschap/ ende sy en hebben my niet willen hoozen/ een yegelick en heeft de afgrijselickheydt synder ooghen niet wech ghewoxpen/ noch sy en hebben de afgoden van Egypten niet gelaten: ende ick heb geseyt/ dat ick mijn verbolghentheyt op henlieden wtstorten soude/ ende dat ick mijn gramschap in hen volbrenghen soude/ int midden van d'landt van Egypten. Ende ick hebt ghedaen om mijnen naem/ dat dien niet gheschendt en soude worden voor de

Heyde-

Heydenen/ in der welcker midden sy lieden waren/ eñ onder de welcke ic henlieden geopenbaert ben/ dat icse soude wtleyden wten lande van Egyptē. Daerom heb icse wtgeleyt inde woestijne. Eñ ic heb hē mijn gheboden gegeuē/ eñ mijn oirdeelen heb ic hen ghethoont/ de welcke een mensch doende daer in leuen sal. Daer en bouen heb ic hen mijn Sabbathen ghegeuen/ dat die een teeken souden wesen tusschen my ende hen/ eñ dat sy weten souden dat ic de Heere ben die hen heylich make. Eñ t'huys van Israhel hebben my tot gräschap verweert in de woestijne/ in mijn geboden en hebben sy niet gewandelt/ eñ mijn oirdeelen hebben sy verworpen/ de welcke een mensch doende daer in leuen sal/ ende mijn Sabbathē hebbē sy crachelicken seer ontsuyuert. Hierom heb ic geseyt dat ic mijn rasende gramschap wtstorte soude op hen in de woestijne/ eñ dat icse vernielen soude. Eñ ic hebt gedaen om mijns naems wille/ op dat dien niet gescheynt en oude worden voor de Heydenē/ wt de welcke ic wtgeleyt hadde in hen aenschouwen.

Daerom heb ic mijn hant op henlieden geleuen in de woestijne/ dat icse niet en soude brengen int lant dat ic hen ghegeuen hadde vloeyende van melc eñ honich/ het beste van allen landē/ om dat sy mijn oirdeelē verworpen hebben/ eñ in mijn geboden niet gewandelt en hebbē/ eñ mijn Sabbathē ontsuyuert hebben/ want hen herte ginc na de afgoden.

Ende mijn ooge heeft ouer henlieden gespaert dat icse niet dooden en soude/ noch ic hen hebse niet heel vernielt in de woestijne.

Maer ic heb tot hare kinderē geseyt in de wildernisse: Jn uwer vaderen geboden en wilt niet wandelen/ noch en bewaert hare oirdeelen niet/ noch en wert met harē afgoden niet ontsuyuert. Jc ben de Heere v lieder God/ wandelt in mijn geboden/ eñ bewaert mijn oirdeelen eñ doet die. Eñ heylicht mijn Sabbathen op dat die een teeke zijn mogen tusschen my ende v lieden/ ende datmen wete dat ic de Heere v lieder God ben. Ende de kinderen hebben my tot gramschap verweert/ sy en hebben in mijn geboden niet gewandelt/ eñ mijn oirdeelen en hebben sy niet bewaert dat sy die doen souden/ de welcke als een mensch doet/ so sal hy daer in leuen/ ende mijn Sabbathen hebben sy gebroken/ ende ick heb gedreycht dat ick mijn rasende gramschap op henlieden storten soude/ ende dat ic mijn gramschap op henlieden volbrengen soude/ in de woestijne. Maer ick heb mijn hant afgekeert/ eñ ick hebt gedaen om mijnen naem dat dien niet en soude ghescheynt worden voor de Heydenen/ wt de welcke ick hen wtgeleyt hebbe in haerlieder oogen. Wederom heb ic mijn hant opgeheuen tegen henlieden in de woestijne/ dat icse soude verstroyen onder de naciē/ ende wannen in de landen: om dat sy mijn oirdeelen niet gedaen en hadden/ ende mijn gheboden verworpen hadden/ eñ mijn Sabbathen gebroken hadden/ ende dat hen oogen na haerder vaderen afgoden gheweest hadden. Daerom heb ic henliedē ooc geboden gegeuen die niet goet en waren/ eñ oirdeelen daer sy niet in leuen en sullen. Eñ ic hebse besmet in hen offeranden/ als sy offerden alle dat de moeder open doet/ om hen misdaden/ ende sy sullen weten dat ick de Heere ben.

Daerom spreect totten huyse van Jsrael ghy sone des menschen/ eñ ghy sult tot hen seggen: Dit seyt de Heere God: Noch hebben v vaderen my ooc daer mede gheblasphemeert/ doen sy my verlaet hadden verlatende/ eñ dat ickse geleydt hadde int lant/ waer op dat ic mijn hant gegeuen hebbe dat ict hen geuen soude/ sy hebben alle hooge hermelen gesien/ eñ alle loouerachtige boomen/ ende sy hebben daer hen slachofferanden geoffert ende sy hebbē daer de creytinghe van hen offeranden gegeuen/ eñ sy hebben daer den reuck van hen soeticheyt gestelt/ ende sy hebben hen vochtige offeranden gheoffert.

Eñ ic heb tot hen geseyt: wat is de hooch de daer ghy henen gaet? Eñ synen naem is ghenoemt hoochde tot op desen dach toe.

Daerom segt totten huyse vā Jsrael/ Dit seyt de Heere God: Voorwaer ghy wort in uwer vaderen wech besmet/ ende na hen aergernissen bedrijfde ghy lieden oncuyscheyt/

Eñ in de offerande van uwē giftē/ als ghy v kinderen doort vier leydt/ worde ghy besmet in alle v afgoden tot heden toe/ eñ sal ic v lieden antwoorden huys van Jsrael? So warachtelic als ic leue/ seyt de Heere God/ ic en sal v lieden niet antwoorden. Eñ t'ghedachte ws herten en sal ooc niet geschieden/ der geenre die seggen: wy sullen zijn als de Heydenen/ eñ als de geslachten der aerden/ dat wy eeren sullen de houten ende steenen.

So warachtelic als ick leue seyt de Heere God/ ic sal met een stercke hant eñ met eenē wtgestrecten arm/ ende met een wtgestorte rasende gramschap ouer v lieden regneren.

Ende ick sal v lieden wtleyden van de volcken/ ende v lieden vergaderen van de landen/ onder de welcke ghy verstroyt zijt/ met een stercke hant/ eñ met eenen wtgestrecten arm/ eñmet een wtgestorte rasende grāschap sal ic ouer v regneren. Eñ ic sal v lieden brengen in de wildernisse der volcken/ ende ic sal daer met v lieden geoordeelt worden aenlicht regen aenlicht/ Gelijc ic met een oirdeel gestreden hebbe tegē v vaders in de woestijne des lants van Egypten/ also sal ic v oirdeelē/ seyt de Heere. Eñ ic sal v onder mijnen sceptер brengen/ eñ ick sal v brengen in de landen des verbonts/ Eñ ic sal van v lieden de ouertreders/ eñ ongoddelicke hiesen/ eñ ic salle leydē wten lande van hen pelgrimagie/ ende int lant van Jsrael en sullen sy niet comen: ende ghy sult weten dat ic de Heere ben. Ende ghy het huys van Jsrael/ Dit seyt de Heere God: wandelt een yegelic na v lieder afgoden/ ende dient hen. Maer ist dat ghy daer in my oock niet een hoort/ ende dat ghy mijnen heyligben naem

vooztaen beſmet met uwen giften/ende met uwen afgoden op mynen heyligen berch/ op den hoogē berch van Iſrael/ſeyt de Heere God/ daer my alle thuys van Iſrael dienē ſal: alle (ſeg ic) met lāt met welcke ſy my behagen ſullen/ eñ daer ſal ic v eerſte gauē ſoecken eñ het beghinſel van uwen thienden/ in alle uwe heylichmakingen. Tot eenē ruecker ſoetichеyt ſal ic v liedē ontfangen/ als ic v wtgeleyt ſal hebbē wt de volcken/ ende v vergadert van de landen/ waer ghy in verſtroyt zyt/ eñ ic ſal in v liedē geheylicht worden in de oogen der nacien. Ende ghy ſult weten dat ic de Heere ben/ als ick v ſal ghebracht hebben totten lande van Iſrael/ int lant/ waer voor dat ic myn hant opgheheuen hebbe/ dat ict uwen vaderen gheuen ſoude.

B Eñ ghy ſult daer gedachtich weſen uwer weghen/ ende alle uwer grooter miſdaden/ waer mede ghy beſmet zyt gheweeſt/ eñ ghy ſult v ſelues miſhagen in v aenſchouwen in alle uwe quaetheden/ die ghy ghedaen hebt.

Eñ ghy ſult weten dat ic de Heere ben/ als ic v ſal weldaen hebben om mynē naem/ eñ niet na v quade wegen/ noch na v alderquaetſte miſdadē ghy huys van Iſrael/ ſeyt de Heere God. Ende d'woort des Heeren is tot my geſchiet ſeggende: Sone des menſchen ſtelt v aenſicht tegen dē wech van t'ſuyden/ ende druypt totten ſuyden wint/ ende prophēteert totten woude vanden ſuydenſchen acker/ Eñ ghy ſult den hoſſche van ſuyden ſeggen/ hoort des Heeren woort/ dit ſeyt de Heere God: Siet ic ſal in v een vier aenſteken/ ende ick ſal in v verbranden alle t'groen hout/ eñ alle t'droogh houdt/ ende de vlamme der ontſtekinge en ſal niet wtghebluſcht worden/ ende alle de gedaente ſal in haer verbrant worden vanden Suyden totten Noorden. Eñ alle vleeſch ſal ſien dat ick de Heere dat ontſteken hebbe/ ende t'en ſal niet wtgebluſcht worden. Eñ ic heb geſeyt/ Ay/ Ay/ Ay Heere God/ ſy ſeggen van my. En ſpreect deſe niet met parabelen?

De propheet voortleyt datter op Ieruſalem ende op de kinderen van Ammon/ een grouwelic ſweert comen ſal/ van den coninc van Babylon die ooc ten tyden in ſyn lant vergaen ſal.

Darxxj Capittel.

A Ende d'woort des Heeren is tot my geſchiet ſeggende: Sone des menſchē ſtelt v aenſicht tot Ieruſalem ende druypt tot de heylige plaetſen/ eñ prophēteert teghen de aerde van Iſrael/ Ende ghy ſult den lande van Iſrael ſeggen: Dit ſeyt de Heere God: Siet ick tot v eñ ick ſal myn ſweert wt syn ſcheyde worpen/ eñ ic ſal in v doodſlaen den rechtveerdighen ende den ongoddelicken.

Ende om dat ick onder v ghedoot hebbe den rechtveerdigen ende den ongoddelickē/ daerom ſal myn ſweert wt ſyn ſcheyde gaen tot alle vleeſch vanden Suyden totte Noorden toe/ Op dat alle vleeſch mach weten/ dat ick de Heere myn onwederroepelick ſweert wt ſyn ſcheyde getrockē hebbe. Eñ ghy ſone des menſchen ſucht met ganſche gebrokenheyt der lendenen/ eñ met bitterheB heden verſucht voor henliedē. Eñ als ſy v ſullen ſeggen: waerom ſuchte ghy? ſo ſultу ſeggen: Om t'gehoor/ want het coemt/ ende alle herte ſal verdwynen/ eñ alle handen ſullen ommachtich worden/ ende alle geeſt ſal cranc worden/ eñ ouer alle knyen ſullē waterē vloeyen/ ſiet het coemt/ eñ t'ſal geſchiedē/ ſeyt de Heere God. Eñ des Heerē woort is tot my geſchiet ſeggende: Sone des mēſchē prophēteert/ eñ goy ſult ſeggē: Dit ſeyt de Heere God: Spreeckt/ Het ſweert/ het ſweert is ſcherp gemaect ende geſlepē. Om ſlachofferanden te dooden iſt ſcherp gemaect ende om dat blincken ſoude ſo iſt ghepolyſtert/ ghy die myns ſoons ſcepter roert/ hebt alle boomen afgehouwen/ Eñ ic hebt gegeuen om te ſchauen/ datment metter hant houden mach: dit is het gheſcherpt ſweert/ ende dit is gepolyſtert/ om dat ſoude weſen in de hāt des doodſlaēders. Roept eñ huylt C ghy ſone des menſchen/ want dit ſweert is gecomen in myn volck/ dit is in alle de voorſten van Iſrael die geuloden waren/ ſy zyn den ſweerde gheleuert met mynen volcke/ daerom ſlaet metter hant op v dgye/ want het is gheproeft/ eñ dat alſt den ſcepter omgeworpen heeft/ eñ ten ſal niet zyn/ ſeyt de Heere God. Daerom ghy ſone des menſchen prophēteert/ eñ ſlaet hant tegen hant/ eñ laet het ſweert twee dobbel worden/ eñ laet dynout worden het ſweert der verſlagenen/ dit is t'ſweert des grootē doodſlachs datſe doet verbaeſt worden/ eñ metter herten verdwynen/ eñ het vermenichfuldicht de vallingen. In alle hen poorten heb ick ghegeuen de verſtoringe des ſcherpen ſweerts/ ende dat geſlepen is om te blincken/ gecleedt ten ſlage. Wert ſcherp/ gaet ter rechter zyden oft ter ſlincker/ werwaerts dat den luſt wsaenſichts is. Ende ic ſal ooch hantgeſlach D maken met d'een hāt tegen d'ander/ eñ ic ſal myn verbolgentheyt volbrengē/ Ic de Heere hebt geſproken. Eñ des Heeren woort is tot my geſchiet ſeggende: Eñ ghy ſone des menſchen ſtelt vooz v twee wegen/ dat het ſweert des conincs van Babylonien come: wt eenen lande ſullē ſy beyde comen/ eñ metter hant ſal hy daer na geradē int begin ſel des weechs vander ſtadt ſal hyt geradē.

Ghy ſult den wech ſtellen dat het ſweert come tot Rabbath der kinderen van Ammon/ ende tot Iudam in de alderuaſte Ieruſalem. Wāt de comunc van Babylonie heeft geſtaen inden tweeſcheydigē wech int hooft van twee wegen/ ſoeckende waerſeggerye/ menghende de pylen heeft hy de afgoden gevraecht/ eñ wt de ingewanden ract geſocht.

Aen ſyn rechte hant is de waerſeggherye E geſchiedt ouer Ieruſalem/ dat hy de inſtrumenten om de muren te bycken ſtellen ſoude/ dat hy ſynen mont open doen ſoude in den doodſlach/ dat hy ſyn ſtemme ſoude opheffen int gehuyl/ dat hy de gereetſchappen om de muren te bycken ſtellen ſoude tegen de poorten dat hy den dyc te hoop dragē ſoude dat hy bolwerckē opmakē ſoude. Eñ hy ſal weſen als te vergeefs een antwoorde der

waer-

waerſeggerije ſoeckde in hen oogen/eñ der Sabbathen ledicheyt navolgende/ maet hy ſal der booſheyt gedenckē om te verwinnē.

Daerom dit ſeyt de Heere Godt: Om dat ghy gedachtich hebt geweeſt uwer booſheit eñ v ouertredingē ontdect hebt/eñ v ſonden zijn openbaer gewozden in alle uwe gedachten/Om dat ghy (ſeg ic) dier gedachtich zyt geweeſt/ ſo ſuldy metter hant geuangē wozdē. Maer ghy onreyn eñ ongoddelick vorſt van Iſrael/ wiens dach comt inden voozgeſetten dach der booſheyt/ Dit ſeyt de Heere God: Neēt af den mytere/doet wech de croone/en uſt deſe niet die den nederen verheuen heeft/eñ den hoogen vernedert: Tot booſheyt/booſheyt/booſheyt ſal ic die ſtellen/ eñ dat en is niet gedaen tot dat hy quam/wien het oꝛdeel toebehoozt eñ ic ſal hem ouerleueren. Eñ ghy ſone des mēſchē pꝛopheteert/ eñ ſegt: Dit ſeyt de Heere Godt tot de kinderen van Ammon/eñ tot hen verwyt/ende ghy ſult ſeggē: Sweert ſweert treet v wtercheydē om te doodē/ſlypt v dat ghy moecht doodſlaen eñ blincken. Alſmen v ydel dingen lach eñ leugenen pꝛopheteerde/dat ghy ſoudt gegeuen werden op de halſen der gewonder ongodelicker der welcker dach coēt indē voozgeſchietē tyt der booſheyt. Keert weder om tot v ſcheyde in de plaetſe daer ghi in geſchapen zyt/int lant van uwer geboorten ſal ic v oꝛdeelen/ eñ ic ſal op v wtſtoꝛten mijn verbolgentheyt: int vier van mijn der raſender gramſchap ſal ic op v blaſen/eñ ick ſal v gheuen in de handen der onwyſer menſchen/ eñ der gheenre die verderffeniſſe maken. Ghy ſult een ſpyſe des viers zijn/ v bloet ſal int midden des lāts zijn/ ghy ſult vergheten wozden/ want ick de Heere hebt ghelpꝛoken.

Hier worden veel ſonden verhaelt die tot Ieruſalem bedreuen zijn, om de welcke Gods toꝛn ouer t'volck comen ſal.

Dat xxij. Capittel.

ENde d'woozt des Heeren is tot my geſchiet ſeggende: Eñ ghy ſone des menſchen en oꝛdeelde niet/ en oꝛdeelde niet de ſtadt des bloets? eñ ghi ſult hē alle hen afgrijſelichedē toonē/ eñ ſeggen: Dit ſeyt de Heere God: Een ſtadt bloetſtoꝛtende int middē van haer ſelues/op dat haren tyt comen ſoude: eñ die afgoden gemaect heeft tegen haer ſelues op dat ſy beſmet ſoude wozden. In v bloet dat vā v wtgeſtoꝛt is hebdy miſdaē/ eñ in uwe afgoden die ghi gemaect hebt/zijdy beſmet/eñ ghy hebt v dagen doen genaken/ eñ ghy hebt den tyt van uwē iaren aengewacht. Daerom heb ic v tot een verſmaet ſeyt den Heydenen gegeuen/ eñ tot een bepottinge alle den landen die by eñ die verre van v zijn/ die ſullen van v triumpheren ghy beſmette/edele/groot van verderffeniſſe. Siet de pꝛincen van Iſrael hebben elc met haren arm in v geweeſt om bloet wt te ſtoꝛten. Vader eñ moeder hebben ſy verſmaetheden aen ghedaen in v/ den vreemdelinck hebben ſy t'onrecht beſchuldicht int midden van v/ de weeſe ende de weduwe hebben ſy by v bedꝛoeft. Mijn heyligha plaetſen hebdy verſmaet/ eñ mijn Sabbathen hebdy beſmet. Achterclappende mannen hebben in v geweeſt/om bloet wt te ſtoꝛten/eñ op de bergen hebben ſy binnen v gegeten/groote miſdaet hebben ſy ghedaen int midden van v. De ſchamelicheden des vaders hebbē ſy ontdect in v/de onſuyuerheyt der maenſuchtiger vꝛouwen hebben ſy vernedert in v. Eñ een yegelick heeft in ſijns naeſten huyſvꝛouwe afgrijſelicheyt bedꝛeuen/ende die ſweer heeft ſijn behoude dochter onbehoozlic beſmet in v/ de bꝛoeder heeft ſijn ſuſter ſijns vaders dochter vercracht in v. Sy hebben ghiften by v ontfangen om bloet wt te ſtoꝛten. woecker ende ouerſchot hebdy ontfangen/eñ v naeſte hebdy gierichlick onrecht gedaē/ende ghy hebt mijns vergheten/ſeyt de Heere Godt. Siet ick heb mijn handen t'ſamen geſlagen ouer v gierichheyt die ghy gedaen hebt/ eñ opt bloet datter gheſtoꝛt is int midden van v. Salt v herte verdꝛagē oft ſal v hant te douē comen in de dagen die ick v doen ſal: Ick de Heere hebt geſpꝛoken/ eñ ic ſalt doen/ Eñ ic ſal v verſtꝛoeyen inde nacien/eñ ic ſal v wannen in de landen/eñ ick ſal v onſuyuerheyt doen vergaen van v/ eñ ic ſal v beſitten in d'aēſicht der Heydenen/eñ ghy ſult weten dat ic de Heere ben. Eñ d'woozt des Heeren is tot my geſchiet ſeggende: Sone des menſchē/t'huys van Iſrael is my gekeert tot eenen ſchuym: alle deſe/ metael/ eñ tin/eñ yſer/ eñ loot int middē vant foꝛneys/ zijn ſchuym van ſiluer gewozden. Daerom dit ſeyt de Heere Godt/ om dat ghy alle verkeert zijt in ſchuym daerom ſiet ick ſal v vergaderen int midden van Ieruſalem met een vergaderinge van ſiluer/ eñ metael eñ tin eñ yſer/ eñ loot int midden des foꝛneys/ dat ick daer in vier ontſteken ſoude om te ſmelten/alſoo ſal ic v vergaderē in mijn raſende grāſchap/ eñ in mijnen toꝛn/eñ ic ſal ruſten/ende ic ſal v ſmelten. Eñ ick ſal v vergaderen/eñ ick ſal v ontſteken int vier van mijnder raſender gramſchap/eñ ghy ſult geſmolten wozden int midden van dat. Gelijc t'ſiluer geſmolten wozt int midden van t'foꝛneys/ alſo ſuldy int midden van Ieruſalem zijn/ eñ ghy ſult weten dat ick de Heere ben/ als ick mijn verbolgentheyt ſal wtgheſtoꝛt hebben op v liedē. Eñ des Heerē woozt is tot my geſchiet ſeggende: Sone des menſchē ſegt haer: Ghy zyt een onreyn aerde/ eñ niet beregent inden dach der raſender gramſchap. Een geſwozen verbont der pꝛopheten is int midden van haer/gelijc eenē leeuw bꝛieſchende/eñ den roof roouende/ ſo hebben ſy de ſielen verſlint/ ſy hebben rijcdommen eñ gelt ontfangen/ſy hebbē haer weduwen vermenichfuldicht int midden van haer. Haer pꝛieſters hebben mijn wet verſmaedt/ ende ſy hebben mijn heyligha plaetſe beſmet: tuſſchen heylich ende niet heylich en hebben ſy ghēen onderſcheydt ghehadt/ ende tuſſchen den beſmetten ende ſuyueren en hebben ſy

niet verſtaen/ eñ van mijn Sabbathen hebben ſy hen oogen af gekeert/ eñ ic werde beſmet int midden van henlieden. Haer prin-
Mich. 3. d. 11 Sopho. 3. a. 3. cen int midden van haer waren als woluē den roof grypende/ om bloet wt te ſtorten/ eñ om ſyn ſielen te verderuen eñ om gierichlic na winningen te ſtaen. Eñ haer prophe-
ten plactenſe ſonder beſlach/ ſiende ydele dingen eñ propheterende hen lugenen/ ſeggēde: Dit ſeyt de Heere God/ als de Heere niet
B geſproken en heeft. De volcken des lants deden onrechte beſchuldingē/ eñ ſy roofden geweldelic den behoeftigē eñ den armē quelden ſy/ ende den aencomelinc verdructen ſy met onrechte beſchuldinghe ſonder oordeel.
Eñ ic hebbe wt henlieden eenen man geſocht die eenen thuyn daer tegē ſtellē ſoude/ ende die ſtaen ſoude teghen my voor d'lant dat icks niet verderuen en ſoude/ ende ic en hebs niet gevonden. Eñ ic heb op hen myn verbolgentheyt wtgeſtort/ int vier van myn der gramſchappē heb icſe verſlonden/ haren weeh heb ic op hen hooft wederom vergolden/ ſeyt de Heere God.

Onder de figuere van twee geſuſters Oolle ende Oolibe ſo toocht de prophete de ſonden van Ieruſalem eñ Samaria. ende hoe ſy daerom ſullen voor alle Heydenen ſchandelicheyt lijdē.

Dat xxiij. Capittel.

A Ende des Heerē woort is tot my geſchiet ſeggende: Sone des menſchē/ Daer hebben twee vrouwen geweeſt eender moeder dochteren. Eñ ſy hebben oncuyſcheyt bedreuen in Egypten/ in hen iongheyt hebben ſy oncuyſheyt bedreuē: daer werden hen borſten gedruct/ eñ de mammekēs van haerder iueght gebroken. Eñ hare namen waren Olla de outſte/ ende Oolība haer ſuſter de iongſte/ eñ ick hebſe gehadt/ eñ ſy hebben my ſonen eñ dochteren gebaert. Voorts waren hare namen Samaria Olla/ eñ Ieruſalem Oolība. Aldus heeft Olla bouen my oncuyſcheyt bedreuē eñ ſy heeft geraeſt op haer boeleerders de Aſſyrianen die haer by quamen/ gecleedt met blau zijde/ op de princē eñ wethouderen/ op alle de iongelingen der luſticheyt/ op de ruyters beclummers der peerden. Eñ ſy heeft haer oncuyſcheden gegeuen op henlieden alle de wtgecozen ſonē der Aſſyrianē eñ in alle de gene op de welcke ſy van liefdē raeſden/ in haerlieder onſuyuerheden is ſy beſmet geweeſt. Daer bouen ooc en heeft ſy haer oncuyſchedē die ſy in Egypten gehadt hadde niet gelaten/ wāt die hebben ooc met haer geſlapen in haer iongheyt/ eñ die hebben de borſten van haerder iongheyt gebroken/ ende ſy hebben haerlie-
B der oncuyſcheyt op haer wtgeſtort. Daerō heb icſe geleuert in de hant van harē boeleerders/ in de handen der kinderen van Aſſur/ ouer der welcker welluſticheyt ſy gheraeſt
Eze. 16. d. 41 heeft. Sy hebben haer ſchandelicheyt ontdeckt/ haer ſonen ende dochteren hebben ſy genomen/ ende haer hebben ſy metten ſweerde doodtgeſlagen/ eñ het zijn vermaerde vrouwen ghewoorden/ ende ſy hebben oordeelen in haer bedreuen. D'welc als haer ſuſter Oolība geſien hadde/ ſo heeft ſy meer dan die geraeſt van onſuyuer welluſticheyt/ eñ ſy heeft haer oncuyſcheyt bouen haers ſuſters oncuyſcheyt tot de ſonen der Aſſyrianen onſchamelic geboden/ den voorſten eñ wethouderen die tot haer quamen gecleedt met cleederen van verſcheyden coleuren den ruyteren die te peerde reden/ ende den iongelingen die allegader van wtnemende maeckſel waren/ Ende ick heb geſien dat den eenen weeh vā haerlieder beydē beſmet was.
Eñ ſy heeft haer oncuyſcheden vermeerdert. Eñ als ſy geſien hadde de geſchilderde mannen aen den wandt/ de beelden van de Chaldeē met verwen wtgeteeckent/ eñ die met ridderlicke riemen om haerlieder lendenen gegort/ eñ geuerwede hoedē op haerlieder hoofden/ de gedaente van alle de voorſten/ de gelijckenſſe der ſonen van Babylonien/ eñ des lants der Chaldeen daer ſy in
ghebozen zijn: ſo heeft ſy geraeſt ouer die metter begeerlicheyt haerder oogen/ ende ſy heeft boden tot henlieden geſonden in Chaldeen. Eñ als de kinderen van Babylonien tot haer gecomen waren tot der borſtē bedde/ ſo hebben ſy haer beſmet met haerlieder oncuyſche wercken/ eñ ſy is van henlieden beſmet geweeſt/ eñ haer ſiele is verſaet ghe- C
weeſt van die. Sy heeft oock haer oncuyſchedē bloot gemaeet/ eñ haer ſchandelicheyt ontdeet eñ myn ſiele is van haer geſcheydē/ gelijck myn ſiele geſcheyden was van haer ſuſter. Want ſy heeft haer oncuyſcheden vermenichfuldicht gedenckende der dagen haerder iōcheyt in de welcke ſy oncuyſcheyt gedaen heeft int lant van Egypten. Ende ſy heeft geraeſt vā welluſticheyt op hen verſamīnge/ der welcker vleeſch is als der ezelen vleeſch eñ als der peerden vloet is haerlieder vloet. Eñ ghy hebt verſocht de groote miſdaet van uwer iongheyt/ als v borſten in Egyptē gedruct zijn eñ de mammē uwer ieught gebroken. Daerom Oolība dit ſeyt de Heere God/ Siet ick ſal uwe liefhebbers verwecken tegen v/ waer af dat v ſiele verſaet is geweeſt/ eñ ic ſal die tegen v vergaderen al rontſomme/ de ſonē van Babylonē/ ende alle de Chaldeeuſſche edele/ ende tyrannen/ eñ princen/ alle de ſonen der Aſſyrianen iongelingen van wtnemenden maeckſel/ voorſten ende alle wethouderen/ de princen der princen/ eñ de vermaerde beryders der peerden. Eñ ſy ſullen ouer v comen bereyt met D
wagenen eñ raderen een menichte van volcken: met pauſieren/ eñ ſchilden/ eñ helmen ſullen ſy tegen v gewapent werden van alle zijden ende ic ſal voor henlieden oordeel geuen/ ende ſy ſullen v oordeelen na hen oordeelen. Eñ ic ſal myn gramme liefde in v ſetten/ die ſy met v hauteē in de raſende gramſchap/ uwen naſe ende v oozen ſullē ſy afſnijden/ ende datter ouerblijft dat ſullē ſy metten ſweerde al in ſtucken houwen: ſy ſullē v ſonen ende v dochteren vangen/ ende v weterſte ſal metten viere verſlint worden.
Eñ ſy ſullen v blooten van uwē cleederē/ ende ſy ſullē de vaten uwer glozien nemen.

Ende

Ende ic ſal v groote miſdaet doen ophou-
den van v/ ende v oncuyſcheyt vanden lande
van Egypten/ eñ ghy en ſult v ooghen oock
niet opheffen tot henlieden/ eñ ghy en ſult
Egypten niet meer gedencken. Want dit
ſeyt de Heere Godt: Siet ic ſal v leueren in
de hant der geenre die ghy haet/ in de handē
der geenre van de welcke v ſiele verſaet is.
Eñ ſy ſullen met v doen in haet/ ende ſy
ſullen alle v arbeyden wech nemen/ eñ ſy ſul
len v naect laten/ eñ vol ſchandelicheyt/ ende
de ſchandelickheyt van uwer oncuyſcheden
ſal ontdeckt worden/ v groote miſdaet/ eñ v
hoererīngen. Sy hebben v deſe dingen ge-
daen om dat ghy oncuyſcheyt ghedaen hebt
na de Heydenē/ onder de welcke ghy beſmet
zyt in haerlieder afgoden. Jn ws ſuſters
wech hebdy gewandelt/ eñ ic ſal haren keick
in v hant geuen. Dit ſeyt de Heere God/
wt ſuſters keick ſuldy dzincken diep ende
breedt/ ghy ſult tot beſpotten ende tot begee
ken weſen die d'alder meeſt houdende zyt.
Met dzonckenheyt ende pyne ſuldy ver-
vult worden/ met den keick des treurens/
eñ der dzoefheyt/ metten keick van v ſuſter
Samaria. Ende ghy ſult dien dzincken/
eñ wt dzincken tot den gift toe/ eñ ſyn bzoe-
kelingen ſuldy verſlinden/ v bozſtē ſuldy ver
ſcheuren/ want ic hebt geſpzoken/ ſeyt de Hee
re God. Daerom dit ſeyt de Heere Godt:
want ghy myns vergeten hebt/ eñ hebt my
gheworpen achter v lichaem/ dzaecht ghy ooc
v miſdaet/ eñ v oncuyſcheden. Eñ de Hee
re heeft tot my geſeyt ſegghende: Sone des
menſchē/ En dzeeſtdy niet oock Ohollam/ eñ
Oholibam/ ende en verſondichdy hen niet
den groote miſdadē? want ſy hebbē ouer-
pel gedaen/ ende daer is bloet in haerlieder
handen/ ende met hare afgoden hebbē ſy on
cuyſcheyt bedzeuen/ daer bouen hebben ſy
haer ſonen die ſy my ghebaert hebben/ hen-
lieden geoffert om te verſlinden. Maer ſy
hebben my dit ooc gedaen. Sy hebben myn
heylige plaetſe ontſuyuert op dien dach/ eñ
myn Sabbathen hebbē ſy ontheylicht. Eñ
doen ſy hare kinderen haren afgoden offer
den/ eñ dat ſy gingen in myn heylige plaetſe
op dien dach/ om dat ſy die ontſuyueren ſou
den/ ſo hebben ſy deſe dingen ooc gedaē int
midden van mynen huyſe. Sy hebben ge-
ſonden tot de mannen die van verre quamē
tot de welcke ſy eenen bode geſondē haddē.
Ende ſiet ſy zyn gecomē/ om de welcke ghy
hebt gewaſſchen/ eñ hebt v oogen al om be
trocken met ſtybius/ eñ ghy zyt verciert ge-
boeſt met alderhande vzouwen cieraet.
Ende ghy hebt gheſeten in een alderſchoonſte
bedde/ eñ daer is een tafel verciert geweeſt
voor v/ myn reuchwerc eñ myn ſalue hebdy
daer op geſtelt. Ende aen de tafel was een
ſtemme van een verheugende menichte/ eñ
aen de mannen die van de menichte der men
ſchen aengebracht werden/ eñ quamen van
den woeſtyne die hebben armringē in haren
handen ghedaen/ ende ſchoone croonen op
haerlieder hoofden/ Eñ ick heb haer geſeyt
die geſleten was inde ouerſpelē: Nu ſal deſe
in haer oncuyſcheyt ook oncuyſcheyt bedzij
ven. Eñ ſy zyn tot haer ingaen als tot een
gheneyn oneerbaer vrouwe/ alſo gingen ſy
binnen tot Hollam ende Olibam de booſe
vzouwen. Daerom zyn de mannen recht-
veerdich. Deſe ſullenſe oordeelen na het oz-
deel der ouerſpeelſterē/ ende na d'ozdeel der
geenre die bloet wt ſtozten/ want ſy zyn o-
uerſpeelſteren eñ d'bloet is in hen handen.
Want dit ſeyt de Heere God: Bzengt tot
hem de menichte/ eñ leuerſe tot een gerech
te eñ tot eenen roof. Ende laetſe geſteent
worden met de ſteenen der volcken/ eñ laet-
ſe met hare ſwerrden doorſteken worden/
haerlieder ſonen eñ dochteren ſallen ſy doo
den/ eñ haerlieder huyſen ſullen ſy metten
viere verbzanden. Ende ic ſal de groote
miſdaet van der aerdē afdoē/ eñ alle de vzou
wen ſullen leerē dat ſy niet en doen na haer
lieder groote miſdaet. Eñ ſy ſullen v groo
te miſdaet op v lieden gheuen/ eñ de ſonden
van uwen afgoden ſuldy dzaghen/ ende ghy
ſult weten dat ick de Heere Godt ben.

God betoocht dat Iſrahel ſal verloren gaen, eñ dat ſijn ſo-
nen metten ſweerde ſullen gedoot worden ende niet beweent.

Dat xxiiij. Capittel.

Ende des Heeren wooꝛdt is tot my ghe- A
ſchiet int neghenſte iaer/ in de thienſte
maent/ op den thienſten dach der maent ſeg-
ghende: Sone des menſchē ſchꝛijft v den
naem van deſen dage/ inden welcken de co-
ninc van Babylonien verſteert is tegen Je
ruſalem heden. Eñ ghy ſult ſegghen dooꝛ
een gemeyn ſegwooꝛt tot dat creytēde huys
een parabele/ ende ghy ſult tot hen ſpꝛeken:
Dit ſeyt de Heere God/ ſtelt eenen pot/ ſtelt
eenen (ſeg ick) ende doet daer watet in.
Vergadert zyn ſtucken in dien/ alle goede B
ſtucken/ wtgecoꝛen/ eñ vol beenderē dē ach-
terſten bout eñ de ſchoudere. Neemt tot v
een d'alder vetſte ſchaep/ legt ooc hoopē vā
beenderen onder dē pot/ zyn cokernije heeft
ſeer heet geſoden/ eñ ſyn beenderen zyn van
een geſoden int midden van dien. Daerom
dit ſeyt de Heere Godt: wee der ſtadt des
bloets/ den pot wiens roeſt in hem is/ eñ ſyn
roeſt en is vā hem niet vergaē/ by deelē/
eñ by ſyn deelen woꝛpt hem wt/ d'lot en is
op hem niet gevallen/ want ſyn bloet is int
middē van hē/ op eenē alder glatſtē ſteē heeft
hy dien wtgeſtoꝛt/ hy en heeft hē niet wtge-
ſtoꝛt op d'aerde/ dat hy ſoude mogē ouerdect
worden mettē ghſtubbe/ om dat ic myn ver
bolgentheyt daer ouer bzengē ſoude/ eñ met
een wzake wzeken ſo heb ic ſyn bloet gege-
uen op eenen glatſten ſteen/ om dat niet be-
dect en ſoude worden. Daerom dit ſeyt de C
Heere God: wee der ſtadt des bloets/ wiēs Nahu. 3. a. 1.
vier ic groot maken ſal. Vergadert de been Haba. 2. c. 12.
deren die ic mettē vier ontſteken ſal/ t'vleeſch
ſal verteert worden/ eñ alle de vergaderinge
ſal ghecoct worden/ eñ de beenderen ſullen
verdwijnen. Stelt oock dien pot op vierige
colen ydel/ op dat ſyn metael heet worde
ende ſincke/ ende dat int midden van hem

geſmolten werde zyn beſmettinge ende dat
zyn roeſticheyt verteert worde. Met veel
arbeyts iſſer geſweet/en wier maten groote
roeſticheyt en is van hem niet wechgegaen/
noch doort vier. U onſuyuertheyt is ſeer
eyſelic want ic heb v willen ſuyueren/ ende
ghy en zyt niet geſuyuert van v duyſtichedē/
maer ghy en ſult ooc niet eer geſuyuert wor
den tot dat ic myn verbolgentheyt ſal doen
ruſten in v. Ic de Heere hebt geſproken.
Het ſal comen/en ic ſalt doen/ ick en ſal niet
D voorby gaen/noch ſparen noch ic en ſal niet
te vreden geſtelt worde na v wegen/en na v
vonden ſal ic v oordelen/ſeyt de Heere. Eñ
des Heeren woort is tot my geſchiet ſeggē=
de: Sone des menſchē ſiet ic neme van v
de begeerlickheyt uwer oogen door een pla
ge/en ghy en ſult niet clagen noch ſchreyen/
noch v tranen en ſullen niet vloeyen. Wer
ſucht al ſwyghēde ghy en ſult der dooden be
ſchreyinge niet doen v croone zy rontſom v
gebonden/ en v ſchoenen ſullen aen v voetē
E zyn/ noch ghy en ſult v aenſicht met gheen
cleedt bedecken/ noch ghy en ſult de ſpyſen
der rouwigher niet eten. Hierom heb ick
tot den volcke geſproke des morgēs vroech
ende myn huysvrouwe is t'ſauonts geſtor=
uen. Eñ ic heb ſmorgens gedaen/alſo hy my
bevolen hadde. Eñ t'volc heeft tot my ge
ſeyt: waerom en geeftoy ons niet te kennen
wat deſe dingen beteeckenen die ghy doet?
Eñ ic heb tot henlieden geſeyt: Des Hee
ren woort is tot my ghelchiet ſegghende:
F Spreect den huyſe van Iſrael Dit ſeyt de
Heere God: Siet ic ſal myn heylige plaetſe
ontreynighen/de hooverdie van uwē tyc=
ke/ende de begeerlicheyt uwer oogen ende
waer af dat v ſiele beangſt is/ ende v ſonen
ende v dochteren die ghy achter gelatē hebt
ſullen metten ſweerde vallen. Eñ ghy ſult
doen gelijc ic gedaen hebbe: uwen mont en
ſuldy met gheen cleedt bedecken eñ de ſpyſe
der gheenre die rouwe maken en ſuldy niet
eten. Ghy ſult croonen op v hooftē heb=
ben/ende ſchoenen aen v voeten/ ghy en ſult
niet claghen noch weenen/maer ghy ſult ver
dwynen in v booſheden/ eñ een yegelick ſal
G tot ſynen broeder ſuchten. Ende Ezechiel
ſal v lieden weſen tot een wonder teckē der
toecomender dingen/na alle de dinghen die
hy ghedaen heeft ſuldy doen als dit comen
ſal/ende ghy ſult weten dat ic de Heere God
ben. Eñ ghy ſone des menſchen ſiet inden
dach als ick hare ſterckheyt van henlieden
nemen ſal/ende de blijchap der weerdic=
heyt/ende de begheerlicheyt van haerlieder
oogen/ waer op dat huerlieder ſielen ru=
ſten hare ſonen ende hare dochteren. In
dien dach als de vliedende tot v coemt
dat hyt v verondighen ſoude. In dien
dach (ſeg ick) ſal uwen mont open ghedaen
worden metten ghenen die ghevloden is/
ende ghy ſult ſpreken ende voorts niet meer
ſwyghen/ ende ghy ſult henlieden tot een
wonder teeken zyn/ende ghy ſult weten dat
ick de Heere ben.

De Heere dreycht de landen van Ammon, Moab ende der Paleſtijnen, om dat ſy de kinderen van Iſrael verdruct hebben, ende verblijt in haerlieder lijden.

Dat xxv. Capitel.

1 Ende des Heerē woort is tot my geſchiet A
2 ſeggēde: Sone des menſchē ſtelt v aen=
ſicht tegben de kinderen van Ammon ende
3 ghy ſult van henlieden propheteren. Eñ
ghy ſult tot de kinderen van Ammon ſeg=
ghen: Hoort dat woort des Heeren Gods/
Dit ſeyt de Heere God: Om dat ghy geſeyt
hebt: wel aen wel aen/ over myn heylighe
plaetſe/ om dat die beſmet is/ eñ over t'lant
van Iſrael om dattet verwoeſt is/ eñ over
t'huys van Juda om dat ſy in de ghevange=
4 niſſe geleyt zyn: Daerom ſal ic v den kin=
deren vandē ooſtē tot een erffenijſſe geven/
ende ſy ſullen hen ſchaeps ſtallen in v ſtellē/
ende ſy ſullen in v ſtellen hen tentē/ſy ſullen
v coren vruchten eten/ ende ſy ſullen v melc
5 drincken. Ende ic ſal Rabbath geven tot
een wooninge der kemelen/eñ de kinderen B
van Ammon tot een ruſtplaetſe des veets/
6 eñ ghy ſult weten dat ic de Heere ben. Wāt
dit ſeyt de Heere God/Om dat ghy metter
hant blijde geſlach hebt gemaect/ eñ metten
voete geſmeten/ende hebt v verblijt met ge
7 heelder begeertē over d'lāt vā Iſrael: daer
om ſal myn hant wtſtecken op v/ende ick ſal
v leveren tot een beroovinge der Heydenen
eñ ick ſal v doodſlaen van de volcken/ ende
verderuē van de landen/eñ vernielen/ ende
8 ghy ſult wetē dat ic de Heere ben. Dit ſeyt
de God: Om dat Moab eñ Seir geſeyt heb=
ben: Siet gelijc alle de Heydenen/alſo is dat
9 huys van Juda/ daerom ſiet ic ſal Moabs
ſchoudere ontdecken van de ſteden/van ſy=
nen ſteden/ ſeg ic/ ende van ſynen palen die
heerlicke der aerden. Bethieſimoth eñ Beel
10 meon eñ Chariathaim/ Den kinderē van= C
den Ooſten metten kinderen van Ammon/
eñ ick ſalſe geven tot erffenijſſe datter voort=
aen gheen gedenckenijſſe der kinderen van
11 Ammon onder de Heydenen en zy. Eñ in
Moab ſal ic oordelē doen/eñ ſy ſullen weten
12 dat ic de Heere bē. Dit ſeyt de Heere God:
Om dat Idumea wrake gedaen heeft/dat ſy
haer wreken ſoude van de kinderē van Ju
da/ende heeft geſondicht miſdoende/eñ heeft
13 wrake begeert van henlieden/ Daerom dit
ſeyt de Heere God: Ic ſal myn hant wtſte=
ken op Idumeen/eñ ic ſal van haer wechne=
men den menſch eñ dat vee/ eñ ic ſalſe woeſt
maken vā t'ſuyden/eñ die in Dedan zyn die
14 ſullen metten ſweerde vallē. Eñ ic ſal myn
wrake geven over Idumeen door Iſraels
myns volcks hant/ eñ ſy ſullen in Edom doē D
na myn gramſchap/ eñ na mynen raſenden
toorn/eñ ſy ſullen myn wrake weten/ ſeyt de
15 Heere God. Dit ſeyt de Heere God: Om
dat de Paleſtijnen wrake gedaen hebben eñ
hebben hen ſelven gewroken met geheelder
herten/ doodſlaende eñ volbrengende de ou=
de viandſchappen/ daerom dit ſeyt de Heere
16 God: Siet ick ſal myn hant wtſtecken op
de Paleſtijnen/ ende ick ſal de doodſlaghers
doodſlaen/ ende ick ſal de bleeclinghen

van

van dat lantſchap aen de zee vernielen: eñ ic
ſal in henlieden groote wzaken doen/ ſtraf-
fende in raſende gramſchap/ eñ ſy ſullen we
ten dat ic de Heere ben/als ic myn wzake ſal
ghegheuen hebben op henlieden.

Godt voorſeyt de raſerinse van Tyrus, om datſe verblijt is
gheweeſt op de deſtructie van Ieruſalem.

Dat xxvj. Capittel.

ENde t'isgeſchiet int elfſte iaer op den eer-
ſten dach der maent / dat het woozt des
Heeren tot my geſchiet is ſeggende: Sone
des menſchē/ om dat Tyzus geſeyt heeft vā
Ieruſalem: wel aen/ de poozte der volcken
zyn gebzoken/ſy is tot my gekeert/ic ſal ver
vult wozden/ſy is verwoeſt: Daerom dit
ſeyt de Heere Godt: Siet ick tot v Tyze/eñ
ic ſal tot v doen opcomen veel volcken/gelyc
de ſtozmende zee opcomt. Eñ ſy ſullen de
mueren van Tyzo bzekē/eñ haer tozens ver
deruē/eñ ic ſal haer geſtubbe van haer ſcrab
den/eñ ic ſalſe geuen tot eenen alderclaerſtē
ſteē. Het ſal een plaetſe weſen om de viſch
netten te dzoogen int midden der zee/ want
ic hebt geſpzoken/ ſeyt de Heere Godt/eñ ſy
ſal tot een beroouinge den Heydenē weſen.

Eñ haer dochteren oock die int velt zyn
ſullen metten ſweerde doot geſlagē wozde/
eñ ſy ſullen weten dat ic de Heere ben. Wāt
dit ſeyt de Heere Godt: Siet ic ſal tot Ty-
rum bzengen Nabugodonoſoz den coninck
van Babylonien vanden Noozden/den co-
ninc der coningen/met peerden eñ wagenē/
eñ roſvolc/ eñ met een groote vergaderinge
eñ volck. Vl dochteren die opt velt zyn ſal
hy metten ſweerde dootſlaē/eñ hy ſal v om-
eggen met bolwercken/eñ hy ſal eenen wal
te hoop dzagen int ronde/eñ hy ſal tegben v
den ſchilt opheffen. Ende de inſtrumenten
om de mueren te beſtzyden ende te beſtoo-
en ſal hy bereyden tegen v mueren/ ende v
ozens ſal hy verderuen met ſyn ozloochſche
wapenen/ met de oueruloedicheyt van ſy-
nen peerden ſal v haerlieder geſtubbe ouer-
decken. Van t'gelupt des roſvolcs/eñ der ra
deren/eñ der wagenen ſullen v mueren be-
oert wozden/als hy wt v poozte ſal gegaen
zyn/als dooz den ingang van een gebzoken
ſtadt/ met ſynder peerden clauwen ſal hy
alle v ſtraten vertreden/v volck ſal hy met-
en ſweerde ſlaen / ende v edele ſtaende beel
den ſullen op d'aerde vallen. Sy ſullen v
rycdommen verderuen/ſy ſullen v coopgoe
den beroouen/eñ v mueren verderuen/eñ v
heerlicke huyſen ſullen ſy omwozpen / eñ v
ſteenen/eñ v houten/eñ v geſtubbe ſullen ſy
int midden der wateren ſtellen. Eñ ic ſal
doen ruſten de menichte van uwen liede-
kens/eñ t'gelupt van uwē herpen en ſal niet
meer gehoozt wozden. Ende ic ſal v maken
tot een alderblinckeſte ſteenrootſe/ ghy ſult
ē plaetſe weſen om de nettē te dzoogē/noch
ghy en ſult voozts niet meer opgetimmert
wozden/want ic hebt geſpzoken/ ſeyt de Hee
re Godt. Dit ſeyt de Heere Godt Tyzo:
En ſullen van t'gelupt uwer vallingen / eñ
van dat ſuchten uwer gedoodder als die ge
doodt ſullen werden int midden van v / de
eylanden niet beroert wozden? Eñ alle de
pzincen der zee ſullen van hare ſtoelen ne-
derdalen/eñ ſy ſullen hare mantels afleggē/
ende haerlieder cleederen van verſcheyden
verwen ſullen ſy weth wozpen/eñ ſy ſullen
met verwonderinge benanghen wozden/ſy
ſullen op d'aerde ſitten / eñ verbaeſt zynde
van uwen onuerſienlicken val ſullen ſy hen
verwonderen. Eñ op v een beclaginghe
opnemende ſullen ſy tot v ſeggen: Hoe zydy
vergaen die in de zee woont / ghy heerlicke
ſtadt / die ſterck geweeſt hebt in de zee met u-
wen bewoonders/ de welcke alle menſchen
ontſagen? Nu ſullen de ſchepen verbaeſt
zyn in den dach van uwer vzeeſen/ eñ de ey
landē ſullē ontſtelt wozdē in de zee/om dat-
ter niemant wt v en comt. Want dit ſeyt
de Heere God/Als ic v ſal gegeuē hebbē tot
een verwoeſte ſtadt/ gelyc de ſteden die niet
bewoont en wozden/ eñ als ick den afgront
ouer v ſal gebzacht hebben/eñ dat v veel wa
teren ouerdect ſullen hebbē/ eñ dat ic v ſal
nedergetrocken hebben mettē genē die indē
poel nederdalē tot dat eewich volc/eñ dat ic
v geſtelt ſal hebben int wterſte lant/gelyc de
oude woeſtynē met de gene die indē poel ge
bzacht wozden/ dat ghy niet bewoōt en woz
det/voozts als ic glozie ſal gegeuē hebbē int
lant der leuenden/ ſo ſal ic v te niete bzengē/
eñ ghy en ſult niet zyn/eñ gheſocht zynde en
ſuldy voozts niet meer gheuonden wozden
inder eewicheyt/ ſeyt de Heere Godt.

Hoe Tyrus beclaecht wort, ende van al den ſchat eñ rijck-
dommen die daer in waren, ende tot haer plegen ghebrocht te
worden.

Dat xxvij Capittel.

ENde d'woozt des Heeren is tot my ge-
ſchiet ſeggende: Daerom ghy ſone des
menſchē/ neemt op Tyzum een beclaginge/
eñ ghy ſult Tyzo ſeggen/die inden ingang
der zee woont / der volcken comenſchappe
tot veel eylanden/ Dit ſeyt de Heere Godt:
O Tyze ghy hebt gheſeyt: Ic ben van vol-
maecte cierlicheyt/ eñ int hert vāder zee ge
legē. Vl nagebuerē die v getimmert hebben
die hebben v cierlicheyt volmaect/ met a-
beel boomen van Sanir hebben ſy v opge-
timmert met alle de ſolderingen der zee: ſy
hebben den cederboom van Libanus geno
men dat ſy v eenen maſtboom ſoudē makē.
Sy hebben eycken van Baſan gheſchaeft
tot uwe roeyluemen/ende v ſchipbanckē der
roeyers hebben ſy v gemaect van yuoir wt
Indien/eñ de roeſkens van de eylandē van
Italien. Verſcheyden coſtelic lynwaet van
Egyptēn is v geweuen tot een zeyl/dat aē-
den maſt ſoude gehangen wozden. Hemelſ-
blau ſyde/eñ purpur lakē van de Eylanden
Eliſa zyn v ouerdeckſel gewozden. De be-
woonders van Sidon ende die van Arad
hebbē v roeyers geweeſt. Vl wyſe Tyre zyn
v ſtiermannē gewozden. De oude mannen
van Giblien/ eñ haer wyſe hebben ſchiplie-
lieden gehadt totten dienſt van uwen ver-
ſcheyden huyſraet/alle de ſchepen der zee/ eñ
hare ſchipluyden hebben geweeſt int volck

van uwe comenſchap. De Perſen ẽ Lidianen/ẽ Libianen warẽ in v heyr v oorlooch ſche mannẽ/den ſchilt ẽ den helm hebbẽ ſy in v gehangẽ om v verciering. De ſonen van Arad met haren heyrẽ waren op v mueren rontſomme. Maer de Pigmeen die in v torrens warẽ hebbẽ ooc haerlieder pylkoke ren aen v mueren gehangen rontſomme/ ſy hebben v ſchoonheyt volmaeckt. Die van Carragien v cooplieden hebben met de menichte vã alderhande rycdommẽ met ſiluer/ yſer/ten/ẽ loot v mercẽ vervult. Griecke lãt/Tubal ẽ Moſoch/deſe hebbẽ v coopluydẽ geweeſt/ſlauẽ/ẽ metalẽ huyſraet hebben ſy uwẽ volcke aẽgebracht. Vãt huys Thogorme hebbẽ ſy peerdẽ/ẽ ryders te peerde/ẽ muylẽ gebrocht tot uwer mercr. De kinderẽ van Dedã warẽ v coopluydẽ/ veel eylandẽ zyn de comẽſchap vã uwer hãt/ſy hebbẽ yuoorẽ ẽ Hebeninẽ tandẽ verwiſſelt om uwẽ prys. De Sirier was v coopmã om de menichte vã uwẽ werckẽ peerlẽ/ẽ purpure/ẽ gebeelt werc/ ẽ coſtelic ſyn lynwaet/ ẽ ſyde/ẽ Chodchod hebbẽ ſy vooꝛts geſtelt in v merct. Juda ẽ d'lãt vã Iſrael die hebbẽ v coopliedẽ geweeſt in wtgeleſen terwe/ ſy hebbẽ balſeme/ẽ honich ẽ olie/ẽ termẽ tyn te coop geſtelt in v merct. Die vã Damaſcus is v coopmã geweeſt in de menichte vã uwẽ werckẽ/in de menichte vã verſcheydẽ rijckelichedẽ/in vettẽ wyn/in wollẽ vã de beſte verwe. Dã ẽ Griecke lãt/ẽ Mozel hebbẽ in v mercẽ vooꝛtsgeſtelt conſtelic gemaect yſer werc ẽ ſtacte/ẽ calamus in v comẽſchappẽ. Die vã Dedã warẽ v coopmanẽ in tapytẽ om te ſittẽ. Arabien ẽ alle de princẽ vã Cedar/ſi warẽ coopluydẽ vã uwer hant/met lammeren/ẽ rammen/ ẽ bocken zyn v coopluyden tot v gecomen. De vercoopers vã Saba ẽ Reema/ ſy zyn v coopluyden geweeſt/met alle de coſtelicſte ſpeceryen/ẽ coſtelic geſteente/ẽ gout/ d'welc ſy vooꝛgeſtelt hebben in v merct. Haran ẽ Chenne ẽ Eden v coopluydẽ/ Saba Aſſur ẽ Chelmad v vercoopers. Sy waren v coopluydẽ in menigerley dingen/ met decclederẽ van hemell blau verwe/ ẽ van verſcheyden beeldwerc/ ẽ van coſtelicke ſcattẽ/ die omwonden ẽ gebondẽ waren met zeelen/Cederboomẽ hadden ſy ooc in v coomẽſchappen. Die ſcepẽ der zee warẽ v principaelſte in v coomẽſchap/ ẽ ghy zyt vervult geweeſt ẽ wtermaten ſeer heerlic geweeſt int hert vander zee/ in veel waterẽ hebbẽ v roeyers v gebꝛocht/ den ſuydẽ wint heeft v vernielt int hert vã der zee. U rycdommẽ ẽ v ſchattẽ/ ẽ v menigerhande inſtrumenten: v ſchipliedẽ/ẽ v ſtierliedẽ die uwẽ huyſraet hieldẽ/ẽ ouer v volc waren/ẽ ooc mede v oꝛloochſche mannẽ die in v waren met alle v menichte die int middẽ vã v is/ ſullen vallẽ int hert vander zee inden dach van uwen val. Van t'geluyt des roepens van uwen ſtiermannen ſullen de ſcipvloten verſtoort worden. Ẽ ſy ſullen van harẽ ſcepen nederdalen alle die den roeyrtem hielden/ de ſchipluyden ende alle de ſtiermannen der zee ſullen opt landt ſtaen. Ende ſy ſullen op v iammerlick ghecryſch maken met een groote ſtemme/ ẽ ſy ſullen bitterlic roepen/ẽ geſtubbe op hen hoofden worpẽ/ ẽ met aſſchen ſullen ſy beſpraeyt worden. Ẽ ſy ſullen op v een caluheyt ſcherẽ/ẽ ſy ſullen omgort worden met hayren cleederen/ẽ ſy ſullen v beweenen in de bitterheyt der ſielẽ/ met een alderbitterſte geſchrey. Ẽ ſy ſullẽ op v aennemẽ eenẽ droeuẽ ſanc/ ẽ ſy ſullen v beclagẽ. Welc ſtadt iſſer als Tyrus die ſtom gewoꝛden is int midden vander zee: Die inden wtganc van uwen comenſchappẽ van der zee veel volcken vol gemaect hebt/in de menichte van uwen rycdommen/ẽ van uwen volcken hebdy de coningen der aerden ryc gemaect. Nu zydy vander zee gebroken/v rycdommen zyn in de diepten der wateren/ẽ alle v menichte die int midden van v was/is geualien. Alle de bewoonders der eylanden hebben henliedẽ ſeer verwondert van v/ende alle hare Coningẽ metten tempeeſt geſlagẽ hebbẽ haerlieder aenſichtẽ verandert. De coopluydẽ der volckẽ hebbẽ op v geſpot/ ghy zyt tot niet gebracht/ ende ghy en ſult niet zyn tot inder eewicheyt.

De verderffeniſſe vanden coninck van Tyrus om ſijn meeſte hooueerdije ende ſijn ander booſheyt, van de ruine van Sidon, ende het wederom comen der kinderen van Iſrael in haerlieder lant. Dat xxviij. Capittel.

Ende des Heerẽ wooꝛt is tot my geſchiet ſeggende: Sone des menſchen ſegt den prince van Tyrus Dit ſeyt de Heere Godt: Om dat v herte verheuen is/ende dat ghy geſeyt hebt: Jc ben God/ ẽ in Gods ſtoel ben ic geſeten int herte vander zee/ daer ghy een menſch zyt/ẽ niet God/ẽ ghy hebt v herte gegeuen als Gods herte. Siet ghy zyt wyſer dan Daniel/alle ſeereet en is vooꝛ v niet verborgẽ/ Jn v wyſheyt ẽ vooꝛſienicheyt hebdy v ſtercheyt gemaect/ẽ ghy hebt gout ẽ ſiluer vercregen in v ſchatten. Jn de menichfuldicheyt van uwer wyſheyt/ende in v comenſchap hebdy v ſtercheyt vermenichfuldicht/ende v herte is verheuẽ in v machticheyt. Daerom dit ſeyt de Heere God: Om dat v herte verheuen is als Gods herte/ daerom ſiet ic ſal vreemde luydẽ op v aẽbꝛingen/ d'alderſterckſte der Heydenen/ẽ ſy ſullen hare ſweerden bloot maken ouer de ſchoonheyt van uwer wyſheyt/ ẽ ſy ſullen v ſchoonheyt beſmetten. Sy ſullen v doodſlaen ẽ neder trecken/ende ghy ſult ſteruen in de verderffeniſſe der gedoodder int herte der zee/ Suldy dan ſeggende ſpreken: Jck ben God vooꝛ de gene die v dooden ſullen/ daer ghy een menſch zyt/ẽ niet Godt/in de hant der geene die v dooden? Ghy ſult de doot der onbeſnedene ſteruen in de hant der vreemder/want ic hebt geſproke/ſeyt de Heere Godt. Ẽ des Heeren wooꝛt is tot my geſchiet ſeggende: Sone des menſchẽ/Delt op een beclaginge ouer den coninc van Tyrus/ẽ ghy ſult hem ſeggen: Dit ſeyt de Heere Godt/Ghy reecken der ghelijckeniſſe vol wyſheyt/ende volmaect van ſchoonheyt.

Jn

In de wellustichedē van Gods paradys hebdy geweest/ alle costelic gesteente was v ouerdeksel/ Sardius/ Topasius eñ Jaspis/ Chrysolitus/ eñ Onix/ eñ Berillus/ Saphirus/ eñ Carbunculus eñ Smaragdus t'gout is d'welc uwer schoonheyt/ eñ v gotē zyn bereyt geweest op dē dach/ als ghy gemaect zyt.

Ghy waert Cherub wtgestrect eñ ouerdeckende/ eñ ic heb v gestelt inden heyligen berch Gods/ int midden van de vierige steenen hebdy gewandelt. Ghy waert volcomen in uwe wegen vanden dach van uwer scheppingē/ tot datter boosheyt in v gewonden was. In de menichte van uwē comēschappē hebbē v binnenste vervult geweest met boosheyt eñ ghy hebt gesondicht/ eñ ick heb v wtgeworpen van Gods berch/ eñ ick heb v verdorē. O ghy beschermēde Cherub wt dat midden van de vierige steenē. Eñ v herte is opgheheuē in uwe schoonheyt. Ghy hebt v wysheyt verdoruen in uwe schoonheyt. Ic heb v in d'aerde geworpē/ voor der coningen aensicht heb ic v gegeuen dat sy v sien souden. In de menichte van uwe boosheden eñ in de boosheyt vā uwe comenschappē hebdy uwe heylichmakinge besmet/ daerom sal ic een vier wtbrengē wt dat midden van v dat v verte/ eñ ic sal v geuē tot asschē op d'aerde voor d'aensichten vā alle die v siē sullē. Alle die v sien sullē in de Heydenē/ sullē henliedē ter verwonderē vā v ghy zyt niet gewordē/ eñ ghy en sult niet wesen inder eewicheyt. Eñ d'woort des Heerē is tot my geschiet seggēde: Sone des menschē stelt v aensicht tegen Sydon eñ ghy sult van haer propheterē ende seggen: Dit seyt de Heere Godt/ Siet ic segge tot v Sidon eñ ic sal geglorificeert worden int middē van v. Eñ sy sullē weten dat ic de Heere ben/ als ic in haer oordeelē sal gedaē hebbē/ eñ dat ick in haer sal geheylicht zyn. Eñ ic sal in haer senden de pestilencie eñ bloet in haer straten/ eñ de verslaghene sullen int midden van haer vallen metten sweerde rontsomme/ eñ sy sullē weten dat ic de Heere ben. Eñ sy en sal den huyse van Jsrael niet meer wesen een struyselē der bitterheyt/ eñ een doorne pijne inbrengen de van allen zyden rontsomme van de gene die hem tegen zyn/ eñ sy sullen weten dat ic de Heere God bē/ Dit seyt de Heere Godt: Als ic t'huys van Jsrael sal vergadert hebben van de volcken onder de welcke dat sy verstroyt zyn/ dan sal ic in henliedē geheylicht worde voor de Heydenē/ eñ sy sullen in haer lieder lant woonē/ dat ic mynen knecht Jacob gheghenen hebbe. Ende sy sullen daer in sonder vreese woonen/ ende sy sullen huysen timmeren/ ende wyngaerden planten/ ende sy sullen betrouwelick woonen/ als ick de oordeelen sal ghedaen hebben in alle de gene die hen tegen zyn rontsomme/ ende sy sullen weten dat ick de Heere hen Godt ben.

Tegen den comme van Egypten ende hoe sijn rijcke heel gedestrueert sal worden, ende hoe dat ghegeuen worden comme Nabuchodonosor.

Dat xxix. Capittel.

In t'thiende iaer/ in de thiende maent/ op den elfsten dach vander maent is des Heeren woort geschiet tot my seggende: Sone A des menschen stelt v aensicht tegen Pharao den coninc van Egypten/ ende ghy sult van hem propheteren eñ van geheel Egypten.

Spreect ende ghy sult seggen: Dit seyt de Heere Godt: Siet ic tot v Pharao coninck van Egypten ghy grooten draeck/ die daer rust int midden van uwen vloeden eñ segt: Den vloet is myne/ eñ ic heb my selven gemaect. Eñ ic sal ceuen hreydel stellen in v kinnebacken eñ ic sal de vischen van uwen vloeden aen v schellen doē cleuen/ eñ ic sal v wt trecken wt dat midden van uwē vloeden eñ alle v vischē sullen aen v schellē hangen.

Eñ ic sal v worpen in de woestyne/ eñ alle de vischen van uwen vloet/ Op d'aensicht der aerdē sul dy vallē ghy en sult niet vergadert worden noch te samen gebracht. Den beesten der aerden/ eñ den vogelen des hemels heb ic v gegeuen om te verslindē. Eñ B alle de bewoonders van Egyptē sullē wetē dat ic de Heere ben. Om dat ghi eenē rietstoc ghewest hebt den huyse van Jsrael/ als sy v metter haut aengrepen eñ ghy zyt gebrokē/ eñ ghy hebt alle haerlieder schondere geschoort eñ den genen die op v steundē/ zydy in stuckē gebroken/ eñ ghy hebt alle hare nieren slap gemaect. Daerom dit seyt de Heere Godt: Siet ic sal ouer v een sweert brengē/ eñ ic sal van v doodē den mensch eñ dat vee.

Eñ d'lant van Egypten sal wesen tot een woestyne/ eñ tot een wilderniſſe/ eñ sy sullen weten dat ic de Heere ben/ om dat ghy geseyt hebt: Den vloet is myne/ eñ ic heb dien gemaect. Daerō siet ic tot v eñ tot uwe vloeden. Eñ ic sal d'lant van Egypten geuen tot woestynen metē sweerde verwoest/ vandē torre Syenes tot de palē van der Morianē lant. Daer en sal geēs menschē voet doorgaen/ noch geenen voet der beestē en sal daer gaen/ eñ ten sal niet bewoont worden veertich iaren lanc. Eñ ic sal d'lant van Egyptē C geuē verwoest int midden vā de verwoeste landē/ eñ haer steden int middē der stedē die ongeworpen zyn/ eñ sy sullē verwoest zyn veertich iarē/ eñ ic sal de Egyptenaers verstroyē in de nacien eñ ic salse waeyen in de landen. Want dit seyt de Heere God: Na d'eynde van veertich iaren sal ic Egyptē vergaderen van de volckē in de welcke sy verstroyt warē. Eñ ic sal wederom brengē de gevangeniſſe van Egypten/ eñ ic salse stellē int lant van Phatures/ int lant van hare geboorte/ eñ sy sullen daer wesen tot een nederconinchte/ onder de ander ryckē salt d'alder nederste zyn/ ende'n sal voortaen niet meer verheuen worden ouer de nacien/ eñ ic salse verminderē datse geen heerschappie en sullen hebben ouer de volcken. Noch sy en sullen dē huyse vā Jsrael niet meer wesen tot een betrouwē/ leerende boosheyt/ dat sy vlieden souden eñ henlieden volgen: eñ sy sullen weten dat ick de Heere Godt ben. Ende t'is ghescheiet in tseuenen wintichste iaer/

in d'eerſte maēt indē eerſtē dach vāder maēt/
dat het woort des Heeren tot my is geſchiet
D ſeggende/ Sone des menſchē: Nabucho-
donoſor de Coninck van Babylonien heeft
ſyn heyr doen dienē met eenē grootē dienſt
tegen Tyrum: alle hoofr is calauwe gemaect/
eñ alle ſchoudere is van hayre gebloodt / eñ
hem en is geenen loon gegeuen noch ſynen
heyre van Tyro / voor den dienſt daer mede
dat hy my gedient heeft tegen haer. Daerom
dit ſeyt de Heere God: Siet ic ſal Nabucho
donoſor den Coninc van Babylonien geuē
int lant van Egypten/ eñ hy ſal haer menich
te nemen / eñ hy ſal haer bueten roouen / eñ
haren roof rooue/ eñ t'ſal voor den loon ſy-
nen heyre zyn. Eñ voor d'were waer me-
de hy my gedient heeft/ heb ic hem d'lāt van
Egypten gegeuen/ om dat ſy my ghearbeyt
hebben/ ſeyt de Heere God/ In dien dach
ſal den horn des huys van Iſraël wtſpruy-
ten/ ende ick ſal v eenen openen mont geuē
int midden van henlieden/ eñ ſy ſullē weten
dat ick de Heere ben.

Hoe alle de ſteden van Egypten door Nabuchodonoſor ſul
len verwoeſt worden. Dat xxx. Capittel.

A ENde des Heeren woort is tot my ghe-
ſchiet ſeggēde: Sone des menſchen pro-
pheteert ende ſegt: Dit ſeyt de Heere God/
Huylt/ wee wee dē dage/ want den dach is
na by/ eñ den dach des Heeren is nakende/
den dach der wolcken/ t'ſal den tyt der Hey-
denen zyn. Eñ ſweert ſal in Egypten co-
mē/ eñ t'ſal een verwaertheyt zyn int Mo-
rianen lant als de gewonde ſullē vallē in Egi-
pten/ eñ dat haer menichte ſal wech genomē
zyn/ eñ haer fundamenten verdoruen. Het
Morianen lant/ eñ die van Libyen/ eñ de Li
dianen/ ende alle d'ander gemeyn volc ende
Chub / eñ de kinderen van d'lant des ver-
bonts/ ſullen met henliedē doort ſweert val
len. Dit ſeyt de Heere God: Eñ ſy ſullen
vallen die Egyptē onderhouden/ eñ de hoo-
ueerdye van haer heerſchappye ſal verdor-
uen worden: vandē toren van Syenes ſullē
B ſy metten ſweerde vallē in haer/ ſeyt de Hee
re der heyrſcharen/ Eñ ſy ſullen verſtroyt
worden int middē van de verwoeſte landē/
eñ de ſteden ſullē int middē van de verlaten
ſteden weſen. Eñ ſy ſullen weten dat ic de
Heere ben/ als ic ſal t'vier gegeuen hebbē in
Egypten/ eñ dat alle haer helpers ſullen ver
doruen zyn. In dien dach ſullender boden
wtgaē van myn aēſicht in groote ſcepen om
te vernielē dat betrouwē van dat Morianen
lant/ eñ daer ſal een verwaertheit in henliedē
weſen indē dach vā Egyptē/ want hy ſal ſon
der twyfel comen. Dit ſeyt de Heere God:
Eñ ic ſal doen ophouden de menichte vā E-
C gyptē door Nabuchodonoſors des conincs
van Babylonië hāt. Hy eñ ſyn volc met hē
de ſterckſte der volcken ſullen aengebracht
worden/ om d'lant te bederuē/ eñ ſy ſullē hare
ſweerden wt trecke op Egypten/ eñ ſy ſullē
d'lāt vullē met gedoode/ eñ ic ſal de bodemē
der vloedē droogе makē/ eñ ic ſal d'lant leue
ren in de hant van de alderquaetſte/ eñ ic ſal
d'lant verderuē/ eñ ſyn volheyt in de handen
der vreemder/ Ic de Heere hebt geſproken.
Dit ſeyt de Heere God: Eñ ic ſal der af- Zach. 13. 2.
goden beelden vernielē/ eñ ic ſal de afgoden
doen ophoudē van Memphis/ eñ daer en ſal
voorts geen vorſt meer weſen van d'lant vā
Egypten. Eñ ic ſal een verwaernille geuen
int d'lant van Egypten. Eñ ic ſal d'lant vā D
Phathures verderuen/ eñ ick ſal vier geuen
in Taphnis/ eñ ick ſal oordeelen doen in Alex
andrien. Eñ ic ſal myn verbolgētheyt wt-
ſtortē op Peluſium de macht van Egypten/
eñ ic ſal de menichte van Alexandriē doodē/
eñ ick ſal een vier geuen in Egypten/ als
een vrouwe in barens noode ſal Peluſium
pijne lydē/ eñ Alexandria ſal verdorē weſen
eñ in Memphis ſullē dagelickſche angſtē we
ſen. De iongelingen van Heliopolis ende
van Pubaſti ſullen metten ſweerde vallen/
eñ ſy ſullē geuangē wech geleyt worde. Eñ E
in Taphnis ſal den dach ſwart worde/ als ic
daer vernielt ſal hebbē de ſceptere vā Egyp
ten/ eñ dat in haer ſal vergaen zyn de hoo-
uerdie van haer machticheyt: een wolcke ſal
haer ouerdecken/ maer haer dochterē ſullen
int gevangeniſſe geleyt worden. Eñ ick ſal
oordeelen doen in Egypten/ eñ ſy ſullen we-
ten dat ic de Heere ben/ Eñ t'is geſchiet int
elfſte iaer in d'eerſte maent/ inden ſeuenſten
dach der maent dat het woort des Heerē tot
my geſchiet is ſeggende: Sone des men- F
ſchē/ ick heb Pharaos des Conincs van E-
gypten arm gebroken/ ende ſiet hy en is niet
bewonden gheweeſt / dat hem ſyn gheſont-
heyt ſoude weder ghegeuen worden/ dat hy
met doecken ſoude gebonden worden/ ende
ge veeſcht met ſynen doecxkens/ ende dat hy
ſyn macht weder ghecreghen hebbende ſou
de moghen t'ſweert houden. Daerom dit
ſeyt de Heere God: Siet ic tot Pharao den
coninck van Egypten/ eñ ic ſal ſynen ſterc-
ken arm / maer ghebroken/ heel in ſtucken
breken/ eñ ic ſal t'ſweert van ſyn hant neder
werpē/ eñ ic ſal Egypten verſtroyen on-
der de Heydenen ende ic ſalſe waeyen in de
landen/ Eñ ic ſal des conincs van Babylo G
nien armē verſtercken/ eñ ick ſal myn ſweert
in ſyn hant geuen/ ende ick ſal Pharaos ar-
men in ſtucken breken/ ende de verſlaghene
ſullē met ſuchtinge ſuchtē voor ſyn aēſicht.
Eñ ic ſal des Conincs van Babyloniē ar
men verſtercken/ eñ de armen van Pharao
ſullen t'ſamen nederuallen/ eñ ſy ſullen we-
ten dat ic de Heere ben / als ick myn ſweert
ſal gegeuē hebben in des conincs van Ba-
bylonien hant/ eñ dat hy die wtghеſtrect ſal
hebben ouer d'lant van Egypten. Eñ ic ſal
Egypten verſtroyen in de nacien/ ende ick
ſalſe waeyen in de landen/ eñ ſy ſullē weten
dat ick de Heere ben.

De Propheet ghelijct Pharaonem by Aſſur, ende hy voorſeyt
haerlieder beyder verderffenиſſe.

Dat xxxj. Capittel.

E NDe t'is geſchiet int elfſte iaer/ in de der- A
de maent in den eerſten dach van der
maent/ dat des Heeren woort tot my ghe-
ſchiet

ſchiet is/ſeggende: Sone des menſchē/ ſegt
Pharaoni den coninc van Egyptē/ eñ ſynen
volcke: wien zydy ghelyck ghewozden in v
grootheyt? Siet Assur is als eenen Ceder-
boom in Libanus ſchoon van tackē/ eñ van
bladerē boſchachtich/ eñ verheuē van booch
den/ eñ tuſſchen de dicke looueren is ſynen
ſtop opgeheuen. De wateren hebben hem
opgeuoedt den afgront heeft hem verheuē/
ſyn vloeden vloeyden rontſomme ſyn wor
telen eñ hy heeft ſyn riuieren wtgelaten tot
alle de boomen des lantſchaps. Daerom is
ſyn hoocheyt verheuen boue alle de boomen
des lantſchaps/ ende ſyn ſpruytſels zyn ver
menichfuldicht/ eñ ſyn tacken ſyn booge op-
geſchoten om de veel wateren. Eñ als hy
ſyn ſchaduwe wtgheſtrect hadde/ ſo hebben
alle vogelen des hemels in ſyn tackē neſten
gemaect eñ onder ſyn looueren hebben alle
de beeſten des wouts gegenereert/ eñ onder
ſyn ſchaduwe woonde een vergaderinghe
van veel volcken. Eñ hy was ſeer ſchoon
in ſyn grootheyt eñ int verbzeyden van ſyn
ſpruytſele/ wāt ſyn wortele was neffens veel
wateren. De Cederboomen en warē niet
booger dan hy in Gods Paradys/ de abeel-
boomen en hebben ſynder hoochden niet ge
lyc geweeſt/ eñ de platanus boomen en wa
ren ſyn looueren niet gelyck/ geenen boom
van Gods paradys en is gelekē by hem eñ
by ſyn ſchoonheyt. want ic heb hem ſchoon
gemaect/ eñ met veel eñ dicke louerē/ eñ alle
de boomen der welluſticheyt die in Godts
paradys waren hebben hem benydt. Dier-
om ſeyt de Heere Godt: Om dat hy verhe-
uen is in hoocheyt/ eñ heeft ſyn opperſte ge
geuen groeyende ende dicke/ eñ om dat ſyn
herte opgheheuen is in ſyn hoocheyt/ ſo heb
ic hem gelcuert in de hant vanden alderſter
ſten der Heydenē/ hy ſalt hem doende doen/
na ſyn ongoddelicheyt heb ic hem wtgewor
pen. Eñ de vreemde eñ de alder wreetſte
der nacien ſullen hem afhouwen/ eñ ſy ſullen
hem worpen op de bergen/ eñ in alle de val-
leyen ſullen ſyn tacken vallen/ eñ ſyn ſpruy-
ten ſullen gebroken worden in alle de ſteen-
rootſen der aerden/ ende van ſyn lommerin
ge ſullen alle de volcken der aerden wech-
gaen/ ende ſy ſullen hem verlaten. In ſy-
nen val hebben alle de vogelen des hemels
ghewoont/ ende in ſyn tacken hebbē alle de
beeſten des lantſchaps ghewreeſt. Daerom
en ſullen in hare hoocheyt niet verheuē wor
den alle de boomen der wateren/ noch ſy en
ſullen hare hoocheyt niet ſtellen tuſſchen de
boſachtige ende looueruchtige boomen/ eñ
alle die metten wateren verſorcht worde/
die en ſullen in hare hoocheyt niet ſtaen/
want ſy zyn al gelcuert ter doot tot den laet
ſten lande/ int midden van de kinderen der
menſchen/ tot de gene die nederdalen inden
poel. Dit ſeyt de Heere Godt/ Inden dach
als hy ter helien waerts gedaelt is/ ſo heb ic
gheween inghebracht/ ick heb hem ouerdect
metten afgront/ ende ick heb ſyn vloeden be
let/ ende heb veel wateren bedwonghen/
Libanus is ouer hē bedroeft/ eñ alle de boo-
men des velts zyn gheſchut geweeſt. Van
t'gelupt ſyns vals heb ick de Heydenen be-
roert/ als ick hem leydde ter hellen/ metten
ghenen die inden poel daelden/ eñ in de ne-
derſte aerde zyn vertroost gheweeſt alle de
ſchoone eñ heerlicke boomen der welluſtic-
heyt in Libano/ alle die veruerſcht worden
metten wateren. want ſy ſullen ooc met
hem nederdalen in de helle tot de verſlage-
ne metten ſweerde/ eñ eens yegelics arm ſal
onder ſyn lommeringe ſittē int midden der-
nacie. Wien zydy gelyct/ o ghy heerlicke eñ
hooge onder de boomen der welluſticheyt?
Siet ghy zyt geleyt met de boomē der wellu
ſticheyt tot het wterſte lant: int middē vā de
onbeſnedene ſuldy ſlapen/ metten genen die
metten ſweerde verſlagen zyn/ deſe is Pha-
rao eñ alle ſyn menichte/ ſeyt de Heere God.

Hoe Pharao al is hy hooge, van den coninck Nabuchodono
ſor verdoruen zijn ſal, ende hoe de coninghen midts dien ver-
wonderen ſullen.

Dat xxxij Capittel.

ENde t'is geſchiet int twaelfſte iaer in de A
twaelfſte maent in den eerſten dach der
maent/ dat het woort des Heeren tot my ge
ſchiet is ſeggēde: Sone des menſchē neeme
aen een beclaginge op Pharao den coninck
van Egypten eñ ghy ſult tot hem ſeggben:
Den leeuw der Heydenen zydy ghelyc ghe-
worden/ eñ den draeck die in de zee is/ ende
ghy waeydet metten hoorn in v vloeden/ eñ
ghy verſtoordet de wateren met uwen voe
ten/ ende ghy vertreedder haer vloeden.
Dacrō dit ſeyt de Heere God: Ic ſal ouer
v mijn net wtſtreckē in de menichte vā veel
volcken/ eñ ic ſal v wttreckē met mijn groot Ezec.11.d.11.
17.f.20.
viſchnet. Eñ ic ſal v op d'lant worpen/ op B
d'aenſicht des ackers ſal ic v wech worpen/
ende ick ſal alle de vogelen des hemels op v
doen woonen/ eñ ic ſal van v verſadē alle de
beeſten der aerden/ eñ ic ſal v vleeſch geuen
op de bergē/ eñ ic ſal de heuuelen verſullen
met uwē ettere. Eñ ic ſal de aerde nat ma-
ken mettē ſtanc van uwen bloede op de ber
gen/ eñ de valleyē ſullen van v verſult wor
den. Eñ als ghy gedoot zyt/ ſo ſal ic de he- Iſa.17.b.10.
Ioel.2.b.10.
melen ouerdecken/ eñ ic ſal haer ſterrē doen 3.c.15.
ſwert worden/ de ſonne ſal ic met een wolc- Mat.24.c.29.
ke bedecken/ ende de mane en ſal haer licht
niet geuen. Alle de lichten des hemels ſal ic
doen trueren ouer v/ eñ ic ſal duyſterniſſe ge
uen op v lant/ ſeyt de Heere God: Eñ ic ſal C
t'herte van veel volcken creyten/ als ic uwe
vernielinge ſal gebracht hebben in de Hey-
denen ouer de landen die ghy niet en weet.
Eñ ic ſal veel volcken ſeer doen verwon
derē ouer v/ eñ hare coningē ſullen met wer
maten ſeer grootē grouwel vreeſen ouer v/
als mijn ſwert ſal beginnē te vliegē op haer
lieder aenſichten/ eñ ſy ſullen elc haeſtelic ver
baeſt worde voor haerlieder ſiele in dē dach
vā haren val. Wāt dit ſeyt de Heere God:
Des coninc van Babyloniē ſweert ſal v co
mē/ met de ſweerdē vā de ſtercke ſal ic v me
nichte ter neder worpē/ alle deſe volchē zyn
onuerwinnelic/ eñ ſy ſullē de hoouerdye vā
Egypten

Egypten verderuen / eñ haer menichte sal verstroyt worden/ Eñ ic sal vernielen alle
" hare beesten die daer waré op veel wateren/
D eñ den voet des menschen en salse voortaen niet meer verstooren noch der beesten clauwen en sálse niet meer turbel maken. Dan
" sal ic haerlieder waterē seer puer maken/eñ haer vloeden sal ic als olie aenbzengen/ seyt de Heere God. Als ic d'lant van Egypten
" sal woest gemaect hebben / eñ d'lant sal verwoest wordē vā syn volheyt/als ic alle haerlieder bewoonders sal ghesslagen hebben/eñ sy sullen weten dat ic de Heere ben. Het is
" een beschreyinge/eñ sy sullen hem beschreyē/ de dochteren der Heydenen sullen hem beschreyen ouer Egypten eñ ouer syn menichte sullen sy hem beschreyen / seyt de Heere God. Eñ tis geschiet int twaelfde iaer/ in-
" dē vyftiendē dach der maent/ dat het woort des Heeren is ghescheit tot my seggende:
Sone des menschē/ Singt een druckelick
" clagende liedeké ouer de menichte vā Egypten eñ treet de selue neder / eñ de dochteren der machtiger volcken totten wtersten lande met de ghene die inden poel nederdalen.
E Hoe dat ghy schoonder zyt/daelt neder/eñ
" slaept metten onbesnedenen. Int midden
" van den onbesnedenen sullen sy mettē swerde vallen t'sweert is gegeuen/sy hebbē haer aengetrockē/eñ alle haer volckē. De mach
" tichste van de vrome sullen tot haer spzeken wt dat midden der hellen/die met haren helpers neder gedaelt zyn/ eñ hebben geslapen onbesneden/gedoodt mettē swerde. Daer
" is Assur eñ alle syn menichte/ rontsom hem zyn syn graué/alle de verslagene/eñ die met ten swerde genallē zyn. Der welcker gra
" uen gegeuen zyn in de wterste poelen/ ende syn menichte is ghewozden rontsomme syn graf allegader verslagen eñ metten swerde vallende/ die hier voortyts een vernaerthept gegeuen hadden int lant der leuenden.
Daer is Elam eñ alle syn menichte/ rontsomme zyn graf/ alle dese zyn verslaghen/ eñ
F metten swerde vallende die onbesneden nedergedaelt zyn tot de wterste aerde/ die hare vzeese gestelt hebben int lant der leuenden/ eñ sy hebben haerlieder schandelicheyt ghedzagen metten genen die inden poel nedergedaelt zyn. Int midden van de verslage
" ne hebben sy zyn rustplaetse gestelt in allen syn volcken / rontsom hem is syn graf / alle dese waren onbesneden eñ gedoodt metten swerde / want sy hebben hen vernaertheyt gegeuen in d'lant der leuēden / eñ sy hebben hare schandelicheyt gedzagen metten genen die inden poel nedergedaelt zyn/int midden van de verslagene zyn sy gestelt. Daer is
" Mosoch eñ Thubal ende alle syn menichte/ rontsomme hem zyn syn grauen / alle dese waren onbesneden eñ verslagen/ eñ metten swerde vallende/want sy hebben hare vzeese gegeuen int lant der leuenden. Eñ sy en
" sullen niet slapen met de sterche ende met de vallende ende onbesnedene die ter hellen neder gedaelt zyn met haren wapenē/ eñ hebben hen swerden gestelt onder hen hoofdē/ eñ hen boosheden waren in hen ghebeente/ want sy zyn eenen grouwel van de sterche
" gewozdē int lant der leuenden. Daerom sul dy ghy ooc int midden van de onbesnedene vernielt wozden / eñ ghy sult slapen metten
" genē die verslagē zyn mettē swerde. Daer G
is Idumea eñ haer coningen / eñ allen haer vozsten die ghegheuen zyn met haren heyre metten genen die verslagē zyn mettē swerde eñ die metten onbesnedenen ontslapē zyn eñ metten genen die nedergedaelt zyn inden
" poel. Daer zyn alle de princen vandē nozden eñ alle de iaghers die wech gheleydt zyn mettē verslagenen/vreesende/ eñ in hen sterkheyt beslaemt/ die geslapen hebben onbesnedenen metten genen die verslagen syn metten swerde/eñ hebben hen beschaemtheyt gedzagē metten genen die inden put nederdalen/
" Pharao heeftse gesiē eñ hy is vertroost geweest ouer alle zyn menichte die verslagē is mettē swerde/ Pharao eñ alle syn heyr/seyt
" de Heere God: wāt hy heeft syn vreese gegeuē int lant der leuēder/eñ hy is ontslagen int middē van de onbesnedene mettē genen die metten swerde verslagen zyn / Pharao ende alle syn menichte/seyt de Heere God.

Vandē wachtere, Hoe een rechtveerdich mensch syn rechtveerdicheyt latende verloren gaen, ende de goddeloose hem bekeerende behouden zyn sal, Hoe ooc d'lant heenlieden gegeuen verwoest worden sal. Dat xxxiij Capittel

ENde des Heerē woozt is tot my geschiet A
seggende: Sone des menschē/spzeect tot de kinderen van uwen volcke / eñ ghy sult tot henlieden seggē: Een lant als ic t'sweert daer op sal gebzacht hebben / eñ dat het volc des lants neemt eenē man van synē minstē/ eñ dat sy dien ouer henliedē stellen tot eenen
' wachter/ Eñ dat die t'sweert siet comē opt lāt eñ hy trompt metten trōpette/eñ verton
' diget den volcke. Eñ ist dat yemant wie dat hy zy / hoozende t'gheluyt vande trompette hem niet en wacht/eñ dat het sweert comt/eñ neēt hem wech/ so sal syn bloet op syn hooft
' zyn. T'geluyt vander trompetten heeft hy gehoozt/eñ hy en heeft hem seluen niet ghewacht/zyn bloet sal op hem zyn: maer ist dat hy hemseluen wacht/so sal hy syn siele behou
' den. Maer ist dat de wachter het sweert siet comen eñ gheen geluyt en geeft metten trompette/ eñ dat het volck hem seluen niet en bewaert/eñ dat het sweert coemt/eñ neēt vā hen een siele/ die is voorwaer in syn boosheyt geuangen/ maer syn bloet sal ic vā des
' wachters hant versoeckē. Eñ ghy sone des B
menschē: Ic heb v tot eenen wachter gegeuen den huyse van Israel. Daerom als ghy eenich woozt wt mynen mont hoozt/ so sul-
' dy henlieden dat verconding wt my. Als dat ic totte ongoddelickē segge: O ongoddelicke/ ghy sult de doot sterue/ ist dat ghy niet en spzeect dat hem de ongoddelicke van synen wech hoeden sonde/ so sal de ongoddelicke in syn boosheyt sterue/ maer zyn bloet
' sal ick van v hant versoecken. Maer ist dat ghy dē ongoddelickē verrondicht dat hi hem van syn wegen bekeere / eñ dat hy hem niet

Ezech. 4.

en

n bekeert van synen wech soo sal hy in syn
oosheyt steruen/ maer ghy hebt v siele ver
ost. Dacrom ghy sone des menschē segt
otten huyse van Jsrael/ Aldus hebdy ghe=
roken seggende: Onse booshedē eñ onse
ondē zyn op ons/ eñ daerin verdwynē wy/
oe sullen wy dan connen gheleuen? Segt
ot henlieden: Jc leue/ seyt de Heere God/ ic
n wil de doodt vanden ongoddelickē niet/
naer dat de ongoddelicke hem bekeere van
ynen wech/ eñ leue. Bekeert v van v alder
uaetste weghen/ eñ waerom suldy steruen
hy huys van Jsrael? Daerō ghy sone des
nenschē segt totten kinderen ws volcs: De
echtveerdicheyt van den rechtveerdigē en
al hem niet verlossen in wat dach dat hy son
icht/ eñ de ongoddelicheyt vanden ongod=
elicken en sal hem niet lettē in wat dach dat
y bekeert wort van syn ongoddelicheyt/ eñ
e rechtveerdige en sal niet mogen leuen in
yn rechtveerdicheyt in wat dach dat hy son
icht. Doc al seg ic den rechtveerdigen dat
y het leuen sal leuen/ eñ dat hy betrouwen
e bbende op syn rechtveerdicheyt booshcyt
oet/ so sullen alle syn rechtveerdichedē ver
geten worden/ eñ in syn booshcyt die hy ge=
aen heeft/ daer in sal hy sterucn. Maer ist
at ic den ongoddelicken segghe/ ghy sult de
oot sterucn/ eñ dat hy penitencie doet van
yn sondc/ eñ dat hy recht ende rechtveerdic
eyt doet/ eñ dat de ongoddelicke den pant
weder gheeft/ ende dat hy den roof weder=
m gheeft/ in de ghebooden des leuens wan=
elt/ ende dat hy niet onrechtveerdichs en
oet/ hy sal d'leuen leuen ende en sal niet ster
uen. Alle syn sondē die hy gesondicht heeft
n sullen niet gherekent wordē/ hy heeft recht
nde rechtveerdicheyt gedaen/ hy sal d'leuen
euen. Ende de kinderen ws volc hebben
gesey t: Den wech des Heeren en is van gee
uen recht veerdigen gewichte/ eñ haerlieder
wech is onrecht veerdich/ wāt als de recht=
veerdige afgescheyden is van syn rechtveer
dicheyt/ eñ heeft booshedē gedaen/ so sal hy
aer in sterucn/ ende als de ongoddelicke
wech gaet van syn ongoddelicheyt/ eñ doet
echt eñ rechtveerdicheyt/ so sal hy daer in le
uen. Eñ ghy segt/ den wech des Heerē en
s niet recht. Eenen yegelicken van v lieden
al ick na syn wegen oordeelen ghy huys van
Jsrael. Eñ t'is geschiet int twaelfste iaer/
n de thienste maent/ inden vijfften dach der
naent vā onser ouerioeringē dat tot mi ge
omē is een die geuloē was vā Jerusalem
eggende: De stadt is verwoest/ eñ de hant
es Heerē was op my geweest des auonts/
er hy quam die gheuloden was/ eñ hy heeft
nynen mont opengedaen tot dat hy tot my
uā des morgēs vroech/ eñ als mynē mont
geopēt was/ so en heb ic niet meer geswegē.
Eñ des Heerē woort is tot my geschiet leg
gende: Sone des menschē die in de verual
len plaetsen woonē op d'lant van Jsrael die
seggen sprekende: Abraham was een eñ hy
heuet lant by erfenisse beseten/ maer wy zyn
vele/ ons is d'lant tot een besittinge gegeuē.

Daerom suldy tot henlieden seggen/ Dit
seyt de Heere God: Die int bloet eet/ eñ v
oogen opheft tot v lieder onsuyuerhedē/ eñ
d'bloet stoetet/ suldy d'lant erfelick besitten?
Ghy hebt op v sweerdē gestaē ghy hebt af=
gryselicheden gedaen/ eñ een yeghelick heeft
syns naestens huysvrouwe besmet/ eñ suldy
d'lant erfelic besitten? Dit suldy tot henlie
dē seggē: Aldus seyt de Heere God: Jc leue/
wāt de gene die in de verualle plaetsen woo
nen/ sullen metten sweerde vallen/ eñ die in
den acker is/ sal den beestē geleuert worden
om verslonden te worden: maer die in de va
ste plaetsen eñ speluncken zyn/ die sullē van
de pestilencie sterucn. Eñ it sal d'lant ge=
nen tot een woestyne/ eñ wilderniſſe/ eñ haer
hooverdige stercheyt sal vergaen/ eñ alle de
bergen van Jsrael sullen verwoest worden/
om datter niemant en is die ouer henlieden
voorgaet/ Eñ sy sullen weten dat ic de Hee B
re bin/ als ic hen lāt/ sal woest gemaect heb=
ben/ eñ verlaten om alle haer afgryseliche=
den die sy gewracht hebbē. Eñ ghy sone des
menschen: de kinderen ws volcs die van v
spreken by de mueren/ ende in de doren der
huysen eñ segghen d'een totten anderen een
man tot synen naesten sprekende: Coemt eñ
laet ons hooren wat dat het woort is wtgaē=
de vandē Heere. Eñ sy comē tot v/ recht of=
ter een volc in quame/ eñ sy sittē voor v myn
volc/ eñ sy hoorē uwe woordē/ eñ sy en doen
die niet/ want sy keeren die tot een liedeken
haers monts/ eñ hen herte volcht hen gieric
heyt. Eñ ghy zyt hen als een muysic liede
kē d'wele met saechtē eñ soetē gelupt gesan
gē wort/ eñ sy hoorē v woordē/ eñ sy en doen
die niet. Eñ alst comt datter voorseyt is
(want siet het comt) dan sullē sy wetē datter
een prophect onder henlieden geweest is.

God beloeft den volcke goede herders eñ verloslinghe van de quaden, ende toocht dat t'volk van Jsrael syn cudde is, ende hy haerlieder God.

Dat xxxiij Capittel.

Ende des Heeren woordt is tot my ghe= A
schiet seggende: Sone des menschē pro=
pheteert van de herders van Jsrael/ prophe
teert eñ ghy sult den herders seggē/ Dit seyt Ier. 23. A. 1.
de Heere God: wee den herders van Jsrael
die hen selven voeden/ en worden de cudden
van de herders niet ghenoedt: Het melck
aet ghy/ ende met de wolle werde ghy ghe=
cleedt/ eñ dat vet was/ dat doode ghy/ maer
myn cudde en voedde ghy niet. Dat cranc
was en hebdy niet versterct/ eñ dat siec was
en hebdy niet genesen/ dat gebroken was en
hebdy niet verbondē/ eñ dat verworpē was
en hebdy niet wederom gebracht eñ dat ver
loren was en hebdy niet gesocht: maer met
strafficheyt haddy heerschappie ouer henlie=
den ende met macht. Eñ myn schapen zyn
verstroyt/ om datter geen herder en was/ eñ
sy zyn geworden tot verslinden alle den bee
sten des velts/ ende sy zyn verstroyt gewor=
den. Myn cudden hebben ghewandelt op B
alle bergen/ eñ op alle hooge heuuelen/ ende
ouer alle d'aensicht der aerden zyn myn cud
den verstroyt/ ende daer en was niemant

diese

dieſe verſachte/daer en was(ſeg ic)niemant dieſe verſochte. Daerom ghy herders hoort des Heeren woort. Jc leue/ſeyt de Heere God/wãr om dat myn cuddẽ gewordẽ zyn tot eenen rooue/eñ myn ſchapen tot verſlinden allen den beeſten des velts/om datter geen herder en was (want myn herders en hebbẽ myn cudde niet verſocht/maer de herders voedden hen ſeluen/eñ myn cudden en voeddẽ ſy niet). Daerõ ghy herders hoort des Heeren woort. Dit ſeyt de Heere God: Siet ic ſelue ouer de herders ſal myn cudde verſoecken van hare handẽ/eñ ic ſalſe doen ophouden dat ſy voortaen het cudde niet meer voeden en ſullẽ/eñ dat de herders hen ſeluen niet meer voeden en ſullen eñ ick ſal myn cudde verloſſen wt harẽ monde/eñ ten ſal henlieden niet meer tot een ſpyſe weſen/ wãt dit ſeyt de Heere God: Siet ic ſal ſelue myn ſchapen verſoecken/eñ ic ſalſe beſoecken/ Gelyc een herder ſyn cudde beſoect in den dach als hy is int midden van ſynẽ verſtroydden ſchapen/alſo ſal ic myn ſchapẽ beſoecken eñ ic ſalſe verloſſen vãn alle de plaetſen in de welcke ſy verſtroyt warẽ/inde dach der wolcke eñ der duyſterheyt. Eñ ic ſalſe wtleyden van de volcken/eñ ic ſalſe vergaderen van de landen eñ ic ſalſe in leyden in haerlieder lant/eñ ic ſalſe voeden op de bergen van Jſrael/in de riuieren eñ in alle de woonſtedẽ der aerdẽ. Jnde alder oueruloedichſte weyden ſal ick ſe voeden/eñ op de hooge bergen van Jſrael ſullen hare weydẽ weſen: daer ſullẽ ſy ruſten inde groene cruyden eñ in vette weyden ſullen ſy genoedt wordẽ op de bergen van Jſrael. Jc ſal myn ſchapẽ voeden eñ ic ſalſe doen ruſten/ſeyt de Heere God. Dat verlozen was ſal ick wederom ſoecken/ende dat verworpen was ſal ic wederom brengen/ende dat gebroken was ſal ic verbinden/ende dat cranc was ſal ic ſterc maken/eñ dat vet eñ ſterc is ſal ic bewaren/ eñ ick ſalſe voeden met oordeel. Maer ghy myn cudden/dit ſeyt de Heere God: Siet ic oordeele tuſſchẽ vee eñ vee der rammẽ eñ der bocken. Eñ waert v lieden niet genoech de goede weydẽ af te weydẽ: daer bouen hebdy de bleuclingen van uwer weyden vertredẽ met uwen voetẽ/eñ als ghy d'alder puerſte water dronct ſo hebdi d'ander met uwẽ voeten turbel gemaect. Eñ myn ſchapen weyden van t'gene dat met uwen voeten vertreden was/ende dat v voeten turbel gemaect hadden/dat droncken ſy/ Daerom dit ſeyt de Heere God tot v lieden: Siet ick oordeele ſelue tuſſchen vet ende mager vee/ om dat ghy metten ſyden ende ſchouderen ſtiet/ ende dat ghy met uwen hoornen opwierpt alle dat cranck vee/tot dat ſy buyten verſtroeyt werden: ſoo ſal ick myn cudde behouden/eñ ten ſal voorts niet meer weſen tot eenen rooue/ende ic ſal oordeelen tuſſchen vee ende vee. Ende ick ſal op hen verwecken eenẽ herder dieſe voede Dauid mynen knecht/hy ſalſe weyden/eñ hy ſal hen weſen tot eenẽ herder. Eñ ic de Heere ſal hẽ weſen tot eenen God/eñ myn knecht Dauid een prince int middẽ vãn hen/ic de Heere hebt geſproken. Eñ ic ſal met hen maken t'verbont des vreeds eñ ic ſal d'alderquaetſte beeſten doen ophouden vander aerden: eñ die in de woeſtyne wonen ſullen vryelic ſlapen in de boſſchen. Eñ ic ſalſe ſtellen ronſomme van mynen heuuele tot een benedictie/eñ ick ſal eenen regen neder brengen in ſynen tyt/het ſullen regenen der gebenedydingen weſen. Eñ t'hout des velts ſal ſyn vrucht geuẽ/ eñ de aerde ſal haer ſpruytſel geuen/ende ſy ſullẽ in haerlieder lant weſen ſonder vreeſe/ eñ ſy ſullen weten dat ick de Heere ben/als ick de ketenen van haerlieder iock ſal in ſtucken gebroken hebben/ende henliedẽ verloſt ſal hebben van de hant der geenre die heerſchappye ouer henlieden hebben. Eñ ſy en ſullẽ niet meer tot eenẽ rooue weſen dẽ Heydenẽ/noch de beeſten des lants en ſullẽ henlieden niet verſlinden/maer ſy ſullẽ met betrouwẽ woonẽ ſonder eenige veruaertheyt. Eñ ic ſal henlieden verwecken dat genoẽt ſpruytſel/eñ ſy en ſullen voortaen niet meer vermindert weſen van honger op d'aerde/ noch ſy en ſullẽ voortaẽ niet meer t'verwyt der Heydenẽ dragen. Eñ ſy ſullen weten dat ic de Heere hen Godt met hen ben/eñ ſy myn volc het huys van Jſrael ſeyt de Heere Godt. Eñ ghy myn cudden/de cudden mynder weyden zyt menſchen/ende ick de Heere v lieder Godt/ſeyt de Heere Godt.

Ioh.10.b.11. Ezech.34.c.23.

De verwoeſtinghe der Idumeen, die gheſchieden ſal om dat ſy Gods volck benaut hebben.

Dat XXXV Capittel.

Ende des Heeren woort is tot my gheſchiet ſeggende: Sone des menſchẽ ſteit v aenſicht tegen den berch van Seir/eñ ghy ſult van hem prophetteren/ eñ hem ſeggen/ Dit ſeyt de Heere Godt: Siet ick tot v ghy berch van Seir/eñ ic ſal myn hant wtſtecken ouer v/eñ ic ſal v maken verlaten ende verwoeſt/ v ſteden ſal ic verderuen/eñ ghy ſult verwoeſt weſen/eñ ghy ſult weten dat ic de Heere ben. Om dat ghy een eewich vyãt zyt geweeſt/eñ dat ghy de kinderen van Jſrael beſloten hebt in de handen des ſweerts/ inden tyt vã hare tribulacie indẽ tyt der wterſter booſheyt. Daerom ſo warachtelic als ic leue/ſeyt de Heere God/ſo ſal ic v dẽ bloede leueren/eñ het bloet ſal v veruolgẽ/eñ als ghy t'bloet haet/ſo ſal t'bloet v veruolgen. Eñ ic ſal den berch vã Seir geuẽ verwoeſt eñ verlatẽ/eñ ic ſal van hem weech nemẽ den gaenden eñ den wedercomẽden. Eñ ic ſal ſyn bergen vervullẽ met ſynen verſlagenẽ/ op v heuueleu/eñ in v valleyen/eñ in de beken ſullẽ de verſlagene metten ſweerde vallen. Tot eewige woeſtynen ſal ic v leueren/ende v ſteden en ſullen niet bewoont worden/eñ ghy ſult weten dat ick de Heere Godt ben/ om dat ghy geſeyt hebt: Twee volcken/eñ twee landẽ ſullẽ myne zyn/eñ ic ſalſe ter erffenuſſen beſitte als de Heere daer was. Daerom ſo warachtelick als ick leue/ ſeyt de Heere Godt/ſo ſal ick doen na uwe graun-

gramschap ende na v nijdicheyt die ghy gedaen hebt henlieden hatende/ende ic sal door henliedē bekent werdē als ic v sal geoordeelt hebben. Eñ ghy sult weten dat ic de Heere alle uwe schimpernyen gehoort hebbe die ghy gesproken heb: van de bergen van Israel seggende: Sy zyn verlaten sy zyn ons gegeuen om te verslinden. Eñ ghy zyt opgestaen ouer my met uwē mont/ en ghy hebt v woorden tot lasteringe gesproken teghen mi ic hebt gehoort. Dit seyt de Heere God: Als alle d'lant blyde wesen sal/ so sal ic v tot een woestyne maken/ Ghijt ghy v verblijt hebt ouer de erfelicheyt des huys van Israel om dat verdoruen is/ also sal ic v doen/ ghy sult verdoruen wesen ghy berch van Seir ende geheel Idumeen lant/ ende sy sullen weten dat ick de Heere ben.

Hoe Godt sijn beloften doet den volcke Van dat suyuer water dat by storten sal ouer henlieden ende salie doen wandelen in sijn gheboden.

Dat xxxvj. Capittel.

MAer ghy sone des menschē prophecteert op de bergen van Israel ende ghy sult seggen: Ghy berghen van Israel hoort des Heeren woort. Dit seyt de Heere Godt: Om dat de viant van v lieden geseyt heeft/ Ey wel gedaen de eewige hoochdē zyn ons tot een erfenisse gegeuen/ daerom prophecteert ende segt/ Dit seyt de Heere God: Om dat ghy verwoest zyt eñ vertredē rontsomme/ende gewordē tot een erfenisse den anderen volcken/eñ zyt opgecomen op de lippe der tongē/eñ t'verwyt des volcks: daerom ghy bergen van Israel hoort des Heerē des Godts woort. Dit seyt de Heere Godt den bergen eñ heuuelen/ den beken eñ valleyen den verwoesten eñ den verlatē wanden/ende den verlaten stedē die beroeft zyn ende beschimpt van de ander Heydenen int ronde. Daerom dit seyt de Heere Godt: want ic doort t'vier van mynder heeter grā schappen gesprokē hebbe van de ander Heydenen/ende van gheheel Idumeen lant/ die myn lant voor henselnen gegeuē hebbē tot een erfenisse met blyschappen uyt gheharder herten/eñ wter meyninghen/eñ sy hebbende vtgewoipen dat sijse verderuen soudē.

Daerom prophecteert ouer d'lant van Israel/ eñ ghy sult seggen den bergen/eñ heuuelen/ den hoochden eñ valleyē/ Dit seyt de Heere God: Siet ic heb gesprokē in mynen grammē tooren eñ in myn ralende gramschap ic/om dat ghy de beschaemtheyt der Heydenen geleden hebt. Daerom dit seyt de Heere God: Ic heb myn hant opgeheuen dat de Heydenen die rontsomme v zyn/ selue hare beschaemtheyt dragen souden: maer ghy bergen van Israel spruyt uyt v tacken/ende neugt v vruchten voors myne volcke Israel: want het is by datter come/ want siet ic tot v lieden/ al tot v bekeert worde/eñ ghy sult gracken/ worde/eñ sult sact ontfanghē. Eñ ic sal m[illegible] menschē vermenichfuldighē/eñ alle t'huys van Israel/ eñ de steden sullē bewoōt worde/eñ de verualle plaetsen sullen weder opgetimmert worden. Eñ ic sal v vervullen met menschen/eñ vee/eñ die sullen vermenichfuldicht wordē eñ wassen/ eñ ic sal v doē woonē als vant'beginsel/eñ ic sal v met meerder goedē begauē dan ghy vā t'beginsel gehadt hebt/eñ ghy sult weten dat ic de Heere dē. Eñ ic sal menschē op v bringen myn volc Israel/eñ sy sullē v tot een erf senisse besitten/eñ ghy sult tot een erfenisse wesen/ eñ ghy en sult voorts niet meer daer toe doen dat ghy sonder henliedē sout zyn.

Dit seyt de Heere God/om dat sy vā v lieden seggē: Ghy zyt een verslinstere der menschen/eñ v volc verslachtende/ daerom en sult dy voorts niet meer menschen eten/eñ v volc en sultdy voorts niet meer dooden/seyt de Heere Godt/ Noch ick en sal in v niet D meer laten hoorē de verslaetheyt der Heydenē/eñ t'verwyt der volckē en sultdy geensins dragen/eñ v volc en sultdy niet meer verliesen seyt de Heere God. Eñ des Heeren woort is tot mi geschiet seggēde: Sone des menschē/ Het huys van Israel heeft gewoōt in syn lant/eñ sy hebbē dat besmet in hen wegen/eñ met hen wercken: gelijc de onreynicheyt der maensuchtiger vrouwen is haerlieder wech gworden voor my. Eñ ick heb myn verbolgētheyt vitgestort op henlieden om d'bloet dat sy gestort hebben op d'aerde/ eñ in hare afgoden hebben sy die besmet/ eñ ic hebse verstroyt onder de Heydenen/eñ sy zyn verwaeyt in de landen na hare wegen/ eñ na hare vonden heb ick se geoordeelt. Eñ Isa. 52. b. 5. sy zyn ingheghaen tot de Heydenen tot de welcke sy ingegaen zyn/eñ sy hebbē myncn heyligen naem besmet/ als van henlieden gesept worde/ Dit is des Heeren volck/ ende wt synen lande zyn sy gegaen/ Ende ic heb mynen heyligē naem gespaert den welcken t'huys vā Israel besmet hadde onder de Heydenen/ totten welcken sy in gegaen waren. Rom. b. d. 24.

Daerom suldy dē huyse van Israel seggē/ E Dit seyt de Heere God: Ic en salo om uwēt wille niet doen huys van Israel/ maer om mynen heyligen naem dien ghy, ghy hebt onder de Heydenen/ tot de welcke ghy ingegaen zyt. Ende ick sal mynen grooten naem heyligher die onder de Heydenen besmet is/ dien ghy besmet hebt int middē van haer/op dat de Heydenen mogen weten dat ic de Heere ben/seyt de Heere der heyrscharen/ als ick geheylicht sal wesen in v lieden voor henlieden/ want ick sal v nemen van de Heydenen/ ende ick sal v vergaderen van alle de landen/ ende ick sal v leyden in v landt. Ende ick sal op v wtstorten suyuer water/ ende ghy sult gesuyuert worden van allen uwe besmettinghen/ eñ van allen uwe afgoden sal ick v suyueren. Ende ick Ezec. 11. c. 19. sal v een nieuwe herte gheuen/ ende eenen F nieuwen geest sal ick stellen int midden van v lieden/ende ick sal dat versteent herte van uwen vleesche nemen/ eñ geuen v een vleeschrich herte. Ende mynen geest sal ic int midden van v lieden stellen/ eñ ic sal maken dat ghy in myn gheboden sult wandelen eñ dat ghy myn oordelen sult houden/ eñ doen.

Ende

Eñ ghy ſult woonen int lant dat ic uwen
vaderen gegeuen hebbe/ eñ ghy ſult my weſen tot een volc/ eñ ick ſal v lieden tot eenen God zijn. Eñ ick ſal v verloſſen van alle uwe beſmettinghen. Eñ ic ſal de tarwe roepen/ende ic ſalſe vermenichfuldighen / eñ ic en ſal v geenen honger opleggen. Eñ ick ſal de vrucht der boomē vermenichfuldigen eñ dat groeyſel des velts/op dat ghy t'verwijdt des hongers niet meer en draecht onder de Heydenen. Eñ ghy ſult gedachtich weſen uwer alder quaetſter weghen/eñ der wercken die niet goet en zijn/ende v booſheden/ende v groote miſdaden ſullen v miſhaghen. Ick en ſalt om uwent wille niet doen/ſeyt de Heere Godt / dat zy v bekent. weert beſchaemt/ende ſchaemt v ouer v wegen ghy huys van Iſrael. Dit ſeyt de Heere God/ Op den dach als ick v ſal geſuyuert hebben van allen uwen booſheden / eñ dat ic de ſteden ſal doen bewoonen / eñ dat ic de
B verualligen ſal weder opgetimmert hebben/ ende dat het verwoeſt lant geoffent ſal weſen/dat wylen verwoeſt was in de ooghen van alle wandelaer/ ſo ſullen ſy ſeggen: Dat ongeoffent lant is ghewoꝛden als eenen hof der welluſticheden/ende verwoeſte eñ verlaten eñ omgegrauen ſtedē hebben vaſt beſloten geſeten/ Eñ de Heydenen alle/de achter gebleuen ſullen weſen contſomme v/ſullen weten dat ick de Heere die verdoꝛuen ſteden opgetimmert hebbe/eñ de ongeoffende plaetſen beplant/dat ic de Heere geſpꝛoken hebbe ende gedaen. Dit ſeyt de Heere Godt: Noch ſal dat huys van Iſrael my daer in vinden dat ict hen doē ſal. Ic ſalſe vermenichfuldigen als een cudde der menſchē/als een heylich cudde/ als Ieruſalems cudde in ſijn hooch feeſten: Alſoo ſullen die verlatē ſtedē weſen vol cuddē der menſchē/ ende ſy ſullen weten dat ick de Heere ben.

Door een figuere van drooge beenderen die leuendich woꝛden, ſo toocht Godt dat de kinderen van Iſrael wederom thuys keeren ſullen: ende by de houten tſamen ghebonden, ſo bewijſt hy dat t'coninckrijck van Iuda eñ Iſrahel onder eenen coninck Dauid Gods gheboden ſullen onderhouden.

Dat xxxvij. Capittel.

A DE hant des Heeren is op my gewoꝛdē/ eñ heeft my wtgeleyt indē geeſt des Heeren. Eñ hy heeft my gelaten int midden des velts/d'welck was vol beenderen. Eñ hy heeft my doerom geleydt int ronde/eñ daer waſſer ſeer vele op d'aenſicht des velts eñ ſeer doꝛooge. Eñ hy heeft tot my geſeyt: Sone des menſchē meynſt ooc dat deſe beēde een leuē ſullē: Eñ ic hebt geſeit: Heere God ghy weetet. Eñ hy heeft tot my geſeyt Wꝛopheteert vā deſen beenderen/eñ ghy ſult hen leggē: Ghy doꝛooge beēderē hoꝛt des Heerē woꝛt. Dit ſeyt de Heere God tot deſen beēderen: Siet ic ſal den geeſt in v ſendē/ eñ ghy ſult leuē. Eñ ic ſal ouer v zenuen geuen/eñ ic ſal op v doē vleeſch wallen/eñ ic ſal ouer v trecke een huyt/eñ ic ſal v eenen geeſt geuē/ eñ ghy ſult leuen/ eñ ghy ſult weten dat ick de
B Heere ben. Eñ ic heb gewꝛopheteert alſo hy my geboden hadde/ eñ daer is een geluyt geſchiet/de while dat ic wꝛopheteerde/ende ſiet daer geſchiede een beroeringe/eñ de beenderen gingen aen beenderen een yegelick aen ſijn ledt/ Eñ ic heb geſiē/eñ ſiet ouer die zijn zenuen eñ vleeſch op gecomen/ eñ op hen is een huyt geſpꝛeyt/ eñ ſy en hadden gheenen geeſt. Ende hy heeft tot my geſeyt: Wꝛopheteert totten geeſt/Wꝛopheteert ſone des menſchē/eñ ghy ſult totten geeſt ſeggen: Dit ſeyt de Heere Godt: Van de vier winden coꝛnt geeſt/eñ blaeſt in op deſe verſlagene/eñ laetſe leuēde woꝛdē/ Eñ ic heb gewꝛopheteert/ gelijck hy my gebodē hadde/ eñ den geeſt is daer in gegaen/eñ ſy hebben geleeft/eñ ghe-
C ſtaen op haer voeten een heyꝛ wter maten ſeer groot/ Eñ hy heeft tot my geſeyt: Sone des menſchen alle deſe beenderen is t'huys van Iſrael/ ſy ſeggen: Onſe beenderen zijn verdꝛoocht/ende onſe hope is vergaen/ende wy zijn afgheſneden. Daerom wꝛopheteert eñ ghy ſult tot henlieden ſeggen: Dit ſeyt de Heere God: Siet ic ſal v grauen open doen ende v leyden wt uwe grauen mijn volc/eñ ick ſal v leyden int lant van Iſrael. Ende ghy ſult weten dat ic de Heere ben/ als ic uwe grauen ſal open gedaen hebben/ eñ v ſal wtgeleydt hebbē wt uwe grauen mijn volc/
D Ende als ic mijnen geeſt in v ſal gegeuen hebben/eñ dat ghy leuen ſult/eñ ic ſal v doen ruſten op v aerde/ende ghy ſult weten dat ic de Heere geſpꝛoken hebbe ende gedaen/ſeyt de Heere God. Eñ des Heeren woꝛt is tot my geſchiet ſeggende: Eñ ghy ſone des menſchen / neemt voꝛt v een hout eñ ſchꝛijft daer op Iude ende der kinderen van Iſrael ſijnder geſellen / eñ neemt een ander hout/ ende ſchꝛijft daer op Ioſeph het houdt van Ephꝛaim ende alle des huys van Iſrael/ eñ ſijnder geſellen. Eñ voecht die te ſamen het een aen d'andere voꝛt v tot eenen houte/ eñ ſy ſullen tot een vereeninge weſen in v hāt.
E Waer als tot v ſullen gheſeyt hebben de kinderē wꝛs volcs ſpꝛekende: En geeſdy ons niet te kennē wat ghy v hier mede wilt: ſo ſuldy tot henlieden ſpꝛeken/Dit ſeyt de Heere Godt: Siet ic ſal tot my nemen Ioſephs hout/d'welck in Ephꝛaims hant is/ende de geſlachten van Iſrael die aen hem genoecht zijn/eñ ic ſal die te ſamen genen mentē houte van Iud/aeñ ic ſal die maken tot eenen houte/eñ ſy ſullē een weſen in ſijn hant. Eñ de houten daer ghy op geſchꝛeuen hebt/ ſullen in v hant weſen voꝛt haer oogen. Eñ ghy ſult tot henlieden ſeggen: Dit ſeyt de Heere Godt: Siet ick ſal de kinderen van Iſrael tot my nemen wt dat midden der nacien daer ſy toe weeh gegaen zijn/ eñ ic ſal henliden van alle ſijden vergaderen / eñ ick ſalſe
F hengen tot hare aerde/ Ende ick ſalſe maken tot een volck/int lant op de berghen van Iſrael/ ende een co[illegible] ouer hen allen heerſchappije hebbe[illegible]ende t'een ſullen voꝛts geen twee volc[illegible]hun noch ſy en ſullen niet meer gedeelt woꝛdē in twee ryckē.
Noch ſy en ſullē voꝛts niet meer beſmet woꝛden in hare afgoden ende in hare lieder

afgrij-

afgrijſelicheden/ eñ alle booſheden/ende ick ſalſe behouden van allen hen plaetſen in de welcke ſy geſondicht hebben/ eñ ic ſalſe ſuyueren/ eñ ſy ſullen my weſen een volc/eñ ick ſal henlieden een Godt weſen. Ende myn knecht Dauid ſal een coninc ouer henlieden zyn/eñ een herder vã hen allen. Jn myn oꝛdeelen ſullen ſy wandelen/ eñ myn geboden ſullen ſy bewaren/eñ die doen. Eñ ſy ſullẽ op d'lant woonen dat ick mynẽ dienaer Jacob gegeuen hebbe/ daer uwe vaderẽ in gewoont hebben/eñ ſy ſullen daer op woonen/ ſy eñ hare kinderen/ eñ haerder kinder kinderen/ tot inder eewicheyt:ende Dauid myn dienaer ſal hare prince zyn inder eewicheyt.

Eñ ick ſal hen vaſt makẽ dat verbont des vꝛeedts/ een eewich verbont ſal hen weſen/ ende ick ſalſe ſonderen eñ vermenichvuldighen/ eñ ick ſal myn heylichmakinge geuen int midden van hen inder eewicheyt. Eñ myn tabernakel ſal in henlieden weſen / eñ ick ſal hare Godt weſen/ende ſy ſullen myn volck zyn. Eñ de Heydenen ſullen weten dat ick de Heere de heylichmaker van Jſrael ben / als myn heylichmakinghe zyn ſal int midden van henlieden inder eewicheyt.

Hoe Godt in de laetſte daghen ouer de kinderen van Iſrahel Gog met een groote menichte volcks ſenden ſal, ende hoe dat dem Godes ten eynde met veel plaghen vermelen ſal.

Dat xxxviij Capittel.

ENde des Heerẽ woort is tot my geſchiet ſeggẽde: Sone des menſchẽ ſtelt v aenſicht tegen Gog eñ d'lant van Magog/ den prince des hoofts van Moſoch eñ Thubal/ eñ pꝛophetеert vã hen/ eñ ghy ſult tot hen ſeggen:Dit ſeyt de Heere God:Siet ic ſeghe v Gog den pꝛince des hoofts van Moſoch eñ Thubal/ eñ ick ſal v om draeyen. eñ ic ſal eenen heydel ſtellen in v kinnebackẽ/ eñ ick ſal v wteyden eñ alle v heyꝛ/ de peerden eñ ruyters te peerde alle gecleet met pan ſieren een groote menichte ſpieſſen eñ ſchilden eñ ſweerden aengrijpende/ de Perſen/ Mozianen/eñ Lybianen met hen alle gewapent met ſchilden eñ helmen/ Gomer eñ alle ſyn hoopen / t'huys van Thogozma de ſyden vanden nooꝛden / eñ alle haer macht/ eñ veel volcken met v. Bereyt eñ beſchict v/eñ alle v menichte die tot v gehoopt is/eñ weeſt henlieden tot een gebot. Na veel dagen ſuldy verſocht wozden / int wteriſte der iaren ſuldy totten lande comẽ dat wedergekeert is vandẽ ſweerde / eñ vergadert is vã veel volcken/tot de berghen van Jſrael die eenpaerlick verwoeſt hebben gheweeſt. Dit lant is vanden volckẽ wtgebꝛocht/eñ ſy ſullen allegader daer betrouwelick in woonẽ.

Eñ ghy ſult opclimmende als een tẽpeeſt comen eñ als een wolcke / dat ghy de aerde ſoudt ouerdeckẽ / ghy eñ alle uwe ſcharẽ/ eñ veel volckẽ met v. Dit ſeyt de Heere God: Jn dien dach ſullen de wooꝛden op v herte comen/eñ ghy ſult d'alder quaetſte gedachte dencken/ eñ ghy ſult ſegghen : Jck ſal opclimmen totten lande ſonder muer/ ic ſal comen tot de ruſtende / eñ ſonder vꝛeeſe woonende . Deſe woonẽ alle ſonder muer/ ſy en hebben geen grendelen oft poozten/ om dat ghy de dueꝛẽ ſoudt rooueu/eñ den roof aengrijpen/om dat ghy v handẽ bꝛingen ſoudt op de gene die verwoeſt waren geweeſt/ eñ namaels tot haren eerſtẽ ſtaet weder geſtelt eñ ouer t'volck dat vergadert is wt dẽ Heydenen/dat heeft begonnẽ te beſitten ende te weſen/ een bewoõder van dẽ nauel der aerden/ Saba eñ Dedan/eñ de cooplieden van Tharſis/ eñ allen hen leeuwen ſullen v ſeggen: Comde ghy om de rooué te nemen? ſiet om den roof te rooué hebdy v menichte vergadert/ dat ghy nemen ſoudt ſiluer eñ gout/ eñ wechdꝛagen huyſraet eñ rijckdom eñ dat ghy ontallicke rooueu ſoudt rooué. Daer om pꝛophetеert ſone des menſchen/ eñ ghy ſult ſeggẽ tot Gog/ Dit ſeyt de Heere God: En ſuldyt niet weten op dien dach als myn volck Jſrael betrouwelick woonen ſal? eñ ghy ſult van v plaetſe comẽ van de ſydẽ van den nooꝛden/ ghy eñ veel volcken met v algader beclimmers der peerden / een groote vergaderinge eñ eẽ crachtich heyꝛ. Eñ ghy ſult op myn volc Jſrael clim mẽ als eẽ wolcke dat ghy d'landt ouerdecken ſoudt. Jn de wterſte dagen ſuldy zyn/ eñ ic ſal v bꝛingen op myn lant op dat de Heydenẽ my kennen mogen/ als ick in v ſal geheylicht wozdẽ in haren ooghen o Gog. Dit ſeyt de Heere God: Zydy dan de gene van wien ic geſpꝛoken hebbe in de oude dagen/ in de hant van mynen knechten de Pꝛopheten van Jſrael/ die gepꝛopheteert hebben in de daghen van dien tyden dat ick v op hen bꝛingen ſoude? Eñ t'ſal weſen in dien dach/ inden dach van Gogs aencomſte op d'lant van Jſrael/ ſeyt de Heere God dat myn verbolgẽtheyt opclimmen ſal in myn raſende gramſchap.

Eñ in mynen heeten toorn/ eñ int vier vã mynder gramſchappen heb ick gheſpꝛoken/ wãt in dien dach ſal een groote beroerte weſen op d'lant vã Jſrael/ eñ van myn aenſicht ſullen beroert wozdẽ de viſchẽ der zee/ eñ de vogelen des hemels/eñ de beeſten des velts/eñ alle cruyppende ghedierte dat op de aerde beroert wozt / eñ alle de menſchen die op d'aenſicht der aerden zyn/ eñ de berghen ſullen omgewozpen wozden/eñ de thuynen ſullen vallen / ende alle muer ſal neder vallen op d'aerde. Eñ ick ſal tegen hem te ſamen roepen op alle myn bergen dat ſweert ſeyt de Heere Godt/ eens yegelicks ſweert/ ſal in zynen broeder gheſticrt wozden. Eñ ick ſal hem oꝛdeelen metter peſtilencie ende met bloede/ eñ met eenen crachtighen ſlachregen / ende met onmetelicke hagelſteenen/ vier ende ſolpher ſal ick reghenen op hem ende op ſyn heyꝛ / ende op veel volcken die met hem zyn. Ende ick ſal groot gemaect ende geheylicht wozden/ ende ick ſal bekent wozden in de oogen van veel Heydenen/ eñ ſy ſullen weten dat ick de Heere ben.

Hoe Godt opbrenghen ſal Gog teghen Iſrahiel,ende na der hant hem met alle ſyn heyꝛeracht verderuen ſal. Gods die heeft de kinderen van Iſrael om haerlieder ſonden laten vanghen,na ſyns naems glorie ſal hyſe verloſſen.

Dat xxxix. Capittel.

A Maer ghy sone des menschē propheteert teghen Gog/ eñ ghy sult seggen: Dit
Apoc. 20. c. 8. seyt de Heere Godt: Siet ick leg tot v Gog den prince des hoofts van Moloch eñ Thubal/ eñ ick sal v omdraeyen/ ende ick sal v verleyden/ ende ick sal v doen opcomen van de nooztsyden / ende ick sal v brengen op de bergen van Israel. Eñ ick sal uwen boge slaen in v slincke hant/ eñ v pylen sal ic wt v rechte hant nederworpen. Op de berghen van Israel sultv vallen ghy eñ alle v heyzen eñ v volcken die met v zyn: den wilden dieren/ den vogelen eñ allē geuogelte/ ende den beesten der aerden heb ick v gegeuen te verslinden. Op d'aensicht der aerden sultv vallen/ want ick hebt gesproken seyt de Heere God. Eñ ic sal het vier sendē in Magog/
B eñ in de ghene die betrouwelick woonen in de eylanden/ ende sy sullen weten dat ick de Heere ben. Eñ mynen heyligben naem sal ick bekent maken int midden myns volcks Israel/ eñ ic en sal mynē heyligen naem niet meer besmetten/ eñ de Heydenē sullen weteē dat ick de Heere de heyligbe van Israel ben.
Siet het coemt eñ t'is gedaen seyt de Heere Godt. Dits dē dach waer af dat ic gesproken hebbe. Eñ de bewoonders sullen wtgaen wt de steden van Israel/ ende sy sullen ontsteken ende verbranden de wapenen/ de schilden/ eñ de lancien/ den boghe/ eñ de pylen/ eñ de hantstocken/ eñ de spiessen/ eñ sy sullen die metten viere verbranden seuē iaren/
C eñ sy en sullen gheen houten brengen van de landen/ noch af houwen van de bosschen/ want sy sullen de wapenē metten viere verbranden/ eñ sy sullen beroouen de gene dien sy ten roouе geweest hadden/ ende sy sullen hare verderuers beroouen / seyt de Heere God. Ende t'sal wesen in dien dach dat ick Gog sal gheuen een vermaerde plaetse tot een graf in Israel de valleye der wādelaers aen de oostsyde der zee/ d'welck sal doen verwonderen de voorby ganghers/ eñ sy sullen Gog daer begrauen eñ alle syn menichte/ eñ t'sal ghenoemt worden de valleye der menichte van Gog/ Ende t'huys van Israel salse begrauen/ dat sy d'lant souden suyueré
D seuen maenden. Eñ alle t'volc der aerden sal hem begrauen / ende t'sal hen eenen vermaerden dach wesen/ inden welcken ick gheglorificeert ben seyt de Heere God. Eñ sy sullen altyt mannen stellen die d' lant doorsoeckende die begrauen sullen/ eñ versoeckē de gene die daer gebleuen waren op d'aensicht der aerden om die te suyueren/ ende na seuen maenden sullen sy beghinnen te soecken. Eñ sy sullen ommegaē het lant doorwandelende/ ende als sy eens menschen gebeente sien sullen/ soo sullen sy dat stellen by eenē titel tot dat de begrauers dat begrauē sullen in de valleye van Gogs menichte.
Maer den naem vander stadt is Amona/ eñ sy sullen d'lant suyueren. Darom ghy sone des menschen/ dit seyt de Heere God: Segt allen gheuogelte/ eñ alle den vogelen
E eñ allen den beestē des velts: Vergadert v/ haest v/ loopt te samen van allen syden / tot myn slachofferande die ick v ten offer doode een groote slachofferande op de bergen van Israel/ dat ghy moecht vleesch eten eñ bloet drincken. Der stercker vleesch sultv eten/ eñ d'bloedt van de princen der aerden sultv drincken/ der rammē/ der lammeren/ eñ der bocken/ eñ der stieren/ eñ der gemeste beestē/ eñ alderhāde vette dieren. Eñ ghy sult het vet des ingewants eten tot verlaetheyt/ eñ ghy sult d'bloedt drincken tot dronckenheyt van de slachofferande die ic v liedē ten offer dooden sal/ eñ ghy sult versaedt worden op myn tafel vanden peerde/ eñ vanden sterckē ruyter te peerde/ eñ vā alle de orloochs mannē/ seyt de Heere God/ Eñ ic sal myn glorie stellen in de Heydenen/ eñ alle de Heydenen F sullen myn oordeel sien dat ic sal gedaen hebben/ eñ myn handt die ick op hen sal gheleyt hebben. Eñ t'huys van Israel sal weteē dat ick de Heere hen God ben/ van dien dach eñ voortaen. Eñ de Heydenē sullen weteē dat het huys van Israel in syn boosheyt genaen gen is/ om dat sy my verlaten hebbē / eñ dat ic myn aensicht van hen geborgen hebbe/ eñ dat icse geleuert hebbe in de handē der vianden/ eñ dat sy allegader metten swoerde gevallen zyn. Nae hen onsuyerheyt/ eñ na hen groote misdaet heb ic hen gedaen eñ ick heb myn aensicht vā hen geborgen. Daerom dit seyt de Heere God: Nu sal ick de ge- G uangenisse van Jacob wederom leyden/ eñ ic sal ontfermē des geheels huys vā Israel/ eñ ic sal myn gramme liefde aen nemē voor mynen heyligen naem. Eñ sy sullen hen beschaemtheyt dragen/ eñ alle de ouertredinge waer mede sy ouertreden hebben tegen my/ als sy in hen lant sullen gewoont hebbē betrouwelick niemant vreesende. Eñ dat icse sal wederom geleyt hebben van de volcken/ eñ vergadert van haerder vianden landen/ eñ dat ick sal geheylicht zyn in henlieden/ in de ooghen van veel Heydenen. Eñ sy sul- Ezec. 36. c. 23.
len weten dat ick de Heere hen Godt ben/ om dat icse sal ouergenoert hebben onder de nacien/ eñ dat ickse sal vergadert hebben op hen lant/ eñ dat ic niemanden van henliedē daer ghelaten en hebbe. Eñ ick en sal myn aensicht niet meer vā hen verbergē / om dat ick mynē geest sal wtgestort hebben op t'geheel huys van Israel/ seyt de Heere Godt.

Den Prophete wort vertoont dat vernieuwen vander stadt met alle hare maten. Dat xl. Capittel.

A In vyfentwintichste iaer van onser ouerueeringen int beghinsel des iaers/ op den thienden dach der maent int veertbiendе iaer na dat de stadt gheslaghen was/ in desen selven dach is op my ghewozden de handt des Heeren/ ende hy heeft my daer gebracht.
In Gods visioen heeft hy my ghebracht int lant van Israel / eñ heeft my gelaten op eenen wter maten seer hoogen berch/ waer op was ghelyck een ghestichte van eender stadt streckende zuydtwaerts. Ende hy heeft my daer in gheleyt. Ende siet een man wiens gedaente was/ als de ghedaente des metaels/

netaels/ eñ een lijnen coozdeken was in syn
ant/ eñ een meetriet was in syn hant/ ende
y stont in de poozte. Eñ de selue man heeft
ot my gheſpzoken: Sone des menſchen siet
met uwen oogen eñ hoozt met uwen oozen/
eñ steit v herte tot alle de dinghen die ick v
oonen sal/ want om datment v toonen sou-
de/ daerom zydy hier ghebzacht/ vercondicht
al dat ghy siet den huyse van Israel. Eñ siet
daer was eenen muer van buyten rontsom-
me het huys van alle syden/ eñ in des mans
hant was een meetriet van ses cubitus ende
een palme/ eñ hy heeft de breetheyt van dat
ghestichte gemeten met een riet/ eñ de hooc-
heyt ooc met een riet. Eñ hy is gecomen
tot de poozte die tegen ouer den oostē wech
sach/ eñ hy is opghedommen op haer trap-
pen/ eñ heeft den dozpel vander poozten ge-
meten met een riet in de bzeydde/ dat is den
eenē dozpel met een riet inde bzeydde/ Eñ
de slaepcamer met een riet in de lengde/ eñ
een riet in de bzeydde/ eñ tusschen de slaepca-
merē vyf cubitus/ eñ den dozpel der pooz-
ten by dat poztael vander poozten van bin-
nen/ met een riet. Eñ hy heeft dat poztael
der poozten ghemeten van acht cubitus/ eñ
synen voozvozst tot twee cubitus/ maer het
poztael der poozten was binnen. Voozts
waren de slaepcameren vander poozten aen
den oostwech dzy aen dese syde/ eñ dzy aen
d'ander syde/ de dzy hadden een mate/ eñ de
voozvozsten van buyten hadden een mate
aen beyde de syden. Eñ hy heeft gemetē de
bieetheyt van den dozpel der poozten/ van
thien cubitus/ eñ de lengde der poozten der-
thien cubitus. Eñ den wtersten cant booz
de slaepcameren van eenē cubitus/ eñ eenen
cubitus was d'eynde van beyde de syden/
maer de slaepcamerē waren van ses cubitus
aen dese syde eñ aen d'ander syde. Eñ hy
heeft de poozte gemeten van t'dac der slaep-
cameren tot haer dac toe/ de bzeedde vā vyf-
entwintich cubitus/ doze tegen doze. Eñ
hy heeft de voozvozsten gemaect tot tsestich
cubitus/ eñ aenden voozvozst dat voozhof
der poozte vā alle syden int ronde. Eñ booz
d'aensicht der poozte die stzecte tot d'aēsicht
des poztaels van de binnenste poozte/ vyf-
tich cubitus. Eñ de cromme vensterē in de
slaepcameren eñ in hen voozvozsten die bin-
nen de poozte waren van alle syden rontso-
mme/ desgelijcs waren oock in de poztalen
vensteren int ronde van binnen/ eñ booz de
voozvozsten was een schilderye van palm-
boomen. Eñ hy heeft my wtgeleyt tot dat
buytenste voozhof/ eñ siet daer waren schat-
cameren eñ het pauiment beleyt met steenē/
int voozhof rontsomme dertich schatcamerē
rontsomme van dat pauiment. Eñ het pa-
uiment inden voozvozst der poozten nae de
lengde der poozten was beneden. Eñ hy
heeft de bzeydde gemeten van d'aensicht der
ondersten poozten tot dē voozvozst des bin-
nensten voozhofs/ van buyten hondert cu-
bitus oostwaerts eñ nooztwaerts. Eñ de
poozte die nae den wech van noozden des
wterstē voozhofs sach/ heeft hy ooc gemeten
soo wel in de lengde als in de bzeydde. Eñ
haer slaepcamers dzy aen dese syde ende dzy
aen d'ander syde/ ende haren voozvozst ende
haer poztael na de mate der eerster poozten/
haer lengde vā vyftich cubitus/ eñ de wydde
van vyfentwintich cubitus. Maer haer
vensterē eñ dat poztael/ eñ de gesnedē wer-
ken waren na de mate der poozten die oost-
waerts sach/ eñ haren opganc was vā seuen
trappen/ eñ een poztael booz haer. Eñ de
poozte van dat binnenste voozhof tegen de
poozte vant noozden eñ vanden oosten/ eñ
hy heeft gemeten vā poozte tot poozte hon-
dert cubitus. Eñ hy heeft my wtgeleyt tot
den zuyden wech/ eñ siet de poozte die zuyt-
waerts sach/ eñ hy heeft haren voozvozst eñ
haer poztael gemeten nae de voozseyde ma-
ten. Eñ haer vensteren/ eñ haer poztalen
rontsomme gelijck de ander vensteren van
vyftich cubitus in de lengde/ eñ in de bzeyd-
de van vyfentwintich cubitus. Ende met
seuen trappen climdenen tot haer/ ende het
poztael was booz haer doze/ eñ daer waren
wtgesneden palmboomen een aen d'een sy-
de/ eñ een aen d'ander syde/ in haren booz-
vozst. Ende de poozte van dat binnenste
voozhof inden zuyden wech/ eñ hy heeft ge-
meten van poozte tot poozte in den zuyden
wech hondert cubitus. Eñ hy heeft my in-
geleyt tot dat binnēste voozhof aen de zuyt-
poozte/ eñ hy heeft de poozte gemeten nae de
voozseyde maten. Haer slaepcamer eñ ha-
ren voozvozst/ eñ haer poztael met de selue
maten/ ende haer vensteren/ eñ haer poztael
int ronde vyftich cubitus van lengden/ ende
vyfentwintich cubitus van bzeydden. Eñ
een poztael int ronde was in de lengde van
vyfentwintich cubitus/ eñ van bzeyddē vyf
cubitus. Eñ syn poztael aen dat buytenste
voozhof eñ syn palmboomen inden booz-
vozst/ ende daer waren acht trappen booz de
welcke men opclam booz haer. Eñ hy heeft
my geleyt in dat binnēste voozhof booz den
oostwech/ eñ hy heeft de poozten ghemeten
na de voozseyde maten. Haer slaepcame-
ren eñ haren voozvozst eñ haer poztael als
bouen/ eñ haer vensteren eñ haer poztalen
int ronde/ in de lengde van vyftich cubitus/
eñ in de bzeydde van vyfentwintich cubi-
tus. Eñ haer poztael dat is van dat buy-
tenste voozhoof/ ende de wtgesneden palm-
boomen waren in harē voozvozst aen d'een
eñ aen d'ander syde/ ende met acht trappen
was haren opganck. Eñ hy heeft my ghe-
leyt tot de poozte die ten noozden siet/ ende
hy heeft ghemeten na de voozseden maten.
Haer slaepcamer eñ haren voozvozst ende
haer poztael/ ende haer vensteren int ronde/
waren in de lengde van vyftich cubitus/ eñ
in de bzeydde van vyfentwintich cubitus.
Eñ haer poztael sach totten buytensten
voozhof/ eñ wtgheſneden werck van palm-
boomen was in haren voozvozst aen d'een
eñ aen d'ander syde/ eñ met acht gradē was
haren opganck. Eñ tot elcke schatcamer

Ende was een doze in de voozvozſten der poozten daer wieſſchen ſy de brantofferanden. Eñ int poztael vander poozten waren twee tafelen aen d'een ſyde / ende twee tafelen aen d'ander ſyde/dat daer op ſoude geoffert wozden den brantoffer/ende vooz de ſonde/ende vooz de verſuymeniſſe. Ende aen de buytenſte ſyde die opclimt tot de doze der poozten die ten noozden gaet/ waren twee tafelen/ ende aen d'ander ſyde vooz t'poztael vã der poozten waren twee tafelen/ vier tafelen aen d'een ſyde/eñ vier tafelen aen d'ander ſyde / aen de ſyden der poozten waren acht tafelen / waer op dat ſy den ſlachoffer doodden. Maer de vier tafelen totte brantoffer waren van viercantighe ſteenen ghemaect / in de lengde van anderhalven cubitus / eñ in de breydde vã anderhalven cubitus / eñ in de hoochde van eenen cubitus/ waer op dat ſy de vatẽ ſtellen ſullen in welcke de brantofferande ende de ſlachofferande ten offer gedoot wozdẽ. Eñ hen ijſten waren van een palm wederom ghecromt van binnen/ int ronde/ maer op de tafelen was vleeſch der offeranden. Eñ buyten de binnenſte poozte waren der ſanghers ſchatcameren in dat binnenſte voozhof / dat daer was in de ſyde der poozten nooztwaerts ſiende/ eñ hen aenſicht was tegen den zuytwech/de eene aen de ſyde vande ooſtpoozte/ die ſach tegen den nooztwech. Eñ hy heeft tot my gheſeyt: Dit is de ſchatcamer die ſiet tegen den zuytwech die ſal dẽ Prieſters toe behoozen/ die wake houden in de bewaringen des tempels: maer de ſchatcamer die ten noozdwech ſiet/ ſal den Prieſters toebehoozen die wake houden tot den dienſt des outaers : dit ſyn Sadocs kinderen die van Leuis kinderen totten Heere comen/ dat ſy hem dienen ſouden. Eñ hy heeft dat voozhof ghemeten in de lengde van hondert cubitus/eñ in de breydde van hondert cubitus int viercant/ eñ den outaer vooz d'aenſchyn des tempels. Eñ hy heeft my binnen geleydt in dat poztael des tempels/eñ hy heeft dat poztael ghemeten vyf cubitus aen d'een ſyde/ eñ vyf cubitus aen d'ander ſyde/ eñ de breydde der poozten drij cubitus aen d'een ſyde/ ende drij cubitus aen d'ander ſyde.

Eñ de lengde van dat poztael van twintich cubitus/ eñ de breydde van elf cubitus/ ende met acht trappen gincmen daer op. Eñ daer warẽ colomnẽ in de voozvozſten/d'een aen d'een ſyde/ eñ d'ander aen d'ander ſyde.

De ghelegentheyt vanden nieuwen tempel na alle ſijn deelen. Dat xlj. Capittel.

Ende hy heeft my geleyt inden tempel/eñ hy heeft de voozvozſten gemeten ſes cubitus van breydden aen d'een ſyde/ ende ſes cubitus van breydde aen d'ander ſyde / de breydde van dat tabernakel. Eñ de breydde der poozten was van thien cubitus/ende de ſyden vande poozte waren van vyf cubitus aen d'een ſyde/ eñ vyf cubitus aen d'ander ſyde / eñ hy heeft haer lengde ghemeten van veertich cubitus / ende de breydde van twintich cubitus. Eñ daer binnen gegaen zynde heeft hy inden voozvozſt der poozten gemeten twee cubitus/ eñ de poozte van ſes cubitus/eñ de breydde der poozten vã ſeuen cubitus. Eñ hy heeft haer lengde gheme-ten van twintich cubitus eñ de breydde van twintich cubitus/ vooz d'aenſchyn des tempels/ eñ hy heeft tot my geſeyt: Dit is t'heylich der heyligen. Eñ hy heeft den wandt des huys gemeten van ſes cubitus/ ende de breydde vander ſyden van vier cubitus aen alle ſyden rontſomme dat huys. Eñ de ſyden d'een ſyde aen d'ander/waren twermael dryendertich/ende ſy waren wtſtekende die ingingen vooz den want des huys/in de ſyden rontſom/dat ſy beſuytẽ ſouden/ eñ niet raken den wandt des tempels/ Eñ daer was een ſtrate int ronde / opwaerts cimmende vooz eenen wendelgraet/eñ die leydde tot de eercamere des tempels int ronde/ daerom was den tempel wyder int opperſte/eñ alſo gincmen opwaerts van beneden tot dat bouenſte vooz d'midden. Eñ ic heb int huys geſien de hoochde rontſomme/ gefondeerde zyden tot de mate des riets/ van ſes cubitus ruymte/ eñ de breydde lancks den wandt der ſyden van buyten van vyf cubitus/eñ het binnenſte huys was inde ſyden des huys. Eñ tuſſchen de ſchatcameren de breydde vã twintich cubitus rontſomme het huys van allen ſyden. Eñ de doze der ſyden ten gebede/ die een doze aendẽ noozdwech/eñ de een doze aenden zuytwech/eñ de breydde der plaetſen totten gebede/ was vã vyf cubitus int ronde. Eñ dat geſtichte dat afgeſcheydẽ was eñ gekeert tot dẽ wech die ter zee waerts ſiet/was van de breydde van ſeuentich cubitus/maer den wandt des geſtichts was vyf cubitus in de breydde rontſomme/eñ ſyn lengde was negẽtich cubitus.

Eñ hy heeft des huys lancheyt ghemeten/ hondert cubitus/ eñ dat gheſticht dat afgheſcheyden was/eñ ſyn wanden hondert cubitus lengde/ maer de breydde vooz d'aſſicht des huys / eñ des genes datter verſcheyden was tegen dẽ ooſten/was hondert cubitus.

Eñ hy heeft gemeten de lancheyt des geſtichts tegen ſyn aenſicht dat afgheſcheyden was aen dat achterſte/ de ſchatcameren van beyde de ſyden van hondert cubitus/eñ den binneſten tempel/ eñ de poztalen des voozhofs. De dozpels eñ de cromme venſterẽ/ eñ de ſchatcameren int ronde aen dry deelen/ tegen elcs dozpel/eñ ouertrocken met houte al om int ronde / maer de aerde was tot de venſteren/eñ de venſteren waren ghecloten op de dozen. Eñ tot dat binnenſte huys eñ van buyten/ ouer alle den wandt rontſomme van binnen eñ van buyten totter maten.

Eñ daer waren Cherubims ende palmboomen conſtelick ghemaeckt / ende eenen palmboom was tuſſchen Cherub ende Cherub/ende eenen Cherub hadde twee aenſichten. Eens menſchen aenſicht by den palmboom van deſe ſyde / ende eens leews aenſicht neffens dẽ palmboom vã d'ander ſyde

wtghe-

wtgesnedē ouer alle t'huys int ronde/ Tā
der aerden/tot dat opperste der poortē wa-
ren Cherubims eñ palmboomē wtgegroeft
in den wandt des tempels. Den vierkan-
ten dorpel/eñ d'aensicht vā de heylige plaet-
se was aensicht tegen aensicht. De hoochde
vandē houten outaer was van dry cubitus/
eñ syn lengde was van twee cubitus/eñ syn
hoeckē eñ syn lengde eñ syn wanden waren
van houte. Eñ hi heeft tot mi gesprokē: dits
de tafele voor den Heere. Eñ twee dozen
waren inden tempel/ eñ in de alderheylich-
ste plaetse. Eñ in de twee dozen van beyde
de syden warē twee doorkens die tegē mal-
canderen gevouwen werden/wāt daer wa-
ren twee dozen aen beyde de syden van de
dozen. Eñ in de dozen des tempels waren
gesnedē Cherubims/ eñ een gesneden werc
van palmboomen/also die ooc in de wanden
wtgesneden waren/ waerom dat de houten
oock grooter waren in dat voorste deel des
portaels van buyten/ waer op dat waren
de cromme vensteren/ende de gheyckenisse
der palmboomen aen d'een eñ d'ander syde/
aen de schouderkens des portaels na de sy-
den des huys/eñ de breydde der wanden.

Van de gheltblocken ende andet dinghen die bequaem wa-
ren totten Goddelicken dienst.

Dat xlij. Capittel.

A Ende hy heeft my wtgheleyt tot dat buy-
tēste voorhof door dē wech noortwaerts
leydende/eñ hi heeft my gebracht in de schat-
camer die daer was tegen dat afgescheydde
ghestichte eñ teghen dat huys noortwaerts
streckende. In d'aensicht der lengdē hon-
dert cubitus vande noortdoze/eñ der breyd-
den vyftich cubitus/ tegen de twintich cu-
bitus des binnenstē voorhofs eñ tegen t'pa
uiment met steenē gepaeyt vā dat buyten-
ste voorhof/ daer het portael was genoecht
aen dat dry voudich portael. Ende voor de
schatcamerē een wandelplaetse vā thien cu-
bitus der breydden/ tot de binnenste des
weechs siende/ van eenen cubitus. Eñ hare
dozen waren ten noorden/ daer de schatca-
meren int opperste neder waren/ wāt sy on
derhielden de portalen die wt dien wtstakē/
van d'onderste eñ van d'middelste des ghe-
B stichts/ wāt het waren dry solderingen/ eñ
sy en hadden geen colomnen/ghelyck de co-
lomnen vā de voorplaetsen waren/ dacrom
staken sy wt van de onderste eñ van de mid-
delste vander aerden vyftich cubitus. Eñ
den omgaenden buytensten muer achter de
schatcamerē die daer waren indē wech van
dat buytenste voorhof voor de schatcamerē/
syn lengde was van vyftich cubitus/ wāt
de lengde van de schatcameren des buyten-
sten voorhofs was vyftich cubitus/ende de
lengde voor d'aensicht des tempels/ hondert
cubitus. Eñ onder dese schatcameren was
eenen ingane der geenre die daer in gingen
van den oosten van dat buytenste voorhof.
In de breetheyt vanden omgaenden muer
des voorhofs die daer was tegē den oosten
wech in het aensicht van dat afgheschey den
gestichte/eñ voor dat gestichte warē de schat
cameren. Eñ eenen wech voor hen aen-
sichte/nae de gelyckenisse der schatcameren/
die inden noorden wech warē/ na hen leng-
de also was ock hen breydde: eñ alle haren
inganck/ ende gheluckenissen/ eñ hen dozen
waren nae de dozen der schatcameren die
inden wech waren siende zuydtwaerts: een
doze int hooft vanden wech/ welcken wech
was voor het afgescheyden portael den ge-
nen die door den oosten wech inghinghen.
Eñ hy heeft tot my geseyt: De schatcame-
ren vanden noorden/eñ de schatcamerē van
den zuyden/die voor dat afgescheyden ghe-
stichte zyn/dit zyn de heyligha schatcameren
in de welcke de Priesters eten die totte Hee
re comen mt heylich der heyligen/ daer sul-
len sy t'heylich der heyligen leggen/ ende de
offerande voor de sonde/eñ voor de versuy-
menisse/ want de plaetse is heylich/ Maer
als de Priesters sullen ingecomen zyn/so en
sullen sy niet wtgaen wt de heylige plaetsen
tot in dē buytenstē voorhof/ eñ daer sullen
sy hen cleederen te bewaren leggen/ daer sy
in dienen/ want sy heylich zyn/ eñ sy sullen
metten anderē cleederen gecleet worden/ eñ
also sullen sy voorts gaen totte volcke. Eñ D
als hy de matē van dat binnenste huys vol-
bracht hadde/ so heeft hy my wtgheleyt door
den wech der poortē die daer sach totte oostē
wech/ eñ hy heeft dien gemetē aen alle syden
rontsomme. Eñ hy heuet ghemeten tegen
den oosten wint metten meetriete/ vyfhon-
dert rieten/ metten meetriete rontsomme.
Eñ hy heeft gemetē tegē den noordē wint/
vyfhondert rieten mettē meetriete rontsom
me. Eñ tegē den zuydē wint heeft hy vyf-
hondert rieten gemetē mettē meeeriete rōtsl
omme. Eñ tegen den westen wint heeft hy
vyfhondert rieten gemetē/mettē meetriete.
Na de vier windē heeft hy haren muer ge-
metru aen alle syden rontsomme/ de lengde
vyfhondert cubitus/ eñ de breydde vyfhon-
dert cubitus/onderscheydēde tusschē de hey
lige plaetse/ eñ des gemeyns volcs plaetse.

Als Gods glorie openbaerde, doen hoorde de Prophete dat de kinderen van Israhel niet meer Godts naem ontsuyueren en souden, ende van de maten des ohtaets.

Dat xliij. Capittel.

E Ende hy heeft my gheleyt ter poorten die A
totte oostē wech sach. Eñ siet de glorie
Gods vā Israel ginc binnē door den oosten
wech/eñ hy hadde een stēme als eē stēme vā
veel wateren/eñ de aerde blinckte van syn-
der maiesteyt. Eñ ick heb een visioen ghe- Ezec.3. 10.11
sien na de ghedaente/ die ick ghesien hadde/
als hy quam dat hy de stadt verderuen sou-
de/eñ de ghedaente was na dat ghesichte dat
ick gesien hadde by den vloet Chobar/ ende Ezech.1.4.1.
ick heb gevallen op myn aensicht. Eñ des
Heeren maiesteyt is in den tempel gegaen/
door den wech der poorten die oostwaerts
sach. Eñ de gheest heeft my opgheheuen/
eñ heeft my gebracht in dat binnenste voor-
hof/ende siet/dat huys was vervult met des
Heeren glorie. Ende ick heb gehoort ee-
nen tot my sprekēde vanden huyse/ eñ daer

ſtont een man by my/ Eñ hy heeft tot my geſeyt: Sone des menſchen dit is de plaetſe van mynen ſtoel/ eñ de plaetſe van mynder
B voeten voetſtappē/ daer ick woone int midden der kinderē vā Iſrael inder eewicheyt/ eñ het huys vā Iſrael en ſal voortaen mynē heyligen naem niet beſmetten ſy eñ haerlieder coningen in haer oncuyſcheden/ ende in haerder coningen vallen/ eñ in de hoochden.

Die haren dorpel gemaect hebben by mynen dorpel/ eñ haer ſtylen neffens myn ſtylen/ eñ daer was eenen muer tuſſchen my eñ henlieden. Ende ſy hebben mynen heyligen naem beſmet in de afgryſelickheden die ſy ghedaen hebben/ waerom dat ickſe vernielt hebbe in myn gramſchap. Nu dan laetſe hare oncuyſcheyt verre weech ſtooten/ ende haerder coninghen vallen van my/ eñ ick ſal int midden van henlieden woonen altyt.

Maer ghy ſone des menſchen toont den
C huyſe van Iſrael den tempel/ ende laetſe beſchaemt worden van hare booſheden/ ende laetſe dat geſtichte meten/ eñ laetſe henlieden ſchamen van alle de dingen die ſy gedaē hebben. De figure des huys eñ ſynder timeragien/ inganghen ende wtgangen/ ende alle ſyn beſchryuinghe/ eñ alle ſyn geboden/ ende alle ſyn ordinancie/ ende alle ſyn wetten toont henlieden/ eñ ghy ſultſe ſchryuen in hare oogen dat ſy allen ſyn beſchryuinge bewaren/ ende ſyn geboden/ ende dat ſy die doen. Dits de wet des huys in dat opperſte des berchs/ Alle ſyn pale int ronde is het heylich der heyligen. Dit is dan de wet des
D huys/ ende dit zyn de maten des outaers inden warachtichſten cubitus/ die eenen cubitus ende een palme hadde/ in ſynen gront was eenen cubitus/ ende eenen cubitus in de lengde/ ende ſyn begryp was tot ſynen wterſten cant/ rontſom een palme/ dit was oock de groeue des outaers. Eñ van den gront der aerdē tot de laetſte hoochde twee cubitus/ ende de breydde was vā eenen cubitus/ eñ van de minſte hoochde tot de meeſte hoochde waren vier cubitus/ ende de breydde was van eenen cubitus. Maer dat opperſte deel des outaers was van vier cubitus/ ende van dat opperſte des outaers tot bouen toe waren vier hoornen. Ende dat
E opperſte was vā twaelf cubitus in de lengde tot twaelf cubitus inde breydde/ vierkantich met gheluycke ſyden. Ende dat opperſte des outaers van veerthien cubitus in de lengde/ door veerthiē cubitus inde breydde in ſyn vier hoecken/ eñ een croone rontſom van die van eenen haluen cubitus/ eñ ſynen gront was van eenē cubitus int ronde/ maer ſyn trappen waren gekeert ten ooſten. Eñ hy heeft tot my geſeyt: Sone des menſchen/ dit ſeyt de Heere God: Dit zyn de manieren des outaers op wat dach dat hy gemaect ſal weſen/ dat daer op de brantoffertāde geoffert worde/ eñ het bloet wtgeſtort.

Eñ ghy ſullet geuen den prieſteren eñ den
F Leuiten die vā Sadoes ſade zyn die tot my comen/ ſeyt de Heere God/ dat ſy my offeren een calf van de runderen voor de ſonde.

Ende nemende tot v van ſynen bloede ſult ghy dat doen op ſyn vier hoecken/ eñ op de vier hoecken vanden opperſten ſteen/ eñ op de croone rontſomme/ ende ghy ſult dat ſuyueren ende verſoenen. Ende ghy ſult dat calf nemen dat voor de ſonde gheoffert is/ ende ghy ſult dat verbranden in een verſcheyden plaetſe des huys buyten de heylighe plaetſe. Ende op den tweeden dach ſuldy eenen onbeſmetten bock der gheyten offeren voor de ſonde/ ende ſy ſullen den outaer ſuyueren/ gelyck ſy dien geſuyuert hebben met den calue. Ende als ghy voldaen G
ſult hebben dien te ſuyueren/ ſoo ſuldy een onbeſmet calf vanden runderen nemen/ eñ eenen onbeſmetten ram vande cudde. Eñ ghy ſult die offeren in des Heeren aenſicht/ ende de Prieſters ſullen daer ſout op leggē/ ende ſy ſullen die offeren tot eenen heelen brantoffer den Heere. Seuen dagen lanck ſuldy eenen bock offeren voor de ſonde alle daghe/ ende een calf van dat groot vee/ ende eenen ram van t'cleyn vee/ ſullen ſy onbeſmet offeren. Seuen daghen ſullen ſy den outaer verſoenen/ ende dien ſuyueren/ ende ſy ſullen ſyn hant vullen. Ende als de daghen volbracht ſullen zyn/ op den achtſten dach eñ daer ouer/ ſullen de Prieſters op dē outaer uwe brantofferanden doen ende die ſy voor den vrede offeren/ ende ick ſal v lieden verſoent weſen ſeyt de Heere God.

Vande gheſloten poorte der heyliger plaetſen, Ende wie dat door de heylighe plaetſe gaen ende niet gaen en ſal.

Dat xliij. Capittel.

1 Ende hy heeft my omgekeert totten wech A
van de buytenſte poorte der heyligher plaetſen die ooſtwaerts ſiet/ eñ die was geſloten. Eñ de Heere heeft tot my gheſeyt:
2 Deſe poorte ſal gheſloten zyn/ ſy en ſal niet geopent worden/ eñ gheen man en ſal door haer ingaen/ want de Heere Iſraels God is door haer ingegaen/ ende ſy ſal voor den
3 prince gheſloten zyn. De prince ſal ſelue in haer ſitten om broot te eten voor dē Heere: door den wech van dat portael der poorten ſal hy incomen/ ende door haren wech ſal hy
4 wtgaen. Eñ hy heeft my gebracht door den wech vā de noortſche poorte/ voor d'aeſchyn des huys/ eñ ick heb gheſien/ eñ ſiet de glorie B
des Heeren heeft des Heeren huys vervult/
5 eñ ick heb op myn aenſicht genaliē. Eñ de Heere heeft tot my gheſeyt: Sone des menſchen ſtelt v herte/ eñ ſiet met uwen ooghen/ eñ hoort met uwē oren alle dat ic ſpreke tot v vā alle de ceremonien vā des Heeré huys/ eñ van alle ſyne wetten/ eñ ghy ſult v herte ſtellen in de wegen des tempels/ door alle de
6 wtgangen van de heylige plaetſe. Eñ ghy ſult ſeggen totten huyſe van Iſrael dat my creyptende is/ Dit ſeyt de Heere God: Laet v genoech weſen alle uwe booſe miſdaden huys
7 van Iſrael/ om dat ghy vreemde kinderen inbrengt die onbeſneden van herten zyn/ eñ onbeſnedē van vleeſche/ dat ſy in myn heyligh plaetſe zyn ſouden/ eñ dat ſy myn huys

beſmet

beſmetten ſouden / eñ ghy offert mijn bꝛoo-
den/dat vet des inghewants/ eñ d'bloet: eñ
ghy breect mijn verbondt in allen v groote
miſdaden. Eñ ghy en hebt de gebodē van
mijn heylige plaetſe niet ghehouden/eñ ghy
hebt bewaerders vā mijnder bewaringē ge
ſtelt in in mijn heylige plaetſe vooꝛ v ſelue.
Dit ſeyt de Heere God: Alle vrēdelinck
onbeſneden vā herten/ eñ onbeſnedē vā vlee
ſche en ſal in mijn heylige plaetſe niet gaen/
alle vreemde ſone die int middē der kinderē
van Iſrael is. Maer oock de Leuiten die
verre vā mi geſcheydē zijn in de dolinge der
kinderē vā Iſrael/eñ hebben vā my gedoolt
na hare afgoden/eñ hebben haerlieder booſ-
heyt gedꝛagē: Si ſullē in mijn heylige plaet
ſe des huys bewaerders zijn/ eñ booꝛwaer-
ders vāde pooꝛtē des huys/eñ dienaers des
huys/ſy ſullē des volcs ſlachofferādē doot-
ſlaen/eñ ſy ſullē in haerlieder aenſicht ſtaen/
om henliedē te dienē. Om dat ſy henlieden
gedient hebbē booꝛ d'aenſchijn van harē af-
goden/eñ ſy zijn den huyſe vā Iſrael gewoꝛ
den tot een ſtruycſele der booſheyt. Daeꝛom
heb ick mijn hant opgeheuen op henlieden/
ſeyt de Heere God/ eñ ſy hebben hare booſ-
heyt gedꝛagen/ eñ ſy en ſullē tot my niet ge
naken/dat ſy t'pꝛieſterſchap booꝛ my ſouden
bedienen noch ſy en ſullen tot alle mijn hey
ligbe plaetſe niet comen neffens dat heylich
der heyligen/maer ſy ſullen hare beſchaemt-
heyt dꝛagen/eñ haerlieder groote miſdaden
die ſe gedaen hebbē. Eñ ick ſalſe geuen tot
booꝛwaerders des huys in allen ſijnē diēſt/
eñ in alle dinghen die in haer gedaen ſullen
woꝛden. Maer de pꝛieſters Leuitē Sadocs
ſonen/die de ceremonien van mijn heyligbe
plaetſe bewaert hebbē/ als de kinderen van
Iſrael van my doolden die ſullen tot my co
men om my te dienen/ende ſy ſullen in mijn
aenſicht ſtaē/om my het vet des ingewants
eñ het bloet te offeren/ ſeyt de Heere God.
Sy ſullen in mijn heylige plaetſe gaen/eñ
ſy ſullen tot mijn tafel gaen / dat ſy my die-
nen/eñ mijn ceremoniē bewarē. Eñ als ſy
in de pooꝛten des binnenſtē booꝛhofs comē
ſullē/ ſo ſullen ſy met lijnen cleederē gecleet
woꝛden/eñ op hen en ſal niet wullens comē
als ſy dienen in de pooꝛtē van dat binnenſte
booꝛhof/eñ daer innewaerts. Lijnē huyuē
ſullen op hare hoofden zijn/ eñ lijnen neder-
cleederen ſullen aen haerlieder lendenē zijn/
eñ ſy en ſullen niet toeghegoꝛt woꝛden int
weet. Eñ als ſy wt dat buytenſte booꝛhof
ſullen gaen totten volcke/ ſo ſullen ſy henlie
den ontcleeden van haren cleederen daer ſy
in gedient hadde/eñ ſy ſullen die beſijdē leg-
gen in de ſchatcamer vā de heylige plaetſe/
eñ ſy ſullen henlieden met ander cleederen
cleeden/eñ ſy en ſullen t'volc niet heyligē in
hare cleederen. Maer haerlieder hooft en
ſullen ſy niet ſcheeren / noch haerlieder bayꝛ
booden/ maer ſcheerēde ſullen ſy hare booſ-
den al rontſomme ſcheerē. Eñ alle pꝛieſter
in ſal geenen wijn dꝛincken/ als hy int bin-
enſte booꝛhof gaen ſal. Eñ een weduwe
ende een verſtooten vꝛouwe en ſullen ſy tot
gheen huyſvꝛouwe nemen/ maer maechden
van t'ſaet des huys van Iſrael: maer ooc een
weduwe die eens pꝛieſters weduwe is/ſullē
ſy nemen ten houwelicke. Eñ ſy ſullē mijn
volc leeren wat onderſcheyt datter is tuſſchē
t'gene dat heylich is eñ dat beſmet is/eñ tuſ-
ſchen reyn eñ onreyn ſullen ſy henliedē toon-
nen. Eñ alſſer eenighen twoꝛdꝛacht is/ ſo
ſullen ſy in mijn oꝛdeelen ſtaen/ eñ oꝛdeelē/
ſy ſullen mijn wetten eñ mijn gebodē in alle
mijn hooge feeſtdagen bewaren / ende mijn
Sabbathen ſullen ſy heyligen. Eñ tot ee-
nen doodē menſch en ſullen ſy niet ingaen/
op dat ſy niet beſmet en woꝛden/dan tot va-
der eñ moeder/ eñ ſone eñ dochter/ eñ bꝛoe-
der/ende ſuſter/die haren tweeden man niet
gehadt en heeft/in de welcke ſullē ſy ontſuy-
uert woꝛdē. Eñ na dat hy geſuyuert ſal we
ſen/ſo ſalmen hem ſeuen dagen tellen/ Eñ
op den dach ſijns ingancks in de heyligbe
plaetſe tot dat binnenſte booꝛhof om my te
dienen in de heylige plaetſe/ ſal hy booꝛ ſijn
ſonde offeren/ ſeyt de Heere God. Sy en
ſullen gheen erffenijſſe hebben / ick ben hare
erffenijſſe/ eñ ghy en ſult henlieden geen be-
ſittinge geuen in Iſrael/ wāt ick ben hen be
ſittinge. De ſlachofferande/eñ de offerande
booꝛ de ſonde eñ booꝛ de verſuymenijſſe ſul-
len ſy eten/eñ alle beloefde gaue in Iſrael ſal
henlieden toebehoꝛen. Ende de eerſtelin-
gen vā alle eerſte geboꝛene/ eñ alle de voch-
tighe offerhanden / van alle datter gheoffert
wert/ ſullen den pꝛieſter toebehoꝛen/ eñ de
beſte van uwen ſpijſen ſuldy den Pꝛieſter
gheuen / dat hy de ghebenedijdinghe ſijnen
huyſe oplegghe. Alle dat van ſelfs geſtoꝛ-
uen is/ende dat van eenighe beeſte ghenan-
ghen is/van den vogelen/ende cleynen vee/
dat en ſullen de Pꝛieſters niet eten.

Int deylen vanden lande, moet den Leuiten eñ Pꝛieſteré een deel bewaert worden, der ſtadt ooc eñ den Prince: Hoe daemen ooc ghelijck houwe in gewichten eñ maten, eñ ſacrificien, &c.

Dat xlv. Capittel.

ENde als ghi d'lant ſult beginnen te dey-
len metten lote / ſo ſcheyt wt d'eerſte ga-
uen den Heere dat gheheylicht zy van d'lant
in de lengde van vijfentwintich duyſent/ eñ
in de bꝛeydde thiē duyſent/ dit ſal geheylicht
weſen aen alle ſijn palen rontſomme. Eñ
het ſal van allen ſijden gheheylicht woꝛden
vijfhondert bij vijfhondert / aen vier ſijden
alomme/eñ vijftich cubitus in ſijn booꝛſte-
den rontſomme. Eñ van deſe mate ſuldy
meten de mate van vijfentwintich duyſent/
eñ in de bꝛeydde van thien duyſent/ eñ daer
in ſal den tempel zijn/ eñ t'heylich der heyli-
gen. De geheylichde plaetſe des lants ſal
den Pꝛieſteren den dienaers van de heylige
plaetſe toebehoꝛen/die tot des Heeré dienſt
gaen/eñ t'ſal hare plaetſe weſen tot huyſen/
ende tot een heylighe plaetſe der heylicheyt.
Eñ vijfentwintich duyſent lengden/ende
thien duyſent bꝛeydden ſullen den Leuiten
toebehoꝛen/die den huyſe dienen/ſy ſullen
twintich ſchatcameren beſitten. Ende de
beſittinge der ſtadt ſuldy geuē in de bꝛeydde

vijfduysent / en in de lengde vijfentwintich duysent / na de affscheydinge van de heylighe plaetse / den geheelen huyse van Jsrael. En den prince suldy geuen aen d'een en d'ander syde / tot een affscheyden der heyligher plaetsen / en tot een beslittinghe der stadt / teghen d'aensicht van dat affscheyden der heyligher plaetsen / en tegen d'aensicht vander stadt beslittinghe / van de syde der zee / tot de zee toe / en van de oostsyde totten oosten toe. En de lengde na eick deel van de westpale tot de oostpale. Van den lande sal syn beslittinge wesen in Jsrael / en de princen en sullen niet meer myn volck berooven / maer sy sullen d'lant den huyse van Jsrael gheuen na hare geslachten. Dit seyt de Heere God: Latet v genoech wesen ghy princen vā Jsrael / laet achter de boosheyt en den roof / en doet recht en rechtueerdicheyt / scheyt v palen van mijnen volcke / seyt de Heere God. Een rechtueerdige wage / en een rechtueerdighe ephimate / en een rechtueerdige batus mate suldy hebben / ephi en batus sullen gelijck en van eender matē wesen / also dat batus houde het thiende deel van corus mate / en ephi het thiende deel van corus mate / nae de corus mate sal hare vergelijcken wesen. En een sicle heeft twintich hellinghen / vooyts twintich sicken en vijfentwintich sicken / ende vijfthien sicken maken een pont. Ende dit zyn de eerstelinghen die ghy nemen sult / het seste deel van ephi van een corus mate terwen / en het seste deel van ephi van een corus mate ghersten. En de mate der olien / een batus olien is dat thienste deel van een corus mate / en thien batus maken een corus mate: want thien batus matē vullen een corus mate / en eenen ram van een cudde van twerhondert van de gene die de kinderē vā Jsrael voeden tot een sacrificie / ende tot een brantofferande / en tot vredeofferanden / om te versoenen voor henlieden / seyt God de Heere. Alle t'volck des lants sal gehoudē worden in dese eerstelinghen / den prince in Jsrahel. En boven den prince sullen zyn brantofferanden / en het sacrificie en de vochtige offeranden in de hoochtijden / en in de nieuwe maenden / en in de Sabbathē / in alle de hooghe feestdagen des huys van Jsrael / sal hy sacrificie doen voor de sonde / en brantofferande / en vredeofferanden / om te versoenen voor t'huys van Jsrael. Dit seyt de Heere God: Jn d'eerste maent / inden eersten dach vander maent / suldy nemen een calf wt de runderen onbesmet / en ghy sult de heylige plaetse suyueren. En de priester sal nemen vanden bloede dat voor de sondē zyn sal / en hy sal dat stellen aen de stylen des huys / en aen de vier hoecken van dat opperste des outaers / en aen de stylen der pooyten van dat binnenste voorhof. En also suldy doen op den seuensten dach der maent voor eicken die onwetende is geweest / ende met dwalinghe bedroghen is gheweest / en ghy sult suyueringhe doen voor t'huys. Jn d'eerste maent op den veerthienstē dach der maent sal v lieden dat hoochtijdt van Pascha zyn / seuen dagen salmen ongheheefde brooden eten. Ende de prince sal op dien dach offeren voor sy selues / ende voor alle t'volck des landts een calf voor de sonde / en int hoochtijt van seuen dagen sal hy den Heere een brantofferande doen / seuen calueren / en seuen rammen sonder smette alle daghe seuen dagen lanck / en voor de sonde eenen bock der geyten. En hy sal een sacrificie ephi tot eick calf doen / ende een ephi tot eicken ram / en hy sal een hinmate olie doen tot elckē ephi. Jn de seuenste maent op de vijftthienste dach van der maent int hoochtijt sal hi doē alst voorseyt is tot seuē dagen / so wel voor de sonde als tot de brandtofferande / ende in dat sacrificie ende in de olie.

Van de poorte die oostwaert siet wanneer datse open gaen sal, ende wat sacrificie de prince dan offeren sal, ende van de daghelicksche offerhande.

Dat xlvj Capittel.

Dit seyt de Heere God: De poorte van dat binnenste voorhof die oostwaerts siet / sal ghesloten worden ses daghen / in de welcke men werck doet / maer op den sabboth dach sal die open gedaen worden / maer oock sal sy ghespent worden in den eersten dach der nieuwer maenden. En de prince sal incomen door den wech van dat portael der poorten van buyten / en hy sal inden inganck vander poorten staen / ende de priesters sullen syn brandtofferande doen / ende syn vredeofferanden / ende hy sal aenbidden op den dorpel vander poorten / ende hy sal wtgaen / maer de poorte en sal niet gesloten worden totten auont toe. Ende het volck des lants sal aenbidden aen de doze vā dier poorten / inde sabbothen / ende in d'eerste dagen der maenden voor den Heere. Maer desen brantoffer sal de prince den Heere offeren in den Sabboth dach / ses onbesmette lammeren / ende eenen onbesmetten ram.

Ende een sacrificie ephi tot eicken ram: maer van de lammeren het sacrificie dat syn hant sal gheuen: en een hin olien tot eicken ephi / Maer op den eersten dach vander maent sal hy offeren een onbesmet calf van den runderen / en ses lammeren / en ses rammen die onbesmet sullen wesen. Ende een ephi tot eick calf / en een ephi tot eicken ram sal hy tot eē sacrificie doē / maer vandē lammeren also syn handt vinden sal / en een hin olien tot eicken ephi. En als de prince incomen sal / dat hy ingae door dē wech vā dat portael der poorten / en door den selue wech wtgae. Ende alst volck des lants ingaen sal voor des Heerē aensicht in de hoochfesten / so wie door de noortpoorte incoemt om te aenbidden / die ga wte door den wech van de zuytpoorte. Voorts so wie incoemt door den wech vā de zuytpoorte / die gae wte door den wech van de noortpoorte / hy en sal niet weder keeren door den wech der poorten daer hy door incomen is / maer hy sal teghen die over wtgaen. En de prince int midden van henlieden sal metten ingaende ingaen / ende metten wtgaende wtgaen. En in de merrten

mercten eñ in de hooge feeſtdagē ſal het ſacrificie vāephi weſen tot elc calf/ eñ een ephi tot elcken ram: maer vanden lammeren ſalt ſacrificie weſen alſoo ſyn hant vinden ſal eñ een hin olien tot elcken ephi. Maer als de
" prince een vrywillige heel brandtofferande doet/ oft vrywillige vredeofferandē dē Heere/ ſoo ſalmen hem de poorte open doen die
› ten ooſten ſiet/ eñ hy ſal ſyn brantofferande doen/ eñ ſyn vrede offeranden gheluck men dat pleech te doen op den Sabboth/ eñ hi ſal wtgaen/ eñ de poorte ſalmen ſluyten nae dat hy wtghegaen is. Eñ hy ſal een onbeſmet
" lam van dat ſeine iaer den Heere alle daghe doen tot eenen brantoffer/ des morgens ſal hy dat altyt doen/ Ende hy ſal een ſacrificie
" daer op doen des ſmorgens vroech het ſeſte deel van een ephi/ eñ van olien een derdendeel van een hin datter gemengt worde met bloeme van tarwen mele. Dit is den Heere een wettich ſacrificie altyt duerende eñ ē-
E wich. Eñ hy ſal een lam eñ een ſacrificie
" eñ olie doen des morghens vroech tot een ewige brantofferande/ Dit ſeyt de Heere
" Godt: Iſt dat de prince een ghifte geeft yemandē vā ſynē ſonē/ ſo ſal ſyn erffenille ſynder kinderē weſen/ ſy ſullē die erffelic beſitten. Maer iſt dat hy een gaue geeft vā ſyn
" erffelicheyt eenē vā ſynē knechtē ſo ſalt dien toebehooren tot dē iare der vryheyt/ eñ t'ſal wederkeerē totten prince/ maer ſyn erffenille ſal ſynen kinderen toebehooren. Eñ de
" Prince en ſal vā des volcs erffenillē niet nemē met gewelt/ eñ vā haerlieder beſittinge/
F maer van ſyn beſittinge ſal hy een erffenille ſynen kinderē geuen/ op dat myn volc niet verſtroyt en worde een yegelic vā ſyn beſittinge. Eñ hy heeft my ingeleydt dooꝛ den
" ingane die daer was aen de ſyde der poortē tot de ſchatcamerē vā de heyligē plactſe/ tot de prieſters die daer noꝛtwaerts ſagen/ eñ daer was een plactſe ſtreckēde na dē weſtē.

Eñ hy heeft tot my geſeyt: Dit is de plact-
" ſe daer de prieſters coken ſullē dooꝛ de ſonde/ eñ dooꝛ de verſuymenille/ daer ſy het ſacrificie coken ſullen/ dat ſy niet wtdragen en ſouden in dat buytenſte dooꝛhof eñ dat het
G volc ghebeylicht werde. Eñ hy heeft my
" wtgeleydt tot dat buytenſte dooꝛhof eñ hy heeft my rontſomme geleydt dooꝛ de vier hoecken des dooꝛhofs: eñ ſiet daer was een cleyn dooꝛhofken inden hoec des dooꝛhofs/ elc beſonder dooꝛhofken in de hoecken des dooꝛhofs. In de vier hoeckē des dooꝛhofs
" waren de dooꝛhofkens gheſtelt/ vā veertich cubitus in de lengde/ eñ dertich in de breydde/ van eender maten waren de viere. Eñ
" daer was eenē muer gaende rontſomme de dooꝛhofkens/ eñ daer warē keuckenen ghemaect onder de poꝛtalē al rontſomme. Eñ
" hy heeft tot my geſeyt: Dits t'huys der keuckenē/ waer in dat de dienaers vā des Heerē huys des volcs ſlachofferandē coken ſullen.

Van dat water d'welck van onder den dorpel des huys vloeyde, d'welck ſoo wies, datmen daer niet door gaen en conſte. Ende van de palen ende deylinghe des heylichs landts.

Dat xlvij. Capittel.

E Nde hy heeft my omgekeert tot de pōꝛ- A
te des huys/ eñ ſiet daer gingen wateren wt vā onder den dorpel des huys ten ooſtē/ want des huys aenſicht ſach nae den ooſtē/ maer de wateren daeldē neder aen de rechte ſyde des tempels/ aen de zuytſyde des al-
' taers. Eñ hy heeft my wtghecleydt dooꝛ den wech vā de nooꝛtpoorte/ eñ hy heeft my ghekeert totten wech buyten de buytenſte poorte/ den wech die ooſtwaerts ſach/ eñ ſiet de wateren waren ouervloedende aen de
' rechte ſyde. Als de man wtghinck ooſtwaerts/ diet zeelken in ſyn handt hadde/ ſoo heeft hy ooc gemeten duyſent cubitus eñ hy heeft my dooꝛ het water geleydt tot dē enc-
' kelen toe. Wederom heeft hy duyſent gemeten/ eñ hy heeft my dooꝛ d'water geleydt
' tot den knien toe/ Ende hy heeftter duyſent ghemeten/ eñ hy heeft my dooꝛ d'water gheleydt totten lendenen toē. Ende hy heeftter duyſent gemeten/ de beke daer ich niet dooꝛ gaen en mocht/ want de waterē vā de diepe beke waren opgheheuen/ diemen niet dooꝛ- B
' gaen en mach. Eñ hy heeft tot my geſeyt: Dooꝛwaer ghy ſone des menſchen hebbet geſien. Eñ hi heeft my wtgeleydt eñ gekeert
' totten oeuer der beken. Eñ als ic my out gekeert hadde/ ſiet ſo warē inden oeuer der
. beken wter maten veel boomen aenbeyde
' de ſyden. Eñ hy heeft tot my geſeyt: Deſe wateren die wtgaen tot de hoopen des ooſt ſaucls/ eñ dalen neder tot de effen landē der woeſtynē/ ſullen in de zee gaen/ eñ wtgaen/
' eñ de wateren ſullē geneſen worden. Eñ alle leuende ziele die cruypt werwaerts dat de beke comt/ die ſal leuen/ eñ daer ſullē veel ghenoech viſchen zyn nae dat deſe wateren tot daer ſullen gecomen zyn/ eñ ſy ſullen ge-
' neſen worden/ ende ſy ſullen alle leuē/ waer
' toe dat de beke comt. Eñ de viſchers ſullen daer op ſtaen/ van Engaddi tot Engallim ſalt een droogynge der netten zyn. Daer ſullen vele ghedaenten van ſynen viſchen zyn/ gelyck de viſchen der grooter zee van
" ſeer grooter menichten/ eñ in haer oeueren C
eñ in de broeckachtige plactſen en ſullen ſy niet geneſen worden/ want ſy ſullē tot ſout-
" grocuen ghegheuen worden. Ende op de beke ſullen aen ſyn oeuerē van beyde ſyden alderhande vruchtdraghende boomen opſchieten/ daer en ſal gheen loof af vallen/ eñ ſyn vrucht en ſal niet faelgeeren/ tot elcker maent ſalt eerſte vruchten vooꝛts brengen/ want ſyn wateren ſullē wt dē heylige plactſe gaen/ ende ſyn vruchtē ſullēn tot een ſpyſe weſen/ ende ſyn bladeren tot medecyne.

" Dit ſeyt de Heere Godt/ dit is de pale waer in ghy d'lant beſitten ſult/ in de twelf gheſlachten van Iſrahel want Ioſeph heeft
" een dobbel toozdeē. Maer ghy ſultſe be- Gen.48.d.22.
ſitten elck gelyckelic als ſyn broeder: waer op dat ick myn handt ghehouen hebbe/ dat icſe uwen vaderen geuen ſoude eñ dit landt
" ſal v lieden vallen tot een beſittinge. Eñ dit is des landts pale/ aen de nooꝛtſydt vaꝛ de groote zee den wech Hethalon/ alſmen

comt na Hedada/ Emath Berotha Saba-
rim die daer is tusschen de pale van Damas-
cus ende van de bysigghende palen van E-
math/het huys van Thichon/ welc is by de
pale van Auran. Eñ de pale sal wesen vã-
der zee tot dat voozhof Enon de pale van
Damascus/ eñ vanden noozdē totten nooz-
den de pale vã Emath/de noozstsyde. Maer
de oostsyde van d'midden van Auran/ ende
van d'midden van Damascus/ eñ vã d'mid-
den van Galaad/eñ van d'middē des landts
van Israhel is de Jozdane scheydende aen
de oostzee/ghy sult ook meten de oostsyde.
Maer de suytsyde is van Thamar tot de
wateren des wederseggheus van Cades/
ende de beke tot de groote zee/ende dit is de
suytsyde ten suyden. Ende de zyde der zee/
De groote zee van de bysiggende pale recht
doze tot datmen comt tot Emath/ dit is de
zyde vander zee. Eñ ghy sult v lieden dit
lant deylen/ nae de gheslachten van Israhel:
ende ghy sult die v lieden tot een erffenis-
se maken/ ende den aencomelinghen die tot
v lieden comen sullen die kinderen winnen
sullen int midden van v liedē/ ende sy sullen
v lieden wesen als ingeboznē onder de kin
deren van Israhel. Sy sullen met v de besit-
tinge deylen int midden der gheslachtē van
Israhel. Maer in wat gheslachte dat een
aencomelinck is / daer suldy hem een besit-
tinghe gheuen/seyt de Heere Godt.

Het erffscheyden van dat heylich landt in xij. gheslachten in d'welck zijn de plaetsen der priesteren eñ Leuiten, de heylighe plaetse, de mate des stadts met haer voorsteden: de erue vandē prince, eñ de xij. poorten vander stadt nae de xij. gheslachten.

Dat xlviij Capittel.

ENde dit zyn de namen der geslachtē van
de noozpalen by den wech vãHethalon/
alsmen gaet nae Emath / dat voozhof van
Enan de pale van Damascus/ noozwaerts
neffens den wech van Emath. Eñ de zee sal
haer wesen de oostsyde/Dan eene. Eñ aen
de pale van Dan van de oostpale tot de syde
der zee/Aser eene. Eñ op de pale vã Aser/
van de oostsyde tot de syde der zee / Neph-
thali eene. Eñ op de pale van Nephthali
van de oostsyde tot de syde der zee/Manasse
eene. Eñ op de pale van Manasse/van de
oostsyde/tot de zyde der zee / Ephzaim eene.
Eñ op de pale van Ephzaim/van de oost-
syde tot de syde der zee / Ruben eene. Eñ
op de pale van Ruben van de oostsyde tot
de syde der zee / Juda een. Eñ op de pale
van Juda/ van de oostsyde tot de syde der
zee sullen de eerstelinghen zyn die ghy we-
scheyden sult/ tot vyfentwintich duysent vã
bzeydde eñ lengde/gelyc eicke deelen beson-
der van de oostsyde tot de zyde der zee/ende
de heylige plaetse sal in haer middē wesen.
De eerstelinghen die ghy den Heere we-
scheydē sult/sullen wesen de lengde vã vyfe-
entwintich duysent / eñ de bzeydde vã thien
duysent. Eñ dit sullen de eerstelingen zyn
der heyligher plaetse der priesteren / tot den
noozdē vã lengden vyfentwintich duysent/
ende tot de zee van lengden thien duysent.
Maer oock ten oosten van bzeydden thien
duysent/eñ totten middach van lengdē vyf-
entwintich duysent / eñ de heylighe plaetse
des Heeren sal int midden van haer wesen.
Den priesters sal de heylighe plaetse toe
behoozen / van Sadocs kinderen / die myn
ceremonien bewaert hebben/ende niet ghe-
doolt en hebben / als de kinderen van Isra-
hel doolden/gelyck de Leuiten ooc ghedoolt
hebben. Eñ de eerste gauen vam de eerste-
lingen des lants sullen henlieden wesen het
heylich der heyligē/ na de pale der Leuiten.
Maer ooc den Leuiten desgelyckes/nae de
palen der priesters vyfentwintich duysent
van lengden/eñ van bzeyden thien duysent.
Alle de lengde was van vyfentwintich duy
sent/ende de bzeydde vã thien duysent. Eñ
sy en sullē daer af niet vercoopen/ noch ver-
wisselen/noch de eerstelinghen des lants en
sullen niet ouergheset wozden / want sy zyn
den Heere gheheylicht. Maer de vyf duy
sent die daer oucren in de bzeydde dooz de
vyfentwintich duysent sullen de onghehey-
lichde plaetsen der stadt wesen tot een woo-
ninghe/eñ tot voozstedē/ eñ de stadt sal we-
sen int midden van haer. Eñ dit zyn haer
maten: Aen de noozstsyde/vyf hondert / ende
vier duysent: eñ aen de suytsyde / vyf hondert
eñ vier duysent: eñ aen de oostsyde/vyf hon-
dert eñ vier duysent: eñ aen de westsyde vyf
hondert ende vier duysent. Eñ de voozste-
dē der stadt aen de noozstsyde sullē zyn twee
hondert eñ vyftich/ eñ ten suyden twee hon
dert vyftich / ende ten oosten twee hondert
vyftich duysent / ende ter zeewaerts twee
hondert vyftich. Maer datter ouer is in
de lengde nae d'eerste gauen der heyligher
plaetsen thien duysent ten oosten / eñ thien
duysent ten westen/sullen wesen als d'eerste
gauen der heyligher plaetsen/ eñ haerlieder
tozen vzuchten sullen wesen tot vzoodē den
genen die de stadt dienen. Eñ die der stadt
dienen/die sullen werckē wt alle de geslach-
ten van Israhel. Alle de eerstelingen van
vyfentwintich duysent / by de vyfentwin-
tich duysent int viercante sullen afgeschey-
den wozden tot de eerste gauen der heyli-
ger plaetsen/eñ tot een besittinge der stadt.
Maer datter ouerblyft/ dat sal den prince
toebehoozen van alle de zydē der eerster ga-
uen van de heylighe plaetse/eñ tot een besit-
tinghe der stadt teghen ouer de vyfentwin-
tich duysent der eerster gauē/ tot de oostpa-
le/ Eñ oock aen de zee tegen ouer de vyfen-
twintich duysent tot de pale der zee/ desghe-
lyckes salt ooc in des princen deel wesen: eñ
het sullen der heyligher plaetsen eerste ga-
uen wesen / eñ de heylighe plaetse des tem-
pels in syn midden. Maer vander Leui-
ten besittinge/eñ van de besittinge der stadt
int midden der deelen sal den prince toebe-
hoozen/tot de pale van Juda/eñ tot de pale
vã Beniamin/ende het sal den prince toebe-
hoozen. Ende den anderen gheslachten
van de oostsyde tot de westsyde/ Beniamin
eene. Eñ teghen de pale van Beniamin
van de oostsyde tot de westsyde / Simeon
eene.

eene. Eñ op Simeons pale vã de ooſtſyde tot de weſtſyde/ Iſſachar eene. Eñ op de pale van Iſſachar van de ooſtſyde tot de weſtſyde/ Zabulon eene. Eñ op de pale vã Zabulon vã de ooſtſyde tot de ſyde der zee/ Gad eene. Eñ op de pale van Gad/ tot de zuytſyde zuytwaerts: eñ het eynde ſal weſen van Thamar/ tot de wateren des wederſeggens vã Cades/ de erffenisſe tegẽ de groote zee. Dit is d'lant dat ghy ten lote ſult ſtellen den ghellachten van Iſrahel/ eñ dit zyn haer deylinghen/ ſeyt de Heere Godt. Eñ dit zyn de wtgangen der ſtadt: Vã de nooztſyde ſuldy meten vyf hondert/ eñ vier duyſent. Eñ der ſtadtpoortẽ alle den gellachten van Iſrahel/ dry poorten vant nooꝛden. Rubens poorte eene. Judas poorte eene. Leuys poorte eene. Ende aen de ooſtſyde/ vyf hondert eñ vier duyſent/ eñ dry poorten. Joſephs poorte eene. Beniamins poorte eene. Dans poorte eene. Eñ tot de zuytſyde ſuldy meten vyf hondert eñ vier duyſent. Simeons poorte eene/ Iſſachars poorte eene/ Zabulons poorte eene. Eñ tot de weſtſyde/ vyf hondert eñ vier duyſent/ ende hen poortẽ dry. Gads poorte eene. Aſers poorte eene. Nephthalis poorte eene. Int ronde achtien duyſent/ eñ den naem der ſtadt van dien dach/ De Heere aldaer.

Hier eyndet de prophecie van Ezechiel.

Hier begint de prophete Daniel.

Daniel, Ananias, ende Miſael worden vercoren om gheleert te worden, ende haerlieder namen worden verandert, ende hoe ſy de coninclicke ſpijſe niet nuttende, van Godt wijſheyt verkrijghen.

Dat eerſte Capittel.

IN derde iaer des rijcks vã Joacim den Coninck van Juda/ is Nabuchodonoſor de Conine vã Babylonien gecomen in Jeruſalem/ eñ heeft die belegen. Eñ de Heere heeft in syn handt gheleuert Joacim den Coninck van Juda/ eñ een deel van de vaten des huys Godts/ ende hy heeft die wech ghedraghen int landt van Sennaar/ in syns Gods huys/ eñ de vaten heeft hy ghedraghen int huys van syns Godts ſchat.

Ende de Coninck heeft geſeyt tot Aſphenez den ouerſte van de gheſlieden camerlingen/ dat hy van de kinderen van Iſrahel ſoude inbrenghen/ eñ van dat coninclick ſaet eñ der princen. Kinderen in de welcke geen ſmette en ware/ ſchoon van ghedaente/ ende geleert in alle wijſheyt/ ſchalck door wetenheyt/ ende gheleert door onderwijſinghe/ eñ die in des Coninckx palays ſouden mogen ſtaen/ dat hy henlieden leeren ſoude de letteren/ ende de tale der Chaldeen. Ende de Coninck heeft henlieden haerlieder iaerlicſchen coſt gheſtelt alle dagen van syn ſpyſen/ ende vanden wyn daer hy ſelue af dronck/ op dat ſy dry iaren opghevoedt zynde/ daer nae ſtaen ſouden voor des coninckx tegenwoordicheyt. Aldus hebbẽ onder henlieden gheweeſt van de kinderen van Juda/ Daniel/ Ananias/ Miſael/ ende Azarias.

Ende de ouerſte der camerlinghen heeft hare namen ingheſtelt: Danieli/ Balthaſar: Ananie/ Sidrach: Miſaeli/ Miſach: eñ Azarie/ Abdenago. Maer Daniel heeft in syn herte een opſet ghemaeckt/ dat hy niet en ſoude beſmet worden van des Coninx tafele noch vanden wyne syns dranckx/ ende hy heeft den ouerſte der camerlinghen ghebeden dat hy niet en ſoude beſmet werden.

Ende Godt heeft Danieli de gracie ghegheuen/ ende bermhertigheydt voor d'aenſchyn vanden prince der camerlinghen. Eñ de prince der camerlinghen heeft tot Danielem gheſeyt: Ick vreeſe mynen heere den coninck die v ſpyſe ende dranck gheſtelt heeft: de welcke/ iſt dat hy v aenſichtẽ ſiet magerder boven d'ander ionghelingen van uwen ouderdom/ ſo ſuldy myn hooft voor den coninck verdoemen. Eñ Daniel heeft gheſeyt tot Malaſar/ den welcken de prince der camerlingen geſtelt hadde ouer Danielem/ Ananiam/ Miſaelem/ eñ Azariam: Proeft ons uwe dienaers (bid ick) thien daghen/ eñ datmen ons gheue groue potagie om te eten/ ende water om te drincken/ ende aenſchouwet onſe aenſichten ende der kinderen aenſichten die met coninclicke ſpyſe genoet worden/ ende alſoo ghy ſien ſult/ ſoo ſuldy doen met uwen dienaers. De welcke alſulcke redene gehoort hebbende/ heeftſe gheproeft thien daghen. Ende nae thien daghen hebben hare aenſichten beter gheſchenen/ ende vollyuigher boven alle de kinderen die met des coninx ſpyſe genoedt worden. Maer Malaſar nam de ſpyſen/ ende den wyn van haren dranck/ eñ hy gaf haerlieder groue potagie. Ende deſen kinderen heeft de Heere wetenheyt ghegeuen eñ geleertheyt in alle boeck/ ende in alle wijſheyt. Ende Danieli heeft hy ghegheuen het verſtant van allen viſioenen eñ droomen. Aldus doen de daghen ouerleden waren/ nae de welcke de coninck geſeyt hadde datmenſe inbrenghen ſoude/ ſoo heeftſe de ouerſte der geſneper camerlinghen binnen ghebracht in d'aenlicht van Nabuchodonoſor. Eñ doen de Coninck tot henlieden gheſproken hadde/ ſoo en vynder alſulcke niet gheuonden vã allegader/ als Daniel/ Ananias/ Miſael/ ende Azarias/ ende ſy hebben in het aenſicht des coninckx gheſtaen. Ende alle woordt der wijſheyt ende des verſtants/ dat de coninck van henlieden ghevraecht heeft/ heeft hy in henlieden gheuonden thienmael boven alle de waerſeggheers ende wyſe die in alle syn rijck waren. Ende Daniel heeft gheweeſt tot het eerſte iaer des Conincx Cyri. Dan. 6. 28.

Hoe de wijſe van de Chaldeen ter doot verweſen zijn, om datſe des conincx droom niet en conſten wtgheleggheu, eñ hoe dat Daniel wdeyde, waer wt Daniel grootelick verheue worde.

Dat ij. Capittel.

In:

A INt tweede Jaer van Nabuchodonoſors
1 tyck/ heeft Nabuchodonoſor eenē droom
geſien/ eñ ſynē geeſt is verſchrict gheweeſt/
ende ſynen droom is hem ontgaen. Ende
2 de coninck heeft gheboden datmen t'ſamen
roepē ſoude de waerſeggers/ eñ de wyſe/eñ
de tooueraers/eñ de Chaldeen/dat ſy den co
ninc ſouden ſyn droomen te kennen geuen:
de welcke als ſy gecomen waren/ ſo hebben
3 ſy voor den coninck geſtaen. Eñ de coninc
heeft tot henlieden gheſeyt: Ick heb eenen
droom ghelien ende verbaeſt van herten en
weet ick niet wat ick geſien hebbe. Ende
4 de Chaldeen hebben den Coninck gheant=
woort in Syrierſſche tale: Coninck leeft in=
der eewicheyt/ſegt dē droom uwē dienaers/
eñ ſyn beduydeniſſe ſullen wy te kennen ge
uen. Ende de coninc antwoordende heeft
5 totten Chaldeen gheſeyt: Het woort is van
my gegaen/t'en zy dat ghy my den droom te
kennen gheeft/ eñ ſyn beduydeniſſe/ſoo ſult
ghy vergaen/ende v huyſen ſullen gheneyn
ghemaeckt worden. Maer iſt dat ghy den
6 droom ende ſyn beduytſel vertelt/ ſoo ſuldy
loonen eñ ghiften eñ veel eeren van my ont
fangen. Aldus ſo ſegt my den droom/eñ ſyn
beduytſel. Sy hebben ten tweeden geant=
7 woort/eñ geſeyt: De coninc ſegge dē droom
ſynen dienaers/ eñ het beduytſel vā dien ſul
len wy ſeggen. De coninck heeft gheant=
8 woort/eñ gheſeyt: Voorwaer ick kenne dat
ghy den tyt vertreet/wetende dat het woort
my ontgaen is. Daerom iſt dat ghy my
9 B den droom niet te kennen en gheeft/ſoo iſſer
een vonniſſe van v lieden/ dat ghy oock een
bedriegelick beduytſel eñ vol bedroghs ver=
ſiert hebt dat ghy my ſout moghen aenſpre=
ken tot dat den tyt voorby ga. Daerom ſegt
my den droom/ op dat ick weten mach dat
ghy oock ſyn warachtich beduytſel ſpreeckt.
10 Hierom hebben de Chaldeen voor dē co=
ninc antwoordende geſeyt: Daer en is geen
menſch op der aerdē die v woort (o coninc)
ſoude mogen volbrengen. Noch oock ſo en
iſſer geen vanden coningen groot eñ mach=
tich die ſulcken woort vraecht vā allē waer=
ſeggheren/eñ vroede/eñ Chaldeens. want
11 het woordt dat ghy coninck vraecht dat is
ſwaer/noch daer en ſal niemandt gevonden
worde/ die dat verclare in des conincs aen=
ſicht/wtghenomen de goden/ der welcker
wandelinghe met de menſchen niet en is.
12 Als de coninck dit gehoort hadde/ſo heeft
hy in een raſende gräſchap eñ in een groote
toornicheyt gheboden/ dat alle de wyſe van
Babylonien ſteruen ſouden. Ende als dat
13 vonnis wtgegaen was/ ſo worden de wyſe
gedoot eñ Daniel eñ ſyn gheſellen worden
geſocht dat ſy ſteruen ſouden. Doen heeft
14 Daniel gevraecht vā de wet/eñ vā dat von=
niſſe van Arioch den prince vā des conincs
heyr/die wtgegaen was dat hy de wyſe van
Babylonien dooden ſoude/ Ende hy heeft
15 hem ghevraecht die vanden coninck macht
ontfangen hadde/om wat ſake dat ſo wree=
de vonniſſe van des conincks aenſicht wt=
ghegaen was. Als dan Arioch de ſake Da=
16 niel te kennen ghegeuen hadde/ ſoo heeft L
Daniel binnen ghegaen zynde den coninck
ghebeden/dat hy hem tyt gheuen ſoude/om
de verclaringhe den coninck te segghen.
17 Eñ hy is in ſyn huys ghegaen/eñ hy heeft
Ananie/ende Miſael/ende Azarie ſynen ge=
18 ſellen de ſake te kennen ghegheuen/ dat ſy
bermhertigheyt ſoecken ſouden vā d'aenſicht
des Gods vandē hemel/ op deſe verholent=
heyt/Eñ dat Daniel eñ ſyn geſellen niet en
ſouden ſteruen metten andere wyſen van
19 Babylonien. Doen is Danieli de verho=
lentheydt door een viſioen des nachts ghe=
openbaert/eñ Daniel heeft Godt vandē he=
20 mel gebenedyt/ eñ ſprekende heeft hy ge= Pſalm.
ſeyt: Den naem des Heeren zy ghebenedyt
vander eewicheyt/eñ tot inder eewicheydt/
want de wyſheyt eñ ſtercheyt behooren hem
21 toe. Eñ hy verandert de tyden eñ eewen/
hy verſtelt de coninckryeken/eñ hy ſtelt ſe: hy
gheeft den wyſen wyſheyt/ende verenheyt
den ghenen die de onderwyſinge verſtaen.
22 Hy openbaert de diepe eñ verborgen din
ghen/eñ hy weet de dinghen die in duyſter=
heden gheſtelt zyn/ ende d'licht is met hem.
23 Ick belyde v mynder vaderen Godt/ eñ
ick loue v/want ghy hebt my wyſheyt ende
ſterckheyt ghegheuen/ eñ nu hebdy my ghe=
toont d'welcke wy v gebeden hebben/ want
ghy hebt ons des conincks woort geopen= D
24 baert. Hier nae Daniel inghegaen zynde
tot Arioch den welcken de coninck gheſtelt
hadde/dat hy de wyſe van Babylonien doo
den ſoude/heeft hem aldus toegheſproken:
En wilt de wyſe vā Babylonien niet doo=
den leydt my binnen voor des conincs aen=
25 ſicht/ eñ ick ſal den coninck dat bedietſel ver=
tellen. Doen heeft Arioch haeſtelick Da=
nielem totten coninck ingheleyt/eñ hy heeft
hem gheſeyt: Ick heb eenen man gevonden
wt de kinderen der overvoeringe van Iu=
da/die den coninc dat bedietſel vercondigen
26 ſal. De coninck heeft gheantwoort/ ende
gheſeyt tot Daniel/ wiens naem was Bal=
thaſar: Meyndy ooc dat ghy my warachte=
lick moecht te kennen geuen den droom die
27 ick gheſien hebbe/ ende ſyn bedietſel: Eñ
Daniel antwoordēde voor den coninc heeft
gheſeyt: De verholentheydt die de coninck
vraecht en connen de wyſe/ tooueraers eñ
waerſeggheers/eñ bedieders den coninc niet
28 te kennen geuen/ Maer daer is een Godt
inden hemel de verholenthedē openbaren= E
de/ de welcke heeft v coninc Nabuchodono=
ſor te kennen gegeuen t'ghene dat toecomen
ſal in de laetſte tyden/ Uwen droom ende de
viſioenen ws hoofts in v bedde zyn alſulc=
29 ke: Ghy coninck hebt begonſt te peynſen
in v bedde/wat dat hier nae weſen ſoude/eñ
die de verholentheden opēbaert/heeft v ge=
toont/wat dinghen datter toecomende zyn.
30 Ock ſoo is my deſe verholentheyt ghe=
openbaert niet door de wyſheydt die in my
is meer dan alle de leuēde/ maer om dat het
bedietſel den coninc ſoude opēbaer wordē/

ende

nde dat ghy de gedachten ws herten weten
oudt. Ghy coninc saget/eñ siet daer was
als een seer groote staende beelt/ dat groot
beelt eñ hooch van lengden stont teghen v/
eñ syn aenschouwen was vervaerlic. Het
hooft van desen beelde was vanden besten
goude/eñ de borst eñ de armen waré vã sil-
uer/maer den buyck/ eñ de dyen waren vã
metael/ eñ de beenen ware van yser/maer
dan de voeten was het een deel van yser/eñ
d'ander deel van gebacken aerde. Ghy sa-
ghet aldus/tot datter eenen steen afgehouwē
s vanden berch sonder handen/ eñ die heeft
dat beelt geslagen in syn voeten die vã yserе
eñ van gebacken aerde waré/ eñ heeftse ge-
beel in stucken gebrysselt. Doen zyn te sa-
men ooc heel gebroken het yser/ dat gebac-
ken aerde werck het metael/het siluer eñ het
gout/eñ sy zyn verkeert als gestubbe vandé
somerschen dorschvloer/ dat merren winde
wechgevoert is/eñ daer en is gheen plaetse
dan die gheuonden: maer den steen die dat
staende beelt geslagen hadde is eenen groo-
ten berch geworde eñ hy heeft t'geheel aert-
rycke vervult/ dat is den droom. Eñ syn
bedietsele sullen wy ooc voor v seggen o co-
ninck. Ghy zyt de coninc der coningen/eñ
de Godt des hemels heeft v ghegheuen het
ryck/eñ de stercheyt/eñ de heerlickheyt ende
glorie/ eñ alle de dingen daer de kinderen
der menschen in wonen/ eñ de beesten des
velts/de vogelen des hemels heeft hy oock
in v hant ghegeuen/ eñ onder v macht heeft
hy alle dingé gestelt/ daerõ zyt ghy het gul-
den hooft. Eñ na v sal een ander ryc op-
staen minder dan ghy/ende een ander derde
ryck van metael d'welc ouer de geheel aer-
de sal heerschappye hebben/ eñ het vierde
ryck sal wesen gelyck dat yser/ want gelyck
het yser alle dinghen breect eñ temt/ also sal
dit ryck alle dese dingen breken eñ vernielē/

Maer voorts want ghy ghesien hebt het
een deel der voetē/ eñ teenen vã potbackers
aerde gebackē/eñ een deel yseren/dat sal een
gedeylt ryck wesen/d'welc nochtans vã dat
pluytsel des ysers opstaen sal dat ghy ghe-
sien hebt/het yser mettē scherpē gemengt wt
den slycke. Eñ de teenen der voeté eens-
deels van yserе/eñ eens deels van gebacken
aerde. Eens deels sal dat ryck vast wesen/eñ
eens deels verdorren. Eñ dat ghy ghesien
hebt het yser gemengt mettē gebackē scher-
pen van slycke: sy sullē voorwaer ghemengt
worden met menschelicken sade/ maer sy en
sullen malcanderen niet aen cleuen/ghelyck
het yser niet en mach gemengt worde met-
den aerden scherf. Maer in de daghen van
dien coninckryncken sal Godt des hemels een
ryck verwecken/dat inder eewicheyt niet en
sal verdorren worden/ ende syn ryck en sal
gheenen anderen volcke ghegeuen worden.
Ende het sal verderuen/ ende te niete doen
alle dese rycken/ ende dat selue sal inder ee-
wicheyt staen. Ghelyck ghy ghesien hebt/
dat vanden berge eenen steen afgehouwen
is sonder handen/ ende dien heeft vernielt
den ghebackenen scherf/ ende het yser/ende
het metael/eñ t'siluer ende t'gout. De groo-
te Godt heeft den coninck ghetoont de din-
gen die namaels comen sullē/ eñ den droom
is warachtich/ ende syn beduydinghe is ge-
trouwe. Doen is de coninc Nabuchodo-
nosor gheualle op syn aensicht/ ende heeft
Danielem aenbeden/ende hy heeft geboden
datmen hem slachofferandé eñ reucofferan-
den offeren soude. Dierom heeft de coninc
sprekende geseyt tot Danielem: waerlick v
lieden Godt is de Godt der Goden/ ende de
Heere der coninghen/ ende openbarende de
verholentheden/om dat ghi hebt comē ont-
sluyten dese verborgentheyt. Doen heeft
de coninck Danielem hooge verheuen/ende
hy heeft hem veel eñ groote gauen gheghe-
uen/ eñ heeft hem ghestelt prince ouer alle de
lantschappen van Babylonien/ende oversте
der wethouderen bouen alle de wyse vã Ba
bylonien. Maer Daniel heeft vanden co-
ninc begeert/ ende hy heeft ouer de wercken
des landtschaps van Babylonien gheſtelt
Sidrach/ Misach eñ Abdenago. Maer Da-
niel selue was binnen des conincs poorten.

Hoe Ananias, Misael ende Azarias niet willende aenbidden des coninckx beelde int bernende forneys gheworpen worden, maer niet ghequetst oft verbrant wordende, loven Godt vanden hemele. Dat iij. Capittel.

NAbuchodonosor de Conninck heeft een
gulden staende beelt ghemaeckt t'sestich
cubitus hooghe/ ses cubitus breet/ ende hy
heeft dat gestelt int velt Dura des lãtschaps
van Babylonien. Aldus heeft Nabucho-
donosor de coninck gesonden om te verga-
deren alle de lantsheeren regeerders/ ende
rechters/hooftluyden/ eñ vorsten eñ mach-
tige luyden eñ alle de princen der lantschap-
pen dat sy vergaderen soudē tot de wydin-
ghe van dat staende beelt/ dat Nabuchodo-
nosor de coninck opgericht hadde. Doen
zyn vergadert de landtsheeren regeerders/
eñ rechters/de hooftluyden/ende vorsten/eñ
de edelste die in machte gheſtelt waren/ende
alle de princen der landtschappen/ dat sy te
samen comen souden tot de wydinghe des
staende beelts dat Nabuchodonosor de co-
ninck opgherichт hadde. Eñ sy stonden in de
tegenwoordicheyt des beelts dat Nabucho
donosor de coninck gheſtelt hadde/ eñ een
wtroeper riep sterckelic: Men seyt v lieden
ghy volcken/naciën/ende talen: In de ure
als ghy hoozen sult het gheluyt des trom-
pets/ende der fluytē/ende herpen/ eñ schal-
meyen/ende Psalter spelen/ende der vedele
len/ eñ van alderhande manieren van mu-
sieckspelen/so aenbidt nedervallēde het gul-
den staende beeldt/ dat Nabuchodonosor de
coninck gheſtelt heeft. Maer oft daer ye-
mant ware die dat niet en aenbidt nedergе-
buyget zynde/ die sal op de selue ure gewor-
pen worde int forneys des berrende viers.

Aldus na desen terstont als alle de volckē
ghehoort hebben het gheluyt des trompets
eñ der fluyten/ ende herpen/eñ schalmeyen/
ende Psalter spels/ende der vedelen/ ende
alderhande manieren van musyckspelen/ soo

hebben

hebben alle de volcken/ ghelachten eñ talen
nedervallende aengebeden dat gulde beelt/
dat Nabuchodonosor de conine gestelt hadde. Eñ terstont in dien tyt de Chaldeeusche mannen aencomende hebben de Joden beschuldicht/ eñ sy hebbe Nabuchodonosor den conineck gheseyt: Coninck leeft inder eewicheyt. Ghy Coninck hebt een gebot gestelt/ dat alle mensch die hoozen sal het geluyt vanden trompetten/ fluyten ende der herpen/ der schalmeyen/ eñ Psalterien/ ende vedelen/ eñ alderhande maniere vã musycspelen hemselven soude nederwozpen/ ende aenbidden dat gulden beelde. Ende ware daer yemandt die nedervallende dat niet en aenbade/ datmen dien werpen soude int fozneys des berrende viers. Nu zynder dan Joodtsche mannen die ghy gestelt hebt op de
B wercken des landtschaps van Babylonien/ Sidzach/ Misach/ eñ Abdenago. Dese mannen hebben o coninck v ghebodt versmaet/ v goden en eeren sy niet/ eñ het gulde staende beelt dat ghy opgericht hebt/ en aenbidde sy niet. Doen heeft Nabuchodonosor met rasender gramschap eñ toozn geboden/ datmen aenbzengen soude Sidzach/ Misach eñ Abdenago/ de welcke zyn terstont gebzacht vooz des Conincks aensicht. Ende de coninck Nabuchodonosor wtspzekende heeft henlieden gheseyt: Jst oock waer Sidzach/ Misach/ eñ Abdenago/ dat ghy myn goden niet en eert/ ende het staende beelt vã goude dat ic gestelt hebbe niet en aenbidt? Daerom nu ist dat ghy bereet zyt tot wat ure dat ghy sult hoozen het geluyt vandẽ trompette/ fluyte/ herpe/ schalmeye/ ende Psalterie/ eñ vedele/ ende alderhande maniere vã musycspelen/ soo werpt v neder/ ende aenbidt het staende beelt dat ick ghemaect hebbe/ Eñ ist dat ghyt niet en aenbidt/ so sultdy op de selue ure gewozpen wozden int fozneys des berrende viers/ ende wie is de Godt die v verlossen sal wt myn hant? Sidzach/ Misach/ eñ Abdenago antwoozdende hebben den conine Nabuchodonosor gheseyt: t'en is van gheenen noode dat wy vã deien dingẽ antwoozden. want siet onse Godt dien wy eeren/ mach ons wt treckẽ vant fozneys des berrende viers/ eñ vã uwen handẽ o coninc verlossen. Maer ist dat hyt niet en wilt doen/ so zy v coninc bekent/ dat wy v goden niet en eeren/ ende dat wy het gulde staende beelt dat ghy opgericht hebt niet en aenbidden. Doen is Nabuchodonosor vervult met rasende gramschap/ eñ de gedaente synes aensichts is verandert ouer Sidzach/ Misach/ ende Abdenago/ ende hy heeft beuolen datmen dat fozneys seuenmael meer ontsteken soude/ dan men dat plach te ontsteken.

Eñ den alderstercksten mannen van synen heyre heeft hy geboden dat sy Sidzach/ Misach eñ Abdenago/ met gebonden voetẽ werpen sonden int fozneys des berrende viers.

Eñ terstont zyn de mannẽ gebondẽ met haren nedercleedere/ eñ hoeden eñ schoenẽ/ ende cleederen gewozpen int midden vanden vanden fozneyse des berrende viers:
21 want des conincks ghebodt dwanese/ eñ t'fozneys was wter maten seer ontsteken.
Maer de mannen die Sidzach/ Misach/ ende Abdenago gewozpen haddẽ/ heeft de vlamme des viers gedoot. Eñ dese dzy mannẽ/ dat is Sidzach/ Misach/ ende Abdenago/ zyn gheualien int midden vanden fozneyse des berrende viers/ t'samen ghebonden.

Dat hier nae volcht, en heb ick in de Hebreeusche boecken niet gheuonden.

24 Ende sy wandelden int midden der vlammen Godt louende/ eñ den Heere ghebenedydende. Ende Azarias staende heeft aldus ghebeden/ eñ open doende synen mont
25 int midden des viers/ heeft hy geseyt: Be- C
26 benedyt zydy Heere Godt onser vaderẽ/ eñ loffelick ende glozioos is uwen naem inder
27 eewicheyt: want ghy zyt rechtveerdich in alle dat ghy ons gedaen hebt/ ende alle uwe wercken zyn warachtich/ eñ uwe wegẽ zyn recht/ eñ alle uwe ozdeelen zyn warachtich.
28 Want ghy hebt rechte ozdeelen ghedaen/ nae alle de dingen die ghy gebzacht hebt op ons/ eñ op onser vaderen heylighe stadt van Jerusalem. want in de waerheyt eñ int ozdeel hebdy alle dese dingen op ons gebzacht
29 om onser sonden wille. want wy hebben gesondicht/ eñ booslick gedaen van v scheydende/ eñ wy hebben in al mis daen/ ende v geboden en hebben wy niet gehoozt/ noch onderhouden/ noch wy en hebben niet ghedaen gelyck ghy ons geboden hadt/ dat ons
30 wel zyn soude. Daerom alle dat ghy op ons ghebzacht hebt/ eñ alle dat ghy ons gedaen hebt/ dat hebdy met warachtich ozdeel
31 ghedaen/ eñ ghy hebt ons geleuert in onser booser eñ alderquaetster vyandẽ handẽ/ eñ der ouertreders/ eñ den onrecht veerdigẽ ende alderquaetsten Coninck ouer gheheel
32 aertryck. Ende nu en moghen wy onsen mondt niet open doen/ wy zyn een schande eñ versmaetheyt gewozden uwen dienaren/
33 eñ den ghenen die v eeren. En wilt ons (bidden wy) niet leueren inder eewicheydt om uwen naem/ ende en bzeeckt v testament
34 niet/ noch en neemt v bermhertigheyt van ons niet om Abzaham uwen beminden/ eñ om Jsaac uwen dienaer/ eñ Jsrahel uwen
35 heyligen/ den welcken ghy gesprokẽ hebt/ belouende dat ghy haerlieder saedt vermenichfuldighen soudt/ als de sterren des hemels/ eñ gelyck t'zant dat aenden ouer der
37 zee is. want Heere wy zyn vermindert meer dan alle de Heydenen/ eñ wy zyn vernedert in geheel aertryc heden om onse sonden. Ende in desen tyt en is noch prince/
38 noch vozst/ noch propheet/ noch bzandtoffer/ noch sacrificie/ noch offerãde/ noch wierookende offer/ noch plaetse der eerster vruchten vooz v/ dat wy souden mogen v bermhertigheyt vinden/ maer laet ons in eenẽ bedzucten moet/ eñ inden gheest der ootmodicheyt ontfangen wozden. Als in de bzãtofferande der rammen eñ der stieren/ eñ gelyck in de duysenden der vetter lammeren/ D

alsd

alſo moet onſe ſacrificie wozden vooz v aen-
ichtheden/op dat v behage/want daer en is
gheen beſchaemtheyt den genen die in v be-
trouwen. Eñ nu volghen wy v met ghe-
heelder herten/ eñ wy vreesen v / eñ ſoecken
v aenſicht. En wilt ons niet beſchamen/
naer doet met ons nae uwe ſaechtmoedic-
heyt/eñ nae de menichfuldicheyt uwer berm
hertigheyt. Eñ verloſt ons dooz uwe won-
derlicheden/ ende gheeft uwen naem glozie
Heere/ eñ laetſe beſchaemt wozden alle die
uwen knechten quade dingen toonen/laetſe
beſchaemt wozden in alle macht/eñ laet hare
macht ghebzoken werden/ eñ laet henlie-
den weté dat ghy alleen de Heere Godt zyt/
ende glozioos ouer alle d'aertryck. Ende
des coninckx dienaers dieſe gewozpé had-
den hielden niet op dat fozneys te ontſte-
ken met Naptha/ende grof werck/ eñ peck/
eñ ryſeren/ eñ de vlamme die is wtgeſla-
gen bouē dat fozneys tot negen eñ veertich
cubitus/ eñ ſy is wtgebozten/ ende heeft
verbzant die ſy vont by dat fozneys/vanden
Chaldeen. Ende de Enghel des Heeren
is neder ghedaelt met Azaria ende ſyn ghe-
ſellen int fozneys/ ende hy heeft de vlamme
des viers wten fozneyſe gheſlaghen/ ende
hy heeft het midden des fozneys ghemaeckt
als eenen blaſenden wint des daws / eñ het
heer en heeft henlieden gheenſins gheraect/
noch bedzoeft/ oft eenich verdziet aēgedaen.

Doen loefden deſe dzy als wt eenen mont
ende glozificeerden / ende ghebenedyden
Godt int fozneys/ſegghende:

Ghebenedyt zydy Heere Godt onſer va-
deren/ ende loffelick eñ ſeer hooch verheuen
inder eewicheyt/eñ ghebenedyt is den naem
uwer glozien / heylich ende loffelick/eñ ſeer
hooch verheuen in alle de eewen.

Ghebenedyt zydy inden heyligben tem-
pel uwer glozien / ende ouerloffelick / ende
overglozioos inder eewicheyt.

Gebenedyt zydy inden throon wes rijcs/
eñ ouerloffelick / ende overglozioos inder
eewicheyt.

Ghebenedyt zydy die de afgrondē booz-
ſet/eñ ſit op de cherubim/ ende loffelick / eñ
ſeer hooch verheuen inder eewicheyt.

Gebenedyt zydy int firmamēt des hemels/
ende loffelick eñ glozioos inder eewicheyt.

Ghebenedyt den Heere alle de wercken
des Heeren / loeft ende verheft hem alder-
hoochſt inder eewicheyt.

Ghebenedyt den Heere ghy Engelē des
Heeren loeft ende verheft hem alderhoochſt
inder eewicheyt.

Ghebenedyt den Heere ghy hemelē/loeft
ende verheft hē alderhoochſt inder eewicheyt.

Ghebenedyt den Heere alle wateren die
boven de hemelen zyt / loeft eñ verheft hem
alderhoochſt inder eewicheyt.

Ghebenedyt den Heere alle crachten des
Heeren/loeft ende verheft hem alderhoochſt
inder eewicheyt.

Gebenedyt dē Heere ſonne eñ mane/loeft
eñ verheft hē alderhoochſt inder eewicheyt.

Ghebenedyt den Heere ghy ſterren des
hemels/loeft ende verheft hem alderhoochſt
inder eewicheyt.

Ghebenedyt den Heere alle reghen ende
dauwe/loeft ende verheft hem alderhoochſt
inder eewicheyt.

Ghebenedyt den Heere alle geeſt Gods/
loeft ende verheft hem alderhoochſt inder
eewicheyt.

Ghebenedyt den Heere vier eñ hitte/loeft
eñ verheft hē alderhoochſt inder eewicheyt.

Ghebenedyt den Heere coude eñ ſomer/
loeft eñ verheft hem alderhoochſt inder ee-
wicheyt.

Ghebenedyt den Heere dauwe eñ hhſel/
loeft ende verheft hem alderhoochſt inder
eewicheyt.

Gebenedyt den Heere voꝛſt ende coude/
loeft ende verheft hem alderhoochſt inder
eewicheyt.

Ghebenedyt den Heere ys eñ ſneeu/loeft
ende verheft hem alderhoochſt inder eewic-
heyt.

Ghebenedyt den Heere nachten eñ da-
ghen/loeft eñ verheft hem alderhoochſt in-
der eewicheyt.

Ghebenedyt den Heere licht ende donc-
kerheyt/loeft ende verheft hem alderhoochſt
inder eewicheyt.

Ghebenedyt den Heere blixem eñ wolc-
ken/loeft ende verheft hem alderhoochſt in-
der eewicheyt.

Ghebenedyden moet den Heere de aer-
de/ ſy loue eñ verheffe hem alderhoochſt in-
der eewicheyt.

Ghebenedyt den Heere ghy bergen ende
heuuelen/loeft eñ verheft hem alderhoochſt
inder eewicheyt.

Gebenedyt den Heere alle dat op d'aerde
groeyende is/ loeft ende verheft hem alder-
hoochſt inder eewicheyt.

Ghebenedyt den Heere ghy fonteynen/
loeft ende verheft hem alderhoochſt inder
eewicheyt.

Ghebenedyt den Heere ghy zee eñ vloe-
den/loeft ende verheft hem alderhoochſt in-
der eewicheyt.

Ghebenedyt den Heere walviſchen / eñ
alle dat hem in de wateren roert / loeft ende
verheft hem alderhoochſt inder eewicheyt.

Ghebenedyt den Heere alle vogelen des
hemels/loeft ende verheft hem alderhoochſt
inder eewicheyt.

Ghebenedyt den Heere alle beeſten ende
cleyn vee/loeft eñ verheft hem alderhoochſt
inder eewicheyt.

Ghebenedyt den Heere kinderen der
menſchen/loeft eñ verheft hem alderhoochſt
inder eewicheyt.

Ghebenedyden moet Iſrahel den Heere/
hy loue ende verheffe hem alderhoochſt in-
der eewicheyt.

Gebenedyt den Heere Prieſters des Hee-
ren/loeft ende verheft hem alderhoochſt in-
der eewicheyt.

Ghebenedyt den Heere dienaers des
Heeren/

Heeren/ loeft ende verheft hem alderhoochſt in de eewicheyt.

Ghebenedyt den Heere gheeſten eñ ſielen der rechtveerdiger/ loeft eñ verheft hem alderhoochſt inder eewicheyt.

Ghebenedyt den Heere ghy heylige ende ootmoedighe van herten/ loeft ende verheft hem alderhoochſt inder eewicheyt.

Ghebenedyt den Heere Anania/ Azaria/ Miſael/ loeft ende verheft hem alderhoochſt inder eewicheyt: want hy heeft ons verloſt van de helle/ eñ hy heeft ons behouden van de hant der doot/ ende hy heeft ons bevrydt wt het midden van de berrende vlamme/ eñ wt het midden des viers heeft hy ons wtghetrocken.

Belydt den Heere want hy is goet/ want inder eewicheyt is ſyn bermhertigheyt.

Ghebenedyt den God der godē alle godvruchtige des Heeren/ loeft eñ belydt hem/ want ſyn bermhertigheydt is inder eewicheyt.

Tot hier toe en beeſtment int Hebreeuſch niet, ende dat wy hier gheſtelt hebben, dat is ouergheſet van Theodocions tranſlacie.

Doen heeft Nabuchodonoſor de coninck ſeer verbaeſt gheweeſt/ eñ hy is haeſtelic opgheſtaen/ eñ heeft tot ſynen edelſten geſeyt: En hebben wy niet dry mannen gebonden int midden des viers geworpen? De welcke den Coninc antwoordende hebben gheſeyt: Jae wy voorwaer o coninc. Ende hy heeft gheantwoort/ ende gheſeyt: Siet ick ſie vier mannen ongebonden/ ende wandelende int midden des viers/ eñ daer en is gheen verderfenille in henlieden eñ de gedaente vanden vierden is ghelyck den ſone Godts.

Doen is Nabuchodonoſor by ghecomen tot aen de doze des fornеys des brandende viers/ ende hy ſeyde Sidrach/ Miſach/ ende Abdenago dienaers des hoogē Gods/ gaet wt eñ comt. Eñ terſtont zyn Sidrach/ Miſach/ eñ Abdenago wt ghegaen wt het midden des viers. Ende de droſſaten eñ wethouderen/ eñ rechteren eñ machtige des coninckx t'ſamen vergadert zynde/ aenſaghen de mannen dat het vier geen macht en hadde ghehadt in hen lichamen/ eñ dat het hayr van haerlieder hooft niet verſengt en was/ eñ dat hen mantels niet verandert en waren/ eñ dat den reuc des viers door hen niet ghegaen en was. Eñ Nabuchodonoſor wtberſtende heeft gheſeyt: Ghebenedyt is den Godt/ te weten Sidrachs/ eñ Miſachs/ eñ Abdenago die ſynen Enghel gheſonden heeft/ ende heeft ſyn dienaers verloſt/ die in hem gelooft hebben/ eñ hebben des coninx woort verandert/ eñ ſy hebben hen lichamē gheſteuert dat ſy gheenen Godt dienē en ſouden/ noch aenbidden/ wtghenomen haerlieder Godt. Daerom is van my dit gebodt geſtelt/ dat alle volc geſlachte/ eñ tale ſo wie een blaſphemie ſpreect tegen den Godt van Sidrach/ Miſach ende Abdenago/ die werde verdoruen/ ende ſyn huys worde verwoeſt/ want daer en is gheenen anderen Godt/ die alſo ſoude moghen verloſſen. Doen heeft de coninck verheuen Sidrach/ Miſach/ ende Abdenago/ in dat lantſchap vā Babylonien.

Nabuchodonoſor de coninck allen volcken/ nacien/ eñ talen/ die ouer t'gheheel aertryck woonen/ Vryede werde v lieden vermenichfuldicht. Teeckenen eñ wonderlicke dingen/ heeft by my gedaen de hooghe Godt. Alsus heuet my believt ſyn teeckenen openbaer te verkondigen/ wāt ſy groot zyn/ eñ ſyn wonderlickheden/ want ſy ſterck zyn/ eñ ſyn ryck is een eewich ryck/ eñ ſyn macht is van gheſlachte tot gheſlachte.

Hoe Daniel alleene wtlegghen can den droom vanden hooghen boom, ende hoe hy den Coninck vermaent ſijn ſonden te verſoenen met aelmoeſſen. Ende hoe de coninck wt de menſchen verworpen wordt, tot dat hy den Godt der hemelē kent.

Dat iiij. Capittel.

1 Ick Nabuchodonoſor was ſtille in myn huys/ ende bloeyende in myn palleys/ 1
2 hebbe eenen droom geſiē die my vervaert heeft/ eñ myn gedachten in myn bedde ende de viſioenen myns hoofts hebben my ontſtelt. 2
3 Eñ door my is dit ghebedt verkondicht datmen in myn aenſicht inbrēgen ſou de alle de wyſe van Babylonien/ ende dat ſy het verclaren des droomes my ſeggben ſouden. 3
4 Doen quamen daer in de waerſeggbers/ tooueraers/ Chaldeen/ eñ beſienders des inghewants/ eñ ick heb den droom vertelt in hare tegenwoordicheyt/ eñ ſy en hebben my de bedieduille niet te kennen gheghenen/ 4
5 tot dat Daniel de medegeſelle binnen is ghecomen voor myn aenſicht/ wiens naem was Balthaſar na myns Godts naē/ die den gheeſt der heyligher goden in ſy ſelven heeft/ ende ick heb den droom voor hem 5
6 geſeyt: Balthaſar prince der waerſeggers/ want ick weet dat ghy den gheeſt der heyligher goden in v hebt/ eñ gheen verborgentheden en is v onmoghelick/ vertelt my dat viſioen van mynen droomen/ die ick geſien 6
7 hebbe eñ vertelt my haer bedieteſe. Dat viſioen myns hoofts in myn bedde/ Jck ſach/ eñ ſiet eenen boom was int middē der aerden/ eñ ſyn hoochde was wter maten groot. 7
8 Het was eenen grooten boom eñ ſterck/ ende ſyn hoochde geraecte totten hemel/ eñ ſyn aenſien was tot de wterſte palen vā geheel aertryck. 8
9 Syn bladeren waren ſeer ſchoon/ eñ ſyn vruchten waren wter maten vele/ eñ het voedtſel van alle dieren was in hem/ onder hem woonden de dieren eñ beeſten/ eñ in ſyn tacken verkeerden alle de vogelen des hemels/ eñ vā hem at alle vleeſch. 9
10 Jck ſach in myns hoofts viſioen op myn bedde/ eñ ſiet de waker eñ heylige is vanden hemel neder gedaelt. 10
11 Hy heeft ſterckelick gheroepen/ eñ alſoo gheſeyt: Houwet af den boom ende houwet ſyn tacken af/ ſchuddet ſyn bladeren af/ eñ verſtroyt ſyn vruchten. Laet de beeſten vlieden die daer onder zyn/ eñ de vogelen des hemels van ſynen tacke. 11
12 Maer nochtans laet dat ſpruytſel van ſynen wortelen in de aerde/ eñ laet gebonden worden met eenen yſeren eñ metalen bant/ in de cruyden die buyten zyn/ ende laet dat

natten

metten daw des hemels nat worden/ eñ laet
syn deel wesen mettē wilden dierē int cruyt
der aerdē. Syn herte laet verandert wor-
den van een menschelic herte/ ende laet hem
t'herte van een wilde beeste ghegenen wor-
den eñ laet seuen tydē op hem veranderen.

Jnt vonnisse der wakers is ghesloten/ eñ
het is d'woort eñ de begeerte der heyligen/
tot dat de leuende bekennen dat de alder-
hoochste heerschappye heeft int ryc der men
schen/ ende dat hy dat geuen sal wien dat hy
wilt/ eñ den alderneder sten menschе sal hy
daer ouer stellen. Desen droom heb ic Na
buchodonosor de coninc gesiē/ Daerom ghy
Balthasar verteit haestelic de bediedenisse:
want alle de wyse vā mynen ryche en con-
nen my het bediet sel niet ghesegghen/ Maer
ghy vermoget/ want den geest der Heyliger
Godē is in v. Doen begonst Daniel (wiēs
naem Balthasar is) in sy selven stillic te pey
sen/ by nae een ure/ eñ syn gedachtē maecten
hem verbaest. Eñ de coninc antwoordende
heeft geseyt: Balthasar dē droom eñ het be-
diet sel en verslae v niet. Balthasar heeft ge-
antwoordt ende gheseyt: Myn Heere dese
droom zy den ghenen die v haten eñ syn be-
diet sel zy uwen vyandē. Den boō die ghy
ghesien hebt hooge eñ sterck/ diens hoochde
raect totten hemel/ ende syn aensien in alle
landen/ ende syn tacken d'alderschoonste/
eñ syn vruchten wter maten vele/ eñ de spyse
van een yegelic daer aen/ eñ onder dié woon
den de beesten des velts/ ende in syn tacken
woonden de vogelē des hemels. Dat zyt
ghy coninck/ die groot ghewordē zyt ende
machtich/ eñ v grootheyt is gewassen/ ende
gecomen totten hemel toe/ eñ v macht is tot
de palen vā geheel aertryck. Maer dat de
coninc gesien heeft den waker eñ heyligheu
nederdalen vanden hemel/ eñ seggē: houwet
den boom af eñ verstroyt dien: maer noch-
tans laet de spruyte vā synder wortelen in
de aerde/ eñ laet bindē met ysere eñ metael
in de cruyden buytē/ eñ laet besprayt wer-
den metten daw des hemels/ eñ mettē wil-
den beesten laet syn vodersel wesen/ tot dat
se seuen tydē over hem verandert worden.

Dit is dat bedietsel vāder sentencien des
ilderhoochstē/ die gecomē is op mynē heere
den coninck. Sy sullen v verjagen van de
menschen/ eñ metten beestē eñ wilde dieren
sal uwe woninghe zyn/ eñ ghy sult hoy als
enen osse eten/ eñ metten daw des hemels
sildy bestort worden/ Ende seuen tyden sul-
en ouer v veranderen/ totten tyde dat ghy
eeten sult/ dat de hoochste regneert op dat
ryche der menschen/ ende wien hy wilt dien
heeft hy dat. Maer dat hy geboden heeft
atmen het spruytsel van synen wortelē la-
en soude/ dat is des booms: v ryck sal v blij
en/ nae dat ghy sult bekent hebben datter
en hemelsche macht is. Waerom ghy co-
inc laet mynē raet v behagen/ eñ verlost v
nden met aelmissen/ eñ v boosheyt mēt be-
rmhertigheden aen de armen: by anontu-
en sal hy v misdaden vergeuen. Alle dese
dingen zyn gecomen ouer Nabuchodono-
sor den Coninck. Na d'eynde van twaelf
maenden wandelde hy inde sale vā Babylo
nien. Eñ de coninck heeft geantwoort eñ
geseyt: En is dit niet de groote Babylon die
ick getimmert hebbe tot een huys des ryes/
in de macht vā mynder sterckheyt/ ende in de
glorie van mynder eerlicheyt? Eñ als de
redene noch in des conincs mont was/ so is-
ser een stemme vanden hemel gevallen/ seg-
gende: Dl wert geseyt: Nabuchodonosor co-
ninck: Het coninckryck sal van v wech gaen/ f
eñ sy sullen v vanden menschen wtjagen/
eñ met de wilde dieren sal v wooninge we- Dan. 5. f. 11.
sen/ ghy sult hoy als eenen osse eten/ eñ seuen
tyden sullen ouer v verandert werden/ tot
dat ghy weten dat de hoochste heerschappye
heeft inder menschen ryck/ eñ dat hy dat ge-
uet wien dat hy wilt. Eñ ter seluer uren
werde het woort volbracht ouer Nabucho-
donosor eñ hy is vanden menschen verwor-
pen ghewest eñ hy heeft hoy als eenen osse
gheten/ eñ metten dauwe des hemels is syn
lichaem nat ghewordē/ tot dat syn hayren
wiessen in de gelyckenisse eēs arents vede-
ren/ eñ syn nagelen als der vogelen clauwē.

Alsus dan nae dat eynde der daghen heb
ick Nabuchodonosor myn oogen opgheheu-
uen tot den hemel ende myn verstant is my
weder gegenē/ eñ ic heb den alderhoochsten
ghebenedyt/ eñ den leuende inder eewicheyt
heb ick gheloeft eñ ghegloxificeert/ want syn Dan. 3. f. 116.
macht is een eewighe macht/ eñ syn ryck is 7. d. 14.
van geslachte tot geslachte. Eñ alle de be- G
woonders der aerdē zyn by hem als niet ge
acht/ want hy doet nae synen wille/ soo wel
in de crachtē des hemels/ als in de bewoon-
ders der aerden/ eñ daer en is niemandt die
synder hāt wederstaet/ eñ hem segge: wat-
om hebdyt ghedaen? Jnden seluen tyt is
myn verstant wederom tot my ghekeert/ eñ
ick ben ghecomen tot de eere eñ eerlickheyt
myns ryckx/ ende myn ghedaente is tot my
wedergekeert ende myn edel mannen ende
werhouderen hebbē my wederom gesocht/
ende ick ben wederom gestelt in myn ryck/
ende my is noch meerder heerlickheyt daer
toe ghegenen. Daerom ick Nabuchodo-
nosor loue nu/ ende pryse grootelick/ ende
glorificere den coninc des hemels: want alle
syn wercken zyn warachtich/ ende syn we-
ghen zyn oordelen/ ende hy mach de ghene
die in hoouerdye wandelen/ vernederen.

Hoe de coninck Balthasar in sijn wellusten ter maeltijt sit-
tende, ende wt de heylighe vaten drinckende van Godt bes-
proncken wort, ende hoe sijn rijcke hem genomen wordt, ende hy
doot ghedaghen, ende hoe hem Darius Medus volchde.

Dat v. Capittel.

BAlthasar de coninck heeft eenen grooten A
machtigh ghemaect/ duysent van synen al-
derstoutsten/ eñ een yegelick dranck nae syn
onderdom. Alsus hy nu droncken zynde
heeft gheboden darmē halen soude de gulden
vaten die Nabuchodonosor syn vader wech
ghedragen hadde vanden tempel die in Je-
rusalem was/ dat de coninck eñ syn edelste
daer wt drinckē soudē/ eñ syn huysvrouwen

ende concubinen. Doen zijn de guldē va-
ten ghehaelt/die hy wech ghedraghen hadde
uten tempel die te Jerusalem geweest had-
de/eñ de coninck eñ syn edelste mannen/ syn
huysvrouwen ende concubinen hebben daer
uit gedroncken. Sy droncken wijn/ende
loofden hare gulden ende silueren/ metalen/
yseren eñ houten/eñ steenen goden. In de
selue ure zijn daer gesien vingheren als van
eens schrijuende menschens hant tegen den
candelaer opt bouenste vanden wandt der
coninclicker salen/ eñ de coninck sach de le-
B deckens vander hant die daer schreef. Doen
werde des conincs aensicht verandert/ ende
syn gedachten maecten hem verbaest eñ de
verlammingen van synen nieren scheyden vā
een/eñ syn knyen stieten tegen malcanderē.
Hierom heeft de coninc sterckelic geroepen
darmen inbringen soude de wijse/ de Chal-
deen eñ waersseggers. Eñ de coninck wt-
spreckende heeft geseyt tot de wijse van Ba-
bylonien: So wie dese schrifture leest/ ende
haer beduytsel my openbaer maeckt/ die sal
met purpur gecleet worden/ eñ hy sal eenen
gulden hals bant aen synen hals hebben/ eñ
hy sal de derde in myn ryck zijn. Eñ doen
zijn alle de wijse des conincs binnen geco-
men/ eñ sy en hebben dat geschrift niet con-
nen lesen/noch de beduydinghe den coninck
geseggen. Waer af dat de coninc Balthā-
sar ghenoech verbaest is gheweest ende syn
C aensicht werde verandert. Maer syn edele
mannen werden oock verbaest. Eñ de co-
ninginne/om dit dinck dat den coninc ghe-
schiet was ende synē edelen/is int huys des
maeltyts ghegaen/ eñ wtsprekende sy heeft
geseyt: Coninck leeft inder eewicheydt/ en
laet uwe gedachten v niet ontstellen noch v
aensicht en werde niet verandert. Daer is
een man in v ryck die den gheest der Heyli-
gher Goden in hem heeft/ eñ in wo vaders
dagen zijn de wetenheyt eñ wijsheyt in hem
gevonden. want de coninc Nabuchodonoso-
or v vader heeft hem ghemaect een ouerste
prince vā de wijse der toouenaers der Chal
deen/eñ der waersseghers. U vader (seg ic)
o coninck. want eenen meerderen geest/
eñ voorsienicheyt/eñ verstandicheyt/ de be-
duydinghe der droomen/eñ de betooninghe
der secreter dinghen/ eñ de ontbindinge der
besloten dinghen zijn in hem gevonden dat
D is in Daniel/ den welcken de coninck heeft
ghestelt den naem Balthasar. Dacrom laet
nu Danielem roepē/ ende hy sal v de bedui-
dinghe vertellen. Hierom is Daniel bin-
nen gheleydt voor den coninck. Tot wien
de coninck voorsprekende/heeft geseyt: Zijt
ghy Daniel van de kinderen der ghevange-
nissen van Juda die myn vader de coninck
hier gebracht heeft van Judeen? Ick heb
van v ghehoort dat ghy den gheest der Go-
den heet ende dat de wetenheyt eñ verstan-
dicheyt/ eñ wijsheydt oneyndelicker in v
ghevonden zijn. Ende nu zijn voor myn
aenschouwen ingecomen de wijse constena-
ers dat sy dese schrifture lesen souden/ eñ
dat sy het bedietsel daer af my te kennen ge-
uen souden/eñ sy en hebben den sin van de-
sen woordē niet connē wtgeseggen. Maer
ick heb vā v gehoort dat ghi moecht duyster
dingen verclarē/ eñ gebonden dingen ont-
binden. Daerom ist sake dat ghy dese schrif-
tuere condt gheselen/eñ haer bedietsel my te E
kennen geuen/so sultdy met purpur gecleedt
worden/eñ ghy sult eenen gouden hals bant
om uwen hals hebben/ eñ ghy sult de derde
prince in myn ryck wesen. Waer op heeft
Daniel antwoordende voor den coninc ge-
seyt: U ghiften behoudt voor v/ eñ de gaven
ws huys gheeft yemandt anders/ maer de
schrifture sal ick v lesen o coninc/ende haer
bedietsele sal ick v toonen. O coninck de
alderhoochste Godt heeft Nabuchodonosor
uwen vadere ghegeuen het ryck eñ de mo-
ghentheyt/glorie eñ eere. Eñ om de heer-
licheyt die hy hem ghegheuen hadde/ontsa-
ghen eñ vreesden hem alle volcken/ geslach-
ten ende talen. wie hy wilde die doode hy/
ende wie hy wilde die sloech hy/ ende wie hy
wilde die verhief hy/ ende wie hy wilde die
verneederde hy. Maer doen syn herte ver-
heuen is geweest/eñ synen gheest genesticht
ter hooverdyen/soo is hy afgheset van syns
coninckryckes stoel eñ syn glorie is hem afge-
nomen/ eñ van de kinderen der menschen
is hy verworpen geweest/ maer syn herte is
oock met de beesten gestelt geweest/eñ met- Dan. 4.
ten wilden ezelen was syn wooninghe. Hy F
at ooc hoy als eenen osse/ eñ vanden dauwe
des hemels is syn lichaem nat geweest/ tot
dat hy kende dat de alderhoochste macht
heeft inder menschen ryck/eñ dat hy daer op
verwecken sal wien dat hy wilt. Eñ ghy
ooc syn sone Balthasar en hebt v herte niet
vernoetmoedicht als ghy alle dese dinghen
wiste/ maer teghen den heerschapper des
hemels zydy opgheheuen/ eñ de vaten syns
huys zijn voor v ghehaelt/ ende ghy ende v
edele mannen ende v huysvrouwen/ ende v
concubinen hebt daer wijn wt gedroncken.
Ende v silueren eñ gulden/eñ metalen/ yse-
ren/eñ houten/ eñ steenen goden die niet en
sien noch en hooren noch en gevoelen/ heb-
dy gepresen. Maer den God die uwē adem/
ende alle uwe weghen in syn handt heeft/
dien en hebdy niet ghegloxificeert. Daer- G
om is van hem gesondē dat lidt des hants/
die dit gheschreuen heeft datter gheschreuen
is. Ende dit is de schrifture die daer in
ordene gheselt is. Mane Thecel Phares.
Ende dit is het bedietsel der redene: Ma-
ne/Godt heeft v ryck gheteelt/ ende hy heeft
dat voleyndt. Thecel/Ghy zijt ghewegen
in een waghe/eñ ghy zijt gheuonden te lut-
tel hebbende. Phares/U ryck is geschey-
den/eñ t'is ghegheuen den Meden ende den
Persen. Doen is Daniel (den coninc dat
gebiedende) gecleet geweest met purpuren/
eñ eenē guldē hals bant is om synē hals ge-
daen/eñ vā hem is wtgeroepē dat hy macht
soude hebben als de derde int ryck. Op den
selven nacht is Balthasar de Chaldeeusche

coninck

oninck doot ghellaghen. Ende Darius
ot Meden is nae hem ghecomen int ryck
ghebozen zynde tweentsestich iaren.

Hoe Daniel ghestelt zijnde bouen alle de drossaten, van
enlieden beschuldicht wordt, als een ouertredere des coninx
bebots, wt welck hy geworpen is inden cuyl der leeuwé, maer
y en worde niet ghequetst, waerom de coninck den Godt der
emelen doet aenbidden.

Dat vj. Capittel.

HEt heeft Dario belieft/ende hi heeft ouer
het ryck ghestelt hondert ende twintich
nossaten/ dat die zyn soudē in alle syn ryck.
Eñ ouer hen dry princen / van de welcke
Daniel de eene was: Dat de drossaten desen
ekeninghe doen souden / eñ dat de coninck
zeen moeyte hebben en sonde. Aldus heeft
Daniel te bouen ghegaen alle de princen eñ
nossaten/want den geest Gods was meer-
der in hem. Maer de coninck dachte hem te
stellen ouer alle het ryck. waerom dat de
nincen eñ drossaten een oorsake sochten om
egghen Danielem te vinden van des ryckx
wegen/eñ sy en hebben gheen sake oft quaet
vermoeden connen vinden/ om dat hy ghe-
trouwe was/eñ datter geen schult eñ quaet
vermoeden in hem te vindē en was. Hier-
om hebbē de mannē geseyt: wy en sullē te-
gen desen Daniel geen oorsake vindē/ dā by
nuontueren in syns Gods wet. Doē heb-
ben de princen eñ drossaten den coninc loo-
selic ingeblasen/eñ hebbē aldus tot hem ge-
sproken: Coninc Darius leeft inder eewic-
heyt/ alle de princen des ryckx eñ de wet-
houderen eñ drossaten/eñ raetsheeren / ende
rechters hebben eenen raedt gesloten datter
een coninclick gebodt wtgae / eñ eenen wt-
roep/Dat alle de gene die eenighe bede bidt
van eenigen Godt ende menschē/tot dertich
dagen toe/dan alleen van v coninc/ gewor-
pen werde indē cuyl der leeuwen. Hierom
dan o coninc vestight het vonnis / eñ schrijft
dat ghebodt/op datment niet en verandere/
datter geordineert is vandē Meden eñ Per
sen/eñ dat niemanden gheoorloft en zy dat te
ouertredē. Eñ de coninc Darius heeft dat
gebodt openbaer ghestelt/eñ vast ghemaect.

D'welc als Daniel bevondē hadde/dat is
datter een wet ghestelt was/ so is hy in syn
huys gegaen:eñ de vensteren openghedaen
hebbende in syn eetcamer tegen Jerusalem
drymael s'daechs buychde hy syn knyen / eñ
hy aenbadt/eñ beleedt voor synē God/gelyc
hy te vozen oock ghewoone was te doene.

Hierom dese mannen seer neerstelic on-
dersoeckende hebbē Danielem bevondē sy-
nen Godt biddende/eñ aenroepende. Eñ
aencomende sy hebbē den coninc gesproken
vandē wtroep: O coninc en hebdy niet ge-
stelt/dat alle mensch die yemant badt vandē
goden eñ vanden menschē tot dertich dagen
toe/dan v coninc/ gewijpē soude worde in-
der leeuwē cuyl: Tot de welcke heeft de co-
ninck antwoordende geseyt: Dats een wa-
rachtich woort/ na t'vonnisse der Meden eñ
der Persen/datmē niet en mach ouertreden.

Doen hebben sy antwoordende ghesеyt
voor den coninc: Daniel dā de kinderen der
geuangenissen van Juda en heeft op v wet D
niet geacht/eñ vanden wtroep die ghy ghe-
stelt hebt/maer tot dry tyde des daechs bidt
hy met synen gebede. welck woort als de
coninck gehoort hadde/ so is hy genoech be-
droeft geweest/eñ hy heeft syn herte ghestelt
om Danielem dat hi hem verlossen soude/eñ
totten onderganck der sonnen arbeydde hy
om hem te verlossen. Maer de mannē den
coninck verstaende/ hebben tot hem geseyt:
weet coninc dat dit eē wet is der Meden eñ
der Persen/datmen alle ghebodt dat de co-
ninck stelt/niet en mach veranderen. Doen
heuet de coninck geboden/ eñ sy hebben Da
nielem aenghebracht/ eñ sy hebben hem ge-
worpen inden cuyl der leeuwen. Eñ de Co-
ninck heeft tot Danielem gheseyt: Dl Godt
dien ghy altijt eert/die sal v verlossen. Eñ E
daer is eenen steen ghehaelt/ ende gheleydt
op den mondt vanden cuyl/ den welcken de
coninck toeghesegelt heeft met synen ringh/
ende metten ringh van synen edelen mannē/
datter niet gedaen en sonde worden tegben
Danielem. Eñ de coninc is gegaen in syn
huys/eñ hy is slapen gegaen sonder auont-
mael te eten/ende daer en zyn gheen spysen
voor hem ghebracht/eñ daer toe is den slaep
ooc van hem wech gegaen. Doen is de co
ninck des sinorgens vroech opstaende/hae-
stelick gegaen tot der leeuwen cuyl/ ende
nakende der leeuwē cuyl hy heeft Danielem
met weenender stemmen aengheroepen/eñ
heeft hem aēgesproken. Daniel des leuende
Gods knecht: Dl Godt/den welcken ghi al-
tijt dient/meyndy dat hy v ooc heeft mogen
verlossen van de leeuwen? Eñ Daniel den F
coninc antwoordende/heeft geseyt: Coninc
leeft inder eewicheyt. Myn God heeft sy-
nen Enghel gesonden/eñ heeft der leeuwen 1. Mac. 2.60
muylen gesloten/eñ sy en hebbē my niet ge-
hindert / om datter voor hem recht veerdi-
heyt in my gevonden is. Maer oock voor v
coninck en heb ick gheen mis daet ghedaen.
Doen is de coninck seer verblijdt ghe-
weest van hem/ eñ hy heeft bevolen datmen
Danielem wthalen soude wt den cuyl/ ende
Daniel is wt den cuyl ghebracht/ eñ daer en
is geen quetsuere in hem gevonden/om dat
hy synen Gode geloost hadde. Maer voor
des coninx ghebodt zyn daer ghebracht de
mannen die Danielem beschuldicht hadde/
eñ sy zyn inder leeuwen cuyl geworpen / sy
eñ hare kinderen/ eñ hen huysvrouwen / eñ
sy en zyn niet gecomē tot dat paunnent des G
cuyls/de leeuwen en hebbense gegrepen/ eñ
sy hebben allen hare beenderen in stuckē ge-
broken. Doen heeft Darius gheschreuen
alle den volcken/gheslachten/eñ talen woo-
nende in alle d'aertryck / Den vrede werde
v lieden vermenichfuldicht. Van my is
een gebot gestelt datmē in alle myn heerlic-
heyt eñ ryck ontsien eñ vreesen sal Daniels
Godt/wāt hy is de leuende Godt/eñ eewich
tot in de eewicheyt/ende syn ryck en sal niet
verstroyt worde/eñ syn macht is inder eewi-
heyt. Hy is een verlosser eñ salichmaker/

doende teeckenen ẽ wonderlicheden inden hemel ẽ in de aerde / die Danielem verloſt
Dan. 1. d. 11. heeft wt der leeuwen cuyl. Ende Daniel 12 is ghestadich gebleuen tot het ryck van Darius / ende het ryck Cyri van Perſen.

Hoe Daniel eenen droom ſiet van vier beesten, ende vanden ouden van dagheu, ende van dat onbedersfelick rijcke, vanden sone des menschen, ende het bedieteel des drooms.

Dat vij. Capittel.

A IN het eerſte iaer Balthasars des conincs vã 1 Babylonien heeft Daniel eenẽ droom geſien / ẽ het viſioen ſijns hoofts in ſijn bedde / ẽ hy den droom ſchrijuende / hy heeft dien met een corte redene begrepen / ẽ corteliek dien begrijpende heeft hy geſeyt: Ick ſach 2 in mijn viſioen des nachts / ende ſiet de vier winden des hemels ſtredẽ in de groote zee.

Eñ vier groote beeſtẽ clommen op wter 3 zee / verſcheyden onder malcanderẽ. D'eerſte 4 was als een leeuwinne / eñ ſy hadde vlue gelen van eenen arent / ick aenſacht tot dat haer vluegelen wtghetrocken werden / eñ ſy is wech gheheuen vander aerden / ende ſy
B ſtont op de voeten als een menſch / ende haer is eens menſchen herte ghegheuen. Ende 5 ſiet een ander beeſte gelijck eenen beyr ſtont beſijden / eñ drij rijen waren in haren mont / eñ in haer tanden / eñ aldus ſeyden ſy haer: Staet op eñ eet ſeer veel vleeſch. Na deſen 6 aẽſach ic / eñ ſiet daer was een ander als eenẽ lupaert / eñ ſy hadde vier vluegelẽ als eenen vogel op haer / eñ vier hoofden waren in de beeſte / eñ haer is macht gegeuen. Na deſen 7 ſach ick int viſioen des nachts / ende ſiet de vierde beeſte verſaerlick eñ wonderlick / eñ ſterck wter matẽ / ſy hadde groote yſere tanden etende / eñ verniclende / eñ d'andere met haren voeten vertredẽde. Maer ſy was on-
C gelijck den anderen beeſten / die ic voor haer geſien hadde / ende ſy hadde thien hoornen.

Ick aenmerrte de hoornen / eñ ſiet daer is 8 een ander cleyn hoornken geſproten wt het midden van hen / eñ drij vandẽ eerſten hoornen zijn wtgeroeyt van ſijnen aenſichte / eñ ſiet daer waren oogen als menſchen oogen in deſen hoorn / eñ eenen mont groote dingẽ ſprekende. Ick ſach tot dat de thronen ge- 9 ſtelt zijn geweeſt / eñ dat de oude van dagen geſeten heeft / ſijn cleedt was claer blinckẽde als ſneeu / eñ dat hayr ſijns hoofts als ſuyuer wolle / ſijnen throon was gheluck vlammen
Apoc. 1. d. 11. viers / ſijn raderẽ gelijc ontſtekẽ vier. Eenẽ 10
D vierigen eñ ſeer ſnellen vloet ginck wt van ſijn aenſicht / duyſentrich duyſenden dienden hem / eñ thienwerf duyſentmael hondertrich duyſenden ſtonden neffens hem / het oordeel is geſeten / eñ de boecken zijn open gedaen.

Ick aenſach om de ſtemme der grooter 11 woorden die dien hoorn ſprac eñ ick heb geſien dat de beeſte gedoot was / ende dat haer lichaem verdoruen was / eñ den viere gelenert om te verbranden / eñ dat de macht vã 12 de ander beeſten wech genomen was / ende dat hare tyden des leuens geſtelt waren tot eenen tyt / eñ eenen tyt. Hierom ſach ick 13 int viſioen des nachts / eñ ſiet met de wolckẽ quam eene als eens menſchẽs ſone / ende hy is totten ouden van dagen ghecomen / eñ in ſijn aenſicht hebben ſy hem ghepreſenteert.

14 Eñ hy heeft hem ghegheuen machticheyt E eñ eere / eñ het ryck / eñ alle de volcken / ghe- Luc. 1. c. 33. ſlachten ende talen ſullen hem dienen: ſijn Matth. 4. c. macht is een eewighe macht / die niet en ſal Dan. 3. 100 4. 31. wech genomen worden / eñ ſijn ryck dat niet
15 en ſal verdoruen worden. Mijnen gheeſt vergrouwelde hem / ic Daniel den verſaert geweeſt in deſe dingen / eñ de viſioenẽ mijns
16 hoofts hebben my verſtoort. Ick ben gegaen tot eenen vandẽ genẽ die daer by ſtonden / eñ ick vraechde de waerheyt vã alle deſe dingẽ. De welcke heeft my geſeyt de beduydenisſe der woorden / eñ hy heeft my geleert.

17 Deſe vier groote beeſten zijn vier rijckẽ /
18 die opſtaen ſullen vander aerden. Ende ſy ſullen ontfangen het ryck vanden heyligen alderhoochſten God / ende ſy ſullen het ryck behouden tot de eewe / ende tot de eewe der
19 eewen. Daer nae heb ick neerſtelic willen weten vã de vierde beeſte / die ſeer ongelijck was alle den anderen / ende wter maten ſeer verſaerlick / haer tanden eñ clauwen waren van yſer / ſy at ende vernielde / ende de ouerbleuingen vertreedde ſy met haren voeten /
F 20 ende van de thien hoornen die ſy op haer hooft hadde / ende vanden anderen die daer wtgheſproten was / waer voor dat de drij hoornen gevallen waren / eñ vanden hoorn die oogen hadde / eñ eenen muyl groote dingen ſprekende / die oock meerder was dan de
21 andere. Ick ſach / eñ ſiet den hoorn maecte oorloge tegen de heyligẽ / eñ hy hadde d'ouer-
22 hant / tot dat de oude der dagen gecomen is / eñ heeft recht gedaen den hoogen heyligen / eñ den tyt is aenghecomen / eñ de heyli-
23 ghe hebben het ryck verkregẽ. Eñ hy heeft alſo geſeyt: De vierde beeſte ſal het vierde ryck zijn op de aerde / d'welc meerder ſal zijn dan alle de rycken / eñ het ſal geheel aertrijc verſlinden / eñ het ſal die vertreden ende heel
24 vernielẽ. Maer de thien hoornen des ryes ſullen thien coningen zijn / ende daer ſal een ander nae die opſtaen / eñ hy ſal machtigher zijn dan d'eerſte / ende hy ſal de drij coningen
25 vernederen. Ende hy ſal woorden tegen G den hoochſten ſpreken / eñ de heyligheu des alderhoochſten ſal hy vernielen / ende hy ſal meynen dat hy ſoude moghen de tyden ende de wetten veranderen / ende die ſullen in ſijn handen ghelenert worden tot eenen tyt / eñ twee tyden / ende tot de helft van eenen tyt.

26 Ende het oordeel ſal ſittẽ / op dat de mach- ticheyt afghenomen ende gebroken worde /
27 ende vergae totten eynde toe / ende dat het Luc. 1. c. 33. ryck ende de macht / ende de grootheyt des rycks die onder al den hemel is / ghegheuen worde den volcke der heyligheu des alder- Mat. 4. 8. hoochſten / wiens ryck is een eewich ryck / ende alle de coninghen ſullen hem dienen
28 ende onderdanich zijn. Tot hier toe is het eynde des woorts. Ick Daniel worde ſeer met mijnen ghedachten ontſtelt / ende mijn aenſicht is in my verandert. Maer ick heb het woort in mijn herte bewaert.

Doe

Hoe Daniel eenen droom ſiet van eenen ram die hooghe hoornen hadde, ende van eenen anderen ram hebbende vier hoornen die den eerſté verwint: Ende een prophecie van eenen ongoddelicken coninck die ſonder handen ſal vernielt worden.

Dat viij. Capittel.

1 IN het derde iaer des ryckes vã Baltaſar den coninc is my een viſioen ghecopenbaert.
2 Ick Daniel na t'gene dat ic geſien hadde int beginſel/ heb geſien in myn viſioen als ick was int caſteel Suſan/d'welck is int landtſchap vã Elam/eñ ic heb geſié in een viſioen dat ick was op de poorte Ulai/
3 Eñ ick heb myn oogen opgeheué/eñ geſien/ eñ ſiet daer ſtont eenen ram voor dat broeck hebbende hooge hoornen/eñ den eenen hooger dã den anderen/eñ opwaſſende.
4 Hier nae heb ick eenen ram geſien metten hoornẽ wacyende tegen den weſten/eñ teghen noorden/eñ tegen zuyden/eñ alle de beeſtẽ en mochtẽ hem niet wederſtaẽ/ noch verloſt worde vã ſynder hant/eñ hy heeft gedaen nae ſynẽ wille/ eñ hy is groot geworden.
5 Eñ ic verſtont/ eñ ſiet daer quam eenẽ bock des geyten vãden weſten op d'aenſicht van t'geheel aertryck/eñ hi en raecte de aerde niet. Maer den bock hadde eenen wtnemenden hoorn tuſchen ſyn oogen.
6 Eñ hy is gecomẽ tot dien gehoornden ram/ den welckẽ ick hadde ſien ſtaen voor de poorte/eñ hy is tot hem geloopen metten ghewelde van ſynder ſtercheyt.
7 Eñ als hy ghecomen was by den ram/ ſo s hy op hem fel geworden/ eñ hy heeft den ram geſlagen/eñ hy heeft ſyn twee hoornẽ al n ſtucken ghebroken/ eñ den ram en mocht jenlieden niet wederſtaẽ/ eñ als hy hem ter erden geworpen hadde/ hy heeft hem vertreden/eñ niemant en mochte den ram verloſſen wt ſyn hant.
8 Eñ den bock der gheyen is boven maten ſeer groot geworden/eñ doen hy opgewaſſen was/ ſo is ſynẽ grootẽ hoorn ghebroken/ eñ daer zijn vier hoornen geſproten onder dien/ na de vier windẽ des hemels.
9 Eñ wt eenen vã dien is een cleyn hoornken wtgecomen/ eñ het is groot ghewordẽ tegen dat zuyden/eñ teghen dat ooſten/eñ tegen de ſtercheyt.
10 Eñ het is groot gewordẽ tot de ſtercheyt des hemels/ eñ het heeft nedergeworpen van de ſtercheyt eñ vã de ſterren/eñ het heeftſe vertreden.
11 Ende tot den prince der ſtercheyt iſt groot geworden/eñ het heeft van hem weeh genomẽ het ewich ſacrificie/eñ het heeft nedergeworpẽ de plaetſe van ſynder heylichmakinghen.
12 Eñ daer is macht ghegheuen teghen het dagelycks ſacrificie om der ſonden wille/eñ de waerheyt ſal neder geworpen worden in de aerde/ eñ het ſalt doen/ eñ t'ſal voorſpoedich weſen.
13 Ende ick heb ghehoort eenen ſanden heyligen ſprekende/ ende den eenen heylighen heeft den anderen gheſeyt/ ick en weet niet wien/ſeggende: Hoe lange ſullen het viſioen eñ het eewich ſacrificie/eñ de ſonde der verwoeſtingen die gheſchiet is/eñ de heylighe plaetſe/ eñ de ſterckheyt vertreden worden?
14 Eñ hy heeft hem geſeyt: Totten mont ende morghenſtont/twee duyſent dry honderr: ende de heylighe plaetſe ſal geſuyuert worden.
15 Ende het is geſchiet als ick Daniel het viſioen ſach/ ende dat verſtant ſochte/ſiet ſo heeftet voor myn aenſchouwẽ gheſtaen als de ghedaente van eenen man.
16 Eñ ick heb des mans ſtemme gehoort tuſſchen Ulai/eñ hy heeft gheroepen eñ geſeyt: Gabriel doet deſen het viſioen verſtaẽ. Eñ hy is ghecomen/ende heeft gheſtaen daer by daer ick ſtont. Eñ als hy ghecomen was/ ſo ben ick vreeſende gheuallen op myn aenſicht/ende hy heeft tot my geſeyt: Sone des menſchen verſtaet/ dat indẽ tyt des eyndes
17 dat viſioen volbracht ſal worden. Eñ doen hy tot my ſprack/ ſoo ben ick ter aerden plat neder gheuallen/ende hy heeft my geraeckt/
18 eñ geſtelt in mynen rechten ſtant/ ende hy heeft tot my geſeyt: Ic ſal vtoonẽ wat dingen datter toecomende zijn int weerſte vãder maledictien/want den tyt heeft ſyn eynde.
19 Den ram den welcken ghy geſien hebt hoornen hebbẽde/ dat is de coninc der Meden eñ der Perſen:
20 Maer den boc der geyten dats der Griecken coninc/ eñ den grooten hoorn die tuſſchen ſyn oogen was/ hy is
21 d'eerſte coninck. Maer datter(nae dat dien gebroke was) viere voor hem opgeſtaẽ zijn/ daer ſullẽ vier coningẽ vã ſynen volcke opſtaẽ/maer niet in ſyn ſtercheyt.
22 Eñ na haerlieder ryck/als de booſheyẽ ſullen gewaſſen zijn/ſo ſalder een coninc opſtaen onſchamel van aenſichte/eñ verborgẽ redenẽ verſtaẽde/
23 eñ ſyn ſtercheyt ſal vroom werden/ maer niet in ſyn cracheen/ eñ boven dattmen gheloouen mach/ſal hyt al verwoeſten/eñ hy ſal voorſpoedich weſen/eñ hy ſalt doen. Eñ hy ſal de ſtercke doorſlaen/eñ het volck der heyligher nae ſynen wille/ eñ het bedroch ſal
24 voorſpoedich ghemaect werden in ſyn hant/ eñ hy ſal ſyn herte groot maken/eñ hy ſalder in de ouervloedicheyt van alle dinghen ſeer veel dooden/ eñ hy ſal teghen den prince der princen opſtaen/eñ ſonder handt ſal hy ver-
25 nielt worden. Ende dat viſioen van tſauonts ende ſnorghens datter geſeyt is dat is warachtich/ daerom teeckent ghy dat viſioen/ want het ſal nae veel daghen weſen.
26 Eñ ic Daniel heb gequeelt/eñ hebbe ſieck gheweeſt een deel daghen/ende als ic opgeſtaen was/ ſo dede ic des conincs wercken/ ende ick verwonderde my van dat viſioen/ ende daer en was niemandt diet bedicdde.

Hoe Daniel bidt ende ſijn miſdaet belijdt, begeerende ontfermherticheyt hem wordt een openbaringhe ghedaen, vande tſeuentich weken, ende Chriſtus doot, ende vande walgheliche heyt des verwoeſtheyts inden tempel.

Dat ix. Capittel.

1 IN het eerſte iaer van Darius Aſſuerus ſone vanden ſade der Meden/die heerſchappye
2 gehadt heeft ouer der Chaldeen ryck/ int eerſte iaer ſyns rycs/ heb ic Daniel verſtaen in de boecke het getal der dagen/waer af het woort des Heerẽ gedaẽ is geweeſt tot Jeremiam dẽ prophect/ Dat vervult ſoudẽ worden de tſeuentich iarẽ der verlatenſſen van
3 Jeruſalem. Eñ ic heb myn aenſicht geſtelt totten Heere mynen Godt om te bidden/ eñ te ſmeecken met vaſten/met cenen ſack/ ende

Dan. 6. a. 1. Jere. 25. c. 11. & 29. c. 10.

met aſchen. Eñ ick heb den Heere mijnen
Godt gebeden/eñ heb beleden/eñ geſeyt: Ic
1.Eſd.1.b.5. bidde v Heere Godt groot eñ vervaerlick/
bewarende het verbondt eñ de bermhertic-
heyt den genen die v lief hebben/ eñ v gebo-
Barue.2. 6.17 den bewaren. wy hebben geſondicht/wy
B hebben booſheyt gedaen/ wy hebbē ongod-
delick gheleeft/ eñ wy zijn afgheweken van
uwen geboden eñ oirdeelen. wy en hebbē
niet onderdanich gheweeſt uwen dienaren
den propheten die geſproken hebbē in uwē
name tot onſe coninghen/onſe princen/ onſe
vaderen/ eñ alle den volcke des lants. U
Heere zy rechtveerdicheydt/ maer ons be-
ſchaemtheyt des aenſichts/gelijck dat heden
is den mannen van Juda/ eñ den bewoon-
ders van Jeruſalem/ eñ geheel Iſrahel:den
ghenen die by zijn/ eñ den ghenen die verre
zijn in alle de landen waer toe dat ghyſe wt
geworpē hebt om hare booſhedē/ waer me-
de ſy teghen v ghelondicht hebben. Heere
ons zy beſchaemtheydt des aenſichts/onſen
coninghen/onſen princen/eñ onſen vaderen
die gelondicht hebbē. Maer v onſen Hee-
re onſen God zy bermherticheyt/eñ genade:
want wy zijn van v wech gegaen/ eñ wy
en hebben de ſtemme des Heerē ons Gods
niet gehoort/dat wy wandelen ſoudē in ſijn
L wet/die hy ons gheſtelt heeft door ſijn die-
naers de propheten. Eñ alle Iſrahel heeft
v wet overtreden/ eñ ſy zijn afgeweken dat
ſy v ſtemme niet hoorē en ſoudē/eñ de ver-
malendhdinghe eñ vervloeckinge heeft op
Deut.27.6.14 ons gedrupt/ die geſchreven is int boec van
Moyſes Gods knecht/ want wy hebben te-
gen hem geſondicht. Eñ hi heeft ſijn woor-
den geeſticht die hy op ons geſproke had-
de/eñ over onſe princen die ons gheoordeelt
hebben/ dat hy over ons brengen ſoude een
groot quaet/hoedanich noyt gheweeſt en is
onder alle den hemele/ ghelijcker gedaen is
in Jeruſalem. Alſſer geſchreue is in Moy-
ſes wet/ alle dit quaet is op ons gecomen/
eñ wy en hebben v aēſicht niet gebedē Hee-
re onſe Godt dat wy wederom keerē ſoudē
van onſe booſheden/eñ dat wy denckē ſou-
den v waerheyt. Eñ de Heere heeft ghe-
waect over de quaetheydt/eñ hy heeft die op
ons gebracht:rechtveerdich is de Heere on-
ſe Godt in alle ſijn wercken die hy ghedaen
heeft/want wy en hebben ſijn ſtemme niet
D gehoort. Eñ nu o Heere onſe Godt die v
Barue.2.c.11 volc wtgeleydt hebt wten lande vā Egyptē
Exo.13. c.14 door een ſtercke hant eñ hebt v ſelven eenen
naem gemaect nae deſen dach/wy hebbē ge-
ſondicht/wy hebbē booſheyt gedaē. Heere
in alle uwe rechtveerdicheydt laet doch(bid
ic) v gramſchap eñ uwen raſenden toorn af
gekeert worden vā uwe ſtadt Jeruſalem eñ
van uwen heyligē berch. want om onſe ſon
den eñ om onſer vaderē booſheyt zijn Jeru
ſalem eñ v volc tot een verſmaetheyt alle dē
ghenen die rontſomme ons zijn. Daerom
verhoort nu onſe Godt wo knechts gebet/
eñ ſijn ſmeeckingē/ eñ toont v aenſicht op v
heylige plaetſe/de welcke hwoeſt is om wo
ſelfs;wille. Neycht Heere uwe ooſe/ende E
hoort:opent v ooghen/ eñ ſiet onſe verwoe-
ſtinghe/eñ de ſtadt waer op dat uwen naem
aengeroepē is:want wy en ſtorten onſe ge-
beden niet in onſe rechtveerdichedē voor v
aenſicht/maer in uwe vele bermherticheden/
Verhoort Heere/ werdt verſoent Heere/
Aenmerckt eñ doeget en wilt niet vertoeven
om v ſelven mijn Godt: want uwen naem
is aengeroepē op de ſtadt eñ op v volc. Eñ
doen ick noch ſprac eñ badt/ eñ beleedt mijn
ſonden/eñ de ſonden mijns volcs van Iſra-
hel/eñ dat ic mijn gebeden ſtorte voor mijns
Gods aēſicht voor den heyligē berch mijns
Gods/ doen ick noch ſprac int gebedt/ ſiet
de man Gabriel dien ic geſien hadde int vi- Dan.8.c.15
ſioen van eerſt/ haeſtelic vliegende heeft my
gheraect ten tijde van dat avonts ſacrifitie/
Eñ hy heeft my geleert eñ tot my geſpro- F
ken/eñ geſeyt:Daniel nu ben ic wtgecomen
dat ic v leeren ſoude/ende dat ghijt verſtaen
ſoudt. Van t'beginſel van uwen gebeden
is d'woort wtgegaen/eñ ick ben gecomē om
dat ict v ſoude te kennen gheven/ want ghy
een man der begheerten zijt/ ende ghy aen-
merckt de redene ende verſtaet het viſioen.
24 T'ſeventich weken zijnder cort geſtelt op Matt.24.b.15
v volc eñ op v heylige ſtadt/op dat de over- Luc.1.b.20
tredinghe voleyndt werde/ende dat de ſon-
de een eynde neme/ende dat de booſheydt te
niet ghedaen werde/eñ dat de eewige recht-
veerdicheyt aenghebrocht werde/ eñ dat het
viſioen ende de propheete volbrocht werde/ Exec.37.b.24
ende dat de heylighe der heyligen gheſalft
25 werde. Daerom weet ende aenmerckt:van G
den wtgane des woorts dat Jeruſalem we
derom ghetimmert ſoude werden/tot Chri-
ſtum den Vorſt ſullē seven weken/ eñ twee-
entſeſtich weken weſen/ eñ de ſtrate ſal we-
derom opghetimmert werden/ ende de mu-
26 ren in de benautheyt der tyden. Ende na
de tweeentſeſtich weken ſal Chriſtus ghe-
doot werden/ ende het en ſal ſijn volck niet
zijn dat hem loochenen ſal. Ende het volck
ſal de ſtadt ende de heylighe plaetſe verder-
ven metten toecomēde Vorſt/ eñ haer eynde
ſal verwoeſtheyt weſen/ende nae het eynde
vander orlogen de voorgheſchicte verwoe-
27 ſtinge. Ende hy ſeuet verbondt vaſt ghe-
maect met vele dinnē een weke:eñ int mid- Matt.24.b.15
den dāder weken ſal de ſlachofferande ver-
gaen/ende het ſacrificie: ende inden tempel
ſal de afgryſelicheyt der verwoeſtinge zijn/
ende tot de voleyndinge/ ende totten eynde
ſal de verwoeſtinghe dueren.

Als Daniel ghevaſt hadde, ſoo ſach hy eenen man gheckleedt met lijnen die vreeſelic was, ſo dat hy daer wt beefde, maer hy wordt verſterckt. Ende van de princen der Griecken ende der Perſen, die wederſtaen, ende van Michael den prince der loden die alleene behulpich is. Dat x. Capittel.

1 IN derde iaer van Cyrus den conine van A
Perſen/is d'woort gheopenbaert Danieli
genoemt Balthaſar/eñ het was een warach
tich woort/ende een groote ſterckheyt/ ende
hy heeft de reden verſtaen/ want het ver-
2 ſtant is van noode int viſioen. In die da-
gen was ick Daniel rouwich/de dagen van

ɔɪy weken/ gheen lustich broot en heb ick
zheten/ eñ vleesch eñ wyn en zyn in mynen
mont niet gegaen/ eñ ick en ben ooc niet ge-
alft geweest met olien/ tot dat volcyndt wa-
ren de daghen van dry weken. Maer op
dē vierentwintichstē dach der eerster maēt/
was ick by den grooten vloet/ welck is Ti-
gris. Eñ ick heb myn oogen opgheheuen
ñ gesien/ eñ siet daer was een man met lij-
nen gecleedt/ eñ syn lendenen warē omgort
met dat fynste gout/ eñ syn lichaem was
als eenen Chrysolitus steen/ eñ syn aensicht
was als de gedaente des bliksems/ende syn
ogen als een berrēde lampe/ eñ syn armen
ñ de leden die nederwaerts zyn totte voe-
en toe/zyn als de gedaente van blinckende
metael/eñ de stemme van synen woorden is
als een stemme der menichten. Eñ ic Da-
niel heb alleen het visioen ghesien/ maer de
mannen die met my waren en hebbens niet
ghesien/ maer een wter maten groote ver-
saertheyt ouerviel henlieden/ eñ sy liepē in
een verborgen plaetse/ eñ ick alleen ver-
laten zynde heb dit groot visioen gesien/ eñ
n my en is gheen sterckheyt ghebleuen/maer
myn ghedaente is in my ooc verandert ge-
weest/eñ ick ben onmachtich ghewoordē/eñ
ck en hadde gheen macht. Eñ ic hebbe de
stemme van synen woordē gehoort/ eñ hoo-
ende lach ick heel verslaghen op myn aen-
icht/eñ myn aēsicht cleefde vast aen d'aerde.
Eñ siet een hant heeft my geraect/eñ heeft
ny opgericht op myn knyen/ eñ op de vin-
geren van mynen handen. Eñ hy heeft tot
ny gesepyt: Daniel man der begeerten/ ver-
staet de woordē die ick tot v spreke/ eñ staet
n uwen graet/want ic ben nu gesonden tot
. Eñ doen hy my dit woort gesepyt hadde/so
eb ick beuende ghestaen. Eñ hy heeft tot
ny gesepyt: En wilt niet vreesen Daniel.
want vanden eersten dach dat ghy v herte
hebt ghestelt om te verstaen/ dat ghy v py-
nigen soudt voor ws Gods aensicht/so zyn
woorden verhoort/ eñ ick ben gecomē om
we woordē. Maer de prince vāder Per-
sen rijck heeft my wederstaē eenentwintich
dagen/eñ siet Michael een vandē eerstē prin
en/is gecomē tot mynder helpen/ eñ ic ben
aer ghebleuen byden coninck van Persen.
Eñ ick ben gecomen dat ic v leeren soude
e dingen die uwen volcke toecomende zyn
n de wterste dagen/ want dat visioen duert
ochtot veel dagē. Eñ doen hy my spac
ıet aldusdanige woordē/so heb ic myn aen-
icht ter aerden nedergewoerpē/ eñ ic heb ge-
vegen. Eñ siet als een gelijckenisse van
es menschē soue heeft myn lippen geraect/
ñ mynen mont opendoende heb ic gespro-
en/eñ ick heb gesepyt totten genen die tegen
ny stont: Myn Heere in v gesicht zyn myn
oedsielen der leden ontbondē/ eñ in my en
s geen cracht gebleuen. Eñ hoe sal myns
eeren knecht mogen spreken met mynen
eere: daer en is geen cracht in my gheble-
en. Maer ooc so woort mynē adem beslotē.
Hierom heeft my anderwerf geraect eenic
wesende gelijck des menschen gesichte/eñ hy
heeft my versterct/ eñ gesepyt: En wilt niet
vreesen ghy man der begheerten. Vrede zy
met v/werdt versterct/en weest vroom. Eñ
doen hy niet my sprac/ so ben ick vroom ge-
worden/ende ick heb ghesepyt: Spreect myn
Heere/want ghy hebt my versterct. Ende
hy heeft ghesepyt: en weet ghy niet waerom
dat ick tot v ghecomen ben? Ende nu sal ick
wederom keeren/ dat ick strijden soude te-
ghen den coninck van Persen. Als ick dan
wtgnam/ soo openbaerde hem de prince der
Griecken comende/ maer nochtans sal ick
v vercondigen/ datter openbaerlick geteec-
kent is in de schrifturen der waerheydt/ende
niemandt en is myn helper in alle dese din-
ghen/dan Michael v lieder prince.

Een prophecie van de coningen der Persen ende der Grie-
cken: Vande lighten ende orloghen tusschen de coninghen van-
den noorden ende vanden suyden: Ende vanden coninck die
Gods niet achten en sal, ende waer hy regneren sal.

Dat xj. Capittel.

Ende ick stont van d'eerste iaer van Da- A
rius van Meden/ dat hy versterckt soude
worden eñ machtich. Ende nu sal ick v de
waerheyt verconding ē. Siet daer sullē noch
dry coninghen staen in Persen/eñ de vierde
sal rijck worden met wter maten seer veel
rijcdommē bouē alle/ eñ als hy sal machtich
geworden zyn met syn rijcdommē/so sal hyse
alle verwecken tegen het rijck der Griecke/
maer daer sal een sterck coninck opstaē/ eñ
die sal heerschappye hebbē met vrel crachts/
eñ hy sal doen dat hem believen sal. Ende
als hy staen sal/ so sal syn rijck vernielt wor
den/eñ t sal gedeylt worden in de vier win-
den des hemels/ maer niet in syn naecome-
lingen/noch oock niet nae syn macht/ waer
mede hy heerschappye ghehadt heeft/ want
syn rijck sal gescheurt worden oot tot vrem-
de wtgenomen dese. Eñ de conine vā zuy-
den sal versterct worden/ eñ vā synen princen
salder een machtich worden bouē hem/ eñ hy
sal heerschappye hebbē met een heerlicheyt/
want syn heerschappye sal groot zyn. Eñ
nae d'eynde der iarē sullē sy met een verbont
vereenicht worden/eñ de dochter des conincs
vā t zuydē sal comē totte conine vandē noor
den om vrientschap te makē/ eñ hy en sal de
sterckheyt des arms niet verrijgen/noch syn
saet en sal niet staen/ eñ sy sal geleuert wer-
den/eñ die haer aengebracht hebben/ haer
iongelingen/ eñ die haer versterckten in dien
tyden. Eñ van dat spruytsel haerder wor- B
telen sal een plantinge staen/eñ hi sal comen
met een heyr/eñ hy sal comē int lāndschap des
conincks vanden noorden/ eñ hy salse mis-
bruycken/eñ hy salse verrijgen. Daer bo-
uen ooc hare goden eñ gesneden afgoden/eñ
ooc de costelicke vaten van silver eñ gout sal
hy gevangen weeh nemen in Egypten. Hy
sal d'ouerhant erijgen tegē den coninc van-
den noorden/ eñ de conine van zuyden sal
int rijck comen/eñ hy sal wederkeerē tot syn
landt/ maer syn sonen sullen verweert we-
sen/eñ sy sullen vergaderen een menichte vā
veel veel heyren/eñ hy sal comē haestende eñ

ouervloedende/ eñ hy ſal wederkeeren/ende
verweckt wozden/ ende ſal ſtryden met ſyn
macht. Eñ de coninck van zuydē verwect
zynde ſal wtgaen/ eñ hy ſal ſtrydē tegen den
coninc vā noozden/ eñ hy ſal een ſeer groote
menichte bereyden / eñ de menichte ſal in de
handen gelcuert wozden. Ende hy ſal een
menichte vangen/ eñ ſyn herte ſal verheuen
wozden / eñ hy ſalder veel duyſenden neder
werpen maer hy en ſal d'ouerhant niet heb-
ben/ want de coninck vā noozden ſal we-
derom gekeert wozdē/ eñ hi ſal een menichte
bereyden veel meerdere dan te vozen/ eñ ten
eynde der tyden eñ iarē ſal hy comē haeſten-
de met een groot heyr eñ wter matē groote
1 Mal. 19. c. 16. 2. Mac. 1. b. 11 rycdommen. Eñ in die tyden ſullēder vele
opſtaen tegen den coninc vanden zuyden/eñ
oot de kinderē vā de ouertreders ws volcs
ſullē verheuen wozdē om dat viſioen te vol-
L bzengen/eñ ſy ſullē vallen. Eñ de coninck
vanden noozdē ſal comē/eñ hy ſal eenē dyck
te hoope dzaghen/ eñ hy ſal de alderſterckſte
ſteden in nemen / eñ de armen van t'zuyden
en ſullens niet verdzagen / eñ ſyn wtuercо-
rene ſullen opſtaen om te wederſtaen / ende
daer en ſal gheen ſterckheyt weſen. Eñ op
hem comende ſal hyt maken na ſyn behagē/
eñ daer en ſal niemandt zyn die teghen ſyn
aenſicht ſtae / eñ hy ſal int coſtelic lant ſtaen/
eñ t'ſal verteert wozden in ſyn handt. Eñ
hy ſal ſyn aenſicht ſtellē om te comē te hou-
den alle ſyn rycк / eñ hy ſal rechte dingen met
hem doē/ eñ hy ſal hem de dochter der vzou-
wen geuen/ om dat hy dat ſoude omwozpē/
ende t'en ſal niet ſtaen/ noch t'en ſal ſyne niet
weſen. Eñ hy ſal ſyn aenſicht keeren tot
de eylanden / ende hy ſalder vele in nemen/
ende hy ſal den pzince ſyns verwyts doen
ophouden/ eñ ſyn verſmaetheydt ſal op hem
D weder gekeert wozden. Eñ hy ſal ſyn aen-
ſicht wederom keerē tot de heerlicheyt van
ſynen lande/ eñ hy ſal hem ſtooten / ende ſal
vallen/ende en ſal niet gheuonden wozden.

Ende in ſyn plaetſe ſal ſtaen een alder-
ſnootſte/ ende des coninclycks cieraets on-
weerdich/ eñ binnen cozte dagen ſal hy ver-
nielt wozden/niet in raſende gramſchap/ oft
inden ſtrydt. Eñ in ſyn plaetſe ſal een ver-
ſmaedde ſtaē/ eñ hem en ſal geen coninclicke
eere acngedaen werden/ eñ hy ſal al heyme-
lic comen/ eñ hy ſal het rycк verctrygen dooz
bedzoch. Eñ de armen vandē ſtrytbarm-
righen ſullen verwonnen wozden van ſyn
aēſicht eñ vernielt/eñ daer toe de pzince des
verbonts. Eñ na de vzientſchap ſal hy met
hem bedzoch maken / eñ hy ſal optrecken eñ
hem verwinnen met een luttel volcks/ eñ
hy ſal in ouervloedige eñ vzuchtbarige ſte-
den gaen/ eñ hy ſal doen dat ſyn vaders niet
ghedaen en hebben/ ende de vaderen ſynder
vaderen: de bueten/ ende den roof/ ende hen
rycкdommen ſal hy verſtroyen / ende tegen
de aldervaſte ghedachten ſal hy raet aēgaen/
ende dat tot eenen tyt. Ende ſyn ſterck-
heyt/ende ſyn herte ſal verweert wozden te-
gen den coninc van t'zuyden met een groot
heyr. Eñ de coninck vanden ſuyden ſal ver-
weert wozden ter ozlogen met veel eñ wter
maten ſtercke helpen/ ende ſy en ſullen niet
ſtaen/ want ſy ſullen tegen hem raden hou-
den. Eñ die met hem bzoot eten ſullē hem
vernielen/ eñ ſyn heyr ſal verdzuct wozden/
eñ daer ſullen veel ghedoodde vallen. Eñ E
der twee coningen herte ſal weſen om quaet
te doen/ eñ aen een tafel ſullē ſy lugene ſpre-
ken/ eñ ſy en ſullen niet vozderen / want het
eynde is noch tot op eenen anderē tyt. Eñ
hy ſal wederkeeren in ſyn lant met veel ryc-
dommen/ende ſyn herte ſal weſen tegen het
heylich teſtament/ eñ hy ſalt doen / en hy ſal
wederkeeren in ſyn landt. Ten gheſetten
tyde ſal hy wederkeeren ende ſal comen ten
zuyden / eñ het laetſte en ſal den eerſten niet
gelyck weſen. Eñ ouer hem ſullen groote
ſchepen comen/ eñ de Romeynen/ ende hy ſal
geſlagen wozden/ eñ hy ſal wederom keerē/
eñ hy ſal verbolgen wozden tegen het teſta-
ment der heyliger plaetſen/ eñ hy ſalt doen/
eñ hy ſal wederkeeren eñ dencken tegen de
gene die miſdaen hebbē tegen het teſtament
der heyligher plaetſen. Eñ van hem ſullen
armen ſtaen/ eñ ſy ſullen de heylighe plaetſe
der ſtercheyt beſmettē/ eñ ſy ſullē het eewich
ſacrificie weeh nemen/ eñ ſy ſullen de afgry-
ſelickheyt gheuen tot een verwoeſtinghe.

Eñ de ongoddelicke ſullen int teſtament
bedzieghelick veynſen/ maer het volc dat ſy- F
nen Godt kent ſalt verctrygen eñ doen. Eñ
de gheleerde int volc ſullender vele leeren/
eñ ſy ſullen vallen doozt ſweert / eñ dooz de
vlamme/ eñ in de gheuanghenille / eñ inden
roof der daghen. Eñ als ſy ſullen gevallen
zyn/ ſo ſullen ſy opgeheuen wozden met een
leer cleyne helpe/ eñ daer ſullender vele met
henlieden verſaemt wozden bedzieghelick.

Eñ vanden gheleerden ſullender vallen/
op dat ſy ſouden geſmolten wozden/ eñ wt-
ghecozen/ ende wit ghemaect/ tot den vooz-
geſchicten tyt/ want daer ſal noch eenen an-
deren tyt weſen. Eñ de coninck ſal na ſy-
nen wille doen/ eñ hy ſal verheuen wozden/
eñ groot ghemaect teghen alle goden/ eñ te-
gen den Godt der goden ſal hy groote din-
gen ſpzecken/ eñ hy ſal vooꝛſpoedich weſen/
tot dat de gramſchap verbult wozde/ want
de wtſpzake des ozdeels is volbzacht. Eñ
ſynder vaderen Godt en ſal hy niet achten/
eñ hy ſal in de begheerten der vzouwen we-
ſen/ eñ gheen vanden goden achten/ want hi
ſal teghen alle dinghen opſtaen/ maer den
godt Maozim ſal hy in ſyn plaetſe eeren/ eñ
den godt den welckē ſyn vaderē niet gekent
en hebben ſal hy eeren met gout eñ ſiluer/ eñ
coſtelic geſteente/ eñ met coſtelicke dinghen.

Eñ hy ſal maken / dat hy Maozim ſal be- G
zyden met eenen vzeinden godt/ den welckē
hy ghekent heeft/ eñ hy ſal de glozie verme-
nichfuldigen/ eñ hy ſal haerlieder macht ge-
uen in veel dinghen ende hy ſal d'landt dey-
len om niet. Eñ inden voozgeſchicten tyt
ſal teghen hem ſtryden de coninck vanden
zuyden/ eñ als eenen tempeeſt ſal tegen hem

comen

comen den coninck vanden Noozden / met wagenen eñ met roſvolck/ eñ met een groote vlote ſchepen/eñ hy ſal in de landen gaen/ ende hy ſal vernielen / eñ doozgaen/ ende hy ſal int glozieus lant gaen/ ende daer ſalder vele vallen / maer deſe ſullen alleen behouden wozden van ſyn handt. Edom ende Moab/eñ d'beginſel der kinderen van Ammon. Eñ hy ſal ſyn handen ſenden in de landen/ende d'lant van Egypten en ſal niet ontvlieden. Eñ hy ſal heerſchappye hebben ouer de ſchatten des gouts/ende des ſilvers/ eñ in alle coſtelicheden van Egypten. Doe ſal hy dooz Lybien ende dat Mozianen lant gaen/ eñ dat geruchte ſal hem verbaré vanden Oſten/eñ vanden Noozden/ ende hy ſal in een groote menichte comen/ op dat hyer vele vernicle eñ doode/ Ende hy ſal vaſt maken ſyn tabernakel Apadno tuſſché twee zeen op den heerlicken ende heyligen berch / ende hy ſal comen tot ſyn hoochde/ ende niemandt en ſal hem helpen.

Na deſe benautheyt ſal behouden worden d'ouerblijf der loden, ende eenighe ſullender vander doot opſtaen tot dat leuen,ander tot ſchande,de rechtuerdighe ſullen blincken. Van den man die metten lynen gheclect was , die den tijt wteghe, ende van t'vervullen van deſe propheeye.

Dat xij. Capittel.

IN dien tijde ſal Michael de groote pzince opſtaen/die vooz ws volcs kinderen ſtaet/ eñ daer ſal eenen tijt comen dieſgelicks niet geweeſt en is van dien tijt dat de Heydenen begonſten te zijne tot dien tijt toe. Ende in dien tijt ſal v volc behoudē wozden/alle die genonden ſal wozden geſchzeuen int boeck.

Ende veel van deſe die nu ſtof der aerden ſlapen/ſullen ontwaken/de ſommigeten eewigen leuen/eñ de andere ter verſmachtheyt/ dat ſyt altijt ſien ſouden/ Maer die gheleert ſullen weſen/die ſullen blinckē als het ſchijnſel des firmaments/eñ die der vele ter rechtueerdicheyt leeren/ als ſterren in de eewige eewicheden. Maer ghy Daniel ſluyt de woozden/eñ teeckent den boec totten geſetten tijde/ daer ſalder vele doozgaen/ende de wetentheyt ſal menigerhande weſen. Eñ ick Daniel heb geſien/eñ ſiet gelijc twee andere ſtonden daer / de eene op deſe ſijde op den oever vanden vloet/ ende de andere op d'āder ſijde/aendē anderē ouer des vloets.

Eñ ick heb geſeyt totten man die met lynen gecleet was/ die op d'water des vloets ſtont: Tot wat tijde ſalt eynde weſen van deſen wonderlicheden? Eñ ic hebden man gehoozt die metten lynen gheclect was/ die op de wateren des vloets ſtont / als hy ſyn rechte eñ ſlincke hant opgheheuen hadde in den heinel/ eñ geſwozen hadde dooz den leuenden inder eewicheyt/dattet ſoude weſen tot eenen tijt/ende twee tijden/ende de helft eens tijts. Ende als volbzacht ſal weſen de verſtroyinghe vander handt des heylichs volcs/dan ſullen alle deſe dingen volbzacht wozden. Ende ick hebt gehoozt / ende ick en hebs niet verſtaen/ Eñ hebbe gheſeyt: Myn heere wat ſal na deſe dinghen weſen? Ende hy heeft gheſeyt: Gaet heenen Daniel/ want deſe woozden zijn geſloten eñ toegheſegelt/totten voozgeſchicten tijt. Vele ſullender wtgecozen eñ wit gemaect wozden/ ende als vier gepzoeft wozden: ende de ongoddelicke ſullen ongoddelick doen/ eñ alle de ongoddelicke en ſullent niet verſtaen/ maer de gheleerde ſullent verſtaen. Ende vanden tijt als het eewich ſacrificie ſal afgedaen wozden/ende dat de afgrijſelicheyt geſtelt ſal weſen tot een verwoeſtinghe/ ſullen weſen duyſent tweehondert eñ neghentich daghen. Salich is hy die verbeydt / ende coemt tot de duyſent drij hondert eñ vyfendertich dagen: Maer gaet ghi totten voozgeſchicten tijt/ende ghy ſult ruſten/ende ghy ſult ſtaen in v deel totten eynde der dagen.

Tot hier toe leſen wy Danielem inden Hebreeuſchen boeck. Datter nae volcht totten eynde des boecks, is ouer gheſtelt wt Theodotions boeck.

De Hiſtorie van de ſchoone ende eerbare Suſanna, hoe ſy t'onghelijck beſchuldicht zijnde, door Danielem verloſt wort, ende de oude mannen gheſteent.

Dat xiij. Capittel

ENde daer was een man woonende in Babylonien / eñ ſijnen naem was Joacim. Ende hy heeft een huyſvzouwe ghenomen Suſanna genaemt / Helchias dochter wter maten ſchoone eñ Godtvzeeſende/ want haer ouders om dat ſy rechtueerdich waren / hebben haerlieder dochter gheleert na Moyſes wet. Ende Joacim was ſeer ryck/ eñ hy hadde eenen boomgaert neffens ſyn huys/eñ tot hem vergaderden de Jodē/ om dat hy de eerlickſte van allen was. Eñ op dat iaer zijnder twee oude richters ghemaect/ van de welcke de Heere gheſproken heeft: Dat de ongherechticheyt wt Babylonien ghecomen is van de oude richters/ die t'volc ſchenē te regeren. Deſe verkeerden dickmaels in Joacims huys/ eñ alle die oordeelen haddē die quamē tot henliedē/ maer als het volc wederō gekeert was ten middaghe/ſo ginc Suſanna/ eñ wandelde in haers mans boomgaert. Eñ de ouders ſaghenſe dagelics ingaende eñ wandelēde/ eñ ſy ontſtaken in oncuyſcher begeerlicheyt tot haer/ eñ ſy hebbē haerlieder ſin omgekeert/ eñ ſy hebbē hen oogen afgewekē dat ſy den heinel niet ſien en ſouden/ noch ghedachtich weſen der rechtueerdiger oordeelen. Aldus waren B ſy beyde gewont met haer liefde/ ende ſy en hebben malcanderē hen lijdē niet te kennen gegeuen/ want ſy ſchaemdens hen malcanderen hen begeerlicheyt te openbaren/ willende met haer verſamen/ eñ ſy wachtē dagelics ſozchuldelick om haer te ſien. Ende d'een ſeyde totten anderē: Laet ons t'huys gaen/ want het is de ure vande noenmael. Eñ wtgegaen zijnde/ ſy zijn van malcanderen geſcheyden. Eñ als ſy wederom comen waren/ſo zijn ſy weder op een plaetſe gecomen/eñ vzagende van malcanderen de ſake/ ſy hebben hare begheerlicheyt beleden/ende doen hebben ſy int gemeyn te ſamen eenen tijt gheſtelt als ſy haer ſouden moghen alleen vinden. Eñ t'is gheſchiet als ſy eenen bequamen dach wachteden/ dat ſy op eenen

tijt in gegaen is gelijck gisteren eñ eergisteren/ met twee ionge dochters alleen/ ende sy wilde gewaschē zyn inden boomgaert/ wāt het was heet/ eñ daer en was niemāt sonder de twee ouders verborgen/ eñ haer aenschouwende. Aldus heeft sy den ionghen dochters gheseyt: Haelt my olie eñ zeepe/ eñ sluyt de dozen vanden boomgaert dat ic gewaschen worde. Eñ sy hebben ghedaen also sy geboden hadde/ eñ sy hebbē de dozen vanden boomgaert ghesloten/ eñ sy zyn wtgegaen door de achter doze/ dat sy halen souden dat sy benoden hadde/ eñ sy en wiste niet dat de ouders daer binnē verborgen warē.

Eñ doen de ionge dochters wtgegaē waren/ so zyn de twee ouders opgheslaen/ eñ sy hebben tot haer geloopen eñ geseyt: Siet/ de dozen vanden boomgaert zyn ghesloten/ eñ niemant en siet ons/ ende wy hebben lust t'uwaerts/ daerom consenteert ons/ eñ versaemt v met ons. Jst dat ghy niet en wilt/ so sullen wy tegen v ghetuygenis seggheu/ datter een iongelinc met v geweest heeft/ eñ dat ghy om dese sake de ionge dochters van v wtgesondē hebt. Susanna heeft gesucht eñ geseyt: Van allen tijden heb ic benautheden; want ist dat ic dit doe/ so ist my de doot/ maer ist dat ics niet en doe/ so en sal ick uwe handen niet ontgaen/ maer t'is my beter sonder werc te vallen in v handē/ dan te sondigen in des Heeren aensicht. Eñ Susanna heeft met luyder stemmē geroepen/ eñ de ouders hebbē oot luyde geroepē tegē haer.

Eñ daer is een gheloopen tot de dozen des boomgaerts/ eñ heeft die open gedaē. Als dan de knechten des huys het gheroep ghehoort haddē indē boomgaert/ so zyn sy daer in ghevallen door de achter doze/ dat sy sien souden wat dat ware. Maer na dat de ouders gesproken hebben/ so hebben de knechten henlieden seer geschaemt/ want noyt en was sulc woort geseyt vā Susanna. Eñ den dach van morgen is comen. Ende als het volc gecomen was tot Joacim haren man/ so zyn de twee ouders oot gecomē vol boose ghedachten teghen Susannam dat sy haer dooden souden. Eñ sy hebben geseyt voor t'volc: Sent tot Susannam Helchias dochter Joacims huysvrouwe. Eñ sy hebbē terstont gesonden/ eñ sy is gecomē met haren ouders eñ kinderen/ eñ met allen haren maghen. Maer Susanna was seer teer ende schoon vā aensien. Eñ de boose hebbē geboden datmense ontdecken soude (want sy was bedect) op dat sy liedē ten minsten also souden versaet worden van haer schoonheyt.

Aldus hebben de hare geweent/ eñ alle die haer kenden. Eñ de twee ouders opstaēde int midden des volcs hebbē haer lieder handen geleyt op haer hooft. De welcke woenēde heeft ten hemel opwaerts gesien/ wāt hare herte hadde betrouwen inden Heere.

Eñ de ouders hebbē geseyt: Als wy wandelden inden boomgaert alleen/ soo is dese in ghegaen met twee ionghe dochters/ eñ sy heeft de dozen vanden boomgaert gesloten/ eñ sy heeft de ionge dochters van haer weg gesonden/ eñ tot haer is gecomen een iongelinck die daer verborgen was/ eñ hy heeft hem met haer versaemt. Maer wy/ doē wy waren inden hoec vandē boomgaert siende de boosheyt/ zyn tot henlieden geloopen/ eñ wy hebbense gesien t'samen bocleren. Eñ dien en consten wy niet gegrijpen/ want hy was stercker dan wy/ eñ de dozen open ghedaen hebbende/ hy is wt gesprongen/ maer doen wy dese gegrepen hadden/ so hebbē wy haer gevraecht/ wie de iongelinc was/ eñ sy en heues ons niet willen te kennen gheuen/ dees dincs zyn wy getuygen. De menichte heeft henlieden geloost als den ouders eñ rechters des volcs/ ende sy hebben haer ter doot ghedoemt/ Maer Susanna heeft met een groote stemme luyde geroepē eñ geseyt: Eewich God die der verholender dinghen kender zyt/ die alle dingen weet eer sy gheschieden/ ghy weet dat sy valsch getuygenis tegen my gegeuen hebben/ eñ siet ic sterue/ hoewel ic geen van desen dingen gedaen en hebbe/ die dese valschelick verciert hebbē tegen my. Eñ de Heere heeft haer stemme verhoort. Eñ als sy ter doot geleyt werde/ so heeft de Heere den heyligē geest verwect eens iongen kints/ wiens naē was Daniel/ eñ hy heeft geroepen met luyder stemmen: Jc ben suyuer vā deser bloet. Eñ alle t'volc ongekeert zynde tot hem heeft geseyt: wat redene is dit/ die ghy ghesproken hebt: De welcke als hy gestaen was int midden van henlieden heeft geseyt: Zyt ghy kinderē van Jsrael so dwaes/ dat ghi niet oordeelde noch bekennēde dat warachtich is/ de dochter vā Jsrael verdoemt hebt: Keert wederom ten oordeele/ want sy hebben valsch getuygenisse tegen haer ghesproken. Hierom ist volck wederom gekeert met haesten/ eñ de ouders hebbē tot hem geseyt: Coemt eñ sit int midden van ons/ eñ geuet ons te kennen/ want Godt heeft v de eere des ouderdoms geguē. Eñ Daniel heeft tot hē geseyt: Scheyt se verre van malcanderen/ eñ ic salle onderscheyden oordeelen. Als sy dan verscheyden waren van malcanderen/ so heeft hy den eenen van dien geroepen/ eñ heeft tot hem geseyt: Ghy verouder der quader daghen/ nu zyn v sondē gecomē die ghy te voren wracht/ oordeelende onrechtueerdighe oordelen/ de onnoosele verdruckende/ eñ de misdadighe vry latende/ daer de Heere seyt: Ghy en sult dē onnooselen eñ rechtueerdigē niet doodē.

Nu dan ist dat ghy haer ghesien hebt/ segt onder wat boō dat ghyse hebt sien met malcanderen spreken. De welcke heeft geseyt/ onder eenen schinus boō. Eñ Daniel heeft geseyt: Te recht hebdy gelogen tegē v hooft/ want siet de Engel Gods hebbende de sentencie vā hem/ sal v te midde vāten snyden.

Eñ als die weeh ghedaen was/ so heeft hy den anderē doen comē/ eñ heeft hem geseyt: Ghy saet vā Chanaan eñ niet van Juda de schoonheyt heeft v bedrogen/ eñ de begeerlicheyt heeft v herte verkeert/ also dedy den

dochteren

dochteren van Iſrael/ eñ de vreeſende ſpra-
ken tot v liedē/ maer de dochter vā Juda en
ſeeſt v booſheyt niet verdragen. Nu dan
egt my onder wat boom hebdyſe bevonden
naelanderē toeſprekende? De welcke heeft
geſeyt: Onder eenē pinus boom. Eñ Da-
niel heeft hem geſeyt: Te recht hebdy oock
gelogen tegen v hooft/ wāt de Engel Gods
lyft hebbende een ſweert/ dat hy v int mid-
den vā een deyle/ eñ v lieden doode. Aldus
eeft alle de vergaderinge geroepē met luy-
der ſtemmen/ eñ ſy hebben God gebenedyt/
ie behoudt de gene die in hem hopen. Eñ
y zyn te ſamen opgeſtaē tegen de twee ou-
ers (want Daniel haddeſe verwonnen wt
aren monde/ dat ſy valſch getuygeniſſe ge-
eyt haddē) eñ ſy hebben henliedē gedaē ge-
he ſy qualick ghedaen hadden teghen haren
aeſten/ dat ſy doen ſondē na Moyſes wet/
ñ ſy hebbenſe gedoot/ eñ het onnooſel bloet
s behouden geweeſt op dien dach. Maer
Helcias eñ ſyn huyſvrouwe hebbē God ge-
oeft voor haerlieder dochter Suſanna/ met
Joacim haren man eñ allen haer magen om
atter geen ſchandelic dinc aen haer geuon-
den en was. Eñ Daniel is groot gewor-
den int aenſchouwen des volcks/ van dien
dach eñ vooртaen. Eñ de coninc Aſtiages
s verſaemt tot ſynen vaderen/ ende Cyrus
an Perſen heeft ſyn ryck ontfanghen.

Van t'bedroch der Prieſteren vanden afgodt Bel, eñ hoe dat Daniel ondeckt heeft, ende hoe hy dē drake gedoot heeft, waer-om hy inden cuyl der leeuwen gheworpen is, maer niet ghe-ſueſt, ende hoe Habacuc hem voedde wten lootſchen lande.

Dat xiiij. Capittel.

ENde Daniel was des conincs tafel ghe-
noot eñ gheeert bouen alle ſyn vrienden.
Eñ daer was eenen afgod by die vā Ba-
ylonien Bel genoemt/ eñ daer aen werden
erdaen tot elcken daghe twelf vaten bloe-
nen van meel/ eñ veertich ſchapen/ ende ſes
groote cruyckē wyns. Eñ de coninc diende
oc dien/ eñ hy ginc alle dage dien aenbiddē/
naer Daniel aenbadt ſynen God/ eñ de co-
inc heeft tot hem geſeyt: waerō en aenbidt
ghy Bel niet? De welcke heeft antwoordē-
de hem geſeyt: want ick en aenbidde de af-
godē niet die met handē gemaect zyn/ maer
den leuenden God die geſchapē heeft hemel
ñ aerde/ ende macht heeft van alle vleeſche.
Eñ de coninc heeft tot hem geſeyt: En dūct
d niet dat Bel een leuende godt is? en ſiedy
niet hoe veel dat hy eet eñ drinct alle daghe?
Eñ Daniel hem toelacchende heeft geſeyt:
Conine en wilt niet dolen/ wāt deſe is bin-
nen vā aerde/ eñ buyten van metael/ eñ hy en
eeft noyt geten/ eñ de coninc gram weſen-
de heeft ſyn prieſters gheroepen/ eñ tot hen-
lieden gheſeyt: T'en zy dat ghy my ſeggbet/
wie dat is die deſe coſtē etet/ ſo ſuldy ſterven.
Maer iſt dat ghy my toōt dat Bel deſe din-
ghen etet/ ſo ſal Daniel ſterven/ wāt hy heeft
geblaſphemeert tegen Bel. Eñ Daniel heeft
totten coninck gheſeyt: Het gheſchiede na v
woort. Eñ de prieſters van Bel warē tſe-
ventich/ ſonder de huyſvrouwen eñ de cleyn
kinderen eñ de ſonen. Eñ de coninck is met
Daniel gecomen in Bels tempel. Eñ Bels
prieſters hebbē geſeyt: Siet wy gaen buytē
wt/ eñ ghy coninck ſtelt de ſpyſen/ eñ mengt
den wyn/ eñ ſluyt de doze/ eñt eerkēt die met
uwen ringe/ eñ als ghy binnen gecomē ſult
zyn morgen vroech/ t'en zy dat ghyt al vint
geten van Bel/ ſo ſullen wi de doot ſterven/
oft Daniel die teghen ons gheloghen heeft.
Eñ ſy en achtēs niet/ want ſy haddē onder
de tafele eenen heymelicken verborghen in-
ganck ghemaect/ eñ door die gingen ſy altyt
inne/ eñ ſy verſlindē die dingen. Aldus iſt
geſchiet na dat ſy wt ghegaen waren/ eñ de
coninc de ſpyſen gheſtelt heeft voor Bel/ dat
Daniel ſynen knechten bevolen heeft/ eñ ſy
hebben aſchen gebracht/ eñ hy heeft die ge-
ſift den heelen tempel door/ voor dē coninc/
eñ wtgegaen zynde ſy hebben de doren ge-
ſloten/ eñ beſegelende die met des conincks
ringe/ ſy zyn wech ghegaen. Eñ de prie-
ſters zyn des nachts daer in gegaen na ha-
re ghewoonte/ eñ haerlieder huyſvrouwen
eñ hen kinderen/ eñ ſy hebbent al gheten eñ
ghedroncken. Ende de coninck is opghe-
ſtaen inden eerſten dageraet eñ Daniel met
hem. Eñ de coninck heeft gheſeyt: Zyn de
ſeghelen oock gantſch gheheel Daniel? De
welcke heeft gheantwoort: Sy zyn gantſch
geheel o coninck. Ende terſtont als hy de
doze open ghedaen heeft/ ſo heeft de coninck
de tafel aenſiende/ geroepē met luyder ſtem-
men: Bel ghy zyt groot/ eñ by v en is gheen
bedroch. Ende Daniel heeft ghelacchen/
eñ den coninck ghehouden dat hy daer bin-
nen niet gaen en ſoude/ eñ hy heeft gheſeyt:
Siet het plaveyſel/ aenmerckt wiens voet-
ſtappen dat dit zyn. Eñ de coninck heeft
geſeyt/ ick ſie hier voetſtappen van mannen
ende vrouwen ende cleyne kinderen. Ende
de coninck is gram gworden. Doen heeft
hy de prieſters ghegrepen/ ende hare huyſ-
vrouwen ende kinderen/ ende ſy hebbē hem
ghetoont de verborghen heymelicke door-
kens/ waer door dat ſy in quamen ende ver
teerden datter op de tafel was. Hierom
heeftſe de coninck gedoot/ ende hy heeft Bel
in Daniels macht gelevert/ de welcke heeft
hem om ghworpen ende ſynen tempel.
Ende daer was eenen grooten draeck in
de plaetſe/ ende die van Babylonien eerden
hem. Ende de coninck heeft tot Danielem
geſeyt: Siet ghy en moecht nu niet ſeggen/
dat dit gheenen leuenden godt en is/ daer-
om aenbidt hem. Eñ Daniel heeft gheſeyt/
ick aenbidde den Heere mynen God/ want
hy is een leuende God/ Maer ghy coninc
gheeft my de macht/ ende ick ſal den draeck
dooden ſonder ſweert oft ſtock. Ende de co-
ninck heeft geſeyt: Ick gheefte v. Hierom
heeft Daniel gehaelt peck ende ſmeer/ ende
hayr/ eñ hy heeft die t'ſamen gheſoden/ eñ hy
heeft daer clonten af gemaect/ eñ heeftſe ge-
gheven in des draecs muyl/ eñ den draeck is
geborſten. Eñ hy heeft geſeyt: Siet den ghe-
nen die ghy eerdet. Het welck als die van
Babylonien ghehoort hebben/ ſo zyn ſy ſeer
verbol-

verbolgen geweest/ende tegen den coninc vergadert zynde hebben geseyt: De coninck is een Jode geworden/ hy heeft Bel verdoruen ende den draec gedoot/ ende de priesters verslagen. Ende sy hebben geseyt als sy tot den coninc gecomen waren: Leuert ons Danielem/ oft anders sullen wy v dooden/ ende v huys. Aldus heeft de coninck gesien dat sy hem crachtelic ouervielen/ende mits noot bedwongen zynde hy heeft henlieden Danielē geleuert/ De welcke hebbē hem geworpen inden cuyl der leeuwen/ ende hy was daer ses dagen. Ende inden cuyl warē seuen leeuwē/ ende hen werden dagelics twee lichamen gegeuen/ende twee schapē/ ende doen en zynse hen niet gegeuen/ op dat sy Danielem verslindē souden. Ende Habacuc was een Prophect in Judeen/ende hy hadde een pottagie gheco0ct/ ende hy hadde broot gebroct in een potteke/ ende ginc te veldewaerts dat hyt synen maeyers dragē soude. Ende de Engel des Heerē heeft tot Habacuc geseyt: Draecht de noenspyse die ghi hebt in Babyloniē Danieli/ die inder leeuwen cuyl is. Ende Habacuc heeft geseyt: Heere ick en heb Babylonien niet gesien/ende
B den cuyl en ken ick niet. Ende de Engel des
Exech. 1. a. 1. Heerē heeft hem gegrepē met den top synes hoofts/ende heeft hem gedragen metten hayre synes hoofts/ ende heeft hem in Babyloniē gestelt op dē cuyl int gewelt synes geests. Ende Habacuc heeft geroepen/ seggbende: Daniel neemt de noenspyse die v Godt ghesonden heeft. Ende Daniel seyde: Godt ghy hebt mijns gedachtich geweest/ ende ghy en hebtse niet verlatē die v lief hebbē. Ende Daniel opstaende heeft ghegeten. Maer de Engel des Heerē heeft Habacuc terstont wederom gestelt in synen plaetse. Hierom is de coninc gecomen op den seuensten dach dat hy Danielem beweenē soude/ ende hy is totten cuyl gecomen/ende hi heeft binnen gesien/ende siet/ Daniel was daer sittende. Ende de coninc heeft geroepen met een groote stemme/ seggēde: Groot zy de Heere Daniels Godt. Ende hy heeft hem wtgetrocken. Maer de gene die de sake van synder verderffenisse gheweest hadden/ heeft hy inden cuyl geworpen/ ende sy werden verslondē in corter stont voor hem.

Hier voleynt de Prophete Daniel.

Hier begint de Prophete Ozeas.

By wat tijden Ozeas gepropheteert heeft: Hoe hy een vrouwe der oncuyscheden troude, ende van haer twee sonen ende een dochter verckreech: Van d'bekeeren ende roep der Heydenen.

Dat eerste Capittel.

A HEt woort des Heeren dat ghe- 1
schiet is tot Ozee den sone Beeri in de daghen Ozie/ Joathan/ Achas/ Ezechie der coninghen van Juda/ende in de dagen Jeroboam Joas sone des coninchs van Israel. Het 2
beghinsel dat de Heere ghesproken heeft in Ozee/ Ende de Heere heeft geseyt tot Ozee: Gaet henē ende neemt v een huysvrouwe der oncuyscheden/ende maect kinderen der oncuyscheden/ want het lant oncuyschelic doende/sal oncuyscheyt bedryuen vanden Heere.

3 Ende hy is wech gegaen/ende heeft genomen Gomer Debelaims dochter/ende sy heeft ont- B
4 fangen ende hem eenen sone gebaert. Ende de Heere heeft tot hem gheseyt: Noemt synen naem Jezrahel/ want noch een luttel tyts/ ende ic sal Jezrahels bloet versoeckē op Jehus huys/ende ick sal het rijc des huys van Israel
5 doen rusten. Ende in dien dach sal ic Israels boge al in stuckē breckē in Jezraels valleye.
6 Ende sy heeft noch ontfangen ende een dochter gebaert/ Ende de Heere heeft hem gheseyt: Noemt haren naem sonder bermhertigheyt/ C
wāt ic en sal voorts daer niet meer toe doen om des huys van Israel te ontfermē/ maer met een vergetelicheyt sal ic henlieden ver-
7 geten. Ende des huys van Juda sal ick ontfermen/ ende ick salse behouden in den Heere haren God/ende ick en salse niet behoudē door den boge ende t'sweert/ende door orloge/ende door
8 peerdē ende peerdevolc. Ende sy heeft de dochter gespeēt die sonder bermhertigheyt was. Ende sy heeft ontfangen ende gebaert eenen so-
9 ne. Ende hy heeft geseyt: Noemt synē naē D
t'volck dat mijn niet en is/ want ghy en zijt mijn volc niet/ende ick en sal uwe niet wesen.
10 Ende t'getal der kinderē van Israel sal wesen als t'lant der zee/ dat sonder mate is/ende
Rom. 9. c. t'en sal niet getelt wesen. Ende t'sal wesen dat ter plaetsen daer henlieden gheseyt sal worden: Ghy en zijt mijn volc niet/ hen sal gheseyt worden: Kinderen des leuendē Gods.
11 Ende de kinderen van Juda/ende de kinderen van Israel sullen vergadert worden te samen/ ende sy sullen henselues een hooft stellen/ ende sy sullen wten lande opclimmen/ want den dach van Jezrael is groot.

Godt die dreycht dat hy t'huys van Israel verstieken sal, ende van hen al weeren, dier in dat hen behaecht, ende dat hy ten eynde dat selue met grooten ghelucke ende voorspoedicheyt voorcomen sal, ende vanden roep der Heydenen.

Dat ij. Capittel.

1 SEgt uwen broederē dat sy mijn volc zijn/ A
ende uwer sustere dat sy is die bermhertigheyt vercregē heeft. Ordeelt v moeder/ ordeelt se/ want sy en is mijn huysvrouwe niet/ende ick en ben haer man niet/ laetse haer oncuyscheden afnemen van haer aensicht/ende haer ouerspelē van dat middē haerder bor-
3 sten/ Dat ickse by auonturen niet naect en ontcleede/ende dat ickse stelle gelijck den dach van haerder gheboorten/ ende dat ickse stelle als een woestijne/ende haer stelle als een lant sonder wech/ ende dat ickse doode met dorste.
4 Ende haerder kinderē en sal ic niet genadich zijn/ want het zijn kinderē der oncuyschedē/
5 wāt haerlieder moeder heeft oncuyscheyt bedreuen/ sy is beschaemt geweest diese ontfangen heeft/ want sy heeft geseyt: Ick sal na mijn minnaers gaen die my brooden geuen ende mijn wateren/ mijn wolle ende mijn vlas/
6 mijn olie/ende mijnen dranck. Daerom siet/ B
ick sal uwen wech berhuynen met doornen/ ende ick sal dien met eenen muer beleggen/ ende
7 sy en sal haer paden niet vinden. Ende sy sal

haer

haer boeleerders volghen/eñ sy en salse niet
niet achterhalē/sy salse soeckē eñ niet vindē/
eñ sy sal seggē: Ic sal gaen eñ wederkeeren
tot mynen eerstē man/wāt doen was my be
ter dant nu is. Eñ dese en heeft niet gewe-
ten dat ick haer gegeuen hebbe tarwe/wyn
eñ olie/eñ dat ic haer t'siluer vermenichuul-
dicht hebbe/ende t'gout daer af sy Baal ghe-
maect hebben. Daerom sal ic my ommekee
ren/eñ ic sal myn tarwe nemē te synē tyde/
eñ mynen wyn te synen tyde/eñ ick sal myn
wolle eñ myn vlas verlossen/de welcke haer
schandelicheyt bedecten. Eñ nu sal ick haer
dwaesheyt ontdecken in de oogen van haer
boeleerders/eñ gheen man en sal haer ver-
L lossen wt myn hant/ eñ ic sal alle haer blij-
schap doen ophoudē/haren hoogē feestdach/
haer feeste vander nieuwer maent/harē sab-
both/eñ alle hare feestelicke tyden. Eñ ick
sal harē wyngaert eñ haren vychboom ver
deruen/waer af dat sy geseyt heeft: Dit zyn
myn loonen die myn boeleerders my gege-
uen hebben/eñ ic salse stellē tot een wout/eñ
de beestē des velts sullense eten. Eñ ick sal
op haer verscockē de dagen van Baalim/in
de welcke sy reucoffer ontstac/ eñ werde ver
ciert met harē oorrinc/eñ met harē halsbant
eñ ginc na haer boeleerders/eñ vergat myns
seyt de Heere: Daerom siet/ick salse socte-
lick aenspreken/eñ leydense in de woestyne/
ende ick sal tot haer herte spreken. Eñ ick
sal haer gheuen haer wyngaerders wt de
selue plaetse/eñ de valleye van Achor om de
hope te openen/ende sy sal daer singen na de
dagen haerder iontheyt/eñ na de dagen van
haer opclimminge wt den lande van Egy-
pten. Eñ t'sal zyn in dien dach/seyt de Hee-
re/dat sy my noemen sal/ myn man/ eñ sy en
sal my voortaen niet noemen Baalim. Eñ
ic sal de namen vā Baalim wechnemen van
harē monde/ eñ sy en sal haerder naē voort-
aen niet meer gedenckē. Eñ ic sal met hen-
D lieden een verbont maken in dien dach/ met
de beeste des velts/eñ metten geuogelte des
hemels/ eñ metten cruypende ghedierte der
aerden/eñ den boge eñ t'sweert/eñ de oorloge
sal ick verniclen van de aerde/ eñ ic salse doē
slapen betrouwelick. Ende ick sal v voor
my trouwē inder eewicheyt/ eñ ick sal v my
trouwen in de rechtueerdicheydt/eñ int oor-
deel/eñ in bermhertigheydt eñ ontfermenis-
sen. Eñ ick sal v my trouwen int geloone/
eñ ghy sult weten dat ic de Heere ben. Eñ
het sal wesen in dien dach dat ic sal verhoo-
ren/seyt de Heere: ick sal de hemelen ver-
hooren/eñ sy sullen d'aerde verhooren. Eñ
d'aerde sal de tarwe verhooren/ eñ den wyn
eñ de olie/ eñ dese sullen Iezrahel verhoorē/
Eñ ick salse my belaeyen tot een landt/eñ
ick sal haers ontfermen die gheweest heeft
sonder ontfermhertigheyt. Eñ ick sal seg-
o.f.25. gē tot dat myn volc niet en is: Ghi zyt myn
a.b 10. volck/eñ hy sal seggen: Ghy zyt myn Godt.

De Prophete toont dat de kinderen van Israel veel daghen sullen sitten sonder sacrificie ende sonder coninck, ende datse een eynde tot Godt hen keeren sullen.

Dat iij. Capitul.

ENde de Heere heeft ghesproken tot my: A
Gaet noch/ hebt lief een vrouwe die be-
mint is van eenen boeleerder eñ een over-
speelstere gelyck de Heere bemint de kinde-
ren van Israel: eñ sy sien tot vreemde go-
den/ende sy beminnen de fleschen der wyn-
wyndruyuen. Eñ ic hebse voor my gegra-
uen om vyftien silueren penningen/eñ om
een chorus mate gersten/eñ om een half cho
rus mate gersten. Eñ ick heb tot haer ge-
seyt: Ghy sult my veel dagen verwachten/
ghy en sult gheen oncuyscheyt doen/ eñ ghy
en sult gheens mans zyn/ maer ick sal v ooc B
verbeyden/ want de kinderen van Israel
sullen veel daghen sitten sonder coninck eñ
sonder prince/ eñ sonder sacrificie/ eñ sonder
outaer/ende sonder Ephod/ eñ sonder The-
raphim/ Ende hier na sullen de kinderen
van Israel wederkeeren/ ende soecken den
Heere haren Godt/ ende Dauid haren co-
ninck/ ende sy sullen vreesen totten Heere/
ende tot syn goet int weerste der daghen.

Godt dreycht de aerde van Israel om de sonde des volcks, d'welck afgoden aenbeden heeft, ende seyt dat hyse in hate sonden laten sal.

Dat iiij. Capittel.

HOort des Heeren woort kinderen van A
Israel/ want de Heere heeft een oordeel
metten bewoonders der aerden/want daer
en is geen waerheyt/ ende daer en is gheen
bermhertigheyt/ eñ Gods kenniſſe en is op
de aerde niet. Vermaledijdinge eñ leuge-
ne/eñ doodslach/eñ diefte/ eñ overspel hebbē
overvlocdich gheweest/ eñ d'bloet heeft het
bloet geraect. Daerom sal de aerde truerē/
eñ al die daer op woont sal cranck worden
met de beesten des velts eñ met den voge-
len des hemels/eñ ooc sullen de vysschen der
zee sterven. Maer nochtans een yeghelick
en oordele niet/ eñ geen man en worde ghe-
straft/want v volck is als de ghene die den
priester wedersseggen. Eñ ghy sult heden B
vallen/eñ de Prophete sal ooc met v vallen/
inder nacht heb ick v moeder doen swygen.
Myn volc heeft geswegen om dat gheen
wetentheyt en hadde/ want ghy de wetent-
heyt verstooten hebt/so sal ick v ooc verstoo
ten dat ghy my het priesterschap niet en sult
bedienen/eñ ghi hebt de wet ws Gods ver
geten/ick sal uwer kinderen ooc vergheten.
Na hare menichte alsoo hebben sy my ge-
sondicht/hare glorie sal ic tot versmaetheyt
verkeeren/ myns volcks sonden sullen sy
eten/eñ tot hare hoosheyt sullē sy haerlieder
sielen verheffen. Eñ gelyck t'volck also sal
ooc wesen de priester/ eñ ick sal op hem ver-
soecken syn wegen/ eñ syn gedachten sal ick
hem verghelden. Eñ sy sullen eten eñ niet
verlaet worden/ sy hebbē oncuyscheyt bedre
uen/eñ niet opgehouden/want sy hebbē den C
Heere verlaten in niet te bewarē. De on-
cuyscheyt/ eñ den wyn/ eñ de dronckenheyt
nemen t'herte weg/ Myn volck heeft in
syn hout ghevraecht/ende synen stock heuet
hem verkondicht/ wāt den geest der oncuy-
heden heeft henlieden bedroghen/ eñ sy heb-
ben oncuyscheyt ghedaen van haren Godt.

Op

Op de hoofden der bergen deden ſy ſacrifi-
cie / eñ op de heuuelen ontſtaken ſy reuck-
offer onder den eyckenboom eñ den popu-
lierboom ende terebintynboom om dat ſyn
ſchaduwe goet was / daerom ſullen v doch-
teren oncuyſcheyt doen eñ v bruyden ſullen
overſpeelſteren zyn. Ick en ſal op v doch-
teren niet verſoeckē / als ſy oncuyſcheyt ſul-
len bedreuen hebben / eñ ouer v bruyden als
D ſy overſpel ſullen ghedaen hebben / want ſy
verkeerden met de hoeren / ende met de ver-
wyfde mans dedē ſy ſacrificie eñ het onver-
ſtandich volc ſal geſlagen worden. Iſt dat
ghy Iſrael oncuyſcheyt bedryft / ſoo en miſ-
doe ymmer Iuda niet / eñ en wilt niet gaen
in Galgala / eñ en climt niet op in Bethauen
noch en ſweert niet / De Heere leeft. want
ghelyck een pylicke koe heeft Iſrael afghe-
weken / nu ſalſe de Heere voedē als een lam
in de breedtheyt. Ephraim is deelachtich
der afgodē / verlaet hem / Haerlieder maet-
tyt is afgheſcheyden / met oncuyſcheyt heb-
ben ſy oncuyſcheyt bedreuen / haer beſcher-
mers hebben begheert ſchandelickheyt aen
te brenghen. Den wint heeft hem gebon-
den in syn vleugelen / eñ ſy ſullen beſchaemt
worden van hen ſacrificien.

Dat de menſchelicke hulpe niet en ſal moghen baten als
A de Heere tegen is. Dat v. Capittel.

HOort dit ghy Prieſters / eñ aenmerct ghy
huys van Iſrael / eñ des conincks huys
luyſtert toe / want v lieden is het oordeel / wāt
ghy zyt eenen ſtrick geworden der beſchou-
wingen / eñ een wtgeſpraeyt net op dē berch
Thabor / Eñ de ſlachofferanden hebdy af-
ghekeert in de diepte / eñ ick ben een onder-
wyſer van hen allen. Ick weet Ephraim /
eñ Iſrael en is niet verborgen voor my / wāt
Ephraim heeft nu oncuyſcheydt bedreuen /
Iſrael is ontluyuert. Sy en ſullen haerlie-
der gedachten niet geuen dat ſy wederkeerē
B ſonden tot haren God / want den gheeſt der
oncuyſcheden is int midden van henlieden /
eñ den Heere en hebben ſy niet gekent. Eñ
de vermetelicheyt vā Iſrael ſal antwoorden
in syn aenſicht / eñ Iſrael eñ Ephraim ſullen
vallen in haerlieder booſheyt / eñ Iudas ſal
oock met henlieden vallen / met hare cuddē
van cleyn vee / eñ met haerlieder groot vee
ſullen ſy gaen om den Heere te ſoecken / eñ
ſy en ſullen hem niet vinden / want hy is vā
henlieden wech genomē. Tegen den Hee-
re hebben ſy overghetreden want ſy hebben
vreemde kinderen gewonnē / nu ſal henlie-
den de maent verſlinden met haren deelen /
L maect geclanc metter baſoenen in Gabaa /
metten trompet in Rama Huylt in Betha-
uē achter uwē rugge Beniamin / Ephraim
ſal tot een verwoestinge zyn inden dach der
beriſpingen / in de geſlachten van Iſrael heb
ick trouwe getoont. De princen van Iuda
zyn geworden als die den pale voorder tot
henwaerts nemē / ic ſal op henliedē myn grā
ſchap als water wtſtorten / Ephraim is on-
rechte beſchuldinge lydende / gebrokē doort
oordeel / want hy heeft begonſt wech te gaen
na de onreynicheden. Eñ ick ſal weſen als
een motte Ephraim / eñ als verrotheyt den D
huyſe van Iuda / Ende Ephraim heeft syn
quale ghelien / ende Iudas synen bant / ende
Ephraim is wech ghegaen tot Aſſur / eñ hy
heeft geſonden tot den coninck den wreker /
eñ hy en ſal v lieden niet connen ghenеſen /
noch hy en ſal den bant vā v lieden niet con-
nen ontbinden. want ic ben Ephraim als
een leeuwinne / ende als dat welpen eens
leews den huyſe vā Iuda / Ick ick ſalſe van-
ghen / eñ ſal gaen / ick ſalſe wech dragen / ende
daer en is niemant dieſe verloſſe. Ick ſal
gaende wederom keeren tot myn plaetſe /
tot dat ghy ontbeert eñ myn aenſicht ſoect.

Godt beclaecht hem van Iſrael ende Iuda, dat ſy noch door
weldaden noch door dreyginghe der Propheten, van haerlieder
afgoderye getrocken en zyn, als hy barmhertigheyt lieuer heeft
dan ſacrificie. Dat vj. Capittel.

IN haerlieder ydē ſullen ſy des morgens A
vroech t'ſamen opſtaen tot my. Coemt eñ
laet ons wederkeeren totten Heere / want
hy heuet gevangen / eñ hi ſal ons geſont ma- 1. Cor. 15.
ken / hy ſal ons ſlaen eñ geneſen. Hy ſal ons 2.4.
leuende maken na twee dagen / in den derdē
dach ſal hy ons verwecken / eñ wy ſullen le-
uen in syn aenſchyn / wy ſullen wetē eñ vol-
ghen dat wy den Heere kennen / als eenen
vroegen dageraet is synen wtganck bereyt / B
eñ hy ſal ons comen als eenen tydigen ende
ſpaden regen der aerden. wat ſal ic v doen
Ephraim? wat ſal ick v doen Iuda? v barm-
hertigheyt als des morgenſtonts wolcke / eñ
als den dauwe vroech vergaende. Daerom
heb icſe geſchaeft door de Propheten / ic hebſe
gedoot met de woorden myns monts / eñ v
oordeelen ſullē als een licht wtcomen. wāt
ick heb barmhertigheyt gewilt / ende niet de C
offerande / eñ Gods kēnisse meer dan brant- Eccle. 4. Am.
offeren. Maer ſy hebbē als Adam het ver- 5. Reg. 10. 12.
bont overgetreden / daer hebbē ſy tegen my Matth. 9.
ouertreden. Galaad is een ſtadt der geenen
die den afgod makē / vertreden vande bloe-
de. Eñ als de kinnebacken der mannē der
moordenarē / mede deelachtich der Prieſterē D
die indē wech doodſlaen de gene die nae Si-
chem reyſen / wāt ſy hebbē booſheyt bedreuē /
Int huys vā Iſrael heb ick een grouwelic
dinck geſien daer zyn de oncuyſcheden van
Ephraim / Iſrael is beſmet / Eñ ghi oock Iu-
da ſtelt v ſelue den oogſt / als ic de gevange-
niſſe myns volcs ſal wederō gekeert hebbē.

Als Godt Iſraelem ghenеſen wilde, ſoo beletten haerlieder
ſonden, want ſy allegader in afgoderye ghevallen zyn, ende den
Heere latende ſy hebben henlieden bekeert tot de hulpe van
Egyptus, ende t'en mocht niet baten.
Dat vij. Capittel.

DOen ick Iſrael wilde geneſen / ſo is E- A
phraims booſheyt ontdeckt / eñ de quaet-
heyt van Samarien / want ſy hebbē leugen-
tael gewrocht / eñ de dief is binnen ghegaen
roouende / het rooverkē van buytē. Eñ op
dat ſy by ommueen met en ſeggen in haer-
lieder hertē dat ick alle haerlieder quaetheyt
gedachtich ben geweeſt ſo hebben henlieden
nu haerlieder vondē omvangen / voor myn
aenſicht zyn die gedaen. In hare quaetheyt
hebben ſy den counck verblyt / ende in hare
leugenen

leugenen de princē. Alle de ouerſpeelders
ſyn als eenen ouen ontſteke vandē backer/
de ſtadt heeft een lutteken gheruſt van dat
mengſel des heefs/tot dat heel geheeft was.
Het is ons conincs dach/de princen hebbē
begonſt te raſen van den wyn/ hy heeft ſyn
dant wtgeſteken metten beſpotters/ want
y hebbē haerlieder heere als eenē ouen daer
ien geleyt/als hy henlieden lagen leyde/alle
den nacht heeft hy geſlapen henliede coken-
de/ des morgens is hy ontſteke als het vier
der vlammen. Sy zyn alle heet gewozden
als eenen ouen/ ēn ſy hebben hare rechters
verſlint/alle haerlieder coningen zyn ghe-
vallen/ daer en is niemant onder henlieden
ne tot mi roepe/ Ephraim wozde ſelue ou-
der de volcken gemenget/ Ephraim is ghe-
wozden een aſchen broot/ dat niet gheketert
en wort. De vreemde hebbē ſyn macht ge-
ten ēn hy en heues niet gheweten/ Ēn oock
syn de grijſe haycen in hem wtgeſtoyt/ēn hy
en heues niet geweten/ ēn de hooueerdye
dan Iſrahel ſal verootmoedicht wozden in
syn aenſicht ēn ſy en zyn niet wederom ge-
keert tot den Heere harē God/ ēn ſy en heb-
den hem niet ghelocht in alle deſe dinghen.
Ēn Ephraim is ghewozden als een ver-
eydde duyue gheen herte hebbende/ ſy aen-
ſiepen Egypten/ ſy zyn tot de Aſſyrianen
wech gegaen/ ēn als ſy ſullen gereyt zyn/ſo
al ick myn net op hen ſpraeyen/ als eenen
vogel des hemels ſal ickic neder trecken/ ick
alle ſlaen na dat gehoor vā hen vergaderin-
ge. Wee hen/wāt ſy zyn vā my wech gegaē/
y ſullen verdoruē wozden/ om dat ſy tegen
my ouertreden hebben ēn ick hevie verloſt/
ēn ſy hebben tegen my leugenen geſpzoken.
Ēn ſy en hebben tot my niet gheroepen in
den herte/maer ſy ſullen huylen in hen bed-
den/ op de terwe ēn den wyn herknaudē ſy/
y zyn vā my wech gegaen/ Ēn ic hevie ge-
keert/ēn ick hebbe hen armen geſterct/ ēn te-
gen my hebben ſy quaetheyt gepeynſt. Sy
syn weder gekeert om dat ſy zyn ſoudē ſon-
der ioc/ſy zyn gewozden als eenen bedziege
ſicken boge/hen princen ſullen doorr'ſweert
vallen/van de raſernye haerder tonge. Dit
s hen beſpottinghe int lant van Egypten.

De Propheet voorſeyt dat Samaria met haren calue ſal ver-
loren zijn door Nabuchodonoſor, ende dat de ſteden van
uda metten viere ſullen verbrant zijn.

Dat vij Capittel.

LAet in v kele een trompet weſen als den
arent op des Heerē huys/om dat ſy myn
verbont ouertreden hebben/ ende myn wet
uertreden hebben. Sy ſullen my aen roe-
den/ Myn God/wy Iſrael hebbē v gekent/
Iſrael heeft dat goet verworpen/ de viant
al hem vervolgen. Sy hebben geregneert
ſi niet wt my/ ſy hebben princen geweeſt/ēn
ck en hebs niet geweten haerlieder ſiluer ēn
haerlieder gout hebben ſy voor henſelue tot
afgoden gemaect/dat ſy vergae ſouden. Ua
alf is wech ghewozpen o Samaria/myner
alenden tozn is gram gewozden op henlie
den: hoe lange en ſullen ſy niet moge geſuy-
ert weſen? want hy is oock wt Iſrael/ de
conſtenaer heeft hem gemaect/ ēn t'en is geē
godt/ wāt het calf van Samarien ſal tot der
ſpinnen webbe weſen/ wāt ſy ſullen wint
ſaeyen/ēn dē ſtozmwint maeyen/ Het ſtaēde
ſtroo daer en is'gheen groeyſel in/ t'en ſal
geen meel maken/ ēn al iſt dattet maket/dat
ſullē de vreemde eten. Iſrael is verſlondē/
hy is nu gewozden onder de nacien als een
ontreyn vat/ Want ſy zyn opgeclommē tot
Aſſur als eenen wilden ezel ſy ſelue verla
ten alleen/Ephraim heb en giften gegeuen
den liefhebbers. Ēn ſy hebbē ooc om loon
de nacien gehuert nu ſal icſe vergaderen/ēn
ſy ſullē een luttel tyts ruſtē van des conincs
ēn der princē laſt/ wāt Ephraim heeft veel
outaren gemaect om te ſondigen/ de outarē
zyn hem gewozden tot miſdaet. Ic ſal hem
ſchzyuen myn menigerhande wettē/ die als
vreemde zyn gheacht. Sy ſullen ſlachoffe-
randen offerē ſy ſullen vleeſch ten offer doo-
den ēn eten/ēn de Heere en ſalſe niet ontfan
gen/nu ſal hy haerder booſheyt gedencken/
ēn ſal hare ſonden beſoeckē ſy ſullen weder-
om in Egypten keeren. Ēn Iſrael heeft
ſyns makers vergheten/ ēn hy heeft argods
tempels getimmert/ēn Iudas heeft veel va
ſte ſteden gemaect/ēn ic ſal t'vier in ſyn ſtedē
ſenden/ende het ſal ſyn huyſen verſlinden.

Godt ſal onder t'volck hongher ſenden om haerlieder ſon-
den, ende haerlieder offeranden en ſullen hem niet danckelick
zijn, ende om dat ſy in de miſdaedt blijuen, ſy ſullen eewelick
verworpen zijn,ende onder de nacien verſtroyt.

Dat ix. Capittel.

EN wilt v niet verblyden Iſrael/ en wilt
v niet verhengē als de volcken: wāt ghy
hebt oncuyſcheyt bedzeuen van uwen God/
ghy hebt dē loon lief gehadt bouē alle dozſch
vloeren van terwen. Den dozſchvloer ēn
de perſſe en ſalſe niet voedē/ ēn den wyn ſal
henlieden faelgeren. Sy en ſullen in des
Heerē lant niet woonē. Ephraim is weder-
gekeert in Egypten/ ēn in de Aſſyriers heeft
hy geten dat onſuyuer is. Sy en ſullen den
Heere geenē wyn offeren/ēn ſy en ſullē hem
niet behagen: haerlieder ſacrificien ſullē zyn
als t'broot der rouwiger/alle diet eten/ ſullē
beſmet wozden: want hen broodt is haerder
ſielen het en ſal in des Heeren huys niet co-
men. wat ſuldy doen indē hoogen dach/in
den dach van des Heerē feeſte? want ſiet ſy
zyn wech gereyſt van de verwoeſtheyt/ Eg-
yptus ſalſe vergaderē/ Memphis ſalſe be-
grauen/ haerlieder begeerlic ſiluer ſal de ne-
tele beruē/de cleſſe ſal in haerlieder taberna
kelen zyn. De dagen der beſoeckinge zyn
gecomen/de dagē der vergeldingen zyn ge-
comen/weet Iſrael/dat ghy een dwaes pro-
pheet zyt/ēn een raſende geeſtelic mā/ om de
menichte uwer booſheyt/ ēn de menichte u-
wer ontſinnicheit. De wachteer vā Ephraim
is met mynē God/de propheet is eenē ſtric
des vals gewozdē op alle ſyn wegē/de raſer
nye is int huys ſyns Gods. Sy hebbē diep
geſondicht als in de dagen vā Gabaa/ hy ſal
haerlieder booſhedē gedenckē/ēn hare ſondē
ſal hy beſoecken. Als druyuē in de wilder-
niſſe heb ick Iſrael gheuonden/als de eerſte
vruchten

Reg. 12.

vzuchten vanden vhgeboom op ſynen tſop
heb ick haerlieder vaderen geſien / eñ ſy zyn
ingegaen tot Beelphegor / en ſy zyn verwreét
ter beſchaemtheyt / eñ ſy zyn afgryſelick ge-
worden / als de dingen die ſy bemint hebbē.
Ephraim is als eenen vogel wech genio- "
gen / hen glorie is vande baringe / eñ vanden
buyc / eñ van dat ontfangen. Eñ al iſt dat ſy "
ooc hen kinderen opvoeden / ick ſalſe ſonder
kinderen makē onder de menſchen. Eñ wee
henlieden / als ic van henlieden ſal wech ge-
gaen zyn / Ephraim (ſo ick ghelien hebbe) "
was als Tyrus ghefondeert in ſchoonheyt /
D eñ Ephraim ſal ſyn kinderen totten doot-
ſlaender wtleyden. Geeft hem Heere. wat "
ſuldy henlieden geuen? Geeft henlieden ee-
nen buyc ſonder kinderen / eñ drooge bozſtē.
Alle haerlieder archeden zyn in Galgal / "
want daer heb icſe gehaet. Om de quaetheyt
van haren vonden ſal icſe wt mynen huyſe
worpen / Ic en ſalſe voortaen niet meer lief
hebben / alle hare princen zyn wechgaende.
Ephraim is geſlagen / hare worteie is wt "
ghedroocht: ſy en ſullen gheenſins vzucht
doen. Ende iſt oock dat ſy genereren / ſo ſal
ick de alderliefſte haers buycks dooden.
Mijn Godt ſalſe verworpen / om dat ſy "
hem niet ghehoort en hebben / ende ſy ſullen
onghеſtadich weſen in de nacien.

Iſrael wort der Aſſyrien gheleuert, om dat ſy van God we-
derroepen zijnde, in haerlieder oude weghen blijuen. Ende alle
haerlieder ſterckten ſullen ghebroken worden.

Dat x. Capittel.

A ISrael is eenen wijnſtruyck met veel bla- "
deren / ſijn vzucht is hem gelijck gemaeckt /
na de menichte ſijnder vzucht heeft hi de ou-
taren vermenichvuldicht / na de vzuchtbaer-
heyt ſijnder aerdē heeft hy ouervloedich vā
afgods beelden geweeſt. Haerlieder herte "
is gedeylt / ſy ſullen nu vergaen / hy ſal hare
afgodts beelden breken / hy ſal hare outaren
verderuen / want ſy ſullen nu ſeggen: wy "
en hebben geenen coninc / want wy en vree-
ſen den Heere niet / eñ wat ſal ons de conine
doen? Spreect woorden van des onnutten "
B viſioens / eñ ghy ſult een verbont maken / eñ
het oordeel ſal als bitterheydt groeyen op de
vozen des ackers. De bewoonders van "
Samarien hebben de coeyen vā Bethauen
geeert / want ſijn volc heeft op hem gewreét /
eñ ſijn tempelbewaerders hebben henlieden
op hem verheucht in ſijn glorie / want hy is
vā hem wech gegaē / want hy is voorwaer "
ooc in Aſſur ghedragen tot een gifte den co-
ninc den wzekere. De beſchaemtheyt ſal E-
phraim bevanghen / eñ Iſrael ſal beſchaemt
worde in ſijnē wille. Samaria heeft ſijnen "
coninck doen wech gaen als den ſchuym op
d'aenſicht des waters. Eñ de hoochdē des "
afgodts ſullen verdoznen worden Iſraels
ſonde: de diſſen eñ braemē ſullen op hare ou-
C taren climmen / eñ ſy ſullen den bergen ſegg-
hen: Bedect ons / eñ den heuuelen: Valt op "
ons. Van de dagen vā Gabaa heeft Iſrael
geſondicht daer hebben ſy geſtaen / den ſtryt
en ſalſe niet bevangen in Gabaa op de kin-
deren der booſheyt. Na mijn begheerte ſal "

Iſai. 1. d. 13. Apoc. 6. 16. 2 b. 6. Luc. 23. d. 30. Iudic. 20. b. 6. 20. f. 23.

ickſe ſtraffen / de volcken ſullen op henlieden
vergadert worden als ſy ſullen berijpt wor
den om hare twee booſheden. Ephraim is "
een veerſcalf gheleert de dorſcherye lief te
hebben / eñ ick heb gegaen ouer de ſchoonheyt
van ſijnen halſe. Ic ſal climmē op Ephraim /
Iudas ſal ackeren / Iacob ſal voor ſy ſelue "
de vozen breken. Saeyt voor v lieden in Leuit. 26.
rechtueerdicheyt / eñ maeyt in den mont der
bermhertigheyt / vernieut v liedē eenē nieu-
wen acker / wat t'is tyt om den Heere te ver D
ſoecken / als hy ſal gecomen zyn die v lieden
rechtueerdicheyt leeren ſal. Ghy hebt on- "
goddelicheydt geackert / ghy hebt booſheyt
ghemaeyt / ghy hebt de vzucht der leughene
geten / want ghy hebt betrouwen gehadt in
uwe wegen / in de menichte van uwen ſter-
cken. Daer ſal een geruchte opſtaen onder "
v volck / ende alle uwe ſtercken ſullen ver-
doznen worden / ghelijck Salmana verdoz-
uen is gheweeſt / van t'huys des ghenes die
Baal wzeecte inden dach des ſtryts / als de
moeder op de kinderen ghedoodt werdt / Iudic. 8. c.
Alſoo heeft v Bethel ghedaen / van d'aen- "
ſicht der quaetheyt van uwe archeden.

Godt toont mids ſijn weldaden dat hy t'volck van Iſrael
bemint, maer om hen 'onden heeft hijt geleuert den Aſſyrien,
maer om ſijn genade ſal hyſe wederom t'huys brengen, op dat
ſy in haers ſelfs lant Godt dienen mogen met de ghehouende
Heydenen. Dat xj. Capittel.

1 GHelijck den morghenſtont voorby gaet / A
alſo is de coninck van Iſrael voorby ge- Matth. 2. b.
gaen / want Iſrael is een kint / eñ ic heb hem
lief gehadt. Eñ wt Egypten heb ick mijnen
ſone geroepen. Sy hebbenſe geroepē / alſo
zyn ſy wech gegaen vā hen aenſicht. Sy of-
ferden Baalim / eñ den afgoden beelden dedē
ſy ſacrificie. Ende ick was als Ephraims
voeſterheere / ick droechſe in mijnen armen /
eñ ſy en wiſten niet dat ickſe genas. Met
Adams ſeelkens ſal icſe trecken / in de bandē
der liefden / eñ ic ſal henlieden weſen als het B
iock verheffende op haerlieder wanghen / eñ
ick heb tot hem afgheweken op dat hy eten
ſoude. Hi en ſal niet wederkeeren in d'lant
van Egypten / eñ Aſſur ſelue ſal ſijn conincx
zyn / want ſy en hebben niet willen bekeert
worden. Het ſweert heeft begonſt in ſijn
ſteden / eñ t'ſal ſijn wtuercozene verteren / eñ
t'ſal haerlieder hoofden eten. Eñ mijn volc
ſal twijfelachtich hanghen nae mijn weder- C
coemſte / eñ henlieden ſal te ſamen een iock
opgeleyt worden dat niet en ſal afgenomen
worden. Hoe ſal ick v ouer genē Ephraim?
Hoe ſal ick v beſchermen Iſrael? Hoe ſal ick
v gheuen als Adama / ſal ic v ſtellen als Se- Genes. 14.
boim? Mijn herte is in mij omgekeert / mij-
nen rouwe is te ſamen beroert. Ick en ſal
de raſende grammſchap mijns tozns niet doē /
ic en ſal niet omgekeert worde om Ephraim
te vernielen / want ick ben God ende gheen
menſch / int midden van v heylich / eñ ick en
ſal in de ſtadt niet gaen. Na den Heere ſul- D
len ſy wandelen / als eenen leew ſal hy brieſ-
ſchen: want hy ſal brieſſchen eñ de kinderen
der zee ſullen vreeſen / ende ſy ſullen wech
vliegen als eenen vogel wt Egypten / eñ als

een

een duyue wt den lande van Aſſyrien/ eñ ick
ſalſe ſtellen in hen huyſen/ ſeyt de Heere.
Ephraim heeft my omringt int loochenen/
ende het huys van Iſrael int bedroch: maer
Iudas de ghetuyghe is met Gode neder-
ghedaelt/ eñ metten heyligben ghetrouwe.

Iſrael betrout te vergheefs in Egypten, Ende ſoo Iſtaël als
nde ſal Godt doen na haetheder wercken, nochtans biedt hy
henlieden peys, beriſpende de afgoderye van Galaad.

Dat xij. Capittel.

EPhraim voedt den wint/ ende volcht de
hitte/ alle den dach vermenichvuldicht hy
eugenen eñ verwoeſtinghe/ eñ hy heeft een
verbont metten Aſſyriers aengegaen/ eñ hy
yzoech olie in Egypten. Aldus is des Hee
ren oordeel met Iuda/ eñ de beſoeckinghe op
Iacob/ na ſyn weghen eñ na ſyn vonden ſal
hy hem vergelden. Inden buyck heeft hy
ynen broeder vertreden/ eñ in ſyn ſtercheyt
s hy voorſpoedich geweeſt metten Engele.
Eñ is machtiger geweeſt dan de Engel/
ñ is verſterct geweeſt/ hy heeft geweent/ eñ
hem gebeden/ in Bethel heeft hy hem genon
den/ eñ aldaer heeft hy met ons geſproken.
Eñ de Heere God der heyrſcharen/ de Hee
re is ſyn ghedenckenisſe. Eñ ghy ſult tot
uwen God omgekeert worden/ bewaert de
barmhertigheyt eñ het oordeel/ ende hoept in
uwen God altyt Chanaan/ in ſyn hant is
een bedriegelicke wage/ hy heeft de onrechte
beſchuldinge bemint. Eñ Ephraim heeft
geſeyt: Maer nochtans ben ick ryck gewor-
den/ ick heb voor my eenen afgod gevondē/
alle myn arbeyden en ſullen voor my niet
vindē de booſheyt die ick geſondicht hebbe.
Eñ ick ben de Heere v God vanden lan-
de van Egypten/ ic ſal v noch doen ſitten in
tabernakelen als in de daghen des feeſt-
daechs. Eñ ick heb geſproken tot de Pro-
pheten/ eñ ick heb de viſioenen vermenich-
vuldicht/ ende inder propheten hant den ick
vergheliickt. Is in Galaad een afgod/ ſoo
waren ſy dan te vergeefs in Galgal den oſ-
sen offerende/ want hen outaren waren als
hoopen op de voren des ackers. Iacob is
gevloden int lantſchap van Syrien/ eñ Iſ-
rahel heeft ghedient om een huyſvrouwe/
ende om de huyſvrouwe heeft hy ghedient.
Maer door eenen Prophete heeft de Heere
Iſrael wt Egypten gheleydt/ eñ door eenen
Prophete is hi behoudē geweeſt. Ephraim
heeft my tot gramſchap verwect in ſyn bit-
terheden/ eñ ſyn bloet ſal op hem comen/ eñ
ſyn verwyt ſal hem ſyn Heere vergheldē.

Hy toont de walgheliickheyt van Iſrael, om de welcke Iſrael
bedreycht wordde Heere ſeyt dat hy alleeene God is, toonende
de weldaden die hy henlieden gedaen heeft, eñ noch doen ſal.

Dat xiij. Capittel.

DOen Ephraim ſprac/ ſo heeft eenē grou-
wel Iſrael overvallen/ eñ hy heeft miſ-
daen in Baal/ eñ hy is ghedoodet. Eñ nu
hebben ſy daer toe gedaen om te ſondighen/
eñ ſy hebben voor henlieden ghemaeckt een
ghegoten beelt van haren ſilver/ als de ghe-
lickeniſſe der afgodē/ het is geheel der con-
nenaren werck. Tot deſen ſeggben ſy: Ghy
menſchen die de calverē aenbidt/ doet ſacha-
fferande. Daerom ſullen ſy zyn als een
morgenſtonts wolcke/ eñ als den morgen- B
ſtonts dauwe voorby gaende/ als t'geſtub-
be metten ſtormenden wint wech genomen
wt den dorſchvloer/ ende als den roock des
ſchoorſteens. Maer ick ben de Heere uwe
Godt wten lande van Egypten/ eñ ghy en
ſult geenen Godt behalven my weten/ ende Iſai. 43. b. 10.
daer en is geen verloſſer behalven my. Ic
heb v ghekent in de woeſtyne int landt der
wildernisſen/ By hen weyden zyn ſy ver
vult eñ verſaet geweeſt/ ſy hebben hen her-
te opgeheven/ eñ ſy hebben myns vergeten.
Eñ ick ſal henlieden weſen als een leeu-
winne/ als eenen lupaert indē weeh der As- C
ſyrianen. Ick ſal henlieden te gemoete co-
men gelyck een beyrinne/ als haer jonghen
gherooft zyn/ eñ ick ſal verſcheuren het bin-
nenſte van hen leevere/ eñ ick ſalſe daer ver-
nielen als eenen leew/ de beeſte des velts
ſalſe van een ſcheuren. Het is v verderfe-
nisſe o Iſrael/ alleenlick is in my v helpe/
waer is v coninc? laet hem nu aldermeeſt 1. Reg. 8. a. 5.
v verloſſen in alle uwe ſteden/ eñ uwe rech-
ters van de welcke ghy gheſeyt hebt: Geeft
my coningen eñ princen. Ick ſal v eenen
coninc geven in myn raſende gramſchap/ eñ
ick ſal hem weeh neme in myn verbolgent-
heyt. De booſheyt van Ephraim is te ſa- D
men ghebonden/ ſyn ſonde is verborghen.
De pynen van eender barender vrouwen
ſullē hem comē/ hy is een ſone niet wys/ wāt
hy en ſal nu niet ſtaen int vernielen der kin
deren. Van de hant der doot ſal icſe behou- 1. cor. 15. g. 54
den/ van der doot ſal icſe verloſſen: o doot ic Hebr. 2. d. 14
ſal uwe doot weſen: ick ſal uwen bete weſen
o helle/ de vertrooſtinge is verborgē/ vā my-
nen oogen/ wāt hy ſal ruſſchē de broeders
deylen/ eñ de Heere ſal eenen herrendē wint
aenbrenghen van de woeſtyne opgaende/ Exec. 19. d. 16
ende hy ſal haer aderen verdrooghen/ ende
haer fonteyne verderuē/ ende hy ſal rooven
den ſchat van alle begheerlicke vaten.

Hy voorſeyt de verderfeniſſe van Iſrahel om hen ſonden,
nochtans ſo roept hy hen wederom belovende veel goets.

Dat xiiij. Capittel.

VErgaen moet Samarien/ want ſy heeft A
harē Godt tot bitterheyt verwect/ laetſe
metten ſweerde vergaen/ hen cleyn kinde-
ren laet doot geſtooten worden/ eñ hen be-
vruchte vrouwen open geſneden. Bekeert
v Iſrael tot den Heere uwen God/ wāt ghy
zyt gevallen in v booſheyt/ Neemt woor-
den met v lieden/ eñ bekeert v totten Heere
eñ segget hen: Neemt alle booſheyt af/ ende
ontfangt het goet/ eñ wy ſullen betalen de
calverē onſer lippen/ Aſſur en ſal ons niet B
verloſſen/ wy en ſullen op geen peert clim-
men/ noch wy en ſullen voortaen niet meer
ſeggen dat onſe goden zyn de werckē onſer
handen/ wāt ghy ſult ontfermen op de wee-
ſe die onder v is. Ic ſal haerlieder quetſin-
gen genesen/ ick ſalſe vry willichlic lief heb-
ben/ wāt myn raſende grāſchap is van hen-
lieden afgekeert. Ic ſal Iſrael als eenē daw
zyn/ hy ſal groeyē als een lelie/ eñ ſyn woze- C
le ſal wtſchieten als de wortele vā Libanus.

Syn tacken ſullen gaen/eñ als eenē olÿ-
boom ſal ſÿn glorie zÿn/ eñ ſÿnē ruec als vā
Libanus/ Die in ſÿn ſchaduwe ſitten ſullen
bekeert worden/ſy ſullen leuen vā de terwe/
ende ſy ſullen groeyen als eenen wyngaert/
ſÿn gedenckeniſſe ſal zÿn als dē wyn vā Li-
banus. Ephraim wat leyt my voorts aen
de afgoden? Ick ſal hem verhooren/ eñ ic ſal
hem beſchicken als eenē groeyenden abeel-
boom: wt my is v vrucht gevonden. Wie
iſſer wys/ eñ ſal deſe dingen verſtaen? ende
wie iſſer verſtandich/ eñ ſal deſe dingen we-
ten? want des Heeren weghen zÿn recht/eñ
de rechtueerdighe ſullen daer in wandelen/
maer de ouertreders ſullen daer in vallen.

Hier voleynt de Prophete Ozee.

Hier begint de Prophete Ioel.

Ioel die vermaent alle menſchen, ende meeſtendeel de Prieſters tot weeninghe, vaſten, ende biddinghen, beweenende de verwoeſtheyt ſÿns lants.

Dat eerſte Capitel.

HEt woort des Heerē datter geſchiet is tot Ioel Phatuels ſone/
hoort dit ghy ouders/eñ vatet metten oren alle ghy bewoonders der aerdē/ oft dit geſchiet is in uwen dagen/oft in uwer vaderen dagen?
Verrelt daer af uwen kinderē eñ uwe kinderē haren kinderen/eñ haren kinderen den anderē geſlachte/ het ouerblÿſſel vander rupſeuen heeft den ſprinchaen gheten/ eñ het ouerblÿſſel vandē ſprinchaen heeft dē cruytwoum geten/eñ het ouerblÿſſel vandē cruytwoum heeft de verſengtheyt geten. Ontſpringt ghy dronckene eñ weent/ende huylt alle die wÿn drinct in ſoeticheyt/ want hy is vergaen van uwē monde/ wāt daer is een volc geclommen op mÿn lant/ſterc eñ ontel lick/ſÿn tandē zÿn als der leeuwē tanden/ eñ ſÿn bactandē zÿn als van des leeuwen welpēs/ Hy heeft mÿnē wyngaert tot eē woeſtÿne geſtelt/eñ mÿnē vychboom heeft hy de ſchorſſen afgeſchelt/ hy heeft dien blootende beroofd eñ wech gheworpen/ſÿn tacken zÿn wit geworde. Maect een geſchrey als een maget omgort zÿnde met eenen ſacke/ ouer den man vā haerder ionger iuecht. Het ſacrificie eñ den drancoffer is vergaen vā des Heeren huys. De Prieſters des Heerē dienaers hebben gheweent. Het lantſchap is beroofd/de aerde heeft geweent/ wāt de terwe is verdoruen/den wÿn is beſchaemt/ de olie is cranc geworden. De ackerliedē zÿn beſchaemt/ de wyngaerders hebbē gehuylt ouer de terwe eñ gerſte/ want den oogſt des velts is vergaen. Den wyngaert is beſchaemt/ eñ den vÿgheboom is wt ghequolen/ den granaet appelboom/ eñ den dadelboom/ eñ den appelboom/ eñ alle de boomē des velts zÿn verdroocht/ want de blÿſchap is beſchaemt van de kinderē der menſchen.

Omgort v eñ weent ghy prieſters/ huylt ghy dienaers des outaers/gaet binnen/ligt op eenē ſack mÿns Gods dienaers/ wāt het ſacrificie eñ den drancoffer is vergaen van ws Gods huys. Heylicht een vaſtē/roept de vergaderinghe/vergadert de ouders/alle de bewoōders des lants in ws Gods huys/ eñ roept totten Heere: Ay ay ay voor dien dach/want des Heeren dach is na by/ eñ hy ſal als een verwoeſtinge vanden machtigen comen. En zÿn de ſpyſen niet verga? voor uwe oogen vā ons Gods huys/de blÿſchap eñ dat verheugen? De beeſten zÿn verrot in haerlieder meſt/de ſchueren zÿn afgebroken/de coren ſolders zÿn verdoruen/ wāt de terwe is beſchaemt. waerom heeft het vee verſucht/waerom hebbē de cudden der runderē geloeyt? om dat ſy geen weyde en hebben/eñ de cudden des cleynen vees zÿn verloren gegaen. Tot v Heere ſal ick roepē/ wāt het vier heeft de ſchoonheden der woeſtÿnen gheten/ eñ de vlamme heeft alle de boomen des lantſchaps ontſteken. Maer oock ſo hebben de beeſten des velts als een dorre aerde dorſtende na den regē opwaerts gheſien tot v/ want de fonteynen der wateren zÿn verdroocht/ ende het vier heeft de ſchoonheden der woeſtÿnen verſlonden.

De Prophete bewÿſt de wreetheyt van de vianden der Ioden, woonende hoe vreeſelick dien dach zÿn ſal, daerom vermaent hyſe tot penitencie, eñ den bekeerden beloeft God groot geluck. Eñ van ſÿnen gheeſt die hy ouer alle vleeſch ſenden ſal.

Dat ij. Capittel.

BLaeſt metten trompette in Sion/ huylt op mÿnen heyligen berch/ laet alle de bewoonders des lants verbaeſt worden/ wāt den dach des Heeren coemt/ want den dach der duyſternißen eñ des neuels is nae by/den dach der wolcken/ eñ des ſtormendē winds. Als den morgēſtont wtgeſpraeyt op de berghen/iſſer een volck dat vele eñ ſterck is/ſÿns gelÿck en heeft niet geweeſt vandē beghinne/eñ na hem en ſal gheen weſen tot de iarē der generatiē eñ generacien. Voor ſÿn aenſicht is een verſlindende vier/eñ nae hem een verberrende vlamme/ als eenē hof der weeldē is de aerde voor hem/ eñ na hem een woeſtÿne der verlatenißen/wāt daer en is niemāt die hem ontvliede. Als eē aenſiē der peerden alſo is hen aenſien/eñ als peerde volc ſo ſullen ſy loopen. Als t'geluyt der wagenen ſullen ſy opſpringen op de hoofdē der berghen/ als t'gheluyt van een vlamme viers de ſtoppele verſlindende/ als een ſterc volc bereyt ten ſtrÿde. Vā ſÿn aēſicht ſullē de volcken gepÿnicht werdē/ alle de aēſichten ſullen verkeert worden als eenen ſwerten pot. Sy ſullen loopē als ſtercke/ als orloochſche mānē/ſullē ſy dē muer opclimmē/ de mannen ſullen in hen wegen gaen/ eñ ſy en ſullen niet afwycken van haren paden. Een yegelic en ſal ſÿnē broeder niet benauwen/ſy ſullē elc in harē padt wandelē/ maer ſy ſullen ooc door de venſteren vallen/ eñ ſy en ſullē niet afbreckē. Sy ſullen in de ſtadt gaen/op den muer ſullē ſy loopē/ſy ſullen op de huyſen climmen/door de venſteren ſullen

ſy

ſy incomen als een dief. Van ſhn aenſicht
heeft de aerde ghebeeft / de hemelen zyn be-
roert / de ſonne eñ de mane zyn verduyſtert
geweeſt / eñ de ſterrē hebbē haerlieder ſchyn-
ſel wederom getrocken. Eñ de Heere heeft
ſyn ſtemme gegeuen voor d'aenſicht vā ſyn
heyr / want ſyn heyrlegeren zyn wter maten
ſeer vele / want ſy zyn ſterck / eñ doende ſyn
woort: want des Heeren dach is groot / ende
ſeer verſaerlick / eñ wie ſal hem verdragen?
Daerom nu ſeyt de Heere / bekeert v tot mi
wt alle v herte / in vaſten / in weenen / eñ in
clagen. Eñ ſnyt v herten ende niet vlee-
deren eñ bekeert v totten Heere uwē God /
want hy is goedertieren ende bermhertich /
verduldich / eñ van veel bermhertigheyt / eñ
milt int vergeuen ouer de quaetheyt. Wie
weet oft hy bekeert werde eñ vergaue / ende
liete nae hem de benedictie / ſacrificie / ende
dochtigē offer voor den Heere onſen God?
Blaeſt met den trompet in Sion / heylicht
de vaſtē / roept de menichte. Vergadert het
volc / heylicht de vergaderinge / doet te hoo-
pe comen de ouders / verſaemt de cleyn kin-
deren / eñ die de borſten ſuygen: laet de bruy-
gom wt ſyn ſlaepcamer gaen / ende de bruyt
wt haer bruyloft camer. Tuſſchē het por-
tael ende den outaer ſullen de prieſters des
Heeren dienaers weenen eñ ſeggen: Spaert
Heere ſpaert v volck / eñ en geeft v erffenuſſe
niet tot verſmaethеyt / dat de Heydenē ouer
ſenlieden heerſchappye ſouden hebbē: waer
om ſeggben ſy onder de volcken: waer is
haerlieder God? De Heere heeft ſyn lant
ſeer ſterckelick lief ghehadt / eñ hy heeft ſyn
volc geſpaert. Eñ de Heere heeft gheant-
woort eñ geſeyt ſynen volcke: Siet ick ſal v
lieden ſenden terwe / eñ wyn eñ olie / eñ ghy
ſult daer door verſaedt worden / eñ ick en ſal
v lieden niet meer gheuen tot verſmaethеyt
onder de Heydenen. Eñ den genen die vā
den Noorden is / ſal ick verre maken van v
liedē / eñ ic ſal hem wtdryuē tot een onwan-
delbaer eñ verwoeſt landt / Syn aenſicht ſal
weſen tegē de ooſtzee / eñ ſyn wterſte tot de
wterſtezee / eñ ſynen ſtanc ſal opgaen / eñ ſy-
nen etter ſal opclimmen / want hi heeft hoo-
geerdelick gedaen / En wilt niet vreeſen o
aerde / verheucht v eñ weeſt blyde / want de
Heere heuet groot geacht dat hyt doē ſoude.
En wilt niet vreeſen ghy dieren des lant-
chaps / want de ſchoon plaetſen der woeſty
nen hebben gegroeyt / want de boomē heb-
ben haerlieder vrucht voort ghebracht / den
vygeboom / eñ den wyngaert hebben haer-
lieder cracht ghegeuen. Eñ ghy kinderen
van Sion verheucht v / ende verblyt v in dē
Heere uwen God / want hy heeft v lieden
ghegeuen den leeraer der rechtueerdicheyt /
eñ hy ſal tot v doen nederdalen den vroegen
eñ ſpaden reghen / als int begintſel. Eñ de
vorſch vloerē ſullen met terwe vervult wor-
den / eñ de wynperſſen ſullen ouervloeden
van wyn eñ olie / eñ ick ſal v wederom ge-
ven de iaren die de ſprunchaen gheten heeft /
eñ de cruytwormen eñ de verſengtheydt / eñ de
rupſene / myn groote macht die ick onder v
lieden geſonden hebbe. Eñ ghy ſult etende
eten / eñ verſaedt worden / eñ ghy ſult louen
den naem des Heerē wā Gods / die wōder-
licke dingen met v lieden ghedaen heeft / eñ
myn volck en ſal inder eewicheydt niet be-
ſchaemt worden. Eñ ghy ſult weten dat ick
int midden vā Iſrael ben / eñ ic ben de Hee-
re v God / eñ daer en is gheen meer / eñ myn
volc eñ ſal niet beſchaemt worden inder ee- B
wicheyt. Eñ t'ſal ſyn na deſen dat ic myne Act. 2. v. 17.
geeſt wtſtorten ſal op alle vleeſch / eñ v ſonen Iſai. 44. v. 3.
ſullen prophetеren / eñ v dochteren / v ouders
ſullen droomen droomen / eñ v iongelingen
ſullen viſioenen ſien. Maer ook op myn
knechten eñ dienſtvrouwē ſal ic in die dagē
mynen geeſt wtſtortē. Eñ ick ſal wonder-
licke teekenē geuen indē hemel eñ in de aer-
de / bloet / eñ vier / eñ domp des roocs. De Matt. 24. v. 29.
ſonne ſal verkeert worden in duyſternuſſe / eñ Luc. 21. v. 25.
de mane in bloet eer den grooten eñ verſaer- Rom. 10. v. 13.
licken dach des Heeren comen ſal. Eñ t'ſal
ſyn dat alle die mynen naem aenroept / ſal
ſalich ſyn / want op den berch van Sion eñ
in Ieruſalem ſal verloſſinghe ſyn / alſoo de
Heere gheſeyt heeft / eñ in de overgebleuene
die de Heerē ſal gheroepen hebben.

God dreycht de Heydenen met een groote benautheyt die ſyn volck verdruckt hebben, ende dat hyze alle int dal van Iolaphat ordeelen ſal, wt des Heeren huys ſal een fonteyne ſpruyten, ende d'loorſche lant ſal eewich bewoont worden.

Dat iij. Capittel.

VWant ſiet in die dagen / eñ in dien tyt als A
ick gekeert ſal hebben de ghevangenuſſe
van Iuda eñ Ieruſalem / dan ſal ick alle de
Heydenen vergaderen / eñ ic ſalle leyden int
dal vā Iolaphat / eñ ic ſal daer met henlieden
diſputeren van myn volc eñ myn erffenuſſe
Iſrael / die ſy verſtroyt hebbē onder de Hey-
denen / eñ hebben myn lant gedeylt. Eñ op
myn volc hebbē ſy d'lot gworpē / eñ ſy heb-
ben het knechtken int boordeel geſtelt / eñ het
meyſken hebbē ſy vercocht om wyn om dat
ſy dzinckē ſoudē. Maer wat is my eñ v ghy
Tyrus eñ Sidon / eñ alle ghy pale der Pale-
ſtynen: Suldy my de wrake vergeldē: eñ iſt
dat ghy v wreect tegen my / ſo ſal ic terſtont B
de vergeldinge raſſchelick betalen op v lie-
der hooft / wat ghy hebt myn ſiluer eñ gout
genomē / eñ myn begeerlicke eñ alderſchoō-
ſte dingen hebdy gedragen in v tempelē der
afgoden. Eñ de kinderē van Iuda eñ Jeru
ſalem hebdy vercocht den kinderē der Grie-
ken / om dat ghi die verre makē ſout vā uwē
palen. Siet ic ſalſe verwekē vāder plaetſe
waer in ghy die vercocht hebt / eñ ic ſal v ver
geldinge wederō keerē tegē v hooft. Eñ ic
ſal v ſonen eñ v dochterē verkoopē in de han
den der kinderē vā Iuda / eñ ſy ſullē die ver
koopē den Sabeen dē verre gelegen volcke /
wāt de Heere heuet geſproke. Roept dat on
der de Heydenē heylicht de orlogē / verwect
de ſtercke / laetſe alcomē / laet alle de orlooch-
ſche mannē opcomen / vermaect v ploech-
couterē tot ſweerdē / eñ v ſpadē tot lancē / de
crācke ſegge: Ic ben ſterc. Berſt wt / eñ coēt C
alle ghy Heydenen vā rontſomme / eñ wert

vergadert / daer ſal de Heere v ſtercke doen
ſteruen. Laet de Heydenen t'ſamē opſtaen
ēñ opclimmē int dal van Joſaphat / wāt daer
ſal ic ſitten om alle de Heydenen te oordeelen
Apo. 14. d. 15 int ronde. Slaet de ſeyſenen in / want den
oogſt is ryp geworde: coemt ēñ daelt neder /
want de perſſe is vol / de perſen zyn ouer-
vloedich / want hen quaetheyt is vermenich
vuldicht. Tolcken volcken int dal der on-
twelnuydinge / want des Heerē dach is bi int
Joel. 3. b. 12. dal der ontweelnuydinge. De ſonne ēñ de
E. 2. 13. mane zyn verduyſtert / ēñ de ſterren hebben
Ioel. 2. f. 30. haerlieder ſchynſel wederom ghetrocken.
Amos 1. a. 1.

ēñ de Heere ſal vā Sion bruechen ēñ van
Jeruſalem ſal hy ſyn ſtemme gheuen / ēñ de
hemelen ēñ d'aerde ſullen beroert worden /
ēñ de Heere ſal ſyns volcks hope zyn / ēñ de
D ſterckheyt der kinderen van Iſrael. Ēñ ghy
ſult weten dat ic de Heere v lieder God ben
woonende in Sion op mynē heyligē berch /
ēñ Jeruſalem ſal heylich weſen / ēñ de vrē-
de en ſullen door haer niet meer gaen. Ēn
Amos 9. d. 13 t'ſal weſen in dien dach dat de bergen ſullen
ſoeticheyt druppen / ēñ de heuuelen ſullen vā
van melck vloeden / ēñ ouer alle de riuieren
van Juda ſullen wateren gaen / ēñ een fon-
teyne ſal wt des Heerē huys gaen ēñ die ſal
verueerſchen de beke der doornen. Egypten
ſal tot ē verwoeſtinge weſen / ēñ Idumeen
tot een woeſtyne der verderfenuſſe / om dat
ſy booſlyc gedaen hebbē tegen de kinderen
van Juda / ēñ hebben het onnoſel bloet wt-
gheſtort in hen lant. Ēñ Judeen ſal inder
rewicheyt bewoont worden / ēñ Jeruſalem
tot ghenachte ēñ ghenachte. Ēñ ick ſal hen
bloet ſuyueren / dat ick niet gheſuyuert en
hadde / ende de Heere ſal woonen in Sion.

Hier voleyt de Prophete Joel.

Hier begint de Prophete Amos.

Den tijt vander prophecye van Amos, de wrake Gods ouer Damaſcum, de Philiſteen, Tyrum, Idumeam, ēñ op de kinderen van Ammon die hy op de viet miſdaden met bekeeren en ſal.

Dat eerſte Capittel.

A DE woorden van Amos die ghe-
weeſt is onder de herderen van
Thecue / die hy geſien heeft ouer
Iſrael in de dagen Ozie des co-
Zach. 14. 2. 5. nincs van Juda / ēñ in de dagen
Iere. 1. f. 10. van Jeroboam Joas ſone des
Ioel. 3. c. 16. conincs vā Iſrael / twee iaren voor de aert-
beuinge. Ēñ hy heeft geſeyt: De Heere ſal
vā Sion bruellchen / ēñ van Jeruſalem ſal hy
ſyn ſtemme geuen / en de ſchoone plaetſe der
herderen hebben ghetreurt / ēñ den ſlop van
Carmelus is wt ghedroocht. Dit ſeyt de
Heere: Op de dry groote miſdaden vā Da-
maſcus ēñ op de viere en ſal ic hem niet be-
B keerē / om dat ſy met yſeren dorſchwagenen
Galaad gedorſſchen hebben. Ēñ ic ſal t'vier
ſenden in Azaels huys / ēñ het ſal verſlinden
het huys van Benadab. Ēñ ick ſal de roede
vā Damaſcus breken / ēñ ick ſal dē bewoon-
der vernielen van des afgodts velt / ēñ den
ghenen die den ſcepter houdt van den huyſe
der wellufticheden / ēñ t'volc van Syrien ſal
ouergeuoert worde in Syrienen / ſeyt de Hee-
re. Dit ſeyt de Heere: Op de dry groote
miſdaden vā Gaza / ēñ op de viere en ſal icſe
niet bekeeren / om dat ſy de volcomen ghe-
nangeniſſe ouerghenoert hebben / dat ſy die
beſluyten ſouden in Idumeen. Ēñ ick ſal
t'vier ſenden in den muer van Gaza / ēñ t'ſal
ſyn huyſen verſlinden. Ēñ ick ſal den be- C
woonder vernielen van Azoten / ēñ den ge-
nen die den ſcepter houdt vā Aſcalon / ēñ ick
ſal myn hant omkeeren op Accaron / ende de
ouerghebleuene der Paleſtynen ſullen ver-
gaen / ſeyt de Heere God. Dit ſeyt de Hee-
re: Op de dry groote miſdaden van Tyrus /
ēñ op de viere en ſal ick hen niet bekeeren /
om dat ſy de volcomen genangeniſſe beſloté
hebben in Idumeen / ēñ niet ghedachtich en
zyn ghewees des verbonts der broederen.
Ēñ ick ſal t'vier ſenden in den muer van
Tyrus / ēñ t'ſal ſyn huyſen verſlinden. Dit
ſeyt de Heere op de dry groote miſdadē van D
Edom / ēñ op de viere en ſal ick hem niet be-
keerē / om dat hy metten ſweerde ſynē broe-
der vervolcht heeft / ēñ ſyn bermhertigheydt
ghebroken / ēñ heeft daer bouen ſyn ralende
gramſchap ghehouden / ēñ heeft ſyn verbol-
genthcyt gehouden totten eynde toe. Ick
ſal een vier ſenden in Theman / ende het ſal
verſlinden de huyſen van Boſtre. Dit ſeyt
de Heere: Op de dry groote miſdadē der kin-
deren van Ammon / ēñ op de viere en ſal ick
hem niet bekeeren / om dat hy open gheſne-
den heeft de bevruchte vrouwē van Galaad
om ſyn pael te verbreyden. Ēñ ick ſal een
vier ontſteken in den muer van Rabba / ēñ
t'ſal ſyn huyſen verbranden met een ghuyl
in den dach der oroghen / ēñ in den ſtorm in
den dach der beroeringhen. Ende Mel-
chom ſal in de ghenanghenilſe gaen / hy ende
ſyn princen te ſamen / ſeyt de Heere.

De wrake Gods ouer Moab, Iudam, ende Iſrael, Hoe ſy de doot hebben ſullen, die ſy niet en ſullē connen ontvlieden, om dat ſy Gods weldaden ondanckbaer hebben gheweeſt.

Dat ij. Capittel.

DIt ſeyt de Heere: Op de dry groote miſ- A
daden van Moab / ēñ op de viere en ſal
ick hem niet bekeeren / om dat hy verbrandt
heeft de ghebeenten des conincks van Idu-
meen totten aſſchen toe / ēñ ick ſal een vier
ſenden in Moab / ēñ t'ſal verſlinden de huy-
ſen van Carioth / ende Moab ſal int ghuyt
ſterren / int gheclanck der trompetten / ēñ
ick ſal den rechter vernielen wt dat midden
van hem / ēñ alle ſyn princen ſal ick met hem
doodē / ſeyt de Heere. Dit ſeyt de Heere op
de dry groote miſdaden van Juda / ēñ op de
viere en ſal ic hem niet bekeeren / om dat hy B
des Heeren wet verworpen heeft / ende ſyn
gheboden niet bewaert en heeft / want hen
afgoden hebben hen bedroghen / waer na dat
hen vaderen wech gegaen waren. Ēñ ick
ſal een vier in Judam ſenden / ēñ t'ſal ver-
ſlinden de huyſen van Jeruſalem. Dit
ſeyt de Heere: Op de dry groote miſdaden
van Iſrael / ende op de viere / en ſal ick hem

niet

niet bekeeren/om dat hi den rechtueerdigen om gelt vercocht heeft/ ende den armen om ſchoenen. Die der armer hoofden opt ſtof der aerden vernielen/ eñ den wech der ootmoedigher verkeeren/eñ de ſone eñ ſyn vader gingen tot een ionge dochter/dat ſy mynen heyligben naem ontſuyueren ſouden/
L eñ op de verpande cleederen hebben ſy geſeten by alle outaren/ eñ den wyn der verdoemder dzoncken ſy int huys Gods. Eñ
Am. 11. c. 14. Deut. 1. c. 14. ick heb den Amozrheum wighedzeuen van haerlieder aenſicht, wiens lengde was als de lengde der cederboomen/ ende hy was ſterck als een eycke/eñ ick heb ſyn vzucht bo
Am. 11. c. 11. Deut. 1. a. uen vernielt/ eñ ſyn wortelen onder. Ick bent die v heb doen opclimmen wten lande van Egypten/eñ heb v geleyt in de woeſtyne veertich iaren/ dat ghy beſitten ſoudt het lant der Amozrheen. Eñ ick heb van uwen kinderen ſommige verwect tot pzopheten/ eñ van uwen iongelingen tot Nazareen/en iſt alſo niet ghy kinderen van Iſrael/ſeyt de Heere? Ende ghy ſchoncket den Nazareen
D wyn/ ende den Pzopheten hebdy geboden/ ſegghende: En pzopheteert niet. Siet ick ſal kerren onder v lieden gelyck eenen wagen met hoy geladen kerret. Eñ de vlucht ſal vergaen van den raſſchen/ ende de ſtercke en ſal ſyn cracht niet behouden/ ende de vzome en ſal ſyn ſiele niet verloſſen/ ende die den boghe houdt die en ſal niet ſtaen/ eñ die raſch in ſyn voeten is en ſal niet behouden worden/ende de peerde beſchzyder en ſal ſyn ſiele niet verloſſen/ ende de vzome vã herten ſal onder de ſtercke naect vlieden/ in dien dach/ ſeyt de Heere.

De Heere ſtraft ſyn vercoren volck Iſrael van menige ſonde, ende ſeyt datter luttel ſullen behouden zijn wt de benautheyt die henlieden ouercomen ſal.

Dat iij. Capittel.

A HOort het woort dat de Heere geſpzoken heeft tot v lieden/ ghy kinderen van Iſrael/op alle dat maechſchap dat ick gheleydt hebbe wten lande van Egypten/ſeggende:
Alleenlick heb ick v lieden gekent wt alle de geſlachten der aerden. Daerom ſal ick op v lieden verſoecken alle uwe booſheden.
Sullender twee t'ſamen wandelen/t'en zy dat ſy eendzachtich zyn? Sal dẽ leew bzieſchẽ int wout/ t'en zy dat hy eenẽ roof heeft?
B ſal des leews welpẽ een ſtemme wt ſyn hol ghenen/t'en zy dat hy wat ghegrepen heeft?
Sal den vogel int net op aerdẽ vallen ſonder vogelaer? ſal den ſtric vander aerdẽ genomen worden eer hy yet geuangen heeft?
Sal het trompet in de ſtadt geclanc makẽ/ eñ dat t'volc hem niet en ſal verſchzickẽ? ſalder eenich quaet zyn inder ſtadt dat de Heere niet gedaen en ſal hebben? wãt de Heere God en ſal geen woort doen/hi en ſalt tot ſynẽ dienaers dẽ pzopheten ſyn ſecreet openbaren. De leew ſal bzieſchẽ/wie en ſal niet vzeeſen? De Heere God heeft geſpzokẽ/wie en ſal niet pzopheterẽ?
L Maect dat gehoozt worde in de huyſen van Azoten/ ende in de huyſen des lants vã Egypten/eñ ſegt: wert vergadert op de bergen van Samarien/ eñ ſiet veel raſernyen int midden van haer/ eñ valſche beſchuldinghe lydende in haer binnenſte. Eñ ſy en hebbẽ niet connen gedoen dat recht is/ſeyt de Heere/vergaderende als ſchatten de booſheyt/eñ rooues in hen huyſen. Daerom dit ſeyt de Heere God: Het lant ſal gequelt ende omringt worden/ende v ſterckheyt ſal van v afgetrocken worden/eñ v huyſen ſullen beroofft worden. Dit ſeyt de Heere: Gelyck oft de herder wt des leews D muyl wt trocke twee beenen/ oft het wterſte der ooren/ alſoo ſullen de kinderen van Iſrael verloſt worden die in Samarien woonen/in de plage des beddekens eñ int bedde van Damaſcus. Hoort eñ betuyget in Jacobs huys/ſeyt de Heere God der heyrſcharen/ want inden dach als ick ſal beginnen te beſoecken de ouertredingen vã Iſrael/ ſo ſal ick op hem verſoecken ende ouer de outaren van Bethel/eñ de hoznen des outaers ſullen afghehouwen worden/ ende ſy ſullen op d'aerde vallen. Ende ick ſal het winterhuys ſlaen metten ſomerhuyſe/ eñ de puooren huyſen ſullen vergaen/ende veel huyſen ſullen gebroken worden/ſeyt de Heere.

Onder t'decſel van vetter coeyen ſo worden hier gheſtraft de booſe vorſten van Samaria, haerlieder afgoderye beſchimpende, ende vermanende dat ſy henſelues totten Heere bekeeren. Dat iiij. Capittel.

HOort dit woort ghy vette coeyen/ die op A den berch van Samarien zyt/ die valſch onrecht doet den behoeftigen/ende de arme heel in ſtucken bzeket/die uwen heeren ſegt/
Haelt/ende wy ſullen dzincken. De Heere God heeft geſwozen by ſynen heylige/want ſiet de dagen ſullen comen op v lieden/ende ſy ſullen v opheffen in ſpieſſen/ eñ v bleuelingen in ſiedende potten. Eñ ghi ſult door de ſpleten wtgaen d'een teghen d'andere/eñ ghy ſult ghewozpen worden in Armon ſeyt de Heere. Coemt tot Bethel/ eñ doet ongoddelick tot Galgalam/eñ vermenichuuldicht de ouertredinge/ eñ offert des mozgẽs vzoech v ſlachofferanden/dzy dagen lanck v thienden. Eñ doet ſacrificie van den ghe- B heeſden lof/ eñ roept de vzywillige offerandẽ/ eñ vercondiget/ want alſo hebdyt ghewilt ghy kinderen van Iſrael/ſeyt de Heere God. Waerom heb ick v lieden oot ghegeuen verboomtheyt der tanden/in allen uwe ſteden/eñ gebzeck der brooden in allen uwe plaetſen/ eñ ghy en zyt niet wederghekeert tot my/ſeyt de Heere. Ick heb oock van v lieden den regen verboden/ doemt noch dzy maenden waren tottẽ ooſte/eñ ick hebt doen regenen op de een ſtadt/eñ op de ander ſtadt en heb ict niet doen regenen/ het een deel is bereghent gheweeſt/eñ het deel daer op ict niet en heb doen reghenen/ is verdzoocht.
L Eñ daer zyn twee eñ dzy ſteden gecomen tot een ſtadt/ dat ſy water ſouden dzincken/ eñ ſy en zyn niet verſaet geweeſt/ eñ ghy en zyt tot my niet wedergekeert/ſeyt de Heere.
Ick heb v lieden geſlagen metten verrendẽ wint/ende met de verſengtheyt/ de menichte van uwen houen eñ van uwen wyngaerden/uwe olyfgaerden/ ende uwe vych-

gaerden heeft de ruplene gheten / eñ ghy en zyt tot my niet wedergekeert / seyt de Heere.

Ic heb op v de doot gesonden in den wech van Egypten / Ic heb uwe iongelingen met den swoerde geslagen / tot de gheuangenisse van uwen peerden / eñ ick heb den stanc van uwē heyrlegerē doē opgaen tot in uwe nuest gaten / eñ ghy en zyt tot my niet wederghe-
D keert seyt de Heere. Ick heb v lieden om- Gen.19.c.24
gewozpen / gelyck God Sodomam eñ Gomozrham omgewozpen heeft / ende ghy zyt ghewozden als eenen brandt wtgherocken uten viere / eñ ghi en zyt niet wedergekeert tot my / seyt de Heere. Daerom sal ic v dese dinghen doen Israel / ende nae dat ick v dese dinghen sal ghedaen hebben / so bereydt v o Israel uwen Gode te gemoete. want siet de ghene die de bergen maect / ende den wint schept / ende den menschē syn wtsprake vercondicht / die den vroeghen neuel maect / ende gaet op de hoochden der aerden: De Heere der heyrscharen is synen naem.

De Prophete beclaecht den val van Israel, wedertoepende hen om den Heere te soecken, dat sy ontvlieden mogen de benautheden, die ouermits haerlieder misdaet henlieden ouercomen sullen. Dat v. Capittel.

A HOort dit woort dat ick heffe op v lieden wesende een gheschrey. Het huys van Israel is geuallen / eñ t'en sal niet meer daer toe doen / om op te staen. De maget van Israel is verwozpen in haer landt / daer en is niemant diese wecke. want dit seyt de Heere Godt: De stadt waer wt datter duysent gingen / daer sullender hondert achterghelaten wozden / eñ daer der hondert wtgingen / daer salder thien achtergelaten wozden int huys van Israel. want dit seyt de Heere den huyse van Israel: Soect my eñ ghy sult
B leuen. Eñ en wilt Bethel niet soecken / eñ in Galgalam en wilt niet ingaen / eñ tot in Berſabee en sultyy niet doorgaen. wāt Galgala sal genangen wech gheleyt wozden / eñ Bethel sal onnut wesen. Soect den Heere eñ leeft / dat by auonturen het huys vā Ioseph niet verbrandt en wozde als een vier / eñ daer en sal niemant wesen die Bethel wt blusche / die het ozdeel verkeert in alsen / eñ de rechtueerdicheyt in de aerde verlaet.

Den genen die Arcturus sterren maect eñ Ozionen / eñ die den mozghenstont verkeert in duysternissen / ende den dach verandert in
L den nacht: die de waterē der zee roept / ende Amos 9. b. 6.
stort die wt op d'aensicht der aerden / Heere is synen naem. Die de verwoestinge begrymmpt op den stercken / eñ de berooumghe brengt op den machtigen. Sy hebbē gehaet den genē die berispt in de poorte / eñ die volmaectelick spzac hebbē sy vereyst. Dacrom want ghy den armen berooft / eñ den wtgecozen roof van hem naemt / soo sultyy huy-
Soph.1.c.13. sen met vierkantige steenen timmeren / ende
D ghy en sult daer niet in wooncn: ghy sult de alderliefste wyngaerden planten / eñ ghy en sult den wyn van die niet drincken. want ick uwe vele groote misdaden bekenne: eñ v stercke sonden / ghy vianden vanden rechtueerdigen giften nemende / eñ de arme verdruckende in de poozte. Daerom sal de wyse in dien tyt swyghen / want den thot is quaet. Soecket goet / eñ niet het quaet / dat ghy leuet / ende de Heere de God der heyrscharen sal met v lieden zyn / alsō ghy lieden geseyt hebt: Haet dat quaet / eñ bemint het goet / eñ stelt in de poozte het ozdeel / oft by auonturen de Heere der heyrscharen ontfermde den bleuclingen van Ioseph. Daer om dit seyt de Heere der heyrscharē / de heerschapper: In alle straten sal geschrey wesen / eñ in alle de plaetsen die buyten zyn salmen seggen: wee / wee: eñ sy sullen den ackerman totter weeningen roepen / eñ tot beclaghinghe de ghene die beclaghen connen. Ende in alle wyngaerden sal geclach wesen / want ic sal int midden vā v doorgaen / seyt de Heere. wee den genen die den dach des Heeren begeeren. waertoe begeerdy dien doorv lieden? Desen dach des Heerē sal duysternisse wesen / eñ geen licht. Als oft een man
F vlode van eens leews aensicht / eñ dat hem Leer.48.b. Ioel.2.c.11. Soph.1.b.
eenen beyr te ghemoete quame / eñ dat hy in in huys ginghe eñ rustede met syn hant op den wandt / eñ dat hem een slange bete. En is des Heeren dach niet duysternisse / ende gheen licht / eñ donckerheyt is daer in ende
G geen schynsel: Ick heb gehaet eñ verwozpen uwe feestdagen / eñ ick en sal den reuck van uwe vergaderingen niet ontfanghen. Ende ist dat ghy my heel brantofferanden offert ende v ghiften / ick en salse niet ontfanghen / ende de beloften van uwen vetē veen sal ick niet aensien. Neemt van my het gherucht van uwen liedekens / ende de sangen van uwer lyeren en sal ick niet hoozen. Ende het ozdeel sal als water ontdeckt wozden / ende de rechtueerdicheydt als een sterche beke. Hebdy my slachofferanden ende sacrificie geoffert in de woestyne veertich iaren / ghy huys van Israel? Eñ ghy Act.7.d.
hebt ghedraghen eenen tabernakel uwen Moloch ende het beelt van uwen afgoden / de sterre ws Godts / die ghy v seluen ghemaeckt hebt. Ende ick sal v doen verhuysen ouer Damascum / seyt de Heere / de God der heyrscharen is synen naem.

Godt dreycht de hoogheerdighe, ende henlieden die wellustelick leuen, dat eewich verderuen metten volcke van Israel, wiens hoogheerdicheyt groot is.

Dat vj. Capittel.

A WEe v die ryck zyt op den berch van Si- Luc.6.b.
on / eñ betrouwen hebt inden berch van Samarien / ghy edele hoofden der volcken / hoogheerdelick gaende int huys van Israel. Gaet door in Calanne / eñ beliet / eñ gaet vā daer in Emath de groote / eñ gaet neder in Geth der Palestynen / ende tot alle de beste ryckē van dese / oft haerlieder pale breeder is dan v pale. Die afghescheyden zyt totten quaden dach: eñ genaect den stoel der hoosheyt / die in puoozen bedden slaept / eñ wellusticheyt bedryft in v rustplaetsen: die d'lam eet van de cudde / eñ de calueren wt het mi-
B den der runderen. Die singt na dat gelupt des Psalterspeels: gelyck Dauid hebben sy ghemeynt dat sy oock de instrumenten des

sangs

lancs hadde. Drinckede den wijn wt ſchalen/ eñ met de beſte ſalue gheſalft/ ende ſy en hadden geen medelijden op de vernielinghe vã Joſeph. Daerom ſullẽ ſy nu verhuyſen int t'hooft der geener die ouergenoert worden ſullen/ eñ t'geſelſchap der wellustiger ſal wech genomẽ worde. De Heere God heeft geſworẽ by ſijn ziele/ ſeyt de Heere God der heyrſcharen: Ic verſmade de hooverdye van Jacob/ eñ ic hate ſijn huyſen/ eñ ic ſal de ſtadt leveren met harẽ bewoonders. Eñ iſt dat ter ouerbleve ſullen zijn thien mannẽ in een huys/ die ſullen ooc ſterven. Eñ ſijn naeſte ſal hem nemen/ eñ hy ſal hem verbrandẽ/ dat hy de beenderen wten huyſe drage/ eñ hy ſal hem ſeggen die int binneſte des huys is: Iſſer noch yemant by v: Ende die ſal antwoordẽ. Het is d'eynde. Eñ hy ſal hem ſeggen: Swijcht/ eñ en gedenct den naem des Heerẽ niet. want ſiet de Heere heuet geboden/ eñ hy ſal het meeſte huys ſlaen met verualligen/ eñ het minſte huys met ſcheuren. Mogen de peerdẽ loopen op de harde ſteenrootſen/ oft machmẽ ackeren met buffels/ want ghy hebt het oordeel in bitterheyt verkeert/ eñ de vrucht der rechtueerdicheit in alſen: Die v verblijdt in niet/ die ſegt: En hebbẽ wy in onſe ſtercheyt ons niet hoornẽ aengenomẽ? Wãt ſiet ic ſal op v verſoecken ghy vã Iſrael/ ſeyt de Heere der heyrſcharẽ een volc/ eñ ſy ſullen v vernielen vanden ingang vã Emath totter bekẽ der woeſtijnen.

Hoe de Prophete Amos van Amaſiam den Prieſter van Bethel voor den conine beſchuldicht wort, ende hoe dat hy hem ſeluen verontſchuldicht ende verandwoort, ende propheteert Amaſie ende al t'volck van Iſrael veel benautheden.

Dat vij. Capittel.

Dese dingen heeft my de Heere Godt getoont: eñ ſiet/ de maker der ſprinchanen int beginſel der ſpruyten vã den ſpadẽ regẽ/ eñ ſiet den ſpadẽ regen na den ſcheerder dãt cudde. Eñ t'is geſchiet doẽ hi voleynt hadde te eten het cruyt des lants/ dat ick geſeyt hebbe: Heere God weeſt doch genadich/ bid ick/ wie ſal Jacob verwecken/ want hy ſeer cleyn is? De Heere heeft daer op bermhertigheyt gehadt. T'en ſal niet zijn ſeyt de Heere: Dese dingẽ heeft my de Heere God getoont/ eñ ſiet de Heere Godt riep het oordeel totten viere/ eñ t'verſlinde de groote diepte/ eñ het heeft t'ſamẽ geten een deel. Eñ ic heb geſeyt: Heere Godt ruſt doch/ dat bid ic: wie ſal Jacob verweckẽ/ want hy is cleyne/ De Heere heeft daer op bermhertich ghewreſt. Maer dit en ſal ooc niet weſen/ ſeyt de Heere God. Dese dingẽ heeft my de Heere getoont/ eñ ſiet de Heere was ſtaende op eenẽ beſettẽ muer/ eñ in ſijn hant was eens metſers trouweel. Ende de Heere heeft tot my geſeyt: wat ſiet ghy Amos? Eñ ick heb geſeyt: Eens metſers trouweel. Eñ hy heeft geſeyt: Siet ick ſal een trouweel ſtellen in midden vã mijn volck Iſrael. Ick en ſalder niet meer toe doẽ om die ouer te leydẽ. Eñ ſy ſullen afworpẽ de hoochden des afgods/ eñ de heylichmakingen vã Iſrael ſullen verwoeſt worde eñ ic ſal opſtaen op t'huys van Jeroboam metten ſwerde. Eñ Amaſias de prieſter van Bethel heeft ghevonden aen Jeroboam den conine van Iſrael/ ſeggẽde: Amos is wederſpannich geworden tegen v int midden des huys van Iſrael/ de aerde en ſal niet mogen verdragen alle ſijn woorden.

Want dit ſeyt Amos: Jeroboam ſal mettẽ ſwerde ſterue/ eñ Iſrael ſal gevangen verhuyſen wt ſijnen lande. Eñ Amaſias heeft geſeyt tot Amos: Ghy die ſiet/ gaet henen/ vlieht int lant vã Juda/ eñ eet daer broot/ eñ daer ſuldy propheteren. Eñ ghy en ſulter niet meer toe doen om in Bethel te propheteren. wãt het is des conincs heylichmakinghe/ eñ het huys des rijcx. Eñ Amos heeft geantwoort/ eñ geſeyt tot Amaſiam: Ick en ben gheen propheet/ eñ ick en ben geen propheets ſone maer ic ben een vechter/ plucker de wilde vyghen. Eñ de Heere heeft my genomen doen ick het cudde volchde/ eñ de Heere heeft tot my geſeyt: Gaet henen/ eñ propheteert tot mijnen volcke Iſrael.

Eñ nu hoort des Heerẽ woort. Ghy ſegt: Ghy en ſult op Iſrael niet propheteren/ eñ ghy en ſult niet druppen opt afgods huys.

Daerõ dit ſeyt de Heere: U huysvrouwe ſal in de ſtadt ontuyſcheyt bedrijvẽ/ eñ v ſoneñ eñ v dochterẽ ſullẽ door t'ſwoert vallẽ/ eñ v lant ſal metten coorden gemeten worden/ ende ghy ſult int beſmet lant ſterven. Ende Iſrael ſal gevangen wech gaen vã ſijn lant.

Amós propheteert door een ghelijckeniſſe van een corfken met appelen, dat d'eynde gecomen is van dat rijcke van Iſrael, mits t'verſchatten der armen, eñ voorſeyt henlieden van haerlieder feeſtdaghen, ende vanden honger des woorts Gods.

Dat viij Capittel.

Dese dingen heeft my de Heere God getoont/ eñ ſiet een corfken met appelen.

Eñ hy heeft geſeyt: wat ſiet ghy Amos? Eñ ick ſprac: Een corfken met appelen. Eñ de Heere heeft tot my geſeyt: Het eynde is gecomen op mijn volc Iſrael/ Ick en ſalder niet meer toe doen dat ic door hem gaen ſal.

Eñ de herren des tempels ſullen kerren in dien dach/ ſeyt de Heere Godt: daer ſalder veel ſterue/ in alle plaetſen ſal t'ſwijgen geworpẽ worde. Hoort dat ghy die den armẽ verdruct/ eñ doet de behoeftige der aerdẽ vergaen/ ſeggẽde: wãneer ſal den oogſt voorby gaen/ eñ wy ſullẽ onſe coopgoedẽ vercoopen/ eñ den Sabboth/ eñ wy ſullen de terwe voort doen/ op dat wy de mate verminderẽ mogen/ eñ den ſikel vermeerderẽ/ eñ valſche wagen heymelick voortſtellen. Op dat wy door t'ſiluer mogen beſitten de behoefrighe eñ de arme/ om ſchoenẽ/ eñ dat wy de crimen van de terwe vercoopen mogen? De Heere heeft geſworen by de hooverdye van Jacob/ Iſt dat ic vergete totten eynde alle hare wercken. En ſal de aerde hier ouer niet beroert worden/ eñ en ſal alle haer bewoonder niet weenen? eñ hy ſal opcomẽ als eenen geheelen vloet/ eñ hy ſal neder vloeden als de riviere van Egypten? Eñ t'ſal zijn op dien dach ſeyt de Heere/ dat de ſonne ſal ondergaen inden middach/ eñ ic ſal de aerde doen verduyſteren inden dach des lichts. Eñ ick

Tob. 2. b. 6. 1. Mac. 1. c. 41

ſal v feeſtdagen verkeeren in weeninghe/ eñ alle uwe ſanckliedekens in kermen/ eñ ick
D ſal op alle uwe ruggen ſacken ouertrecken/ eñ op alle hoofden caluheyt/ eñ ick ſalſe ſtellen als den rouwe vanden eenigen ghebo-
ren/ eñ ſyn wterſte als eenen bitteren dach.
Siet de dagen comen/ſeyt de Heere/eñ ick
" ſal den honger op d'landt ſenden/ niet den honger des broots/ noch den dorſt des wa-
ters/maer om te hooren dat woort des Hee
ren. Ende ſy ſullen beroert worden van
" de zee totter zee/ eñ vanden noorden totten ooſten ſullen ſy rontſom gaen des Heeren woort ſoeckende/ ende ſy en ſullent niet vin
den. In dien dach ſullē de ſchoone maech-
" den vergaen/ ende de ionghelinghen van dorſte. Die by de miſdaet van Samarien
" ſweeren/ ende ſeggen: Vt Godt leeft o Dan/ eñ den wech van Berſabee leeft/ende ſy ſul-
len vallen/ eñ vooztaen niet meer opſtaen.

De Heere ſal ſo de booſen verwoeſten dat henlieden nieuwers plaetſe zijn en ſal om te ontvlieden,eñ hoe hy nader hant verwecken ſal den tabernakel van Dauid, eñ ſal haerlieder ghe-
ſangenifſe veranderen,tot haerlieder groote voorſpoedicheyt.

Dat ix. Capittel.

A IEk heb den Heere ſien ſtaen op den outaer/eñ hy heeft gheſeyt: Slaet de herre/ eñ laet de ouerſte dorpels beroert worden/wāt de ghierichеyt is int hooft van hen allen/ eñ den wterſten van henlieden ſal ick metten ſweerde verſlaen/ henliedē en ſal geen vlie-
den weſen/ ſy ſullen vlieden/ eñ daer en ſal niemandt van henlieden behouden worden
Pſal. 138. v. 8. die vlieden ſal. Iſt dat ſy nederdalen totter
" helle/ vā daer ſalſe myn hant wtleyden/ eñ iſt dat ſy op climmen totten hemel/ van daer ſal ickſe nederwaerts trecken. Eñ iſt dat ſy
" verborgen zyn op den t'ſop van Carmelus/ vā daer ſal icſe onderſoeckende wech nemē/ eñ iſt dat ſy hen verbergen van myn oogen/ in de diepten der zee/ daer ſal ick den ſerpen
B te gebieden/eñ het ſalſe byten. Eñ iſt dat ſy
Iere. 44. v. 11. int ghevangenifſe gaen voor hare vianden/ daer ſal ict den ſweerde beuelen/ eñ dat ſalſe dooden/ eñ ick ſal myn oogen op hen ſtellen int quaet/ eñ niet int goet. Eñ de Heere de
" Godt der heyrſcharen die d'aerde raect/ende ſy ſal verdwynen/ eñ alle die op haer woo-
nen ſullen trueren/ eñ het ſal al opgaen als een riuiere/ eñ het ſal afvloeden als de vloet van Egypten. Die inden hemel ſyn op-
Amos 3. v. 8. climminge timmert/ende ſyn bondelken op d'aerde gefondeert heeft/die de wateren der zee roept/ eñ ſtort die wt op dat aenſicht der aerden. De Heere is ſynen naem. En zydy
" ghy kinderen van Iſrahel my niet als der Moriānen kinderen ſeyt de Heere? En heb ick Iſrael niet doen opclimmen wten lande van Egypten eñ de Paleſtynen vā Cappa-
docien eñ de Syriers van Syrenen? Siet
" de oogen des Heeren Gods zyn op dat ſon-
digende ryc eñ ick ſal dat vernielen vā d'aē-
ſicht der aerden. Maer nochtans en ſal ick vernielende niet vernielen het huys vā Ia-
C cob ſeyt de Heere/ want ſiet ick ſalt beue-
" len eñ ick ſal in alle de Heydenen te ſamen ſtooten het huys van Iſrahel/ allmen inden
" treemſt te ſamen hutſelt/ eñ daer en ſal niet
" een ſteenken op d'aerde vallen. Door het Act. 15. v. 16.
ſweert ſullen ſterven alle de ſondaers myns volcks/die ſeggen: Het quaet en ſal niet na-
" ken/eñ ren ſal op ons niet comen. In dien dach ſal ick Dauids tabernakel verwecken/ dat geualien is/eñ ick ſal wederom timme-
ren de ſcheuren ſynder mueren/ende datter heel gevallen was/ dat ſal ick wederom ver
maken/ eñ ick ſal hem wederom timmeren
" als in de oude dagen/ dat ſy mogen beſittē D
de bleuelingen van Idumeen/eñ alle de na-
cien/om dat myнen naem ouer hen aenghe-
roepen is/ſeyt de Heere/ doende deſe dingē.
" Siet de dagen comen/ſeyt de Heere/eñ de ploegere ſal achterhalen den mayere/ eñ den wyntredere den ghenen die t'ſaet ſacyt. Eñ
de hemelen ſullen ſoetichеyt druypen/eñ alle Ioel. 3. v. 18.
" heuuelen ſullen gebouwet worden. Eñ ick ſal de ghevangenifſe myns volcks Iſraels wederom keeren/ eñ ſy ſullen de verlaten ſteden optimmerē/ eñ ſy ſullen daer in woo-
nen eñ wyngaerden planten/ende ſy ſullen haren wyn drincken/ eñ ſy ſullen houen ma
ken/ ende de vrucht van die ſullen ſy eten.
" Eñ ick ſalſe planten op haerlieder landt/ eñ ick en ſalſe niet meer wtroeyen van haer-
lieder landt/ het welcke ick henlieden ghe-
gheuen hebbe/ſeyt de Heere uwe Godt.

Hier voleynt de Prophete Amos.

Hier begint de Pro-
phecye van Abdias.

Abdias propheteert verwoeſtinghe op de Idumeen,die he-
ſpotteden de kinderen van Iſrael, die noch ouer henlieden die haerlieder beſpot hebben, heerſchappye hebben ſullen.

Dat eerſte Capittel.

DEt vilioen van Abdias. Dit ſeyt A
de Heere Godt tot Edom: wy Iere. 49. v. 14.
hebben een gehoor gehoort van-
den Heere/ ende hy heeft eenen bode tot de Heydenen geſonden.
Staet op/ende laet ons te ſamen tegen hem
" opſtaen ten ſtryde. Siet ick heb v cleyn ghemaeckt onder de Heydenen/ ghy zyt ſeer
" verſmadelick. De hoouerdye vs herten heeft v opgheheuen die daer woont in de ſpleten der ſteenrootſen/die uwen ſtoel ver
heft/die in v herte ſegt: wie ſal my neder-
" trecken ter aerden? Iſt dat ghy verheuen B
worder als eenen arent/ende iſt dat ghi tuſ- Iere. 49. v. 16.
ſchen de ſterren uwen neſt ſtelt/ van daer ſal
" ick v neder trecken ſeyt de Heere. Waert dat de dieuen tot v in gegaen waren/ oft de moordenaers inder nacht hoe ſoudy ſtil ge-
ſweghen hebben:en ſouden ſy niet geſtolen hebben dat henlieden ghenoech gheweeſt hadde? Hadden de wynſnyders tot v in ge-
gaen/ en ſouden ſy v ten minſten niet een
" druyſken achtergelaten hebben? Hoe heb-
ben ſy Eſau doorſocht eñ ſyn verborghent-
" heden onderſocht. Totten eynde hebben v alle de mannen vs verbonts wtgheſon-
den/ ſy hebben v beſpot/ de mannen vs

vredts

vreedts hebben d'ouerhant gehadt tegen v/ die met v eten sullen lagen leggen onder v/ in hem en is geen wijsheyt. En sal ic niet
L op dien dach (seyt de Heere) de wijse vā Idu meen te niet doen / eñ de voorsienicheyt vāden berch Esau? Eñ v stercke sullen vreesen vandē zuydē/ op dat de man vergae vā
Ab.v.8. den berch Esau. Om de doodinghe/ eñ om de boosheyt tegen uwen broeder Jacob / sal v de beschaemtheyt ouerdecken / eñ ghy sult inder eewicheyt vergaen. Inden dach als ghy tegen hem stont als de vremde syn heyr vingen/ ende de buytenlanders binnen syn poorten ghingen/ende op Jerusalem het lot
D wierpen/so waert ghy ooc als een van dien.
Ende ghy en sult niet versmaden in ws broeders dach/inden dach vā synder pelgrimagien/eñ ghy en sult v niet verblydē op de kinderen van Juda / inden dach vā haerlieder verderfenisse/ eñ ghy en sult uwē mont niet groot maken inden dach der benautheden. Noch ghy en sult in myns volcks poorte niet gaen/ inden dach van haerlieder val/noch ghy en sult oock niet versmaden in haerlieder quaden inden dach van syn verwoestinghe/ende ghy en sult niet wtgesonden werden inden dach van haerlieder verwoestinge. Noch ghy en sult niet staen in
E de wtganghen der wegen/dat ghy die soudt doot slaen die vliedē/eñ ghy en sult haer bleuelinghen niet besluyten inden dach der tribulacien. want des Heeren dach is na by op alle de Heydenen/ also ghy ghedaen hebt so sal v geschieden/v vergheldinghe sal by v wederom keeren op v hooft. want gelijc ghy gedroncken hebt op mijnen heyligben berch/ so sullen alle de Heydenen gestadelic drincken/eñ sy sullen drincken/eñ opsuypen/ eñ sy sullen wesen als oft sy niet en waren.
F Eñ op den berch van Sion sal behoudenisse wesen/eñ hy sal heylich wesen/ende het huys van Jacob salse besitten/die henlieden beseten hadden. Eñ Jacobs huys sal een vier wesen / eñ Josephs huys een vlamme/ ende het huys van Esau stoppele/ eñ sy sullen door henlieden ontsteken worden/ eñ sy sullense verslinden / eñ des huys van Esau en sullen gheen bleuelinghen wesen / want de Heere heuet gesproken. Ende dese die ten zuyden zijn / sullen den berch van Esau tot een erue besitten: ende die in de veltachG tighe plaetsen zijn van de Philistijnen: ende sy sullen besitten dat lantschap van Ephraim/ende dat lantschap van Samarien: ende Beniamin sal Galaad besitten. Ende de ouervoeringhe van dit heyr der kinderen van Israhel / sal alle der Chananeen plaetsen besittē tot Sareptam toe/ ende de ouervoeringhe van Jerusalem die in Bosphorum is/sal de steden van t'zuyden besitten.
Ende de salichmakers sullen opclimmen op den berch van Sion/ om te oordeelen den berch van Esau/ende dat rijck sal den Heere toebehoozen.

Hier voleyndt de Prophete
Abdias.

Hier begint de Prophete Ionas.

Ionas vanden Heere ghesonden om in Ninive te prediken, hy vlucht te schepe om in Tharsis te gheraken, ende midts dat tempeest soo wordt hy in de zee geworpen, ende het tempeest stilde.

Dat eerste Capittel.

A ENde des Heeren woort is geschiet tot Jonam den sone Amathi/ seghende: Staet op ende gaet in de groote stadt Ninive/ ende predickt in haer/ want haer quaetheyt is op gecomen voor my. Ende Jonas is opgestaen dat hy vlieden soude in Tharsis van des Heeren aensicht/ ende hy is nederghedaelt in Joppen/ ende heeft een schip geuonden dat nae Tharsis voer/eñ hy heeft diens schiploon gegeuē / eñ is daer in neder gegaen/op dat hy met henlieden soude gaen tot Tharsis vā des Heerē aensicht. Maer de Heere heeft eenen grootē wint gesondē in de zee / eñ daer is een groot tēpeest opgestaen in de zee/ eñ het schip was in perijckel vā gebroken te wordē. Eñ de schipluyden B hebben ghevreest/eñ de mannen hebben tot haren Godt geroepen/ eñ sy hebbē de vaten die int schip waren in de zee ghesworpen/op dat t'schip daer af soude verlicht wordē. Eñ Jonas is nederwaerts gedaelt tot dat binnenste des schips/eñ sliep eenen swarē slaep.
Eñ de stierman is tot hem ghecomen/ eñ heeft hem geseyt / waer toe wordt ghy vanden slaep verwonnen? Staet op ende aenroept uwen Godt/oft Godt by aenteneren van ons dachte / ende dat wy niet verlozen en gingen. Eñ d'een man seyde tot synen medegeselle/Comt eñ laet ons lotē/ eñ weten waerom dat ons dit quaet geschiet. Eñ sy hebben loten geworpen/eñ het lot is ghe- C
nallen op Jonam. Eñ sy hebben tot hem geseyt/Gheeft ons te kennen/ter saken van wien dat ons dit quaet gheschiet / wat is v werck? welck is v landt? ende waer heenen gaet ghy? oft van wat volck zijt ghy? Eñ hy heeft tot henlieden gheseyt / Ick ben een Hebreusch man/ ende den Heere den Godt des hemels vreese ick die ghemaect heeft de zee/ende dat droogbe landt. Ende de mannen hebben gevreest met een groote vreese/ ende sy hebbē tot hem geseyt: waerom hebdy dit gedaen/ want de mannen hebben gekent dat hy van des Heeren aensicht vloot/ want hy haddet henlieden te kennen gegenen. Ende sy hebben tot hem geseyt / wat sullen wy v doen / ende dat de zee ophoude van ons/ want de zee ghinck ende hiefhaer D op. Ende hy heeft tot henlieden gheseyt/ Neemt my ende werpt my in de zee / ende de zee sal van v lieden ophoudē/ wāt ic weet wel dat om mijnēt wille dit groot tempeest ouer v lieden comt. Eñ de mannē roeyden dat sy weder ten droogen lande souden comen / ende sy en conden niet / want de zee ghinck ende verhief haer teghen henlieden.

Eñ sy hebben totten Heere geroepen/ eñ geseyt: wy biddē Heere/ dat wy niet en vergaen om de siele van desen man/ eñ en geeft op ons niet het onnoosel bloedt. want ghy Heere hebt gedaē gheliick ghy gewilt hebt.

Eñ sy hebben Jonam ghenomen/ eñ in de zee ghewozpen/ ende de zee heeft stille ghestaen van haren stozm. Eñ de mannē hebben den Heere ghevreest met grooter vreesen/ ende sy hebben den Heere slachofferanden ghecoffert/ ende beloften beloeft.

Ionas wordt van eenen Walvisch inne ghesiockt, ende was daer in dry daghen ende dry nachten, ende biddende hy wordt wt ghespoghen ten drooghen lande.

Dat ij. Capittel.

A Ende de Heere heeft eenen grooten visch bereydt dat hy Jonam opsiocken soude. Ende Jonas was in des visch buyck dzy dagen eñ dzy nachten. Eñ Jonas heeft ghebeden totten Heere synen Godt/ wt des vischs buyck/ ende hy heeft gheseyt:

Mat.12.c.40. 16.8.4. Luc.11.d.30. 1.Cor. 15.a.4

Psal.3.a.5. 87.a.7. 119.a. 3.119.a.1.

Ick heb geroepen wt myn tribulacie totten Heere/ eñ hy heeft my verhoozt/ wt den buyck der hellen heb ick gheroepen/ eñ ghy hebt myn stemme verhoozt.

B Eñ ghy hebt my ghewozpen in de diepte int hert vander zee/ ende de vloedt heeft my omvanghen: allen v water golven/ eñ v baren zyn ouer my doozghegaen.

Ende ick heb geseyt/ Ick ben verwozpen van uwer oogen aenschouwen/ maer nochtans sal ick wederom sien uwen heyligben tempel.

Psal.68.a.1. De wateren hebben my omringet totter sielen/ den afgrondt heeft my omringhet/ de zee heeft myn hooft ouerdeckt.

L Tot dat onderste der berghen ben ick nedergheclaelt/ de grendelen der aerden hebben my besloten inder eewicheydt/ ende ghy sult myn leuen opheffen van de verderfenisse/ Heere myn Godt.

D Als myn siele in my beangst was/ so ben ick des Heeren ghedachtich geweest/ op dat myn ghebedt tot v come tot uwen heyligen tempel.

Die de ydelheden te vergheefs bewaren/ die verlaten syn bermhertichcyt.

Maer ic sal met de stemme des loss v offerande doen: alle dat ick gheloeft hebbe/ sal ick voor myn salichcyt betalen den Heere.

Ende de Heere heeft den vissche gheseyt/ ende hy heeft Jonam wrghespoghen op het dzooghe landt.

Ionas predict den Niniuiten, ende sy doen groote penitencie, ende Godt spaert de stadt.

Dat iij. Capittel.

A Ende des Heeren woozt is gheschiet tot Jonam ten tweeden male/ segghende:

Stact op eñ gaet in de groote stadt Ninine/ eñ predict daer de prekinghe die ick tot v spricke. Ende Jonas is opgestaen/ ende is wech ghegaen tot in Ninine nae des Heeren woozdt. Ende Ninine was een groote stadt van dry dachreysen. Eñ Jonas begonst in de stadt te gaē tot een dachreyse/ eñ hy heeft geroepen eñ geseyt: Noch veertich dagē/ eñ Ninine sal omghewozpen werden.

Ende de mannen van Ninine hebben in Godt ghelooft/ eñ sy hebben ghepzedict datmen vasten soude/ eñ sy trocken sacken aen vanden meesten totten minsten. Eñ het woozt is gecomen totten coninc van Ninine/ eñ hy is opgestaen van synen conincklicken stoel/ ende hy heeft syn cleedt van hem afghewozpen/ eñ hy heeft eenen sack aengetrocken/ eñ hy heeft gheseten in de asschen.

B Mat.12.d.41. Luc.11.c.32.

Eñ hy heeft geroepen eñ geseyt in Ninine/ wt des conincs eñ synder princē mont/ seggende: De menschen eñ de beesten/ eñ de runderen/ eñ het cleyn vee en salmen niet laten eten noch gevoedt werden/ eñ sy en sullen gheen water dzincken. Ende laet de menschen t'samen metten beesten/ met sackē ouerdeet worden/ ende laetse roepen totten Heere sterckelick/ eñ yeghelick man bekeere hem van synen quaden weghe/ ende van de boosheyt die in syn handen is. Wie weet oft hem Godt omkeerde/ ende dat hyt vergaue/ ende dat hy wederkeerde van de rasende grāschap syns toozns/ eñ dat wy niet en verghinghen? Ende Godt heeft haerlieder wercken gesien/ dat sy bekeert waren van haren quaden wege/ eñ het heeft Gode ontfermt ouer de quaetheyt die hy ghesproken hadde henlieden te doen/ ende hy en heuet niet ghedaen.

C D Ier.18.b.8. Ioel.2.c.13

Ionas begheert te steruene om dat sijn prophecie niet volbrocht en wordt, ende van dat eertvelt, d'welck ghegroeyt eñ verdroocht is.

Dat iiij. Capittel.

A Ende Jonas heeft ghequelt geweest met een groot verdziet/ ende hy is gram gheweest/ ende heeft tot den Heere ghebeden ende gheseyt: Ick bidde v Heere/ en is dit niet myn woozt doen ick noch in myn lant was? daerom heb ick my te vozen ghehaest dat ick vlieden soude in Tharsis: want ick weet dat ghy Godt goedertieren eñ bermhertich zyt/ verduldich ende van veel ontfermhertigheden/ eñ vergheuende ouer de boosheyt. Eñ nu Heere neemt/ dat bid ick v/ myn siele van my/ want de doot is hy beter dan d'leuen. Ende de Heere heeft geseyt/ Meyndy oock dat ghy wel te rechte gram zyt? Ende Jonas is wter stadt gegaen/ ende hy heeft gheseten teghen het oosten vander stadt/ ende hy heeft voor zy selues daer een lommerhutteken ghemaect/ eñ hy heeft daer onder gheseten in de lommere/ tot dat hy sien soude wat der stadt gheschieden soude. Eñ de Heere Godt heeft eertvelt bereydt/ ende dat is gecommen bouen Jonas hooft datter een schaduwe soude wesen op syn hooft/ eñ hem bedecken/ want hy hadde ghearbeydt/ eñ Jonas heeft blyde om dien eertvelt ghewest met een groote blyschap. Ende de Heere heeft eenen wozm bereydt int opgaen vanden dageraet teghen den mozghen/ eñ dien heeft dat eertvelt gequetst/ ende het is verdzoocht ghewest.

Psal.144.a.8. Ioel.2.c.13 L

Ende als de sonne opgegaē was/ so heeft de Heere eenen heeten eñ bzandenden wint gheboden/ ende de sonne heeft op Jonas hooft ghesteken/ ende hy leedt groote hitte/ ende

ende hy heeft ſynder zielen begheert dat hy
ſterue ſoude/ eñ heeft geſeyt: Het is my beter
te ſterven dan te leven. Eñ de Heere heeft
geſeyt tot Jonam: Meyndy ooc dat ghy wel
te rechte gram zyt op dien eertvelt? Eñ hy
heeft geſeyt/ ick ben wel te rechte gram tot
der doot toe. Ende de Heere heeft geſeyt:
Ghy zyt bedroeft om dat eertvelt daer ghy
niet aen gearbeydt en hebt/ noch gedaen en
hebt dattet wassen ſoude/ d'welc binnē eenē
nacht opgeſproten is/ eñ op eenē nacht ver-
gaen is. Eñ en ſal ick Ninive der grooter
ſtadt niet ſparē/ datter meer dan hondert eñ
twintich duyſent menſchen zyn/ die niet en
weten wat onderſcheyt dat is tuſſchen haer
rechte ende ſlincke hant/ende veel beesten.

Hier volcyndt de Prophete Jonas.

Hier begint de Prophete Micheas.

Den tijt van Micheas prophecie, hy dreycht Samarien ende Ieruſalem om haerlieder afgoderye, eñ hy vervvecht tot weenen.

Dat eerſte Capittel.

DEs Heeren woort dat geſchiet is tot Micheam den Morasthiter. In die dagen Joatham/ Achaz eñ Ezechie der coningen vā Juda/ dat hy geſien heeft op Samarien eñ Jeruſalem. Hoort alle ghy volcken eñ laet de aerde eñ haer volheyt aenmercken/ eñ de Heere Godt zy v lieden tot eenen getuyghe. De Heere van synen heyligen tempel.

want siet de Heere sal wtgaen van syn plaetse/ eñ hy sal nederwaerts dalen eñ treden op de hoochden der aerdē. Eñ de bergen sullen onder hem te niete gaen/ende de valleyen sullen gedeylt worden/ als het was vā d'aēsicht des viers/ als waterē die steych nederwaerts loopen. In Jacobs groote misdaet is dit al/ eñ in de sonden des huys van Israel/ welc is Jacobs groot misdaet: en is dat niet Samarien: ende welck zyn de hoochden vā Juda: en is dat Jeruſalē niet:

Eñ ic sal Samarien stellen als eenē hoop steenen inden acker/ alsinē eenen wyngaert plant/ ende ic sal haer steenen nederwaerts trecken in de valleye/ ende syn fundamēten sal ick ontdecken. Ende alle syn gesneden beelden sullen in stucken ghehouwen werden/ende alle haer loonen sullen mettē viere verbrandt worden/ende alle hen afgoden sal ick stellen tot verderfenisse: want sy zyn vā der hoerē loon vergadert/ eñ tot der hoeren loon sullē sy wederkeeren. Daer op sal ick kermen ende huylen/ick sal beroost eñ naect gaen/ick sal een getruysch maken als der draken/ende een gheween als der struysen.

Want haer wonde is sonder hope van genesen/ want sy is gheromen tot Juda/ sy heeft de poorte myns volcs gheraect tot Jeruſalem toe. En willet in Geth niet vercondighen/ En wilt met gheen tranen weenen/ Int huys des gestubs/ besprayt v selven met ghestubbe. Ende gaet door voor v selven ghy schoon wooninghe/ beschaemt met schande/ sy en is niet wtghegaen die inden wtganck woont/ Dat gheschiet vander ghebuerinnen huys sal sy van v ontfangen die voor haer selven ghestaen heeft. Want sy is int goede cranck ghewordē die in de bitterheden woont/ want het quaet is neder gedaelt vanden Heere in de poorte van Jeruſalem. Het gedruysch vandē wagen der verbaesthevdt den bewoonder van Lachis/ Dat beginsel der sonden is der dochterē vā Sion/ want in v zyn de misdaden van Israhel gheuonden/ Daerom sal hy de posten gheuen op de erffenisse van Geth/ de huysen der luegenen tot een bedroch den coningen van Israhel. Noch sal ick v eenen erfgenaem aenbrengē ghy die in Marcsa woont/ tot Odollam toe sal de glorie van Israel comen. Wordt calluwe/ ende wordt geschoren/ op de kinderen uwer wellustichedē: maect v calvheyt breet als den arent/ want sy zyn ghenanghen gheleydt wt v.

De prophete ouerlegghende synes volcks ouergroote boosheyt, hy prophetseert dat gevangentisse ende groote wrake henlieden nakende is: Ende dat het overblijf des volcks noch sal vergadert worden. Dat ij. Capittel.

VVee die onnutticheyt denct/ ende werct quaet in v bedden/ int licht vanden morghenstont doen sy dat/ want haerlieder hant is teghen Godt. Ende sy hebben de ackeren begheert/ ende gheweldichlic genomen/ ende sy hebben de huysen gherooft/ ende sy deden onrecht den man ende synen huyse/ den man ende synder erffenisse. Daerom dit seyt de Heere/ Siet ic dencke op dese familie quaet/ waer af ghy v halsen niet trecken sult/ eñ ghy en sult niet hooverdich wandelen/ want den tijt is seer quaet. In dien dach sal op v lieden een parabel ghenomen werden/ende eenen sanck sal gesongen werden met soeticheydt der gheentre die seggben sullē: Wet verwoestinge zyn wy verwoest/ Het een deel myns volcs is verwisselt/ Hoe salt van my scheyden/ als hy wederkeert die onse landtschappen deylen soude? Daerom en salder niemant zyn die v het zeelken der lotinghen worpe in des Heeren vergaderinghe. En spreect niet/ seggende: T'en sal op dese niet druppen/ de beschaemtheydt en salse niet benangen. Seyt het huys van Jacob/ Is des Heeren gheest ghecort: oft zyn syn ghedachten alsulcke? En zyn myn woorden niet goet metten ghenen die recht wandelt? Ende ter contrarien is myn volck tot eenen wederpartyder op gestaen/ bouen den rock hebdy den mantel wech genomen/ ende de ghene die simpelick door ghinghen hebdy ter orloghen omghekeert.

Myns volcks vrouwen hebdy wtghestooten wt de huysen van harē wellustichedē van haren cleynen kinderē hebdy myn- nen lof afgenomē inder eewicheyt. Staet op ende gaet/ want ghy en hebt hier gheen ruste/ om syn onsuyvercheyt sal hi verdoruen worden met de alderquaetste verrottinghe.

Och

Och oft ic niet en ware een man den geeſt hebbende/ eñ dat ic lieuer luegentale ſprake.
D Ic ſal v druyppen ten wyne / ende ter dronckenheydt ende dit volck ſal weſen de ghene daermen op druppt/ met een vergaderinghe ſal ick v Jacob geheel vergaderen/ ic ſal ouer een t'ſamen leyden de bleuelingen van Iſrahel/ ick ſal hem te ſamen ſtellen als een cudde inden ſchaepſtal/ als dat vee int midden der ſchaepskoyen/ ſy ſullen gerucht maken van de menichte der menſchen. want hy ſal op climmen/ den wech open doende voor henlieden/ ſy ſullen ſcheydē/ ende gaen door de poorte/ eñ ſy ſullē door haer wtgaē/ ende hen coninck ſal doorgaen voor henlieden/ ende de Heere in henlieden hooft.

Om de ſouden der rechteren, princen, prieſteren ende valſche propheten des volcks van Iſrael, ſo ſeyt Godt dat hy op het volck een plaghe ſenden ſal.

Dat iij. Capittel.

A ENde ick heb gheſeyt / Hoort ghy princen van Jacob eñ ghy vorſten des huys van Iſrahel. En behoort v lieden niet toe het recht te weten/ die t'goet haet/ eñ t'quaet bemint/ die geweldelic hen hupt van bouen hen afneemt/ eñ hen vleeſch bouen af vā haren beenderen? Die myns volcks vleeſch gheten hebben/ eñ hebben haerlieder vel bouen af geſtroopt/ eñ hebben haerlieder gheheenten gebroken/ eñ hebbenſe in ſtuckē gehouden als in eenen metalen ketel/ ende als
B vleeſch int midden vā eenen pot. Dā ſullen ſy totten Heere roepen / ende hy en ſalſe niet verhoorē/ eñ hy ſal ſyn aenſicht vā henlieden verberghen in dien tyt/ alſoo ſy valſchelick gedaen hebben in hare vondē. Dit ſeyt de Heere op de propheten die myn volc verleyden die met haren tanden byten/ ende vercondigen den vrede/ eñ iſt datter yemant niet wat en gheeft in haren mont/ ſoo heyligen ſy op hem de oorloghe. Daerom ſal v
C lieden den nacht voor een viſioen weſen/ eñ de duyſternilſen ſullen v weſen voor een waerſeggerye/ eñ de ſonne ſal ondergaen op de propheten/ ende den dach ſal op henlieden verduyſtert werdē. Eñ ſy ſullē beſchaemt werden die viſioenen ſien / eñ de waerſeggers ſullen beſchaemt werden/ eñ ſy ſullen haerlieder aenſichten bedecken om datter geen antwoorde Gods en is. Maer nochtans ic ben vervult met de ſterckheyt vanden gheeſt des Heeren/ met oordeel eñ cracht/ dat ick Jacob ſoude haerlieder groot miſdaet vercondigen eñ Iſrahel ſyn ſonde/ hoort dat ghy princē des huys vā Jacob/ eñ rechters des huys vā Iſrahel die dat oordeel verſmaet/ eñ alle rechte dingen verkeert. Die Sion timmert int bloet eñ Jeruſalē in hooſD heyt. Haer princē oordeelde om ghiften/ eñ
Ezec.22.f.27. haer prieſters leerdē om loon/ eñ haer pro-
Sopho.3.a.3. phetē propheteerdē om gelt/ eñ ſy ruſtedē op den Heere/ ſeggēde: En is de Heere niet int middē vā ons: De quadē en ſullē op ons niet
Iere.26.c.11. comē. Daerom ſal ter ſakē vā v liedē Sion als eenen acker geackert werdē/ eñ Jeruſalem ſal als eenen hoop ſteenē weſen/ eñ den berch des tēpels tot hoochdē der boſſchagiē.

Inden tijt der gracien ſoo ſalder veel volcks tot Godtſdienſt comen met groote ruſte, ende de Heere vertrooſt Sion datſe van haer vyanden ſal ghewroken zijn.

Dat iij. Capittel.

E NDe het ſal weſen int weerſte der dagen A
dat den berch des Heeren ſal bereydt zyn Iſaie.2.a.2.
op den top der bergen / eñ hooge bouen de heuuelen/ eñ de volcken ſullen tot hem vlie-
1 den/ eñ veel volcken ſullen henliedē haeſten eñ ſeggen: Comt eñ laet ons opclimmē op des Heeren berch/ ende tot den huyſe des Gods van Jacob/ eñ hy ſal ons leeren van ſynen wegen/ eñ wy ſullē in ſyn paden gaen/ want van Sion ſal de wet wtgaen / eñ het
1 woort des Heeren van Jeruſalem/ eñ hy ſal oordeelen tuſſchen veel volcken / eñ hy ſal ſtercke volcken ſtraffen ſeer verre/ eñ ſy ſul- B
len haer ſweerden vermakē tot ploechcouteren/ eñ haer lancien tot ſpadē/ het een volc en ſal teghen het ander geen ſweert nemen/ eñ ſy en ſullē voortaen niet meer leeren o-
1 logen. Eñ elck man ſal ſitten onder ſynē wyngaert/ eñ onder ſynen vygeboom/ ende daer en ſal niemandt weſen diet verbaert/ want des Heeren heyrſcharen mondt heuet
1 gheſproken. Want alle de volcken ſullen wandelen een yegelic in ſyns Gods naem/ maer wy ſullen wandelen inden naem des Heeren ons Gods inder eewicheyt/ eñ ym-
1 mermeer. Jn dien dach ſeyt de Heere/ ſal ic den creupel gaende vergaderē/ eñ haer die ic verſtooten hadde ſal ick op nemen / eñ die
1 ick gepynicht hadde. Eñ ic ſal den creupel C
gaende ſtellen tot bleuelingē/ eñ haer die ge- Sapi.18.a. Luc.15.a. Dan.7.d.
arbeyt hadde tot een machtich volc / ende de Heere ſal ouer henlieden regneeren op den berch van Sion/ van nu eñ tot inder eewicheyt. Eñ ghy toren der cudden/ ghy neuelachtighe der dochter van Sion tot v ſalt comen/ eñ d'eerſte macht ſal comen het ryc der
1 dochter vā Jeruſalem. Nu waerom woordy van droefheyt verrompen? en hebdy gheenen Coninck/ oft is v raetſman vergaen dat v de pyne benaughen heeft als een vrouwe
1 die in barens noode is? Hebt wee eñ arbeydt ghenoech ghy dochter van Sion / als een die in barens noode is / want ghy ſult nu wter ſtadt gaen/ ende ghy ſult int landt- D
ſchap woonen ende ghy ſult comen tot Babylonien/ daer ſuldy verloſt werden. Daer ſal v de Heere verloſſen wt de handt uwer
1 vyanden. Eñ nu zyn op v veel Heydenen vergadert/ die ſeggen. Laetſe geſteent worden/ eñ laet ons ooge op Sion ſien. Maer
1 ſy en hebben des Heeren gedachten niet gedacht/ ende ſy en hebben ſynen raet niet verſtaen/ want hy heeftſe vergadert als het hoy
1 vanden dorſchvloer. Staet op / eñ dorſcht ghy dochter van Sion/ want ick ſal uwen hoorn yſeren maken/ ende v clauwen ſal ick metalen maken/ ende ghy ſult veel volcken vermelen/ ende ghy ſult den Heere dooden/ hare rooven/ ende haerlieder ſterckheyt den Heere van gheheel aertryck.

Hier wordt beweſen de nakende verwoeſtinghe van Ieruſalem, ende dat Chriſtus te Bethleem ſal gheboren worden, ende dat van Iſrahel afgoderye ſal gheweert worden.

Dat v. Capittel.

Nu

Matth. 2. c. Nv ſuldy verdoruen worden ghy moor-
denaers dochter/ſy hebbē een beleggin-
ghe gheſtelt op ons/ met de roede ſullen ſy
ſlaen de wanghe des rechters van Iſrahel.
Ende ghy Bethleem Ephrata/ghy zijt ſeer
cleyn in de duyſenden vā Iuda/ wt v ſal my
wtgaen die een heerſchapper ſal zijn in Iſra-
hel/ Eñ ſijnen wtgang is vanden beghinſel
van de dagen der eewicheyt. Daerom ſal
hyſe geuen tot den tijt/inden welcken die in
barens noode is/ baren ſal: de bleuelinghen
van ſijnen broederen ſullen bekeert worden
Bv tot de kinderen van Iſrahel. Ende hy ſal
ſtaen/ eñ ſal voeden in de ſtercheyt des Hee-
ren in de hoocheyt des naems vandē Heere
ſijnen Godt/ eñ ſy ſullen bekeert worde/ wāt
hy ſal nu groot gemaect worde tot de palen
der aerden. Eñ deſe ſal den vrede weſen/
als de Aſſyrier comen ſal in ons landt/ ende
als hy treden ſal in onſe huyſen/ eñ wy ſullē
op hem verwecken ſeuen herders/ende acht
heerluche vorſten. Eñ ſy ſullen d'lant van
Aſſur weyden metten ſweerde/ eñ d'lant vā
Nemrod met ſijn lancien: eñ hy ſal vā Aſſur
verloſſen/als hy in ons lant comen ſal/ende
Lv als hy treden ſal in onſe palen/ eñ de blee-
uelingen van Jacob ſullen weſen int midde
van veel volcken/ als den daw vandē Hee-
re/ eñ als druppelen opt cruyt die gheenen
man en verwacht/ ende niet en verbeyt nae
de kinderen der menſchē. Eñ de bleuelin-
gen van Jacob ſullē weſen in de Heydenen
int midden van veel volcken/ als den leew
onder de beeſten der boſſchen/ ende als een
welpen des leews onder de cudden der ſcha
pen/ de welcke als hy doorgaet eñ vertreedt
eñ vangt/ ſo en iſſer niemandt diet verloſſe.
Mv handt ſal verheuen worde op v vyan-
Dv den/ eñ alle v vyandē ſullen vergaen. Eñ
t'ſal zijn in dien dach/ ſeyt de Heere/ dat ick v
peerden ſal wech halen wt het midden van
v/ eñ ick ſal v wagenen vernielen. Eñ ick
ſal verderuen de ſteden vs landts/ eñ alle
uwe ſterckten ſal ick verderuen/ eñ ick ſal
de tooneryen wech nemen vā v handt/ eñ de
waerſeggheryen en ſullen in v niet weſen.
Eñ ick ſal v geſneden afgoden doen ver-
gaen/ eñ v ſtaende beelden wt het midde vā
v/ eñ ghy en ſult voorts niet meer de werckē
uwer handē aenbidden. Eñ ic ſal v boſſchē
wtroeyen wt dat midde vā v/ eñ it ſal v ſte-
den vernielē. Eñ ic ſal met raſende gram-
ſchap eñ met verbolgētheyt wrake doen aen
alle de Heydenē die niet gehoort en hebben.

Godt ſtraft de ondanckbarighe, tooghende wat goet is, ende wat hy van ſijn volck begheert, maer midts haer lieder booſheyt, ſo voorſeyt hy henlieden diuerſche benautheden.

Dat vj. Capittel.

HOort wat de Heere ſpreeckt: Staet op/
kyft int recht tegen de bergen/ ende laet
de heuelen v ſtemme hoorē. Laet de ber-
gen des Heeren oordeel hooren/ eñ de ſtercke
fundamenten der aerden: want des Heeren
oordeel is met ſijnen volcke/ eñ met Iſrahel
ſal hy geoordeelt worden. Mijn volck wat
heb ick v gedaen/ oft wat heb ick v quellick
gheweeſt? antwoort my. want ick heb v
wtgheleyt wten lande van Egypten/ende
wten huyſe der ſlauen hebbe ick v verloſt/ eñ
ick heb voor v aenſicht gheſonden Moyſen
eñ Aaron eñ Mariam. Mijn volck weeſt Num. 22. 23. 24. 25.
(bid ick) gedachtich wat Balach de coninck
van Moab dachte eñ wat hem antwoorde
Balaam Beors ſone/ van Setim tot Galga
Bv lam toe/ dat ghy Godts rechtuerdicheden
kennen ſoudt. wat ſal ick weerdichs den
Heere offeren/ ſal ick de knye buyghen den
hooghen Godt? ſal ick hem brantofferen eñ
iarighe caluercn offeren? Mach de Heere
verſoent worde door de duyſendē der ram-
men/ oft in veel duyſendē der vetter bockē?
ſal ick mijnen eerſten ghebooren geuen voor
mijn groot miſdaet/ de vrucht mijns buycs/
voor de ſonde mijnder ſielen? Ick ſal v o
menſch te kennē geuen wat goet is/ eñ wat
de Heere van v begeert. Voorwaert recht te
doen/ eñ barmhertcheyt te beminnen/ ende
ſoetheſuldichlic te wandelē met uwen Godt.
Des Heeren ſtemme roept tot de ſtadt/ eñ Cv
ſalicheyt ſal weſen den genen die uwē naem
vreeſen/ hoort ghy geſlachten/ eñ wie ſal dat
„ prijſen? Al noch iſt vier int huys vanden
ongoddelicken/ de ſchatten der booſheyt/ eñ
„ een minder mate vol gramſchappen. Sal
ick de onrechte waghe rechtveerdich ma-
ken/ ende de bedrieghelicke ghewichten des
„ ſacxkens? door de welcke haer rijcke liedē
verdult zijn met ongherechticheyt/ ende de
gene die daer in woonen ſprakē luegentale/
eñ hen tonge is bedriegelic in haren mont/
„ Eñ daerom heb ick v begonſt te ſlaen met Dv
„ verderffeniſſe/ om uwe ſonden. Ghy ſult
eten ende niet verſaedt worden/ende v ver-
nederinghe is int midden van v/ ende ghy
ſult aengrijpen/ ende niet behouden: eñ die
ghy behouden ſult/ die ſal ick ten ſweerde
„ gheuen. Ghy ſult ſaeyen ende niet maeyen: Deu. 28. d. 38. Agg. 1. b. 6.
ghy ſult de oliuetten treden/ eñ metter olien
niet gheſmeert worden: ende ghy ſult den
moſt treden/ ende den wijn niet drincken.
„ Ende ghy hebt bewaert de gheboden van
Amri/ eñ alle d'werck des huys van Achab/
eñ ghy hebt ghewandelt in hen welluſtiche-
den/ op dat ick v gheuen ſoude ter verderffe-
niſſen/ eñ die daer in woonen tot eenen ſpot/
ende mijns volcks verwijt ſuldy draghen.

De Prophete bewijſt datmen in gheenen menſche betrouwen en mach, maer in Godt den ſalichmaker alleene, die Sion ontfermen ſal, ende beſchamende hare vyanden, vervullen ſal de beloſten die tot haer ghedaen zijn.

Dat vij. Capittel.

VWee my/ want ick ben geworden als die Av
inden herſt de crappen der wijnſuydin-
ghen vergadert/ eñ daer en is geenen druyf
om t'eten/ vroechtydighe vyghen heeft mijn
ſiele begeert. De heylighe is vander aer-
den vergaen/ eñ de oprechte en is onder de
menſchen niet/ ſy leggben alle laghen in het
bloet/ de mā iacchtſijnē broeder totter doot.
Het quaet van haren handen ſeggben ſy
goet te zijne/ de prince eyſcht/ eñ de rechter is
int vergelden/ eñ de groote heeft de begeer-
te ſijnder ſielen gheſproken/ende ſy hebben-
ſe verſtoort. Die de beſte onder henlieden

is/

is/die is als den doornboom: eñ die recht is/ als den doorn vanden thuyn/ Den dach van uwer beschouwinghen/ v besoeckinge comt/ nu sal hen verwoestinghe wesen. En wilt den vrient niet gheloouen/ ende en wilt v
B niet betrouwen op den vorst: van haer die in uwen schoot slaept/ bewaert de sloten ws
Mat. 10. c. 21. d. 35. monts. Want de sone doet synen vader verſmaetheydt aen/ ende de dochter staet op teghen haer moeder/ de behoude dochter teghen haer swaermine/ ende des menschē vyanden zyn syn huysghenooten. Maer ick sal totten Heere aensien/ ick sal verwachten Godt mynen salichmakere/ myn Godt sal my hooren/ Myn vyandinne en verblijdt v niet ouer my om dat ick genallen ben/ ick sal opstaen als ick in de duysternisse sal gheseté zyn. De Heere is myn licht. Des Heeren tooren sal ick dragen/ want ick heb tegen hem gesondicht/ tot dat hy myn sake oordele ende my recht doe/ hy sal my wtleyden int licht/ ick sal syn rechtveerdicheyt sien. Eñ myn vyandinne salt aensien/ ende sy sal bedect worden met beschaemtheyt/ die tot my seyt: waer is de Heere uwe Godt? Myn
C ooghen sullen op haer sien/ nu sal sy tot een vertredinghe weten/ als het slyck der straté.

Het is den dach dat v wanden sondē vermaect worden/ in dien dach sal de wet verre werden. In dien dach sal oock tot v Assur comen/ ende tot de vaste steden/ ende van de vaste steden totter vloedt/ eñ tot de zee vander zee/ ende totten berch vanden berch.

Ende het landt sal tot een verwoestinge weten om haer bewoonders/ ende om de vrucht van haren ghedachten. Woedt v volck met uwer roeden/ dat cudde uwer erfenissen/ die alleen woonē int wout/ int midden vā Carmelus: Basan ende Galaad sullen ghevoedt worden nae de oude daghen.

Na de dagen van uwen wtganck wten lande van Egypten sal ick hem wonderlicke
D dingen toonen. De Heydenen sullent sien/ ende sy sullen beschaemt werden op alle hen sterckheyt/ sy sullen de handt op den mont legghen/ hen oren sullen doof zyn.

Sy sullen het gestubbe lecken als een serpent/ als de cruppende dieren der aerdē sullen sy wtgestort wordē wt haren woonsteden. Den Heere onsen Godt sullen sy beghecren/ ende sy sullen v vreesen. Wat God
Act. 10. f. 43. Iere. 10. a. 6. m. f. iller ws gelijck die de boosheyt afneemt/ eñ gaet voorby de sonde der bleuclinghen van uwer erfenissen? Hi en sal niet meer syn rasende gramschap daer in seyndē/ want hy is willende de barmhertigheydt. Hy sal wederom keeren ende onser ontfermen. Hy sal onse boosheden afleggben/ ende hy sal in de diepte vander zee alle onse sonden werpen.

Ghy sult Jacob de waerheyt geuen/ Abraham de barmhertigheyt die ghy onsen vaderen van de oude daghen ghesworen hebt.

Hier voleyndt de Prophete Micheas.

Hier begint de Prophete Nahum.

Gods ialouſie teghen syn vyanden die langsamich is, ende van sterckē groot, wiens toren niemant wederstaen en can, een beschermer van alle menschen die in hem betrouwen.

Dat eerste Capittel.

HEt last van Niniue. Den boeck des visioens van Nahum den Eleesus. Godt is ialours eñ een wrekende Heere/ een wrekende Heere/ ende hebbēde rasenden tooren/ een wrekēde Heere teghen syn vyanden/ eñ hy selue is gram op syn vyanden. De Heere is verduldich/ eñ groot van sterckheyt/ eñ suyuerende en sal hy niet onnoosel maken. De Heere in tempeest eñ stormenden wint zyn syn weghen/ eñ de neuelen zyn t'gestubbe vā synen voeten: straffende de zee eñ die verdroogende/ ende allen de vloeden tot de woestyne vleyB gende. Basan is cranck geworden/ eñ Carmelus/ eñ de bloeme van Libanus is verdwenen. De bergen zyn beroert vā hem/ ende de heuuelen zyn verwoest/ eñ de aerde heeft gebeeft van syn aensicht/ eñ de werelt/ eñ alle die daer in woonen. Wie sal voor het aensicht van syn verbolgentheyt staen: eñ wie sal wederstaen in de gramschap van synen rasenden tooren? Syn verbolgentheyt is wtgestort als een vier/ eñ de steenrooten
C zyn ghesmolten van hem. De Heere is goet/ eñ versterckende inden dach der tribulacien/ ende wetende de gene die op hem hopen: eñ inden vooruby gaende ouervloedt sal hy een voleyndinge maken vā syn plaetse/ ende de duysternissen sullen syn vyanden verfolghen. Wat denct ghy lieden teghen den Heere? Hy sal een voleyndinge maken/ Daer en sal geen dobbel tribulacie opstaen.

Want ghelijck de doornen malcanderen omvangen/ also is den macht van hen die t'samen drincken/ sy sullen vernicht worden als de stoppele vol droogheyts. Wt v sal wt gaen/ die qnaetheydt denckt teghen den Heere/ metter herten ouerleggende ouerre
D dinghe. Dit seyt de Heere/ Ist dat sy volmaect zyn/ eñ also vele/ so sullen sy aldus heel geschoren worden/ eñ hy sal doorgaen: ick heb v ghecastyt/ eñ ick en sal v voorts niet meer castyden. Ende ick sal nu syn roede breken van uwen rugge/ ende v banden sal ick van een trecken. Eñ de Heere sal ouer v ghebieden/ wt uwen naem en sal niet meer gesaept werden/ van ws Heeren huys sal ick het ghesneden ende ghegoten beelt doodē/ ick sal v graf stellen/ want ghy zyt ongheeert. Siet op de berghen zyn de voeten vanden ghenen die blyde boodschappe brengt/ ende vercondicht den vrede Juda/ viert v feestdaghen/ ende betaelt v beloften/ want hy en sal niet meer daer toe doen dat Belial in v doorgae/ hy is gheheel te niete ghegaen. Iſa. 52. Rom. 10.

Het

Het beleech van Ninive ende haer verdertfenisse, om datse hooverdelick teghen Gods volck gheleeft heeft.

Dat ij. Capittel.

A HY is opgeclommen die voor v verstroyē sal/die belegginge bewaren sal/aēschouwet den wech/versterct de lendenen/maect de cracht seer vroom/ want de Heere heeft Jacobs hooverdye vergoldē/ gelijc de hooverdye van Jsrahel/ want de verwoesters hebbense verstroyt/ ende hare rancken hebben sy verdorven. Den schilt van synen stercken is vierich/de mannē des heyrs zijn in roode cleederen/ de ghetuyghen vanden waghen zijn vierich/inden dach van syn bereydinghen/ eñ de dryuers zijn ontslapen.

B Jn de weghen zijn sy verstoort geweest/ de wagenen zijn in stucken gestooten in de straten/ haerlieder aenzien gelijck lampē als blixemen allesins loopende. Hy sal synder stercker gedencken/sy sullen vallē in hare weghen/sy sullen haestelick op haerlieder mueren climmen/ eñ de lommer tente sal bereyt werden. De poorten der vloedē zijn opengedaen/eñ den tempel totter aerdē toe afgebroken. Eñ de ruyter is gheuanghen wech geleydt/ eñ haer dienstvrouwē wordē gedreuen/suchtende als duyuen/murmurerende in haerlieder herte. Eñ Ninive als C een visscherye der waterē zijn haer waterē: maer sy hebbē gevlodē:staet staet/eñ daer en is niemant die wederkeere. Rooft het silver/rooft het gout/ eñ daer en is gheen eynde der rijcdommen van alle de lustige vaten diemen begheeren mochte. Sy is gebro- ken/eñ gespleten/eñ verscheurt/ eñ het herte is verdwynende/eñ daer is een lammicheyt der knyen/eñ een ontbreken in alle de nierē. Eñ de aenlichten van hen allen zijn als de D swartheyt vandē potte. Waer is de woninge der leeuwen ? ende de weyde vander leeuwen welpens/waer toe dat de leew gegaen is/dat hy daer binnē comen soude/ dat welpen eens leews/eñ daer en is niemandt diese vernare? De leew heeft genoech genanghen voor syn ionghen/eñ hy heeft voor syn leeuwinnen ghedoot/ ende hy heeft syn spelluncken mettē roof vervult/ eñ syn rustplaetse met buete. Siet ick tot v/seyt de Heere der heyrscharen/ ende ick sal ontsteken totten rooc uwe waghenen/eñ t'swoert sal v leeukens eten/ eñ ic sal uwē roof vander aerden verdryuen/eñ de stemme vā uwē boden en sal niet meer ghehoort worden.

Hier werdt vercondicht de verwoestinghe van Ninive,eñ daer en sal niemandt zijn die haers medelijden sal,oft diese vertroosten sal.

Dat iij. Capittel.

A VVee ghy bloedige stadt geheel vol van- v
c.24.b.5. der lueghenen verscheuringhe:den roof
Jnc.1.c.12. en sal van v niet gaen. Dat gheluyt der gherssele/eñ t'gelupt van ghedruyscb der raderen/ eñ der wrinschender peerden/ eñ der hitrigher waghenen/eñ der ryders daer opclimmende. Eñ der blinckender swerden eñ der blixemē der spiessen/ eñ der verslagē der menichten/eñ des swaren vals/ eñ daer en is geen eynde der dooder lichamen/ eñ sy sullen vallen ouer hen lichamen. Om de menichte van de oncuyscheden der schoonder ende aengenamer hoeren die tooveryen heeft/die de Heydenē verrocht heeft in haer oncuyscheden/ eñ de geslachten in haer tooveryen/ Siet ick come tot v/seyt de Heere Isai.47.2.3. der heyrscharen/eñ ic sal v schamelhedē ontdecken in v aensicht/ eñ ic sal den Heydenen v naecktheyt toonen/ eñ den conincrijcken v schandelicheyt/ eñ ick sal op v worpen de B afgrijselicheden/eñ ick sal v versmaetheden aendoen/eñ ick sal v stellen tot een exempel.

7 Eñ het sal zijn dat alle die v siet/ sal van v vlieden eñ seggen/ Ninive is verdoruē/ wie sal t'hooft op v schudden ? Van waer sal ick v eenen trooster soeckē? Zijt ghy beter dan Alexandria der volcken/ die in de vloeden woont ? de wateren zijn rontsomme haer/ wiens rijckdommen zijn de zee/de wateren zijn haer mueren. Dat Mohianen landt is haer stercheyt/eñ Egyptē/eñ daer en is geen eynde. Aphrica eñ de Libianen hebben in v 10 helpe geweest. Maer die is selue oock in de ouervoeringe geleydt in de gevangenisse. Daer cleyn kinderen zijn doot gestooten int hooft van allen straten/ eñ op haer edele hebben sy d'lot geworpē/eñ alle haer overste lieden zijn vast ghestelt in veteren. Ende daerom sult ghy oock dronckē gemaect worden/eñ verslaet wesen/ende ghy sult hulpe C 12 soecken vanden vyant. Alle uwe stercten zijn als de vijchboomē met harē vroege vijghen/ ist dat sy gheschut worden/so sullen sy 13 vallen inden mont des eters. Siet v volc is als vrouwen int midden vā v/de poorten wes lants sullen uwen vyanden ter openingen ontploken worden/ t'vier sal v grendelen verslinden. Schept voor v selue water om de belegghinge/ richt op v bolwerken/ gaet int slijck/eñ tredet/ ondertredēde houdt 14 den backsteen. Daer sal v t'vier eten:ghy sult metten sweerde vergaen/ het sal v verslindē als den cruyt worm. Werdt vergadert als D de cruytwormen/ werdt vermenichfuldicht 15 als de sprinckhanen. Ghy hebt v comenschappen meer gedaen dan de sterren des hemels zijn/ den cruytworm heeft hem wtgespreyt/eñ is wech ghevlogen. 16 Vl hoeders waren als sprinchanen/ eñ v cleyn kinderen als de sprinchanen der sprinchanen/ die t'samen sitten in de tuynen inden dach der touden/ de sonne is opgestaen ende sy zijn wech ghevlogben/eñ haerlieder plaetse en is niet bekent geweest waer sy geweest hebben. 18 Vl herders hebben ghesluymert coninck van Assur/ v princen sullē begrauen wordē/ v volck heeft verborgen geweest in de berghen/ende daer en is niemant diese vergadere. Vl verniclinghe en is niet duyster/ v wonde is d'alderquaetste/ alle die v ghehoor ghehoort hebben/die hebben hen handt t'samen ghedruckt ouer v. want ouer wien en heeft v quaetheyt altijt niet ghegaen?

Hier voleyndt de Prophete Nahum.

Hier

Hier begint de Prophete Habacuc.

De Prophete verwondert hem dat de booſe voorſpoedich zijn, ende de ouerhant ouer de rechtveerdighe hebben: want de Aſſyriers die tegen de Ioden ſtormen, legghen de victorie haerlieder afgoden toe.

Dat eerſte Capittel.

1 HEt laſt dat Habacuc de Pro-
pheet geſien heeft/ Heere hoe-
2 langhe ſal ick roepen/ ende ghy
en ſult niet verhooren? hoe lan-
ghe ſal ick tot v cruſſchen ghe-
welt lydende/ ende ghy en ſult
niet ſalich maken? waerom hebdy my de
3 booſheyt ghetoont eñ den arbeyt om te ſien
den roof eñ de ongerechticheyt teghen my?
waerom aenſiet ghy de verſmaders/ ende
ſwycht als de ongoddelicke vertreedt den
B 4 ghenen die rechtveerdiger is dan hy? Ende
ſult ghy de menſchen maken als de viſſchen
der zee/ eñ als cruppende gedierte die ghee-
nen leydtſman en hebben? eñ het oordeel is
gedaen/ eñ dat wederſeggen is machtigher.
Act. 13. f. 41. 5 Daerom is de wet verſcheurt/ eñ het oor-
deel en is ten eynde niet ghecomen/ want de
ongoddelicke heeft de ouerhant teghen den
rechtveerdigen/ daerom gaet daer een ver-
keert oordeel wt. 6 Aenſiet onder de Heyde-
nen ende beſiet/ eñ verwondert v/ eñ werdt
verbaeſt: want daer is een werck gedaen in
uwe dagen/ d'welck niemandt gelooven en
ſal alſt vertelt ſal worden. 7 want ſiet ic ſal
de Chaldeen verwecken/ een bitter eñ ſnel
volck/ wandelende op de breetheyt der aer-
den/ om dat beſitten ſoude de tabernakelen
die ſyne niet en zyn. 8 Het is grouwelic eñ
verbaerlick/ wt hemſelven ſal ſyn oordeel eñ
C laſt comen/ ſyn peerden zyn lichter dã lu-
paerden/ ende raſſcher dan de auontwolue/
ende haerlieder roſvolc ſal verre wtgeſpreyt
worden. want ſyn roſvolc ſal van verre co-
men/ ſy ſullen vliegben als den arent haeſ-
tende om t'eten. 9 Sy ſullen alle totte roo-
ue comen/ haerlieder aenſicht ſal eenẽ brã-
denden windt zyn/ ende hy ſal als t'zant de
ghenangenisſe vergaderen. 10 Eñ hy ſal van
de coningen trimpheren/ eñ de tyranne ſul
len ſyn geſmaerẽ zyn/ hi ſal op alle de ſterc-
ten lachen/ eñ hy ſal eenen dijc te hoop bren-
gen/ eñ die innemẽ. 11 Dan ſal den geeſt ver-
andert worden ende doorgaen/ eñ hi ſal val-
len/ deſe ſyn ſterckheyt is ſyns Gods. 12 En
zydy niet van t'beghinſel Heere myn Godt
myn Heylighe/ ende wy en ſullen niet ſter-
D uen: Heere ghy hebt hem tot een oordeel ge-
ſtelt/ eñ den ſtercken hebdy ghefundeert om
dat ghy hem ſtraffen ſoudt. 13 U oogen zyn
ſuyuer/ dat ghy geen quaet ſien en ſoudt/ eñ
ghy en ſult niet mogen ſien tot de booſheyt.
waerõ en ſiet ghy niet op de gene die booſe
dingen doen/ ende waerom ſwychdy als de
ongoddelicke verſlint den genen die recht-
veerdigher is dan hy? Eñ ghy ſult de men
ſchen maken als viſſchen der zee/ eñ als het
cruppende ghedierte dat gheenen prince en
14 heeft. Hy heuet ghehael metten anghel op
ghehenen/ hy heuet getrocken in ſyn viſch-
net/ eñ hy heuet vergadert in ſyn net/ daer-
om ſal hy blijde zyn ende hem verheughen/
16 daerom ſal hy ſyne viſchnet ſlachoffer of-
feren/ ende ſynen netten ſacrificie doen/ want
daer in is ſyn deel vet gewozden eñ ſyn ſpy-
17 ſe is wtuerrozen. Daerom heeft hy dã ſyn
viſchnet wtghelpreyt/ ende hy en ſal niet ſpa
ren altijt de Heydenen doot te ſlaen.

Den Prophete wort belaſt dat hy lanckamelick verwachten ſoude: Eñ van de deſtructie van Babylon, ouermidts haer groote ſonden, ende dat haer niet baten en ſullen haer afgoden.

Dat ij. Capittel.

1 OP myn hoede ſal ick ſtaen/ ende ick ſal A Hab. 2. b.
mynen gang vaſt maken op de ſtercte/ eñ
ick ſal beſchouwen/ op dat ick ſien mach wat
my geſeyt wozdt/ eñ wat ick antwoozdẽ ſal
2 tot den ghenen die my beriſpt. Ende de
Heere heeft my gheantwoozt/ ende geſeyt:
Schrijft het viſioen/ eñ legt dat breedt wt op
de ſchrijftafelkens/ op dat hijt ouerloope die
3 dat leeſt. want het viſioen is noch verre/
eñ t'ſal openbaren ten eynde/ eñ t'en ſal niet
liegen/ iſt dattet toeft/ ſo verwacht dat/ wãt
het ſal comende comen/ eñ en ſal niet totue. Iohan. 1. d. 2
4 Siet die ongheloonich is/ diens ſiele en Rom. 1. b. 2.
ſal niet recht zyn in ſy ſelven/ maer de recht- Hebr. 10. g. 11
5 veerdige ſal in ſyn gheloone leuen. Ende Galat. 3. b.
ghelijck den wijn den ghenen dien dzinct be
driecht/ alſo ſal een hooueerdich man zyn/ eñ B
hy en ſal niet verciert worden/ die ſyn ſiele
als in de helle verbreydt heeft/ eñ hy is ghe-
lijck de doot/ eñ hy en wort nier verſult/ eñ
hy heeft tot hem vergadert alle de Heydenẽ/
6 eñ tot hem gehoopt alle volcken. Eñ ſul-
len alle deſe op hem niet een ghelijckeniſſe
nemen/ eñ de ſpraake van ſyn gheraerſelẽ/ eñ
men ſal ſeggen: wee hem die vermenichful-
dicht dat ſyne niet en is? Hoe lãge beſwaert
7 hy ooc tegen zy ſelven dick ſtijck? Eñ ſullẽ
ſy niet onuerſienlick opſtaen die v bytẽ ſul-
len/ ende en ſullen ſy niet ghewreckt worden
die v verſcheuren/ eñ ghy ſult hen tot eenen
8 roof weſen? want ghy hebt veel volcken
berooft/ ſo ſullen ſy v alle berooven die daer
ouerghebleuen ſullen weſen vanden volc-
ken/ om des menſchen bloet/ eñ om de booſ-
heyt des lands der ſtadt/ eñ alle der ghenre
9 die daer in woonen. Wee den ghenen die
quade gierigheyt vergadert voor ſyne huy-
ſe/ dat ſynen neſt mocht int hooghe weſen/ C
eñ hy meynt dat hy verloſt wort wt de hant
10 des quaets. Ghy hebt uwẽ huyſe beſchaet-
heyt gedacht/ ghy hebt veel volcken heel in
ſtucken ghehouwen/ eñ v ſiele heeft ghelon-
11 dicht. Want den ſteen ſal wten muer roe- Ezech. 41. b.
pen/ ende het hout dat onder de ghebinſelen Nahu. 3. b.
12 der timmeragien is/ ſal antwoozden. Wee
die een ſtadt timmert in d'bloedt/ eñ bereydt
13 een ſtadt met booſheyt. Ende zyn deſe din-
ghen niet vanden Heere der heyrſcharen?
want de volcken ſullen arbeyden in veel
viers/ ende de Heydenen te vergheefs/ ende
14 ſy ſullen gebreken. want het lant ſal ver-
vult worden/ dat ſy kennen ſouden de glorie

des

des Heeren als wateré de zee ouerdeckéde
Wee die synē vriēt te drinckē geeft doen-
de syn galle daer inne eñ dronckē makende/
om dat hy syn naecktheyt sien soude. Ghy
D zyt vervult met schanden voor glorie/drinct
ghy ooc eñ ontslaept den kelc van des Hee-
ren rechter hant sal v omuangen/ eñ de wt-
brakinge der schanden op uwe glorie. Wāt
de boosheyt van Libanus sal v ouerdeckē/
ende de verwoestheyt der dieren salse verra
ren van des menschen bloet/ eñ van de boos
heyt der aerden/ende der stadt/ende alle der
geenre die daer in woonen. Wat helpt het
gesneden beelt/dat syn maker dat gesneden
heeft/dat gegoten/ eñ bedriegelick beelt: dat
zyn makere int maecsel ghehoept heeft/ dat
hy stomme afgods beelden maken soude.
Wee die dē houte seyt/Ontspringt/Staet
op/den swyghenden steen. meyndy dat hyt
sal mogen leeren: Siet dese is overdect met
goude ende silver/ ende daer en is gheenen
geest in syn binnenste. Maer de Heere is
in synen heyligen tempel/ laet van syn aen-
sicht swyghen geheel aertryck.

Habacucs ghebedt voor de ontvvetentheden.

Dat iij. Capittel.

A HEere ick heb v ghehoort ghehoort/ende
ick heb gevreest. Heere v werc is int mid-
den der iaren/maect dat leuende: int midden
der iaren sultyt bekent maken/ als ghy sult
gram wesen/so sultyy der barmhertigheyt ge
dencken.
Godt sal vanden suyden comen/eñ de hey
lige vanden berch Pharan. Altyt. Syn glo
rie heeft de heemelen bedect/ende de aerde is
vol van synen lof.
Syn schynsel sal als een licht zyn/hoornē
zyn in syn handen/ daer is zyn sterckeyt ver
borghen.
Voor syn aensicht sal de doot gaen/ eñ de
duyuel sal voor zyn voeten wtgaen.
B Hy heeft gestaen ende de aerde gemeten/
hy heeft aensien ende van een gescheyden de
Heydenen/ ende de berghen der werelt zyn
vernielt/ de heuuelen der werelt zyn neder
gestromt/van de weghen synder eewigheyt.
Om de boosheyt heb ick gesien de tenten
van der Mozianē lant/ die vellen des lants
van Madian sullen verstoort werden.
Zydy teghen de vloeden gram o Heere?
oft is v rasende gramschap op de vloedē? oft
v verbolgentheyt in de zee die op v peerden
climt/ende v wagenen zyn behoudenisse?
Verweckende sultyy uwen boge verwec
ken/ de eedē den geslachten die ghy gesvo-
ken hebt. Altyt/ Ghy sult de vloeden der aer
den snyden.
De bergen hebben v gesien/ende syn droe
uich geweest/den stroom der wateré is over
L gegaen. Den afgront heeft syn stemme ge-
geuen/de hoogheyt heeft haer handen op ge
heuen.
De sonne ende de maene hebben gestaen in
hen woonstede/ int licht van uwē pylen sul
len sy gaen/ in dat blinckel van uwer blinc-
kender speeren.
Met eē grimminge sultyy de aerde verstre
den/in de rasende gramschap sultyy de heyde
nen verbriest maken.
Ghy zyt wtgegaē ter salicheyt vs volcs/
ter salicheyt met uwen ghesalfden/ ghy hebt
het hooft ghestagen van des ongoddelicks
huys/ghy hebt het fundament gebloot tot-
ten hals toe. Altyt.
Ghy hebt syn scepteren vermalendyt/ dē
hooftde van synen orloochs volck/ comende
als eenē stormēde wint om my te verstroy-
en/ hen verhuegen is gelyck van eenen die
den armen verslint int verborghen.
Ghy hebt in de zee eenen wech ghemaect D
uwen peerden/int slyck van veel wateren.
Ick heb gehoort eñ mynen buyc is heel
ontstelt geweest/ van de stēme hebben myn
lippen gebeeft/laet den etter in myn beende
ren gaen/ eñ latet onder my wt loopen/ op
dat ic mach rusten indē dach der tribulacien
dat ic mach opclimmen tot ons gegoet volc.
Want den vychboom en sal niet bloeyen/
eñ daer en sal geē groeysel wesen inde wyn
gaerden/ het werc vanden olyfboom sal lie-
gen/ eñ de velden en sullen geen spyse voort
brengē/ dat cleyn vee sal vanden scaepstal af-
gesneden werden/ eñ daer en sal geen groot
vee wesen aen de cribben.
Maer ic sal inden Heere blyde zyn/eñ ick
sal my verhuegen in Gode mynen Jesus.
God de Heere is myn sterckeyt/ eñ hy sal
myn voeten stellen als der herte/ eñ die ver
winder sal my leyden op myn hoochden sin
ghende met psalmen.
Hier volcyndt de Prophete Habacuc.

Hier begint de Prophete Sophonias.

Den tijt van Sophonias prophecie, die eerst alle sonders eñ dan de Ioden verdreycht midts afgoderije, met een groote wra ke, Ende hoe bitter Gods dach sal zijn.

Dat eerste Capittel.

A HEt woort des Heeren dat ghe-
schiet is tot Sophoniam dē so-
ne Chusi/des soōs Godolie/des
soōs Aramie/ des soōs Ezechie
in de dagē vā Josias Amons so-
ne des conincs vā Juda. Vergaderēde sal ict al vergaderē van d'aensicht
der aerdē/seyt de Heere. Vergaderēde den
mēsch eñ t'vee/ vergaderēde dat vogelte des
hemels eñ de vischē der zee/ eñ der ongod-
delicker sullen vallingen wesen/ eñ ic sal de
menschen vernielē vā d'aensicht der aerden/
seyt de Heere. Eñ ic sal myn hant wtsteken
op Judam/ eñ op alle de bewoonders van
Jerusalem/eñ ic sal van deser plaetsen te nie-
te doen de bleuelingen van Baal/eñ de na-
men der tēpel bewaerders mettē priesters:
eñ de ghene die op de daecken aenbidden B
dat heyr des hemels/ eñ aenbiddē ende swe-
ren by den Heere/ ende swerē by Melchom.

Eñ die hen afkeerē van achter den rugge
des Heeren/ eñ die den Heere niet ghesocht
en hebben / noch hem ondvraecht en heb-
ben. Swicht van d'aenschyn des Heeren
Gods/ want des Heeren dach is by/wāt de
Heere heeft een slachofferāde bereyt/hy heeft
syn geroepene geheylicht. Eñ t'sal wesen
inden dach van des Heeren slachofferande/
dat ic sal versoeckē op de princen eñ op des
conincs sonē/eñ op alle de gene die gecleedt
zyn met vreēde cleedinge/ eñ ic sal versoec-
ken op een yegelicken die vermetelic wan-
delt op den dorpel op dien dach / die t'huys
des Heeren haers Gods vervullen met on
gerechticheyt eñ bedroch. Eñ in dien dach/
seyt de Heere/sal wesen een stemme des ge
roops van de poorte der visschen / eñ een ge
huyl van de tweede/eñ een groote vernicht
ge van de heuvelen. Huylt ghy bewoon-
ders van Pile/alle t'volc vā Chanaam heeft
gel wegen. Sy zyn alle vergaen die omwon
den waren met silver. Eñ t'sal wesen in
dien tyt/ ic sal Jerusalem ondersoecken met
lichters/eñ ic sal versoecken op de mannen
die gevestight zyn in haerlieder dreck/ die
in haerlieder herten seggen: De Heere en sal
niet wel doen/eñ hy en sal niet qualic doen/
Eñ hare stercheyt sal wesen tot een beroo
Amos.5.c.11 uinge/eñ haer huysen tot een woestyne. Eñ
sy sullen huysen timmerē eñ die niet bewoo
nen/eñ sy sullen wyngaerden planten eñ ha
ren wyn niet drincken. Den grooten dach
des Heerē is na by/hy is na by / eñ wter ma
Ier. 30.b.7. ten seer snel/De stemme vā des Heerē dach
Ioel.1. c.11. is bitter/daer sal de sterche geppynicht wor-
Amos.5.c.18 den/ Dien dach is eenē dach der gramscha-
pen/eenē dach der tribulatiē eñ der benaut-
heyt/ den dach der verderffenissen ende der
allendicheyt / den dach der duysternissen eñ
der donckerheyt / dē dach des neuels eñ des
onweders/ dē dach des trompets eñ des ge
clancs op de besloten steden/eñ op de hooge
hoecken. Eñ ic sal de menschen quellen/eñ
sy sullen wandelen als blinde/want sy heb-
ben dē Heere gesondicht/eñ haerlieder bloet
sal wtgestort worden gelyck aerde/eñ haer-
Eze.7.c.19. lieder lichamen als dreckē. Maer ooc so en
sal haerlieder silver eñ gout henlieden niet
mogen verlossen in den dach van des Hee-
ren gramschap/met dē viere van synen hee-
Soph.3. b.8. ten tzn sal t'geheel aertryc verslint worde/
want hy sal een voleyndinghe met haesten
maken alle den genē die d'aerde bewoonen.

De propheet vermaent dat volck tot bekeeringhe eer Gods gramschap ouer hen come, seggende: dat den Philisteen, Moabiten, Ammoniten, Morianen ende Assyriers, nakende is een ververderenisse. Dat ij. Capittel.

ACoemt te samen/ vergadert v ghy onmin
lick volck/ eer dat het beuel bare als
ghestubbe den voorbygaenden dach/ eer dat
ouer v liedē come de gramschap vā des Hee
ren ralenden tzn/eer op v lieden come den
dach der verbolgētheyt d. Heere. Soect
den Heere alle ghy saechtmoedighen der aerdē
die syn oordeel gedaē hebt/ soect de rechtveer
dighen/soect den saechtmoedighen / oft ghy
eenichsins mocht verborgen werden inden
dach van des Heerē ralenden tzn/ want
Gaza sal verdoruen wesen/ende Ascalon tot
een woestyne. Azoten sullen sy inden mid-
dach wtworpē/ende Accaron sal wtgeroeyt
worden. wee v die bewoont het zeelkē der
zee/ghy volc der verdoruene/ het woort des
Heeren is op v lieden Chanaan der Palesty
nen lant/ ende ic sal v verderuen alsso datter
geen bewoonder zyn en sal. Eñ het zeelken
der zee sal een ruste der herders wesen ende
schaepstallē des veedts/ eñ syn zeelken den
genē die gebleuē sal wesen vā Judas huys/
daer sullen sy geuoedt worde. In de huysen
van Ascalon sullen sy teghen auont rusten/
want de Heere hen Godt salse verseecken/
eñ hy sal hen geuangenisse afkeerē. Ic heb
het verwyt van Moab gehoort/ eñ de blas-
phemien der kinderen van Ammon/ die sy
mynen volcke verweten hebben / eñ sy zyn
groot gworden op hen palen. Daeromso
warachtelic als ic leue/seyt de Heere der heyr
scharen Israels God/ Moab sal als Sodo-
ma wesen/ eñ de kinderen van Ammon als
Gomorrha droocheyt der dornē/ eñ hoopen
souts/ eñ eē wilderniss tot inder eewicheyt/
de bleuelingē myns volcs sullense rooue/
eñ de ouergebleuene mynder lup den sulle-
se besitten. Dit sal hen gheschieden om hen
hoouerdicheyt/ om dat sy ghe blasphemeert
hebben / eñ grootmoedich geweest hebben
ouer t'volc des Heeren der heyrscharē. De
Heere is gronwelic ouer henliedē/ eñ hy sal
vernielen alle de goden des aertrycs / eñ de
mannen sullen hem aenbiddē van hen plaet-
se/alle de eylanden der Heydenē/ maer ooc
ghy Morianē sult gedoot wesen met mynen
sweerde. Eñ hy sal syn hant wtreyckē ouer
het noordē/eñ hy sal Assur verderuē/eñ hy sal
de schoone tot eē woestyne stellē/ eñ tot een
plaetse sonder wech/ eñ als een wildernisse.
Eñ de cudden sullen int midden vā haer Isa.34.c.1.
rusten/alle de beesten der Heydenen eñ den
Onocrotalus eñ den egel sullen binnē haer
dorpelen woonē/de stemme vā datter singt
in de venster/ de raue op den ouersten dor-
pel/want ic sal haer macht vernunderē. Dit
is de glorioose stadt woonēde met betrouwē
die in haer herte seyde: Ic bent/ende buyten
my en is geen ander meer/hoe is sy gewor-
den tot een woestyne/ een rustplaetse der
beesten: alle die door haer gaet sal wispelen/
ende syn hant roeren.

Hy berispt Ierusalem ende inwoonders: doet haer regenten, de welcke hy verdreycht met een haestighe plage, om dattyse noch door weldaden noch door geesselē tot hem bekeert en syn van de nieuwe wet. Ende pyne der hoose.

Dat iij. Capittel.

1 VWee v ghy verwoeste eñ verloste stadt A
2 ghy duyue/ Sy en heeft de stemme niet
gehoort/eñ sy en heeft dat castyende onder- Eze.22.c.
wys niet ontfangen/ inden Heere en heeft Mich.3.d.
sy haer niet betrout/ tot haren God en heeft
sy niet ghenaecket. Haer princen int mid-
den van haer waren als brieschende leeu-
wen / haer rechters waren als wolven des
auonts/ sy en lieten niet ouer tot smorgens
toe. Haer propheten waren ontsinnich/
ongheerou-

ongetrouwe mannē/ haer ꝓpheters hebben het heylich beſmedt/ ſy hebben onrechtveerdelic gedaen tegen de wet/ De rechtveerdige Heere int midden van haer en ſal gheen ongherechticheyt doen/ vroech vroech ſal hy ſyn oordeel int licht gheven/ ende ten ſal niet verborgen weſen / ende de ongerechtige en heeft de beſchaemtheyt niet geweten. Ick heb de Heydenen verniet eñ hare hoecken ſyn gebroken haerlieder wegē heb ic woeſt ghemaeckt/ mids datter niemant en is die daer door gaet/ hen ſteden ſyn verwoeſt/ wāt daer geen man bleue en is oft bewoonder.

B Ic heb gheſeyt/ maer nochtans ſuldy my vreeſen / ghy ſult caſtynge ontfanghen ende haer wooninge en ſal niet vergaen/ om alle de dingen in de welcke ick ſe verſocht hebbe/ maer nochtans inden dagheraet opſtaende hebben ſy alle haer ghedachten quaet ghemaeckt. Daerom verbeyt my/ ſeyt de Heere/ inden dach vā mynder verruſenisſen int toecomende/ wāt t'is myn oordeel dat ic vergaderen ſal de Heydenen ende verſamen de coninckryncken/ eñ ic ſal op henlieden wtſtorten myn verbolgentheyt alle de gramſchap van mynen ralenden toren / want int vier van myn gramme liefde ſal alle d'aertryck

L verſlint worde/ want dan ſal ic den volcke een wevertoren lippe geven / dat ſy allegader aenroepen ſullen in den naem des Heeren/ ende hem dienē met eender ſchouldere.

Over de vloeden van dat Mohianē lant/ van daer ſullen myn ootmoedige kinderen van mynen verſtroyden my een gaue brengen. In dien dach en ſuldy niet beſchaemt weſen over alle uwe vonden/ met de welcke ghy tegen my overtredē hebt/ want dan ſal ic vāt middē vā v wech nemē de hooch ſprekers van uwer hoogheydt/ eñ ghy en ſult niet meer daer toe doē om voorts verheuē te worde in mynē heyligē berch/ Eñ ic ſal int midden van v laē een arm eñ behoruich volc/ eñ ſy ſullen hopen indē naem des Heeren. De bleuelingē van Iſrael en ſullē geen ongerechticheyt doen/ noch ſy en ſullē geen lengentael ſpreken/ eñ in haren mont en ſal geen bedriegelicke tonge gevonden werdē/ want ſy ſullen weyden ende ruſten/ eñ daer en ſal niemant weſen dieſe vervare. Loeft ghy dochter van Sion/ maect iolyt Iſrahel/ verblyt eñ verhuecht v met allen v herte ghi dochter van Ieruſalem. De Heere heeft v oordeel wechgenomen/ hy heeft v viandē afgekeert. De coninck van Iſrael de Heere is int midden van v/ ghy en ſult voorts gheen quaet vreeſen/ In dien dach ſalmen tot Ieruſalem ſeggē: En wilt niet vreeſen Sion/ En laet v handen niet ſlap werdē/ de Heere v God is int middē van v ſterc/ hy ſal behoudē/ hy ſal op v blyde zyn met blyſchap/ hi ſal ſwygē v liefde/ hi ſal hem op v verheugen met ioye. De ydele die vander wet geſcheyden waren/ ſal ic vergaderen / want ſy waren wt v / dat ghy voortaen niet meer geen verwyt vā hen en hebt. Siet ic ſalle alle dooden die v lyden aengedaen hebbē in dien tyt/ eñ ick ſal den cruepelen behouden/ eñ haer die wtgeworpen was ſal ic vergaderen/ ende ic ſalſe ſtellen tot lof / eñ tot eenen naem/ in alle d'lant vā hare beſchaemtheyt.

" In dien tyt dat ic v lieden ſal aenbrengē/ D eñ inden tyt dat ic v vergaderen ſal/ want ic ſal v lieden geven tot eenen naem eñ tot lof alle den volcken der aerden / als ic uwe gevangenisſe ſal wederom gekeert hebbē voor uwen ooghen/ ſeyt de Heere.

Hier voleyndt de ꝓphete Sophonias.

Hier begint de Prophete Aggeus.

Aggeus beriſpt de loden dat ſy Gods huys latende, haerlieder eyghen huyſen optimmeren, daerom ſeyt hy dat haerlieder lant onvruchtbaer geworden is, eñ hoe Zorobabel met Ieſus den grooten prieſter beginnen Gods tempel te ſtichten.

Dat eerſte Capittel.

IN tweede iaer Darij des coninex in de ſeſte maent inden eerſten dach der maent is het woort des Heeren gheſchiet in de hant Aggei des ꝓpheets tot Zorobabel Salathiels ſone/ den prince van Iuda/ eñ tot Ieſum Joſedecs ſone den grooten prieſter ſeggēde: Dit ſeyt de Heere der heyrſcharē/ ſeggēde: Dit volc ſeyt: Den tyt en is noch niet comen om des Heerē huys te timmerē/ eñ het woort des Heerē is geſchiet in de hāt des ꝓpheets Aggei ſeggende: Is B dat v lieden tyt dat ghy ſout woonen in gewelfde huyſen / eñ dat dit huys ſoude verwoeſt zyn: Eñ nu dit ſeyt de Heere der heyrſcharen: Stelt op v herten op v wegē. Ghy hebt vele geſaeyt eñ luttel inghebracht ghy hebt geten eñ ghy en zyt niet verſadt / ghy hebt gedroncken/ eñ ghy en zyt niet dronckē geworden/ ghy hebt v ghedect ende ghy en zyt niet warm geworden/ eñ die looncn vergadert heeft / die heeftſe ghewolpen in een doorgate borſe. Dit ſeyt de Heere der heyrſcharen: Stelt v herten op v wegen/ climt op den berch/ draecht houtē eñ timmert dat huys/ eñ het ſal my aengenaem zyn/ eñ ic ſal

L geglorificeert worden/ ſeyt de Heere. Ghy hebt geſiē tot meer eñ ſiet het is min geworden/ eñ ghy hebbet int huys gebracht/ eñ ick hebt wtgeblaſen/ om wat ſake ſeyt de Heere der heyrſcharen? want myn huys is verwoeſt/ eñ ghy haeſt v een yegelick tot ſynen huyſe. Daerom zyn de hemelen over v lieden verboden/ dat ſy geenen dauw geven en ſouden/ eñ de aerde is verboden dat ſy haer

" groeyſel niet geven en ſoude/ eñ ic heb de D droochte op d'aerde geroepen eñ op de bergen/ eñ op de tarwe / eñ op dē wyn/ eñ op de olie/ eñ al dat de aerde voorts brengt / ende op de menſchen/ ende op de beeſten/ ende op alle den arbeyt der handen. Ende Zorobabel Salathiels ſone / eñ Ieſus Joſedecs ſone de groote prieſter/ eñ alle de bleuelingē des volcs hebben gehoort de ſtemme haers Gods/ eñ de woordē Aggei des ꝓpheets/ ghelyck de Heere hen God hem geſonden

1. Eſd. 6 a. 1. c. 11.

Deu. 11. d. 28 Mich. 6. d. 15

heeft tot henlieden/ eñ t'volc heeft ghevreest van des Heeren aenſicht. Eñ Aggeus des Heeren bode van des Heeren boden heeft den volcke geſeyt ſeggende: Ick ben met v lieden ſeyt de Heere. Eñ de Heere heeft verwect den gheeſt van Zorobabel Salathiels ſone des princes van Juda eñ den geeſt van Jeſus Joſedecs ſone den grooten prieſter/ ende den geeſt der andere vã alle den volcke: ende ſy zyn binnen ingegaen/ ende ſy maeckten d'werck int huys des Heeren der heyrſcharen haers Gods.

Al iſt dat den tempel niet ſo ſchoon en ſchijnt als den eerſten, als nochtans Meſſias comt het ſal met meerder glorie vervult worden, Ende hoe de ſoden gheprefen worden dan ſy den tempel ſtichten.

Dat ij. Capittel.

A Inden vierentwintichſten dach der maent in de ſeſte maent int tweede iaer Darij des conincs/ in de ſeuenſte maent/ den eenentwintichſten dach der maent/ is d'woort des Heeren gheſchiet in de hant Aggei des propheets ſeggende: Spreect tot Zorobabel Salathiels ſone/ den prince van Juda/ ende tot Jeſum Joſedecs ſone den grooten prieſter/ ende tot de andere vanden volcke ſeggende: wie iſſer onder v liedẽ overbleven/ die dit huys geſien heeft in ſyn eerſte glorie: ende wat ſiet ghy dit nu: en is dit alſoo niet recht oft niet en ware in v lieder oogẽ: Eñ nu woort verſterct Zorobabel ſeyt de Heere/ ende weeſt verſterct Jeſu ſone van Joſedec groote prieſter/ eñ wert verſterct alle t'volc der aerden/ ſeyt de Heere der heyrſcharen/ eñ maket (want ick ben met v lieden/ ſeyt de Heere der heyrſcharẽ) het woort dat ic met v lieden vaſt gemaect hebbe doen ghy wten lande van Egypten ginct/ ende mijnen geeſt Heb. 12. g. 26. ſal int midden van v lieden weſen/ en wilt niet vreeſen/ want dit ſeyt de Heere der heyrſcharen: Het is noch een luttelkẽ tyts/ eñ ic ſal hemel eñ aerde beroeren/ eñ de zee/ eñ het drooge lant/ eñ ic ſal alle de Heydenen beroeren/ Eñ die van allen volcken begeert is ſal comen eñ ic ſal dit huys met glorie vervullen/ ſeyt de Heere der heyrſcharen.

Mijne is t'ſilver/ eñ mijne iſt'gout/ ſeyt de Heere der heyrſcharen. want de glorie van deſen laetſten huyſe ſal meerder weſen dan des yerſte/ ſeyt de Heere der heyrſcharẽ/ eñ in deſe plaetſe ſal ic vrede ghenen/ ſeyt de Heere der heyrſcharen. Inden vierentwintichſten dach vander neghenſter maent/ int tweede iaer Darij des conincs is het woort des Heeren geſchiet tot Aggeum den propheet ſeggende: Dit ſeyt de Heere der heyrſcharen: Vraecht van de prieſters de wet ſeggẽde: Iſt dat een menſch geheylicht vleeſch draecht in de ſlippe van ſynen cleede/ eñ dat hy met dat opperſte vã dien raecte broot oft toeſpyſe/ oft wyn/ oft olie/ oft eenigherande ſpyſe/ ſalt geheylicht worden: Ende de prieſters antwoordende hebben geſeyt/ Neent.

Eñ Aggeus heeft geſeyt: Iſt dat yemant die beſmet is in een ſiele/ yet vã deſen raect/ ſalt beſmet worden: Ende de prieſters hebben gheantwoort ende geſeyt, Het ſal beſmet worden. Ende Aggeus heeft geantwoort ende geſeyt/ Alſo is dit volc ende alſo is dit gheſlachte voor myn aenſicht/ ſeyt de Heere/ ende alſo is alle d'werc van harẽ handen/ ende alle de dingen die ſy daer geoffert hebben ſullen beſmet zyn. Eñ nu ſteit v herten van deſen dach/ ende daer te voren eer den eenen ſteen op den anderen ſteen gheleydt werde in des Heeren huys. Als ghy ginct totten hoop van twintich mudden/ eñ het worden thiene: eñ dat ghy ginct binnen totter perſſen/ dat ghy daer vyftich fleſſchen ſoudt wt perſſen/ ende het worden twintich. Amos 4.9.

Ic heb v geſlaghen met eenen bernenden wint/ eñ met de verſengtheyt/ ende metten haghel alle de wercken uwer handen/ ende daer en was niemant onder v lieden die wederom tot my keerde/ ſeyt de Heere. Steit D v herten van deſen dage/ ende hier namaels vanden vierentwintichſten dach der neghenſter maent/ van den dach dat de fundamenten gheleyt ſyn vanden tempel des heeren/ ſettet op v herte. Is het zaet nu in de ſpruyten/ eñ hebben den wyngaert/ ende den vygeboom/ eñ den granaet appelboom ende den olyfboom al nu gebloeyt: Van deſen dach aen ſal ic gebenedyden/ Eñ des Heeren woort is den tweedẽ mael tot Aggeum geſchiet/ opden vierentwintichſten dach ſeggẽde: Spreect tot Zorobabel dẽ prince van Juda ſeggende: Ick ſal den hemel ſamen metter aerdẽ beroeren. Eñ ick ſal den ſtoel der conincryckẽ omworpen/ eñ ic ſal vernielen de ſterckheyt vander Heydenen ryncke/ eñ ic ſal den wagen omworpen eñ ſyne berijmer/ eñ de peerden ſullen nederdalen/ eñ hen berijmers/ de mã in ſyns broeders ſweert. Eccl. 4. 11.

In dien dach/ ſeyt de Heere der heyrſcharen ſal ic v tot my nemen Zorobabel Salathiels ſone myn knecht/ ſeyt de Heere/ eñ ic ſal v ſtellen als eenen ſegel: want ick heb v verkoren/ ſeyt de Heere der heyrſcharen.

Hier voleyndt de Prophete Aggeus.

Hier begint de Prophete Zacharias.

Zacharias vermaet dat volc, dat ſy hare voorvaders niet naer en volghen, die de propheten verſmadende gheſtraft zijn, Hoe God de Heydenen caſtyden ſal die ſijn volc benaut hebben.

Dat eerſte Capittel.

I Nde achtſte maẽt/ int tweede iaer vã Darius/ is het woort des Heerẽ geſchiet tot Zacharian den ſone Barachie des ſoons Addo den Propheet ſeggende: De Heere is gram op v vaderen met toornicheyt. Eñ ghi ſult tot henliedẽ ſeggẽ: Dit ſeyt de Heere der heyrſcharen/ Bekeert v tot my/ ſeyt de Heere der heyrſcharẽ/ eñ ic ſal my tot v bekeerẽ/ ſeyt de Heere der heyrſcharẽ. Eñ weeſt niet gelijc v vaderen/ tot de welcke de perſte propheten riepen ſeggende: Dit ſeyt de Heere der heyrſcharen/ Bekeert v van v quade weghen ende van v alderquaeſte ghedach- Mal. 3. 7.

gedachten ende sy en hebbent niet gehoort/ noch sy en hebben op my niet gheacht / seyt de Heere/ waer zyn v vaders? ende de propheten sullen sy inder eewicheyt leuen?

Maer nochtans myn woorden ende myn wettelicke geboden die ick geboden hebbe mynen knechten den propheten/en hebben die uwe vaders niet beuangē? Ende sy zyn bekeert geweest/ende hebben geseyt: Gelijc de Heere der heyrscharen gedacht heeft ons te doen na onse weghen ende na onse vonden/so heeft hy ons gedaen. Inden vieren- wintichsten dach der elfster maent Sabbath int tweede iaer van Darius/is des Heeren woort geschiet tot Zachariam den sone Barachie / des soons Addo / den propheet seggende: Ic heb gesien inder nacht ende siet een man climmende op een roodt peert ende hy stont onder de myrtus spruyten/die in de diepte waren / ende na hem waren roode/ ende bonte/ende witte peerden. Ēn ic heb geb geseyt: Wat zyn dese myn Heere? Ende de Enghel die in my spraek heeft tot my gesydt/ Ick sal v thoonen wat dese zyn. Ēn de mā antwoorde die onder de myrtus spruyten stont ende hy heeft geseyt. Dese zyn die de Heere ghesonden heeft/ dat sy d'lant souden doorwandelen. Ende sy hebben geantwoort den Enghel des Heeren die onder de myrtus spruyten stont / ende sy hebben geseyt: wy hebben d'lant doorwandelt/ ende siet alle d'lant wordt bewoont/ēn rust.

Ende des Heerē engel heeft geantwoort ende geseyt: Heere der heyrscharen hoe langhe en sultyy niet ontfermen Jerusalem/ ēn der stedē van Juda op de welcke ghy gram zijt dit is nu het seuentichste iaer? Ende de Heere heeft den Engel die in my spraek geāntwoort goede woordē troostelicke woorden. Ēn de engel die in my spraek heeft tot my gheseyt / Roept seggende: Dit seyt de Heere der heyrscharen / Ick heb wt liefden gram geweest op Jerusalem ende Sion met een groote ialourzie. Ende met een groote gramschap ben ick gram op de rijcke heydenen/want ic heb een luttel gram geweest/ Ēn sy hebbent geholpen int quade. Daerom dit seyt de Heere / Ic sal tot Jerusalem wederom keeren in bermhertigheden/ myn huys sal in haer getimmert werden / seyt de Heere der heyrscharen / ende het richt coorden sal wtgerect worden op Jerusalem.

Roept noch seggende / Dit seyt de Heere der heyrscharen: Noch sullen myn steden overuloeden van goeden/ ende de Heere sal Sion noch troostē/ēn hy sal Jerusalem noch verkiesen. Ēn ic heb myn oogē opgeheuen ēn gesien/ēn siet vier hoornen/ Ēn ick heb geseyt totten engel die in my spraec: wat zyn dese? Ende hy heeft tot my gheseyt: Dit zyn de hoornen die Judam ghestooten hebben/ ende Israel ende Jerusalem. Ende de Heere heeft my getoont vier timmerlieden. Ēn ick heb gheseyt: wat comen dese doen? De welcke spraek seggende: Dit zyn de hoornen die Judam ghestooten hebben elcken man besonder / ende niemant van hen en heeft syn hooft opgeheuen ende dese zyn gecomen om die te verwarē/ dat sy de hoornen der Heydenen nederworpen soudē/ die den horn opgheheuen hebben op d'lant van Juda/dat sy dat souden verstroyen.

Hoe Jerusalem seer bewoont zijn sal, ende Godt sal haten muer zijn, ende veel Heydenen sullen blijdelic comen om God te dienene die hy ontfangen sal voor een volck.

Dat ij. Capittel.

Ende ick heb myn ooghen opgeheuen/ēn ic heb gesien/ende siet daer was een man ende in syn handt was eens meters coorde ken. Ende ick heb gheseydt/ waer henen gaet ghy? Ende hy heeft tot my geseyt/ Om Jerusalem te meten/ ende dat ick sien mach hoe groot dat haer breydde / ende hoe groot dat haer lengde is. Ende siet de engel die in my spraec ginc wt / ende eenen anderē Engel ginck wt hem te gemoete. Ēn hy heeft tot hem geseyt: Loopt ende spreect tot desen knecht seggende: Sonder muer sal Jerusalem bewoont worde ouermidts de menichte der menschen ende der beesten int midden van haer. Ēn ic sal haer zyn seyt de Heere eenen vierigen muer int ronde/ende tot een glorie int midden van haer/ O o vliedt vāt noorden lant/seyt de Heere/want in de vier winden des hemels heb ic v verstroydt/seyt de Heere. O Sion vliedt die by de dochter van Babylonien woont/ want dit seyt de Heere der heyrscharen: Na de glorie heeft hy my gesonden tot de Heydenen die v hebben berooft hebben want wie v liedē raect/ die raect den appel van myn oogē/ wāt siet ick hefte myn handt op henlieden / ende sy sullen tot eenen roof zyn den ghenen die henlieden dienden/ēn ghy sult weten dat de Heere der heyrscharen my ghesonden heeft.

Loeft ēn verblijt v ghy dochter vā Syon/ want siet ic come/ēn ick sal int midden van v lieden woonen/seyt de Heere. Ēn daer sullen veel volcken totte Heere verlaēt wordē in diē dach/ēn sy sullē my tot een volc wesen ēn ic sal int middē van v woonē ēn ghy sult weten dat de Heere der heyrscharē my tot v gesonden heeft. Ēn de Heere sal Judam syn deel besitten int geheylicht lant/ēn hy sal Jerusalem noch verkiesen/ Alle vleesch swyge van des Heeren aensicht/want hy is opgestaen van syn heylige woonstadt.

Iesus wort gecleedt met schoone cleederen die ordeelen sal het huys des Heeren, ende van des Heerē knecht den Oppanc, ende van den steen met seuen ooghen.

Dat iij. Capittel.

Ende de Heere heeft my getoont Jesum den grooten priester staende voor dē engel des Heeren/ende Sathan stont aen zyn rechte zyde/ dat hy hem tegen syn soude. Ēn de Heere heeft tot Satan gheseyt: De Heere berispe in v Satan/ende de Heere berispe in v die Jerusalem gecozen heeft: en is dit niet een gebrant hout wtē viere getrocken? Ende Jesus was gecleedt met onreyne cleederē ēn hy stont voor des engels aēsicht/ De welcke heeft geantwoort ende geseyt tot de gene die voor hem stondē/ seggēde: Neemt dese onreyne cleederē van hem.

Eñ hy heeft tot hem geseyt: Siet ic heb uwe ongerechticheyt van v genomen/ eñ ic heb v met feestelicke cleederen aengedaē. Eñ hy heeft geseyt: Stelt eenen suyueren mytер op syn hooft/ eñ sy hebben eenen suyuerē mytер gestelt op syn hooft/ eñ sy hebben hē met cleederen gecleedt/ ende des Heerē engel stont.

C Ende des Heerē engel betuychde Jesum seggende: Dit seyt de Heere der heyrscharen/ Jst dat ghy in myn wegen wandelt/ eñ myn bewaringhe bewaert/ so sult ghy oock myn huys oordeelen/ eñ myn voorhouen bewaren/ en ic sal v wandelaers geuen vande D gene die hier nu by staen. Hoort Jesu groote priester/ ghy eñ v vriendē die in v tegenwoordicheyt woonē/ wāt het zyn wonderbaerlicke mannen/ want siet ick sal myne Luc.1.g.7t. knecht den opganc aenbrengen: want siet den steen dien ic gegeuen hebbe voor Jesu/ op eenen steen syn seuen oogen. Siet ick sal syn wtgesneden werc wtsnydē/ seyt de Heere der heyrscharē. Eñ ic sal de boosheyt synslants wechnemen in eenen dach. Jn dien dach/ seyt de Heere der heyrscharen/ sal een man synen vrient roepen onder den wyngaert/ ende onder den vygheboom.

Vanden gouden candelare met twee olijuen, van de seuen ooghen Godts ende d'bedietsel van desen: ende dat den tempel van Zorobabel begonnen, van hen sal voleyndt worden.

Dat iij. Capittel.

A Ende de engel is wedergekeert die in my sprack/ ende hy heeft my verweet als een man die van synen slaep verweet wort. Eñ hy heeft tot my geseyt. wat siet ghy? Ende ic heb geseyt: Jc heb gesien/ eñ siet eenen candelaer geheel gulden/ eñ syn lampe was op syn opperste/ ende syn seuen lichters waren daer op/ eñ seuē gietpottekēs de lichters die op syn hooft waren. Eñ twee olyfboomen daer bouē/ den enē aen de rechte zyde der lampen/ eñ den anderen aen de slincke zyde.

B Eñ ic heb geantwoort/ eñ ic seg totten engel die in my sprac/ segghende: wat zyn dese myn Heere? Eñ de engel die in my sprack heeft geantwoort eñ tot my geseyt: En weet ghy niet wat dese dingen zyn? Eñ ic heb geseyt: Neen ic myn Heere. Eñ hy heeft geantwoort eñ tot my geseyt/ seggende: Dit is des Heeren woort tot Zorobabel seggende: Niet in eenich heyr/ noch in machticheyt/ maer in myne geest/ seyt de Heere der heyrscharen. wie zyt ghy grooten berch voor Zorobabel? tot effenheyt/ eñ hy sal den principaelsten steen wtbrengē/ eñ hy sal de gracie C synder gratien gelyc makē. Eñ d'woort des Heeren is tot my geschiet seggende: Zorobabels handen hebben dit huys gefundeert/ eñ syn handen sullen dat volmaken. Eñ ghy sult weten dat de Heere der heyrscharen my tot v lieden ghesonden heeft/ want wie heeft de cleyn daghen versmaedt? ende sy sullen blyde zyn/ ende sien den tennen steen in Zorobabels hant. Dese seuen zyn de oogen des Heeren/ die al om loopen ouer gheheel aertryck. Eñ ic heb geantwoort/ eñ tot hem geseyt. wat zyn dese twee olyfboomen ter rechter zyden van den candelaer/ ende tot synder slincker zyden? Eñ ic heb den tweeden geantwoort eñ geseyt tot hem: wat zyn dese twee aren der olyfboomen die by de twee gulden beckē zyn/ in de welcke zyn de gieterkens van goude/ Eñ hy heeft tot my geseyt leggende: En weet ghy niet wat dese zyn? Eñ ic heb geseyt: Neen ic myn Heere. Eñ hy heeft geseyt/ dit zyn twee sonen der olie des lichts/ die by den heerschapper van gheheel aertryck staen.

Vanden boeck die vliecht inden welcken de boose geoordeelt sullen wordē, van de vrouwe die inde cruycke sit die de boosheyt bedient, ende hoe sy in de locht gheheuen wordt.

Dat v. Capittel.

A Ende ick heb my omgekeert/ eñ heb myn oogen opgeheuen eñ gesien/ eñ siet eenen vliegenden boec. Eñ hy heeft tot my gheseyt: wat siet ghy? Eñ ic heb gheseyt: Jck sie eenen vliegenden boeck/ syn lengde is van twintich cubitus/ ende syn breydde is van thiē cubitus. Eñ hy heeft my geseyt: Dit is de vermaledydinghe die wtgaet op d'aensicht van t'geheel aertryc/ want alle dief also daer af geschreuen is/ sal geoordeelt wordē/ eñ alle die sweert sal daer wt desgelycs geoordeelt worden. Jc sal dien wt leyden/ seyt B de Heere der heyrscharen/ eñ hy sal comē tot den huyse des diefs/ eñ totten huyse des genes die by mynen naem valschelick sweert/ ende hy sal woonen int midden van syn huys/ eñ hy sal hem vernielen eñ syn houtē/ eñ syn steenen. Eñ den engel is wtgegaen die in my sprac/ ende hy heeft tot my geseyt. Heft op v oogen/ ende beliet wat dit is datter wtgaet. Eñ ic heb geseyt. wat is? Eñ C hy heeft gheseyt. Dit is de wtgaende cruycke. Ende hy heeft geseyt dese is hen oogen in geheel aertryc. Eñ siet daer woorde een talent loots ghebrocht/ eñ siet een vrouwe sittende int midden vander cruycken. Ende hy heeft geseyt. Dese is de ongoddelicheyt. Ende hy heeftse ghewerpen int midden vander cruycken/ eñ heeft den looten clont in haren mont ghewerpen/ Ende ick heb D myn oogen opgeheuen ende ghesien. Ende siet twee vrouwen wtgaende ende den gheest was in hen vleughelen/ ende sy hadden vleughelen als eens kickendiefs vleughel/ ende sy hebben de cruycke opgheheuen tusschen de aerde ende den hemel. Ende ic heb geseyt totten engel die in my sprack/ waer henen draghen dese de cruycke? Eñ hy heeft tot my geseyt. om dat haer een huys soude getimmert worden int lant van Sennaar/ ende dattet geuesticht ende aldaer gestelt worde op syn basement.

Van de vier waghens dat de vier winden zijn die ouer aertrijck gaen, vande seuen croonen die op Iesus hooft sullen gestelt zijn, ende vanden man die Opganck heet, die noch heerlicheyt hebben sal. Dat vj. Capittel.

A Ende ic heb my omgekeert/ ende heb myn oogen opgeheuen ende ghesien ende siet vier wtgaende waghenen met vier peerden/ wt het midden van twee berghen ende de berghen waren metalen berghen. Jnden eersten waghen waren roode peerden/ ende inden tweeden wagē swarte peerden/ ende inden derden wagen witte peerden/

ende

ende indē vierden wagē bonte sterche peer
den. Eñ ic heb geantwoort eñ geseyt tot
ten engel die in mi sprac: wat zyn dese myn
Heere? Ende de enghel heeft geantwoort
ende tot my geseyt: Dit zyn de vier winden
des hemels die wtgaen om dat sy staen sou-
den voor den heerschapper van geheel aert-
rijck. Daer de swerte peerdē in waren/ die
gingē wt na het noorden lant/ ende de wit-
te zyn na hen wtgegaen/ eñ de bonte zyn wt
gegaen na t'suyden landt/ maer die d'alder-
sterckste waren zyn wtgegaen ende sochten
om te gaen/ ende al om te looper door alle
d'aertrijc. Ende hy heeft geseyt: Gaet henen
ende doorwandelt de aerde/ ende sy hebben
de aerde doorwandelt. Ende hy heeft my
geroepen/ ende heeft tot my gesproken seg-
ghende: Siet die daer wtgaen int noorden
lant/ dese hebben mynen gheest doen rusten
int noorden lant. Ende des Heeren woort
is tot my geschiet seggende: Neemt vāder
ouervoeringē van Holdai ende van Tobia
ende van Idaia/ ende ghy sult comen in dien
dach/ ende ghy sult gaen int huys Josie des
soons Sophonie die van Babylonien geco
men zyn. Ende ghy sult nemen gout eñ sil-
uer/ ende ghy sult croonen maken/ ende ghy
sultse stellen opt hooft Iesus Josedecs
soone des grooten priesters/ ende ghy sult
tot hem spreken/ seggende: Dit seyt de Heere
der heyrscharen seggende: Siet de man Op-
gane is synen naem/ eñ onder hem salt op-
gaen/ ende hy sal eenen tempel den Heere
timmeren/ Ende hy sal den Heere den tē-
pel oprichten/ ende hy sal de glorie draegen/
ende hy sal sitten ende heerschappie hebben
op synē stoel ende sal priester zyn op synen
stoel/ ende dē raet des vreets sal tusschen de
twee zyn. Ende siet de croonen sullen we
sen voor Helem ende Tobia ende Idaia/ eñ
den den sone Saphonie een gedenckenisse
in des Heerē tempel. Ende die verre zyn/
sullen comen/ ende sy sullen timmerē inden
tempel des Heeren/ ende ghy sult weten dat
de Heere der heyrscharen my tot v lieden
ghesonden heeft/ maer dit sal wesen ist dat
ghy metten ghehoor hoort des Heeren wo
Gods stemme.

Hoe dat de vastenen die de Ioden gehaut hadden sleuenrich iren Godt niet en behaechden, om dat sy in haerlieder boosheyt bleuen, daerom vermaent hyse tot een verbeteringe, want in dat sy de propheten niet gehoort en hebben, daerom quam op hienieden al dat quaet.

Dat vijf. Capittel.

Ende t'is geschiet int vierde iaer Darij
des conincx/ dat het woort des Heeren
geschiet is tot Zachariam indē vierden dach
der negenster maent/ welck is Caslen. Eñ
Sarasar ende Rogom melech/ eñ de man-
nen die met hem waren/ hebben ghesonden
tot des Heeren huys/ om des Heeren aen-
sicht te bidden/ dat sy segghen souden den
priesteren van t'huys des Heeren der heyr-
scharen/ ende den propheten/ sprekende:
Moet ick weenen in de vijfde maent/ oft
moet ick my heyligben gheluck ick nu ghe-
daen hebbe veel iaren: Ende d'woort des
Heeren der heyrscharen is tot my gheschiet
seggende: Spreeckt tot alle t'volc der aer
den/ ende tot de priesters/ seggbende: Doen
ghylieden vastet ende woendet in de vijfde
ende seuenste maent door dese t'seuentich ia
ren/ hebdy voor my dat vasten gheuast? eñ
als ghy gheten hebt ende ghedroncken/ en
hebdy dan niet voor v selven geten eñ voor
v selven ghedroncken? En zyn dit niet de
woorden die de Heere gesproken heeft in de
haut van synen eersten propheten/ doen Je
rusalem noch bewoont was ende ryc was/
sy ende de steden rontsom haer/ ende dat sy
suydwaerts ende tot de veltlandē bewoont
worden? Ende des Heeren woort is tot
Zachariam geschiet seggēde: Dit spreect de
Heere der heyrscharē/ seggēde: Oordeelt war
achtich oordeel/ ende doet barmhertichevt eñ
ontfermenisse/ een yegelick met synen broe-
der. Ende de wedwe ende de weese/ eñ
den aertcomelincx ende den armen en wilt
t'onrecht niet beschuldighen/ eñ een man en
denckt geen quaet synen broeder in syn her
te. Eñ sy en wildens niet acumerchen/ eñ
sy hebben de schoudere omghekeert wech-
gaende/ ende hen oren hebben sy beswaert
dat sy niet hoorden en souden. Eñ sy hebben
hen herte ghestelt als eenen adamant/ dat sy
de wet niet hoorden en souden/ eñ de woor-
den die de Heere der heyrscharen gesonden
heeft in synē geest door de hant van de voor
gaēde eerste propheterē/ eñ daer is een groote
verbolgenheyt geschiet vanden Heere der
heyrscharen. Eñ t'is geschiet also hy gespro
ken heeft/ eñ sy en hebben niet gehoort: also
sullen sy roepen/ ende ic en salse niet verhoo
ren/ seyt de Heere der heyrscharen/ ende ick
hebse verstroyt door alle de rycken die sy
niet en weten/ eñ d'lant is van hen verlaten
om datter niemant en was doorgaende eñ
wederkeerende/ ende sy hebben het lustich
lant ghestelt tot een woestijne.

Gelijck Godt om de sonden des volcx Ierusalem benauwt heeft, ende Ierusalem verwoest heeft, soo sal hyse weer doen bewoonen, ende sal alle dingen geluckich maken ist by al dien dat sy hem dienen willen.

Dat viij. Capittel.

Ende d'woort des Heerē der heyrscharen
is geschiet seggende: Dit seyt de Heere
der heyrscharen: Je hebbe bemint Sion met
groote liefde/ ende met groote verbolgent-
heyt hebbe ick voor haer ialours geweest.
Dit seyt de Heere der heyrscharen: Je ben
wedergekeert tot Sion/ eñ ic sal woonē int
midden van Jerusalem/ ende Jerusalem sal
genoemt worden de stadt der waerheyt/ eñ
den berch des Heeren der heyrscharen dē ge
heylichden berch. Dit seyt de Heere der
heyrscharen: Noch sullen de oude mans eñ
oude vrouwen woonen in de straten vā Je-
rusalem/ en de mannen in welcker hant er-
nen stock wesen sal om de veelheyt der da-
ghen. Ende de straten der stadt sullē ver-
uult worden met cleyn onmondige kinde-
deren/ ende meysiens spelende op haer stra
ten. Dit seyt de Heere der heyrscharen: Ist
datter swaer om doen schijnē sal inde oogen

der bleuclingē vā deſen volcke in die dagē/
ſalt in myn oogen oock ſwaer weſen/ ſeyt de
B Heere der heyrſcharen: Dit ſeyt de Heere
der heyrſcharen: Siet ick ſal myn volc verloſſen vant oosten lant/ende van d'lant van
der ſonnen ondergane. Eñ ic ſalſe aenbrengen/ eñ ſy ſullen woonē int midden van Jeruſalem. Eñ ſy ſullen my tot een volck zyn/
ende ic ſal hen tot een God zyn/in de waerheyt eñ in de rechtveerdicheyt. Dit ſeyt de
Heere der heyrſcharen: Laet uwe handen
verſterct worden/ die in deſe daghen hoort
deſe woorden voor den mont der propheten
inden dach in den welcken dat het huys des
Heeren der heyrſcharen ghefundeert was/
dat den tempel ſoude ghetimmert worden/
want voorwaer voor die daghen en was
den loon der menſchen niet/ noch den loon
der behelpiger beeſten/ noch de wtgaēde eñ
ingaende en hadde gheenen vrede in de tribulacie/ende ick heballe menſchen ghelaten
eenen yeghelicken teghen ſynen naeſten.
Maer nu en ſal ick na de eerſte voorleden
daghen den bleuclinghen van deſen volcke
C niet doen/ ſeyt de Heere der heyrſcharen/
maer het ſal een ſaet des vreets weſen/ den
wyngaert ſal zyn vruecht geuen/ eñ d'aerde
ſal haer groeyt ſel geuen/ eñ de hemelen ſullen haren dauwe geuen/ eñ ick ſal de bleuelingen van deſen volc alle deſe dingen doen
beſitten. Eñ t'ſal zyn gelyc ghy waert een
vermalendydinge onder de Heydenen ghy
huys van Juda ende huys van Iſrael/ alſo
ſal ick v lieden verloſſen eñ ghy ſult de bene
dictie weſen: en wilt niet vreeſen/ laet v han
den verſtrect worden/ want dit ſeyt de Hee
re der heyrſcharen: Alſo ick ghedacht hebbe
dat ic v lieden ſoude pynigen/ doen v vaderen my tot gramſchap verwect hadden/ſeyt
de Heere/ ende ick en hebbe niet ontfermt:
alſo heb ic wederom gekeert zynde ghedacht in deſe daghen/ dat ick den huyſe van
Juda eñ Jeruſalem weldoen ſoude: en wilt
Eph.4.c.25. niet vreeſen. Dit zyn dan de woorden die
f.25. ghy doen ſult: Spreeckt de waerheyt een
yeghelyck met ſynen naeſten. Oordeelt de
waerheyt ende het oordeel des vreedts in uwe poorten. Ende een yegelick en dencke
geen quaet tegen ſynen vrient in v herten/
ende en bemint gheenen valſchen eedt/ wāt
alle deſe dinghen zynt die ick hate/ ſeyt de
Heere. Ende het woort des Heeren der
heyrſcharen is tot my gheſchiet ſeggende:
D Dit ſeyt de Heere der heyrſcharen. De
vaſten der vierder/ ende de vaſten der vyfſter/ ende de vaſten der ſeuenſter/ ende de
vaſten der tienſter maent ſal den huyſe van
Juda weſen tot blyſchap ende vrolicheyt/eñ
tot heerlicke feeſtdaghen/ alleenlick bemint
de waerheyt ende den vrede. Dit ſeyt de
Heere der heyrſcharen: Hoe langhe ſalt zyn
tot dat de volcken comen ſullen ende woonen in veel ſteden/ ende dat de inwoonders ſullen gaen d'een totten anderen ſeggende: Laet ons gaen/ende bidden des Heeren aenſicht/ ende laet ons den Heere der
heyrſcharen ſoeckē/ic ſal oock gaen. Eñ daer
ſullen veel volcken eñ machtige nacien comen/om den heere der heyrſcharen te ſoecken in Jeruſalem/ ende om des Heeren aēſicht te verbidden. Dit ſeyt de Heere der
heyrſcharen: In de dagen in de welcke thien
menſchen ſullen aen grypen wt alle de talen
der Heydenen/ ende ſy ſullen aen grypen
de ſlippe van eenen Joetſchen man/ ſeghende: wy ſullen met v lieden gaen: want
wy hebben ghehoort dat de Heere met v
lieden is.

Hoe dat de coninck Chriſtus comen ſal in ſyn rijcke ſittende op een veulē van een ezelinne, ende hy ſal in groote vrede in de werelt heerſchappije hebben. Ende alle dingen ſullen Godsvolc voorſpoedelick voortgaen, want hyſe regeren ſal.

Dat IX. Capittel.

A DEn laſt van des Heeren woordt int lāt van Hadrach ende van Damaſcus ſynder ruſten/ want des Heeren is des menſchens ooghe/ ende alle der ghelachten van
Iſrael/ Emath is ooc in syn palen/ eñ Tyrus eñ Sidon/want ſy hebben voorwaer de
wyſheyt voor hen ſtercaengenomen. Eñ
Tyrus heeft zyn ſtercte getimmert/ eñ heeft
ſiluer te hoope vergadert als aerde/eñ gout
als t'ſlyc der ſtraten. Siet de Heere ſalle beſitten/ eñ hy ſal haer ſtercheyt in de zee ſlaē/
eñ deſe ſal metten viere verſlonden worden/
Aſcalon ſalt ſien ende vreeſen/ende Gaza/ende hy ſal wtermaten ſeer rouwich zyn/
ende Accaron/ want haer hope beſchaemt
is/ende de coninck ſal van Gaza vergaen/
ende Aſcalon en ſal niet bewoont worden.
B Ende de ſcheyder ſal ſittē in Azoten/ ende
ick ſal de hooveerdicheyt der Philiſtynen
vernielen. Eñ ick ſal haer bloet van haren
mont nemen/ ende haer afgryſelicheden wt
dat midden van haren tanden/eñ hy ſal ooc
achterghelaten worden onſen Gode/ Eñ hy
ſal weſen als eenen voorſt in Juda/Eñ Accaron als Jebuſeus. Eñ ic ſal myn huys omringhen met de ghene die voor my ſtryden/
gaende eñ wederkeerende/ eñ de ſchatter en
ſal ouer hen niet meer doorgaē/ wāt ic hebt
nu geſien in myne oogen. Verhuecht v ge
C noech ghy dochter van Sion/ Maeckt iolyt
dochter van Jeruſalem. Siet v coninc ſal v
comen recht veerdich eñ een ſalichmaker/hy
is arm eñ ſit op eenen ezel/eñ op een veulen
der ezelinnen ionge. Eñ ick ſal den wagen
met vier peerden vernielen wt Ephraim/eñ
eñ het peert van Jeruſalem/ ende den boge
der oorlogen ſal ghebroken worden/eñ hy ſal
vrede den Heydenen ſpreken/ eñ ſyn macht
ſal zyn vander zee totter zee/ ende vanden
vloeden tot de eynden der aerden. Ende
ghy hebt ooc int bloet wes teſtaments v ge
nanghenen wt ghelaten/ wt den poel daer
gheen water in en is. Bekeert v tot de
ſtercte ghy ghebondene der hopen/ ende ick
ſal v heden oock verkondigende dobbele wederom geuen/ want ick heb Judam voor
my wtgerect als eenen boge/ick heb Ephraim vervult: ende ick ſal v ſonen verwecken
Sion op v kinderen ghy Griecken lande/ D
ende ick ſal v ſtellē als t'ſweert der ſtercker/

Ende

Iſa.n.d.n. Matt.21.5. Ioh.12.15.

Eñ de Heere ſal op hem geſien worden / ende ſijnen ſchicht ſal als den blixem wtgaē / Ende de Heere Godt ſal met een trompet ſlaen / ende hy ſal gaen int ghedruyſſche van t'ſuyden. De Heere der heyrſcharē ſalſe beſchermen / ende ſy ſullen verſlinden ende overwerpen met de ſteenen der ſlinghere: eñ diet drincken / ſullen droncken worden als van wijne / ende ſy ſullen vervult worden als ſchalen / ende als de hoornē des outaers.

Eñ de Heere hen God ſalſe ſalich maken in dien dach / als t'cudde ſijns volcks: want de heylige ſteenen ſullen op gheheuen worden op ſijn lant / wāt wat is ſijn goetheit / oft wat is ſijn ſchoonheyt / dan de tarwe der wtuercorenen / ende den wijn macchden voortbrenghende?

Godt vermach alleene gheuen dat van hem begheert is, die ter doden ontermende die bringhen ſal wt verre plaetſen in haerlieder eyghen lant.

Dat x. Capittel.

BEgheert vanden Heere regen inden ſpaden tijt / ende de Heere ſal nieuw makē / ende hy ſal hen den plaſreghen geuen eicken cruyt int velt / want de afgods beeldē hebben onnuttichcyt geſproken / ende de waerſeggers hebben leugene geſien / eñ de droomers hebben te vergeefs geſproken: ſy troosten ydelic / daerom zijn ſy woech gheleyt als een cudde: ſy ſullen verdriet lijden om dat ſy geenē herder en hebben. Op de herders is mijnen ralenden toorn vergramt / ende op de bocken ſal ick verſoeckē / want de Heere der heyrſcharen ſal zijn cudde beſoecken / het huys van Juda ende hy heeftſe gheſtelt als een peert ſijnder glorien inden ſtrijdt / wt hem is den hoeck / ende wt hem den naghel / wt hem den orloochſchen boghe / wt hem ſal alle ſchatter t'ſamen wtcomen. Eñ ſy ſullen weſen als ſtercke / vertredende het ſlijck der ſtraten inden ſtrijdt / ende ſy ſullen ſtrijden / wāt de Heere is met hen / eñ de beclimmers der peerden ſullen beſchaemt worden. Eñ ick ſal t'huys van Juda verſtercken / ende t'huys van Joſeph ſal ick behouden / ende ick ſalſe bekeerē / want ic ſal haerlieder ontfermen / ende ſy ſullen weſen gelijc ſy waren doen icſe niet verworpen en hadde / want ic ben de Heere haerlieder God / eñ ic ſalſe verhooren. Eñ ſy ſullen zijn als de ſtercke van Ephraim / ende hen herte ſal hem verblijden als vanden wijne / eñ hen kinderen ſullent ſien / ende blijde zijn / ende hen herte ſal verheugen inden Heere. Ic ſal nae hen wiſpelen / ende ic ſalſe vergaderen: want ick hebbe verloſt / ende ick ſalſe vermenichfuldigen / gelijck ſy te voren vermenichfuldicht waren. Ende ick ſalſe ſaeyen onder de volcken / eñ van verre ſullen ſy mijns gedachtich worden / ende ſy ſullen leuen met haren kinderen / ende ſy ſullen wederkeeren / Ende ic ſalſe wederom leyden wten lande van Egypten / ende vanden Aſſyrien ſal icſe vergaderen / ende totten lande van Galaad ende Libanus ſal ickſe aenbrenghen / ende hen en ſal geen plaetſe geuonden worden. Ende hy ſal doorgaen in de enghicheyt der zee / eñ hy ſal in de zee de baren ſlaen / ende alle de diepten des vloets ſullen beſchaemt worden / ende de hooverdye van Aſſur ſal vernedert worden / ende den ſcepter van Egypten ſal weech gaen. Ick ſalſe verſtercken in den Heere / ende in ſijnen naem ſullen ſy wandelen / ſeyt de Heere.

Godt belaſt daermen voeden ſoude de ſchapen die ter doot gebracht waren van de twee roeden die ten eynde afgheſneden worden. Ende vanden quaden herder die vandē Heere verweeſt ſal worden.

Dat xj. Capittel.

A DOet op Libane v poorten / ende laet het vier v cederboomen eten / Huylt abeelboom / want den cederboom is gheuallen / wāt de heerlicke zijn verdorrē / Huylt ghy eycken boomen van Baſan / want dat beheymt wout is afgehouwē. De ſtemme van t'gehuyl der herders / want hen heerlicheyt is verdoruen: de ſtemmen vander leeuwen gebrieſch / want de hooverdie der Jordanē is verdoruen. Dit ſeyt de Heere myn God: Voedt de ſlachſchapē / de welcke dieſe beſeten hadden dooddenſe / ende ſy en warē niet droeuich / ende ſy vercochtenſe ſeggende: Ge benedijt is de Heere / wy zijn rijc geworden / ende hare herders en ſpaerden hen niet.

Ende ick en ſal voortaen niet meer ſparen ouer de bewoonders der aerden / ſeyt de Heere. Siet ick ſal de menſchen leueren / eenen yegelicken in ſijns naeſten hant / ende in ſijns conincs hant / eñ ſy ſullen d'lant in ſtucken houwen / ende ick en ſalt niet verloſſen wt haren handen. Ende ic ſal de ſlachſchapen voeden / daerom o ghy arme van t'cudde: ende ick hebbe tot my ghenomen twee roeden: de eene heb ic genoemt ſchoonheyt / ende de andere heb ick ghenoemt t'zeelken / ende ick hebbe t'cudde geuoedt. Ende ick heb drij herders afgheſneden in een maent / eñ myn ſiele is benauwt in hen / wāt haerlieder ſiele heeft verandert gheweeſt in my.

Eñ ick heb geſeyt / ick en ſal v lieden niet voeden. Dat ſterft / dat ſterue / ende dat afgehouwen wort / dat worde afgehouwen / ende die ouergeblevene laet verſlinden een yegelic ſijns naeſten vleeſch. Eñ ic heb myn roede genomen die genoemt was ſchoonheyt / ende heb die afgeſneden / op dat ick myn verbont te niet doē ſoude dat ic hadde gemaect met allen volcken. Ende het is te niet gebracht op dien dach / ende de arme van t'cudde hebbent alſo ghekent / diet my bewaren / want het is des Heeren woort. Ende ick heb tot henlieden gheſeyt: Iſt goet in v lieden ooghen / haelt mijnen loon: ende iſt niet / ſo ruſt. Ende ſy hebben mijnen loon geweghen dertich ſilueren penninghen. Ende de Heere heeft tot my gheſeyt / werpt dat tot den beeltmaeckere / het is den eerlicken prijs metten welcken ick ghewaerdeert ben van henlieden. Ende ick hebbe de dertich ſilueren penninghen genomen / ende ick hebſe gheworpen in des Heeren huys aen den beeldtmaeckere. Ende ick hebbe myn t'weede roede afgheſneden die zeelken hiet / om dat ick ontbinden ſoude de

B D

broederlicheyt tusschen Judam ende Israel.

Eñ de Heere heeft tot my gheseyt. Noch neemt tot v de ghereetschappen van eenen dwasen herder/ want siet ic sal eenē herder op d'aerde verwecken/die de verlatene niet besoecken en sal/het verstroyde niet soecken en sal/eñ t'gebroken niet genesen en sal/ende ende t'gene dat staet/ en sal hy niet opvoedē eñ t'vleesch der vetten sal hy etē/eñ hen clauwen sal hy affcheuren. O ghy herder ende afgodt / dat endde verlatende / het swerrt op synen arm/eñ op syn rechte ooghe/synen arm sal van dorheyt verdroocht werden/ eñ syn rechte ooghe verduysterēde sal verdonckert worden.

Iuda ende Ierusalem sullen van veel coninctrijcken veracht worden,maer als sy wederom comen sullen , soo sullen sy alle dingen te boven gaen.Eñ hoe de Ioden sien sullē op hem die sy doorsteken hebben.

Dat xij. Capittel.

A DEn last van des Heeren woort over Israel. De Heere den hemel wtreckende/ ende de aerde sunderende/ ende scheppende des menschen geest daer inne seyt: Siet ick sal Ierusalem stellen eenen overdorpel der gullicheyt alle den volcken int ronde/ maer Juda sal oock in de belegginge wesen teghen Ierusalem. Ende t'sal syn in dien dach/ dat ic Ierusalem sal stellen eenen steen des lasts/ alle den volcken: alle de gene die hem opheffen sullen/die sullen met ontweelnydinghe geschoort worden/ende tegen haer sullē vergadert worden alle de rycken der aerden.

B In dien dach seyt de Heere sal ic alle peert tot verbaesthеyt slaen/eñ synen berijdere tot ontsinnicheyt/ eñ op t'huys van Juda sal ic myn oogen open doen/ende alle de peerden der volcken sal ic met blintheyt slaen. Eñ de vorsten van Juda sullen seggen in hen herte: Laet de bewoonders van Ierusalem my versterct worden in den Heere der heyrscharē haren Godt. In diē dach sal ic de vorstē vā Juda stellen als eenen heert viers in t'hout/ende als eenē brant viers int hoy/ eñ sy sullen verslindē ter rechter eñ ter slincker zyden alle volcken rontsomme / eñ Ierusalem sal wederom bewoont worden in syn C plaetse in Ierusalem. Eñ de Heere sal behoudē de tabernakelē van Juda als int beginsel/op dat het huys vā David niet grootelic en gloriere / ende de glorie der gheenre die in Ierusalem woonen teghen Judam.

In dien dach sal de Heere beschermen de bewoonders van Ierusalem. Eñ t'sal syn dat so wie wt henlieden misdoen sal in dien dach/die sal syn als David/eñ Davids huys als Gods huys / als den Enghel des Heeren in hen aensicht / Ende het sal syn, in dien dage/dat ic sal soecken om te vernielen alle de Heydenen/die teghen Ierusalem D comen/ Eñ ic sal wtstortē op Davids huys eñ op de bewoonders van Ierusalem den gheest der gracien ende der bedingen : eñ sy sullen opsien tot my den welcken sy doorsteken hebben / ende sy sullen hem beschreyen Ioh. 19. g 37. met een beschreyinghe als over eenen eenigen geborenen sone/ ende sy sullen rouwich syn over hem/ alsmen pleech rouwich te syn over de doot vandē eerstē geborene. Indiē dach sal een groot geclach syn in Ierusalē/ als de beschreyinge van Adzemmon int velt van Mageddon. Eñ d'lant sal geschreyen 4. Par. 35. d. maken/ elcke familie eñ familie besonder/ De familie des huys van David besonder/ eñ hen vrouwen besonder. De familien des huys van Nathan besonder/eñ hen vrouwē besonder/ De familie des huys vā Leui besonder/ eñ hen vrouwē besonder/ De familien Semei besonder/ eñ haerlieder vrouwen besonder/ Alle de ander familien elcke familie besonder/ende haerlieder vrouwen besonder.

Als de vloyende fonteyne den huyse van Iacob sal gheopent zijn:dan sullen alle de afgods beelden geweert worden, hoe den herder geslagen sal zijn ende de schapen verstroeyt sullen worden. Dat xiij. Capittel.

1 IN dien dage salder een open fonteyn zyn A den huyse van David / ende den bewoonders van Ierusalem / tot afwasschinge des Exec. 36. d. 2 sondaers ende der maensuchtigher. Ende het sal syn in in dien dach/ seyt de Heere der heyrscharen/dat ick te niet doen sal alle de namen der afgoden vander aerden/eñ men en sal dier voorts niet meer gedachtich wesen/ eñ de valsche Prophеten/ende den onsuyueren geest sal ick vāder aerden nemen.

3 Eñ t'sal syn alsser yemandt voorts meer sal geprophеteert hebben/so sullen hem seggen syn vader eñ syn moeder die hem gewonnen hebben: Ghy en sult niet leuen / B want ghy hebt logentael ghesproken in des Heeren naem: eñ syn vader ende syn moeder die hem ghewonnen hebben/sullen hem 4 doorsteken als hy prophеteren sal. Ende t'sal syn in dien dage dat de prophеtē sullen beschaemt werden een yegelick wt syn visioen als hy sal ghеprophеteert hebbē/ noch si en sullen niet overdeet worden met eenen mantele van saclaken gemaect om te liegen/

5 maer hy sal seggē: Ic en ben geē prophеet Ic ben een mēsch een ackerman wāt Adam 6 is myn exempel vā myn iongheyt af. Eñ C hem sal geseyt wordē: wat zyn dese wōden int middē vā uwē handē? Eñ hy sal seggen/ Hier mede dē ic gewont in haerlieder huys 7 die my bemindē. O swerrt wert verwect te gē mynen herder/eñ op dē man die my aenhangt/seyt de Heere der heyrscharen/ Slaet D den herder/en de de schapen sullen verstroyt Mat. 26. c. 31. Marc. 14. c. 27. worde/eñ ic sal myn hant keerē tot de cleyn 8 kinderē. Eñ sy sullen in alle landē zyn/ seyt de Heere/de twee deelen sullen in haer vernielt worden eñ sullen ontbroken / ende het derde deel sal in haer achtergelaten wordē.

9 Ende ick sal het derde deel doorr vier leyden/ende ick salse branden gelijck het silver gebrant wert/ ende ic salse proeven gheluck t'gout gheproeft wert. Hy sal mynen naem roepen/ eñ ic sal hem verhoorren/ Ick sal seggen / Ghy zyt myn volck/ ende hy sal seggen/Heere myn Godt.

Nae dat Ierusalem dat ghevangenisse verdragen sal hebben vanden Heydenen,dan sal daer leuēde wāter spruyten wt Ierusalem,ende de Heere sal de Heydenen met een plage slaen, die teghen Ierusalem gevochten hebben.

Dat xiiij. Capittel.

Siet

A SIet de daghen des Heeren ſullen comen
ende v rooven ſullen ghedeylt werden int
midden van v. Eñ ic ſal alle de Heydenen
vergaderen in Jeruſalem ten ſtrijde/ eñ de
ſtadt ſal ingenomen worden/ende de huyſen
ſullen verdoruen worden/ende de vrouwen
ſullen geſchent worden/ eñ de helft van-
der ſtadt ſal in de gevangeniſſe gaen/ eñ dat
overblijfſel des volcs en ſal wt der ſtadt niet
wech genomen werden. Eñ de Heere ſal
wtgaen eñ ſtrijden tegen de Heydenē gelijc
hy gheſtreden heeft inden dach des ſtrijdts/
Eñ ſijn voeten ſullen ſtaen in dien dach
op den berch der olijfboomen/ die tegen Je-
ruſalē is ooſtwaerts/ eñ den berch der olijf-
boomen ſal geſcheurt worden/van ſijn helft
ooſtwaerts ende weſtwaerts/ met een ſeer
groote ſcheure/ eñ de helft vanden berge ſal
af geſcheyden werden noortwaerts/ eñ ſijn
helft ſuydtwaerts. Eñ ghy ſult vlieden tot
B de valleye van ſijnen berghen/want de val-
leye der bergen ſal t'ſamen gevoecht worde
totten naeſten toe/ende ghy ſult vlieden ge-
lijck ghy ghevloden hebt van d'aenſicht der
1. Par. 26 d. aertbevinge/ in de dagen van Ozias den co
Amos. 1. 2. 1. ninck van Juda. Ende de Heere mijn God
ſal comen ende alle ſijn heyligben met hem.
Ende t'ſal weſen in dien dach/ ten ſal geen
licht zijn/maer coude eñ vorſt/ Eñ daer ſal
eenen dach zijn die den Heere bekent is/ gee-
nen dach noch nacht/ ende inden tijt des a-
vonts ſal licht zijn. Ende t'ſal weſen in
dien dach dat daer ſullen levende wateren
wtgaen van Jeruſalem/de helft van die tot
de ooſtzee/ende de helft van die tot de wer-
ſte zee/ſy ſullen indē ſomer ende winter we-
ſen. Ende de Heere ſal een coninc weſen
over alle d'aerde:in dien dach ſalt een Heere
weſen/ende ſijnen naem ſal een weſen. Eñ
alle d'lant ſal wederkeeren tot de woeſtijne/
vanden heuvel Remmon tot de ſuytzijde
van Jeruſalem/ ende hy ſal verheven wor-
den ende woonē in ſijn plaetſe/van de poor
C te van Beniamin tot de plaetſe der eerſter
poorten tot de poorte der hoecken/ eñ van-
dē toren Hananeel tot des conincs perſſen.
Eñ ſy ſullen daer in woonen/ ende daer
en ſal voortsgeen verbanninge meer zijn/
maer Jeruſalem ſal vrijlic ſittē. Eñ dit ſal
de plage zijn waer mede de Heere alle de
Heydenen ſlaen ſal/ die geſtreden hebben te
gen Jeruſalem. Het vleeſch eens yeghelics
ſtaende op ſijn voeten ſal verdwijnē/ eñ ſijn
oogben ſullen verdwijnen in den gaten/ eñ
den tonge ſal verdwijnē in haerlieder mōt.
In dien dach ſal daer een groot gherucht
des Heeren in henlieden zijn/ eñ de man ſal
ſijns naeſten hant aengrijpen/ eñ ſijn hāt ſal
ſijn gemaect worden op ſijns naeſten hant/
Maer Judas ſal ooc ſtrijdē tegen Jeruſa-
ſalem/eñ de rijcdommen van alle de Heyde-
nen ſullen vergadert worde int ronde/gout
eñ ſilver/eñ veel genoech cleederen. Eñ al-
ſo ſal den val der peerden eñ muylen/ eñ ke-
melen/ eñ ezelen/ eñ alle der beeſten die in de
heyrlegeren weſen ſullē zijn gelijc deſen val.

Eñ alle die over gebleven ſullen zijn van
alle de Heydenen die ghecomen zijn teghen D
Jeruſalem ſullē opclimmē van iare te iare/
om te aenbidden den coninc den Heere der
heyrſcharen/eñ dat ſy vierē ſouden dat ſee-
ſtelick hoochtijt der tabernakelen. Eñ t'ſal
weſen/dat ſo wie vanden geſlachtē des lāts
niet op en climt tot Jeruſalem/ om te aen-
bidden den Coninc den Heere der heyrſcha-
ren/op hen en ſal geenen regen weſen. Eñ
iſt ſo dat het geſlachte van Egypten niet op
waerts en gaet/ eñ niet en comt/ ſo en ſal diē
regē op hen niet weſen/maer hem ſal eenen
val weſen waer mede de Heere ſlaen ſal alle
de Heydenen die niet op en climmen/ om te
vieren de feeſte der tabernakelen/ Dit ſal
zijn de ſonde van Egyptē/ eñ dit ſal de ſonde
van alle de Heydenen zijn die niet op en
climmen om te vieren de feeſte der taberna-
kelen. In dien dach ſalt zijn/dat het ghene
dat op des peerts toom is/ dē Heere heylich
ſal weſen/ eñ de ſiepotten in des Heerē huys
ſullen weſen als ſchalen voor den outaer.
Eñ alle ſiepot in Jeruſalem/ eñ in Juda
ſal geheylicht weſen den Heere der heyrſcha-
ren/ende alle die ſlachofferanden dooden ſul
len comen/ ende ſullen daer af nemen/ eñ ſy
ſullen daer in coken ende daer en ſal voort-
aen geen coopmā meer weſen int huys des
Heeren der heyrſcharen/in dien dach.

Hier voleyndt de Prophete Zacharias.

Hier begint de Pro-
phete Malachias.

De Prophete ſtraft Iſrael van ondanckbaerheyt, eñ dat Gode van hem noch geeert noch gevreeſt en is, ende dat de prieſters Gods name verſteken, dietom oock haerlieder offerandē verachtende, danckelick nemende de ſuyuer offerande die hem in alle plaetſen gheoffert wort.

Dat eerſte Capittel.

DLaſt van des Heeren woort tot A
Iſrael inde hant Malachie. Ic
heb v lieden lief ghehadt/ſeyt de
Heere. Ende ghy hebt gheſeyt:
waer in hebdy ons lief gehadt?
En was Eſau Jacobs broeder
niet/ſeyt de Heere: Eñ ic heb Jacob lief ge- Rom. 9. c. 13.
hadt/ maer Eſau heb ick gehaet/ eñ heb ſijn
bergen tot een woeſtijne geſtelt/eñ ſijn erfe-
niſſe tot drakē der wilderniſſe/ Maer iſt dat
Idumeen ſeit: wy zijn verdoruen/ maer we
derkeerende ſullen wy op timmeren datter
verdoruen is/ dit ſeyt de Heere der heyrſcha-
ren. Deſe ſullen timmeren/eñ ic ſalt verder-
uen/eñ ſy ſullen genoemt worde dē palē der B
ongoddelicheyt/eñ t'volc op d'welc de Hee-
re gram is tot inder eewicheyt/ eñ v oogen
ſullent ſien/ende ghy ſult ſeggben: Laet dē
Heere grootelick ghepreſen worden op de
pale van Iſrahel. De ſone eert ſijnen va-
der/ ende de knecht ſijnen Heere/ Daer-
om iſt dat ick vader ben/ waer is mijn
eere? Ende ben ick de Heere/ waer is
mijn

myn vreese / seyt de Heere der heyrscharen: tot v o ghy priesters die myne naē versmaet eñ hebt geseyt: waer in hebbē wy uwen naē versmaet? Ghy offert op mynen outaer besmet broodt / eñ ghy segt: waer in hebbē wy v besmedt? Daer in dat ghy segt: Des Heerē tafel is versmaedt. Ist dat ghy een blinde slachofferande offert om te doodē / en ist niet quaet: eñ ist dat ghi offert dat crepel eñ siec is om ten offer te dooden / en ist niet quaet? Biedt dat uwen prince / ist dat hem behagen sal oft dat hy v aensicht ontfanghen sal / seyt de Heere der heyrscharen. Ende nu bidt Gods aensicht / dat hy v lieder ontferme (want van uwer hant is dit geschiet) oft hy eenichsins uwe aensichten ontfinge / seyt de Heere der heyrscharē. Wie isser onder v lieden die de dozen sluyte / ende mynen outaer ontsteke om niet? Mynen wille en is tot v niet / seyt de Heere der heyrscharē / eñ ic en sal Psal. 111. 2. geen gifte ontfangen van uwer hant / Wāt vanden opgane der sonnen totte ondergane is mynē naem groot onder de Heydenē / eñ in alle plaetse wordt mynen naem sacrificie gedaen / ende een suyuer offerande geoffert: want mynē naem is groot onder de Heydenen / seyt de Heere der heyrscharē. Eñ ghy hebt diē besmet / mits dien dat ghy segt: Des Heeren tafel is besmet / eñ datter opgheleyt wort dats versmadelick mettē viere die dat verslint. Eñ ghy hebt geseyt: Siet dits van den arbeyt / eñ ghy hebt dat wech gheblasen seyt de Heere der heyrscharen / eñ ghy hebt van de rooven ingebrocht dat manck ende crane was / ende hebt dat tot een gifte ingebracht. Sal ick dat ontfangen van v lieder hant / seyt de Heere? Vermaledyt is de bedrieghlicke die in syn cudde een manneken heeft / eñ een belofte doēde offert den Heere dat crane is / want ick ben een groot coninc / seyt de Heere der heyrscharen / ende mynen naem is vervaerlick onder de Heydenen.

Godt dreycht dat hy der priesters benedijdingen sal vermaledijden, ten zy dat sy henlieden beteren. Een groote straffinghe op de quade priesters: hoemen sijn huysvrouwe beminnen sal.

Dat ij. Capittel.

A Ende nu tot v lieden is dit gebodt o ghy priesters / Ist dat ghyt niet hoozen en Leu. 26. b. 14. Deu. 28. b. 15 wilt / ende dat ghyt op v herte niet stellen en wilt / dat ghy mynen naem glorie geeft / seyt de Heere der heyrscharen / so sal ic op v lieden armoede senden / eñ ic sal uwe benedictiē vermaledyden / eñ ic sal die vermaledyden om dat ghyt op t'herte niet geleyt en hebt. Siet ic sal v lieden den arm wech worpē / eñ ic sal op v aensichten stroyen den drec van uwe hooge feestdagen / eñ hy sal v met hem nemē.

Eñ ghy sult weten dat ic tot v liedē dit gebot ghesonden hebbe / dat myn verbont zyn soude met Leui / seyt de Heere der heyrscharen. Myn verbont heeft met hem geweest des leuēs eñ des vreedts / eñ ic heb hem vrese gegeuen / eñ hy heeft my ghevreest / eñ van myns naēs aensicht sproede hy / De wet der waerheyt heeft in synen mont geweest / eñ geen boosheyt en is in syn lippen geuondē / B uuden vrede ende gerechticheyt heeft hy met my gewandelt / ende hy heefter vele afghekeert vander boosheyt. Want de lippē der priesters sullen de wetenheyt bewaren / eñ de wet sullen sy wt synen monde versoeckē / wāt hy is een engel des Heerē der heyrschaten. Maer ghylieden zyt van den wech afgegaen / eñ hebter vele verargert in de wet / ghy hebbet t'verbont van Leui ghebroken / seyt de Heere der heyrscharē. Daerō heb ic v lieden ooc versmadelic gemaect eñ vernedert alle den volcken / gelyc ghy myn wegen niet bewaert en hebt / eñ hebt de aensichten wtghenomen in de wet. Mat. 23. c. a. Eph. 4. b. 5. Een hebben wy alle niet eenen vader? ende heeft ons niet een Godt gheschapen? waerom versmaet dan een yegelick van onlieden synen broeder / brekende het verbont van uwē vaderē? Judas heeft ouer getreden / eñ daer is afgrijselicheyt geschiet in Israel / eñ in Jerusalē: wāt Judas heeft de heyliginge des Heeren besmet / die hy bemindt heeft / eñ hy heeft de dochter gehadt van eenen vreemdē God. C De Heere sal den man vernielen die dat gedaen heeft / den meester ende den discipel van Jacobs tabernakelen / eñ een gifte offerende den Heere der heyrscharē. Eñ dit heb hy wederom gedaen. Ghy ouerdeckter met traneē des Heerē outaer met weeninge ende gehuyl / also dat ic vooztaen niet meer en sal sien na het sacrificie / noch ick en sal niet verstoenlics nemē van uwer handt. Ende ghy hebt geseyt: Om wat sake? Om dat de Heere betuycht heeft tusschen v eñ de huysvrouwe vāuwer iongher ieucht / die ghy versmaet hebt / eñ dits v medegheselinne / eñ de huysvrouwe ws verbonts. En heeftse een niet D gemaect / ende datter ouert en ist niet synen geest? Eñ wat soect de ene anders dā Gods saet? Daerom bewaert uwē geest / eñ de huysvrouwe van uwer iongheyt en wilt niet versmadē. Als ghyse haet so laetse gaē / seyt de Heere Israels Godt / eñ de boosheyt sal syn cleedt ouerdeckē / seyt de Heere der heyrschaten / bewaert uwē geest / eñ en wiltē niet versmaden. Ghy hebt den Heere doen arbeyden in uwe redenen / Eñ ghy hebt geseyt: waer in hebben wy hē doē arbeydē? Daer in dat ghy segt: Alle die quaet doet die is goet voor des Heerē aensicht / eñ sulcke behagen hē: oft emmer waer is de God des oordeels?

Vanden voorloop Christi ende toecomende oordeel, hy beloeft den bekeerden veel goeds, hem beclaghende van de ondanckbaerheyt der kinderen van Israel, ende dat sy in haerlieder thienden Godt quetsen, segghende dat hy syn dienaers niet en acht, waeraf sy contrarie noch proeuen sullen.

Dat iij. Capittel.

S Iet ic sende mynen Enghel / eñ hy sal den wech bereydē voor myn aensicht. Eñ terstont sal tot synen heyligē tempel comen de heerschapper diē ghy soect / eñ de Engel des testaments dien ghy wilt. Siet hy comt seyt de Heere der heyrscharē: eñ wie sal mogen dencken den dach van synder toecomst? eñ wie sal staen om hem te sien? want hy is als smeltende vier / ende als der volders cruyt: ende hy sal sitten smeltende ende suyuerende t'silver / ende hy sal de kinderen van Mat. 11. b. 10. Mat. 17. Luc. 1. b. 17. 7. d. 27. Psal. 101. 31. d. 27.

Leui

,eni ſupuere/eñ hy ſalſe ſygē als goat/eñ als
luſer eñ ſy ſullē zyn den Heere offerēde ſa-
:rificien in rechtveerdicheyt. Eñ het ſacri-
:cie van Juda eñ Jeruſalem ſal den Heere
ehagen/als de dagen der eewicheyt/ eñ als
e oude iarē/ Eñ ic ſal tot v liedē comē int o:
eel/eñ ic ſal een ralch getuyge weſen dē too
craers/ eñ den onerſpeelders eñ dē meyn-
:digen/ eñ die onrecht doē met gewelt aē-
en dachloon vandē huerlinc/ dē wedruwen
i dē weeſen/eñ die dē vrlander verdruckē
och my niet gevreeſt en hebbē ſeyt de Hee
: der heyrſcharē. Wāt ic ben de Heere/eñ ic
i woꝛde niet verandert/ eñ ghy kinderen
an Jacob en zyt niet vernielt/ want van
wer vaderē dagē zydy wech gegaē vā myn
ietige gebodē eñ en hebt die niet bewaert
keert weder tot my/ eñ ic ſal tot v liedē we
erkeeren/ſeyt de Heere der heyrſcharē. Eñ
hy hebt geſeyt: waer in ſullen wy weder-
keeren? Sal een mēſch God doꝛſtelē wāt
hy my doꝛnageit? Ende ghy hebt geſeyt:
oaer mede doꝛnageien wy v? In de thie-
ē eñ in de eerſte vruchtē. Eñ in de armoe
ē zyt ghy vermaledyt/eñ alle ghi volc doꝛ
agelt my. Brenghet alle de thiende in de
huere/ ende laet daer ſpyſe weſen in myn
uys/eñ proeft my hier op/ſeyt de Heere: iſt
at ic v de ſluyſen des hemels niet open en
de/eñ v wtſtoꝛte de benedictie tot oueruloe
icheyt toe/ eñ ick ſal vooꝛ v lieden ſtraffen
ē verſlindere/eñ hi en ſal de vrucht wꝛ lāts
iet verderuen/noch daer en ſal geenen on-
zuchtbaren wyngaert int velt zyn/ ſeyt de
eere der heyrſcharē. Eñ alle de Heydenē
llē v ſalich ſeggheu/ want ghy ſult een lu-
ich lant zyn/ſeyt de Heere der heyrſcharē/
o lieder wooꝛdē zyn te machtich geworden
p my/ſeyt de Heere. Eñ ghy hebt geſeyt:
oat hebben wy tegē v geſproke? Ghy hebt
:eyt: Dy is ydel die den Heere diēt/eñ wat
ite hebben wy dat wy ſyn geboden gehou
: hebben/ende dat wy droeuich gewandelt
:bben vooꝛ den Heere der heyrſcharen?
Waerō ſeggē wy nu ſalich de vermetelic-
ke/wāt ſy zyn vooꝛwaer opgeſticht ongod-
delicheyt doende/ eñ ſy hebben God geten-
teert/eñ zyn behouden geweeſt. Doē hebbē
ſy geſproke die den Heere vreeſen/ een yege
lic met ſynen naeſte. Eñ de Heere heuet aē-
merct/ende gehoort/ ende den boeck der ge-
denckenillen is gheſchreuen vooꝛ hem/ den
genē die dē Heere vreeſen/eñ die ſynē naem
denicken. Eñ ſy ſullen my zyn/ſeyt de Hee
re der heyrſcharen in dien dach dat ict doe tot
een eygen goet: eñ ic ſal hen ſparen/gelyc een
vader ſynen ſone ſpaert die hem dient/ Eñ
ghy ſult bekeert worden/eñ ſien wat onder-
ſcheyt datter is tuſſchen den rechtveerdigen
eñ den onrechtveerdigē/eñ tuſſchen den ge-
nen die God dient/eñ die hem niet en dient.

Den dach Gods ſalſe alle verbrandē die boſt heyt wercken, ende de ſonne der gerechticheyt ſal alle de God vreeſende om-me ſchijnen. Hoe dat Elias comen ſal voor den dach des Hee-ren. Dat iij Capittel.

VWant ſiet den dach ſal comen ontſteken A
als een foꝛneys/ eñ alle die houerdige eñ
alle de ongoddelickheyt doen ſullen weſen
ſtroo eñ den toecomēden dach ſal hen ontſte
ken/ſeyt de Heere der heyrſcharen/ die hen
niet verlaten en ſal de woꝛtel eñ het ſpruyt-
ſel. Eñ v lieden die mynen naem vreeſt ſal Luc.1.g. 78.
opgaen de ſonne der rechtveerdicheyt/eñ ge B
ſontheyt in ſyn vederen/eñ ghy ſult wtgaen
eñ ſpringen als calueren van de runderen.

Eñ ghy ſult de ongoddelicke vertredē/eñ
ſy ſullen weſen aſſchen onder de plante van
uwen voeten/inden dach dat ict doe/ſeyt de
Heere der heyrſcharen. weeſt ghedachtich C
der wet van Moyſes mynen dienare/ die ic Exod.19.
hem bevolen heb in Horeb tot geheel Iſrael Deut.4.5.6.
der geboden ende oꝛdeelen. Siet ic ſal v lie Mat.11.b.14
den ſendē Heliam den propheet eer dē groo 17.b.10.
ten eñ vervaerlichen dach des Heeren co- Marc.9.c.11.
men ſal. Eñ hy ſal t'herte der vaderen tot Luc.1.b.17.
de ſonen bekeeren/ende t'herte der ſonen tot 2.a.1.
hen vaderen/ dat ic by auontuꝛe niet en co- D
me/eñ ſlae de aerde met de vermaledyhinge.

Hier voleynt de ꝓpheet Malachias.

Hier beghint den eerſten boeck van de Machabeen.

Vande nauolgers van Alexander is gecomen Antiochus die Iſalem al gheſchent heeft, ende dat Heydenſchap daer in-rocht heeft, vermoordende de tegenſeggers, wiens geboden l goede lieuet die doot ſtaruende verſmaen hebben.

Dat eerſte Capittel.

ENde tis geſchiet/na dat Alexander
Philippus ſone van Macedonien
die d'eerſte in Griecken lant reg-
neerde/wtgegaen zynde wt den lā-
de van Gethim geſlagen heeft Da-
rium der Perſen eñ der Meden co-
me/ dat hy veel oꝛlogen opgheſtelt heeft/
i hy heeft alle baerlieder ſtercten gewon-
en/eñ hy heeft de coningen des lants ghe-
oot/ ende hy is vooꝛts vooꝛghetrocken
tot de eynden der aerden/eñ heeft de rouen
van de menichte der Heydenen ghenomen/
eñ d'lant heeft ſtil geweeſt vooꝛ ſyn aēſicht.

Eñ hy heeft vergadert een macht/ eñ een
wtermaten ſtere heyr/eñ ſyn herte is verhe
uen/eñ verhooueerdicht/ eñ hy heeft gewon
nen de lantſchappen der Heydenen/eñ de
princen/ende ſy zyn ghewoꝛden hem ondre
tribuyt. Ende hier na is hy te bedde niedr
gheualle/ende hy heeft bekent dat hy ſteer-
uen ſoude. Eñ hy heeft ſyn edele dienaren
geroepen/die met hem opgeuoet waē van
de iongheyt op/ende heeft dien ſyn rijck ge-
deylt doen hy noch leefde. Ende Alexander
heeft

heeft geleeft twaelf iaren ẽñ hy is geſtoruẽ.
Eñ ſyn edele knechten hebbẽ het ryc verꝛ
treg en een yegelic in ſyn plaetſe/ eñ ſy hebꝛ
ben allegader hen ſeluen croonementen opt
hooft geſtelt na ſyn doot / eñ hare kinderen
B na henlieden tot veel iaren / eñ de quaetheꝛ
den werden vermenichfuldicht op d'aerde.
Eñ wt henlieden is geſproten de ſondige
wortele Antiochus de heerlicke Antiochus
des conincs ſone/die te Roomen ghyſel geꝛ
weeſt hadde / eñ hy heeft geregneert int hon
derſte ende ſeuenendertichſte iaer / vander
Grieckẽ ryche. In die dagẽ ſynder booſe
kinderen wt Iſrael gegaen/ende ſy hebbenꝛ
der vele geraden/ ſeggende: Laet ons gaen
ende een verbont maken met de Heydenen
die ontrent ons zyn/want van dat wy van
hen geſcheyden zyn hebben ons veel quade
dingen geuonden. Ende het woordt heeft
hem goet gedocht in haren oogen. Ende
ſommige vanden volcke hebben wtgeſonꝛ
den/ende ſy zyn weck gegaen totten conint
ende hy heeft henlieden macht ghegeuen dat
ſy der Heydenẽ recht doen ſouden. Ende
ſy hebben een ſchermſchole getimmert in Ieꝛ
ruſalem na der Heydenẽ wetten/ eñ ſy hebꝛ
ben hen ſeluen ouerſlofkens gemaect / eñ ſy
zyn afghegaen van dat heylich verbont / eñ
ſy zyn verſaemt met de Heydenen / ende
ſy zyn vercocht ghewreeſt dat ſy quaet doen
ſouden. Eñ het ryc is bereyt geweeſt vooꝛ
Antiochus aenſicht/ eñ hy heeft begonſt te
regneren int landt van Egypten/dat hy op
C twee rycken regneren ſoude. Ende hy is
in Egypten gecomen met een ſwaer menich
te met wagenen/ende elephanten/ende peer
de volck/ende met een ſeer groote menichte
van ſchepen/ ende hy heeft een oꝛloghe opꝛ
geſtelt tegen Ptolomeum den conincx van
Egypten/ende Ptolomeus is verwaert ghe
weeſt vooꝛ ſyn aenſicht ende is gheuloden/
ende daer iſſer veel gewont doot bleuen.
Ende hy heeft de vaſte ſteden ingenomen
int landt van Egypten/ eñ hy heeft de roꝛ
uen des landts van Egypten ghenomen.
Ende Antiochus is wederom ghekeert/
na dat hy Egypten geſlagen hadde/ int hon
derſte ende negẽveertichſte iaer/ ende hy is
opghetrocken na Iſrael/ ende hy is opꝛ
waerts gereyſt tot Ieruſalẽ / met een ſwaer
menichte. Ende hy is in de ghheylichde
plaetſe ghegaen met hoouerdye / ende hy
heeft den gulden outaer ghenomen/ ende
den tandelaer des lichts/ ende alle ſyn ghe
reetſchappen/ende de tafel der vooꝛleggin
ghe/ende de ꝓroefnappen / ende de ſchalen/
ende de gulden moꝛterkens/ ende dat vooꝛ
hanckel ende de croonen/ende dat gulden cie
raet dat vooꝛ d'aenſicht des tempels was/
ende hy heuet al in ſtucken ghebꝛoken.
Ende hy heeft ghenomen t'gout ende t'ſilꝛ
uer/ende de luſtighe vaten / ende heeft ghe
nomen de verdoꝛghen ſchatten die hy ghe
uonden heeft / ende dit al weck ghenomen
D hebbende/is hy weck ghereyſt in ſyn lant.
Ende hy heeft een mooꝛt / van menſchen
ghedaen/ende heeft geſproken met grooter
hoouerdye. Ende daer is een groot geꝛ
ſchrey ghelchiet in Iſrael eñ in alle hare ſteꝛ
den/ eñ de princen ende de ouderen hebben
ghelucht/ende de iongelingen/ende macchꝛ
den zyn cranck ghewoꝛden/ende de ſchoonꝛ
heyt der vꝛouwen is verandert ghewreeſt.
Alle gehoudt man nam een beclaghinge
aen/eñ de vꝛouwen die int houwelic bedꝛ
ſaten weenden/ ende de aerde is beroert
geweeſt ouer de gene die daer in woonden/
eñ t'gheel huys van Iacob heeft beſchaꝛꝛ
heyt aengedaen. Eñ na twee iaren der daꝛ
gen heeft de conine den prince der tribuyten
geſonden in de ſteden van Iuda/ eñ is te Ieꝛ
ruſalem genomen met een groot heyr.
Eñ hy heeft tot henliedẽ vꝛedelicke woꝛꝛ
dẽ geſpꝛokẽ met bedꝛoch/eñ ſy hebbẽ hem geꝛ
looft. Eñ hi heeft de ſtadt haeſtelic ouermaꝛ
len/ eñ heeftſe ghellagen met eenen grooten
ſlach/ eñ hy heeft veel volcs gedoot van Iſꝛ
rael. Eñ hy heeft de rooucn der ſtadt geno
men/eñ hy heeft die metten vier ontſteken/
eñ haer huyſen verdoꝛzen / eñ haer muꝛen
rontſomme/ eñ ſy hebben de vꝛouwen eñ
kinderen genangen weck geleyt/ eñ dat vee
hebben ſy beſeten. Eñ ſy hebben Dauids
ſtadt getimmert met eenen grooten ende va
ſten muer/eñ met vaſte toꝛrẽ/ eñ die is henꝛ
lieden gewoꝛden tot een boꝛcht/ eñ ſy hebꝛ E
ben daer gheſtelt een ſondich volck / booſe
mannen/eñ ſy zyn daer in machtich gewoꝛꝛ
den/ eñ ſy hebben daer wapenen eñ victalie
geſtelt/eñ ſy hebben de rooucn van Ieruſaꝛ
lem vergadert/eñ aldaer te bewaren op geꝛ
leyt/ ende ſy zyn tot eenen grooten ſtric geꝛ
woꝛden. Ende dits geſchiet tot lagen der
ghheylichder plaetſen/eñ tot eenen quaden
duyuel in Iſrael. Eñ ſy hebben het onnooꝛ
ſel bloet gheſtoꝛt rontſomme de gheheylichde
plaetſe/ eñ ſy hebben de gheheylichde plaetꝛ
ſe beſmet. Eñ de bewoonders van Ieruꝛ
ſalem zyn gheuloden om haerlieder wille/
ende het is een wooninge der vꝛemder geꝛ
woꝛden / ende ſy is vꝛemt ghewoꝛden van
haren ſade/eñ haer inghebꝛorene hebben haer
verlaté. Haer heylige plaetſe is verwoeſt/
als een wilderniſſe/ haer feeſtdagen zyn verꝛ
keert tot een beweeninge / haer Sabbathen
ter verſmaetheyt haer eeré tot niete. Naer
haer gloꝛie is haer ſchande vermenichfulꝛ
dicht/ eñ haer hoocheyt is in weeninge verꝛ
keert. Eñ de conine Antiochus heeft geſchꝛe
uen alle ſynen ryckẽ/ datter al een volck zyn
ſoude / ende dat een yeghelic zyn wet ſoude
laten. Eñ alle de Heydenen hebben geconꝛ
ſenteert te doen na des conincs Antiochus
woꝛdt/ ende vele van Iſrael hebben conꝛ
ſent gegeuen tot ſynen dienſte/ende ſy hebꝛ
ben den afgoden ſacrificie ghedaen / ende
den Sabboth beſmedt. Ende de conincK
heeft boecken ghelonden dooꝛ der boden
handt in Ieruſalem / ende in alle de ſteden
van Iuda/ dat ſy de wetten des landts van F
de Heydenen volghen ſouden/ ende dat ſy
verbieden ſouden ſacrificien eñ heel brantꝛ
offeran-

offeranden/ ende soenofferanden te doen in
Gods tempel/ eñ dat sy verbieden souden
ien Sabboth te vieren/ eñ de groote feestda
gen/ eñ hy heeft gebodē datmen de heyli-
ge plaetsen ontsuyueren soude / eñ het hey-
lich volc van Jsrael. Eñ hy heeft geboden
datmen outaren oprechten soude/ eñ tempe
len ende afgoden/ eñ offeren verckē vleesch/
ende gemeyn beesten/ eñ datmen de kinde
ren soude onbesneden laten/ eñ datmen hen
selen besmetten soude in alle onreyniche-
den/ende afgrysselichedē/ also dat sy de wet
vergeten souden/ eñ veranderen alle Gods
rechtveerdichmakingen. Eñ dat sy alle die
niet en deden na des conincks Antiochus
woort/ steruen souden. Na alle dese woor-
den heeft hy alle synen rycke geschreuen/ eñ
hy heeft prince ouer t'volc gestelt/ die d'win
gen soude datmen dese dingen dede/ Eñ sy
hebben den steden van Juda geboden/ dat
sy sacrificie doen souden. Eñ daer isser veel
vanden volcke tot hen vergadert / die des
Heeren wet verlaten hadden / eñ sy hebben
quaetheden gedaen opt lant. Eñ sy hebben
't volck van Jsrahel in verborghen plaet-
sen verlaecht / eñ in de heymelicke plaetsen
der vluchtigher. Op den vyfthienstē dach
der maent Casleu / int honderdste ende vy-
entveertichste iaer/ heeft Antiochus de co-
ninck opgericht eenen afgrysselicken af-
goot der verwoestinghen op Gods outaer/
eñ door alle de stedē van Juda rontsomme
hebbe sy outarē opgericht/ eñ voor de due-
ren der huysen/ ende op de straten ontstaken
sy wieroock / ende deden sacrificie/ ende
de boecken vander wet Godts hebben sy
metten viere verbrant / die in stucken sny-
dende: ende by wien datmen de boecken
van des Heeren verbont vont/ ende so wie
des Heeren wet onderhiel/ dien sloeghen sy
doot / na t'ghebot des conincs. Jn hare
macht dedē sy dese dinghen den volcke van
Jsrael datter gheuonden worde tot elcker
maent ende maent/ in de steden/ Ende op
den vyfentwintichsten dach der maent de-
den sy sacrificie op den outaer/ die daer was
tegen den outaer. Eñ de vrouwē die hare
kinderen besneden/werden ghedoot na t'ge
bodt des conincks Antiochus/ ende sy hm-
gen de kinderen by de halsen/ aen allen
haerlieder huysen/ende de ghenē diese besne
den hadden die dooden sy. Eñ veel van-
den volcke van Jsrael hebben by henseluen
fast proposst ghemaeckt / dat sy gheen on-
reyner dingen eten en souden/ ende sy heb-
den lieuer ghekozen te sterue/ dan met on-
reyner spysen besmet te zyn/ ende sy en
hebben niet willen breken de heylighe wet
Gods ende sy zyn doodt gheslagen/ ende
daer is een seer groote gramschap geschiet
over t'volck.

Matharhias beweent de verwoestheyt van syn lant, ende hy
wilt coninex beuel niet onderdanich zijn, eñ vliet int ghe-
birchte met syn soné, eñ hy wederstaet cloeckelic menē sweer
de doosen, Eñ steruende hy stelt Iudam Machabeum voor
hen capiteyn, ende Simon voor eenen raetsman.

Dat ij. Capittel.

IN die daghen is opgheslaen Mathathias A
Joannes sone die Simeons sone was/
een priester vt de kinderē van Joarim van
Jerusalem ende hy is geseten op den berch
Modin/ ende hy hadde vyf sonen / Joan-
nes diemen toenaemde Gaddis. Eñ Si-
monem diemen toenaemde Thasi/ eñ Ju-
dam diemen noemde Machabeus/ eñ Ele-
azarum diemen noemde Abaron/ eñ Jona-
tham diemen noemde Apphus. Dese heb-
ben gesien de quaetheden / die geschieden int
volc van Juda ende Jerusalem. Eñ Ma-
thatias heeft geseyt: wee my, waerom ben
ic geboren dat ic sien soude de verderfenisse
myns volcs/ eñ de verderfenisse der heyli-
gher stadt/ende daer te sittē als die gegeuen
wort in de hant der vianden? De heylige
dingen zyn geworden in de hant der vreem
der/ synē tempel is als een onedel mensche.
De vaten van haerder glorien zyn geuan
gen wechgeuoert/ haer ouders zyn doot ge-
slagen in de straten/ende haer ionghelingen
zyn ghestoruen door der vianden swoert.
Welck volck en heeft syn ryck niet beerft/
ende syn rouuen niet vertregen? Alle haer
verciersinge is wech genomen. De gene die
vry was/ is een dienstvrouw geworden. Eñ
siet onse heylighe dingen/ende onse schoon-
heyt/ende onse claerheyt is verwoest / ende
de Heydenen hebben die besmet. Waer
toe dient ons dan noch te leuen? Eñ Ma- B
thathias heeft syn cleederen geschuert ende
syn sonen / ende sy hebben hen met hayren
cleederen ouerdect/ ende sy hebben seer iam
merlick gheschreyt. Ende sy zyn daer ge-
comen die ghesonden waren vanden coninc
Antiochus / dat syse dwinghen souden die
geuloden waren in de stadt Modin slachof-
feranden te doen/ ende wierook te ontste-
ken ende van Gods wet te scheyden/ Eñ
vele vanden volcke van Jsrael consent ge-
uende zyn tot hen ghegaen. Maer Matha-
thias / ende syn sonen hebben volherdelick
gheslaen. Ende die gesonden waren van
Antiocho antwoordende hebben geseyt tot
Mathathias. Ghy zyt een prince eñ een die
alder vernaemste / ende groot in dese stadt/
eñ verciert met sonen eñ broederen. Daer-
om gaet ghy eerst daer toe / eñ doet des co-
nincs ghebodt/ ghelyck alle de volcken ge-
daen hebben/ende de mannen van Juda, eñ
die gebleuen zyn in Jerusalem/ende ghy eñ
v sonen sult wesen onder des conincs vrien
den/ende ghy sult ryck ghemaeckt worden
met gout/eñ siluer ende veel gisten. Ende
Mathathias heeft geantwoort/ ende geseyt
met een groote stēme: Al ist dat alle de Hey-
denē den coninc Antiocho onderdanich zyn/
also dat een yegelick scheyde vanden dienst
van haerder vaderen wet/ ende consent ge-
uen tot synen gheboden/ ick ende myn so-
nen/ende myn broeders sullen onderdanich
zyn onser vaderen wet/ Godt sy onser ge-
nadich/ tē is ons niet oorbaerlic de wet te ver C
laten, eñ Gods rechtveerdicheden/ wy en
sullen des conincs Coninchus woordē niet
hooren/

hoozen/noch wy en sullē geen sacrificie doē/ ouertredende de geboden onser wet/dat wy eenen anderē weeh gaen soudē. Eñ als hy ophielt van dese woozden te spzeken so isser een Jode aengheromen vooz de oogen van allen/om sacrificie te doē den afgodē op den outaer in de stadt Modin na des conincs gebodt: eñ Mathathias heuet gesien/ eñ het dede hem weē/eñ syn nieren beefden/eñ syn talende gramschap werde ontstekē/ na des wets oozdel/ eñ op hem spzingende heeft hy hem doorghedaghen op den outaer. Ende ooc so heeft hy den man den welcken de conine Antiochus gesonden hadde/diese dwāc om sacrificie te doen/doorghedaghen in dien tyt/eñ den outaer heeft hy afgebzoken/ eñ hy heeft ialours ghewees vooz de wet/ gelyc Phinees ghedaen heeft Zamri den sone van Salomi. Eñ Mathatias heeft geroepen met luyder stemmē in de stadt seggēde: Alle die vierige liefde heeft tot de wet / het verbont vast makende/die gae wt na my.

Na 1.b.7. c.11.

Eñ hy is geuloden ende syn sonen op de bergben/ ende sy hebben verlaten alle dat sy hadden in de stadt. Doen zynder vele nederwaerts gegaen recht ende rechtveerdicheyt soeckende in de wilderniſſe/ ende daer zyn sy nedergeseten ende haerlieder kinderen ende hen huysvzouwen/ ende hen vee/ want de quaden waren ouervloedelic ouer henlieden gestozt. Ende het is des conincs mannen ghebootschapt/eñ den heyze dat in Jerusalem was Dauids stadt / datter sommige mannen weeh gegaē waren/die des coninces gebodt gebzoken hadden in verbozgen plaetsen in de woestyne / eñ datter vele na henlieden weeh gegaen waren. Eñ sy zyn terstont tot hen gegaen/eñ sy hebbē tegen hen eenen strydt opgestelt op dē dach der Sabbathen/ eñ sy hebben tot henlieden geseyt: wederstady nu ook noch?comt wt ende doet na des conincs Antiochus woozt/ ende ghy sult leuen. Eñ sy hebben geseyt: wy en sullen niet wtcomen/ noch wy en sullen des conincs woozt niet doen dat wy den dach der Sabbathen souden ontsyeren.

Ende sy hebben teghen henlieden eenen strydt verweet. Eñ sy en hebben hen niet geantwoozt noch sy en hebbē niet eenē steen op henlieden gewozpen/ noch sy en hebben de verbozgen plaetsen niet gestopt/ seggēde/laet ons alle sterben in onse simpelheyt/eñ hemel ende aerde sullen ouer ons ghetuygen zyn/dat ghy ons onrechtveerdelick doodt/ ende sy hebben hen eenen strydt ghemaeckt op de Sabboth daghen/ ende sy zyn ghestozuen/ende hare huysvzouwen/ ende kinderen/ende vee / tot duysent menschen sielen toe. Ende Mathathias ende syn vzienden hebbent vernomen/eñ sy hebben ouer henlieden een seer groot geschzey gehaue/ ende elc man seyde tot synen naesten/Ist dat wy allegader doen gelyck onse broeders gedaen hebben/ ende dat wy niet en stryden teghen de Heydenen vooz onse sielen/ende onse rechtveerdicheden/soo sullen sy ons nu haestelicker vander aerdē vernielen/ ende sy hebben op dien dach ghedacht seggbende: alle mensche die tot ons coemt ten stryde op den dach der Sabbathē/ laet ons tegen hem strydē ende wy en sullen allegader niet sterben/ gelyck ons broeders gestozuen zyn int heymelic. Doen is tot hen vergadert een vergaderinge der Joden sterc van machte wt Israel/ alle die wilich was in de wet/ eñ alle die vloden van de quaden/ die zyn tot henlieden versaemt/ ende sy zyn hen ghewozden tot een vastichept/ ende sy hebben een heyr vergadert/ ende sy hebben de sondaers geslagen in hen gramschap / ende de boose mannen in hen verbolgentheyt. Eñ de andere zyn geuloden tot de nacien dat zyt ontgaen souden. Eñ Mathathias ende syn vzienden zyn ommegegaen ende sy hebben de outaren verbozuen: eñ sy hebben de onbesneden kinderen besneden alle die sy gevonden hebbē in hen palen/eñ met stercheyt. Eñ sy hebbē de hoogeerdige kinderen verdolcht/eñ het werck is voozspoedich gewozden in hen handē. Eñ sy hebben de wet behouden wt der Heydenen hant/eñ van de hant der coninghen / eñ sy en hebben den sondaer den hozn niet gegeuē/ Eñ Mathathias sterdaghen zyn genaect eñ hy heeft synen sonen geseyt: Nu is de hoogeerdicheyt versterct/ eñ de castydinge/eñ den tyt der omwozpinge eñ de gramschap der verbolgentheyt/ Daerom nu o kinderē weest vierige liefhebbers der wet/ eñ geeft v sielen vooz uwer vaderē verbont/ eñ weest gedachtich der wercken van de vaderen/die sy gedaen hebben in hen geslachten/ende ghy sult groote glozie ontfanghen eñ eenen eewigen naem. En is Abzaham in de bezozinge niet getrouwe gevonden eñ tis hem gereckent ter rechtveerdicheyt? Joseph heeft inden tyt van synder benautheyt dat gebodt bewaert/eñ hy is gewozden een Heere van Egypten/ Phinees onse vader wt grammer liefden Gods wzake doende/ heeft ontfangē het verbont des eewigē priesterschaps. Jesus doē hy d'woozt volbracht/ is gewozdē een prince in Israel/ Als Caleb ghenepcht heeft in de vergaderinge/so heeft hy de erfenisse ontfangen. Dauid heeft in sijn bermhertigheyt verkregen den stoel des rycks inder eewigheyt. Als Elias wt grammer liefden der wet wzake dede/ is hy ontfangen geweest inden hemel. Ananias eñ Azarias/ eñ Misael zyn geloouende verlost van de vlamme. Daniel in syn simpelheyt is verlost geweest wt den muyl der leeuwē: Eñ also denct van geslachte tot geslachte/ want alle die in hem hopen en worden niet crane. Eñ van des sondichs mans woozden en vreest niet/ want syn glozie is dreck eñ wozmen. Heden wozt hy verheuen eñ morgben en sal hy niet gevonden wozden. want hy is wederom gekeert in syn aerde/ ende syn ghedachte is vergaen. Daerom ghy sonen weet versterct / ende doet manlic in de wet/ want daer in sult gy glozioos zyn.

Ende

Ende siet Simon v lieder broeder ic weet dat hy een man van rade is / Dem hoort altyt / en hy sal v lieden een vader wesen. En Judas Machabeus sterck van machte van synder iongheyt / sy v lieden een prince der oorlogen / en hy sal des volcs oorloge voeren / en ghy suit tot v lieden brengen alle de doeders der wet / ende wreet de wrake ws volcks.

Verghelt den Heydenen haren loon / en merct aen dat gebodt der wet / en hy heeftse ghebenedyt / en hy is versaemt tot synen vaderen / en hy is gestorue int hondertste en sessendeertichste iaer / en hy is begrauen van synen sonen in synder vaderen begraninge in Modin. Ende gheheel Israhel heeft hem beschreyt met een groote beschreyinghe.

De doecke Iudas ouerghinck alle de steden van Iuda, ende hooddese alle die Gods Wet ouertraden: Iudden van sijn victorien: Ende hoe hy en sijn volck henlieden ghereet maken tegen Lysiam te vechten. Dat iij Capitel

Ende Judas diemē noemde Machabeus syn sone is voor hem opgestaen / en alle syn broeders hielpen hem / en alle die henlieden versaemt hadde met synen vader / en sy streden Israhels strydt met blyschap. En hy heeft de glorie synen volcke verbreydt / en hy heeft sy seluen ghecleedt met een pansier als een reuse / en hy heeft hemselnen omgort met syn oorloochsche wapenen in de strydē / en hy beschermde de heyrlegeren met synen weerde. Hy is den leew ghelyck gewoorden in syn wercken / en als eens leews welpen brieschende in de iacht. Ende hy heeft de boose vervolcht die ondersoeckede / ende die syn volck verstoorden / die heeft hy metter vlammen verbrant / en syn vyandē zyn verdreuen van synder vreesen / ende alle de werckers der boosheyt zyn verstoort gheweest / ende de salicheyt is voorspoedich geweest in syn handt. Ende hy creytte veel coninghen / ende hy verblyde Jacob met synen werckē / ende inder eewicheyt blyft syn gedenckeniſſe in ghebenedydinghe. Ende hy doorwandelde de steden van Juda / ende hy heeft de ongoddelicke daer wt vernicht / en hy heeft de gramschap van Israhel afgekeert. En hy is vernaemt geweest tot dat outerste der aerden / en hy heeft vergadert de ghene die verloren ghinghen. En Apollonius heeft de Heydenen vergadert / en van Samarien een veel en groote macht / om te strydē tegen Israhel. En Judas heuet vernomen / en hy is hem te gemoete getroden ten stryde / en hy heeft hem ghelagen en hedoot / en daer zyn veel ghewonde nedergelagen / ende de andere zyn gevloden / en hy heeft hen rooven ghenomen / en Apollonius sweert heeft Judas genomen / ende hy heeft daer mede ghestreden tot allen dagen.

Ende Seron de prince des heyrs vā Sirien heeft ghehoort dat Judas een vergaderinge der gheloouiger vergaderde / ende dat hy de vergaderinge met hem hadde / ende hy heeft geseyt: Ick sal my seluen eenē naem maken / en ick sal geeert worden int ryck / en ick sal Judam bestryden / ende de ghene die met hem zyn / die des conincks woort versmaden. Ende hy heeft sy seluen bereydt / en met hem zyn de heyren der ongoddelicker opghetrocken stercke helpers / om dat sy wrake doen souden aen de kinderen vā Israhel. En sy zyn aencomen tot Bethoron toe / ende Judas is hen te gemoet ghegaen met luttel volcks. Maer doen sy het heyr saghen hen te ghemoet comende / so hebben sy tot Judam ghesecyt: Hoe sullen wy luttel mogen strydē tegen so groote menichte / en soo stercke daer wy oock heden vant vasten vermoeyt zyn? En Judas heeft gheseyt: Het is licht om doen / datter vele souden beslotē werden in de handt van luttele / ende daer en is ghen onderscheyt voor het aenschyn Gods vandē hemel te verlossen door vele en door luttele. Want in de menichte des heyrs en is de victorie der oorlogen niet maer vandē hemel is de sterckeyt. Sy comen tot ons in een versmadēde en hoouerdige menichte / dat sy ons verderuen souden en onse huysvrouwen / en onse kinderen / en om dat sy ons souden beroouen / maer wy sullen vechten voor onse rechē / en voor onse wetten / en de Heere selue salse vermorden voor ons aensicht / maer ghy en wilt hen niet vreesen. Maer doen hy ophiel vā spreken so heeft hyse onuerlienlic bespronghen / ende Seron werde vernicht / en syn heyr voor syn aensicht / en hy heeftē vervolcht indē nedergang van Bethoron tot int velt / en van henliedē zynder genallē acht hondert mannen / maer de andere zyn gevloden int landt van Philisthyn. En de vreese van Judas en synder broeders / en syn verbaertheyt is gheualle op alle de Heydenen rontsomme van henliedē / ende synen naem is totten coninck gecomen / en van Judas strydē spraken alle de Heydenen. Als dan de coninc Antiochus gehoort hadde dese woorden / so is hy gram van moede ghewordē / ende hy heeft ghesonden en vergadert een heyr van alle syn ryck seer sterche heyrlegheren / en hy heeft syn schatkiste open gedaen / ende hy heeft den heyre soldt ghegeuen tot eenē iare toe / en hy heeft hen geboden dat sy bereedt zyn souden tot alles. Ende hy heeft gesien dat het gelt van de schatten faelgeerde / ende dat de tributen des landtschaps luttel waren / om den tweedracht / ende om de schade die hy gedaen hadde opt lant / dat hy de wetten wechnemen soude die van d'eerste dagē geweest hadden / ende hy heeft gevreest dat hy niet genoech en soude hebben een werck en anderwerck tot de costen ende ghiften die hy te voren gegeuen hadde met milder handt / ende was overvloedich ghewest boven de coninghen die voor hem ghewest hadden.

Ende hy was seer mismoedich / en hi heeft ghedacht in Perssiden te reysen / en te nemen de tributen der lantschappen / en te vergaderen veel siluers. Ende hy heeft Lysiam eenen edelen man van conincs geslachte gelaten over de sakē des ryks / vāden vloet Euphrates tot den vloedt van Egypten / en dat hy Antiochum synē sone soude voeden /

tot dat hy wederom quame. Eñ hy heeft
hem geleuert de helft vanden heyre/ ende de
Elephanten/ eñ hy heeft hem bevolen van
alle de dingen die hy wilde/ eñ van de gene
die in Judeen eñ in Jerusalem woonden:
E eñ dat hy tot hen een heyr senden soude
om te vernielen ende wt te roeyen de cracht
van Israhel/eñ de bleuelingen van Jerusa-
lem/eñ om hen ghedenckenisse weeh te ne-
men vander plaetsen/ eñ dat hy daer be-
woonders stellen soude de vremde kinderē/
in allen hen palen/eñ dat hi metten lote hen
landt soude wtdeylen. Eñ de coninc heeft
genomen het deel van dat heyr dat daer ble-
uen was/eñ hy is wtgegaen vā Antiochien/
syns rycks stadt/int hondertste eñ-seuenen-
veertichste iaer/eñ hy is ouer den vloet Eu
phrates ouerghevaren/eñ hy doorwandelde
de bonenste lantschappē. Eñ Lysias heeft
gecoren Ptolomeum dē sone Dorymini/ eñ
Nicanorem eñ Gorgiam machtige mannen
van des conincs vrienden/ eñ hy heeft met
hen gesonden veertich duysent mannen/ eñ
seuen duysent ruyters te peerde/dat sy comē
souden int lant van Juda/eñ dat sy dat sou-
den verderuen na des conincs woort. Eñ
sy syn voorts getrocken met alle hen macht
eñ syn gecomen/eñ neder ghelagen tot Am
maum int plat velrachtich landt. Ende de
cooplyden der landen hebben haren naem
gehoort/ eñ sy hebben seer veel siluers ende
gouts genomen/eñ knechten/eñ sy syn inde
heyrlegheren gecomen/dat sy de kinderē vā
Israhel souden tot slauen ontfanghen/ende
met hen syn versaemt de heyren van Sy-
F rien/eñ vander vremdelinger lant. Ende
Judas eñ syn broederen hebben gesien dat
de quaden vermenichfuldicht warē/ ende de
heyren quamen aen tot hen palen/eñ sy heb-
ben vernomen des conincs woorden/die hi
den volcke geboden hadde te doen tot ver-
derfenisse eñ vernielinge: eñ sy hebbē ge-
sept een yegelic tot synen naesten/ Laet ons
de verworpentheyt ons volcs oprichten/eñ
laet ons strijden voor ons volc eñ voor onse
heylige dingen. Eñ daer is een vergade-
ringe te samen comen/ dat sy souden bereet
syn ten strijde/eñ dat sy bidden souden/ende
bermhertigheyt eñ genadicheden begheerē.
Eñ Jerusalem en woorde niet bewoont/
maer sy was als een woestijne: daer en was
niemandt die daer inginck eñ wtginck van
harē ingeborene/ eñ de heylige plaetse wer-
de vertreden/eñ de kinderen der vremdelin
gen waren in de borcht/ daer was de woo-
ninghe der Heydenen/ eñ de wellustichevdt
is afgenomen van Jacob/ eñ de fluyte ende
de herpe hebben daer opghehouden. Eñ
sy syn vergadert ende ghecomen in Mas-
pha tegen Jerusalem/ want in Maspha was
de plaetse des biddens te voren in Israhel.
Ende sy hebben ghevast op dien dach/eñ
sy hebben henselven gecleedt met hayrē clee-
deren/ende sy hebben asschen op hare hoof-
den gheleydt/ende sy hebben hare cleederen
ghescheurt/ ende sy hebben de boecke van-
der wet wijt open gespannen/ waer wt dat
de Heydenen onderlochten de gelyckenisse
van haren afgods beelden/ ende hebbē de
priesterlicke ornamenten ghebracht/ende de
eerste vruchten/ende de thienden/ eñ sy heb-
ben de Nazareen verweet die de dagē ver-
vult hadden/ ende sy hebben met luyder
stemmen ten hemel gheroepen/ segghende:
wat sullen wy desen doen/ende waer henen
sullen wy die leyden? eñ v heylige plaet-
sen syn vertredē/ende sy syn ontsuyert/ eñ
v priesters syn geworde tot een beschrey-
ghe ende tot een vernederinghe/ ende siet
de nacien syn tegben ons vergadert/ dat sy
ons heel verderuen souden. Ghy weet wat
sy tegben ons dencken. Hoe sullen wy
mogen staende blijuen voor hen aensichten/
ten zy dat ghy God ons helpt? Eñ sy heb-
dē met trompetten getrōpt met luyder stem
men. Ende hier nae heeft Judas gheskelt
hooftmannen des volcks/ duysentste man-
nen/ende hondertste mannen/ eñ vijftichste
mannen/eñ thiende mannen. Eñ hi heeft Deut. 20.
gheseyt den ghenen die huysen timmerden/ h.c.
eñ huysvrouwen trouden/ eñ wijngaerden Iudic. 7. d.
planteden/eñ den vervaerden/ dat sy weder
om keeren souden/ een yegelic in syn huys/
na de wet. Eñ sy hebben de heyrlegheren
doen vertrecken/ eñ hebben die gheskelt ten
zuyden van Emmaum. Eñ Judas heeft
gheseyt: Omgort v ten strijde/eñ weest vro-
me kinderen/ende weest bereet tegen morgen
vroech dat ghy strijden moecht tegben
dese nacien die versaemt syn tegen ons/om
ons te verderuen/ eñ onse heylighe dingen/
want het is ons beter inden strijde te ster-
uen dan te sien de quaden ons volcs/ eñ der
heyliger dingen/ Eñ also den wille inden
hemel wesen sal/alsoo moet gheschieden.

Hoe Iudas tegen Gorgias eñ Lysias eenighe strijden verwint, ende maeckt eenen nieuwen outaer, suyverende den tempel, eñ houdende blijdelick feeste der kerckwijdinghe acht daghen.

Dat iij. Capittel.

1 Ende Gorgias heeft tot hem genomē vijf A
duysent mannen/eñ duysent wtgecoren
ruyters te peerde/ eñ sy hebben den heyrle-
2 gher doen vertrecken des nachts/ om dat
sy comen souden totter Joden heyrleger/eñ
dat zyse onversienlick slaen souden/ ende de
kinderen die wt de borcht waren/die waren
3 hen leydtsmannen. Eñ Judas heuet ge-
hoort/ende hy is opghestaen ende de macht-
ighe om te slaen de macht van des conincs
4 heyren die in Emmaum waren/ want het
heyr was noch verstroyt van de heyrlege-
5 ren. Ende Gorgias is ghecomen in Ju-
das heyrlegher des nachts/ eñ hy en heeftet
niemanden gevonden/ende hy sochtse op de
berghen. want hy seyde/ Dese vlieden van
6 ons. Ende alst dach ghevorden was/soo
heeft hem Judas verthoont opt velt alleen-
lick met drij duysent mannen die gheen be-
scherm wapenen noch swerden en hadden/
7 eñ sy hebben de heyrlegeren der Heydenē
machtich ghesien/eñ ghepansierde mannen/
ende rolvolck rontsom henlieden ende dese
8 waren gheleert ten strijde. Ende Judas
heeft

)eeft gheſeyt den mannen die met hem wa-
:en: En vreeſt haerlieder menichte niet/eñ
)aren oploop en wilt niet ontſien. weeſt
zhedachtich hoe dat onſe vaderen behouden
:yn gheweeſt in de roode zee/ doen Pharao
)en volchde met een groot heyr. Eñ nu
aet ons inden hemel roepen/eñ de Heere ſal
)nſer ontfermen/eñ hy ſal gedachtich weſen
)nſer vaderen teſtament/ eñ hy ſal dit heyr
)ertielen voor ons aenſicht heden/ ende
ille de Heydenen ſullē weten/ datter een is
)e Iſrahel verloſſe eñ vry make. Eñ de
)zemdelingen hebben hen oogen opgheheē/
ñ ſy hebbenſe gheſien comende van teghen
)uer. Eñ ſy zyn wten legher ghetrocken
en ſtrydc/eñ ſy hebben metten trompet ge-
)laten/die met Juda waren. Eñ ſy zyn te-
zhen malcanderen gecomen/eñ de Heydenē
yn verniclt geweeſt/ eñ geuloden int velt.

Maer alle de laetſte vielen metē ſweer-
)c/en ſy hebbenſe vervolcht tot Gezeron/eñ
)ot de velden van Idumeen/eñ van Azoten
:ñ Jamnie. Eñ daer ſiller van henlieden ne-
)er gheſlaghen tot vry duyſent mannen toe.

Ende Judas is wederom ghekeert/ende
yn heyr hem volgende. Eñ hy heeft roēē
)olcke gheſeyt: En begheert de roōē niet/
want den ſtrydt is tegen ons/ eñ Goz-
zias/eñ ſyn heyr zyn by na ons op dē berch.
Maer ſtaet nu tegen onſe vyanden/ eñ ver-
vintſe met ſtrydē ende dan ſuldy namaels
)e rooven vryē nemen. Eñ doen Judas
)eſe dinghen noch ſprack/ſo werde daer ge-
)en deel van verre ſiende vanden ber-
ghe. Ende Gozgias heeft geſien dat ſy ter
)lucht omgekeert waren/ ende dat deſe den
)eyrlegher aengheſteken hadden/want den
)oock dienen ſach/ toonde datter gheſchiet
was. Het welck ſy geſien hebbende heb-
)en ſeer ghevreeſt/ aenſiende ooc mede Ju-
)am ende dat heyr int velt bereedt ten ſtry-
)e. Ende ſy zyn allegader ghevloden int
)elt der vremdelingen. Eñ Judas is we-
)derom ghekeert tot de rooven der legeren/
eñ ſy hebben ghenomen veel gouts eñ ſil-
)er eñ Hyacinthynen ſyde cleederen/ eñ clee
)deren met zeepurpur gheverwet/ eñ groote
)ydommen. Eñ omgekeert zynde ſongē
ſy eenen loſſanck/eñ gebenedyden Godt in-
)den hemel dat hy goet is/ eñ dat ſyn berm-
)ertigheyt inder eewigheyt is. Eñ daer is
een groote ſalicheyt gheſchiet in Iſrahel op
)ien dach. Maer ſo wie vanden vremde-
ingen ontgaen waren die zyn gecomen/eñ
)ebbē Lyſie vercondicht alle datter geſchiet
was. Welcke dingen als hy gehoort had-
)e miſnoedich zynde werde hi flau/om dat-
er in Iſrahel niet gheſchiedt en was ſoo hy
vilde/ eñ ſulcke als de coninc benoten had-
)e. Ende int naeſtcomende iaer heeft Ly-
)as vergadert vleſtich duyſent wtgheleſender
mannen/ eñ vyf duyſent ruyters te peerde/
)at hyſe beſtryden ſoude. Ende ſy zyn in
Judeen ghecomen/eñ hebben hen heyrlege-
)en gheſtelt in Bethozon/ eñ Judas is hem
)e gemoete gegaē met thien duyſent mannē.

Ende ſy hebben gheſien een ſterck heyr/
ende hy heeft ghebeden ende gheſeyt/ Ghe-
benedyt zydy behouder van Iſrahel die den
oploop vanden machtighen vernielt hebt
doot Davids ws knechts hāt/ eñ de heyrle- 1.Re.17.f.10
gheren der vremdelingen gheleuert hebt in 1.Re.14.b.15
de hant van Jonathas Sauls ſone/eñ ſyns
wapendragers. Beſluyt dit heyr in Iſra-
hel ws volcks handt/eñ laet hem beſchaemt
worden in ſyn heyr/ ende in ſyn ruyters te
peerde. Gheeft hen vermaertheyt eñ doet
de ſtoutſcheydt van hen cracht verdwynen/
ende laetſe beroert worden van hen vernie-
linge. Worptſe neder metten ſweerde der
gheenre die v beminnen/ ende laetſe v rſa-
men louen alle die uwen naem kennen met
loſſangen. Eñ ſy hebben t'ſamen ghestre-
den/ende van Lyſias heyr zynder vyf duy-
ſent mannen gevallen. Maer Lyſias ſien-
de de vlucht vanden ſynen eñ de cloeckheyt
der Joden/eñ dat ſy bereedt zyn te leven oft
te ſterven vromelick/ is wech getrocken na
Antiochien/ende hy heeft ruyters ghecoſen/
dat ſy vermenichfuldicht wederom comen
ſouden in Judeen. Ende Judas ende ſyn
broeders hebben gheſeyt/Siet onſe viandē
zyn ghebroken/ laet ons nu opgaen om de
heyligha plaetſen te ſuyueren eñ te vernieu-
wen. Ende alle t'heyr is vergadert/ eñ ſy
zyn opgecomen op den berch van Sion.
Eñ ſy hebben de geheylichde plaetſe ver- E
woeſt gheſien/ ende den outaer ontſuyuert/
ende de poorten verbrandt/ ende in de
voorhoven opgheſchoten ſpruyten/ gheluck
int wont oft op de berghen/ ende de cet-
meren der prieſters omgworpen. Ende
ſy hebben hen cleederen gheſcheurt/ ende ſy
hebben met een groot gheſchrey gheſchreyt/
eñ ſy hebben aſchen op hen hooft gheleydt/
ende ſy zyn neder gevallen metter aenſicht
op de aerde/eñ ſy hebben groot gelupt ghe-
maert met de trompetten der teeckenen/ eñ
ſy hebben gheroepen inden hemel. Doen
heeft Judas mannen geordineert dat ſy te-
gen hen vechten ſouden/die in de borcht wa
ren tot dat ſy de heyligha plaetſen ſuyueren
ſouden. Ende hy heeft de prieſters ghecō-
ren ſonder ſmette/ hebbende den wille in
Godts wet/ ende ſy hebben de heyligha
plaetſen gheſuyuert/ ende ſy hebben de be-
ſmette ſteenen ghedraghen in een onſuyuer
plaetſe. Eñ hy heeft gedacht vanden ou-
taer der brandtoffieren dat hy ontſuyuert
was/wat hy daer mede doen ſoude. Ende
hen is eenen goeden raedt ingheualien dat
ſy dien verderuen ſoudē dat hy hen by auon
turen tot gheenen verwyte weſen en ſou-
de/om dat de Heydenē dien ontſuyuert heb-
ben/eñ ſy hebben dien afgebroken. Eñ ſy
hebben de ſteenen wech geleyt op den berch
des huys op een bequamen plaetſe/tot datter
een Prophet quame/ende daer af hen ant-
woorde. Ende ſy hebben gheheel ſteenen
ghenomen na de wet/ende ſy hebben eenen
nieuwen outaer opghericht/ nae dien die te
voren gheweeſt hadde/ ende ſy hebben de F

heylighe plaetſen opgetimmert/ eñ die binnen t'huys waren van binnē/ ende het binnenſte huys/ eñ de voorhouen hebben ſy geheylicht. Ende ſy hebben de heylige vaten nieuwe gemaect/ eñ ſy hebben den candelaer binnen gedragen/ eñ den outaer der reucoſferanden/ eñ de tafel inden tempel. Eñ dat reuckwerck hebben ſy op den outaer geſtelt/ eñ ſy hebben de lampen ontſtekē die op den candelaer waren/ ende de lichten inden tempel. Ende ſy hebben op de tafelen broodē gheſtelt/ ende ſy hebben de voorhanckſelen vpgehangen/ eñ ſy hebben de wercken volbracht die ſy ghemaeckt hadden. Eñ voort den morghenſtont zyn ſy opgheſtaen inden vyfentwintichſten dach der negēſter maent (dit is de maent Caſleu) van dat honderſte eñ achtenveertichſte iaer: ende ſy hebben het ſacrificie gheoffert nae de wet/ op den nieuwen outaer der brandtofferanden/ dien ſy gemaert hadden. Nae den tyt ende na den dach/ waer in dat de Heydenen dien beſmet hadden/ inden ſelven dach is dien vernieuwert/ met ſangen/ eñ herpen/ eñ cimbren/ ende met cymbalen. Ende alle t'volck is op ſyn aenlicht ghevallen/ eñ ſy hebben aen ghebeden/ eñ ghebenedyt inden hemel heer/ die hen voorſpoedicheyt verleent hadde.

Ende ſy houden de wydinge des outaers achte dagen/ ende ſy hebben brandofferanden gheoffert met blyſchap/ ende het ſacrificie der ſalicheyt ende des loffs. Ende ſy hebben het aenlicht des tempels verciert met gulden croonen/ ende met ſchildekens/ ende ſy hebben de poorte eñ de prieſters cameren gewydt/ eñ ſy hebben daer dozen aen geſtelt. Ende daer is een ſeer groote blyſchap int volck gheſchiet/ eñ het verwyt der Heydenen is afgekeert. Eñ Judas heeft gheſtelt ende ſyn broeders/ eñ alle de vergaderinghe van Iſrahel/ datmen den dach van des outaers wydinghe houden ſoude/ te ſynen tyden van iare te iare/ acht dagen doer/ vanden vyfentwintichſten dach der maent Caſleu met blyſchap ende vrolicheyt. Eñ ſy hebben op dien tyt ghetimmert den berch van Sion/ ende rontſomme hooge mueren/ ende vaſte tozen/ op dat de Heydenen tot cenighen tyde niet comen en ſouden/ eñ dien vertreden/ ghelyck ſy te vozen gedaen hebben. Ende hy heeft daer een heyr gheſtelt/ dat ſy dien berch bewaren ſoudē/ eñ hy heeft dien ſterck ghemaect/ om Bethſuram te behoeden/ om dat het volck een ſtercte hebben ſoude teghen d'aenſicht van Idumeen.

Iudas verwint eenighe Heydenen/ ende verloſt ſyn broeders ende vecht teghen Timotheum, eñ hoe ſy alle wederom thuys comen/ ende daer wt Godt offerande doen/ hoe eenighe gheſleghen werden teghen ſyn ghebodt doende, ende hoe hy Chebron ende Azoten verwint ende troſt.

Dat v. Capittel.

Ende t'is geſchiet doē de Heydenē rontſomme gehoort hadden/ dat den outaer ende de heylige plaetſe opghetimmert waren als te vozen/ ſoo zyn ſy ſeer gram ghewozden.

Eñ ſy dachten het ghelachte van Jacob wech te doen dat onder henlieden was/ eñ ſy hebben begonſt te doodē vanden volcke/ eñ te vervolghen. Eñ Judas beſtredt de kinderen van Eſau in Idumeen/ eñ de gene die in Arabathane waren/ want ſy beleyden de Iſraheliten/ eñ hy heeftſe met een groote plaghe ghelagen. Ende hy is gedachtich geweeſt der boosheyt der kinderē vā Bean/ die den volcke waren tot eenen ſtricke/ ende tot een ſtrupſele/ hen laghen legghende op den wech/ ende ſy zyn van hem beſloten in de tozren/ eñ hy is henaengecomen/ ende hy heeftſe verbannen/ ende hy heeft hen tozren metten vicre verbrant met alle de ghene die daer in waren. Eñ hy is voorts ghetrocken tot de kinderē van Ammon/ eñ hy heeft een ſtercke macht ghevonden/ ende een ſeer groot volc/ eñ Timotheum haerlieder capiteyn: eñ hy heeft teghen hen veel ſtryden geſtredē/ eñ ſy zyn vervult geweeſt in haerlieder aenſchyn/ eñ hy heeftſe ghelagen/ eñ heeft ingenomen de ſtadt vā Gazer eñ haer dochteren. Eñ hy is weder comen tot in Judeen. Eñ de Heydenen zyn vergadert geweeſt die in Galaad zyn/ tegen de Iſraheliten die in hen palen waré/ dat ſy die verdoen ſouden/ eñ ſy zyn geuloden in de ſtercte Datheman/ eñ ſy hebben brieuen geſondē tot Judam eñ ſyn broeders/ leggende: De Heydenen zyn tegē ons vergadert rontſomme/ dat ſy ons verdoen ſouden: eñ ſy bereyden om te comen eñ in te nemen de ſterckte daer toe dat wy gevloden zyn/ ende Timotheus is de capiteyn vāhen heyr. Daerom comt nu/ eñ verloſt ons van hen handē/ wāt daer is een menichte van ons lieden ghevallen/ ende alle onſe broeders die in de plaetſen van Tubin waren zyn doorghellagen/ ende ſy hebben hare huysvrouwen ghevanghen ghelevdt/ eñ hare kinderen ende rooven/ eñ ſy hebben daer ghedoot omtrent duyſent mannen. Dewyle darmen noch de brieuen las/ ſiet ſoo zyn daer ander boden ghecomen van Galileen met ghelcheurden cleederen bootſchappende nae deſe woordē/ ſeggende: Dat teghen hen verſaemt waren die van Ptolemaida ende van Tyrien ende Sydonien/ ende gheheel Galileen is vervult met vremdelingē/ dat ſy ons te niet brengē ſouden. Als dan Judas eñ t'volck ghehoort hadden deſe woordē/ ſo iſſer een groote vergaderinge verſaemt om te dencken wat ſy haren broederen doen ſouden die in tribulacien waren/ eñ van henlieden beſtredē werden. Ende Judas heeft gheſeyt Simoni ſynen broeder: Kieſt voor v mannen wt/ eñ gaet henen/ ende verloſt v broeders in Galileen/ maer ick ende Jonathas myn broeder ſullen gaen in Galaditim. Ende hy heeft Joſephum Zacharias ſone ghelaten eñ Azariam capiteynen des volcks/ metten heyr daer ouerde in Judeen tot de bewaringhe: ende hy heeft hen ghehoden ſeggende: weeſt ouer dit volc/ ende en wilt geenen ſtrydt leueren tegen de Heydenē/ tot dat wy wederkeerē. Eñ Simoni zyn ten deele gegeuē bzy duyſent mannē/ dat hy in Galileen

gaen

gaen ſonde/eñ Jude acht duyſent in Galadi-
tim. Eñ Simon is wech gereyſt in Gali-
leen/eñ hy heeft veel ſtryden geſtreden tegen
de Heydenen/ eñ de Heydenen zyn vernielt
gheweeſt vooꝛ ſyn aenlicht/ eñ hy heeftſe
ver volcht tot de pooꝛte van Ptolemaiden/
eñ daer iſſer vanden Heydenen gevallen by
nae dry duyſent mannen/ ende hy heeft hen
rooven genomen/ eñ hy heeftſe mede ge-
nomen die in Galileen waꝛē/ eñ in Arbatis
metten huyſvꝛouwen eñ kinderen/ende alle
dat hen toebehooꝛde/eñ hi heeftſe in Judeen
gebꝛacht met groote blyſchap. Eñ Judas
Machabeus eñ Jonathas ſyn bꝛoeder zyn
gepaſſeert ouer de Jooꝛdane/ eñ ſy zyn wech
getrocken eenen wech vā dry dagen dooꝛ de
woeſtyne. Eñ de Nabutheen zyn henlie-
den te gemoete gecomē/ eñ ſy hebbenſe vꝛe-
delick ontfangen/ eñ ſy hebbē henliedē ver-
telt alle dat haꝛen bꝛoeders geſchiet was in
Galaaditide/ eñ datter vele van henlieden
gevangen waren in Baraſa/eñ Boſoꝛ/eñ in
Alimis/eñ in Caſphar eñ Mageth/ eñ Car-
naim/ Deſe waren al beſloten eñ groote ſte-
den. Maer ooc in de ander ſteden vā Ga-
laaditim werdender gevangen ghehouden/
ende teghen mooꝛghen ſo hebben ſy opghe-
ſtelt tot deſe ſteden t'heyꝛ naerder te leggen/
eñ dat ſy die winnen eñ verderven ſoudē op
eenen dach. Eñ Judas ende ſyn heyꝛ heb-
ben haꝛen wech omghekeert in de woeſtyne
Boſoꝛ onverſienlick eñ hy heeft de ſtadt in-
ghenomen/eñ hy heeft alle de mannen doot
gheſlaghen met dat ſcherp vanden ſweerde/
ende hy heeft allen haꝛe rooven ghenomen/
eñ hy heeftſe metten viere ontſteken. Eñ
ſy zyn van daer opgeſtaen des nachts/ eñ ſy
ghinghen tot de ſtercte. Ende het is ghe-
ſchiet des mooꝛgens vꝛoech doen ſy haꝛe oo-
ghen opgeheven hadden ende ſiet daer was
een groot volck/ der welcker gheen ghetal
en was/ dꝛaghende leeren eñ ſtoꝛmghereet-
ſchappen/ dat ſy de ſtercte innemen ſouden/
eñ ſy beſtredenſe. Ende Judas heeft ghe-
ſien dat de oꝛloghe begonſt is/ eñ den roep
der oꝛlogen is opgeclommen ten hemel als
een trompet/ eñ eenen grooten roep vander
ſtadt/ eñ hy heeft ſynē heyꝛe geſeyt Strydt
heden vooꝛ uwe bꝛoederen. Eñ hy is ge-
comen met dry ſlachoꝛdenen achter hem/ eñ
ſy hebben groot gheluyt gemaect met trom-
petten/eñ ſy hebben int ghebedt gheroepen.

Ende Timotheus heyꝛen hebben verno-
men dat Machabeus was/ eñ ſy zyn wech
ghevloden van ſyn aenſicht/ eñ ſy hebbenſe
gheſlagen met een groote plaghe/ende daer
iſſer van henlieden ghevallen op dien dach
ontrent acht duyſent mannen. Eñ Judas
is afgewecken tot Maſpha/ eñ hy heeftſe be-
ſtreden eñ ingenomen/eñ hy heeft allen haer
mannen dootgeſlagen/eñ hy heeft haer roo-
ven met hem ghenomen eñ hy heeftſe mettē
viere ontſteken. Van daer is hy vooꝛts
gereyſt/eñ heeft gewonnen Caſbon/eñ Ma-
geth/ende Boſoꝛ/ ende de ander ſteden van
Galaaditen. Maer na deſe geſchiedeniſſen
heeft Timotheus een ander heyꝛ vergadert/
ende hy heeft ſynen legher gheſtelt teghen
Raphon ouer de beke. Ende Judas heeft-
ter gheſonden om dat heyꝛ te beſpieden/ eñ
ſy hebben hem wederom gebootſchapt/ seg-
gende: Dat tot hem alle de Heydenen ver-
gadert zyn/die rontſom ons zyn/ eñ een heyꝛ
wter maten groot. Eñ ſy hebben de Ara-
bers gehuert tot hen hulpe/eñ ſy hebben ha-
ren legher geſlelt ouer de beke/ bereyt tot v
te comen ten ſtryde. Eñ Judas is hen te ge-
moete gegaen. Eñ Timotheus heeft den
princen ſyns heyꝛs geſeyt/ Als Judas ende
ſyn heyꝛ ſal aengenomen zyn tot by de wa-
terbeke/iſt dat hy eerſt tot ons ouertreet/ ſoo
en ſullen wy hem niet moghen wederſtaen:
wāt hy ſal vermoghende tegē ons machtich
zyn/ Maer iſt dat hy vꝛeeſt ouer te treckē/
eñ dat hy ſynen leger ſtelt buytē den vloet/
ſo laet ons tegen hen ouertrecken/ ende wy
ſullen vermoghen teghen hem/ Maer als E
Judas naecte tot by de waterbeke/ ſo heeft
hy de ſchꝛyvers des volcks neffens de beke
gheſtelt/eñ hy heeft hen bevolen/ ſeggende:
En laet gheenen menſch achter/ maer laetſe
alle ten ſtryde comen. Eñ hy is eerſt tot
henlieden ouerghetrocken/ eñ alle t'volc na
hem/ eñ alle de Heydenen zyn vernielt van
haerlieder aenſicht/eñ ſy hebben haꝛe wape-
nen wech gewoꝛpen/eñ zyn geloden totte
afgodts tempel die in Carnaim was. Eñ
hy heeft de ſelue ſtadt ingenomen/ ende den
tempel heeft hy metten viere verbꝛandt met
alle de ghene die daer binnen waren/ ende
Carnaim is ouerweldicht/ ende ſy en heeft
niet connen wederſtaen tegen Judas aen-
ſicht. Ende Judas heeft vergadert alle de
Iſraeliten die in Galaaditide waren/vandē
minſten totten meeſten/ende hen huyſvꝛou-
wen/ende kinderen/ eñ een ſeer groot heyꝛ/
om dat ſy comen ſouden int landt van Ju-
da. Eñ ſy zyn ghecomen tot Ephꝛon ende
deſe groote ſtadt was inden inganck ghele-
ghen ſeer ſterck beſloten/eñ men mocht van
haer niet wycken ter rechter oft ter ſlincker
zydē/ maer dooꝛ haer middē was den wech.
Eñ die in de ſtadt waren hebben henſel-
ven daer in beſloten/ eñ ſy hebbē de pooꝛten
met ſteenen geſtopt/ eñ Judas heeft tot hen
geſonden met vꝛedelicke woꝛdē/ ſeggēde: Num.20.c.
Laet ons dooꝛtrecken dooꝛ v landt/ dat wy
mogen in ons landt gaen/ ende niemant en
ſal vlieden hinder doen/ alleenlick ſullē wy
metten voeten dooꝛgaē. Ende ſy en wilden
henlieden niet open doen. Eñ Judas heeft
bevolen in de heyꝛlegeren wt te roepen dat
een yeghelick aencomen ſoude ter plaetſen
daer hy was/ ende de machtighe mannen
zyn aenghetrocken/ eñ hy heeft de ſtadt be-
ſtreden den gheheelen nacht/ ende den ghe-
heelen dach/ eñ de ſtadt is in ſyn hant ghele-
vert/ ende ſy hebben alle dat manlick was
ghedoot met de ſcherpte des ſweerts/ eñ hy
heeft de ſtadt wtgheroeyt/ende hy heeft haer F
rooven ghenomen/ eñ is dooꝛghegaen ouer
alle de ſtadt/op de verſlaghene. Eñ ſy zyn

ouer de Jordane ghetrocken int groot velt/
tegen d'aenſicht van Bethſan. Ende Ju- 51
das was vergaderende de achterſte/ende hy
vermaende het volc ouer alle den wech / tot
dat ſy quamen in d'landt van Juda: ende 52
ſy zyn opgetrocken op den berch Sion met
blyſchap eñ vrolickheyt/eñ ſy hebben brant-
offeranden gheoffert / om datter niemandt
van hen allen doodgeblenen en was/tot dat
ſy wederkeerden met vrede. Eñ in de da- 53
ghen in de welcke Judas eñ Jonathas wa-
ren in d'landt van Galaad / eñ Simon ſyn
broeder in Galileen teghen d'aenſicht van
Ptolomaidem/ ſo heeft Joſephus Zacha- 54
rias ſone gehoort/eñ Azarias de princen der
macht / die wel ghedaen dingen/eñ die ſtry-
den die daer gheſchiet zyn geweeſt/ eñ hy 55
heeft geſeyt: Laet ons voort ooc eenē naem
maken / eñ laet ons gaen ſtryden teghen de
Heydenen die rontſomme ons zyn. Ende 56
hy heuet bevolen den genen die in ſyn heyr
waren/ende ſy zyn wech ghereyſt tot Jam-
niam. Eñ Gorgias is wtgetrocken wter 57
ſtadt / eñ ſyn mannen henlieden te gemoete
ten ſtryde. Eñ Joſephus eñ Azarias zyn 58
verlaecht tot de palen vā het Joodſche lant/
eñ daer iſſer ghevallen vanden volcke van
Iſrahel tot twee duyſent mannen / eñ daer
is een groote plage geſchiet int volck/ om 59
dat ſy Judam eñ ſyn broeders niet en hoor-
60 den/meynende dat ſy ooc vromelic doen ſou
den: maer ſy en waren van dier mannen 61
ſade niet/door de welcke de ſalicheyt in Iſ-
rahel geſchiet is. Eñ de mannen van Ju- 62
da zyn ſeer groot gheworden voor d'aenſicht
van gheheel Iſrahel / eñ alle der Heydenen
daer haren naem gehoort worde. Eñ daer 63
iſſer tot henlieden gecomen henlieden gelu
ckroepende. Eñ Judas eñ ſyn broederen 64
zyn wtghegaen/eñ ſy beſtreden de kinderen
van Eſau int lant dat ten ſuyden is/ende hy
heeft geſlagen Ebron ende haer dochteren/
ende haer muren/eñ de toren heeft hy met-
ten viere verbrandt int ronde. Eñ hy heeft 65
de heyrlegeren doen vertrecken/dat hi gaen
ſoude int landt der vremdelinghen/ ende hy
doorwandelde Samarien. In dien dach 66
zynder prieſters gevallen inden ſtrydt doen
ſy vromelic doen wilde/ doen ſy ſonder raet
wtghinghen ten ſtryde. Ende Judas is 67
afgeweken tot Azoten inder vremdelingen
landt/ende hy heeft hen outaren omgewor-
pen/ ende de ghekneden beelden van haren
afgoden heeft hy metten viere verbrandt/eñ
heeft de rouven der ſteden ghenomen/ ende
is weder ghekeert int landt van Juda.

Antiochus wordt van Elimaides verlaecht, ende daer nae verſtaet hy dat hy ſterven moet, ende belydt ſyn mis daet dat hy teghen Ieruſalem mi'daen hadde: Syn ſone vergadert een crachtich heyr, maer hy en can Iudam niet ghedoen: Ende de coninck beſtormt Ieruſalem, maer hy wordt van Lyſias thuys gheroepen, hy maeckt paeys, maer hy breeckt ſynen eedt.

Dat vj. Capittel.

1 ENde de Coninck Antiochus doorwan-
delde de bovenſte lantſchappen / ende hy
heeft gehoort datter was een ſtadt Elymai-
des int lant van Perſen ſeer edele/ende ſeer
2 rijck van gout ende ſilver/ ende dat in haer
eenen ſeer rijckelicken tempel was / eñ dat
daer waren gulden gordynen/eñ panſieren/
ende ſchilden die achtergelaten heeft Alexan
der Philips ſone de Macedoniaē/ die d'eer-
3 ſte in Griecken lant geregneert heeft. Eñ
hy is ghecomen / ende hy ſocht de ſtadt in te
nemen ende die te berooven / eñ hy en heuet
niet ghemoghen/ want het woort is bekent
gheworden den genen die in de ſtadt waren:
4 ende ſy zyn opgeſtaen ten ſtryde/ende hy
is van daer ghevloden / ende wech ghetrec-
ken met groter droefheyt/ eñ hy is weder-
5 gekeert in Babylonien. Ende daer is een
ghecomen die hem bootſchapte in Perſen
hoe dat de heyrlegeren verlaecht waren die
6 int landt van Juda waren/ ende dat Ly-
ſias wech ghetrocken was met een groote
macht ten eerſten/eñ dat hy verlaecht is ge-
weeſt voor der Joden aenſicht/ ende dat die
de overhant ghecreghen hebben met wape-
nen/ende met veel rooven die ſy ghenomen
hebben wt de legeren die ſy verſlagen had-
7 den/ eñ dat ſy omgeworpen hebben de af-
grijſelicheyt die ſy opgericht hadden op den
outaer die in Ieruſalem was/ende dat ſy de
gheheylichde plaetſe alſt te voren was/ al om
betimmert haddē met hooge muren: maer
8 ooc mede Bethſuran hen ſtadt. Eñ het is 15
geſchiet als de coninc deſe woorden gehoort
hadde dat hy verſchrict is gheweeſt / ende is
ſeer beroert gheweeſt/eñ hy is te bedde ghe-
vallen/ eñ is in een ſiecte gevallen vā droef-
heyt om dat hem niet gheſchiet en was alſo
9 hy dachte. Eñ hy was daer tot veel dagen/
want de groote droefheyt is in hē vernieut
geweeſt/eñ hy heeft gemeynt dat hy ſterven
10 ſoude. Eñ hy heeft alle ſyn vrienden ghe-
roepen/eñ heeft tot hen geſeyt: Den ſlaep is
van mynen oogen wech ghegaen/eñ ick ben
heel vermallen eñ ontſoncken metter herten
11 van ſorchvuldicheyt/ ende ick heb geſeyt in
myn herte: Tot in wat tribulacien ben ick
ghecomen/ende in wat baren der droefheyt/
daer ick nu in ben/die blijde was eñ gemint
12 in myn macht? Maer nu gedencke ick der
quader dingen die ick in Ieruſalem gedaen
hebbe/ van waer ick wech ghenomen hebbe
alle de gulden ende ſilveren rooven die daer
in waren/ende ick heb ghevonden datmenſe
wech halen ſoude die in Judeen woonden/
13 ſonder ſake. Daerom heb ick bekent dat
my daerom alle deſe quaden gevonden heb-
ben/ende ſiet ick vergae van groter droef-
14 heyt in een vremt landt. Eñ hy heeft ghe-
roepen Philippum eenen van ſynen vrien-
den ende hy heeft hem gheſtelt ouer alle ſyn
15 rijck/ eñ hy heeft hem ghegeven ſyn croon-
nement/ eñ ſijn eerlick cleedt eñ ſynen rinck
om dat hy halen ſoude Antiochum ſijnē ſo- C
ne/eñ dat hy dien opvoeden ſoude eñ dat hy
16 regneeren ſoude. Eñ Antiochus de coninc
is daer geſtorven int honderſte / eñ negen-
17 endeveertichſte iaer. Eñ Lyſias heeft verno-
men dat de coninck gheſtorven is / ende hy
heeft gheordineert dat Antiochus ſyn ſone

regneeren

regneeren ſoude/den iongelinc die hy voed-
de/eñ hy heeft ſynen naem genoemt Eupa-
tor. Eñ de gene die in de ſtercte waré heb-
ben Iſrahel beſloten rontſomme de heylige
plaetſen/eñ ſy ſochten hen altyt quaet / ende
der Heydenen veſtinge. Eñ Iudas heeft
gedacht henlieden te vernielen/ eñ heeft alle
t'volck t'ſamen geroepen dat hyſe beleggen
ſoude. Eñ ſy zyn te ſamen vergadert/en ſy
hebbenſe beleyt/int hondertſte eñ vyftichſte
iaer/eñ ſy hebben gemaect groote bogen/ eñ
ſtorm ſchranſſen. Eñ daer iſſer ſommige wt
gegaen vanden genen die beleyt waren/ eñ
ſommige vanden ongoddelicken wt Iſra-
hel hebben hen met die verſaemt/ eñ ſy zyn
wech gegaen totten coninc/ eñ hebben ghe-
ſeyt: Hoe lange en doedy gheen recht/eñ en
wreeckey onſe broeders niet? wy hebben
voorghenomen uwen vader te dienen/ende
te wandelen in ſyne ghebooden/eñ ſynen be-
uelen onderdanich te zyne: eñ ons volcks
kinderen verbiemden hen daerom vã ons/
eñ ſo wie datter van ons lieden gheuonden
werden/die werden doodtgheſlagen/ eñ onſe
erffenißen werden geroofft/ eñ ſy en hebdé
tot ons alleen de handt niet wtgheſteken/
maer ooc in alle onſe palen: eñ ſiet ſy zyn
heden aenghecomen tot de bezicht in Ieru-
ſalem/om die in te nemen/ende de ſterckte in
Bethſura hebben ſy ſterck ghemaect: ende
het en zy dat ghy hen verraſcht/ſoo ſullen ſy
noch meerder dingen doen dan deſe/ eñ ghy
en ſultſe niet connen verwinnen. Eñ de
coninck is gram ghewozden als hy dit ghe-
hoort heeft/eñ hy heeft alle ſyn vrienden t'ſa
men geroepen/eñ de princen ſyns heyrs / eñ
de ghene die ouer dat roſvolck waren/ eñ
oock vanden anderen rycken / ende van de
eylanden der zee zynder tot hem ghecomen
ghehuerde heyren. Eñ t'ghetal van ſynen
heyre was hondert duyſent mannẽ te voete/
eñ twintich duyſent ruyters te peerde/ ende
tweeendertich Elephanten geleert ten ſtry-
de. Eñ ſy zyn ghecomen door Idumeen/
ende zyn aenghetrocken tot Bethſuram/ eñ
ſy hebben veel daghen geſtreden/ eñ ſy heb-
ben ſtorm ſchranſſen ghemaect/ eñ ſy zyn wt
ghecomen/ eñ hebben die metten viere ver-
brandt/ ende ſy hebben manlick gheſtreden.

Eñ Iudas is afgetrocken vander bezicht/
ende hy heeft de heyrlegheren voort doen
trecken tot Bethzacharam / teghen des co-
nincks legeren. Ende de Coninck is op-
ghe ſtaen voor d'licht/ ende hy heeft de heyr-
legheren verwect/om gheweldichlick aen te
trecken tegen den wech van Bethzacharam/
ende de heyren hebben hen t'ſamen bereydt
ten ſtrydе / ende ſy hebben met trompetten
gheluyt ghemaect/ Ende den Elephanten
hebben ſy ghetoont het bloedt der druyuen
ende der moerbeſien/om die ten ſtrydе ſel te
maken/ ende ſy hebben de beeſten gedeelt
door de legioenen/ende hy elcken Elephant
ſtonden duyſent mannen in panſieren die te
ſamen gheketent waren / ende metalen hel-
men waren op hen hoofden / ende vyf hon-
dert geſchicte ruyters te peerde waren wt-
ghecozen tot elcker beeſten. Deſe waren
daer voor den tyt/ſo waer de beeſte was/ eñ
waer henen dat die ghinck/ ghinghen ſy/ eñ
ſy en ſcheyden van haer niet. Ende oock
waren daer op houten vaſte torren beſcher-
mende elcke beeſte/ ende daer op waren ooc
groote gheſchutten/eñ op elck waren twee-
endertich mannen van crachte / die van bo-
uen vochten / ende binnen was de meeſter
der beeſten. Ende het ander deel van dat
roſvolck heeft hy geſtelt aen beyde de ſyden
in twee deelen/om dat heyr met trompetten
te beroeren/ende om voorts te dringhen die
ghehoopt waren in hen legioenen. Ende
als de ſonne weder blinckte in de gulden eñ
metalen ſchilden/ ſoo wederſchenen de ber-
ghen daer af/ende ſy hebben weder geblinct
als vierighe lampen. Eñ het een deel van
des conincs heyr is verſcheyden geweeſt op
de hooge berghen/ ende dat ander deel door
de nederplaetſen/ ende ſy ghingen behoede-
lick ende gheſchictelick. Ende alle die het
landt bewoonden/ werden beroert vã t'ge-
luyt van haerder menichten / eñ van dat ge-
ruchte der ſcharen / eñ van dat clincken der
wapenen/want het was een ſeer groot heyr
eñ ſterck. Eñ Iudas is aencomen/eñ ſyn
heyr ten ſtrydе/eñ daer iſſer vã des conincs
heyr geuallen ſes hondert mannen. Ende
Eleazar de ſone van Zaura heeft geſien een
vanden beeſten gepanſiert met des conincs
panſieren/ ende ſy was hooge bouen de an-
der beeſten/eñ hem heeft gedocht dat de co-
ninck daer op was/ ende hy heeft zy ſelues
ghegheuen dat hy ſyn volc verloſſen ſoude/
eñ dat hy zy ſelues eenen eewigẽ naem ver-
crygen ſoude/ Eñ hy is tot haer geloopen
cloeckelic int midden van dat legioen/ doot-
ſlaende aen de rechte eñ ſlincke hant/ ende ſy
vielen vã hem herwaerts ende derwaerts.
Ende hy is ghegaen onder de voeten des
Elephants/eñ hy heeft zy ſelues onder dien
gheſtelt/eñ hy heeft hem ghedoot/eñ de bee-
ſte is ter aerden gheuallen op hem / ende hy
is daer geſtorben. Eñ ſiende des conincs
macht/eñ dat gewelt van ſynen heyre heb-
ben ſy afgewecken van hen. Maer des co-
nincs heyrlegheren zyn tegen henlieden op
ghetrocken tot Ieruſalem ende des conincs
heyren zyn aenghecomen aen Iudeen/ ende
den berch Sion. Ende hy heeft pays ghe-
maect metten ghenen die in Bethſura wa-
ren/ende ſy zyn wter ſtadt ghegaen/want ſy
en hadden gheen victalie die daer beſloten
waren/ om dat des landts Sabbothen wa-
ren. Ende de coninck heeft Bethſuram in
genomen / eñ hy heeft daer hoeders gheſtelt
om die te bewaren. Eñ hy heeft de heyren
gekeert tot de plaetſen der heyligingen / tot
veel dagen/eñ hy heeft daer groote geſchut-
ten opgeſtelt eñ ſtormſchranſſen/ende inſtru
menten om vier te ſchieten / eñ boghen om
ſteenen te ſchieten / eñ ſchichten / ende ſcor-
pioenen om pylen te ſchieten eñ ſlingheren/
Ende ſy hebben oock ſchranſſen ghemaect

teghen haerlieder ſchanſſen/ende ſy hebben veel daghen gheſtreden. Eñ daer en was geen victalie in dé ſtadt/ om dat het ſeuenſte iaer was/eñ die int Joodſche landt gebleuen waren vanden Heydenen / die hadden verteert de bleuerlingen der dingen die opgheleyt waren. Eñ in de heylige plaetſen waren luttel mannen bleuen/want den honger haddeſe bewanghen/ eñ ſy zyn verſtroyt een yegelic in ſyn plaetſe. Eñ Lyſias heeft gehoort dat Philippus (den welckē de coninc Antiochus gheſtelt hadde / dewyle dat hy noch leefde / om dat hy ſynen ſone Antiochum opvoeden ſoude / eñ dat hy regneeren ſoude) wederom gecomē was vā Perſen eñ Meden/ ende het heyr dat met hem wech gegaen was/eñ dat hy begeerde de ſakē des ryckes te ontfangen/ eñ heeft hem gehaeſt te gaen/eñ te ſeggen totté coninc eñ de princen des heyrs: wy vergaen dagelycs/eñ wy hebben luttel ſpiſe/eñ de plaetſe die wy belegghen/ is ſterck beſloten/ eñ ons ſtaet te beſchicken vanden ryncke. Aldus laet ons deſen menſchen de rechte handen ghenen/eñ laet ons met henlieden vrede maken/eñ met allen haren volcke/ eñ laet ons hen ordineren dat ſy wandelen ſullē in hare wetteliche inſettingē/ als te voren : want om hen wettige inſettingen die wy verſmaet hebbē zyn ſy gram geweeſt/eñ hebben alle deſe dingen gedaen . Eñ het woort heeft behaget voor des conincs aēſicht/ eñ ſynder princen/ ende hy heeft tot hen geſonden om vrede te maken/ende ſy hebben dien ontfanghen.

Eñ de coninck heeft hen gheſworen eñ de princen ende ſy zyn wt de ſterckte ghegaen.

Eñ de coninck is binnen ghegaen op den berch van Sion / eñ hy heeft de ſtercte vanden plaetſen gheſien/ ende hy heeft haeſtelick dē eedt ghebroken die hy gheſworen hadde / ende heeft bevolen datmen den muer al breken ſoude int ronde. Eñ hy is haeſtelic wech ghetrocken ende wech gegaen na Antioch en/ ende hy heeft Philippum ghevonden heerſchappye hebbende ouer de ſtadt/ eñ hy heeft teghen hem gheſtreden/ eñ hy heeft de ſtadt ghewonnen.

Demetrius doot Antiochum ende Lyſiam, ende verrijcht dat ryncke, ende hy ſendt Bacchidem eñ Alcimum den verrader met een heyr om Iudam te vermoelen: Eñ daer nae Nicanor die eens oft twee mael van Iudam verwonnen is geweeſt ende ghedoot, van welcker victorie de ioden iaerlicks vieren.

Dat vij. Capittel.

IN het honderſte eñ eenenvyfthiſte iaer is Demetrius Seleucus ſone wtgetrocken wt de ſtadt van Roome/ eñ hy is met luttel mannen opgeclommē in een ſtadt by de zee/ eñ hy heeft daer geregneert. Eñ het is geſchiet doen hy gecomē was int huys vā ſynder vaderē ryck/ dat het heyr gevangē heeft Antiochū eñ Lyſiam / om dat ſy die tot hem brengen ſouden. Eñ hy heeft dit dinc vernomen ende heeft gheſeyt: En wilt my hen aenſichten niet toonen. Eñ het heyr heeftſe ghedoot. Ende Demetrius heeft geſeten op ſyns ryncks ſtoel/ ende tot hem zyn gheco= men booſe ende ongoddelicke mannen wt Iſrahel / eñ Alcimus hen capiteyn/ die prieſter wilde worden. Eñ ſy hebben t'volck beſchuldicht by den Coninck/ſeggende: Judas eñ ſyn broeders hebben alle d vrienden gedoot/eñ ons heeft hy ooc verjaecht vā onſen lande. Daerom ſendt nu eenen man dien ghy ghelooft/ dat hy gae ende beſie alle de verderfenitſe die hy ons gedaen heeft/eñ des conincs lantſchappen/ eñ dat hy ponige alle ſyn vriendē eñ hen helpers. Eñ de coninc heeft vā ſynē vriendē gecoren Bacchidem/ die heerſchappye hadde ouer dē grooten vloet int ryck/eñ den coninck getrouwt was/eñ hy heeft hem geſonden/ eñ den ongoddelicken Alcimum heeft hy int prieſterſchap gheſtelt eñ hy heeft hem bevolen wrake te doen teghen de kinderen van Iſrahel.

Eñ ſy zyn opgeſtaen/ eñ zyn gecomē met een groot heyr int landt van Juda / ende ſy hebben boden geſonden / eñ hebben geſproken met Juda ende met ſyn broeders / met vreedſamige woorden in bedroch. Eñ ſy en hebben geen acht ghehadt op hen woorden/want ſy ſagen datſe gecomen waré met een groot heyr. Eñ tot Alcimum/eñ Bacchidem is vergadert een vergaderinghe der ſchriben om te vraghen wat rechtveerdich is/ ende d'eerſte waren de Aſſideen die onder de kinderen van Iſrahel waren/ ende ſy verſochten van henlieden vrede. want ſy hebben gheſeyt : Daer is een man gecomen die een prieſter is van Aarons ſade ende hy en ſal ons niet bedrieghen. Ende hy heeft met hen vreedſamige woorden geſproken/ eñ heeft hen geſworen/ seggēde: wy en ſullen vlieden gheen quaet doen/ noch uwen vrienden/ eñ ſy hebben hem gelooft/eñ hy heeftet van henliedē gegrepen tſeſtich mannen/eñ hy heeftſe gedoot op eenen dach/ nae d'woort datter geſchreuen is. Het vleeſch van uwen heyligē/ eñ haerlieder bloet hebben ſy wtgheſtort rontſom Jeruſalem/ende daer en was niemandt dieſe begroeue. Eñ de vreeſe eñ vervaertheyt heeft alle het volc ouervallen want ſy hebben gheſeyt: In hen en is geen waerheyt noch recht oordeel / wāt ſy hebben ouertredē het verbondt/ ende den eedt die ſy geſworen hadden. Eñ Bacchides heeft den heyrleger vertrocken van Jeruſalem/eñ hy is acngevallē op Bethzecha/ eñ heeft gelonden/ eñ heeftet veel gegrepen vanden ghenen die tot hem ghevloden waren/ende ſommighe vanden volcke heeft hy doodghellagen/ eñ in eenen grooten put geworpen. Ende hy heeft dat lantſchap Alcimo bevolen/ende hy heeft met hem hulpe ghelaten/tot ſyn behelpen. Eñ Bacchides is wech gereyſt totten coninc/ eñ Alcimus dede ſeer groote neerſtigheydt om de ouerheyt van ſyn prieſterſchap/ eñ ſy zyn alle tot hem vergadert die hen volc verſtoorden/ eñ ſy hebben d'landt van Juda ingenomen eñ ſy hebben een groote plaghe ghedaen in Iſrahel. Ende Judas heeft gheſien alle de quade dinghen die Alcimus ghedaen heeft/ende de ghene die met hem waren den

kinde=

tinderen vã Iſrael/ veel meer dan de Hey-
denen/ eñ hy is wtgetrocken in alle de pa-
en van Judeen rontſom/eñ hy heeft wrake
gedaen in de afualligе mannen/eñ ſy hieldē
op van voorts meer wt te comen int lant-
ſchap. Eñ Alcimus heeft geſien/dat Judas
eñ die met hem waren de ouerhant getregen
hadden/eñ hy heeft bekent dat hy henlieden
niet en mocht wederſtaen/eñ hy is weder-
gekeert totten coninc/eñ hy heeftſe beſchul-
dicht vã vele miſdaden. Eñ de coninc heeft
geſonden Nicanorem eenen van ſynē edel-
ſten princen die viantſchap houdende was
tegen Iſrael/eñ hy heeft hem geboden het
volc te verderuen. Eñ Nicanor is gecomen
in Jeruſalem met een groot heyr/eñ hi heeft
dot Judam eñ tot ſyn broeders geſondē met
vreedtſamige woordē in bedroch/ ſeggen-
de: En laet geenen ſtryt weſen tuſſchen my
eñ v lieden/ ick ſal met luttel mannen comē/
op dat ick v aenſichten ſien mach met vrede.
Eñ hy is tot Judam ghecomen/eñ ſy heb-
den malcanderen ghegroet vredelick/eñ de
vianden waren bereedt Judam te grypen.
Eñ Judas heeft het woort vernomen dat
hy met bedroch tot hem gecomen was/ende
hy is verwaert geweeſt van hem/ende hy en
heeft niet meer willē ſyn aenſicht ſien. Eñ
Nicanor heeft vernomen dat ſynen raet ge-
openbaert was/eñ hi is Jude te gemoet ge-
gaen ten ſtryde/ontrēt Capharſalama. Eñ
daer iſſer ghevallen van Nicanors heyr on-
trent vyf duyſent mannen/eñ ſy zyn geflo-
den in Dauids ſtadt. Eñ na deſe geſchiede-
niſſen is Nicanor op getrocken opten berch
Sion/eñ ſommige vã de prieſters des volcs
ſyn wtgecomē om hem te groeten met vre-
de/eñ om hem te toonen de brantofferanden
die voor den coninc geoffert werden. Eñ
hy heeftſe beſpottende verſmaet eñ beſmet/
eñ hy heeft hooneerdichlick geſproken/ eñ
hy heeft met tooricheyt geſproken/ſeggen-
de: T'en zy dat Judas gheleuert worde eñ
syn heyr in myn handē ſo ſal ick terſtont als
ick weder comen ſal weſen met vrede/ dit
huys verbranden. Eñ hy is wtghegaen met
grooter gramſchap/ ende de prieſters zyn
binnen gegaen/eñ heb en geſtaen voor het
aenſchyn des outaers eñ des tempels/eñ ſy
hebben al weenende ghеſeyt: Ghy Heere
hebt dit huys vercoren om uwen naem aen
te roepen daer in/dattet een huys des bid-
dens eñ aenroepens ſoude weſen uwē volc
te/ doet wrake in deſen menſch eñ in ſyn
heyr eñ laetſe vallē door ſweert. weeſt ge-
dachtich haerder blaſphemien/eñ en gheeft
hen niet dat ſy blyven. Eñ Nicanor is wt
gegaen van Jeruſalem/eñ hy heeft ſyn heyr
eengebrocht tot Bethoron/eñ hem is te ge-
moet ghecomen het heyr van Syrien. Eñ
Judas is aen ghecomen in Adarſa/met dry
duyſent mannen/eñ Judas heeft ghebeden
ende geſeyt: Die geſonden waren van
den coninck Sennacherib/ Heere om dat ſy
uwen naem blaſphemeerden/ſoo iſſer een
Enghel wtghecomen/ende die heeftet van
henlieden gheſlaghen hondert ende vyfen-
tachtentich duyſent/ alſo vernielt dit heyr
in ons aenſicht heden/eñ laet de andere we-
ten/dat hy qualick geſproken heeft op v hey
ligе plaetſen eñ oordeelt hem na ſyn quaet-
heyt. Ende de heyren hebben t'ſamen ghe-
ſtreden op den derthienſten dach der maent
Adar/eñ Nicanors heyrlegers zyn vernielt
gheweeſt/eñ hy is d'eerſte ghevallen inden
ſtryt. Maer na dat syn heyr gheſien heeft
dat Nicanor gevallen was/ſo hebben ſy ha-
re wapenen wech gworpen/eñ zyn gevlo-
den/ ende ſy hebbenſe vervolcht een dach-
reyſe verre/van Adazer tot datmen coemt
in Gazara/eñ ſy hebben geſlagen met trom-
petten nae henlieden met beteeckenynghen/
eñ ſy zyn wtghecomen van alle de caſtee-
len van Judeen rontſomme/eñ ſy verwaey-
denſe metten hozenē/eñ ſy werdē wederom
gekeert tot henlieden/eñ ſy zyn alle metten
ſweerde gevallen/eñ daer en is van henlie-
den niet ſoo veel als een te leuen gelaten.
Eñ ſy hebben hare rooven ghenomen tot
eenen buet/eñ Nicanors hooft hebben ſy af-
ghehouwen/eñ syn rechte hant/die hy hoo-
neerdelick wtgheſteken hadde/eñ ſy hebben
die gebracht eñ gehangen tegen Jeruſalem.
Ende het volck is ſeer blyde gheweeſt/
eñ ſy hebben dien dach in groote blyſchappe
ouer ghebracht. Ende hy heeft ingheſtelt
datmen deſen dach alle iaer houden ſal op
den derthienſten dach der maent Adar.
Eñ het lant van Juda heeft ſtil gheweeſt
een luttel daghen.

Iudas hoorende de vromicheyt der Romeynen maeckt met henlieden een verbondt ende vrientſchap, ende ſy ſenden Iude t'ghеſelſchafte des verbonts.

Dat viij Capittel.

Ende Judas heeft gehoort den naem van
de Romeynen dat ſy machtich waren
van cracht/ende dat ſy conſenteerden tot
alle dingen die van henlieden begeert wer-
den/ende ſoo wie dat tot hen ghegaen zyn/
dat ſy met henlieden vrientſchap maeckten/
ende dat ſy machtich waren van crachten.
Ende ſy hebben hen ſtryden ghehoort/
ende de goede wercken van cracht die
ſy ghedaen hebben in Galatien/want ſyſe
verwonnen hebben/ende ghebracht onder
tribuyt/ ende hoe groote dinghen ſy ghe-
daen he ben in d'lant van Hiſpanien/ende
dat ſy onder hen macht ghebracht hebben de
metael groeven van ſilver ende gout die
daer zyn/eñ dat ſy alle plaetſen beſeten heb-
ben met haren raedt ende verduldicheydt/
ende de plaetſen die verre van hen waren/
ende de coninghen die hen overcomen wa-
ren van d'wterſte der aerden hebben ſy ver-
nielt/ende gh ſlaghen met eenen grooten
ſlach ende de andere gheven hen tribuyt tot
allen iare/ ende Philippum/ende Perſen
den coninck vanden Cetheen/eñ de andere
die tegen hen wapenen ghedragen hadden/
hebben ſy inden ſtryt vernielt/ende ſy heb-
benſe verwonnen. Eñ dat de groote An-
tiochus de coninc van Aſien/die hen beſtre-
den hadde/hebbende hondert ende twintich

Elephanten/eñ roſvolck eñ wagenen/ende een ſeer groot heyr van henlieden vernielt
B was/ eñ dat ſy hem leuẽde gevangen hebben/eñ hebbẽ hem geſtelt dat hy geuẽ ſoude/ eñ de gene die na hem comẽ ſoudẽ een groot tribuyt/ eñ dat hy borgen geuen ſonde/ ende datter gheſtelt was/ eñ dat lantſchap van Indien/ eñ die van Meden eñ Lydien/ van hen beſte lantſchappen. Eñ die vã hen genomen hebbende / hebben ſy die gegeuen Eumeni den coninc. Eñ hoe dat de ghene die by Helladan waren hebben willen gaen/eñ hen te niet doen: ende ſy hebben het woort vernomen/ eñ ſy hebben tot henlieden geſonden eenẽ capiteyn/ eñ hebben tegen henlieden geſtreden/ eñ daer iſſer vele van henlieden gevallen/ eñ ſy hebbẽ haerlieder huyſ vrouwen gevangen wech geleyt/eñ haerlieder kinderẽ/ eñ ſy hebbenſe geroofst/ eñ haer lant hebben ſy beſeten / ende ſy hebben hare muerẽ verdoruen/eñ ſy hebbenſe tot ſlauernyen gebracht tot op deſen dach toe/ eñ de ander ryeken/ eñ de eylanden die henlieden ſomtyts wederſtaen hadden/hebben ſy verdoruen/ende onder hare macht ghebracht.

Maer met hen vrienden / eñ die met hen ruſte hadden / hebben ſy vrientſchap onderhouden/eñ ſy hebbẽ verreegen de ryeken die ſeer by waren/ eñ die verre waren/ want ſo
C wie hen namen hoordẽ die vreeſden henlieden/ maer wien ſy helpen wildẽ dat ſy regneren ſoudẽ die regneerden: eñ die ſy wilden die verſtieten ſy vt hen ryeke/eñ ſy zyn ſeer verheuen geweeſt. Eñ in alle deſe dingen en droech niemant croone/noch en wort de met purpur geclect/ dat hy daer in ſoude groot geacht worden. Eñ dat ſy een raethuys voor henſelnen gemaect hebben/eñ dat ſy daghelics raet hielden met dryhondert eñ twintich mannen/ eñ hielden altyt raet van de gemeynte/ op dat ſy doen ſonden dingen die weerdich waren te doen: eñ ſy beuelen eenẽ menſch hen ouerheyt tot elckẽ iare om heerſchappye te hebben ouer alle hare landẽ/ eñ ſy zyn alle dien eenen onderdanich/ ende daer en is geen nyt oft haet onder hen. Eñ Judas heeft gecoſen Eupolemum den ſone Joannis des ſoons Jacob/eñ Jaſonẽ Eleazarus ſone/ eñ hy heeftſe te Roomen geſonden om met hen vrientſchap eñ gheſelſchap te maken/ eñ om dat ſy henlieden afnemen ſouden dat iock der Griecken/ want ſy hebben geſien dat ſy dat ryc van Iſrael verdruc ten tot ſlauernye. Eñ ſy zyn na Roomen ghegaen ſeer vele weechs / eñ ſy zyn int hof gegaen/eñ hebben geſeyt: Judas Machabeus eñ ſyn broederen/eñt volck der Joden hebben ons tot v geſonden om met v geſelſchap vaſt te maken eñ vrede/eñ datmen ons ſchryue uwe gheſellen eñ vrienden. Ende d'woort heeft genoecht in haer aenſchouwẽ.
D Eñ dit is het wederſchrift dat ſy wederõ geſchreuen hebben in metalen tafelen / ende gheſonden hebben in Jeruſalem/ om dat by hen daer ſoude weſen tot een gedenckeniſſe des vredts eñ des geſelſchaps. wel moet zyn den Romeynen eñ den volck der Jodẽ ter zee ende te lande inder eewicheyt/ eñ het ſwoert eñ de vianden moeten verre vã hen zyn. Ende iſt dat den Romeynen eenige oorloge eerſt aencoemt/ oft eenighe van allen haren geſellen in allen hen heerlicheyt/ ſo ſal het volc der Jodẽ hen hulpe doen na dat den tyt vereyſchen ſal met volcomẽder herten: eñ den ſtrydende en ſullen ſy niet geuen noch heymelic leueren terwe/wapenen/ gelt/ſchepen/alſo dat den Romeynen believt heeft/eñ ſy ſullen hen geboden onderhoudẽ/ niet van henlieden ontfanghende. Eñ deſgelics ooc iſt dat den volcke der Joden eerſt oorloge aencoemt/ſo ſullen de Romeynẽ hen helpen wter herten/nae dat hen den tyt ſal toelaten: eñ den genen die helpen/ en ſalmen niet geuẽ terwe/ wapenẽ / gelt/ ſchepẽ/ alſo dat den Romeynẽ believt heeft/ eñ ſy ſullen hen geboden onderhouden ſonder argelift: na deſe woorden hebbẽ de Romeynen geſtelt den volcken der Joden. Iſt dat na deſe woorden deſe oft die yet hier toe doen oft afdoen wilden/dat ſullen ſy doen wt hen beyder voornemen / ende al wat ſy daer toe doen oft afnemen dat ſal vaſt weſen. Maer oock van de quaden die Demetrius de coninck teghen hen ghedaen heeft/hebben wy hem geſchreuen/ſeggende: waerom hebdy v iock beſwaert op de Joden onſe vrienden ende gheſellen? Daerom iſt dat ſy weder tot ons comen teghen v / ſoo ſullen wy hen recht doen/ ende wy ſullen teghen v ſtryden ter zee/ende te lande.

Iudas wort verſlaghen vromelick vechtende,ende Ionathas ſtaet voor hem op,hi ſlaet de kinderen Iambri eñ een menichte wt Bacchides heyr,Alcimus van God geſlagen ſterft, Bacchides makende vrientſchap met Ionathan hy ſcheydt wt Iudeam.

Dat ix. Capittel.

1 HJer en binnen als Demetrius ghehoort A heeft dat Nicanor ghevallen is ende ſyn heyr inden ſtrydt/ ſoo heeft hy daer toe noch Bacchidem eñ Alcimum weder geſonden in
2 Judeen/eñ den rechten horn met hen. Eñ ſy zyn wech ghegaen door den wech die nae Galgala leyt/ eñ ſy hebben de tenten ghelagen in Mazaloth/die in Arbellis is / ende ſy hebben die ingenomen/ ende ſy hebben veel
3 lieden der menſchen ghedoot. In d'eerſte maent van dat honderſte eñ tween vyftichſte iaer hebben ſy hen heyr aenghebrocht tot
4 Jeruſalem. Eñ daer ſyn opgeſtaen / ende wechghegaen in Beroan twintich duyſent mannen/ ende twee duyſent roſvolcks.
5 Eñ Judas hadde ſynen legher gheſtelt in Laiſa eñ dry duyſent wtgecoren mannẽ met
6 hem: eñ ſy hebben de menichte des heyrs gheſien datter veel waren/eñ ſy hebben ſeer gevreeſt/eñ vele zynder heymelick afgetrocken vanden heyrlegher/ eñ daer en iſſer van henlieden niet meer gebleuen dan achthondert mannen. Eñ Judas heeft geſien dat
7 ſyn heyr afgedropen was/ ende dat hem den ſtryt benaude/eñ hy is miſmoedich van herten gworden/om dat hi geenen tyt en hadde hen te vergaderen / eñ hy is onmachtich
8 gewoorden. Eñ hy heeft geſeyt tot de gene B die

die daer ouer gebleuen waren: Laet ons op
daen eñ gaen tot onſe viandē/ oft wy mogh-
ten tegen henlieden vechten. Eñ ſy keer-
den hem daer af ſeggende: wy en ſullen niet
vermogen/ maer laet ons onſe lieden nu ver
offen eñ laet ons wederkeeren tot onſe broe
ders/ eñ dan ſullen wy tegen henlieden ſtry-
den/ maer wy zyn luttel. Eñ Judas heeft
zheſeyt: Dat zy verre/ dat wy dit dinc doen
ouden/ dat wy van henlieden vlieden ſou-
den/ eñ iſt dat onſen tyt aengbecomen is/ ſo
laet ons ſteruen met vromicheden voor onſe
broeders/ eñ en laet ons geen ſchande bren-
gen in onſe glorie. Eñ het heyr is wtghe-
trocken uten leger/ eñ ſy hebben tegen hen-
lieden gheſtaen eñ de ruyters te peerde zyn
zhedeylt in twee deelen/ eñ de ſlingherwor-
pers eñ de ſchutters ghingen voor t'heyr/ eñ
d'eerſte vanden ſtryde waren alle machtich.
Maer Bacchides was inden rechtē horen/
eñ dat legioen is aengbecomen in twee dee-
len/ eñ ſy maecten gheluyt met trompetten:
ende die van Judas partye waren hebben
ooc luyde gheroepen/ eñ de aerde is beroert
geweeſt van de ſtemmen der heyren/ eñ den
ſtryt werde gheſtreden van des ſmorghens
totten auont toe. Eñ Judas heeft geſien
dat het deel vā Bacchides heyr ſtercker was
aen de rechte ſyde eñ met hem zyn verſaemt
alle die volſtandich van herten waren/ eñ
de rechte ſyde werde van henlieden gebro-
ken/ eñ hy heeftſe vervolcht totten berch vā
Azoten. Eñ die inden ſlincken horen wa-
ren hebben geſien dat den rechten horen ge-
broken was/ eñ ſy zyn ghevolcht na Judam
ende na de ghene die met hem waren achter
rugge/ eñ den ſtryt is verſwaert gewor-
den/ eñ daer iſſer vele gewont genallen van
deſe eñ van die. Eñ Judas is genallen/ eñ
de andere zyn gevloden. Eñ Jonathas eñ
Simon hebben Judam haren broeder ghe-
nomen/ eñ hebben hem begrauen in ſynder
vaderen graf in de ſtadt Modin. Eñ alle
t'volck van Iſrahel heeft hem beweent met
een groot gheclach/ eñ ſy weenden veel da-
gen/ eñ hebben geſeyt: Hoe is de machti-
ghe genallen die t'volc van Iſrael verloſte?
Eñ de ander woorden van Judas orlo-
ghen/ eñ der machtiger wercken die hy ghe-
daen heeft/ eñ vā ſyn grootheyt/ en zyn niet
beſchreuen/ want ſy waren ſeer vele. Eñ
t'is gheſchiet nae Judas doodt datter booſe
menſchen opſtonden in alle de palen vā Iſ-
rael. Eñ ſy zyn alle op geſtaen die booſheyt
deden. In die dagen iſſer eenen ſeer groo-
ten honger opſtaen/ eñ alle hen landtſchap
gaf hem op Bacchidi ende ooc henſelven.
Eñ Bacchides heeft ongoddelicke man-
nen gecoren/ eñ hy heeftſe geſtelt heeren des
lantſchaps/ eñ ſy verſochten eñ doorſoch-
ten Judas vrienden/ eñ ſy brachten die tot
Bacchidem/ eñ hy dede wrake aen die/ eñ be-
ſpotteſe. Eñ daer is een groote tribulacie
geſchiet in Iſrael/ ſodanighe alſſer niet ghe-
weeſt en is vandē dach datter geen prophect
in Iſrael ghelien en is. Ende alle Judas
vriendē zyn vergadert/ eñ ſy hebbē Jonathe
geſeyt: Aengeſien dat Judas v broeder ge-
ſtoruen is/ ſo en iſſer geen man ſyns gelyck
die wt trecke tegen de vianden/ Bacchidem
ende de ghene die vianden zyn ons volcks.
Hierom hebbē wy nu heden v voor hem
gecorē/ dat ghy ons ſult weſen tot eenē prin
ce/ eñ tot eenen capiteyn/ om onſen ſtrydt te
ſtryden. Eñ Jonathas heeft in dien tyt de
heerſchappye aengenomen/ eñ hy is opghe-
ſtaen in Judas ſyns broeders plaetſe. Eñ
Bacchides heuet vernomen eñ ſocht hem te
doodē. Eñ Jonathas heuet vernomen/ eñ
Simon ſyn broeder/ eñ alle die met hem wa-
ren/ eñ ſy zyn geuloden in de woeſtyne Tech-
ne/ eñ zyn neder gheſeten aen den poel des
waters van Alphar. Eñ Bacchides heuet
vernomen/ eñ opten Sabboth dach is hi ge-
comē eñ alle ſyn heyr ouer de Jordane/ Eñ
Jonathas heeft ſynen broeder geſonden tot
eenen capiteyn des volcs/ eñ heeft de Naba-
theen zyn vrienden gebeden/ dat ſy hem hen
gereetſchap ſoudē leenē die ſeer groot was.
Eñ de kinderen van Jambri eñ Madada
zyn wtgecomen/ ende ſy hebben Johannem
gheuanghen/ eñ alle dat hy hadde/ eñ ſy zyn
wech getrocken als ſy die hadden. Na deſe
woordē iſt Jonathe eñ Simoni ſynen broe-
der wederom gebootſchapt/ dat de kinderen
Jambri een groote bruyloft hielden/ eñ dat
ſy de bruyt leydden wt Madaba eens groo-
ten princes dochter van Canaan met groo-
ter pomperyen. Eñ ſy zyn gedachtich ghe-
weeſt des bloets van Johannes harē broe-
der/ eñ ſy zyn opghetrocken/ eñ hebben hen
ghetorgen onder t'deckel des berchs. Eñ
ſy hebben hare oogen opgeheuen eñ geſien/
eñ ſiet daer was een gherucht eñ een groote
gereetſchappe/ eñ de bruyt is voorts gheco-
men eñ haer vrienden/ ende haer broeders
henlieden te gemoete met bommen/ eñ mu-
ſyckſpelen/ eñ veel wapenen. Ende ſy zyn
teghen henlieden opgeſtaen wt de lagen/ eñ
ſy hebbenſe doot geſlagen/ eñ daer iſſer vele
ghewont ghenallen/ eñ de ouer ghebleuene
zyn tot de bergen geuloden/ ende ſy hebben
alle hare rooven ghenomen/ ende de bruy-
loft is verkeert in een ſchreyinghe/ ende het
gheluyt van haren muſyckſpelen in een be-
claginghe. Ende ſy hebben de wrake van
hens broeders bloedt ghewroken/ ende zyn
weder ghekeert totten ouer der Jorda-
nen. Ende Bacchides heuet gehoort/ en-
de hy is op den Sabboth dach gecomen tot
den ouer der Jordanen/ met een groote
macht. Ende Jonathas heeft tot de ſyne
geſeyt: Laet ons opſtaen/ eñ ſtryden teghen
onſe vianden/ want t'en is heden niet ghe-
lyck giſteren eñ eergiſteren: wāt ſiet den
ſtryt is teghen ons/ ende d'water der Jor-
danen is aen beyde ſyden/ ende de oeueren/
ende de broecken/ ende boſſchagien/ eñ daer
en is gheen plaetſe om beſyden af te wyc-
ken. Dacrom roept nu inden hemel dat
ghy moecht verloſt worden van uwer vian
den handen. Ende den ſtryt is toeghegaen.

Ende

Ende Jonathas heeft ſyn hant wtgeſte-
ken om Bacchiden te ſlaen / eñ hy is achter-
waerts van hem afgheweken. Eñ Jona-
thas eñ die met hem waren zyn in de Jor-
dane ghelpronghen / eñ ſy zyn tot henlieden
ouergeſwommen door de Jordane: ende
daer iſſer van Bacchides partye gheuallen
op dien dach duyſent mannē / eñ ſy zyn we-
derom ghekeert in Jeruſalem / eñ hebben
beſloten vaſte ſteden getimmert in Judeen /
de ſtercte die in Jericho was / eñ in Amma-
um / eñ in Bethoron / eñ in Bethel / eñ Tham
nata / eñ Phara / eñ Thopo met hooge mue-
ren / poorten eñ ſloten. Ende hy heeft daer
hoede in geſtelt / dat ſy viantſchappē houden
ſoudē in Iſrael / eñ hy heeft de ſtadt Beth-
ſura beſet eñ Gazara / eñ de borcht / ende hy
heeft daer hulpe in geſtelt / eñ gereetſchap vā
lijſtrocht / eñ hy heeft de ſonen van dē prin-
cen des lants tot borgen genomen / eñ heeft-
ſe in de borcht binnen Jeruſalem gheleyt in
bewaringen. Eñ int hondertſte eñ dyen-
vyftichſte iaer in de tweede maent heeft Al-
cimus geboden datmen afbreken ſoude de
mueren van dat binneſte heylich huys / eñ
datmen der propheten wercken verderuen
ſoude / eñ hy heuet begonſt te verderuē. In
dien tyt is Alcimus geſlagen geweeſt / eñ ſyn
wercken zyn belet / eñ ſynen mont wert ge-
ſloten / eñ hy werde onmachtich van de gich-
ticheyt / eñ hy en mocht voorts niet eē woort
ſpreken / eñ beuelen van ſynen huyſe. Eñ
Alcimus is geſtoruen in dien tyt / met groo-
te tormenten. Eñ Bacchides heeft ghelien
dat Alcimus geſtoruen was / eñ hy is wederō
gekeert totten coninck / eñ d'lant van Juda
heeft ſtil gheweeſt twee iaren. Eñ alle de
booſe hebben gedacht ſeggende: Siet Jona-
thas eñ die met hem zyn woonen in ſtillic-
heyt betrouwelick. Aldus laet ons nu Bac-
chiden halen / eñ hy ſalſe alle vangen op ee-
nen nacht / eñ ſy zyn wech gereyſt / eñ heb-
ben hem den raet ghegeuen. Eñ hy is op-
gheſtaen dat hy comen ſoude met een groot
heyr / eñ hy heeft heymelick brieuen geſondē
tot ſynen geſellen die in Judeen waren / dat
ſy Jonathan ſouden vangen / eñ de gene die
met hem waren: maer ſy en hebben niet ge-
connen / om dat haerlieder raet hen was be-
kent geworden. Eñ hy heeft van de man-
nen des lantſchaps gheuangen die princen
waren der orloghen vyftich mannen / eñ hy
heeftſe gedoot. Ende Jonathas is wten
wege afgetrockē / eñ Simon eñ die met hem
waren in Bethbeſſen / welc is in de woeſtyn-
ne / eñ hy heeft haer vernallingen op getim-
mert / eñ ſy hebbenſe vaſt ghemaect. Ende
Bacchides heuet vernomen / eñ hy heeft alle
ſyn menichte vergadert / eñ den ghenen die
in Judeen waren heeft hyt verconditht.

Eñ hy is gecomen eñ heeft den heyrleger
geſtelt bouen Bethbeſſen / eñ hy heeft die be-
ſtreden vele dagen / eñ hy heeft ſtormwape-
nen ghemaect. Eñ Jonathas heeft Simo-
nem ſynen broeder in de ſtadt ghelaten / eñ
hy is wtghetrocken int lantſchap / eñ hy is
met een getal gecomen / eñ heeft geſlagen
Odarem eñ ſyn broeders eñ Phaſerons kin
deren in hen tabernaculen / ende hy heeft be-
gonnen te ſlaen / eñ te waſſen in vromiche-
den. Maer Simeon eñ die met hem waren
zyn wtgegaen vander ſtadt / eñ ſy hebben de
ſtormſchrantſen verbrant / eñ ſy hebben te-
gen Bacchidem geſtreden / eñ hy is dā hen-
lieden verniclt / ende ſy hebben hem ſeer veel
lijdens ghedaen / want ſynen raet eñ ſynen
oploop was ydel. Eñ hy gram zynde te-
ghen de booſe mannen die hem hadden raet
ghegheuen / dat hy in hen landtſchap comen
ſoude / heeftер vele van henlieden ghedoodt /
maer hy dachte metten ouerghebleuenen
wech te reyſen in ſyn lantſchap. Eñ Jo-
nathas heuet vernomen / ende heeft tot hem
boden gheſonden om met hem vrede te ma-
ken / eñ dat hy hem wederom gheuen ſoude
de geuangenen. Eñ hy heuet geerne om-
fanghen / eñ heeft na ſyn woorden ghedaen /
eñ heeft gheſworen dat hy hem gheen quaet
doen en ſoude alle de dagheu ſyns leuens.

Eñ hy heeft hem de geuangenen geleuert /
die hy te voren hadde gerooft vā d'lant van
Juda / eñ wederghekeert zynde is hy weth-
gereyſt in ſyn lant / eñ hy en is voortaen niet
meer ghecomen in ſyn palen. Eñ t'ſwerrt
heeft opgehouden van Iſrael / eñ Jonathas
heeft ghewoont in Machmas / eñ Jonathas
heeft daer begonſt het volck te oordeelen / eñ
hy heeft de booſe wt Iſrael verdreuen.

Alexander de ſone van Antiochus ſtrijt tegen Demetrium, ende hy verwint hem, ende ſlaet hem doot, die doen tronde Cleopatram de dochter vanden coninck van Egypten, ende maecte peys met Ionatham: Hoe Ionathas Apollonium verwint, ende van Alexander gheeert wordt.

Dat x. Capittel.

In Ende int hondertſte eñ tſeſtichſte iaer is
opgecomen Alexander Antiochus ſone /
die toegenaemt was de edele / ende hy heeft
Ptolomaidem ingenomen / eñ ſy hebbē hem
ontfangen / ende hy heeft daer gheregneert.

Eñ Demetrius de coninc heuet gehoort /
eñ hy heeft een ſeer groot heyr vergadert eñ
is hem te gemoete gegaen tēn ſtryde. Eñ
Demetrius heeft eenen brief gheſonden tot
Jonathan met vreedſamighe woorden om
dat hy hem groot maken ſoude / want hy
heeft geſeyt: Laet ons voortcomen met hem
vrede te maken / eer dat hy dien make met
Alexander tegen ons / want hy ſal alle der
quader dingen gedencken / die wy ghedaen
hebben tegen hem / eñ tegen ſynen broeder /
eñ tegen ſyn volc. Eñ hy heeft hem macht
gegeuen een heyr te vergaderen / eñ wapenē
te ſmeden / eñ dat hi ſyn geſelle ſoude weſen /
eñ datmen de ghyſels die in de borcht warē
hem leueren ſoude. Ende Jonathas is in
Jeruſalem ghecomen / eñ hy heeft de brieuen
gheleſen in de ooren van alle t'volck / eñ der
geenre die in de borcht waren. Eñ ſy heb-
ben met een groote vreeſe gevreeſt / want ſy
ghehoort hebben dat de coninck hem macht
ghegheuen hadde een heyr te vergaderen.

Eñ de ghyſels zyn Jonathe geleuert / eñ
hy heeftſe haren ouders weder ghegheuen.

Ende

Ende Jonathas heeft in Jerusalem ghe-
woont/ eñ hy heeft begonst te timmeren eñ
te vernieuwen de stadt. Eñ heeft gheseyt
den genen die de werckē maecten/ dat sy de
muren souden optimmeren/ eñ den berch
van Sion rontsomme met vierkantige sterc-
nen tot een bewaringhe: eñ sy hebben alsoo
gedaen. Ende de vreemdelingen zyn ge-
vloden die in de stercten waren/ die Bacchi-
des opgetimmert hadde: eñ een yeghelick
heeft syn plaetse gheladen eñ is weghgegaen
in syn lant/ allenlick zynder in Bethsura
sommighe ghebleven van de ghene die de
wet eñ Godts ghebooden ghelaten hadden/
want dese stadt was henlieden tot een toe-
vlucht. Eñ Alexander de coninc heeft ge-
hoort de beloften die Demetrius Jonathe
gheloeft heeft/ eñ sy hebben hem de strydē
eñ de crachtige werchen verteit/ die hy ghe-
daen hadde/ eñ syn broeders ende de arbey-
den die sy gearbeyt hadden/ ende hy heeft
geseyt: Sullen wy eenighē sulcken man vin-
den? ende nu wy sullen hem maken onsen
vrient eñ geselle. Eñ hy heeft eenen brief
geschreuen ende heeften tot hem ghesonden
na dese woorden/ seggende: De Coninck
Alexander onsen broeder Jonathe salicheyt/
wy hebben ghehoort van v/ dat ghy een
sterck man zyt van crachte/ ende dat ghy be-
quaem zyt om ons vrient te zyne/ eñ nu
maken wy v heden den oppersten priester
wes volcks/ op dat ghy des conincks vrient
genoemt worder (eñ hy heeft hem een pur-
pur cleet ghesonden/ eñ een gulden croone)
eñ dat ghy met ons soudt houden in t'ghene
dat ons toebehoort/ eñ dat ghy vrientschap
tot ons soudt houden. Eñ Jonathas heeft
hem met dat heylich cleet ghecleedt in de se-
uenste maent int hondertste ende sesthste
iaer/ inden hooghen dach der loouerternen/
eñ hy heeft een heyr vergadert/ eñ heeft seer
veel wapenen gemaect. Ende Demetrius
heeft dese woorden ghehoort/ eñ hy is wer
maten seer bedroeft geweest eñ heeft geseyt:
Wat hebben wy dat gedaen/ dat Alexan-
der ons verraft heeft der Joden vrientschap
te verkrighen tot synder beschermnghe?
Ick sal hem ooc schryuen smeekēde woor-
den/ eñ weerdicheden eñ giften/ eñ dat sy met
my willen zyn ter helpē. Eñ hy heeft hen-
lieden geschreuen met dese woorden: De co-
ninck Demetrius den Jootschen volcke sa-
licheyt. Want ghy tot ons het verbont ge-
houden hebt/ ende hebt ghebleuen in onse
vrientschap/ eñ en hebt niet gegaen tot onse
vianden/ dat hebben wy ghehoort ende zyn
blyde geweest. Eñ nu houdt volstandelick
trouwe tot ons/ eñ wy sullen v goede diu-
ghen wederom doen/ voor t'ghene dat ghy
met ons gedaen hebt. Eñ wy sullen v lie-
den quytscheiden vele tribuyten/ eñ wy sul-
len v giften geuen. Eñ ick ontlla nu v lie-
den eñ alle de Jodē van tribuyt/ eñ t'gelt des
soldts schelde ick v quyte/ eñ de croonen der
drage te v lieden eñ de derde deelē des saets/
eñ de helft van de vrucht der boomen die
myner deele behoorden/ het ick v lieden van
desen dach eñ voortaen/ datmen dat niet en
neme vā d'lant van Juda/ eñ van de dry ste-
den die henliedē toeghenoecht zyn van Sa-
marien/ eñ Galileen/ van desen dach eñ tot
allen tyde: eñ Jerusalem zy heylich eñ vry
met haren palen/ eñ de thienden eñ tribuy-
ten binnen hare. Ick gheue ooc ouer de
macht vander borcht die in Jerusalem is eñ
ick gene die den ouerstē priester dat hy daer
in stelle so wat mannē dat hy kiesen sal diese
bewaren mogen. Eñ alle der Jodē sielen
die gheuangen zyn van d'lant van Juda in
alle myn ryck/ laet ick vry gaen om niet: op
dat sy alle vā tri. nyt ontslagen worden/ ooc
van haren vee. Eñ alle de iaerlicsche feest-
dagen eñ sabbathen/ eñ de nieumaenden/ eñ
de gheseete dagen eñ de dry dagen voor den
hoogen feestdach/ eñ dry dagen na den hoo-
gen feestdach/ laetse alle weten vry eñ vers
ten alle den Joden die in myn ryc zyn: eñ
niemant en hebbe macht yet te doen/ oft ge-
nigemoeyte te roeren tegen yemanden van
henlieden in allen hare saken. Eñ laetter
aengeschreuen worde vanden Joden in des
conincks heyr tot dertich duysent mannen/
eñ men sal henlieden soudye gheuen als dat
behoort alle des conincs heyren/ eñ vā hen-
lieden sullender geordineert worden die ge-
stelt sullen worden in de sterctē des groo-
ten conincs/ eñ van dese salmen stellen op
de oirbaerlicke saken des conincrycs die op
trouwe gehandelt worden/ eñ van henliedē
sullen princen wesen/ eñ dat sy wandelē sul-
len in haer wetten/ gelyc de coninc beuolen
heeft int lant van Juda. Eñ de dry steden
die den Jootschē lande toegevoecht zyn wt
dat landtschap van Samarien laet met den
Jootschen lande gerekent worde dat sy we
sen onder eenen heere/ eñ dat sy geen vrēde
ouerheyt onderdaen en zyn/ dan des opper-
sten priesters. Ptolomaida eñ syn palen de
weicke ick gegeuen hebbe tot een gifte den
heyligen die in Jerusalem zyn/ tot noodtlic-
ke costen der heyliger plaetsen. Eñ ic gene
tot elckē iare vyfthien duysent sicken siluers
vā des conincs rekeninge/ die my toebehoo
ren: eñ alle datter ouerr/ dat sy niet betaelt
en haddē die ouer noodtlycke sakē waren in
de voorledē iaren datmē daer af ooc geuē sal
tot des huys wercken. Eñ daer ouer noch
vyfduysent sicken siluers die sy ontfingē van
de rekeningen der heyliger plaetsen alle ia-
ren: eñ dat dese ooc dē priesters sullē toebe-
hoorē die dē dienst bedienē. Eñ so wie tot
den tēpel vliedē die te Jerusalē is/ eñ in alle
syn palē/ indē coninc gehoudē zynde in enig
ge sake/ die salmen laten vry gaē: eñ alle dat
henliedē toebehoort in myn ryc/ dat laet hen
vry hebbē. Eñ om te timmerē oft om te ver-
makē de werchē der heyliger plaetsen sullen
de costē gegeuē worde vā des conincs rentē:
eñ om de muerē op te timmerē in Jerusa-
lem/ eñ om die te versterckene int ronde/ sul
len de costen gegeuē worden vā des conincs
rekeninge/ eñ om muerē te makē in Judeen.

Maer

Maer als Jonathas ende het volck deſe woorden gehoort hebben/ ſo en hebbē ſy die niet geloeft/noch ſy en hebbenſe niet ontfanghen/ want ſy zijn gedachtich geweeſt der grooter quaetheyt die hy ghedaen heeft in Iſrael/ eñ hy haddeſe ſeer veel ſpeens aengedaen. Eñ ſy hebben behagen gehadt in Alexander/want hy hadde hen d'eerſte geweeſt vande woorden des vreets/eñ ſy hielpen hem tot allen daghen. Eñ de coninck Alexander heeft een groot heyr vergadert/ eñ heeft de heyren aenghebracht tegen Demetrium. Eñ de twee coninghen hebben geſtreden/ eñ Demetrius heyr is gevloden/ eñ Alexander heeft hem vervolcht/ende hy heeftſe overwallen. En den ſtrijdt is weer maten ſeer machtich geworden/ tot dat de ſonne onder ginck. Eñ Demetrius is ghe-
E ſtorven op dien dach. Eñ Alexander heeft legaten gheſonden tot Ptolomeum dē coninc van Egypten na deſe woorden/ ſeggende: Want ick wederom gecomen ben in mijn rijck/eñ geſeten ben in mijnder vaderē ſtoel/ eñ heb de heerlicheyt ghecreghen eñ Demetrium verwicht/ eñ heb ons landſchap beſeten/ eñ eenen ſtrijt met hem gheſtreden/ eñ hy verwonnen is eñ ſijn heyrlegeren van ons/ eñ wy ſitten in ſijns rijcs ſtoel/ ſo laet ons nu oock met malcanderen vrientſchap makē/ eñ geeft my v dochter tot een huysvrouwe/ eñ ick ſal v behoorſame zijn/ eñ ick ſal v giften geven/eñ haer weerdicheyt. Eñ de coninc Ptolomeus heeft geantwoort/ſeggende: Geluckich is den dach inden welcke ghy weder ghekeert zijt tot uwer vaderen lant/ eñ gheſeten hebt inden ſtoel van hen rijck.

Eñ nu ſal ick v doen dat ghy gheſchreven hebt/Maer coemt my te gemoet tot Ptolomaiden/ dat wy malcanderen moghen ſien/ eñ dat ick v belove gelijck ghy geſeyt hebt.

Eñ Ptolomeus is wt Egypten gegaen/ hy ende Cleopatra ſijn dochter/ eñ hy is tot Ptolomaiden gecomen int honderſte ende tweeentſeſtichſte iaer. Eñ Alexander de coninc is hem te gemoete gecomen/eñ heeft hem Cleopatram ſijn dochter ghegeven/ eñ hy heeft haer bruyloft ghehouden in Ptolomaide als de coningen plegen/ met grooter glorien. Ende Alexander de coninc heeft Jonathe geſchreven/dat hy hem te gemoete comen ſoude. Eñ hy is met glorie na Ptolomaidam gegaen/eñ hy is daer te gemoete gecomen den twee coningen/eñ hi heeft hen veel ſilvers eñ gouts/ eñ giften gegeven/ eñ hy heeft gratie voor haerlieder aenſicht gevonden. Ende tegen hem zijn vergadert ſchadelicke mannen wt Iſrael/ boſe mannen teghen hem claghende/eñ de coninck en heeft op hen niet geacht. Eñ hy heeft ghebooden datmen Jonatham ſoude ontcleedē van ſijnen cleederen/ eñ datmen hem cleedē ſoude met purpure/ eñ ſy hebbent alſo ghedaen. Eñ de coninck heeft hem gheſeten om
F by hem te ſitten. Ende hy heeft tot ſijnen princen geſeyt: Gaet wt met hem int middē vander ſtadt/eñ roept wt dat niemant tegen hem clachte en doe vā eenige ſake/ eñ dat hē niemant quetſick en zy van eenighe redene.

Eñ het is gheſchiet nae dat ſy die claghen wonden/ſijn glorie gheſien hebben die vercondicht worde/ eñ dat hy met purpure gecleet was/dat ſy alle gevloden zijn/ eñ de coninc heeft hem groot gemaect/eñ hy heeft hem geſchreven onder d'eerſte vrienden/ eñ hy heeft hem gheſtelt tot eenen vorſt eñ medegheſelle der heerlicheyt. Eñ Jonathas is wederom gekeert in Jeruſalem met vrede eñ blijſchap. Int honderſte eñ vijentſeſtichſte iaer is ghecomen Demetrius de ſone Demetry van Creta in ſijnder vaderē lant. Eñ Alexander de coninck heuet gehoort/eñ hy is ſeer droeve geweeſt/ eñ hy is wedergekeert tot Antiochien. Eñ Demetrius de coninck heeft Apollonium capiteyn gemaect/die over Coeleſyrien was/ ende hy heeft een groot heyr vergadert/ eñ hy is gegaen tot Jamniam/ende hy heeft tot Jonatham den overſten Prieſter geſonden/ ſeggende: Ghy alleen wederſtaet ons/ eñ ick ben ghewordē tot een beſpottinghe/eñ tot een verwijt/ om dat ghy teghen ons macht ghebruyct int gheberchte. Daerom nu ſtelt dat ghy betrouwen hebt in v vromicheden/ Coemt nederwaerts tot ons te velde/ ende laet ons daer malcanderen vergheliicken: wants de cracht der orloghen is met my/

Wtmaecht eñ verneemt wie dat ick ben/eñ de andere die my helpen/ die ooc ſeggen dat uwē voet niet en mach ſtaen voor ons aenſicht/wāt v lieden ouders zijn tweemael ter vlucht ghekeert in haerlieder lant/ eñ hoe ſtilly nu mogen wederſtaen ſo grootē rolvolck eñ heyr int velt daer geen ſteen noch ſteenrootſe en is/noch plaetſe om te vliedē!

Als dan Jonathas gehoort hadde Apollonius woorden/ ſo is hy beroert geweeſt van moede/ eñ heeft thien duyſent mannen gecoren/eñ is wt gegaen van Jeruſalem eñ Simon ſijn broeder is hem tegen gecomen ter helpen/ eñ ſy hebben de heyrlegheren G aengebracht te Joppen/ eñ hy heeft hem wt der ſtadt geſloten/want Apollonius wachtſchare was tot Joppe/ende hy heeft de ſtadt beſtormt. Ende die inder ſtadt warē/ vernaert zijnde/ hebben hem de poorten open gedaen/eñ Jonathas heeft Joppen ingenomen. Eñ Apollonius heuet gehoort/eñ hy heeft drij duyſent ruyters te peerde aengebracht eñ een groot heyr. Eñ hy is nae Azoten gegaen als wech reyſende/eñ terſtont is hy te velde ghecomen/ om dat hy een menichte peerdevolcks hadde/ eñ dat hy daer in betrouwen hadde. Eñ Jonathas heeft hem vervolcht tot Azoten/eñ ſy hebben geſtredē.

Eñ Apollonius heeft inden leger gelaten een duyſent rolvolcs achter hen heymelick.

Ende Jonathas heeft vernomen datter laghen achter hem waren/ eñ ſy hebben ſijn heyr omringet/ ende ſy hebben ſtadichten int volc geſchoten/ van ſmorgens totten avont toe/ Maer het volck ſtont ghelijck Jonathas bevolen hadde/ eñ haerlieder peerden

hebben

ebben gearbeyt. Ende Simon heeft syn
eyr wtgestooten/ eñ hy heeft teghen het le-
gioen gestreden: want de rupters te peerde
waren vermoeyt/ eñ sy zyn van hem gevlo-
ten/ eñ sy zyn gevloden. Eñ die door t'velt
erstroyt waren zyn ghevloden in Azoten/
ñ sy zyn in Dagon haers afgods tempel ge
aen/ dat sy henieluen daer behoudē souden.
Eñ Jonathas heeft Azoten aengesteken/ eñ
e stedē die rontsom haer waren/ eñ hy heeft
are rooven genomen/ eñ Dagons tempel/
ñ alle de gene die daer in gevloden waren/
ebben sy metten viere verbrandt. Eñ die
metten swoerde gevallen zyn/ metten genen
ie mettē viere verbrant zyn/ waren ontrēt
cht duysent mannē. Eñ Jonathas heeft
e heyrlegheren van daer opgherieht/ eñ hy
eeft die tot Ascalon aenghebracht/ eñ sy zyn
oter stadt hem te gemoete gegaē met groo-
er glozien. Eñ Jonathas is wederghe-
eert in Jerusalem met de syne/ hebbende
eel rooven. Eñ het is geschiet doen Ale-
ander de coninc dese woordē gehoort had-
e/ dat hy noch meer daer toe ghedaen heeft
m Jonathan eerlick te maken. Ende hy
eeft hem eenen gulden rinck gesonden/ als
gewoonlic is datmen der coningen magen
geuet. Eñ hy heeft hem Accaron ghegheuen
nde alle syn palen tot een beslittinghe.

Hoe Alexander vertradelick vermoort wort, ende hoe Demetrius een verbondt met Ionathan maeckt, ende beschermt den onrick, maer hy breeckt den peys, daerom maeckt Ionathas vrientschap met Antiochus den sone van Alexander, ende hy verwint de vreemdelinghen.

Dat xj. Capittel.

Ende de coninck van Egypten heeft een
heyr vergadert gelyck t'lant dat aen den
euer der zee is/ Eñ veel schepen/ eñ hy heeft
gesocht Alexanders ryck te crygher met be-
noch/ eñ dat te doen tot synen rycke. Eñ
y is wtghecomen tot in Syzien met vreet-
amige woordē/ eñ sy deden hem de steden
pen/ eñ sy quamen hem te ghemoete/ want
lexander de coninck hadde gheboden dat-
nen hem te gemoete gaen soude/ om dat hy
yn sweer was. Eñ doen Ptolemeus in
e stadt quam so stelde hy hoeden vā crychs-
mechten in elcke stadt. Eñ als hy Azoten
ghenaecte/ so hebben sy hem den tempel van
Dagon ghetoont metten viere verbrant/ eñ
Azoten eñ alle syn ander plaetsen verdozuē/
ñ de ghewapen lichamen/ ende de grauen
er geenre die inden stryt verslagen waren/
ie sy ghemaect hadden ontrent den wech.
Eñ sy hebben den coninck vertelt dat Jo-
athas dese dingen ghedaen hadde/ om dat
y hem inden hael brenghen souden/ ende de
oninck heeft ghe swegen. Eñ Jonathas
s den coninck tegen ghecomen in Joppen
net glozie/ eñ sy hebben malcanderen ghe-
roet/ eñ sy hebben daer geslapen. Eñ Jo-
athas is met den coninck wech getrocken
otten vloet die ghenoemt wordt Eleuthe-
us/ ende hy is wedergekeert in Jerusalem.
Eñ de coninck Ptolomeus heeft de heer-
chappye der steden ghetreghen/ tot Seleu-
iam aen de zee toe/ ende hy dachte teghen
Alexanderen quade ghedachten. Ende hy
heeft legaten tot Demetrium gesonden/ seg-
gende: Coemt laet ons tusschē ons een ver-
bont maken/ eñ ick sal v myn dochter ghe-
uen die Alexander heeft/ ende ghy sult in wes
vaders ryc regneren: want het berout my
dat ick hem myn dochter ghegheuen hebbe/
want hy heeft gesocht my te dooden. Eñ
hy heeft hem mis gheseen/ om dat hy syn ryck
begheert hadde. Eñ hy heeft syn dochter
weck genomen/ eñ hy heeft se Demetrio ge-
gheuen/ eñ hy heeft hem verreemt van A-
lexander/ eñ syn vriantschap is openbaer ge-
worden. Eñ Ptolomeus is in Antiochien
gecomen/ eñ hy heeft twee coninclicke croo-
nen gesteit op syn hooft van Egypten ende
van Asien. Eñ Alexander de coninck was
in Cicilien in dien tyds/ want sy waren we-
derspannich die in die plaetsen waren. Eñ
Alexander hevet ghehoort/ en hy is tot hem
ten stryde ghecomen/ eñ Ptolomeus de co-
ninck heeft het heyr wt gebracht/ ende hy is
hem tegen gecomē met een machtige hant/
eñ hy heeft hem verlaecht. Eñ Alexander
is ghevloden in Arabien/ dat hy daer soude
beschermt worden/ maer Ptolomeus de co-
ninck is verheuen gheweest. Eñ Zabdiel
de Arabier heeft Alexanders hooft afgehou-
wen/ eñ hy heeft dat Ptolomeo ghesonden.
Eñ de coninc is gestoruen op den derden
dach/ eñ die in de sterckten waren zyn doot
geslagen van de gene die inden leger waren.
Eñ Demetrius heeft geregneert int hon-
derste eñ tseuenentseshichste iaer. In die
dagen heeft Jonathas vergadert de ghene
die in Judeen waren/ om dat sy de borcht
souden bestryden die in Jerusalem was/ eñ
sy hebben daer tegen gemaect veel stormge-
reetschappen. Eñ daer isser sommige weck
ghegaen die haer volck haetten hoose man-
nen totten coninck Demetrium/ eñ sy heb-
ben hem gheboodtschapt/ dat Jonathas de
borcht belach. Eñ als hyt gehoort heeft/ so
is hy gram gheweest/ ende terstont is hy tot
Ptolomaiden ghecomen/ eñ hy heeft Jona-
the geschreuē dat hy de borcht niet beleggen
en soude/ maer dat hy haestelick teghen hem
soude comen spreken. Ende alst Jonathas
ghehoort hadde/ so heeft hy die doen beleg-
gen/ eñ hi heeft er wtgecozen vanden ouders
van Israel eñ vanden priesters/ eñ hy heeft
sy selven int perikel ghestelt. Eñ hy heeft
genomen gout eñ siluer/ eñ cleederen/ ende
veel ander giften/ ende hy is totten coninck
ghegaen in Ptolomaiden/ eñ hy heeft gracie
geuonden voor syn aensicht. Eñ sommi-
ge hoose van synen volcke claechden tegen
hem. Eñ de coninck heeft hem gedaen ge-
lyck sy gedaen hadde die voor hem geweest
hadden/ eñ hy heeft hem verheuen voor het
aenschouwen van alle syn vrienden/ eñ hy
heeft hem de ouerheydt des Priesterschaps
ghegeuen/ eñ alle costelicheden die hy te vo-
ren gehadt hadde/ ei. hy heeft hem prince vā
synē vriendē gemaect. Eñ Jonathas heeft
vanden coninc begeert dat hy Judeen soude

willen

willen tribuytbꝛ maken/ eñ de dꝛy heerlic-
heden/eñ Samarien/ ende haer bylliggende
ſteden/eñ hy heeft hem dꝛyhondert talenten
geloeft. Eñ de conine heuet geconſenteert
en hy heeft Jonathe bꝛieuen geſchꝛeuen van
alle deſe dinghen deſe maniere inhoudende:
D De conine Demetrius ſynen bꝛoeder Jo-
nathe ſalicheyt/ ende den volcke der Joden.
Dꝛt inhout des bꝛiefs den welcken wy ge-
ſchꝛeuen hebben Laſtheni onſen vader van
d'lieden/ hebben wy tot d geſonden om dat
ghyt weten ſout. De coninck Demetrius
Laſtheni ſynen vader ſalicheyt/ Den volc-
ke der Joden onſen bꝛienden eñ onderhou-
dende t'ghene dat rechtuerdich is by ons/
hebben wy voꝛghenomen wel te doen/ om
hare goetwillicheyt die ſy tot ons hebben.
Hierom gebieden wy dattmen hen alle de
palen van Judeen/ eñ de dꝛy ſteden Lydam
eñ Ramatham/ die tot Judeen toeghedaen
ſyn van d'landt van Samarien/ eñ alle hen
bylligghende ſteden/ ſal wtſcheyden tot be-
hoef van alle de ghene die ſacrificie doen in
Jeruſalem voꝛ t'gene dat de coninc te vo-
ren van hen ontfinck alle iare/ ende voꝛ de
vꝛuchten der aerden/eñ des oefts. Eñ van
de ander dingen die ons toebehoꝛden/van
de thienden eñ tribuyten die ſcheldē wy hen
quyte vā deſen tyt voꝛts/eñ de ſoudtgroe-
uen eñ de croonen die ons gebꝛacht woꝛdē/
die geuen wy hen altemael/ eñ gheen van
deſen dingen en ſal van onweꝛden weſen
van nu voꝛtaen tot allen tyden. Hierom
dan beſoꝛcht datter een wtſchꝛift ghemaeckt
woꝛde van deſe dingen/ eñ dattmen dat Jo-
nathe ghene/eñ dattment legge opten hey-
ligen berch/ eñ in een heerlicke plaetſe. Eñ
Demetrius de coninck ſiende dat het landt
ſtil geweeſt is voꝛ ſyn aenſicht/eñ dat hem
niet en weꝛderſtaet/heeft ſyn heyꝛ oꝛlof gege-
uen om te gaen een yeghelick in ſyn plaetſe/
wꝛgenomen dat wtlantſche heyꝛ dat hy ver-
gadert hadde van de eylanden der Heyde-
nen/eñ alle de heyꝛen ſynder vaderē waren
ſyn vianden. Eñ Triphon was te voꝛen
een van Alexanders partye/eñ hy heeft ghe-
ſien dat alle t'heyꝛ gemurmꝛeert heeft tegē
Demetrium eñ hy is gegaen tot Emalchuel
den Araber die Antiochum Alexanders ſo-
E ne opvoedde/ eñ ſat ueſſens hem/om dat
hy dien hem leueren ſoude/ dat hy in ſyns
vaders plaetſe regneren ſoude/ eñ hy heeft
hem vertelt hoe groote dinghen dat Deme-
trius gedaen heeft/ eñ de vlantſchappen van
ſynen heyꝛen teghen hem. Ende hy is daer
veel dagen gebleuen. Eñ Jonathas heeft
gheſonden aenden coninck Demetrius/ dat
hyſe ſoude wtwoꝛpen die in de boꝛcht waꝛē
in Jeruſalem/eñ in de ſtercke ſteden waren/
want ſy beſtreden Iſrael. Eñ Demetrius
heeft tot Jonathan geſonden/ſeggende: Ick
en ſal niet alleen deſe dingen doen v eñ uwē
volcke maer ick ſal v met glozie eerlick ma-
ken ende v volck alſt bequamen tyt ſal zyn.
Dacrom nu ſuldy wel doen/iſt dat ghy my
mannen te hulpe ſendt/want alle myn heyꝛ
is wech gegaen. Eñ Jonathas heeft hem
gheſonden dꝛy duyſent ſtercke mannen tot
Antiochien/eñ ſy zyn totten coninck gheco-
men/eñ de coninck heeft genuechte ghehadt
in hen comſte. Eñ die vander ſtadt wa-
ren/zyn vergadert hondert eñ twintich duy-
ſent mannen eñ ſy wilden den coninck doo-
den. Eñ de coninc is gevloden in des co-
nincks hof ende die vander ſtadt hebben de
wegen vander ſtadt inghenomen/eñ ſy heb-
ben begonſt te ſtꝛyden. Ende de coninck
heeft de Joden ter helpen geroepen/ende ſy
zyn alle te ſamen tot hem vergadert/ende ſy
zyn verſtroyt alle de ſtadt doꝛe/ eñ ſy heb-
ben op dien dach ghedoot hondert duyſent
mannen/ eñ ſy hebben de ſtadt ontſteken/ eñ
ſy hebben veel roonen ghenomen op dien
dach/ ende ſy hebben den coninck verloſt.
Eñ die vander ſtadt waren/hebben geſien
dat de Joden de ſtadt verwonnen hadden
alſo ſy wilden/ eñ ſy zyn cranck van moede
geworden/ eñ ſy hebben totten coninck niet
beden geroepen/ ſeggende: Geeft ons de
rechte handen/ eñ laet de Joden ophouden
van ons eñ de ſtadt te beſtꝛyden. Ende ſy
hebben hare wapenen wech ghewoꝛpen/ eñ
peys gemaect/ eñ de Joden zyn gewoꝛden
glozieus voꝛ des conincs aenſicht/ eñ voꝛ
d'aenſicht van alle de ghene die in ſyn ryck
waren/eñ ſy zyn vermaert geweeſt int ryck/
eñ ſy zyn wedergheckeert in Jeruſalem heb-
bende veel roouen. Ende Demetrius de
coninck heeft geſeten in ſyns ryckes ſtoel/ eñ
d'lant heeft ſtil gheweeſt voꝛ ſyn aenſicht.
Eñ hy heuet al gelogen dat hy geſeyt had-
de/ eñ hy heeft hem verꝛeemt van Jona- f
tha/ eñ hy en heeft hem niet gheloont na de
weldaden die hy hem ghedaen hadde/ eñ hy
quelde hem ſeere. Maer na deſe dinghen
is Triphon wederom gheꝛomen/ eñ Antio-
chus een opwallende ionge met hem/ eñ hy
heeft ghereꝛgneert/ eñ hy heeft ſy ſeluen een
croone op geſtelt. Eñ tot hem zyn alle de
heyꝛen vergadert die Demetrius verſtroyt
hadde/eñ ſy hebben tegen hem geſtreden/ eñ
hy is gevloden/ eñ heeft den rugge gekeert.
Eñ Triphon heeft de beeſten ghenomen/
eñ hy heeft Antiochien ingenomen. Ende
Antiochus de ionghelinck heeft geſchꝛeuen
Jonathe/ſeggende: Ick gheue v het pꝛieſter-
ſchap/ ende ick make v oꝛerſte ouer de vier
ſteden/dat ghy des conincs vꝛient ſout we-
ſen. Ende hy heeft hem gulden vaten ten
dienſt geſonden/eñ hy heeft hem oꝛlof gege-
uen wt gout te dꝛincken/eñ met purpur ge-
cleet te woꝛden/ eñ een gulden goꝛdelgeſpe
te hebben. Eñ Simonem ſynen bꝛoeder
heeft hy een pꝛince ghemaeckt van de palen
van Tyrus tot de palen dā Egypten. Eñ
Jonathas is wtgetrocken/eñ hy doꝛwan-
delde de ſteden ouer den vloet/eñ alle t'heyꝛ
van Syrien is tot hem vergadert ter helpe/
eñ hy is tot Aſcalon geꝛomen/eñ ſy zyn hem
eerlick te ghemoete gheꝛomen wter ſtadt/
Eñ hy is van daer wech ghegaen na Ga-
zam/eñ die te Gaza waren hebben hen ſelue
beſloten/

esloten/ende hy heeftse beleydt/ eñ hy heeft
verbrandt datter contsomme de stadt was/
nde hy heeftse beroost. Eñ die van Gaza
ebben Jonatham gebeden/eñ hy heeft hen
e rechte hant ghegeuen/ ende hy heeft hare
nderen tot bozgen ghenomen/ eñ hy heeft
ie ghesonden in Jerusalem/eñ hy heeft het
antschap doorwandelt tot Damascum toe.

Eñ Jonathas heeft ghehoort dat Deme-
trius princen ouer getrocké waren tot Ca-
es/ die in Galileen is met een groot heyr/
oillende hem affetten vun des ryckx saike/
eñ hy is hen te ghemoete ghecomen/maer
bunonem synen broeder heeft hy int lant-
schap gelaten/ Eñ Simon is aengecomen
ot Bethsura/ eñ hy benochtse veel daghen/
nde hy heeftse besloten. Ende sy hebben
an hem begheert de rechte handen te ont-
ngen/ ende hy heeftse hen ghegeuen/ ende
y heeftse van daer wt verdzeuen/ ende hy
eeft de stadt inghenomen/ ende hy heefter
oede in ghestelt. Eñ Jonathas ende syn
eyzen syn aengecomen tot dat water Be-
esar/ eñ vooz d'licht hebben sy ghewaert int
ele Aloz: ende siet de heyzen der vzeem-
elingen zyn hen te ghemoete ghegaen int
elt/ eñ sy leyden hem lagen op de berghen/
nde hy is hen te gemoete gecomen vã vooz
egen. Maer de lagen zyn opghestaen van
en plaetsen/ eñ sy hebben ghestreden. Eñ
y zyn alle geuloden die van Jonathas par-
e waren/eñ niemandt en isser van henlie-
en gebleuen dan Mathathias de sone Ab-
lomi/ eñ Judas de sone Calphi de prince
ã dat ozloochs heyr. Eñ Jonathas heeft
jn cleederé gescheurt/eñ aerde op synhooft
eleyt/ eñ hy heeft gebeden. Ende Jona-
jas is tot hen wederom gekeert ten stry-
e/ eñ heeftse ter vluchten ghekeert/ ende sy
ebben gestreden. Eñ die van synder par-
yen vloden hebbent ghesien/ eñ sy zyn wt-
er tot hem gekeert/eñ sy allegader hebben-
met hem veruolcht tot Cades toe/ tot ha-
n heyzlegere/eñ sy zyn tot daer ghecomen/
eñ daer isser vandé vzeembelingen geval-
n op dien dach dzy duysent mannen/ ende
onathas is wederõ gekeert in Jerusalem.

Jonathas vernieuwet t'verbont metten Romeynen, ende
rtiaten, ende hy verwint de princen van Demetrius, hy
leckt de stercksten in Iudea, ende maeten teghen de borcht in
usalem, maer door verraderye is hy van Typhon gheuan-
en, ende sy zijn alle ghedoodt die met hem waren.

Dat xij Capittel.

Nde Jonathas heeft gesien dat den tijt
hem hielp/ ende hy heeft mannen wtge-
zen/ ende hy heeftse te Roomen gesonden
n met hem vzientschap te maken/ ende te
ernieuwen/ eñ tot de Spartiaten/ eñ tot
nder plaetsen heeft hy brieuen gesonden na
selue maniere/ ende sy zyn te Roomen
gegaen/eñ int hof ghecomen/ende sy hebben
esept: Jonathas de oueste priester/ ende
t volck der Joden hebben ons gesonden/
t wy de vzientschap eñ het geselschap sou-
n vernieuwen nae dat die te vozen was.
Eñ sy hebben hen brieuen ghegheuen tot
nlieden van plaetse te plaetsen/ dat syse
gheleyden souden int landt van Juda/ met
vzede. Eñ dit is het wtschzift der brieuen
die Jonathas den Spartiaten gheschzeuen
heeft. Jonathas de oueste priester eñ de
ouders des volcks/ eñ de priesters ende het
ander Joodtsch volck den Spartiaten haren
broederen salicheyt. In voortyden waren
brieuen gesonden tot Onian den oppersten
priester van Dario die by v lieden regneert-
de/dat ghy onse broeders zyt/ also de schzif-
ture inhoudt/die hier onder gestelt is. Eñ
Onias heeft den man genomen die ghesen-
den was met eeren/ende hy heeft de brieuen
ontfanghen/waer in dat te kennen ghegheu-
nen wozde van dat gheselschap ende vzient-
schap. Wy/ doen wy niet van desen van
doen en hadden/ hebbede voor eenen troost
de heylige boecken die in onse handen zyn/
hebben lieuer ghehadt tot v lieden te sen-
den om de broederschap ende vzientschap te
vernieuwé/dat wy by auonturen niet vreét
en worden van v lieden/want daer zyn veel
tyden voorleden/van dat ghy lieden tot ons
gesonden hebt. Daerom zyn wy tot allen
tyden sonder ophouden in de hooghe feest-
dagen eñ ander feesten alst behoort/ v lieder
ghedachtich in de sacrificien die wy offeren/
ende in de onderhoudinghen/ alsoo dat be-
hoorlick ende betamelick is der broederen
te ghedencken. Daerom verblijden wy
ons van uwe glorie/ maer ons hebben
vele tribulacien omuanghen/ ende veel oz-
loghen/ende de coninghen die rontsom ons
zyn hebben ons bestreden. Daerom en
hebben wy v lieden niet willen moeyelick
wesen/ noch onsen anderen ghesellen/ ende
vzienden in dese ozloghen/ want wy heb-
ben vanden hemel hulpe ghehadt/ ende wy
zyn verlost geweest/ende onse vianden zyn
vernedert. Hierom hebben wy ghecozen
Numenium Antiochus sone/ ende Antipa-
trem Jasons sone/ende wy hebben tot de
Romeynen ghesonden/ om met hen te ver-
nieuwen de voorleden vzientschap ende ge-
selschap. Aldus hebben wy hen oock beuo-
len dat sy ooc tot v lieden comen souden/eñ
v groeten/ ende v lieden oner gheuen onse
brieuen van dat vernieuwen onser broeder-
schap. Ende nu suldy wel doen ons hier
op antwoordende. Ende dit is het weder-
schzift der brieuen dat Onias gesonden had-
de. De coninck der Spartiaten Onias
Jonathe den grooten priester salicheyt.
Het is ghevonden int geschzifte vanden
Spartiaten eñ Jodé/ dat sy gebroeders zyn/
eñ dat sy van Abrahams geslachte zyn. Eñ
nu vã dat wy dese dingen gekent hebben so
doedy wel tot ons schzyuéde vã uwé vzede/
maer wy hebbé ooc tot v lieden geschzeué.
Onse vee eñ onse beestinge zyn uwe/ eñ de
uwe zyn onse/daerõ hebben wy beuolé dat-
men v dese dingé soude boodtschappen. Eñ
Jonathas heeft ghehoort dat Demetrius
princen weder gecomé waré met een groot
heyr meerder dan te vozé tegen hem te stry-
den/ eñ hy is wtgetrocken van Jerusalem/

ende hy is hen te ghemoete gegaen int lantschap van Amathite: want hy en hadde hen geenen tijt ghegeuen om in sijn lantschap te moghen comen. Ende hy heeft bespieders in haren legere gesonden/ ende die wederghekeert zijnde hebbē gebootschapt/ dat sy schieten des nachts hen te ouervallen. Als dan de sonne onder gegaen was/ so heeft Jonathas den sijnen gheboden dat sy waken souden/ ende in de wapenen bereet zijn ten strijde alle den nacht/ ende hy heeft bewaerders gestelt rontsomme den legher. Ende de teghenpartijders hebben ghehoort dat Jonathas gereet was/ met de sijne inden strijt/ ende sy hebben ghevreest/ ende verraert gheweest in hen herte/ ende sy hebben vieren ontsteken in hen legheren. Maer Jonathas ende die met hem waren en hebbens niet ghe-
weten tot sinorgens toe/ maer sy sagen berrende lichten/ ende Jonathas heeftse ghevolcht/ ende hy en heeftse niet achterhaelt/ wāt sy waren ouer den vloet Eleutherum ghegaen. Ende Jonathas is afghewcken tot de Arabers die ghenoemt werden Zabadei/ ende hy heeftse ghesla gen ende hen rooven ghenomen. Ende hy is ingespannen/ ende gecomen in Damasco/ ende heeft alle dat lātschap doorwandelt. Maer Simon is wt ghetrocken ende ghecomen tot Ascalon/ ende tot de naeste stercten/ ende hy is afgheweken in Joppen/ ende hy heeft die ingenomen/ want hy hadde gehoort dat sy wilden de hoede ouer leueren Demetrius partijen/ ende hy heeft daer bewaerders gestelt dat sy die bewarē souden.

Ende Jonathas is wederom gekeert/ ende hy heeft de ouders des volcks t'samen gheroepen/ ende hy heeft met henlieden gedacht vaste stercten te timmeren int Joodtsche lant/ ende de mueren te metsen in Jerusalem/ ende die op te heffen tot een groote hoochde tusschen de borcht ende de stadt/ op dat hy die soude scheyden vander stadt/ ende dat sy niet en souden coopen noch vercoopen. Ende sy zijn vergadert om dat sy de stadt souden optimmeren ende den muer die op de beke was is ghevallen vanden opganck der sonnen/ ende hy heeft dien vermaert die ghenoemt is Caphetetha/ ende Simon heeft opghetimmert Adiada in Sephela ende hy heeft haer beuryt/ ende hy heeftet poorten ende sloten aengestelt. Ende als Triphon ghedacht hadde te regneren ouer Asien/ ende de croone aen te nemen/ ende sijn handt wt te reycken in Antiochum den coninck/ vreesende dat Jonathas dat hy aduonturē niet en soude gestaden/ maer dat hy tegen hem strijden soude so heeft hy gesocht hem te vanghen ende te dooden. Ende opstaende is hy wech gereyst in Bethsan. Ende Jonathas is wtgetrocken hem te ghemoete met vertrich duysent wtgecozen mannē ten strijde ende hy is gecomen te Bethsan. Ende Triphon heeft ghesien dat Jonathas quam met een groot heyr dat hy de handē aen hem wtreycken soude/ ende hy heeft gevreest/ ende hy heeft hem ontfanghen met eeren/ ende hy heeft hem alle sijnen vrienden aengeprefen/ ende heeft hem giften ghegeuen/ ende hy heeft sijnen heyren bevolen dat sy hem souden onderdanich wesen/ gelijck hem selue. Ende hy heeft tot Jonathas gheseyt: waer toe hebdy alle dit volck gemoeyt/ daer wy gheen oorloghe en hebben? Ende nu sendese wederom in hare huysen/ maer kiest v een luttel mannen/ die met v zijn moghen/ ende coemt met my tot Ptolomaiden/ ende ick sal v die leueren/ ende de andere bewaerde steden/ ende het heyr/ ende alle de prouoosten der saken/ ende ick sal wederom keeren/ ende wech gaen/ want daerom ben ick gecomen. Ende hy heeft hem ghelooft/ ende hy heeft gedaen alsoo hy gheseyt hadde. Ende hy heuet heyr laten gaen/ ende sy zijn wech ghegaen int lant van Juda/ ende hy heeft met hem behouden drij duysent mannen/ van de welcke hy weder om gheslonden heeft in Galileen twee duysent/ ende duysent isser met hem gecomen. Als dan Jonathas in Ptolomaiden ghegaen was/ soo hebben die van Ptolomaiden de poorten der stadt gheslo-
ten/ ende sy hebben hem ghevanghen/ ende alle die met hem gecomen waren hebben sy metten swerde ghedoot. Ende Triphon heeft een heyr ende rosvolck ghesonden in Galileen/ ende int groot veld dat sy Jonathas gheselten dooden souden. Maer doen die gehoort hadden dat Jonathas ghevanghen was ende ghestoruen/ ende alle die met hem waren/ so hebben sy malcanderen vermaent ende zijn wtgegaen bereyt ten strijde. Ende de gene diese verrolcht hadden/ siende dat sy voor/ haerlieder leuen strijden wilden/ zijn wederom gekeert/ ende die zijn alle met vrede gecomen int lant van Juda. Ende sy hebben Jonatham ende de ghene die met hem waren seer bewrent/ ende Israel heeft geschreyt met een groot geschrey. Ende alle de Heydenen die rontsom henlieden waren hebben ghesocht hen te vernielen/ want sy hebben gheseyt: Sy en hebben geenen prince noch helpere. Nu dan laet ons henlieden bestrijden/ ende laet ons hen gedenckenisse van de menschen wechnemen.

Simon wordt prince voor sijn broeder: Ionathas wort ghedoot: Simon sticht een costelick graf voor sijn ghestachte, hy verwint Gazaram, ende verovert de borcht van Ierusalem, om d'welck de Ioden een iaerlicksche feeste houden.

Dat xiij. Capittel.

1 Ende Simon heeft gehoort dat Triphon een groot heyr vergadert hadde/ om te comen int landt van Juda ende dat te ver-
2 deruen. Siende dat het volck in angst ende vreese was/ is hy op ghetrocken na Jerusa-
3 lem/ ende heuet volck vergadert/ ende vermanende heeft hy geseyt: Gy weet wel hoe groote strijden dat ick ende myn broeders/ ende myns vaders huys gedaen hebben voor de wette ende voor de heylige plaetsen/ ende wat
4 benautheden dat wy gesien hebben/ ter saken van desen zijn alle myn broeders gestoruen voor Israel/ ende ic ben alleen ouergebleuen.
5 Ende nu dat en moet my niet geschiedē/ dat ick myn siele soude sparen in alle den

tijt

tijt der tribulacien/ want ick en ben niet be-
ter dan mijn broeders. Daerom sal ic mijn
volck wreken/ eñ de heylighe plaetsen/ ende
onse kinderen/ eñ huysvrouwen: wāt alle de
Heydenen zijn vergadert om ons te verder
uen wt viantschap. Eñ des volcs gheest is
te samen ontsteken geweest/ alst dese woor-
den ghehoort heeft/ eñ sy hebben gheant-
woort met een groote stemme/ seggende:
Ghy zijt onse capiteyn in Judas eñ Jona-
thas ws broeders stadt/ strijt onsen strijt/
eñ al dat ghy ons seggen sult dat sullen wy
doen. Eñ vergaderende alle de orlooch-
sche manne/ heeft hy hem gehaest om te vol-
maken alle de mueren van Jerusalem/ ende
heeft die rontsomme bevrijdt. Eñ hy heeft
gesonden Jonathan den sone Absalomi/ eñ
met hem eē nieuwe heyr in Joppen. Eñ als
hy wt ghetrocken hadde de ghene die in de
borcht waren/ so is hy daer gheblenen. Eñ
Triphon is vertrocken vā Ptolomaida met
een groot heyr/ dat hy int lant van Juda co-
men soude. Eñ Jonathas met hem in be-
waringe. Eñ Simon is aenghecomen tot
Addus tegen d'aensicht des velts. Ende
doen Triphon vernomē hadde/ dat Simon
opgestaen was in Jonathas syns broeders
stadt/ eñ dat hi met hen strijdē soude/ so heeft
hy tot hem legaten gesondē/ seggende: Om
't gelt dat Jonathas v broeder schuldich was
in des conincs rekeninghe/ om de saken die
hy gehadt heeft/ hebben wy hem gehouden.
Eñ nu sendt hondert talenten silvers/ eñ
wee syn sonen tot ghysels/ dat hy vry gela-
en zijnde van ons niet en vliede/ eñ wy sul-
en hem wederom senden. Ende Simon
eeft verstaen dat hy in bedroch met hem
prack/ hy heeft nochtans geboden datmen
'ghelt genen soude/ eñ de kinderen/ om dat
y geen groote viantschap behalen en soude
egen het volc van Israel/ seggende: Om
at hy hem t'ghelt eñ de kinderen niet ghe-
onden en heeft/ daerom is hy ghestorven.
Eñ hy heeft de kinderen gesonden/ eñ hon-
ert talenten/ eñ hy heeft ghelogen/ eñ hy en
eeft Jonathan niet laten wt gaen. Ende
ier na is Triphon binnen den lantschappe
ecomen/ om dat hijt verderuen soude/ ende
y hebben al omme gedraeyt door den wech
ie daer leydt na Ador/ eñ Simō eñ syn hey-
s wandeldē tot alle de plaetsen werwaerts
at hy henen ginck. Maer die in de borcht
aren hebben aen Triphonem boden ghe-
nden/ dat hy haestelick comen soude door
: woestijne/ eñ dat hy hen lijstocht senden
nde. Eñ Triphon heeft bereyt alle het
svolc dat hy dien nacht comē soude/ maer
ier was seer veel sneeus/ ende hy en is niet
ecomen in Galaaditim. Eñ als hy geco-
ien was by Bascaman/ soo heeft hy Jona-
an eñ syn sonen aldaer ghedoot. Ende
Triphon is omgekeert/ eñ getrocken in syn
int. Eñ Simon heeft gesonden eñ geno-
ien Jonathas syns broeders gebeente/ eñ
y heeft die begraven in Modin synder va-
eren stadt/ ende gheheel Israhel hebben
hem beschreyt met een groot geschrey/ eñ sy
hebben hem beweent veel daghen. Ende
Simon heeft ghetimmert op synder vade-
ren eñ broederen graf een gestichte hooghe
om te sien/ van ghehouwen steenen voor eñ
achter/ eñ hy heeftter ghestelt seuen schoon
opgaende colommen d'een teghen d'andere/
synen vader/ ende synder moeder/ eñ synen
vier broederen/ ende rontsomme van dese
heeft hy groote colommen ghestelt/ eñ op de
colommen wapenen tot een ewighe ghe-
denckenisse/ eñ by de wapenen wtgesneden
schepen die gesien souden werdē van die ter
zee varen. Dit is het graf dat hy gemaect
heeft in Modin tot op desen dach toe.
Maer doen Triphon reysde met den jon-
ghelinck Antiocho den coninck/ soo heeft hy
hem door bedroch gedoot. Eñ hy heeft ge-
regneert in syn plaetse/ ende hy heeft op syn
hooft ghestelt de croone van Asien/ eñ heeft
een groote schade gedaen int lant. Eñ Si-
mon heeft opgetimmert de vaste steden van
Judeen/ makende die sterck met hooge tor-
ren eñ groote mueren/ eñ met poorten ende
sloten/ ende hy heeft lijstocht gheleydt in de
sterckten. Eñ Simon heeft mannen we-
gecozen eñ heeft tot Demetrium den coninc
ghesonden/ dat hy den lande wilde vrijheyt
doen/ want alle Triphons wercken waren
by rooninghe gedaen. Eñ Demetrius de
coninck heeft hem tot dese woorden geant-
woort/ ende heeft sulcken brief gheschreuen:
De coninck Demetrius wenscht Simoni
den opperste der priesteren eñ der coningen
vrient/ eñ der ouderen/ ende den Joodtschen
volcke salicheyt. De gulden croone ende
den halsbant die ghy gesonden hebt/ hebbē
wy ontfangen/ eñ wy zijn bereyt met v lie-
den eenen grooten peys te maken/ ende te
schrijuen den prouoosten des conincs/ dat sy
v quijtschelden t'gene dat wy v lieden quijt-
gescholden hebben. Want alle de dingen
die wy v gestelt hebben/ die zijn v liedē noch
vast. De stercten die ghy voor v lieden ghe-
timmert hebt/ die behoudt voor v lieden/
wy schelden oock quijte de onweetentheden
eñ misdaden tot op desen dach toe/ ende de
croone die ghy schuldich waert/ eñ so watter
anders pet tribuyt gheuende was in Jeru-
salem/ dat en zy nu niet meer tribuyt schul-
dich. Ende ist datter eenighe van v lieden
bequaem zijn om aengeschreuen te worden
onder de onse/ die laet aengheschreuen wor-
den/ ende laet vrede wesen tusschen ons.
Int hondertste ende tseuentichste iaer is
der Heydenen iock afgenomen van Israel.
Ende t'volck van Israel heuet begonst te
schrijuen in tafelen/ ende openbaer registe-
ren der gheschiedenissen/ int eerste iaer on-
der Simon den opperstē priester/ den groo-
ten capiteyn/ ende den prince der Joden.
In dien daghen is Simon aenghecomen
tot Gazam/ ende hy heeft die omleyt met de
heyrlegheren/ ende hy heeft stormschrancken
ghemaeckt/ ende hy heeftse aen de stadt ghe-
bracht/ ende hy heeft eenen toren bestormt/

ende hy heeften in ghenomen. Ende de ghene die binnen de stormschansen waré/ die waren in de stadt weghebroken/ eñ daer is een groote beroerte gheschiet in de stadt.

Eñ die in de stadt waren zyn ghegaen op de muren met hare huysvrouwen eñ kinderen/hebbende hare cleederen gescheurt/eñ sy hebben met luyder stemmen gheroepen/ begeerende van Simon datmen henlieden de rechte handen gaue/ eñ sy hebben gheseyt: En loont ons niet na onse quaetheden/ maer nae uwe barmhertigheden. Eñ Simon ghebroocht zynde/ en heeftse niet bestormt/ hy heeftse nochtans wter stadt ghedreuen/eñ hy heeft de tempelen ghesuyuert daer de afgoden in geweest hadden/eñ doen is hy daer binnen ghegaen met loffanghen den Heere gebenedydende. Eñ als alle onsuyuerheyt daer wt gworpen was/so heeft hy daer in mannen gestelt die de wet doen souden eñ hy heeft die vast ghemaect/ eñ hy heeftse voor sy seluen tot een woninge gemaect. Maer die in de borcht te Jerusalem waren werden verboden dat sy niet wt en gingen noch en quamen int lantschap/ ende coopen eñ vercoopen/ eñ sy hebben grooten honger gehadt/ Eñ vele van henlieden isser van honger gheslorben/ eñ sy hebben tot Simon gheroepen dat hy de rechte handen ontfangen soude/eñ hy heeftse tot henlieden ghegeuen/ eñ hy heeftse daer wt ghedreuen. Eñ hy heeft de borcht gesuyuert van de onreynicheden/ eñ sy zyn daer in gegaen op den dryentwintichsten dach der tweeder maent/ int honderste eñ eenentseuentichste iaer met loue/ende palmtacké/ ende met cinyren ende cymbalen ende nablē/ ende loffanghen/ ende liedekens/ om dat de groote viandt vernielt was wt Israel. Ende hy heeft ingeset datmen alle iaren dese daghen houden soude met blytschap. Eñ hy heeft den berch des tempels sterc gemaect/ die by de borcht was/ eñ hy heeft daer ghewoont/ hy ende die met hem waren. Eñ Simon heeft Johannem synen sone ghesien dattet een man was/ende hy heeft hem ghemaeckt capiteyn van alle de heyrcrachten/ ende hy heeft ghewoont in Gazaris.

Demetrius wordt verwonnen, ende Simon heeft met syn volck groote ruste, ende ontfangt brieuen van de Spartiaten ende Romeynen van vrientschap.

Dat xiiij. Capittel.

IN het honderste ende tweeentseuentichste iaer heeft de coninck Demetrius syn heyr vergadert/ ende hy is int landt van Meden ghereyst om hulpe voor hem te vergaderen/ dat hy Triphonem soude bestryden. Eñ Arsaces de coninc van Persen eñ van Meden heeft gehoort dat Demetrius in syn palen gecomen was/eñ hy heeft een van synen princen gesonden dat die hem leuende vanghen soude. Eñ hy is wech ghereyst/ende heeft Demetrius heyrleger gheslagen/eñ hy heeft hem ghevangen/eñ gebracht tot Arsacem/ ende hy heeften in de gevangenisse gestelt. Eñ alle d'lant van Juda heeft stille gheweest alle de dagen van Simon/ende hy heeft synen volcke goet ghesocht/ ende syn macht ende glorie heeft henlieden behaecht tot allen dagen. Ende met alle syn glorie heeft hy Joppen tot een hauene genomen/ ende hy heeft eenen inganck ghemaeckt tot de eylanden der zee. Ende hy heeft syns volcks palen verbreydt/ende hy heeft het lantschap behouden. Ende hy heeft veel ghevanghenen vergadert/ ende hy heeft een heerschappye ghehadt ouer Gazara/ende Bethsura/ende de borcht. Ende hy heeft de onsuyuerheden wt haer wech gedaen/ ende daer en was niemant die hem wederstont.

Ende een yeghelick boude syn landt met vreden/ ende d'lant vā Juda gaf syn vruchten/ende de boomen der velden hen vrucht.

Alle de ouders saten in de straten/ende sy spraken van de goden des lants/ eñ de ionghelingen cleeden hen met glorie/ende met orloochsche cleederen. Ende den steden gaf hy lyfrochte/ eñ stelde die dattet souden zyn ghereetschappen der bewaernissen/ tot dat den naem van synder glorien vernaemt is gheweest tot het wterste van aertryck.

Ende hy heeft vrede ghemaect op d'lant/ ende Israel is blyde gheweest met grooter blytschap. Eñ een yeghelick heeft geseten onder synen wyngaert ende onder synen vychboom/ende daer en was niemant diese verwaerde/ daer en is niemant gheweest die hen bestreet opter aerden/ de coninghen zyn vernielt gheweest in die dagen. Ende hy verstercte alle de verdruckte syns volcks/ eñ hy heeft de wet onderzocht/ende hy heeft alle de boose ende quade wech gedaen/ de heyligha plaetsen heeft hy eerlick ghemaect/ ende de gereetschappen der heyliger plaetsen heeft hy vermenichvuldicht. Ende het is te Roomen ghehoort dat Jonathas ghestorben was/ ende tot de Spartiaten tot/eñ sy zyn seer bedroeft geweest. Maer als sy ghehoort hebben dat syn broeder d'oudste Priester ghemaect was in syn plaetse/ende dat hy alle d'lantschap inhielt ende de steden daer inne/ so hebben sy tot hem gheschreuen in metalen tafelen/ dat sy de vrientschappen ende t'gheselschap souden vernieuwen die sy ghemaeckt hadden met Juda/ ende met Jonatha synen broederen. Ende die zyn gheleesen in d'aensicht der vergaderingen in Jerusalem. Ende dit is het wtschrift des briefs die de Spartiaten gesonden hebben.

De prince der Spartiaten eñ de steden/ wenschen Simoni den grooten Priester eñ den ouders ende priesters/ ende den anderē volcke/den Joden haren broderē salicheyt.

De legaten die ghesonden zyn tot onsen volcke/hebben ons gebootschapt van v lieder glorie/ eñ eere eñ blytschap/ ende wy zyn verblyt gheweest van haerlieder incoemste/

eñ wy hebben t'gene dat vā hem geseyt is in des volcs raden geschreuē/ aldus Numenius Antiochus sone/ eñ Antipater Jasons sone/ der Jodē legaten zyn tot ons gecomē/ vernieuwēde met ons de oude vrientschap.

Ende

Ende het heeft den volcke belieft de mannen heerlick te ontfangen/ ende datmen het wtschrift van haren woorden stellen soude in de besonder boecken des volcks/ op dat mach wesen tot een gedenckenisse den volcke der Spartiaten/ eñ het wtschrift van desen hebben wy gheschreuen aen Simon den grooten priester. Hier nae heeft Simon Numenium te Roome gesonden hebbende eenen grooten gulden schilde duysent ponden swaer/ om met hen t'gheselschap te vestigen. Eñ als het Roomsch volck dese woorden gehoort hadden/ so hebben sy gheseyt: wat danckbaerheyt sullen wy wederom bewysen Simoni eñ synen sonen/ want hy heeft syn broeders wederom opgericht/ ende hy heeft Israels vianden van den verwonnen/ eñ sy hebben hem vryheyt vast ghemaect/ ende sy hebbent beschreuen in metalen tafelen eñ sy hebben in die stelen gheset op den berch Sion. Eñ dits de copye der schriftueen. Opten achthiensten dach der maent Elul/ int hondertste eñ tweeentseuentichste iaer/ int derde iaer onder Simon den grooten priester in Asaramel/ in een groote vergaderinghe der priesters eñ des volcks/ ende der princen des volcs ende der ouderen des lantschaps/ syn dese dinghen condt geworde/ Datter dickmael orlogen gheweest hebben in ons lantschap/ maer Simon Mathathias sone vñ Jaribs kinderen eñ syn broeders hebben hen int perikel gheset/ ende sy hebben den viandē haers volcs wederstaen/ dat hen heylige plaetsen souden staende blyuen/ eñ de wet/ ende met een groote glorie hebben sy hen volck heerlick gemaect. Eñ Jonathas heeft syn volck vergadert/ eñ hy is haerlieder groote priester geworden/ eñ hy is verlaemt tot synen volcke. Eñ hen vianden hebbense willen vertreden/ eñ hen lantschap vorderuen/ eñ de handt wtsteken tot hen heylighe dingen. Doen heeft Simon wederstaen/ ende heeft gestreden voor syn volck/ eñ hy heeft veel gelts wtgheghe uen/ eñ heeft de stercke mannen syns volcs ghewapent/ ende heeft hen soudye gegeuen/ ende de steden van Judeen vast gemaect/ eñ Bethsuram die in de palen van Judeen was/ daer der vianden wapenen te vozen waren/ ende hy heeft daer tot een bewaringhe Joodtsche mannen gheset. Eñ Joppen heeft hy sterck ghemaect die aen de zee was: ende Gazaram die in de palen van Azoten is/ daer de viandē te vozen woonden: ende hy heeft daer Joden in gheset/ eñ alle dat bequaem was tot beteringhe van dien steden/ heeft hy daer in gheset. Eñ t'volck heeft Simons werck gesien/ eñ de glorie die hy dachte te doene synen volcke/ eñ sy hebben hem ghemaect haren vorst/ ende prince der priesteren/ om dat hy alle dese dinghen gedaen hadde/ ende om de rechtueerdicheyt ende trouwe die hy synen volcke gehouden hadde/ ende om dat hy ghesocht heeft in alle manieren syn volck te verheffen. Ende in syn daghen ist in syn handen voorspoedich gewreest/ dat de Heydenen souden verdaecht worden van haren lande/ eñ die in Davids stadt waren in Jerusalem in de hoycht waer wt dat sy voort quamen/ ende ontsuyerdent alle dat vonsdommē de heylighe plaetsen was/ eñ dede een groote schade der suyerheyt. Ende hy heeft daer Joodsche mannen in gheset/ tot een bewaernisse des lants ende der stadt/ ende hy heeft de muren in Jerusalem verheuen. Ende de coninck Demetrius heeft hem gheghenen dat opperste priesterschap. In dese manieren heeft hy hem synen vrient gemaect/ eñ heeft hem glorieus gemaect met grooter glorien/ want hy heeft gehoort dat de Joden van den woninghen ghenomen waren vianden/ ende ghestort/ ende broeders/ ende dat sy Simons legaten heerlick ontfanghen hadden/ ende dat de Joden ende hen priesters gheconsenteert hadden dat hy hen prince syn soude/ ende hen oversten priester inder ewicheyt/ tot dat er een ghetrouwe Prophete opstaet: ende dat hy ouer hemlieden soude een prince syn/ ende dat hy sorge draghen soude voor de heylighe plaetsen/ ende dat hy stellen soude vromoste op hen werken/ ende ouer haer lantschap/ ende ouer de wapenen/ ende ouer de steden/ ende dat hy sorge hebben soude van de heylige plaetsen/ ende dat hy ghehoort worde van allen menschen/ ende dat in synen naem gestrenen souden worden alle de beschryuinghen in alle s lantschap/ ende dat hy gheclect soude worden met purpure ende gout/ ende dat niemanden geoorlooft en sy vanden volcke/ ende van de priesters te breken yet van dese dinghen/ ende te wederseggen den dinghen die van hem gheseyt worden/ oft eenige vergaderinge te vergaderen sonder hem/ ende ghecleet te worden met purpur laken/ ende te ghebruycken eenen gulden tinck. Ende so wie buyten desen doet/ oft breeckt een van desen dingen/ die sal miscadich wesen. Ende het heeft alle den volcke belieft Simonem vast te maken/ ende te doen na dese woorden. Eñ Simon heuet ontfanghen/ eñ het deele hem belieft dat hy het opperste priesterschap bedienen soude/ eñ dat hy syn soude een vorst ende prince des Joodtschen volcs/ eñ der priesteren/ eñ dat hy ouer alle syn soude. Ende dese schriftuere hebben sy gheseyt datmen stellen soude in metalen tafelen/ ende leggen inden omgaenden muer der heyliger plaetsen/ in een heerlicke plaetse/ ende datmen het wtschrift daer af leggen soude in de schatcamere datter Simon ende syn kinderen hebben souden.

Anuoch wt Demetrij sone sendt vriendelicke brieuen aen Simonem: Ende hoe hy syn trouwe breeckt, sendende teghen Simonem Cendebeum den prince des heyrs.

Dat xv. Capittel.

Ende de coninck Antiochus Demetrius sone heeft brieuen ghesonden van de eylanden der zee aen Simon den priester/ eñ den prince des Joodtschen volcks ende alle den volcke/ ende sy waren inhoudende dese maniere: De coninck Antiochus Si-

moni den grooten Priester ende den Joot-
schen volcke salicheyt. Aengheuen dat de
quaetdoenders onser vaderen ryck in ghe-
nomen hebben ende ick wil het ryck te my-
waerts nemē/ ende dat wederom op stellen
ghelyck dat te voren was / ende ick heb een
weghecoren menichte des heyrs ghemaect/
ēn ick heb oorloochsche schepen ghemaeckt.
Ēn ick wil wt reysen door lantschap dat
ic my mach wreken tegen hen die ons lant-
schap verdoruen hebben/ ende die veel stedē
verwoest hebben in myn ryche. Daerom
gheue ick nu alle de gauen/ die v toegelaten
hebben alle de coningen voor my / ende alle
de andere giften die sy v quytgheschouden
hebben/ ēn ick verleene v dat ghy moecht
maken eenen slach van eyghen munte in v
lantschap/ ende dat Jerusalem sal heylich
zyn/ ende vry / ēn alle de wapenen die ghe-
maect zyn/ ēn de sterreten die ghy op ghetim-
mert hebt die ghy houdt die laet ic v blyuē.
Ēn alle des coninckx wederschult/ ēn die
den coninck toecomende zyn/ die worden v
van nu tot allen tyden quytgheschouden.
Maer als wy ons ryck sullen verkregen
hebben/ so sullen wy v heerlick maken/ ēn v
volck ēn den tempel met grooter glorie/ alsō
dat v glorie nach openbaer worden in ghe-
heel aertryck. Int hondertste ēn vieren-
seuentichste iaer is Antiochus wtghegaen
tot in synder vaderen landt/ ēn tot hem syn
ghecomen alle de heyren/ alsoo datter luttel
achter gebleuen waren met Tryphon. Ēn
Antiochus de coninck heeft hem vervolcht/
ēn is tot Doram ghecomen vliedende door
den zeecant/ want hy wist wel dat de qua-
de tegen hem vergadert waren / ēn het heyr
heeft hem verlaten. Ende Antiochus is
aenghecomen op Doram met hondert ende
twintich duysent vechtender mannen ende
acht duysent roſvolcks/ ēn hy heeft de stadt
ontringhet/ ende de schepen zyn vander zee
aengecomen/ ēn sy hebben de stadt ghequelt
te lande ende ter zee/ ende sy en lieten daer
niemant wtgaen oft ingaen. Ēn Nume-
nius is ghecomen / ēn die met hem geweest
hadden van de stadt van Roomen/ hebben-
de bryeuen geschreuen tot de coningen ende
lantschappē/ in de welche dese dingen begre
pen waren. Lucius de raetsheere der Ro-
meynen Ptolomeo den coninck salicheyt.
De legaten der Joden onse vrienden zyn
tot ons ghecomen vernieuwende de oude
voorleden vrientschap ēn gesellschap/ gelon-
den van Simon den prince der priesteren
ēn den Jootschen volcke. Ēn sy hebben oor
ghebrocht eenen gulden schilt van duysent
minen. Hierom heuet ons belieft te schry-
uen den coningen ēn den lantschappē/ dat sy
hen geē quaet doen en soudē/ noch dat sy hen
niet en bestryden/ noch hen steden/ noch hen
lantschappen/ ēn datse gheen helpe en doen
den ghenen die tegen hen strijden. Ēn het
heeft ons goet gedocht van hen den schilt te
nemen. Hierom ist datter eenighe quaet-
doenders vlieden van hen lantschap tot v
lieden/ leuert die Simoni dē prince der prie-
sterē/ dat hy aen hen wrake doe na syn wet.
Dese selue dingen zyn geschreuen Deme-
trio den coninck/ ēn Attalo/ ēn Arabe/ ēn Ar-
sati/ ēn in alle de lantschappen/ ēn Samp-
same/ ēn den Spartiaten/ ēn Delo/ ēn Mido/
ēn Sicioni/ ēn Carie/ ēn Samum/ ēn Pam-
philien/ ende Lycien/ ēn Alicarnassum/ ende
Rhodum/ ēn Phaselida/ ēn Coo/ ēn Side/
ende Arado/ ende Coztinam/ ende Gnidum/
ende Cypren/ ende Cirenen. Ēn het wt-
schrift van desen hebben sy ghescheuen Si-
moni den prince der priesteren. Ēn An-
tiochus de coninc heeft de heyrlegeren aen-
gebrocht aen Dozam ten tweedemael alder
de bestormende/ ende stozm gereetschappen
makende/ ēn hy heeft Tryphonem besloten/
dat hy niet voortgaen en soude/ ēn Simon
heeft tot hem gesonden twee duysent wyge-
zoren mannen ter helpen/ ēn gout/ ēn silue/
ēn veel costelicke vaten/ ēn hy en heeft die
niet willen ontfangen/ maer hy heuet al ge-
broke dat hy te voren met hem ouer een ge-
dragen hadde/ ēn hy sy selnen verweemt vā
hem. Ēn hy heeft tot hem gesonden An-
tenobium eenen van synen vrienden/ dat hy
met hem tracteren soude / seggende: Ghy
houdt Joppen ēn Gazaram ēn de borcht die
in Jerusalem is/ myn rycs steden/ hen pa-
len hebdy verwoest/ ēn ghy hebt een groote
plage int lant gedaē/ ēn ghy hebt heerschap-
pye ghehadt tot veel steden in myn ryche.
Nu dan/ leuert de steden die ghy ingheno-
men hebt / ēn de tributyten der plaetsen daer
ghy heerschappye ouer gecregen hebt buy-
ten de palen van Judeen/ oft anders en
wildy dat niet doen/ so geeft daer voor vyf-
hondert talenten silvers / ēn van de schade
die ghy gedaen hebt/ ēn van de tributytē der
steden noch ander vyfhondert talenten/ oft
anders en wildy niet doen/ so sullen wy co-
men ēn v lieden bestryden. Ēn Anthenobius des conincx vrient is gecomen in Je-
rusalem/ ēn hy heeft ghesien Simons glorie
ēn heerlicheyt/ in gout ēn silure ēn een groot
ghelinne / ende hy heeft hem seer verwon-
dert/ ende hy heeft hem des conincks woor-
den vertelt/ Ēn Simon heeft hem geant-
woort ēn hem geseyt: wy en hebben niemāt
anders lant ghenomen/ noch wy en houden
geen vreemt lant/ maer onser vaderen erfe-
nisse/ die onrechtueerdelick van onsen vian-
den tot eenē tyt is beseten geweest. Maer
wy tyt hebbende verkrygen wederom voor
ons onser vaderē erfenisse/ wāt dat ghy vā
Joppe ēn Gazara verreyscht/ sy dedē int volc
groote schade ēn in ons lant/ van dese geuen
wy hondert talenten. Ēn Anthenobius en
heeft hem niet een woort geantwoort. Ēn
wederom met gramschap totten coninc ge-
keert zynde / heeft hy hem dese woordē we-
derom gebootschapt/ ēn Simons glorie/ ēn
alle dat hy ghesien hadde/ ende de coninck
is gram gworden met grooter gramschap.
Maer Tryphon is gevloden te schepe in
Ortholiada. Ende de coninck heeft Cen-
debeum

ebeum ouerſte gemaect der landen ontrent
e zee/ende hy heeft hem een heyr van voet-
olck ende roſvolck ghegeuen. Ende hy
eeft hem gheboden dat hy dat heyr leyden
oude tegen d'aenſicht van Judeen/ ende hy
eeft hem beuolen dat hy Cedronem optim
meren ſoude/ende de poorten der ſtadt vaſt
oe maken/ ende het volck beſtryden / maer
e coninck vervolchde Triphonem. Ende
endebeus is gecomen tot Jamniam/ ende
y heeft het volck beghonſt te creyten ende
Judeen te vertreden/ende het volck te van-
ghen ende doot te ſlaen/ ende Cedronem op
e timmeren. Ende hy heeft daer roſvolck
n gheſtelt ende dat heyr / om dat ſy wtgaen
ouden den weeh van Judeen doorwande-
en/ alſoo de coninck hen gheboden hadde.

Simon ſendt met ſijn ſonen een heyr teghen Cendebeum, nde hy wort verwonnen, van de verraderye van Ptolomeus, oe hy Mathathiam ende Iudam doot, ende haren vader Si-non, ende hoe Iohannes hem vromelick ende wijſelick draecht jnen vader volghende int prieſterſchap.

Dat xvj. Capittel.

ENde Johannes is op ghetrocken van
Gazaris / ende heeft Simoni ſynen va-
er gheboot ſchapt wat Cendebeus gedaen
adde in den volck. Ende Simon heeft
zheroepen ſyn twee outſte ſonen/ Judam
ende Johannem/ende hy heeft hen gheſeyt:
Ick ende myn broeders eñ myns vaders
huys hebben Iſraels vianden beſtreden vã
e conckheyt tot op deſen dach toe / ende het
is voorſpoedich gheweeſt in onſe handen/
at wy Iſrael ſomtyds verloſten. Ende
u ben ick oudt gheworden / maer weeſt in
myn ſtede/ ende in myns broeders ſtede/ eñ
wtgaende ſtrydt voor ons volck / maer de
elpe woten hemel zy met v lieden. Ende
y heeft wt den lantſchappe ghecozen twin-
ich duyſent oorloochſcher mannen/ende roſ-
olck/ende ſy zyn ghetrocken tot Cendebe-
im/ ende ſy hebben gheſlapen in Modin.
Ende ſy hebben des morghens opgeſtaen/
nde zyn weeh ghegaen te velde. Ende ſiet/
aer quam een groot heyr van roſvolck en-
e voetvolck quam hem te ghemoete/ ende
en ſchietende riuiere was int midden van
enlieden. Ende hy heeft de heyren aen-
zhebracht teghen den aenſicht / hy ende ſyn
olck / ende hy heeft gheſien dat het volck
ein ontſach ouer de riuiere te varen / ende
y iſſer d'eerſte ouer gevaren/ ende de man-
en hebben hem geſien/ ende ſy zyn na hem
uer gheuaren. Ende hy heeft het volck
zheſcheyden/ ende dat roſvolck/ int midden
an t'voetvolck / eñ het roſvolck der vian-
en was wter maten ſeer vele. Ende ſy
ebben groot gheluyt gemaect met de hey-
ighe trompetten / ende Cendebeus is ter
olucht ghekeert/ende ſyn heyren / ende van
enlieden iſſer vele gewont ghevallen/ maer
ie daer ouerbleuen waren zyn ghevloden
n de ſterrten. Doen is Judas Johannis
oeder ghewont geweeſt/ maer Johannes
eeftſe vervolcht tot dat hy quam tot Ce-
ronem die hy opghetimmert hadde/ ende
y zyn ghevloden tot de torren die in de vel-
den van Azoten waren / ende hy heeft die
metten viere verbrandt/ ende daer iſſer van
dien ghevallen twee duyſent mannen/ ende
hy is wederghekeert in Judeen met vrede/
ende Ptolomeus de ſone Abobi was ca-
piteyn ghemaect int velt van Jericho/ ende
hy hadde veel ſilvers ende gouts/ want
hy was des opperſten Prieſters behoude
ſone. Ende ſyn herte is opgheheuen ghe-
weeſt / ende hy heeft dat landtſchap willen
crijghen/ ende hy heeft bedroch ghedacht te-
ghen Simon ende ſyn ſonen dat hyſe doo-
den ſoude. Ende Simon doorwandelen-
de de ſteden die int landtſchap van Judeen
waren / ende ſorghe draghende van die / is
neder ghecomen in Jericho / hy ende Ma-
thathias ſyn ſone/ ende Judas int hondert-
ſte ende ſeuenentſeuentichſte iaer/ in de elfſte
maent/ dit is de maent Sabath. Ende de
ſone Abobi heeftſe ontfanghen in een ſterck
caſteelken dat ghenoemt woordt Doch/ met
bedroch / welck caſteelken hy ghetimmert
hadde/ eñ hy heeft hem eenen grooten mael-
tijt ghedaen/ende hy heeft daer mannen ge-
borghen. Ende als Simon ende ſyn ſo-
nen dronchen waren ghewordẽ/ſo is Pto-
lomeus op gheſtaen met de ſyne/ eñ ſy heb-
ben hen wapenen ghenomen / ende ſy zyn
in de eetplaetſen ghecomen/ eñ hebben hem
ghedoot/ ende ſyn twee ſonen/ ende ſommi-
ghe van ſyn knechten/ . ende hy heeft een
groot bedroch ghedaen in Iſrahel / ende hy
heeft quaet voor goet vergouden. Ende
Ptolomeus heeft dit gheſchreuen ende ghe-
ſonden den coninck/ dat hy hen een heyr te
helpe ſenden ſoude / ende dat hy ſoude hem
het lantſchap leueren/ ende hen ſteden/ ende
de tributen. Ende hy heeftet andere ge-
ſonden in Gazaram om Johannem te doo-
den / ende den duyſentſte mannen heeft hy
brieuen geſonden dat ſy tot hem comen ſou-
den/ ende hy ſoude hen gheuen ſilver ende
gout ende ghiften. Eñ hy heeftet andere
gheſonden om Jeruſalem in te nemen/ende
den berch des tempels. Eñ een voorloo-
pende heuet Johanni gheboodſchapt in Ga-
zara dat ſyn vader doot was/ende ſyn broe-
deren/ ende dat hy ooek gheſonden hadde
datmen v dooden ſoude. Ende doen hijt
gehoort heeft ſoo is hy ſeer verſchrict ghe-
weeſt/ ende hy heeft de mannen ghegrepen
die gecomen waren om hem te dooden/ende
hy heeftſe ghedoodt/ want hy heuet verno-
men/dat ſy ſochten hem te dooden. Ende
het andere van Johannis woorden/eñ van
ſynen ſtryden/ende van ſyn goede crachtige
wercken waer mede hy wonderlick ghedaen
heeft / ende van de timmeragie der mueren
die hy opghetimmert heeft/ende der dingen
die hy ghedaen heeft/ ſiet deſe zyn geſchre-
uen inden boeck der daghen van ſyn Prie-
ſterſchap / van dat hy Prince der Prieſteren
ghemaeckt is ghweeſt/ na ſynen vadere.

Hier volcyndt dat eerſte boeck der Machabeen.

Hier beghint den tvveeden boeck der Machabeen.

De Ioden die int Iootſche lant zijn, ſchrijuen den Ioden die in Egypten zijn, de doot van Antiochus die in Perſide geſchiet was, Godt danckende, ende vermanende dat ſy vieren ſouden dat hoochtijt der looouertenten, ende den dach dat henlieden t'vier ghegheuen was, waer af de hiſtorie verhaelt wordt, ende t'ghebodt van Nehemias.

Dat eerſte Capittel.

A. DE Iootſche broeders die te Ieruſalem zyn ende in Iudea / ontbieden de Iootſche broeders die in Egypten zyn / ſalicheyt ende goede vrede. wel moet v God doen / ende hy zy ghedachtich ſyns verbonts dat hy geſproken heeft tot Abraham / ende Iſaac / ende Iacob / ſyn getrouwe knechten / ende ghene v lieden allen een herte om hem te dienen / ende ſynen wille te doen met een groot herte ende ghewilligen moede. Hy opene v lieder herten in ſyn wet ende in ſyn ghebooden / ende hy make vrede.

Hy verhooze uwe gebeden ende worde v lieden verſoent / noch hy en verlate v niet inde quaden tyt. Ende nu zyn wy hier biddende voor v lieden. Als Demetrius regneerde / int hondertſte ende negenentſeſtichſte iaer / hebben wy Ioden tot v lieden geſchreuen in de tribulacie ende den oploop die ons ouer gecomen is in deſe iaren / vā dat Iaſon wech gegaen was van t'heylich lant / ende van t'ryck.

Hy hebben de poorten verbrant / ende het onnoosel bloet wt geſtort. Ende wy hebbē totten Heere gebedē / ende wy zyn verhoort geweest / ende wy hebben ſacrificie gheoffert / ende terwen bloeme / ende wy hebben de lampen ontſteken / ende de broodden voorgeſtelt. Ende nu houdt geſtadelick de dagen des hoochtyts van de looouertenten der maent Caſleu. Int honderſte ende achtentachtentichſte iaer / het volc dat te Ieruſalem is / ende int Iootſche lant / ende den raet ende Iudas / wenſchen Ariſtobolo den meeſter Ptolomei des conincs / die van den geſlachte der geſalfder Prieſteren is / ende den Ioden die in Egypten zyn ſalicheyt ende geſontheyt. wy wt groote perikelen van Gode verloſt danckē ſelue grootelick / als die tegen alſulcken coninc geſtredē hebben / want hy heeftſe doen wt crielen van Perſen die geſtreden hebben tegen ons / ende tegen de heylige ſtadt / want als de capiteyn ſelue in Perſen was / ende met hem een ontellick heyr / ſo is hy gevallen in den tempel Nanee der afgoddinnen bedrogen zynde door den raet der prieſters vā Nanee / want Antiochus / om met haer te woonē / is tot de plaetſe ghecomen met ſynen vrienden / ende om dat hy veel ghelts ontfanghen ſoude onder den naem van een bruytgifte. Ende als de prieſters van Nanee dat gelt voorgeſtelt hadden / ende dat hy met luttel vrienden gegaen was binnē het benanc des tempels / ſo hebben ſy den tempel geſloten / als Antiochus daer binnen was / ende doen ſy eenen heymelicken inganck des tempels open ghedaen hadden / ſo hebben ſy ſteenen worpende den prince ghedoot / ende alle die met hem waren / ende ſy hebbenſe gedeylt van lede te lede / ende als ſy hare hoofden afgehouwen hadden / ſo hebben ſy die buyten geworpen. Ouer al zy God ghebenedyt / die de ongoddelicke ghelenert heeft. Aldus want wy de ſuyuringhe des tempels doen ſullen op den vyfenrwintichſten dach der maent Caſleu / ſoo heuet ons nootelick gedocht v lieden dit te ontbieden / op dat ghy ooc ſoudt houden den dach der looouertentē / ende den dach des viers die ghegheuen is als Nehemias / na dat den tempel ende den outaer op ghetimmert was / ſacrificien geoffert heeft. want doen onſe vaderen in Perſen gheleyt worden / hebben de Prieſters die doen Gods dienaers waren / dat vier dat ſy vanden outaer genomen hadden / heymelick verborgen in de valleye / daer eenen diepen ende droogher put was / ende daer in hebben ſy dat behoedelick gheleydt / alſoo dat de plaetſe alle menſchen onbekent was. Maer doen daer vele iaren voorby waren geleden / ende dat Gode beliefde dat Nehemias ſoude geſonden worden vanden coninc van Perſen / ſo heeft hy de kinderen van de prieſteren die t'vier geborgen hadden / gheſonden om dat vier te ſoecken / ende gheluck ſy ons vertelt hebben / ſo en hebben ſy gheen vier vonden / maer dick water. Ende hy heeft henlieden geboden dat ſyt wtputten ſouden / ende tot hem brengen ende de ſacrificien die daer op gheleydt waren heeft Nehemias de prieſter doen beſprengen met dat ſelue water / ende de houten / ende datter op gheleyt was. Ende als dat gedaen is geweeſt / ende dat den tyt daer was dat de ſonne claer ſcheen / die te voren onder eenen nevel was / ſoo iſſer een groot vier ontſteken / alſoo dat ſy alle henlieden verwonderden.

Maer alle de prieſters badē tot dat het ſacrificie volbracht was / Ionathas beginnende ende de andere antwoordende. Ende Nehemias gebedt was deſe maniere inhoudēde: Heere God ſchepper van alle dingen / vreſelick / ende ſterc / rechtveerdich / ende bermhertich / die alleen zyt een goet coninck / alleen vergruēde / alleen rechtveerdich / ende almachtich / ende eewich / die Iſrael verloſt van alle quaet / die de vaderen wtvercoren ghemaect hebt / ende hebtſe geheylicht / ontfangt het ſacrificie voor alle v volc vā Iſrael / ende bewaert v deel / ende heylicht dat. Vergadert onſe verſtroyheyt / verloſt ſe die de Heydenē dienen / ende aenſiet de verſmaedde ende verfoeyde / op dat de Heydenē weten mogen dat ghy onſe God zyt. Pynichtſe die ons verdrucken / ende verſmaetheyt aendoen met hoouerdye.

Stelt

Stelt v volck in uwe heylige plaetse/alſo
Moyſes geſeyt heeft. Eñ de prieſters ſon-
ghen loſſangen tot dat het ſacrificie verſlint
was. Eñ doen het ſacrificie verteert was/
oo heeft Nehemias gheboden datmen van
dat ouerghebleuen water de grootſte ſteē-
ten ſoude beghieten. D'welck als gedaen
was/ſoo iſſer een vlamme daer wt ontſte-
ten/maer ooc vanden lichte dat vandē ou-
aer wederſcheen/ werde de vlamme ver-
eert. Maer doen dit dinck openbaer is
ghewozden/ſoo iſt den coninck van Perſen
ghebootſchapt datter water ghevonden is ghe-
weeſt ter plaetſen daer de prieſters die ouer
geuoert waren het vier ghebozgen hadden/
waer mede Nehemias eñ die met hem wa-
ren de ſacrificien geſuyuert hebbē. Maer
de coninc aenmerckende eñ de ſake neerſte-
ick onderſoeckende heeft dier eenen tempel
gemaert/op dat hy onderſoecken ſoude dat-
er gheſchiedt was/ eñ als hyt onderſocht
hadde/ſo heeft hy den prieſteren veel goets
ghegheuen/ eñ andere ghiften/ eñ nemende
die met ſyn hant/gaf hyt henlieden. Ende
Nehemias heeft deſe plaetſe genoēt Neph-
thar/d'welck bediet ſuyueringhe. Maer het
wozdt ghenoemt by vele menſchen Nephi.

Ieremias de prophete ontfanghen hebbende het tabernakel,
den outaer des reuckoffers,eñ de arcke, hy clam op dien berch
daer Moyſes d'landt van beloften ſach, ende heuet daer gebor-
ghen,hier worden ooc eenighe wercken van Moyſes,van Sa-
lomon ende Iudas Machabeus verhaelt.

Dat ij. Capittel.

MEn vint ooc in Jeremias des Pro-
pheets beſchrijuingen dat hy henlieden
die ouerghenoert wozden geboot dat ſy het
vier nemen ſouden/alſoot verclaert is/ende
gelijck hy dat den ouerghenoerden bevolen
heeft. Eñ hy heeft henlieden de wet ghe-
gheuen/op dat ſy des Heeren geboden niet
vergeten en ſouden/ eñ dat ſy niet verdolen
en ſouden metter herten/ſiende de gulden eñ
ſilueren afgods beelden/ eñ haren cieraten.
Eñ andere deſer gelycke dingen leggen-
de/vermaende hyſe dat ſy de wet des Hee-
ren niet afkeeren en ſouden van haerlieder
herten. Eñ in de ſchrifture was ooc hoe
dat de prophete dooz Godts antwoozde die
tot hem gedaen was/geboden heeft datmen
het tabernakel ende de arcke met hem ſoude
bzaghen tot dat hy wtginc op den berch/ op
den welckē Moyſes gegaen is/ eñ heeft des
Heeren erffenijſe gheſien. Eñ Jeremias
daer comende heeft gevonden de plaetſe vā
een ſpeluncke/ ende dat tabernakel ende de
arcke eñ den outaer des reucoffers heeft hy
daer ingedzagen/eñ hy heeft de dooze geſtopt.
Eñ ſommige zynder te ſamen na gecomē
die daer volchden/ om dat ſy dooz henlieden
de plaetſe teeckenen ſoudē/ eñ ſy en hebbens
niet connen vinden. Maer als Jeremias
dat vernomen heeft/ſo heeft hy de ſtraffende
gheſeyt: dat de plaetſe onbekent ſal weſen
tot dat Godt vergadere des volcks verga-
deringhe/eñ dat hy genadich werde/ ende
dan ſal de Heere deſe toonen/ ende de heer-
licheyt des Heeren ſal verthoont wozden/
eñ daer ſal een wolcke weſen gelijck Moyſi
ooc vertoont wozde/ende geſeyt was doen 1.Reg.8.b.14
Salomon begeerde dat de plaetſe ſoude ge- 2.Par.6.c.1.d.
heylicht wozden den grooten Godt/ſo ver- 11. Leuit.9.d.24.
toonde hy deſe/ wāt hy tracteert de wijs- Leuit.10.d.
heyt grootelick/ende als wijsheyt hebbende 16.17.
heeft hy gheoffert het ſacrificie der wydin-
ghen/ eñ van de volmaectheyt des tempels.
Gheliick Moyſes ooc badt totten Heere/
eñ t'vier is vanden hemel neder gecomē/ eñ
het heeft den brantoffer verſlonden/ ende
Moyſes heeft geſeyt/ om dat niet gheten en
is geweeſt dat dooz de ſonde was/ſo werdet
ooc verſlonden. Deſgelycks heeft Salo-
mon acht dagen lanck de wydinge gemert.
Eñ deſe ſelue dinghen wozden ooc ver-
haelt in de beſchrijuingen eñ cronycken vā
Nehemie/ eñ hoe dat hy een libzarie makēde
vergadert heeft van de coninghen der pro-
pheten eñ Dauids boecken/ eñ der coningen
brieuen/ eñ van de ghiften. Deſgelycks
heeft Judas ooc vergadert alle de dingen
die hy geleuert heeft dooz de oꝛloge die ons
gheſchiet is/ ende ſy zyn by ons. Daerom
iſt dat ghy deſe dingen begeert/ſo ſendt eeni-
ghe dieſe tot v lieden ouerbzagen moghen.
Dierom want wy de ſuyueringhe vieren
ſullen/ſo hebbē wy tot v lieden gheſchreuen.
Aldus ſuldy weldoen/iſt dat ghy deſe dagen
houdt. Ende wy hopen dat Godt die ſyn
volck verloſt heeft/eñ heeft de erffenijſſe hen
allen wederom gegeuē/ eñ het ryck eñ t'prie- Deut.10.a.b.
ſterſchap/ eñ de heyliginge/ gelijck hy be- b.1.
loeft heeft in de wet dat hy haeſt onſer ont-
fermen ſal/eñ ſal ons vergaderen van onder
den hemel tot in de heylige plaetſe. wāt hy
ons heeft verloſt van grooter perijckelē/ eñ
heeft de plaetſe geſuyuert. Maer vā Juda C
Machabeo eñ ſynen bzoederē/ eñ van de ſuy-
ueringe des grooten tempels/eñ vā des ou-
taers wydinge. Eñ ooc van de ſtrijdē die
Antiochum den edelen aengaen/ende ſynen
ſone Eupatozem/ eñ van de verlichtingen
die vandē hemel geſchiet zyn tot henlieden/
die voor de Joden vromelick ghedaen heb-
ben/alſo dat ſy het gheheel landtſchap/als ſy
luttel waren beſchermden/ ende de vremde
wiede menichte verjaechden/ eñ dat ſy den
alder vermaerſten tempel in alle de wereit
wederom vercreghen/eñ de ſtadt verloſten/
eñ de wetten die te niet gedaen werdē/ we-
derom oprichten/ om dat de Heere henliedē
met alder ſtillicheyt genadich was ghewoz-
den. Item de dinghen die van Jaſone den
Cyreneus in vijf boecken begrepen waren/
die hebbē wy gepijnt in eenen boeck te ver-
cozten / want wy aenmerckende de me-
nichte der boeckē/eñ de ſwaricheyt der gēre
die de vertellinge der hiſtozien willen aen-
gaen om de menichte der gheſchiedeniſſen/
ſo hebben wy beſozcht dattet den ghenen
die ymmer willē leſen/ſoude weſen eē verlu
ſtinge des moets/ maer den neerſtigē leſers
om dat ſy dat te lichterlicker ſoudē mogē ont-
houdē/ eñ dat alle den leſers mach profijte-
licheyt gedaē werdē. Eñ vooz ons ſelven D

ock/die dit werck om dat te verkrijgen begonst hebben/so en hebben wy geenen lichten arbeydt/maer voorwaer een werck vol wakinghen ende sweetens aenghenomen.

Ghelijck de ghene die een maeltijt bereyden/en soecken den wille van anderen menschen te believen/so verdraghen wy geerne den arbeyt om den danck van veel menschē/

de waerheyt van elcken beschrijuere hen-
lieden toegeuende. Maer wy selue na de gegeuen forme neerstigheyt doende om cort te zijne. want ghelijck de timmerman van een nieuwe huys besorgen moet van alle de timmeragie/en den ghenen die neerstich is om te schilderen/dien staet te ondersoecken de dinghen die bequaem zijn totter verciringhen/alsoo ist ock te houden van ons.

want het verstant te vergaderen/ende de redene te schicken/ende neerstelick alle de deelen besonder te ondersoeckē/dat betaemt den beschrijuere der historien/maer de cortheyt der woorden te volghen/en de breede wtleggh inghen der dingen te schouwen/is den genen die int corte schrijft toe te geuen.

Dan hier dan sullē wy de vertellinge beghinnen/vander voorredenen so veel gheseyt te hebben/zy ghenoech. want het is dwaesheyt voor de historie breedt wt te loopen/ende in de selue historie cort te zijne.

Hoe Simon de overste des tempels verraedt, oft ontdeckt den schat des tempels Apollonio, den prince van Celesyrien ende Phenicen, om den welcken te rouuene Heliodorus gesonden zijnde, wordt van Godt ghesla ghen, maer door Onias ghebet wordt hy verlost ende Godt danckende ende Onie, hy verhaelt den coninck ende al d'ander volck Godts wonderlicke wercken.

Dat iij. Capittel.

ALdus doen de heylighe stadt in alder vrede bewoont werde/ende de wetten noch seer wel bewaert worden om Onias des overste priesters godsdienstigheyt/ende de herten der ghenre die quaet hatende waren/gheschiedt dat ock de coningen ende de princen de plaetse in seer grooter eerweerdicheyt hielden/ende dat sy den tempel met seer groote ghiften eerlic maecten/alsoo dat Selencus de coninck van Asien van synen renten alle de costen gaf/die totte dienst der sacrificien behoorden. Maer Simon van Beniamins ghesla chte die overste des tempels gestelt was/arbeyde wat onrechts te doen in de stadt/waer in de prince der priesteren hem wederstont. Maer doen hy Onias niet verwinnen en mochte/so is gecomen tot Apollonium Tharseas sone/die tot dier tijt prince was van Celesyrien en Phenicien/ende hy bootschapte hem dat de schatcamer te Jerusalem vol ontellics gelts was/ende dat de gemeyn somme des gelts wter maten vele was/de welcke tot de rekeninghe der sacrificien niet en behoorden/maer dattet mogelic ware dat die alremael soude onder des conincs macht moghen comen. Ende doen Apollonius den coninc ouerghedraghen hadde vanden ghelde datter aenghebracht was/soo heeft hy tot hem gheroepen Heliodorum die over syn saken was/ende heeft hem met beuelinge gesonden/dat hy het voorseyde gelt soude overbrenghen. Ēn Heliodorus heeft terstont de reyse aengenomen/op een maniere recht oft hy door Celesyriam ende Phenicen de steden soude doorreysen/maer inder waerheyt die soude des conincks voornemē volbrengen. Maer doen hy te Jerusalem gecomen was/ende goedertierlick vandē oppersten priester in de stadt ontfanghen was/hy heeft verteit van de ouerghedragen kennisse des gelts/ende om wat sake dat hy daer was geopent/ende hy draechde oft dese dinghen ock also warachtich waren. Doen heeft de overste priester getoont dat dese dinghen daer gheselt waren te bewaren/ende waren den noodruft van weduwen ende weesen/maer sommighe dingen behoorden tot Hircano Tobie eenen seer wtnemenden man/in't gene dat de boose Simon ouerghedragen hadde/ende dattet altemale was vier hondert talenten siluers/ēn twee hondert gouts/maer dat sy bedrogē soude werden die betrout hadden der heyligher plaetsen/ende dē tempel die door alle de werelt gheeert wordt om synder eerweerdicheyt ende heylicheyt wille/dat waer onmoghelick. Maer hy (om de dingen die hem beuolen waren vanden coninck) seyde datmen die in alle manieren den coninck soude draghen. Ende op eenen gheseetten dach quam Heliodorus binnen om dā desen dinghen te beschicken. Ende daer en was geen cleyn verwaertheyt door alle de stadt. Ēn de priesters hebben henlieden selven met de priesterlicke cleederen voor den outaer gewerpen/ende sy aenriepen vanden hemel hem die van de gorden diemen op trouwe te bewaren gheeft een wet gestelt heeft/datmen die den ghenen diese te bewaren gegeuen hadden ongheschent soude bewaren.

Maer wie nu des overste priesters aēsicht sach/die worde met herte ghewondt. want het aensicht ēn de veranderde verwe toonde den inwendigen rouwe synes hertē/want eenderhande droefheydt hadde den man al om benanghen/ende een verschrictheyt des lichaems/waer door den rouwe synes hertē den ghenen die hem aensaghen openbaer werde. De andere quamen ock by hoopen van de huysen te samen/met een ghemeyn openbaer biddinghe/biddende om dat de plaetse sonde tot verfmaethedē comen. Ēn vrouwen aen de borsten omgort met haren cleederen liepen te hoope dā straten te straten/maer ock mede de maechden die besloten waren liepen wt tot Oniam/ēn de anders tot de mueren/ende de sommige sagen wtwaerts door de vensteren/ende sy allegader de handen ten hemelwaerts wtstrekende/baden. want daer was een allendich verwachtē der vermengder menichten ēn des overste priesters/die als inden strydt des doots gestelt was. Ende dese aenriepen den almachtighen Godt/dat de dingen die hem betrout waren/den ghenen die op trouwe gheghoeuen hadden met alder ghe-

heelheyt

eelheyt bewaert ſoude werden. Maer
Heliodorus voldede dat hy voorghenomen
hadde/ter ſelver plaetſen hi met ſyné knech-
en tegenwoordich zynde ontrent de ſchat-
camere. Maer den geeſt des almachtigen
Godts/ heeft een groot bewys van ſynder
vertooninghen gedaen/ alſo dat ſy allen die
lout hadden geweeſt/om hem onderdanich
e weſen/vallende door Gods cracht in on-
machticheyt ende verſchrictheyt verkeert wer
en. Want henlieden opēbaerde een peert
met eenen verwaerlicken opſitter hadde/met
en alderbeſte gewade verciert/ ende dat heeft
met geweit de voorſte voeten op Heliodo-
rum gheſlaghen/ ende die daer op ſat ſcheen
nilden wapenen te hebben. Doch open-
baerden henlieden noch twee ander jonge-
lingen wel ghedaen van crachte/ ſeer groot
van glorie ende ſchoon van habyte/ de wel-
ke hebben om hem geſtaen/ ende gheſſelden
hem van beyde de zyden ſonder ophouden/
hem met veel ſlaghen ſmytende. Ende He-
liodorus is haeſtelick neder ter aerden ghe-
vallen/ ende ſy hebben hem met vele duyſter-
heyt bevangen zynde genomen/ende in eenen
draechſtoel geſtelt wtgedragen. Ende ge-
ſe die met vele loopers ende ſargeanten in de
voorſeyde ſchatcamere gegā was/die wor-
de ghedragen/ niemandt hem helpende/ als
de openbaer cracht Godts bekent werde
ende hy lach door de goddelicke cracht ſtom
ende beroofd van alder hope ende ſalicheyt.
Maer deſe gebenedyden den Heere/om
dat hy ſyn plaetſe groot maecte/ ende den tem
pel die een luttel te voren vol vreeſen ende
gheruchts was / als de almachtighe Heere
openbaerde/is met blyſchap ende vrolicheyt
hervult geweeſt. Doen baden de ſommi-
ge van Heliodorus vrienden terſtont Oni-
am/dat hy den alderhoochſtē aenroepē ſou-
de/op dat hy hem d'leven gaue die inde laet-
ſten adem geſtelt was. Ende overſo vrie-
del dit aenmerckende/dat de coninc by auon
turen ſoude vermoedē datter eenige quaet-
heyt vā de Joden aen Heliodorum volbracht
ware/ ſoo heeft hy voor des mans ſalicheyt
een ſalige offerande geoffert. Ende doen de
opperſte prieſter verbadt/ſo hebben de ſelue
jongelingen met de ſelue clederen gecleedt
hy Heliodorū ſtaende geſeyt: Danck Oniam
den prieſter / want om ſynent wille heeft h
de Heere d'leven gegeuē/ ende ghy vā Godt
geſlagen vercondicht alle menſchen Gods
grootdadighe wercken ende machticheyt. Ende
deſe dingen gheſeyt hebbende/en zyn ſy niet
meer gheſien geweeſt. Maer doen Helio-
dorus Gode een offerande gheoffert hadde/
ende groote beloften beloeft den genē die hem
verleent hadde te leuen/ ende Onie danckēde/
hebbende wederom ontfangē ſyn heyr/ trac
wederom totten coninc. Ende hy betuych-
de allen menſchen de wercken vandē groo-
ten Godt die hy onder ſyn oogē geſien had-
de. Maer als de coninck Heliodorum ge-
maecht hadde wie dat bequaem was noch
Jerus te Jeruſalem gheſonden te werden/ ſo
ſeyde hy: Hebdy ertſlighen vyant ofte verra-
dere wt rycks/ſendt hem derwaerts/ende ghy
ſult hem ghegheeſſelt wederom ontfangen/
ſo nochtans alſo dat hyt ontgaet/ om dat in
de plaetſe warachtelick eenderhande Gods
cracht is. Want hy die in de hemelen ſyn
woninge heeft/die is een beſoecker ende be-
ſchermer van dier plaetſen/ ende hy ſlaetſe ende doetſe
die daer comen om quaet te doen. Alſus
is de ſake van Heliodorus/ ende van de ver-
warringhe der ſchatcamer en gheſchiet.

Onias midts de quade ſprake van Simon treckt naer Seleu-
cum: Jaſon die coopt d'opperſte prieſterſchap, maect hy bedeelt
al Godsdienſt: Menelaus ontbeert wy de Jaſon het prieſterſchap
naer hem volcht ſyn broeder Lyſimachus: Onias Menelaum be-
ſchuldende wordt ghedoot van Andronico, Andronicus wordt
oock ghedoot ende Lyſimachus: Menelaus ontgaet noch doot,
beloften van ghelde.

Dat III. Capittel.

Ende de voorſeyde Simon des ghelts ende
lants verradere/ſprack qualick vā Onia
als oft hy Heliodorum tot deſe dingen ver-
ghedoet hadde/ende dat hy ſoude geweeſt hebben de inſtekere der quaden dingen/ ende
den bewaerder der ſtede/ende ſyns volcks be-
ſchermere/ ende den vierighen minnaer der
wet Godts doorſte by tenen verrader des
rycks noemen. Maer als de vyantſchap-
pen doc ſo ſeere voorts gingen/ dwaer ooc
van de ſommige van Simons ruaeſte vien-
den doodſlaghen gedaen worden/ Onias
aenmerckende het perychel van dat geſchil/
ende dat Apollonius raet de als prince zyn-
de van Celeſyrien ende Phenicen / om te ver-
meerderen Simons quaetheyt/ſo is Onias
totten coninck ghegaen/ niet als den boos-
gheren beſchuldiger/maer dat gemeyn profyt
ſyt van de gheheel menichte by hemſelven
overdenchende. Want hy ſach dat onmo-
gelick was datter ſoude mogen vrede ghe-
geuen worden ſonder des conincs voorſie-
nicheyt/ noch dat Simon ſoude mogen op-
houden van ſyn dwaerheyt. Maer na dat
eynde van Seleucus leuen/doen Antiochus
het rych ontfangen hadde/ die de edele ghe-
naemt wordt/ſo arbeyde Jaſon Onias broe-
der om het opperſte prieſterſchap te crygen/
ende hy den coninc gecomen zynde/ende be-
uende hem dry hondert ende vyftich talenten
ſilvers / ende van de ander renten tachtentich
talenten/ daer en boven beloefde hy ooc
noch andere hondert ende vyftich talenten/
waert dat ſynder macht verleēt werde voor
hem te ſtichtē een ſtrydtplaetſe der naeren/
ende een hoofdeel der jonghelingen/ ende de gens
die te Jeruſalem waren/ ſchynen hoorghers
van Antiochien te zyne. Welck als de co-
ninc geconſenteert hadde/ende hy de overheyt
gecregen hadde/ſo heeft hy terſtont begonſt
de gene die van ſynen geſlachte waren over
te ſetten tot de Heydenſche maniere/ ende
weeh gedaen hebbende de dingen die van-
den coningen ter ſaken van beleeftheyt den
Joden geſtelt waren/ende door Johannem
den vader Eupolemi/die de wettighe boot-
ſchap droech tot de Romeynen vā de vriēt-
ſchap ende gheſelſchap / der hoorghers rech-
ten verlaeēde/maecte hy quade ordinancien.

want

want hy heeft derren onder de borcht
een strijdplaetse der naecten stellen/ende de
deste der iongheclinghen in de bordeelen
seeren. want dat en was gheen beghinsel
maer een vermeerderinge ende voordeelin-
ghe van de Heydensche ende vremde wan-
delinge/om des ongoddelicken Jasons(die
C gheen priester en was) ontsprickelicken seer
quade daet/die niet gehoort en was: alsoo
dat de priesters int niet becommert en wa-
ren met den dienst des outaers/ maer ver-
smadende den tempel/ ende verachtende de
sacrificien/ haestten sy hen om deelachtich te
zyn des strijdspels/ ende synder ongerech-
tigher vertooninge/ ende in de oeffeningen
vanden steen te werpen/ ende de vader-
licke eeren voor niet achtende/ sy hielden de
Grieksche glorien voor d'alder beste/ om
de welcke sy een swaer geschil hadden/ende
sy volchden hare inventingen/en begheerden
in alles gheijck te zyne den ghenen die sy
tot vyanden ende dooders gehadt hadden.
want teghen de goddelicke wetten on-
goddelick te doene/en ghelchiet niet sonder
orake/maer dit sal den nauolgenden tot be-
wijsen. Maer als dat strijdspel gehouden
worde in Tyro/ datmen ten vijf iaren eens
hielt/ende de coninck daer teghenwoordich
was/ soo heeft de boose Jason van Jeru-
salem sondighe mannen gesonden/dragende
drij hondert dobbel dragmen silvers tot Her-
cules sacrificie/ de welcke dese ghedraghen
hadden begheerden datmense tot de sacrifi-
cien niet wtghenen en soude/ want dat niet
en betaemde/ maer datmense tot ander co-
sten schicken soude. Maer dese zijn van
hem diese ghesonden hadde/ ghegheuen tot
Hercules sacrificie/maer om die daer tegen-
woordich waren/zijnse ghegheuen tot de tim-
mertuge van grootescheepen vã dry coreers
hancken. Eñ als Apollo Menestens sone
in Egypten gesonden was/om de edele des
conincs Ptolomei Philometoris/doen An-
tiochus vernomen hadde dat hy vremt ghe-
worden was van des rycx saken/zijn eygen
profijten soeckende/hy is/van daer ghereyst
zijnde tot Joppen ghecomen/ende van daer
te Jerusalem/ ende grootelick van Jason
eñ van de stadt ontfangen zijnde/ hy is met
D liche van toortsen/ ende met loffanghen inne
ghegaen/ende van daer heeft hy syn heyr na
Phenicen gekeert. Ende nae den tijt van
drij iaren heeft Jason Menelaum gesonden
des voorseyden Simons broeder dragende
den coninck ghelt/ende om dat hy van noo-
telicke saken den coninc antwoordе dragen
soude. Ende hy den coninck aengepresen
zijnde/als hy d'aensicht van syn machticheyt
grootelick ghepresen hadde/soo heeft hy het
ouerste priesterschap tot sy selven wederom
ghetrocken/verhoogende dat Jasoni in drij
hondert talenten silvers. Ende geboden
vanden coninck ontfangen hebbende/ hy is
ghecomen voorwaer niet hebbende dat den
priesterschap weerdich was / maer eenen
moet van eenē wreeden tyran/ eñ de gram-
schap van een selle beeste dragende. Ende
Jason die synen eyghenen broeder gheuan-
ghen hadde/is selue bedroghen ende vluch-
tich verjaecht ghewest int Ammanytsche
lantschap. Maer Menelaus heeft het op-
perste priesterschap behouden/maer vanden
ghelde dat hy den coninck beloeft hadde/en
dede hy niet/als Sostratus die de ouerste
vander borcht was den tysch dede: want
dat eyschē vande tollen was hem beuolen/
om welcke sake sy beyde byden coninc om-
boden zijn. Eñ Menelaus is vā dat prie-
sterschap afgheset/eñ in syn plaetse is ghe-
comen Lysimachus syn broeder/ eñ Sostra-
tus is ouerste gemaect vā die van Cypers.
Eñ doen dese dinghen ghedaen worden/
soo ist gheschiet dat de Tharsensen eñ Mal-
loten eenen oploop maeckten/ om dat sy tot
een ghifte ghegeuen waren den concubinen
des conincks Antiochi. Daerom is de co- E
ninck haestelick ghecomen die te bestichten/
latende Andronicum een van synen graue
in syn stadt. Ende Menelaus meynende
dat hy eenen bequamen tijt ghecregen had-
de/heeft sommighe gulden vaten wten tem-
pel ghestolen/ ende die Andronico gegeuen/
ende de andere hadde hy vercocht in Tyro/
ende in de byligghende steden. D'welck
als Onias seer sekerlic vernomen hadde/so
strafte hy hem/ houdende hemselven in een
vrije behoede plaetse te Antiochien ontrent
Daphnen. waerom Menelaus tot An-
dronicum ghende/ badt hem dat hy Oniam
doodē spude. De welcke als tot Oniam ge-
comen was/ ende doen sy malcanderen de
rechte handen ghegeuen hadden/ eñ hy met
eeden (hoe wel dat hy quaet vermoedē
van hem hadde) hem gheraden hadde wt de
vryheyt de comen soo heeft hy hem terstont
gedoot/ niet ontsiende de rechtveerdicheyt.
Om welcke sake niet alleen de Joden/
maer ock de ander naciē verbolgen wer-
den/ende sy namen seer swaerlick van soo
grooten mans onrechtveerdighe moort.
Eñer de Joden ende ock de Grieken
zijn den coninck aengegaen by Antiochien/
doen hy weder gecomen was van de plaet-
sen van Cilicien/ clachte doende van de on-
rechtveerdighe moort Onie. Hierom is F
Antiochus oot bedroeft van moede geweest
om Onias wille/ ende tot barmhertigheydt
bewecht zijnde heeft hy tranen ghestort ge-
denckende de soberheyt ende manierlicheyt
des ghestorues: ende ontsteken wesende
van moede/hy gebiedt datmen Andronicum
ontcleedt van syn purpuren cleedt al om de
gheheel stadt leyden soude/ende datmē den
tempelscheynder ter seluer plaetsen daer hy
Oniam de onghenadicheyt ghedaen hadde/
het leuen ontnemen soude/ den Heere hem
met pynen vergeldende na syn verdienste.
Maer doen veel dieuerven der heyligher
dinghen inden tempel van Lysimacho be-
dreuen waren door Menelaus raedt/ eñ de
fame int openbaer verbreydt was/ soo is de
menichte vergadert teghen Lysimachus/
alsser

ılſſer nu veel gouts wtghedraghen was.
Maer als de ſcharen teghen hem opſtonden/ ende hare moeden vol gramſchap waren/ ſoo heeft Lyſimachus met omtrent vier duyſent gewapender mannen/ de booſe handen beghinnen te gebruycken/ hebbende eenen tyran tot eenen capiteyn die in outheyt ende dwaſcheyt verre comen was. Maer als Lyſimachus opſtel verſtaen hebben/ ſoo hebben de ſommighe ſteenen ghegrepen/ ende ſommighe ſterche clippels/ ende de ſommighe hebben aſſchen in Lyſimachum ghevorpen. Ende daer werden vele ghequetſt/ ende de ſommighe zyn oock neder geveilt/ maer alteſamen zyn ſy ter vlucht ghekeert. Ende den ſelven tempelſchender hebben ſy by de chatcamer doot geſlagen. Dierom hetten van deſen dinghen teghen Menelaum begonſt een ghedinghe te houden. Ende doen de coninck tot Tyrum gecomen was/ doo hebben de ſake tot hem ouerghedragen ſy mannen ghekonden van de ouders.
Ende doen Menelaus verwonnen wierde ſo heeft hy Ptolomeo gelooft veel ghelts te geven om den conine te verluegen. Alſus is Ptolomeus totten coninck ghegaen doen hy was in een voorhof geſtelt als om verkoelinge/ende hy heeft hem ongeſien vā ſyen voorneme. Ende hy heeft Menelaum/ die alder booſer daden ſchuldich was/ vā de echten der miſdaden ontſlagen/ ende de alendighe die onſchuldich ſouden geoordeelt worden/ al waert dat ſy oock de ſake bedinght adden by de Scythen/ deſe heeft hi ter doot verweſen. Aldus hebben ſy haeſtelick een onrechtveerdighe pyne gheleden/ die de ſake voor de ſtadt/ ende voor het volck/ende oock de heylighe vaten vervolcht hebben.
Waerom die van Tyro oock verbolghen zijnde/ hebben ſeer mildelick hare begrafenuſſe beſorcht. Ende Menelaus om de hierrichcyt der geenre die in machte waren/ leeft in de macht/ toenemende in quaetheyt/ om de borghers te verraden.

Daer worden gheſien ouer de ſtadt van Ieruſalem veertich ghen gewapende heyren vechtende: Iaſon de ſtadt innemende/ doodet vele, ende hy ſterft in een vremt landt, Antiochus doet moort ghedaen hebbende in Ieruſalem herooft den tempel, latende wreede prouoſten die t'volc benauwé doen Apollonium doetet hy noch veel dooden, maer Iudas Machabeus ſendt met de ſijne in de wildernuſſe.

Dat v. Capittel.

Inden ſelué tijt heeft Antiochus de tweede reyſe bereydt nae Egypten. Ende het is gebeurt dat ouer alle de ſtadt van Jeruſalem geſien werden veertich daghen lanck voor de locht peerde volck al om loopende/ hebbende gulden cleederen/ ende ſpiesen/ als gewapende heyren/ ende der peerden loop wel ordene geſtelt/ ende dat ſy by nae d'een ghen d'ander quamen/ ende de beroerren met ſchilden ende een menichte van gehelmde mannen met wtghetrocken ſweerden/ ende het ſchieten der pylen ende het blincken der gulden wapené/ ende alderhande manieren van panſieren. Waerom baden ſy allegaer dat de voortreckenen mochté int goede gekeert worden. Maer alſſer een valſche tijdinghe wtgheromen was/ als oft Antiochus geſtorué ware/ ſo heeft Jaſon met hem ghenomen hebbende niet min dan duyſent mannen/ haeſtelick de ſtadt beſtormt/ ende als de borghers tot de veſten quamen gelooft/ ende dat ten laetſten de ſtadt verwonné was/ ſoo is Menelaus ghevloden in de borcht.
Maer Jaſon en ſpaerde niet ſyn borgers doot te ſlaen/ noch hy en dachte niet dat de voorſpoedicheyt tegen de wagen het meeſte quaet is/ meynende dat hy van de vyanden ende met van de borgers banieren der victorien ſoude cryghen. Ende hy en heeft het opperſte prieſterſchap niet verkregen/ maer hy heeft beſchaemtheyt ontfanghen tot een eyndt ſynder verraderyen/ ende wederom vluchtich zynde is wech ghereyſt int landt der Amanyten. Ten leſten is hy tot ſynder verderfenuſſen beſloten ghevveeſt van Areta den heere van Arabien/ vliedende vā d'een ſtadt in d'ander/ van allen menſchen ghehaet als een afſcheyder van de wet/ ende vervloect als ſyns landts ende ſynder borghers vyandt/ hy is verjaecht ghevveeſt in Egypten. Ende hy die vele menſchen wt haren lande verdreven hadde/ is oock buytens landts geſtorué/ gereyſt zynde tot Lacedemonien/ recht oft hy daer om dat maegſchap ſoude vrye toevlucht hebben/ ende die daer vele menſchen onbegraven weech ghevorpen hadde/ werde oock onbeweent ende onbegraven verworpen/ ende hy en gebruyckt noch vremde begrauinge/ noch hy en habbe gheen deel in ſyns lants begrauinge. Als dan deſe dinghen geſchiet waren/ ſo heeft de conine vermoeden gehadt dat de Joden het geſelſchap verlaten ſouden/ ende als hy daerom wtghetrocken was wt Egypten met eenen fellen moede/ ſoo heeft hy de ſtadt met wapenen inghenomen. Ende heeft den ruyters bevolen dat ſy doodſlaen ſouden/ ende niet ſparen de gene die henlieden te gemoete quamen/ ende dat ſy op de huyſen climmēde de lieden doodſlaen ſoudē. Aldus geſchiede daer een moort van iongheliugen ende ouderen/ ende vernielinghen van vrouwen ende kinderen/ ende moorden van maechdē/ ende der kleynder kinderen/ ende binnen de gheheel dry daghen warender tachtentich duyſent doot ghelaghen/ veertich duyſent ghenanghen/ ende niet min vercocht. Maer deſe dinghen en zyn noch niet genoech. Hy heeft oock dorren inden tempel gaen die den heylichſten is van ghebeel aertrijck/ daer Menelaus leydtſman af was/ die der weerē ende des landts verradere ghevveeſt is/ ende met de miſdadighe handen nemende de heylige vaten/ die van d'ander coningen ende ſteden daer geſtelt waren tot der plaetſen cieraet ende glorie/ handelde hy die onweerdelick ende ontſuyverdeſe. Antiochus aldus ontſinnich weſende en mercte niet dat God om de ſonden der geenre die in de ſtadt woonden een luttel gram gevvordē was/ waerom dat de verſmaetheyt ghelchiedt was aen de plaetſe, want anders en hadder niet

ghevveeſt

ghewceſt dat ſy niet veel ſonden omhangen
a.Mac.3.d.25. waren, ſoo ſouden deſe oock gheluck Helio-
e.27. doꝛus/die geſonden was van Seleucus den
coninck om de ſchatcamer te beſoecken/ ter-
ſtont daer comende ghegheeſſelt ende ver-
dꝛeuen hebben ghewceſt om de ſtoutichеyt.

Maer Godt zu heeft het volck niet ver- "
koꝛen om de plaetſe/ maer de plaetſe om het
volck. Ende dacrom is de plaetſe ooc deel- "
achtich ghewoꝛden van des volcs quaden/
ende namaels ſal die oock deelachtich wer-
den het goeden: ende die verlaten is in de
D gramſchap des almachtighen Gods/die ſal
wederom in de verſoenunge vanden groo-
ſen Heere met de hoochſte glozie verheuen
werden. Aldus is Antiochus haeſtelick "
wedergekeert na Antiochien/ hebbende wt
den tempel ghenomen duyſent ende acht hon-
dert talenten/ meynende van hoouerdyē dat
hy Jandt ſoude daer toe brenghen/ datmen
daer ouer te ſchepe varen ſoude/ ende de zee
hadden daer ouer gaen ſoude om de verhe- "
uentheyt ſyns hertens. Ende hy heeft pꝛo- "
pꝛoſten ghelaten om het volck te quellen/te
weten te Jeruſalem Philippum wt Phꝛygien
gheboꝛen/die van manieren wꝛeeder was dā
de ſtuc daer hy af-gheſtelt was/ ende in Ga- "
rizim Andꝛonicum ende Menelaū die ſwaer-
lijcker dan de andere de boꝛgers pꝛaemden.
Ende want hy teghen de Joden gheſtelt "
was/ ſo heeft hy ghefonden den ghenacten
pꝛince Apollonium met een heyꝛ van twee-
entwintich duyſent mannen/ beuelēde hem
dat hy dooden ſoude alle die van volcomen
ouderdom waren/die vꝛouwen ende kinde-
ren vercoopen. De welcke alſo ghecco- "
men was te Jeruſalē vꝛede veynſende heeft
ghecuſt tot den heyligheu Sabboth dach ende
doen als de Joden iedich waren/ hy heeft
den ſynen beuolen dat ſy wapenē acuncmē
ſouden. Ende alle die om te ſiene gecomen "
waren heeft hy gedoot ende de ſtadt met de
ghewapende alom dooꝛloopende/ hy heeft
een ſeer groote menichte ghedoot. Maer "
Judas Machabeus die de thienſte geweeſt
hadde/die was beſyden gegaen in een ver-
laten plaetſe ende daer leefde hy met den ſy-
nen onder de wilde beeſten: ende op de ber-
ghen hoy etende/ woonden ſy daer/op dat ſy
niet en ſouden deelachtich woꝛden der be-
ſmettinghen.

¶ De Joden werden vande Wet gheſtrecken doorterren ouden man wt Antiochien: den tempel wort ontſuyuert. Twee vrouwen haerlieder ſonen beſneden hebbende, zijn vanboven den muer beneden gheworpen: die den Sabboth hielden zijn verbrandt: Eleazarus om dat hy geen ſwijnen vleeſch eten en wilde hy wordt ghedoot.

Dat vj. Capittel.

A Maer nae een luttel tijts heeft de coninc
geſonden eenen ouden man van Antio-
thien/die de Joden dwinghen ſoude dat ſy
henlieden ouerſtellen ſouden vāhaers lants
ende Gods wetten/ ende dat hy ontſuy- "
neren ſoude dē tempel die te Jeruſalē was/
ende dien noemē des hemelſchen Jupiters
tempel: ende in Garizim nae dat ſy waren die
de plaetſe bewoonden/ des herberchſami-
ghen Jupiters tempel. Maer dat inloo-
pen der quader luyden was d'alderquaetſte
ende allen menſchen ſwaer. Wāt den tem-
pel was vol ouerdaets ende bꝛaſſeryen der
Heydenen/ ende der geeure die onreyn ſheyt
bedꝛeuen metten hoeren/ ende de vꝛouwen
ghinghen van ſelfs int geheylicht huys daer
binnen bꝛengende dat niet-geoꝛloft en was.
Den outaer was ooc vol van onbehoo- "
lijcke dinghen die dooꝛ de wetten verboden
waren. Noch de Sabbathen en werden
niet bewaert/noch des lants feeſtdagen en
werden niet onderhouden/ende niemant en
beleedt met allen dat hy een Jode was.
Maer ſy woꝛden gheleydt met bitteren B
noot op den dach van des conincs geboorte
tot de ſacrificien/ ende als de godtloſenſten
vanden afgodt Bacchus feeſtelick ghedaen
werden/ ſo woꝛden ſy ghedwonghen dat ſy
met eertvelt ghecroont ter eeren van Bac-
chus ſouden omgaen. Ende daer is een
ghebodt wtghegaen in de naeſte ſteden der
Heydenen/ dooꝛ het ingheuen der Ptolo-
meen/dat ſy deſgheluckes oock doen ſouden
teghen de Joden/om dat ſy ſouden ſacrifice
doen/ ende dat ſy de gene die niet en wil-
den ouergaen tot de coſtuymen der Heyde-
nen/ doodſlaen ſouden. Aldus waſſer allen-
dicheyt te ſien. want daer zyn twee vꝛou-
wen ouer ghebꝛaghen dat ſy hare kinderen
beſneden hadden/de welcke ſy metten iongē
kinderen aen de boꝛſten hangende vanden
mueren nederwaerts ghewoꝛpen hebben/
als ſy die openbaerlick alle de ſtadt doꝛe ge-
leydt hadden. Maer de andere vergade- L
rende tot de naeſte ſpeluncken/ ēn heymelic
den Sabboth vierēde/doen ſy Philippo ge-
melt waren/zyn metter vlammen verbꝛant
ghewceſt/om dat ſy henlieden ontſagen om
den godſdienſt ende de onderhoudinge hem
ſelucn metter handt te helpen. Maer ick
bidde henlieden die deſen boeck leſen ſullē/
dat ſy haerlieder niet en verſchꝛicken vā de-
ſe teghenſpoedighe gheſchiedeniſſen/ maer
dencken dat de dinghen die ghelchiedt zyn/
niet en zyn tot gātſche verderffeniſſe/ maer
tot een caſtydinghe ons ghelachts. want
de ſondaers niet langhe te laten doen na ha
ren ſinne/ maer terſtont daer wꝛake ouer
doen/ dat is een teecken van grooter wel-
daet. want gheluck de Heere ydtſamelic
verbeyt in de ander natien/op dat hy die als
den dach des oꝛdeels aen comt/ in de vol-
heyt der ſonden pꝛnige: alſo en oꝛdineert
hy in ons niet/ dat hy/als onſe ſonden ten
eynde verlooꝛen zyn/ ons dan ten laetſten
ſoude pꝛnigen. Dacrom en keert hy nem D
mermeer zyn bermhertichеyt vā ons/ maer
in teghenſpoeden ſyn volck caſtyende/ en
verlaet hy dat niet. Maer deſe dingē heb-
ben wy gheſeyt tot een vermaninge des le-
ſers met corte woꝛden/ maer nu moetē wy
comen tot de vertellinghe. Aldus werdt
Eleazarus een vanden oppерſten der Schꝛi-
ben een welbedaecht man/ ende ſchoon van
aenſichte/ met openen monde gapende be-

dwonghen

wonghen vercken vleesch t'eten. Maer hy lieuer aenueerdēde een seer glorioſe doot dan een versmadelick leuen / ginc voor willichlick ter pyninghen. Ende hy aenmerkende hoemen behoorde daer toe te gaen / en verduldichlick verdraghende / heeft voor dem ghenomen dat hy gheen onghecorloofde dinghen doen en ſoude om de liefde des leuens. Maer de gene die daer by ſtonden / met eē booſe bermhertigheyt bewoecht zynde om des mans oude vrientſchap / nemende hem heymelic beſyden baden datmē hem ſoude vleesch halen / dat hem gheoorloft was te eten / datmen veynſen ſoude dat hy geten hadde / alſoo de coninck bevolen hadde van dat vleesch der ſacrificien / op dat hy overmidts de daet vā de doot ſoude verloſt worden / en̄ om des mans oude vrientſchap hebben ſy deſe beleefdheyt aen hem ghedaen.

Maer hy heeft begonſt te denken op de ouergroote weerdicheyt ſyns ouderdoms / ende outheyts / ende de grysheyt van de ingeborē edelheyt / ende de wercken van ſyn goede wandelinghe van ſynder kintſcheyt aen / ende nae de inſettinghe van de heylige / ende van Gode gemaecte wet / heeft hy haeſtelick gheantwoort / seggende dat hy lieuer hadde voorgheſonden te wordē in de helle.

want t'en is onſer ouderdom niet behoorlick (ſeyde hy) te veynſen / alſoo datter vele ionghelingen meynende dat Eleazarus vā neghentich iaren ouerghegaen was tot dat leuen der vremdelinghen / ende dat ſy om myn gheveynſichheydt / ende om den cleynen tijt des ſterflicken leuens bedroghen ſouden werden ende dat ick daer af een ſmette ende vermalendheydinghe mynder outheydt ſoude vercrijghen. want al werde ick in deſen tegenwoordigen tijt wt der menſchen pyninghen verloſt / maer des almachtighen Godts handt en ſal ick noch leuende noch doot ontvlieden. Daerom ſal ick vromelick wt dit leuen gaende der outheyt weerdich ſchijnen / maer den ionghelinghen ſal ick een vroom exempel achterlaten / iſt dat ic met eenen bereedden moet / ende ſterckelick voor de alder ſwaerſte en̄ heylichſte wetten een eerlicke doot ſterue. Deſe dinghen gheſeyt hebbende werde hy terſtont ter doot waerts ghetrocken. Maer de ghene die hem leydden / ende een luttel te voren̄ ſaechtmoedighet waren / zyn tot gramſchap verkeert om de woordē van hem geſproken / de welcke ſy door hoochmoedicheyt meynden gheſproken te zijne. Maer als hy met ſlaghen ghedoot werde / ſo heeft hy verſucht en̄ gheſeyt: Heere die de heylighe weerenheydt hebt / ghy weet openbaerlick dat daer ick mocht vander doot verloſt werden / herde ſmerten des lichaems lijde / maer na de ſiele om uwer vreesen wille verdrage ict geerne.

Ende deſe is voorwaer in deſer manieren wten leuen geſcheyden / niet alleen den ionglinghen / maer oock alle den volcke de ghedenckeniſſe ſynder doot tot een exempel der deucht ende der ſterckheyt achterlatende.

Hoe de ſeuen broeders met haerlieder moeder de aldergrweeſte ende ſwaerſte pijnen ende tormenten verdroegen, om dat ſy gheen vercken vleesch eten en wilden: Ende hoe vroomelick dat ſy den coninck ſijn verdoemeniſſe voorleyden, ende hoe de moeder haer ſonen vertrooſtede ende vermaende.

Dat vij. Capitel.

ENde het geſchiede datter ſeuen broeders A
t'ſamen metter moeder ghevangen weſende ghedwongen worden vandē Conine / om teghen de behoorlicheyt te eten vercken vleesch / met gheeſſelen ende zennuwen van ſieren gepijnicht. Ende een van dien die d'eerſte was heeft aldus geſeyt: wat vraechdy / ende wat wildy van ons weten: wy zijn meer bereedt te ſterven dan de vaderlicke Gods wetten te overtreden. Hierom de coninck gram zijnde / heeft geboden datmen yſeren pannen ende metalen potten ſoude gloeyende maken. Ende als die terſtont gloeyende ghemaeckt waren / ſoo heeft hy bevolen datmen den ghenen die ten eerſte gheſproken hadde de tonghe afſnijdē ſoude / ende dat vel vanden hoofde afgetrockē zijnde / heeft hy d'vuerſte van ſynen handen en̄ voeten doen af ſnijden / daert ſijn broeders ende moeder aenſagen. Ende doen hy nu over al onnut ghevorden was / ſoo heeft hy geboden datmen viet aendrenghen ſoude / ende datmen hem noch adem treckēde / ſoude rooſten in een panne / in de welcke doen B
hy langhe ghepijnicht werde ſoo vermaenden de ander t'ſamen metter moeder malcanderen dat ſy vroomelick ſterven ſouden / ſeggende: de Heere Godt ſal de waerheyt aenſien / ende hy ſal in ons ghetroost worden / gheluck Moyſes in de bedrygeniſſe des ſanctiedekens verclaert heeft / en̄ in ſijn dienaers ſal hy getroost worden / Als dan de eerſte in deſer manieren gheſtorven was ſo brachten ſy den tweeden voorts om te beſpotten / ende als ſy het vel van ſynen hoofde metten haere afgetrockē hadden / vraechden ſy oft hyt eten ſoude / eer dat hy in alle ſijn lichaem tot elcken lede beſonder ghepijnicht werde. Maer hi antwoordende met ſyns lants tale heeft geſeyt: Ick en ſals niet doen. waerom dat deſe heeft ten tweedē de tormenten vanden eerſten ontfangen / en̄ inden laetſten adem gheſteit zijnde heeft hy aldus geſeyt: Ghy alderbooſte doot ons in dit leuē: maer de Conine der werelt ſal ons (die voor ſijn wetten gheſtorven zijn) in de verrijſeniſſe des eewichs leues verwecken. Deut. 31. c. 32 f. 43.

Na deſen wert de derde beſpot / en̄ alſmen hem ſijn tonge eyſchte / ſo ſtac hy die terſtont wt / en̄ ſijn handen heeft hy cloeckelick wtgheſtecken / ende met betrouwen heeft hy geſeyt: Deſe dingen beſitte ick wten hemel / maer om Gods wetten ſo versmade ick deſe nu / want ick hope dat ick ſe wederom vā hem ontfangen ſal: alſoo dat de Coninck ende die met hem waren henlieden verwonderden van des ionghelincks moet / dat hy die pyninghen als voor niet achte. Ende als deſe alſo gheſtorven was / ſo quelden ſy den vierden hem deſghelycks pynigende. En̄ als hy nu by der doot was / heeft hy aldus

gheſeyt:

gheseyt: Den ghenen die vanden menschen
ter doot gegeuen zyn/ ist beter dat sy de ho-
D pe verwachten van Gode / dat sy wederom
van hem sullen verweert worden/ want ghy
en sult gheen verryseniſſe tot dat leuē heb-
ben. Eñ als sy den vyfften aenghebracht "
hadden/ so quedē sy hem. Maer die op hem
siende/ heeft gheseyt: Ghy onder de men- "
schen macht hebbēde (hoe wel ghy vergan-
delick zyt) doet dat ghy wilt / maer en wilt
niet meynen dat onse ghesladhte van Gode
verlaten is/ maer verbeydt ghy patieute- "
lic eñ ghy sult syn groote cracht sien hoe dat
hy v eñ v saet pynigen sal. Na desen bra- "
chten sy den sesten/ eñ dese beginnende te ster-
uen heeft gheseyt: Ent wilt te vergheefs niet
doien/ want wy lyden dit om ons seluē/ sou
digende tegē onsen God/ eñ onder ons zyn
dinghen geschiet die verwonderens weer-
dich zyn/ maer ghy en lact v niet duncken "
dat v dit ongewroken sal wesen/ dat ghi ge-
pynt hebt teghen God te vechten. Maer "
de moeder wter maten wonderlick / eñ der
goeder gedechteniſſe weerdich/ die haer so-
nen inden tyt van eenen daghe sach steruen/
verdroech dat goets moets/ om de hope die
sy in Gode hadde/ sy vermaende elckē vā "
hen met haers landts tale cloeckelick ver-
vult met wysheyt/ eñ den vrouwelicken ge-
E dachten eenen manlickē moet implantende/
herstsy tot henlieden geseyt: Ick en weet "
niet hoe dat ghy in mynen buyc geopēbaert
zyt. want ick en heb v den gheest eñ de siele
ende d'leuen niet ghegeuen/ eñ de leden van
elcken en heb ic selue niet te samē geuoecht.
Maer voorwaer de schepper der werelt "
die des menschen geboorte ghemaect heeft/
eñ die den oorspronc van alle dinghen ghe-
uonden heeft/ die sal v lieden oock den geest
wederom geuen eñ het leuen met ontferm-
hertigheyt/ gelyck ghy nu v selues versmaet
om syn werten. Eñ Antiochus meynēde "
darmen hem versmaedde/ ooc mede verach-
tende de stēme des verwyters / doen de al-
der ionste noch leuēde was so heeft hy hem
niet alleen met woorden vermaent / maer
ooc by eede verseckert dat hy hem ryck ende
weeldich maken soude/ ende dat hy hem tot
eenen vrient hebben soude / als hy van syn
vaderlicken wetten hem ouergheset soude
hebben/ eñ dat hy hem de noodtelicke dingen
geuen soude. Maer doen de iongelinc tot "
dese dingen geensins geneyght en worde/ so
heeft de coninck de moeder gheroepen/ ende
raedde haer dat sy den iongheling soude ter
salicheyt werden. Eñ als hy haer met veel "
woorden vermaent hadde / so heeft hy ghe-
loeft dat zyt harē sone raden soude. Aldus "
tot dien gheneyght zynde heeft sy den wree-
den tyran beswettende geseyt met haers lāts
tale: Myn sone ontfermt v mynder die v in
mynen buyck negen maenden ghedraghen
hebbe/ eñ v dry iaren melck gegeuen eñ ghe-
F voedt hebbe/ ende tot deser ouderdom ghe-
bracht. Ic bidde v sone dat ghy wilt aen- "
sien totten hemel eñ de aerde / eñ tot alle de
dinghen die daer in zyn/ eñ dat ghy verstaet
dat God dier alle van niet geschapen heeft/
" eñ dat geslachte der menschen/ also salt ge-
schieden dat ghy desen scherprichtere niet
weesen en sult/ maer weerdich ghewoorden
zynde uwer broederen eñ dreelachtich ont-
fangt de doot/ op dat ic in de barmherticheyt
" v nmach met uwen broeders ontfangē. Als
sy dese dingen noch seyde/ so heeft de ionge-
linc geseyt: Wien verbeyd y? ick en ben niet
onderdanich des conincs gebode/ maer des
wets ghebode die ons ghegheuen is door
" Moysen. Maer ghy die een vinder vā alle
quaetheyt teghen de Hebreeusschen gewor-
den zyt/ en sult Gods hant niet ontvlieden.
" want wy lydē dese dingen voor onse son
" den. Eñ al ist dat de Heere onse God om
de straffinge/ eñ castydinge een luttel op ons
gestoort is/ maer hy sal wederom met synen
" dienaers versoent werden. Maer ghy o
boose eñ archste vā alle menschen/ en wilt te
vergheefs niet verheuen werden met ydele
hopen tegen syn dienaers ontsticken zynde/
" want ghi en zyt noch het oordeel vandē al- G
machtigen God/ eñ die alle dingen aensiet/
" niet ontvlodē. want myn broeders die nu
een cleyn pyne verdragen hebben/ zyn ghe-
worden onder het testament des eewichs le
uens. Maer ghy sult door het rechtveerdich
oordeel Gods/ de rechtveerdige pynē uwer
" hoouerdyen betalen. Maer ick (gelyck ooc
myn broeders) gheue myn siele / ende myn
lichaem voor de vaderlicke wetten/ aenroe-
pēde God dat hy wille onsen volcke vroech
genadich wesen/ eñ dat ghy met tormentē eñ
slagen moecht bekēnē dat hy alleen God is.
" Maer in my ende in myn broeders sal de
gramschap des almachtigen ophouden / die
op alle onse ghesladhte rechtveerdelick ghe-
" brocht is. Doen is de coninck met gram-
schap ontsteken zynde teghen desen boven
alle de andere wreedelicker tel geweest/ on-
" weerdelic nemende dat hy bespot was. Al-
dus is dese oock suyuer ghestoruen/ geheelic
" indē Heere betrouwende. Eñ ten laetsten
is nae de sonen de moeder oock verdaen.
" Aldus ist dan van de sacrificien eñ van de
ouerdadighe wreetheden ghenoech geseyt.

Iudas Machabeus aenroepen hebbende Gods hulpe, verlaecht Nicanorem, die sy seluen nochtans victorie toeleyde, doodende van synen heyre neghenentwintich duysent, soo dat Nicanor alleene vliedende, beleet dat de Ioden Godt tot eenen beschermer hadden. Dat viij. Capittel.

MAer Iudas Machabeus eñ die met hem I
waren/ gingen heymelic in de casteelen/
eñ te samen roepende haerlieder magen / eñ
de gene die int Ioodtschap gebleuen hadden
met hem nemende/ hebben wtgebracht ses
duysent mannē. Eñ sy aentriepē den Hee-
re/ dat hy op t'volck sien soude / dat van alle
luyden vertreden werde / eñ dat hy ontfer-
men soude des tempels die vanden ongod-
delicken ontsuyuert werde/ eñ dat hy ooc
soude ontfermen der verderfteniſſen vander
stadt/ die terstont soude effen gelyc der aer-
den gemaect werden/ eñ dat hy hoozen sou-
de de stemme des bloets tot hem roepende/
ende

ende dat hy oock ghedencken ſoude op de
1 ilder ongherechtichſte moorden der cleyn-
ier onnooſelder kinderen/ ende de blaſphe-
nien die ſynen name aenghedaen waren/
nde dat hy hem verbelgen wilde ouer deſe
iingen. Maer Machabeus hebbende een
2 nenichte vergadert / werde den Heydenen
nuerdraghelick / want des Heeren gram-
chap was in bermhertichеydt verkeert.
Ende comende op de caſteelen ende ſte-
3 en onuerhoets / hy verbranде die / ende de
icquamę ſteden innemende/hi en dede geen
leyn ſchade den vyanden/ ende aldermeeſt
4 oorde hy gepoorret tot ſulcken wtloopen by
iachten/ eñ de fame van ſynder cracht wer-
e al om verbreydt. Maer Philippus ſien-
5 e dat de man allenſkens tot vooртganck
quam ende dat hem de dinghen dicmael ge-
uckichlick verghinghen / heeft ghеſchreuen
ot Ptolomeum den capiteyn van Celeſi-
ien ende Phenicen/dat hi ſoude hulpe doen
es conincks ſaken. Ende hy heeft haeſte-
6 ick geſonden Nicanorem den ſone Patro-
li/van de edelſte ſynen vrient geuende hem
ian vermengde Heydenen niet min dan
wintich duyſent gewapender mannen/ dat
y het ghеheel ghеſlachte der Joden te niet
ienghen ſoude/verſamende met hem Gor-
giam eenen oorloochſchen man / die ooch in
orloochſche dinghen ſeer expert was. Eñ
7 Nicanor heeft gheordineert dat hy den co-
inick den tribuyt diemen den Romeynen
ghеuen moeſte twee duyſent talenten / ſou-
de vander Joden gheuanghenиſſe voldoen/
ende terſtont heeft hy ghеſonden tot de
8 teden omtrent de zee / roepęde die te ſamen
ot den coop van de Jootſche ſlauen ghelo-
uende dat hy negentich ſlauen om een talent
ercoopen ſoude / niet ſiende nae de wrake
ie hem vanden alderhoochſten na volghen
oude. Ende doen Judas dit vernam ſoo
9 eeft hy Nicanors aencomſt te kennen ghe-
ghеuen den Joden die met hem waren.
Van de welcke de ſommige vreeſende eñ
10 niet gheloouende Gods rechtveerdicheyt/
verden ter vlucht ghekeert/ maer de an-
11 ere hebben vercocht het ghene dat henlie-
ien noch ouerbleuē was/ ende ſy baden den
Heere te ſamen dat hy henlieden verloſſen
oilde vanden ongoddelicken Nicanor dieſe
eer hy aen quam) vercocht hadde: ende
12 l en dede hys niet om haerlieder wille/ dat
ht doen ſoude nochtans om dat verbondt
atter was tot haren vaderen / ende om de
enroepinghe van ſynen heyligheu eñ heer-
ecken naem ouer henlieden. Eñ als Ma-
13 habeus tot hem gheroepen hadde de ſeuen
uyſent die met hem waren/ ſoo badt hy dat
y met den vyanden gheenen pacys maken
n ſouden / ende dat ſy niet vreeſen en ſou-
en de menichte der vyanden die booſelick
:ghen hen quam / maer dat ſy vromelick
ryden ſouden/ voor oogen hebbende de
14 erſmaethеyt die der heyligher plaetſen van
eſen luyden aenghedaen was/ende ooc dat
nrecht der ſtadt die voor ſpot ghehouden
werde/ende daer bouen ooc dat de inſettin-
15 ghen der onderen ghebroken waren. Want
die betrouwen henliedē op de wapenē(ſeyt
hy)ende ooc op haerlieder ſtoutichеyt/maer
wy hebben betrouwen inden almachtigen
Heere/die machtich is oock de ghene die te- D
ghen ons comen/ende de gheheel wereit met
16 eenen wencke te vernielen. Ende hy heeft
henlieden oock vermaent van Gods hul- 2.Re.19.§.35
pen/die ghedaen zyn gheweeſt aen haerlie- Tob.1.d.11.
der voorvaders/ende datter onder Senna- Eccl.48.d.24.
cherib hondert ende vyfentachtentich duy- Iſa.37.§.36.
17 ſent verſlaghen is ghеweeſt/ ende vanden
ſtrydt die ſy ghehadt hadden teghen de Ga-
latianen in d'lant van Babylonien / hoe dat
ſy alle doent te doen quam / ende de Mace-
donиaen haerlieder ghеſellen vervaert wa-
ren/alleenſes duyſent verſlagen hebbē hon-
dert ende twintich duyſent mannen/ om de
hulpe die henlieden ghegheuen werde van-
den hemel/eñ veel weldaden daer voor ver-
18 creghen hebben. Met deſen woorden zyn
ſy volſtandich ghеworden/ende bereedt om
voor haerlieder wetten eñ het landt te ſter-
19 uen. Hierom heeft hy ſyn broeders capi-
teynen ghеſtelt beyde den ſlachordenen/Si-
monem ende Joſephum/eñ Jonathan/ ſtel-
lende onder elckē duyſent ende vyf hondert
20 mannen. Hier toe als henlieden ooc van E
Eſdra geleſen was den heyligheu boeck/ eñ
een teecken ghegeuen was van Gods hul-
pe/ſo heeft de capiteyn ſelue in d'eerſte ſlach-
21 ordene met Nicanor ghеſtreden. Eñ als
henlieden de almachtige den helper gewor-
den was/ ſo hebben ſy verſlaghen meer dan
negen duyſent menſchen/ eñ het meeſte deel
van Nicanors heyr dat van wonden cranck
22 geworden was hebbē ſy doen vlieden. Eñ
wech ghenomen hebbende het ghelt van de
ghene die om henlieden te coopen gecomen
waren/ſy hebben die vervolcht tot allen zy-
23 den/ maer ſy zyn wederom gekeert beſlo-
ten zynde vander uren/ want het was voor
den Sabboth/ om welcke ſake ſy niet en vo-
24 uen ghеſtadelick vervolgende. Maer ha-
re wapenen eñ bueten vergaderēde/ ſy hiel-
den den Sabboth/ gebenedyдēde den Hee-
re dieſe verloſt hadde in dien dach/druyppēde
op henlieden een beghinſel der bermhertig-
25 heyt. Maer nae den Sabboth ſy hebben
den crancken eñ weeſen ende weduwen de
rouuen wtgedeylt/eñ datter ouerde hebben
26 ſy met haren ghеſellen ghehadt. Als dan F
deſe dingen aldus geſchiet waren/ eñ datter
van hen allen gemeynſamelick een biddin-
ghe ghedaen werde / ſoo baden ſy den ont-
fermhertighen Godt / dat hy totten eynde
ſynen dienaers wilde verſoent werden.
27 Eñ van de ghene die met Timotheo ende
Bacchide waren tegen henlieden ſtrydende
hebben ſy dier meer dan twintich duyſent
verſlaghen eñ ſy hebben de hooghe ſtercten
inghenomen/eñ veel rouuen ghedeylt/ ghe-
lyck deel den crancken/weeſen eñ weduwē/
28 eñ oock den onderen makende. Eñ doen
ſy hare wapenen neerſtelick vergadert had-

den/ſo hebben ſy die alle t'ſamen gheſtelt in bequaem plaetſen/ maer de ander bueten hebben ſy te Jeruſalem gebzagen/ eñ Philarchen die met Timotheo was/ hebben ſy ghedoot/ eenen booſen man/ die in veel dingen den Joden verdziet gedaen hadde. Eñ doen ſy de feeſtdagen van de victozien hielden in Jeruſalem/ ſo hebbē ſy den genen die de heylige bozen verbzant hadde/ dat is Caliſthenē doen hy in een huys gevlodē was/ verbzant/ waer dooz hem behoozlickē loon vooz ſyn booſheden betaelt is gheweeſt.

Maer de alder booſte Nicanoz/ die duyſentich coopluyden totter vercoopinge der Joden mede gebzacht hadde/ vernedert dooz Gods hulpe van de ghene die hy vooz niet geacht hadde/ afgheleyt hebbende het cleedt der glozien/ eñ vliedē de dooz de Midlantſche zee/ is alleen te Antiochien ghecomen/ hebbēde de hoochſte onſalicheyt vā ſyns heyzs verderfeniſſe ghetreghen. Eñ die beloeft hadde dat hy den Romeynē het tribuyt ſoude betalen van de ghewangeniſſe van Jeruſalem/ die ptaecte nu dat de Joden Godt tot eenen beſchermer hadden/ eñ dat ſy daerom onquetſelick waren/ om dat ſy de wetten die van hem gheſtelt waren volchden.

Antiochus verlaecht zijnde van Perſiopolis als hy de Ioden peynſde heel te verderuen, hy wordt van Godt gheſlaghen met een onſienelicke ende onghenetelicke plaghe, een pijne der binnenſter ende ſteecken des inghewants, nae d'bekennen ſijns miſdaets, hy ſterf ſoo hy verdient hadde, ſchrijuende eenen brief totten Ioden, dat ſy lijnen ſone ghetrouwe onderſaten blijuen ſouden.

Dat Iv. Capittel.

Alſoden ſelue tijt keerde Antiochus oneerlick wederom wt Perſen. want by hadde gheweeſt binnen de ſtadt die Perſepolis ghenoemt werdt/ ende hy heeft ghearbeydt om den tempel te beroouen/ ende de ſtadt te verdzucken/ maer doen de menichte te wapenen t'ſamen ouer hoop liep/ zyn ſy ter vlucht gheheert/ ende alſoo iſt gheſchiet dat Antiochus nae de vlucht ſchandelic wederom quam. Eñ doen hy gecomen was omtrent Ecbatanam ſoo heeft hy vernomen de dinghen die aen Nicanoz ende Timotheum gheſchiet waren. Ende opgheuen zynde in gramſchap/ hy meynde dat hy het onrecht der gheeure die hem verlaecht hadde/ ſoude mogen wederom verhalen op de Joden/ eñ daerom heeft hy ſynen waghen ſeer doen voozts dzyuen/ ſonder ophouden reyſende/ want hem dat oordeel vandē hemel ſeer dzyuende was/ om dat hy ſo hooverdelick geſproken hadde/ dat hy te Jeruſalem comen ſoude/ eñ dat hy de ſtadt ſoude maken eenen hoop vander Joden graf. Maer de Heere Iſrahels God die alle dingen ſiet/ heeft hem gheſlagen met een onſienlicke eñ ongeneſelicke plaghe. want doen hy deſe redene volendt hadde/ ſoo heeft hem een grouwelicke pyne der binnenſter bevanghen/ ende bitter ſteecken des ingewants/ eñ dat voorwaer recht verdelick ghenoech/ want hy met vele eñ nieuwe tozmenten de binnenſte van ander menſchen gepynicht hadde/ hoe wel dat hy gheenſins van ſyn quaetheyt op en hielt,

Maer daer ouer noch doen hy met hooverdye vervult was/ vier blaſende metten monde teghen de Joden/ ende ghebiedende darmen de ſake ſpoeden ſoude/ iſt gheſchiet dat hy met eenen gedzuyſſche varende/ vanden wagen viel/ eñ dat ſyn leden mettē ſwaren aenſtoot ſyns lichaems ghequetſt wozden. Eñ de ghene die hem liet dunckē dat hy oock ghebodt hadde ouer de vloeden der zee/ boue menſchelicke mate met hooverdye vervult/ ende die de hoocheyt der bergen in een wāghe meynde te wegen/ die wozde nu ter aerden vernedert zynde/ in eenē dzaechſtoel ghedzaghen/ betuyghende in ſy ſelues de openbaer cracht Godts/ alſoo dat wt des ongoddelics lichaem de wozmen cricken/ ende dat ſyn leuende vleeſch in de pynen wt vloeyde/ eñ dat ooc van ſynen reuck ende ſtanck het heyr beſwaert wozde/ ende die een luttel te vozē meynde dat hy de ſterren des hemels raeckte/ dien en mocht niemandt dzaghen om de onverdzaghelickheyt des ſtancks. Hier wt begonſt hy van de ſware hooverdye bekeert zynde tot ſyns ſelfs kenniſſe te comen/ vermaent weſende dooz de goddelicke plaghe doen tot elcken ooghenblick ſyn pynen altijt vermeerdert wozden: ende doen hy ſelue ooc nu ſynen ſtanck niet verdzaghen en mocht/ ſo heeft hy aldus gheſeyt: Het is recht dat een menſch Gode ſal onderdanich weſen/ ende dat de ſterffelicke hem niet en laet duncken dat hy Gods gheluycke is. Maer deſe booſe badt den Heere/ van wien hy gheen bermhertigheyt cruyghen en ſoude. Eñ de ſtadt waer toe hy quam om dat hy die der aerden gheluck effen maken ſoude/ ende dat hy die een graf maken ſoude der gheeure die te hoope ſouden ghebzacht werden/ deſe begheert hy nu vry te maken/ ende de Joden waer al dat hy gheſeyt hadde dat hyſe niet en ſoude weerdich hebben om begrauen te wozden/ maer dat hyſe den vogelen ende den wilden dieren ſoude te verſcheuren leueren/ ende die hy met haren cleynen kinderen dooden ſoude/ die beloeft hy den bozgers van Athenen gheluck te maken/ ende dat hy oock den heyligen tempel/ die hy te vozen berooft hadde/ met de beſte gauen ſoude verrieren/ ende de heylighe vaten vermenichfuldighen/ ende dat hy de behoozlicke coſten tot de ſacrificien ſoude gheuen van ſynen renten/ ende dat hy daer boven oock ſoude een Jode weſen/ eñ dat hy alle de plaetſen der werelt ſonde doorwandelen/ ende vercondighen de macht Godts. Maer doen de pynen niet op en hielden/ (want het rechtveerdich oordeel Gods was in hem ouerghecomen) ſoo heeft hy miſhopende gheſchzeuen tot de Joden op een maniere van ſmeecken eenen brief deſe dinghen inhoudende: Den alderbeſten bozgers den Joden wenſcht veel ſalicheydts ende wel te varen/ ende gheluckich te weſen de Coninck ende prince Antiochus. Iſt dat ghy wel vaert ende uwe kinderē/ ende dat v alle

dinghen

dinghen zyn na uwe begheerte / so dancken wy Gode seer grootelick. Ende ick ook in sieete gheselt / maer v lieder goedertierlick ghedachtich wedergecomen zynde van de plaetsen van Persen / ende met een swaer crankheyt benaughen / heb nootelick gheacht sorghe te hebben voor dat ghemeyn profijt / niet van my selven mishopende / maer veel hope hebbende om dese sieete te ontgaen. Ende aenmerckende dat myn vader ook in die tyden doen hy in de ouerste plaetsen het heyr seyde / ghetoont heeft wie dat na hem de hoerlickheyt ontfanghen sonde / op dat de ghene die in de landtschapen waren (by alsoo datter eenich tegenspoet gheschiedde / ofte swaer sake ghebootschapt worde) wetende wien dat de ouerheyt der saken ghelaten ware niet en souden verbaest werden. Maer boven ick ook aenmerckende hoe dat alle de byligghende nachtighe ende de naghebueren lagen legghen nae de bequame tyden / ende de auonture verwachtende zyn / soo heb ich myner sone Antiochum te voren bewesen coninck te zyne / den welcken ick dickmael wederom trecktende na de ouerste tyden / volle van v lieden beual ende ick heb tot hem geschreuen de dinghen die hier onder gheselt zyn.

Hieromme bidde ick v lieden ende begheere / dat ghy ghedachtich wesende der weldaden ant ghemeyn ende int besondert dat een yeghelick trouwe houde tot my / ende tot myn sone. Want ick betrouwe dat hy eerbaerlick ende beleefdelick hem draghen al / ende dat hy myn propoost volghen sal / ende dat hy v lieden ghemeynsaem wesen al. Aldus is de doot daghet / ende blasphemerder seer qualick ghellaghen ende ghedyck hy ander menschen ghehandelt hadde / soo heeft hy buyten slants op de berghen met een allendighe doodt dit leuen voleynde.

Ende Philippus die zyn mede voester-kinck was / vervoerde syn lichaem / de welke vreesende Antiochus sone is wech ghecyst tot Ptolomeum Philometozem in Egypten.

Iudas Machabeus ghesuyuert hebbende den tempel ende stadt, hy houdt de feeste der suyuringhen acht daghen, ende stelt in daumense iaerlicks houden sal. Eupator na syn vader Antiochus regnerende Ptolomeum ghedoodt hebbende met myn, stelt Gorgiam een prince der plaetsen, die dickmael de Joden bestormet, maer sy verwinnen hem, ende ook Timotheum doodende menich duysent, mids de hulpe vanden hemele van vijf mannen te peerde.

Dat x. Capittel.

MAer Machabeus ende die met hem waren / de Heere henlieden beschermende / eerst den tempel ende de stadt wederom hecregen / maer de outaren die de vreemdelinghen van straten te straten opgherecht hadden / ende ook de afgods tempelen heeft sy af ghebroken / ende als sy den tempel gesuyuert hadden / so hebben sy eenen anderen outaer ghemaecht / ende als sy van de vierighe steenen vier ontfanghen hadden / do hebben sy sacrificien gheoffert nae tweeiaren / ende de reuckofferande / ende de lampen / ende de brooden der voorleggbinghe hebben sy gheselt. Welcke dinghen ghedaen zynde baden sy den Heere nederghestreckt ter aerden / dat sy niet meer in sulcke quade vallen en souden. Maer al waert dat sy tot eenighen tyde gesondicht hadden / dat sy van hem sachtelicker gecastyt soudē werden / ende den Barbaren en blasphemerende menschen niet en souden gheleuert werden.

Ende op den dach dat den tempel van de vremdelinghen ontsuyuert is gheweest / op den selven dach ist gelchiet dat de suyueringhe ghedaen werde / op den vyentwintichsten dach der maent die Casleu was / ende sy hebben de suyueringhe gehouden met blyschap / acht dagen op de maniere vā de feeste der loouertenten / ghedachtich wesende dat sy binnen eenen corten tyt daer voze dē feestelicken dach der loouertenten op de berghen ēn in de spelunche nae der beesten maniere ghehouden hadden. Waerom dat sy oock stocken met groene loouren omwonden / ende groene tacken / ende palmtacken gedragen hebben / ter eeren van hem die het geluck verleent hadde om syn plaetse te suyueren. Ende sy hebben in gestelt met een ghemeyn ghebodt ende ordinancie / alle den Joodtschen volcke alle iare te houden dese daghen. Ende dat verstheyden wien ieuen van Antiochus de edele ghenoemt is gheweest in deser manieren. Maer nu sullen wy vertellen watter ghelchiedt is van Eupatoz des ongoddelichen Antiochus some / vercorzende de quaden die in de orlogen ghelchiedt zyn. Want dese doen hy het coninckryck ontfanghen hadde / heeft ouer de saken des rychs gheselt eenen Lysias ghenoemt den capiteyn der oxloochicher mannen van Phenicien ende Syryen. Want Ptolomeus die genoēt worde Macer / hadde voor hem ghenomen vast te houden dat rechtveerdich was met de Joden / ende besonder om de onrechtveerdicheyt die tegen henlieden ghedaen was / ende dat hy vreedelick met hem leuen sonde. Maer om dese sake beschuldicht wesende vanden vrienden by Eupatozem als hem dickmael verweten worde dat hy een verrader was / om dat hy het lande van Cypers dat hem van Philometoz bevolen was / verlatē hadde / ende tot den edelen Antiochus ouer ghecomen zynde / doe van hem afgescheyden was / hy heeft doo2 dentyn syn leuen volcynde. Ēn Gozgias doe hy de prince der plaetsen was / met hem nemende de aencomelingen / bestreedt dickmael de Joden. Maer de Joden die de bequame sterckten behaten / ontfingen de ghene die van Jerusalem vertrecht waren / ende sy pynden hen te orlogen. Maer de ghene die met Machabeo waren / doo2 bedinge God biddende dat hy haerlieder helper zyn wilde / hebben eenen oploop ghemaect teghen de sterche steden van de Idumeen / ende met grooten ghewelde daer teghen strydende / sy hebben de plaetsen inghenomen / die henlieden teghen quamen

hebben ſy doot ghellaghen/ ende ſy hebben der alteſamen niet min dā twintich duyſent ghedoot. Maer als de ſommighe in twee ſeer ſterche tozrens gevloden waren die alle ghereetſchap hadden om te wederſtaen/ ſo heeft Machabeus tot het beſtozmē van die ghelaten Simonem ende Joſephum/ ēn ooch Zacheum/ ende de ghene die met henlieden waren vele ghenoech/ ēn hy is tot de ſtryden ghetrocken die meeſt praemden.

D Maer de gene die met Simon waré doot ghierichheydt ghetrocken zynde/ zyn van de ſommighe die in de tozren waren met gelde omgheleit/ēn ontfanghen hebbende t'leuentich duyſent dobbel ozacken/ ſy hebben de ſommige van die laten ontvlieden. Maer alſt Machabeo gheboodſchapt was datter geſchiet was/ ſo heeft hy (als hy de princen des volcks vergadert hadde) deſe beſchuldicht/ dat ſy met gheide hare bzoeders verkocht hadden/ midts dat ſy haerlieder viandē hadden laten weeh gaen. Hierom heeft hy deſe die verraders waren gewozden/ gedoot/ēn terſtont heeft hy de twee tozren ingenomē.

Ēn met wapenen ēn met handen alle die gen voozſpoedelic daende/ hi beſtrec in twee ſterche caſteelen meer dan twintich duyſent ghedoot. Ēn Timotheus die te voren vā de Joden verwonnen was gheweeſt/ hebbende t'ſamen geroepē een heyr vā ē̄ grote menichte/ēn vergadert hebbende tolvolc van Aſien/ is aengecomen/ verdt om by Judeen met wapenen in zieme tonde. Maer Machabeus ende die met hem waren doen hy nakende was/ baden den Heere/ haerlieder hooft met aerden beſpzaeyende/ende om de lendenen met haren cleederen omgozdt/ neder geſtreet aen den voet vanden outaer/ dat hy henlieden genadich/ maer haren vyanden vyant weſen wilde/ ēn dat hy haré tegenpartyders tegé zyn wilde/ gelyck de wet ſeyt. Ende doen hy alſo nae de bedwinge haerlieder wapenen genomen hadden ſeer verre vander ſtadt voozgaende/ ende ſeer by den vyanden gecomen waré/ ſy hebben neder geſeten. Ēn ten eerſten opganck vander tonnen hebben ſy beyde maicanderé beſtreden/ deſe voozwaer hebbende den Heere tot eenen beloncr der victozien ēn des voozſpoets met cracht/ maer de andere hadden den moet tot eenen vryantſinan der ozlogen.

F Maer als den ſtryd cracht ich was ſo zyn den vyanden gheopenbaert vyf mannen op peerden/ met gulden toomen verciert/ den Joden gheleye doende/ van de welcke de twee Machabeum tuſchē henlieden uit nidden hebbende/ bewaerden hem ongeſcheynt omringhelt met haren wapenen/ende tegen de vyanden ſchoten ſy ſchichten ende blixemen/ waer wt dat ſy van blintheyt beſchaēt ende met verbaeſtheyt vervult zynde/ vielē.

Ende daer zynder ghedoot twintich duyſent/ende vyf hondert mannen/ ēn ſes hondert ruſvolcks. Ende Timotheus is gevloden in Gazaram een ſterche bewaernuſſe/ waer ouer dat Chereas was. Maer Machabeus ende die met hem waren blyde zynde/hebben de ſterckte beleghen vier daghen. Maer de ghene die daer binnen waren betrouwen hebbende op de ſterckheydt der plaetſen/ vermaledyden wter maten ſeere/ende ſy ſpzaken beroemlicke onbehoozlicke redenen. Maer doen den vyfden dach licht wozde ſoo zynder twintich longhelinghen van die met Machabeo waren ontſteken zynde van moede/ om de blaſphemie manlick ghegaen tot aen de muercn/ ende met eenen fellen moede/ gaende zyn ſy opgheclommen. Maer de andere ooch deſghelycks opclimmende hebben begonſt de tozren ende de poozten te ontſticken ende de blaſphemeerders al leuende te verbzanden.

Ende doen de vaſte bewaringe twee geheel daghen lanck verdozuen was/ ſoo hebben ſy Timotheum bemſeluen in een plaetſe berghende ghenonden ende gedoot/ ende ſynen bzoeder Cheream/ ēn Apollophanem hebben ſy ghedoot. welcke dinghen ghedaen zynde/ ghebenedyddden ſy met lonaugen ende belydingen den Heere/ die groote dinghen ghedaen heeft in Iſrahel/ ende die hen victozie ghegheuen heeft.

Judas Machabeus verwint het heyr van Lyſias, betrouwende op de hulpe van eenen ruyter te peerde, die hemſelue wten hemel openbaerde, d'welck quetmerckende Lyſias, hy maeckt pays tuſſché de ioden ēn den coninc, waer af hier de brieuen ſtaen.

Dat xj. Capittel.

Maer binnen eenen cleynen tyt daer nae quam toghen de Joden Lyſias des Cornincs procureur/ēn maghe/ēn prouoſt van ſynen laken/ ſwaerlick nemende de dinghen die daer geſchiet waren/ hebbende vergadert tachtentich duyſent mannen/ēn meuin geheelen ruſvolcke is hy gecomen tegen de Joden/meynende voozwaer dat hy de ſtadt innemen ende den Heydenen tot een woonynghe maken ſonde/ ende dat hy den tempel tot een gheltwinninghe als de andere afgoden tempels der Heydenen hebbē ſonde/ende tot elcken iare het prieſterſchap te coupe ſtellen/ gheenſins hecdenckende op de macht Godts/maer metter herten onbedwonghen/ hadde hy betrouwen in de menichten des voetvolcks/ ende in de duyſenden des ruſvolcks/ ende in tachtentich Elephanten. Ende in Judeen gecomen zynde ende nakende Bethſure/ welcke was in een benaude plaetſe/van Jeruſalem liggende een recke van vyf ſtadien/ ſo beſtreedt hy de vaſte ſterckte. Maer als Machabeus ghehoozt heeft dat de ſteeren beſtozmt werden/ſoo baden ſy den Heere met weenen ēn met tranen/ende alle de ſchare te ſamen dat hy eenen goeden Enghel ſenden ſoude tot de ſalicheyt van Iſrahel. Ēn als Machabeus ten eerſten ſelue ſyn wapenē genomen hadde/ſoo heeft hy de andere vermaent dat ſy met hem te ſamen int perycket gaen ſouden/ende haren bzoederen te hulpe comen.

Ēn doen ſy te ſamen met bereedē moede voozſtaghingen van Jeruſalem/ſo heeft henlieden gheopenbaert vooz hen rydende een ruyter te peerde in een wit blinckēde cleedt met

met gulden wapenen / een lancie ſchudden-
e. Doen hebben ſy alteſamen gebenedyt
en bermhertighen Heere / eñ ſy zyn wroom
aen moede ghewrorden / herredt niet alleen
oor de menſchen / maer ook door de alder-
elſte beeſten ende door yſeren mueren te
doopen. Aldus ghinghen ſy willichlic be-
eet / hebbende vanden hemel den Heere tot
enen helpere / ende op hen bermhertigheydt
oende. Ende gelyck leeuwen met eenen
hedzuyſch vallende op de vyanden / ſy heb-
en van dien ter neder ghewrorpen elf duy-
ent voetvolcks / ende duyſent ſes hondert
olvolcks / ende ſy hebbenſe allegader ter
lucht gheheert / ende vele van henlieden
ghewont zynde / zynt naeckt ontloopen.
Maer ook Lyſias ſelus is ſchandelick vlie-
ende ontcomen. Ende want hy niet on-
ghelint en was / met ſy ſeluen ouerdencken-
e de vercleyninghe die aen hem ghedaen
vas / ende verſtaende dat de Hebzeuſſche
nuerwinnelick waren op des almachti-
ghens helpe ruſtende / hy heeft tot henlieden
geſonden / ende heeft beloeft dat hy con-
enteren ſoude alle dinghen die recht deer-
lich zyn / ende dat hy den coninck dwingen
onde vzient te werden. Ende Machabeus
onſenteerde in Lyſias ghebeden / in alle din
ghen profyt ſoeckende / ende alle dat Macha
eus Lyſie geſchreuen heeft van de Joden /
at heeft de coninck verleent. Want daer
varen bzieuen gheſchzeuen tot de Jodé van
Lyſia nae deſe maniere inhoudende: Lyſias
oenſcht den volcke der Joden ſalicheydt /
Johannes ende Abeſalon die van v lieden
geſonden waren / ons gheuende de ſchzif-
ueren / begheerden dat ick het ghene dat
oor henlieden te kennen ghegeuen werde /
olbzenghen ſoude. Aldus alle datmen
en coninck ouerdragen mocht / heb ick hem
otgheleyt / eñ dat de ſake toelieten / dat heeft
y verleent. Aldus iſt dat ghy in de ſaken
couwe onderhoudt / ſo ſal ick vooztaen ar-
eyden om v lieden te weſen een ſake der
oeder dinghen. Maer van de andere din
ghen heb ick van elcken woozden beſonder
enolen deſen ende ooc den ghenen die van
ny geſonden zyn om met v lieden te ſpze-
ken. Vaert wel. Int hondertſte eñ acht-
nveertichſte iaer op den vierentwintichſtẽ
ach der maent Dioſcozi. Eñ des conincs
niet hielt deſe dinghen inne. De coninck
Antiochus Lyſie ſynen bzoeder ſalicheydt.

Nae dat onſe vader tuſſchen de goden
uerghenoert is / wy willende dat de ghene
ie in ons rijck ſonder oploop eñ beroerte
euen ſullen / ende dat ſy tot haren dinghen
eerſtelicheydt doen ſullen / ſoo hebben wy
ghehoozt dat de Joden niet en hebben ghe-
onſenteert mynẽ vader / dat ſy ſoudẽ ouer-
gheſtelt werden tot de coſtuyme der Griec-
ien / maer dat ſy willen houden haerlieder
nſettinghe / ende dat ſy daerom begheeren
dat wy henlieden ſouden verleenen haerlie-
der wettighe coſtuymen. Hierom willen-
de dat dit volck ook ſal ghenuſt weſen / ſoo
hebben wy ordinerende gheoordeelt datmen
den tempel hen wederom ghene / op dat ſy
doen ſouden nae de ghewoonte van haren
vaderen. Aldus ſuldy wel doen iſt dat ghi
tot hen ſendt / ende hen de rechte hant geeft /
op dat ſy (onſen wille ghekent hebbende)
moghen goets moets weſen / eñ dat ſy haer-
lieder ſelfs oorbaerliche ſaken beſorghen.

Maer tot de Joden was des conincks F
bzief alſulck / De coninc Antiochus den raet
der Joden / ende den anderen Joden ſalic-
heyt. Iſt dat ghy gheſont zyt ſo zydy als
wy willen / maer wy zyn ook wel varende /
Menelaus is tot ons ghecomen / ſeggen-
de dat ghy lieden begheert nederwaerts te
comen tot de uwe die by ons zyn. Daer-
om den genen die ouer ende weder gaen tot
den derrichſten dach der maent Xantichi / ge
uen wy de rechte handen der ſekerheyt / dat
ſy ghebruycken moghen Joetſche ſpyſen / eñ
haerlieder wetten / gelyck ook te vozen / eñ
niemandt van henlieden en ſyde eenichſins
eenighe quellinghe van de dingen die door
onwetenheydt ghedaen zyn. Wy hebben
ook Menelaum geſonden die v lieden aen G
ſpreke. Vlyft gheſont. Int honderſte eñ
achtenveerrichſte iaer / op den vyfthienſten
dach der maent Xantichi. De Romeynen
hebben ook eenen bzief geſonden aldus in-
houdẽde: Quintus Memmius ende Titus
Manlius der Romeynen legaten / wenſchẽ
den volcke der Joden ſalicheydt. Van de
dinghen die Lyſias des conincks maghe v
lieden verleent heeft / dat hebben wy ook
verleent. Maer van de dingen daer af dat
hy te kennen gaf datmen totẽ coninc ouer-
bzaghen ſoude / ſendt yemanden terſtond /
neerſtelicken onder v lieden ouerleggende /
op dat wy moghen ordineeren alſoo v dat
dient / want wy gaen tot Antiochien. Eñ
daerom haeſt v om wederom te ſchryuẽ / op
dat wy ook mede weten moghen van wat
wille dat ghy lieden zyt. Vaert wel. Int
honderſte ende achtenveerrichſte iaer / op
den vyfthienſten dach der maent Xantichi.

Iudas betrouwen hebbende op Gods hulpe, vecht ghelus-
kelick teghen die van Ioppe de Iamniten, die van Arabien, Caſ-
pin ende Ephron, ende teghen Timotheum die een groot heyt
hadde teghen de ſterckte Carnion, ende teghen Gorgiam ende
eenighe Ioden inden ſtrijdt ghedoot zijnde, Iudas doet voor
haerlieder ſielen offerande offeren.

Dat xij. Capitel.

ALs deſe verbonden gemaect waren / ſo A 1
reyſde Lyſias nae den coninc / eñ de Jo-
den becommerden hen met dat lant te bou- 2
wen. Maer de ghene die daer ghebleuen
waren Timotheus ende Apollonius Gem
neus ſone / ooc Jeronymus eñ Demophon /
bouen deſe ooc Nicanor de ouerſte van Cy-
pers / en lieten hen niet in ſtillicheyt eñ in ru-
ſte leuen. Maer de Joppiten hebben al- 3
ſulcke quade daet bedzeuen ſy hebben de Jo
den gebeden / waer mede ſy woonden / dat ſy
opclimmen ſouden in de booten die ſy be-
reyt haddẽ met haerlieder huyſvzouwen eñ
kinderen / als oſter gheen vyantſchappẽ tuſ-
ſchen malcanderen gheweeſt en hadden.

Aldus nae de ghemeyne ordinantie van-
der ſtadt / doen ſy daer oock conſent toe ga-
uen / eñ nidts dē vrede geen quaet vermoe-
den hebbende / doen ſy in de diepte verre ge-
uaren waren / ſo hebbē ſy daer verdroncken
B niet min dan twee hondert. Als Judas
vernomē heeft dat ſulcke wreetheyt gedaen
was aen de menſchen van ſynen volcke / ſoo
heeft hy de mannen die met hem waren / ge-
boden eñ aengeroepen hebbende Godt den
rechtveerdighen rechter / hy is ghecomen
tegen de vermoorders der broederen / eñ de
hauene heeft hy des nachts ontſteken / de
booten heeft hy verbrandt maer de gene die
vanden viere vervlucht warē heeft hy met-
een ſweerde gedoot. Eñ doen hy deſe din-
ghen ghedaen hadde / ſo is hy wech ghereyſt
als oft hy wederom comen ſoude / ende alle
de Joppiten wtroeyen. Maer doen hy ver-
nomē hadde / dat de gene die te Jamnie wa-
ren / ooc wilden in gelijcker manieren doen
den Joden die met hen woonden / ſo is hy
oock den Jamnitērs des nachts overgeco-
men / eñ hy heeft de hauene met de ſchepen
aenghetſteken / alſoo dat het licht des viers
verthoont werde te Jeruſalem vā twee hon
dert eñ veertich ſtadien. Doen ſy vā daer
nu wech gegaen waren negen ſtadien ver-
re / eñ dat ſy reyſden na Timotheum ſo heb-
ben de Araders tegen hem geſtredē vijf duy
ſent mannen eñ vijf hondert peerde volcks.

Eñ doen den ſtrijdt machtich werde / ende
door Godts hulpe voorſpoedelick vergaen
L was / ſo begheerden de overghebleuene Ara
biſche verwonnen zijnde / dat hen van Juda
de rechte handt ſoude ghegheuen werden /
gelouende dat ſy ſouden weyde geuē / eñ dat
ſy henlieden in andere dingen te bate comen
ſouden. Eñ Judas denckende dat ſy wa-
rachtelick in veel dinghen profijtelic ſouden
zijn heeft vrede beloeft / eñ als ſy de rechter
handen ontfangen hadden / ſy zijn wederom
ghekeert tot haerlieder tabernakelen. Eñ
hy heeft noch beſtormt een vaſte ſtadt met
mueren eñ bruggen al om beſloté / de welcke
bewoont werde van een menichte van ver-
mengder Heydenē die genoēt was Caſpin.

Maer de gene die daer binnen waren be-
trouwen hebbende op de ſterckheyt der mue-
ren eñ gereetſchap der lijſtochtē / deden ſlap-
perlicker / creytende Judam met vermale-
dijdingen / eñ blaſphemerende / eñ ſprekende
dat niet behoorlick en is. Maer als Ma-
chabeus aengheroepen hadde den grooten
Prince der werelt / die ſonder ſtormgereet-
ſchappen ende ſchranſſen ten tijde van Jeſu
Joſu.6.c.20. Jericho ter neder geworpen heeft / is ſellick
op de mueren ghevallen / ende als hy de
ſtadt ghewonnen hadde door den wille des
Heeren / hy heeft daer ontellicke veel doot-
D ſlagen gedaē / alſo dat het byliggēde ſtaende
water twee ſtadien breedt ſchoen te vloeyen
van bloede ghe verwet. Van daer zijn ſy
afghetrocken tot ſeuen hondert eñ vijftich
ſtadien / ende zijn gecomen in Caraca tot de
Joden die genoemt werden Tubianei / eñ
Timotheum en hebben ſy in de plaetſen niet
gheuonden / eñ gheen merckelicke ſake vol-
bracht hebbende / hy is wederom ghereyſt /
latende in een plaetſe een ſeer vaſte bewaer-
niſſe. Maer Doſitheus ende Soſipater die
capiteynen waren met Machabeo / hebben
ghedoot die van Timotheo in de vaſte be-
waerniſſe ghelaten waren thien duyſent
mannen. Maer doen Machabeus omtrent
hem in ſtachordene gheſtelt hadde ſes duy-
ſent mannen / ende die geſtelt waren by rot-
ten / ſo is hy teghen Timotheum voorts ge-
trocken / die met hem hadde hondert twin-
tich duyſent voetvolcks / ende twee duyſent
ende vijf hondert roſvolcks. Ende doen
Timotheus vernomen hadde Judas aen-
comſte / ſo heeft hy voor hem wech geſonden
de vrouwen ende de kinderen eñ de andere
ghereetſchappen in een vaſte ſtadt die Car-
nion genoemt werdt. want ſy was onver-
winlich ende quaet om aen te comen / om de E
enghicheyt der plaetſen. Ende doen den
eerſten hoop van Judas hem vertoont had-
de / ſo is den vyanden een vreeſe in geſlagen
wt Godts teghenwoordicheyt die alle din-
ghen aenſiet / ende ſy zijn ter vlucht gekeert
d'een van d'ander / alſo dat ſy meer vā haer-
lieder volck neder geworpen werden / ende
met de ſlaghen van hen ſelfs ſweerden ghe-
crenckt werden. Eñ Judas die was ſeer
neerſtich int vervolgen de ongoddelicke pij
nigende / eñ hi wierper van henlieden neder
dertich duyſent mannen. Maer Timo-
theus ſelue is gevallen in de deelen vā Do-
ſitheus eñ Soſipater / eñ hy begheerde met
veel beden dat hy leuende mochte wijf gela-
ten worde om dat hy de ouders eñ broeders
hadde van veel Joden / de welcke door ſijn
doot ſouden bedrogen werden. Eñ doen
hy geloeft hadde dat hy die wederom geven
ſoude na de voorwaerde / ſoo hebben ſy hem
ongeſcheynt laten wijf wech gaen om de ſa-
licheyt der broederen. Eñ Judas is we-
derom gekeert vā Carnion / hebbēde vijfen
twintich duyſent menſchen gedoot. Nae
de vluchtende doot van deſe / ſo heeft hy het
heyr aſgebracht tot Ephron een vaſte ſtadt /
waer in dat een menichte van verſcheyden
Heydenen woonden / eñ de ſtercke iongelin
gen voor de mueren ſtaende wederſtonden
ſeer vromelick / eñ in deſe ſtadt waren veel
orloochſche inſtrumenten / eñ een groote ge-
reetſchap van geſchutte / maer doen ſy den
almachtighen aengeroepen hadden / die met
ſyn macht de crachten der vyanden heel in
ſtucken breect / ſy hebben de ſtadt ingenomē / F
ende van de ghene die daer binnen waren /
hebben ſy vijfentwintich duyſent verſlagen.

Van daer zijn ſy tot de ſtadt der Scythen
wech ghegaen / die van Jeruſalem ghelegen
was ſes hondert ſtadien verre. Maer doen
de Joden die by de Scitopoliters waren /
betuychden dat ſy goedertierlick van hen
ghehandelt waren / ende dat ſy ooc in de tij-
den der onſalicheden / beleefdelick met hen
geleeft hadden / ſo hebben ſy hen gedanct /

ende

ende als sy hen oock vermaent hadden / dat sy voortaen soudē goedertieren zyn tot hare ghestachte / so zyn sy te Jerusalem gecomen / als den feestdach der weken aenstaēde was.

Ende na den feestdach van Sinxenen zyn sy wech ghetrocken teghen Gorgiam den prouoost van Idumeen. Ende hy is wt ghetrocken met dry duysent voetvolcks / eñ vierhondert peerdevolcks. Eñ als sy tegen maltanderen streden / so ist geschiet dat ter luttel viel vā de Joden. Maer een Dositheus genaemt van Bacinoris een ruyter te peerde / een sterck man hiel Gorgiam / eñ doen hy hem wilde leuende vangen / so isser een ruyter van die vā Thracien op hem gevallen / eñ hy heeft hem syn schoudere afgehouwen ende also is Gorgias ontvloden in Marisa. Maer doen de ghene die met Esdrin waren langher streden ende vermoeyt waren / so heeft Judas den Heere aengeroepen / dat hy soude willen een helpere eñ een capiteyn des stryts werden / beginnende met haers lants tale / ende met loffangen de stemme verheffende / heeft hy Gorgias ruyters de vlucht aengeiaecht. Maer als Judas syn heyr vergadert hadde / so is hy gecomen in de stadt Odollam / eñ doen den seuensten dach ouer quam / so hebben sy na de gewoonte gesuyvert zynde in de selue plaetse den Sabboth ghehouden / ende op den nauolghenden dach is Judas met de syne gecomen / dat hy de lichamen der gheuer die verslaghen waren wechnemen soude / eñ dat hy die met haren ouders soude leggben in hare vaderlicke grauen. Ende sy hebben gevonden onder de mantels van den ghedoodden / van de offerhanden der afgoden die by Jamniam ghewerckt hadde / van de welcke de wet de Joden verbiedt. Hierom is hen allen openbaer gewozden / dat sy om dese sake ghevallen waren. Aldus hebben sy alle gader ghebenedyt het rechtueerdich oordeel des Heeren / die de verborgen dingen openbaer hadde ghemaect. Eñ aldus tot bedinghen ghekeert zynde / sy hebben ghebeden / dat de misdaet die daer geschiet was vergheten soude werden / Maer de aldersterckste Judas vermaende het volck / dat sy henlieden bewaren souden sonder sonde / voor ooghen siende wat daer ghesschiet was om hare sonden die daer verslaghen waren.

Ende doender een ghemeyn hantreyckinghe ghedaen was / so heeft hy twaelfduysent drachmen silvers ghesonden te Jerusalem / datmen die offeren soude tot een sacrificie voor de sonde / wel eñ Godvruchtelick denckende van de verrysenisse / (want en hoopte hy niet dat sy verrysen souden die gevallen waren / soo soudt verloren schynen ende ydel te bidden voor de dooden) ende om dat hy aenmerckte / dat de gene die met Godvruchticheyt den slaep ontfanghen hadden / de beste gracie bewaert hadden. Aldus ist dan een heylich ende salich ghepeyns voor de ghestorvene te bidden / dat sy van sonden moghen ontbonden worden.

... Menelaus de overlooper is van Antiochus ghedoot, Maer dese selue Antiochus een groot heyr leydende, quam teghen de Joden, eñ eens oft tweemael verwonnen zijnde, eñ als Philippus teghen hem op ghestaen was, soo maeckt hy peys metten Joden.

Dat xiij. Capittel.

A IN hondertste ende neghenenveertichste iaer heeft Judas vernomen dat Antiochus Eupator quam met een menichte teghen Judeen / ende met hem Lysias de besorgher ende prouoost van de saken / hebbende met hem hondert ende thien duysent voetvolcks / ende vyf duysent ruyvolcks / ende tweeentwintich elephanten / dry hondert waghenen met seylenen ghewapent.

Ende met hen heeft hem ghemengt Menelaus / ende met groote bedrieghelickheyt badt hy Antiochum / niet voor des lants welvaert / maer hopēde dat hy wederom soude ghestelt werden in prinschap. Maer de Coninck der coninghen heeft Antiochus moet verwect tegen den sondaer / ende mits dat Lysias hem ingaf / dat dese de sake was B van allen de quaden / soo heeft hy gheboden datmen hem gheuanghen (als hen costuyme is) in de selue plaetse dooden soude. Ende in de selue plaetse was eenen toren van vyftich cubitus / hebbende van alle syden eenen hoop van asschen / dese hadde een wrisen steyl nederwaerts / — — — van daer heeft by den tempelschender doen nederwaerts worpen / den welcken sy alle voortstieten ter doodt.

Eñ door sulcke wet ghebiedet den overtreder der wet te sterven / ende dat Menelaus oock der aerden niet ghedaen en werde. Ende dat ghesschiede voorwaer rechtueerdelick ghenoech / want aengesien dat hy veel misdaden teghen Godts outaer bedreven hadde / wiens vier ende asschen heylich was / soo is hy met de doodt der asschen verweken ghewerckt. Maer de coninck C quam ongeremt van sinne / dat hy hem dooser dan syn vader den Joden soude toonen.

D'welck als Judas vernomen heeft / soo heeft hy den volcke bevolen / dat sy nacht eñ dach den Heere aenroepen souden / op dat hy gelyck altyt nu ooc henlieden helpen soude / wāt sy voorwaer vreesden berooft te worden van de wet eñ d'landt / eñ vanden heylighen tempel / eñ dat hy t'volck dat corts een luttel hen verblasen hadde / niet en soude wederom onder ghevorpen worden den blasphemerenden nacien. Eñ als sy alle gader te samen dit deden / eñ begheerden van den Heere bermhertigheyt / met weeninge ende D vasten / liggende geheel dry dagen achter een gestreet ter aerden / so heeftse Judas vermaent dat sy henlieden bereyden souden.

Maer hy heeft metten ouders gedacht / eer de coninck syn heyr aenbracht tot Judeen / eñ de stadt in name / dat hy wtrecken soude / ende de auonture vander saken bevelen des Heeren oordeele. Aldus gevende de macht Gode van alle / den schepper der werelt / ende de syne vermaent hebbende / dat sy vromelick stryden souden / ende dat sy totter doot toe voor de wetten / den tempel / de stadt / het landt eñ borghers staen souden / by heeft syn

Aldus nae de ghemeyne ordinantie van-
der ſtadt / doen ſy daer oock conſent toe ga-
uen / eñ midts dē vrede geen quaet vermoe-
den hebbende / doen ſy in de diepte verre ge-
waren waren / ſo hebbē ſy daer verdroncken
B niet min dan twee hondert. Als Judas
vernomē heeft dat ſulcke wreetheyt gedaen
was aen de menſchen van ſynen volcke / ſoo
heeft hy de mannen die met hem waren / ge-
boden eñ aengeroepen hebbende Godt den
recht veerdighen rechter / hy is ghecomen
tegen de vermoorders der broederen / eñ de
hauene heeft hy des nachts ontſteken / de
hooten heeft hy verbrandt maer de gene die
vanden viere vervlucht warē heeft hy met-
ten ſweerde gedoot. Eñ doen hy deſe din-
ghen ghedaen hadde / ſo is hy wech gherey ſt
als oft hy wederom comen ſoude / ende alle
de Joppiten vvroeyen. Maer doen hy ver-
nomē hadde / dat de gene die te Jamnie wa-
ren / oot wilden in gelycker manieren doen
den Joden die met hen woonden / ſo is hy
oock den Jamniters des nachts overgeco-
men / eñ hy heeft de hauene met de ſchepen
aenghetſteken / alſoo dat het licht des viers
verthoont werde te Jeruſalem vā twee hon
dert eñ veertich ſtadien. Doen ſy vā daer
nu wech gegaen waren negen ſtadien ver-
re / eñ dat ſy reyſden na Timotheum ſo heb-
ben de Arabers tegen hem geſtredē vyf duy
ſent mannen eñ vyf hondert peerde volcks.

Eñ doen den ſtrydt machtich werde / ende
doot Godts hulpe voorſpoedelick vergaen
C was / ſo begheerden de overghebleuene Ara
biſche verwonnen zynde / dat hen van Juda
de rechte handt ſonde ghegheuen werden /
gelouende dat ſy ſouden weyde geuē / eñ dat
ſy henlieden in andere dingen te bate comen
ſouden. Eñ Judas denckende dat ſy wa-
rachtelick in veel dinghen profytelic ſouden
zyn heeft vrede beloeft / eñ als ſy de rechter
handen ontfangen hadden / ſy zyn wederom
ghekeert tot haerlieder tabernakelen. Eñ
hy heeft noch beſtoormt een vaſte ſtadt met
mueren eñ bruggen al om beſlotē / de welcke
bewoont werde van een menichte van ver-
mengder Heydenē die genoēt was Caſpin.

Maer de gene die daer binnen waren be-
trouwen hebbende op de ſterctheyt der mue-
ren eñ gereetſchap der inſtochtē deden ſlap-
perlicker / creytende Judam met vermale-
dydingen / eñ blaſphemerende / eñ ſprekende
dat niet behoorlick en is. Maer als Ma-
chabeus aengheroepen hadde den grooten
Joſu. 6. c. 12. Prince der wereit / die ſonder ſtormgeree-
ſchappen ende ſchranſſen ten tyde van Jeſu
Jericho ter neder gworpen heeft / is ſellick
op de mueren ghevallen / ende als hy de
ſtadt ghewonnen hadde door den wille des
D Heeren / hy heeft daer onrelicke veel doot-
ſlagen gedaē / alſo dat het byliggēde ſtaende
water twee ſtadien breedt ſcheen te vloeyen
van bloede ghe verwet. Van daer zyn ſy
afghetrocken tot ſeuen hondert eñ vyftich
ſtadien / ende zyn gecomen in Caraca tot de
Joden die genoemt werden Tubianei / eñ
Timotheum en hebben ſy in de plaetſen niet
gheuonden / eñ gheen merckelicke ſake vol-
bracht hebbende / hy is wederom gheteyſt /
latende in een plaetſe een ſeer vaſte bewaer-
" niſſe. Maer Doſitheus ende Soſipater die
capiteynen waren met Machabeo / hebben
ghedoot die van Timotheo in de vaſte be-
waerniſſe ghelaten waren thien duyſent
" mannen. Maer doen Machabeus omtrent
hem in ſlachordene gheſtelt hadde ſes duy-
ſent mannen / ende die geſtelt waren by rot-
ten / ſo is hy teghen Timotheum voorts ge-
trocken / die met hem hadde hondert twin-
tich duyſent voetvolcks / ende twee duyſent
" ende vyf hondert roſvolcks. Ende doen
Timotheus vernomen hadde Judas aen-
comſte / ſo heeft hy voor hem wech geſonden
de vrouwen ende de kinderen eñ de andere
ghereetſchappen in een vaſte ſtadt die Car-
nion genoemt werdt. want ſy was onver-
wintlick ende quaet om aen te comen / om de E
" enghicheyt der plaetſen. Ende doen den
eerſten hoop van Judas hem vertoont had-
de / ſo is den vyanden een vreeſe in geſlagen
wt Godts teghenwoordicheyt die alle din-
ghen aenſiet / ende ſy zyn ter vlucht gekeert
d'een van d'ander / alſo dat ſy meer vā haer-
lieder volck neder geworpen werden / ende
met de ſlaghen van hen ſelfs ſweerden ghe-
" crenckt werden. Eñ Judas die was ſeer
neerſtich int vervolgen de ongoddelicke pu-
nigende / eñ hi wierper van henlieden neder
" dertich duyſent mannen. Maer Timo-
theus ſelue is gevallen in de handen vā Do-
ſitheus eñ Soſipater / eñ hy begheerde met
veel beden dat hy leuende mochte vyt ghela-
ten worde om dat hy de ouders eñ broeders
hadde van veel Joden / de welcke door ſyn
" doot ſouden bedrogen werden. Eñ doen
hy geloeft hadde dat hy die wederom geven
ſoude na de voorwaerde / ſoo hebben ſy hem
ongeſcheynt laten vyt wech gaen om de ſa-
" licheyt der broederen. Eñ Judas is we-
derom gekeert vā Carnion / hebbēde vyfen
" twintich duyſent menſchen gedoot. Na
de vluchtende doot van deſe / ſo heeft hy het
heyr aengebracht tot Ephron een vaſte ſtadt /
waer in dat een menichte van verſcheyden
Heydenen woonden / eñ de ſtercke iongelin
gen voor de mueren ſtaende wederſtonden
ſeer vromelick / eñ in deſe ſtadt waren veel
orloochſche inſtrumenten / eñ een groote ge-
" reetſchap van geſchutte / maer doen ſy den
almachtighen aengeroepen hadden / die met
ſyn macht de crachten der vyanden heel in
ſtucken breect / ſy hebben de ſtadt ingenomē / F
ende van de ghene die daer binnen waren /
hebben ſy vyfentwintich duyſent verſlagen.
" Van daer zyn ſy tot de ſtadt der Scythen
wech ghegaen / die van Jeruſalem ghelegen
" was ſes hondert ſtadien verre. Maer doen
de Joden die by de Scitopoliters waren /
betuychden dat ſy goedertierlick van hen
ghehandelt waren / ende dat ſy oot in de tyd
den der onſalicheden / beleefdelick met hen
" geleeft hadden / ſo hebben ſy hen gedanct /

ende

ende als ſy hen oock vermaent hadden / dat ſy vooztaen ſoudé goedertieren zyn tot hare gheſlachte / ſo zyn ſy te Jeruſalem gecomen / als den feeſtdach der weken aenſtaẽde was.

Ende na den feeſtdach van Sinxenen zyn ſy wech ghetrocken teghen Gozgiam den prouoost van Idumeen. Ende hy is wt-ghetrocken met dry duyſent voetvolcks / eñ vierhondert peerdevolcks. Eñ als ſy tegen malcanderen ſtreden / ſo iſt geſchiet dat ter luttel viel vã de Joden. Maer een Doſithens genaemt van Bacinozis een ruyter te peerde / een ſterck man hiel Gozgiam / eñ doen hy hem wilde leuende vangen / ſo ſtiet een ruyter van die vã Thracien op hem genaken / eñ hy heeft hem syn ſchoudere afgehouwen ende alſo is Gozgias ontuloden in Marſa / Maer doen de ghene die met Eſdryn waren langher ſtreden ende vermoeyt waren / ſo heeft Judas den Heere aengeroepen / dat hy ſoude willen een helpere eñ een capiteyn des ſtryts werden / beginnende met haers lants tale / ende met loſſangen de ſtemme verheffende / heeft hy Gozgias ruyters de vlucht aengeiaecht. Maer als Judas syn heyr vergadert hadde / ſo is hy gecomen in de ſtadt Odollam / eñ doen den ſeuenſten dach ouer quam / ſo hebben ſy na de gewoonte geſuyuert zynde in de ſelue plaetſe den Sabboth ghehouden / ende op den nauolghenden dach is Judas met de syne gecomen / dat hy de lichamen der ghener die verſlaghen waren wechnemen ſoude / eñ dat hy die met haren ouders ſoude legghen in hare vaderlicke grauen. Ende ſy hebben genonden onder de mantels van den ghedoodden / van de offerhanden der afgoden die hy Jamniam gheweeſt hadde / van de welcke de wet de Joden verbiedt. Hierom iſt hen allen openbaer gewozden / dat ſy om deſe ſake ghenallen waren. Aldus hebben ſy alle gader ghebenedyt het rechtueerdich oordeel des Heeren / die de verborgen dingen openbaer hadde ghemaert. Eñ aldus tot bedinghen ghekeert zynde / ſy hebben ghebeden / dat de miſdaet die daer geſchiet was vergheten ſoude werden / Maer de alderſtercke Judas vermaende het volck / dat ſy henlieden bewaren ſouden ſonder ſonde / voor ooghen ſiende wat daer ghelchiet was om hare ſonden die daer verſlaghen waren.

Ende doender een ghemeyn hantreyckinghe ghedaen was / ſo heeft hy twaelfduyſent drachmen ſuuers gheſonden te Jeruſalem / datmen die offeren ſoude tot een ſacrificie voor de ſonde / wel eñ Godvruchtelick denckende van de verryſenuſſe / (want en hoopte hy niet dat ſy verryſen ſouden die genallen waren / ſoo ſoudt verloren ſchynen ende ydel te bidden voor de dooden) ende om dat hy aenmerckte / dat de gene die met Godvruchticheyt den ſlaep ontfanghen hadden / de beſte gracie bewaert hadden. Aldus iſt dan een heylich ende ſalich ghepeyns voor de gheſtoruene te bidden / dat ſy van ſonden moghen ontbonden wozden.

... Menelaus de ouerlooper is van Antiochus ghedoot, Maer deſe ſelue Antiochus een groot heyr leydende, quam teghen de Joden, eñ eens oft tweemael verwonnen zynde, eñ als Philippus teghen hem op gheſtaen was, ſoo maeſt hy peys metten Joden.

Dat xiij. Capittel.

1 IN t hondertſte ende neghenenveertichſte iaer heeft Judas vernomen dat Antiochus Eupator quam met een menichte teghen Judeen / ende met hen Lyſias de beſorgher ende prouoost van de ſaken / hebbende met hem hondert ende thien duyſent voetvolcks / ende vyf duyſent roſvolcks / ende tweeentwintich elephanten / dry hondert waghenen met ſeyſenen ghewapent.

3 Ende met hen heeft hem ghemengt Menelaus / ende met groote bedzieghelickheyt badt hy Antiochum / niet voor des lants welvaert / maer hopende dat hy wederom ſou de gheſtelt werden in prinſchap. Maer de Coninck der coninghen heeft Antiochus moet verwect tegen den ſondaer / ende mits dat Lyſias hem ingaf / dat deſe de ſake was van allen de quaden / ſoo heeft hy gheboden datmen hem ghevanghen (alſt hen coſtuyme is) in de ſelue plaetſe dooden ſoude. Ende in de ſelue plaetſe was eenen tozre van vyftich cubitus / hebbende van alle ſyden eenen hoop van aſſchen / deſe hadde een wiſten ſteyl nederwaerts / van daer heeft hy den tempelſchender doen nederwaerts worpen / den welcken ſy alle voortſtieten ter doodt.

9 Eñ door ſulcke wet ghebuerdet den overtreder der wet te ſterven / ende dat Menelaus oock der aerden niet ghedaen en worde. Ende dat ghelchiede voorwaer rechtueerdelick ghenoech / want aengheſien dat hy veel miſdaden teghen Godts outaer bedzeuen hadde / wiens vier ende aſſchen heylich was / ſoo is hy met de doodt der aſſchen verweken gheweeſt. Maer de coninck quam ongeteemt van ſinne / dat hy hem booſer dan syn vader den Joden ſoude toonen.

D'welck als Judas vernomen heeft / ſoo heeft hy den volcke beuolen / dat ſy nacht eñ dach den Heere aenroepen ſouden / op dat hy geluck altyt nu ooc henlieden helpen ſoude / wãt ſy voorwaer vreeſden berooft te worden van de wet eñ d'landt / eñ vanden heyligen tempel / eñ dat hy t'volck dat corts een luttel hen verblaſen hadde / niet en ſoude wederom onder ghewozpen worden den blaſphemerenden nacien. Eñ als ſy alle gader te ſamen dit deden / eñ begheerden van den Heere bermhertigheyt / met weeninge ende vaſtenen / liggende geheel dry dagen achter een geſtreet ter aerden / ſo heeftſe Judas vermaent dat ſy henlieden bereyden ſouden.

Maer hy heeft metten ouders gedacht / eer de coninck ſyn heyr aenbracht tot Judeen / eñ de ſtadt in name / dat hy wtrecken ſoude / ende de aenonture vander ſaken beuelen des Heeren oordeele. Aldus geuende de macht Gode van alle / den ſchepper der werelt / ende de syne vermaent hebbende / dat ſy vromelick ſtryden ſouden / ende dat ſy totter doot toe voor de wetten / den tempel / de ſtadt / het landt eñ borghers ſtaen ſouden / hy heeft syn

heyr geſtelt ontrent Modin. Eñ als hy den
ſynen een teecken gegeuen hadde vã Gods
victorie/ ende hy de alderſterckſte ionghelin-
E ghen wtgheco[r]en hadde/ des nachts beſto[r]-
mẽde des connincs tente/ hy heeft inde hey-
legheren verſlaghen vier duyſent mannen/
eñ den meeſten van den elephanten met de
gene die daer op geſtelt waren/ eñ ſy heb-
ben der viandẽ legers met ſeer groote vree-
ſe eñ verbaeſtheyt vervult/ eñ als ſy die din-
ghen voorſpoedelick gedaen hadden/ ſo zyn
ſy weeh gegaen. Eñ dit is gheſchiet doen
den dach begonſt te lichten des Heeren be-
ſchermunghe hem hulpende. Maer als de
coninck den ſmaeck ghecregheu hadde van-
der Jodẽ ſtoutichcyt/ ſo heeft hy met conſte
F ende hy heeft de heylegheren ghebracht
am Bethſura/ welck der Joden ſtercke be-
ſloten bewaernille was/ maer hy wo[r]de ver
iaecht/ hy querſte hem ende hy werde ghe-
cerrect. Eñ den ghenen die binnen waren
heeft Judas ghelonden dat hen van noode
was. Eñ een man Rhodocus ghenaemt/
heeft den vianden de heymelicke raden ghe-
boodſchapt wt dat Joodſche heyr/ de welcke
ghelocht zynde is gheuonden geweeſt ende
op ghelloten. wederom heeft de coninck
ſpraeck ghehadt met de ghene die in Beth-
ſuris waren/ hy heeft de rechte hant ghege-
uen/ hy heeftſe ontfanghen/ hy is weeh ghe-
gaen/ Hy heeft met Juda gheſtreden/ hy
is verwonnen geweeſt/ Maer doen hy ver-
nomen hadde dat Philippus wederſpan-
G nich was ghewo[r]den te Antiochien/ die ge-
laten was ouer de ſaken/ verſlaghen zynde
van herten/ de Joden biddende/ ende hen-
lieden onderdaen zynde/ hy ſwoer van alle
dinghen die ſchenen rechtveerdich te zyne/
ende verſoent zynde/ hy heeft ſacrificie ghe-
offert/ den tempel gheeert/ ende giften ghe-
ſtelt. Hy heeft Machabeum ontheft/ ende
hem van Ptolomaide tot de Gerrenen ca-
piteyn ende prince ghemaect. Ende als hy
te Ptolomaiden ghecomen is/ ſo namen die
van Ptolomaide ſwaerlick dit verbont der
vrientſchappen/ verbolghen zynde dat ſy
misſchien het verbont ſouden breken. Doen
is Lyſias op den rechter ſtoel gegaen/ ende
hy heeft de redene verclaert/ ende het volck
te vreden geſtelt/ ende hy is wederghekeert
tot Antiochien/ eñ in deſer manieren is des
conincs reyſe eñ wederkeeringhe vergaen.

Door t'valſch ingeuen van Alcimus, Nicanor is vanden co-
ninck Demetrio teghen de Ioden ghelonden, maer ghehoort
hebbende Iudas vrome daden, hy maeckt met hem vrientſchap,
maer door des conincks beuel het verbondt brekende, als hy
Iudam niet gheuangen en conſte, hy dreycht dat hy den tem-
pel ſal raſeren, ende landt om Razam te vanghene, die lieuet
een glorieuſe doot vercoren heeft, dan t'ſpot der vianden te
zyne, wiens vroom eynde hier verhaelt wort.

Dat xiiij. Capittel.

A MAer na den tyt van dry iaren heeft Ju-
das ende de ghene die met hem waren
vernomen dat Demetrius Seleucus ſone
doorde haucne van Tripolis op gheromen
was tot de bequame plaetſen/ ende dat hy
de landtſchappen ghehouden hadde teghen
Antiochum ende ſynen capiteyn Lyſiam.

Ende een ghenoemt Alcimus die de op-
perſte prieſter gheweeſt hadde/ maer is al
willens beſmet gheweeſt ten tyde van de
vermenghinghe/ aenmerckende dat hem
gheenſins ſalicheyt en was/ noch toegang
totten outaer/ is ghecomen tot Demetri-
um int hondertſte eñ vyftichſte iaer/ ſchenc-
kende hem een gulden croone ende eenen
palmtack/ eñ daer toe noch coppen die ſche-
nen den tempel toe te hooren. Ende op dien
dach heeft hy ghelwegen: maer als hy be-
quamen tyt ghetreghen hadde tot ſynder
dwaeſheyt/ ende ghecorpen was van De-
metrio ten rade endegeuraecht was op wat
dinghen ende raden de Joden ruſten/ ſoo
heeft hy gheantwoort: Die vanden Joden
die Aſſidei ghenoemt worden ouer de welc-
ke is Judas Machabeus/ die voeden oorlo-
ghen/ eñ beroeren oploopen/ eñ ſy en laten
het ryck niet ghenſt weſen/ want ick ooc B
berooft weſende van mynder ouderen glo-
rie (ick ſegge van dat opperſte prieſterſchap)
ben herwaerts gecomen/ ten eerſten trou-
we houdende des conincks oorbaerlicke ſa-
ken/ ten tweeden ooch mynder horgheren
profyt ſoeckende/ wãt mits haerder archeyt
wort ons gheheel ghelachte ſeer ghequelt.
Maer als ghy alle deſe dingen o coninck
beſonder vernomẽ hebbet/ ſo wilt den lant-
ſchappe ende den ghelachte na v goedertie-
renheyt die hy allen menſchen vermaert is/
voorſien: want alſo lange als Judas leeft/
ſo iſt onmoghelick datter vrede ſoude weſen
den ſaken. Ende na dat ſulche dingen van
deſen gheſeyt zyn geweeſt/ ſo hebben de an-
dere vrienden die henlieden ooc viandelick
droegen tegen Judam/ Demetrium ontſtee-
ken. De welcke heeft terſtont Nicanoren
den prouoſt der elephanten voor eenen ca-
piteyn in Judeen ghelonden/ gheuende
hem beuclinghen/ dat hy den ſelnen Judam
vanghen ſoude/ maer dat hy de gene die met
hem waren verſtroyen ſoude/ ende dat hy
Alcimum ſoude makẽ opperſte prieſter van
den alderhoochſten tempel. Doen hebben
de Heydenen die wt Judeen voor Judam
ghevloden waren/ henlieden met hoopen
met Nicanor gemengt/ achtende der Joden
ellendicheden ende ſchaden haerder dingen
voorſpoedicheden te zyne. Als dan de Jo-
den ghehoort hebben Nicanors aencoemſte
ende de vergaderinghe der nacien/ ſo baden
ſy/ met aerde beſpraeyt/ hem die ſyn volck
geſtelt hadde dat hyt inder eewicheyt bewa
ren ſoude eñ die ſyn deel met openbaer tee-
kenen beſchermt. Eñ alſt de capiteyn ge- C
hoot/ ſo zyn ſy terſtont van daer vertrocken/
ende zyn vergadert tot dat caſteel Deſſau/
Maer Simon Judas broeder hadde met
Nicanor gheſtreden/ maer is verſchruct ghe-
weeſt van de onverſienighe aencoemſt der
vianden. Eñ Nicanor hoorende de cracht
van Judas medeghelellen ende de groot-
moedicheydt die ſy voor haerlieder landts

ſtryden

rhden hadden / ontſach hy metten bloede
et oirdeel te doen. Daerom heeft hy voor-
ſonden Polidonium ende Theodotium
nde Matthiam / dat ſy de rechte handé ghe-
en ſouden ende ontfanghen. Ende alſſer-
inghe van deſen dinghen eer ghehouden
erde / ende dat de capiteyn ſelue die tot de
enichte ouerghedraghen hadde / ſoo heeft
en ſin van henlieden allen ghe weeſt / dat ſy
nſent ghenen ſouden tot de vrientſchap.
Aldus hebben ſy eenen dach geſtelt inden
elcken ſy ſecretelick van deſen dingen ou-
er malcanderē tracteren ſouden ende hen-
eden zyn elcken beſonder ſtoelen ghehaeck
nde ghe ſteit. Ende Judas heeft benoten
ater ee ghewapende mannen zyn ſouden in
e bequame plaetſen / ofter dy auontueren dā
e vianden yet quaedts opſtonde / ende ſy
ebben een bequaem t'ſamenſprake gehou-
en. Ende Nicanor woonde te Jeruſa-
em / ende en dede ghen onrecht / ende hy
eeft de hoopen der ſcharen die vergadert
aren laten weg-gaen. Ende hy hadde
udam altijt weert wter herten / ende was
otten man ghenepen. Ende heeft hem
ebeden dat hy een huysvrouwe ſoude trou-
en ende kinderen winnen / hy heeft de
uyſloft ghehouden / hy heeft ſtillick geleeft /
nde ſy leefden beleefdelick. Maer Ni-
anus ſiende hare liefde tot malcanderen en-
e haerlieder verbonden / is ghekomen tot
Demetrium / ende ſeyde dat Nicanor den
neerſten dinghen conſenteerde / ende dat
y Judam des rijcks verradere gheſtelt
adde ſhnen nacomelinck te werden. Hier
m de coninck vergramt ende door de al-
erquaetſte beſchuldinghen van deſen ghe-
repen zynde / heeft Nicanori geſchreuen / leg-
ghende / dat hy ſwaerlick nam dat verbondt
er vrientſchap / maer dat hy ghebiedt dat
y Machabeum ghebringhe ghebonden ſon-
e ſenden tot Antiochien / D'welck als
Nicanor vernomen heeft / ſoo is hy verſla-
ghen van moede ghe weeſt / eñ heuet ſwaer-
ick ghenomen / waert dat hy de dinghen die
y ouer een ghedraghen hadden ſouden bre-
ken / niet beſchadicht zynde van den man /
Maer want hy den coninck niet en mocht
pederſtaen / ſoo heeft hy bequamicheyt ghe-
ocht / waer door hy dat ghebodt ſoude vol-
nenghen. Maer Machabeus ſiende dat
Nicanor ſtraffelicker met hem leefde / ende
at hy dar ghewoonlick ontmoeten hem fel-
icker toonde / verſtaende dat deſe fellicheyt
an ghen goedt en was / ſoo heeft hy nae
at hy een luttel van de ſijne vergadert had-
e / ſy ſelnen verborghen van Nicanor.
D'welck als hy vernomen heeft / dat hy
nomelick van den man verraſcht was / is
y ghekomen totten meeſten ende heylich-
den tempel / ende als de prieſters hem ghe-
woonlicke ſlachofferanden offerden / heeft
y ghe boden datmen hem den man leueren
oude / ende doen ſy by eede verſekeerden
dat ſy niet en wiſten waer hy was die ghe-
ocht worde / ſoo heeft hy ſijn hant wtſtecken-
de totten tempel ghe ſworen / ſegghende:
Ten zy dat ghy my Judam ghebonden le-
uert ſoo ſal ick dit Godts huys ſlechten / en-
de den outaer ſal ick wtgrauen / ende ick ſal
deſen tempel Liber den vader wyden.
Ende als hy dit ghe ſeyt hadde ſoo is hy
weeh ghegaen. Ende de prieſters hen han-
den wtſtekende ten hemel waert / aenriepen
den ghenen die altijdt een voorvechter was
van haren volcke / dit ſegghende: O Hy
Heere van alle / die ghenis dincks en be-
hoeft / hebt ghewilt dat den tempel uwer
woninghe onder ons ſonde gemaect wor-
den / Ende nu ghy heylighe Heere van al-
len heylighen / bewaert inder eewicheyt de
huys onbeſmet / dat onlanghs geſuyuert is /
Maer Razias een van den ouders van
Jeruſalem is Nicanori ouer ghedraghen als
een man die der ſtadt liefhebber was / ende
die van goeden name was / die om den goe-
der begheerten der Joden vader ghenoemt
worde. Deſe heeft langhen tijdt het pri-
paet der reynicheyt ghehouden ini vrient-
ſchap te bleuen zynde een ſiele ende lichaem
te leueren om de volſtandicheyt. Nicanor
dan willende ſijnen haet die hy hadde tegen
de Joden openbaren / heeft vijfhondert ruy-
ters ghe ſonden dat ſy hem vanghen ſouden:
want hy meynde waert dat hy dien be-
vroghen hadde / dat hy den Joden een ſeer
groote ſchade doen ſoude. Maer doen de
ſcharen begheerden in ſijn huys te vallen /
ende ſijn doore te breken / ende t'vier daer aen
te ſticken / Als hy nu ghevangen ſoude wor-
den / hy heeft ſy ſelnen met eenen ſweerde
ghe ſteken / verkieſende liever edelick te
ſterueu / dan onderdaen te worden den ſon-
daren / ende teghen ſijn edele gheboorte met
onweerdighe onrechten ghequelt te wor-
den. Maer als hy wt haſtichept ghenen
ſeberen ſtreck ghegheuen en hadde / ende de
ſcharen binnen de doren in braken / ſoo heeft
hy ſtoutelic wederom loopende tot de mu-
ren / ſy ſelnen manlick van bouen neder ge-
worpen in de ſcharen / ende als die haeſte-
lick plaetſe maecten ſijnen val / ſo is hy ghe-
vallen midden op den necke / ende doen
hy noch adem track / ontſteken zynde van
moede is hy op geſtaen / ende doen ſijn bloet
met eenen grooten bloet afvloeyde / ende hy
met de alderſwaerſte wonden ghequetst
was / ſoo is hy met eenen loop door t'volck
ghegaen / eñ ſtaende op een ſteyghe ſteen-
rootſe / ende nu heel ſonder bloet geworden
zynde / omanghende ſijn inghewande / hy
heeft dat met beyde ſijn handen op de ſcha-
ren geworpen / aenroepende den heerſchap-
per des leuens ende des gheeſts / dat hy deſe
hem wederom geuen ſoude / ende alſo heeft
hy d'leuen ghelaten.

Iudas verſtaet de ſijne tegen Nicanors crachi door viſioen van Ieremias die voort volc badt, de welcke hope in Godt hebbende, ſy verſlaen een groot heyr, Ende ſy ſnijden Nicanors hooft ende handt af, hanghende de ſelue aen den tempel in ghedenckeniſſe der helpen, ende ſijn laſterende tonghe in den voghelen by ſtucken ghegheuen. Ende dien dach ſtellenſe inerlickt te vieren.

Maer

A Maer als Nicanor bemonden hadde dat Judas was in de plaetsen van Samarien / soo heeft hy ghedacht op den sabboth dach metten ghebeelen ghedruyschte den strijdt te doen. Maer doen de Joden die hem door bedwanck volchden / seyden: En doet alsoo wreedelick ende schelick niet maer gheeft eere den dach der heylichmakinghe / ende eert hemelse alle dinghen aensiet / so heeft de onsalighe gewaecht ofter een machtighe in den hemel is / die ghebooden heeft datmen den dach des Sabbathen houden soude. Ende doen sy andtwoordden: Maer is eenlicuende Heere die inde hemel machtich is / die ghebooden heeft datmen den seventsten dach houden soude / soo heeft hy geseyt: Ende ick ben machtich op de aerde die gebeden datmen wapenen nemen soude / ende decreetmatus saken volbringhen machtaus en heeft hy niet verdraghen dat hy den niet volbrenghen soude. Ende Nicanor met seer groote hooverdije opgherecht synde / hadde ghedacht dat hy een ghemeyn triumpen der victorien soude stellen dā Juda: Maer Machabeus betrouwde met alder hopen dat hem de hulpe van Gode soude bystaen / ende hy vermaende de sijne dat sy niet vreesen en soudden van de toecomsten der naciē / maer dat sy in hare ghedenckenisse hebben souden de helpen die henlieden gheschiedt waren vanden hemel / ende dat sy nu hopen soudden / dat henlieden van den almachtigen soude victorie aencomen. Ende als hy die aen gesproken hadde van de wet ende propheten / vermanende hen ooch van de stryden die sy te voren gedaen hadden / hy heeft sijn willigher gemaect / ende als hare moeden alsoo opgherecht waren / soo toonde hy hen ooch de bedrieghelickheyt der Heydenen ende eedtbreckinghen. Ende heeft elcken van henlieden ghewapent / niet met wapenen van schilt ofte spiesse / maer met de alderbeste redenen ende vermaninghen / seggende henlieden te voren eenen gheloovelicken droom waer door dat hyse allegader verblijdt heeft. Ende dat visioen was aldusdanich: Onias die de opperste priester gheweest hadde / den goeden man / ende goedertieren / eerweerdich om te aensien / manierlick van seden ende schoon van woorden / ende die van joncks kindts in duechden ghoefferit is ghewees / sach by de handen willeken ende bidden voor d'Joodtsche volck. Ende dat daer nae noch een ander man ghepeynbaert is ghewees van ouderdom ende glorie wonderlick / ende omtrent hem een maniere van een groote eerlickheyt. Ende dat Onias antwoordende seyde: Dit is der broederen liefhebber / ende des volcs van Israel / dit is hy die seer veel bidt voor t'volck / ende voor de geheel heylighe stadt / Jeremias Godts Prophect. Ende dat Jeremias sijn rechte hant wtstack / ende gaf Jude een gulden swaert / seggende: Ontfangt dat heylich swaert / een gifte van Godt / waer mede ghy ter nederwerpen sult mijns volcks van Israel vianden. Als sy dan vermaent waren door Judas seer goede redenen / waer door dat de macht soude moghen verheuen worden / ende der jonghelinghen moeden versterckt worden / sy hebben voorghenomen te stryden / en sterckelick te vechten / op dat de cracht het vonnis van de saken gheuen soude / om dat de heylighe stadt / ende den tempel in perikel waren / want sy hadden min sorghe voor haerlieder huysvrouwen ende kinderen / ende ooch voor hare broederen ende maghen / maer de meeste ende d'eerste sorghe was voor de heylicheydt des tempels. Maer de ghene ooch die in de stede waren / en hadden ooch de minste sorghe niet voor de ghene die stryden souden. Ende als sy nu alle hoopten dat het oordeel gheschieden soude / ende de vianden teghenwoordich waren / ende het heyr gestelt was in ordene / ende de beesten ende het rolvolck in bequaem plaetsen gheschickt waren / soo heeft Machabeus aenmerckende de aencomste der menichen / ende de ghereetschap van verscheyden wapenen / ende de wreetheydt der beesten / sijn handen ten hemel wtstekende / den Heere die wonderteeckenen doet / aenghenoepen / die niet nae de machtigheyt der wapenen / maer nae dat hem belieft / den weerdighen victorie geeft. Ende heeft aenroepende ghesegt in dese manieren: O hy Heere die uwen Engel gesonden hebt onder Ezechia den coninck van Juda / ende hebt ghedoodt van Sennacheribs heyrlegheren hondert ende vijfentachtentich duysent menschen / ende ghy heerschapper der hemelen / sendt uwen goeden Enghel voor ons met de vreese / ende met de vermaertheyt van de grootheyt uws arms / op dat sy vreesen moghen die met blasphemien comen teghen u heylich volck. Ende dese heeft voorwaer t'ghebedt alsus volbracht: maer Nicanor ende die met hem waren / trocken aen met trompetten ende sanchliedekens / Maer Judas ende die met hem waren Godt aen gheroepen hebbende sijn door gebeden ten strijde aengheromen / metter handt voorwaer vechtende / maer metter herten den Heere bidde / hebbender neder geworpen met min dan vijfentich duysent / grootelick henlieden verblijdende dat Gods tegenwoordicheyt. Ende als sy opgehouden hadden / ende met blijschap wederom quamen / soo hebben sy vernomen dat Nicanor ghevallen was met synen wapenen. Als dan daer een gheroep opgheslaen was / ende een beroerte verwerkt / soo ghebenedijdden sy den almachtighen Heere met haers landts tale. Ende Judas die in alles met den lichaem ende met den moede berert was te sterven voor de borghers / heeft ghebooden datmen Nicanors hooft af houwen soude / ende datmen sijn handt metter schoudere af gheslaghen dragen soude te Jerusalem.

Ende als hy daer ghecomen was / ende

die

die van ſhnen ghellachte te ſamen geroepen hadde / ende de Prieſters voor den outaer / ſoo heeft hy oock doen halen de ghene die in de borcht waren. Ende vertoont hebbende Nicanors hooft ende de miſdadighe handt die hy wtgheſtreken hadde teghen het heylich huys des almachtighen Gods / hy heeft grootelick ghegloriceert. Oock heeft hy gheboden datmen de tonghe des ongodelicken Nicanors afgheſneden zynde / by ſtucken ſoude den voghelen gheuen / ende des dwaes handt teghen den tempel hanghen. Hierom hebben ſy alle den Heere des hemels ghebenedyt / ſeghghende: Ghebenedyt is hy die ſyn plaetſe onbeſmet bewaert heeft. Ende hy heeft Nicanors hooft ghehanghen op dat opperſte vander borcht / om dat ſoude weſen een openbaer ende claer teecken van Gods helpe. Hierom hebben ſy alle met eenen ghemeynen raedt in gheſteit datmen gheenſins deſen dach ſonder vieren en ſal voorby laten gaen / maer datmen de feeſte ſal houden op den derthienſten dach der maent Adar / die in de Syrieriſche tale wordt ghenoemt den dach voor Mardocheus dach. Hierom als deſe dinghen aldus aen Nicanor gheſchiet zyn / ende dat van dien tyden de ſtadt van den Hebreuſchen is beſeten gheweeſt / ſoo ſal ick oock in deſe dinghen een eynde maken.

Ende heb ick dat wel ghedaen / ende alſo dat der hiſtorien betaemt / dat wilde ick ſelue wel: maer en heb ick niet weerdelick ghedaen / dat is my te verghenen. Want ghelyck altyt wyn te drincken oft altyt water / contrarie is / maer ſomtyts d'een ende ſomtyts d'ander te beſighen genoechlick is / alſoo oock en ſal den Leſers de redene niet ghenaem zyn / ſi dat die altyt ſeer conſtelick gedicht is. Hierom ſalt hier volcynt zyn.

Hier voleynt dat gheheel oude Teſtament, na den Latijnſchen text ouergheſet, onlancks tot Louen ghecorrigeert, int Iaer M.CCCCC.LIII.

Bayerische Staatsbibliothek München

Het nieuvve Teſtament ons Heeren Ieſu Chriſti.

Sinte Mattheus Euangelium.

Van wat ouders Ieſus Chriſtus geboren wordt. Ende hoe de Enghel Gods Ioſeph onderwijſt van het ontfangen ende van de dracht zijns bruyts Marie.

Dat eerſte Capittel.

A

c.1.f.11. n.11.a.1. n.13.d.16. n.19.d.35. n.11.g.19. ar.1.a.3. uth 4.d.18 ar.1.b.10. im.7.b.11. ar.2.b.11. ch 4.d.17. ag.1.b.11. eg.16.a.1. b.11. eg.11.f.14 e.11.g.41. ar.3.b.10.

B

e.14.g.11. ar.26.d.11 ar.27.d.2. ar.29.d.27 e.30.d.21 e.31.e.18. e.31.d.24 e.31.f.10. ra.3.e.16

DEn boec des geſlachts Ieſu Chriſti des ſoons Dauid / des ſoons Abraham/ Abraham heeft ghe-
2 wonnen Iſaac/ eñ Iſaac heeft gewonnen Jacob / Eñ Jacob heeft
3 gewonnē Judam eñ zijn broeders/ Eñ Ju das heeft gewonnen Phares eñ Zaram van Thamar/ Phares heeft ghewonnen Eſtron/
4 Eñ Eſtron heeft gewonnen Aram/ Eñ A-ram heeft gewonnen Aminadab/ Eñ Amina dab heeft gewonnen Naaſſon/ Eñ Naaſſon
5 heeft gewonnē Salmon/ Eñ Salmō heeft gewonnen Booz vā Rahab/ Eñ Booz heeft gewonnē Obed wt Ruth/ Eñ Obed heeft ge-
6 wonnen Jeſſe/ Eñ Jeſſe heeft gewonnen Dauid den coninc/ Eñ Dauid de coninc heeft
7 gewonnē Salomon wt haer die Vrias huyſ vrouwe was geweeſt/ Eñ Salomon heeft
8 gewonnen Roboam/ Eñ Roboam heeft gewonnen Abiam / Eñ Abia heeft gewonnen
9 Aſa. Eñ Aſa heeft gewonnē Joſaphat/ Eñ Joſaphat heeft gewonnē Joram/ Eñ Joram
10 heeft gewonnē Oziam/ Eñ Ozias heeft gewonnē Joatham/ Eñ Joathā heeft gewon-
nen Achaz/ Eñ Achaz heeft gewonnē Ezechi
11 am/ Eñ Ezechias heeft gewonnē Manaſ-ſen / Eñ Manaſſes heeft gewonnen Amon/
12 Eñ Amon heeft gewonnē Joſiam/ Eñ Jo-ſias heeft gewonnē Jechoniam eñ zijn broe-
13 ders inde Babiloniſche genanghenisſe/ Eñ na de Babiloniſche ghevangenisſe / ſo heeft
Jechonias gewonnen Salathiel/ Eñ Sala- 1.Par.3.c.17.
14 thiel heeft gewonnen Zorobabel/ Eñ Zo- 1.Par.3.d.19.
robabel heeft ghewonnen Abiud/ Eñ Abiud 1.Eſd.5.a.2.
heeft gewonnen Eliacim/ Eñ Eliacim heeft 5.a.1.
15 gewonnen Azor/ Eñ Azor heeft gewonnē Agg.1.a.1.
Sadoc/ ende Sadoc heeft gewonnen Achim/ C
16 Eñ Achim heeft gewonnen Eliud/ Ende Eliud heeft gewonnē Eleazar / Eñ Eleazar heeft gewonnē Mathan / Eñ Mathan heeft
17 ghewonnen Jacob. Eñ Jacob heeft ghe-wonnen Joſeph den man van Maria / van der welcker is geboren Jeſus die ghenoemt
18 wort Chriſtus. * Eñ aldus ſijn alle de ge-ſlachtē van Abraham tot Dauid veertiē ge-ſlachtē eñ van Dauid tot de Babiloniſche ge
vangeniſſe veertiē geſlachten/ Eñ vā de Ba biloniſche geuāgeniſſe tot Chriſtum veertiē geſlachtē. Eñ Chriſtus geboorte was aldus:
19 ✝ Als ſijn moeder Maria ten houwelijc-ke gegeuen was Joſeph/ eer ſy verſaemden/ Luc.1.c.27.
ſo is ſy gevonden beſwacht vanden Heyligē
20 gheeſt/ Maer Joſeph haer man / want hy Deut.24.a.1.
rechtveerdich was / eñ haer niet en wilde o-pēbaerlijc beſchamen/ ſo heeft hy haer heyme D
21 lijc willē verlaten. Eñ als hy deſe dingen dachte/ ſiet ſo heeſter een Engel des Heeren hem geopēbaert indē ſlaep ſeggēde: Joſeph Dauids ſone en wilt niet vreeſen te nemen Mariam v huyſvrouwe/ want dat in haer ge
22 boren is/ dat is vanden heyligen gheeſt/ eñ Luc.1.c.31.
ſy ſal eenen ſone barē eñ ghy ſult ſynē naem noemen Ieſus / want hy ſal ſijn volck ſalich maken van haren ſonden. *
23 (Eñ dit is altemale ghedaen/ om dat vol-bracht ſoude worde datter geſeit is vā dē Hee re door dē Propheet ſeggēde: Siet eē maget Iſai.7.c.14.
ſal beſwacht ſijn eñ barē eenē ſone/ eñ ſy ſullē ſijnen naem noemen Emmanuel dwelc is te
24 ſeggē God met ons) Eñ Joſeph vādē ſlaep opſtaende/ heeft gedaen als hē de Engel des Heeren geboden hadde/ eñ hy heeft ſijn huyſ
25 vrouwe genomē/ Eñ hi en bekēde haer niet tot dat ſy gebaert heeft barē eerſten geboren ſone / eñ ſy heeft ſijnen naem genoēt Ieſus.

Hoe de dry wijſen wten Ooſten ſijn gecomē met gaven totēn kinde Ieſum, eñ hoe Herodes beroert wort, eñ doet tyranneliek de onnooſel kinderen vermoorden. Eñ hoe Ieſus vlucht nae Egypten, ende wederom thuys keert.

Dat ij. Capittel.

A

1 ALs dan Ieſus geboren was in Bethle-hem Jude/ inde dagen van Herodes den coninc/ ſiet doen ſijn de wijſe wt den Ooſten
2 gecomē te Jeruſalem/ ſeggēde: Waer is hy die gheboren is der Joden coninc: want wy hebbē ſijn ſterre geſien inden Ooſten/ eñ wy
3 ſijn ghecomen om hem te aenbidden. Dit hoorende de coninck Herodes is beroert

Bayerische Staatsbibliothek München

ghewest/ende ghehecl Jerusalem met hem/

Ende vergaderende alle de princen der prie- 4
steren/ende de Scriben des volcx heeft van
henlieden ondersocht / waer Christus soude
gheboren worden. Ende sy hebben hem ghe- 5
seydt: In Bethlehem stadt van Juda/ want
alsoo isser gheschreuen door den Prophect:
Mich.5.a.c. Ende ghy Bethlehem landt van Juda/ in 6
Iohan.7.g.42 gheender manieren en zyt ghy de minste on-
der de princen van Juda want wt v sal gaen
een Oorst die regeren sal myn volck Israel.
Doen heeft Herodes de wyse stillick tot 7
hem gheroepen/ende van hen naerstelick ver-
nomen den tyt vander sterren die hen ghe-
B openbaert hadde/ ende seyndende hen in 8
Bethlehem / heeft hy gheseydt: Gaet henen
ende vraecht neerstelick vanden kinde / ende
als ghyt vonden hebt / so bootschapt my dat
wederom op dat ick ook comende dat aen-
bidde. De welcke als sy den Coninck ghe- 9
hoort hadden zyn wech gegaen/ ende siet de
sterre die sy ghesien hadden int ooste/ ghinck
voor henlieden/tot dat sy comende stont bo-
uen daer t kint was/ Ende sy de sterre siende 10
zyn verblydt ghewest met een seer groote
blyschappe/ Ende gaende int huys sy heb- 11
ben t kint ghevonden met Maria syn moe-
der/ende nedervallende sy hebben dat aenbe
Psal.71.b.10. den/ende als sy haerlieder schatten open ge-
daen hadden/ soo hebben sy hem ganen ghe-
offert gout wieroock ende myrrhe. Ende 12
antwoort ontfanghen hebbende inden slaep/
dat sy niet weder keeren en souden tot He-
rodem/soo zyn sy door eenen anderen wech
weder ghekeert in haerlieder lantschap. *
C Ende als die wech ghereyst waren/ siet 13
soo heeft de Enghel des Heeren gheopen-
baert Joseph inden slaep/ seggende: Staet
op ende neemt kint ende syn moeder/ende vlieht
in Egypten/ ende weest daer tot dat ick v seg
ghen sal/ want het sal zyn dat Herodes t kint
soecken sal om dat te dooden. De welcke
opstaende heeft dat kint ende syn moeder ghe-
nomen des nachts / ende hy is wten weghe
ghegaen in Egypten / Ende hy was daer 15
tot de doot van Herodes / om dat volbracht
soude worden tghene datter gheseyt is van-
den Heere/ door den Prophect / seggende:
wt Egypten heb ick mynen sone geroepen. Oseæ.11.a.
Herodes siende doen dat hy bedroghen Num.24.d.
was vanden wysen / is seer gram gheweest/
ende sendende hy heeft ghedoot alle de kin-
deren die in Bethlehem waren/ ende in alle
zyn palen/ vande ouderdom van twee iaren
ende daer beneden/ na den tyt den welcke hy
ondervraecht hadde vanden wysen. Doen 17
is vervult gheworden datter gheseydt is
door Jeremias den Prophect / seggende:
Een stemme is in Rama gehoort / een Ier.31.b.15
groot ghewen ende ghehuyl / Rachel be-
weenende haer kinderen / ende sy en heeft
niet willen vertroost zyn/ om dat die niet
en zyn. *
Ende als Herodes doot was/ siet so is D 19
de Enghel des Heeren geopenbaert Joseph
inden slaep in Egypten/ seggende: Staet 20
op/ ende neemt dat kint ende syn moeder/ende
gaet henen int landt van Israel/want sy zyn
gheslorven die des kindts siele sochten.

Hoe Ioannes de dooper met een hayren cleedt ghecleet zynde, ende met eenen leyren rieme gheschorst, predict penitentie ende berou. Ende hoe hy Iesum Christum ghedoopt heeft.

Dat iij. Capitel.

Ende de welcke opstaende heeft kint ghenomen 21
ende syn moeder/ende hy is ghecomen int landt
van Israel/ Maer hoorende dat Archelaus 22
in Iudeen regneerde voor Herodes synen
vader/ so heeft hy ghevreest daer te gaen / ende
vermaent zynde inden slaep/ hy is geweken
in de landen van Galilea. Ende comen- 23
de hy heeft ghewoont in een stadt die ghe-
noemt is Nazareth / om dat volbracht sou-
de worden datter gheseydt is door den Pro-
pheet: Hy sal Nazarenus ghenaemt wor- Iudic.13.b
den. *

A ENde in dien daghen is gecomen Johannes de dooper prekende in de woestijne
Marc.1.a.4. Luc.3.a.3. van Judeen/ ende seggende: Doet penitentie/
want het ryck der hemelē sal naken/ want
dit is de gene die geseyt is door Isaiam den
Isai 40.a.3. Prophect seggende: De stemme des ghenen
Zacha.1.a. die roepende is inde woestijne/Bereydt den
Marc.1.a.3. Luc.3.a.4. wech des Heeren / maeckt recht zyn paden.
Johan.a.14. Ende dese Johannes hadde een cleet van
B kemels haer/ ende eenen leyren gordel aen syn
lendenen ende zyn spyse was sprinckhanen
ende wilt honich. Doen ghinghen wt tot
hem die van Jerusalem/ende tgheheel landt
van Judeen/ende alle dlantschap ontrent de
Jordane/ ende sy worden van hem ghedoopt
in de Jordane/ belydende haerlieder sonden.
✠ Ende siende veel vanden Phariseen ende
Sadduceen comēde tot zyn doopsel hy heeft
henlieden gheseyt: Ghy gebroetsele der ade-
ren / wie heeft v bewesen te vlieden van de
C toecomende grāschap: Daerom doet weer-
dige vrucht der penitencie Ende en wilt niet
segghen in v selven wy hebben eenen vader
Abraham want ick segge v lieden/dat Godt
machtich is van desen steenen te verwecken
Abrahams kinderen. want de byle is nv
aen de wortel der boomen gheset. Daerom
elcken boom die gheen goede vrucht voorts
en brengt/sal wtgehouwen worden / ende int
Marc.1.b.5. Luc.3.d.16. vier geworpen. Ick doope v int water tot
penitencien/maer die na my comen sal(die is
stercker dan ick wiens schoenen ic niet weer
dich en ben te dragē)dese sal v doopen inden
heyligen gheest ende den viere. wiens wan
in syn hant is/ende hy sal zynen dorschvloer
heel suyueren / ende zyn terwe vergaderē in
de schuere/ maer dat caf sal hy verbranden
met eenen onblusschelycken viere. *
D ✠ Doen quam Jesus vā Galileen aen de
Jordane tot Johannem om dat hy van hem
soude gedoopt worden. Maer Johannes
verboot hem seggende: Ick moet vā v ghe-
doopt worden / ende coemt ghy tot my? Ende
Jesus antwoordende heeft tot hem gheseyt:
Latet nu geschiedē / wāt also betamet ons te
volbrengē alle rechtueerdicheyt. Doen heeft
hyt hem toegelatē. Ende Jesus gedoopt zyn-
de is terstont opgeclommē wt dat water/ ende
siet de hemelē zyn hē geopent/ende hi heeft ge-
sien dē geest Gods nederdalēde als een duyf
ue/ende op hē comēde. Ende siet een stēme wtē
Pet.1.c.17 hemel seggēde: Dit is mijnē beminden sone
inden welcken ick my wel behaecht hebbe. *

Hoe Iesus vanden quaden ghetempteert wordt, ende hoe hy hem verwan. Hoe hy sijn vergeten verliest, ende menich mensche van zijn cranckheyt ghenas.

Dat iij Capittel. ✠

A DOen is Jesus gheleydt in de woestijne
Marc.1.b.11. Luc.4.a.1. vanden gheest / om dat hy ghetempteert
soude worden vanden duyuel. Ende als hy
ghevast hadde veertich dagen ende veertich
nachten/ daer na heeft hy honger ghehadt.
Ende de tempteerder aencomende heeft tot
hem gheseyt: Ist dat ghy Gods sone zyt so
segt dat dese steenen brooden worden. De
Luc.4.a.3. welcke antwoordēde heeft geseyt: Daer is
geschreuen/ de mensch en leeft alleene vanden
broode niet / maer van allen woorde datter
voort coemt wtē monde Gods. Doē heeft
hem de duyuel opgenomen tot in de heylige
stadt/ende heeft hem gestelt op de tinne vandē
tempel/ ende hy heeft hem geseyt: Ist dat ghy B
Gods sone zyt / soo worpt v nederwaerts/
want het is geschreuen: Dat hy synen enge- Psal.90.c.11.
len van v bevelē sal/ende in haerlieder handen
sullen sy v dragen/op dat ghy by aenstoeten
uwen voet niet en stoot aenden steen. Je-
sus seyde hem wederom/daer is geschreuen:
Ghy en sult den Heere uwē Godt niet temp Deut.6.c.16.
teren. wederom heeft hem de duyuel mede
genomen op eenen seer hoogē berch/ ende heeft
hem getoont alle de rycken der werelt/ ende
haer glorie/ ende hi heeft hē geseyt: Alle dese
dingen sal ick v geuen / ist dat ghy nederual-
lende my aenbiddet. Doen seyde hem Je- Deut.6.c.13.
sus: Gaet henē Satana/ want tis geschreuē: ende 10.d.
Den Heere uwen Godt sultdy aenbidden ende
hem alleene dienē. Doen heeft hem de duy
uel gelaten/ ende siet de Enghelen zyn by hem
ghecomen/ende hebben hem ghedient. *
L ✠ Ende als Jesus gehoort hadde dat Johan
nes gelevert was so is hy ghevveken in Ga-
lileen/ ende verlatende de stadt Nazareth hy Marc.1.c.14.
is ghecomen ende heeft ghewoont in Caphar- Luc.4.c.14.
naum aen de zee gelegē/in de palen van Za- Iohan.4.f.43.
bulon/ende Nephthali/ om dat volbracht soud
de worden datter geseyt is door Isaiam den Isai.9.a.1.
Prophect: Dlandt van Zabulon ende dlandt
Nephthali den wech der zee ouer de Jorda-
ne van de Heydensche Galilee/ Het volck
dat in duysternissen sadt/heeft gesien een groot
licht/ende den genē die sittende warē int lant-
schap vā de schaduwe des doots dien is een
licht opgegaen. Van dien tyt heeft Jesus
begonst te preken ende te seggē: Doet penitēn-
cie/want het ryck der hemelen sal naken. *
M ✠ Ende Jesus wandelende by de zee vā Ga Marc.1.b.16.
lileen heeft gesien twee gebroeders/ Simon Luc.5.a.2.
die genoēt wort Petrus / ende Andreas zynen
broeder/ worpēde het net in de zee (want het
waren visschers) ende hy seyde tot henlieden: D
Coemt na my / ende ick sal v doen werden vis-
schers der menschen. Ende sy terstont verla-
tende de nutten zyn hem gheuolcht/ Ende
voortgaende van daer/ hy heeft gesien twee
ander ghebroeders/Jacobum Zebedeus so-
ne / ende Joannem zynen broeder int schip
met Zebedeus haren vader / vermakende
heurlieder netten/ ende hy heeftse geroepen.
Ende sy terstont declarende de netten ende
haren vader/ zyn hem gheuolcht. *
N ✠ Ende Jesus omgint geheel Galileen lee-
rende in den Synagogen/ende prekende dat
Euangelie des ryck/ ende genesende alle siecte
ende cranchede onder volck. Ende zynen naem
is voortgegaē tot in geheel Syrie/ ende sy heb-
ben voor hem gebracht alle die qualyc te pas-
se waren met verscheydē cranchedē ende pynen
benaut/ende die de duyuelen binnē hadden/
ende de maensuchtighe/ ende die ghichtich waren/
ende hy heeftse ghenesen/ ende hem zyn ghe-
uolcht veel scharen vā Galileen ende vā dlant-
schap der zyden steden/ ende van Jerusalem/

ende wt Judeen eñ van ouer de Jordane. *

Hoe Ieſus ſijnen gebenedijden mont open doende, zijn longheren de acht ſalicheden leert, Hoe ſy pays eñ eendrachticheyt ſoecken ſullen eñ houden, niet begheeren yemants vrouwe, niet gram zijn, haetheden vianden beminnen ende dier ghelijcke.

Dat v. Capittel. ✠

1 Ende Jeſus ſiende de ſcharē/ hy is geclommen op den berch/ eñ doen hy geſeté was/ ſo zijn tot hem gecomen ſijn diſcipulen/ eñ
2 open doende ſijnen mont/ hi leerde henlieđē/
Luc.6.d.10. ſeggēde: Salich zijn ſy die arme van gheeſte
3 zijn/ want het rijc der hemelen behoort hen-
Pſal.36.b.11. lieden toe. Salich zijn de ſaechtmoedighe/
Iſai.61.a.1. 61.c.13. 4 want ſy de aerde beſitten ſullē. Salich zijn
66.c.10. 5 ſy die droeuich zijn/ want ſy ſullen ghetroost worden. Salich zijn ſy die honger eñ dorſt
6 hebben na de rechtueerdicheyt/ want ſy ſullē verſaedt worden. Salich zijn de bermher-
7 tige/ want ſy ſullē bermhertigheyt bweruen.
Pſalm.23.a.4 8 Salich zijn de ſuyuere vā herte/ wāt ſy ſullē
God ſien. Salich zijn de vreedtſamige/ wāt
9 ſy ſullē Gods kinderē genoēt worden. Sa-
1.Pet.1.d.10. 3.c.14. 10 lich zijn ſy die vuolginge lijden om de recht-
ueerdicheyt/ want hare is rijc der hemelen.
11 Salich zijt ghy alſmē v smaledijt/ eñ men v dwolcht/ eñ ſeyt alle quaet tegē v lieden lie-
12 Bgēde/ om mijnē wille/ vblijt v eñ vheucht v/ want uwē loon is ſeer groot in de hemelē. *
Marc.9.g.10. Luc.10.g.14. 13 want alſo hebbē ſy de Propheten vervolcht die geweeſt hebbē voor v. Ghy zijt het ſout der aerden / Maer iſt dat het ſout zijn cracht verlieſt/ waer mede ſalt geſouten worde: ten dooch vooris nergens toe/ dan datment buyten worpe/ eñ dattet vanden menſchen vertredē worde. Ghy zijt het licht der werelt/
14 gheen ſtadt en can verborgen worden die op
Marc.4.c.21. Luc.8.c.16. 11.c.33. 15 den berch geſtelt is/ noch men en ontſteect gheen licht ende ſtelt dat onder een coren vat/ maer op eenē kandelaer / op dattet lichten ſoude allen den ghenen die int huys zijn.
16 Alſo laet v licht ſchijnen voor de menſchē/ op dat ſy ſien mogen uwe goede wercken/ eñ glorificeren uwen vader die in de hemelē is.
17 ✠ En wilt niet meynē dat ic gecomē ben om te breken de wet eñ de Propheten/ Ic en
Luc.16.d.17. ben niet gecomē om die te brekē/ maer te vervullen. want voorwaer ic ſegge v lieden/
18 C tot dat vergaet hemel eñ aerde / ſo en ſal een de minſte letter oft een ſtipken niet voorby gaen van de wet / tot dat alle dingē geſchien
Iaco.2.b.10. 19 ſullē. Daerō ſo wie breect een vā deſen minſten gebodē/ eñ leert alſo de menſchen/ die ſal de minſte genoēt worde int rijc der hemelen. Maer diese doet / ende leert vooris / deſe ſal groot genoēt worde int rijck der hemelen. *
20 ✠ wāt ic ſegge v dat ten zy dat v rechtueerdicheyt ouervloediger zy dā der Scribē eñ der Phariſeen ſo en ſuldy niet comen int rijc der hemelē. Ghi hebt gehoort dat dē oude-
Exod.20.c.13. Deut.5.b.17. 21 ren gheſeyt is: Ghy en ſult niet doodſlaen/ eñ ſoo wie doodſlaet/ die ſal ſchuldich weſen des
D 22 ordeels. Maer ic ſegge v lieđē ſo wie grā is op ſinē broeder/ die is ſchuldich des ordeels. Maer ſo wie ſinē broeđ ſeyt Raca/ die ſal ſchuldich weſen des raets/ mer ſo wie ſeit dwaes/ die ſal ſchuldich weſen des helſchen viers. *
23 Daerom iſt dat ghy offert uwe ghifte aen den outaer/ eñ dat ghy daer gedachtich wort
24 dat v broeder yet heeft tegen v wtſtaēde/ ſo laet daer v ghifte voor den outaer/ ende gaet eerſt v verſoenē met uwē broeder/ eñ dan co-
25 mende ſuldy v gifte offerē. Weeſt ouer een Luc.12.a. comēde met uwē tegenpartyder terſtont de wijle dat ghi met hem zijt inden wech/ dat de wederpartyder by auontuerē v niet en leuere den rechtere/ eñ v de rechter leuere dē dienaer/ eñ dat ghy indē kercker geworpē wort.
26 Voorwaer ick ſegge v/ ghy en ſult daer wt niet comen/ voor dat ghy betaelt ſult hebben
27 den wterſten penninc. Ghy hebt gehoort Exod.20.c.14. Mat.19.b. Marc.10.c. dat geſeyt is den ouderē: Ghy en ſult gheen
28 ouerſpel doen/ Maer ic ſegge v/ dat ſo wie een vrouwe aenſiet om haer te begheerē/ die heeft met haer ouerſpel bedreuē in zijn herte.
29 Eñ iſt dat v rechte ooghe v verarghert/ ſo C trecſe wt eñ worpſe vā v/ want het is v beter datter een van uwen leden verloren gae/ dan dat alle v geheel lichaē gworpen worde
30 in de helle. Eñ iſt dat v rechte hant v verargert/ ſo ſnijtſe af eñ worpſe van v/ wāt het is v beter datter een van uwen leden verloren gae/ dan dat v geheel lichaem in de helle gae.
31 ✠ Maer is oock geſeyt: So wie zijn huys- Deut.24.a. Mat.19.b. Marc.10.a. vrouwe verlaet/ die gheue haer eenen ſcheyLuc.16.d. 1.Cor.7.b. 10 brief. Maer ick ſegghe v lieden/ dat ſo wie Leuit.20.a. zijn huysvrouwe blaet (ten ſy om ouerſpel) die doet haer ouerſpel doen / ende ſo wie een
32 verlaēt wijf trouwet die doet ouerſpel. Wt derom hebdy gehoort hoe dat gheſeyt is den ouders: Ghy en ſult gheenen valſchen eedt F ſweeren/ maer ghi ſult den Heere uwe eeden
33 voldoē. Maer ic ſegge v liedē niet met allē Exod.20.b. Deut.5.b. te ſweeren / noch by den hemel / want het is
34 Gods throon/ noch bi de aerde/ wāt tis een banckē zijnder voetē/ noch by Jeruſalē/ wāt
35 tis een ſtadt des grootē coninck/ noch by v
36 hooft en ſweert niet/ wāt ghy en moecht niet
37 eē hayr wit oft ſwert makē. Maer v woort Iaco.5.a. Exod.20.d. Deut.10.d. ſy ia ia/ neen neen. Eñ wat daer ouer is/ dat Leuit.24.d. 38 coemt wt quaet. Ghy hebt gehoort dat ge- Luc.6.c.a. 1.Cor.6.b. ſeyt is/ Ooge om ooge/ tant om tant. Maer Deut.19.b. 39 ic ſegge v/ niet te wederſtaē den quade/ maer Leuit.24.d. iſt dat v yemant ſlaet aen v rechte wange/ ſo
40 biedt hem de andere/ eñ den genen die met v int recht wilt dingen/ eñ uwen roc nemen/
41 laet hem oock uwen mantel/ ende ſo wie v dwinget te gaen duyſent ſchreden/ gaet met
42 dien twee ander duyſent. So wie vā v yet begeert/ geuet hem/ eñ vanden genen die van v yet ontleenen wilt/ en keert v niet af. *
43 ✠ Ghy hebt gehoort datter geſeyt is: Ghi G ſult lief hebben uwē naeſten/ eñ haten uwen
44 viant. Maer ick ſegge v liedē/ hebt lief uwe vianden/ doet hen wel die v haten/ ende bidt Luc.6.a.m. voor de gene die v vervolgē eñ contrecht quelen/ op dat ghy moecht kinderē zijn uws vaders die in de hemelen is/ die ſijn ſonne doet
45 opgaen ouer de goede eñ de quade/ eñ regent op de rechtueerdighe ende onrechtueerdighe. want iſt dat ghy hen lief hebt die v lief hebben/ wat loon ſuldy hebben? en doen
46 de openbaer ſondaers dat oock niet? Ende iſt dat ghy alleen uwe broeders groetet/

wat

wat doet ghy meer? en doen de heydenen dit
ooc niet? Daerō weest ghyliedē volmaect/ 48
ghelijck v hemelsche vader volmaect is. *

Hoe Iesus sijn discipulen leert bidden, eñ vasten, eñ aelmoessen geuen, hoe sy niet sorchfuldich zijn en sullē voor heurlieder voetsle, noch voor cleedere, noch voor den toecomendē dach.

Dat vj. Capittel.

A SIet toe dat ghy uwe rechtueerdicheyt niet
en doet voor de menschē / om dat ghy van
henlieden sout gesien worden/ oft anders so
en suldy geenen loon hebben by uwen vader
die in de hemelen is. Daerom als ghy aelmoessen doet / so en wilt met gheen trompet
voor v blasen/ gelijc de hypocrytē doen in de
Synagogen eñ wyckē / op dat sy souden geeert worden vanden menschen/ voorwaer ic
segge v/ sy hebbē harē loon ontfangē. Maer
als ghy aelmoessen doet / so en laet v slincke
hant niet weté wat v rechte hant doet/ op
dat v aelmoesse int heymelijc sy/ende v vader
diet int heymelijc siet/ salt v loonen. Ende
als ghy bidt so en suldy niet zijn als de hypocrijten/die beminnen inde Synagogen ende
inde hoecken der straten staende te biddē/ op
dat sy souden gheſien worden vanden menschen. Voorwaer ic segge v/ sy hebben haren
loon ontfangē. Maer als ghy bidt/so gaet
binnen v slaepcamer/ ende met ghesloten der
deuren so bidt uwen vader int heymelijc / eñ
v vader diet siet int heymelijc/ salt v loonen.
Eñ biddende en wilt niet veel spreken gelijc de Heydenen/want sy meynē dat sy door
hen veel spreckens verhoort worde. Daerom en wilt henlieden niet gelijc wesen want
v vader weet wel wat v vā noodē is/ eer ghy
hem bidt. Daerom sult ghy aldus bidden:

B Onse vader die inde hemelen zijt/ Geheylicht sy uwen naem / Laet comen v ryck / Luc. 11. a. 1.
Gheschieden moet uwē wille op der aerden
als indē hemel. Geeft ons hedē ons ouerweselijc broot/ Eñ vergeeft ons onse schulden/gelijc wy ooc vergeuen onsen schuldenaren/ Ende en leydt ons niet in becoringe/ Mar. 11. c. 11. Luc. 11. a. 7.
Maer verlost ons van tquaet/ Amen. Wāt
ist dat ghy den menschē vergeeft haer sondē/
so sal v hemelsche vader v ooc vergeuē uwe
sondē. Maer ist dat ghy den menschen niet
en vergeeft/ so en sal v hemelsche vader uwe
sonden v oock niet verghenen.

✠ Ende als ghy vastet/ soo en wilt niet
droeuich worden als de hypocrijten/want sy
ontstellen haerlieder aensichtē om dat sy den
menschen souden schijnen vastende. Voorwaer ic segge v dat sy haren loon ontfangen
hebbē. Maer als ghy vast/ so salft v hooft/
eñ wascht v aensicht/ dat ghy den menschen
niet en schijnt vastende/ maer uwē vader die
int verborgen is eñ v vader diet int verborgen siet/ salt v loonē. En wilt voor v geen
Deut. 28. d. schatē vergaderē in der aerden/ daer den roest
eñ de motē verderuē/ eñ daer de dieuē wtgraue eñ stelen/ Maer vergadert voor v
schatten inden hemel/ daer den roest noch de
motten niet en verderuē/ eñ daer dieuen
niet wt en graue noch en stelen. want
daer uwen schat is daer is ooc v herte. *

Dat licht vs lichaems is v ooge. Ist dat v
ooghe simpel is/ so sal v geheel lichaem claer
wesen. Maer ist dat v ooge quact is/ so sal
alle v lichaem duyster wesen. Daerom ist so
dat het licht dat in v is/ duysternisse is/ hoe
groot sal dan de duysternisse wesen?

✠ Niemant en can twee heerē gedienen/ Luc. 16. c. 13.
want hy sal den eenen haten eñ den anderen
lief hebben/ oft hy sal den eenen verdragē eñ
den anderen versmaden. Ghy en cont Gode
niet gedienen eñ den Mammon. Daerom Luc. 12. c. 22.
segge ic v liedē / en zijt niet sorchfuldich voor 1. Pet. 5. b. 7.
v siele wat ghy etē sult/ noch voor v lichaem Psal. 54. d. 23.
wat ghy aendoen sult. En is de siele niet
weerdigher dan de spyse? eñ dlichaem weerdiger dan het cleedt? Aensiet de voghelen D
des hemels/want sy en saeyen noch en maeyen niet / noch sy en vergaderen in de schueren niet/ende v hemelsche vader voedtse. En
zydy niet veel weerdiger dan die? Eñ wie
isser van v lieden die al denckende/ mach tot
zynder lengdē eenē cubitus doē? Eñ waerom zydy om de cleedinge oot besorcht? Aenmerct de lelien des velts hoe sy wassen/ sy en
arbeyden noch en spinnē niet. Maer ic segge v dat Salomon in alle syn glorie niet gecleedt en is geweest als eē vā desen. Maer
ist dat Godt het gras des velts dwelc heden
is eñ morgen inden oouen geworpē wort also
cleedt/hoe veel te meer v/ghy van structeynē
geloone? Daerō en wilt niet sorchfuldich
zijn seggēde: wat sullē wy etē oft dzuckē/ oft
waermede sullen wi gedect worde? wāt alle dese dingen soeckē de Heydenē; want v he
melsche vader weet wel dat ghy alle desē dingē behoeft. Daerō soeckt eerstmael tryc des
hemels/ eñ zijn rechtueerdicheyt/ eñ alle dese
dingen sullen v toegeworpen worden. *

Daerō en wilt niet sorchtuldich zijn voor
den morgen / want den dach van morgen sal
voor hem selven sorgen/ want den dach heeft
ghenoech met zijn eyghen quaetheyt.

Hier leert de Heere Iesus niet te ordeelen: dat men bidde, soecken, eñ cloppen sal: Van de valsche propheten te schouwene, en hoemense kennen sal. Ende van thuys dat vast ghetimmert is.

Dat vij. Capittel. ✠

EN wilt niet ordeelē/ op dat ghy niet geor A
deelt en wort: wāt met wat ordel dat Luc. 6. f. 31.
ghi ordeelt/ daer mede sult di geordeelt worde/ Rom. 2. a. 1.
eñ met wat maten dat ghy meetet/ daer mede Marc. 4. c. 24.
sal v gemeten worde. Maer waer toe siet Luc. 6. f. 41.
ghy een splinterkē in vs broeders oogen/ eñ
en merct niet den balc die in v ooge is? Oft
hoe segdi uwē broeder/ latet geschieden dat ic
dat splinterken wt uwer oogē trecke eñ siet
daer is eenē balc in v ooge? Ghy ypocryt/
werpt eerstmael den balc wt v ooge / eñ dan
sultdy sien dat splinterkē wt te werpē wt vs
broeders ooge. En wilt dat heylich dē honden niet geuen/ noch en worpt v peerlē niet
voor de verckenē/ op dat sy by auontuere die
niet en vertredē met haren voeten/ eñ dat sy
henliedē omkeerēde v niet en bijteure/ Be- Matt. 11. c. 24.
geert eñ v sal gegeuen worden. soect/ eñ ghy Mar. 11. c. 24.
sult vinden/ clopt/ eñ v sal open gedaē worde. Luc. 11. b. 9.
want alle die begeert/ die ontfangt/ eñ wie Ioan 14. b. 13
dat soect/ die vint/ eñ den cloppendē sal ge- 16. c. 23.
opēt worde. Oft wat mensch isser vā v liedē/ Iaco. 1. a. 6.

ist dat sijn sone broot van hem begeert/sal hy hem eenen steen biedē? Ofte ist dat hi eenen visch begheert/sal hi hem een serpent geuen?

Daerom ist sake dat ghy/die doch quaet zijt/wel weet goede gauen uwe kinderen te gheuen/hoe veel te meer sal v vader die in de hemelen is/goede gauen geuen den gheenen diese van hem begheeren? *

B ✠ Daerom alle dingen die ghi wilt dat de menschen v doen/doet ghy henliedē dat ooc/want dat is de wet ēn de Prophēten. Gaet in door de enghe poorte/want breedt is de poorte/ēn ruym is den wech die daer leydt ter verdoemenissen/ende veel isser die door dese in gaen. Hoe enghe is de poorte/ende hoe nauwe is den wech die ten leuen leydt/ende luttel isser die dien vinden. *

L ✠ Wacht v voor de valsche propheten die tot v comen in schapen cleederen/maer binnen zijnt grijpende wolue/ vā harē vruchten suldijse kennen. Wergadertmen druyuen van doornen/ofte vijgen van distelen? Also eicken goeden boom brengt goede vruchten voort/maer eenen quadē boom brēgt quade vruchten voort. Eenen goeden boom en mach geē quade vruchtē voort brengen/noch eenen quaden boom goede vruchten. Alle boom die gheen goede vruchten voort en brengt/sal afgehouwē worde ēn int vier geworpē. Dacrom wt hare vruchten suldijse kennen. Sy en sullē alle int rijc der hemelen niet comen die my seggen Heere Heere/maer die mijns vaders wille doet die inde hemelen is/die sal int rijc der hemelē comen. *

Luc.13.c. Viele sullē tot mi seggē op dien dach: Heere Heere/ en hebben wy in uwen naem niet gheprophēteert/ēn in uwē naem duyuels wtgeworpen/ende in uwen naem veel crachtige wercken gedaen? Ende dan sal ick henliedē openlijc seggen: Ic en hebbe v noyt gekent/gaet vā my ghi die onrechtuerdicheyt doet. Dacrom een yegelijck die dese mijne woordē hoort ēn die doet/sal gelicken worden by eenen wijsen man/die sijn huys ghetimmert heeft op eenen steen/ ende daer is eenen regen neder gheualle/ēn daer zijn vloeden ghecomen/ēn daer hebben winden ghewaeyt/ende die zijn gheualle op dat huys/ende ten is niet gevallen/want het was gefundeert op den steen. Ende een yegelijc die dese mijne woordē hoort/ēn die niet en doet/sal zijn ghelijck eenen dwasen man die sijn huys getimmert heeft opt sandt/ ēn daer is reghen nedergheualle/ēn daer zijn vloeden gecomen/ēn daer hebben winden gewaeyt/ende die zijn op dat huys gheualle/ēn het is gevallen/ēn sijnen val was groot. Ende tis geschiet doen Jesus dese woorden volcyndt hadde/so verwonderden hare de scharen van sijnder leeringhen/ want hy was henliedē leerende als macht hebbende/ende niet ghelijck hare Scribē ende Phariseen.

Hoe Iesus den melaetschen suyuerde, ende den ghetrōwen knecht vanden hooftman gheneesen wert, hoe sinte Petrus huysvrouwe moeder vander coortsen gheneesen wordt. Ende hoe de discipelen Iesum teghen dat tempeest wecken. Ende hoe Iesus int landt der Gerasenen de duyuelen verdreef.

Dat viij. Capitel. ✠

A Ende doen hy vanden berge nedercomen was/so zijn hem veel scharen ghevolcht/ ēn siet een melaetsch mensche comēde/aenbadt hem segghende: Heere ist dat ghy wilt/ghy moecht my reynighen. Ende Jesus wtstreckēde sijn hant heeft hem genaect/ seggende: Ick wille/wordt reyn. Ende terstont is sijn melaetsheyt gesuyuert. Ende Jesus seyde tot hem: Siet dat ghy niemant en segget/ maer gaet heenen ēn verthoont v den priester/ende offert de ghifte welck Moyses geboden heeft tot haren ghetuyghenis. *

Luc.7.a.b. ✠ Ende doen hi in Capharnaum comē was/ so is tot hem gecomē een hooftman/biddēde hem ēn seggende: Heere myn knecht leget in mijn huys ghelijck/ēn wort swaerlijc ghepijnicht. Ende Jesus heeft tot hem geseyt: Ic sal comē ēn hem genesen. Ende de hooftman antwoordende heeft geseyt: Heere it en bens niet weerdich dat ghy binnē gaen sout onder mijn dack/ maer segget alleen met eenē woorde/ēn mijn knecht sal gesont wordē.

Want ick ben ock een mensch onder eens anders macht ghestelt/hebbende onder my crijchknechtē/ēn ic segge desen gaet henē/ēn hy gaet: ēn den andere coemt hier/ēn hi coēt: ēn mijnen dienaer doet dat/ende hy doet dat.

Ende Jesus hoorende heeft hē verwondert/ ēn den genē die hē na volchdē heeft hi geseyt: Voorwaer ic segge v/it en hebbe so groot geloouе niet gevondē in Israhel. Maer ic segge v dattet veel van oostē ēn westē comē sullen/ēn ruſten met Abraham ēn Isaac/ēn Jacob inē crijcker hemelē/ maer de kinderē des rijcx sullē daer wt geworpē worde in de wetste duysternisse/ daer sal geschrey zijn ēn crijsselinge van tandē. Ende Jesus heeft tot den hooftman gheseyt: Gaet henen/ ende gelijck ghy gheloost hebt/alsoo gheschie v. Ende de knecht is ghesont worden op die ure. *

Marc.1.c.a. Luc.4.f.a. ✠ Ende als Jesus gecomen was in Petrus huys/so heeft hy syns wijfs moeder ghesien liggende ēn de coorse hebbende/ ēn hy heeft haer hāt geraect/ ēn de coorse heeftse verlatē/ ende sy is opghestaen/ ēn heeft hem gedient.

Marc.1.d. Luc.4.g. Maer alst auont geworde was/ so hebben sy voor hem gebroght veel die duyuelen binnen hadde/ēn hy wierp de geesten wt metten woorde. Ende alle die qualijc te passe waren

Isa.53.a. 1.Pet.2.d. Luc.4.g. heeft hy gheneesen/ om dat volbracht soude worden dattet gheseyt is door den propheet Isaiam seggende: Hy heeft onse crancheden ontfanghen/ende onse siecten gedragen. *

Ende Jesus siende veel scharē rontsomme hē heeft gebodē dat sy gaen soudē over de zee.

Ende een Scribe tot hē comēde heeft geseyt: Meester ic sal v volgē al waer ghy henē gaen sult. Ende Jesus seyde tot hē: De vossen hebben holen/ēn de vogelen des hemels nesten/ maer de sone des menschē en heeft niet daer hy sijn hooft op neder leggen mach. Maer een ander vā sijnē discipulen seyde tot hem: Heere laet my eerstmael gaē ēn begrauē mijnen vader. Ende Jesus seyde hē/volcht my/ēn laet de doodē haerlieder doodē begrauē. *

✠ Ende

Marc.4.d.36. Luc.8.d.22. ✠ Eñ als hy in een ſcheepken opclam / ſo zyn hem ſyn diſcipulen gevolcht/ eñ ſiet een groote beroerte is in de zee opgheſtaen alſo dat het ſcheepken metten vare ouerdect woz de/maer hy ſliep. Ende ſy zyn tot hem gegaen/ende hebbē hem gewect/ſeggende: Heere behoudt ons/ wy vergaen. Eñ hy ſeyde henlieden: waerom zydy vervaert / ghy van cleynen gheloove? Doen heeft hy opſtaende geboden den winden/ende der zee/eñ daer is een groote ſtillicheyt geworden. Maer de menſchen hebben henlieden verwondert ſeg ghende: wie is deſe / dat de winden ende de zee hem onderdanich zyn? * Marc.3.a.1. Luc.8.d.26.

D Eñ als hy ghecomen was ouer de zee int lantſchap vandē Gerafenē/ ſo zyn hem twee te gemoete gecomē die duyvels binnen hadden / wt de graven comende/bouen maten ſeer wreet/alſo dat niemāt en mocht paſſeren dooz dien wech. Ende ſiet ſy riepen ſeg gende: wat hebben wy met v te doene Jeſu Godts ſone? Zydy hier comen om vooz den tyt ons te pynigen? Ende niet verre van henlieden was een cudde van veel verckenē weydēde. Eñ de duyvelen baden hem ſeg gēde: Iſt dat ghy ons wtwozpt/ſo ſendt ons int cudde der verckenē. Eñ hi ſeyde henlie den: Vaet henen. Eñ ſy wtgaende zyn wech gevaren in de verckenē/ eñ ſiet met eenen ge duyſſche is alle dat cudde wech geloopē ſteyl lyc neder inde zee/eñ ſy zyn geſtozuē inde wa terē. Eñ de herders zyn gevlodē/eñ comē de inde ſtadt/hebben ſy alle de dinghen ver condicht/ eñ van de gene die duyvels binnē ghehadt hadden. Ende ſiet de geheel ſtadt is wtgecomen Jeſu te gemoete. Ende doen ſy hem gheſien hadden / ſoo baden ſy dat hy voozts wech gaen ſoude van haren palen. * Marc.5.b.11. Luc.8.d.32.

Hoe de gichtighe menſche ſijn bedde droech, Hoe ſinte Mattheus geroepen wort, Ende hoe Ieſus der Phariſeen murmuratie ende der diſcipelen Iohannis vragen antwoorde, Hoe hy de ſiecke vrouwe genas, als hy ginck tot der princen dochtere, eñ twee blinden ſiende maeckte, ende eenen beſeten verloſte.

Dat ix. Capittel. ✠

A Ende Jeſus opclimmēde in een ſcheepken is over de zee gevaren ende is ghecomen in ſyn ſtadt. Ende ſiet ſy hebben vooz hem ghebzacht eenen gichtighen menſche liggende in een bedde. Ende Jeſus ſiende haerlieder gheloove heeft geſeyt totten gichtighen menſch: Vertrout ſone / v ſonden worden v vergheven. Ende ſiet ſommighe vanden Scryben ſeyden in henlieden ſelven: Deſe blaſphemeert/ Ende als Jeſus haerlieder gedachten geſien hadde / ſo heeft hy gheſeyt: waerom dencte ghy quaet in v herte? wat is lichter om ſeggen? Vt ſonden worden vergeven/ oft te ſeggen: Staet op eñ wandelt? Marc.2.a.3. Luc.5.d.18.

Maer op dat ghy weten ſoudt dat de ſone des menſchē macht heeft op de aerde de ſonden te vergeven / doen ſeyde hy den ghichtigen mēſche: Staet op/ eñ neemt op v bedde/ eñ gaet in v huys. Ende hy is opgeſtaen/ eñ in ſyn huys ghegaen. Eñ de ſcharen dit ſiende hebbē ge vreeſt/ eñ Godt geglozificeert die ſulcke macht dē menſchē gegeue heeft. * Marc.2.b.14. Luc.5.f.27.

✠ Eñ doen Jeſus van daer vooz ts ghinc ſo heeft hy geſien eenē mēſche ſittēde int tol huys Matheus ghenaemt. Ende hy ſeyde hem: Volcht my. Eñ hy opſtaende heeft hem gevolcht. Eñ tis geſchiet doen hy ter tafe- B
len ſadt int huys/ſiet ſo hebbender veel Publicanen eñ ſondaers/comēde ter maeltyt ge
ſeten met Jeſu eñ met ſynen diſcipulē. Eñ de Phariſeen dit ſiende / ſeydē tot ſynē diſci len: waerom eedt v meeſter met de Publica
nen eñ ſondaers? Maer Jeſus dit hooz en- Oſee 6. c. 6. Mat. 12.a.7. 1.Tim.1.c.15
de heeft geſeyt: Den geſondē en is de mede cyn van geenen noode / maer den genen die
qualyc te paſſe zyn/ maer gaende leert wat dat is: Barmhertigheyt wil ic/ eñ niet ſacrifi cie. want ic en ben niet gecomē om de recht veerdige te roepen/maer de ſondaren. *

✠ Doen zyn tot hem gecomen Johannes Marc.2.c.18 Luc.5.f.33.
diſcipulen/ſeggende: waerom vaſten wy eñ de Phariſeen dicmael/ eñ v diſcipulen en va
ſten niet? Eñ Jeſus ſeyde tot henlieden: Mogen des bruydegoms kinderen rouwich zyn/ ſo lāge als de bruydegom met henliedē is? Maer de dagen ſullen comen als de bruy degom henlieden afgenomen ſal worden/ eñ dan ſullen ſy vaſten. Niemant en ſtelt een ſtuc vā een nieu laken in een oudt cleedt/want het neemt wech ſyn volheyt vande cleede/ eñ
wort een arger ſcheure. Noch mē doet gee nen nieuwē wyn in oude leyren flesſchē/ an ders ſo berſten de flesſchen/ eñ den wyn wort wtgheſtort/ende de flesſchen vergaen. Maer nieuwen wyn doetmen in nieuwe flesſchen/ ende die worden beyde behouden. *

✠ Dewyle dat hy deſe dingē tot henliedē C
ſprac/ſiet ſo is daer een prince tot hem geco- Marc.5.b.22 Luc.8.f.41.
men/eñ aenbadt hem/ſeggende: Heere/ myn dochter is nu gheſtoruen/ maer coemt legt v
hant op haer / eñ ſy ſal leuē. Eñ Jeſus op ſtaende volchde hem eñ ſyn diſcipelen. Eñ ſiet een vrouwe die den vloet des bloets ge leden hadde twelf iarē lanc is van achter aen hem gecomen/ende heeft geraect dē wterſten
doozt van ſynen cleede/ want ſy ſeyde in haer ſelven: Iſt dat ick alleenlyck ſyn cleedt gerake/ic ſal geſont zyn. Maer Jeſus om ghekeert ſynde eñ haer ſiende/heeft geſeyt: Betrout dochter/v gheloove heeft v geſont gemaect. Eñ de vrouwe is geſont gewozden
van dier uren. Ende doen Jeſus gecomen was in des princen huys/eñ geſien hadde de
pypers/eñ die ſcharen gerucht makēde/ ſo ſeyde hy: Vaet wech/want die ionge dochter en is niet doot/maer ſy ſlaept: eñ ſy beſpotte
den hē. Eñ als de ſchare wtgewozpē was/ ſoo is hy daer inne ghegaen / ende heeft haer hant genomē. Ende de ionge dochter is op
gheſtaen. Ende deſe fame is wtghegaen in alle dat landt. *

✠ Ende als Jeſus van daer ginck/ ſo zyn D
hem twee blindē gevolcht roepende ende ſeg
gende: Ontfermt v onſer Dauids ſone/ eñ doen hy int huys gecomē was/ ſo zyn de blin den by hem gecomen. Ende Jeſus ſeyde tot henlieden: Gelooft dy dat ic v dit doen mach? Sy ſeydē hem: Ja wy ynnner Heere. Doen gheraecte hy haerlieder oogben / ſegghende:

Nae v gheloue gheschiede v lieden/ ende haerlieder oogen zyn geopent. Ende Jesus heeftse ghedreycht/ seggende: Siet toe dat niemant en wete. Maer sy wtgaende hebben hem vermaert gemaect in alle dat lant.

Eñ als die wtghegaen waren/ siet so hebben sy voer hē gebroght eenē stommē mēsch/ Mat.12.b.22. eenen duyuel binnen hebbende. Eñ als de duyuel wtgeworpē was/ so heeft de stomme ghesproken/ende de scharen hebben hen verwondert/seggende: Noyt en was dieseghelijck gesien in Jsrael. Maer de Phariseen Luc.11.b.15. seyden: Door den prince der duyuelē worpt hy de duyuelen wt. Eñ Jesus ginc al omme de steden eñ casteelen/ leerende in haerlieder Synagogen/eñ prekende het Euangelie des rijcx/eñ genesende alle siecte eñ cranche- Marc.6.c.14. de. Eñ siende de scharen/ heeft hy haerder ontfermt/want sy waren gequelt/eñ liggēde Luc.10.a.2. als schapen geenen herder hebbende. Doen seyde hi tot synē discipelē: Dē oogst is voorwaer vele/ maer de werckluyden zyn luttel.

Daerom biddet den heere vandē oogst/dat hy werckluyden wtsende in synen oogst. *

Hoe Iesus sijn twaelf discipelen seynt wt om te prekene, met veel goede leeringhen, ende met macht ouer de cranckeu, ende noch veel goede onderwijsinghen.

Dat 2. Capittel. ✠

A Ende tsamen geroepē hebbēde zyn twaelf discipelen/ hy heeft henlieden macht ghe- Mat.3.b.13. 6.a.7. Luc.6.c.13. 9.a.1.11.a.1. gheuen ouer de onsuyuer gheesten/ dat sy die wtworpen souden/ eñ genesen alle siecten eñ alle crancheden. Eñ der twaelf Apostelen namen zyn dese: Deerste was Simon die ghenoemt wordt Petrus/ eñ Andreas syn broeder/ Jacobus Zebedeus sone/ eñ Johannes syn broeder/ Philippus eñ Bartholomeus/ Thomas eñ Matheus de publicaen/ eñ Jacobus Alpheus sone/ ende Thaddeus/ Simon de Cananeus/ eñ Judas de Jscarioter/ de welcke hem ock verraden heeft. *

✠ Dese twaelue heeft Jesus gesondē/gebiedende henlieden seggende: Jnden wech der Heydenen en gaet niet/ eñ in de stedē der Act.13.g.46. Samaritanen en coemt niet binnen. Maer lieuer gaet tot de schapē die verloren gegaen zyn des huys van Jsrael. Eñ gaēde preect seggēde: Dat het rijck der hemelen is by gecomen. De cranckc maect gesont/de dooden verwecht de melaetsche suyuert/ worpt wt de duyuelen. Om niet hebdyt ontfangen/ Marc.6.b.8. geuet om niet. Eñ wilt niet besitten gout/ Luc.9.a.3. noch siluer/ noch gheit in v borsen/ noch 10.a.4. 1.Tim.5.c.18 male op den wech/ noch twee rocken/ noch schoenen noch roede/ want een werckman is B synē cost weerdich. Maer in wat stat oft ca steel dat ghy in coēt/ so vraecht wie daer binnē weerdich is/ ende aldaer blijft tot dat ghy daer wt gaet. Eñ in huys comēde so groet dat/seggende: Vrede sy desen huyse. Eñ ist also dattet huys weerdich is/so sal uwē vrede daer op comē. Maer ist des niet weerdich/ so Act.13.g.51. sal uwē vrede weder tot v heerē. Eñ so wie 18.a.6. v niet en ontfangt/ noch v woordē en hoort/ wtgaende buyten van dien huyse oft stadt/ schuddet dat stubbe af van uwen voeten.

Voorwaer ic segge v: Verdraechlijcker salt dē lande der Sodomitē eñ der Gomorrhuten zyn indē dach des oordeels/ dan dier stadt. *

Luc.10.a.3. ✠ Siet ick seynde v gelijc schapē int midden der wolven. Daerom zyt voorsienich als serpenten/ eñ simpel gelijc duyuen. Maer wacht v van de menschen. want sy sullē v leueren inde raetshuysen eñ in haerlieder Synagogen sullen sy v geesselen/ eñ tot presidenten eñ coningen sultyy geleyt wordē om mijnent wille/tot een getuygenisse henlieden eñ den Heydenen. Eñ als sy v leueren sullen/ so en wilt niet dencken/ hoe eñ wat ghy sprecken sult/ want het sal v lieden ghegeuen wordē op de vre wat ghy sprekē sult. wāt ghy en zyt niet de gene die daer spreect/ maer tis dē geest ws vaders die in v liedē spreect.

Eñ deen broeder sal den anderen broeder leueren in de doot/eñ de vader synē sone/ eñ de kinderen sullen opstaen tegen haerlieder ouders/eñ sy sullē henliedē de doot aen doen/

ende ghy sult van allen menschen ghehaet worde om mijnē naem/ maer so wie volherdet totten eynde toe/die sal salich wesen. *

✠ Eñ als sy v vervolgē sullē in dese stadt/ so vliedt in dandere. Voorwaer ick segge v/ ghy en sult de steden van Jsrael niet voleyn- Luc.c.f.o. den/de sone des menschē en sal comē. Geen Ioan.13.b.16 discipel en is bouē synē meester/noch knecht bouē zynē heere/ tis eenē discipele genoech dat hi zy gelijc zyn meester/eñ eenen knecht/ ghelijck zyn heere. Jst dat sy den vader des huysgesins/ Beelzebub genaemt hebben/ hoe veel te meer zyn huysgenooten? Daerom- Mat.4.c.10. me en vreest henlieden niet/ want daer en is Luc.12.m. 11.a.1. niet bedect dat niet en sal ontdect worden/eñ verborgen/ dat niet en sal geweten worden.

Dat ick v int doncker segghe/ segt dat int licht/eñ dat ghi in de ore hoort/ preect dat op de daken. Eñ en wilt henlieden niet vresen die dlichaem dooden/ maer de siele niet en connen doodē maer veel meer vreest hem die de siele eñ dlichaem mach verdoemen in de helle. En worden twee musschen niet vercocht om eenen cleynen penninck/ eñ een van dien en valt op de aerde niet/ sonder uwen vader? Maer oock de hayren ws hoofts zyn al gheteit. Daerom en wilt niet vresen/ghy zyt beter dan veel musschen. *

Mar.8.d.38 Luc.9.d.26. 12.b.8. 2.Tim.2.b.12 Luc.12.f.9. Dierom alle die mi beliydē sal voor de menschen/dien sal ic ooc beliyden voor mijnen vader die in de hemelē is/ maer so wie mi loochent voor de menschē dien sal ic ooc loochenen voor mijnen vader die in de hemelen is.

✠ En wilt niet meynē dat ic gecomē ben D om vrede te seynden op daerde/ ic en ben niet gecomen om vrede te seyndē/ maer tsweert. Want ic ben gecomen om te scheyden den Mich.7.b.6. Luc.12.f.53. Mat.10.d.35. Luc.9.c.61. 14.f.26. 18.f.29. Ioan.16.d.32 Luc.21.c.16. Ioan.15.c.20 mensch teghen synen vader/eñ de dochter teghen haer moeder/eñ de behoude dochter tegen haer behoude moeder/ eñ des menschen vianden sullē zyn huysgenooten zyn. Wie vader oft moeder bemint meer dan my/ die en is mijns niet weerdich/ ende so wie sone oft dochter lief heeft boven my/ die en is mijns niet weerdich. Ende wie sijn cruys niet en neemt/ ende my volcht/ die en is mijns niet weerdich.

weerdich. wie ſijn ſiele vint/die ſalſe verlie-
ſen/eñ wie ſijn ſiele verlieſt om mijnẽt wille/
die ſalſe vinden. Die v lieden ontfangt/die
ontfangt my/ende die my ontfangt/die ont-
fangt hem die my geſonden heeft. Die eenẽ
propheet ontfangt inden naem van eenẽ pro-
pheet/die ſal dẽ loon eens propheets ontfan-
gẽ. Eñ wie eenẽ rechtueerdigẽ ontfangt indẽ
naem van eenẽ rechtueerdigẽ die ſal dẽ loon
Mat.9.f.41. van eenẽ rechtueerdigen ontfangen. Eñ ſo
wie te drinckẽ geeft yemanden van deſen al-
derminſtẽ eenẽ croes couts waters allecẽlijc
inden naem van eenen diſcipel/ voorwaer ic
ſegge v/die en ſal ſijnẽ loon niet verlieſen. *

Hoe S. Ian de dopere ſijn diſcipelẽ tot Ieſum ſeynt. Ende hoe
hy ſtrafte de ſteden die gheen penitentie gedaen en hadden van
ſijn ſoete iock ende lichten laſt.

Dat xj. Capittel.

A Ende het is geſchiet na dat Jeſus volcynt
Luc.7.c.18. hadde/gebiedende ſijnen diſcipelen/dat hy
voort is door ghegaen van daer / om dat hy
pieken ende leeren ſoude in haerlieder ſtedẽ.
✠ Maer als Johannes inde banden ge-
hoort hadde Chriſtus werckẽ/ ſendẽde twee
van ſijnen diſcipelen/ hy heeft hen gheſeyt:
Sijt ghy die comen ſal/ oft verwachtẽ wi ee-
nen anderẽ? Eñ Jeſus antwoordẽde heeft
henlieden geantwoort: Gaet henẽ boodſchapt
Johanni wederom tghene dat ghy gehoort
eñ geſiẽ hebt. De blinde ſiẽ/de cruepele wan-
delẽ/die melaetſche worden geſuyuert/ de doo
ne hooren/de doode verrijſen/ dẽ armẽ wort
het Euangelie vercondicht/ eñ ſalich is hy
die niet verargert en wort in my. Eñ als ſy
wech gingẽ begonſte Jeſus tot de ſcharen te
ſeggen van Johannes: wat ſijdy wtgegaen
te ſien inde woeſtijne? een riet metten winde
beroert? Maer wat ſijdy wtgegaen te ſien/
eenẽ menſch die met ſaechte cleederẽ gecleedt
is? Siet die met ſaechte cleederẽ gecleedt ſijn
die ſijn inder coningen huyſen. Maer wat
ſijdy wtgegaẽ te ſien? eenen Prophect? Ja ic
ſegge v oock meer dan eenẽ Prophect. Wãt
Malach.3.a.1 deſe is die gene daer af geſchreuen is: Siet ick
ſeynde mijnẽ Engel voor v aẽſicht/die uwen
wech bereyden ſal voor v. *
B ✠ Voorwaer ick ſegge v/daer en is gheen
meerder opgeſtaẽ onder de kinderẽ der vrou
wen dan Johannes de dooper / maer die de
uc.17.d.16. minſte is int rijc der hemelẽ/is meerder dan
hy. Eñ van de dagẽ Joannis des doopers
tot nu toe/ſo lijdt het rijc der hemelẽ geweld/
eñ de geweldige nemẽ dat geweldelijc. Wãt
alle de Propheten ende de wet tot Johannes
alach.4.b.5 toe/hebbẽ geprophereert/ eñ iſt dat ghijt ge-
ic.7.c.31. loouen wilt/hy is Elias die comẽ ſal. Die
oren heeft om te hooren/die hoore. *
Wien ſal ic dit geſlachte vergelijcken? Het
is gelijc den kinderen ſittende op de merckt/
die tot haers gelijcke roepende ſeggẽ: wy
hebben v gheſongen/eñ ghy en hebt niet ghe-
ſprongen/ wy hebben v clagelijcken ſanc ge-
ſongen/eñ ghy en hebt niet geſtreyt. want
Johannes is gecomẽ noch etẽde noch drinc-
kende/ ende ſy ſeggen/hy heeft dẽ duyuel bin
L nen. De ſone des menſchẽ is gecomen / e-
tende ende drinckende/ ende ſy ſeggen: Siet
den vraſſer/ eñ den wijnſuyper/ der Publica-
nen ende ſondaren vrient. Eñ de wijsheyt is
gherechtueerdicht van haren kinderen.
✠ Doen begonſte hy te verwijten den ſte-
dẽ waer in dat veel ſijnder mirakelẽ gedaen
ſijn/om dat ſy geen penitencie gedaẽ en had-
dẽ. Wee v Corozaim/wee v Bethſaida/wãt Luc.10.b.13.
waren in Tyro ende Sydon de mirakelẽ ge
daẽ die in v gedaen zijn/ ſy ſouden hier voor-
maels in een hayzen cleedt ende in aſchen
penitentie gedaen hebben. Maer nochtãs
ic ſegge v: Tyro ende Sydon ſal verdraech-
lijcker geſchieden indẽ dach des oordeels/ dan
v lieden. Eñ ghy Capernaum ſuldy totten
hemel verheuen worden: tot inder hellen ſul
dy nederdalen. want hadden in de Sodomi-
ten die mirakelen gedaen gheweeſt die in v
ghedaen ſijn / ſy ſouden by auontueren ghe-
bleuen hebben tot op deſen dach/ Maer D
nochtans ick ſegge v dat den lande der So-
domiten verdraeglijcker geſchieden ſal/indẽ
dach des oordeels dan v. *
✠ Op dien tijt heeft Jeſus antwoordende Luc.10.d.21.
geſeyt: Ic belijde v vader Heere des hemels
ende der eerden/dat ghy deſe dingen verbor-
gen hebt voor de wijſe eñ voorſienige/eñ die
gheopenbaert den cleynen kinderen. Jae
voorwaer vader/want het heeft aldus beha-
gelijc geweeſt voor v. Alle dingen ſijn my
gegeuen van mijnen vader. Eñ niemant en
kent den ſone dan de vader/noch dẽ vader en
kent niemant dan de ſone/eñ dien de ſone dat
wilt openbarẽ. Coẽt tot my alle die arbeyt
eñ belaſt ſijt/eñ ic ſal v vermaken. Neempt
mijn ioc op v/eñ leert van my dat ick ſaecht-
moedich ben/ eñ ootmoedich van herten / eñ
ghy ſult ruſte vinden uwen ſielen. want
mijn iock is ſuet/ ende mijnen laſt is licht. *

Hoe Ieſus ſijn diſcipulẽ veronſchuldicht die inden Sabbaoch
coren aren aren. Hoe Ieſus een verdroochde hant ghenas, eñ ee-
nen beſeten verloſte. Ende eenen blinden ende ſtommen genas.
Hoe Ieſus de Phariſeen verwindt: Ende als ſy hem een teecken
eyſchen. Hoe hy hen geeft het teeken van Ionas.

Dat xij. Capittel. ✠

I N dien tijt is Jeſus wech gegaen doort co A
ren op eenen Sabboth/ ende ſijn diſcipelen Marc.2.d.23.
honger lijdende/hebben begonſt die aren te Luc.6.a.1.
2 plucken/eñ te eten. Eñ de Phariſeen dit ſiẽ-
de hebben hem geſeyt: Siet v diſcipelẽ doen
dat henlieden niet gheoorloft en is te doen op
3 de Sabbothen. Maer hy ſeyde henlieden:
En hebdy niet geleſen wat Dauid ghedaen 1.Reg.21.a.4.
heeft/doen hy honger hadde/ eñ de ghene die
4 met hem waren? Hoe dat hy inghegaen is
in Gods huys/eñ heeft de broodẽ der voor-
leggingen geten de welcke hem niet gheoor-
loft en was te eten/noch den genen die met Leuit.24.b.5.
5 hem waren/dan alleen den prieſteren? Oft Num.28.b.9.
en hebdy niet geleſen in de wet / dat de prie-
ſters op de Sabbathen in den tempel den
6 Sabboth breken eñ ſijn ſonder ſonde? Maer
ic ſegge v datter een meerder dan dẽ tempel
7 hier is. Maer waert alſo dat ghy wiſt wat
dat is: Barmhertigheyt wil ic/ eñ niet ſacrifi- Oſee.6.c.6.
cie/ ſoo en ſoudy noyt de onnoſele verdoemt
8 hebben. want de ſone des menſchẽ is een
Heere oock oner den Sabboth. *

Ende

Eñ doen hy van daer voor gegaē was/ so
is hy gecomē in haerlieder Synagoge. Eñ
siet daer was een man hebbende een dorre
hant/ eñ sy vraechden hem seggende: Jst ooc
gheoorloft op de Sabbothen te gheneſen? op
dat sy hem beſchuldigen soudē. Eñ hy sey-
de henlieden: wat mensch sal daer syn van v
lieden die een schaep hebbe/ eñ ist dat dit valt
in een gracht op de Sabbothen/ en sal hy
dat niet nemen ende opheffen? Hoe veel te
meer is een mēsche beter dā een schaep? Hier
om so ist gheoorloft op de Sabboth dagen wel
B te doē. Doē seyde hy totte mensche: Steect
wt v hant. Eñ hy heeftse wtgesteken/ eñ sy is
weder gesont geworden gheluck de andere.
✣ Eñ de Phariseen wtgaende hielen raet
tseghen hem hoe dat sy hem dooden souden.
Eñ Jesus dit wetende is wt dē wege van
daer gegaen/ eñ hem isser vele gevolcht/ eñ hi
heeftse alle gheneſen/ eñ hy heeft henlieden
beuolen datse hem niet openbaer maken en
soudē/ op dat volbrocht soude worde dat-
ter geseyt is door Jsaiam den Propheet/ seg
Jsa.42.a.1. gende: Siet myn kint den welcken ic ver-
coren hebbe/ myn beminde inden welcken
myn siele goet behagen heeft: Jck sal mynen
gheest stellen op hem eñ hy sal het oordeel den
heydenen verkondigen. Hy en sal niet kij-
uen/noch roepē/ noch daer en sal niemāt syn
stemme op de straten hooren/ dat gecroocte
riet en sal hy niet heel breken/ende dat rooc-
kende vlas en sal hy niet wtblusschen/tot dat
hy het oordeel wtworpe der victorien/ ende
in synen naem sullen de Heydenen hopen. *
Doen is voor hem gebroght eenen diere-
nen duyuel hadde/ blint eñ stom/ eñ hy heeft
dien gheneſen/ alsoo dat hy spraek ende sach.
Eñ alle de scharen verwonderdē hen seere
Marc.3.c.22 eñ sy seyden: Js dit Dauids sone? Maer de
Phariseen dit hoorende hebben geseyt: Dese
en worpt geen duyuelē wt dan door Beelze-
bub den prince der duyuelē. Maer Jesus
wetende haerlieder gedachten/ heeft henlie-
Luc.11.c.17. den geseyt: Alle rijc tsegen sy seluen geschey-
den sal verwoest worden/ende alle stadt oft
huys tsegen sy seluen gedeylt/ en sal niet staē.
Eñ ist dat Sathanas Sathanam wtworpt/
so is hy tegen sy seluen ghedeylt/ hoe sal dan
syn rijc staen? Eñ ist dat ic door Beelzebub
de duyuelen wt worpe/waer door worpen v
kinderen die wt? Daerom sullē sy v rechters
wesen: Maer ist dat ic door dē geest Gods
de duyuels wt worpe/so is dan tot in v liedē
gecomen het rijck Gods. Oft hoe mach ye-
mant comen int huys van eenen sterckē eñ
synen huysraet beroouen/ten sy dat hy eerst-
mael den sterckē gebonden hebbe/ende dan
sal hy syn huys beroouen?
L ✣ Wie met my niet en is/ die is tegē my.
Eñ so wie met my niet en vergadert/ die ver
Mat.3.d.12. Luc.11.b.16. stroyt. Daerom segge ic v lieden/alle sonde
eñ blasphemie sal den menschē vergeuē woꝛ-
dē maer de blasphemie des geests en sal niet
vergeuen worden. Eñ soo wie een woort
seyt tegen den sone des menschē/ dat sal hem
vergheuen worden/maer die seyt teghen den
heyligen geest/ dat en sal hem niet vergeuen
worden noch in dese werelt/ noch in de toe-
comende. Oft maect den boom goet ende
syn vrucht goet/oft maeckt den boom quaet
eñ syn vrucht quaet. want voorwaer wt de
vrucht wort dē boom gekēt. Ghy gheboet-
sele der aderen/ hoe moecht dy goede dinghen
spreke daer ghy quaet zijt? want wt de ouer- Luc.6.g.45.
uloedicheyt des herten spreeckt den mont.
Een goet mensch wten goedē schat brengt
goede dingē voorts/ende een quaet mensche
wten quadē schat brengt voorts quade din-
gen. Maer ic segge v/ dat alle ydel woort/
dat de menschen gesproken hebben/ daer of
sullen sy reden geuen indē dach des oordeels.
Want wt uwen woorden suldy gherecht-
ueerdicht worden/ ende wt uwen woorden
suldy verdoemt worden. *
D ✣ Doen hebben hem geantwoort somm-
ge vanden Schrijbē ende Phariseen seggen-
de: Meester wy willen van v een teekē sien.
Luc.11.d.29. De welcke antwoordēde/ heeft hē geseyt:
Dit quaet ende overspelich ghesclachte soeckt
een teecken ende hem en sal geen teeken gege
uen worden dan het teecken van Jonas den
Luc.11.e. Propheet/ wāt gelijc Jonas geweest heeft
inden buyck vanden walusch drij dagen eñ
drij nachten also sal de sone des menschē we-
sen int herte der eerdē drij dagē eñ drij nach-
Luc.11.h. ten. De mannē van Ninive sullen opstaen
int oordeel met desen geslachte/ eñ sy sullē dat
verdoemen/om dat sy penitencie gedaen heb
1.Reg.10.a. ben/door de predicatie van Jonas/ ende siet
1.Par.9.b. hier is meer dan Jonas. De coninghinne
van zuyden sal opstaen int oordeel met dit ge
slachte/ende sy sal dat verdoemen/want sy is
gecomen van de eynden der eerden om te
hoorē de wijsheyt dē Salomon/ eñ siet meer
dan Salomon is hier. Eñ als den onsuy-
ueren geest vanden menschē wtgegaen is so
wandelt hy door de drooge plaetsen soeckē-
de ruste/maer hy en vintse niet. Dan seyt hy:
Jc sal wederkeeren in myn huys daer ic wt-
ghegaen ben. Eñ comende so vint hy dat le-
1.Petr.4.a. dich met besemē gekeert/ eñ verciert. Dan
gaet hy eñ neemt tot hem seuen ander geestē
arger dan hy is/ eñ ingaende woonē sy daer/
eñ dies menschen laetsten worden arger dan
syn eerste. Also sal ooc desen alderquaetsten
Marc.3.d.21. Luc.8.c.19. geslachte geschieden. Doen hy noch sprack
tot de scharen/ siet so stonden zijn moeder eñ
syn broeders buyten begeerende hem te spre
ken. Ende een seyde tot hem: Siet v moe-
der ende v broeders staen daer buyten be-
gherende v. Ende hy antwoordende den
ghenen diet hem seyde/heeft geseyt: wie is
myn moeder/ ende wie sijn myn broeders?
Eñ wtstekende syn hant tot synen discipe
len/heeft hy geseyt: Siet hier myn moeder/
ende myn broeders. Want so wie doet den
wille myns vaders die in de hemelē is/ dese
is myn broeder/ ende suster/ende moeder. *

Hoe Jesus in een scheepken den volcke syn ghelijckenisse wt leydt vanden saeden, van het onkruyt, vande mostaert sade, vanden verborgen schat, vande peerlen, eñ hoe een Prophete sonder eere in syn landt is.

Dat xij. Capittel.

Op

Op dien dach Jesus wtgaende wt dē huy-
se/ sadt ontrent de zee. Eñ daer syn tot
Mar.4.2.1. Luc.8.4. hem vergadert veel scharē/ also dat hy in een
schipken clommende sadt/ ende alle de schare
stont op den oeuere/ eñ hy heeft henlieden
vele ghesproken in parabolen/ seggende:
✠ Siet hy is wtgegaen die daer saeyt om
te saeyen/ Eñ als hy saeyt/ so syn de sommi-
ge saden gevallē by den wech/ eñ de vogelen
des hemels syn gecomen eñ hebben die ge-
ten. Eñ de andere syn gevallen in steenach-
tige plaetsen/ daer sy niet veel aerden en had-
den/ eñ sy syn terstont wtgesprotē om dat sy
geen diepte vander aerdē en hadden. Maer
als de sonne opghegaen was/ soo synse ver-
schout/ eñ om dat sy gheen wortel en hadden
so synse verdroocht. Eñ de andere syn ge-
vallen onder de doornen/ eñ de doornen syn
gewassen eñ die hebbēse verstnacht. Maer
de andere syn gevallē in goede aerde/ ende sy
gaven vrucht/ dat een hondertfout/ dat ander
tsestichfout/ het andere dertichfout. Die oo-
ren heeft om te hooren/ die hoore. Eñ syn
discipelen by hem comēde/ hebbē tot hem ge-
seyt: waeroin spreect ghy henlieden in para-
Ba belen? De welcke antwoordēde heeft hen-
lieden geseyt: Om dat v lieden gegeue is te
kennen de verborgenthedē van dat ryc der
hemelē/ maer henlieden en ist niet gegeuen.
Mat.13.c.12. Want den genen die heeft dien salmen ge-
uen/ eñ hy sal ouervloeden. Maer so wie niet
en heeft/ ooc ghene dat hy heeft sal van hem
wech genomē worde. Daerom spreke ic tot
henlieden in parabelen/ want sy siende niet
en sien/ eñ hoorende niet en hooren/ noch en
Psal.c.c.9. verstaen/ eñ in henliedē wort volbracht de
Marc.4.b.11. Luc.8.b.10. Ioan.12.f.41. Act.28.f.26. Rom.11.b.8. prophetie van Isaias/ seggende: Mit oren ge
hoort sultdy hooren eñ niet verstaen eñ siende
sultdy sien/ eñ niet aenmerckē. Wāt het het
te vā desen volcke is grof geworde/ eñ met-
ten oren hebben sy swaerlic gehoort/ ende
hare oogen hebben sy toe ghesloten/ dat sy te
gheenen tyde en souden sien metten oogen/
ende hooren metten oren/ ende metter her-
ten verstaen/ ende also bekeert worden/ ende
dat ickse ghenese. *
C ✠ Maer v oogē syn salich om dat sy sien/
Ire.10.d.23. eñ v oren om dat sy hooren. Want voor-
waer ic segge v/ dat veel Propheten eñ recht-
veerdige hebben begeert te sienc dat ghi siet/
eñ sy en hebbens niet gesiē/ eñ te hooren dat
ghy hoort/ ende sy en hebbens niet ghehoort.
Daerō hoort ghi de parabele vandē saeye-
Are.4.b.14. Ire.9.b.22. re. So wie het woort des ryc hoort ende
niet en verstaet/ daer coemt de quade eñ hy
neemt weeh datter gesaeyt is in syn herte/ dit
is de gene die by dē weeh gesaeyt is. Maer
die op de steenachtige plaetse ghesaeyt is/ dit
is die gene diet woort hoort/ eñ terstont ont-
fanet hy dat met blyschappen/ maer hy en
heeft in sy seinē geen wortele/ maer hy is ee-
nen cleynen tyt duerēde/ maer alsser tribula
tie gebuert/ ende vervolginge om twoorts/ so
wort hy terstont verargert. Maer die in de
doornen ghesaeyt is/ dat is dese die dwoort
hoort/ eñ de sorchfuldicheyt vā deser werelt/
ende de bedrieghelicheyt der rickdommen
verstmachten dwoort/ ende het wordt son-
der vrucht. Maer die in goede aerde ghe-
saeyt is/ dit is de ghene die twoort hoort
ende verstaet ende brengt vrucht voorts/ eñ
doet het eene hōdertfout/ het ander tseſtich-
fout/ ende het ander dertichfout. *
Een ander parabole heeft hy henlieden te
voren geseyt/ seggende:
✠ Het ryc der hemelē is gelyc geworden D
eenen menschc die goet saet gesaeyt heeft in
synen acker/ maer doen de menschē sliepē/
so is syn viāt comē eñ hy heuet daer oncruyt
op gesaeyet int midden der terwen/ eñ hy is
wech gegaen. Eñ doē cruyt gewassen was
eñ vrucht voorts gebracht hadde/ so opēbaer-
de hem ooc dat oncruyt. Eñ de knechtē vā
den vader des huysgesins tot hem comende/
hebbē hem geseyt: Heere/ en hebdy niet goet
saet gesaeyt in uwē acker? waer af heeft dien
dan oncruyt? Ende hy heeft henlieden ge-
seyt: De viandelycke menschc heeft dat ghe-
daen/ ende de knechten hebben hem ghe-
seyt: wildy dat wy gaē ende dat vergaderen?
Ende hy heeft gheseydt/ Neen/ op dat ghy
het oncruyt vergaderende/ by auontue-
ren oock de terwe daer mede niet te samen
metten wortelen wt en treet. Laetse beyde
wassen totten oochst/ ende ten tyde vanden
oochst/ sal ic den maeyers seggen/ Vergadert
eerstmael dat oncruyt ende bindet in bondel
kels om te verbranden/ maer de terwe ver-
gadert in myn schuere. *
Een ander parabel heeft hy henliedē te vo E
ren geleyt seggende/ Het ryckc der hemelē is Marc.4.d.30. Luc.13.d.18.
gelyc den mostaert sade/ dwelc een mensch ne
mende gesaeyt heeft in synē acker/ het welc
ymmer het minste is van allen saden/ maer
alst ghewassen is/ soo ist meerder dan alle de
cruyden/ eñ het wort eenen boom/ also dat de
vogelē des hemels comen/ eñ woonē in syn
tachē. Een ander parabel heeft hi henliedē Luc.13.c.21.
gesleyt/ Het ryc der hemelen is gelyc den he- Marc.4.d.33.
ue/ den welcken een vrouwe nemende heeft
geborgen in dry maten meels tot dat geheel
versuert worde. Alle dese dingen heeft Je-
sus in parabelen ghesproken tot de scharen/
ende sonder parabolen en sprac hy henlieden
niet/ om dat volbracht sonde worde dātter Psal.77.2.1.
geleyt was door den Propheet seggende: Ic
sal in parabelē mynē mont open doen/ Ic sal
op worpen verborgen dingē van dat begin-
sel der werelt. Doen hy de schare ghelaten
hadde/ so is hy in huys gecomen/ eñ syn disci
pelē syn tot hē gecomen seggende: Verclaert
ons de parabele vandē oncruyde des ackers.
De welcke antwoordende heeft henlieden
geseyt: Die tgoet saet saeyt/ dats de sone des
menschen. Eñ den acker is de werelt. Maer
tgoet saet dat syn de kinderē des ryc. Maer
dat oncruyt syn de quade kinderen. Eñ de
viandt diese ghesaeyt heeft/ dat is de duyuel.
Maer den oochst dats tvoleyndē der werelt.
Eñ de mayers dat syn de engelen. Aldus Apo.14.c.15.
ghelyck de oncruyden vergadert worden/
ende metten viere verbrandt/ also salt wesen
int

int voleyndē der werelt/ de sone des men-
schen sal syn engelen seyndē/ eñ die sullē ver-
gaderen van synen ryche alle argernissen eñ
de ghene die boosheyt doen/ ende sy sullen
Sap.1.b.7. die worpen inden oven des viers. Daer sal
Dan.11.a.3. gheschiey syn ende crysselinghe der tanden.
Dan sullen de rechtueerdige blincken als
de sonne in haers vaders ryc. Die oorē heeft
om te hooren die hoore.
✣ Het ryc der hemelē is gelyc eenē schadt
die verborgen is inden acker. Den welcken
een mensch (dien vonden heeft) verborcht eñ
wt blyschap van dien so gaet hy/ eñ vercoopt
al dat hi heeft/ eñ coopt dien acker. weder-
om is het ryck der hemelen gelyc eenē coop-
man/ soeckende goede peerlen/ Eñ geuon-
den hebbende een costelycke peerle/ soo is hy
wech gegaen/ eñ heuet al vercocht dat hy had
de/ eñ heeft die ghecocht. wederom is dat
ryc der hemelē gelyc een vysschers net dat in
de zee geworpen is/ eñ van alle manierē van
16 vysschē vangende is. Het welc alst vol was
wtreckēde/ eñ ontrēt dē oeuer sittēde hebbē
sy de goede vysschen wtgecorē in haer vaten/
maer de quade hebbē sy wech geworpē. Al-
so salt wesen in dat voleyndē der werelt/ de
engelen sullen wtgaen/ eñ sy sullen de quade
wichteyden wt dat middē der rechtueerdigē/
eñ die worpen inden oven des viers/ daer
sal geschrey syn/ ende crysselinge der tanden.
Hebdy alle dese dingē verstaen? Sy seggē
hem/ Ja wy. Hy seyde henlieden: Daerom
een yegelyc gelcert Scryfbe int ryc der heme
len is gelyc eenen mensch die een vader des
huysghelins is/ die wt synen schadt voorts
brengt oude dingen ende nieuwe. *
Eñ het is geschiet doen Jesus dese parabe
le voleynt hadde/ dat hi van daer is door ge-
gaen: Ende comende in syn lant leerde hy
henliedē in hare Synagogē/ alsso dat sy hen-
Marc.6.a.1. lieden verwonderden eñ seyden: Van waer
Luc.4.c.16. comen desen dese wysheyt ende crachtighe
Iohan.6.c.42 wercken? En is dit niet een timmermans
sone? En heet syn moeder niet Maria: ende
syn broeders Jacobus ende Joseph/ eñ Si-
mon ende Judas/ eñ syn susters en syn die
niet allegader bi ons? Van waer comen dan
desen alle dese dingen? Ende sy worden in
Iohan.4.f.44. hem verargert/ Maer Jesus seyde henlie-
den: Gheen Prophcet en is sonder eere
dan in syn landt/ eñ in syn huys. Eñ hy en
heeft daer niet veel mirakelen ghedaen om
haerlieder ongeloouicheyt wille.

Hoe sint Ian Baptista onthooft wort. Hoe Iesus vijf duysent mannen met vijf brooden eñ twee vysschen spijst. Eñ hoe hy op de zee wādelde, Hoe hy Peeter verloste die by nae verdroncken was, Ende hoe Iesus int landt van Genesar veel crancken ghenas.

Dat xiiij. Capittel.

A In dien tydē heeft Herodes een vandē vier
Marc.6.b.14. voysten/ ghehoort de fame van Jesus/ eñ
Luc.9.a.7. hy seyde synē knechten: Dit is Johannes de
doopere/ hy is van de dooden opgheslaen/ eñ
daerom wercken de crachtē door hem. wāt
Marc.6.c.17. Herodes heeft Johannem gevangen eñ hem
Luc.3.d.19. gebonden/ eñ gestelt inden kercker/ om Hero
dias wille syns broeders huysvrouwe. wāt
Johannes seyde hem/ Het is v niet geoorloft
die te hebbē. Eñ willende hem doodē heeft Marc.6.a.
hy tvolc gevreest/ want sy hadden hem als ee-
nē Prophcet. Eñ op den dach van Hero-
des geboorte so heeft Herodias dochter ge-
danst int midden/ eñ theeft Herodi behaecht.
waerom dat hy met eenē eede haer beloeft
heeft te geuē dat si vā hē begerē soude. Eñ
te vorē vermaent wesende vā haer moeder/
Geeft my (seyt sy) hier in eē schotel het hooft
vā Johannes dē doopere. Eñ de coninc is
bedroeft geweest: maer om den eedt ende om
de ghene die tsamen ter tafelen saten/ so heeft
hy geboden datment geuen soude. Eñ hy
heeft gesonden/ eñ Johannem onthooft indē
kercker/ eñ syn hooft is gebracht in eē scho-
tele/ eñ is der ionger dochter ghegeuen/ eñ sy
heeft dat haerder moeder gedragen/ Eñ syn
discipelen daer comende hebbē dlichaem ge-
haelt ende dat begrauen/ eñ comende hebben Luc.9.b.10.
sy Jesu dat gebootschapt. Dwelc als Jesus Marc.6.d.30.
gehoort hadde so is hy van daer geweken in Iohan.6.a.1.
een schepkē tot een woeste plaetse wten we
ge. Eñ alst de scharen gehoort hadden/ so syn
sy hem te voete geuolcht van de steden. Eñ
wtcomende heeft hy de groote schare gesien/
eñ hy heeft haerder ontfermt/ ende hen siecke
genesen. Eñ alst auont geworden was/ so
zyn syn discipelē tot hem gecomē seggende/
De plaetse is woest eñ de vre is nu ouerledē/
Laet de scharen gaen/ dat sy gaende tot de ca
steelen mogen spysse voor henselues cooper.
Maer Jesus seyde henlieden. Ten is hen- B
lieden geen noot te gaen/ geeft henlieden ghi
teren. Sy hebben hem geantwoort/ wy en
hebben hier maer vijf brooden ende twee vis
schen. De welcke heeft henlieden gheseyt:
Haelt my die herwaerts. Ende als hy der
scharen geboden hadde te sitten opt hoy/ ge-
nomen hebbende de vijf brooden eñ twee vi
schen/ siende ten hemelwaerts hy heeft die ge
benedyt ende gebroken/ eñ heeft synen disci-
pelen de brooden ghegeuen/ eñ de discipelen
der scharen. Eñ sy hebben alle geten ende
syn verlaet geworden. Eñ sy hebben de ble-
uelingen opgenomē twaelf corven vol broc-
kelingen. Ende der geender die daer aten
was tgetal vijf duysent mans/ wtghenomen
de vrouwen ende cleyn kinderen.
✣ Eñ terstont ghebood Jesus synen disci- Marc.6.f.45.
pelen dat sy opgaen souden in een schepken/ Iohan.6.b.16.
eñ voor hem varen ouer de zee/ tot dat hy de C
scharen verlaten soude. Eñ als hy de schā-
re gelaten hadde/ so is hy op eenen berch ge-
clommē alleē om te bidden. Eñ alst auont ge
worden was/ so was hy daer alleen/ ende
dat scheepken worde int midde der zee met-
ten baren gheworpē/ want dē wint was con-
trarie. Maer inde vierde wake des nachts/
so is hy tot henlieden gecomen wandelende
op de zee. Eñ sy siende hem op de zee wan
delen/ zijn verbaest geweest seggēde: Het is
een phantasie. Eñ van vreesen hebben sy ge-
roepen/ Ende terstont heeft Jesus tot hen-
lieden gesproken seggende: Hebt betrouwē/
ic bent/ en wilt niet vreesen. Ende Petrus
antwoordēde heeft geseyt: Heere ist dat ghy

ghy/

zijt/ so ghebiet dat ick tot v come opt water.
D Eñ hi heeft geseyt: Coemt. Eñ Petrus ne
dergaende wten schipken/ wandelde opt wa
ter om dat hy comen soude tot Jesum/ Maer
siende eenen stercken wint hy heeft gevreest/
Eñ als hi begonst te sinckē so heeft hi geroe-
pen seggēde: Heere behoudt my. Eñ Jesus
terstont syn hant wtreyckende heeft hem ge
grepē/ eñ tot hem geseyt: Ghi van cleynē ge-
looue waer ō hebdy getwijfelt. Eñ als si op
geclommen waren int schipken/ so heeft den
wint opgehouden. Eñ die int schipken wa
ren/ syn gecomen/ eñ hebben hem aenbeden
Marc.6.g.51. seggēde: Voorwaer ghi syt Gods sone. Eñ
als sy ouergescheept warē so syn sy gecomen
int landt van Genesar. Eñ als de man-
nen van dier plaetsen hem bekent hadden/ so
hebben sy ghesonden in alle dat lantschap/ eñ
sy hebben voor hem gebracht alle die qualijc
te passe warē/ eñ sy badē hem dat sy te mu
sten de vesen van synē cleede soudē raken/ eñ
alle diese raecten/ syn gesont geworden. *

Van de statuten der Phariseen die sy houen Gods geboden
enderhielde. Hoe Iesus de dochter van de Cananeesche vrou-
we ghenees. Ende hoe hy met seuen broden ende luttel visch-
kens spijst vier duysent mannen, ende hoe datter seuen manden
overschoots was. Dat xv. Capittel.

A Doen syn tot hem gecomē van Jerusalem
Marc.7.a.1. de Schrijben ende Phariseen seggende:
waerom ouertreden v discipelen de inset-
tinge der ouders/ want sy en wasschen hare
handen niet als sy broot eten. Eñ hy ant-
woordende heeft tot henlieden geseyt: waer-
om ouertreedt ghy Gods ghebodt om uwe
Exo.20.c.12. Deut.5.b.16. 27.b.16. Ephe.6.a.2. Exo.21.c.16. Leuit.20.b.9. Prou.20.c.20 insettinge? want Godt heeft geseyt: Eert
vader eñ moeder/ eñ so wie vader oft moeder
vermaledijt die sterue de doot. Maer ghy-
liedē segget: so wie tot vader oft moeder seit/
So wat gaue van my coemt dat sal v baten/
eñ hy en sal synen vader ende syn moeder
niet eeren/ eñ ghy hebt te niet gedaen het ge
Esa.29.d.13. Marc.7.a.6. bot Gods om uwe insettinge/ Ghy hypo-
crijten/ wel heeft van v gepropheteert Isai-
as de Propheet segghende: Dit volck eert
my metten lippen/ maer haerlieder herte is
verre van my. Maer te vergeefs dienen sy
my/ leerende de leeringen ende geboden der
menschē. Eñ als hy de scharen tot hem ge
roepen hadde/ so heeft hy henlieden gheseyt:
Hoort ende verstaet. Dat inden mont gaet
en besmet den menschē niet/ maer dat wten
mont coemt dat besmet den mēsche. Doen
hebben syn discipelen tot hem comende/ hem
gheseyt: weet ghy wel dat de Phariseen dit
woort gehoort hebbende verargert syn ghe-
weest? Eñ hy antwoordende heeft gheseyt:
Iam.3.c.12. Alle plantinge die mijn hemelsche vader niet
gheplant en heeft/ sal wtgheroeyt worden.
c.6.f.23. Laetse gewordē/ sy zijn blint der blinden
B leydtsluannen. Maer ist dat een blinde eenen
blinden leydt/ so vallen sy beyde in de greuch
Luc.7.c.47. te. Eñ Petrus antwoordēde heeft tot hem
geseyt: Verclaert ons dese parabele. Ende
hy heeft geseyt: Zijt ghylieden noch sonder
verstant? En verstaet niet dat alle dat in-
den mont comt/ inden buyc gaet/ eñ door den
natuerlicken wtganck wt geworpē wordt?
Maer de dingen die wten mont gaen/ die Gene.6.a.5. 8.d.21.
comen wter herten/ ende die besmetten den
menschē. Wāt wter hertē comē de quade ge-
dachten/ doodtslagē/ overspelē/ onuyschheden/
dieuerijē/ valsche getuygenissen/ Gods laste
ringen. Dit syn de dingē die den menschē
besmetten. Maer met ongewasschen handen
eten en besmet den menschē niet. *
✠ Eñ Jesus van daer wtgegaen zijnde is
wten wege gegaen inde palen vā Tyrus eñ
Sydon. Eñ siet eē Cananeesse vrouwe Marc.7.c.25.
van dien palen wtgegaen zijnde heeft geroe
pen seggende hem: Ontfermt v mijnder
Heere Dauids sone/ myn dochter wort qua
lijck gequelt vanden duyuel. De welcke en
heeft haer niet een woort gheantwoort. En-
de syn discipelen tot hem comende baden
hem seggēde/ Laetse gaē/ want sy roept ons
na. Eñ hy antwoordende heeft geseyt: Ic Mat.10.a.6. Iohan.10.a.1.
en ben niet gesonden dan tot de verlorē scha
pen des huys van Israel. Maer sy is ge-
comen/ eñ heeft hem aengebeden seggende:
Heere helpt my. De welcke antwoordēde C
heeft gheseyt: Ten is niet goet te nemen det
kinderen broot/ ende worpē dat den hondē.
Maer sy heeft gheseyt: Tis waer Heere/
maer de hondekens eten ooch van de broc-
kens die vā haerder heerē tafel vallē. Doen
heeft Jesus antwoordende haer gheseyt: O
vrouwe groot is v gheloue/ v geschiede ge-
lijc ghi wilt. Eñ haer dochter is genesen van Marc.7.d.
dier uren. * Eñ doe Jesus van daer door
gegaen was/ so is hy gecomen ontrent de zee
van Galileen/ ende clommende op eenē berch
hy heeft daer geseten. Eñ veel scharen qua Isai.35.a.5.
men tot hem hebbende met henlieden stom- Luc.7.d.22.
me/ blinde/ cruepele/ crācke/ eñ veel andere/ eñ
sy hebben die gworpen aen syn voeten/ ende
hy heeftse genesen/ alsoo dat de scharen hen-
lieden verwonderdē/ siende de stomme spre-
kēde/ die cruepele wandelēde/ de blinde sien-
de/ eñ sy loofdē grootelick dē Godt vā Isra-
el. Eñ Jesus syn discipelē tsamē geroepen Marc.8.a.1.
hebbende/ heeft gheseyt: My ontfermt der D
scharen/ want sy nu drij dagen by my gesta-
delijt blijuen/ eñ sy en hebben niet dat sy eten
mogen/ eñ ic en wilse niet vastende latē gaē/
dat sy onder wegē niet flau en worden. Eñ
de discipelen seggen hem: Van waer sullen
wy dan so veel broden mogen hebben in de
woestijne/ dat wy so grotē menichte moch-
tē versadē? Eñ Jesus seyde tot henlieden:
Hoe veel broodē hebdy? Eñ sy antwoordē:
Seuē/ eñ eē luttel vischkēs. Eñ hy heeft der
scharē gebodē dat sy soudē neder sitten op de
aerde/ Eñ nemende de seuen broodē eñ vis
schen/ eñ danckēde/ hi heeft die gebrokē eñ sy-
nē discipelē gegeuē/ eñ de discipelē hebbēt den
volcke gegeuē/ Eñ sy hebbē alle getē eñ syn
verslaedt geworde. Eñ van datter geovert
was vandē brockelingē hebbē sy opgenomē
seuen volle mandē. Eñ die daer geten haddē
warē vier duysent menschē/ sonder de vrou-
wē eñ cleyne kinderen. Eñ als hy de schare
gelaten hadde/ so is hy in een schipken opge-
gaē/ eñ is gecomen in de palē vā Magedan.

Hoe Ieſus de Phariſeen(een teeken begheerende)beriſpt Ende hoe hy ondervraecht ſijn diſcipelen wie dat de menſchen ſeggen dat hy is, eñ hoe hy Peeteren belooft de ſleutelē des hemelrijcx, Hoe hy ſijn lijden te kennen gheeft, ende leert dat yeghelick met ſijn cruys hem nauolghen ſal.

Dat xvj. Capittel. ✠

1 AEnde de Phariſeen eñ Saduceen zijn tot hem gecomē tempterende. Eñ ſy hebben hem gebeden dat hy henliedē een teekē vandē hemel thoonē ſoude. 2 Maer hi antwoordende heeft henliedē geſeyt: Alſt auont is ſo ſegdy: Tſal claer weder zijn wāt den hemel is root. Eñ des morgēs: Heden ſalt tēpeeſt zijn want den droeuigen hemel is root ſchijnende. Aldus weet ghy de gedaente des hemels te onderkennen/ eñ en condy de teekenē der tijden niet onderkennē? 4 Dit quaet eñ ouerſpelich geſlachte begeert een teeken/ eñ hem en ſal geen teekē gegeuē worde/ dan het teekē van Jonas den Prophete. Eñ als hy die verlaten hadde/ ſo is hy wech gegaen.

5 Eñ doen ſijn diſcipelen ghecomen waren ouer de zee ſo hebben ſy vergeten brooden te nemen. 6 De welcke heeft henlieden geſeyt: Siet aen/ eñ wacht v voor den heue der Phariſeen eñ Saduceen. 7 Eñ ſy dachtē in henſeluen/ ſeggende: wy en hebben gheen brooden genomen. 8 Eñ Ieſus dit wetende heeft geſeyt: wat denct ghy onder v lieden/ ghy van cleynen gheloue/ dat ghy gheen brooden en hebt? 9 En verſtady noch niet/ noch en zijdy niet ghedachtich der vijf brooden onder de vijf duyſent menſchen/ ende hoe veel korven dat ghy opnaemt? 10 noch der ſeuen brooden onder de vier duyſent menſchen/ eñ hoe veel manden dat ghy opnaemt? 11 waerom en verſtady niet dat ick v vanden broode niet gheſeyt en hebbe/ wacht v vanden heue der Phariſeen ende Saduceen? 12 *Doen hebben ſy verſtaē/ dat hi niet geſeyt en hadde/ datmē wachten moet vandē heue der broodē/ maer van de leeringe der Phariſeen eñ Saduceen.

13 ✠ Eñ Ieſus is ghecomen in de palen van Ceſarien Philippi/ eñ hi vraechde ſijn diſcipelen ſeggende: wien ſeggen de menſchen te zijn den ſone des menſchen? 14 Eñ ſy hebben geſeyt: De ſommige Johannem dē dooper/ de ander Eliam/ maer de ander Jeremiam/ oft een vanden Propheten. 15 Eñ Ieſus ſeyt tot hen: Maer wie ſegt ghy my te weſen? 16 Simon Petrus antwoordēde heeft geſeyt: Ghy zijt Chriſtus de ſone des leuēdē Gods. 17 Ende Ieſus antwoordende heeft hem geſeyt: Salich zijdy Simon Bariona/ want vleeſch eñ bloedt en heuet v niet geopēbaert/ maer mijn vader die in de hemelen is. 18 Eñ ick ſeggha v/ dat ghy Petrus zijt/ eñ op deſen ſteen ſal ick timmerē mijn kercke/ eñ de poorten der hellē en ſullē tegen haer niet verwinnen. 19 Eñ v ſal ick geuē de ſleutelen van dat rijck der hemelē. Eñ al wat ghy bindt op de aerde/ ſal ooc gebondē zijn in de hemelen. Eñ al wat ghy ontbindt op de aerde/ dat ſal ontbonden zijn oock in de hemelen. *

20 Doen heeft hy ſijnē diſcipelen gebodē dat ſy niemant ſeggē en ſoudē dat hy Ieſus Chriſtus was. 21 Van doen begonſte Ieſus ſijnē diſcipelen te thoonen/ dat hy ſoude moeten gaē te Jeruſalem eñ veel lijdē vandē ouders eñ Scriben eñ princen der Prieſteren/ eñ gedoot worden eñ ten derden daghe verrijſen.

22 Eñ Petrus hem te hemwaerts nemende/ heeft hem begonſt te ſtraffen ſeggēde: Verre zij dat vā v Heere dat en ſal v niet geſchiedē. 23 De welcke hem omkeerende heeft Petro geſeyt: Gaet achter my ſatana/ ghi zijt my tot verarghernisſe/ want ghy en ſmaect niet dat 24 Goddelick is maer dat menſchelick. Doen ſeyde Ieſus tot ſijnen diſcipelen:

✠ Iſſer yemant die na my comen wilt die bloedhene ſy ſelue eñ neme ſijn cruys eñ volge my na. 25 Wāt ſo wie ſijn ziele wilt behouden die ſalſe verlieſen/ maer die ſijn ziele om 26 mijnent wille verlieſt die ſalſe vinden. Wāt wat batet den menſche/ iſt dat hy alle de werelt wint/ maer ſynder zielen verlies lyder? Oft wat mangelinge ſal een menſch gheuen 27 voor ſijn ziele? Want de ſone des menſchē ſal comē in de glorie ſijns vaders met ſijnen enghelen/ eñ dan ſal hy eenen yegelicken weder geuen na ſijn wercken. 28 Voorwaer ick ſegghe v lieden/ daer iſſer ſommighe vanden ghenen die hier ſtaen/ die den doot niet ſmaken en ſullen/ tot dat ſy zien ſullen den ſone des menſchen comende in ſijn rijck. *

Hoe Ieſus op dē berch ſijn diſcipelen hemſelue vertoochde, Hoe hy een maenſuchtich kint genas, Eñ hoe dat Peeter wt ſijn beuel den tolpenninck betaelde, die hy vant indē muyl van eenē viſch,

Dat xvij Capittel. ✠

1 EEnde na ſes dagē ſo neemt hy tot hem Petrum eñ Jacobum/ eñ Johannem ſijnen broeder/ eñ hy leydtſe op eenē hoogen berch beſyden/ 2 ende hy is in een ander gedaente verandert gheweeſt voor henlieden. Eñ ſijn aenſicht heeft claer geſchenen als de Sonne/ ende ſijn cleederen zijn wit geworden gelijck ſneeu. 3 Ende ſiet henlieden hebben geopenbaert Moyſes eñ Elias met hem ſpreckende. 4 Ende Petrus antwoordende heeft tot Ieſum gheſeyt: Heere/ het is ons goet hier te zijn/ iſt dat ghy wilt ſoo laet ons hier maken dry tabernakelen/ U een/ Moyſi een/ eñ Elie een. 5 Doē hi noch ſpraē ſiet ſo heeft een claer wolcke henlieden ouerlommert. Eñ ſiet een ſtemme vander wolckē ſeggēde: Dit is myn beminde ſone/ inden welcken ick my wel behaecht hebbe/ hoort hem. 6 Eñ de diſcipelen dit hoorēde/ zijn op haerlieder aēſicht gevallen eñ hebben ſeer ghevreeſt. 7 Eñ Ieſus is by henlieden gecomē eñ heeftſe geraect/ ende henlieden geſeyt: Staet op ende en wilt niet vreeſen. 8 Eñ opheffende haerlieder oogen ſy en hebben niemanden geſien dan alleen Ieſum. 9 Eñ als ſy vanden berch neder gingen/ ſo heeft henlieden Ieſus beuolen/ ſeggende: Niemanden en ſegt dit viſioen/ tot dat de ſone des menſchen van de dooden opſtae. *

10 (Eñ de diſcipelen hebbē hem gevraecht ſeggende: wat iſt dan dat de Scriben ſeggē dat 11 Elias eerſtmael comē moet? Eñ hi antwoordende heeft hen geſeyt: Elias ſal ſekerlick comen/ eñ alle dingen weder te recht brengen/ maer ick ſegge v lieden dat Elias nv comen is/ eñ ſy en hebben hem niet gheken/ maer ſy hebben

Mar.8.b.11. Luc.11.g.16.
Mat.16.c.4. Luc.11.g.29.
Jon.1.a.1.
Mat.8.b.14. Luc.11.a.1.
Mat.14.c.17. Joan.6.b.9.
Mat.15.d.34.
Mat.9.c.15. Luc.9.b.18.
Joan.6.g.69.
Iſai.22.g.
Mat.16.d.21.
Mat.10.d.38. Luc.9.c.23. 14.c.27. 17.g.33. Joan.12.d.25.
Rom.2.d. Mat.16.d. Luc.9.c.27. Apoc.22.g.12.
Mat.17.a. Luc.9.d.28.
Mat.17.b.10. Mat.11.b.14.

hebbē in hem gedaē alle dat sy gewilt hebbē.
Eñ also sal de sone des mēschen vā henlieden
lyden. Doen hebben de discipelen verstaen
dat hy hen van Johannes dē dooper geseyt
hadde. Eñ doen hy by de schare ghecomen
was/so is tot hem gecomē eē mensch op syn
Mar.9.c.14. knyen voor hem neder gevallen/ seggēde:
Luc.9.c.37. Heere ontfermt v myns soons/want hy is
maensiuchtich/eñ is qualick te passe/ wāt dic-
mael valt hy int vier/eñ dickmael int water/
eñ ic hebbē voor uwe discipelē gebracht/eñ
℄ sy en hebbē hem niet connē genesen. Jesus
antwoordende/heeft geseyt: O ghy ongeloo
uich eñ verkeert geslachte/hoe lāge sal ic met
v liedē wesen? Hoe lāge sal ic v lydē? Brengt
hem herwaerts tot my. Eñ Jesus heeft diē
gestraft/ eñ de duyuel is daer wt gegaen/ eñ
thint is genesen geweest van dier urē. Doē
zyn de discipelē secretelic gecomē tot Jesum
eñ hebbē geseyt: waerom en hebben wy diē
Luc.17.b.6. niet connen wtwerpen? Jesus heeft hen-
liedē geseit: Om uwer ongeloouicheit wille.
Want voorwaer ic segge v lieden/ ist dat ghy
gheloouē hebt als een mostaert saet/ so sult y
segghen tot desen berch/ gaet van hier ouer
derwaerts/eñ hy sal daer ouer gaē/eñ niet en
sal v onmogelyck syn. Maer desen aert en
wort niet wtgheworpen dan door bidden eñ
vasten. Eñ doen hy verkeerdē in Galilēn/
Marc.9.c.31. so heeft Jesus tot henlieden geseyt: De sone
Luc.9.f.44. des menschē sal gelevert worde inde handen
Mat.20.c.18. der menschen/ ende sy sullen hem doden/
ende ten derden daghe sal hy verrysen. Ende
sy zyn seer bedroeft geworden.

D ✠ Ende doen sy te Capharnaum ghecō-
men waren/ so quamen tot Petrum die den
tolpēninck ontfingen/ eñ sy hebben tot hem
gheseyt: Wt meester en betaelt hy dech tolpen-
ninck niet? Hy seyde: Ja hy. Eñ doen hy in
huys ghecomen was/so voorquam hem Je-
sus seggende: want dunct v Simon? De
Coningen der aerden van wien nemen sy
erfbuyt oft chyns? Van haren kinderen oft
van de vremde? Ende hy seyde: Van de
vremde. Jesus seyde tot hem: So syn de kin
deren dan vry. Maer op dat wy henlieden
niet en vergeren/ gaet henen ter zee ende
worpt eenen hangel wt/ eñ den visch die ten
eersten op coemt/neemt dien/eñ synen mont
open ghedaen hebbende/ sult y eenen staetet
pēninck vinden/dien nemende/ gheeft hen-
lieden voor my ende v. ✱

Hoe Jesus syn discipelen leert ende joint ootmoedicheyt, hoe sy malcanderen vermanen ende begrypen sullen, ende vergeuen malcanderen haer misdaet.

Dat xviij. Capittel.

Alsa die ure syn die discipelē tot Jesum geco-
Mar.9.c.34. men/seggende: wie meyndy dat de meeste
Luc.9.f.46. is int rijck der hemelē? Eñ Jesus tot hem
Luc.15.b.14. roepende een cleyn kindeken/ heeft dat ghe-
Joa.14.d.20. stelt int middē van hon/ eñ hy heeft geseyt:
Voorwaer ic segge v/ ten sy dat ghy bekeert
worde/eñ wort als cleyn kinderē/ so en sult y
int rijck der hemelen niet comē. Daerō so
wie hem verootmoedicht gheliick dat cleyne
kindekē/ die is de meeste int rijck der hemē-
len. Ende so wie een sulck cleyn kindeken
ontfanct in mynen naem/ die ontfanckt my.
Mar.9.f.42. Maer so wie een van desen cleynen die in
my gheloouen verargert/ het waer hem o-
baerlick dat eenen molensteen aen synē hals
Luc.17.a.1. gehangē worde/ eñ dat hy verdroncken wor
de in de diepte der zee. Wee ō wereit vande
verarghernissen/ wāt het is nā noode datter
verargernissen comen. Maer nochtans wee
dien menschē/ door den welcken de verarger
nisse coemt. Maer ist dat v hant oft uwen
voet v verargert so snyt dien af/ eñ worpten
van v/ tis v beter int leuen te gaen cranck
oft cruepel/ dan twee handē ende twee voe-
ten hebbende/ gheworpen te worden int ee-
wich vier. Eñ ist dat v ooge v verargert/
so treckt wt/ ende worptse van v/ tis v beter
een ooge hebbende int leuē te gaen/ dan twee
oogen hebbende/ geworpen te worden in de
helle des viers. Siet dat ghy niet en ver- B
smaet een van desen cleynē. Want ic segge v/ Eccle.5.b.
dat haer Engelē in de hemelen altyt siē daen Psal.33.a.8.
schyn myns vaders/die in de hemelen is. ✱
Luc.19.b.10. Want de sone des menschē is gecomen sa-
Luc.15.a.4. lich te maken tghene datter verloren was.
Wat dunct v liedē: ist dat yemant hondert
schapen heeft/ eñ datter een van diē verdoelt
is/ en laet hy niet de negen eñ tnegentich op
de bergen/ eñ gaet soecken tgene datter ver-
doelt is: ende ist dat gebuert dat hyt vint/
voorwaer ic segge v/ dat hi daer af hem meer
verblijdt/ dan van de negē eñ tnegentich/ die
niet gedoelt en hebben. Also en ist ooc den
wille niet voor uwē vader die in de hemelen
is/ datter een vā desen cleynē sal verlorē gaē.
Luc.17.a.3. ✠ Maer ist dat v broeder tegē v sondicht/
Leui.19.d.17. so gaet eñ straft hem tusschen v ende hem al-
Eccle.19.b.11. leen/ ist dat hi v hoort/so sult y uwen broeder
Leco.3.d.19. gewonnen hebben. Maer ist dat hy v niet
Deu.19.b.15. en hoort/ so neemt met v noch eenē oft twee/
2.Cor.13.a.1. op dat inden mont van twee oft dry ghetuy-
Heb.10.d.28 gen/mach alle woort staen. Maer ist dat hy
Ioan.8.c.17. die niet en hoort/so segget der kerckē/ maer
1.Thes.3.d.14 ist dat hy de kercke niet en hoort/ so laet hem
1.Cor.5.c.9. v wesen als een Heydene ende een Publi-
Ioan.10.d.11 caen. Voorwaer ick segghe v/ al wat ghy C
bindt op de aerde/ dat sal gebonden syn oock
inden hemel/ende al wat ghy ontbindet op-
der aerdē/ dat sal ontbonden syn oock inden
hemel. Wederom segge ick v lieden dat: ist
dat sake datter twee van v lieden ouer een
comen opder aerden/ vā alle dinck wat sy be
gheren sal henlieden geschieden van mynen
vader die in de hemelen is. want waer-
der ergheus twee oft dry vergadert syn in
mynen naem/ daer ben ic int middē van hē-
liedē. Doen heeft Petrus tot hem comen-
de geseit: Heere/ hoe dicmael sal myn broeder
in my sondigen/eñ dat ict hem vergeuen sal?
tot seuenmael? Eñ Jesus heeft hē geseyt: Ic
en segghe v niet tot seuenmael/ maer tot tien-
mael werf seuenmael. ✱
✠ Daerom is tryt der hemelen gelijck ee-
nen menschē wesende Coninc/ die rekeninge
houden wilde met synen knechten. Ende
doen hi begonste te rekenē so is hē een voor
gebracht die hē schuldich was thien duysent

ponden. Eñ doen hy niet en hadde daer af
dat hyt betalen mochte/ ſo heeft de heere ge-
boden datmen hem vercoopen ſoude/eñ ſyn
huyſvrouwe eñ kinderen/eñ alle dat hy had-
D de/eñ betalinge doen. Maer de knecht ne-
dervallende heeft hem ghebeden/ſeggende:
Hebt pacientie met my/ eñ ic ſalt v al betalē.
Ende de heere ontfermēde dies knechts/
heeft hem laten gaen/ ende de ſchult heeft hy
hem quyt geſchouden. Eñ de ſelue knecht
wtgegaen ſynde/heeft geuonden een van ſy-
nen medeknechten/ die hem ſchuldich was
hondert penningen/ende houdende hy heeft
hem ghewozcht legghende: Betaelt dat ghy
ſchuldich zyt. Eñ ſyn medeknecht neder-
vallende badt hem/ſeggende: Hebt paciencie
met my/ende ic ſalt v al betalē. Maer hi en
wildet niet/ maer hy is wech ghegaen/ ende
heeft hem inden kercker ghewozpen/ tot dat
hy de ſchult betalē ſoude. Maer ſyn mede-
knechten ſiende datter geſchiede/ zyn ſeer be
dzoeft gheweeſt/ ende ſy zyn ghecomen ende
hebben haren heere vertelt al datter geſchiet
was. Doen heeft hem ſyn heere geroepē/
ende hem gheſeyt: Ghy booſe knecht/ alle v
ſchult heb ick v quyt geſchoudē/ om dat ghy
my gebeden hebt: en moeſte ghy daerom
oock ws medeknechts niet ontfermen/gelijc
ic ws ontfermt hebbe? Eñ ſyn heere gram
weſende/heeft hem dē pynigers geleuert/tot
dat hy betalen ſoude alle de ſchult. Alſo ſal
oock myn hemelſche vader v lieden doen/iſt
dat ghy een yeghelijck ſynen bzoeder niet en
vergheeft van uwer herten. *

Hoe Ieſus thoont eñ leert dat het heylich Sacramēt der hoo
welijcx onbindelick is. Ende hy prijſtſe die hare ſelues verſun-
den om rijcke der hemelen. Hoe een Iongheling om ſyn groot
goet niet en volget Ieſus raet, ende hier wt thoont hy dat laſtich
is dat een rijck menſche int hemelrijck gheraeckt.

Dat xix. Capittel.

A Ende tis geſchiet doen Jeſus deſe wooz-
Marc.10.a.1. den voleynt hadde/ dat hy is vertrocken
wt Galileen/ ende gecomen in de palen van
Judeen ouer de Jozdane. eñ hem ſyn veel
ſcharen geuolcht/ eñ hy heeftſe daer geneſen.
Eñ de Phariſeen zyn tot hem gecomē hem
tempterende eñ ſeggende: Jſt eenen menſch
Gen.1.d.22. geozloeft ſyn huyſvrouwe te verlatē om al-
27. derley ſaken? De welcke antwoozdende
Ephe.5.g.31. heeft henlieden geſeyt: En hebdi niet geleſen
1.Cor.6.d.16 dat de gene die van theginſel dē menſche ge
maect heeft/heeftſe gemaect eenen man ende
een vrouwe? Eñ hy heeft geſeyt: Daerom
ſal een menſch vader ende moeder verlaten/
ende ſynder huyſvrouwen aencleuē/ ende ſy
ſullen twee in een vleeſch ſyn. Dierom
en zyn ſy nu niet twee/maer eē vleeſch. Daer
Deut.24.a.1. om wat Godt verſaemt heeft dat en ſcheyde
de menſch niet. Sy ſeggē hem: waerō heeft
Moyſes dan geboden eenen ſcheydbrief te ge-
uen/eñ te verlaten? Hy heeft hen gheſeyt:
Moyſes heeft om de hartheyt uwer herte v
lieden toegelatē van v huyſvrouwē te ſchey-
Mat.1.8.11. den/maer vant beginſel en heuet alſo niet ge
Mar.10.b.11. weeſt. Maer ic ſegge v/dat ſo wie van ſyn
Luc.16.d.18. huyſvrouwe ſcheyt (ten ware om ouerſpels
1.Cor.7.b.11. wille) eñ een ander trouwet/ die doet ouer-
ſpel/eñ ſo wie een verlaten trouwet/die doet
ouerſpel. Syn diſcipelen ſeggen tot hem: B
Jſt des menſchē ſake alſulc met ſynder huyſ
vrouwē/ ſo en iſt niet ozbaerlick te trouwē.
De welcke heeft henlieden gheſeyt: Sy en
vaten alle dit woort niet/ maer die vatent dē
welckē dat gegeuē is. Want daer ſyn ſom-
mighe verſneden die van haers moeders
lichaem alſo geboren ſijn/ende daer ſyn ver-
ſnedene die gemaect ſyn vanden menſchen/
eñ daer ſyn verſnedene die henſelues verſne
den hebbē om ryck der hemelē. Diet vaten
mach die vatet. Doen ſyn hem cleyn kin- Mar.10.h.13.
derkens aengebracht/ dat hy ſyn handen op Luc.18.a.15.
die leggen ſoude eñ bidden. Eñ de diſcipelen
ſtraftenſe/ maer Jeſus ſeyde henliedē: Laet Mat.18.b.3.
toe de cleyne kinderkens/ende en wiltſe niet
verbieden tot my te comē/ want alſulckē be-
hoort het ryc der hemelē toe. Eñ als hy hen
ſyn handen op geleyt hadde/ſo is hy vā daer
wech gegaen. Eñ ſiet een tot hem comēde Mar.10.h.17.
ſeyde tot hem: Goede meeſter/ wat goets Luc.18.d.18.
mocht ic doen/ dat ic het eewich leuen mocht C
hebben? De welcke heeft hem geſeyt: wat
vraechdy my van tgoet? Een iſſer goet/dats
Godt/ Maer wilt ghy tot dat leuen ingaen/
onderhoudt de gebodē. Hy ſeyt hem: welc- Exo.20.c.13.
ke? Eñ Jeſus heeft geſeyt: Ghi en ſult geenē
doodſlach doen. Ghy en ſult gheen ouerſpel
doen. Ghy en ſult geen dieuerije doen. Ghy
en ſult gheen valſch ghetuyghenijſſe gheuen.
Eert uwen vader ende uwe moeder. Ghy
ſult uwen naeſten liefhebben als v ſelues.
De iongelinc ſeyde tot hem: Alle deſe heb
ic bewaert van mynder ioncheyt af/ wat ge-
breeckt my noch? Jeſus heeft hem geſeyt:
Jſt dat ghy wilt volmaeckt ſyn/ſo gaet ver-
coopt dat ghy hebt/ ende gheuet den armen/
ende ghy ſult eenen ſchat hebben inden he-
mel/ende coemt volcht my. Maer doen de
iōgelinc dit woort gehoort hadde/is hy droe
uich wech gegaē/ wāt hy hadde veel beſittin
gen. Eñ Jeſus ſeyde ſynē diſcipelē. Voor-
waer ic ſegge v/dat een ryc menſch niet lich-
telijc en ſal int ryc der hemelen comen. Eñ D
wederom ſegge ic v: lichtelicker iſt eenen ka
mel door eender naelden ooge te gaen/ dan
den rychē menſch te comē int ryck der heme
len. Eñ de diſcipelen deſe dingen gehoort
hebbende/zyn ſeer verwondert geweeſt/ſeg-
gēde: wie ſal dan mogen ſalich weſen? Eñ
Jeſus aenſiende heeft henlieden geſeyt: By
de menſchen iſt onmogheliic/ maer by Gode
ſyn alle dinghen mogheliick.
✝ Doen heeft Petrus antwoordende tot
hem geſeyt: Siet wy hebben alle dingen ach-
tergelaten/ende ſyn v gevolcht. wat ſal ons
dan worden? Maer Jeſus heeft tot hen-
lieden geſeyt: Voorwaer ic ſegge v liedē/ dat
ghy die mi gevolcht ſyt/inde wedergeboorte
(als de ſone des menſchē ſitten ſal indē ſtoel
ſynder maieſteyt) ooc ſittē ſult op twaelf ſtoe
len/ orderlēde de twaelf geſlachten van Iſra
el. Ende alle die achterlaet huys/ oft broe
ders/ oft ſuſters/ oft vader/ oft moeder/ oft
huyſ-

huysvrouwe / oft kinderen/ oft acker landen
om mijnen naem/ die sal hondertfout ontfan
gen/ende het ewich leuen besitten. Maer
veel vanden eersten sullen de laetste wesen/
ende veel vanden laetsten/ de eerste.

Van de parabole der wijngaerts, totten welcken te oeffenen, leert veel geroepen sijn: Van Sebedeus kinderen, ende twee blinden by Iericho die Iesus verhelpt.

Dat xx. Capittel. ✠

1 HEt rijc der hemelen is gelijc eenen mensch
die vader des huysgesins is/ die wtgegaē
is ten eersten morgenstont / om wercluyden
te huren in sijnen wijngaert. Ende als hy
2 overcomen was metten wercluydē om den
dagelijcschen penninc/ hy heeft die gesonden
3 in sijnen wijngaert. Ende wtghegaen synde
omtrent der derder urē/ hi heeft andet gesien
4 op de merct ledich staende/ ende hy heeft diē
geseyt: Gaet ghy oec indē wijngaert/ ende dat
5 recht is dat sal ic v geuen. Ende sy sijn wech
gegaen. Ende wederom is hy wtgegaen om-
trent der sester ende negenster uren/ ende heeft
6 des gelijc gedaen. Maer omtrent de elfste
ure is hy wtgegaen/ende heeftet ander staende
gevondē ende hy seyt tot dien: waerom staet ghy
hier alle den dach ledich? Ende sy seggē hem:
7 Om dat ons niemant ghehuert en heeft. Hy
seyt diē: Gaet ghi liedē oec inden wijngaert.
8 Ende alst auont gheworden was / so seyt de
heere vanden wijngaert tot sijnen huysmeer-
ster: Roept de wercluden/ ende betaelt hemlie-
den haren loon/ beginnende vanden laetsten
tottem eersten. Als sy dan quamen die om-
trent der elfster uren geroepē waren/ sy heb-
9 ben elck eenen penninck ontfanghen. Ende
de eerste oec comende hebbē gemeynt dat sy
meer ontfangen souden/ende sy hebbē ontfan-
10 gen elck eenen penninc. Ende ontfangende
hebben sy gemurmureert teghen den vader
11 des huysgesins/ seggēde: Dese alderlaetste
12 en hebben maer een ure gewracht/ ende ghy
hebt die ons gelijc gemaect/ die den last van
den dage gedragen hebben ende de hitte. Ende
13 hy antwoordende heeft tot eenē van dien ge
seyt: Vrient ic en doe v geen ongelijc / en sijt
ghy niet om eenen penninck met my overco
14 mē? Neemt dat uwe is ende gaet henen/ ic
15 wil oec desen laetstē gelijc v. Oft en ist
mi niet geoorloft te doen dat ic wille? Is uwe
Mar. 10. d. 10. Luc. 19. d. 11. Mar. 10. d. 11. Luc. 13. f. 30. Mar. 10. e. 31. Luc. 13. e. 30.
oge quaet om dat ic goet ben? Also sullen
16 de laetste deerste wesen/ ende deerste de laetste.
want veel isser gheroepen / ende luttel wer-
corē. ✠

17 Ende Iesus opwaerts gaende na Jeru-
salem/ heeft tot hem genomen de twaelf disci
pelen secretelijc / ende heeft henliedē geseyt:
Siet wy gaen opwaerts na Jerusalem/ende
18 de sone des menschē sal geleuert worden den
19 princen der priesteren ende den Schriben/ ende sy
sullen hem ter doot verwijsen/ ende sy sullen
hem den Heydenen leueren om te bespotē/
ende te ghesselen/ende te cruycen ende opden
derden dach sal hy weder opstaen. ✠

20 Doen is tot hem ghecomen de moeder
Mar. 10. f. 35. van Zebedeus kinderen met haren sonen/
aenbiddende ende begerende wat vā hem. De
21 welcke heeft haer geseyt: wat wildy? Ende sy
seyde hem: Segt dat dese mijn twee sonē sit-
tē deen aen v rechte hant/ ende dander aen v
22 slincke hant in v rijc. Ende Iesus antwoordē-
de heeft geseyt: Ghi en weet niet wat ghy be
geert. Moecht dy dincke den kelck den wel-
cken ic dincken sal: Sy hebbē hem geseyt: Ja
23 wy. Hy heeft henliedē geseyt: Mijnē kelck
sult dy voorwaer dincken / maer te sitten aen
mijn rechte hāt ende slincke hāt/ dat en behoort
my niet v lieden te geuen/ maer den ghenen
24 diet bereyt is van mijnen vader. Ende dit Mar. 10. g. 41. Luc. 22. c. 25.
hoorende de thiene hebben hen verbolgē van
25 de twee broeders. Maer Iesus heeftse tot
hem geroepē ende geseyt: Ghy weet wel dat
de princen der Heydenē heerschappije ouer
henliedē hebbē ende die de meeste sijn gebuyc-
26 ken macht ouer henlieden. Maer alsoo en D
salt niet wesen onder v lieden/maer soo wie
dat onder v lieden wilt de meeste worde/ die
27 sy v lieder dienaer/ ende die onder v lie-
28 den wilt de eerste sijn/ sal v lieder dienaer sijn/ Phil. 2. a. 7.
gheijck de sone des menschen niet comen
en is om ghedient te worden / maer om te
dienen/ ende sijn siele te ghenen tot een ver-
lossinghe voor vele. ✠

29 Ende als sy van Iericho ginghen/so is hen- Mar. 10. g. 46. Luc. 18. f. 35.
30 lieden een groote schare gevolcht/ ende siet
twee blinden sittende by den wech/ hybbē ge
hoort dat Iesus voorby ginck/ ende sy hebben
geroepen/ seggende: Heere ontfermt v onser
31 Davids sone/ Ende de schare strafte sie dat
sy swijghen souden. Maer sy riepen te meer/
seggende: Heere ontfermt v onser Davids
32 sone. Ende Iesus heeft ghestaen ende hy
heeftse geroepen ende geseyt: wat wildy dat
33 ick v doe? Sy seggen tot hem/ Heere/ dat
34 onse oogen geopent worden. Ende Iesus
hierdoor ontfermende/ heeft hare oogen ghe-
raect. Ende terstont hebben sy ghesien/ende
sy sijn hem ghevolcht. ✠

Hoe Iesus triumphantelijck binnen Jerusalem ghecommen is, ende hoe hy de Phariseen beschaemt, ende de cooplieden wtcoopers wten tempel wecht, ende vermaledijt den vijghenboom. Ende hy leert henlieden by gelijckenissen, henlieden heymelijc dat doot begrijpende.

Dat xxj. Capittel. ✠

1 ENde als sy Jerusalem ghenaecten ende co- A
men waren tot Bethphage totte berch dē Mar. 11. a. 1. Luc. 19. d. 29.
Olijeten / doen heeft Iesus twee discipelen
2 gesonden/ seggende tot henlieden: Gaet int
casteel dat teghen v lieden ouer is / ende ter-
stont sult dy vinden een ezelinne ghebonden/
ende een veulē met haer: Ontbindet ende brengt-
3 se tot my/ ende ist dat v yemant yet seyt / segt
dat de Heere dese vā doene heeft / ende terstont
4 sal hy die laten gaen. Ende dit is gedaen om
dat vervult soude worden dattet geseyt is
5 door den Prophect seggēde: Segt der dochter Isai. 62. d. 11. Zach. 9. b. 9. Ioha. 12. b. 15.
vā Sion: Siet v coninc coēt v saetmoedich / ende sittende op een ezelinne ende op
een veulen het ionck van een ockdraghen-
6 de beeste. Ende de discipelen gaende heb-
7 ben ghedaen also hen Iesus ghebooden had-
de. Ende sy hebben de ezelinne ende dat veu-
lē tot hem gebracht/ende sy hebbē daer op haer-
lieder cleederen geleydt/ende hebben hem daer
8 op doen sitten. Ende een seer groote schare

hebben hen cleederē inden wech geſpreyt/ de
andere hebben tacken vande boomen gehou
wen/ ende ſtroydē die indē wech/ eñ de ſcha=
ren die voꝛe gingen/ eñ die na volchden rie=
Pſa. 117. d 16 Marc. 11. b 9. Luc. 19 g. 38. pen al ſeggende: Hoſanna den ſone van Da=
nid/ gebenedyt zy hy die daer coēt indē naem
des Heeren/ Hoſanna int alderhoochſte. *
Eñ als hy in Jeruſalem gecomen was/ ſo
is alle de ſtadt beroert geworde ſeggēde: wie
is deſe? Eñ de luyden ſeyden: Dit is Jeſus
Johan. 1. c. 14 de prophect vā Nazareth Galilee. Eñ Je
Deut. 14. d. 21 ſus is binnen gegaen inden tempel Godts/
eñ hy dreef wt alle de vercoopers ende coo=
pers inden tempel/ ende de tafelen der wiſ=
ſelaers/ ende de ſtoelen der duyven vercoo=
pers heeft hy om gewoꝛpen/ ende hy ſeyde
Iſai. 56. c 7. Iere. 7. b. 11. henlieden: Tis geſchreue: Mijn huys ſal een
bedehuys genoemt woꝛden/ eñ ghy hebt dat
een mooꝛdenaers ſpeloncke gemaect. Eñ
tot hem ſijn gecomē blinde ende cruepele in=
den tempel/ ende hy heeftſe geneſen. Maer
B de Princē der Prieſterē eñ de Scryben ſien=
de het wonder dat hy gedaē hadde/ eñ de kin
derē roepende indē tempel eñ ſeggende: Ho=
ſanna den ſone van Dauid/ zijn verbolgen ge
weeſt/ ende hebdē tot hem geſeyt: Hoꝛdy
wat deſe ſeggen? Maer Jeſus heeft tot hen=
liedē geſeyt: Ja ick voꝛwaer. En hebdi noyt
Pſal. 8. a 3. geleſen dat wten mont der onmondiger kin
deren eñ der ſuygelingen hebdy den lof vol=
maect? Ende hen latende is hi buytē wter
ſtadt ghegaen in Bethanien/ ende aldaer is
hy ghebleuen. *
Mat. 11. b 11 Maer des moꝛgens na de ſtadt keerende/
hy heeft honger gehadt. Eñ ſiende eenē vij
geboom omtrent den wech/ hy is tot dien ge
gaen/ eñ en heeft daer niet aen genondē dan
alleen bladeren/ eñ heeft tot diē geſeyt: Nem
mermeer en waſſe van v vucht in der eewic
heyt. Eñ de vijgeboom is terſtont vꝛooge ge
Marc. 11. c. 12 woꝛden. Eñ de diſcipelen dit ſiende hebbē
henliedē verwondert ſeggende: Hoe is dien
terſtont verdꝛoocht? Eñ Jeſus antwoꝛ=
dende heeft henlieden geſeyt: Woꝛwaer ick
ſegge v iſt dat ghy gheloone hebt/ eñ niet en
twyfelt/ ſo en ſuldi dit niet allē vandē vijge=
boom doē/ maer ooc iſt dat ghy deſen berghe
Mat. 7. a 7. Ioan. 15. a 7. Mar. 11. d 24 ſegt/ neemt v op/ eñ woꝛpt v in de zee/ het ſal
gheſchieden. Eñ al wat ghy begeert int ge=
hebt gelouende/ dat ſuldy ontfangen.
✝ Eñ als hy inden tempel gecomen was/
ſo ſijn tot hem (daer hy was leerende) geco=
men de princen der Prieſteren/ eñ de ouders
Mat. 11. d 28 Luc. 20. a 2. ſeggēde: Doꝛ wat macht doedy deſe dingē?
Eñ wie heeft v deſe macht gegeue? Jeſus
antwoꝛdende heeft henlieden geſeyt: Jc ſal
v lieden ooc een reden vꝛagen/ iſt dat ghi my
die ſegget/ ſo ſal ic v lieden oock ſeggen doꝛ
wat macht dat ick deſe dinghen doe. Jo=
hannis doopſel van waer was dat/ vandē he
mel oft vanden menſchen? Eñ ſy dachten in
C henſelue ſeggende: Jſt dat wy ſeggen van
den hemel ſo ſal hy ons ſeggen: waꝛom en
hebdy dan hem niet geloofft? Maer iſt dat wy
ſeggben vanden menſchen/ ſo vreeſen wy de
Mat. 14. a 5. ſchare/ want ſy houden Johannem allegader
als eenen Propheet. Eñ ſy antwoꝛdende
Jeſu hebben geſeyt: wy en weetens niet. Eñ
hy heeft henlieden ooc geſeyt: Noch ic en ſeg
ge v liedē ooc niet doꝛ wat macht dat ic de=
ſe dingen doe. * Maer wat dunct v lieden?
✝ Een man hadde twee ſonen/ eñ gaende
totten eerſten hy heeft geſeyt: Sone gaet he=
den wech eñ werct in mijnē wijngaert. Eñ
die antwoꝛdēde heeft geſeit: Jc en wils niet
doē. Eñ namaels doꝛ beron bewerchtzijnde
hy is daer henē gegaen. Eñ gaende totten
anderen heeft hy deſgelijcx gedaen. Ende die
antwoꝛdende/ heeft geſeyt: Jck gae Heere/
eñ hy en heeftet niet gegaen: wie vanden
tween heeft des vaders wille gedaē? Sy ſeg
gen hē: deerſte. Jeſus ſeyde henliedē: Voꝛ=
waer ic ſegge v liedē/ dat de Publicanen ende
gemeyne vꝛouwē gaen voꝛ v liedē int rijc=
ke Gods. want Johannes is tot v lieden
gecomē inden wech der rechtueerdicheyt/ eñ
ghy en hebt hem niet geloofft/ maer de Publi=
canen eñ de gemeyne vꝛouwen hebben hem
gelooft/ maer ghi dat ſiende en hebt namaels
gheen beron gehadt dat ghy hem gheloouen
ſoudt. * Voꝛt noch eē ander gelijckenuſſe.
Marc. 12. a. Luc. 20. b. Iſa. 5. a. 1. Iere. 2. a. Act. 7. d. ✝ Daer was een menſch een vader des
huyſgeſins die eenē wijngaert geplant had=
de/ eñ hy heeftet eenē tuyn omme geleydt/ eñ
een putte ingegraue/ eñ eenen toꝛre opghe=
richt/ eñ hy heeft dien dē lantliedē verhuert/
eñ hy is buytens lants gereyſt. Eñ als den
tijt der vruchten aengecomen was/ ſo heeft
hy ſijn knechtē geſondē tot de lantlieden/ dat
ſy de vruchten van dien ontfangē ſoudē. Eñ D
de lantlieden ſijn knechtē grijpende/ hebben
den eenen geſlagen/ den anderen ghedoodt/
maer den anderē hebbē ſy geſteent. Weder=
om heeft hi andere knechten geſonden/ meer
in getale dan deerſte waren/ eñ ſy hebbē dien
deſgelijcx gedaē. Maer ten laetſtē heeft hy
tot henlieden ſijnen ſone geſonden ſeggēde:
Sy ſullen mijnen ſone ontſien. Eñ de lant=
luyden den ſone ſiende/ hebben geſeyt onder
henlieden: Dit is de erfgename/ coemt ende Mat. 16. a. 17. a. 21. d. Ioan. 5. b laet ons hem dooden/ eñ wy ſullen zijn erfe=
niſſe hebbē. Eñ dien aengrijpēde ſy hebben
hem wtgeworpen buyten den wijngaert eñ
ghedoot. Dierom als de heere des wijn=
gaerts ſal gecomē ſijn/ wat ſal hy dien lantlie
den doen? Eñ ſy ſeggen hem: De quade ſal
hy qualick verdoen/ eñ ſijnē wijngaert ſal hy
anderen lantluydē verhueren/ die hem vruch
ten ſullen betalē te ſijnē tijdē. Jeſus ſeyt tot
henliedē: En hebdy noyt geleſen in de ſchif=
tueren: De ſteen den welcken de timmerlie=
den verworpen hebben/ is geworden tot het
hooft van eenē hoecke? Vanden Heere is dit
geſchiet/ eñ tis wonderlick in onſen ooghen.
Pſal. 117. d 22 Act. 4. b 11 Rom. 9. d 33 1. Pet. 2. a 7 Luc. 20. c 18 Mar. 12. d 10 Iſa. 28. d 16 * Daerom ſegge ic v liedē/ het rijck Gods ſal
van v genomen worden/ eñ tſal gegeuē woꝛ=
dē dē Heydenſchē volcke ſijne vrucht voꝛt=
brenghende. Ende ſoo wie op deſen ſteen
valt die ſal ghebroken woꝛden. Maer op den
welckē hy valt/ dien ſal hy altemale in cleyne
ſtucken breken. Ende doen de princen der
Prieſteren eñ de Phariſeen gehoort hadden
ſijn

ſyn gelijckeniſſe/ ſo hebben ſy verſtaē dat hy van haerlieden ſeyde. Eñ ſoeckende hem te vangen/ ſy hebben de ſcharen gevreeſt. want ſy hielen hem als eenen Prophect. *

Ieſus die legt den Ioden wte vander bruyloft, Eñ hy wort vā henlieden getempteert eñ gevraecht vande cijnſpenninck te geuen, Eñ van de Saduceen, van de verrijſeniſſe der dooden, wederom wordt hy gevraecht van groot ghebor, Ende hy ondervraecht henlieden ooc een vraghe.

Dat xxij Capittel.

A Ende Jeſus antwoordende heeft hen weder om in gelickeniſſen geſproke ſeggēde:
Luc.14.d.16 Apo.19.b.9.
✠ Het ryck der hemelē is gelijck gewor- 2
den eenen menſchē weſende een Coninc/ die ſynen ſone een bruyloft bereydt heeft. Eñ 3
hy heeft ſyn dienaren geſondē om te roepen die daer genoodt waré ter bruyloft/ eñ ſy en wilden niet comen. Wederom hy heeft an- 4
dere knechten geſondē/ ſeggēde: Segget den ghenoodden: Siet ick heb myn maeltyt bereydt/ myn ſtieren eñ gemeſte beeſtē ſyn gedoodt/ eñ alle dinghen ſyn bereedt/ coemt ter bruyloft. Maer die en hebbēs niet geacht/ 5
eñ ſy ſyn wech ghegaen/ de eene in ſyn lant-huys eñ de andere in ſyn neeringe. Maer 6
de andere hebben ſyn knechten ghenomen/ eñ als ſy henlieden verſmaethedē aengedaē hadden ſo hebben ſy die gedoodt. Eñ doēt 7
de Coninc gehoort hadde/ ſo is hy gram geworde eñ ſyn heyrē wtſeyndende hy heeft de dootſlagers gedoot/ eñ haerlieder ſtadt verbrant. Doen ſeyde hy ſynen knechten: De 8
bruyloft is emmers bereyt/ maer die genoot waren en hebbē dies niet weerdich geweeſt/
daerom gaet tot de wtgangen der wegen/ 9
eñ alle die ghy vindt die roept ter bruyloft.
Eñ ſyn knechten wtghegaen zijnde in de 10
wegen hebben vergadert alle die ſy vonden hebben/ goede eñ quade/ eñ de bruyloft is vol gaſtē geworde. Eñ de coninc is in gecomē 11
dat hy ſien ſoude de gaſten die daer ter tafelē ſaten eñ hy heeft daer eenen menſch geſien/ niet gecleedt weſende met een bruyloft cleet.
B Eñ hi ſeyde tot hem: Vrient/ hoe ſydy hier 12
inne gecomen ſonder bruyloft cleedt? Eñ hy werde ſtom. Doen ſeyde de coninck den 13
Matt.8.b.11. 24.f.42. 25.d.30. Mar.22.b.13 Luc.13.c.28. dienaren: Met gebonden handen ende voeten worpt hem in de wterſte duyſternijſſen/ daer ſal ſchreyinge eñ cruyſſelinge der tanden zyn. Want veel ſijn geroepen/ maer luttel wtvercoren. *
✠ Doen hebben de Phariſeē wechgaende 15
raet gehouden/ dat ſy hem vangen ſouden in ſyn woordē. Eñ ſy ſeyndē tot hem haerlie- 16
der diſcipulen metten Herodianē/ ſeggende: Meeſter wy weten dat ghy waerachtich ſijt/ eñ den wech Gods inder waerheyt leert/ eñ
Q eñ ghy en vraecht na niemandē/ want ghy en neemt geenē perſoon der menſchē wt/ daer 17
om ſegt ons/ wat dunct v/ iſt geoorloft dē cijnſpenninc den Keyſer te geuen/ oft niet? Eñ 18
Jeſus kennende hare valſcheyt/ heeft geſeyt: Wat tēpteert dy my ghy hypocrytē? Thoont 19
my de munte vanden cijnſpenninck/ ende ſy hebbē hem voorgebroght eenē penninc. Eñ 20
Jeſus heeft tot henliedē geſeyt: wiens is dit
Oud.31.b.7. beeld/ eñ dit opſchrift? Sy ſeggen hem: Des 21
Keyſers. Doen ſeyde hy tot henliedē: Daerom geeft den Keyſer dat den Keyſer toebehoort/ eñ dat Gode toebehoort/ geeft Gode. *
Eñ dit hoorēde hebbē ſy hen verwondert/ C 22
Mar.12.b.18. Luc.20.d.28. Acto 23.b.6. Deut.25.b.5. eñ hem verlatende zyn ſy wech gegaē. Op 23
dien dach zyn tot hem gecomē de Saduceen die ſeggen datter geen verrijſeniſſe en is/ eñ 24
ſy hebbē hem geuraecht/ ſeggende: Meeſter Moyſes heeft geſeyt: Iſt datter yemant geſtoruen is geen kint hebbende/ dat ſyn broeder ſoude trouwen de huyſvrouwe vā dien/ 25
eñ verwecken zaet ſynen broedere. Eñ by ons waren ſeuen broederen/ eñ deerſte hebbende een huyſvrouwe genomen/ is geſtoruen/ eñ geen zaet hebbende/ hy heeft de huyſ- 26
vrouwe ſynen broedere achtergelaté. Deſgelijck de tweede eñ derde/ totten ſtuenſten toe. Eñ ten alderlaetſten ſo is de vrouwe 27
ooc geſtorue/ alons in de verrijſeniſſe wiēs huyſvrouwe ſal ſy weſen van dien ſeuenen? 28
want ſy hebbēſe allegader gehadt. Eñ Jeſus antwoordende heeft henlieden gheſeydt: Ghy doolt/ niet wetende de ſchrifturē/ noch 29
de cracht Gods. Wāt in de verrijſeniſſe en ſullen ſy niet trouwē/ noch getrout worden/ maer ſy zyn als Engelen Gods indē hemel.
Eñ en hebdy van de verrijſeniſſe der doo- 31
den niet geleſen/ datter geſeyt is van Gode Exo.3.b.6. 32
tot v lieden ſeggēde: Jck ben de Godt van Abraham/ eñ de Godt van Iſaac/ eñ de Godt van Jacob? Hi en is geen Godt der dooder/ 33
maer der leuender. Eñ de ſcharen hoorende/ verwonderden hen in ſyn leeringhe.
✠ Maer de Phariſeen hoorende dat hi de D 34
Mar.12.d.28 Saduceen hadde doen ſwijgē/ zyn te ſamen 35
ouercomen/ eñ een van haerlieden een leeraer der wet heeft hem gevraecht/ hem temp- 36
terende: Meeſter/ welck is tgroot gebodt in 37
de wet? Ende Jeſus heeft hem geſeyt: Ghy ſult den Heere uwen Godt lief hebben/ wt v Luc.10.c.27. Deut.6.a.5. Leu.19.d.18. ghecheel herte/ ende in v ghecheel ſiele/ ende in 38
v ghecheel verſtandeniſſe. Dat is dmeeſte Mar.12.d.31. 39
ende deerſte ghebodt. Ende het tweede is deſen ghelijck: Ghy ſult uwen naeſten lief 40
hebben als v ſelues. In deſe twee geboden hanghet de geheel wet eñ de Propheté. Eñ 41
als de Phariſeen vergadert waren/ ſoo heeft 42
hen Jeſus gevraecht/ ſeggende: wat dunct v van Chriſtus? wiens ſone iſt? Sy ſegghen Luc.20.g.41. 43
tot hem/ Dauids. Hy ſeydt tot hen: Hoe noemt Dauid hem dan inden gheeſt Heere/ 44
ſeggende: De Heere heeft tot mynen Hee- Pſal.109.a. re geſeydt: ſit tot mynder rechter zyden/ tot dat ic uwe viandē ſtelle tot een voetbancke 45
uwer voetē? Iſt dat hem Dauid dan Heere 46
noemt/ hoe iſt ſyn ſone? Ende niemant en conſte hem een woort gheantwoorden/ noch niemandt en heeft hem verſtout van dien dach voorts hem meer te vraghen. *

Hoe Ieſus leert datmen de ouerſte, al ſijnſe quaet van leuen, onderdanich zijn ſal, by het exempel der Scrijben ende Phariſeen, wiens hypocriſije Ieſus ontdeckt, ende hy beſpreckt grouelick ende ſtranghelick.

Dat xxiij. Capittel. ✠

1 DOen heeft Jeſus gheſproken tot de ſcha- A
2 ren/ eñ tot zyn diſcipelen/ ſeggende: 1.Eſdr.8.a.4. Luc.11.c.46. Op den ſtoel van Moyſes hebbē geſeten de

Scryben ẽ Phariseen. Daerom al wat sy v gebieden dat bewaert ẽ doet/ maer na hare wercken en wilt niet doen/ want sy seggẽ/ ẽ sy en doens niet. want sy bindẽ te samen swaere ẽ onuerdraechlicke lasten/ ẽ leggen die op der menschẽ schouderẽ maer met harẽ vinger en willen sy die niet roeren. Maer alle hare werckẽ doen sy/ dat sy gesien souden worden van de menschẽ. want sy verbreyden haerlieder gedenck cedullen/ ẽ maken haerlieder zoomen der clederen groot. Ende sy hebben liefst deerste sitplaetsen in de auontmalen/ ẽ deerste setelen in de Synagogen/ ẽ de groetenissen op de merct/ ẽ vanden menschen genoemt te worde Rabbi. Maer ghy lieden en wilt niet Rabbi genoemt worden. want v meester is een/ende ghy zijt alle gader broeders. Ẽ en wilt v gheenen vader noemen op de aerde. want een is v vader die inde hemelen is. Noch en worde geen meesters genoemt/ want een is v meester Christus. Soo wie de meeste is van v lieden/die sal v lieden dienaer zijn. Ẽ soo wie hem verhefft/die sal vernedert worde/ ẽ so wie hẽ vernedert/die sal verheue worde.*

✠ Maer wee v ghy Scryben ẽ Phariseen hypocrijten/ want ghy sluyt dat rijck der hemelen voor de menschen/ want ghy en gaet daer niet inne/ ẽ die daer inne gaen en laet ghy niet inne gaen. wee v ghy Scryben ẽ Phariseen hypocrijtẽ/ wãt ghy eet de huysen der weduwen/ biddende lange ghebeden/ daerommẽ sultdy swaerder oordeel ontfangẽ.

wee v ghy Scryben ẽ Phariseen hypocrijten/ want ghy gaet de zee ẽ de aerde al omme dat ghy eenen nieuwen Jode maken soudt ẽ als die gemaect is/ so maecty hẽ een kint der hellen tweemael meer dan ghy zijt.

wee v ghy blinde leydsluydẽ die seggen: Soo wie dat sweret byden tempel/ dat en is niet. Maer so wie sweret bi dat gout des tempels/die ist schuldich. Ghy dwase ẽ blinde/wat is doch meerder/ tgout oft dẽ tempel die dat gout heylich maect? Ende soo wie sweret by den outaer dat en is niet. Maer so wie sweret by de ghifte die daer op is/ die is schuldich. Ghy blinde/ wat is doch meerder/de ghifte/ oft den outaer die de ghifte heylich maect? Daerom so wie by den outaer sweret/die sweret by dien/ ende by alle tgene dat daer op is/ ẽ so wie sweert byden tempel die sweret by dien/ ẽ by hem die daer in woont/ ẽ so wie by den hemel sweret/ die sweret by Gods throon/ ẽ by hem die daer op sidt. wee v ghy Scryben ẽ Phariseen hypocrijten/ want ghy gheeft thiende van minte/ende anijs/ende camijn/ ẽ ghy hebt achtergelaten dalder swaerste vander wet/ als dat recht oordeel/ ende de berunhertigheyt/ ende tgheloone/ dese haddy moeten doen/ ẽ de ander niet achter ghelaten.*

Blinde leytlieden/ wtsiftende een mugge/ ẽ eenen kemel doorswelgende. wee v ghy Scryben ende Phariseen hypocrijten/ want ghi maect suyuer dat buytenste vandẽ croes/ ẽ schotele maer van binnen sydy vol roofs/ ende onsuyuerheden. Ghy blinde Phariseen suyuert eerstmael dat binnenste vanden croes oft schotele/ op dat het buytenste ooc suyuer mach worden. wee v ghy Scryben ẽ Phariseen hypocrijten/ want ghi zijt ghelijck de ghewitte grauen/die van buyten den menschen schoone schijnen/maer binnẽ zijnse vol vander dooder beenderen/ ende van alle onreynicheyt. Alsoo schijndy ooc den menschen vã buyten rechtueerdich/ maer binnen sydy vol gheuenstheyt ende boosheyt.

wee v ghy Scryben ẽ Phariseen hypocrijten/want ghy timmert op de graeuen der prophetẽ/ ẽ ghy verciert de graue der rechtueerdiger/ ẽ segt: Hadden wy geweest in de dagen onser vaderen/ wy en souden haer gesellen niet geweest hebbẽ inder propheten bloedt. Daerom sydy v selues tot een ghetuyghenis dat ghy kinderen zijt der gheender die de Propheten ghedoot hebben. Vervult ghy ooc uwer vaderen mate. Ghy serpenten der aderen ghebroetsele/ hoe suldy vlieden van dat oordeel der hellen?

✠ Daerom siet ick seynde tot v Propheten/ ẽ wijse/ẽ Scryben/ẽ van dien suldy dooden ẽ cruycen/ ẽ van dien suldy sommighe gheesselen in v synagogen/ ẽ verwolgen van deen stadt in dander stadt/ op dat op v come al dat rechtueerdich bloet darter wt gheuloyt is op de aerde/vant dat bloedt des rechtueerdigen Abels/tot dat bloedt vã Zacharias den sone van Barachias/ den welcken ghy ghedoot hebt tusschen den tempel ẽ den outaer.

Voorwaer ic segge v/alle dese dingen sullẽ comẽ op dit geslachte. Jerusalem/Jerusalem/die doetlaet de Propheten/ ẽ steent degene die tot v gesonden sijn/hoe dicmael heb ick v kinderen willen vergaderen gelijc een hinne vergadert haer kieckenen onder haer vluegelen/ende ghy en hebbes niet ghewilt?

Siet v huys sal verwoest verlatẽ worde.

Wãt ic segge v ghy en sult my voorts niet meer sien tot dat ghy segget/ Ghebenedijt is hy die daer coemt inden naem des Heeren.*

Iesus voorseyt de destructie des tempels, ẽ vermaent dat sijn discipelen schouwen sullẽ veel valsche leeraers, valsche Christen ende valsche propheten. Van de toecomste des soons des menschen, ende wat teekenen daer te voren comen sullen. Ende by raden datmen alnijts waken sal.

Dat xxiiij. Capittel.

Ende Jesus wtẽ tempel gegaẽ sijnde ginc wech. Ẽ sijn discipulen sijn tot hem gecomen/om dat sy hem toonen souden de timmeringe des tempels. Ẽ hy antwoordende heeft tot henlieden geseyt: Siedy alle dese dingen? Voorwaer ic segge v/ hier en sal dẽ eenẽ steen op den anderen steen niet gelaten worden/die niet en sal vervonnen worden.

✠ Ende als hy sittende was op den berch van Olineten/soo sijn tot hem sijn discipelen al heymelijc gecomẽ seggende: Segt ons wanneer sullen desẽ dingẽ sijn: ẽ welck is het teeken van uwe toecomste ẽ van de voleyndinge der werelt? Ẽ Jesus antwoordende heeft tot hen geseyt: siet toe dat v niemant en verleyde/ want daer salder veel comen in mijnen naem seggende: Ic den Christus/ ende

eñ sy sullender veel verleyden. want ghy
sult oyloghen hooren/ eñ gheruchten van oy-
loghen. Siet toe dat ghy niet verslaghen en
woꝛdt/ want dese dingen moetē geschieden/
maer noch en ist het eynde niet. want dat
een volc sal tegē dander volc opstaē/ eñ een
ryck tegen dander ryck/ eñ daer sullē wesen
pestilencien/eñ diere tyden/ eñ aertbeuinghe
op sommige plaetsen/ eñ alle dese geschie-
denissen sullen de beghinselē der droefheden
wesen. Dan sullen sy v leueren in tribula-
cien/eñ sy sullen v dooden/eñ ghy sult gehaet
zyn van allen luyden om mynen name. Eñ
dan salder vele verargert woꝛdē/ eñ sy sullen
malcanderen verraden/ eñ malcanderen ha-
ten. Eñ daer sullē veel valsche Pꝛopheten
opstaen eñ die sullender vele verleydē. Eñ
aengheſien dat de boosheyt oueruloedich we
sen sal/so sal de liefde van veel menschē ver-
couden/ maer die volstandich blyft totten
eynde toe/ dese sal salich wesen. *

Eñ dit Euāgelie des ryck sal gepꝛedict woꝛ-
den in de geheel werelt/ tot een getuygenis
alle den volckē/eñ dan sal de voleyndinge co
men. Daerom als ghy sien sult de afgrysē-
licheyt der verwoestingen/ die geseyt is van
Danuel den Pꝛopheet/staende in de heyligha
plaetse(diet lest die verstā dat) so wie dan
in Judeen is/die vliede tot de bergē/ eñ die
opt dack is/die en come niet af om yet te halē
van synen huyse/ eñ soo wie int velt is/die
en keere niet wederom om te halē synē roc.

Eñ wee den genen die kinderen dragē/ eñ
voesteren in die dagen. Maer bidder dat v
vluchte niet en geschiede indē winter oft op
den saboth dach. wāt sal dan sulcke groote
tribulacie wesen/ dat sulcke niet gheweest en
heeft/ van theghinsel der werelt tot nu toe/
noch geschieden en sal. Eñ ten ware dat de
dagen gecoꝛt waren/ so en soude alle vleesch
niet salich woꝛden/ maer om de wtuercoꝛen
sullen de dagen gecoꝛt woꝛden. Ist dat ye-
mandt dā v seggē sal: Siet hier is Christus/
oft daer/ so en willet niet geloouen/ want
daer sullen opstaen valsche christen/ eñ val-
sche pꝛopheten/eñ sy sullen groote teeckenen
eñ wonder wercken geuen/ also dat in dwa-
lingen gheleydt souden woꝛden(waert mo-
gelyck)ooc de wtuercoꝛene. Siet ick hebt v
te voren geseyt. Daerom ist dat sy v lieden
segghen siet hy is inde woestyne/ so en wilt
niet wtgaē/ siet hy is int binnēste des huys/
so en wilt dat niet geloouen. want gelyck
den blixem wtcoemt vandē Oostē/eñ schynt
totten westen/also sal ooc wesen de toecoēste
vanden Sone des menschē. So waer een
lichaem is/daer sullen de arents vergaderē.

Eñ terstont nae de tribulacie van die da-
ghen sal de sonne verduystert woꝛden/ eñ de
mane en sal haer licht niet gheuen/eñ de ster-
ren sullen vanden hemel vallen/eñ de crach-
ten der hemelen sullen beroert woꝛden/ eñ
dan sal het teeken vandē sone des menschen
gesien woꝛden inden hemel/eñ dan sullē alle
de geslachten der aerden groot geschrey ma-
ken/ende sy sullen sien den sone des menschē
comende in de wolckē des hemels/met groo
ter cracht eñ maiesteyt. Eñ hy sal syn En-
ghelen seynden met een trompet/ eñ met een
groote stemme/eñ die sullen syn wtuercoꝛen
vergaderen vā de vier windē/van de wterste
der hemelen/ tot haren eynden toe. Ende
vanden vyghenboom leert de ghelyckenisse/
als syn tack ē teer zyn eñ syn bladeren voꝛt-
ghecomen/ soo weetty dat den somer by is.
Also oock wanneer ghylieden siet alle dese
dinghen/ soo weet dattet by is in de doꝛe.
Voꝛwaer ick seggha v/ dat dit ghesla chte
niet en sal voꝛby gaen/ tot dat alle dese din-
ghen geschieden sullen. Hemel ende aerde
sullen voꝛby gaen/ maer myn woꝛden en
sullen niet voꝛby gaen. Maer van dien
dach eñ ure en weet niemant noch de Enge-
len der hemelē dan de vader alleen. Maer
alst was in de dagen van Noe/ also sal oock
wesen de toecoemste vanden sone des men-
schen. want gelyck sy waren in de daghen
voꝛ den ouerualoedt/ etende eñ drinckende/
houwende eñ ten houwelicke bestedēde/ tot
op dien dach dat Noe in de arcke ginck/ eñ
sy en hebbens niet bekent tot dat den ouer-
uloet quam ende henlieden allen weech nam/
alsoo sal zyn de toecoemste vanden sone des
menschē. Dan salder twee inden acker we
sen de eene sal opgenomen woꝛden/ ende de
andere achtergheiaten/ twee malende in
een mueien/ de eene sal opghenomen woꝛ-
den/ende de ander achtergheiaten.

✠ Daerom waert/want ghy en weet niet
wat ure v Heere comē sal. Eñ weet datte/
waert sake dat de vader des huysgesins wist
wat ure dat de dief comen sonde/ hy sonde
voꝛwaer waken/eñ en sonde syn huys niet
laten doꝛgrauen. Daerom so weest ghy-
liedē ooc bereedt/ want in de ure die ghy niet
en weet/ sal de sone des menschen comen.
Wie meyndy datter is een getrouwe ende
voꝛsienich knecht/ den welcken syn heere
ghestelt heeft ouer syn huysgesin dat hy hen-
lieden spyse gheue ten tyde? Salich is de
knecht den welcken syn heere (als hy sal co-
men)beuint also doēde. Voꝛwaer ick seg-
ge v dat hi hem ouer alle syn goet stellē sal. *
Maer ist dat de quade knecht seyt in syn
herte: Myn heere vertreet langhe te comen/
eñ dat hy beghint te slaen syn medeknecht-
ten/eñ dat hy etet eñ drincket met de dronc-
kaerts/ So sal de heere van dien knecht co
men op den dach/ op den welckē dat hy niet
en hoept/ ende op de ure die hy niet en weet/
ende hy sal hem deylen/ ende zyn deel sal
hy stellen met de hypocrytē/ daer sal weenin-
ghe zyn ende crysselinghe der tanden.

Hoe Iesus de schaten twee schoon parabelē verclaert, deene van de maechden,ende dander vanden knechten. Ende hoe het wterste oordeel sal in syn werck gaen.

Dat XXV. Capittel.

DAn sal het ryck der hemelen ghelyck zyn
thien maechden/ die haer lampē nemen-
de wtghegaen zyn te ghemoete den bruy-
degom ende der bruydt. Eñ vyue van die
waren dwaes/ ende vyue wys/ maer de
vyf dwase/ als sy haer lampen ghenomen
had-

Apoca.1.b.7.
1.cor.15.g.51
Joan.15.c.20.
24.d.1
Mat.10.c.17.
Mar.13.d.11.
Luc.17.f.26.
Gene.7.b.5.
Luc.17.g.36.
1.Tes.5.d.17.
Marc.13.d.32
Luc.12.e.40.
Apoc.16.c.15
Mat.25.f.46.
25.c.26.
Mat.24.b.14.
Luc.21.d.10.
Dan.9.g.27.
Act.1.b.12.
Marc.13.c.21
Luc.18.c.23.
Mat.24.c.24.
ic 21.f.27.
ech.32.b.7
d.13.b.10.
el.2.g.31.
2.15.

hadden / ſo en hebbē ſy geen olie met henlie-
den genomen. Maer de wyſe hebben olie in
haerlieder vaten ghenomen metten lampen.
5 Ende als de bruydegom vertoefde / ſo heb
ben ſy alle geſluymert ende geſlapen. Eñ
6 inder middernacht iſſer een geroep geſchiet/
Siet de bruidegom coemt/gaet wt hem te ge
moete/ doē zyn alle de macchdē opgeſtaen
7 en hebben haerlieder lampē bereydt. Maer
8 de dwaſe hebben tot de wyſe geſeyt: Gheeft
ons van uwer olien/ want onſe lampē gaen
9 wt. De wyſe hebben geantwoort ſeggēde:
Op dat by auontuerē v eñ ons niet genoech
en ſi/ſo gaet lieuer tot de vercoopers eñ coop
10 ter voor v. Maer doē ſy gingen om te coo
pen/ſo is de bruydegom gecomen/ eñ die be-
reet waren ſyn met hem in ghegaen totter
11 bruyloft ende de doze is geſloten/ maer ten
laetſten ſo comen de ander macchdē ſeggen-
Mat.14.d.11 Luc.13.b.25 de:Heere / Heere doet ons open. Ende hy
12 antwoordēde heeft geſeyt: Voorwaer ic ſeg
ge v/ic en kenne v niet. Daerō waect/wāt
13 ghy en weet den dach niet noch de ure. *
14 ✣ Want gelijc een menſch buytens lants
reyſende heeft geroepen ſyn knechtē eñ heeft
henlieden ſyn goeden geleuert. Eñ den ee-
15 nen heeft hy gegeuen vyf ponden/eñ den an
deren twee/ maer den anderen een/eenen ye
gelijcken na ſyn eygen vermoghen/ eñ hy is
16 terſtont gereyſt. Ende die vyf pondē ont-
fangen hadde/ is wech gegaen/ eñ heeft daer
mede gecomenſchapt eñ gewonnē noch an-
B 17 der vijue. Deſgelijcx ooc dier twee ontfan
ghen hadde/heefter ander twee gewonnen.
18 Maer die een ontfangē hadde/wech gaēde
heeft dat in de aerde gegrauen/ eñ zyns hee-
ren gelt gheborgen. Eñ na veel tyts ſo is
19 de heere van dien knechten gecomē/eñ heeft
rekeninge gehouden met henliedē. Eñ by
20 hem comende die vyf ponden ontfangē had-
de/heeft voortsbracht de ander vyf ponden/
ſeggende:Heere/ghy hadt my vyf pondē ge-
leuert/ſiet ander vyf ponden heb ick daer bo
21 uen ghewonnen. Syn heere ſeyt tot hem:
wel aen goede knecht eñ getrouwe/wāt ghi
ouer luttel goets getrouwe hebt geweeſt/ ſo
ſal ick v ouer vele ſtellen / gaet binnen in de
22 blyſchap ws heeren. Eñ by is ooc by geco
men die twee ponden ontfangē hadde/ eñ hy
heeft geſeydt: Heere twee ponden hebdy my
geleuert ſiet twee ander heb ick gewonnen.
23 Syn heere ſeyde tot hem: wel aen goede
knecht eñ ghetrouwe / want ghy ouer luttel
hebt getrouwe geweeſt/ſo ſal ick v ouer vele
ſtellen/ coemt binnen inde blyſchap ws hee-
24 ren. Maer oock hy comende die een pont
ontfangen hadde/heeft geſeyt: Heere ic weet
wel dat ghy een ſtraf menſch zyt / ghy maeyt
daer ghy niet geſaeyt en hebt/ eñ ghy verga-
C 25 dert daer ghi niet geſtroyt en hebt/ eñ vree-
ſende ben ic wech gegaen/ eñ ic hebbe v pont
in de aerde gheborgen/ ſiet ghy hebt dat uwe
26 is. Eñ syn heere antwoordende heeft tot
hem geſeydt:Ghi quade eñ trage knecht/ ghi
wiſt wel dat ic maye daer ick niet en ſaye/ eñ
vergadere daer ick niet gheſtroyt en hebbe:
27 daerom haddy myn gelt moetē beuelē den
wiſſelaers/eñ ick comende ſoude ymmer dat
myn is/ontfangen hebben met winninghe.
28 Daerom neemt van hem dat pont / eñ ge-
29 uet den genen die thien ponden heeft. Wāt Mat.13.b.12
alle den genen die heeft / ſal gegeuē worden/
eñ hy ſal ouerluedich weſen: maer den geuē
die niet en heeft ſal ooc dat hi ſchijnt te hebbē
30 afgenomē worde. Eñ den onnutte knecht
worpt buytē in de wterſte duyſternuſſen/daer
ſal weeninge zyn eñ cruyſſelinge der tandē. *
31 ✣ Maer als de ſone des menſchen comen
ſal in ſyn maieſteyt eñ alle ſyn Engelen met
hem/dan ſal hy ſittē op dē ſtoel ſynder maie-
32 ſteyt/ eñ voor hē ſullē vergadert worde alle
de volcken/eñ hy ſalſe ſcheyden van malcan-
derē gelijck een herder de ſchapen ſcheyt vā
33 de bocken. Eñ de ſchapen ſal hy ſtellen tot
zynder rechter hādt / eñ de bockē ter ſlincker
34 handt/ Dan ſal de coninc ſeggē den genen Iſai.11.b.
die aen zyn rechte zyde weſen ſullen: Coemt Ezechiel.b.
gebenedyde myns vaders/beſit het ryck dat
35 voor v bereyt is vā tbegin der werelt/ wāt
ic heb honger gehadt/ende ghy hebt my ghe-
ſpyſt/ ick heb dorſt gehadt / eñ ghy hebt my te
drincken gegeuen/ic was een pelgrim / ende
36 ghy hebt my geherbercht/ naect / ende ghy
hebt my gecleedt/ cranck/ eñ ghy hebt my be-
ſocht/ic was indē kercker / eñ ghy ſijt tot my
37 gecomen. Dan ſullen hem de rechtueerdi- D
ge antwoordē ſeggēde:Heere wanneer heb-
ben wy v geſien hongerich/ eñ hebben v ge-
ſpyſt/ dorſtich/ende v te drincken ghegeuen?
38 ende wanneer hebben wy v een pelgrim
39 geſien/eñ hebben v geherbercht/oft naect/eñ
v gecleedt:oft wanneer hebbē wy v ſieck ge
ſien/oft inden kercker / eñ dat wy tot v ghe-
40 comē ſijn? Ende de coninck antwoorden-
de/ſal henlieden ſeggen: Voorwaer ick ſegge
v lieden/ſo langhe als ghijt eenen van deſen
mynen alderminſten broederen gedaē hebt/
41 ſo hebdijt my gedaen. Dan ſal hy ooc ſeg-
gen den genen die aen ſyn ſlincke handt we-
ſen ſullē: Gaet wech van my ghy vermalen- Pſal.6.c.a.
dijde int eewich vier / dat bereydt is dē duy- Mat.7.c.a.
42 uel ende synen Engelen/ want ic ben hon- Luc.13.f.a.
gerich geweeſt eñ ghy en hebt my niet eten
gegeuen/ Ic heb dorſt gehadt/eñ ghy en hebt
43 my niet te drinckē gegeuē. Ic was een pel
grim/ende ghi en hebt my niet geherbercht/
naect/ eñ ghi en hebt my niet bedect Ic was
44 ſiec eñ inden kercker/eñ ghy en hebt my niet
beſocht. Dā ſullē hē ooc die antwoordē ſeg
gēde:Heere wanneer hebbē wy v geliē hon
ger oft dorſt lijdende/oft pelgrim / oft natte/
45 oft ſiec/oft inden kercker/eñ dat wi v niet ge
diēt en hebbē? Dan ſal hy dien antwoordē/
ſeggēde: Voorwaer ic ſegge v lieden/ſo lan-
ge als ghijt niet gedaē en hebt eenen van de
46 ſen minſtē/ ſo en hebdijs my ooc niet gedaē. Ioan.5.a.a.
Eñ deſe ſullen gaen in de eewighe pijne/
maer de rechtueerdige int eewich leuen. *

Van de bitter paſſie Ieſu Chriſti,den raet der prieſteren. Het ſalven van Magdalena,tvercoopen van Iudas. Van dat laetſte auontmael, int welck Ieſus ſijn waerachtich vleeſch eñ bloet voor een gedenckeniſſe achter laet. Hoe hy bad inden hof,endt hoe hy ghevangen wordt vanden Ioden,ende Petrus ſlaet de wōte af

vā

van eenen dienare, hoe Iesus voor Caypham wordt beschuldicht ende verweesen, bespot, bespogen ende geslagen, en van Peeteren drymael gheloochent.

Dat xxvj. Capittel. ✠

Mar.14.a.1. Luc.22.a.1.

1 ENde tis geschiet als Jesus alle dese woor-
den volcynt hadde, dat hy heeft geseyt tot
2 synē discipelen: Ghy weet dat na twee da-
gen sal Paeschē worde cñ de sone des men-
schen sal geleuert worde om gecruyst te zyn.
3 Doen zyn vergadert de princē der priester-
en cñ de ouders des volcs int voorhof van-
den prince der priesteren die ghenaemt was
4 Cayphas, cñ sy hebben raet gehouden om
dat sy Jesum met listen souden vanghen cñ
5 dooden. Maer sy seydē: Niet op den feest-
dach, op datter geenen oploop geschieden en
Johan.11.a.1. 6 soude onder t volck. Cñ als Jesus was in
Mar.14.a.3. Bethanien int huys van Simon dē melaet-
7 schen, so is tot hem ghecomen een vrouwe
hebbende een busse van alabasteren met co-
stelicke salue, cñ sy heeft die wtgestort op syn
8 hooft, daer hy ter maeltyt sittēde was. Cñ
9 de discipelen dit siende, werden verbolghen,
seggende: waer toe dient dit verlies? wāt
dit mocht diere vercocht worden, en den ar-
10 men gegeuen. Cñ Jesus dit wetende heeft
tot henliedē geseyt: wat sydy dese vrouwen
moeyelick? wāt sy heeft een goet werck ge-
11 daen aen my, want ghy hebt altyt armē met
B v, maer my en hebdy altyt niet. want de-
Mar.14.b.10. Luc.22.a.3. 12 se stortende dese salue op myn lichaem heuet
gedaen om my te begrauē. Voorwaer ick
13 segge v, al waer dit Euangelie ghepreect sal
worde ouer alle de werelt, daer sal ooc geseit
worden, dat sy dit ghedaen heeft tot haerder
14 gedenckenissen. Doen isser wech gegaē een
vanden twaelfen, die genoemt was Judas
15 de Iscarioter tot de princen der priesterē cñ
seyde tot hen: wat wildy my geuen, cñ ick sal
hem v lieden leueren? Cñ sy hebben hem toe
16 geseyt dertich silueren penningē. Cñ van
dien tyt socht hy bequame gelegentheyt, om
17 hem te leueren. Cñ op den eersten dach der
ongheesder broden, so syn de discipelen tot
Jesum gecomen, seggende: waer wildy dat
wy v bereydē om het Paeschlam te etē? Cñ
18 Jesus heeft geseyt: Gaet inde stadt tot eenē,
ende segt hem: De meester seyt: Mynen tyt
is nakende, by v houde ick mynē Paeschen
met mynē discipelē. Cñ de discipelen heb-
19 ben ghedaen also henlieden Jesus geboden
hadde, ende sy hebben het paeschlam bereyt.
20 Ende alst anont was geworden so sat hy
C ter tafelen met synen twaelf discipelen. Cñ
Ioa.13.c.21. 21 doen sy aten heeft hy gheseyt: Voorwaer ick
segge v dat een van v lieden my sal verradē.
22 Cñ sy seer bedroeft zynde hebben elck be-
al.ge.c.19. gonst te seggen: Ben ick Heere? Cñ hy ant
23 woordende heeft geseyt: Die met my de hāt
doopt inde schotele, dese sal mi verradē. De
24 sone des menschē gaet voorwaer gelyck van
hem gheschreuen is, maer wee dien menschе
door den welcken de sone des menschen sal
verraden worden, het waer hem beter dat de
menisch niet geboren en ware. Cñ Judas
25 die hem verraden heeft, antwoordēde seyde:
Ben ick Rabbi? Hy seyde hē: Ghy hebbet ge
26 seyt. Cñ doen sy dē auontmael atē, so heeft 1.cor.11.c.24
Jesus tbroot genomen cñ gebenedyt, cñ dat
gebrokē, cñ heeft dat synen discipelen gege-
uen cñ geseyt: Neemt cñ etet, dit is myn li-
27 chaem, cñ nemēde den kelck hy heeft gedāct,
ende heeften henlieden gegeuen, seggende:
28 Drinct hier wt alle gader, wāt dit is myn
bloet des nieuwē testaments, het welck voor
vele sal wtgestort worden tot verghiffenisse
29 der sonden. Cñ ick segge v lieden: Ick en
sal voortaen niet meer drincken van dit ge-
was des wynstruycks, tot op dien dach toe
als ick dat sal met v lieden nieuwe drincken
30 in myns vaders ryck. Ende als den lof-
sanck geseyt was, so zyn sy wtgegaen na den
31 berch van Oulieten. Doen seyde Jesus tot Marc.14.c.27
henlieden: Ghy sult alle gader verargernisse Luc.22.d.31.
lydē in mi in desen nacht, wāt daer is gesche- Ioha.16.d.32
uen: Ick sal slaen dē herder, cñ de schapē van Zach.13.b.7.
32 de cudde sullen verstroyt worde, maer nae D
dat ick opghestaen sal zyn, dan sal ick voor v Matt.26.b.7.
33 lieden gaen in Galilee. Cñ Petrus antwoor- c.28. Marc.16.b.
dēde heeft tot hem geseyt: Al waert oock dat
sy alle in v verargert worde, ick en sal nem-
34 mermeer verargert worden. Jesus heeft
hem gheseyt: Voorwaer ick segge v, dat ghy
eer den haen cracyen sal my drymael looche-
35 nen sult. Ende Petrus seyde tot hem: Al Ioha.13.d.38
moeste ick oock met v steruen, so en sal ick v Marc.14.d.31
niet loochenen. Desgelycx hebbē alle de dis- Luc.22.d.33.
cipelen geseyt. Doen is Jesus gecomē met
henlieden in een dorp, dat genoemt wordt
Gethsemani cñ hy heeft tot synen discipelen
geseyt: Sit hier, tot dat ick derwaerts ga cñ
37 bidde. Cñ met hē genomē hebbēde Petrū,
cñ de twee sonē van Zebedeus, hy heeft be-
38 gonnen droeuich cñ truerich te wordē. Doē
seyde hy tot henlieden: Myn siele is bedroeft
totter doot toe: Verbeyt hier cñ waert met
39 my. Ende een luttelken voorts ghegaen
zynde, bi is op syn aēsicht nedergeualle bid-
dende ende seggende: Myn vader ist mo-
ghelick laet van my wech gaen desen kelck,
maer nochtans niet alsoo ick wille, maer so
40 ghy. Ende hy is tot syn discipelen gecomē,
cñ heeftse slapende gevonden, cñ hy seyde tot
Petrum: Also en hebdy niet een ure met my
41 moghen waken? waert cñ bidt dat ghy in
geen bekoringe en valt: Den gheest is voor-
waer bereedt, maer t vleesch is cranck. We-
42 derom is hy ten tweedē male wech gegaen,
ende heeft gebeden, seggēde: Myn vader, en
mach desen kelck niet voorby gaē, ten sy dat
ick dien drincke, so laet uwē wille geschiedē.
43 Cñ hi is wederō gecomē cñ heeftse slapēde
gevonden, want haerlieder ooghen waren be-
44 swaert. Cñ die verlaten hebbēde hy is we-
derom wech gegaen, cñ heeft ten derden ma-
45 le gebeden dat selue woordt seggēde. Doen
is hy gecomen tot synen discipelen ende seyt
tot henlieden: Slaept nu cñ rust, siet de ure
is by gecomen, ende de sone des menschē sal
geleuert worden inde handen der sondaren.
46 Staet op, laet ons gaē, siet hy is bi gecomē E
47 die my leueren sal. Als hy noch sprekende Mar.14.c.43.
was, siet Judas een vanden twaelfen quam Luc.22.c.47.
Ioha.18.a.1.

ende

eñ met hem een groote ſchare met ſweerden eñ ſtocken / gheſonden van de princē der prieſteren eñ van de ouders des volcx. Eñ die 48
hem verraden heeft / heeft henlieden een teecken gegeuen ſeggende: Den welckē ic cuſſen ſal die iſt / hout hem. Eñ terſtōt tot Jeſum 49

comende hy heeft geſeyt: weeſt gegroet Rabbi eñ hy heeft hem gecuſt / ende Jeſus heeft 50
tot hem geſeyt: Vrient waer toe ſydy ghecomen? Doen zyn ſy aengecomen ende hebben hartlieder handen aen Jeſum geſlagen ende hem gevangen genomen / eñ ſiet een van- 51
den genen die met Jeſu waren ſyn hant wtſtrekende heeft ſyn ſweert wtgetrocken ende ſlaende dē knecht vandē prince der prieſterē / heeft hem ſyn oore afgehouwē. Doen ſeyde 52
Jeſus tot hem: Keerdt v ſweerdt weder in ſyn plaetſe want alle die tſweert nemē / ſullē
Gene.9.a.6. Apoc.13.c.10 metten ſweerde vergaē. Oft meyndy dat ic 53
niet en mach mynen vader bidden / eñ hy ſal my nu toeſchicken meer dan twaelf Legioenen der Engelen? Hoe ſullen dan de ſchrif- 54
Iſai.53.c.d. tueren volbracht wordē? want het moet alſo geſchieden. In die ure heeft Jeſus gheſeyt 55
tot den ſcharen: Sydy als tot eenen moordenaer wtgegaen met ſweerden eñ ſtocken om my te vangen? Dagheliex ſat ick by v lieden leerende indē tempel eñ ghy en hebt my niet
ff gevangen / Maer dits al gheſchiet om dat 56
volbracht ſoudē worden de ſchriftueren der
Marc.14.f.51 Luc.22.f.54. Joha.18.d.24 Propheten. Doen zyn alle de diſcipelen hem verlatēde gevlodē. Maer deſe Jeſum ge- 57
vangē houdēde hebbē hē geleyt tot Cayphā den princē der prieſteren / daer de Schryben ende ouders tſamen gecomē waren. Ende 58
Petrus heeft hem gevolcht van verre / tot in dat voorhof vanden princē der prieſterē. Eñ binnen gegaen ſynde / ſadt hy metten diena-

ren / om het eynde te ſiene. Ende de princen der prieſteren eñ alle dē raet ſochtē valſch getuygenis tegen Jeſum dat ſi hem ter doot 59
leueré ſoudē / eñ ſy en hebbē geen vondē al waert datter vele valſche getuygen by comē waré. Maer ten laetſten zynder twee valſche 60
getuygen gecomen / eñ hebben geſeyt: Deſe heeft gheſeyt: Ick mach den tempel Gods Iohan.2.d.19
verderuē / eñ na dry dagē dien weder optimeré. Eñ de princē der prieſterē opſtaēde / 61
heeft tot hem geſeyt: En antwoordy niet op tgene dat deſe tegen v getuygē? Maer Jeſus ſweech. Ende de princē der prieſterē heeft 62
tot hem geſeyt: Ick veſweere v bÿden leuenden Godt / dat ghy ons ſegt oft ghy Chriſtus zyt Gods ſone. Jeſus ſeyde hem: Gy 63
hebbet geſeyt / maer nochtans ic ſegge v lieden: voortaē ſuldy ſien dē ſone des menſchē Mat.16.d.27.
1.Theſ.4.d.4 Rom.14.b.10
ſittende ter rechter hant vā de cracht Godts ende comende in de wolcken des hemels.
Doen heeft de princē der prieſterē ſyn cle- 64
deren gheſcheurt / ſeggende: Hy heeft ghеblaſphemeert / wat behoeuen wy noch getuygē? 65
Siet nu hebdy blaſphemie ghehoort / wat dunct v? Eñ ſy antwoordende / hebbē geſeyt: 66
Hy is de doot ſchuldich. Doen hebbē ſy in G
ſyn aenlicht geſpogen / eñ hem gheſlagen met Luc.22.f.64.
Marc.14.f.65
halsſlagen / maer de andere hebben hem met platte handen in ſyn aenſicht ſlagen ghege- 67
uen / ſeggende: Prophetteert ons Chriſte / 68
wie iſt die v geſlagen heeft? Maer Petrus Luc.22.f.56
ſat buyten int voorhof / eñ een dienſt vrouwe Joha.18.d.17
is tot hem gecomen ſeggende: Eñ ghi waert 69
met Jeſu den Galileetſchen. Eñ hy heuet geloochent voor hen allegader / ſeggēde: Ick 70
en weet niet wat ghy ſegt. Eñ als hy ter doren wtginc ſo heeft hem een ander dienſtvrouwe geſien / eñ ſeyde den ghenen die daer waren. Deſe was oock met Jeſu van Nazareth. Eñ hy heuet wederom geloochēt met 71
eede / Ick en heb den menſch niet gekēt. Eñ 72
na een luttelken zyn ſy aencomen die daer ſtondē / eñ hebbē tot Petreren geſeyt: Voorwaer ghy zyt ooc een van dien / want v ſpra- 73
ke maect v openbaer. Doen begonſte hy te veruloecken eñ te ſweerē dat hy den menſch niet ghekent en hadde. Ende terſtont heeft 74
den haen ghеſonghen / ende Petrus is gedachtich worden Jeſus woort dat hi gheſeyt hadde. Eer den haen ſinghen ſal / ſo ſuldy my drymael loochenen. Ende wtghegaen zynde / hy heeft bitterlick ghеweent.

Hoe Iudas hem ſeluen verhangen heeft. Ende hoe Ieſus verweſen wordt, ghecroont, beſpot, ende ghecruyſt tuſſchen twee roouers. Hoe dat hy ſynen gheeſt gheeft, ende van de teekenen dier nauolghen. Ende hoe hy begrauen wordt.

Dat xxvij. Capittel. 4.

1 Ende alſt morgenſtont geworden was / ſo A
hebben alle de princen der prieſteren ende Marc.15.a.1.
Luc.22.g.66. 23.a.1.
de ouders des volcx eenen raet ghehouden Joh.18.d.28
teghen Jeſum / dat ſy hem ſouden ter doot le- 2
ueren. Ende ſy hebben hem gebonden gebracht / eñ gheleuert Pontio Pilato den pre- 3
ſident. Doen ſiende Judas die hem verra- 4
den hadde / dat hy verweſen was / door berou beweecht zynde / heeft de xxx. ſilueré penningen wederom ghebracht tot de princen der

prieſte-

priesteren ende de ouders des volcks seg-
gende: Ick heb gesondicht verradêde dat on
nooselbloet. Maer sy hebbẽ geseyt: wat leyt
ons daer aen? Siet ghy toe. Eñ de silueren
Act.1.c.18. penningen inden tempel wech worpende is
hy van daer gegaen eñ wechgaende hy heeft
zy selven met eenen strick verhangen. Eñ
de princen der priesteren nemende de silueré
penningen hebben geseyt: Den is niet geor-
loft die te worpen in de offerkiste / want tis
bloetgelt. Eñ hebbende raet ghenomen / sy
hebben daer mede gecocht eens potbackers
Act.1.c.19. acker tot een begrauinghe des pelgrims/
B Daerom so is dien Acker genoemt Hacel-
dema / dat is eenẽ acker des bloets / tot op den
dach van heden toe. Doen was volbracht
Zach.11.c.12 datter geseyt is door Jeremiam dẽ prophect/
seggende: Eñ sy hebben genomen dertich sil
ueren penningen / de weerde vanden genen
die daer mede vercocht was / den welcken sy
gecocht hebben van de kinderen van Israel:
Eñ sy hebben die gegeuen tot des potbac-
kers acker / alsoo my de Heere gheskelt heeft.
Eñ Jesus heeft gestaen voor den presidẽt /
eñ de presidẽt heeft hem geuraecht seggende:
Mar.15.a.2. Zyt ghy de coninck der Joden? Jesus seyt
Luc.23.a.3. hem: Ghy segget. Eñ doen hy beschuldicht
Ioh.18.f.33. worde vande princen der priesteren ende ou
ders / so en heeft hy niet geantwoort. Doen
seyde hem Pilatus: En hoordy niet hoe vele
getuygenissen dat sy tegen v seggen? Eñ hy
en heeft hẽ niet geatwoort op eenich woort /
also dat de president hem seer verwonderde.
Ende inden hoogen feestdach / sõ plach de
president den volcke vry te laten eenen genan
genen / den welcken sy wildẽ. Eñ hy hadde
L doen eenen vermaerdẽ gefangẽ die Barab-
bas genoemt was. Daerom als sy verga-
dert waren / so heeft Pilatus geseyt: welcken
wildy dat ick v vry laet gaen / Barabbam oft
Jesum die genaemt is Christus? want hy
wiste wel dat sy hem door nydicheit geleuert
hadden. Eñ als hy sat inden rechters stoel /
so heeft syn huysvrouwe aen hẽ gesondẽ / seg-
gende: En hebt doch niet te doene met dien
Mat.13.b.11. rechtueerdigen / want ick heb heden veel ge-
leden door een vision om synẽ wille: Maer
de princen der priesteren eñ de ouders / heb-
ben de lieden onderwesen dat sy Barabbam
souden begeeren / maer Jesum dooden. Eñ
de president antwoordêde / heeft hen geseyt:
Den welcken wildy vanden tween dat v vry
gelaten worde? Eñ sy hebben geseyt: Ba-
rabbam. Eñ Pilatus seyt henlieden: wat
sal ick dan doen van Jesu die Christus ghe-
naemt wort? Sy seggen allegader: Laet hem
gecruyst worden. De president heeft henlie
den geseyt: Maer wat quaet heeft hy gedaẽ?
Eñ sy riepẽ noch meer / segghende: Laet hem
gecruyst wordẽ. Eñ Pilatus siende dat hy
niet en voorderde / maer datter meerder op-
loop worde / so heeft hy water ghenomen eñ
syn handen voor t volck gewasschen seggen-
de: Ick ben ontschuldich des bloets vã desen
rechtuerdigẽ / siet ghylieden toe. Eñ alle
dat volck antwoordende / heeft geseyt: Syn
bloet zy op ons eñ op onse kinderen. Doen
heeft hi henlieden Barabbam laten vry gaẽ.
Ende Jesum heeft hy henliedẽ gegeesselt ge-
leuert dat hy soude gecruyst wordẽ. Doen D
hebben de ruyters des presidents / Jesum int Marc.15.b.16
rechthuys nemende / tot hem vergadert den Iohan.19.a.2
geheelẽ hoop / eñ hem ontcleedende sy heb-
ben hem eenen purpuren mantel omgehan-
gen / eñ vlechtẽde een croone van doornen /
sy hebben die op syn hooft gestelt / eñ een riet
in syn rechter handt. Ende met ghebooghde
knien voor hem / hebben sy hem bespot / seg-
gende: weest gegroet coninc der Jodẽ. Eñ
wtspouwende op hem sy hebben een riet ge
nomen / eñ sloegen op syn hooft. Eñ na dat
sy hem bespot hadden / so hebben sy hem den
mantel afgenomen / ende hem ghecleedt met
synen cleederen / eñ sy hebben hem geleyt dat
sy hem cruycen souden. Ende wtgaende sy Marc.15.b.21
hebben eenẽ Cyrenensischen menschc geuon- Luc.23.d.26.
den Symon genaemt / desen hebben sy ghe-
dwongẽ dat hy syn cruys dragẽ soude. Eñ
sy zyn ghecomen ter plaetsen die genaemt is
Golgatha / welck is de plaetse van Caluariẽ.
Eñ sy hebben hem wyn te drincken gege-
uen met galle gemenget. Ende als hyt ghe-
smaeckt hadde / so en wilde hyt niet drinckẽ.

Ende na dat sy hem ghecruyst hadden / soo Ioha.19.c.18
hebbẽ sy syn cleederẽ gedeelt / lot worpende Psal.21.c.19.
om dat volbracht soude wordẽ datter geseyt
is door den Prophect / seggende: Sy hebben
voor henliedẽ myn cleederen gedeelt / eñ op
myn cleet hebben sy d'lot geworpen. Ende
sittende sy hebbẽ hem bewaert. Eñ sy heb-
ben op syn hooft gheskelt syn sake gheschre-
uen: Dit is Jesus de Coninck der Joden.
Doẽ zynder met hem gecruyst twee moor E
denaren / de een ter rechter syden / eñ d'ander

ter slincker syden. En die voorby gingen
blaſphemeerdē hem/schuddēde hen hoofden
en seggende: Sy v die den tempel Gods
verderit en binnen dry dagen dien wederom
Iohan.2.d.19 optimmert/verloſt v selue. Is dat ghi Gods
sone zyt so coemt af vanden cruyce. Deſge
lycs oock de princen der prieſteren/ hem be
spottende mettē Scryben en ouders seydē:
Sap.2.d.18. Ander menschen heeft hy gesont gemaect/
sy seluen en can hy niet verloſſen/ ist dat hy co
ninck van Israel is/come nu af vanden cruy
Psal.21.c.9. ce/ende wy gelouē hem. Hy heeft in God
betrout/ die verloſse hem nu/ ist dat hy wilt/
want hi heeft geseyt: Ick ben de sone Gods.
En het selue hebben de moordenaers die
met hem gecruyst waren/ hem oock verwe
ten. En van de seste ure zynder duysternis
sen ghewordē ouer alle dat aertryck/ tot de
negenste ure. En ontrent de negenste ure
heeft Jesus geroepē met een groote stemme/
seggēde: Eli Eli lamasabathani: Dat is/myn
Godt/myn Godt/wacrom hebdy my verla
ten? Ende de sommige daer staende/ ende
Psal.21.a.2. hoorende seyden: Dese roept Eliam. En
F terstont een van dien loopēde heeft een spon
gie genomen en die gevult met edick/ en ge
steken op een riet/ ende gaf hem te drincken.
Maer de andere seyden: Ontbeyt/laet ons
sien oft Elias comen sal hem verlossende.
Ende Jesus wederomme roepende met
een groote stemme heeft synen gheest gege
uen. Ende siet het voorhanckſel des tem
pels is gheſcheurt in twee stucken van bo
uen tot beneden toe/ ende de aerde heeft ge
beeft/ende de steenen zyn gheſcheurt/ ende
de grauen zyn open ghegaen/ende veel licha
men der heyligher die ontslapen gheweest
hadden/zyn opgheſtaen. Ende gaende wt
de grauen nae syn verrysenisse sy zyn geco
men in de heylighe stadt/ ende hebben hem
vele menschen gheopenbaert. Maer als
de hooftman ende die met hem waren Je
sum bewarende/ gheſien hadden de aertbe
uinghen ende tghene dat daer gheſchiede/ so
hebben sy seer ghevreest/ seggende: Voor
waer dese was de sone Gods. Ende daer
waren vele vrouwen van verre die Jesum
gevolcht waren van Galileen/ hem dienen
de/ onder de welcke was Maria Magda
Mar.15.d.41. lene/ende Maria Jacobi/ en Josephs moe
Luc.23.g.50. der/ende de moeder van Zebedeus kinde
ren. Ende alst anont gheworden was/ so
isser een ryck man gecomen van Arimathea/
Joseph genoemt/ de welcke selue oock was
Jesus discipel/ dese is tot by Pylatum ge
gaen/ ende heeft Jesus lichaem begheert.
Iohan.19.g. Doen heeft Pylatus gheboden datmen het
B lichaem wederom geuen sonde. Ende als
Joseph d'lichaem ontfangen hadde/ so heeft
hy dat in een suyuer linnen cleedt gewonden/
ende dat geleyt in syn nieu graf dat hi wt
ghehouwen hadde in een steenrootse. En hy
heeft eenen grooten steen aenghewentelt
voor de doze des graefs/ ende is wech ghe
gaen. Ende Maria Magdalene was daer/
ende de ander Maria sittende teghen ouer
dat graf. Maer des anderen daechs/welck
is nae den paraſceues dach/ zyn de princen
der prieſteren ende Pharisen tsamen ghecо
men tot Pylatum/ seggende: Heere wy
zyn ghedachtich ghewordē dat de verley
der geseyt heeft noch leuende: Nae dry da
ghen sal ick weder opstaen. Dacrom ghe
biedt datmen het graf beware tot op den
derden dach/ dat by auontueren syn diſcipe
len niet en comen ende hem stelen/ ende seg
ghen den volcke: Hy is vander doot opghe
staen. Ende de laetste dwalinghe sal ar
gher wesen dan de eerste. Ende Pylatus
heeft tot henlieden geseyt: Ghy hebt be
waringhe/ gaet henen/ bewaert dat also ghy
condt. Ende sy wechgaende/ hebben dat
graf bewaert metten wachters/ seghelende
den steen. *

Hoe dattet een aertbeuinghe gheſchiet is, ende de Enghel Gods boodſchapt den vrouwen, dat Iesus verresen is. Ende hy verooght hem haerlieden. De wachters vanden graue ghelt ontfanghende, sy hebben geseyt dat Iesus lichaem gheſtolen was. Hoe Iesus in Galileen syn discipelen openbarende, gheeft henlieden de macien te leerene ende te doopene.

Dat xxviij. Capittel. ✠

1 Maer op den sabboth anont/ den welcken
begheint te schynē ten eersten dage van
den Sabboth/soo is ghecomen Maria Mag
dalene en de ander Maria/ om te sien het
2 graf. Ende siet daer is een groote aertbe
uinghe geſchiet/ want een Enghel des Hee
ren is nederghecomen vanden hemel/ ende
3 aencomende heeft hy den steen weder afghe
wentelt/ende sat op dien/ ende syn aensicht
4 was gelyck eenen blixem/ en syn cleedt ghe
lyck sneeu. Ende wt de vreese van hem/ so
zyn de bewaerders verschrickt geweest/ en
5 zyn geworden als dooden. Maer de En B
ghel antwoordende/ heeft geseyt tot de
vron-

Mar.16.b.6. Ioha.20.a.1.

vrouwen/ en wilt ghy niet vreesen/want ick weet wel dat ghy Jesum soect die ghecruyst is/ Hy en is hier niet/want hy is opgestaē
6 ghelijck hy gheseyt heeft. Coemt eñ besiet de plaetse daer de Heere geleyt was. Eñ haestelick gaende/segget synen discipulen dat hy opghestaen is/ ende siet hy gaet v vooren in
7 Galileen/ daer suldy hem sien/siet ick hebt v te vooren gheseyt. *
8 Ende sy zijn haestelick gegaen uten grane met vreesen eñ met grooter blijschappen/ loopende om de bootschap te draghen synen
9 discipelē. Eñ siet Jesus is henlieden te gemoete gecomen segghende: weest ghegroet/ Eñ sy zijn by hem gecomen/ende hebben syn voeten ghehouden/ ende hem aenghebeden.
10 Doen seyde Jesus tot henlieden: En wilt niet vreesen/gaet henē / eñ bootschapt mynē broeders dat sy gaen in Galileen/ daer sullen
11 sy my sien. Ende als sy wech gegaen waren/ siet so zijnder sommige vanden bewaerders gecomen inde stadt/ eñ hebben gebootschapt den princen der priesteren alle de dingen die daer geschiet waren. Eñ sy vergadert zijnde metten ouders / als sy raet genomen hadden/so hebben sy seer veel gelts den
12 ruyters gegeuē/ seggende: Segt syn discipelen syn des nachts gecomen/ eñ hebben hem gestolen / de wijle dat wy sliepen/ Ende ist
13 sake dat dit gehoort woort vanden president/ so sullen wy hem dat wijs maken/ ende wy sullen v verseekeren. Eñ als sy het gelt ontfangen hadden/so hebben sy gedaen ghelijck sy onderwesen waren. Ende dit woort is al
14 om verbreyt geweest by de Jodē/ tot op den dach van heden toe.
15 ✠ Ende de elf discipelen syn wech gegaen in Galileen op den berch daert hen Jesus gestelt hadde/ Ende sy hem siende/hebbē hem
17 aengebeden:maer de sommighe hebben ghetwijfelt. Eñ Jesus naerder comende heeft
Matt. 28. d. 18. hen aengesproken/segghende: Mijn is alle de macht gegeuen inden hemel eñ inder aerdē/
19 dacrom gaende/leert alle t'volck/ doopēde die inden naem des vaders/ ende des soons/
20 ende des heylichs gheests/ leerende henlieden bewaren alle de dinghen die ick v lieden bevolen hebbe / ende siet ick ben met v lieden tot allen daghen/ tot de voleyndinghe der werelt. *

Hier voleyndt Sinte Mattheus Euangelie.

Sinte Marcus Euangelium.

Van sint Ian Baptiste, wat hy at, ende hoe hy gheleedt was. Ende hoe Iesus van hem gedoopt was. Hoe hem de duyuel temteerde, hoe hy preecte de penitencie. Eñ hoe hy Petrum eñ dander nep. Hoe hy de menschen van de onreyne gheesten gheeas, ende Peeters wijfs moeder vā de coortsen, eñ eenen melaetschen menschē reynichde.

Dat eerste Capittel.

1 DAt beginsel vā dat Euangelie Je- A
2 su Christi des sone Gods. Gelijc gescreuē is in Isaia dē Prophect: ✠(Siet ick sende mynē Engel Mal.3.a.c.
voor v aēsicht / die uwē wech bereyden sal voor v) Een stemme des genen Isai.40.a.3.
3 die daer roepēde is in de woestijne: Bereydt Matt.3.a.3.
den wech des Heerē/maect recht syn voetpa- Luc.3.a.4. Ioh.1.c.23.
4 dē. Johānes heeft geweest doopēde eñ prēdc t'doopsel der penitencien tot vergiffenisse
5 der sondē. Eñ tot hem is wtgegaē alle dat lārschap vā Judeē / eñ alle Jerosolimitiers/ eñ sy werdē van hem gedoopt indē vloet der
6 Jordanē belijdende hare sondē. Eñ Johannes was gecleet met kemels hayre/ eñ eenen leyrē riem ontrēt syn lendenē/eñ hi at sprinc- Matt.3.c.11.
7 hanē eñ wilt honich/ Eñ hy preecte/seggēde: Daer coemt een na my die stercker is dan ick/ van wiens schoenen ick nedergebuycht/
8 niet weerdich en ben den riem te ontbinden. Ic heb v met water gedoopt/ maer die sal v dooper doen den heyligen gheest. *
9 Eñ het is gheschiet in de dagen dat Jesus Acto.1.a.5.a.
is gecomē van Nazareth wt Galileen/eñ hy a.4.11.c.16.
is van Johannes ghedoopt in de Jordane. 19.a.4. Matt.3.d.14.
10 Eñ terstōt opclimmēde wtē water/hi heeft Luc.3.d.22.
de hemelen open gesien/ eñ den geest als een Iohan.1.d.32
11 duyue nederdalende eñ blijuende in hē/ Eñ Matth.4.a.b.
daer is een stemme geschiedt vandē hemelē: Ghy sijt myn beminde sone/ in v heb ick behā B
gē. Eñ terstont heeft hē de geest wtgedrevē
12 inde woestijne/ Eñ hy was inde woestijne veertich dagen eñ veertich nachtē/eñ hy wort de van satanas ghetemptcert/eñ was met de
13 beesten eñ de Engelen diendē hem. Eñ na Luc.4.a.b.12
dat Johannes gevangen was/so is Jesus in Luc.4.c.14.
Galileen gecomē prekēde dat Euangelie vā Iohan.4.f.43

Gods rijck/ ẽñ ſeggende: Den tijt is ver- 15
uult/ eñ het rijck Gods is by gecomẽ/ doet pe
Mat.4.c.16. Luc.3.a.1. nitencie eñ gelooft dat Euangelie. Eñ hy 16
gaende vooꝛby de zee vã Galileen/ heeft ge-
ſien Simon eñ Andꝛeam ſynẽ bꝛoeder/ wꝛp-
pẽde nettẽ inde zee (wãt het waꝛẽ viſchers)
eñ Jeſus heeft henliedẽ geſeyt: Coemt na 17
my/ eñ ick ſal v doẽ woꝛdẽ viſchers der men
ſchẽ/ Eñ terſtõt achterlatẽde de nettẽ ſy zijn 18
hẽ gevolcht/ Eñ vã daer eẽ luttelkẽ vooꝛts
gegaen zijnde/ hy heeft geſien Jacobũ Zebe- 19
deus ſone eñ Johannẽ ſijnen bꝛoeder/ eñ deſe
Mat.4.b.21. Luc.4.c.31. hermakẽde nettẽ int ſchip/ eñ terſtont heeft 20
hy die geroepẽ/ Eñ ſy verlatende haꝛẽ vader
Zebedeus int ſchip mettẽ huerlingẽ zijn hem
L gevolcht/ Eñ ſy zijn gegaẽ in Capharnaũ/ 21
Mat.7.d.28. eñ terſtont in de ſabboth dagen gaende in de
Synagoge/ leerde hy henlieden/ Eñ ſy ver- 22
wonderdẽ hen ſeere vã ſynder leeringẽ wãt
hy was henliedẽ leerẽde als macht hebbẽde/
Luc.4.c.31. eñ niet als de Scrybẽ. Ende in haerlieder 23
Synagoge was eẽ mẽſch met eenẽ onſuyneꝛẽ
geeſt/ eñ die heeft luyde geroepẽ/ ſeggẽde: 24
wat hebbẽ wy met v te doene Jeſu vã Na-
zareth? Zijdy gecomẽ om ons te verderuen?
Jc weet wel wie ghy zijt/ De heylige Gods.
Eñ Jeſus heeft hẽ gedꝛeycht ſeggẽde: wert 25
ſtom eñ gaet wt dẽ mẽſch/ Eñ den onſuy- 26
neꝛẽ geeſt hẽ bſcheurende eñ hooge cryſchẽ-
de met luyder ſtẽmen/ is vã hẽ wtgegaẽ/ Eñ 27
ſy hebbẽ hẽ alle verwõdert/ alſo dat ſy onder
malcanderẽ vꝛaechdẽ/ ſeggende: wat is dit?
Wat is deſe nieuwe leeringe/ dat hi oock met
macht dẽ onſuyneꝛẽ geeſtẽ gebiet / eñ dat ſy
hẽ onderdanich zijn? Eñ zijn fame is terſtõt 28
vooꝛts vbꝛeyt in alle d'lantſchap vã Galileẽ/
Mat.8.b.14. Luc.4.f.40. Eñ terſtõt gaẽde wter Synagogẽ ſy zijn ge- 29
comẽ in Simõs eñ Andꝛeas huys met Jaco-
bus eñ Johãnes/ Eñ Simõs huysvꝛouwe 30
moeder lach te bedde ſiec vã de coꝛtſe / eñ ter-
ſtõt ſeggẽ ſy hẽ vã haer. Eñ hy by haer co- 31
mẽde/ heeft haer opgeheuẽ/ nemẽde haer hãt/
eñ terſtõt heeft haer de coꝛtſe gelatẽ/ eñ ſy diẽ-
de henliedẽ. Maer alſt auõt gewoꝛdẽ was/ 32
doen de ſonne ondergegaẽ was/ ſo hebben ſy
tot hẽ gebꝛacht alle die qualick te paſſe waꝛẽ/
eñ die duyuels binnẽ haddẽ/ eñ alle de ſtadt 33
was bgadert aẽ de doꝛe/ Eñ hi heefter vele 34
geneſen/ die gequelt woꝛden vã verſcheyden
cranchedẽ/ eñ veel duyuelẽ wierp hy wte/ eñ
hy en lietſe niet ſpꝛeckẽ om dat ſy hem kendẽ.
D Eñ ſeer vꝛoech opſtaende is hy wtgaende 35
wech gegaẽ in eẽ woeſte plaetſe/ eñ daer badt
hy. Eñ Simon is hẽ nagevolcht/ eñ die met 36
hẽ waꝛẽ. Eñ als ſy hẽ gevondẽ haddẽ/ heb- 37
ben ſy tot hẽ geſeyt: Sy ſoeckẽ v alle/ Eñ hy 38
heeft tot henliedẽ geſeyt: Laet ons gaẽ in de
naeſte doꝛpẽ eñ ſtedẽ/ dat ick daer ooc pꝛeken
mach/ wãt daerom ben ick gecomẽ/ Eñ hy 39
was pꝛeckende in haerlieder Synagogẽ eñ in
geheel Galileen/ eñ wtwoꝛpẽde de duyuelẽ/
Eñ tot hẽ is gecomen een mclaetſch mẽſch 40
hẽ biddẽde/ eñ met geboochder knien ſeyt hy
tot hẽ: Jſt dat ghy wilt / ghy moecht my ſuy-
neꝛẽ/ Eñ Jeſus zijns ontſtermẽde heeft ſijn 41
hant wtgeſtreckẽ eñ hẽ rakẽde/ hi heeft tot hem
geſeyt: Jck wilt/ werdt ſuyner. Eñ als hy 42
geſeyt hadde/ ſo is terſtõt de melaetſcheyt vã
hem gegaẽ eñ hy is ſuyner gewoꝛdẽ/ Eñ hi 43
heeft hem gedꝛeycht / eñ terſtõt heeft hy hem
wech geſtiert/ eñ ſeyt tot hem/ Siet toe dat Leuit.14.a.4.
ghy dit niemãt en ſegget/ maer gaet henẽ/ eñ
verthoont v den prince der prieſteren/ eñ of-
fert vooꝛ v ſuyueringe de dingẽ die Moyſes 44
geboden heeft hen tot een getuygeniſſe/ eñ
die wtgegaẽ zijnde heeft begunnẽ te preken/
eñ te verbꝛeydẽ dit woort/ alſo dat Jeſus nu Luc.4.f.42.
niet en mocht openbaerlick in de ſtadt gaen/
maer was buyten in de woeſte plaetſen/ ende
ſy quamen tſamen tot hem van allen ſhden.

Hoe Jeſus gebiede den gichtigen menſche ſijn bedde te dra-
ghene, Ende hoe hy den Publicaen Leui Alpheus ſone ghebiedt
hem te volghene, Ende hoe hem de Phariſeen beſpuwen dat hy
metten ſondaers at, Ende hoe hy hem verantwoorde.

Dat ij. Capittel.

1 ENde hi is wederom in Capharnaum ge- A
gaen na ſommige dagen/ eñ tis ghehoort Mat.9.a.2.
Luc.5.d.17.
2 dat hy in huys was/ eñ daer iſſer vele tot
hem vergadert/ alſo dat de plaetſe oock tot de
doꝛe die niet begrijpẽ en mocht/ eñ hy ſpꝛack
3 henlieden d'woort/ eñ ſy zijn tot hem geco-
men bꝛengende eenen gichtigen menſch / die
4 vã vier menſchẽ gedꝛagẽ woꝛde. Eñ doen
ſy dien vooꝛ hem niet gebꝛengẽ en conſtẽ om
der ſcharẽ wille/ ſy hebbẽ t'dack ontdect daer
hy was / eñ een gat open doende ſy hebben
t'bedde neder gelaten daer de gichtige mẽſch
5 in lach. Eñ doen Jeſus geſien hadde haer-
lieder gheloove / ſeyde hy tot den gichtighen
6 mẽſch: Sone v ſondẽ woꝛdẽ v vergeuẽ. Eñ B
daer waꝛẽ ſommige vã de Scrybẽ/ ſittende Iob.14.a.4.
Luc.5.d.21.
7 eñ denckẽde in haꝛe hertẽ/ hoe ſpꝛeect deſe
alſoo: hy blaſphemeert. wie mach de ſonden
8 vergeuẽ dan alleene Godt? Dwelck als Je
ſus terſtõt gewaer heeft in ſijnẽ geeſt/ dat ſy al-
ſo dachtẽ in henſelnẽ/ ſo ſeyt hy tot henliedẽ:
9 waerom dencty deſe dingẽ in v hertẽ? wat
is lichter om ſeggẽ den gichtigẽ / De ſonden
woꝛden v vergeuen/ oft te ſeggen/ Staet op/
10 vꝛaecht v bedde eñ wãdelt? Eñ op dat ghy
weten moecht dat de ſone des menſchen oock
macht heeft op der aerdẽ de ſondẽ te vgeuen/
11 ſo ſeyt hy tot dẽ gichtigẽ menſch/ ick ſeg v:
ſtaet op/ ende neemt op v bedde/ eñ gaet in v
12 huys. Eñ terſtont is die opgeſtaẽ/ eñ opne-
mẽde dat bedde/ hi is wech gegaẽ vooꝛ henlie
dẽ allegader/ alſo datſe hen alle vwonderdẽ/ Matth.9.b.8.
Luc.5.f.26.
eñ eerdẽ Godt ſeggẽde: Noyt en hebben wy
13 ſulcs geſiẽ. Eñ hy is wederom wtgegaẽ ter
zee/ eñ alle de ſchare quã tot hẽ eñ hi leerdeſe.
14 ✠ Eñ doen hy vooꝛby ginc/ ſo heeft hi ge-
ſien Leui Alpheus ſone ſittende aen het tol-
huys/ eñ hy heeft tot hem geſeyt: Volcht my.
15 Eñ hy opſtaẽde is hem gevolcht. Eñ het is
gheſchiet doen hy ter macht ſat in ſijn huys
datter veel publicanen eñ ſondaeꝛẽ tſamẽ ter
tafelẽ ſaten met Jeſu eñ ſijnẽ diſcipelẽ/ want
16 daer waſſer vele die hẽ oock volchden/ eñ de C
Scrybẽ eñ Phariſeen ſiende dat hi at met de
Publicanẽ eñ ſondaeꝛẽ/ ſeydẽ tot ſijnẽ diſcipe-
lẽ: waeꝛõ eet eñ dꝛinct v meeſter met de pub-
17 licanẽ eñ ſondaeꝛẽ? Doen Jeſus dit gehoort
hadde/ heeft hy tot henlieden geſeyt: De ge-
ſonde

ſonde en hebbē den medecijn niet vā noode/
maer die qualick te palle zyn/ wāt ick en ben
niet gecomen om te roepē de rechtueerdige/
maer de ſondaren. *
1.Tim.1.c.13. Eñ Johannes eñ der Phariſeen diſcipelē
waren vaſtēde/ eñ ſy comē eñ ſeggen tot hem:
waerom vaſtē de diſcipelē Johannis eñ der
Phariſeē maer v diſcipelē en vaſtē niet? Eñ
Jeſus ſeyde tot henliedē: Mogē de huyſlot
kinderē ſo lange als de bruydegom met hen-
Mat.9.c.15. lieden is vaſten? So langē tyt ſy den bruyde
Luc.5.g.11. gom by henliedē hebben en mogē ſy niet va-
ſten: maer de dagē ſullē comen dat de bruy-
degom hen ſal afgenomē worde eñ dan ſullē
D ſy vaſtē in die dagē. Niemāt en naeyt eē ſtuc
nieu lakēs aen eē out cleet/ oft anders ſo neēt
dat nieuwe ſtuc de volheit af vā dat out cleet/
eñ het wort alſo eē meerder ſcheure. Eñ nie-
mandt en ghiet nieuwē wyn in oude vleſchē/
oft anders ſo ſcheurt den wyn de vleſchen eñ
den wyn ſal wtgeſtort wordē eñ de vleſchen
verdorue. Maer nieuwē wyn/ moet in nieu-
Mat.11.a.1. we vleſchen gegoten wordē. Eñ het is we-
Luc.6.a.1. derom geſchiet doen hy op de ſabboth dagen
wandelde doort coſē eñ ſyn diſcipelē begon-
ſten voorts te gaen/ eñ de aeren af te pluckē.
Eñ de Phariſeē ſeydē tot hēliedē: Siet wat
ſy doen in de ſabboth dagen/ dat niet geoorloft
en is. Eñ hy heeft hē geſeyt: En hebdy noyt
4.Reg.21.b.6 geleſen wat Dauid dede als hy noot hadde/
eñ dat hy eñ die met hē waren honger hadde?
Hoe dat hy gegaē is int huis Gods onder
Abiathar den prince der prieſterē eñ heeft de
broodē de voorlegginge getē / de wrieke niet
en was geoorloft te eten/ dan den prieſterē eñ
hy heeftſe gegeuen den genen die met hē wa
ren? Eñ hy ſeyde henliedē: Den ſabboth is
om des menſchen wille ghemaect eñ niet de
mēſch om dē ſabboth. Daerom is de ſone des
menſchen oock een Heere vanden ſabboth.

Hoe dat Ieſus den menſche metter verdorder handt op eenē ſabboth genas. Vanden menſche die eenē onreynen gheeſt hadde. Hoe hy ſijn twaelf Apoſtelē vercoos, eñ vā haerliēder namē.

Dat iij. Capittel. ✠

A Ende hy is wederom in de Synanoge ge-
Mat.12.a.9. gaen eñ daer was een man hebbende een
Luc.6.b.16. dorre handt. Eñ ſy ſloegen hem gade oft hy
op de ſabboth dagē geneſen ſoude/ om dat ſy
hem ſouden beſchuldigē. Eñ hy ſeyde totten
menſch die de dorre hāt hadde: Staet op int
midden. Eñ hy ſeyde tot henliedē: Is it geo-
loft op de ſabboth dagen wel te doen oft qua
lick? een ſiele te behouden oft te dooden?
Maer ſy ſwegen. Eñ henlieden rontſom-
me aenſiende met gramſchappē/ bedroeft we
ſende van de blintheyt haerder herte/ hi heeft
gheſeyt totten menſche: Steect v handt wt.
Ende hy heeftſe wtgheſtecken/ ende de handt
is hem wederom gheſont ghegheuen. *
Eñ de Phariſeen terſtont wtgaēde mette
Herodianen hieldē eenen raet tegē hem hoe
ſy hem dooden ſouden. Maer Jeſus met
ſynen diſcipelen/ is geweken ter zeewaerts/
eñ een groote ſchare van Galileen ende Ju-
deen is hem gevolcht/ eñ vā Jeruſalem/ eñ
vā Idumeen/ eñ van ouer de Jordane/ eñ die
omtrent Tyrus eñ Sidon waren/ een groote
menichte hoorende wat hi dede/ zyn tot hem
gecomen. Eñ hy heeft synen diſcipelen ge
ſeyt dat hem ſchipken dienen ſonde om der
ſcharen wille dat ſy hem niet verdringen en
ſoudē/ want hy maecte veel geſont alſo dat
ſy hem ouerliepen om hem te genakē alle die
eenige ſieeten haddē. Eñ de onſuyuer geeſten als ſy hem ſagē ſo vielē ſy voor hem ne
der/ ende riepen ſeggende: Thy zyt de ſone Mat.10.a.1.
Gods. Eñ hy dreyghdeſe ſeer dat ſy hem niet Luc.6.b.13.
opēbaer makē en ſoudē. Eñ clommēde op p.a.1.
eenen berch/ heeft hy tot hem gheroepen die
hy ſelue wilde/ eñ ſy zyn tot hem gheromen.
Eñ hy heeft ghemaect datter twaelue met
hem zyn ſoudē eñ dat hy hen ſoude ſenden te
prieken. Eñ hy heeft hen macht gegeuē ſiec-
ten te gheneſen/ eñ duyuelen wt te worpen.
Eñ hy heeft Symon dē naem Petrus gege
nen/ eñ Jacobū Zebedeus ſone eñ Johan-
nem Jacobus broeder/ eñ hy heeft hē namen
gegeuen Boanerges/ dat is kinderē des don
ders/ eñ Andream eñ Philippum/ eñ Bar L
tholomeum eñ Matheum eñ Thomam eñ
Jacobum Alphens ſone/ eñ Thaddeū eñ Si
monem dē Cananeuſſchen/ eñ Judam den
Iſcariotet die hem oock vetradē heeft. Eñ
ſy comē tot eē huys/ eñ daer is wederom een
ſchare vergadert/ alſo dat ſy oock gen brood
eē en mochten. Eñ doent de zyne ghoort
hadden/ ſo zyn ſy wtgegaen om hem te hou-
dē: want ſy ſeydē: Hy is in een raſernije ver
keert. Eñ de Scrybē die van Jeruſalem ne Math.9.d.34
derwaerts gecomen waren ſeydē: Hy heeft n.b.44.
Beelzebub in hem eñ door dē prince der duy Luc.11.b.15.
uelen worpt hy de duyuelen wt. Eñ als hi
henliedē te ſamen geroepē hadde ſo ſeydt hy
henliedē in gelyckenillen: Hoe mach Sata-
nas Satanam wtworpen? Eñ iſt ſake dat
een ryck in zyn ſelue geſcheydē wort/ dat ryck
en mach niet ſtaen. Eñ iſt dat een huys te-
gē zyn ſelue gedeilt wort ſo en mach dat huys
niet ſtaen. Eñ iſt dat Satanas opſtaet tegē
zyn ſelues ſo is hy geſcheyden eñ hy en mach
niet ſtaen maer hy heeft een eynde. Niemāt
en mach de gereetſchappē van eenē ſterckē/
in ſyn huys gegaen zynde/ rooue ten zy dat
hy eerſtmael den ſterckē binde/ eñ dan ſal hy
ſyn huys beroouen. Voorwaer ick ſegge D
v lieden/ dat den kinderen der menſchen alle Mat.12.c.31.
ſondē ſullen vergeuē wordē/ eñ de blaſphe- Luc.12.b.10.
mien/ waer mede ſy geblaſphemeert hebben. 1.Ioh.5.d.16
maer ſo wie blaſphemeert inden heyligen
geeſt die en heeft geen vergiffeniſſe inder ee-
wicheyt/ maer hy ſal ſchuldich zyn des erwi-
gē mis daets. Om dat ſy ſeydē: Hy heeft ee-
nē onſuyerē geeſt. Eñ ſyn moeder eñ broe
ders comen/ eñ buyten ſtaende hebbē ſy ge-
ſondē aen hē/ roepēde hē. Eñ daer ſat rontſ-
omme hem eē ſchare/ eñ ſy ſeggē tot hē: Siet
v moeder eñ v broeders daer buyten beget-
ren v. Eñ hy hen antwoordende/ heeft ge-
ſeyt: wie is myn moeder eñ broeders? Eñ Math.12.b.
rontſomme acnſiēde de gene die rontſomme Luc.8.c.
hem ſatē/ heeft hy geſeyt: Siet hier myn moe
der eñ myn broeders. Wāt wie Gods wille
doet/ deſe is myn broēr eñ ſuſter eñ moeder.

Van de parabel des ſaeyers, ende vander maten daer ſy mede meten ſullen, dat ſy ſulcke wederom ontfangē ſullen, ēn van dat mostaert ſaet. Ende van de tempeeſte die in de zee was.

Dat iij. Capittel.

Mat.13.a.1. Luc.8.a.4.

1 EN de wederom heeft hy begonſt te leeren aen de zee / ēn daer is tot hem vergadert
2 een groote ſchare, alſo dat hy in eē ſchip clim mende ſat in de zee / ēn alle de ſchare was by
3 de zee op de aerde / ēn hy leerde henlieden vele met gelijckenſſen ēn hy ſeyde henlieden
4 in ſijn leeringe: Hoort de ſaeyre is wtgegaē om te ſaeyē. ¶ Ēn als hi ſaeyt, ſo is d'een ſaet
5 geuallen omtrent den weeh / ¶ de vogelen des hemels zijn gheeomen ēn hebben dat ge-
6 ten / maer het ander is geuallē op ſteenach tige plaetſen daert niet veel aerdē en hadde /
7 ēn het is terſtont vooʒts gheeomen / om dat geen diepte der aerden en hadde / ende als
8 de ſonne opgeſtaē is ſo iſt verbrant geweeſt / ende om dat geen woʒtel en hadde ſo iſt ver-
9 dʒoocht. ¶ Ēn d'ander is geuallen onder de doʒenen / ēn de doʒenen zijn opgeſchoten / ēn
10 ſy hebben dat verſmacht / ende ten heeft geen vʒucht gegeuen. ¶ Ēn d'ander is geuallen in
11 goede aerde / ēn tgaf vʒucht opſchietende ēn wallende / ēn bʒacht vooʒts dat een dertich /
12 dat een tſeſtich / ēn dat een hondert. ¶ Ēn hy
13 ſeyde / Die oʒē heeft om te hooʒē die hooʒe.
14 ¶ Ēn als hy alleen was / ſo hebben hem deſe
15 twaelue / die met hem waren geuraecht de ge-
16 lijckeniſſe. ¶ Ēn hy ſeyde henliedē het is v ge-
17 geuē te kennen de verborgenthept vā Gods
18 rijck / maer den genē die buyten zijn geſchie-
19 dē alle dingē in gelijckenſſen / op dat ſy ſiē-
20 de ſien ſoudē ēn niet ſien / ēn dat ſy hooʒende
21 hooʒen ſoudē ēn niet verſtaen / op dat ſy niet
22 eens bekeert en woʒdē / ēn haerlieder ſonden
23 henlieden vergeuen woʒden. ¶ Ēn hy heeft
24 tot henlieden geſeyt: ¶ En verſtaedy deſe ghe-
25 lijckeniſſe niet? ēn hoe ſuldy alle de gelijcke-
26 niſſen verſtaen? Die daer ſaeyt, die ſaeyt het
27 woort. Ende deſe zijnt die byden weeh zijn /
28 daert woort geſaeyt woʒdt / ēn als ſy dat ge-
29 hooʒt hebben / ſo coemt terſtont Satanas / ēn
30 hy neemt dat woort weeh dat gheſaeyt is in
31 haerlieder herten. ¶ Ēn dit zijnſe deſgelijcx
32 die op de ſteenachtige plaetſen gheſaeyt zijn:
33 de welcke als ſy d'woort gehooʒt hebben / ſo
34 ontfangē ſy dat terſtont met blijſchappē / ēn
35 ſy en hebben geen woʒtel in henſelueu / maer
36 ſi zijn luttel tijts dnerēde: daer na alſſer tribu
37 latie oft bnolginge opgeſtaē is om d'woort /
38 ſo woʒdē ſy terſtont verargert. ¶ Ēn de an-
39 der zijn die in de doʒenē geſaeyt woʒdē. Dit
40 zijn de gene die d'woort hooʒen / ēn de allē-
41 dichedē deſer weerelt / ēn t'bedʒoch der rijchdō-
1.Tim.6 c.17 42 men / ēn de begeerlicheden van andere dingē
43 incomēde verſmachtē d'woort / ēn het woʒdt
44 ſonder vʒucht. ¶ Ēn dit zijnſe die op de goe-
45 de aerde gheſaeyt zijn die d'woort hooʒen ēn
46 ontfangen ende vʒucht vooʒts bʒingen: het
47 een dertich het een tſeſtich / ēn het een hon-
48 dert. ¶ Ēn hi ſeyde henliedē: Coemt dat licht /
49 om dat onder een coʒē vat ſoude geſtelt woʒ
50 den / oft onder tbedde? en coemt dat niet om
51 dat ſoude op den candelaer gheſtelt woʒden?
Mat. 5.b.15. 52 Want daer en is niet verborghen dat niet
53 en ſal geopenbaert woʒden / noch daer en is
Luc.8.a.16. 11.a.33. Mat.5.a.15. niet heymelic geſchiet / maer om dat int ope-
54 baer comen ſoude. ¶ Iſt dat yemandt ooʒen
Luc.8.a.18. 55 heeft om te hooʒen die hooʒe. ¶ Ēn hy ſeyde
56 tot henliedē: Siet wat ghy hooʒet. Met wat
57 mate dat ghy gemeten hebt / daer mede ſal v
58 wederom gemetē woʒdē / ēn tſal v toegewo-
Mat.13.a. Luc.8.a. Mat.25.a. Luc.19.a. 59 pen woʒdē. Want ſo wie yet heeft dien ſal
60 gegeuē woʒden / ēn ſo wie niet en heeft / dien
61 ſal oock tgene dat hy heeft afgenomē woʒdē.
Luc.13.a. 62 ¶ Ēn hy ſeyde: Alſo is t'rijck Gods als oft een
63 mēſch ſaet ſaeyde in d'aerde / ēn ſliepe / ēn dat
64 hy opſtoni des nachts ēn des daechs / ēn dat
65 het ſaet groeyde / ēn opwies als hy dat niet
66 en weet. Wāt de aerde bʒingt vʒucht vooʒts
67 van ſelfs / ten eerſten cruyt / daer na de aerē /
68 daer na volwaſſen tarwe in de aerē. ¶ Ēn als
69 de vʒucht haer ſelues vooʒtgebʒacht heeft ſo
70 ſeynt hy die ſeyſene daer inne want dē oogſt
71 is tegenwooʒdich. ¶ Ēn hy ſeyde: By wien D
Mat.13.a. Luc.13.a. 72 ſullen wy t'rijck Gods gelijckē? oft bi wat pa
73 rabel ſullē wy dat gelijck maken? Gelijc dat
74 mostaert ſaet / dwelc alſſ geſaeyt is in de aer-
75 de ſo iſt minſte van allen ſaden die in d'aerde
76 zijn / ēn alſſ gheſaeyt is / ſo comet op ēn het
77 woʒdt meerder dan alle de ſpyſeruy dē ēn het
78 maeet groote tacken alſo dat onder ſijn ſchā-
79 duwe de vogelē des hemels mogen woonē.
80 ¶ Ēn met vele alſulcken gelijckeniſſen ſpʒac
81 hi henliedē t'woort na dat zyt hooʒē mochtē.
82 ¶ Maer ſonder parabele en ſpʒack hy henlie
83 dē niet: maer beſyden alleene / ſo ſeyde hy die
84 alle ſijnen diſcipelen wte. ¶ Ēn hy heeft hen-
85 liedē geſeyt op dien dach / doemt ſpade gewo-
Mat.8.d.18. Luc.8.a.22. 86 den was: Laet ons daer tegē ouer gaē. ¶ Ēn
87 verlaetnde de ſchare hebbē ſy hem mede ge-
88 nomen alſo gelijck hy was int ſchip / ēn noch
89 ander ſchepen waren met hem. ¶ Ēn daer is
90 eenen grobten ſtoʒm van winde opgeſtaen /
91 ende die wierp de baren int ſchip alſo dat het
92 ſchip vol woʒde. ¶ Ēn hy was int achterſte
93 vandē ſchepe op een oozcuſſen ſlapende ēn ſy
94 weckē hem ēn ſeggē hem: Meeſter en leyet
95 v niet aen dat wy verlozen gaen? ¶ Ēn op-
96 ſtaende hy heeft den wint gedʒeyeht ēn heeft
97 der zee geſeyt: Swycht weeſt ſtoin. ¶ Ēn den
98 wint heeft opgehoudē ēn daer is een groote
99 ſtilte gewoʒden. ¶ Ēn hy heeft tot hen ghe-
100 ſeyt: Waerom zijdy bevʒeeſt? en hebdy noch
101 geen geloone? ¶ Ēn ſy hebbē gevʒeeſt met een
102 groote vʒeeſe, ende ſy ſeyden tot malcande-
103 ren: Wie meyndy dat deſe is want den wint
104 ende de zee hem onderdanich zijn?

Hoe Ieſus wt werp dat legioen der duyuelen. Ēn hoe hy genas dat vrouken vanden bloetganck. Ēn hoe hy verwecte vander doot de dochter des ouerſten meeſters vander ſynagogen.

Dat v. Capittel.

Mat.8.a.28 Luc.8.a.26. 1 ¶ Ende ſy zijn gecomē ouer de enghicheyt
2 der zee in dat lantſchap der Geraſenen.
3 ¶ Ēn als hy wten ſchepe ghinck ſoo is hem
4 terſtont te gemoete ghecomen wt de grauen
5 een menſch met eenen onſuyueren geeſt / die
6 ſijn wooninge hadde in de grauen ende nie-
7 mant en mocht hem ooc vooʒtaen met kette-
8 nen binden / want hy dickmael met veteren
9 ēn ketenen gebonden zijnde / de ketenen ge-
10 bʒokē hadde / ēn de veterē geheel vermickt ēn
11 niemant

niemant en mocht hem temmē/ eñ hy was
altyt nacht eñ dach in de grauen eñ op de ber
gē roepēde/ eñ met steenē sy seluē quetsende.
Eñ siende Jesum van verre hy quam ge-
loopen eñ heeft hem aengebedē/ eñ roepen-
de met luyder stemmen hy heeft geseyt: wat
heb ick met v te doene Jesu den alderhooch-
sten Gods sone: Ick besweere v by God dat
ghy my niet en pynicht/ want hy seyde tot
hem: Gaet wt ghy onsuyuer gheest vanden
mēsch. Eñ hy vraechde hem: wat is uwen
naem? Eñ hy seyt tot hem: Legioen is mijnē
naem want wy zijnder vele. Eñ hy badt hē
seer vele dat hy hem niet en sonde wechdrijuē
wt dat lantschap. Eñ daer omtrent eenen
berch was een groote cudde verckenē weyē-
dende. Eñ de geesten baden hem seggēde:
Sent ons in de verckenē dat wy daer in mo
gē gaen. Eñ Jesus heuet hen terstont toe-
gelatē. Ende de onsuyuere geestē wtgaende
zijn in de verckenē gegaē eñ met eenē groo-
ten gedruysschē is de cudde in de zee van bo
nen nedergheuallen tot twee duysent toe/ eñ
sy zijn versmacht in de zee. Maer dieſe hoed
den zijn wech gevlodē/ eñ sy hebben geboot-
schapt in de stadt ende op de veldē. Ende sy
zijn wtgegaen om te besien watter geschiet
was. Eñ zijn gecomen tot Jesum/ eñ heb-
ben dien mensch ghesien die vanden duyuel
ghequelt was geweest sittende gecleet ende
ganselijk van sinnen/ ende sy hebben geureest.
Ende diet gesien hadden/ hebbent henlie-
den vertelt hoe dat hem gesthiet was/ die dē
duyuel binnen ghehadt hadde/ ende vanden
verckenē. Eñ sy begonstē hem te biddē dat
hy wech gaē soude wt harē palen. Eñ doen
hy int schip clam/ so begonste hem te biddē de
gene die vandē duyuel gequelt geweest had-
de dat hy met hem sonde zijn/ eñ hy en heeft
hem dat niet toegelatē maer hy seyde tot hē:
Gaet in v huys tot de uwe/ en vercondicht
dien hoe groote dingen dat v de Heere ghe-
daen heeft/ eñ hoe dat hy ws ontfermt heeft.
Eñ hy is wech gegaen eñ heeft begonnen
te prekē int lantschap der thiē stedē hoe groo
te dingen dat hem Jesus gedaen hadde ende
sy verwonderden hen allegader. *

ar. 9.d. 30. ic.8.d. 32. Eñ doen Jesus ouergetrockē was in een
schip wederom ouer de zee so viel een groote
schare tot hem vergadert eñ hy was omtrēt
der zee. Eñ daer is gecomē een vandē ouer-
sten der Synagogen genaemt Jairus ende
hem siende hy is neder gevallen aen syn voe
ten/ eñ hy badt hem seer seggende: Mijn
dochter is in haer wterste: coemt legt v han
den op haer dat sy mach gesont worden eñ le
uen. Ende hy is met dien wech gegaen eñ
hem volchde een groote schare/ eñ sy drongē
hem. Eñ een vrouwe die inden vloet des
bloets was twaelf iarē lanck/ eñ hadde veel
geleden van veel medecijn meesters/ eñ
hadde allen haer goet daer aen gehangen/ eñ
en hadde met allen geen bate gevondē maer
was noch qualicker te passe: Als sy gehoort
hadde van Jesu/ soo is sy comen in de schare
van achter/ eñ heeft syn cleedt genaect/ wāt
sy seyde: Jsset dat ick so vele als syn cleedt ge-
rake so sal ick gheson zijn. Eñ terstont is
verdroocht den oorspronck haers bloets/ eñ
sy gheuoelde in haer lichaem dat sy ghenesen
was van de siecktе. Eñ Jesus terstont in
hemselven kennende de cracht die van hem
wtghegaen was/ keerende hem onme totter
scharen seyde: wie heeft mijn cleederen ge-
raeckt? Eñ syn discipelen seyden tot hem:
Ghy siet de schare v dringhende eñ ghy segt:
wie heeft my geraect. Eñ hy sach al rontsi-
ommе om haer te sienе die dat gedaē hadde.
Maer de vrouwe (vreesende eñ benēde we-
tende wat in haer geschiet was) is gecomen/
eñ voor hem nedergevallē/ eñ heeft hem ge-
seyt alle de waerheyt. Eñ hy heeft haer ge- D
seyt: Dochter v geloouе heeft v gesont ghe-
maect. Gaet in vreden eñ weest ghesont van
uwer sieetē. Eñ als hy noch sprekēde was/
so zijnder gecomē totē overstē der Synaga
gen/ seggēde: U dochter is doot/ wat quelt hy
voorts meer den meester? Maer Jesus (ge-
hoort hebbēde d woort datter geseyt worde)
heeft geseyt totten overstē der Synagogen:
En wilt niet vreesen/ alleenlick so gheloofт.
Eñ hy en heeft niemanden toegelaten hem
te volgen dan Petrum ende Jacobum ende
Johannem Jacobus broeder. Eñ sy comē
int huys vanden overstē der Synagogen/ eñ
hi siet daer een beroerte des volcs eñ die wee
nende ende seer iammerlick schreyende. Eñ
als hy ingegaen was/ so heeft hy tot henlie-
den geseyt: waer om sydy verslagē eñ weent
ghi? de ionge dochter en is niet doot/ maer sy
slaept. Ende sy begeerden hem. Maer na dat
hyse allegader hadde wtghedreuen so neemt
hy tot hem den vader ende de moeder van de
ionge dochter ende die met hem waren/ eñ sy
gaen binnen daer de ionge dochter liggende
was. Ende houdende de hant vander ion
ger dochter heeft hi tot haer geseyt: Talitha-
cumi/ Dwelck is te seggen: Jonghe dochter
(ick segge v) staet op. Eñ terstont is de ion
ge dochter opgestaē eñ wandelde eñ sy was
van twaelf iaren/ eñ sy zijn seer verwondert
geweest met een seer groote verbaestheyt.
Eñ hy heeft henliedē seer neerstelick gebo-
den dat niemant dit weten en sonde ende hy
heeft geseyt datmen haer t'eten soude geuen.

Hoe Ieſus ſijn diſcipelen begint wt te ſendene te preken twee eñ twee. Van ſint Jans onthoofdinghe. Ende hoe Ieſus met twee viſſchen eñ vijf broodē dat volck ſpijſde, en le dat hy veel crancke geſont maeckte, oock met genakē den boort van ſijnen cleedē.

Dat vj. Capittel.

Ende vā daer wtgegaē zijnde hy is wech A
gegaē in syn lāt/ eñ syn discipelē volchdē Mat. 13.8.14. Luc.4.c.16. Ioan.4 f.44.
hē: eñ als dē sabboth gecomē was/ so heeft
hy begonnē in de Synagoge te leerē eñ veel
hoorēde/ hebbē hen verwondert in sijn leerin-
ge seggēde: Van waer comen desen alle dese
dingē? eñ wat wijsheyt is dit die hē gegeuen
is? eñ sulcke mirakelē die door syn handē ge-
wracht worden? En is dit niet de timmer-
man Marien sone de broeder vā Jacobus eñ
Joseph eñ Judas eñ Simon? en zijn ooc syn
susters hier by ons niet? Eñ sy worden verar
gert in hē. Eñ Jesus seyde henliedē: Datter

Cc iij gheen

gheen prophete en is sonder eeren / dan in syn lant / en in syn huys / en in syn geslachte.
Ende hy en mocht daer geen mirakel doen / dan een luttel siecken die hy syn handen opleggende genesen heeft. Ende hy verwonderde hem om haerlieder ongeloouicheyt en hy ginck in de casteelē alomme leerende. Ende hy heeft de twaelue geroepen / en die begonst te seynden twee tsamen en hy gaf hen macht ouer de onsuyuere geestē. Ende hy heeft hen bevolen dat sy niet met dragē en soudē ouer den weeg / dan alleen een roede / noch male / noch broot / noch gelt in harē buydel / maer geschoeyt met solē / ende dat sy niet met twee cleederen en souden geclee̊t zyn / Ende hy seyde henlieden: Soo waer ghy gaet in een huys / blyft daer tot dat ghy daer wt gaet. Ende so wie v niet en ontfangen / noch v en hooren / van daer wtgaende schudder dat stof van uwen voeten dien tot een getuygenisse.
Ende wtgaende sy hebben gepreect dat sy penitentie doen souden / ende sy wierpen veel duyuels wt / ende sy salfden met olie veel siecke̊ / ende sy genasen die. Ende de coninck Herodes heuet gehoort (want synē naem was openbaer geworden) ende hy seyde: Johannes de dooper is van de dooden opgestaen / en daerom werckē de crachtē in hem. Ende d'andere seyden: T'is Helias. Maer d'andere seyden: T'is een prophete / als een vandē propheten. Dwelck als Herodes ghehoort hadde / so seyde hy: Johannes den welcke ick onthalst hebbe / die is van de dooden opghestaen.
✠ want de selue Herodes heeft gesondē / en Joannem gevangen / en hem inden kercker gebonden / om Herodias syns broeders Philippi huysvrouwe wille / want hy hadde die ten wyue genomen. want Johannes seyde tot Herodes: Ten is v niet geoorloft te hebbē ws broeders huysvrouwe. Ende Herodias leyde hē lagē / en sy wilde hem doodē / maer sy en mochts niet / wāt Herodes ontsach Johannem / wetēde dattet een rechtueerdich en heylich man was / en hy bewaerde hē / en hem gehoort hebbēde / so dede hi vele en hi hoorde hem geerne. ende alsser eenen bequamē dach gecomē was / so heeft Herodes een auontmael van synder geboorten ghegeuen den princen en hooftmannen ouer duysent / en den principaelsten van Galileen / en doe de dochter van de selue Herodias binnen gecomen was / en gedanst hadde / en dat Herodi behaecht hadde / en ooch mede den ghenen die daer tet macltyt saten / so heeft de coninck tot de ionge dochter geseyt: Begeert van my dat ghy wilt / ende ick salt v gheuen / en hy heuet haer gesworen. Alle tgene dat ghy begheeren sult dat sal ick v gheuen / al waert de helft van mynen ryck. De welcke als sy wtgegaē was / heeft tot haer moeder geseyt: wat sal ick begeeren? Ende sy heeft geseyt: Het hooft van Johannes den doopere. Ende als sy binnen gecomē was terstont met haesten totten coninck so heeft sy begeert seggende: Ick wille dat ghy my terstont gheeft in een schotele thooft van Joannes den doopere.
Ende de coninck werde bedroeft / nochtans om den eedt / ende om de gene die daer tsamen ter maeltyt saten / so en heeft hy haer niet willen bedroeuen / maer sendende den scherprichter / hy heeft gheboden datmen syn hooft brengen soude in een schotele / ende die heeft hem onthalst indē kercker / Ende hy heeft syn hooft gebracht in een schotele / ende dat gegeuen der ionger dochter / ende de ionge dochter heeft dat haer moeder gegeuen. Dwelc als syn discipelē gehoort hebben / so zyn sy gecomen / ende hebben syn lichaem gehaelt / ende dat gheleydt in een graf. *
Ende de Apostelen tsamen comende tot Jesum hebbē hem gheboodtschapt alle tgene dat sy gedaen hadden ende geleert. Ende hy seyde tot hē: Coēt alleene in een woeste plaetse ende rust v een luttelkē / wāt daer waller vele die quamen ende wederom keerden / ende sy en hadden geenen ledighen tyt om t'eten. Ende climmēde in een schip sy zyn weeg gegaen in een woeste plaetse alleene. Ende sy hebbē hem gesien weeg gaen ende veel hebbent geweten / ende sy zyn te voete vā alle de stedē derwaerts tsamen geloopen / ende voor henlieden daer gecomen. Ende Jesus wtgaēde heeft de groote schare gesien / ende hy heeft op henlieden bermhertigheyt gehadt / want sy waren gelyck schapen / ghenen herder hebbende / ende hy heeft henlieden begonnen veel te leeren.
✠ Ende alsser nu veel uren ouerledē waren / so zyn tot hem gecomen syn discipelen / seggēde: Dese plaetse is woest / ende de ure is ouerledē / laetse gaen / op dat sy gaende inde naeste lantwooningē ende dorpen voor henlieden spyse coopē die sy eten mogē. Ende hy antwoordende heeft tot henliedē geseyt: Geeft henlieden ghy t'eten. Ende sy hebbē hem geseyt: Laet ons gaen coopē om twee hondert peningen broot / ende wy sullen hen t'eten geuen. Ende hi seyt tot henlieden: Hoe veel brooden hebdi? gaet henen ende besieget. Ende als sy dat wisten / so seggen sy: Vijue ende twee visschen. Ende hy heeft henlieden geboden dat syse alle soudē doen sitten by ghesellschappen opt grone gras. Ende sy zyn geseten by doelen / by honderden / ende vyftighen. Ende ghenomen hebbende de vyf brooden / ende twee visschen opsiende indē hemel hy heeft ghebenedyt / ende de brooden gebroken / ende hy heeftse synen discipelen gegeuē dat sy die voor henlieden stellen souden / ende de twee visschen heeft hy henlieden allen ghedeylt. Ende sy hebben alle geten / ende zyn verlaet geweest. Ende sy hebben opgenomen de bleuelingē twaelf corven vol / ende vanden visschen. Ende die daer gheten hadden waren vyf duysent mans. *
Ende terstont heeft hy syn discipelē gedwongen om te climmen int schip dat sy voor hem gaen soudē ouer de zee tot Bethsaida de wyle dat hy het volck soude laten gaen.
✠ Ende doen hy die verlaten hadde so is hy weeg gegaen op den berch bidden. Ende alst auont was / so was tschip int middē der zee / ende hy alleen op de eerde / ende siende henlieden arbeydēde int rieme̊ (want dē wint was henlie-

Mat. 10. a. 1.
Luc. 9. a. 1.
Act. 11. b. 1.
Act. 11. g. 11. 12. b. 6.
Iaco. 5. c. 14.
Mat. 14. a. 1. Luc. 9. a. 7.
Mat. 14. a. 1. Luc. 3. d. 19.
Leui. 18. c. 16.
Mat. 14. b. 13. Luc. 9. b. 10. Ioh. 6. a. 5.
Mat. 14. b. 22. Ioh. 6. b. 16.
Mat. 14. c. 23. Ioh. 6. b. 16.

henlieden ſiegen) eñ omtrent de vierde wa-
ke des nachts is hy tot henlieden ghecomen
wandelende op de zee/ ende hy wilde voorby
henlieden gaen. Eñ als sy hem gesien heb-
ben wandelende op de zee/ so hebben sy ghe-
meynt dat een phantasie was/ eñ hebben seer
geroepen/ want sy sagen hem allegader/ eñ
sy waren verbaest. Eñ terstont heeft hy met
B henlieden gesproken/ eñ henliedē geseyt: Be
trout/ Ick bent/ en wilt niet vreesen. Eñ hy
is tot henlieden int schip geclommen/ eñ den
wint is opgehouden/ Ende sy hebben noch
meer in henliedē seluē verwondert/ wāt sy
en hebben niet verstaē van de brooden/ wāt
haerlieder herte was verblint. Eñ als sy
ouer de zee gevaren waren/ sy zijn gecomen
int lant Genezareth/ eñ sy zijn te lande aēge-
comen. Eñ als sy wten schepe gegaē warē/
sy hebben hem terstont gekent/ ende door-
loopende alle dat lantschap/ sy hebben begon
nen in beddē omme te dragē de gene die qua
lick te passe warē daer sy hoordē dat hi was.
Eñ aldaer hy inginck in dorpen oft in lāt-
huysen oft in steden daer leyden sy de siecken
op de straten/ eñ sy baden hē dat die te mu-
sten den boort van synen cleede souden mo-
ghen raecken/ ende al die hem raecten/ wor-
den ghesont. *

Van de ongewasschen handē, eñ wat den mensch ontsuyuert. Van de Grieckſche vrouwe, wiens dochter verloſt wordt van den duyuel. Ende hoe hy den stommen, eñ den dooven genas.

Dat vij. Capittel.

A Ende tot hem vergaderden de Phariseen
Mat. 15.a.1. ende sommige vandē Scrybē comende
van Jerusalem. Eñ als sy ghesien hadden
de sommige van synē discipelen met gemey-
nen handen/ dat is met onghewasschen han-
dē broot eten/ so misprysen zyt/ want de Pha
riseen eñ alle de Jodē en eten niet/ ten sy dat
sy dicmael haer handen wasschen/ houdende
de insettinge der ouders/ eñ vander merct
comende en eten sy niet/ ten sy datse gewas-
schen zyn/ eñ veel ander dinghen zynder die
henlieden ghegeuen zyn te houden/ het was-
sē der croesen eñ potten/ eñ der metalen
vaten/ eñ der bedden. Eñ de Phariseen eñ
Scrybē hebbē hem geuraecht: waerom en
wandelen v discipelen niet na de insettinge
der ouders/ maer eten broot met gemeynen
handen? Ende hy antwoordende heeft tot
Isa.29.d.13. henliedē gheseyt: wel heeft Isaias gepro-
B phe teert van v hypocryten/ gelyck daer geschre-
uen is: Dit volck eert my mettē lippē/ maer
haerlieder herte is verre van my/ ende te
vergeefs dienen sy my/ leerende leeringhen
der menschen geboden/ want ghy achter la
tende de geboden Gods/ hout de insettingē
der menschen. Dat wasschen der potten eñ
der croesen/ ende veel andere dierghelycken
doedy. Eñ hy seyde henlieden: Ghy breect
wel het gebot Gods/ op dat ghy v insettingē
Exo.20.b.12. mocht houden/ wāt Moyses heeft geseyt:
ut.5.b.16. Eert uwē vader ende v moeder/ ende so wie
h 6 a.a. sijn vader oft moeder vermaledijt die ster-
Exo.21.c.16. ue de doot/ maer ghy seggbet: Is dat een
Exo.20.b.9. Exo.21.c.20. mensche seyt synen vader oft moeder Cor-
ban (dat is een ghifte) so wat van my coemt/
dat sal v baten/ eñ voorts en laet ghy hem
niet meer doen synen vader oft moedere/
brekēde het woort Gods door v liedē in-
settinge/ de welcke ghy ingeset hebt/ eñ deser
ghelycke doedy veel. Eñ roepende weder- Mat.15.b.10.
omme de schare tot hem/ seydē hy henlieden:
Hoort my allegader eñ verstaet dit: Daer
en is niet buyten den mensch in hem gaende
dat hem mach besmetten. Maer de dingē die
vanden mensche wtcomen/ die zijnt/ die den
mensch onsuyuer maken. Is datter yemāt
oren heeft om te hooren die hoore. Ende
doen hy in huys gecomē was vander scharē/
so hebben hem syn discipelen de parabele ge-
vraecht/ eñ heeft tot henliedē geseyt: Zydy C
ock ghy so onwys/ en verstaedy niet dat al-
le tghene dat van buyten inden mensch gaet
hem niet en can besmetten/ want ten gaet
in syn herte niet/ maer tgaet in synen buyck/
ende tgaet wt door den achterganck/ reyni-
ghende alle de spysen: Maer hy seyde dat
alle de dingē die wt den mensch gaen die ma
ken den mensche onreyn. Want van bin-
nen wt de hertē der menschen comen voorts
quade gedachten/ overspelen/ ontuyschheden/
doodslagen/ diefte/ gierichheden/ archeden/
bedroch/ onsuyverheden/ de quade ooghē/
blasphemie/ hoouerdicheyt/ dwaesheyt. Al-
le dese quaden comen van binnen/ ende ma-
ken den mensch onreyn.
Mat.15.c.21. ✝ Eñ van daer opstaende is hy wech ge-
gaen in de palen van Tyrus eñ Sidon/ ende
als hy in huys ghegaen was/ so en heeft hyt
niemant willen laten weten/ eñ hy en mocht
niet verborgen blijuen. Want een vrouwe
terstont als sy van hem gehoort heeft/ wiens
dochter hadde eenen onsuyuerē geest/ is daer
in gecomen/ ende genallen aen syn voeten.
Want het was een heydensche vrouwe een
Syrophenisse van gheboorte. Ende sy badt
hem dat hy den duyuel wtdrijuen soude wt
haer dochter. De welcke heeft tot haer ge-
seyt: Laet eerstmael de kinderen verset wor
dē: want ten is niet goet te nemen het broot D
der kinderen/ eñ dat den honden te worpen.
Ende sy antwoorde/ ende heeft tot hem
gheseyt: Tis waer Heere/ Maer nochtans
eten de cleyn hondekēs ock onder de tafele
van de brockelingen der kinderen. Eñ hy
seyde haer: Om dit woort so gaet/ den duy-
uel is wt uwer dochter gegaen. Eñ als sy
wech gegaen was in haer huys so heeft sy de
ionge dochter gevonden liggēde opt bedde/
ende dat den duyuel wtghegaen was. *
Eñ hy wederom wtgaende wt de palē vā
Tyrus is ghecomen door Sidon tot aen de
zee van Galileen tusschen de middelste palen
Mat.9.d.11. van d'landt der thien stedē. Eñ sy brengen
tot hem eenen dooven eñ stommen/ eñ sy bā
den hem dat hy hem de hant opleggē wilde.
Eñ nemende hem wt der scharen besyde/
hy heeft syn vingeren gestecken in syn oren/
eñ wtspouwende hi heeft syn tongē gheraect/
ende opsiende inden hemel hy heeft ver-
sucht/ ende tot hem gheseyt: Ephphetha/
dat is/ woordt geopent. Eñ terstont zijn syn
oren

ooren geopent/ende den bant ſijnder tongen wert ontbonden/ eñ hy ſprack volcomelick/
eñ hy heeft henliedē verboden dat zijt niemanden ſeggen en ſoudē. Maer hoe hy henlieden meer verboot/ ſo zijt meer vercondich den/ ende ſo veel te meer verwonderdē ſy hen/ſeggende: Hy heuet al wel gedaen/ ende de dooue heeft hy doen hooren/ende de ſtomme ſpreken. *

Van de ſeuen brooden eñ weynich viſſchē daer hy vier duyſent menſchen mede ſpijſde. Eñ hoe hy geboot te wachtene van den deeſſem der Phariſeen, ende vā Herodes deeſſem. Ende hoe hy eenen blinden ſijn ooghen opende.

Dat viij. Capittel. ✠

Mat.15.d.32. A IN dien daghen als daer weder een groote ſchare was/ ende niet en haddē dat ſy eten ſouden/ ſo heeft Jeſus ſijn diſcipelen tſamen geroepen ende geſeyt: Hy ontferme ouer de ſchare/ want ſiet ſy blijuen by my nu drij dagen/ende ſy en hebbē niet dat ſy etē mochten. Eñ iſt dat icklē ongeſpijſt laet gaen in haerlieder huys/ſo ſullen ſy op den wech flauwozden/ want de ſommige van henliedē zijn van verre ghecomen. Ende ſijn diſcipelen hebben hem geantwoort: waer mede ſoude pemant deſe hier mogen verſaden met brooden in de woeſtijne? Ende hy heeft hen geuraecht: Hoe veel broodē hebdy? De welcke hebben gheſeydt: Seuene. Eñ hy heeft der ſcharen geboden te ſitten op de aerde/ eñ nemende de ſeuen brooden danckende hy heeft die gebroken/ ende hy gaffe ſijnen diſcipelen dat ſy die voorleggen ſouden/ende ſy hebben die der ſcharen voorgheſtelt/ eñ ſy hadden een luttel viſchkens/eñ de ſelue heeft hy oock ghebenedijt/ eñ geboden datmenſe voor ſtellen ſoude/ Eñ ſy hebbē geten/ende zijn verſaedt/eñ ſy hebben opgenomen datter ouerbleuen was van den brockelinghen ſeuen manden/ ende die daer gheten hadden/ waren by na vier duyſent/ende hy heeftſe laten gaen. *

B Ende terſtont climmende in een ſchip met ſijnen diſcipulen is hy ghecomen in de contreyen van Dalmanutha.

Mat.16.a.1. Luc.11.g.16. ✠ Ende de Phariſeen zijn wtgegaē/ ende hebben begonnen tſamen hem te bevragen/ begeerende van hem een teecken vanden hemel/hem tempterende. Eñ hy verſuchtende inden gheeſt heeft geſeyt: waer toe ſoect dit geſlachte een teecken? Voorwaer ick ſegge v lieden/deſen geſlachte en ſal geen teckē gegeuē worden. Eñ henlieden verlatende is hy wederom geclommen in een ſchip/ende is Mat.16.b.5. wech geuaren ouer de zee/ ende ſy hebben vergeten brooden met te nemen/ende ſy en hadden maer een broodt met hen int ſchip.

Eñ hy geboot hen/ſeggende: Siet toe/ eñ wacht v voor dē heue der Phariſeen/ eñ van Herodes heue. Eñ ſy dachten tot malanderen ſeggende: wy en hebbē geen broodē.

Eñ als Jeſus dat kēde/ſo heeft hy tot henlieden geſeyt: waerom denckt dat ghy gheen brooden en hebt? en weet ghi noch niet noch en verſtaedy niet? hebdy noch v herte verblint? oogen hebbende en ſiedy niet? ende ooren hebbende en hoordy niet? Noch en zijdy niet gedachtich/ doen ick vijf broodē brack onder vijf duyſent/ ende hoe veel coruen vol brockelingen dat ghy op naemt? Sy ſeggben hem: Twaelue. Eñ als ick ſeuen brooden onder vier duyſent brack/ hoe veel manden brockelingen hebdy daer opgenomen? Eñ ſy ſeggen hem: Seuē. Eñ hy ſeyde tot henlieden: Hoe en verſtaedy dan noch niet?

✠ Ende ſy comen tot Bethſaidam/ende ſy C brenghen tot hem eenen blinden/eñ ſy baden hem dat hy dien ſoude raken. En nemende de haut vanden blinden/ hy heeft hem geleydt buytē dat dorp/ ende wtſpouwende in ſijn oogen/leggende ſijn handen daer op/ hy heeft hem gevraecht/oft hy yet ſach. Eñ opſiende hy heeft geſeyt: Ick ſien de menſchen als boomen wandelende. Daer na heeft hi wederom ſijn handen op ſijn oogē geleyt/ eñ hy heeft begonnen te ſien/ eñ hy is wederom wel geſtelt ghewoorden/ ſo dat hy claerlic alle dingē ſach. Eñ hi heeft hē in ſijn huys geſonden/ſeggende: Gaet in v huys/eñ iſt ſake dat ghy in eē dorp coēt/ſo en ſegges niemāden. *

Mat.16.b.13. Eñ Jeſus is wtgegaen eñ ſijn diſcipelen inde caſteelkēs van Ceſarea Philippi eñ onder wegen heeft hy ſijn diſcipelen geuraecht/ hen ſeggende: wie ſegghen de menſchen dat Luc.9.b.18. ick ben? Eñ ſy hebben geantwoort/ſeggende: Johannes de doopere/ de andere Elias/ maer de andere als een vanden Propheten.

Doen ſeyt hy tot henliedē: Maer ghy wie ſegdy dat ick ben? Petrus antwoordende ſeyde tot hem: Ghy zijt Chriſtus. Ende hy heeft henlieden gedreycht dat ſy niemant ſeggen en ſouden van hem. Eñ hy heeft henlieden begonnen te leeren dat de ſone des menſchē ſoude veel moeten lijden/ende verſmaet moeten worden van de ouders ende van de opperſte prieſteren eñ Scrijben/ende ghedoot worden/ ende na drij daghen weder opſtaē/ eñ hy ſprac dat woort openbaerlick. D Ende Petrus hem aenueerdende/heeft hem begonnen te ſtraffen. De welcke omgheKeert zijnde ende ſiende ſijn diſcipelen/ heeft Petrum ghedreycht/ſegghende: Gaet achter my Satana/ want ghy en ſmaeckt niet dat godlick is/ maer dat menſchelick is/ Eñ als hy tſamen geroepen hadde de ſchare met ſijnen diſcipelē/ſo heeft hy henlieden geſeyt: Mat.10.d.38. Iſt dat yemāt my volgē wilt die verlooche- 16.d.24. ne ſy ſelues/ende neme op ſijn cruys eñ vol- Luc.9.c.23. ge my. want ſo wie ſijn ziele wilt houden/ 14.f.27. die ſalſe verliesen/ maer ſo wie ſijn ziele ver- Luc.17.g.33. lieſt om mijnent wille eñ om dat Euangelie/ Joh.12.d.25. die ſalſe behouden. want wat ſalt eenen menſche baten/ iſt dat hy de gheheel werelt wint/ende dat hy ſijnder zielen ſchade doet? Oft wat mangelinge ſal een menſch geuen voor ſijn ziele? want ſoo wie hem mijns ſchaemt/ ende mijnder woorden in dit ouerſpelich ende ſondich ghedlachte/ diens ſal de Mat.10.d. ſone des menſchen hem ooc ſchamen/ als hy Luc.9.d.26. comen ſal zijn inde glorie ſijns vaders metten heyligben Enghelen.

Hoe Ieſus hem veroochde ende verclaerde op den berch. Dat ix. Capittel.

Ende

Mat.16.d.27. Luc.9.d.27. Mat.17.a.1. Luc.9.d.28.

1 Ende hy seyde tot henlieden: Voorwaer
ick segghe v lieden/ datter sommighe zyn
vanden ghenē die hier staen/die den doot niet
smaken en sullē/ tot dat sy gesien hebben het
ryck Gods comende met crachte. 2 Eñ nae
ses dagen heeft Jesus met hem genomē Pe-
trum eñ Jacobum eñ Joannem/ eñ hy leydt
die op eenen hoogē berch besyden alleene/ eñ
hi werde verandert van gedaente voor hen-
lieden. 3 Eñ syn cleederen zyn ghewor-
den blinckende/eñ bouen maten seer wit ghelyck
sneeu/hoedanige gheen volder en mach wit
blinckende maken op de aerde. 4 Ende hem
opēbaerde Elias met Moysen/ eñ sy waren
sprekende met Jesu. 5 Eñ Petrus antwoor-
dende heeft tot Jesum geseyt: Rabbi/tis ons
goet hier te zyn/eñ laet ons maecken dry ta-
bernaculē/voor v een/ eñ voor Moyses een/
eñ voor Elias een. 6 want hy en wist niet
wat hy seyde/ want sy waren vā vreesen seer
vervaert. 7 Eñ daer is een wolcke gecomen
henlieden overlommerende/ eñ een stemme
is vander wolcken gecomen/seggende: Dit
B is mynen alderliefstē sone: Hoort dien. 8 Eñ
terstont rontsomme siende/so en hebbē sy nie
manden meer gesien dan alleen Jesum met
Matth.17.b.9 henlieden. 9 Eñ als sy vandē berch quamē/
so heeft hy henlieden geboden/dat sy nieman
den/tgene dat sy gesien haddē/ en soudē ver-
tellen/dan als de sone des menschen van de
dooden soude verresen zyn. 10 Eñ sy hebben
dit woort bewaert by henselven onder mal-
canderen ondervragende wat dat was: Als
Malac.4.b.5. hy vanden dooden sal verresen zyn. 11 Eñ sy
vraechden hem/seggbende: wat seggen dan
de Phariseen eñ Scryben/ dat Elias eerst co
men moet? 12 De welcke antwoordēde heeft
tot henlieden gheseyt. Elias als hy sal geco-
Gal.51.a.1. men zyn/ ten ersten sal hy alle dinghen we-
der oprechten/eñ ghelyckerwys datter ghe-
schreuen is vanden sone des menschē dat hy
veel lyden soude/ende versmaet worden.
Mat.17.b.12. 13 Maer ick segge v lieden: Dat Elias oock
C ghecomen is/ende sy hebben hem ghedaen al
dat sy ghewilt hebben/ alsoo gheschreuen is
van hem. 14 Ende comende tot syn discipe-
len/hi heeft gesien een groote schare omtrent
haerlieden/eñ de Scryben disputeerden met
hen. 15 Eñ terstont alle tvolck Jesum siende/
is seer verwondert geworden eñ sy verschric
ten henlieden/ tot hem loopende hebben sy
hem gegroet. 16 Eñ hy heeft henlieden ghe-
vraecht: wat disputeerdy onder v lieden?
Mat.17.b.14. Luc.9.c.37. 17 ✠ Ende een wter scharen antwoordende
heeft geseyt: Meester/ ick heb mynē sone tot
v gebracht/hebbende binnē eenen stommen
gheest: 18 de welcke waer hy hem aenueert/
so stoot hi hem ergelis tegen/eñ hy schuymt/
eñ crysselt metten tanden/eñ hy verdoort/eñ
ick heb uwen discipelen geseyt dat sy diē wt-
worpen souden/en sy en hebbens niet con-
nen ghedoen. 19 De welcke antwoordende
heeft tot hen geseyt: O ghy ongeloouich ge-
slachte/hoe lange sal ick by v zyn? hoe lange
D sal ick v lyden? brengt dien tot my. 20 Eñ sy
hebben dien by gebracht. Eñ als hy dien ge-
sien hadde/terstont so heeft den geest hem ge
quelt/ eñ gestooten zynde teghen der aerden
wentelde hy al schuymende/ 21 Eñ heeft sy-
nē vadere geuraecht: Hoe veel tyts ist voor-
leden van dat hem dit gebeurt is? Hy seyde:
22 Van zynder kintscheyt/ eñ hi heeft hem dic-
mael int vier ende int water geworpen/ om
dat hy hem dooden soude. Maer ist dat ghy
yet vermoecht/so helpet ons doch onser ont
23 fermende. 24 Eñ Jesus seyde tot hē: Mocht-
dy geloouen/alle dingē zyn mogelick dē ge-
loouende. 25 Eñ terstont de vader des kints
luyde roepende seyde met tranē: Ick geloo-
ue Heere/ helpt myn ongeloouicheyt. 26 Eñ
als Jesus sach de schare te hoope loopende/
so heeft hy den onsupueren gheest gedreycht/
seggende tot hem: Ghy dooue ende stomme
gheest/ ick ghebiede v/ gaet wt hem/ende en
coemt voorts aen niet meer in hem. 27 Eñ seer
crysschende/ ende hem seer scheurende is hy
van hem wtgegaen/eñ hy is ghworden als
een doode/ alsoo datter vele seyden: Hy is
28 doot. 29 Maer Jesus nemende syn hant heeft E
hem opgheuē eñ hy is opgestaen. 30 Eñ als
hy in huys gecomen was/so hebben syn disci
pelē hem heymelick geuraecht: waerom en
hebben wy dien niet connē wtgiagē? 31 Eñ
hy heeft hen geseyt: Dien aert en mach ner-
gens door wegaē dan door biddē eñ vastē. ✱
Mat.17.d.22. Luc.9.c.44. 32 ✠ Eñ van daer ghereyst zynde gingen sy
voorby Galileen/eñ hy en wilde niet dat ye-
33 mant wiste. 34 Eñ hy leerde syn discipelen/
eñ seyde tot henlieden: De sone des menschē
sal geleuert worden inder menschen handē/
eñ sy sullē hem doodē eñ hy gedoot zynde sal
35 verryzen ten derden dage. Maer sy en ver
stonden dat woort niet/eñ sy vreesden hem te
36 vragē. 37 Eñ sy zyn gecomē in Capharnaum.
De welcke als hy thuys was so vraechde hy
hen: wat disputeerde ghy op den wech?
38 Maer sy sweghen/ want sy hadden op den
wech gedisputeert wie vā henliedē de meeste
39 wesen soude. 40 Eñ nedersittende heeft hy de F
twaelue geroepen/eñ seyde tot henliedē: Ist
dat yemant wilt d'eerste zyn/die sal de laetste
van allē/ende de dienaer van allegader zyn.
41 Ende nemēde een kint hi heeft dat gestelt
int midden van henlieden/het welcke als hy
omhelst hadde/ so heeft hy tot henlieden ge-
42 seyt: So wie een van desen kinderen ont-
fanget in mynen naem/ die ontfangt my/ eñ
so wie my ontfanget die en ontfangt mi niet/
maer hem die my ghesonden heeft. ✱
Luc.9.c.49. 43 ✠ Eñ Johannes heeft hem geantwoort/
seggende: Meester wy hebben eenen gesien
door uwen naem duyuelen wtworpende/die
ons niet en volcht/ eñ wy hebbēt hem verbo
44 den. 45 Maer Jesus seyde: En wilt dien niet
verbiedē/ wāt niemāt en ilser die cracht doet 1.Cor.6.a.5.
door mynē naem/eñ haest sonde mogē qualic
46 spreke vā my: 47 want so wie niet en is tegē Mat.10.d.42.
48 v liedē die is voor v/ wāt so wie v te drin-
kē geeft eenen croes waters in mynē naem/
om dat ghy Christo toebehoort/ Voorwaer
ic segge v/die en sal zynē loon niet verliesen. Mat.18.a.6.
49 Eñ so wie verargert een vā desen cleynen Luc.17.a.2.

die

die in my geloouē/het waer hem beter datter eenen molensteen om synen hals gebonden ware/ende dat hy in de zee geworpē worde.

Mat.5.c.30. 18.d.8. 43 Eñ ist oock dat v hant v verargert/ snytse af/tis v beter dat ghi met eēder hant gaet int leuen/dan dat ghy twee handē hebbende gaet

Isai.66.g.24. 44 inde helle/in dat onblusschelick vier/ daer harē worm niet en sterft ende t'vier niet wtgeblusscht en wordt. 45 Ist oock dat uwē voet v verargert snyt die af wāt tis v beter cruepel te gaen int eewich leuē/ dan twee voeten hebbēde geworpē te worden in de helle des

46 onblusschelicks viers/ daer haren worm niet en sterft/ eñ het vier niet wtgeblusscht en wordt. 47 Maer ist dat vooge v verargert/ so worpt die wt/ tis v beter met eender oogen te gaen int rijck Gods/dan twee oogen hebbende/geworpen te worden in de helle des

48 viers/ daer haren worm niet en sterft/ eñ t'vier niet wtgeblusscht en wordt. *

49 Want een yegelick sal doort vier gesouten worden/ende alle slachofferande sal met sout

Luc.1.b.13. Mat.5.b.13. Luc.14.g.34. Heb.11.c.14. 50 gesouten worden. T'sout is goet/maer ist dat het sout crachteloos is/ waer mede suldy dat souten? Hebt in v lieden sout/ ende hebt vrede onder v lieden.

Hoe datmen de huysvrouwe niet laten en sal,dan om fornicatie. Ende dat niemdt goet en is dan Godt alleen. Eñ dat swaer is te comen inden hemel voor den rijcken. Ende van sijn toecommende passie. Ende dat bidden der sonen. Zebedei, ende hoe Iesus den blinden gheneest.

Dat x. Capittel.

1 A Ende van daer opstaende/ is hy gecomen

Mat.19.a.1. inde palen vā Iudeen ouer de Iordane. Eñ de scharen vergaderen wederom tot hē/ eñ gelijck hi plach/ hy heeft die wederom geleert. 2 Ende de Phariseen aencomende hebben hem gevraecht: Oft eenen man geoorloft is sijn huysvrouwe te verlaten:tempterende hem. 3 Eñ hy antwoordende heeft tot henlieden geseydt: wat heeft v Moyses ghebo-

Deut.24.a.1. den? 4 De welcke hebbē geseyt: Moyses heeft toegelaten eenen scheybrief te schrijuen/eñ te verlatē. 5 Den welckē Iesus antwoordende heeft gheseyt: Om de hardtheyt uwer herten heeft hy v lieden dit ghebodt gheschreuen.

6 maer van tbeghinsel der scheppinghen so

Gene.1.d.27. 5.d.24. heeftse Godt ghemaeckt een man ende een

1.Cor.6.d.16 Ephe.5.g.31. 1.Cor.7.b.10 7 vrouwe. Daerom sal een man synen vader eñ moeder verlatē/ eñ aencleuen sijnder huysvrouwen/ 8 eñ sy twee sullen in een vleesch wesen. Aldus en zijn sy nu geē twee/maer eē vleesch. 9 Daerom wat Godt versaēt heeft/

B dat en scheyde de mensch niet. 10 Eñ in huys so hebben sijn discipelen wederom van dselue gevraecht. 11 Eñ hy heeft henlieden gheseyt: So wie sijn huysvrouwe blaet/eñ een ander trouwet/ die doet ouerspel ouer haer. 12 Eñ ist dat een huysvrouwe haren man verlaet/ eñ eenen anderē trouwet/so doet sy ouerspel.

Mat.19.b.13. Luc.18.b.15. 13 ✝ Eñ sy brochtē tot hem cleyn kinderkēs dat hy die raecken sonde. Maer de discipelen

14 dreychden de ghene diese aenbrochten/ De welcke als Iesus gesiē heeft so heeft hijt onwerdelick genomen/ ende hy seyde tot henlieden: Laet de cleyn kinderkens tot my comen/eñ en verbiedse niet/want alsulcken be-

15 hoort dat rijck Godts toe. Voorwaer ick segge v/so wie t'rijck Gods niet en ontfangt als een cleyn kindeken/die en sal daer niet in

16 comen. Ende omhelsende de kinderkens ende legghende syn handen op henlieden/ ghebenedijde hy die. *

Mat.19.b.16. Luc.18.d.18. 17 Eñ doen hy wtgegaen was/op den wech/ so isser een aengeloopen/ ende met gebooch-

18 de knie voor hem/badt hy hem: Goede meester wat sal ick doē/op dat ick d'eewich leuen

19 ontfangen mach? Ende Iesus seyde hem: waer toe noemdy my goet? Niemant en is goet dan een Godt. 20 Ghy weet de gebodē. Exod.20.d.13 En doet gheen ouerspel. En slaet niet doot. L En steelt niet. En segt geen valsch getuygenis. En doet geen bedroch. Eert uwen va-

21 der eñ moeder. Eñ hy antwoordende heeft tot hem geseyt: meester/alle dese heb ick on-

22 derhouden van mynder iongheyt. Eñ Iesus hem aengesien hebbende/ heeft hem bemint/ende tot hem gheseyt: Een dinck ghebreeckt v:gaet vercoopt alle dat ghy hebt/eñ geuet den armen/ eñ ghy sult eenē schat hebben inden hemel/ eñ coemt volcht my. 23 De welcke bedroeft zijnde in dat woort/ is droevich wech gegaen/want hy hadde veel besit-

24 tingen. Eñ Iesus contsomme siende/heeft tot synen discipelen geseyt:Hoe swaerlicken sullen sy die gelt hebben int rijck Gods gaē.

25 Eñ de discipelen verwonderdē henlieden seere van synen woorden. Maer Iesus wederom antwoordende/ heeft hen geseyt:Kinderkens/hoe swaer om doen ist/dat sy die betrouwē op gelt hebbē/ soudē int rijck Gods

D 26 gaen. T'is lichter om doen eenen kemel te gaen door de ooge van eender naelden/ dan

27 eenen rijcken te gaen int rijck Godts. De welcke verwonderden henliedē noch meer/ seggende tot henlieden selven: Eñ wie mach salich worden? Eñ Iesus henlieden aen- Mat.19.b.26 Luc.18.c.26 siende heeft geseyt:By de menschen ist onmo-

28 gelick/maer niet by Gode/want alle dingen zijn mogelick by Gode. Eñ Petrus heeft hem begonnen te segghen:Siet wy hebbent

29 al verlaten/eñ zijn v gevolcht. Iesus antwoordende heeft geseyt: Voorwaer ick segge v/daer en is niemant die verlaet huys/oft broeders/ oft susters/ oft vader/ oft moeder/ oft kinderē/ oft ackerlandē om mynent wil-

30 le/eñ om dat Euangelie/ die niet ontfangē en sal hondert maelsoo vele nu in desen tijt/ huysen ende broeders/ende susters/ eñ moeders/eñ kinderen/eñ ackerlanden/ met vervolghinghen/eñ in de toecomende werelt het

Mat.19.d.30. Luc.13.b.30 31 eewich leuen. Ende vele deerste sullen de laetste zijn/eñ de laetste deerste. Eñ sy waren op den wech opgaende nae Ierusalem. Eñ Iesus ghinck voor henlieden/ eñ sy wa- E

Mat.20.a.17. Luc.18.b.31 32 ren verbaest eñ volgende sy vreesden. Ende wederom tot hem nemende de twaelue/ hy heeft dien begonnen te seggen wat dinghen

33 hem toecomende waren. Want siet/ wy climmen op na Ierusalem/ ende de sone des menschē sal geleuert worden dē princen der priesteren/ende dē Schryben/ eñ den ouders/ ende sy sullen hem verdoemen totter doot/

ende

ende ſullen hem leueren den Heydenen/ eñ die ſullen hem beſpotten/ ende beſpouwen/ ende geeſſelen/ende dooden hem/ten derden dage ſal hy verrijſen. Ende tot hem comen Jacobus ende Johannes Zebedeus ſonen/ ſeggende: Meeſter/wy willen dat ghy ons doet alle tgene dat wy begeeren ſullen. Eñ hy ſeyde hen: wat wildy dat ick v doe? Eñ ſy hebben geſeyt: Gheeft ons dat wy ſitten mogen de eene aen v rechte handt/ eñ d'ander aen v ſlincke handt in v glorie. Eñ Jeſus ſeyde tot henlieden: Ghy en weet niet wat ghy begeert/moecht dy den kelck drincken/die ick drincke/ oft metten doopſel gedoopt worden daer ick mede gedoopt worde? Eñ ſy hebben geſeyt: wy mogen. Eñ Jeſus ſeyde tot hen: Mijnen kelck die ick drincke ſuldy voorwaer drincken/ eñ mettē doopſel daer ick mede gedoopt worde ſuldy gedoopt worden/ maer te ſitten aen mijn rechte handt oft aen de ſlincke/en behoort my niet v te geuē maer den genen/ diet bereyt is. Eñ die thien dit hoorende/hebben henlieden begonnē te verontweerdighen van Jacobus en Johannes.

Maer Jeſus henlieder roepēde/heeft henlieden geſeyt: Ghy weet wel dat de gene die ſchijnen d'overheyt te hebben vanden Heydenen/ heerſchappije ouer henlidē gebruycken/ eñ haerlieder princen hebbē macht ouer henliedē/ Maer ten is alſo niet onder v lieden: Maer ſo wie wilt de meeſte worden/die ſal v lieder dienaer zijn. Eñ ſo wie wilt onder v liedē d'eerſte zijn/ die ſal de knecht van alle gadere zijn. Wāt oock de ſone des menſchē en is niet gecomē om datmen hem dienen ſoude/ maer om dat hy dienen ſoude/ eñ geuen zijn ſiele tot een verloſſinge voor veel menſchen. Eñ ſy comen te Jericho/ ende doen hy vertroc van Jericho/ eñ ſijn diſcipelen/ende een ſeer groote menichte/ ſo ſadt de Sone van Thimeus Barthimeus de blinde hy dē wech/ om aelmiſſe biddende. De welcke/doen hy gehoort hadde/datter Jeſus Nazarenus was/ſo heeft hy begonnen te rocpē eñ te ſeggen: Jeſu Dauids ſone ontfermt v mijnder. Ende vele dreychden hem dat hy ſwijghen ſoude. Maer hy riep noch veel te meer: Dauids ſone/ ontfermet v mijnder.

Eñ Jeſus ſtaende heeft geboden datmen hem rocpen ſoude. Ende ſy riepen den blinden/ſeggēde tot hem: weeſt wel gemoet/ſtaet op/hy rorpt v. De welcke/ als hy ſijn cleet weech geworpen hadde/ ſo is hy opſpringende tot hem gecomen. Eñ Jeſus antwoordēde heeft tot hem geſeyt: wat wildy dat ick v doe? Ende de blinde heeft tot hem geſeydt: Rabboni/ dat ick ſiē mach. Eñ Jeſus ſeyde tot hem: Gaet henē/ v geloone heeft v geſont gemaect. Ende terſtont heeft hy geſien/ ende hy volchde hem inden wech.

Hoe Ieſus op een ezel vuelken reedt. Ende vanden vijghebeom die hy vermaledijde. Ende hoe de Phariſeen raet hebbē gehouden, hoe ſy Ieſum mochten vangen, eñ hoe hy wtworpt wt den tempel coopers ende vercoopers, eñ hoe dat hy de Schriben aenſprack. Dat xj. Capittel.

A ENde doen ſy by Jeruſalem quamen ende Bethanien/aenden berch der olijfboomē/ ſoo ſendt hy twee van ſijnen diſcipelen/ eñ hy ſeyt tot henlieden: Gaet henen in dat caſteel dat tegen v is/ende terſtont daer inne comende ſuldy vinden een vuelen ghebonden/ waer op dat noch gheen menſch gheſeten eñ heeft/ Ontbint dat/ eñ brenget hier. Ende iſt dat v yemant ſeyt: wat doedy? ſegt dat de Heere des te doene heeft/ ende terſtont ſal hi dat laten gaen herwaerts. Eñ werhgaende ſy hebben gevonden dat vuelen gebondē voor een doze buyten op eenen tweerſcheydighen wech/ ende ſy ontbinden dat. Ende ſommighe vanden ghenen die daer ſtonden ſeyden tot henlieden: wat maecty ontbindē de dat vuelen? de welcke hebben henlieden geſeyt/gelijck haerlieder Jeſus bevolen hadde/ ende ſy hebbent henlieden toeghelaten.

Ende ſy hebben dat vuelen tot Jeſum geleyt/eñ haerlieder cleederen daer op gheleyt/ ende hy is daer op geſeten. Maer vele hebben haer cleederen gheſpreyt inden wech/ eñ de andere hieuwen tacken van de boomen/ eñ ſtroydenſe inden wech. Ende die voor ghingen ende die na volchden riepen/ſeggēde: Hoſanna gebenedijt moet hi zijn die daer coemt inden naem des Heeren. Ghebenedijt zij het rijck datter coemt ons vaders David. Hoſanna inden hoochſten.

Eñ hy is te Jeruſalē inden tempel gegaen/ eñ doen hijt al omme beſien hadde/ alſt nu auont was/ ſo is hy wtgegaen tot in Bethanien metten twaelven. Ende des anderen daechs als ſy wt Bethanien ghingen/ ſo heeft hy honger gehadt. Ende als hy van verre geſien hadde eenen vijgeboom bladeren hebbende/ ſo is hy gecomen/ oft hy by auontueren daer op yet vinden ſoude. Eñ als hy tot dien gecomen was/ ſo en heeft hy daer niet op genondē dan bladerē/ want ten was der vijghen tijt niet. Ende antwoordende hy heeft tot dē boom geſeyt: Man nu voortz inder eewicheyt en ete niemant meer gheen vucht van v. Eñ ſijn diſcipelen hebbent gehoort. Ende ſi zijn te Jeruſalem gecomen. Ende als hy inden tempel ghegaen was/ ſo heeft hy begonnen wt te dryuen de vercoopers ende coopers inden tempel/ende de tafelen der wiſſelaers/ eñ de ſetelen der gener die duyuen vercochē/ heeft hy omme gewopen/ ende hy en gehengde niet dat yemant eenich inſtrument door den tempel dragen ſoude/ eñ hy leerde/ ſeggende tot henlieden: En iſſer niet geſchreuen: Mijn huys ſal een huys des gebets ghenoemt worden alle volcke? Ende ghy hebt dat gemaect een ſpeloncke der moordenaers. Het welck gehoort hebben de princen der prieſteren eñ de Schriben/ ſo ſochten ſy hoe ſy hem ſouden dooden/ want ſy vreeſden hem/ om dat alle de ſchare haer verwonderde van ſijnder leringhen. Ende alſt auont geworden was ſo ghinck hy wter ſtadt. Ende doen ſy des morgens daer voorby ghingen/ ſo hebben ſy ghenen den vijgeboom doore ghewoorden vanden wortelen af. Eñ Petrus des ghedachtich zijnde/ heeft tot hem geſeyt: Rabbi

ſiet de vijgeboom den welcken ghy vernalendt hebt/is verdroocht. Eñ Jeſus antwoordēde heeft tot hem geſeyt: Hebt Gods geloone. Voorwaer ick ſegge v/dat ſo wie ſeyde deſen berge/ wert opgheuen ende geworpen inde zee/ ende dat hy niet en twijfele in ſijn herte/ maer gheloouе dat hem al gheſchieden ſal dat hy ſeyt/ tſal hem gheſchieden.

Mar.7.a.7. 11.b.11. Luc.11.b.9. Dacrom ſegghe ick v lieden/ alle dinghen die ghy biddende begheert/ gheloouet dat ghy die ontfanghen ſult/ ende die ſullen v ghebeuren. *

Mar.6.b.14. 11.d.13. Eccle.12.2. Ende als ghi ſult ſtaen om te biddē/ ſo vergeeft/iſt dat ghy yet hebt teghen yemanden; op dat v vader die in de hemelē is/v vergeue uwe ſonden. Maer iſt dat ghi niet en vergeeft/ſo en ſal v vader/die in de hemelen is/v lieden uwe ſonden oock niet vergeuen.

Mat.11.c.17. Luc.10.d.1. Eñ ſy comen wederom te Jeruſalem. Ende als hy wandelde inden tempel/ſo comen tot hem de ouerſte prieſters/eñ de Scrijben eñ de ouders/ eñ ſy ſeggē tot hem: Door wat macht doedy deſe dingen: eñ wie heeft v deſe macht gegeuē/dat ghi deſe dinghē doē ſoudt: Eñ Jeſus antwoordende heeft tot henliedē geſeyt: Jck ſal v lieden oock een woort vraghen/ eñ antwoort my/ende ick ſal v ſeggen door wat macht dat ick deſe dinghen doe. Johannes doopſel waert vanden hemel oft van de mēſchen: antwoort my. Eñ ſy dachten by henſeluen/ſeggende: Jſt dat wy ſeggen vanden hemel/ſo ſal hy ſeggē: waerom en hebdy dan hem niet gelooft: Jſt dat wy ſeggen vanden menſchen/ſo vreeſden ſy t'volck/ want ſy hielde Johannem allegader dat hy waerlics een Proopheet was. Eñ antwoordende ſy hebbē tot Jeſum geſeyt: wy en weten niet. Ende Jeſus antwoordende heeft tot henlieden geſeyt: Noch ick en ſegghe v lieden oock niet/door wat macht dat ick dit doe.

Vande parabele vanden wijnberge, ende vanden chijnspenninck dienen den Keyſer geue ſoude, van de ſeuen broeders die een wijf trouden, ende welck dat opperſte ghebot is.

Dat xij. Capittel.

Mat.11.d.11. Luc.10.b.9. Rai.5.a.1. Ioan.2.d.21. Ende hy heeft henlieden begonnen in ghelijckenijſſen toe te ſpreken. Een menſche heeft eenen wijngaert geplant/ende hy heeft er eenen tuyn omme geleyt/eñ eenen wijnput in gegrauen/ eñ eenen toren getimmert/ ende hy heeft dien verhuert den landtlieden/ ende hy is in vreemde landen gherevſt. Eñ hy heeft tot de landtlieden/ alle tijt was/eenē knecht geſonden/ dat hy vanden landtlieden ontfanghen ſoude van de vrucht des wijngaerts. De welcke (als ſy dien ghegrepen hebben) hebben hem gheſlagen eñ ydel laten gaen. Eñ wederom heeft hy tot henlieden geſonden eenen anderen knecht/eñ dien hebben ſy in ſijn hooft gewont/ eñ verſmacthēden aenghedaen. Ende wederom heeft hy eenen anderen geſonden/ende dien hebben ſy gedoot/ ende veel meer andere/de ſommige ſlaende/eñ de ſommige doodende. Hierom hy noch hebbende eenen alderlieffſtē ſone/ heeft dien oock geſonden tot henlieden ten laetſten/ſeggende: Sy ſullen mijnē ſone ontſien. Maer de landtlieden hebben geſeyt tot malcanderen; Dit is de erfghenaem/ comt laet ons hem dooden/ende dan ſal de erffenijſe onſe zijn. Eñ hem aenueerdende ſy hebben hem ghedoot/ ende gheworpen buyten den wijngaert. Daeromme wat ſal de Heere des wijngaerts doen: Hy ſal comen ende dooden de landtlieden/ende ſijnen wijngaert andere gheuen. En hebdy oock de ſchrifture niet geleſen: Dien ſteen den welckē de timmerlieden verworpen hebben/ deſen is gheworden tot eenen hoeckſteen/ Vandē Heere is dit gheſchiet/ eñ t'is wonderlick in onſe ooghen: Ende ſy ſochten om hem te vangen/ ende ſy hebben de menichte des volcks ghevreeſt/want ſy hebben verſtaen dat hi tot henlieden deſe gelijckenijſſe geſeyt hadde. Eñ hem verlaten hebbende ſy zijn weech gegaen.

Mat.22.b.15. Luc.20.d.20. Eñ ſy ſeynden tot hem ſommighe vanden Phariſeen eñ Herodianen dat ſy hem vangē ſouden metten woorde. De welcke comende/ſeggben tot hem: Meeſter wy weten dat ghy warachtich zijt/ eñ dat ghy niemanden en ontſiet/ want ghy en ſiet na de aenſichten der menſchē niet/ maer inder waerheyt leerdy den weech Gods/ iſt geoorloft tribuyt den Keyſer te genē/oft niet: De welcke (wetende haerlieder ſchalcheyt) heeft tot henlieden geſeyt: waerom tempteerdy my: Brēget my den penninck dat ick dien ſien mach. Eñ ſy hebben dien tot hem gebracht. Eñ hy ſeyde henliedē: wiens is dit beelt/ ende dat opſchrift: Sy ſeggen hem: Des Keyſers. Eñ Jeſus antwoordende heeft tot henlieden geſeyt: Gheeft dan weder tgene dat den Keyſer toebehoort/den Keyſere/ ende dat Godt toebehoort Gode. Eñ ſy verwonderdē haerlieden van hem.

Rom.13.b. Mat.22.d.23. Luc.20.c.27. Eñ hem zijn aengecomen de Saduceen/ die ſeggē datter geen verrijſenijſſe en is. Eñ ſy vraechden hem/ſeggbende:

Deut.25.b. Meeſter/ Moyſes heeft ons gheſchreuen: waert ſake dat yemāts broeder ſterft/ eñ een huyſvrouwe achterlaet/eñ geen kinderē achter en laet/ dat ſijn broeder diens huyſvrouwe trouwen ſoude/eñ verweckē ſijnen broeder ſaet. Aldus waren daer ſeuen gebroeders/eñ d'eerſte heeft een huyſvrouwe genomen/eñ hy is geſtoruen/gheen zaet achterlatende. Eñ de tweeſte heeftſe genomē/ende hy is geſtoruen/ende deſe en heeft oock geen zaet achter gelaten/ Eñ de derde deſgelijcks. Ende de ſeuen hebben haer deſgelijcks ghenomen/ ende ſy en hebben gheen zaet achter gelaten. Ten laetſten van allen is de vrouwe oock geſtoruen. Dieromme in de verrijſenijſſe als ſy ſullen verreſen zijn/ wiens vā deſen huyſvrouwe ſal ſy zijn? wāt de ſeuen hebben haer tot een huyſvrouwe gehadt. Eñ Jeſus antwoordēde heeft tot henlieden geſeyt: En dwaelt ghy niet daer om/ niet wetende de ſchriftueren/ noch de cracht Gods: want als ſy vanden dooden ſullen opgeſtaē zijn/ſo en ſullē ſy noch trouwen noch getrout worden/ maer ſy zijn gelijck enghelen in de hemelen/ Maer vandē dooden dat ſy opſtaen/en hebdy niet geleſen in Moyſes boeck/hoe dat Godt hem op den doren-

Exod.2.b.c. Mat.22.d.23 Luc.20.c.37. Deut.6.a.4. Leui.19.d.18 Mat.22.d.39. Luc.10.g. Rom.13.b.9. Gala.5.c.14. Iaco.2.b.8. Mat.22.d.41. Luc.20.g.41. Matth.23.a.6 Luc.11.f.43. 20.g.46.

Lozenbosſche geſeyt heeft/ſeggende: Ick ben de Godt van Abraham/ ende de Godt van Iſaac/ende de Godt van Jacob? Hy en is » gheen Godt der dooden/maer der leuender. Daeromme dwaelde ghy ſeere. Eñ daer is » een vanden Scryben by gecomen dieſe ghehoort hadde d'een d'ander vraghende/ ende ſiende dat hy den Sadduceen wel gheantwoort hadde/ ſoo heeft hy hem ghevraecht welck d'eerſte gebot was van allen. Eñ Je » ſus heeft hem geantwoort: Het eerſte vā allen geboden is: Hoort Iſrahel/ De Heere uwe Godt is een Godt. Ende ghy ſult be» minnen den Heere uwen Godt wt v geheel herte/eñ wt v gheheel ſiele/ende wt v geheel verſtant/ende wt alle uwer cracht. Dat is d'eerſte ghebodt. Ende het tweede is dien » gelijck: Ghy ſult uwen naeſten liefhebbē als v ſelue. Daer en is geen ander gebodt meerder dan deſe. Ende de Scrybe heeft hem » gheſeyt: Meeſter ghy hebbet inder waerheyt wel gheſeyt/datter een Godt is/ ende datter anders geenen en is ſonder hem. Eñ dat» men hem lief hebbē ſal wt geheelder hertē/eñ wten geheelen verſtande/ ende wt de geheel ſiele/ende wt de geheel ſterctheyt/ ende te beminnen den naeſtē als zy ſelue/dat is meerder dan alle de brantofferandē eñ ſacrificien.

Ende Jeſus ſiende dat hy wijſelick geant» woort hadde/heeft tot hem gheſeyt: Ghy en zijt niet verre vā ryck Gods/ Eñ niemant Den dorſte hem nu voorts niet vragen. Eñ » Jeſus antwoordende ſeyde leerende in den tempele: Hoe ſeggben de Scryben dat Chriſtus Dauids ſone is? want Dauid ſeyt ſel» uer inden heyligen gheeſt: De Heere heeft geſeyt tot mijnen Heere/ ſit aen mijn rechterhant/ tot dat ick v viandē ſtelle tot een voetbancke uwer voeten. Aldus noemt hem » Dauid ſelue Heere/ ende waer af iſt dan ſijn ſone? Eñ een groote ſchare heeft hem geerne gehoort. Eñ hy ſeyde henlieden in ſijn lee» ringe: wacht v van de Scryben die in lange cleederen willē wandelen/eñ gegroet zijn op » de merct/ ende op de eerſte ſetelen ſitten in de Synagogen/ ende de eerſte ſitplaetſen in de auontmalen/ die der weduwen huyſen verſlinden onder t'decſel van lange gebedē/ deſe ſullen een ſwaerder oordeel ontfanghen.

Ende Jeſus ſittende tegen ouer de offer» kiſte aenſach hoe dat de ſchare gelt wierp in de offerkiſte/ende veel ryche lieden wierpen vele. Maer als daer gecomen was een ar» me weduwe/ſo heeft die daer twee cleyn penninckē in gworpē/ welck is een vierlinc.

Eñ hy tſamen roepēde ſijn diſcipelē heeft » henlieden geſeyt: Voorwaer ick ſegge v lieden/ dat deſe arme weduwe meer geworpen heeft dan alle d'andere die in d'offerkiſte geworpē hebbē: wāt die hebbē allegader ge» worpen vā tgene dat henliedē ouerde/ maer deſe heeft vā haerder armoedē gworpē alle dat ſy hadde/ haren gheheelen noodruft.

Hoe Ieſus ſijn diſcipelen voorſeyt de deſtructie vanden tempel, het eynde der werelts, ende de verualginge die daer te voren gheſchieden ſullen, van de valſche Propheten, ende toecomſte Chriſti.

Dat xiij. Capitul.

Ende doen hy wten tempel ginck/ ſo heeft A tot hem geſeyt een van ſijnen diſcipelen: Mat.24.a.1. Luc.21.a.5. Meeſter aenſiet hoedanige ſteenē/ ende hoe» danige timmeragien. Eñ Jeſus antwoort dēde ſeyde tot hē: Siedy wel alle deſe groote timmeragien? Daer en ſal den eenē ſteen op den anderen ſteen niet gelaten worden/ die niet en ſal verdoruen worden.

Ende doen hy ſat op den berch der o» lijfboomen tegen ouer den tempel/ ſo vraech den hem heymelickē Petrus/ eñ Jacobus/ eñ Joahannes/ eñ Andreas: Segt ons wanneer ſullen deſe dinghen gheſchieden? Ende wat tecken ſalt zijn als alle deſe dingen ſullen beginnen volbracht te worde? Eñ Je» ſus antwoordende heeft henlieden begonſt te ſeggē: Siet toe dat v niemāt en verleyde/ want daer ſalder vele in mijnen name comen/ſeggbende dat ict ben/ ende ſy ſullender vele verleydē. Maer als ghy hooren ſult oorloghen/ende gheruchten van oorlogen/ ſo en vreeſt niet/want deſe dingē moeten geſchiden/maer ten is noch gheen eynde. want d'een volck ſal tegen d'ander volck opſtaen/ ende d'een ryck op d'ander ryck/ eñ daer ſullen aertbeuingen zijn hier eñ daer/ende hieren tht. Deſe dingē zijn t'beginſel der pijnē.

Maer ſiet aen v ſelues/ want ſy ſullē v lie den leueren inde raetſhuyſen/eñ in de Syna gogen ſuldy geſlagen worden/ eñ voor Rich denten eñ Koningē ſuldy ſtaen om mijn/ hen» lieden tot een ghetuyghenis. Ende onder B alle de Heydenen moet eerſtmael dat Euan» gelie gepreeckt worden. Ende als ſy v lie Mat.10.b.19 den ſullen leuerende/ ſo en wilt niet te voren dencken wat ghy ſpreken ſult/maer wat v ge geuen ſal worde op die ure/ dat ſpreect. want ghy en zijt niet ſprechende/ maer de heyghe geeſt. Eñ d'een broeder ſal den anderē broe der ter doot leueren/eñ de vader t'kint/eñ de kinderen ſullen opſtaen tegen de ouders/ eñ ſy ſullen henlieden de doot aendoen. Eñ ghy ſult van allen menſchen gehaet worden om mijnen name/ Maer ſo wie verdragē ſal totten eynde toe die ſal ſalich zijn. *

Maer als ghy ſult ſien de afgruſelickheyt Mat.24.b.16. der verwoeſtinghen ſtaende/ daert niet en Luc.21.d.21. behoort (die leeſt die verſtae dat) ſoo wie Dan.9.g.27. dan in Judeen zijn/ die vlieden tot de bergē/ ende wie op t'dack is/ die en come niet nederwaerts int huys/ noch hy en gae daer binnen niet om pet te halen wt ſijnen huyſe/ ende ſo wie inden acker zijn ſal/ die en kere te niet achterwaerts om ſijn cleedt wech te nemen. Maer wee den bevruchten ende ſoogenden in die dagen. Maer bidt dat in» den winter niet en gheſchiede. want het ſullen ſulckē tribulacie dagen zijn/ alſſer niet geweeſt en zijn van t'beginſel der creaturē/ de welcke Godt gheſchapen heeft tot nu toe/ noch gheſchieden en ſullen. Ende ten waere dat de Heere de dagen gecort hadde/ ſo en ſoude alle vleeſch niet ſalich ghewoorden hebben/ maer om de wtuercorene die hy vercorē heeft/ heeft hy de dagen gecort. Ende iſt dat C dan v yemandt ſeyt: Siet hier is Chriſtus/

siet/daer is hy/en gelooft dat niet. wãt daer sullen opstaen valsche Christen/ende valsche
prophetẽ/ ende sy sullen teeckenen eñ wonderen doen om te verleyden (ist dat geschieden mach) oock de wtvercorene. Daerom siet ghylieden toe / want siet ick hebt v al te
Exec.11.b.7. Isa.13.b.10. Ioel.2.c.10. voren geseyt. Maer in die dagẽ na de tribulacie sal de Sonne verduystert worden/eñ de Mane en sal haer schijnsel niet geuen/ eñ de sterren des hemels sullen afuallende zijn/ eñ de crachten die in de hemelen zijn / sullen
Mat.24.d.26. Luc.21.b.2. beroert worden. Eñ dan sullen sy sien den sone des menschen/ comende in de wolcken/ met groote cracht eñ glorie. Eñ dan sal hy sijn Engelen seyndẽ/ eñ vergaderen sijn wtvercorene van de vier winden/ vã dat wterste der aerden / tot dat wterste des hemels.

Maer vanden vijgeboom leert de ghelickenisse. Als nv sijnen tack teer is/ eñ dat de bladeren voortcomen zijn / soo weet ghy dat den somer seer by is/ also oock ghylieden/ so wanneer ghi dese dingẽ sult sien geschiedẽ/ so weet datter seer by is in de deuren. Voorwaer ic segge v dat dit geslachte niet voorby gaen en sal/ tot dat alle dese dingẽ geschiedẽ.

D Den hemel eñ de aerde sullẽ vergaẽ/ maer mijn woordẽ en sullẽ niet vgaen. Maer diẽ dach eñ die ure en weet niemãt/ noch de engelẽ indẽ hemel/ noch de sone/ dan de vader.
Mat.24.d.42. ✠ Siet toe/waect ende bidt / want ghy en weet niet wanneer den tijt is. Gelijck een mensche die buytens landts ghereyst is/ sijn huys verlaten heeft/ende heeft sijnen knechten macht ghegheuen van elcken wercke/ eñ den doorwaerder heeft hy bevolẽ dat hi waken soude. Daerom waeckt (want ghy en weet niet wanneer dat de huysheere comen sal/ claronts spade/ter middernacht/ oft indẽ hanen craeye/ oft inden morghenstont) op dat hy/als hy onverssienelick coemt/ v niet slapende en vinde. Eñ dat ick v lieden segge/ dat segge ick tot allen menschen: waeckt. ✱

Van de bitter passie ende lijden Iesu Christi, tot daer hy gheleuert wordt in Pylatus handen.

Dat xiiij. Capittel. ✠

A Ende het was Paeschen/eñ den dach van den ongheeffden broodẽ na twee dagen/
Mat.26.a.2. Luc.22.a.1. eñ de overste Priesters eñ de Schriben sochten hoe sy hem met bedroch vanghen souden ende dooden. Want sy seyden: Niet op den feestdach/datter by auontueren gheenen oploop des volcks en geschiede. Ende doen
Math.26.a.6. Iohan.12.a.2 hy was te Bethanien int huys van Simon den melaetschen/ende ter tafelen sat/soo ilder een vrouwe ghecomen/ hebbende een alabasterẽ busse met ongecualschte costelicke nardus salue/ ende de alabasteren busse ghebroken hebbende/ heeft sy die wtghestort op sijn
Math.26.b.7. Iohan.12.a.4 hooft. Maer daer waren sommige dat onweerdelick nemende in henselven/ ende seggende: waer toe is dit verlies van dese salven ghedaen? want dese salue hadde moghen vercocht worden meer dan drij honderd penninghen/ ende den armen gegeuen. Ende sy grimden op haer. Maer Iesus heeft gheseyt: laetse geworden/waerom zijdy haer moeyelick? Sy heeft eẽ goet werck aen my gewracht/ wãt alrijt hebdy arme met v/ eñ als ghy wilt/ soo moechdy dien wel doen/ maer my en hebdy altijt niet. Wat dese gedaen heeft/ dat heeftse ghedaen/ sy is te voren gecomen mijn lichaem te salven ter begrauenissen. Voorwaer ick segghe v lieden/ soo waer dit Euangelie sal ghepreect worden in de gantsche werelt/daer salt ooc vertelt worden dat dese ghedaen heeft tot haerder ghedenckenissen. Ende Judas de Iscariotes Mat.26.b.14 Luc.22.a.4 een vanden twaelven is wech ghegaen tot de overste Priesters / dat hy henlieden dien verraden soude. De welcke dit hoorende B
zijn verblijdt gheweest/eñ hebben hem gheloeft gelt te gheuen. Ende hy socht hoe hy hem bequamelick soude leueren. Ende op den eersten dach van de ongheheefde broden/ alsmen het paeschlam ten offer doode/ so seggen tot hem de discipelẽ: waer wildy dat wy gaen / ende voor v bereyden dat ghy het paeschlam eten moecht? Ende hy seynde twee van sijnen discipelen/ ende seyde henlieden: Gaet in de stadt/ ende v sal een mensche ontmoeten / draghende een vlesche waters/ volcht hem/ eñ waer hy ingaet/ segget daer den huysheere dat de meester seyt: waer is mijn eetplaetse/ daer ick t'paeschlam met mijnen discipelen mach eten? Eñ hy sal v toonen een groote eercamer bereydt / eñ aldaer bereydet ons. Eñ sijn discipelen zijn wech ghegaen/eñ zijn in de stadt gecomen/eñ hebbent gevonden / gelijck hy henlieden gheseyt
Mat.26.b.20 Luc.22.b.14 Iohan.13.a.21 hadde. Eñ sy hebbẽ t'paeschlam bereyt. Eñ alst anont geworden was / so is hy gecomen met de twaelve. Eñ doen sy ter tafelen saten eñ aten/so heeft Iesus geseyt: Voorwaer ick segge v/ datter een van v lieden my verC
raden sal/die met my eet. Eñ sy begonsten droeuich te worden/ eñ hem te seggẽ elck bysonder: Ben ick? De welcke heeft henlieden geseyt: Een vanden twaelven die met my de
Psal.40.a.10. Act.1.c.16 Mat.26.b.24 hãt doopt in de schotel: eñ de sone des menschen gaet voorwaer alsdo van hem geschreuen is/maer wee dien mẽsch/door den welcken de sone des menschẽ sal verradẽ worde. Het waer hem goet/ en waer die mensch niet
1.Cor.11.b.24 geboren. Eñ doen sy aten/soo heeft Iesus t'broot genomen/eñ gebenedijdende heeft hy dat ghebroken / ende henlieden ghegheuen/ ende gheseyt: Neemt / dat is mijn lichaem.
Ende als hy den kelck ghenomen hadde/ danckende/heeft hy henlieden dien gegeuen/
eñ sy hebben alle daer wt gedroncken. Eñ hy heeft hẽ gheseyt: Dit is mijn bloedt des nieuwen testamẽts / dat voor vele sal wtgestort worde. Voorwaer ick segge v dat ick voortaen niet meer drincken en sal van t'gewas des wijnstruyts/tot op diẽ dach toe/als ic dat drinckẽ sal (nieu) in t'rijck Gods. Eñ als sy den loffanck gheseyt hadden/ so zijn sy wtgegaen op den berch vandẽ olijfboomen.
Iohan.16.d.32 Eñ Iesus seyde henliedẽ: Ghy sult allegader in my verargert worden in desen nacht/ want daer is geschreuen: Ick sal den herder Zach.13.a.7 slaen/ eñ de schapen sullen verstroyt worden/

maer

maer nae dat ick opgheſtaen ſal weſen / ſo ſal ick v voorgaen in Galileen. Maer Petrus heeft tot hem geſeyt: Al waert oock dat ſy alle verargert worden maer ick niet. Ende Jeſus ſeyde hem: Voorwaer ick ſegge v/ dat ghy heden in deſer nacht (eer den haen twee mael ſyn ſtemme geuen ſal) my drymael ſult verloochenen. Maer hy ſpraeck noch meer: Al waert oock dat ick met v ſoude moeten ſterven / ſoo en ſal ick v niet verloochenen. Deſgheliicks ſeyden ſy oock allegader. Ende Mat.26.d.36. Luc.22.d.40. ſy zijn ghecomen in een landthof/ ghenaemt Gethſemani. Ende hy ſeyde tot ſynen diſcipelen: Sit hier / tot dat ick ghebeden hebbe.

Ende hy neemt Petrum ende Jacobum/ ende Johannem met hem/ ende hy heeft begonſt te vreeſen ende verdruerich te zijne.

Ende hy ſeyde tot henlieden: Mijn ſiele is droevich totter doot/verbeyt hier/ ende waect.

Ende doen hy een luttelken voorts ghegaen was / ſoo is hy ghevallen op de aerde/ ende hy badt/ dat de ure (waert moghelick) van hem voorby gaen ſoude / ende hy heeft gheſeyt: Abba Vader/alle dingen zijn v mogelick/neemt deſen delck wech vā my / maer niet dat ick wille/maer dat ghy wilt. Ende hy is ghecomen/ende heeftſe ghevonden ſlapende. Ende hy heeft Petro gheſeyt: Simon ſlaepſt? En hebdy niet een ure met my mogen waken? waert ende bidt/dat ghy niet en coemt in becoringhe. Den gheeſt is voorwaer bereedt/maer t'vleeſch is cranck. Ende wederom wech gaende / hy heeft ghebeden ſelfde woort ſegghende: Ende wederkerende/ hy heeft die anderwerf ghevonden ſlapende (want haerlieder oogben waren beſwaert) ende ſy en wiſten niet wat ſy hem antwoorden ſouden. Ende hy is ten derdenmael gecomen / ende heeft tot henlieden geſeyt: Slaept nu/ende ruſtet / T'is ghenoech/ de ure is gecomen/ſiet de ſone des menſchen ſal gheleuert worden in de handen der ſondaren. Staet op / ende laet ons gaen ſiet/ Mat.26.d.46. die my leueren ſal is hier by. Ende doen Luc.22.c.47. hy noch ſprekende was/ſoo is ghecomen Iu Iohan.18.a.1. Ꝟ das de Iſcarioter/ een vanden twaelfen / ende met hem een groote ſchare met ſweerden ende ſtocken/van de overſte prieſteren / ende Schriben ende ouderen. Ende zijn verrader hadde henlieden een terecken ghegeven/ſeggende: Den welcken ick cuſſen ſal/die iſt/ vangt hem/ende leydt hem behendelick. Ende doen hy gecomen was/ſo heeft hi terſtont tot hem accomende gheſeyt: Rabbi / ende hy heeft hem ghecuſt/ Ende ſy ſloeghen haerlieder handen aen hem/ ende ſy hebben hem gevangen. Maer een vanden ghenen die daer omtrent ſtonden / een ſweert uvt trekende/ heeft den knecht vanden opperſten prieſter ghellaghen/ ende heeft hem ſyn oore af ghehouwen. Ende Jeſus antwoordende heeft tot henlieden gheſeyt: Zijdy als tot eenen moordenaer wtghegaen met ſweerden ende ſtocken om my te vanghen? dagheliicks was ick by v lieden inden tempel leerende/ ende ghy en hebt my niet ghevanghen. Maer op dat de ſchrifturē volbracht ſouden worden.

Doen zijn ſijn diſcipelen hem verlatende/ allegader gevloden. Mat.26.f.56.

Maer een jongelinck volchde hem / ghecleedt met lijnwaet op ſijn naect lijf / ende ſy hebben hem ghevangen. Maer hy wechworpende dat lijnwaet / is naect van henlieden wech ghevloden. Ende Luc.22.f.54. ſy hebben Jeſum ghevoert totten overſten Ioha.18.c.12. prieſter. Ende alle de prieſters ende de Schriben/ ende de ouders zijn by een ghecomen.

Maer Petrus is van verre hem gevolcht F tot binnē int voorhof des overſtē prieſters/ ende hy ſat metten dienaers by t'vier ende wermde hem. Maer de overſte prieſters ende den gheheelen raet/ ſochten teghen Jeſum ghetuyghenis/ dat ſy hem ter doot leveren ſouden / ende ſy en hebbens niet gevonden. want vele ſeyden daer valſch getuyghenis teghen hem ende haerlieder ghetuyghenſſen waren onbequaem. Ende eenighe opſtaende hebben teghen hem een valſch ghetuygenis gegeven/ſeggende: Wy hebben Iohan.2.d.19. hem hooren ſeggben: Ick ſal deſen tempel metten handen ghemaeckt/ breken/ ende binnen drij dagen ſal ick eenen anderen niet gheen handen ghemaect/ optimmeren.

Ende haerlieder ghetuyghenis en was niet bequaem. Ende de overſte prieſter int midden opſtaende/heeft Jeſum ghevraecht/ſeggbende: En antwoort ghy niet op de dingen die v opgeleyt worden van deſe? Maer hy ſweech/ende hy en heeft niet gheantwoort. wederom vraechde hem de overſte prieſter / ende heeft tot hem geſeyt: Zijdy Chriſtus de ſone des gebenedijdē Gods? Ende Je- G ſus heeft hem gheſeyt: Ick bent / ende ghy ſult Mat.26.c.30 den ſone des menſchē ſien ſittē aen de rechte ſijde der cracht/ende comēde met de wolcken des hemels. Maer de overſte prieſter ſcheurende ſijn cleederen/ heeft gheſeyt: waer toe begheeren wy noch meer getuygen? Ghy hebt blaſphemie ghehoort. wat dunct v lieden? De welcke hebben hem alle verdoemt der doot ſchuldich te zijne. Ende de ſommighe hebben begonnen hem te beſpouwen/ende ſijn aenſicht te bedecken / ende met hallagen hem te ſlaen/ende tot hem te ſeggē/ Propheteert:ende de dienaers hebben hem geſlagen met kinnebackſlagen. Ende doen Petrus Mat.26.f.69. was in dat voorhof beneden/ ſo iſſer een van Luc.22.f.55. de dienſtvrouwen des overſte prieſters ghe- Ioha.18.c.17 comen/ ende doen ſy Petrum gheſien hadde hemſelven wermende/ ſo heeft ſy hem beſiende geſeyt: Ghy waert ooc met Jeſu van Nazareth. Ende hy heuet geloochent ſeggbende: Ick en kents niet/ noch ick en weet niet wat ghy ſegget. Ende hy is buyten gegaen voor dat voorhof/ ende den haen heeft gecraeyt. Ende als hem wederom de dienſtmouwe geſien hadde/ ſo begonſte ſy te ſeggē totten genen die daer omtrent ſtondē: Dese Mat.26.g.71. is van dien lieden. Ende hy heuet wederom geloochent. Ende na een luttelken hebben Luc.22.f.58. ſy die daer omtrent ſtondē / wederom geſeyt Ioha.18.c.25 tot Petrum: Voorwaer ghy zijt van dien lieden/ want ghy zijt oock een Galileus man.

Maer hy begõste te veruloecke cñ te swe-
ren: Ic en kenne desen man niet die ghi segt.
Mat.26.g.71 Cñ terstõt heeft dē hae wederō getracyet.
Ioha.13.d.38 Cñ Petrus heeft ghedachtich gheweest des
woorts dat hem Iesus geseyt hadde: Eer dē
haen twcemael cracyē sal / suldy my drymael
loochenen. Ende hy heeft bestaen te weenen.

Noch van dat bitter lijden Iesu Christi totten eynde toe.
Dat.xv.Capittel.

Mat.27.a.1. Ende terstont des morgēs de ouerste prie-
Luc.22.g.66 sters raet houdēde metē ouderē cñ Scry-
Ioha.18.d.28 ben / cñ alle dē raet / bindēde Iesum / sy hebbē
hem geleyt cñ geleuert Pilato. Cñ Pilatus
heeft hem gevraecht: Zijt ghy de coninck der
Iodē: Cñ hy antwoordēde heeft tot hem ge-
seyt: Ghy segget. Cñ de ouerste priesters be
Mat.27.b.12. schuldichden hem in vele dingē. Maer Pila
Luc.23.a.6. tus heeft hem wederom gevraecht / seggēde:
Iohan.18.f.33 En antwoordy niet: siet van hoe veel dingē
dat sy v beschuldigen. Maer Iesus en heeft
niet meer geantwoort / also dat Pilatus hem
twōderde. Cñ int hoochtijt so plach hi hen-
liedē vry te latē gaē eenē vandē gevangenē /
dē welckē si begeerdē. Cñ daer was eenē die
genoēt was Barabbas / die mertē oproerigē
gevangen was / de welcke indē oploop eenen
dootslach gedaē hadde. Cñ doē de schare op
gecomē was / so hebbē si begonnē te biddē dat
hy doen sonde als hy henlieden alcht dede.
Maer Pilatus heeft henliedē geāntwoort cñ
geseyt: wildy dat ic v vry gene dē conine der
B Iodē: Wāt hy wist wel dat de ouerste prie-
sters hē wt nijdicheit geleuert haddē. Maer
de ouerste priesters verweckē de schare dat hi
henliedē meer sonde Barrabam vry latē gaē.
Mat.27.c.22. Cñ Pilatus wederom antwoordēde heeft
Luc.23.b.14 tot henliedē geseyt: wat wildy dan dat ic doē
Ioha.18.g.39. 19.a.6. sal den conine der Ioden: Cñ sy hebbē we
derom geroepen: Cruyst hem. Maer Pila
tus seyde tot henliedē: wat quaet heeft hy ge
daen: Cñ sy riepē noch meer: Cruyst hē. Cñ
Pilatus willende den volcke voldoen / heeft
haerlieder Barabā vry gelatē / cñ hy heeft ge-
leuert Iesum met geesselen geslagen datmen
Math.27.c.27 hem cruycē soude. Cñ de ruyters hebbē hē
Ioha.19.a.2. geleyt in dat voorhof van dat rechthuys / cñ
roepen te samē alle dē hoop der ruyters / cñ
doen hem aen een purpurē cleet / cñ vlechtēde
een doorne croone sy setrē die op hē. Cñ sy
hebben hē begonnē te groetē: weest gegroet
conine der Iodē. Cñ sy sloegē sijn hooft met
een riet / cñ sy bespogē hē / cñ boogēde haerlie
der knien aenbadē hem / Cñ na dat sy hem
bespot haddē so hebbē sy hē dat purpurē cleet
wtgedaen / cñ hebbē hem sijn clederē aenge
daen / cñ sy leydē hem wt dat sy hē cruycē son
Mat.27.d.32. Luc.23.d.26. dē. Cñ sy hebbē gedwongē eenē daer voor-
by gaende Symon van Cyrenē / comēde wt
een dorphuys dē vader van Alexāder cñ Ru
Mat.27.d.33. fus dat die sijn cruys dragē soude. Cñ sy ley
Luc.23.d.33. Ioha.19.c.17. dē hē tot op de plaetse Golgatha / dwelc is te
seggen / de plaetse der doothoofden. Cñ sy
Mat.27.d.34. gauē hem te drincken wijn met myrrhe ge-
Luc.23.d.34. menget / cñ hi en heeft dat niet genomē. Cñ
Ioh.19.d.23. hem cruycēde sy hebben sijn clederē geseyt /
worpēde d'lot daer op wie wat weck dragē
soude. Cñ het was de derde ure cñ sy heb-
ben hem gecruyst. Cñ den tytel van synder
saken was daer op geschreuē: De Coninc der
Iodē. Cñ met hem cruycē sy twee moorde- C
naren den eenē aen sijn rechte cñ den anderē
aē sijn slincke zijde / Cñ de schrifture is vol Marc.15.
broght die seyt: Cñ metten boosen is hy gere
kent. Cñ die voorby gingen blaspheemerden
hem schuddēde haerlieder hoofd cñ seggēde: Ioh.2.d.19.
Thy v die den tempel verderft cñ op dry da-
gen die optimmert / verlost v selue comēde
vandē cruyce. Delgelijcx oock d'overste prie
sters spottēde tot malcanderē mertē Scry-
ben seyden: Andere heeft hi gesont gemaeckt /
sy seluen en can hy niet gesont make. Chri-
stus de conine vā Israel die come nu vanden
cruyce af / dat wy dat sien mogen cñ gelouē.
Cñ die met hē gecruyst waren beschumpē hē /
Cñ alst de sexte ure geworde was / so wonder
duysternissen gecomen ouer alle de aerde tot Matt.27.
de negenste ure / cñ ter negenster uren heeft
Iesus met luyder stemmē geroepē / seggēde:
Eloi Eloi lamma sabacthani: Dwelck is te
seggē: Myn God myn God waerom heb-
dy my verlaten: Cñ sommige vandē genen D
die daer onterent stondē / dat hoorende seydē:
Siet hy roept Eliam. Maer een loopēde eñ
vullende een spongie met edick cñ die doēde
om een riet / heeft hem te drincken ghegeuen /
seggēde: Ontbeyt / laet ons sien oft Elias co
men sal om hem af te doen. Maer Iesus
wtlatende een groote stemme heeft sinen geest
gegeuen. Cñ dat voorhancsel des tempels
is gescheert in twee stucken / van boven tot
beneden. Cñ de hooftman die teghen over
stont: siende dat hy also roepende synē geest
gegeuen hadde / heeft geseyt: Voorwaer dese
menschē was de sone Godts. Cñ daer ware
vrouwen van verre aensiende / onder de welc-
ke was Maria Magdalene / ende Maria de
moeder vā Jacobus den minndere cñ de moe
der van Joseph / cñ Salome: cñ doen hy in
Galileen was so volghdē sy hē / cñ sy diendē
hē / cñ veel andere die samē met hē opwaerts
gecomen waren na Ierusalem. Cñ alst nu Marc.15.c.
anoms geworden was (want het was den be Luc.23.c.
reydach die voor den sabboth is) so is geco Ioh.19.c.
men Joseph vā Arimathea een edel thiendē-
man / die selue ooc was het wachtēde het ryc
Gods. Ende hy is stoutelick ingegaē tot Pi
latus / cñ heeft Iesus lichaē begeert. Cñ Pi
latus verwonderde hem / oft hy nu gestorue
was. Cñ roepēde dē hōderste man vraech-
de hy hē oft hy nu gestorue was. Cñ doē hyt
geweten heeft vanē hōderste man / so heeft hy
d'lichaē Joseph gegeue. Cñ Joseph gecocht
hebbende een lynen cleet / cñ hem af gedae
de / hy hesse hem gewonden in dat lynen cleet /
cñ hy heeft hem int graf geleyt dat gehouwē
was wter clēcrootsen / cñ hy heeft eenē steen
geweentelt tot aen de deyr des grafs. Maer
Maria Magdalene / cñ Maria Joseph sagē
tse waer dat hy gheleyt sonde worden.

Hoe Iesus Christus vanden doot opstaet, cñ hoe hy sijn d. le-
len hem openbaert, cñ hoe hy ghebiedt te predikē dat heyligē
Euangelie ouer al de werelt.

Dat.xvi. Capittel.

Ende

A Ende als den Sabboth onerledē was/ soo
Mat.28.1. hebben Maria Magdalena ēn Maria Ia
Luc.24.1. cobi ēn Salome specerijen gerocht/ dat sy co-
Johan.20.1. mende Jesum soudē saluen. ¶ Ende voer vroech
op den eersten dach vander weken comen sy
totten graue/ als de sonne nu opgegaē was.
¶ Ende sy seyden tot malcanderē/ wie sal ons
den steen afwentelē van de doze des graefs?
Mat.28.2. ¶ Ende ommesiende sy hebben gesiē den steen
Luc.24.4. afgewēteit/ wāt hi was voorwaer seer groot
Johā.20.6.12 ¶ Ende int graf gaende/ sy hebbē gesien eenen
iongelinc sittēde ter rechter sijdē/ gecleet met
een wit blinckēde lanc cleet/ ende zijn vermaert
B geworde. De welcke seyde tot henlieden: Ende
wilt v niet verschrickē/ Ghy soect Jesum vā
Nazareth die ghecruyst is/ hy is verresen/ hy
en is hier niet/ siet hier de plaetse daer si hem
geleyt hebbē. Maer gaet henen segt synen
discipelē ēn Petro/ dat hy voor v gaet in Gali
leē daer sult hy hē siē gelijc hy v geseyt heeft.
Mat.26.6.31. ¶ Maer sy wtgaēde zijn geselschap vā dat graf/
Mar.16.6.18. wāt sy waren benangen met beuinge ēn ver-
schrickheyt/ ēn sy en hebbē niemāt yet geseyt/
want sy vreesden.
¶ Maer Jesus opstaende des morgēs op
den eersten dach vandē Sabboth heeft eerstmael geopēbaert Marie Magdalene/ vā de
welcke hi seuē duyuelē verdreuē hadde. De-
se wtgaēde heuet geboodtschapt den gene
die met hem geweest hadde/ die droeuich wa
ren ende weenende. Ende die hoorende dat
Luc.24.b.11. hy leefde ende van haer gesien wās/ en heb-
beus niet gheloofd. Maer na dese/ is hy
twee van haerlieden wandelēde wtt hoant
gheweest in een ander ghedaente/ gaende na
een lanthuys/ ende die gaende/ hebbens dē
anderen gheboodtschapt.
Ende sy en hebben die ooc niet gheloofd.
Luc.24.f.16. ¶ Ten laetsten heeft hy geopenbaert den
Johā.20.e.19. elue sittende ter tafelē/ ēn hy heeft hen ver-
weten haerlieder ongeloouicheyt/ ende de
hartheyt haerder hertē: want sy niet gelooft
en hadden den gene die hem gesien hadden
Mat.28.d.17. dat hy verresen was. Ende hy heeft hen-
lieden geseyt: Gaende henē in alle de werelt/
vercondicht het Euangelie allē creaturen.
So wie gelooft ende gedoopt wort/ die sal
Act.16.d.31. salich worde: maer so wie niet en gelooft die
sal verdoemt worde. Maer dese teekenē sul
len henlieden volgē die gelooue sullen: Doo
mijnen name sullen sy duyuelen wtwerpen.
D Met nieuwe tongen sullen sy spreken/ Het
Act.28.3. pentē sullen sy wech nemen/ Ēn ist dat sy yet
6.g.66. doodelick drincken/ dat en sal henlieden niet
Act.28.3.5. hinderen. Op de siecken sullen sy haer handē
Act.28.b.8. legghen/ ende die sullen wel te passe worden/
Act.7.g. Ende voorwaer de Heere Jesus na dat hy
Luc.24.g.51. henlieden gesproken hadde/ is opgenomen
inden hemel/ ende hy is geseten aen de rech-
te hant Gods. Ēn dese wech gereyst zijnde
hebbent ouer al gheprieckt/ Den Heere mede
werckende/ ende de woorden versterckende
door nauolghende teekenen.

Hier volcyt S. Marcus Euangelie.

Sinte Lucas Euangelium.

De Prologhe.

A Enghesien datter vele henlieden gheruynt hebben te ordineren de vertellinge der dingen die onder ons volbracht zijn/ gelijck sy ons ouergheleuert hebben dier selue van t'beginsel gheseen hebben/ ende die naers des woorts gewerst zijn/ so heuet my ooc goet gedocht (na dat ick al vant beginsel neerstelick onderuondē hadde) v dat vervolgens te schrijuen alder beste Theophile/ op dat ghy moecht weten de waerheyt der woorden daer ghy af onderwesen zijt.

Hoe de Engel Zacharie openbaerde, ēn Zacharias den Enghel niet gelooufde, so werdy stom. Hoe Maria vanden Engel ghegroet wort, ende wt vermaninge des Engels Elizabeth de besoecht, hoe Zacharias sprekende wordt.

Dat eerste Capittel.

I N de dagē Herodis des conincs vā Iudeen/ heeft geweest een priester ghenaemt Zacharias/ van de beurte van Abia/ ēn syn huysvrouwe was van de dochterē van Aaron/ ende harē naem was Elizabeth. Ende sy waren beyde rechtueerdich voor God/ wandelende in alle de gheboden ēn rechtueerdichmaetingen des Heeren onberispelick. Ēn sy en hadden gheen kint/ om dat Elizabeth onvruchtbaer was/ ēn want sy beyde verre comen waren in haerlieder dagen. Maer het is gheschiet als hy t'priesterschap bediende in de ordinantie van synder beurte voor God/ na de gewoonte des priesterschaps/ dat hy by lotte wtgecomen es/ dat hy de reecofferande stellē soude/ gaende indē tempel des Heerē/ ēn alle de menichte des volcs was biddēde buyten ter vre des reucoffers/ Ēn hem heeft geopenbaert de Engel des Heeren staēde ter rechter zijdē vanden outaer des reucoffers. Ēn Zacharias was verschruct siende/ ēn de vreese heeft hem ouerualle. Ēn de Engel heeft tot hē geseyt: Wn vreest niet Zacharia/ want v gebet is verhoort/ ēn v huysvrouwe Elizabeth

1.Par.24.a.10

Exod.30.a. Leu.16.d.17

Elizabeth sal v eenen sone baren/ eñ ghy sult
synen naem noemen Johannes/ ende v sal
blyschap wesen ende verheughinge/ eñ vele
sullen henlieden in syn geboorte verblyden/
B want hy sal groot zyn voor den Heere/ eñ
wyn eñ sicere en sal hy niet drincken/ ende hy
sal vanden heyligen gheest vervult worden/
Mal.4.b.6. al noch vt synre moeder lichaē/ eñ vele der
Mat.11.b.14. kinderen van Israhel sal hy bekeeren totten
Heere haren Godt/ eñ hi sal voor hem gaen
inden geest/ eñ in de cracht van Elias/ dat hy
bekeere de herten der vaderen tot de kinde-
ren/ende de ongeloovige toe de wysheyt der
rechtveerdigher/ te bereyden den Heere een
volmaect volck. Ende Zacharias heeft totte
Engel gheseyt: waer door sal ick dit weten/
want ick den oudt/ eñ myn huysvrouwe is
verre in haer dagen gecomen. Eñ de En-
ghel antwoordende/ heeft tot hem geseyt: Ic
ben Gabriel die stae voor Godt/ eñ ic ben ge-
sonden om tot v te spreken/ ende dese blyde
boodschap v te vercondigen. Ende siet ghy
sult swygende zyn/ eñ ghi en sult niet connen
spreken tot op den dach toe dat dese dingen
geschieden sullē/ om dat ghy myne woorden
niet gelooft en hebt/ de welcke sullen vervult
worden in haren tyde. Eñ het volck verbey
de Zachariam/ eñ sy verwonderdē henlieden
dat hy langhe toefde in den tempel. Maer
C wtgecomen zynde/ hy en heeft tot henlieden
niet connen spreken/ ende sy hebben verstaen
dat hy een visioen indē tempel gesien hadde.
Eñ hy was henlieden by teekenen wysende/
eñ is stom gebleven. Eñ het is geschiet als
de dagen van synen dienst volbracht waren/
dat hy wech gegaen is in syn huys. Ende
na dese daghen/ so heeft Elizabeth syn huys-
vrouwe ontfangē/ eñ sy verborgde haer sel-
ven vyf maenden/ seggende: De heere heeft
my aldus gedaen in de daghen/ in de welcke
hy aenghesien heeft om af te nemen myn ver
smaetheyt onder de menschen.

✠ Ende inde sesde maent is de engel Ga-
briel gheSonden van Godt in een stadt van
Galileen/ der welcker naē is Nazareth/ aen
een maget die ten houwelick gegheven was
eenen man/ die genaemt was Joseph vā Da
uids huys/ eñ den naem vander maget was
Maria. Eñ de Engel tot haer ingegaē syn-
de/ heeft geseyt: weest ghegroet ghy vol van
gracien: De Heere is met v/ ghebenedyt syt
ghy onder de vrouwen. De welcke als zy
gehoort hadde is ontsteh gheweest door syn
woort/ ende sy dachte hoedanich dese groete
was. Ende de Engel heeft tot haer geseyt:
En vreest niet Maria/ want ghy hebt gracie
Ie.7.c.14. gevonden by Gode/ Siet ghy sult ontfan-
Luc.2.c.21. gen in v lichaem/ eñ baren eenē sone/ eñ ghy
D sult synē naē noemē Jesum. Dese sal groot
syn/ eñ de sone des alder hoochsten genoemt
worden/ eñ de Heere Godt sal hem gheuē Da
Dan.7.d.14. uids synes vaders stoel/ eñ hy sal regneren int
f.17. huys van Jacob inder eewicheyt/ ende synes
Mich.4.c.7. ryckes en sal geen eynde wesen. Eñ Maria
heeft geseyt totten Engel: Hoe sal dit geschie
den/ want ick geenen man en bekenne? Eñ
de Engel antwoordende heeft haer geseyt:
De heyghe gheest sal boven in v comen/ eñ
de cracht des alderhoochsten sal v ommeschy
nē. Eñ daerom dat heylich dat wt v sal gebo
rē worde/ sal genoemt worde de sone Gods.
Eñ siet Elisabeth v nichte/ dese heeft ook
ontfangen eenen sone in haer outheyt/ ende
dit is die sesde maēt haer die onvruchtbaer ge
noemt woort. Wāt alle woort en sal niet on-
mogelick syn by Gode. Eñ Maria heeft
geseyt: Siet de dienstmaget des Heeren/ my
gheschiede nae v woort. *
Ende de Enghel is van haer gescheyden.
✠ Ende Maria opstaende in die dagen is
wechgegaē na tgeberchte met haestigheyt in
een stadt van Juda/ eñ sy is gegaen in Za-
charias huys/ ende heeft gegroet Elisabeth.
Eñ t'is geschiet/ als Elizabeth gehoort had
de de groete van Maria/ dat haer kint wt
vruechden opgheSprongen heeft in haren li-
chaē. Eñ Elizabeth werde vervult met den
heyligen geest/ eñ sy heeft met luyder stem
men geroepē eñ geseyt: Gebenedyt zydy on-
der de vrouwen/ eñ ghebenedyt is de vrucht
wes lichaems. Eñ van waer coemt my dit/
dat myns Heerē moeder tot my coēt: Wāt E
siet ter stont als de stemme van uwer groe-
ten is gecomen in myn ooren/ so heeft myn
kint van vruechden opgheSprongen in myn
lichaem: eñ salich is sy die gelooft heeft/ wāt
de dingen sullen volbracht worden die haer
geseyt syn vanden Heere. Eñ Maria heeft
geseyt: Myn siele maeckt groot den Heer.
Eñ mynen gheest heeft hem verheucht in
Godt myne salichmakere/ want hy heeft
aensien de ootmoedicheyt synder dienstmyn
wen/ want siet van desen tyt voortz sullen
my salich noemen alle ghenoorten. want
hy heeft my groote dingen gedaen die mach-
tich is/ eñ heylich is synen naem. Eñ syn
barmhertigheyt is van geslachte tot geslach-
ten/ den ghenen die hem vreesen. Hy heeft Ge.12.b.3.
cracht gedaen door synē arm/ hy heeft de hoo Mat.c.
vaerdige verstroyet met den sin haers hertē. Mat.c.
Hy heeft de machtige afgeset wt den stoel Mat.c.
eñ hy heeft verheven de ootmoedighe. De Mat.c.
hongerige heeft hy met goedē vervult/ eñ de Mat.c.
ryckē heeft hi ydel gelatē. Hy heeft ontfangē Mat.c.
Israel syn kint/ ghedachtich wesende synder Mat.c.
barmhertigheyt. Gelyck hy gesprokē heeft Mat.c.
tot onse vaderen/ Abraham ende synē sade in Mat.c.
der eewicheyt. Eñ Maria is met haer ge- Mat.c.
bleven by na hy maenden/ eñ sy is weder-
gheckeert in haer huys. *
✠ Eñ dē tyt des barens van Elizabeth is
vervult gheweest/ eñ sy heeft gebaert eenen
sone. Eñ haer ghebueren eñ magen hebbē
gehoort dat de Heere syn barmhertigheyt
groot met haer gemaect hadde/ eñ sy hebben Mat.c.
henlieden met haer verblydt. Eñ het is ge-
schiet op den achtsten dach dat sy gecomē sun
oudtlant te besnyden/ ende sy noemden hem
met synes vaders naem Zacharias. Eñ syn
moeder antwoordende heeft geseyt: Ghern-
sins/ maer hy sal Johannes ghenaemt wor-
den. Eñ sy hebbē tot haer geseyt: Daer en is
niemant

niemāt in v maechſchap die met ſulcke naem
genoemt is. Eñ met teckenē weſen ſy den
vadere/hoe dat hy die wilde genoemt hebbē.
Mar.1.b.13. Eñ eyſchēde een ſchrijftafelken hy heeft ge
ſcreuen ſeggende: Johannes is ſijnen naem.
Ende ſy zijn allegader verwondert geweeſt.
Ende terſtont is ſijnen mont geopent/ eñ
ſijn tonge/ eñ hy ſprac gebenedijdende God.
Eñ daer is eē vreeſe wordē ouer allē haer-
lieder gebueren/ eñ ouer alle de gheberchten
van Judeen worden alle deſe woorden ver-
maert/ ende alle dieſe gehoort hadden heb-
benſe in heurlieder herte geſtelt/ ſeggende:
wat kint meyndy ſal dit weſen? want de hāt
des Heeren was met hem. Eñ Zacharias
ſijn vader is vervult geweeſt metē heyligē
geeſt/ende hy heeft geprophēteert/ſeggende:
Mat.1.d.30. Gebenedijt zij de Heere de God van Iſ-
Mat.1.d.21. B raēl/want hy heeft beſocht/ ende ghedaen de
verloſſinghe ſijns volcks. *
Pſal.131.d.17 Ende hy heeft ons opgericht eenen horen
der ſalicheit/in Dauids ſijns dienaers huys.
Pſal.71.c.11. Gheliick hy geſproken heeft door den mōt
ſijnder heyliger prophetē die van tbegin der
werelt zijn. Verloſſinge van onſen viandē
eñ vt de hant van alle den genē die ons ha-
Ier.11.a.6. ten. Om barmhertigheyt te doene met on-
30.b.19. ſen vaderen/eñ te ghedencken ſijns heylichs
Gen.22.c.16. Ier.31.f.33. teſtaments. Den eedt die hy geſworē heeft
Heb.6.c.13. d.17. tot Abraham onſen vader/dat hy ons geuen
ſoude/ Dat wy ſonder vreeſe verloſt vt de
handen onſer vianden/ hem dienen ſouden.
In heyligheyt ende rechtueerdicheyt voor
Mal.4.b.1. hem/ alle onſe daghen. Ende ghy kint ſult
Mar.1.b.17. een prophect des alderhoochſten ghenoemt
worden/ want ghy ſult voor des Heerē aen-
ſicht gaen/om te bereydē ſijn wegen. Om
kennijſſe der ſalicheyt te gheuen ſijnē volcke/
tot vergiffeniſſe van haren ſonden. Door
dat binneuſte der barmhertigheit ons Gods/
Zach.1.d.9. door de welcke hy ons beſocht heeft den op-
4.c.11. ganck uyten hooge. Om te lichten den ge-
Mala.4.a.1. nen die in duyſternijſſen ende in de ſchaduwe
des doots ſitten/om te beſchickē onſe voeten
inden wech des vreedts. Eñ t'kint wies/
ende worde verſterct inden gheeſt/ ende het
was inde woeſtijnē tot op den dach van ſijn
vertooninghe tot Iſrael.

Hoe Chriſtus geboren wort, eñ vandē Engelen vercondicht, opden achtſten dach beſneden, daet na te Ieruſalem gebracht, vā Simeon ontfangen, eñ doot Anna de prophetereſſe vanden kinde geprophēteert, ende hoe dat kint twaelf iaer oudt inden tempel int middel per doctoren gheuonden werdt.

Dat ij. Capittel.

AEnde t'is gheſchiet in dien daghen datter
wtgegaen is een ghebodt vanden keyſer
Auguſtus/ dat beſchreuen ſoude worden de
gheheel werelt. Deſe eerſte beſchrijuinge is
gedaen vanden preſident van Syrien Cyri-
no/ Eñ ſy gingen alle om te beſchrijuen een ye
gelijck in ſijn ſtadt. Eñ Joſeph is oock op-
waerts gereyſt vt Galileen vā de ſtadt Na-
zareth int Jootſche lādt tot Dauids ſtadt/die
genoēt wort Bethlehem/om dat hy was van
den huyſe eñ familie van Dauid/ dat hy be
lijden ſoude met Maria ſijn getroude huys-
vrouwe die bevrucht was. Eñ het is ghe-
ſchiet doen ſy daer warē/ dat de dagē vervult
zijn dat ſy baren ſoude. Eñ ſy heeft gebaert
haren eerſten ghebozen ſone/ eñ ſy heeft hem
in doecken gewonden/eñ neder geleyt in een
cribbe/ want ſy en haddē gheen plaetſe in de
herberge/ Eñ in de ſelue contreye warē her
ders/ wakende eñ bewarende de wake des
nachts ouer haerlieder cudde. Eñ ſiet de
Engel des Heerē heeft neffens henliedē ge-
ſtaē/ Eñ Gods claerheyt heeftſe omſchenē/ eñ
ſy hebbē gevreeſt met grooter vreeſen. Eñ B
de Engel heeft tot henlieden geſeyt: En wilt
niet vreeſen: want ſiet ick vercondige v lie-
den een groote blijſchappe die alle dē volcke
zijn ſal/ want v liedē is hedē geborē de ſa-
lichmaker/ de welcke is Chriſtus de heere in
Dauids ſtadt. Eñ dit ſal v een teckē weſen/
Ghy ſult een ionck kindeke vindē in doeckē
gewondē/eñ geleydt in een cribbe/ Eñ on
verſienlick ſiet metten Engel ghewerdt een
menichte des hemelſchē heyrs louende God
eñ ſeggende: Gloire zij int alderhoochſten
Gode/eñ inde aerde vrede den menſchen die
van goedē wille zijn. Eñ het is geſchiet als
de Engelē van henliedē wech gegaē zijn in-
den hemel/ dat de herders ſprakē tot malcan
deren: Laet ons door gaē tot Bethlehem eñ
laet ons beſien dat woort datter ghedaen is/
het welc de Heere ons getoont heeft. Eñ ſy
zijn gecomen haeſtelic/ende hebben ghevon-
den Mariam eñ Joſeph ende t'kindeken ge-
leyt in de cribbe. Eñ dit ſiende ſy hebbē ken
niſſe gehadt vandē woorde dat tot henlieden C
geſeyt was van deſen kinde. Eñ alle diet ge
hoort hebben ſijn verwondert geweeſt oock
van deſe dingē die vanden herders tot hen-
liedē geſeyt warē. Eñ Maria bewaerde alle
deſe woordē overleggēde in haer herte. Eñ
de herders zijn wederō gekeert glorificerēde
eñ lovende Gode vā alle dat ſy gehoort eñ ge
ſien hadden/ gelijck tot henliedē geſeyt was.
✠ Eñ na dat vervult waeren de acht da- Gen.17.b.12.
ghen dat het kint ſoude beſneden worden/ ſo Leuit.12.a.3.
is ſijnen naem genoemt Jeſus. Den welckē Marc.1.c.31.
genoemt was vanden Enghel eer hy inden Math.1.d.21.
lichaem ontfanghen worde. *
✠ Ende na dat vervult waren de daghen Leuit.12.b.6.
haerder ſuyueringē/na de wet Moyſi ſo heb
ben ſy hem ghedraghen in Jeruſalem/dat ſy
hem ſouden offeren voor den Heere (gelijc
dat geſchreuen is in de wet des Heeren: Dat Exod.13.a.2.
alle manlijck perſoon des moeders lichaem Num.3.c.16.
eerſt open doende ſal den Heere heylich ge- D
noemt worde) eñ om dat ſy geue ſoudē een
ſlachofferande/na datter geſet is in des Hee-
ren wet/een paer tortelduyuen/ oft twee ion
ge duyuen. Eñ ſiet daer was een menſch in
Jeruſalē/ wiens name was Simeon/eñ deſe
menſche was rechtueerdich eñ God vreeſen-
de/ verbeydende de vertrooſtinge vā Iſrael/
eñ de heylige geeſt was in hem. Eñ hi had-
de antwoorde ontfangen vanden heylighen
geeſt dat hy de doot niet ſien en ſoude/tē wa-
re dat hy te voren gheſien hadde Chriſtum
des Heeren. Ende hy is door den geeſt ge
comen inden tempel. Ende doen ſijn ouders
het

het kint Jesum inden tempel brachten/ dat sy doen souden nae de gewoonte der wet voor hem/ so heeft hy dat in syn armen ghenomen/ en heeft Godt gebenedyt ende gheseyt:

Heere/ nu laet uwen dienaer na v woordt
E in vrede/ want myn oogen hebben gesien
uwen salichmaker/ Den welcken ghy bereydt hebt voor d'aensicht van allen luyden/
Een licht tot een verlichtinge der Heydenen/ en ter glorien ws volcks van Israel. *
✣ En syn vader en moeder waren henlieden verwonderende van dese dinghen die van hem gheseyt worden. Ende Simeon heeftse gebenedyt/ ende heeft geseyt tot Mariam syn moeder: Siet dese is gestelt tot
Isai. 8. c. 14. Rom. 9. g. 33. 1. Pet. 2. b. 8. nen val ende tot een wederopstaen van vele menschen in Israel/ ende tot een teeken daer tegen gheseyt sal worden/ (ende door v selfs siele sal een sweert gaen) op dat ontdeckt mogen worden de gedachten van veel herten.

En daer was een propheterisse Anna/ een dochter van Phanuel van Asers ghesla-
chte. Dese was voortgegaen tot veel dagen/ en sy hadde gheleeft met haren man seuen iaren
F van haré macchdelikeé staet. En dese was een weduwe gheweest tot vierentachtentich iaren toe/ de welcke vanden tempel niet en ghinck met vasten en bidden Godt dienende nacht en dach. En dese op de selue ure ouercomende beleedt den Heere/ en sy sprack van hem allen den ghenen die verwachtende waren de verlossinge van Israel. En als sy alle dingen volbracht hadde na des Heeren wet/ so syn sy wederom gekeert in Galileen in haerlieder stadt Nazareth. En het kint wies ende worde versterct/ vol wysheyts/ en de gratie Gods was in hem. *
Exo. 12. c. 17. Leuit. 23. a. 6. Deut. 16. a. 1. En syn ouders gingen tot allé iaren in Jerusalem op den hoogen feestdach vã Paesché.
✣ En als hy out geworde was twaelf iaren/ doen sy opgingen in Jerusalem/ na de gewoonte vanden feestdach/ en als de dagen geeyndt waren/ doen sy weder quamen/ so is het kint Jesus gebleué in Jerusalem/ en syn
G ouders en hebbés niet geweté. Maer meynende dat hy int gesellschap was/ sy syn gecomen tot een dachreyse/ ende sy sochten hem onder de maghen ende bekenden. En niet vindende/ sy syn wederom gekeert na Jerusalem hem soeckende. En het is geschiet na drij dagen dat sy hem gevondé hebben inden tempel sittéde int middé der leeraers/ henlieden hoorende/ en henlieden vragéde. En sy verwonderden henliedé alle seere die hem hoordé van syn wysheyt ende antwoorden/ en dit siende sy syn verwondert geweest.
En syn moeder heeft tot hem geseyt: Sone/ waerom hebdy ons aldus gedaen: siet v vader en ick droeuich wesende sochté v. En hy seyde tot henlieden: waerom ist dat ghy my socht: en wiste ghi niet dat ick syn moet inde dingé die myns vaders syn: en sy en hebbé d'woort niet verstaen dat hi tot henliedé gesproké heeft. En hy is met henliedé nedercwarts gegaé/ en is gecomé te Nazareth/ en hy was henliedé ondervanich/ En syn moe-
der bewaerde alle dese woordé in haer herte.
En Jesus ná toe in wysheyt en ouderdom/ ende gratie by Godt ende de menschen. *

Sint Ian woert gheſonden vanden Heere om Iſaias propheſie te volbrengene, geuéde den volcke, den Publicané en crijſchlieden raet, leggheude wat een yegelick van henlieder doen moet. Hy doopt Ieſum Chriſtum, wiés geſlachte hier verhaelt wordt.

Dat iij. Capittel. ✣

I Nt vijftiensте iaer des Keyserrijcks van Tyberius den Keyser/ als Pontius Pilatus regeerde d'landt vã Judeen/ en Herodes was een vanden vier vorsten regerende Galileen/ en doen Philippus syn broeder was een vandé vier vorstè regerende Iturеen en d'landtschap vanden Trachonitiden/ en Lysanias was een vandé vier vorstè regerende
Abilinem onder de princen der priesteren Anna en Caipha/ is het woordt des Heeren geschiet op Johannem Zacharias sone/ in de
Mat. 3. a. woestijne. En hy is gecomé in alle d'landtMar. 1. a. schap der Jordanen/ prekéde het doopsel der penitéctien tot vergiffenisse der sondé/ gheluckter geschrené is int boeck der woordé vã Isaias den Prophete: Een stemme des roepéde inde woestijne: Bereydt den wech des
Isai. 40. a. Heerè/ maect recht syn paden. Alle valleye sal gevult worde/ en alle berch en heuuele sal vernedert worden/ ende dat crom is sal recht
Luc. 3. a. worde/ en de oneffen wegé sullé effen worde/
en alle vleesch sal sien de salicheyt Gods. * B
✣ Daerom heeft hy geseyt tot de scharen die wtgingen om vã hem gedoopt te worde.
Mat. 3. b. Ghy gebroetsele der adere/ wie heeft v liedé gewesen te vlieden van de toecomédé gramschap: daerom doet weerdige vruchté der penitencien/ en en wilt niet beginnen te seggen: wy hebbé tot eené vader Abrahá/ wat ick segge v/ dat Godt machtich is van desen steenen te verwecken Abrahams kinderen.
Want de byl is nu aen de wortel der boomen gestelt/ daerom alle boom gheen goede vruchte voortbrengéde/ sal wtgehouwé worden/ en int vier geworpen. En de scharen vraechden hem seggéde: wat sullen wy dan doen? En hy antwoordende seyde henlieden: So wie twee rocken heeft/ die gene den eenen die geenen en heeft/ en wie spyse heeft/ die doe deselghelicks. Ende de Publicanen syn oock ghecomen om gedoopt te worden/ ende sy hebben tot hem geseyt: Meester/ wat sullen wy doen: Ende hy heeft gheseyt tot henliedé: En doet niet meer dan v liedé gestelt en is. En de crijschlieden vraechden hem oock/ seggéde: wat sullen wy ooc doen: En hy heeft henlieden gheseyt: En doet niemandt ouerlast/ noch en doet gheen onrecht/ en weest te vreden met uwe soudije. En als dat volc meynde/ en sy alle dachté in hen herten van Johannes/ oft hy by auontuere sou-
Mat. 3. c. de Christus wesen/ so heeft Johannes geMar. 1. b. antwoort seggéde tot hen allé: Ick doope vIoh. 1. d. voorwaert met water/ maer daer sal eé comé Act. 13. a. stercker dan ick/ van wiens schoenen ick niet Luc. 3. d. weerdich en ben den riem te ontbinden/ dese Mat. 3. c. sal v lieden dooper met den heyligé geest en C
met den viere. Wiens wan in syn hant is/ en hy sal synen dorschvloer suyueren/ en syn Mat. 3. c.

terwe

terwe vergaderē in ſijn ſchuere/ maer dat cha
ſal hi verbrandē met een onbluſſchelick vier.
Ende veel ander dingē vermanende/ ver 18
Mat.14.8.1. condichde hy den volcke. Maer Herodes 19
Mat.4.c.17. een vanden vier vorſten/doē hy van hem ge
ſtraft worde/ van Herodias ſijns broeders
huyſvrouwe/ ende van alle den quaden die
Herodes ghedaen hadde/ ſoo heeft hy dat 20
oock bouen alle daer toe gedaen/ ende heeft
Mat.3.c.13. Johannem gheſloten inden kercker. Ende 21
Mar.1.b.9. tis geſchiet als alle t'volck ghedoopt worde/
Ioh.1.d.32. eñ doen Jeſus ooc gedoopt was eñ bidden=
de was/dat den hemel geopent is/ eñ dē hey 22
ligen gheeſt is nedergedaelt in een lichame=
licke gedaente/ als een duyne in hem/eñ een
ſtemme is vanden hemel gecomen: Ghy zijt
mijn beminde ſone/ in v heeft my behaghet.
Eñ hi Jeſus was beginnēde dē ouderdom 23
by na van dertich iaren (alſmen meynde) de
ſone vā Joſeph/ die geweeſt is eē ſone Heli/
Die gheweeſt is Matthats 24
Die gheweeſt is Leui
Die gheweeſt is Melchi
Die gheweeſt is Janne
Die gheweeſt is Joſephs
Die gheweeſt is Matthathie 25
Die gheweeſt is Amos
Die gheweeſt is Naums
Die gheweeſt is Heſli
Die gheweeſt is Nagge
Die gheweeſt is Mahats 26
Die gheweeſt is Mathatie
Die gheweeſt is Semei
Die gheweeſt is Joſephs
Die gheweeſt is Juda
D Die gheweeſt is Johanna 27
Die gheweeſt is Reſa
Die gheweeſt is Zorobabels
Die gheweeſt is Salathiels
Die gheweeſt is Neri
Die gheweeſt is Melchi 28
Die gheweeſt is Addi
Die gheweeſt is Coſams
Die gheweeſt is Elmadams
Die gheweeſt is Hers
Die gheweeſt is Jeſu 29
Die gheweeſt is Eliezers
Die gheweeſt is Jorims
Die gheweeſt is Matthats
Die gheweeſt is Leui
Die gheweeſt is Himeons 30
Die gheweeſt is Juda
Die gheweeſt is Joſephs
Die gheweeſt is Jona
Die gheweeſt is Eliacims
Die gheweeſt is Melcha 31
Die gheweeſt is Menna
Die gheweeſt is Matthatha
Die gheweeſt is Nathans
Die gheweeſt is Danids
Die gheweeſt is Jeſſe 32
Die gheweeſt is Obeds
Die gheweeſt is Booz
Die gheweeſt is Salmons
Die gheweeſt is Naaſſons
Die gheweeſt is Aminadabs 33
Die gheweeſt is Arams
Die gheweeſt is Eſrons
Die gheweeſt is Phares
Die gheweeſt is Jude
Die gheweeſt is Jacobs 34
Die gheweeſt is Jſaacs
Die gheweeſt is Abrahe
Die gheweeſt is Thare
Die gheweeſt is Nachors
Die gheweeſt is Saruchs 35
Die gheweeſt is Ragan
Die gheweeſt is Phales
Die gheweeſt is Hebers
Die gheweeſt is Sale
Die gheweeſt is Cainans 36
Die gheweeſt is Arpharads
Die gheweeſt is Sem
Die gheweeſt is Noe
Die gheweeſt is Lamechs
Die gheweeſt is Mathuſale 37
Die gheweeſt is Henochs
Die gheweeſt is Jareds
Die gheweeſt is Malaleels
Die gheweeſt is Cainans
Die gheweeſt is Henos 38
Die gheweeſt is Seths
Die gheweeſt is Adams
Die gheweeſt is Gods.

Vanden vaſten Chriſti, eñ hoe hy vanden boosen geeſt getenteert worde. Van ſijn leeringe inde Synagoge, ende hoe Ieſus eenen beſeten menſche verloſte, ende oock Petrus huyſvrouwen moeder vanden coortſen ghenas, ende noch meer ander ſieſten.

Dat iiij. Capittel.

1 Ende Jeſus vol vanden heyligen gheeſt/ A
is wedercomen vander Jordanen/ eñ hi Mat.4.a.10.
Mar.1.b.12.
2 woꝛde gedꝛeuen dooꝛ den geeſt in de woeſtij=
ne veertich dagen/eñ hy woꝛde getenteert
vanden duyuel. Eñ hy en heeft niet geten in
die daghen/ende doen die ouerleden waren/
3 ſo heeft hy honger gehadt. Ende de duy=
uel heeft tot hem geſeyt: Iſt dat ghy de ſone
Gods zijt/ ſo ſegt deſen ſteen dat hy bꝛoodt
4 woꝛde. Ende Jeſus heeft tot hem geant=
woꝛt: daer is gheſchꝛeuen/ dat de menſch Deut.8.a.3.
alleen dooꝛt bꝛoodt niet en leuet/ maer dooꝛ
5 alle woꝛde Gods. Ende de duyuel heeft
hem geleydt op eenē hoogē berch/ ende heeft
hem getoont alle de rijcken vandē omganck
vander aerden op eenen ooghenblick tijts.
6 Ende hy heeft hem gheſeyt: Al ſal ick alle B
deſe machticheyt gheuen/ ende de glorie van
7 die/want ſy ſijn my ouergeleuert/ ende wien
ick wille die geue ic deſe. Daerō iſt dat ghi
8 aenbidder dooꝛ my/ ſo ſullē die alle uwe zijn.
Eñ Jeſus antwoꝛdende/heeft tot hem ge Deut.6.c.13.
10.d.20.
ſeyt: Daer is gheſchꝛeuen: Den Heere uwen
Godt ſuldy aenbidden/ en hem alleen dienē.
9 Eñ hy heeft hem geleydt binnē Jeruſalē/
eñ hem geſtelt op de tinne des tempels/en hi
heeft tot hem geſeyt: Iſt dat ghy Gods ſone
10 zijt/ſo woꝛpt v van hier neder waerts. Wāt
daer is geſchꝛeuen/dat hy ſijn Engelen van Psal.90.c.11.
v beuolen heeft/dat ſy v onderhoudē ſouden/
11 eñ dat ſy v in haerlieder handē dꝛagen ſul
len/dat ghy by auontuere uwē voet niet en
12 ſtoot aē den ſteen. Eñ Jeſus antwoꝛdēde/
heeft

Deut.6.c.16. Ende heeft tot hem geseyt: Daer is geseyt: Ghy en sult den Heere uwen Godt niet tempteren.

13 Ende als alle de temptacie voleyndt was/ so is de duyuel vā hē gegaen tot een wyle tyts.

Mat.4.b.12. Marc.1.b.14. Iohan.4.f.43. 14 Ende Jesus is weder gecomē doōr de cracht des geests in Galileen/ ende de fame is wtghegaen in alle dat lantschap van hem.

15 Ende hy leerdese in hare Synagogen/ ende hy worde

Mat.13.g.54. Marc.6.a.1. 16 grootelick gepresen van hen allen. Ende hy is gecomen te Nazareth daer hy opgheuoet was/ ende hy is op den Sabboth dach gegaen nae syn gewoonte in de Synagoge/ ende hy is opgestaen om te lesen.

17 Ende hem is gegeuen den boeck van Jsaias den prophect. Ende als hy den boeck opgheslagen hadde/ so heeft hy geuonden de plaetse daer gheschreuen was:

Isa.61.a.1. 18 Den geest Gods is op my/ dacrom dat hy my ghesalft heeft/ om den armen d'euangelie te vercondigen/ heeft hy my gesonden/ te genesen die bedruct vā hertē zyn/ den genangenen verlossinge te pricken/ ende den blinden tgesichte/ om de gebrokene vry te laten gaen

19 tot vergiffenisse/ te prikē dat aēgenaem iaer des Heeren/ ende den dach der vergeldingen.

20 Ende als hy den boeck toe geoudē hadde/ so heeft hy dien den dienaer wedcrom gegenen/ ende is geseten. Ende de oogē vā alle de gene die in de Synagoge waren/ merckten op hem.

21 Ende hy heeft begonnen te seggen tot henliedē: Heden is dese schrifture volbracht in uwe ooren.

22 Ende sy ganen hem allegader getuygenis/ ende sy verwonderden henlieden in de woordē der gracien/ die wt synē mont quamen/ ende seyden: En is dit niet Josephs sone?

23 Ende hy seyde tot henliedē: Voorwaer ghy sult tot my seggē dese gelickenisse: Medechynmeester geneest v selues/ Doe veel dingen hebben wy gehoort die gheschiet zyn in Capharnaum/ doet die ooch hier in v landt.

Iohn.4.f.44. 3.Reg.17.b.9. 24 Ende hy seyde: Voorwaer ick segge v/ datter geen prophect aengenaem en is in syn lant.

25 Inder waerheyt ick segge v lieden datter vele weduwen waren in de dagen vā Elias in Jsrael/ doen den hemel gesloten was drye iaren ende ses maenden/ doender eenen grooten honger opghestaen was in alle d'landt/

Iacob.5.d.17. 26 ende tot geen van dien en is Elias gesonden geweest/ dan in Sarepta van Sydonien/ tot een weduwe.

27 Ende daer waren ooc veel melaetschen in Jsrael onder Eliseus den prophect/ ende geen van dien en is gesuyuert/ dan

4.Reg.5.d.14 Naaman de Syrier.

28 Ende sy zyn allegader in de synagoge vol gramschappē geworde/ dit hoorende.

29 Ende sy zyn opgestaen/ ende hebben hem wter stadt gheworpen/ ende hebben hem geleyt tot op d'opperste vanden berch/ daer haerlieder stadt opghetimmert was/ dat sy hem van bouen nederwaerts worpē soudē.

30 Ende hy passerende ginck doōr t'middē van henlieden.

31 Ende hy is nederwaerts gegaē in Capharnaum een stadt van Galileen/ ende al-

F daer leerde hyse op de Sabboth dagen.

Mat.4.b.13. Mat.1 c.22. Math.7.d.28 Mar.1.c.22. 32 Ende sy verwonderden henlieden seere in syn leeringe/ want syn woort was machtich:

33 Ende inde Synagoge was een mensch hebbende eenen onsuyueren duyuel/ ende die heeft geroe-

34 pen met luyder stemmen/ seggende: Laet ons gewordē wat hebdē wy met v te doene Jesu van Nazareth? Zydy gecomē om ons te verderuen? Jck weet wel wie ghy zyt/ de

35 heylige Gods. Ende Jesus heeft dien gestraft/ seggende: weert stom/ ende gaet wt van hem. Ende als hem de duyuel int midden geworpen hadde/ so is hy van hem wtgegaen/

36 ende hy en heeft hem niet ghehinderet. Ende daer is een verwaerdheyt in hen allen gecomen/ ende sy spraken tot malcanderen/ seggende: wat woort is dit/ dat hy metter macht ende cracht gebiedt den onsuyueren gheesten/

37 ende sy gaen wt: Ende de fame worde verbreyt van hen allen in de plaetse des landtschaps.

Mat.8.b.14. Marc.1.c.29. 38 Ende Jesus opstaēde van de Synagoge is ghegaen in Simons huys. Ende de moeder van Simons huysvrouwe was benaughen met groote coortsen/ ende sy hebben

39 hem gebeden voor haer. Ende staende over haer heeft hy der coortsen benomē/ ende die heeft haer ghelaten. Ende terstont opstaende diende sy henliedē.

40 Ende als de sonne ondergegaen was/ alle die siecken hadden van menigerley siecten/ leyddē die tot hem/ Ende hy genas die/

Marc.1.c.34. 41 op elcken de handen leggende. Ende daer gingen duyuelē wt veel menschē roepende/ ende seggēde: Ghy zyt de sone Gods. Ende hi die straffende en liet se niet sprekē/ wāt sy wisten

42 dat hi Christus was. Maer alst dach geworden was/ wtghegaen zynde guyck hy in een woeste plaetse/ ende de scharen socht en hem/ ende sy zyn tot hem gecomē/ ende sy hieldē hem/ dat hy van henlieden niet wech gaen en soude.

43 Tot de welcke hy seyde: Jck moet ooch dē anderen steden d'euangelie pricken van dat ryche Gods/ want dacrom ben ick gheson-

44 den. Ende hy was prekende in de Synagogen van Galileen.

Hoe Christus Petrum, Iacobum, ende Iohannem riep, ende eenen melaetschen reynichde, ende eenen ghelaughen ghesont maecte, ende van het roepē Matthei, ende hoe Iohannis discipelen van het vasten ondervraghen.

Dat v. Capittel.

A 1 Ende t'is geschiet als de scharē hem ouerdrongen om te hooren t'woordt Gods/ ende dat hy stont by dat water van Genesareth/

2 Ende hy heeft twee schepen gesiē staende neffens dat water. Maer de visschers warē nederwaerts gegaen/ ende wieschē daer

3 nerten/ ende opclimmēde in een schip/ dwelck Simon toebehoorde/ hy heeft ghebeden dat hyt vanden lande een luttelken soude afflieten. Ende sittende hy leerde wten schipken de

4 scharen. Ende als hi opgehouden hadde van spreken/ so heeft hy tot Simon geseyt/ Vaert inde diepte/ ende ontpluyt v nettē/ om te van-

5 gen. Ende Simon antwoordende heeft tot hem geseyt: Meester/ wy alle dē nacht arbeydende en hebben niet gheuangen/ maer in v

6 woort sal ick dat net ontpluycken. Ende doen sy dat gedaen hadden/ so hebben sy genangen een groote menichte van visschen/ ende haerlieder net scheurde.

7 Ende sy hebben hare ghesellen die in d'ander schip warē gewinct/ dat sy souden comē/ ende henlieden helpen. Ende die zyn gecomen/ ende hebben beyde de schipkens

ghe-

ghevult/ alſo dat die diep int wäter ſoncken.
B Dwelc als Simon Petrus ſach/ ſo is hi ge-
nallē op ſijn knie voor Jeſum ſeggēde: Gaet
wt van my Heere/ want ick ben een ſondich
menſch. Wät een verſchrictheyt hadde hem
beuangen/ ēn alle die met hem warē int van-
gen van de viſchen die ſy genangen hadden.
Deſgelicks ooc Jacobum ende Johan-
nem Zebedeus ſonen/ die Simons geſellen
waren/ Ēn Jeſus ſeyde tot Simon: En wilt
niet vreeſen/ want van nu voorts ſuldy men
Math.4.a.1. Marc.1.d.40. ſchen vangen. Ēn als ſy de ſchepē aēt lant
geſtiert hadde ē achterlatēde alle dingē/ ſy ſijn
hem gevolcht. Ēn het is geſchiet als hi was
in een van de ſtedē ēn ſiet daer was een man
vol melaetſcheyt/ ende die Jeſum ſiende/ ēn
voor hem nedervallēde op ſijn aenſicht heeft
hem gheveden/ ſeggende: Heere ift dat ghy
wilt ghy moecht my ſuyueren. Ēn wtſtē-
kende ſijn hant/ hy heeft hem genaect/ ſeggē-
de: Ick wilt/ wert ſuyner. Ēn terſtont is de
L Lazerije van hem gegaen/ ēn hy heeft hem
beuolen dat hijt niemandē ſeggen en ſoude/
Maer/ gaet henen ēn verthoont v den prieſte
re/ ēn offert voor v ſuyueringe gelick Moy-
Leuit.14.a.4. ſes beuolen heeft/ henlieden tot een ghetuy-
genis/ Ēn de ſpraake van hem ghinck lanc
ſo meer voorts/ ende daer vergaderden veel
ſcharen om dat ſy hoorden ende dat ſy
ſouden gheneſen worden van haren ſiecten.
Maer hy ghinck beſijden wten wegē in de
woeſtijne ende badt. Ende het is geſchiet
op een van de daghen ende hy ſadt leerende.
Ende daer waren Phariſeen ſittende ende
leeraers der wet/ die getomen waren wt al-
le de caſteelen van Galileen/ ende Judeen/
ende Jeruſalem/ ende de cracht des Heeren
Math.9.a.1. Marc.2.a.3. waſſer om henlieden te geneſen. Ende ſiet
daer quamen mannen dragēde in ven bets e
D enen menſch die gichtich was ēn ſy begeer-
den hem binnen te brengen/ ēn te legge voor
hem. Ēn niet vindende door wat inde dat
ſy hem ſouden connen binnen gebrengē om
der ſcharen wille/ ſo hebben ſy gheclommen
opt dack/ ende door de tichghelen hebben ſy
hem neder gelaten metten bedde int midden
voor Jeſum/ der welcker gheloone als hy
geſien heeft/ ſo ſeyde hi: Menſch v ſondē wor-
den v vergeuen. Ende de Phariſeen ende
Scrybē begonſten te dencken ſeggēde: wie
is deſe die blaſphemie ſpreect? wie mach de
ſonden vergeuen dan alleen Godt? Als Je-
ſus hartlieder gedachten gewar heeft ſo heeft
hy antwoordende tot henlieden geſeyt: wat
E denct ghy in uwe herten? wat is lichter te
ſeggen/ de ſonden worden v vergeuen oft te
ſeggen: Staet op ende wandelt? Maer op
dat ghy weten moecht dat de ſone des men-
ſchen macht heeft op de aerde de ſonden te
vergeuē (hy ſeyde totten gichtigen:) Ick ſeg
ghe v ſtaet op ueemt op v bedde/ ēn gaet in v
huys. Ende terſtont opſtaende voor henlie
den/ hy heeft genomen daer hy op lach/ ēn hy
is weth gegaen in ſijn huys/ grootelic Godt
louende. Ēn een verſchrictheyt heeftſe alle
beuangen/ ende ſy loefden Godt grootelick/
Ende ſy worden vervult met vreeſen ſeggē-
de: wy hebben heden wonderlicke dinghen
27 geſien. Ēn na deſen is hy wtgegaen/ ende Marc.2.a.9.
heeft geſien eenen publicaen/ genaemt Leui/ Marc.2.b.14.
ſittēde aent tolhuys/ ēn hy heeft hem geſeyt:
28 Volcht my. Ende hy alle dingen achterla-
29 tende is opſtaende hem gevolcht/ ēn Leui F
heeft hem een groote maeltijt bereyt in ſijn
huys. Ende daer was een groote ſchare van
publicanen/ ende van ander die met henlie-
30 den waren ter tafelen ſittende. Ēn de Pha-
riſeen ende haerlieder Scrybēn murmureer
den ſeggende tot ſijnen diſcipelen: waerom
31 eet ghi ēn drinct ghi met de publicanē
ende ſondaren? Ende Jeſus antwoordēde
heeft tot henlieden geſeyt: Sy en hebben ge-
nen medecynmeeſter van doen die ghe-
ſont zijn/ maer die qualick te paſſe zijn.
32 Ick en ben niet gecomen om de rechtueer
digē te roepen maer de ſondaers tot penitē-
tien. Ende ſy hebbē tot hem geſeyt: waer- Math.9.b.14.
33 omme vaſten Johannes diſcipelen dicwijl/ Marc.2.f.18.
ende doen bedinghen/ deſgelicks ooc der
Phariſeen diſcipelen/ ēn de uwe eten ēn drin-
34 cken? Totten welcke hy geſeyt heeft: Mooght
ghy den huyſgenoots kinderē/ als de huys ge-
35 goon met henlieden is doen vaſten? Maer G
de daghen ſullen comen/ ende als de huys ge-
goon henlieden afgenomen ſal weſen dan ſul-
36 len ſy vaſten in deſen dagen. Ende hy ſeyde
een gelijcenuſſe tot henlieden: Dat niemant
een naeyet een ſtuck laken vā een nieu cleet/
aen eē out cleet: oft anders ſal hy dat nieuwe
cleet ſcheuren/ ēn dat nieuwen cleede en dient
niet dat ſtuck vanden nieuwen cleede. Ēn
37 niemant en ghiet nieuwen wijn in oude leſ-
ſchen oft anders ſo ſal den nieuwen wijn de
leſchen ſcheuren/ ende dien ſal wijn ende ſtaet
ven/ ende de leſchen ſullen vercommen
38 worden/ maer nieuwen wijn moetmē gie-
ten in nieuwe leſchen/ ēn ſo worden ſe beyde
39 behouden. Ende niemant ooc wijn
drinckende/ en wilt terſtont den nieuwen/
want hy ſeyt/ den ouden is beter.

Hoe Chriſtus eenen menſch ſijn ſonde quam vergeuen, ende hoe hy de faryſeen verwijte, die hy ſach dende, ende hoe hy de ſalycheden vertelde, ende veel ſchoonder leeringhen leerde.

Dat vj. Capittel.

1 Ende het is geſchiet op den nae Sabboth A
dach als hy door het coren ginck/ ſo plu- Math.12.a.1.
cten ſijn diſcipelen de aeren af/ ende ſy aten/ Marc.2.d.23.
wrijuende metten handen. Ende ſommi- Leuit.23.b.6.
2 ge vanden Phariſeen ſeyde henlieden: waer-
om doedy dat niet geoorloft en is op de Sab-
3 both dagen? Ēn Jeſus henlieden antwoor-
dēde/ heeft geſeyt: En heddy ooc dit niet ge- 1.Reg.21.b.6
4 leſen dat Dauid gedaen heeft doen hy hon-
ger hadde/ ende die met hem warē/ hoe dat
hy int huys Gods ghegaen is/ ende heeft de
broden der voorleggingen genomen ēn ge-
eten ēn heeftſe gegeuen den genē die met hem
warē de welcke niet en is geoorloft te eetē dan
alleen den prieſterē? Ēn hy ſeyde henlieden: Exod.29.e.32.
5 Dat de ſone des menſchē heere is ooc van- Leuit.8. f.31.
dē ſabboth dach. Ēn t'is geſchiet ooc in ee- 24.b.9.
6 nen anderen ſabboth dach/ dat hy inde Syna
goge ginc ēn leerde/ Ēn daer was eē menſch

Mat.12.a.10. Marc.3.a.1. eñ syn rechte hant was doyre. Eñ de Pha-
7 riseen eñ Scryben wachtē/oft hi op den Sab
both sonde gelout maken/op dat sy vindē sou
den/waer mede dat sy hem souden beschuldi-
8 gen. Maer hy kende haerlieder gedachten/
ende hy heeft gheseyt den mēsche die de doyre
hant hadde: Staet op/eñ staet int midde. En
opstaende hy heeft gestaē. Eñ Jesus heeft
10 tot henlieden geseyt: Ick vrage v lieden/oft-
men mach op de Sabboth daghen wel doen
oft qualick/een siele behouden oft dooden?
Eñ als hy henlieden al rontsomme gesien
hadde/soo heeft hy totten mensche gheseydt:
Streect wt v hant. Eñ hy heeftse wt gestreet/
eñ syn hant is weder gesont gewordē. Eñ
sy wordē vervult met dwaesheyt/eñ spraken
t'samen met malcanderen/wat sy Jesu doen
souden. Eñ t'is geschiet in die dagē/dat hy
is wtgegaen op dē berch om te bidden/eñ hy
Math.10.a.1. Marc.3.b.13. 6.a.7. was ouernachtēde in Gods gebet. Eñ alst
dach gewonden was/so heeft hy syn discipelē
geroepen/eñ heeft er twaelue van henlieden
wtgecoren/die hy ook Apostelen genoemt
heeft/ Simon den welcken hy toegenaemt
heeft Petrus/eñ Andream synen broeder/Ja
cobum eñ Johannen/Philippum eñ Bartho
lomeum/ Mattheū eñ Thomam/Jacobum
Alpheus sone/eñ Simonē/die genoēt wordt
Zelotes/ eñ Judam Jacobus sone/eñ Ju-
dam den Iscariotes/die de verrader heeft ge
weest. Eñ nedercomende met henliedē/hy
heeft gestaen in een veltachtige plaetse: eñ de
schare van synen discipelē/eñ een groote me-
nichte des volcs van alle d'lant van Judeen
eñ Jerusalem/eñ die aen de zee liggen/eñ vā
Tyro eñ Sidon/ die gecomen waren om
dat sy hem hooren souden/ende genesen wor
den van harē gebrekē. Eñ die gequelt warē
van onsuyuer gheesten/die worden genesen.
Eñ alle de schare begeerde hem te genakē/
wāt daer ginc een cracht vā hem/eñ die maer
Mat.7.a.21. tese alle gesont. Eñ met opgheuen oogen
20 op syn discipelen seyde hy: Salich zyt ghy ar
Isai.65.b.13. me/wāt uwe is het ryck Gods. Salich zyt
21 dy die nu honger hebt/want ghy sult verlaet
worden. Salich zydy die nu weent/wāt ghy
Isai.61.a.3. 66.b.10. sult lachē. Salich sultdy wesen/als v de men
schen sullen haten/eñ als sy v sullē afscheydē
eñ beschimpē/eñ verworpen uwen naem als
quaet/om den sone des mēschē/ Verblijdt v
23 in diē dach eñ verheucht v/wāt siet uwē loon
is groot in dē hemel/want na dese dedē haer
Amos 6.a.1. Eccle.11.a.8. Isai.65.c.13. vaderē den propheten. Maer nochtans wee
24 v ghy ryckē/wāt ghy hebt v vertroostinge.
Wee v die verlaet zyt/wāt ghy sult honger
25 hebbē. wee v die nu lacht/wāt ghy sult droe-
nich zyn eñ weenē. wee v als v alle de mē-
schen prysen/want na desen dedē haerlieder
vaderē den valschē propheten. Maer v liedē
Matt.5.g.44. segge ic diet hoort: Beminnt v viandē/eñ doet
wel den genē die v haten. Gebenedijt die v
28 vermalendijdē/eñ bidt voor de gene die v be
liegē. Eñ die v slaet aen d'een wange/biedt
29 dien ook de andere. Ende den ghenen die v
neēt v ouercleedt/en wilt hem niet beletē v
onderclecdt ook te nemē. Eñ alle den genen
30 die yet van v begeert/gheeft. Eñ so wie v het
uwe ontneemt/en eyscht dat niet wederom.
31 Ende na dat ghy wilt dat de menschen v E
doen/alsso doet henlieden delsghelycks ook. Mat.7.b.12.
32 Eñ ist dat ghy bemint/de ghene die v be- Tob.4.c.16.
minnē/wat danc hebdy daer af? want de son- Mat.5.a.46.
daers beminnen ook de gene die hen bemin-
33 nen/ Eñ ist dat ghy wel doet den genen die
v wel doen/wat danck hebdy daer af? wāt de
34 sondaers doē dat ook. Eñ ist dat ghy leent Mat.5.g.42.
den genē daer ghy dat hoept weder af te ont- Deut.15.b.7.
fanghen/wat danck hebdy daer af? want de
sondaren leenen den sondaren/dat sy delge-
35 lycks wederom ontfangē soudē. Maer de Mat.5.f.44.
mint v vianden/doet wel ende leēt niet daer
af hopende/ende uwen loon sal veel zyn/eñ
ghy sult kinderen des alderhoochsten zyn/
want hy is goedertierē ouer de ondanchari-
36 ge eñ quade. Daerom weest bermhertich/
37 gelyc v vader bermhertich is. En wilt niet Matth.7.a.1.
oordeelen/ende ghy en sult niet geoordeelt wor
den: en wilt niet veroordeelē/ende ghy en sult
niet veroordeelt worden. Vergeeft/ende v sal
38 vergeuen worden. Gheeft/ende v sal gege
nen worden. Een goede ende opghehoopte/ F
eñ geschudde/eñ ouerloopende mate sullē sy
in uwen schoot gheuen. want metter seluer Matth.7.a.2.
maten daer ghy mede gemeten hebt/sal v we Mar.4.a.24.
39 derom gemeten worde. Eñ hy seyde henlie
den een gelyckenisse: Mach den eenē blinden Mat.15.b.14.
den anderen blinden leyden? en vallē sy niet
40 beyde inde grachte? Geē discipel en is boue Mat.10.c.24.
synen meester/eñ een yeghelick sal volmaect Ioha.13.b.16.
15.c.20.
41 wesen/ist dat hy is gelyck syn meester. Eñ Matth.7.a.3.
wat siedy eē dese in ws broeders ooge/maer
den balc die in v ooge is/en aenmerckt niet?
42 Oft hoe moechdy uwen broeder seggen:
Broeder gehengt dat ick mach de vese wt v
ooghe worpen/daer ghy selue den balck in v
ooge niet en siet? Ghi hypocryt worpet eerst-
mael dē balc wt uwe ooge/eñ dā suldi voorts
siē dat ghy de vese moecht nemē wt ws broe
43 ders ooge/ want t'en is geenen goedē boom Matth.7.c.17.
die quade vruchtē voorts brengt/noch gheē-
nen quaden boom die goede vruchtē voorts
44 brengt. Want elcken boom wordt van syn Matth.7.c.16.
vrucht bekent/want vandē doornē en verga 12.c.33.
derrnen geen vygen/noch vandē haemē en
45 snytmē geen wyndruyē. Een goet mēsche G
brengt voort wt den goeden schat syns hertē
goede dinghen/eñ een quaet mensch brengt
wten quadē schat/quaet voorts. want wt de
overvloedicheyt des hertē so spreert dē mūt.
46 Eñ waerom noemdy my Heere Heere: eñ Mat.7.d.21.
47 en doet niet tgene dat ic v segge? Alle die tot Rom.2.b.13.
my coemt eñ myn woordē hoort eñ doet die/ Iaco.2.d.22.
48 ick sal v thoonē wien dat hy gelyck is. Hy
is gelyck eenē mensch die een huys timmert/
die diep gegrauē heeft/ eñ t'fondamēt geleyt
heeft op een steenrootse. Eñ alsser eenē ouer-
vloet geschiede/so is de vloet aengeslagē te-
gen dat huys/eñ hy en heeft dat niet connen
bewroeren/want het was gefondeert op den
49 steē. Maer diese hoort eñ niet en doet die is
gelyck eenē mensch die syn huys timmert op
de aerde sonder fondament op d'welc is den
vloet

vloet ghelagen/ ẽn is terstont ghenallen/ ẽn den val van dien huyse is groot geworden.

Hoe Iesus den knecht van eenen hooftman genas, en eender weduwen sone váder doot verweckt, ẽn hoe Ioannes sijn iongeren tot Iesum sant, ende een sondersse Iesus voeten wiesch.

Dit vij. Capittel.

Math.1.b.5. AEnde als hy alle sijn woordẽ volseyt hadde in de ooren des volcks so is hy in Capharnaum gegaen. Ẽn de knecht vã eenen hondertsten man qualick te passe zijnde begonste te sterven/ de welcke hem aengenaem was. Ẽn als hy gehoort hadde van Iesu so heeft hy tot hem gesonden de ouders der Ioden/ biddẽde hem dat hy comen soude/ ẽn synen knecht genesen. Ẽn als die tot Iesum gecomen warẽ/ so badẽ sy hem sorchuldichlick segghende tot hem: Hy ist weerdich dat ghy hem dit doet/ wãt hi heeft ons volcket/ ẽn hy heeft ons een Synagoge getimmert.

B Ẽn Iesus ginck met henliedẽ. Ẽn doẽ hy nu niet verre en was vanden huyse/ heeft de hondertste man vrienden tot hem gesonden/ seggẽde: Heere en wilt v niet vermoeyẽ/ wãt ic en ben niet weerdich dat ghy soudt onder myn dack in comẽ. waerom dat ick my oock niet weerdich en heb geacht dat ic tot v comẽ soude/ maer segget met eenẽ woorde/ ẽn myn knecht sal gesont worden. want ick ben ooc een mensch onder een ouerheyt gestelt/ hebbende onder my ruyterẽ: ẽn ick segge desen/ gaet henen/ ẽn hy gaet ẽn den anderen comt/ ẽn hy comt/ ẽn mijnen dienaer doet dit/ ẽn hy doetet. Iesus dit gehoort hebbende/ heeft hem verwondert/ ẽn omgekeert zijnde heeft hy den scharẽ die hem volchdẽ geseyt: Voorwaer ick segge v dat ic ooc in Israel so groten gelooue niet gevondẽ en hebbe. Ẽn als sy t'huys gecomen waren die daer gesonden waren/ so hebben sy den knecht dit sieck geweest hadde/ ghesont vonden.

✝ Ẽn tis gheschiet daer na dat hy ghinck tot een stadt die genoemt was Naim ẽn met hem ghingen sijn discipelen ende een groote schare/ Ẽn doẽ hi quã by de poorte der stadt/ siet so wordt daer een doode wtghedragen/ een eenich sone syns moeders/ ẽn dese was een weduwe/ ende een groots schare vander stadt met haer. De welcke als de Heere ghesien heeft/ soo heeft hy (met bermhertichcheyt op haer bewecht zijnde) tot haer gheseyt: Ent wilt niet weenen. Ende hy is daer aenghegaen/ ende heeft de bare geraect/ ende C de genc dese dragen/ bleuen staende. Ende hy seyde: Jonghelinck ick segghe v staet op. Ende hy is recht op geseten die doot was/ ende begonste te spreken/ ende hy heeft hem zijnder moeder gegeuen. Ende een vreese heeft henlieden alle beuanghen/ ende sy loofden Godt grootelick/ segghende: Een groot propheet onder ons opgheresen/ ende Godt heeft sijn volck besocht.

Ende dit woordt is wtghegaen van hem in gheheel Ioosche landt/ ẽn in alle dat landtschap daer ontrent. Ende Iohannes discipelen hebben hem gheboodtschapt van alle desen dinghen. Ende Iohannes heeft twee Math.11.a.2. van synen discipelen tot hem geroepen/ ende hy heeftse tot Iesum ghesonden/ seggende: Zijt ghy die comen sult/ oft verwachten wy eenen anderen? Ẽn als de mannẽ tot hem ghecomen waren/ sy hebben geseyt: Iohannes de dooper heeft ons tot v ghesonden/ seggende: Zijt ghy die comen sult/ oft verwachten wy eenẽ anderen? In die selue ure heeft D hy vele gesont gemaect van siecten/ ende plagen/ ende van boose geesten/ ẽn veel blinden heeft hy t'gesicht gegeuẽ. Ẽn antwoordende hy heeft tot henliedẽ geseyt: Gaende/ boodtschapt wederomme Iohanni/ dat ghy gehoort hebt ẽn gesien/ Dat de blinde sien/ de cruepele wandelen/ de melaetsche worden gesuyuert/ de dooue hoorẽ/ de doode verrijsen/ den armen wordt het Euangelie verkondicht/ ẽn salich is hy so wie in my niet verargert en wordt. Ẽn doen Iohannes boden weg gegaen waren/ heeft hy begonst te seggen van Iohannes totten scharen: Wat sijdy wtghegaen in de woestijne te sienе: een riet metten winde waeyen? Maer wat zijdy wtghegaen te sienе? eenen menisch met saechten cleederẽ gecleedt? Siet die in costelicke cleederen zijn/ ẽn in wellustichedom/ die zijn inder Coninghen huysen. Maer wat zijdy wtgegaẽ te sienе? eenen propheet? Voorwaer ick segge v lieden: oock meer dã eenen propheet. Die is hy/ daer af geschreuen is: Mala.3.a.1. Siet ick sende mijnen Enghel voor uwen aensicht/ die uwen weg bereyden sal voor v/ want ick segghe v/ onder den kinderen der vrouwẽ dan Iohannes de dooper/ en isser niemandt. Maer wie de minste is int ryck Gods/ die is meerder dan hy. Ẽn alle t'volck hoorende/ ẽn de publicanen die ghedoopt waren met Iohannes doopsel/ hebben Godt gherechtueerdicht. E

Maer de Phariseen ẽn wetgheleerde hebben den raet Gods verworpen in henseluen/ niet gedoopt zijnde van hem. Ẽn de Heere heeft gheseyt: By wien sal ick de menschen van desen gelachte gelijcken/ ẽn wien zijnse ghelijck? Sy zijn ghelijck den kinderen op de merct sittende ẽn sprekende tot malcanderen/ ende seggende: wy hebben v gesongen met pijpen/ ẽn ghy en hebt niet gedanst/ wy hebben v doet geclach ghesongen/ ẽn ghy en hebt niet ghe weent. Want Iohannes de dooper is gecomen noch broot etende/ noch wijn drinckẽde/ ẽn ghy segt: hy heeft den duyuel. De soone des menschẽ is gecomen etende ẽn drinckende/ ẽn ghy segt: Siet desen mensch is een vraeser ẽn wijndrincker/ een vrient der publicanen ẽn sondaren. Ẽn de wijsheyt is gherechtueerdicht van allen haren kinderẽ. Mat.11.b.16.

✝ Ẽn een vanden Phariseen bat hem dat F hi met hem eten soude. Ẽn in des Phariseus huys gegaen zijnde/ hy is ter tafelen geseten. Ẽn siet een vrouwe die een sondersse was in de stadt/ als sy verstaen heeft dat hi gheseten was ten maeltijde in des Phariseus huys/ sy heeft ghebracht een costelicke alabaster fusse met salue/ ẽn staende vã achter aen syn voeten/ sy begost met traẽ syn voeten vochtich te maken/ ẽn metten haere

haers hoofts droochde zijt/ ende custe sijn voeten/ ende salfdese metter salue. Maer dit
39 siende de Pharisens die hem genoodt hadde/ heeft in sijnen gesproken seggende: waer dese een prophect/ so soude hy ymmer wel weten wie ende hoedanich dese vrouwe is/ die hem geraket/ dat sy een sondersse is/ ende Jesus ant-
40 woordende heeft tot hem geseyt: Simon ick hebbe u wat te seggen/ ende hy seyde: Meester segt. Een schultheere hadde twee schuldenaren/ de eene was schuldich vijf hondert penningen/ ende de ander vijftich. Ende als sy niet en
42 hadden daer mede dat zijt betalen mochten/ so heeft hijt hen beyden quijt geschouden. wie
43 heeft hem dan aldermeest lief? Simon ant-
44 woordende heeft geseyt: Ick meyne dat de gene dien hi meest quijt gescouden heeft. Ende hy heeft hem geseyt: Ghi hebt recht geoordeelt. Ende omgekeert zijnde totter vrouwen/ hy heeft geseyt tot Simone: Siedy dese vrouwe? Ick ben in u huys gecomen/ ghy en hebt mijnen voeten geen water gegeuen/ maer dese heeft met tranen mijn voeten vochtich gemaect/ ende met haren
45 hayre gedrooght. Ghy en hebt mi geenen cus
46 gegeuen/ maer dese en heeft niet opgehouden/ van dat ick incomen ben mijn voeten te cussen.
47 Ghijn hooft en hebdy met olie niet gesalft/ maer dese heeft met salue mijn voeten gesalft.
48 Waeroun segge ick u: Haer worden veel sonden vergeuen om dat sy seer bemint heeft: maer den welcken min vergeuen wordt/ die bemint
49 min. Ende hy heeft tot haer geseyt: U sonden worden u vergeuen. Ende die daer ramen ter
50 tafelen saten/ begonsten te seggen in henlieden seluen: wie is dese die oock de sonden vergeeft? Ende hy heeft totter vrouwen geseyt: U
51 geloouen heeft u salich gemaect/ gaet in vrede.

De ghelijckenisse vanden zayenden, hoe Iesus eenen besetenen verlost, ende laet de vianden in de verdoemenis, ende hoe hy der princen dochter verlost, ende een cranckevrouwe van haer cranckheyt ghemeest.

Dat vijf Capittel.

1 Ende t'is geschiet daer na/ ende hy reyste door de steden ende casteelen/ prekende ende
2 d'Euangelie vercondigende vanden rijcke Gods/ ende de twaelue met hem/ ende sommige vrouwen die genesen waren van boosen geesten ende sieken: Maria die genaemt wort Magdalene/ uter
Marc.16.c.9. welcken duyuelen wtgegaen waren/ ende Johanna
3 de huysvrouwe vanden Chuse die Herodes hofmeesters was/ ende Susanna/ ende veel andere die hem dienden van haren rijdelicken goederen.
Matth.13.2.8 Marc.4.a.1. 4 Maer alsser een groote schare vergaderde ende van de steden hastelick tot hem quamen/ hy heeft geseyt door een gelijckenisse:
5 Hy is wtgegaen die saeyt/ om sijn saet te saeyen/ ende als hijt saeyt/ so is het een gedeelte ontrent den wech/ ende het is vertreden/ ende de vogelen des hemels hebben dat gegeten. Ende dander is ge-
6 uallen op den steen/ ende als wtgecomen was/ so is verdroocht/ om dat geen vochticheit en
7 hadde. Ende het ander is gevallen tusschen de doornen/ ende de doornen ramen opgewassen zijnde hebben dat verstroockt. Ende d'ander is
8 gevallen in goede aerde/ ende opgegaen zijnde heeft vrucht voortgebracht hondertfout. Dese
9 dingen seggende/ riep hy: Die oren heeft om
10 te hooren die hoore. Ende sijn discipelen vraechden hem wat parabel dat dit was. Den welcken hy heeft geseyt: U lieden is ghegeuen te kennen de verborgentheyt vanden rijcke Gods/ maer den anderen in gelijckenissen/ op dat sy siende niet en soudden sien/ ende hoorende niet en
11 soudden verstaen. Ende dit is de gelijckenisse: Het saet is d'woort Gods/ Maer die omtrent den wech syn/ dat zijnse diet hooren/ daer na
12 so comt de duyuel/ ende neemt dat woort van hen herte/ om dat sy niet en soudden gelooueden
13 salich worden. Want die op den steen zijn de welcke als sijt gehoort hebben/ so ontfangen sy d'woort met blijschappe/ ende dese en hebben geen worteel/ want sy wat rijts gelooven ende ten tijde der becoringe so scheyden sy daer af.
14 Maer dat inde doornen gevallen is dat zijn dese diet gehoort hebben/ ende van de sorchuldicheden ende rijcdommen ende wellusticheden des leuens gaende worden sy verstmacht/
15 ende sy en brengen geen vruchten voorts. Maer dat in goede aerde valt/ dat zijn de ghene die in een goet ende alder beste herte d'woort hoorende onthouden/ ende brengen vrucht voorts door lijdtsaemheyt.
Marc.4.b.21. Luc.11.a.33. 16 Niemant een licht ontsteckende/ en bedect dat met eenen vate/ oft en steltet onder t'bed
Marc.4.c.22. de niet/ maer hy stelletet op eenen candelaer/ op
L 17 dat de gene die daer inne comen d'licht sien mogen. want daer en is niet heymelics dat niet gheopenbaert en sal worden/ ende verborgen dat niet en sal geweten worden/ ende int open-
Marc.10.c.30. 18 baer comen. Daerom besiet hoe dat ghijt hooret. want so wie heeft/ dien sal gegeuen worden/ Matth.13.c.12. Matth.25.b.29. Luc.19.a.26. ende so wie niet en heeft/ van dien sal ooc tgene
Marc.6.c.14. 19 dat hy meynt te hebben afgenomen worden. Ende tot hem zijn gecomen sijn moeder ende sijn broeders/ ende sy en conden tot hem niet comen om der
Matth.12.d.46. 20 scharen wille. Ende t'is hem geboodtschapt: u moeder ende u broeders staen buyten begeerende u te sien.
Marc.3.d.31. 21 De welcke antwoordende heeft tot henlieden gheseyt: Mijn moeder ende mijn broeders zijn dese/ die d'woort Gods hooren ende doen.
Matth.8.a.23. Marc.4.d.35. 22 ✠ Ende t'is gebeurt op eenen dach ende hy is geclommen in een schipken/ ende sijn discipelen/ ende hy seyde tot henlieden: Laet ons overvaren over dat water. Ende sy zijn daer in geclommen.
23 Ende dewijle dat sy scheepten/ so is hy ontslapen/ ende daer is eene storm van winde int water nedergedaelt/ ende sy worden vol waters/
24 ende waren in perijckel. Ende tot hem gaende sy hebben hem gewect/ seggende: Meester wy gaen verloren. Ende hy opstaende/ heeft den wint gestraft/ ende de tempeest des waters/ ende t'is opgehouden/ ende daer is een stilte geworden.
25 Ende hy seyde tot henlieden: waer is u liede D geloouen? Die vreesende zijn verwondert geweest tot malcanderen seggende: wie meynt dy dat dese is/ want hy den winden ende der zee gebiet/ ende sy zijn hem onderdanich?
Marc.5.a.1. 26 Ende sy zijn gescheept tot een d'lantschap van de Gerasenen/ welc is tegen over Galileen. *
27 Ende doen hy wtgegaen was op't landt so is hem te gemoete gecomen een man die eenen duyuel hadde nu van langen tijden/ ende hy en wonde
28 met geenen kleede/ ende en woonde

in geen huys/maer in de grauen. Dese als hy Jesum gesien heeft/is voor hem neder gevallen/en luyde roepende met grooter stemmē hy heeft geseyt: wat heb ic met v te doen Jesu sone des alderhoochstē Gods? Ick bidde v/en pynicht my niet/ want hy geboot den boosen gheest dat hy wtgaen soude vanden menschе. want lange tydē hadde hy hem beseten/ en hy worde gebondē met ketenen/ en met veteren bewaert/ en brekende de banden/hy worde gedreuen vanden duyuel inde woestijnē/ En Jesus heeft hē gevraecht seggende: Hoe zydy genaēt? En hy antwoorde: Legioen: want daer waren veel duyuels in hem gecomē. En sy baden hem/ dat hy hen niet en soude gebieden dat sy soudē indē afgront gaē. En daer was een cudde van veel verckenen die daer op den berch weydē/ en sy badē hem/dat hy hen toelatē wilde inde verckenen te gaē/ En hi veruet hen toegelatē. Aldus zijn de duyuels wten menschе gegaē/ en zijn inde verckenen gegaen/en met eenen gevruyschе is de cudde vā bouen nederwaerts gheloopen in dat water/ ende is verstinacht.

D Wele als de gene dese hoeddē gesiē hebben datter geschiet was/ so zijn sy gevloden/ en hebbēt gebootschapt in de stadt en inde dorpen. En sy zijn wtgegaē om te besiē datter gedaē was/en sy zijn tot Jesum gecomē/en sy hebben den menschen gevonden sittende/ vandē welckē de duyuels wtgegaē warē/gecleet/ en met goeden verstande/ aen sijn voeten/en sy hebben gevreest. En sy hebbē voe hentlieden vertondicht diet gesien haddē hoe dat hy gesont was geworde vā dat Legioen, En alle de menichte vander Geraseners lantschap hebbē hem gebedē dat hy van henliedē wech gaen woude/want sy warē niet grooter vreesen bevangen. En clommende in een schip hi is wederom gekeert. En de man wtē welcken de duyuelen gegaen warē/ badt hem dat hi met hem zijn mochte/ En Jesus heeft hem laten wech gaen/seggēde: Keert wederom in v huys/en vertelt hoe groote dingen dat v Godt gedaē heeft. En hy is wechgegaē door alle de stadt/prekende hoe groote dingen dat hem Jesus gedaen hadde. En t'is geschiet doen Jesus wederom gecomē was dat hem de schare ontfangen heeft/ want sy warē alle hem verbeydēde. En siet daer is een man gecomen/wiens naem was Jairus/ende hy was een overste der Synagogen/en hy is gevallen aen Jesus voeten/hem biddēde dat hi in sijn huys comē wilde/ want hy hadde een eenige dochter/omtrent van twaelf iaren/en desе stierf. Ende t'is gheschiet doen hy ghinck dat hy van de scharen ghedronghen worde.

Mat. 9. c. 18. Marc. 5. b. 22.

Ende daer was een vrouwe die in des bloets vloet was twaelf iaren lanck/die aen de medecyn meesters alle haer goet hadde gehangen/en sy en conste vā niemandē genesen wordē. Dese is van achter gecomē en heeft geraect de wterste lijste van sijnen cleede / en terstont heeft den vloet haers bloets stille gestaē. En Jesus seyde: wie ist die my geraect heeft? Maer doen zijt alle loochendē/ so heeft Petrus geseyt en die met hem waren: Meester de scharen verdringen v en pijnighen v/ en segdy: wie heeft my geraect? En Jesus heeft geseyt: Yemāt heeft my geraect/ want ic weet datter een cracht wt my gegaē is. En de vrouwe siēde dat niet verborgē en heeft geweest/so is sy al beuēde gecomē/en is nedergevallē voor sijn voetē/ en si heeft te kennē gegeuē voor alle t'volc om wat saken dat si hē geraect hadde/en hoe dat si terstont gesont was geworde. En hi seide tot haer: Dochter v geloouc heeft v gesontgemaect gaet in vredē. *

Als hy noch spreckēde was/ so iiet eē gecomen aen den prince der Synagogen seggēde tot hem: U dochter is doot/en wilt hem niet quellē. Maer Jesus hebbēde dit woort gehoort / heeft geseyt totte vader vādter ionger dochter: En wilt niet weenen/ Allē gelooft/ en sy sal gesont zijn. En doen hy aen t'huys gecomen was/ so en heeft hy daer niemandē met hem laten ingaen/ dan Petrum en Jacobum en Johannē/ en den vader en de moeder vander ionger dochter. En sy weendē allegader/ en beclaechden haer. En hy seyde: En wilt niet weenen/ want de ionge dochter en is niet doot/maer sy slaept. En sy begeerden hē/wetende dat sy doot was. En hy nemēde haer hāt heeft geroepē/seggēde: Jonge dochter staet op/ en haren geest is wederō gecomē/en sy is terstont opgestaē. En hy heeft geboden datmen haer t'eten geuen soude. En haer ouders hebbē seer verwondert gewest/ den welcken hy gebodē heeft/dat sy niemanden seggen en souden datter geschiet was.

Hoe Iesus sijnen discipelē macht gaf de duyuelē wt te werpen/ende hoe hy met vijf broodē en twee visschē spijsde by de vijf duysent mans. Ende hoe hy hem voor zijn dry discipelē verclaerde/ende veel schoone leeringen leerde.

Dat IX. Capittel.

Ende als hy t'samen gheroepen hadde de twaelf Apostelen/hy heeft henlieden gegeuē cracht en macht ouer alle duyuelē/en dat si siecte genesen soudē. En hy heeftse gesondē te predighen het ryck Gods/en te ghenesen de siecke. En hy heeft tot henliedē geseyt: En draecht niet ouer weech/noch rocde noch male/ noch broot noch gelt / noch en hebt ghern twee rocken. Ende in wat huys dat ghy comt/daer blijft/en en gaet daer niet wt. En so wie v niet en ontfanckt/wtgaende vande stadt/ schuddet oock het stubbe van uwē voeten/tot een getuygenis ouer henlieden. En sy wtgegaen zijnde gingen alom door de dorpen het Euangelie verkondigende/ ende genesende ouer al. *

Mat. 10. a. 1. Marc. 3. b. 13 Mat. 10. a. 7. Marc. 6. b. 8. A

Act. 13. g. 51.

En Herodes een vandē vier vorsten/heeft gehoort alle de dingē die van hem gedaē worden/en hem twijfelde/om datter geseyt worde vanden sommigen dat Johannes vandē dooden verresen was: maer vanden sommigen dat Elias hem geopēbaert hadde: en vanden anderen datter een vandē oudē profetē opgestaen was. En Herodes seyde: Johannem heb ic onthalst/ maer wie is desе daer ic sulcke dingē af hoore? En hi begeerde hem te sien. En de Apostelē weder gecomē zijnde/ hebbē hē verrelt al wat si gedaē haddē.

Mat. 14. b. 1. Marc. 6. b. 14.

Ee in Ende

Eñ henlieden mede genomē hebbende/ hy is
B wtē wege gegaē in een woeſte plaetſe / welc
is by Bethſaida. Het welc als de ſcharen ver
nomē hebbē/ ſo zyn ſi hē gevolcht/ eñ hi heeft
ſe ontfangē/ eñ ſprack henlieden vandē ryckē
Gods/ eñ de gene die hulpe behoeſdē/ genas
hy. Eñ dē dach was begonſt onder te gaen.
✝ Eñ de twaelue tot hem comende hebbē
hem geſeyt: Laet de ſcharen wechgaen dat ſy
gaēde inde dorpē eñ lanthuyſen die hier om-
trent zyn/ mogē ter herbergen gaen/ eñ t'eten
vindē wāt wi zyn hier in een woeſte plaetſe.
Iohan.6.b.2. Eñ hy ſeyde tot henlieden: Beeft henliedē
ghi t'eten. Eñ ſy hebbē geſeyt: wy en hebben
niet meer dan vyf brooden eñ twee viſchen/
ten ware dat wy hi auontuere gingē eñ ſpyſe
cochten voor alle deſe ſchare. Eñ daer warē
by na vyfduyſent mans. Eñ hy ſeyde tot ſyn
diſcipelen: Doetſe neder ſitten by ghelel-
ſchappē/ vyftich t'ſamen. Eñ ſy hebbent alſo
gedaen/ eñ ſy hebbenſe alle doen neder ſittē/
eñ genomen hebbende de vyf brooden eñ
twee viſchen/ heeft hy opghelien ten hemel-
waerts/ eñ hy heeft die gebenedyt eñ gebro-
ken/ ende ſynē diſcipelen gedeylt/ dat zyt den
ſcharen voort ſtellen ſouden. Eñ ſy hebben
alle geten/ eñ zyn verſadt/ ende daer is opge
dragen tgene dat henlieden ouerghebleuen
is/ twaelf coruen brockelinghen. *
L Eñ t'is gebeurt doen hy was alleen biddē-
Mat.16.b.13. de/ ſo waren met hem doch de diſcipelen / eñ
Marc.8.c.27. hy heeft henlieden gevraecht/ ſeggende: wie
ſeggen de ſcharen dat ick ben? Eñ ſy hebbē
geantwoort eñ geſeyt: Johannem den doo-
per/ eñ de ander Eliam/ maer de ander datter
een Prophect vanden eerſten opgheſtaen is/
eñ hy heeft tot henliedē geſeyt: Maer wie
ſegt ghy dat ic bē? Simon Petrus antwoor-
dende/ heeft gheſeyt: Chriſtus de ghelaſdoe.
Mat.17.d.23. Gods/ Eñ hy henliedē ſtraffende heeft ge
Marc.8.c.31. Mat.16.d.21 boden dat ſy dit niemant ſeggen en ſouden/
16.d.24. ſeggēde: wāt de ſone des menſchē moet veel
Marc.9.d.14. lydē/ eñ veracht worden vanden ouderen eñ
Luc.17.f.25. 17.g.22. princen der Prieſteren ende Scryben/ ende
Lohā.11.& 12 gedoot worden/ eñ ten derdē dage verryſen.
Eñ hy ſeyde tot allegader: Iſt datter yemāt
wilt comē na my / die verloochene ſy ſelven/
eñ hefſe op ſyn cruys dagelics/ eñ volge my/
want ſo wie ſyn ſiele wilt behoudē/ die ſalſe
verliesen/ wāt die ſyn ſiele verlieſt om mynē
wille / die ſalſe behouden. want wat baet
den menſche iſt dat hy winnet de geheel we-
relt/ ende ſy ſelue verlieſt eñ ſyns ſelfs ſchade
Mat.10.e.33. lyt? wāt ſo wie hem myns ſchaēt/ eñ myn-
Mar.8.d.38. 2.Tim.2.b.12. der woordē/ diens ſal hē de ſone des menſchē
ſchamē als hy comen ſal in ſyn maieſteyt/ eñ
D des vaders eñ der heyliger engelē. Eñ ick
Mat.16.d.28. ſegghe v voorwaer: Dier zynder ſommighe
Mar.9.a.1. ſtaēde/ de welcke de doot niet en ſullen ſmakē
Mat.17.a.1. voor dat ſy het ryc Gods ſiē. Eñ t'is geſchiet
Mar.9.a.2. na deſe woordē omtrēt acht dagē/ eñ hy heeft
mede genomē Petrum eñ Jacobum eñ Jo-
hannem eñ is geclommē op eenen berch om
te biddē. Eñ doen hy badt/ ſo is de gedaen-
te ſyns aēſichts gworden anders/ eñ ſyn cle-
dinge wit ende wederblinckende. Eñ ſiet
twee mannen ſprakē met hem eñ het waren
Moyſes eñ Elias geſien inde maieſteyt eñ
ſy ſeyden ſyn verſcheydinge die hy volbrengē
ſoude in Jeruſalem/ Maer Petrus eñ die
met hem waren/ waren beſwaert met ſlae/
eñ ontſpringende ſy hebben geſien ſyn maie-
ſteyt/ eñ de twee mannen die by hem ſtondē.
Eñ t'is geſchiet doē ſy van hē ſcheyddē/ dat
Petrus heeft geſeyt tot Jeſus: Meeſter/ t'is
ons hier goet zyn/ eñ laet ons maken dry ta-
bernakelē eē voor v/ eñ een voor Moyſes/ eñ
eē voor Elias/ niet wetēde wat hy ſeyde/ eñ
doē hi dit ſprekēde was/ ſo iſſer eē wolcke ge
comē/ eñ die heeftſe alō beſōmert/ eñ ſy hebbē
gevreeſt doē ſy in de wolcke gingē/ eñ daer
is een ſtēme geſchiet vāder wolckē/ ſeggēde:
Dit is myn beminde ſone/ hoort hē/ Eñ als E
de ſtēme geſchiedde/ ſo is Jeſus alleē geuon
dē. Eñ ſy hebbē geſwegē/ eñ niemandē yet ge
ſeyt in diē dagē vā t'gene dat ſy geſiē haddē.
Eñ t'is geſchiet op dē nauolgendē dach/ als Mat.17.b.14.
Mar.9.c.13. ſy vandē berch quamen dat hē te gemoete is
gecomē een groote ſchare/ eñ ſiet eē mā wter
ſcharē heeft ſuyde geroepē/ ſeggēde: Meeſter/
ic bidde v/ ſiet op mynē ſone/ wāt het is myn
eenich kint/ Eñ ſiet den geeſt aēgrypt hem/
eñ terſtont ſoo roept hy/ eñ hy ſtooe hem aen
eñ diſcheurt hē met ſchuymſel / eñ nauwelics
en ſcheydt hy vā hem als hy hem verſcheurt
heeft/ eñ ic heb u'wen diſcipelen gebedē dat ſy
dien wtwerpē ſouden / eñ ſy en hebbens niet
geconnen. Eñ Jeſus antwoordēde heeft ge
ſeyt: O ongeloouch eñ verkeert ghelachte/
hoe lange ſal ic by v liedē zyn eñ v gedoogē?
Brengt herwaerts uwē ſone. Eñ als hi aē-
quam/ ſo heeft hē de duyuel tegen de aerde ge
ſtooten/ eñ verſcheurde hem. Eñ Jeſus heeft
den onſuyueren geeſt geſtraft/ eñ dat kint ge-
neſen/ eñ dat zynē vader wederō gegeuē/ eñ
ſy verwonderden hen allegader in de groot-
heyt Gods/ eñ als ſy hem alle verwonderdē
van alle dat hy dede ſo heeft hy tot ſynē diſci
pelen geſeyt: Stelt ghylieden in uwe herē F
deſe woordē/ wāt t'is toccomēde dat de ſone
des menſchē ſal geleuert worde inde handen
der menſchē: maer ſi en verſtondē dit woort
niet/ eñ het was bedect voor henliedē/ dat ſyt
niet en begrepē/ eñ ſy vreeſdē hē te vragē van
deſen woorde/ maer daer is een gedachte in Luc.22.c.24.
henliedē gecomē/ wie van henliedē de meeſte Mat.18.a.1.
was. Eñ Jeſus ſiēde de gedachtē haerder Mar.9.d.34.
hertē heeft genomē een kint/ eñ dat geſtelt bi
hē/ eñ hy ſeyde hēliedē: So wie dit kint ont-
fangt in mynē naē die ontfangt mi/ en ſo wie
mi ontfangt/ die ontfangt hē die my geſondē
heeft. wāt ſo wie de minſte is onō v allē / die
is de meeſte. Eñ Johannes antwoordende
heeft geſeit: meeſter/ wi hebbē eenē geſiē in u-
wē naē duyuelē wtworpēde/ eñ wi hebbēs hē
bbodē/ wāt hi en volcht met ōs niet. Eñ Je
ſus heeft tot hē geſeit: En willet niet bbiedē:
wāt ſo wie tege v liedē nz en is/ die is voor v
✝ Eñ het is geſchiet als de dagen vervult
worden/ dat hy van hier genomē ſoude wor-
den / ende hy heeft ſyn aenſicht vaſt gheſtelt
om te gaen na Jeruſalem/ Eñ heeft boden

ghelon-

geſonden voor ſyn aenſicht/ eñ die wechgaē-
de zyn inder Samaritanen ſtadt ghecomen/
dat ſy hem bereyden ſoudē. Eñ ſy en heb-
ben hem niet ontfangē/ wāt ſyn aēſicht was
als van eenē die gaende was na Jeruſalem.
B Eñ als ſyn diſcipelen Jacobus eñ Johan-
nes dat geſien hadden/ ſo hebben ſy gheſeyt:
Heere wildy dat wy ſeggē datter vier wten
hemel nedercome eñ vernicle die: Eñ hem
ommekeerende/ heeft hy henlieden geſtraft/
ſeggende: Ghy en weet niet van wat gheeſt
Iohan.4.b.17 dat ghy zyt: De ſone des menſchen en is
11.g.49. niet gecomen/om ſielen te dooden/ maer om
ſalich te maken. Ende ſy zyn wech ghegaen
in een ander ſtedecken. *
Eñ t'is geſchiet dewyle dat ſy wandelden
op den wech darter een geſeyt heeft tot hem:
Ick ſal v volgen al waer dat ghy gaet. Je-
Matth.8.c.19 ſus heeft hem geſeyt: De vollen hebben ho-
len/eñ de voghelen des hemels neſten/ maer
de ſone des menſchē en heeft niet daer hi ſyn
hooft op ruſten mach. Eñ hy heeft gheſeyt
tot eenen anderē: Volcht my. Maer die heeft
geſeyt: Heere laet my eerſtmael gaē/eñ my-
nen vader begraven. Eñ Jeſus heeft hem
geſeyt: Laet geſchiedē dat de doodē haerlie-
der doodē begravē / maer gaet ghy henen/eñ
vercondicht het ryck Gods. Eñ een ander
ſeyde: Ick ſal v volgen Heere/ maer laet my
eerſtmael gaē ſcheydē vandē genē die t'huys
zyn. Jeſus heeft tot hem geſeyt: Niemant
ſyn hāt aendē ploech ſlaēde/eñ achterwaerts
ſiende/en is bequaem totten ryckē Gods.

Hoe Ieſus tweeēntſeuentich diſcipelen verſoot, ende ſantſe te predicken, ende onderwees henlieden, hoe ſy hen hebbē ſouden. Ende hoe Martha Ieſum ter herberghen ontfinck, ende hoe Ieſus de ghelijckenisſe vanden Samaritaen den loden ſeyt.

Dat x. Capittel. ✠

A Ende nae deſen heeft de Heere ghecozen
noch ander tweeentſeuentich/eñ hi heeft
die twee tſamen geſondē voor ſyn aenſicht in
alle ſteden eñ plaetſen daer hy comen ſoude/
Luce.9.d.57. Eñ hy ſeyde henliedē: Den oogſt is voor-
waer groot/ maer de werckluydē zyn luttel/
Dacrom bidder dē Heere des oogſts/ dat hy
dat.10.b.16 werckluydē ſende in ſynē oogſt. Gaet henē/
ſiet ic ſende v gelyck lammerē onder de wol-
Luce.6.a.1. uen. En wilt geen boyſe dragen noch male/
4.Reg.4.c.29 noch ſchoenen/ eñ niemanden en groet ouer
wech. In wat huys dat ghy inne gaet/ ſo
ſegghet ten eerſten: Vrede zy deſen huyſe/
ende iſt dat daer een kint des vredts is ſo
ſal op dien uwen vrede ruſten. Maer iſt ſoo
niet/ ſo ſal uwen vrede wederom tot v kee-
ren. Maer int ſelue huys blyft etende eñ
drinckēde van dat ſy hebbē/ want een were-
man is ſyns loons weerdich. *
B En wilt niet vertreckē van d'een huys in
Act.10.b.10. d'andere. Eñ in wat ſtadt dat ghy gaet/eñ
Luc.22.c.14 ſy v ontfangē/ ſo eet dat v voor geſtelt wort/
1.Cor.7.c.15 eñ geneeſt de ſieckē die daer in zyn/eñ leg-
get henliedē: Het ryck Gods is v lieden na
by comen. Maer in wat ſtadt dat ghy in-
gaet/eñ ſy v lieden niet en ontfangē/ ſo ſuldy
wtgaende in haerlieder ſtraten ſeggē: Doc
Luc.9.g.5. het ſtubbe dat ons aengcbleuen is van uwer
ſtadt/vaghen wy af op v lieden/ maer noch-
tans weet dat het ryck Gods is na by comē.
Ick ſegge v dat den Sodomiten genade-
licker geſchiedē ſal op dié dach/ dā dier ſtadt.
Wee v Chorozaim/ wee v Bethſaida/ wāt
waren in Tyro eñ Sidon de mirakelen gedaē Mat.11.c.21.
geweeſt/die in v gedaē zyn/ſy ſoudē in voor-
leden tyden in haycen cleederen eñ aſchē ſit-
tende/penitētie gedaē hebbē. Maer noch-
tās ſal Tyro eñ Sidon genadelicker geſchie-
den int oordeel dan v liedē/ Eñ Capharnaū
totte hemel toe verheuē ghy ſult totten helle
toe neder geſonckē worden. Die v lieden Mat.10.d.40.
hoort/die hoort my/ eñ die v bſmaet/die ver- Ioh.d.13.c.20.
ſmaet my/eñ die my bſmaet/ die verſmaet hē
die my geſondē heeft. Eñ die lxxij. zyn we-
der gheemē met blyſchappē/ſeggēde: Heere/
de duyvels zyn ons ooc onderdanich in uwē
naem. Eñ hy ſeyde henliedē: Ick heb Sa-
tanam als eenē blixem ſiē vallē vādē hemel.
Siet ick heb v macht gegeuē te treden op
ſerpentē eñ ſcorpioenē/ eñ ouer alle de macht
des viands/eñ ten ſal v niet letten. Maer D
nochtās en wilt v daer in niet verblydē/ om
dat de geeſtē v onderdanich zyn. Maer ver-
blyt v dat uwe namē geſchreuē zyn in de he-
melē. In die ſelue ure heeft hi hē verheucht
indē geeſt/eñ geſeyt: Ic belyde v vader Hee-
re des hemels eñ der aerdē/dat ghy deſe din-
gē verborgē hebt vā de wyſe eñ voorſienige/
eñ hebt die groepēaert den cleynē/Ja vader/
wāt het heeft alſo behaecht voor v. Alle din-
gen zyn my gegeuē vā mynē vader: Eñ nie- Mat.11.d.27.
mant en weet wie de ſone is/ dan de vadere/
eñ wie de vader is/dan de ſone/ eñ de ghene
diet de ſone wilt openbarē. Eñ omgheкeert Mat.13.b.16.
zynde tot ſynen diſcipelen/ hy heeft gheſeyt:
✠ Salich zyn de oogen die ſien tgene dat
ghy ſiet/ wāt ick ſegge v/dat veel Prophe-
ten eñ Coningen hebbē willē ſien t'gene dat
ghy ſiet/eñ ſy en hebbēs niet geſien/eñ hoorē
tgene dat ghy hoort/eñ ſy en hebbēs niet ge-
hoort. Eñ ſiet een wetgeleerde is opgeſtaē Mat.22.d.35.
hem tenterende eñ ſeggbende; Meeſter/wat Marc.12.c.28
doende ſal ick d'eewich ſalicheyt beſittē: Eñ hy E
heeft tot hem geſeyt: wat ſtaet in de wet ge-
ſchreuē: Hoe leeſt dy: Di antwoordēde/heeft Deut.6.a.5.
geſeyt: Ghy ſult lief hebbē den Heere uwen
Godt wt v geheel herte eñ wt v geheel ziele/
eñ wt alle v crachten/eñ wt allen v verſtant/
eñ uwen naeſten als v ſelues. Eñ hy heeft
hem geſeyt: Ghi hebt recht geantwoort doet
dit/eñ ghy ſult leuen. Maer hy willende ſy
ſelue rechtueerdich maкē/ heeft geſeyt tot Je
ſum: Eñ wie is myn naeſte: Eñ Jeſus dit
opnemende/ heeft geſeyt: Een menſch ginck
nederwaerts vā Jeruſalem na Jericho eñ hi
is genaken onder dē moordenaers/ de welc-
ke hebbē hē ooc berooft/ eñ als ſy hē gewont
haddē zyn ſy wech gegaē/latēde hem half le-
uēde. Eñ t'is geſchiet datter een prieſter af
quā door dē ſelue wech/ eñ dien ſiende/ is hy
voorby gegaen. Deſgelycs ooc een Leuyt F
doen hi omtrent de plaetſe was eñ hē ſach is
voorby gegaē. Maer een Samaritaen ouer
wech gaēde is by hē gecomē/ eñ hem ſiende/
is met bermhertigheyt beweecht gheweeſt/

Eñ by hem comende/ hy heeft sijn wonden verbonden/ gietende daer in olie eñ wijn eñ
sette hē op sijn lastdragēde beeste/ hy heeft
die gebracht in een herberge eñ heeft hem be
sorgt. Eñ des anderē daechs heeft hy twee
penningen wtgenomē eñ heeftse gegeuē den
herbergier/ eñ heeft geseit: Besorgt hem eñ al
wat ghy daer bouē verlegget/ dat sal ick (als
ick wedercomē ben) v wedercom geuē. wie
dunct v dat vā desen dryē de naeste geweest
is vanden genē die onder de moordenarē ge
uallen is? Eñ hy seyde: die barmhertichept
gen hē gedaē heeft. Eñ Jesus heeft tot hē ge
seyt: Gaet henē eñ doet ghy ooc desgelijcs. *

B ✝ Eñ t'is gebeurt doen sy gingē/ dat hy is
gegaen in een casteelkē eñ een vrouwe Mar
tha ghenaemt/ heeft hem ontfanghen in haer
huys/ ende dese hadde een suster genaemt
Maria/ de welcke ooch sittende neffens de
voetē des heeren hoorde sijn woort. Maer
Martha was sorchuldichlick becōmert met
veel dienens/ de welcke heeft gestaen eñ ge=
seyt: Heere/ en acht ghy dat niet/ dat mijn su=
ster my heeft alleen laten dienē? daerom segt
haer dat si mi helpe. Eñ de Heere antwoor
dēde heeft tot haer geseyt: Martha/ Martha/
ghy zijt sorchuldich/ eñ wordt ongerustelick
becommert met veel dingen/ Maer voor=
waer een isser van noode/ Maria heuet beste
deel vercoren/ d'welck haer niet en sal afgho=
nomen worden. *

Hoe de Heere Iesus na sijn gebet eenen stommen duyuel wt
wierp, eñ hoe hy doen spraec. Eñ hoe hy sijn discipelē heeft leeren
bidde. Eñ vant eenen watersuchtigen mensch die Iesus ghenas, eñ
hoe hy menige schoone leeringē den volcke eñ Phariseen leert.

Dat xj. Capittel.

A Ende t'is geschiet doē hy was op eē plaet=
se biddende/ als hy afgelaet hadde/ datter
een vā sijnē discipelē tot hē geseyt heeft: Hee
re leert ons biddē/ gelijc ooc Johannes sijn
Mat. 16. b. 9. discipelē geleert heeft/ Eñ hy heeft tot hen=
lieden geseyt: Als ghy bidt/ so segt: Vader ge
heylicht zij uwē naem/ U rijck laet aencomē/
Ons daghelicks broodt gheeft ons he=
den/ Eñ vergheeft ons onse sonden/ want
wy ooch quijtscheldē den genē die ons schul
dich zijn/ Eñ en leyt ons niet in becoringhe.
Ende hy heeft tot henlieden geseyt:
✝ Wie van v lieden sal eenē vrient hebbē/
eñ sal tot hem gaen inder middernacht/ ende
hem segghen: Vrient leent my drij brooden/
want mijn vrient is vandē wech gecomen
tot my/ eñ ick en heb niet dat ick hē voor stel
len mochte: eñ dat hy van binnen antwoor=
dende/ segghe: En wilt my niet moeyelick
wesen/ mijn doze is nu gesloten/ eñ mijn kin=
derē zijn by my inde slaepcamer/ ick en mach
niet opstaen eñ v geuē. Eñ ist dat die blijft
cloppende/ ick segge v/ al en sal hijr hem niet
geuen opstaēde om dat hy sijn vrient is/ noch=
tās om sijn moetelicheyt sal hy opstaē/ eñ sal=
B der hem geuen so vele alsser hem van noode
Matth. 7. a. 7. zijn. Eñ ick segge v liedē: Begeert/ eñ men
11. 6. 22. sal v geuen/ soeckt ende ghy sult vindē/ clopt/
Mat. 21. c. 24. ende men sal v open doen/ want alle die
Ioh. 14. b. 13. 15. a. 7. 16. 24. bidt die ontfangt eñ die soeckt die vint/ eñ dē
Luc. 12. a. 3. ghenen die clopt/ sal open ghedaen worden.
Mat. 7. b. 9. Waer wie van v lieden begeert van sijnen
vader een broodt/ sal hy hem eenen steen ge=
uen? Oft eenen visch/ sal hy hem voor eenen
visch een serpent geuen? Oft begeert hy een
ey/ sal hy hē een scorpioen biedē? Aldus is
sake dat ghylieden niet tegenstaende dat ghy
quaet zijt nochtans weet uwē kinderen goe=
de gauen te geuen/ hoe veel te meer sal v va=
der vanden hemel den goeden gheest geuen/
den ghenen diet hem bidden? *
Mat. 12. a. 24. ✝ Eñ hy was wtwerpende eenē duyuel
ende dien was stom. Ende doen hy den duy=
uel wtgheworpen hadde/ so heeft de stomme
gesproken eñ de scharen zijn verwondert ge
Mat. 9. d. 34. weest/ Ende de sommighe van henlieden
hebben gheseyt: Door Beelzebub den prince
der duyuelen worpt hy de duyuelen wt. Eñ
de andere tenterende/ begheerden van hem
een teecken vanden hemel. Eñ als hy haer=
lieder gedachten gesien heeft/ so heeft hy tot
henlieden geseyt: Alle rijck dat tegē zy selues
ghedeylt is/ sal verwoest worden/ ende d'een
huys sal op d'ander huys vallen. Ist dā dat C
Satanas tegē sijn selues gedeylt is/ hoe sal dan
sijn rijck staē: wāt ghi segt dat ick door Beel=
zebub de duyuelen wtworpe. Maer ist dat
ick door Beelzebub de duyuelen wtworpe/
waer door worpē v kinderē die wte? Daerō
sullen sy v rechters wesen. Maer ist dat ick
door dē vinger Gods de duyuelē wtworpe/
so is voorwaer het rijck Gods tot v liedē ge
comē/ Als een sterck gewapende sijn voor=
hof bewaert/ so zijn alle dingē in vrede die hy
besit. Maer ist datter een die stercker dan
hy is/ ouercomende hem verwint/ soo neemt
hy hem alle sijn wapenē af daer hi betrouwē
in hadde/ eñ sijn rooven sal hy wtdeylē. Die
met my niet en is/ die is tegen my/ eñ so wie
met my niet en vergadert/ die verstroyt.
Als eenen onsuyueren geest wtgegaen is
vanden menschē/ so doorwandelt hy de onge
waterde plaetsen/ soeckende ruste/ eñ die niet
vindende/ seyt hy: Ick sal wederom gaen in
mijn huys daer ick wtgegaen ben. Eñ als
hy daer coemt/ soo vint hy dat met bessemen
ghesuyuert ende verciert. Dan gaet hy/ eñ D
neemt tot hem noch seuen ander geesten ar=
ger dan hy/ eñ daer ingegaen zijnde sy woo=
nen daer/ ende de werste van dien menschē
worden argher dan d'eerste. *
Eñ t'is geschiet als hy dese dinghen seyde/
datter een vrouwe wter scharē haer stemme
opheffende tot hem geseyt heeft: Salich is dē
buyck die v gedraghen heeft/ ende de borsten
die ghy ghesogen hebt. Eñ hy seyde: Dats
ymmer waer/ maer ooch zijn sy salich die
Mat. 12. b. 50. t'woort Gods hooren/ eñ dat bewaren. Eñ
doen de scharen ouer een te samen liepen so
heeft hy begonst te seggē: dit geslachte is een
arch geslachte/ het begeert een teecken/ eñ hem
en sal geen teecken gegeuen worden dan het
Ion. 1. a. 2. teecken van Jonas den propheet. Wāt gelijc
Jonas een teecken was den Niniuiten/ also
sal de sone des menschē sijn desen geslachte.
Gen. 22. a. 18. De Coninginne van t'suydē lāt sal opstaē
Mat. 12. c. 42. int oordeel met de mannē van desen geslachte
eñ

eñ ſy ſalſe verdoemen/ want ſy quam van de eyndē des aertrijcks om te hoorē de wijsheit van Salomon/ende ſiet hier is meer dā Salomon. Jone.1.b.5.
30 De mannē van Ninive ſullen opſtaen int oordeel met deſen geſlachte/ eñ ſy ſullen dat verdoemen/want ſi hebbē penitencie
E gedaē ter predicacien van Jonas/ eñ ſiet hier is meer dan Jonas. Mat.5.b.15. Mar.4.c.21.
33 Niemant en ontſteect een licht eñ ſtelt dat int verborgen/ noch onder een coren vat/ maer op eenen candelaer/ op dat de gene die in comē d'licht ſien mogē. Mat.6.c.22.
34 D'licht vs lichaems is v ooghe: Jſt dat v ooge ſimpel is/ ſo ſal v geheel lichaē licht weſen: maer iſt dat die arch is/ ſo ſal v lichaē ooc duyſter weſen.
35 Dacrom ſiet toe datter licht dat in v is/ gheen duyſternißen en zyn.
36 Jſt dan dat v lichaem geheel licht is niet hebbēde eenich deel der duyſternißen/ ſoo ſalt gheheel licht weſen/ ende gheluchs een licht des ſchijnſels ſalt v verlichten.

37 ✝ Eñ als hy ſprack ſo heeft hem een Phariſeus gebeden dat hy den noenmael by hem eten wilde/ende daer inghegaen zynde/ is hy ter tafelen geſeten.
38 Maer de Phariſeus begonſte in ſy ſelven ouerleggende te ſeggben/ waerom dat hy niet gewaſſchē en was voor den noenmaelcijt.
39 Eñ de Heere heeft tot hem geſeyt: Nu ghy Phariſeen ghy ſuyuert het buytenſte vandē croes oft ſchotele/ maer dat van v lieden binnen is/ dat is vol rooueryen eñ boosheyt: Mat.23.c.25.
40 Ghy dwaſe/ de gene dat buytenſte gemaect heeft/ en heeft die ooc niet gemaect datter binnen is?
41 Maer nochtans datter ouerblijft geeft ter aelmiſſen/ ende ſiet alle dingē zyn v ſuyuere:
42 Maer wee v ghy Phariſeen/ want ghy verthient de munte eñ ruyte eñ alderhāde ſpyſeruyt/ eñ ghy laet achter dat recht oordeel eñ de liefde Gods/ maer deſe dingē haddy moeten doen/ eñ die niet achter laē. Luc.11.g.42. Mat.23.b.23. Luc.11.d.38.
43 Wee v ghy Phariſeen/ wāt ghy beminт de eerſte ſtoelen inde Synagogen/ eñ de groeten op de merct.
44 wee v/ want ghy zyt als grauen die verborgen zyn/ eñ de menſchen daer op wandelende en weetens niet.

45 Eñ een vandē wetgeleerdē antwoordē de/ ſeyt tot hem gheſeyt: Meeſter deſe dinghen ſeggende/ doedy ons ooc verſmaetheyt aen. Act.23.a.4.
46 Eñ hy ſeyde: Eñ wee ooc v ghy wetgeleerde/ want ghy de menſchē belaſt met laſten die ſy niet gedragen en connen/ eñ ghy en raeckt de packen niet met uwen eenen vinger.
47 Wee v die optimmert de graten der Propheten/ maer v vaderen hebben die ghedoot/
48 voorwaer ghy getuycht dat ghy conſenteert in uwer vaderen werckē/ want t'is waer dat ſy die gedoodt hebben/ maer ghy timmert
B haerlieder grauen. Dacrom heeft oock de wijsheyt Gods gheſeyt: Jck ſal tot henlieden ſenden propheten ende Apoſtelen/ende van dien ſullē ſy doodē eñ verualgē/ op dat gheeyſcht worde het bloet van alle dē Propherē/
50 dat geſtort is van t'beginſel der werelt/ van
51 deſen geſlachte/ vā Abels bloet tot dat bloet vā Zacharias/ die gedoot is tuſſchē dē outaer eñ den tempel. Alſo (ſegge ick v) ſalt geeyſcht worden van deſen gheſlachte. 2.Par.24.b.21. Mat.23.f.35.
52 wee v ghy wetgeleerde/ wāt ghy hebt den ſlotel der wetenheyt ghedragen/ eñ ghy en zyt niet inghegaen/ eñ de gene die daer in ghingen hebdyt
53 verboden. Eñ doen hy deſe dingē tot henlieden ſeyde/ ſo begonſten de Phariſeen ende wetgheleerde ſwaerlick tegen hem te dringhen/ eñ ſynen mont te ouerualien van veel
54 dingen/ leggende hem lagen/ eñ begeerende yet te vaten wt ſynen mont/ dat ſy hem ſouden beſchuldighen.

Hoe Chriſtus ſijn diſcipelen leerde wachte voor de hypocrijten, vermanēde henlieden tot ſtantuaſtichcyt, Ende van menige andere Goddelijcke leeringe.

Dat xij. Capittel.

1 E Nde als daer veel ſcharen rontſomme ſtonden/ alſoo dat ſy malcanderen vertreedden/ heeft hy begonſt te ſegghen tot ſynen diſcipelen: Wacht v vanden deeſſem der Phariſeen/ dwelck is gheueynſtheyt. A Mat.16.a.6. Mar.8.b.15.
2 Maer niet en iſſer bedeckt/ dat niet en ſal ontdeet worden: noch verborgen/ dat niet en
3 ſal geweten worden. want dat ghy in duyſternißen gheſeyt hebt/ ſal in t'licht gheſeyt worden: ende dat ghy in de ooren gheſproken hebt inde ſlaepcameren/ ſal ghepreckt worden op de daken. Mat.10.c.26. Mar.4.c.22.
4 Maer ick ſegge v mijnen vrienden: En wilt niet vervaert weſen van de gene die t'lichaem doodē/ ende na deſen en hebben ſy niet meer dat ſy doen mogen.
5 Maer ick ſal v toonen wien ghy vreeſen moet: vreeſt hem die na dat hy ghedoot heeft de macht heeft te worpē inde helle. Alſo ſegghe ick v vreeſt deſen.
6 En vercoopt men niet vijf muſſchen om twee cleyn penningē eñ niet een van dien en is voor Godt
7 vergeten? Maer oock de hayren vs hooftſ zyn alle getelt. Daerom en wilt niet vreeſen/ want ghy zyt beter dan veel muſſchen.
8 Eñ ick ſegge v: Alle die my beliyt voor de menſchen/ dien ſal de ſone des menſchē oock beliyden voor de Engelen Gods: Mat.10.d.32. Mar.8.d.38. B 2.Tim.2.b.12. Mat.11.c.32.
9 maer die my loochent voor de menſchen die ſal verloochent worden voor de Engheleu Gods. Mat.3.d.33.
10 Ende alle die een woort ſeyt tegen dē ſone des menſchē/ dat ſal hem vergeuen worden/ maer den genen die inden heyligē geeſt blaſphemeert/ en ſal niet vergeuen worden.
11 ✝ Ende als ſy v brengen ſullen inde Synagogen/ eñ tot de wetbonderen ende machtige heeren/ ſo en wilt niet beſorcht zyn/ hoe oft wat ghy antwoorden ſult/ oft wat ghy ſeggen ſult/ Mat.10.b.19. Mar.13.b.11.
12 want de heylige geeſt ſal v leeren op de ſelue ure wat ghy ſult moeten ſeggen.
13 Ende een vander ſcharen ſeyde tot hem: Meeſter ſegt mijnen broeder dat hy de erfeniſſe met my deele:
14 Eñ hy ſeyde hē: Mēſch wie heeft my rechter oft erfſcheyder gemaect tuſſchen v lieden?
15 Eñ hy heeft tot henlieden gheſeyt: Siet toe/ ende wacht v van alle gierichcyt/ want niemant en leeft van de ouerC vloedicheyt der dinghen die hy beſit. Eccl.11.c.19
16 Eñ hy ſeyde tot henlieden een gelijckenuſſe/ ſeggēde: Eens rijcx mans acker heeft ouervloe
17 dige vruchten voorts gebracht/ eñ hy dachte in ſy ſelven/ ſeggende: wat ſal ick doen/ want ick en heb niet daer ick mijn vruchtē in mach
18 vergaderen? Ende hy heeft gheſeyt/ dit

ſal

sal ick doen: Ick sal myn schuerkens afbreken
ende meerder maken / ende daer sal ick ver-
gaderen al dat my gewassen is / en̄ myn goe-
den / ende ick sal myner sielen seggen: siele
ghy hebt veel goets opgeleyt voor veel iarē
rust / eet / drinct / hast. En̄ God heeft hem
gesecht: Ghy sot / desen nacht eyschē sy v siele
van v wederom: en̄ de goeden die ghy bereyt
hebt / wiens sullen die wesen? Also is hy die
voor sy selven eenen schat vergadert / en̄ en
is in God niet ryck. *

Mat.6.c.19. Ende hy heeft tot sijnen discipelen geseyt:
1.Pet.5.b.7. Daerom segghe ick v: En wilt niet sorchfuldich
Psal.54.d.23. zijn uwer sielen wat ghy eten sult / noch
den lichaem wat ghy aendoen sult. De siele
is beter dan de spijse / ende t'lichaem beter
dan t'cleedt. Aenmerckt de raven / want
sy en saeyē noch en maeyē niet / die noch hel-
der noch schuere en hebbē / en̄ God voedtse.
Hoe veel weerdiger zijt ghy dan die? Maer
wie van v lieden mach al denckende tot sijn-
der lengdē eenen cubitus toe doen? Aldus
is dat ghy niet en vermoecht tghene dat het
minste is / waerom zijdy van de ander dingē
besorcht? Aenmerckt de lelie hoe die wassen /
sy en arbeyden noch sy en spinnen niet / maer
ick segge v / dat Salomō in alle sijn glorie niet
gheclaedt en was als een van desen. En̄ is
dat het gras (dat heden is indē acker / en̄ mor-
gen inden ouen geworpen wort) God also
cleet / hoe veel te meer v ghy cleyn van geloo-
ue? Ende en wilt ghy niet vragen wat ghy
eten sult oft drinckē / en̄ en wilt v niet verhef-
fen om hooge / want alle dese dingen soecken
de luydē der werelt. Maer v vader weet wel
dat ghy alle dese dingen behoeft. maer soect
eerstmael het ryck Gods / en̄ alle dese dingē
sullen v toegeworpen wordē. En wilt niet
vreesen o ghy cleyn vergaderinge / want het
heeft uwē vader believt v te geven het ryck.
Vercoopt dat ghy hebt / en̄ gheeft aelmis-
Mat.6.e.20. sen. Maer voor v borsen die niet en verou-
deren / eenen schat die niet en mindert inde
hemelen / daer gheen dief aen en coemt / noch
gheen motte en bederft / want waer uwen
schat is / daer sal ook v herte zijn.
† Laet v lendenē omgort wesen / en̄ bernē-
de lichten in v hant / en̄ ghy weest gelijc den
menschen die hare heere verbeydē wanneer
hy wederkeerē sal van de bruyloft / op dat sy
(als hy coemt en̄ clopt) hem terstont opē doen
mogen. Salich zijn die knechten / de welcke
(als de heere coemt) hy sal wakende vinden /
voorwaer ick segge v dat hy hem opschorten
sal / en̄ salse doē ter tafelē sitten / en̄ voorgaen-
de sal hyse dienen. En̄ is dat hy coemt inde
tweede wake / ende is dat hy inde derde wa-
ke coemt / ende dat hyse also vint / salich zijn
Mat.24.d.43. die knechten. Maer weet dit / dat waere sa-
ke / dat de vader des huysgelins wiste ter wat
Apo.16.c.15. uren dat de dief coemen soude / hy soude voor-
waer waken / ende by en soude sijn huys niet
laten doorgraven. En̄ ghy weest ook be-
reedt / wāt ter uren al ghijt niet en meynt / sal
de sone des menschē comen. Ende Petrus
heeft tot hē gheseyt: Heere segdy dese gelijc-
nisse tot ons / oft ook tot allegader? En̄
de Heere heeft geseyt: Wie meynt dy dat ter
getrouwe ende wijs huysbesorder is / den
welckē de heere gestelt heeft ouer sijn familie /
om dat hy die te sijnen tijde gheven sou de en
mate terwen? Salich is die knecht de welc-
kē de heere (als hy coemt) sal also doende vin-
den. Voorwaer ick segge v dat hy maer alle
dat hy heeft hem stellen sal. Maer is dat de
knecht seyt in sijn herte: myn heere verreet
te comen / en̄ dat hi begint te slaē de knechten
en dienstvrouwen / en̄ eeten en̄ te drincken /
en̄ dronckē te worden / so sal de heere van
dien knecht comē op dē dach als hyt niet en
verpeyt / ende ter uren die hy niet en weet / ende
hy sal hem in stucken slaen / en̄ sijn deel sal hy
metten ongheroutwen stellen. Maer de
knecht die sijns heeren wille geweten heeft /
en̄ en heeft hem niet bereyt / en̄ en heeft niet
gedaen na sijnē wille / die sal geslagē worden
met veel slagen / maer die niet geweten en
heeft / en̄ heeft gedaen dingen die slagē weer-
dich zijn / die sal met luttel slagen geslagē wor-
den. En̄ alle wien veel gegeven is / van dien
sal veel gheeyscht wordē / en̄ wien men veel be-
trout heeft / van dien salmen meer eyschen.
Ick ben gecomē om vier te brengē op d'aer-
de / en̄ wat wille ick dan dat ontstekē worde?
Een̄ ick moet met een doopsel gedoopt wor-
den / en̄ hoe worde ick benaut tot dat vol-
bracht wort? Meynt dy dat ick ben gecomen Mat.10.d.34.
om vrede te gevē op de aerde? Neē segge ick v /
maer een afscheydinge. want van desen tijt
voort sullēder vijue zijn in een huys geschey-
den / dy tegen twee / en̄ twee tegen dry. De
vader sal gescheyden worden tegen t'kint / en̄
t'kint tegen sijnen vader / ende de moeder te-
ghen de dochter / ende de dochter teghen de
moeder / de swerinne teghen haer behoude
dochter / ende de behoude dochter tegen haer
swerinne. Ende hy seyde tot de scharen: Mat.16.a.
Als ghy sult sien een wolcke opgaende van Marc.8.d.
den westen so segdy terstont: daer coemt eenē
plaserghen / ende t'geschiet also: en̄ als ghy
den suydē windt sien blasen / so segdy: Het sal
heet zijn / ende het geschiet. Ghy hypocritē /
de gedaente des hemels en̄ der aerden condy
oordeelē / maer hoe en oordeeldy desen tijt niet?
Ende waerom en oordeeldy niet van v sel- Mat.5.d.25.
uen dat rechtveerdich is? En̄ als ghy gaet
met uwen wedersprecker tot den prince / so
doet neersticheyt om onderwegen van hem
ontslagen te zijne / dat hy v by auonturē niet
en trecke totten rechter / ende dat de rechter v
leuere den sceenwachter / ende dat de scee-
wachter v inden kercker worpe. Ick segge
v / ghy en sult daer niet wtgaen / tot dat ghy
betaelt ook de laetste mijte.

Hoe de Heere Iesus een Ghelijckenisse vanden vijghebooms
sprack / ende hoe dat hy den vrouwe op den sabboth dach genas,
Hoe hy noch schoon leeringen seyt / ende leert den volcke.

Dat xiij. Capittel. †

1 Ende op den selven tijt waren daer som- A
mighe tegenwoordich / boodschappende
hem vanden Galileeusche / der welcker bloet
Pylatus hadde gemengt met haren sacrifici-
en. En̄ hy antwoordende heeft tot henlieden
gheseyt:

geseyt: Meyndy dat dese Galileeusche bonē alle de Galileeusche sondaers waren/om dat sy sulcke dingen geleden hebben? Neen sy/ segge ick v: Maer t'en zy dat ghy penitencie hebt/so suldy allegader desgelycks vergaen.

Gelijck die achtiene/op de welcke geuallen is dē toren vā Siloe/ eñ heeftse gedoot: meyn dy dat die schuldich waré meer dā alle de mēschē die te Jerusalē woondē? Neen sy/ segge ick v/ maer ist dat ghy geen penitencie en hebt/so suldy al te samé desgelycks vergaē. *

✠ Maer hy seyde dese ghelyckenisse: Een man hadde eenē vygeboom geplant in synē wyngaert/eñ hy is gecomē soeckēde vruchtē in haer/eñ hy en heeft geen gevondē. Eñ hi heeft geseyt totté wyngaerder: Siet het zyn nu dry iarē/dat ick come/soeckēde vruchté op desen vygeboom/eñ ic en vinde geen. Daerom houwet dien af/ wāt waer toe beslac: hy de aerde? Maer die antwoordēde heeft tot hē geseyt: Heere laet dien staen noch dit iaer/ tot dat ick hē omgrauen hebbe/ eñ mest daer aen geleyt/ Oft hi ymmer ooc eenige vruchten voorts brachte/maer en is des niet/so sul dy dié in toecomēden tyde afhouwē. Eñ hy was leerende in haerlieder Synagoge op de sabboth dagē. Eñ siet daer was een vrouwe die eenē geest der siectē hadde achtien iaren lanck/eñ sy was gecromt/ eñ sy en mocht geenslins opwaerts sien/ De welcke als Jesus gesien heeft/ so heeft hy haer tot hem geroepen/eñ tot haer geseyt: Vrouwe ghy zyt verlatē vā v siecte. Eñ hy heeft op haer synē handē gelept/ eñ terstōt werde sy opgericht/ eñ sy glorificeerde Godt. Eñ de ouerste der Synagogen/ antwoordēde (verbolgē zynde om dat Jesus op dē sabboth genesen hadde) heeft geseyt totter scharen: Daer zyn ses dagen/in de welcke men wercken moet/ aldus coemt op dese dagen eñ laet v gesont makē/ eñ niet op dē sabboth dach. Maer de Heere tot hem antwoordēde heeft geseyt: Ghy hypocryt en ontbint een yegelick van v lieden niet synē osse oft ezel vāder cribbē/eñ leydtse om te wateren: Eñ dese Abrahams dochter/de welcke Satanas gebonden heeft/ siet nu achtien iaren lanck/en moestmen die niet ontbindē vā desen bant op den sabbothdach?

Eñ doen hy dese woordē seyde/ so werden beschaemt alle syn vianden ende alle t'volck verblyde hem van alle de dingen/die glorioselick van hem ghedaen worden. *

✠ Daerom seyde hy: wiē is t'ryck Gods gelyck/oft wien sal ick dat gelyckē? Het is gelyck den mostaert sade/het welck een man genomen hebbēde/ in synē hof gesaeyt heeft/ eñ het is gewassen/ende het is geworden tot eenen grooten boom/ eñ de vogelen des hemels hebben in syn tacken gerust/ Eñ wederom heeft hy geseyt: welcken dingē sal ick t'ryck Gods gelycken? Het is gelyck den heue/welck een vrouwe ghenomen heeft/ eñ gheborghen in dry maten meels/ tot dat heel geheeft worde. Eñ hy ginck door de steden ende casteelen leerende/ende reysende na Jerusalem. *

Eñ een seyde hē: Heere zyndер oock weynich die salich worden? Eñ hy heeft tot hem geseyt: Arbeyt te stryde om in te gaē door de enge poorte/want vele (segge ick v) sullēder begheeren in te gaen/ eñ sy en sullen niet mogen. Maer als de vader des huysgesins sal ingegaen zyn/ ende hy de doze sal ghesloten hebben/ ende ghy sult beginnen buytē te staen/eñ aen de doze te cloppē seggende: Heere doet ons open/ ende hy antwoordende v lieden/ segghen sal: Ick en kenne v niet van waer ghy zyt/ dan suldy beginnē te seggen: wy hebben voor v geten ende gedroncken/ eñ in ons straten hebdy geleert. Eñ hi sal v lieden seggen: Ick en kenne v niet van waer ghy zyt/ gaet alle van my ghy werckers der boosheyt: Daer sal weeninge ende crysselinge van tanden zyn: Als ghy sult sien Abrā ham/eñ Isaac/eñ Jacob/ende alle de propheten int ryck Gods/ende v daer buyten gedruen te worden. Eñ daer salder comen vant oost/ eñ van west/vā noorden/eñ van suydē/ ende sy sullen ter tafelen sittē int ryck Gods. Eñ siet si zyn de laetste die d'eerste sullē zyn/ ende sy zyn d'eerste/ die de laetste zyn sullen.

Op dien selven dach zyn tot hem gecomen sommighe vanden Phariseen/segghende tot hem: Gaet wt/ eñ reyst vā hier/ want Herodes wilt v dooden. Eñ hy seyde tot henlieden: Gaet henen ende segt dien vos: Siet ick worpe duyvels wt/ eñ ick wercke gesonthēden heden eñ morgen/ ende ten derden dage neme ick een eynde. Maer nochtans moet ick noch heden eñ morgen eñ den nauolgenden dach wandelen/ want ten mach niet wesen dat een Prophect ergens soude verdaen worden/dan in Jerusalem. Jerusalem Jerusalem/ die de propheten doot/ eñ steent degene die tot v gesonden wordē: Hoe dicmael heb ick v kinderē willen vergaderen/ als eenen voghel synen nest onder syn vederen/eñ ghy en hebbes niet ghewilt. Siet v huys sal v woest ghelaten worden. Maer ick seghe v lieden: dat ghy my niet sien en sult/ tot dat comen sal als ghy seggen sult: Ghebenedyt is hy die daer coint inden naem des Heeren.

Hoe Iesus in een Phariseus huys ghenoodt zijnde eenen waterſuchtigen menſche genas. Ende hoe hy de ghenoodde leerde. Ende van de ghelijckenisse der ghenoodden ten auontmale, ende hoemen hem seluen vertoochenen sal.

Dat xiiij. Capitel. ✠

Ende het is geschiet doen Jesus ginck int huys van eenen prince der Phariseen/op eenen sabboth dach/om broodt te eten/ eñ sy sloegen hem gade. Eñ siet een waterluchtich mensch was voor hem/ eñ Jesus antwoordēde heeft geseyt tot de wetgeleerde eñ Phariseen/ seggende: Jst gheoorloft op eenen sabbothdach te genesen? Maer sy swegen. Eñ hy dien te hem nemende heeft hem genesen/eñ laet gaen. Eñ antwoordēde tot henlieden hy heeft geseyt: wiens van v liedē ezel oft osse sal inden put vallen/eñ dat hy dié niet en sal terstont wt trecken op eenen sabbothdach? Ende sy en consten hem hier op niet gheantwoorden. Eñ hy seyde oock tot de

ghenoodde

B ghenoodde een ghelijckenisse / aenmerckende hoe dat sy d'eerste sitplaetse vercosen / seggende tot henlieden: Als ghy genoodt zijt ter bruyloft / soo en sit in d'eerste plaetse niet / op auentueren ofter yemandt eerlijcker dan ghy ghenoot ware van heim / en dat hy die v ende dien genoot heeft / comende tot v segge: Geeft desen plaetse / ende dat ghy dan beghint met beschaemtheden de laetste plaetse te nemen / maer als ghy geroepē zijt so gaet ende sit inde laetste plaetse / op dat hy (wanneer hy comen sal die v genoodt heeft) v segge: Vrient climt opwaerts Dan salt v glorie zijn voor de gene die daer tsamen ter tafelen sitten: want alle die hem verheft sal vernedert worden ende wie hem vernedert die sal verheuen worden. *

Pro.25.b.7.
Luc.18.c.14.
Mat.23.b.12.
Tob.4.b.7.
Pro.3.b.8.

✠ Ende hy seyde ooc tot den ghenen die hem genoodt hadde: Als ghy eenē noenmael oft guōtmael houdt so en wilt v vriendē niet roepen noch v broeders noch v magē / noch v rijcke gebueren / dat sy by auentuerē v niet wederom en nooden / ende dat v vergeldinge geschiede. Maer als ghy eenen maeltijt houdt so roept arme / cräcke / cruepele / en blinde / en ghy sult salich zijn / want sy en hebbē niet om te vergelden / want het sal v geloont worde in de verrijsenisse der rechtueerdiger.

Mat.22.a.2.
Apo.19.b.9.

D En als hy dit gheseyt hadde: so heefter een vanden ghenen die tsamen ter maeltijt saten tot hem geseyt: Salich is hy die broot eē sal int rijck Gods. En heeft tot hem gheseyt: Een mensche heeft eenen grootē auontmael gehouden / en hy heefter vele geroepen. En hy heeft synen knecht gesondē op de ure des auontmaels om den genoodden te seggē dat sy comen souden / want alle dingē nu bereyt waren. En sy begonsten henliedē alle te samē te ontschuldigē: D'eerste heeft hem geseit: Ic heb een landthuys gecocht / en t'is my noot dat ick wtgae ende dat besie: Ick bidde v verontschuldicht my. En de ander heeft geseyt: Ick heb vijf ionghe ossen gecocht / en ick gae die procuē: Ic bidde v verontschuldicht my.

E

En een ander heeft geseyt: Ic heb een huysvrouwe getrout / en daer om en mach ick niet comē. En de knecht wederom gekeert synde heeft dese dingē synē heere geboodtschapt. Doē heeft de vader des huysgesins gestoort zijnde geseyt tot synē knechte: Gaet geringe wte tot de straten en wijcken der stadt / en de arme / en cranche / ende blinde / ende creupele hengt hier binnen. En de knecht heeft geseyt: Heere t'is gedaen ghelijck ghy geboden hebt / en daer is noch plaetse. En de heere heeft tot synē dienaer geseyt: Gaet wt tot de wegen ende tuynen / ende dwingtse binnen te comē / op dat myn huys mach vervult worden. Ende ick segge v lieden dat niemant van dien mannen die gheroepen zijn / myn auontmael smaken en sal. *

F ✠ En daer gingen veel scharen met hem / ende omgekeert zijnde heeft hy tot henliedē geseyt: Ist dat yemant tot my coemt / ende niet en haet synen vader ende moeder / ende huysvrouwe / ende kinderen / ende broederen ende susteren / ende noch ooc mede sijn siele / so en mach hy myn discipel niet zijn.

Mat.10.d.37

Mat.10.d.38.
Mat.16.b.24.

Ende wie sijn cruys niet en draecht / ende comt na my / die en mach myn discipel niet wesen. Want wie dā v lieden willende eenen toren timmerē en rēkēt niet eerstmael al sittende de costē die daer van noode zijn / oft hy die heeft om te volmakē / op dat namaels als hy t'fondament geleyt sal hebben en niet en sal mogē volmaken / alle diet sien niet en beginnen hem te bespottē / seggende: Dese man heeft begonnen te timmerē / en hy en heeft niet mogē volmakē. Oft wat conincx willende gaen orlogē tegen eenen anderen coninck / en sal niet eerstmael sittende dencken oft hy soude moghen met thien duysent hem tegen comen / die met twintich duysent tot hem comt? Wāt anders so seynt hy bodē wt (als die noch verre is) en begheert tgene dat den vrede aengaet. Aldus ooc een yeghelick van v lieden wie niet en verlaet alle dat hi besit / die en mach myn discipel niet wesen. Het sout is goet / maer ist dat sake dat het sout onsmakelick wordt / waer mede salment souten? want een is noch totten lande noch totten meshoop nutrelick / maer het sal buyten weeh geworpen worden. Die ooren heeft om te hooren / die hoore.

Mat.5.b.13.
Mar.9.b.49.

Hoe Iesus de murmuracie der Phariseen doet swichen met schoone ghelijckenissen van het verloren schaep ende verloren penninck, ende verloren sone.

Dat xv. Capitel ✠

1 E Nde de publicanen en sondaers waren tot hem comēde / dat sy hem hooren souden.

2 En de Phariseen en Scryben hebben gemurmureert / seggēde: Dese ontfangt de sondaren / en eet met henlieden.

Mat.9.b.11.

3 En hi heeft tot henlieden geseyt dese gelijckenisse seggende:

4 Wat mensche isser van v liedē die hondert schapen heeft / en ist dat hy een van dien verliest / en verlaet hy dan met de neghen en negentich in de woestijne / en gaet tot het gene datter verloren was tot dat hyt vint? En als hy dat gevonden heeft soo legt hy dat op syn schouderen / hem verblijdende / en tot huys comende roept hy te samen sijn vrienden en ghebueren seggende: Verblijt v met my / want ick hebbe myn schaep ghevonden dat verlorē was. Ick segge v dat oock also blijschap sal zijn inden hemel over eenē sondaer penitentie doende / meer dā over negen en negentich rechtueerdige die geen penitencie en behoeuē. Oft wat vrouwe isser hebbende thien penningen / ist dat sy eenen penninck verloren heeft / en ontsteect sy niet een licht ende worpt het huys omme / ende soect neerstelick tot dat sy dien vint: En als sy dien gevonden heeft so roept sy te samē haer vriendinnen en gebuerinnen seggēde: Verblijt v met my / wāt ick heb vonden den penninck dien ick verloren hadde: Also segge ick v / t'sal blijschap wesen voor de Enghelen Gods over eenē sondaer die penitēcie doet. *

B

C

✠ En hy seyde: Een mensche hadde twee sonen / en de tomste van dien heeft synē vader geseyt: Vader geeft my het deel van mynen goede / d'welck my toecomt. En hy heeft

hem

hem t'goet gedeylt. Eñ na een luttel dagē
is de ioncste sone (als hyt al vergadert hadde) wt gereyst in een verre lantschap / eñ aldaer heeft hy syn goet verdaē leuēde onuyt
D schelic. Eñ als hyt al verdaen hadde / so isser eenen crachtigen honger opgestaē in dat lātschap / ende hy begonste gebrec te lyden. Eñ hy is wechgegaen / ende heeft hem genoecht by eenen borger vā dien lande. Eñ die heeft hem gesonden in syn hoeue dat hy de verkenen hoeden soude. Eñ hy begheerde synen buyck te vullē van dat draf dat de verE kenen aten / eñ niemāt en gaeft hem. Maer in sy seluen gekeert zynde / heeft hy gheseyt: Hoe veel huerlinghen myns vaders zynder die ouerloedelick broot hebbē / eñ ic vergae hier van hongere: Ick sal opstaen eñ gaen tot mynen vader / eñ hem seggen: Vader ick heb ghesondicht in den hemel ende voor v / nu en ben ick niet weerdich ghenoemt te worden v sone / maect my als een van uwen huerlingen. Ende opstaende hy is gheComen tot zynen vader. Ende doen hy noch verre was / heeft hem syn vader gesien en hi is door bermherticheyt bewoecht geworde / ende toeloopende hy is op synen hals gevallen / ende hy heeft hem gheCust. Ende de sone heeft tot hem geseyt: Vader ick hebbē gesondicht inden hemel ende voor v / ic en ben nu niet weerdich v sone genoemt te wordē.
F Ende de vader heeft tot zynen knechten gheseyt: Haestelick brengt voorts het eerste eerlick langhe cleedt / ende doet hem dat aen / ende geeft hem eenen rinck aen syn hant / eñ schoenen aen syn voeten / eñ brengt het gem / st calf / ende doodet / ende laet ons eten / eñ v olicken maeltyt houden / want dese myn sone was doodt / eñ hy is wederom leuende geworden: hy was verloren / eñ hy is gevonden. Eñ sy hebbē begonnen blydelick te etē.
Maer syn outste sone was int velt / eñ doē hy quam ende naecte den huyse / soo heeft hy gehoort een gelanck / ende een gedans / eñ hy heeft geroepen eenen vanden knechten / ende gheuraecht wat dese dinghen waren.
B Ende dese heeft hem geseyt: Al broeder is comen / ende v vader heeft dat ghemest calf ghedlagen / om dat hy hem gesont heeft ontfangen / Ende hy is voronweerdicht geworden / ende en heeft niet willen binnen gaen. Hierom syn vader wtghegaen zynde / heeft hem beghonst te bidden. Eñ hy antwoordende heeft tot synē vader geseyt: Siet ick diene v soo veel iaren / ende noyt en heb ick v gebodt ouertreden / eñ ghy en hebt my noyt eenen bock gegeuen dat ick soude met mynē vrienden vrolicken maeltyt houden.
Maer na dat dese v sone / dit alle syn goet met de hoeren verteert heeft / ghecomen is / hebdy hem dat gemest calf geslagen. Eñ hy heeft tot hem geseyt: Sone ghi zyt altyt met my / eñ alle wat myne is dat is uwe / Maer men moest vrolicken maeltyt houden ende vrolic zyn / wāt dese uwe broeder was doot / eñ hy is wederom leuende geworde / hi was verloren / ende hy is ghevonden. *

Vanden hofmeester die syns heeren goet verquist hadde. Eñ hoe niemant Godt ende den rijckdom ghedienen kan. Ende vanden rijcken vreck ende den armen Lazaro.

Dat xvj. Capittel. ✠

ENde hy seyde tot synen discipelen: Daer A was een rijck mēsch die eenē hofmeester hadde / ende desen is by hem ouer gedragen geweest als oft hy zyn goet verquist hadde.
Ende hy heeft hem geroepen / eñ tot hem geseyt: wat hoor ick dit van v? doet rekeninge van uwer hofmeesterschap / want ghy en sult voortaen niet meer moghen hofmeester wesen. Eñ de hofmeester heeft gheseyt in sy selue / wat sal ick doen / want myn heere my de hofmeesterschap afneemt? Ick en can niet graeuen / ick schaem my broot te bidden:
Ic weet wat ic doē sal / op dat sy (wanneer dat ick afgheset sal zyn van de hofmeesterschap) mi ontfangē in haerlieder huysen. Als hy dan alle zyns heeren schuldenaers geroepen hadde / so heeft hi dē eersten geseyt: Hoe vele zydy myneN Heere schuldich? Eñ die B heeft geseyt: Hondert vaten olie. Eñ hi heeft dien geseyt: Neēt v hantschrift / eñ sit haestelick schrijft vytrich. Daer nae heeft hy den anderē geseyt: Maer ghi hoe veel zydy schuldich? De welcke heeft geseyt: Hondert choren maten terwe. Hy seyde hem: Neēt uwē briefeñ schrijft tachtētich. Eñ de heere heeft den hofmeester der boosheyt ghepresen / dat hy voorsienlic gedaē hadde / wāt de kinderē deser werelt zyn voorsichtiger / dan de kinderen des lichts in haer geslachte. Eñ ick segge v liedē: Maect voor v vriendē vā dē mammon der ongerechtigheyt / op dat si v ontfangē (als ghi vergaē sult) in de eewige tabernakelē. *
✠ Die ghetrouwe is int minste / die is int C meeste oock getrouwe / eñ die int cleyne onrechtuerdich is / die is int meeste ooc onrechtuerdich. En hebdy dan indē onrechtuerdigen Mammon niet getrou gheweest / dat warachtich is / wie sal v dat betrouwen? Eñ ist dat ghy in eens anders goet niet en hebt getrou geweest / wie sal v geuen dat uwe is?
Een knecht en mach twee heeren dienē / Mat. 6. c. 24.
want hy sal dē eenen haten ende den anderē liefhebben / oft hy sal den eenen by blijvē / eñ den anderē versmadē. Ghy en moecht Gode niet dienen eñ den Mammon / eñ alle dit D hoorden de Phariseen die gierich waren / eñ sy begeten hem. Eñ hy seyde tot henliedē: Ghy zyt de gene die v selue rechtuerdich maect voor de menschen / Maer God kent v herten / want dat den menschen hooge is / dat is een afgrijselicheyt voor Godt. *
De wet eñ de Propheten zyn tot Johannes toe / want vā dien tijt voorts wordt het rijck Gods vercondicht / ende een yeghelick doet daer gewelt op. Maer het is lichter Mat. 5. c. 18.
hemel eñ aerde te vergaen / dan vander wet een stipken te vallē / Alle die syn huysvrouwe verlaet / eñ een ander trouwet / die doet Mat. 5. c. 32. Mar. 10. b. 11. 1. Cor. 7. b. 10.
ouerspel: ende die de verlaten van harē man trouwet / die doet ouerspel.
✠ Daer was een rijc mensch / eñ hi worde E gecleedt met purpur / eñ syn lijnwaet / eñ hy hadt dagheliicks seer wellustelick. Eñ daer

was een bꝛootbidder/Lazarus genaemt/die
aen ſyn doꝛe lach vol ſweꝛē/ begeeꝛēde veꝛ
ſaet te woꝛdē vanden bꝛoꝛkens die vā des
rycx mans tafele vielen/ maer ooc ſo quamē
de hondē eñ leccē ſyn ſweꝛē. Eñ tis geſchiet
dat de bꝛootbiddere ſteꝛf/ eñ gedꝛagē woꝛde
vā de Engelen in Abꝛahams ſchoot. Ooc ſo
is de ryckе geſtoꝛuen/eñ hy is ghegrauen in
de helle. Eñ ſyn oogē opheffende als hy in
de toꝛmenten was/hy heeft Abꝛaham geſien
van veꝛre/eñ Lazarum in ſynē ſchoot. Eñ
hy heeft roepende gheſeyt: Vader Abꝛaham
ontfermt v mynder/ eñ ſeynt Lazarū dat hy
d'wterſte vā ſynē vinger ſteke int water/dat
hy myn tonge mach veꝛcoelen/ want ic woꝛ
de hier gepynicht in deſe vlamme. Eñ A-
bꝛaham heeft tot hem geſeyt: Sone weeſt ge
dachtich dat ghy goet ontfangen hebt in v le
uē/ende Lazarus deſgelyꝛs quaet. Eñ nu ſo
woꝛt deſe veꝛtrooſt/ maer ghy woꝛdt gepy-
nicht/ eñ bouen alle deſe ſo is tuſſchen ons
eñ v lieden een groot onderſcheytſel vaſt ge
ſtelt/ alſo dat de gene die vā hier wille ouer-
comen tot v lieden/dat niet en mogen doen/
noch van daer tot hier ouer comen. Eñ hy
ſeyde:So bidde ick v dan vader/dat ghi hem
ſeynt in myns vaders huys/ want ic hebbe
vyf bꝛoeders/op dat hy henlieden mach ge-
tuygen dat ſy oock niet en comē in deſe plaet
ſen der toꝛmentē. Eñ Abꝛahā heeft tot hem
geſeyt:Sy hebben Moyſen eñ de Pꝛopheteē/
laetſe die hooꝛen. Eñ hy heeft geſeyt: Neen
vader Abꝛaham/ maer iſt ſake datter yemant
vanden dooden tot henlieden gaet/ſo ſullen
ſy penitencie doē/ En hi heeft tot hē geſeyt:
Iſt dat ſy Moyſen eñ de Pꝛopheten niet en
hooꝛen/ſo en ſullen ſy oock niet geloouen/ al
waert datter yemant vander doot veꝛreſe. *

Van veel ſchoonder leeringen ende gelijckeniſſen, ende hoe Ieſus thien melaetſche menſchen ghenas, ende hoe hy ſijn toecommſte ten oordeele vooꝛſeyt.

Dat xvij. Capittel.

AEnde hy ſeyde tot ſyn diſcipelē:Het is on-
mogelic dat daer geen veꝛargerniſſen co
men en ſouden/ maer wee dē genē/ dooꝛ den
welcken ſy comen. Het waer hem beter dat
ter eenen molenſteen gehangē woꝛde aē ſy-
nen hals/eñ dat hy gewoꝛpē woꝛde inde zee/
dan dat hy veꝛarghere een van deſen cleynē.
Siet vooꝛ v. Iſt dat v bꝛoeder tegen v ge
ſondicht heeft/ſo ſtraft hē/ eñ iſt dat hy peni-
tēcie doet/ ſo veꝛgenet hem/ eñ iſt dat hy ſe-
uenmael ſdaechs tegen v ſondicht/eñ dat hy
hē ſeuenmael ſdaechs bekeert tot v ſeggen-
de: t'is my leedt/ ſo veꝛgenet hem. Eñ de
Apoſtelen hebben geſeyt dē heeꝛe: Vermeer
deꝛt ons geloouе. Eñ de heeꝛe heeft geſeyt:
waert ſake dat ghy gelooue hadt als een mo
ſtaert ſaet ſo ſoudy ſegghen tot deſen moeꝛ-
boom/weꝛt wtgewoꝛtelt eñ ouergeplant in
de zee/ eñ hy ſoude v liedē onderdanich zyn.
Eñ wie iſſer van v lieden hebbende eenen
knecht ackerende/ oft de beeſten weydende/
de welcke hem vanden velde gecomē zynde/
ſegghe: Gaet terſtont doꝛe/eñ ſit ter tafelen/
eñ en ſeyt hē niet:Bereyt dat ic dat auont
mael ete/ eñ ſchoꝛſt v op/ eñ dient my/ tot dat
ick geten eñ gedꝛoncken hebbe/ ende daer na
ſuldy ghy eten eñ dꝛincken. Sal hys dien
knecht danc weꝛē/ om dat hy gedaē heeft dat
hy hē beuolē hadde? Ic en meyns niet. Alſo
ooc als ghi gedaē hebt alle dat v beuolē is ſo
ſegget: wi zyn onnutte knechtē/ dat wi ſchul
dich waren te doen/dat hebben wi gedaen. *
✠ Eñ t'is geſchiet doen hy ginc na Ieru-
ſalem/dat hy ginck dooꝛt middē van Sama
rien eñ Galileen. Ende als hi quam in een
caſteel/ ſo zyn hem te gemoete gecomē thien
melaetſche mannē/ de welcke hebbē geſtaen
van veꝛre/ eñ hebbē haeꝛlieder ſtemme op-
geheuen ſeggende: Ieſu meeſter ontfeꝛmt v
ons. De welcke als hy geſiē heeft/ ſo heeft
hy geſeyt: Gaet henē veꝛthoont v den pꝛie-
ſters:eñ t'is geſchiet doen ſy gingē dat ſy ge-
ſuyuert zyn. Maer een van dien ſiende dat
hy geſuyuert was/is wederom gekeert/met
grooter ſtemmen Godt grootelick louende/
eñ hy is op ſyn aenſicht genallē vooꝛ ſyn
voeten danckende/ eñ deſe was een Samari
taen. Eñ Ieſus anꝛewoꝛdēde heeft geſeyt:
En zynder niet thiē geſuyuert/ eñ waer zyn
de negen? Daer en is niemāt geuondē die
weder gecomen is/eñ Godt de glozie gegē-
uen heeft/ dan deſe vꝛemdelinck. Ende hy
heeft hem geſeyt: Staet op/gaet weech/wāt v
ghelooue heeft v gheſont ghemaect. *
✠ Eñ gevꝛaecht zynde van de Phariſeen
wanneer dat het ryck Gods coēt/ ſo heeft hy
henlieden gheantwoort/ eñ geſeyt: Het ryck
Gods en comt niet met wꝛwendigē gebaꝛt/
noch mē en ſal niet ſeggē: Siet hier oft ſiet
daer/want ſiet het ryck Gods is binnen v lie
den. Eñ hy ſeyde tot ſynen diſcipelen: De
dagen ſullen comen als ghy ſult begeeren te
ſien eenen dach vanden ſone des menſchē eñ
ghy en ſult dien niet ſien. Ende men ſal v
ſeggen: Siet hier eñ ſiet daer. En wilt daer
niet gaen noch en volchtſe niet/ wāt gelyc
den blixem ſchynende vā onder den hemel/
blincket ouer alle dat onder dē hemel is/alſo
ſal de ſone des menſchen zyn in ſynen dach/
Maer eerſtmael moet hy veel lydē/ eñ ver
woꝛpen woꝛden van deſen ghelachte. *
Eñ gelyc dat geſchiet is in de dagen van
Noe/alſo ſalt oock weſen inde dagen vandē
ſone des menſchē. Sy aten/eñ ſy dꝛoncкē/
ſy trouden huyſvꝛouwen/ ende woꝛden ten
houwelicke gheghenen/ tot op den dach dat
Noe inde arcke ginck/ eñ dat den ouerulodt
gecomen is/eñ heeftſe alle vernielt. Deſge
lyꝛs alſoot geſchiet is in de dagen vā Loth/
ſy aten eñ ſy dꝛoncken/ ſy cochten eñ veꝛcoch
ten/ ſy planteden ende timmeꝛden/ maer
op den dach doē Loth ginc van Sodomen/
heuet geregent vier eñ ſwefel vanden hemel/
eñ heuet al vernielt. In deſer voegen ſalt
weſen op den dach dat de ſone des menſchē
ſal geopenbaert woꝛden. In die uꝛe ſo wie
zyn ſal opt dack/ eñ ſyn ghereetſchappen int
huys/die en come niet nederwaerts om die
te halen/eñ die opt velt is en keere deſgelyꝛs
ooch niet achterwaerts. weeſt gedachtich
der huyſvꝛouwē vā Loth. So wie begeert
ſyn

Mare.8.d.35. Ioh.12.b.25. Mat.16.d.26. 1.thi.6.d.18. syn siele te behoudē/die salse verliesen/ ende so wie die verliest / die salse leuende maken.

25 Jck segge v liedē: In dié nacht salder twee
26 weesen in een bedde/ de eene sal opgenomen
27 worden / ende de ander sal achter ghelaten worden. Daer salder twee zyn tsamen ma
28 lende/de eene sal op genomen worden/eñ de ander achtergelaten: Twee int velt/ de eene sal opgenomen worden/ende de ander ach=
29 ter ghelaten. Antwoordende seggben sy
30 hem: waer Heere? De welcke heeft hen
31 gheseyt: So waer het lichaem is/ daer sullen de arens vergaderen.

Van een gelijckenisse van eenen rechtere ende een weduwe, Van eenen Publicaen ende Phariseus, die gegaen zijn om te bid den, Hoe periculoes dat den rijcdom is, Eñ hoe Iesus eené blinden verlichte.

Dat xviij. Capittel.

Eccle.18.c.22. 1.Tes.5.d.17. A Ende hi seyde een parabel tot hen/ datmē
1 altyts moet biddē eñ niet ophoudē/ seg
2 gēde: Daer was een rechter in een stadt/die Godt niet en vreesde/ eñ gheenen mensch en
3 ontsach/ Eñ daer was een weduwe in die stadt/ende sy quam tot hem/seggende: Doet my recht van mynen wederpartyder.. Eñ
4 hy en wildes niet doen veel tydts. Maer na desen so heeft hy geseyt in sy seluen: Al ist dat ick God niet en vreese/noch de menschē niet
5 en ontsie/ nochtans want dese weduwe my moeyelick is/ so sal ick haer recht doen/dat sy ten laetsten comende mi niet te na en spreke.
6 Eñ de Heere heeft gheseyt: Hoort wat de
7 rechter der boosheyt seyt: En sal God dan geen wrake doen van synē wtuercorenē tot hem roepende nacht ende dach/ eñ sal hy pa=
8 B tiencie in die hebben? Jck segge v/ dat hy geringe wrake doen sal/ Maer nochtans de sone des menschē comende meyndy dat hy gheloone op de aerde vinden sal? *

9 ✝ Eñ hy heeft geseyt tot de sommige die in hen seluen betrouwen hadden / als recht=
10 veerdige/ ende versmaedden de andere/dese parabele: Twee menschen zyn geclommen
11 tot den tempel om te biddē/de eene was een Phariseus/eñ de andere een Publicaē/ De
12 Phariseus staēde/ badt dese woordē by sy sel uen: Godt ic dancke v/ dat ick niet en ben ge lyc de ander menschē rooners/onrechtueer=
13 digē/ouerspeelders/ als oock is dese Publi=caē: Jck vaste tweemael in de weke/ic gene
14 thiende van alle dat ick besitte. Eñ de Pub licaen van verre staende en wilde oock syn oogē niet opheffen ten hemel waerts / maer sloech syn borst/ seggbende: Godt weest
L mijns sondaers genadich. Jck segge v/ dese
Luc.14.b.11. Luc.18.b.14. is gerechtueerdicht nedergegaē in syn huys meer dan die: want alle die hem verheft / sal vernedert worden, ende die hem verootmoe dicht/ sal verheuen worden. *

Mar.10.b.13. Luc.18.b.15. Eñ sy brachtē tot hem oock cleyne kinderē/ dat hi die rakē soude/ D'welc als de discipelē sagen/ so hebbē sy die gestraft: Maer Jesus henlieden tsamen roepēde/heeft geseyt: Laet de kinderen tot my comen/ eñ en wilt se niet verbiedē/wāt alsulckē behoort het ryc Gods toe. Voorwaer ick segge v/ so wie dat ryc Gods niet en ontfangt als eē kint/die en sal
17 daer niet inne gaen. Eñ een Prince heeft hē Mat.19.b.16. Mar.10.b.17. geuraecht/seggēde: Goede meester/wat doē=
18 de sal ick d'eewich leuē besitten: Eñ Jesus heeft tot hem gheseyt: waerom noemdy my
19 goet: niemāt en is goet/dā alleē God/ weet Exo.20.b.13. ghy de geboden: Ghy en sult niet doodtslaen. Ghy en sult geen ouerspel doen. Ghy en sult geen dieuerye doen. Ghy en sult geen valsch getuygenis geuen/Eert v vaō eñ v moeder.
21 De welcke heeft geseyt: Dese heb ick al ge
22 houdē vā mynder iongheyt. D'welc als Je sus gehoort hadde/ so seyde hi tot hem: Noch een dinck gebreect v: Alle dat ghy hebt ver=coopt/ ende geuet den armen/eñ ghy sult ee=nen schadt inden hemel hebben / ende coemt
23 volcht my. Als hi dese woordē gehoort had de/ so is hy bedroeft geweest/ wāt hi was seer
24 ryc. Eñ Jesus siende hem droeuich gewor E den heeft geseyt: Hoe swaerlick sullen sy die
25 gelt hebben int ryck Gods comen/ wāt t'is lichter eenē kemel door de ooge vā een nael=de te gaen / dan eenen rychē te gaen int ryc=
26 ke Gods/ Eñ diet hoorden hebbē geseyt
27 Eñ wie mach dā salich wordē: hy heeft hen lieden geseyt: De dingen die onmogelic zyn by de menschen/die zyn mogelick by Gode.
28 Eñ Petrus heeft geseyt: Siet wy hebbent ...d
29 al verlatē/eñ zyn v na gevolcht. De welc=ke heeft henliedē geseyt: Voorwaer ic segge v liedē: niemāt en isser die hlatē heeft huys/ oft vader / oft broeder / oft huysvrouwe / oft
30 kinderen om t'ryck Gods/ eñ dat die niet en ontfangt veel meer in deser tydt / ende in de nacomende werelt het eewich leuen.
31 ✝ Eñ Jesus heeft de twaelue tot hem ge F nomen/eñ henlieden geseyt: Siet wy gaen Mat.20.b.17. Marc.10.c.32. opwaerts na Jerusalem/ eñ alle de dinghen sullē volbracht wordē/ die geschreuē zyn door
32 de Propheten vandē sone des menschē/ wāt hy sal den Heydenen geleuert worden/ende
33 bespot/eñ gegeesselt/eñ bespoghen. Ende na dat sy hem gegeesselt sullen hebben/so sul len sy hem dooden/eñ ten derden dage sal hy
34 verrysen. Eñ sy en hebben van desen niet verstaen/eñ dit woort was verborgen voor henlieden/eñ sy en verstondē niet datter ge=
35 seyt worde. Eñ t'is geschiet doen hy quam Mat.20.d.29. by Jericho/datter een blinde sadt nettens dē Marc.10.g.46.
36 wech/om aelmoesse biddende. Eñ doen hi hoorde de schare voorby gaende/so vraechde
37 hy wat dat ware. Eñ sy hebbē hem geseyt/
38 dat Jesus van Nazareth voorby ginc/ Eñ hy heeft geroepen/seggbende: Jesu Dauids
39 sone ontfermt v mynder/ Eñ die voorby G gingen/ straften hem dat hy swyghen soude. Maer hy riep noch veel te meer/ Dauids so=
40 ne ontfermt v mynder. Eñ Jesus stil staē=de/heeft geboden datmen dien tot hem bren gen soude. Eñ doen hy na by comen was/ so
41 vraechde hy hem seggende: wat wildy dat ic v doe? Eñ hi seyde: Heere dat ic sien mach.
42 Eñ Jesus heeft tot hem geseyt: Siet v ge
43 looue heeft v gesont gemaect. Eñ terstont heeft hy gesien/eñ hy volchde hem/grootelic Godt louende. Eñ als alle t'volc dit gesien heeft/so heuet Godt lof gheghenen. *

Hoe Ieſus tot Zacheum gaet ter herbergen, eñ hoe hy t'volck een gheſchenſſe leerde, Hoe hy naer Ieruſalem reet op een ezelinne veulen, ende beſchreyde de ſtadt, ende inden tempel hy verioechet wt de coopers ende vercoopers.

Dat xix. Capittel. ✣

1 ENde inghegaen zynde heeft hy Jericho doorwandelt/ eñ ſiet een man Zacheus 2 genaemt/ eñ deſe was een prince der Publicanen/ eñ hy was ryck/ eñ hy begeerde Ie- 3 ſum te ſiene wie dat hi was/ eñ hi en conſtes niet om der ſcharē wille/ want hy cleyn was vā lengden/ eñ vooꝛloopēde hy is geclom- 4 men op eenen wildē vygeboom dat hy hem ſien ſoude/ wāt hy ſoude aldaer paſſerē. Eñ 5 doen Ieſus tot de plaetſe gecomen was/ hy heeft opſiēde hem geſien/ eñ tot hem geſeyt: Zachee/ coemt geringe af/ wāt hedē moet ick in v huys blyuen/ eñ hy is haeſtelick afco- 6 men/ eñ heeft hem blydelic ontfangen. Eñ 7 als ſyt alle ſagen/ ſo murmurceꝛden ſy/ ſeg- gende: dat hy tot eenen ſondigen menſch ter B herberghen gegaen was. Maer Zacheus 8 ſtaēde heeft geſeyt totte Heere: Siet Heere/ de helft vā mynen goedē geue ick den ermē/ eñ heb ick yemant yet bedꝛogen/ dat geue ick vierdobbel wederom. Eñ Ieſus ſeyde tot 9 hem: Hedē is ſalicheyt deſen huyſe geſchiet/ Mat.10.b.11. om dat dit oock is een kint vā Abrahā/ wāt 10 de ſone des menſchē is gecomē/ om te ſoeckē eñ ſalich te maken datter verlozen was. ✱

Eñ als ſy deſe dingen hooꝛden/ ſo heeft hy 11 daer noch toenoegende een parabel gheſeyt: om dat hy by Ieruſalem was/ eñ om dat ſy meyndē dat het ryck Gods terſtōt ſoude ge Mat.25.b.14. opēbaert wozdē/ Daerom heeft hy geſeyt: 12 ✣ Een edel mēſche is wech gereyſt in een verre landt om te ontfangē vooꝛ ſh ſelue een C ryck eñ wederom te comē/ eñ geroepē heb- 13 bende zyn thien knechten/ hi heeft henlieden thien pondē gegeuē/ eñ geſeyt tot henliedē: Comenſchapt tot dat ick come/ eñ ſyn booꝛ 14 ghers haetten hem/ eñ ſy hebben hem boden na ghelonden/ ſeggende: wy en willen niet dat deſe ouer ons regnere. Eñ t'is geſchiet 15 dat hy weder quam hebbende t'ryck ontfan gen/ eñ hy heeft gebodē datmen de knechten ſoude roepen/ den welcken hy gelt gegeuen heeft/ om dat hi wetē ſoude wat een yegelick gecomenſchapt hadde. Eñ d'eerſte is geco 16 men/ ſeggēde: Heere/ v pōt heeft thien pont ghewonnen/ eñ hy heeft dien gheſeyt: wel 17 aen goede knecht/ aenghelien dat ghy in een luttel getrou hebt gheweeſt/ ſo ſuldy weſen/ macht hebbende ouer thien ſteden. Eñ een 18 ander is gecomē/ ſeggēde: Heere ſiet v pont heeft vyf pont gewonnē. Eñ deſen heeft hi 19 geſeyt: Eñ ghy weeſt ouer vyf ſteden. Eñ 20 een ander is gecomen/ ſeggende: Heere/ ſiet daer v pont/ het welc ick hebbe bewaert ge- D hadt in eenen ſweetdoeck/ want ick heb v 21 ontſien/ om dat ghy een ſtraf mēſche zyt/ ghy neemt wech dat ghy niet gheleyt en hebt/ eñ ghi maeyet dat ghi niet geſaeyt en hebt. Hy 22 ſeyt tot hem: wt uwen monde oꝛdeele ick v ghy booſe knecht/ ghy wiſt wel dat ic eē ſtraf menſche ben/ nemende dat ick niet geleyt en hebbe/ eñ maeyende dat ick niet gheſaeyt en 23 hebbe/ eñ waerom en hebdy dan myn gelt niet gegeuen ter tafelen/ eñ dat ick comende 24 dat ymmer hadde geeyſcht met gewin? Eñ den genen die daer by ſtonden/ heeft hy ghe- ſeyt: Neemt vā hem dat pont/ eñ geuet hem 25 die thien pondē heeft. Eñ ſy hebbē hem ge- 26 ſeyt: Heere/ hy heeft thien ponden. Maer ic Luc.8.c.18. Mat.13.b.12. 25.c.29. Mar.4.c.25. legge v lieden/ datmen geuen ſal alle den ge- nen die heeft/ eñ vandē gene die niet en heeft 27 ſalmen oock nemēt'gene dat hi heeft. Maer oock brengt hier die myne vianden/ die niet en hebben gewilt dat ick ouer henlieden reg 28 neren ſoude/ ende doetſe vooꝛ my. Eñ deſe dingen geſeyt hebbende/ hy is vooꝛt gegaen opwaerts climmende na Ieruſalem. ✱

29 ✣ Eñ t'is geſchiet doen hy gecomen was E by Bethphage eñ Bethanien aen den berch Mat.21.a.1. die genoemt wozt van Olinetē/ dat hy heeft Mar.11.a.1. 30 geſonden twee van ſynen diſcipelen/ ſeg- gende: Gaet henen int caſteel dat tegē ouer is/ int welc incomende ſuldy vindē een veu- len van een ezelinne ghebonden/ daer noyt menſch op geſeten en heeft/ ontbindt dat/ eñ 31 brenget herwaerts. Eñ iſt dat v yemandt waecht: waerom ontbint ghyt/ ſo ſuldy hem aldus ſeggen: want de Heere begeert ſyns 32 dienſts. Eñ ſy zyn wech gegaen die geſon- den waren/ eñ hebben geuondē alſo hy hen- 33 lieden geſeyt hadde een veulē ſtaende. Eñ als ſy het veulen ontbonden/ ſoo hebben de heeren van dien tot henlieden geſeyt: waer 34 toe ontbindy dat veulē? Eñ ſy hebbē geſeyt: F 35 Om dat de Heere dies van doene heeft/ Eñ Ioh.12.b.14. ſy hebben dat tot Ieſum geleyt/ eñ worpēde hare cleederen opt veulen/ ſy hebben Ieſum 36 daer op geſtelt. Eñ als hi vooꝛts reyſde/ ſo hebbē ſy haerlieder cleederē daer onder ge- 37 ſpreyt indē wech. Eñ doen hy nu by quam aenden nederganck vanden berch van Oli- ueten/ ſo hebben alle de ſcharen der geenre die nederwaerts gingē blyde zynde begonſt Godt te louen met luyder ſtemmē/ van alle 38 de mirakelen die ſy geſien hadden/ ſeggen- de: Ghebenedyt is hy die comt een conincx inden naem des Heeren/ vrede inden hemel/ ende glorie inden hoochden. ✱

39 Ende ſommige vanden Phariſeen wt de ſcharen hebbē tot hem geſeyt: Meeſter ſtraft 40 v diſcipelen. Den welcken hy heeft geſeyt: Ick ſegge v/ iſt dat deſe ſwygen/ ſo ſullen de 41 ſteenen roepen. Ende als hy na by comen was/ ſiēde de ſtadt/ hy heeft ouer die geweēt/ 42 ſeggende: Hadde ghyt ooc bekent/ eñ vooꝛ- B waert in deſen uwen dach die tot uwen vre- de is/ nuaer nu zyn de dingē verborgen vooꝛ 43 uwe ooghen/ want daer ſullen dagen in v comen/ ende v vianden ſullen v omleggen met eenen walle/ ende ſy ſullen v omleggen/ 44 eñ v benauwē van allen zyden/ eñ ſy ſul- len v neder ter aerden worpē/ eñ v kinderen Mat.24.b.2. Mar.13.b.2. die in v zyn/ eñ ſy en ſullē den eenē ſteen op- Luc.19.b.6. den anderen ſteen niet laten blyuen/ om dat Mat.21.b.5. ghy niet gekent en hebt den tydt van uwer Mat.21.b.9. 45 beſockingen. Ende inden tempel gegaen zynde/ hy heeft begonſt wt te dryuen de coo pers ende vercoopers die daer in waren/ 46 ſeggen-

seggende tot henlieden: Daer staet geschre-
uen: Mijn huys is een huys des ghebeds/
Maer ghy lieden hebt dat gemaect een spe-
lunke der moordenaren. Ende hy was da
gelijcx leerende inden tempel. Maer de prin
cen der priesteren eñ de Scrijben/eñ de prin
cen des volcks begeerdē hem te doodē/ eñ
sy en vonden niet wat sy hem doen souden.
wāt alle t'volc hinck hem aen/hē hoorende.

Hoe Iesus den Ioden antwoorde inden tempel, ende van de gelijckenisse des wijngaerts, van 't keysers cluijs. Ende hoe Iesus de Saduceen doet swijghen.

Dat xx. Capittel.

Ende t'is gheschiet op eenen dach/ als hy
t'volc leerde inden tempel/ende d'Euan-
gelie verkōdichde/ dat t'samē vergadert zijn
de princē der priesteren/ eñ de Scrijbē met-
ten ouderen/ eñ sy spraken tot hem: seggē-
de: Segt ons door wat macht doedy dese din
gen? oft wie is hy die v dese macht heeft ge-
geuen? Eñ Iesus antwoordende heeft tot
henlieden gheseyt: Ick sal v lieden ock een
woort vragen/ Antwoort my: Johannis
doopsel was dat vanden hemel oft vanden
menschē? Eñ sy dachten in henseluen/ seg-
gende: Ist dat wy seggen vanden hemel/ so
sal hy seggen: waerom en hebdy dan hē niet
gelooft? Maer ist dat wy seggen van de
menschen/ so sal alle t'volc ons steenē/ want
sy seker zijn/ dat Johannes een prophect is.
Eñ sy antwoordē dat sy niet en wistē van
waer dattet was. Eñ Iesus seyde henlie-
den: Noch ick en segge v ock niet door wat
macht dat ic dese dingē doe. Eñ hy heeft be-
gonnen te seggen totte volcke dese parabel:
Een mēsche heeft eenen wijngaert geplant/
eñ hy heeft dien verhuert dē wijngaerders/
eñ hy is wē lāge gereyst veel tijts. Eñ alst
tijt was heeft hy tot de wijngaerders eenen
knecht gesondē/ dat sy hem vā de vrucht des
wijngaerts geuen souden. De welcke heb-
ben hem ghesla gen/eñ ydel laten wechgaen.
Eñ hy heeft daer bouē noch eenē anderen
knecht gesonden: Maer sy hebben desen oock
slaende eñ versmaetheyt aendoēde/ ydel latē
gaen. Ende hy heeft daer toe noch den der-
den gesondē. De welcke hebbē dien gewont
eñ wtgestooten. Maer de heere des wijn-
gaerts heeft geseyt: wat sal ick doen: ick sal
mijnen beminden sone sendē by auontueren
als sy desen sien/ so sullen sy hem ontsiē. Dē
welcken als de wijngaerders gesien haddē/
so hebben sy gedacht in henseluen/ seggende:
Dit is de erfgenaem/ laet ons dien dod-
den op dat de erffenisse onse worde. Eñ sy
hebben dien wt den wijngaert gestooten eñ
ghedoodt. Hierom wat sal hen de heere des
wijngaerts doen? Hy sal comen eñ dooden
dese wijngaerders/ eñ hy sal sijnē wijngaert
anderen luyden wtgeuē. D'welck als sy ge-
hoort hadden/ so hebben sy geseyt: Dat si ver
re. Eñ hy henliedē aensiende heeft geseyt:
wat is dan dattet ghescreuen is: De steen
den welcken de timmerluydē verworpē heb
ben/ die is geworde tot dat hooft vanden
hoeck? Soo wie valt op dien steen/ die sal
seer gequetst worde/ maer op wiē dat hi valt/
dien sal hy heel in stucken hijselen. Eñ de
princen der priesteren eñ de Scrijbē begeer-
den de handen aen hem te steken op die ure/
ende sy vreesden t'volck/ want sy hebben ver
staen dat hy tot hen dese gelijckenisse geseyt
hadde: Eñ wachtende hebbē sy bespieders D
gesonden die henlieden veynsden rechtueer Mat.22.b.15
dich te zijn/ op dat sy hem souden vangen in Mar.12.b.13.
syn woorden/ eñ hem leueren der ouercheyt
eñ der macht vanden presidēt/ eñ sy heb-
ben hem geuraecht/ seggēde: Meester wy we
ten dat ghy oprechtelick segt eñ leert/ eñ ghy
en neemt geenen persoon wt/ maer ghi leert
den wech Gods inder waerheyt. Ist ons
geoorloft den Keyser tribuyt te genē oft niet?
Eñ hy aenmerckende haerlieder bedroch/
heeft tot henlieden geseyt: waerom tenteert-
dy my? Thoont my den penninck/ wiens
beelt ende opschrift heeft dien? Sy antwoor-
dende hebben geseyt: Des Keysers. Eñ hy Rom.13.b.7.
seyde henlieden: Geeft dan den Keyser we-
der dat den Keyser toebehoort/ ende Gode
dat Gode toebehoort. Ende sy en conden
syn woort niet berispen voor t'volck/ ende
verwondert zijnde van syn antwoorde/ sy
hebben ghesweghen.
Eñ daer zijn tot hem gecomen somm- E
ge vanden Saduceen die de verrijsenisse loo Mat.22.c.23.
chenen/ eñ sy hebben hem geuraecht/ seggē- Mar.12.b.18.
de: Meester/ Moyses heeft ons geschreuen:
Ist sake dat yemants broeder ghestoruen is
hebbende een huysvrouwe/ ende hy alsoo dese
sonder kinderen is geweest/ dat syn broeder
haer tot een huysvrouwe neme/ eñ verwec-
ke synen broeder saet/ alsus hebbender se-
uen broeders geweest/ eñ d'eerste heeft een
huysvrouwe genomen/ ende hy is gestoruen
sonder kinderen. Eñ de tweede heeftse ge
nomen/ ende hy is ock gestoruē sonder kin-
deren. Ende de derde heeftse ghenomen/
Ende desgelijcks ock alle de seuen/ eñ sy en
hebben ghen saet achterlaten/ ende sy zijn
gestoruen. Eñ ten laetsten van allen so is
de vrouwe ock gestoruen. Daerom in de
verrijsenisse/ wiens van desen huysvrouwe
sal sy wesen? Aengesien dat de seuen haer ge
hadt hebben tot een huysvrouwe. Eñ Je-
sus heeft tot hen geseyt: De kinderen deser
werelt trouwen eñ worden getrout. Maer F
die weerdich gehouden sullen zijn dier we-
relt/ eñ der verrijsenisse van de doodē: die
en sullen niet getrout worde noch huysvrou
wen nemē/ noch sy en sullen voortaen niet
meer mogen sterue/ wanoly zijn den En-
ghelen gelijck/ ende t'zijn Gods kinderen/
wāt sy kinderē der verrijsenisse zijn. Maer
dat de dooden verrijsen/ dat thoont Moyses Exod.3.b.6.
by den doren/ ghelijck hy den Heere noemt/
den Godt van Abraham eñ den Godt van
Isaac/ ende den Godt van Jacob/ eñ ten
is gheen Godt der dooden/ maer der leuen-
den. want sy leuen hem alle. *
Ende sommige van de Scrijbē antwoor- G
dende hebben tot hem geseyt: Meester ghy
hebt wel geseyt. Eñ sy en hebben hem niet
meer doren vraghen. Maer hy heeft tot

henlieden geseyt: Hoe seggben sy Christum Mat.22.d.42. Mar.12.d.35. Dauids sone te zyn? en Dauid seyt selue Psal.109.a.1. int boeck der Psalmen: De Heere heeft geseyt tot mynen Heere/ sit te mynder rechter zyden/ tot dat ick v vianden gestelt hebbe tot een voetbancke uwer voeten. Aldus noemt hem Dauid Heere/ en hoe ist dan syn sone? Ende alst alle t'volck hoorde/ so heeft Mat. 23.a.6. Mar.12.d.38. Luc.11.f.43. hy tot synen discipelē geseyt: wacht v van de Scribben die willen wandelen in langhe cleederen/ ende hebben geerne de groetē op de merckt/ende d'eerste stoelen inde Synagogen/en d'eerste sittseden in de maeltyden/ die der weduwen huysen verslindē/ veyn sende een lanck gebedt. Dese sullen meerder verdoemenisse ontfanghen.

Hoe Iesus by den geltblock sittēde sach warmen inne werp, en van het wercken, hy voorseyt menge benautheyt, die ghebeurt is, ende de geschiedene staet, en van de teckenen die voor d'wersse oordeel voorcomen sullen.

Dat xxj. Capittel.

A Mat.12.d.41. Ende ommeslēde hy heeft gesien de rijcke/ die haerlieder giften wierpē inde offerkiste. Maer hy heeft ook gesien een arme weduwe worpende twee cleyn penningen. En hy heeft geseyt: Voorwaer ick segge v leden/ dat dese arme weduwe meer geoffert heeft dan sy alle. want alle dese hebben gworpē van t'gene dat henliedē ouerde/ in Gods offeranden: Maer dese heeft gegeuen van t'gene dat sy behoeft/ allen haren B noodzuft die sy hadde. En als de sommige seyden vanden tempel/ dat dien met goeden steenen ende ghiften verciert was/ soo heeft Mat.24.a.1. Mar.13.a.1. Luc.21.g.44. hy geseyt: Dese dingen die ghy siet/ daer sullen dagen comen/ in de welcke den eenen steen op den anderē steen niet en sal gelaten worden/ die niet en sal ghebroken worden.

Ende sy hebben hem gevraecht seggende: Meester wanneer sullen dese dinge zyn/ en wat teecken salder zyn als dese dingen sullen beginnen te geschieden? De welcke heeft ghesleyt: Siet toe dat ghy niet bedroghen en worst. want daer salder veel comen in mynē naem seggende dat ick ben/ en den tyt is by gecomen/ daerom en wilt na henlieden niet L gaen. Maer als ghy hooren sult oorlogen en tweedracht̄ighe oploopen/ so en wilt niet verwaert worden/ dese dingen moeten eerstmael geschieden/ maer t'en sal noch terstont geen eynde zyn. Doen seyde hy henlieden: D'een volck sal tegē d'ander volck opstaen/ ende d'een ryck tegē d'ander ryck/ en daer sullen groote aertbeuingē wesen van plaetsen te plaetsen/ ende pestilencien/ ende dierte tyden/ ende verwaerlicheden vanden hemel/ ende daer sullen groote teckenē zyn. Maer voor alle dese dingē sullen sy haerlieder handen aen v slaen/ ende sy sullen v vervolgen/ leuerende v inde Synagogen ende bewaernissen/ treckende v tot de coningen ende presidenten om mynen naem/ ende t'sal v ge- schieden tot een getuygenis. Daerom stelt D in v herten niet te voordencken hoe ghy antwoorden sult/ want ick sal v eenen mont ende wysheyt gheuen/ tegen den welcken niet en sullen konnen staen ende seggen alen v vianden/ Ende ghy sult gheleuert worden van uwen ouders ende broeders/ ende maghen/ ende vrienden/ en sy sullen sommighen van v lieden de doot aendoen/ ende ghy sult inden haet wesen van allen menschen om mynen naem/ ende een haer van uwen hoofde en sal niet verloren gaen/ In v lydtsaemheyt sultdy v sielen besitten. Maer Mat.24.b.13. Mar.13.b.13. Dan.9.a.27. als ghy sult sien Jerusalem rontsom beleggen van een heyr/ weet dan dat syn verwoestinge aengecomen is. So wie dan in Judeen zyn/ die vlieden tot de bergen/ ende die int midden van haer zyn/ die gaen weeh/ en die op d'landt zyn die en gaen in haer niet. want dit zyn de dagben der wraken/ op dat volbracht souden worden alle de dingen die geschreuen zyn. Maer wee den bevruchten ende voedsterende in die dagē. Want daer sal een groote verdruetheyt wesen op de aerde/ een gramschap desen volcke. Ende sy sullen vallen int scherp des sweerts ende gevangen geleyt worden tot allen volcken: en Jerusalem sal vertreden worden vanden Heydenen tot dat vervult sullen worden de tyden der Heydenen.

25 ✠ Ende daer sullen teeckenen zyn in de Mat.24.b. Mar.13.b. Luc.21.b. Ezech.32.b. Ioel.2.a.10. sonne ende inde mane/ ende inde sterren/ en in de landen een verdruckthcyt der luyden/ van de verbaestheyt wt dat ghelupt der zee ende der vloeden/ de menschen verdorrende van vreesen ende verwachtingen der dingen die der geheelder werelt ouercomen sullen/ want de crachten der hemelen sullen beroert worden/ ende dan sullen sy den sone des menschen sien comen in de wolcke/ met grooter macht ende maiesteyt. En als dese Rom.13.d.11. dingen beginnen te geschieden/ so siet toe/ en heft v hoofden op/ want v lieder verlossinge is nakende. Ende hy heeft dien een gelyckenisse geseyt: Besiet den vyghenboom ende alle de boomen/ als sy nu wt hem selven vrucht voorts brengen/ so weet ghy dat den somer by is. Also ook als ghy dese dingē siet geschieden/ so weet dat het ryck Godts na by is/ Voorwaer ic segge v dat dit ghe- Ro.13.d.12. slachte niet en sal voorbi gaē tot dat alle dese dingen geschieden. Hemel ende aerde sullen voorby gaen/ maer myn woorden en sullen niet vergaen. *

Maer wacht v/ dat v hertē by auontueren G niet beswaert en worden met gulsicheyt en dronckenschap en sorchfuldicheden van desen leuen/ ende dat v dien onuersienigē dach niet ouer en come. want hy sal als eenen strick ouercomen op alle de ghene die sitten op d'aensichtn vā t'geheel aertryck. Daerom waect/ tot allen tyden biddende/ dat ghy moecht weerdich gehouden worden om te vlieden van alle dese dingē die toecomende zyn/ ende te staen voor d'aēsicht vanden sone des menschē. Ende hy was des daechs leerende in den tempel/ maer des nachts wtgaende bleef hy op dē berch die genoemt wordt van Olyueten/ ende alle t'volc quam tot hem smorghens vroech in den tempel om hem te hooren.

Doe

Hoe die Euangelist de passie ofte dat lijden ons lieft Heeren ihu Christi beschrijft, tot dat hy Pylatus ouer ghelouert was.

Dat xxij. Capittel. ✠

ENde het hoochtijt vanden ongheesten broodden naeckte d'welck Paeschen ghenoemt wordt/ ende de princen der priesteren ende Scryben/ sochten hoe dat sy hem dooden souden/ maer sy ontsaegen het volc.

Ende Satanas is ghegaen in Judam/ die ghenoemt was de Scariotes/ een vanden twaelven/ ende hy is wech ghegaen/ ende heeft gesproke met de princen der priesteren ende wethouders/ hoe dat hy hem haerlieden leueren soude. Ende sy zijn blijde gheweest/ ende sy hebben hem gelooft gelt te gene.

Ende hy heuet belooft. Ende hy socht bequamen tijt/ dat hy hem leueren mocht sonder turbacien. Ende den dach der ongheesten broden is gecomen/ op den welcken men moest het Paeschlam dooden. Ende hy heeft Petrum ende Johannem gesonden/ seggende: Gaet henen/ bereydt ons het Paeschlam/ dat wijt eten mogen. Maer sy hebben geseyt: waer wildy dat wijt bereyden? Ende hy heeft tot henlieden geseyt: Siet als ghy comen suit in de stadt/ so sal v ontmoeten een mensche/ een cruycke waters draghende/ volchs hem int huys daer hy ingaet/ ende ghy suit den vader des huysgesins van dien huyse seggben: De meester seyt tot v: waer is de eerplaetse/ daer ick het Paeschlam met mijnen discipels eten mach? Ende hy sal v toonen een groote bereydde eetcamer/ ende aldaer bereydt voor ons. Ende sy gaende hebbent gevonden also hy henlieden gheseyt hadde/ ende sy hebben het Paeschlam bereydt. Ende als de ure gecomen was/ so is hi ter tafelen geseten/ ende de twaelf Apostelen met hem. Ende hy seyde tot henlieden: Met begheerten heb ick begheert dit Paeschlam met v te eten eer dat ick lijde.

want ick seggbe v/ dat ick van nu voorts dat niet meer eten en sal/ tot dat volbracht worde int rijck Gods. Ende als hy de kelck genomen hadde/ so heeft hy ghedanckt ende gheseyt: Nemet ende deylet onder v lieden.

want ick segge v/ dat ick niet drincken en sal vā dat gewas des wijngaerts/ tot dat het rijck Gods comen sal. Ende als hy d'broodt genomen hadde/ so heeft hy ghedanct/ ende heuet gebroke/ ende henlieden gegeuen/ seggende: Dit is mijn lichaem dat voor v liede gegeuen wordt/ dat doet in mijnder ghedenckenissen. Desgelijcs ooc den kelck nae dat hy het auontmael gheten hadde/ seggbende: Dit is den kelc/ het nieuwe testamēt in mijn bloet d'welck voor v lieden sal gestort worden. Maer nochtās siet de handt des geens dit my verradet/ is met my op de tafele. Ende voorwaer de sone des menschē gaet na dat ter van hem besloten is/ maer nochtās wee dien menschē door den welcken hy geleuert sal worden. Ende sy begonstē onder malcanderen te vragen/ wie dat dit ware vā henlieden die dit doen soude. Ende daer is ooc eenē twist onder henlieden opgestaen/ wie datter van henlieden scheen de meeste te wesen.

Ende hy heeft tot henlieden gheseyt: De Coninghen der Heydenen hebben heerschappije ouer henliedē/ ende die macht ouer heulieden hebben/ die worden goetdadighe genoemt. Maer ghy also niet/ maer die de meeste is onder v lieden/ die worde als de iongheste/ ende de oudste is/ als een dienaer. want wie is meerder/ die ter tafelen sit/ ofte die dient? Ende is niet die ter tafelen sit? Maer ick ben int midden van v lieden/ als een die dient/ ende ghy zijt de gene die met my alrijts ghebleuen zijt in mijn bekoringen/ ende ick beschicke v lieden gelijck my mijn vader beschickt heeft het rijck/ dat ghy eten ende drincken soudt op mijn tafele in mijn rijck/ ende dat ghy sitten soudt op de throonē/ oordeelende de twaelf geslachten van Israhel. Ende de Heere heeft gheseyt: Simon Simon/ siet Satanas heeft v lieden begeert dat hy v silten soude als terwe/ maer ick heb voor v gebeden/ dat v geloove niet vergaen en soude/ ende als ghy eenich tot beheert zijt/ so versterckt v broeders. De welcke heeft hem gheseyt: Heere ick ben met v bereydt ooc inden kercker/ ende in de doot te gaene. Ende hy heeft geseyt: Ick segge v Peeter/ dē haen en sal heden niet singē/ tot dat ghy drymael suit verloochenē dat ghy my kent. Ende hi heeft henlieden geseyt: Als ick v ghesonden hebbe sonder borse/ ende male/ ende schoenen/ heeft v ooc yet gebroke? Ende sy hebben geseyt: Niet.

Aldus heeft hi henlieden geseyt: Maer nu so wie een borse heeft/ die neme die/ ende desgelijcks ooc een male/ ende diese niet en heeft/ die verkoope synē rock/ ende coope een sweert.

want ick segghe/ datter noch in my moet volbracht worden het ghene dat geschreuen is: Ende hy is mettē boosen gherekent geweest. want voorwaer de dingen die van my zijn/ die hebben een eynde. Ende sy hebben geseyt: Heere siet hier zijn twee sweerden. Ende hy heeft henlieden gheseyt: T'is ghenoech.

Ende wtghegaen zijnde/ ghinck hy na de gewoonte op den berch van Olijeten/ ende sijn discipelen zijn hem ooc gheuolcht. Ende als hy ter plaetsen gecomen was/ so heeft hy henlieden gheseyt: Bidt dat ghy niet en valt in bekoringe. Ende hy worde van daer ghetrocken van henliedē so verre als den worp is van eenen steen/ ende als hy sijn knien ghebooght hadde/ soo badt hy/ seggende: Vader/ ist dat ghy wilt/ neemt desen kelck wech van my/ Maer nochtans niet mijnen wille/ maer den uwen gheschiede. Ende hem heeft gheopenbaert een Enghel vanden hemel hem versterckende. Ende ghestelt zijnde inden strijdt des doots/ hy heeft noch langher gebeden. Ende sijn sweet is gheworden als druppelen bloets/ loopēde op de aerde. Ende als hy opgestaen was van synen gebede/ ende gecomen was tot synen discipelen/ so heeft hy die gevondē slapende vā droefhedē. Ende hy heeft henlieden geseyt: waerom slaept ghy? Staet op/ bidt dat ghi niet en valt in bekoringe. Ende als hy noch sprac/ siet so quam daer een schare/ ende die Judas ghenaemt was/ een

vanden twaelfen ginc voor henlieden/ end hi is by Jesu gecomen/ dat hy hem cussen soude. Maer Jesus seyde tot hem: Juda/ verraet ghy met eenen cusse den sone des menschen? Ende die omtrent hem waren siende datter toecomende was/ hebben tot hem gheseyt: Heere/ sullen wy slaen metten swerde? End een van dien heeft gheslagen den dienaer vanden prince der Priesteré/ end hy heeft syn rechte oore afgehouwen. End Jesus antwoordede heeft geseyt: Gehenget tot hier toe. End als hy syn oore geraect hadde/ so heeft hy hem genesen. End Jesus heeft gheseyt tot de ghene die tot hem ghecomen waren/ de princen der Priesteren end de oversten des tempels/ end de ouders: Zyt hy als tot eenen moordenaer wtgegaen met swerden end stocken? Als ick dagelicks met v lieden geweest hebbe inden tempel/ so en hebdy de handen aen my niet wtgestreken/ maer dit is v ure/ ende de macht der duysternissen. End sy hem vangende/ hebben hem geleyt totten huyse vanden prince der Priesteren. Maer Petrus volchde van verre. Ende alsser een vier ontsteken was int midden vanden voorhoue/ end sy daer omme saten/ so was Petrus int midden van henlieden. Den welcken als een dienstvrouwe gesien hadde/ sittende aen d'licht/ end hem aensien hadde/ so heeft sy geseyt: Dese was ock met hem. End hy heeft hem gheloochent/ seggende: Vrouwe ick en kenne hem niet. End na een weynich een ander hem siende heeft geseyt: Ghy zyt ock een van dien. Maer Petrus seyde: O mensch ic bens niet. Ende alst een wijle gelede was by na van eender uren/ so spraeck dat een ander sterckelick seggede: Voorwaer dese was ock met dien/ want hy is een Galileusch man. End Petrus seyde: Mensche ick en weet niet wat ghy segt. Ende terstont als hi noch sprack/ so heeft den haen gesongen. Ende de Heere omghekeert zynde/ heeft Petrum aengheslen/ ende Petrus is gedachtich worden des woorts vanden Heere/ ghelijck hy gheseyt hadde: Eer den haen singhen sal/ so suldy my drymael loochenen. Ende Petrus buyten ghegaen zynde/ heeft bitterlick gheweent. Ende de mannen die hem gevangen hielden bespotteden hem al slaende.

End sy hebben hem bedect/ end sloeghen syn aensicht/ ende sy vraechden hem seggende: Prophetteert/ wie ist die v ghesla ghen heeft?

Ende veel andere blasphemerende seyden sy tegen hem: End alst dach geworden is/ so zyn vergadert de ouders des volcs/ ende de princen der Priesteren/ end de Schriben/ ende sy hebben hem geleydt in haré raet/ seggéde:

Ist dat ghy Christus zyt/ so segghet ons. End hy heeft tot henlieden geseyt: Ist dat ick v segge/ so en suldy my niet gelooven/ end ist dat ick v ooc vrage/ so en suldy my niet antwoorden/ noch ghy en sult my niet vry laten. Maer van nu voorts sal de sone des menschē zyn sittende aen de rechte hant vander cracht Gods. Ende sy hebben allegader geseyt: Zyt ghy dan de sone Gods: De welcke heeft geseyt: Ghy segget dat ick ben.

Ende sy hebben geseyt: waer toe begheeren wy noch getuygenisse? want wy hebbet selue ghehoort wt synen monde.

Hoe de Euangelist voort beschrijft dat hinne Lijden Iesu, totten eynde toe.

Dat xxiij Capittel.

Ende alle haerlieder menichte opstaende hebben hem geleyt tot Pylatum. Ende sy hebben hem begonnen te beschuldighen/ seggende: Dese hebben wy gevondē verkeerende ons volck/ ende verbiedende den Keyser tribuyt te geven/ ende seggende hemselven Christum den Coninck te zyne. Maer Pylatus heeft hem gevraecht/ seggende: Zyt ghy de Coninck der Joden? Ende hy antwoordende seyde: Ghy seggets. Ende Pylatus heeft geseyt tot de princen der Priesteren/ end de scharen: Ick en vinde geen saken in desen mensch. Maer sy worden geweldiger/ seggende: Hy beroert het volc/ leerende over geheel Judeen/ beginnende van Galileen tot hier toe. Ende Pylatus hoorende Galileen/ heeft gevraecht oft hy een mensch van Galileen was. End als hy verstaē heeft dat hy van Herodes macht was/ so heeft hy hem wederom gesonden aen Herodem/ die selue ooc te Jerusalem was indien dagen.

End Herodes Jesum ghesien hebbende/ is seer verblijdt geweest/ wāt hy was vā langen tijt gewenst begerende hem te sienē/ om dat hy veel hoorde van hem/ ende hy hoopte dat hy eenich teeken soude sien van hem geschieden. End hy vraechde hem met veel redenē. Endeby en antwoorde hem niet. Maer de princen der Priesteren ende Schriben stonden sterckelick hem beschuldigende. Maer Herodes heeft hem versmaet met synē heyre ende heeft hem bespot/ gecleet wesende met een wit cleedt/ end hy heeft hem wederom gesonden tot Pylatum/ End Herodes end Pylatus syn vrienden geworden op den selven dach/ want te voren waren sy vianden d'een reghen den anderen. End Pylatus t'samen geroepen hebbende de princen der Priesteren ende de overste/ end dat volck/ heeft tot henlieden geseyt: Ghy hebt my desen man aengebracht als het volck afkeerende/ ende siet ick voor v lieden hem ondervraghende/ en heb geen saken gevonden in desen mensch/ van de dingen daer ghi hem af beschuldicht/ noch Herodes ock/ want ick heb v wederom ghesonden tot hem/ end siet hem en is niet gedaē datter doot weert is. Aldus sal ick hem gecastyt laten gaen. End hy moest henlieden binnen den feestdach eenen vry laten gaen. End de gheel schare heeft t'samen luyde geroepen/ seggende: Neempt desen weech/ ende laet ons Barabbam vry gaē/ de welcke was om eenen oploop in de stadt gedaen/ ende om eenē doodslach/ inden kercker gesteken. Maer Pylatus heeft wederom tot henlieden gesprokē/ willende Jesum vry latē gaen. Maer sy riepē d'een na d'andere/ seggēde: Cruyst/ Cruyst hē. Maer hi heeft ten derdē male tot henlieden geseyt:

Maer

Mat. 26. f. 47. Mar. 14. f. 43. Ioan. 18. c. 3. Mat. 26. g. 69. Mar. 14. g. 66. Ioan. 18. e. 17.

Mat. 27. a. 1. Mar. 15. a. 1. Ioan. 18. c. 28.

Mat. 27. b. 11. Mar. 15. a. 2. Ioan. 18. f. 33.

Ioan. 18. f. 38. 19. a. 4.

Mat.17.c.13. Mar.15.b.14. Maer wat quaet heeft dese ghedaen: Ick en vinde gheen saluc des doots in hem / aldus sal ick hem castijden ende laten vry gaen.

Maer sy dronghen toe met grooter stemmen / eyschende datmen hem cruycen soude / ende haerlieder stemmen worden ghewel-
D dich. Ende Pilatus heuet aenghewesen datmen doen soude haren eysch. Ende hy heeft henlieden dien laten vry gaen die om eenen dootslach ende om den oploop inden stadt gheworpen was / den welcken sy begheerden. Maer Jesum heeft hy haren wille ouergheleuert. Ende doen sy hem leyden / so hebben sy aenuoert eenen Simon vã Cyrenen / comende vã eenen landthuyse / ende sy hebben hem t'cruys opgeleydt om dat te dragen achter Jesum. Ende hem volchde een groote schare volcks / eñ vrouwen de welcke hem beclaechden ende beseythden. Ende Jesus tot haer omghekeert zynde / heeft gesept: Ghy dochteren van Jerusalem en wilt niet weenen op my / maer weent op v selues ende op v kinderen. want siet daer sullen daghen comen / in de welcke men seggen sal / Salich zyn de onvruchtbarighe / eñ de lichamen die niet gebaert en hebbé / eñ de borsten die niet gesoocht en hebben. Dan sullen sy beginnen te seggen den bergé / Valt op ons / ende den heuuelé / Bedect ons: wãt ist dat
E sy dit doen in een groen hout / wat sal in dat drooge geschieden: Ende daer worden gelept noch twee ander misdadigé met hé / dat sy souden gedoot worden / Ende na dat sy gecomen warẽ ter plaetsen die genoẽt wort Caluarien daer hebben sy hem ghecruyst eñ de moordenaers / den eenen ter rechter hant / eñ den anderen ter slincker hant. Maer Jesus seyde: Vader vergeuet henlieden / want sy en weté niet wat sy doen. Maer sy deylende syn cleederé hebben loten geworpé. Ende het volck stont verwachté de / ende de prince en bespotteden hem met henlieden / seggende: Andere heeft hy gesont ghemaect / help sy selues ist dat hy is Christus de vuuertoren Gods / Eñ de ruyters bespottedẽ hem ooc aencomende / ende hem edick biedende / eñ seggende: Ist dat ghy de coninck der Joden zyt soo verlost v selues. Eñ daer was een opschrift op hem geschreuen met Griecsche / Latynsche / eñ Hebreeusche letteren. Dit is
F de Coninck der Joden. Eñ een van dien moordenaren die daer hingen blasphemeerden hem ooc seggende: Ist dat ghy Christus zyt so helpt v selues / eñ ons. Eñ de andere antwoordende strafte hem seggende: Ghy en vreest ooc Godt niet / daer ghy in de selue verdoemenisse zyt. Eñ wy lyde dit voor waer rechtueerdelick / want wy ontfanghen rechten loon na onse wercken / maer dese en heeft niet quaets gedaen. Eñ hy seyde tot Jesum. Heere weest myns ghedachtich als ghy sult comen in v ryck. Eñ Jesus heeft hem gesept: Voorwaer ic segge v / Hedé sult dy met mi zyn int paradys. Eñ het was by na de seste ure eñ daer zyn duysternissen geworé ouer alle de aerde tot de negéste ure.

Eñ de sonne is verduystert / eñ dat voorhancsel des tempels is ouermits geschoert.

Ende Jesus met luyder stemmen roepé-
de heeft gesept: Vader in uwen handen be- Psal.30.a.6.
uele ick mynen gheest. Eñ dit segghende / hy heeft synen geest gegeué. Eñ de hondertste man siende datter geschiet was / heeft Godt gheglorificeert segghende. Voorwaer dese mensch was rechtueerdich / Ende alle de G schare der geender die tsamé daer tegéwoordich waren tot dit beschensel / eñ sagen de dingen die daer geschiedden keerden wederom slaende hare borsten. Eñ alle die hem kenden stonden van verre / eñ de vrouwen die hem gevolcht waren van Galileen dese dingen siende. Eñ siet een man genaemt Joseph die een thienste man was / een goet eñ rechtueerdich man / dese en hadde niet ge- Mat.17.g.57. Mar.15.d.43. Joan.19.g.38.
consenteert in haren raet ende daden / vãn Arimatheen een Joodsche stadt / de welcke ooc selue verwachtede het ryc Gods. Dese is tot Pilatum gecomen / eñ hy heeft Jesus lichaem begeert / eñ dat afgedaé hebbende / hy heeft dat in een syn linnen cleedt gewonden / eñ hy heeft hem geleyt in een witgehouwen graf daer noch niemandt in gheleyt en was. Ende het was des bereytsels dach / ende den sabboth dach quam des morghens aen / Eñ de vrouwen die na gevolcht waren / ende met hem gecomen waren van Galileen / hebben ghesien het graf / ende hoe syn lichaem gheleyt was. Eñ wederom keerende sy hebben bereyt costelicke specerijen / eñ salven / ende op den sabboth dach sy hebben stil gheweest na t'ghebodt.

Hoe de vrouwen ten graue Iesu quamen, eñ t'gene dat haerlieden gebeurde vercondicht, eñ vandé tween die tot Emaus gingen, eñ den Heere int breken des broodts bekenden, Hoe Iesus int middé der iongerē stont, eñ haer vrede boodtschapte, henliedé sijn handen eñ voete wijsende, eñ daer na ten hemelwaert voer.

Dat xxiiij. Capittel.

Ende op een vanden Sabboth dagé smor- A
gens seer vroech zyn sy ghecomen totten graue / brengende de costelicke specerijen die sy bereydt hadden / ende sy hebben geuonden den steen afghewentelt vanden graue. Mat.28.a.1. Mar.16.a.1. Ioan.20.a.1.

Eñ in gegaen zynde si en hebbé d'lichaem des Heeren Jesu niet gevonden. Eñ t'is ghescliet / doen sy metter herten hier af verslagen waren / siet so hebbéder twee mannen gestaen by henlieden in blinckende cleederé.

Ende doen sy vreesden / eñ haerlieder aensicht neder ter aerden neyghden / soo hebben die tot haerlieden geseyt: wat soecty den leuende met den dooden: Hy en is hier niet / maer hy is opgestaen / gedenct hoe dat hy v lieden geseyt heeft / doé hy noch in Galileen was seggende: dat de sone des menschen moest geleuert worden inde handen der sondaren / eñ gecruyst worden eñ ten derden dage verrysen. Eñ sy zyn gedachtich gewordé synder woordé. Eñ wedergekeert zynde vandé graue sy hebbé alle dese dingé vercondicht dié clué eñ alle dé anderé. Eñ het B waren Maria Magdalena eñ Johanna / eñ Maria Jacobi eñ de andere die met henliedé waren die totté Apostelen dese dingé seydé: Mat.16.c.21. 17.d.23. Marc.9.c.31. Luc.9.d.22.

Ende

Ende dese woorden hebben voor henlieden gheschenen te wesen als dwaserye/ eñ sy en hebben henlieden niet gheloost. Maer Petrus opstaende/ is gheloopen totten graue/ ende hem nederbuygende/ heeft hy de linnen doecken alleen gheslen/ ende hy is weer ghegaen/ by sy seluen verwonderende dat-ter gheschiet was. *

Mat. 16. c. 11. ✝ Eñ siet twee van dien ghingen op den selfden dach na een casteelkē/ d'welck lach vā Jerusalem een streke van tseslich stadien/ genoemt Emaus/ eñ sy spraken tot malcanderen vā alle dese dingen die gebeurt warē.

Eñ t'is geschiet doen sy coutte/ eñ onderlingen vraechdē/ dat Jesus selue aencomēde ghinck met henlieden. Maer hare ooghen warē behindert/ dat sy hem niet en kenden.

L Eñ hy seyde tot henliedē: wat zyn dese redenen die ghy tot malcanderē verhaelt/ wandelende eñ zyt droeue? Eñ de een antwoordende wiens naem was Cleophas heeft tot hem geseyt: Zydy alleen pelgrim in Jerusalem/ eñ en weet ghy niet wat daer geschiet is in dese dagen? Den welcken hy heeft geseyt: wat? Ende sy hebben geseyt: Van Jesu van Nazareth die gheweest is een man/ een propheet machtich in werckē ende in woorden voor Godt/ ende voor alle t'volck. Eñ hoe hem geleuert hebbē de oueriste priesters eñ onse princē ter verdoemenisse des doots/ eñ hebben hem ghecruyst/ maer wy hoopten dat hy Israel soude verlossen/ Eñ bouen alle dese dinghen is heden den derden dach/ dat dese dinghen geschiet zyn. Maer oock sommighe vrouwen vanden onsen hebben ons verraert/ die voor d'licht geweest hebben aent graf/ ende als sy syn lichaem niet gheuonden en hadden/ so zyn sy ghecomen/ seggende: dat sy oock een visioen der Enghelen gesien hebben/ de welcke seggen dat hy leeft/ Ende daer isser sommige van onsieden gegaen totte graue eñ sy hebbent also gheuonden als de vrouwen gheseyt hebben:

D maer hem en hebben sy niet gheuonden. Eñ hy heeft tot henlieden gheseyt: O ghy dwase eñ traghe van herten om te gheloouen in alle de dingen die de propheten gesproken hebben. En heeft Christus dese dinghen niet moeten lyden/ ende also gaen in syn glorie?

Ende beghinnende van Moyses ende alle de propheten/ bediedde hy henlieden in alle de schriftueren de saken die van hem waren.

Eñ sy zyn gecomen by dat casteelken daer sy henen gingen/ eñ hy veynsde hem verder te gaen. Eñ sy hebben hem ghedwongen/ seggēde: Blyft by ons/ wāt het wordt auōt/ eñ den dach is nu neder ghegaen. Eñ t'is geschiet als hy met henlieden ter tafelen sat/ dat hy genomen heeft dat broot eñ heeft dat gebenedyt eñ gebroken/ eñ hy gaft henliedē.

Eñ hare oogen zyn geopent/ eñ sy hebben hem ghekent/ eñ hy is verswenen wt haren

E oogen. Eñ sy hebben tot malcanderen geseyt En was ons herte niet bernēde in ons doen hy sprack op den weg/ eñ ons de schriftueren opende? Eñ opstaende op de selue ure sy zyn wederom ghegaen in Jerusalem. Eñ sy hebben vergadert vonden de elue/ eñ de ghene die met henliedē waren/ seggende: Dat de Heere warachtelick opgestaen is/ ende heeft hem ghecopenbaert Simoni.

Ende sy verteelden de dingen die geschiet waren inden weg/ ende hoe dat sy hem gekent hebben int breken des broots. *

✝ Ende als sy dese dingen spraken/ so stont Jesus int midden van henlieden/ ende hy seyt tot henlieden/ Vrede sy v/ Ick bent/ en wilt niet vreesen. Maer sy verbaest zynde ende verschict/ meynden dat sy eenen geest sagen. Eñ hy heeft henliedē geseyt: waerom zydy verbaest/ eñ de gedachten climmen op in v herten? Besiet myn handen ende voeten/ dat ickt selue ben/ tast eñ siet/ want eenen geest en heeft geen vleesch ende beenderen gheluck ghy my siet hebben. Ende F doen hy dat geseyt hadde/ so heeft hy henlieden getoont handen eñ voeten. Ende doen sy noch niet en gelooftden ende verwondert waren/ vā blyschap/ so heeft hy geseyt: Hebdy yet datmen ete? Eñ sy hebben hem gebracht een stuck van eenen ghebraden visch/ ende honich rate. Eñ doen hy geten hadde voor henlieden/ nemende de bleuelingen hy heeft henlieden die ghegheuen/ Ende hy heeft tot henlieden geseyt/ Dit zyn de woorden die ick ghesproken hebbe tot v lieden/ doen ick noch met v lieden was/ Dat volbracht moestē wesen alle de dingen die geschreuen zyn in Moyses wet ende inde Prophecten ende Psalmen van my. Doen heeft hy henlieden t'verstant gheopent/ dat sy de schriftueren souden verstaen/ ende hy heeft G Pſal. 21. henlieden geseyt/ Datter also geschreuen is/ eñ also moest Christus lyden/ ende verrysen van de dooden ten derden dage/ eñ datter gheprocct soude worden in synen naem penitencie/ ende vergiffenisse der sonden onder alle de lnyden. *

Beghinnende van Jerusalem. Eñ ghy zyt ghetuyghen van desen dinghen. Act. 1. b. 8. Act. 2. d. 32. Act. 3. d. 15.

✝ Eñ ick sende de belofte myns vaders in v lieden. Maer sidt ghy in de stadt tot dat ghy aengedaen wort met de cracht wtē hoogen. Ende hy heeftse buyten geleyt in Bethanien. Ende syn handen hooghe opgeheuen hebbende/ hy heeft henliedē gebenedyt. Mat. 14. d. 19.

Eñ t'is geschiet doen hy henlieden benedyde/ dat hy van henlieden gescheyden is/ eñ hy worde geuoert inden hemel. Eñ sy aenbiddende zyn wedergekeert in Jerusalem/ met grooter blyschappen/ ende sy waren altoos in den tempel louende ende gebenedydende Godt. Amen. *

Hier voleyndt het Euangelie van S. Lucas.

Sint

Sinte Ians Euangelium.

Van dat eewich woont d'welck vleesch geworden is, waer af Jan de dooper ghetuyghenisse gheeft, Hoe Iesus Andries ende Peeter vercrijcht, ende hoe Philippus gheroepen zijnde van Iesu oock met hem Nathanael brenge.

Dat eerste Capittel. ✠

¶ IN den beghinne was d'woort/ende d'woort was by Gode/ende Godt was dat woort. Dit was inden beginne by Godt. Alle dingen zijn door dat gemaect/ende sonderdat en isniet gemaect/datter gemaect is. In dat was d'leuen/ende d'leuen was d'licht der menschē/ ende d'licht schijnt in de duysternissen/ende de duysternissen en hebbē dat niet begrepē. Daer heeft geweest een mēsch gesondē van Godt/ wiens naē was Johānes. Dese is gecomē tot eē getuygenis/om dat hy getuygenis soude geuen van d'licht/dat sy alle door hem geloouen soudē/ Hy en was d'licht niet/maer om dat hy getuygenis soude geuen vanden lichte/ Het was een warachtich licht/d'welck verlicht alle menschē comēde in dese werelt.

Ioh. 1.a.1. Luc. 1.a.1.

¶ Het was inde werelt/ende de werelt is door gemaect/ende de werelt en heuet niet gekent. In sijn eygen is hy gecomē/ende de sijne en hebben hem niet ontfangē/ maer alle die hem ontfangen hebbē/die heeft hy macht gegeuen Gods kinderen te worden/den genen die in synen naem geloouē: De welcke niet wtē bloede/ noch wtē wille des vleesch/ noch wten wille eens mans/maer wt Godt geborē zijn. Ende d'woort is vleesch geworden/ende het heeft onder ons gewoont(ende wy hebben syn glorie gesien/een glorie als vanden eenighen ghebozen sone vanden vader) Vol gracien ende waerheyts. ✠

Ioh. 11.a.1. 1.Cor. 14. 1.a.7.

✠ Johannes geeft getuygenis vā hem/ende hy roept/seggēde: Dit was hy vandē welckē ick geseyt hebbe: Die na my comē sal is voor my gewordē/want hi was eer dan ic. Ende vāsynder volheit hebbē wi allegader ontfangē ende gracie om gracie. Wāt de wet is door Moyses gegeuē/de gracie ende de waerheyt is door Jesum Christum geschiet. Niemāt en heeft oyt God gesiē: de eenige geborē sone die indē schoot des vaders is/die heuet breit. ✠

Deut. 10.a.17. Ioh. 1.a.14. 1.Ioh. 4.b.9.

✠ Ende dit is Johannis getuygenis/als de Jodē vāJerusalē gesondē hebbē priesters ende Leuitē tot hē dat sy hē vragē soudē: wie zijt ghy? Ende hy heuet beledē ende hi en heues niet geloochēt/ende hy heuet beledē: Ic en ben Christus niet. Ende si hebbēhē gevraecht: wat dā? Zydy Elias? Ende hy heeft geseyt: Ic en bens niet. Zydy een prophect? ende hy heeft gheantwoort/Neē ic. Hierō hebbē sy hem geseyt: wie sidy/dat wy mogē antwoorde genē den genē die ons gesondē hebbē? wat segdy vā v seluē? Hy heeft geseyt: Ic ben de stēme des roepēde in de woestijne/maect recht dē weeh des Heerē/gelijc geseyt heeft Isaias de prophect. Ende die gesondē warē/dat warē vādē Pharisēē/ ende sy hebbē hē gevraecht ende tot hē geseit: waerō doopty dā: ist dat ghi Christus niet en zijt/noch Elias/noch prophect? Johānes heeft henliedē geātwoort/seggēde: Ic doope int water/ maer hy heeft int middē vā v gestaē diē ghi niet en kēt. Hy ist die na my comē sal/die voor mi gestelt is. Vāwiēs schoe nē ic niet weerdich en bē dē bāt teontbindē. ✠

D Isai. 40.a.3. Matt. 3.a.3. Marc. 1.a.3. Luc. 3.a.4.

Matth. 3.c.11. Marc. 1.b.7. Luc. 3.c.16. Actu. 1.a.5. 1.a.1.11.b.16 19.a.4.

✠ Dese dingē zijn in Betanie geschiet over de Jordane daer Johannes doopende was.

¶ Des anderen daechs heeft Johannes Jesum gesien tot hem comende/ende hy heeft geseit: Siet daer d'lam Gods/siet daer dē genē die afneemt de sondē der werelt. Dit is hy daer ic af geseyt hebbe: Na my comt een mā/ die voor my geweest is. want hi was eer dā ick/ ende ick en kende hem niet/maer om dat hy gheopenbaert soude worden in Israhel/ daerom ben ick gecomen doopende int water. Ende Johannes heeft getuygenis gegeuen/seggēde: Ic heb gesien den geest nederdalende vanden hemel gelijck een duyue/ ende bleef op hem. Ende ic en kende hē niet/maer die mi gesondē heeft om te doopē int water/ die heeft my geseyt: Op den welckē ghy sult sien den gheest nederdalende ende blijuende op hem/dese ist die doopt indē heyligē geest. ¶ Ende ic hebt gesien ende t'getuygenis ghegheuen dat dese is de sone Gods. ✠

E

¶ Des anderen daechs stont Johannes weder om/ende twee van synen discipelen. Ende siende Jesum wandelen seyt hy: Siet daer het Lam Gods/ Ende de twee discipelē hebben hem hooren spreken/ende sy zijn Jesum gevolcht. Ende Jesus omgekeert zijnde/ende siende dese hem volgēde/seyde tot hen: wat begeerdy? De welcke hebbē tot hem geseyt: Rabbi(d'welck is te seggen) Meester/waer woondy? Hy heeft henliedē geseyt: Comt ende beschouwet. Sy zijn ghecomen ende hebben besien waer hy woonde/ende sy zijn by hem ghebleuen dien dach/ende het was ontrent de thiende ure. Ende Andreas Simon Petrus broeder was een vandē tween/ diet gehoort hadden van Johannes/ende hem gevolcht waren. Dese vindt ten eersten synen broeder Simon/ende seyt tot hem: wi hebben Messiam gevondē/d'welck is te seggē/ Christum. Ende hi heeft hē geleyt tot Jesum:

F

Ende

Ende Jesus hem aensiēde heeft geseyt: Ghy
zyt Simon de sone van Jona / ghy sult ghe-
noemt worden Cephas / d'welck is te seggē
Petrus. Des anderen daechs heeft hi wil- 43
len wtgaen in Galileen / ende hy vindt Phi
lippum. Eñ Jesus heeft hem geseyt: Volcht
my. Ende Philippus was vā Bethsaida 44
de stadt van Andreas eñ Petrus. Eñ Phi 45
lippus vint Nathanael / eñ seyt tot hē: Den
Gen.3.c.15. 49.b.10. Deut.18.c.15. Isai.40.c.10. 45.b.8. Ier.23.a.5. Ezech.34.f.23 37.f.24.§ 25. Dan.9.f.24. § 25.
genen die Moyses inde wet beschreuē heeft/
eñ de Propheten/dien hebben wy gevonden
Jesum van Nazareth/Josephs sone. Eñ 46
Nathanael heeft hem geseyt: Mach van Na
zareth yet goets wesen? Philippus seyt hē:
Comt eñ besiet. Jesus heeft gesien Na 47
thanael tot hem comende/ende seyt tot hem:
Siet daer een warachtich Israelijt / inden
welcken gheen bedroch en is. Nathanael 48
seyt tot hem: waer af kendy my? Jesus heeft
geantwoort/ende tot hem geseyt: Eer v Phi
lippus riep/doen ghy onder den vygeboom
waert/heb ick v ghesien. Nathanael heeft 49
hem geantwoort/ eñ geseyt: Rabbi ghy zyt
de sone Gods/ghy zyt de coninc van Israel/
Jesus heeft geantwoort/ ende tot hem ge 50
seyt: Om dat ick v gheseyt hebbe: Ick heb v
onder den vygheboom ghesien/so geloofdy/
Mat.24.c.30. 26.d.64. ghy sult meerder dinck sien dan dese/ Ende 51
hy seyt hem: Voorwaer voorwaer ic segge v
lieden/ghy sult den hemel open siē / ende de
Engelen Gods opclimmende / ende neder-
dalende op den sone des menschen.

Hoe Jesus van dat water wijn maecte, eñ de coopers eñ vercoo pers wien tempel vernoech, eñ hoe datter veel in hem geloofdē.

Dat ij. Capittel. ✠

ENde op den derdē dach wert een bruyloft 1
gehouden tot Cana van Galileen / ende
Jesus moeder was daer. Eñ Jesus is daer 2
oock geroepen eñ syn discipelē ter bruyloft/
Eñ doen daer wyn gebrack/so seyt Jesus 3
moeder tot hem geseyt: Sy en hebbē geenen
wyn/ Ende Jesus seyde tot haer: Vrouwe/ 4
wat leyt my aen v: myn ure en is noch niet
gecomen. Syn moeder seyde dē dienarē: 5
Al wat hy v seyt dat doet/ Ende daer wa- 6
ren ses steenen cruyckē gestelt / na de suyue-
ringe der Jodē/ houdende elck twee oft dry
metretē/ Jesus seyde tot henliedē: Vult de 7
cruycken met water. Eñ sy hebbense gevult
tot bouen toe. Ende Jesus heeft tot hen- 8
lieden geseyt: Schenct nu / ende draghet den
hofmeester. Eñ sy hebbent ghedragen. Als 9
nu de hofmeester ghesroeft hadde dat het wa
ter wyn geworden was/ eñ niet en wiste vā
waer dat was/ maer de dienaers wistēt wel
B die d'water gheput hadden/so roept de hof- 10
meester den bruydegom/ eñ seyde tot hem:
Alle mensch stelt eerstmael goeden wyn/ eñ
als sy dronckē zyn/dan stelt hy dat arger is.
Maer ghy hebt den goeden wyn gehouden
tot nu toe. Dit beginsel der teckenen heeft 11
Jesus gedaē in Cana van Galileen/eñ heeft
gheopenbaert syn glorie/ende syn discipelen
hebben in hem gheloofd. *

Daer na is hy nederwaerts gegaē na Ca 12
pharnaum hy ende syn moeder/ eñ syn broe-
ders/ende syn discipelen/ende daer zyn sy ge
bleuen niet veel dagen.

✠ Ende der Joden paesschen was na by/ 13
eñ Jesus is opgegaen in Jerusalem. Eñ hi 14
heeft in den tempel gevondē vercoopende
ossen/ ende schapē ende duyuen/ ende wisse-
laers sittende. Eñ als hy ghemaect hadde C
als een gesselē van coordekens/ so heeft hy
die alle wten tempel gedreuen/ Ock mede
de schapen eñ ossen ende der wisselaers gelt
heeft hy wtgestort / eñ de tafelen omgewor-
pen. Eñ den genen die de duyuen vercoch 15
ten heeft hy geseyt: Neemt dese dingen van
hier/ eñ en wilt myns vaders huys niet ma
ken een huys der comenschappen. Eñ syn 16
discipelen werden gedachtich des gene dat-
ter beschreuē is De gramme liefde wes huys Psal.68.a.10.
heeft my geten. Daerom hebbē de Joden 17
gheantwoort/ende hem geseyt: wat tecken
toondy ons dat ghy dese dingen doet? Je 18
sus heeft gheantwoort/ eñ henlieden geseyt: D
Ontbint desen tempel/ eñ binnen dry dagen Matt.26.f.61. 27.d.40. Marc.14.f.58. 15.d.29.
sal ick dien oprichten. Hier om hebben de 19
Joden geseyt: sessen veertich iaren is desen Luc.2.d.20.
tempel getimmert en sultdy ghy dien binnen
dry dagen oprichtē? Maer hy sprack vanden 20
tempel syns lichaems. Daerom als hy dan 21
vandē dooden weder opgestaen was so zyn
syn discipelen gedachtich geworde dat hi dit
sprac/eñ sy hebben der schriftuerē gelooft/ eñ Psal.15.a. 18.c.1.
den woorden die Jesus gheseyden hadde.

Eñ als hy te Jerusalem was op dē Paes- 23
schen op den feestdach so hebbēder vele in sy
nen naem gelooft/ siende syn teckenē die hy
dede. Maer hy Jesus en betroude zh selven 24
henlieden niet/om dat hyse alle kende/ eñ
want hem van geenē noode en was dat ye-
mant getuygenis soude geuē vandē mēsch/
want hy wiste wat inden menschе was. *

Hoe Iesus Nicodemo des nachts tot hē coměde veel schoone leeringen gaf van t'geloouē, eñ hoe Iesus in Iudeen, ende Ian in Ennon by Salin doopten, eñ wat getuygenisse dat Ian van Iesum gaf. Dat iij. Capittel. ✠

DAer was een mensche vandē Phariseen 1
Nicodemus genaemt/ een prince der Jo
dē. Dese is tot Jesum des nachts gecomē/ 2
eñ heeft hem geseyt/Rabbi/wy wetē dat ghy
van Godt gecomen zyt een meester/ wāt nie
mant en mach dese teckenē doē die ghi doet/
t'en zy dat Godt met hem zy/ Jesus heeft ge 3
antwoort/eñ tot hē geseyt. Voorwaer voor-
waer ic segge v / t'en zy dat yemāt wederom
geboren worde/so en mach hy het ryc Gods
niet sien. Nicodemus seyde tot hem: Hoe 4
mach een mensch geborē worden als hy out
is: mach hy wederō in syns moeders lichaē
gaen/eñ geborē worde? Jesus heeft geant- 5
woort: voorwaer voorwaer ic segge v / tē zy
dat yemant wederom geboren worde wten
water eñ den gheest / so en mach hy niet co-
men int ryck Gods. Dat wten vleesch ge B 6
boren is/dat is vleesch/ eñ dat wten geest ge
boren is/ dat is gheest. En verwondert v
niet om dat ic v geseyt hebbe: Ghy moet we 7
derō geborē worde. De geest blaest daer by Psal.102.
wilt/eñ ghy hoort syn stemme / maer ghy en
weet niet van waer hy coemt/ eñ waer henē
dat

dat hy gaet/ alſo is een yegelick die geboren
is wt den gheeſt/ Nicodemus heeft geant-
woort/ eñ hẽ geſeyt: Hoe mogen deſe dingen
geſchieden? Jeſus heeft geãtwoort eñ tot
hẽ geſeyt: Zydy een meeſter in Iſrael/ eñ en
weet ghi deſe dingẽ niet? Voorwaer voor-
waer ick ſeg v/ Dat wy wetẽ dat ſprekẽ wy/
eñ dat wy geſien hebbẽ dat getuygen wy/ eñ
ghy en ontfanct ons getuygenis niet. Iſt
dat ick v aertſche dingẽ geſeyt hebbe/ eñ ghy
en geloouet niet/ hoe ſuldy gelooven/ iſt dat
ick v hemelſche dingen ſegge: Eñ niemant
en climt inden hemel/ dan die vanden hemel
neder gedaelt is de ſone des menſchẽ die in-
Num.21.9. den hemel is: Eñ gelijck Moyſes t'ſerpent
verheuen heeft inde woeſtyne/ alſo moet de
ſone des menſchen verheuen worden/ op
dat alle die in hem gelooft niet verloren en
gae/ maer hebbe dat eewich leuen. *
1.Ioan.4.b.9. ✠ Want alſo lief heeft God de werelt ge-
hadt dat hi ſynẽ eenigẽ ſone gegeuẽ heeft/ op
dat alle die in hem ghelooft niet en vergae/
L maer hebbe dat eewich leuẽ. Want God en
heeft ſynen ſone inde werelt niet geſonden/
dat hi de werelt oordeelen ſoude/ maer om dat
de werelt door hem behouden ſoude worde.
So wie in hem gelooft die en wort niet ge
oordeelt/ maer die niet en gelooft die is nu ge
oordeelt/ om dat hy niet gelooft en heeft inde
naem vanden eenigen geboren ſone Gods.
Iohan.1.a.9. Eñ dit is dat oordeel/ want het licht is inde
werelt gecomẽ/ eñ de menſchẽ hebbẽ de duy
ſternuſſer lieuer gehadt/ dã d'licht: wãt haer-
lieder werckẽ waren quaet. Want alle die qua
lic doet die hatet d'licht/ eñ hi en comt totten
lichte niet/ op dat ſyn werckẽ niet geſtraft en
ſoudẽ worde/ maer die de waerheit doet die
coẽt tot dat licht/ op dat ſyn werckẽ verthoont
mogen wordẽ/ dat ſy in Gode gedaen ſyn. *
Daer na is Jeſus gecomen eñ ſyn diſcipe
len int lant van Judeen eñ daer woonde hy
infra.4.a.1. met henlieden/ eñ hi doopte. Eñ Johannes
was ooc doopende in Enon by Salim/ wãt
daer was veel waters/ eñ ſy quamen eñ wor
den ghedoopt. Want Johannes en was
noch inden kercker niet ghworpen.
✠ Ende daer is een vrage opgeresen van
Johannes diſcipelen metten Joden van de
ſuyueringe. Eñ ſy zyn tot Johannem geco-
men ende hebben hem gheſeyt: Rabbi/ de
Luc.3.c.19. ghene die met v was ouer de Jordane/ den
D welcken ghy getuygenis hebt gegeuen/ ſiet
deſe doopt/ eñ ſy comen alle tot hem. Jo-
hannes heeft geantwoort ende geſeyt: Een
mẽſch en mach niet ontfangen/ t'en zy dat hẽ
gegeuen worde vanden hemel. Ghy ſelue
Luc.3.c.16. geeſt my getuygenis dat ic geſeyt hebbe: Jc
en ben Chriſtus niet/ maer dat ick geſonden
ben voor hem. Die de bruyt heeft/ dat is de
bruydegom/ maer des bruydegoms vrient die
ſtaet eñ hem hoort/ die verblijt hem met blij
ſchap om des bruydegoms ſtẽme. Alſus is
deſe myn blijſchap vervult. Het is nã noo
de dat hy waſſe/ eñ dat ic vermindert worde/
Die van bouẽ gecomen is/ die is bouen al.
Die vander aerden is/ die is van aerde/ eñ
hy ſpreect vander aerden. Die vanden hemel
comt/ die is bouẽ al. Eñ dat hy geſien heeft
eñ gehoort dat getuycht hy/ eñ ſyn getuyge-
nis en ontfangt niemant. Die ſyn getuy-
genis ontfangẽ heeft/ die heuet geſegelt dat
God warachtich is. wãt de gene dẽ welckẽ
God geſondẽ heeft/ die ſpreect Gods woor
den: wãt God en geeft den geeſt niet by ma
ten. De vader bemint den ſone/ eñ hy heeft
alle dingẽ in ſyn hant gegeuẽ. Die indẽ ſo-
ne gelooft/ heeft dat eewich leuen: maer wie
dẽ ſone niet en gelooft/ die en ſal d'leuẽ niet
ſien/ Maer den toren Gods blijft op hem. *

Hoe Ieſus met de Samaritaenſche vrouwe aenden put ſprac, ende hoe hyſe bekeerde, ende de meeſtẽ deel van haerder ſtadt, ende hoe hy des Coninex ſone ghenas.

Dat iiij. Capittel.

A Als nu Jeſus geweten heeft dat de Pha- A
riſeen gehoort haddẽ dat Jeſus meer diſ Iohan.3.c.22
cipelen maect eñ doopt dã Johannes (hoe
wel dat Jeſus ſelue niet en doopte/ maer ſyn
diſcipelen) ſo heeft hy Judeen gelaten/ eñ
is wederom ghegaen in Galileen.
✠ Maer hy moeſt gaen door Samarien.
Aldus is hy gecomẽ in een ſtadt van Sa-
marien die Sichar genoemt wert/ bi de erue Gen.33.d.19.
die Jacob Joſeph ſynen ſone gegeuen heeft. 48.d.22.
Iosu.24.g.32.
Eñ daer was Jacobs fonteyne. Ende Je
ſus vermoeyt zynde vanden wech/ ſat alſoo
op de fonteyne/ Het was omtrent der ſeſter
uren/ Daer is gecomen een vrouwe vã Sa
marien om water te putte/ Jeſus ſeyt haer:
Geeft my te drincken. Want ſyn diſcipelẽ B
waren wech ghegaen in de ſtadt/ dat ſy ſpyſe
coopen ſouden. Hierom heeft de Samari-
taẽſche vrouwe hẽ geſeyt: Hoe comet/ nãge-
ſien dat ghi een Jode zijt/ dat ghy van my te
drinckẽ eyscht/ die een Samaritaẽſche vrou-
we ben? wãt de Jodẽ en houdẽ geẽ gemeyn
ſchap met de Samaritanẽ: Jeſus heeft ge-
antwoort eñ haer gheſeyt: wiſte ghy Gods
gaue/ ende wie hy is die v ſeyt: Geeft my te
drinckẽ ghi ſoudet hy auontuerẽ vã hem ge
eyſcht hebbẽ eñ hy ſoude v leuende water ge
geuẽ hebben. De vrouwe ſeyt tot hẽ: Heere
ghi en hebt niet daer ghi mede putte moecht
eñ dẽ put is diepe: Van waer hebdy dan d'le
uẽde water? Zijt ghy meerder dan onſe va
der Jacob die ons den put gegeuen heeft/ eñ
hy heeftet wt gedroncken/ eñ ſyn kinderen/
eñ ſyn beeſten? Jeſus heeft geantwoort eñ
haer geſeyt: Alle die van deſen water drinct/
ſal wederom dorſt hebbẽ/ maer ſo wie drinc-
ket vandẽ water dat ick hem geuẽ ſal/ die en
ſal inder eerwicheyt geenẽ dorſt hebbẽ/ maer
d'water dat ick hem geuẽ ſal/ ſal in hem wor
den een fonteyne van een ſpringende water
in d'erwich leuen. De vrouwe ſeyde tot
hem: Heere geeft mi dit water/ dat ic geenen
dorſt en hebbe/ eñ dat ick herwaerts niet en
come putte. Jeſus ſeyde haer: Gaet/ roept
uwẽ man/ eñ comt hier. De vrouwe heeft C
geantwoort ende gheſeyt: Jck en heb gheen
nen man. Jeſus ſeyt tot haer: Ghy heb-
bet wel gheſeyt: Jck en heb gheenen man:
Want ghy hebt vijf mans ghehadt/ eñ die
ghy nv hebt die en is v man niet/ dat hebdy

warachtelic geseyt. De vrouwe seyt tot hē: Heere ic sie dat ghy een Prophect zyt. Ons vaderen hebben op desen berch aengebedē/ Deut.11.a.c. eñ ghy liedē segget/dat te Jerusalē de plaetse is/ daermen aenbiddē moet. Jesus seyt haer/vrouwe ghelooft my/de ure sal comen/ wāneer ghyliedē noch op desen berch/noch in Jerusalem den vader en sult aenbidden. 4.Reg.17.c.v 8.16. Ghyliedē aēbidt dat ghy niet en weet/wy aenbidden dat wy weté/want de salicheyt is vt den Jodē. Maer de ure coemt/eñ is nu/ wanneer de warachtige aenbidders den vader sullen aenbiddē indē geest eñ inde waerheyt/want de vader begeert alsulckē die hem Gen.3.d.17 aenbiddē. Godt is eenen geest/eñ de gene die hem aenbidden/die moeten inden gheest eñ inde waerheyt aenbidden. De vrouwe seyt: Ick weet dat Messias coemt/die genaēt wort Christus. Waer om als hy comen sal D zyn/die salt ons al vercondigē. Jesus seyde haer: Ic bent die met v spreke. Eñ terstont zyn gecomē syn discipelē/ eñ sy verwonderden henlieden/dat hy metter vrouwen sprac. Maer niemāt en heeft geseyt: wat vraechdi/ oft wat spreeckt met haer? Aldus heeft de vrouwe haer cruycke ghelaten/eñ sy is wech gegaen in de stadt/eñ sy seyt dien menschen: Coemt/eñ siet eenen mensch/ die my ghe- seyt heeft alle tghene dat ick ghedaen hebbe/ soude hy Christus zyn? Hierom zyn die wter stadt ghegaen/ende quamen tot hem. Hier en tusschē so baden hem syn discipe- len/seggende: Rabbi eet. Eñ hi heeft henlieden gheseyt: Ick heb een spyse t'eten die ghy niet en weet. Hierom seyden de discipelen tot malcanderen: Heeft hem yemant t'eten gebracht? Jesus seyt henliepen: Myn spyse is dat ick doe den wille van hem die my ge- sonden heeft/ op dat ick syn werck voldoen E mach. En segt ghylieden niet datter noch vier maenden zyn/ eñ dat dā dē oogst comt? Siet ick segge v: Heft op v oogē/ende besiet de landen/want sy zyn nu wit ten oochste. Ende die maeyt die ontfangt loon/ende hy vergadert de vrucht totten ewighen le- uen/op dat de gene die saeyt t'samē hem ver blyden mach/eñ die daer maeyt. want hier in is het woort warachtich/dat een ander is diet saeyt/eñ een ander diet maeyt. Ic hebt v gesondē te maeyē dat ghi niet bearbeyt en hadt/andere hebbent gearbeyt/ende ghy zyt F in hen arbeyden gecomen. Ende van dier stadt hebbender vele Samaritanen in hem gelooft om der vrouwen woort die t'getuy- nis gaf: Hy heuet my al geseyt dat ick gedaē hebbe. Als dan de Samaritanen tot hem gecomen waren/ so hebben sy hem gebeden dat hy daer binnen soude. Eñ hy is daer ge- blenen twee dagen. Ende veel meer heb- bender gheloost om syn woorden/ ende sy seyden der vrouwen: wy en gelooué nu niet om v segghen: want wy hebbent selue ghe- hoort/ ende wy weten dat dit warachtelick is de salichmaker der werelt. *

Ende na twee dagen is hy van daer wtge gaen/eñ weth gereyst in Galileen, wāt Je- sus heeft selue getuygenis gegeuen dat een Matt.13.b. Marc.6.a. Luc.4.c. Prophect in syn landt gheen eere en heeft. Marc.6.b. Luc.4.c. Daerom doen hy in Galileen gecomen was/ so hebben hem de Galileensche ontfan- gen. Als zyt al gesien hadden dat hy te Jeru salem gedaen hadde op den feestdach. want sy waren ooc gecomen totte feestdach. Al- dus is hy wederom gecomē in Cana vā Ga- Iohan.2.b. lileen daer hy vā water wyn gemaect heeft. ✝ Eñ daer was een conincsken/wiēs sone G sieck was te Capharnaum. Dese (doen hy gehoort hadde dat Jesus aen quam van Ju- deen in Galileen) is gegaen tot hem/ ende hi badt hem dat hy nederwaerts quame eñ sy- nē sone gesont makē wilde. Wāt hi begonste te steruen. Hierō heeft Jesus tot hē geseyt: T'en sy dat ghi teckenē eñ wonder wercken siet/so en geloofdy niet/ Dat conincskē sey de tot hem: Heere coēt nederwaerts eer dat myn sone sterue. Jesus seyt hē: Gaet henen/ v sone leeft. De mensch heeft dat woort ge looft d'welc hem Jesus gheseyt hadde/eñ hy ginc. Eñ als hy nu afcomende was so zyn hē syn knechtē te gemoete gecomē/ eñ boot- schapten hem/seggende/ dat syn sone leefde. Hierom heeft hi van henlieden gevraecht de ure in de welcke hy beter te passe worde. Eñ sy hebben hem geseyt: Dat hem de coorse ghisterē ter seuenster uren gelatē heeft. Al- dus heeft de vader gekent datter de ure was inde welcke hē Jesus seyde: U sone leeft/ eñ hy heeft gelooft/ende syn geheel huys. *

Dat tweede teecken heeft Jesus weder- om gedaen/doen hy gecomen was van Ju- deen in Galileen.

Hoe Iesus eenen menschē die xxxviij. iaren lanck cranck ge- legen hadde genas, ende hoe hy den Ioden veel schooncr lee- ringhen leerde.

Dat v. Capitel. ✝

A DAer na waert eenen feestdach der Jodē/ Leu.23.a. eñ Jesus is opwaerts gegaen na Jeru- Deut.16.a. salem. Eñ te Jerusalem aen de probatica is een pischne de welck toeghenaemt wort Bethsaida int hebreusche/hebbende vyf por talen. In dese lach een groote menichte van siecken/blinden/cruepelen/verdrooch- den/verwachtende des waters beroerte. want de Engel daelde neder na cenē tyt inde pischne/ ende dat water worde beroert/ ende so wie d'eerste neder ginc in de pischne/ na de beroerte des waters/ die worde ghe- sont/van wat siecten dat hy bevangen was. Eñ daer was een mēsch die achtendertich iaren in syn siecte geweest was. Als Jesus desen heeft gesien liggende eñ verstaen had- de dat hi daer nu langē tyt siec geweest was/ so seyt hy hem: wildy gesont worden? Die B siecke heeft hē geantwoort: Heere ic en heb gheenen mensch/die (als het water gheroert wort) my drage inde pischne/ wāt als ic co- me/so daelt daer een ander voor my in. Je sus seyt hem: Staet op/neemt v bedde/ ende wandelt. Eñ terstont is de mensch gesont geworden/eñ hi heeft syn bedde opgenomē/ ende wandelde. Ende het was Sabboth op Ioh.9.a. dien dach. Hierom seydē de Jodē tot hem die genesen was: Het is Sabboth/ t'en is v

niet

niet geoorloft v bedde te dragen. Hy ant-
woorde henlieden: Die my gesont heeft ge-
maect die heeft my geseyt: Neēt op v bedde
eñ wandelt. Hier o hebben sy hē geuraecht:
Wie is de mensch die v geseyt heeft: Neemt
op v bedde eñ wandelt? Maer de gene die
gheſont ghemaeckt was/en wist niet wie hy
was/ want Jesus was beſydē gegaē vāder
scharē die op de plaetse was. Daer na heeft
Jesus hem geuondē inden tempel/ eñ heeft
hem geseyt: Siet ghy zyt gesont gemaect/en
wilt nu voorts niet sondigen/ op dat v niet
arger en geschiede. De mensch is wech ge
gaen eñ heeft den Jodē geboodtschapt dat Je
sus was die hem ghesont ghemaect heeft. *
Daerom veruolchdē de Jodē Jesum/ om
dat hy dese dinghen op den Sabboth dede.
Maer Jesus heeft henlieden geantwoort:
✝ Myn vader werct tot nu toe/eñ ic werc-
ke. Daerom socchten de Joden noch meer
hem te dooden/want hi niet alleen den Sab
both en brack/maer oock Godt synen vader
noemde/makende sy seluen Gode gelyc. Al-
dus heeft Jesus geantwoort/ eñ henliedē ge
seyt: Voorwaer voorwaer ic segge v/ de sone
en mach van hem seluen niet doē/dan dat hi
den vader siet doen. want wat die doet dat
doet de sone oock gelyckelick. want de va-
der heeft den sone lief eñ hy thoont hem alle
dat hy doet eñ hy sal hē noch meerder werc-
kē dan dese roonen/dat ghy v verwonderen
sult. want gelyck de vader de dooden ver
wect eñ leuēde maect also maect de sone oot
leuēde die hy wilt. wāt de vader en oordeelt
niemandē maer alle d'oordeel heeft hi dē so-
ne gegeuen. op dat sy alle den sone eeren
souden/ ghelyck sy den vader eeren. Die
den sone niet en eert/ die en eert den vader
niet die hem ghesonden heeft. Voorwaer
voorwaer ick seg v/ dat so wie myn woort
hoort eñ gelooft hem die mi gesonden heeft/
die heeft het eewich leuen/ eñ hy en comt int
oordeel niet/maer hy sal doorgaen vā de doot
totten leuē. Voorwaer voorwaer ic segge v
dat de ure comt ende is nu/ als de doodē sul
len hooren de stemme vandē sone Gods/ eñ
diese hooren/ die sullen leuen. want gelyc
de vader d'leuen heeft in sy seluen/ also heeft
hy den sone gegeuen te hebbē het leuen in sy
seluē/ eñ hy heeft hem de macht gegeuē ook
te oordelē om dat hi des mēschē sone is. En
wilt v hier af niet verwonderē/want de ure
coemt/ inde welcke alle die in de grauē zyn/
sullen syn stemme hooreē/ eñ sy sullē voorts
comen die goet gedaē hebbē tot de verrysē-
nisse des leuens/ maer die quaet gedaē heb-
ben/tot de verrysenisse des oordeels. *
Ic en can van my seluen niet gedoen. Al-
so ick hoore so oordeele ick/ eñ myn oordeel is
rechtueerdich/want ick en soecke myne wil-
le niet/ maer den wille van hem die my ge-
sonden heeft. Ist dat ick getuygenis geue
van my seluen/so en is myn getuygenis niet
warachtich. Daer is een ander die getuy-
genis van my gheeft/ende ick weet dat het
ghetuyghenis warachtich is dat hy van my
geeft. Ghy hebt tot Johannem gesonden/
eñ hy heeft der waerheyt getuygenis gege-
uen. Maer ick en ontfange vanden men-
sche geē getuygenisse/maer dit segge ick/ op
dat ghy soudt salich worden. Hy was een
licht bernende eñ schynende. Eñ ghy hebt v
willen een ure verheugē in syn licht. Maer
ic heb een getuygenis dat meerder is dā Jo-
hannis. want de wercken welc de vader my
gegeuen heeft dat icse volbrengen soude/die
selue wercken die ick doe/die geuē getuyge-
nis van my/ dat de vader my gesondē heeft/
ende de vader die my ghesonden heeft/
die heeft selue getuygenis van my gegeuen/
ghi en hebt syn stēme noyt gehoort/noch syn
gedaente gesien/ eñ syn woort en hebdy in
v niet woonende. wāt den gene die hy ge-
sondē heeft/dien en gelooft ghy niet. On-
dersoect de schriftuerē/ want ghy meynt het
eewich leuen daer in te hebben/ende die zyn
die getuygenis van my geuē/ ende ghy en
wilt tot my niet comen/ dat ghy d'leuē heb-
ben moecht. Ick en ontfange gheen glorie
van de menschen. Maer ick hebbe v gheēt
dat ghy Gods liefde in v niet en hebt. Ick
ben gecomen in myns vaders naem/eñ ghy
en ontfangt mi niet/ist datter een ander coēt
in syns selfs naem/ dien sultdy ontfanghen.
Hoe moechdē ghy gelooue die glorie van
malcanderē ontfangt/eñ de glorie die alleen
vā Godt is niet en soect? En wilt niet mey-
nen dat ick v beschuldigen sal by den vader/
daer is een die v beschuldicht/ Moyses/ in
welckē ghy hoopt. wāt gelooftde ghy Moy
si/so soudy by auontueren mi ooc gelooue/
want van my heeft hy geschreuen. Maer is
dat ghy synen schriftueren niet en ghelooft/
hoe sultdy mynen woorden gheloouen?

Hoe Iesus met vijf gerſten brooden eñ twee viſſchen ghe-
ſpijſt heeft vijf duyſent mannen, ende hoe ſy hem Coninck maken
wilden, maer hy vloodt van daer, ende hoe ſy in ſijn woorden
geſchandeliſeert worden.

Dat vj. Capittel.

HIer na is Jesus wech ghereyst ouer de
zee van Galileen/d'welc is Tyberiadis/
ende hem volchde een groote schare/ om
dat sy sagen de teekenen die hy dede ouer de
gene die sieck waren. Hierō is Jesus op ee-
nen berch ghedommen/ eñ daer sadt hy met
zynē discipelen. Eñ Paeschen was seer by
nakende den feestdach der Joden. Als dā
Jesus syn oogen opgeheuen hadde/eñ ghe-
sien datter een seer groote menichte tot hem
gecomen was/so seyt hy tot Philippū: waer
mede sullē wy brooden coopen dat dese eten
mogen? Eñ dat seyde hy hem tenterende/
want hi wist wel wat hi doē soude. Philip-
pus antwoorde hē: Om twee hōdert penning
gē broodē en syn henliedē niet genoech/ om
dat eē yegelic een weynich mocht nemē. Eē
van synē discipelen Andreas/ de broeder vā
Simō Petrus seyt hē: Hier is een kint dat
heeft vyf gerstē broodē eñ twee visschē/ maer
wat zyn dese onder so vele? Hierom seyt Je-
sus: Doet de lieden sitē. Eñ daer was veel
hoys inde plaetse. Aldus zynder mās gesetē
in getale by na vyf duysent. Hierom heeft

Iohan. 1. b. 15 c. 19.
Math. 3. d. 17 17. 2. 3.
Deut. 4. b. 33.
1. Cor. 4. 2.
Gene. 3. c. 15. 22. d. 18. 26 49. b. 10. Deut. 18. c. 15
Mat. 14. b. 13. Marc. 6. c. 32. Luc. 9. b. 10.
Leuit. 23. 2. 5. Deut. 16. 2. 1.

Jesus de broodē genomē/ eñ als hy gedanct
hadde/ so heeft hi die gedeilt dē genē die daer
sate/ delgelycs ooc vandē visschē/ so veel als
sy wildē. Eñ als sy versaet warē/ so heeft hy
synen discipelē geseyt/ vergadert de brocke-
lingen die ouer bleuē zyn/ dat die niet verlo-
ren en gaen. Aldus hebbē sy die vergadert/
eñ gevult twaelf coznē brockelingē/ van vijf
gersten brooden die ouergebleuē warē dē ge-
nen die daer geten haddē. Hierom seydē de
menschē (doē sy gesiē haddē het teckē dat Je
sus gedaen hadde) Dit is voorwaer die pro-
pheet/ die daer toecomende is inde werelt.*
Hierom als Jesus verstaē hadde dat sy co-
men soudē om hem te grijpen/ eñ Coninc te
Mat.14.c.23. Mar.6.f.46. makē/ so is hi wederom geuloden op dē berch
hy alleē. Eñ alst audt was geworden/ so zyn
synen discipelen nederwaerts gegaen ter zee.
Eñ als si int scip gecommē waren/ so zyn
sy gecomē ouer de zee in Capharnaū/ eñ het
was doen doncker geworden. Eñ Jesus en
was tot henliedē niet gecomē. Eñ als daer
L tenē grooten wint waeyēde was/ so verhief
haer de zee. Aldus doē sy geroyt haddē ont-
trēt vijftentwintich oft dertich stadiē/ so sien
sy Jesum wandelēde op de zee/ eñ bi dat scip
comē/ eñ si hebbē gevreest. Maer hi heeft hē-
liedē geseyt: Jc bēn/ en wilt niet vreesen. Al-
dus hebben sy hem willē ontfangē int schip/
terstōt was tschip aēt lāt daer sy henē voerē.
Des anderē daechs/ so heeft de schare die
ouer de zee stōt gesiē datter maer een sceepkē
en was/ eñ dat Jesus met synē discipelen int
schip niet gecomē en was/ maer dat syn disci
pelē alleē wech geuarē warē: maer daer zyn
ander schepen ouer gecomē van Tyberiade/
ontrent de plaetse daer sy d'broot haddē ge-
tē/ als de Heere dancte. Als dā de schare ge
sien hadde dat Jesus daer niet en was/ noch
syn discipelē/ so zyn sy inde schipkēs geclom-
men/ eñ gecomē tot Capharnaum/ soecken-
de Jesum. Eñ als sy hem gevondē haddē
ouer de zee/ so hebben sy hem geseyt: Rabbi/
wanneer zyt ghy hier gecomē? Jesus heeft
henlieden geantwoort eñ geseyt: Voorwaer
voorwaer ick segge v/ ghy soect my/ niet om
dat ghy teckenen ghesien hebt/ maer om dat
ghy gheten hebt vanden broode/ eñ versaet
zyt. Werct spyse die niet en vergaet/ maer
die altyts blijft totten eewigen leuē die v de
Joh.1.c.51. Matth.3.d.17. 17.2.5. sone des menschē geuē sal/ want desen heeft
Godt de vader beseghelt. Hierom hebbē sy
tot hem geseyt: wat sullen wy doen dat wy
Gods wercken moghen wercken? Jesus
heeft geantwoort eñ hē geseyt: Dat is Gods
werck/ dat ghy gelooft inden genē die hy ge
1.Johan.3.d. 23. sonden heeft. Hierom hebben sy hem ge-
D seyt: wat teckē doedy dan dat wy sien mogē
eñ v gelouen? wat werc doet ghy? Onse
vaderen hebbē manna geten inde woestyne
Exo.16.2.4. d.14. Num.11.b.7 Pſal.44.c.24. Sapi.16.c.20. gelyck daer geschreuen is: Broot vandē he-
mel heeft hi henlieden t'eten gegeuē. Dier-
om heeft Jesus henliedē geseyt: Voorwaer
voorwaer ick seg v liedē: Moyses en heeft v
t'broot vanden hemel niet ghegeuen/ maer
myn vader geeft v warachtich broot vandē
hemel. want het is Gods broot/ dat van
den hemel nederdaelt/ ende geeft der werelt
het leuen. Hierom hebben sy tot hem ge-
seyt: Heere gheeft ons alsyt dit broot. Eñ
Jesus heeft tot henliedē geseyt: Jc bē t'broot Ecclesi.24.
des leuens. so wie tot my coēt die en sal gee-
nen honger hebben/ eñ die in my gelooft die
en sal nemmermeer dorst hebben. Maer ick
hebt v geseyt: dat ghy my gesien hebt eñ ghi
en gelooft niet. Alle dat my de vader geeft/
dat sal tot my comen/ ende den genen die tot
my coemt en sal ick niet weech worpen/ wāt
ick ben vanden hemel neder gedaelt niet om
dat ick mynē wille doen soude maer dē wil-
le van hem die my gesondē heeft. want dit
is dē wille des vaders die my gesondē heeft/
dat ick niet verliesen en soude van alle dat
hy my ghegeuen heeft maer dat ick dat ver-
E wecken soude inden wersten dach. Eñ dit
is den wille myns vaders die my gesonden
heeft/ dat so wie den sone siet/ eñ in hem ge-
looft het eewich leuen hebbe/ eñ ick sal hem
verwecken inden wersten dach. Hierom
hebben de Joden van hem gemurmureert/
om dat hy geseyt hadde: Jc bē d'broot die vā
den hemel gedaelt bē. eñ si seydē: En is dese
niet Jesus Josephs sone wiens vader eñ
moeder wy kennē? Hoe seyt hy dan: Jc ben
vandē hemel neder gedaelt: Hierom heeft
Jesus geantwoort eñ tot henlieden geseyt:
En wilt niet murmurerē onder malcāderē.
✠ Niemāt en mach tot mi comē ten zy dat
de vader die my gesonden heeft hem trecke/
eñ ick sal dien verwecken inden werstē da-
ge. T'is gheschreuen inde Propheten: Eñ Esaie.
sy sullen alle van Godt geleert worden. Alle
diet van den vader gehoort heeft eñ geleert/
die coemt tot my. Niet dat yemant den va Matth.
der ghesien heeft/ dan de gene die van Gode
is/ dese heeft den vader gesien. Voorwaer
voorwaer ick segge v wie in my gelooft die
heeft dat eewich leuen. Jc ben d'broot des Exo.16.
leuens. U vaderē hebbē manna inde woe
styne getē eñ sy zyn gestorue. Dit is d'broot
vandē hemel nederdalēde op dat so wie daer
af eet/ niet en sterue. Jc ben d'leuēde broot
die vanden hemel comen ben. Jst dat yemāt
van desen broode eet/ die sal inder eewich-
heyt leuen/ ende d'broot dat ick sal geuen/ is
myn vleesch voor d'leuen der werelt *.
F Hierom keuen de Jodē onder malcande-
ren seggēde: Hoe mach dese ons syn vleesch
t'eten geuen? Daerom heeft henlieden Je
sus geseyt: Voorwaer voorwaer ic segge v/
ten zy dat ghy eet het vleesch vanden sone
des menschē eñ drinct syn bloedt/ so en suldy
1.Corint. geen leuen in v seluen hebben. So wie myn
vleesch eet ende myn bloet drinct/ die heeft
het eewich leuen/ ende ick sal hem verwec-
ken inden wersten dach.
✠ Wāt myn vleesch is warachtelick spy-
se/ ende myn bloet is warachtelick dranck/
so wie myn vleesch eet/ ende myn bloet
drinct/ die blijft in my/ eñ ick in hem. Ge-
lyck my de leuende vader gesonden heeft/ eñ
ick leue om den vader/ ende die my eet/ die
sal

D die sal leuē om mijnē wille. Dit is d'broot
dat vandē hemel gecomē is/ Niet gelijc v va-
deren getē hebbē het manna/ ēn zijn gestor-
uen. So wie dit broot eet/ die sal leuen in-
der eewicheyt. *

Dit heeft hy geseyt inde Synagoge leerē-
de in Capharnaum. Hierom hebben veel
van sijnen discipelē dit hoorēde geseyt: Dits
een hart woort/ ende wie mach dit hooren?

B Maer Jesus wetende by sy selue/ dat sijn
discipelen daer af muniureerdē heeft tot hē-
lieden geseyt: Ergerdt v dat? Jst dā dat
Iohan.3.b.13 ghy den sone des menschen siet opclimmen
daer hy te voren was? Den geest ist die le-
uēde maect/ het vleesch en baet niet met al-
len: de woorden die ick v ghesproken hebbe/
sijn geest ende leuen. Maer daer sijn som
mige van v lieden die niet en gheloouen. Wāt
Jesus wist van t'beghinsel wie dat niet ge-
loouich en waren/ ende wie hem verraden
soude. Ende hy seyde: Dacrom heb ick v lie-
den gheseyt dat niemant en mach tot my co-
men/ t'en zij dat hem gegeuē ware vāt mijnē
vader. Van dien tijt zijnder vele van sijnen
discipelen achterwaerts ghegaen/ ende sy en
wandelden nu voorts niet meer met hem.

Hierom heeft Jesus geseyt tot de twaelue:
wildy oock wech gaen? Alsus heeft hem ge
antwoort Simon Petrus: Heere tot wien
Mat.16.c.16. sullen wy gaen/ ghy hebt de woorden des
eewichs leuens/ ende wy gheloouen/ende
hebben gekent dat ghy zijt Christus de sone
Gods. Jesus heeft henlieden geantwoort:
En heb ic v twaelue niet gecosen/ ēn een vāt
v lieden is een duyuel? Ende hy seyde dat
van Judas Simonis sone den Jscarioter/
want dese was de ghene die hem verraden
soude/ daer hy was een vanden twaelue.

Hoe de soden tegheu Iesum murmureerden, ende Iesus op de hoochtijt dagen opclam inden tempel, ende daer selue leerde ende predickte.

Dat vij. Capitrel. ✠

A Na dese wandelde Jesus in Galileen/
want hy en wilde in Judeen niet wan
delen/ want de Joden sochten hem te doo-
den. Ēn den feestdach der Jodē Scenophe
Leuit.23.f.34. gia was seer na by. Ēn sijn broeders heb-
ben tot hem gheseyt: Gaet ouer van hier/ ēn
reyst in Judeen/ op dat oock v discipelē mo
gē sien v werckē die ghy doet/ Wāt niemāt
en doet yet int heymelick/ ēn begeert selue
tot openbaer te zijne: ist dat ghy dese dingen
doet so verthoont v selue der wereit. want
sijn broeders en ghelooftden in hem niet.

Hierom seyt Jesus tot henliedē: Mijnen
tijt en is noch niet aencomen/ maer uwen
tijt is altoos gereedt. De wereit en can v
niet gehaten maer sy haet my. want ic gens
daer af getuygenis dat haer wercken quaet
B zijn. Gaet ghi opwaerts tot desen feestdach/
Jck en gae niet opwaerts tot den feestdach/
want mijnē tijt en is noch niet vervult. Als
hy dese woorden geseyt hadde so is hy gebly
uē in Galilee. Maer als sijn broeders op-
waerts getreyst waren/ doen is hy oock op-
waerts getrocken totte feestdach/ niet opē-
baerlick maer als int heymelick. Dierom
sochten hem de Joden opdē feestdach/ ēn sey
den: waer is die? Ēn daer was een groote
murmuracie inder scharen van hem. want
de sommige seyden: Hi is goet. Maer de an-
dere seydē: Neen/ maer hy verleydt de scha-
ren. Maer niemant en sprac openbaerlick
van hem om de vreese der Joden. *

✠ Als dan nu den feestdach half overle-
den was/ so is Jesus opgheclommen inden
tempel ēn leerde. Ēn de Joden verwon-
derden henlieden seggbende: Hoe kan dese
de schriften/ daer hy die niet geleert en heeft?

Jesus heeft henlieden geantwoort ēn ge- C
seyt: Mijn leeringhe en is mijne niet/ maer
des gene die my gesondē heeft/ Jst daten
yemant sijnen wille doē wilt/ die sal verstaē
van de leeringe/ of sie wt Gode is/ oft dat ick
wt my selue spreke. Die vāt sy selue spreect/
die soect sijn eyghen glorie. Maer so wie de
glorie soect vanden gene die hem gesonden
heeft/ dese is warachtich ēn in hem en is geē
ongerechticheyt. Ēn heeft Moyses v de
wet niet gegeuen? Ēn niemant van v lieden
en doet de wet? waerom soecty my te doo- Exod.20.c.20
den? De schare heeft geantwoort ēn geseyt: 24.d.1.
Ghy hebt den duyuel/ wie soect v te doodē? Iohan.5.c.18

Jesus heeft geantwoort/ ēn tot henlieden
geseit: Een werc heb ic gedaē/ ēn ghi verwon
dert v alle gader. Daerom heeft v Moyses Leuit.12.a.3.
de besnydenisse gegeuē/ niet om dat die van Gen.17.b.10.
Moyses is/ maer vanden vaderen/ ēn opden
Sabboth so besnijdt ghy den mēsch. Jst dat
de mēsch de besnydenisse ontfangt opdē Sab
both/ also op dat de wet van Moyses niet ge D
broke en worde/ wordt ghy verontwaerdicht
op my om dat ick dē geheelē mensch heb ge-
sont ghemaect op den Sabboth? Ēn wilt Deut.1.c.16.
niet oordeelen na d'aensicht/ maer oordeelt een
recht oordeel. Hierō seydē de sommige van
Jerusalē: Ēn is dit niet de gene dié sy soechē
te doodē? Ēn siet hy spreect openbaerlic ēn
sy en seggen hē niet. Hebben de princē war-
achtelick bekēt dat dese Christus is? Maer
van desen weten wy van waer hy is/ Maer
als Christus comen sal/ so en weet niemant
van waer hy is. Dierom heeft Jesus ge-
roepen inden tempel leerende ēn seggende:
Ghy kent my/ ēn ghy weet van waer ic ben/
ēn ick en ben van my seluen niet gecomen/
maer hi is warachtich/ die mi gesondē heeft/
den welckē ghy niet en kent. Jc ken hem/
want ick ben van hem/ ēn hy heeft my geson
den. Dierom sochten sy hem te vangen/ ēn
niemant en sloech de handen aen hem/ want
sijn ure en was noch niet gecomen. Maer
vāder scharen heeften vele in hem gelooft. *

Ēn sy seyden: Christus als hy sal gecomē E
zijn/ sal hi meer teekenē doen dan dese doet?

De Phariseen hebben de schare ghehoort
dese dinghen murmurerende van hem.

✠ Ende de princen ēn Phariseen hebben
dienaren gesondē dat sy hem soudē vangen.

Dierom heeft Jesus tot henlieden geseyt:
Noch een luttel tijts ben ick met v liedē/ ēn
ic gae tot hē die my gesondē heeft. Ghi sult Iohā.13.d.33
my soecken ēn niet vinden/ ēn daer ick ben/

daer en moecht ghy niet comē. Dierō heb-
ben de Joden tot malcanderen geseyt: waer
sal dese henē gaen dat wy hem niet vindē en
sullē? sal hy in de verstroyetheyt der Heydenē
gaen/ eñ leeren de Heydenē? wat woort is
dit/ dat hy geseyt heeft: Ghi sult my soecken/
eñ niet vindē/ eñ daer ic ben/ daer en moecht
Leuit.23.f.27 ghylieden niet comen? Maer op den laet-
sten grootē dach des hoochtyts/ so stont Je-
sus eñ riep/ seggēde: So wie dorst heeft/ die
come tot mi eñ drincke. Die in my gelooft/
Deut.11.c.13 gelijck de schrifturre seyt/ vloedē des leuēde
Ioel.2.g.28 waters sullē vā synen buyc vloeyen. Maer
Act.2.c.17. dat seyde hy vanden gheest/ den welcken sy
ontfanghen souden die in hem geloofden. *
want den geest en was noch niet gegeuē/
wāt Jesus en was noch niet geglorificeert.
Dierom als de sommige vā de schare dese
synē woorden gehoort haddē/ so seydē sy: Dit
is warachtelick een Prophect: De andere
seyden: Dit is Christus. Maer de sommighe
Mich.5.a.1. seyden: Comt Christus vā Galileen? En
Mat.2.a.4. seyt de schrifturre niet dat Christus comt wt
Dauids zade/ eñ vā dat stedecken vā Bethle-
hem/ daer Dauid was? Aldus isser ernen
twist worde onder de schare om synēt wille.
Eñ de sommige vā henliedē wilden hem
vangen/ maer niemant en sloech de handen
aen hem. Dierom zyn de dienaers gecomē
tot de overste Priesters eñ Phariseen. Ende
die hebbē henlidē geseit: waerom en hebdy
hem niet medegebracht? De dienarē hebbē
geantwoort: Nooyt en heeft mensch also ge-
sproke/ gelijck dese mēsch. Dierom hebbē
de Phariseen henliedē geantwoort: Zyt ghi
oock verleydt? Heeft yemāt vandē prince in
hē gelooft/ oft vandē Phariseen? Maer dese
schare die de wet niet en weet/ is vermalen-
dijt: Nicodemus heeft tot hē geseyt/ de ge-
Iohan.3.a.2. ne die tot Jesum des nachts quam/ die een
vā henliedē was: Oordeelt ons wet eenigen
Deut.17.b.8. mensch/ t'en zy darmē eerstmael vā hem ge-
19.d.15. hoort hebbe/ eñ weet wat hi doet? Sy hebbē
hem geantwoort eñ geseyt: Zydy oock eē Ga-
lileus man? Onderstoet eñ siet dat vā Gali-
leen gheen Prophect op en staet. Eñ sy zyn
wedet ghekeert een yeghelick in syn huys.

Hoe Iesus de vrouwen overspel bevonden, verlost wt de handen der bloetgheriger Phariseen. Eñ hoe hy met henliedē inden tempel disputeert, hoe sy verwonnē zijnde, hem dooden willen. Dat viij. Capittel. ✣

MAer Jesus is ghereyst totten dercb van
Olijeten/ eñ des morgens is hy we-
derom gecomē inden tempel/ eñ alle t'volck
quam tot hem/ eñ sittēde leerde hy henliedē.
Eñ de Schrifyden eñ Phariseen bringhen
tot hem een vrouwe in overspel bevonden/
eñ sy hebben haer int midden gestelt/ ende
hebbē tot hem geseyt: Meester dese vrouwe
is nu bevonden in overspel. Maer in de
Leui.20.b.10 wet heeft ons Moyses bevolen alsulcke te
steenen. Aldus wat segt ghy? Eñ dit seydē
sy hem tenterende/ dat sy hem soudē mogen
beschuldigen. Maer Jesus hem buyghende
neder waerts/ heeft metten vinger in de aer-
de geschreven. Dierom als sy hem bleven
vragende/ so heeft hy hem opgherecht/ eñ tot
henlieden geseyt: Die van v lieden sonder Deut.17.b.7.
sonde is/ die worpe den eerstē steen op haer.
Eñ wederom sy selvē buygēde/ hy schreef
in d'aerde. Eñ dit hoorende gingē sy d'een
in d'ander wt beginnende vandē outstē/ eñ
Jesus is daer alleen gebleuē eñ de vrouwe
int midden staende. Eñ Jesus hem opricb-
tende/ heeft tot haer gheseyt: Vrouwe waer
zyn sy die v beschuldigē? en heeft v niemant
verdoemt? De welcke heeft geseyt: Niemāt
Heere. Eñ Jesus heeft gheseyt: Ick en sal v
oock niet verdoemen/ Gaet henen/ endt en
wilt nu voorts niet meer sondighen. *
Wederom heeft Jesus tot henlieden ghe-
sproken segghende:
✣ Ick ben het licht der werelt. Wie my
volcht/ die en wandelt in duysternissen niet/
maer hy sal d'licht des leuens hebbē. Dier-
om hebben de Phariseen geseyt: Ghy gheeft
van v selvē getuygenis/ v getuygenis en is
niet warachtich. Jesus heeft geantwoort
eñ hen geseyt: Al ist dat ick getuygenis geue
van my selven/ myn getuygenis is warach-
tich. want ick weet vā waer ic gecomē ben/
eñ waer dat ick henen gae. Maer ghylieden
en weet niet van waer ick comē/ oft wer-
waerts dat ic gae. Ghy oordeelt na t'vleesch/
ick en oordele niemanden/ eñ ist dat ick oor-
deele/ so is myn oordeel warachtich/ want ick
en ben alleen niet/ maer ick eñ de vader die
my gesondē heeft. Eñ in v wet is geschre-
ven/ dat het ghetuygenis vā twee menschen
warachtich is. Ick bent die ghetuygenis
gene vā my selvē/ eñ de vader die my geson-
den heeft/ gheeft oock ghetuyghenis van my.
Dierom seyden sy tot hem: waer is v va-
der? Jesus heeft gheantwoort: Ghy en kent
noch my noch mynē vadere. waert sake dat
ghy my kendet/ so soudy by auontuerē mynē
vader oock kennē. Dese woorde heeft Jesus
gesproken in de tresorye/ leerēde inden tem
pel/ ende niemant en heeft hem gheuangen/
want syn ure en was noch niet gecomen. *
Dierom heeft Jesus henlieden wederom
gheseyt:
✣ Ick gae/ eñ ghy sult my soecken eñ in v
sondē sullen sterue. Daer ic henē gae daer en
moechdy niet comē. Dierō hebbē de Joden
geseyt: sal hi sich selvē doodē/ dat hi seyt: Daer
ic henē ga/ daer en moechdy niet comē? Eñ
hy seyde henliedē: Ghi zyt vā benedē. Ic ben
vā bouē. Ghy zyt vā deser werelt/ ick en ben
vā deser werelt niet. Dierom heb ick v lie-
dē geseyt/ dat ghy sterue sult in v sondē. wāt
ist dat ghylieden niet en gelooft dat ict ben/
so sulby in v sonden sterven. Daerom heb-
ben sy hem geseyt: wie zyt ghy? Jesus heeft
henliedē geseyt: Het beghinsel/ die tot v ooc
Rom.1.a.1 spreke. Ick heb vele van v lieden te seggē/
eñ te oordeelen/ maer die my gesonden heeft/
die is warachtich/ eñ de dinghen die ick van
hem gehoort hebbe/ die spreke ick in de we-
relt. Eñ sy en hebbē niet verstaē dat hi hen-
lieden den vader Godt noemde. Dierom
heeft Jesus henliedē geseyt: Als ghy dē sone
des menschen sult verheuē hebbē/ dan sulby
beken-

bekennen dat ict ben / eñ dat ick van my ſelue niet en doe/ maer gelyck my de vader geleert heeft/ alſo ſpreke ick/ eñ die my geſonden heeft/ die is met my/ ende hy en heeft my niet allem ghelaten/ want dat hem behagelick is/ doe ick altoos. *

Als hy deſe dingē ſprekende was/ ſo hebbender vele in hem ghelooft.

✝ Dierom heeft Jeſus geſeyt tot den Joden die in hem gelooft hebben: Jſt ſake dat ghylieden in myn woorden blyft / ſoo ſuldy warachtelick myn discipelen zyn/ eñ ghy ſult de waerheyt kennen/ eñ de waerheyt ſal v verloſſen. Sy hebbē hem geantwoort: wy zyn Abrahās zaet / eñ wy en hebbē noyt yemandē gedient/ Hoe ſegt ghi dā: Ghy ſult vry zyn? Jeſus heeft hē geantwoort: Voorwaer voorwaer ick ſegge v liedē/ dat alle die ſonde doet/ een knecht der ſondē is/ eñ een knecht en blyft int huys niet inder eewicheyt/ de ſone blyft inder eewicheyt. Daerō iſt dat v de ſone verloſt/ ſo ſuldy warachtelic vry zyn. Jck weet wel dat ghy Abrahams kinderen zyt/ maer ghy ſoect my te dooden/ om dat myn woort in v geen ſtadt en gruyt.

Jc ſpreke t'gene dat ic by dē vadē geſien hebbe/ eñ ghy doet t'gene dat ghy by uwē vader geſien hebt. Sy hebben geantwoort/ eñ hem geſeyt: Onſe vader is Abraham. Jeſus ſeyt henlieden: Zyt ghy Abrahams kinderen/ ſo doet Abrahams werckē: maer nu ſoect ghy my te dooden/ eenen menſch die v de waerheyt geſproken hebbe/ die ick gehoort hebbe van God/ dat en heeft Abraham niet gedaē. Ghy doet ws vaders werckē: Aldus hebben ſy hē geſeyt: wy en zyn niet ontwettelic geborē/ wy hebbē eenē vader God. Dierō heeft Jeſus tot henliedē geſeyt: waer God v vader/ ſo ſoude ghyliedē voorwaer my lief hebben/ want ick ben wtgegaen/ eñ gecomē van God. want ic en ben van my ſelue niet gecomē/ maer hy heeft my geſondē. waerom en kendy myn ſprake niet: want ghy en moecht myn woorden niet hooren. Ghy zyt vanden vader den duyuel/ eñ de luſtē ws vaders wildy doen/ die was een doodſlager vā dē beginne/ eñ hi en heeft inde waerheit niet geſtaen. want in hem en is geen waerheyt. Als hy een logen ſpreect/ ſo ſpreect hy wt ſynen eygen/ want hy is loghenachtich/ ende een vader der ſeluer/ Maer om dat ick de waerheyt ſegghe/ ſo en geloofdy my niet. *

✝ Wie van v liedē ſal my berispen van een ſonde? Jſt dat ick v de waerheyt ſegge/ waerō en geloofdy my niet? Die wt God is / die hoort Godts woorden. Daerom en hoordē ghy niet om dat ghi wt Gode niet en zyt. Dierom hebben de Jodē geantwoort/ eñ hem geſeyt: En ſeggben wy niet wel/ dat ghy een Samaritaē zyt/ eñ den duyuel hebt?

Jeſus heeft geantwoort: Jc en hebbe geen duyuel/ maer ic eere mynen vader/ ende ghy hebt my onteert. Maer ick en ſoecke myn glorie niet/ daer is een dieſe ſoecken eñ oordelen ſal. Voorwaer voorwaer ic ſegge v liedē/ iſt dat yemāt myn woort bewaert/ die en ſal de doot niet ſien inder eewicheyt.

Daerom ſeyden de Joden: Nu hebbē wy bekent dat ghy den duyuel hebt. Abraham is doot eñ de Prophetē/ eñ ghi ſegt/ ſo wie myn woorden hoort die en ſal den doot niet ſmaken inder eewicheyt. Zyt ghy meerder dā onſe vader Abraham die geſtoruen is? eñ de Prophetē zyn geſtoruē. wiē maecty v ſelue?

Jeſus heeft geantwoort/ iſt dat ic my ſelue glorificere/ ſo en is myn glorie niet. Daer is myn vader die my glorificeert/ den welcken ghy ſegt dattet v liedē God is. Eñ ghi en hebt hem niet gekent/ maer ic heb hē gekent. Eñ iſt dat ic ſegge dat ic hem niet en kenne/ ſo ſal ic ws gelyc zyn logenachtich/ Maer ic kenne hem/ eñ ic onderhoude zyn woorden.

Abraham v vader heeft hē verheucht dat hy mynē dach ſien ſonde/ eñ hy heeftē geſien/ eñ heeft hē verblyt. Dierom hebbē de Jodē tot hem geſeyt: Ghy en hebt noch geen vyftich iarē/ eñ hebdy Abraham geſien? Jeſus heeft henliedē geſeyt: Voorwaer voorwaer ick ſegge v liedē/ eer Abraham worde ben ic.

Dierom hebbē de Joden ſteenē genomen/ om hem te werpen. Maer Jeſus heeft hem geborgen/ ende is wt den tempel gegaen. *

Hoe Ieſus eenen blinden geboren verlicht, ende hoe de Phariſeen ende lieden den blinden ouergingen, ende hoe hem Ieſus troeſtmaeckt.

Dat IX. Capitel. ✝

ENde Jeſus voorby gaende heeft geſien eenen menſch die blint was geborē/ eñ ſyn discipelen hebbē hem gevraecht/ Rabbi/ wie heeft er geſondicht/ deſe oft ſyn ouders/ dat hy blint ſoude geborē worden? Jeſus heeft geantwoort/ Noch deſe en heeft geſondicht noch ſyn ouders/ maer om dat de werckē Gods ſoudē geopēbaert worden in hem. Jck moet werckē de wercken vatt hem die my geſondē heeft/ tot dat dach is. Den nacht coemt alſſer niemant wercken en mach/ alſo lange als ic in de werelt ben/ ſo ben ic d'licht der werelt. Als hy deſe dingē geſeyt hadde/ ſo heeft hy op de aerde wtgeſpogen/ eñ heeft ſlym gemaect van ſpeeckſel eñ dat ſlym geſtreken op syn oogen/ eñ hy heeft tot hem geſeyt: Gaet henen eñ waſcht v inde piſcine vā Siloe/ d'welc te ſeggē is geſondē. Dierō is hy gegaē/ eñ heeft hem gewaſſchē/ eñ hi is gecomē ſiende. Aldus syn gebuerē/ eñ die hem te vorē geſien haddē dat hi een bedelaer was/ ſeydē/ En is dit niet die ſat/ eñ almiſſe badt? De andere ſeydē/ het is die. Maer de andere ſeydē: Geēlijns/ maer hi is hē gelyc. Maer hy ſeyde: Jc bent. Dierō hebbē ſy hē geſeyt: Hoe ſyn v de oogen open gedaen? Hy heeft geantwoort/ de menſch die Jeſus genaēt is/ heeft ſlym gemaect/ eñ hy heeft myn oogē geſmeert/ eñ tot my geſeyt: Gaet henen aen de piſcine vā Siloe/ eñ waſchet. Eñ ic hē weggegaen/ eñ heb gewaſſchē eñ geſien. Eñ ſy hebben hē geſeyt. waer is die? Hy heeft geſeyt/ ic en weets niet. Sy brengen hē totten Phariſeen die blint geweeſt was/ ende het was ſabboth als Jeſus dat ſlym ghemaeckt heeft/ eñ syn oogen geopent. Dierom hebben hem de Phariſeen wederom gevraecht/

L hoe dat hy ſiende was geworde. Ende hy heeft henlieden geſeyt: Slijm heeft hi op mijn oogen geleydt/ ende ick hebt afgewaſchen/ ende ick ſie. Hierom ſeyde ſommige vanden Phariſeen: Deſe menſche en is vā Godt niet/ die den Sabboth niet en bewaert. Maer de andere ſeyden: Hoe mach een ſondich menſche deſe teeckenen doen? Ende daer was eenen tweedracht tuſſchē henlieden. Hierom hebben ſy den blinden wederom gheſeyt: wat ſegt ghy vandē genen die v oogen open gedaen heeft? Ende hy heeft gheſeyt: Dat hy een Prophect is. Alsoo en hebbē de Jodē niet ghelooft vā hem dat hi blint geweeſt was/ ende ſiende was worden/ tot dat ſy geroepē hebben de ouders vā hem die ſiende was worden/ ende ſy hebben henlieden gevraecht/ seggende: Is dit v lieder ſone/ den welcken ghi ſegt dat blint geborē is? Hoe ſiet hy dan nu?

D Sijn ouders hebbē henliedē geantwoort/ ende geſeyt: wy weten wel dat dit onſe ſone is/ ende dat hy blint geborē is/ maer hoe dat hy nu ſiet/ dat en weten wy niet/ ende wie hē de oogen geopent heeft/ en weten wy niet. Vraget hem/ hy is out genoech/ laet hem voor sy ſelven ſpreken. Dit hebben sijn ouders gheſeyt/ om dat ſy de Joden vreesden/ want de Joden hadden ouer een gedraghē/ waert ſake datter yemant beleet hem Chriſtum te zijne/ dat die buyten der Synagogen ſoude gedaē

E worden. Daerom hebben ſijn ouders geſeyt: Hy is oudt genoech/ vraget hē. Hierom hebbē ſy wederom dē mēſch geroepē die blint geweeſt hadde/ ende ſy hebbē hem geſeyt: Geeft Gode de glorie/ wi weten dat deſe menſche een ſondaer is. Hierom heeft hy henlieden gheſeyt: Oft hy een ſondaer is/ dat en weet ick niet/ een dinck weet ic/ dat ic nv ſie/ daer ic eerſt blint was. Hierom hebben ſy hem geſeyt: wat heeft hy v gedaen? hoe heeft hy v ooghen open gedaē? Hy heeft henliedē geantwoort: Ick hebt v nu geſeyt/ ende ghy hebbet gehoort/ wat wildy wederom hooren? wilt ghy oock ſijn diſcipelē worde? Hierom hebben ſy hem vermaledijt ende geſeyt: weeſt ghi ſijn diſcipel/ maer wy zijn Moyſes diſci-

F pelē. wy weten dat Godt Moyſi aengeſproken heeft/ maer deſen en weten wy niet van waer hy is. De mēſche heeft geantwoort ende henliedē geſeyt: Dier in iſt een wonderlic dinc dat ghy niet en weet vā waer dat hy is/ ende dat hy mijn ooghen geopent heeft. wy weten dat Godt de ſondaers niet en hoort/ maer iſter yemant Gods dienaer/ ende doet ſijnen wille/ deſen verhoort hy. Van t'begin der werelt en iſt niet ghehoort/ dat yemandt open gedaē heeft de oogen vā eenē die blint geboren was. En waer deſe vā Godt niet/ ſo en ſoude hyt niet hebbē mogē doen. Sy hebben geantwoort/ ende hem geſeyt: Ghy zijt heel in ſonden geborē/ ende leerdy ons? Ende ſy

G hebben hem wt geſtooten. Jeſus heuet gehoort dat ſy hem wt geſtooten hebbē/ ende als hy hem vondē hadde/ ſo heeft hy tot hem geſeyt: Gheloofdy ghy inden ſone Gods? Hy heeft geantwoort ende gheſeyt: wie iſt Heere/ op dat ick in hem mach gelooven? Ende Jeſus heeft tot hem gheſeyt: Ende ghy hebt hem gheſien/ ende die met v ſpreert/ die iſt. Ende hy heeft gheſeyt: Ick gheloome Heere/ ende nedervallende heeft hy hem aenghebeden. *

Ende Jeſus heeft hem geſeyt: Tot een oordeel ben ic in deſe werelt gecomē/ dat de gene die niet en ſien/ ſoudē ſien/ ende dat de gene die ſien/ ſouden blint worden. Ende ſommige vandē Phariſeen die met hem waren hebbent gehoort/ ende tot hem geſeyt: Zijn wy dan oock blint? Jeſus heeft henlieden geſeyt: waerdy blint/ ſo en ſoudy geen ſonde hebbē: Maer nv ſeggdy: wy ſien/ ſo blijft v ſonde.

Hoe Ieſus ſpreeckt dat hy een goet herder is, ende vanden huerlinck, ende hoe hem de Joden ſtoutlijck willen.

Dat x. Capitel. ✣

A VOorwaer voorwaer ick ſegge v lieden/ dit door de dore niet en gaet indē ſcaepſtal der ſchapen/ maer climt van elders binnē/ dat is een dief ende een moordenaer/ Maer ſo wie door de dore ingaet/ dat is een herder

B der ſchapen/ Deſen doet de doorwaerder open/ ende de ſchapen hooren ſijn ſtemme/ ende ſijn eygen ſchapen roept hy by name/ ende hy leydt die wte/ Ende als hy ſijn eygen ſchapen wtgelaten heeft/ ſo gaet hy voor henliedē/ ende de ſchapen volgen hem/ want ſy kennē ſijn ſtemme. Maer eenen vremden en volgē ſi niet/ maer ſy vlieden van hem/ wāt ſi en kennen de ſtemme van den vremdē niet. Deſe gelijckenuſſe heeft henliedē Jeſus geſeyt/ Ende ſi en verſtondē niet wat hi hē ſeyde. Hierom heeft Jeſus hen wederō geſeyt: Voorwaer/ voorwaer ick ſegge v/ ic ben de dore der ſchapen. Alle die gecomen zijn/ dat zijn dieue ende

B moordenaers/ maer de ſchapē en hebbē henliedē niet gehoort. Ic ben de dore. So wie door my ingaet/ die ſal behouden worden/ ende hy ſal ingaen/ ende wtgaen/ ende ſal weyde vinden. Een dief en comt niet dan om te ſtelen/ ende te dooden/ ende te verderuen/ Ick ben gecomen dat ſy ſouden d'leuen hebben/ ende ouervloedelicker hebben. *

✣ Ic ben een goet herder. Een goet herder geeft ſijn ſiele voor ſijn ſchapen. Maer een huerlinc die geē herder en is/ wiens de ſchapen niet eygen en zijn/ die ſiet dē wolf comen/ ende hy verlaet de ſchapen/ ende vliet/ ende de wolf grijpt ende verſtroyt de ſchapē/ maer de huerlinc vliet om dat hi ē huerlinc is/ ende hy en draecht voor de ſchapē geen ſorge. Ic bē een goet herder/ ende ic ken de myne/ ende de myne kennē my. Gelijc my de vader kent alſo ken ick den vader/ ende mijn ſiele ſtelle ic voor mijn ſchapen. Ende ick heb noch ander ſchapen die vā deſen ſchaepſtal niet en zijn/ Deſe moet ick oock hier by brenghen/ ende ſy ſullen mijn ſtemme hooren/ ende t'ſal eenen ſchaepſtal worden/ ende eenen herder. *

Daerom heeft my de vader lief/ om dat ic mijn ſiele late/ op dat ickſe wederom nemen

D mach/ Niemant en neemt die vā my/ maer ick late die van my ſelven/ Ic heb macht die te laten/ ende ick heb macht die wederom te nemen. Dit ghebodt heb ick ontfangen van mijnen

myné vader. Daer is wederom ené twist gewozden onder de Joden om dese woozdé/
20 want veel vā henlieden seyden: Hy heeft dē duyuel/ ēn hy raest/ waer toe hoozdy hem?
21 De ander seyden: Dese woozden en zyn niet van enen die den duyuel heeft/ Mach de duyuel der blinden oogen open doen?
10.Mac.4.f.56. 22 ✝ Ēn t'is gewozdē de feest vā des tēpels
23 wydinge in Jerusalem/ ēn het was winter.
24 E Ēn Jesus wandelde inden tempel in Salomons poztael. Aldus hebbē hem de Joden omringelt/ ēn seydē tot hem: Hoe lange houdy onse sielen in twyfel? Zyt ghy Christus/ so segget ons openlick. Jesus heeft
25 henlieden geantwoozt: Ick segt v/ ēn ghi en gheloouet niet/ De wercken die ick doe in myns vaders naem/ dese geuen getuygenis
26 van my/ maer ghy en gelooues niet/ want ghy en zyt van myné schapen niet. Myn
27 schapen hoozē myn stemme/ ēn ick kenne/ ēn sy volghen my/ ēn ick geue henlieden dat
28 ewich leuē/ ēn sy en sullē niet vergaē inder ewicheyt/ ēn niemandt en sal die rooueu wt
F 29 myn hāt. Dat myn vader mi gegeuē heeft/ dat is het meeste vā al/ ēn niemant en macht rooué wt myns vaders hant. Ic ēn de va-
30 der zyn een. De Jodē hebbē steenē genomen/ dat sy hem steenen soudē. Jesus heeft
31 henlicdē geantwoozt: Veel goede wercken heb ick v lieden getoont vā myné vader/ om
32 welck van dien werckē steent ghy my? De Joden hebbē hē geantwoozt: Vā geen goet werck en steenen wy v/ maer vā de blasphemie/ ēn om dat ghy die een mēsch zyt/ v selué
Psal.81.b.6. 33 Godt maect. Jesus heeft geantwoozt: Ēn isser niet geschreuē in v wet/ Ick heb geseyt/ ghy zyt godē?
34 Is dat hy die godē genoemt heeft/ tottē welckē Gods woozt gedaē is ge
G 35 weest/ ēn de schiftuere niet en mach gebrokē woozden: den welcken de vader geheylicht
36 heeft/ ēn gesondē in de werelt/ segdy ghylieden/ ghy blasphemeert/ om dat ic geseyt hebbe: Ic ben Gods sone?
37 Is dat ic myns vaders wercken niet en doe/ so en wilt my niet gelooueu. Maer is dat icse doe/ ēn is dat
38 ghi my niet en wilt gelooueu/ so gelooft den wercken/ op dat ghi kennē moecht ēn gelooueu dat de vader in my is/ ēn ic indē vader.*
39 Hierom begheerden sy hem te vangen/ ēn
40 hy is gegaen wt haren handen. Ēn hy is wederom wech gegaen ouer de Jordane tot dier plaetse daer Johānes eerstmael doopē-
41 de was/ ēn hy is daer gebleuē/ ēn veel isser tot hem getomē/ ēn sy seyden: Johannes en heeft voorwaer geen teecken gedaē. Ēn alle dat Johānes vā desen geseyt heeft/ was wa
42 rachtich. Ēn vele hebben in hem gheloost.

Hoe Iesus Lazarum vander doot verweckte, ende de opperste der priesteren daerom eenen raet teghen Iesum hielden.

Dat xj. Capitel. ✠

1 A Ende daer was eenen sieckē Lazarus vā Bethanien/ van dat casteelken van Maria ēn Martha synder suster. Ende Maria
2 was de gene die den Heere gesalft heeft met
Ic.11.c.2.7. c.7.f.17. 3 costelicke salue/ ēn syn voetē gedzoocht met
aen.11.2.1. harē hayre/ wiēs broeder Lazarus siec was.

1 Hierom hebbē syn susters tot hem gesonden/ seggende: Heere siet die ghi lief hebt/ die
4 is sieck/ Ēn Jesus hoozende/ heeft tot henlieden geseyt: Dese siecte en is ter doot niet/ maer om de glozie Gods/ dat de sone Gods
5 daer doozmach geglorificeert wozdē. Ēn Jesus beminde Martham ende haer suster
6 Mariam ēn Lazarum. Hierom als hy gehoort heeft dat hy sieck was/ soo is hy noch
7 ghebleuen in de selue plaetse twee daghen/
8 en voorts daer na heeft hy tot synē discipelen geseyt: Laet ons wederom in Judeen
9 gaen. Syn discipelē seggē tot hem: Rabbi/ de Joden sochtē v nu om te steenen/ ēn gaet
10 ghy wederom derwaerts? Jesus heeft geantwoozt: En zynder niet twaelf uren des daechs? Is dat yemāt wandelt indē doch/ so
B 11 en stoot hy hem niet/ want hi d'licht vā dese werelt siet. Maer is dat hy indē nacht wandelt/ hy stoot hemselnen/ want het licht en is
12 in hem niet. Dit heeft hy gheseyt/ ēn daer na seyt hy tot henlicdē: Lazarus ons vrient slaept/ maer icgae dat ic hē mach vandē slaep
13 ontwerckē. Hierom hebbē syn discipelē geseyt: Heere ist dat hy slaept/ so sal hy ghesont
14 wozdē. Maer Jesus hadde geseyt dē synder doot/ maer sy hebbē gemeynt dat hy van
15 dat rustē des slaeps sprac. Hierom heuet Jesus hen doen openlick gheseyt: Lazarus is
16 doot/ ēn ic bē blyde om uwēt wille/ om dat ghi gelooué moecht/ dat ic daer niet en was/
17 maer laet ons tot hē gaē. Hierom heeft geseyt Thomas/ die genoēt wozde Didymus/ tot synen medē discipelē: Laet ons ooc gaē/ dat
18 wy met hē sterué. Aldus is Jesus getomē/ ēn hy heeft hem gevondē/ dat hy vier dagen
19 int graf geweest hadde. Ende Bethanien was by Jerusalem omtrent vyfthien stadē.
20 Ēn veel vanden Joden waré getomē tot Martham ende Mariam/ dat sy die troosten souden van haren broeder. Aldus doen
21 Martha gehoort hadde dat Jesus quam/ sy is hem te gemoete gegaē. Maer Maria sadt
22 thuys. Hierom heeft Martha gheseyt tot C Jesum: Heere hadde ghy hier geweest/ so en
23 waer myn broeder niet gestoruen. Maer oock ny weet ick wel/ dat v Godt geuen sal
24 wat ghy van Godt begheert. Jesus seyt
25 haer: Dy broeder sal verrysen. Martha seyt tot hem: Ic weet wel dat hy verrysen sal in
26 de verrysenisse inden wersten dage. Jesus heeft haer geseyt: Ick ben de verrysenisse ēn d'leuen. Soo wie in my gelooft/ al waer hy
27 ooc doot/ so sal hy leuen/ ēn alle die leeft/ ēn in my ghelooft/ die en sal niet sterue inder ewicheyt. Gelooftdy dat? Hy heeft tot hem geseyt: Ja ick Heere: Ic heb gelooft dat ghy zyt Christus de sone Gods die in deser we-
28 relt comen zyt. Ende als sy dit geseyt hadde/ so is sy wech ghegaen/ ende heeft Mariam haer suster geroepen al stillick seggende:
29 De meester is hier/ ende roept v. Als sy dat gehoort hadde/ so staet sy terstont op/ ēn
30 is ghecomen tot hem/ want Jesus en was noch int casteelken niet ghecomen/ maer hy was noch op de plaetse daer hem Martha te

Ioh.1.f.19. Luc.14.f.14. Ioh.6.d.11. e.47.

ghe-

D gemoete was gecomē. Dierom als de Jo- 31
den die met haer in huys waren / ende haer
troostleden/Mariam ghesien hadden / dat sy
haestelick opgestaen was/ eñ wtgegaen/soo
zijn sy haer gevolcht/ seggēde: Sy gaet tot- 32
ten graue/om daer te weenē. Aldus doen
Maria gecomen was daer Jesus was/ hem
siende/is sy aen sijn voeten gevallen/ eñ seyt
tot hem: Heere hadde ghy hier geweest / soo
en waer myn broeder niet doot. Dierom 33
als haer Jesus sach weenē/ eñ de Joden die
met haer gecomen waren ooc weenende/ so
heeft hy in synen geest hem verschroomt/ eñ
zy selue ontstelt/ eñ heeft geseyt: waer heb- 34
dy hem geleyt? Sy seggē tot hem: Heere coēt
en beschouwet. Ende Jesus heeft geweent. 35
Dierom hebben de Joden geseyt: Siet hoe 36
lief hadde hy hem. Maer de sommige van 37
henlieden hebben geseyt: En mocht dese die
Iohān. 9. a. c. de oogen vanden blinden open gedaē heeft/
niet doen dat dese niet gheslozen en hadde?
Dierom Jesus wederom verschroomēde 38
in sy seluen/is gecomen totten graue. Ende
het was een spelunche / ende eenē steen was
daer op gheleyt. Jesus seyde: Neemt wech
den steen. Martha de suster van hem die ge-
storuen was/seyt tot hem: Heere hy stinckt
nu/want hy is nu vier dagen doot. Jesus 39
seyt haer: En hebbe ick v niet geseyt/dat ghi
(ist dat ghy gelooft) sie sult de glorie Gods?
Aldus hebben sy den steen wech genomē. 40
Eñ Jesus syn ooghen opwaerts heffende/
heeft geseyt: Vader ick dancke v dat ghy my
ghehoort hebt / maer ick wist wel dat ghy 41
my altijts hoort/maer om het volck dat hier
omstoommē staet heb ick gheseyt/ dat sy ghe-
louven souden dat ghy my ghesonden hebt.
Als hy dit gheseyt hadde/soo heeft hy met 42
luyder stemmen gheroepē: Lazare comt wte.
Ende terstont is hy voorts gecomen die
ghestoruen was/ ghebonden aen handen eñ
voeten met banden / ende syn aensicht was
met eenen sweetdoeck gebondē. Jesus heeft
henlieden gheseyt: Ontbindt hem/ ende laet
F hem gaen. Dierom veel vanden Jodē die 45
tot Mariam ende Martham gecomen wa-
ren/ ende gesien hadden dat Jesus ghedaen
hadde/ hebben in hem ghelooft. *
Maer de sommige vā henliedē zijn wech 46
ghegaen tot de Phariseen/ eñ sy hebben hen-
lieden gheseyt dat Jesus ghedaen hadde.
✝ Dierom hebben de oerste Priesters eñ 47
Phariseen den raet vergadert/ eñ sy seyden:
wat doen wy? want dese mensche doet veel
teckenen. Ist dat wy hem also laten/soo 48
sullen sy alle in hem gelouven / ende de Ro-
meynen sullen comen/ eñ sy sullē onse plaetse
eñ volck wech nemen. Maer een vā hen- 49
liedē Cayphas genaemt/ midts dat hy ouer-
ste Priester was van dien iare/ heeft tot hen
gheseyt: Ghy en weet niet met allen/ noch 50
ghy en dencket niet datter ons liedē oirbaer-
lic is/ datter eē mēsche sterue voor t'volc/ eñ
dat alle t'volc niet en vergae. Maer dat en 51
seyde hy vā sy selue niet/ maer midts dat hy
de oerste Priester was vā dien iare/ so heeft
hy ghepropheteert/ dat Jesus steruen sonde
voor dat volc/ eñ niet alleen voor dat volc/ 52
maer ooc/ om dat hy de kinderen Gods die
verstroyt waren/ in een sonde vergaderen.
Dierom hebbē sy vā dien dage voorts ge- 53
dacht dat sy hē doodē soudē. Daerō en wan- 54
delde Jesus nu voorts niet openbaerlic by de
Jodē/ maer hi is wech gereyst in d'lantschap
by de woestijne in eē stadt die genoēt wordt
Ephrē/ eñ aldaer bleef hi met synē discipelē. *
Eñ der Joden Paeschen was seer by na- 55
kende. Eñ daer iser vele vandē lande opge-
trocken na Jerusalem voor Paeschē/ dat sy
henselven heylich maken soudē. Dierom
hebben sy Jesum gesocht/ eñ sy spraken tot
malcanderē indē tempel staēde: wat meyn-
dy/ dat hy niet en is ghecomen tot den feest-
dach? Eñ de oerste Priesters eñ Phari- 57
seen hadden een gebodt gegeuen/ dat so wie
vernaem waer hy ware / dat hyt te kennen
gaue/ op dat sy hem vanghen mochten.

Hoe de Heere Iesus ses daghen voor Paeschen te Bethanien quam, eñ aldaer ghesalft wordt van Maria Magdalena, ende van veel gheschiedenissen ende leeringhen.

Dat xij. Capittel. ✝

A Ldus is Jesus ses dagen voor Paeschē 1
gecomē te Bethanien/ daer Lazarus ge- Matt. 26. a. Marc. 14. a.
storuē was/ dē welckē Jesus verweet heeft.
Eñ sy hebbē hem daer een anontmael be- 2
reyt/ eñ Martha diende/ maer Lazarus was
een vanden ghenen die met hem ter tafelen
saten. Dierom heeft Maria genomen een 3
pont costelicker salue vā ongenaelschte Nar-
dus/ eñ sy heeft Jesus voeten gesalft / eñ die
afgedroocht met haren hayre/ ende het huys
wert vervult metter reuche der salue. Dier- 4
om seyde een van synen discipelen Judas de
Iscariotter die hem daer na verriet: waer- 5
om en is dese salue niet vercocht om drye hon-
dert penningen/ ende den armen ghegeuen?
Eñ dit heeft hy geseyt/ niet dat hy voor de 6
arme besorcht was/ maer om dat hy een dief
was/ eñ de borse hebbende droech hy t'gene
datter gegeuē wordē. Dierō heeft Jesus ge- 7
seyt: Laetse gewordē/ dat sy totten dach van
mijnder begrauingē dat mach bewarē. Want
altijt hebdy arme menschen met v/ maer my
en sultdy altijt niet hebben. Aldus heeft een 9
groote schare van de Joden geweten dat hy
daer was/ ende sy zijn daer gecomē / niet om
Jesum alleene / maer om dat sy Lazarū sien
souden/ dien hy vander doot verweet hadde.
Maer de princen der Priesteren hebbē ge- 10
dacht dat sy Lazarum doodē soudē/ want
om synent wille gingen veel vandē Joden
wech/ ende geloofden in Jesum. *
Maer des ander daechs / als een groote 12
schare die gecomen is totten feestdach ge-
hoort hadde dat Jesus quā na Jerusalē/ so
hebben sy genomen palmboomtacken/ ende
zijn hem te gemoete gegaen / ende sy riepen
Hosanna / Gebenedyt is hy die daer coemt
inden naem des Heeren/ de coninck van Is- 13
rael. Eñ Jesus heeft gevonden een ezelkē/ Matt. 21. a. Marc. 11. a. Luc. 19. a. Iohā. 12. a.
ende hy heeft daer op geseten / gelijc geschre
uen is: En wilt niet vreesen dochter van 14
Sion / Siet v Coninck coemt sittende opt
veulen

veulen vā een ezelinne. Dit en verſtonden
ſyn diſcipelen niet ten eerſten maer doen Je
ſus geglorificeert was / doen worden ſy ge
dachtich dat deſe dingen van hem gheſchre
uen waren / eñ dat ſy hem dit gedaē hebben.
Hierom heeft hem getuygenis ghegeuen
de ſchare die met hem was / doē hi Lazarum
riep uten graue eñ hem verweckte vanden
dooden. Daerom is hem de ſchare oock te
gemoete gecomen / om dat ſy ghehoort had
den / dat hy dit teecken gedaen hadde. Dier
om hebben de Phariſeen tot malcanderen
geſeyt: Siet ghi wel dat wy niet en voorde
ren? ſiet alle de werelt is nae hem ghegaen.
Eñ daer waren ſommige Heydenen van
den genen die opwaerts comen waré om te
D aenbiddē op den feeſtdach. Aldus zijn deſe
gecomē aen Philippus die vā Bethſaide in
Galileen was eñ ſy baden hem / ſegghende:
Heere wy willen Jeſum ſien. Philippus
is gecomē eñ heuet Andree geſeyt: Andreas
eñ Philippus hebbēr wederom Jeſu geſeyt.
Eñ Jeſus heeft henlieden gheantwoort /
ſegghende: De ure is ghecomen dat de ſone
des menſchen verclaert ſal worden.
✠ Voorwaer voorwaer ick ſegge v liedē /
t'en zy dat het terwen graen in d'aerde val
lende ſterue ſoo blijft dat alleen: maer iſt dat
verſteft / ſo brenghet veel vruchten voorts.
Mat. 10. d. 39. 16. d. 25. Mar. 8. d. 35. Luc. 9. c. 24. 17. f. 33. So wie ſyn ſiele lief heeft die ſalſe verlie
ſen eñ ſo wie ſyn ſiele haet in deſe werelt / die
ſalſe totten eewigen leuen verwaren. Iſt
dat pemant my dient / die volge my / eñ daer
ick ben / daer ſal myn dienaer ooc weſen. So
wie my dient / dien ſal myn vader eeren. *
E Nu is myn ſiele beſwoort / eñ wat ſal ic ſeg
ghen: Vader verloſt my wt deſe ure. Maer
daerom ben ick in deſe ure gecomē. Vader
verclaert uwē naem. Hierom iſſer een ſtēme
gecomē wten hemel: Ick hebben verclaert /
eñ ick ſal dien wederom verclaren. Dier
om ſeyde de ſchare die daer ſtont / eñ dit ge
hoort hadde / datter eenen donder gheweeſt
was. De ander ſeydē: Een Engel heeft hem
aengeſproken. Jeſus heeft geantwoort eñ
gheſeyt: Om myneut wille en is deſe ſtem
me niet ghecomen / maer om v lieden.
✠ Nu iſt des wereits oordeel. Nu ſal de
prince deſer werelt daer buyten ghewozpen
worden. Eñ iſt dat ick verheuen worde
vander aerden / ſo ſal ick alle dinghen tot my
ſelven trecken. (Eñ dit ſeyde hy / te kennen
geuende wat doot hy ſterue ſoude) Eñ de
ſchare heeft hem geantwoort: wy hebbē ge
Pſal. 109. 2. 4. 116. 2. f. Iſai. 40. b. 6. Ezec. 37. g. 25. hoort wter wet dat Chriſtus blijft inder ee
wicheyt ende hoe ſegt ghy dan: De ſone des
menſchen moet verheuē worde: wie is deſe
ſone des menſchen? Hierom heeft Jeſus
F henliedē geſeyt: Noch een luttel tyts is het
licht in v liedē. wandelt dewijle dat ghy het
licht hebt / dat v de duyſternillen niet en be
nangen / eñ die in duyſternilſen wandelt / die
en weet niet werwaerts dat hy gaet. De
wijle dat ghy het licht hebt / ſo gelooft in het
licht op dat ghy kinderen des lichts moecht
weſen. Deſe dingen heeft Jeſus geſproken /
ende hy is wech ghegaen / eñ heeft hem ver
doghen van henlieden. *
Eñ doen hy ſo veel teekenē voor henliedē
gedaen hadde / ſo en geloofdē ſy in hem niet /
om dat het woort vā Iſaias dē Propheet Iſai. 53. 1. Ro. 10. d. 16. Iſai. 6. c. 9. 10. Mat. 13. b. 14. Marc. 4. b. 12. Luc. 8. b. 10. Act. 28. f. 27. Rom. 11. b. 8. ſoude volbracht worden het welck hi geſeyt
heeft: Heere wie heeft onſen ghehoore ghe
looft? eñ wien is den arm des Heeren ghe
openbaert? Daerom en mochtē ſy niet ge
looué / om dat Iſaias wederom geſeyt heeft:
Hy heeft hen oogē verblint / eñ hen herte
verhart / alſo dat ſy niet ſien en ſoudē metten
oogē eñ niet verſtaē metter herten / eñ dat ſy
bekeert ſoudē worde / eñ dat icſe geneſen ſou
de. Dit heeft Iſaias geſeyt doē hy ſyn glo
rie geſien heeft / eñ heeft vā hem geſproken.
Maer nochtās hebbēder ooc veel vanden
princen in hē gelooft / maer om de Phariſeen
en beledē ſy dat niet / op dat ſy wter Synago
gen niet en ſoudē gewijpē worde. Wāt ſy
hebbē de glorie der menſchē lieuer gehadt / dā
de glorie Gods. Maer Jeſus heeft geroepē G
eñ geſeyt: Die in mi gelooft / die en gelooft in
mi niet / maer in hē die mi geſondē heeft. Eñ
die my ſiet / die ſiet hē die my geſondē heeft.
✠ Ick ben een licht in de werelt gecomē /
op dat alle die in my gheloost / in de duyſter
niſſe niet en bijue. Eñ iſt dat yemāt myn
woordē hoort eñ die niet en bewaert / ick en
oordele hem niet / want ick en ben niet geco
men / dat ick de werelt ſoude oordeelen / maer
om dat ic de werelt ſalich makē ſoude. Die
my verſmaet / eñ myn woorden niet en ont
fangt / die heeft eenen die hem oordelen ſal; Matth. 12. d. d'woort dat ick geſproken hebbe / dat ſal hem
oordeelen inden wterſten dach. Want ick en
hebbe wt my ſelue niet geſproken. Maer de
vader die my geſondē heeft / die heeft my een
gebot gegeuen / wat ick ſeggen / ende wat ick
ſpreken ſoude. Eñ ick weet dat ſyn gebodt
het eewich leuen is. Daerom dat ick ſpreke /
dat ſpreke ick alſo myn vader geſeyt heeft. *
Hoe de Heere Ieſus ſijnder diſcipelen voeten waſcht, ende gheeft henlieden het nieu ghebodt, voorſeghende henlieden van ſijnen verradere.
Dat xiij. Capittel. ✠
ENde voor den feeſtdach vā Paeſchē / Je A
ſus wetēde dat ſyn ure gecomē was / dat Matth. 26. a. 2. Luc. 22. a. 1. Marc. 14. a. 1. hy ouer reyſen ſonde wt deſer werelt totten
vader / als hy de ſyne lief hadde gehadt die in
de werelt waren / ſo heeft hi die totten eynde
toe lief gehadt. Eñ als den auontmael ge
daen was / doen de duyuel nu int herte vā Iu
das Simonis ſone den Iſcarioter gegeuen
hadde / dat hy hem verraden ſoude / wetēde
dat de vader hem alle dinghen in de handen
ghegeuen hadde / eñ dat hy van Gode wtge
gaen was eñ tot Gode ghinck / ſo ſtaet hy
op vanden auontmael / ende leyt ſyn cleede
ren af / eñ als hy een linnen cleedt genomen
hadde / ſoo heeft hy hemſelven voor geſchort.
Daer na heeft hy water int becken ghego
ten / eñ heeft begonſt te waſſchen de voeten
van ſynen diſcipelen / eñ die te droogen met
ten linnen cleede / daer mede hi voor geſchort
was. Aldus is hy gecomē tot Simon Pe
trus. Eñ Petrus ſeyt tot hem: Heere waſcht
ghy

ghy myn voeten? Jesus heeft geantwoort/ 7
en tot hem gheseyt: Dat ick doe dat en weet
ghy nu niet/ maer ghy sult dat namaels we-
ten. Petrus seyt tot hē: Ghy en sult my de 8
voeten niet wasschē inder eewicheyt. Jesus
heeft hē geseyt: Jst dat ick v niet en wassche/
so en suldy geen deel met my hebben. Si- 9
mō Petrus seyt hē: Here niet alleē myn voe
ten/ maer oock myn handē en hooft. Jesus 10
seyt hē: wie gewasschē is die en behoeft niet
dan dat hy syn voetē wassche/ maer hi is heel
suyuer. En ghy zyt suyuer/ maer niet allega
der/ wāt hi wist wel wie dat was die hē ver 11
radē soude/ daerō heeft hi geseyt: Ghi en zyt
B allegader niet suyuer. Als hi dā haerlieder 12
voetē gewasschē hadde/ en zyn cleederen ge
nomen/ na dat hi geseten was ter tafelen/ hy
heeft henlieden wederom geseyt: weet ghy
wel wat ick v gedaē hebbe: Ghy noēt my 13
meester en Heere/ en ghy segt wel/ want ick
bēt. Daerom ist dat ick Heere en meester v 14
voetē gewasschē hebbe/ so moet ghy ooc d'eē
d'anders voeten wasschen/ want ick heb v 15
een exempel gegeuen/ op dat ghi ooc so doen
soudt/ gelyck ick v lieden ghedaen hebbe. *

Ioha. 15.c.20. Mat. 10.c.24. Luc.6.f.40. Voorwaer voorwaer ick segghe v/ gheen 16
knecht en is meerder dā syn heere/ noch geē
bode en is meerder dan de gene die hem ge-
sondē heeft. Jst dat ghy dese dingē weet/ so 17
suldy salich wesen/ ist dat ghy die doet. Jck 18
en segt van v allen niet/ ick weet wien ick ge
coſen hebbe. Maer om dat de schriftuere vol
Psal. 40.b.10. broeht sonde worde/ Die met my broot etet/
sal syn versenen tegē my opheffen/ van nu 19
seg ick v/ eer dat geschiet/ op dat ghy (alst ge-
schiet sal zyn) moecht gelooven dat ick ben.

C Voorwaer voorwaer ick segge v liedē/ so 20
Mat.10.d.40. wie ontfanct dē welckē ic sende/ die ontfangt
Luc.10.c.16. mi/ en so wie mi ontfangt die ontfangt hē die
mi gesondē heeft. Als Jesus dit geseyt had- 21
de/ so worde hi in synen geest ontsteit/ en hy
heeft openbaerlic getuycht en geseyt: Voor-
Mat.26.b.21. waer voorwaer ick segge v/ datter een vā v
Mar.14.b.17. Luc.22.b.21. lieden my verraden sal/ Hierom sagen de 22
discipelē op malcanderē/ twyfelēde vā wien
dat hy sprac. Aldus was daer een vā synen 23
discipele rustende in Jesus schoot/ dē welckē
Jesus lief hadde. Hierō heeft Simon Pe- 24
trus diē gewenct/ en hem geseit: wie ist daer
hy af seyt: Aldus doen dese rustede op Je 25
sus borste/ so seyt hi tot hē: Heere wie ist? Je 26
sus antwoorde: Die ist dien ick dat gedoopt
broot geuē sal. En als hi t'broot gedopt had-
de so heeft hi dat gegeuē Jude Simons sone
den Jscarioter. En na de broeke doē is de 27
duyuel in hem gevaren. En Jesus seyt hem:
Dat ghi doet doet dat haestelick. Maer nie 28
mant vanden genen die ter tafelen saten en
wisten dit niet/ waer toe dat hi hē dat geseyt
hadde/ want de sommige hebben gemeynt/ 29
om dat Judas de borse hadde/ dat hē Jesus
gheseyt hadde: Coopt dat ons van noode is
torē feestdach/ ofte dat hy den armē yet geuē
D soude. Aldus doē hi de broeke ontfangē had 30
de/ is hy terstōt wtgegaē. En het was nacht.
Hierō doē hy wtgegaē was/ so heeft Jesus 31
geseyt: Nu is de sone des mēschē verclaert/
en Godt is in hē verclaert. Jst dat Godt in
hē verclaert is/ so sal Godt hem oock vercla
ren in sy seluē en terstont sal hi hē verclaren.
32
+ Kinderkens noch een luttelkē ben ick Ioh.7.c.34.
met v lieden. Ghy sult my soeckē en gelyc ic
den Joden geseyt hebbe: Daer ick henē gae/
daer en moecht ghy niet comen. En v liede seg
34 ict nu/ Een nieuwe gebodt geue ick v. Dat Leu.19.d.18.
ghy malanderē lief hebt/ gelyck ic v lief ge- Mat.22.d.39.
hadt hebbe/ dat ghi ooc malanderē lief hebt. Ioha.13.b.34.
35 Daer in sullen sy alle kennē/ dat ghi myn
discipelē zyt/ ist dat ghi liefde tot malanderē
36 hebt. Simon Petrus seyde tot hem: Heere
waer gaet ghy henē? Jesus heeft geātwoort:
Daer ick henen gae/ daer en moecht ghy my
nu niet volgen/ maer ghy sult my namaels
37 volgen. Petrus seyt tot hem: waerom en Mat.26.d.33.
mach ick v nu niet volgen? myn siele sal ick Mar.14.c.31.
38 voor v stellē. Jesus heeft hē geantwoort: Luc.22.d.33.
Suldy v siele voor my stellen? Voorwaer ic
segge v/ den haen en sal niet craeyen/ tot dat
ghy my dry mael loochenen sult. *

Van dat troostelick woort Iesu Christi, dat hy hadde tot sijn beminde discipelen eer hy van henlieden scheedt.

Dat xiiij^e Capitel. +

1 Et niet v herte niet ontstelt zyn/ Gelooft 1
in Godt/ so gelooft ooc in my. Jn myns
2 vaders huys zyn veel wooningē/ waert an-
ders ick soudet v geseyt hebbē/ want ic gae
om v lieden plaetse te bereyden. En ist dat
3 ick wech gae/ en v plaetse sal bereyt hebben/
so come ick wederom/ en sal v nemen tot my
seluen/ op dat ghy moecht zyn daer ick ben.
4 En ghi weet wel waer henen dat ick gae/
5 en ghi weet oock den wech. Thomas seyt
tot hē: Heere wy en weten niet waer henē dat
ghy gaet/ en hoe mogen wy den wech weten?
6 Jesus seyt tot hem: Jck ben den werch/ en
de waerheyt/ en d'leuē. Niemāt en coēt totē
7 vader dā door mi. waert sake dat ghi mi ge
kent hadt/ so soudt ghy voorwaer ooc mynē
vader gekēt hebbē en vā nu voorts suldy hē
8 kennē en ghi hebt hem gesien. Philippus
seyt tot hē: Heere thoont ons den vader/ en
9 t'is ons genoech. Jesus seyt tot hem: So
langen tyt ben ick met v lieden/ en en hebdy
my niet gekent? Philippe die mi siet/ die siet
dē vader/ hoe segt ghi: Toont ons dē vader?
10 En gelooftdy niet dat ic inden vader ben/
ende dat de vader in my is? De woorden die B
ick v spreke/ die en spreke ic vā my seluē niet/
Maer de vader in my woonende die doet de
11 werckē. En gelooftdy niet dat ick inden va
der ben/ ende dat de vader in my is: Ofte an-
ders so geloouet om de seluē werckē. Voor-
waer voorwaer ick segge v lieden/ so wie in
my gelooft/ de wercken die ick doe die sal hy
oock doen/ en meerder dan dese sal hy doen/ Ioha.16.c.23.
12 want ick gae totten vader/ en wat ghy be- Matth.21.c.
geert in mynen naem/ dat sal ick doē/ op dat 22.b.23.
de vader mach geglorificeert worden in den Mar.11.c.24.
13 sone/ Jst dat ghy yet begheert van my in
mynen naem/ dat sal ick doen. *
14 + Jst dat ghy my lief hebt/ so onderhout
15 myn gebodē. En ick sal dē vader bidden

ende

eñ hy sal v eenen anderen trooster geuen/op dat die met v lieden blijue inder eewicheyt/
Den geest der waerheyts / dē welcken de werelt nieren mach ontfangen/wāt si en siet hem niet/noch sy en kent hem niet: maer ghi kent hem/want hy sal by v lieden blijuen/eñ in v wesen. Ic en sal v geen weesen laten/ ic sal tot v comen. Noch een luttelkē eñ de werelt en siet my nu voorts niet meer/maer ghy siet my dat ick leue/ende ghy sult leuen.
In dien dach sultdy bekennē dat ic in mynen vader ben/eñ ghylieden in my/eñ ick in v lieden. So wie mijn geboden heeft eñ die bewaert / dese ist die my lief heeft / ende die my lief heeft/die sal bemint worden van mijnen vader/ende ick sal hem lief hebben / ende sal hem my selven openbaren. *
Judas seyt tot hē/ niet de Jscarioter: Heere wat isser geschiet/ dat ghy v selue ons sult verthoonen / ende niet der werelt: Jesus heeft gheantwoort ende hem gheseyt:
✠ Jst dat yemāt my lief heeft/die sal mijn woorden bewaren/ende mijn vader sal hem lief hebben/ende wy sullen tot hem comē/eñ wooninge by hem maken/ wie my niet lief en heeft/ die en bewaert mijn woorden niet. Eñ d'woort dat ghi gehoort hebt/en is mijne niet/maer des genes die mi gesondē heeft des vaders. Dit heb ick tot v lieden gheD sproken by v blijuende. Maer de troostere de heylige geest/den welckē de vader senden sal in mijnen naem / die salt v al leeren/ eñ hy salt v al ingeuen dat ick geseyt hebbe.
Vzede laet ick v/ mijnen vzede geue ick v/ ick en geefs v niet/gelijc de werelt dié geeft. En laet v herte niet ontstelt worde oft vzeesen. Ghy hebt gehoort dat ic v liedē geseyt hebbe: Jc ga eñ come tot v liedē/waert sake dat ghi mi lief hadt/ so soudt ghi v voorwaer verblijden/dat ick totten vader gae/want de vader is meerder dan ick. Eñ nu heb ict v geseyt eer dat geschiede/ op dat ghy (alst geschiedt is) moecht gelooven. Nu voortaen en sal ick niet veel met v spreken / want de prince deser werelt coemt/eñ in my en heeft hy niet. Maer op dat de werelt kenne dat ick den vader lief hebbe / ende gelijck my de vader gheboden heeft also doe ick. *
Staet op/laet ons van hier gaen.

Hoe Christus sijn discipelen veel aendachtige dingen leerde, ende henlieden tot de liefde Gods vermaende.

Dat xv. Capittel.

A Jck ben eenen warachtigen wijnstruyc/ eñ mijn vader is een ackerman. Alle rancken in my geen vzucht dragende/sal hy af nemen: eñ alle die vzucht voorts brēgt/dien sal hy suyuerē dat hy meer vzucht voorts bringe. Ioh. 11. b. 10
Ghy zyt nu suyuer om dat woort / het welc ic v lieden gesproken hebbe: Blijft in my/eñ ick in v lieden. Gelijc een rancke niet en mach vzucht voorts brenghen van haer selue/ t'en zy dat sy blijue inden wijnstruyc/ also noch ghy ooc/ ten zy dat ghi in mi blijft.
Jck ben dē wijnstruyc/ghy zyt de rancke. So wie in my blijft/eñ ick in hem/dese brēgt veel vzuchten voorts / want sonder my en moecht ghy niet doen. Jst dat yemant in my niet en blijft die sal wtgeworpen worde/ als een rancke/ende hy sal verdorre/ ende sy sullen hem vergaderen / ende int vier worpen/ ende hy wordt verbrant. *
✠ Jst dat ghy in my blijft / ende dat mijn woorden in v blijuē/al wat ghy wilt dat sulDdy begeerē/eñ t'sal v geschiedē. Daer in is mijn vader verclaert/dat ghi seer veel vzuchten voorts brenget/ende wordet mijn discipelē/ Gelijc my de vader lief heeft gehadt/ also heb ic v lieden oock lief gehadt. Blijft in in mijn liefde. Jst dat ghy mijn gheboden bewaert/so sultdy in mijn liefde blijuen/ gheluck dat ick oock mijns vaders geboden heb gehouden/ende blijue in syn liefde. Dit heb ick v gheseyt / op dat mijn blijschap in v lieden zyn soude / ende dat v blijschap soude volcomen worden. *
Dit is mijn ghebot/ dat ghy malcanderen lief hebt/ gelijck ick v lieden heb lief gehadt. Ioh. 13. d. 14 Ephe. 5. b. 2. 1. Tes. 4. b. 9.
Niemant en heeft meerder liefde/dan dese dat yemant syn siele stelle voor syn vrienden. Ghy zyt mijn vrienden/ist dat ghy doet dat ick v lieden gebiede. Jc en noeme v nu Dvoortaē niet meer knechtē/want een knecht en weet niet wat syn heere doet. Maer ick heb v vrienden genoemt/ want alle dingen die ick van mijnen vader gehoort hebbe/ die heb ick v lieden kenlick gemaect. Ghy en hebt my niet verkoren: maer ic heb v wtverkoren/ende v gheselt dat ghy gaen soudt eñ vruchten voorts brengen/ ende dat v vrucht blijuen mach/ op dat alle t'gene dat ghy den vader bidden sult in mijnē name/hy v geue. Mat. 11. d. 19. 1. Ioh. 3. d. 14. 4. b. 7.
✠ Dit gebiede ick v/ dat ghy malcanderē lief hebt. Jst dat de werelt v haet/weet dat sy my voor v lieden gehaet heeft. Waert sake dat ghy vander werelt hadt geweest/ so soude de werelt dat hare was lief hebben/ maer wāt ghi vāder werelt niet en zyt/maer ick v vander werelt verkoren hebbe/daerom haet v de werelt. Gedenct mijns woorts dat ick v geseyt hebbe: Daer en is geen knecht meerder dan syn heere / Jst dat sy my vervolcht hebben/ so sullen sy v ooc vervolgen: ist dat sy mijn woort bewaert hebben / so sullen sy het uwe ooc bewaren. Maer alle Ddese dingen sullē sy v doen om mijnē naem/ want sy hem niet en kennen die my gesondē heeft. Eñ waer ic niet gecomē/eñ en hadde ic henlieden niet gesproken / so en souden sy gheen sonde hebben. Maer nu en hebben sy geen onschult vā haerlieder sonde. So wie my haet/die haet ooc mijnē vader. Eñ hadde ick de wercken onder hen niet gedaen/die niemant anders gedaen een heeft so en souden sy geen sonde hebben/ maer nu hebbē sy gesien / ende gehaet my ende mijnen vader. Ioh. 11. b. 18. Mat. 10. c. 24. Luc. 6. f. 40. Mat. 24. a. 9.
Maer om dat volbracht soude worde het woort dat in haerlieder wet gheschreuen is: Sy hebben my gehaet sonder sake. * Psal. 34. c. 19. Luc. 14. g. 49.
✠ Maer als de troostere sal gecomen zyn/ den welcke ick v sendē sal vandē vader / den geest des waerheits die vandē vader voorts coemt/die sal ghetuygenis gheuen van my/

ende ghy ſult ghetuygenis gheuen/want ghy vanden beghinne met my zyt.

Noch van dat vriendelick ſermoon Ieſu Chriſti na het auontmael. Dat xvj. Capittel.

DIt heb ick v geſproken om dat ghy niet geſchandaliſeert en ſoudt worden/wt de Synagogen ſullen ſy v ſtellen: maer de ure naket dat alle de ghene die v doodet/ſal meynen dat hy Gode dienſt doet/ ende dit ſullen ſy v doen/om dat ſy den vader niet en kennen/noch my. Maer dit heb ick v gheſeyt/op dat ghy (als haerlieder ure ſal gecomen zyn) deſer gedachtich ſoudt weſen/dat ickt v lieden gheſeyt hebbe: Maer deſe dinghen en heb ick v van t'beghinſel niet gheſeyt/om dat ick met v lieden was. *

✠ Eñ nu gae ic tot hem die my geſonden heeft/eñ niemant vã v lieden en vraecht mi/waer gaet ghi? Maer om dat ic v dit geſeyt hebbe/ſo heeft de droefheyt v herte vervult/ Maer ick ſegghe v de waerheyt/t'is v oorbaerlick dat ic gae/wãt iſt dat ic niet en gae/ſoo en ſal de trooſter tot v niet comen/maer iſt dat ick wech gae/ſo ſal ick hem tot v liedẽ ſenden/ Eñ als die ſal gecomen zyn/ſo ſal hy de werelt ſtraffen van de ſonde/eñ vã de rechtueerdicheyt/eñ vã dat oordeel/ Van de ſonde voorwaer om dat ſy in my niet en geloouen/ maer vãder rechtueerdicheyt/wãt ic tottẽ vader gae/eñ ghy en ſult my nu niet meer ſien/ eñ vã dat oordeel/want de prince vã deſer werelt nu geoordeelt is/ Ick heb v noch veel dinghen te ſegghen/maer ghy en moecht dat nu niet dragen/ Maer als dien geeſt der waerheyt comẽ ſal/die ſal v alle de waerheyt leeren/wãt hy en ſal vã ſy ſelven niet ſpreken maer al dat hy hooren ſal/dat ſal hy ſprekẽ eñ die toecomende dingen ſal hy v verkondigen/ Die ſal my verclarẽ/want hy ſal vandẽ mynen nemen/eñ v lieden verkondighen. Alle dat de vader heeft/is myne/daerom hebbe ick geſeyt/dat hyt vanden mynen nemen ſal/ende v lieden verkondighen. *

✠ Een luttel tyts/eñ ghi en ſult mi nu niet ſien/eñ wederom een luttel tyts/eñ ghy ſult my ſien/want ick gae totten vader. Hierom hebbender ſommige vã synen diſcipelen geſeyt tot malcanderẽ: wat is dit dat hi ons ſeyt/ Een luttel tyts eñ ghy en ſult my niet ſien/eñ wederom een luttel tyts/eñ ghy ſult my ſien/want ick gae totten vader. Aldus ſeyden ſy: wat is dit dat hy ſeyt: Een luttel tyts: wy en wetẽ niet wat hy ſeyt. Eñ Ieſus heeft bekent dat ſy hẽ wilden vragen/eñ hy heeft henlieden geſeyt: Ghy vraecht hier af onder malcanderẽ dat ic geſeyt hebbe: Eẽ luttel tyts eñ ghi en ſult mi niet ſien/eñ wederõ eẽ luttel tyts eñ ghi ſult my ſiẽ. Voorwaer voorwaer ick ſegghe v/dat ghy ſult ſchreyen eñ weenẽ/maer de werelt ſal blyde zyn maer ghyliedẽ ſult bedroeft zyn/maer v droefheyt ſal in blyſchap verandert worden/

Een vrouwe als ſy baert/ſo heeft ſy droefheyt/om dat haer ure getomẽ is/maer als ſy eẽ kint gebaert heeft ſo en gedẽkt ſy der bangicheyt niet/om de blyſchap/want daer een menſch geboren is in de werelt. Aldus ſo hebt ghy nu ooc droefheyt/maer ic ſal v wederom ſien/eñ dã ſal v herte blyde zyn/eñ v blyſchap en ſal niemãt vã v liedẽ nemen. *

Eñ op dien dach en ſuldy my niet bidden. ✠ Voorwaer voorwaer ic ſegge v: ſo wat ghy yet vanden vader begheert in mynen naem/dat ſal hy v gheuen. Tot nu toe en hebdy niet begeert in mynẽ naem. Begeert eñ ghy ſullet ontfanghen/ op dat v blyſchap mach vol zyn/ Dit heb ick v in parabelen geſproken/De ure comt dat ick nu tot v lieden door parabelen niet ſprekẽ en ſal/Maer ick ſal v openbaerlick vanden vader verkondigẽ: in dien dach ſuldy in mynẽ naem begheeren/eñ ick en ſeg v niet dat ic den vader vã v ſal bidden/ wãt de vader ſelue v lieden lief heeft/om dat ghy my hebt lief gehadt eñ hebt gelooft dat ick vã Godt wtgegaẽ ben/ Ick ben vanden vader wtgegaen/ eñ gecomen in de werelt/ wederom verlate ick de werelt/eñ gae totten vader. Syn diſcipelen ſegghen hem: Siet ghy ſpreect nu openbaerlick/eñ ghy en ſegt gheen parabel/ nu weten wy dat ghy alle dingen weet/ eñ t'en is v van geenen noode dat v yemant vrage/ daer door gheloouen wy dat ghy van Godt wtgegaen zyt. Ieſus heeft gheantwoort: Nu gheloofdy. Siet de ure comt/ eñ ſy is nu comen/dat ghy ſult verſtroyt worden/ een yeghelick int ſyne/eñ dat ghy my alleen ſult verlaten/ende ick en ben alleen niet/ wãt de vader is met my. Dit heb ick v geſproken/ op dat ghy in my moecht vrede hebben. In de werelt ſuldy verdruckt heyt hebben/maer betrout/ick heb de werelt verwonnen. *

Dit is t'ghebedt Ieſu Chriſti, d'welck hy ſtort voor ſijn verclaringhe, voor ſijn beminde diſcipelen, ende voor henlieden, die door haerlieder woort in hem ghelooven ſouden.

Dat xvij. Capittel. ✠

DEſe woorden heeft Ieſus geſproken/eñ met opgeheuen oogen ten hemel hi heeft gheſeyt: Vader de ure is comen/verclaert uwen ſone/ op dat v ſone v verclare. Belieft ghy hem hebt gegeuen macht ouer alle vleeſch/ op dat hy alle dat ghy hem gegeuen hebt/het ewich leuen geue/ Eñ dit is het ewich leuen/dat ſy v bekennen den eenigen warachtigen Godt/eñ den genen die ghy geſonden hebt Ieſum Chriſtum/ Ick heb v verclaert op de werelt/Ic heb het werc volbracht dat ghy my gegeuen hebt dat ick doen ſoude/ eñ nu verclaert my ghy vader by v ſelven met de claerheyt die ick gehadt hebbe eer de werelt by v was. Ic heb uwẽ naem geopenbaert den menſchen die ghy my gegeuen hebt vander werelt/Sy waren uwe/ eñ ghy hebtſe my gegeuen/ eñ ſy hebbẽ v woort gehouden/ Nu hebben ſy ghekent dat alle t'ghene dat ghy my ghegeuen hebt van v is/ want de woorden die ghy my ghegeuen hebt/ die heb ick henlieden gegeuen/ende ſy hebbenſe ontfanghen/ ende hebben ghekent warachtelick dat ick van v wtghegaen ben/ ende ſy hebben gelooft dat ghy my geſonden hebt/ Ick bidde voor henlieden/ Ic en bidde voor de werelt niet/maer voor deſe die ghy

ghy my ghegheuen hebt/ want sy zyn uwe/
ende alle dat myne is uwe/ eñ dat uwe is
myne/eñ ick ben verclaert in henliedē/ Eñ
nu en ben ick in de werelt niet / eñ dese zyn
in de werelt/ende ick come tot v. *

✝Heylige vader bewaertse in uwē naem
die ghy my gegeuē hebt/ op dat sy mogē een
zyn gelyc wy ooc zyn/ Doē ic met henliedē
was/ so bewaerde ic henliedē in uwē naem/
Ioh. 11.b.2. Die ghi my gegeuē hebt/die heb ic bewaert/
eñ daer en is niemāt vā henlieden verloren
ghegaen/dan de sone des verlies/ om dat de
Psal.4.b.10. 101.b.1. schrifture volbracht worde. Maer nu co-
me ic tot v / eñ ic spreke dese dingē in de we-
relt/op dat sy myn blyschap souden hebben
vervult in henselue/ Ick heb hen v woort
gegeuen/eñ de werelt heeftse gehaet / wāt sy
en zyn vāder werelt niet/gelyck ick ooc niet
en ben vander werelt. Ick en bidde niet
dat ghy die vander werelt neemt / maer dat
ghy die behoet vā quade/ Sy en zyn vāder
werelt niet/gelyck ick ooc vāder werelt niet
en ben. Maecse heylich inder waerheyt/ v
woort is de waerheyt. Gelyck ghi my hebt
gesonden in de werelt/so heb ickse ooc geson-
den in de werelt / Eñ voor henliedē make
ick my selven heylich/ op dat sy oock mogen
geheylicht zyn inder waerheyt. Eñ ick en
bidde voor henlieden alleen niet/maer oock
voor de ghene die door haerlieder woort in
my geloouen sullen/ op dat sy alle een mo-
gen zyn/gelyck ghy vader in my/eñ ick in v/
dat sy oock in ons mogen een zyn/op dat de
werelt geloue dat ghy my ghesonden hebt.
D Eñ ic heb de claerheyt die ghy my gegeuē
hebt/henliedē gegeuē/op dat sy een zyn son-
den/gelyck wy ooc een zyn/ Ic in henliedē
eñ ghy in my/op dat sy volcomē zyn in een/
op dat de werelt kenne dat ghy my gesondē
hebt/eñ dat ghi henliedē hebt lief gehadt/ge-
lyck ghy my ooc lief hebt gehadt. Vader die
ghy my gegeuē hebt / ick wille dat(waer ick
ben)die ooc met my mogē zyn/op dat sy sien
mogen myn claerheyt die ghy my ghegeuen
hebt / want ghy hebt my bemint voor dat
maecsele der werelt. Rechtueerdige vader/
de werelt en heeft v niet gekēt/maer ic heb v
gekēt/ eñ dese hebbēt gekēt dat ghi mi geson
dē hebt/ Eñ ic heb henliedē kenlick gemaect
uwē naem/eñ ic sal hen dien kēlick makē/op
dat de liefde daer ghi my mede bemint hebt/
in henliedē mach wesen/eñ ic in henlieden.*

Van dat Bitter lijden ons liefs Heeren Iesu Christi, tot dat sy hem ghegheeselt hebben. Dat xviij. Capittel.

A Als Iesus dese woorden geseyt hadde/ so
Mat 26.c.36. is hy wtgegaen met synē discipelē ouer
Marc.14.c.32. de beke vā Cedron/daer eenē hof was / indē
Luc.22.d.39. 2.Re.15.e.23 welcken hy gegaē is/eñ syn discipelen/ Eñ
Mat.26.e.47. Iudas die hē verriet/wist de plaetse/ wāt Ie
Mar.14.e.43. Luc.22.e.47. sus daer dicmael t'samen gecomē hadde met
synen discipelē. Doen Iudas dā genomen
hadde eenen hoop ruyters/ eñ vā de ouerste
priesters ende Pharisen dienaers / so is hy
derwaerts gecomen met lanteernen eñ fac-
kelen eñ wapenen. Aldus Iesus wetende
al dat hem ouercomen soude/is voorts ghe-
gaen/eñ heeft henlieden geseyt:wien soecty?
5 Sy hebbē hem geantwoort:Iesum vā Na
zareth/Iesus heeft henliedē geseyt: Ic bent.
Eñ Iudas die hē verraedde / stont daer met
6 henlieden. Als hy dan henlieden geseyt B
heeft/Ick bent/sy zyn achterwaerts gegaen
7 eñ gheuallen op de aerde. Aldus heeft hy
henlieden wederom ghevraecht: wien soect
ghy:Ende sy seyden: Iesum van Nazareth/
8 Eñ Iesus heeft geantwoort:Ic heb v ge-
seyt dat ick ben/ daerom ist dat ghy my soect/
9 so ghedoocht dat dese wech gaen/ Om dat
volbracht soude worde t'woort dat hy geseyt Ioh.17.b.12.
hadde:De ghene die ghy my ghegeuen hebt/
10 daer af en heb ic niemandē verloren. Hier-
om Simon Petrus hebbēde eē swoert/ heeft
dat wtgetrockē eñ heeft geslagē des ouerste
priesters knecht/ eñ hem syn rechte oore afge
houwen/ Ende den naem des knechts was
11 Malchus/ Aldus heeft Iesus geseyt tot Pe
trum:Steect v swoert inde scheyde/ Dē kelc
den welcken my de vader gegeuen heeft/ en
12 sal ick dien niet drinckē: Aldus hebbēde dien
hoop ruyters eñ de capiteyn ouer duysent/
eñ de dienaers der Iodē Iesum genangen/ C
13 eñ sy hebben hem gebonden/ ende hem ge-
bracht tot Annam eerstmael/ want hy was
Cayphas swager/ de welcke ouerste priester
14 was vā dien iare. Maer Cayphas was de
gene die den Ioden den raet gegeuē hadde/
dat oirbaerlick was datter een mensch soude
15 sterue voor t'volc. Eñ Iesum volchde Si-
mō Petrus/eñ een ander discipel/eñ dit disci
pel was bekent den ouersten priester. Eñ hi
is met Iesu ingegaē int voorhof des opper
16 ste Priesters. Maer Petrus stont buyte aen Mat.26.f.58.
de doze. Aldus is de ander discipel die dē op- Mar.14.f.54.
persten Priester bekēt was wtgegaen/eñ hy Luc.22.f.54.
heuet der doorwachterssen geseyt:eñ hi heeft
17 Petrum binnē gebracht. Hierom seyde de
doorwachtersse tot Petrum:Zyt ghi ooc een
van dees menschē discipelen?Hy seyt/Ic en
18 bens niet. Eñ de knechtē eñ dienaers stoy D
den aen de vierige colē/ want het was cout/
eñ sy warmden henlieden. Eñ Petrus was
met henlieden oock staende ende sy selven
19 warmende. Aldus heeft de ouerste priester
Iesum gevraecht vā synen discipelen / eñ vā
20 synder leeringen. Iesus heeft hem geant-
woort: Ick heb openbaerlick gesproken der
werelt/ ic heb altyt geleert in de Synagoge/
eñ indē tempel daer alle de Ioden verlamē/
eñ int heymelick en heb ick niet ghesproken.
21 wat vraecht ghy my?vraget henliedē dict
gehoort hebbē/ wat ick henlieden gesproken
hebbe/siet dese weten wat ick geseyt hebbe.
22 Maer doen hy dit geseyt hadde/ so heeftet
een vanden dienaers daer by staende Iesu
eenen kinnenback slach gegeuen / seggende;
Antwoort ghy alsoo den ouersten Priester?
23 Iesus heeft hem geantwoort: Ist dat ick E
qualick gesprokē hebbe/ so geeft getuygenis
vā t'quaet/maer heb ick wel gesprokē/waer-
24 om slaet ghy my? Eñ Annas heeft hem ge-
bonden tot Cayphan den ouersten Priester
gesonden. Ende Simon Petrus stont ende

Mat.26.f.57. Mar.14.f.53. Luc.22.f.54. Matt.26.g.69. Marc.14.g.67 Luc.22.f.56. Mat.27.a.2. Marc.15.a.1. Luc.23.a.1. Act.10.d.28. 11.a.1. Mat.10.c.19. Mat.27.b.11. Marc.15.a.2 Luc.23.a.3. Mat.27.c.15. Marc.15.b.6. Luc.23.c.17.

wermde hem. Hierom hebbē sy tot hem geseyt: Zyt ghy ooc een vā synen discipelē? Hy heuet geloochent eñ geseyt: Ic en bens niet/ Een van des ouerstē priesters dienaers de neue vā hem wiēs ooze Petrus afgehouwē hadde/ seyt hem: En heb ick v inden hof niet gesiē met hem? Hierom heuet Petrus wederom geloochēt/ eñ terstont heeft den hane getraeyt. Aldus hebbē sy Jesum gebracht van Cayphas int rechter huys/ Eñ het was smorgens vroech/ ende sy en zyn int rechter huys niet ghegaen/ om dat sy niet besmet en soudē worde/ maer dat zyt paeschlam mochten eten/ Hierom is Pylatus tot henliedē buyten gegaen/ eñ heeft geseyt: wat clachte brengdy tegen desen mensch? Sy hebben geantwoort/ eñ tot hē geseyt: En waer dese geen quaetdoender/ wy en soudē v dien niet geleuert hebben. Hierom heeft henlieden Pylatus gheseyt: Neemt hem ghylieden/ eñ oordeelt hem na v wet. Aldus hebben hem de Joden geseyt: T'en is ons niet geoorloft yemant te doodē. Om dat Jesus woort soude volbracht worde/ dat hy geseyt heeft/ te kennen geuende wat doot dat hy steruen soude. Hierom is Pylatus wederom int rechterhuys gegaē/ eñ heeft Jesum geroepē eñ hem geseyt: Zyt ghy de coninc der Jodē? Jesus heeft geantwoort: Segdy dit vā v selues/ oft hebbent v andere vā my geseyt? Pylatus heeft geantwoort: Ben ick een Jode? U volc eñ de oerste Priesters hebbē v mi geleuert/ wat hebdy gedaē? Jesus heeft geantwoort: Myn ryck en is van deser werelt niet/ waer myn ryc vā deser werelt so soudē voorwaer myn dienaers voor my vechtē/ dat ic den Joden niet en soude geleuert worde. Maer nu en is myn ryck vā hier niet. Hierom heeft Pylatus hem geseyt: Zydy dā een Coninc? Jesus heeft geantwoort: Ghy segget dat ick een Conincx ben/ ick ben daer toe geboren/ eñ daer toe ben ic gecomē in de werelt/ dat ic getuygenis soude geuen der waerheyt. Alle die vter waerheyt is/ die hoort myn stēme. Pylatus seyt tot hē: wat is de waerheyt? Eñ doen hi dat geseyt hadde is hi wederom vtgegaen tot de Joden/ eñ seyt tot hen: Ick en vinde in hem geen sakē. Maer t'is v lieden een gewoonte dat ic v eenē vry lact gaē te Paeschē/ wilt ghi dā dat ic v vry lact gaen den Coninc der Joden? Sy hebbē alle wederō geroepē/ seggēde: Desen niet/ maer Barabbā/ Eñ Barabbas was eē moordenaer.

Voortaen van dat lijden Christi totten eynde toe.
Dat xix Capittel.

Mat.27.d.29. Mar.15.b.16

A Als dan heeft Pylatus Jesum genomen eñ gegheesselt/ Eñ de ruyters vlechtēde een croone vā doornen/ hebbēse op syn hooft gestelt eñ een purpuren cleedt hebbē sy hem aen gehangen. Eñ sy quamen tot hem/ eñ seyden: weest ghegroet coninck der Joden/ eñ sy gauen hem kinnebackslagē. Pylatus is wederom buytē vtgegaē/ eñ hy seyt henliedē: Siet ick brenge hem tot v lieden buyten op dat ghi kennē soudt dat ick geen sake in hem en vinde. Aldus is Jesus vtgegaen dragende een doornen croone/ ende een purpuren cleedt. Eñ hy seyt henlieden: Siet den mensch. Als dan de oerste Priesters eñ dienaers gesien hadden/ so riepen sy/ seggende: Cruyst cruyst hem. Pylatus seyt tot henlieden: Neemt hem ghy eñ cruysten/ wāt ick en vinde in hem geen sake. De Joden hebbē hem geantwoort: wy hebbē een wet/ eñ na de wet moet hy steruen/ want hy heeft sich selven Gods sone gemaect. Hierō als Pylatus dit woort gehoort hadde/ heeft hi meer gevreest. Eñ hy is wederō int rechterhuys gegaē/ en seyt tot Jesum: Vāwaer zyt ghy? Maer Jesus en heeft hē geen antwoorde gegeuē. Aldus seyt Pylatus tot hē: En spreect ghi tot mi niet? En weet ghi niet dat ic macht hebbe v te cruycen/ eñ macht hebbe v vry te laten gaen? Jesus heeft geantwoort: Ghy en soudt geē macht tegē my hebbē/ t'en ware dat v van bouen gegeuen ware. Daerom die mi v geleuert heeft/ die heeft meerder sonde. Vā doē heeft Pylatus gesocht hē te ontslaen. Maer de Joden riepen/ seggende: Ist dat ghi desen vry laet/ so en zydy des Keysers vrient niet. Alle die hemselue Coninc maect die seyt tegen dē Keyser. Als Pylatus dese woordē gehoort heeft/ so heeft hi Jesum buyten gebracht/ eñ is gesetē op den rechterstoel in een plaetse die genoēt is Lithostrotos eñ int Hebreeusch Gabbatha. Eñ het was den bereytsels dach vā Paeschen ontrēt de sexte ure/ eñ hi seyt tot de Jodē: Siet uwē Coninc. Maer si riepē: Doet wech doet wech cruyst hem. Pylatus seit tot henliedē: Sal ic uwē coninc cruycē? De oerste Priesters hebben geseyt: wy en hebben geenen Coninc dan den Keyser. Hierō heeft hi henliedē doē Jesum geleuert/ dat hy soude gecruyst worden. Eñ sy hebbē Jesum genomē eñ vtgeleydt. Eñ sy selue een cruys dragende/ is hy vtgegaen tot de plaetse die genoemt wordt Caluarie/ int Hebreeusch Golgatha/ daer sy hem gecruyst hebbē/ eñ met hē twee ander aen d'een eñ d'āder syde/ eñ int middē Jesum. Eñ Pylatus heeft ooc eenen titel geschreuē eñ dien opt cruys gestelt. Eñ daer was geschreuen: Jesus van Nazareth de Coninc der Joden. Aldus hebben desen titel veel vandē Joden gelesen/ want de plaetse was bi de stadt/ daer Jesus gecruyst was. Eñ het was geschreuen in Hebreeusch/ Griecx/ eñ Latyn. Aldus seydē de oerste Priesters der Jodē Pilato: En wilt niet schryuē/ Coninc der Joden maer dat hy geseyt heeft: Ic ben de Coninc der Jodē. Pylatus heeft geantwoort: Dat ick geschreuen hebbe/ dat heb ick geschreuen. Eñ de ruyters (doch sy hem gecruyst hadden) hebben syn cleederen genomen (eñ sy hebben vier deelen gemaect/ eickē ruyter een deel) eñ den rock/ maer dē rock was sonder naet/ van bouen gebreyt ouer al. Hierom hebben sy tot malcanderen geseyt: En laet ons dien niet snydē/ maer laet ons daer om het lot worpen wiens dat hy zyn sal. Op dat de schrifture soude volbracht worden/ seggende: Sy hebben myn cleederen onder henlie-

Mat.27.d.35. Mar.15.b.24. Luc.23.c.34. Mat.27.d.35.

Mar.15.b.14. Luc.23.c.14. Pſal.21.b.19. henlieden gedeelt / eñ op mijn cleedt hebben ſy d'lot gworpen / Eñ de ruyters hebben dit ghedaen. Eñ by Jeſus cruys ſtonden ſijn moeder eñ ſijns moeders ſuſter Maria Cleophe / ende Maria Magdalene. Aldus doen Jeſus geſien hadde de moeder eñ den diſcipel ſtaende / den welcke hy lief hadde / ſo ſeyt hy ſijnder moeder: Wouwe ſiet daer uwen ſone. Daer na ſeyt hi den diſcipel: Siet daer v moeder. Eñ van dier uren herſtelde diſcipel genomen tot hem: Daer na Jeſus wetende dat nu al voldaē was / op dat de ſchrifture ſoude volbracht worden / ſo ſeyt hy: Ick heb dorſt. Aldus was daer een vat geſtelt vol edics. Eñ eē ſpongie vol edics rontſomme met hyſope beleggēde / hebbē ſy geſteken tot aen ſijnē mont. Aldus doen Jeſus den edick genomē hadde / ſo heeft hy geſeyt: Het is volbracht. Ende met geneychden hooſde heeft hy ſijnen gheeſt ghegeuen. Hierom de Joden (om datter des bereydtſels dach was) om dat de lichamē niet en ſoudē aent cruys blijuē op den ſabboth / (want het was eenen grooten dach dien ſabboth dach) ſoo hebben ſy Pylatum ghebeden datmen hare beenen breken ſoude / eñ datmenſe af name.

F Hierom zyn de ruyters gecomē / eñ ſy hebben de beenen vanden eerſten gebroken / eñ vanden anderen die met hem gecruyſt was.

Maer doen ſy tot Jeſum gecomē waren / eñ ſaghen dat hy nu doot was / ſy en hebben ſijn beenen niet gebrokē / maer een vanden ruyters heeft met een lancie ſijn ſijde open gedaen / eñ terſtont is daer wt gecomē bloet eñ water. Eñ diet geſiē heeft / die heeft daer getuygenis af gegeuē / eñ ſijn getuygenis is warachtich. Eñ hy weet dat hy waer ſeyt / op dat ghijt ooc geloouen ſoudt. Eñ deſe dingen zyn geſchiet / om dat de ſchrifture ſoude volbracht worden: Geen been en ſuldy van hem breken. Eñ wederom ſeyt een ander ſchrifture: Sy ſullē ſien indē welckē ſy doorgeſteken hebbē. Maer hier na heeft Joſeph vā Arimathia Pylatum gebeden (om dat hy een diſcipel Jeſu was / maer verborgē / om de vreeſe der Joden) dat hy ſoude mogen wech nemen Jeſus lichaē. Eñ Pylatus heuet toe gelaten. Aldus is hy gecomē / eñ heeft Jeſus lichaem wech genomen. Eñ Nicodemus is daer ooc gecomē / die eerſtmael des nachts tot Jeſum comē was / brengēde een mengſel vā myrrhe eñ aloes / omtrēt hondert pont.

Aldus hebbē ſy Jeſus lichaem genomē / eñ hebben dat verbondē met linnen doecken / met ſpeceryen / gelyck der Jodē gewoonte is te begrauē. Eñ in de plaetſe daer hy was gecruyſt / was eenen hof / eñ inden hof een nieu graf / daer noch niemant in gheleyt en was.

Hierom hebbē ſy (om der Jodē bereytſels dach / wāt t'graf bi was) Jeſum daer geleit. *

Van de verrijſenisſe Ieſu Chriſti, eñ hoe hy hemſelue openbaerde Marie Magdalene eñ ſijnen diſcipelen, eñ hoe hy henlieden den pays gaf, ende den heylighen gheeſt.

Dat xx. Capittel.

Matt.28.a.1. Marc.16.a.1. Luc.24.a.1. A En op den eerſten dach vanden ſabboth / ſo is Maria Magdalena ghecomen des ſmorghens vroech / doent noch duyſter was / totten graue / eñ ſy heeft den ſteen geſiē vanden graue genomen. Aldus is ſy geloopen eñ gecomen tot Simon Petrus ende totten anderē diſcipel / dē welckē Jeſus lief hadde / eñ ſy ſeyt henlieden: Sy hebben den Heere wten graue wech genomen / eñ wi en weten niet waer ſy hem geleyt hebben. Hierom is Petrus wtgegaen / eñ de ander diſcipel / eñ ſy zyn getomen totten graue / Eñ ſy twee liepen te ſamē / eñ de ander diſcipel liep ſeerder dan Petrus / eñ hy is d'eerſte comē totten graue. Eñ als hy hem neder gebuycht hadde / ſo heeft hy de linnen doecken daer lien liggen / maer nochtans en is hy daer niet ingegaen. Aldus is Simon Petrus gecomē bē volgēde / eñ hy is int graf gegaen / eñ hy heeft de linnen doecken gelien liggē / eñ dē ſwertdoec die op ſijn hooft geweeſt hadde / niet by de linnen doecken geleyt / maer beſonder gewonden op een plaetſe. Aldus is doen die C diſcipel daer oock ingegaen die voor comen was aen t'graf / eñ hy heuet geſiē eñ gelooft / want ſy en wiſtē noch de ſchrifture niet / dat hy moeſt vander doot verrijſen. *

Aldus zyn de diſcipelen wech gegaen tot henſeluen.

✠ Maer Maria ſtont aent graf buyten weenende. Ende doen ſy aldus weende / ſoo heeft ſy haer gebuycht ende geſien int graf / Mat.28.a.5. Marc.16.a.5. Luc.24.a.4. eñ ſy heeft twee Engelen geſien in witte cleederen ſittende / den eenen aent hooft / eñ den anderen aen de voeten / daer Jeſus lichaem geleyt hadde geweeſt / de welcke ſeyden tot haer: Wouwe waerom weendy? Sy ſeyt tot henlieden: want ſy hebben mijnen Heere wech gedragē / eñ ic en weet niet waer dat ſy hem gheleyt hebben. Eñ doen ſy dit D geſeyt hadde / ſo heeft ſy haer omme gekeert / eñ heeft Jeſum gelien ſtaende / eñ ſy en wiſt niet dat Jeſus is. Jeſus ſeyt tot haer: Wouwe / waerom weēdy? wien ſoecty? Sy meynende dat een houenier was / ſeyt tot hē: Heere hebdy hem wech genomen / ſo ſegget my doch waer ghy hem geleyt hebt / eñ ic ſal hem wech dragē. Jeſus ſeyde tot haer / Maria / Eñ ſy haer onmeckeerende ſeyt tot hem: Rabboni d'welc te ſeggē is Meeſter. Jeſus ſeyde haer: En wilt my niet rakē (wāt ic en ben noch niet opgeclommē tot mijnē vader) gaet henen tot mijnen broeders / eñ ſegt henliedē: Ic climme op tot mijnen vader eñ uwen vader / mijnen Godt / eñ uwen Godt.

Maria Magdalena is gecomē vercondigende den diſcipelen: Ick heb den Heere geſien / eñ deſe woorden heeft hy my gheſeyt. * E

✠ Aldus doent auont was op dien dach eenen vanden ſabboth dagē / eñ de doren geſloten waren / daer de diſcipelen vergadert waren / om de vreeſe der Joden / ſo is Jeſus gecomen / eñ heeft geſtaen int middē / eñ ſeyt tot henliedē: Vrede zij met v. Eñ als hy dit geſeyt hadde / ſo heeft hy henliedē getoont de handē eñ de zyde. Hierom zyn de diſcipelen blijde geweeſt als ſy dē Heere geſien haddē. Mat.16.c.14. Luc.24.f.36. 1.Cor.16.a.5.

Aldus heeft hy hen wederom geſeyt: Vrede zij met v. Gelijck de vader mi geſondē heeft /

Mat.11.c.11. alſo ſende ick v. Als hy dit geſeyt hadde/ ſo
F heeft hi in geblaſen eñ ſeyt tot henliedē: Ont
fangt den heyligen geeſt/ der welcker ſondē
ghi vergeuē iult/ die wozdē henliedē vgeuē/
eñ der welcker ghy hout/ die zyn gehoudē.*
✝ Maer Thomas een vanden twaeluen
die genaēt is Didymus/ en was met henlie-
den niet doē Jeſus quam. Dierom hebben
hem de ander diſcipelen gheſeyt: wy hebben
den Heere geſien. Maer hy heeft henlieden
geſeyt: T'en zy dat ic in ſyn handē lie de gatē
der nagelen/ ende dat ick mynē vinger ſteke
inde plaetſe der nagelen/ eñ myn hant ſteke
in ſyn zyde/ ſo en ſal ick niet gelooven. Eñ
na acht dagen/ ſo waren ſyn diſcipelē weder-
om binnen/ eñ Thomas met henliedē/ Jeſus
is gecomen met geſlotender dozē/ eñ hy heeft
geſtaen int midden/ eñ geſeyt: Vrede ſy met
G v. Daer na ſeyt hy tot Thomas: Steect u-
wen vinger hier inne/ eñ beliet myn handē/
eñ brēgt vooztes v hāt/ eñ ſteectſe in myn zy-
de/ eñ en wilt niet ongeloouich weſen/ maer
geloouich. Thomas heeft geantwoozt/ eñ
tot hem geſeyt: Myn Heere eñ myn God.
Jeſus ſeyt hem: wat ghy my geſien hebt
Thomas/ daerom hebdy gelooft/ ſalich zynſe
diet niet geſien en hebbē/ eñ gelooft hebben.
Ioh.21.d.25 Jeſus heeft voozwaer noch vele andere
teekenen gedaen vooz d'aenſchyn vā ſynen
diſcipelen/ die niet geſchzeuen en zyn in de-
ſen boeck. Maer deſe zyn geſchzeuē om dat
ghy gelooue ſoudt/ dat Jeſus is Chriſtus de
ſone Gods/ eñ op dat ghi geloouēde moecht
het leuen hebben in ſynen name. *

Hoe Ieſus hem openbaerde aen de zee Tyberiadis int vangē
der viſſchen. Ende hoe Peeter door d'water tot Ieſum quam, eñ
hoe hy ondervraecht wordt van Ieſum, ende c'ſlot des boecks.

Dat xxj. Capittel. ✝

A DAer na heeft hem Jeſus wederom ver-
thoont aē de zee Tyberiadis/ eñ hy heeft
hem vertoont aldus: Daer waren te ſamē
Simon Petrus ende Thomas/ die genaemt
wozdt Didymus/ eñ Nathanael die was wt
Cana vā Galileē/ eñ Zebedeus ſonē/ eñ twee
ander van ſynen diſcipelē. Simon Petrus
ſeyt henlieden: Ick gae viſſchen. Sy ſeggen
hem: wy comen oock met v. Eñ ſy zyn wt-
gegaen ende gheclommen int ſchip/ ende op
dien nacht en hebben ſy niet gheuanghen.
Maer doent morgenſtont was gewozdē/
ſtont Jeſus op den oeuer. Maer de diſcipelē
en hebben nochtans niet geweten dattet Je
ſus is. Dierom ſeyt Jeſus tot henlieden:
Kinderen en hebdy geen toeſpyſe: Sy hebbē
hem geantwoozt: Neen. Hy ſeyde tot hen-
lieden: wozpt het net aen de rechte zyde des
ſchips/ ende ghy ſullet vindē. Aldus hebben
zyt wtgewozpē/ eñ nu en conſten ſy dat niet
getreckē om de menichte der viſſchē. Dierō
heeft de diſcipel/ den welcken Jeſus bemin-
B de/ geſeyt tot Petrus: Het is de Heere. Doē
Simon Petrus gehoozt hadde dat de Heere
was/ ſo heeft hy hem met ſynē rock omgozt
(want hy was naect) eñ heeft hemſelven in
de zee gewozpen. Maer de andere diſcipe-
len zyn metten ſchepe gecomen (want ſy en
waren niet verre vander aerden/ maer bi na
twee hondert cubitus) treckende het net der
viſſchen. Als ſy dan neder gecomen waren
opt lant/ ſo hebben ſy daer bernende colen ge
ſien liggen/ ende eenen viſch daer op geleyt
ende broot. Jeſus ſeyt tot henlieden: Brēgt
hier vanden viſſchen die ghy nu geuanghen
hebt. Simon Petrus is opgheclommen/
eñ hy heeft dat net op d'lant ghetrocken vol
grooter viſſchē/ hōdert eñ dryen vyftich. Eñ
al waſſer ſo vele/ ſoo en is het net nochtans
niet geſcheurt. Jeſus ſeyt tot henlieden:
Coemt/ eet den noenmael/ eñ niemant van-
den genē die daer ſaten en dozſte hem vragē/
wie zyt ghy? wetende dat de Heere was.
Eñ Jeſus is gecomen/ eñ neēt het broot/
eñ geuet henliedē/ Eñ den viſch des gelycs.
Dit is nu de derde reyſe dat Jeſus ver-
thoont is gheweeſt ſynen diſcipelen/ na dat
hy van de dooden verreſen was. *
Aldus doen ſy den noenmael geten hadde/
✝ ſeyt Jeſus Simoni Petro: Simon Jo C
hannis hebdy my lief meer dā deſe? Hy ſeyt
hem: Ja ick Heere/ ghy weet wel dat ic v lief
hebbe. Hy ſeyt hē: Voet myn lammerē. Hy
ſeyt hem wederom: Simon Johannis ſone/
hebdy my lief? Hy ſeyde hem: Ja ick Heere/
Ghy weet wel dat ic v lief hebbe. Hy ſeyt hē:
Voet myn lammererē. Hy ſeyt hē ten der-
den mael: Simon Johannis ſone/ hebdy my
lief? Petrus wozde bedroeft/ om dat hy hem
ten derden mael ſeyde/ Hebdy my lief? Eñ hi
heeft hē geſeyt: Heere ghy weet alle dingen/
ghy weet dat ic v lief hebbe. Hy ſeyt hē: Voet
myn ſchapē/ Voozwaer voozwaer ic ſegge 2.Pet.1.c.14.
v/ doen ghy ionger waert/ doen ſchozſte ghy
v/ eñ wādelder daer ghy wilde/ maer als ghy
ſult out gewozdē zyn/ ſo ſuldy v handen wt-
ſtreckē/ eñ een ander ſal v ſchozten eñ v ley-
den daer ghy niet en wilt. Eñ dit heeft hy
geſeyt/ te kennen geuende/ met wat doot dat
hy God ſoude verclaren. Ende doen hy dat
geſeyt hadde/ ſo ſeyt hy tot hem: Volcht my
na. Ende Petrus omgekeert zynde/ heeft Ioh.13.c.23.
geſien dien diſcipel/ dien Jeſus beminde vol- D
gende/ de welcke ooc indē auontmael geruſt
heeft op ſyn bozſt/ eñ ſeyde: Heere/ wie iſt die
v verraden ſal? Als Petrus deſen dan ge-
ſien hadde/ ſo ſeyt hi tot Jeſum: Heere/ maer
wat ſal deſe? Jeſus ſeyt tot hē: Ick wil dat
hy ſo blyue/ tot dat ic come/ wat leydt v daer
aen? Volcht ghy my. Dierom is dit woort
wtgegaē onder de broeders/ dat deſe diſcipel
niet en ſterft. Ende Jeſus en heeft hem niet
geſeyt: Hy en ſterft niet/ Maer ick wil dat hi
ſo blyue/ tot dat ic come/ wat leyt v daer aen?
Dit is de diſcipel die getuygenis geeft van
deſen/ ende die dit geſchzeuen heeft/ ende wy
weten dat ſyn ghetuygenis warachtich is.
Maer daer zyn noch veel ander dinghen Ioh.21.f.25.
die Jeſus ghedaen heeft/ de welcke waert
datmenſe ſchzeef elck bysonder/ ſo meyne ick
dat de werelt niet en ſoude connen begrypē
de boecken diemen ſchzyuen ſoude. *

Hier voleyndt ſint Jans
Euangelie.

De

De vvercken der Apostelen, beschreuen van S. Lucas.

Hoe Iesus sijn discipelen gheboot, dat sy te Ierusalem niet gaen en souden: van de hemelvaert Christi, ende van het verkiesen van sinte Matthias in Iudas plaetse.

Dat eerste Capittel. ✠

1 DEerste woorden heb ick voorwaer gemaect/ O Theophile/ vã alle de dingen die Iesus heeft begonnen te doen eñ te leerẽ/ tot
2 op den dach dat hy (ghebiedende door den heyligen gheest den Apostelen die hy verkoren hadde) opghenomen is. Den
3 welcken hy sy selven ooc heeft leuende ghetoont/ nae sijn lijden/ door veel bewijsingen/ veertich dagen lanck henlieden openbarende/ eñ sprekende van dat rijck Gods. Ende
Luc.24.g.49. Ioh.14.d.16. Mat.3.c.11. Marc.1.b.8. Luc.3.c.16. Iohan.1.d.26 Act.1.2.a.11. c.19.16.2.4.
4 met henlieden etende heeft hy henlieden geboden/ dat sy vã Ierusalem niet gaẽ en souden/ maer dat sy soudẽ verwachtẽ de belofte des vaders/ de welcke ghy (seyt hy) gehoort
5 hebt door mijnen mont. want Iohannes heeft voorwaer gedoopt met water/ maer ghi sult gedoopt worden inden heyligen gheest niet lange na desen dagen. Alsus vraechden hem die daer vergadert waren/ seggẽde:
6 Heere/ suldy in deser tijt Israhel het rijck wederom geuen? Eñ hy heeft henlieden ge-
7 seyt: T'en behoort v niet toe te weten de tijden eñ stonden die de vader ghestelt heeft in
8 sijn macht/ maer ghy sult ontfangẽ de cracht des heyligen geests van bouen op v comende/ ende ghy sult mi getuygen zijn in Ierusa-
Luc.24.g.41. lem/ ende in geheel Iudeen/ ende Samariẽ/ eñ tot dat woerste van aertrijck. Eñ doen
9 hy dit geseyt hadde/ so is hy (daer zijt sagen) opgeheuen/ ende een wolcke heeft hem ontfangen van haren oogen. Eñ doen sy sagẽ
10 hem gaende inden hemel/ siet soo hebbender twee mannen by henlieden gestaen in witte cleederen: de welcke oock gheseyt hebben:
11 Ghy Galileusche mannẽ/ wat staet ghy op siende ten hemelwaert? Dese Iesus die vã v lieden opgenomen is indẽ hemel/ sal also comen/ gelijck ghy hem hebt gesien gaende inden hemel. ✠

12 Doen zijn sy wederom gekeert na Ierusalem/ vã den berch die genoemt woordt van Olijueten/ die bi Ierusalem is/ hebbẽde eens Sabboths dachreyse. Ende als sy daer bin-
13 nen waren gecomen/ so zijn sy geclommẽ op een bouen camere/ daer sy bleuen/ Petrus eñ Iohannes/ Iacobus ende Andreas/ Philippus eñ Thomas/ Bartholomeus eñ Mat-
14 theus/ Iacobus Alpheus sone/ ende Simon Zelotes/ eñ Iudas Iacobus sone/ alle dese waren volherdende eendrachtelick int bidden/ met de vrouwen ende met Maria de moeder Iesu/ ende met synen broeders.

15 In dien dagen Petrus opstaende int midden der broederen/ heeft gheseyt (want daer was een schare van menschen t'samen om-
16 trent hondert eñ twintich) Ghy mannen broederen/ t'is van noode dat de schrifture volbracht worde/ welcke de heylige gheest te voren gheseyt heeft door Dauids mont van Iudas/ die een leydsman heeft geweest der
17 gheenre die Iesum gevangen hebben/ die onder ons mede gerekent was/ eñ heeft ten deel ontfanghen een deel van desen dienst.
18 Eñ dese voorwaer heeft beseten eenen acker vanden loon der boosheyt/ ende verhangen zijnde is hy int midden geborsten/ eñ al-
19 le sijn ingewant is wtgestort. Ende t'is kenlick geworden alle den gheuen die te Ierusalem woonen/ also dat dien acker genoemt worde na haerlieder tale Haceldema/ dat is
20 den acker des bloets. want het is geschreuen int boeck der Psalmen: Laet haerlieder wooninge verwoest worden/ eñ en laet daer niemãt zijn diese bewoone/ ende sijn bisdom
21 laet eenen anderen ontfangen. Hierom ist van noode datter yemant van desen mannen die met ons vergadert zijn geweest/ bin-
22 nen alle den tijt dat onder ons in eñ wt gegaen is de Heere Iesus/ beginnende van Iohãnes doopsel/ tot op dẽ dach dat hy van ons opghenomen is/ een ghetuyghe worde
23 der verrijsenissen met ons. Eñ sy hebbender twee gestelt/ Ioseph die genoemt worde Barsabas/ die toegenaemt worde rechteuer-
24 dich/ ende Mathiam. Ende biddende sy hebben geseyt: Ghy Heere/ die de herten kent van alle menschen/ thoont den welcken ghy
25 verkoren hebt een van desen tween/ omme ontfangen de plaetse van desen dienst/ ende Apostelschap/ daer Iudas afgetreden is/ om
26 dat hy wechgaen soude in zijn plaetse. Eñ sy hebben henlieden loten ghegeuen/ eñ d'lot is ghevallen op Mathiam/ ende hy is mede gherekt ghereest met de elf Apostelen. ✠

Hoe den heyligen gheest gesondẽ is onder de Apostelen, eñ hoe sy met vremde tongen spraken, waer af de Ioden hen verwonderden, eñ Petrus verclaerde henlieden de waerheyt, eñ vermaendese totten geloove, eñ daer worden gedoopt dry duysent Ioden. Dat ij. Capittel. ✠

1 ENde als de dagen van Pinxteren vervult waren/ so waren sy al te samen in de selue
2 plaetse/ ende daer is onversienlick geschiet vanden hemel een geluyt/ als van eenen aencomendẽ crachtigẽ wint/ ende heeft vervult
3 het geheel huys daer sy sittende waren. Eñ hen openbaerden gedeelde tonghen gelijck vier/ eñ het heeft geseten op een yegelijc van
4 henlieden/ ende sy zijn alle vervult geweest metten heyligen geest/ ende sy hebben begonnen te spreken met verscheyden tongen/ na dat de heylighe gheest hen gaf wt te spreken.
5 Ende te Ierusalem waren Ioden woonachtich Godt vreesende mannen van allen
6 nacien die onder den hemel is. Eñ als dit gheluyt gheschiet was/ soo is daer een menichte vergadert/ eñ is metter herten verslaghen geweest/ want een yeghelick hoorde die spreken met haerlieder tonghen.
7 Ende sy verschricten henlieden alle/ ende waren verwondert/ seggende: Siet en zijn alle dese die daer spreken niet Galileusche
mannen/ eñ hoe hebben wy een yeghelick

onse tale gehoort daer wy in ghebozen sijn:
Parthen eñ Meden / eñ Elamiten/eñ die
woonē in Mesopotamiē in Judeen eñ Cap
padocien / Ponten eñ Asien/ Phrygien eñ
Pamphiliē/Egyptē / eñ de deelē vā Libyen/
welck is omtrent Cyrenē / eñ de Roomsche
vremdelingen/ Joden ook eñ Heydenen
totte Jootschap bekeert/Creten eñ Araben/
wy hebben dese hooren spreken met onsen
talen de grootdadighe wercken Gods. *
Eñ sy verschrictē hen alle/eñ verwonder-
den henlieden/tot malanderē seggēde: wat
wilt dit zijn: Maer de andere spottēde sey-
dē:Dese zijn vol vā moste. Maer Petrus
staende met de elue/heeft sijn stēme opghe-
uen/eñ tot henliedē gesprokē: Ghy Joedsche
mannen/eñ die te Jerusalem woont allega-
der / dit zij v kenlic/eñ ontfangt mettē oozen
mijn woozden/ want dese(alsso ghy meynt)
en zijn niet dzoncken/ want nu de derde ure
is vanden dage: Maer dit is t'gene datter
L geseyt is dooz den Prophect Joel: Eñ t'sal
Ioel.2.g.28. zijn in de laetste dagen (seyt de Heere) dat ic
Isa.44.a.3. sal wtstozten vā mijnē geest op alle vleesch/
ende v sonen eñ v dochteren sullen prophe-
teren/ eñ v iongelingen sullē visioenen sien/
ende v ouderen sullen dzoomen dzoomende
zijn. Eñ ick sal voozwaer in die dagen op
mijn dienaers/ eñ op mijn dienerssen wtstoz
ten van mijnen geest/ ende sy sullen prophe-
teren. Eñ ick sal wonderlicke teekenen ge
uen inden hemel bonen / eñ teekenen op de
aerde beneden/bloet eñ vier/ende domp des
roocks. De sonne sal ghekeert wozden in
donckerheyt/ende de mane in bloet / eer dat
comē sal den grooten ende opendaren dach
des Heeren. Ende t'sal zijn dat een yegelic
wie den naem des Heeren aenroepen sal/die
sal salich wesen.
Ioel.2.g.32. + Ghy Israelijtsche mannen hoozt dese
Rom.10.c.13 woozden: Jesum van Nazareth eenen man
D van Godt weerdich gemaect onder v lieden
dooz de crachten ende wonderlicke wercken
endt teekenen/ die Godt dooz hem ghedaen
heeft int midden van v lieden / alsso ghy wel
weet/ desen dooz gesloté raet eñ voozsienic-
heyt Gods geleuert/ hebt ghylieden dooz de
handē der booser menschē cruycēde gedoot.
Den welckē God verwect heeft na dat hi
de pijnen der hellen ontbonden hadde/gelijc
Psal.15.c.1. dat ooc onmogelic was dat hi daer af soude
ghehouden wozden. want Dauid seyt in
sijnen persoon: Ick voozsach den Heere al-
tijt vooz mijn aēsicht/wāt hy is my ter rech-
ter handt / op dat ick niet beroert en wozde.
Daerom heeft hem mijn herte verblijt/ eñ
mijn tonge heeft haer verhuecht/Daer bouē
sal mijn vleesch ook rusten in hope/ want
ghy en sult mijn ziele niet verlatē inde helle/
noch ghy en sult uwen heyligen niet geuen
te sien de verganckelicheyt/ Ghy hebt my
kennelick ghemaect de weghen des leuens/
ghy sult my vervullen van blijschappen met
uwen aensicht. *
Ghy manne bzoederen laet my cloeckelic
1.Reg.2.b.10 spreken tot v lieden vandē Patriarc Dauid/
dat hy gestozuen is eñ begrauen/eñ sijn graf
is by ons tot op den dach van heden toe.
Dierom wāt hy een Prophect was eñ wel
wist dat hem Godt met eenē eedt gesworen Psal.131.c.11
hadde datter van de vrucht synder lendenen
een sitten soude op synē throon/ so heeft hy
voorsiende gesprokē van Christus verrijse-
nisse dat hy niet en is verlaten geweest inde Psal.15.c.10.
helle/noch sijn vleesch geen verrottinge ge- Act.13.c.35.
sien en heeft. Desen Jesum heeft Godt we
derom verwect/ waer af wy alle ghetuygen
zijn. Dierō hy verheué zijnde dooz de rechte
hant Gods / ende ontfangen hebbēde de be-
lofte des heylichs gheests vanden vader/
heeft desen wtghestozt/den welcken ghy siet
eñ hoort. want Dauid en is inden hemel Psal.109.a.1.
niet geclōmen. Maer hi seyt: De Heere heeft
gheseyt tot mijnen Heere/sit aen mijn rechte
hant/ tot dat ic v vianden stellen sal tot een
voetenbancke uwer voeten. Dierom moet
het heel huys van Israel seer sekerlick we-
ten/dat Godt desen Jesum/dié ghy gecruyst
hebt/gemaect heeft tot eenen Heere eñ Chri
stum. Als sy dese dingen gehoort haddē/ sy F
zijn beweecht geweest van hertē / eñ hebben
geseyt tot Petrum eñ tot de ander Apostelē:
wat sullen wy doen ghy mannen bzoeders:
Eñ Petrus tot henliedē: Doet(seyt hi) pe
nitentie/eñ een yegelic vā v woozde gedoopt
inden naē Jesu Christi/tot vergiffenisse van
uwen sonden/eñ ghy sult ontfanghen de ga-
ue des heylichs geests. wāt v liedē behoort
toe de belofte eñ uwen kinderen / ende allen
den ghenen die verre zijn/de welcke tot hem
roepen sal de Heere onse Godt. Ende met
veel andere woozden heeft hi betuycht/ende
vermaende henlieden/seggende: werdt be-
houden van dit quaet geslachte. Aldus die
sijn woozden ontfanghen hebben/zijn ghe-
doopt. Ende daer zijn op dien dach toegeco-
men omtrent dzy duysent sielen. Ende sy G
waren volstandelick blijuende inde leeringe
der Apostelē eñ inde gemeynschap vā d'bze-
ken des bzoots/eñ in gebedē. Eñ alle sielen
creghen vreese:eñ veel teekenen ende won-
derlicke wercken wozden ghedaen dooz de
Apostelen in Jerusalem/ ende daer was een
groote vreese in allegader. Ook alle die
gheloosden/waren te samen/ende sy hadden
alle dingen gemeyn. De besittingen ende
rijckdommen vercochten sy/ende sy deylden
die hen allen na dat eenen yeghelicken van
noode was. Ende dagelicks ook volher
dende eendrachtelick inden tempel / eñ bze-
kende van huysen te huysen t'bzoot/ namen
sy spijse met verhuegen ende simpelheyt des
herten / t'samen Godt louende / ende gracie
hebbende tot alle dat volck. Ende de Heere
vermeerderde dagelicks de ghene die salich
souden wozden tot dat selue.

Hoe Petrus genas den cruepelen, eñ den Ioden leerde de ver
rijsenisse ende glorificatie Iesu Christi.

Dat iij. Capittel.

1 ENde Petrus ende Johannes gingē op- A
waerts ten tempel ter negēsten uren der
2 bedingē. Eñ daer wozde een man gebracht

die

die cruepel was van sijns moeders lichaem/ den welcken sy dagelics stelden aen de poort te des tẽpels die ghenoẽt wordt de schoone/ dat hy aelmissen biddẽ soude vanden genen die indẽ tempel ghingen. Als dese ghesien hadde Petrum eñ Johannem beghinnende inden tempel te gaen/ so badt hy om een aelmisse te ontfangen. Eñ Petrus hem aensiende met Johannes/ heeft geseyt: Siet ons aen. Eñ hy sach henliedẽ aen/ hopende dat hy yet van henlieden ontfangen soude. Eñ Petrus heeft geseyt: Gout eñ silver en hebick niet/ Maer dat ick hebbe dat geue ick v/ Inden naẽ Jesu Christi van Nazareth stact op ende wandelt. eñ grijpende sijn rechte hant/ hy heeft hem opgheheuen ende terstont zijn sijn beenen eñ voeten vast ghewordẽ.

Eñ opspringende hy heeft ghestaen/ eñ hy wandelde/ ende hy is met hen inden tempel gegaen/ wandelende eñ opspringende/ ende
B Godt louende. Eñ alle t'volck heeft hem gesien wandelende ende Godt louẽde. Eñ sy kenden hem/ dat hyt was die daer sadt ter aelmissen aen de schoon poorte des tempels/ ende sy zijn vervult met verwonderinge eñ verbaestheyt/ van t'ghene dat hem ghebeurt was. Ende als hy Petrum ende Johannem hiel so is alle t'volck tot henlieden geloopen aen t'portael/ d'welc genoemt wordt Salomons portael verwonderende henlieden seere. Ende Petrus dit siende heeft geantwoort totten volcke: Ghy Israelitsche mannen wat verwonderde ghy v hier in/ oft waerom siet ghy ons aen/ als oft wy door onse cracht oft Godsdienstichevt desen hadden doen wandelen?

✠ De Godt van Abraham/ de Godt van Isaac/ de Godt van Jacob/ de Godt onser vaderen heeft geglorificeert sijnen sone Jesum/ den welcken ghy voorwaer gheleuert hebt/ eñ verloochent voor Pylatus aensicht/
C doen hy vonnisse datmẽ hem soude vry latẽ gaen. Maer ghylieden hebt den heyligen eñ rechtueerdigen geloochẽt eñ hebt begeert datmen v den man die een doodslager was/ geuẽ soude. Maer den schepper des leuẽs hebt ghy gedoot/ den welckẽ Godt vanden dooden verweet heeft/ waer af wy getuygen zijn. Eñ int geloone van sijnen naem heeft hy desen die ghy siet ende kent/ sijnen naem geneesticht/ ende t'gheloone dat door hem is/ heeft dese gantsche gesontheyt gegeuen voor d'aenschijn van v allen. Ende nu ghy broeders/ Ick weet wel dat ghyt door onwetenheyt ghedaen hebt/ ghelijck ock v princen.

Maer God die te voren verkondicht heeft door den mont van alle de Propheten/ dat sijnen Christus lijden soude/ heeft dat aldus volbracht. Hierom doet penitencie/ ende bekeert v/ op dat v sonden wtgewischt moghen worden. *

Op dat wanneer de tijdẽ der vercoelingẽ comen sullen vã des Heeren aensicht/ eñ dat hy sal gesondẽ hebben Jesum Christum/ die v lieden ghepreect is geweest/ de welcke moet wachten den hemel ontfangen/ tot de tijden dat alle dinghen sullen weder in stact gestelt worden/ van de welcke Godt gesproken heeft door den mont van sijnẽ heyligen Propheten/ die van t'beghinsel des werelts
" geweest zijn. Moyses heeft ynmer geseyt: Deu. 18. c. 15.
Want de Heere v Godt sal v eenẽ Propheet verwecken wt uwen broederen mijns ghelijck/ desen sult dy hooren na alle dat hy v seggen sal. Eñ t'sal zijn dat alle siele die desen
" Propheet niet hooren en wilt/ sal vernielt worden wt den volcke. Eñ alle de Propheten van Samuel/ eñ die daer na ghesproken hebben die hebben verkondicht dese dagen.
" Ghy zijt de kinderen der Propheten ende des testamẽts/ het welck Godt bestelt hadde tot onsen vaderen segghende tot Abraham: Eñ in v zact sullen gebenedijt wordẽ alle de
" familien van aertrijck. U liedẽ heeft Godt erstmael sijnen sone verweckende dien gesondẽ v gebenedijnde/ om dat hem een yeghelick bekeeren soude van sijn quaetheyt.

Vanden grooten haet der priesteren tegen de Apostels, ende hoe Petrus sijn gelooue ende sij seluen verantwoorde, ende hoe de geloouige tot Godt een suyuer gebet storten, eñ van haerlieder Godlicke conuersacie.

Dat iiij. Capittel.

A Maer doen sy totten volcke spraken so zijn daer ouergecomen de priesters ende de
' meesters des tẽpels/ eñ de Saduceen droe
' nich zijnde/ dat sy het volck leerden/ eñ vercondichden door Jesum de verrijsenisse wt
' de doodẽ/ eñ sy hebben de handen aen henlieden geslagen/ eñ sy hebbense in de gevangenisse gestelt tot t'landerdaechs toe/ want
' het was doen auont. Eñ veel vanden genẽ diet woort gehoort hadden hebben gelooft/ ende t'ghetal der mannen is ghewonden vijf
' duysent. Eñ t'is geschiet des anderẽ daechs/ dat haerlieder princen vergaderden/ ende de
' ouders ende Scrijben in Jerusalem/ ende Annas de prince der priesteren/ ende Cayphas ende Johannes ende Alexander/ ende alle die daer waren van dat priesterlick ge-
' slachte/ Eñ stellende henliedẽ int midden/ vraechden sy: Door wat cracht/ oft in wat
' naem hebt ghy dit gedaen? Doen heeft Pe B
trus vervult zijnde vandẽ heyligẽ geest/ tot henlieden geseyt: Ghy Princen des volcks
' ende ouders/ Ist sake dat wy heden onderzocht wordẽ om de weldaet aen dẽ crancken mensch bewesen/ waer door dat dese gesont
" is gemaect/ so zij v allen kenlick eñ alle den volcke van Israel/ dat dit is geschiet door dẽ naẽ Jesu Christi van Nazareth dien ghy ge-
' cruyst hebt/ dẽ welckẽ God verweet heeft vã de doodẽ/ hier door staet dese mensch voor v
" lieden gesont. Dit is den steen die verwor- Psal. 117. d. 22.
pen is geweest vã v timmerẽde/ die gewor- Mar. 12. d. 10.
" dẽ is tot een hooft des hoecs/ eñ daer en is Mare. 12. a. 1.
in geenẽ anderẽ salicheyt. wãt daer en is Luc. 20. c. 17.
geen anderẽ naẽ onder den hemel dẽ menschẽ Isai. 28. d. 16.
gegeuen/ door den welckẽ wy moeten salich 1. Pet. 2. d. 7.
" worde. Eñ sy siende de volstãdicheyt vã Pe- Rom. 9. g. 33.
trus eñ Johannes/ bevindẽde dat ongeleer- C
de menschen waren/ eñ slechte leecke luydẽ/ sy verwonderden henlieden/ eñ sy kendense
" datse met Jesu geweest hadden/ ende ock

siende

ſiende den menſch ſtaen met henlieden die geſont gemaect was / ſo en mochten ſy daer niet tegen ſeggen: Maer ſy hebben hen geboden dat ſy buyten wt den raet ſouden beſyden gaen / eñ ſy ſpraken tot malcanderen / ſeggẽde: wat ſullẽ wy deſen menſchẽ doẽ? want daer is voorwaer een kenlick teecken door henlieden gedaen. Het is allen den genen die te Jeruſalem woonen openbaer / eñ wy en connen dat niet loochenen. Maer op dat niet voorder verbreet en worde onder t'volck / ſo laet henlieden dreygende verbieden dat ſy voortaen in deſen naem gheenen menſche meer en ſprekẽ. Eñ henliedẽ roepende / ſy hebben geboden dat ſy geenſins en ſoudẽ noch ſprekẽ noch leerẽ indẽ naẽ Jeſu.

D Maer Petrus eñ Johãnnes antwoordẽde hebben tot henlieden geſeyt: Oft recht is voor Gods aenſicht / v liedẽ meer te hooren dã Godt / oordeelt ghy dat. wãt wy en mogẽ t'gene dat wy geſien eñ gehoort hebben niet ſwijgen. Maer ſy hebbenſe al dreygẽde latẽ vrij gaen / niet vindende hoe dat zy ſe pynigẽ ſouden / om des volcs wille. want ſy prieſen alle grootelick datter gedaen was in t'gene datter gheſchiet was. want die man was meer dan veertich iaren oudt / daer dit teeckẽ der geſontheyt aen gedaen was. Eñ als ſy vrij gelaten waren / ſy zijn ghecomen tot de haer / eñ hebben henliedẽ vercondicht al dat henlieden de princen der Prieſteren / eñ de ouders geſeyt hadden. De welcke (als zy t gehoort hadden) hebbẽ eendrachtelick haerlieder ſtemmen opgeheuen tot God / eñ geE ſeyt: Heere ghy die ghemaect hebt hemel eñ aerde / de zee / eñ alle datter in is / die door den heyligen geeſt door den mont ons vaders ws dienaers Dauids gheſeyt hebt: Pſal. 2. 1. waerom hebben de Heydenen gegrimt / eñ de luyden ydelheden gedacht? De Coninghen der aerden hebben by een geſtaen / eñ de Princen zijn verſaemt ouer een / teghen den Heere ende tegen ſijnen Chriſtum: want hier zijn waerlick t'ſamen vergadert in deſe ſtadt teghen uwen heyligen ſone Jeſum / dẽ welcken ghy geſalft hebt / Herodes eñ Pontius Pilatus metten Heydenen ende met de luyden van Iſrahel / om te doene t'ghene dat v hant ende uwen raet geordineert heeft F te geſchieden. Eñ nu Heere ſiet aen haerlieder dreygementen / eñ geeft uwen dienaren met allen betrouwen te ſprekẽ v woort / op dat ghy v hant daer toe wtreyct / datter gheſontheden eñ teeckenen eñ wonderlicke wercken mogen ghedaen worden / door den naem van uwen heyligẽ ſone Jeſum. Eñ als ſy gebedẽ haddẽ / ſo is de plaetſe beroert geweeſt daer ſy in vergadert waren. Ende ſy zijn alle vervult gheweeſt vanden heyligen gheeſt ende ſpraken het woort Gods met betrouwen.

G ✝ Ende de menichte der geender die geloofdẽ hadde een herte ende een ziele / eñ niemant en ſeyde yet ſijne te weſen van t'ghene dat hy beſadt / maer alle dingẽ waren hen gemeyn. Ende met grooter cracht gaven de Apoſtelen getuygeniſſe van de verrijſenniſſe Jeſu Chriſti ons Heeren / eñ groote gracie was in hen allen. want daer en was niemant gebreck lijdende onder henliedẽ. wãt alle die daer waren beſitters van ackerlanden oft huyſen / die vercochten ſe / eñ brachten t'gheit van t'ghene dat ſy vercocht hadden / eñ leyden dat voor de voetẽ der Apoſtelẽ / Eñ men deeldet elcken byſonder / na dat eenen yeghelicken van noode was. *

Eñ Joſeph die genoemt was vanden Apoſtelen Barnabas (d'welck te ſeggẽ is een ſone der vertrooſtingen) een Leuyt wt Cyprien geboren / doen hy eenen acker hadde / heeft dien vercocht / eñ den prijs gebracht / eñ gheleyt voor der Apoſtelen voeten.

Hoe Ananias ende Saphira door Petrus wordt ſterven, ende hoe de Apoſtelen wonderlicke teeckenen deden, ende hoe de Princen des volcs henlieden verboden hebben inden naem Ieſu te ſpreken.

Dat v Capitel.

1 MAer een man ghenaemt Ananias met A
2 Saphira ſijn huyſvrouwe heeft eenen acker vercocht / ende hy heeft met bedroch onthouden vanden prijs des ackers met weten van ſijnder huyſvrouwen / ende dien gẽde een deel / heeft dat geleyt voor der Apo
3 ſtelẽ voeten. Eñ Petrus heeft geſeyt: Ananiа / waerom heeft Sathanas v herte geteenteert te liegen den heyligen gheeſt / ende te
4 ontrecken vanden prijs des ackers? En ſoude dien niet blijnende v gebleuẽ hebben: eñ vercocht zijnde en was dẽ prijs niet in v macht? waerom hebdy dit dinck in v herte geſtelt? Ghy en hebt den menſchẽ niet gelo-
5 gen / maer Gode. Eñ Ananias deſe woort den hoorende is gheualle / ende heeft ſijnen geeſt gegeuen. Eñ daer is een groote vreeſe gecomen op alle de gene dier ghehoort hebben. * Ende de iongelingen opſtaẽde hebben hem wech gedaen / ende wt dragende ſy
7 hebben hem begrauen. Ende t'is geweeſt B omtrent den tijt van drij uren / dat ſijn huyſvrouwe met wetẽde wat daer geſchiet was / oock binnen gecomen is. Eñ Petrus heeft
8 haer grantwoort: Segt my vrouwe / hebdy den acker ſo vele vercocht? Eñ ſy heeft gheſeyt: Ja wy / alſoo veel. Ende Petrus tot
9 haer: waer toe hebdy waerlick ouer een gedragen den geeſt Gods te tenteren? Siet de voeten vandẽ genen die uwẽ man begrauẽ hebben / zijn aen de doore / ende ſy ſullen v wt
10 dragen. Terſtont is ſy genallen voor ſijn voeten / eñ heeft haren geeſt gegeuen. Eñ de iongelingen incomende hebben haer doodt gevonden / eñ hebbenſe wt gedragen / eñ be-
11 grauen by haren man. Eñ daer is een groote vreeſe gecomẽ in alle de vergaderinge der gelooviger / ende ouer alle die deſe woorden ghehoort hebben.

12 ✝ Maer door de handẽ der Apoſtelẽ wor C den ghedaen veel teeckenen eñ wonderlicke wercken onder t'volc. Eñ ſy waren alle eendrachtelic in Salomons portael. Maer van d'ander en dorſte niemant hem verſamẽ met haerlieden / maer het volc achtede hen groot.
14 Eñ de menichte der mannẽ eñ vrouwẽ die inden

inden Heere geloofden/woꝛde te meer vermeerdert/ alſo dat ſy op de ſtratē wtleydē de ſieckē/ eñ ſtelden die in beddekens eñ bedſteden/op dat (als Petrus quam) te minſten ſyn ſchaduwe yemant van dien ſoude beſchemen/ende dat ſy alle ſouden verloſt woꝛden van haren ſiecten. Eñ daer vergaderde ooc een menichte van byliggēde ſteden te Ieruſalem/bꝛengende ſiecken/ende die ghequelt waren van onſuyueren gheeſten/de welcke alle ghenelen woꝛden. *

Eñ de pꝛince der pꝛieſteren opſtaende/eñ alle die met hē warē/welc is de ſecte der Saducꝛen/werden vervult met nydicheyt/ eñ ſy hebben de handen aen de Apoſtelen geſtelt/eñ ſy hebbenſe geſtelt inde gemeyn gheuangeniſſe. Maer een Engel des Heeren ſnachts de doꝛen des kercкers open doende/ eñ henlieden wtleydēde/heeft geſeyt: Gaet henen/ende ſtaende ſpꝛeeckt in den tempel den volcke alle de woꝛden van deſen leuē.

Als ſy dit gehooꝛt hebben/ſo zyn ſy ſinoꝛgens vꝛoech gegaen inden tempel/eñ ſy leerden daer. Eñ de pꝛince der Pꝛieſterē daer comende/eñ die met hem waren/ hebbē t'ſamē geroepen den raet/eñ alle de ouders der kinderen van Iſrael/eñ ſy hebben totte kercker geſonden/datmenſe tot henlieden bꝛenghen ſoude. Maer doen de dienaers daer gecomen waren/ ende ſy dē kercker opengedaen hebbende/die niet en hadden gheuonden/ ſo zyn ſy wederom ghekeert/ eñ hebben henlieden wederom geboodſchapt ſeggende: den kercker hebben wy voꝛwaer geſloten von dē met alder neerſtichеyt/ eñ de bewaerders ſtaende voꝛ de doꝛen/ Maer open doende/ wy en hebben niemant daer binnen geuonden. Als dan de ouerſte des tempels eñ de pꝛincen der Pꝛieſteren deſe woꝛdē gehooꝛt hebbē/ſy twyfelden van henlieden/ wat dat woꝛdē ſoude. Eñ een daer comende/heeft henlieden geboodſchapt: Siet deſe mannen die ghy inden kercker geſtelt hebt/ zyn indē tempel ſtaende eñ leerende t'volc. Doē zyn de ouerſte des tempels gegaen metten dienaers/eñ ſy hebbēſe gebꝛacht ſonder gewelt. Want ſy vꝛeeſden t'volck/ dat ſy ſouden geſteent woꝛden. Eñ als ſy die aengebꝛacht hadden ſo hebbē ſy die indē ract geſtelt. Eñ de Pꝛince der Pꝛieſteren heeft henlieden gevꝛaecht/ ſeggende: Gebiedende hebben wy v lieden gebodē dat ghy niet leeren en ſoudt in deſen naē/eñ ſiet ghy hebt Ieruſalem vol gemaect met uwer leeringen/eñ ghi wilt op ons bꝛenghen het bloet van deſen menſch.

Maer Petrus eñ de Apoſtelen antwoꝛdende hebben geſeyt: Men moet Gode meer onderdanich zyn/dan den menſchen. Onſer vaderē Godt heeft Ieſum verwect dē welckē ghi gedoot hebt/hangēde aē t'hout. Deſen pꝛince eñ ſalichmaker heeft Godt verheuen doꝛ ſyn rechte hāt/om Iſrael penitēcie te geuen/ende vergiffeniſſe van ſonden/ eñ wy zyn ghetuygen van deſen woꝛden. Eñ den heyligen geeſt/dē welcken Godt gegeuē heeft alle den genen die hem gehooꝛſaē zyn.

Als ſy dit gehooꝛt haddē/ſo dooꝛſneet henlieden dat/eñ ſy dachten die te dooden/ eñ een Phariſeus inden raet opſtaende Gamaliel genoēt een leeraer der wet/ eerweerdich vooꝛ t'geheel volck/ heeft gheboden dat die mannen een luttel ſouden buytē gedaen woꝛden/ eñ hy heeft tot henlieden geſeyt: Ghy Iſraelitiſche mannē ſiet wel vooꝛ v van deſen menſchen/wat ghy doen ſult. Wāt vooꝛ deſe dagen heeft gheweeſt eenen Theodas/ ſeggende dat hy wat was/den welcken heeft aengehangen een getal van mannen/omtrēt vier hōdert/de welcke is gedoodt/eñ alle die hem geloofden zyn verſtroyt/ eñ gebꝛacht te niete. Na deſen is geweeſt Iudas een Galileeuſch man/ in de dagē der belydingen/eñ hy heeft het volck afgekeert na hem/ende hy is vergaen/ ende alle die hem aengehangen hebben zyn verſtroyt. Aldus ſeg ick v nu oock/ ſcheyt wech van deſen menſchen ende laetſe gewoꝛden/ want is deſen raet oft dit werck wt de menſchen/ſo ſal dat verdwynē/ maer iſt vā God/ ſo en ſuldy die niet connen ſcheyden/dat ghy by auontueren niet beuonden en woꝛt Gode te wederſtaen. Ende ſy hebben met hem geuallen. Eñ roepende de Apoſtelen te ſamen/als ſy die geſlagē haddē/ ſo hebbē ſi henlieden geboden/dat ſi niet ſpꝛeken en ſouden inden naē Ieſu/eñ ſi hebbenſe laten gaen. Eñ ſy gingen voꝛwaer blydelic vā d'aeſchyn des raets/ om dat ſi weerdich waren geacht/vooꝛ den naem Ieſu verſmaetheyt te lydē. Eñ t'allē dagen en hielden ſy niet op inden tempel/ eñ van huyſe te huyſe leerende/ ende vercondighende vooꝛt Euangelie Chꝛiſtum Ieſum.

Hoe de ſeuen Diakenen van de gemeynte gecoren wierden, ende hoe Sinte Steuen voor de loden beſchuldicht wordt.

Dat vj. Capittel.

MAer in die dagen als t'getal der diſcipelen meerder woꝛde/ſo is daer een murmuratie op geresen der Gꝛiecken teghen de Hebreenſche/ om dat inden daghelickſchen dienſt haerlieder weduwē verſmaedt woꝛden. Eñ de twaelue t'ſamen roepende de menichte der diſcipelē/hebben geſeyt: t'en is niet recht dat wy ſouden verlatē het woꝛdt Gods/eñ dienen ter tafelen. Daerom bꝛoeders beſiet wt v lieden ſeuen mannē vā goeder getuygenis/ vol vanden heyligen geeſt/ eñ wyſheyt/ die wy moghen ſtellen ouer dit werc. Maer wi ſullen ons neerſtelic becommeren met bedinge/ ende metten dienſt des woꝛts. Eñ de redene behaechde voꝛ alle de menichte/ eñ ſy hebben gecoꝛen Stephanum eenen man vol van geloue/ eñ vandē heyligen geeſt/eñ Philippum ende Pꝛochorum/ende Nicanoꝛem/ ende Timonem/ eñ Parmenam/eñ Nicolaum den wendelinck van Antiochien. Deſe hebbē ſy geſtelt voꝛ d'aenſchyn der Apoſtelē/eñ biddende ſy hebben de handen op henlieden geleyt. Ende d'woꝛt Gods wies/ende t'getal der diſcipelē werde ſeer vermenichfuldicht in Ieruſalem. want een groote ſchare der Pꝛieſteren was onderdanich den ghelooue.

✝ Maer

L ✝ Maer Stephanus vol gracien eñ sterc- 8
heyt dede groote wonderen eñ teeckenē on-
der t'volck. Maer daer ilder sommige op- 9
gestaen vander Synagogen / die ghenoemt
wordt der Libertynen / eñ van die van Cy-
renen / eñ van Alexandrien / eñ der geenre die
van Cilicien eñ Asien waren / disputerende
met Stephano / eñ sy en conden niet we- 10
derstaen der wijsheyt eñ den gheest die daer
sprac. Doen hebbē sy mannen toegemaect / 11
die seggen souden dat sy hem haddē hooren
seggē woordē van blasphemie tegē Moysen
D eñ tegē Godt. Alsus hebben sy t'volc eñ de 12
ouders eñ de Scryben beroert / eñ ouer een
loopende / sy hebben hem gegrepen / eñ ghe-
bracht inden raet / eñ sy hebben valsche ge- 13
tuygen gestelt die seggen souden: Dese men
sche en houdt niet op van te spreckē woorden
tegen de heylige plaetse / eñ de wet. want 14
wy hebben hem hooren seggen / dat dese Je
sus Nazarenus verderuē sal dese plaetse / eñ
veranderen sal de insettinghen die Moyses
ons gegeuen heeft. Eñ alle die inden raet 15
saten / hem aensiende hebbē sijn aensicht ge-
sien / als d'aensicht van eenen Enghel.

Hoe sinte Steuen hemselven verantwoorde, toonende de re-
bellicheyt der Ioden tegen Godt, eñ hoe hy gesteenicht wordt.

Dat vij. Capittel.

A DOen heeft de prince der priesteren ghe- 1
seyt: Zijn dese dingen also? De welcke 2
heeft geseyt: Ghy mannen broeders eñ va-
Gene.11.a.1. ders / Hoort: De Godt der glorie is geopen
baert onsen vader Abraham / doen hy was
in Mesopotamie / eer dat hy woonde in Cha
ran / eñ hy heeft tot hem gheseyt: Gaet wt 3
uwen lande / eñ wt uwen maetschap / eñ comt
in d'landt dat ick v toonen sal. Doen is hy 4
gegaen wt der Chaldeen landt / eñ heeft ge-
woont in Charan. Eñ van daer / nae dat sijn
vader gestoruen was / heeft hy hem ouerge-
bracht in dit landt daer ghy nu in woont.
Eñ hy en heeft hem daer in geen erffenisse 5
gegeuē / niet so vele als de breydde vā eenen
voet / eñ hy heeft beloeft hem dit te geuē tot
een besittinghe / eñ sijnen zade na hem / doen
hy gheenen sone en hadde. Maer Godt 6
Gen.15.a.13. heeft hem geseyt / dat sijn zaet sal vremdelinc
weesen in een vremt landt / eñ die sullense tot
slauernijen t'onder brengen / ende sy sullense
qualick hanteren vier hondert iaren lanck /
eñ het volck wien sy gedient sullē hebben / 7
sal ick oordeelen / heeft Godt gheseyt: eñ daer
na sullen sy wtgaen / ende my dienen in dese
Gen.17.b.10. plaetse. Ende hy heeft hem ghegeuen het 8
Gen.21.a.2. testament der beesnydenissen / ende also heeft
8.a. hy Isaac gewonnen. Ende hy heeft dien be-
B snieden op den achsten dach / eñ Isaac Jacob /
Gen.25.c.24. d.26. eñ Jacob de twaelf Patriarchen. Ende de 9
Gen.29.d.31. 30.a.b.c.d. Patriarchen benijdende hebbē Joseph ver-
31.d 29. cocht in Egypten / eñ Godt was met hem /
Gene.37.f.28 eñ hy heeft hē verlost wt alle sijn tribulatie / 10
Gene.41.c.39 eñ heeft hem gratie eñ wijsheyt gegeuen in
Pharaos des Conincs van Egypten aen-
sicht / ende hy heeft hem ghestelt tot een pro-
noost ouer Egypten / eñ ouer alle sijn huys.
Eñ den dierē tijt is gecomē op alle d'lant 11
van Egypten eñ Chanaan / eñ een groote
tribulatie / ende onse vaderen en vondē geen
Gen.42.a. spijsen. Maer doen Jacob gehoort hadde 12
datter terwe was in Egyptē so heeft hi onse
vaderen ten eersten mael gesonden / eñ in
Gene.45.a.3. de tweede reyse is Joseph ghekent geweest 13
24. van sijnē broederen / eñ sijn geslachte is Pha
raoni bekent geworden. Eñ Joseph seyn-
dende / heeft doen halen Jacob sijnen vader /
eñ alle sijn geslachte in vijfentseuentich sielē.
Gene.46.a. Eñ Jacob is nederwaerts gedaelt in E- 14
1.2.3. gypten / eñ hy is gestoruen eñ onse vaderen. 15
Gen.49.d.33.
Gen.50.b.
Gene.23.d.16. Eñ sy zijn verooert geweest tot in Sichem 16
Gene.33.d.19. eñ zijn int graf gheleydt / dat Abraham ghe-
50.b.11. cocht heeft om eenen prijs van silver van de
kinderen vā Hemor Sichems sone. Maer
L doen den tijt der beloften aenquā den wel-
Iosu.24.a.32. Gene.13.d. ken Godt Abraham hadde beloeft / so ist volc
Exod.1.a.7. gewassen eñ vermenichfuldicht in Egyptē /
tot datter een ander coninck opgestaen is 18
in Egyptē die Joseph niet en kende. Dese 19
bedrieghde ons geslachte / heeft onsen vade-
ren lijden aengedaen / dat sy haerlieder nieu
geboren kinderkens souden weeh werpen /
dat die niet te leuen en souden blijuen. Op 20
den selven tijt is Moyses geborē / eñ hy heeft
Godt aēgenaem geweest. De welcke is drij
maendē opgenoetiert in sijns vaders huys.
Eñ als hy weeh gheworpen was / so heeft 21
hem Pharaos dochter opgenomen / eñ heeft
hem voor haer selven opghenoedt tot eenen
sone. Eñ Moyses werde geleert in alle de 22
wijsheyt der Egyptenarē / eñ hy was mach-
tich in sijn woorden ende wercken. Maer 23
doen hy den tijt vā veertich iaren voleyndt
hadde / so ist in sijn herte opghecomen / dat hy
sijn broeders besoecken soude / de kinderen
Exod.2.b.11. van Israel. Eñ als hy eenen gesien had- 24
de die ongheluck leedt / heeft hy dien beschut /
ende heeft hem wraake gedaen / dier ongelijck
verdroech / verslaende den Egyptenaer.
Eñ hy meynde dat sijn broeders verston- 25
den / dat Godt door sijn hant henlieden soude
salicheyt geuen / maer sy en verstondēs niet.
Exod.2.c.13. Eñ des anderen daechs / soo heeft hy hem 26
D verthoont eenighen die keuen / eñ hy heeftse
verloent in vreden seggende: Ghy mannen
ghy zijt gebroeders / waerom doet ghy mal-
canderen hinder? Maer de gene die sijnen 27
naesten ongelijck dede / heeft hem weeh ghe-
stooten / seggende: wie heeft v een prince eñ
rechter gestelt ouer ons? wilt ghy my doo 28
den / gelijck ghy ghisteren den Egyptenaer
doot geslagen hebt? Eñ Moyses is gevlo 29
den om dit woordt / eñ is geworde een vrem
delinck int landt van Madian / daer hy ghe-
wonnen heeft twee sonen. Eñ alst veertich Exod.3.a.
iaren verloopen warē / so heeft hem gropen-
baert een Engel in de woestijne des berchs
vā Sina / int vier vā eē vlamme des doorns.
Eñ Moyses dat siende / heeft hē verwon- 31
dert vā dat visioen. Eñ als hi naerder quam
om te besiē / so is tot hem geschiedt de stēme
des Heere: Ick ben de Godt vā uwen va- 32
deren / de Godt van Abraham / de Godt van
Isaac / eñ de Godt vā Jacob. Maer Moyses
ver-

verſchrickt zijnde / en dorſte niet aenſien.
Maer de Heere heeft tot hem geſeyt: Doet 33
dint de ſchoenen van uwen voeten / want de
plaetſe daer ghy op ſtaet / is heylighe aerde.
Ick heb al ſiende geſien dat verdruet myns 34
volcks d'welc in Egypten is / ende hare ſuch-
ten heb ick gehoort / ende ick ben neder geco-
men om henlieden te verloſſen. Ende nu
coemt ghy / ende ic ſal v ſenden in Egypten.
Deſen Moyſen den welcken ſy verſacckt 35
hebben ſegghende: wie heeft v prince ende
rechter geſtelt? Deſen heeft God tot eenen
prince ende verloſſer geſonden / met de hant
des Engels die hem geopēbaert heeft indē
E doren. Deſe heeftſe geleyt / doende teckenen 36
Exo.7.8.9.10. ende wonderlicke wercken int lant van E-
11.14. gypten / eñ inde roode zee / eñ inde woeſtijne
Exod.16.2.1. Deut.11.c.15 veertich iaren lanck. Dit is Moyſes die 37
Exod.13.2.3. geſeyt heeft den kinderē van Iſrael: Eenen
d.19. Propheet ſal v God verwecken vā uwē broe
deren / myns gelijc / deſen ſuldy hooren. Dit 38
is hy die inde vergaderinge was inde woe-
ſtijne metten Engel die tot hē ſpack op den
berch van Sina eñ met onſen vaderen / die
ontfangen heeft de woorden des leuēs / om
ons te geuen. Den welcken onſe vaderen 39
niet en hebben willē onderdanich zijn / maer
ſy hebben hem verſtooten / eñ zijn afgekeert
met haren herten in Egypten / ſeggende tot 40
Aaron: Maect ons Godē / die voor ons gaē /
wāt wat deſen Moyſes geſchiet is / die ons
wt Egyptē geleyt heeft dat en weten wy niet.
Exod.32.2.1. Ende ſy hebben een calf ghemaect in dien 41
daghen. Ende ſy hebben den afgoots beelde
een ſlachofferhāde geoffert / eñ ſy verblijdē
hen in d'werck haerder handen. Eñ God 42
heeft hem omnegekeert / ende hy heeftſe ge-
leuert te dienen den heyre des hemels / alſo
daer geſchreuen is int boeck der Propheten:
Amos 5.25.26 Hebdy my ſlachofferandē ende hoſtien veer
tich iaren geoffert inde woeſtijne / ghy huys
van Iſrael? Eñ ghy hebt ontfanghen het 43
tabernakel van Moloch / ende de ſterre ws
Gods Rempham de figueren die ghy hebt
gemaect om die te aenbidden. Ende ick ſal v
F ouer voeren doot Babylonien. Dat taber 44
nakel des getuygenis hadden onſe vaderen
in de woeſtijne / gheliick God geordineert
Exod.25.d.40 Hebr.8.b.5. heeft ſprekende tot Moyſen / dat hy dat ma-
Ioſu.3.c.14. ken ſoude na de gedaente die hy geſien had-
1.Re.14.c.11. de. Het welck onſe vaderen ontfangende / 45
Pſal.131.2.3. hebbē dat met Jeſu gebracht inde beſittinge
2.Par.17.c.11 der Heydenen die God wtghedreuen heeft
3.Reg.6.2.1. voor onſer vaderen aenſicht / tot in de da-
Act.7.f.44. Iſai.66.2.1. gen van Dauid die gracie gheuonden heeft 46
voor Gods aenſicht / ende begeert heeft dat
hi eenē takernakel vindē ſoude voor Jacobs
God. Ende Salomon heeft hem een huys 47
ghetimmert. Maer de alderhoochſte en 48
woont in geen huys met handen gemaect /
gelijck de Propheet ſeyt: Den hemel is my 49
nen ſtoel / maer de aerde is een voetbancke
mijnder voeten. wat huys ſuldy my timme
ren ſeyt de Heere? Oft welcke is de plaetſe
mijnder ruſten? En heeft myn hant alle de- 50
ſe dingen niet gemaect? Ghy hartneckige
ende onbeſneden van herten / eñ van oren / G
ghy wederſtaet altijt den heyligen geeſt / ge- 51
lijck v vaderen / alſo zijdy ock. Wien van
den propheten en hebben v vaderē niet ver-
uolcht? Ende ſy hebbenſe gedoot die te vo-
ren vercondichden vā de toecoēſt des recht- 52
veerdigēs / wiēs verraders eñ dootſlagers
ghy nu geweeſt hebt / die ontfangen hebt de
wet / door dat beſchicken der Enghelen / ende
en hebtſe niet gehoudē. Dit hoorende ber- 53
ſteden haer herten / eñ ſy cryſſelden metten
tanden op hem. Maer want hy vol was
vandē heyligen geeſt / ſo heeft hy ten hemel-
waerts ſiende de glorie Gods geſien / eñ Je- 54
ſum ſtaende ter rechter zyden Gods. Eñ
hy ſeyde: Siet ick ſie de hemelen open / ende
den ſone des menſchē ſtaende aen de rechte 55
zyde Gods. Eñ luyde roepende met groo
ter ſtemmen hebben ſy haerlieder oren ge-
ſtopt / ende hebben eendrachtelick eenen op- 56
loop tegen hem gemaect. Ende ſtootende
hem buyten der ſtadt / ſteenden ſy hem / eñ de
getuygen hebben haer clederen afgeleyt by
de voeten van eenē iongelinc genoemt Sau- 57
lus. Ende ſy ſteendē Stephanum die daer
aenriep eñ ſeyde: Heere Jeſu ontfangt my- 58
nen ge.ſt. Eñ met gebuychde knie heeft hy
geroepen met grooter ſtemmen / ſegghende:
Heere en reken henlieden dit niet tot ſon-
de. Ende doen hy dat gheſeyt hadde / ſo is hy
ontſlapen. Eñ Saulus was conſenterende
in zijn doot. *

Hoe de godtvreeſende Stephanum begraven hebben / eñ hoe de diſcipelē Chriſti verſtroyt zijn doot de veruolginge die daer opgeresen is. Ende hoe Philippus Samarien bekeerde. Ende van Simon dē tooueraer. Ende hoe Philippus den beſneden man van de coninghinne der Mooren Candacis bekeerde.

Dat viij. Capittel.

1 EN Ende op dien dach iſſer een groote vervol A
ginge opgeſtaen inde kercke die te Jeru
ſalem was / eñ ſy zijn allegader verſtroyt ge
weeſt door de lantſchappē vā Judeen eñ Sa
2 marien / ſonder de Apoſtelē. Eñ God vree-
ſende mannen hebbē Stephanū beſorcht / eñ
3 ſy hebben een groot geſchrey ouer hem ge-
maect. Maer Saulus verwoeſte de kerc-
ke / van huyſe te huyſe ingaende / eñ treckēde
mannen eñ vrouwen leuerde hy die inde ge
4 uangeniſſe. Aldus die verſtroyt warē gin
gen voorts door / vercondigende het woort.
5 ✣ Ende Philippus nederdalende in de
ſtadt van Samarien preecte henlieden Chri
6 ſtum. Ende de ſcharen luyſterden na t'ge-
ne dat van Philippus gheſeyt worde / een-
drachtelick hoorēde / ende ſiende de teckenen
7 die hy dede. want vele der geenre die on-
ſuyuer gheeſten hadden gingen wt / roepen-
de met luyder ſtemmen. Ende veel ghichti- B
ghe ende cruepele zijn gheſont ghemaeckt.
8 Dierom is daer een groote blijſchap ghe-
worden in die ſtadt. *
9 Maer daer was een man genoēt Simon
die te voren inde ſtadt een tooueraer geweeſt
hadde / verleydende t'volck van Samarien /
10 ſeggende / dat hy wat groots was / na den
welckē ſy alle hoorden vanden minſtē totten
meeſten / ſeggende: Deſe is de cracht Gods

dienen groot noemt. Ende sy hoorden na hem om dat hyse langen tyt met synē tooue tyen verdwaest gemaett hadde. Maer doē sy Philippo vanden ryck Gods verkondigende geloofft haddē/ende datter indē naem Jesu Christi gedoopt worden mannen ende vrouwen/ doen heeft Simon selue ooc geloofft/eñ als hy gedoopt was so hinc hy Philippum arn. Eñ siende datter teckenen eñ seer groote mirakelen gedaen worden verbaest zynde verwonderde hy hem seere.

✝ Maer doen de Apostelen die te Jerusalem waren/gehoort hadden dat Samarië het woort Gods ontfangen hadde/so hebben sy tot henlieden gesonden Petrum eñ Johannem. De welcke als sy ghecomen waren/ hebben voor henlieden ghebeden dat sy den heyligen geest souden ontfangen. want die en was noch niet gecomen in yemandē van dien. Maer sy waren alleen ghedoopt inden naem des Heeren Jesu. Doen leyden sy de handen op henlieden/ende sy ontfinghen den heyligen gheest. *

D Ende doen Simon gesien hadde/dat door het opleggen van der Apostelē handen den heyligen gheest ghegheuen worde/ so heeft hy henlieden gelt geboden/ seggende: Gheeft my ooc dese macht/op dat al de gene (wien ick de hant opleggen sal) dē heyligen geest mach ontfangē. En Petrus heeft tot hem geseyt: U gelt zy met v ter verderfenisse/ aengelië dat ghy gemeynt hebt dat de gaue Gods om gelt te verkrygē is/ Ghy en hebt geen deel oft lot in dit woort/wāt v hert te eu is niet oprecht voor Godt. Daerom doet penitentie vā dese uwe ercheyt/ eñ bidt Godt oft v by auontueren mocht vergeuen worde dit gedachte ws hertē/ wāt ic sie dat ghy zyt inde galle der bitterheyt eñ int verbont der ongerechticheyt. Eñ Simon antwoordende heeft geseyt: Bidt ghi liedē voor my den Heere/ datter niet van dese dingen E die ghy geseyt hebt/op my en come. Eñ als dese voorwaer getuycht eñ gesproken haddē het woort des Heerē/ so zyn sy wederom gegaen na Jerusalem/eñ in veel lantschappen der Samaritanen preecten sy d'Euangelie.

✝ Maer een Engel des Heeren heeft tot Philippum gesprokē/seggende: Staet op eñ gaet tegē suydē/totte wech die nederwaerts gaet vā Jerusalē na Gazan die daer woestē is. Eñ opstaende hy is derwaerts gegaē. Eñ siet een man wt der Moriānen lant een machtich gesneden camerlinc van Candaces der Moriānen Conninghinne/ die ouer allen haer scatkē was/die was gecomen om te aenbiddē in Jerusalem/ eñ hy quam wederom sittende op synē wagē/eñ lesende Jsaiam dē Propheet. Eñ de geest heeft tot Philippū geseyt: Gaet toe/eñ voecht v biden desen wagen. Eñ Philippus daer toe loopēde heeft gehoort dat hy las Jsaiam den Propheet/eñ hi heeft geseyt: Meyndy ooc dat ghi verstaet F t'gene dat ghy leest? De welcke seyde: Eñ hoe sonde ict mogē verstaē/t'en ware dat my yemant verclaerde: Eñ hy heeft Philippum gebeden/ dat hy opclimmē wilde/ eñ by hem sitten. Ende de plaetse der schrifture die hy las was dese. Als een schaep is hy ter doodinge geleyt/ende ghelijck een lam voor den gener die scheert sonder stemme is/also en heeft hy synen mont niet openghedaen. Isa. liij. h.

In ootmoedicheyt is syn oordeel wech genomen. wie sal syn geboorte wtspreke: wāt syn leuen sal vander aerden genomen worden. Eñ de gesneden camerlinc antwoordende Philippo heeft geseyt: Jck bid v van wien seyt de Propheet dit/ vā sy selue oft vā yemant anders? Eñ Philippus synē mont opendoende/eñ begynnende van de schrifture/heeft hem Jesum verkondicht. Eñ als sy ouer wech reysden/ so zyn sy gecomē tot een water/ eñ de gesneden camerlinck heeft geseyt: Siet daer is water/ wie verbiedt my gedoopt te worden? Eñ Philippus heeft geseyt: Jst sake dat ghy wt geheelder herten geG looft/so mach dat zyn. Eñ hi antwoordende/ heeft gheseyt: Jck geloue dat Jesus Christus is de sone Gods. Eñ hy heeft gebodē dat den wagen stil staē soude. Eñ sy zyn beyde neder gegaē int water Philippus eñ die gheſnede camerlinck/ ende hy heeft hem gedoopt. Ende doen sy wten water gheComen waren/ so heeft den gheest des Heeren Philippum wech genomen/ ende de gesnedē camerlinc en heeft hem voorts niet meer gesien. Maer hy reyste synen wech voorts/ hem verblydende. Eñ Philippus is gevonden in Azoten. Eñ doorgaende by heeft d'Euangelie gepreect allen den stedē/ tot dat hy quam tot Cesarien. *

Hoe Saulus mirakeloselijck bekeert werdt tot Iesum. Ende hoe vierichlick hy beghint Iesum te condighen, ende ouer de mueren gelaten is vandē broeders, om de Logen der Ioden te schouwene. Ende van twee wonderlicke mirakelen Petri.

Dat ix Capitrel. ✝

Ende Saulus noch blasende dreygemen A ten eñ doodslagen tegen des Heeren discipelen is gegaen totte prince der Priesterē/ eñ heeft van hem brieuen begeert na Damascum aen de synagogen. Op dat hy (waert sake dat hy eenighe van desen weghe vonde mans ende vrouwen) die sonde mogen ghevangen brenghen in Jerusalem. Eñ doen hy reyste ouer wech so ist geschiet dat hy by Damascum quam/eñ onuersienlic so heeft hē omschenen een licht vten hemel/ Eñ vallende op de aerde/hy hoeft een stemme ghehoort/seggende tot hē: Saule Saule/waerom vervolchdy my? De welcke heeft gheseyt: wie zydy Heere: Eñ hy seyde: Jck ben Jesus den welcken ghy vervolcht/ het is v hert tegen streck yser metten voeten te stoten. Ende hy bevende ende verbaest zynde heeft geseyt: Heere wat wildy dat ic doe? Eñ de Heere seyde tot hem: Staet op/ eñ gaet inde stadt/ende v sal geseyt worde wat ghy doen moet. Eñ de mannen die met hem reysden stonden verbaest/hoorende de stemme/maer niemant siende. Eñ Saulus is vander aerden opgestaen/ ende met openen oogen en sach hy niet. Ende sy hebben hem byder hant treckende gheleyt in Damasco.

Ende

Eñ hy was dry dagen niet siende/ende hy
en heeft niet geten noch gedroncken. Ende
daer was een discipel in Damasco Ananias
genaemt. Eñ tot dien heeft de Heere in een
visioen geseyt: Anania. Eñ die heeft geseyt:
Siet hier ben ick Heere. En de Heere tot
hem: Staet op ende gaet inde straete/ die ge-
noêt wort de rechte/eñ soect in Judas huys
eenen genaemt Saulus van Tharsen/want
siet hy bidt. (Ende hy heeft gesien eenen
man Ananias genoemt incomende/ende de
handen op hem leggêde/ op dat hy t'gesichte
wederom ontfangen sonde) Maer Anani-
as heeft geantwoort: Heere/ ic heb van veel
luyden ghehoort van desen man. Hoe veel
quaets dat hy uwen heyligê gedaen heeft in
Jerusalem/ eñ dese heeft macht van de prin
cen der priesteren te binden alle de gene die
uwen naem aenroepen. Maer die Heere
heeft tot hem geseyt: Gaet henen/ want dese
is my een wtuercoren vat om te dragen mij
nen naem voor de Heydenen/ ende Coninc-
ghen/ ende de kinderen van Israel. want
ick sal hem thoonen hoe veel dat hy sal moe-
ten om mijnen naem lyden. Eñ Ananias
is wech ghegaen/ eñ is ghecomen int huys/
eñ leggende op hem de handen/ heeft hy ge-
seyt: Saule broeder/ de Heere Jesus heeft
my gesonden/die v geopenbaert heeft opden
wech daer ghy quaemt/op dat ghy sie soudt/
eñ vervult worden metten heyligen gheest.
Eñ terstont zijn van synen oogen geual-
lê als schellê/eñ hi heeft t'gesicht weder ont-
fangê/eñ opstaende werde hy gedoopt. Eñ
als hy spyse genomen hadde/ is hy versterct
geweest. Eñ hy heeft geweest by de discipe-
len/Die te Damasco waren sommige dagê.
Eñ terstont gaêde in de Synagogê preec-
te hy Jesum/dat dese de sone Gods is. Eñ
sy verwonderdê henliedê seer alle diet hoor-
den/ende sy seyden: En is dit niet de ghene
die te Jerusalem vervolchde alle die dese
naem aenriepen/eñ is daerom hier gecomen
dat hy die gebondê sonde leyden tot de prin-
cen der Priesteren? Maer Saulus worde
noch veel meer versterckt/eñ hy beschaemde
de Joden die te Damasco woondê/ vast be-
tuyghende dat dese Christus is. *
Maer alsser veel dagen overleden waren/
so hebben de Joden eenen raet gesloten dat
sy hem dooden soudê. Maer haerlieder la-
gen zijn Saulo ter kennissen ghecomen. Eñ
sy bewaerden oock de poorten s'daechs ende
s'nachts/om dat sy hem doodê souden. Eñ
de discipelen hem des nachts nemêde/hebbê
hem over den muer af gelaten/ nederdalêde
in een mande. Eñ doen hy gecomê was in
Jerusalem/so poochde hy hem te verlamen
met de discipelê/eñ sy ontlagê hem allegader
niet gheloouende dat hy een discipel was.
Maer Barnabas hê nemende heeft hê ge-
leyt by de Apostelen/ eñ hy heeft henlieden
verteit hoe dat hy op den wech gesien hadde
den Heere/eñ dat hy hem gesproke hadde/eñ
hoe dat hy in Damasco getrouwelic gedaen
hadde indê naem Jesu/ eñ hi was met hen-
lieden ingaende eñ wtgaêde in Jerusalem/
eñ getrouwelick doende indê naem des Hee
ren. Hy sprac ooc tot de Heydenen/eñ hy
disputeerde mettê Grieckê/ maer sy begeer-
den hem te doodê. D'welck als de broeders
vernomê haddê/so hebbê sy hem voorts ge-
leyt tot Cesarien/ eñ laten gaê na Tharsen.
Aldus hadde de kercke over geheel Judeê
eñ Galileen eñ Samarien vrede/eñ sy wor-
de gesticht wandelêde in de vreese Gods eñ
metten troost des heyligen geests worde sy
vervult/ Eñ het is geschiet dat Petrus (doê
hy alomme door ginc) quam tot de heyligen
die te Lydde woonden. Eñ hy heeft daer
eenê man gevondê Eneas genaemt/acht ja-
ren liggende te bedde/de welcke was gich-
tich. Eñ Petrus seyde tot hem: Enea/de
Heere Jesus Christus make v gesont/ staet
op/eñ maect v bedde selue. Eñ terstont is hy
opgestaê. Eñ hebbê alle hem gesien die te
Lydden woondê/eñ te Saronen. De welcke
zijn bekeert tottê Heere. Eñ in Joppe was
een discipelinne Tabitha genoemt/d'welc te
seggê is Dorcas. Dese was vol goeder werc
ken/eñ aelmissen die sy dede/ eñ t'is geschiet
indien dagen dat sy siec zijnde sterf. De welc
(als syse gewasschen hadden) hebbê haer op-
den solder geleyt. Eñ want Joppe by Lyd-
da was/so hebben de discipelê (hoorende dat
Petrus daer binnen was) twee mannen ge
sonden tot hem biddende: En wilt v niet la-
ten verdrieten tot ons te comê. Eñ Petrus
opstaende is met henliedê gecomen. Eñ doê
hi daer gecomê was/so hebbê sy hem op den
solder gheleyde/ eñ alle de weduwen hebben
rontsomme hem gestaen al weenêde/eñ too-
nende hem de onderrocken eñ overcleederê/
die henliedê Dorcas maecte. Eñ als sy alle
daer wtgeworpen waren/ soo heeft Petrus
sijn knien buygende gebeden/ eñ totten lich-
aem gekeert zijnde heeft hy geseyt: Tabitha
staet op. Eñ sy heeft haer oogen open gedaê/
ende Petrum gesien hebbende/is si recht op
geseten. Ende geuende haer de hant heeft
haer opgericht. Ende als hy de heyligen eñ
weduwen geroepen hadde so heeft hy de le-
uende overgegeuen. Ende dit is kenlic ge
worden over geheel Joppê/ende daer heef-
ter vele inden Heere gelooft/ ende t'is ge-
beurt dat hy veel dagen bleef te Joppen by
eenen Simon eenen leyrouwerr.

Hoe Cornelius dê hooftman door eens engels vermaê heeft Peeter wt Ioppen doen halen, ende van het visioen dat Peeter sach. Eñ hoe hy met Cornelius boden gaêde henliedê t'gelooue in Iesum geleert heeft, ende hoe sy den heyligen geest ontfingê.

Dat x. Capittel.

EN daer was een man in Cesarien Corne
lius genoemt/een honderste man vande
bende die ghenoemt wordt de Italiaensche/
Godt vruchtich/ eñ Godt vreesende met
allen synen huyse/veel aelmissen doende den
volcke eñ altyt Godt biddende. Dese heeft
in een visioen gesien openbaerlick/ omtrent
de neghenste ure des daechs/ eenen Enghel
Gods tot hem incomende/eñ hem seggede:
Cornelis. Eñ hy hem aensiêde met vreesen
benaugen/heeft geseyt: wie zydy Heere? Eñ

hy heeft tot hem geſeyt: Uw ghebeden eñ aelmiſſen zijn in gedenckeniſſen opgeclommen voor Gods aenſicht. Eñ nu ſeynt mannen in Joppen eñ doet halen eenen Simon die toegenaemt wordt Petrus. Deſe is geherbergt by eenen Symon den leyrtouwere/ wiens huys is by de zee. Deſe ſal v ſeggben wat ghy doen moet. Eñ doen den Enghel weeh gegaen was die hem toeſprack/ ſo heeft hy twee van ſijnen huysgenooten geroepē/ eñ eenen crijſchman die den Heere vreesde van de gene die hē onderdanich warē. Den welcken als hijt al vertelt hadde/ hi heeft die geſondē in Joppē. Maer t'ſanderdaechs doen ſy ouer weeh reyſden/ende by der ſtadt quamen/ ſo is Petrus geclommē opt opperſte des huys/ om te biddē omtrēt de ſeſte ure.

Eñ doen hy honger creech/ ſo heeft hy willen ontbijten. Eñ dewijle dat ſy t'eten bereyddē/ ſo is hē ouercomē een optrecken des geeſts/ eñ hy heeft geſien den hemel open eñ datter een vat nederdalēde gelijck een groot lijnē cleedt met vier eyndē/ worde nedergelaten vandē hemel tot op de aerde. Waer in dat warē alderhande viervoetige beeſtē/ eñ cruypende dieren der aerden/ eñ vogelē des hemels. Eñ daer is een ſtemme tot hem geſchiet: Staet op Peeter/ ſlaet doot/ende eet.

Eñ Petrus ſeyde: Neerre zy dat Heere/ wāt ick en heb noch yet gemeyns oft onreyns geten. Eñ de ſtēme ſeyde wederom ten tweeden maei tot hē: T'gene dat God gereynicht heeft/ en noemt ghi dat niet onreyn. Eñ dat is geſchiet tot dry reyſen. Eñ terſtont is dat vat wederom genomē indē hemel. Eñ doē Petrus in ſy ſelue twijfelde wat dit viſioen was/ dat hy geſien hadde. Siet ſo hebben de mannen die van Cornelio geſonden waren/ vragende na Simons huys/ voor de doze ge ſtaen. Eñ als ſy geroepen haddē/ ſo vraechdē ſy oft Simon die Petrus toegenaēt wordt daer herberge hadde. Eñ doen Petrus vā dat viſioen dachte/ ſo heeft den geeſt tot hem geſeyt: Siet dry mannen ſoeckē v. Hierom ſtaet op/ eñ gaet nederwaerts/ende gaet met henlieden niet twijfelende/ want ic hebſe geſondē. Eñ Petrus nederwaerts gaēde tot de mannen heeft geſeyt: Siet ic bent die ghy ſoeckt/ wat is de ſake daerom dat ghy gecomē zijt? De welcke hebben geſeyt: Cornelius de honderſte man een rechtueerdich mā/ eñ God vreeſende eñ getuygenis hebbēde van alle dat volck der Jodē/ heeft een antwoorde ontfangen van den heyligen Engel/ dat hi v ſoude doen halen in ſijn huys/ eñ woordē vā v hooren. Hierom heeft hijſe binnen leydē/ de ter herbergen ontfangen. Maer t'ſanderdaechs opſtaende is hi gegaen met henliedē/ eñ ſommige vandē broeders vā Joppe/ hebben hem geſelſchap gehouden. Eñ des anderen daechs is hy gecomē in Celarien. Eñ Cornelius verwachte henliedē hebbēde t'ſamen geroepen ſijn magen eñ naeſte vriendē.

Eñ t'is geſchiet doen Petrus ingecomen was/ dat hē Cornelius te gemoete is comē/ eñ vallēde hem te voete/ heeft hy aenbeden.

Maer Petrus heeft hem opgeheuen/ ſeggende: Staet op ick ben ſelue ooc een mēſch.

Eñ ſprekēde met hem is hy binnē gegaē/ eñ heeftter vele geuondē/ die daer vergadert waren/ eñ hy heeft tot henlieden geſeyt: Ghy weet wel hoe dat een afgryſelick dinck is eenen Joodtſchen man verlaemt te wordē/ oft te gaen tot eenē vremdelinc. Maer God heeft my getoont dat ic geenen menſch gheheyn oft onreyn en ſoude heeten. Wacrom ick ſonder eenich vertoeuen gecomē ben als ick geroepē was. Hierom vrage ick/ om wat ſake dat ghy my hebt doen halen? Eñ Cornelius heeft gheſeyt: Van den vierden dach voor deſen tot deſer ureu toe/ was ick biddēde ter negenſter uren in mijn huys/ende ſiet een man ſtont voor my in een wit cleedt/ eñ ſeyde: Corneli v ghebedt is verhoort ende v aelmiſſen zijn tot gedenckeniſſe comen voor Gods aenſchijn. Dacrom ſeyndt in Joppen ende doet halen Simonem die Petrus toegenaemt wordt. Deſe is gheherbergt in Simonis des leyrtouwers huys by de zee.

Aldus heb ick haeſtelick tot v gheſonden/ ende ghy hebt wel gedaen comende. Hierom zijn wy nu allegader teghenwoordich in v aenſchijn/ om te hooren alle dat v vanden Heere gheboden is.

✠ Eñ Petrus ſijnen mont open doende/ heeft geſeyt: Ick heb inder waerheyt beuonden dat God geen wijnemer der perſoonen en is. Maer in alderley volc/ ſo wie God vreeſt/ eñ rechtueerdicheyt doet/ die is hē genaem. God heeft het woort geſondē den kinderen van Iſrael/ vercondighende vrede doorJeſum Chriſtum (wāt deſe is de Heere van allen): Ghy weet het woort datter geſchiet is ouer geheel Judeē/ want beginnende van Galileen (na t'doopſel dat Johannes ghepreect heeft) hoe dat God Jeſum van Nazareth geſalft heeft mettē heiligē geeſt eñ met de cracht/ de welcke is doorgegaen weldoende/ende genſende alle die verdruct waren vanden duyuel: wāt God was met hē.

Eñ wy zijn getuygē van al dat hy gedaen heeft in d'lantſchap der Joden ende in Jeruſalem dien ſy gedoodt hebben/ hangēde hem aen een houdt. Deſen heeft God verwect op den derden dach/ ende hy heeft hem verleent geopenbaert te worden/ niet alle den volcke/ maer den getuygē te voren vā God geordineert/ ons die met hem geten eñ gedroncken hebben/ na dat hy van de doden verreſen is geweeſt. Eñ hy heeft ons gebodē den volcke te preken/ eñ te getuygen dat hijt is die vā God geſtelt is een richter der leuenden ende der doodē. Deſen ghenen alle de Propheten getuygenis dat ſy vergiſſeniſſe van ſonden ontfanghen ſouden doorſijnē naem/ alle die in hem gelooucn. Doen Petrus noch deſe woorden ſpraeck/ ſo is den heyligen geeſt gevallen op alle de gene diet woordt hoordē. Eñ de geloouigē vāter beſnydeniſſen/ die met Petro gecomen waren/ hebben henlieden ſeer verwondert/ om dat de gracie des Heyligh Geeſts op de Heyde-

Deu.18.d.19. 2.Par.19.c.7. Iob 34.b.19. Sap.6.b.8. Rom.2.b.11. Galat.2.b.6. Ephe.6.b.9. Col.3.d.25. 1.Pet.1.c.17. Luc.4.c.18.

Iere.31.f.34. Mach.7.d.18.

Heydenen wtgeſtort was. want ſy hoor-
denſe ſpreken met tongē/ eñ Godt grootelic
louende. Doen heeft Petrus gheantwoort:
Mach oock yemant d'water keerē dat deſe
niet en ſoudē gedoopt worde die dē heyligē
geeſt ontfangen hebben gelyck wy? Eñ hy
heeft geboden datmenſe doopē ſoude in den
naem des Heeren Jeſu Chriſti. *
Doen hebben ſy hem ghebeden/ dat hy by
henlieden bliuen ſoude een deel daghen.

Hoe eenige diſcipelen tegen Peeter een gheſchil hadden om dat hy tot de Heydenen gegaen was, maer lijn redene ghehoort hebbende, ſy zijn ghepacyt ende verſtroyt om de Heydenen te prekene, ende hoe Agabus eenen dieren tijt voorſeyt.

Dat xj. Capittel ✠

A ENde de Apoſtelen eñ broeders die in Ju-
deen waren hebben gehoort dat de Hey-
denen oock het woort Gods ontfangen had
den. Eñ doen Petrus opwaerts comē was
te Jeruſalem/ ſo hebben tegen hem gheſchil
ghehadt die wter beſnydenillen waren/ſeg-
gende: Waerom zydy ingegaē tot die on-
beſneden mannen/ eñ hebt met henlieden ge
ten? Maer Petrus beginnende heeft hen-
lieden wtgeleyt dat verwolgen/ſeggēde: Ic
was inde ſtadt Joppe biddēde/eñ heb geſien
inde opgeheuentheyt myns geeſts een viſi-
oen/datter nederdalēde eē vat als een groot
linnen cleedt met vier eynden nedergheſaten
worde vandē hemel/eñ is gecomē tot by my.
Jnt welck ick ſiende/bemerckte eñ beſach
vierwoetige dieren der aerden/eñ beeſten/eñ
cruypende gedierte/eñ vogelen des hemels.
Eñ ic heb ooc gehoort een ſtemme tot my
ſeggēde: Staet op Peeter/ ſlaet doot eñ eet.
B Maer ick ſeyde: geenſins Heere/want yet
gemeyns oft onreyns en is noyt in mynen
mont gegaen. Eñ de ſtemme heeft geant-
woort ten tweedenmael vanden hemel: wat
Godt gheſuyuert heeft/ en noemt ghy dat
niet gemeyn. Eñ dit gheſchiede drymael/
eñ de dingen zijn alle wederom opgenomen
inden hemel. Eñ ſiet dry mannen hebben
terſtont geſtaen int huys daer ick in was/ge
ſonden van Ceſarien aen my. Eñ den geeſt
heeft my geſeyt/ dat ick met henlieden gaen
ſoude met twyfelende/ Eñ met my zijn ooc
gecomen deſe ſes broeders/ende wy zijn ge-
gaen in des mans huys. Eñ hy heeft ons
verteilt hoe dat hy geſien hadde eenen Engel
in ſijn huys ſtaende ende tot hem ſeggende:
Sendt tot Joppen/ ende doet halen Simon
die toeghenaemt wordt Petrus/ die ſal v
woorden ſpreken door de welcke ghy ſult ſa
lich zijn/eñ v geheel huysgeſin. Eñ doen ick
hadde begonſt te ſpreken/ ſo is den heyligen
geeſt op henlieden geuallen/gelyc by ooc op
ons viel int begīnſel. Eñ ick wordē gedacht
tich des woorts des Heerē als hy ſeyde: Jo
hannes heeft voorwaer gedoopt metten wa
ter/ maer ghy ſult ghedoopt worden metten
heyligen geeſt. Hierom iſt dat hem Godt
de ſelue gratie gegeuen heeft gelyck ons ooc
die geloofft hebben inden Heere Jeſum Chri
ſtum. wie was ick dat ick Godt ſoude heb-
ben mogen verbieden? Deſe dingē gehoort
hebbende/ſy hebben ghelwegen/ende Godt
gheloofficeert ſeggende: So heeft Godt dan
den Heydenen oock penitencie gegeuen tot
dat leuen. Eñ de gene die verſtroyet wa-
ren van de tribulacie die gheſchiet was/ ten
tijden van Stephanus zijn doorgereyſt tot
Phenicen ende Cypers eñ Antiochien/ nie-
manden d'woort ſprekēde dan alleē den Jo-
den. Eñ daer warēdet ſommige van hen-
lieden mannen van Cypers eñ Cyrenen/ de
welcke als ſy in Antiochien gecomē waren/
ſpraken tot de Griecken/ vercondigende den
Heere Jeſum. Eñ de hant des Heerē was
met henlieden/ ende daer is een groot getal
van gelouigen totten Heere bekeert. Eñ
dit woort is gecomen tot de ooren der ker-
cken die te Jeruſalem was/van deſe dingen/
ende ſy hebben geſondē Barnabam tot An-
tiochien. De welcke als hy daer gecomen
was/ ende gheſien hadde de gratie Gods/ ſo
heeft hy hem verblijt/ende hy vermaendeſe
alle met een opſet des herten te bliuē inden
Heere/ want hy was een goet man ende
vol vanden heyligē geeſt/ eñ van t'geloove.
Ende daer is een groote ſchare totten Hee-
re toeghevoecht. Ende hy is ghereyſt nae D
Tharſen om Saulum te ſoecken/ den
welcken als hy vonden hadde/ hy heeften ge
leyt tot Antiochien. Ende ſy hebben daer een
heel iaer verkeert in de kercke eñ ſy hebbē eē
groote ſchare gheleert. Alſo dat de diſcipelen
eerſtmael in Antiochien Chriſtenē genaemt
worden. Ende in deſe dagen zijnder Pro-
pheten ouer comen van Jeruſalem in An-
tiochien/ eñ opſtaende een van henlieden
Agabus genoemt/ hoeft te kennen gheghen
door den geeſt/ datter eenen grooten dieren
tijt comen ſoude ouer den geheelen omme-
ganck der aerden/ welck is gheweeſt onder
Claudio/ Maer de diſcipelen (na dat ſy eick Act. 11. d. 15.
hadden) hebben voor henliedē genomen/ ele
wat ten behoene te ſeyndē den broeders die
te Jeruſalem woonden/ d'welck ſy ooc ge-
daen hebben/ſeyndende tot de ouders/ door
de handen van Barnabas ende Saulus.

Hoe Herodes de Coninck tegen de Chriſtenen opſtaende Ia cob gedoodt ende Peeter ghevangen heeft, maer Peeter wordt door den Enghel Gods verloſt, ende Herodes ghelſtraft.

Dat xij. Capittel. ✠

1 ENde op den ſeluen tijt heeft Herodes die A
coninck de handen aenghellaghen dat hy
2 pijnighen ſoude ſommighe vander kercken.
Eñ hy heeft gedoodt Jacobum Johannis
3 broeder metten ſweerde. Maer ſiende dat-
ter den Jodē wel behaechde ſo heeft hy daer
4 toe gedaen/ dat hy ooc Petrum ſoude van-
gen. Eñ het waren de dagen der ongheeſ-
der brooden. Den welcken als hy genan-
gen hadde/ ſo heeft hy dien inden kercker ge
ſteken/ leuerende hem vier quartierē ruyters
5 om te bewaren/ willende na Paeſchen hem
voor t'volc wt brengen. Eñ Petrus wor-
de bewaert inden kercker. Maer t'gebet ge-
ſchiede ſonder ophouden vander kerckē tot
6 Godt/ voor hem. Ende doen hem Hero-
des ſoude wtbrenghen/ op den ſeluen nacht
was Petrus ſlapende tuſſchen twee ruy-
ters ghebonden met twee ketenen/ ende de

Act. 12. f. Matt. 3. c. 11. Marc. 1. b. 8. Luc. 3. c. 16. Iohan. 1. d. 26. Act. 19. a. 4.

bewaerders voor de dore bewaerden den kercker. Eñ siet de Engel des Heerē heeft hy hem gestaen/ eñ een licht heeft geschenen in de woonstede/eñ slaende Petrus zyde/hy heeft hem gewect/seggēde: Staet op rasschelick. Eñ de ketenen vielen van synen handē.

Eñ de Engel heeft tot hem gheseyt: Gort v omme/ende doet v coulen aen. Eñ hi heeft also ghedaen. Eñ hy heeft hem geseyt: Doet v cleedt om v/eñ volcht my. Eñ wtgaende volchde hy hem. Eñ hy en wist niet datter waer was datter gedaē worde door dē Engel/maer hy meynde dat hy een visioen sach.

Eñ gaende door d'eerste eñ de tweede bewaernisse/sy zyn gecomē tot de yseren poorte die ter stadtwaerts leydt/ die welcke is voor henlieden van selfs open ghegaen. Eñ wtgaēde sy zyn een strate voorts gegaen/eñ terstont is de Engel van hē gescheydē. Eñ Petrus tot sy selven gecomē zynde/ heeft geseyt: Nu weet ick warachtelick dat de Heere synen Engel gesonden heeft/ ende heeft my verlost wt Herodes handt/ ende van alle t'verwachten des Joodtsche volcks. *

Eñ dit bedinckende/ hy is gecomē tot dat huys van Maria Johānes moeder/die toegenaemt is Marcus/daerder veel vergadert waren eñ biddende: Ende doen hy aen de dore des ingancks clopte/so isser een ionghe dochter voort gegaen om te siene/ghenaemt Rhode. Eñ als sy Petrus stemme gekent heeft/van blijschappē en heeft sy de dore niet open gedaen/maer innewaerts loopēde/ sy heeft geboodtschapt dat Petrus voor de dore stont. Maer sy seyden tot haer: Ghy raest. Maer sy seyde vast voorwaer dattet alsoo was. Maer sy seyden: T'is synen Enghel.

Maer Petrus bleef gestadelick cloppende. Eñ als sy open gedaen hadden/so hebben sy hem gesien/eñ worden verbaest. Eñ hy een teecken genēde metter hant dat sy swygē souden/ heeft henlieden verteelt/ hoe dat hem de Heere wten kercker geleydt hadde. Ende hi heeft geseyt: Boodtschapt Jacobo eñ den broeders dese dingen. Eñ wtgaende is hy wech gegaē in een ander plaetse. Eñ alst dach geworden was/ so isser een groote beroerte ge weest onder de ruyters/ wat van Petro geschiet was. Maer doen Herodes hē hadde doen soecken ende niet gevonden en hadde/ na dat hy ondersoeck gedaen hadde vanden wachters/so heeft hy die doen opleydē: eñ nederwaerts gaende van Judeen in Cesarien is hy daer gebleuē. Eñ hy was gram op de Tyeriers eñ Sidoniers. Maer sy zyn eendrachtelick tot hem gecomē eñ hebbēde toegemaect Blastum die des Conincks camerling was/sy begeerdē pays/om dat hare landen van hē gespijst worden. Eñ op eenen gesetten dach heeft Herodes gecleedt met coninclicken habyte gesetē op den rechterstoel/ ende hy hadde een lange redē tot henlieden.

Eñ t'volck riep hem toe. Dit zyn Gods stemmen eñ geens menschē. Maer terstont heeft hem de Enghel Gods gheslaghen/ om dat hy Gode de eere niet gegeuen en hadde/ ende verteert zynde vande wormen/ hy is gestorven. Eñ het woort des Heerē wies/ eñ worde vermenichfuldicht. Maer Barnabas eñ Saulus zyn weder gekeert van Jerusalem hebbende den dienst voldaen/ hebbende met henlieden ghenomen Johannem die toeghenaemt wordt Marcus. Act. 12. v.

Hoe Paulus gheroepen wordt totten Apostelschappe, ende van sijn preken in Cypren, in Antiochien, eñ hoe de Joden hem verspraken ende vervolchden.

Dat xiij. Capittel.

ENde inder kerckē die te Antiochiē was/ waren Propheten eñ leeraers/ onder de welcke was Barnabas eñ Simon/ die ghenoemt worde de swerte/ eñ Lucius van Cyrenē eñ Manahen mede voesterlinc van Herodes een vanden vier vorsten/ eñ Saulus.

Eñ als sy den Heere dienden eñ vasteden/ so heeft de heylige geest gheseyt: Scheyt my Saulum eñ Barnabam wt/ tot den wercke daer icse toe aengenomen hebbe. Doē hebben sy vastende eñ biddēde/ eñ henlieden de handē opleggende die laten gaen. Eñ sy gesonden vanden heyligen geest/zyn wech gereyst na Seleuciam/ ende van daer zyn sy te schepe gevaren tot Cypers. Eñ doen sy gecomen waren tot Salaminen/so predicten sy d'woort Gods inde Synagogē der Joden. Sy hadden ock Johannem inden dienst.

Eñ doen sy alle dat eylant doorgaē haddē tot Paphum toe/sy hebben eenē man gevonden die een tooverer was/ eenen valschen Prophect/een Jode/ wiens naem was Barieshu/ de welcke was metter stadthouder Sergio Paulo eenen verstandigē man. Desē gheroepen hebbende Saulum eñ Barnabam heeft begeert te hooren d'woort Gods.

Maer Elimas de tooverer (want alsoo wort synen naem beduyt) heeft henlieden wederstaē/ begheerende den stadthouderr af te keeren van t'geloove. Maer Saulus die ock Paulus hiet/ vervult metten heyligen geest/siende hem aen/ heeft gheseyt: O ghy vol vā alle bedroch/ ende alle schalcheyt des duyvels kint/vyāt vā alle rechtveerdicheyt/ ghy en houdt niet op vā te verkeerē de rechte wegen des Heeren. Eñ nu siet de hant Gods op v/ende ghy sult blint zyn/de sonne niet siende een wyle tyts. Eñ terstont heeft hem overvallē een donckerheyt eñ duysternisse. Eñ rontsomme gaende socht hy yemāt die hem de handt gheven soude/ Doen de stadthoudere dit were gesien hadde/ so heeft hy terstont gelooft/verwonderēde hem van de leeringe des Heeren. Eñ als van Papho gescheept waren Paulus ende die met hem waren/so zyn sy ghecomen te Perghen van Pamphilien. Maer Johannes van hen scheydende/is wederom gekeert in Jerusalem. Maer sy gaende door Pergen zyn gecomen in Antiochien van Pisidien. Eñ ghegaē zynde inde Synagoge op dē Sabboths dach sy hebben geseten. Eñ na de lesse der wet/eñ der Propheten so hebben de princen der Synagogen tot henlieden gesonden/seg ghende: Ghy mannen broeders/ ist sake dat in v lieden eenich woort der vermaninghen

te

is totten volcke/segt dat. Eñ Paulus op- 16
staēde/eñ metter handt stillicheyt gebiedē-
de/heeft geseyt: Ghy Israelitische mannen/
eñ so wie Godt vreelet. Hoort/ Des volcks 17
van Israels Godt heeft onse vaderē verco-
Exod.1.a.1. ren/eñ ons volc verheuen/ doen sy vremde-
11.d.14.16.e. lingen waren int landt van Egypten/ ende
21.f.29. Iosu.14.a.1. doot eenen hoogen arm heeft hy die daer wt
D geleydt/ eñ tot den tijt van veertich iaren 18
Iudi.1.b.9. heeft hy haerlieder manieren verdragē in de
1.Reg.1.a.5. woestijne. Eñ verderuende seuen nacien 19
van volcke int landt van Chanaan/hy heeft
henliedē mettē lote haerlieder lant gedeylt/
omtrent na vier hondert eñ vyftich iarē/ 20
eñ daer na heeft hy henliedē Rechters gege
2.Reg.3.c.16 uen tot Samuel den Prophect. Eñ daer na 21
c.17.18.a.b. hebben sy eenen coninck begeert/ eñ hy heeft
Psal.11.b.11. henlieden gegeuē Saul Cis sone/ eenē man
1.Reg.16.a.1 c.13. van Beniamins ghelachte veertich iaren.
Eñ doen hy dien wechghedaen hadde/soo 22
heeft hy henlieden verweckt Dauid den co-
ninck/den welcken hy getuygenis geuende
heeft geseyt: Ic heb geuondē Dauid dē sone
van Jesse/eenen man na myn herte/die alle
myne wille doen sal. wt den sade van de- 23
Isai.11.a.1. sen heeft Godt na syn belofte Israel voorts
Matth.1.a.1. gebracht eenē salichmaker Jesum/ als Jo- 24
Marc.1.a.1. Luc.3.a.3. hannes preecte voor d'aensichyn van synder
E toecomst het doopsel der penitēcien alle den
Iohan.1.c.10 volck van Israel. Maer doen Johannes 25
Matth.3.c.11 Marc.1.a.7. synē loop volbracht/so seyde hy: Ick en ben
Luc.3.d.16. die niet/den welcken ghi my meynt te zijne/
Iohan.1.d.27 maer siet hy comt na my/ vā wiēs voetē ick
niet weerdich en ben de schoenē te ontbindē.
✠ Ghy mannē ghi broeders/kinderē des 26
gellachts vā Abraham/eñ die onder v lieden
Godt vreesen/v lieden is d'woort van deser
salicheyt gesondē. want die te Jerusalem 27
woonden eñ haer Princen/ desen niet ken-
Mat.27.c.20. nende/eñ de stemmē der Propheten/ die tot
c.22. Mar.15.b.13. allen Sabbothen gelesen worde/ hebben die
Luc.23.c.21. c.24. oordeelende volbracht/ eñ gheen sake der 28
doot in hem vindende/sy hebben vā Pylato
Iohan.19.a.6 c.13. begheert dat sy hem dooden souden. Ende 29
als zijt al volbracht hadden/ dat vā hem ge-
schreuen was/ so hebbē sy hem vandē houte
doende/ in een graf gheleyt. Maer Godt 30
heeft hem vander doot verwect op den der-
den dach/ de welcke is ghesien gheweest 31
tot veel dagen den ghenen die met hem op-
gegaen waren van Galileen in Jerusalem/
F die tot nu toe syn getuygen zijn totte volc-
Math.28.a.6. Marc.16.b.6 Luc.24.a.5. Iohā.20.c.19. a1.a.1. ke. Ende wy vercondighen v de belofte- 32
nisse die tot onsen vaderen ghedaen is.
want dese heeft Godt volbracht onsen kin 33
deren verweckende Jesum. *
Psalm.2.b.7. Hebr.1.b.5. 5.b.5. Isai.55.a.3. Psal.15.b.10. Ghelijck oock in den tweeden Psalm ghe-
schreuen is: Myn sone zydy/ick heb v heden
voorts ghebracht. Maer dat hy hem heeft 34
verweect vander doot/ die niet wederkeeren
en sal in de verderfenisse/ heeft hy also ghe-
seyt: want ick sal v de heylige beloften van
Dauid getrouwe geuen. Eñ daerom seyt 35
2.Reg.7.b.10 hy noch elders: Ghy en sult uwen heyligen
niet geuen te sien de verderfenisse. want 36
als Dauid in syn ghelachte ghedient hadde
den wille Gods/so is hy ontslapen/ eñ ver-
saemt tot synen vaderen/eñ hy heeft de ver-
derfenisse gesien. Maer den welckē Godt 37
verweet heeft/die en heeft gheen verderfe-
nisse gesiē. Dierom zij v kennelic ghy man- 38
nen/ ghy broeders/ dat v lieden door desen
verghiffenisse der sondē vercondicht wordt/
van alle t'gene waer af ghi in de wet Moysi
niet en hebt mogen gherechtueerdicht wor- 39
den. In desen wordt gerechtueerdicht alle
die daer in ghelooft. Daerom siet toe dat 40
v niet ouer en come t'ghene datter ghesche-
Abac.1.b.5. nē is in de Propheten. Siet aen de verma- 41
ders/eñ verwondert eñ verswynt. wāt een
werck werche ick in v dagen/een werck dat
ghy niet gelooven en sult/ ist dat v yemandt
verteit. Eñ als sy wt ghinghen/ so baden 42
sy dat sy ten naestcomendē Sabboth henlie-
den dese woorde sprekē wilden. Eñ als de 43
Synagoge gescheyden was/ so zynder veel
vandē Joden eñ vanden Godsdienstighen
wtlanders Paulū eñ Barnabam gevolcht/
de welcke sprekende/raedden henlieden/dat
sy blijuen souden in de gracie Gods.
✠ Maer op den naesten Sabboth/ soo is 44
by nae de geheel stadt vergadert om te hoo-
ren dat woort Gods. Eñ de Joden siende 45
de schare/ zyn vol nydicheyts geworden/eñ
sy seyden teghen die dingen die van Pauló
gheseyt worden/ blasphemerende. Doen 46
hebben Paulus eñ Barnabas volstandelick
geseyt: Ul lieden moest eerstmael gesproken
worden het woort Gods/ maer want ghy
dat van v stoot/ ende v selven onweerdich
oordeelt des eewichs leuens/siet soo worden
wy gekeert tot de Heydenen. want alsoo 47
heeft ons de Heere geboden: Ick heb v ge-
stelt tot eē licht der Heydenē/dat ghy mocht Isai.49.b.6
wesen tot een salicheyt tot dat wterste van
aertrijck. Eñ de Heydenen dit hoorende/ 48
hebben henliedē verblijdt/ eñ sy glorificeer-
den het woort des Heeren/ ende sy hebben
gheloost alle die te voren gheordineert wa-
ren totten ewigen leuen. Ende d'woort 49
des Heeren worde breedt ghelaeyt ouer alle
dat lantschap. Maer de Joden hebben op- 50
gheruet Godsdienstige ende eerlicke vrou-
wen/ ende de oerste vander stadt/ ende sy
hebben een vervolghinghe verweet teghen
Paulum ende Barnabam/ende sy hebbense Mat.10.b.14.
verdrenen vā haren palen. Maer sy schud- 51 Marc.6.b.11
dende dat stof haerder voeten op henlieden/ Luc.9.a.5.
zyn gecomen te Iconien/ ende de discipe- 52
len werden oock vervult met blijschap/ende
metten heyligen gheest. *

Vander afscheydinghe die ghemaeckt wordt in Iconien, ende hoe Paulus in de Lycaonien den creupel genas, ende hoe sy hem aenbidden wilden, ende nader handt strenighen, eñ hoe hy van daer vertrack. Dat xiij. Capittel.

1 Ende t'is geschiet te Iconiē dat sy t'samen A
in de Synagoge der Joden ginghen/ eñ
2 sprakē/ also datter een seer groote menichte
van Joden eñ Griecken geloofde. Maer
de Joden die ongheloouich waren/ hebben
opgeruet/ ende tot gramschappen verweckt
de lielen der Heydenen/ tegen de broeders.
4 Dierom sy hebbē daer veel tyts gebleuen

Ii iij getrou-

L getrouwelick doende inden Heere/ die ghetuygenis geuende was den woorde synder gracien/ geuēde ooc datter teeckenē ēn wonderen ghedaen worden door hare handen.
Maer de menichte der stadt is twistich geworden. Ēn de sommige waren met de Joden maer de sommige met de Apostelē. Ēn doender eenen oploop geschiet was van de Heydenen ēn Joden met harē Princen / dat sy henlieden schande aendoen souden / ende steenen: dit verstaende/ sy zyn gevlodē tot de stedē vā Licaonien/ Lystren en Derben/ ēn in alle d'lantschap rontsomme / ende daer
B waren sy d'Euangelie prekende. Ende een man sat te Lystren cranck in die voeten/ creupel van synes moeders lichaem/ die noyt gewandelt en hadde. Dese heeft Paulum gehoort sprekēde. De welck hem aensiende/ ēn siende dat hy het geloone hadde om salich te worden/ so heeft hy geseyt met luyder stemmen: Staet recht op v voeten. Ēn hy is opgesprongen ēn heeft gewandelt. Ēn als de scharen gesien hadden dat Paulus ghedaen hadde/ sy hebben haer stemme opgeheuen in de Licaonische sprake/ segghende: De goden den menschen gelyck gheworden/ zyn nedergheclaelt tot ons. Ēn sy noemden Barnabam Jouem/ maer Paulum Mercurium/ wāt hy was de voerder des woorts. Ēn Jupiters priester die voor de stadt was / brengende stieren ēn croonē voor de poorten / wilL de met den volcke sacrificie doen. D'welck als de Apostelen gehoort hebben/ Barnabas ēn Paulus/ so zyn sy met haren gescheurden cleederen wtghesprongen onder de scharen roepende/ ēn seggēde: Ghy mannē/ waerom doedy dese dingen? wy zyn ooc wes gelyck sterflicke menschen/ verkondigende v lieden / dat ghy v bekeeren soudt van dese
Gene. 1. a. b. Psal. 145. a. 6. Apoc. 14. b. 7 Psalm. 8. c. 11 ydelheden totten leuendē God/ die gemaect heeft den hemel ēn de aerde/ ēn de zee/ ēn alle datter in is/ de welcke in de voorleden ge- boorten alle de Heydenen heeft laten wandelen hen wegen. Ēn hy en heeft sy selues voorwaer sonder getuygenisse niet gelaten/ wel doende vanden hemel/ geuende reghenen ende vruchtbarighe tyden/ vervullende met spyse ēn blyschap onse herten. Ēn dit seggende/ sy en hebben nauwelicks de scharen connen gestychtē / dat sy henlieden niet
1. Cor. 11. f. 14. 15. en souden sacrificie doen. Maer daer zyn sommige Joden ouerghecomen van Antiochien ēn van Iconien / de welcke (nae dat sy de scharen omgekeert hadden) hebben Paulum gesteent ēn getrocken wter stadt / meynende dat hy doot was. Maer als hem de discipelen omringhelden/ so is hy opstaende in de stadt gegaen/ ēn des anderen daechs is hy met Barnabas ghereyst tot in Derben.
Ēn als sy dier stadt het Euangelie gepredict hadden/ ēn vele menschen gheleert hadden so zyn sy wederom gecomen te Lystren
D ēn te Iconien/ ēn Antiochien/ versterckēde de sielē der discipelen/ ende vermanende dat sy bliuen souden int gheloue/ ende dat wy moeten door veel tribulacien comē int ryck Gods. Ēn als sy henlieden priesters gheseten hadden tot elcker kercken/ ēn ghebeden hadden met vasten en so hebben sy henlieden den Heere bevolen / inden welckē sy gelooft hadden. Ēn voorts doorgaende door Pisidien/ sy zyn ghecomen in Pamphilien/ ēn sprekende het woort des Heerē in Pergen/ zyn sy nederwaerts gegaen in Attalien/ ēn van daer zyn sy te schepe ghevaren nae Antiochien. Van waer sy overghegheuen waren der gracien Gods/ tot dat werck d'welc sy volbracht hebben. Maer doen sy ghecomen waren/ ēn vergadert hadden de kercke/ so hebben sy verteit hoe groote dinghen dat God met henlieden gedaen hadde/ ēn dat hy den Heydenen gheopent hadde/ de doore des gheloofs/ ende sy hebben daer eenen langhen tyt ghewoont by de discipelen.
Act. 14. a. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27.

Hoe datter een questie was onder de gelouige vander onderhoudinghe des wets, die ter neder gheleyt werdt, ende hoe Paulus van Barnabas scheydt.

Dat xv. Capittel.

1 ENde de sommige weder comende wt Judeen leerdē de broeders. Ten zy dat ghy besneden wordt nae Moyses wyse / soo en moechdy niet salich worden. Als er dan een groote oproeringhe geschiet was van Paulus ēn Barnabas tegen die/ so hebben sy gesloten dat Paulus ēn Barnabas ēn sommige andere van die andere/ souden opwaerts reysen tot de Apostelen ēn ouders in Jerusalem/ om deser vragen wille. Hierom dese vander kercken wtgheleyt zynde/ zyn ghegaen door Phenicen ēn Samarien / vertellende de bekeeringhe der Heydenen/ ende sy maecten groote blyschap alle den broeders.
4 Maer doen sy te Jerusalem gecomen waren/ soo zyn sy ontfanghen gheweest van de kercke/ ēn van de Apostelen ēn ouders/ verkondighende hoe groote dinghen dat God met henlieden gedaen hadde. Ēn daer zyn opgestaen sommige van de secte der Phariseen die gheloouich waren gheworden/ seggende/ dat sy moesten besneden worden/ ēn oock den ghebieden te houden de wet van Moyses. Ēn de Apostelen ende de ouders zyn vergadert / om te bemercken van deser reden / ēn doen daer een groote disputacie gheschiedde/ soo heeft Petrus opstaende tot henlieden gheseyt: Ghy mannen broeders/ ghy weet/ hoe dat God van de oude dagen onder ons verkoren heeft/ dat door mynen mont de Heydenē hooren soudē het woort van dat Euangelie / ēn gheloouen. Ende God die de herten kent / heeft ghetuygenis ghegeuen/ geuende henlieden den heyligheGhees gelyck ons/ ēn hy en heeft geen onderscheydt ghemaect tusschen ons ēn henlieden/ door geloone haerlieder herten suyverende. Nu dan waerom tenteerdy God/ met een iock te legghen op de halsen der discipelen/ d'welck noch onse vaderen noch wy niet en hebben connen ghedraghen? Maer wy gheloouen dat wy salich worden door de gracie ons Heeren Jesu Christi/ gheluck sy.
12 Ende alle de menichte heeft gheswegen/ ēn C sy hebben gehoort Barnabam ēn Paulum/ ver-

vertellende hoe groote teeckenen en wonderen dat Godt gedaē hadde onder de Heydenen dooꝛ henlieden. Eñ nae dat sy ghesweghen hadden/ so heeft Jacobus gheantwooꝛt/seggēde: Ghi mannē broeders hooꝛt my: Simon heeft vertelt/ hoe dat Godt eerstmael besocht heeft te nemen wten Heydenē een volc tot synē name. Eñ met desen accoꝛderen de wooꝛden der Propheten/ also Amos 9.c.11 daer geschꝛeuen is. Daer na sal ick wederkeerē/ eñ wedeꝛom optimmerē Dauids tabernakel dat vervallen is/ eñ syn vervallingen sal ick wederom timmerē/ eñ ick sal dat oprichten/ op dat de andere menschen versoecken mogē den Heere/ eñ alle de Heydenen op de welcke mynē naem aengeroepen D is/seyt de Heere dese dingen doende. Dan t'begin der werelt is Gode bekēt syn werc.

waerom so oꝛdeele ic datmēse niet ongerust en make die wt de Heydenen bekeert wooꝛdē tot Godt/ maer datmē tot henlieden schꝛyue/ dat si henliedē wachtē vā de besmettingē des afgods beeldē eñ van onsuyshcyt/ eñ verstmachte dieren/ eñ van bloet. want Moyses heeft van de oude tydē in elcke steden/de gene die hem verꝛondigen in de Synagogen. Daer hy tot elcke Sabbothen gelesen wooꝛdt. Doen heuet den Apostelen eñ dē ouders behaecht met alle de vergaderinge der geloouiger/datmē soude kiesen mannen wt henlieden/eñ senden tot Antiochien met Paulo eñ Barnaba Judam/die toegheꝛnaemt wooꝛde Barsabas/ eñ Silam/ van de principaelste mannen onder de broeders/ E schꝛyuende dooꝛ de handt vā henlierdē. De Apostelē eñ de ouders eñ de bꝛoeders wenschen den bꝛoederen wt den Heydenē die in Antiochien eñ in Syrien eñ Cilicien zyn/salicheyt. Aengesien dat wy gehooꝛt hebbē/ datter sommige wt ons gaende v liedē ontstelt hebben met wooꝛdē v sielen ommekeerende den welcken wy gheen beuel en hebben ghegeuen/ so heuet ons t'samen ouer eē vergadert zynde/ behaecht te kiesen mannen eñ die te sendē tot v lieden/ met onse alderliefste Barnaba eñ Paulo/ menschē die haer sielen ouerghegeuen hebben vooꝛ den naem ons Heeren Jesu Christi. Hierom hebbē wy gesondē Judā eñ Silam de welcke sullen selue v oꝛ metten wooꝛden t'selue F seggen. want het heeft den heyligen geest/ ende ons goet gedocht/ v lieden anders niet meer laste op te leggen/dan dese nooꝛtelicke dingē/ dat ghy v onthout vā t'gene dat den afgods beelden geoffert is/ eñ van bloet/eñ verstmachte dierē/ eñ vā onsuyshcyt. Dan de welcke ghy v selue bewarēde sult wel doen/ Blijft gesont. Dese aldus weꝛch gesonden/ zyn ghecomen te Antiochien/ eñ als de menichte vergadert was/so hebben sy den bꝛief ouergeleuert. Den welcken als sy gelesen hadden/ so warē sy verblijdt vanden troost.

Maer Judas eñ Silas/ want sy oꝛ Propheten waren hebben met veel wooꝛden de bꝛoeders vertꝛoost/eñ versterct. Eñ als sy daer gheweest hadden eenen tydt/soo zyn sy weder gesonden met vreden vā de bꝛoeders/ tot de gene diese gesonden hadden. Maer het heeft Sile goet gedocht daer te blyuen. Eñ Judas is alleen weꝛch ghegaen. Maer Paulus eñ Barnabas woonden te Antiochien/leerende eñ pꝛekende/ met veel meer andere het wooꝛdt Gods. Eñ na een deel G dagen/so heeft Paulus tot Barnabam gheseyt: Laet ons wederom gaēde de bꝛoeders besoecken/ dooꝛ alle de steden/ in de welcke wy d'wooꝛt des Heeren gepꝛeect hebbē/ hoe dat sy henlieden hebben. Maer Barnabas wilde oock met hem nemen Johannem/ die toeghenaemt werde Marcus. Maer Paulo dochte datmē hem niet en behooꝛde t'ontfanghen/om dat hy van hem gescheydē was wt Pamphilien/eñ met hem niet gegaen en was int werck. Eñ daer is een tweeschеydicheyt opgheresen/ also dat sy van malcanderen scheydden/ ende Barnabas met hem nemende Marcum is gescheept na Cypꝛen.

Maer Paulus verkiesende Silam is gereyst bevolen der gracien Gods vandē bꝛoeders. Ende hy doꝛwandelde Syrien eñ Cilicien/ verstercкende de kercken/ ghebiedende te onderhouden de geboden der Apostelen ende der ouders.

Hoe Paulus met Timotheum preedicte in Macedonia, in de stadt Philippi, hoe de vrouwe die eenen waersseggenden gheest in haer lichaem hadde van Paulo gheneſen wordt, ende hoe hy daerom gegheesselt werdt, ende inden kercker gesteken wordt, ende wederom verloſt.

Dat xvj. Capittel.

ENde hy is vooꝛts gecomen tot Derben A eñ Lystren. Eñ siet daer was een discipel ghenaemt Timothеus/ eender gelouender weduwen sone vā eenē Heydenschē vader.

Desen gauē goet getuyge de bꝛoeders die te Lystren eñ te Jconien warē. Desen heeft Paulus gewilt dat hy met hem reysen soude. Eñ hem aennemēde/ hy heeft hem besneden om der Joden wille/ die in de plaetsen warē. want sy wisten alle dat syn vader een Heydensch man was. Ende als sy dooꝛ de syden gingen/so leerden sy henlieden/ dat sy onderhouden souden de leeringen die geoꝛdineert waren van de Apostelen eñ ouderen die te Jerusalem waren. Ende de kercken wooꝛden beuestight int gelooue/eñ sy wooꝛden dagelicks ouervloediger van getale. Eñ B gaende dooꝛ Phrygien eñ d'landt van Galacien werde henlieden verbodē vandē heyligen Gheest dat wooꝛdt te sprekē in Asien.

Maer doen sy gecomē waren in Mysien/ soo proefden sy te gaen tot Bythinien/ ende Jesus gheest en heeft henlieden dat niet toe ghelaten. Maer doen sy Mysien dooꝛ gegaen waren/ so zyn sy nederwaerts gegaen te Troaden/ eñ Paulo is inder nacht een visioen vertoont. Een man vā Macedonien was daer staende/ eñ hem seer biddende/ eñ seggēde: Dooꝛgaēde tot Macedonien helpt ons: Eñ doen hy dat visioen gesien hadde/so hebben wy terstont gheseocht te reysen in Macedonien/ verseckert zynde dat ons Godt geroepē hadde om henliedē het Euangelie te vercondigen. Eñ te schepe varende

van

van Troade/zyn wy met eenē rechten loop gecomen in Samothratien/ ende des anderen dachs te Neapolen/ ende van daer te
12 Philippen/welck is de hooftſtadt van d'lant vā Macedonien/een ſtadt der vremder wt-
C landers. Eñ wy waren in deſe ſtadt een deel dagen blyuende. Maer op der ſabbothen
13 dach/ſo zyn wy wtgegaen buyten de poorte omtrent den vloet daer t'ſcheen datmē plach te bidden/eñ ſittende ſprakē wy tot de vrou wen die daer vergadert waren. Ende een
14 vrouwe Lydia genaemt/een purpur verco perſſe der ſtadt van Thiateren/ God dienē-de/heuet gehoort/ wiens herte de Heere ge-opent heeft/om ter herten te nemen t'ghene datter geſeyt worde van Paulo. Eñ doen
15 ſy gedoopt was eñ haer huys/ſo heeft ſy ſeer gebeden/ſeggende: Iſt ſake dat ghy my hebt geacht geloouich te zyne den Heere/ſo comt in myn huys/eñ herberchter. Eñ ſi heeft ons gedwongen. Eñ t'is gheſchiet/als wy ter
16 bedingen gingen/ datter een ionge dochter/ hebbende eenen waerſeggende geeſt binnē/ ons ontmoete/die welcke harē heeren groot gewin dede met waerſeggen. Deſe Pau-
17 lum ende ons genolcht zynde riep/ ſeggen-de: Deſe menſchen zyn dienaers vanden hoo gen God/die v vercondigen den wech der ſa licheyt. Ende dit dede ſy menighen dach.
18 Maer Paulus wee daer af hebbēde/ eñ hem omkeerende/ heeft gheſeyt totten gheeſt: Ick gebiede v inden naem Jeſu Chriſti dat
D ghy van haer wtgaet. Ende hy is wtgegaen op de ſelue ure. Eñ haer heeren ſiende dat
19 de hope van haerlieder winninge wech ge-naren was/ ſo hebben ſy Paulum ende Si-lam vangende ghebracht op de merct tot de
a.cor.11.f.25 princen/ eñ brengende die voor de wetheu-20 Theſ.2.2.1. Phil.1.c.13. d.29. ders/ſy hebben geſeyt: Deſe menſchen beroe ren onſe ſtadt/want ſy Joden zyn/ eñ ver-21 condigen een maniere die ons niet geoorloft en is aen te nemen/noch te doen/aengheſien dat wy Romeynen zyn. Eñ t'volck is te-22 ghen henlieden t'ſamen gheloopen/ ende de wetheuders haerlieder cleederen ſcheurende hebbē geboden datmenſe ſoude met roeden ſlaen. Eñ als ſy henlieden veel ſlagen ge-23 geuen hadden/ſo hebben ſyſe inden kercker geſteken/ gebiedende dē bewaerder dat ſyſe neerſtelic bewaren ſoude. De welcke als hi
24 ſulck gebodt ontfangē hadde/heeftſe gedaen inden binnenſten kercker/eñ haerlieden voe ten heeft hy geſloten inden ſtoc. Maer ter
25 middernacht loefdē Paulus eñ Silas God/ biddende. Ende ſy hoordenſe die inde gevan
E geniſſe waren. Maer onuerſienelick iſſer
26 een groote aertbeuinge geſchiet/ alſo dat de fondamentē des kerckers geruert worden. Eñ terſtont gingen alle de doren open/eñ de banden van henlieden allen worden ont-bonden/ ende die bewaerder des kerckers
27 ontſprongen zynde/ ende ſiende de dorē des kerckers open/ wilde hem ſelue met een wtgetrocken ſweert dooden/ meynende dat de gevangen wech geloden waren. Maer
28 Paulus heeft met luyder ſtemmen gheroe-pen/ſeggende: Eñ doet v ſelues geen quaet/
29 want wy zyn allegader hier. Eñ als hi licht geeyſcht hadde/ ſo is hy daer binnē gegaen. Eñ verſchrict zynde/ is hy Paulo eñ Sile te
30 voeten gevallen/ eñ henliedē buytē wtley-dende/ hy heeft gheſeyt: O ghy heeren wat
31 moet ic doen/dat ic ſalich mach worden? Eñ ſy hebbē geſeyt: Gelooft indē Heere Jeſum/ eñ ſo ſuldy ſalich weſen/ghy ende v huyſge-
32 ſin. Eñ ſy hebben hem het woort des Hee ren geſproken met allen den genē die in ſyn
33 huys waren. Eñ hy henlieden nemende in de ure des nachts/ heeft haerlieder wonden gewaſſchen eñ hy werde gedoopt/ ende alle
34 ſyn huys terſtont. Ende als hyſe geleydt F hadde tot in zyn huys/ ſo heeft hy henlieden de tafel voor geſtelt/eñ hy heeft vrolick ghe-weeſt met alle ſynen huyſe/ louende Gode.
35 Ende alſt dach geworden was/ ſo hebben de wetheuders de ſtadt dienaers gheſonden ſeggende: Laet de menſchen vry gaen.
36 Ende de bewaerder des kerckers heeft deſe woorden Paulo gebootſchapt/ Dat de wetheuders geſonden hadden/datmen v lie den ſoude vry laten gaen. Hierom nu wt-
37 gaende gaet wech in vreden. Maer Pau-lus heeft henlieden gheſeyt: Sy hebben ons Roomſche menſchen openbaerlic geſlagen/ ſonder ſake inden kercker geſtooten/eñ nu-mē ſy ons nu heymelic wech? Alſo niet: maer
38 laetſe ſelue comen/ende ons wt leyden. Eñ de dienaers der ſtadt hebben den wetheu-ders gebootſchapt deſe woorden. Eñ ſy zyn vermaert geweeſt/ ghehoort hebbende dat ſy
39 Romeynē waren. Eñ comende ſy hebben hen gheſmeeckt/ende wtleydende ſy hebben henlieden gebeden dat ſy wter ſtadt gaē ſou-
40 den. Eñ wten kercker gaēde/zyn ſy tot Ly-diam ingegaē/eñ ſiende de broeders/ ſy heb-ben die ghetroost/ende zyn wech ghereyſt.

Hoe Paulus predicte in Theſſalonica, ende in Beroen, ende daer oock vervolcht wordt, ende hoe hy in Athenen predicte, ende S. Dionys met eenige andere bekeerde.

Dat xvij. Capittel.

1 MAer doen ſy gereyſt hadde doer Amphi- A
polen ende Apollonien/ ſo zyn ſy gecō-men te Theſſalonien/ daer een Synagoghe
2 der Joden was. Eñ na gewoonte is Pau lus tot henlieden binnen gegaen/ eñ op dry ſabbothen ſpac hy tot henliedē van de ſchrif-
3 turen/ verclarende eñ bewyſende dat Chri ſtus moeſt lydē/ eñ verryſen van de doodē/ eñ dat dit is Jeſus Chriſtus den welckē ick
4 v vercondige/ eñ de ſommige van henlie-den hebben gelooft/ eñ ſy zyn verſaemt met Paulo eñ Sila/eñ vā de Godsdienſtige Hey-denē een groote menichte/eñ vele edele vrou-
5 wen. Eñ de Joden dit benydende/ eñ tot henlieden nemēde ſommige quade mannen van dat gemeyn volck/ende een gerucht ma kende hebben de ſtadt opgeruert/ eñ ſtaende by Jaſons huys/ſy hebbē geſocht haerlieder
6 voorts te brengen onder t'volc. Eñ doen ſyſe niet en vonden/ſo trocken ſy Jaſonem/ ende ſommighe broeders tot de princen der ſtadt/ roepende: Deſe die de werelt in roe- B
ren ſtellen/ zyn ook herwaerts gecomen/

die

de welcke Jason ontfangen heeft/ eñ dese doen allegader tegen des keysers ordinantien/ noemēde enen anderē Coninc te zyne Jesum. Eñ sy hebben oock t'gemeyn volck verweert/ eñ de princen der stadt dit hoorende/ eñ ontfangen hebbende dat verantwoorden van Jason/ eñ van de andere/ sy hebben henlieden laten vry gaen. Maer de broeders hebbē terstont des nachts Paulum eñ Silam laten gaen in Beroen. De welcke (als sy daer comen waren) sy zyn gegaen in de Synagoge der Jodē. (Eñ dit waren de edelste van henliedē die te Thessalonice zyn/ die d'woort ontfangē hebben met geheelder begeerten/ dagelicks ondersoeckēde de schriften/ oft dese dingē also warē. Eñ voorwaer daer heeft veel vā henliedē geloost/ eñ van de eerlycke Heydensche vrouwen eñ mannen niet luttel.) Maer doen de Joden in Thessalonien vernomen hadden/ dat te Beroen van Paulo d'woort Gods oock geprect was/ so zyn sy derwaerts oock gecomē/ beroerende eñ in gerucht stellēde de menichte. Eñ doen hebbē de broeders Paulū terstont laten wech gaen/ dat hy gaen soude tot aen de zee. Maer Silas eñ Timotheus zyn daer gebleuen. Eñ die Paulum wtleyddē/ hebben hem voorts gelept tot Athenen toe. Eñ van hem een beuel ontfangen hebbende aen Silam eñ Timotheum/ dat sy seer rasschelic tot hem comē soudē/ so zyn sy gescheyt.

Maer doen Paulus henlieden te Athenen verbeyddē/ so worde synen geest verweert in hem/ siende de stadt geheel met afgoderyen becommert. Hierom so disputeerde hy in de Synagoge met de Jode/ eñ merkē Gods dienstigen/ ende op de merct t'allen dagen tot de gene die daer tegenwoordich waren.

Ende sommige Epicureusche eñ Stoysche Philosophen disputeerden met hem/ eñ de sommighe seyden: wat wilt dese woortsayere seggen? Maer dandere seyden: Het schynt te wesen een verkondiger van nieuwe goden/ om dat hy henlieden Jesum eñ de verrysenisse verkondichde. Eñ hem nemēde sy hebben hem gheleyt in Ariopago/ seggende: Mogen wy weten wat dese nieuwe leeringe is die vā v geprect werdt? want ghy brengt sommige nieuwe dingē in onse oorē. Daerom wy willē weten wat dese dingen zyn willē. Eñ alle die vā Athenē/ eñ de vremde gasten en verleechden henliedē nergens toe/ dan om te seggen oft te hooren yet nieus. Maer Paulus staende int midden van Ariopago heeft geseyt: Ghy mannen vā Athenen/ ick sie v lieden over al met valschē Gods dienst becommert. want ic voorby gaende eñ siende v afgods beelden/ heb ock gevonden eenen outaer/ daer op geschreuen was. Den onbekenden Godt. Daerom dat ghy onwetēde eert/ dat verkōdige ic v. God die de werelt gemaect heeft/ eñ al datter in is/ dese want hy Heere is vā hemel ende aerde/ en woont in geen tempelen met handen gemaect/ noch hem en wort geerne diēst gedaē met menschelicke handen als yet behoevende/ want hy eenen yegelicken geeft het leuen ende den adem/ eñ alle dingen/ eñ hy heeft wt enē alle geslachte der menschē gemaect/ om te woonē opt geheel aenschyn der aerdē/ ordinerēde geseten tyden/ eñ eyndē van haer lieder wooninge om God te soecken/ oft sy hem by auontueren mochten aentasten/ ende vinden. Al ist soo dat hy niet verre en is van een yegelicke van ons lieden. want in hem leuen wy/ eñ roeren ons/ eñ hebbent wesen. Also ock sommige van uwē Poeten geseyt hebbē: want wy zyn ock van syn geslachte.

Dacrō want wy vā Gods geslachte zyn/ so en behooren wy niet te meynen/ dat het Godlick wesen den Goude oft siluer/ oft den steenen/ den geneden wercke der consten/ eñ der menschen versieringen gelyck is. Eñ t'is waer/ dat Godt de tyden van deser onwetenheit ongemerct latēde verkondicht nu den menschē dat sy allegader ouer al souden penitentie doē/ om dat hy eenē dach gestelt heeft/ inden welckē hy de werelt sal ordeelē/ in rechtueerdicheyt/ door eenen man inden welcken hy dat geordineert heeft/ alle menschen t'geloouē biedende/ verweckende die van de doodē. Maer doen sy gehoort haddē de verrysenisse der doodē/ so besporten hem de sommige. Maer de sommige seyden: wy sullen v daer af wederom hooren. Also is Paulus gegaen wt dat midden van henlieden. Maer sommige mannen hem by blijuende hebben gheloost/ onder de welcke was ock Dionisius een Areopagyter/ ende een vrouwe ghenaemt Damaris/ ende andere met henlieden.

Hoe Paulus in Corinthen predicte, ende vander beroerte. Eñ hoe hy in Ephesen was. Hoe Apollō alleene Ians doopsel wetēde seer t'onderbracht de Joden.

Dat xviij. Capitel.

DAer na wt Athenen gegaen zynde/ hy is gecomen te Corinthen/ ende vindende daer eenen Jode Aquila genoemt/ wt Ponten geboren/ die nu corts wt Italien ghecomē was/ eñ Priscillam syn huysvrouwe (om dat Claudius geboden hadde/ dat alle de Joden wt Roomen wech gaen souden) so is hy tot henlieden gegaen/ eñ om dat sy vander selver consten waren/ soo bleef hy by henlieden/ eñ wracht (want sy waren vā de conste van tenten te maken) Eñ hy disputeerde in de Synagoge alle sabbotten onder tusschen/ inbrenghende den naem des Heeren Jesu/ eñ hy macetet wys den Joden eñ den Griecken. Maer doen van Macedonien gecomen waren Silas eñ Timotheus/ soo was Paulus neerstich tot dat woort/ betuygende den Joden dat Jesus was Christus.

Maer doen sy daer tegen seyden/ eñ blasphemeerdē/ so heeft hy syn cleederē wtschuddende tot henliedē geseyt: U bloet zy op v lieder hooft. Ic sal vā nu voorts suyuer tot de Heydenen gaen. Eñ vā daer vertreckende hy is gegaen int huys van eenen ghenaemt Titus de rechtueerdige/ die Godt dienende was/ wiēs huys was neffens aen de Synagoge. Eñ Crispus de oversten der Synagogē heeft den Heere geloost met alle synen huyse/

huyse/en veel vande Corinthianen hoorende hebben gheloost / ende werden gedoopt.

10 ¶ En de Heere heeft des nachts door een visioen tot Paulū gheseyt: En wilt niet vreesen maer spreect en swycht niet. want ick ben met v/ en niemant en sal toegelaten worden om v te hinderē. want ick heb veel volcks in dese stadt. En hy is daer stille geweest een iaer en ses maenden / leerende by henliedē d'woort Gods. Maer doen Gallio stadthouder van Achaien was/ so zyn de Joden eendrachtelick opgestaen tegen Paulum/en sy hebbē hem gebracht voor dē rechterstoel/ seggēde: Dese raedt tegē de wet dē menschē Gode te dienē. Maer doen Paulus begonste synē mont open te doē/ so heeft Gallio geseyt tot de Jodē: waert sake dattet yet onrechts waer/oft een seer quade daet/o ghi Joedtsche mannē/so mocht ic v na recht verdragē. Maer zynt vragē vā woordē oft namē / oft vā uwer wet: daer af siet ghy toe/ Ie en wil vā desen geen rechter zyn. En hi heefse gedreuē vandē rechter stoel. En sy alle grypēde Sosthenē eenē prince der Synagogē sloegē hē voor dē rechterstoel. Maer Gallio en trac hem geē vā desen dingē aen.

Maer doē Paulus noch veel dagē gebeydt hadde/so is hi (de broeders Gode beuelēde) te schepe genaren naer Syrien (en met hem Priscilla en Aquila) de welcke hadde in Cenchris syn hooft geschoren/ wāt hy hadde een gelofte. En hy is ghecomen te Ephesen/en daer heeft hyse gelatē. Maer in de Synagoge gaende/disputeerde metten Joden. En doen sy hem baden/ dat hy daer noch langer tyt soude blyuē/ so en heeft hy dat niet gecon senteert/ maer henliedē te Gode beuelēde/ en seggēde: Ie sal wederom tot v liedē keerē (by alsso dat Godt wilt) so is hy gereyst van Ephesen. En nederwaerts gaende in Cesarien/hy is opgeclommē/en heeft de kercke gegroet/en is nederwaerts gereyst nae Antiochien. En als hy daer eē luttel tyts geweest hadde/so is hy voorts ghereyst/ doorwandelēde vervolgēs dat lantschap vā Galacien en Phrygiē/ versterckēde alle de discipelen. En een Jode Apollo genaemt/van Alexandrien geborē/ een welsprekēde man/ is gecomē tot Ephesen/machtich in de schriftueren. Dese was geleert inden wech des Heerē/en wesende vierich vā gheeste sprack hy/ en leerde neerstelick t'gene dat Jesu aengaet/wetende alleen het doopsel vā Johannes. Aldus heeft dese begonnen vrydelick te doen in de Synagoge. Den welckē als Priscilla en Aquila gehoort hadden/so hebben sy hem tot henlieden genomen/en hebben hem neerstelicker verclaert den wech des Heerē.

En doen hy wilde gaen in Achaien/so hebben sy de broeders vermaent/ en geschreuen den discipelen dat sy hem ontfangē souden. De welcke als hy comen was/heeft veel behelps ghedaen den ghenen die gelooft hadden. want seer sterckelick verwant hy de Joden int openbaer/toonende door de schriftueren/dat Jesus is Christus.

Hoe Paulus sommige van Sint Jans discipelen leert het gheloue in Christum, en hoe de menighe biechtende en haerlieder valsche boecken verbrennende gheloouen, ende hoe een beroerte in Epheso teghen Paulus opgheresen is.

Dat xix. Capittel.

1 ENde het is geschiet doen Apollo te Corinthen was/dat Paulus hebbēde doorreyst alle de ouerste landen/quam tot Ephesen/en 2 vant sommighe discipelen/ en hy heeft tot henlieden geseyt: Hebdy den heyligē Gheest ontfangen gelouende? Maer sy hebben tot hem geseyt: wy en hebbē noch niet gehoort/ ofter eenen heylighen gheest is. 3 Maer hy heeft geseyt: waer in zyt ghy dan gedoopt? De welcke hebben gheseyt: In Johannis doopsel. 4 En Paulus heeft geseyt: Johannes heeft met dat doopsel der penitencien het volck ghedoopt/segghende dat sy gelouen souden inden genen die nae hem comen soude/dat is in Jesum. Dit gehoort hebbende werden sy ghedoopt inden naem des Heeren Jesu. 5 Ende doen henlieden Paulus de handen opgeleydt hadde/so is de heylighe gheest op henlieden ghecomen/ende sy spraken met tonghen/ en sy prophetiseerden. 7 Ende sy waren allegader ontrent twaelf mannen. 8 Ende in de Synagoge gaende/ spraeck hy met betrouwen dry maenden lanc disputerende/ ende henliedē onderwysende van dat ryck Gods. *

9 Maer doender sommige verhert waren/ en niet en geloofden/vermaledydende den wech des Heeren voor de menichte so heeft hy van henlieden scheydende de discipelē afghescheyden/ dagelicks disputerende in de schole van een die Tyrannus hiet. 10 En dit gheschiedē twee iaren lanck/ also dat alle de ghene die in Asien woonden/ hoorden het woordt des Heeren/ so wel de Joden als de Heydenen. 11 En Godt dede crachtige wercken/die niet gemeyn en waren door Paulus handt/ 12 also dat oock op de siecken ghedraghen worden van synen lichaem de sweetdoecken oft voorcleeden/ en de siecten scheyden van henlieden/ en de boose gheesten gingen wt. 13 En sommige van de ommegaende Joden die besweerders waren/hebben oock gheproeft ouer de ghene die boose gheesten binnen hadden/ den naem Jesu aen te roepen/seggende: Ick besweere v door Jesum/ den welcken Paulus vercondicht. 14 En het waren seuen eens Joden sonen Sceua ghenaemt eens prince der Prieſteren die dit deden. 15 Maer de boose gheest antwoordende heeft tot henliedē geseyt: Jesum ken ick/en Paulum weet ick/ maer wie zyt ghylieden? 16 En de mēsche daer den alderquaetstē geest in was/op hen springēde/ en geweldich worpende ouer beyde/heeft macht gebruyct tegē henlieden/ also dat sy naect en gewont ontliepen wt dat huys. 17 En dit is kenlick geworden alle den Joden en Heydenen die te Ephesen woonden. En daer is een vreese op alle die gheuallen/ en den naem des Heeren Jesu worde grootelick gepresen. 18 En veel vanden genen die gelooft hadden quamen belydende/en vercondigēde haerlieder wercken.

Ende

D Eñ vele vã henliedẽ/ die quade curioosthe-
den genolcht hadden/hebben de boecken t'sa-
men gebzocht/eñ die verbzant vooz alle men-
schen/eñ doen sy de pzijsen vã dien gereckent
haddẽ/so hebbẽ sy gevondẽ t'gelt van vijftich
duysent penningen/ also sterckelick wies
dat woozt Gods/eñ wozde versteert. Als
dese dingen volbzacht waren/ so heeft Pau-
lus inden geest voozgenomen dat hy Mace-
donien eñ Achaien doorgereyst hebbẽde/ sou
de gaen na Jerusalem seggende: Na dat ick
daer sal geweest hebbẽ/ so moet ick ooc Roo
mẽ sien. Eñ sendende in Macedonien twee
vanden genen die henlieden dienden Thi-
motheũ eñ Erastũ/hy is selue een luttel tijts
gebleue in Asien. Eñ op dien tijt is geschiet
een beroeringe die niet cleyn en was vandẽ
wech des Heeren. want een Demetrius
genoemt een siluersmit makende siluerẽ cal
sen vooz Diana gaf den constigen wercluy-
E den geen cleyn gewin. De welcke hy te sa-
men roepende met de gene die vanden selue
hantwerck waren/heeft geseyt: Ghy mannẽ
weet wel dat wy van deser hanteringen ge-
win hebben/ eñ siet eñ hoozt/hoe dat desen
Paulus heeft niet alleen vã Ephesen/ maer
oock by na van geheel Asien/een groote scha
re onderwijsende afgekeert/seggende: Dat-
tet gheen Goden en zijn die metten handen
gemaect wozden. Eñ niet alleen en sal ons
dit deel in perikel comen van verwozpen te
wozden/maer oock sal den tempel vander
grooter Dianen vooz niet gheacht wozden.
Eñ haer maiesteyt salmen oock beginnen te
verderuẽ/ de welcke geheel Asien eñ de we-
reit eert. Dese woozden gehoozt hebbende
zijn sy vol gramschap wozden/ eñ hebben ge
roepen/seggende: Groot is Diana der Ephe
sianen. Eñ alle de stadt is vol werringen
gewozden. Eñ sy hebben eenen oploop ghe-
maect eendrachtelic tot op de gemeyn speel-
F plaetse/ hebbende gegrepen Gaium eñ Ari-
starchum de Macedonianen Paulus gesellẽ.

Eñ doen Paulus wilde int volck gaen/so
en hebbẽt de discipelẽ niet toegelatẽ. Maer
oock sommige van de princen van Asien die
sijn vrienden waren/hebben tot hem geson-
den/biddẽde dat hy in de speelplaetse niet co
men en soude/ eñ de ander riepen wat an-
ders. want het was een verwerde vergade
ringe/eñ den meesten deel en wisten niet wt
wat sake dat sy vergadert waren. Maer sy
hebben Alexandrum wtet scharen getrockẽ/
de Joden hem voozts stierende. Eñ Alexan
der metter hant stillicheyt begeert hebbende
wilde den volcke reden seggen. Den welc-
ken als sy gewaer hadden een Jode te zijn/so
isser een groot geruych geschiet van henlie-
den allẽ omtrent twee uren lanc roepende:
De groote Diana der Ephesianen. Eñ doe
de schrijuer de scharen gestilt hadde/ so heeft
hy gheseyt: Ghy mannen van Ephesen/wat
mensch isser die niet en weet/ dat de stadt vã
Ephesen dienẽde is der grooter Dianen eñ
G Jupiters kint? Dacrom wantmen hier te-
gen niet en mach seggen/ so behoozde ghylie
den gestilt te wesen/ende niet onbedachtelic
te doẽ. want ghy hebt ons dese mans aen-
gebzacht/ die noch tempel scheynders noch
blasphemeerders en zijn van uwer Goddin
nen. Maer ist dat Demetrius ende die con
stige wercliedẽ die met hem zijn/eenige sake
tegen yemanden hebben/ men hout gemey-
nen tact vã saeckẽ/ eñ daer zijn wethouders/
laetse malcanderen vooz recht aen spzeken.

Maer ist dat ghy yet anders begeert te we
tẽ/dat machmen inde wettelicke vergaderin
ge beslichten/ want wy zijn int perikel van
beclaecht te wozden vandẽ oploop van he-
den/hoe wel datter niemant schuldich en is/
vandẽ welckẽ wy ons mochtẽ verantwooz-
den van desen oploop. Eñ doẽ hy dit geseyt
hadde/ so heeft hy de vergaderinge laẽ gaẽ.

Hoe Paulus te Troaden quam, dart hy eenen die doot was
gevallen, verwecte vander doot, eñ vermaent hebbẽde de Prie-
sters, dat sy wakẽ soudẽ, eñ neerstlich in Godt, hy voorseyt dat
sy hem niet meer sien en sullen.

Dat xx. Capittel.

MAer doen dese beroerte opbiel/ soo heeft A
Paulus de discipelen geroepen/eñ hen-
lieden vermanẽde/ Gode bevolẽ/ eñ is wech
gereyst om te gaen in Macedonien/ Ende
doen hy de landen doorwandelt hadde/ende
henlieden hadde met veel redenen vermaet/
so is hy gecomen in Griecken lant/ eñ als
hy daer geweest hadde drij maenden/soo zijn
hem lagen geleyt vanden Joden teghen dat
hy soude te schepe varen na Syriẽ. Ende hy
heeft raet ghehadt/ dat hy wederom keeren
soude door Macedonien. Ende met hem
zijn ghegaen Sosipater van Pyrriberoen/
maer vande Thessalonianẽ Aristarchus/ eñ B
Secundus/eñ Gaius van Derben/ eñ Thi-
motheus/maer vanden Asianen Tychicus
ende Trophimus. Dese(doen sy voor ons
gegaen waren)hebben ons verbeydt te Tro
aden/ ende wy scheepten na de dagben der
ongheheefder broodeu van Philippen/ende
zijn tot henlieden gecomen te Troaden bin
nen vijf dagen/ daer wy gebleuen zijn seuen
dagen. Maer op eenẽ vanden Sabbothen
(als wy te samen comẽ waren om t'broot te
breken) so heeft Paulus henlieden gepreect/
willende des anderẽ daechs reysen/ ende hy
heuet sermoon getrockẽ totter middernacht
toe. Eñ daer waren seer veel lampen inde
cetcamer/daer wy vergadert waren. Maer
een iongelinck Eutychus genaemt/ sittende
op een venster doen hy in eenen swaren
slaep gheuallen was (als Paulus langhe
preecte) verwonnen zijnde vanden slaep/ is
vanden derden solder geuallẽ nederwaerts/
ende hy is doot opgeheuẽ/ totten welcken C
als Paulus nedergecomen was/ so heeft hy
op hem gelegẽ/ende hem omvangende/heeft
hy gheseyt: En wilt niet ontstelt zijn/ want
sijn siele is in hem. Ende opgaende ende
broodt brekende/ ende onbijtende/doen hy
henlieden genoech aengesproken hadde tot-
ten dach/is hy wech gereyst. Ende sy heb-
ben den iongheling leuende ghebracht/ ende
sy zijn ghetroost gheweest niet weynich.

Maer wy in een schip climmende/zijn ge-

uaren in Aſſon/dat wy vã daer Paulum ont
fangen ſoudẽ/want alſo hadde hyt beſchict/
willende ſelue te lande de reyſe doen. Ende 14
doen hy ons vonden hadde in Aſſon / ſo zyn
wy hem mede nemende/gecomen tot Mity=
lenen. Eñ van daer ſchepende/zyn wy tlan 15
derdaechs gecomen tegẽ Chium / eñ des an
deren daechs zyn wy aencomen te Samum/
D eñ den dach daer na zyn wy gecomen te Mi
leten/ wãt Paulus hadde voor hem geno= 16
men voorby Epheſen te ſchepen/ om dat hy
geen verlet en ſoude hebben in Aſien / want
hy haeſtede hem dat hy(waert hem mogelic)
den Sinxendach ſoude te Jeruſalem houdẽ.
Maer van Mileten ſendẽde tot Epheſen/ 17
hy heeft geroepen de ouders vander kerckẽ.
De welcke(als ſy tot hem gecomen warẽ) 18
eñ te ſamen waren/ſo heeft hy henlieden ge=
ſeyt: Ghy weet wel vanden eerſten dach dat
ick in Aſien gecomen ben/ hoe dat ick met v
lieden binnen allen dien tyt geweeſt hebbe/
dienende den Heere met alle ootmoedic= 19
heyt/eñ tranen/ eñ tentatien/die my gebeurt
zyn wt de lagen der Joden. Hoe dat ick v 20
niet oybaerlics ontrockẽ en hebbe/ic en hebt
v lieden vercondicht/eñ v geleert openbaer=
E lick/eñ van huyſe te huyſe/ betuygende den 21
Joden ende den Heydenen die penitentie in
Gode/eñ t'ghelooue in onſen Heere Jeſum
Chriſtum. Eñ nu ſiet/ic gebondẽ indẽ geeſt 22
reyſe na Jeruſalẽ/niet wetende wat mi daer
toecomende is/ dan dat de heylige geeſt my 23
tot allen ſteden openbaerlic getuycht/ſeggẽ=
de/ dat my banden eñ tribulacien te Jeruſa=
lem toecomende zyn. Maer ick en ontſie 24
geen deſer dingẽ/noch ick en achte myn ſiele
niet coſtelicker dan my ſelue/behoudelic dat
ick mynen loop mach volbrengen/ ende den
dienſt den welcken ic ontfangen hebbe van=
den Heere Jeſu/om te betuygen dat Euan=
gelie der gracien Gods. Eñ nu ſiet/ic weet 25
wel/ dat ghy voorts myn aenſicht niet meer
ſien en ſult/ghy allegader door de welcke ick
F gegaen hebbe prickẽde het ryc Gods. waer 26
om ſo betuyghe ick v lieden op den dach van
heden/dat ic ſuyuer ben vã uwer alder bloet.
want ick en heb my niet geſpaert dat ic v 27
niet en ſoude vercondigẽ alle dẽ raet Gods.
Siet wel voor v eñ voor alle de cudde/ in 28
de welcke v de heylige geeſt geſtelt heeft biſ=
ſchoppen/om te regeren de kercke Gods/de
welcke hy gecregen heeft met zynen bloede.
Jck weet wel datter na myn wechſchey= 29
dinge ſullen grypende woluen incomen on=
der v lieden/ der cudden niet ſparende. Eñ 30
wt v ſelucn ſullen mannen opſtaen ſpreken=
de verkeerde leeringen/ om de diſcipelen na
henliedẽ wech te leydẽ/ waerom ſo waert/ 31
in v gedenckenniſſe onthoudende hoe dat ick
dry iaren lanck nacht eñ dach niet en hebbe
opgehouden met tranen vermanende eenen
yegelicken van v lieden. Eñ nu beuele ic v 32
Gode/ende den woorde van ſynder gracie/
B die machtich is te ſtichten/ eñ te geue de erfe
niſſe in alle de geheylichde. Niemants ſil= 33
uer ende gout/oft cleedt en heb ick begheert.

34 Ghy weet dat ſelue wel/hoe dat deſe han= 1. Cor. 4. 12.
den gedient hebben van het gene dat my vã 1. Theſſa. 2. 9.
noode was / eñ den ghenen die met my zyn. 2. Theſ. 3. 8.
35 Jc hebt v al getoont datmen alſo arbeydẽ=
de moet ontfangen de crancke eñ gedencken
des woorts des Heeren Jeſu(want hy heeft
geſeyt:) T'is ſaliger geuen/ dan ontfangen.
36 Eñ doen hy dit gheſeyt hadde/ ſo heeft hy
met gheboochden knien gebeden met henlie=
37 den allen. Eñ daer is een groot gheſchrey
opgeſtaen van henlieden allen / eñ vallende
38 op Paulus hals/ſy cuſten hem/ aldermeeſt
bedroeft zynde int woort/dat hy geſeyt had=
de / dat ſy ſyn aenſicht niet meer ſien en ſou=
den. Ende ſy gheleydden hem te ſchepe.

Hoe Paulus naer Hieruſalem ſcheepte, eñ hoe hy daer ont=
fangen werdt: van de beroerte die te Ieruſalem om zynent wil=
le gheſchiedt is.

Dat xxj. Capittel.

1 E Nde alſt geſchiedt was dat wy te ſchepe A
voeren / van henliedẽ vertrocken zynde/
ſo zyn wy met eenen rechten loop gecomen
te Choen/ eñ s'daechs daer na te Rhoden/ eñ
2 vã daer te Pataram. Eñ doe wy genonden
hadden een ſchip ouervarende tot in Pheni=
cen/ ſo hebben wy daer inclimmende gheua=
3 ren. Maer doen wy begonſten gheſien te
worden van Cypren/verlatẽde dat ter ſlinc=
ker handt/ zyn wy geuaren in Syrien eñ ge
comen tot Tyrum/want daer ſoude het ſchip
4 ontladen. Eñ doen wy daer diſcipelen ge
nonden hadden ſo zyn wy daer gebleuen ſe=
uẽ dagen/ de welcke ſeyden Paulo door den
geeſt/ dat hy niet op trecke en ſoude in Jeru
5 ſalem. Eñ als de dagen ouerleden waren ſo
reyſdẽ wy eñ gingẽ voorts/eñ ſy alle geley=
den ons met haerlieder huyſvrouwẽ eñ kin
deren tot buyten de ſtadt/ eñ met geboochde
6 knien hebben wy opden oeuer gebedẽ. Eñ
als wy malcanderen te Gode beuolẽ haddẽ/
ſo zyn wy int ſchip geclommen/eñ ſy zyn we
7 derom gegaẽ tot hare wooningen. Maer B
wy doe de ſchipuaert voleynt was/zyn van
Tyro nederwaerts ghegaen tot Ptolomai=
den. Eñ als wy de broeders gegroet haddẽ/
8 ſo zyn wy eenẽ dach by hen gebleuẽ. Maer
t'ſanderdaechs gereyſt zynde /zyn wy gero= Act. 6. 5.
mẽ te Ceſarie/ Eñ gaende int huys van Phi
lippus dẽ Euangeliſte/die een vandẽ ſeuenẽ
9 was/wy zyn by hem gebleuen. Ende deſe
hadde vier dochteren maechden prophete=
10 rende. Eñ doe wy vertoefdẽ een deel dagẽ/
ſo is daer ouer gecomẽ van Judeen een pro
11 pheet Agabus genoẽt. Doe deſe tot ons ge
comẽ was/ ſo heeft hy Paulus riem genomẽ
eñ bindende zyns ſelfs handen eñ voetẽ/ hy
heeft geſeyt: Dit ſeyt de heylige gheeſt: Den
man(wiens riem dit is) ſullẽ de Jodẽ in Je
ruſalem alſo binden/ eñ leueren hem inde han
12 den der Heydenen. D'welc als wy gehoort
haddẽ/ſo baden wy/ eñ die van dier plaetſen
waren/dat hy niet opwaerts en ginge te Je
13 ruſalem. Doen heeft Paulus geantwoort/ C
eñ geſeyt: wat doet ghy weenende / eñ myn
herte bedruckende? want ick ben bereet niet
alleẽ gebondẽ te worde/ maer ooc te ſteruen
in Jeruſalẽ om den naem des Heeren Jeſu.

Ende

Eñ doen wy hem dat niet en conſtē ontgenen/ſo hebben wy geruſt ſeggende: Den wille des Heeren moet geſchieden. Ende na deſe dagē bereyt zynde zyn wy opwaerts gereyſt in Jeruſalem. Eñ daer zyn ſommige vanden diſcipelen wt Ceſarien met ons gecomen brengēde met henliedē geleydt eenen (by den welcken wy herbergen ſoudē) Jaſonem vā Cypren / eenē ouden diſcipele.

Eñ doen wy te Jeruſalem gecomen waren/ſo hebben ons de broeders geerne ontfangē. Eñ d'daechs daer na ſo ginc Paulus met ons tot Jacobum/eñ alle de ouders zyn daer vergadert. De welcke als hy gegroet hadde/ſo vertelde hy van ſtuck te ſtucke wat Godt al gedaen hadde onder de Heydenen door zynen dienſt. Eñ doen zyt ghehoort hadden/ſo loofden ſy grootelick dē Heere/eñ ſy hebben hem geſeyt: Broeder ghy ſiet wel hoe veel duyſendē datter gelooft hebben vā den Joden/ende die zyn allegader neerſtige onderhouders der wet. Maer ſy hebben gehoort van v/ dat ghy leert een afſcheydinge van Moyſes/ allen den Joden die onder de Heydenen zyn ſeggende/dat ſy hare kinderen niet en moeten beſnydē/noch ooc wandelen na de ghewoonte. Daerom wat iſt? De menichte moet ymmers vergaderē/ wāt ſy ſullen hooren dat ghy ouer gecomen zyt.

Dierom doet dit dat wy v ſeggē: wy hebben vier mannen/ hebbende een ghelofte op hen/ deſe met v genomē hebbende/heylicht v met henlieden/en beſtighet / dat ſy hare hoofden ſcheren/ endeſy ſullen alle weten dat het gene dat ſy van v gehoort hebbē / valſch is/maer dat ghy wandelt ooc ſelue onderhoudende de wet. Maer vanden genen die gelooft hebben vanden Heydenē hebbē wy geſchreuē/ oordeelende dat ſy henlieden ſoudē onthouden van t'gene dat den afgodē geoffert is/eñ van bloede eñ verſmachte dierē/eñ vā onreyſcheyt. Doen is Paulus(de mannen mede genomen hebbende/ eñ geſuyuert met henlieden) des anderē daechs indē tempel gegaen/ verrondigende de voleyndinge vā de dagē der ſuyueringē/ tot dat voor een yegelicken van henlieden een offerhande geoffert worde. Maer doen daer ſeuen dagē verloopen waren/ſo hebbē de Joden die vā Aſien waren (als ſy hem indē tempel geſien hadden)alle t'volck opgheruert/ eñ ſy hebben hare handen aen hem geſlagen/ roepende: Ghy Iſraelytſche mannen helpt: Dit is de menſch die tegen t'volck ende de wet/eñ deſe plaetſe alle menſchen op alle plaetſen leerēde is/eñ daer tot heeft hy oock de Heydenen inden tempel ghebracht / ende hy heeft deſe heylige plaetſe ontſuyuert / (want ſy hadden Trophimū dē Epheſiaen inde ſtadt met hem geſien den welcken ſy meyndē dat Paulus ooc inden tempel geleydt hadde) Eñ de geheel ſtadt is beroert geweeſt/ ende daer is eenen toeloop des volcs geſchiedt. Eñ grijpende Paulum ſy trockē hem wten tempel/ ende terſtont zyn de dozen ghesloten. Eñ doen ſy hem begeerden te dooden/ ſo iſt den capiteyn ouer duyſent mannen vander benden gebootſchapt/ dat gheheel Jeruſalem in werringen was. De welcke terſtont met hem nemēde de ruyters eñ hondertſte mannen/is afgeloopen tot henlieden. De welcke (als ſy den Capiteyn geſien haddē eñ de ruyters)ſo hebben ſy opgehouden van Paulum te ſlaen. Doen heeft de Capiteyn aenromēde hem aengegrepē/ ende hy geboot datmen hem binden ſoude met twee ketenen. Eñ hy vraechde wie hy was/eñ wat hy gedaē hadde. Eñ die een riep dit/eñ de ander dat/ in de menichte. Eñ doen hy niet ſeckerlic en conſte verſtaen om t'geruchts wille/ ſo heeft hy hem doen leyden inden leger. Eñ doen hy gecomen was aen de trappen/ ſo iſt geſchiet dat hy gedragen worde vanden ruyters om t'gewelt des volcs/ want hem volchde een menichte volcs roepende: Doet hem wech.

Eñ doē Paulus begonſte ingeleydt te worden inden leger / ſo ſeyt hy totten Capiteyn Mach ick wat ſprekē tot v? De welcke heeft geſeyt: Condy Griecx ſprekē? En zydy niet de Egyptenaer/die voor deſe dagen den oploop verwect hebt/ eñ hebt wtgheleydt inde woeſtijne vier duyſent heymelicke moordenaren? Eñ Paulus heeft tot hem geſeyt: Ick ben voorwaer een Joodſch man vā Tharſen in Cilicien/een borger van een ſtadt die niet onbekēt en is. Maer ick bidde v/laet my ſprekē totte volcke. Eñ als hyt toegelaet hadde/ſoo heeft Paulus op de trappen ſtaende metter hant een teecken gegeuen totte volcke/ende alſſer een groote ſtillicheyt gemaect was/ſo heeft hyſe aengeſproken in Hebreuſcher talen/ſeggende.

Hoe Paulus dat Joodſche volc aenſprack, verhalende hoe hy bekeert wordt,ende hoe hem de Joden geeſtelen wilden, maer hy ontghinck,met dat hy ſeyde dat een Romeyn was.

Dat xxij Capittel.

GHy mannē broeders ende vaders hoort na de redene die ic vnu geue. (Maer doē ſy gehoort haddē dat hy in Hebreuſcher talē ſprac tot henliedē / ſo hebbē ſy noch meerder ſtilte gehouden . Eñ hy ſeyt): Jck ben een Joodſch man geborē te Tharſen in Cilicien/maer opgheuoedt in deſe ſtadt / aen de voeten vā Gamaliel geleert na de waerheyt van onſer vaderē wet/ een vierich navolgher der wet/ gelijc ghi allegader heden zyt: die deſen weeh verfolcht hebbe totter doot toe/ bindēde eñ leuerēde in genangeniſſen mannē eñ vrouwē/ gelijc de prince der Prieſterē my getuygenis geeft eñ alle de outſte geborene/vandē welcken ic brieuē nemende aen de broeders/ reyſde na Damaſcū/om dat ic van daer de genangē brengē ſoude te Jeruſalē/ datſe gepuniert ſoudē worden. Eñ het is geſchiet doen ic reyſde eñ quam by Damaſcum ten middaghe / dat my rondtomme onuerſiens wten hemel beſchenen heeft een groot licht/ ende vallende neder ter aerden / heb ick gehoort een ſtēme ſeggende tot my: Saule Saule/waerom verfolchdy my? Eñ ick heb geantwoort: wie ſydy Heere? Ende hy heeft gheſeydt tot my: Jck ben Jeſus van Nazareth den welcken ghy verfolcht. Eñ

die met my waren hebben d'licht geſien/ maer
ſy en hebben de ſtemme niet gehoort des ge
L nes die met my ſprac. Ende ick heb geſeyt:
wat ſal ick doen Heere? Ende de Heere heeft
tot my geſeyt: Staet op ende gaet in Damaſ-
cum/ ende daer ſal v van als geſeyt worden
wat ghy doen moet. Ende doen ic niet en ſach
om de groote claerheyt vā dien lichte/ ſo ben
ick geleydt metter hant van mynen geſellen
ghecomen in Damaſco. Ende Ananias/ een
man na de wet ghetuygenis hebbende van
alle den Joden daer woonende/ comende tot
my/ ende by my ſtaende heeft my geſeyt: Saule
broeder ſiet op/ ende ick heb hem aengeſien
op de ſelue ure. Ende hy ſeyde: Onſer va-
D deren Godt heeft v te voren geordineert/ dat
ghy ſynen wille ſoudt kennen/ ende ſien ſoudt
den rechtuerdigen/ ende hooren een ſtemme wt
ſynen mont/ want ghy ſult zyn ghetuyge
zyn tot alle menſchen/ van de dingen die ghy
geſien hebt ende gehoort. Ende nu waerom
toeft ghy? Staet op ende laet v doopen/ ende
waſcht v ſonden af aenroepende synen naem/
Ende het is geſchiet doe ick wederom quam
in Jeruſalem/ ende badt inden tempel/ dat ick
worde in een opghetrockenheyt des herten/
ende dat ick ſach hem ſeggende tot my: Haeſt
v ende gaet haeſtelic wt Jeruſalem/ want ſy en
ſullen v getuygenis van my niet ontfangē.
Ende ick heb geſeyt: Heere ſy weten wel/ dat
ick was ſluytende inde kercker ende ſlaende in
alle Synagogen de gene die in v geloofden/
E ende doen geſtort worde d'bloet vā Stepha
nus uwen getuyge/ ſo ſtont ick daer by/ ende ic
conſenteerdet/ ende ick bewaerde de cleederen
der geenre die hem doodden. Ende hy heeft
tot my geſeyt: Gaet henen/ want ick ſal v tot
de Heydenen verre ſenden. Ende ſy hoorden
hem tot dat woort toe/ ende ſy hebbē haerlieder
ſtemmē opgheheuē/ ſeggende/ doet wech vāder
aerden alſulcken/ want t'en is niet behoorlic
dat hy leue. Ende doen ſy riepen/ ende haerlie-
der cleederen af wierpen/ ende t'geſtubbe in de
locht wierpen/ ſo heeft de Capiteyn gebodē/
datmen hem leyden ſoude inde leger/ ende met
F geeſſelen ſlaen ende hem pynigē/ op dat hy we-
ten ſoude/ om wat ſake datſe hem alſo aenrie
pen. Ende doen ſy hem met banden gebon-
den hadden/ ſo ſeyt Paulus totten honderſtē
man by hem ſtaende: Iſt v gheoorloft eenen
Roomſchen menſch/ die niet verweſen en is
te geeſſelen? Hort welcke als de honderſte
man gehoort hadde/ ſo is hy aenden ouerca-
piteyn vander benden gegaen/ ende heeft hem
ghebootſchapt/ ſegghende: wat ſuldy doen?
want deſe menſch is een borger vā Roomē.
Ende de ouercapiteyn tot hem comende heeft
hem geſeyt: Segt my/ zydy eē Romeyn? Ende
hy heeft geſeyt: Ja ic. Ende de ouercapiteyn
heeft geantwoort: Ick hebbe om een groote
ſomme ghelts deſer ſtadt borgherſchap ver-
cregen. Ende Paulus ſeyde: Maer ick bent
G ghebozen. Ende terſtont zynſe van hem
gegaen die hem gepynt ſouden hebben. Ende
de ouercapiteyn heeft oock ghevreeſt na dat
hy vernomen hadde/ dat hy een borger van
Roomen was/ ende dat hy hem gebonden had-
de. Maer des anderē daechs willende neer
ſtelicker weten om wat ſake dat hy vanden
Jodē beſchuldicht worde/ hy heeft hem ont
bonden/ ende heeft geboden dat de prieſters
t'ſamen comen ſouden ende alle den raet/ ende
Paulū voorts brengende/ hy heeft hem ghe-
ſtelt tuſſchen henlieden.

Hoe Paulus voor den raet meynde bewijs te doē van ſijn le-
uen, maer de opperſte prieſter belettedet. Ende hoe hem Godt
ſnachts verſtercte, ende hoe hy werdt geleuert inde handen van
Felix den ſtadthoudere.

Dat xxiij. Capittel.

ENde Paulus den raet aenſiende heeft ge 1
ſeyt: Ghy mannen broeders/ Ic heb met
een geheel goede conſciencie verkeert voor
Godt tot op dē dach vā hedē toe. Maer de
prince der Prieſterē Ananias heeft geboden
den genē die by hem ſtondē/ dat ſy hē aenden
mondt ſlaē ſoudē. Doē ſeide Paulus tot hē:
Godt ſal v ſlaen ghy gewitte wandt. Ende ghi
ſittende oordeelt my na de wet/ ende tegen de
wet doedy my ſlaen. Ende die daer by ſtoon-
den hebben geſeyt: Verualendyde ghy den
ouerſten Prieſter Gods? Maer Paulus
ſeyde: Ick en wiſte niet broeders dat hy de Exod. 22.
prince der prieſterē is. want daer is geſchre
uen: Den Prince wo uolcs en ſuldy niet ver
malendyde. Maer Paulus wetende dat het
eē deel was vandē Saduceen/ ende het ander
vandē Phariſeen/ heeft luyde geroepen indē
raet: Ghy mannē broeders/ Ic ben een Pha- Phil. 3. b.
riſeus/ een ſone der Phariſeen/ van de hope
ende van de verrhyſenille der dooden worde ic
geoordeelt. Ende doen hy dit geſeyt hadde/ ſo 7
iſſer eenen twiſt gecomen tuſſchen de Phari
ſeen ende Saduceen/ ende de menichte is van een
geſcheyden/ want de Saduceen ſeggē dat- Matth. 22.
ter geē verrhyſenille en is/ noch Engel/ noch
geeſt. Maer de Phariſeen beliydenſe alle bey
de. Ende daer is een groot geroep geſchiet.
Ende ſommige vanden Phariſeen opſtaende
ſtreden/ ſeggende: wy en vindē niet quaets
in deſen menſch. wat iſt dan/ oft hem eenen
gheeſt aengeſproken heeft oft eenen Engel?
Ende doen daer eenen grooten twiſt ge-
worden was/ ſo heeft de ouercapiteyn vree-
ſende dat Paulus ſoude van henlieden ver-
ſcheurt worden/ geboden/ dat de cnyters af-
comen ſouden/ ende hem nemē wt dat midden
van henlieden/ ende hem gheleyden tot inden
leger. Maer des nachts daer nae heeft de L
Heere by hem ſtaende tot hem geſeyt: weeſt
volſtandich/ want ghelyck ghy van my hebt
getuycht in Jeruſalem/ alſo moet ghy ooc te
Roomen getuygen. Maer alſt dach gewor
den was/ ſoo hebben hen ſommighe Joden
vergadert ende hen ſelues verbloet/ ſeggē-
de/ dat ſy niet eē en ſoudē noch dzincken tot
dat ſy Paulū gedoodt hadden. Ende het wa-
ren meer dan veertich mannē die dit geſwo
ren verbont te ſamen gemaert hadden/ de
welcke zyn gegaen tot de princen der Prie-
ſteren/ ende tot de ouders ende hebben geſeyt:
Met eenen vloeck hebbē wy ons ſelue ver-
bloert/ dat wy geen ſpyſe proeuen en ſullen/
tot dat wy Paulum ghedoodt hebben.

Maer-

Daerom laet ghy nu dē ouer capiteyn we
ten metten rade dat hy hem voorts brenghe
tot v lieden/als oft ghy yet sekerders wildet
van hem weten. Maer wy zijn bereyt hem te
doodē eer hy by v comen sal. Maer doen de
Dsone vā Paulus sulcx die lagē gehoort had-
de/so is hy gecomē eñ gegaen inden leger/eñ
hy heuet Paulo te kennen ghegeuen. Eñ
Paulus roepende tot hem eenen vandē hon
derssten mannē seyde: Desen iongelinc leydt
tot hyden ouercapiteyn/want hy heeft hem
wat te seggen. Eñ die heeft hem mede ne
mende geleyt tot dē ouercapiteyn eñ geseyt:
De gevangen Paulus heeft my ghebeden
dat ic desen iongelinc tot by v leyden soude/
die v wat heeft te seggen. Eñ de ouercapi-
teyn hem metter hant nemende is met hem
besonder op een zijde ghegaen. Eñ hy heeft
hem ghevraecht: wat ist dat ghy my hebt te
kennen te geuen? Eñ hy heeft geseyt: De
Joden zijn ouer een comen dat sy v bidden
soudē dat ghy morgē Paulum soudt voorts
brengen inden raet/recht oft sy yet sekerders
Esouden willen ondersoechē van hem/ maer
ghy/en gelooft henlieden niet/ want de som
mige van henlieden meer dan veertich man
nen leggen hem lagen: de welcke hebbē hen
selues verbloect niet te eten oft te drincken
tot dat sy hem ghedoot hebben/ende sy zijn
nu bereedt verbeydende v belofte. Aldus
heeft de ouercapiteyn den iongheling laten
gaen/ghebiedende hem dat hyt niemanden
seggen en soude dat hy hem dit hadde te ken
nē gegeuē. Eñ als hy twee hōderste man-
nen t'samen tot hem geroepē hadde/so heeft
hy tot henlieden geseyt: Bereydt twee hon-
dert krijsknechten dat sy reysen moghen tot
Cesarien/ eñ tseuentich ruyters te peerde/eñ
twee hondert spiesknechtē/vande derde ure
des nachts/ ende bereydt de lastdragende
beesten/ dat sy Paulum daer op settende mo
gen ongeschent brengen tot Felix den stadt-
houdere (want hy vreest de dat de Joden
hem by auontueren grijpen soudē ende doo
den/ ende dat hy daer na sonde opsprake ih-
den als oft hy soude hebben willen gelt ne-
Fmen) schrijuende eenen brief inhoudende
dit: Claudius Lysias wenscht den alder be-
sten president Felici salicheyt. Desen man
gheuanghen zijnde vanden Joden doen hy
begonste van henlieden ghedoot te worden/
heb ic daer ouercomende metten heyre ver-
lost/vernomen hebbēde dat hy een Romeyn
was/ eñ willende weten de sake die sy hem
opleyden/ heb ic hem geleyt tot in haer raet/
den welcken ick heb bevondē beschuldicht
te worden van sommige vragen vā haerder
wet/ maer geen quaet seyt hebbende dat der
doot oft der gevangenisse weerdich is. Eñ
doen my ouergedragen was vanden lagen
die sy hem bereydt hadden/so heb ick hem tot
v gesonden/ ontbiedende den claghers oock
dat sy by v souden seggen: Blijft ghesont.
Maer de ruyters na dat hen gebodē was/
nemende Paulum / hebben hem inder nacht
geleyt tot in Antipatridem. Eñ des anderē
daechs als sy de ruyters te peerde ghelaten
hadden dat die met hem reysen souden / zijn
sy wederom gecomē inden leger. De welc- G
ke als sy te Cesarien gecomen waren/eñ den
brief gegeuen hadden den President/so heb-
ben sy voor hem Paulum oock gestelt. Maer
doen hyt gheleesen hadde/ eñ ghevraecht van
wat prouincie dat hy was / ende verstaende
dat hy was van Cilicien: Ick sal v(seyt hy)
hooren / als v beclaghers ghecomen zijn/
ende hy heeft hem doen bewaren in Hero-
des rechterhuys.

Hoe Paulus voor Felix rechterstoel hemselven verontschul
dicht, belijdende dat hy een Christē mensch is, maer loochenen
de dat hy beroerte maecte, ende hoe sijn sentence oft vonnisse
wt gheset worde. Dat xxiiij. Capittel.

Maer na vijf dagen so is nederwaerts ge A
gaen de prince der Priesteren Ananias
met sommige ouderen ende Tertullo eenen
orateur/de welcke zijn aendē president ghe-
gaen tegen Paulum. Eñ als hy Paulum
opgeroepen hadde so begonste Tertullus te
beschuldigen seggēde: Aengesien dat wy in
veel vreden leuen door v / eñ veel dingen ge
betert worden door v voorsinnicheyt/ dat
nemen wy aen tot allen tyden eñ plaetsen/o
ghy alderbeste Felix met alder dāckbaerheyt.
Maer op dat ic v niet te lange en vertrec- B
ke/so bidde ick v dat ghy ons int corte hoort
na v goedertierenheyt. Wy hebben desen
man bevonden schadelick / eñ verweckende
oploopen allē den Joden in alle de werelt/
eñ den principalstē verweckere van de sec-
te der Nazarenen/ die hem ooc gepijnt heeft
den tempel te ontsuyueren/Den welckē wy
ooc gevangen hebbende / wildē na onse wet
oordelen. Maer de ouercapiteyn Lysias
ouercomende heeft hem met groot ghewelt
wt onse handē getrocken/ gebiedende dat
sijn berichters tot v comen souden / vanden
welcken ghy ock oordelende/moecht vā al-
le dese dingen kennisse nemen/daer wy hem
af beschuldigen. Eñ de Joden hebben ooc C
daer toe gedaen/ seggēde dat dese dingē also
waren. Maer Paulus heeft geantwoort
(den president hem tecken gheuende dat hy
spreken soude) want ick weet dat ghy ouer
veel iaren een richter zijt geweest vā dit volc/
so sal ick my goets moets verantwoorden/
want ghy moget vernemen hoe dat my
niet meer dan twaelf dagē en zijn/ vāder tijt
dat ic opgecomē ben om te aenbiddē in Jern
salē/ eñ sy en hebben my niet gevondē noch
indē tempel met yemandē disputerende/ oft
oploop der scharē makēde/noch inde Syna- D
goge/noch in de stat/ noch sy en sullē v niet
connen betoonē van t'gene daer sy my nu af
betijgen. Maer ic belijde v dit/dat ick na de
maniere van leuen die sy ketterye noemen/
dē vader mijnē Godt also diene / gelooūēde
alle dat inde wet eñ Propheten gheschreuen
is/ hope hebbende in Gode/die dese ooc sel
ne verwachten/de toecomende verrijsenisse
der rechtueerdiger ende onrechtueerdiger.
Daer toe ben ick neerstich om sonder mis E
daet een goede conscientie te hebbē tot Godt/
eñ tot de menschen tot allen tyden. Eñ na

Act.22.c.24. veel iaren willende aelmiſſen doen onder
myn volck eñ offerande eñ beloften/ den ick
gecomẽ/ met de welcke ſy mi geuondẽ heb-
ben geſuyuert inden tempel/ niet met eenige
ſchare oft gerucht. Maer daer zyn ſommi
ge Joden van Aſien de welcke behoordẽ by
v tegenwoordich te zyne eñ clachte te doen/
waert dat ſy yet hadden tegen my/ oft laet
deſe ſelue ſeggen/ oft ſy eenige onrechticheyt
in my geuonden hebbẽ / want ick ſtae inden
Raet/ dan alleẽ van deſe ſtemme/ waer mede
Act.23.b.6. ic geroepen hebbe onder henlieden ſtaende/
Ic worde heden van de verrhſenuſſe der doo
den geoordeelt vã v lieden. Maer Felix hẽ
uet wtgheſtelt/ ſekerlick wetende van deſen
wech/ leggende: Als de ouercapiteyn Lyſias
gheomt/ dan ſal ic v lieden hooren. Eñ hy
heeft den honderſtẽ man bevolẽ dat hy hem
bewaren ſoude/ eñ dat hy ruſt hebben ſoude/
eñ datmen oock niemandt vanden ſynen en
ſoude verbiedẽ hem te dienẽ. Maer na een
deel dagen Felix comende met Druſilla zyn
B huyſvrouwe die eẽ Jodinne was/ heeft Pau
lum geroepẽ/ eñ van hem gehoort t'geloove
dat in Chriſtum Jeſum is. Eñ doe hy ſprac
van de rechtveerdicheyt eñ ſuyverheyt/ ende
vanden toecomenden oordeele/ ſo heeft Felix
verſchict zynde/ geantwoort: Aengaende vã
nu/ ſo gaet henen / maer ten bequamen tyde
ſal ic v doen roepen/ ooc mede hopende dat
hem ſoude gelt gegeuen worde van Paulo.
waerom dat hy hem ooc dickmael roepende/
met hem ſprac. Maer alſt twee iaren voor-
leden was/ ſo is in Felix ſtede gecomẽ Por-
tius Feſtus. Maer Felix willẽde den Joden
believen / heeft Paulum gevangen gelaten.

Hoe Paulus gracieuſeert wordt omtrent den feeſtdach, ende waerom dat hy te Roomen gevoert werdt, om dat hy begeerde te apelleré, eñ hoe de Coninc Agrippa hem ſelue woude ſpreké.

Dat xxv. Capittel.

A HIerom doen Feſtus dan ghecomen was
in de prouincie / ſo is hy nae dry daghen
opwaerts gereyſt tot Jeruſalem van Ceſa-
rien. Eñ de princen der Prieſteren eñ de
principaelſte der Joden zyn hem aengegaen
tegen Paulum/ eñ ſy baden hem/ begeerẽ-
de gracie tegen hem dat hy ſoude ghebieden
datmen hem bracht te Jeruſalem/ lagen leg-
gende dat ſy hem ſouden doodẽ op dẽ wech.
Maer Feſtus heeft geantwoort/ dat Pau
lus in Ceſarien bewaert worde/ ende dat hy
B corts derwaerts reyſen ſoude. Aldus (ſeyt
hy) ſo wie onder v lieden des machtich zyn/
laet die nederwaerts comende hẽ beſchuldi
gẽ/ iſt datter eenich ſwaer miſdact indẽ man
is. Eñ doen hi daer onder henliedẽ geweeſt
hadde niet meer dan acht oft thien dagen/ ſo
is hy nederwaerts ghereyſt tot Ceſarien/ eñ
t'ſanderdaechs heeft hy opden rechter ſtoel
gheſeten/ eñ geboden datmen Paulum daer
brengẽ ſoude. De welcke als hy daer ge-
bracht was / ſo hebben rontſomme hem ge-
ſtaẽ de Jodẽ die van Jeruſalem afgecomen
waren/ veel eñ ſwaer ſakẽ hem opwerpende
C die ſy niet getoonẽ en conſten/ Paulo hem
verantwoordẽde: Ic en heb niet geſondicht
noch tegen der Joden wet/ noch teghen den
tempel noch tegẽ dẽ Keyſer. Maer Feſtus
willende den Joden believen heeft Paulo
antwoordẽde geſeyt: wildy opwaerts gaen
tot Jeruſalem eñ aldaer gheoordeelt worden
voor my? Maer Paulus heeft geſeyt: Ick
ſtae voor des Keyſers rechterſtoel / daer
moet ick ghevonnist worden/ den Joden en
heb ick geen ſchade gedaen/ ghelyc ghy beter
weet. Want heb ic henlieden ſchade gedaẽ/
oft yet gedaen datter doot weerdich is/ ſo en
weyger ick niet te ſterué. Maer iſt ſake dat-
tet geen van deſen en is/ daer ſy my mede be
tygẽ / ſo en mach my niemant henliedẽ ouer
leveren. Ick appellere aendẽ Keyſer. Doen D
heeft Feſtus metten raet geſproken eñ ghe-
antwoort: Hebt ghy aenden Keyſer geappel
leert: ghy ſult totten Keyſer gaen. Eñ doẽ-
der een deel dagen overleden waren/ ſo zyn
Agrippa de Coninc eñ Bernice tot Ceſarien
gecomẽ om Feſtum te groeten / eñ doen ſy
daer veel dagẽ bleué/ ſo heeft Feſtus dẽ Co-
ninc te kennẽ gegeué van Paulo leggende:
Hier is eẽ mã vã Felix gevangẽ gelaté/ om
den welcken (doen ick te Jeruſalem was)
hebben tot my gecomen de princen der prie
ſteren eñ de ouders der Joden eyſſchẽde te-
gen hem een vonniſſe der verdoemenuſſen.
Tot de welcke ick geantwoort hebbe: Dat E
de Romeynen geen gewoonte en hebben te
leveren eenigẽ menſch/ voor dat de gene die
beſchaecht wordt teghenwoordich hebbe zyn
betichters/ ende dat hy tyt neme hem te ver-
antwoorden om de opgeleyde ſeyten te we-
derleggen/ Hierom doen ſy herwaerts ge
comen waren/ ſo heb ick ſonder eenich ver-
trecken des anderen daechs ſittende op den
rechters ſtoel/ geboden datmen den man by
brengen ſoude. Eñ als de betichters vã de-
ſen geſtaen haddẽ / ſo en brachtẽ ſy geen ſake
voorts daer ick quaet af vermoedde. Maer F
ſy hadden ſommige vragen van haren onge
loove tegen malcanderen/ van eenẽ dooden
Jeſum/ den welckẽ Paulus voorwaer ſeyde
noch te leven. Eñ ic twyfelende van deſer
vragen ſeyde/ oft hy wilde gaen te Jeruſalẽ/
eñ aldaer geoordeelt wordẽ van deſen dingẽ.
Maer doe Paulus appelleerde dat hy ſou
de bewaert worden der kenniſſen vã Augu-
ſtus/ ſo heb ick hem doen bewaren/ tot dat ic
hem ſende aenden Keyſer. Maer Agrippa
heeft gheſeyde tot Feſtum: Ick wilde wel
ſelue den menſch hooren. Morgben (ſeyt hy)
ſuldy hẽ hoore. Eñ des anderen daechs als
Agrippa eñ Bernice gecomen waren mettẽ
grooten ſtate/ eñ gegaen waren in dat raet-
huys/ metten oppercapiteynẽ eñ principael-
ſte mannen vander ſtadt / ſo is Paulus (alſt
Feſtus geboot) daer gebracht. Eñ Feſtus
ſeyt: Agrippa Coninck/ eñ alle ghy mannen
die t'ſamen met ons hier tegenwoordich zyt/
ghy ſiet deſen man / vanden welcke alle de
menichte der Joden my aengeroepen heeft G
te Jeruſalem/ begeerende ende t'ſamen roe-
pende/ dat hy niet langer en behoort te leué.
Maer ic heb bevondẽ dat hy niet ter doot
weerdich zynde miſdaen en heeft. Eñ doen

deſe

dese selue appelleerde aendē Keyser/ so heb ic gesloten hem daer te senden/ Vandē welcke ick niet sekers en hebbe dat ick den heere schrijuē mocht. waerom so heb ick hē voors gebroght tot v lieden / ende aldermeest tot v ghy Coninc Agrippa/ op dat ick (onderstoeck ghedaen hebbende) yet mach hebben dat ick schrijuen mochte/ want het dunct my onredelick / eenen gevangen te senden/ ende zijn saken niet te kennen te gheuen.

Hoe Paulus den Coninck Agrippa ende alle den raet zijn geloue verthoocht, verclarende hoe hy totten geloue ghecomen is, ēn hoe hy de hoorders vermaent tot dat Christen geloue.

Dat xxvj. Capittel.

A MAer Agrippa heeft tot Paulum geseyt: U wordt georlooft te spricken voor v seluen. Doē heeft Paulus met wtgerecte hant hem begonst te verantwoorden: Van alle t'ghene daer ick af beclaecht worde vanden Joden/ Coninc Agrippa/ acht ick my gelucksich te zijne / aengesien dat ick my hedē by v verantwoorden sal/ aldermeest want ghy wel weet alle de gewoonten ēn vragen die onder de Joden zijn. waerom so bidde ic v/ dat ghy my gedoochsamelick hoort. Ende voorwaer mijn leuē van mijnder iongheyt/ d'welck vā eerst geweest is onder mijn volc in Jerusalem kennen alle de Joden/ kennende my te voren vā eerst (wilden sy getuygenis geuen) dat ick na de sekerste maniere van leuen van onser religien heb geleeft een B Pharisēus. Ēn nu inde hope der belofte die tot onsen vaderen gedaen is van Gode/ staē ick den oordeel onderworpē/ inde welcke ons twaelf geslachten nacht ēn dach dienende hopen te comen. Van welcker hopen ick beticht worde vanden Joden/ o Coninc/ waerom duncket by v lieden ongelooffelick te zijne/ ist dat Godt de doodē verwect?

Ēn ick hadde voorwaer gemeynt/ dat ick teghen den naem Jesu van Nazareth soude veel hebben moeten doen ter contrarien.

Act. 9. 21. 9. 2. 11. 2. 4. D'welc ick oock gedaen hebbe te Jerusalem ēn veel vanden heyligē heb ick in kerckers gesloten hebbende vanden princen der Priesteren macht genomen/ ēn als sy gedoot C worden so droech ick dat vonnis ouer. Ēn door alle de Synagogen henlieden dickmael pijnighende/ dwanck ickse te blasphemeren/ ēn noch meer tegen henlieden rasende / vervolchde ic henlieden tot inde vremde steden/

Act. 9. 2. 3. om welcke sakē doen ick ginck na Damascum met machte ēn orlof van de Princen der

Act. 9. 2. 3. 11. b. 2. Priesteren/ soo heb ick inden middach op den wech gesien (o Coninck) dat my wtē hemel een licht meerder dan de claerheyt der Sonnen omschenē hadde/ ēn de gene die met my waren. Ēn doen wy allegader ter aerden nedergevallen waren/ so heb ic gehoort een stemme tot my sprekende in Hebreuwscher talē: Saule Saule/ waerom vervolchdy my? Het is v hart tegen een steeckD yser mettē voetē te stootē. Ēn ic seydet wie zijt ghi Heere? Maer de Heere seyde: Ic ben Jesus dē welckē ghi vervolcht. Maer richt v op/ ēn staet op v voetē/ want daerom heb ick v geopenbaert/ om dat ic v maken soude een dienaer ēn een getuyge der dingē die ghi gesien hebt/ ēn van t'gene daer ick v in opē- 17 baren sal/ verlossende v van de nacien ēn 18 Heydenen/ tot de welcke ic v nu sende/ om hare oogen opē te doē/ dat sy bekeert mogen worden vande duysternissen totte lichte/ ēn vā Satanas macht tot Godt/ op dat sy ontfangen mogen verghiffenisse van sonden/ ēn een deel onder de Heyligen door het ghe- 19 loone dat in my is. Daerom o Coninck E Agrippa/ ick en heb der hemelscher openba- 20 ringen niet ongheloouich geweest. Maer Act. 9. d. 20. c. 28. 13. c. 14. 14. d. 1. den genen die te Damasco zijn eerstmael/ ēn te Jerusalem ēn ouer alle d'lantschap vā Judeen/ ēn den Heydenē verkondichde ick dat sy penitentie doen souden / ēn henlieden bekeeren souden tot Godt/ doende weerdighe 21 werckē der penitencien. Om dese sake heb- Act. 21. f. 30. ben de Joden (doen ick inden tempel was) my gevangē/ ēn arbeyddē willende my doo- 22 den. Maer geholpen zijnde door de hulpe Gods staē ick noch tot op den dach van heden/ betuygende den minsten ēn den meestē/ niet seggende buyten t'gene dat de Propheten ēn Moyses geseyt hebben toecomēde te 23 zijne/ oft Christus lijdē soude/ oft hy d'eerF ste wt de verrysenisse der dooden het licht soude verkondigen den volcke ēn den Hey- 24 denen. Doen hy dese dinghen sprack/ ende hem verantwoorde/ so heeft Festus met luyder stemmen geseyt: Paule ghy raest/ groote 25 geleertheyt brengt v tot ontsinnicheyt. Ēn Paulus: Ick en rase niet (seyt hy) o alderbeste Feste/ maer ick spricke woordē der waer- 26 heyt ēn der soberheyt. want de Coninck weet hier af/ totten welcken ick doochtelick spricke/ wāt ick meyne dat hem vā desen dingen niet onbekent en is. want geen vā desen en isser in eenigen hoeck geschiet. Ghe- 27 loofde ghy Coninck Agrippa den propheten? Ick weet wel dat ghy die ghelooft. Maer G Agrippa seyde tot Paulū: Op een luttel naer 28 beweerdt ghy my Christen te worden. Ēn Paulus seyde: Ic wenusche by Gode/ in luttel ēn int groote niet alleen v/ maer oock alle diet hedē hooren/ alsulck te worden als ic ben/ 29 wtgenomen dese banden. Ēn de Coninc is opgestaē ēn de President/ ēn Bernice/ ēn die 31 by hem saten. Ēn doen sy op een syde gegaen waren/ so spraken sy tot malcanderē/ seggēde: Dese man en heeft niet misdaē dat der doot oft der ghevanghenissen weerdich is.

32 Maer Agrippa heeft Festo geseyt: Desen man haddemen moghen laten vry gaen/ en hadde by aen den Keyser niet geappelleert.

Hoe Paulus in een schip gegaen is met capiteyn Iulio, om te Roome te comen, ēn hoe t'schip brack, maer nochtans niemant en verdranck.

Dat xxvij. Capittel.

1 MAer doent gheordineert was dat by in A Italien te schepe varē soude/ ēn datmen Paulum metten anderen gevangenen soude leueren den hondersten man Julius ge- 2 naemt van de Keyserlicke bende/ so zijn wy opgheclommen in een schip van Adrameten/ ende beghinnende te varen omtrent de plaetsen van Asien/ wy hebben afgheseylen

Ik iij van

vanden lande / ende Aristarchus de Macedonaen die van Thessalonica was/ by ons blijuende. Maer des ander daechs zijn wy gecomen tot Sidon. Eñ Julius beleefdelick Paulum tracterende/ heeft hem laten vrij gaen tot synen vrienden / eñ sy selue besorgen. Eñ doen wy van daer afgesteken waré/so hebbé wy gescheept onder Cypren/ om dat de winden contrarie waren. Ende schepende door de zee van Cilicien eñ Pamphilien/wy zijn gecomé te Lystren/welck is een stadt van Lycien/ eñ de hondertste man vindende daer een schip vã Alexandrien varende na Italien/ heeft ons daer in ouergeset. Eñ doen wy veel dagen lancsamelick voorts voeren/eñ nauwelicks gecomen waren tegen ouer Gnidum(wãt den wint ons belettede)so zijn wy gheschcept aen Creten by Salmonem/ eñ nauwelicx daer neffens varende/zijn wy gecomé tot een plaetse/ die genoẽt wordt goede hauenen/waer by was de stadt Thalassa. Maer alsser veel tijts voorby was / eñ dat nu geen vrij schipvaert en was/om dat het vasten nu lange te voren gedaert hadde/so troostese Paulus/ seggẽde tot henlieden: Ghy mannen ick sie wel dat dese schipvaert beghint te zijne met hinder eñ met veel schadé/ niet alleen vandé last eñ vanden schepe/ maer ooc van onse sielen.

Maer de hondertste man gheloofde meerden stierman / eñ den piloot/dan t'ghene dat van Paulus geseyt wordt. Eñ doent geen bequaem haué en was/ om daer te ouerwinteren/so hebbender dele eenen raet gesloten van daer te schepé / op dat sy in eeniger manieren comẽde te Phenicen/ daer soudé mogen ouerwinteren/welck is een hauene van Creten/ siende tegen den Suytwestē eñ den Noortwesten wint. Eñ doender eenē suyden wint waeyde / meynẽde dat sy nu haerlieder voornemen haddé/doen sy van Asson af gesteken waré/voeren sy voorby Creten.

Maer niet lange daer na/so heeft hem eenē stormende wint tegen haer geheuen/die genoemt wordt den Noortoosten wint. Eñ doen t'schip gegrepen was/eñ niet en conste wederstaen den wint / latende het schip den winden/ worden wy gedreuen. Eñ tot een eylant af varende/d'welck ghenoemt wordt Cauda/hebbé wy nauwelics eenē boot connen gecrijgen. Eñ dien opgenomē zijnde/ so gebruycten sy hulpe/het schip toe bindende/vreesende dat sy int Syrten vallen soudé/ eñ een tonne nederlatende / voeren sy alsoo.

Maer als wy crachtelick vant onweder herwaerts eñ derwaerts geworpē waren/ so hebbé sy des anderē daechs eenē wtworp gedaen / eñ op den derden dach hebben sy des schips gheresschappen met haerlieder selfs handen wech geworpē. Eñ doender noch sonne / noch sterren en schenen binnen veel dagē / eñ daer geen cleyn tempeest aenstaēde en was/so was doen alle de hope onser salicheyt benomen. Eñ als sy lange gevast hadden/ doen heeft Paulus staende int midden van henliedē geseyt: O ghi mannen het was voorwaer noot / dat ghy (my ghehoort hebbēde/ niet en soudt geuarē hebben van Creten/ eñ verhoeden dit verdriet ende verlies. Eñ nu rade ick v goets moets te zijne/ wãt daer en sal niemandts zielverlies wesen vã v allē dã alleen des schips/ want desen nacht heeft de Engel Gods by my gestaen/wien ick toebehoore/ eñ wien ic diene/ seggēde: En vreest niet Paule/ Ghy moet voor den Keyser staen / eñ siet Godt heeft v gegeuē alle die met v te schepe varē. Daerom weest goets moets ghi mannē/ want ick geloone Gode/ dat dit also zijn sal/ gelijck mi geseyt is/ maer wy moetē in eē eylandt comen. Maer na dat den veerthienstē nacht ouer quam als wy voerē in de zee vã Adria omtrēt der middernacht/ so docht den schipluyden dat henlieden eenich lantschap vertoonde. De welcke ooc het dieploot nederdalende/ hebbē geuonden twintich vadems diepte/ eñ eē luttel vã daer verscheyden zijnde/hebbē sy geuondē vyfthiē vadems diepte. Maer vreesende dat wy aē eenige scherpe plaetse comē soudē/ worpēde wt dat achterste des schips vier anckerē/verlāgde henlieden dat dach wordē mocht. Maer als de schipluyden sochten wt dat schip te vlieden/ als sy cenē boodt in de zee neder gelatē haddē/ onder t'decksel als oft sy begonstē de anckerē vā t'voorste des schips wt te worpē/ so heeft Paulus geseyt tottē hondertsten man/ eñ tot de crijschknechten T'en zij dat dese in t'schip blijuē/so en moecht ghy niet behoudē worde. Doen hebben de crijschknechten de zeelen vandē boote afgesnedē/ eñ hebbē dien laten wtvallen. Eñ doent begonste licht te wordē/so badt Paulus henlieden allē/dat sy spijse nemen souden seggēde: Tot heden op den veerthiensten dach blijdy verwachtēde al vastende/niet nemēde/ Daerom bidde ic v lieden/dat ghi spijse neemt/ om uwer welvaert. wāt daer en sal niet eē hayr vã eenich v lieder hooft verlorē gaen. Eñ doen hi dat geseyt hadde/nemende broot/heeft hy Godt gedanct int aenschyn van henliedē allen / eñ doen hi dat gebrokē hadde/so heeft hy begonnen t'eten/ eñ als sy alle beter gemoet ghewordē waré so hebbē sy selue ooc spijse genomen. Eñ wy waren alle int schip twee hondert sessentseuentich sielen. Eñ als sy versaedt waren met spijse/ soo hebben sy het schip verlicht/ worpende terwe in de zee/ eñ doent dach ghewordē was/so en kenden sy het landt niet / maer sy bemerctē een hauene hebbende eenen oeuer in de welcke dachten sy(waert dat sy constē) het schip wt te sturē.

Eñ doen sy de anckeren op getrockē hadden/ beualen sy henliedē der zee / t'samē ontbindende de banden vandē roerē / ende den seylboom opgeheuen hebbēde na dat wayen des wints/voerē sy na den oeuer. Eñ als wy gedreuē warē aen een hooft/ hebbēde de zee aen beyde zydē/ so hebben sy t'schip daer aen ghestooten/ eñ het voorste deel bleef vast staēde onberoerlick / maer het achterste deel brac af vā de cracht der zee. Eñ den raet der crijsch-

crijchknechten was/ dat sy de gheuangenen
souden dooden / op datter niemandt (als hy
wtgeswommen ware) en soude ontvlieden.
Maer de hondertste man willende Pau-
lum behouden/ heeft verboden dat te doen/
en hy heeft geboden / dat de gene die swem-
men connen / henselue eerstmael wtwerpen
souden en ontvlieden/ en ten lande opcomē/
en de andere voerden sy op plancken / en
de sommighe op de stucken die vande schepe
waren. En alsoo ist gheschiet dat alle de sie-
len ontquamen te lande.

Hoe Paulus te lande gecomen zijnde, en vier stukende, van een aeder slanghe gebeten werdt, ende Publius vader niet noch meer andere vā de coorsen geneest. En hoe hy te Roomē coom. Dat xxviij. Capittel.

A Ende doen wy ontcomē waren so hebben
wy vernomen dat het eylandt Mitilene
genaemt was. Maer de Barbarē en bewe-
sen ons geē cleyn beleefdheyt. wāt een vier
stokende sy hebben ons alle vermaeckt / om
den reghen die ouer ons quam en de coude.
En doen Paulus een menichte vā rijserē
vergadert hadde / ende die geleyt hadde opt
vier/ en daer een adere vande hitte wtgeco-
men was/ so is die in sijn hant geuaren. En
doen de Barbaren sagē de beeste hangende
aen sijn handt / so seydē sy tot malcanderen:
Voorwaer dese mensch is een doodslager/ dē
welcken (als hy wt der zee ontcomen is) de
B wrake niet en laet leuē. Maer hy de beeste
int vier afschuddēde en heeft geen quaet ge-
voelt/ maer sy meyndē dat hy soude geswol
len hebben/ en terstont geualle en gestorue.
Maer doen sy lange verbeyddē / en sagē dat
hem niet quaets en geschiede/ haren sin ver-
anderende sy seyden dat hy Godt was. En
op de plaetsen warē de hoeuen vandē Pub-
lio des eylants Publius genaemt/ de welcke
ons ontfangende heeft ons drij dagen vrien
delijc getracteert. En het gebuerde dat Pub
lius vader vā de coorsen en vādē roodē loop
gequelt te bedde lach. Tot welckē is Pau
lus ingegaen/ en doen hy gebeden hadde/ en
sijn handen op hem gheleyt/ so heeft hy hem
C geneesen. Doen dat gheschiet was/ so qua-
men oock tot hem alle die in dat eylant sie-
ken hadden/ en sy worden geneesen/ de welcke
ons oock met veel eeren gheeert hebben/ en
doen wy te schepe wech voeren/ soo hebben
sy ons mede ghegheuen dat ons van noode
was. En na drij maenden voerē wy in een
schip van Alexandrie/ d'welck in dat eylandt
ouergewintert hadde / d'welc hadde een ba-
niere der Castoren. En doen wy gecomen
waren tot Siracusen/ so hebben wy daer ge
bleuē drij dagē. En vā daer rōtsomme aen
d'lant varende wy zijn gecomen te Rhegie/
en doen na eenen dach als den suyden wint
wacyde/ so zijn wy den tweeden dach geco-
D men te Puteolen/ en doen wy aldaer broe-
ders geuondē hadde / so zijn wy gebedē daer
te blijuen by henlieden seuen dagen / en also
zijn wy te Roomen gecomen. En vā daer/
doent de broeders gehoort hadden/ so zijn sy
ons te gemoete gecomen tot Appius merct
toe/ en de drij tauernen. De welcke als Pau-
lus gesien hadde/ so heeft hy Godt dancken-
de betrouwen genomen. Maer als wy te
Roomen gecomen waren/ so ist Paulo geor
loft dat hy alleen bijuē soude met eenen ruy
ter die hem bewaerde. En na den derden
dach heeft hy te samen gheroepen de princi-
paelste der Joden. Ende als sy te samen ge-
comen waren / soo seyde hy henlieden: Ghy E
mannen broeders/ ick niet tegen ons volck
doende / oft onser vaderen ghewoonte/ ben
ghebonden van Jerusalem gheleuert in de
handt der Romeynen. De welcke (als sy
van my een ondersoeck gedaen hadde) heb-
ben my willē vrij laten gaen/ om datter geen
sake des doots in my en was. Maer want
de Joden daer teghen seyden/ so ben ick be-
dwonghen gheweest aenden Keyser te ap-
pelleren niet als oft ick ergens af mijn volc
wilde beschuldighen. Alons om dese sake
heb ick ghebeden om v lieden te sien/ en aen
te spreken want om de hope van Israel ben
ick met deser ketenen omvanghen. Maer
sy hebben tot hem geseyt: wy en hebdē noch
brieuen van v ontfanghen wt Judeen noch
ghien broeder aencomēde en heuet ons ge-
boodschapt/ oft yet quaets van v gheseyt.
Maer wy begheeren van v te hooren wat
ghy gevoelt. want vā dese secte is ons ken-
lick/ datmen die tot alle plaetsen wederseyt. F
Ende doen sy heni eenē dach gestelt had-
dē so zijnder tot hem vele gecomē inde her-
berge/ den welckē hy verclaerde / betuygen-
de het rijck Gods / en hen wtsmakende van
Jesu wt Moyses wet/ en wt de Propheten/
van smorgēs totten auont toe. En de som
mige geloofden t'gene datter geseyt worde/
maer de sommige en geloofdens niet. En
doen sy onder malcanderen niet ouer een en
quamen/ so scheyden sy van een/ Paulo seg-
gēde een woort / dat de heylige geest wel ge
seyt heeft door Isaiam dē Propheet tot on-
se vaderen/ seggende: Gaet henen tot dit G
volck/ ende segt tot henlieden: Met ooren sult Isai.6.c.9.
gy horen ende niet verstaē / ende siende Mat.13.b.14.
sult sien/ en niet bekennen/ want t'herte Marc.4.b.12
van desen volcke is dick geworden/ en met- Luc.8.b.10.
ten ooren hebben sy swaerlick ghehoort / en Iohā.12.f.40.
hen ooghen hebben sy toeghedruct/ dat sy by Rom.11.b.8.
auontuere niet sien en souden metē oogen/
ende metten ooren horen/ ende metter her-
ten verstaen/ ende dat sy bekeert worden/ en
dat ick se ghenese. Waerom v zy bekent dat
den Heydenen ghesonden is dese salicheyt
Gods/ ende sy sullent horen. Ende doen
hy dit geseyt hadde/ so zijn de Joden vā hem
wtgegaē / hebbende onder malcanderē veel
twistighe vraghen. Ende hy is twee ghe-
heel iaren ghebleuen in sijn geleyde ende hy
ontfinckt alle die tot hem quamen/ pre-
kende het rijck Gods / ende leerende datter
is vanden Heere Jesu Christo / met alder
vrijheyt onverboden.

Hier volcyndet de wercken
der Apostelen.

De Epiſtel van S. Paulus totten Romeynen.

Paulus voorghende ſijn liefde tot de Romeynen, verclaert dat de Heydenen Gods kenniſſe, die ſy wt de ſinnelicke ſaken hadden, verworpende by tedene van Godt verlaten zijn, en gheualle zijn in veel leuckr ſonden.

Dat eerſte Capitel. ✠

1 PAulus een dienaer Jeſu Chriſti/ een geroepen Apoſtel wtgeſchey- 2 den tot dat Euangelie Gods/ 3 (d'welck hy voorthys beloeft hadde door ſijn Propheten in de heylighe ſchriftueren) van ſijnen ſone die 4 hem gheworden is wt Dauids ſade nae den vleeſche/ en die nae den gheeſt die heylich- 5 macet/ te voren is geordineert een crachtich ſone Gods/ wt de verrijſenniſſe der doden ons Heeren Jeſu Chriſti/ door den welc- 6 ken wy ontfangen hebben de gracie ende de apoſtelſchap/ om onderdanich te zijne den gheloone in alle de Heydenen om ſijnen naem/ onder de welcke ghy oock zijt van- 7 den gheroepenen Jeſu Chriſti. ✠

Allen die te Roomen zijt Gods beminde gheroepen heylighen/ Gracie ſy v en vrede van Godt onſen vader/ en van onſen Heere Jeſu Chriſto. Ten eerſten ſo danck ick my- 8 nen Godt door Jeſum Chriſtum voor v allen/ om dat v gheloone vercondicht wordt B ouer alle de werelt. want Godt is myn 9 ghetuyghe/ den welcken ick diene in mijnen geeſt/ int Euangelie ſijns ſoons/ dat ick ſonder ophouden uwer ghedachtich ben altijt 10 in mijn gebeden biddende oft ick in eenigher voegen ten laetſten eens een geluckige reyſe mocht hebben door den wille Gods tot v lieden te comen. want ick begheer v lieden 11 te ſien/ op dat ick v mocht yet mede deylen van gheeſtelijcker gracien/ om v te verſterckẽ/ dat is om mede ghetroost te worden in v 12 lieden door uwe ende mijn geloone/ dat wy onderlingen hebben. Maer ick en wil niet 13 dat v onbekent zy broeders/ dat ick diemael heb voorgenomen tot v lieden te comen (en ick ben belet geweeſt tot nu toe) op dat ick eenige vrucht mocht hebben onder v lieden/ gelijck ick ooc hebbe onder d'ander Heydenen. Den Griecken en Barbaren/ den wy- 14 ſen en onwijſen ben ic een ſchuldenaer. Al- 15 dus (ſo vele alſt in my is) ben ic bereet v lieden/ooc die te Roome zijt/ het Euangelie te vercondigen. want ick en ſchame my van 16 dat Euangelie niet. want het is een cracht Gods ter ſalicheyt henlieden allen/ diet ge- looven eerſtmael den Joden/ende oock den Griecken/ want de rechtueerdicheyt Gods 17 wordt daer in gheopenbaert wten geloove int gheloove/ alſſer gheſchreuen is: Ende de C rechtueerdige leeft wten geloove. want de 18 Abac. 2. 4 Heb. 10. g. 11. Galat. 3. b. 11. gramſchap Gods wordt geopẽbaert wt den hemel ouer alle ongoddelicheyt en onrecht- ueerdicheyt ſulcker menſchen/ die Godts waerheyt in ongherechticheyt onthouden.

19 want watmen vã Godt kennẽ mach/ dat is openbaer in henlieden/ want Godt heuet 20 henlieden geopenbaert/ want ſijn onſienlicke dingẽ worden beſchouwet door het verſtant/ vã dat ſchepſel der werelt/ door ſulcke dingẽ die gemaect zijn/ Oock mede ſijn eewighe macht en ſijn Godheyt/ alſo dat ſy gheen Epheſ. 4. 17. d. 18. 21 onſchult en hebben. want als ſy Godt ghekent hadden/ ſo en hebben ſy hem als Godt niet geeert/ oft gedanct/ maer ſy zijn ydel geworden in haerlieder gedachten/ en hen on- 22 wijs herte is verdonckert geworden. want ſeggheude henſeluen wijs te weſen/ zijn ſy 23 dwaſen geworden/ en ſy hebben de glorie vandẽ onbederffelickẽ Godt verandert in de gelyckeniſſe van eens bederffelics menſchen beelt/ en der vogelẽ en der viervoetiger beeſten/ ende der cruypender dieren. Daerom heeftſe Godt geleuert in de begeerten haers hertẽ in onſuyuerheyt/ alſo dat ſy harẽ lichamen verſmaethedẽ aendoen ſouden in hen- 25 liedẽ ſelue/ die Godts waerheyt verandert hebben in logenen/ en hebben geeert en gedient den ſchepſel meer dã den ſchepper/ die ghebenedijt is inder eewicheyt/ Amen. 26 Daerom heeftſe Godt geleuert in ſchan- D delicke luſtẽ. want haerlieder vrouwẽ hebben verandert het natuerlic gebruyc/ in ſulc 27 gebruyck dat tegen natuere is. Deſgelycks oock de mannen/ latende dat natuerlick gebruyck der vrouwen/ zijn hittich geworden in haerlieder luſten tot malcanderen/ mans met mans vuylicheyt bedrijuẽde/ en dẽ loon (die daer toe behoorde) van haerder dolingt in henſeluen ontfangende. En gelijc ſy niet geacht en hebben Godt te kennen/ ſo heeft- ſe Godt geleuert in eenen verkeerdẽ ſin/ dat ſy doen ſouden t'ghene dat niet en behoort/ 29 vervult met alle booſheyt/ quaetheyt/ on- cuyſheyt/ giericheyt/ archeyt/ vol nijdicheyt/ doodſlach twiſt/ bedrieghelicheyt/ quaetwil- 30 licheyt/ oorblaſers/ laſteraers/ ſchumpers/ hooverdige/ opgeblaſen/ quaet vinders/ den 31 ouders ongehoorſaem/ onverſtandich/ on- vriendelick ongetrouwe ongenadich. De welcke als ſy Gods rechtueerdicheyt gekẽt hebben/ en hebben niet verſtaen/ dat de gene die ſulcke dinghen doen/ der doodt weerdich zijn/ niet allen dieſe doen/ maer oock die con- 32 ſenteren den ghenen dieſe doen.

De Apoſtel ſtraft de ſoden, ſeggliende dat ſy niet alleene in die ſonde den Heydenen gelijck zijn, maer in eeniger manieren arghet ende quader.

Dat ij. Capittel.

1 DAerom zydy ſonder onſchult o menſche/ A ſo wie ghy zijt die oordeelt. want int gene Matth. 7. 1. daer af dat ghy eenen anderẽ oordeelt/ ſo ver- doemdy v ſelue/ want ghy doet de ſelue din- 2 gen die ghy oordeelt/ want wy weten dat het oordeel Gods is na de waerheyt ouer de gene 3 die alſulcken dingen doen. Maer meyndy dit o ghi menſch die oordeelt de gene die ſulc- ke dinghen doen/ ende doet de ſelue dat ghy 4 ontvlieden ſult het oordeel Gods? Oft ver- ſmaedy de rijckdommen van ſijnder goet- heyt en lijdtſaemheyt ende lanemoedicheyt/

niet

niet wetende dat de goedertierēheyt Gods
v ter penitēcien aēleydt? Maer na v hert=
heyt eñ v onboochlaem herte der penitēcien/
soo vergadert ghy v eenen schat der gram=
schappen inden dach der gramschappen / eñ
der openbaringen van Gods rechtueerdich
Mat.16.d. oordeel/ die eenen yeghelicken sal geuen na
B syn wercken. Dat is te weten/ den genen
die nae gedoochlaemheyt des goede werks/
glorie eñ eere / eñ onbederfflicheyt soecken/
het ewich leuen / Eñ den genen die van=
der twerdrachticheyt zyn / eñ die der waer=
heyt niet onderdanich en zyn maer ghelooc=
uen der ongerechticheyt / gramschap eñ on=
weerdicheyt. Tribulacie eñ bangicheyt in
alle siele vandē mēsche die quaet doet / van=
den Jodē eerstmael eñ dē Griecke. Maer
glorie eere eñ vrede allen den genē die goet
doen / dē Jodē ten eersten eñ den Griecken.
✠ want daer en is gheen wtnemen van
Deu.10.d.17 persoonen by Gode. want alle die sonder
2.Para.19.c.7 wet gesondicht hebben/ die sullē sonder wet
Iob 14.d.19. vergaen. Ende so wie in de wet gesondicht
Act.10.e.34. hebben/ die sullē door de wet geoordeelt wor=
Mar.7.d.11. Iaco.1.d.22. den. want de hoorders der wet en zyn
niet rechtueerdich by Gode/ maer de doen=
ders der wet sullē gerechtueerdicht wordē.
C want aengesien dat de Heydenē die geen
wet en hebbē/ natuerlick de dingen der wet
doen/sulcke de wet niet hebbende / zyn hen=
lieden selues een wet/ die tooné het werck
des wets gheschreuen in haerlieder herten/
haerlieder eygen conscientie henlieden ghe=
tuyghenisse geuende/ eñ door de ghedachten
malcanderen beschuldighende/ oft ontschul=
digende / inden dach als Godt oordelē sal
de verborgentheden der menschen / na myn
Euangelie door Jesum Christum. *
Maer ist dat ghy een Jode toeghenaemt
wordt ende rustet in de wet/ ende glorieert
in Gode/ ende weet synen wille / eñ pryst
de profytelickste dingen/ geleert zynde door
de wet / betrout v selues te zyne eenen
leytsman der blinden / een licht der gheentre
die in duysternissen zyn/ eenen onderwy=
ser der onwysen/ eenen meester der onmon=
diger kinderen hebbende het exemplaer der
wetentheyt eñ waerheyt in de wet. Daer=
om ghy die eenen anderē leert/en leert v sel=
uen niet / ghy die predict datmen niet stelen
en sal steelt selue: Ghy die segt datmē geen
ouerspel doen en sal / doet selue ouerspel:
Ghy die de afgodē versmaedt berooft Godt
van syn eere: Ghy die in de wet glorieert/
onteert Godt door de ouertredinge der wet
D (wāt den naem Gods wordt door v lieden
Isai.52.b.5. Ezec.36.d.20 gheblaspheneert onder de Heydenen/alsoot
gheschreuen is) De besnydenisse is waer=
voor profytelick / ist dat ghy de wet onder=
houdt / maer ist dat ghy een ouertreder der
wet zyt / soo is v besnydenisse een onbesne=
denheyt geworden. Daerom ist dat de on=
besnedenheyt de rechtueerdicheden der wet
bewaert / en sal diens onbesnedenheyt niet
een besnydenisse gherekent worden/ ende
en sal t'gene dat wt der naturē onbesneden
is/de wet-volbrengende v niet oordeelen/ die
door de letter ende besnydenisse eē ouertre=
der der wet zyt: want t'en is gheen Jode
die dat int openbaer is/noch t'en is geen be=
snydenisse die int openbaer inden vleesschē
besnydenisse is. Maer die int verborghen
een Jode is/dat is een Jode/ende de besny=
denisse des herten is een besnydenisse inden
geest niet na de letteren/welcks lof niet van=
den menschen/maer van Gode is.

Hier betoont hy, waer in de Ioden beter waren dan de Heydenen, toonende dat de Ioden soo wel als de Heydenen Gods gracie ghebreck hadden.

Dat iij. Capittel.

VAt heeft dan de Jode meer? oft welck A
is het profyt der besnydenissen? Vele
in alle manieren. Ten eersten / want hen=
lieden betrouwet zyn de woorden Godts/
want wat leydt daer aen/al ist dat de som
mighe van henlieden niet ghelooft en heb=
ben? Heeft hen ongheloouicheyt Gods ge=
looue ydel ghemaect? Dat sy verre. want 1.Tim.1.c.15
Godt is warachtich maer alle mensch is lo= Iohā.3.d.33.
genachtich alsoot geschreuen is: Op dat ghy Psal.115.a.11
moecht gerechtueerdicht wordē in v woor= Psal.50.a.5.
den eñ verwinnen als ghy geoordeelt wordt.
Maer ist dat onse ongherechticheyt de
rechtueerdicheyt Gods prysclick maect/wat
sullen wy seggen? Is Godt dan daerom on
gerechtich dat hy daer ouer vergramt? Ick
spreet na den mensch. Dat sy verre. Anders
hoe sal Godt dese werelt oordelen? wāt ist
dat Gods waerheyt door myn logene ouer=
vloediger ghewordē is tot zynder glorien/
waerom worde ick dā noch als een sondaer
geoordeelt? eñ niet (als wy geblaspheneert B
worden eñ gelyck de sommighe spreken dat
wy seggen) laet ons quaet doen/ datter goet
af come / der welcker verdoemenisse recht=
ueerdich is. Hoe dan? Gaen wy henlieden
te boven? geensins. want wy hebben met re
denen getoont dat de Joden ende Griecken
alle onder de sonde zyn/ alsoot geschreuē is:
Daer en is niemant rechtueerdich/ daer en Gal.3.d.22.
is niemant verstandich/ daer en is niemant Psalm.13.a.1.
Godt soeckende. Sy zyn alle beslyden afge= 52.a.3.
gaen/ sy zyn te samen onnut geworden/ daer
en is niemant die goet doet/ daer en isser ooc
niet een. Een open graf is haerlieder kele/ Psal.5.c.11.
met haren tongen deden sy bedriegelic. Ve= Psal.139.a.4.
nyn der aderē is onder haerlieder lippē/ der Psal.9.c.7.
welcker mont is vol vermaledydingen eñ Isai.59.b.7.
bitterheyt/ snel zyn hare voetē om bloet wt Pro.1.b.16.
te storten/ verderuinge eñ onsalicheyt zyn C
in hare wegen/ eñ den wech des vreedts en
hebbē sy niet gekent/ daer en is geen vreese Psal.35.a.2.
Gods voor haerlieder ooghen.
✠ Maer wy weten wel dat so wat de wet
spreect dat spreect sy tot de gene die inde wet
zyn op dat alle mont ghestopt worde/eñ dat
alle de werelt Gode onderworpen worde/
wāt wt de werckē der wet en sal geē vleesch
gerechtueerdicht wordē voor hē/ want door
de wet is de kennisse der sonden/ maer nu
is de rechtueerdicheyt Gods sonder de wet
geopenbaert/betuycht van de wet eñ van de
propheten. Te weten de rechtueerdicheyt

Gods

Gods door t'gheloue Jesu Christi in allen
eñ op allen die in hem gelouen / want daer
en is gheen onderscheyt/want sy hebben al-
legader gesondicht/ eñ hebben van noode de
glorie Gods/ Rechtueerdich gemaect om
niet door syn gracie/ door de verlossinge die
in Christo Jesu is/ den welckē Godt voor-
gheselt heeft tot een versoeninge doort ge-
loone in syn bloet/tot een vertooninge syn-
der rechtueerdicheyt/om de vergiffenisse der
D voorgaender sonden/ in Gods ghedooch-
saemheyt/ tot een vertooninghe van synder
rechtueerdicheyt in desen tyt/op dat hi mach
rechtueerdich zyn/ eñ rechtueerdich makēde
dē genē die daer is wtē geloue Jesu Christi.*
Waer is dan v gloriacie? Sy is wtgheslo-
ten. Door welcke wet? der werckē? Neen sy/
maer door de wet des geloofs. want wy
houden voorwaer dat de mensch gherecht-
eerdicht wordt doort gheloue / sonder de
wercken des wets. Oft is hy alleen der Jo
den Godt? en is hy der Heydenē Godt ook
niet? Ja hy is dit ook der Heydenen Godt/
want t'is ymmer een Godt/ die de besny-
denisse rechtueerdich maect wtē geloue / eñ
die onbesnedenheyt door t'geloue. Doen
wy dan de wet te niet door t'gheloue? Dat
zy verre/maer wy beuestighen de wet.

Paulus leert dat de rechtueerdichmakinge niet en ghschiet wt de wercken des wets, maer wt dat gheloue in Godt, als Abraham rechtueerdich geheeten is, ende dat de oude wet totter salicheyt niet ghenoech en is.

Dat iij. Capittel.

A DAerom wat sullen wy seggen dat Abra- 1
ham onse vader gheuonden heeft na het
vleesch? want is Abraham wt de wercken 2
gerechtueerdicht/so heeft hi glorie/maer niet
by Gode. wāt wat seyt de schriftuere? Abra 3
ham heeft Gode geloost/ eñ t'is hem gerekēt
Gene.15.b.6. ter rechtueerdicheyt. Maer den genen die 4
Galat.3.a.c. werct en wordt den loon niet toegherekent
Iaco.2.d.23. vā gracien/maer vā schult. Maer den genē 5
die niet en werckt/ maer ghelooft in hem die
dē ongoddelickē rechtueerdich maect/wordt
syn gheloue gerekēt ter rechtueerdicheyt/na
dat voornemen van Gods gracie. Gelijck 6
Dauid ook seyt de salicheyt des menschē te
Psal.31.a.1. wesen/ dē welckē Godt de rechtueerdicheyt
toerekent sonder wercken. Salich zynse 7
B der welcker sondē vergeuē zyn eñ der welc-
ker sonden bedeckt zyn. Salich is de man 8
den welcken Godt de sonde niet toegerekēt
en heeft. Hierom dese salicheyt/blijft die in 9
de besnydenisse/ oft ook in de onbesneden-
heyt? want wy segghen dat Abrahe t'gelo-
ue gherekent is ter rechtueerdicheyt. Hoe 10
is dat dan gherekent? wt de besnydinghe / oft
in de onbesnedenheyt? Niet in de besnydin-
ghe/maer in de onbesnedenheyt. Ende hy 11
heeft dat teecken der besnydingen ontfangē/
Gen.17.b.10. eenen segel van de rechtueerdicheyt des ge-
b.11. loofs/ de welcke is in de onbesnedenheyt/ op
dat hy een vader zyn soude der gheenre die
ghelouen door de onbesnedenheyt / op dat
dien ook soude gherekent worden ter recht-
ueerdicheyt/ eñ dat hy zyn soude een vader 12
der besnydingen/niet alleen den ghenen die
wter besnydingen zyn/ maer ook den genen
die navolgen de voetstappen des gheloofs/
welck daer is in de onbesnedenheyt ons va-
11 ders Abraham. want door de wet en is C
Abrahe de ghelofte niet gedaen oft synē sade
dat hy erfghenaē der wereit zyn soude/maer
14 door de rechtueerdicheyt des geloofs. wāt
ist sake dat sy die wter wet zyn/ erfghenaem
zyn/so is dat gheloue ydel gheworden de be-
15 lofte te niet ghedaen/ want de wet werckt
grainschap/wāt daer geen wet en is daer en
16 is ook geen ouertredinge. Daerom zyn
sy wten gheloue / op dat de belofte vast sou-
de wesen na de gracie alle den sade/ niet hem
die wter wet is alleen/ maer hem ook die wt
Abrahams gheloue is/ die een vader is van
17 ons allen/ also daer geschreuen is (Ick heb Gen.17.a.
v eenen vader van veel volckē gestelt) door
Gode/den welcken ghy gelooft hebt/ die le-
uende maect de dooden / eñ roept de dingen D
18 die niet en zyn / als de ghene die zyn/ de
welcke tegen hope in de hope gelooft heeft/
om dat hy worden soude een vader van veel
lieden/nae dat hem gheseyt is: Also sal v saet Gene.15.a.
wesen ghelijck de sterren des hemels/eñ dat
19 zant der zee. Eñ hy en is niet cranck ghe-
worden int gheloue / noch hy en heeft niet
aenmerckt syn verstorven lichaem/als hy by
nae hondert iaren oudt was/eñ den verstor-
20 uen buyck van Sara / ook en heeft hy in
de belofte Gods niet ghetwyfelt door wan-
trouwicheyt/maer is versterct geworst door
21 het gheloue/ geuende Gode de glorie/ seer
sekerlick wetende/dat Godt alle dat hi ghe-
22 looft heeft ook machtich is te doen. Daer-
om ist hem ook gherekent ter rechtueerdic-
23 heyt. Ende t'en is alleen niet gheschreuen
om zynent wille/dattet hem gherekent is ter
24 rechtueerdicheyt/ maer ook om onsent
wille/den welcken dat sal gherekent worden/
als wy in hem gelouen/die Jesum Christū
onsen Heere verwect heeft van de dooden/
25 die gelevert is om onse misdaden/ eñ ver-
resen is om onse rechtueerdichmakinghe.

Paulus bewijst hoe wy door het gheloue gherechtueerdicht zijnde, ook in ons benautheyt ons vermaken, aenghelien dat Christus voor de boosen is gestoruen, so sal hy veel te meer salich maken die in syn dierbaer bloedt ghereyncht zijn, want ghelijck wy door Adam alle verloren zijn, so zijn wy door Iesum alle behouden. Dat v. Capittel.

1 VWant wy dan ghecrechtueerdicht zyn wt A
den gheloue/ soo laet ons vreoe hebben
tot Gode/ door onsen Heere Jesum Christū/
2 door den welcken wy ook hebben eenen Ephe.2.d.18.
toeganck/ doort gheloue tot desen gracien/
daer wy in staen/ eñ glorierē in de hope van
3 de glorie der kinderen Gods. Maer niet
alleen dit/maer wy glorieren ook in de tri- Iaco.1.b.
bulacien/wetende dat de tribulacie patientie
4 voorts brengt/ ende de patientie proeuin-
5 ghe/ende de proeuinghe hope / eñ de hope
en beschaemt niet/want de liefde Gods is Hebr.6.a.
wtgestort in onse herten door den heyligen
gheest die ons ghegheuen is.
6 ✠ want waerom is Christus (doen wy Hebr.2.a.
noch cranck waren nae den tyt) door de on- Gala.4.
7 goddelicke ghestorven? want nauwelicks 1.Petr.3.a.

en

en sterft yemant voor eenen rechtueerdigen/ want voor eenen goedē soude by auontueren yemant dorren steruen. Maer Godt
3 pryst ons aen zyn liefde tot ons want (doen wy noch sondaers waren) so is Christus
B voor ons gestoruen. Daerom veel te meer
9 sullē wy nu gherechtueerdicht zynde door syn bloet / verlost zyn van de gramschap door hem/ want ist dat wy doen wy vianden waren/Gode versoent zyn / door de doot syns soons/veel te meer sullē wy behoudē worde in syn leuē nu wy versoent zyn. Eñ niet al-
11 leen dit/maer wy glorierē ooc in Gode/door onsen Heere Jesum Christū / door dē welkē wy nu de versoeninge ontfangē hebbē.*
✣ Daerom gelyck door eenen mensch de
12 sonde in dese werelt gecomen is / eñ door de sonde de doot/eñ also is de doot in alle mensche voorts doorgegaen/ inden welcken sy alle gesondicht hebben. Wāt tot de wet toe
13 was de sonde inde werelt/ maer de sonde en worde niet geacht / doē de wet niet en was:
14 maer de doot heeft geregneert van Adam
C tot Moysen toe / ooc in de gene die niet ge-
Genes. 3. sondicht en hebben / in de ghelyckenisse van Adams ouertredinge/de welcke is cē figure vanden toecomenden. Maer de gaue en is
15 niet ghelyck de misdaet. want ist datter door de misdaet van eenen vele ghestoruen zyn / veel te meer heeft de gracie Gods eñ de gaue door de gracie van eenen mensch Jesu Christo in veel menschē ouervloedich geweest. Eñ gelyck door eenen de sonde
16 is/also en is de gaue niet/want het oordeel is voorwaer wt eē sonde ter verdoemenissen/ maer de gracie is wt veel misdadē ter rechtueerdichmakinge. Wāt ist sake dat in eens
17 misdaet de doot heerschappye ghehadt heeft door eenen / veel te meer sullē de gene die de oueruloedicheyt der gracien ende der gauē ende der rechtueerdicheyt ontfangen/ int leuen regneren door eenen Jesum Christum.
D Aldus gelyck door eens menschē misdaet
18 d'oordeel gecomē is in alle menschen ter verdoemenissen / alsoo is oock door eens menschen rechtueerdicheyt de gracie gecomen in alle menschē tot rechtueerdichmakinge des leuens. want gelyck door eens menschen
19 onghehoorsaemheyt vele sondaren ghestelt zyn / also sullen oock door eens menschens gehoorsaemheyt vele rechtueerdich gemaect worden. Maer de wet is hier en tusschen
20 ingecomen/om dat de misdaet oueruloedich sonde worden. Maer daer de misdaet oueruloedich ghewest is / daer heeft de gracie noch ouerulodiger geweest/ op dat (gelyc
21 de misdaet ghoregneert heeft ter doot) also ooc de gracie sonde regneren door de rechtueerdicheyt ten ewigen leuen/ door Jesum Christum onsen Heere. *

De Apostel leert dattmen in de sonde niet blyuē en sal, maer dattmen deuchdelick wercken sal.

Dat vj. Capitel.

1 WAt sullen wy dan seggben? Sullen wy in de sonde blyuē/ op dat de gracie mach ouerulocdich worden? Dat sy verre. Wāt wy die der sonden gestorben zyn/ hoe sullen wy daer in noch leuen?
3 En weetty niet dat wy alle die ghedoopt Gala. 3. d. 27.
syn in Christo Jesu / in syn doot ghedoopt
4 zyn? Wāt wi zyn met hem t'samen begrauē door het doopsel in de doot / op dat ghelyck Christus verresen is van de dooden / door de glorie des vaders/ wy oock also souden in Heb. 9. d. 14. 11. a. 1.
5 nieuwicheyt des leuens wandelen. want 1. Pet. 1. a. 1.
ist dat wy mede ingeplant zyn gewordē ter Ephe. 4. f. 11.
gelyckenissen van synder doot / so sullen wy Colo. 3. b. 10.
ooc mede der verrysenissen in geplant wesen. Dit wetende dat onsen onden mensch
6 mede ghecruyst is / om dat bedoruen sonde worden dat lichaem der sondē/op dat wy voortaen der sonden niet dienen en souden.
7 Want die gestorben is/ die is gerechtueer B
8 dicht vā de sonde. Eñ ist dat wy gestorben zyn met Christo so gelooue wy/ dat wy te
9 samen leuē sullen met Christo/ wetēde dat Christus verrysende van de doodē nu voort aen niet meer en sterft/ de doot en sal ouer hē
10 voortaen gheen heerschappye meer hebben. Want dat hy ghestorben is / dat is hy der sondē eens ghestorben/ maer dat hy leeft/ dat
11 leeft hy Gode. Also ooc ghylieden/ acht v sel uen voorwaer gestorbē der sondē/ maer Gode leuende in Christo Jesu onsen Heere. *
12 ✣ Daerō en laet de sonde niet regnerē in v sterffelic lichaē/ om onderdanich te zyn zyn-
13 der begeerlicheden. Maer oock so en geuet v ledē niet tot wapenē der boosheyt der sonden/ maer geeft v seluen Gode als wten doden leuende/ eñ v ledē tot wapenē der rechtueerdicheyt Gode. Wāt de sonde en sal ouer C
14 v geē heerschappye hebbē/ wāt ghy en zyt onder de wet niet/ maer onder de gracie. Wat
15 ist dan? Sullē wy sondigē/ om dat wy onder de wet niet en zyn / maer onder de gracie?
16 Dat zy verre. En weetti niet/ dat so wiē ghi Iohan. 8. d. 34.
v selue tot knechtē geeft om onderdanich te 2. Pet. 2. d. 19.
zyne/ dat ghy diēs knechtē zyt/ diē ghi onderdanich zyt/ t'zy oft der sondē ter doot/ t'zy oft der ghehoorsaemheyt ter rechtueerdicheyt?
17 Maer Gode sy danc dat ghy geweest hebt knechten der sonden/ maer zyt onderdanich gewordē van herten / inde maniere der leeringen/ inde welcke ghy ouerghegeuen zyt.
18 Maer verlost zynde van de sonde/ zyt ghi knechten gewordē der rechtueerdicheyt. *
19 ✣ Ic spreke menschelic/ om de crācheyt vās D
vleesch / wāt gelyck ghy v ledē ouergegeuen hebt te dienē der onsuyuerheyt eñ der ongerechticheit tot der ongerechticheit/ also geeft v leden nu te dienē der rechtueerdicheyt ter
20 heylichmakingen. want doen ghy der sonden slauē waert/ so waerdy vry vāder rechtueerdicheyt. Aldus wat vrucht hebdy doen
21 gehadt in sulcke dingē daer ghi v nu af scaēt? want het eynde van dien is de doot. Maer
22 nu ghy verlost zyt van de sonde / eñ gewordē Gods knechten/ so hebdy uwe vrucht in de heylichmakinghe/ maer het eynde dat ewich leuen. want den loon der sonden/ is
23 de doodt: maer de gracie Godts is d'ewich leuen in Christo Jesu onsen Heere. *

Paulus beſchrijft hoe de oude wet te niete gegaen is, ende hoe datſe een wet des doods is. Na d'welcke hy hem beclaecht vã de erffelicke wet der ſonden die in ons is.

Dat vij. Capittel.

1 AEN weet ghy niet broeders (want ic ſpreec den genen die de wet weten) dat de wet inden menſche heerſchappije heeft/ ſo lange
1.Cor.7.§.39 2 tijt als die leeft? want een vrouwe die onder den man is/ ſo langhe de man leeft is ſy gebonden aen de wet: maer iſt dat haer man ſterft ſo is ſi ontbondẽ vande wet des mãs.
3 Dacrom als de man noch leeft ſal ſy een overſpeelſtere genoemt worde iſt dat ſy met eenen anderen man verſaemt is. Maer iſt dat haer man doot is/ ſoo is ſy los van des mãs wet alſo dat ſy geẽ overſpeelſtere en is/ iſt dat ſy met eenen anderen man is. Aldus
4 mijn broeders ghy zijt ock ghedoodet der wet door Chriſtus lichaem/ om dat ghy eẽs anders zijn ſoudt/ die vandẽ doden verreſen is/ om dat wy Gode ſondẽ vrucht voorts brengen. want doen wy int vleeſch warẽ/
5 doen wrachten de luſten der ſondẽ/ die door de wet warẽ/ in onſe ledẽ om dat ſy der doot
6 Ende vruchte voorts brengẽ. Maer nu zijn wy ontbondẽ van de wet der doot daer wy in gehoudẽ warẽ/ alſo dat wy dienẽ ſouden inde nieuwicheyt des geeſts/ ende niet in de oudtheyt der letteren. wat ſullen wy dã ſeggen? is de wet ſonde? Dat zy verre. Maer de
7 ſonde en heb ick niet gekent dã door de wet/ want de begeerlicheyt en ſoude ick niet ge-
Exo.20.c.17. weten hebbẽ en ſeyde de wet niet: Ghi en ſult
Deut.5.c.21. niet begeren. Maer de ſonde eẽ oorſake genomen hebbende doort ghebodt/ heeft in my gewracht alle begeerlicheyt/ want ſonder de
8 wet was de ſonde doodt. Maer ick leefde voortijts ſonder de wet/ maer doen t'gebodt gecomen was ſo is de ſonde wederom leuẽdich geworden. Maer ic ben geſtorven eñ
9 het is bevonden dat het gebodt d'welc ten leven was my geworden is ter doot/ wãt de
10 ſonde een oorſake genomẽ hebbende doort gebodt heeft my verleyt eñ daer door gedoot.
1.Tim.1.b.8. Aldus is de wet ymmer heylich/ eñ t'gebot
11 is heylich eñ rechtveerdich eñ goet. Daerom dat goet is/ is my dat de doot geworde? Dat zy verre/ maer de ſonde om dat ſy ſoude openbaer worden ſonde te weſen/ heeft my door t'goet de doot ghewrocht/ Om dat de ſonde ſoude worde bouẽ matẽ ſeer ſondigẽde door t'gebot. want wy weten wel dat de
12 wet geeſtelic is/ maer ic ben vleeſchelic vercocht onder de ſonde. want dat ick doe dat
13 en verſtae ic niet/ wãt dat ic wille dat en doe ick niet/ maer dat ic hate dat doe ick. Eñ iſt
14 dat ic doe t'gene dat ick niet en wille/ ſo conſentere ic der wet dat ſy goet is. Eñ alſo en
15 doe ic nu dat ſelue niet/ maer de ſonde die in mi woõt. wãt ic weet wel datter in my/ dat
16 D is in mijn vleeſch/ geen goet en woont wãt het willẽ heb ic by my/ maer het goet te volbrengẽ dat en vinde ic niet: want ic en doe
17 niet het goet dat ic wille/ maer t'quaet dat ic niet en wille dat doe ic. Maer iſt dat ic doe
18 t'gene dat ic niet en wille ſo en doe ic nu dat ſelue niet/ maer de ſonde die in mi woõt. Al
19 dus vinde ic door de wet/ als ick goet doen
20 wille/ dat mi t'quaet aẽcleeft. wãt ic heb een behagen in de wet Gods na den inwẽdigen
21 menſch/ maer ick ſie een ander wet in mijn leden/ ſtrijdende teghen de wet mijns verſtants ende my vangende inde wet der ſon-
24 den/ die in mijn leden is. (Ick onſalich menſch/ wie ſal my verloſſen van d'lichaem
25 deſer doot? De gracie Gods/ door Jeſum Chriſtum onſen Heere). Aldus diene ic ſelue met de redene der wet Gods/ maer na dat vleeſch/ der wet der ſonden.

Paulus bewijſt dat die door het doopſel Chriſto zijn ingegrifft, niet verdoemelics en hebbẽ, alſo lange als ſy na t'vleeſch niet en wandelen, maer den geeſt des herboortſchaps van de kinderen Gods. daer nae leert hy dat eenen gheloovenden gheen tribulacie en ſchelt. Dat viij. Capittel.

1 ALdus en iſſer nu geen verdoemenijſſe dẽ A
2 geenẽ die in Chriſto Jeſu zijn/ die na den vleeſche niet en wandelẽ. want de wet van den gheeſt des leuens in Chriſto Jeſu heeft
3 my verloſt van de wet der ſonden ende der doot. want dat der wet onmogelick was/ midts dat ſy cranck was door t'vleeſch/ dat heeft Godt gedaen/ ſendende zijnẽ ſone inde gelijckeniſſe des ſondichs vleeſchs/ eñ heeft de ſonde int vleeſch verdoemt door de ſonde/
4 om dat de rechtveerdichmakinge der wet ſoude vervult worde in ons/ die na t'vleeſch
5 niet en wandelen maer na den geeſt. Want die na den vleeſch zijn/ die hebben ſmaet int
6 t'gene dat den vleeſch aen gaet/ maer die na den geeſt zijn/ hebben gevuelen van t'ghene
7 dat den gheeſt aengaet. want de wijſheyt des vleeſchs is de doodt/ Maer de wijſheyt des gheeſts is leuen ende vrede. Want de B
8 wijſheyt des vleeſchs/ is Gods viant: want ſy en is der wet Gods niet onderdanich/
9 want ſy dat ock niet en vermach. Eñ die int vleeſch zijn/ en mogen Gode niet behagen. Maer ghy en zijt int vleeſch niet/ maer
10 inden gheeſt: iſt nochtans alſoo dat den geeſt Gods in v lieden woont. Maer iſt dat yemant den gheeſt Chriſti niet en heeft/ deſe
11 en is zijn e niet. Maer iſt dat Chriſtus in v lieden is/ ſo is het lichaem voorwaer doodt om de ſonde/ maer dẽ geeſt leeft om de rechte-
12 neerdichmakinge/ Maer iſt dat den gheeſt van hem die Jeſum vanden doodẽ verweckt heeft in v woont/ ſo ſal hy die Jeſum Chriſtum vanden doodẽ verweckt heeft ock le-
13 uende maken v ſterffelicke lichamen/ om ſijnen gheeſt die in v woont. Daerom broe- C
14 ders zijn wy ſchuldenaers niet den vleeſche/
15 dat wy na t'vleeſch ſouden leuen: want iſt dat ghi na t'vleeſch leeft ſo ſuldy ſterue maer iſt dat ghy door den gheeſt de wercken des
16 vleeſchs doodet ſo ſuldy leue. wãt alle die door dẽ geeſt Gods gedreue worde/ dat zijn
1.Tim.1.b.
Gal.4.a.1. 17 Gods kinderen. Want ghy en hebt niet ontfanghen den gheeſt der ſlaevernijen wederom in de vreeſe/ maer ghy hebt ontfangen den geeſt der opnemingẽ der kinderen/ inden welcken wy roepen: Abba (vader.)
18 wãt die ſelue geeſt geeft getuygenis onſen geeſt/ dat wy Gods kinderen zijn. Eñ
19 iſt dat wy kinderen zijn/ ſoo zijn wy ock erfghe-

erfghenamen/ te weten erfgenamen Gods/ ende medeerfghenamen Chriſti. *

Iſt nochtans alſo dat wy mede lyden/ op dat wy mede ghegloꝛificeert woꝛden.

D ✠ want ick houde dat het lydē van deſen tydt niet weerdt genoech en is der toecomē der glozie die in ons ſal geopēbaert weſen.

want het verbeyden vā de creatuere verwacht de openbaringe vā Gods kinderen.

want de creatuere is der ydelheyt onderdanich ſonder haren wille / maer om synent wille dieſe onder gewozpē heeft in de hope.

wāt de ſelue creatuere ſal ooc verloſt woꝛden vanden dienſt der verderfeniſſen totter vryheyt der glozien der kinderen Gods.

want wy weten wel dat alle creature verſucht ende als barende arbeyt tot noch toe.

Eñ niet alleē ſy maer ooc wi ſelue die des geeſts eerſte vruchtē hebbē/ verſuchten ſelue ooc in ōs/ na dat opnemē der kinderē Gods/ verwachtende de verloſſinge ons lichaēs. *

E want dooꝛ de hope zyn wy ſalich gewoꝛden. Maer de hope die ghelien woꝛdt/ en is geen hope. want dat yemant liet/ hoe hoopt hy dat? Maer iſt ſake dat wy hopen t'gene dat wy niet en ſien / ſoo verwachten wy dat dooꝛ patiencie. Delgelyck ſo helpt ooc den gheeſt onſe cranckheyt. want wat wy bidden ſouden alſoot behooꝛt / dat en weten wy niet. Maer de gheeſt begeert ſelue vooꝛ ons/ met onſpreckelicke ſuchtingen. Maer die de herten onderſoeckt/ die weet wat den gheeſt begeert/ dat hy na Gode bidt vooꝛ de heyligē.

✠ Eñ wy weten dat den genen die Godt lief hebben alle dingen mede werckē totten goede/ den genē die na het opſet heylich geroepen zyn. want die hy te voꝛen geweteē heeft/ die heeft hy ooc te voꝛen geſchickt/ dat hy ſoudē gelyck woꝛdē den beelde ſyns ſoons/ op dat die ſelue zyn ſoude een eerſte geboꝛen ſone onder veel bꝛoeders. Eñ die hy te voꝛē gheſchickt heeft/ die ſelue heeft hy ooc geroepen: eñ die hy geroepē heeft / die heeft hy ooc rechtueerdich gemaect: eñ die hy rechtueerdich ghemaeckt heeft/ die heeft hy oock ghegloꝛificeert. Wat ſullen wy dan hier toe ſeggen: is Godt vooꝛ ons / wie mach tegen ons? De welcke ooc ſynē eygenē ſone niet geſpaert en heeft / maer heeft dien vooꝛ ons allen geleuert: Hoe en heeft hy ons dan met diē alle dingē niet gegeuē? wie ſalder tegē Gods wtuerꝛoꝛenē clachtich zyn: T'is God die rechtueerdicht maect. Wie iſſer die verdoemen ſal? Chriſtus Jeſus de gene die geſtoꝛuē is/ ia ooc die vreſen is / die ter rechter B hāt Gods is/ die ooc bidt vooꝛ ons. wie ſal ons dā ſcheydē vā de liefde Chriſti? Tribulacie? oft benauwtheyt? oft hōger? oft naecktheyt? oft perickel? oft vuolginge? oft ſweert? (gelyc daer geſchreuē is: Om uwēt wille woꝛdē wy gedoot alle den dach/ wy zyn geacht als ſchapē die ter doot geſchict zyn) maer in alle deſe verwinnē wi dooꝛ hē die ons bemint heeft. wāt ic ben ſeker/ dat noch doot noch leuē/ noch Engelē/ noch heerſchappyē noch crachtē noch tegēwooꝛdige/ noch toecomēde dingen/ noch ſtercheyt/ noch hoocheyt/ noch diepte/ noch geen ander creatuere ons en ſal moghen ſcheyden van de liefde Gods/ de welcke is in Chriſto Jeſu onſen Heere. *

De Apoſtel bedroeft hem van de verhardtheyt der Ioden, eñ hy beroocht daſe niet bedroghen en zijn van de beloften der vaderen. Ende daer nae toocht hy den toep der Heydenen.

Dat IX. Capittel.

1 IEk ſegge de waerheyt in Chriſto/ ick en lie A
2 ge niet myn conſciēcie my getuygenis geuende inden heyligheu gheeſt/ dat ick een groote bꝛoeckheyt hebbe/ eñ eenen gheſtadigen rouwe myndeꝛ hertē. want ic wenſchte ſelue verbannen te zyne vā Chriſto vooꝛ myn bꝛoederen die myn magen zyn na den 4 vleeſche/ welc zyn de Iſraeliten/ den welcken toebehoort de verkieſinge der kinderē/ eñ de glozie/ ende dat teſtamēt/ eñ dat geuen der wet / eñ dē dienſt Gods / eñ de beloſten/
5 der welcker vaderē zyn geweeſt daer Chri B ſtus wt is nae den vleeſche / die bouen al is Godt ghebenedyt inder eewicheyt. Āmen.
6 Maer niet dattet woꝛt Gods verloꝛen ſoude geuallē zyn. want deſe die van Iſrael
7 zyn/ en zyn alle geen Iſraeliten/ noch oock die Abrahās ſaet zyn/ en zyn alle geē kinderē/ maer in Iſaac ſal v ſaet ghenoemt woꝛden/
8 dat is/ T'en is ſo niet/ dat die kinderē des vleeſch zyn/ oock Gods kinderen zyn/ maer die kinderē der beloſten zyn/ die woꝛden int ſaet gerekent. want het woꝛt der beloften
9 is dit/ Na deſen tyt ſal ick comen/ eñ Sara C
10 ſal eenen ſone hebben. Eñ niet alleen die/ maer ooc Rebecca/ bevrucht zynde vā eē ver ſamen Iſaacs ons vaders. wāt doen de kinderen noch niet gheboꝛen en waren / oft yet goets gedaen en hadden oft quaets (op dat Gods opſet na de verkieſinge blyuē ſoude)
11 ſo is/ niet wt de werckē/ maer wt den genē die daer roept/ tot haer geſeyt/ De meeſte ſal den minſten dienen/ alſo daer geſchreuē is/
12 Jacob heb ic lief gehadt/ maer Eſau heb ic gehaet. wat ſullen wy dan ſeggē? Iſſer ongerechticheyt by Gode? Dat zy verre. wāt tot
15 Moyſen ſeyt hy: Ick ſal ontfermē/ wiens ic ontferme/ eñ ick ſal bermhertigheyt doē den
16 genē dien ick ontfermē ſal. Daerom en iſt niet des genes diet wilt eñ loopt / maer des
17 ontfermendē Gods. wāt de ſchꝛifture ſeyt tot Pharao: Daer toe heb ick v verweckt/ om dat ic in v myn cracht toonē ſoude/ eñ op dat myn naem ſoude vercondicht woꝛdē ouer
18 geheel aertryck. Daerom ontfermt hy diēs hy wilt/ ende wien hy wilt dien verhart hy.
19 Hierom ſegdy my: waerom beſchuldicht hy dā noch? wāt wie weerſtaet ſynē wille?
20 O menſch/ wie zydy/ dat ghy Gode ſoudt antwoordē? Seyt eenich maeckſel totte genen diet gemaect heeft: waerō hebdy my alſo gemaect? En heeft de aerden potbacker de
21 macht niet wt dē ſelue clont aerdē te maken een vat ter eerē/ eñ eē ander vat ter ſchandē?
22 Heeft dan Godt/ willende ſyn graemſchap toonē eñ ſyn macht bekēt makē / verdꝛagen in veel lydtſaemheyt de vatē der graemſchap
23 bequaē ter verdoemenilſen/ om dat hy thoonen ſoude de rycdomme synder glozien inde

Iſai. 45. b. 9.
Ierem. 18. a. 6.
Sap. 15. b. 7.

vaten der bermhertichcyt/die hy te vozen be
reyt heeft ter glozien. De welcke hy ooc ge- 24
roepen heeft(te weten)ons niet alleen wten
Joden/maer ooch wten Heydenen/ gelijc 25
Oſee 2.d.23. hy in Oſee ſeyt: Jck ſal t'gene dat mijn volck
1.Pet.2.b.10 niet en is/noemen mijn volc/ eñ die niet be-
F mint en is/mijn beminde/ eñ die geen berm-
hertichcyt vercregē en heeft / die bermhertic
Oſee 1.d.10. heyt vercregē heeft. Eñ t'ſal geſchieden in 26
de plaetſe daer henliedē geſeyt is: Ghi en zijt
mijn volc niet / daer ſullē ſy genoemt wozdē
Iſai.10.c.22. kinderē des leuēde Gods. Eñ Jſaias roept 27
vooz Jſrael: Al waer t'getal der kinderē vā
Jſrael gelijc het ſant der zee/ ſo ſullen de ble
uelingē ſalich wozden. want het woozt is 28
volbzengende eñ vercoztende met gerechtic-
heyt. wāt een cozt woozt ſal de Heere makē
op de aerde. eñ gelijck Jſaias te vozen ge- 29
Iſai.1.c.9. ſeyt heeft: T'en ware dat ons de Heere ſāb-
both zaet hadde gelatē ſo warē wy gewozdē
als Sodoma / eñ als Gomozrha ſouden wy
B gelijc zijn. wat ſullen wy dan ſeggen? Dat 30
de Heydenen die niet en ſochtē de rechtueer
dicheyt/de rechtueerdicheyt vercregē hebbē/
te wetē de rechtueerdicheyt die wtē geloue
is. Maer Jſrael volgēde de wet der recht- 31
ueerdicheyt/en is niet gecomē tot de wet der
rechtueerdicheyt. waerō dat? want hy niet 32
wten gelooue / maer als wt de wercken/die
achteruolchde: want ſy hebben henlieden ge
ſtooten tegen den ſtruyckel ſteen/ Alſo daer 33
Iſai.8.c.14. geſchzeuē is: Siet ic ſtelle in Sion eenē ſteen
28.d.16. des aenſtoots/ eñ eenen ſteen der verar-
1.Pet.2.b.7. gernillen/ende alle die in hem gelooft/en ſal
niet beſchaemt wozden.

De Apoſtel bidt voor de Ioden, bewijſende dat de rechtueer dichmakinge niet wt de wet, maer wt t'gelooue Ieſu Chriſti is.

Dat x. Capitel.

1 A Broeders voozwaer den wille mijns her-
ten/eñ t'gebot tot Godt geſchiet vooz hen
lieden ter ſalicheyt. want ick geue henlie- 2
den getuygenis/ dat ſy een vierige begeerte
hebben Godt na te volghen/maer niet na de
wetētheyt. wāt ſy niet wetēde Godsrecht- 3
ueerdicheyt/ ende willende haerlieder eygen
rechtueerdicheyt oprechtē/ en zijn der recht-
ueerdicheyt Gods niet onderdanich/ want 4
het eynde der wet is Chriſtus / ter ſalicheyt
Leuit.18.a.5. alle den genen die gelooue. want Moyſes 5
Ezec.20.b.11 heeft geſchzeuen/ſo wat menſch de rechtueer
dicheit doet die wter wet is/die ſal daer in le
uen. Maer de rechtueerdicheyt die wtē ge- 6
Deut.30.c.12 looue is die ſeyt aldus: En ſegt in v herte
niet: wie ſal inden hemel climmen? Dat is
B Chriſtum van bouen af brengen. Oft wie 7
ſal neder dalen inden afgront? Dat is Chri-
ſtum van de dooden weder roepen. Maer 8
Deut.30.c.14 wat ſeyt de ſchzifturere? By is dat woozdt in
uwen mont / eñ in v herte: dat is d'woozdt
des gheloofs dat wy vercondighen.
✠ want iſt ſake dat ghy belijdt in uwē mōt 9
den Heere Jeſum/eñ in v herte ghelooft dat
Godt hem vanden dooden verweet heeft/ſo
ſuldy ſalich worden. want metter herten 10
gelooftmē ter rechtueerdicheyt / maer mettē
monde wozt de belijdinge ghedaen ter ſalic-
heyt. want de ſchzifturere ſeyt: Alle die in Iſai.28.d.16.
hem gelooft/die en ſal niet beſchaēt wozden.
want daer en is geen onderſcheyt tuſſchē 12
den Joden eñ Griecken. want t'is een Hee- L
re van allegader/ryc ouer alle de gene die hē
aenroepen. want alle die den naem des Ioel.3.d.5.
Heeren aenroept ſal ſalich weſen. Hoe ſul- Act.2.c.21.
len ſy dan aenroepen den genen daer ſy niet
in gelooft en hebben? Oft hoe ſullen ſy hem
gelooven dien ſy niet gehoort en hebbē? Eñ
hoe ſullen zijt hooren ſonder predicant? Eñ
hoe ſullen ſy preken / t'en ſy dat ſy geſonden
worden: alſo dat geſchzeuen is: Hoe ſchoon Iſai.52.b.7.
zijn de voeten der geenre die den vrede ver Nahū.1.d.15
condigen / die goede dingen vercondighen.
Maer ſy en zijn alle der Euangelien niet Iſai.53.a.1.
gehoorſaē. wāt Jſaias ſeyt: Heere/wie heeft Ioh.12.b.38.
onſen gehoore gelooft? Daerom is het ge- D
loone wt den gehoore/ende dat gehoor door
d'woozt Chriſti. Maer ic ſegge: En hebben
zijt niet ghehoort? Eñ voorwaer haerlieder Iacob.1.b.
geluydt is wtgegaen tot allen landen / ende Pſal.18.a.5.
haerlieder woozden tot de eynden vanden
inganck der aerden. *
Maer ick ſegge: En heuet Jſrael niet be- 19
kent? Moyſes heeft eerſt geſeyt: Jc ſal v tot Deut.32.d.21
door een volc dat geen volck en is brengen
tot nydige achteruolginge door een onwys
volc ſal ic v brengen tot verſtoznuſſen. Jſa- Pſalm.11.a.
ſaias is ooc cloec eñ ſeyt: Jck ben gevonden Iſai.65.a.1.
van de ghene die my niet en ſoecken/ick heb
my openbaerlic vertoont den ghenen die na
my niet en vraechden. Eñ tot Jſrael ſeyt 21
hy: Den geheelen dach heb ick mijn handen Iſai.65.a.2.
wtgerect tot dat volck dat niet en gheloft/
ende teghen my ſpreect.

Godt heeft er eenige totter ſalicheyt vercoren van de Ioden door t'gelooue in Ieſum Chriſtū, daer d'ander in haerlieder ongelouicheyt blijuen. In wiens ſtadt de Heydenen geſtelt zijn, Maer daerom en ſullen de Heydenen teghen de Ioden niet opſtaen, want het comt al wt den onbegrijpelicken raet Gods.

Dat xj. Capitel.

1 A Ldus ſegge ic: Heeft Godt ſijn volc ver- A
ſtootē? Dat zy verre. wāt ic ben ooc een
Jſraelijt wt Abrahams ſade vā Beniamins
2 geſlachte. Godt en heeft ſijn volc niet ver-
ſtootē dat hy vooz gekent heeft. Oft en weet
ghy niet wat de ſchzifturere ſeyt van Elias/
Hoe dat hy Godt verwecht teghen Jſrael? 1.Reg.19.b.
3 Heere v Propheten hebbē ſy gedoot/v ou-
taren hebbē ſy omgegrauē/ eñ ick ben alleen
4 ouergebleuē eñ ſy ſoeckē mijn ſiele. Maer 1.Reg.19.d.
wat ſeyt hem de goddelicke antwoorde? Jck
heb vooz my gelaten ſeuen duyſent mannē/
die haer knien niet gebooght en hebben vooz
5 Baal. Alſo iſt ooch in deſen tyt/De bleue-
lingen na de verkieſinge der gracien zijn ſa-
6 lich gewozden. Jſt dan wt gracien/ ſo en iſt
nu wt de wercken niet. Oft anders en is de
7 gracie nu gheen gracie. Hoe iſt dan? Dat
Jſrael geſocht heeft/dat en heeft hy niet ver-
creghen maer de verkieſinghe heuet vercre-
ghen: maer de andere zijn blint ghemaeckt/ Iſai.6.a.9.
8 alſo daer geſchzeuen is: Godt heeft henlie Matth.13.b.
den gegeuen eenen nopende gheeſt/ oogben Ioh.12.b.
dat ſy niet ſien en ſouden/eñ oozen datſe niet Act.28.b.
hoozē en ſoudē/tot op dē dach vā heden toe. Pſal.68.c.
B

Eñ

Eñ Dauid seyt: Laet haerlieder tafel worden tot eenē stric/ eñ tot een genangenisse/ eñ tot een verargernisse/ende tot een vergeldinge henlieden. Laet haerlieder oogē verduystert worden dat sy niet en sien/ eñ haren rugge maect altyt crom. Daerom seg ic: Hebben sy also gestruyckelt/ dat sy vallen soudē? Dat zy verre. Maer wt haerlieder misdaet/ is dē Heydenē salicheyt geschiet/ dat sy henlieden souden nauolgen. Als dan haer misdaet der werelt rycdom is eñ haer verminderinge den rycdom der Heydenen/ hoe veel te meer haerlieder volheyt? want ick seg v lieden ghy Heydenē: Also lange als ic vooraer ben der Heydenē Apostel/ so sal ic myn dienst eerlic makē /oft ic in eeniger manierē myn vleesch mocht verweckē tot nauolginge/ eñ dat ick er sommige vā diē mocht salich maken. want ist sake dat het verlies van henliedē een versoeninge der werelt is/ hocdanich sal de aēneminge zyn/ anders dā het leuen van de dooden? Eñ ist dat het beproefsel heylich is/ so is dē clont ook heylich. Eñ is de wortele heylich/ soo zyn de tacken ook heylich. Maer ist datter sommige vandē tacken gebrokē zyn/ende dat ghy als ghy eenen wildē olyfboom waert daer in gegrift zyt/ eñ zyt deelachtich geworden van de wortele eñ vettichcyt des olyfbooms/ en wilt niet glorieren tegen de tacken. Ist dan dat ghy glorieert/ ghy en draecht de wortele niet/ maer de wortel v. Ghy segt dan: De tacken zyn gebroken/ om dat ich daer in sou de gegrift worde/ wel om de ongeloouicheyt zyn sy gebrokē/ maer ghy staet door t'geloouc/ en wilt geen hooch genoelen hebben/ maer vreest. wāt ist dat God den natuerlicken tackē niet gespaert en heeft/ dat hy by auontueren v ook niet en spare. Daerom siet aē de goetheyt eñ de strengicheyt Gods/ te weten in de gene die geualle zyn de strengicheyt/ende in v de goetheyt Gods/ ist dat ghy blyft in de goetheyt/ wāt anders sult ghy ook wtgehouden worde. Maer ook ist dat de andere niet en blyuen in de ongeloouicheyt/ so sullen sy wederom daer in gegrift worden. want God is machtich henlieden wederom in te grifften. want ist dat ghy wt eenen natuerlicken wilden olyfboom gesneden zyt/ende tegen natuere gegrift zyt in eenen goeden olyfboom/ hoe veel te meer sullen sy (die na der natueren zyn) gegrift worden in haren eyghen olyfboom?

✠ Want broeders/ ick en wil niet dat ghy onwetende zyt deser verborgētheyt (op dat ghy niet en zyt by v selue wys) dat de blintheyt eensdeels geschiet is in Israel/ tot dat de volheyt der Heydenen incomē sonde/ eñ dat also geheel Israel soude salich worden. Isa. 59. d. 20. Also daer geschreuen is: Dy sal comen wt Syon/ die afnemen sal ende afkeeren de ongoddelicheyt vā Jacob. Ende dit sal haerlieder testamēt zyn vā my/ als ick hare sondē sal wech genomē hebben. Na d'Euangelie zyn sy voorwaer vianden om v lieder wille/ maer na de verkiesinge zyn sy d'alder liefste om de vaderen. want de gauē eñ den roep Gods zyn sonder berouwē. wāt gelyc ghy lieden somtyts ook Gode niet gheloost en hebt/ maer hebt nu bermhertigheyt verkregē om haerlieder ongeloouicheyt. Also en heb bē dese nu ook niet gelooft in uwe bermhertigheyt op dat sy ook souden bermhertigheyt verkrygen. want God heuet alle besloten in de ongeloouicheyt/ om dat hy haerder allen ontfermen soude. *

O diepte der rycdommen vande wyshcyt eñ wetenheyt Gods/ hoe onbegrypelic zyn syn oordelē/ eñ hoe onbespoorich zyn syn wegen? want wie heeft den sin des Heeren gekēt? Ofte wie heeft syn raetsman geweest? Sap. 9. c. 14. Isa. 40. d. 13. 1. Cor. 2. d. 16. Oft wie heeft hem eerst yet ghegeuen/ eñ datmēt hem wederom loonen sal? wāt wt hem ende door hem eñ in hem zyn alle dingen hem zy glorie inder eewicheyt. Amen.

De Apostel onderwyst de Romeynē hoe sy eertsmael henlieden hebben sullen, aengaende God, eñ daer na aengaende haerlieder euen Christen mensch.

Dat xij. Capittel. ✠

A Hierom bidde ic v liedē broeders door de bermhertichz Gods/ dat ghy v lichamē wilt geuē tot eē leuēde heylige/ eñ God behagēde offerāde/ dat welcke is uwē redelicken Gods dienst. Phil. 4. d. 18. Eñ en wilt niet gelyc worden dē deser werelt/ maer wert verandert in de nieuwicheyt ws sins/ om dat ghy beproeuē moecht/ welc dat Gods goedē eñ behagelikē eñ volmaectē wille is. Eph. 1. d. 17. 1. Thes. 4. a. 1. Wāt ic segge door de gracie die my gegeuē is allē den geuē die onder v liedē zyn/ dat hy niet wyser en zy dā en betaēt/ maer dat hy matelick wys zy/ een yegelic/ also hē God gedeelt heeft des geloofs mate. want gelyc wy in eenen lichaē veel B leden hebbē/ eñ de ledē en hebben alle t'selue werc niet/ also zyn wy vele een lichaem in Christo/ eñ elc besonder een des anders ledt. * 1. Cor. 12. b. 11. Eph. 4. b. 7.

✠ Eñ hebbende verscheyden gauē na de gracie die ons gegeuen is/ t'zy prophecie/ na de mate des geloofs/ oft dienst int dienen/ t'zy dat hi leert/ inde leeringe/ die vermaēt/ int vermanen/ die geeft/ in simpelheyt: die ouerste is/ in sorchfuldicheyt/ die ontfermherticheyt doet/ in vrolicheyt. Liefde sonder C geuynstheyt. Hatende t'quaet/ eñ den goede aenhangēde. Met liefde des broederschaps malcanderen lief hebbende. Met eerbiedinge malcanderen voorcomende. Met sorchfuldicheyt niet traech. Metten geest vierich. Den Heere dienende. Door de hope blyde. In tribulacie verduldich. Int bidden neerstich. Der heyligē noode te hulpe comēde. Gheerne herbergende. Ghebenedyt/ die v vervolgen/ Gebenedyt/ eñ en wil niet vermalendyden. Verblyt v met den blyden/ weent metten weenenden/ Een genoelen met malcanderen hebbende. Ghеen hooch genoelen hebbende/ maer metten ootmoedighen een ghenoelen hebbende. Amos. 5. d. 15. Eph. 4. a. 1. 1. Pet. 1. d. 22. 2. c. 17. Heb. 13. a. 1. 1. Pet. 3. b. 3. Heb. 11. a. 2. 1. Pet. 4. b. 9. Pro. 3. a. 7. Isa. 1. c. 21. 1. Pet. 3. b. 9. 1. Cor. 8. d. 11 Heb. 12. d. 14. Eccle. 18. a. 7. Matt. 5. g. 19.

✠ En wilt niet wys zyn by v selue. Nie D mandē quaet voor quaet loonēde. Besorgēde goede dingē niet allē voor Godt/ maer ook voor alle menschē. Ist dat wesen mach/ so verre alst in v liedē is met allē menschen

vrede hebbẽde. Niet v selue wrekẽde mijn
Deut.32.c.35. Heb.10.c.30. Pro.25.c.22. alderliefste maer wyct der gramschap. wãt daer is geschreuen: Beeft my de wrake/ eñ ic salt loonen seyt de Heere. Maer ist dat v viant hongher heeft/ so spijst hem/ ist dat hy dorst heeft/ so gheeft hem te drincken. want dit doende suldy vierighe colen vergaderen op sijn hooft. En wilt v niet laten verwinnẽ van t'quaet/ maer verwint het quaet door goet. *

Paulus leert dat de minste ende onderdanen haerlieder overste onderdanich zijn sullen, eñ henlieden geuen dat hen toebehoort, te weten hulpe ende bystant, ende eere, ende liefde.

Dat xiij. Capittel.

A ALle siele zy den ouersten machtẽ onder-
1.Pet.2.c.13. danich. want daer en is geen macht dan
Pi.6.8.4. van Godt. Eñ so watter is/ dat is van Gode gheschict. Daerom die der macht wederstaet/ die wederstaet Gods ordinãcie. Eñ die wederstaen/ die crijgen henliedẽ selue de verdoemenisse. Wãt de ouerste en zijn niet tot vreese den goede wercke/ maer den quade. Maer wilt ghy de macht niet vreesen? Doet goet/ eñ ghy sult lof van haer hebben. Wãt sy is Gods dienaer/ v tẽ goede. Maer ist dat ghy quaet doet/ so vreest/ want sy en draecht B sonder sake dat sweert niet. Wãt sy is Gods dienaer/ eẽ wreker der gramschappẽ dẽ genẽ die quaet doet. Daerõ weest onderdanich vã noots wegẽ/ niet alleẽ om de gramschap/ maer ooc om de conscientie. Wãt daerõ geeft ghi ooc tributytẽ/ wãt sy zijn Gods dienaers/ tot dat selue dienẽde. Daerõ betaelt eenẽ yegelickẽ dat ghy scultdich zijt. wiẽ ghy tribuyt
Matth. 22.c. sculdich zijt/ diẽ geeft tribunt/ wiẽ tol/ geeft tol C wiẽ vreese/ geeft vreese/ wiẽ eere/ geeft eere.

Exo.20.b.14. Deut.5.b.18. Leu.19.d.18. Mat.22.d.39. Mar.12.c.31. Gal.5.c.14. Iac.2.b.8. ✠ En weest niemanden yet schuldich/ dan dat ghy malcanderen liefhebbet. want die sijnen naesten bemint/ die heeft de wet volbracht. want ghy en sult gheen overspel doẽ. Ghy en sult niet doodslaen. Ghy en sult niet stelẽ. Ghy en sult geen valsch getuygenis geuẽ. Ghy en sult niet begerẽ/ eñ so wat ander gebodt datter meer is/ dat wort in dit woort begrepẽ. Ghy sult uwen naesten liefhebbẽ gelijc v selue. De liefde des naesten en doet geen quaet. Daerom de vervullinge des wets is de liefde. *

✠ Eñ sonderlinge wetende den tijt. Dattet nu de ure is vanden slaep op te stae. wãt D nu is onse salicheyt naerder/ dan doen wy eerst gheloofden. Den nacht is voorgegae/ ende den dach is aengecomen. Daerom laet wech worpen de wercken der duysterheyt/ ende aendoen de wapenẽ des lichts. Laet
Luc.21.f.34. Gal.5.c.16. 1.Pet.4.c.3. ons als inden dach eerbaerlick wandelen/ niet in brasserijen eñ dronckenschappen/ niet in slaepcameren eñ oneerbaerheden/ niet in kijnagien ende nydicheden. Maer doet aen den Heere Jesum Christum. *

Ende dat vleesch en bezorcht niet nae de wellusticheden.

Paulus vermaent de overste eñ volmaechste, dat sy niet verstnadẽ eñ sullẽ noch verworpẽ die onvolmaecte, die noch crãc int gheloove zijn, maer dat zijse paeyelic bewegen sullen, trecken de allenskens tot dat gelooue. Dat xiij. Capittel.

A DEn crancken int gheloove neemt tot v/ niet met werringen der gedachtẽ. wãt de eene gelooft dat hy alle dingen eẽ mach/ maer die cranc is/ die ete moes. De ghene die eet/ en verstnade niet den genen die niet en eet/ eñ die niet en eet/ en veroordele niet den genẽ die eet. want Godt heeft hem opghenomen. wie zijt ghy die eens anders knecht oordeelt? Hy staet oft valt synẽ Heere eñ hy sal staen. want Godt is machtich hem
Iac.4.c.12. op te rechten. want de eene oordeelt tusschen den eenen dach eñ den anderẽ dach/ maer die andere oordeelt eicken dach. Laet eenen yegelicken synen sin daer in volghen. Die den dach acht/ die acht dien dẽ Heere. Eñ die eet/ die eet den Heere. want hy danct Gode. Eñ die niet en eet/ die en eet niet den Heere eñ hy danct Gode. want niemandt van ons B en leeft sy selue eñ niemant en sterft sy selue.

want r'zy oft wy leuen so leuẽ wy dẽ Heere/ t'zy oft wy sterue/ so sterue wy den Heere. Daerom t'zy oft wy leuen/ oft steruen/ wy behooren dẽ Heere toe. Wãt daerõ is Christus ghestoruen eñ verresen/ om dat hy ouer de leuẽde eñ doode heerschappije hebbẽ soude. Maer waerom oordeelde ghy uwẽ broeder? Oft ghi waerom versmaeddy uwẽ broeder? want wy sullẽ alle staen voor Christus
1.Cor.5.b.10. rechterstoel. want daer is geschreuen: Ick leue seyt de Heere. want my sullẽ alle knien gebooght wordẽ eñ alle tongen sullen Gode
Ro.14.d.11. Phil.2.b.10. belijden. Aldus sal een yeghelick van ons C lieden voor sy selue Gode redẽ geuẽ. Daerom en laet ons voorts malcanderen niet meer veroordelẽ/ maer oordeelt dat meer/ dat ghi uwẽ broeder geẽ struycsele oft argernisse en stelt. Ic weet eñ vertrouwe indẽ Heere Jesu datter niet gemeyn en is van sy selue/ dan dengenen die yet ghemeyn acht te zijne/ dien ist gemeyn. want ist dat v broeder om de spijse bedroeft wordt/ so en wandelt ghy nu voorts na de liefde niet. En wilt hem met uwer spijsen niet verliesen/ om den
1.Cor.8.b.11 welcken Christus gestoruen is. Daerom en laet ons goet niet gheblameert worden.

want het rijc Gods en is noch spijse noch dranc/ maer rechtveerdicheyt eñ vrede/ ende blijschap inden heyligen geest. want wie D daerom Christo diẽt/ die behaecht Gode eñ hy is vanden menschen gepresen. Daerom laet ons volgẽ dat gene dat tottẽ vrede diẽt/ ende laet ons tot malcanderen bewaren dat
Tit.1.d.15. tot ghestichticheyt dient. En wilt om de spijse Gods werc niet bederuẽ. Alle dingen zijn voorwaer reyn/ maer t'is quaet dẽ menIcor.8.d.13. sche diet met verargherniſſe eet. T'is goet geen vleesch t'eten/ eñ geenen wijn drinckẽ/ noch t'gene daer v broeder hem aenstoot oft daer hy af verargert wordt/ oft cranc wordt.

Hebt ghy t'gelooue? Hebt dat by v selue/ voor Gode. Salich is hy die sy seluen niet en oordeelt int t'gene dat hy prijst. Maer de gene die onderscheyt/ ist dat hy eet/ so is hy verdoẽt/ wãt hi dat niet wtẽ gelooue en etet. Eñ alle dat wtẽ gelooue niet en is/ dat is sonde.

Hier veruoluht hy t'vermaen van bouen, ende dier naso en schuldicht hy hemselue en, waerom dat hy lachamelic de Romeynen niet versocht en hadde.

Dat xv. Capittel.

Maer

A MAer wi die vromer zijn/moetē de cranc-
heden der cranckē verdraghen/ēn niet
ons selues behagen. Een yegelick van v
lieden behaghe synen naesten int goede/ tot
gestichticheyt. want Christus en heeft sy
selues niet behaecht. Maer als daer geschre-
Psal.68.b.10. uen is: De versmaetheden van de ghene die
v versmaedden zijn op my ghevallen.

✠ want alle datter geschreuen is / dat is
tot onser leeringē geschreuē op dat wy door
verduldicheyt ēn troost der schriftuerē hope
B hebben souden. Ēn de Godt der patien-
cien ēn des troosts geue v liedē/dat ghy een
1.Cor.1.b.10. genoetē hebbē moecht tot malcanderē na Je
sum Christum/ op dat ghy eendrachtelick
met eenen monde moecht Godt eeren ende
den vader ons Heerē Jesu Christi. Daer-
om ontfangt malcanderen/ gelyck Christus
v oock ontfanghen heeft ter eeren Gods.

want ick segghe dat Christus Jesus een
dienaer gheweest heeft der besnydenisse om
de waerheyt Gods/ om vast te makē de be-
loften der vaderen/ maer dat de Heydenen
C vā de barmhertigheyt Godt eeren. Also daer
Psal.17.d.50. geschreuē is. Daerom sal ick v belyden on-
2.Reg.22.d. der de Heydenē Heere/ ēn uwē naem sal ick
50. singen.
Ps.21.c.a.1. Ēn wederom seyt hy: Verblydt v
ghy Heydenen met synen volcke. Ēn we-
derom: Looft alle ghy Heydenē den Heere/
ēn pryst hem grootelic alle ghy nacien. Ēn
Isai.11.c.10. wederom seyt Isaias: Het sal een worzel vā
Jesse zijn/ende die daer opstaē sal om te re-
geren de Heydenē/ in hem sullen de Heyde-
nen hopen. Maer Godt der hopen wil v
vervullen met alle blyschappē / ēn vrede int
gelouē/dat ghi overvloedich moecht wesen
in de hope/ēn cracht des heylichs gheests. *

Maer ic selue ben seker/ myn broeders/vā
D/dat ghy selue oock vol liefden zyt/vervult
met alle wetētheyt/also dat ghy malcanderē
mocht vermanē. Maer ick heb cloeckelic-
ker tot v liedē geschreuē eenē deels/als v lie-
den tot gedenckenissen wederom brengēde/
om de gracie die my gegeuen is van Gode/
dat ic een dienaer zijn soude Christi Jesu
onder de Heydenen. Heylichmakende dat
Euangelium Gods/op dat de offerande der
Heydenen aengenaem worde/ēn geheylicht
inden heyligen gheest. Daerom heb ic glo-
rie in Christo Jesu tot Gode. want ick en
derre niet spreken vanden dingen die Chri-
stus door mi niet en werct/ter gehoorsaem-
heyt vanden Heydenen/ metten woordē ēn
wercken/ met cracht vā terckenē ēn won-
derlicke wercken in de cracht des heylichs
geests/also dat ic vā Jerusalem al rontsom-
me tot Illiricū toe vervult hebbe dat Euan
E gelie Christi. Ēn ic heb dat Euangelie also
gepreect/niet daer Christus genoemt is ge-
weest/om dat ick niet en soude op eens an-
ders fondamēt timmerē/ maer also daer ge-
Isai.52.d.15. schreuē is: Den welckē vā hem niet verkon
dicht en is die sullent sien/ ēn diet niet ghe-
hoort en hebbē sullēt verstaē. waerom dat
ic ooc seer belet ben geweest om tot v te co-
men. Maer nu voorts geen plaetse meer
hebbende in desen landē/ ēn begeerte hebben-
de tot v liedē te comē vā veel nu voorleden
24 iaren/ als ick in Hispanien sal beginnen te
reysen/soo hope ick dat ick voorby gaende v
lieden sien sal/ ēn vā v lieden derwaerts ge-
leydt worden / ist dat ick my te vozen eens-
25 deels met v sal vermaect hebben. Daerom F
sal ick nu reysen in Jerusalem den heyligen
26 te dienen. want die van Macedonien ēn
Achaien hebbē gesloteē een gemeyn aelmisse
te doen tot den armen der heyligē die in Je-
27 rusalem zijn. want dit heeft hen behaecht/
ēn sy zynt henlieden schuldich. want ist dat
de Heydenen haerder geestelicker goeden 1.Cor.9.b.11
declachtich zijn so moeten sy ooc in de lichā-
28 melicke goeden henlieden dienen. Aldus
wanneer ick dit sal volbracht hebben / ende
henliedē gelevert dese vrucht/ so sal ick door
29 v lieden reysen in Hispanien. Ēn ick weet
wel dat ick tot v lieden comende/in de over-
vloedicheyt van Christus benedictie comen
30 sal. Aldus bidde ick v ghy broeders door G
onsen Heere Jesum Christum/ ende door de
liefde des heylichs geests/dat ghy my helpet
31 met gebeden voor my aen Godt/ dat ic ver
lost mach worde van de ongeloovige die int
Joodsche lant zijn/ ende dat myns dienst of-
ferhande mach aengenaem zijn in Jerusalem
32 den heyligen/ op dat ick tot v lieden mach
comē met blyschap/ door de wille Gods/ dat
33 ick met v lieden mach vermaect worde. Ēn
Godt des vredts zy met v allen. Amen.

De Apostel bewijst hier sommige exempelē van goede men-
schen,om dat de Romeynen die naer volgen souden, henlieden
vermanende valsche leeringhen te schouwen.

Dat xvj. Capittel.

1 ICk beuele v liedē zheben onse suster / die A
inden dienst is vander kercken die in Cen
2 chris is/ dat ghy haer ontfangt indē Heere/
also dat den heyligen betaemt/ ende dat ghy
haer by staet in wat sake dat sy ws te doen
sal hebben. want sy heeftet oock vele by ge- Act.18.a.a.
3 staen/ēn my selue oock. Groet Priscam ēn B.26.
4 Aquilam myn hulpers in Christo Jesu (die
voor myn siele haerlieders halsen overgege
uen hebben / den welcken niet ick alleen en
danche/ maer oock alle de kercken inde hey-
5 denisse/ ēn de kercke van haren huysgesin.
Groet Ephenetum mynen beminden / die
6 d'eerste vrucht vā Asiē is in Christo. Groet
Mariam die vele onder ons gearbeyt heeft.
7 Groet Andronicū ēn Juliam myn magen
ēn medegenangenen / die edel zijn onder de
Apostelen/ die ooc voor my geweest hebben
8 in Christo. Groet Ampliatum mynē alder-
9 liefsten inden Heere. Groet Urbanum on B
sen hulper in Christo Jesu ēn Stachyn my-
10 nen beminde. Groet Apellē den beproefde
in Christo. Groetse die vā Aristobolus huys
11 gesin zijn. Groet Herodionē mynē magh.
Groetse die vā Narcissus huys zijn die indē
12 Heere zijn. Groet Triphenam ēn Tripho
sam/die inden Heere arbeyden. Groet Per
sidē myn alderliefste/ die veel gearbeyt heeft
13 inden Heere. Groet Rufum den vtuerko
ren indē Heere / ēn zijn moeder ēn de myne.
14 Groet Asyncritum Phlegontem/Hermam

Patrobam/Hermen/eñ de broeders die met henlieden zyn. Groet Philologum eñ Julium/Nereum eñ syn suster/eñ Olympiaden/eñ alle de heyligher die met henlieden zyn. Groet malcanderen met eenen heyligen cusse. Tl groetē alle de kercken Christi.

C ✠ Ende ick bidde v broeders dat ghy die waerneemt die tweedrachticheden eñ ergernissen maken buyten de leeringe die ghi geleert hebt/eñ wyct van die: want alduse nighe en dienen Christo onsen Heere niet/maer haren buyck/eñ door soete redenen eñ benedictien/verleyden sy de herten der onnooselen/ want v gehoorsaemheyt is in alen plaetsen vermaert. Daerom verblijde ick my in v lieden. Maer ick wille dat ghy sult wijs zyn int goet/eñ simpel int quaet.

Ende Godt des vreedts vertrede Sathanam onder v voeten haestelick. De gracie ons Heeren Jesu Christi/zy met v lieden. *

Act.16.2.1. Timotheus myn hulper groet v/eñ Lucius/eñ Jason/eñ Solipater myn maghen.

Ick Tercius groet v die den brief geschreuen hebbe/inden Heere. Caius myn weert ende alle de kercke groet v lieden. Tl groet Erastus de treselier der stadt/eñ Quartus de broeder. De gracie ons Heeren Jesu Christi zy met v allen. Amen. Eñ den genen die machtich is v te versterckē na myn Euangelie/ende de predicacie Jesu Christi/na de openbaringe der verborgentheyt/die den voorleden eewighen tijden verswegen is geweest (dwelck nu gheopenbaert is door de schriftueren der Propheten/na t'gebot des eewigen Gods/om onderdanich te zijne den gheloone) onder alle de Heydenen bekent/ Gode die alleen wijs is door Jesum Christum/den welcken zy eere eñ glorie inder eewicheyt. Amen.

Hier voleyndt de Epistel van S. Pauwels totten Romeynen.

Ghesonden was desen brief totten Romeynē wt Corinthus door Pheben, die een dienerisse was vā de kercke van Cenchris.

De eerste Epistel van Sinte Paulus tot den Corinthien.

De Apostel prijst die van Corinthien, ende vermaentse tot eendrachticheyt, bedruft zijnde datter twist onder henlieden was om t'beroemen van een yeghelick sijnen dooper, ende leert dat Godt de wijsheyt des werelts sot ghemaeckt heeft.

Dat eerste Capittel.

A PAulus een geroepē Apostel Jesu Christi/door den wille Gods/eñ Sosthenes cē broeder/ der kercken Gods die te Corinthen is/den gheheylichdē in Christo Jesu/den geroepenen heyligen/met allen den genen die den naem ons Heeren Jesu Christi aenroepen/in alle hare en onse plaetsen.

Gracie sy v lieden/ende vrede van Godt onsen vader/ende den Heere Jesu Christo.

✠ Ick dancke mijnē Godt altijt voor v in de gracie Gods/die v lieden ghegeuen is in Christo Jesu/ dat ghy in alles ryck geworden zyt in hem/in alderley woorden/eñ in alle wetenheyt (gheluck dat ghetuygenis Christi in v lieden genesticht is) alsoo dat v niet en gebreect in eenige gracie/verwachtende de openbaringhe ons Heeren Jesu Christi/ de welcke v lieden ock sal vestighen totten eynde onstraffelick tot inden dach der toecomsten ons Heeren Jesu Christi. * 1.Tes.5.24.

Godt is getrouwe/door den welckē ghy geroepen zyt int gheselschap syns soons Jesu Christi ons Heeren. Maer ick bidde v broeders door den name ons Heeren Jesu Christi/ dat ghy allegader eendrachtelic spreket/eñ dat ghy niet en laet tweedrachticheden tusschē v zyn/maer weest volmaect in eenen sin/ende in een wetenheyt. want my is te kennen gegeuē van v lieden myn broeders door de gene die te Chloes zyn/datter twisten onder v lieden zyn. Eñ dat segge ick/om dat een yeghelick van v lieden seyt: Ick ben Pauwels discipel. Maer ick Apollos/ Act.18.4. maer ick Cephe/maer ick Christi. Is Christus ghedeelt? Is Paulus voor v lieden gecruyst? Oft zydy in Pauwels naem gedoopt? Ick dancke Gode/ dat ick niemand den van v liedē gedoopt en hebbe/dan Crispum eñ Caium/ op dat niemandt en segghe/dat ghy in mijnen naem ghedoopt zyt. Act.18.8

Ock hebbe ick ghedoopt t'huysgesin van Stephane. Voorts meer en weet ic niet oft ick yemandt anders gedoopt hebbe. want Christus en heeft my niet gheslonden om te doopen/maer het Euangelie te preken/niet door wijsheyt des woorts/op dat het cruys Christi niet verydelt en worde. want het woort des cruyces is den genē die verloren gaen een dwaesheyt/maer den genen die behondē worde dat is ons/ist de cracht Gods. 1.Cor.1.17.

want daer is geschreuen: Ick sal te niete doen de wijsheyt der wijsen/eñ de voorsienicheyt der voorsieniger sal ick verworpen.

waer is de wijse? waer is de schrijbe? waer is de oudersoecker deser werelt? Eñ heeft Godt de wijsheyt deser werelt niet dwaes gemaect? want om dat de werelt in Gods wijsheyt Godt niet gekēt en heeft door haer wijsheyt/soo heuet Gode behaecht door de dwaesheyt der predicacien die gelooñde salich te makē. Wāt de Joden begeerē mirakelē/eñ de Griecḥē soecḥē wijsheyt/ maer wy prekē den gecruystē Christū den Joden een ergernisse/eñ den Griecken een dwaesheyt. Maer den geroepē Joden eñ Griecḥē prekē wy Christū Gods cracht eñ Gods wijsheyt. want de Godtdelicke onwijsheyt is wijser dan de menschen/eñ Gods crancheyt is stercker dan de menschen. Esa.29.14. Iob.5.13. Esa.19.12. Ier.8.9. Psal.32.10. Esa.44.25.

✠ want broeders beliet uwen roep/hoe datter niet veel wijse na dē vleesch/niet veel machtighe/niet veel edele geroepen en zyn.

Maer die dwaes zijn voor de werelt/die heeft Godt verkoren/op dat hy de wijse bescha-

beſchamen ſoude: ende de crancke der wereld heeft Godt verkoꝛē/ om dat hy de ſtercke beſchamen ſoude/ eñ onedele der wereld/ eñ die verſmaedde heeft Godt verkoꝛen/ ende datter niet en is/ op dat hy t'gene dat wat is/ te niete doen ſoude: om dat gheen vleeſch gloꝛieren en ſoude voꝛ zyn aenſicht. Wt den welckē zyt ghy in Chriſto Jeſu/ die ons gheworden is tot wyſheyt van Gode/ eñ tot rechtueerdicheyt ende heylichmakinghe/ eñ verloſſinghe/ op dat (gheluck daer ghe-
ſchꝛeuen is) ſoo wie glōꝛieert/ in den Heere gloꝛieren ſoude. *

Isai.45.a.5. a.6. Iere.9.f.22. g.23. 1.cor.10.d.17

Paulus die toocht dat hy de Corinthiē met alder ſimpelheyt Ieſum heeft gepredikt, ende dat hy ooc den wijſen eñ volmaecten gepredict heeft wijſheyt, die alleene door Gods gheeſt kennelick is, want een vleeſchelick menſche en begrijpt geen Goddelicke dinghen.

Dat ij. Capittel.

A ENde doen ick tot v liedē quam broeders/ ſo ben ick gecomen niet in hoocheyt van ſpꝛake/ oft wyſheyt/ vercondigende v lieden dat getuygenille Chriſti. want ick en heb my niet wtgegeuen yet te weten onder v lieden/ dan Jeſum Chriſtum/ ende dien ghecruyſt. Eñ ick heb oock in veel crancheyt/ ende vreeſe/ eñ anxt by v lieden geweeſt/ eñ myn ſpꝛake eñ myn predicatie en is niet geweeſt in beweechlicke woꝛden der menſchelicker wyſheyt/ maer int vertoonen des gheeſts eñ der cracht/ op dat v geloone niet en zy in der menſchen wyſheyt/ maer in de cracht Gods. Maer de wyſheyt ſpꝛeken wy
B onder de volmaecte. Maer niet de wyſheyt deſer wereld/ oft der pꝛinceē vā deſer wereld/ die te niete gedaen woꝛden/ maer wy ſpꝛeken Gods wyſheyt in verholentheden/ die verboꝛgē is/ de welcke Godt te voꝛē beſchict heeft voꝛ de eewe tot onſer gloꝛiē/ de welke niemant van de pꝛincen deſer wereld gekent en heeft. want hadden ſy die bekent/ ſy en ſoudē nemmermeer dē Heere der gloꝛien gecruyſt hebben. Maer alſo daer geſchꝛeuen is: Dat geen ooge gheſien en heeft/ noch ooꝛe ghehoꝛt/ noch in des menſchen herte niet op gecomen en is/ t'ghene dat de Heere bereyt heeft den ghenen die hem lief hebbē:
C maer ons heeft Godt geopenbaert dooꝛ ſynen gheeſt. want den gheeſt onderſoeckt alle dingen/ oock de diepten Gods. want wie menſch weet wat inden menſch is/ dan den geeſt vanden menſch die in hem is? Alſo oot dat Gode aengaet en weet niemant dan den geeſt Gods. Maer wy en hebben den geeſt van deſer wereld niet ontfangen/ maer den gheeſt die wt Godt is/ op dat wy weten ſouden wat dingē ons van Gode gegeuen
D zyn/ de welcke wy ooc ſpꝛeken niet in geleerde woꝛden der menſchelicker wyſheyt/ maer inde leeringe des gheeſts/ gheeſtelicke dingen by gheeſtelicke gelyckende. want de vleeſchelicke menſch en begrypt de dingen niet die den geeſt Godts aengaen. Wāt het is hem dwaeſheyt/ eñ hy en can die niet verſtaen: want die woꝛden dooꝛ den gheeſt onderſocht. Maer een gheeſtelick menſch oꝛdeelt alle dingen/ ende hy en woꝛt van nie-
manden gheoꝛdeelt. Want wie heeft des Heeren ſin ghekent/ die hem leeren mocht? Maer wy hebben Chriſtus ſin.

1.cor.1.b.17. 2.a.1. 1.Pet.1.c. Mi.64.b.4. 1.Pet.1.c.16. Iſai.40.d.13 Sap.9.c.13. Ro.11.d.34.

Paulus en conſt de Corinthuen als noch vleeſchelick zijnde, niet gepredicken de beſleefde ſecretē der gheloofs, mids dat ſy in geſchille waren, om henliedē die maer dienaers en waren, Godt die ijſt die alleene het waldom geuen mach, ende Chriſtus is alleene t'fondament des gheloofs, op d'welcke yeghelick timmert, maer inden dach des oꝛdeels ſal kennelick zijn een yeghelicks werck.

Dat iij. Capittel.

1 ENde ic broeders en heb v lieden niet mo- A
ghen ſpꝛeken als gheeſtelicke menſchen/ maer als vleeſchelicke. Als cleyne kinderkēs
2 in Chriſto/ heb ick v melck te dꝛincken gegeuen/ ende niet ſpyſe. want ghy en mochtes noch niet/ maer noch nu oock en moech-
3 des niet/ wāt ghy zyt noch vleeſchelic. Wāt als onder v is nyt eñ twiſt/ en zyde dan niet vleeſchelick/ ende en wandelde dan niet nae
4 den menſch? want als de eene ſeyt: Ic ben Paulus diſcipel eñ de andere/ ick ben Apol-
5 los/ en zyde dy dan niet menſchen? wat is dan Apollo? eñ wat is Paulus? Dienaers des genes den welcken ghy gelooft hebt/ eñ eenen yegelicken/ gelyck de Heere gegeuen heeft.
6 Ick heb gheplant Apollo heeft gewatert/ maer Godt heeft den waſdom ghegheuen.
7 Daerom noch de gene die plant en is wat/ B
noch de gene die watert/ maer Godt die den
8 waſdom geeft. Maer die plant eñ die wa- Pſal.61.b.13. Galat.6.b.5.
tert zyn een. Eñ een yegelick ſal ſynen eygenen loon ontfangen na ſynen arbeyt. Wāt
9 wy zyn Gods hulpers. Ghy zyt Gods lātwinninge ghy zyt Gods timmeragie. Na de gracie Gods die my gegeuen is/ ſo heb ic als een wijs ouertimmermeeſter het fondament geleydt/ maer een ander timmert daer op. Maer een yegelick ſie hoe dat hy daer op
10 timmert. want niemāt en mach een ander fondament leggen/ dan t'gene datter geleyt
11 is/ d'welck is Chriſtus Jeſus. Maer iſt dat C
yemant op dat fondament timmert gout/ ſilueꝛ/ coſtelicke ſteenen/ houten/ hoy/ ſtoppelē/
12 eens yegelics werc ſal geopēbaert weſen/ want den dach des Heeren ſalt verclaren/ want het ſal int vier geopenbaert woꝛdē/ eñ eens yegelics werc hoedanich dattet is/ dat
13 ſal het vier toonen. Iſt dat yemants werc dat hy daer op ghetimmert heeft/ blyft/ ſo ſal
14 hy loon ontfangen. Iſt dat yemants werc bernt/ ſo ſal hy ſchade lydē/ maer hy ſal behouden weſen/ alſo nochtās/ als dooꝛ vier.
15 En weet ghy niet dat ghy Gods tempel zyt/ eñ
16 dat dē geeſt Gods in v liedē woont? Maer iſt dat yemant den tempel Gods ſchent/ dien ſal Godt ſchenden. want den tempel Gods 1.Cor.6.b.19. 2.Cor.6.d.16
17 is heylich/ d'welc ghy zyt. Niemant en bedꝛiege ſy ſelue. Iſt datter yemant onder v D
lieden ſchynt wys te weſen in deſer wereld/ die woꝛde ſot/ op dat hy wys woꝛden mach.
19 want de wyſheyt deſer wereld is dwaeſheyt by Gode. want daer is geſchꝛeuen: Ic Iob 5.c.13.
ſal de wyſe begrypē in haerlieder ſchalcheit.
20 Eñ wederom: De Heere kent de gedach- Pſal.93.b.11.
21 ten der wyſer/ dat ſy ydel zyn. Daꝛom niemant en gloꝛiere in de menſchen. want het
22 is al uwe/ t'zy Paulus/ t'zy Apollo/ t'zy

Cephas/

Cephas / t'zy de werelt / t'zy d'leuen / t'zy de doot / t'zy teghenwoordich / t'zy toecomende. wāt alle dingen zyn uwe / eñ ghy behoort Christo / ende Christus behoort Gode toe.

Paulus die ſtraft de Corinthien, dat ſy de dienaers Gods verordeelden, ende om dat ſy oock de Apoſtelen by na verſmaedden. Ende Paulus ſchrijft dat hyſe cortelinge ſal comen beſoecken; om dat hy de valſche Apoſtelen ſtraffen ende begrijpen ſoude.

Dat iiij. Capittel.

A Also ſal ons een menſch houdē als Chriſtus dienaers / eñ bedienders van Gods verholentheden. Hier woordt nu geſocht onder de bedienders / datter yemant getrouwe mach geuonden woordē. Maer t'is my voor d'minſte dat ick van v lieden geoordeelt worde / oft vandē menſchelickē dage. Maer ic en oordeele my ſelue oock niet. want ick en ken my ſelue niet beſchuldicht / maer nochtans daer door en ben ick niet gherechtueerdicht / maer die my oordeelt / dats Godt. Daerom en wilt voor den tijdt niet oordeelen / tot dat de Heere comt / die ooc verlichten ſal de verborgenthedē der duyſternißen / eñ opēbaren de raden der herten: eñ dan ſal eenen ygelicken lof zyn van Gode. *

B Maer deſe dingē broeders heb ick by een gelyckeniſſe bediet op my eñ Apollo / om uwēt wille / op dat ghy in ons ſoudt leerē dat de eene (meer dant voorſchreuen is) tegen dē anderen niet opgeblaſen en worde / om eens anders wille. want wie onderſcheyt v? Eñ wat hebdy / dat ghy niet ontfangen en hebt? Ende ſi dat ghyt ontfangen hebt / waerom glorieerdy / als oft ghyt niet ontfanghen en hadt? Ghy zyt nu verſaet geworden / ghy zyt nu ryck geworden ſonder ons regneert ghy / ende och oft ghy regneerdet / op dat wy ooc met v lieden mochten regneren. Wāt ic meyne voorwaer / dat Godt ons de alderleſte Apoſtelē getoont heeft / als die der doot C toegeſchict zyn. wāt wy zyn eē toōſel gewordē der werelt / eñ den Engelen / eñ den menſchen. wy zyn dwaes om Chriſtus wille / maer ghy zyt voorſienich in Chriſto. wi zyn cranc / maer ghy zyt ſterc: ghy zyt edel / maer wy onedel. Tot op deſe ure toe zyn wy ooc hongerich ende dorſtich eñ naect / eñ wy worden met hallaghen geſlagen / ende zyn ſonder ſeker ſtede / ende wy arbeyden werkende met onſen handen: wy worde vermaledyt / eñ wy gebenedyden: wy lyden verualginge / ende wy verdragent. wy worden gelaſtert / eñ wy biddē. Als vuylniſſe vā deſer werelt zyn wy gheworden alder menſchē verworpſel tot noch toe. Dit en ſchrijf ic v lieden niet om dat ick v liedē beſchamen ſoude / maer als myn alderlieffſte kinderē vermane ick v lieden / want al hebdy thien duyſent leermeeſters in Chriſto / maer ghy en hebt niet veel vaders / want in Chriſto Jeſu heb ick v lieden door d'Euāgelie voort gebracht. Daerom bidde ic v / weeſt myn naeuolgers. Daerō heb ic tot v liedē geſonden Thimotheū die myn alderlieffſte ſone is / eñ getrou inden Heere / die v vermanen ſal / myn wegē die in Chriſto Jeſu zyn / gelyc ic tot alle plaetſen in alle kercken leere. Als oft ick tot v niet comen en ſoude / alſo zynder ſommige opgeblaſen. Maer ic ſal tot v lieden comē corts / ſi dat de Heere wilt / eñ ic ſal kenniſſe nemen / niet van de woorden der geēre die opgeblaſē zyn / maer vādet cracht. Wāt het ryc Gods en is inde woordē niet / maer inde cracht. wat wildy dat ic metter roeden tot v liedē come / oft metter liefden / ende metten gheeſt der ſaechtmoedicheyt?

Hy begrijpt de Corinthien, datſe eenen verdragen, die opēbaerlic ſijns vaders huyſvrou hadde, vermanēde dat ſy den ouden deeſem wt cuyſſchen ſullen, al waert ooc een broeder die oneerlick ware, dat ſy met hem geen ghemeynſchap hebben en ſullen.

Dat v. Capittel.

A Over al woordt onder v liedē gehoort oncuyſheyt / eñ ſulcke oncuyſheyt / als ooc onder de Heydenē niet en is / alſo datter een ſyns vaders huyſvrouwe hebbē ſoude. Eñ ghy zyt opgheblaſen / ende en hebt niet meer rouwe gehadt / op dat hy wt het midden van v lieden ſoude wech gedaen worden / die dat B wert gedaen heeft. Jc van v verſcheyden metten lichaem / maer teghenwoordich metten geeſt / heb nu geoordeelt als teghenwoordich den genen die alſo gedaen heeft / inden naem ons Heeren Jeſu Chriſti / v lieden t'ſamē vergadert zynde met mynē geeſt / met de cracht ons Heerē Jeſu / alſulcken ouer te leuerē Satane tot verderſſeniſſe des vleeſchs / op dat den geeſt behouden zy inden dach ons Heeren Jeſu Chriſti. Ü gloriacie en is niet goet. En weet ghy niet / dat een luttel heue het gheheel deech verſuert?

7 ✝ Suyuert reyn wt den ouden heue / op dat ghy moecht weſen een nieuwe beſlach / alſo ghy ongeheeft zyt. want Chriſtus ons Paeſchlam is ten offer geſlagen. Hierom C laet ons feeſte houden / niet inden ouden heue / noch inden heue der quaetheyt / ende der archeyt / maer in de ongeheefde brooden der puerheyt / ende der waerheyt. *

9 Jck heb v lieden geſchreuē in eenen brief. En houdt geen gemeynſchap mettē oncuyſchen menſchen / niet voorwaer mettē oncuyſſchen van deſer werelt / oft metten ghierigen / oft roouers / oft den afgoden dienēde / want anders haddy moetē wt deſer werelt gaen. Maer nu heb ick v geſchreuen geen D ghemeynſchap te hebben / ſi dat ſulck die een broeder genoēt woordt / een oncuyſch menſch is / oft gierich / oft den afgoden dienende / oft een laſteraer / oft eēn dronckaert / oft een rooner / met alſulcken en ſuldy ooc gheen ſpyſe nemen. Want wat gaet my aen te oordeelen vanden genē die buyten zyn? En oordeelt ghy niet vā de gene die binnen zyn? want de ghene die buyten zyn / ſal Godt oordeelen. weert (oft doet wech) dat quaet wt v ſelue.

Paulus beriſpt de Corinthien, om datſe dinghen ende te rechte ghinghen voor eenen heydenſchen rechtere, verhalende ſommige ſonden, welcke wie datſe doet, het ryckc der hemelen niet vererijghen en mach: eñ toocht dat om veel ſaken de oncuyſheyt te ſchouden is.

Dat vj. Capittel.

1 Hoe derft yemandt van v lieden hebbēde A een ſaecke tegen eenen anderen / hem laten vonniſſen by de ongherechtighe / ende niet

A niet by de heyligha? En weet ghy niet dat
de heylige vā de werelt oordeelen sullen? Eñ
is dat door v lieden de werelt sal geoordeelt
worden/zyt ghy dan onweerdich die van de
minste saken sondt oordeelē? En weet ghy
niet dat wy de Engelen sullē oordeelen? Hoe
veel te meer weerlicke saken. Daerom is
dat ghy weerlicke saken hebt te oordeelen/ de
alder verachtste die in de kercke zyn/ die
stelt om te oordeelen. Tot uwer schanden
segge ick dit: En isser niemant onder v also
B wys/ die sonde mogē vonnissen tusschē synē
broeder? Maer dinget den eenen broeder
metter anderē broeder int recht/ eñ dat by de
ongheloouige? Nu isser voorwaer in alder
manierē een misdaet onder v liedē/ dat ghy
onder malcanderē te rechte gaet. waerō en
Math.5 f.39. lydt ghy niet lieuer onrecht? waerō en ver-
Luc.6.d.29. draechdi niet lieuer ongelyc? Maer ghi doet
Ro.12.d.19. onrecht eñ verongelyct eñ dat dē broeders.
1.Thes.4. a.6 ✝ En weet ghy niet/ dat de ongerechtige
dat ryck Gods niet besitē en sullē? En wilt
niet dolen: Noch oncuysche menschen noch
afgoden dienende/ noch overspelders noch
onnatuerlicke oncuysheyt bedryuēde/ noch
Sodomie doēde/ noch dieuē noch gierige/
noch dronckaerts/ noch lasteraers/ noch roo-
uers/ en sullen dat ryck Gods besitē/ Eñ
aldusdanige hebdy geweest maer ghi zyt af-
gewasschē maer ghi zyt geheylicht maer ghi
zyt gerechtueerdicht indē naem ons Heerē
Jesu Christi/ eñ inden gheest ons Gods. *
C ✝ Alle dingen zyn my geoorloft maer alle
Ecclc.17.d.11 dingen en zyn niet oybaerlic. Alle dingē zyn
2.cor.10.f.11 my geoorloft maer ick en sal onder niemants
macht gebracht worden. De spyse behoort
den buyck toe/ eñ den buyc der spysen. Maer
Godt sal desen eñ die verderuē. Eñ het lich-
aem en behoort der oncuysheyt niet/ maer
den Heere eñ de Heere den lichame. Maer
Godt heeft oock den Heere verweckt eñ hy
sal ons verwecken door syn cracht. En
weet ghyliedē niet dat v lichamen Christus
leden zyn? Sal ick dan nemende Christus le
den/ die maken leden vā eender hoerē? Dat
D sy verre. En weet ghy niet/ dat de gene die
eender gemeynder vrouwen aenhangt/ met
Gene.2.d.24 haer een lichaem woirdt? want sy twee (seyt
Mat.19.a.5. hy) sullen in een vleesch zyn. Maer die den
Matt.10.a.8. Heere aenhangt/ die is eenen gheest. *
Ephe.5.g.31. Vliet de oncuysheyt. Alle sonde die een
1.Cor.3.d.17 menschē doet/ die is buyten d'lichaem maer
2.Cor.6.c.16 die oncuysheyt bedryft/ die sondicht in syn
lichaem. En weet ghi niet/ dat v ledē eenen
tempel zyn des heylichs gheests/ die in v is/
den welcken ghy van Gode hebt/ ende en
1.Cor.7.d.17 zyt ws selfs niet? want ghy zyt ghecocht
2.Pet.2.c.11. met eenen groten pryse. Eert ende draecht
Godt in v lichaem.

Hier onderwijst Paulus de Corinthien vanden houwelicken staet, hoe dat een man van synder huysvrouwen, noch een wijf van haren man niet scheydē en mach. Hoe den maechdelicken staet boven den houwelicken is. Ende hoe man ofte wijf syn gheselschap verloren hebbende, vry is om wederom te houwen.

Dat vij. Capittel.

A MAer van die dingen daer ghy my af ge-
schreuen hebt:

✝ Het is den menschē goet geen vrouwe
2 aen te tasten/ maer om der oncuysheyt wil-
le/ so hebbe een yegelick syn huysvrouwe/ eñ
1 elcke huysvrouwe hebbe haren man. Der 1.Pet.3.b.7.
huysvrouwen sal de man de schult betalen/
desgelycks oock de huysvrouwe den man.
4 De vrouwe en heeft haers lichaems geen
macht/ maer de man. Desgelyck ooc de man
en heeft syns lichaems geen macht/ maer de
5 vrouwe. En wilt malcanderen niet ver-
corten/ dan by auontueren wt eendrachtich
consent eenen tyt lanc/ op dat ghy v moecht
verlegen ter bedinghen/ eñ dan keert weder
te samen/ op dat v Satanas niet en beco-
6 re/ om uwer onghetydicheyt wille. Maer dit
seg ick wt toelaten/ niet wten gebode. Maer
7 ick wil dat alle de menschē waren gelyck ick
selue. Maer een yegelick heeft syn eyghen
gaue vā Gode/ de eene aldus/ maer de ander
8 also. Maer ick segghe den ongehouden eñ B
den wedouwen/ het is henlieden goet/ ist dat
9 sy also blyuen/ ghelyck ick. Maer ist dat sy
henlieden niet en onthouden/ so laetse hou-
wen/ want t'is beter houwē dan bernen. *
10 Maer den ghenen die int houwelick ver- Math.5.e.32
saemt zyn/ gebiede niet ic maer de Heere/ dat 19 b.9.
de huysvrouwe vā harē man niet en scheyde: Mar.10.b.9.1
11 maer ist dat sy afghescheyden is/ datse on- 10.11.
gehouwet blyue/ oft met haren man weder Luc.16.d.18.
verloent worde. Eñ de man en verlate syn
12 huysvrouwe niet. want den anderē seg ick/
niet de Heere/ Ist dat eenich broeder eē on-
gheloouighe huysvrouwe heeft/ eñ dat dese
consenteert met hem te woonen/ dat hy die
13 niet en verlate. Eñ so wat vrouwe eenen
ongeloouigen man heeft/ eñ die consenteert
met haer te woonen/ dat sy den man niet en
14 verlate. want de ongeloouige man is ge- C
heylicht door een gheloouige vrouwe/ ende
de ongeloouige vrouwe is gheheylicht door
eenen gheloouigen man. want anders sou-
den v kinderen onreyn wesen/ maer nu zyn
15 sy heylich. Maer ist dat de ongheloouighe
wech gaet/ so laet hem wech gaen. want een
broeder oft suster en is tot de slauernye niet
verbonden in aldusdanighe dinghen/ maer
inden vrede heeft ons Godt gheroepen.
16 want waer wt weet ghy vrouwe/ oft ghy
den man sult salich makē? oft waer wt weet
ghy man/ oft ghy de vrouwe sult salich ma-
17 ken? dan eenen yegelicken alsoot de Hee-
re gedeylt heeft/ Alsoo Godt eenen yegelic-
ken gheroepen heeft/ also wandele hy/ ende
18 ghelyck ick in alle kercken leere. Isser ye- D
mandt besneden geroepē? die en neme geen
onbesnedēheyt aen. Isser yemandt in de on-
besnedenheyt geroepen? die en laet hem niet
19 besnyden. De besnydenisse en is niet/ ende
de onbesnedenheyt en is niet/ maer dat on-
derhouden van Gods gheboden.
20 ✝ Een yegelic blyue indē roep daer hy in Ephe.4.a.1.
21 geroepen is. Zydy een slaue geroepen? en
acht dat niet. Maer condy vry geworden so
22 gebruyct dat lieuer. want die inden Heere
geroepen is een knecht/ die is een gevrydde
des Heeren. Desgelycks wie vry geroepen

is/die is een knecht Christi. Ghy zijt met
1. Cor. 6. d. 20 eenen prijs gecocht/en wilt niet worden der
1. Pet. 1. d. 18 menschē knechtē. Eē yegelic broeder blijue
in Gode int gene daer hy in geroepen is. *
E Ende vanden maechden en heb ick gheen
gebot des Heeren/maer ic geue raet/als die
barmhertichevt verkregē hebbe vandē Hee-
re/om dat ic getrouwe soude zijn. Daerom
houde ic dit goet te wesen om des aenstaen-
den noots wille/dattet goet is den menschе
also te zijne. Zijt ghy verbondē met eender
huysvrouwen: En wilt geen ontbindinghe
soecken. Zijt ghy ongebonden van een huys
vrouwe: En wilt geē huysvrouwe soecken.
Maer ist dat ghy een huysvrouwe neemt/
so en hebdy niet gesondicht. Eñ ist dat eē ma
get houwet/ so en heeft sy niet ghesondicht.
Maer nochtans sullē sulcke t'verdriet des
vleeschs hebbē. Maer ic spare v lieden.
Also dit seg ick v lieden broeders/ den tijt is
cort/vā nu voortaen ist tijt/ dat ooc de gene
die huysvrouwē hebbē/zijn sullen als gheen
F hebbēde/ eñ die weenē/ als niet weenende/
eñ die blijde zijn/als niet blijde zijnde/eñ die
coopen/als niet besittende/ eñ die dese we-
relt gebruyckē/als oft sy die niet en gebruyc-
ten. want dat wesen vā deser werelt gaet
voorby. Maer ick wille dat ghy sonder
sorchuuldichent sult wesen. Die sonder huys-
vrouwe is/die is besorcht voor t'ghene dat
den Heere aēgaet/hoe dat hy Gode behagen
mach. Maer die met eē huysvrouwe is/die
is besorcht met de dingē die der werelt aen-
gaē/ hoe dat hy synder huysvrouwē behagē
mocht/eñ hy is gedeelt. Eñ een ongehoude
vrouwe/eñ een maecht die denct t'ghene dat
den Heere aengaet/dat sy mocht heylich zijn
aen lichaem eñ aen gheest. Maer die gehou-
wet is/die peyst op de dingen die der werelt
aengaē/hoe sy haren man mocht behaghen.
G Maer dit segge ic tot v lieden profijt/ niet
om dat ic v eenē stric aenworpē soude/ maer
dat ic v vermanē soude tot dat gene dat eer-
saem is/eñ dat vrijheyt geeft den Heere son-
der letsel te dienen. Maer ist sake dat ye-
manden duncket/ dattet hem schande schijnt
te zijne vā synder maget/ om dat sy ouer haer
iaren gecomē is/ eñ dattet so moet wesen so
doe hy dat hy wilt/sy en sondicht niet/ist dat
sy houwet. Wāt die in syn herte gestelt heeft
vaste/geenē noot hebbēde/maer macht heb-
bende vā synē wille/eñ dat hy dit goet geor-
deelt heeft in syn herte/syn maget te behou-
den/die doet wel. Aldus die zijn maget ten
houwelicke bestelt/die doet wel: eñ diese niet
Rom. 7. a. 1. en bestelt/ die doet beter. Een vrouwe is
aen de wet gebonden/so lange als haer man
leeft/maer ist dat haer man slaept/so is si vry
gewordē/sy trouwe dē welckē sy wilt/ allcē-
lick inden Heere. Maer sy sal saliger zijn/
ist dat sy also blijft na mijnē raet. Ick houde
voorwaer dat ic ooc den geest Gods hebbe.

Hoe wel dat eten van dat den afgoden is gheoffert geen sonde en is, nochtans en machmen dat niet eten teghen conscientie, oft met onsichticheyt der crancken, want eten daer af oft niet eten, en maeckt den menschе noch arck, noch goet.

Dat vij. Capittel.

1 MAer van die dingen die den afgoden tot A
sacrificie geoffert worden so weten wy/
dat wy alle de wetentheyt hebben. De we-
tenschap maeckt opgheblasen/maer de liefde
2 sticht. Maer ist datter yemant meynt dat
hy yet weet/ die en heeft noch niet beken hoe
3 dat hi weten moet. Maer ist dat yemān God
4 lief heeft/dese is vā hem beken. Maer van-
den spijsen die den afgoden ten offer geslagē
worden/weten wy dat den afgodt niet en is B
in de werelt/eñ datter niemandt God en is
5 dan eenē. Want al ist datter sommige zijn
die ghenoemt worden goden/ t'zij inden he-
mel/t'zij op der aerdē(want daer zijn voor-
6 waer veel goden eñ veel heeren) maer wy
en hebben nochtans maer eenen God/ den
vader/wt den welcken dat alle dingen zijn/
eñ wy in hem/ eñ eenen Heere Jesum Chri-
stum/door wien alle dingen zijn/eñ wy door
7 hem. Maer in een yeghelick en is de we- C
tentheyt niet. Eñ de sommighe eten als af-
gods offer tot noch toe/ met een conscientie
vandē afgodt: eñ haerlieder conscientie(wāt
8 sy cranck is) wordt ontsuyert. Maer de
spijse en maect ons Gode niet aenghename/
want al etē wy/daerom en sal ons niet oue-
ren/noch al en eten wy niet/so en sullen wy
9 niet min hebbē. Maer siet toe/dat by auon-
tueren dese uwe vrijheyt gheen argernis en D
10 worde den crancken. want ist sake dat ye-
mant siet den genen die de wetētheyt heeft/
ter tafelen sittende daermē den afgodē offer
eet/ en sal syn conscientie(want sy cranck is)
niet gesticht wordē/ om der afgoden offer te
11 eten? Eñ de cranche broeder sal verloren Rom. 14. d. 15
gaen door v wetētheyt/om den welckē Chri
12 stus gestorue is? Maer ghy also sondigēde
tegē de broeders/ eñ slaēde haerlieder crācke
13 conscientie/ sondicht in Christū. Daerom Rom. 14. d. 21
ist dat de spijse mijnen broeder verargert/ so
en sal ick geen vleesch eten inder eewicheyt/
op dat ick mijnē broedere niet en verargere.

Paulus die treckt de Corinthien tot volmaecktheyt, door een exempel van sij selven, eñ door de ghene die inde bane loopen.

Dat ix. Capittel.

1 EN ben ick niet vry? En ben ick geen Apo A
stel? En heb ic Christū Jesum onsen Her
re niet ghesien? En zijt ghy niet mijn werck
2 inden Heere? Eñ al en ben ic den anderen
gheen Apostel/ ick bent nochtans v lieden.
want ghi zijt den segel vā mijnder Apostel-
3 schap inden Heere. Mijn verantwoorden
4 by de gene die my vragen is dit: En heb-
ben wy gheen macht te eten eñ te drincken?
5 En hebben wy gheen macht een vrouwe
die een suster is al omme mede te leydē ghe-
lijck de andere Apostelē/ eñ de broeders ons
6 Heeren/eñ Cephas? Oft en heb ick alleen
ende Barnabas de macht niet dit te doen?
7 wie strijdt op syns selfs soudije tot eenige
tijden? wie plant eenen wijngaert/ eñ en eet
van dien vruchtē niet? wie voedt een cud-
de/eñ en eet van dat melck des cudden niet?
8 Seg ick dit na den mensch? En seyt de wet B
9 dit niet? want daer is geschreuen in Moy Deut. 25. a. 4.
ses wet: Ghy en sult den muyl vanden dors- 1. Tim. 5. d. 18
schenden

ſchenden oſſe niet torbinden. Sorgt Godt voor de oſſen? Oft ſeyt hy dit voorwaer om onſent wille? wāt om onſent wille iſſer
Rom.15.f.17 geſchreuen: Dat de gene die ackert/ackeren moet op hope/ende die dorſcht/op hope van vrucht te ontfangē. Iſt dat wy v geeſtelicke dingen geſeyt hebben/ iſt groot dat wy v vleeſchelicke dinghen maeyen? Iſt dat de andere uwer macht deelachtich zyn/ waerom niet veel te meer wy? Maer wy en hebbē deſe macht niet gebruyct/ maer wy verdragēt al/om dat wy geē hinder en ſoudē doen
Deut.25.a.1. der Euangelien Chriſti. En weet ghy lieden niet dat de gene die in de heylige plaetſe wercken/ooc eten van t'gene dat van de geheylichde plaetſe is? Eñ dat die den outaer dienen/ oock des outaers deelachtich zyn?

Alſo heuet de Heere ooc geordineert den genē diet Euangelie verrondigē/ van d'Euangelie te leuē. Maer ic en heb geen van deſen gebruyct. Eñ ic en heb deſe dingē niet geſchreuen/om dat my alſo ſoude gedaē worden. want het is my beter te ſterruen/dan dat yemant myn glorie ſoude ydel maken. wāt al iſt dat ick het Euangelie pricke/ dat en is my geen glorie/ want den noot dwingt my daer toe. wāt wee my/iſt dat ic d'Euangelie niet en pricke. wāt iſt dat ict geerne doe/ ſo heb ick loon/maer iſt dat ict noode doe/ ſo is my den dienſt betrouwet. welc is dā myne loon? Dat ick d'Euangelie prickēde/ dat doe vry om niet/op dat ic myn macht niet en miſbruycke int Euangelie. want doen ic vry was van yegelicken/ ſo heb ic my ſelven een knecht van allegader gemaect/ om dat icker meer ſoude winnen. Eñ ic ben den Joden geworden als een Jode/om dat ic de Joden ſoude winnen/ den genen die onder de wet waren/als oft ick onder de wet ware(daer ic nochtās ſelue onder de wet niet en was)om dat ic henlieden die onder de wet warē/ſoude winnen: den genē die ſonder wet waren/ als oft ic ſonder wet geweeſt hadde (daer ic ſonder Godts wet niet en was/ maer was
D in Chriſtus wet) om dat icſe winnen ſoude die ſonder wet waren. Ic ben cranc geworden den crancken/ om dat ick de crancke ſoude winnen. Eenen yegelicken ben ict al geworden/ om dat icſe alle ſalich maken ſoude.

Ende ic doe alle dingen om d'Euangelie/ op dat ick dies deelachtich mocht worden.

✠ En weet ghy niet dat de gene die in de loopplaetſe loopen/ allegader loopen/ maer een ontfangt den prys? Loopt alſo/ dat ghy vercrygē moecht. Eñ alle die in eenē camp ſtryt/die onthoudt hemſelue van alle dingē/ eñ die doen dat om dat ſy een verganckelicke croone ſoudē ontfangen/maer wy een onuerganckelicke. Daerom loop ic alſo/niet als int onſeker/ ick ſtryde alſoo/ niet als de locht ſlaende/ Maer ic caſtyde myn lichaē/ ende brenge dat onder bedwanck/op dat ick by auontueren(als ick den anderen gepreect hebbe)ſelue niet verworpen en worde.

De Apoſtel ſtraft de ghene, die welcke haer deelachtich maeckten den afgoden. Ende hy leert in wat manieren dat-

men gebruycken ſal de dinghen die den afgoden gheoffert zijn.

Dat X. Capittel.

1 Ick en wil niet dat v onbekēt zy broeders/ A
hoe dat ons vaders alle onder de wolcke Num.9.c.18.
gheweeſt hebben/ eñ alle doot de zee gegaen Exo.13.d.21.
2 zyn/ eñ alle doot Moyſen gedoopt geweeſt Exo.14.e.22.
3 zyn inde wolcke eñ inde zee/ eñ hebben alle Exo.17.b.6.
4 gader een geeſtelicke ſpyſe gheten/ eñ alle Nu.20.b.10.
eenen geeſtelicken dranc gedroncken. want b.11.
ſy droncken vanden gheeſtelicken ſteen die hen volchde(eñ dien ſteen was Chriſtus).*
5 Maer in veel van henliedē en heeft Godt geen behagen gehadt/want ſy zyn nedergeworpen gheweeſt in de woeſtijne. Nu.26.g.65.
6 ✠ Eñ deſe dingen zyn geſchiet tot een fi- B
guere van ons/dat wy niet en ſouden zyn begeerēde het quaet/gelyc die ooc begeert hebben. Dat ghy ooc geen afgods aenbidders
7 en wordt/ gelyc de ſommige van henlieden/ alſo daer geſchreuen is: Het volck heeft geſe Exod.32.b.6.
ten om t'eten ende te druncken/ eñ ſy zyn op
8 geſtaē om te ſpelen. Noch en laet ons geen Num.25.a.1.
oncuyſheyt bedryuen gelyc de ſommige van henliedē oncuyſheyt bedreuē hebbē/ eñ daer iſſer gevallen op eenen dach dryentwintich
9 duyſent. Noch en laet ons Chriſtum niet tenteren/ ghelyc de ſommige van henlieden getentеert hebbē/ eñ zyn vanden ſerpenten Num.21.b.5
10 vergaen. Noch en murmureert oock niet/ b.6.
gelyc de ſommige van henlieden gemurmu- C
reert hebben/ eñ zyn verniclt vandē verder- Nu.11.g.33.
14.f.37.
11 uere. want alle deſe dingen geſchiedē henlieden in figuere/ maer ſy zyn geſchreuē tot Iudic.2.c.
onſer ſtraffingen/op de welcke de eyndē der
12 ceuwen gecomen zyn. Daerom ſo wie hem ſelven laet duncken dat hy ſtaet/ die ſie toe
13 hy niet en valle. Geen becoringe en beuan ghe v dan die menſchelic zy. Ende Godt is ghetrouwe/ die v niet en ſal laten tenteren
14 bouen dat ghy vermoeche. * D
✠ Maer hy ſal oock metter tentacien een doorcomen geuē/ op dat ghyt ſoudt connen
15 verdragē. Daerom myn alderlieſſte vlieдt
16 van der afgoden dienſt. Ic ſpreke als den wyſen/oordeelt ghy ſelue dat ick ſegge. Den
kelc der benedictien/ den welcken wy gebenedyden/ en iſt niet een mededeylinghe des bloets Chriſti? eñ het broot dat wy breckē/en
17 iſt niet een mededeylinge van d'lichaem des Heeren? wāt onſer vele zyn een broot een lichaē/ alle die vā eenē broode mededeylē. *
18 Siet Iſrael na t'vleeſch. En zyn ſy(die de E
19 ſlachofferandē eten)niet deelachtich des outaers? Wat ſeg ick dan? Segge ick/dat der
afgoden offerande yet is? oft dat den afgod
20 yet is? Maer dat de Heydenē ten offer ſlaē/ dat offerē ſy den duyuelen/ ende niet Gode.
Maer ick en wil niet dat ghy medegeſellen
21 worde der duyuelen. Ghy en moecht des Heeren kelck niet dryncken/ eñ den kelck der duyuelē. Ghy en moecht vā des Heerē tafel
niet deelachtich worden/ eñ van de tafel der
22 duyuelen. Oft willen wy den Heere tergē? Zyn wy ſtercker dā hy? F
23 Alle dingē zyn my ghecorloft/ maer alle dinghen en zyn niet or- 1.Cor.6.c.12.
baerlic. Alle dingen zyn my ghecorloft/ maer Eccl.37.d.31.

Mm alle

alle dingen en ſchichtē niet. Niemāt en ſoecke dat ſyne is/ maer dat eens anders is.

Pſal.13.a.1. 49.b.11.

Al wat int vleeſchhuys vercocht woꝛdt dat eet/ niet vragēde om de conſciēcie. Den Heere behoort de aerde toe/ cñ haer volheyt. Iſt dat v yemant van den ongeloouigē noodt/ cñ ghy daer gaen wilt/ ſo eet alle dat v voꝛgeſtelt is niet vraghende om de conſcientie.

B Maer iſt datter yemāt ſeyt: Dat is dē afgodē geoffert geweeſt ſo en wilt dat niet eten/ om dien diet te kennē gegeuen heeft/ cñ om de conſciencie. Om de conſciencie (ſeg ick) niet de mine/ maer eens anders. Wāt waerom woꝛdt mijn vrijheyt geoꝛdeelt van eens anders conſciencie? Iſt dat ic met danckbaerheyt mede deyle/ waer om woꝛde ic gelaſtert om t'gene daer ic danckbaer af ben? Dacrom t'zy oft ghy eet oft drincket oft yet anders doet/ doet dat al ter glorie Gods. Weeſt ſonder verargeren den Jodē cñ den Grieckē/ cñ der kerckē Gods/ gelijc ic ooc in alle dingen eenen yegelicken behage/ niet ſoeckende dat my profijtelic is/ maer dat veel menſchen dient om ſalich te woꝛden.

Col.3.c.17.

Paulus die ſtraft de Corinthien, om dat ſy malcanderen niet en vertoefden in d'ontfangen van dat heylich Sacrament, ende datſe daer in twiſtich waren, verhalende hoe dat het heylich Sacrament ingheſtelt is, cñ de ſonde, cñ de punitie van henlieden die dat onweerdelick ontfanghen.

Dat xj. Capittel.

A Zijt mijn nauolgers/ gelijc ick ooc Chriſti ben. Ende ick pryſe v broeders dat ghy in alle dingē mijnder gedachtich zijt/ cñ dat ghy als ic v geleert hebbe mijn geboden hout. Maer ick wil dat ghy weert dat het hooft vā alle man Chriſtus is/ cñ der vrouwen hooft is de man. Maer het hooft Chriſti dat is Godt. Alle man biddēde oft pꝛopheterende met bedeckē hoofde/ onteert ſijn hooft. Maer alle vrouwe biddende oft pꝛopheterende met ongedeckten hoofde/ ontteert haer hooft. want het is ſo vele als oft ſy geſchoren ware. Wāt iſt dat een vrouwe niet bedeckt en woꝛdt/ ſo laet haer hayꝛ afgeſnedē woꝛden. Maer iſt eender vrouwen leelic dat ſy geſchoren/ oft calluwe gemaeckt woꝛdt/ ſoo laetſe haer hooft bedeckē.

Ephe.5.c.23.

B De man en moet ſijn hooft niet bedecken/ want hy is dat beeldt cñ de glorie Gods/ maer de vrouwe is des mans glorie. Wāt de man en is weer vrouwen niet/ maer de vrouwe weer man. Wāt de man en is ooc niet geſchapen om de vrouwe/ maer de vrouwe om den man. (Daerom moet de vrouwe een deckſel hebbē op haer hooft/ om de Engelē.) Maer nochtans de vrouwe en is ſonder den man niet/ noch de man ſonder de vrouwe inden Heere. want gelijc de vrouwe van den man is/ alſoo is de mā ooc door de vrouwe/ maer t'is al vt God. Oꝛdeelt ghi ſelue/ betamet cēder vrouwen onbedeckt God te biddē? En leert v de natuere dat niet/ dattet eenē man ſchande is iſt dat hy ſijn hayꝛ lanc laet woꝛdē: maer iſt dat een vrouwe thayꝛ lanc voedet dats haer glorie. Want dat hayꝛ is haer een deckſel gegeuen.

Gene.2.d.21. d.22. Eccl.3.a.

D Maer iſt datter yemāt ſchynt ryſtachtich te weſen/ wi en hebbē alſulcke gewoonte niet noch de kercke Gods. Maer dit gebiede ic v niet pryſende dat ghy niet met beſte/ maer tot quaeſte verſaemt. Want ten eerſte als ghy in de kercke comt/ ſo hooꝛe ick datter tweedrachtē onder v lieden zijn/ cñ ick geloofst eens deels. Wāt daer moeten tweedrachten zijn/ om dat de ghene die ghepꝛoeft zijn mogen openbaer woꝛdē onder v liedē.

E ✝ Aldus wanneer ghliedē te ſamen coēt/ ſo en eetmē daer des Heerē auontmael niet. Wāt een yegelic neemt zijn auontmael te voren om te eten. Ende de eene is hongerich/ cñ de andere is droncken. En hebdy geen huyſen om te etē cñ te drinckē/ oft verſmaedy de kercke Gods/ cñ beſchaemdy de ghene diet niet en hebben? wat ſal ick v ſegghen: Pryſe ic v lieden daer inne: Neen ic en pryſe v niet. want ic heb vandē Heere ontfangē t'gene dat ic v lieden oock ghegeuen hebbe. Hoe dat de Heere Jeſus inden nacht als hy geleuert woꝛde/ heeft genomen t'broot/ cñ danckēde heeft hyt gebroken cñ geſeyt: Neēt eñeet dit is mijn lichaem dat voꝛ v ſal geleuert woꝛdē/ doet dit in mijnder gedenckeniſſen.

Matt.26.a. Mar.14.a. Luca.22.a.

F Deſgelijcs ooc dē kelc na dat hy het auontmael geten hadde/ ſeggēde: Deſen kelc is t'nieuwe teſtament in mijn bloet/ doet dit (ſo dicmael als ghy diē drinckē ſult) in mijnder gedenckeniſſen. Want alſo dickwils als ghy eten ſult dit broot cñ deſen kelc drinckē/ ſo ſuldy des Heerē doot verkondigē tot dat hy comen ſal. Dacrom ſo wie dit broot eet oft drinct den kelc des Heeren onweerdelic/ die ſal ſchuldich weſen des lichaems cñ des bloets des Heerē. Maer de mēſche proeue hem ſelue/ cñ ete alſo van dien broode ende drincke vanden kelcke. Want ſo wie eet cñ drinct onweerdelick/ die eet cñ drinct het oꝛdeel voꝛ ſy ſelue/ niet onderſcheydende het lichaem des Heeren/ Daerom iſſer onder v lieden vele ſiec ende cranc cñ veel ſlaepter.

Iohan.4.f.10. 1.Cor.11.b.

G Waert ſo dat wy ons ſelues oꝛdeelden ſo en ſouden wy niet geoꝛdeelt woꝛden. Maer als wy geoꝛdeelt woꝛden/ ſo woꝛden wy vā den Heere geſtraft/ op dat wy met deſer werelt niet en ſouden verdoemt woꝛden. *

H Daerom mijn broeders/ als ghy te ſamen coemt om te eten/ ſoo verbeyt malcanderen.

I Iſt dat yemāt honger heeft die ete t'huys/ op dat ghy totten oꝛdeel niet en verſaemt. Maer de ander dingen ſal ick beſchicken als ick comen ſal.

Paulus onderwijſt de Corinthien, hoe dat Godt ſijn heylige kercke verciert heeft met menige gaue des heylichs gheeſts, betoonende dat hy diuerſcheyde diuerſche beghift heeft. Ende dat nochtans d'een d'anders hulpe ghebreck heeft, cñ van de ſtaten ende hoofden der heyliger kercken.

Dat xij. Capittel.

A Maer vanden geeſtelicken geben en wil ic niet dat v onbekent zy broeders.

✝ Ghy weet wel hoe dat ghy doē ghy Heydenē waert/ tot de ſtomme afgods beelden/ na dat ghy gheleydt woꝛdet/ gaende waert.

Matt.5.a. Dacrom maet ick v lieden kennelick/ dat niemant inden geeſt Gods ſpreckēde/ Jeſum en vervloeckt. Ende niemant en mach ſeggen Heere Jeſus/ dan inden heyligen geeſt.

Maer

Maer daer zyn menigerley gracien/maer
4 t'is eenen geest/ Eñ daer zyn menigerley
5 dienſten/maer t'is een Heere. Eñ daer zyn
6 menigherley wercken/ maer t'is een Godt/
diet al werct in eenen yegelicke. Eñ eenen
7 yegelic wordt een openbaringe des gheests
gegeuen ten profyte. Den eenen wordt ge-
8 geuen de ſmake der godlicker wyſheyt door
den gheest/ eñ den anderen de ſprake der we-
9 tenheyt/ na den ſeluen geest: den anderen
t'geloouе inden ſeluen geest/ den anderen de
gracie der geſontmakinge/indē eenigē geest:
B 10 den anderē dat wercken der mirakelē/den
Rom. 11. a.1 anderen de prophecie/ den anderen dat on-
Ephe. 4. b. 7. derſcheyden der geestē/ den anderen die ver
ſcheyden manieren der talen den anderē dat
11 wtleggen der talen. Maer alle deſe dingen
werct die ſelue eenige geest/ deylende eenen
yeghelicken na dat hy wilt. *
12 Want gelijc dat lichaem een is/ ende heeft
veel leden/ende alle de ledē des lichaems/ al
zyn ſy vele/zyn nochtās een lichaem/ alſo is
13 Chriſtus oock. want voorwaer wy zyn
in eenen geest in een lichaem ghedoopt/ t'zy
oft wy Joden zyn oft Heydenen/ t'zy knecht
en oft vrye menſchē eñ wy zyn alle met ee-
14 nen geest gelaeft/ wāt het lichaem en is niet
15 een ledt/maer veel leden. Ist dat den voet
ſeyt: want ic de hant niet en ben/ſo en ben ic
vandē lichaem niet en is die daerom vandē
16 lichame niet? Eñ ist dat de oore ſeyt: wāt ic
de ooge niet en ben/ſo en ben ic vandē licha
17 me niet en is ſy daerō vanden lichame niet?
Waer t'geheel lichaem een ooge/waer ſou
18 de t'gehoor zyn? waert heel t'ghehoor/ waer
C ſoude het rieckē zyn? Maer nu heeft Godt
19 die leden geſtelt een yegelick van dien int li-
20 chaem/alſo hy gewilt heeft: Maer waren ſy
21 alle een ledt/waer ſoude d'lichaē zyn? Maer
22 nu zyn veel leden/eñ een lichaem. Eñ de
ooge en mach niet ſeggen totter hant: Ic en
heb ws van genen doene. Oft wederom het
hooft den voetē: Ghy en zyt my niet noote-
23 lic. Maer de ledē des lichaēs die de cranc-
ſte ſchynē te weſen zyn veel meer de noote-
licſte/ eñ die wy houden de onedelſte leden
24 ons lichaems te zyne/deſe leggē wy de mee-
ſte eere aen/eñ die ons oneerlicſte leden zyn/
die hebbē de meeſte eere. Maer ons eerlic-
25 ſte leden en behoeuē des geens/ maer Godt
heeft dat lichaem alſo gemenget/geuende de
meeſte eerē den genen diet meeſt behoefden/
D 26 op datter geenen twiſt en ſoude zyn int
lichaem/maer dat de ledē voor malcanderen
ſouden eendrachtelick beſorcht zyn. Eñ iſt
27 dat het een ledt yet lydt/ſo hebben alle de le-
den medelyden/ ende iſt datter een ledt glori
eert/ſoo verblyden henlieden daer mede alle
Ephe. 4. c. 11. de leden. Maer ghy zyt het lichaem Chri-
28 ſti ende leden van d'ledt/ Eñ de ſommige
heeft Godt inde kercke geſtelt/ ten eerſtē A-
poſtelen ten tweeden Propheten/ ten derden
Leeraers/daer na Mirakel doeders/daer na
de Gracien der gheſontmakinghen/behulp-
ſaemheden/regimenten/menigerhande ma-
nieren van talen. Zyn alle Apoſtelē? Zyn
29 alle Propheten? Zyn alle Leeraers? Zyn al-
30 le Mirakel doeders? Hebbē ſy alle de gra-
cien vā geſont te maken? Spreken ſy alle met
31 verſcheydē talē. Zyn alle beduyders? Maer
volcht de beſte gauē: Ende noch bewyſe ick
v lieden eenen hoogheren wech.

Paulus die verheft hier de gaue der prophecien boue de ga-
ue der talen, eñ toocht hoe datmen beyde deſe gauen gebruy-
cken ſal. Dat xiij. Capittel.

1 Vlaert dat ick ſprake met der menſchen A
eñ Engelen tongen/eñ de Liefde niet en
hebbe/ ſo ben ick geworden als een luyden-
2 de metael/ oft een clinckende belle. Eñ al
hadde ic de prophecie/ende dat ick kende alle
verborghentheden/ ende alle wetentheyt/eñ
al hadde ick alle t'geloouе alſo dat ick bergen
verroerde/ende ick de Liefde niet en hebbe/
3 ſoo en ben ick niet. Ende iſt dat ick totter B
armer ſpyſe bedeyle alle myn goeden/ ende
al leuerde ick myn lichaem alſo dat ick ver-
brant worde/eñ ic de Liefde niet en hebbe/ſo
4 en baet my niet. De Liefde is verduldich/
ſy is goedertieré. De Liefde en benijt niet/ſi
en doet niet qualic/ ſy en wort niet opgebla-
5 ſen/ ſy en is niet eergierich/ſy en ſoect niet
dat haer toebehoort/ ſy en wort niet gecreyt/
6 ſy en dēct geē quaet/ ſy en verblijt haer niet
van ongherechticheyt/ maer ſy verblijt haer
7 met de waerheyt/ alle dingen verdraecht C
ſy/ alle dinghen gelooft ſy/alle dingen hoopt
8 ſy/alle dingē verwacht ſy. De liefde en ver
gaet nemmermeer/al zyn propheciē/ ſy ver
gaen/oft zyn tongen/ſy ſullen ophoudē: oft
9 iſt wetenheyt/ ſy ſal te niet gedaen worden.
10 Want eens deels weté wy/ eñ eens deels
11 propheteré wy/. maer als comen ſal dat vol
maect is/dan ſal te niet gedaen worden dat-
12 ter eēs deels is. Doē ic een cleyn kint was/ D
doen ſpraet ick als een cleyn kindt/ eñ ick or-
deelde als een cleyn kint/eñ ic dachte als een
cleyn kint. Maer wāneer ic een man gewor
den ben/ ſo heb ic afgeleyt alle dat kintſchelic
13 was. Want wy ſien nu door eenē ſpiegel in
een donckerheyt/maer dā ſullē wy ſien aen-
ſicht tegē aenſicht: Nu kenne ic eens deels/
maer dan ſal ick kennen alſo ick oock gekent
14 ben. Ende nu blijuen Geloouе/ Hope/eñ
Liefde/deſe drij/ maer de meeſte vā deſen is
de Liefde. *

Hier toocht Paulus hoe noodſakelicke dat de Liefde is, verha-
lende al haer wercken de office, ende hoe datſe bouen Hope of
Gheloouе is.

Dat xiiij. Capittel.

1 Volcht de Liefde/beminт neerſtelic de gee A
ſtelicke gauen/ maer aldermeeſt dat ghy
2 moecht propheteré. Wāt die met vremde talē
ſpreect/die en ſpreect den menſche niet/ maer
Gode/want niemant en hoort/ maer door
3 den geest ſpreect hy verholentheden. Want
wie propheteert die ſpreect den menſchē tot
geſtichticheyt/ eñ vermaninghe eñ trooſtin-
4 ge. * Wie vremde talen ſpreect/die ſticht ſy
ſelue/ maer wie propheteert/ die ſticht de
5 kercke. Eñ ic wille dat ghy alle ſpreect met B
vremde talen/ maer meer dat ghy prophe-
teert. Wāt hy is meerder die propheteert/ dā
die met talen ſpreeckt/ t'en zy by auontuere

dat hijt verclare/ dat de kercke daer mach ge
stichticheyt af nemē. Maer nu broeders ist 6
dat ic tot v liedē come / met talen sprekende/
wat profijt sal ic v lieden doen/ t'en zy dat ic
tot v lieden spreke / oft in opēbaringe oft in
wetenheyt/oft in prophecie/ oft in leeringe?
Wāt ooc de dingē die sonder siele zijn ge- 7
luyt geuēde/t'zy cē trōpet/oft een herpe t'en
zy dat die cē onderscheit der toonē geuē hoe
salmen weté watter geblasen wordt metten
trompet/oft metter herpen gespeelt? Wāt 8
ist dat het trompet een onseker geluyt geeft/
wie sal hem ten strijde bereyden? Also ooc 9
tē sy dat ghy door de tonge een beschrijdelic-
ke sprake geeft/ hoe salmen verstaē datter ge
seyt wordt? wāt ghy suilt zijn als inde locht
Ł sprekende. Daer zijn so vele (te weté) ma- 10
nieré van talen in deser werelt/ eñ daer en is
niet sonder stēme. Aldus ist dat ic de bedie- 11
dinge der stēmen niet en verstae/so sal ic hem
totten welckē ic spreke / onuerstandelic we-
sen/eñ die my toe spreect ooc my onuerstādē-
lic. Also ghy ooc/aengesien dat ghy nauol- 12
gers der geesten zijt/soect totter kercken ge-
stichticheyt/dat ghi moget oueruloedich we-
sen. Eñ daerō die met talen spreect/die bid- 13
de dat hijt mach bediedē. Wāt ist dat ic bid- 14
de metter tongen/so bidt mijnen geest/maer
mijn verstāt is sonder vrucht. wat ist dan? 15
Ick sal bidden metten geest/ick sal oock bid-
den metten verstande. Ic sal singen metten
gheest/ick sal oock singen metten verstande.
Voorts meer/ ist dat ghy gebenedijt met- 16
ten gheest/die in de plaetse vanden leerkē is/
hoe sal hy Amen seggheu ouer v benedictie?
D want hy en verstaet niet wat ghy segt. Wāt 17
voorwaer ghy daect wel/maer de andere en
wordt niet gesticht. Ic dāc mijnē Godt/dat 18
ick met de tale vā v allē spreke. Maer inde 19
kercke wil ic vijf woorden in mijnē sin spre-
ken/ om dat ic andere menschē mach onder-
wijsen/liever dan thien duysent woorden in
een vremde tale. Broeders en wilt gheen 20
kinderen worden na de sinnen/ maer na de
quaetheyt weest cleyn kinderen/ maer na de
sinnen weest volmaect. Want in de wet is 21
Isai.28.c.11. geschreuen: Ic sal met anderen tongē eñ met
anderen lippen spreken tot desen volcke / eñ
also en sullen sy my noch niet verhoorē/ seyt
de Heere. Aldus zijn de talen tot een teekē 22
niet den gelouigē/ maer den ongelouigē/
maer de prophecien en zijn niet voor de on-
E gelouige/maer voor de gelouige. Daer- 23
om ist dat de heele kercke te samen coemt eñ
dat sy alle met talē spreken/eñ datter in qua-
men leecke oft ongelouighe/ en sullen die
niet seggen/ ghy raest? Maer ist dat sy alle 24
propheteren/eñ datter inne coemt een onge-
louige oft ongeleerde die werdt vā hen al-
len gestraft eñ van hen allen geoordeelt/ de 25
verholentheden synder herten worden open-
baer / eñ also op zijn aensicht vallende sal hy
Godt aenbidden / belijdende dat warachte-
lick Godt in v lieden is. Hoe ist dan broe 26
ders? Als ghy te samen coemt/een yeghelick
van v lieden heeft eenen psalm / hy heeft een
leeringe/hy heeft een openbaringe/ hy heeft
een tale/ hy heeft een bediedinghe/ laet alle
ter gestichticheyt geschieden. T'zy oft ye- 27 F
māt met eē tale spreect/ dat doe hy zijn twee-
de oft ten meestē zijn derde / eñ dat d'een nae
dē anderē/ eñ laet eenē beduyden. Maer ist 28
datter geen bedieder en is/ so sal die swijgen
inde kercke/maer spreken tot sy seluen eñ tot
Godt. Maer de Propheten sullē twee oft 29
drij spreken/ende de andere sullent oordeelen/
maer ist dattet yemandē anders geopēbaert 30
wordt die daer sittēde is/ so swijge de eerste/
want ghi moget alle d'een na d'ander pro- 31
pheteren/op dat sy alle mogen leeren/ eñ alle
mogen vermaent worden/ eñ de gheesten
der Propheten zijn den Propheten onderda- 32
dich/ want Godt en is geē Godt des twee-
dracht/maer des vreedts/ gelijck ick ooc in
alle kercken leere: De vrouwen sullen inde G
kercke swijgen/ wāt henliedē en wordt niet Gene.3.c.16.
toegelaten te spreken / maer onderdanich te 1.Tim.2.d.11
zijn/ alsoo de wet ooc seyt. Maer ist dat sy 33
yet willē leeren/so laetse dat t'huys vā haren
mans vragen/want t'is eender vrouwen lee
lick te spreken inde kercke. Oft is van v 34
liedē het woort Gods voortcomē? oft ist tot
v lieden alleen gecomē? Ist datter yemant 35
schijnt een Propheet te wesen/oft geestelick/
die bekenne dat ic v lieden schrijue/ want het
zijn des Heeren gebodē. Maer so wie on- 36
wetende is/die en sal niet geweten worden.
Hierom broeders staet na dat propheterē/ 37
eñ met talē te spreken en wilt niet verbiedē/
maer laet alle dingen eerlamelick eñ met 38
gheschictheyt gheschieden onder v lieden.

Nu leert hy de Corinthiers vāde verrijsenisse Christi, toogen-
de dat wy ooc verrijsen sullen ende in glorie zijn, niet alleene int
lichaem, maer oock in de siele, eñ van de victorie Iesu Christi.

Dat XV. Capittel. ✣

1 Maer ic make v kēlic broeders het Enan- A
gelie dat ic v gepreect hebbe/ d'welc ghy Galat.1.b.
ooc ontfangen hebt/ daer ghy oock in staet/
2 eñ daer door dat ghy oock salich wordt/ by
wat redene dat ick v lieden ghepreect hebbe/
ist dat ghijt behouden hebt/t'en zy dat ghy te
3 vergeefs gelooft hebt. Want ic hebbe v lie
den gegeuē ten eersten dwelc ic ooc ontfan-
gē hebbe/dat Christus gestorué is voor on- Isa.53.b.c.8
4 se sonden/na de schrifturen/ eñ dat hy be- 1.Pet.2.d.24
graué is/eñ dat hy verreesen is ten derdē da- Ioan.2.a.
5 ge/na de schrifturen/ eñ dat hy gheseen is Mat.28.c.6.
6 van Cephas/eñ daer na van de elue. Daer Marc.16.a.c.
na is hy gesien geweest meer dan vā vijfhon Marc.16.a.c.
dert broeders te samē/ vā de welcke de som- Luc.24.a.c.
mige tot nu toe blijuen / maer de sommighe 1.Cor.14.
7 zijn ontslapē. Daer na is hy gesien vā Ia- Iohā.20.c.19.
cobus / ende daer na van alle de Apostelen/ B
8 maer ten laetstē van al/ als van eenē ver- Act.9.a.1.
worpelinc is hy van my ooc gesien geweest.
9 Want ick ben de minste vanden Apostelē/ Ephes.3.b.
die niet weerdich en ben een Apostel genoēt
te worden/want ick Gods kercke vervolcht
10 hebbe/ maer door de gracie Gods ben ick
dat ick ben/ eñ syn gracie en heeft in my niet
ledich gheweest. ✣

Maer ick heb meer dan sy alle ghearbeyt/
maer niet ick/ maer de gracie Gods met my.

Want

want het zy ick/oft zy/wy prieken alsoo/ẽn
alsoo hebt ghy ghelooft.
12 ✝Maer ist dat vã Christo geprieet wordt
dat hy vander doot verresen is: hoe seggen
de sommige onder v liedẽ/dat de verrijsenis-
13 se der doodẽ niet en is? Maer ist dat de ver-
rijsenisse der doodẽ niet en is/so en is Chri-
14 stus ooc niet verresen. Eñ ist dat Christus
niet verresen en is/so is dan onse predicatie
ydel/eñ v geloone is ooc ydel/ eñ so wordẽ
15 wi genondẽ Gods valsche getuygẽ/wãt wi
hebbẽ getuygenis geseyt tegẽ Godt/dat hy
Christũ verwect heeft/dẽ welckẽ hi niet ver-
wect en heeft/ist dat de doodẽ niet en verrij-
16 sen: want ist dat de dooden niet en verrij-
L sen so en is Christus ooc niet verresen. Eñ
17 ist dat Christus niet verresen en is/soo is v
geloone ydel/ eñ ghy zijt al noch in v sondẽ.
18 Aldus die in Christo ontslapẽ zijn/die zijn
19 dan ooc verlozen/ want ist dat wy alleen in
dit leuẽ zijn hopẽde in Christo/so zijn wy de
allendichste vã alle menschen. Maer nu is
Colos.1.c.18. Christus bresen vãder doot/d'eerste vrucht
Apoc.1.b.5. vã de gene die slapẽ/ wãt voorwaer door
Gene.1.a.6. Rom.5.c.12. eenen mensch is de doot comẽ/ eñ door eenẽ
1.thes 4.d.15 mensch de verrijsenisse der doodẽ. Eñ ge-
22 lyck in Adam alle menschẽ sterũ/also sullen
sy ooc in Christo alle leuẽdich gemaect wor-
den. Maer een yegelick in zijn ordene. *
23 D'eerste vrucht is Christus/daer na de gene
die Christo toebehoren/die in sijn toe-
comste geloost hebben. Daer na het eynde
24 als hy t'rijc sal gelevert hebbẽ Gode eñ den
vader/ Als hy sal te niet gedaen hebben alle
Psal.109.a.1. Heb.1.d.13. 10.c.13. heerlicheyt eñ overheyt eñ gewelt. Maer
25 hy moet regnerẽ/ tot dat hy alle de vianden
Psal.8.b.8. Heb.2.b.8. gheskelt hebbe onder sijn voeten: Maer t'en
26 laetsten sal vernielt worden de viandelicke
D doot/wãt hi heuet alle onder sijn voeten ge-
27 worpen. Eñ als hy seyt: Alle dinghen zijn
hẽ onderworpen/dats sonder twijfel/sonder
den genen die hem alle dingẽ onderworpen
28 heeft. Eñ als hem alle dingẽ sullẽ onder-
worpẽ wesen/dan sal de sone selue hem oock
onderdaen wesen/die hy seluẽ alle dingẽ on-
derdaen gemaect heeft/ op dat Godt al zy in
29 allen. Oft anders wat sullen sy doen die
voor de dooden gedoopt worden/ist dat de
doodẽ gantschelick niet en verrijsen? waer-
30 om worden sy ooc voor die gedoopt? waer
31 toe zijn wy ooc tot allẽ urẽ int perikel? Da-
gelicx sterue ic om uwer gloriẽ wille broe-
ders/de welcke ic hebbe in Christo Jesu on-
32 sen Heere. Ist dat ick(nae de menschelicke
wijse)tegen de wilde dierẽ gestredẽ hebbe te
Ephesen/ wat batet my ist dat de doodẽ niet
Isai.22.d.13. 56.d.12. Sapi.2.b.6. op en staen? laet ons eten eñ drincken/want
morgen sullẽ wy sternẽ. En wilt v niet la-
33 ten verleydẽ. Quaden clap bederft de goede
manierẽ. Ontwaect ghy rechtveerdige/eñ
34 en wilt niet sondigen/ want de sommige en
hebbẽ Gods kennisse niet/ick segt tot uwer
schandẽ. Maer yemant seyt: Hoe verrijsen
35 de doodẽ/ in hoedanich lichaẽ sullẽ sy comẽ?
E Ghi onwijse/t'gene dat ghi saeyt/en wordt
36 niet leuende/t'en zy dat te voren sterue/ Eñ
37 t'gene dat ghy saeyt/en saeyt ghy niet sulcke
lichaem als dat wesen sal/maer een bloot
graen/te wetẽ vã terwe oft vã eenigẽ ande-
38 ren saden. Maer Godt geeft dien een lich-
aem also hy wilt/ eñ eenen yegelicken van-
den saden sijn besonder eyghen lichaem.
39 ✝Alle vleesch en is eenderhande vleesch
niet/ Maer ander is het vleesch der menschẽ/
ander der beestẽ/ander der voghelen/eñ een
40 ander der visschẽ. Eñ daer zijn hemelsche
lichamen eñ aertsche lichamẽ. Maer andere
is de glorie der hemelscher lichamen/ eñ an-
41 dere der aertscher/ andere is de claerheyt
der sonnen/andere de claerheyt der manen/
eñ andere de claerheyt der sterren, want de
een sterre is verscheyden van d'ander sterre
42 in claerheyt/ also is ooc de verrijsenisse der
dooden. Het wordt gesaeyt in verderffelic-
heyt/eñ het sal opstaen in onbederffelicheyt/
43 het wordt ghesaeyt in onedelheyt/ eñ het
sal opstaen in glorien/het wordt ghesaeyt in
44 crancheyt/eñ r'sal opstaen in de cracht. Het F
wordt ghesaeyt een vleeschelick lichaem/eñ
r'sal opstaen een geestelic lichaem. Is er een
vleeschelick lichaem/ so is daer ooc een ge-
45 stelick lichaem. Also daer gheschreuen is:
De eerste mensche Adam is gemaect tot een Gene.2.b.7.
leuende siele: de laetste Adam in eenẽ leuen-
46 dich makendẽ geest. Maer niet eerst t'gene
dat gheestelick is/maer dat vleeschelick is/
ende daer nae dat gheestelick is. *
47 D'eerste mensch is vander aerdẽ aertsch/ 2
de tweede mensch vanden hemel hemelsch.
48 Sulck als de aertsche is/soo zijn de aert-
sche/eñ sulck als de hemelsche is/so zijn oock
49 de hemelsche. Hierom gelijck wy ghedra-
gen hebben het beelt vanden aertschẽ/so laet
ons ooc draegen het beelt vandẽ hemelschen.
50 Eñ dit seg ic broeders/ dat het vleesch
eñ bloet het rijck Gods niet besitten en mo-
ghen/noch de bederffelicheyt en sal de onbe-
51 derffelicheyt niet besitten. Siet ick segghe
v lieden een verholentheyt: wy sullen alle
verrijsen/maer wy en sullen alle niet veran-
52 dert worden. In eenen stont/in eenen oo- G
ghenblick/in dat leste trompet (want dat
trompet sal gheclanck geuen) eñ de dooden
sullen opstaen ongeschent/eñ wy sullen ver-
53 andert worden/ want dit bederffelick lich- C
aem moet onbederffelicheyt aendoen/ eñ dit
54 sterffelick aendoen onsterffelicheyt. Eñ als
dit sterffelick de onsterffelicheyt sal aenghe-
daen hebben/ dan sal gheschieden het woort
datter geschreuen is: De doot is verslonden Osee 13. d. 14
55 in de victorie/ o doot waer is v victorie? o Heb.2.d.14.
56 doot waer is v steecsel? Eñ dat steecsel der
doot is de sonde/ maer de cracht der sondẽ is
57 de wet. Maer Gode zy danc die ons victo- 1.Ioh.5.a.5.
rie gegeuen heeft/ door onsen Heere Jesum
58 Christum. Aldus mijn beminde broeders
west gestadich eñ onbeweerlic/ overvloedẽ-
de in de wercken des Heeren altijt wetende
dat uwe arbeyt niet ydel en is inden Heere.

Hy vermaent om een aelmoesse te doene te Hierusalem, eñ hy recommandeert hienlieden Timotheum, ende Huysghesin van Stephana.

Dat xvj. Capittel.

A MAer van de vergaderinge der aelmoes-
sen die gedaen worden den heyligheu/
doet ghy ooc also ick gheordineert hebbe de
kercken van Galacien. Op eenen dach van
der Sabbotthen/ so sal een yegelick onder v
by zy seluen wech leggen/opleggende t'gene
dat hem believen sal/ op dat de vergaderin-
ghen der aelmissen dan niet en gheschieden
als ick comen sal. Eñ als ick tegenwoor-
dich zyn sal/soo sal ick de ghene die ghy met
brieuen sult prysen/seynden/ om v weldact
ouer te draghen in Jerusalem. Eñ ist dat
B noot sal zyn dat icker henen gae/ so sullen sy
met my gaen. Ende ick sal tot v liedē co-
men/ als ic door Macedonien gepasseert sal
wesen/want ick sal door Macedonien gaen.
Maer by v lieden sal ick by auontueren
blyuen/ oft oock ouerwinteren/ op dat ghy
my gheleydt/ werwaerts dat ick gaen sal.
Want ick en wil v nu niet indē doorgane
sien/want ick hope noch een luttel tyts by v
lieden te blyuen/ ist dat de Heere gehengen
sal/ maer ic sal te Ephesen blyuē tot Pinxe-
nen toe. want my is een groote eñ open-
bare doze open gedaen/ eñ daer zyn veel te-
ghenpartyders. Maer ist dat Timotheus
comt/siet toe dat hi sonder vreese zy by v lie-
den/want hy werct des heeren werck so als
ick. Daerom niemant en versmade hem/
maer geleydt hem in vrede/dat hi tot my co-
me/want ic verwachte hem metrē broeders.
C Maer vandē broeder Apollo laet ic v we-
ten dat ick hem vele gebedē hebbe dat hy tot
v comen sonde met de broeders/eñ t'en was
waerlick synen wille niet dat hy nu comen
sonde/maer hi sal comen alst hem sal gelegen
zyn. waect/staet int gelooue/doet manlic/
eñ werdt versterct/ alle uwe dingen laet in
de liefde gedaen worden. Maer ick bidde
v broeders/ghi kent wel Stephane eñ Fo-
tunatus huys/want sy zyn d'eerste vruchten
van Achaien/ eñ totten dienst der heyligheu
hebben sy henseluen gheschict/ op dat ghy
ooc onderdanich zyt alsulcken/ eñ eenen ye-
ghelicken die mede werct eñ arbeydt. Eñ
ick verblyde my van de teghenwoordicheyt
van Stephane eñ Fortunati ende Achaici/
want sy hebben t'gene dat v lieden gebrack
D voldaen/ want sy hebben vermaert mynen
gheest eñ ooc den uwen. Daerom kentse die
alsulck zyn. De kercken van Asien groe-
ten v liedē. U lieden groetē seere indē Heere
Aquila eñ Priscilla met de vergaderinge vā
haren huysghenooten. U groeten alle de
broeders. Groet malcanderen met een hey-
lich cussen. De groete geschreuen myn der
hant Pauli is. Soo wie niet lief en heeft
onsen Heere Jesum Christum/ die zy Ana-
thema Maranatha. De gracie ons Hee-
ren Jesu Christi zy met v liedē. Myn liefde
zy met v allen in Christo Jesu. Amen.

Hier voleyndt d'eerste Epistel van sinte
Pauwels totten Corinthien.

De tvveede Epistel van S. Paulus totten Corinthien.

Hier bewijst Paulus wt hoe veel betrautheyt dat hem God getrocken heeft ende verlost, om dat hy ooc andere vertroosten soude: Eñ dan voegende de gebeelicheyt van synder leeringen, hy verclaert dat de waetheyt van synder predicacien vast is.

Dat eerste Capitel.

1 PAulus een Apostel Jesu Christi A
door dē wille Gods/ eñ Timo-
theus een broeder/ der kercken
Gods die in Corinthen is/ met
alle den heyligē die in gheel A-
2 chaiē zyn. Gracie zy v liedē eñ vrede vā Go
de onsen vadere eñ den Heere Jesu Christo.
3 Ghebenedyt zy Godt ende de vader ons Ephe. 1. 2.
Heeren Jesu Christi/ de vader der bermher- 1. Pet. 1. 3.
ticheden/ eñ Godt van alder vertroostinge/
4 die ons vertroost in alle onse tribulacien/
op dat wy selue ooc henlieden mogen troo-
stē die in alle verdruetheyt zyn/door de ver-
5 maninge waer door dat wy selue ooc ver-
maent worden van Gode. Want gheluck B
Christus lyden ouervloedich is in ons/ also
is door Christum onse vertroostinghe ooc
6 ouervloedich. Maer t'zy oft wy getribu-
leert worden/t'is om uwe vermaninge ende
salicheyt/t'zy oft wy vermaent worden/ t'is
om uwe vermaninge eñ salicheyt/ de welcke
werct verdragelicheyt van de selue passien/
7 die wy ooc lydē/ eñ ons hope is vaste door
v lieden/wetende dat gelyck ghy medeghe-
sellen des lydens zyt/also sult ghi ooc wesen
8 der vertroostinge. Want wy en willē niet
dat v onbekent zy broeders van onse tribu-
lacie/die geschiet is in Asien/want wy hebbē
bouen maten seer beswaert gheweest bouen
cracht/also dat ons ooc verdroot te leuen.
9 Maer wy hadden in ons seluen een ant-
woorde des doots/op dat wy niet en soudē
zyn in ons seluen betrouwēde/maer in Go-
10 de/die de dooden verwect/ die ons van so
grooten perikelē verlost heeft eñ verlost in-
den welcken wy hopen dat hy ons noch sal
11 verlossen/ met v lieder hulpe in uwe gebe- C
den voor ons/op dat door persoonē vā veel
gedaenten/ van de gaue die in ons is/Godt
mach gedanct worde voor ons. Wāt dit is
onse glorie/t'getuygenis vā onser consciencien/dat wy in de simpelheyt ende puerheyt
Gods/eñ niet in vleeschelike wysheit/maer
in de gracie Gods verkeert hebben in deser
12 werelt/maer aldermeest by v lieden. want
wy en schryuen v geen ander dingē dan die
ghy geleesen hebt/eñ weet. Maer ic hope dat
13 ghy tot ten eynde toe weten sult/ also ghy
ons ooc gekent hebt eenst deels/dat wy uwe
glorie zyn/gelyc ghy ooc de onse/inden dach
14 ons Heerē Jesu Christi. Eñ in dit betrou-
wē heb ic eerstmael gewilt tot v liedē comē/
dat ghy de tweede gracie hebben soudt/ eñ
door v lieden doorgaen in Macedonien/ eñ
wederom van Macedonien comen tot v lie
den/eñ van v liedē geleyt worde in Judeen.

Daer-

Daerom doen ick dit gewilt hadde/ heb ic dan eenige lichtueerdicheyt ghebruyct? Oft
D dat ic décke/ décke ic dat na den vleesch/ alſo dat by my ſoude zyn Ja eñ Neen? Maer
Godt is getrouwe/ wãt ons ſprake die by v lieden geweest is/ daer en is niet inne Ja eñ Neen. wãt Gods ſone Jeſus Chriſtus/ die onder v liedẽ door ons gepreect is/ door my eñ Syluanum eñ Timotheum/ en heeft niet geweest Ja eñ Neen. Maer in hem heeft Ja geweest/ wãt alle de beloftẽ Gods die daer zyn/ die zyn Ja in hem/ daerom zyn sy hem oock Amen Gode/ tot onser gloriẽ. Maer die ons verſterct met v lieden in Chriſto eñ die ons geſalft heeft is Godt/ de welcke ons oock getreekent heeft/ eñ heeft den pant des geests gegeuen in onſe herte̅/ Maer ic aenroepe Godt tot eenen getuyge op myn ziele/ dat ick v lieden ſparẽde vooris niet meer en ben gecomẽ te Courinthen/ niet om dat wy ouer v geloone heerſchappye hebben/ maer want wy helpers zyn van uwer blyſchappen/ want door t'gheloone ſtaet ghy.

Hy leert dat hy daerom gelaten heeft tot henliedẽ te comene wt vreeſen oft hy henlieden een meerder oorſake hadde mogẽ zijn, toogende hoedanigen arbeyt hy int preken ghedaen heeft, ende datter nochtans eenighe wt zijnen reuck de doodt ghehaelt hebben. Dat ij. Capittel.

A Maer ic hebbe dit ſelue door my genomẽ/ dat ick wederom met droefheyt niet en ſoude tot v liedẽ comen: want iſt ſake dat ic v bedroeue/ eñ wie iſt die my mach verblijdẽ/ dan de gene die wt my bedroeft wordt? Eñ dit ſelue heb ick v geſchreuen/ op dat ick (als ic comen ſal) geen droefheyt op droefheyt en ſoude hebben/ vanden welcken ic my hadde behoort te verblijden/ betrouwende in v allen: wãt myn blyſchap/ uwer alder blyſchap is/ want wt veel tribulacien eñ benautheden des herten heb ic v liedẽ geſchreuen met veel tranen/ niet om dat ghy ſoudt bedroeft worden/ maer om dat ghy weten ſoudt wat liefde dat ick hebbe oueruloedelicker tot v
B lieden. Maer heeft er yemant eenige droefheyt aengedaẽ die en heeft my niet bedroeft/ dan een luttel/ op dat ick v allen niet en beſware. Den genen die alſulc is/ dien is genoech deſe ſtraffinge die van veel menſchen gedaẽ wordt/ alſo dat ghyt hem ter contrarien te meer vergeeſt eñ vertrooſt/ op dat hy by auontueren door te groote droefheyt niet verſlondẽ en worde die alſulc is. waerom bidde ic v liedẽ dat ghy in dien wilt de liefde beſtigẽ. wãt daerom heb ic oock tot v lieden geſchreuen/ op dat ick v beproeuinge kennen ſoude/ oft ghy oock in alles gehoorſaem zyt.
C Maer ſo wien ghy yet vergeuen hebt/ diẽ vergene ict oock/ want t'gene dat ic vergheuen hebbe/ ſo dat ick yet vergeuen hebbe/ dat heb ick om uwent wille vergeuen/ inden perſoon Chriſti/ op dat wy niet bedrogẽ en ſouden worde̅ van Satana/ want syn gedachten en zyn ons niet onbekent/ maer doen ic tot Troaden gecomen was om dat Euangelie Chriſti/ ende my de doze geopent was inden Heere/ ſo en heb ic geen ruſte gehadt in mynen geeſt/ om dat ic niet geuonden en hadde Titum mynẽ broeder/ maer henliedẽ te Godebeuelende ben ic vooris gereyſt in Macedonien. Maer Gode zy danck die ons al-
D tyt maect verwinders in Chriſto Jeſu/ ende maect openbaer den ruick vã ſynder kennis ſen door ons in alle plaetſen/ want wy zyn Gode eenen goedẽ ruick Chriſti/ in de gene die behouden worden/ eñ in de gene die verlozen gaen: den anderen zyn wy voorwaer eenen reuc des doots/ ter doot/ maer den anderen eenen reuc des leuẽs/ ten leuẽ. Eñ wie is hier toe ſo bequame? wãt wi en zyn niet gelycker vele zyn/ verualſchende dat woort Gods/ maer wt puerheyt/ ende als wt Gode/ ſpricken wy voor Gode in Chriſto.

Paulus die en heeft geen gebrec eenige recommendacie hem uen, maer dat het profijt van ſijn predicatie voor hem gruyge geeft. Ende hoe de Ioden noch dat deckſel ouer d'oogen hebben. Dat ij. Capittel.

1 Beginnen wy wederom ons ſelue̅ te prijſen? Oft behoeuen wy ooc gelijc de ſommighe brieuen van recommandacien aen v oft 2 van v lieden? Onſen brief zyt ghy lieden/ geſchreuen in onſe herten/ die verſtaẽ wordt eñ geleſen van allẽ menſchen/ geopenbaert 3 zijnde dat ghy zyt Chriſtus brief door ons bedient ende geſchreuen/ niet met incte/ maer metten geeſt des leuende Gods/ niet in ſteenen tafelen/ maer in vleeſchelicke tafelen des herten.
4 ✠ Eñ wy hebben alſulcken betrouwen 5 door Chriſtum tot Gode/ niet dat wy bequaem genoech zyn om yet te dencken van ons/ als wt ons ſeluen/ maer alle onſe bequamicheyt is wt Godt/ die ons ooch gemaect 6 heeft bequame dienaers des nieuwen teſtaments/ niet nae der letteren/ maer nae den geeſt/ wãt de letter doot/ maer dẽ geeſt maect leuẽde. Iſt dã dat het bedienẽ der doot met letterẽ gefigureert in ſteenẽ geweeſt heeft in 7 glorien/ alſo dat de kinderen van Iſrael niet en mochten ſien in Moyſes aenſicht/ om de glorie zyns aẽlichts/ die te niet gedaẽ worden hoe en ſal niet veel meer dat bedienen des geeſts in glorie zyn? Want iſt dat het bedienen der verdoemenijſſen in glorie is/ veel te meer ſal dat bedienen der rechtueerdicheyt oueruloedich weſen in glorieren. ✱
8 want t'en is niet geglorificeert gheweeſt 9 dat claer geweeſt is in dit deel/ tegẽ de ouermatige glorie. want iſt dat het ghene dat ydel wordt met glorien is/ veel te meer is in glorien t'gene datter blijft. Daerom alſulcke hope hebbende gebruycken wy groot be-
10 trouwen/ eñ niet gelijck Moyſes een deckſel leyde op ſyn aenſicht/ dat de kinderẽ van Iſrael niet ſien en ſoudẽ in ſyn aenſicht/ d'welc ydel gemaect werdt/ maer hen ſinnen zyn hot ghewordẽ/ want tot op den dach van heden toe blijft dat ſelue deckſel int leſen des ouden teſtaments niet ontdeckt (want het 11 wordt afgenomẽ in Chriſto) maer tot op dẽ dach vã hedẽ toe/ als Moyſes geleſen wordt/ ſo iſſer een deckſel geleyt op haerlieder herte.
12 Maer als hi ſal bekeert zyn totte Heere/ ſo 13 ſal dat deckſel afgenomen worden: maer de Heere is eenen geeſt. Eñ daer den geeſt des

Exod. 34. d.

Exod. 34. d. 35.

Iohan. 4. c. 24.

Heeren is/daer is vryheyt. Maer wy alle met ondecten aensicht de glorie des Heeren beschouwēde worde in dat selue beelt ouergheﬁgureert van deen claerheyt tot d'ander claerheyt/als van des Heeren gheest.

Paulus bewijst dat door de suyuer prekinge des woorts Gods allen menschē t'gelooue vercondicht is, wt genomen dien, wiēs herte verduystert is, Ende hoe Gods dienaers veel lyden, maer nochtans nemmermeer t'onder blijuen.

Dat iiij. Capittel.

A DAerom hebbēde desen dienst / na dat wy barmhertigheyt verkregen hebben/so en verslouwen wy niet/ maer wy worpē wech de verkselen der schanden / niet wandelende in loosheyt/noch vernalschende het woordt Gods/maer door de openbaringe der waerheyt ons selues prysselick makende tot allen consciencien der menschen voor Godt. Is oock dan dat ons Euangelie bedeckt is / so is bedeckt in de ghene die verloren gaen/ in de welcke de Godt van deser werelt verblint heeft de herten der ongheloouigher/ also dat henlieden niet schijnen en sonde dat verlichtē van d'Euangelie der glorien Christi/die Gods beelt is.

B ✠ want wy en pryken ons selues niet/ maer Jesum Christū / dat hy onse Heere is/ maer wy uwe knechten door Jesum/ want Godt die gesept heeft dat wt de duysternissen het licht sonde schijnen/ die heeft selue geschenen in onse herten tot verlichten van de wetenheyt der claerheyt Gods / int aensicht Christi Jesu / maer wy hebben desen schat in aerden vaten / op dat de hoocheyt zy der cracht Gods/ēn niet wt ons. In alles lydē wy tribulacie/ maer wy en wordē niet benauwt. wy lyden noodt / maer wy en worden daerom niet vermoyt: wy lyden vervolgingē/ maer wy en wordē niet verlatē: wy worden verworpen maer wy en gaen niet verloren: altyt dat steruen Jesu in ons lichaem ommedragende/ op dat Jesus leuen ooc geopenbaert worde in onse lichamen. *

Wāt wy die leuē/wordē altyt ter doot gelecuert om Jesus wille/ op dat Jesus leuē ooc geopenbaert wordē in ons sterffelic vleesch.

Alsus werct de doot in ons/ maer dat leuē in v liedē/ maer hebbēde dē seluen geest des geloofs also daer geschreuē is: Ic heb gelooft/ daerom hebbe ic gesprokē. Ēn wy gelouē/ daerō dat wi ooc spreckē/ wetēde dat de gene die Jesum v'woert heeft/ ons ooc sal met Jesu verweckē ēn stellē met v liedē. wāt alle dingen zyn om uwent wille/op dat de oueruloedige gracie door vele menschē in danckinge oueruloeden mach ter glorien Gods.

Daerō en verslouwē wy niet wāt al ist dat onse mensch die buyten is/ verdoruen wort/ nochtās die binnē is/ die wordt vernieut vā dage te dage. Wāt onse tribulacie des tegēwoordigen tyts seer cort ende licht/ werct in ons een bouen maten hoogelic eewich ghewicht der glorien/ de welcke niet en aenschouwen de dingen die gesien wordē/ maer die niet gesien en worden. want de dinghen die ghesien worden / die zyn tyrelick: maer die niet ghesien en worden/die zyn eewich.

De Apostel spreect hier vandē loon der heyligen, ēn hy doet te niete de hoocheydicheyt der valscher Apostelen.

Dat v. Capittel.

WIāt wy weten dat wy (ist dat ons aertsch huys van deser wooningen ontbonden wordt) een timmeringe hebben van Godt/ een eewich huys niet met handen ghemaect inden hemel/ want daerom suchten wy ooc/ begerende met de wooninghe die inden hemel is onergecleedt te wordē/ ist nochtans also dat wy gecleedt/ēn niet naect/ gevonden worden. Wāt ooc wy die in dit tabernakel zyn suchten beswaert zynde/ om dat wy niet en willen ontcleedt zyn/ maer ouergecleedt worden / op dat verslonden mocht worden t'gene dat sterffelic is/van d'leuen/ maer die ons daer toe bereydt/ dats Godt/ die ons gegeuen heeft den pant des geests. Daerom altyt betrouwende ēn wetende dat wy als wy int lichaē zyn/ vremdelingē vandē Heere zyn (want wy wandelē door t'gelooue/ niet door claer gesicht) maer wy zyn cloeck ēn wy hebben eenen goeden wille / meer om vremdelingen te worden vandē lichaem/ ēn tegēwoordich te zyn by dē Heere. Ēn daerom zyn wy vlytich t'zy oft wy by hem zyn/ oft van hem om hem te ghenoegen. want wy alle moetē vertoōt wordē voor Christus rechterstoel/ op dat een yegelic ontfange syn eygē behoorte des lichaēs/ na dat hy gedaen heeft goet oft quaet. Daerō dit wetēde raden wy den menschē de vreese Gods: maer Gode zyn wy opēbaer/ maer ic hope dat wy ooc in uwe consciencien openbaer zyn. *

C Wy en pryſen ons selues niet wederom aen v lieden/maer wy geuen v lieden orsake om te glorieren vā ons/op dat ghy wat hebben moecht teghen de gene die int aensichn glorieren/ēn niet int herte. Want het zy oft wy metten gedachtē vele doen / dat doen wy Gode: oft dat wy matich zyn / dat doen wy v liedē: wāt de liefde Christi dringt ons/ dit achtende/ wāt ist sake datter een voor allen gestoruen is so zyn sy alle gestoruē: Ēn voor allen is Christus gestoruen op dat ooc de ghene die leuen nu voortaen henselnen niet leuen en soudē / maer hem die voor henlieden gestoruen is ēn verresen. Daerom voortaen en kennen wy niemanden na den vleesche. Ende al hebben wy Christum na den vleesche gekent / maer nu voorts en kennen wy hem niet. Daerom ist er in Christo eenighe nieuwe creatuere / de ouden dingen zyn voorby gegaen / siet alle dingen zyn nieuwe geworden. Ende alle dingen zyn wt Gode/die ons versoent heeft met sy seluen door Christum/ ēn heeft ons gegeuen den dienst der versoeningen/ want Godt was in Christo de werelt met hem versonende/ dien niet wytende haerlieder misdaden / ende hy heeft in ons gheleyt d'woort der versoeningen. Daerom zyn wy legaten in Christus stadt / als oft Godt door ons vermanende ware. wy bidden herteliek in Christus stadt/ laet v versoenen met Gode/

D Dem die geen sonde en kēde/ heeft hy voor ons

ons tot ſonde ghemaect / om dat wy ſouden worden Gods rechtueerdicheyt in hem.

Hy vermaent hoe ſy Gods gratie niet verſmaden en ſullen, maer henlieden houden ſullen als dienaers Gods, wachtende benbeden van ghemeynſchap der ongheloouighen.

Dat vj. Capittel. ✠

A ENde wy medehelpēde vermanē dat ghy
de gratie Gods te vergeefs niet en ontfanget (want hy ſeyt:) Jnden aengenamen
Iſai. 49. c. 1. tyt hebbe ic v verhoort / eñ indē dach der ſalicheyt heb ick v geholpen. Siet nu hier den aengenamē tyt / ſiet nu hier den dach der ſa-
1. Cor. 10. 8. 32. licheyt / niemandē geuende eenich letſel / op dat onſen dienſt niet miſpreſen en worde /
maer laet ons in allē dingen ons ſelue bewyſen als Godts dienaers / in veel lydtſaemheyt / in tribulaciē in noodē / in benantheden / in ſlagen / in kerckers / in oploopē /
in arbeydē / in wakingē / in vaſtingē / in ſuyuerheyt / in wetēthеyt / in lanemoedicheyt / in ſoetichеyt / indē heyligē geeſt / in ongeueynſder liefden / in d'woort der waerheyt / inde
B cracht Gods / door de wapenen der rechtueerdicheyt / ter rechter eñ ter ſlincker hant /
door glorie eñ onedelheyt / door quade fame eñ goede fame / als verleyders / eñ nochtans warachtighe / als die onbekent zyn / eñ
nochtans bekēt / als ſterfēde / eñ ſiet wy leuen / als gecaſtyt / eñ niet gedoot / als droeughe / maer altyt blyde zynde / als behoeftighe / maer veel menſchen ryck makende / als
niet hebbende / eñ alle dinghen beſittende. ✱

Onſen mont is geopēt tot v lieden o ghy Corinthianē ons herte is verbreyt. Ghy
en wordt niet benaut in ons / maer ghy zyt benaut in v binnenſte. Maer ghy den ſelnen loon hebbende (ick ſegt v als myn kinderen) wilt oock verbreydt worden.

C ✠ En wilt geen iock trecken met den ongeloouigen. want wat ghemeynſchap heeft de rechtueerdicheyt met de ongerechticheyt? oft wat geſelſchap heeft dat licht met de duy
2. Cor. 3. d. 17. 6. d. 15. Leui. 19. b. 19. Mat. 13. c. 16. Ieſem. 31. a. 1. b. 2. ſternuſſen? Maer wat ghelyckenuſſe heeft Chriſtus met Belial? Oft wat deel heeft de gheloouige metten ongeloouigen? eñ wat
cendracht icheyt heeft dē tempel Gods metten afgoden? want ghy zyt den tempel des leuendē Gods / gelyck Godt ſeyt: want ick
D ſal in den woonen / eñ in hen wandelen / ende ick ſal haerlieder Godt weſen / ende ſy ſullen myn volc weſen. waerom gaet wt dat midden van henlieden / eñ wordt geſcheydē / ſeyt de Heere / eñ dat onſuyuere en wilt niet geraken / eñ ick ſal v lieden ontfangen / ende
ick ſal v lieden weſen tot eenen vader / ende ghylieden ſult my weſen tot ſonen eñ dochteren / ſeyt de Heere almachtich.

Paulus die toocht ſijn ioyſte tot de Corinthien, hem verblijdende in ſijn tribulacie, door dat ſylieden ghebeſert waren door ſijnen brief.

Dat vij. Capittel.

A DAerom myn alderlieffſte / laet ons deſe beloofte hebbende / ons ſelue ſuyueren van alle onſuyuerheyt des vleeſchs eñ des gheeſts / volmakende de heylichmakinghe in de vreeſe Gods. ✱

(Verſtaet ons) Niemanden en hebbē wy gequetſt / niemandē en hebbē wy verargert / niemanden en hebben wy bedrogē. Jck en ſegs tot nwer verdoemenuſſen niet / want ic hebt te voren geſeyt / dat ghy in onſe herten zyt / om mede te ſteruen / eñ om mede te leuē.

Jck heb veel betrouwens tot v lieden / ick heb veel gloriacien voor v liedē / ic ben vervult met trooſt / ick ben ſeer ouervloedich vā blyſchappē in alle onſe tribulacie. wāt doē wy ooc geromē warē in Macedonien / ſo en heeft ons vleeſch geē ruſte gehadt / maer wy hebbē alle tribulacie geledē / vā buytē ſtrydt / vā binnen vreeſe. Maer Godt die de oot- B
moedige vertrooſt / die heeft ons ooc vertrooſt in de toecomſte vā Titus. Maer niet alleē in ſyn toecomſte / maer ooc indē trooſt / waer mede hi getrooſt is geweeſt in v liedē / vertellende ons v lieder begheerte / v weenen / v neerſtighe ſorghe voor my / alſo dat ick noch meer verblyt was. wāt al heb ic v liedē bedroeft indē brief / dat en is my niet beronwē / eñ al waert my berouwē ſiende dat die brief (al en waſt maer tot een luttel tyds) v bedroeft heeft / ſo verblyde ic my nu niet om dat ghy bedroeft zyt gheweeſt / maer om dat ghi zyt bedroeft geweeſt ter penitencie. wāt ghi zyt bedroeft geweeſt na Godt / op dat ghi nerghens in en ſoudt hinder lyden wt ons.

Wāt de droefheyt die na Godt is / die werct 1. Pet. 2. c. 12. penitencie ter geſtad' er ſalicheyt / maer der C
werelts droefheyt werct ic doot. Want ſiet dit ſelue dat ghy bedroeft zyt gheweeſt nae Godt hoe groote ſorchfuldicheyt wercket in v liedē daer toe ooc verantwoordingē / daer toe ooc verbolgenheyt / daer toe ooc vreeſe / daer toe ooc begheerte / daer toe ooc veruolginge / daer toe ooc wrake / in allē dingē hebdy v ſelue beweſen onbeſmet te zyne in deſake. Daerō al heb ick v geſchreuē / dat en is
niet gedaē om die diet ongelyc gedaē heeft / D
noch om hē diet geledē heeft / maer om opētlic te toonē onſe ſorchfuldicheyt die wi hebbē om v liedē voor Gode / daerō zyn wy vertrooſt geweeſt / eñ in onſe trooſtinge ſo zyn wy veel ouervloedelicker verblydt geweeſt om Titus blyſchap / om dat ſyné geeſt vermaect was vā v allē / eñ al heb ic by hē my
yet beroemt vā v liedē / daer en ben ic niet in beſchaēt gewordē: maer gelyck wy v lieden alle dingē inder waerheyt geſeyt hebbē / alſo is ōs beroemē (d'welc tot Titū is geweeſt) warachtich gewordē / eñ ſyn binneſte zyn ouerulоedelicker in v liedē / gedenckende uwer gehoorſaēheyt / hoe dat ghy met vreeſen eñ antrt hē ontfangē hebt. Jc ben blyde dat ic in alle dingē betrouwē hebbe in v lieden.

Paulus vermaent hier vander aelmoeſſen, die daer gegeuen wordt binnen Hieruſalem, ende van de boden diese derwaerts draghen ſouden.

Dat viij. Capittel.

A ENde wy maken v kenlick broeders de gracie Gods / die gegeuē is in de kercken van Macedonien / hoe dat ſy in veel proeuinge van tribulacien / ouerulоedicheyt van blyſchap ghehadt hebben: ende haerlieder alder diepſte armoede is ouerulоedich gheweeſt in de rycdommen vā haerder ſimpelheyt / want na haerlieder macht (ick geue

heñlic-

henlieden getuygenis) ẽ bouen haerlieder macht/hebben sy willich gewerst/ met veel vermanens ons herteliick biddende om de gracie ẽ mededeylinge des dienſts die aen de heyligen gedaen wordt. Ẽ niet gelyck wy gehoopt hebben/maer sy hebben henlieden selven ghegeuen/ten eersten den Heere/ daer na ons/door den wille Gods/ alſo dat wy Titum moesten bidden/ dat hy(ghelyck hyt begonst hadde)alſo ooc ſoude volbrengẽ in v lieden oock dese gracie/ maer ghelyck ghy in alle ouervloedich zyt int gelooue ẽ int woort ẽ wetẽtheyt ẽ alle sorchuuldicheyt/ ẽ daer bouen oock in v liefde tot ons waerts/op dat ghi in dese gracie ooc moecht ouervloedich wesen. Ick en segs niet als gebiedẽde/maer door ander menschẽ sorchuuldicheyt/ooc uwer liefden oprechten aert prysende/ wãt ghy weet wel de gracie ons Heeren Jesu Christi/dat hy om uwent wille arm geworden is/doen hy ryck was/op dat ghy door syn armoede ryck soudt zyn. Ẽ ick geue hier in raedt/ want dits v profytelick/die niet alleen en hebt begonst te doen/ maer ooc te willen vã dat voorleden voorste iaer: maer nu volbrenget ooc mettẽ werke/op dat gelyc de begeerte vandẽ wille bereydt is/alſo zy de begeerte oock om te volbrengen/vã t'gene dat ghy hebt. want ist dat dẽ wille bereydt is/ ſo is dien aẽgenaem na dat hy heeft/ niet nae dat hy niet en heeft.

Want t'en is niet gedaẽ om dat den anderen ſoude een verlichtinge wesen/ ẽ v liedẽ benautheyt/maer wt gelycheyt. Laet uwe ouervloedicheyt in desen tegenwoordighen tydt haerlieder armoede vervullen/ op dat haerlieder ouervloedicheyt uwer armoeden een vervullinge zyn mach/ alſser geschrenen is: Die vele vergadert hadde/ dien en heeft niet gouert/ ende die luttel vergadert hadde/ en heeft niet te min ghehadt. Maer God hebs danc/ die de selue sorchvuldicheyt gegeuen heeft in Titus herte voor v lieden. Exo. 16.d.

Want de vermaninge heeft hy ontfangen/ maer doen hy sorchuuldigher was/ soo is hy door synen wille gereyst tot v lieden. wy hebben ooc met hem gesonden eenen broeder/wiẽs lof is in d'Euangelie/ door alle de kercken/ maer niet alleen en is dit waer/ maer hy is ooc geordineert vã de kerckẽ een medegheselle vã onser pelgrimagien in dese gracie die vã ons bedient wordt ter glorien des Heeren/ ẽ onsen voorgeschicten wille/ schouwende dit/ op dat ons niemandt en laſtere in dese volheyt die bedient wordt van ons. Want wy besorgẽ goede dingen/ niet allẽ voor Godt/maer ooc voor de mẽschen. Ẽ wy hebben met die ooc gesonden onsen broeder/den welckẽ wy beuondẽ hebben/ dat hy in veel dingen dickmael seer sorchuuldich is geweest/ maer nu noch veel sorchuldiger/ door veel betrouwens op v liedẽ/ t'zy vã Titus wegẽ/die myn gesellc is/ẽ onder v liedẽ een helpere/oft van wegen onser broeders/die Apostelẽ zyn van de kerckẽ der glorien Christi. Dacrom de bewysinghe die daer is van uwer liefden ende onser glorien voor v lieden/ wilt in hen betoonen int aenschouwen van de kercken. Rom.15.d.

Noch vermaent hy hoemen de aelmoessen doen sal ghetrouwe, ouervloedelick ende blydelick.

Dat ix. Capittel.

Vant vanden dienſt die ghedaen wordt den heyligheu/en is geen noot v daer af te schryuen/ want ic kenne uwen bereeden moet/waer af dat ic van v lieden glorieere by die van Macedonien. want Achaien is ooc bereyt van dat voorledẽ iaer/ ẽ v lieder vierich exempel heeft seer vele verwect/ maer ick heb de broeders gesonden/op dat het gene daer af dat wy glorieren van v liedẽ niet verloren en gae in dese sake/op dat ghy(gelyc ick gesept hebbe)bereydt moecht wesen. Op dat wy(ic en wil niet seggen ghy)niet beschaemt en worden/desen aengaende/ als die van Macedonien met my sullẽ gecomen zyn/ende v onbereet vinden. Dacrom benet my nootelic gedoocht de broeders te bidden/dat sy voor tot by v lieden comen soudẽ/ ende te voren bereyden dese voor beloefde benedictie/dat sy so mach bereydt wesen als een benedictie/ ende niet als een gierichcyt. ✠ Ẽ dit segge ick/ wie spaerlick saeyet/ die sal ooc spaerlick maeyen/ ẽ so wie saeyet in benedictien/die sal van de benedictien ooc maeyẽ. Een yegelic na dat hy te voren geschict heeft in syn herte/niet wt droefheyt oft noot/ want eenẽ blydẽ geuer bemint Godt/ Ẽ Godt is machtich alle gracie ouerloc dich te maken in v liedẽ/ op dat ghy in alles altyt alle dat genoech is hebbẽde/ ouervloedich moecht zyn tot alle goede werckẽ/ alſo daer geschreuen is: Hy heuet gedeelt/ hy heuet den armẽ gegeuen/ syn rechtueerdicheyt blyft inder eewicheyt. Ende die t'zaet den saeyere geeft/ die sal ooc broot om t'etẽ geuẽ/ ẽ sal v saedt vermenichfuldigen/ ende vermeerderen dat gewas van de vruchtẽ uwer rechtueerdicheyt. * Op dat ghy in alles ryc ghemaect zynde/ moecht ouervloedich wesen in alle simpelheyt de welcke door ons wert danc. want de gedienstichcyt van deser weldaet en vervult niet alleene het behoef der heyligher/ maer is ooc ouervloedich door veel danckseggingen inden Heere/ doort genieten vã desen dienst Godt glorificerende inde gehoorsaemheyt van uwer belydingen in Christus Euangelie/ ende in de oprechticheyt van de mededeylinge tot henlieden/ẽ tot allen anderen in haerlieder gebedt voor v lieden/ die v begheeren/om de groote gracie Gods die in v lieden is. Danc sy Godt voor syn ontspreckelicke gracie. Psal.111.b.

Paulus beghint te tooghene synen arbeydt die hy voor dat Euangelium ghedaen heeft.

Dat x. Capittel.

Ende ick selue Paulus bidde v herteliick door de saechtmoedicheyt ende goedertierenheyt Christi/ die int aenschyn voorwaer cleyn ben onder v lieden/ maer niet teghenwoordich wesende ben ick stout op v/ ẽ ick

ick bidde dat ick tegẽwoordich niet en moet
stout zyn door dat betrouwẽ/ waer mede ick
geacht worde stout te wesen teghen de som-
mige/ die ons achten als oft wy na dẽ vlees-
schen wandelden. Wãt wy int vleesch wan-
delende niet en stryden nae den vleesschen/
want de wapenẽ van onse ridderschap en
zyn niet vleeschelick/ maer machtich van
Godt tot verderuinge der stercten/ vernie-
lende de raden/ eñ alle hoocheyt haer ver-
heffende tegẽ de wetẽtheyt Gods eñ genan
gen nemẽde alle verstant tot Christus diẽst/
eñ gherect hebbende te wreken alle onge-
hoorsaemheyt/ als volbracht sal wesen v ge-
B hoorsaemheyt. Besiet t'gene dat na d'aen-
schyn is. Jst dat yemandt hemselvẽ betrout/
dat hy Christo toebehoort die dẽcke dit we-
derom by sy selven gelyck hy Christo toebe-
hoort/ dat wy ooc also Christo toebehoren:
want al ist dat ick noch wat meer glorie
van onser macht die ons de Heere gegeven
heeft tot gestichticheyt niet tot uwe onstich-
ticheyt so en sal ick niet beschaemt worden.
C Maer op dat ick daer voor niet geacht en
worde als oft ick v vervaerde door brieven/
(want voorwaer de brieven/ seggẽ sy/ die
zyn swaer eñ sterck/ maer de tegenwoordic-
heyt des lichaems is cranc eñ de sprake ver-
smadelick) hy die alsulck is die dencke dit:
dat gelyck wy zyn in d'woort door brieven
niet tegẽwoordich alsulc zyn wy ooc tegen-
woordich in de daet. want wy en derren
ons niet by brengen oft vergheliicken by de
sommige die henliedẽ selvẽ prysen maer wy
Ephe.4.b.1. metẽ ons in ons selvẽ eñ vergelyckẽde ons
selvẽ tegẽ ons. Maer wy en sullẽ niet on-
D metelic glorierẽ/ maer na de mate der rege-
len/ waer mede ons Godt gemetẽ heeft een
mate om aen te reyckẽ tot v liedẽ. Wãt wy
en strecken ons niet te verre ouer/ als niet aẽ-
reyckẽde tot v liedẽ wãt tot v liedẽ reycken
wy int Euãgelie Christi/ niet onmetelick
glorierẽde inden arbeyt vã yemant anders/
maer hope hebbende om vã v wassende ge-
loone in v liedẽ groot gemaect te worde na
onsen regele in oueruloedicheyt/ om ooc in
de plaetsen die bonẽ v liedẽ zyn het Euãge-
lie te vercondigẽ niet om in yemãts anders
regele in t'gene dat te voren bereydt was te
glorierẽ. Maer so wie glorieert die glorie
1.Cor.1.d.31 rende Heere/ wãt hi en is niet oprecht die hẽ
Iere.9.g.23. selvẽ prijst/ maer hy den welckẽ Godt prijst.

Paulus verhaelt synen arbeyd die hy voor Christum ghe-
daen heeft om de valsche Apostelen haren moet te stoppene.

Dat xj Capittel.

A OCh oft ghy verdroecht een weynich vã
mynder onwijsheyt: maer verdraecht
my wat. Want ic ben ialours op v lieden
met een Godtsche ialoursheyt/ want ick
hebbe v toebeloeft eenen man om Christo
Gene.3.2.4. een reyne maecht te leveren. Maer ic vree-
se/ dat gelijc het serpẽt Heuam verleyt heeft
door syn listicheyt/ dat also v sinnẽ ooc sou-
den verargert worden/ eñ vallen vã de sim-
pelheyt die in Christo is/ wãt ist sake dat
de gene die daer comt/ eenen anderẽ Christũ
preect/ dẽ welckẽ wy niet gepreect en hebbẽ/
oft dat ghy eenen anderẽ geest ontfangt den
welckẽ ghy niet ontfangẽ en hebt/ oft eẽ an-
der Euagelie dat ghi niet ontfangẽ en hebt/ B
so soude ghlieder die dingẽ te rechte verdra-
gen. Wat ic meyne dat ic niet min gedaẽ en
hebbe dan de groote Apostelẽ. Want al ben
ick slecht vã woordẽ/ maer niet nochtans in
wetentheyt/ eñ in alle dingẽ zyn wy v liedẽ
opẽbaer geworde. Oft heb ic sonde gedaen
mi selvẽ voormoedigende/ om dat ghi soudt
verheven worde? om dat ick sonder loon het
Euangelie Gods v lieden ghepreect hebbe.
Andere kercken heb ick gheroovt nemende
loon tot uwẽ diẽst. Eñ doen ic by v liedẽ C
was eñ gebreck hadde so en heb ic niemã-
den lastich geweest/ want t'gene dat my ge-
brac dat hebbẽ vervult de broeders die ghe-
comen zyn van Macedonien/ eñ in alles heb
ick my tot v lieden sonder last gehouden/ eñ
houden sal. De waerheyt Christi is in my/
want dese glorie sal in my niet gebroken
worden/ in de landtschappen van Achaien/
waerom? om dat ick v lieden niet lief en
hebbe? Dat weet Godt: maer dat ic doe dat
sal ic noch doen/ op dat ick sonde beletten de
oorsaken der geenre die oorsake soecken/ op
dat sy (int gene daer sy in glorieren) mogen
gevondẽ worde gelyck wy/ want alsulcke
valsche Apostelẽ zyn heymelicke bedriegẽde
werckluyden/ henselven in gedaente veran-
derende in Christus Apostelẽ. Eñ t'en is D
gheen wonder/ want Satanas selve veran-
dert syn gedaẽte in eenen Engel des lichts.
Daerom t'en is niet groots/ ist dat syn die-
naers haerlieder gedaẽte veranderen als de
dienaers der rechtveerdicheyt/ der welcker
eynde sal wesen na haerlieder werckẽ. Jck
segt wederom (op dat niemãt en meyne dat
ic onwys ben/ maer anders so ontfangt my
als eenẽ onwysen/ op dat ic ooc eẽ weynich
mach glorierẽ) dat ic spreke/ en spreke ic niet
na Godt maer als in onwijsheyt/ ter saken
vã deser glorien. Aengesien datter veel glo-
rieren na dẽ vleesche so sal ic ooc glorieren.
+Wãt ghi verdraecht geerne de onwyse/ E
al zydy selve wys. Want ghy verdraget ist
dat yemant v in slaverny brenget/ ist dat v
yemant verslint/ ist dat yemant neemt/ ist dat
hem yemãt verheft/ ist dat yemãt v int aen-
sicht slaet. Jc spreke na de onedelheyt/ recht
oft wy crãc geweest haddẽ in dit deel. Waer
in dat yemãt stout is (ic segt in onwijsheyt)
daer ben ick ooc stout in. Zyn sy Hebreen/
ick bent ooc. Zyn sy Jsraelyten/ ick ooc. Zyn
sy Abrahams saet/ ick ooc. Zyn sy Christus
dienaers/ ick ooc (ia ick segt als onwys) ick
bent noch meer/ in veel arbeydẽ in veel meer
ghevangenissen/ in slaghen boven maten/ in
doots nooden dicmael. Vanden Jodẽ heb
ick vyfmael veertich slagen een min ontfan-
gen. Drymael heb ick met roedẽ gegeesselt F
geweest eens heb ick gesteent geweest. dry- Deut.25.3.
Act.14.c.22.
Act.14.c.18.
Act.27.a.2.
2.41.
mael heb ick schipbreuckinge gheleden/ nacht
eñ dach heb ick in de diepte der zee geweest/
int reysen dicmael/ in perickelen der wa-
teren/

teren/perikelen der moordenaren/perikelen wt de Joden/perikelen wt de Heydenē/perikelen in de stadt/perikelen in woestynen/perikelē inde zee/perikelē in valsche broeders/
in arbeyt/ eñ allendicheyt/in veel wakēs/ in honger eñ dorst/in veel vastens/ in coude eñ naecktheyt/ sonder de dingen die van buyten zyn/ myn daghelicksche neerstigheyt/ de sorchvuldicheyt voor alle de kercken. Wie wordt daer cranck/ick en worde oock cranc? Wie wordt daer verarghert/ eñ ick en berne niet? Ist datmen moet glorieren so sal ick glorieren van t'gene dat myn der crancheyt aen gaet. Godt ende de vader ons Heeren Jesu Christi die ghebenedyt is inder eewicheyt/die weet dat ic niet en liege. De pronoost van Damascus/ van des Conincs Arethe volc bewaerde de stadt van Damascenen/om dat hy my vanghen soude/ eñ door een venster in een mande worde ick neder gelaten ouer den muer/ende also ben ick zynen handen ontvloden. *

Act. 9. d. 14.

Noch verhaelt Paulus van de openbaringhen die hem veerthien iaren daer te voren geschiet waren, toogende waerom dat hy dit verhaelt, eñ vreesende noch eenige te vindene, als hy hēlieden besoecken sal, die noch niet twist eñ met sonden bevanghen zijn sullen. Dat xij. Capittel. ✠

IST dat ic moet glorieren (ten is voorwaer niet oirbaerlick) so sal ick comen tot de visioenen eñ openbaringen des Heeren. Ick weet eenen mensch in Christo ouer veerthien iarē (t'zy int lichaem/ oft wten lichaem/ ic en weets niet / Godt weet) dat sulcke opgenomen was totten derden hemel. Ende ick weet dat alsulcke mēsch (t'zy int lichaem/ oft wt den lichaē/ ic en weets niet / Godt weet) dat hy op genomen is geweest int Paradys/ eñ heeft gehoort verborgen woordē die gheen mensch gespreken en can. Voor alsulcke sal ick glorieren/ maer voor my en sal ic niet glorieren/dan in myn crancheden.

Want ist sake dat ick oock wil glorieren/ so en sal ick niet onwys wesen/ want ick sal de waerheyt seggen/maer ic wacht my dies/op dat my niemant en achte bouē t'gene dat hy siet in my/ oft yet dat hy hoort van my. Eñ om dat de grootheyt der openbaringen my niet verheffen en soude so is my gegeuē het steecsel myns vleeschs Satanas Engel / dat hy mi soude aen myn wangē slaē. Waerom ic den Heere drymael gebeden hebbe/ dat die van my gaen soude/ eñ hy heeft my geseyt: Myn gracie is v ghenoech / want de cracht wordt inde crancheyt volmaect. Hierom sal ick geerne in myn crancheden glorieren / op dat in my mach woonen de cracht Christi. *

Darom heb ic myn behagen in crancheden/in versmaetheden/in nooden/ in vervolghingen/in benautheden om Christo/ want als ic cranc ben/dā ben ic machtich. Ic ben onwys geworden / ghy lieden hebter my toe gedwongē / wāt ic behoorde van v gepresen te worden/wāt ick en heb niet min geweest dan de gene die d'overste der Apostelē zyn/ Hoe wel ick niet en ben. Nochtans zyn de teeckenen myns Apostelschaps geschiet ouer v lieden in alle verduldicheyt / in teeckenen eñ wonder wercken eñ mirakelen/ want wat ist dat ghy min gehadt hebt dan de ander kercken / dan dat ick selue v niet verlast en hebbe? Vergheeft my dit onrecht. Siet ick ben nu tot deser derder reysen bereyt tot v lieden te comen / eñ ick en sal v niet swaer wesen / want ick en soecke niet dat uwe is/ maer v lieden: want de kinderē en behoorden niet te vergaderen voor de ouders/ maer de ouders voor de kinderē. Maer ick sal seer gheerne geuen eñ selue ooc daer bouen ghegeuen wordē voor uwe sielē hoe wel dat ick v meer beminnende/ min bemint worde: maer latet also zyn/ ic en heb v niet lastich geweest/ maer want ick listich was so heb ic v met bedroch gevangē. Heb ick v verongelyct door yemanden vandē genen die ick tot v gesondē hebbe? Ick heb Titum gebeden eñ ick heb met hem eenen broeder gesondē. Heeft v Titus verongelyct? en hebben wy niet in eenen geest gewādelt/ eñ met eenderley voetstappē? Ghy laet v dunckē van ouerlanc/dat wi ons ontschuldigē voor v liedē. wy sprekē voor Gode in Christo eñ alle dingē myn alderliefste om uwe gestichticheyt/ wāt ic sorge dat ic by auontuerē als ic comē sal/ v liedē niet vindē en sal sulck als ic wille/ eñ dat ick vā v sal gevondē worden sulck als ghy niet en wilt/ wantter by auontueren kivagien nydicheden/ moedicheden/ tweedrachticheden/ achterclappingen/ oorblasingen/ opgeblasenthedē/ eñ oploopen onder v lieden mochten zyn/ dat my Godt wederom niet en vernoodmoedige by v liedē als ic sal gecomē zyn/eñ dat icker soude moeten beweenē vele vandē genē die te vorē gesondicht haddē/ eñ geen penitēcie gedaē en hebben van de onsuyerheyt ende hoereringhe eñ oneerbaerheyt/ die sy bedreuen hebben.

Paulus dreycht henliedē die gesondicht hebben, om dat hyse tot berou verwecken soude. Eñ prijstse die standvastichlick de waerheyt ghevolcht hebben, seuende achter na een groete.

Dat xiij. Capittel.

SIet ick come tot v dese derde reyse/ Judē mont van twee oft drye getuygē sal alderderley woort staen. Ick heb te vorē gheseyt/ eñ ick segt te vorē als tegenwoordich/ eñ nu niet tegenwoordich den genen die te vorē gesondicht hebbē / eñ alle den anderē/ dat ick niet sparen en sal/ ist sake dat ick wederom come. Begheerdy eens een bewijsinghe te hebben van hem die in my spreect Christus? die in v liedē niet crāc en is / maer machtich is in v lieden. Want al is hy gecruyst wt crancheyt hy leeft nochtans wt de cracht Gods/ wāt wy zyn ooc cranc in hem/ maer wy sullen met hem leuen wt de cracht Gods in v lieden. Onderstoet v selue eñ oft ghy int gelooue zyt/ proeft ghy v selue. Oft en kendy v selue niet/ dat Christus Jesus in v liedē is: t'en zy dat ghy by auontuerē verworpen zyt. Maer ick hope dat ghy wel kent dat wy niet verworpē en zyn. Eñ wy bidden Godt / dat ghy niet quaets en doet/ niet om dat wy goet doen souden schynen/ maer om dat ghy dat goet is doen soudt/ eñ dat wy souden als verworpē zyn / want wy

Deut. 19. 15. Matt. 18. 16. Iohan. 8. 17. Heb. 10. 28.

Ephes. 3. 17.

eñ

en vermogen niet tegen de waerheyt / maer voor de waerheyt. want wy zyn blyde om dat wy cranck zyn / en dat ghy machtich zyt. Dat bidden wy ooc v lieder volcomenheyt.

D Daerom schryne ic dit niet tegẽwoordich / op dat ick teghenwoordich niet straffelicker doẽ en moet / na de macht welc de Heere my gegeuen heeft ter ghestichticheyt / en niet ter onstichticheyt. Maer voorts broeders verblyt v / weest volmaect / vermaẽt / hebt een goeden / hebt vrede / en Godt des vreedts en der liefden sal met v lieden zyn. Groet malcanderẽ met een heylich cussen. Het groeten v alle de heyligen. De gracie ons Heeren Jesu Christi / ende de liefde Gods / ende de gemeynschap des heylichs gheests zy met v allen. Amen.

Hier voleyndt de twẽde Epistel van S. Pauwels totten Corinthien.

De Epistel van S. Pauvvels totten Galaten.

Paulus berispt die van Galacien dat sy henlieden hebben laten verleyden van de waerheyt die sy van hem gehoort haddẽ, de welcke hy van Christus gheleert hadde, betoogende hoe hy, die te voren een vervolger was geworden, is een dienaer Christi, ende wt gheschreeden om dat Euangelie te prekene.

Dat eerste Capittel.

a Paulus een Apostel / niet vanden mẽschẽ / noch door eenigẽ mẽsch / maer door Jesum Christum / en Godt dẽ vader die hem verwect heeft vanden dooden / ende die
2 met my zyn alle de broeders / den kerckẽ van
3 Galacien. Gracie zy v en vrede van Godt den vader en onsen Heere Jesu Christo / die
4 sy selven gegeuẽ heeft voor onse sonden / dat hy ons verlossen soude van dese tegenwoordige boose werelt / na dẽ wille Gods en ons vaders / den welckẽ is glorie vã de eewigheyt der eewicheyt / Amẽ. Ic wondere mi /
6 dat ghy so haest overgestelt wordt van hem die v geroepen heeft tot de gracie Christi in
7 een ander Euangelie: het welck nochtãs geen ander en is dã datter sommige zyn die
8 v verwerren / en willẽ verkeerẽ het Euange
B lie Christi. Maer al waert by also dat wy /
9 oft een Engel wtẽ hemel v d'Euãgelie preec
te anders dan t'gene dat wy v gepreect hebben die zyn verbannen van Gode. Gelyc
10 wy te voren geseyt hebben / dat segge ick nu ooc wederom: Ist datter yemant v d'Euangelie preect anders dã t'gene dat ghy ontfangen hebt die sy verbannẽ van Godt. Wãt
11 rade ick nu om de menschen / oft om Gode? Oft begheer ick den menschen te behaghen? Waert dat ick noch den menschẽ behaechde / so en soude ick Christus dienaer niet zyn.

✝ Maer ick make v kenlick broeders het
12 Euangelie dat van my ghepreect is / dat dit niet en is na den menschen / want ic en heb
13 dat van geenen mensch ontfangen / noch geleert / maer door de openbaringe Jesu Christi. 1. Cor. 15. a. 1.

C 11 Want ghy hebt somtyts wel gehoort myn wandelinge in Jootschap / hoe dat ick bouen matẽ vervolchte de kercke Gods / ende hoe
14 ic die verstoorde / en ic voorderde in de Jootschap bouen vele van mynder ouderdom in Act. 22. a.
mijn ghelachte / veel overvloedelicker wesende een navolger van mynder vaderẽ in-
15 settinghen. Maer doent hem beliefde / die
16 my wtgescheyden heeft wt myns moeders lichaẽ / en geroepẽ door syn gracie / om dat hy synen sone openbaren soude in my / dat ic dien soude vercondigen onder de Heydenẽ / terstont en heb ick niet ghevolcht vleesch en
17 bloet / noch ick en ben niet gecomen te Je- D
ruselem tot myn voorgangers de Apostelẽ / maer ic ben wech gegaẽ in Arabien / en ic ben
18 wederom gekeert in Damasco. Daer na / na drie iaren ben ick gecomen te Jerusalem / om te besien Petrum / en ic ben by hem gebleven
19 vyfthien dagen / anders en heb ic niemandẽ vandẽ Apostelẽ gesiẽ / dã Jacobum ons Heeren broeder. En t'gene dat ic v liedẽ schryne (siet t'is voor Gode) dat ic niet en liege. *
21 Daer na ben ic gecomen inde landen van
22 Syrien en Cilicien. Maer ic was van aensicht onbekẽt den kerckẽ van Judeen die in
23 Christo waren: maer sy hadden alleen gehoort / Dat de ghene die ons voortyts vervolchte / nu verkõdicht het geloove / d'welc hi
24 somtyts verstoorde / en in mi loofdẽ si God;

Paulus die betoocht hier, hoe dat hy de Euangelische waerheyt altoos vrylick onder de Heydenen ghepredickt heeft, het welck de overste der Apostelen geapprobeert hebben, ende hoe hy openbaerlick Cepham begreep, bewijsende dat niet wt de wercken des wets yemandt gherechtveerdicht wordt, maer door t'gheloove in Iesum Christum.

Dat ij. Capittel.

1 Daer na over veerthien iaren ben ick wederom opgegaẽ na Jerusalem met Bar- A
naba / ooc mede genomen hebbende Titum.
2 Maer ick ben opwaerts gherevst nae de openbaringe / ende ic heb met henlieden overleyt het Euangelie dat ick preke onder de Heydenen / ende besonder metten genen die schenen wat te zyne / dat ic by auontuerẽ niet ydelic en soude hebben gheloopen / oft geloopẽ hebben.
3 Maer Titus die met my was / al was hy een Heyden / en is ooc niet gedwongen ge-
4 weest beslotẽ te wordẽ / maer om de ingeleyde valsche broeders die heymelic ingecomen waren om te onderspoedẽ onse vryheyt die wy hebbẽ in Christo Jesu / om dat sy ons
5 in slauernye brengen souden. Den welcken B
wy niet een ure lanc en hebben geweken ter onderdanicheyt / om dat de waerheyt der Euangelien by v lieden soude mogen blyven /
6 Maer vã de gene die schenen wat te zyne (hoedanich sy voortyts geweest zyn / daer en leyt my niet aẽ. Godt en verkiest dẽ persoon vanden mensch niet) want de gene die schenen wat te zyne / en hebbẽ my niet gegeuen. Deut 10. d. 17. 2. Par. 19. c. 17. Iob 34. b. 19. 1. Cor. 6 b. 8.
7 Maer ter contrarien / doe sy gesien haddẽ / dat my betrout was het Euangelie der onbe Eccle. 35. b. 16. Rom. 2. b. 11. Eph. 6. b. 9.
snedenheyt / gelyck Petro der besnedenheyt / Col. 3. d. 25.
8 wãt die met Petro gewracht heeft tot het Act. 10. c. 34. 1. Pet. 1. c. 17.
Apostelschap der besnydenissen / die heeft met

my oock gewracht onder de Heydenē. eñ doen sy verstaen hadden de gratie die my gegeuē is/ Jacobus eñ Cephas eñ Johannes die schenen colomnē te zyn/ so hebben sy my eñ Barnabe ghegeuen de rechte handen der verselschappingen/dat wy onder de Heydenen/ eñ sy onder de besnydenisse pzeken souden/ alleenlick dat wy der armen soudē gedachtich wesen/ int welcke ick ooc sozchvuldich heb geweest/om dat selue te doē. Maer doen Cephas gecomen was in Antiochien/ so heb ick hem int aensicht wederstaē/ want hy was berispelick. want te vozen eer de sommige van Jacobo gecomen waren/ so at hy metten Heydenen/maer doē die gecomen waren/so ontrac hy/eñ scheydde sy selven af/ vreesende de gene die wter besnydenissen waren. Eñ synder geneynstheyt consenteerden die ander Jodē/ also dat Barnabas ooc van henlieden ghebracht worde inde gheneynstheyt. Maer doē ick hadde gesiē dat sy niet te recht en wandelden na de waerheyt der Euangelien/ so heb ick Cephe geseyt voor hen allē: Jst sake dat ghi/ daer ghy een Jode zyt/na de Heydensche maniere leuet/ eñ niet na de Joodsche maniere/ hoe dwingdy ghy de Heydenen op de Joodsche maniere te leuen? wy zyn vā natuere Jodē/ eñ niet wtē Heydenē sondaers. Maer wetēde dat geen mensch gherechtueerdicht en wordt wt de werckē der wet/dā door t'gelooue Jesu Christi/eñ wy gelouē in Jesu Christo/op dat wi gerechtueerdicht soudē wordē wt Christus gelooue/ende niet wt den wercken der wet/ waerom dat wt de wercken der wet gheen vleesch en sal gerechtueerdicht worden. Eñ ist dat wy begerēde gerechtueerdicht te worden in Christo/ selue ooc genonden zyn sondaers/is dā Christus een dienaer der sondē? Dat zy verre. wāt ist dat ic t'gene dat ic omghewozpen hebbe/wederom op timmere/ so make ic my selue een ouertreder. want ick ben door de wet der wet gestorue/op dat ick Gode leuen soude. Met Christo ben ick gecruyst/ eñ ic leue/nu voorts niet ick/maer in my leeft Christus. Maer dat ick nu leue int vleesch/ dat leue ick int gheloue des soons Gods/die my lief gehadt heeft eñ heeft sy seluen ghegeuen voor my. Jck en verwerpe de gracie Gods niet/ want ist dat door de wet de rechtueerdicheyt is/ soo is Christus dan te vergheefs ghestoruen.

Rom.3.c.19. 8.20.

De Apostel leert dat Abraham niet wt de wercken des wets, maer wt dat gelooue in Christum, den heyligen geest ontfangē heeft, eñ dat de ondersatē des wets, mids dien niemāt nauwelick en volbrenghet, vermalendijt zijn.

Dat vj. Capittel.

O Ghy onuerstandige Galaten/ wie heeft v liedē betoouert om der waerheyt niet onderdanich te zyne/voor der welcker oogē Jesus Christus betoont is gheweest in v lieden gecruyst? Dit wil ic alleen van v liedē weten. Hebdy wt de werckē der wet dē geest ontfanghen/ofte wt dat gehoor des geloofs? Zydy so onuerstādich/ dat ghi nu voleyndē wilt na den vleesche/als ghy na den geest begonst hebt? Hebdy so veel geleden te vergeefs? ist anders te vergheefs. Die dan v gheeft den gheest/ eñ werct de wercken in v lieden doet hy dat wt de werckē der wet/ofte wt dat ghehoor des gheloofs?

Gen.15.b. Rom.4.3. Gal.3.6.

✝ Gheliic Abraham Gode gelooft heeft/ eñ het is hem gerekent ter rechtueerdicheyt.

Iac.2.23. Gen.12.3. 18.18. 22.18. 26.4. 28.14. Eccle.44.21.

Dacrom bekent dat de gene die wten gheloone zyn/Abrahams kinderen zyn. Eñ de schriftuere te vozen siende/dat Godt de Heydenē wtē geloone rechtueerdich maect/heeft te vozen Abraham vercondicht: Jn v sullen gebenedyt worden alle de Heydenē. Daerom die wten geloone zyn/ sullen gebenedyt wordē metten gelouigen Abraham. want alle die wt de wercken der wet zyn/ die zyn onder de maledictie. want daer is geschreuen: Vermalendijt is hy/ die niet en blijft in alle de dingen die gheschreuen zyn inden boec der wet/dat hy die doe. Eñ want inde wet niemant gherechtueerdicht en wordt by Gode/so ist openbaer/ dat de rechtueerdighe wt dat gheloue leeft. *

Deut.27.a. Abac.2.a. Rom.1.b. Leuit.18.a.

Maer de wet en is wtē gheloue niet maer dieſe doet/ die sal daer in leuen. Christus heeft ons verlost van de maledictie der wet/ voor ons geworden zynde een vermalendy dinge (want daer is geschreuen: Vermalendijt is hy so wie aent hout hanget) op dat in de Heydenen de benedydonge van Abraham geschiedē soude in Christo Jesu/ op dat wy de belofte des geests ontfangen souden door t'gelooue.

Deut.21.a.

Bzoeders (ic spreec na den menſch) nochtans eens menschens vast gemaect testament en verstaet niemandt/ ofte niemant en ordineert daer yet meer toe.

Heb.9.d.17.

✝ Abrahe zyn belofte toe geseyt eñ synen sade. Hy en seyt niet inde saden/ als in vele/ maer als in eenen/ Eñ uwen sade d'welck is Christus. Maer ick seg dit: Het testament vast gemaect vā Godt/ en macht de wet niet van onweerden/ die na vierhondert eñ dertich iaren gemaect is/om te niet te doē de belofte. Want is de erfelicheyt wt de wet so en is zy nu wt de belofte niet/ maer Abrahe heeft God die gegeuē door de belofte. Wat is dan de wet? Sy is gestelt om de ouertredinge/tot dat comē soude t'zaet/ den welckē hi dat beloeft hadde geordineert door de Engelen inde hant des middelaers. Een middelaer en is niet van eenē alleē Maer Godt is een. Js dan de wet tegen Gods belofte? Dat zy verre. want waer daer een wet gegeuen die sonde mogen leuende makē so waer warachtelick de rechtueerdicheyt wter wet.

Maer de schriftuere heuet al beslotē onder de sonde/ op dat de belofte wt dat gheloue Jesu Christi ghegheuen soude worden den ghelouighen. *

Rom.3.b.

Maer te vozē eer t'gelooue quam/ so worden wy onder de wet bewaert/ gesloten tottē gelooue d'welc geopenbaert worden soude.

Aldus heeft de wet ons schoolmeester geweest tot Christum/ op dat wy wt den gelooue souden gerechtueerdicht worden. Maer na dat t'gelooue gecomē is/ so en zyn wy nu voorts niet meer onder den schoolmeester:

want

want ghy zyt alle Gods kinderen door ghe-
loone in Christo Jesu. want alle ghy die
Rom.6.a.3. in Christo Jesu ghedoopt zyt/ die hebt Chri-
stū aengedaē. Daer en is geen Jode noch
Griec/ daer en is geen knecht oft vry mēsch/
daer en is gheen man oft vrouwe/ want
ghy alle zyt een in Christo Jesu. Eñ ist dat
ghy Christo toebehoort/ soo zydy dan Abra-
hams saet/ na de belofte erfghenamen.

De Apostel leert, hoe dat voor de gheboorte Christi de loden onder de wet waren, als onder eenen voocht. Maer als hy gebo ren was, datse van der wet ontslaghen zijn, tooghende dat selue door schrifturelicke ghelijckenisse.

Dat iij. Capittel. ✠

A ENde ick segge also langen tyt als de erf-
genaem een cleyn kint is/ so en differt geen
onderscheyt tusschē hem ende eenen knecht/
hoe wel hy een heere is van alleu/ maer
hy is onder momboirs eñ voochdē tot den
gestelden tyt vanden vader. Also wy oock/
doen wy cleyn kinderen waren so warē wy
onder de elementen der werelt dienende.
Maer doen ghecomen is de volheyt des
tyts so heeft Godt zynen sone gesonden/ ge
boren wt een vrouwe/ gheworden onder de
wet/ op dat hi de gene die onder de wet wa
ren/ soude verlossen/ op dat wy de verkiesin
ge souden ontfangen. Maer want ghy kin
deren zyt so heeft Godt zyns soons geest ge
sonden in v herten/ roepende Abba vader.
Daerom en is hy nu geen knecht/ maer een
sone. Eñ ist dat hy een sone is/ so is hy oock
erfghenaem door Godt. *

B Maer ghylieden doen voorwaer Godt
niet kennende/ diendet den genen die vā na
tueren geen goden en waren: maer nu als
ghy Godt gekent hebt. ia seluer ghekent zyt
van Gode/ hoe wordy wederom gekeert tot
de cranche eñ arme elementen/ den welcken
ghy wederom wilt dienē? Ghy onderhout
dagen ende maenden eñ tyden eñ iaren/ Ic
vreese voor v/ dat ick by auontueren te ver-
geefs sal in v gearbeyt hebben. weest ge-
lijc ick/ want ick ben oock ghelijck ghy.
✠ Broeders ick bid v herteliick/ Ghy en
hebt my geen leet gedaen/ Ende ghy weet
wel dat ick door de cranckheyt des vleeschs
v d'Euangelie gepreect hebbe nu corts gele
den/ eñ v proeuinge in myn vleesch en heb-
dy niet versmaet noch verworpen/ maer ge-
lijc eenen Engel Gods hebdy my ontfangē
C gelijc Christum Jesum. waer is dā v salic-
heyt? want ick geue v getuygenisse dat ghy
(waert dat mogelic geweest hadde) v oogē
soudt wtgetrocken hebben/ eñ my gegeuen.
Ben ick dan v lieder vyant geworden v de
waerheyt seggende? Sy zyn ialours van v
lieden niet in goede/ maer sy willē v wtsluy-
ten dat ghy hemliedē soudt nauolgē. Maer
volcht het goet altyt int goede/ eñ niet allee-
ne als ic tegēwoordich ben by v liedē. Myn
kinderkens/ de welcke ic wederō met arbeyt
bare tot dat Christus in v lieden volmaeckt
worde. Ic wilde nu wel by v lieden zyn/ eñ
myn stemme veranderen/ want ic worde be
schaēt in v liedē. Segt my ghy die onder de
wet wilt zyn/ en hebdy de wet niet gheleesen?

✠ want daer is geschreuē/ Dat Abraham Gen.16.d.15
twee sonen heeft ghehadt/ den eenen van de Gene.21.a.2.
dienstvrouwe/ dē anderē vā de vrije huysvrou
we. Maer die vander dienstvrouwen/ die
is na den vleesch geboren/ maer die vander
vryer huysvrouwen was/ door de belofte/
De welcke woorden zyn door een gelijc-
kenisse gesproken/ want dit zyn de twee te-
stamenten. Het eene vanden berch Sina ter
slauernyen barēde/ welck is Agar (want
Sina is eenē berch in Arabien die geuoecht
is met dien die nu is Jerusalem) eñ sy is een
slaue met haren sonē. Maer Jerusalem die D
bouen is/ die is vry/ de welcke is onse moe-
der. Wāt daer is geschreuē: Verblyt v ghy Isai.54.a.1.
onvruchtbaer vrouwe die nz en baert/ berst
wt/ eñ roept/ die niet bevrucht en zyt/ want
daer zyn veel kinderen vander verlatender
vrouwē meer dā van dier die eenē mā heeft.
Maer wy broeders zyn na Jsaac kinde- Rom.9.b.8.
ren der belofte/ maer gelijc doen de gene
die na dē vleesch gebozē was/ hem vervolch-
de die na den gheest was/ also ist nu oock.
Maer wat seyt de schrifture? worpt wt de Gen.21.c.10
dienstvrouwe ende haren sone/ want de sone
der dienstvrouwē en sal geē erfgenaem we-
sen metten sone der vryer vrouwē. Aldus
broeders en zyn wy geen kinderē der dienst-
vrouwē maer der vryer vrouwē/ door wel-
ke vryheyt Christus ons vry gemaect heeft. *

Paulus toocht dat noch besnijdenisse, noch oock onbesnijde-nisse yet helpt ter salicheyt, maer een levende geloove door lief de werckende. Eñ hy verhaelt de spruyten des gheests ende de spruyten des vleeschs. Dat v. Capittel.

STaet/ ende en wilt niet wederom met dat A
iock der slauernyen ghehouden worden. Act.15.a.10
Siet ick Paulus segge v lieden/ ist dat ghy
besneden wordt/ so en sal v Christus niet ba-
ten. Eñ ic betuyge wederom yegelichē mē-
sche die hem selucn besnydt/ dat hy schuldich
is alle de geheele wet te volbrengen. Ghy
zyt verlatē vā Christo/ die inde wet gerecht-
veerdicht wordt: ghy zyt vā de gracie geval-
len/ wāt wy verwachtē door dē geest wt dē
geloone de hope der rechtueerdicheyt. Wāt
in Christo Jesu en doocht de besnydenisse
niet/ noch de onbesnedēheyt/ maer t'geloove
dat door de liefde werct. Ghy liept wel/ wie B
heeft v belet der waerheyt niet onderdanich
te zyne? dat onderwys en is wt hem niet
die v lieden roept. Een luttel heefs ver-
suert t'gheheel deech.
✠ Ic heb betrouwē van v liedē indē Hee 1.Cor.5.b.6.
re dat ghy anders niet gevoelē en sult/ maer
die v ontstelt/ sal het oordeel dragē so wie dat
die is. Maer broeders ist dat ic noch de be
snydenisse prieke/ waerō lyde ic noch vervol-
ginge? So is dan te niet ghedaen de verar-
gherniſſe des cruys. *
Ocht oft sy ooc afgesnedē warē die v ont-
stelt maken: want ghy zyt tot de vryheyt ge
roepen broeders/ alleenlic siet toe dat ghy de
vryheyt niet en ghebruyckt ter oorsaken des
vleeschs/ maer door de liefde diēt malcande-
ren/ want alle de geheele wet wordt in een
woort volbracht: Bemint uwen naesten als
v seluen. Maer ist dat ghy malcanderē byten C

Leui.19.d.18 ende eret/ ſo ſiet toe dat ghy vā malcanderen
Mat.22.d.39. niet verteert en wordt. Maer ick ſegghe:
Mat.22.d.31. ✠ wandelt inden geeſt/ eñ ghy en ſult de
Rom.13.c.8. luſtē des vleeſchs niet volbrengē. Wāt dat
Iaco.4.b.5. vleeſch begeert tegen den geeſt/ eñ den geeſt
Ro.13.d.14. 1.Pet.2.c.11. tegen t'vleeſch/ wāt deſe zyn malcanderē te-
gē/alſo dat ghy niet al en doet wat ghy wilt.
Iſt dat ghy door dē geeſt geleydt wordt/ ſo
en zyt ghy onder de wet niet/ maer de werc-
ken des vleeſch zyn opēbaer/ de welcke zyn
hoereringe/onreynicheyt/oneerbaerheyt/on
D cuyſcheyt/ afgoderye tooverye/viantſchap-
pen/kyvagien/nydige vervolgingen/ gram
ſchappen/ſtrydinge/tweedrachtē/ſectē/ ny-
dichedē/doodſlagē/dronckenſchappē/ bralle-
ryen/eñ deſer gelycke/de welcke ick v te vo-
ren ſegge/gelyc ic te vorē geſeyt hebbe: Dat
ſo wie ſulcs doen/ die en ſullē het ryc Gods
niet vererven. Maer de vrucht des geeſts
is liefde/blyſchap/vrede/ verduldicheyt/goe
dertierenheyt/ goetheyt/ lanckmoedicheyt/
ſaechtmoedicheyt/getrouwicheit/ ſeedbaer
heyt/eerbaerheyt/reynicheyt. Tegē alſulcke
en is de wet niet/ maer wie Chriſto toebe-
hoorē/ die hebbē haerlieder vleeſch gecruyſt
met de ghebrecken eñ quade luſten. Iſt dat
wy na den geeſt leuē ſo laet ons na dē geeſt
oock wandelen. En laet ons niet worden
ydel glorie begerende malcanderen tergen-
de malcanderen benydende. *

Hier onderwijſt Paulus de Galatē hoe ſy in oetmoedicheyt haerlieder broeders verdragen ſullen, vermanende te ſchouwene de beſtieghers, dieſe onder de wet brenghen willen.

Dat vj. Capittel. ✠

A BRoeders al iſt datter een menſch haeſte-
lic gevallen is in eenich miſdaet/ ghy die
geeſtelic zyt/ onderwyſt alſulcke inden geeſt
der ſaechtmoedicheyt/ aēmerckende v ſelven
dat ghi ooc niet geverteert en wort. Draecht
d'een des anders laſt/ eñ alſo ſuldy volbren-
gen de wet Chriſti/ want iſt dat hem yemāt
laet duncken/ dat hy wat is daer hy niet en
is/deſe bedriecht ſy ſelvē. Maer een yegelic
proeve zyns ſelfs werc/eñ alſo ſal hy in ſi ſel
B ven alleen glorie hebben/eñ niet in eenē an-
1.Cor.3.b.8. deren/ wāt een yegelic ſal ſynen laſt dragē.
Eñ wie geleert wort metter woorde/die dee-
le mede in alle zyn goeden den genē die hem
leert/ En wilt niet dolen: Godt en wordt
niet bedrogē/ wār wat een menſch ſaeyt/dat
ſal hi ooc maeyē/wāt die in ſyn vleeſch ſaeyt/
die ſal vandē vleeſche ooc maeyen verganc-
kelicheyt: maer wie inden geeſt ſaeyt/ die ſal
1.Tes.3.c.11. vanden geeſt maeyē het eewich leuē. Maer
goet doende en laet ons niet ophoudē/want
te ſynē tyde ſullen wi maeyen ſonder ophou
den. Daerom als wy tyt hebben/ ſo laet
ons goet doē tot eenē yegelickē/ maer alder-
meeſt tot de huysgenooten des gheloofs. *
L Beliet met hoedanige letterē ic v geſchre
uen hebbe met mynder hāt. Alle die behagē
willen int vleeſch die dwingen v lieden be-
ſneden te worden/ alleenlick op dat ſy des
cruys Chriſti vervolginge niet lyden en ſou
den. Want de ghene die beſneden worden
en bewaren de wet oock niet/ maer ſy wil-
len dat ghy ſoudt beſneden worden/ om
dat ſy in v vleeſch ſouden glorieren.
✠ Maer verre zy van my te glorieren an-D
ders dan int cruys ons Heerē Jeſu Chriſti/
door wiē my de werelt gecruyſt is/ ende ick
der werelt. Want in Chriſto Jeſu en is
nicts weert de beſnydeniſſe noch de onbeſne
denheyt maer de nieuwe creatuere/ Ende
ſo wie deſen regele volghen/vrede zy op die/
ende barmhertigheyt/ende op Iſrael Gods.
Voortaen ſo en zy niemandt my meer la-
ſtich/ want ick drage de litteekenē des Hee-
ren Jeſu in myn lichaem. De gratie ons
Heerē Jeſu Chriſti zy met uwen geeſt broe-
ders. Amen. *

Hier voleyndt de Epiſtel van Sinte Pauwels totten Galaten.

De Epiſtel van S. Pauvvels totten Epheſien.

Paulus danckt Godt van de weldaden den vercorenen bewe-
ſen door Ieſum Chriſtum, biddende dat ſy volmaecte wijſheyt
ſouden mogen verweruen, eñ toont Chriſtus verheffinge, hoe
dat hy is een hooft ouer alle kercken.

Dat eerſte Capittel.

PAulus een Apoſtel Jeſu Chriſti A
1 door den wille Godts/alle dē hey
ligen die tot Epheſien zyn/eñ den
ghelooughen in Chriſto Jeſu/ 1.Cor.1.a.2.
2 Gracie zy v eñ vrede vā Gode 1.Pet.1.a.2.
onſen vader ende den Heere Jeſu Chriſto.
3 ✠ Ghebenedyt zy Godt eñ de vader ons
Heerē Jeſu Chriſti/die ons gebenedyt heeft
in alle geeſtelicke gebenedinge in de hemel-
ſche gauē in Chriſto/ gelyc hy ons vercoē
heeft inden ſelven voor dat maecſel der we-
4 relt/ dat wy ſouden weſen heylich eñ onbe-
5 ſmet in ſyn aenſicht inder liefden. Die ons
te voren geſchict heeft tot de aēneminge der
kinderen Godts door Jeſum Chriſtum/ in
6 hem na dat voornemen van ſynē wille/ ten B
loue van de glorie ſynder gracie/ inde welc-
ke hy ons liefgetal heeft gemaect in zynē be
7 minden ſone/ Indē welcken wy hebben de
verloſſinge door ſyn bloet(vergiffeniſſe der
ſonden)na de rycdommen ſynder gracien/
8 die overvloedich is geweeſt in ons/in alle
9 wyſheyt eñ voorſienicheyt/ dat hy ons ſou
de kenlic maken de verborgentheyt van ſy-
nē wille/na ſyn welbehagē d'welc hy voor-
10 ghenomen heeft in hem/ tot dat bedeylen
van de volheyt der tyden/ om te vernieuwē
alle dinghen in Chriſto/ die inde hemelē/ eñ
11 die in de aerde zyn/ in hem. Jnden welckē
wy ooc door een erfdeel gecoren zyn/te vo
ren geſchict na zyn voornemē/ die al werct/
12 na den raet van zynen wille/ op dat wy ſou C
den weſen ten loue van ſynder glorien/ wy
die te voren gehoopt hebben in Chriſto. *
13 Jndē welckē ghy ooc hoopte doen ghy ge
hoort hadt het woort der waerheyt (het E-
uangelie uwer ſalicheyt) int welck ghy ooc
gelouende geteekent zyt metten heyligen
gheeſt

geeſt der beloften/ die dē pant is onſer erfe-
niſſen/ter verloſſingen des verctrygens/ten
loue van ſynder glorien. Daerom ic oock
hoorende v geloone/ welc is indē Heere Je-
ſu/ eñ de liefde tot alle de heyligē/ en houde
niet op/ danckēde voor v lieden/ v lieder ge-
denckeniſſe hondende in myn gebeden/ op
D dat Godt der glorien/ de vader ons Heeren
Jeſu Chriſti v lieden gene dē geeſt der wyſ-
heyt/ eñ der openbaringhen in ſyn kenniſſe/
om verlicht te hebbē de oogen ws hertē/
op dat ghy weten moecht welc dat de hope
ſyns roeps is/ eñ welck de rycdommen van
de glorie ſynder erfenniſſen zyn/ in de heyli-
gen/ eñ welc die bomē al gaende grootheyt
ſynder cracht is in ons/ die gheloouen na
t'werckē van de machticheyt ſynder cracht/
de welcke hi gewracht heeft in Chriſto/ ver-
weckende hem vander doot/ eñ ſtellēde hem
aen zyn rechte zyde/ indē hemelſche dingen/
ouer alle ouerheyt ende machticheyt/ ende
cracht/ eñ herſchappyen/ eñ allen naem die
E ghenoemt wordt/ niet alleen in deſe werelt/
maer ooc inde toecomende. Eñ alle dingen
Pſal. 8. c. 1. heeft hy geſtelt onder ſyn voeten/ eñ hi heeft
hem gegeuen tot een hooft ouer de ghehoele
kercke/ welck syn lichaem is/ ſyn volheyt/
diet al tomale in al vervult.

Paulus toocht dat de Heydenen die te voren verre waren eñ vremde van Gods beloften, nu zijn door dat geloouе medeborgers der heyligen, eñ huysgenooten Gods, op t'fondament der patriarchen eñ prophecien, ende den hoecksteen Christo Ieſu.

Dat ij. Capittel.

A Ende ghy doē ghy doot waert nwē miſda-
den eñ ſondē/ inde welcke ghy voortyts
Col. 1. c. 11. 3. a. 3. ghewandelt hebt/ na den loop deſer werelt/
na den prince des machts dā deſer locht/ des
geeſts die nu werct inde kinderē der wanho-
pē/ onder de welcke wy allegader voortyts
wheert hebbē in de luſte ons vleeſchs/ doen-
de den wille des vleeſchs/ eñ der gedachten/
eñ waren van natueren kinderen der gram-
ſchap/ gelyc ooc de andere. Maer Godt (die
ryc is in bermhertycheyt) om de ouergroote
liefde/ waer door hy ons lief ghehadt heeft/
heeft ons ooc/ doē wy doot waren door de
ſondē/ leuende ghemaert met Chriſto (door
B wiēs gratien ghy ſalich gewordē zyt) eñ hy
heeft ons mede verweet/ eñ mede doē ſitten
inde hemelſche plaetſen in Chriſto Jeſu/ op
dat hy toonen ſoude inde toecomende tydē/
de ouerueloedige rycdommen ſynder graciē/
in goetheyt ouer ons in Chriſto Jeſu. wāt
door de gracie zydy ſalich gewordē door t'ge-
loouе (eñ dat niet wt v ſeluen/ want het is
Gods gaue) eñ niet wt de wercken/ op dat
niemant en gloriere: wāt wy zyn ſyn maer-
ſele/ geſchapē in Chriſto Jeſu in goede werc-
ken/ die Godt bereyt heeft dat wy daer in
wandelē ſoudē. Daerom weeſt gedachtich
dat ghy lieden voortyts waert Heydenē in-
dē vleeſche/ die genoēt wordet onbeſnedene/
van de gene die genoēt wordt beſnydeniſſe
C int vleeſch metter hāt gemaect: die in diē tyt
dē waert ſonder Chriſtū verwēt vā dat door-
gerſchap van Iſrael/ eñ vremt van de teſta-
menten niet hebbēde de hope der beloftē/ eñ
ſonder Godt in deſe werelt. Maer nu in
Chriſto Jeſu zydy die voortyts verre waert
gewordē na by int bloet Chriſti. want hy is
onſen vrede/ die beyde een gemaect heeft/ eñ
den middelen wandt des onderſchuſels bre-
kende/ te weten de viantſchappen in ſyn
vleeſch/ de wet der gebodē te niet doende/
door vaſte ordeelen/ op dat hy twee maken
ſoude in hem ſeluen eenen nieuwen menſch/
vrede makēde/ eñ dat hi die beyde ſoude ver-
enigē in een lichaē Gode door cruys/ doo-
dēde de viantſchappē in ſy ſeluen. Eñ co-
D mende/ hi heeft vrede vercondicht v lieden die
verre geweeſt hebt/ eñ vrede den gheuen die
by waren/ want door hem hebbē wy eenen Rom. 5. a. 1.
toegane beyde in eenē Geeſt totten Vader.

✝ Daerom en ſydy nu geen gaſtē eñ vrem-
delingē/ maer ghy zyt borgers der heyligen/
eñ Gods huysgenootē/ opgetimmert zyn-
de opt fondament der Apoſtelen eñ Prophe-
ten/ den ſelue principalē hoecksteē Jeſu Chri-
ſto/ inden welcken alle getimmerte timme-
ragie waſt op tot eenē heyligē tempel inden
Heere/ inden welcken ghy oock mede getim-
mert wordt tot een wooninge Gods inden
heyligheyt gheeſt. *

Paulus die leert hier, dat de Heydenen deelachtich zijn de beloften Gods door Christum, hem bidde nde, dat die inden geeſt ſouden geeuеſt eñ verſterckt worden, eñ geworteit zijnde inder liefden, onderweſen worden in alle Goddelicke ſaken.

Dat iij. Capittel.

1 TEr ſaken van deſen/ Ick Paulus een ge A
nangene Jeſu Chriſti voor v lieden ghy
2 Heydenē/ iſt nochtās alſo dat ghy gehoort
hebt dat bedienen der gracien Gods d'welc
3 my gegeuē is in v lieden/ want na d'open-
baringe is my kenlic gewordē de verbor-
gentheyt/ alſo ic bouen geſchreuen hebbe in
4 corte/ gelyc ghi leſende moecht verſtaē myn
verſtandicheyt in Chriſtus verborgentheyt/
5 d'welc in de ander geſlachtē den kinderen
der menſchē niet en is kenlick geweeſt/ ghe-
lyc dat nu geopenbaert is synē heyligē Apo-
6 ſtelen eñ Prophetē inden geeſt/ dat de Hey-
denen ſouden zyn mede erfgenamen eñ van
eenē lichaem/ eñ mede deelachtich vā ſynder B
beloften in Chriſto Jeſu door d'Euangelie.
7 Des welcs dienaer ic gewordē ben/ na de
gaue der gracien Gods/ die my gegeuen is 1. Cor. 15. b. 9
8 na d'werc zynder cracht/ my den alderminſten der heyligen is deſe gracie gegeuē/ on-
der de Heydenen te verrondigen de ongron-
9 delicke rycdommē Chriſti/ eñ alle menſchen
kenlic te maken/ welc dat het wtdeylē is van
de verholentheyt die verborgen is geweeſt
van t'begin der werelt in Gode/ die alle din-
10 gē geſchapen heeft/ op dat den ouerheyden
eñ machten inde hemelē door de kercke ken-
lic ſoude worden de menigerhande wyſheyt
11 Gods/ na de voorgeſchictheyt der tydē/ die
hy gemaect heeft in Chriſto Jeſu onſen Hee-
12 re. Jndē welckē wi betrouwē hebbē eñ ce-
nē toegane int betrouwē door zyn geloouе.
13 ✝ waerom bidde ic dat ghy niet en verſlau C
wet in myn tribulacien voor v lieden/ welck
v glorie is/ Ter ſaken van deſen/ buyge ic
myn knien totten vader ons Heeren Jeſu

Chriſti/ weten welcke alle vaderlicheyt inde
hemelen eñ in d'aerde genoẽt wordt/ op dat
hy v lieden gene na de rijcdommen ſyner
glorien cracht/ om door ſyne geeſt verſterct
D te worden inden inwendigen menſche/ dat
Chriſtus in v herten mach woonẽ door ge-
loone inder liefden gewortelt eñ gefundeert/
op dat ghy moecht begrijpen met alle de
heyligẽ/ welc dat is de breetheyt/ eñ lãcheyt/
eñ hoocheyt/ eñ diepte/ om ooc te weten de
bouen algaende liefde van Chriſtus kenniſ-
ſe/ op dat ghy vervult mocht worden in alle
Rom. 11. d. 36. volheyt Gods. Maer dẽ genẽ die machtich
is alle dingen te doen ouervloedelicher dan
wy begeeren oft verſtaen/ na de cracht die in
ons werct/ hem zy glorie inde kercke eñ in
Chriſto Jeſu in alle de geſlachtẽ van de ee-
wicheyt totter eewicheyt. Amen. *

Paulus vermaent de Epheſien tot eendrachticheyt, betoogẽ-
de de ſchoone ordinancien die Chriſtus in ſijn kercke gheſtelt
heeft, ende leerende henlieden veel ſoeter leeringhen.

Dat iij. Capittel. ✠

A DAcrom bidde v lieden ick genangen in-
Phil. 1. d. 17. Col. 1. b. 10. den Heere / dat ghy weerdelick wandelt
2. Theſ. 1. c. 11. 4. 2. 1. na dẽ roep daer door ghy geroepẽ zijt/ met
Rom. 11. c. 10. alder ootmoedicheyt eñ laechtmoedicheyt/
2. Cor. 7. b. 10. met verdudicheyt/ verdragẽde malcanderen
in de liefde/ ſorchvuldich om te bewaren de
eenicheyt des geeſts/ indẽ bant des vreedts.
Een lichaem eñ eenen geeſt / gelijc ghy ge
roepen zijt in een hope van uwẽ roep. Een
Mal. 1. b. 10. heere/ een geloove/ een doopſel/ een Godt
Deut. 6. f. 11. ende vader van alle / die daer is bouen alle/
ende door alle/ ende in ons allen. *
Rom. 12. a. 3. 2. Cori. 12. b. 11. ✠ Maer eenen yegelickẽ van ons lieden
is gracie gegeven na de mate van Chriſtus
B gifte. Dacrom ſeyt hy: Climmende int hoo
2. Cor. 10. d. 23. ge heeft hy geuangẽ geleyt de geuangeniſſe/
Pſal. 67. e. 19. hy heeft den menſchẽ giften gegeuẽ (Maer
dat hy opgeclommen is/ wat is dat / dan dat
hy ooc neder gedaelt is ten eerſten in de on-
derſte deelen der aerdẽ? Die neder gedaelt
is/ die ſelue iſt ooc die opgeclommẽ is bouen
alle de hemelẽ/ om dat hyt al vervullẽ ſoude.)
1. Cor. 12. d. 28. Eñ hy heeft voorwaer gegeuen de ſommi
ge tot Apoſtelen/ eñ de ſommige tot Prophe
ten/ maer de andere tot Euangeliſten/ eñ de
andere tot herders ende leeraers/ tot vol-
makinghe der heyligher totten werche des
C dienſts / ter geſtichticheyt vã Chriſtus lich-
aem/ tot dat wy alle t'ſamen ouer een co-
men in de eenicheyt des gheloofs ende der
kenniſſen vanden ſone Gods/ in eenen vol-
maectẽ man/ in de mate des onderdoms van
Chriſtus volcomenheyt. *
Op dat wy niet en ſouden zijn ongeſtadi-
ge cleyn kinderen/ eñ al omme gedreuẽ wor
den met alle winde van leeringe/ inde booſ-
heyt der menſchen/ inde ſchalcheyt tot de be-
driegelicheyt der dolingẽ/ maer laet ons de
waerheyt doende inde liefde wallen in hem
D door alle dingen/ die daer is het hooft Chri-
ſtus/ wt welcken alle d'lichaem t'ſamẽ ge-
voecht eñ aen een ghebonden door alle toe-
voegingen vandẽ onderdienſt/ na het wer-
cken totter maten van elc lidt/ maect den waſ
dom des lichaems ter ghelticheyt van ſy
ſelven in de liefde. Dacrom ſeg ic dit/ eñ ge- Rom. 1. d. 9.
tuyge indẽ Heere/ op dat ghy nu niet en wan
delt als de Heydenen wandelen in de ydel-
heyt van harẽ ſin/ hebbende t'verſtãt met
duyſternuſſen bevangẽ/ vervremt van Gods
leuẽ door de onwetentheyt die in henlieden
is/ om de blintheyt haers hertẽ/ die mſho
pende hen ſelven overgegheven hebben ter
oncuyſcheyt / tot volbrengẽ vã alderley on- E
ſuyuerheyt ter ghiericheyt. Maer ghy en
hebt Chriſtum alſo niet geleert/ iſt nochtãs
alſo dat ghy hẽ gehoort hebt / eñ in hem on-
derweſen zijt (gelijc de waerheit is in Jeſu.)
Legt ghylieden af na de voorleden wan- Col. 3. b. 1. Rom. 6. a. 6. 11. d. 1.
delinghe den ouden menſch / die verdorven
wordt na de begheerten der dolinghen. * Col. 3. b. 10.
✠ Maer wordt vernieut met dẽ geeſt ws Heb. 10. a. 1.
verſtãts/ eñ doet aen den nieuwẽ mẽſch die
na Godt geſchapẽ is inde rechtueerdicheyt/
eñ heylicheyt der waerheyt. Dacrom afleg 1. Pet. 2. a. 1. 4. d. 1. Zach. 8. c. 16.
gẽde de logene/ ſpreect de waerheyt een ye-
gelic met ſynen naeſten want wy zyn onder F
malcanderẽ leden. Weeſt gram eñ en wilt Pſal. 4. b. 6. Iac. 4. b. 7.
niet ſondighen/ en laet de ſonne niet onder-
gaen ouer v gramſchap. En wilt geẽ plaet-
ſe geven den duyuel. So wie geſtolẽ heeft/
die en ſtele nu niet meer/ maer hy arbeyde lie
ver werckende met ſynen handen dat goet
is/ op dat hy hebbe waer af dat hy genẽ mach
den ghenen die ghebreck lijdet. *
Alle quade ſpraake en come niet vooirts wt
uwen monde / maer iſſer eenich goet woort
ter geſtichticheyt des geloofs/ op dattet gra-
cie gene den genen diet hooren. Eñ en wilt G
niet bedroeven den heyligen geeſt Gods/ in
den welcken ghy geteekent zijt / inden dach
der verloſſingen. Alle bitterheyt/ eñ gram-
ſchap eñ onweerdicheyt/ eñ geroep / eñ blaſ-
phemie laet van v lieden weech gedaen wor-
den met alderley quaetheyt. Maer weeſt Col. 3. b. 12.
tot malcanderen goedertierẽ / bermhertich/
verghevende malcanderen / ghelijck ooc
Godt in Chriſto v vergheven heeft.

De Apoſtel vermaent de Epheſien datſe Chriſtum nauolgen
in volmaectheyt, aenhangende noch eenighe leeringen voor de
gheheude.

Dat v Capittel. ✠

1 DAcrom weeſt Gods nauolghers als al- A
2 derliefſte kinderen/ eñ wandelt inde Ioh. 13. d. 34. 15. b. 12. 1. Ioh. 4. d. 11.
liefde/ gelijc Chriſtus ooc ons heeft lief ghe-
had eñ heeft ſy ſelue ouergeleuert voor ons
tot een offerande eñ een ſlachoffer Gode tot
3 eenẽ reuc der ſoetichеyt. Maer alle oncuyſ- Col. 3. a. 5.
heyt/ eñ alle onſuyuerheyt oft gierichеyt en
worde ooc niet genoemt onder v lieden/ alſo
4 den heyligen betaemt/ oft oneerbaerheyt/
oft ſotte clapperuije / oft boerdelickheyt die
nergers toe en dient/ maer lieuer danckbaer-
5 heyt. want weet dat verſtaende / dat alle
oncuyſheyt doende/ oft onſuyuerheyt bedrij
uende/ oft die gierich is (d'welc is der afgoden B
dienſt) geen erfdeel en heeft int rijc Chriſti eñ Matt. 6. a. 24. Mar. 13. b. 22. Luc. 16. b. 13. Col. 3. d. 11. 1. Theſ. 4. d. 3.
6 Gods. Niemant en verleyde v met ydele
woordẽ. want hierom comet de gramſchap
7 inde kinderẽ der wantrouwicheyt. Dacr-
om en wilt niet worden haers mede deelach
8 tich. want ghy waert voortijts duyſter-

niſſen/

niſſen/ maer nu zydy een licht in den Heere.
L ✝ Wandelt als kinderē des lichts (wāt de vrucht des lichts is in alle goetheyt ende rechtveerdicheyt ēn waerheyt) proeuende welc dat het welbehagē Gods is/ ende en hebt greē gemeynſchap met de onvruchtbaer wercken der duyſternuſſen / maer veel meer wilt ſe ſtraffen. Want dat int heymelic van henlieden ghedaen wordt/ dats ooc leelick om ſeggen. Maer alle de dingen die ghe-
ſtraft worden/ die worden van dat licht ge-
openbaert/ want alle dat geopēbaert wordt/
D dats licht. Daerom ſeyt hy: Staet op die daer ſlaept/ ēn verryſt vanden dooden/ ende Chriſtus ſal v verlichten. *

✝ Daerom ſiet toe broeders/ hoe dat ghy behoedelick moecht wandelen / niet als on-
Colo.4.a.5. wyſe / maer als wyſe/ winnende den tyt/
want de dagē zyn quaet. Daerom en wilt
Rom 12.a.2. niet wordē onwys / maer verſtaende wel-
1.Theſ.4.a.3. den wille Gods is. Ēn en wilt niet dron-
ken wordē vandē wyn/ daer oncuyſcheyt in is/ maer wordt vervult mettē heyligē geeſt/
ſprekēde onder malcanderē met Pſalmen ēn loffangen/ ēn gheeſtelicke liedekens/ ſin-
gende ende ſpelende in v herten den Heere/
E altyt danckende voor alle indē naem ons Heerē Jeſu Chriſti Gode ēn dē vader/ Mal-
canderen onderdaen in de vreeſe Chriſti. *

1.Cor.11.a.3. De vrouwē moetē haren mans onderda-
Colo.3.c.18. nich zyn als den Heere/ wāt de man is der
1.Pet.3.a.1. vrouwē hooft/ gelyck Chriſtus t'hooft is vā der kerckē. Hy ſelue is de ſalichmaker ſyns lichaems. Maer gelyck de kerckē Chriſto
onderdanich is / alſo moetē de vrouwē haer
Colo.3.c.19. man onderdanich zyn in alle dingen. Ghy
F mannen hebt lief v huyſvrouwē/ gelyc Chriſtus ooc lief heeft gehadt de kercke / ēn heeft
ſy ſeluen geleuert voor haer/ om dat hy die ſoude heylich maken/ ſuyuerende haer int doopſel des waters door d'woort/ om dat
hy voor ſy ſelue bereyden ſoude een glorioſe kercke niet hebbende eenige ſmette oft rim-
pele/ oft yet deſgelycks/ maer dat die weſen ſoude heylich ēn onbeſmet. Alſo moetē de
mans hen huyſvrouwen lief hebben/ als hen lichaem: die ſyn huyſvrouwe lief heeft / die
B heeft ſy ſelue lief. want niemandt en heeft oyt ſyn vleeſch ghehaet maer hy voedt ende onderhoudt dat/ gelyc Chriſtus ooc de kerc-
ke/ want wy zyn leden vā ſynen lichaem/
van ſynen vleeſche ēn van ſynē gebeenten.
Gene.2.d.24. Daerom ſal de man verlaten ſynē vader
Mat.19.a.5. ēn moeder/ ēn ſal aencleuē ſynder huyſvrou-
Marc.10.a.7. wen/ ende ſy twee ſullen in een vleeſch zyn.
1.Cor.6.d.16
Dit Sacrament is groot / maer ick ſegge in Chriſto ende in de kercke. Maer noch-
tans ſo ſult ghy een yegelick ſyn huyſvrou-
we lief hebben/ gheliick ſy ſeluen. Maer de
huyſvrouwe vreeſe haren man.

Int fluyten des briefs vermaent Paulus die van Epheſien van alle deuchden, ende hoe henlieden alle ſooten van menſchen hebben ſullen.

Dat vj. Capittel.

A Kinderen weeſt onderdanich uwen ou-
Colo.3.d.20. ders indē Heere: want dat is rechtveer-
Exod.20.c.12 dich. Eert uwē vader ēn v moeder (d'welck
is d'eerſte ghebodt in de belofte) op dat v wel zy/ ēn dat ghy moecht lange leuende zyn op de aerde. Ende ghy vaderen/ en wilt v kinderē niet verweckē tot gramſchap/ maer voedtſe op in onderwyſinghe ēn ſtraffinghe des Heeren. Ghy knechten weeſt onder-
danich den vleeſchelicken heeren met vreeſe ēn ancxt met ſimpelheyt uws hertē als Chriſto / niet alleen voor de ooghen dienende/
als den menſchē behagende/ maer als die-
naers Chriſti doende den wille Gods wter herten/ met eenen goeden wille dienēde/ B
als den Heere ēn niet den menſchen. Wetēde dat een yegelic ſo wat goet dat hy doet/ dat ſal hi vandē Heere ontfaen/ t'zy eē eygen knecht/ t'zy een vry menſch: Ēn ghy heeren doet henliedē deſgelycs/ achterlatēde de drey-
gementē: wetēde dat de Heere vā henliedē ēn vā v liedē in de hemelē is. Ēn dat de wi-
nemynge der perſoonen by Gode niet en is.
Deut.10.d.17 ✝ Voorts broeders wordt verſterct indē
1.Par.29.b.7. Heere ēn in de macht ſynō ſterckheyt/ Doet
Iob 14.b.19. v ſelue aen de wapenē Gods/ op dat ghi ſtaē
Sap.6.b.8. mocht tegen de liſtige laghen des duyvels.
Eccl.15.b.16. Rom.12.b.18 Want wy en hebben geenen camp teghen
Galat.1.b.6. vleeſch ēn bloedt/ maer teghen de princen ēn
Col.1.d.15. machticheden/ tegen de regeerders der we-
Act.10.c.14. reldt van deſer duyſternuſſen / tegen de ghee-
1.Pet.1. c.17. ſtelicke booſheden onder den hemel. Daer-
om neemt aen de wapenē Gods/ op dat ghy moecht wederſtaen indē quaden dach / ēn in
alle dingen volcomen ſtaende blyvē. Daer- L
om ſtaet / v lendenen opgheſchort hebbende met de waerheyt/ ēn aengedaen hebbēde dat
panſier der rechtveerdicheyt/ ēn de voetē geſchoent hebbende tot een bereytſel vā dat
Euangelie des vreedts / in alle dinghen nemende den ſchilt des gheloofs/ indē wel-
cken ghy moecht alle de vierighe pylen van-
den alderbooſten wtbluſſchen / ende den 1.Theſ.5.b.8.
helm der ſalicheyt neemt aen / ende t'ſwoert Iſa.59.c.17.
des gheeſts (d'welck is het woort Gods.) *
Door alle gebedt ēn ſmeeckinge biddende Col.4.a.2.
altyt metten gheeſt ēn in hem wakende met alder neerſticheyt/ ēn ſmeeckinghe voor alle
de heyligen/ ēn voor my/ op dat my gege- 2.Theſ.3.a.1
uen worde het woordt int open doen myns D
monts met betrouwē/ om kenlick te maken de verborghentheyt van dat Euangelie.
Waer voor ic een legaet ben in de ketene/
alſo dat ick daer in derre ſpreken alſoot be-
hoort. Ēn op dat ghy ooc weten moecht dat my aengaet / wat ick doe / dat ſal v al te kennen geven Tychicus de alderlieffſte broe
der ende ghetrouwe dienaer inden Heere/
den welcken ick tot v lieden geſondē heb-
be om deſe ſelue ſake/ om dat ghy wetē ſoudt t'ghene dat ons aengaet / ēn dat hy v herten
vertrooſten ſoude. Vrede zy den broeders/
ēn liefde/ mettē geloove van Godt den va-
der ēn den Heere Jeſu Chriſto. Gracie zy met alle den ghenen die lief hebben onſen Heere Jeſum Chriſtum in onvergancklic-
heyt. Amen.

Hier volcyndt de Epiſtel van Sinte Pauwels totten Epheſien.

De Epiſtel van S. Pauvvels totten Philippenſen.

De Apoſtel danet Godt vanden goede dat den Philippenſen geſchien is, ontdeckende ſijnen ſtaet. Ende hy onderſcheyt de predicanten, de welcke hy vermaent tot verduldicheyt in tribulacien.

Dat eerſte Capittel.

PAulus ende Timotheus dienaers Jeſu Chriſti / alle den heyligen in Chriſto Jeſu die te Philippen zyn / mette biſchoppen ende diakenen / Gracie zy v ende vrede van Godt onſen vader / ende den Heere Jeſu Chriſto. Ic danche mynen Godt in alle uwer gedenckeniſſe (altyt in alle myn gebeden voor v allen met blyſchap biddende) vã uwer gemeynſchappe in d'Euangelie Chriſti / van den eerſten dach tot noch toe.

Vertrouwende dat ſelue / dat de gene die in v begonnen heeft het goet werck / dat die dat oock ſal volbrengen tot inden dach Chriſti Jeſu. Gelyc my behoorlic is dat te gevoelen van v allen / om dat ic v lieden hebbe int herte / ende in myn banden / ende int verantwoorden ende int verſtercken van d'Euangelie / dat ghy alle medegeſellen zyt van mynder blyſchap.

Want Godt is my getuyge / hoe dat ic v allegader begeere in dat binnenſte Jeſu Chriſti. Ende ic bidde dit / dat v liefde meer ende meer mach overvloedich worden in kenniſſe / ende in alle verſtãdicheyt / op dat ghy moecht beminnen de beſte dingen / op dat ghy zuyver ſult weſen ende onbeuleet / ende ſonder misdaet tot den dach Chriſti / vervult met de vrucht der rechtveerdicheyt door Jeſum Chriſtum / ter glorien ende ten loue Godts.

Maer ick wil dat ghy weet broeders dat de dingen die my aengaen zyn meer gecomen tot vorderinge van d'Euangelie: Alſo dat myn banden kenlic geworden zyn in Chriſto in alle dat rechthuys ende in alle de andere plaetſen / alſoo datter veel vanden broeders inden Heere / betrouwen hebbende in myn bande / veel te cloecker geweeſt hebben om ſonder vreeſe het woort Godts te ſpreken.

De ſommige preken Chriſtum wt nydicheyt / ende wt twiſtigheyt / maer de ſommighe wt eenen goeden wille. De ſommige wt liefden / wetende dat ic int beſchermen van d'Euangelie geſtelt ben. Maer de ſommige verkondigen Chriſtum wt eygh / niet puerlick / meynende dat ſy een gedrange verwercken ſullen tot mynen banden. Maer wat leyt daer aen: Als in alle manieren t'zy oft door een ſuyne / oft door de waerheyt Chriſtus verkondicht wordt daer in verblyde ic my ooc / ende ic ſalder ooc noch blyde om zyn. Want ic weet wel dat my dit comen ſal ter ſalicheyt / door v gebedt / ende door de byſtandicheyt des geeſts Jeſu Chriſti / na myn verwachtinge / ende myn hope / dat ic nergens in beſchaemt en ſal worden / maer in alle betrouwen / gelyc altyts / ſal Chriſtus nu ooc groot gemaect worden in myn lichaem / t'zy door d'leuen / t'zy door de doodt. want Chriſtus is my d'leuen ende het ſterven gewin. Maer iſt dat int vleeſch te leuen my hier een vrucht des werks is / ſo en weet ick ooc niet wat ic kieſen mocht. Want ick worde benauwet van tween / hebbende begheerte om ontbonden te zyne / ende met Chriſto te weſen / het welcke is veel beter / maer te blyuen int vleeſch is nootelic om uwent wille. Ende dit betrouwen hebbende / weet ic dat ick blyuen ſal / ende geſtadelic blyue by v allen / tot uwer vorderingen ende blyſchap des geloofs / op dat v mede verblyden mach overvloedich worden in Chriſto Jeſu in my / door myn toecomſte wederom tot v lieden. Alleenlick wandelt weerdelic na d'Euangelie Chriſti / op dat / t'zy als ic ſal gecomen zyn / ende v ſien ſal / t'zy dat ic niet tegenwoordich zynde / mach vã v lieden hooren / dat ghy ſtaet in eenen gheeſt eendrachtich / ſtamen arbeydende voor t'geloove van d'Euangelie. Ende en werdt nergens in vernaert van de wederpartyders / de welcke henlieden is een ſake der verdoemeniſſen / maer v lieden der ſalicheyt / ende dat vã Godt.

Want v lieden iſt ghegeuen om Chriſtus wille / niet alleen dat ghy in hem gheloouen ſoudt / maer oock dat ghy voor hem lyden ſoudt / den ſelven ſtryt hebbende / alſo ghy geſien hebt in my / ende nu gehoort van my.

De Apoſtel leert de Philippenſen vander eenicheyt der gheloofs, van waerachtige ootmoedicheyt, ende van waerachtige heylicheyt: ende om haerlieden noch meer te leeren, ſo ſtelt hy henlieden voden.

Dat ij. Capittel.

DAerom iſſer eenige vertrooſtinge in Chriſto / iſſer eenich ſolaes der liefden / iſſer eenige gemeynſchap des geeſts / zynder eenige binnenſte der barmhertigheyt / ſo vervult myn blyſchap / dat ghy een ghevoelen moecht hebben / een liefde hebbende / eendrachtich / eenen ſin hebbende / niet doende door crych / noch door ydel glorie / maer in ootmoedicheyt deen d'ander hooger achtende / niet elcke aenmerckende dat zyne is / maer t'ghene dat der anderen is.

Want ghevoelt in v lieden t'ghene dat oock is in Chriſto Jeſu. De welcke doen hi in Godts weſen was / en heuet voor geene roof gheacht Gode gelyck te zyn / maer hy heeft ſy ſelven vernedert / eens knechts ghelyckeniſſe aen nemende / in de ghelyckeniſſe der menſchen ghevvorden / ende van weſen gevonden als een menſch. Hy heeft ſy ſelven verootmoedicht / onderdanich ghevvorden zynde totter doot toe / ende dat tot de doot des cruys. Daerom heeft hem Godt verheuen ende heeft hem gegeuen eenen naem die boue alle namen is / op dat inden naem Jeſu ſoudē gebuycht worden alle knyen der hemelſcher der aertſcher / ende der helſcher creaturen / ende dat alle tonge ſoude belyden dat de Heere Jeſus Chriſtus is in de glorie Godts des vaders.

Aldus myn alderliefſte (alſo ghy altyt onderdanich hebt geweeſt) niet alleen in myn tegenwoordicheit / maer veel meer nu in myn afweſen / werckt met vreeſe ende anxt uwe ſalicheyt.

ſalicheyt. want t'is Godt die in v lieden
werct beyde het willē eñ het volbringen na
1.Pet.4.c.9. den goeden wille. Eñ alle dingen doet ſon
der murmuracië eñ twyfelingē/ op dat ghy
weſen moecht ſonder clachte/ eñ ſimpele kin
deren Gods onberiſpelic int middē der qua
der eñ verkeerder nacien/ onder de welcke
ghy lichtet als lichtē inde werelt/ het woort
des leuens inhondēde/ tot mijnder glozien/
inden dach Chriſti dat ic niet te vergeefs ge
loopen en hebbe/noch te vergeefs gearbeyt/
L Maer iſt dat ick tot een offerande gedoot
woꝛde opt ſacrificie eñ op den dienſt vᵒ ge
loofs/ſo ben ic blijde/ eñ verblijde my met v
allen. Deſgelijcs verblijt v ghy ooc eñ ver
blijdt v met mi. Maer ic hope inden Heere
Act.16.2.1. Jeſu dat ic Thimotheum coꝛtelinge tot v lie
dē ſendē ſal/ op dat ic goets moets mach we
ſen/wetēde hoe dat met v liedē is. Wāt ick
en heb niemandē ſo leere mijns ſins die met
puerder begeertē voꝛt v lieden ſoꝛchfuldich
1.Cor.10.f. is/ want ſy ſoecken alle dat hare is/eñ niet
14.13.b.5. dat Jeſu Chriſti is/ Eñ verſtaet ſijn proe
uinge/ want als een kindt ſijnen vader/ alſo
heeft hy met my gedient int euangelie. Al
dus hope ic deſen te ſendē tot v liedē terſtont
als ick ſal geſien hebben hoet met my ſtaet.
Maer ic heb betrouwen inden Heere/dat
D ic ooc tot v lieden comē ſal coꝛtelinge. Eñ
het heeft my nootelic gedocht / Epaphroditum mijnen broeder eñ medewercker / ende medeſtryder/eñ nwen Apoſtel/eñ eenen dienaer mijnder noodruftricheyt/tot v te ſeynden. want voorwaer hy begeerde v allē/
eñ hi was droeuich om dat ghi gehoort habt dat hy ſiec geweeſt hadde. want hy ooc ſiec
gheweeſt heeft totter doot toe / maer Godt heeft ſijnder ontfermt/ ende niet alleen ſijnder/ maer ooc mijnder/ op dat ic d'een droefheyt op d'ander niet hebbē en ſoude/ Daerom heb ic hem te haeſtelicker gheſonden/ op dat ghy hem gheſien hebbende / wederom moecht blijde zijn/eñ dat ic ſonder droeffenis ſoude weſen. Dacrom ontfangt hem met
alle blijſchap indē Heere /eñ alſulcke hebt in
cerē. want om Chriſtus werck is hy totter
doot toe by gecomen/leuerende ſijn ſiele / op dat hy volbringen ſoude t'ghene datter van v lieden wegen gebrack aen mijnen dienſt.

Paulus toocht daermē inde wet hem niet verbeſſen en mach, want hy ſelue het edeldom des lichaems verſmaet hadde, om dat hy Ieſum Chriſtum winnen ſoude, daertoe verſmaet hy den Philippenſen dat ſy hem nauolghen ſullen, eñ met de vyanden des cruys Chriſti.

Dat iij. Capittel.

A VOortaen mijn broeders verblijdt v in
den Heere. want het ſelue v te ſchrijuen
en is my voorwaer niet verdrietelic/eñ v lie
den iſt noodelick. Siet de honden/ ſiet de
quade werckmeyſters ſiet de verſnydinge. Wāt
wy zijn de beſnydenille die door den gheeſt
Gode dienen / eñ glozieren in Chriſto Jeſu/
eñ niet int vleeſch betrouwen hebbēde/ hoe
wel dat ic ooc mocht betrouwen inden vleeſche hebben. Iſt datter yemant ſchijnt te betrouwē int vleeſch dat mach ick dat/ die beſneeden ben op den achſtē dach / wt Iſtraels
afcoemſte/vā Beniamins geſlachte/een Hebreeuſch vanden Hebreeuſchen geboren/na
6 de wet een Phariſeus/ na de neerſtige liefde verualgende de kercke Gods / na de gerechticheyt die inde wet is hebbende geleeft
7 ontſtraffelic. Maer de dingen die my winninghe geweeſt hebben die heb ic gehouden
8 om Chriſtus wille voor verlies. Maer nochtans acht ic alle dingen verlies te zijne om de ouerhooge kenniſſe Jeſu Chriſti ons Heeren om den welcken ick alle dingē voor verlies gheacht hebbe / eñ acht die als dreck/ om dat ick Chriſtum ſoude mogen winnen/
9 ende dat ick mach gheuonden worden in hem niet hebbēde mijn rechtueerdicheyt die wter wet is/ maer de ghene die wt Chriſtus geloone is/de rechtueerdicheyt die van Gode is int geloone/ om hem te kennen/eñ de
10 cracht ſijnder verrijſenillen/eñ de ghemeynſchap ſijns lijdens/ ghelijck gemaect ſijnder
11 doot/ oft ick eenichſins mocht ontmoeten der verrijſenillen die daer is vande dooden.
Niet dat ick nu ontfangē hebbe / oft dat ic L
nu volmaect ben/maer ic dijue daer na oft ic
mocht volbegrijpen int gene daer ic in vol
12 begrepen ben van Chriſto Jeſu. Broeders ick en laet my niet voorſtaen dat ickt volbegrepen hebbe. Maer een dinck(ſegge ick) want voorwaer t'ghene dat voorby is vergetende/ maer tot het ghene dat voor is my
13 ſelue wtſtreckende/ volge ick tot dat voor geſtelt teeken / totten prijs vanden hoogen
14 roep Gods in Chriſto Jeſu. Daerom hoe vele datter onſer volcomen zijn/ laet ons dit gheuoelen hebben / ende iſt dat ghy yet anders ghevoelt/dat heeft v Godt oock gheopenbaert. Maer nochtans t'gene daer wy toecomen zijn/ dat wy een geuoelen hebben ſouden / laet ons in de ſelue reghele blijuen.
15 ✝ weeſt mijn nauolghers broeders/ende D
neemtſe waer die alſoo wandelen/ ghelijck
16 ghy hebt onſe maniere. want daer wan- Ro.16.c.17.
delden vele vanden welcken ick v dickmael ſeyde (maer nu ſegghe ickt oock al weenende)dat ſy zijn vianden des cruys Chriſti/
17 der welcker eynde is de verdoemenille/ der welcker Godt is den buyck / ende haerlieder glorie is tot haerder ſchanden / die tot
18 aertſche dinghen gheſint zijn. Maer onſe wandelinghe is in de hemelen. Van waer wy oock den ſalichmaker verwachten on
21 ſen Heere Jeſum Chriſtum/ die hermaken ſal het lichaem onſer ſnootheyt/ dat ghelijck makende den lichame van ſijnder claerheyt/ na t'wercken ſijnder cracht / waer mede hy oock alle dinghen ſy ſelucn machtich is onderdaen te maken. *

De Apoſtel verſtercct de pacience der Philippenſen, haerlieden vervveckende tot gheeſtelicke blijſchap, eñ volſtandicheyt der goeder werckē, ende verblijdt hem in haerlieder vrijheyt, achter naer haerlieden groetende.

Dat iiij. Capittel.

1 ALdus mijn alderlieſſte ende verweerco- A
renſte broeders / mijn blijſchap / eñ mijn
croone/ſtact alſo inden Heere mijn alderlief
2 ſte. Euchodiam bidde ick/ eñ Synthychen bidde ick/ dat ſy eens ſins zijn inden Heere.

Oock

Ock bidde ic v ghy n. hun oprechte mede-
paer/ helpſe die met my gearbeyt [illegible] ben int
Euangelie met Clemenſen eñ de [illegible]der myne helpers/ der welcker namen zyn int boec des leuens.

B ✠ weeſt blyde inden Heere altyt weder-
om ſeg ic/ weeſt blyde. Uwe manierlicheyt zy kenlic alle menſchen/ de Heere is na by. En weeſt niet ſorchuuldich/ maer in alle gebedē eñ ſmeeckinghe met danckeggingē/ ſo laet v begeerten kenlick worden voor Gode. Eñ Gods vrede die te bouen gaet alle verſtant/ moet bewaren v herten/ ende v verſtandeniſſen in Chriſto Jeſu. *

Voortaen broeders al wat warachtich is/ al wat cuyſch is/ al wat rechtueerdich is/ al wat heylich is/ al wat lieflick is/ al wat van goeder ſamen is/ iſſer eenighe duecht/ iſſer eenigen lof der leeringen/ deſe dingē denckt/ de welcke ghy ook geleert eñ ontfangen/ eñ gehoordt eñ geſien hebt in my/ ſulck doet/ eñ Godt des vreedts ſal met v weſen.

Eñ ic heb blyde geweeſt inden Heere boven maten dat ghy ten laetſten eens wederom herbloeyt zyt/ om voor my te genoelen gelyck ghy ook wylen genoelder/ maer ghy
L waert becommert. Dit en ſegge ic niet/ als om der armoeden wille/ want ic heb geleert my te laten genoegē in t'gene daer ic in ben.

Ic can vernederinge lydē/ eñ ic can overvloedicheyt draghen (over al eñ in alle dinghen ben ick geleert) eñ verſaet te zyn/ ende honger te lyden/ eñ overvloedich te zyn/ eñ gebrec te lyden. Alle dingen vermach ick door hem die my verſterct. Maer nochtās hebdy wel ghedaen/ v deelachtich makende myn der tribulacien. Maer ghy Philippēſen weet wel/ dat int beginſel vā d'Euangelie als ic gereyſt ben van Macedonien/ geen kercke met my mede gedeylt en heeft in maniere van gifte ende ontfanc/ dan ghylieden alleen. Wāt ghy hebt tot Theſſalonicē eens eñ anderwerf my tot noodruft wat geſonden. Niet om dat ic de gifte ſoecke/ maer ic ſoecke de vrucht overvloedēde in v rekeninge. Maer ic heb alle dinghen/ ende ick ben overvloedich ic ben vervult/ ontfangē hebbende van Epaphrodito dat ghy ghelonden hadt/ eenen rueck der ſoeticheyt/ een aengenaem ſlachofferande/ Gode behaghende.

Maer myn Godt vervulle alle uwe begeerten na syn rycdommen/ inde glorie/ in Chriſto Jeſu. Maer Gode ende onſen vadere zy glorie in de eewen der eewen. Amen.

Groet alle Heylighen in Chriſto Jeſu.

Vi groeten de broeders die met my zyn. Vi groeten alle de heyligē/ maer aldermeeſt die van des Keyſers huys zyn. De gracie ons Heeren Jeſu Chriſti zy met uwen gheeſt. Amen.

Hier voleyndt de Epiſtel van Sinte Pauwels totten Philippenſen.

De Epiſtel van S. Pauvvels totten Coloſſenſen.

De Apoſtel ghehoort hebbende de liefde ende t'gheloove der Coloſſenſen, hy treuſe totter volmaeckter vollſtandicheyt des Euangelijs, toogende dat hy is een dienaer des geloofs in Chriſtum Ieſum.

Dat eerſte Capittel.

PAulus een Apoſtel Jeſu Chriſti A
door den wille Gods/ eñ Tymotheus een broeder/ dien heyligē die te Coloſſen zyn/ eñ den geloovigen broederen in Chriſto Jeſu.

Gracie zy v eñ vrede van Gode onſen vader eñ onſen Heere Jeſu Chriſto. Wy dancken Gode eñ den vader ons Heeren Jeſu Chriſti altyt voor v biddende. Hoorende v geloove in Chriſto Jeſu eñ de liefde die ghy hebt tot alle de heyligen/ om de hope die v bewaert wordt indē hemel/ die ghy gehoort hebt in d'woort der waerheyt des Euangelijs. d'welc tot v lieden gecomen is/ gelyc dat ooch in alle de werelt is ende het brengt vrucht voorts eñ waſt/ gelyc in v lieden/ van dien dach/ op dē welckē ghy gehoort hebt eñ bekent de gracie Gods inder waerheyt/ gelyc ghy geleert hebt van Epaphra onſen alderlieſſtē mede dienaer die cē getrouwe dienaer Chriſti Jeſu is voor v liedē/ de welcke B
ons ooch heeft verclaert v liefde inde geeſt.

✠ Daerom vā dien dach dat wyt gehoort hebbē/ en houdē wy ooc niet op voor v liedē te bidden/ ende te begeeren/ dat ghy vervult moecht worden met de kennuſſe van synen wille in alderley geeſtelicke wyſheyt en verſtādeniſſe/ op dat ghi moecht wandelē weerdelic Gode/ over alle behagēde/ in alle goede werckē vrucht doēde/ eñ waſſende inde kennuſſe Gods in alle duecht verſterct/ nae de machticheyt vā ſynder claerheyt in alle verduldicheyt eñ lāemoedicheyt met blyſchap. *

✠ Danckēde Gode eñ den vader/ die ons weerdich gemaect heeft int deel van de erfe nuſſe der heyligen int licht/ die ons verloſt heeft vt de macht der duyſternuſſen/ eñ heeft ons overgenoert int ryc van dē ſone ſynder liefden/ indē welckē wy hebbē verloſtinge/ L
vergiffeniſſe der ſondē/ de welcke is het onſienlic beelt Gods/ d'eerſte geborene vā alle Iohan. 1.
creaturen. want in hem zyn alle dinghen gemaect in de hemelē eñ in de aerde ſienlicke eñ onſienlicke t'zy de throonē oft heerſchappijen/ oft overheyden/ oft crachten/ ſy zyn alle door hem eñ in hē geſchapen/ eñ hy is voor allen/ eñ alle dingen blyuen ſtaende in hem.

Eñ hy is t'hooft van d'lichaem der kerckē/ 1. Cor. 12.
de welcke is t'beginſel d'eerſte geborene vt Apoc. 1.
de doodē/ om dat hy zyn ſoude in alle dingen d'eerſte overheyt houdende/ want in hem heuet believt alle de volheyt te woonen/ eñ door hem te verſoenen alle dinghen in hem in vrede ſtellende door d'bloedt ſyns cruys/ t'zy die op de aerde oft inde hemelen zyn. *

Ende

Eñ v lieden/doe ghy voortijts waert ver-
vreemt eñ vyandē/ dooꝛ t'verſtant in quade
wercken/ heeft hy nu nochtans verſoent
int lichaem ſyns vleeſch dooꝛ de doot/ om v
te leueren heylich eñ onbeſmet/ eñ onberis-
D pelick vooꝛ hem/ ſo dat ghy nochtās blyft
int gelooue ghefondeert eñ gheſtadich ende
onberoerlick van de hope des Euangelijs
dat ghy ghehooꝛt hebt/ dat gepredict is on-
der alle creaturē die onder dē hemel is/ Vā
d'welck ick Paulus een dienaer gewoꝛden
ben. Die nu my verblyde int lyden vooꝛ
v lieden/ ende ick vervulle t'gene datter ge-
breect aen Chriſtus paſſien in myn vleeſch/
vooꝛ ſyn lichaem/d'welck is de kercke/
✠Der welcker ick gewoꝛdē ben eē dienaer
na Gods bedeylinge die my gegeuē is in v
lieden/om dat ick vervullen ſoude d'woꝛt
Gods/ de verholentheyt die verborgen is
geweeſt vā de eewē eñ geſlachtē maer is nu
geopēbaert ſynē heylige/ den welckē Godt
heeft willen te kennen geuē de rycdommen
der glorien vā deſe verholētheyt in de Hey-
denē welck is Chriſtus/ in v lieden de hope
der glorie/ dē welckē wy vercondigē ſtraf-
fende alle menſchē/ eñ leerēde alle menſchen
in alderley wyſheyt op dat wy alle mēſchen
volmaect offeren ſouden in Chriſto Jeſu. *
Inden welcken ick arbeyde/ſtrydēde nae
ſyn werc dat hy werct in my dooꝛ de cracht.

Paulus vermaent de Coloſſenſen, dat ſy henlieden wachten voor alle bedriegelicheyt eñ ſmeeckinghe der Philoſophen, oft van henlieden die de wet aenbrenghen, maer dat ſy blijuen int gheloouе Chriſti, door wien ſy verloſt zijn van ſondē, eñ vander macht des vyants. Dat ij Capittel

A VIant ick wil dat ghy weet wat ſorch-
fuldicheyt dat ick vooꝛ v lieden hebbe/
eñ vooꝛ de gene die te Laodicien zyn/ eñ alle
die myn aenſicht niet geſien en hebbē inden
vleeſche/ dat haerlieder herten mochten
vertrooſt woꝛden/ onderweſen in de liefde/
ende in alle de rycdommen van de volheyt
des verſtants/ in de kenniſſe van de verho-
lentheyt Gods des vaders Jeſu Chriſti/
Inden welcken zyn alle de ſchatten der
wyſheyt/ ende wetentheyt verborgen.
✠Maer dit ſeg ick/ op dat v niemant en
verleyde dooꝛ hoocheyt der woꝛden. Wāt
al ben ick metten lichaem vā v verſcheyden/
nochtans metten geeſt ben ick met v lieden/
verblydende my/ ende ſiende v oꝛdinancie/
ende de vaſticheyt ws gheloofs/ welck is in
Chriſto. Dacrom ghelyck ghy ontfangen
hebt onſen Heere Jeſum Chriſtum ſo wan-
B delt in hem/ ghewoꝛtelt ende opghetim-
mert in hem/ende geeſticht dooꝛ t'ghelooue/ ghelyck ghy ook gheleert hebt/ *
Ouervloedende in hem met danckseggin-
gen. Siet/ de dat v niemandt en bedrieghe
dooꝛ philoſophie eñ ydel bedroch nae de lee-
ringe der menſchen/ na de elementen der we
relt ende niet na Chriſtum. want in hem
woōt alle volheyt der Godtheyt lichamelic/
eñ ghy zyt in hem vervult/ die daer is het
hooft vā alle ouerheyt eñ machticheyt/ in-
den welckē ghy ook beſneden zyt met de be-
ſnydeniſſe/ niet met handē gedaē int afleggē
van dat lichaem des vleeſch/ in Chriſtus
beſnydeniſſe met hem begrauē int doopſel/
inden welckē ghy ook verreſen zyt dooꝛ het
geloouе vā Gods werck die hem verwreckt
heeft van de dooden. Eñ v liedē doen ghi Eph. 2. 2. 5.
dooꝛ waert in de miſdaden eñ onbeſnedenheyt ws vleeſchs heeft hy mede leuendē ge-
maect met hem/vergeuende v alle uwe miſ-
daden/ wtvaegende dat hantſchrift der ſen- C
tencien welck ons tegē was/ eñ dat ſelue
heeft hy wt d'middē weeh genomen/ dat ve-
ſtigende aent cruys/ eñ berooueñde de heer-
ſchappyē eñ machtichedē heeft hy die open-
baerlick getoont/triumpherende vā henlie-
den in ſy ſelue. Dacrom niemant en oꝛ-
deele v liedē in ſpyſe oft in dranck/ oft in een
deel des feeſtdaechs/oft der nieuwer manen
feeſte/oft der Sabbaten/ die een ſchaduwe
zyn der nacomēder dingē/ maer het lichaem
is in Chriſto. Niemāt en verleyde v liedē Mat. 24. 4.
al willens dooꝛ ootmoedicheyt ende Gods D
dienſt der Enghelen/ int ghene dat hy niet
geſien en heeft wandelende/ te vergeefs op-
ghebla ſen dooꝛ de wyſheyt ſyns vleeſch/
ende niet houdende het hooft/waer af het
gheheel lichaem dooꝛ aenhanckels eñ voeth-
ſelen bedient ende geſticht was tot eenen
waſdom Gods. Iſt dan dat ghy gheſtoꝛ-
uen zyt met Chriſto van de elementen deſer
werelt/ waeroin oꝛdeelt/ noch als leuende
in de werelt? En raket niet/ eñ en ſmaect
niet/eñ en handelt niet/ welck alle int ge-
bruyck verganckelick zyn/ na de geboden eñ
leeringen der menſchē/ de welcke zyn heb-
bende vooꝛwaer eenē ſchyn der wyſheyt in
valſchen Godsdienſt eñ ootmoedicheyt/ eñ
niet om het lichaem te ſparen/ niet tot enig-
her eeren ter verſadinghe des vleeſchs.

De Apoſtel leert de Coloſſenſen alle goede manierlickheyt, nopende den houwelicken ſtaet, de kinderen eñ de knechten.

Dat iij. Capittel. ✠

1 DAcrom iſt dat ghi mede verreſen zyt met A
Chriſto/ſoo ſoeckt de dinghen die bouen
zyn/ daer Chriſtus is aen de rechte handt
2 Gods ſittende. Smaeckt de dinghen die
3 bouen zyn/niet die op der aerden zyn. Wāt
ghy zyt doodt/eñ v leuen is verborgen met
4 Chriſtus in Gode. Als Chriſtus hē open-
baren ſal v leuen/dan ſult ghy ook openba-
ren met hem in ſyn glorie. *
5 ✠Daerō doodt v ledē die op d'aerde zyn/ Eph. 5. 3.
hoereringhe/ onnatuerlicke onſuyerheyt/
quade luſticheyt/ quade begeerten/eñ gieric-
6 heyt/ welck is afgoderye/ om de welcke
Gods gramſchap coēt op de kinderē der on
7 geloouicheyt/ inde welcke ghy ook ſomtyts
8 gewādelt hebt/doē ghi daer in leefdet. Maer
nu legget ghy ook al af tooꝛnicheyt/ verbol- B
gētheyt/ archeyt/blaſphemie/ouerbaer ſpra Rom. 6. 2. 4.
9 ke vā uwē mont. En wilt malcanderē niet b. 12.
liegen: U ſelues ontcleedende vandē ouden Eph. 4. f. 25.
10 menſch met ſynen werckē/ eñ den nieuwen Heb. 12. 2. 1.
aendoēde dē genē die vernieuwt woꝛdt ter 1. Pet. 2. 2. 1.
kēniſſen na ſyn beeldt die hē geſchapē heeft/
11 daer noch Heydene en is/ noch Jodt/ be-
ſnydeniſſe/noch onbeſnedēheyt/ Barbarus/
noch

noch Scytha eygen knecht / noch vyt menſche maer Chriſtus iſt al ende in allen. *

Eph.6.b.11. ✝Dacrom doet v ſelue aen als wtuerco- 12
rene Gods heylige eñ beminde / de binnẽſte der bermhertigheyt/goedertierenheyt / oot-
moedigheyt/manierlickheyt/ verduldigheyt/
C verdragẽde malcanderẽ / eñ quytſchellende 13
malcanderẽ / iſt datter yemant tegen yemanden eenige clachte heeft: ghelyck de Heere v lieden oock quyt geſchouden heeft/alſo doet ghy ook. Maer bouen alle deſe/ſo hebt de 14
liefde/ d'welck is dẽ bant der volmaectheyt/
eñ de vrede Chriſti houde de ouerhant in 15
v lieder herten/inden welckẽ ghy ook geroe
pen zyt in eẽ lichaem. Eñ weeſt danckbarich.
Dat woort Chriſti woone in v liedẽ ouer- 16
vloedelick/in alle wyſheyt/leerende eñ ver-
manende malcanderen met Pſalmen/loffan
gen eñ geeſtelicke liedekens / in gracien ſin-
1.Cor.10.g. gende in v herten Gode. Alle dat ghi doet/ 17
11. t'zy in woorden oft in wercken / doet dat al
D inden naem des Heeren Jeſu Chriſti danc-
kende Godt/ende den vader doort hem. *

Eph.5.c.22. Ghi vrouwẽ weeſt onderdanich uwẽ mãs/ 18
1.Pet.3.a.1. alſo dat behoort inden Heere. Ghy mans 19
Eph.5.f.25. hebt lief v huysvrouwẽ / eñ en wilt niet bit-
ter zyn tot haer. Ghy kinderen weeſt on- 20
derdanich uwẽ ouders in alles/ want dat is
Eph.6.a.1. behagelic indẽ Heere. Ghy vaders/en wilt 21
Titum.1.c.9. v kinderẽ niet tot onweerdicheyt verweckẽ/
1.Pet.2.c.18. dat ſy niet cleynmoedich en worden. Ghy 22
knechten weeſt in alles onderdanich uwen vleeſſchelickẽ heerẽ/niet ſchoon voor de oo-
gen dienẽde/als dẽ menſchẽ behagẽde/ maer
in ſimpelheyt des herten Godt vreeſende.
Alle dat ghy doet/werct dat wter hertẽ als 23
den Heere/ eñ niet den menſchẽ/ wetende 24
dat ghi vandẽ Heere ſult ontfangẽ den loon
Sap.6.b.1. der erffeniſſen. Den Heere Chriſto dient/ 25
Rom.2.b.6. want die onrecht doet/die ſalt weder ont- 26
fangẽ dat hy onrechtelic gedaẽ heeft: eñ daer
en is geen wtnemẽ der perſoonẽ by Gode.

De Apoſtel beueelt hemſelue in de bedinge der Coloſſenſen, betoogende hoe ſy henlieden hebben ſullen teghen de ongheloouighe, ſluytende den brief met eender groetenisſen.

Dat iiij. Capittel.

A GHy heeren doet uwẽ knechten dat recht 1
ende ghelyck is / wetende dat ghylieden eenen Heere hebt inden hemel.

Luc.11.a.1. ✝Gheeft v ſtadelic ten gebede/ wakende 2
1.Theſſ.5.d. daer in met danckseggingen/ biddende te ſa- 3
17. men ook voor ons/dat Godt ons open doe
Ephe.6.b.19. de doze des woorts/ om te ſprekẽ de verbor- 4
1.Thef.5.c.25. genthey Chriſti (waerom dat ick ooc ghe-
bondẽ ben) om dat ict mach openbarẽ/alſo
Ephe.5.d.15. ic dat behoore te ſprekẽ. In wyſheyt wan- 5
delt tot de gene die buytẽ zyn/den tyt waer-
B nemende. Uwoort zy altyt in gracie met 6
ſout gemenget/ op dat ghy wetẽ moecht/hoe
dat ghy eenen yegelickẽ antwoordẽ moet. *

De dingen die my aengaẽ/ſal v al te ken- 7
nen geuen Tychicus de alderlieffſte broeder
eñ getrouwe dienaer / eñ medeknecht inden
Heere/ den welckẽ ick tot v lieden geſon- 8
den hebbe/om dat ſelue ſtuck op dat hi wetẽ
ſoude/hoe dat met v lieden ſtaet/eñ dat hy v
herten ſoude vertrooſten / met Oneſimo 9
den alderlieffſten eñ getrouwen broeder/ die
vanden uwẽ is. Alle dat hier geſchiedt/ ſullẽ
ſy v te kennen gheuen. Ariſtarchus myn C 10
medegevangẽ groet v/ eñ Marcus Barna-
bas neue(vanden welckẽ ghy geboden ont-
fangen hebt. Iſt dat hy tot v lieden comt ſo
ontfangt hem) eñ Jeſus die genoẽt woordt 11
de gherechtige / die wter beſnydenisſen zyn.
Deſe zyn alleene myn medehelpers int ryck
Gods/die my tot ſolaes gheweeſt hebben.
Ul groet Epaphras/die wt v lieden is/een 12
dienaer Chriſti Jeſu/altyt ſorchfuldich voor
v lieden metten gebeden/op dat ghy moecht
ſtaende blyvẽ volmaect/ eñ vol in alle Gods
wille. Want ick geue hem getuygenis/dat 13
hy veel arbeydts heeft voor v liede/ eñ voor
de gene die te Laodicien zyn/ eñ die te Hie- 14 1.Tim.4.c.11
rapolen zyn. Ul liedẽ groet Lucas de me- D
decyn de alderlieffſte/eñ Demas. Groet de 15
broeders die te Laodicien zyn / ende Nym-
pham eñ de kercke die in haer huys is. Eñ 16
als by v liedẽ deſen brief geleſen is/ ſo maect
dat dien ook in de kercke van die Laodicen-
ſen geleſen worde/ eñ dien brief die dẽ Lao- 17
dicenſen toebehoort leeſt ghylieden. Ende
ſegt Archippo: Siet aen den dienſt/ den wel-
cken ghy ontfangẽ hebt inden Heere/ dat ghy
dien volbrenget. Myn groete met myn- 18
der hant Pauli. weeſt ghedachtich myn der
banden. De gracie zy met v lieden. Amen.

Hier volcyndt de Epiſtel van S. Pauwels totten Coloſſenſen.

De eerſte Epiſtel van S. Pauvvels totten Theſſalonicenſen.

Paulus danckt Godt, dat ſy int gheloove ſo vaſte ghebleuen zijn, eñ lijne nauolgers, ende des Heeren gewordẽ. Ende dat ſy een exempel allen gheloouighen gheworden zijn.

Dat eerſte Capittel.

1 PAulus ende Siluanus eñ Ti- A
motheus/ der kerckẽ vã de Theſ
ſalonicenſen in Gode den vader/
ende den Heere Jeſu Chriſto/
Gracie zy v ende vrede.

2 ✝ wy dancken Gode altyt voor v allen/
v lieder gedenckeniſſe makende in onſe ge-
3 beden ſonder ophouden/ ghedachtich we-
ſende des wercks ws geloofs/ eñ arbeydts/
eñ der liefden / eñ van de verduldicheyt der
hopen ons Heeren Jeſu Chriſti/voor onſen
4 Godt ende vader: wetende broeders van B
5 Gode bemint uwe verkieſinghe/ dat ons
Euangelie niet en is geweeſt tot v liedẽ al-
leen int woordt / maer in de cracht eñ inden
heyligen gheeſt/ eñ in grooter volheden/ ge-
lickerwys ghy weet hoedanich dat wy ge-
weeſt hebbẽ onder v lieden/ om uwẽt wille.
6 Eñ ghy zyt onſe nauolgers geworden/ eñ
des Heerẽ/ontfangẽde d'woort in veel tribu
lacie met de blyſchap des heylichs geeſts. *
7 Alſo dat ghy ghewordẽ zyt een exempel
alle den geloovigen in Macedonien ende in
Achaien.

Achaien. want van v liedē is d'woort des
Heeren vermaert gheworden niet alleen in
Macedonien eñ Achaien/ maer in alle plaet-
ſen is v geloue (d'welc tot Godt is) voort-
gegaen/ alſo dat ons van geenē noode en is
yet te ſpreken. want ſy vercondigen van
ons hoedanigen ingane dat wy gehadt heb-
D ben tot v lieden/ eñ hoe dat ghy bekeert zijt
tot Godt van de afgods beelden/ om te die-
nen den leuenden ende warachtigen Godt/
ende te verbeyden ſijnen ſone vande he-
melen (den welcke hy verweckt heeft vanden
dooden) Jeſum die ons verloſt heeft van de
toecomende graniſchap.

De Apoſtel vertroost de Theſſalonicenſen in alle haré tegē-
ſpoet, eñ dat door ſijn exempel eñ der kercken van Ieruſalem.

Dat ij. Capitel.

A VAnt ghy weet ſelue broeders onſen in-
ganck tot v lieden/ dat dien niet te ver-
geefs geweeſt en is/ maer als wy te vozen
geleden hadden/ eñ ons verſmactheyt aenge
Act.16.d.19. daen was (gelijck ghy wel weet) in Philip-
a.22. pen/ ſo hebben wy noch betrouwē gehadt in
onſen Godt/ te ſpreken tot v het Euangelie
Gods met groote ſorchvuldicheyt. want
onſe vermaninge en was vā geen dolinge/
noch van eenighe onſuyuerheyt/ noch in be-
droech/ Maer gelijc wy geproeft zijn van
Godt/ dat ons ſoude betrout worden d'E-
uangelie/ alſoo ſpreken wy dat/ niet als den
menſchē behagēde/ maer Gode die onſe her-
ten proeft/ want wy en hebbē te geenē tijde
omnegegaē met de flatteerſpraake (alſo ghy
wel weet) noch in oorſake der ghiericheyt.
B Godt is dies getuyge/ noch ſoeckende van
de menſchen glorie noch van v lieden/ noch
vanden anderen. Als wy v hadden mogen
laſtich weſen/ als Chriſtus Apoſtelen/ maer
wy zijn geworden cleyn kinderē int midden
van v lieden/ als oft een voeſtere voeſterde
haer kinderē. Alſo v lieden begerende met
grooter begeertē wildē wy v leuerē niet al-
leē het Euāgelie Gods/ maer ooc onſe ſielē.
want ghy zijt ons ſeer lief geworde. want
Act.20.g.34. ghi zijt gedachtich broeders ons arbeyts/ eñ
1.Cor.4.c.12 vermoetheyts/ nacht eñ dach werckende op
2.Theſ.3.b.8 dat wy niemandē van v lieden verlaſten en
ſoudē hebben wy Gods Euangelie v lieden
gepreect. Ghy zijt des getuygen eñ Godt/
hoe heylichlic eñ rechtveerdichlic/ eñ ſonder
clachte wy tot v lieden die gelooft hebt/ ge-
weeſt hebben/ gelijc ghy wel weet/ hoe dat
wy eenen yeghelicken van v lieden (als een
vader ſijn kinderen) biddende v lieden eñ
trooſtende betuycht hebben dat ghy wande
lē ſoudt weerdelic Gode/ die v geroepē heeft
C in ſijn ryck ende gloue. Daerom dancken
wy ooc Gode ſonder ophouden: want doen
ghy van ons ghehoort hadt het woort van
Gods gehoor ſo hebdy dat ontfanghen/ niet
als een woort der menſchen/ maer (gelijc dat
warachtelic is) het woort Gods/ die in v lie-
den werct die gelooft hebt. want ghy broe
ders zijt gheworde nauolgers vā Gods kerc
ken die in Judeen zijn/ in Chriſto Jeſu: wāt
ghy lieden hebt de ſelue dingen ooc geleden
van v magen/ gelijc ſy ooc geleden hebben
15 van de Joden/ de welcke ooc den Heere
Jeſum gedoot hebben/ eñ de Propheten/ eñ
ons vervolcht hebben/ ende ſy en behagen
Gode niet/ ende allen menſchen zijn ſy con-
16 trarie/ verbiedende ons den Heydenen te
ſpreken/ dat ſy ſouden ſalich worden/ om dat
ſy haerlieder ſonden altijt volbrengen ſou-
den/ want de gramſchap is ouercomen op
henlieden totten eynde.

17 ✝ Maer wy broeders berooft van v lie- D
den een wijle na dē aenſicht/ niet na der her-
ten hebben ouervloedelicker gehaeſt v aen-
18 ſicht te ſien met grooter begeerten: want
wy hebben ghewilt tot v comen/ ick emmer
Paulus eens ende anderwerf/ maer ſatanas
19 heeft ons belet. want welck is onſe hope/
oft blijſchap/ oft croone der glorie? En zijde
ghy dat niet voor onſen Heere Jeſum Chri-
20 ſtum in ſijn toecomſte? want ghy zijt onſe
glorie ende blijſchap. *

De Apoſtel ſendt Timotheum tot Theſſalonicam om hen-
lieden te trooſtene, eñ woont hoe heerlic dat hy begeerde hen-
lieden te beſoecken.

Dat iij. Capittel.

1 DAerom dit niet langer verdragende/ he- A
uet ons belieft tot Athenen te blijuen al-
2 leen/ eñ wy hebben geſonden Timotheum Act.16.a.1.
onſen broeder/ ende den dienaer Gods int
Euangelie Chriſti om v te verſtercken eñ te
3 vermanen om v gheloue/ op datter nie-
mandt beroert en worde in deſe tribulacien.
want ghy weet ſelue wel dat wy daer toe
4 geſtelt zijn. want doen wy by v lieden wa
ren/ ſo ſeyden wy v te vozen dat wy tribula-
cien lijden ſouden/ gelijc dat ooc geſchiet is/
5 ende ghy wel weet. Daerom ic dit niet lan B
gher verdragende/ heb geſonden om te we-
ten v gheloue/ op dat hy v by auontueren
niet ghetenteert en hadde de ghene die ten-
teert/ ende dat onſen arbeyt te vergheefs
6 waer gheworde. Maer nu als Timotheus
tot ons vā v lieden gecomē is/ eñ ons ver-
condicht heeft v lieder gheloue eñ liefde/ eñ
dat ghy altijt goede gedenckeniſſe van ons
hebt/ begheerende ons te ſiene/ gheljck wy
7 ooc v lieden/ daerom hebben wy broe- C
ders trooſt ghetreghen in v lieden/ in allen
onſen noot ende tribulacie/ door v gheloo-
8 ue. want nu leuen wy/ iſt dat ghy ſtaet in
den Heere.

9 ✝ want wat danc mogen wy Gode we-
derom geuen voor v lieden/ in alle blijſchap
waer mede wy blijde zijn om v lieden voor
10 onſen Godt/ nacht ende dach ouervloede-
licker biddende/ dat wy mochten v aenſicht
ſien/ ende dat wy mochten volbrenghen dat
11 nwen geloue ghebreecht? Maer hy onſe
Godt ende vader/ eñ onſe Heere Jeſus Chri
12 ſtus ſchicke onſen wech tot v lieden. Maer
de Heere wil v lieden vermenichvuldigen/
eñ ouervloedich makē de liefde tot malcan-
deren/ eñ tot allegader/ gelijck wy ooc tot v
13 lieden zijn/ om te verſtercken uwe herten
ſonder clachte/ in heylicheyt/ voor Godt eñ
onſen vader/ in de toecoēſt ons Heerē Jeſu
Chriſti met allen ſijnen heyligen. Amen. *

Hy vermaent datſe enderhouden de geboden die hy henlieden heeft ghegheuen. Ende hy leert hoe wy vertrijſen ſullen, ende hoe wy niet en behooren rouwich te zijne, om de ſlapēde.

Dat iij. Capittel.

A DAerom voortaen broeders bidden wy v eñ ſmeecken inden Heere Jeſu / dat ghy gelijck ghy van ons ontfangen hebt hoe dat ghy behoort te wandelen / eñ Godt te behagen / als ghy ooc wandelt / noch ouervloedtger zijn wilt. 2 want ghy weet wel wat ghe- 3
Rom.12.a.1 Ephe.5.d.17. boden dat ick v lieden ghegeuen hebbe door den Heere Jeſum. 3 Want dit is den wille Gods / v lieder heylichmakinghe / dat ghy v onthoudet vā oncuyſcheyt / 4 op dat een ye- ghelick van v lieden weete ſijn vat te beſitten in heylichmakinge eñ eere / 5 niet in beruer- ten van wellуſticheden / gelijck ooc de Hey- B denen doen die Godt niet en kennen. 6 Eñ niemandt en ouervalle / oft en bedrieghe in eenighe ſake ſijnen broeder / want de Heere is een wreker van alle deſen / gelijck wy v te voren gheſeyt hebben / eñ betuycht. 7 Want Godt en heeft ons niet geroepen ter onrey- nicheyt / maer ter heylichmakinghen. *

Daerom ſoo wie deſe dinghen verſmaet / 8 die en verſmaet geenen mēſche / maer Godt / de welcke ooc ſijnen heyligheu gheeft ghe- gheuen heeft in ons.

Ioh 13.d.34. 35.b.17. 1.Ioh.2.b.10. 4.d.21. ✠ Maer van de liefde der broederlicheyt / 9 en hebben wy geen noot v te ſchrijuē. Want ghy hebt ſelue van Gode gheleert / dat ghy malcanderen ſoudt lief hebben. C Want dat 10 doet ghy voorwaer aen alle de broeders in gheheel Macedonien. Maer wy bidden v broeders dat ghy noch ouervloedigher we- ſen moecht / ende dat ghy neerſticheyt doet 11 om geruſt te zijne / eñ dat ghy v eygē dingen doet / ende werckt met uwen handen / gelijck wy v lieden gheboden hebben / ende dat 12 ghy eerbaerlick ſoudt wandelen teghen de gene die buyten zijn / ende dat ghy van nie- manden yet en begheert.

✠ Maer wy en willen niet broeders / dat 13 v onbekent zy vanden ſlapenden / op dat ghi niet bedroeft en wordt gelijck de andere die geen hope en hebben. Want ſo dat wy ge- 14 looven dat Jeſus geſtorven is eñ verreſen / alſo ſal oock Godt de gene die ontſlapē zijn D door Jeſum / t'ſamen brengē met hem. Wāt 15 dat ſeggen wy v lieden in d'woort des Hee- ren / dat wy die leuen eñ overbleuen zijn / in de toecomſt des Heeren / niet en ſullē voor- 1.Cor.15.d. 51.g.11. comen de ghene die ontſlapen zijn. Want 16 de Heere ſelue ſal int ghebodt eñ in de ſtem- me des Archangels ende int trompet Gods vanden hemel comen / ende de dooden die in Chriſto zijn / ſullen d'eerſte opſtaen. Daer- 17 nae wy die leuen ſullen / die overblijuen ſul- len / die ſullen t'ſamen opghenomen worden met henlieden in de wolcken te ghemoete Chriſto in de locht / eñ alſoo ſullen wy altijt metten Heere weſen. Aldus vertroost 18 malcanderen met deſen woorden. *

De Apoſtel waerſchout die van Theſſalonica vanden toecomenden dage des doots, ende van dat ordeel Gods int generael, ende vermaenſe dat ſy henlieden wel hebben ſullē tegen Godt ende haren naeſten.

Dat v Capittel.

1 MAer van de tijden eñ ſtonden broeders A
en behoeftdy niet dat wy v ſchrijuen.
2 Wāt ghy weet ſelue wel neerſtelic dat den 1.Pet.3.c.10. Apoc.3.d.3. 16.c.15.
dach des Heeren alſo comen ſal gheljck een
3 dief inder nacht. Want als ſy ſeggen ſullē / het is vrede / het is ſonder ſorge / dan ſal hen- lieden onverſienelickē de bederffenuſſe ouer comē gelijc de pijne eender bevruchter vrou wen / eñ ſy en ſullens niet ontvliedē. Maer
4 ghy broeders en zijt in de duyſternuſſen niet / dat v lieden dien dach als een dief bevange.
5 ✠ want ghy zijt alle kinderen des lichts / ende kinderen des daechs. *

Wy en zijn des nachts oft der duyſternuſ- ſen niet. Daerom en laet ons niet ſlapen B
6 gelijc ooc de andere. Maer laet ons waken eñ
7 ſober zijn. Want die ſlapen / die ſlapen des nachts / ende die dronckē zijn / die zijn des
8 nachts dronckē. Maer laet ons die des Iſa.59.c.17. Ephe.6.c.17. daechs zijn / ſober weſen / gewapent met dat panſier des geloofs eñ der liefdē / eñ metten
9 helm de hope der ſalicheyt. Want Godt en heeft ons niet geſtelt ter gramſchappē maer tot een verkrijgen der ſalicheyt / door onſen
10 Heere Jeſum Chriſtum / die voor ons ge- ſtorven is / op dat wy (t'zy oft wy waken oft ſlapen) t'ſamen met hem moghen leuen.
11 Daerom ſo vertroost malcanderen / alſoo ghy oock doet. *
12 Eñ wy biddē v broeders / dat ghy kent de C gene die onder v lieden arbeydē / eñ v ouer- ſte zijn inden Heere / eñ die v vermanē / dat
13 ghi die overuloedelicker houdet in de liefde / om hen werck hebt vrede met henlieden.
14 ✠ Eñ wy biddē v broeders / ſtraft de on- gheruſtighe / troost de cleynmoedighe / ver- draecht de cranche / weeſt lijdſamich tot een
15 yegelic. Siet toe dat niemant quaet voor Pro.17.c.13. 20.d.22. quaet yemanden en loone / maer volcht altijt Rom.12.d.17. dat goet is tot malcanderen / eñ tot eenē ye- 1.Pet.3.b.9. Eccle.18.c.20. ghelicken / weeſt altijt blijde. Luc.18.a.1.
16 Bidt ſonder ophouden. Col.4.a.2.
17 Danct in alle dingē: want dit is den wil-
18 le Gods in Chriſto Jeſu in v allē. Dē geeſt D
19 en wilt niet wtblуſſchē. De Prophecyē en
20 wilt niet verſmaden. Maer proeft alle din-
21 gen / houdt dat goet is. Van allen quaden
22 ſchijn wacht v liedē / Eñ Godt des vredes wil ſelue v geheel heylich makē / op dat uwē geheelen geeſt eñ ziele eñ lichaem onberiſpe- lick tot de toecomſt ons Heeren Jeſu Chri- ſti bewaert mach worden. *
23 Hy is getrouwe / die v lieden gheroepen 1.Cor.1.b.9. heeft / diet ooc doen ſal. Broeders bidt voor
24 ons. Groet alle de broeders met eenen
25 heyligheu cuſſe. Ick beſweere v lieden by
26 den Heere dat deſen brief gheleſen worde
27 alle den heyligheu broeders. De gracie
28 ons Heeren Jeſu Chriſti zy met v. Amen.

Hier voleyndt d'eerſte Epiſtel van Sin- te Pauwels totten Theſ- ſalonicenſen.

De

De tvveede Epiſtel van S. Pauvvels totten Theſſalonicenſen.

De Apoſtel danct Godt door de volſtandicheyt der Theſſalonicenſen, biddende dat ſy weerdich worden mogen den roep Godts.

Dat eerſte Capitel.

A PAulus eñ Siluanus eñ Thimotheus der kercken van de Theſſalonicenſen in Gode onſen vader/ eñ dē Heere Jeſu Chriſto/ Gracie zy v liedē eñ vrede van Gode onſen vader/ ende den Heere Jeſu Chriſto.

wy moetē altijt Gode danckē voor v liedē broeders alſo alſt recht is. want v gelooue waſt ouerlicke ſeere/ eñ de liefde elcs van v lieden tot malcanderē neēt ſeer toe/ alſo dat wy ſelue ooc in v lieden glorieren in Gods kercke van v verduldicheyt/ eñ gheloue in alle uwe vervolgingē eñ tribulacien die ghy verdraecht tot een exempel van Gods rechtueerdich oordeel/ op dat ghy moecht weerdich gehouden wordē des rycx Gods. waerom dat ghy oock lijdet. Jſt nochtans rechtueerdich voor Godt tribulatie te vergeldē den genē die v lijdē aen doen/ eñ v lieden die getribuleert wordt ruſte met ons in de openbaringe ons Heeren Jeſu vandē hemel/ met de Engelen ſijnder cracht/ inde vlamme des viers dorende wrake ouer de gene die Gode niet gekēt en hebbē/ eñ die niet onderdanich en zijn der Euangelie ons Heeren Jeſu Chriſti/ die pijne lijdē ſullē ter doot eewelic duerende/ vā d'aenſchyn des Heerē eñ van de glorie ſijnder macht/ als hy ſal comē om geglorificeert te worden in ſijn heyligen/ eñ wonderlic te wordē in alle de gene die geloofe hebbē (Om dat ons getuygenis geloofe is geweeſt ouer v liedē) in dié dach.

waer in dat wy ooc bidden altijt voor v liedē dat onſe Godt v wil weerdich houden tot ſijnen roep/ eñ dat hy volbrenge alle den wille der goetheyt/ eñ d'werck des geloofs in de cracht/ op dat gepreſen mach worden den naem ons Heeren Jeſu Chriſti in v lieden/ eñ ghy in hem/ nae de gracie ons Gods/ ende ons Heeren Jeſu Chriſti.

De Apoſtel vernielt de opinie van eenige die met den dach des oordeels de Theſſalonicenſen verueerden, toogende dat den ſone des verlies eerſt comen moet, vermanēde dat ſy ſijn inſettinghen onderhouden.

Dat ij. Capitel. ✣

A MAer wy bidden v broeders door de toecomſt ons Heeren Jeſu Chriſti/ eñ onſer vergaderingen in hem/ dat ghy v niet haeſtelic en laet bewegē van uwen ſin noch en laet v niet verraē/ noch door geeſt/ noch door woorden/ noch door eenighen brief als van ons geſondē/ recht oft den dach des Heeren aenſtonde. Niemant en verleyde v in eeniger manieren. wāt ten zy dat eerſtmael den afual come/ ende dat geopenbaert worde de menſch der ſonde/ de ſone des verlies/ die tegen ſtrydt eñ opgeheuen wordt boven alle dat Godt ghenoemt oft voor Godt geeert wordt/ alſo dat hy inden tēpel Gods ſitte/ vertoonende ſy ſelue als of hy Godt ware. En hebdy niet onthouden dat ick (doen ic by v liedē noch was) deſe dingen v ſeyde? Eñ ghy weet nu wel wat hē achterwaerts houdt/ op dat hy geopenbaert ſoude worden te ſijnen tijde. (want hy weret nu de verholentheyt der booſheyt alleenlick op dat hyt/ die nu houde) houdende blijue/ tot dat hy vant midden wech genomen worde.

✣ Eñ dan ſal de booſe geopenbaert worden den welcken de Heere Jeſus doodē ſal door dē gheſt ſijns monts/ eñ verderuē hem door de verlichtinghe ſijnder toecomſt. ✣ Iſai. 11. a. 4.

Des welcx toecomſt is na dat werckē vā Satanas/ in alle leugenachtige cracht eñ teekenen eñ wonderlicheden/ eñ in alle verleydinge der booſheyt der genē die verlozen gaen/ om dat ſy de liefde der waerheyt niet ontfangen en hebben/ dat ſy mochten ſalich zijn. Daerom ſal henlieden Godt toeſenden d'werc der dolingē/ dat ſy gelooue ſullen der logenen/ op dat ſy alle gheoordeelt mogen worde die der waerheyt niet gelooft en hebben/ maer conſent gegeuen hebben der booſheyt. Maer wy moetē Gode danckē altijt voor v lieden broeders van Gode bemint/ dat v Godt verkoren heeft d'eerſte offeranden ter ſalicheyt/ in de heylichmakinghe des geeſts/ ende int gelooue der waerheyt/ tot het welcke hy v lieden ooc geroepen heeft door ons Euangelie tot verkrijginge vā de glorie ons Heeren Jeſu Chriſti. ✣

Hierom broeders ſtaet eñ houdt de inſettingē die ghy geleert hebt/ het zy door woorden/ t zy door onſen brief. Eñ de ſelue onſe Heere Jeſus Chriſtus eñ ons Godt/ eñ onſe vader die ons bemint heeft/ ende heeft den eewighen trooſt ghegheuen/ ende de goede hope in de gracie die vermane v lieder herten/ ende verſtercke die in alderley goede werckē ende woorden.

Paulus begeert dat de Theſſalonicenſen voor hem bidde, eñ hy vermaent datſe hen wachtē ſullē van de Chriſtenen die ſijn inſettingen niet gae en houē, eñ dat ſy alſulcke als broeders vermanen.

Dat iij Capitel.

V Oortaen broeders bidder voor ons/ dat het woort Gods mach loopen ende verclaert worden/ gelijc dat ooc geweeſt is by v lieden/ eñ dat wy moghen verloſt worden van de quellicke ende quade menſchen. Wāt het gelooue en is alder menſchē niet/ maer de Heere is ghetrouwe die v veſtighen ſal/ ende bewaren van t'quaet. Ende wy hebben betrouwen van v lieden in den Heere/ dat ghy t'gene dat wy gebieden/ ooc doet/ eñ doen ſult. Maer de Heere beſchijcke v herten in de liefde Gods ende in de verduldicheyt Chriſti. Ephe. 6. c. 18. Colo. 4. a. 2.

✣ Maer wy vermaningē v broeders in dē naē ons Heerē Jeſu Chriſti/ dat ghy v ſelue ē afkeert van allen broeders de ongeſchicteliick wandelen ende niet na de inſettinghe die ſy van ons ontfanghen hebben. Want ghy ſelue weet wel hoe datmen ons moet nauolghen/ want wy en hebben niet ongheruſtich

Act. 10. g. 14. 1. Cor. 4. c. 11. 1. Theſſ. 2. b. 9.

geweeſt onder v lieden. Noch wy en hebben om niet geen broot geten vā yemanden/ maer in arbeydt eñ vermoetheyt / dach ende nacht werckende/ op dat wy niemandē van v lieden laſtich weſen en ſouden. Niet als oft wy dies geen macht en hadden ghehadt/ maer om dat wy v lieden eenē ſpiegel geuen ℭ ſouden om ons na te volgen. want doen wy ooc by v lieden waren/ſo vercondichden wy v liedē dit / dat ſo wie niet en wilt wercken/dat die niet en ete. want wy hebbē gehoort datter onder v liedē ſommige zyn/ die ongeruſtelic wandelē niet werckende/ maer curioſelic leuende. Maer den genen die alſulc zyn/vercondigē eñ biddē wi indē Heere Jeſu Chriſto/dat ſy met ſtillicheyt werckende/haerlieder broot etē. Gala. 6. c. 9. Maer ghi broeders D en wilt niet ophouden van wel te doen. *

Iſt datter yemant niet gehoorſaem en is onſen woorde/teekent dien door eenē brief/ ende en houdt geen gemeynſchap met dien/ op dat hy beſchaemt worde/ ende en wilt dien niet als eenen viant houdē/ maer ſtraft hem als eenen broeder. Eñ de ſelue Heere des vreedts gene v lieden eewigen vrede in allen plaetſen. De Heere zy met v allen. De groete met myn hant Pauli d'welck is een teecken in allen brieuen/alſo ſchryue ic. De gracie ons Heeren Jeſu Chriſti zy met v allen. Amen.

Hier voleyndt de tweede Epiſtel van Sinte Pauwels tot de Theſſalonicenſen.

De eerſte Epiſtel van Sinte Paulus tot Timotheum.

Paulus die vermaent Timotheum dat hy de valſche leeraers wederſtaen ſoude. Eñ hy danct Godt dat hy hem totē Apoſtelſchappe getrocken heeft, ende hy verweet hem om een cloeck raddet te zijne.

Dat eerſte Capittel. ✠

A Paulus een Apoſtel Jeſu Chriſti/ na t'gebodt Gods des ſalichmakers/eñ Chriſti Jeſu onſer hopē/ Act. 16. a. 1. Timotheo dē bemindē ſone int geloone/zy gracie eñ bermhertichheyt/eñ vrede vā Godt dē vader/ eñ Chriſto Jeſu onſen Heere. Alſo ic v gebeden hebbe dat ghy te Epheſen bliuen ſoudt/doē ic gine in Macedoniē/op dat ghy gebiedē ſoudt den ſommigen dat ſy anders niet leerē en ſoudē/ noch niet letten en ſouden op de fabulē oft oneyndelicke regiſteren van geſlachten / die meer t'wiſts aenbrengen dan Gods geſtichB ticheyt / die int geloue is. Maer d'eynde des gebots is de lieſde vā een puer herte/eñ goede conſciencie/ eñ ongeueynſdē geloone/ van de welcke de ſommige af dolēde/ zyn ommegekeert tot onnutten clap/ willēde leeraers der wet zyn / niet verſtaende noch t'gene dat ſy ſprekē/noch t'gene dat ſy voorwaer seggē. Maer wy werē wel dat de wet goet is/iſt datſe yemāt te recht gebruyct/ dat werēde dat de wet niet en is geſtelt dē rechtRom. 3. c. 19. ueerdigen / maer den ongerechtigen eñ den ongehoorſamen/ den ongoddelicken eñ den ſondaren/den quaet doenders eñ dē beſmetten/den vaders moorders eñ moeders moorders/den dootſlagers/ den hoereerders/den mans mis bruyckers/ den menſchen dieuen/ den logenaers/eñ meyneedigen / eñ ſoo wat anders der ſaliger leeringhen contrarie is/ C dic na d'Euangelie is / van de glorie des ſalighen Gods/d'welck my betrout is. *

Ic dācke hem die my verſterct heeft/ Chriſtum Jeſum onſen Heere/dat hy my voor getrou geacht heeft/ ſtellende inden dienſt/ die te voren geweeſt hebbe een blaſphemeerder eñ een veruolger / een ſpyt doender/maer ic heb Gods bermhertichheyt vercregē/ om dat ict onwetende gedaen hebbe in de ongeloouicheyt. Maer de gracie ons Heeren heeft oueruloedich geweeſt metten geloone ende liefde die in Chriſto Jeſu is.

✠ T'is een gelooulic woort eñ weerdich in alle manieren t'onfangē dat Chriſtus Jeſus gecomē is in deſe werelt om de ſondaers ſalich te maken . Van de welcke ick d'eerſte D ben. Maer daer om heb ick bermhertichheyt vercregen om dat Chriſtus in my eerſtmael toonen ſoude alle verduldicheyt/tot een onderwyſinge der geenre die hem gelooue ſullen ten eewigē leuen. Maer den onſterfflickē coninc der eewicheyt/den onſienlicken eenighen Godt zy eere ende glorie/ van eewicheyt tot eewicheyt. Amen. *

Dit gebodt beuele ic v ſone Timothee na de voorgeledē propheciē ouer v/dat ghi daer inne ſtryt eenē goedē ſtryt/ hebbēde t'geloone eñ een goede conſciēcie / de welcke ſommige verſtooten hebbēde/zyn van t'geloone gedoelt. Vā de welcke is Hymeneus eñ Alexander die ic Satanas ouergeleuert hebbe/op dat ſy leeren ſouden niet te blaſphemeren.

De Apoſtel leert Timotheum hoe hy bidden ſal, ende voor wien, ende hoe een vrouwe bidden ende haer tooyen ſal.

Dat ij. Capittel. ✠

1 DAerom bidde ick / datmen ten eerſten ſal A doen gebeden/biddingen / begeeringen/
2 dancſeggingen / voor alle menſchen/ voor coningen eñ voor alle die in hoocheyt zyn/ op dat wy een geruſt ende ſtille leuē mogen leyden/in alle goedertierēheyt ende ſuyuerheyt/
3 want dat is goet eñ aengenaem voor
4 onſen ſalichmaker Godt/ die wilt dat alle menſchen ſouden ſalich worden/ eñ ter kenniſſen der waerheyt comen. want daer is
5 een Godt/eñ een middelaer tuſſchē Godt eñ B de menſchen / te weten / de menſch Chriſtus
6 Jeſus/ die ſy ſelue tot een verloſſinghe heeft gegeuen voor een vegelick. wiens getuygenis te ſynen tyden verſterct is/ 1. Tim. 2. a.
7 waer in ick geſtelt ben een predicant ende Apoſtel (ick ſeg de waerheyt / ick en lieghe niet) een leeraer der Heydenen/ int gheloue ende in de waerheyt. *

8 Daerom wil ick dat de mannen ſullen bidden in alle plaetſen/ opheffende ſuyuer handen ſonder toornicheyt ende twiſticheyt.

Deſghe-

Deſgelijcs ooc dat de vrouwen ſullen zijn
in tamelic habijt met ſchamelheyt eñ ſoberheyt haer ſelue verciere̅de/ niet met geuloch
ten hayre/oft met gout oft peerle̅ oft met coſtelicke̅ cleede/ maer ſo dat betaemt de̅ vrou
we̅ die Gods dienſt openbaerlic belijde̅ dooꝛ goede werckē. Een vrouwe leere in ſtillic
D heyt/met alle onderdanicheyt. Maer ick en
1.cor.14.f.34 laet der vrouwe̅ niet toe te leere̅/ oft d'ouerheyt ouer de̅ man te hebbe̅/maer te weſen in
Gene.1.d.27. ſtillicheyt. want Adam was deerſte geſcha
Gen.3.b.6. pen/ daer na Heua/ eñ Adam en is niet verleyt geweeſt/maer de vrouwe is verleyt geweeſt in de ouertredinge. Maer ſy ſal ſalich
worden dooꝛ dat voortbrengen der kinderē/
iſt dat die geſtadich blijuen int geloue/eñ in de liefde/eñ heylichmakinge met ſoberheyt.

Nu leert Paulus Timotheum het leuen van eenen Biſſchop ende eenen Diaken,ende van eerbaer vrouwen.

Dat iij. Capittel.

A HEt is een gelooueliek woꝛt/Iſt dat ye-
Titi 1.b.6. mant een Biſſchops officie begheert/die begeert een goet werc. Daer om moet een
Biſſchop weſen onberiſpelick/ maer eender huysvrouwe̅ man/ſober/verſtādich/ verciert met goede ſede̅ eerbaer / geerne herbergēde/ geleert/ geē wijn ſuyper/geē vechter/maer
machtich/geē kijuer/niet gierich/ ſijn huys wel regerende/ hebbēde onderdanige kinderē
B met alle ſuyuerheyt. Maer iſt dat yemant
ſijn huys niet en can geregere̅/ hoe ſal hy de kercke Gods beſoꝛge̅: geen nieuweling int geloue/ op dat hy opgeheuen in hooverdye niet en valle in des laſteraers oꝛdeel. Ooc
moet hy een goet getuygenis hebbe̅ vā̅de gene die buyte̅ zijn/ op dat hy niet en valle in eenige ſchādelicheyt eñ in des duyuels ſtric.

De Diakenen moete̅ deſgelijcs ooc weſen
eerbaer/niet met twee tongē ſprekende/niet gewent veel wijns te dꝛincken / niet gierich
C na eenich ſchandelic gewin/hebbende de verborgentheyt des geloofs in een puere conſcientie. Maer deſe laet ooc eerſtmael onderſocht worden/eñ alſo ſullē ſy dienē geē groot miſdaet hebbende. De vrouwe̅ moete̅ deſgelijcs weſen ſchamel/niet laſterende/ſober getrouwe in alle dingē. De Diaconē laet weſen maer eender vrouwē mans/ die hare kinderen wel regere̅ eñ hare huyſen. want ſo
wie wel dienē/die ſullē eenē graet vooꝛ henlieden ſeluen ervgen/ende veel betrouwens
D int geloue/d'welc is in Chriſto Jeſu. Deſe
dingē ſchrijue ic v/hopende dat ic coms tot v comen ſal/ maer iſt dat ic vertoue/ op dat ghy dan weten ſoudt / hoe dat ghy moet int huys Gods verkeere̅/ welc is de kercke des leuende̅ Gods / een colūne eñ vaſticheyt der waerheyt. Eñ openbaerlick iſt een groote
verborgentheyt der goedertierēheyt/dat geopenbaert is int vleeſch/gerechtueerdicht is inden gheeſt/dat den Enghelen vertoont is/ den Heydenen ghepreect is / gelooft is inde werelt/opghenomen is in de glorie.

De Apoſtel voorſeyt van valſche leeraers, ende leeringen die inde heylige kercke comen ſullen, ende vermaent Timotheum dat hy hem ſelue̅ een exempel den menſchen geue ter deucht.

Dat iiij. Capittel.

MAer den geeſt ſeyt openlic/dat inde laſte tyden de ſommighe ſullen afvreden
vanden geloue/ luyſterende na de gheeſten
2 det dolingen/ eñ leeringen der duyuelen/ in geueynſtheyt/logenen ſprekende/ hebbende haer conſcientie merken vyantyſer getecke̅t/
3 gebiedende niet te houwen / eñ te derven ſpyſen die Godt geſchapen heeft/om te nutten met danckbaerheyt den gelouigen/ ende den genen die de waerheyt ghekent hebben.
4 Want alle Gods creatuere is goet/eñ daer B
en is niet te verwoꝛpe̅ dat met danckbaerheyt
5 genut woꝛdt. want het woꝛdt geheylicht
6 dooꝛ d'woꝛt Gods eñ dooꝛ t'gebedt. Deſe dingen den broeders vooꝛleggende/ ſuldy weſen een goet dienaer Chriſti Jeſu/ opgenoedt met de woꝛden des gheloofs/ eñ der goeder leeringen die ghy na gevolcht hebt.
7 Maer de onnutte eñ quenen clappingen 1.Tim.4.c.16 d.13. Titi 3.c.9.
ſchouwet/ maer oeffent v ſelue̅ tot de godsdienſticheyt.
8 want de lichamelicke oeffeninge is tot luttel bequaem/maer die godsdienſticheyt is tot alle dinghen nut/hebbende de belofte des leuens dat nu is/ ende des ghenes dat toecomende is.
9 ✠ Het is een gelooffelick woꝛt eñ weer- C
dich datmen in alle manieren ontfanghe.
10 Want daer in arbeyden wy/eñ woꝛde̅ vermaledijt / want wy hopen inden leuenden Godt/ die een ſalichmaker is van alle̅ menſchē/maer aldermeeſt der gelouiger. Deſe dingen gebiedt ende leert. Niemant en verſmade v ioncheyt/ maer weeſt een exempel der gelouiger in d'woꝛt/in wandelinge/in
11 liefde/int geloue/in ſuyuerheyt. Tot dat ic come ſo weeſt neerſtich int leſen/int vermanen/eñ int leeren. En wilt niet verſuymen D
12 de gracie die in v is/die v gegeuen is dooꝛ de prophecie / metten opleggen van de handen
13 des prieſterſchaps. Deſe dingen ouerdēct/ hier mede gaet omme/ op dat uwē vooꝛgāc eenen yegelicken kenlic zy. Hebt acht op v ſelue̅ ende op de leeringe/ blijft volherdich daer in / want dit doende ſuldy v ſelue̅ ſalich maken/ende de ghene die v hooꝛen. *

Hier toocht Paulus wele dat de rechte weduwē zijn, eñ hoe men die regere̅ moet,hoe een prieſter te eeren is, eñ hoe de ſondaers openbaerlic moeten beriſpt zijn, eñ noch ander veel belaſtinghen. Dat v. Capittel.

1 DEn oude̅ en ſtraft niet/ maer ſmeect hem A
als eenen vader/de iongelingen als broeders/ 2 de oude vrouwen als moeders / de
ionge vrouwē als ſuſters/in alle ſuyuerheit.
3 Eert de weduwē die warachtige weduwē
4 zijn/ maer iſt dat eenige weduwe heeft kinderen oft kints kinderen die leere eerſtmael haer huys regere̅ eñ den ouders onderlingē dienſt vergelden/ want dats ghenaem vooꝛ
5 Gode/ Maer die een warachtige weduwe is eñ verlate̅ die hope in Godt / eñ zy geſtadich in ſmeekinge eñ biddinge̅ nacht eñ dach.
6 want die in wellusten leeft/ die is leuende
7 dood. Dit gebiedt oock/dat ſy onberiſpelic
8 zijn. Maer iſt dat yemant vooꝛ de ſyne eñ aldermeeſt vooꝛ ſijn huysgenooten geen ſoꝛge en draecht/ die heuet geloue geloochent/ ende hy is arghet dan een ongelouighe.

B Een wedwe salmen kiesen niet iongher
dan van tsestich iaren / die gheweest hebbe
maer eens mans huysvrouwe / in goede
wercken getuygenis hebbende ist dat sy kin
deren opgebracht heeft / ist dat sy ter herberg
gen ontfangen heeft / ist dat sy der heyligen
voeten gewasschē heeft / ist dat sy den genen
die in tribulacien waren / gedient heeft / ist dat
sy alle goede wercken na ghenoecht heeft.
Maer de ionge weduwen schouwet / wāt
als si weeldich geworden zyn tegē Christum /
so willen sy houwē / hebbende de verdoemenis
se / want sy d'eerste trouwe van onweerden
gemaect hebben. Ende daer toe leeren sy ooc
ledich van huyse te huyse omloopen / niet al
leē ledich maer ooc clappich ende nieusgierich /
sprekende dingen die niet nootelick en zyn.
C Daerom wille ic dat de ionge weduwen
houwen sullē / kinderē voorts bringē / moe
ders des huysgesins wesen / datse geen ocsa
ke en gheuen den wederpartyder om quaet
te spreken. Want de sommige zyn nu ach
terwaerts ongekeert na Satanam. Ist dat
eenich gelouich mensch weduwen heeft / die
besorghe die / ende en late de kercke niet ver
last worden / op dat de gene die warachtighe
weduwen zyn ghenoech moghen hebben.
✝ De priesters die wel regeren / die zyn
dobbel eere weerdich / aldermeest de gene die
arbeyden int woort ende in de leeringe. Want
Deut.25.4. de schrifture seyt: Ghy en sult den dorschē
1.Cor.9.9. den osse synen muyl niet toe binden / ende een
Mat.10.b.10. Luc.10.b.7. werckman is syns loons weerdich. Tegen
eenen priester en wilt gheen clachte ontfan
gen dan onder twee oft drye getuygen. Die
D sondigen / straft voor henlieden allen / op dat
de andere ooc mogen vreese hebben. Ick
betuyge voor Gode ende Christo Jesu ende den
wtuercorenen Engelen / dat ghi dese dingen
bewaert / sonder onberadelicheyt niet doen
de / in deen oft d'ander syde af wyckende. *
En legt niemanden haestelic de hant op /
noch en maeckt v niet deelachtich van eens
anders sonden. U selven hout suyuer. En
wilt niet meer water dzincken / maer ghe
bruyct eē luttel wyns om uwer magē wille /
ende om v vele siecten. Der sommiger
menschen sonden zyn openbaer / voorgaende
ten oordeel / maer den sommighen volgen die
na. Desgelycs oock zyn de goede wercken
openbaer / ende die anders zyn / en moghen
niet verborghen worden.

Paulus vermaent de knechten dat sy haerlieder heeren onderdanich zijn, hoe dat sy te schouwē zijn die quelende vragen leeren, hoe daermen gierichcheyt schouwen sal, ende de deucht aenveerden, ende noch ander leeringhen.

Dat vj. Capittel.

A Alle die onder t'bedwanck knechtē zyn /
die sullen hen Heeren alder eeren weer
dich houden / op dat dē naem ende de leerin
ghe des Heeren niet ghelastert en worde.
Maer de gene die gelouige Heerē heb
ben / die en sullen die niet versmaden / want
het zyn broeders / maer sy moetē die te meer
dienen / om dat sy gelouich zyn ende bemint /
die der weldaet deelachtich zyn. Dese dingē
leert / ende vermaent. Ist datter yemant an
ders leert ende geen gehoor en geeft den sa
ligen woorden ons Heeren Jesu Christi / ende
der leeringhen die nae de godsdiensticheyt
is / die is hoouerdich / niet wetende maer
quelende in de vragen ende stryden der woor
den / wt de welcke comen nydicheden / inua
gien / blasphemien / quade vermoedē / disput
acien der menschen die verdorue van ver
stande zyn / ende die vander waerheyt berooft
zyn / meynende dat t'ghewin gods dienstic
heyt is. Maer een groot gewin is de gods B
diensticheyt ende hem te laten ghenoeghen.
✝ Wāt wy en hebbē niet gebracht in dese Iob 1.d.21.
werelt / t'is ooc sonder twyfel dat wy vā hier Eccle.5.c.14.
niet weech dragen en mogē. Maer hebbēde
voedtsele / ende daer wy mede gedect moghen
worden / hier mede laet ons te vreden zyn.
Want die ryc willen worden / die vallē in
becoringe ende inden strick des duyuels / ende in
veel onnutte ende schandelicke begeerten / die
de menschen doē versinckē in de doot ende ver
doemenisse. Want de wortel van alle quaet
is de gierichcheyt / de welcke sommighe men
schen begeerēde / hebbē gedoelt van t'geloo
ue / ende henlieden selven gesteken in veel smer
ten. Maer ghy o mēsch Gods vliedt dese
dingē. Maer volcht rechtveerdicheit / gods
dienstigheyt / gelooue / liefde / verduldicheyt /
saechtmoedicheyt. Strydt eenē goedē stryt C
des geloofs / aengrypt dat eewich leuē / waer
toe ghy geroepē zyt / ende hebt beleden een goe
de belydinge voor veel getuygē. Ic gebiede
v voor Gode diet al leuende maect / ende voor Mat.27.b.11.
Christo Jesu / die onder Poncio Pilato ge Ioh.18.c.37.
tuycht heeft eē goede belydinge / dat ghi on
derhout t'gebodt sonder vlecke / onberispelic
tot de aencomste ons Heerē Jesu Christi. *
Den welckē te synē tyden sal tooneē de sa
lige ende alleen machtighe coninck der coninc
gen / ende Heere der Heeren / die alleene Apo.17.d.14
heeft de onsterfelickheyt / ende woont int licht 19.c.16.
daermen niet aencomē en can / den welcken Ioh.1.b.18.
gheen mensch ghesien en heeft / maer oock 1.Ioh.4.c.12.
niet sien en mach / den welcken zy eere ende
eewich ryck. Amen.
✝ Den rycken van deser werelt gebiedt / D.
dat sy geen hoovaerdich genoelē en hebben /
noch en hopen op de onsekerheyt der rycdō Luc.12.b.16.
men / maer inden leuendē Godt (die ons alle Iohan.1.b.3.
dingē verleēt ouervloedelic om te gebruyc
ken) wel te doen / ryck te worden in goede
werckē / lichtelic te geuen / mede te deylē / te
vergaderē voor henliedē seluē een goet fon
dament tegen den toecomendē tyt / op dat sy
verkrygen mogen het warachtich leuen. O
Timothee bewaert den pant die v betrout
is / schouwende de vremde nieuwicheyt der
woorden / ende die wederseggingen van de
valsche beroemde conste / de welcke de
sommighe belouende / zyn vanden gelooue
ghenaelen. De gracie zy met v. * Amen.

Hier voleyndt d'eerste Epistel van S.
Pauwels tot Timotheum.

De

De tvveede Epistel van S. Paulus tot Timotheum.

De Apostel vermaent Timotheum dat hy sterckelick Christum preken sal, midts datter luttel predicanten zijn.

Dat eerste Capittel.

A PAulus een Apostel Jesu Christi/ door den wille Gods nae de belofte des leuens/ welc is in Christo Jesu/ Timotheo mynen alderliefsten sone zy gracie / barmhertigheyt/ vrede van Godt den vader/ende Christo Jesu onsen Heere.

✣ Ic dancke Gode/ dien ic diene vanden voorouderē aen/ in een puere conscientie/ dat ick sonder ophouden heb gedenckenisse van v in myn ghebeden nacht eñ dach verlangen hebbende v te siene/ gedachtich wesende uwer tranen/ op dat ick mocht met blyschap vervult worden/ hemende een herdencken vā t'geloone dat in v ongeveynst is/ dat ooc te voren ghewoont heeft in v grootmoeder Loide/ eñ in v moeder Eunice/ eñ ic den ooc B seker dattet oot in v woōt. Om welcke sake ick v vermane/ dat ghy verwecht de gracie Gods die in v is/ door het opleggen vā mynen handen. Rom.1.c.15. want Godt en heeft ons niet ghegheuen den gheest der vreesen/ maer der cracht/ende der liefden/ eñ der soberheyt.

✣ Dacrom en wilt v niet schamen vā dat getuygenis ons Heerē noch van my synen gevangē maer arbeyt te samē met dat Euangelie nae de cracht Gods/ die ons verlost Titi 3.b.15. heeft eñ geroepē door synē heyligē roep/ niet Tim 1.a.3. na onse wercke/ maer na syn voornemen eñ C gracie die ons ghegeuen is in Christo Jesu voor de ewige tyde/ Maer is nu geopenbaert door de verlichtinghe ons salichmakers Jesu Christi/ die de doot vernicht heeft/ maer heeft int licht gebracht het leuen/ eñ de onbederfelickheyt door Euangelie/ int welck ick gheset ben een predicant eñ een Apostel eñ een meester der Heydenē. Om welcke sake ick dese dinghen ooc lyde/ maer ick en worde niet beschaemt. want ick weet wien ick ghelooft hebbe/ eñ ick ben seker dat hy machtich is mynen pant te bewaren tot op dien dach toe. Hebt een forme der saliger woordē die ghy vā my gehoort hebt int gheloone eñ in de liefde in Christo Jesu. *

Den goedē pant bewaert door dē heyligen D geest die in ons woont. Ghi weet dat wel/ dat sy alle van my afgekeert zyn / alle die in Asiē zyn vā de welcke is Phigelus eñ Hermogenes. De Heere gene barmhertigheyt dē huysgesinne vā Oneliphorus/ wāt si hebbē mi dicmael vmaect/ eñ vā mynder ketenē en heeft hy hē niet geschaēt: maer doē hy te Roomē gecomē was/ so heeft hi my sorchvuldelic gesocht/ eñ gevonden. De Heere verleene hē barmhertichz te vindē vandē Heere in diē dach. Eñ in hoe veel dingē dat hy my te Epheſen gediēt heeft/ dat weet ghy beter.

Paulus vermaent Timotheum, dat hy de menschen suyverlick leere, ende geerne verdrage voor Christo, hem de toecomende glorie voor oogen leggende, ende andere leeringhen.

Dat ij. Capittel.

1 DAcrom ghy myn sone/ wert versterct in A de gracie die daer is in Christo Jesu/

2 eñ in de dinghen die ghy van my gehoort hebt door veel ghetuygen. Dese dingen beueelt den gelouigē menschē die bequaē zyn sullē ooc andere te leerē. Arbeyt als eē goet ridder Christi Jesu. Niemāt die Gode diēt/ en becommert hē met weerlicke sakē/ op dat hy dien mach behagē/ den welckē hy sy seluē 4 overgegeuen heeft. want ooc wie in reenen camp strydt/ die en wordt niet gecroont/ t'en zy dat hy wettelick gestredē hebbe. 6 Na den arbeyt moet de ackerman eerst vā de vruchten genieten. Verstaet t'gene dat ic segge. want de Heere sal v in alles verstant geuē.

8 Weest gedachtich dat de Heere Jesus Chri- B stus verresen is vandē dooden/ wt Dauds saet na myn Euangelie/ daer ick in arbeyde tottē banden toe/ als qualic doēde / maer het 9 woort Gods en is niet gebondē. Dacrom verdragē ick alle dingē om de wtvercorene/ dat sy ooc sonden verkrygen de salicheyt/ die daer is in Christo Jesu/ met de hemelsche glorie. 11 T'is een gelooflic woort. wāt ist dat wy mede gestorue zyn/ so sullē wy ooc mede 12 leuē/ ist dat wy mede verdragē/ so sullē wy ooc mede regneren: ist dat wyt loochenen/ so Mat.10.d.33. Marc.8.d.38. 13 sal hy ons oock loochenen/ ist dat wy niet Rom.3.a.3. en gelooven/ hy blyft getrouwe/ hy en mach sy seluen niet loochenē. Dit vermaent/ be- C tuygende voor den Heere. En wilt niet strijden met woordē (wāt t'en dient nergēs toe) dan tot verkeeringe der gener diet horen.

14 Zyt neerstelic sorchvuldich/ v seluen prysselick te bewysen voor Godt reyn onbeschamelicken werckman oprechtelick handelende 15 d'woort der waerheyt. Maer de ongerstelicke eñ onnutte clapperuyen schouwet/ wāt sy vorderen seer tot de ongoddelicheyt/ eñ haerlieder sprake cruypt voorts als de cancker siecktē. Onder de welcke is Hymeneus 17 eñ Philetus/ die vāder waerheyt af gevallen zyn/ seggende dat de verrysenisse nu geschiet is/ eñ sy hebben verkeert het gheloue 19 vanden sommigen. Maer het vast fondament Gods staet/ hebbende desen seghel. De Heere heeft gekent wie hem toe behoort/ eñ hy scheyde vā der boosheyt alle die den naem des Heeren noēt. Maer in een groot huys D 20 en zyn niet alleen gulden eñ silueren vaten/ maer ooc houten eñ aerden / eñ de sommige zyn dienende ter eeren/ maer de sommige ter 21 versmachtedē. Darrom ist dat hem yemāt suyvert vā desen/ die sal zyn een vat ter eerē/ geheylicht eñ nut den Heere / tot alle goede 22 wercken bereydt. Maer vliedt de lustē der iongheyt / maer volcht de rechtveerdicheyt/ gheloue/ liefde / ende vrede metten ghenen die den heere aenroepen met puerder herten. Maer schouwet de d'wase ende onge- 1.Tim.1.a.4. 23 leerde vraghen / wetende dat die kynagien Tit.3.c.9. 24 voortbrengen. Maer een knecht des Heeren en moet niet kyuē maer saechtmoedich/

zyn tot allen menſchen/bereyt om te leeren/ verduldich/ met manierlicheyt ſtraffende 25
de ghene die der waerheyt wederſtaen/ oft henlieden Godt tot eenigen tyde penitentie verleende/om de waerheyt te kennē/ eñ dat 26
ſy mochten wederom keeren van des duyuels ſtricken/vanden welcken ſy worden ghevangben ghehouden tot ſynen wille.

Paulus vermaent Timotheū van de valſche leeraers die oprijſen ſullen,ende dat hy ſterck ſtae ende cloeck.

Dat.iij.Capittel.

A MAer weet dit/dat inde laetſte dagē aencomen ſullen ſorghelicke tyden/ ende 1
1.Tim.4.a.1. 2.Pet.3.a.3. Iud.1.d.18. daer ſullen menſchen zyn henlieden ſelven lief hebbende/gierighe/ hoochmoedige/hoouerdige/ laſteraers/den ouders ongehoorſaem/ondanckbarighe/ booſe wercken doende/ ſonder beweegelicheyt/onzydelic/ beſchuldigers/oncuyſche/ wreet/ ſonder goedertierenheyt/ verraders/crijgelaers/opgeblaſen/ eñ liefhebbers der wellusten/ meer dan Gods/ hebbende eenen ſchyn des gheeſtelics leuens/maer de deucht vā die verlooche 5
B nēde. Deſe ſchouwet ooc/ wāt vā deſe zyn 6
ſy die de huyſen van binnen doorgaē/ eñ leyden ghevangen de vrouwkens die met ſonden beladen zyn/die geleyt worden van verſcheydē begeertē/ altyt leerende/eñ nemmermeer 7
tot de kennille der waerheyt comende/ Maer 8
ghelijck Jannes eñ Mambres Moyſi wederſtonden / alſo wederſtaen deſe der waer- Exod.7.b.11. 6.a.1.
heyt/ menſchen die verargert zyn van verſtande/verworpē van t'geloouē/ maer ſy en 9
ſullē voorts niet meer voortcomē/want haerlieder dwaeſheyt ſal allē menſchē openbaer weſen/ gelijc der voorleyder ooc geweeſt is.

C Maer ghy hebt vercregē myn leeringe/inſettinge/voornemē/geloouc/lāgmoedicheyt/ 10
liefde/verduldicheyt/ vervolginge/tribulacien/gelijck my gedaen zyn te Antiochien/te Iconien/ te Lyſtren/ welcke vervolgingē ic 11
geledē hebbe/eñ vā alle deſe heeft my de Heere verloſt: eñ alle die godlick leuē willē in 12
Chriſto Jeſu/ die ſullen vervolginge lyden.

D Maer de quade menſchē eñ verleyders ſul- 13
len voorderē tot arger/ dolēde eñ in dolingē brengende/ maer blyft ghy in de dingen die 14
ghy geleert hebt/eñ v bevolen zyn/ wetende van wien ghy die geleert hebt/ eñ dat ghy 15
van v kintſcheyt de heylighe ſchriften gheweten hebt / die v moghen onderwyſen ter ſalicheyt/ doort geloouc datter is in Chriſto
1.Pet.1.d.10 Jeſu. Alle ſchrifture vā Godt ingegeuē is 16
profytelic om te leerē/ om te berijſpen/ om te ſtraffen/ om te onderwyſen in de rechtveerdicheyt/ op dat cē mēſche Gods mach vol- 17
maect zyn/tot alle goede wercken onderwyſen.

Paulus prophetteert noch van de toecomende tijden, ende van ſijn doot die naeſte,ende begheert dat Timotheus tot hem come, ende groet de vrienden.

Dat iiij.Capittel.

A IEk betuyghe voor Gode eñ Jeſu Chriſto/ 1
die oordeelē ſal leuēde eñ doode/eñ door ſijn toecomſte/eñ ſijn ryck: Preect het woordt/ 2
weeſt daer neerſtich in t'zy oft gelegen is oft ongelegē/berijſpt ſmeect/ſtraft/met alle lydſaemheyt eñ leeringe: Wāt daer ſal eenē tyt 3
comē/dat ſy geē ſalige leeringē en ſullē verdragē/maer ſy hebbēde toecſel der oorē/ ſullē na hare begeerten voor henliedē ſelvē meeſters vergaderē/ eñ vā de waerheyt ſullē ſy B 4
het gehoor afkeerē/ maer ſullē tot fabulē gekeert worde. Maer waect ghy/in alles ar- 5
beydet/doet het werck vā eenen Euangeliſt/ volbrēgt uwē dieſt. weeſt ſober/ want ick 6
worde nu ten offer gedoodt / eñ den tyt van myn verſcheydē is nakēde. Eenen goeden ſtrydt heb ic geſtredē / den loop heb ick vol- 7
bracht/t'geloouc heb ic bewaert. Voortaen 8
wordt my bewaert de croone der rechtveerdichz/die my de Heere wedergeuē ſal in dien dach/de rechtveerdige rechter/eñ niet alleē mi maer ooc dē genē die zyn toecōſte beminnē.*

9 Haeſt v tot my te comen gheringe / want C
10 Demas heeft my verlatē beminnēde deſe werelt/eñ hi is wech gereyſt na Theſſalonicen/Crescēs in Galacien/ Titus in Dalma- Colo.4.d.14.
11 cien/ Lucas is met my alleē. Neemt Marcum mede/eñ brengt hē met v/ wāt hy is my
12 orbaerlic ten dienſte/ Maer Tychicum heb
13 ic geſondē na Epheſen. Den mantel die ick te Troaden gelaten hebbe by Carpū brengt met v als ghy comt/eñ de boecken/ maer aldermeeſt de pargamentē. Alexander de co-
14 perſmit heeft my veel quaets ghetoont / de Heere ſal hem weder loonē na zyn wercken/
15 den welckē ſchouwet ghy ooc/wāt hi ſeere
16 heeft wederſtaen onſen woorde. In myn eerſte verantwoordē en heeft my niemandt by geſtaen/maer ſy hebben my alle verlatē/ten moethenlieden niet toegerekēt worden.
17 Maer de Heere heeft my by geſtaē/eñ heeft D my verſterckt / op dat door my de predicatie ſoude volbracht worden/eñ dat alle de Heydenē ſoudē hooren/ eñ ic ben verloſt geweeſt
18 vt dē muyl des leews. De Heere heeft my verloſt van alle quade wercken/eñ hy ſal my ſalich maken in ſyn hemelſch ryc/ den welcken zy glorie in de eewicheyt der eewichedē.
19 Amen. Groet Priſcam eñ Aquilam/ ende
20 Oneſiphorus huyſgeſin/ Erastus is te Co- 1.Tim.4.d. 16.
rinthen bleuē. Maer Trophimum heb ic ſiek
21 gelaten te Mileten. Haeſt v voor den winter te comen . Vl groeten Eubulus / eñ Pudeus/eñ Linus/eñ Claudia / eñ alle de broeders.
22 De Heere Jeſus Chriſtus zy met uwen geeſt. De gracie zy met v allen. Amen.

Hier voleyndt de tweede Epiſtel van S. Pauwels totten Timotheum.

De Epiſtel van S. Pauvvels tot Titum.

Paulus leert Titum, hoe hy de biſchoppen verkiesen ſal, ende de quade beriſpen.

Dat eerſte Capittel.

1 PAulus eē dienaer Gods / eñ een A Apoſtel Jeſu Chriſti na t'geloouc vā de wtvercorene Gods / eñ na de kēniſſe der waerheyt/welt
2 na de godtvruchticheyt is/ tot de hope van d'eewich leuē/ d'welc Godt geloeft

loeft heeft /die niet en liecht/ voor de ewige
2.Tim.1.c.9. tijdē/ maer heeft geopenbaert te synen ty-
de sijn woort door de predicacie die my beuo
len is na t'gebodt Gods ons salichmakers/
Tito den beminden sone na t'gemeyn ge
looue sy gracie eñ vrede vā Godt den vader
eñ vā Christo Jesu onsen salichmaker. Ter
saken van desen heb ic v te Creten gelaten/
om dat ghy soudt beteren t'gene datter ge-
breect / eñ dat ghy van steden te steden soudt
B priesters stellē/ gelijc ic v geordineert hadde.
1.Tim.3.a.2. Isser yemāt onberispelic maer eender huys
vrouwē man / hebbēde geloouige kinderen/
niet wesende beticht van ouerdadicheyt/ oft
2.Tim.3.a.1. ongehoorsaē. want een bisschop moet onbe
rispelick zyn / als een Gods wtdeylder/ niet
hooueerdich/ niet toornich/ niet een wynsuy
per/ geen vechter / niet gierich na schandelic
gewin/ maer geerne herbergēde goedertie-
ren/ sober/ rechtueerdich/ heylich suyuer van
C leuen/ vast houdende het geloouich woort/
dat na de leeringhe is/ op dat hy machtich zy
te vermanen door rechte leeringe/ eñ te ver-
winnē/ die daer tegē leggē. want veel isser
ongehoorsaem/ ydel clappers eñ verleyders/
aldermeest die van de besnydenisse zyn/ de
welcke moetē gestraft worde: die alle huysen
verkeeren/ leerende dat niet en behoort/ ter
saken vā schandelic gewin. Een wt henlie
dē haerlieder eygē Prophect heeft geseyt: De
Cretensen zyn altijt logenachtich/ quade bee
D sten/ trage buyckē. Dat getuygenis is waer
achtich. Daerom so straftse strengelic/ dat sy
mogen oprecht zyn int gelooue/ niet lettē-
de op de Joodsche fabulen/ eñ op de geboden
Ro.14.d.10. der menschen die henlieden afkeeren van de
waerheyt. Alle dingen zyn suyuer den suy-
ueren/ maer den besmetten ende den onge-
looouigen en is geen dinck suyuer/ want hen
ghedachte / ende hen conscientie zyn al be-
smet. Sy beliden dat sy Godt kennen/
maer metten wercken loochenen sijt/ aenge
sien dat sy afgrijselic zyn ende ongeloouich/
ende tot alle goede wercken verworpen.

Paulus gheeft Tito een maniere om alderhande soorten van menschen te leeren.

Dat ij. Capittel.

A MAer spreect ghy t'gene dat der saliger lee
ringen betaemt. Den ouders dat sy so-
ber zyn eerbaer/ voorsichtich/ ganschelijck int ghe-
looue/ in de liefde/ ende inde verduldicheyt.
Desgelijcx ooc de oude vrouwē dat sy zyn
in een heylich habijt/ geē schande sprekerssen
niet henlieden gheuende tot veel wyns te
drincken wel leerende/ op dat sy wijsheyt
leeren mogen den iongen dochteren / dat sy
haer mans liefhebben haer kinderen bemin
nē/ eñ wesen voorsichtich eerbaer/ sober/ heb
bende sorge haers huys/ goedertieren/ haren
mans onderdanich/ op dat het woort Gods
B niet gelastert en worde. De ionghelingen
suldy desgelijcx vermanen dat sy sober zyn.
In alle dingē vertoont v seluē tot een ex-
empel van goede werckē/ in leeringe/ in op-
rechticheyt/ in rijpicheyt van manieren/ eñ
v woort zy ganschelijck eñ onstrafflick/ op dat de
gene die ons tegē is/ hem ontsien mach niet
quaets hebbende dat hy van ons soude mo-
gen seggen. De knechten vermaent dat-
se haren heerē onderdanich zyn / in alles be-
hagende/ niet tegen seggende/ niet bedrie-
ghende/ maer in alles goede getrouwicheyt
toonēde/ op dat sy de leeringe Gods ons sa-
lichmakers moghen in alles vercieren: *
+ wāt de gracie Gods ons salichmakers
heeft haer geopēbaert allen menschen/ ons
onderwijsende/ dat wy verlakēde de ongod-
delicheyt/ ende de weerlicke begeertē/ sober-
lic/ ende rechtveerdelick/ eñ godtvruchtich-
lic leuēn sondē in deser werrlt/ verwachtēde
de salige hope ende de toecomst van de glo-
rie des grooten Gods eñ ons salichmakers
Jesu Christi/ die sy seluen heeft ghegeuen
voor ons liedē/ om dat hy ons verlossen sou
de van alle ongerechticheyt / ende ons voor
hem sonde suyueren een aengenaem volck/
ghestadelick volghende goede wercken. *
Dit spreect ende vermaent ende straft met
alder macht: Niemant en verlmaede v.

Noch vermaent Paulus Titum tot wat deuchden dat hy sijn onderſaten verwecken, ende van wat quaet afkeeren sal.

Dat iij. Capittel.

A VErmaentse den Princen ende der ouer-
heyt onderdanich te zijne/ ende den gebo
den gehoorsaem/ tot alle goede wercken be-
reedt te zijne/ niemandē te lasterē/ niet twi-
achtich te zijn/ maer manierlic/ toonende alle
sachtmoedicheyt tot allen menschē/ want
wy waren voortijts ooc onwijs/ ongheloo-
uich dolende/ dienende verscheydē lusten/ eñ
wellustigheden / in quaetheyt / eñ nydicheyt
leuende/ ghehaet malcanderen hatende.
+ Maer doen de goedertierēheyt eñ lief-
de Gods ons salichmakers tot de menschen
geopenbaert is geweest/ niet wt de wer-
ken der rechtueerdicheyt die wy gedaē heb-
bē/ maer na sijn barmhertigheyt heeft hy ons
salich gemaect/ door het wasschē der weder-
gheboorten eñ vernieuwingen des heylichs
geests/ den welcken hy in ons gestort heeft
ouervloedelick door Jesum Christum onsen
salichmaker/ op dat wy gerechtueerdicht
zijnde door sijn gracie erfghenamen sonden
zijn na de hope des eewich leuens. *
Het is een gelooueliic woort/ eñ hier mede
wil ick dat ghyse vestigen sult / op dat sy die
Gode gelooven neerstlich mogē zijn om met
goede wercken voort te gaen / Dese dingen
zijn den menschen goet eñ nut. Maer sotte
vragen/ eñ afcoemsten der ghesslachten / eñ
twistē eñ disputacien der wet schouwet/
want sy zijn onnut eñ ydel. Eenen ketter-
schen mensch suldy na een oft twee straffin-
gen schouwē/ wetende dat hi verkeert is die
sulc is/ eñ hy misdoet/ mids dat hy door sijn
eygen vonnisse verdoemt is. Als ick tot v
sal sendē Artemas oft Tychicum/ so haest v
om tot my te comen tot Nicopolim/ want ic
heb voor my ghenomen aldaer te ouerwin-
teren. Zenam den wetgeleerde ende Apol-
lo sendt sorchvuldelic voor/ op dat henlieden
niet en gebrecke. Ende laet de onse leeren

voor

voor te gaen in goede wercken tot nootelicke gebruycke/op dat sy niet onvruchtbaer en zyn. Alle die met my zyn/ die groeten v. Groetse die ons lief hebben int gelooue. De gracie Gods zy met v allen. Amen.

Hier volcyndt de Epistel van Sinte Pauwels tot Titum.

De Epistel van S. Pauvvels tot Philemonem.

Paulus bidt dat hy Onesimum ontfangē wil, hem groetende.

A PAulus een gevangen Jesu Christi ende Timotheus een broeder Philemoni onsen beminden ēn medehelper/ ēn Appie onser alderliefste suster/ ende Archippo onsen medestryder/ ēn der kercken die in v huys is. Gracie zy v ēn vrede van Godt onsen vader ēn vanden Heere Jesu Christo:

Ick danche mijnen Godt altijt uwer gedenckenisse houdende in mijnen gheboden/

hoorende v liefde/ēn geloone/die ghi hebt inden Heere Jesu/ ēn tot alle de heyligen/

op dat de gemeynschap ws geloofs machB openbaer worde tot kenniſſe van alle t'goet dat in v lieden is in Christo Jesu. want ick heb groote genuechte ghehadt/ ēn vertroostinghe in v liefde/ want de binnenste leden der heyligen/ hebben gerust door v broeder/

waerom ick groot betrouwē hebbēde in Christo Jesu om v te gebiedē t'gene dat profijtelick is/ so bidde ick nochtans liever om der liefden wille aengesien dat ghy sulck zijt als de oude Paulus/ maer nu ooc een gevangen Jesu Christi. Ick bidde v voor mijnē sone/den welcken ick gewonnen hebbe in de bandē/Onesimo/ die v somtijts onnut geweest heeft/ maer nu is hy my ēn v nuttelic/

den welcken ick v wederom heb gesondē.

C Maer ontfangt hem als mijn binnēste/ den welckē ick wel gewilt hadde by my te behouden/om dat hy voor v my dienen soude in de banden des Euangelijs/ maer sonder uwē raet en wilde ick niet doen/ op dat v deucht niet zijn en soude ws bedwane/ maer gewillich/ want by auontuerē is hy daerom eenē cleynen tijt vā v gescheydē/ op dat ghy hem inder eewicheyt soudt wederom ontfangē/

nu niet als eenen knecht/maer voor eenen knecht eenē alderliefstē broeder/ aldermeest my/hoe veel te meer v ooc int vleesch ēn indē Heere? Daerom ist dat ghi mi houdt als eenen medegeselle/so ontfangt hem als my.

Maer ist dat hy v eenighe schade ghedaen heeft/oft v yet schuldich is/ reket dat op my.

D Ic Paulus hebt met mijn hant geschreuē/ ick salt betalen/ op dat ic v niet en segge dat ghy ooch v selven my schuldich zijt. Alsoo broeder/ laet my ws met vruechdē genieten inden Heere. Vermaert mijn inwendige leden inden Heere. Betrouwende in uwe gehoorsaemheyt/heb ick v geschreuen/ wetende dat ghy meer doen sult dan ick segge.

Maer toe berreyt my de herberghe/ want ick hope dat ick door uwe gebeden v lieden weder gegeuē sal worden. Epaphras mijn medegheuanghene in Christo Jesu groet v/

Marcus Aristarchus/ Demas/ ēn Lucas mijn helpers. De gracie ons Heeren Jesu Christi zy met uwen gheest. Amen.

Hier volcyndt de Epistel van Sinte Pauwels tot Philemonem.

De Epistel van S. Pauvvels totten Hebreen.

Hoe dat nieuwe testament door Christum Iesum gegeuen, die is een leuende Gods sone, soo veel volmaecter is dan dat ander, als Christus hooghер, machtighер ende eerlicker is dan de Enghelen, die wt Gods beuel het selue ghegheuen hebben.

Dat eerste Capittel.

NAe dien dat Godt hier voormaels menichmael ēn in mengerley manieren gesproken heeft totten vaderen door de Prophecten/ soo heeft hy ten laetsten in dese dagen tot ons gesprokē door den sone/ den welcken hy gestelt heeft eenē erfgenaem van allen dingen/ door den welcken hy ooch de werelt gemaect heeft/ de welcke(wāt hy het schijnsel der glorie is/ ēn de figuere synes wesens/ēn alle dingē dragēde door d'woort sijnder cracht/ suyueringe der sondē makende)sidt ter rechter syden vā de maiesteyt int hooge/ so veel beter dan de Engelen geworden/hoe hy verscheydēder naem dan die beerft heeft/ want wien vanden Engelen heeft hi tot eenigē tijde geseyt: Ghy zijt myn sone/ic heb v heden voort gebracht: Ēn wederom: Ick sal hem tot eenen vader wesen/ ēn hy my tot eenen sone? Ēn als hy wederom synen eersten geboren sone brengt in de werelt/ so seyt hy: Ēn hem moetē aenbidden alle Gods Engelen. Ēn totten Enghelen seyt hy: Die syn Engelen gheesten maect/ēn syn dienaren een vlamme des viers. Maer totten sone: Godt uwen throon is vā de eewicheyt tot de eewicheyt/ een roede der gherechticheyt/is de roede ws ryckx. Ghi hebt bemint de rechtveerdicheit/ēn gehaet de ongerechticheyt/ daerom heeft Godt v gesalft/ uwe Godt met de olie der vreuchden boven uwe medegesellen. Ēn ghy Heere hebt int beginsel de aerde gevestight/ēn uwer handen werck zijn de hemelen/ die sullē vergaē maer ghy sult altijt blijnen/ēn sy sullen alle als een cleet verouderen. Ēn gelijc eenen mantele suldyse veranderen/ende sy sullen verandert worden/ maer ghy selfzijt de selue/ende v iaren en sullen niet vergaen. *

Maer tot wien vanden Engelen heeft hy tot eenigen tijde geseyt: Sit aen myn rechte syde/tot dat ick v vyanden stellen sal tot een voetbanckxken uwer voeten? Ēn zijn sy allegader niet dienstbarighe gheesten/gheonden ten dienste om de ghene die de erffenisse der salicheyt sullen ontfanghen?

Paulus

Paulus toocht dat de ouertreders der geboden Ieſu ſwaerlicker ſullen geſtraft zijn dan die int oude teſtament ſondichden, want hy hemſelnen gheoffert heeft om te zijne een wercker, en beginder des ſalicheyts.

Dat ij. Capitel.

1 DAerom moetē wy te meer onderhouden t'gene dat wy gehoort hebben/ dat wi by auontueren niet teenenmale en verualoyen/
2 wāt iſt ſake dat het woort dat doot de Engelen geſeyt is/ vaſt gemaect is gheweeſt/ en iſt dat alle ouertredinge en ongehoorſaemheyt/ rechtuerdige vergeldinge des loons ontfangen heeft/ hoe ſullent wy dan ontvliedē iſt dat wy ſo groote ſalicheyt verſuymen? de welcke doen ſy een beginſel genomen hadde verteit te worden doot den Here vanden genen diet gehoort hebben/ ſo is
3 die in ons geeſticht/ ouermits Gods medeghetuygeniſſe doot teekenen/ ende wonderlicke wercken/ende verſcheyden mirakelen/ende verſcheyden deylingē des heylichs gheeſts/ na ſynen wille. Want Godt en
4 heeft den Enghelen de toecomende wereit niet onderghewozpen daer wy af ſpreken.
5 Maer een heeſter getuygenis gegeuen op een plaetſe/ſeggēde: wat is een menſch/ dat
B ghy zijns ghedachtich zijt/ oft een ſone des menſchen dat ghy hem beſoect?
7 ✝ Ghy hebt hem gemaect een luttel minder dan de Engelē/met glozie en eere hebdy hem getroont/ en ghy hebt hem geſtelt ouer
8 de wercken uwer handē. Alle dingē hebdy gewozpen onder ſyn voetē/ want indien dat hy hem alle dingen onderwozpen ghemaect heeft/ſo en heeft hy niet achter gelaten dat hem niet ondergewozpē en is. Maer nu
9 en ſien wy noch niet alle dittgē hem onderwozpen. Maer dien Ieſum/ die een luttel
L beneden de Engelē verdeynt was/ſien wy/ om dat hyde des doots/met glozie en eere ge
croont/ op dat hy doot de gracie Gods voor alle menſchē de doodt ſoude ſmaken/ want
10 het betaemde hem/om den welcken alle dingen zijn/ en doot den welcken alle dingē zijn/ die veel kinderē ter glozien gebracht hadde/ dat hy den werckere haerder ſalicheyt doort
11 lyden ſoudē volmaken/ want die heylich maect/ en die heylich ghemaect worden/ zijn wt eenen. Om welcke ſake hy hem niet en
12 ſchaemt henlieden broeders te noemē/ ſeggende: Ic ſal uwen naem verkondigen mynen broeders/ int midden der kercken ſal ic
13 v loue. En wederom: Ic ſal weſen op hem betrouwende. En wederom: Siet hier ic en
14 myn kinderen die my Godt gegeuen heeft.
D Daerom want de kinderen gemeynſchap hebbē gehadt metten vleeſch en bloede/ ſo is hi ooc delgelyes haers deelachtich geworde/
15 op dat hy doot de doot hem verderuen ſoude/ die de des doots gheweit hadde/ dat is den duyuel/ en dat hy henlieden verloſſen ſoude/ die ouermits vreeſe der doot in alle haerlieder leuē verbonden waren der ſlauernyē.
16 want hy en heeft nergēs de Engelē aengenomē/ maer hy heeft Abrahams ſaet aengenomen/ waerō dat hy in alles heeft moeten gelyck weſen synen broeders/ op dat hy
17 bermhertich ſoude worden/en een ghetrouwe biſſchop voor Godt/ op dat hy verſoenē
18 ſoude de miſdaden des volcks. Want doot t'ghene daer hy mede geppynt is geweeſt en getenteert/ is hy ooc machtich den genen die ghetenteert worden te helpen.

De Apoſtel bewijſt de hoocheyt Chriſti bouen Moyſen, en gelyck ſy geſtraft worden Moyſes niet onderdanich zijnde, die in de woeſtijne ſtoruen, ſo ſullen ſy ook gheſtraft worden die Chriſtum niet en hooren, ende noch ſwaerlicker.

Dat iij. Capitel.

1 DAerom ghy heylige broeders deelachtich vanden hemelſchen roep/ aenmerct den Apoſtel ende biſſchop van onſer belydinghen Ieſum. *
2 Die getrouwe is den genen die hem ghemaect heeft/gelyc ook Moyſes was in alle Num.12.b.7
3 ſyn huys. Want deſe is ſoo veel meerder glozien weerdich gehouden geweeſt bouen Moyſes/ gheluck hy meerder eere heeft dan
4 thuys de gene diet getimmert heeft/ want eick huys wozdt van yemandē getimmert/ maer diet al gheſchapen heeft/ dat is Godt.
5 Ende Moyſes was getrouwe in alle ſyn huys/als een dienaer tot eē getuygeniſſe dēr dingē die te ſeggē warē/ Maer Chriſtus is
B als de ſone in ſyn huys/ welc huys wy zijn/
6 iſt ſake dat wy het betrouwen ende de glozie der hopen totten eynde toe vaſt behouden. *
7 Daerom gelyc de heylighe geeſt ſeyt: Iſt Pſal.94.b.8
8 dat ghy heden ſyn ſtemme hoort/ ſo en wilt v herten niet verherden/ gelyc in de verbitteringhe na den dach der beczinghen in de
9 woeſtyne/ daer v vaders my geteteert hebben/ ſy hebbē gheproeft en gelien myn wercken veertich iarē. waerom dat ic verbolgen
10 ben gheweeſt op dit geſlachte/en heb geſeyt: Sy dolē alcht metter hertē. Maer ſy en hebL
11 ben myn wegen niet bekent/ den welckē ic gheſwozen hebbe in myn gramſchappe/ dat ſy niet en ſuller. in myn ruſte comen.
12 ✝ Siet toe broeders/ dat by auontueren in yemant van v lieden niet en zy een quaet hertte der ongeloouicheyt om te ſcheydē vā-
13 den leuendē Godt/ maer vermaent malcā deren dagelics/ſo lange alſmen heden noēt/ op datter niemant van v lieden verhardt en
14 worde/ doot de bedzieghelickheyt der ſonden/ want wy zijn Chriſtus deelachtich ghewozden/ iſt by alſo nochtans dat wy het beginſel van ſynder ſubſtancien totten eynde vaſt behouden. *
15 Als daer geſeyt wozdt: Iſt dat ghy heden D ſyn ſtemme hoort/ ſoo en wilt v herten niet verharden/ghelyct was inde verbitteringe/
16 want de ſommige hem hoozende hebben hen verbittert/ maer niet alle die gene die ge
17 reyſt zijn wt Egyptē doot Moyſen. Maer tegen de welcke heeft hy verbolgen geweeſt die veertich iaren lanc? En was dat niet te-
18 gen de gene die geſondicht hebbē/ der welc- Num.14.f.13
19 ker doode liehamen neder gewozpen zijn in de woeſtyne? Maer den welcken heeft hy geſwozen dat ſy niet gaen en ſoudē in ſyn
20 ruſte/dan den ghenen die ongeloouich gheweeſt hebben? En wy ſien dat ſy daer niet in gaen en mochten om de ongeloouicheyt.

Wijdts

Mids dat om de ongeloouicheyt de laden in de ruſte niet gecomen en zijn, maer ander ſullen die beſitte, daerom laet ons toeſien, dat wy van die niet en falen, maer dat wy gelouende daer in gheraken. Ende van het ſterck woordt Gods.

Dat iiij. Capittel.

A DAerom laet ons vreeſen datter by auon-
tueren yemandt vā v liedē verlatē heb-
bende de belofte vā te gane in ſijn ruſte/ niet
geacht en worde daer te ghebreken. want
het is ons ooc vercondicht / gelijck dat hen-
liedē was / maer t'woort darſe gehoort heb-
ben/en heeft henlieden niet ghebaet / om dat
niet gemengt en was metten gheloue van
de gene diet gehoort hebben: want wy die
Pſal.94.b.11. gelooft hebbē/ſullen in de ruſte gaen/gelijck
hy geſeyt heeft: Gelijck ick gheſworen hebbe
in mijnen toren/ iſt dat ſy in mijn ruſte gaen
ſullen. Eñ dat was voorwaer als de wer-
cken van dat eerſte maeckſel der werelt vol-
B maect waren/* want hi heeft op een plaetſe
Gene.2.2. vandē ſeuenſtē dach geſeyt aldus: Eñ Godt
heeft gheruſt op den ſeuenſten dach van alle
ſijnen wercken. Eñ in deſe plaetſe weder-
om: Iſt dat ſy gaē ſullē in mijn ruſte. Aen-
geſien dan datter ſtaet te comen datter ſom-
mighe in ſijn ruſte ſullen gaen/ eñ dat ſy/den
welcken dat ten eerſten vercondicht is ghe-
weeſt/ daer niet in ghegaen en zijn / om de
ongeloouicheyt wille/ ſo ordineert hy we-
derom eenen dach / heden door Dauid ſeg-
gēde/na ſo veel tijts/gelijck dat voorſeyt is:
Hebr.3.b.7. Iſt dat ghy heden ſijn ſtemme hoort / ſoo en
wilt v herten niet verherden. Wāt hadde
henlieden Jeſus ruſte ghegeuen ſo en ſoude
hy nemmermeer daer nae van eenen ande-
ren dach gheſproken hebben. Hierom ſoo
worter noch eenen ruſtdach achter ghelaten
C voor Gods volck. want die in ſijn ruſte
ghecomen is/die ruſt ooc van ſijnen wer-
cken/ gheliick Godt ooc van de ſijne.

✝ Daerom laet ons haeſtē om te comē in
de ruſte/ op datter niemandt en valle in dat
ſelue exempel der ongeloouicheyt/ want
het woordt Gods is leuende eñ crachtich/ eñ
ſcherper doorſnijdēde/ dan eenich ſweert op
beyde zijden ſnijdende / eñ het gaet doze tot
dat ſcheyden der ſielen eñ des geeſts / eñ der
ſlamen voechſelē/ eñ des merchs/ eñ t'is een
D onderſcheyder vā de gedachten eñ meynin-
Eccl.13.d.10. ghen des herten/ Eñ daer en is geen crea-
Pſal.33.c.16. tuere onſienlick voor ſijn aeſchijn maer alle
dingen zijn bloot eñ open voor ſijn ooghen/
vanden welcken wy ſprake hebben. Nu
wy dan hebben eenen hooghen prieſter / die
gegaen is door de hemelen Jeſum den ſone
Gods / ſoo laet ons houden de belijdinghe/
want wy en hebben geenen hoogen prie-
ſter/die niet en ſonde connen medelijdē heb-
bē met onſe crāchedē/ maer in alles geproeft
na de gelijckeniſſe ſonder ſonde. Daerom
laet ons toe gaē met betrouwē tot dē throon
der gratiē/om dat wy bermhertigheyt mogē
verkrijgen/ eñ dat wy gratie mogen vinden/
als wy de hulpe van doen ſullen hebben. *

Hoe Chriſtus onſe biſſchop is, ende war offeranden hy den vader gheoffert heeft: ende hoe dat hy henlieden die onderda-nich zijn den gheloue, is een oorſake der ſalicheyt.

Dat v. Capittel.

1 VAnt een yeghelick hooch prieſter wten
menſchen genomē/woordt voor de men-
ſchen geſtelt in de dingen die tot Gode zijn/
dat hy offerē ſoude gauen eñ ſacrificien voor
2 de ſonden/ die meedoghdē ſoude mogē heb-
ben met de ghene die onwetende zijn eñ do-
len/want hy ooc bevangē is met crancheyt/
3 eñ daerom moet hy als voor t'volck ook
4 voor ſy ſelue offerē voor de ſondē. Eñ nie- 1 Par.23.c.
mant en neemt ſy ſelue de eere aen/ maer die B
5 van Gode geroepē woordt als Aaron. Alſo
en heeft Chriſtus ſy ſelues niet eerlick ghe-
maeckt/dat hy hooch prieſter ſoude worden/
maer de ghene die tot hem geſproken heeft:
Ghy zijt mijn ſone/ ick heb v hedē voort ge- Pſalm.2.b.7.
6 bracht/ Ghelijckerwijs hy ooc op een an-
der plaetſe ſeyt: Ghy zijt prieſter inder ee- Pſal.109.a.4.
wicheyt/na de inſettinge vā Melchiſedec. *
7 Die in de dagē ſijns vleeſchs/ gebeden eñ
ſmeeckingē tot dē genē die hem mocht ver-
loſſen vāder doot/met een crachtich geroep/
eñ met tranen offerēde/is verhoort geweeſt
8 om ſijnder eerweerdicheyts wille. Eñ hoe C
wel hy de ſone was / hy heeft wt t'ghene dat
9 hy geledē heeft/onderdanicheyt geleert/ eñ
volmaect weſende / hy is alle den genen die
hem onderdanich zijn/gheworden een oorſake
10 der eewiger ſalicheyt/ genoēt vā Gode een
hooch prieſter/ na de ordinantie vā Melchi-
11 ſedec/ Wanden welckē wy een groote reden
hebbē/ eñ ſwaer om wt te leggen/ want ghy D
12 zijt cranc gheworden om te hoorē. want als
ghy behoordet meeſters te zijne/om des tijts
wille/ ſo behoeftdy wederom datmen v leere
welc de eerſte beghinſelen zijn der woorden
Gods / eñ ghy'zijt gheworde ſulc dē welcken
meick van noode is / ende geen harde ſpijſe.
13 Wāt alle die melc nuttet/die en is niet deel-
achtich van d'woort der rechtveerdicheyt/
14 want hy is noch een cleyn kint. Maer den
volmaectē hoort toe de herde ſpijſe / hen die
door gewoonte hebben gheoefende ſinnen
tot onderſcheyden van goet ende quaet.

Paulus toocht hoe groote wrake op henliedē comen ſal, die na het doopſel wederom in ſonden vallen, ende daer na ſo vertrooſt hy de Hebreen, dat ſy de verdulichcheyt Abrahe volgende henlieden deelachtich maken inde beloften.

Dat vj. Capietel.

1 DAerom achterlatende d'woort van Chri A
ſtus beginſele/laet ons ter volcomēheyt
varē/niet wederom leggēde het fondament
der penitencien/ van doode wercken eñ des
2 geloofs tot Gode/ van de leeringhen der
doopſelen/ eñ ooc vā d'opleggen der handē/
ende van de verrijſeniſſe der dooden eñ van
3 dat eewich oordeel. Dit ſullen wy ooc doen/
4 iſt dat Godt gehenget. want het is onmo- Matt.13.d.20.
gelick dat de gene die eens verlicht hebben 1.Petr.1.d.20.
geweeſt eñ hebben ooc geſmaect de hemel-
ſche gaue/ende zijn deelachtich geworde des
5 heylichs geeſts/ eñ hebben ooc niet te min
geſmaect dat goet woort Gods/eñ de crach-
6 ten der toecomender werelt/ ende afgeval-
len zijn/ ſouden wederom vernieut worden
ter penitencien / wederom hen ſelues cruy-
cende den ſone Gods / eñ hem beſpottende.
7 Want een aerde die dickmael den regen op B
haer

haer comẽde dzinct/eñ is vooꝛts bꝛengende
beqnaem cruyt henlieden van den welcken
ſy ghebouwet wooꝛdt/ ontfanct de benedictie
van Godt/ maer die vooꝛts bꝛengt doꝛnen
eñ diſtelen die is verwoꝛpẽ/eñ leet na by der
maledictien/wiens eynde ſal weſen ter ver-
berringhen. Maer wy betrouwen van v
lieden myn alderlieffſte beter dingẽ/eñ naer-
der der ſalicheyt / hoe wel dat wy alſo ſpre-
ken. want Godt en is niet onrechtueer-
dich/dat hy ws wercs ſoude vergeten / ende
uwer lieden die ghy getoont hebt in ſynen
naem die den heyligẽ gedient hebt / eñ noch
dient. Maer wy begeren dat een yegelick
van v lieden vertoone de ſelue ſoꝛchvuldic-
heyt tot dat volbꝛengen der hopẽ totẽ eyn-
de toe/ op dat ghy niet traech en wooꝛdt/
maer nanolgers der geenre die dooꝛ t'geloo
ue eñ verduldicheyt de beloften ſullen beer-
uen. want Godt Abrahe ghelouende(om
dat hy niemanden meerder en hadde by den
welcken hi ſweerẽ ſoude)heeft geſwoꝛen by
Gen.22.16. ſy ſeluen/ ſeggende: Jc ſal v gebenedyden-
de gebenedyen/ ende vermenichvuldigende
vermenichvuldigen. Eñ alſo lancmoedelic
verdꝛagende heeft hy de belofte verꝛegen/
want de menſchen ſweeren by eenen meer
deren dan ſy zyn / ende het eynde van allen
haerlieder ghekyf ter verſekeringen is den
eed. waer in Godt willende den erfgena-
men de beloften ouervloedelicker tooné de
onveranderlicheyt ſyns raets/heeft daer ee-
nen eedt tuſſchen gheſtelt/ op dat wy dooꝛ
twee onveranderlicke dingẽ/ midts de welc-
ke Gode ommogelic is te liegen/ een alder-
ſterckſte ſolaes ſouden hebben / die daer toe
vlieden om te houden de vooꝛgeſtelde hope
die wy hebben als eenẽ ancker der zielen
ſeker ende vaſte / ende ingaende tot dat bin-
nenſte des vooꝛhanckels/ daer de vooꝛloo
per Jeſus vooꝛ ons ingegaen is/ gewoꝛden
zynde hooch prieſter na de ordinancie van
Melchiſedech inder eewicheyt.

Aengeſien dat Melchiſedechs prieſterſchap volmaecter was dan des wets, Chriſtus prieſterſchap, dat het Melchiſedechs noch te bouen gaet is volmaeckter, ende doet te niete.

Dat vij. Capittel.

A VAnt dit is Melchiſedech / de Coninck
Gen.14.d.18. van Salem / een prieſter des opperſten
Gods/de welcke Abraham tegen ginc doen
hy wederom comen was van den ſlach der
coningen / ende heeft hem gebenedyt/ den
welcken Abraham oock wt geſcheyden heeft
de thienden van alle dingen / deſe wooꝛdt ten
eerſten bediet een conincs der rechtveerdic-
heyt/eñ daer na een coninc vã Salem/dat is
een coninc des vreets/ ſonder vader ſonder
moeder/ſonder afcoemſte vã geſlachte/ noch
begin der dagen / noch eynde des leuẽs heb-
bende. Eñ hy gelyck zynde den ſone Gods/
blyft prieſter inder eewicheyt. Maer aẽſiet
hoe groot dat deſe is/den welcken Abraham
de Patriarck thienden gegenẽ heeft vanden
Deut.14.a.1. beſten dingẽ. Eñ vooꝛwaer die Leuys kin
1.Par.24.a.1. deren het prieſterſchap ontfangende/hebben
een gebot de thienden te ontfangen van den
volcke na de wet/ dat is van haꝛe bꝛoederẽ/
hoe wel dat ſi ooc gedmẽ zyn wt Abrahams
lendenẽ. Eñ hy wiens geſlachte niet mede-
geteit en wooꝛt onder henliedẽ/ die heeft thiẽ-
den ontfangẽ van Abraham/ eñ hy heeft de-
ſen die de beloften hadden/gebenedyt. Eñ
ſonder eenich wederſeggen wooꝛdt het gene
dat minder is ghebenedyt van dat beter is.
Eñ hier ontfangẽ de ſterffelicke mẽſchen
de thienden / maer daer betuycht hy dat hy
leeft. Eñ(om alſo te ſpꝛekẽ)dooꝛ Abraham
is Leui die de thienden ontfangen heeft/ ooc
verthient geweeſt/ wãt hy was noch in des
vaders lendenen doen Melchiſedech hem te
gemoete quam. Daerom iſt dat de vernul-
linge dooꝛt Leuitelic prieſterſchap was(wãt
het volc heeft onder hem de wet ontfangen)
wat waert dan noch van noode / datter na
Melchiſedechs ordinãcie een ander prieſter
opſtaen ſoude/ eñ dat die niet en ſoude na de
ordinãcie van Aaron genoemt wooꝛdẽ: wãt
als het prieſterſchap verſtelt wooꝛdt/ſo iſt ooc
vã noode datter ooc een verſtellinge der wet
geſchiede/ want de gene daer deſe dingen
afgeſpꝛokẽ wooꝛden/ die is van een ander ge
ſlachte waer af niemant aenden outaer ghe-
dient en heeft. want het is openbaer / dat
ons Heere is van Judas geſlachte in welck
geſlachte Moyſes vanden prieſters niet ge-
ſpꝛoken en heeft/ Eñ dit blyct noch meer/
iſt datter na de gelyckenille vã Melchiſedech
een ander prieſter opſtaet/ die niet gemaect
en is na de wet des vleeſchelic gebots/maer
na de cracht des oneyndelicken leuens/
wãt hy betuycht: Ghy zyt een prieſter in- Pſal.109.a.4.
der eewicheyt na de ordinancie vã Melchiſe
dech/ wãt vooꝛwaer daer wooꝛdt eẽ verwoꝛ
pinge des vooꝛgaende gebodts gedaen/ om
ſyn crancheyt en onnutticheyt. wãt de wet
en heeft niet ter volcomẽheyt gebꝛacht/maer
ſy was een inleydẽ van een beter hope/dooꝛ
de welcke wy Gode genakẽ/ Eñ in ſo vele
als dit niet en is ſonder eedt(wãt de andere
zyn vooꝛwaer ſonder eedt prieſters gewoꝛ-
dẽ/ maer deſe met eenẽ eedt dooꝛ den geene
die tot hem geſeyt heeft: De Heere heuet ge- Pſal.109.a.4.
ſwoꝛen/eñ ten ſal hem niet berouwẽ/ghy zyt
een prieſter inder eewicheyt) in alſo vele is
Jeſus eẽs beters teſtamẽts belouer geweeſt
Eñ die ander zyn vooꝛwaer veel prieſters
geweeſt om dat ſy dooꝛ de doot belet wooꝛdẽ
altyt te blyuen. Maer deſe om dat hy inder
eewicheyt blyft/heeft eẽ eewich prieſterſchap/
waerom dat hy ooc inder eewicheyt mach
ſalich makẽ/gaẽde dooꝛ ſy ſelue tot Gode al-
tyt leuende om te biddẽ vooꝛ ons. wãt het
betaẽde dat wy alſulckẽ hoogẽ prieſter ſoudẽ
hebbẽ/heylich/onnooſel/onbeſmet/ verſchey
dẽ vã de ſondaers/ eñ hooger dan de hemele
gewoꝛdẽ/ die geenẽ noot en heeft alle dage
(gelyc de prieſters) eerſtmael vooꝛ ſyn mi- Leuit.9.b.7.
daden ſlachofferanden te offeren/ eñ daer na 16.b.6.
vooꝛ des volcks miſdaden / want dat heeft
hy eens gedaen/ ſy ſeluen offerende/ want
de wet ſtelt tot prieſters menſchẽ die cranc-
heyt hebbẽ/maer d'wooꝛt des eeds/d'welcna
de wet is/dẽ ſone inder eewicheyt volmaect.

Met dat Iesus ter rechter handt des vaders sit, ende hooghet secreten beduyt heeft, daerom is sijn priesterschap hooghet dan s'ghene dat in de oude wet was.

Dat viij. Capittel.

A DE somme van t'gene datter geseyt wordt is dit: wy hebben sulcken hoogē priester die geseten is inde rechte zyde van den stoel der grootheyt inde hemelē/ een dienaer der heyligē/ ende des warachtichs tabernakels/ d'welck de Heere vast ghemaect heeft/ ende niet de mensch. want alle hooch priester wordt gestelt om ghiften ende slachofferanden te offerē / daerom ist van noode dat de
B se wat hebbe dat hy offeren mach. Daerom waer hy op d'aerde/ so en waer hy gheen priester/ de wyle datter waren die na de wet gauen offerden. de welcke der gelyckenissen ende der schaduwen dienen van de hemelsche dingen/ Gelyc Moysi gheantwoort is/ als hy het tabernakel volmaeckte. Siet (seyde hy) dat ghyt al doet na dat voorbeelt/ d'welc v getoont is op dē berch. Maer nu heeft hy eenen beteren dienst vercreghen/ so vele als hy eēs beters testamēts middelaer is/ d'welc in beter beloften vast gemaect is.

want hadde dat eerste onberispelick geweest/ so en souder geen plaetse voor een ander gesocht worden. want henlieden misprijsende seydt hy: Siet daer sullen dagen comen/ spreect de Heere/ ende ick sal volmaken ouer t'huys van Jsrael/ eñ ouer t'huys van
C Juda een nieu testament/ niet na dat testament d'welc ick haren vaderē gemaect hebbe op den dach als ic haerlieder hant genomen hebbe / dat icse wtleydē soude wtē lande van Egypten/ want sy en zyn niet gebleuen in myn testamēt/ eñ ic hebse ongeacht gelaten/ seyt de Heere. wāt dit is het testamēt
D dat ic makē sal den huyse van Jsrael na dese dagen/ seyt de Heere/ geuende myn wettē in haerlieder verstant/ ende in haerlieder herte sal icse schryuen/ eñ ic sal henlieden tot eenen Godt zyn/ eñ sy sullen my tot een volc zyn/

ende een yegelic en sal synen naesten niet leeren/ ende een yegelic synen broedere/ seggende: Kent den Heere / want sy sullen my allegader kennen / vanden minsten totten meesten van henlieden/ want ick sal genadich zyn haren ongerechtichedē / eñ haerder sonden en sal ic nu voorts niet meer gedencken. Ende seggende een nieuwe/ heeft hy het eerste veroudert. Maer wat veroudert ende verlaert wordt/ dat is by syn eynde.

Wt datter gheseyt is, toocht de Apostel de onvolmaectheyt des wettelics priesterschaps, ende de volmaectheyt des nieus, int welck Christus een priester ende een offerande is.

Dat ix. Capittel.

A HEt eerste testament hadde voorwaer te vozen syn rechtveerdichmakinghe des diensts/ ende een wtwendighe heylicheyt.

Exo.25.a.1. 26.a.1. ✠ want het tabernakel is ten eersten gemaect/ waer in dat waren de candelaers/ eñ de tafel eñ de voorlegginge der brooden/ die heylich genoēt wordt. Maer na dat twee
B de voorhancsel was het tabernakel d'welck genoemt wordt t'heylich der heyligē/ hebbende het guldē wierooc vat/ eñ de arcke des testaments / rontsomme ouerdect van allen syden met goude/ waer inne was de gulden cruycke/ houdende het manna / eñ Aarōs roede/ die bladerē voortbracht hadde/ eñ de tafelen des testamēts/ eñ ouer die warē de Cherubins der glorien ouerlommerēde dē stoel der genadē/ waer af dat nu niet en is te seggen van elckē besondere. Maer als dese dingen aldus bereyt warē/ so gingē de priesters altyt in dat eerste tabernakel de dienſten der
C sacrificien voldoende/ maer in tweede ginc alleene de oversste priester eens t'iaers / niet sonder bloet/ d'welck hy offert voor syne/ eñ
D des volcs onwetētheyt. Den heyligē geest dit te kennen geuende/ dat den wech der heyligen noch niet geopenbaert en was/ te wyle dat het eerste tabernakel noch synen stact hadde/ d'welck een gelyckenisse is van desen reghenwoordighen tyt/ waer na geoffert worden gauen / eñ slachofferhandē die na de conscientie den ghenen die dient niet volcomen maken en connē/ alleenlic in spysen eñ in dranken / eñ verscheyden manieren van wasschen/ eñ rechtveerdicheden des vleeschs die tot den tyt der betteringe ingestelt zyn. *

✠ Maer Christus een aencomēde hooge priester der toecomender goeden is door een meerder eñ volmaecter tabernakel niet met handen gemaect/ dat is/ niet vā desen maetsel/ noch door t'bloedt der bocken oft calueren/ maer door syn eygen bloet/ eens ingegaen in dat heylich / hebbende geuonden die eewighe verlossinghe. *

Act.10.f.11. 1.Pet.1.c.19. 1.Ioh.1.c.7. Apoc.1.b.5. Leui.5.b.6. 16.b.c.14. Num.19.a.4. Luc.1.g.77. Rom.3.a.25. 26.

Want ist dat het bloet der bockē ende der stieren/ ende d'asschen vanden veerscalue besprayet zynde / de besmette heylicht door de suyueringe des vleeschs/ hoe veel te meer heeft het bloet Christi/ die door den heyligen geest sy selue Gode onbesmet geoffert heeft onse conscientie gesuyuert van doode werken/ om te dienen den leuenden Godt? Eñ daerom is hi een middelaer des nieuwē testamēts/ op dat de gene die geroepē zyn (ouermits de doot die daer tusschen comen is/ tot verlossinge van de ouertredingen die onder d'eerste testament waren) ontfangen souden de belofte der eewigher erfelichtyt. *

Gala.3.b.15. Want waer een testament is/ daer ist van noode dat de doot des testamētmakers daer na volghe. want het testament is in de dooden geuestight/ anders so en ist noch niet van weerden als hy noch lenet dict testament gemaect heeft. Daerom so en is het
E eerste voorwaer sonder bloet ooc niet gheheylicht gheweest/ want als alle t'gebodt der wet van Moyses gelesen was alle dē volcke/ so heeft hy/ nemende t'bloet der calueren ende bocken met water eñ purpur wolle/ eñ hysope/ den selven bock ooc eñ alle t'volck besprayet seggende: Dit is t'bloet des testaments/ d'welc Godt tot vlieden geboden heeft. Ooc heeft hy het tabernakel ende alle de vaten des diēsts desgelycx metter bloede besprayt/ Eñ by na alle dingē worden door bloet na de wet gheluyert / eñ sonder bloetstortinge en wordt geē vergiffenisse gedaē. Aldus dan ist voorwaer van noode de
F voor-

Exod.24.c.1.

voorbeelden der hemelscher dingē hier mede gheluyuert te worden / maer de selue hemelsche dingē moeten door beter slachofferhanden gheluyuert worden dan met dese.

Want Jesus en is niet gegaen in de heylige plaetsen met handē gemaect de voorbeelden der dingen die warachtich zyn / maer in den hemel op dat hy nu soude tegēwoordich zyn voor Gods aensicht voor ons lieden.

Noch ooc niet om dat hy sy selue dicmael soude offeren / gelyc de overste priester gaet inde heylighe plaetse alle iare / met vremden bloede / want anders so waert van noode dat hy dicmael lydē soude van t'beginsel der werelt. Maer nu heeft hi hem eens geopenbaert / in de vervullinge der tydē tot een afnemen vā de sonde door syn slachofferande.

Ende gelyc den menschen gestelt is eens te sterven / ende daer na het oordeel: also is Christus ooc eens geoffert geweest / om de sonden van veel menschē gedeel af te nemē. Ten tweeden sal hy openbarē sonder sonde den genen die hem verwachtē ter salicheyt.

Rom. 5. 2. 6. b. 8. 2. Pet. 3. c. 18.

Het was vā noode een nieu testament te hebbene, om de onvolmaectheyt der oudē offerandē, want met een offerande werden int nieu testament alle sonden vergheven, in de welcke wy gelooven ende aenhanghen moeten.

Dat x. Capittel.

Want de wet hebbēde een schaduwe der toecomender goeden / niet het warachtich beelt der dingen / en mach nemmermeer volcomen maken de gene die daer toegaen / met de selue slachofferanden die sy sonder ophouden offeren tot alle iaren / want anders so souden die opgehouden hebben van geoffert te wordē / om dat de dienaers eens gesuyuert zynde / geē conscientie der sonden voorts meer en souden hebben. Maer hier inne wordt een gedencke nisse der sondē tot elcken iare gehouden / want het is onmogelic dat door der stieren ēn bocken bloet de sonden souden afgenomē worden. Daerom hy in de werelt comende seyt: Gheen slachofferande ende gifte en hebdy ghewilt / maer ghy hebt my een lichaem bequamelick toegevoecht / die heel brantofferen ende de sondofferen en hebbē v niet behaecht / doen heb ick gheseyt: Siet ick come / int beghinsel des boecs is van my geschreuē dat ic Godt uwen wille doen soude. Bouen seggende: Dat ghy de slachofferanden ende sacrificien ende heel brantofferen ende sondofferē niet gewilt en hebt / ēn dat v ooc niet behaecht en hebben die na de wet geoffert wordē / doen heb ic geseyt: Siet ic come / om dat ick Godt uwē wille doen soude. Daer neemt hi d'eerste weeh om dat nauolgēde in te setten. In welcken wille wy geheylicht zyn door de offerande vā d'lichaem Jesu Christi eēs. Ēn voorwaer elck priester is teghenwoordich alle dage dienende / ēn de selue slachofferanden dicmael offerende / die nemmermeer de sonden en mogen afnemē / Maer dese een slachofferande offerende voor de sonden / sit inder eewicheyt aen de rechte handt Gods / voortaen verwachtende tot dat syn vianden gheselt sullen worden tot een schabelle

Leuit. 16. c. 14

Psal. 39. b. 7.

Psal. 109. a. 1. 1. Cor. 15. d. 25

sonder voeten: want door een offerande heeft hy inder eewicheyt volmaect de gehey
lichde. Ēn de heylige gheest betuyget ons ooc / want na dat hy geseyt heeft: Ēn dit is het testament dat ic tot henlieden betuygen sal na die dagē / seyt de Heere / Geuēde myn wet in haerlieder herten / ēn in hen ghedachten sal icse schryuen / ēn haerder sonden ēn ongerechticheden en sal ick nu niet meer gedencken. Ēn waer vergiffenisse is van dese / daer en is voorts gheen offerande meer voor de sonde. Daerom broeders hebbende betrouwen inden ingane der heyligen door bloet Christi door den nieuwen ēn leuenden wech / den welckē hy ons eerstmael voorgewandelt heeft door t voorhancsel dat is / syn vleesch / hebbende ooc den grooten priester ouer t'huys Gods / laet ons daer toegaen met een warachtich herte in de volheyt des geloofs / hebbende de hertē besprayt vā een quade conscientie / ēn de lichamē gewasschen met suyueren water / laet ons houden de onbewegelicke belydinge onser hopē (want hy is getrouwe diet beloeft heeft) ēn laet ōs malcanderen aenmercken tot verweckinge der liefden / ende der goeder wercken / niet verlatende onse vergaderinge / gelyc de sommige ghewoonlick zyn: maer troostende / ēn dat so veel te meer als ghy siet den dach aencomende. want als wy al willens sondigen / na dat wy ontfangē hebben de kennisse der waerheyt / so en wordt daer voor de sonden nu geen slachofferande meer achtergelaten / maer een veruaerlic verwachtē des oordeels / ende een crachtighe wreetheyt des viers / welc verslindē sal de viandē. So wie Moyses wet breeckt / die sterft sonder eenige ontfermynge door twee ofte dry getuygē / hoe veel te meer quader pynen meynt dy dat sulc lyden sal / die den sone Gods vertreden heeft / ēn het bloet des testaments voor onsuyuer gehouden / waer in dat hy geheylicht is / ende den geest der gracien verlmaetheyt aenghedaen heeft: want wy weten wie datter geseyt heeft: Geeft mi de wrake / ic salt vergelden. Ende wederom: want de Heere sal syn volc oordeelen. Het is grouwelic te vallen in de handen des leuende Gods.

Heb. 6. 2. 4.

Deut. 17. b. 6. 19. d. 15. Mat. 18. b. 16. Iohan. 8. c. 17 1. Cor. 13. a. 2

Deut. 32. c. 35 Rom. 12. d. 19

Maer weest gedachtich der voorleder dagen / in de welcke ghy verlicht zynde cenen grooten strydt des lydens hebt verdragen / eens deels als ghy door verslaethedē ēn tribulacien een beschouwsel zyt ghewordē / ēn eens deels als ghy medegesellen zyt geworden der gheenre die also wandelen. want ghy hebt ooc metten gevangenen medelyden gehadt / ēn de beroouinge van uwē goeden hebdy met blyschap ontfangen / wetende dat ghy noch een beter ende blyuēde goet hebt inden hemel. Daerom en wilt v betrouwen niet verliesen / die een groote vergheldinge heeft / want verduldicheyt is v van noode / op dat ghy dē wille Gods doēde moecht vercrygē de belofte. wāt noch een luttel / ēn een cleyn luttelkē / ēn die toecomēde is / sal comen / ēn hy en sal niet vertoeuen / maer

Abac. 2. a. 3. 1. Pet. 1. a. 6.

Rom.1.c.17. Galat.3.b.11. maer mijn rechtveerdige leeft wten geloue: maer ist dat hy hem selven ontrect/soo en sal hy mijnder sielen niet behagen. Maer wy en zijn geen kinderē des attreckens ter verdoemenissen/maer des gheloofs tot vercryghinghe der sielen.

Paulus die verheft hier hoogelick dat gelooue wt de wercken der vaderen, eñ hoe sy noch voor haerlieder arbeyt dē vollen loon niet en hebben ontfanghen.

Dat xj. Capittel.

A MAer het gheloue is een vastichevt der dingen die te hopē zijn/een seker bewys der dingen die niet gesien en worde. want hier door hebben de ouders getuygenis verCene.1.a.1. cregen. Door t'geloue verstaen wy/ dat de tijdē deser werelt bequamelic geschict zijn door d'woort Gods/ op dat wt de onsienelicke dingen gemaect souden worden de sieneliche. Gene.4.a.4. Door t'gelooue heeft Abel Gode eē meerder slachofferande gheoffert dan Cain/ Mat.23.d.35. door de welcke hy eē getuygenis verkregen heeft/dat hi rechtveerdich was/ als Godt getuygenis geuende was van synen giften/eñ daer door spreeckt hy noch al is hy doot.

Gene.5.c.24. Ecclc.44.c.16 49.d.16. Door t'gelooue is Enoch wechgheuoert dat hy de doot niet sien en soude/ende hy en worde niet geuondē: want Godt heeft hem wechgheuoert: want voor de verhoeringhe heeft hy getuygenis gehadt/ dat hy Godt behaecht hadde. Maer sonder gelooue ist onmogelick Gode te behagen/ want so wie tot Gode coemt/die moet gelouen/ dat hi is/eñ eñ dat hy den genen die hem soecken een vergelder is. Gene.6.c.13. 8.c.21. Door t'gelooue heeft Noe na dat Ecclc.44.c.17 hy een antwoorde ontfangen hadde van de dingē die noch niet gesiē en wordē/vreesende/ een archc bereyt ter salicheyt van synen huyse/door de welcke hy de werelt verdoēt heeft/ eñ is een erfgenaem gesteit der rechtveerdicheyt die wtē gelooue is. Gene.12.a.4. 13.a.1. Door t'gelooue heeft hi die Abraham genoemt wordt/ onderdanich gheweest/om wt te gane ter plaetsen die hy ontfangen soude tot een erfenisse/eñ hy is wtgegaen/niet wetēde waer henen dat hy ghinck. Door t'gelooue heeft hy gewoont int lant der beloften/ als in een vreemt lant/ woonēde in hutten met Jsaac eñ Jacob medeerfgenamē der selver beloften/ wāt hy verwachtede een stadt die fondamentē hadde/ der welcker constich maekere ende schepper Godt is. Gene.17.c.19 18.b.10.11. 21.a.1. Door t'gelooue heeft de onvruchtbaer Sara cracht ontfangē int ontfangē des sacts/ooc over den tijt des ouderdoms/want sy geloofde dat hy getrouwe was diet beloeft hadde. Daerō zijnder oock geboren van eenē man(eñ dien verstorven)als sterrē des hemels in menichte/eñ gelijc dat sant d'welc aen dē cant der zee is ontellic. Na t'gelooue zijn alle dese gestorvē/ niet ontfanghen hebbende de beloften/ maer van verre die aensiende eñ groetēde/ eñ beliddende dat sy pelgrims eñ vremdelingen zijn op de aerde. Wāt die dese dingen seggē/ die bewysen dat sy haerlieder lant soecken. Eñ waert dat sy eenmer des lants ghedachtich hadden geweest/daer sy wtgegaen warē/ so hadden sy voorwaer tijt om weder te keerē/ maer nu begeeren sy een beter lant/dat is een hemelsch lant. Daerom en schaemt hem Godt niet/haerlieder Godt genoemt te worden/want hy heeft henliedē een stadt bereyt.

Gene.22.a.2. b.9. Ecclc.44.d.21 Gene.21.b.12 Rom.9.b. Door t'gelooue heeft Abraham Jsaac geoffert doen hy gheproeft wordē/ eñ hy offerde synen eenigen geboren sone/ die de beloften ontfangen hadde (totten welckē geseyt is) Jn Jsaac sal v dat saet ghenoemt worden/ voorwaer houdende/ dat Godt machtich was ooc van de dooden te verweckē: waerom hy dien tot een gelyckenisse heeft wederom ontfangen. Gene.27.d.27. f.36. Door t'gelooue heeft Jsaac Jacob eñ Esau gebenedyt van toecomende dingen. Gene.41.c.51. Door t'geloue heeft Jacob sterfdē de een yegelic van Josephs kinderen besonder gebenedyt/eñ heeft aengebedē dat wierste van synder roedē. Gene.48.d.20. Door t'gelooue heeft Joseph sternēde vermaen gedaē van dat reysen der kinderē van Jsrael/eñ heeft geboden van synen ghebeenten. Exod.1.a.16. Door t'gelooue Moyses geborē zijnde/ is geborgē geweest drij maenden van synē ouders/om dat sy gesien hadden dattet een fray kindeke was eñ sy en hebbē des conincs gebot niet ontsien. Exod.2.c.14. Door t'gheloouc heeft Moyses/ doen hy groot geworde was/geloochent dat hy Pharaos dochters sone was/ meer verkiesende gepijnicht te worden met Gods volck/ dan der tijtelijker sonden ghenoechte te hebben/ achtende het verwijt Christi meerder rijcdommen te wesen/ dan den schat vā Egypten: want hy sach op de vergeldinge. Door t'gelooue heeft hy Egyptē gelaten/ niet ontsiende de hoochmoedicheyt des conincs/wāt den onsienlichē heeft hy als siende verdragē. Exod.12.b.21. Door t'gelooue heeft hy Paeschen ende stellic gehouden/eñ de bloetstortinge/ op dat de ghene die d'eerste geborene verdorf/ henlieden niet raken en soude. Exod.14.c.21. Door t'gheloouc zijn sy door de roode zee gegaē/ als door dat drooge lant/d'welck als de Egyptenarē onderfocht haddē/ werdē sy verslondē. Josue.6.d.20. Door t'gelooue zijn de mueren van Jericho neder gevallen door den omgane van seuē dagen. Josue.2.d.15. d.21. Door t'gelooue en is Raab de ghemeyn weerdinne niet verloren gegaen metten onloonigen/ontfangēde de bespieders met vreden. Josue.2.a.6. Eñ wat sal ic noch seggen: want den tijt sal my ontbrekē/ vertellende van Gedeon/Barac/Samson Jephte Dauid/ Samuel/eñ van de Prophetē/ die door t'gelooue conincrycken verwonnē hebben/ gewracht hebben de rechtveerdicheyt/ verkregen hebben de beloftē/ gesloten de muylen der leeuwen/ wtgebluscht de cracht des viers/ die ontvloden zijn dat scherpste des swoerts/ crachtich zijn gheworden van crancheyt sterc geworden inden strijdt/ gekeert hebben die heyrlegers der vremden: de vrouwē hebben hare dooden ontfangen van de verrijsenisse/ maer de andere zijn wtgerect geweest/ niet ontfanghende eenighe verlossinghe/ op dat sy een beter verrijsenisse vinden souden.

Maer de andere hebben bespottingen eñ slagen geproeft/ daer toe oock banden ende kerc-

kercken/ ſy zyn geſteent geweeſt/van een
gehouwen geweeſt/getenteert geweeſt/ eñ
doozt verſlaen des ſweerts geſtozué/ſy heb-
ben ommegegaen in ſchaeps pelſen/ in gey-
ten velle gebreck lydēde/benaut/geppnicht/
der welcker de wereit niet weerdich en
was/in woeſte plaetſen dolende/op bergen/
ende in ſpelunicken/eñ in de holen der aerdē.
Ende alle deſe dooz t'getuygenis des ge-
loofs ghepzoeft zynde en hebben de belofte
niet ontfangen/ midts dien dat Godt wat
beters dooz ons doozſiēde was/ dat ſy ſon-
der ons niet en ſouden volmaect wozden.

Paulus vermaent dat ſy haerlieder tribulacien met patiencien verdragen door d'exempel Chriſti, toogēde hoe ſwaren ordeel henlieden ouercomen ſal, zijn ſy niet onderdanich Chriſto.

Dat xij. Capittel.

A DAerom wy oock hebbende ontrent ons/
ſo grooté wolcke der getuygen/afleggē-
de alle laſt/ ende de ſonde ons om ſtaende/
laet ons dooz verduldicheyt loopen tot den
ſtryt die ons voorgeſtelt is/ aenſiende op
den principalen wercker eñ voleynder des
gheloofs Jeſum/ de welcke hebbende vooz
hem geſtelt de blyſchap/heeft het cruys ver-
dzagen/ verſmadende die beſchaemtheyt/eñ
ſit ter rechter hant Gods.

✠ want gedenct ſyns die ſulcs wederſeg
gen tegen hem ſelue van de ſondaers ver-
dzaghen heeft/op dat ghy niet vermoeyt en
wozdt met uwen ghemoede verſlauwende/
B wāt ghi en hebt noch tortē bloede niet we-
derſtaen/tegen de ſonde ſtrydende/ eñ ghy
hebt vergeten de vertrooſtinge die tot v lie
den als tot kinderen ſpreect/ſeggende: Myn
ſone en wilt niet verachtē de caſtydinge des
Heeren noch en latet v niet verdzieten als
ghy van hem geſtraft wozdt/ want wien
de Heere lief heeft/die caſtyt hi/eñ hy geeſſelt
elck kindt dat hy ontfangt. In de caſtyngē
volherdet/ als den kinderē ſo biedt Godt ſy
ſeluen v liedē/want wat kint iſſer dat de va-
der niet en caſtyt? Iſt dat ghy buyten dē
caſtydinghe zyt/ der welcker ſy alle deelach-
tich zyn gewordē/ ſo zydy dan baſtaerden eñ
C geen wettige kinderen. Voorts ſo hebben
wy voorwaer vaders ons vleeſchs tot on-
derwyſers gehadt/eñ wy onſagen die/en ſul
len wy niet veel te meer onderdanich zyn
den vader der gheeſten ende leuen? *

Ende die leerden ons voorwaer op eenen
tyt van luttel daghen na haren wille/ maer
deſe tot dat gene dat ozbaerlic is om te ont-
fangen ſyn heylichmakinge. Maer alle ca-
ſtydinge in de tegenwoozdicheyt en ſchynt
niet ghenoechelick te weſen/ maer droeuich/
maer namaels ſal ſy een ſeer gheruſte vrucht
der rechtveerdicheyt weder geuē den genen
D die dooz haer geoeffent zyn. Daerom recht
op de lappe handen/ende lamme knien/ eñ
maect rechte ganghen met uwen voeten/op
datter yemant cruepel gaende niet en dwale/
maer laet hem meer genesen wordē. Volcht
den vzede met allen menſchen eñ heylicheyt/
waer ſonder datter niemant Godt ſien en
ſal: toeſiēde datter niemāt der gratiē Gods
en ontbreke/op datter gheen wortel der bit-
terheyt opwaerts ſpruytende belet en doe/
ende datter vele dooz die beſmet wozden.

Datter niemant een hoereerder en zy oft E
ongheeſtelick gelyc Eſau/ die om een ſpyſe/ Gene.25.d.34
ſyn recht der eerſter geboortē vercocht heeft:
want ghy ſult weten/hoe dat hy namaels Gen.27.f.38
begeerēde de benedictie te beeruen/verwoz-
pen is geweeſt: want hy en vant geen plaet-
ſe der penitencien/ hoe wel dat hy die met
traenen verſocht hadde. Want ghy en zyt Exo.19.c.12.
niet gegaen totten rakelicken berch/ eñ tot- d.21.
ten viere daermen aencomē mach/ eñ totten
ſtormendē wint/ende duyſterheyt/ ende on-
weder/ ende t'gheluyt der baſoenen/ eñ de
ſtemme der woozden/de welcke de gene die-
ſe gehoozt hebben/weygerden henlieden/dat
henlieden d'woozt niet en ſoude gedaē woz-
den (want ſy en verdzoegē niet t'gene dat- F
ter geſeyt wozde/Ende waert dat een beeſt
den berch raecte/ die ſoude geſteent wozden
Eñ alſo veruaerlic waert datter geſchiet woz
de/Moyſes heeft geſeyt: Ick ben verſchzict
geworden/eñ heel beuende) Maer ghy zyt
gegaen totten berch Sion/ ende de ſtadt des
leuende Godts tot de hemelſche Jeruſalem/
eñ totter menichten van veel duyſent Engē
len/ eñ tot de kercke der eerſtelingē die be-
ſchzeuen zyn in de hemelen/eñ tot Godt den
rechter van al/eñ tot de geeſtē der volmaec-
ter rechtveerdiger/ eñ tot des nieuwen te-
ſtamēts middelaer Jeſum/eñ tot de beſpray-
inge des bloets/ beter ſprekende dan Abels
bloet. Siet toe dat ghy den genen die ſpreect
niet en veronweerdicht. want iſt ſake dat
ſy niet ontvlodē en zyn/die hem veronweer
dicht hebben die op der aerden ſprack/veel te
min wy die verachten den ghenen die ons G
van de hemelē toeſpreect/ wiēs ſtēme doen
de aerde verueerde/maer nu beloeft hi/ſeggē-
de: Noch eens eñ ic ſal verueerē niet alleē de Agg.2.b.3.
aerde/maer ooc dē hemel. Maer dat hi ſey-
de noch eēs/ſo verclaert hy de veranderinge
der wādelbaer dingen als die gemaect zyn/
op dat die blyuē mogē die onwādelbaer zyn.

✠ Dierom het onberuerlick ryck ontfan-
gende/hebben wy de gratie/ dooz de welcke
wy Gode begaghende dienen ſouden/ met
vreeſe endē eerweerdicheyt. want vooz-
waer ons Godt is een verterende vier. Deut.4. d.24

Paulus doet hier int ſlot een vermaen tot veelderhande deuchden, ende bidt om haerlieder gebet, eñ beloeft oock voor henlieden te bidden.

Dat xiij. Capittel.

DE liefde der broederlicheyt blyue in v lie A
den/ ende de herbergſaemheyt en wilt Ro.12.c.10.
niet vergeten/ want hier dooz hebbē de ſom c.13.
mige behaecht/de Ynghelen ter herberghen 1.Pet.4.c.9.
ontfangen hebbende. Weeſt ghedachtich Gene.18.a.3.
der geuangenen als mede gheuangen/ende 19.a.1.
der geenre die arbeyden/ als die ſelue oock
mede int lichaem woont. Den houwelick
is eerlick by yeghelicken/ende dat bedde is
onbeſmet/ want de hoereerders ende ouer-
ſpeelders ſal Godt oordeelen. Laet de ma-
nieren zyn ſonder giericheyt/ te vreden we-
ſende met de teghenwoordighe dinghen. Ioſu.1.a.5.
want hy heeft geſeyt: Ic en ſal v niet afgaen Pſal.117.c.12.
117.a.6.

Op ty noch

noch verlatē/ alſo dat wy getrouwelic ſeg-
gen mogen: De Heere is myn helper/ ick en
ſal niet vreeſen wat my de menſch doet.
B weeſt gedachtich uwer overſten die v lie- 7
dē gepreect hebbē d'woort Gods/ der welc-
ker leuens wtgang ghy aenmerckende vol-
get t'geloone/ Jeſus Chriſtus is ghiſteren
en heden/ de ſelue is ooc inder eewicheyt. *
Met verſcheyden en vremde leeringen en
laet v niet verleydē/ want t'is d'alder beſte
door de gracie t'herte te veſtigen/ niet met de
ſpyſen die niet gebaet en hebbē den genē die
daer in ghewandelt hebben. wy hebben
eenē outaer waer af ſy geē macht en hebben
te etē die dē tabernakel dienē/ wāt welcker
dieren bloet voor de ſonde gedragen wordt
in d'alder heylichſte plaetſe/ door dē overſtē
prieſter/ deſer lichamen worden verbrandt
buyten de legheren. Daerom heeft Jeſus
dock/ om dat hy door ſyn bloet het volck hey-
ligen ſoude/ buytē de poorte geleden. Daer
om laet ons tot hem wtgaen buyten de lege
Mich.2.c.10. een/ ſyn verwyt draegēde/ wāt wy en heb-
ben hier geen blyuende ſtadt/ maer wy ſoe-
ken een toecomēde. Hierom laet ons door
C hem de offerāde des loofs altyt Gode offerē/
dat is de vrucht der lippen die synē naem be
lydēde zyn/ Maer der weldadicheyt/ en der
mededeelingē en wilt niet vergeten: wāt door
ſulcke offeranden wordt Godt vernoecht.
✠ weeſt onderdanich uwen overſten/ en 17
zyt henlieden onderworpen/ want ſy waken
geſtadelic/ als die redene voor v zielen ſullen
geuē/ op dat ſy dat met blyſchap doē mogen
en niet ſuchtende/ want dat en is v liedē niet
profytelic. Bidt voor ons/ want wy betrou 18
wen dat wy een goede conſciencie hebben/
willende in alles wel leuen/ Maer te meer 19
begeer ick dat ghy dit doen wilt/ om dat ic te
haeſtelicker mach v liedē wederom gegeuen
worden/ maer Godt des vredes die wt de 20
doodē gebracht heeft den grootē herder der
D ſchapen int bloedt des eewichs teſtaments/
onſen Heere Jeſum Chriſtum/ die make v 21
bequaem in alle goet/ op dat ghy ſynē wille
doen moecht/ doende in v lieden dat behage
voor hem door Jeſum Chriſtum/ den welc-
ken is glorie tot de eewicheyt der eewiche-
den. Amen. *
En ick bidde v broeders dat ghy verdra- 22
get d'woort des vertrooſtens/ want ick hebt
v met cleer corte woorden geſchreuen. weet 23
dat onſe broeder Timotheus vry gelaten is/
metten welckē (iſt dat hy haeſtelickē coemt)
ſal ick v lieden ſien. Groet alle uwe over- 24
ſte/ ende alle de heylighen. De broeders van
Italien groeten v lieden/ De gracie zy met 25
v allen. Amen.

Hier voleyndt de Epiſtel van Sinte
Pauwels totten Hebreen.

De Epiſtel van Sint Iacob.

Iacob die leert het profijt der beproevingen, en van wien wijſheyt te begheeren is, ende noch ander goede leeringhen.

Dat eerſte Capittel.

1 IAcobus een dienaer Gods ende A
ons Heeren Jeſu Chriſti / den
2 twaelf gheſlachten die in de ver-
ſtroocytheyt zyn ſalicheyt. Myn
broeders achtet te weſen alle bly
ſchap als ghy ſult genallen zyn in verſcheyden 3 Rom.5.d.3.
beproevingen/ wetende dat de proevinge
4 vvs gheloofs verduldicheyt werct. En de
verduldicheyt hebbe een volmaect werc/ op
dat ghy moecht weſen volmaect en ghehee-
5 nergens in ghebreckende. Maer iſt dat ye-
mant van v lieden wyſheyt behoeft/ die be-
geere die van Gode/ die allen menſchē geeft
overvloedelick/ en niet en verwyt/ en die ſal
6 hem gegeuen worden. Maer hy bidde in Matt.21.d.
geloove/ niet twyfelende/ want die twyfelt/ Marc.11.c.24
die is gelyc de bare van der zee / die vanden Luc.11.b.9.
7 wint geroert wordt en ommegedreuē/ daer
om de menſch en late hem niet dunckē dat hi
8 yet ontfangen ſal vandē Heere. Een man B
dobbel van gemoede is onghеſtadich in alle
9 ſyn wegen: Maer een ootmoedich broeder
10 die gloriere in ſyn verheffinge/ en de ryc- Iob.14.b.2.
cke in ſyn vernederinghe/ want gheluck een 15.c.32.d.vers.
11 bloeme des hoys ſal hy vergaen/ want de Eccle.14.c.11
ſonne is opgeſtaē met hitte/ en die heeft het Iac.1.d.4.
hoy verdoorret/ en ſyn bloeme is afgevallē en 1.Petr.1.c.24
de ſchoonheyt haerder gedaenten is vergaē/
alſo ſal der rycke ooc verdwynen in ſyn we-
12 gē. Salich is de man die de beproevinge ver- Iohan.5.c.9
draecht/ want als hy ſal gheproeft zyn/ ſo ſal
hy ontfangē de croone des leuens/ die Godt
beloeft heeft den genen die hem lief hebben.
13 Niemāt en ſegge als hy getenteert wordt/
dat hy van Gode ghetenteert wordt: want
Godt en is geen tenteerder tot quaet/ en hy
14 ende tenteert niemant. Maer een yegelic
wordt getenteert van ſyn begeerlicheyt af-
15 getrocken ende aengelockt. Daer na als de
begheerlicheyt ontfanghen heeft/ ſo baert ſy
de ſonde / ende de ſonde als ſy volbracht is/
16 brengt voorts de doot. Daerom en wilt
niet dolen/ myn alderlieffſte broeders.
17 ✠ Alle beſte gaue ende alle volmaecte gif- C
te is van bouen nederdalende vandē vader
der lichten/ by den welcken geen veranderin
ge en is/ oft overlommeringe der verkeerin
18 gen. Wy willichlick heeft hy ons voorts-
bracht door d'woordt der waerheyt/ om dat
wy zyn ſouden eenighe eerſtelingen ſyns
19 ſchepſels. Ghy weet myn alderlieffſte broe Prou.10.d.19
ders. Maer alle menſch zy raſch om te hoo-
ren/ maer traech om te ſpreken/ en traech tot
20 gramſchap: want de gramſchap eens mans
en werct de rechtveerdicheyt Gods niet.
21 Daerom wech worpende alle onſuyer-
heyt ende overvloedicheyt der quaetheyt in
ſaechtmoedicheyt ontfangt dat ingheplant
woort

woort d'welck v siele mach salich maken. *

D + Maer weest doenders des woorts eñ niet alleen hoorders v selven bedrieghende/ Mat.7.b.21. c.22. Rom.2.b13. wāt isser yemant een hoorder des woorts ende geen doender/ dese sal gelicken worden den man die het aēsicht synder geboortē aēsiet in eenē spiegel/ want hy heeft sy selven aensien eñ is wech gegaen eñ terstont heeft hy vergeten hoedanich dat hy geweest heeft.

Maer so wie aenmerct in de wet der volmaecter vryheyt ende daer in blyft/ niet geworden zynde een vergetelic hoorder/ maer een doender des wercs/ dese sal salich wesen in syn werck. Maer ist dat yemant meynt dat hy Godtdienstich is/ niet bedwinghende syn tonghe/ maer verleydende syn herte/ desen Godtsdienst is ydel. Den suyueren Godtsdienst by Godt ende den vader is dese: Te besoecken de weesen ende weduwen in haerlieder tribulacien ende henselven onbesmet te houden van deser werelt. *

Van te schouwen wtneminge der personen, hoe sy de weteken der barmhertigheden na volgen sullen, toogende dat t'gheloove sonder wercken doot is.

Dat ij. Capittel.

A MYn broeders/ en wilt het geloove van de glorie ons Heeren Jesu Christi niet hebben int wtnemen der persoonen/ wāt ist dat in v vergaderinge coemt een mā hebbende eenen gulden ringh/ in een wit blinckende cleedt/ ende datter ooc incoemt een arm mensch met een snoode habyt/ eñ dat ghy aenmerct op dien die gheclect is met dat seer eerlick cleedt/ eñ segget tot hem: Sit ghy hier wel/ maer segt totten armen: Staet ghy daer/ oft sit onder dat banckken myn der voeten/ en oordeelt ghiliedē dan niet by v selvē/ eñ zyt geworden rechters der ongerechtiger ghedachten? Hoort myn alderliefste broeders. En heeft Godt de arme menschen niet verkoren in dese werelt/ ryck int geloove/ eñ erfgenamen des ryes/ d'welck Godt beloeft heeft den genen die hem lief hebben? Maer ghy lieden hebt den armen mensch onteert. En verdrucken v de ryche luyden niet door machticheyt: en trecken sy v niet tot de vierscharen? En blasphemeren sy niet den goeden naem die over v lieden aengeroepē is?

Ist ooc dat ghy de conmelicke wet volbrengt na de schriftueren: Ghy sult uwē naesten lief hebben als v selven/ soo doedy wel/ maer ist dat ghy de persoonē wtneemt/ so doedy sonde/ wordende gestraft van de wet als overtreders. Maer so wie alle de wet onderhout/ eñ misdoet int eene/ die is schuldich geworde vā alle/ wāt die geseyt heeft: Ghi en sult geē overspel doē/ die heeft ooc geseyt: Ghy en sult niet dootslaē. Eñ ist dat ghi geē overspel en doet/ maer dootslaet/ so zydy geworde te overtreder der wet. Also spreect/ eñ also doet als die beginnē geoordeelt te worde door de wet der vryheyt. want recht oordeel sonder barmhertigheyt sal hē geschieden die geē barmhertigheyt gedaē en heeft. Maer de barmhertigheyt gaet te boue het oordeel. *

+ wat salt baté myn broeders ist dat yemant seyt dat hy t'geloove heeft eñ de wercken niet en heeft? Mach dat geloove hem salich maken? Eñ ist dat een broeder oft suster naect zyn/ ende gebrect lyde van dagelicschen nootdruft/ ende datter yemant van v lieden tot hen segghe: Gaet in vreden/ wordt warm/ ende werdt versaedt/ maer dat ghy hem niet en geeft dat den lichame nootelick is/ wat salt helpen? Also ooc het gheloone/ ist dat gheen wercken en heeft/ soo ist doodt in sy selven. * 1.Ioh.3.c.18

Maer yemant seyt: Ghy hebbet geloove/ ende ic heb de wercken: thoont my v geloove sonder wercken/ eñ ic sal v wt de wercken myn geloove thoonen. Ghy geloofst dater een Godt is/ Ghy doet wel: de duyuelen gheloouent ooc/ ende sy verschricken hen. D

Maer wilt ghy ydel mensch weten dat het geloone sonder werc ydel is? Abraham ons vader en is hy wt de wercken niet gherechtveerdicht/ offerende Isaac synen sone op den outaer? Siedy wel dat het geloove mede wracht met synen wercken/ ende dat wt den wercken het geloove volmaect is geworest? Ende de schriftuere is volbracht/ segghende: Abraham heeft Gode gheloofd/ eñ t'is hem ghereckent ter rechtveerdicheyt/ ende hy is Gods vrient ghenoemt geworest. Gen.22.b.9. Rom.4.a.1. Gen.15.b.6. Gal.3.a.6.

Siet ghy wel dat een mensch wt de wercken gerechtveerdicht wordt/ ende niet wten gheloove alleen? Deselghelycs ooc Rahab de ghemeyn weerdinne/ en is sy niet wt de wercken gerechtveerdicht/ ontfanghende de boden/ ende die door eenen anderen wech wtleydende? want ghelyc een lichaem sonder gheest doot is/ also is het geloove sonder wercken ooc doodt. Ios.2.a.1. 4.a.6.d.15. Heb.11.f.31.

Hier wordt verhaelt t'quaet van een quade tonge, ende hoe lastich dat is die te regeren, eñ hy stelt verschil tusschen aertsche ende hemelsche wijsheyt.

Dat iij. Cppittel.

E Wilt niet veel meesters worden myn broeders/ wetēde dat ghy meerder oordeel A
crycht/ want wy misdoen alle in veel dingen. Ist dat yemant metten woorde niet en misdoet/ dits eē volmaect man: hy mach ooc met eenen toom t'geheel lichaem ombeyden. Mat.23.a.8.

Maer ist dat wy den peerden de toomen inden muyl steken/ om die ons te gewilligē/ so wenden wy ooc al rontom haerlieder lichamen. Eñ siet de schepen/ hoe wel dat sy groot zyn/ ende van stercken winde gedreuen worden/ nochtans wordē sy om gheuoert met een cleyn roer/ waer dat het gewelt des regeerders wilt. Also is de tonge ooc een cleyn ledt/ ende het beroemt groote dinghen. Siet hoe grooten bosch dat een cleyn vier ontsteeckt/ Ende de tonghe is een vier/ een werelt der boosheyt. De tonghe wordt gestelt in onse ledē/ de welcke besmet het geheel lichaem/ ende sy ontsteect dat rat van onser gheboorten/ ontsteken zynde van de helle/ want alle natuere van beesten eñ voghelen/ ende serpenten/ ende der ander dieren worden gheteemt/ ende zyn gheteemt gheweest van de menschelicke natuere/ B

maer de tonghe en mach gheen mensch temmen, T'is een ongherustich quaet/ vol

aertſelics ſenſuns/ Door haer ghebreckelyckheden wy Godt eñ dē vader/ eñ met haer vermalendyden wy de menſchen die na Gods ghelyckeniſſe gemaect zyn/ wt den ſelven mont comt voorts de gebenedydinge ende vermalendydinge. Myn broeders deſe dingen en moetē alſo niet geſchiedē. Vloeyt een fonteyne wt eenen gate/ ſuet ende bitter water? Myn broeders mach eenen vygeboom wyndruyuen voorts brengē/ oft eenē wynſtruyck vyghen? Alſo en mach oock geen ghelouten water ſuet water maken. Wie iſſer wys/ende gheleert onder v lieden? die toone wt ſyn goede wandelinge ſyn werck in de ſachtmoedicheyt der wysheyt.

Maer iſt dat ghy bitteren nydt hebt/eñ datter ſtryden zyn in v herten/ ſoo en wilt niet glorieren/ eñ loghenachtich zyn teghen de waerheyt/ want dit en is geen wysheyt van bouen nederdalende/maer aertſche/ſinlicke ende duyuelſche/ want daer nydt eñ ſtrydt is/ daer is ongheſtadicheyt/ ende alle quaet werck/ Maer de wysheyt die van bouen is/ die is ten eerſten eerbaer/ daer nae vreedſaem/zedich/ beradelick/een genocien hebbende merten goedē/ vol bermherticheden ende goede vruchten/ niet oordeelende/ ſonder gheueynſtheyt/ ende de vrucht der rechtveerdicheyt wordt in vrede gheſaeyt/ den ghenen die vrede maken.

Hoe dattmen de quade begheerten met en moet ghenoech doen, maer men moet den vyandt wederſtaen, ende Gode naken, ende liefde nae volghen.

Dat iiij. Capittel.

Waer af zynder ſtryden ende kyuagien onder v liedē? En is dat niet hier af/ wt uwe wellusten die in v leden ſtryden? Ghy begheert/eñ en hebbes niet: ghy ſlaet doodt/ eñ benydt/ eñ ghy en moget niet vercrijgen: ghy kyft eñ ſtrydt/ eñ en hebbet niet/ daerom want ghy niet en biddet. Ghy bidt/eñ en ontfanghet niet/om dat ghy qualic bidt/ te weten/om dat ghyt in uwe wellustē verdoen ſoudet. Ghy overſpeelders en weet ghy niet/ dat de vrientſchap deſer werelt Gods vyandtſchap is? Daerom ſoo wie deſer werelt vrient wilt zyn/die wordt Godts vyant gemaect. Meyndy dat de ſchrifture ydelic ſeyt: Tot nydicheyt begeert de gheeſt die in v lieden is? Maer hy gheft meerder gracie/Daerom ſeyt ſy: Godt wederſtaet dē hooverdigē/ eñ geeft gracie dē ootmoedigē.

Daerom weeſt Gode onderdanich/ maer wederſtaet den duyuel/ eñ hy ſal van v vliedē/ Genaket Gode/ eñ hy ſal v genakē. Suyuert de handen o ghy ſondaers/ ende maect puer de herten ghy die dobbel vā gemoede zyt. Weeſt allendich eñ maect rouwe/ende weent/ laet v lachen in een droeſſenisſe verkeert worden/ ende v blyſchap in trueringe/ Verootmoedicht v voor d'aenſchyn des Heeren/ende hy ſal v verheffen.*

Eñ wilt malcanderen niet laſteren achter rugghe myn broeders. Die ſynen broeder achter rugghe laſtert oft ſynen broeder oordeelt/die laſtert de wet/ende oordeelt de wet. Iſt dat ghy de wet oordeelt/ ſo en zydy gheen doender der wet/ maer een rechter/ want daer is een wetgheuer ende rechter/ die verdoemen mach eñ verloſſen. Maer wie zyt ghy die uwen naeſten oordeelt?

Siet ghy die nu ſegt: Heden oft morghen ſullen wy gaen in die ſtadt/eñ wy ſullen daer ymmer een iaer blyuen/ende wy ſullen comenſchap doen/ eñ winninge doen (die niet en weet wat morgen weſen ſal) want wat is v lieder leuen? Het is eenen domp die een luttel tyts geſien wordt/ende daer nae ſal hy verdwynen/ voor het gene dat ghy ſeggen ſoudt: Iſt dat de Heere wilt/ eñ iſt dat wy leuen/ ſoo ſullen wy dit oft dat doen/ Maer nu verheft ghy v in uwe hooverdyen. Alle ſulck verheughen is arch/ Daerom den genen die het goet doen can/ ende niet en doet/dien iſt ſonde. *

Hy dreycht de rijcke die de armen verdrucken, ende hy vermaent de arme tot lanemoedicheyt, van dat heylich olyſſe, van de hechte, ende hoe crachtich dat het ghebedt is.

Dat v. Capittel.

Wel aen nu ghy rijcke/ weent huylende in uwe allendicheden/ die v toecomen ſullen/ v rijckdommen zyn verrot/ende v cleederen zyn vā de motten geten. U gout eñ ſiluer is verroeſt geworden/eñ harē roeſt ſal v liedē tot een getuygenis weſen/ eñ eſal v vleeſch eten als een vier. Ghy hebt voor v liedē de gramſchap tot eenē ſchat vergadert tegen de weerſte dagen. Siet den loon der werckluyden die v lantſchappē gemaeyt hebben/die van v lieden bedriegelic onthouden is/dien roept/eñ dē roep vā dien is gecomē in de ooren des Heeren der heyrſcharen.

Ghy hebt ghebaſt op de aerde/ eñ in uwe overdadicheden hebdy v herten opgenoedt tegen den dach der doodingen. Ghy hebt aengebracht eñ gedoot den rechtveerdigen/ ende hy en heeft v lieden niet wederſtaen.

Daerom broeders weeſt verduldich tot de toecomſte des Heerē. Siet de ackerman verwacht de coſtelicke vrucht der aerden/ verduldelick lydende/ tot dat hy ontfanghe den vroegen eñ ſpaden reghen. weeſt ghy ock verduldich/eñ verſterct v herten/ want de toecomſte des Heerē ſal naken. Broeders en wilt niet verſuchten tegen malcanderen/op dat ghy niet gheoordeelt en worde. Siet de rechter ſtaet voor de doze. Broeders neemt tot een exempel des arbeyts eñ verduldicheyts de propheten die geſproken hebben inden naem ons Heeren. *

Siet wy achtenſe ſalich die verdragē hebben. De verduldicheyt van Job hebdy ghehoort/eñ des Heerē eynde hebdy geſien/wāt de Heere is bermhertich eñ genade doende/

Maer voor al/ myn broeders en wilt niet ſweeren/noch byden hemel/ noch by de aerde/noch gheenen anderen eedt/ maer laet v woort weſen iae dat iae is/ eñ neen dat neen is/ op dat ghy onder d'oordeel niet en valt.

Iſſer yemandt van v lieden bedroeft? die bidde. Iſſer yemandt wel gemoet? die ſinge.

Iſſer yemandt onder v lieden ſiec? die hale de prieſters der kerckē/ eñ laet die over hem bidden/ſaluende hem met olien inden name des

des Heeren/ ende t'ghebedt des gheloofs
sal den siecken gheneſen / ende de Heere sal
hem verlichten ende ist dat hy in ſonden is/
die ſullen hem verghenen worden.

D ✠ Daerom biecht malcanderē v ſonden/
eñ bidt voor malcanderen / dat ghy moecht
ſalich worden : want ſeer veel vermach het
ghestadich gebedt vanden rechtveerdigen.

1.Reg.17.a.b Elias was een lydelick menſch onſer ge-
lijck/eñ door een ghebedt heeft hy gebeden
dat op de aerde niet reghenen en ſoude / eñ
Luc.4.d. t'en heeft niet ghereghent binnen dry iaren
eñ ſes maenden. Ende hy heeft wederom
gebedē / eñ den hemel heeft regen gegeuen/
ende de aerde heeft haer vrucht ghegheuen.

Myn broeders ist dat yemandt van v lie-
den doelt van de waerheyt / eñ dat hem ye-
mandt bekeert/ die moet weten/dat ſo wie
den ſondaer doet bekeeren van de dolinghe
ſyns weechs/die ſal syn ſiele verloſſen vā de
doot/eñ hy bedect de menichte der ſonden. *

Hier voleyndt de Epistel van
Sint Jacob.

De eerſte Epiſtel
van Sinte Peeter.

S. Peeter danckt Gods vanden roep der Heydenen tot dat ge-
looue,het welck door veel tribulacien vervreghen wordt, ver-
manende de Heydenen tot een ſuyuer leuen.

Dat eerſte Capittel.

A PEeter een Apoſtel Jeſu Chriſti/
den verkorenen vremdelinghen
der verſtroytheyt van Ponten/
Galacien/ Cappadocien/ Aſien/
eñ Bithynien/ na de voorwe-
tentheyt Gods des vaders / tot heylichma-
kinghe des gheests / ter gehoorſaemheyt eñ
beſpraeyinge des bloets Jeſu Chriſti: Gra-
cie eñ vrede worde v lieden vermenichvul-
2.Cor.1.a.1. dicht/ Ghebenedyt zy Godt eñ de vader
Ephe.1.a.3. ons Heeren Jeſu Chriſti / die na syn groote
bermhertigheyt ons wederom gebaert heeft
tot een leuende hope/door de verryseniſſe
Jeſu Chriſti wt den dooden/ tot een on-
bederflicke ende onbeſmette ende onver-
ganckelicke erfeniſſe/die daer is bewaert in
de hemelen om v lieden/ die door de cracht
Gods bewaert worde / door t'gheloove ter
B ſalicheyt/ bereydt om geopēbaert te worden
inden wterſten tydt/ In de welcke ghy v
verheugē ſult/ al ist dat ghy nu eē luttel tyts
moet bedroeft zyn in verſcheydē tentacien/
op dat de proeuingē ws geloofs veel co-
ſtelicker dan gout (dat door vier gheproeft
worde) gevonden worde ten loue/ eñ glorie/
eñ eere in de opēbaringe Jeſu Chriſti/ den
welcken ghy lief hebt/ hoe wel ghy hem niet
geſien en hebt / inden welcken ghy nu ook
hem niet ſiende gelooft eñ gelouende ver-
heucht v met een onſprekelicke eñ geglorifi-
ceerde blyschap/ medebringēde het eynde
ws geloofs /te weten de ſalicheyt der ſielen/
vā welcker ſalicheyt die propheten onder-
vraecht eñ onderſocht hebbē / die vā de gra-
cie v lieden toecomende geprophecteert heb-
ben/ onderſoeckēde in welckē oft hoedanigen
tydt in henlieden den gheest Chriſti be-
teeckenen ſoude/ vercondigēde dat ſelue ly-
den/eñ die toecomende glorien/ den wel-
cken geopenbaert is/ dat sy niet voor henſel-
uen/maer voor v lieden de dingen aēbrocht-
ten die nu vercondicht zyn v lieden/ door de
gene die v het Euāgelie vercondicht hebbē/
Den heyligen geest vanden hemel geſonden
welende/ indē welckē de Engelen begeeren
te aenſchouwen. Waerom omgort zynde
aen de lendenen ws herten / ſobet welende/
hoept volcomelick in de gracie die v lieden
gepreſenteert wordt in de opēbaringe Jeſu
Chriſti/ als kinderen der gehoorſaemheyt/
niet gelijck geworde den voorgaenden wel-
luſten uwer onwetentheyt / maer na dien
heyligen die v lieden gheroepen heeft/weeſt
ghy ook in alle uwe wandelinghe heylich.

Want daer is geſchreuē: Ghy ſult heylich Leu.11.g.44.
weſen/want ic ben heylich. Eñ ist dat ghy 19.a.1.
hem vader aēroept/ die ſonder wtneme der 20.b.7.
perſoonen oordeelt na d'wert van eenen ye- Deu.10.d.17.
gelicken/ſo wandelt met vreesen binnen den Rom.2.b.11.
tyt van uwer pelgrimagien. Gal.2.b.6.

✠ Wetēde dat ghy niet verloſt en zyt met 1.Cor.6.d.10
verganckelic gout oft ſilver van v ydel wan 7.d.23.
delinge/ van uwer vaderē leeringe/ maer Heb.9.c.12.
met den coſtelickē bloede Chriſti/ als vā een d.14.
onbeſmet ende onbevlect lam/ die voorſien 1.Ioha.1.c.7.
is geweeſt voor dat ſchepſel der werelt/ Apoc.1.b.5.
maer geopenbaert in de wterſte tyden/om v
lieden die door hem geloouich zyt in Gode/ D
die hem vanden dooden verweckt heeft / eñ
heeft hem glorie gegeuen/ om dat v geloove
ende hope in Gode zyn ſoude. Ut ſielen
ſuyuer makende in de gehoorſaemheyt der
liefden / in de ſimpel liefde der broederlick-
heyt/ hebt wter herte malcanderē lief / neer-
ſtelicken wederom geboren zynde niet wt
verganckelick / maer wt onverganckelick
zaet / door d'woort des leuende ende inder
eewicheyt blyuēde Gods/ wāt alle vleesch Iſai.40.b.6.
is als gras/ eñ alle syn glorie is als de bloe- Eccle.14.c.18
me des gras : het gras is verdroocht / ende Iaco.1.b.10.
syn bloeme is afgevallen / Maer d'woort
des Heeren blyft inder eewicheyt / ende dat
is d'woort dat door Euangelie ghepreeckt
is onder v lieden. *

Hoe dat de gheloouige een vercoren volck zijn die te voren
waren verworpen , eñ hy vermaent dat sy als pelgrims van alle
weerlicheden henlieden wachten ſullen.

Dat ij. Capittel. ✠

A DAerom aflegghende alle quaetheyt ende Rom.6.a.4.
alle bedroch/ende genynstheden / eñ ny- Eph.4.c.22.
dicheden/eñ alle achterclappingen/ als nieu Col.3.b.8.
geboren kinderkens/ redelic/ ſonder bedrie- Heb.12.a.1.
gelicheyt begeert mele/ op dat ghy daer door
moecht wassen ter ſalicheyt: ist dat ghy
nochtrans gheſmaect hebt dat de Heere ſuet
is. Totten welckē ghy gaende als tot den
leuenden steen/ vanden menſchen voorwaer
verworpen / maer van Gode vercoren ende
ghecert/ wert ghy ook als leuende steenen
daer op getimmert/ tot gheeſtelicke huyſen/
tot

tot een heylich priesterschap / om te offeren gheestelicke offeranden Gode aenghenaem door Jesum Christum. Darom houdt de
Isai. 28. d. 16. schrifture in: Siet ick legge in Syon eenen
Rom. 9. f. 33. principalen wtvercoren costelicken hoecksteen / ende soo wie in hem ghelooft / die en sal niet beschaemt worden. Darom hebt
Psal. 117. d. 22. Mat. 21. d. 42. Act. 4. b. 11. Mar. 12. c. 10. gy eere die ghelooft: Maer wie niet en gelooven dien is den steen / den welcken de timmerlieden verworpen hebben / ghewor-
den tot eenen hoecksteen / ende eenen steen des
B aenstoots ende eenen steen der verargernisse den genen die hem stooten aent woordt / ende niet en gelooven daer aen dat sy ooc op
Exod. 19. 2. 4. gestelt zyn. Maer ghylieden zyt een ver-
coren geslachte / een coninclick priesterschap / een heylich volc een vercregen volc / om dat ghy vercondigen soudt diens duechden die
Osee 2. d. 23. v van de duysternisse geroepen heeft in syn
Rom. 9. f. 25. wonderlick licht. Die sommyts ghewest
hebt geen volc / maer nu zyt Gods volck / die wylē geē bermhertigheyt vercregē en hadt / maer nu bermhertigheyt vercregen hebt. *

✝ Myn alderliefste ick bidde v lieden dat ghy als vremdelinghen ende pelgrims v ont-
Galat. 5. c. 16. d. 17. houdt van vleeschelicke lusten die tegen de
Ro 11. d. 14. siele strijden / hebbende v wandelinge goet
1. Pet. 3. c. 16. onder de Heydenen op dat sy in t'ghene dat sy van v lieden in achterclap spreke als van quaetdoenders / wt de goede wercken v lieden aenmerckende Godt moghen glorifice-
Rom. 13. a. 1. ren inden dach des versoeckens. Darom
B weest onderdanich alle menschelicke creatuere om Godt t'zy den coninck als den ouersten / t'zy den vorsten als van hem gesonden / ter wrake der quaetdoenders / maer ten loue der weldoenders. want aldus ist den wille Gods / dat ghy weldoende stom maken sult der onwijer menschē onwetenheit /
als vry zynde / ende niet als hebbende de vryheyt tot een decksel der quaetheyt / maer
Rom. 12. c. 10. Epes. 6. a. 5. Col. 3. d. 22. Tit. 2. c. 9. als Gods dienaers. Eert allen menschē / hebt liet de broederschap. Vreest Godt. Eert dē coninc: Ghy knechtē weest onderdanich met alder vreesen uwē heeren niet alleen dē goedē ende beleefdē maer ooc dē onbeleefdē. *
1. Cor. 7. c. 19. want dit is gratie ist dat yemandt om de conscientie tot Godt droefheden verdraecht / lydende ongherechtelick. want wat prys
ist dat ghy sondigende / hallaghen ontfangt
D ende dat verdraecht? Maer ist dat ghy weldoende verduldelic lydet dit is gratie voor Godt. want daer toe zydy gheroepen.
✝ want Christus heeft gelēdē voor ons / v lieden exempel achterlatende / dat ghy syn
Isai. 53. c. 9. voetstappen soudt volgen / die geen sonde
1. Joh. 3. a. 5. ghedaen en heeft / noch daer en is gheen bedroch gevonden in synen mont / de welcke als hy vermalendyt worde / niet en vermalendyde / als hy leedt / en dreychde hy niet / maer hy leverde hemselven over den genen
Isai. 53. a. 4. b. 5. die hem onrechtelick ordeelde / die onse sonden selve gedragen heeft in synē lichaem opt hout op dat wy den sonden ghestorven / der rechtveerdicheyt mogen leven / door wiens strāmē ghy gheneſen zyt. Want ghy waert
gelyck dolende schapen / maer ghy zyt nu bekeert tot den herder ende bisschop uwer sielē *

Hoe man ende wijf inden houwelicken staet leven sullen leert S. Peeter, ende vermaent tot menigherley deuchden, ende dat sy door Christus exempel vromelick de tribulacie verdraghen, ende hoewy door dat doopsel behouden worden.

Dat 3. Capittel.

1 DEsgelycx sullen ooc de vrouwen onderdanich wesen haren mans / op dat de sommige (ist dat sy den woorde niet en gelooue) door de wandelinge der vrouwē sonder het
2 woort moghen gewonnen worden / aenmerckende v lieder suyuer wandelinge / in-
3 der vreesen. Der welcker cieraet niet en sal wtwendich zyn int vlechten des hayrs / oft omhangen van gout / oft aentreckē vā cleederen / maer den mensch des herte die verborgen is / sal verciert zyn met de onbederfelicheyt / vā eenen gerusten ende sedigē geest /
4 die in Gods aensicht ryck is. want alsoo vercierden voortyts haerlieden de heylighe vrouwē hopēde in Godt / onderdanich we-
5 sende haren eyghenen mannen. Gheluck Sara Abrahe onderdanich was / noemende hem Heere / wiens dochteren ghy zyt / wel doende / ende niet ontsiende eenige verstoo-
B 7 ginge. De mans sullē desgelycx wesen mede woonēde nae de wetenheyt / als dē cranckē vrouwelickē vaetkē eere bewysende / als ooc den medeerfgenamen van de gratie des le-
uens / op dat v gebedē niet belet en worden.
8 ✝ Ende weest alle int gelooue eendrachtich / medelydēde liefhebbers der broederlicheyt / bermhertich / sedich / ootmoedich / niet loo-
9 nende quaet voor quaet / noch vermalendydinge voor vermalendydinge / maer contrarie gebenedydende. want daer toe zyt ghylieden geroepen dat ghy de benedictie erfelick beerven soudt. Want die d'leven wilt
10 liefhebbē ende goede dagen sien / die bedwinge syn tonghe van t'quaet / ende syn lippen en
11 laet geen bedroch spreke. Hy wyche vā het quaet ende doe t'goet / hy verzoecke den vrede / ende volge dien. Wāt de oogē des Heerē zyn op de rechtveerdige / ende syn oozen zyn tot haerlieder gebedē: Maer d'aensicht des Hee-
C 12 ren is op de quaetdoēders. Ende wie ist die v hinderē mach / ist dat ghy nauolgers zyt van
13 t'ghene dat goet is? Maer ist dat ghy ooc yet lydet om de rechtveerdicheyt so zydy salich. Maer haerlieder vreese en ontsiet niet /
14 ende en wordt niet verslagen. Maer den Heere Christum heylicht in v herten. *
Altyt bereedt om reden te geven allē den genē die vā v redē eyschē / van de hope die
15 in v lieden is. Maer met sedicheyt ende vree-
se hebbende een goede conscientie / op dat de gene die v goede wādelinge in Christo t'onrecht lasteren mogen beschaemt worden wat
16 gene daer sy v af lasteren. Want het is beter dat ghy weldoende (ist dat den wille Gods wilt) lydet / dan quaetdoende.
18 ✝ want Christus is eens voor onse sondē gestorvē / rechtveerdich voor de onrechtveerdige / op dat hy ons soude Gode offerē / gedoodt na den vleesche / maer levende ghe-
19 maeckt na den gheest. Inden welcken hy D
ook

Rom. 12. a. Heb. 2. d. 9. 9. 28.

ooc inden geest comende gepreect heeft den
genen die inden kercker ware/ die somtyts
Gene. 6. c. 14. ongeloouich gheweest hadden/ als sy Gods
Mat. 24. d. 37. verdult dicheyt verwachtende inde dage van
Luc. 17. f. 26. Noe/ als de arcke ghetimmert worde/ in de
welcke een luttel/ dat is acht zielē/ behouden
zyn geweest dooz t'water. Also behoudt v
lieden nu ooc het doopsel van gelycker ma-
nieren/ niet het afleggben van de vuylicheyt
des vleeschs/ maer het onderwagen van een
goede consciencie tot Godt/ dooz de verrij-
senisse Jesu Christi. *

Die daer is aen Gods rechte hant verslin
dende de doot/ om dat wy des eewichs le-
nens erfgenamen sonden zyn/ hy is opgeva
ren inden hemel/ de Engelen eñ machten eñ
crachten hem onderwozpen zynde.

De Apostel seyt dat wy oncuyscheyt ende gulscheyt schou-
wen sullen, ende alzyt patiencie hebben.

Dat iiij. Capitel.

A DAerom wāt Christus int vleesch geleden
heeft/ wapent ghy v seluen ooc met dat
selue gedachte. Want die int vleesch geleden
heeft/ die heeft opgehouden van sonden/ op
dat hy nu voozts dē tyt die daer noch ouert
Ephe. 4. c. 22. int vleesch leuen soude/ niet na der menschen
lusten/ maer na den wille Gods. Want
den voozleden tyt is genoech gheweest om
den wille der Heydenen te volbzengen/ den
genē die gewandelt hebbē in oncuyscheden/
wellustichedē/ wynsuyppingen/ bzasserijen/
dronckenschappē/ ende onbehoozlicke dien-
sten der afgoden/ waer in sy haerlieden
verwonderen/ dat ghy daer toe ooc niet en
loopt met henlieden in de selue schandelic-
heyt der oncuyscheyt blaspheмerende/ de
B welcke reden sullen gheuen hem die bereydt
is te oordeelen de leuende eñ de doode. Wāt
daerom is den dooden ooc het Euangelie
gepreect/ op dat sy geoordeelt souden woz den
na de menschē int vleesch/ maer dat sy leuen
souden na Godt inden geest/ maer het eyn-
de van al sal naken.

✠ Daerom weest voozsichich/ eñ waeckt
in gebeden. Maer vooz al onderlinge met
malcanderen ghestadighe liefde hebbende.
Prou. 10. b. 12 Want de liefde ouerdect de menichte der son
Rom. 12. c. 13 den. Weest geerne herbergende malcande
Ficb. 13. a. a. ren sonder murmuracien. Een yegelic also
Phil. 2. b. 14. hy ontfangē heeft de gracie aen malcanderen
bedienende/ als goede bedienders der meni
gherhande gracie Gods. Jst dat yemant
spreect/ die spreke als Gods woozden/ ist dat
yemandt dient/ de diene als wter cracht die
C Godt geeft/ op dat in alle dingen God mach
geeert woozden dooz Jesum Christum/ wien
toebehoozt de glozie eñ heerlicheyt tot de ee-
wicheyt der eewicheden Amen. *

Mijn liefste en willet v niet laten
vreemt geuen van de hitte/ die tot uwen on-
derstoet geschiet/ als oft v yet nieus geschie-
de/ maer deelachtich wesende van Christus
lydē weest blyde/ op dat ghy inde opēbarin-
ge vā synder glozien moecht blyde wesen/ v
verhuegende. Jst dat ghy beschimt woz dt
in Christus naem so suldy salich wesen. Wāt
dat Gods eere/ glozie eñ cracht toebehoozt/
eñ die synē geest is sal op v rustē. Maer nie- D
mant van v liedē en lyde als een doodslager/
oft dief/ oft quaetspreker/ oft begheerder van
andere menschen goeden. Maer ist dat hy
lydt als een Christen mensch/ die en schame
hem niet/ maer hy glozificere Godt in desen
naem: wāt t'is tydt dat het oordeel sal begin
nen van Godts huys: ende ist dattet eerst
van ons beghint/ wat eynde salder wesen
van de ghene die dat Euangelie Gods niet
en geloouen? Eñ ist dat de rechtweerdige Pro. 11. d. 31.
nauwelics salich en sal woz den/ waer sullen
de ongoddelicke eñ de sondaer hen vertoo-
nē? Daerom ooc dese die na Gods wille lij
den/ die sullen haerlieder zielen beuelen den
ghetrouwen schepper met goede wercken.

Peeter die bidt de priesters datse behorgen de cudde Chri-
sti, ende de jongers vermaent hy tot onderdanicheyt, tot ende
hoe sy den vyant wederstaen moeten.

Dat v Capitel.

A DAerom den priesters die onder v lieden
zyn bidde ick ooc een mede priester ende
een ghetuyge van Christus lyden/ de welcke
ooc ben mede deelachtich der glozien/ die in-
den toecomenden tyt geopenbaert sal woz-
den. Voedt de cudde Gods/ die onder v
liedē is/ die besozgēde niet wt bedwāc/ maer
van selfs na Godt: noch ooc niet ter saken vā
schandelic gewin/ maer willichlic/ noch ooc
niet als heerschappye hebbende ouer de on-
derlaten/ maer gewozden zynde een exempel
den cudde wt goeder herdē. Eñ als de prin B
ce der herders sal gheopenbaert woz den/ so
suldy ontfangen de onverderffelicke croone
der glozien. Des gelycs ooc ghy Jongers
weest onderdanich dē ouders. Maer allega- Rom. 12. v. 19
der bewyst malcanderē ootmoedicheyt/ wāt
Godt wederstaet den hoovaerdighen: maer
den ootmoodighen gheeft hy gracie.

✠ Daerom verootmoedicht v onder de Iaco. 4. b. 6.
machtige hant Gods/ op dat hy verheffe in-
den tyt des versoeckens/ alle uwe sorgh vul Mat. 6. c. 25.
dicheyt wozpende op hem/ want hy heeft soz d. 28.
ge vooz v lieden. Weest sober eñ waect/ wāt Luc. 21. c. 34.
v vyant de duyuel gaet om/ als eenen bul- Ps. 54. d. 12.
schenden leeu/ soeckende die hy verslinden C
mocht. Den weicken wederstaet sterck int
geloouc/ wetende dat het selue lyden inwer
broederschap geschiedt dat inder werelt is.

Eñ Godt van alder gracien die ons ghe-
roepen heeft in syn eewige glozie in Christo
Jesu/ sal ons eenen cleynen tyt lydende sel-
ne volmaken/ verstercken ende bevestigen.

Dem zy glozie ende heerlickheyt van de
eewicheyt tot de eewicheyt. Amen. *

Dooz Syluanum den ghetrouwen broe- D
der heb ick v lieden (als ic vooz waer houde)
cozt elick geschreuen/ smeeckende eñ betuy-
ghende/ dat dit is de warachtighe gracie
Gods/ daer ghy in staet. De kercke die in
Babilonien vergadert is/ groet v/ eñ Mar-
cus myn sone. Groet malcanderen met
een heylich cussen. Gracie zy v allen/ die in
Christo Jesu zyt. Amen.

Hier voleyndt de eerste Epistel
van S. Peeter.

De

De tvveede Epistel van S. Peeter.

Peeter vermaent de Christenen, dat sy Gods weldaden ghedachtich opclimmen in veel duechden, ende hy toocht dat hy cort sterven sal, biddende dat sy in sijn leeringhe blijuen.

Dat eerste Capittel.

A SImon Petrus een dienaer ende Apostel Jesu Christi/ den ghenen die ghelijck gheloone met ons te deele vertregen hebben/ die in de rechtveerdicheyt ons Gods/ eñ ons salichmakers Jesu Christi. Gracie en vrede moet v lieden vervult worden in de kennisse Gods ende Christi Jesu ons Heeren/ ghelijck alle dinghen sijnder Goddelicker cracht/ die ten leuen ende Gods dienst ons gegeuen zijn door de kennisse van hem die ons geroepen heeft/ door sijn eygen glorie ende cracht/ door den welcken hy ons B seer groote ende costelicke beloften gegeuen heeft/ om dat ghi hier door soudt deelachtich worden der Goddelicker naturen/ vliedende de verderfenisse der wellustigheyt die in de werelt is. Maer ghy lieden alle sorchvuldicheyt daer toe doende/ bedient in v geloone deucht/ ende in de deucht wetentheyt/ ende in de wetentheyt abstinẽcie/ ende in de abstinencie lijdtsaemheyt/ maer in lijdtsaemheyt Godsdienstigheyt/ ende in de Godsdienstigheyt de broederlicke liefde/ eñ in de broederlicke liefde de ghemeyne liefde Gods. Want ist dat dese dinghen v lieden by zijn/ ende ouervloeden/ so en sullen v die niet ydel eñ sonder vrucht stellen in de kennisse ons Heeren Jesu Christi. Want soo wien dese dingen niet by en zijn/ die is blint/ ende metter hant tastende/ verghetende de suyueringhe van sijnen ouden sonden.

Waerom broeders weest te meer neerstich/ dat ghy door goede werchen moecht uwen roep ende verkiesinghe seker maken/ want dese dinghen doende/ en sultdy te geenen tijde sondigen. Want also sal v lieden ouervloedelick verreydt worden den ingane in dat eewich rijck ons Heeren ende salichC makers Jesu Christi. Waerom soo sal ick beghinnen v altijt te vermanen hier af/ die nochtans voorwaer wetende eñ ghevestight zijt in de tegenwoordige waerheyt. Ende ick houde dat voor recht (dat soo langhe als ick in dit tabernakel ben) ick v sal verwecken tot een vermaninghe/ seker wesende/ dat het afleggen van mijn tabernakel seer corts comen sal/ na dat ons Heere Jesus Christus my heeft te kennen ghegheuen. Ende ick sal daer neerstigheyt toe doen/ dat ic v lieden in dien oock dicmael hebben mach nae mijn doot/ dat ghy deser dingẽ gedachtich moecht wesen. Want wy en zijn geen ongeleerde fabulen gevolcht/ als wi v vercondicht hebben ons Heeren Jesu Christi cracht/ ende voorweterheyt/ maer wy zijn beschauwers geweest sijnder grootheyt. Want hy vanden vader ontfanghende glorie/ eñ eere/ als daer een alsodanighe stemme neder viel tot hem vã de heerlicke glorie: Dit is mijn beminde Mat.17.5. sone/ inden welcken ick my behaecht hebbe/ hoort hem. Ende dese stemme hebben wy D ghehoort/ ghebracht vanden hemel/ doen wy met hem waren op den heyligen berch.

Ende wy hebben een vaster woordt der Propheten/ d'welcke ghy aenmerckende doet wel/ als op een licht/ dat lichtende is in een duyster plaetse/ tot dat den dach begint claer te worden/ ende dat de morgensterre op gae in v lieder herten. Dit eerstmael verstaende 1.Tim.3.d.16. dat geen schrifture der Propheten gemaect en wordt door eyghen verclaringhe. Want de prophecie en is noyt ghebracht geweest door den menschelicken wille. Maer na dat henlieden den heyligen gheest in gegeuen heeft/ hebben de heylighe menschen Gods ghesproken.

De Apostel toocht de valscheyt der toecomende ketters, die grouwelick sullen ghestraft worden, ende hy vertoocht haerlieder quade seden, wesende hoe sy onreyn zijn sullen.

Dat ij. Capittel.

MAer daer hebben oock valsche Propheten gheweest in t'volck/ ghelijck oock in v lieden sullen wesen loghenachtighe meesters/ die inbrengen sullen secten der verderfenissen/ ende den Heere die henlieden gheeocht heeft/ loochenen sy/ brenghende ouer henlieden selven een haestige verderfenisse. A

Eñ vele sullen hare ouerdadicheden volgen/ door de welcke den wech der waerheyt sal ghelastemeert worden/ eñ in gierigheyt sullen sy met geveynsde woorden henlieden van v gheneren/ den welcken het oordeel nu van langen tijt niet op en hout/ ende haerlieder verdoemenisse en slaept niet.

Want ist sake dat Godt de sondigẽde engheelen niet ghespaert en heeft/ maer heeftse met de cabelen der hellen neder ghetrocken in de helle/ gheleuert om bewaert te worden ten oordeel gepijnt te zijne/ Eñ ooc niet gespaert en heeft de eerste werelt/ maer heeft den achtsten vroeper der rechtveerdicheyt Noe bewaert/ brengende ouer de werelt der B ongoddelicker den ouervloet der wateren. Gen.7.d.23.

Ende de steden der Sodomiten ende Gomorrhiten/ tot eschen brengẽde/ heeft hy die oock verdoemt te verderfenissen/ Stellende die tot eenen exempel den genen die ongoddelic doen souden. Ende hy heeft den rechtveerdigen Lot die verdruct was/ vander booser menschẽ onrecht ende onreyusche wandelinghe verlost/ want hy was van gesichte eñ gehoor rechtveerdich/ woonende by de gene die de rechtveerdighe sielen van dage te daghe met boose werchen quelden/ Gen.19.d.16.

De Heere weet de Godtvruchtige vt de bezoninge te verlossen. Ende de ongerechtige tegen den dach des oordeels te bewaren/ om gheptijnt te worden. Maer aldermeest de gene die na t'vleesch in de wellusten der onreynicheden wandelẽ/ ende de heerschappye versmaden/ stout ende eygensinnich/ die niet en ontsien seere in te brengẽ blasphemerende. Daer de Enghelen/ die van sterckheyt ende cracht meerder zijn tegen henlieden

hen seluen niet en draghen dat lasterlick oordeel. Maer dese als onredelicke beesten
" van natueren gheboren ter ghevangenissen
ende ter doot/ blasphemerende in de dingen
die sy niet en weten/ sullē in hare verderfenisse vergaen/ ontfanghende den loon der
" onrechtveerdicheyt / achtende voor wellust des daechs weelde ter ousuyerheden ende der smetten ouervloedende van weelden in hare maeltyden overdaet doende met v lieden/ hebbende oogen vol overspels/ ende
" des onverzadelicks mis daets. Aenlockende de onghestadighe sielen/ hebbende een herte geoefferd in ghierichevt/ kinderen der vermaledydinghen/ de welcke verlatende de
" rechte wegen/ hebben ghedoelt ēn zyn ghe-
Nu.22.d.23. volcht den wech van Balaam / van Bosor/ die den loon des boosheyts heeft lief ghehadt/ maer heeft tot een straffinge van syn-
" der dwaesheyt gehadt eē lastdragēde stomme beeste met eens menschen stemme sprekende/ de welcke bedwanck des propheets
Iud.1.d.12. onwysheyt. Dese zyn fonteynen sonder
" water/ ēn veruelen met stormēde windē gedreven/ den welcken den veruel der duysternissen bewaert wordt. want sprekende
" hoovaerdige woorden der ydelheyt sy trecken tot de lusten des vleeschs der onreynicheyt/ de gene die een luttel ontvliedē die in dwalinge wandelē/ belouende henlieden
" vryheyt / daer sy selue eyghen knechten zyn
Iohan.8.d.34. der verderfenissen. want van wien dat yemandt verwonnen wordt/ diens knecht is
Rom.6.c.16. Heb.2.a.4. Mat.12.d.45. hy. want ist dat sy vliedēde vā de besmettingē der werelt door de kennisse ons Heeren ēn salichmakers Jesu Christi hier mede wederom bevangē zynde verwonnē worden / so zyn hare lieder laetste arger geworden dan d'eerste. want het was henlieden
" beter/ den wech der rechtveerdicheyt niet te kennen / dan nae de kennisse achterwaerts gekeert te worden van dat heylich gebodt/ dat henlieden ghegeven is. want henlie-
" den is geschiet dat warachtich geneyn seg-
Prou.26.b.11. ghen: Den hondt is wederom ghekeert tot het ghene dat hy wtghespoghen heeft: ende de soch nae dat sy ghewasschen was/ is wedergheckeert tot de wentelinge des slycks.

Peeter die spreeckt van de tweede toecomste Christi tegen eenighe bedrieghers, die de selue loochenden, tot wiens comste moeten wy ons alle bereyden.

Dat iij. Capittel.

A Set desen tweeden brief schryf ick tot v alderliefste broeders/ metten welcken ick verwecke v lieder reynen sin/ tot een ghedenckenisse/ op dat ghy gedachtich soudt
" wesen der woorden die ick v te voren gheseyt hebbe van de heylighe propheten/ ende van uwen Apostelen/ ēn der gheboden ons
1.Tim.4.a.1. 2.Tim.3.a.1. Iude d.18. Heeren ēn salichmakers. Dit ten eersten wetende datter in de laetste daghen bedriegers comen sullen met bedroch nae hen eyPsa.11.g.17 gen lusten wandelende/ seggende: waer
" is syn belofte oft toecomste? want van dat de vaderen ontslapē zyn/ so zyn alle dingen also alsyt gebleuen vā t'beghinsel der schepmgen. want al willens en weten sy niet
" dat de hemelen hier voortyts waren/ ēn de aerde wten water / ēn door water staende
" door d'woort Godts/ door de welcke de werelt doen overvloten vandē water ver- Gene.7.
" gaen is geweest. Maer de hemelen die nu zyn/ ende de aerde zyn door het selue woort wederom ghestelt/ den viere bewaert tegen den dach des oordeels ēn der verdoemenisse der ongoddelicker menschen.

" ✝Maer dit een dinck en zy niet verborgē alderliefste dat eenen dach by den Heere is
" ghelyck duysent iaren/ ēn duysent iaren als
" eenen dach. De Heere en vertreckt syn belofte niet also de sommige meynen maer hy doet lanckmoedelick om uwen wille / niet willende datter eenige soudē verlorē gaen/ maer dat sy alle souden tot penitencie wederkeeren. Maer den dach des Heerē sal
" aencomen als een dief / in welcken dach de 1.Thes.5.a.2. Apoc.21.a.1. 16.c.15.
hemelen met een groot gedruysch sullē vergaen/ maer de elementen sullen van de hitte smelten / ēn de aerde / ēn de wercken die op
" haer zyn sullen verbrandt worden. Daerom als alle dese dinghen sullen verdoruen worden / hoedanich behoorde ghy lieden te zyn met heylighe wandelingen ende godsdienstigheden/ verwachtende ēn haestelick loopende na de toecomste vanden dach des Heeren / door den welcken de herrende hemelen smelten sullen/ ēn de elementen door
" den brandt des viers verdwynen? Maer Isai.65.c.17. wy verwachten na syn beloften nieuwe he- 66.f.22. melen ēn nieuwe aerde/ daer de rechtveer- Apoc.21.a.1.
" dicheyt in woont. Daerom alderliefste/ dese dingen verwachtende/ weest neerstich/ dat ghy moecht onbesmet ende ongeschent voor hem ghevonden worden in vreden. ✱
" Ende de lanckmoedicheyt ons Heeren Rom.2.c.4. acht voor uwe salicheyt/ gelyck oock ons al- Heb.10.g. derliefste broeder Paulus nae de wysheyt die hem ghegeven is/ tot v lieden gheschre-
" uen heeft/ gelyck hy oock in alle syn Epistelen doet/ sprekende daer in van dese dinghen. In welcke Epistelen zyn sommighe dingen swaer om te verstaen welck de ongheleerde ende ongheestadighe verargeren/ gelyck sy oock doen de andere schriftueren/
" tot haer selfs verdoemenisse. Daerom ghy broeders dit te voren wetende/ bewaert v/ dat ghy door der dwaser dwalinghe verleydt/ niet en valt van v eyghen vastheyt/
" maer wast in de gracie ende kennisse ons Heeren ēn salichmakers Jesu Christi. Hem sy glorie nu oock / ēn inden dach der eewicheyt. Amen.

Hier voleyndt de tweede Epistel van Sinte Peeter.

De eerſte Epiſtel van S. Ian Apoſtel.

De Apoſtel S. Ian bewijſt, dat Godt nyemandt en bemint, dan die ſyn gheboden onderhoudt, Ende datter niemandt ſonder ſonde en is.

Dat eerſte Capittel.

A DAtter geweeſt is van t'beginſel dat wy ghehoort hebben dat wy geſien hebben met onſen oogen dat wy doorſien hebben / ende dat onſe handen ghehandelt hebben
B van d'woort des leuens / (ende het leuen is gheopenbaert ende wy hebbent geſien ende wy ghetuygent ende wy verkondigen v lieden het eewich leuen dat by den vader was ende is ons geopenbaert) dat wy ghe-
ſien hebben ende ghehoort verkondighen wy v lieden op dat ghy ooc moocht geſelſchap hebben met ons / ende dat ons gheſelſchap zy metten vader ende met ſynen ſone Jeſu Chriſto. Ende deſe dingen ſchryuen wy v lie-
C den / om dat ghy blyde ſoudt weſen ende dat v blyſchap mach vol weſen. Ende dit is die verkondinge die wy van hem ghehoort
Johan. 1. b. 12 hebben ende verkondighent v lieden: Dat Godt het licht is ende dat in hem gheen duyſternißen en zyn. Ift dat wy ſegghen dat wy geſelſchap met hem hebben / ende in duyſternißen wandelen ſo lieghen wy ende en doen de waerheyt niet. Maer ift dat wy int licht wandelen gelyck hy in het licht is /
D ſo hebben wy gheſelſchap tot malcanderen / Hebr. 9. b. 14 1. Pet. 1. d. 19 Apoc. 1. a. 5 3. Reg. 8 c. 46 2. Para. 6. g. 36 Eccl. 7. a. 21 ende het bloet Jeſu Chriſti ſyns ſoons ſuyuert ons van alle ſonde. Ift dat wy ſeg-
ghen dat wy gheen ſonde en hebben ſo bedrieghen wy ons ſelue ende de waerheyt en is in ons niet. Ift dat wy onſe ſonden be-
lyden hy is getrouwe ende rechtveerdich om ons onſe ſonden te vergheuen ende ons te ſuyueren van alle ongherechticheyt. Ift dat wy ſegghen dat wy niet gheſondicht en hebben / ſo maken wy hem logenachtich ende ſyn woordt en is in ons niet.

Hoe Ieſus Chriſtus ons aduocaet is, ende een verſoeninghe voor alle onſe ſonden, vermanende ons tot deughdelicke wercken, ende t'ſichouwen des onghelooucheyts.

Dat ij. Capittel.

A Myn kinderkēs / deſe dingen ſchryue ick v lieden om dat ghy niet ſondighen en ſoudt. Maer ift datter yemandt ſondicht / ſo hebben wy eenen voorſprake byden vader den rechtveerdigen Jeſum Chriſtum / ende
hy is de verſoeninghe voor onſe ſonden ende niet alleen voor de onſe maer ooc voor der gheheelder werelt ſonden. Ende daer aen weten wy dat wy hem ghekent hebben ift dat wy ſyn geboden onderhouden. Soo wie ſeyt dat hy hem kent / ende ſyn gheboden niet en houdt / die is loghenachtich ende de waerheyt en is in deſen niet. Maer die ſyn woordt houdt / in dien is warachtelick de liefde Gods volmaect. Daer aen weten wy dat wy in hem zyn. Soo wie ſeyt dat hy in hem blyft / die moet ſelue ooc wandelen gelyck hy ghewandelt heeft. Alder-
liefſte ick en ſchryue v lieden gheen nieuwe ghebodt maer het oude gebodt d'welck ghy B gehadt hebt vanden beginne. Dat oude ge-
1 bodt is d'woort dat ghy gehoort hebt. wederom ſchryue ick v lieden een nieuwe ghe- Ioan. 13. d. 34 1. Ioh. 2. b. 11. bodt dat warachtich is by hem ende ooc by v lieden / want de duyſterniſſe is vergaen / ende dat warachtich licht ſchynt nu. *
9 So wie ſeyt dat hy int licht is ende ſynen broeder hatet die is in duyſterniſſe tot noch
10 tor. wie ſynen broeder lief heeft / die blyft 1. Ioh. 3. c. 14 int licht / ende daer en is gheen arghernisſe in
11 hem. Maer wie ſyne broeder hatet / die is in duyſterniſſe / ende wandelt in duyſterniſſe / ende hy en weet niet waer henen dat hy gaet. want de duyſterniſſen hebben ſyn ooghen
12 verblint. Kinderkens ick ſchryue v dat v ſonden v vergeuē worden om ſyns naems
13 wille. Ick ſchryue tot v ghy vaders / wāt ghy hebt gekent den genē die van t'beginſel is. Ick ſchryue tot v ghy iongelingen / want ghy hebt den booſen verwonnē. Ick ſchry-
14 ue tot v ghy cleyne kinderkens / want ghy hebt den vader gekent. Ick ſchryue tot v ghy ionghe mannen want ghy zyt ſterck / ende het woort Gods blyft in v lieden / ende ghy hebt
15 den booſen verwonnen. En wilt niet lief C hebben de werelt / noch t'gene dat in de werelt is. Iſſer yemant die de werelt lief heeft / ſoo en is de liefde des vaders in hem niet.
16 Wāt alle dat in de werelt is / dats begeerlickheyt des vleeſchs / ende begheerlicheyt der ooghen ende hoouerdye des leuens / die wten vader niet en is / maer is wt der werelt.
17 Ende de werelt vergaet / ende haer wellu-
18 ſticheyt. Maer ſo wie den wille Gods doet die blyft inder eewicheyt. Kinderkens het is de laetſte ure / ende gelyck ghy gehoort hebt / dat Antechriſt comt / ſo zynder nu veel An-
techriſten ghewordē. Waer wt wy weten
19 dattet de wterſte ure is. Wt ons zyn ſy gecomen / maer ſy en waren van ons lieden niet. want hadden ſy van ons lieden ghe-
weeſt ſy ſoudē voorwaer met ons altyt ge-
bleuen hebben maer om dat ſy ſoudē open-
baer weſen / dat ſy alle van ons lieden niet
20 en zyn. Maer ghy hebt de ſaluinghe van
21 den heyligen / ende ghy weet alle dingen. Ick en heb tot v lieden niet gheſchreuen als tot de gene die de waerheyt niet en wetē maer als tot de gene dieſe weten / ende want alle lo-
22 gene wter waerheyt niet en is. Wie iſſer loghenachtich dan de gene die loochent dat Jeſus is Chriſtus? Dit is Antechriſt / die dē D
23 vader loochent ende den ſone. Alle die den ſone loochēt / die en heeft ooc dē vader niet. Ende wie den ſone belydt / die heeft den vader
24 ooc. Dat ghy van t'beginſel gehoort hebt dat blyue in v lieden. Ift dat in v lieden blyft t'gene dat ghy gehoort hebt van t'beginſel / ſo ſuldy ooc indē vader ende indē ſone blyuē.
25 Ende dit is de belofte die hy ons beloeft
26 heeft het eewich leuen. Dit heb ick v lieden geſchreuen van de ghene die v bedrieghen.
27 Ende de ſalunge die ghy vā hem ontfangē hebt / laet blyuen in v liedē. Ende t'en is v vā

ghenen

geenen noode dat v yemant leere / maer gelyck syn salvinghe v leert van alles / soo ist ooc warachtich / ende t'en is niet ghelogen. Ende ghelyck die v gheleert heeft / so blyft daer by. Ende nu kinderkens blyft daer by / op dat wy als hy hem openbarē sal moghen betrouwen hebben / ende dat wy niet beschaemt en worden van hem in syn toecomste. Ist dat ghy weet dat hy rechtveerdich is / so weet oock dat alle die rechtveerdicheyt doet wt hem ghebozen is.

Van de hefde Gods tot ons, ende hoe sy wordē ondersceyt die wt Godt zijn, ende vanden duyvel zijn. Van de liefde ende haer ons naesten, ende hoe wy verhoort worden.

Dat iij. Capittel.

SIet wat liefde dat ons de vader gegeuen heeft / dat wy souden genoemt worden eñ weesen Gods kinderē. Daerom en kent ons de werelt niet / want sy en kent hem niet.

Alderliefste wy zyn nu Gods kinderen / ende t'en is noch niet gheopenbaert wat wy zyn sullen. wy weten / dat wy hem ghelyck sullen wesen als hy geopēbaert sal worden / want wy sullen hem sien gelyck hy is. Eñ alle die dese hope heeft in hem die heylicht zy seluen / ghelyck hy oock heylich is. Alle die sonde doet / die doet ongherechticheyt ende de sonde is ongherechticheyt. Eñ ghy weet dat hi geopenbaert is om dat hy onse sondē afnemen soude / eñ in hem en is geen sonde.

Alle die in hem blyft die en sondicht niet / ende alle die sondicht / die en heeft hem niet ghesien noch hem ghekent. Kinderkens / niemandt en verleyde v. Die rechtveerdicheyt doet die is rechtveerdich / gelyck hi ooc rechtveerdich is: Die sonde doet / die is wten duyuel / want van t'beginsel sondicht de duyuel. Daer toe is de sone Godts gheopenbaert / om dat hy soude verderuen de wercken des duyuels. Alle die wt Gode gebozen is / die en doet geen sonde / wāt syn zaet blyft in hem / eñ hy en mach niet sondigen / om dat hy wt Gode gebozē is. Daer in zyn openbaer Gods kinderē / eñ des duyuels kinderē. Alle die niet rechtveerdich en is die en is wt Gode niet / eñ die synē broeder niet en bemint / wāt dit is de vercondinge die ghy gehoort hebt van t'beginsele: Dat ghy malcanderē sult lief hebbē. Niet als Cain die wtē boosen was / eñ heeft synē broeder ghedoot. Eñ waerom heeft hy hem doot geslagē? Om dat syn wercke quaet waren maer syns broeders wercke rechtverdich.

✣ En wilt v niet verwonderē broeders ist dat v de werelt hatet. wy wetē dat wy ouergenoert zyn van de doot totten leuen / om dat wy de broeders lief hebbē. Wie niet lief en heeft / die blyft in de doot. Alle die synen broeder haet / dats een dootslager: eñ ghy weet wel dat gheen dootslager het ewich leuen en heeft in hemseluen blyuende.

Daer aen hebben wy Godts liefde ghekent / dat hy syn siele voor ons gestelt heeft / wy moeten ooc onse sielen voor onse broeders stellē. Die t'goet der werelt heeft eñ siet synen broeder noot hebben eñ sluyt syn binnēste toe vā hē / hoe blyft de liefde Gods in hem? Myn kinderkēs / en laet ons niet lief hebben mettē woorde / noch metter tongen maer metten wercken eñ waerheyt. *

Daer aen kennen wy dat wy wter waerheyt zyn eñ voor syn aēschyn sullē wy onse herten wel beradē. want ist dat ons herte ons wroecht soo is Godt meerder dan ons herte / eñ hy weet alle dinghen. Alderliefste ist dat ons herte ons niet en wroecht / so hebben wy betrouwen aen Godt / eñ wat wy begheeren sullen / dat sullen wy ontfangen vā hem: want wy syn gebodē bewarē / eñ doen t'gene dat behagelick is voor hem.

Eñ dit is syn gebot / dat wy geloouē souden inden naem syns soons Jesu Christi eñ dat wy malcanderē soudē lief hebbē / gelyck hy ons gebodē heeft. Eñ die syn geboden houdt / die blyft in hē Eñ hy in dien / eñ daer aen weten wy dat hi in ons blyft / aen synen gheest den welcken hy ons ghegeuen heeft.

Aenghelien dat Godt ons te voren bemint heeft, so moeten wy oock liem ende onsen naesten beminnen. Eñ de volmaeste liefde vermaecht de vreese.

Dat iiij. Capittel.

ALderliefste / en wilt allen gheesten niet gelooven / maer proeft de gheesten / ofter wt Godt zyn, want veel valsche Prophetē zyndet wtgegaen in de werelt. Daer aen kentmen Gods gheest. Alle geest die belydt dat Jesus Christus int vleesch gecomen is / die is wt Gode / eñ alle gheest die Jesum loochent / die en is wt Gode niet / eñ dit is Antechrist / daer ghy af gehoort hebt / dat hy comt / ende hy is nu voorts in de werelt.

Ghy zyt wt Gode kinderkēs / eñ ghi hebt hem verwonnē. want hy is meerder die in v lieden is / dā die in de werelt is. Sy zyn vāder werelt / daerom spreken sy vander werelt / eñ de werelt hoortse. wy zyn wt Gode. Die Godt kent / die hoort ons / Die wt Gode niet en is die en hoort ons niet. Daer in kennen wy den gheest der waerheyt / eñ den gheest der dwalinghen: Alderliefste laet ons malcanderen lief hebben / want de liefde is wt Godt / eñ alle die lief heeft / die is wt Gode gebozē / eñ hy kent Godt. Die niet lief en heeft / die en kent Godt niet.

✣ want Godt is de liefde / daer in is de liefde Gods in ons geopenbaert / dat Godt synen eenigen gebozen sone gesonden heeft in de werelt / dat wy door hem leuen sondē.

Daer in is de liefde / niet dat wy Godt lief gehadt hebbē maer wāt hi ons lief heeft gehadt / eñ heeft synē sone gesondē tot een verssoeninge voor onse sonden. Alderliefste ist dat Godt ons alsoo lief heeft gehadt / so moeten wy oock malcanderen lief hebben. Niemant en heeft oyt Godt ghesien. Ist dat wy malcanderē lief hebbē / so blyft Godt in ons / eñ syn liefde is in ons volmaect. Daer aen weten wy dat wy in hem blyuen / ende hy in ons / dat hy van synen gheest ons ghegeuen heeft / Eñ wy hebben gesien / eñ wy getuygen dat de vader ghesonden heeft synen sone tot eenen salichmaker der werelt. Soo wie belydt dat Jesus Gods sone is / in dien blyft Godt / eñ hy in Gode. Eñ wy hebben

ghekent/ ende gelooft der liefdē die Godt in ons heeft. Godt is de liefde/ eñ die in de liefde blijft/ die blijft in Gode/ eñ Godt in hem.

Daer in is de volmaecte liefde met ons/ dat wy betrouwen soudē hebbē in den dach des oordeels: wāt gelijc hy is/ alsoo sijn wy in dese werelt. De vreese en is in de liefde niet/ Maer de volmaeckte liefde dijft de vreese buyten/ want de vreese heeft pijne: maer die vreest/ die en is niet volmaect in de liefde.

Daerom laet ons Godt lief hebben/ want Godt heeft ons eerst lief gehadt/ Ist dat yemant seyt/ Ic heb Godt lief/ en dat hy sijnen broeder hatet/ die is een logenaer. want die sijnen broeder niet lief en heeft/ dien hy siet/ hoe mach hy Godt lief hebben/ den welcken hy niet en siet? Eñ dit gheboodt hebben wy van Gode/ dat so wie Godt lief heeft/ sijnen broeder oock lief hebbe. *

Joh. 13. d. 34 15. b. Ephe. 5. a. a.

Hoe ons gelooue de werelt verwint: Van de dry getuygen opder aerden die Christum een mensch betuygen, eñ dry inden hemel die hem Gods sone bekijden, van de sonde ter doot, ende die ter doot niet en is.

Dat v. Capittel.

A ALle die gelooft dat Jesus is Christus/ die is wt Gode geborē. Eñ alle die hem lief heeft die gegenereert heeft/ die heeft oot lief den genen die van hem geborē is. Daer aen kennen wy dat wy Gods geboren kinderen lief hebben/ als wy Godt lief hebben/ eñ sijn gheboden doen. want dit is Gods liefde/ dat wy sijn geboden souden bewaren/ ende sijn geboden en zijn niet swaer. Mat. 11. d. 30.

✠ want alle dat wt Gode geboren is/ dat verwint de werelt. *

Ende dit is de victorie die de werelt verwint/ ons gelooue/ wie isser die de werelt verwint/ dā die gelooft dat Jesus is de sone Gods? Dese is die gecomen is door d'water eñ t'bloet Jesus Christus/ niet int water alleen/ maer int water eñ t'bloet. Eñ t'is dē geest die betuycht dat Christus de waerheyt is. want drij isser die t'getuygenis geuen indē hemel: De Vader/ d'woort/ eñ de heylige Gheest/ eñ dese drij zijn een. Eñ drij isser die getuygenis geuen op d'aerde: Den geest/ d'water eñ bloet/ ende dese drij zijn een. Ist dat wy der menschen getuygenis ontfangē/ Gods ghetuygenis is meerder: want dat is Gods ghetuyghenis dat meerder is/ dat hy ghetuycht heeft van sijnen sone. Die in Gods sone gelooft/ die heeft Gods ghetuyghenis in sy selven. * 1. cor. 15. f. 17

B

Die in den sone niet en gelooft/ die maect hem logenachtich: want hy niet en gheloost int getuygenis dat Godt getuycht heeft vā sijnē sone. Eñ dit is t'getuygenis/ wāt ons Godt het ecwich leuē gegeuen heeft. Eñ dit leuen is in sijnen sone. Die den sone heeft/ die heuet leuen: wie den sone Gods niet en heeft/ die en heeft het leuen niet. Dit schrijue ic v liedē/ om dat ghy weté soudt/ dat ghy d'eewich leuen hebt die gelooft inden naem des soons Gods/ Ende dit is t'betrouwen dat wy tot hem hebben/ dat hy ons hoort/ so wat wy begheren na zijnen wille. Eñ wy weten dat hi ons hoort wat wy begeeré/ wy weten dat wy hebben de begheerten die wy van hem biddē. So wie weet dat zijn broeder sondicht een sonde niet ter doot/ die bidde/ eñ d'leuen sal hem ghegeuen worden/ die daer sondicht niet ter doot. Daer is een sonde ter doot/ daer voor en seg ick niet dat yemant bidde/ Alle ongerechticheyt is sonde/ eñ daer is een sonde ter doot. wy weten dat alle die wt Gode borē is/ niet en sondicht/ maer Gods generacie bewaert hem/ eñ de boose en raect hem niet. wy weté dat wy wt Gode zijn/ eñ de gheel werelt is int quaet gestelt/ Ende wy weten dat de sone Gods comē is/ eñ hy heeft ons den sin gegeuen dat wy kennen soudē den warachtigen Godt/ eñ dat wy zijn souden in sijnen warachtigē sone. Dit is de warachtige Godt/ eñ het eewich leuen. Kinderkens bewaert v selven van de afgods beelden. Amen.

C

Hier voleyndt d'eerste Epistel van Sint Jan Apostel.

De tvveede Epistel van Sint Ian Apostel.

Hy versterct de vercorene vrouwe, ende laet sien, op dat sy van de ketters niet bedroghen en worden.

D E ouder der wtuercorē vrouwen ende haren kinderen die ick lief hebbe inder waerheyt/ ende niet ic alleen/ maer oock alle die de waerheyt gekent hebben/ om de waerheyt/ die alijt in ons blijft/ eñ met ons zijn sal inder eewicheyt. Met v zy gracie/ barmherticheyt/ vrede van Godt dē vader/ ende van Christo Jesu dē sone des vaders/ in de waerheyt eñ liefde. Ick heb seer blijde geweest/ dat ick geuonden hebbe van uwen kinderen wandelende in de waerheyt/ gelijck wy een gebodt ontfangen hebben van den vader. Ende nu bidde ick v vrouwe/ niet als een nieuwe gebodt tot v schrijuende/ maer dat wy gehadt hebbē van t'beginsel/ dat wy malcanderen souden lief hebben. Ende dit is de liefde/ dat wy wandelen soudē na sijn geboden. want dat is t'gebot dat ghy (gelijc ghy gehoort hebt vā t'beginsel) daer in soudt wandelen: want veel bedriegers zijn wt ghegaen inde werelt/ die niet en belijden dat Jesus ghecomen is inden vleesche/ dit is de verleyder ende Antichrist. Siet voor v selven/ op dat ghy niet en verliest t'ghene dat ghy ghewracht hebt/ maer dat ghy vollen loon moecht ontfangen. Alle die werch gaet/ ende niet en blijft in Christus leeringhe/ die en heeft Godt niet. So wie in de leeringhe blijft/ die heeft den vader ende den sone. Ist dat yemant tot v lieden comt/ ende dese leeringhe niet mede en brenght/ en wilt dien in huys niet ontfanghen/ noch en groet hem niet. want die hem een groete seyt/ die woordt deelachtich sijnder quader wercken. Ick hebbende v

1. Joh. 1. d. 1. 15. Pers.

de v veel te schrijuen / en hebbe dat niet willen doen door pampier ende inckt / want ick hope by v te zijn / ende mont aen mont te spreken / op dat v blijschap mach volcomen zijn . De kinderen van uwe wtuercorene suster groeten v.

Hier voleyndt de tweede Epistel van Sint Jan Apostel.

De derde Epistel van Sint Ian Apostel.

S. Ian vermaent Gaium, dat hy in godtvruchticheyt blijue, ende hy verhaelt van de valscheyt van Diotrepes, ende de goetheyt van Demetrius.

A DE ouder Gaio den alderliefsten / dien ick lief hebbe inder waerheyt. Alderliefste ick bidde dat ghy in alles so wel moecht wandelen / ende te passe zijn / als v siele welvarende is . Ick heb seer blijde gheweest / als de broeders quamen / en getuygenis gauen van uwer waerheyt / gheluck ghy inde waerheyt wandelt.

B Ick en heb geen meerder gracie dan dese / dat ick hoore dat mijn kinderen in de waerheyt wandelen / Alderliefste ghy doet getrouwelic al wat ghy doet aen de broeders / ende dat aen de pelgrims / sy hebben getuygenis gegeuē uwer liefden voor d'aenschijn der kercken: ghy sult wel doen / die geleydē de weerdelic voor Godt. Want om synen naem zijn sy gereyst / niet ontfangēde van de Heydenen. Daerom moeten wy sulcke

C ontfanghen / op dat wy medewerckers der waerheyt wesen mogen Ick sonde by auontueren der kercken geschreuen hebben / maer Diotrepes die ouer henlieden bemint de ouerheyt te hebbē / die en ontfangt ons niet /

Daerom ist dat ic come / so sal ic syn wercken openbaren / die hy doet met quade woorden snaterende teghen ons : en als oft hem dese dinghen niet ghenoech en waren / so en ontfangt hy de broeders niet / ende de ghene diese ontfanghen / verbiedt hyt / ende worpse

D wt der kercken. Alderliefste en wilt niet na volgen t'quaet / maer dat goet is. wie wel doet / die is wt Gode: wie qualick doet / die en heeft Gode niet gesiē. Demetrio wordt getuygenis gegeuen van een yeghelic / ende van de waerheyt selue / en wy geuen oock getuyghenis / ende ghy weet dat ons ghetuygenis warachtich is. Ick heb veel gehadt v te schrijuen / maer ick en hebs met inckt en penne v niet willen schrijuen. Ick hope corterlick v te sien / ende dan sullen wy mont tot mont spreken. Vrede zy v. De vrienden groeten v. Groet de vrienden by name.

Hier voleyndt de derde Epistel van Sint Jan Apostel.

De Epistel van Sinte Iudas Apostel.

Iudas maect sterct de gheloouige die de ketters wederstaen moeten, ende sterct de gheloouighe in de warachticheyt.

1 IUdas een dienaer Jesu Christi / A
ende een broeder Jacobi dē beminden die in Godt dē vader zijn / en den behoudenen en geroepenen
2 in Christo / Vermhertigheyt en
3 vrede en liefde zy in v lieden vuult. Alderliefste / ic alle neerstigheyt doēde om tot v lieden te schrijuē van v gemeyn salicheyt / heb moeten tot v schrijuen / biddende dat ghy volstandelick strijden wilt voor t'geloouē / dat eens
4 den heyligen ghegeuen is. Want dese zijn heymelic ingecomē sommige ongoddelicke menschen (die lange te voren beschreuen zijn geweest in dit oordeel) die onser Gods gracie trecken ter oncuysheyt / ende onsen eenigen Heerschapper ende Heere Jesum Christum
5 loochenen. Maer ic wil v vermanen / wetēde eens alle dingen / hoe dat Jesus het volck B
wten lande van Egypten verlossende / ten Num.14.f.17
tweeden male vernielt heeft de gene die niet
6 gelooft en hebben: maer de Enghelen die haerlieder heerlicheyt niet behouden en hebben / maer hebben hare woonsteden verlaten / heeft hy ten oordeel vanden grooten dach met eewige bandē onder de duysterheyt ge-
7 houden / gelijc Sodoma ende Gomorrha / Gene.19.e.24
ende de steden daer by ligghende / die in gelicker manieren oock oncuyscheyt bedreuen hadden / ende wech gaende waren nae ander vleesch / zijn ghworden tot een exempel / lijdende de pijne des eewichs viers / - Desghelijcs oock dese besmetten voorwaer het
8 vleesch ende versmaden de heerschappije / en blasphemeren de maiesteyt. Doen dt Ar- Zach.3.a.1.
chengel Michael met den duyuel disputerē- Eccl.21.d.
de keef van Moyses lichaem / soo en heeft hy hem niet dorren het oordeel der blasphemien opleggē / maer hy heeft geseyt : De Heere ge
9 biede v. Maer dese blasphemēren alle dat sy voorwaer niet en weten: maer alle dat sy van natueren als stomme beesten weten /
10 daer in worden sy verdorren. Wee den ge C
nen die in Caims wech gegaen zijn / en door Gene.4.b.6.
Balaams dolinghe om loon wtgestort zijn / Nu.22.23.24.
ende inde wederspannicheyt van Core ver- Num.16.2.1.
11 gaen zijn / Dese zijn smetten in hare brasse- 2.Pet.2.d.16.
rien brassende sonder vreese / henliedē seluen d.17.
voedende / wolcken sonder water / die vanden winden al om gedreuen worden / herfstsche boomē onvruchtbaer / tweemael verstor-
12 uen / wtgewortelt / wreede golven der zee / wtschuymende hen selfs schanden / dolende sterren / den welckē dat stormende onweder der duysternissen bewaert is in der eewicheyt. Ēn van desen heeft geprophetceert de
14 seuenste van Adam Enoch seggende : Siet Apoc.1.b.7.
de Heere comt in zijn heyligher duysenden /
15 om te doen oordeel tegē eenē yegelickē / en om te straffen alle ongoddelicke / van alle de

werckē haerder ongoddelichedē/ waer mede
si ongoddelic gedaē hebbē/ eñ vā alle de har-
de woorden/ die de ongoddelicke sondaers
D tegē hem gesprokē hebbē. Dese zyn kroen- 16
achtige murmureerders/ na harē lustē wan-
Psal.16.c.10. delende/ ende haren mont spreect houerdye/
wonderlick seer achtende de persoonen ter
saken vā winningē. Maer ghy alderliefste 17
weest gedachtich der woorden/ die voorseyt
zyn vā de Apostelē ons Heerē Jesu Christi/
1.Tim.4.2.1. de welcke v liedē seydē datter inde wterste 18
2.Tim.3.1. 2.Pet.3.3. tydē comē sullē bedriegers/ na hen begeer-
den wandelende in ongoddelicheden. Dit 19
zyn sy die henlichē seluen afscheyden/ vlees-
scheliche menschen/ den gheest niet hebbēde.
Maer ghy alderliefste/ timmerende v sel- 20
uen op ons alderheylichste gheloue/ inden
heyligen geest biddende/ hout v seluen in 21
de liefde Gods/ verwachtende de bermher-
tichept ons Heeren Jesu Christi/ ten eewi-
ghen leuen/ Ende dese verdoemde straft: 22
maer d'andere maect salich/ die wten vier 23
trechende/ Maer den anderen weest berm-
hertich in vreesen/ hatende ooc den besmet-
ten rock die vleesschelick is. Maer den ge- 24
nen die machtich is v te bewarē sonder son-
de/ eñ te stellen voor d'aenschyn van synder
glorien onbesmet met verheugē/ in de toe-
comst ons Heeren Jesu Christi/ den eeni- 25
ghen Godt onsen salichmaker door Jesum
Christū onsen Heere/ zy gloire eñ groot da-
dichept/ heerlichept/ eñ macht voor alle tydē/
eñ nu eñ tot alle eewen der eewen. Amen.

Hier voleyndt de Epistel van
Sint Judas.

Het boec der open-
baringhen van S. Ian Euan-
gelist, d'vvelck ghenoemt
vvordt int Griecxsche
Apocalypsis.

S. Ian in dat eylandt Patmos ballinck zijnde, ontfangt last te schrijuen den seuen kercken van Asien sijn openbaringhe.

Dat eerste Capittel. ✠

A DE openbaringhe Jesu Christi/ 1
welck hem Godt ghegeuen heeft
om te vercondigen synen dienaren/ t'gene dat geringe geschiedē
moet: eñ heuet te kennen ghegenen/ sendēde door synen Engel synē dienaer
Joanni/ die ghetuygenis heeft ghegeuen 2
den woorde Gods/ eñ t'ghetuyghenis Jesu
Christi/ al wat hy gesien heeft. Salich is hy 3
die leest eñ hoort de woorden van deser pro-
phecien/ eñ bewaert de dinghen die daer in
geschreuen zyn/ want den tyt is hier na by.

Johannes den seuen kercken die in Asien
Exod.1.d.14. zyn. Gracie zy v eñ vrede van hem die is/ eñ
B die was eñ die comē sal/ eñ vā de seuē geestē
die voor d'aenschyn vā synē throon zyn/ eñ
Col.1.c.18. 1.Cor.15.c.20. vā Jesu Christo die een getrou getuyge is/
d'eerste geboorne der dooden/ eñ een prince
van de coninghen der aerdē/ die ons bemint Heb.9.c.14. d.10.
heeft/ ende heeft ons ghewasschen van onse 1.Pet.1.d.19.
sonden in sijn vloedt: * 5 1.Ioh.1.c.7. 1.Pet.2.c.9.
Eñ heeft ons gemaect een ryc eñ priesters
Gode eñ synē vader: hē zy gloire eñ heerlic-
heyt inde eewicheyt der eewicheden. Amen.
Siet hy coemt mettē wolckē eñ hem sullē 7 Iob.19.c.26.
sien alle oogen eñ die hem gestoken hebben/ Mat.24.c.30.
Eñ alle de geslachten der aerden sullen hen- Iude c.14.
lieden seluen ouer hem beclagen/ t'is waer/
Amē. Ic bē Alpha eñ O/ t'beginsel eñ d'eyn- 8 Esa.44.d.6.
de seyt de Heere Godt die is eñ die was eñ Apoc.21.b.6.
die comē sal/ de almachtige. Ic Johānes v 9
broeder eñ medegheselle in de tribulacie/ eñ
int ryc/ ende verduldicheyt in Christo Jesu/
heb geweest in d'eylant dat genoemt wordt
Patmos/ om d'woort Gods eñ t'getuyghe- 10
nis vā Jesu. Ic heb geweest indē geest op-
ten sondach/ eñ ic heb achter my gehoort een
groote stēme als van een trompette/ seggē- 11
de: wat ghi siet dat schryft in eenē boec en sen-
det dē seuē kerckē die in Asiē zyn Epheso/ eñ
Smyrne/ eñ Pergamo/ eñ Thyatire eñ Sar-
dis/ eñ Philadelphie/ eñ Laodicie. Eñ ick
ben omgekeert dat ick sien soude de stemme
die met my sprac. Eñ omgekeert zynde heb 12
ick gesien seuen gulden candelaren/ eñ int
midden der seuen gulden candelarē eenē ge-
lyc dē sone des mēschē/ gecleedt met eē cleedt
totten voeten eñ omgort aen syn borstē met
eenē guldē gordele/ maer syn hooft eñ hayr 14
waren wit blinckende gelyc witte wolle eñ
ghelyc sneeu/ eñ syn oogen als een vlamme
viers/ eñ syn voetē gelyc syn metael in ee- 15
nen gloeyendē ouen/ eñ syn stemme was als
de stemme van veel waterē/ eñ hy hadde in D 16
syn rechte hant seuē sterrē/ eñ wt synē mont
ging een sweert aen beyde sydē scherp/ eñ syn
aensicht lichte gelyc de sonne in haer cracht.
Eñ als ic hem gesien hadde/ so vēl ic gevallen 17
aen syn voeten als dood/ Eñ hy leyt syn
rechte hant op my geleyt/ seggende: En wilt 18 Esa.41.b.4.
niet vreesen ic ben d'eerste eñ de laetste/ eñ Apoc.2.a.8.
leuende ende ick heb doot geweest ende sie
ick ben leuende in de eewicheyt der eewic-
heden/ ende ic heb de slotelen der doot eñ der
hellē/ Dacrom schryft dat ghy gesien hebt/ 19
eñ dat daer is/ eñ dat haestelick gheschieden
moet na desen: Het sacrament vā de seuen
sterren die ghy gesien hebt in myn rechte hāt/ 20
eñ de seuen gulden candelarē/ De seuen ster-
ren zyn de Engelen der seuen kerckē: eñ de
seuen candelaren zyn de seuen kercken.

Hoe S. Ian informeert de kercke van Epheſien, van Smyrnen, van Pergamen, ende Thyatire, ende d'onderscheyt tusschen t'goet ende t'quaet.

Dat ij. Capittel.

ENde tot den Engel vā de kercke vā E- 1
pheſen schryft: Dit seyt hy die de seuen
sterren houdt in syn rechte hande/ die daer
wandelt int middē vā de seuen guldē cande-
laren: Ick weet v werckē eñ uwē arbeydt/ 2
eñ v lydtsaemheyt/ eñ hoe dat ghy de quade
niet verdragen en moecht/ eñ ghy hebtse ge-
proeft die seggen dat sy Apostelen zyn eñ en
zyns niet/ ende ghy hebtse lueghenachtich
ghevonden/ ende ghy hebt verduldicheyt/
ende

ende hebt verdragen om mijnen naem/ ende
B ghy en zijt niet slau geworde. Maer ick heb
tegen v een luttel/ dat ghy v eerste charitate
ghelaten hebt. Daerom weest gedachtich
waer af dat ghy gevallen zijt/ ẽ doet peni-
tencie/ende doet v eerste werckẽ/ oft anders
come ick v/ende ick sal uwen candelaer ver-
voeren van zijnder plaetsen/ ten zy dat ghy
penitencie doet/ Maer ghy hebt dat/ dat
ghy hatet de wercken van de Nicolaiten/
die ick ooc hate. Wie ooren heeft die hoore
wat de geest seyt den kercken Den verwin-
nere sal ick t'eten geven vanden houte des le-
vens/dat int paradys mijns Gods is. Ẽn
dẽ Engele vã de kercke te Smyrne schrijft/
Dit seyt d'eerste ende de laetste/ die doot ge-
C weest is/ẽn leven: Ick weet v tribulacie ẽn
v armoede/ maer ghy zijt rijc/ ẽn ghy wordt
geblasphemeert van de gene die seggen dat
sy Joden zijn/ende sy en zijns niet/ maer sy
zijn een synagoge Sathanc. En vreest niet
van de dinghen die ghy lyden sult/ Siet de
duyvel salder sommige van v inden kercker
worpen/ om dat ghy soudt gheproeft worden/
ende ghy sult tribulacie hebbẽ thien dagen:
weest ghetrouwe totter doot toe ẽn ick sal v
geven de croone des levẽs. Wie ooren heeft/
die hoore wat de geest seyt den kercken: So
wie verwint/ die en sal niet gequest worde
van de tweede doot. Ẽn den Engele van
de kercke van Pergamo schrijft/ Dit seyt hy
die t'sweerdt heeft aen beyde syden scherp:
D Ick weet waer ghy woont/ waer Sata-
nas stoel is/ẽn ghy houdt mijnẽ naem/ende
ghy en hebt mijn geloove niet gheloochent/
Ẽn in die dagẽ Antipas mijn getrouwe ge-
tuyge die by v lieden gedoot is/ daer Sata-
nas woont. Maer ic heb tegẽ v een luttel/
want ghy hebt daer sommige houdende Ba-
Num.24.c.14. laams leeringe/ die Balac leerde een verar-
31.c.16. gerniſſe te stellẽ voor de kinderẽ van Israel/
eten ẽn oncuyscheyt bedrijven/ also hebdet
ghy ooc houdende de leeringe van de Nico-
laiten. Desgelijcx doet penitencie/ oft an-
ders sal ic v cortelinge comen/ en ick sal met
die vechten metten sweerde mijns monts.
E Soo wie een oore heeft die hoore wat de
geest der kerckẽ seyt: Den genẽ die verwint/
sal ic geven verborgen manna/ẽn ick sal hem
eenẽ wittẽ blinckendẽ steen geven/ẽn inden
steen eenen nieuwen naem ghescheven den
welcken niemant en weet dan die ontfangt.
Ẽn den Engele der kerckẽ van Thyatire
schrijft/ Dit seyt de sone Gods/ die ooghen
heeft als een vlamme viers/ẽn syn voetẽ ge
lijc syn metael: Ick ken v wercken ẽn geloo
ve/ẽn v liefde ẽn dienst/ ende uwe pacientie/
ende v laetste wercken meer in ghetale dan
F d'eerste. Maer ick heb tegen v een luttel/
want ghy laet de vrouwe Jezabel die haer
seyt een propheteresse te zijn/leeren ẽn bedrie-
gen mijn knechten hoereren/ ẽn eten vandẽ
offer der afgoden. Ẽn ic heb haer tijt gege
ven dat sy penitencie doen soude/ ende sy en
wilt geen penitencie doen van haer oncuys-
heyt. Siet ick salse leggen in een bedde/ẽn
alle die met haer overspel bedrijven/ sullen in
seer groote tribulacie wesen/t'en zy dat sy pe
21 nitencie vã haren werckẽ doen: ẽn haer kin
deren sal ick doodslaen ter doot/ ende alle de
kercken sullen weten/ dat ic den onderzoec- 1.Reg.16.b.7
kende de nieren ẽn herten/ ẽn ic sal eenẽ ye- Psal.7.b.10.
gelicken van v lieden geven na syn werckẽ. Iere.11.d.20.
24 Maer v lieden seg ick den anderen die te 17.b.10.
Thyatiren zijt: So wie niet en hebben dese 20 c.11.
B
leeringe/ die niet gekent en hebben de hooc-
heyt van Sathanas/ gelijc sy seggen/ ick en sal
op v lieden gheenen anderen last legghen:
25 maer t'gene dat ghy hebt houdt dat/tot dat
26 ick come/ Ende soo wie verwint ẽn bewaert
totten eynde toe mijn wercken/ dien sal ick Psal.2.c.8.
27 macht geven over de Heydenen/ ende hy
salse regeren met een yseren roede/ ende als
een potbackers vat sullen sy heel ghebroken
28 worden/ gelijc ic ooc ontfangen hebbe van
mijnen vader/ ẽn ick sal hem geven de mor-
29 gen sterre. Wie ooren heeft die hoore wat
de gheest seyt den kercken.

Hoc Ioannes onderwijst den Engel der kercken van Sardis, den Enghel van Philadelphie, ende van Laodicea.

Dat iij. Capitel.

1 Ende den Engele der kercken te Sardis A
schrijft/ Dit seyt hy die de seven gheesten
Gods heeft/ ẽn de seven sterren: Ick weet v
wercke dat ghy den naem hebt dat ghi leeft/
2 ẽn ghy zijt doot/ weest wacker/ ẽn verstercx
de andere die sterven souden: want ic en vin
de v wercken niet vol voor mijnen God.
3 Daerom hebt in v gedachte hoe dat ghy
ontfangen ẽn gehoort hebt/ẽn bewaert/ende
doet penitencie. Daerom ist dat ghy niet en 1.Tess.5.a.2.
waert/so sal ic tot v comẽ als een dief/ẽn ghy 2.Pet.3.c.10.
en sult niet wetẽ wat uren dat ic tot v comen Apoc.16.c.15
4 sal. Maer ghy hebt een luttel namẽ in Sar
dis die haer cleederen niet besmet en hebbẽ/
ẽn sy sullen met my wandelen in witte clee-
5 derẽ wãt sy des weerdich zijn. So wie ver
winnet/ die sal also gecleet worde met witte
cleederen/ ẽn ic en sal synẽ naem niet wt va-
gen wt den boec des levens/ẽn ick sal synen
naem beliyden voor mijnen vader/ ẽn voor
6 syn engelen. Wie oorẽ heeft die hoore wat
7 de geest spreect den kerckẽ. Ẽn den Engele B
van de kercke vã Philadelphie schrijft/ Dit
seyt de heylige ẽn waerachtighe/ die Davids Isai.22.f.22.
slotel heeft die open doet ẽn niemãt en sluy- Iob 12. b.14.
8 tet: die sluyt/ẽn niemant en doet opẽ: Ick
weet v wercke. Siet ic heb voor v gegeven
een open doore die niemant sluyten en mach/
want ghy hebt een cleyn cracht/ẽn ghy hebt
9 mijn woort gehoudẽ ẽn ghy en hebt mijnen
naem niet geloochent. Siet ic salse geven
van Sathanas synagoge die seggẽ dat sy Jo-
dẽ zijn/ẽn sy en zijns niet/ maer sy liegẽ. Siet
ic salse maken dat sy comen sullen ẽn aenbid
den voor v voeten: ẽn sy sullen weten dat ic
10 v lief heb ghehadt/ want ghy behouden
hebt het woort van mijnder pacientien/ en-
de ick sal v bewaren vã de ure der tentacien/
die comen sal inde geheel werelt/ om te ten-
11 teren de gene die op d'aerde woonẽ. Siet
ick come ghecringhe/ houdt dat ghy hebt/

op dat niemant v croone en neme. So wie
L verwint/ick sal hem make een colomne inde
tempel myns Gods/ en hy en sal niet meer
buyte gaen/ en ic sal op he schrijue den naem
myns Gods/ en den naem va myns Gods
nieuwe stadt Jerusalem die neder gedaelt is
vanden hemel van mynen Godt/ en mynen
nieuwen naem. Wie ooren heeft die hoore
Iohan. 14.a. wat de geest seyt den kercke. Ende den En-
gel der kercke va Laodicien schrijft: Dit seyt
Amen/ de ghetrouwe en warachtige getuy-
ge/ die t'beginsel is va Gods creatuere: Ick
weet v wercken/ dat ghy noch cout en zijt
noch heet: och oft ghy coudt waert/ oft heet:
maer want ghy lau zijt/ en noch cout noch
heet/ so sal ic v beginne wt te braken wt myne
D mont/ want ghy segt: Ic ben ryck en ouer-
vloedich geworde/ en ick en heb geens dincs
gebreck: en ghy en weet niet dat ghi onsalich
zijt/ en allendich/ en arm/ en blint/ en naect. Ic
rade v dat ghy va my coopt gout dat door-
viert en geproeft is/ op dat ghy ryc worde/ en
dat ghy met witte cleederen moecht aegedaen
worde/ op dat niet gesien en worde de schan-
delicheyt uwer naectheyt/ en met oogsalue
Prou.3.b.11. bestrijct v oogen/ op dat ghy sien moecht: Die
Hebr.12.b.6. ick lief hebbe die straffe en castije ic/ Daerom
weest sorchvuldich en doet penitencie. Siet
ic stae aen de doore en cloppe/ ist dat yemandt
myn stemme hoort en de doore ope doet/ tot die
sal ic ingae/ en ic sal met dien het auontmael
eten/ en hy met my. So wie verwint/ ick sal
hem geue te sitten met my in mynen throon/
gelyck ic ooc verwonnen hebbe/ en geseten heb
met mynen vader in synen throon. Die ooren
heeft die hoore wat de geest seyt den kercken.

Hoe S.Ioannes de doore des hemels open sach, ende eenen stoel gheset, en daer waren rontsomme noch xxiiij. sitkeden, en vier dieren die Godt glorie gauen nacht ende dach.

Dat iij. Capittel. ✠

A HIer na heb ic gesien: en siet een open doo- 1
re was inde hemel/ En d'eerste stemme die
ick gehoort hebbe was als een trompet spre-
kende met my/ seggende: clime herwaerts op/
en ick sal v thoonen wat geschiede moet con-
telinge hier nae. Terstont heb ick geweest 2
inde geest/ En siet eene stoel was gestelt in-
den hemel en op de stoel een sittende/ en die 3
daer sat was gelyck va aensien den Jaspis
steen/ en den Sardius: en eenen reghenboge
was rontsomme den stoel gelyck het gesicht
va ene Smaragdus/ En rontsomme den 4
stoel vierentwintich setels/ ende op de setels
vierentwintich ouderen sittende/ al om ghe-
B cleedt met witte cleederen/ ende op haerlie-
der hoofden gulden croonen/ En vanden 5
throon quamen wt blixemen/ en stemmen/
en donderen/ en seuen lampen berrende voor
den throon/ welck zyn de seuen gheesten
Gods/ En voor d'aensichten des stoels als 6
een glasen zee gelyc de Cristalle: en int mid
den des stoels en rontsomme den stoel vier
dieren vol oogen voor en achter/ En d'eerste 7
dier was ghelyck eenen leew/ en het twee-
L de dier gelyck een calf/ en t'derde dier heb-
bende als eens menschen aensicht/ en t'vierde
dier was gelyck eene vliegende arent/ En 8
de vier dieren hadden elck ses vlogelen rontso-
omme/ en binnen zyn die vol oogen en sy en
hadden gheen ruste nacht en dach seggende:
Heylich/ heylich/ heylich Heere God almach Esa.6.a.
tich/ die was en die is/ en die comen sal. En
als die dieren gauen glorie ende eere en be-
dictie den ghenen die op den throon sat/
die daer leeft in de eewicheyt der eewiche-
den/ soo vielen de vierentwintich ouders D
neder voor den ghenen die inden throon
sat/ ende sy aenbaden den ghenen die daer
leeft inder eewicheyt der eewicheden/ ende
sy wierpen haerlieder croone voor den
throon/ seggende: weerdich zydy Heere
onse Godt te ontfangen glorie en eere ende
cracht/ want ghy hebbet al geschapen/ en om
uwer wille waren sy/ en zyn sy geschapen. *

Hoe S.Ian schreydde, ende hoe dat lammeken weerdich gheeten wordt van de xxiiij. ouders, ende duysentich duysent Enghels, den boeck open te doene.

Dat v. Capittel.

ENde ick heb gesien in de rechte hant des A 1
ghenes die sat op den throon/ eenen boec
geschreuen binnen ende buyten/ toe gesegelt
met seuen seghelen/ En ick heb gesien ee- 2
nen stercken Enghel sprekende met luyder
stemmen: wie isser weerdich open te doen
den boec/ en open te doen syn segelen? En 3
niemant en mocht noch inde hemel/ noch op
de aerde/ noch onder de aerde open doen den
boec/ noch dien aensien/ Ende ic schreydde 4
seer om datter niemant weerdich gevonden
en was/ om den boec open te doe/ noch dien
te sien. En een vande ouderen heeft tot my 5
geseyt: En weent niet/ siet den leeuw va Ju
das geslachte/ de wortel va Dauid heeft ver B
wonnen om open te doe den boec/ en te on-
sluyten syn seuen segelen. En ic heb gesie/ 6
en siet int midden vande throon en der vier
dieren/ en int midden der ouderen/ een lam
staende/ als oft gedoot ware/ hebbende seuen
hoornen/ en seuen oogen/ welc syn de seuen
geesten Gods/ gesonden ouer alle aerdrijck.
Ende het is gecomen/ en t'heeft genomen 7
wt de rechte handt vanden ghenen die inden
throon sat den boec. En als den boec open 8
gedaen hadde/ so zyn de vier dieren ende de
vierentwintich ouders genalle voor d'lam/
hebbende elc herpen/ en gulden schalen vol
reucoffers/ welck zyn de gebeden der heyli-
gen/ en sy songen eenen nieuwen sanc/ seg L.
ghende: Ghy zyt weerdich Heere te nemen
den boeck/ ende syn seghelen open te doen/
want ghy zyt gedoot/ ende hebt ons verlost
Gode in v bloet/ wt alle geslachten/ en talen
en luyden/ en nacien/ en ghy hebt ons ge-
maect onsen Gode tot een conincrijc en prie-
sters/ en wy sullen regneren op de aerde. En 9
ick heb gesien ende gehoort de stemme van
veel enghelen rontsomme den throon/ ende
der dieren/ en der ouderen/ en haerlieder getal
was duysentich duysenden/ seggende met Dan.7.c.
grooter stemmen: weerdich is d'lam dat ge- D
doot is/ te nemen cracht/ en Godtheyt/ ende
wijsheyt/ ende sterckheyt/ ende eere/ ende glo-
rie/ ende ghebenedydinghe. Ende alle de
creaturen die in den hemel zyn/ ende op de
aerde:

aerde/ ende onder de aerde/ende die in de zee zyn/ende alle die in haer zyn/ heb ic alle gehoort/seggende: Den genen die indē throon sit/ende den lamme zy gebenedydinge/ ende eere/ende glorie/ endc machticheyt in de eewicheyt der eewicheden. Ende de vier dieren seyden/ Amen. Ende de vierentwintich ouders zyn geuallen op haer aensichten / eñ sy hebben aenbeden den leuende in de eewicheyt der eewicheden.

Watter op de aerde geschiet int opendoen van elcken seghel besonder. Dat vj. Capittel.

A ENde ick heb gesien dat het lam open gedaen heeft een vanden seuen seghelen/eñ ick heb gehoort een vanden vier dieren seggende als de stemme eens donders: Comt ende siet. Ende ick heb gesien/ende siet een wit peert / ende die daer op sat hadde eenen boge/eñ hem is een croone gegeuē / eñ hy is wtgegaen verwinnende/om dat hy verwinnen soude. Eñ doent dē tweedē segel open gedaen hadde/so heb ick gehoort het tweede dier/segghende: Comt eñ siet. Eñ daer is een ander root peert wtgegaen / eñ die daer op sat dien is ghegeuen dat hi den vrede nemen soude vander aerden/eñ dat sy malcanderen souden dooden/ ende hem is gegeuen een groot swoert. Eñ alst den derden segel open gedaen hadde/so heb ick het derde dier ghehoort seggende: Comt ende siet: Eñ siet een swert peert / ende die daer op sat hadde
B een wage in syn handt. Eñ ic heb gehoort als een stemme wt dat middē der vier dierē/ seggende: Een mate van twee pont terwen om eenen penninck/ eñ dry maten van twee pont gersten/om eenen penninc/eñ den wyn eñ olie en quetst niet. Eñ alst dē vierdē segel opengedaen hadde/ so heb ick gehoort de stēme vā dat vierde dier/seggende: Comt eñ siet. Eñ siet eē vael peert/ eñ die daer op sat diens naem was de doot / eñ de helle volchde hem/ ende hem is macht gegeuen ouer de vier deelen der aerden/doot te slaen metten
C swoerde/hongere/ende doodt/ ende met de beesten der aerden. Ende alst den vyfften segel open gedaen hadde / so heb ick ghesien onder den outaer de zielen der ghedoodder om d'woort Gods/eñ om t'ghetuygenis dat sy hadden/ eñ sy riepē met luyder stemmē/ seggende: Hoe lange o Heere (heylich ende warachtich) en oordeeldy noch en wreerdy ons bloet niet vā de gene die op d'aerde woonen? Eñ henlieden zyn gegeuen eick een wit lanc cleedt/ eñ henlieden is geseyt dat sy rusten souden noch een luttel tyts / tot dat haerlieder mede dienaers souden vervult worden/ eñ hare broeders die gedoot sullen worden gelijc sy. Eñ ic heb gesien alst den
E sestē segel opē gedaē heeft / eñ siet daer is een groote aertbeuinge gheschiet/eñ de sonne is swert geworden als eenen hayzen sack/ende de mane is heel gheworden gheluck bloet/

ende de sterren zyn van den hemel geual-
D len op de aerde/gelijck eenen vyghenboom af laet vallen syn vroeghe vyghen als hy van eenen grooten wint gheroert wordt/ eñ den hemel is wech gegaē gelijc eenen opgevouden boec/ende alle berghen eñ eylanden zyn van hen plaetsen geroert/ eñ de coningen der aerden/ende de princen/ ende hooftluyden ouer duysent/ ende de ryche/ ende de sterche/ende alle knechten/eñ vrye menschen hebben henlieden selue geborgen in de speloncken/eñ in de steenrootsen der bergē/ eñ sy seggen den bergē ende steenrootsen: Valt op ons/ ende verbergt ons van d'aenschyn des ghenes die daer sit op den throon / ende van de gramschap des lams/want den groo ten dach van haren toorn is ghecomen/ende wie sal moghen staen?

Isai. 2. d. 19. Osee 10. b. e. Luc. 23. d. 30. Apoc. 9. b. c.

Hoe S. Ian sach de ghereeckende Gods wt alle ghesla chten van Israhel, ende wt de Heydenē, eñ ander volc die vanden lammeken gheregeert worden ende comen wt alle tribulacien. Dat vij. Capittel.

A HJer na heb ic gesien vier Engelē staende op de vier hoecken der aerden / houdende dē vier winden der aerden/ dat sy op d'aerde niet waeyē en soudē/ noch op de zee/ noch op eenighen boom.

B ✠ Eñ ick heb gesien eenen anderen Engel opclimmende vandē opganck der sonnē/ hebbende het teeken des leuende Gods / eñ hy heeft geroepen met luyder stemmen den vier Engelen/ dē welckē gegeuen is hinder te doen der aerden/eñ der zee/seggende: En wilt geen hinder doen der aerden eñ der zee/ noch den boomen/tot dat wy teeckenen ons Gods dienaers in hare voorhoofden/ Eñ ic heb gehoort t'getal vanden geteeckenden/ hondert vierenveertich duysent geteeckende/ wt alle de geslachtē der kinderē van Israel.

wten geslachtē van Juda/twaelf duysent geteeckende. wtē geslachte vā Ruben/twaelf duysent geteeckēde. wtē geslachte van Gad/ twaelf duysent geteeckende. wten geslachte van Aser/twaelf duysent geteeckende. wten geslachte van Nepthali/ twaelf duysent geteeckende. wten ghelachte van Manasse/ twaelf duysent geteeckende. wten geslachte van Simeon/ twaelf duysent geteeckēde. wt den geslachte van Leui/twaelf duysent gheteeckēde. wtē geslachte van Isachar/ twaelf duysent geteeckende. wten geslachte van Zabulon/twaelf duysent geteeckende. wten geslachte van Joseph/ twaelf duysent geteeckende. wten geslachte vā Beniamin/twaelf
C duysent geteeckēde/ Dier na heb ic gesien een groote schare/ die niemant getellē en conste/ wt allen volcken/ghelachten / luyden/eñ talen/staende voor den throon ende voor d'aeschyn des lams gecleedt met witte lāge cleederen/eñ palmen in hare handen/ eñ sy riepen met grooter stemmē seggēde: Salicheyt zy onsen Godt die daer sittende is op den throon eñ den lamme. Eñ alle de Engelen stonden rontsomme den throon/eñ der ouderen/eñ der vier dierē/eñ sy zyn geuallē voor d'aensyn des throons op hare aensichten/ eñ sy hebben Godt aengebeden seggende: Amen. Ghebenedydinge/ ende claerheyt/eñ wysheyt/ende dancseggingе/ eere eñ cracht/ ende sterckheyt zy onsen Godt in de eewicheyt der eewicheden/Amen. *

Ende

D Eñ een vandē ouderen heeft geantwoort/ ende tot my geseyt: Dese die gecleet zyn met lange witte cleederē wie zyn sy: eñ van waer zyn sy gecomē? Eñ ic heb hem geseyt: Myn Heere ghy weet/ Ende hy heeft my geseyt: Dit zyn sy die gecomē zyn wt groote tribulacie/ende hebben hare lange cleederen gewaschen/ende wit gemaect int bloet des lams/

dacrom zyn sy voor den throon Gods/ eñ dienen hem dach eñ nacht in synē tempel eñ die indē throon sit/ die sal ouer hen woonen.

Isai.49.c.10. Sy en sullen voorts geenen honger meer lyden/ noch dorst hebben/ noch de sonne en sal op hen niet vallē noch eenige hitte. Wāt het lam/dat int midden vandē throon is salse regeren/ ende salse leyden tot de leuende

Isai.25.c.8. Apoc.21.b.4 fonteynen der wateren/ ende Godt sal alle tranen afvaghen van haren ooghen.

Hoe datter een groote stilte inden hemel was, int open doen des seuensten segels, eñ hoe de Engel veel wierooks ontfinc, eñ daer geschieden groote donderslagen, eñ de seuen Enghelen bereyden hen om te singhen. Dat viij. Capittel. ✠

A Ende alst den seuensten segel opengedaen hadde/so isser eē groote stillicheit gewordē inden hemel/by na een half ure/ Ende ic heb ghesien seuen Enghelen staende voor d'aenschyn Gods/eñ henlieden zyn gegeuen seuen trompetten. Eñ daer is een ander Engel gecomen/eñ heeft ghestaen voor den outaer/hebbende een gulden wieroockvat/eñ hem syn veel rencofferanden ghegeuen/ om dat hy geuen soude van de gebedē alder heyligher op den gulden outaer die voor den

B throon Gods is. Eñ den rooc van de ontstekē rencofferanden is opgheclommen van de gebeden der heyligē/ wt des Engels hāt voor Godt/ eñ de Enghel heeft dat wieroockvat genomē eñ dat gevult metten viere des outaers/ ende heeft dat geworpen op d'aerde/eñ daer zyn geschiet donderen/ ende stemmen ende blixemen ende groote aertbeuinge. Eñ de seuen Engelen die de seuen trompetten hadden/ hebben henlieden bereyt dat sy metten trompet blasen souden.

C Ende d'eerste Engel heeft metten trompet geblasen/eñ daer is geworden haghel/eñ vier gemenget in bloet/ ende t'is geworpen op de aerde/ ende t'derde deel der aerden is verbrant geweest/ ende t'derde deel der boomen is verbrant geweest/ende alle t'groene gras is verbrant gheweest. Eñ de twee-

D de Enghel heeft metten trompet gheblasen/ eñ gelijck eenen grooten berch metten viere brennende is geworpen in de zee/ eñ t'derde deel der zee is geworden bloet/ eñ dat derde deel der creaturē der geenre die leuē haddē in de zee is gestorben/ende het derde deel der schepen is verdorben geweest. Eñ de der-

E de Engel heeft metten trompet gheslaghen/ eñ daer is vanden hemel gevallen een groote sterre brennende als een tackele/ende die is gevallen int derde deel der water stroomen/ eñ in de fonteynen der wateren/ ende den naem der sterrē wordt genoēt Alsen/ Eñ het derde deel der wateren is verkeert in alsen/ eñ veel menschen zyn gestorben van de wateren/want sy zyn bitter geworden. Eñ de vierde Engel heeft metten trompet geslagē D eñ t'derde deel der sonnen werde geslagen/ eñ t'derde deel der manē/ eñ t'derde deel der sterren/ also dat het derde deel van dien verduystert worde eñ dat des daechs derdē deel niet en lichte/ ende des nachts desghelycks.

Eñ ick hebbe gesien eñ gehoort de stemme van eenē arent vliegēde door d'middē vanden hemel/ segghende met luyder stemmen: Wee/wee/wee den bewoonders der aerdē/ van de ander stemmen der dry Engelen die metten trompet noch slaen souden.

Hoe dat de sterrē uten hemel vielen int singen der vijfften enghels, ende hoe den sprinchanen verboden was dat sy t'eenyt der aerden niet quetsen en souden, eñ int singen des seste engels worden ontbonden de gebonden engelen in de groote riviere Euphrates. Dat ix. Capittel.

A Ende de vijfte Engel heeft metten trompet geblasen/ eñ ick heb gesien datter een sterre vandē hemel gevallē was op d'aerde/ eñ haer is gegeuē de slotel vādē put des afgronts/ eñ hy dede opē dē put des afgrōts/

2 ende den rooc des puts is opgeclommen/ als den rooc van eenen grooten ouen/ ende de sonne is verduystert ghewest ende de

3 locht vanden rooc des puts. Eñ uten rooc des puts synder sprinchanen gegaen op de aerde/ eñ hen is macht ghegheuen gheliic de

4 schorpioenen der aerden macht hebben/ ende hen is gebodē/dat sy niet quetsen en souden t'gras der aerdē/noch alle groē gewas/noch gheen boomen/dan alleen de menschen/ die Gods teecken niet en hebben in haerlieder voorhoofden: eñ hen is gegeuen dat sy die

5 niet dooden en soudē/maer datse gepijnicht souden worden vijf maenden/ende haer pyninge was gelijc de pyninge van een schor-

B pioē alst eenē mēsch quetst. Eñ in die dagē sullen de menschen de doot soecken/ eñ sy en sullen die niet vinden/ eñ sy sullē begeerē te steruen/ eñ de doot sal van henliedē vlieden.

7 Eñ de gelyckenissen der sprinchanen zyn gelyck peerden die bereydt zyn ten stryde/ ende op haer hoofden als croonen/ gheliick den goude/ eñ haer aenlichten waren gelyck

8 menschen aenlichten/ eñ sy hadden hayr gelyck vrouwē hayr/ ende haer tanden waren

9 gelijc leeuwen tanden/ eñ sy haddē pansieren als yseren pansierē/ende dat geluyt van haren vlogelē was als t'geluyt vā veel wa-

10 genen der peerden loopende ten stryde/ eñ sy hadden steerten gelyck der schorpioenen/ ende daer waren haecken in haer steerten/ ende haer macht was den menschen hinder

11 te doen vijf maenden/ ende sy hadden ouer C hen eenen coninc den Engel des afgronts/ de welcke genoēt was int Hebreusch Abbadon/maer int Griecs Apollyon/in Duytsche hebbende den naem Verniclende.

12 Dat een wee is wech ghegaen/ ende siet/ 13 daer comen noch twee ween hier na. Ende de seste Enghel heeft metten trompet geblasen/ende ick hebbe een stemme ghehoort wt de vier hoornen van den gulden ou-

14 taer/ die daer is voor Gods ooghen/ segghende totten sesten Enghel die dat trompet hadde: Ontbint de seuen Enghelen die

ghebon-

Hand in Oten. 8. 5. Ucas. 2. Apoc. 8. 10.

gebonden zyn inden groote vloet Euphrates. Eñ de vier Engelē zyn ontbonden geweest die bereyt warē tegē een ure eñ tegen eenen dach eñ een maent / eñ een iaer / dat sy dooden souden het derde deel der menschē /

Eñ t'getal van dat heyr des peerdevolcs was twintich duysentmael thien duysent. Eñ ic heb haerlieder getal gehoort / Eñ also heb ic de peerden gesien in een visioen / eñ die daer op saten hadde vierige eñ Jacinthinen eñ solferachtige pantsierē / eñ de hoofden der peerden waren gelyc der leeuwen hoofden / ende wt haren muyl ginck vier / eñ rooc ende solfer. Ende van dese dry plagen is ghedoot het derde deel der menschen / vanden viere eñ vanden roock / eñ vande solfer / die wt haren muyl quamen. Want der peerden macht is in haren muyl eñ in harē steerten / want haerlieder steerten warē gelyc serpenten hebbende hoofdē / eñ hier mede doen sy hinder. Eñ de andere menschen die niet gedoot en zyn in dese plagen noch geen penitencie gedaen en hebben van de wercken haerder handen dat sy niet aenbidden en souden de duyvels / eñ de gulden / eñ silueren / eñ metalen / ende steenen / ende houten afgoden beelden / die noch sien en moghen noch hooren / noch wandelen / eñ sy en hebben geen penitencie ghedaen van hare doodslaghen / noch van hare tooverijen / noch van hare onsuyscheyt / noch van hare dieverijen.

Hoe dat S. Ian sach eenen Engel vanden hemel comen, hebbende eenen openen boeck, ende hoe hy swoer dat nae deser tijt geenen tijt meer en was, ende hy gheboot Iohannem dat hy den boeck verslinden soude.

Dat x. Capittel.

Ende ick heb gesien eenen anderē Engel nederdalende van den hemel gecleet met een wolcke / ende eenen regenboge was op syn hooft / eñ syn aensicht was gelyc de sonne / ende syn voeten als een columne viers /

ende hy hadde in syn hant een opē boeckē ende hy heeft synen rechten voet gestelt op de zee / maer den slincken op de aerde.

Eñ hy heeft geroepē met luyder stemmen gelyc als eenen leeuw brieselt / Ende als hy geroepen hadde so hebben de seuen donderen haerlieder stemmen gesproken. Eñ als de seuen donderen haerlieder stemmen ghesproken hadde so soude ick geschreuen hebben eñ ic heb gehoort een stemme vanden hemel seggende tot my: Segelt toe t'gene dat de seuen donderen ghesproken hebben ende en wilt dat niet schryuen. Eñ den Engel die ick gesien hebbe / staende op de zee / eñ op de aerde heeft syn handt opgeheuen ten hemel / eñ heeft gesworen by den leuendē inde eewicheyt der eewicheden / die gestaepen heeft den hemel / ende t'ghene datter in is / eñ de aerde / ende t'ghene datter in is / ende de zee ende t'ghene datter in is datter gheenen tijt meer zyn en sal. Maer in de dagē van de stemme des seuensten Engels / als die sal beginnen mettē trompet te slaen dan sal volcyndt worden Gods verholentheyt gelyc hy verkondicht heeft door syn knechten de propheten / Eñ ick heb gehoort een stemme van den hemel wederom sprekende tot my / ende seggende: Gaet henen eñ neemt den openen boeck van de hant des Engels / staende op de zee ende op de aerde. Ende ick ben gegaen totten Engel seggende tot hem dat hy my den boec gaue. Eñ hi heeft tot my geseyt: Neemt den boec ende verslint dien / ende hy sal uwen buyc bitter maken / maer in uwen mont sal hy suet zyn als honich. Eñ ick hebbe den boeck genomen wt der handt des Engels eñ ic hebben verslint / eñ hy was in mynen mondt suet als honich. Ende als ick dien verslint hadde / so is mynen buyc bitter geworden / eñ hy heeft tot my geseyt: Ghy moet weder propheterē den Heydenē / ende luyden ende talen ende veel coningheu.

Iohannes propheteert dat den tempel sal vertreden zijn, eñ van der beesten die vander zee opclimt, ende vanden seuensten Engel metten trompete, ende vande twee getuygen die gedoot sullen worden.

Dat xj. Capittel.

Ende my is gegeuen een riet ghelyck een roede ende my is geseyt: Staet op / ende metet den tempel Gods ende den outaer / eñ de gene die daer aenbiddē / Maer dat voorhooft dat buyten den tempel is / worpt buyten / ende en metet dat niet / want het is den Heydenen gheghenen / ende de heylige stadt sullen sy vertredē twee veertich maenden.

Ende ic salt mynē twee getuygen geuen / eñ sy sullen propheterē duysent twee hondert sestich dagen gecleedt met sackē. Dese zyn twee olyfboomen / eñ twee candelaren / int aensichn des Heeren van aertryck staende.

Ende ist dat yemant hen wilt hinder doē / so salder een vier wt haren mont gaen / ende sal hare vianden verslinden / ende ist dat yemant henlieden wilt quetsen / die moet also gedoot worden. Dese hebbē macht den hemel te sluytē / dat niet en regene in de dagen van haerlieder propheeye / ende sy hebben macht ouer de wateren / om die te verkeeren in bloet / eñ de aerde te slaen met alle plagen so dicmael als sy willen. Eñ als sy haerlieder getuygenis sullen volcyndt hebben / dan sal de beeste die vanden afgront opgeclommen is tegen henlieden eenen strijt houden / ende salse verwinnen ende dooden. Ende hare lichamen sullen ligghen inde straten der grooter stadt / die gheestelick ghenoemt wordt Sodoma ende Egyptus / daer hare Heere ook ghecruyst is gheweest / Ende van den ghesiachten ende luyden ende talen ende volcken sullen hare lichamen sien / dry daghen ende eenen halven / ende hare lichamen en sullen sy niet laten liggen in de graven / Ende die op de aerde woonen sullen ouer henlieden blyde zyn / ende sy sullen vrolick zyn / ende malcanderen ghiften senden / want dese twee propheten hebben ghepynicht de ghene die op de aerde woonden.

Ende na dry dagen ende eenen halven is den geest des leuens van Godt in henlieden gegaen. Eñ sy hebben gestaen op haer voeten Ende een groote vreese heeft henlieden ouervallen diese gesien hebben. Ende sy hebben een groote stemme ghehoort wten hemel

hemel tot henlieden leggende: Clint herwaerts op/ ende sy zyn inden hemel geclommen in een wolcke/ eñ haer vianden hebbēse gesien. Eñ in die ure isser een groote aertbeuinghe gheschiet/ende het thiende deel der stadt is gevallen/ende inde aertbeuinge zyn seuen duysent menschen namen ghedoot/ eñ de ander zyn in vreesen gebracht / eñ sy hebben Gode des hemels glorie ghegheuen.

Dat tweede wee is wech ghegaen/ eñ siet dat derde wee sal gheringe comen. Eñ de seuenste Engel heeft metten trompet geslagen / eñ daer zyn groote stemmen inden hemel geschiet seggēde: Het ryc deser werelt is ghewozden ons Heeren/ ende synes Christi/ ende hy sal regneren inde eewicheyt der eewichedē. Amen. Eñ de vierentwintich ouders die voor d'aensichyn Gods sittē in hare setelen zyn gevallē op haerlieder aenlichtē/ ende hebben Godt aengebeden/ seggende: wy dancken v Heere Godt almachtich/ die zyt eñ die waert/eñ die comen sult/want ghy hebt genomen v groote macht/ ende hebt gheregneert. Eñ de heydenen zyn gram ghewozden/eñ uwen torn is aengecomen/ ende den tyt der dooden/om geoordeelt te wozden/ ende loon gegeuen te wozdē uwen dienaren den Bzopheten eñ heyligē/ eñ den genen die uwen naem vreesen/den cleynen eñ grootē/ eñ om te vernielen de gene die d'aerde verdozuen hebben. Eñ den tempel Gods is geopent inden hemel/ eñ de arcke synes testaments is gesien geweest in synen tempel/eñ daer zyn gheschiet blixemen ende stemmen/ ende aertbeuinghen/ende grooten hagbel.

Als de vrouwe gheert heeft,doen v haer sone tot Gode van haer opgenamē, eñ doen eenē strijdt inden hemel geschiet zijnde, die draeck vallende heeft begonst t'zaet vander vrouwen te vervolghene. Dat xij Capittel.

EEnde een groot teeken is geopenbaert in den hemel. Een vrouwe gecleedt metter sonnen/eñ de mane onder haer voeten/eñ op haer hooft een croone vā twaelf sterren/ eñ bevrucht zynde riep sy weesende in barens noode/ ende sy leedt pyne om te baren.

Eñ daer is een ander teeken gesien in den hemel/ eñ siet eenē grooten roodē draec hebbende seuen hoofden ende thien hoornen/ eñ op syn hoofden seuen croonementen/ eñ synen steert track het derdendeel van de sterren des hemels/ende heeft die gewozpen op d'aerde. Eñ den draec stont voor de vrouwe die baren sonde/ op dat hy als sy gebaert hadde/haer kint sonde verslindē. Eñ si heeft gebaert een manlick kint/ dat regeren sonde alle de Heydenen met een yseren roede / eñ haer sone is opgenomē tot Godt / eñ tot synen throon/ eñ de vrouwe is gevloden in de woestyne / daer sy een plaetse hadde van Gode bereyt/ datmē haer daer voeden sonde duysent twee hondert ende tseslich daghen.

✝ Eñ daer is eenē grooten strydt geschiet inden hemel. Michael eñ syn engelē streden tegen den draec/ende den draeck streedt ende syn engelen/ eñ sy en hebben niet machtich gheweest/ noch hen plaetse en is voozts niet meer gevonden indē hemel. Eñ dien grooten draec/het oude serpent/ die genoēt wozdt de duyuel ende Satanas/die alle de ganssche werelt verleyt is verdreuen/eñ hy is gewozpen in de aerde / ende syn enghelen zyn met hem gewozpē/ eñ ic heb een groote stemme gehoozt inden hemel seggende: Nu is de salicheyt/eñ de cracht/ ende het ryc ons Gods gewozden/eñ de macht van synen Christus/ want de beschuldiger onser broederen is verworpen / diese beschuldichde voor d'aensicht ons Gods dach eñ nacht. Eñ sy hebbē hem verwonnen door des lams bloet/ ende door d'woort van syn getuygenis/ eñ sy en hebbē haerlieder sicle niet lief gehadt totter doodt toe. Daerom verblyde v ghy hemelē/ende die daer inne woont. *

Wee der aerden ende der zee/want de duyuel is tot v liedē nedergedaelt/ hebbende eenen grooten torn/wetende dat hy luttel tyts heeft. Eñ na dat den draec gesien hadde dat hy gewozpen was ter aerdē/ so heeft hi verdolcht de vrouwe die dat mālic kint gebaert hadde. Eñ der vrouwen zyn gegeuen twee vlogelen van eenen grootē arent/ dat sy vliegē sonde inde woestyne in haer plaetse/ daer sy gheuoedt wozdt eenen tyt/ eñ tyden/ eñ de helft van eenen tydt van d'aensicht des serpents/ Eñ t'serpent heeft wt synen muyl na de vrouwe water gheschoten als eenen stroom/om dat hy sonde makē datse getrocken wozde vanden vloet. Eñ d'aerde heeft de vrouwe gheholpen/ Ende de aerde heeft haren mont open ghedaen/eñ heeft verslonden den vloet/die den draeck wt synen muyl ghewozpen heeft. Eñ den draeck is gram gewozden teghen de vrouwe/eñ hy is wech gegaen om te strijden teghen de andere van haren sade/die Gods gheboden bewaren/eñ hebben t'ghetuygenis Jesu Christi/ eñ hy heeft ghestaen op dat sandt der zee.

Hoe dat de beeste opclam vander zee,met seuen hoofden eñ thien hoornen ende thien croonen, blasphemerende den naem Gods,eñ vande andere beeste die twee hoorne hadde als et lam. Dat xiij. Capittel.

EEnde ick heb ghesien wter zee een beeste opclimmēde / hebbēde seuen hoofden eñ thien hoornē/eñ op haer hornē thien croonementē/ eñ op hare hoofdē tiamē der blasphemien. Eñ de beeste die ick gesien hebbe/was gelyck eenē Pardus/ eñ haer voetē warē gelyck vā eenen beyre / eñ hare muyl als eens leews muyl / Eñ den draeck heeft haer syn cracht ghegeuen/ eñ groote macht.

Eñ ick heb ghesien een van haren hoofden/als dootelick ghewondt/ eñ haer dootlicke wonde is genesen geweest. Ende alle d'aertryc heeft hem verwondert na de beeste. Eñ sy hebben den draeck aengebedē/ die der beesten macht gegeuen heeft ende sy hebben de beeste aengebeden seggēde: wie is der beesten ghelyck? Oft wie sal mogben strijden tegen haer? Eñ haer is eenē muyl gegeuen/sprekende groote dingen eñ blasphemien/ eñ haer is macht ghegeuen dat te doen tweeendeertich maenden lanck. Eñ sy heeft haren muyl open gedaē in blasphemien tot Godt / om te blasphemeren synen

name/

name/ eñ sijn tabernakel / eñ de gene die inden hemel woonen/ Eñ haer is gegeuen te strijden tegen de heyligen/ ende die te verwinnen/ Eñ haer is macht ghegeuen in alle geslachte eñ volcke/ eñ tale eñ luyden/ ende sy hebbense alle aengebeden/ die op de aerde woonen/ der welcker namen niet en zijn geschreuen inden boeck van d'leuen des lams/ d'welc gedoodt is van t'beginsel der werelt.

Heeft yemant oozen/ die hooze.

C Die in geuangenisse geleyt heeft/ die gaet in de geuangenisse: die metten swoerde doot geslagen heeft/ die moet ooc metten swoerde gedoot wozden. Hier is de patiencie eñ t'geloone der heyligen. Eñ ick heb gesien een ander beeste opclimmende vander aerden/ eñ sy hadde twee hoznen/ gelijc de hoznen des lams / eñ sy sprac gelijc den draec. Eñ sy dede alle de macht vã d'eerste beeste vooz haer aẽschijn / ende sy heeft de aerde ende die daer op woonen doen aenbidden d'eerste beeste/ welcs doodelicke wõde genesen is geweest. Eñ sy heeft groote teeckenẽ gedaen/ also datse ooc heeft doen vier vandẽ hemel nederdalen op d'aerde/ vooz d'aenschijn der menschen. Eñ sy verleyt de inwoonders der aerden / om de teeckenen die haer gegeuen zijn te doẽ vooz d'aenschijn der beesten/ seggende den inwoonders der aerden/ dat sy maken sonden een beelt der beesten die de wonde des swoerts heeft ende geleeft heeft.

D Ende haer is gegeuen dat sy eenen geest sonde gheuen den beelde vander beesten/ eñ dat het beelt der beesten soude sprekẽ/ eñ datter doen soude dat alle de ghene die niet en aenbade dat beelt der beesten ghedoot soude wozden. Eñ sy salse alle/ cleyne/ eñ groote/ eñ ryche ende arme/ eñ vrije/ eñ eygen knechten / doen hebben een teecken in haer rechte hant/ oft in hare voozhoofden/ eñ dat niemant en sal mogẽ coopen oft vercoopẽ/ dan de gene die het teeckẽ oft den naem der beesten/ oft het ghetal van haren naem hebbe.

Hier is wijsheyt. wie verstant heeft / die rekene t'getal der beesten/ want het is t'getal van eenen mensch / ende haer ghetal is ses hondert sessensestich.

Hoe dat lammeken gesien wordt op den berch van Sion, eñ met hem hondert vierẽveertich duysent, die met geen vrouwẽ besmet en waren. Eñ hoe de Enghel leert de vreese des Heeren, ende die van Babylonien verondicht.

Dat xiiij. Capittel.

A Ende ick heb gesien/ Eñ siet het lam stont op den berch Sion/ eñ met hem hondert vierenveertich duysent/ hebbẽde sijnẽ naem/ eñ sijns Vaders naem ghescbreuen in haerlieder voozhoofden. Eñ ic heb een stemme gehoozt van den hemel/ als een stemme van veel waterẽ/ ende als een stemme van eenen grooten donder: eñ de stemme die ic hoozde/ was als der herpslaghers spelende op haerlieder herpen. Eñ sy songen als eenẽ nieuwen sanc vooz den stoel eñ vooz de vier dieren/ eñ ouders/ ende niemant en mocht dien sanc singen dan die hondert vierenveertich duysent/ die gecocht sijn vander aerdẽ. Dit zijnse die metten vrouwẽ niet besmet en zijn gheweest: want sy zijn maechden/ Dese volgẽ d'lam al waer dat gaet. Dese zijn gecocht wt den menschen/ tot eerste vruchten Gode ende den lamme/ eñ in haren mont en is geen logene gevonden/ want sy zijn sonder smette vooz den throon Gods. *

Eñ ick heb gesien eenen anderen Enghel vliegende dooz midden vanden hemel/ hebbende dat eewich Euangelie/ dat hy soude d'euangelie prekẽ den genen die op d'aerde sitten/ eñ op alle nacien eñ geslachte/ eñ tale/ eñ volcke/ seggende met grooter stemmẽ: Vreest dẽ Heere/ ende geeft hem eere/ want de ure zijns oordeels is gecomen / eñ aenbidt hem die ghemaect heeft hemel ende aerde/ de zee ende alle datter in is/ eñ de fonteynẽ der wateren. Ende een ander Engel isser gevolcht seggende: Ghevallen/ ghevallen is de groote stadt Babylon / die vanden wijn der gramschappen haerder ouerspeden te drincken heeft ghegheuen alle luyden. Eñ de derde Engel is desen gevolcht/ seggende met luyder stemmen: Jsset dat yemant de beeste aẽbidt ende haer beelt/ ende ontfangt het teeckẽ in sijn voozhooft/ oft in sijn hant/ dese sal oock drincken vanden wijn des toorens Gods/ die gemenget is metten puerẽ drane inden kelc van sijnen toorn/ eñ hy sal gepijnicht wordẽ mettẽ viere eñ solfer in d'aensicht der heyliger Enghelen / eñ vooz d'aenschijn des lams/ eñ den roock van harẽ tormenten sal opclimmen in de eewicheyt der eewicheden: noch sy en hebbẽ geen ruste dach eñ nacht/ die de beeste eñ haer beelt aengebeden hebbẽ/ eñ isset dat yemant ontfangẽ heeft het teecken haers naems. Hier is de patiencie der heyligen/ die Gods geboden onderhouden eñ t'gelooue van Jesu. Eñ ick heb een stemme gehoozt vanden hemel seggende tot my: Schrijft: Salich zijn de dooden die inden Heere sterven/ van nu vooztsleyt den gheest dat sy rusten soudẽ vã haren arbeyden: want hare wercken volgen henlieden. Eñ ick heb gesien/ eñ siet een blinckende wolcke/ eñ op de wolcke eenẽ sittende gelijck den sone des menschen/ hebbende op sijn hooft een gulden croone/ ende in sijn handt een scherpe seysene. Eñ een ander Enghel isser wtgegaen wt den tempel roepende met luyder stemmen totten genen die sat op de wolcke: Slaet aen d'seysene ende maeyt / want de ure is ghecomen datment maeyen soude/ want den oogst der aerdẽ is drooge geworden. Eñ die op de wolcke sat/ heeft sijn seysene ghesiagen op de aerde/ eñ de aerde wordt af gemaeyt. Ende een ander Engel is wtghegaen wt den tempel die inden hemel is/ ooc hebbẽde een scherpe seysene. Eñ een ander Enghel is wtghegaen wt den outaer die macht hadde ouer t'vier/ eñ hy heeft met luyder stemmen ghetroepen totten ghenen die de scherpe seysene hadde/ seggende: Slaet in d'scherpe seysene/ ende snijdt af de druyuen vanden wijngaert der aerdẽ / want sijn wijndruyuen zijn ryp.

Eñ de Enghele heeft sijn scherpe seysene

Gen. 2. 8. 4. Mat. 26. 52.

Pſal. 146. 2. 6. Act. 14. 6. 15.

Iſai. 21. 6. 9. Ier. 51. 8. 9. Apoc. 18. 2. 3.

geslagen op de aerde/ende hy heeft de druyuen af gesneden van den wyngaert der aerden/ende hy heeftse geworpen inden grooten wynput van Gods toren. Ende dien wynput is ghetreden gheweest buyten de stadt/ende daer is bloedt gheloopen wt den wynput/ tot de toome der peerdē ouer duysent seshondert stadien.

Van seuen Engelen die hadden seuen plaghen, ende hoe hen worden gegeue seuen gelasen vol gramschappē Gods wesende.

Dat xv. Capittel.

A Ende ic heb een ander teecken gesien in den hemel groot ende wonderlic/seuen Engelen hebbende de seuen laetste plagen. Want in die is volcyndt gheweest Gods gramschap. Ende ic heb gesien als een gelasen zee met viere gemenget/ende de gene die verwonne hebben de beeste ende haer beelt/ ende t'ghetal van haren naem staende op de gelasen zee/hebbēde Gods herpen/ ende singhende d'liedeken van Moyses Gods dienaer/ende d'liedeken des lams/ seggheńde:
B Groot ende wonderlic zyn v wercken Heere Godt almachtich: rechtveerdich/ ende warachtich zyn v wegen Coninck der eewicheden.
Ierem. 10. a. 7. Wie en sal v niet vreesen Heere/ende niet groot maken uwen naem? want ghy zyt alleen goedertierē/want alle de Heydenen sullen comen/ende aenbiddē voor v aensicht/want
C v oordeelen zyn openbaer. Ende hier na heb ic gesien/ende siet/ den tempel van dat tabernakel des getuygenis is opengedaen indē hemel/ ende de seuen Engelen hebbende de seuen plagen syn gegaen wtē tempel/gecleedt met eenen suyueren witblinckendē steen/ende omgordt omtrent de borstē met guldē gordelen. Ende een van den vier dierē heeft den seuen Engelen gegeuē seuen guldē schalen/ vol vanden toren Gods/die daer leeft in de
D eewichedē der eewicheden. Ende den tempel werde vervult mettē roocke van Gods maiesteyt/ende vā synder cracht: ende niemāt en conste gaē indē tempel tot dat volbracht waren de seuen plaghen van de seuen Enghelen.

Hoe dat den seuen Enghelen belāst was te storten de gramschappen Gods, ende hoe de eerste die storte op der aerden, de andere op de zee, de derde op alle fonteynen der wateren, ende van de andere viere.

Dat xvj. Capittel.

A Ende ic heb gehoort een groote stemme vanden tempel seggende den seuen Engelen: Gaet ende stordt wt de seuen schalē van Gods gramschap op de aerde. Ende d'eerste is wech ghegaen/ ende hy heeft syn schale wtgestort op de aerde/ ende daer is geworden een weede ende seer quade wonde in de menschen/die het teeckē van de beeste hadden/ende in de gene die haer beelt aengebedē hadden.

Ende de tweede Enghel heeft syn schale wtgestort in de zee ende t'is geworden bloet/ als van eenen dooden/ ende alle leuēde siele is ghestoruen in de zee. Ende de derde heeft syn schale ghestort op de vloeden/ende op de fonteynen der wateren/ende t'is bloedt geworden. Ende ick heb ghehoort den Enghel der wateren/ seggheńde: Ghy zyt recht veerdich Heere/ die zyt/ ende die waert/
heylich/ dat ghy dit geoordeelt hebt/ want sy het bloet der heyligen ende der Prophetēn wt gestort hebben/ende ghy hebt henlieden bloet te drincken gegeuē want sy des weerdich zyn. Ende ic heb gehoort eenen anderē/ seggende: Ja ooc Heere Godt almachtich/ warachtich ende recht veerdich zyn v oordelē.

Ende de vierde Engel heeft syn schale wtgestort in de sonne/ende hem is gegeuen de menschen met hitten te pynigen ende met den viere: ende de menschen hebben heet gewerct met grooter hitten/ ende sy hebben geblasphemeert den naem Gods die macht heeft ouer dese plagē/ noch sy en hebben geen penitencie gedaen/ dat sy hem de glorie soudē geuen. Ende de vyfste Engel heeft syn schale wtgestort/op den stoel van de beeste ende haer rijc is duyster geworden/ende sy hebben haerlieder tonghen t'samen gheten van pynen/
ende sy hebbē Godt des hemels geblasphemeert van haren pynen ende wonden ende sy en hebbē geen penitencie gedaen voor haer wercken. Ende de sesde Enghel heeft syn schale wtgestort in den grootē vloedt Euphrates/ Ende hy heeft syn wateren wt gedroocht/ om dat dē weeg soude bereyt worden den Coningē vandē opganc der sonne.
Ende ic heb gesien wt den muyl des draecs ende wten muyl der beestē/ ende wtē mont vanden valschen Propheten wtcomen drye onsuyuer geesten/ gelyc vorschen. Want het syn geesten der duyuelē doende teeckenewende sy gaen voorts tot de Coninghen van geheel aertrijc/om die te vergaderē ten stryde/tegen den grootē dach des almachtigen Gods. Siet/ic come als een dief. Salich is hy die waect/ ende bewaert syn cleederen/dat hy niet naeckt en wandele/ende dat sy syn lelicheyt sien. Ende hy salse vergaderen ter plaetsen die int Hebreeusch genoemt is Armagedon. Ende de seuenste Engel heeft syn schale wtgestort in de locht ende daer is een groote stemme wtgecomē wten tempel vanden throon/ seggheńde: Het is gedaen.
Ende daer zyn gheschiet blixemen ende stemmen/ende donderē/ ende daer is een groote aertbeuinge gheschiet hoedanich noyt gheweest en is/van dat de menschē hebben begonnen te woonen op de aerde/sulcke aertbeuinghe so groot. Ende de groote stadt is geworden in drye deelen/ ende de steden der Heydenē zyn genallē. Ende de groote Babylon is gecomen in gedenckenisse voor Godt/ om haer te genen den kelck vanden wyn van de verbolghentheyt synder gramschappen. Ende alle eylant is gevloden/ende de bergen en zyn niet gevonden. Ende eenen grooten hagel gelyck een pont is gevallē vandē heinel op de menschen. Ende de menschen hebben Godt geblasphemeert om de plage des hagels/ want die was seer crachtelicken groot geworden.

Mat. 24. d. 42. Luc. 12. d. 39. Apoc. 3. b. 3. Cap. 3. b. 3.

Hoe S. Ian een wijf sach sitten, wesende vol blasphemien op een beeste met seuen hoofden ende thien hoornen, ende met seuen croonen: ende op haer voorhooft stont geschreuen Babylon de groote stadt. Dat xvij. Capittel.

A Ende daer is gecomen een vandē seuen Engelē/ die de seuen schalē hadde ende hy heeft

heeft met my gesproken seggende: Coemt ic
sal v toonen dat oordeel van de groote hoere/
die op veel wateren sit/ waer mede oncuysheyt bedreuen hebben de Coningen der aerdē ēn die op d'aerde woonē zyn dronckē gegeworden van dē wyn haerder oncuyscheyt.

Ēn hy heeft my wech geuoert inden geest in de woestyne. Ēn ick heb gesiē de vrouwe sittēde op eē roode beeste/ vol namē der blasphemiē/ hebbēde seuē hooftē ēn thiē hoornē.

Ēn de vrouwe was al om gecleedt met purpur/ ēn root schaerlaken ēn vergult met gouden/ ēn met costelick gesteente/ ēn peerlē hebbende eenen guldē kelc in haer hant/ vol afgrijselickheyts/ ēn onsuyerheyts van haer
B oncuyscheyt. Ēn in haer voorhooft eenen naem geschreuē/ Verholentheyt: De groote Babylon de moeder der hoereringe ēn afgrijselicheden der aerden. Ēn ick heb gesien de vrouwe dronckē vandē bloede der heyligen ēn vanden bloede van Jesus getuygen. Ēn ic ben verwondert geweest doen ic sien hadde/ met een groote verwonderinge. Ēn de Engel heeft tot my geseyt: waerom sydy verwondert? Ic sal v seggē de verholētheyt vander vrouwen/ ēn van de beeste die haer draecht/ die seuen hooftē heeft/ ēn thiē hoornen. De beestē die ghy gesien hebt die is geweest ēn sy en is niet/ ēn sy sal opclimmē vādē afgront ēn sy sal inde verderfenisse gaen/ ēn die op d'aerde woonē sullen henliedē verwonderen (der welcker namen niet geschreuen en zyn inde boec des leuēs vā dat schepsel der werelt) siende de beeste/ die was/ ēn niet en is. Ēn dit is dē sin/ die wijsheyt heeft. De seuen hooftē zyn seuen bergen daer de vrouwe op sit/ ēn t'zyn seuē coningē. De vijue zyn gevallen de eene is/ ēn d'ander en is noch niet comē ēn als hy comē sal so moet hy eenen cleynen tyt blijuē. Ēn de beeste die was ēn niet en is/ ēn sy is de achste/ ēn sy is vā den seuenen/ ēn sy gaet inde verdoemenisse.

Ēn de thien hoornen die ghy gesien hebt/ zyn thien coningē die noch geen ryc ontfangē en hebbē/ maer sy sullē machticheyt als coningē op een ure ontfangē na de beeste/ dese hebben eenen raet ēn cracht/ ēn hen macht sullen sy der beesten leueren. Dese sullē tegen d'lam strijden/ ēn dat lam salse verwinnen/ wāt het is een Heere der Heerē ēn een
D coninc der coningen/ ēn die met hem zyn geroepen ēn vercoren/ ēn gelouige. Ēn hy heeft my geseyt: De wateren die ghy gesien hebt daer de hoere sit dat syn volckē ēn luyden/ ēn talē. Ēn de thien hoornen die ghy gesien hebt inde beeste: dese sullen de hoere haten ēn sy sullense woest maken/ ēn naect/ ēn sullen haer vleesch eten/ ēn sy sullen haer metten viere heel verbranden. want Godt heuet in haerlieder herten ghegheuen dat sy doen souden t'gene dat hem behagelic is/ op dat sy haerlieder ryc souden geuen der beesten/ tot dat volbracht worden Gods woorden. Ende de vrouwe die ghy gesien hebt/ is de groote stadt/ die t'ryck heeft ouer de coningen der aerden.

* Tit. 1. c. 15. Apo. 19. c. 16.

Den val van de hoouerdighe Babylon, waerom haer minnaers bitterlick weenen, maer de Apostelen ende Propheten die verheughen hen.

Dat xviij Capitel.

Ende hier na heb ic gesien eenē anderen A
Engel nederdalende vandē hemel hebbende een groote macht: ēn de aerde is verlicht gheweest van synder glorien/ Ende hy heeft luyde gheroepen met sterckheyt/ seggende: Ghenallen/ ghenallen is de groote Isai. 21. c. 9. Iere. 51. v. 8.
Babylon/ ēn sy is geworden een woninge der duyuelen ēn een bewaringe van alle onsuyere geesten ende een bewaringe van alle
1 onreyn ēn haetelic geuogelte/ wāt vanden wyn der gramschappē van haerder oncuyscheyt hebben alle de Heydenen gedroncken: ēn de Coningen der werelt hebben met haer oncuyscheyt bedreuen/ ēn de cooplieden der aerden zyn van de cracht haerder weeldichēden ryc geworden. Ēn ic heb gehoort een
4 ander stemme seggende: Gaet wt van haer myn volck/ op dat ghy niet deelachtich en wordt haerder misdaden/ ēn dat ghy van haren plagen niet en ontfangt. wāt haer sonden zyn gecomen totte hemel toe. Ēn Godt B
5 is gedachtich geworde haerder booshēden. Betaelt haer wederom gelijck sy v liedē ghedaen heeft/ ende dobbelt haer dobbele na haer wercken. Inden kelc daer sy in gemenget heeft menget haer dobbel. So veel als
7 sy haer geglorificeert heeft ēn in wellustichēden geweest is so veel tormenten ēn droefheden geeft haer/ want sy seyt in haer herte: Ic sitte een coninghinne/ ende ick en ben geen weduwe/ ende ick en sal geenen rouwe sien.
8 Dacrom sullen haer plagen op eenē dach comen de doot/ ende den rouwe/ ende den honger/ ende sy sal metten viere verbrant worden: want Godt is sterc die haer oordeelen sal. Ēn de coningen der aerden sullen C
9 weenen/ ende henlieden seluen beclagē ouer haer/ die met haer oncuyscheyt bedreuē hebben/ ende in wellustichēden geleeft hebben/ als sy sien sullen den roock van haren brandt/
10 van verre staende om de vreese vā haren tormenten/ seggende: wee/ wee ghy groote stadt Babylon de stercke stadt/ want op een
11 ure is v oordeel comen: ende de cooplieden der aerdē sullen weenen ēn droenich geclach makē ouer haer/ wāt haerlieder ware en sal
12 niemant voorts meer coopē/ dat coop goet D des gouts ēn silvers/ ēn der costelicker gheesteenten/ende der peerlen/ende des costelics lijnwaets/ ēn der purpuren/ende der syden lakenen/scharlakenen/ēn alderhande Thymen houten ēn alderley cieraert van yuoor/ ēn alle gereetschappe vā costelichē gesteente/ende vā metael ende yser/ ende marmorsteen/ ende caneel/ende der welrieckender
13 speceryen/ende der salven/ende wieroock/ende wyns/ ende olien/ende terwen bloeme/ēn terwe/ende behelpigher beesten/ ende schapen/ende peerden ende wagenen/ēn slauen/
14 ēn sielen der menschen. Ēn de appelen der E begeerten uwer sielen zyn van v gescheydē/ ēn alle vette ende wtnemende dinghen zyn van v vergaen/ ēn sy en sullen voortaen die

E niet meer vindē. De cooplupdē deser din- 15
gen/ die rijc geworden zijn sullen verre van
haer staen/om de vreese van haren tormentē/
weenende eñ noetselic claghende/ eñ seg- 16
gende: Wee wee de groote stadt die gecleedt
was met costelick lijnwaet eñ purpur/ ende
schaerlakē ende vergult was met goude eñ
met costelic gesteente eñ peerlen: want in 17
een ure zijn verdoruen so grooten rijcdom-
men/ende alle stierman/eñ alle die in staende
wateren te schepe varen/ eñ de schipluyden/
eñ die in de zee hanteringhe hebben/ hebben
verre gestaen/ eñ hebben geroepen siende- 18
de plaetse haers brants/seggende: wat stadt
F isser gelijc deser grooter stadt? Eñ sy hebbē 19
gestubbe op haerlieder hoofden gworpē eñ
hebben geroepen al weenende/ eñ droeffelic
clagende seggēde: wee wee de groote stadt/
waer in dat rijc geworde zijn alle die schepen
hadden in de zee/van haren gelde/ want op
een ure is sy verwoest geweest. Verhuecht 20
v op haer ghy hemele/ eñ ghy heylige Apo-
stelen/eñ Propheten want Godt heeft v oor-
deel geoordeelt van haer. Eñ eenen sterckē 21
Engel heeft opgenomen eenen steen gelijck
eenen grooten molensteen/ eñ heeft dien in
de zee geworpen seggēde: Met sulckē stoorm
sal geworpen worde de groote stadt Baby-
lon/eñ sy en sal nu voort niet meer ghenoo-
G den worde. Eñ de stemme der herpslagers 22
eñ der musijc speelders/eñ der pypers/ ende
trompetslagers en sal in v niet meer gehoort
worden/ende alle constich werckman van al-
derley consten en sal in v niet meer gevon-
den worden/eñ t'gelupt der molenen sal in v
niet meer gehoort worden/ ende d'licht des 23
lichters en sal in v niet meer schijnen/ eñ de
stemme des bruydegoms ende der bruyt en
sal in v voorts niet meer ghehoort worden:
want v cooplieden waren de princen des
lants. want in v betooueringe hebben alle
de Heydenen ghedoelt. Ende in haer is 24
gevonden t'bloedt der Propheten ende der
heyligher/ende van alle de gene die gedoot
zijn op d'aerde.

Hoe S. Jan den hemel open sach, ende wat hy daer inne sach.
Dat xix. Capittel.

A HIer na heb ick gehoort als een stemme 1
van veel scharen inden hemel/ seggēde:
Alleluia/ Lof ende glorie/ eñ cracht behoort
onsen Godt. want warachtich ende recht- 2
veerdich zijn sijn oordelen die recht gedaen
heeft van de groote hoere/ die d'aerde ver-
doruen heeft met haer hoererijnghe/ eñ heuet
bloet van sijnen heyligen gewroken/wt ha-
re handen. Eñ sy hebben wederom geseyt: 3
Alleluia. Ende haren rooc climt tot de ee-
wicheden der eewicheden. Eñ de vieren- 4
twintich ouders/ eñ de vier dierē sijn neder-
gevallen/ende hebben Godt sittende op den
throon aenghebeden seggende: Amen/Alle-
luia. Eñ daer is een stēme vanden throon 5
wtgegaen seggende: Segt lof onsen Gode
alle sijn dienaers eñ die God vreest cleyn eñ
groot. Eñ ic heb gehoort een stēme als van 6
een groote schare eñ gelijck een stemme van
veel waterē/ eñ gelijc een stemme van groo-
te donderen seggende: Alleluia: want die
Heere onse Godt almachtich heeft gherey-
neert/ Laet ons blijde zijn eñ hem glorie ge B
uen: want de bruyloft des lams is gecomen/
eñ sijn huysvrouwe heeft haer bereyt/ Eñ 8
haer is ghegeuen/ datse haer sal cleeden met
costelic lijnwaet blinckende ende wit. want
dat sijn lijnwaet is de recht veerdichmakin-
ge der heyligen. Eñ hy heeft my geseyt: 9
Schrijft: Salich zijn si die tot dat auontmael Matth. 22.
vā des lās bruyloft geroepē zijn. Eñ hy seyt Luc. 14. d. 15.
tot my: segt: Dese Gods woorden sijn war- 10
achtich. Eñ ic ben geuallē voor sijn voeten Apoc. 22. b.
om dat ic hem aenbiddē soude. Ende hy seyt
tot my: Siet toe dat ghy dit niet en doet/ Ic
ben v mededienaer eñ uwer broederē/ die ge
tuygenis hebben van Jesu. Aenbidt Godt.
Wāt Jesus getuygenis is den geest der Pro-
pheeten. Eñ ic heb gesien den hemel open/ 11
eñ siet een wit peert/eñ die daer op sat worde
genoemt Getrouwe eñ warachtich eñ met-
ter recht veerdicheyt oordeelt ende strijdt hy/
Maer sijn oogē zijn als een vlamme viers/ 12
eñ op sijn hooft veel croonementen/ hebben-
de eenen naem geschreuen den welcken nie-
mant en kent dan hy. Eñ hy was geclee C
det met een cleedt besprayet met bloedt eñ sijnē Isa. 63. a. c.
naem wort genoemt D'woort Gods. Eñ 13
de heyrē die indē hemel sijn/ volchdē hem op
witte peerden/gecleedt met wit ende suyuer
lijnwaet. Eñ wt sijnē mont gaet een scherp 14
swoert/ dat hy daer mede soude slaen de Hey
denen/ Eñ hy salse regeren met een yseren Psal. 2. c. 9.
roede/ ende hy treedt de persse vanden wijn
der rasender gramschap vandē toorn Gods
almachtich. Eñ hy heeft in sijn cleedt eñ in Apoc. 17. d. 14.
sijn dije geschreuē: De coninc der coningē/ 15. 16.
17 eñ de Heere der heerschappijen. Eñ ic heb
gesien eenen Engel staende in de sonne Eñ
hy heeft geroepen met grooter stemmen seg
gende alle den vogelen die daer vlogē door
midden des hemels/ comt ende vergadert v
18 tot Gods groot auontmael/ dat ghy eten
moecht dat vleesch der coningē/ eñ t'vleesch
der hooftlieden eñ t'vleesch van de sterckē/
eñ t'vleesch der peerden ende der geenē die
daer op sitten eñ t'vleesch van alle vrije mē-
schen eñ der slauen eñ der cleynder ende der
19 grooter. Eñ ick heb de beeste gesien eñ de D
coningē der aerdē eñ hare heyren vergadert
om eenen strijdt te houden tegen den genen
20 die opt peert sat/eñ met sijnen heyre/ Eñ de
beeste is gegrepē/eñ met haer de valsche pro
pheet die teeckenē gedaē heeft voor hē/ door
de welcke hi verleydt heeft de gene diet teec-
ken der beesten ontfangen hebbē eñ die haer
beelt aengebeden hebbē. Al leuende zijn dese
twee geworpē in dē put des bernēde viers/
21 eñ solfers/ eñ de ander zijn verslagē met-
ten swoerde dat wt den monde gaet vanden
genen die opt peert sit/ ende alle de vogelen
zijn versaet geweest van haren vleesche.

Hoe de Enghel den duyuel inden afgront met eender ketē ghebonden heeft.
Dat xx. Capittel.

Ende

A ENde ic heb gesien eenen Engel nederdalende vanden hemel/ hebbende den slotel vanden afgront/ eñ een groote ketene in syn hãt. 2 Eñ hy heeft gegrepen den draec/ dat onde serpẽt/ welc is de duyuel eñ Satanas/ eñ hy heeften gebondẽ tot duysent iaren/ 3 eñ hy heeft hem ghewozpen inden afgront/ Eñ hy heeft dien gesloté eñ daer op gesegelt/ dat hy de Heydenẽ niet meer verleyden en soude/ tot dat die duysent iarẽ voleyndt waren/ eñ daer na moet hy ontbonden wozden een luttel tyts. 4 Eñ ic heb de stoelen gesien eñ sy hebben daer op geseten/ ende het ozdeel is henlieden gegeuen/ eñ de siele der onthoofder om Jesus ghetuygenis/ eñ om d'woozt Gods/ eñ die de beeste niet aengebedẽ en hebben noch haer beelt/ noch haer teeckẽ ontfangen en hebbẽ in haerlieder voozhoofdẽ oft handẽ/ eñ sy hebbẽ geleeft eñ geregneert met Christo duysent iaren. 5 De andere doodẽ en zyn niet leuẽde gewozdẽ tot dat duysent iarẽ geeyndt waré: dit is de eerste verrysenisse. 6 Salich is hy ende heylich die een deel heeft in d'eerste verrysenisse/ In dese en heeft de tweede doot gheen macht. Maer sy sullen zyn priesters Gods eñ Christi/ eñ sy sullen met hem regneren duysent iaren. 7 Eñ als die duysent iaren voleyndt sullen wesen/ dan sal Satanas ontbondẽ wozdẽ wt synẽ kercker/ 8 ende hy sal wt gaen/ ende verleyden de Heydenẽ die daer zyn op de vier hoecken der aerden/ Gog ende Magog/ ende hy salse vergaderen ten stryde/ der welcker getal is gelyck dat sant der zee. 9 Ende sy zyn ghe-clommen op de breetheyt der aerdẽ/ ende sy hebben omringelt de heyrlegeren der heyligen eñ die wtuerkozen stadt. Eñ daer is een vier nedergedaelt van Gode wtẽ hemel/ eñ dat heeftse verslonden/ eñ de duyuel diese verleydde/ is gewozpen indẽ poel des viers ende solfers/ daer de beeste ende de valsche Propheet gepyniget sullen wozden dach eñ nacht in de eewicheden der eewichedẽ. 10 Eñ ick heb gesien eenen grooten witblinckendẽ throon/ eñ eenen daer op sittende/ voor wiens aensicht is gevloden de aerde eñ den hemel: ende daer en is geen plaetse ghenonden voor henlieden. 11 Ende ic hebbt gesien de dooden cleyn ende groot/ staende voor d'aensichn des throons/ ende de boeckẽ zyn open ghedaen/ ende daer is eenen anderen boec open gedaen/ welc is des leuens: ende de dooden zyn geoordeelt wt t'gene datter geschreuen was in die boecken/ na hare wercken: 12 eñ de zee heeft de dooden gegeuẽ die in haer waren eñ de doot eñ de helle hebben hen dooden ghegeuen die in hen waren/ eñ daer is gheoordeelt van elcken besonder nae hen wercken. 13 Eñ de helle eñ de doot zyn ghewozpen inden poel des viers. Dit is de tweede doot. 14 Eñ die niet ghenonden en is geschreuen int boeck des leuens/ die is gewozpen inden poel des viers.

Hoe Sint Ian sach de nieuwe stadt Hierusalem uyten hemel dalen.

1 ENde ick heb gesien eenen nieuwen hemel eñ nieuwe aerde. Want den eersten hemel eñ d'eerste aerde is vergaẽ/ eñ de zee en is nu niet meer. 2 ✝ Eñ ick Joannes heb gesien de heylige stadt Jerusalem nieu nederdalende vanden hemel/ van Gode bereyt/ als een bruyt verciert voor haren man. 3 Eñ ic heb gehoort een groote stemme vanden throon/ seggende: Siet het tabernakel Gods met de menschen/ eñ hy sal met henlieden woonen/ eñ sy sullen syn volck zyn. Ende hy Godt selue met henliedẽ sal haer Godt zyn/ 4 eñ Godt sal van haren oogen alle tranen afvagen/ eñ de doot en sal voortaen niet meer wesen/ noch tammerluck/ geclach noch geroep/ noch pyne en salder meer zyn/ die eerst wech gegaen zyn. 5 Ende die inden throon sat heeft gheseyt: Siet ick maect al nieu. * 6 Eñ hy heeft my geseyt: Schryft want dese woordẽ zyn seer geloueluck/ eñ warachtich. Eñ hy heeft my geseyt: Het is gedaen, Ick ben Alpha eñ O/ t'beghinsel eñ d'eynde. Ick sal den dorstigen geuen wt de fonteyne vanden water des leuẽs om niet/ 7 So wie verwint/ die sal dese dingen besitten/ eñ ic sal hem een Godt wesen/ eñ hy sal my een sone zyn. 8 Maer den verwaerden eñ ongelouighen/ eñ vervloecten/ eñ den dootslaghers/ eñ den hoererders/ eñ den tooueraers/ eñ der afgoden dienaers eñ alle den logenaers/ haerlieder deel sal wesen indẽ berrende poel met vier eñ solfer/ d'welc is de tweede doot.

9 Eñ daer is gecomẽ een vandẽ seuen Engelen/ hebbende de schalẽ vol van die seuen laetste plagen eñ hy heeft met my gesprokẽ/ seggẽde: Comt eñ ick sal v toonen de bruyt/ des lams huysvrouwe. 10 Eñ hy heeft my opgeheué indẽ geest op eenẽ grootẽ eñ hoogẽ berch/ Eñ hy heeft my getoont de heylige stadt Hierusalẽ nederdalẽde wt dẽ hemel vã Gode/ 11 hebbẽde Gods claerheit/ eñ haer licht was gelyc den costelickẽ gesteente/ als den Jaspis steen/ ghelyc cristallyn/ 12 Eñ sy hadde eenẽ grooten eñ hoogẽ muer hebbẽde twaelf poorten/ En in de poortẽ twaelf Engelen/ ende namen daer op geschreuen/ welc zyn de namen vande twaelf geslachten der kinderen van Israhel. 13 Vandẽ Oosten dry poorten. Eñ van Noordẽ dry poorten, Eñ van t'Suydẽ dry poorten/ Eñ vanden westen dry poortẽ. 14 Eñ den muer der stadt hadde twaelf fundamẽtẽ/ eñ in die de twaelf namen van de twaelf Apostelen des lams.

15 Eñ die met my sprac hadde een mate van een gulden riet/ dat hy meten soude de stadt/ eñ haer poorten ende den muer. 16 Ende de stadt is int vierrant gestelt/ ende haer lengde is so groot als haer breydde/ Eñ hy heeft de stadt gemeten met dat riet tot twaelf duysent stadien/ en haer lengde ende hoochde eñ breydde zyn al gelyc/ 17 Eñ heeft harẽ muer gemeten van hondert vierenveertich cubitus/ na de mate van eenen mensch/ welck is des enghels. 18 Ende de timmeragie van haren muer was van den steen Jaspis/

Dat xxj. Capittel,

Ar in maer

Esech. 40. a. 1.

Isai. 65. c. 17. 66. g. 22. 2. Pet. 3. c. 13.

Isai. 25. c. 8. Apoc. 7. d. 17.

Isa. 43. c. 19. 1. Cor. 5. d. 17

maer de ſtadt was ſuyuer gout / gelijck ſuyuer gelas. Eñ de fundamenté vander ſtadt muer waren met alderley coſtelicke geſteenten verciert / Het eerſte fundamẽt was Jaſpis / Het tweede Sapphirus / Het derde Calcedonius / Het vierde Smaragdus / T'vijfte Sardonix / T'ſeſte Sardius / T'ſeuenſte Chryſolitus / Het achſte Beryllus / Het negenſte Topaſius / Het thienſte Chryſoprasus / Het elfſte Hyacinthus / Het twaelfſte Amethyſtus. Eñ de twaelf poorten zijn twaelf peerlen / tot elcken beſonder: eñ elck poorte was vt een beſondere peerle. Eñ de ſtrate der ſtadt was ſuyuer gout als doorſchijnende ghelas. Eñ gheenen tempel en heb ick in haer geſien. want de Heere Godt almachtich is haren tempel eñ d'lam. Eñ de ſtadt en behoeft ſonne noch mane dat die in haer lichten ſoudẽ. want Gods claerheyt heeft haer verlicht / eñ haren lichter is d'lam.

Eñ de Heydenen ſullen wandelẽ in haer licht / eñ de coningen der aerden ſullen haer glorie eñ eere tot haer brengẽ / eñ haer poorten en ſullẽ niet geſloten worden indẽ dach. want daer en ſal geenen nacht zijn. Eñ ſy ſullen de glorie eñ eere der Heydenẽ in haer brengen. Jn haer en ſal niet comẽ yet dat beſmet is / oft afgrijſelicheyt doende / eñ loghene / dan die geſchreuen zijn int boeck des leuens des lams.

Hoe dat de nieuwe ſtadt van Hieruſalem vande nieuwe rieuieren al heel bewaert is.

Dat xxij. Capittel.

Ende hy heeft my getoont eenen ſtroom des leuende waters / blinckende gelijck criſtael / comende vooruts vt den ſtoel Gods eñ des lams. Jnt midden van haer ſtrate eñ aen beyde de ſijden des vloets den boom des leuens / vooruts brengẽde twaelf vruchten / tot elcke maent beſonder gheuende ſijn vrucht / eñ de bladeren des booms tot de geſontheyt der Heydenen. Eñ alderley maledictie en ſal vooruts niet meer weſen. Eñ de ſtoelen Gods ende des lams ſullẽ in haer weſen / eñ ſijn knechten ſullen hem dienen.

Eñ ſy ſullen ſijn aenſicht ſien / ende ſijnen naem in haerlieder voorhoofden. Eñ den nacht en ſal vooruts niet meer weſen / ende ſy en ſullen het licht des lichters niet behoeue / noch het licht der ſonnen / want de Heere Godt verlichtſe / eñ ſy ſullen regneren inder eewicheyt der eewicheden. Ende hy heeft my geſeyt / Deſe woordẽ zijn d'alder geloofweliſte eñ warachtich. Eñ de Heere van de gheeſten der Propheten heeft ſijnen enghel geſonden om te toonen ſijnen dienaren het gene dat ter eeringe geſchieden moet. Eñ ſiet ick comẽ ſnelſchelic. Salich is hy die bewaert de Prophecie van deſen boeck. Eñ ick ben Johannes die deſe dingen gehoort eñ gheſien hebbe. Eñ na dat ick gehoort eñ gheſien hadde / ſo ben ick neder gevallen om dat ick aenbidden ſoude voor des enghels voeten die my deſe dingen toonde / eñ hy heeft my geſeyt: Siet toe dat ghyt niet en doet / want ick ben v medeknecht / eñ uwer broederen der Propheten / ende der gheene die bewaren de woordẽ van deſer prophecien. Aenbidt Godt. Ende hy ſeyt my: En teeckent de woorden van der prophecien dees boecks niet / want den tijdt is nae by.

Wie hindert / die hindere al noch: eñ wie in vuylicheden is / die werde noch vuyl: eñ die rechtveerdich is / die werde noch gherechtveerdicht: eñ die heylich is / die werde noch geheylicht. Siet ick come terſtont / eñ mijnen loon is met my / om te betalen eenẽ yegelickẽ na ſijn werckẽ. Jc ben Alpha eñ O / d'eerſte ende de laetſte / t'beghinſel eñ d'eynde. Salich zijn ſy die hen lange cleederen waſſchen / op dat haerlieder macht zijn mach inde houdt des leuẽs / eñ dat ſy door de poorten moghen gaen in de ſtadt. Buyten zijn de honden eñ tooueraers / eñ de oncuyſche / eñ dootſlagers / eñ den afgoden dienende eñ alle die bemint eñ doet de logene. Jck Jeſus heb mijnen Engel geſondẽ / deſe dingen v lieden te betuygen in de kercken. Jck ben de woortel eñ t'geſlachte van Dauid: Een blinckende eñ morgenſtont ſterre. Eñ den gheeſt ende de bruyt ſeggben: Comt / Ende diet hoort / die ſegge: Comt. Ende wie dorſt heeft / die come: eñ wie wilt / die ontfange het water des leuens om niet. want ick betuyghe alle de hoorders vanden boeck der prophecien / Dat ſoo wie yet toe doet tot deſen dingẽ / ouer dien ſal Godt toe doen deſe plaghen die geſchreuen zijn in deſen boeck.

Eñ iſt dat yemandt vermindert de woorden vanden boeck deſer prophecien / diens deel ſal Godt wech nemen vandẽ boeck des leuens / ende van de heylighe ſtadt / ende van die dinghen die geſchreuen zijn in deſen boeck / ſeyt hy die getuyghenijſſe gheuet van deſen dinghen. Jae oock ick come gheringe. Amen. Comt Heere Jeſu. De gracie ons Heeren Jeſu Chriſti zy met v allen. Amen.

Hier is voleyndt t'boeck Apocalypſis van S. Jan Euangeliſt.

Ghedruct t'Antvverpen by Christoffel Plantyn, in de Cammerstrate, inden Gulden Passer. Anno M. D. L X V I. Den viij. May.

Bayerische Staatsbibliothek München

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Johannes Kobuningshoffen woonynde in dit gelee
Bij Johan Brixxies ~~buring~~ Pontmeesters tot Tolen